This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana byla na bibliotecznych pólkach, zanim zostala troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdążyly już wygasnąć i książka stala się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasly. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszlości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródlo cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając dlugą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczyci się współpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materialów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią wlasność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszlych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materialy, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
  Google Book Search to usluga przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
  Prosimy o niewysylanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tlumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materialów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
  Źnak wodny"Google w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ulatwiania znajdowania dodatkowych materialów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
  W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka zostala uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzielo to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiejkolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby staly się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ulatwia czytelnikom znajdowanie książek z calego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Caly tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem `http://books.google.com/`

Vet. PG 6623. 1807

Digitized by Google

14. e. 8

Vet. PG6623. 1807
Confined

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SŁOWNIK
JĘZYKA POLSKIEGO

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE,

Fil. Dokt:, Członka honorowego Dyrekcyi Edukacyynéy, Rady Dozorczéy Szkoły Prawa; Prezesa Towarzystwa do Xiążek Elementarnych, Członka Towarzystwa Królewsk: Przyiaciół Nauk w Warszawie, Korrepondenta Akademii Pragskiéy, Göttingskiéy, Wileńskiéy; Rektora Liceum Warszawskiego.

CZĘŚĆ III. czyli VOLUMEN V.

R—T.

w WARSZAWIE, u AUTORA.

1812.

Digitized by Google

„Voltaire avoit déterminé l'Academie Française, à faire son Dictionnaire sur un nouveau plan. Ce plan „consistoit à suivre l'histoire de chaque mot, depuis l'epoque, où il avoit paru dans la langue, de mar- „quer le sens divers, qu'il avoit eu dans les différents siecles, les acceptions différentes, qu'il avoit „reçues; d'employer, pour faire sentir ses differentes nuances, non des phrases faites au hasard, mais „des exemples choisies dans les Auteurs, qui avoint eu le plus d'autorité. On auroit eu alors le ve- „ritable Dictionnaire littéraire, et grammatical de la langue; les étrangers, et même les Français y-au- „roint appris à en connoitre toutes les finesses.

„Ce Dictionnaire auroit offert aux gens de lettres une lecture instructive, qui eut contribué à former „le goût, qui eut arrêté le progrès de la corruption. Chaque Académicien devoit se cha r d'une lettre „de l'alphabet."

Vie de Voltaire par Condorcet.

Digitized by Google

JAŚNIE OSWIECONEMU XIĄŻĘCIU JMCI

JOZEFOWI
PONIATOWSKIEMU,

MINISTROWI WOYNY, GENERAŁOWI DYWIZYI, NACZELNEMU DOWODZCY WOYSK POLSKICH, ORDEROW WIELKIÉY WSTĘGI LEGIONU HONOROWEGO, WIELKIEGO KRZYŻA WOYSKOWEGO POLSKIEGO, NEAPOLITAŃSKIEGO, ORŁA BIAŁEGO, I INNYCH KAWALEROWI.

Digitized by Google

Digitized by Google

PLEMIENNIKOWI Króla *STANISŁAWA AUGUSTA*, Rycerzowi, który powierzoną sobie obronę, wskrzeszonéy potężném Wielkiego NAPOLEONA ramieniem Oyczyzny, świetnieyszym nad wszelkie nadzieie, skutkiem uwieńczył; Opiekunowi młodzieży kształcącéy się w umieiętnościach sztukę woyskową doskonalących; Mężowi ozdobionemu darami serce uymuiącemi i zdobiącemi rozum, przypisuiąc to dzieło, korzystam z dawno upragnionéy, a teraz dopiero zdarzonéy sposobności, złożenia Mu hołdu tego uszanowania, które Mu się od każdego chwałę i pomyślność Oyczyzny kochaiącego Obywatela należy.

Panowanie *STANISŁAWA AUGUSTA* zaszczyt ten przyniosło kraiowi i iego rodakom, że stanowi Epokę wskrzeszenia Nauk w Narodzie. Za Niego część maiątku po zgasłym, równie zamożnym iak uczonym Zakonie, uratowana, obrócona szczęśliwie na posag Edukacyi publicznéy, ustanowiona owa w wiecznéy wdzięczności Narodu zachowana Kommissya Edukacyyna, wyższe i niższe Szkoły do prawdziwego celu swego zwrócone, światło w kraiu upowszechnione, życie publiczne i prywatne uprzyiemnione, gust wydoskonalony, ięzyk oczyszczony, upiększony, ubogacony, dzieła w różnych Naukach dla młodzieży i kraiu prawdziwie użyteczne rozkrzewione; kunszta malarstwa, rzeźby, budownictwa ożywione; otoż pomniki podziś dzień świadczące, czem było to panowanie dla oświaty publicznéy.

Digitized by Google

Szczególniéy mi zaś wspomnieć tu należy ustanowioną przez *Stanisława Augusta* szkołę Rycerską w Stolicy; téy albowiem kray winien ukształcenie tylu Mężów w cywilnym i woyskowym stanie nayznakomitszych. Pod Opieką dobroczynnego Króla i dzielnym ſtérem Męża naukom całkowicie oddanego, dla uczonych wylanego, i dziś ieszcze każdą chwilę Literaturze mianowicie Oyczystéy poświęcaiącego, kształciły się owe umysły, które światłem na obradach wiecznie pamiętnego Seymu, męztwem w obronie iego ustaw, i poświęceniem się w powstaniu przeciw gwałtom sąsiedzkim z naywiększym zaszczytem Narodu celowały.

Uczcić pamięć ostatniego przed nieszczęsnym rozbiorem kraiu Króla Polskiego, poczytałem sobie za tém milszą powinność, że nie tylko krwi związek, lecz też wysokie Cnoty i Dary *Jasnie Oświeconéy Waszéy Xiążęcéy Mości* wszystko nam to przypominaią, co Narod w *Stanisławie Auguście* poważał i kochał.

Przekonany o koniecznéy potrzebie Nauk dla Stanu Woyskowego, zaprowadziłeś *Wasza Xiążęca Mość* zaraz po odzyskanéy części Oyczyzny, z znacznym swoim kosztem szkołę, w któréy się przyszli obrońcy kraiu uczą, na czém dzielność broni i przemyślne prowadzenie woyska zależy. Oby ten Instytut, iak i wszystkie inne kształceniu młodzieży na Obywatelów i Obrońcow poświęcone, wydawał dla kraiu owoce iak nayobfitsze i nayużyteczniey-sze. Ta albowiem iest naymilsza nagroda dla Mężów, którzy staranną swoię Opiekę Szkołom poświęcaią.

Digitized by Google

Hołd ten nayglębszego Uszanowania, poważam się zakończyć wyrażeniem wdzięczności, że *Jaśnie Oświecona Wasza Xiążęca Mość* łaskawie mi pozwolić raczył, bym do Palm, które poprzedzaiące Tomy Słownika moiego iuż zdobią, przydał Laury, Tom ten wysokiém Imieniem Pańskiém zaszczycaiąc, i uczcił w Osobie Naczelnika Stan mężnych naszych obrońców.

Jaśnie Oświeconéy Waszéy Xiążęcéy Mości

w Warszawie w Miesiącu Maiu 1812 Roku.

nayniższy sługa

LINDE.

Digitized by Google

Digitized by Google

DALSZY CIĄG PRENUMERANTOW.

Sąd *Appelacyyny* Xięstwa Warszawskiego.
Besson, Xięgarz w Lipsku.
Antoni *Byszewski.*
Kaietan Hrabia *Dzieduszycki.*
Antoni *Garczyński*, Pref. Kaliski.
Maciey Xżę *Jabłonowski*, Prefekt Lubelski.
Kaliskie Gimnazyum.
Izba Administracyyna Dobr *Koronnych.*
Józef *Karsnicki*, Radca Departamentu Kaliskiego.
Biblioteka Uniwersytetu *Krakowskiego.*
Anna z Cetnerów Xżna *Lotaryńska.*
Prefektura *Lubelska.*
Jan *Młodzianowski.*
Franciszek *Nakwaski*, Prefekt Warszawski.
Woyciech *Pękalski*, Sekretarz Szkoły Prawa w Warszawie.
Józef *Poniński*, Prefekt Poznański.
Sąd Kryminalny *Poznański*, i Bydgoski.
Trybunał pierwszéy Instancyi *Poznański.*
Szkoła *Prawa* Warszawska.
Woyciech *Pusłowski* Marszałek Słonimski.
Karol Xżę *Sanguszko.*
Herrmann *Schilling*, Kupiec w Warszawie.
Kancellarya *Senatu* Xięstwa Warszawsk.
Trybunał pierwszéy Instancyi *Siedlecki.*
Julian *Sieraski*, Pułkownik.
Euzebiusz *Słowacki*, Professor Wymowy w Uniwersytecie Wileńskim.
Bióro Ministra *Sprawiedliwości.*
X. Michał *Symonowicz.*
Gimnazyum *Szczucińskie.*
Szeptycka, Starościna Stanisławowska.
Biblioteka *Wallenrodska* w Królewcu.
Szkoły XX. Piiarów *Warszawskie.*
Ignacy *Woynowski* w Poznaniu.
Biblioteka *Wrocławska* Sw. Bernarda.

Digitized by Google

Digitized by Google

R.

R. *litera szesnasta abecadła Łacińskiego*; *Polskiego ośmnasta*. Krs. Zb. 2, 436. *Dla warczącey swoiey twardości u Łacinników* canina *psia litera zwana*; *Słowianie miękczą ią dodaniem* z, = rz, *Boh.* ř, *n. p. dwór, na dworze*; *raz, rzezać, rznąć*; *ztąd nazwiska rzemieślnicze*, *z Niemieckiego przeięte*. *Niemieckie przemieniaią na Polskie* – rz, *n.p.* Gerber *garbarz*; Schloſſer *szlesarz*; Riemer *rymarz etc.* – *Do ciężkości wymowy przytyk*: „*Przedtym* A B *ledwo mówił ięcząc, teraz* R *łacno mówi, nic się nie męcząc*". Jabł. Ez. A 4.

R. abbrewiacya; = Rok, das Jahr. n. p. dnia 18go Sierpnia 1812go R. (= roku). R. P., = roku Pańskiego, im Jahr des Herrn. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30. – b) R., X., §. = Rozdział, Xięga, paragraf. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30.

R A.

*RAB *ob.* *Rob.

RABA, – y; ż., rzéka w Krak: *Dyk. G.* 2, 327, ein Fluß im Krakauiſchen. Gończym psom daią miana ż od rzek, n. p. Wisła, Dunay, Raba, Skawa. *Ryd.* – *§. Raba, niewolnica, *ob.* *Rob.

RĄB *ob.*Ręby, rąbanie. RĄBAĆ, rąbał, rąbie, rąbię *cz. ndk.*, Rąba, rąbam *cont. Pr.*, porąbać, zrąbać *dk.*, *Bh.* raubati, (*Boh.* raubim obrębuię, obszywam; szczepię; wrzynam); *Slo.* raubám; *Sr.* 1. rubaci, rubam, rubneno; *Sr.* 2. rubaſch; (*Crn.* rôbem, robiti; *Vd.* robiti, obrobiti, zarobiti, = obrębować, obszyć; *Cro.* rubim, rubam *lignum praescindo*, *limbum intorqueo*); *Ross.* рубить, изрубить, срубить, срубать, нарубить, (*obsol.* рубленнаъ cieśla; рубань, рубнокъ, hebel ciesielski, *Gall.* rabot; cf. рубчикъ blizna mała, cf. rubel; cf. рубцы fiaki); – siec las, drwa, mięso, wołu, jesiotra, wieloryba. *Cn. Th.*, hauen, hacken. W drwalni ułtawicznie robią około drew, rzeząc, rąbiąc, układaiąc, *Star. Dw.* 22. Drwa rąbać, *Vd.* druvariti, druve napraulati). Jzali będzie się pochwalać siekiera nad tym, co nią rąba? *Bud. Jes* 10. 15. Rąbanie drew *actio*, das Holzhauen; cf. wrąb, *Vd.* sekanje (cf. siec), druvarjenje, druvaritje, druv napraulenje, *Rs.* рубка, нарубка, вáлка. Rąbanie drew, *munus*, *caudicalis prouincia*, das Holzfälleramt: Ciebie czynię drewniczym, daię-ć urząd nade drwy, abyś ie rąbał. *Cn. Th.* Ułożył Eliasz drwa, i zrąbał na sztuki woiu, i nakładł na drwa. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 18, 34. Jeśliby ſtarsi rzeźnicy u kogo mięso podeyźrzane naleźli, a roskazałiby, aby go nie rąbano: potymby uznano, że ono mięso porąbano, . . . *Szczerb. Sax.* 381. – §. Rąbać mieczem, siekać, machać, um ſich hauen, drein hauen, loshauen mit dem Schwerte. Filoktet z swey ſtrony, siekł, rąbał, woiował. *Jabł. Tel.* 283. Gdyby przynaymniey duszę wyzionął waleczną, Rąbiąc na krwawym placu szablą obosieczną. *Dmoch. sąd.* 37. Rąbiemy i goleni nadſtawiamy wzaiem ciosom; tym się na świecie żyie obyczaiem. *Słon. Pers.* 28. – *fig. tr.* n.p. Rąbie wieloryb silnym ogonem ocean głęboki. *Dmoch. sąd.* 31, biie, tłucze, przecina, er ſchlägt. – *aliter*: Zacząłem mu wrącs prawdę rąbać. *Teatr* 31, 68. – §. Rąbić, rąbił, rąbi *cz. ndk.*, obrębować szatę, beſäumen. RĄBACZ, *ob.* Rębacs. (RABANDY, – ów, *m.*, *plur.*, sznurki u brzegu żaglu, któremi się do rei przywięzuie. *Mag. Mscr.*, Raabänder, Schnüre, das Segel an das Raa zu binden. Rabandy, sznurki niżéy do żaglu przyszyte, któremi pod czas gwałtownego wiatru żagiel do rei przywięzuią, aby wiatr nie dął tak oſtro. *ib.* –). RĄBANINA, – y, ż., siekanina, rzeź, ein Blutbad, eine Metzeley. *Tr.* – (RABARBARUM *ob.* Rum Turecki. –). RĄBCZYCE, – yc, *plur.*, ſtaroſtwo w Sandomir:. *Dyk. G.* 2, 327, eine Staroſtey im Sandomiriſchen – . RĄBEK, – bka, *m.*, RĄBECZEK, – czka, *m.*, *zdrbn.*, podwika, płótno cienkie, szata cienka. *Cn. Th.*, cf. *Bh.* rub, rubiſt wewnętrzna ſtrona ſkóry, cf. ne rubý, na ręby; *Bh.* rubaš *indusium inferius*; *Slo.* raub *tradux*; *Sr.* 1. rub, płachta *linteum*, rubczk chuſtka, blidné rub, klebné rub, = obrus, rubané płócienny; *Sr.* 2. rub, rubik, rubz, rubzik chuſta, rubaj płótno; *Crn.* rôb, rôbz *fimbria* obrąbek, ręby, 2) *Crn.* rôbz, = chuſtka do nosa; *Crn.* robazha, = koszula gruba; *Vd.* rob, pram, = bramowanie; *Vd.* rob, shiu, = szew; *Vd* rob, = kołnierz; *Vd.* rob, meja, = miedza; *Vd.* roba, = materyyka; *Vd.* robazha, = koszula; *Vd.* robek, = chuſtka; *Cro.* rub, 1) *linteum*, 2) ścierka, 3) obrąbek, *Cro.* rubàcha, = koszula, *Cro.* rúbecz, rubchécz, = chuſtka, *Cro.* vratni rubecz, = alsztuk, *Cro.* szekuvatni rubecz, = chuſtka do nosa, *Cro.* rubje, = chuſty, bieliana, *Cro.* rubni, rubji, platnen, = płocienny, *Cro.* rubjàr, platnàr, = płociennik; *Rg.* rúb, ruub *fimbria*; *Bs.* porúb *limbus*; *Sla.* rùbac, = chuſta; *Rs.* рубáха, рубáшка, рубáмечка, рубашонка, = koszula; рýбь, рýбище szmat; рубéжь granica (cf kraiać, kray, ukraina), пирубежный pograniczny, pokrainny, порубéжный pograniczny, порубéжïе pogranicze; cf. *Gr.* ῥαφὴ *sutura*); Rąbek, Schleyerzeug, Schleyerleinwand, Schleyerflor; *Crn.* pajsholáu, *Hg.* patiolat, (cf. *Crn.* pajk, = paiąk, cf. paięczyna), *Rs.* серпяника, хрящь, хрящикъ. Lny, płótna, więc i które zawsze krosna robią Rąbki, nad śnieg pięknieysze, pana swego zdobią. *Gaw. Siel.* 358. Widząc synaczka nagiego, zakryła rąbeczkiem człowieczeństwo iego. *Pieśń. Kat.* 112. Na godach małżeńskich, wkładaiąc rąbek, bywamy. *Hrbſt. Art.* 156, *tectae velamine*, cf. kwef). Odeymie Pan córa-

Digitized by Google

kom Syońſkim ozdobę trzewiczków i zaponki, i czapki, i pończoszki. 1 *Leop. Jos.* 3, 18. Żadnym wytworem nie była ozdobna, Ani iey ćmiła zasłona, Lecz letki rąbek białe przykrywał ramiona. *Niemc. P. P.* 122. Rąbki Kołońſkie każą sobie wozić. *Lek. D. Prov.* Jak z rąbka wywinął. *Zegl. Ad.* 98, jak naydoſkonaley, wie geſchniegelt. - §. *fig.* Noc na się była rąbek z gwiazd włożyła, A niebo iasne świeciło pogodnie. *P. Kch. Jer.* 161. - *aliter*: Nigdy powietrze nie było pięknieysze, Niebo bez rąbku i nad zwyczay świetne Chciało na dzieła patrzeć tak pamiętne. *P. Kch. J.* 527. - (RABIAĆ *ob.* Robić). - RĄBIĆ, *ob. pod* Rąbać. RĄBIE *ob.* Rąbać

Pochodz. *dorąbać, narąbać, obrębować, obrąbać, obrąb, obrębek, porąb, porąbać, porębniczy, przerąbać, przerąbl, przerębla; rozrąbać; rębacz, rębca; rębny; rubel, rublowy; wrąbać, wrąb, wrębny; wyrąbać, wyręblak; zarąbać, Zaręba.*

*RABIEC, - bca, *m.*, *Czack. pr.* 2, 244, *ob.* Krogulec.

RABIEŻ, - y, *ż.*, rabunek, rabowanie, das Rauben; *Sr.* 1. rubeni, rubenſtwo, rubeźniczſtwo; *Sr.* 2. rubnene; *Crn.* rôp; *Vd.* rop, rub, plenj, opip, roparia, ropaſtvu, porop, obrop, isrop; *Hg.* rablás; *Cro.* poroblenye; *Dl.* poroblenie; *Bs.* grabsa (cf. grabić); *Rg.* porôb, pljên (*ob.* plon.); *Rs.* грабёжъ, грабительство, хищничество. On się z rzeczy moich weseli rabieży. *Pot. Arg.* 723 *et* 764.

RABIN, - a, *m.*, nauczyciel żydowſki; ein jüdiſcher Rabbiner.

RABINOWY, - a, - e, od rabina, Rabbiner-. Rabinowe *Subſt. neutr.*, płaca na rabina, n. p. Zygmunt I. żydów Łuckich od płacenia rocznego dochodu dwunaſtu kop groszy Litewſkich za Rabinowe i Karaimowe uwolnił. *Czack. pr.* 109.

RĄBKOWY, - a, - e, od rąbka, *Crn.* pajsholanaſt, Schleyer-. Słusznaż chodzić mężatce, W tkaney z wiatru szacie, i świecić przezroczyſto przez obłok rąbkowy! *Min. Petr.* 25. Rąbkową chuſtkę matki pierąc rozdarła; S. Antoni wziąwszy on rąbek krzyżem go żegnał, wnet się spoiła nić do nici. *Sk. Żyw.* 283.

RABOWAĆ, - ał, - uie *cz, cont.*; *Sr.* 1. rubu, rubiéj, rubiu, rubiem, rubuju, rubujem, wurubu; *Sr.* 2. rubnuſch; *Slo.* wyrabugi; *Crn.* ropam, puliti; *Vd.* ropati, robiti, rubati, pljeniti, plenjati, ropuvati, robuvati; *Cro.* robim, poroblyújem, tolvajiti; *Hg.* rabolom, rablanni, rablok; *Dl.* robiti, porobiti; *Rg.* porobbitti, gusâriti (cf. huzar), pljeniti, opljeniti, zapljêniti; *Bs.* robiti, pljeniti, porobiti, popliniti; *Sla.* robiti, plinjati; *Ross.* грабительствовать, расхитить, расхищать, хитить, хищу, хищничать, (cf. rwać; cf. *Lat.* rapio, *Gr.* ἁρπάζω, *Gall.* ravir, cf. *Hebr.* ארב *insidiatus eſt*; *Ger.* rauben, plundrować, plündern. Bawiąc się z nim, rabują go. *Teatr* 8, 74, cf. *rob robota). (RABSZTYN, - u, *n.*, miaſto w Krak. *Dyk. G.* 2, 327, eine Stadt im Krakauiſchen, cf. *Ger.* Rabenſtein.-). RABUNEK, - nku, *m.*, rabież, plondrowanie, plon der Raub; *Sr.* 1. rubenſtwo, rubeźniczſtwo, rubeni, wurubki; *Sr.* 2. rubeni, rubnene, *Crn.* rôp; *Vd.* roparia, ropanie, ropaſtvu, resboja, (*ob.* rozbóy), obrop, isrop, rop, rub, opip, opipenga; *Hg.* rablás; *Cro.* poroblenye; *Rs.* хищéніе (*ob.* chwycić), хищничество расхищéніе. - Rabunku chciwy, *Vd.* ropashelen, smekliu odertliu). Rabunku chciwość, *Vd.* ropashelnoſt, odertlivoſt, derezhlivoſt. RABUS, - ia, *m.*, RABOWNIK, - a, *m.*, który rabuie, rozbóynik, der Räuber; *Bh.* laus peźnik (*ob.* łupieżca), brać (*ob.* drzeć): *Sr.* 3. rubeźnik, wurubnik, krava rubicjer, *f.* rubeznicza, rubicjerka; *Crn.* ropar, pulésh, tolovaj, (*Crn.* tol *pharaetra*), hoſtnèk, (*Crn.* hòsta *virgultum*, *ob.* geſtwa, gąszcz); *Vd.* ropar, ropavez, rubar, hoſtnik, tolovai, otimavez, silnojemauz, resboinik (*ob.* rozboynik), opipnik; *f.* roparza, ropauka; *Hg.* rabló; *Cro.* porobitel, tolvaj; *f.* porobitelicza; *Bs.* grabitegl, poplinitegl, *f.* poplinitegliça; *Rg.* porobitegl, gusâr, gûsa (cf. huzar); *Ross.* грабитель, хищникъ, расхититель; *f.* грабительница. Widać z twarzy tych rabusiów ochotę spotkania się z wieyſkiemi kokoszami. *Mon.* 65, 425. RABOWNICZY, - a, - e, od rabusiów, Räuber-; *Bh.* berný cf. bierny); *Crn.* ropanſke; *Vd.* ropanſki, resboinſki, derezh, omekliu; *Ross.* грабёжный, хищный (*ob.* chwytny), грабительскій (*ob.* grabić), хищниковъ, хищническій.

RACA, - y, *ż.*, *Ital.* raggio, raggetto, razzi, z łac. radius; *Rg.* rokette; *Sr.* 1. racheta; *Bh.* rakeytle, rakeytlicźa; *Cro.* regetliu; *Dl.* roketta; *Vd.* rageta, ognienu vershilu; *Rs.* ракéта, ракéтка; *Ger.* die Rakete. Raca z szmermelami, *Rs.* шутиха. W krotofilnych ogniach rurka zrobiona z papieru wielokrotnie obwinionego, nabita mieszaniną złożoną z siarki, z saletry i węgli, nazywa się raca. *Jak. Art.* 3, 313. Raca do góry wyniosła się pięknie, A iakiż koniec? zabłyśnie i pęknie! *Kniaź. P.* 1, 215. Zamyały ludzkie są do rac podobne, które byſtro w górę lecąc, cieszą na iaką chwilę oczy patrzących; lecz potym zgasnąwszy, nie odsyłaią im nazad tylko kiie, do których były przywiązane. *Mon.* 70, 182. Letem go wyprawią, iakoby pod nim zapalił kto race. *Pot. Syl.* 512.

RACHANIE, - ia, *n.*, miaſto w Bełzkim. *Dyk. G.* 327, eine Stadt in der Woiw. Belz.

*RACHEMBERG, - a, *m.*, n. p. Nie bróy Rachembergu przed czasem, bo zginiesz. *Rys. Ad.* 43. ??

RACHMANNY *ob.* Rochmanny.

*RACHMIERSKI, - a, - ie, rachowniczy, liczbowy, rachunkowy, Rechen-. Rachmierſka i ziemiomierſka nauka *Rog. Doś.* 1, 283, Rechenkunſt; *Sr.* 1. rachunwarſka wiédomnoſci. RACHMISTRZSKI, RECHMISTRZSKI, - a, - ie, od rachmiſtrza, do rachmiſtrza należący, rachowniczy, Rechenmeiſter, Rechen-. *Pet. Et.* 103. *Abacus* ſtół rechmiſtrzſki. *Mącz. Arithmetica* rechmiſtrzſka nauka. *Mącz.*; rachmiſtrſka. *Cn. Th.*, *Boh.* počitařſtwj cf. *czcić); *Cro.* brojosnanye. Rachmiſtrzſka szkoła, *Vd.* razhunſka shula. RACHMISTRZ, - a, *m.*, *RECHMISTRZ, z Niemc., der Rechenmeiſter, co uczy rachować. *Cn. Th.*, Rechmiſtrz, *a calculis. Mącz.*, *poczetnik. *Murmel.* 178; *Boh.* počitář, počtař; *Slo.* početnjk, rentmiſtr; *Sr.* 1. rachnuwár; *Crn.* zhislar, razhunar; *Vd.* raitar, razhunar, raitavez, razhunavez, zhislar, razhunſki moiſter, razhunasnanes; *Sla.* racsunczja, brojoznac; *Cro.* rachunár, brojaznanecs, rachunomeſter, *f.* rachunaricza, rachunomeſtria, rachunaria; *Ross.* числословъ, смѣтчикъ, смѣтливый; *Ec.* числи́тель. *Liczman, abo rachownik, który przyięcie i wydatek ſtatecznie ma rachować. *Groi. Obr.* 150. *wrodz. żeńſk.* Rachmiſtrzyni, die Rechenmeiſterinn. - (RACHOW, - a, *m.*, miaſto w Sandomirſkim. *Dyk. G.* 2, 327, eine Stadt im Sandomiriſchen.-). RACHOWAĆ *cz. cont.*, *Rachowywać *czſtl.*, liczbować, liczbami dochodzić, *Ger.* rechnen, (*Arab.* raekaem *arithmetica*); *Bh.* počitati (*ob.* po-

Digitized by Google

czytać, poczet); *Sr.* 2. **rachunowaſch**; *Sr.* 1. **rachunyn**; *Crn.* ahtęti, ahtęjem, *ob.* *czcić), zhislam, razhunam, rajtam, bôtam; *Vd.* raitati, razhunati, botati; *Cro.* rachunati, rachùnam, razbrajam, broiti; *Dl.* broiti; *Bs.* brojtti, esapiti; *Rg.* broitti, zbroitti, zbraajam, razbrâjati, izbroiti, pobroitti; *Ross.* счесть, сочту, считать, счисляить, счислять, cf. ścisły), исчисляить, исчислять, сосчéсть, сосчитать, сосчитывать. Rachowanie, **das Rechnen**; *Boh.* počítání, počtaſtwj; *Crn.* zhislènoſt; *Vd.* razhunasnanoſt, razhunſtvu, zhislasnanſtvu, *Cro.* rachunsstvo). Rachowania ieſt pięć sposobów: liczenie, przydawanie, odeymowanie, mnożenie, dzielenie. *Sol. G.* 3, 81. Rachować co, liczyć co, **rechnen, zählen**. Zapatrzali się na gwiazdy, i rachowywali xiężyce, aby z nich praktykowali. 1 *Leop. Jez.* 47, 13, rachowali. 3 *Leop.*). Mało chować, wiele rachować, niepożytek. *Goſt. Gor.* 22. Swe zwycięztwa na palcach rachuie. *Jabł. Buk. M* 2; **er zählt ſie auf den Fingern her**. Inszą chasę długoby rachować z imiony. *Zebr. Ow.* 111, *nomina eorum dicere*). Rachować co pospołu, rachować co z czym, z policzać. *Cn. Th.*, **zuſammenzählen**. Nie spuścił oka z niego, każdy krok rachuiąc iego. *Jabł. Tel.* 334, podſtrzegaiąc, **er zählte jeden ſeiner Schritte**. – Rachować sobie, z roztrząsać, rozważać, **bey ſich berechnen, unterſuchen, überlegen**. Kiedy to rozbierał i sobie rachował, Królewną winną śmierci brata być znaydował. *P. Kch. Orl.* 1, 128. – Rachować co za co, z poczytywać za co, **für etwas anrechnen, für etwas halten**. Im tego ludzie za grzech nie rachuią. *Otw. Ow.* 406. Chcą, aby na ich wolą góry się zmnieyszały, Ludzi wszyſtkich rachuią, iak za proszek mały. *Jabł. Tel.* 331. Wszyſtkom to za sen ieden i bayki rachował. *ib.* 25. –Rachować się z kim, z rachunek odbierać od kogo, rachunku słuchać, liczby słuchać, **Rechnung von jemanden abnehmen, ſich mit jemanden berechnen**. Pan chciał się rachować z sługami swemi. *Bibl. Gd. Math.* 18, 23, chciał liczbę kłaść z sługami. *Wuiek.*). Rachować się wzaiemnie, **mit einander genaue Rechnung halten**. Miłuymy się iako bracia, a rachuymy się iako żydzi. *Cn. Ad.* 505. – Rachować się z czym, wchodzić w liczbę tego, **ſich mit etwas berechnen, einen Ueberſchlag machen**; cf. piędzią się mierzyć). Rachowałem się z zbożem. ledwo mi go na trzy dni ſtanie. *Warg. Cez.* 196 Masz-li co zacząć, wprzód się rachuy z mieszkiem. *Brath. N* 4 *b*, *Jeż. Ek. E* 1. Rachuy się z swą kondycyą, a tak syna poſłanów, żeby górno nie latał myślami. *Opal. sat.* 27. – Rachować się *sam z sobą*, z wchodzić w się, **mit ſich ſelbſt Rechnung halten**. Niechay się rachuią same Ateny, ieśli maią dla Alcybiadesa płakać, czyli się nim chlubić. *Warg. Wal.* 73. Rachować się z sumnieniem, **mit ſeinem Gewiſſen rechnen**. Rachuię się, iak nigdy na spowiedź, z sumnieniem, a gdy żadney przyczyny w sobie nie znayduię, Nieszczęścia ten los cały memu przypisuię. *Zab.* 14, 222 Rachować się komu, rachunek oddawać, liczbę dać, **jemanden Rechnung ablegen**. Będziesz się bogu rachował z każdego dnia, któryś ſtracił, nic nie uczyniwszy ludziom dobrego. *Stas. Num.* 2, 167. RACHOWNICZY. – a, – e, do rachownika lub rachowania należący, rachmiſtrzſki, **Rechenmeiſter=, Rechen=**; *Bh. et Slo.* početnj. Rachownicza tablica abo liczmannica, *abacus. Cn. Th.*, *Bh.* početnica. Rachownicze litery, znaki. *Cn. Th.* RACHOWNICZY *Subſt. m.*, z RACHOWNIK, – a, *m.*, co rachunki odbiera. *Cn. Th.*, **der Rechnungsführer**. Rachownik, *rechmiſtrz, *rationator. Mqcz.* RACHUBA, – y, *ż.*, kałkuł, kalkulacya, obrachowanie się z czym, **die Berechnung, das Berechnen**; *Rs.* сложность, смѣтa, смѣтка. Głupich liczba bez rachuby. *Kras. Liſt.* 2, 55, bez liku, niezrachowana. RACHUBNY, *ob.* rachunkowy. RACHUNEK, – nku, *m.*, RACHUNECZEK, – czka, *dem.*, *Bh.* počet (*ob.* poczet), **aucet**; *Sr.* 1. **rachunwanu**; *Sr.* 2. **rachnowane**; *Crn.* razhùn, rajtenga; *Vd.* razhun., raitinga, razhunanje, raitanje, zhislenoſt; *Cro.* rachun, rachunicz; *Dl.* razbroy; *Sla.* eszap, broj; *Bs.* esáp, broj, razlogh; *Rg.* razbroj; *Rs.* счéмъ, отчéмъ, сосчитаніе, сочтеніе; *Ec.* расчетеніе, разчисленіе, расчемъ; rachowanie, liczba, **die Rechnung**. Komissarz objeżdża dobra dla słuchania rachunków ekonomów, podſtarościch. *Kras. Pod.* 2, 23; *Ross.* усчéсть, усчитать, усчитывать. Z każdey sprawy, myśli, mowy, Czynię rachunek surowy. *Groch. W.* 394, liczbę daię). Tak bez porachunku umierać mi przyydzie, Ponieważ czas ſtracony w rachunek nie idzie. *Mon.* 70, 834. Rachunki, które oddaią ci, co złożyli urząd, sprawowanie się z urzędu złożonego, *rationum relatio. Cn. Th.* Rachunek spisany, reieſtr, **die geſchriebene Rechnung, der Auszug**. Kiedy pani każe sobie oddać kassę i przeyźrzeć raczy rachuneczek? *Teatr* 166, 17. RACHUNKARZ, – a, *m.*, kalkulator, w rachowaniu biegły, *Slo.* početnjk, *Vd.* razhunavishar, raitingpelaus, *Rg.* broitegl, **ein Rechner, der im Rechnen geübt iſt**. Niektórzy wielcy rachunkarze bez oszczędzenia kréty tego dowiedli. *Zab.* 7, 126. RACHUNKOWY, – a, – e, od rachunków, rachowniczy, **Rechen=, Rechnungs=**, *Bh.* počtowy, početnj, *Slo.* početnj, *Crn.* razhunſke, *Rg.* broini, zbrojni, broiv, *Cro.* broyni, zbroyni, *Rs.* счéмный, отчетный. Kupiec siedzi za kramem, rachunkowe przeglądaiąc księgi. *Teatr* 49 *d*, 7. Księgi rachunkowe abo rachubne, *rationarii. Mqcz.*

Pochodz. *dorachować, dorachowywać, narachować*; *obrachować, obrachunek*; *odrachować*; *porachować, przerachować, przyrachować, rozrachować, wrachować, wyrachować, zrachować.*

RACIĄŻ, – a, *m.*, miaſto w Płockim. *Dyk. G.* 2, 328, **eine Stadt in der Woiw. Plock.** – b) w woiew. Kuiawſkim. *ib.* **in Kujavien**. RACIBOROWICE, – ic *plur.*, w księſtwie Oświecimſkim, gniazdo Raciborowſkich. *Dyk. G.* 2; 328, *ib.* **im Fürſtenthum Oſwiecim, das Stammhaus der Raciborowſker**. RACIBORSKIE księſtwo z ſtolicą, RACIBORZ nad Odrą, w górnym Śląſku. *Wyrw. G.* 238, *Nar. Hſt.* 3, 123, **Ratzenburg**.

RACICA, – y, ż., RACICZKA, – i, ż., *dem.*, (*Ec.* рáчица ſkrzynka), **die geſpaltne Klaue des Rindes, der Schafe** ꝛc., *Vd.* rug, kloje, pusherka, pasherk, partel, *Rg.* pàpak, pàpzi. Stopa rogowa, gdzie się dzieli, nazywa się racicami, iak n. p. u wołu. *Zool.* 57. Miał na prawym biodrze znak racicy łosia. *Kniaż. P.* 2, 230.

RACKI *ob.* Husarſki.

RACŁAWICE, – ic *plur.*, dobra w Krakowſk. *Dyk. G.* 2, 328, sławne wygraną Racławicką Kościuszki, 1794 R.

RACOWY, – a, – e, od racy, **Racketen=**, *Rs.* ракéтный.

RACYA, – yi, ż., RACYYKA, – i, ż., *dem.*, z *łac.* ratio; z powód, dowód, przyczyna, **Grund, Bewegungsgrund, Urſache, Beweis**. Nie mógł mu nikt drogi oney odradzić żadną racyą, poruszeniem, wiatrami i przyczynieniem choroby z niewczasów podróżnych. *Sk. Zyw.* 2, 332. Pią-

Digitized by Google

tą racyą daiesz, mówiąc, że ... *Pim. Kam.* 137. Filozof wszystko racyami chce wywieść. *Lub. Roz.* 14. Żadne racye iuż nie ważą u mnie. *Morszt.* 511. Już do tego dawno chcę pana namówić, i pięknebym dał racyyki i morały. *Teatr* 22, 107. Racya mocnieyszego, zawzdy lepsza bywa. *Zab.* 13, 272 *Treb.* Racya racyą, a szkoda szkodą. *Er. Ad.* 7, nic tu po rozumowaniu, co się stało, nie odstanie się; Swarzą się, a wilk w owce). - §. masz racyą, = masz słuszność, masz przyczynę, słusznie robisz, mówisz, *Cro.* tiszi prav imal, **du hast Ursache**. Już-ci i Jegomość m ał racyą często gadać. *Teatr* 19 *b*, 16. Dziś papież ma racyą stękać pod temi pociskami. *Gaz Nar.* 196 *St. Aug.* - *aliter*: Masz racyą, przy tobie iest racya; = prawdę mówisz, przy tobie prawda, nie mylisz się, **du hast Recht**. Masz racyą, masz racyą, niemasz co na to mówić. *Teatr* 19 *c*, 3. Powiadali starzy, iż naylepszym przysmakiem, chleb z solą z dobrą wolą; i mieli racyą. *Kras. Pod.* 2, 94. Pan zawsze ma racyą. *Teatr* 19 *b*, 35. Miała śmierć racyą, i iam zdania tego, Że człek dożywszy wieku tak długiego, Powinien ieszcze pięknie podziękować i iść za nią. *Jabł. Ex.* 149. Szczérze powiedz, kto ma racyą, córka moia, czy ia? *Teatr* 7, 26. Naywiększa część ludzi rozumieią, że przy nich wszelka prawda i racya, a różnić się od nich iest to błądzić. *Gaz. Nar.* 1, 185. - §. *Milit.* Racya, porcya, chleba lub furażu, którą daią żołnierzowi. *Papr. W.* 1, 468, **Ration und Portion**. RACYOCYNACYA, - yi, *ż.*, rozumowanie, **Raisonniren, Raisonnement**. Już tu racyocynacyi więcey nie potrzeba, trzeba zgody. *Gaz. Nar.* 1, 340. RACYONAŁ *ob.* Napierśnik kapłana w starym zakonie. RACYONALISTA, - y, *m.*, rozumuiący, **ein Raisonneur**. Być zbytnim racyonalistą, nie dobrze. *Lub. Roz.* 21.

RĄCZ *ob.* Oburącz. RACZĘ *ob.* Raczyć.

RĄCZĘ, - ęcia, *n.*, = RACZEK, - czka, *m.*, *dem. nom.* Rak, *Bh.* **račet**, *Vd.* rakish, razhei, *Crn.* rakèk, *Hg.* rakatska, *Rs.* ракокъ, **das Krebschen, ein kleiner Krebs**. Rak, młode uczy krok stawiać raczęta, sam opak idzie. *Mon.* 71, 794. - Wey iakiego raczka upiekła! *Teatr* 27, 61, raki piec, = wstydzić się, z wstydu czerwienić się, rumienić się, **vor Schaam roth werden**. - Raczkiem leźć, raczkować, rakiem leźć, na baluku, *Ec.* ракомъ, по примѣру рака, когда человѣкъ наклонися въ низъ головою на рукахъ и ногахъ полземъ, **auf allen vieren kriechen**. Przelękli się, wznak padli, raczkiem z kościoła uciekli. *Warg. Wal.* 30.

RĄCZĘ, - ęcia, *n.*, *in plurali* RĄCZĘTA, rączki, **Händchen**; *dem. nom.* Ręka; n. p. Day mi rączę. *Teatr* 18 *b*, 12. Kupidyna choć małe rączęta, daleko rzucaią strzałę. *Kras. List.* 97. Śpieszę ucałować rączęta W Pani Dobr. *Teatr* 24, 137 *Czrt.* Dzieci moie będą ku tobie wyciągać niewinne rączęta swoie. *Teatr* 18, 72.

RACZEY, *RADZIEY; *adv. Comparat. Positivi* rad, rado; *apud Veteres* *radniey; qu. cf.) *Slo.* **radnèg, radʃ'eg**; *Sr.* 1. **radschi, radscho, nairadscho**; *Crn.* rajshi; *Vd.* raishi, mari, buil; *Bs.* pria, priabih; *Ross.* лучше; *Ec.* паче cf. *pak), паче́же; *Ec.* мно́жае, мно́жайше; cf. *Ger.* **räthlich, räthlicher, gerathner**). - a*) ochotniey, z większym ukontentowaniem, **lieber**. Szatę tę nayraczey (*Superlat.*) w sługach swoich Chrystus przyymuie. *W. Post. W.* 3, 72. - b) z większą racyą, *potius*, **vielmehr**. Łaskawość bez miary słabością iest raczey duszy, niżeli cnotą. *Nar. Hst.* 4, 76. Żadnemu się nie godzi własną mocą, albo raczéy swym uporem kościoła zwyczaiu odmieniać. *Kucz. Kat.* 2, 415, „albo radniéy“., *edit.*). Z boginią nie zadzieray, day się iéy raczéy. *Zebr. Ow.* 127. Szalony lekarza nie cierpi, chcąc go *radziéy gwałtem od siebie odrazić, niżby lekarstwo iego przyiąć chciał. *Eraz. ięz.* 6 *b*. - §. Staranność zaostrzyć, albo co raczéy iest, dobroczynność wzruszyć. *Mon.* 71, 271, co więcéy iest, więcéy znaczy, większą iest rzeczą, **was noch mehr ist, was gerathner ist**.

RĄCZKA, - i, *ż.*, *dem. Nom.*, Ręka; *Bh.* **ručička, ručka**; *Sr.* 1. **ručika**; *Sr.* 2. **ruzka, ruzizka**; *Vd.* rokiza; *Bs.* ruciça; *Cro.* ruchicza; *Rg.* rucizza; *Ec.* ручка, ру́чица; *Rs.* ручка; **das Händchen**. Cóż to za pulchna i delikatna rączka? *Teatr* 20 *b*, 203. Patrz iak się chwyta rączkami różaney Szyi matuchny swéy niepokalaney. *Groch. W.* 341, *Jag. Wyb. C* 3 *b*. Pewnieysza z rączki do rączki, aniż przez rączki. *Haur. Sk.* 257; *Slo.* **z ručki do ručki**, *des, dabo*. - §. rączka u segara, index. *Cn. Th.*, **der Weiser an der Uhre**; *Bosn.* ruciça, drrisgjak, = dzierżak, trzonek. W drukach rączka głosę znaczy. *Szczerb. Sax. przed.*, cf. odsyłacz). - §. Rączka, *masc.* człowiek rękę złą maiący, *ancus. Cn. Th.*, cf. Łokietek), **der im Arme einen Fehler hat**. - §. *Botan.* Rączki, Kryształowa dłoń, *palma Christi*, korzenie ma szerokie iak dłoń z palcy. *Sien.* 137, *Crn.* zépêtz, *Bs.* gljubdrag trava, **die Kreuzblume**; *ob.* Rącznik. RĄCZKOWY, - a, - e, od rączki, **Händchen**. Przypisuią nam przeciwnicy iakieś mordy, walki; ależ wie świat, zkąd te mordy i walki idą; świadczą konspiracye Francuzkie, mordy *Anglickie, hasła sznurkowe, rączkowe, i insze tym podobne praktyki. *Zrn. Pst.* 3, 700.

RACZKOWAĆ *Intr. contin.*, na baluku leźć, raczkiem czyli rakiem iść, **auf allen vieren kriechen**. Człowiek w dzieciństwie swoim raczkuie. *Bals. Nied.* 1, 328. Szczęśliwy, kto w oyczystych niwach wiek swóy strawił, Tenże go starcem widzi dom, co chłopcem bawił, Co się kiiem wspieraiąc, na którym przed laty Raczkował gruncie, długi wiek swey liczy chaty. *Min. Ryt.* 3, 80. Ledwom przestał raczkować, zaczęła mię mama z sobą włóczyć po teatrach. *Pam. Warsz.* 3, 326 *Czrt.* Schwytano na łowach człowieka, co na podobieństwo bestyi czworonogiéy raczkował. *Bals. Nied.* 1, 411.

RĄCZNIK, - a, *n.*, *ricinus*, **der Wunderbaum**, drzewo średniey wielkości w Azyi i w południowey Europie; u nas tylko roślina roczna. *Kluk. Dyk.* 3, 20.

RĄCZO *adv.*, *Bh.* **rauče**, rzeźwo, żwawo, prędko; chyżo, **flink, frisch, geschwind**. Poydź, poydź rączo, nie baw' się długo. *Bard. Tr.* 420. **RĄCZOBIEGŁY chart. *Biel. C.* 2 *b*, **schnellfüßig**. **RĄCZOLOTNA strzała. *Otw. Ow.* 484, **schnellfliegend**. **RĄCZOPIORY iastrząb'. *Otw. Ow.* 209. Strzały rączopióre. *Otw. Wirg.* 419, **schnell befiedert**. RĄCZOŚĆ, - ści, *ż.*, prędkość, żwawość, chyżość, **die Flinkheit, Geschwindigkeit**. *Cn. Th.*, *Vd.* hitrust, jadernust, bersnust, rozhnost. **RĄCZOSKOKIE zwierzęta. *Bielaw. A* 2 *b*, **schnell springend**. **RĄCZOSKRZYDŁY pegazus. *Otw. Ow.* 177, rączolotny, rączopióry, **schnell geflügelt**. RĄCZY, - a, - e, (*Compar.* rączszy, rętszy), *Bh.* **rauči**, rzeski, rzeźwy, prędki, szybki, żwawy, chyży, *Crn.* rozhn, rozhnu cf. ręczny), *Vd.* hiter (*ob.* chytry), bersen (*ob.* *barzy), rozhen, cf. *Sr.* 1. **ruczji wnet**), *Ger.* **rasch**, (*Suec.* **rask, tyst**, *Angl.* rash, cf.

Digitized by Google

Arab. raaschan), ſtink, ſchnell. Konia miał tak prędkiego, że piaſku po ziemi Ledwie się tykał nogami rączemi. *P. Kch. J.* 414. Konia rączego chłoſtać nie trzeba. *Cn. Ad.* 357, koniowi byſtremu monsztuka, nie oſtrog trzeba). Jam był rączszy iego (*Compar.* prędszy od niego). *Otw. Ow.* 516. Czas rętszym nad Pegaza leci kołowrotem, Co w momencie upłynie, gonić próżno potym. *Tward. Misc.* 51. Uprzedza wszyſtkich, bo konia rętszego miał, niż drudzy. *P. Kch. Orl.* 1, 250, *Birk. Podz.* 14. Przez równiny morſkie rącze wiosła gnali. *Otw. Ow.* 131. Wyprawił król rączy liſt do swych generałów, żeby mu w posiłku przybyli. *Tward. W. D.* 178, nagły, pilny). Tonący ratunku, miłosierdzia rączego pragnęli. *Papr. Kol. P* 3, śpiesznego). Mam gdzie uciec, będzie-li potrzeba, i mam rączego. *Star. Ryc.* 45, t. i konia). Han królowi tak przez rączego odpisał. *Tward. W. D.* 2, 127, przez gońca, kuryera. Eilbote. Niech ich do kościoła Zarazem do nas kto rączy zawoła. *Paſt. P.* 311. - §. Rączego zacina, = w nogi! ucieka, er reißt aus. *Tr.*

RACZY, - a, - e, rakowy, od raka, *Boh.* račí), -Krebs=. Kamienne serce, umysł i oczy ma racze, Kto dzisiay na Chryſtusa patrząc, nie zapłacze. *Pot. Zac.* 31.

RACZYĆ, - ył, - y *Med. Cont.*, (*Boh.* račiti; *Slo.* racit', *velle, non gravari*; *Cro.* rachisze *lubet*; *Bs. et Rg.* racitise; *Rs.* рачить, = pilnie chodzić koło czego; *Rs. et Ec.* рачи́тель, amator czego, *f.* рачительница, *Ec.* рачи́тельный żądaiący; *Ec.* златорачи́тель złotolubnik; *Rs.* рачи́тельность ſtaranność, *diligu. Vd.* razhiti, rake loviti, = raki łowić). - a*) Raczyć, godnym rozumieć, osądzić, würdigen, für würdig achten. Nie tak-ci się bardzo raczę, abo godną takiey czci rozumiem; *haud equidem tali me dignor honore. Cn. Th.* Prokuratorów w wielkiey poczciwości maią, czczą, ważą, raczą, by więc pany kasztelany. *Glicz. Wych. N* 4. - b) *in secunda et tertia persona, usitatum cum infinitivo, ut*: racz abo raczcie siedzieć, raczcie pić, raczcie dać, *i. e.* chciéy siedzieć, abo proszę siedź. *Cn. Th.*, *Rs.* пожалуй, пожалуйте, belieben, geruhen, z. B. belieben Sie ſich niederzulaſſen; *Bh.* ljbiti ſe (cf. lubić); *Vd.* se povriedeti, dopokojatise, nehati sebe dopaſti; *Rs.* изволить, изво́лю, соблаговоли́ть, соблаговоля́ть; *Ec.* благоизволи́ти, произволи́ти, произволя́ти, изволя́ется. Racz to nam zdarzyć oycze lutościwy. *Groch. W.* 103. Przecię kiedy znaydę kobietę, która mię będzie raczyła kochać. *Teatr* 5 *c*, 68. Jeſt teraz ten obyczay wszyſtką mowę raczeniem abo Waśćmościami nadziewać. *Modrz. Baz.* 237. *Jnepte utuntur hoc verbo, dicentes*: raczę iść; nie raczę ieść etc. *Cn. Th.* - §. raczyć, chcieć, wolić, wollen, belieben, lieber wollen, geruhen. Bóg wszyſtko może uczynić, iako iedno raczy. *Rey Zw.* 206 *b*. Czyń, co raczysz. *Bzow. roż.* 66. Będzie-li Pan raczył, abo da-li nam Bóg zdrowie, uczynimy to abo owo. 1 *Leop. Jak.* 4, 15. Polaka nago maluią, a z nożycami, a poſtaw sukna przed nim; krayże sobie, iako raczysz. *Rey Zw.* 57 *b*, iakoć rzewnie podoba). Raczenie, łaſka, łaſkawy wzgląd, Gnade, Huld: Jakie to raczenie było Twoie, co nasz grzech nosiło. *Groch. W.* 77, *Vd.* dopadenje, lubnoſt, dolubnoſt. - c) *transitiu*: raczyć kogo, czcić, szanować, uraczyć go czym, einen ehren, ihm eine Ehre womit anthun. Iż była wielkiey u ludzi sławy i czci, nawiedzenia zacnych osób i raczenia świeckie wielkie były około niey. *Sk. Żyw.* 1, 98, große Ehrenbezeugungen. - §. raczyć kogo czym, częſtować go czym, być mu rad czym, *ob.* uraczyć, einen womit aufnehmen, tractiren, bewirthen, *Bh.* hoſtiti, *Rs.* подчива́ю, по́дчую, поподчивать, упо́дчивать. Jakie raczenie, takie płacenie. *Cn. Ad.* 298; *Ec.* чреждéніе, угощéніе, iakie częſtowanie, takie podziękowanie; dźwięk za węch). Oną kałużą dobrowolnie się raczył. *Alb. z W.* 11, częſtował. żłopał błocko). Raczący kogo, *Ec.* чреждáтель, чреждúтель.

RĄCZYNA, - y, ż., RĄCZYNKA, RĘCZYNKA, - i, ż., *dem. Nom.* Ręka; das Händchen. (*Rg.* rucina, rucetina *manus ingens* rączyſko). Ręczynki ma króciuchno Amor, lecz niemi szeroko Zasiąga, i pod ziemię przenika głęboko. *Sim. Siel.* 22. Małemi ręczynami. *P. Kch. Jer.* 308, *Tward. Misc.* 166.

RAD, rada, rade, - o, *Bh.* rád; *Slo.* rad *lubens*; *Sr.* 1. rád, - á, - ó, - é; *Sr.* 2. rád, - á, - ó, radní; *Crn.* rad, (radovoln, = dobrowolny, *Crn.* radovolz, = ochotnik); *Vd.* rad, *Comp.* raishi; (radovolen, dobrovolen, = dobrowolny; *Vd.* radovolnoſt, = dobrowolność), voln, volno cf. wolny, wolno), (*Vd.* radliu, = wdzięczny, *Vd.* radlivoſt, = wdzięczność; *Vd.* radimeti, raduvatise, = pożądać); *Cro.* rad, *Comp.* rajshi, (*Cro.* rad, ràdi, zarad, zaradi *propter*, = dla, z przyczyny; *Cro.* rádim, = nalegam, cf. radzić); *Rg.* rà̀d; (*Rg.* rad, radi, = dla, n. p. radi tebbé, = dla ciebie; *Rg.* râditi *operam dare*; (*Bs.* rad, voseo (cf. wesoły), (*Bs.* radi, = dla); (*Bs.* raditi, naſtojati, = pilnować); *Sla.* rad; (*Sla.* radi, poradi, = dla; *Sla.* ráditi, = pracować); *Rs.* радъ, (*Rs.* ради dla, ради́вый ſtaranny, ради́вость ſtaranność, подрадѣть chętnie ſtręczyć; *Ec.* ради́вый, ради́тель *diligens*, прирадѣтель *curator*, прирадѣю, *Gr.* επιμελῶμαι; Ottfried reit, redi, = rączy, gotowy, *Jsl.* radan, cf. *Germ.* bereit, cf. gerathen, räthlich; *Gr.* ῥᾴδιος), rad co czynić, *adv.* ochotnie, z ochotą, gern, bereitwillig. Co muszę, to rad uczynię. *Birk. Ob. L.*, *Zegl. Ad.* 42; *Slo* co muſim, rád učinim; z musu cnota). Każdy radnieyszy (*Compar.*) służyć oyczyznie, niż obcym. *Czack. Tr. A* 4. Bardzo rad, *Ec.* преусе́рдный cf. serce). Nie radby, ale musi. *Cn. Ad.* 636. Nie rady (cf. *Not. sub. adj.* Powinny), kury na wesele, ale muszą; nie rada koza na targ, ale musi. *Rys. Ad.* 43; *Slo.* má ho rád, gako koza nój; ma go rád, gako pes kočku. Radaby dusza do nieba, by iako przed grzechami. *Cn. Ad.* 988. Rad nierad, radzi nieradzi, = chcąc niechcąc, nad wolą, bez dzięki, gern oder ungern, *Sr.* 1. rad nerad. Musiałem rad nierad słuchać napomnienia. *Kras. Doſ.* 26. - §. Rad co widzieć, słyszeć, czynić, = lubić, kochać się w tym, podobać się w tym, z ukontentowaniem widzieć etc., gern ſehen, gern hören, mit Vergnügen, ein Vergnügen daran finden. Rad widzę kogo, nawidzę *qu. v*). Gdzie go nie radzi widzą, któż stamtąd nie śpieszy? *Morszt.* 296. Co ludzie radzi słyszą, temu łatwo wierzą. *Fr. Ad.* 13, *Pot. Arg.* 364. Kto mówi co chce, usłyszy coby nie rad. *Rey Zw.* 80, (*ſcil.* słyszał). Radnieyszy ieszcze umarł. *W. Poſt. W.* 265. Czego sam nierad widzisz, nie czyńże też i drugim. *Radz. Job.* 4, 16. Bardzo w podłey sukni rad chadzał. *Birk. Dom.* 74, lubił w niey chodzić). Słowo ràdzi trzymaią, ale sami sobie. *Pasz. Dz.* 122. Kąkole bywaią w pszenicy rady. *ib.* 78; zwykle, gewöhnlich, gern. Kamień,

Digitized by Google

którego często z mieysca porusza, nierad machem obrasia rychło. *Glicz. Wych. L 2 b*, niełatwo, nicht leicht. Kamień choroba bywa też dzieciom rad i z tego, kiedy plugawa mamka złym mlékiem karmi. *Oczk. prz.* 424, łatwo, zwykle). - *Cum. Datiu.* rad czemu, rad co mieć, widzieć, nawidzieć, cieszyć się z czego, lubić co *etc.*, gern sehen, gern haben. Rad nowinie król. *Odym. Sw.* 2 *Ff b*, cieszył się, gdy to słyszał). Rad złemu, rad szkodzie drugich, *Rs.* злорáдный, злорáдливый, ſchadenfroh, *Subſt.* злорáдство, Schadenfreude, *Verb.* злорадствовать rad być szkodzie drugich. Czemuś sam nie rad, tego nie czyń drugiemu. *Sk. Zyw.* 2, 334. Przytomnéy cnocie zawiść nierada, A znikłéy troſkliwie szuka. *Hor.* 2, 159 *Nar.* Nie tak rad grzmieniu, zkąd nadzieią sięgał Dżdża nędzny oracz zgorzałemu zbożu; Jako ci byli radzi i weseli, Kiedy woienne muzyki słyszeli. *P. Kch. J.* 21. - *Jron.* Tak temu rad, iakby mu psi obiad zjedli, albo: iak gdyby mu nogę uciął. *Rys. Ad.* 67. - *Quamquam* rad *non niſi in casibus rectis Sing. et Plur. usitatum esse solet; habes hic unum exemplum casus obliqui*: Niebezpieczna była pomoc *sąsiadów*, *radych* zawsze rozerwaniu Polſki. *Nar. Hiſt.* 4, 47. - §. Rad być komu u siebie, z *ob.* raczyć go; z częstować go, podeymować go czym, einen bey ſich gut aufnehmen, traktiren, ihn bewirthen, *Bh.* hoſtiti, *Rs.* отпочивать cf. gościć, cf. odpocząć). Był nam rad bardzo, tysiąc grzeczności czynił. *Teatr* 36 *b*, 80. Będą ci tam radzi, i winem cię tam ſtarym poczeſtują. *Teatr* 7, 36. Rad pan gospodarz, każe miodu nosić. *Bratk. B.* 2. Tak mu był rad, że go i od rozumu odpoił. *Gor. Dw.* 204. Chcemy sobie być radzi, Rozkaż panie czeladzi, Niechay na ſtół dobrego wina przynaszają. *J. Kch. Dz.* 210. Byli sobie radzi, i popili się. *Papr. Gn.* 1237. Dobrze się opatrzywszy w amunicyą piwną, miodową i winną, zacząłem być rad w domu moim. *Kras. Doſ.* 25, t. i. częſtować, ich fieng an zu traktiren.

Pochodz. *rado*, *radniey*, *raczey*, *raczyć*, *uraczyć*; *radość*, *radosny*, *radować się*.

RADA, -y, ż., *Bh.* rada, radda; *Slo.* rada, náwěſtſi; *Sr.* 1. ráda, rada; *Sr.* 2. raba; *Crn.* svjet cf. wiec), pomenitva, (*ob.* pomnieć); *Vd.* rath, rat, svit, ráthuvanje, svituvanje; *Cro.* szvet, szvétuvanye, tolnach, cf. tłómacz); *Hg.* tanáts; *Dl.* szvith; *Bs.* vjechje, svjet, svjetovanje, odvit, odgovor na svit; *Sla.* viche, svit; *Rg.* vjěchje, svjět, odluka; *Rs.* совѣтъ, совѣтованїе, совѣтопрительство; *Ec.* рада, сь полскаго значитъ совѣтъ. (*Syr.* רא *admonuit*, *Arab. corroborauit animum*; *ob. Ger.* der Rath, *ap.* Adlg.; *cf. Lat.* ratus sum, reor, cf. rząd; cf. *Ger.* Geráthe, cf. gierada). - Rada, którą od kogo bierzem abo komu daiem, pomocne zdanie udzielone, der Rath, den man jemanden giebt, oder von ihm erhält. Dobrze mówisz, póydę za twoią radą. *Teatr* 30 *b*, 11, ich will deinem Rathe folgen Przykazanie a rada tym są od siebie różne, iż przykazanie potrzebne iest, aby pod sumnieniem było chowane, ale rada, iest wolna, przyiąć ią albo nie przyiąć. *Gil. Pſt.* 321 *b.* I nad tym się nam zaſtanowić zdaie, Choć rada dobra, zważyć, kto ią daie. *Zab.* 12, 307; *Rs.* благосовѣтїе. Zdrowa rada, gotowa maiętność. *Kosz. Lor.* 6 *b.* Wszędy zła a bardzo mdła rada około ciebie. *Rey Pſt. S* 2; *Rs.* злосовѣтїе. Rada źle dana naybardziey radzącego zawſtydza. *Teatr* 31 *b*, 130. Gdy szukasz rady, ſtrzeż się pilne zdrady. *Rys. Ad.* 15. Rada zła na poradnika często się obraca. *Cn. Ad.* 990. Rady sobie dać nie mogę. *Teatr* 8. 67, poradzić sobie nie umiem, ich weiß mir nicht zu rathen, nicht zu helfen. Owoż mi pan całego świata wielowłady, Który samemu sobie dać nie trafi rady. *Nar. Dz.* 3, 70. My sobie nie możemy dać rady sami. *Pam.* 84, 747. Tobie moie życie winienem; iabym nie dał rady téy srogiéy beſtyi, gdyby nie ty. *Teatr* 54, *C B ij*, nie obroniłbym się. Przelęknieni wszyscy rady sobie dać nie umieli; ieno schyliwszy głowy, słowa ieden do drugiego nie rzekł. *Sk. Zyw.* 2, 337. - §. rada, z porada, radzenie, dawanie rady, das Rathgeben, Rathen. Złota to głowa! do rady, nie do parady! *Teatr* 12, 5. Do rad ięzyk, do boiu ręce dały nieba. *Dmoch. Jl.* 2, 119. Ani do rady, ani do swady. *Zegl. Ad.* 4, ani żak, ani dworak, *neque ad chorum*, *neque ad forum*). Gdy ſtarsi bracia iuż byli w leciech zaszli, i więcey do rady domowey, niż do swady woienney sposobni, obrano naymłodszego wielkim księciem. *Stryik.* 312. Późna rada po szkodzie. *Sim. Siel.* 85; łyżka po obiedzie; kadzidło po śmierci). Niechawszy Roboam rady ſtarców, którą mu podali, przypuścił ku sobie w radę młodzienczyki. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 8. - §. rada, poradność, *subjectiu.*, die Fähigkeit guten Rath zu geben, Weisheit, Klugheit. Miał oſtry i iasny rozum, i mądrą w sobie nad lata radę. *Sk. Zyw.* 2, 329. Kogo bóg pokarać chce, dobrą mu radę odbiera. *Zim. siel.* 235. Gunicki człowiek większego serca, a niźli rady. *Krom.* 714. Moc bez rady (*expers consilii*) swą sama wielkością upada, Moc bogowie wspieraią, którą wspiera rada. *Hor.* 2, 38 *Min.* Na radzie i prawach warowniey całość powszechna ſtoi, niż na orężu i zaſtępach. *Dyar. Gr.* 7. Gdzie namysł i rada, tam dobrze. *Teatr* 21, 195. Lepszą radą woyny nadeń nikt prowadzić nie może. *Warg. Cez.* 167. - §. b) Rada, mieysce obrad, akt obrad, akt radziecki, cf. ratusz, *Rg.* vjechje, vjechniza, *Rs.* засѣданїе (*ob.* zasieść), сонмище, сонмъ cf. seym); der Rath, der Ort der Rathsverſammlung. Do rady nas wołaią. *Jabł. Ez.* 114. Chociam ia ieſt żeńska płeć, w podwikę zawita, Gdy do rady mąż idzie, mnie o wszyſtko pyta. *Biel. S. N.* 4. Do rady nie ma nikt przystępować, aż go wezwą. *Gor. Dz.* 117. Będą was wydawać do rady, a w bożnicach będą was biczować. 5 *Leop. Math.* 10, 16; będą was wydawać na swych synodziech abo seymiech. 2 *Leop.*); *Slo.* po radě biwagu páni mudregſi, po radzie, po obradach mądrzeysi; z ratusza mędrszemi schodzą, cf. po szkodzie mądry. - c) rada, radziecki urząd, ſtan, radziectwo, die Würde eines Rathmannes, der Rathsherrenſtand, der Rath. Wyrzucić z rady, *senatu eiicere. Cn. Th.* Pozłocistego, by też nic nie umiał, alić go na urzędy sadzaią, alić go iuż z rady nie wyganiay, *Rey Zw.* 70 *b.* - d) osoby radę składaiące, radni panowie *collect.*, die Rathsmänner, Rathsherren, der Rath. Słowo rada, które senatowi nadziady nasze dawały, było na północy w tym samym znaczeniu. *Czack. pr.* 247, *ob.* Adlg.). Król, które winnieysze być nalazł, kazał ie poimać, a gdy ie być winne naleziono, z ſoldrowania *ſtarży rady*, pościnano ie. *Biel. Sw.* 287 *b*, senatu; *Rg.* vjeechnik, ſtarovjeechnik, z senator). Słusznaby rzecz była, żeby król przy panach radach, gdy o Rzpltey radzą, osobą swą był. *Modrz. Baz.* 101. Wy, co się radą być

Digitized by Google

mienicie, przyznaycie mi się, ieśli tak, iak przystoi sądzicie? *Ryb. Ps.* 109. Rada nieustaiąca przy boku królewskim. *Vol. Leg.* 8, 84, *Skrzet. P. P.* 1, 274; *le conseil permanent*, der immerwährende Rath. - §. *in Singulari* rada, z radny, einer aus dem Rathe, ein Rath. Senator do króla podpisuie się: wierna rada. *Leszcz. Gł.* 46. - *Budny* konsula tłumaczy, naywyższa rada. *Bud. Cyc.* Publius Scypio, naywyższa rada w Rzymie. *Kosz. Lor.* 80 *b.* RADCA *ob.* Radzca, Rayca.

Pochodz. sub *Radzić.*

RADELNE *ob.* Poradlne. RADLIĆ *cz. ndk.*, przerorywać, odwracać rolą, zwiebrachen, *Cro.* oràchim (*ob.* orać), plusim *ob.* pług, hakenpflügen. Radlenie roli rozumie się dobra uprawa ziemi na przednie ziarno. *Haur. Sk.* 24. RADLANKA, RADLONKA, - i, *ż.*, radlenie, grunt przeorany das Zwiebrachen, das Hakenpflügen, Balkenstreifen, das Rühren; der gezwiebrachte Acker. Radlanka służy tylko na czasy pogodne, na mokry czas lepiey pługiem odwracać. *Haur Sk.* 24. Na żytnisku zaraz radlić, choć bez pokładania; którą radlankę bronami sawlec. *Haur Sk.* 9. RADLICA, - y, *ż.*, *Bh.* radlice, ciertadło; *Sr.* 1. radlica; *Sr.* 2. raliza; *Crn.* rahliza *rastrum, sucula*; *Cro.* ralnik *vomer*, lemès, lemische (*ob.* lemiesz, *Bs.* racnik, lemisc; *Rg.* raonik; (*Rg.* ralliza *aratri manubrium*; króy, żelazo u radła, (die Radlitz) die Hakenschaar. *Cn. Th.* Kłęk, drzewo krzywe, w którego środek wprawione bywa ciężadło lub dyszel, a w końcu radlica, t. i. żelazo, którym radlą ziemię. *Urs. Gr.* 389. RADLICE, dobra nie daleko Kalisza, na których się pisze Radlickich familiia. *Dyk. G.* 2, 328. RADLNO, pod Tarnowem, gniazdo Radlińskich. *Dyk. G.* 2, 328. RADŁO, - a, *n.*, *Bh.* radło, pług *ob.* pług); *Sr.* 1. radło, radwo; *Vd.* ralu, oralu, oravo, pluh, plug; *Rg.* rallo; *Cro.* rallo, ral, oràcha, plùg, (*Cro.* ràl, z oranie, 2) stay, łan, *ob.* rola); *Dl.* ralo, plugh; *Bs.* rallo, pluggo; *Ec.* ράλο; *Rs.* ράλο, орáло, косуля, косýлька, cf. *Lat.* rallum; *Chald. Syr.* רדה *arauit*, *Gr.* ἐρέτης); der Hakenpflug, der Rührhaken. Radło służy w tęgich gruntach do poprecznego ziemi przewrócenia; składa się z podługowatego drzewa, na końcu ostrym żelazem obwodzonego, z dyszla i rękoieści. *Kluk. Rosl.* 3, 119; cf. Socha). - 2) *Anat.* radło, *vomer*, przegroda kościana nosa, podobna radłu pługowemu. *Krup.* 1, 68, *et* 2, 335, das Pflugschaarbein RADŁÓW, w Krak. w kościele iest nadgrobek arcybiskupa Maciejowskiego. *Dyk. G.* 2, 328. RADŁOWY, - a, - e, od radła, Hakenpflug-. *Tr.*

*RADNIEY *adv.*, *Compar. positivi* Rad, z raczey, *radsiey, a*) lubiey, miléy, lieber, gerner. Każdy radniey bierze, niżeli daie. *Jag. Gr. A* 4. Z iednemi ludźmi radniey, niż z drugiemi przestać wolimy. *Gor. Dw.* 13. - §*. radniey, z lepiey mądrzey, besser, klüger. Azaż nie radniey iest szukać, iakby krzywdę zatrzeć, niśli iakby się iey zemścić. *Pilch. Sen. Gn* 348. Czemu się nie radniey o to staramy, żebyśmy między kłamstwem prawdę poznać mogli? *Zrn. Pst. a* 5. - 2) raczey, z większą racyą, *plustot*, viels mehr. Nie dziw się tak; ale radniey posłuchay, co mówię. *Leop. Genes.* 23, 10.

RADNIK, a, *m.*, rayca, radca. der Rathmann, Rathsherr. (*Bh.* radnica ratusz). W niektórych Rzpltych iest naznaczony pewny sędziak, pewny radnik. *Petr. Pol.* 197. RADNY, - a, - e, *Bh.* radni, raduý, *Sr.* 1. radné, *Ross.* совѣтный, совѣтовательный; od rady, do rady należący, radzący, Raths-, zum Rathgeben und Berathschlagen gehörig, Rath geben. Był on mądrym abo radnym. *Rey Pst. C* 4, *ob.* do rady). Nie sama Helena cudza żona Ogniem na złe radnym zniewolona. *Petr. Hor.* 2, *L* 4, na złe radzącym, swodzącym, zum Bösen rathend, verleitend, *Ec.* злословѣтный, *Gr.* κακοβελος, *Subst.* злословѣтникъ. - §. Radny *subst.*, z radny pan, z rayca, radziciel, der Rathgeber, Rathmann, Rathsherr; *Slo.* raduý pán; *Crn.* ratne gospud; *Vd.* rathni gospued, svitnik, svitni drushnik, svitni gospud, posvituvauz; *Rs.* рамманъ, рамгеръ; *Ec.* дýмный (*ob.* dumny, *ob.* dumać). Miéy spokoynych wielu, ale radnego miéy iednego z tysiąca. *Leop. Syr.* 6, 6. Szkodliwy radny, który wiele gada, a mało mówi. *Mon.* 64, 220. Radnego pana nie umiecie obrać. *Warg. Wal.* 321. Co to za radni panowie? *Teatr* 26 *d*, 6. Przyzwał Absalon Achitofela, radnego pana Dawidowego. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 15, 12.

RADO; *adv. adj.* Rad; z lubo, miło, gern, lieb. Z iego śmierci tak było rado w Rzymie, iż w tych czapkach chodzili, które znaczyły wielkie wesele po wszystkiém mieście. *Wer. Rgl.* 48. Gdzieć nierado, lepiey tam z daleka omiiać. *Sim. Siel.* 45, gdzie ci nie radzi, gdzie cię nie radzi widzą). - §. Po smętku wesele, a po wielkiem zaburzeniu rado iasno bywa. *Rey Pst. S* 6, zwykle, gewöhnlich, gemeiniglich. RADOGAST, RADOGOST, - a, *m.*, u starych Słowian bożek gościnności, niby to radgościom. *Star. Ref.* 69, *Krom.* 56, *Sarn. Ann.* 963, bey den alten Slaven, der Gott der Gastfreundschaft, *Crn.* Radagost, *Radegastus, idolum Slavorum, s Mars*; *ob. Frenzel in Westphal. monum.* 2, 2409; cf. Radowist). Radogost i Dobrogost pospolite są starych Słowaków nazwiska. *Stryik.* 42, ein alter Name; cf. Radosta, Radzyn. - 2) RADEGAST, grod w Anhalt Dessau; rzeka w Meklenburskim. *Dyk. G.* 2, 328. RADOIEWICE, dobra w Inowrocławskim, od których Radoiewscy. *Dyk. G.* 2, 329. RADOLIN, miasto w Poznańsk., gniazdo Radolińskich. *Dyk. G.* 2, 329. RADOM, - ia, *m.*, miasto w Sandomierskim. *Dyk. G.* 2, 329. (*Sr.* 2. Radom wieś w Luzacyi, *Ger.* Radensdorf). RADOMSKI powiat. *ib.* Kasza Radomska *ob.* Gryka. RADOMSKO, - a, *n.*, miasteczko w woiewództwie Sieradzkim. *Dyk. G.* 2, 329. RADOMYŚL, - a, *m.*, miasto w woiewodztwie Wołyńskim, gniazdo Radomyskich. *Dyk. G.* 2, 329. - b) w Woiew. Sandomierskim, niedaleko Dąbrowy *ib.* - c) w Woiew. Lubelsk. *ib* RADOSTA, - y, *m.*, RADZYN, - a, *m*, imię staropolskie, *Gaudentius. Jabł. Her.*; cf. *Ec.* радостоименный, который въ своемъ имени заключаетъ радостное знаменованіе. RADOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* radost; *Sr.* 1. hradosći, łoży cf. lusztyk), sradowani (hradosći 2) rozkosz); *Crn.* radoszt; *Vd.* radoszt, radovanje, veselnoszt, shelje, hotenje, nasladnoszt, lesht (2. radoszt dobrovolnoszt, z dobra wola); *Cro.* radozt, (*Cro.* radòszt *iucunditas, delicium*; radohotnoszt *lubentia, appetentia*); *Bs.* radóst, usgivanje (cf. użyć); *Ag.* radós, radeszt, (*Rg.* radós, arajdanje, z rozkosz); *Ec.* рáдощи; *Rs.* радость; RADOSTKA, - i, *ż.*, *dem.*, z wesele, uciecha, die Freude. Radość iest z iakiego dobra, lub cudzego złego, ile to komu pożyteczne. *Zab.* 12, 277. Objetnica głupiemu radość.

Digitized by Google

Mon. 74, 10. Zła to radość, po którey żal chodzi. *Kras. sat.* 59. Drobne radoſtki dzieciństwa. *Teatr* 30 *b*, 68. - §. Radoſtka, *botan.*, Wrotycz Włoſka *heliochrysos*, Sonnengoldblume. *Syr.* 376. RADOSŁAW, a, *m.*, imię ſtaropolſkie. *Jabł. Her.* RADOSNY, - a, - e, RADOŚNIE *adv.*, *Bh. et Slo.* radoſtný; *Sr.* 1. hradoſcziwé, z rozkoszny; *Rg.* ràdoſtan, *Bs.* radoſtan, veseo; *Rs.* радостный; *Ec.* радованень, радостотворный, (радостотворецъ wesołek, радостотворити cieszyć, радостотворство *urbanitas*); wesoły, pełen radości, fröhlich, froh, voll Freude, erfreut. Ponieważ nadchodzą takie okoliczności, prawdziwie, że ieſtem radosna. *Teatr* 26, 73. Radosny wieniec; w nim hetman Rzymſki wjeżdżał, z lekkim iakim nieprzyiacielem szczęśliwie woiowawszy. *Warg. Wal.* 61. Radosny, tryumfujący, *Ecc.* любопраздничественный. RADOSZEWICE, dobra w Sieradzkim. *Eyk. G.* 2, 329. RADOSZCZ, królewszczyzna w Brzeſkim Lit. *ib.* RADOSZYCE, miaſto w Sandomierſkim, ſławne hutami żelaznemi. *Dyk. G.* 2, 329, eine Stadt im Sandomir., durch ſeine Eiſenhütten berühmt. RADOSZKOWICE, miaſto w woiewództwie Mińſkim *Dyk. G.* 2, 329. RADOWAĆ się, - ał, - uie *Rec. ndk.*, uradować się *dk.*, *Bh.* radowat ſe, zradowati ſe; *Slo.* radowat ſe, radugi ſe; *Sr.* 1. raduyu ſo; *Crn.* radam, radujem; (*Vd.* raduvatise, radimeti, z rad mieć, pożądać); *Cro.* raduvatisze, araydavam, naszladujemsze, *Cro.* radujem *Laedifico*, radujèmsze *gratulor*, *geſtio*, raduvatisze komu *gratulari*, raduvanye, z powinszowanie, 2) *Cro.* radujemsze *alludo*, *blandior*); *Rg.* radovatise, arajdatti (radovati, *frui*); *Bs.* radovatise, radovati, obradovati, (*Bs.* arajdatti, nasladiti *oblecto*; uradovati, obveseliti; *Rs.* радоваться, возрадоваться, (*Rs. activ.* радовать cieszyć kogo), красоваться; *Ec.* веселовáти, радоваться, ликовствовати, ликовати, (*Ec.* радуйся, здравствуй, *Gr.* χαῖρε, cf. pomaga bóg, szczęść boże, cf. witay, cf. radowiſt); weselić się, cieszyć się, ſich freuen. Raduycie się z raduiącemi się, a płacscie z płacscącemi. *Bud. Rom.* 12, 15. Niechay się raduie albo weseli Izrael w ſtworzycielu swoim. *Gil. Kat.* 48. Temi ludźmi, którzy się ochrzcili, wielce się radowano. *Baz. Sk.* 30. Uradowałem się przyiemnym tym widokiem. *Kras. Pod.* 2, 35. Raduiący się, tryumfuiący, *Ec.* ликовственникъ, ликующій, веселящійся, торжествующій. (*Rg.* radovalaz, radovaonik *gratulator*, cf. Wit, Radowiſt). Radowanie się, *Sr.* 1. ſradowani, (*Rg.* arajdanje *oblectatio*). Radować się *czemu*, z z czego, ſich über etwas freuen. Przywitał go, raduiąc się iego zdrowiu. *Ezop.* 25. Niechay się zapłoną, którzy się raduią memu złemu. *Wrob.* 81. Nie raduy się złemu gościowi. *Hrbſt. Nauk. n.* Oto temu zwycięzcy nad tymi sprzeciwniki swemi wszytek świat się raduie. *Rey Pſl. T* 1. Moſkwa, raduiąc się ſtrzelcom, którzy im nowo przybyli, popili się byli. *Gwag.* 119. Raduie się pies komu, ogonem macha, zaleca się, der Hund wedelt vor Freuden über jemandes Ankunft, ſchmeichelt ihm. Pies liże tego, komu się raduie. *Petr. Hor.* 2, *D b.* Uradowany, ucieszony, ukontentowany, erfreut. Jdź Echo głosząc co mówi oyczyzna uradowana. *Kniaz. P.* 1, 195. Niezmiernie był uradowany z tey grzeczności. *Teatr* 19 *b*, 17. RADOWIST, - u, *m.*, cf. Wit, witać), którego radzi widzą. *Dudz.* 19, ein gern Geſehener, den man gern ſieht. U Rzymian, gdy dobry człowiek na schadzki przyszedł, z radości okrzyk uczynili, zaś gdy kto nieradowiſt, krzykali na niego. *Petr. Hor. D* 3. (*Bh.* Radon, Radun *Charon*). RADUN, miaſto w Woiew. Wileńſkim. *Dyk. G.* 2, 330, eine Stadt in Litthauen. RADUNIA, - i, ż., rzéka, łączy się z Motławą pod Gdańſkiem. *Dyk. G.* 2, 330, der Fluß Radaune bey Danzig. RADWAN, - a, *m.*, *herb*, chorągiew żółta kościelna o trzech polach, u każdey u dołu franzle; na wierzchu iey krzyż, w helmie trzy pióra ſtruſie. *Kurop.* 3, 43, ein Wappen. RADWANOWICE, dobra w Krakowſkim, gniazdo Radwanowſkich. *Dyk. G.* 2, 330. RADWANKOW, dobra szlacheckie w Poznańſkim. *Dyk. G.* 2, 330. RADYKI ziele, *ob.* Mnich ziele, Papawa. *Urzęd.* 268. RADYMNO, - a, *n.*, miaſto w Przemyſkiem. *Dyk. G.* 2, 331.

RADZANÓW, - a, *m.*, miaſto w Płockim, gniazdo zgasłey familii Radzanowſkich. *Dyk. G.* 2, 330.

RADZCA, RADCA, *RAYCA, - y, *m.*, radziciel, radny pan, *Bh.* radce, radić, konſel (*ob.* konsyliarz, *Bh.* radota przełożony rady); *Slo.* ràdčc, ràdon, *obs. Slo.* radota, raddota; *Sr.* 1. radjičjer, radnik; *Crn.* svjetuvavz, posvjetuvavz; *Vind.* svitnik, posvituvauz, svitni gospud, svitni drushnik; *Cro.* szvetnik, tolnáchnik cf. tlómacz), tolnach; *f.* tolnachnicza, szvetnicza; *Dl.* vichnik, (*ob.* wiece); *Sla.* vichnik; *Bs.* vjecchnik; *Rg.* svjetnik (z radziciel), vjechnik (konsyſyliarz, *Rg.* vjecchnik, ſtarovjecchnik *senator*, *ob.* ſtara rada); (*Rg. f.* svjetnisza, z radzicielka, *Rg.* rádilaz *operarius*); *Rs.* рапманъ, рапсгерь, совѣшникъ, *f.* совѣтница; (*Ec.* прирадѣтель *curator*); der Rathsherr, Rathmann, Rathgeber. *Consules* po Polſku właśnie radzcy, że radzić o oyczyznie powinni byli. *Faliſſ. Fl. praef.* Mieszczanie dla porządku obieraią sobie wolnie kilka radziec, i iednego iakoby zwierzchnego burmiſtrza, którym oddawaią rząd mieyſki. *Zrn. Pſl.* 3, 632, *Rs.* первосовѣтникъ burmiſtrz). Radzca ſtanu. *N. Pam.* 22, 12, der Staatsrath. RADZIĆ, - ił, - i, *cz. dk.*, *Radzać *Cont.*, *Bh.* raditi; *Slo.* radim; *Sr.* 1. radjicj, radju; *Sr* 2. radjiſch; *Crn.* svjetijem, svjetujem; *Vd.* rathovat, rathat, ratati, svit dati, svetuvat, svituvati, namarnivati, nagovarjati; *Cro.* szvetùjem, tolnáchim, tolnacha dajem, (*Cro.* rádim *incumbo*, *operam do*, *ob.* rad); *Rg.* svjettovati, posvjettovati, (*Rg.* ràditi *operam dare*, *curare*, dorâditi *perogere*; *Sla.* ráditi, z robić, pracować); *Bs.* svitovati, svjetovati, (*Bs.* raditi, naſtojati *incumbere*, *operam dare*, *attendere*); *Ec.* думаю (*ob.* dumać; *Ec.* прирадѣю; *Gr.* σπουδάζω pilnuię czego); *Ross.* совѣтовать, совѣщать, совѣщавать, наразумить, надоразумить, надоумить, надоумливать; *Ross.* радѣть, порадѣть, ſtaranie mieć, pieczołować się, радѣніе ſtaranność; cf. *Syr.* אדע *admonuit*, cf. rata;), - radę dawać komu, einem rathen, einen Rath geben. Łatwiey radzić, niżeli dobre pełnić rady. *Zab.* 11, 235 *Zabł.* Łacwie mądremu radzić. *Cziach. przy.* 91. Starałem się, radzić nie na szkodę, ale na dobro oyczyzny moiey. *Gaz. Nar.* 1, 191. Na rzeczy dobre, o cokolwiek idzie, mamy radzić, a od złych i od grzechu, zawżdy odradzać. *Hrbſt. Nauk. l* 7 *b.* W ten czas radą bywamy winni cudzego grzechu, gdy na złe radzimy. *ib. l* 7. Dobrze radzę, *Ec.*

Digitized by Google

Ec. добросовѣтую, *Gr.* εὐβουλίαν; dobrze radzący, *Ec.* добросовѣтный. Źle radzić, *Rs.* прирадѣть. Ciężéy winien, co źle radzi. *Rys. Ad.* 6. Dobrze radzi, kto ludzi nie wadzi. *Rys. Ad.* 10. – §. radzić co komu, s doradzać, radą zalecać, (*oppos.* odradzać, rozradzać), anrathen, zu etwas rathen. Już mi dobrze nachylony radził na pokoy wiek w podeszłym lecie. *P. Kch. J.* 308. Radzi Wilno Radziwił, skąd na czasy wieczne Jmię wziął, że mianował miasto to stołeczne. *Kchow.* 548, *Gwagn.* 233 *et* 319. Posłowie nie radzili królowi do pospolitego ruszenia. *Biel.* 560. – §. Radzić, *absolute*, spólnie o czym radę składać, zdania znosić, rathschlagen, Rath halten. Tymeście dziś podobno Połocko stracili, Bo kiedy się było bić, toście wy radzili. *J. Kch. Dz.* 38. Niech tylko razem czterech, pięciu radzą, J nic nie zrobią, i pewnie się zwadzą. *Kras. Mysz.* 71. – §. b) Radzić o kim, pieczą mieć, pieczołować się kim, für jemanden sorgen, ihn in seine Obhut nehmen, Rath für ihn schaffen. Niech Pan Bóg radzi o swoiéy czeladzi. *Rys. Ad.* 49. Jak bóg was zawsze w swéy opiece chował, Tak w tych trudnościach teraz o was radzi. *P. Kch. Jer.* 131. Ociec źle radzi o córce swoiéy, który ią za człowieka złéy sławy dawa. *Gor. Sen.* 293. Mniéy uważni rodzice źle radzą o dziatkach swoich. *Mon.* 71, 535. Nierozum i przed czasem źle o sobie radzi, J po zgubie na wątłych otuchach się sadzi. *Sim. Siel.* 69. Prosiła boga, aby o niéy radził. *Sk. Zyw.* 2, 58 *b.* Ponieważ ia was ratować nie mogę, radźcie o sobie. *Warg. Cez.* 183. Czas też i mnie radzić o sobie, otom iuż wyzwolił pana. *Gorn. Sen.* 187. – *Praepos. cum Accusativo*: Pan ten każdego z sług swoich iak syna swoiego miłował, o sługi swe radził, o każdego się starał, aby od niego poczciwie wyszedł. *Orzech. Tar.* 102. – §. c) Radzić komu, radzić czemu, radę dawać czemu, zdoływać, wydoływać iakiéy sprawie (cf. poradzić), Rath schaffen, gewachsen seyn, sich mit jemanden, oder womit zu helfen wissen. Nikt mu nie zdołał, żaden mu nie radził, Nikt nie porównał z nim między naszemi. *P. Kch. Jer.* 65. Niektórym białymgłowom mężowie nie radzą, a one są zgubą mężów swoich. *Star. Ref.* 42. Hollendrowie do takiey potęgi przyszli, że im straszna wielom siła króla Hiszpańskiego, dotąd nic radzić nie mogła. *Star. Ref.* 22. Mądrym się ten darmo zowie, co nie umie radzić sobie. *Cn. Ad.* 462. Gdy sam nie umiesz radzić sobie, radź się drugiego. *Petr. Et.* 11. *Ec.* невѣдѣтися. – II. Radzić się kogo *recipr.*, *Bh.* raditi se; *Crn.* posvjetûjem se; *Vd.* obrathuvat, obrath barat, posvituvatise, se posuetvati, svit dershati, suituvati, obsvituvati, se pomenvati; *Dl.* szvitovati; *Rg.* svjettovatise, svjetovatise; *Bs.* svjetovatise; *Rs.* совѣтоватьсѧ, совѣщать, совѣщавать, справитьсѧ, справлятьсѧ (cf. sprawić), спросить, спрашиватьсѧ; rady czyiéy zasięgać, dokładać się kogo, einen um Rath fragen, einen zu Rathe ziehen. On czasem mnie się radzi. *Boh. Kom* 4, 51. Moy wódz, któregom ia się radzał. *Ryb. Ps.* 104. Ludzie, gdzie tylko przechodzę, kłaniaią mi się, i radzą, iak doktora. *Teatr* 23 *b*, 44. Radź się inszego, a przecię patrz swego. *Rys. Ad.* 60. Radź się samego siebie, bo nad cię nikt ci nie iest wiernieyszy. *Rads. Syr.* 37, 17.

RADZICIEL, a, *m.*, doradnik *Wlod.*, poradnik, który komu radę daie, der Rathgeber; *Bh.* radič; *Sr.* 2. radjičjerstwo; *Sr.* 1. naradnik; *Rs.* совѣтовальщикъ, совѣтчикъ, совѣтователь, (*Rs.* радѣтель opiekuiący się czym). Zły radziciel, *Rs.* злосовѣтникъ; Dobry radziciel, *Ec.* благовѣтникъ. RADZICIELKA, – i, *fem.*, *Bh.* radkyně; *Rg.* svjetnisa; *Russ.* совѣтовательница, совѣтовальщица, совѣтчица, (*Rs.* радѣтельница opiekuiąca się). Zła radzicielka, *Rs.* злосовѣтница. RADZICE, starostwo w Woiew. Sandomirskim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZIECHOW, – a, *m.*, miasto w cyrkule Bełzkim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZIECKI, – a, – ie, od radzców, Rathsherren-, Rathsmänner-; *Boh.* radnický; *Cro.* vechnichki, tolnáchni, tolnachnichki, szvetnikov; *Vd.* svitnogospoden; *Rs.* рѣмянскїй, рѣмяновъ, совѣтничей, совѣтничій, совѣтническїй. Radzieckie postanowienie. *Sax. Porz.* 9. Przysięga radziecka. *ib.* 10. Starsi radni panowie nowo obranym niechay dadzą moc radziecką, i niechay ie w swe radzieckie ławy puszczą. *Chel.* 2. Radzieccy słudzy noszą znaki zwierzchności. *Mon.* 70, 635, *ob.* sługa mieyski, woźny, ceklarz). Radziecki czyli publiczney obrad dom. *Pilch. Sall.* 56. *Radzilna izba. *Fur. F.*, (radziecka), *ob.* ratusz. – *aliter*; radziecki dom, gdzie radca iaki mieszka, ein Rathsherren-Haus. RADZIECTWO, – a, *n.*, urząd radziecki, die Rathswürde, Rathsherrenwürde; *Sr.* 1. radjičjerstwo; *Cro.* vechnichtvo; *Rs.* совѣтовательство. Za trzeciego radziectwa Maryusowego. *Lat. Kom. B.* 3 *b*, za konsulatu trzeciego, unter dem dritten Konsulat des ... U Rzymian nikt radziectwa nie mógł trzymać przed 43 rokiem. *Petr. Pol.* 191.

Pochodz. verbi *Radzić*: *rada, radnik, rayca, (raić, i t. d.), doradzić, naradzić, odradzić, obrada, obradować, poradzić, poradnik, porada, poradny; rozradzić, uradzić, zaradzić.– NB. Insequentia variorum locorum nomina aut a* radzić, *aut a* rad. radość *deriuanda*: RADZIEIOW, – a, *m.*, miasto w Brzeskim Kuiawskim. – b) w Rawskim, dziedzictwo Radzieiowskich. – c) dobra w Krakowskim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZIEIOWICE *plur.*, wieś z zamkiem w ziemi Sochaczewskiéy, gniazdo Radzieiowskich. *Dyk. G.* 2, 330. *RADZIÉY, *ob.* Raczéy, Radniéy. RADZIŁÓW, – a, *m.*, miasto w Mazowieckim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZIWILISZKI, miasto w Woiew. Trockim. – b) w Księstwie Zmudzkim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZIWIŁŁÓW, – a, *m.*, miasto w Mińskim, fundowane od Książąt Radziwiłłów. – b) w Woiew. Mścisławskim. – c) w woiewództwie Wołyńskim. *Dyk. G.* 2, 330. RADZYMIN, – a, *m.*, miasto w ziemi Warszawskiéy. *Dyk. G.* 2, 330. RADZYN, – a, *m.*, Radosta, imię Staropolskie, *Gaudentius. Jabł. Her.* Otto kreował arcybiskupem Gnieznieńskim Radzyna, czyli Gaudencyusza, towarzysza S. Woyciecha. *Nar. Hst.* 2, 89. – 2) Radzyn, Raden, miasto królewskie w Woiew. Chełmińskim. *Dyk. G.* 2, 328.

RAFA, RAFINA, – y, *ż.*, Niederſächſ. das Reff, (cf. *Suec.* Ribe, *Lat.* ripa), szkopuł, skała pod wodą, statkom niebezpieczna, ein Felſen unter dem Waſſer. Rafa zowie się kamień pod wodą. *Mag. Mscr.* Rafa iest kamień, co siedzi pod wodą, J tego szkuta niech nie trąci brodą. *Klon. Fl. E* 4. Rafy są owe kamienie na rzékach, na których więzną szkuty komiegi. *ib. E* 5. Rafin aby rotman i sternik pilnie przystrzegł dla szwankowania. *Haur Ek.* 171. Często statek uwięźnie na haku abo na rafinie.

Digitized by Google

ib. 174. Gdzie rafina iaka, lub się prąd nawinął, Potok z ogromnym szumem i pieniſto płynął. *Zebr. Ow.* 72, *trabes obſtructaque saxa.* Ni szkuta na hak fortunę i zdrowie Wnioſszy, nie bez swéy rusza się ruiny, Na wart poplawny z prądu lub z rafiny. *Wad. Dan. pr.* Częſtokroć rzecz osądzona na rafie więźnie. *Modrz. Baz.* 388, *in salebra haeret*, nie może do ſkutku przyyść. - §. 2) rafa w ſtayni, drabina nad żłobem, za którą koniom ſiano przekładaią. *Krumbh.*, die Raufe im Stalle.

RAFFLE, - ów, *plur.*, ſieć, nieco podobna do żaków, z obu ſtron otwory i serca w ſrzodku maiąca. *Kluk Zw.* 3, 245, eine Art Fiſchernetze.

RAGUZA, - y, *ż.*, (*diſtg.* Rakusy), ſtolica Rzpltéy Raguzańſkiéy. *Dyk. G.* 2, 331, *Rg.* Dubrównik (*ob.* Dąbrowa), *Epidaurus*; *vetus Rg.* Zaptát; *Bs. et Cro.* Dubrovnik; *Hg.* Ragúza; die Stadt und Republik Raguſa. RAGUZANIN, - a, *m.*, który z Ragusy rodem, der Raguſaner; *Rg. et Bs.* Dubróvcjanin; *Rg.* Reguzanecz. RAGUZANKA, - i, *ż.*, die Raguſanerinn; *Rg.* Dubrovkigua, Dubrovka. RAGUZAŃSKI, - a, - ie, od Raguzy, Raguſaniſch; *Rg.* Dúbrovácki; *Bs.* Dubrovacki.

RAHODOSZCZ, - a, *m.*, dobra w Woiew. Pińſkim. *Dyk. G.* 2, 331.

RAIĆ *cz. ndk.*, (*Vd.* narejati, z narządzić, naſtroić; *Vd.* rajati, plesati, z pląsać, cf. rey); ſtręczyć, naſtręczać, osobliwie: raić komu żonę, raić którey męża, (cf. radzić, cf. radca, *rayca); einem etwas zuſchanzen, zuweiſen, einem oder einer eine Parthie zuſchanzen; *Bh.* dohodíti (cf. dochodzić). S. Ambrozy żadnemu żony nie raił, żadnemu na żołnierſtwo nie radził, do żadnego na ucztę nie szedł. *Sk. Dz.* 292. Wydać iéy nie chcę, za tego, kogo mi We Pan raisz. *Teatr* 12, 20. Że ſtem tysięcy żonę mu raić obiecał. *Falib. L.* 3. Pięknie panienka zbywała tych, co ią za mąż raili. *Sk. Zyw.* 2, 51. Do Lwowa ieżdżi na kontrakty, raić summy paniczom, co się w karty zgrali. *Teatr* 24, 153, *Jag. Wyb. A* 3. RAICIEL, - a, *m.*, który rai (cf. rayfura), der Zuſchanzer, *Bh* dohazovać, *Ec.* своди́тель; *f.* raicielka, *Bh.* dohazovácka.

Pochodz. *rayfura*, *rayfurka*; *naradać*; *niewyraiſty*.

**RAIOWIEC, - wca, *m.*, w raiu żyiący, obywatel rayſki (cf. niebianin), der Paradiesbewohner. Tych raiowców dwoie. *Przyb. Milt.* 119. RAIOWY, - a, - e, rayſki, od raiu, Paradies-, des Paradieſes. Drzewa raiowe. *Biał. Poſt.* 245. RAIEWISZCZE, w Woiew. Brzeſkim Lit. *Dyk. G.* 331.

RAK, - a, *m.*, RACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh. et Slo.* rak; *Sr.* 1. rak; *Crn. et Vd.* rak; (*Crn.* rake *aquae ductus*); *Cro.* rak, rakek; (*Cro.* rakla, z rak Arabſki; *Cro.* ràka, temno pochivalische mertveh, z pieczary); *Hg.* rák, rak; *Dl.*, *Bs.*, *Sla.* rak; *Rg.* ràk; *Rs.* ракъ, (cf. *Ger.* Rücken); (*diſtg. Rs.* рака окowitka; cf. arak); *Suec.* krabba, *Holl.* kreef, *Angl.* crevice, *Gall.* ecrevisse, *Lat.* cancer, *Gr.* καρκινος, *Ger.* der Krebs. Rak ſkorupą cały pokryty; tył kadłuba zakończa się ogonem ſtawowatym; nóg ma dziesięć, z których piérwsza para nazywa się nożycami. *Zool.* 111. Siągnąć trzeba do dziury, kto chce łowić raki. *Pot. Arg.* 334, bez prace, nie będą kołacze). Raki łapać, *Vd.* rake loviti, razbiti (*diſtg.* raczyć), krebſen. Iść na ryby, na łowy, na raki, na ptaki, na grzyby, *ob.* iść). Rak w nowéy ſkorupie, *Bh.* labatnjk (cf. kabat). Straciliśmy tyle, a przecię to nas nie boli, iakby to rak z kobioli wypadł. *Star. Ref.* 5, *Falib. U*, cf. grzyb). Chcąc ſkarać raka, w wodę go wrzucił. *Mon.* 74, 51, dogodził mu). *Prov. Vd.* rakam zhvishgati, kdo v' ſtieno mitati, z rakom świſtać, groch na ścianę rzucać, głuchemu śpiewać). Raki piéc, z ze wſtydu czerwienić się, rumienić się, wſtydem płonąć, pełgnąć, ſchamroth werden. Napiekłabyś raków, słysząc o tym. *Teatr* 42 *c*, 64, *Slo.* gako rak ščerweněl; *Vd.* erjaviza jo oblije; od ſramote erdezh, saparjen, oparjen, sakuhan. - Rakiem, raczkiem leźć, z na bałuku, auf allen vieren kriechen. Cisnąłem się chyłkiem, włóczyłem rakiem przez opadły i wązki ganek. *Off. Str.* 3. Zbiorę me dziatki, wnuczki, z prawnucząt orszakiem, I te, co są w pieluchach, i co pełzną rakiem. *Zab.* 1, 186 *Nar.* - *aliter*; Na raku się wleką. *Pot. Arg.* 711, na żółwiu, powoli albo nawet opak co idzie, *Vd.* rakom hod, nasihoja, es geht den Krebsgang; oder auch: langſam, wie mit der Schneckenpoſt. - §. Rak morſki, der Seekrebs. - *aliter*; Rak morſki okrągły, paiąk morſki, mazinet, macinet. *Cn. Th.*, die Krabbe, der Taſchenkrebs; cf. *Crn. et Vd.* koshák; *Bs.* koſka, koziça, jaſtóg; *Rs.* жу́желица; *Rg.* rakovaiza *maja*). - §. *tr. fig.* rak biały, z iaie, ein Ey. Przyniosłam państwu na darowiznę pięć białych raków, a z szóſtym ieszcze kura chodzi. *Teatr* 16 *c*, 68. - §. 2) Rak na niebie, znak niebieſki Czerwcowy. *Zebr. Zw.* 25, der Krebs am Himmel, das Himmelszeichen, der Krebs. *Ger. Sen.* 130, *J. Kch. Dz.* 6. Upały ośmionogiego raka niebieſkiego. *Zab.* 10, 42 *Koſſ.* - §. Raki na ſtatkach. *Haur Ek.* 171. Raki, są iak pacierze drewniane nawleczone, i do rei przywiązane, któremi, gdy maią żagiel podnosić, maszt opasuią, aby po nich żagiel się do góry posuwał. *Mag. Mscr.*, hölzerne Kugeln an der Rheaſtange. - §. 3) Rak, kancer, wrzód ciało wyiadaiący, das Geſchwür, der Krebs; *Crn.* mramor, shén; *Bs.* kankar; *Sla.* rak, xivina; *Ec.* карки́нъ, болѣзнь рако́вая. Choroba ta ſtrassna ma od raka swoie imię, ponieważ mu ieſt bardzo podobna. *Haur St.* 439. W naywyższym ſtopniu bolesna i zapalona nabrzmiałość, która z czasem rozpukać się zwykła. *Perz. Cyr.* 120, *Comp.* 459. Rak szeroko się rozchodzić zwykł na różne ſtrony, I do ſkażonych części zdrowe przymieszywać. *Otw. Ow.* 98. - Drzewa rak maią, kiedy kora iak kroſtami obsypana będzie; złe to zaraz daléy poſtępuie, i drzewo gubi. *Kluk Rosl.* 1, 154. RAKANCISZKI, królewszczyzna w Woi. Wileńſk. *Dyk. G.* 2, 331, RAKARZ, - a, *m.*, *Crn.* rakar; *Cro.* rákar, rakolovecz; *Hg.* rakfogó); co raki łowi, przedaie, der Krebſer, Krebsfänger, Krebshändler, (*diſtg. Ger.* Krater krycel, *apud* Adlg.); *w rodz. żeńſk.* Rakarka. RAKAYCZE, ſtaroſtwo w Woiew. Trockim. *Dyk. G.* 2, 332.

RAKIETA, - y, *ż.*, *Gall.* raquette, *Ital.* rachetta, das Racket; ſiatka rozpięta do odbiiania piłki, n. p. Rakietą tak iedon drugiemu piłkę podaie, żeby nie upadła. *Ger. Sen.* 87. Rakiety do grania bywaią leszczowe, czeremchowe. *Kluk Rosl.* 2, 164; (*diſtg. Rg.* rakitta *siler*, *ob.* rokita, rokicina).

RAKISZKI, dobra w powiecie Wilkomirſkim. *Dyk. Geo.* 2, 331

*RAKOSZ, *ob.* Rokosz.

RAKOW, - a, *m.*, miaſto w Sandomierſkim, wybudowane

Digitized by Google

od Sienińskiego, kasztelana Lwowskiego, od raka, herbu żony iego tak nazwane; sławne siedlisko Aryanów, którzy tu i szkołę i drukarnią swoię mieli; od tego miasta Katechizm RAKOWSKI ma nazwisko. *Dyk. G.* 2, 331, die durch die Socinianer berüchtigte Stadt Rakau, woher sich der Rakauer Catechismus schreibt. - §. b) Rakow, miasto w Woiew. Mińskim. - §. c) miasto w Woiew. Bracławskim. *Dyk. G.* 2, 332. (*Sr.* 2. Rakow wieś Racke w Lusacyi). RAKOWATY, -a, -e, -o *adv.*, na raka pochodzący, krebsartig, wie ein Krebs. Brodawki coś w sobie rakowatego maiące. *Perz. Cyr.* 2, 142. RAKOWIANIN, -a, *m.*, z Rakowa rodem, ein Rakauer. - §. b) *transl.* z Aryanin, Socynianin, nowochrzczeniec, ein Socinianer. Ty nie wierzysz bóstwa Chrystusowego, Rakowianinie! *Bial. Post.* 239. RAKOWY, -a, -e, od raka, raczy, *Vd.* rakou, razbji; *Cro.* rakòv; *Hg.* rákas; *Sr.* 1. rakowé, rakowski; *Rs.* раковый; Krebs-. Rakowe oczy, Krebsaugen; *Boh.* raci oko; *Morav.* rakůwka; *Rs.* жерновки; są dwa wapniste kamyki, znayduiące się w żołądku raka przed każdym zrzuceniem skorupy. *Zool.* 111. W lekarniach robią też z raków do wewnętrznego zażycia maslo rakowe. *Kluk Zw.* 4, 341. Rakowéy i Wrocławskiéy maści żadnemu choremu nie żałować. *Haur Ek.* 118. Rakowe nogi, *Vd.* razhje klieshe, rakove noge, shzhipalke; cf. kleszcse, cf. szczypawki). (*Rs.* раковина, раковинка muszla; жемчужная раковина perłowa macica).

RAKUSY *plur.*, *Bh.* Rakausko, Rakausy; *Slo.* Rakuše; (cf. *Boh.* rakoš, z rogoź, rogozina); Austrya, Oesterreich. *Gwag.* 454, *ab arce* Rötz, *antiquitus* Ratez, Rakouz. Weistern Oest. Topogr., *Dur.* 1, 9. (*Bh.* Rakausy miasto Rötz w Austryi). RAKUSKI, -a, -ie, *Bh.* Rakausky, Austryacki, Oesterreichisch. Wina Rakuskie, Morawskie, Ryńskie. *Vol. Leg.* 3, 227. Możny dom Rakuski. *Gor. Dz.* 9. RAKUSZANIN, -a, *m.*, *Boh.* Rakušan; *Slo.* Rakušan; Austryak, der Oesterreicher. *Cn. Th.* RAKUS. *Kniaź. P.* 1, 127. RAKUSZANKA, -i, *ż.*, *Bh.* Rakušanka; *Slo.* Rakušanka; Austryaczka, die Oesterreicherinn.

RAMA, -y, *ż.*, RAMKA, RAMECZKA, -i, *ż.*, *dem.*, *Boh.* ram, ramec, ramček; *Slo.* rám; *Hg.* ráma; *Sor.* 2. ram; *Crn.* rémel; *Cro.* rama; *Vd.* rema, rémel, pokrajek, postraniza, (*Vd.* rema, z listwa, *ob.* brama, bramowanie); *Rs.* рама, рамка; *Ger.* der Rahmen, das Rähmchen. Oprawa czyli osada okien, obrazów etc., Fensterrahmen, Bilderrahmen u. s. w. Okna każde osadzaią się w ramach. *Switk. bud.* 252. Ramy do okien bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 264, ramy do obrazów z Włoskiego orzecha. *ib.* Ramy bez tablicy, iakby krosna albo listwy drzewiane do obrazów papierowych, płóciennych (*ob.* bleytramy); ramy z deską do obrazów, albo deska z ramami. *Cn. Th.* Rysunki w ramki oprawne. *N. Pam.* 19, 54. Stroie wykwintne, na kształt ram wytwornych złego obrazu, bardziéy oznaczaią defekta, iakie są duszy. *Mon.* 72, 756. Chowaią mię, iak w ramkach, takiego tylko zemnie szukaiąc pożytku, iak z malowanego obrazka. *ib.* 74, 14. Co ramy robi, stolarz, *Rs.* рамошникъ, ramkarz. - Sukna w ramy rozpinaią. *Grod. Dis. E.*, Tuchrahmen, Rahmen der Tuchscheerer. Rama u snuklerza, pięć łokci długa, na któréy się osnowa nasnuwywa. *Mag. Mscr.* Rama w prassie drukarskiéy, żelazna, utrzymuie szrubami formę na fundamencie. *Mag. Mscr.* Ramka w formie drukarskiéy u dekla, do zamykania arkusza na klamkę. *ib.* Rama w piłach, ma w środku piłę osadzoną. *Solsk. Arch.* 100, der Sägerahmen in den Schneidemühlen. Szparagi iak nayprędzéy przy piecu na ramie suszone być maią. *Kluk Rosl.* 1, 230, auf einem Gestelle. Rama na suficie, na środku sufitu szyme okrągło lub czworograniasto obciągnięty. *Mag. Mscr.*

RAMIĘ, -ienia, *n.*, *Bh.* ramě, rameno, paže (= cała ręka, pažbi pacha); *Slo.* rameno, plece *armus*, *brachium* (*ob.* plecy, *ob.* bark); *Sr.* 1. ramo; *Sr.* 2. ramě, z bark, plecy; *Crn.* rama, ramma, ramme; *Vd.* rama, rame, ramma, ramme, kramez, narosh; (u bydła, *Vd.* pleshe, *ob.* plecy); *Cro.* ràme; *Rg. et Bs.* ramme; *Sla.* ramenak, mishice; *Dl.* misicza; *Rs.* кормишки; *Ec.* рамо, z cała ręka od łopatkowego stawu do palców, der ganze Arm; *Isl.* ram, *Ulph.* arme, *Kero* erame; *Ottfr.* i *Notker* arm, arum; *Gr.* ἄρμος, *Lat.* armus; cf. *Hbr.* רם ram *elatus*, *excelsus*). Ramię górne, kość długa, złączona w górze z łopatką, w dole z dolnym ramieniem. *Wuy An.* 47, der Oberarm und Unterarm. - §. ramię samo górne, na którym n. p. co nosimy, cf. barki, die Schulter. Na ramię brać, *Vd.* na ramo djati, naramati). Na ramionach nosić, *Ec.* рамономъ, плечáми ношу. Wzruszał ramionami, naigrywaiąc się ze mnie. *Teatr* 22, 23, cf. zżymać). Na nasze zagadnienie albo śmiechem albo podniesieniem ramion odpowiedział. *Kras. Pod.* 2, 235. Woda głęboka człeku po ramiona. *Warg. Rads.* 127. Na ramiona go swoie wziął i podniósłszy, obwołał go królem. *Stryjk.* 558. Głupi to postępek, zostawić głowę na ramionach temu, który nasze po chwili z karków postrąca. *Klok. Turk.* 18, zostawić przy życiu, żywić). - *fig.* Już dusze nasze na ramionach były. *Teatr* 43 *b*, 84, niebezpieczeństwo życia, dusze ulatywały, unsere Seelen saßen uns schon auf der Fingerspitze; die Lebensgefahr war groß. Pogram z tobą w tę grę, w któréy czasem serce na ramieniu bywa. *Teatr* 47, 21. - §. Z miną poważną patrzy nań z góry przez ramię. *Teatr* 54 *b*, 37, okiem, bokiem, dumno nań patrzy, er sieht ihn über die Achsel an. - §. *fig. tr.* Ramię, symbol mocy, władzy, Arm, Symbol der Macht, Gewalt. Ramiony swemi zaszczyci ciebie; a pod skrzydłami iego ufać będziesz. 1 *Leop. Ps.* 90, 4, barkami swemi 5 *Leop.*). Wszystek świat chrześciiański woyska swe na iedno słowo iego, stawić był gotów pod ramię iego. *Zygr. Ep.* 39, dowództwo, kommenda). Kłaść ciało ramieniem swoim, pokładać nadzieię swoię w samych ludzkich siłach swoich, bez ratunku mocy bożéy. *Sal.* 2, 554. Z ramienia czyiego, imieniem czyim, mocą czyią, in jemandes Namen, auf seinen Geheiß, aus seiner Macht. Woynę wam zapowiadam z Porsenny ramienia. *Teatr* 45, 7. Cezar wysyła sługę królewskiego, by z ramienia pańskiego zgromił chłopstwo zbuntowane. *Bard. Luk.* 187. Z ramienia mego uczyń ten statut. *Gor. Wł. U.* 2 *b*. Henryk, wypędziwszy Paschaliusza, inszego papieża gwałtem z ramienia swego podał. *Krom.* 144. Papież im dał tę moc z ramienia apostolskiego. *Sk. Dz.* 889. - §. *Anat.*

Digitized by Google

ramię, ſtaw w ciele, *ut cum dicimus*, ból w ramieniu. *Cn. Th.*, das Achſelbein, die Achſel. - §. 2) *tr. vario modo*: *Math.* Linije, które nachyleniem swoim kąt czynią, zowią się ramionami iego, *crura. Geom.* 1, 6, die Schenkel des Dreyecks. - Ramiona młyńſkiego koła, są ſztuki, które przechodząc przez śrzodek, obiema końcami trzymaią obwód iego. *Sol. Arch.* 49, das Kreutz im Mühlrade. Ramię osi, wrzeciono, część osi ſtożkowa, na którey obraca się koło wozowe *Jak. Art.* 3, 313, die Schulter oder Spindel der Achſe am Wagen. - *Mechan.* ramię dręga od punktu podpory aż do końca. *Jak. Art.* 3, 313, der Arm des Hebers. - *Milit.* ramię narożnika, część wału z swoim przedpersieniem, przytykaiąca iednym końcem do zasłony, a drugim do czoła narożniczego. *Jak. Art.* 3, 313 *et* 291, die Schulter einer Baſtey. RAMIENICA, - y, ż., *bot. Chara*, rodzay z pół-oddzielonemi płciami; u nas ieſt kosmata, pospolita, szczecikowata. *Kluk Dyk.* 1, 118. RAMIENISTY, - a, - e, *Bh.* ramenaty; *Slo.* ramenitý; z ramionami, armig. - §. wielkich ramion, barczyſty, großſchulterig. *Cn. Th.* - *Botan.* Gałęzie ramieniſte, *brachiati*, naprzeciwległe, pod proſtym kątem krzyżuiące się. *Jundz.* 2, 11. RAMIENIOWY, RAMIENNY, - a, - e, *Ross.* раменный, od ramion, Schulter-, Achſel-. Kość ramieniowa, pod wyrostkiem łopatkowey kości. *Krup.* 1, 134 *et* 208, *ossa humeri*, das Schulterbein, Achſelbein. Kąty ramienne narożnikowe w fortyfikacyi, *flanques d'epaule. Jak. Art.* 3, 313, *et Jak. Mat.* 1, 18, der Achſelwinkel, Schulterwinkel. RAMIONKO, - a, *n.*, *demin. nom.* Ramię, das Aermchen, das Schulterchen. *Cn. Th.*, *Bh.* raménko, ramynko.

Pochodz. *rzemiesło*, *rzemieślnik etc.*

RAM-ARZ, *Rs.* рамошникъ, co ramy robi, *ob.* Rama.

RAMOTA, *RHAMOTA, HRAMOTA, GRAMOTA, - y, ż., *Rs.* грамота; z *Grech.* γραμμα, z pismo, ſkrypt, diploma etc., eine Schrift, Urkunde. Ramoty miękką iedwabnicą zawitè, które przed królem niósł referendarz Litewſki, oddano ſtoiącey Moſkwie. *Chełch. Poprz. A.* 4, traktat pokoiu). Ramoty przymierne. *Tward. Wł.* 33. Mianowania i tytuły z obu ſtron opisane być maią w Ich Hosudarſkich hramotach i we wszelkich pismach. *Vol. Leg.* 6, 749, *Smotr. Lam.* 175. - On sam z Bonfinem w pokoiu zamknięty Oſtatniey woli spisuie ramotę. *Pot. Syl.* 81, teſtament). - Wszakoż insze narody o nich w swéy hramocie Piszą o wielkim męſtwie i o wielkiéy cnocie. *Papr. Gn.* 3, w dzieiach, w pisanéy hiſtoryi, w hiſtorycznych pismach, in ihren Geſchichtbüchern. Ja się z tym zatrzymam do inszéy hramoty, Gdzie szérzéy pisać będę tych drużynów cnoty. *Papr. Gn.* 77, do inszego pisma, dzieła, Schrift, Werk. Nie wchodząc w dalsze o dawnéy hiſtoryi rhamoty. *Tward. Wład.* 9, pisanie). - §. 2) *Hodie non nisi in malam partem apud noſtros usurpatur*, ramota, z bazgranina, Schmiererey, Schmieralien. Wyborne pisma, wiekować będą, Kiedy nikczemne ramoty znikną. *Zab.* 1 *b*, 39. Jzali mało naydzie się wyborpych wierszów między ramotami kuglarſkiemi. *Pilch. Sen. liſt* 2. 51. Nad przepisaniem cudzéy męczy się ramoty. *Węg. liſt* 5. Ten pozew, co to za gramota! *Teatr* 43 *c*, 45 *Wyb.* Nie rosciągam się daléy z ramotą moią. *Mon.* 76, 471. *RAMOTAĆ *czyn. ndk.*, uczenie pisać, dzieło iakie pisać, ein Werk ſchreiben. *Tr.* *RAMOTNIK, - a, *m.*, (*Rs.* грамотникъ piśmienny człowiek), autor, ein Schriftſteller. *Tr.*

RAMOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, w ramę osadzać, na ramach rozpinać, rahmen, in Rahmen ſetzen, auf Rahmen ſpannen. Owi, co im ramować sukna nie wolno, bo tego niektórym miaſtom urząd broni. *Grod. Dis. E.* 3. - §. *Contigno*, ramuię, połacam, tramy albo dyle wespołek ſtawiam. *Męcz.*, dielen, mit Dielen belegen. RAMOWY, RAMKOWY, - a, - e, od ram czyli ramek, Rahmen-, Rähmchen-, *Rs.* рамошный. *RAMUDEL, - dła, *m.*, n. p. Weź ramudel krzywy, i włóż w zapał, aby poszedł na dół ku nizkości duszy armaty, kieruiąc i ciągnąc go wzgórę, aż się zatrzyma na śpiży, a uczynisz znak nożem w mianowany ramudel, równo ze śpiżą działa; zdeymiesz go, i póydziesz do gęby, mierząc, i iak wiele będzie dłuższa miara ramudła od gęby, tak wiele grubsza będzie śpiża. *Aqua mscr.* 4, 5, 1, der Maßſtab, die Metalldicke des Kanonenlaufs zu meſſen; cf. *Raszmudło.

RAMULT *herb*, w polu czerwonym pięć róż białych, w śrzodku piąta; na helmie pawi ogon. *Kurop.* 5, 44, ein Wappen.

RANA, - y, ż., *Bh.* rana; *Sr.* 1. *et* 2. rana; *Vd.* rana, bolezhina; *Cro.* rana; *Bs.*, *Sla.*, *Rg.* ranna; *Rs.* рана, cf. *Gr.* τραῦμα, порѣзъ (*ob.* porznąć), приимѣ, язва; *Ec.* ыяа, ыязва; die Wunde. Rana ieſt trafunkowe rozłączenie tego, co z przyrodzenia całym być powinno. *Perz. Gyr.* 1, 66, *Perz. Lek.* 292. Rana w Słowiańſkim języku znaczy wszelkie ſkazy większe na ciele, iako wrzody, guzy; w Polſkim znaczy przerwaną ſkórę, lub ciało. *Klecz. Zd.* 48. Rany lekkie, ciężkie, czyli niebezpieczne, i śmiertelne. *Perz. Cyr.* 1, 67. Szlachcic ma żydowi rany płacić, iak szlachcicowi. *Czack. pr.* 94, cf. bassarunk). U chrześcian rany boże i inne rzeczy lekce wspominaią. *Eraz. ięz. R* 5, rany Chryſtusowe). Poprzysięga przez pięć ran. *Kosz. Lor.* 91. Z rany umierać. *Tward. Wł.* 96, an einer Wunde ſterben. Wszyſtkie rany maią swe plaſtry, maią swe maści. *Pot. Pocz.* 575, każda choroba ma swoie lekarſtwo). *Cro. Prov.* radsze vszaki pipa, gdega rana tiszka, cf. gdzie boli, tam ręka). Rany za rany, a wróćmy sobie barany. *Rys. Ad.* 59, co kto oberwał, to oberwał). Cnotliwy, bez żółci, mógłby go na ranę przyłożyć. *Zegl. Ad.* 39, barszczyk). Rana się zgoi, słowo się nie zgoi. *Cn. Ad.* 10, *corpus gladius*, *at verba mentem vulnerant.* - *fig.* Zbyt wiele gadał o charakterze owego człowieka, zadaiąc śmiertelne rany iego honorowi. *Mon.* 65, 522. Rana umysłu, ból, żal, żałość, Schmerz, Wunde, Herzensſtich. Widzisz żalem serc naszych zakrwawione rany. *Teatr* 46, 54. RANECZKA, - i, ż., *dem.*, eine kleine Wunde. Przydeptał mu nogę, i małą raneczką obraził. *Sk. Dz.* 362.

Pochodz. *ranić*, *ranny*, *ranka*, *poranić*, *zranić.*

RANEK, *ob.* Poranek, *ob.* Rano.

RANGA, - i, ż., z Franc., der Rang, dostoyność, *Ross.* чинъ; *Ec.* прѧсло, чинъ, степенъ, состоянїе жизни, достоинство. Różnego ſtanu, wieku, rangi i urody Te były, którym swoie paliłem ofiary. *Zab.* 14, 147, *Teatr* 46, 47. Ranga wysoka, *Rs.* санъ, сановитость. Wysokiéy rangi będący, *Rs.* сановный, сановникъ. Pierwszéy rangi. *Rs.* первостатейный, первостепенный. Równa ranga, *Ec.* равночестїе. Wyższa ranga, *Ec.* мѣстничество. O wyższość rangi

Digitized by Google

się kłócić, *Rs.* мѣстничаться, *ob.* mieysce, mieścić). Porzucenie rangi swoiéy, *Ec.* чиноостав.лéнїе. Rangę maiący, чинóвный.

RANGIFER, *ob.* Ren, Renifer.

RANIC *cz. ndk.*, poranić, zranić *dk.*, Raniać *kont.*, *Raniwać *frequ.*, ranę zadać, obrazić, ciąć kogo, cf. kaléczyć, einen verwunden; *Bh.* raniti, zraniti; *Sr.* 1. ranu; *Cra.* raniti; *Vd.* raniti, oraniti; *Cro.* raniti, ránim, izranujem, izraniti; *Bs.* ranuiti, izranniti; *Sla.* ranniti, (2. raniti do zorè, z *ob.* poranić się, *ob.* rano); *Rg.* ranuitti, iaranaiti, (*Rg.* rániti, podraniti, uraniti *antelucare*); *Rs.* ранить, изранить, пришибить, пришибать, язвить; *Ec.* уранить; (cf. *Gr.* ῥαίειν *corrumpere*, *frangere*, *Aeth.* ሠመ ramaja *vulnerauit*); *pr. et fig.* Robacy ci maią moc sprzyszczać ciało, i wrzedzić, gdy ich wiele w lekarstwo weźmie, i raniaią bardzo. *Spicz.* 45. Upadłeś na ziemię, któryś więc raniwał narody. *Leop. Jes.* 14, 12. Serce mi to i duszę zraniło. *Past. P.* 242. Oddał się od niéy, nie rań więcéy iey serca przytomnością swoią. *Teatr* 53, 47. Przestań, nie rań ucha. *Teatr* 45 *d*, 95 *Wyb.* Raniaiący, który rani, *raniciel, der Verwunder; *Vd.* ranik, oranovez; *Rg.* rannitegl, *f.* rannitegliza; *Cro.* ranitel, *f.* ranitelicza; *Rs.* язвительный, (язвительность iadowitość); *Ec.* уязвитель, *f.* уязвительница. Raniony, *ob.* Ranny.

RANIUCHNO, RANIUSIEŃKO, RANIUCHNY, *ob.* Rano, Rany.

RANKA, - i, ż., *dem. nom.* rana, *Rg.* rannizza; *Bs.* ranniça, eine kleine Wunde. Z ranki często będzie rana. *Haur Sk.* 348, z szkódki szkoda.

*RANKOR, - u, *m.*, z *Lac.*, przekor, chrap, gniew, Groll, Aerger, Haß, Streit. Polska z dawnych lat wrodzone miała z pogaństwem rankory. *Tward. Wł.* 56. Rodziców przeciwko synom iakie teraz są rankory; iuż i w aktach tego pełno. *Star. Ref.* 49. W przyiacielskich rankorach on gładko i mile Do zgody i przyiaźni dyrygował rzeczy. *Tward. Mise.* 155. Tam ty Amorze wnosisz zaloty, tam rankor prowadzisz, I twardą piiatyką godowników wadzisz. *Zim. Siel.* 220. Niech nas bóg w swym nie karze rankorze. *Min. Ryt.* 3, 45.

RANNIK, z ranne ziele, *ob.* Zankiciel. RANNY, - a, - e, do ran należący, *vulnerarius. Cn. Th.*, Wunds, zu Wunden. Ranny plastr, ranne ziele. *Syr.* 251. Po zranieniu w kilka dni wpadł w wielką ranną febrę. *Pers. Cyr.* 3, 168, Wundfieber. - §. 2) ranny, z zraniony, verwundet. *Cn. Th.*, *Bh.* ranný; (*Rg.* rannav *ulceratus*); *Rg.* ragnen; *Bs.* rannavi; *Rs.* раненный, израненный. Żadnéy się rany i nieszczęśliwości Nie boi, strzałą kto ranny miłości. *Past. F.* 195. Poorane biciem bozkie ciało Nie ranne, lecz się iedną raną stało. *Odym. Sw.* 2, *Ff* 4 *b*. *Subst.* Ranny, *Rg.* ragnenik, rannavaz; *Cra.* ranik; ein Blessirter, Verwundeter. Rannych było 500. *Tr. NB.* ranny powinnoby znaczyć tego, co może być ranionym, *vulnerabilis*, verwundbar; nieranny, *invulnerabilis*, unverwundbar.

RANO *adv.*, Raniéy *compar.*, Raniuchno, Raniuczko, Raniutko, Raniusieńko, Raniuteńko, Raniusieneczko *intensiv.*, *Bh.* ranè, ranićto, (rano poranek; *Bh.* gitro, gjtro *mane*, *tempus matutinum*; *observes quantopere* iutro *et* rano *confusa apparent in dialectis*; cf. *Ger.* Morgen, z *cras et mane*); *Slo.* ráno *mane*, *Sr.* 1. rano, *Sr.* 2. jutscho, sajutscho, rano; *Cro.* rano, za vremena, z za wczasu, wcześnie); *Cro.* jutro, juternicza, z rano, poranek; *Crn. obsol.* rano; *Crn.* jutru, saitro, sgodai, sgudei, objutru; *Vd.* jutri, sjutro, objutro, suitra, sjutra, sgoda, sguda, sgudai (cf. przygoda, zgoda), pergodi, sagoda; (*Bs.* ranno, na vrieme, z wcześnie, w czas); *Bsn.* jutro, izutra; *Sla.* jutro, ú jutro, ranno; (*Sla.* dobro jutro, z dzień dobry); *Rg.* jùtro, ranno; *Russ.* рано, раненько, ранехонко, утро, заутра; *Ec.* пораńу, поутру, заутра, сутрà, зарáно, зарáньбе, утренникъ, утренница, утро, утренное врéмя, утренняя (cf. iutrznia), утрїе, утръ. Rano, (*oppos.* późno); na początku dnia, wcześnie, rychło, des Morgens, früh, zeitig, früh zeitig. Kto rano wstaie, temu bóg daie. *Cn. Ad.* 393, *Rys. Ad.* 24, nie dospać trzeba, kto chce dostać chleba). Nie ranoś wstał, nie będziesz miał. *Rys. Ad.* 48. Nazaiutrz raniuczko wstali. *Gwag.* 609. Raniuczko były u grobu iego. *Rey Pst. Tu* 1. Bardzo rano, *Crn.* sjutrej sgudej. Trzeba rano wstać, żeby go oszukać. *Pot. Jow.* 117, *Teatr* 10 *b*, 38, cf. kos). Raniéy było się urodzić. *Cn. Ad.* 519, nie wylatay, ieszcze-ć skrzydła nie urosły; ieszcze-ć broda nie urosła). Raniuchno stawał do modlitwy. *Birk. Zyg.* 46. Zasiadłszy raniusieńczko na dywanie, aż do południa sprawy rozmaite odprawuią. *Star. Dw.* 22. Rozkazał się dziś raniuteńko obudzić. *Teatr* 48, 10, *Eccl.* утренневати, cf. poranić się). Rano czas przepędzić gdzie, *Ec.* обутрити. Dzisiay rano, tego poranka, *Crn.* davi (cf. dzień), *Vd.* dave; *Cro.* jutrosz; *Sla.* jutròs; *Rg.* jùtros, sega jùtra, ovòga jutra; *Bs.* jutros, sega jutra. Jeździł raniutko na kawę. *Teatr* 15, 45. Dnia trzeciego szli raniusieńko. *Zab.* 3, 79. Śniadanie daią raniusieńko. *Star. Dw.* 23. Po ranu, z z rana, *Sor.* 2. zajtscha; *Vd.* sjutra; des Morgens, am Morgen, in der Frühe. Gdy w wieczor słońce gaśnie, gdy wschodzi poranu, Wszyscy się niechay kłaniaią Panu. *J. Kch. Ps.* 43. Ofiaruycie po ranu ofiary wasze przez trzy dni. *Leop. Amos.* 4, 4. - Za rano, za rychło, za prędko, przed czasem, zawcześnie, zu geschwinde, zu früh. Byłoby za rano, w dzień piérwszego poznania zrobić wesele. *Teatr* 43 *b*, 59. **RANOCZUYNE nauki. *Bielaw. C b*, *quibus aurora amica*. RANOŚĆ, - ści, ż., rane rodzenie, *praecox maturitas. Cn. Th.*, die Frühzeitigkeit; cf. wczesność, zawczesność.

*RANOTWORNY, - a, - e, - ie *adv.*, raniący, ranę zadaiący, wundenbringend, verwundend. Już też miał ranotwornym pierś iéy szyć żelazem. *Zebr. Ow.* 43.

RAŃTUCH, - a, *m.*, RAŃTUSZEK, - szka, *m.*, *demin.*, chusta długa, którey kobiety ni płaszczyka używaią, *Boh.* loktusska, loktusse, loketka (*ob.* łokieć, łoktusza); *Crn.* rantoha; *Bs.* konopgliça; ein grosses Achseltuch der Weiber, ein Shal. Poważne matrony w rańtuchach do ziemi ozdobnych. *Tward. Misc.* 156. Odeymie pan córkom Syońskim płaszczyki, rańtuszki i iglice. *Leop. Jes.* 3, 21. Wziąwszy rańtuch, przykryła się. *Radz. Genes.* 24, 65. Rańtuszkiem ią przyodział. *Rey Pst. Fff* 2. Kupisz iéy dziś koszulkę, iutro chce rańtuszka. *Rey Wiz.* 37, cf. dano kurowi grzędę; cf. pozwolisz na palec, chce na łokieć). Żeby krwi w nim utrzymać, rańtuch zerwie z głowy. *Tward. Pas.* 86, chustkę z głowy).

RANY, - a, - e, Raniuczki, Raniuchny, Raniutki, Raniusień-

Digitized by Google

ki *intensiv.*, *Boh.* ranj *et* raný, gitrnj (cf. iutrzeyszy); *Crn.* jutern, jutrén, (*Crn.* jutrèshnè *craftinus*), sajtrén, sgudn; *Sr.* 1. raniſchi, pjezrale, pjezrawe, zajne; *Cro.* juterni; (*Hg.* haynali, *ob.* haynal); *Rg.* raani *praecox*; *Bs.* jutargni, iutrrigni; *Rs.* ранній, заутренній, упренній, утренный; porankowy, od rana, do poranku należący, Morgen=. Czas rany ieſt do wszyſtkiego sposobnieyszy, niż poobiedni. *Boh. Kom.* 2, 309, die Morgenſtunden. Którego rany dzień widział pysznego, tego dzień mrokiem uyrzy leżącego. *Bard. Tr.* 321. – *Jurid.* Podarunek rany, die Morgengabe, który zwyczaynie mąż swoiéy nowéy małżonce piérwszego rana po ślubie dawał. *Gall. Cyw.* 3, 154. – §. Rany, wczesny, rychły, prędki, (*oppos.* późny), früh, zeitig. Ranego wſtania, wcześnego zasiania a młodego ożenienia nikt nie żałował. *Rys. Ad.* 59. My nie mamy zwyczaiu być tak ranemi. *Teatr* 14, 19. Od tego dnia, iak pomnę, naypiérwszy do lasu, Zawsze rańszy odemnie przybiegał sawczasu. *Zab.* 12, 39 *Gawdz.* Nikt nie był z mężów, z niewiaſt, tak rany, tak czuły. *Dmoch. Jl.* 2, 348. Spuszczę na ziemię wassę deszcz czasu swego, rany i późny. *Radz. Deut.* 11, 14, Früh= und Spatregen. *Luth.* Syn księci. Głogowſkiego, dosyć ranego wieku młodzieniec, zabity duszy pozbywa. *Krom.* 300. W raniuchnym wieku krew' z siebie wylewasz. *Groch. W.* 363. Rany owoc, rano dożrzały, skoroźrzy. *Cn. Th.*, *aliter* rany owoc niedoźrzały, zawczesny. (*Bh.* ranauſſek dziecię przed weselem, lub krótko po nim urodzone).

RAPA, – y, ż., ryba, *Cyprinus rapax*, *Rs.* рапуха, рапушка, der Rappe, ein Raubfiſch, tak żarłoczna, iak szczupak. *Kluk Zw.* 3, 180, należy do ryb białych. *Mag. Mscr.* – §. 2) Rapa, *ob.* Okolnik, ziele.

*RAPCIE *plur.*, łyka, pęta, Bande, Feſſeln. Imańców naszych, którzy się poddali, Tym ręce opak rapciami związali. *Petr. Hor.* 2, *E* 4. – §. Rapcie, paſki, z taśmy albo sznurków do szabli i karabeli Polſkiéy; n. p. Nawiązać rapcie. *Mag. Mscr.*, Säbelbänder, Säbelſchnüre. Ładownica od rzemienia, szabla na rapciach. *Teatr* 3, 27.

RAPIR, – a, *m.*, z *Franc.* Rapiere, = szpada do fektowania, *Vd.* gumpamesh, tumpazh, vushodarda, bojoſkushanik; das Rappir, ein Raufdegen. Wpadają z ſtrzelbą, oſtremi rapirami, szablami. *Czachr. Tr. E.* 4. Gdzie ieſt móy rapir piorunuiący? *Teatr* 11 *b*, 12.

RAPONTYK, rum Moſkiewſki. *Urzęd.* 263, *a flumine* Rha, Volga, *dictum*, Rhapontic, Ruſſiſche Rhabarber.

RAPOWAĆ tabakę *cz. ndk.*, trzeć tabakę do zażywania, den Schnupftabak rappiren. Tabaki w rurkach, w kiiach, rapowane. *Mon.* 65, 285.

RAPT, – u, *m.*, z *Łac.*, porwanie kogo, uwięzienie, der Raub, die Entführung. U nas z źrzód rynku rapty czynią, z kościoła dziewki na swowolą biorą. *Petr. Ek.* 133. RAPTEM, RAPTOWNIE *adv.*, nagle, porwannie, porywaiąc, zrywaiąc się, iak z bicza, z trzaſkiem, raptim, plötzlich. Boię się, żeby nas tu kto nie zszedł raptem. *Teatr* 29, 39. Raptem ztąd zniknął. *ib.* 30 *b*, 95. Biegnie ku niéy, a poznawszy swóy błąd, wſtrzymuie się raptem. *Teatr* 52 *d*, 22. Przezwyciężył się na koniec, i rzekł raptownie . . . *Teatr* 9 *c*, 10. RAPTOWNY, – a, – e, nagły, porwanny, plötzlich. Począł raptowną serca swego rozważać odmianę. *Niemc. Kr.* 2, 107. *RAPTURA, – y, ż., RAPTULARZ, – a, *m.*, księga prędkich konnotatek, od napisania z pierwszego puſtu, das Klechbuch, Concepts buch. Raptulars ten służyć ci będzie, do ułożenia lepszego porządku dzieła. *Jak. Mat.* 1, 275. Rejeſtra są, ale to w raptularzu, na karteczkach. *Teatr* 19 *b*, 49. Samych raptur Stryikowſkiego nie zabrałbyś na wielki furmański wóz. *Stryik. praef.* RAPTUS, – u, *m.*, szus waryacki, ein Raptus, ein plötzlicher Anfall von Verrückung. Ma czasem raptusy, i waryacya mu momentami przychodzi do głowy. *Teatr* 55 *b*, 19.

RAROG, – a, *m.*, *Bh.* raroh, ptak *falco buteo*, der Blaufuß, wielkości iaſtrzębia, koło błot się tułaiący. *Kluk Zw.* 2, 305. (cf. *Bh.* torepe, torepl ierzyk, iaſkółka; tarach, taráſſek djabół; *Crn.* rarashk, = zły duch: *Bs.* roraj, roreis, bregula, ciopa, = ierzyk). Kukułkę biią, obawiaiąc się, aby się za czasem rarogiem nie ſtała. *Klok. Turk.* 99. Rarog ptak myśliwy. *Stat. Lit.* 394. Rarog kwili. *Ban. J* 3 *b*. Ptak rarog, po Włoſku Laniero, po Niem. Scheymer, po Franc. Lanier, Lanneret, należy do naywiększych osobliwości w innych kraiach. Buffon wyznaie o tym ptaku niewiadomość. U nas rarogi z błękitnym dziobem i nogami, używane bywały do polowania od czasu żniwa aż do późnéy iesieni. Opaliński, nauczyciel Zygmunta Auguſta, usprawiedliwia niedanie pozwolenia wychowańcowi swemu polowania rarogami, że te ptaki są nayokrutnieysze w swoim rodzaiu, porwane ptaki rozdzierają; a tak samego tylko okrucieńſtwa w tym polowaniu uczyć się można. *Czack. pr.* 2, 245. Stoią iak rarodzy, dziwuiąc się. *Haur Sk.* 93. Poglądali na mię, iak na raroga iakiego. *Teatr* 19, 30, iak na cudaka, dziwoląga. RAROŻY, – a, – e, od rarogów, Blaufuß=. Raroże ſkrzydła. *Pot. Arg.* 7, *Zab.* 14, 238.

*RARYTECA, – y, ż., rzadkość, eine Rarität, Seltenheit. Jeſt to rzecz, którą za wielką rarytecę maią. *Teatr* 36 *c*, 32, *et* 29, 84.

RASA, RASZA, – y, ż., *ARAS, *HARAS, *HARASZ, – u, *m.*, gatunek letkiéy materyyki wełnianéy; od miaſta Franc. Arras; *Bh.* raſa; *Crn.* aras, rash; *Vd.* rasovina; *Bs.* ras, svjelta od svjele; *Rg.* svila, svíona tkanna; *Rs.* сáржа, *Angl.* rash, *Gall.* ras, *Jt.* rascia, raso, cf. *Gr.* ῥακος *pannus*), *Ger.* der Rasch, Aras, Arrasch, Harrasch. Wziął na siebie rasę podszytą, t. j. palendrę. *Steb.* 2, 374. Towary cudzoziemſkie, muchairy, saie, arasy. *Vol. Leg.* 4, 81. Aras na pasy, sztuka po zł. 4. *Goſt. Ger.* 111. Sztuka arasu szerokiego różnéy farby. *ib.* 4, 358. RASOWY, Arasowy, Araszowy, – a, – e, von Rasch; *Ross.* саржевый. Rasowe woreczki. *Jak. Art.* 1, 360. Ś. Jadwiga w szaréy sukience zawżdy, rzadko w święta w harasowéy i to proſtéy chodziła. *Sk. Zyw.* 2, 261. Był Pruſki Miſtrz w ubierze białym harasowym. *Biel.* 257.

RASINIEC, – ńca, herb, *ob.* Rosiniec.

RASTRUM, pióro z blachy mosiężnéy, do ciągnienia ryg do not muzycznych, po pięć liniy razem. *Mag. Mscr.*, das Noſtral.

RASZKA, – i, ż., ptak czerwonogardł. *Tr.*, das Rothkehlchen.

RASZMUDŁO ſtolarſkie, pewny inſtrument ſtolarſki, ein gewiſſes Werkzeug der Tiſchler. *Tr.*, cf. Ramudel.

RASZPLA, – i, ż., gatunek piluników do raszplowania, *Ger.* die Raſpel, *Ital.* raspa, *Angl.* rasp, *Gall.* rape, *Slo.*

Digitized by Google

raſſple, tſradło, tſrelce (cf. trzeć); *Hg.* reszelö; *Ser.* 2. raſpe; *Vd.* ſtrushile, ſtrugalu, ſtrugazha, ſtrugashniza (*ob.* ſtrugać); *Bs.* ſtrugaccja, durpia; *Cro.* zubàche, zubczi (cf. zębacz); *Rg.* zubaccija; *Rs.* мерпуѣ, мерпужóкъ. Raszple różne do rozczłonkowania trupa. *Czerw.* 39. - §. 2) Raszpla, ryba, piſtuga, dla szorſtkiéy ſkóry raszplą nazwana, bardzo podobna do czeczugi, der Raspelfiſch, eine Art Sterlet, z morza do Dniepru wychodzi. *Kluk Zw.* 3, 62; *Rs.* рáшпиль *squalus squatina*; *Ec.* рышпиль, шила. RASZPLOWAC *cz. ndk.*, zraszplować *dk.*, raszplą piłować, *Vd.* ſtrushiti, ſtrugati, ſtrizhi (cf. ſtrugać, ſtrzydz), raſpeln. Raszpla do zraszplowania kości. *Czerw.* 18. Rozmarynowego korzenia na tarle raszplowanego i utartego. *Syr.* 164.

*RAT, - u, *m.*, *RATA, - y, *ż.*, ratunek, pomoc wybawiająca, (*Ger.* Rath), Rettung, Hülfe; (cf. *Crn.* ratam *proſenio*, *ſuccedo*); (*diſtg. Cro.* ràt, ſ ſpica, oſtrze, 2. boy, woyna; *Ross. et Ec.* рать woyna, boy, woysko). Nie maiąc niskąd sobie ratu, każe i w kotły i bębny uderzyć. *Jabł. Ez.* 204. Rady, raty, wszem dodawał. *Pieſ. Kat.* 149. Dzieło to Pedemontana na pospolitą radę i ratę potrzeb i zdrowia ludzkiego, na Polſki ięzyk przełożyłem. *Slesz. Ped. ded.* Niech doznam, sprzyiaiąca iż ieſt w tym twa rata. *Chodk. Koſt.* 64. RATA! RETY! *interiectio auxilium implorantis*, *Ger.* rettet! zu Hülfe! *Bh.* reta! (*Syr.* ראתא *admonuit*, *Arab.* رتع *clamorem excitauit*). Rata wołać, gwałtu. *Dudz.* 55. Co tam u kata Tak ſtraſznie woła: gwałtu, gwałtu, rata! *Jabł. Ez.* 27, *Mat. z Ped. A* 3. Znalazłszy go umarłego, zawołał głosem wielkim: przebóg rata! *W. Poſt. W.* 3, 136. Upior ſtraſzny! gwałtu! rety! *Teatr* 53 *b*, 71, *et Teatr* 11, 111.

Pochodz. *ratować*, *peratować*, *zratować*, *wyratować*, *ratunek*, *uratować*, *zaratować*; *ratownik*, *ratny*.

RATA, - y, *ż.*, z Łac. *rata pars*; termin płacenia, die Rate, der Zahlungstermin; *Rs.* срóкъ (*ob.* *srok), наровъ; *Ec.* наровъ, опредѣленное, урѣченное, назначенное время. Ratę opuścić, *Rs.* просрочить, просрочивать. Opuszczenie raty, *Rs.* просрочка. Ratami płacić, abo na raty. *Cn. Th.*, terminweiſe, ratenweiſe. Pobór uchwalony na dwie racie (*dual.*, ſ raty). *Biel.* 528. Kto wdzięcznie dobrodzieyſtwo przyiął, ten iuż piérwszą iego zapłacił ratę. *Ger. Sen.* 105. *Item* rata, *pecunia condicto die danda*, *ut*: ratę mam dziś płacić. *Cn. Th.*, die Zahlungspoſt, Geldpoſt.

RATAFIIA, - ii, *ż.*, z Franc. lub Włoſk., gatunek likworu, Ratafia. Z Gdańſka przywieziono mi perzykę i ratafią w flaszach i puzdrach. *Torz. ſk.* 146.

RATAY, - aia, *m.*; *Voce* ratay *agricolam ac militem opinor ea ratione ſignari*, *qua nobilium homines liberi*, *pro ſua facultate*, *pacis tempore negotia domus domini ſui curabant*, *in bello eandem armis protegebant. Dur.* 1, 299, ein zum Kriegsdienſt verpflichteter Landmann; *Bh.* ratag rolnik, ratage, rategе maiętność, ratayna *cuticulum villici vel famulare*, ratagniſ, rategniſ, ſtaffat szafarz, włodarz; *Sr.* 1. bur (*ob.* gbur, Bauer), ratat (*ob.* radło, oracz; ratarſtwo rolnictwo; *Sr.* 2 ratai rolnik; (*Sr.* 1. nukniczat włodarz); *Crn.* ratar, oratar, ſ oracz; *Rg.* rataj, ratagl *agricola*, *Bs.* rataj, oraç; *Cro.* rataj, orach, (*Cro.* ratajenye, oranye, ſ oranie); *Dl.* ratay *operarius*; *Rs.* орáчь, орáмель, орáмай, рáмай, (*Rs. et Ec.* рáмай, рáмникъ, рамовамель, рамобóецъ, мóлнъ, woiak; *Rs. et Ec.* рать woyna, boy, woysko; *Cro.* ràt, ſ ſpica, oſtrze, 2. boy, woyna; cf. rota). Ratay, włodarz. *Ceru. Farr.*, ein Gutsverwalter. - *aliis*; Kmieć, rolnik. *Cn. Th.*, ein Ganzbauer, Ganzhüfner. Rataie, każdy z nich, którzy kopczyznę orzą, z każdego pługa po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1302. Trzykroć po ſiemi niełubéy wyſkoczy Ratay ochoczy. *Hor.* 2, 128. Czasem i klecha Salomonem bywa między rataiami. *Zab.* 12, 84. Może przebrząkać komor nad muchami, Klécha naymędrſzy między rataiami. *Mon.* 71, 549, między gburami; cf. głupi znaydzie głupszego, co mu się dziwuie). RATAYSKI, - a, - e, od rataia, Verwalters-, Ganzhüfners-. Szlachcic, który swym pługiem orze albo ratayſkim... *Vol. Leg.* 3, 50.

RATNY, - a, - e, ratuiący, ratunek, pomoc daiący, *Ger.* rettend, helfend. Byłbyś wziął Smoleńſk, by ratna ręka była przyſkoczyła na czas naznaczony, którego przybyć miała. *Birk. Kaz. Ob. Gb.* RATOWAC *cz. kontyn.*, uratować *dk.*, ratunek dawać, wybawiać, *Slo.* retugi; *Sr.* 2. rettowaſch; *Vd.* rieshiti, obraniti, (cf. *Crn.* ratam *proſuenio*, *ſuccedo*); *Ger.* retten, *Susc.* reddo, *Angl.* red, *Jsl.* rya, cf. *Gr.* ρυομαι, *Ger.* Rath), helfen; (*diſtg. Rs.* рамовамь boiować, walczyć). Ratować kogo w złym razie. *Cn. Th.* Nie miał nikogo tonący, ktoby go miał ratować. *Chel.* 142. Prędzéy bracia ku téy ſtronie, Daycie liny abo haka, Ach ratuymy nieboraka, Inaczéy pewno utonie. *Teatr* 53 *b*, 4. Choć może bez niebezpieczeńſtwa ratować, nie ratuie. *Czach. Tr. C.* 1. Siedzą pod pozorem ratowania zdrowia za granicą. *Gaz. Nar.* 1, 344, dla kuracyi). Lekarz nie zawsze ratuie. *Cn. Ad.* 431, nie zawsze ozdrawia, wyléczy). Ratuycie, ratuycie. *Sk. Zyw.* 1, 48, *ob.* Rata! Rata! zu Hülfe! Cieſz się, iuż są uratowani. *Teatr* 55 *d*, 43, *Rs.* отмстóзнимый. - §. ratować, wspomagać kogo, pomagać komu, retten, helfen, beyſtehen. Teraźiy tò ich prosić, by was ratowali, Niechby wam dziś w potrzebie iaką pomoc dali. *Groch. W.* 17. Ratuy drugiego w potrzebie, Tym samym wspomagasz siebie. *Jak. Bay.* 219. Widzisz potrzebę bliźniego, a onéy nie ratuiesz. *Sk. Kaz.* 500. Przepamiętałeś bliźniego swego pomocą i iałmużną ratować, co toż waży, iakobyś iego własne wziął. *Zrn. Pſt.* 2, 355. Iałmużną nędzę całowieczą ratuie. *Hrbſt. Odp. Rr* 6. Pieniędzmi ich darował, i ſtrawnemi rzeczami na drogę ratował. *Baz. Sk.* 58, opatrywał ich w nie). Fryderyk miał syny Kazimierzowe w doſtąpieniu Węgierſkiego i Czeſkiego króleſtw, ratować i podpomagać, *adiuuare*. *Krom.* 697. Odważnych bóg ratuie. *Boh. Off.* 317. Wieśniak Ruſki nigdy swych wozów nie smaruie, Żadną mazią koł swoich w drodze nie ratuie. *Gwag. Siel.* 330, nie ulżywa im). Co ſtracimy na zbytkach, chcemy tego gorzałką lub browarem ratować. *Falib. P.*, odwetować, wieder einbringen. Czemu nie mówisz? darmo się frasuiesz I gryziesz milcząc, nie tym nie ratuiesz. *Paſt. F.* 102, poprawisz, du machſt damit nichts beſſer. - Ratować się *recipr.*, ſich helfen, ſich zu helfen ſuchen, ſich zu retten ſuchen, ſich helfen, ſich retten. Potrzeba ich gwałtowna ciśnie, muszą brać, aby się wszy iako ratowali. *Warg. Radz.* 341. Kraina ta ratuie się, osobliwie z owoców rozmaitych, z win wybornych,

Digitized by Google

acz ich tam niewiele się rodzi. *Boter* 52. Tanie płatny żołnierz ratuie się iak może przeciw niedoſtatkowi. *Koll. Liſt.* 1, 87, łata się). Z nieszczęścia cudzego onby się rad ratował. *Klon. Wor.* 36. Mężowi ładną żonę maiącemu, chociażby naybardziéy podupadł, ieſt ieden sposób ratowania się nieszawodny. *Teatr* 16 *b*, 106. RATOWNIK, - a, *m.*, ratunek daiący, *Vd.* rieshnik, obranik, odtetnik; der Retter. Pokóy tobie, pokóy też ratownikom twym, bo ratunek twóy bóg twóy. *Bud.* 1 *Chron.* 12, 18. Niemasz ratownika. *ib. Ps.* 7, 2.

Pochodz. ob. pod *rata!*

RATSYMOR, - u, *m.*, gatunek materyi, Ratſimor, ein Zeug, n. p. Kontusz z ratsymoru. *Mon.* 74, 366, ratsymorowy.

RATULD, *herb*, półpierścienia złotego do góry rogami, w środku krzyż, w helmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 44, ein Wappen.

*RATUNK, RATUNEK, *RETUNEK, - aku, *m.*, *Bh.* ratunk; *Sr.* 2. rettowanie. *Vd.* rieshenje, obranva, otetje; *Rs.* разсмотрѣніе *Ger.* die Rettung, wybawienie. Gdy cię pozna być w oſtateczności, przypadnie na ratunk tobie. *Rey Ap.* 22. Już iéy tak miłość głowę zawróciła, że i ratunku niemasz. *Teatr* 1, 10, sposobu niemasz. Dusze ratunku wołaiące. *Teatr* 29 *c*, 67, w czyscu). Choremu *retunek wszelaki okazować, nawiedzać go, cieszyć, opatrować, karmić, leczyć, każdy powinien według przemożenia. *Dambr.* 459. Nie żąda-ć owca od wilka ratunku. *Bratk. L.* 4. - §. ratunek, z środek czyli sposób ratowania, Hülfsmittel, Rettungsmittel. Naród chce się brać dziś szczerze do tych ratunków, które mu ieszcze zoſtawiła opatrzność. *Koll. Liſt.* 1, 8. - §. Ratunek, pomoc; ratunek woienny, posiłek woienny, posiłek, Hülfe. Jeſtem po wszyſtkie dni opiekun prawy Aż do ſkończenia świata, ratunkami Memi wspieraiąc wszyſtkie wasze sprawy. *Odym. Sw.* 2, *Nn* 4. Przywiódł im na pamięć ratunki bozkie, które dodawał oycom ich. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 8, 19. Ktorychby piérwéy naiechali, do tych na ratunk bieżeć kazał. *Warg. Cez.* 36. Jeśli przemagaią moię ſtronę nieprzyiaciele, przybędziesz mi na ratunk; a ieśliby też przemagali ciebie, pomogę też ia tobie. *Leop.* 2 *Reg.* 10, 11, *Bud.* 1 *Chron.* 19, 12. Resztę żołnierzy prawie sobie Skanderbeg iako na ratunek zachował. *Baz. Sk.* 76, cf. odwód). Na odparcie Konrada chcąc Bolesław sobie ratunku, *auxilium*, przyczynić, do Beli posłów wysyła. *Krom.* 239. Książęta Ruscy mieli to za ciężkie iarzmo, iż Bolesław częſte ratunki i pomocy przeciw nieprzyiaciołom od nich wyciągnął. *Stryik.* 186. Woiewoda, widząc, że go Bolesław z ratunkiem odbiegł, *ope deſtitutus*, zamek poddaie. *Krom.* 247, Hülfstruppen. Sąsiadom swoim woienne ratunki dawał. *Otw. Ow.* 256. Obwarował obóz częścią posiłków abo ratunków obcych. *Warg. Cez.* 33. - Ratunek pieniężny, wsparcie, Geldhülfe, Beyhülfe, Unterſtützung, Hülfsgelder. Duchowni Polscy, prócz pospolitych podatków ieszcze łaſkawy ratunek, czyli *subsidium charitatiuum* płacą. *Skrzet. P. P.* 2, 28. Woyſku zapłacić inaczéy nie możemy, iedno daniem poborów łanowych, *szosowych i innych ratunków. *Vol. Leg.* 3, 252. Ratunki albo podatki te, . . . *Vol. Leg.* 3. 536.

RATUSZ, - a, *m.*, *Bh.* radnice; *Slo.* ratúš, radnica, radnj dům; *Sr.* 2. radnć dom; *Sr.* 2. rattuſch, rada; *Crn.* rotovsh, sodnishe (cf. sądy), svjetuvalishe (cf. wiec); *Vd.* rotaush, rathna hisha, svitna hisha, svituvalishe, svietuvalshe; *Cro.* vechnicza, palacha za tolnachenye, tolnáchnicza (cf. tłomacz); *Hg.* tanátshaz; *Rg.* vjéchje, vjechniza; *Sla.* var-shká kuchа. *Rs.* рамушма, рамрауэъ; *Ec.* совѣщаніе-имъ; dom obrad magiſtratowych, radziecki dom, das Rathhaus. Dom sądowy, z Niemieckiego zowią ratuszem. *Alecz. Zd.* 57. Dom pospolity abo ratusz mieyſki. *Bor.* 83 Z ratusza, iuż nie zwyczay na radę. *Pot. Zac.* 38, iuż klamka zapadła). Nie wołay, boć wezmą gębę na ratusz. *Rys. Ad.* 50. Do kościoła kiedy chcesz, a na ratusz musisz. *ib.* 12. *RATUSZNIK, - a, *m.*, komendant, der Befehlshaber. *Ern.* 95. RATUSZNY, RATUSZOWY, - a, - e, od ratusza, Rathhaus-; *Ross.* ратушный. Zaprowadzili go do sieni ratuszney. *W. Marc.* 15, 16. Szóſtą na dzień godzinę zegar bił ratuszny. *Pot. Zac.* 122. Pachołek ratuszny przynosi księgę z aktami. *Teatr* 13, 112, cf. woźny, sługa mieyſki). Ratuszowy świadku. hultaiu niepoczciwy! *Teatr* 3, 108. - *§ Juliusz Cezar był ratusznym Rzymſkim. *Biel. Sw.* 36 *b*, dyktator. ?

RATYFIKACYA, RATYHABICYA, - yi, ż., za dobre mienie, uznanie, die Ratification, Beſtätigung; Akt prawny, przez który potwierdzać się zwykły inne akta poprzedzaiące. *Kras. Zb.* 2, 442. RATYFIKOWAĆ, za dobre uznawać, potwierdzać.

RATYSBONA, - y, ż., Regensburg, *Bh.* Rjezno; wolne miaſto Niemieckie cyrkułu Bawarſkiego. *Hyw. Geo.* 205. RATYSBOŃSKI, - a, - ie, od Ratysbony, Regensburger-, *Bh.* Rjezenſký; n. p. Ratysbońſkie biſkupſtwo. *Dyk. G.* 2, 533.

RAWELIN, - u. *m.*, z Franc., zewnętrzny okop, *Sla.* ichisár, das Ravelin.

RAWICZ, - a, *m.*, *herb*, ein Wappen, Urszn, panna na niedźwiedziu siedząca, rozczesana, w koronie na głowie, ręce do góry; w helmie między dwiema ieleniemi rogami półniedźwiedzia, w prawéy łapie róże trzymaiącego. *Kurop.* 3 44.

RAWIOŁA, - y, ż., *Ital.* raviuólo, z gatunek klósek Włoſkich, eine Art Italiäniſcher Klöße. Pirogi Włoſkie albo rawioły, w cieście śpinakiem nadziewaią; potrawa dobra i lekka. *Haur Ek.* 47.

RAY, - aiu, *m.*, *Boh. et Slo.* rag; *Sr.* 1. *et* 2. Paradiſ; *Crn.* raj, réj (cf. kray), (*Crn* ranke, ranze, z nieboszczyk), paradish, (Ray Turecki *Crn.* koshtomája); *Vd.* paradish, veseljavert. (*Vd.* raj, raja, pleſs, z pląs, taniec, *ob.* rey, *Ger.* Reigen, *Vd.* rajishe, z tanieczna sala; *Vd.* rajati, plesati, z pląsać, tańczyć; *Vd.* rajavez, rajar, z tanieczník, *f.* rajauka, rajaviza, rajarza; *Vd.* raini, z nieboszczyk); *Cro.* ràj, paradisush, (*Cro.* raylsiszem *malo*, cf. raczéy); *Rg. et Bs.* raj; *Sla.* ráj; *Rs.* рай; (f *Arab. Pers.* irem *hortus in Arabia celeberrimus*); das Paradies Ogród rozkoszy, w którym Adam z Ewą mieszkał. der Garten Eden. Nasadził bóg sad w Edenie. *Bud. Genes.* 2, 8, „*not.* abo ray; ale to słowo iuż ſtare"). Mieysce kwitnące było wszelkim maiem Rozkosz i ozdob, a ztąd mianowane raiem. *Kul. Her.* 50. Ray według sensu literalnego ieſt ogród kosztowny. *Gal. Alf.* 48. Ray to mniemaią być, kędy kto ma mieysce rozkoszne bez pracy. *Biel. Sw. F.* 2. - §. Raiem nazywa się niebo, i w niebie cerkiew' tryumfuiąca;

Digitized by Google

łuiąca; bo w raiu było drzewo żywota, od którego, co kto zjadł, na wieki żyie. *Gal. Alf.* 49, der Himmel nach dem Tode, das Paradies. Ray i króleſtwo niebieskie ieſt iedno, w którym święci zażywaią dóbr onych niebieſkich doſkonałego uczęſtnictwa. *Smotr. Ex.* 37. Nie-ray niebem nazywaią, ale niebo raiem. *Smotr. Ex.* 38; *oppos.* Ad, i. e. piekło). Radaby dusza do raiu; ale grzechy nie puszczaią. *Rys. Ad.* 60. - *tr.* Zda mi się, że przechodzę do raiu z otchłani. *Teatr* 43 *b*, 99. Dobre i spokoyne sumnienie, ieſt raiem w tym życiu. *Lach. Kaz.* 1, 78. - b) Naywyższy rząd dla spektatorów na teatrach raiem nazwany. *Teatr* 24, 36 *Czrt.*, *Rs.* рaёкъ Utrzymuie, że z raiu naylepiey wszyſtko widać: bo kto z góry patrzy, wszyſtko widzi. *Teatr* 22 *c*, 13. W teatrze są różnego gatunku spektatorowie; ieſt loża, ieſt parter, ieſt i ray. *N. Pam.* 1, 85.

Pochodz. *rayſki*, *raiowy*.

RAYCA, - y, *m.*, radca, *Bh.* radce, koncel, konſſel; *Cro.* véchnik (*ob.* wiec, sowietnik); *Rs.* совѣтникъ; radny pan, rada czyia, od porady, konsyliarz, der Rathmann, Rathsherr, Rathgeber, Rath. To co się złego ſtaie, nie królowi młodemu, ale ſtarym raycom iego przypisuią. *St. Dz.* 1137. RAYCZANKA, - i, *ż.*, córka raycy, konsyliarzówna, des Raths Tochter. RAYCZYNA, - y, *ż.*, raycy żona, *Cro.* tolnachicza; (*ob.* tłómacz); die Räthinn; Która rady daie, die Rathgeberinn. Ciekawość swoię dosyć drogo naypierwsza na Świecie rayczyna Ewa przypłacila, *Mon.* 70, 677. RAYCZYC, - a, *m.*, raycy syn, des Raths Sohn. RAYCZY, - a, - e, do raycy należący, Raths-.

RAYFURA, - y, *m.*, który iedną sposoby rozmaitych rozrywek i bawienia panom. *Zasł. Fir.* 50. (*Etym.* raić), der Zuſchanzer, Zuweiſer, komissant; *Bh.* dohazować; *Rs.* сводчикъ; *Ec.* сводитель, cf. zwodziciel). Sam przewódzcą amantów, sam bylem rayfurą. *Hul. Ow.* 246. RAYFURKA, - i, *ż.*, RAYFURCZYNA, - y, *ż.*, die Zuweiſerinn, *Bh.* dohazowacka. Inaczéy się dzieie z temi, których albo same amantki albo rayfurki łudzą. *Mon.* 74, 313. Dyſtyngwowańsza iakaś rayfurzanka. *Teatr* 13, 45.

RAYSKI, - a, - ie, *Bh.* rayſký, *Rg. et Bs.* rajſki, *Cro.* rayszki, *Rs.* райскій, raiowy, od raiu, Paradies-. Nam Jewina pierwsza wina Rayſkie wrota zawarła. *Groch. W.* 150. Gdzie z kim miło, tam rayſkie mieszkanie. *Jag. Wyb.* B 2. - *Botan.* Rayſka trawa, wielbłądowa plewa, wonna trawa, sitowie wonne, trzcina wonna, *iuncus odoratus*, Kameelheu. *Sien.* 155. Rayſkie drzewo, orle drzewo, aloe drzewko, *agallochium*, Paradiesholz. *Sien.* 192. Rayſkie iabłka, *citrus Decumana*, Paradiesäpfel, owoc ma wszyſtkie przymioty pomarańczy, nazywaią ie też Swiętoiańſkie. *Kluk. Rosl.* 1, 153, *Kluk. Dyk.* 1, 136, *Cresc.* 414. Rayſkie ziarno, *amomum grana paradisi*, gatunek amomku; ziarna zażywaią się zamiaſt pieprzu. *Kluk. Dyk.* 1, 30, *Sleszk. Pet.* 419, Paradieskorn, *Sr.* 1. jerchwa. Rayſka figa, *musa paradisiaca*, die Paradiesfeige. *Kluk. Dyk.* 2, 131. - Rayſki ptak *pica paradisi*, *Crn.* rajſke tizh, der Paradiesvogel, wielkości szpaka, pióra ſterowe długie, z których dwa naydłuższe cienkie, na kształt nici. *Zool.* 269.

RAYGRAS, - u, *m.*, z Niem., das Riethgras, kąkol trwały, na łąkach rosnący, do formowania kunsztowych łąk zalecany. *Jundz.* 125, owsik. *Pam.* 84, 907.

RAYTAR, - a, *m.*, *Bh.* reythar, *Sr.* 2. rejtar, *Rs.* рейтаръ, s *Niem.*, der Reiter, Cavalleriſt auf Deutſchen Kriegsfuß. Bywała iazda sposobem Niemieckim ubrana i usbroiona, którą nazywano raytarami i dragonami. *Skrzet. P. P.* 1, 590. Raytar z ſtrzelbą i pałaszem. *Star. Ryc.* 44. Zburzyli zamek Santor, żeby się na nim więcey raytarzy nie przechowywali. *Biel.* 153, t. i. knechty Krzyżackie. b) *in malam partem* raytar, odpowiednik iawny, zbóyca, *perduellis. Mącz.*, ein Befehder, Straßenräuber. Kto się dzieli z złodzieiem, albo w domu złodzieia i raytara chowa, u P. Boga sam ieſt takowym. *Hrbſt. Nauk. m* 2. RAYTARKA, - i, *ż.*, die Reiterinn; *fig. tr.*, n. p. Molonów oſtróżnie zażywać; by zaś kogo do samey nie ochłodziły febry, aby raytarki nie nabył. *Haur. Ek.* 47, trzęsienia zimnicznego, Fieberſchütteln, Fieberſchauer. RAYTARSKI, - a, - ie, do raytara należący, Reiters-, Reiter-, *Rs.* рейтарскій. Zawodniki iedne kmiece, drugie raytarſkie. *Cresc.* 523. RAYTARSTWO, - a, *n.*, RAYTARYA, - yi, *ż.*, raytarowie, kiryśniki, Reiter, Cüraſſirer. - §°. raytarſtwo, rozboy, Straßenraub, (*ob.* raytar, *ob.* Kozak, Kozactwo). Przez niebytność Ludwika w Polszcze, łupieſtwa, rozboie, raytarſtwa wielkie były. *Biel. Sw.* 223 *b*. Kacerſtwo, raytarſtwo i zbiianie, fałszowanie bul papiezkich klątwą karzą. *Hrbſt. Nauk. m* 7. RAYTUZY *plur.*, szarawary, spodnie do iazdy, z *Niem.*, Reithoſen. W kurtce i raytuzach po podróżnemu ubrany. *Teatr* 32 *e*, 65.

RAZ, - u, *m.*, (*Bh.* ráz wyciśnienie, *nota*, rjeż cios, rznięcie, *Vd.* res, ries, rös, ros, oiſtru, s oſtrze (*ob.* roz-), *Vd.* ries, vres, s rznięcie, wrzynanie; *Sr.* 1. raz, derenо *ictus* uderzenie; *Cro.* réz, redëcs, vudàreez, s uderzenie; *Hg.* rész, reesz, reszechke *sectio*, *pars*, *particula*; *Bs.* raz, poraz, riz, urizak, udoraç; *Bg.* rjez *incisura*; *Sla.* rìs *portio*; *Rs.* разъ, раза, разокъ, разикъ, s raz, cios, uderzenie, *obs.* рѣзень, zraz; *Ec.* пра́зецъ przykład, cf. wyraz, wyrażenie, cf. obraz); cf. *Germ.* Riß, cf. rys, reißen; *Gr.* δρασσειν, cf. drasnąć; *Chald.* resas; *Arab.* raetz, ratza, reſs; *Pers.* ris, s rana; *Hebr.* רצץ ciął). - §. *Subſtant.* Raz, cios, cięcie, uderzenie, sztych, der Hieb, Stoß, Schmiß, Schlag; *Sr.* 1. puk (*ob.* puk), puki, raże; *Crn.* gumpa; *Vd.* vdar, vsiek, vdarik; *Cro.* vudàrecz; *Dalm.* udarcz; *Sla.* udarac; *Ross.* уда́ръ, колотóкъ, мумáкъ, *vulg.* мя́хя; *Ec.* сѣчь. Szabli iego raz nigdy daremny nie bywał. *P. Kch. Orl.* 1, 249, machnienie, zamachnienie, zamach, cięcie). Piérwszy grot rzuca Fegi; ale raz był mylny, Bo nad ramię bez szwanku przeleciał grot silny. *Dmoch Jl.* 111. Kazał wantuchy plewami natkane z muru zwieszać, aby rogi baranie tłukących nie mogły dochodzić do kamienia murowego; albowiem miękkie rzeczy ustępuią twardym, i raz im psuią. *Jer. Zb.* 70, siłę w uderzeniu odeymuią). Milczenie naymnieyszym poszeptem przerwane, twardemi razami przypłacić potrzeba. *Pilch. Sen. liſt* 347, plagami, kiiami, batami, batogami). Mocny raz zadawać, *Rs.* напалёнымъ. Raz na głowę, *Rs.* наклобýчка (cf. kłobuk). Złożem uderzyć, serznąć, dmuchnąć, *świni raz* dać, *tractim tangere aliquem*. *Cn. Th.*, einen Seitenhieb verſetzen. Plaga albo raz od bicia czyni siność; ale raz od ięzyka łamie kości. 1 *Leop. Syr.* 28, 21. Mów zaraz hultaiu! daie mu raz, ꝑ. O ioy ioy! *Teatr* 51, 29. Od dyrektora zjadłego częſtokroć niewinne a ciężkie razy odbierał. *Boh. Off.* 18. Jak na psie raz, *ob.* Pies).

Digitized by Google

Śmiertelnemu umknął się razowi. *Paſt. F.* 208. Nasi także ku nieprzyiacielowi nie leniwiey ſkoczą, i raz razem odrażą. *Tward. Wł.* 79. Ten owego dogania, ten tego dościga, Wisi ſtangret na razy, rusza, fuka, śmiga: *Nar. Dz.* 1, 121; wspięty, by lepiey koniom docinać). Suche razy *ob.* Suchy). I cięte mu i kłóte razy zadawaią. *P. Kch. Orl.* 1, 351, i sieką i kolą). Każdy raz był lub sztychowy, lub cięty. *ib.* 249. Dziecię kiedy na ſtół wlézie a spadnie, dwoię szkodę odniesie, bo go i raz ſtłuczony potka, i ociec go ieszcze rózgą ubiie. *Zrn. Pſt.* 3, 515 *b*, guz). Razy swoie od nieprzyiacioł octem p.zemywał. *Pot. Arg.* 8. Co to są za razy albo za blizny w rękach twoich? **Pr.** temi ieſtem poraniony w ich domie. *Gil. Kat.* 225. Chore leżą, razy pokazuią, i żeś ie pobił, iawnie powiadaią. *Ząbk. Mł.* 104. – §. Dobył noża, pchnął go w brzuch, a w tym chciał się schronić, ale go na gorącym razie uchwycono. *Pasz. Dz.* 24, na gorącym uczynku, **auf friſcher That**. – *aliter*: n. p. Po roztrząśnieniu wszyſtkich dowodów, o radę prosiłem senatu, co czynić w tak gorącym razie. *Nag. Cyc.* 67, w tak naglącym niebezpieczeńſtwie, *ob. niżey* zły raz, **bey ſo dringender Gefahr**. – *fig.* Smiertelny raz, co mi zadały Zaboycze wargi, gdy mię całowały. *Paſt. F.* 74, śmiertelną ranę, **eine tödtliche Wunde**. Ten, który srogiey fortuny razy cierpi, bardziey przyiaciela potrzebuie. *Warg. Wal.* 137 ciosy, **die Streiche des Unglücks**. Zbytki i utraty, w każdey Rzpltey raz bardzo szkodliwy i niebezpieczny. *Falib. A* 1. – §. Zły raz, z niebezpieczeńſtwo, **Gefahr**. Będą mówić poganie, że ty nic nie możesz, Kiedy swym chwalcom w tak złym razie nie pomożesz. *P. Kch. Orl.* 410. W złym razie bogu czynią śluby. *P. Kch Orl.* 1, 426. Trafił na zły raz. *Cn. Ad* 1170; trafił na praſk, na sęk). Na raz trafiać *ob.* natrącać się, narażać się. *Cn. Th.* 447. Sromota, kto odbieży w zły raz przyiaciela. *Ryb. Gęſl. C* 3 *b*. Prosił go, aby go nie opuścił, i z tak ciężkiego rasu wyprowadził. *Nar. Hiſt.* 3, 165. Złego rasu uszedł; iego szczęście. *Cn. Ad.* 1335, *Gor. Dw.* 272. W naygorszych *rasiech, tak to powiadaią, Nayśmielsze rady naylepsze bywaią. *P. Kch. Jer.* 133, *Star. Ryc.* 37. W bitwie tey z Ślęzakami, nie było nic tak szkodliwego do końca, tylko iż spólny raz był. *Biel.* 109, spólna ſtrata). On opatruie iako gdzie łodź bieży, ſtrzeże aby na razie kiedy nie ſtanęła. *Prot. Kont. C* 3 *b*, na haku). – §. raz, przypadek, okazya, położenie sprawy, **der Vorfall, die Gelegenheit, die Lage**. Jakbyś ty w podobnym razie poſtąpił sobie? *Pir. Pow.* 120. Ofiarował mu pokóy, ieżeliby z nim po przyiacielſku chciał się zachować, a groził woyną w przeciwnym razie. *Nar. Hiſt.* 2, 192. – II. Raz *ſubſtant. maſculini et nonnunquam feminini generis*; *praesertim in Inſtrumentali*; tą razą, pierwszą razą. *Cn. Th.* 692, **dießmal, das erſte mal**; inszą razą, **ein andermal**; *et adverb.*, z kroć; mal. – §. raz, dwa, trzy, z ieden, dwa, trzy, **einmal**; **eins**; **zwey**, (**zweymal**), **drey**; *Bh.* gednau; *Slo.* **geden raz, dwaraži, triraži**; *Sr.* 2. krot. mol, rahs, jaden rahs, dwa rahsa; *Sr.* 1. krocj, mol; juj, junu, pomu, dwoizy, zi krocj; *Crn.* krat, fart, bart; *Vd.* krat, barta, enkrat, enobarth; *Cro.* krat, put, enkrat, jednóch, jedenkrat, jenput; *Sla.* pût, (*ob* *putny, *pątnik); *Rs.* единожды, однáжды, однòй (cf. ieden). Kto na cię patrzy, całować musi raz, dwa, trzy. *Groch. W.* 346. Z tysiąca razów, raz się tak trafi. *Gor. Dw.* 280, **unter tauſend Mal, einmal**. Dzięcioł tylko raz w twardy dąb uderzy, i rozumie, iż dziurę w nim uczynił, trzebaby nieboże drugi raz i setny i tysiączny. *Birk. Kaz. Ob. K* 3 *b*, *cf. gutta cavat lapidem*). Raz, dwa, trzy nie pomoże, dziesięć pomoże. *Cn. Ad.* 993, biy ieno, poczuie-ć). Nie dość raz wilka spłoszyć od obory. *Jabł. Buk. J* 4 *b*. Raz, iako nic. *Cn. Ad.* 993; Nic to, kiedy raz. *Cn. Ad.* 839, pierwsze potknienie, miewa odpuszczenie; **einmal iſt keinmal**. Raz dość omylić się; raz dość na woynie szwankować. *Cn. Ad.* 992; drugi raz na iednymże się potknąć, nie rozum. *Cn. Ad.* 211. W kogo djabeł raz wstąpi, kogo raz usidli, J na śmierć i na żywot oczy mu zamydli. *Pot. Zac.* 7. A to djabelna rzecz, że iak człowiek raz umrze, iuż więcéy nie wstanie. *Teatr* 15, 36, skoro tylko umrze; aby iedno umarł). Acz sparzył się i nierasz. na zimno nie chuchał. *Zab.* 14, 55, po szkodzie niemądry). Nauczę cię ostróżności na drugi raz. *Teatr* 29 *c*, 81. Daremne wymówki, iuż więcey i razu nie przepuszczę. *Teatr* 5 *c*, 33. Już też więcey i razu noga moia w tym domu nie postanie. *Teatr* 29, 4; nigdy a *nigdy). – Wełna, którą raz farba pomaluie, Farby swey dawney iuż nie okazuie. *Lib. Hor.* 68. Pierwszy a ostatni raz ci to mówię. *Pot. Arg.* 122, **zum erſten und letzten male**. Zabraniam ci tego raz na zawsze. *Teatr* 14 *c*, 45, **einmal für allemal**. Leniwy dwa razy robi. *Cn. Ad.* 435. Skąpy dwa razy płaci; podwoynie, sowicie, **zweymal, zwiefach, doppelt**. Ja nie kaznodzieia, po dwa razy iedno baiać. *Teatr* 22 *b*, 109. Kto się mści, dwa razy bywa bitym. *Jabł. Ez.* 145. Jeżeli łokieć sukna kosztował 20 zł; 30 łokci tego sukna kosztować będzie 30 razy więcey. *Leſk.* 2, 16. Wiele razów widziałem go. *Wyc. Kat.* 380, częstokroć). Wspaniałe miasto, od nagłego pochłonione ognia, iedną razą wali się z kretesem. *Nag. Cyc.* 93, razem, od rasu). – Raz ten, drugi raz ów; ras to, drugi raz owo, z na przemiany; to to, to owo, **einmal das, ein andermal jenes**. Na świecie powinno być raz tak, drugi raz inaczey. *Teatr* 36 *b*, 95. Tak ci na świecie, raz radość, drugi raz smutek. *J. Kch. Dz.* 66. Nie trzeba samym tylko czytaniem abo pisaniem się bawić; ale raz tym, drugi raz owym, przeplataiąc. *Pilch. Sen, liſt*, 2, 373. *Drugą raz (drugi raz, lub drugą razą), znowu, *denuo*, *Mącz.*, **zum zweytenmal, wiederum, noch einmal**. *Recudo*, znowu kuię, *drugą raz kuię. *Mącz.* – *Sed* drugi raz; *duplicem sensum habet*, *ut*: drugi raz dam, *vel*: *iterum*, *aut secundo dabo*, *ut modo dedi*, **zum zweytenmal**, *aut alia occaſione*, *tempore*, *aduentu*, inszą razą, *Vd.* enodrugobart, endrugikrat, drugomau, **ein andermal, dieſesmal nicht**. Tą razą, teraz, ten raz; *Bh.* tenkrát; *Crn.* sasdej; *Vd.* sedai, sdai, tebarti, tobart, tekrat, te dobe, v' teh dub). *Pleonaſt.* Jowisz pięć kroć razów świat obszedł. *Biel. Hiſt.* 25; pięć rasy, pięćkroć. Raz po raz, po razu, z ciągle po sobie, **mal auf mal**. Srogie a częſte raz po raz wnętrzne resterki. *Stryik.* 173. Skanderbeg po razu wszyſtkie swoie miasta objeżdżał. *Baz. Sk.* 278, każde raz iedno po drugiém). Czterzy patryarchowie po razu w oyczyznie naszéy byli. *Smotr. El.* 55, następnie). Raz w raz, w raz, z wciąż, *in einem fort*, *Slo.* **raz za razom** *sensim*, *pedetentim*. Heraklit płacze ustawicznie; Demokryt się raz w raz śmieie. *Kras. Lit.* 107. – Co raz, z zawsze, na każdy raz, **jedesmal**, Laurze, na co raz nowe wdzięki się zdobywasz. *Zab.* 14, 154 *Kras.* – Od razu, do razu, w razie, w raz, natychmiaſt, zaraz, **ſogleich, gleich**

Digitized by Google

auf's erſte mal. Papiery tak wszyſtkie ułożyć, iżby się każdy od razu znalazł. *Kras. Pod.* 2, 208. Rzeczy zawikłane nie mogą być do razu ułacnione. *Mon.* 74, 133. Gdy się gniewem zapali, chociaż się na ten czas wſtrzyma, w razie nie zaszkodzi, Znaydzie potym sposobność i zemście dogodzi. *Dmoch. Jl.* 6. W raz być nie możemy, ale za godzinkę zeydziemy się tam. *Teatr* 19 *c*, 30, teraz zaraz). Od pierwszego razu, poznanie się, pokochanie, oświadczenie, przyrzeczenie, i ſkutek. *Teatr* 22 *b*, 63. - Do razu uciąć, zgadnąć, przeſkoczyć, wypić iednym zamachem. *Cn. Ad.* 125. Do razu go zabił. *Boh. Kom.* 1, 185. Do trzeciego, czwartego razu przeſkoczył; za trzecim, czwartym razem, *s tertio impetu. Cn. Th.* 912. - Z razu, na razie, w razie, *s* z początku, na początku, **anfänglich, vom Anfang, anfangs.** Zdanie to z razu zdawało mi się niesprawiedliwe, a później wcale inaczey. *Gaz. Nar.* 1, 185. Ozdobne pióra pawia z razu podobają się; lecz rychło niknie to upodobanie. *Zab.* 1, 195 *Alb.* Młode kurczęta bywają na razie białe. *Haur Sk.* 131. - *aliter*: Na razie, *s* na ſtręcie, *obuiam, sub ictu. Cn. Th.* 447, ieſt tuż, nie z drogi, w gębie. *Wtod.*; na doręczu, **bey der Hand, bequem gelegen, gleich auf den erſten Anlauf.** - Na raz będzie wina, farby, wapna, *s* na ieden raz ieszcze. *Cn. Th.* 447, **für einmal noch, auf einmal.** Mniéy a długo lepiey ieſt, iak wiele tylko na raz. *Kluk. Zw.* 4, 228. Na raz, rodzay daniny w przywileiach książąt naszych. *Nar. Hſt.* 2, 66, *ob.* Naraz. - Z raz, *s* by raz, choć ieden raz, (*ob.* Z), **einmal, wenigſtens einmal.** Niech z raz tych pociech przed śmiercią zażyję. *Paſt. F.* 104. - Razem, oraz, iednym razem, iednego czasu, **auf einmal, zugleich; (auf einen Hieb);** *Slo.* **nagebunc,** *ſpolu* (*ob.* spól); *Sr.* 2. *ſrahſom*; *Sr.* 1. *ſobu* (z sobą), *zpowu* (pospolu), **romadzie,** (*ob.* gromada), **jene dobo** (*ob.* doba); *Crn.* ſkup, ſkupej, (*ob.* w kupie), shtriz, v' shtriz; *Vd.* vkup, ſkup, vkupe, eden s'drugem, s'edendrugem, vred (*ob.* rzęd), s'red, k'malu, sraven (*ob.* równo); *Cro.* vjèdno, na jen put, ukùp, zkùp, zkupa, kupno, udershbi. szkúp; *Rg.* zajedno, ſkuppa, ſkuppo; *Sla.* ſkupa; *Bs.* jedino, zajedno, objednom, enokupno, ſkupno; *Rs.* разомъ, запрязъ, съ разу, купно, совокупно, вмѣстѣ (cf. w mieyscu); *Ec.* куп'но, заедино, соборно. Nie wszyſtko razem, schoway na drugi raz. *Cn. Ad.* 720, nie na dziś tylko trzeba). Oaby chciał, żeby nie razem dom przybierać; ale po kawałku, żeby iednego roku pudło do karety, drugiego waſąg. *Teatr* 19 *b*, 48. Wszyſtko razem zbudować chcieli. *Pilch. Sall.* 73. - *aliter*: razem, pospołu, z sobą, **mit einander, bey einander.** Strzeżmy się, żeby nas razem nie poſtrzeżono. *Teatr* 3 *b*, 3. Razem zemną przez lat sześć do szkoł chodził. *Mon.* 68, 1029. Uciążliwych panów, niekiedy poiedynkiem, niekiedy razem panuiących okrutne iarzmo. *Pilch. Sen. liſt* 292. Razem być, *Vd.* sravenbiti, ravensnaitise, *Ec.* сбыти, сбѣсмь, cf. spólieſtestwo). Razem ſtać, *Ec.* совостати, совостаю cf. się, z sobą). Razem wſtawać, *Ec.* совоздстать, совоздстаю: Razem wchodzę, *Ec.* совосхожду, вхожу сѣ кѣмѣ куда; Razem wychodzę, *Ec.* совзхожду. Razem chwalić, *Ec.* совосхваляти, вмѣстѣ сѣ кѣмѣ хвалить. Razem zamykam, *Ec.* созаключаю. Wszyscy razem, *Rs.* сгóномъ cf. segnać; cf. zgon).

Pochodz. *razić, dorazić, narazić, narażać, obrazić, obrażać, obraz, obrazek, obraza*; *odrazić*; *oraz*; *porazić, porażka*; *przerazić, przeraźliwy*; *urazić, uraza*; *wrazić, wyobrażać, wyobrażenie, wyrazić, wyraźny, wyraz*; *zrazić*; *zarazić, zaraza, zaraźliwy, pozarażać, zaraz*; *raźny, zarazny, naraźny*; *rys, rysować, rysunek etc.* - §. 2) *rzazać, rzezać, rzeź, rzeźba, rzeźnik, rzezak, rzezaniec, dorzezać, narzezać, obrzezać, obrzezanie, obrzezka, obrzezaniec*; *odrzezać*; *rzezimieszek.* - §. 3) *rznąć, rznąć*; *dorznąć, dorznąć*; *narznąć*; *obrznąć, obrznąć*; *oderznąć*; *porznąć, poderznąć*; *przerznąć*; *przyrznąć*; *rozerznąć*; *urznąć, werznąć, wrznąć*; *wyrznąć, wyrznąć*; *zarznąć*; *zerznąć, zrznąć*; *rzyſko.* 4) *rzeźwy, rzeźwość, dorzeźwić, orzeźwić.* 5) *cf. Roz* -, Rs. разъ. 6) *cf. źrzeć, źrzenica, pośrzeć, pozierać.*

2. RAZ, - u, *m.*, z Niem., **der Raſen,** darń; **ein Stück Raſen.** Sztuka ziemi mchem lub trawą obrosłey, którą kursacz mielerz po wierzchu obkłada, aby ogień nie palił się płomieniem. *Os. Zel.* 82, *ob.* Rasować.

RAZIĆ, - ił, *cz. ndk.*, raz zadawać, ranić, **verwunden**; *Sr.* 1. **raju, rajam, razem**; *Hbr.* רצא ratsa *perforauit*, *Tal.* רצם *contudit, contriuit*, *Hg.* rázom *decutio*; *Rs.* разить, разимъ poražać; *Sr.* 1. *ſo raſyc* kaléczeć się). Uchodzi z pola bisurmańska dzicza Na wſtęp rażący męſtwa Chodkiewicza. *Kras. W. C.* 57. On ſtał za tarczą woyſku walecznemu, Gdzie ſtąpi razi zewsząd, krew' się leie. *Kras. Off. C.* 3. Rzić mię mogą, zwyciężyć nie mogą. *Zab.* 1, 274 *Alb.* - Rażony piorunem. *Pilch. Sen. Gn.* 339; uderzony, **vom Blitz getroffen, gerührt.** - *tr.* oko, uszy, zwyſł etc., razić, przenikać, przerażać, **durchdringen, rühren, reitzen.** Niech pobłysk świetności oko ludu razi. To nayſkutecsniey ducha poddańſtwa mu wrazi. *Teatr* 25 *d*, 19 *Wyb.* Napoie rozum rażące. *Pociey.* 220, każące, tłumiące). Raził ich gorącemi słowy. *Groch. W.* 248. Przyſłoyny męzczyzna, ma coś w sobie rażącego i pociągaiącego. *Teatr* 9, 25. Wc Pani masz fizyognomiią tak szlachetną, coś tak rażącego, że nie może tylko uszanowanie wzniecać. *Teatr* 3 *d*, 65. Rażący, biiący, frapuiący. *Rs.* разительный, уразительный. RAZIK, - u, *m.*, *dem. Nom.* raz; mały cios, mała ranka, **ein kleiner Hieb, eine kleine Wunde.** Nie wiesz co razik, iak dolega k ła. *Bratk. C.* 3. RAŻLIWY, - a, - e, rażący, przenikliwy, **durchdringend.** Na iey blask raźliwy tępe oko mruży. *Zab.* 5, 322. RAŻNY, - a, - e, RAŻNO, RAŻNIE *adv.*, na razie będący, na ſtręcie, na doręczu, *opportunus*, *Cn. Th.*, **zur Hand, bey der Hand, bequem, gelegen.** Rzeczy nieraźnie spiknionych nasienia; *non bene iuactarum. Zebr. Cw.* 1, nieſkładnie). (*Rs.* разжій krępy). - §. raźny, żwawy, rzeźwy, rzeſki, rączy, *Crn.* rozhne, *Ger.* riſch, raſch, flink, munter; *Arab.* raaschan, *Suec. et Sax. Inf.* rask, *Angloax.* rash, cf. *Gall.* risque, *Ital.* ratto). (*Vd.* rieshesh, ceszh, resajozh, *s* ostry, rznący). Jelec, ryba tak raźna, że w naczynie wody włożona, gotowa z niey wyſkoczyć. *Ład. H. N.* 56. Młodzian raźny, wysmukły, pełen korwetów. *Boh. Kom.* 1, 50. Raźne i wysmukłe chłopy lektykę noszące. *Pilch. Sen. liſt* 4, 51. Do Cypru przyszli zdrowo raźni. *Jabł. Tel.* 48. Nie raźnie z dołu do góry rzucać broń. *Warg. Cez.* 65. Konie w tyle zoſtawili, aby raźniey na ssańce one nizkie wſkakiwali. *Birk. Ched.* 24.

Digitized by Google

Poczynay rzeczy odważnie, Lecz ie wykonyway raźnie. *Jak. Bay.* 188. Demofant, człek we wszyſtko raźny. *Jabł. Tel.* 271. RAŹNOSC, - ści, ż., rzeźwość, die Munterkeit, Hurtigkeit, Raſchheit. Synu móy odzięczny, latorośli młoda, Gdzież twoia raźność, gdzie twoia uroda? *Kras. Off. F* 3 *b.*

RAZOWAC, - ał, - uie *cz. dk.*, obrazować n. p. mielerz *dok.*, einen Kohlenmeiler beſtůſchen, berafen, mit Raſen und Zweigen bedecken. Razowanie, mielerza darnią obkładanie. *Os. Zel.* 82. Niebiegli są ci węglarze, którzy mielerza nie przysypuią naprzód liściami albo trawą, ale go zaraz razuią. *Os. Rud.* 73.

RAZOWY, - a, - e, Szrotowe mąki u nas zowią razowemi. *Kluk. Rosl.* 3. 259, geſchroten Mehl. Razowy chléb, *Dl.* rasen, *Cro.* hersen (cf. rżany, cf. reż).

RAZURA, - y, ż., z franc., u cyrulika, trzymać rasurę, t. i. trzymać ſklep czyli izbę do golenia. *Mag. Mscr.*, golarnia; *X. Biel.*, Barbierſtube.

R D.

RDEST, - u, *m.*; *Boh.* rdeſno; *Cro.* ermèn; *Dl.* arman; *Rs.* чередникъ, почечуйная трава, почечуйникъ, сердечной корень, горлецъ, придорожникъ, спорышъ. Ziele; wodny pieprz; korzenie smaku pieprznego, *Polygonum persicaria*, Flöhkraut, Dürrwurz, Waſſerpfeffer. *Syr.* 1248, *Kluk. Dyk.* 2, 211. - 2) rdeſt wodny, ćwiklany liſt, rdeſtnica, *potamogeton. Urzęd.* 254, *Kluk. Dyk.* 2, 223; *Rs.* напалъ; Samenkraut, Froſchlattich. - §. rdeſt, z chwaſt, Unkraut. Jak nieorana rola w prożnowaniu porosłem rdeſtem mnogim. *Kul. Her.* 150, rdeſty niecnot, i różnych poſtępków pokrzywy. *ib.* 210. RDESTOWY, - a, - e, von Waſſerpfeffer. Liścia rdeſtowego i nasienia przedtym, niźli pieprz był w pospolitym używaniu, do zaprawiania potraw używali; ztąd go Polſkim pieprzem mianuią. *Syr.* 1245.

RDZA, - y, ż.; *Bh.* reż, reże, *G.* rże, (*Boh.* rbiti, rbim czerwienieć, *ob.* rudy, rusy; *Slo* reż, *G.* rdża; *Sr.* 1. żra, żerż, żerżawoſcj, (cf. żrzeć), rſa, ſerſaw; *Sr.* 2. ſarś, rſa; *Crn.* arja, erjá; *Crn.* erjav, *aeruginosus*; *rufus*, *Crn.* erdęsh, erdezhe, ardęzhe, z czerwony, *ob.* rudy; *Crn.* Erdęlje, z Siedmiogrodź); *Vd.* erja, erjavina, arja, erjavinoſt, ria; (*Vd.* erjavoſt, erjava, z brunatność, *Vd.* ardezh, razh, z czerwony); *Cro.* argya, ergya, hergya; *Dl.* argya, arja, arghia; *Hg.* rogya, rosda, ragya, rész; *Rg.* arghja; *Bs.* rrighja, arghja, righja; *Ross.* ржа, (ржавѣть czerwienieć, имя (cf. tleć); *Ec.* заржавина, ржа; cf. *Lat.* aerugo, ferrugo, cf. *Lat.* rodo *Hg.* ragom; cf. *Lat.* ardeo; *Jt.* rugine, ruggine; *Ger* Roſt, *Finl.* ruoſte, *Angl. Dan. Sax.* ruſt, *Jsl.* rid, *Wallis.* rhwd, rhydni, *Gr.* ἐρυσίβη, cf *Gr.* ἐρυθρος, *Ger.* roth); der Roſt; rdza żelazna, der Roſt am Eiſen. Miecz zażyty do boiu blaſkiem przeraża oczy; ale gdy próżno leży, rdzy nabywa. *Teatr* 46 *c*, 12. J szczeliny rdza rudawa Strawi, i ziemna bótwiałość plugawa. *Pasz. Bell. B* 4. Nietrwałe to dobra, co ich rdza i mól gryzie. *Falib. R* 3. - Rdza miedziana, Gryszpan. *Sien.* 265, *Urzęd.* 401, Grünſpan. - Co dziś borasem zowią, ſtarzy złotą rdzą zwali. *Sien.* 592 *et* 593, Borax, Berggrün. - 2) Rdza w zbożu, *Vd.* roshda, *Hg.* ragya, *Bs.* rrighja od sgitta, glavgniça, *Cro.* pikecz, zápek, pripek, *Rs.* головня, der Brand im Getreide. Czasu gorąca, gdy słońce świeci, spada z góry deszcz drobny gorący bardzo a iadowity, który Włosi Meiumen, a u nas rdzą albo rudą zowią. *Cresc.* 327, der Mehlthau, der Roſt im Getreide; cf. śnieć. - 3) Rdza miodowa, w plaſtrach, das Honigroſs, das Roſs, das Gewirk, die Waben; gatunek miodu, podobny do chleba ſtarego z miodem, znayduie się w ulach między komorkami na ſkład miodu służącemi. *Zool.* 121. - *RDZAWKA, - i, ż., n. p. Często oſtrzy, ieśli kto ſtare kosi rdzawki. *Pot. Jow.* 1, 12; *Rs.* ржавець, z bagniſko; cf. trzęsawiſko, Mohrgrund. *RDZAŁY, - a, - e, rudawy, pożółkły, a zatym dożrsały, roſtgelb, gelbreif. Opadł kwiat powarzony, i frukt z nich nierdzały. *Tward. Misc.* 53. Ztąd w cieniu długim bez słońca i rosy Kwiat zarażony, i nierdzałe kłosy, Na wszyſtkie koronne kraie Głód przyniosły, i nieurodzaie. *ib.* 100. *RDZAWOŚNIADE Hyacynty. *Otw. Wirg.* 461; rudawe, śmiade, roſtfarbig. RDZAWY, RDŻYSTY, - a, - e, rudawy, rdzy pełen, rdzą zaszły, roſtig, voll Roſt; *Bh.* rzywý, rezowý, rezowatý, (żerżawý, z 2) *rufus*; *Slo.* żarżaweły; *Hg.* rés - rosdàs; *Sr.* 1. ſerſawy, żerżawé, żerżovité; *Crn.* arjave, erjav, (erjav, erjavz *rufus*; *Crn.* erdezh; *Gr.* ἐρυθρός czerwony); *Vd.* erjau, riaſt; erjavinaſt, erjave; (arjau, arjava farba *fuscus*, *Vd.* erjavkaſt, arjavkaſt, erjavaſten, z brunatnawy; *Cro.* hèrgyav, hergyav; *Dl.* arjau, arghjau, erjau; *Hh.* rosdàs, ragyás; *Bs.* rrighjav, zarrighjavgljen; *Rg.* arghjav; *Rs.* ржавый, ржавистый. Rdzawe rzeczy; *Vd.* erjavina; *Crn.* arjovina, erjovina. Woda rdzawa, rudawa, z rudą śpiże nieiakiey zmieszana. *Cresc.* 11, eiſenhaltiges Waſſer, worin Eiſentheilchen ſind. - Rdzawe zboże, *Crn.* sentjav, brandiges Getreide. Rdzawy kolor, rudawy, śmiady, roſtfarbig. cf. rusy, rydzy. RDZAWIEĆ, RDZEWIEĆ *Neutr. ndk.*, zardzewieć, zrdzewieć, *dk.*, *Bh.* rzywěti, żerżawěti, zrżawěti, (*Bh.* rbiti, rbim czerwienieć); *Sr.* 1. żerżawu; *Crn.* erjovęti, erjovim, arjovim; *Vd.* erjati, erjavinati, riati, erjaviti; *Cra.* hergyaveti; *Dl.* arjavim; *Bs.* rrighjaviti, uzrrighjaviti; *Rs.* ржавѣть, изоржавѣть, (*Rs.* рдѣть, рдѣться czerwienieć); rdzą zachodzić, roſten, roſtig werden. Jak miedź rdzewieie. *W. Syr.* 12, 10. Rdzewieię, z rdzą obchodzę, *rubiginor. Mącz.* Szabla w pokoiu zrdzewiała. *Bardz. Tr.* 319. Czuie waleczny miecz nasz przytępiony, Który niedawno słynął na wsze ſtrony, Ote zaś z naszą sromotą rdzewieie Nad ich nadzieie. *Groch. W.* 559. Żeby zależałe pokoiem rycerſtwo zwykłą po wsiach gnuśnością nie rdzawiało, uczynił król wyprawę na Prussaków. *Nar. Hiſt.* 3, 198. Stara miłość nie rdzewieie. *Teatr* 19 *c*, 76, alte Liebe roſtet nicht.

RDZĘBINA, - y, ż., ogrodzenie oſtremi koły. *Dudz.* 55, oſtrożnie, oſtrog. *Cn. Th.*, die Verpalliſadirung, ein verpalliſadirter Ort.

RDZEŃ, RDZĖNISTY, RDZENNY *ob.* Drzeń.

R E.

REAKCYA, - yi, ż., oddziaływanie, przeciwne na wzaiem skutkowanie, die Gegenwirkung, *Rs.* противодѣйствіе. *Verb.* противодѣйствовать.

REAL, REHAŁ, - a, *m.*, z *łacińſko-hiszp.* reale; moneta śrebrna, z gr. 70 R. 1650. *Oſtr. P. C.* 2, 305, der Real.

Digitized by Google

REALISTA, - y, *m*., rzetelny człowiek. REALNY *ob.* Rzetelny.

RĘBACZ, RĄBACZ, - a, *m*., RĘBCA, - y, *m*., *Ern.* 63, *Bh.* drwoſtęp; *Slo.* drewostěp; *Vd.* druvar (cf. drwal); *Cro.* dervoczép; (*Rs. obs.* рубленикъ cieśla); *Rs.* рубачь, co drwa rąbie, der Holzhacker. - *tr.* co się rąbie z drugiemi, iunak, ein Raufer, Schläger; *Rs.* драчунъ, драчь, *Ec.* бíица; *Sr.* 1. rubawcz. Seymikowy rębacz. *Uſt. K.* 1, 141. Szlachcic w domu swoim wolny Bezpiecznie przemieszkiwa, Rąbacz uciekł iuż swowolny, Więcey czaty nie miewa. *Kchw.* 137.

REBELLIZATOR; *Krom.* 282; REBELLIZANT, z *ob.* buntownik. REBELLIZOWAĆ komu, z powſtawać, buntować się, odpadać, wybiiać się z pod kogo, wider jemanden rebelliren. Chłopſtwo królowi panu swemu dziedzicznemu dla sweywoli rebellizowało. *Birk. Chod. A* 3 *b*, *Krom.* 175, *Gwag.* 597, *Sk. Zyw.* 1, 420.

RĘBNY las, las do rąbania. *Wlod.*, *Cro.* poszechlyiv, szechlyiv, (*ob.* posiéc, siéc); ein Gehaue, ein Wald der gehauen wird. RĘBY, - ów *plur.*, Rąb, Ręb, *sing.*, obrębowanie, der Saum, die Beſäumung; (*Bh.* rub kuze, rubik wewnętrzna ſtrona ſkóry; *Crn.* rôb, rôbz *fimbria*, robàt *fimbriatus*, i 2. *Crn.* rôbz, z chuſtka do nosa, *ob.* rąbek; *Crn.* robiti, rebèm, z obrębować); *Vd.* rob, pram, okrajek, okrajik, shkriz, priem, obshiu, podshiu, ſtranik, sare, sarob; (*Vd.* sarobiti, obdjati, z obrębować; *diſtg.* zarobić, cf. sarąbać); *Rg.* rúb *limbus*, *liſta interno alla veſte*, *Rg.* ruub, obtòk *fimbria*; (*Rg.* rûbiti, zarûbiti, porûbiti; *Cro.* rubiti *extremitatem terminare*): *Bs.* porúb *limbus* (porubiti *limbum consuere*; *Rs.* рубéцъ laſkowanie, żłobkowanie, blizna, szrama; ślaz, czwarty żołądek; bramowanie, obrębowanie; обрубъ, обрубецъ ocembrowanie, *ob.* obręby; рубежный ukrainny, рубежникъ ukraińczyk). Ręby koło czego szyć. *Tr.* Rąb u kafla, w tyle tefli kaflowéy przyprawiony. *Mag. Mscr.* - b) ręby, z nice, druga ſtrona sukna, die linke ábichte Seite des Tuches Na ręby, na wywrót, na nice szatę oblec. *Cn. Th.* 467, *Dudz.* 46. - *fig.* Wywracać na ręby, okazywać fałsz, odpór czynić, *confutare*, *Mącz.*, umkehren. *Praue*, źle, opak, na ręby, *ib.*, verdreht, *Bh.* na ruby, na opak obratiti, *Slo.* na rubi prewrátit'. Zawrzeć Świętych *przyczynie chciał gęby I zasługi ich wywrócić na ręby. *Mioſk. ryt.* 102. *Haec sententia bona eſt*, *si dextere intelligatur*, dobra iest, kto ią dobrze rozumie, kto iéy nie wywraca na ręby. *Mącz.*, przekręca, przewraca.

RĘCE *ob.* Ręka.

RECEPTA, - y, ż., przepisanie lekarza na lekarſtwo, opis lekarſtwa, formuła. *Krup.* 5, 224, *Ec.* рецéптъ, рóспись, das Recept. I temi czasy doznaią ludzie ſkutku tey recepty, i chorzy iey zażywaiąc wolni od febry zoſtaią. *Sk. Zyw.* 1, 91. Niemasz tęższey recepty na miłość, iak miłować. *W. Poſt. M.* 554, do wzniecenia w drugim miłości).

RECES *ob.* Odſtęp.

*RECHOT, - u, *m*., n. p. Nasyciłeś okopy, fossy, rechoty, krwią nieprzyiacielską. *Swad.* 1, 133. ?

RECHMISTRZ *ob.* Rachmiſtrz. RECHWA *ob.* Réfa.

RECYDYWA, - y, ż., Odpadnienie w chorobę, das Recidiv; der Rückfall in eine Krankheit. *Krup.* 5, 370 *et* 416; *Ross.* опрыжка. Pospolicie bywa Gorsza niżli choroba pierwsza, recydywa. *Pot. Arg.* 51, *Teatr* 10, 105, cf. wilk chowany, żyd chrzczony, przyiaciel iednany.

RECYTOWAĆ *cz. dk.*, mówić z pamięci, czego się nauczył; na pamięć mówić. *Cn. Th.*, herſagen, recitiren.

RĘCZ; w ręcz, *ob.* Wręcz. RĘCZĘ *ob.* Ręczyć. -- RECZKA *ob.* Hreczka, Gryka.

RĘCZNIK, - a, *m*., RĘCZNICZEK, - czka, *m. dem.*, *Bh.* ručnjk, ručnícek; (*Slo.* ručnícek, ſſatka chuſtka do nosa); *Sla.* rucsnik, peshkir; *Cro.* ruchnik, peskir, obriszach, cf. obrus); *Bs.* ruciuik, ubrus, (*Bs.* ruciça, drriegjak, z dzierżak, *manubrium* trzonek, *ob.* rączka; *Bs.* rucinik, ruciaccich za otritti nos, ubrusccich, z chuſtka do nosa); *Vd.* brisauka, obrisalu, obrisjak, antvela, hanteh; *Crn.* robâzh (*ob.* rąbek), antèla; *Sr.* 2. handwal; *Sr.* 1. twelka; *Ec.* ручникъ, ручный плáщъ, убрýсъ, ширúнка, лéнтïе; *Rs.* утиральникъ, полотенцо, платъ, платíще (*ob.* płat, płótno, płocienko, cf. ucierać); sztuka płótna do ucierania rąk, das Handtuch. Czterzy mu ręcznik dzierżą, a trzey wody leią. *Rey Wiz.* 11 *b*. Ręcznik biały z czerwonemi ſtrefami. *Kłok. Turk.* 180. *RĘCZNOŚĆ *Tr.*, *ob.* Zręczność. RĘCZNY, - a, - e, RĘCZNIE *adv.*, *Bh.* ručnj; *Sr.* 1. ručné; *Cro.* ruchni; *Vd.* rozhen, roken; (*diſtg. Crn.* rozhn, rozhnu, z ręczy; *Rs.* ручный, (2. ручный rochmanny, *Ec.* ручный, недúкíй, od ręki, do ręki należący, Hands, von der Hand, zur Hand gehörig, für die Hand. Obcięli mu wielkie palce ręczne i nóżne. *Bud.* 1 *Jud.* 1, 6. Podniósłszy ręczny wielki palec .. *Pasz. Dz.* 79. Dna nóżna i ręczna. *Sien.* 107; podagra i chiragra, *Sla.* rukobolja). - Ręczna brón. *Teatr* 11 *b*, 17, Handgewehr, (*oppos.* armaty). Ręczne granaty, albo z ręki albo z ręcznych możdzierzów rzucaią się. *Jak. Art.* 2, 67. Gdy widzą cięciwy wszyſtkie u kusz porzezane, porwą się do broni ręczney, rohatyn, mieczów. *Biel.* 177. - Ręczna xiążka, *Vd.* rozhne buquize; cf. pulares). Pierścionki, sponki albo ręczne *ochędoſtwa. *Szczerb. Sax.* 134, *ob.* manele). Ręczna robota. *Sk. Dz.* 175; *Ross.* рукодѣлíе, Handarbeit. Potrzeby dziatek ręczną pracą obmyślaią. *Pasz. Dz.* 96. Jednemu podobaią się nauki, drugiemu ręczne prace. *Zabł. Roz.* 62. Bóg zakazuie nie tylko ręcznego złodzieyſtwa, ale i wszelkiey zdrady i fortelów. *Kat. Gd.* 45. (ręką się dzieiącego). Tak w kościele ręcznym, iak w kościele serc naszych .. *Biał. Poſt.* 2; rękami wyſtawionym, mit Händen gebaut. Mieszka Pan w domu albo w kościele ręcznie zbudowanym. *ib.* 172. *Oppos. Ec.* нерукоплетéнный, *Rs.* нерукотворенный ręką nie zrobiony. - Odbierz od niego srebro, oddawszy kartę iego ręczną. *Teatr* 42 *d*, *B*, cyrograf, Handſchrift, Schein). - §. Ręcznie być zapewnionym. *Oſtr. P. C.* 2, 50; poręką, rękoymią, durch Caution, Bürgſchaft gedeckt. - (RECZUSZKI, *ob.* Hreczuszki). RĘCZYĆ, - czył, - y *Intr. ndk.*, ręczyć za kogo albo za kim, przyrzekać za kogo, *Bh.* ručiti, gistiti (*ob.* iścić, *ob.* iściec); *Sr.* 1. rukuvu; *Crn.* porokûjem; *Vd.* porokuvati, szobezhuvati (*ob.* obiecać), za koga ſtati, (*ob.* ſtać), se saloshiti (*ob.* założyć); *Cro.* porukujèmsze, jamchimsze, zaruchàm (ob. zaręczyć), rukuvatisze, rukujemsze (z 2. *salutare se porrectione manus*); *Bs.* poruciti (*ob.* poruczyć), porociti, isporuciti, oporuciti, uporucitise, bitti poruk, bitti jamaç, žjamciti, jamciti, ujamcitise, okladitise; (*Rg.* rûciti, rukovatti *matrimonio coniungere*, *ob.* rękowiny; *Rg.*

Digitized by Google

rúcitise *impalmare*, zarúciti, xenitise *spondere coniugium*); *Ec.* изпоручаю; *Rs.* ручаться, поручаться, für einen oder für etwas bürgen, gut sagen, gut stehen, Bürge seyn. Bezrozumny iest, kto *daie rękę ręcząc* za drugiego. *Bud. Prov.* 17, 18. Ręczysz-li za przyiaciela twego, uwiązileś innemu rękę twoię, usidliłeś się sam słowy ust twoich, a iętyś swemi własnemi słowy. 1 *Leop. Prov.* 6, 1-2, *Slo. Prov.* kdo ſa ručí, ten ſa mučí. Kto za kogo ręczy, tego djabeł męczy. *Rs. Ad.* 23, tego kłopot męczy. *Cn. Ad.* 394, kto ręczy, ten ięczy. *Ern.* 145; siebie zawodzi, kto drugiego swobodzi). Ręczę za iego przywiązanie. *Teatr* 1, 96. - §. *Transit.* ręczyć kogo, z ręcząc zastępować kogo, einen verbürgen. Gdy kilka rękoymich społecznie kogo ręczą. *Chel. Pr.* 146. Obiecałem ręczyć kogo, lecz w pewnay summie. *Gor. Sen.* 522. RĘCZYCIEL *ob.* Rękoimia. RĘCZYNA, RĘCZYNKA, - i, ż., Rączyna, Rączka *dem. Nom.* Ręka, das Händchen. Niech na twą ręczynę słodkie serca uczucie przez usta ochynę. *Zab.* 11, 374 *Zabł.* Dzieciny małe kleszczą swemi ręczynami. *Ban. C* 3 *b* . . . *Groch. W.* 358 *et* 365. RĘCZYSKO, - a, *n.*, ręka wielka szpetna, niezgrabna, eine ungeſchlachte Hand, *Bh.* ručiſtě.

REDUKOWAĆ *cz. ndk.*, zredukować *dk.*, *ob.* sprowadzić. *N. Pam.* 6, 318.

REDUTA, - y, ż., z łac. franc., fortyfikacya mała kwadratowa obwiedziona fossą, maiąca wał i parapet, a ludźmi 5o osadzana. *Papr. W.* 1, 479, *Tward. Wł* 160; *ob.* strzyniec, eine Redoute, eine kleine Verſchanzung. 2) reduta, *ital.* ridotto, bal maskowany, *Vd.* reduta, sagraja, ograiſtvu, eine Redoute, ein Maskenball. Jednego wieczora poszedłem przez ciekawość na reduty. *Zab.* 12, 312. Poseł kontent był z reduty, którą dla niego w Gracu odprawiono. *Pam.* 83, 2, 52, *Boh. djab.* 139. REDUTNY, REDUTOWY, - a, - e, Redouten-. Nocna redutna tułaczka. *Teatr* 3o *b*, 112. Sale redutowe. *Ld.*

RĘDZINA, - y, ż., ziemia tłusta iłowata, fetter Boden, fettes Erdreich, *Rs.* ручевина. (*Rs. obs.* ржавець bagno, kałuża). Takowe sianie na tęgiey służy ziemi, iak na rędzinach. *Haur. Sk.* 9. Co nawykło psinie, Nie pomoże w nayleprzey uprawa rędzinie. *Pot. Pocz.* 31. Już na Edeńskich rędzin nayduię się brzegu, *Przyb. Milt.* 106; pol Edeńskich). RĘDZINNY, - a, - e, tłusty, tęgi, iłowaty, (o ziemiach), fett (vom Erdreich). Niech uważają, ziemia ieśli rędzinna czyli nieurodzayna? sąli też w niey lasy, abo niemasz? 1 *Leop. Num.* 13, 21, tłusta. 3 *Leop.*); *Haur Ek.* 19. Czerwonawe proso na rędzinnych rolach dobrze się sprawuie. *Haur Sk.* 17. Kałuża pełna rędzinnego błota. *Off. Str.* 2, gęstego, tłustego).

REEMPCYONALNY; *ob.* odkupczy, wyderkafowy.

REFA, RYFA, *RECHWA, - y, ż., REFKA, - i, ż. *dem.*, obręcz. *Stroy. B* 3, *Dudz.* 29, *Ger.* der Reif, der Ring um etwas herum, (cf. *Arab.* raeffon, z łuk, *Sla.* rif, z łokieć, *Gr.* ῥαιβος krzywizna), *Boh.* zděř (*ob.* dzierżeć, zdzierżeć, *Sr.* 1. tjewmiſki zadk. Pal zaciosany, opatrzony ryfą żelazną. *Sol. Arch.* 147, *Arch.* 2, 105. Refy, które są tak dla ozdoby, iak i mocy działa, zowią pospolicie krańcami. *Arch.* 3, 60, (cf. Pas, kleynot). Refa u kopii, u kosturka, strzały, dla utwierdzenia grotu. *Cn. Th.* Refą obić, *ob.* refować.

REFEKTARZ, - a, *m.*, stołowa izba u zakonników, i u innych w pospolitości żyiących. *Cn. Th.*, *Slo.* gebárna (*ob.* iadalnia); *Rs.* смоленск (*ob.* stół), der Speiſeſaal in den Klöſtern und andern Gemeinheiten. Potaiemnego iedzenia zakonnicy się wielce wystrzegaią; dlatego bowiem iest pospolity dla wszystkich refektarz, aby żaden nigdzie nic nie iadł, iedno tam gdzie mieysce tego iest. *Pim. Kam.* 337. Po skończeniu liturgii S. idziemy do *trapezy, t. i. do refektarza. *ib.* 341, *Chmiel.* 1, 235. Jaczarowie wszyscy iadaią po refektarzach, iak u nas zakonnicy w klasztorach, albo studenci po kollegiach. *Kłok. Turk.* 227.

REFERENDARZ, - a, *m.*, *Vd.* priedpernesbnik, *Rs.* докладчикъ; der Referendarius. Referendarz w Polszcze trzymał drugie z pierwszych mieysc między koronnemi urzędnikami; iego obowiązek, donosić wszelkie sprawy królowi, supliki i memoryały odbierać. *Kras. Zb.* 2, 444. Na dworze królewskim maią być dway referendarze, duchowny a świeckim, którzy skargi przesłuchane kancellaryi odnosić maią. *Herb. Stat.* 31. REFERENDARSKI, - a, - ie, den Referendarius betreffend. REFERENDARSTWO, - a, *n.*, godność referendarska, das Amt eines Referendarius. *Cn. Th.*

REFKA; *dem. Nom.* Refa.

REFLEXYA, - yi, ż., uwaga, zastanowienie, rozważanie, die Betrachtung, Erwägung. Reflexya iest działaniem duszy, rozciągaiącym się na rozmaite obiekta. *Kras. Zb.* 2, 445. Duchownemi reflexyami go skruszył. *Sk. Zyw.* 2, 45. REFLEKTOWAĆ się *Rec. ndk.*, zreflektować się *dk.*, zastanawiać się, betrachten, erwägen. Przebóg, co mówisz, zreflektuy się przecię. *Teatr* 44, 20. Reflektuiąc się na długie swoie lata . . . *Sk. Zyw.* 2, 45.

REFORMA, - y, ż.. REFORMACYA, - yi, ż., odnowienie z poprawą, poprawa, *Vd.* refurmanje, isfurmanje, snouienje, die Reform, die Verbeſſerung. Niech was w sposobie uczenia nastąpiona reforma nie przestraszy. *Zab.* 16, 169. - §. Reformacya posagu, *ob.* Oprawa. *Czack. pr.* 2, 7. REFORMAT, - a, *m.*, Reformaci, zakonnicy S. Franciszka ściśleyszey obserwancyi; razem z Bernardynami kapitułę generalną składaią. *Kras. Zb.* 2, 445, ein Reformat, ein Ordensbruder von der ſtrengen Obſervanz der Regel des H. Franziscus. - 2) Reformat, Reformowany, ein Reformirter, ein Kalviner. Reformaty, tytuł uzurpowany od sekty Kalwińskiey. *Kras. Zb.* 2, 445. REFORMACKI, - a, - ie, od Reformatów zakonników, Reformaten-. Po reformacku, z iak u Reformatów, wie bey den Reformaten, auf Reformaten Art. Wasz pokoy po Reformacku coś umeblowany. *Teatr* 33 *d*, 14, po kapucyńsku). REFORMATOR, - a, *m.*, poprawiciel, odnowiciel, der Verbeſſerer. Boże, reformatorem sam bądź domu tego. *Groch. W.* 179; *w rodz. żeńsk.* Reformatorka. *Mon.* 70, 234. REFORMOWAĆ, *cz. ndk.*, zreformować, odnawiać z poprawą, *Vd.* refurmati, isfurmati, snoviti, verbeſſern. Reformować klasztor, kościoł, *cleri disciplinam corrigere. Cn. Th.*

RFFOWAĆ, RYCHFOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, refą obić, bereifen, mit Reifen einfaſſen. Koła powinny być obodzłałte, dobrym żelazem należycie buksowane i rychfowane. *Torz.* 28.

REFUTOWAĆ *cz. ndk.*, odpierać, zbiiać dowodami, widerlegen. Anselm na koncylium Greków mocno zbił i refutował. *Sk. Zyw.* 1, 237.

Digitized by Google

REGAŁ, - a, *m.*, pewny rzęd piszczałek w organach lub też gatunek mnieyszych organków, pozytywka, **das Regal, in den Orgeln; eine kleine Orgel, ein Positiv.** Odeym odemnie zgiełk pieśni twoich, ani piosnek regałów twoich będę słuchał. *Leop. Amos.* 5, 23. Regały będą nam skocznie grały. *Dwor. K* 3. Zaniechay regała, ieżeli i na dudach zabeczeć nie umiesz. *Opal. sat* 6. - 2) Regał, *z regałowy* arkusz, papier regałowy. *Cn. Th.*, *Dasyp. Hh* 3, *Sr.* 1. **Regalpapera**; *Vd.* kralouski popir, veliki, regalski popir; *Rs.* александрійская бумага; arkusz naywiększego formatu, **Regalpapier, Regalbogen.** Ma na regałowym papierze okazałe drukowane z kopersztychami historye wszystkich saraiów. *Mon.* 69, 4o. Taśla tak wielka, iak półarkusza rygałowego papieru. *Torz.* 172. REGALIA *plur.*, prawa i prerogatywy samym królom właściwe, **Regalia.** *St. Dz.* 1156. REGENCYA, - yi, *ż.*, iurysdykcya naywyższa, sprawuiąca interessa państwa w niebytności lub małoletności udzielnego pana. *Kras. Zb.* 2, 445, **die Regentschaft, Reichsverwesung.** Regencya mieć będzie mieysce w małoletności króla. *Gaz. Nar.* 1, 182; *Konst.* 3 *Maia*). REGENT, REGIENT, REJENT, - a, *m.*, a) urzędnik naywyższy, zastępuiący mieysce monarchy w państwie. *Kras. Zb.* 2, 445; *Rs.* правитель (*ob.* sprawca); **der die Regentschaft führt, der Reichsverweser**; *w rodz. żeńsk.* Regentka, - i, **die Reichsverweserinn**; *Rs.* правительница. Nieboszczka królowa, umieraiąc naznaczyła regentkami swoich państw dwie wróżki. *Teatr* 37, 8. - 2) *Regient kancellaryi*, ma obowiązek, strzec aktów kancellaryi, w nie dekreta i przywileie ingrossować, formularze i treści układać. *Kras. Zb.* 2, 446, *A. Zam.* 39, **der Regent einer Kanzeley, der Actuarius**; *w rodz. żeńsk.* Regentowa, - y, żona regenta, **die Frau des Actuarii.** - §. b) muzyk reient, *chori magister. Cn. Th.* 438, przełożony nad kapelą muzyczną, kapelmayster, **der Capellmeister, Musicdirector.** (REGIEL *ob.* Rygiel -). REGIESTR, REJESTR, *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 37, - u, *m.*, REGIESTRZYK, - a, *m.*, *Bh.* **registra, registřik**; *Slo.* **registr, registřik, ukazatel**; *Sr.* 1. **register, zapisemo**; *Sr.* 2. **regestar**; *Hg.* laistrom, *Crn.* listrom; *Vd.* register, registar, listrom, sarisa, zasnamin, kasavez; *Cro.* regester, legister, broynicza; *Rg.* upis, razlogh (*ob.* rozkład, rozłożyć); *Sla.* вѣрстопис; *Ec.* рѣєстрь, оглавлѣніе, причѣтъ, сочисленіе, правилница; *Rs.* списокъ, роспись, имѣнъ, оглавленіе, перекличка; *Lat. med.* registrum, *Gall.* registre, *Ital. registro*, *Ger.* **das Register**, spisek rozmaitych rzeczy, dla snadnieyszego pamiętania, nalezienia, przypominania, n. p. Reiestr rachunkowy, rachunek, **die Rechnung.** Na reiestr u kupców towary biorą. *Teatr* 34 *b*, *G* 2, *Opal. sat.* 115; na borg, na kredę, **auf Rechnung, auf Credit.** Panowie na regiestra robić każą; a gdy się o zapłatę upomina, to rzemieślnika wypychaią. *Teatr* 29 *c*, 81. Jeszże to sprawiedliwość, na regestr nabrać przez lat kilka w sklepach kupieckich, w piwnicach, w iatkach, i żadnym sposobem nie chcieć płacić! *Mon.* 70, 272. U kupców towary tego roku podrożeią, zwłaszcza dla tych, którzy ie na reiestr biorą. *Mon.* 68, 111. Auscugi kupieckie niektórych towarów z reiestrów ich wyięte, tu położę. *Gost. Gor.* 107, z rachunkowych ksiąg ich, **aus den Rechnungsbüchern.** Kazał mi regestr podać. *Teatr* 19, 75. Na regiestrzyk krótki przypisował. *Birk. Sk.* 23, *Teatr* 22, 11. Ten dar, który karbuią, albo na regestr piszą, traci wszystkę wdzięczność. *Gor. Sen.* 82. Alexander Cesarz zwykł spisany regestrzyk mieć, komuby co dał. *Kosz. Lor.* 112. Lichwiarz dobrodzieystwa swoie pisze w regiestra. *Gor. Sen.* 12. - Reiestr dóbr, dochodów, maiętności, inwentarz. *Cn. Th*, **das Inventarium.** Co było, a nie iest, nie pisać tego w regestr. *Mon.* 71, 707, *ib.* 73, 131, cf. przepadło). Reiestr sądowy, **gerichtliches Registerbuch, Prozeßregister.** Regiestra sądowe trybunalskie, 1) appellacyyny, 2) sprawiedliwości, 3) officii t. i. spraw z officyalistami, 4) Incarceratorum, 5) taktowy. *Vol. Leg.* 7, 398. Regiestr w naszym ziemstwie i grodzie tak zagęszczony, iż nim sprawa dóydzie, można tym czasem i umrzeć. *Mon.* 64, 190. - Regiestr osób, lista, rzęd, **eine Liste von Personen.** Na regiestrze spisanych, kazał zamordować. *Bard. Tr.* 557. Chcąc wiedzieć wiele tych studentów było, kazał ich sobie na regiestrze podać. *Star. Dw.* 17. Włóż brata do tego regiestru. *Bard. Tr.* 432. Kiedy towarzysz zaciągał się pod znak czyy, nazywało się to przyięciem regestru. *Cztr. Myśl.* 157. Na stryiu moim wykłócił, że mi rejestr ustąpił pod tym znakiem, pod którym teraz zostaię. *Teatr* 24, 89 *Czrt.*, mieysce czyli rangę woyskową). Długi regiestr czego, z długi szereg, długa lista, długi rzęd, litaniia, **eine lange Reihe, lange Liste.** Długim i szerokim wyliczyć co regiestrem. *Krom.* 3. Długie regiestra odniesionych pod pawilonami tryumfów wyliczaią. *Teatr* 21, 81. - Z regiestru, według regiestrowanego porządku, porządkiem, **nach dem Verzeichniß, nach der Reihe.** Pozwy sądzić maią porządnie z reiestru: który się pierwey wpisał, ten naprzód sądzon być ma. *Stat. Lit.* 168. - Grzechy drugiego, iakoby z reiestru liczą. *Sekl.* 34, iak na palcach, **auf den Fingern herzählen).** - *aliter:* iak z regiestru, ściśle, akuratnie, ani chybi, **wie auf dem Schnürchen, ganz genau.** Wszystko iako z regiestru, każda rzecz w swym trybie, Że naycelnieyszy Zoil co zganić nie zdybie. *Zegl. Ad.* 98. Tak wszystko iak z regiestru, co tylko powiedział, Gdyby nie był mym bratem, nigdyby nie wiedział. *Zabł. Amf.* 28; **so genau, so aufs Haar, so haarklein.** Iako z reiestru chwila tuż za chwilą płynie, Godzina hasło daie następney godzinie. *Zim. Siel.* 213; w takt, w raz). - *In malam partem* z reiestru, z przesadzaiąc zbytnią akuratnością, delikatnością, wybornością, z iak z partessów, **gar zu accurat, übertrieben.** Tam dobra myśl nigdy nie postoi, Gdzie z reiestru patrzą, co przystoi. *J. Kch. Dz.* 225. Daycie panu pokoy, wszystko tu z reiestru. *Gor. Dw.* 131. Jów rozumem nie bardzo przesadził, co mi owo do panny przyszedłszy, z regiestru słówka stawia. *Gor. Dw.* 303. Młodzieńcy, którzy z regiestru się zalecaią, niech płacą złotych dwa, którzy na pamięć złoty ieden. *Lek. D.* Delikat, wszystko z rejestru spać, ieść, ubierać się. *Falib. R.* Z rejestru stąpa, z buczno. *Cn. Th.* 1352, iak z partytury, **nach der Tabulatur einherschreiten, gravitätisch.** Z reiestru robi; nad powinność nic nie zrobi; Czeka aż rozkażą. *Cn. Ad.* 1373. **er thut auch nicht das Geringste mehr, als was er nothwendig muß.** Temi czasy żaden inaczey nie służy, chyba z reiestru. *Opal. sat.* 51. Nie z reiestru trzeba panu służyć. *Rys. Ad.* 50. - §, *tr.* Jak mię inż z prostego wziął regiestru . . . *Teatr* 43, 122 *Wyb.*, ostatniemi słowami mię łaiał, z błotem pomieszał, **er hat mir die niedrigsten Titel beygelegt, hat mich aufs schimpflichste herabgerissen.**

Digitized by Google

- §. Reiestr w księgach wszelakich, ukazuiący, gdzie co w nich leży, ukaziciel. *Cn. Th.*, skorowidz, der Index, das Register eines Buchs. - *aliter:* Reiestr iedwabny, niciany do ksiąg, *offendices*; *nodi, quibus libri signantur. Cn. Th.*, Aufschlagbändchen in den Büchern, Zeichen, Merkbänder. - 2) Regiestr u organ, rzęd pewny piszczałek organowych, regał, das Register in einer Orgel. *Cn. Th.* Regestr w organach lub pozytywie, służy do odmiany głosów. *Mag. Mscr.* - 3) Regiestr u konia, rzędy zębów, die Zähne, das Gebiß eines Pferdes. Końskie lata z regiestru poznać. *Tr.* REGIESTROWAĆ *cz. ndk.*, zregiestrować, uregiestrować *dk.*, spisywać co, *Vd.* registirati, narednu sapisuvati; registriren, in ein Verzeichniß bringen. Rozwod u Turków zapisuie się i regiestruie w księgi. *Kłok. Tur.* 188. Zregiestrowane tych wszystkich imiona tam możesz czytać. *Zab.* 5, 284, *Kłok. Turk.* 34. - §. układać, uregulować, uszykować, in Ordnung bringen. Przeczże powoli tu nie uregiestruiesz tych omylnych spraw twoich? *Rey Pſ. Ff* 4. REGIESTROWY, - a, - e, *Rs.* переписный, od rejestru, według reiestru, rejestrowany, registrirt, Register-. Reiestrowi Kozacy. *Tward. W. D.* 55, spisani. REGIESTRATURA, REGISTRATURA, - y, ż., spisywanie w regestra, układanie i skład regiestrów, die Registratur, *Bh.* spisowna, spisownice, *Vd.* regiistriringa, narednu sapisuvanje, regiistratura. REGIESTRATOR, REGISTRATOR, - a, *m.*, pisarz od układania regiestrów, der Registrator, *Vd.* regiistratar, narednі sapisavec, svituvalni sapisar, sodenski sapisuvauz. REGIMENT, REIMENT, - u, *m.*, *a) panowanie, rząd, die Herrschaft, die Regierung. Po śmierci Zygmunta, Zygmunt August na regiment królestwa Polskiego wstąpił. *Gor. D.* 4. Nie wiesz, co to iest królową być, aż dopiero w ten czas dowiedziałabyś się, gdybyś pod cudzy regiment przyszła. *Gor. Dz.* 122. Siła to narodów, które były pod regimentem Rzymu. *W. Post. M.* 498, pod władzą). Przełożony ma umieć rozkazywać; pod regimentem będący, spełnić rozkazy. *Petr. Pol.* 49. - §. regiment, komenda, dowództwo, das Kommando. Król mu wielki regiment dawał morskiey armaty. *Tward. W. D.* 5. 2) Regiment, das Regiment, korpus woyska, złożony z iednego lub więcey batalionów albo szwadronów. *Papr. W.* 1, 479; *Sla.* regiment; *Vd.* shounirska vkupshina, regament; *Ec.* полчище. - *§. Idź do regiment djabłów! *Teatr* 16 *c*, 46, *ob.* ćma, beczka, fura, tysiąc djabłów. REGIMENTARKA, - i, ż., Komendantka, die Kommandierende, Kommendantinn. Te wszystkie panny woyska tak ślicznego Regimentarki były przeozdobne. *Auszp.* 103. REGIMENTARSKI, - a, - ie, od regimentarza, den Befehlshaber betreffend. REGIMENTARSTWO, - a, *n.*, regimentarska władza, das Kommando, die Befehlshaberwürde. Teraz maiętności dobywamy, kiedy się na iakie woienne regimentarstwo zdobędziemy. *Star. Ref.* 28. REGIMENTARZ, - a, *m.*, komenderuiący woyskiem, osobliwie zastępuiąc wakuiące hetmaństwo, der Generalregimentarius, der während einer Feldherrenvacanz kommandirt. *Tr.* - b) Komenderuiący, dowódzca, ein Kammandirender. Regimentarz generalny, albo iedney partyi woyska. *Chmiel.* 1, 81. REGIMENTOWAĆ *cz. Cont.*, komenderować, kommandiren. Nad posiłkiem Wołochom przydanym Karnkowski regimentował; *praefuit. Krom.* 743. Sześciu set Słowakom przeciwko Wandalom regimentował. *Nies.* 1, 32, *Birk. Chm. C* 4 *b.* REGIMENTSFELCZER; = cyrulik regimentowy. *Perz. Cyr.* 3. *A* 2. REGIMENTSKWATERMISTRZ *ob.* Obożny. REGINA, - y, ż., REGINKA, - i, ż., *dem.*, imię białogłowskie, Regina, ein Weibername; n. p. Zkądżeś się tak rano wzięła Reginko? *Teatr* 1 *b.*

REGUŁA, - y, ż., REGUŁKA, - i, ż. *dem.*, wyraz Łaciński, w Polszczyznie iuż utarty i używany, lubo mamy oyczyſty na to wyraz *prawidło*; znaczy ustawę, według którey postępować należy. *Kpcz. Gr. P.* 1, 6, die Regel, Richtschnur; *Vg.* redba, naredba, cf. narządzić), visha, namera, narauna; *Rg.* vprava, uprava, pût, izgléd, nâcin, narednos; *Ec.* правило; *Rs.* наставленіе. Każdy kunszt reguły własne, któremiby się rządził, mieć musi. *Mon.* 65, 204. Excepcye od reguły. *Kras. Pod.* 2, 243, wyiątki). Piękna regułka. *Boh. Kom.* 1, 57. Reguła od kościoła do wierzenia podana. *Kucz. Kat.* 120, „prawidło". *edit.* 3.). Plebani żeby według téy reguły boskiey sądzili o ludziach. *ib.* 3, 3, „według tego prawidła" *edit.* 3.). S. Bazyli z S. Grzegorzem spólnie ustawy albo reguły napisali. *Sk. Zyw.* 1, 291, *Star. Ben. B.* Postanowienie życia albo reguła. *Sk. Zyw.* 1, 21; *Bh.* rjehola, (*Bh.* rjeholnik; *Slo.* reholnik zakonnik, mnich); *Crn.* naredba. - *Math.* Reguła trzech, Reguła złota, *Rs.* золотое правило, тройное правило; die Regel de tri; sposób wyrachowania ze trzech liczb wiadomych czwartą niewiadomą. *Sol. Geo.* 3, 79. Reguła towarzyſtwa albo spólności, die Gesellschaftsregel, dzieli liczbę wiadomą na części niewiadome proporcyalne wiadomym. *Sol. Geom.* 3, 137. Reguła z pięciu, *regula de quinque. Lgſk.* 2, 82. - §. Regula, Regułka *ob.* Liniia, Liniyka, ein Linial. *Tr.* Węgielnica miernicza składa się z dwóch reguł drewnianych spoionych z sobą na krzyż. *Zabor. Geom* 47. REGULAMENT, - u, *m.*, zbiór reguł czyli przepisów iakiego ustanowienia, rozrządzenie, das Reglement, *Ec.* правильникъ. REGULARNOŚĆ, - ści, ż., foremność według reguł, *Vd.* ponaredneſt, naredlivoſt, perlizhnoſt, napraunoſt, ponaraunoſt, naraunoſt, poredneſt, ponavishnoſt, smerneſt; *Ross.* правильность, *prawidłność; die Regelmäßigkeit. REGULARNY, - a, - e; REGULARNIE *adv.*, foremny, regelmäßig; *Vd.* ponareden, naredlin, poreden, narauni, ponameren, ponavishen, redoun, smeren; *Rg.* sredan, rednoxivuuchi; *Rs.* правильный, *prawidlny. Regularna figura, która ma wszystkie ściany i kąty równe. *Sol. G* 6, *Jak. Mat.* 1, 55. Regularne i nieregularne choroby. *Perz. Lek.* 35, (*Slo.* prawidelné słowo foremne słowo). REGULOWAĆ *cz. ndk.*, uregulować *dk.*, urządzić, reguliren, *Vd.* regulirati, raunati (*ob.* równać), vishati, po naredbi, po podubi delati.

REHABITOWAĆ *ob.* Odzyskać. *Gor. Dw.* 43. REHAŁ *ob.* Real.

REIA, - ei, ż., *Rs.* рей, рѣя, die Rah, (Mdlg.), die Segelstange; (*Crn.* rej *sagenae partes externae*, *eifig. Crn.* reja, s karmia); drzewo w przek masztu wiszące, które żagiel nosi. *Otw. Ow.* 585 *et* 452; *Slo.* jejlo; *Sor.* 1. tjownisſka precina jerdj k pjinvazwanu teye pwachte; *Crn.* lantina; *Vd.* jadreniza, lantina, jadreni drog, jadrou tram; *Cro.* lantina, prikarsztak od arbora, jadrenicza). Reia zowie się długi drąg, do którego iest żagiel rabandami przywią-

Digitized by Google

wiązany. *Mag. Mscr.* Masst sterczy kniebu z zawiesistą reią, Gdzie wiatry wieią. *Klon. Fl. E.* 1.

REIE, *ob.* Rey. REIENT, REIESTR, *ob.* Regient, Regiestr.

RĘKA, - i, ł., *in plurali, aut potius Duali*: Ręce, *G.* rąk, *Jnstr.* rękoma, rękami; *Loc.* w rękach, w ręku; - (Rączka, Ręczyna, Ręczynka *dem.*); *Bh., Slo., Sr.* 1., *Sr.* 2. ruka; *Crn.* róka; *Vd.* roka, (*Vd.* narosh, naroshje, z ramię); *Cro.* rúka; *Sla.* rúka; *Bs.* ruka; *Rs.* рука; (na wieki poniesie pamięć moiéy *ruki. J. Kchan. Dz.* 149). Ręka po ſtaw, albo po przegub piérwszy, die Hand; ręka po łokieć, der Vorderarm; ręka cała po ramię, der Arm, die ganze Hand. Ręka człowiecza, der ganze Arm, *Boh.* paže, (*inde* pažbj pacha), złożona ieſt z łopatek, barków, łokciów, zakończona łapą pięć-palczyſtą albo właściwą ręką, Hand. *Zool* 285. Długie ręce maiący, długoręki, *Slo.* rukáč; *Ec.* рукодóлгій, долгорýкій, рукáстый. Wewnętrzna część ręki, *ob.* Dłoń; zewnętrzna, grzbiet ręki. *Krup.* 1, 142. Odwrotna ręka, *Vd.* sadnishka roka. *Prov. Slo.* kam noha, kam ruka, kam ocaſ, kam hlawa, *scopae diſſolutae*, cf. konie za wozem). Ręka zgarbiona, pełna czego, garść, cf. przygarść, *Rs.* ручня. Bierze *Juliią* pod rękę; odchodzą oboie. *Teatr* 30 *b*, 116, unter den Arm. Bierze ią w tym za rękę, przytula ią do siebie. *Zab.* 14, 316, bey der Hand. Całowanie ręki, *Rs.* рукоцѣлованїе, der Handkuß. Chcąc uderzyć, za uchyleniem głowy, po nad głową ręką machnie. *Teatr* 22 *b*, 10, er fuchtelt mit der Hand oder mit dem Arme über ſeinem Kopfe. Za rękę prowadzić, ręką prowadzić, *Ec.* ручествовáти, руководить. Rękę kładzie na szpadzie, wyrywaiąc go. *Teatr* 12 *b*, 66, er legt die Hand an den Degen. Gdzie kogo co boli, tam rękę kładzie. *Petr. Hor. pr.* Gdzie boli, tam ręka; czego człek żałuie, o tym rad mówi. *Eraz. ięz. Dd b, Cro.* radsze vszaki pipa, gdega rana tiszka; *Slo.* kdé boleſt, tu ruka, kdé miloſt, tu oči. Kręci w oba *ręcz oszczep. *Mioſk. ryt.* 2, 106, w obu ręku, *ob.* oburącz. Pęta na ręce, cf. panna, *Sr.* 1. tenka, prenkelſka ténka; *Crn.* prerozhniza; *Ec.* рукопутьи. Prawa ręka, *ob.* Prawica; Lewa ręka, *ob.* Lewica, Mańka. Lewéy ręki za prawą używaiący, *ob.* Mańkut, *ob.* wardawy. Święcąc kogo, ręce nań kładą. *Sk. Dz.* 446, t. i. na głowę iego, einem die Hände aufſetzen, ihn einweihen, *Rs.* рукоположить, рукополагать; *Ec.* прорученствую, рукополагáю, посвящаю. Rąk wkładanie duchowne. *Veryf.* 32, chirotoniia, *Ross.* рукоположенїе. Fletnie swe w *drżącym* niesie *ręku* (*obſerv. adiect. in Sing.*), *Zab.* 1, 104 *Nar.* Koń wodzon na ręce, wedle drugiego konia. *Cresc.* 521, na powodzie, powodny koń, das Leitpferd, das man neben her am Leitriemen führt. Każdy z Tartarów oprócz tego konia, co na nim siedzi, drugiego po ręce prowadzi, i tak się przesiadaiąc z iednego na drugiego, bieżdżaią bardzo wiele za krótki czas. *Boter* 163. Dziecię na ręku nosić, piaſtować. *Ern.* 66. Na ręku kogo nosić, z bardzo szacować sobie, piaſtować, iak źrzenicę w oku pilnować, einen auf den Händen tragen. Od senatu wszystkiego Skarga był niemal na ręku noszony. *Birk. Sk. D.* 4 *b*, *Rs.* носить кого на рукахъ (cf. ciemię). - *Variae locutiones, demonſtrantes praecipuos usus et respectus manuum*: §.) *quoad laborem, negotiacts.*, Hand, Hände, *Volum. V.* Arme, in Rückſicht der Arbeit, der Beſchäftigung. Boga wszyway, a ręki przykładay. *Cn. Ad.* 30, *ora et labora*, bez prace nie będą kołacze). Ręką tu trzeba; Ręki tu trzeba przykładać, nie wiele próżno gadać. *Cn. Ad.* 994. Umrzeć głodem, równa się nayſtraszliwszéy męce, Ale rachuyno dobrze, mamy cztery ręce. *Tręb. S. M.* 67, możemy pracować). Dwie ręce mniéy niż cztery zrobią. *Haur Ek.* 29, więcéy ludzi, prędsza robota). Tanioſć ręki, obfitoſć produktów, napełniaią kray rękodziełami. *Pam.* 83, 374, tanieść roboty, robotników, cf. *Rs.* рукомéсло rzemiesło). Względem wykonania człowiek to dobry na obie ręce. *Nag. Cyc.* 70, do wszystkiego). Dawni Rzymianie iedną ręką orali, a drugą walczyli. *Zab.* 1, 41 *Alb.* Co ręka zbudowała, ręka zepsowała. *Birk. Kant. C* 4 *b*, ręka ludzka, z człowiek, cf. *Ec.* нерукоплетéнный, *Rs.* нерукотворéнный nie ręką zrobiony, *ob.* ręczny; *Ec.* нерукосѣчный nie ręką sieczony). Lekkie cudze ręce, ale nieużyteczne. *Falib. P.*, cudze oko niebyſtre). Z założonemi rękoma chodzić. *Mon.* 65, 98, próżnować, die Hände in den Schooß legen; *Sor.* 2. béle ruze nośiſch, z białe ręce mieć). Na ręce komu patrzeć. *P. Kch. Orl.* 1, 83, na palce, żeby nie wziął, czego nie położył; żeby mu co nie przylgnęło, einem auf die Finger ſehen. Złodziéy; smołę ma w ręku, lgnie mu wszystko do ręku). Pan ieżeli będzie miał sługę, co w kuflu języka nie moczy, tedy na to miaſt będzie miał ręce magnesem natarte. *Mon.* 76, 770, będzie zmykał). - §. *Quoad vim*: ręka, z siła, moc, władza, Hand, Arm, Macht, Kraft, Gewalt. U każdego grotem opatrzony oszczep w potężnym ręku. *Zebr. Ow.* 199. Upewnił, że rękę iego zbroyną miasto poczuie. *Warg. Cez.* 92. Całą niesprawiedliwą rękę prześladowcy uczuli wierni. *Sk. Dz.* 269. Nad samym wierzchem głowy twoiéy dzierży obronną, pociesżną a nieomylną rękę swoię. *Rey Pſ. Ooo* 2. I nogami i rękoma, iak mówią, ze wszystkich sił o to się ſtarał, żeby brata zgubić. *Stryik.* 533; *Slo.* rukami i nohami, nechtami i zubami. Rękoma obiema i zębami, radby się dodrapać do tego, czego żąda. *Mon.* 71, 316. Moſkwę częſtą ręką płoszał. *Zbil. Dr. C.* 4. Któ na kleryka ręką się rzuci, tego wyklinaią. *Sk. Dz.* 1153, porywa się, ihn mit der Hand angreifen. Ręka rozumu nie ma. *Rys. Ad.* 59, co ręka grzeszy, za to głowę karzą). Heretyki do świeckiéy ręki na karanie podawał. *Sk. Dz.* 315, *brachio ſaeculari*, er überzab ſie dem weltlichen Arme (Gerichte). *Sk. Dz.* 1162. Woyſka daleko silnieysze małą zaprawdę ręką pogromił. *Birk. Dom.* 93, *parua manu*, małą garſtką). Rzym do ręki przyszedł Wandalów. *Sk. Dz.* 419, in die Hände, in die Gewalt jemandes kommen. Jakom nieprzyiaciela zoczył, dał mi go bóg w ręce zaraz. *Birk. Chm. B b*, er gab ihn in meine Hände, in meine Gewalt. *Sk. Dz.* 1161. Ja dam to wszystko mnóſtwo ludzi tak wielkie dziś w rękę twoię, abyś wiedział, żem ia ieſt pan. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 20, 13. Gdy mur obalono, blisko tego, iż zamek w ręce przyydzie nieprzyiacielowi. *Birk. Zyg.* 47. Czasem szczęście samo w ręce lezie. *Boh. Kom.* 1, 291, es kommt von ſelbſt in die Hände. Samo szczęście zewsząd do rąk mu ciśnie się. *Teatr* 22 *b*, 5. Widzę, że ptaszek do ręki sam leci. *Wad. Dan.* 228. Bardzo też przebieracie; wszak się wam kłaniano, A ledwie, iż tak rzekę, do ręku nie tkano. *Sim. Siel.* 18. Jak się która owieczka

Digitized by Google

obłąkała, a na ręce iéy przyszła, chodziła tak długo około zbawienia iéy, aż ią pozyskała bogu. *Birk. Zyg.* 60, w iéy moc, iéy oddana była, wenn ſie in ihre Hände kam. Kredytorowi swemu dług w drugiego rękę zlecił zwoli zapłacie. *Chel.* 139, odkazał, er verwieß ihn an einen andern. - W ręku naszych, w mocy naszéy, in Händen, in unſern Händen, in unſerer Gewalt. Bisurmani rozumieli, że iuż obóz nasz w rękach swoich mieli. *Birk. Chod.* 1. Wszystkich tych miał w ręce swoiéy, t. i. pod władzą swoią. *Smotr. Ex.* 54. Mam cię w ręku, poczekay ieno. *Teatr* 54 *c*, *D* 11, nie wymkniesz się). Abym ia to próżno abo pożytecznie odprawił, w waszych iest ręku. *Pilch. Sall.* 171, od was zależy). W ręku mamy zwycięztwo. *Pilch. Sall.* 41, *Biel.* 101. Niegdy i królowie iakiekolwiek rzemieslo w ręku miewali dla uchodzenia próżnowania. *Sk. Zyw.* 1, 174, umieli robić rzemieslo iakie). Boże wszechmogący, u ciebie w ręku potęga, z twoiéy ręki idą zwycięztwa. *Birk. Chod.* 12. Dwa króleſtwa w *iednym ręku* (*obser. pronom. singulare*) dzierżane. *Nar. Hiſt.* 7, 2. Unikay pieniactwa, i raczéy odday wszyſtko, dla uwolnienia się z rąk sprawiedliwości. *Teatr* 56 *b*, 66. Miſtrzów zbył, z których ręki boday był nigdy nie wychodził. *Sk. Dz.* 873, z pod których dozoru). Póki masz w ręku, zażyway téy trochy życia marnego, bo iutro niepewne. *Hor. P.* 1, 58 *Nar.* Boga mieć w ręku, a zbawienia nie uprosić. *Rys. Ad.* 3, okazya opuszczona, *non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Genes.* 32, 26). - Z rąk upuścić *actiue*; z rąk wypaść *neutr.*; *de occaſione omiſſa*, aus den Händen laſſen; aus den Händen fallen; von einer verſäumten Gelegenheit. Wielkiego szczęścia z rąk nie puszczay. *Warg. Cez.* 149. Zachęcali ich, aby korzyści spodziewaney z rąk nie upuszczali. *Warg. Ces.* 132. Wszyſtko mu szczęście z ręki wypadło. *Sk. Dz.* 451. Proſtacy nasi posłowie, iak seym im z rąk wypadł, abo czemu co innego nam z seymu przynoszą, tego powiedzieć nie umieią. *Orzech. Qu.* 21. - Na rękę kogo wyzywać, z na poiedynek, zum Zweykampf auffordern. Goliat wyzywał lud boży na rękę. *Psalmod.* 62, *Sk. Dz.* 512. Potępił wyzywania na rękę. *Sk. Dz.* 806. Starsy Polacy samo imię kłamſtwa mieli sobie za godne na rękę wyzwania, godne szranków i znacznéy pomsty. *War. Rgl.* 119. Królik ieden Niemiecki wywabił Lecha na rękę, chcąc czynić z nim sam a sam; a Lech zabił go w poiedynku. *Biel.* 20. Jeśliby kto dekret naganił, a *wziąłby na swą prawą rękę*, albo w szranki, z większą częścią tych, którzy na to zezwalaią, tedy się ma bić samosiodm przeciwko także wielom; a którzy bitwę wygraią, ci dekret odniosą. *Szczerb. Sax.* 71. Prosił króla, aby mu dopuścił ręką czynić, chcąc się potykać o wyznanie wiary. *Bar. hiſt.* 18, bić się, poiedynkować się, cf. *Rs.* ружьё ruśnica, cf. oręż; хв ружью do broni!). - Ręce od czego umywać, iak Piłat. *Teatr* 196, 91, deklarować się niewinnym, ſeine Hände in Unſchuld waſchen. Czyńcie co chcecie; ia od tego ręce umywam. *Teatr* 26, 94. - §. *Quoad auxilium, adiumentum, adiutorium, subsidium*, ręka daiąca, wspieraiąca, pomagaiąca, z pomoc, wsparcie, hoyność, hülfreiche Hand, Hülfe, Beyſtand. (*Rg.* dobrarůka *ſtrena*, dobrorůciti *ſtrenam dare*). Widząc, że bóg więcéy mu dóbr przysporzył, Tym hoyniey rękę swą otworzył. *Prot. Jaſ.* 18. Uſtawała ręka iego szczodra. *Prot. Jaſ.* 24. Podać rękę nędznym. *Lach. Kaz.* 1, 451, *Slo.* podát ruku nékomu. Proszą go, aby upadłéy oyczyznie rękę podał. *Sk. Dz.* 1014, *Pilch. Sen.* 10; *Slo.* podagme ſi ruki; *ob.* ratować). Wolę na wsi wesoło przy robocie nikomu z rąk nie patrzyć. *Teatr* 52, 41, *Pilch. Sall.* 112, cudzego wsparcia czekać, auf fremde Hülfe warten. Za ręce się brać. *Gaz. Nar.* 1, 186, łączyć się do spólnéy pomocy, *Vd.* rokodati, rokopomolti; ſich bey den Händen nehmen, mit einander gemeine Sache machen; ſich verbinden. Póki w téy złości zostawać będziecie, póty użałowania się bożego, i ręki pomocy iego nad sobą nie doznacie. *Smotr. Ex.* 46. Danie ręki, pomocy, *Vd.* rokomolenje, rokodanje, Hülfleiſtung. W uciſku dawali żydzi ręce buntownikom a śpiegom nieprzyiaciół. *Czack. pr.* 101, dopomagali). Nie będziesz przyymował powieści omylnéy, i ręki swéy na to nie dasz. 1 *Leop. Ex.* 23, nie przyłożysz się, nie przyczynisz). Ręka rękę myie. *Jag. Gr. A* 4, *Sk. Dz.* 284, ieden potrzebuie drugiego, eine Hand wäſcht die andere; *Cro.* ruka jedna drugu omiva, Obe obras, pomoch biva; *Slo.* ruka ruku umiwa. Dawne przysłowie: ręka rękę myie, Nie dla samego siebie człowiek żyie, Jak ia dla drugich, tak i dla mnie drudzy, Wszyscy iesteśmy wzaiem sobie słudzy. *Teatr* 54 *c*, *C.* 2. Ręka rękę umywa, noga wspiera nogi, Przy wiernym przyiacielu żaden nie ubogi. *Sim. Siel.* 82. - Hoynie maiętność na ubogich, obiema rękoma, iak mówią, szafował. *Sk. Zyw.* 1, 451, mit beyden Händen, mit vollen Händen. Dostatki nasze mamy wedle możności naszéy nieskurczoną ręką, obracać na chwałę bożą. *Zrn. Pſt.* 2, 354. Udzielę ci nie skąpą, ale pełną ręką. *Pilch. Sen. liſt* 270, *Ec.* сжáми руку, быть скупу, неподатливу; отверзати руку, быть щедру, благотворительствовать. - Na swoię rękę, na swoie konto, na swoię ſtronę, na siebie, für ſich, auf ſein eigen Riſiko. Młody ten doktor, niedawno zaczął na swoię rękę kurować. *Perz. Lek.* 328. - Z próżną ręką, z gołą ręką, z bez podarunku, mit leeren Händen, leer, unbeſchenkt. Day pieniędzy; bo to do tych Jchmościów przyyść z gołą ręką, to kwaśno patrzy i półgębkiem gada. *Teatr* 15, 85. Witold, porzucaiąc Prussy, aby do Jagiełła z próżnemi rękami nie przyszedł, dobył Pruſkich zamków trzech na granicy Litewſkiéy. *Biel.* 220. Żebraka z próżnemi rękami nie wypchnie. *Psalmod.* 54. Zawsdy do kościoła dary przynosił, i z gołą się ręką bogu nie ukazał. Sk. Dz. 875. - Płacą mi dobrze towary, wracam z miasta z tłuſtą ręką. *Zab.* 16, 343, pieniężny, mit viel Geld. - *De homine, Perſonif.*, Ręka to iego, sprawca, pomocnik. *Cn. Ad.* 994, er iſt ſeine rechte Hand, ſeine Stütze, ſein Hauptgehülfe. Hetman polny był ręką wielkiego hetmana po wszyſtkie dni chorowania iego. *Birk. Podz.* 4, zastępcą, wykonawcą woli, rozkazów iego). Bez tego kanonika biſkupowi, iak bez ręki trudno było. *Sk. Zyw.* 2, 116. Przyiaciel prawy, iako trzecia ręka. *Rey Zw.* 90. - §. *Manus, Dextra, pignus fidei*; Ręka ręczy. Hand, Rechte, Handſchlag, Zeichen des Vertrags, Symbol auf Treue und Glauben. (cf. *Vd.* porozhiti, z zaślubić sobie; *ob.* srękowiny, *ob.* ręczyć, zaręczyć). Kiedy kto obiecuie uſtnie, ma to potwierdzić podaniem ręki, i zowią taką obietnicę ręką i uſty uczynioną. *Sax. Tyt.* 59. Wszyscy rękę na to daiem, że tego czynić nie będziem. *Sbarg Dz.* 729. Dane słowo, ściśnioma ręka, wiele u nieg

Digitized by Google

waży. *N. Pam.* 16, 57. Na-ć rękę na to, bądź serca ufnego. *Past. F.* 277. Biiąc ręką w rękę, rzekli: słowo! *Teatr* 36 *c*, 99; *Vd.* navdarik, rokni vdarik, rozhni povdarik; *Sr.* 1. **ruczezawbani, rukowzawbani**; *Rs.* рукобитіе danie ręki na co, bicie ręką, **der Handſchlag**, cf. przysięga; *a verbo* sięgnąć, *ob.* ręczyć). Na zgodę dawszy ręce wzaiem, rozeszli się. *Zab.* 14, 71. Dał mu na to rękę, dali ręce drugim rosiąć. *Bud. Ap. T.* 2. Dayże mi rękę, że będziesz moią żoną. *Teatr* 55 *c*, 47. Naści rękę, a ręka iest serca zakładem. *Jag. Wyb. B* 3 *b*. Córko! teraz Jegomości odday rękę swoię. *Teatr* 54 *c*, 107. Przez rękę tę ciebie proszę, którą Deiotarowi, gość gościowi podałeś! *Siem. Cyc.* 350. Dali nam ręce prawe, na znak towarzyſtwa. 1 *Leop. Gal.* 2; 9. Żądał od Simona, aby im dał prawą rękę, t. i. pokóy z nimi uczynił. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 15, 45. A tak teraz daymy sobie rękę z temi ludźmi, i uczyńmy sobie z nimi pokóy. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 58. – *similiter*; *ręce dać, z poddawać się, **ſich ergeben**. Nędza nieprzyiaciół zwyciężyła, że ręce dać musieli. *Tward. Wł.* 45. Ręce wznosząc, poddawanie oznaczali. *Warg. Cez.* 178. – §. Do rąk oddać, wręczyć komu, **einhändigen**; *Vd.* v' roke dati, vroshiti, saroshiti (*ob.* zaręczyć), isroshiti (cf. wyręczyć); *Cro.* sruchiti, zrucham. – *aliter*; Do wiernych rąk co dać, w dobre ręce, z pokładać co u kogo. *Cn. Th.* 126, **bey einem deponiren**. Skarb ten będziesz miał iako w ſkrzyni ku wierney ręce schowaney. *Rey Zw.* 15 *b*, tobie na uczciwość twoię powierzoney). Edwiga aparaty królewſkie na kollegium, poleciła Piotrowi biſkupowi, k' wiernéy ręce szafować. *Biel. Sw.* 230 *b*, powierzyła mu zarządzenie funduszami akademickiemi). – Na rękę dać, z zadatek dać, **Handgeld geben, auf die Hand geben**. – §. *Varie:* z ręki do ręki, po rękach, po ręku, z od iednego do drugiego, **von einem auf den andern**. Porządne położenie dobrodzieyſtw, z ręki do ręki idąc, wraca się tam zaś, skąd wyszło. *Gor. Sen.* 15. Przywary pospolicie ieden zaprowadza; wraz naśladuią inni, i iedni drugim, iakby z rąk do rąk podaią. *Pilch. Sen. liſt* 4, 82. Nikt w szperaniu prawdy nie wszedł, ale ieden drugiemu niby z rąk do rąk baśń podał. *ib.* 4, 42. Handel, podaiąc rzeczy po ręku, dogadza mieniaiącym; bo nikt swoiego za cudze bez zyſku nie da. *Pam.* 83, 390. Trzymali o Messyaszu żydowie, będąc w tym prawie po rękach od swoich przodków z pisma prorockiego utwierdzeni. *Zrn. Pſt.* 3, 768, cf. tradycya). Przodkowie iego to dziedzictwo, iako z ręki w rękę, ieden drugiemu zoſtawowali. *Sk. Zyw.* 2, 352. Niegodziwy zbiór do trzeciéy się ręki nie posunie. *Mon.* 69, 1044. Z wolnéy ręki, n. p. kupić, nie publicznie, nie na licytacyi, **aus freyer Hand**. – *Jurid.* Sprawa po umarłéy ręce, *mortua manu*, kiedy kto dziedziców pociąga o dług zmarłego, po którym spadek biorą. *Sax. Tyt.* 15, **ein Schuldenproceß nach Erblaſſers Tode**. Gdy kto po umarłey ręce długu dochodzi ... *Sax. Art.* 21. Dowód po umarłéy ręce przedtym bywał 72 świadkami; ale dziś ſtanął na siedmiu. *Szczerb. Sax.* 108. Od przewiedzionych długów po zmarłéy ręce, potomkowie powinni przesąd płacić. *Stat. Lit.* 121. *Oppos.* ciepła ręka, z za życia, **bey Lebzeiten**, n. p. Nie *ciepłą ręką* udzielić nie chcą, na *śmierć* swoię każąc czekać. *Mon.* 71, 382. Dał ſtu tysięcy, ciepłą ręką przed ślubem będzie wyliczony. *Teatr* 42 *c*, 64, posag gotowy, *ob.* Ciepły). – Od ręki co robić, z lekko, byle odbyć, leda iako, niedbale. *Cn. Th.* 496, byle zbyć, *Bh.* **halabala, bějně**; *Vd.* po sverhnem, po verhi, kakerbodir, po tem vezhem, nemarnu, saspanu, telku da je jime; **oben hin, daß man nur fertig wird, ſchländerud, nachläſſig arbeiten**. *Perfunctorie*, prędko a nierządnie co czynić, od ręki puszczać. *Mącz.*, *Slo.* **preſ pleca nëco robit**; *Vd.* po verhi delati, prehitati, delu oderſniti, na pou omeſti, omekniti, hituvati, pohitati, ponemarati; *Rs.* **докопáть, покопáть**. Od ręki robiący, *Vd.* hituvauz, prehitavez, pohitavez, ponemarnik; *Rs.* **скорохвать**. Od ręki zrobiony, *Vd.* prehiten, ponemarn; *Rs.* **аляповатый**. – *aliter*; od ręki, z przygodnie, trafem, nieumyślnie, **zufälligerweiſe**. Kto psa umyślnie, a nie od ręki zabił, powinien go zapłacić; wszakże, ieśliby go zabił od ręki kiiem siebie broniąc, nie pociſkiem, ani ſtrzelbą, za psa nic nie zapłaci. *Stat. Lit.* 596. – Przez ręce dać, *per interpositam personam*. *Cn. Th.* 864, pośrzednicze, **durch die dritte Hand**. – *tr.* przez ręce, ociągaiąc się, nierychło, zwłaczaiąc, mitrężnie. *Cn. Th.* 586, **zaudern**. – §. Pod ręką, nieznacznie, z niechcenia, **unter der Hand**. Te uſtawy poznoszono, albo też pod ręką w zapomnienie puszczono. *Pam.* 85, 1, 725. Pod rękę koń zaprzężony. *Pót. Jow.* 2, 25, na prawéy ſtronie, **auf der rechten Seite**. Pod rękę pisać, litery pod lewą rękę ſtawiać. *Duds.* 52, **curſiv ſchreiben**. – Po ręce, na rękę, z dogodnie, dogadzaiąc, cf. na doręczniu, **zur Hand, bequem, gelegen, behülflich**; *Vd.* per rozi, per naredi, per rokah, pred rokami, gotovu, perpraunu, (*Vd.* rozhnu *ſtatim*); *Ec.* на руку мнѣ сïе, угóдно или въ пользу, (*Ec.* предручный na doręczniu będący). Wiele na tym należy mieć po ręce przyiaciela, gdy kto co chce sprawować. *Mącz.* Ta znaiomość z nią bardzo nam ieſt po ręce. *Teatr* 14, 156. Zdarzyło im się to, co zamysłom ich na rękę było. *Pasz. Dz.* 23. Krzak ten, ieżeli nam przeszkadza widzieć, z drugiéy ſtrony ieſt bardzo na rękę, bo nas nikt widzieć nie może. *Teatr* 10 *b*, 70. Śmierć brata bardzo na rękę była Dowmontowi. *Biel.* 128. Cesarz zaniechał woyny Polſkiéy; co było nie na rękę drugim sąsiadom. *Biel.* 95. Kęs nie na rękę mu to było. *Pot. Syl.* 171. Na ſtrzelczą rękę przyyść, *ob.* ſtrzelczy. – *Similiter*; Wszyscy ekonomowie na rękę mu padli, Wiernie służą. *Zab.* 1, 106 *Nar.*, zdarzyli mu się dobrze, **ſie ſind ihm geglückt, er iſt in ihrer Wahl glücklich geweſen**. – *Similiter*; Idzie co ręką, dobrą ręką, z szczęści się, powodzi się, idzie smarownie, *Vd.* gre od rok, iz rok od rok jiti, srezhnu jiti, vsreshatise; **es geht es was gut von der Hand, gut von Statten**. Patron, szczekacz obrzydły z wyprawną paszczęką, Co mu krzywoprzysięſtwo każde idzie ręką. *Węg. liſt.* 3. Rodzice ſkarzą się, że dzieci nie tak im ręką posły, iak się spodziewano po kosztach łożonych. *Zab.* 11, 406. Niech ci kupno idzie dobrą ręką. *Min. Ryt.* 1, 310. – §. 2) Ręka, charakter pisania, pismo czyie, **die Schriftzüge, die Hand, die jemand ſchreibt**; *Rs.* **почерк**. Naywięcéy się pisaniem, maiąc na to prędką i piękną rękę, żywił. *Sk. Zyw.* 1, 32. Pismo ieſt podobne do iego ręki. *Mon.* 76, 512. Porównywaiąc ręce. *ib.* Podpis ten był twéy ręki. *Tward. Wł.* 109. Ani ſtyl, ani ręka moiego syna. *Teatr* 33, 21. Własnéy ręki, własnoręczny, własnoręcznie, **eigenhän-**

Digitized by Google

dig; *Vd.* s'lastno roko, lastnorozhen; *Rs.* саморучный, саморучно, своеручный, своеручно, поручный, n. p. поручный запись, собственноручный. - §. 3) Ręka, ſtrona, bok, po którym co, die Hand, die Seite, auf der etwas iſt. Czausz zawsze po prawéy ręce Emirowi ſtał, gdyż ta ſtrona u Turków podleyssa. *Warg. Radz.* 172, *Vd.* desna roka, desniza. - We grze: ręka, z koley przypadaiąca, der Vorſitz im Spiele, die Vorhand, die Reihe-ordnung, die Reihe, die einen trifft. Pierwszą rękę ma. *Tr.*, *Vd.* predroka, predrochje, priedshina, predpraviza, posebna praviza, popriedshina, predverſta. - (REKAPITULACYA, powtórzenie głównych działów, *Ec.* возглавленіе, возначиваніе. REKAPITULUIĘ, *Ec.* возначиваю). - RĘKAW, - a, *m.*, RĘKAWEK, - wka, *m.*, *dem.*, *Bh.* rukaw, rukawel, rukawnjk; *Sr.* 1. *et* 2. ruſtaw; *Crn.* rokàva, (*Crn.* rokavnek, z ſukna z rękawami; *Crn* rokavz, z mankietka); *Vd.* rokau; *Cro.* rukáv; *Rg.* rukàv; *Bs. et Sla.* rukav; *Rs.* рукавъ, рукавокъ, (*Rs.* рукавъ pytel młyńſki; odnoga rzéki); część ſukni rękę okrywaiąca, der Aermel an einem Rocke. Zawsze lepiéy ſtracić rękaw, niżli ſuknie. *Rey Wiz.* 192 *b.* Dla zdrowia pieniędzy nie ważyć; lepiéy rękawem zasłonić, niżli ſukną. *Ezop.* 56, lepsza szkodka, niż szkoda). Co mogli rękawem zaprawić, teraz i ſuknią nie wyſtarczą. *Nar. Chod.* 2. 54 *et* 66. (*Vd.* je som sebi rokau zashivan, z bicz na siebie dał). - Nie da sobie rękawa urwać. *Rys. Ad.* 49, nie da się wiele prosić, przymuszać, er läßt ſich nicht den Aermel ausreißen, nicht lange nöthigen, zwingen. Nie dadzą sobie rękawa urwać, przed pełną uchodząc. *Gwag.* 214. - *aliter*: Nie da sobie rękawa urwać, nie da się ukrzywdzić, er läßt ſich keine Kürze thun. *X. Kam.* Nie tam idzie, gdzie rozum chce; ale tam, gdzie go swowolne przyrodzenie nie inaczéy iedno iako za rękaw ciągnie. *Rey Zw.* 18 *b.* Dzierżał go za rękaw. *Rey Pſt. Rr* 4, mocno go trzymał, nie chciał go puścić). - Jak z rękawa, z iak z bicza, harmem, wie aus dem Aermel geſchüttelt, haufenweiſe, ſchaarenweiſe. Jak z rękawa z kątów ciemnych na nas wypadsią nieprzyiaciele. *Tward. Wład.* 133 *et* 185. Nie z rękawa co wytrząsnąć; z pracą co z obić. *X. Biel.*, es nicht aus dem Aermel ſchütteln. - *tr.* Komu rękawy Marsowe nie ciężały, Wszyſcy się pod chorągwie woienne garnęli. *Tward. Wł.* 75, zbroie, Rüſtung. - §. 2) Rękaw, rękawek, do chronienia rąk od zimna, der Muff, (Obd. der Stutzen); *Vd.* shtuz, rokovtekniza, shtuza; *Rs.* муфта. Rękaw niedźwiedzi. *Tr.* RĘKAWICA, - y, ż., RĘKAWICZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* rukawice, rukawicka; *Sr.* 2. rukaiza; *Sr.* 1. rukayeza, rukawcz. *Crn.* rokoviza; *Vd.* rokaviza, rokoviza; *Cro.* rukavicza; *Sla.* rukavica; *Bs.* rukavica; *Rg.* rukovniza; *Rs.* рукавица, рукавичка, перстатица (cf. naparſtek, perſt, z palec), перчатка, перчаточка; der Handſchuh. Przynieś mi rękawiczki psie, bo mi się ręce padają. *Teatr* 22 *c*, 42. Rękawiczki wełniane, *Rs.* вязанки, вязеницы, нареги (cf. wiązanka). Rękawiczka dziecinna, *Rs.* зомола. Rękawiczka bez palców, *Rs.* голица. RĘKAWICZNIK, - a, *m.*, *Bh.* rukawićnjk, (*Bh.* rukawnjćek piesek mały rękawkowy); *Crn.* rokovizhar; *Vd.* rokovizar; *Cro.* rukovichar; *Rag.* rukavicjar, rukavizza; *Rs.* перчаточникъ, рукавичникъ; rzemieślnik od rękawiczek, der Handſchuhmacher. RĘKAWICZNICA, - y, ż., RĘKAWICZNICZKA, - i, ż., *Bh.* rukawićnice; *Rs.* перчаточница; die Handſchuhmacherinn. RĘKAWICZNICZEK, - czka, *m.*, czeladnik rękawiczniczy, der Handſchuhmachergeſell. RĘKAWICZNICZY, - a, - e, do rękawicznika należący, Handſchuhmacher-; n. p. rękawiczniczе rzemiesło, z RĘKAWICZNICTWO, - a, *n.*, *Vd.* rokavizaria; das Handſchuhmacherhandwerk. RĘKAWICZNY, RĘKAWICZKOWY, - a, - e, *Rs.* рукавичный, перчаточный; od rękawiczek, Handſchuh-, Handſchuhe betreffend. Komissarze ci żadnéy nadgrody mieć nie będą, iak *titulo* rękawicznego, ieden od ſta. *Vol. Leg.* 8, 139, Handſchuhgeld. Przy kontrakcie wypłaca panu chłop rękawiczne, które się równa z czynszem. *Pam.* 83, 2, 72. RĘKAWOWY, RĘKAWKOWY, - a, - e, od rękawa, Aermel-, Muff-; *Rs.* муфточный. Ma ta dama upodobanie w pieſkach rękawkowych. *Mon.* 71, 187, *Bh.* rukownićek. Rękawowy, z rękawami, mit Aermeln, *Sr.* 1. rukawczwaté *manicatus.* RĘKOCZYN, - u, *m.*, *Chirurgic.* operacya. *Perz. Cyr.* 1, 154, *Crn.* rukodjellanje, djellovanje; die Operation. - *Milit.* Rękoczyny, manewry, ewolucye, różne obroty i ćwiczenia żołnierſkie. *Jak. Art.* 3, 313, *et* 301, *et* 291, Maneuvres. RĘKOCZYNNIK, - a, *m.*, *Chirurg.* operator, operacyą czyniący. *Perz. Cyr. praef.*, der eine Operation macht. Cyrulik czyli rękoczynnik oczny. *Perz. Cyr.* 2, 174, okulista. RĘKODAYNY, - a, - e, RĘKODAYNIE *adv.*, dawaniem ręki obowiązany, *qui fidem dedit* auf Treue und Glauben verpflichtet, mit dem Handſchlage angelobt. Poddanych i niewolników inaczéy trzymać trzeba, niżli rękodayných sług i wolnych. *Petr. Ek.* 10. Pańſka łaſka ma zabiegać niedoſtatkowi, z dobréy woli służącemu więcéy, niżliby miał nagradzać posługi niednanemu i rękodaynemu. *ib.* 115, *ob.* rękomaniec). Królowa uczyniła rzecz do królewica, oddaiąc mię partykularnie z rąk swoich; i tak przyſłałem za rękodaynego sługę i pokoiowego. *Off. Boh.* 41. Do pomagania naiazdów się ofiarują, i naymują, rękodaynie nikomu służyć nie chcąc. *Vol. Leg.* 3, 13. Prosty i rękodayny dług. *Dyar. Gr.* 382. RĘKODAYSTWO, - a, *n.*, *fides manu data. Cn. Th.*, die Handſchlagsverbindlichkeit, die Verpflichtung, die Lehnsverbindlichkeit, feudatoryuszoſtwo *Wtod.*, *Pilch. Sen. lift* 290, *ob.* manſtwo, lenność. RĘKODZIELNIA, - i, ż., manufaktura, fabryka, mieysce, gdzie w kupie robią towary rękodzielne, die Fabric, Manufactur; *Vd.* rokodelauzhnia; *Rs.* заводъ (cf. zawod). Z Algieru brane bardzo wiele wełny, w rękodzielniach Langwedoku używaney. *N. Pam.* 13, 30. Maią pozakładać w wielu mieyscach rękodzielnie, końcem wyrabiania materyałów surowych. *N. Pam.* 3, 369. RĘKODZIELNIK, - a, *m.*, fabrykant, der Fabricant, Manufacturiſt; *Cro.* rukotvòrecz; *Rs.* заводчикъ; *Crn.* rokodelz; *Vd.* rokodelauz, rokar; *Sr.* 1. ruczné dielnik, hantwarſki; *Rs.* рукодѣльникъ, *fem.* рукодѣльница, z rzemieślnik) Część pieniędzy Europeyskich dostaie się biednym rolnikom i rękodzielnikom chińſkim. *N. Pam.* 22, 11. RĘKODZIELNY, RĘKODZIELNIANY, - a, - e, od rękodzielni lub rękodziel. Fabric-, Manufactur-; *Rg.* rukodjelni, rukotvòrni; *Rs.* заводскій, подзаводскій. (*Vd.* rokodelni, z rzemieślniczy; *Rs.* рукодѣльный ręką robiący, pracowity, рукодѣльничать ręką robić; *Ec.* рукодѣльствовать, *Ec.* рукодѣльный *manus opera indigens, manualis*, cf. *Ec.* нерукоплетенный, *Rs.* нерукотворенный nie ręką zrobiony, *ob.* ręczny). Naród rolni-

Digitized by Google

etwem i rękodzielnym przemysłem bogaty. *N. Pam.* 14, 243. Rękodzielniane towary. *Gaz. Warsz.* RĘKODZIEŁO, - a, *n.*, rzecz ręką zrobiona, manufaktura, Manufacturwaare, Fabricwaare; *Bs.* rukodilje, djello, rukotvorje; *Cro.* rukotvòr; *Rg.* rukotvor, rukotvorstvo, rukotvorje; *Rs.* рукодѣлїе, издѣлїе. (*Sr.* 1. ručine djewo, handwark, *Sla.* rukotvorje, *Vd.* rokodelstvu, rokarshina, rozhnia, antvarh, *Crn.* rokodelnost, rokodelstvu, z rzemiesle). Rękodzieła, roboty ręczne. manufaktury. *Mon.* 75, 591. - §. Taniość ręki, obfitość produktów, ułatwiają drogę do napełnienia kraiu temi rękodziełami. *Pam.* 83, 377, rękodzielniami, fabrykami.

Contin. Deriuator. *rękoymia, rękoiemstwo, rękoieść; rękopismo*; *ręczka, ręczyna, rączęta*; *ręcznik*; *czwororęki, długoręki*; *na doręczu*; *stręczyć, nastręczyć*; *naręcze*; *poręcze*; *ręczyć*; *zaręczyć, zaręcznik*; *zrękowiny*; *wyręczyć*; - *§. rzemiesło*, Rs. рукомесло; - *§. poruczyć, porucznik*; *rochmanny*, Rs. et Ec. ручный; *rucznica, rusznica*; fortassis adhuc *Rzucić* cum derivatis.

REKOGNICYA, - yi, *ż.*, cyrograf iśco v od dłużnika podpisany i iemuż oddany. *Cn. Th.* 93, eine vom Schuldner unterzeichnete, vom Gläubiger auf sich gestellte Verschreibung. - §. 2) *rekognicya, z wdzięczność. REKOGNOSKOWAĆ *cz. ndk.*, dochodzić, śledzić, n. p. położenie iakie, recognosciren, auf Kundschaft ausgehen. Polowy inżenier powinien poznać czyli rekognoskować położenie. *Łęsk.* 2, 238.

RĘKOIEMSKI, - a, - ie, *fideiiussorius. Cn. Th.*, *Bh.* rukogemkí; *Sor.* 1. rukwarski; do rękoiemstwa należący. *Wtod.*, die Bürgschaft betreffend, Bürgschafts-. RĘKOIEMSTWO, - a, *n.*, RĘKOIMIA, RĘKOYMIA, - i, *ż.*, *Bh.* rukogemstwj; *Crn.* porokuvanje, porozhanstvu; *Sr.* 1. rukuvano, ruki; *Vd.* porokaia, porokuvanje, porokstvu, saobezhanstvu; *Cro.* porukánsztvo; *Dl.* jamsztvo; *Bsn.* poructvo, jamstvo, oklada, saklada, ozakladghjenje, oklada; *Rg.* jamstvo, porùctvo; *Rs.* поручительство, ручанїе, ручательство; *Ec.* емство; obowiązek, obietnica stawienia się za kogo u sądu, *vadimonium*, Bürgschaft für die Stellung vor Gericht. Nazywaią rękoiemstwo *satisdatio*, upewnienie dosyć uczynienia temu, który po kim rękoiemstwa żąda. zowią też *cautionem, fideiussionem Groi. Obr* 56. Złoczyńce sędzia na rękoiemstwa nie ma dawać, bo gdyby go na rękoymię dawał, srogość prawa nad nim ustaie, gdy rękoymia głowę płaci, ieśli złoczyńca zbieży. *Sax. Porz.* 14. Rękoymią czyli *fideiussyą* za drugiego czyniący, to wszystko dotrzymać ma, co ten, za którego ręczył, sam z swéy osoby, uczynić powinien. *A. Zam.* 164, *Vol. Leg.* 2, 950 *et* 697. Trzeba więzienie podjąć, abo się iakim rękoiemstwem abo istotnościami wyprawić. *Rev Pst. Tt* 4. - §. 2) RĘKOYMIA, - iego, *m.*, *Bh.* rukogmè giitec (cf. iściec); *Slo.* poručnik (cf. porucznik); *Sr.* 1. rukuvar, rukovnik; *Sr.* 2. rukij; *Crn.* porók; *Vd.* porok, porozhnik, saobieshavez; *Cro.* porúk; *Dl.* jamacz (*ob.* imać); *Rg.* jamaz, porùk; *Bs.* poruk, porók, jamaç; *Rs.* ручникъ, *obs.* порумчикъ, малъ; *Ec.* и порученикъ, емѣцъ, порука, послухъ; zaręcznik, ręczyciel, poręcznik, sabezpieczaiący daną obietnicę, z obowiązkiem dopełnienia iéy przez się, w przypadku nie uiszczaiącego się dłużnika. *Ostr. P. C.* 1, 287, *Sax. Porz.* 72. Miał na to rękoymiego, żeby abo on sam, abo rękoymia on dług miał zapłacić. *Chel.* 135, *Vol. Leg.* 2, 946. Rękoymiego stawić, *Ec.* опослушити, поруку въ чемъ дать кого, опоручить. RĘKOIEŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* rukowèt, rukowitka; *Slo.* rukoväť; *Sr.* 1. ručnicza, bjerjel, pjiwadwo; *Crn.* rozh, rozhiza; *Vd.* rozhiza, topar, toparishe, dershalu, primik, segai, rozhnik, balanga; *Cro.* ruchicza, prèruch, balangya; *Rg.* rucizza, ruciciza, rukobràn; *Dl.* rucsicza; *Bs.* ruciça, ruciciça; *Rs.* рукоятка, рукоятка, ухватъ, ухватникъ, ухватецъ (cf. uchwycić); *Ec.* рукоятка, рукоятїе, рукоятоука, рукоятце; (*Ec.* рукоять, рукоятїе snopek; *Etym.* iąć); część u narzędzia, za którą ręką chwycą, der Griff, Handgriff, (cf. ielca, ansa, antaba, mlon, trzonek, dzierżak). Motyką nad rzéką robiąc, upuścił ią w wodę, że mu się z rękoieści zemknęła. *Star. Ben. B* 4 *b*, *Mon.* 75, 591. Rękoieść u krzyża od pałasza, za którą się uymuie pałasz. *Mag. Mscr.* Uiąwszy za rękoieść pompy, naciśniesz ią na dół, tym samym podniesie się pręt w pompie do góry, a z nim wiaderko z wodą. *Switk. bud.* 349. *Arripere ansam*, dochwycić się rękoieści albo uszka, t. i. przyczyny; czasu nie opuszczać, pochop brać. *Mącz.* - *Prov.* Uchodzi w rękoieści. *Rys. Ad.* 70, wykręca się sianem, sich heraus wickeln, los wickeln. Nie uydziesz z rękoieści, wszędy ci się stawię, *nunquam hodie effugies. Nag. Wirg.* 493. RĘKOMANIEC, - ńca, *m.*, n. p. Słudzy dwoiacy są, iedni rękomańcy i niewolnicy, drudzy wolni. *Szczerb. Sax.* 412, *ob.* imaniec; cf. rękodayny, cf. *rękopuszczony.

REKOLEKCYA, - yi, *ż.*, pomiarkowanie się, zastanowienie się nad sobą, upamiętywanie, in der Mystik, die innerliche Einkehre, das geistige Besinnen, Insichgehen. Nim do kapłaństwa przystąpił, udał się na rekolekcye, gdzie cały miesiąc, przy ustawicznych umartwieniach na błaganiu maiestatu boskiego strawił. *Sk. Zyw.* 1, 506. Zaprosili go na rekolekcye do kozy. *Teatr* 22, 153. REKOLIGOWAĆ się *recipr. ndk.*, *ob.* Upamiętywać się.

REKOMENDACYA, - yi, *ż.*, zalecanie, zaleta, die Empfehlung, Anempfehlung. Rekomendacye uważane być maią iak akty warunkowe. *Zab.* 5, 125. REKOMENDOWAĆ, *ob.* zalecać, polecać. REKOMENDACYYNY, - a, - e, polecaiący, n. p. list, Empfehlungs-; *Vd.* porosnu pismu; *Rs.* препоручительный, одобрительный; *Ec.* пробѣжая граммата.

*REKONCYLIOWAĆ kościół. = poświącać znowu kościół sprofanowany, wieder einweihen. Dla pewnego wielkiego grzechu kościół musiał być rekoncyliowany abo znowu przeżegnany. *Sk. Zyw.* 370, cf. Odklinać.

REKONWALESCENT, *Krup.* 5, 371, ozdrowiciący.

REKONWENCYA, = obwinienie od pozwanego, zadanie wady powodnéy stronie. *Cn. Th.* 814, die Gegenklage.

RĘKOPISM, - u, *m.*, RĘKOPISMO, - a, *n.*, *Vd.* rokam pismu, rozhnu pismu; *Bs. et Rg.* rukopis; *Ross.* рукописъ; manuskrypt, die Handschrift. (*Rs. et Ec.* рукописанїе cyrograf). RĘKOPISNY, *RĘKOPISANY, RĘKOPISMOWY, RĘKOPISOWY, - a, - e, ręką pisany, od rękopismu, geschrieben, Handschrifts-, Manuscripten-; *Vd.* srokopisan; *Rs.* рукописный. Są takowe modlitwy w trebnikach starych rękopisnych. *Pim. Kam.* 372. Czytamy to w nomokanonach dawnych, tak rękopisanych, iako i teraźnieyszych drukowanych. *ibi* 40. Zbiór rękopismowy. *Ld.* *RĘKOPOŁOŻENIEC, - ńca, *m.*, ducho-

Digitized by Google

wny maiący prawo święcenia drugich, kładąc na nich rękę, ein Geiſtlicher, der das Recht hat, andere zu weihen. W iego dyecezyi rękopołożeńcy są zupełnéy władzy biskupowie. *Veryf.* 32. *RĘKOPUSZCZONY, - a, - e, podług Łac. *manumiſſus*, frey gelaſſen; cf. rękomaniec). Rękopuszczeni albo wolnością darowani. *Szczerb. Sax.* 267. Stosunki pana do sługi rękopuszczonego. *ib.* 415. *RĘKORUCH, - u, *m.*, *Ec.* рукодви́жіе, geſtykulacya, die Geſticulation, *Verb. Ec.* рукодви́жу, рукомѣ́рію geſtykuluię. *RĘKOTWÓR, *ob.* Rękoczyn, rękodzieło; *RĘKOTWÓRNY, *ob.* rękodzielny. *RĘKOWIDZ, - a, *m.*, *Bh.* rukowjd, rukohled *chiromanta*; *Ec.* руковажби́тель, рукосмотри́тель, руковолше́бникъ; *Bh.* rukohledſtwj, rukowidenj chiromancya. RĘKOWINY *plur.*, zręko winy, zaręczyny (*ob.* zrękować; *Rg.* rúciti, rukovatti, zarúciti *spondere coniugium*; *ob.* ręczyć, *ob.* ręka); das Verlöbniß, Verſprechen; *Slo.* oddávki, oddávani, prſténkowáni, ſlubeni, prepigáni. Rękowiny albo ślubiny są obietnicą przyszłego małżeństwa. *Hrbſt. Nau. Y* 8. Przyiechał, aby to małżeństwo kończył, iakoż się iuż były rękowiny stały. *Biel.* 486. Koroną go ukoronowała matka w dzień rękowin iego. *Bud. Cant.* 5, 11. *RĘKOWODZCA, - y, *m.*, *manuductor. Klecz. Zd.* 74, *Rs.* руководи́тель, *f.* руководи́тельница; *RĘKOWÓDZTWO *manuductio*, *Bh.* auwod; *Crn.* rokovodnoſt; *Rs.* руково́дство, руководительство; - *Verb.* руководствовать; *ob.* przewodnik, przewodnictwo, przewodniczyć.

REKORDACYA, - yi, *ż.*, żebranie uczciwe sług kościelnych z śpiewaniem od domu do domu. *Cn. Th.*, die Currente, das Currentſingen der Kirchendiener. - *tr.* rekordacya, s zebrane na rekordacyi pieniądze, das Einkommen von der Currente. Dobrąśmy rekordacyą mieli. *Cn. Th.*

RĘKOYMIA, *ob.* Rękoimia.

REKREACYA, - yi, *ż.*, posiedzenie uciesżne, rozmowa uciesżna, przyiacielska, towarzyſka; przechadzka; przerywanie zabaw poważnych; pogadanie poobiedne, powieczerne; odpocznienie, uciecha, krotofila, wakacya szkolna. *Cn. Th.*, eine Recreation, Erhohlung, Unterhaltung, Zeitvertreib, Beluſtigung. U naszych dawnych Polaków słowo rekreacya znaczyło rozerwanie umysłu przez wymiarkowany od zabaw i pilnego uczenia odpoczynek. *Mon.* 74, 548. Na rekreacyach każdodniowych zawsze były rozmowy o rzeczach duchownych. *Wys. Al.* 300. Dworſkich błazeństw, psów, ptaków mieć nigdy nie chciał; ani się uciechą abo rekreacyą taką, lub iaką inną, nie podług stanu swego bawił. *St. Zyw.* 2, 124. REKREOWAĆ się *recipr. ndk.*, urekreować się *dk.*, rozrywać się, ſich zerſtreuen, erhohlen. Życia przybywa, gdy się człowiek ma czym w domu zabawić i urekreować. *Haur St.* 165.

REKRUT, - a, *m.*, nowo zaciągany żołnierz, *Vd.* novak, regrut; *Ec.* новобра́нный (cf. wybraniec). Ktoby był bezpieczen od zaciągu, kiedy nawet kobiety idą na rekrut? *Teatr* 24 *c*, 98. REKRUTNIK, - a, *m.*, werbownik, zaciągacz rekrutów, der Werber. Byli to rekrutnicy, którzy mię do sędziego zaprowadzili. *Zab.* 3, 184. REKRUTOWAĆ *cz. ndk.*, zarekrutować, zrekrutować *dk.*, na żołnierkę zaciągać, anwerben. Mówią, że teraz nawet rekrutuią dziewczęta. *Teatr* 24 *c*, 97. Rekrutowanie, zaciąganie rekrutów, *Rs.* солда́тчина, набо́ръ (cf. nabrać).

REKTANGUŁ, *ob.* Prostokąt. REKTOR, - a, *m.*, zrządca szkolny, akademicki, *Sr.* 2. rechtař; *Ec.* правитель, управитель; der Rector. Studenci w Krakowie maią mieć swego rektora, któryby ich sądził i iuryzdykcyą miał nad niemi. *Herb. Stat.* 387. REKTORSKI, - a, - ie, od rektora, Rectors. Rektorſki urząd, s REKTORSTWO, - a, *n*, das Amt eines Rectors, das Rectorat; *Slo.* rechtorſtwo. REKTYFIKOWAĆ, *ob.* sprostować, sprawdzić, poprawić, naprawić; w Chymii czyścić, przeczyścić, *Rs.* передво́ить, передва́ивать. Rektyfikacya chemiczna, *Rs.* передво́йка.

REKUPEROWAC, *Biel.* 111, *Kul. Her.* 140, *ob.* Odzyskiwać.

REKWIALNY, - a, - e, z Łac. *requies*; dla odpoczynku dusz się dzieiący n. p. msza rekwialna. *X. Kam.*, zaduszna, Seelenmeſſe.

REKWIROWAC, z urzędownie żądać, wymagać. REKWIZYCYA, z urzędowne nazad żądanie, wymaganie, wyciąganie, *Ec.* возыскова́ніе.

RELACYA, - yi, *ż.*, doniesienie, opowiedź, *Rss.* докладъ, докла́дка; der Bericht, die Berichterſtattung. Relacya o pozwie, zaświadczenie woźnego, iako pozew tam, gdzie należał, położył. *Oſtr. P. C.* 2, 45. - §. b) relacya do czego, z czym, z ſtosunek, Verhältniß; *Rs.* относительность, касательность. Szczycimy się relacyą do samych świętych; mieli i oni pokrewieństwo z familiią Chrystusową. *Lach. Kaz.* 1, 218. RELACYYNY, - a, - e, Relations-; *Rs.* докла́дный, (cf. dokładny). Seymik relacyyny, der Relationslandtag, wo nach geendigtem Reichstage von den zurück gekehrten Landboten dem Landadel Bericht erſtattet wurde; na którym posłowie czynili relacyą o całym dziele seymu. *S. Gr.* 2, 18, cf. Seymik). Sądy relacyyne, Relationsgerichte, nazwiſko ztąd biorą, że przed tym królowie poruczyli sprawy niektóre senatorom do poznawania, którzy wiadomość o nich dawać byli powinni królowi, a dopiero ten wydawał wyrok ostatni. *Skrzet. P. P.* 2, 337.

RELIGIIA, RELIIA (*Cn. Th.*), - ii, *ż.*, *Vd.* bogazhaſtvu, boguslushnoſt, religionſtvu; *Sr.* 1. bohuſwujownoſcj; *Rg.* boggosctòvnos, boggosctovje, boggoljubnos, boggomillos, bogocjaſtenje; *Bs.* bogomilloſt; *Rs.* законъ (*ob.* zakon); wiara, sposób chwalenia boga, *ut* którey relii ieſteś? *Cn. Th.*, die Religion; cf. wyznanie). Religiia ieſt poznanie prawe boga i czci iemu należytéy. *Kras. Zb.* 2, 446. Masz powinności, któremi nas bóg obowiązać raczył; a od tego obowiązania wszytek pośpek nabożeństwa chrześciańskiego ieſt nazwany religiią, t. i. obowiązaniem. *Zrn. Pſt.* 3, 585. W tobie reliia ſtraciła obronę. *Zab.* 8, 191. Religiia, umieiętność służenia bogum, u pogan. *Zab.* 3, 8. Religiia *subjectiue*, którą kto ma, n. p. Pelen religii, cf. sumnienie, bogoboyność; *Sr.* 1. bohuſwujowné; *Rg.* boggosctovni, bogoxiv, bogoxivas; *Bs.* bogomilli *religiosus*. Człowiek bez religii, *ob.* ateusz, bezbożnik. RELIGIYNY, - a, - e, od religii, tyczący się religii, Religions-.

RELIKWIIA, - ii, *ż.*, die Reliquie; Relikwiie, kości świętych ludzi ku czci ich wyſtawione kościelnym zdaniem. *Cn. Th.*, *Jabł. Tel.* 35, *Rg.* sueete mocchi; *Cro.* mòchi szvete; *Rs.* мо́щи; *Ec.* оста́нки. *Moszczy albo relikwiie. *Sak. dusz.* 144. Relikwiie, słowo Łacińskie, rozumie się oſtatki, co nam święci zoſtawili. *Zrn. Pſt.* 5,

Digitized by Google

534 *b.* - §. Macają go przez ſtołek dziurawy, czy ma relikwiie domowe. *Biel. Sw.* 81, części rodzayne). RELIKWIIALNY, - a, - e, od relikwiy, do relikwiy należący, Reliquien-. RELIKWIIARZ, - a, *m.*, kości świętych schowanie, ſkrzyneczka etc., *Rg.* mocchi, shranna od mocchij, svetomocchisa; Reliquienverwahrung, Reliquienkäſtchen. Relikwiiarz ozdobiony baiorkami. *Teatr* 24 *b*, 35.

RĘMA, *ob.* Ryma. REMANENTY, *ob.* Reszta.

REMIS, - u, *m.*, REMISSYA, - yi, *ż.*, odłożenie sprawy na inszą sessyą, na inszy seym, die Verlegung einer Sache auf eine andere Sitzung, auf einen andern Reichstag.

REMISZ, REMIZ, - a, *m.*, *Rs.* ремизъ, *Germ.* die Rohrmeiſe, Niederſ. Rentmeeken, Riethmeiſe, in einigen Gegenden Remiz); sikorka Wołyńſka, *parus pendelinus*, die Beutelmeiſe, sawiesza gniazdo na końcu cienkiey gałęzi drzewa, pospolicie nad wodami; gniazdo podobne do worka; materyał iego bawełniſty z puchu oſtowego i kotek wierzbowych; sikorki te tylko Włochom, Węgrom i Polszcze właściwe. *Kluk Zw.* 2, 275, *Zool.* 229, *Rzącz. H. N.*, *Titii diff. parus minimus.* Lips. 1755. 4. REMISZOWY, - a, - o, *Ross.* ремезовый, ремезиный, Beutelmeiſen-. Remiszowe gniazdo lekarſtwem dla bydła. *Haur Sk.* 58.

REMONSTRACYA, - yi, *ż.*, przekładanie, zaſtanawianie kogo nad czym, die Remonſtration, Gegenvorſtellung, Erwiderung. Nic iuż nie pomagały żadne remonſtracye, ani upominania. *Sk. Zyw.* 1, 306.

REN, - u, *m.*, rzéka Niemce od Francyi dzieląca. *Gwagn.* 441, *Boh.* Reyn; *Vd.* Rainſki potok, Rain; *Germ.* der Rhein, Rheinſtrom, (cf. *Gr.* ῥεειν płynąć, cf. rzéka). Cyrkuł Renu górnego, der Oberrheiniſche Kreis; Cyrkuł Renu dolnego, der Niederrhein. Kreis. *Vyrw G.* 207. - §. 2) *Meton.* Ren, z Reńſkie wino, Rheinwein, n. p. Szampan, Ren, Węgrzyn, dodaie wesołey miny. *Zab.* 8, 310.

REN, RENN, - a, *m.*, RENIFER, RANGIFER, *RONIFER, *Bh.* rentař: *Suec.* Ren, *Norv.* Reensdyr, Hreinsdyr, *Lapp.* Raingo, *Angl.* raindeer, *Gall.* rangier; *Ger.* das Rennthier; *Crn.* sedlôn; *Vd.* sedlon; *Rs.* елéнь сѣвéрной (*ob.* ieleń); *Ec.* елень замóрскій; *Sybir.* нрмасыль. Renifer młody bezrogi, *Rs.* пыжикъ. Rangifer albo Rongifer, po Polſku ronifer. *Chmiel.* 1, 583. W Laponii ieſt źwierz iak koń podługowaty, ma ſkórę iak na ośle kosmatą, nogi iak u ielenia, rogi długie gałęziowate; kiedy go w sanie zaprzęgą, przez 24 godzin ubieżą na nim 30 mil Niemieckich. *Gwag.* 433, *Ceruus tarandus. Kluk Zw.* 1, 296, *Zool.* 371. Co dawni Polacy nazywali łosiem zamorſkim, to zupełnie inszy od łosia gatunek ieſt: naylepiey zachować cudzoziemſkie nazwiſko Renn. *Stas. Buff.* 214. Renifer rączy. *Ban. A* 3. Lasy Lappońſkie pełne raniferów. *Wyrw. G.* 546. Na górach ieſt dosyć zaiąców, renów i wszelkiego ptaſtwa. *N. Pam.* 13, 32. Samica renifera, *Syber.* зыженка. Skóra młodego renifera, *Rs.* пыжикъ. RENOWY, RENIFEROWY, - a, - e, Rennthier-. Reniferowe ſkóry garbowane, *Rs.* рóвдуга, *Syb.* роллуга. Reniferowe ſkóry nóżne, *Syb.* кнсы, камасы.

RENDEZ-VOUS, *ob.* *Zrok. RENEGAT, z poturczony. *Mit. Obs.* 310; *Rs.* вѣроотступникъ, (*Turc.* ماز ای).

RENETKA, - i, *ż.*, *z Franc.* reinette, reine, *Angl.* rennetting, die Renette, gatunek iabłek.

RENOWACYA, *Sk. Zyw.* 1, 399, *ob.* Odnowa, Odnowienie.

RENSKI, - a, - ie, od Renu rzéki, Rhein-; *Bh.* Reynſký, Reyni; *Crn.* rajnsh. Między winami Niemieckiemi pierwsze otrzymuie mieysce wino Reńſkie. *Krup.* 5, 106 *et* 107, *Vd.* Rainſku vinu; *Rs.* рейнское, рейнвейнъ; *Ec.* рéйнское вïно, *ob.* Ren). Reński, Ryński, z 4 złote Polſkie; *Vd.* rainish, goldinar; *Cro.* ranyichki; ein Florin.

REPARACYA, - yi, *ż.*, naprawa, *Rs.* чúнка; die Reparatur, Ausbeſſerung. Potrzebował zamek, od nieprzyiaciół nadpsuty, reparacyi. *Nar. Hiſt.* 5, 248. REPAROWAĆ *cz. ndk.*, zreparować, wyreparować *dk.*, naprawiać, ausbeſſern. Drogi reparowane. *Kras. Pod.* 2, 123.

REPETOWAĆ, *ob.* Powtarsać. REPETYCYA, *ob.* Powtórzenie, Powtarzanie. Zegar z repetycyami, eine Repetiruhr; *Slo.* opakugice hodini. W Muzyce repetycya, znak położony na końcu części, która się ma powtarsać, znak powtórzenia. *Mag. Mſk.*, Wiederhohlungszeichen.

REPLIKA, z Odpór słowny, zbiianie albo sbicie mowy czyiéy. *Cn. Th.* 603, *Rs.* опонриваніе.

REPREZENTACYA, - yi, *ż.*, *przedſtawienie, przekładanie przed oczy, okaz, *Rg.* prikazanje, ſkàza; *Cro.* peldokaza; die Repräſentation, Vorſtellung. W sakramencie tu, onego co się tam działo, iakaś reprezentacya albo wyrażenie, albo okazanie bywa. *W. Poſt. W.* 227. Reprezentacya sztuki iakiéy na teatrze, dawanie iéy, granie iéy. - §. upominanie, przełożenie, die Erinnerung, Vorſtellung. Stało się to przeciwko wszelkim reprezentacyom. *Sk. Zyw.* 2, 147. - §. Reprezentacya, reprezentowanie drugiego, das Repräſentiren. Niepodobieńſtwo znaydowania się wszyſtkim na obradach kraiowych, saſtąpiła reprezentacya narodowa. *Gaz. Nar.* 1, 101. Cała reprezentacya narodu Polſkiego była w seymie. *Uſt. K.* 2, 268. - §. Reprezentacya czyia powierzchna, poſtawa, figura, das Aeußere, die Figur. Powagę przyswoitą urzędowi zachować ma; ale tak, iżby zbytecznością reprezentacyi podległych sobie nie srażał. *Kras. Pod.* 2, 203, cf. prozopopeia. REPREZENTOWAĆ *cz. kont.*, *przedſtawiać, *Rg.* slikkovati; *Cro.* polduvati; vorſtellen. Nigdy tak śmieszna rzecz być nie może, opowiedsiana, iak reprezentowana. *Zab.* 12, 264 *Dudz.*

REPUBLIKANIN, - a, *m.*, członek wolnéy Rzpltéy, der Republicaner; *Vd.* republikanar, vkupsloshtvenik; *Rg.* ſkupnovlàdalac; *Rs.* республикáнецъ *f.* Republikantka. REPUBLIKANTSKI, - a, - ie, od wolnéy Rzpltéy, republicaniſch; *Vd.* republikanarſki, vkopsloshtveni; *Rs.* республикáнскій.

*REPUGNANCYA, n. p. Miałem od tego wielką repugnancyą, z wzdryganie, hidzenie, brzydkość, odwrócenie, niechęć. *Cn. Th.*, wſtręt, Widerwillen, Abſcheu, Abneigung.

REPUTACYA, - i, *ż.*, dobra sława, imię, słynienie, *Vd.* póshtenje, Ruhm, guter Ruf. Kłamca ieſt magazynem wiatru i nieprzyiacielem swoiéy reputacyi. *Zab.* 5, 32, cf. słuch. REPUTOWANY, - a, - o, sławny, słynący, *Vd.* poshten, poshtuvatliu, berühmt.

REŚCIK, RESZCIK, - a, *m.*, *dem. nom.* Reſt, ein Reſtchen, kleiner Reſt. *Haur Sk.* 161.

RESPEKT, - u, *m.*, poważanie, uszanowanie, die Achtung, Hochachtung. Przebacs płci piękna zbyt śmiałym wyrazom, Macie nas swoim podległych rozkazom, Lecz

Digitized by Google

respekt prawdzie nie może przeszkadzać. *Kras. Mysz.* 40. Cicho Waści! miéy na respekt baczność. *Teatr* 3 *d*, 20. Gdy gaszek umie szafirkować, iuż w respektach, i iest upragniony za męża. *Mon.* 73, 592, iuż w znaczeniu, iuż ma łaskawe względy. – §. Respekt na co, = wzgląd, odglądanie się na co, die Rückſicht auf etwas. Przełożeni respekt na słabe iego zdrowie mieli. *Sk. Zyw.* 1, 337. Respektami się uwodzić; na ludzie się oglądać. *Cn. Ad.* 535, auf das Anſehen der Perſon achten. Respektów u boga niemasz. *Cn. Ad.* 27, bóg ludźmi nie brakuie, bey Gott gilt kein Anſehen der Perſon. RESPEKTOWAĆ na co *med. ndk.*, względać, oglądać się na co, Rückſicht nehmen. Bez ręku i beż oczu sędziego maluią Rzkomo tym respektować i brać zakazuią. *Jag. Gr. A* 3. Bynaymniéy na urodzenie swoie nie respektuiąc. *Sk. Zyw.* 1, 393. – §. Respektować kogo, czcić, poważać, szanować, w uszanowaniu mieć.

RESPIRACYA, *ob.* Dech, oddech, oddychanie, tchnienie.

RESSORY, *ob.* Sprężyny.

RESTAUROWAĆ, n. p. Po onym upadku reſtaurowany iest rodzay ludzki. *Salin.* 4, 1, na nowo naprawić, poprawić, odnowić. RESTAURACYA, *ob.* Odnowa, Poprawa, Naprawa.

*RESTY *plur.*, n. p. Jagiełło po wszystkim króleſtwie mandaty szaurami pozawleczone, które Polacy od tych szaurów *reſtami* z Łacińſka zowią, rozesłał. *Krom.* 445, cf. Wici, die alten königlichen Mandate, die mit Schnüren (*Lat.* Reſtis) zuſammen gebunden waren.

*RESTYTUCYA, wrócenie cudzych rzeczy. *Sak. Persp.* 9.

RESZT, – u, *m.*, *Gall.* reſte, *Ital.* reſto, *Lat.* residuum, reſtantia, *Germ.* der Reſt; *Boh.* oſtatek, zbytek (*ob.* zbytek, zbywa co); *Sor.* 2. reſt; *Sor.* 1. zbótk, powoſtahnki; *Vd.* oſtajezha, oſtanik, oſtalu, zhresoſtava, shresoſtanik, oſtanſtvu, pobrank (cf. pobierki), sadoſtanik; *Cro.* rèſt, zasztavek, osztanek, osztala, osztali; *Dl.* oztalo; *Bsn.* oſtalo, oſtatak, oſtak, oſtaçi, oſtavçi, marrive (*ob.* mierzwa); *Rg.* oſtàtak, oſtànak; *Rs.* дóстaль, остaль, остáтокъ, остáточекъ, поскрёбокъ, подскребокъ, поскребышь, поскребышекъ, одонье, одóньице, недоборъ, недоúмка, недоúмочка, прочíй (cf. doiąć, doymować, cf. prócz); *Ec.* остaнокъ, остáпокъ, остáнцы, (*Ec.* остáнки, мóщи relikwiie); oſtatnia, oſtateczny oſtatek, das Aeußerſte, das Letzte, was man noch übrig hat. Widzą, że źle, i o reszt im idzie. *Leszcz. Cl.* 57, na oſtatnią przyszli, przywiedzeni na hak, aufs Aeußerſte gebracht. *Pasz. Dz.* 121. Ci, co nazbyt buczno i hoynie żyią, prędko do resztu przychodzą. *Bud. Ap.* 33. Resztem czynić, resztem gonić, = oſtatnim gonić, oſtatne ważyć, das Letzte daran ſetzen, das Aeußerſte wagen. *Rys. Ad.* 61. Jeszcze nie zginie, choć kto resztem goni. *Wad. Dan.* 266. Wioſki ſkaczą galardy, aż my prędko resztem goniemy. *Fal. P.* 2. Nie trzeba się dziwować onym wiekom, wszyſtko resztem goniącym, otworzyła się droga przez morze nawet. *Warg. Kurc.* 12, na wszyſtko odważnym). Oyczyzno utrapiona, nie mogłaś się bronić, Aże-ć przyszło tym resztem oſtateczným gonić. *Tward. W. D.* 184. RESZTA, – y, ż., RESZTKA, – i, ż., *dem.*, oſtatek, co się zoſtałe, co z czego zbywa, nadmiar, der Reſt, der Ueberſchuß. Przynieść mi tę resztkę wina. *Teatr* 55 *e*, 20. Proszę do siebie, tam mi Wc Pan resztę z łaſki swoiéy dopowiesz. *Teatr* 26, 62, koniec hiſtoryi). Na borg nie ma rozdawać urzędnik, bo reszty szkodliwe są. *Haur Ek.* 14, resztuiące długi, remanenta, niedobory). – *Arith.* Reszta, liczba pozoſtała po wyięciu mnieyszéy liczby z większéy. *Sol. G.* 3, 79, *Łęſk.* 2, 6, *Jak. Mat.* 1, 19. – §. *adv.*, do reszty, ze szczętem, doszczętnie, zgoła, zupełnie, vollends, ganz: lich. Pożycza od imaginacyi tego, czymby do reszty zepsuł tych trochę przymiotów, któremi go przyrodzenie obdarzyło. *Mon.* 70, 730. – Na resztę, = na koniec, endlich. Niechże się na resztę dopytam, o co chodzi. *Teatr* 52, 19. Na reszcie, w reszcie, z resztą, = co do reszty, *Sr.* 2. wo ſbutnem; *Vd.* oſtanezhnu, oſtaunu, za oſtalu, poſtaunem, zhes tu; *Cro.* odosztalòga; *Bs.* odoſtaloga; übrigens. To wyiąwszy, z resztą człowiek bez porównania. *Teatr* 17, 40. Ten, który się naybardziéy zaklina, naywiększy iest oszuſt, zwodziciel, odrwisz, i nie wiem co na reszcie. *Teatr* 15, 63. A na reszcie, za kogo mnie Wc Pan bierzesz? *Teatr* 15, 64. O nieboszczyku zapomnieć, to z resztą niema się czego turbować. *Teatr* 15 *c*, 4. Gdy nie zmiękczysz serca w niewieście, Ten iéy odemnie powiedz wiersz w reszcie. *Zab.* 14, 229. W reszcie co mi się tam w cudze wdawać rachunki? *Teatr* 53, 24. W reszcie choćby i przyszedł, iuż mniéy dbam o niego. *Teatr* 36 *c*, 105, nawet, daymy, mnieysza o to). Nie śmieycież się proszę, Śmieycież w reszcie, mimo wasze śmiechy, Przecięż ia powiem, co robiły mnichy. *Kras. Mon.* 11. RESZTOWAĆ co komu *med. ndk.*, resztę winnym zoſtawać komu, reſtiren, einen Reſt ſchuldig bleiben. Dziesięć talerów resztuie. *Tr.* Resztuiący, pozoſtały ieszcze, reſtirend; *Sr.* 1. zbótni (cf. zbytni); *Vd.* zhriesen, oſtanezhen, oſtan, saoſtan, zhriesoſtan, oſtajezh, sadoſtanezhen; *Bs.* oſtali, oſtajni; *Rs.* достальный, доúмочный, недоúмочный.

RETA ziele, *Brzoſt. duch.* 29, *Pam.* 85, 568, *ib.* 85, 1, 2012, *N. Pam.* 12, 289, *ob.* Marzana.

RETENTA, – ów, *plur.*, długów oſtatki, niedopłacone summy, Rückſtände, rückſtändige Gelder. Sposób dochodzenia retent Rzpltéy należących. *Vol. Leg.* 3, 5. RETENTOWY, – a, – e, resztuiący, niedopłacony, rückſtändig. Retentowe pieniądze. *Tr.*, remanent.

RETOR, – a, *m.*, *ob.* Mówca, wymówca, krasomówca, *Ec.* рeчeмóчецъ, cf. Rzecznik. Retorykiem ieſtem, *Ec.* рúторствую. RETORYCZNY, – a, – e, RETORYCKI, – a, – ie, *Sk. Dz.* 274, *ob.* krasomowczy. RETORYKA, – i, ż., sztuka porządku i ozdoby mowy ludzkiéy. *Pir. Wym.* 105, die Redekunſt; *Slo.* wimlawnoſt; *Sr.* 1. retjnimoſeje hutjwa; *Vd.* govorna viednoſt; *Cro.* leposzlovka; *Rs.* красорѣчie; *Ec.* рúторство, рúторíчество, вѣтíйство. Auguſtyn posłany był do Medyolanu, aby tam czytał retorykę, t. i. naukę ozdobnéy rzeczy. *Biel. Hiſt.* 160. – §. pewna klasa szkolna, die Claſſe in der Schule, wo die Rhetoric docirt wird. Jeſt w retoryce. *Tr.*

RETORTA, – y, ż., naczynie chemiczne do przepędzania spirytusów. *Kluk. Kop.* 2, 316, *Vd.* gushba; *Rs.* горáлка; die Retorte; bania zakrzywiona. *Krumł. Chy.* 51.

RĘTSZY, *ob.* Rączy.

RETY! *Teatr* 53 *b*, 71 *et* 11 *a*, 3, *ob.* Rata!

RETYRADA, *ob.* Odwrót, Odwód. *Jak. Art.* 3, 305. – §. Przechód, prewet, dwór, ganek, *Rs.* заходъ; Abtritt. *Reityraty. *Haur Ek.* 7.

REU-

Digitized by Google

REUBARBARUM, *ob.* Rum Turecki.

REWANŻ, *ob.* Odwet. REWANZOWAC, *Gor. Dw.* 45, powetować, odwetować.

REWELACYA, *ob.* Objawienie, Zjawienie.

REWERENDA, - y, *ż.*, żupan księży, suknia księża, cf. sutana, der Prieſterrock, die Reverende. Księża Rzymscy w palendrach i rewerendach chodzą. *Sak. Ok.*, *Gil. Pſt.* 41 *b.* Nie są u boga płatnieysze fałszury, a niżli uczciwe rewerendy. *Zrn. Pſt.* 2, 366 *b.* Bóg go chciał mieć żołnierzem, i położył na ramiona iego, miasto rewerendy, karacenę. *Birk. Chod.* 37. Czemu się wstydamy kaptura mistrzowskiego, abo bakałarskiéy rewerendy? *Falib. O.* 3. - §. Dziś wolno żydowi ubrać się w rewerendę, za doktora się udawać i leczyć. *Petr. Pol.* 414, w doktorską suknią, Doctorrock. - *Meton.* Tak dziś zły wiek wszędy, Zwykł potwarz na niewinne rzucać rewerendy. *Teatr* 42 *c*, 7, na duchownych.

REWERS, - u, *m.*, saświadczenie na piśmie, że co uiszczono, kwit, der ſchriftliche Revers. - §. b*) Powtórnym rewersem oddaie Wc Panu uniżoność czołobitną. *Boh. Kom.* 4, 328, drugi raz, zum zweyten Male. - §. 2) Rewers, gatunek materyi, Fries, ein rother Zeug zum Unterfutter. *Tr.* Czerwone materye, rewersy, kuczbaie. *Haur Sk.* 520.

REWIIA woyſka. *Pam.* 83, 2, 59, *ob.* Popis. REWIZYA, *ob.* Przezieranie, przeglądanie, przetrząsanie, *Rs.* переносъ, пересборъ, пересмотръ. Rewizya, druga korrekta, *Rs.* сводка; Rewizya processu, *Ec.* посуждéніе, пересудъ. REWIDOWAC, *ob.* Przezierać, przeglądać, przetrząsać.

REWOKACYA, Rewokowanie, *Mon.* 71, 214, *ob.* Odwoływanie, *ob.* Odwołać.

REWOLUCYA, - yi, *ż.*, przerzut, eine Revolution. - *Polit.* Znaczna odmiana rządu; albo wzruszenie narodu. *Kras. Zb.* 2, 449, *Uſt. K.* 2, 229. Wszelka znaczna odmiana bądź względem ſtanu rządu, bądź względem ſtanu narodu, iest rewolucyą. *Uſt. K.* 2, 129.

REY, - eiu, *m.*, rey w tańcu. *Niem.* der Reihen, Reihentanz; *Sr.* 1. reja, reya taniec, reyuyu tańcuię, reiwaci tańcować; *Sr.* 2. reja. *Crn.* raja, (2. raja, rida, *s* rzęd, cf. *Ger.* Rädel=, *Ital.* ridda, *Angl* ridye, *Eſtn.* ridda, *Hebr.* ערך erech, *dispositio*, *Gr.* ῥεζω, *Lat.* rego; *Crn.* rajam, *s* tańcuię; *Crn.* rèj, raj, *ob.* ray); *Vd.* raj, raji, raja, pleſs, *s* taniec; *Vd.* rajati, plesati, *s* tańcować; *Vd.* rajni moiſter, *s* tancmiſtrz; *Vd.* rajishe, *s* taneczna sala; *Vd.* raini, odvmerti, povmerti, *s* zmarły, *ob.* ray); (*Rs.* рáешъ paradys na teatrze; prysma; latarnia magiczna); przodkowanie abo marszałkowanie w tańcu, piérwssa para, *Rs.* хоровóдъ, хоровóдъ (cf. korowody); die Führung des Reihen, das Vortanzen, der Vortanz. Władysław saméy Cesarzowéy naprzód dał rey wodzić, w tańcu. *Tward. Wł.* 149. Rey wiedzie, *choragum agit. Rys. Ad.* 60. Wiedzenie reiu, *Sr.* 1. reyerna. - *tr.* Rey, *s* przodek, przednie mieysce, czoło, Vorrang, Vorzug. Nareiu, *s* na czele, an der Spitze. Srogi Rhamnus na reiu Herników na Samniczyki uderzył. *Stas. Num.* 1, 86, *à la tête.* - *tr.* Rey wodzić, przewodzić, den Anführer machen, anführen. Judasz ieden z uczniów Pana, rey wodzi na czele swawolnéy kupy. *Zach. Kaz.* 1, 309. Herszтom nie zawsze trzeba wierzyć, gdyż rozumieią, że maią nad inne rey wodzić. *Goſt. Gor.* 118. Zaczyna przed swoiemi sąsiadkami wszystkie reie wywodzić. *Mon.* 71, 111. Dusza powinna rey wodzić nad ciałem. *Pilch. Sen. liſt* 1, 99, panować nad nim, über ihn herrſchen. Rey między inszemi dzierżeć. *Gliez. Wych. K* 6, *ob.* prym). REY, - cia, *m.*, rey wodzący, *propr. et impr.*, przewódzca, der Vortänzer, Anführer; *Sr.* 1. reyow wedník, (reyuwać tanecznik, *Vd.* rajavus, rajavec, rajar); *Cro.* kolovod, pleszovod; *Bsn.* kollevoghja). Za dawnych przodków tego reiem zwano, Kogo do iakiéy sacnéy sprawy piérwszym znano; To iawnie pokazuie, iże ci *Reiowie* Byli wielu poczciwych spraw dawni wodzowie. *Papr. Gn.* 703, *Cro.* redovod, *ob. Niem.* Rädelsführer.

REYTSZUL, - u, *m.*, REYTSZULA, - i, *ż.*, szkoła ieździecka, żywcem z Niem. die Reitſchule; *Vd.* pojesdishe, jesdna ograja; *Rs.* манéжъ, maneż, *Jezdnica. X. Kam.*

*REŻ, *G.* rży, *ż.*, *Bh.* reį, reyį; *Sr.* 1. roj; *Sr.* 2. reiſch, *G.* rſchi, *dem.* reiſchka; *Crn.* ersh, *G.* shy; sorahèza; *Vd.* ersh, hersh, gersh; *Cro.* hers, ers, (pira, *s* zboże; cf. pirog); *Dl.* arx, raax; *Hg.* roz, ros, roze; *Bsn.* rasg, snit; *Rg.* raax; *Sla.* rás, ràx, hràx; *Rs.* рожь; (*Russ. obs.* нúра, *ob.* pirog); (*Rs.* рýжный obroczny, *Ec.* рýга obrok *qu. v.*); *Suec.* Rog, *Eſthon.* ruchit, roet, *Wallis.* rhyg, *Lat. med.* rogga, *Angl.* rye, *Ger.* der Rocken, (cf. *Ger.* Gerſte, Hirſe, *Pers.* erzen *milium*, cf. wrzos; cf. ryż, *Ger.* Reiß, oryza, *Arab.* araz); - żyto, das Rockenkorn. Reż, iest to *żyto (*s* zboże) każdemu znaiome, od którego rżany chléb zowią. *Cresc.* 160. Czasem z pszenicy bywa reż, a ze rży kostrzewa. *Cresc.* 78, *Vol. Leg.* 2, 1291. Pszenica na wilgotnym mieyscu wyradza się, tak że za trzecim sianiem obraca się w reż abo w żyto. *Syr.* 928. - *Prov.* Nie będzie z téy rży mąka. *Cn. Ad.* 554, nie będzie z tego nic). *Pot. Pocz.* 432, *Rys. Ad.* 49; *Slo.* ne bed'e ſ teg reji muka. - §. Krowia reż, *ob.* Krowi. - Pochodz. **nareżyć*, *r-żany.*

RÉZA, *ob.* Ryza.

REZERWA, *s* zachowywanie sobie, warunek, das Vorbehalten. - *Milit.* odwód, *Sla.* ostavak. REZERWOWAC sobie, *s* zachowywać sobie, warować sobie.

REZOLUCYA, - yi, *ż.*, postanowienie u siebie, umyślenie, *Vd.* sklenitje, doslozhik, doslozhenje; der Entſchluß. Rezolucya iest obrana z rozsądku droga do dokończenia swych zamysłów. *Lub. Roz.* 462. Czasem bywa pierwéy w gabinecie rezolucya, niż w senacie deliberacya. *ib.* 453. W przytomności rodziców dam ostatnią rezolucyą, za kogo póydę. *Teatr* 6 *b.* 66. - §. Rezolucya, *REZOLUTA, - y, *ż.*, *Rs.* рѣшительность, odważność, der Muth. Żołnierzowi męztwa trzeba i rezolucyi wielkiéy. *Star. Ryc.* 10. Ze ślepą rezolutą ruszywszy się w głowę Moſkwa w górę uderzy na piechotę swę. *Tward. Misc.* 22. Rezoluty iego się lękał. *Birk. Zbar. D.* 2. REZOLUT, - a, *m.*, niedługo się namyślaiący, odważny, gotowiec, *Rs.* хватъ (*ob.* chwycić), ein reſoluter Menſch, der nicht viel mit ſich ſcherzen läßt. Na razy niebespieczne i fortuny obie iednakowo rezolut. *Tward. Wł.* 97. REZOLUTNY, - a, - e, - ie *adv.*, determinowany, prędko umyślaiący, reſolut, entſchloſſen, *Rs.* хватскій, рѣшительный. Dyskurs ten miał w umysły nasze wpoić zdania rezolutne i filozoficzne. *Mon.* 76, 451. REZOLWOWAC się *recipr. ndk.*, namyślić się, postanowić u sie-

Digitized by Google

bie, odważać sobie, ſich zu etwas entſchließen. - §. Rezolwować iaką kweſtyą, iakie problema. *Uſtrz. Alg.* 50, rozwiązać, eine Frage auflöſen. *Uſtrz. Alg.* 5, *Vd.* ſkleniti, resolvirati.

REZONOWAĆ *cz. ndk.*, rozumować, raiſonniren. Każdy rezonuie nad rzeczą podług swego poięcia. *Gaz. Nar.* 1, 524, *Teatr* 39, 251. REZON, u. p. tak dobry rezon każe. *Mon.* 75, 679, *Gall.* raison; cf. rozum, cf. racya.

REZYDENCYA, - yi, *ż.*, pomieszkanie pańſkie, cf. dwor, *Rg.* ſtanovanje, ſtán (cf. ſtanowiſko, ſtancya); die Reſidenz, der Wohnort, die Wohnſtadt eines groſſen Herrn. Rezydencya krolewſka, *s* ſtolica, die königliche Reſidenz, Reſidenzſtadt. Miaſta wielką liczbą ludzi i rezydencyami pańſkiemi ſławne. *Sk. Zyw.* 1, 393. REZYDENT, - a, *m.*, poſeł pewnéy rangi przy dworze zagranicznym, ein Reſident. Rezydent Cesarſki zawsze zwyczaynie u porty mieszka. *Kłok. Turk.* 105. - §. senator kraiowy przy boku królewſkim urzędownie bawiący, ein Senator, der ſich beym Könige gegenwärtig aufhalten muß. Rezydenci przy boku naszym na dwa lata. *Vol. Leg.* 5, 674. REZYDOWAĆ *med. ndk.*, mieszkać gdzie, pomieszkanie swoie mieć, *Rg.* ſtanovatti, pribivati; reſidiren. Przeieżdżał przez dobra, w których rezyduiesz przez lato. *Teatr* 38, 295.

REZYGNACYA, *ob.* Zrzeczenie się, uſtąpienie, *Bh.* wzdawek (cf. wzdawać).

R O.

ROB, - u, *m.*, sok zgęſtwiony, aptekarſkie powidło. *Kluk Rosl.* 2, 225, *Cresc.* 447, in der Apotheke: eine Salſe, ſzalsza.

*ROB, *RAB, - a, *m.*, niewolnik, der Sclave. *ROBA, - y, *ż.*, niewolnica, die Sclavinn; *Slo.* rab *captiuus*, rabſtwi *captiuitas*; *Mor.* roba dziewka służąca, robiſko dziewczyſko; *Boh.* robě, dítě dziecię, otroczę; poroba, poddanoſt niewolſtwo; *Cro.* ròb *mancipium*, *f.* robinya; *Cro.* robsztvo, *s* niewola; *Dl.* rob, *s* niewolnik; *Dl.* rabiti *ancillari*; *Hg.* rab *captiuus*; *Hg.* rabsagh *captiuitas*; *Bs.* ròb, susgjagn, *s* poddany, niewolnik, *f.* robigna *captiua*; *Bs.* raba *ancilla*; *Bs.* zarobiti, *s* zabrać w niewolą, cf. zarobić; *Rag.* rab *famulus*, rába *ancilla*, rabúgljak *verna*, ròbigna *serva*, robſtvo *captiuitas*, rabètina *vilissima famularum*; *Sla.* raba *ancilla*; (*Sla.* roba, *s* towar; *Vd.* roba, riezle, *s* rzecz; *Sr.* 1. parob wyrzut, brak); *Rs.* рабъ, *f.* раба, рабыня; *Rs.* ребёнокъ, робёнокъ, ребёночекъ dziecko niſkiego urodzenia, рабольпность, рабольпіе, рабольпство niewolſtwo, робѣть, обробѣть tchórzeć, робость tchórzliwość; *Rs. obs.* робити niewolnikiem uczynić, podbić sobie, *ob.* rabować, *ob.* rubieć; *Ec.* рабичищъ syn niewolnika, рабóта *seruitudo*, рабóтаю robotuię *seruio*). - Niewolnica. *Budn. Genes.* 16, 1, „*not.* właściwie: Roba; ale nie wiem, czemu tego słowa iuż Polacy nienayrzą, ano ieſt cudne, od roboty rzeczone“). Rab boży, t. i. sługa boży. *Pim. Kam.* 7. Roby i niecnéy niewiaſty nie poymie sobie za żonę. 1 *Leop. Lev.* 21, 7, szkortu. 5 *Leop.*).

Pochodz. *robić*, *robota*, *roboczy*, *robotny*, *robotnik*, *robotnica*, *parobek*; *dorobić*, *dorobek*, *narobić*, *obrobić*, *odrobić*, *porobić*, *przerobić*; *urobić*, *rozrobić*, *zarobić*, *zarobek*, *zrobić*; *wyrobić*, *wyrobek*, *wyrobnik*; *cf. rabować*, *rubież*

ROBA, - y, *ż.*, *z Franc.*, ſuknia, osobliwie damſka, eine Robe, ein Kleid, Damenkleid. Sama sobie garniruie nową złotą robę. *Teatr* 48 *b*, 13.

ROBACZEK, *CHROBACZEK, - czka, *m.*, *dem. nomin.* Robak, das Würmchen; *Sr.* 2. wążka. Słyszcie mnie małe robaczki, Co oblatuiecie krzaczki. *Groch. W.* 345. Ś. Jana chrobaczki. *Syr.* 1344. Młodziuchny robaczek, a drzewo toczy. *Birk. Chod.* 37. Dla nas nędznych chrobaczków. *W. Poſt. W.* 44. Ludzie, nędzne robaczki. *Teatr* 6, 31. - *blandè*; Nie, robaczku, ia tylko chciałem tak żartować, To się ciebie nie tyczy, bądź uspokoioną. *Niemc. P. P.* 69. (*Bh.* robátko, děťátko dzieciątko, *ob.* *rob). ROBACTWO, CHROBACTWO, ROBASTWO, - a, *n.*, *collect.*, robaki, Gewürme; *Boh.* jiſala, jiſalka; *Rs.* рáдь, рáды (*ob.* gadzina); robactwo przewięzisto, nacinane, łażące, latające, *insecta. Cn. Th.* Puszczę na domy twoie chrobactwo. *Bud. Ex.* 8, 21; Chrobactwo i szarańczę. *Papr. Ryc.*, *Stryik.* 321, *Biel.* 164. Rybitw kładł na wędę robaczki. *Papr. Kol. J* 2, nętę, ponętę). Nigdy się nie przewlóczyła, robactwu się nie bardzo sprzeciwiaiąc. *Sk. Zyw.* 1. 112, wszom się nie bardzo sprzeciwiaiąc. *Zygr. Pap.* 152, Ungeziefer. ROBACZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, robaczkom podobny, *vermiculatus. Cn. Th.*, wie kleine Würmer, wurmartig. ROBACZLIWY, *CHROBACZLIWY, - a, - e, od robaków toczony, czerwiwy, wurmſtichig. Nasienie do siania ſtare lepsze bywa, by tylko nie chrobaczliwe. *Syr.* 450. Ktoby się nie oszukał pięknym kolorem owocu, wewnątrz robaczliwego. *Teatr* 19 *a*, 56. Robaczywe iabłka. *Zaw. C.* ROBACZYWIEĆ *neut. ndk.*, robaczywym być, od robaków być toczonym, wurmſtichig werden. Jeżeli na sawiązki ſtrąków grochowych miodowa padnie rosa, robaczywieią. *Kluk Rosl.* 3, 212. ROBACZNY, - a, - e, pełen robaków, voll Würmer. Przyiechał do wody bardzo śmierdzącéy i robacznéy. *Biel.* 572. Kwas robaczny, *acide bombique*, Raupenſäure, otrzymuie się z brzuszka iedwabników, przez wyciśnienie, lub przez alkohol. *Mier. Mecr.* ROBACZY, - a, - e, od robaków, Würmer-. Achilleyſkie córy, gdy z Muzami pocierać się śmiały, Uyrzą po sobie pluſki robacze i wężowe ſkóry. *Tward. Daf.* 80. ROBACZYNA, - y, *ż.*, biedny nędzny robak, ein elendes Würmchen. ROBACZYSKO, - a, *n.*, szpetny, ohydny robak, ein häßlicher Wurm. Robaczyſko sprosne. *Papr. Kol. J* 2. ROBACZYWOŚĆ, - ści, *ż.*, toczenie od robaków, *vermiculatio. Cn. Th.*, die Wurmſtichigkeit. ROBAK, *CHROBAK, - a, *m.*, *Bh.* chrobak; *Slo.* chrobak, maſſni czerw *termes*; *Sr.* 2. wałe, hujanz (cf. gąsienica), ſchabl; *Cro.* kukèc, glista (cf. gliſta); *Bs.* robak, cmogl, çerv; *Sla.* cêrv, cêrvak; *Rs.* червь, червякъ; czerw, der Wurm. Robaki są zwierzęta mało bardzo ruchawe, miękkie, żadnych kości, chrząſtek, ani ości nie maiące; część im iaka odcięta, odrasta nazad albo osobnym ſtaie się robakiem. *Zool.* 85, *Kluk Zw.* 4, 405. Z orzechów robaczywych wyłuszczywszy iądra schować na oléy, boby ich chrobacy doiedli, gdyby w ſkorupach były. *Cresc.* 405, *Pasz. Dz.* 8 Chrobak pogryzie ie. *Radz. Jes.* 51, 8, *Sax. Porz.* 158 Robacy w brzuchu, żołądku, kiszkach, *ob.* Gliſta. Ro

Digitized by Google

bacy w mięsie, *ob.* Pandry. Robacy w sukniach, książkach, *ob.* Mól. Robacy w brzuchu końskim, *ob.* Rupie). Uszny robak, *Vd.* vushetnjak, shtrigla, shtrigalza, shtrigavisa). Liszki albo gąsienice owadu, niewłaściwie nazywamy robakami. *Kluk Zw.* 4, 406. Robak w wielogrochu, *Bs.* sgisgjach). Robak w drzewie, *ob.* Czerw. - *fig.* Każde drzewo ma swego robaka. *Kras. Liſt.* 55, każdy ma swego móla). Zły robak, co ściany psuie, ale nie lepszy, który winnice. *Kosz. Lor.* 95 *b.* Myśl ci mą odkryię, Robak sumnienia w sercu moiém wierci, ryie *Mon.* 76, 809, niespokoyność sumnienia). Człowiek próchno i syn człowieczy chrobak. *Leop. Job.* 25, 6. - *tr. fig.* Wolało się okupić miasto, żeby nie poszło wszystko w drobniuchne robaki. *Zim.* 25*o*, żeby nie było rozproszone, rozwalone, rostoczone).

ROBDYSZAN, -u, *m.*, z *Franc.*, suknia nocna, szlafrok, **der Schlafrock**. Kamizole, robdyszany. *Comp.* 705.

ROBIĆ, -ił, -i, *cz. ndk.*, Rabić *frequ.*, *Bh.* **robiti, delati** (*ob.* działać); *Sr.* 1. **robotju, jelasch, jewasch**; *Crn.* dęlam, ſturim (cf. ſtworzyć); *Vd.* delati, sdelati, djati, diem, opraulati (cf. oprawić). ſtoriti; *Cro.* delati, poszluvati, posalujem, tésam, tesim, (*Cro.* robim, porobljujem *populo*, *vaſto*, *Hg.* rablok, z rabować; *Dl.* rabiti *ancillari*); *Rg.* râbiti, rabotatti, opravgljati, poslovatti, (*Rg.* robitti *incursare*, robovatti *captivum detineri*; *Bs.* robiti, pljeniti *praedari*, robovati *esſe in captiuitate*); *Bs.* rabiti, poslovatti, djellovati, truditi *opus facere*; *Sla.* ráditi, z pracować, (*Sla.* robiti, z plundrować); *Rs.* работать, сробо́тать, дѣлать, сдѣлать, здѣлать, дѣлаю, (*Ross. obs.* робити niewolnikiem uczynić), (*Etym.* раб, *ob.* rob, cf. *etymologice Germ.* **arbeiten**. Abſg.). - §. *absolute*; Robić, pracować, działać, *Bc.* дѣ́лати. дѣю, дѣлать, творить, содѣ́лати, содѣ́лать, содѣлать, содѣлывать; **arbeiten**. Robić ieſt trudnić się pracą. *Pam. Warsz.* 3, 313 *Niemc.* Kto nie robi, darmo się cudzym potem tuczy. *Pot. Jow.* 1, 18. Kto nie robi, niech nie ie. *Cn. Ad.* 389. Jeden robi, a drugi zażywa. *Cn. Ad.* 284. Co nie robią, tym mięso; co robią, tym gnaty. *Burl. A.* 3. Kto robi, póydź do ſtołu, a kto próżnuie, za piec. *Bzow. roż.* 13. Jak kto robi, tak mu płacą. *Bardz Boe.* 49, iaka praca, taka płaca). Kto robi, ten się dorobi. *Cn. Ad.* 920. Siedzieć mi musi, robić, modlić się. *Teatr* 30*b*, 16, dukwić, dulczeć). Żadnego inszego dnia nie zna być świętego, ie*dno* niedzielę, któréy nic nie rabiał. *Baz. Hſt.* 94, świątkował). *Slo.* **kdo ne rád robi, temu vjdicki ſvátek (bodi ſu) geſt**, kto nie rad robi, temu zawsze niedziela. - Robiąc uziębnie, iedząc się spoci. *Cn Ad.* 995, przy robocie, **bey der Arbeit**. Robić, wſtydzić się nie trzeba, ktokolwiek zażywa chleba. *Cn. Ad.* 995. - §. Ja przędę i robię koło bielizny. *Teatr* 38, 28. Robię koło ziemi, oprawuię ziemię. *Cn. Th.*, **Feldarbeit thun**. Rzemieślnik ten dobrze, mocno i pięknie robi. *Teatr* 29 *c*, 55. Do wielkich dworów ten szewc rabia. *Teatr* 29 *c*, 51. Jak poznać, czy nieprzyiaciel w podkopach robi. *Jak. Art.* 2, 425, **kopie, arbeiten, graben**. Robię dla zdrowia, z przerabiam się, **ſich mit Arbeit Motion machen**. Huta robi. *Terz.* 10, nie próżnuie, cf. piec idzie). - §. Robić co, **etwas machen**. Pończochy robić. *Teatr* 27, 25, *ob.* dziać, **ſtricken**. Robię chléb, toczę bochny, formuię z ciaſta bochny, placki, kukle. *Cn. Th.*, **Brot formen, den Teig wirken, zu Broten kneten**. Człowiek dobrze zrobiony, składny, **wohl gebaut**, *Rs.* молодцова́тый. Sami łuki rabiaią, i z łukami na koń wsiadaią. *Star. Dw.* 55. Sama się robota w palcach robi, kiedy się z ochotą pracuie. *Teatr* 52, 6. Robiony, nie samorodny, nie taki, iaki był z natury, przetworzony ręką ludzką, sztuczny, **umgearbeitet, bearbeitet**. Gdybym darować miał, radnieybym dał robione śrebro, iako kubek abo nalewkę i miednicę, niźli chociaż tak wiele, w blachach. *Gor. Sen.* 37. - §. Robić komu, robić na kogo, **für einen arbeiten, auf ihn arbeiten**. Pan, na którego poddani robią. *Falib. M.* 3. Każdy na się pilniéy robi, niż na drugiego. *Sk. Kaz.* 373, cf. cudze ręce lekkie). Ręka nie iedno sama sobie robi. *Rey Pſt. Bbb* 1. Człowiek musi sobie robić, bo gęba chce ieść. *Bud. Prov.* 16, 26. Jeden grzech na drugi robi. *Sk. Zyw.* 2, 157, drogę toruie drugiemu). - §. Robić rzemiesło, **ein Handwerk treiben**. Któryby rzemieślnik zabił psa, ten rzemieślnik musi przeſtać robić. *Modrz. Bax.* 23. Bękartowie rzemiesła nie mogą robić. *Glicz. Wych. B* 4 *b*. Jeśliby rzemiesło mąż robił, i tym się żywił, tedy naczynie dziedzictwem będzie. *Szczerb. Sax.* 141. Juſtynus robił ciesielſtwo, wszedł na cesarſtwo. *Stryik. Gon. J* 3. Tkaczki, sukienniczki, ieśliby same z dziewkami tkactwo robiły, któregoby mąż nie robił, tedy ono naczynie do gierady należy. *Szczerb. Sax.* 141. Robić fortunę. *Teatr* 7 *c*, 6, subſtancyą, *ib.* 17 *c*, 51, zbierać, zbiiać, zgromadzać bogactwa, dorabiać się, **ſich ein Vermögen machen, Reichthümer zuſammen bringen**. Rób maiątek uczciwie. *N. Pam.* 14, 263. Człowiek poczciwy nie robi wielkiéy fortuny. *Mon.* 76. 181. - Komplimenta robić. *Teatr* 51 *c*, 23. Żart sobie z ludzi robić. *Zab.* 12, 121, *ob.* ſtroić, **ſich einen Spaß mit jemanden machen, Scherz mit ihm treiben**. - §. Robić bilę, zrobić bilę, we grze bilaru, t. i. wpędzić ią do dziury. *Mag. Mscr.*, **einen Ball machen**. - §. Robić czym, **mit etwas arbeiten**. Robiłże z zyſkiem memi pieniędzmi? *Teatr* 7 *c*, 41, obrócilże ie zyſkownie?). Jak się tylko dziesiątka czerwonych dorwie, co tchu dzień i noc niemi robi. *Teatr* 7 *c*, 42. Talentem robić trzeba, gdyż mało różności Zakopany depozyt od ſkrytéy mądrości. *Kchw. Fr.* 133, *Leop. Math.* 25, 16. Biletami bankowemi wszyſtko ieſt ukryto, i nikt nie może doyść, czym bank robi, i iak wiele na czym zarabia. *Pam.* 84, 870. Głową robić. *Cn. Th.*, **mit dem Kopfe arbeiten**. Kiedy myślą robię, wpadł mi ten koncept nie naygorszy w głowę. *Paſt. F.* 105. Pomiędzy samych namiętności tłumem Robim na szczęście cnotą a rozumem. *Zab.* 16, 181. W znakomitéy sztuce iakiéy biegłością, na sławę robi. *Pilch. Sall.* 5, sławy się dorabia). Szczérze gębą robiemy, bo nikomu nie trzeba wſtydzić się u ſtołu. *Teatr* 42 *Da*, iemy, **wir arbeiten mit dem Maule**, z eſſen. Darmo z tobą słowy robiemy, trzeba cię dać na męki. *Birk. Gl. K* 43, dysputuiemy się z tobą). Pożytku niemasz, acz charty robiemy. *Bielaw. Myśl. D.* Szablą albo kopiią robić. *Karp.* 4, 16, fektować, szermować, **den Säbel führen**. Uczą rekrutów, iak robić bronią. *Pam.* 85, 1, 122, iak używać broni). Od dzieciństwa się uczą robić ſtrzelbą. *N. Pam.* 14, 185. Niezmordowana robi oszczepem prawica. *Dmoch. Jl.* 2, 86. Robili wiosłami, by się przybić do lądu. 1 *Leop. Jon.* 1, 13, **ſie ruderten**. Rozboyce się zagęścili, bo

Digitized by Google

szlachty wiele się naydowało, co tym robili. *Biel.* 344, co się tym parali, die ſich damit abgaben. Nawiał go, aby opuścił grzech cielesny, ktorym robił. *Ezop.* 123, który pełnił). Ludzie ci są animuszów odmiennych, podeyrzeniem robią, chytrzy, niewierni. *Bor.* 253, podeyrzeniem nadrabiają). Ludźmi robią iak bydłem. *Biel.* 118, używaią ich iak bydła do roboty, *ob.* haru!). Nie dba, aby mu w czym folgował, iedno iakim karwem albo grubym osłem, tak 'im uſtawicznie robi. *Rey Zyw.* 157. Egipt i Assur, iak chce nami robi, Za to, że chleba kawałek udrobi Na pożywienie mizerne nasze. *Chroſć. Job.* 202. - *aliter*; Robić piersiami, bokami, = pracować niemi, dychać, dyszyć, mit der Bruſt u. ſ. w. arbeiten. Gdy koń często dyszy, a wnątrzem bardzo cze'o robi, znak dychawicy. *Cresc.* 535. Więcéy nie może, pot z krwią z niego ciecze, Bokami robi i tchnie w onéy chwili. *P. Kch. Jer.* 249. Piersi iego robią gęſtym oddechem. *Pilch. Sen. Gn.* 265. Oddech zły, z wielkim gwałtem i piersi robieniem. *Krup.* 5, 487. - §. *Ogólnie*: dobrze lub źle robić, handeln, verfahren. Kto dobrze robi, śmierci się nie boi. *Rys. Ad.* 27. Wszyſtko źle, wszyſtko niegodziwie robi, że taką przy sobie trzyma hultaykę. *Teatr* 7 *c.* 4. Jak się robi, tak się też i za awyczay płaci. *Zab.* 15, 197. - Cóż tu robić? *Stas. Num.* 1, 164, co tu poczynać, iak tu poſtępować? *Cro.* kaj chu? was iſt hier zu thun, zu machen? Ey cóż tu robić, kto mi doda rady? *Zab.* 16, 331. Z radości nie wiedziałem co robić. *Niemc. P. P.* 46. A cóż będziemy robili w téy sprawie? *Jabł. Tel.* 37. I cóż ia teraz będę robił bez pieniędzy? *Teatr* 22, 107. Co to z takim człowiekiem robić? *Boh. Kom.* 1, 18. Róbże, co ci się podoba. *Teatr* 24 *c*, 41. Róbcie sobie co chcecie. *Niemc. P. P.* 98. Nie dbał na to odęcie i kolery liche, Swoie robił. *Jabł. Tel.* 185. - Cóż choremu na tę chorobę robicie; i od kogo co zażywa? *Perz. Lek.* 315, co mu daiecie, iak z nim poſtępuiecie? - §. *Med.* robi wino, piwo, = burzy się, ein Getränk arbeitet, gährt. Wino mutuie, mąſnie, robi, przewraca się, ieſt w robocie. *X. Kam.* Zadać piwu, żeby robiło, młodzie, podmłodę, drożdże zadawać. *ib.*, *Rs.* молодить, подмолодить. Piwo zaczyna robić, *Rs.* замолáживаеться. Dlaczego trunki robią, burzą się, dlaczego się z nich płyn sprzężny wydobywa. *N. Pam.* 1, 15. Naylepsze wina Szampańſkie nie robią i nie pienią się. *Wyrw. G.* 319. ROBOCIZNA, - y, ż., robota ciężka i podła, eine ſchwere und niedrige Arbeit. Nie wezdrgnął się od tak podłéy robocizny. *Pot. Zac.* 22. Mnogą w pracach zaciągnął siwiznę I bezwzględną swą widział krwawą robociznę. *Zab.* 9, 236 *Eyſſ.* Chłop naylepiéy się zna na takiéy robociznie. *Pot. Jow.* 115. - §. 2) robocizna, pańszczyzna ręczna, *ob.* robota, Handfrohndienſt, Frohnarbeit mit der Hand. Ubogie poddane zdzieramy, i robociznami wielkiemi uciemiężamy. *Star. Ryc.* 43. Nie będę wyciągał robocizny, prócz małego podatku z gruntu. *Teatr* 54 *c*, *C* 2. Gdy zobaczył pracuiących około równania drogi, ach rzekł: otoż i robocizna. *Węg. Mar.* 3, 282. ROBOCZOŚĆ, - ści, ż., robotność, pracowitość, Arbeitſamkeit. Młodzież wieyſka zaraz od lat piérwszych w wieloraką robocześć i w ogólną pracowitość zaprawianą bywała. *Mon.* 67, 156. ROBOCZY, - a, - e, *Bh.* dělnj (*ob.* dzielny); *Sr.* 1. dzielné; *Rs.* рабочный, рабóчій; od roboty, robotny, Arbeits-. Roboczy ludzie, = robotnicy. *Tr.*, Arbeitsleute. Własność przełamała ów przyrodzony wſtręt do pracy; własność uczyniła człowieka robotczym. *Przeſtr.* 144. Rozkosznik pieśćliwy, człeka roboczego i obrotnego, godnym być politowania sądzi. *Pilch. Sen. liſt* 2, 173. - (ROBORACYA, - yi, ż., urzędowne potwierdzenie, gerichtliche Beſtätigung. Od roboracyi przedażnego kontraktu, obiedwie ſtrony płacą po 3 zł. *S. Grodz.* 2, 176. ROBOROWAĆ *cz. ndk.*, urzędownie potwierdzać, gerichtlich bekräftigen. Wolno wszelkie pismo roborować, czym się oznacza urzędowne przyznanie, które kancellarya z podpisem susceptanta na podanym piśmie zapiauie. *Oſtr. P. C.* 1, 234.) - - ROBOTA, - y, ż., ROBOTKA, ROBOTECZKA, - i, ż., *dem.*, (*Bh.* robota pańszczyzna); *Bh.* prace, dilo (*ob.* praca, dzieło); *Sr.* 1. robota, robotka, jelo; *Crn.* dělu, narędba, (*Crn.* rabòt, = pańszczyzna); *Vd.* delu, delanje, opravilu, muja (cf. zmuda), (*Vd.* rabot, rabota, tlaka, = pańszczyzna, tłoka); *Cro.* delo, (*Cro.* robota *labor colonarius*; robstvo *captivitas*); *Rg.* rabotta, tégh (cf. ciąg, ciachły, ciężki); (*Rg.* rôbſtvo *captiuitas*, rôbgna, robià *incursio*); *Bs.* rabota, tégh, tég, djellovanje; *Rs.* работа; *Ec.* мажáнїе, (*Ec.* рабóта *seruitudo*); robota, robienie, pracowanie, praca, das Arbeiten, die Arbeit. Bez roboty chcemy przyyść do zapłaty. *Sk. Zyw.* 1, 19. Robota nikomu nie sromota. *Cn. Ad.* 995. Do roboty bóg ręce człekowi sposobi, Niech nie ie, kto próżnuie, kto niemi nie robi. *Pot. Pocz.* 393. Roboty dość, a pożytku mało *Cn. Ad.* 997. Roboty nigdy się nie przebierze; zawsze ieſt co robić. *ib.* Nie ma się do niczego, śmierdzi mu robota. *Klon. Wor.* 33. Jednych robota nie waży więcéy nad próżnowanie. *Lub. Ros.* 502. Chuſteczki mu iakoby swéy roboty posyłały; przymówił im, cudzą się robotą chełpicie. *Sk. Dz.* 62. Ręczną robotą się bawić. *Sk. Dz.* 38. Nietylko robotę dobrego hetmana, ale i mężnego żołnierza odprawował. *Birk. Kaz. Ob. G b*, funkcyą, obowiązki, das Geſchäft, die Arbeit. Drewnianemi pałaszami do roboty mieczowéy przyuczano się. *Nar. Tac.* 1, 241, do robienia pałaszem, das Fuchteln mit dem Pallaſch, das Führen des Pallaſches. Kiy djabelnie będzie w robocie: *Teatr* 55, 78, będzie-ć on co miał do czynienia, der Stock wird was zu thun kriegen. - §. robota, co się robi, dzieło, das, was man macht, die Arbeit, das Werk. Dwie robocie (*Dual.*) razem robić trudno. *Cn. Ad.* 210. Siedzieć nad robotą. *Teatr* 45 *b*, 5, dukwić, dulczeć, ślepić, fałdów przysiedzieć). W kramach złotnicy śrebrną robotę swoię przedaią. *Star. Dw.* 12. Zła robota źle się płaci. *Rys. Ad.* 79, *Brark. O* 2. Jeśli dobra robota, dobra i zapłata. *Hrbſt. Nauk. H* 8, iaka praca, taka płaca). - §. Robota, kształt rzeczom przez pracą dany, die Façon, die Arbeit, die Art und Geſtalt der Arbeit. Manele złote dali sobie robić iednakiéy roboty. *Chel. Pr.* 128. Robota wyborna leda materyą zaleci, zdroży. *Cn. Ad.* 995. Robota wytworna naydroższą materyą przeydzie. *ib.* Zapłata od roboty, Macherlohn, Arbeitslohn; *Slo.* mzda (cf. myto); *Sr.* 1. dielna zda. - §. *Ogólnie*: robota, robotka, sprawa, sprawka, n. p. Jéy robotka nas zgubiła. *Mon.* 65, 98, ihre Arbeit hat uns geſtürzt. Wiesz, że to zdradziecka robotka. *Teatr* 1 *b*, 66, sztuczka, psikus). Pycha ich dmie; szczęścia to robotka. *Zab.* 9, 107 *Zabł.* Czyia

Digitized by Google

to robotka? kto tego chudzinę tak przyſtroił, kto go ogłuszył? *Dambr.* 160. Jak maią dobrze czynić, złych nauczywszy się robot. *Birk. Zyg.* 17. Już po całéy robocie. *Teatr* 32 *b*, 70; iuż po wszyſtkim; iuż koniec). Jeszcze ta rzecz w robocie. *Teatr* 24, 99, robi się ieszcze, ſie iſt noch in der Mache. Wielki proiekt otworzenia kommunikacyi morza północnego ieſt w robocie. *Pam.* 83, 2, 65, iſt in der Arbeit. Dayno pokóy, méy to zleć robocie. *Jabł. Tel.* 43, méy sprawności. *Operula*; robotki, robóteczki. *Mącz.*, *Rs.* подѣлїе, подѣлка. - *ÿ. Pracą osadników dla pana Słowiańſkie narody zwały *rabota* czyli *robota*, od słowa *rab* (*rob) sługa, niewolnic *Nar. Hſt.* 6, 353, robocizna, pańszczyzna, Frohndienſt (Robath). - §. Wino mutuie, musuie, przewraca się, ieſt w robocie. *X. Kam.*, robi, der Wein iſt in der Arbeit, in der Gährung. - Młodzie, robota, drożdże zwierzęce, n. p. zadać młodzia, roboty, t. i. drożdży, piwu. *X. Kam.*, Oberhefen, Gährhefen. - §*. Robotki kurzenie węgli proſte, którego kowale po wsiach używaią; robotki zowią także kurzenie węgli z drzewa albo okrągłego, albo na połowę przełupanego. *Os. Zel.* 82, verſchiedene Arten des Kohlenbrennens.

ROBOTNIA, - i, ż., pracowalnia, mieysce do roboty, warsztat, der Arbeitsort, die Arbeitsſtube; *Bh.* dílna, díſnice; *Slo.* díelna, warſſtat; *Sr.* 1. dźewańca, hantwarſka dźewańca; *Crn* délovnishe; *Vd.* dellarna; *Cro.* delovnicza; *Ec.* дѣлательница, лавка. Robotnia, *laboratorium*, mieysce wyznaczone do iakiéy roboty. *Jak. Art.* 3, 313, n. p. robotnia bombardyerſka. *ib.* 2, 315. ROBOTNICA, - y, ż., ROBOTNICZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* robotnice, délnice; *Sr.* 1. dźelnicźja; *Vd.* delaviza, delauka; *Rg.* rabotniza; *Rs.* работница; *Ec.* дѣлательница; pracownica, die Arbeiterinn. Pilna robotnica. *Bies. D.* 1. Wyrażony tam był cały boy Minerwy sztuką J iéy robotnic cudowną nauką. *Susz. P.* 3, *J* 2*b*. Robotniczki. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 25, 12. ROBOTNICZY, - a, - e, *Rs.* работничїй; *Sr.* 1. robucźańſki *seruilis*, *labori adſtrictus*); od robotników, Arbeiter-. Chłopſka albo robotnicza uporność nic się więcéy nie boi iak pańſkiéy obliczności. *Cresc.* 655. - *Subſtant.* Robotniczy, miſtrz, naymacz robotników. *Cn. Th.* 920, der Arbeiter miethet, hält. ROBOTNIK, - a, *m.*, *Bh.* robotnik, robotíř, robotěnec, délník; *Sr.* 1. dźielacźer, dźelnik. (*Sr.* 1. robocźan *operarius*, *seruus*,; *Sr.* 2. żelaſcher; *Crn.* delavez, délovz: *Vd.* delauz, delavez. tabahar. *Vd.* rabotnik, = pańszczyznę odbywaiący); *Rg.* rábotnik, rábilaz, opravitegl; *Cro.* teshak; (*Cro.* robitel, porobitel, *Hg.* rabló *praedator*, *ob.* rabuś, rabownik); *Bs.* poslovać, tesgjak; *Rs.* работникъ, дѣтель, дѣятель, дѣйствователь; *Ec.* дѣлатель, тяжатель, наймитъ; który co robi, czyniciel, sprawca, działaiący, der etwas macht, thut. Dziel tych bóg sam sprawcą ieſt i robotnikiem. *Birk. Dom.* 103. Zdrayca robotnik nieprawości. *Birk. Chod.* 14. - §. robotnik, od roboty iakiéy, der Arbeiter. Robotnik, który rękoma albo bydlęciem robi, iako orze, kopie, młóci, sieie. *Petr. Bk.* 10. Nie w każdym czasie robotnika za pieniądze mieć można. *Mon.* 64, 24, *Vd.* delauni ludi, Arbeitsleute). Godzien ieſt robotnik zapłaty swéy. *Medrz. Baz.* 551. Jaki robotnik, taka i robota. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 17. Piérwszy robotnik, naczelny. *Rs.* передовщикъ. ROBOTNOŚĆ, - ści, ż., roboczość, pracowitość, die Arbeitſamkeit. Nierobotność, *inertia laboris*. *Cn. Th.* 521. ROBOTNY, - a, - e, *Bh.* robotny, délny (*ob.* dzielny); *Slo.* robotni; *Rs.* работный, рабочїй, работливый; pracowity, lubiący pracować, arbeitſam. (*Ec.* работенъ, который служитъ, покоренъ służebny). Człowiek pracowity, spokoyny, robotny. *W. Poſt. W.* 3, 331. Nierobotny, pies na robotę. *Cn. Th.* 521. Włoży za nadra gnuśny ręce nierobotne. *Klon. Wor.* 34. Miał chłop żonę, okrutnie nierobotną. *Pot. Jow.* 134. Tułacze leniwe i nierobotne. *Sk. Dz.* 29. - §. robiący, pracuiący, arbeitend. Poſt niewygodny pospół łwu i ludziom robotnym. *Kłok. Turk.* 1794. Więcéy powinno dostawać robotnemu, niżli próżnuiącemu. *Petr. Pol.* 102. Robotny, zabawny człowiek nie choruie, nie ma czasu horować. *Cn. Ad.* 996. - §. Robotny, od roboty, do roboty Arbeits-, zur Arbeit. Robotny wół, bydlę do roboty, od roboty. *Cn. Th.* Chłopſtwa, oraczów i robotnych ludzi wiele z Polſki w niewolą nabrał. *Stryik.* 159. Nierobotne woły, nieużywane do pługów. *Lib. Hor.* 118. Robotny dzień, w którym robią, der Arbeitstag, Werkeltag; *Crn.* dęlovnek; *Vd.* delaunik, delaun den, delouni dan, delounek; *Cro.* delatni dan. - §. dziela robotne. *Birk. Chod.* 37, pracowite, pracę kosztuiące, Arbeit koſtend. *ROBOTOWAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* robotowati; *Sr.* 1. robocźu, robocźim; *Vd.* rabotuvati, rabot ſtoriti; (*Rg.* rabotatti, rabottatti, = robić, *Rg.* robovatti *captiuum detineri*, *Bs.* robovati *eſſe in captiuitate*; *Ec.* работаю *seruio*); ciężko pracować, robociznę lub pańszczyznę odbywać, ſchwer arbeiten; (roboten), Frohndienſte thun, zur Frohn arbeiten. Ci, którzy robotuią, bez przyczyny *robią*; bo pożytki a *zarobki* ich cudzoziemcy pożną. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 46. Podźcie do mnie wszyscy, którzy robotuiecie, i którzyście obciążeni, a ia was posilę. 1 *Leop. Math.* 11, 28, którzy pracuiecie. 3 *Leop.*). Uſtaną dzieci, a będą robotować, i młodzieńcy w niemocy swéy padną. 1 *Leop. Jez.* 40, 30, spracuią się. 3 *Leop.*, zmęczą się). Opowiadano mu walki ich i prace, któremi robotowali, *Leop.* 1 *Mach.* 10, 15. W robotowaniu, w czynnościach, w cierpliwości. *W. Poſt. W.* 111; *Sr.* 1. robocźańſtwo, *Rg.* róbſtvo *seruitus*). Maiętność iego, i wszyſtko robotowanie iego, i wszyſtkie ſkarby iego dam w ręce nieprzyiaciół. 1 *Leop. Jer.* 20, 5, wszyſtkę pracą iego. 3 *Leop.*), *ib. Jez* 55, 2.

ROBRAN, ROBRON, ROBRONT, - u, *m.*, z *Franc.*, gatunek sukni kobiecéy, eine Art von Frauenröcken. Za oyców naszych, nie zamiatały długiemi ogony Z. kupnych krwią kmiotków lam sute robrony. *Nar. Dz.* 1 44, *Teatr* 30 *b*, 25. Tak były godne śmiechu zuźmanty i szamerluki, iak teraźnieysze robronty i szuſty. *Mon.* 72, 511. Żonki krotofilne na swe adryany, na wolanty, ażuſty, saki i robrany, wyciągnęły z szpichlerzów korce, z ſtodoł snopy. *Mon.* 70, 79.

1) ROCH, - a, *m.*, *raia*, rodzay drugi gadu pływaiącego, pod szyią maią pięć otworów do oddychania. *Kluk Zw.* 3, 41, der Roche, eine Art Seefiſche; (*Angl.* roach, ray; *Dan.* Rokke); tu należy: Drętwik, kolec, ſtrzałogon.

2) ROCH, - u, *m.*, w szachach, słoń, der Roche oder Elephant im Schachſpiele. W szachach rochowie z brzegów ſtoią. Roch ma tę własność i nadane prawo, Przodkiem i zadkiem, w lewą bić i w prawą. *J. Kch. Dz.* 86. ROCH *herb*, ein Wappen, roch taki, iakich w szachach

Digitized by Google

używaią. - b) Na tarczy trzy gradusy, ku górze coraz większe, na nich liliia; takáż na hełmie. *Kurop.* 3, 45.

5) ROCH, - a, *m.*, imię Świętego, n. p. śpital Ś. Rocha, ein Heiligenname.

ROCHMANIC *cz. ndk.*, urochmanić, obrochmanić *dok.*, z Arabskiego, *Czrt. Mśk.*, ułaskawić, ugłaskać, rochmannym czynić, *Vd.* opohleuniti; *Rg.* pitomitti, pitomívati; *Cro.* pitomim; zähmen, zahm machen. Snadniéy bywa lew obrochmaniony, niż zła baba. *Pot. Syl.* 30. Obrochmaniwszy stada. *Faliś. Fl.* 172. Spodziewasz się, żeć się zaraz urochmani Hippolit! *Morszt.*, *Bh.* zpitométi. ROCHMANNOŚĆ, - ści, ż., niedzikość, łaskawość, potulność, die Zahmheit. Jelenie, w domach naszych uchowane, gdy do lasa zasię przyydą, nieco przecię rochmanności przy nich zostaie. *Gor. Sen.* 545. ROCHMANNY, - a, - e, słowo używane naybardziéy na pogranicsu Tureckim; oryginalnie Arabskie, (*Arab.* rahmaa), z niedziki, łaskawy, ugłaskany. *Czrt. Mscr.*, (*sed cf. Rs. et Ec.* ручный, недикій ugłaskany, 2. ręczny; *Etym.* ręka), zahm, gezähmt; *Cro.* pitom; *Sla.* pitòm; *Vd.* pervaden, krotliu). Bez dozoru drzewo ogrodne w leśne się obraca, a zwierzę rochmanne w dzikie. *Gor. Dw.* 18. Muzyka i zwierzęta dzikie czyni rochmanne. *Gor. Dw.* 69. Słonia tak rochmannym czyni pokarm, iż służy wodzowi swemu. *Gor. Sen.* 13. Rozumowi żadne zwierzę nie iest powolne, ani dzikie, ani swoyskie i rochmanne; przyrodzenie bowiem ich głuche iest na wszelki głos rady. *Pilch. Sen. list* 2, 387. - §. rochmanny człowiek, potulny, łatwo do konfidencyi przechodzący, ludzki, leutselig, humau. Rochmanny, ludzki, grzeczny. *Pot. Arg.* 624. Łakomstwo opatrzności ozdobią kobiercem, Wszeteczeństwo rochmannym i przystępnym sercem, *ib.* 401. Dawid, subtelny robaczek, a taka się w nim moc zjawiła; taka się w tych rochmannych i ubogich i wzgardzonych na świecie, w przyszłym żywocie zjawi. *Sk. Kaz.* 84. Już woyskowych pieśni mógł słuchać, iuż czynił się rochmanny, Tęsknicy swoiéy pozbywaiąc panny. *Pot. Syl.* 383. Pokupnieysze, niż pisma nasze, rochmańsze bayki owe, co na świat wychodzą z Paryża. *Pot. Zac. praef.*

ROCZEK, - czka, *m.*, *demin. nomin.* Rok, ein Jährchen; *Sor.* 2. létko, cf. lato). (*Ec.* срóкъ, предѣлъ *interuallum*). Roczek piętnasty wieku. *Teatr* 16 *b*, 8. Ledwie dwunasty roczek zaczyna. *Teatr* 29, 46. Pobądź tylko roczek w Warszawie, inaczéy będziesz gadała. *Teatr* 19, 49. Umarł nie roczek. *Brud. Ost. B.*, dawno). - §. 2) *Jurid.* Roczki Grodzkie. *Stat. Lit.* 8, cf. roki ziemskie), termin sądu Grodzkiego, *Ec.* призрочный день, срóчный; der Termin eines Burggerichts. Roczki ku odprawowaniu sądów Grodzkich, maią być każdego miesiąca. *Stat. Lit.* 154. ROCZEŃ, - cznia, *m.*, ROCZNIAK, - a, *m.*, *Boh.* roček, ročně, ročnátko; *Slo.* gednoročak; *Vd.* lietnjak; *Rs.* годовикъ, ярецъ (*ob.* iarki); zwierzątko roczne, ein Jährling. Barana doskonałego, roczna, na całopalenie. *Bud. Levit.* 23, 12. Laponczykowie ranifetów roczniaków walaszą. *Wyrw. G.* 546. ROCZNICA, - y, ż., *ROCZYZNA, - y, ż., (*Zimor. Siel.* 152), obchod roczny, das Jahresfest; *Sr.* 1. roćiné dien, hábo tjas; *Cro.* letnicza; *Crn.* oblejtnésa; *Vd.* oblietnica, lietni den). Rocznica pogrzebu, *Ross. et Ec.* годины, годовщины, годовщина. Rocznica poświęcenia kościoła, *ob.* Kiermasz. - §°. Astrologiia, roczniça, przepowiada całego roku przypadki. *Zebr. Zw.* 145. - §. 2°) rocznica kokosz, rok maiąca, eine Jährlinginn, eine Henne, die ein Jahr alt ist. Ku nasiedzeniu, kokosze naylepsze, rocznice abo dwuletnie. *Cresc.* 581. ROCZNIE *adv.*, co rok przypadaiący, jährlich; *Sr.* 2. t' létu; *Rs.* погóдно. ROCZNIK, - a, *m.*, xięga rocznych dzieiów, roczne dzieie, das Jahrbuch. Roczników zamiar ten iest, żeby ludzkie sprawy, warte pamięci, uszły zapomnienia. *Czrt. Myśli* 20. Roczniki Królewskiego Towarzystwa Przyiaciół Nauk w Warszawie. *l.d.* ROCZNOKRĄG, - ęgu, *m.*, obieg roczny, der jährliche Umlauf. Słońce cały rocznokrąg (*ecliptica*) przechodzi w ciągu iednego roku. *Hub. Wst.* 293, *Hub. Mech.* 510, *ib.* 517. ROCZNY, - a, - e, *Bh.* roční, ročnij, weyroční; *Slo.* roćni, do roka trwaiący, kaidoroćni; *Sr.* 2. letni; *Sr.* 1. lietni (*ob.* letni); *Crn.* lejtenske, lejtnéske, lejtn, perlejtn, oblejtne. oblejtnéske; *Vd.* lietni, léta star; *Cro.* letni; *Dl.* godischni (cf. gody); *Sla.* godishnji (cf. godzinny); *Rg.* godisctni, ljetni, (*Rg.* rocni dan, z umówiony dzień, cf. rok, roczek, *zrok); *Bs.* godisctni, litgni; *Rs.* годичный, годовый, годовалый, полѣтный; od roku, rok trwaiący, maiący, doroczny, co rok przypadaiący, jährlich. Rośliny corocznego siania potrzebuiące, rocznemi nazywamy. *Kluk Rośl.* 1, 6. Dziatki roczne będą mówić głosy swoiemi. 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 21, iednoroczne. 1 *Leop.*). Kiedy wino ma więcéy, niż trzy lub cztery miesiące, nazywaią go winem rocznem. *N. Pam.* 4, 17. Małżeństwo iest interessem nie dziennym, nie rocznym, ale dożywotnim. *Bals. Nied.* 1, 48. Dzień ten w biegu rocznym ze wszystkich nayuroczystszy. *Zab.* 14, 173. Roczne dzieie (*Annales*) n. p. Baroniusza, przełożone przez *Skargę*; *Vd.* lietne bukve; *Bs.* godisegna pisma). Roczne wylewy Nilu. *Weg. Mar.* 1, 109. Roczny dochód, *Crn.* lejtnése). *Subst. niiak.* Roczne, n. p. Musi być ieszcze u Pana moie miesięczne, strawne, moie roczne, moie zasługi i t. d. *Teatr* 32 *b*, 11, cf. iargielt, (cf. obrok), Jahrgehalt. ROCZYĆ *cz. ndk.*, wyrok czynić, (cf. rzec, wyrzec), einen Ausspruch thun. (*Boh.* sročím zapowiadam, *Cro.* rochimsze, *Bs.* rocitise, srocitise *pacisci*, rocenje, srocenje *conuentio*; *Rs.* срóчная розсчь; *Ec.* ротитьса, рочусь przysięgać się, роченіе przysięganie, cf. rota). Aby po myśli iego senat roczył, Zbroynemi ludźmi sąd w izbie otoczył. *Chrośt. Luk.* 16. Czy rozum nic dobrego, lecz złe samo roczy? *Przyb. Ab.* 54. ROCZYNY *plur.*, rocznica, das Jahresfest. Łączmy razem w tak pomyślne pory Roczyny także iéy naystarszéy cory. *Zab.* 9, 149.

ROD, - u, *m.*, *Boh.* rod; *Slo.* rod, rodbina; *Sor.* 2. rod, szlachta (*ob.* szlachta, *Ger.* Geschlecht); *Sr.* 1. zplahwano, zplahw (cf. spław, cf. plemię); *Crn.* rod, rodovina, shlahta; *Vd.* rod, rued, pleme, shlahta, otrozi (*ob.* otrok), roistvo, rojenje, porodstvu, perrojenstvu, podrodstvu, podredshina; *Cro.* ròd, narod (cf. naród); *Dl.* rood; *Sla.* národ; *Rg.* rood, peród, rodstvo, plemme; *Bsn.* ród, rodbina, rodbina, (porod, poroghjaj *posteritas*); *Ross.* родъ, рожденіе, (родство pokrewieństwo, родникъ, родничокъ zdróy); *Ec.* рожденіе, порожденіе, нравъ (*ob.* narów), пóлъ (cf. pół, cf. płeć); (*Hebr.* דור dor *generatio*); ród, plemię, z którego się kto rodzi, skąd pochodzi, der Stamm, das Geschlecht, die Abkunft, Abstammung, Herkunft. Z Adamowego idziem wszyscy rodu.

Digitized by Google

Nar. Dz. 2, 192. Kruk z rodu złodziéy. *Jabł. Ez.* 138. (*Cro.* kakov rod, takov plod, cf. niedaleko iabłoni iabłko pada). Bądźmy i z zboyców rodu, bylebyśmy byli Takiemi, byśmy nasz ród cnotą uszlachcili. *Kras. W.* 34. Dobrego rodu, *Ross.* породный, породистый; *Ec.* доброродный, благородный; *Subst.* dobry ród, *Ec.* доброродїе, благородїе, *Gr. ἐυγενεια*; *oppos.* злородїе, злородный. Lepsze szlachectwo z cnotliwych spraw, niż z rodu samego. *Cn. Ad.* 436. Wysoki ród mało nada, gdy nie iest w cnoty właściwe bogaty. *Zab.* 12, 57. - Ród, familiia, dom, pokrewieństwo, die Familie, das Geschlecht. Pytał nas porządnie o rodzie naszym, ieśli ociec żyw, ieśli mamy brata? *W. Gen.* 43, 7. Poiął Bolesław córkę Swatopełka, która że mu była w rodzie, otrzymał sobie u papieża rozgrzeszenie. *Biel.* 70, zpokrewniona, verwandt. - *tr.* W rodzie piérwszemu rzeczeniu iest i to drugie. *Gor. Dw.* 190, podobne). - *de brutis*; dobrego rodu, stada, n. p. koń. *Cn. Th.*, von einer guten Race. Nie macie ieść Kalandra według rodu iego, i iastrzęba wedle pokolenia swego. 1 *Leop. Lev.* 11, 18, wedle rodzaiu ich. 3 *Leop.*). - Ród, pokolenie, Stamm, Geschlecht, nach einander lebende Menschen. Ten bóy strawi kilku wieków rody. *Bard. Luk.* 119. Dni na dni mu bóg przyczyni, a lata iego iako ród a ród. *Budn. Ps.* 61, 6, „*not.* na dwa wieki." - *Poet.* Fale wzruszaią wielorybie rody. *Bard. Tr.* 169. - *Adv.* po rodzie, rodem, z od przodków przyrodzono, angestammt. Błądzić, a błędu swego końca nie znaleźć żadnego, po rodzie z przodków to mamy. *Dar. Lot.* 8. Nie wiem zwyczaiem, czy to idzie rodem. *Pet. Jow.* 135. Dzielni z dzielnych się rodzą, dobroć idzie rodem, Znać w cioskach, znać oycowską cnotę w źrzebcu młodém. *Mon.* 73, 319, *Hor.* 2, 226 *Kniaź.* - Rodem zkąd, n. p. z Krakowa, z Warszawy, z Krakowianin, Warszawianin, woher gebürtig. W téy mierze nie powinno się uważać, zkąd kto rodem, lub iakiéy religii. *Pam.* 84, 68. - *Prov.* Nie będziesz wiedział, zkądeś rodem, tak cię uczestuię. *Cn. Ad.* 554, du sollst vergessen, wo du hergekommen bist, so will ich dich ... Tak baba go osiodła, że nie wie, zkąd rodem. *Pot. Pocz.* 182. Tak ią w pole wywiedziemy, że nie będzie wiedziała, zkąd rodem. *Teatr* 1 *c*, 36. RODACKI, -a, -ie, (*Vd.* rodjaken, rodbinstven, z krewny); kraiowy, nie obcy, obywatelski, eingebohren, einheimisch. Zapałem obywatelskiwa, duchem rodackim prowadzony. *Ust. K.* 1, 6. W rodackiéy chodząc sukience, niby obywatelską okazuią postać. *Mon.* 65, 188. RODACZKA, -i, ż., *Sla.* rodiacsa, (*Vd.* rodjaniza, rodjanka, z krewna; *Cro.* rodyakinya); obywatelka, w kraiu urodzona, *Pg.* mieszczanka (cf. miesszczanka, cf. mieysce), eine Eingebohrne. Smiem pochlebiać sobie, że moie rodaczki i rodacy z łagodnością sądzić mię będą. *Glaiz. pierw. pr.*, ziomki moie, meine Landsleute. Rodaczki Rzymskie. *Nar. Tac.* 2, 255. RODAK, -a, *m.*, *Vd.* rojak, deshelni vleshenik; (*Vd.* rodjak, rodjanik, poshlahtnik, vshlahtnik, shlahta, z krewny; *Cro.* rodgyak, rogyak *cognatus*, *Dl.* rodyaczi, z krewni; *Rag.* rodják *cognatus*, *Sla.* rodják, z krewny, *Bs.* rodjak, svoj; *Rs. obs.* родичь krewny); z tego kraiu, kraiowiec, obywatel w tym kraiu urodzony, *Rg.* miesctànin (cf. miesszczanin); *Ross.* уроженецъ; *Ec.* насёльникъ; ein Eingebohrner, Einheimischer. Ledwie iaką ziemię znaydziesz, którąby do dziś dnia rodacy uprawiali, *indigenae. Off. Sen.* 10. *Indigetes*; rodacy, którzy z ludzi tu urodzonych na ziemi, dla cnot swoich od pogan bywali policzeni między bogi. *Otw. Ow.* 657. Śmieszna rzecz, gdy się rodak z urzędów kraiu swego naśmiewa. *Teatr* 23 *d*, 11. - §. Rodak, rodowic, rodzic czyy, tegoż rodu, *gentilis*, *eodem genere natus. Cn. Th.*, ein Geschlechtsverwandter, Stammbruder; *Ec.* своеплеменный, который единаго съ кѣмъ племени или рода.

Pochodz. *Rodny*, *rodopis*, *rodowity*, *rodowic*, *rodzay*, *rodzayny*; *rodzic*, *rodzicielka*, *rodzeństwo*, *rodzina*; *rodzić*, *rodzony*, *bogarodzica*, *bożenarodzenie*; *dziworod*; *kaziroł*; *dorodny*, *narodzić się*, *narodzenie*, *naród*, *narodowy*, *narodzlny*; *obrodzić*; *odrodzić się*, *odrodny*, *odrodek*; *porodzić*; *iednorodny*, *piérworodny*, *piérworództwo*; *przyrodny*, *przyrodzony*, *przyrodzenie*; *nadprzyrodzony*; *rozrodzić się*; *samorodny*; *urodzić*, *urodziny*, *urodzay*, *urodzayny*; *uroda*, *urodziwy*; *wrodzić*, *wrodzony*; *wyrodzić*, *wyrodek*, *zrodzić*; - §. *zrzódło*, *zdróy*. - 2) Neutr. *Rość*, *rosnąć*, *rastać*; *dorastać*, *dorosnąć*, *dorostek*; *narastać*, *narosł*; *nadrastać*; *obrosnąć*, *obrosły*; *odrost*; *latorośl*; *porosnąć*, *porosły*, *poroślina*; *przerosnąć*, *przerastały*; *przyrosnąć*; *rozrosnąć*; *urosnąć*; *wrosnąć*, *wyrosnąć*, *wyrostek*; *wzrastać*, *wzrost*; *zarastać*, *zarosły*, *zaroślina*. - *Rościć*. §. *roić*, *roić się*, *uroić*, *roy*.

RODAŁ, -u, *m.*, n. p. Ustawiamy, aby żaden żyd nie przysięgał na rodał ich, iedno o wielkie sprawy; o mnieysze ma przysięgać przed szkołą u drzwi. *Herb. Stat.* 369. Ja ciebie żydzie napominam, iż te księgi albo ten rodał iest prawdziwy i sprawiedliwy, na który ty przysięgać masz. *ib.* 377. Żyd przysięgaiący, na świniéy skórze albo na rodale stoi. *Sax. Tyt.* 152. ?

*RODATNY, -a, -e, Rodacki, eingebohren, einheimisch, inländisch. Tarnowski domem rodatnym w Polszcze, a nie przychodnim iest. *Orzech. Tar.* 13.

*RODELA, RODELLA, -i, ż., RONDELA, *Cn. Th.* 925, *Gall.* rondel, *Ital.* rondazza, cf das Rondel Adlg); puklerz, cf. paiża, pawęża, ein runder Schild. Puklerze albo rodelle drewniane skórą powleczone. *Szczerb. Sax.* 438. Porwiy tarcz i rodelę, a powstań na ratunek móy. *Radz. Ps.* 35, 2, puklerz. *Bibl. Gd.*). Skoczywszy hetman z konia, a rodelę wziąwszy, poszedł sam do szturmu. *Biel.* 704. Nie myślący wiele Skoczą z siodeł, cisnąwszy od siebie rodele. *Pot. Arg.* 669. Szlachcic powinien mieć rysztunek wszystek, kopiią, zbroię, rodelę, szablę, koncerz albo pałasz, i wszelkie do konia potrzeby. *Petr. Pol.* 454. - §. *ob.* Rondel.

RODGISER, *ob.* Rutgiser.

RODNY, -a, -e, (*Vd.* rodjan, rodjanski, z krewny; *Crn.* rodne, z zręczny, *Crn.* rodnoſt, z zręczność; *Cro.* ròden *fertilis*, rodnoszt, rodlyivoszt *fertilitas*; *Bs.* rodan, plodan *fertilis*, *Rg.* rodjen, rodni *natiuus*, rodni *foetidus*, ròdan, rodgliv *foecundus*, ròdnos, rodglivoſt *foecunditas*; *Rs.* родимый oyczysty, родный urodziwy); rodzayny, rodzący, erzeugend, hervorbringend. Góra pańska iest góra rodna i obfita. *J. Kch. Ps.* 95. Tak leda co człowieka trapi, i bez zbroi, Już mól skryty, iuż letnych liszek rodne gnoie. *Kmit. Spyt. A* 5 *b.* Drzewo nie-

Digitized by Google

rodne każdy do pieca miece. *Kanc. Gd.* 262. Drzewa nie ma las takiego w owoc i kwiat rodnieyszego. *Croch. W.* 70. - *§. Topor w odległym lesie Wali bug smagły i rodne dęby. *Miask. ryt.* 81, urodziwe, wzrosłe, ſchön gewachſen. - §. 2*) rodny, *Rs.* родный, rodzony, leiblich. Jan Tarnowſki miał dwa braty rodne. *Orzech. Tar.* 20. Brat nierodny. *Falib. M.*, przyrodny, Halbbruder. - §. 3) Części rodne, *partes genitales. Krup.* 2, 155, die Geburtsglieder, Zeugungsglieder. - §. 4) *Paſſ.* prosię w lesie rodne. *Bielaw. D.* 3, zrodzone, erzeugt. (*Bs.* rodivi, koji se mogse roditi). RODOBÓYCA, - y, *m.*, rodzicobóyca, oycobóyca, der Vatermörder. Srogi rodobóyca, oycu wmieszał truciznę w potrawę. *Przyb. Ab.* 214. Prawo Rzymſkie długo *parricidas* rodzicobóyców imię dawało zaboycom każdego wolnego człowieka. *Czack. pr.* 2, 123. *RODONACZELNIK, - a, *m.*, *Rs.* родоначáльникъ patryarcha, plemiennik, Stammvater; *adj. Ec.* родоначáльный. RODOPIS, - a, *m.*, rodu czyiego pisarz. *Cn. Th.* 921, *Cro.* rodorèd; *Rs.* родословъ, der Genealogiſt, Geſchlechtsbeſchreiber. RODOPISARSKI, - a, - ie, *Rs. et Ec.* родословный, genealogiczny, genealogiſch. RODOPISARSTWO, RODOPISMO, - a, *Rs.* родословïе, родословная, genealogiia, rodu czyiego opisanie, die Genealogie, Geſchlechtsbeſchreibung, das Geſchlechtsregiſter. *Tr.* Rodopisarſtwem się trudnię, *Ec.* родослóвлю. **RODOTRWOGI cyprys. *Zab.* 9, 218.? *RODOWIC, - a, *m.*, plemię rodu iakiego, syn, der Sohn, Abſtämmling. Rodowic niewolnicy, *verna. Cn. Th.*, einer Sclavinn Sohn. *RODOWIESZCZKOWIE, *Ec.* рожаницы wieszczący przy czyim rodzeniu się, Nativitätsſteller. RODOWITOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Crn.* rodovitnoſt, ż urodzayność); szlachetność rodu, znaczne pochodzenie, vornehme Abkunft, Vornehmheit. Nadawano doſtoieństwa za Jagiełła osobom kleynotem nauki, lubo nie rodowitości szlachetnym. *Zab.* 6, 94. Nie odstąpi słuszności i prawa dla żadnych względów i rodowitości. *P. Kchan. Jer.* 120. - §. 2) rodowitość, rodowa własność, przyrodzony przymiot, eine angeſtammte Eigenthümlichkeit. Tak tych pisarzów przełożył, że, co naytrudnieysza, wszyſtkie rodowitości w obcą mowę przeniosły się, *omnes virtutes. Off. Sen.* 43. - §. 3) *collect.* rodowitość, rodacy, Eingebohrne. Mieczysław Wielkopolanów na urzędy w Małey Polszcze, rodowitość tameczną (*indigenas*) upośledzaiąc, wysadzał. *Krom.* 208. RODOWITY, - a, - e, (*Crn.* rodovitn, ż urodzayny; *Crn.* rodovitnèk, ż poprzednik, przodek; *Vd.* rodoviten, ż płodny); wiele rodowiców w swym rodzie maiący, z wielkiéy zacnéy familii, familiiant, wysoko urodzony, von hoher Abkunft, großer Familie. Syn człowieka zacnego, dobrze rodowitego. *Petr. Hor.* 2, *F* 4, *Falib. J* 3. Jaxa i Świętosław, oba możni, i rodowici, wichrzyć nie przeſtali. *Biel.* 98. Za zacnieyszego, rodowitszego, bogatszego człowieka, córki swéy nigdy dać nie mogła. *Gor. Dz.* 137, cf. familiiant). - §. 2) rodowity, kraiowy, *Rg.* rodjen, rodni, eingebohren. Swóy tylko rodowity ięzyk umie. *Karp.* 4, 36, oyczyſty, macierzyński, Mutterſprache. Rodowity Włoch, rodowity Francuz, ż rodem z Włoch, rodem z Francyi, ein gebohrner Italiäner, Franzoſe. **RODOWODNE poniki. *Nar. Tac.* 2, 341, wodorodne, waſſererzeugend. RODOWY, - a, e, *Sor.* 1, hrodzieński, *Rs.* родовый, z rodu poszły, rodowi, domowi należyty, *gentilitius. Cn. Th.*, Geſchlechts-, zum Geſchlecht gehörig. Wyrazy rodowe n. p. Sobieſki. *Kpcz. Gr.* 3, 2. - §. *Natalis. Rg.* radjeu, rodni; n. p. mieysce rodowe, Geburtsort. *RODOZASZCZYTNIK, *Ec.* родозащúтникъ, родопредстáтель, *Gr.* γεναρχος, *generis propagator*; Ahnherr. - - RODY, *in compositionibus*; ż rodny, n. p. palmorody, wodorody. RODZAIOWAĆ *cz. ndk.*, w grammatyce, odmieniać zakończenia słów, ſtoſownie do rodzaiów, nach den grammatiſchen Geſchlechtern abwandeln. *Kpcz. Gr.* RODZAIOWY, - a, - e, do rodzaiu należący, Geſchlechts-, *generique*, obeymuiący ogólne własności ciał w iednym wydziale objętych. *Mierosz.*, generiſch. Wyraz rodzaiowy znaczy kilka gatunków pod iednym rodzaiem zamkniętych, n. p. zwierz. *Kpcz. Gr.* 3, 4; cf. Gatunkowy). - §. regeſtr rodzaiowy rod ich ukazuie. *Birk. Dom.* 131, rodowy, genealogiczny, Geſchlechtsregiſter. RODZAY, - aiu, *m.*, *Slo.* rod; *Vd.* rod, spol, pleme, sarod, rodovina; *Rg.* porodjaj; *Rs.* порода; *Ec.* рождéнïе; a*) ród, pokolenie, dom, familiia; *Sla.* pokolénje; *Bs.* plemen, vrſta, varſta (*ob.* warſta), das Geſchlecht, der Stamm, die Familie. Z rodzaiu w rodzay będziemy chwałę twoię objawiać, *generatio. Wrob.* 193, wieki wieków). Wszyſtkich rodzaiów od Abrahama aż do Dawida, rodzaiów czternaście. 1 *Leop. Math.* 1, 17. Rozszykowani Izraelici na hufy, według domów i rodzaiów ich. 3 *Leop. Num.* 2, 32; według familiy swoich. 1 *Leop.*). Z Palemonem były cztery rodzaie albo familiie Rzymſkie. *Stryik* 57. Bolesław pobrawszy ſkarby i wszyſtek rodzay Piotrów, iechał z Danii nazad do Polſki. *Biel.* 83. Prawa cześć, nie zależy w zacności rodzaiu, ale w cnotach. *Modrz. Baz.* 51. I tak ſtanął Adam, żadnego z oyca i matki rodzaiu nie maiąc. *Sk. Zyw.* 1, 133. Cóż ieſt rodzay i szlachetwo bez cnoty? larwa bez twarzy, piana bez piwa, czapka bez głowy. *Sk. Kaz.* 28. Świat rodzay sobie za nic ma, gdy doſtatków nie widzi. *Sk. Zyw.* 2, 172. Rodzaiu albo rodu czyiego pisarz *ob.* Rodopis. - Pierwsze księgi Moyżeszowe, *Genesis*, albo księgi rodzaiu. *Leop.*; *Ec.* бытиѣ cf. byt, bycie), *adj.* бытиéйскïй. - 2) rodzay, różnica rodzaiowa, *ut* iednego albo różnego rodzaiu rzeczy albo iedney natury różnice *genus. Cn. Th.*, das Geſchlecht, die Gattung, die Art; *Crn.* spol (*ob.* spól, społka, społeczność, *ob.* pól); shara, fèla; *Cro.* zpol, szpòl; *Bs.* spol, razlika muscka i zgenska cf. rozliczność); *Rg.* spool; *Rs.* полъ, отрóдïе. Rodzay ieſt objęcie cząſtkowe tego co ieſt w gatunkach. *Cyank. Leg.* 92. Układ roślin dzieli się na gromady *classes*, rzędy *ordines*, rodzaie *genera*, gatunki *species. Botan.* 144. Niechay zrodzi ziemia duszę żywiące w rodzaiu swoim, bydło, robactwo, gadzinę i wszelkie zwierzęta ziemskie w rodzaiach ich. 3 *Leop. Gen.* 1, niechay ziemia wywiedzie dusze żywiące w narodzie swoim, i zwierzęta wszelkie w osobach ich. 1 *Leop.*). Gotowa narazić się na szturmy całego rodzaiu męzkiego. *Mon.* 64, 18; całey płci męzkiey). Jeſt pewny rodzay ludzi, co zawsze sami się chwalą. *Mon.* 64, 183 *et* 498. Powiedz mi, iaki był rodzay życia twego dotąd. *Teatr* 37, 104, sposób życia, Lebensart. W grammatyce uczą o trzech rodzaiach, które są męzki, żeński, i niiaki, *ob.* rodzaiować. - 3*) rodzay, ż rodzenie, die Geburt, das Gebähren. Dziatek przed ósmym dniem rodzaiu ich nie chrzczą. *Sk.*

Dz.

Digitized by Google

Dz. 1026. Oleiek ten paniom długo rodzaiem się pracuiącym, pomocny. *Syr.* 402 *et* 407. Białegłowy po rodzaiu z dziateczkami idą do kościoła aby bogu za rodzay dziękowały. *Sk. Kaz.* 524. Pierwsza krewność przyrodzona, która pochodzi z rodzaiu, i według którey dziedzictwa i opieki idą. *Szczerb. Sax.* 184. Jak dusza ludzka w ciało przychodzi, ieśli rodzaiem z Adama idzie, czyli znowu każda od Boga bywa ſtworzona. *Sak. dusz.* 34, spadkiem, zlewkiem). Jedna Adamowa wina przez podawanie rodzaiu na nas ścieka. *Salin.* 4, 387. - 4*) rodzay, rodzayność, die Fruchtbarkeit. Pan Bóg deszcz hoyny na odnowienie i rodzay ziemi spuścił. *Sk. Dz.* 848. - §*. Wody ſtoiące, są rodzaiem wszyſtkich gadzin. *Kulig. Her.* 148, żywiołem rodzącym, gniazdem, das Element. RODZAYNIE *adv.*, rodzaiem, według rodzaiu, *generatim. Cn. Th.*, dem Geſchlechte nach, der Art nach. RODZAYNOŚĆ, - ści, ż., *Crn.* rodovitnoſt; *Vd.* rodnuſt, rodovitnoſt, sadovitnoſt, sadlivoſt; *Rg.* ròdnos, rodglivóſt; *Cro.* rodnoszt. rodlyivoszt; *Rs.* плодоносіе, плодородіе; płodność, urodzayność, żyzność, die Fruchtbarkeit. RODZAYNY, - a, - e, żyzny, urodzayny, obficie rodzący, płodny, fruchtbar; *Crn.* rodovitn; *Vd.* rodouiten, roden, sadoviten, sadliv, saden, cf. sad); *Cro.* ròden; *Sr.* 1. zplahwanité, (brodzieński, rodowy); *Rg.* rodni, ròdan, rodgliv, porodni; *Bs.* rodan, plodan; *Rs.* плодоносный, плодородный, плодовитый. Zawsze rodzaynieysze ſtado u sąsiada. *Pot. Arg.* 568; cf. cudze rzeczy lepsze nad swoie sądzimy). Lata nierodzaynieysze corok nam się ſtawią i coras cięższe do żywności następują. *Falib. R.* 3. Niepłodny, nierodzayny. *Bals. Nied.* 1, 155. - §. Narodzeniu służący, rodny; *Cro.* porodni; (*Bs.* rodivi, koji se mosge roditi *generabilie*); Zeugungs-. Pręciki i słupki, ponieważ służą do uplodnienia ziarna w zarodku zawartego, zowią się częściami rośliny rodzaynemi *partes generationis. Bot.* 93. RODZENIĘTA *plur.*, młode rodzeństwo, junges Geſchwiſter. W okręcie tym rodzenięta wczasu zażywały. *Auszp.* 81. - (RODZENKA *ob.* Rozynka). - RODZEŃSKI, - a, - ie, od rodzeństwa, Geſchwiſter-. Rodzeńskie obmowy. *Przyb. Ab.* 108. RODZEŃSTWO, - a, *n.*, bracia i sioſtry rodzone, rodzina; (*Slo.* rod, rodina *progenies*; *Crn.* rodovina, ròd; *Vd.* rodjanſtvu, rodjanoſt, perrod, rodovina, sarod, porodſtvu, perrojenſtvu, podrodshina; brater inu ſestra; *Cro.* rodbina, rodbinsztvo; *Dl.* rodyacsi; *Rg.* rodbina, ròdſtvo, svójta, poroghjaj, urodjáceuje; *Bs.* rodbina, roçbina, rodçbina, svoita, porod, poroghjaj; *Rs.* родство, сродство, родня; *Ec.* рожденіе, порожденіе, пóлъ (*ob.* poł, spół). Familia, krewni, pokrewieńſtwo, Blutsverwandten, inſonderheit Geſchwiſter. Już w przysłowie poszło: rzadka miłość rodzeńſtwa. *Oſſ. Bay.* 2. RODZIĆ, - ił, - i *Transit. Nied.*, *Rodziwać *Frequ.*, (zrodzić, urodzić *dok.*); *Boh.* roditi, rodim, zrodim; *Slo.* rodit; *Sr.* 1. rodjici; *Crn.* rodim, porodim; *Vd.* roditi, povrizh, na sviet perpravit; *Cro.* roditi, rodim; *Bs.* roditi, raghjati, kako sgena ragia; roditi, uciniti djeto kakoti cjovjek (ob. plodzić), ploditi; *Rg.* roditti, rádjati, rághjati; *Rs.* раждать, родить, (cf. *Hung.* arad *creseit*); płód z siebie wydawać, gebähren, zeugen, zur Welt bringen. Rodzić, nic innego nie ieſt, ieno z iſtności swoiey płód wywodzić. *Kat. Gd.* 71. Kiedy się płód od matki odłączą i na świat wychodzi, nazywa się to rozwiązaniem matki albo rodzeniem. *Zool.* 76, *Vd.* rojenje, roditje, roiſtvu; cf. zlegnąć). Zwyczaynie dziewiątego miesiąca po poczęciu rodzi matka. *Kluk. Zw.* 1, 56. Był ściśniony wielkim żalem iak białogłowa, która rodzi, a urodzić nie może. *Zał. Teſt.* 244. We Włoszech klacze *rodzywają do lat dwudziestu. *Hipp.* 16, źrzebią się; cf. cielić się, kocić się, szczenić się, *Crn.* pouręzhi, povershem, *Bs.* zavercchi, zavrrichi). Niechay zrodzi ziemia dusze *żywiące w rodzaiu swoim, i zwierzęta ziemſkie. 3 *Leop. Gen.* 1, niechay wywiedzie ziemia dusze *żywiące. 1 *Leop.*); *Vd.* sadovititi, sad perneſti, pridperneſti, sadovati cf. sadowić, cf. sad). - *§. Rodzić, zamiaſt płodzić, o oycach, zeugen, erzeugen. Rodzić służy oycowi, bydź rodzonym synowi. *Pocies.* 564. Abraham zrodził Izaaka. 1 *Leop. Math.* 1, 2. Ten ieſt syn móy iednorodzony, któregom ia dziś urodził. *Bzow. Roz.* 68. - §. Ta a ta tego i tego rodzi, z pochodzi od niéy; urodził się od niéy, rodzi się od niéy; ieſt iego matką; *Praesens loco Praeteriti*, ob. rodzić się). - *fig. tr.* Woyna ludzi nie rodzi, ale gubi. *Birk. Podz.* 10, *Pot. Arg.* 275. Szturm ludzi nie rodzi. *Rys. Ad.* 65. Z czyſtego źrzódła mętny ſtrumyk nie pochodzi, Ni orzeł niebosiężny podłych ptaków rodzi. *Zab.* 9, 7. Rzéki, które do morza swym biegiem uchodzą, Smakowite na pokarm ludziom ryby rodzą. *Kul. Her.* 148. Próżnowanie rodzi wszyſtkie występki. *Gaz. Nar.* 1, 246, płodzi, wylęga, erzeugen, hervorbringen. - W grammatyce, drugi przypadek, *Genitivus*, *Slo.* roditilni, prilastnugični, roditilnec; *Rs.* родительный падежъ. - §. *absolute* rodziły pola, lasy, z obfity plon wydawały, urodzay był wielki, die Fluren, Wälder ꝛc. waren ergiebig, haben viel Frucht gegeben. Rodzi nam nad insze kraie plennicysza ziemia. *Karp.* 1, 168. Gdy przez te trzy lata nie rodziły lasy, Szlachcica minie prowent za świnie opasy. *Pot. Jow.* 109. - *Passiv.* Gospodarz z niego dobry, rodzi mu się szumnie. *Pot. Pocz.* 214; rośnie, es wächſt, geräth ihm treflich. RODZIĆ się *Rec. ndk.*, być wydanym na świat, *Vd.* roditse, gebohren werden. Rodzić się zowie się czym inszym poczynać być, niż czym *drzewiéy rosło; mrzeć zaś, tym przestawać być. *Zebr. Ow.* 383. Ludzie w ten czas rzeczeni bywaią naywłaśniéy przychodzić na świat, kiedy się z żywota matek swoich na świat rodzą. *Salin.* 26. Kto się nie rodzi, ten nie umiera; każdy co się rodzi, umrzeć musi. *Rys. Ad.* 33. Nikt się mądrym nie rodzi, ale ſtaie. *Pilch. Sen. Gn.* 200. Ciupich nie orzą, nie sieią, sami się rodzą. *Mon.* 70, 200. Pytay Pryama, pytay Antenora, Co niedopiero rodzili się wczora. *Chroſć. Ow.* 62, bywali, doświadczeni, niewczorayśi, niedzisieysi. Z wielkiego zadumienia do siebie przychodzę, Właśnie na ten świat nowy dopiero się rodzę. *Teatr* 44 *c*, 78, odrodziłem się, es iſt mir, als wenn ich erſt auf die Welt käme, als würde ich neu gebohren. Wiersze spore, lecz podłe, rodzą się iak grzyby. *Hor. sat.* 141, leią się, sypią się na papier). - *fig.* Z przesorności boiaźń, z śmiałości zuchwałość pospolicie się rodzi. *Pilch. Satl.* 129, wynika, pochodzi. - Rodzić się od kogo, pochodzić od kogo, osobliwie ze ſtrony macierzyńſkiéy, abſtammen, beſonders mütterlicher Seits, *Vd.* od koga roditise, isroditise, ishajatise, isplemenitise, poroduvatise). On się rodzi od kasztelanowéy N. N., *obs. Praesens loco Praeteriti*). - Rodzić się w kogo, pochodzić na

Digitized by Google

kogo, wdać się w kogo, cf. wrodzić się, *Vd.* gratati, einem nachſchlachten. – §. *Absolute* rodziło się, = plenny rok był, obfite żniwo, urodzay, ein fruchtbares Jahr. RODZIC, RODZICIEL, – a, *m.*, ociec, *Bh. et Slo.* roditel, rodič; *Sr.* 1. hrodžitzel; *Bs.* roditegl, otac; *Cro.* roditel; *Rg.* roditegl; *Rs.* родитель, (*Rs.* сродичь, сродникъ, сродственникъ, *obs.* родичъ krewny), der Vater (im höhern Style). Naypierwszy nasz rodzic Adam. *Star. Ref.* 9. Nieuk młody więcey nie potrafi, chyba iść ślepo za torem równie tępego rodzica. *Mon.* 65, 47. Rodzicielowi i wychowywacielowi swemu tak wielką łaskę uczynił. *Wys. Kat.* 286. A godny rodzic Wc Pana w iakim zdrowiu? *Teatr* 27, 35. – 2*) Rodzic zkąd, rodowic, rodak, *indigena*, ein Inländer, ein Eingebohrner, ein woher Gebürtiger. Wykorzeniony będzie, tak gość, iak rodzic oney ziemi *Radz. Ex.* 12, 19. Tak rodzic ziemski, iako i gość, mieszkaiący z wami. *Radz. Levit.* 18, 26. Przypłynęli do Japonu; stamtąd rodzic był ieden z nich, i w dom ich swoich powinnych wprowadził. *Sk. Zw.* 2, 585, rodem ztamtąd, von da gebürtig). Kardynał Hozyusz, rodzic z Krakowa. *Biel.* 556, cf. urodzeniec). Maurus, biskup Krakowski, rodzic z Rzymu, *patria Romanus. Krom.* 145, *Sk. Dz.* 239, *Ozw. Ow.* 594. *RODZICA, – y, ż., *RODZICZKA, RODZICIELKA, – i, ż., matka, *Boh.* rodička, roditelkyně; *Sr.* 1. hrodžitzelka; *Slo.* rodička; *Rg.* roditegliza, porodiza, (*Rg.* rodiglja, co lorodna *mulier quae peperit*); *Crn.* porodnisa *genitrix*; *Vd.* rodniza, porodniza; *Cro.* rodicza, roditelicza, mayka, màti; *Bs.* roditeglica; *Rs.* родительница, (*Rs.* родильница, рожениця położnica, сродница, сродственница krewna; *Ec.* первородица, первородительница; *Gr.* πρωτοτοκος *primipara*); die Gebährerinn, die Mutter. Mówi z świętą dziewosłąb dziewicą, By pozwoliła bożą być rodzicą. *Groch. W.* 104, *ob.* Bogarodzica). Mówił z dziewicą, że będzie boską rodzicą, *Pies.* 9. Boga rodzicielka. *Kat. Gd.* 86. Tyś mię w żywocie tworzył moiéy rodzicy. *J. Kch. Ps.* 201. Otom rodzica wasza, was dwoykiem stoiąca. *Zebr. Ow.* 143. Wiodę go do domu rodziczki méy. 1 *Leop. Cant.* 3, 4, rodzicielki moiey. 3 *Leop.*), *ib.* 6, 8, *Smotr. Lam.* 2, *et* 17. Syn głupi smętkiem rodzicielce swoiey. *Bud. Prov.* 17, 25. Szkoła stoicka, rodzicielka dziwów. *Gorn. Sen.* 122. – 2*) która zkąd rodem, rodowita, eine Gebürtige, Eingebohrne. *Ciuis Attica* rodziczka Attenieńska. *Mącz.* RODZICE, – ów *plur.*, ociec z matką, *Bh.* rodičowe; *Slo.* rodiči, rodičowé, rodičé; *Rg.* roditegli; *Cro.* rogyeniki: *Sla.* rodbina; *Bs.* roghjenići, roditegli; *Crn.* starshi (*ob.* starsi); *Vd.* starejshi, starishi, die Aeltern; Vater und Mutter. Wielo się ze złych rodziców dobrych dzieci, a z dobrych złych rodzi. *Sk. Zyw.* 1, 205, *W. Post. W.* 57. Poczciwi *rodzicowie (poczciwe rodzice) maią to sobie iście pilnie uważać, w iakie sprawy dziatki swe wprawować maią. *Rey Zw.* 14 *b.* Hozyusz z Krakowa był, mieyskich rodziców. *Petr. Et.* 307, von bürgerlichen Aeltern. RODZICIELSKI, – a, – ie, od rodziców, oyczyśty i macierzyński, elterlich, Eltern-, *Rs.* родительскій, родительскій. RODZICIELSTWO, – a, *n.*, genealogiia, pochodzenie, die Abstammung, der Stammbaum. Krótkość mniemania o rodzicielstwa. *Nar. Tac.* 2, 312. RODZIENIEC, – ńca, *m.*, *Ec.* рождéнець; ziele, czyniród, płodzisz, dziecinnik, dziecinniec, że do płodu pomaga, *phyllum. Syr.* 758; Waldhirschkraut, Welsch Bingelkraut. – 2) Rodzieniec *ob.* Barszcz Włoski. RODZICOBÓYCA *ob.* Rodoboyca, zabóyca rodziców, der Aeltermörder. RODZICOBOYNY, Rodoboyny, – a, – e, rodzice, rodzeństwa zabiiaiący, Aeltermordend, Geſchwiſtermordend. Rzymianie nakoniec sami między sobą rodzicoboyną woynę wiedli, tak iż obywatele z obywatelami harce zwodzili. *Fal. Fl.* 173. RODZINA, – y, ż., powinowaci, powinowactwo, krewni, *Bh.* rodina *liberi*, *familia*, *genus*; *Slo.* rod, rodbina *progenies*; *Crn.* rodovina, ród, = rod, urodzenie); *Vd.* rodjanstvu, rodjanost, perrod, porodstvu, perrojenstvu, podrodshina, podrodstvu, roistvenishe, sarod, rodovina; *Cro.* rodbina, rodbinsztvo; *Dl.* rood, rodyaczi; *Bs.* rodbina, roçbina, rodçbina, svoita cf. swoi), (*Bs.* porod, poroghjay, = potomstwo); *Rg.* ròdstvo, rodbina, svójta, urodjâcenje; *Rs.* родство, сродство, родня (*Rs.* родина oyczyzna); *Ecc.* порождéнїе, пóлъ; die Verwandten, die Verwandtſchaft. Aby szła przykładem sióstr i rodziny swoiey. *Otw. Ow.* 159. – §. rodzina, ród, familiia, die Familie. Znalazłszy pokolenie, w nim przez rodziny winnego szukali. *Leszcz. H. S.* 177. Z synów Asy według rodzaiów i familii i domów rodzin ich, naliczeni są 40000. *W. Num.* 1, 40. Narodziło się narodów, i pokolenia, i ludzi i rodzin tak wiele, że im liczby niemasz. 1 *Leop.* 4 *Esdr.* 3, 7. – **§. rodzina, ród, płód, Geburt, Erzeugter, Kind. Rącza rodzino Aktrei macierze, snu (synu) sprawiedliwości. *Bard. Tr.* 56. – §. Rodzina, mieysce, gdzie się kto urodził, oyczyzna, *Vd.* rodna hisha, roistvenishe, roistvenu ishodishe; der Geburtsort. Z żalem opuszczał rodzinę. *Stas. Num.* 1, 45. – §*. rodziny, urodziny, *Vd.* roftveni den; der Geburtstag. Dzień to iest wesela, królewskie rodziny. *Pies.* 29. Skoro przy rodzinach swych ten świat witamy, Natychmiast dziedzicami różnych bied bywamy. *Kul. Her.* 229. RODZINNY, – a, – e, od rodzenia, od rodziny, Geburts-. Miasto rodzinne. *Nar. Tac.* 2, 316. Dlaczego rodzinna ziemia miła? iż w niéy piérwszych owoców życia skosztowaliśmy. *Mon.* 69, 119. Orlę, gdy gniazdo rzuca rodzinne . . . *Zab.* 10, 410 *Zabł.*, w którym się wylęgło). Ktoby pień, ieszcze w korzeniu nietknięty, Możnym rydlem z rodzinney osady wygładzał . . . *Zab.* 12, 232. Jam też Apulczyk, blizki Tyrreńskiego morza, Gdzie dni moie rodzinna zapaliła zorza. *Hor. sat.* 137. Dzień rodzinny. *Nar. Dz.* 2, 137. *RODZISTY, – a, – e, n. p. Tyś rada gościom, twóy żywot iest czysty, Ręce niewinne, i brzuch twóy rodzisty. *Petr. Hor.* 2, Q 4 *b*, *not.*, „który często rodzi, *partumeius venter*". *RODZIWY, poczesny, świebodny, *liberalis. Mącz.*, voll Anstand; cf. Urodziwy. *RODZODZIEŃ, *G.* rodzodnia, *m.*, n. p. Aspekty twe szczęścia płodne, Są z moim rodzodniem zgodne. *Petr. Hor.* 2 *c*, 3 *b*, *not.*, „rodzodzień, dzień, który kogo rodzi, *dies natalis*". RODZONY, – a, – e, a) *Partic. Verbi* rodzić, gebohren; *Vd.* rojen; *Sla.* rodjeni; (*Ec.* рождественный, который рождается; рождественно, образомъ рождества, какъ родиться надлежитъ, cf. przyrodzony, przyrodzenie). W tym kraiu rodzony, tu mlékiem karmiony, tu hodowany. *Mon.* 65, 195. Świeżo rodzony. *Tward. Wł.* 113. – §. rodzony Polak, = rodowity, ein gebohrner Pole. – 2) Rodzony, *oppos.* przyrodzony; leiblich. Rodzony ociec, brat, dziad. *Cn. Th.* –

Digitized by Google

Rodzony, s rodzony brat, leibliche Bruder. Rodsona, s rodzona sioſtra, leibliche Schweſter; *Bh.* żiwotni cf. żywotny); *Slo.* brat wlaſtni, wlaſtny, s gednoho żiwota; *Vd.* priſtni brati; *Ec.* самобра́тный, самобра́тъ, (*Rs. vulg.* природне́нный родак; *Rs.* двоюро́дны brat ſtryieczny). Radziwiłłowie, bracia królowey Barbary, Mikołay Kanclerz ſtryieczny, a Woiewoda Trocki rodzony; ten oſtatni ſtarał ſię przez rodzoną swoie u króla, żeby Podlodowſkiemu biſkupſtwo Krakowſkie dano. *Gor. Dz.* 55. Bracia i sioſtry rodzeni, biorą spadek dziedziczny po braci abo sioſtrach swych rodzonych, przed bracią albo sioſtrami nierodzonemi. *Szczerb. Sax.* 416. Rodzonych braci dzieci od dziedzictwa równi są nierodzonym, t. i. półbraciey. *ib.* 416. Brat przyrodzony bliższy ieſt do sukcessyi, niż dzieci od brata rodzonego zmarłego. *Chel. pr.* 76. Rodzony rodzonego nie lubi, kiedy się ubogo ma na świecie. *Star. Ref.* 84. Rodzeni bracia. *Mon.* 65, 361. - *Intensiue:* RODZONIUTEŃKI brat wielu naszych fraczkowych panicżów. *Teatr* 29, 21, podobniuteńki do nich). *RODZYWAĆ *Frequ. Verbi* Rodzić.

ROG, -u, *m.*, (ROŻEK, -żka, *m.*, *dem.*), *Bh. et Slo.* roh; *Sr.* 2. rog; *Sr.* 1. rob, roił; *Vd.* rog, rug, ruch; *Crn.* rog, rógl; *Bs.* rog; *Cro.* róg; *Sla.* ròg; *Rg.* roogh; *Rs.* рогъ; cf. *lat.* rigidus, *Germ.* ragen, rehe, rag, Kolg.); Horn. Rogi są cześci galaretowate zwierząt, ztąd ſtwardniałe, że dla małości wilgoci ziemne cząſtki ściśle z sobą są spoione. Takowe są rogi u niektórych na głowach, iak u wołów, die Hörner, u ieleni, sarn, (*Crn.* rogovile), das Geweihe, łuſki niektórych okrycia, kopyta, Huf, (*Hipp.* 12), racice etc. *Kluk. Zw.* 1, 31. Byczek młodziuchny, któremu się dopiero i rogi i kopyta puszczaią. 1 *Leop. Ps.* 68, 32. Rogami się bić, *Bs.* rogoborittise, bittise rozima, *ob.* bośdź, *ob.* tryksać. Biiący rogami, bodący, *Ecc.* рогомыющій, бодущій рогами. Słoneczne rogi na czole Moyżesza. *Pot. Zac.* 65, *ob.* rogaty Moyżesz). - *Jocose*: Przez rogi Beelzebuba, cóż się to znaczy! *Teatr* 29 *b*, 14. - *Meton.* Zbydła mi rogu nie zoſtało. *Zim. Siel.* 233, ani iedna sztuka, ani kopyto, auch nicht eine Klaue, nicht das Geringſte). Wół się na pięć łokci w pługu rozciągnął, a po chwili alić mu w róg ſiekierą szpetnie kołacą. *Rey Zw.* 105, między rogi, w łeb mu biią, zabiią go. - §. Byk rogami bodzie; *inde plurima adagia et dicteria, nomine hoc arrogantiam, audaciam, superbiam, vim, experimentia*: rog, s poroże, zuchwałość, Uebermuth, Stolz, Keckheit, Vermeſſenheit. *Mężny* Tezeusz mieszańca srogiego (Minotaura) Obalił, rogi na wiatr próżno miecącego. *Papr. Ryc.* 24. Wół gdy się zapali, będzie chrapał, sapał, rogami ſtrzęsał, piasek rogami rozmiotował. *Wer. Rgl.* 125. Nie podnoście wysoko rogów waszych. *Wrob.* 176, *Lib. Hor.* 116, *Bud. Ps.* 75, 4. Za Juliana pogaństwo znowu rogi podniosło. *St. Zyw.* 192. Ci co dopiero rzec nie śmieli słowa Śmiałość i ostre pokazuią rogi. *P. Kch. Jer.* 184, cf. zęby wyszczerzaią). Ty nie obraziłaś ludzi ani bogów, Nigdyś nie pokazała ty nikomu rogów. *Zab.* 10, 192, *id. Tol. Saut.* 5. Piętę podnieść i rogi naſtawić. *Smotr. Ap.* 10, wierzgać). Źle kiedy pospólſtwo rogi poczyna brać, i wiele o sobie rozumieć. *Petr. Pol.* 138. Przez pospolitowanie się panów, słudzy ſtaią się pysznemi, rogi na się przeciwko panom biorą. *Petr. Ek.* 104. Tak hardoć na łbie roſtą rogi, Co w niebie szukasz mieysca między bogi. *Paſt. F.* 10. Hardy mu rog do nieba wyraſta, zgwałciwszy prawo. *Pot. Syl.* 87. Połoczanom w wolności rogi rosły, tak że poczęli sąsiadów na woynę wyzywać. *Stryik.* 252. Wino ubogiemu przyprawuie rogi, Że mu ani król, ani hetman rogi. *Hor.* 2, 158 *J. Kch.* Już mu była swawola wyſtawiła rogi, Już przed się pokryiemu umysł bierze rogi. *Pot. Arg.* 11. - Chleb ma rogi, s rozbodzie, swawolnych czyni, pysznych. *Petr. Et.* 268, *Lub. Ros.* 42, niełacno człowiek szczęście znosi; doſtatek rozpycha, szczęście podnosi; Gut macht Uebermuth, der Haber ſticht. Chleb ma rogi; nędza nogi. *Zegl. Ad.* 27, *Rys. Ad.* 59; *Slo.* ma welké rohi *nimium elatus. Slo.* dobre że świna rohow nemá, dobrze że świnia rogów nie ma, *vana sine viribus ira*; *Sr.* 1. ſtarſchi koſol, twerdſi roh; *Sr.* 2. ſtarſchi koſol, twarſeiſchi rog, cf. im kot ſtarszy, tym ogon twardszy, cf. młodą gałązkę przeginać). - Spuścić rogi, s spuścić z kwinty, den Ton herabſtimmen, kleiner werden, von ſeinem Stolze nachlaſſen. Katylina, gdy o śmierci buntowników wielu usłyszał, spuścił rogi. *Kosz. Cyc. B* 3. Kłania nam się poganin tak srogi, Spuściwszy na dół swe wyniosłe rogi. *Pasz. Chor.* 13. Za czasu umykać rogów trzeba. *J. Kch. Dz.* 73. Zwiesił rogi, z któremi hardzie się wynosił. *Pasz. Dz.* 57. - Utrzeć komu rogów, t. i. pod posłuszeńſtwo go wprawić, *in ordinem redigere. Mącz.*, *Rg.* syitti tkomu roghe, ſkarecitti tkomu roghe, *Slo.* mu ſim mu zbit' rohi. Utarto mu rogów, *Cn. Ad.* 1219, obcięto mu ſkrzydła, poniżono go, man hat ihn gedemüthigt). Gdyby Giedymin, człowiekiem prostym będąc, miał pańſtwo Litewſkie osieść, utarliby mu rogi insi panowie. *Stryik.* 340, *Biel. Hſt.* 297. Król odpiera Moſkwę, przyciemiąc tych rogów, któremi zdawała się nieba samego dosięgać. *Kur. Pet.* 17. Cesarzowi swemu sługa boży Rogów ucierał, wielebny Ambrozy. *Groch. W.* 261. Wszystkie rogi niezbożników połamię; wywyższą się rogi sprawiedliwego. *Bud. Ps.* 75, 10, *net.*, „pospolicie rogiem pismo moc zowie; bo u zwierząt rogatych wszyſtka moc i obrona w rogach". *Bud. Ps.* 148, 14. Natura nasza szumne i nieutarte rogi krnąbrnego nieposłuszeńſtwa przeciw tobie wznosiła. *Bzow. roz.* 42, niezbite, wyniosłe, hardе, śmiałe). - §. *Prov.* Aboć rogi na mnie widzą! *Cn. Ad.* 3, wszyscy na mię iadą, na mię kraczą, iak wróble na sowkę biią, alles macht ſich über mich her. - §. Rogi, ielenie rogi, symbol rogalów, mężów, którym się żony przeniewierzaią, Hörner, Hirſchgeweihe, die die untreue Frau dem Manne aufſetzt. Inaczey mi się być nie zdaie, Że z łaſki kochaney żony iuż iuż rogów doſtaię. *Teatr* 55 *b*, 60. Bożek miłości żeniącym się w ſtarości rogiem na czole pogroził. *Teatr* 54 *b*, 79. Mężom przy niepewney żenie z czoł rogi wyraſtaią. *Pot. P.* 539. Nie wielki dziw, ielenie u nas rogi. *ib.* 229. Rogi komu przypinać. *Teatr* 13 *c*, *B.*, einem Hörner aufſetzen. - §. Róg, symbol żyzności, obfitości, das Füllhorn, Fruchthorn, Horn des Ueberfluſſes. Amalte z żyznym ukaże się rogiem. *Tward. Misc.* 105. Tuż przy niey Amaltea ſtoi zaraz z drogim Onym wszyſtkich żyzności i roskoszy rogiem. *ib.* 144, *cornu copiae*). Dom iego, iako sad w lecie rozmaitemi kwiatkami, drzewy, trawą i zielem rozliczném napłodzony okaże się, i nie inaczéy by z onego rogu kosy Amaltei, która Jowisza karmiła, łacno będzie dosiąc, czegoby zamyślił iedno. *Glicz. Wych. N.* 1. Amaltei róg Flora

Digitized by Google

przewraca, a ziemię różnym kwieciem piękrzy i zbogaca. *Przyb. Luz.* 56. Pełnym rogiem leie swe dary dostatek. *P. Kch. Orl.* 1, 163. - b) *Similitudinis:* Róg, na którym trąbią, bądź przysposobiony naturalny róg, bądź też z kruszcu i t. d., *Rg.* roxniza, **ein Blasehorn.** Róg do wdsiewania trzewików używa się, gdy te są ciasne. *Mag. Mscr.*, **ein Schuhzieher, ein flaches Horn.** Rogi łuku, kuszy, gdzie są wręby do cięciwy, **der Bogen einer Armbrust, insonderheit dessen Endspitzen.** Wyciągniy zuchwały łuk dobrze, żeby się oba zbiegły rogi. *Bard. Tr.* 463. Bełt Kupidyna z pieszczonych wypuszczony rogów Przeymie ciebie i twoich przechwalonych bogów. *Zim. Siel.* 275. - §. Róg, angul, kąt, węgieł. *Sol. Geom.* 6, *Cro.* vugel; *Vd.* vogeu, **die Ecke.** Róg, narożnica, *ut* na rogu mieszka. *Cn. Th.*, **an der Ecke.** Stoiąc na rogach ulicznych. *Kuc. Kat.* 3, 271. Barki tamtędy nie idą, żeby się nie rozbiiały o ten róg abo klin pałacu. *Star. Dw.* 37. Róg stołu, ołtarza, **die Tischecke, Altarecke.** Zmówilbym paciesz u rogu ołtarza. *Jabł. Ez.* 122. Uciekł do namiotu Jehowy, i uchwycił się za rogi ołtarza. *Bud. 1 Reg.* 2, 28. Róg tronu na ołtarzu wspiera się. *Karp.* 2, 71. Krzyż ośmiokątny albo o rogach ośmiu. *Chmiel.* 1, 1054, o ośmiu końcach). Czapka z czterma rogami. *Mon.* 68, 222. Chciała się zabić, nie poduszki rogiem, ale żelazem. *Jabł. Ez.* 194, **nicht mit dem Kopfkissenzipfel.** Rogi księżycowe. *Otw. Ow.* 58, **die Mondshörner.** *ib.* 71. - Uderzyli się mocno z obu stron na lewym rogu. *Biel.* 104, *z łac.* na lewym skrzydle, **auf dem linken Flügel.** Pierwszy róg w woysku trzymał starosta Dybowski. *Biel. hst.* 244. - Rzeka tak się rozdarła rogami, Że las na koło wielki etoczyła. *P. Kch. Jer.* 452, odnogami, **Arm eines Flusses,** *Rs.* отрогъ odnoga góry). - §. Na śmierć, by nie bydź iak w rogu Chcę w mym myślenia sposobie, Mieć ostatnią myśl o Bogu, A przedostatnią o tobie. *Zab.* 8, 123, iak w lesie, zabłąkany, lub iak w cieśninie, *ob.* rożek, kozi rożek, ciasny kąt). - c) Róg wielorybi, **Fischbein.** Z rogu wierzchniey szczęki wieloryba mamy fiszbein, który do sznórowek, parasolów etc., bywa używany. *Zool.* 393. Sznorówki z rogów. *Comp.* 705. ROGACIEĆ *Neutr. ndk.*, cf. Rogowacieć), zrogacieć *dk.*, *Rs.* ороговѣть, rogów dostawać, **Hörner bekommen.** *Cornesco*, rogi mi rostą, twardzieię, rogacieię, bywa też mówiono. *Mącz.* Koyskie niewiasty zrogacieć musiały, Kiedy Herkulesowe woyska odchadzały. *Otw. Ow.* 269 *not.*, „Juno te niewiasty w krowy rogate obrociła". *ib.* 270. *ROGACINA *ob.* Rohatyna. ROGACIZNA, - y, *ż.*, bydło rogate, woły, krowy, **das Hornvieh**; *Vd.* govedje, govedu, govedna shivina; *Bs.* govedo *bos et vacca*; *Ross.* говядо, рогатой скотъ. ROGACZ, ROGAL, - a, *m.*, wielkie rogi maiący, wielkoróg, *Vd.* rogash, rogazhnik, rogat, rogenoszh; *Cro.* rogàch, **ein Großhorn, großgehörnter Stier** ɔc. Pędzi przed sobą ieden brytan ze stu rogaczów, hucząc po Hercyńskiéy dziczy. *Mon.* 71, 468. Wenus okrutników tych w woły przemieniła, które od wielkości rogów rogaczami nazwano. *Otw. Ow.* 401. - §. Rogacz u myśliwców, z ieleń samiec, **der männliche Hirsch.** *X Kam.* - §. Co maią nad głową po dwu rogu, rogaczami ich zowią, *ceraſtae. Zebr. Ow.* 250, gatunek węży, **Hornschlange,** *Slo.* **rohač,** *Crn. et Vd.* rogazh, kleshar; *Rs.* рогачъ *scarabaeus cornutus*, ielonek, **der Hirschkäfer.** - 2) Rogacz, rogal, ptak, *buceros*, ma na dziobie wyrostek rogowy. *Kluk. Zw.* 2, 27, **der Hornadler.** - 3) Rogacz, siódmy rodzay gadu pływaiącego; *baliſtes*; kształt ciała iest ściśniony, twardą rogową skórą pokryty. *Kluk. Zw.* 3, 48, *lyra* Plin., *Cn. Th*, **der Hornfisch.** - §. Mieyscami nazywaią rogaczami rękoieści, za które trzymaiąc rolnik, pługiem rządzi. *Kluk. Rosl.* 3, 117, **die Pflugsterzen, die Sterzen.** (*Crn.* rogash, z hebel z dwiema rękoieściami). Rogacz u sochy bywa olszowy. *Kluk. Rosl.* 2, 164. Wielki rogacz u sochy nazywa się dyszel, do którego się woły przyprzęgaią. *Kluk. Rosl.* 3, 118. - 3) ROGAL, ROGALA, - i, *ż.*, w *fortyfikacyi*: twierdza zewnętrzna, złożona z dwóch półnarożników, z iedney zasłony i z dwóch pobocznych skrzydeł, od postaci niby dwóch rogów wyskakuiących, tak nazwana. *Jak. Art.* 3, 313, **das Hornwerk in der Befestigungskunst.** - 6) Rogala, *herb*, tarcza, na dwie części podzielona, po prawey róg ieleni, po lewey róg bawoli; na hełmie też same rogi. *Kurop.* 3, 45, **ein Wappen.** - 7) Rogal, rożek, bochenek czyli bułka na kształt rogu pieczona, **eine Art Brot, in der Gestalt eines Horns, Oesterr. ein Kipfel.** Rogal *panis corniculatus. Cn. Th.* 1109; cf. Szczodrak. - 8) Rogacz, Rogal, Rogala, - i, *m.*, któremu żona rogi przypięła; (hanrey. *Mon.* 73, 741.); *Bs.* jaraç, *ob.* iaracz), **der Hahnrey, Hörnerträger.** Mężowie na rogaczów wystrychnieni. *Teatr* 23 *b*, 94. Obawiam się, abym przez to małżeństwo nie został rogaczem. *Teatr* 34 *c*, 52. Będziesz wpisany pomiędzy rogale. *Teatr* 52 *d*, 76, **w metrykę rogaczów.** *Mon.* 76, 419. Pyszna bogatym z posagu zbiorem gnuśnym rogalem włada. *Hor.* 2, 159 *Nar.* Przyięto mię szczęśliwie do bractwa rogalów. *Tręb. S. M.* 118; *Vd.* rogatnia, rogazhnoſt, **Hahnreyschaft.** ROGALICA, - y, *ż.*, trawa rogata, *gramen aculeatum*, **eckig Gras.** *Syr.* 1511. ROGATEK, - tku, *m.*, *botan. ceratophyllum*, **Hengras, Hornblatt,** rodzaiu tego są dwa gatunki: podwodny, rosnący w stawach pod wodą, i ponurzony, podobnież w wodach. *Kluk Dyk.* 1, 116. *ROGATKA, - i, *m.*; n. p. Bolesława księcia Lignickiego łysym i rogatką przezywano. *Krom.* 286; dla złości i gwałtownych obyczaiów. *Nar. Hst.* 4, 366, dla złych a krzywych obyczaiów. *ib.* 5, 159, **ein Mensch von verkehrten Sitten.** ROGATKA, - i, *ż.*, *in Plur.* ROGATKI, - tek, *Vd.* savara, sadzianski hlod, *Sla.* têrklje, *Ross.* рогатка, рогаточка, kobylenie u mostów, u bram etc, **der Schlagbaum, Spanische Reiter.** Rogatki, tyczki drewniane ostro okute, któremi piechota wstrzymuie natarczywość kawaleryi, zastawuiąc się niemi. *Jak. Art.* 3, 314. Władza Marszałkowska zawiera się w okręgu mili iedney od rogatek rezydencyi. *S. Grodz.* 2, 83. Przy każdych rogatkach trzeba cokolwiek płacić na utrzymywanie dróg. *Pam.* 85, 1, 7, cf. myto, mytnica). ROGATY, - a, - e, *Bh. et Slo.* **rohatý**; *Sr.* 1. **rohaté**; *Crn.* rogat, - a, - u, (*Crn.* roglât, rogovilaſt, rogovilaſt *tuberosus*); *Vd.* rogat; *Cro.* rogaszt; *Rg.* rogàt; *Bs.* rogat; *Rs.* рогатый, рогастый, rogi na głowie maiący; cf. porożysty; **gehörnt, mit Hörnern auf dem Kopfe.** Nad djabła rogatego gorsza zła kobieta. *Teatr* 43 *c*, 84, *Wyb.* Po ślubie dopiero maią się kochać, a przed ślubem i dotykać się Jeymości nie można; ale też często za to złapie nie ieden rogatego djabła. *Teatr* 22, 113, prawdziwą djablicę). Rogaty Jowisz Ammon. *Bard. Luk.* 163, rogonoszy). *Prov. Vd.* lete bode bogat, kaker pes rogat, z bo-

Digitized by Google

dzie on bogatym, iak pies rogatym, z t. i. nigdy). - Rogaty Moyżesz. *Chrość. Job.* 5; „cf. *Hebr.* קרן iaśnieć rogato abo z promieniami; przetoż Wulgata właśnie chcąc wyrazić; przekładała twarz rogata; to się znaczy: światłość z twarzy iego w promieniach iak rogi wychodziła; ztąd obyczay, że Moyżesza z rogami malują. *W. Exod.* 33, 29. - *Prov. Crn.* Schém je meszecz rogatei, Tem je menye vsze szvetlei, z im (miesiąc) xiężyc rogátszy, tym mniéy światła daie; im kto hardszy, tym mniéy użyteczny). Rogaté tarany mur biły. *P. Kch. J.* 285, *arietes*, barany, die gehörnten Mauerbrecher. - §. rogaty, węglasty, węgle, rogi, kąty maiący, eckig, Ecken habend. Czapka rogata. *Tr.* Męczennik kiymi rogatemi był bity. *Sk. Dz.* 107; ostre kąty maiącemi, scharfeckig). - §. *tr.* Piiany, i bogaty i rogaty. *Dwor. D.*; zuchwały; cf. róg, poroże, zuchwałość), keck, vermeſſen. - *§. Podszczwali niektórego szczekarza, aby Hussa swemi kweſtyami rogatemi zabawił. *Bas. Hſt.* 7, w logice *cornutae quaeſtiones*. - *aliter*: Rogata w nim dusza. *Cn. Ad.* 998; *de eo qui difficulter moritur*; er hat ein zähes Leben). ROGAWIEC, - wca, *m.*, n. p. Rogawiec Numik, *corniger. Zebr. Ow.* 366. Rogawiec wſkok Wenery wolą wykonywa, Cokolwiek śmiertelnego z Aeneasza zmywa. *ib.* 366, *ob.* rogacz, rogonosz. ROGOBODZIEC, - dźca, *m.*, wół, byk rogami bodzący, *Ec.* рогобійца, рогобо́дець, рогободитель; der mit Hörnern ſtößt. *W. Exod.* 21, 29. *ROGODZIEY, - eia, *m.*, który rogi robi, wyrabia, *Rg.* rogodjellaz, *ob.* rogownik, der Hörnermacher, Hornarbeiter. ROGOKRUSZ, - u, *m.*, Hornerz, kruszec do rogu podobny. *Kluk. Kop.* 2, 165. ROGONOGI, - a, - ie, *Cro.* rogonog, *cornipes. Urs. Gr.* 161; o rogowych nogach. *Mącz.*, hornhufig, kopyta maiący; *Sr.* 1. rohané nohawcz. ROGONOS *ob.* Nosorożec. ROGONOSZ I, - a, - e, *Vd.* rogenoseh, *Cro.* rogonosz, *Rs.* рогоносецъ, rogi noszący, hörnertragend, gehörnt. Ammon rogonoszy. *Otw. Ow.* 180. Rzéki rogonosze, że się czasem na kilka przechodzisk dzielą, albo że różne ſtrumienie do nich z boków płyną, podobne rogom. *Otw. Ow.* 587. ROGOWACIEC *cf.* Rogacieć); *Neutr. ndk.*, w róg się obracać. *Cn. Th.*, rogowatym się ſtać, hornig werden, zu Horn werden. ROGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* рожа́ный, na kształt rogu, hornartig, wie ein Horn, *Sr.* 1. rohovité graniaſty, węgielny. ROGOWIEC, - wca, der Hornſtein, *corneus*, kamień podobny do pospolitego krzemienia; wydaie się, iakby był rogowy. *Kluk. Kop.* 2, 99. ROGÓWKA, - i, *ż.*, sukna białogłowſka rogiem wielorybim podſtawiona, *Rs.* фи́жмы; der Bügelrock, Reifrock. *Zab.* 12, 335 *Eyſſ.* ROGOWNIK, - a, *m.*, co z rogu robi. *Włod.*, der Hornarbeiter; cf. *rogodziey. ROGOWY, - a, - e, *Bh. et Slo.* rohowy, *Rs.* роговый, *Ec.* рожа́ный; z rogu, von Horn, Horn-, hörnern. Grzebień rogowy, *Rs.* роговикъ. - §. Błonka rogowa w oku, całą źrzenicę otaczaiąca, *tunica cornea. Zool* 48, *Kluk. Zw.* 1, 43, *Kirch.* 82 *et* 83, *Krup.* 2, 288; błonka ieſt iasna i przeźrzoczyſta, na kształt rogu wyciągnionego. *Sak. pr.* 26; die Hornhaut im Auge. - *Botan.* Rogowe ziele, *ceraſtium*, Hornkraut, rodzaiu tego u nas ieſt kilka gatunków. *Kluk. Dyk.* 1, 114. - §. Rogowy podatek, z Rogowe, z myto od rogacizny, die Abgabe vom Hornvieh. Podatek rogowy, pługowy. *Vol. Leg.* 4, 786. Uwolnienie od hiberny, od pogłównego, podymnego, czopowego, rogowego, i t. d. *Volum. Leg.* 6, 62, *Tward. W. D.* 57.

ROGOŻ, - y, *ż.*, ROGOŻA, - y, *ż.*, ROGOZINA, - y, *ż.*, *Bh.* rákoſ, rákoſj; *Mor.* palech; *Sr.* 2. rogoſch; *Cro.* rogòz; *Bs.* rogosg, papir; *Rg. et Sla.* rogoz, *Ec.* рогозъ, cf. rokita, rokicina); pałki ziele, *iuncus*, Binſen. Włożyła dzieciątko między rogoż, w brzegu rzéki. 3 *Leop. Exod.* 2, 4, między rogozinę. 1 *Leop.*). Zaż się może zielenić sitowie bez wilgotności, albo rość rogozina bez wody? 1 *Leop. Job.* 8, 11, rogoż. 3 *Leop.*). - §. Rogozina, mieysce rogozią zarosłe, *Rg.* rogoziscte, *Cro.* rogozische, ein mit Binſen verwachſener Ort. Wtawiła ſkrzyneczkę z dzieckiem w rogozinę w przekopu. *Bud. Exod.* 2, 3. Uyrzała koszyk w rogozinie. *Leop. Ex.* 2, 5. - 2) ROGOŻ, ROGOŻA, ROGOZINA, ROGOŻKA *dem.*, *Bh.* rohoj, rohojka, rákoſka; cf. Rakuzy); *Rg.* rogòxa; *Bs.* rogosgja, ſturra, asurra; *Crn.* ſtorija; *Cro.* sztura, rogoznica; *Turc. Sla.* aszurra; *Rs.* рогожа, рогозина, рогожка; matta, deka rokitowa. *Mącz.*, die Decke, Binſenmatte, die Matte. Zakon przyiąwszy, w teyże komorce, i na teyże rogoży, na którey córka iego legała, żywota dokonał. *Sk. Zyw.* 1, 12. Ciało plecioną z palm rogożą pokrywał. *ib.* 36. Owoce na czyſtey rogoży wysypane. *Hor. sat.* 101. Rybołów siedzi na swey rogozinie. *Chroſć. Luk.* 156. Modlą się w zagrodzie, rogożkami otoczoney. *N. Pam.* 11, 151. Rogoża podwoyna, *Ross.* цыновка, цыновочка. - Z nieba na ten padoł wygnani, Jzaliż nie zſtąpili na rogoż z kobierca? *Zab.* 14, 65; poprawili się z pieca na łeb; z deszczu pod rynnę, aus dem Regen in die Traufe). ROGOZI, - ia, - ie, z rogoży, von Binſen, Binſen-. Wſtał rybołów z łoża rogoziego. *Bard. Luk.* 84. ROGOŻNIK, - a, *m.*, co robi rogoże, *Cn. Th.*, *Cro.* rogoznichar, *Rs.* рогожникъ; der Mattenmacher, Binſenbeckenmacher; (*Bh.* rákoſnjk gatunek wróblów; *Cro.* rogosár, z kobiałka. ROHATYNA, *ROGACINA, - y, *ż.*, (*Boh.* rohatina *pertica aucupatoria*); *Rs.* рогатина; *Ec.* рога́тина, ра́тище, (*Ec.* рамъ, z woyna); włócznia, do ciskania nią na nieprzyiaciela. *Włod.*, szefelin, der Wurfſpieß. Na niedźwiedzie i dziki trzeba mieć włócznie mocnego a szerokiego żelaza, które rogacinami albo rohatynami zowią. *Cresc.* 637, *Star. Ryc.* 40. Bielski utrzymuie, że Polacy używali piérwéy rohatyn, które na prawym boku konia wspierali; ieden koniec dosięgał ziemi, drugi był wsparty na łęku u siodła, a od włoczenia po ziemi, nazwano ie włóczniami. *Czack. pr.* 216. ROHATNIK, - a, *m.*, (*Mącz.*), ROHATYNIEC, - ńca, *m.*, rohatyną zbroyny, ein mit dem Wurfſpieß Bewaffneter, *Rs.* рогатенникъ. Wybiegliście się od rohatyńców onych. *Birk. Ex. C* 4 *b.*

Contin.-Deriu. Nom. *Rog*: rożek, różkowy, rożen; bezrogi, dwurogi; iednorogi, iednorożec, nosorożec, nozorog; poroże, porożyſty; narożny, narożnica; koziorożec, krętorog.

ROIĆ się *Rec. ndk.*, odroić się *dk.*, *Bh.* rogiti ſe; *Sr.* 2. še roiſch; *Sr.* 1. šo royacj; *Vd.* rojiti, (*Vd.* rojenje, roiſtvu, z rodzenie, *Etym.* rod); *Bs.* rojittise pcelle; *Cro.* roimsze, rojesze pchele; *Rs.* роиться, отроиться, отроиваться; roiami wylatywać, (o pszczołach), ſchwärmen, (von den Bienen). Roią się pszczoły, die Bienen ſchwärmen; cf. Róy). Czas roienia pszczół, u nas w Czerwcu i Lipcu. *Zool.* 123. Pod odroieniem pszczół co robić

Digitized by Google

zoſtaie. *Kąck. Pas.* 27. – §. *transl.* roią ſię cieklisny, mokre rzeczy, burzą ſię, robią, Getränke, Flüſſigkeiten gähren, arbeiten. Wody śrzedniosolne od octu nic ſię nie roią. *Kluk. Kop.* 1, 156. Angielſka kreda, „dy naleiesz wody, tak ſię roi i rozgrzewa, iż w tym cieple iaia ugotować ſię mogą. *Kluk. Kop.* 1, 248. Deszczowe wody wyśmienite do wszyſtkich rzeczy, które kisnąć i roić ſię maią. *Kluk Kop.* 1 118. – §. *fig.* roi mu ſię co w głowie, snuie ſię, uwiia ſię przez głowę, es geht ihm etwas im Kopfe herum, es ſchwärmen ſeine Gedanken; es ſteigen ihm mancherley Gedanken durch einander auf; cf. *Slo.* gako wćeli ſa motagu *non conueniunt*). Dziwne ſię koncepty w głowie iego roią. *Falib. D.* 3. Tyſiąc myśli w głowie mi ſię roi. *Teatr* 54, 12. Co ſię w łbie iey roi? *Teatr* 43 *c*, 29 *Wyb.* – §. *Actiu:* ROIĆ, roić co, prząść, uprząść, ubrdać ſobie, (*Crn.* Rojnèze *Parcae* Prządki); ſchwärmen, mancherley Gedanken durch einander in ſich erzeugen; *Rg.* roitti; *Vd.* rojit; *Crn.* rojiti, rojil, rojim, (2. rojiti, rôjem, ſ halasować); *Sla.* upèrti ù namet, uzéti ù glàvu? *Ross.* мечтàть, мечтàться. Czemu w tak krotkim życiu wiele roim, Że ſię w swey nawet ziemi nie oſtoim! *Hor.* 1, 285. Żaden chory tak dzikiéy rzeczy nie roi sobie w głowie, któréyby nam filozof iaki w rzeczy saméy nie rozpowiadał. *Pich. Sen. liſt* 3, 29. Chciwy zawsze odmiany człowiek póki żywie Gani co ma, roiąc coś w dalszey perſpektywie. *Nar. Dz.* 1, 104. Im więcey roiu, tym bywa nie miodno, Gdy głowa roi, gębie bywa głodno, *Bratk. F* 4. ROIK, – a, *m.*, *dem. Nom.* Roy, ein kleiner Bienenſchwarm. Na małe roiki trzeba małych ulików. *Kąck. Pas.* 16. ROIOWISKO, – a, *n.*, *contemn.* roy, *tr.* rzesza, tłum, halastra, tłok, ein Schwarm, ein Haufen. Haniebni niewolnicy wszechmocney fortuny, Drzecie ſię wśród natrętnych tłumów roiewiſka. *Zab.* 16, 197. ROIOWNIK, – a, *m.*, *Bh.* rogowink; *Sr.* 1. royownik, rozkolnik; *Rs.* мáмь, мáчиха, мáточная трава, мáточникъ; pszczelnik, ziele od pszczoł rzeczone, iak roiownik od roienia pszczoł, bo gdy ule sokiem iego potrze, roiom uciekać broni. *Syr.* 691, *Chmiel.* 1, 645; *Kluk. Dyk.* 2, 115; Meliſſe. 2) Roiownik pieprzny pryszczący; *ob.* Rozchodnik. *ROISTY, – a, – e, – o *adv.*, pełen roiów, voll Schwärme, *Ross.* роистый. ROIOWY, – a, – e, od roiu, Bienenſchwarm-, den Bienenſchwarm betreffend. *Tr.*, *Rs.* ройный. Roiowy kosz, którym roie przykrywaią, *Rs.* роевка.

ROK, – u, *m.*, *Bh.* rok; *Slo.* rok, lèto (ob. lato); *Sr.* 1. lèto, lieto; *Sr.* 2. lèto, letko; *Vd.* letu, godishe, *plur.* liete; (*Cro.* lèto, leito, 1. *aeſtas*, 2. *annus*), *Cro.* godishe, godina, cf. godzina); *Dl.* godischye; *Bs.* godina, godiscte 1. *annus*, 2. *tempus*, *tempeſtas*, (*Bs.* litto, gljetto *aeſtas*; *annus*); *Sla.* godine; *Rg.* gódina, godiscte, ljetto; *Crn.* lejtèna, lejtu *annus*; *aeſtas*; *Rs.* гóдъ (*ob.* gody); *Ec.* годъ, година: (*obsol.* ¹lato *qu. v.*); czas dwunaſtu miesięcy. *Zebr. Zw.* 13, *Sol. Geom.* 3, 135; das Jahr. Rok ieſt czas ten, przez który słońce 12 znaków zodyaku niebieſkiego obchodzi. *Kal.* 39, *m* 1. Rok pospolity, to ieſt, ani przybyszowy, ani przeſtępny, (*qu. v.* –). Rok gwiazdowy, powrót ziemi do iakiey gwiazdy. *Sniad. Jeo.* 127. Rok zwrotnikowy, odnawiaiący pory swoie. *ib.* 129. Rok gdzie przebyć, *Rs.* годовáть cf. godować). Roku nie móds przebyć, негодовáть. Jnni poczynali rok od miesiąca Marca, iak ſtara synagoga; inni od Septembra; Chrześciianie od oktawy narodzenia Chryſtusa. *Sk. Kaz.* 507. Nowy rok, – *obsol.* nowe lato, *Vd.* novu letu; *Sla.* mlado litto; *Cro.* novo leto; *Ec.* новый гóдъ, новолѣтіе; Neu Jahr. Biegaią dziatki po nowym lecie, i przyiaciele daią sobie nowe lato, a zwłaszcza panowie sługom, bogaci ubogim, winszuiąc sobie na *nowy rok wszego dobra. Hrbſt. Nauk. N* 5. Dziś w wigilią Bożego Narodzenia winszuiemy sobie *siego roku. *Ld.* – Rok Święty *ob.* Miłościwe lato, das Jubeljahr, Jubiläum. – O roku łaſki, Gnadenjahr, n. p. Beneficyum maiący, ieśli umrze w pierwsze trzy miesiące roku, niech ma czwartą część dochodów, ieśli w trzech wtorych, połowicę; ieśli w trzecich trzech, trzecią część; ieśli w oſtatnich wszyſtko. *Herb. Stat.* 149. – §. *Phrases*: Zjedliśmy za kwartał, co na cały rok doſtarczać miało. *Teatr* 19 *b*, 43. Drugiemu na rok ſtałoby namysłu i roboty, co u mnie w momencie. *Teatr* 19 *b*, 7. Roku cztery części, pory, ćwierci, czasy: wiosna, lato, iesień, zima, die vier Jahreszeiten. Roku Pańſkiego, ſ od narodzenia Pana Chryſtusa, im Jahr des Herrn. Godzina ta iey się rokiem widzi. *Gor. Dw.* 303, die Stunde wird ihr zum Jahre. Tak rok, rok teraz, rok temu, es iſt jetzt ein Jahr. Rok temu, iak umarł. *Cn. Th.*, es iſt ein Jahr, daß er ſtarb. Na *bez rok, ſ na przez rok, ſ za rok, na przyszły rok, übers Jahr, künftiges Jahr. Zwiódł był na to wielkie woysko; o większym myślił na przez rok. *Birk. Kaz. Ob. E b.* Co rok, alle Jahre. Co drugi rok, co trzeci rok, co czwarty rok etc., alle zwey, drey, viet ꝛc. Jahre. Chowaią to w naczyniach od roku do roku. *Star. Dw.* 30, von Jahr zu Jahr. Rok od roku, *Bh.* ſrok do roka; ſ co rok, alljährlich, alle Jahre. Chodził on rok od roku ofiarować Jehowie do Szylohu. *Bud.* 1 *Sam.* 1, 3. – §. *Jn Plurali* lata (*qu. v.*) *usitatius, quanquam et* roki, *rarius quidem hoc ſignificatu, usurpantur*, die Jahre. Światła niebieſkie będą na znaki, na czasy, na dni i na roki, aby świeciły na utwierdzeniu nieba. ¹ *Leop. Gen.* 1, na lata. 3 *Leop.*). Latopiszcowie Litewscy lat abo roków, którego się czasu co działo, nie kładą. *Stryik.* 234. Nadab dwa tylko roki panował. *Zał. Teſt.* 206. Starość liczy się liczbą roków. *Birk. Zbar. D* 3 *b*. – §. II., *Jurid.* Rok w prawie, termin, kadencya, cf. zrok), ein gerichtlicher Termin, Vorladungstermin, Erſcheinungstermin, Gerichtstermin. (*Bh.* ſročim, ſ zapozywam; *Vd.* rok, narok, nareshen rok, napoveden den, ſ termin; *Cro.* ròk 1. *ſpatium*, *terminus*, 2. *dies determinata*, 3. *fatum*, *fatalis dies*, (*ob.* wróg), *Cro.* rochimsze *paciscor*, *Cro.* srokúvati, ſ przyczyną być; *Bs.* rók, váda *dies conſtituta*, rocenje, srocenje *conuentio*, rocitise, srocitise *pacisci*; *Rg.* rook *tempus ſtatutum*, rocni dan *dies dicta*, roccitise, urocitti dán *diem ſtatuere*, rocenje *conuentio de re aliqua*; *Rs.* рокъ, ſ wróg, los; срóкъ termin, rata, срóчная розеw, роковый wrogowy, losowy, присрочить, присрочивать termin naznaczyć, просрочить, просрочивать termin opuścić, просрочка opuszczenie terminu, пересрочить, пересрочивать, prolongować termin, пересрóчка prolongacya terminu; отсрочка, отсроченіе odroczenie, odwłoka: *Ec.* срóкъ, предѣлъ *interuallum*, нарокъ, опредѣленное, урóченное, назначенное время rata; призрочный день, срóчный termin). Jurydyka, porocki, roki, Tagfarth. *Krn.* 1140. Po oddaniu pozwu, trzeba, żeby go wpisa-

Digitized by Google

no w księgi, dwie niedziele przed rokiem, tak iż pozwany nie tylko z pozwu rok wiedzieć będzie, ale i w księgach urzędnika naydzie, od kogo i na który dzień rok mu dano. *Gor. Wł. Q* 4 *b.* Gdyby oskarżony rzekł, że mu o to nie iest rok albo termin przedtym oznaczon, ma mu być do bliższego sądu odłożono. *Szczerb. Sax.* 10. Na rok naznaczony przed sędziego stanął. *ib.* 320. Sprawa nie przenocowana zaraz ma być sądzona, a w przenocowaney, ma być rok złożon do dwu niedziel. *ib.* 5. Sędzia musi kilka kroć roki *sędzić do roku. *Rey. Zw.* 94 *b.* Trzy razy w roku maią się roki ziemskie Landgerichtstermine, sądzić, a czwarta część roku na sądzenie wieców niech będzie obrócona. *Herb. Stat.* 420. Na rocech (rokach) sędzia ziemski będzie sądził o wszelką summę. *Herb. Stat.* 28. Roki, sądy ziemskie, poroczki, *Cn. Th.*, cf. roczki), Woiewodowie roki wielkie sądzić maią; a to gdy wyydą dwoie poroczki, tedy po nich trzecie roki maią być sądzone. *Tarń. Ust.* 70. Apellacya ma być na wielkie roki abo na seym walny. *ib.* 71. Roki, sądy Grodzkie *ob.* Roczki, die Burggerichtstermine. Roki skargowe, z kwerele, podstarości i pisarz grodzki sądzą. *Vol. Leg.* 3, 73, das Quatember-Gericht zu kleinen Streitsachen. Rok zawity *ob.* Zawity. Rok nadworny, pozwanie do dworu królewskiego. *Włod.*, Vorladung vor das Hofgericht. Rozpisuię rok, pomykam roku, zwłoczę sprawę. *Cn. Th.* 930, den Termin weiter hinaussetzen. Rok daię, z pozywam, ich lade vor Gericht vor. Rok przepadły, z translapsi, verstäumter Termin. - §. Pozwanie słowne, ustne, z rok, mündliche Ladung. Gdy kogo sąd rokować każe, woźny pozwem słownym, rokiem zwanym, zapozywa go. *Ostr. P. Cyw.* 2; 20.

Pochodz. sub verbo: *Rzec.*

ROKAMBUŁ, - u, *m.*, z franc., die Rocambole, der Schlangenknoblauch *allium scordoprasum* rodzay delikatnieyszy czosnku. *Kluk. Rośl.* 1, 212.

ROKICINA, - y, *ł.*, *salix pumilla*, die Zwergweide, *Rs.* мѣльникъ; rodzay wierzby małey, kępami po łąkach i lasach rosnącey; zda się ubogim na wiązki do palenia. *Kluk. Rośl.* 2, 61. (*Slo.* rákyta *carex*, rokyti *iuncus*, *siler*; *Hg.* rekettye-fa *siler*; *Sla.* rakita; *Bs.* rakitta *salix helix*, *ob.* rokita); *Crn.* rakita *salix*, rakitje *salicetum*, rokitje *cannetum*; *Vd.* rokitje, z trzciniśko; *Rg.* rakitta *siler*). Skrył się w rokicinę. *P. Kch. Jer.* 212, cf. z nasi w chróst). Żołnierze ukryci wypadli hurmem z rokiciny. *Pot. Syl.* 307. ROKICINOWY, - a, - e, od rokiciny, von der Zwergweide. *Cn. Th.*

ROKIETA, - y, *ł.*, *Lat. med.* rochetum, *Ital.* rocchetto; *Bs.* roket; *Cro.* rokét, roketa, kamicza; *Rg.* nadkoscjugliza; cf. *Germ.* Rock); gatunek komży kanoniczéy lub biskupiéy, eine Art Chorhemden der Bischöfe und Domherren. Biskup zdiąwszy dalmatykę i podawszy ią dyakonom, stanął w płocienney komży abo rokiecie. *Sk. Zyw.* 2, 188. Płacząc i rycząc, rokietę biskupią z siebie zdzierał. *Sk. Zyw.* 2, 226. Chciał mię ozdobić krzyżykiem, używaniem rokiety i mantoletu. *Xiądz.* 157.

ROKITA, - y, *ł.*, (*Boh.* rokyti *carex*; *Rg.* rakitta *siler*, *ob.* rokicina); *salix arenaria*; *Crn.* węka, die Sandweide, gatunek wierzby, nie wyrasta wysoko, ale gęsto, na błotach i piaskach. *Kluk. Dyk.* 3, 42. Na gibkiey się zwiesiwszy rokicie Płacze swey krzywdy słowiczek obficie. *Zab.* 16, 319. Udatne sosny drobne rokity przeniosły. *Pot. Poc.* 2. ROKITOWY, - a, - e, z rokity, von Sandweiden. Trzciniana lub rokitowa deka, mata. *Mącz.* Tam po wyspach ludzie Wiek w rokitowéy prowadzą budzie. *Miask. ryt.* 78.

ROKOSZ, - u, *m.*, z Węgiersk. rokosz, z zjazd powszechny. *Łubień.* 68; *Slo.* rákoš *comitia*). Słowo Rokosz hasłem było w Polszcze, na którego wydanie każdy szlachcic obowiązany był stawać zbroyno dla zabezpieczenia powszechnego przeciw przemocy króla i senatu. *Skrzet. P. P.* 1, 318; ein Aufstand des Adels wider den König und Senat. (*Ec.* рокошь bunt, zdrada). Dawniey używano rokoszu dla publiczney potrzeby, w czasie trwogi woienney, na zawołanie szlachty do króla. Ostatni tego był przykład za Zygm. I, 1537 pod Glinianami; tam szlachta opuściwszy króla i senat, zrobiła sobie osobne koło, i poczęła się dopominać o zdanie sobie rachunku z rządu Rzpltey. O rokoszu Gliniańskim 1380 przeciw Ludwikowi, napisał uczoną dyssertacyą Xżę Jabłonowski. *Nar. Chod.* 1, 204, *Piasecz.* 234. Lata 1537 rycerstwo korony Polskiéy, będąc we Lwowie, zjeżdżaiąc się na osobne mieysca w polach, potym w klasztorze we Lwowie, w radę wstępowali; co zowiemy *rokosze; tam wolno mówili z osobna, kto chciał widzenie swoie powiadał, domagaiąc się tego na królu, aby ich artykułom exekucyą uczynił. *Biel. Sw.* 291 *b.* - *§. król miał rokosz z onemi, którzy byli w Betsurze. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 13, 22, rokował z niemi. 3 *Leop.*, traktował, czynił z niemi, Unterhandlung pflegen; cf. *Etym.* rzec). - 2*) w znaczeniu zjazdu, Zusammenkunft, Versammlung. Rymunt wszystkich panów Litewskich obesławszy, uczynił seym albo rokosz, i tam się wszystkiego prawa dziedzicznego wyrzekł. *Stryik.* 316. - 3) rokosz, bunt, Aufruhr, Aufstand; *Rs.* междоусобіе, междоусобство; *Ec.* смута. Lentulus z innymy, którzy rokoszy oney (*obs. femininum*), czołem byli. *Pilch. Sall.* 73 *et* 72. Zofia od wszystkich Piotra nieprzyiaciół była ulubiona, przeto naturalnie oddaneby iey były rządy, gdyby rokosz udała się była pomyślnie. *Pam.* 85, 1, 802. Na rokosz zawołać, *ad libertatem proclamare*. *Cn. Th.* - 4) Rokosz, abo Hibryda, *herb*, półkonia z ogonem rybim. *Kurop.* 3, 45, ein Wappen. ROKOSZANIN, - a, *m.*, do rokoszu należący, ein Mitverbündeter, in den Adelsaufstand mit Verflochtner. ROKOSZAŃSKI, - a, - ie, od rokoszan, buntowniczy, *Rs.* междоусобный, die Adelsverbündeten belangend. Odwagi rokoszańskie. *Bard. Luk.* 94. ROKOSZOWAĆ *med. ndk.*, ROKOSZYĆ się *zaimk.*, bunt podnosić, powstawać, wider jemand auftreten, sich wider ihn auflehnen, verbünden; *Rs.* междоусобствовать. Lucyper i czarci rokoszowali z bogiem i z kościołem niebieskim. *Birk. o Ex.* 7; przeciw bogu). Ambicyą nadęty waży się przeciwko swemu rokoszyć monarsze. *Mon.* 71, 793. - §. *actiue*: Nic to, choć na cię świat monstra rokoszy, Więcéy się iednéy obawiay rozkoszy. *Mon.* 71, 836, buntuie, burzy, podnuszcza, aufwiegeln. Porokoszyć. *Mon.* 225. ROKOSZÓWKA, - i, *ł.*, gatunek gruszek. *Groch. W.* 581, eine Art Birnen. ROKOSZOWY, - a, - e, od rokoszu, den Adelsaufstand betreffend.

ROKOWAĆ, - ał, - uie *med. ndk.*, *a) odrokować *dk.*, (*Etym.* rzec, rzekę), - *Bh.* rokowati *deliberare*, radzić, radę składać, rathen, berathschlagen. Ty panie móy, ma-

Digitized by Google

iąc władzę rozdawania poważney radzie głosow pod czas rokowania. *Star. Vot. A* 2 *b*. Pierwey szlachta, na seym przyiechawszy, iednego dnia wszyftko, ftanąwszy w polu, odrokowali. *Star. Ref.* 161; przedeliberowali, cf. rokosz), ſie thaten alles in einem Tage ab. Niewiasty do grobu idąc, o tym na drodze z sobą rokowały, kto nam odwali kamień tak niemały? *Odym. Sw.* 2 *Ll* 3. - 2) rokować. wnosić, konkludować. *Ern.* 65, ſchlieſſen, Schlüſſe machen, *ratiocinari. Cn. Th.*, rozumować). Powiedz mi, co w tobie sprawuie tę boiaźń, i to złe względem nas rokowanie? *Teatr* 23 *b*, 4. Jeśli na chęć spoyrzysz, z iakąć się sposobię, Że i mile to przyymiesz, tak rokuię sobie. *Zab.* 9, 4, prorokuię, wróżę). Nayłatwiey o tym rokować, co iuż pominęło. *Fr. Ad.* 14, prorokować, weiſſagen. Proſtym wnioſkiem rozumu godzi się przewidywać, i mieć niepróżney nadziei rokować uczuciem. *N. Pam.* 14, 242. Z odwagi żołnierzy rokuie o wygranéy lub przegranéy. *Boh. Djab.* 3, 116. Co ty rokować sobie możesz ztąd rozumnie? *Dmoch. Jl.* 2, 218. Głos imperatora wſkazuie i słodką rokuie nadzieię. *N. Pam.* 14, 241. Gdy sobie Neſtora czasy trzyſtoletnie Rokuiesz, Kloto dzisiay może ci nić przetnie. *Tol. Saut.* 62. (*Cro.* zrokuvati, z przyczyną być). - 3) rokować kogo, uſtnie go pozywać, rok mu dawać, einen mündlich vorladen, citiren; *Bh.* ſrocjm. Gdy kogo sąd rokować każe, woźny pozwem słownym, rokiem zwanym, go zspozywa. *Oſtr. Pr. C* 2, 20. - 5) Rokować, °rzekać, mówić, rozprawiać, reden von etwas, ſich davon unterhalten, darüber ſprechen. Co kto miłuie, o tym rad rokuie. *Cn. Ad.* 94, co na sercu, to i na ięzyku). Mogły być one słowa od Zamoyſkiego rzeczone, Któremi kiedyś Aiax sam z sobą rokował, Gdy się nad morzem chodząc, do śmierci gotował. *Groch. W.* 549. - §. Rokować z kim o co, z trakto ać, negocyować, czynić z kim o co, mit jemanden unterhandeln, Unterhandlung pflegen; *Cro.* rochimsze, zrochimsze *paciscor*; *Bs.* rocitise, srocitise, dogovoritise *pacisci*, rocenje, srocenje *conuentio*; *Rg.* roccittise *diem ſtatuere*, *conuenire de re aliqua*; *Sla.* pogádjatise cf. pogodzić). Król rokował z onymi, którzy byli w Betsurze. 3 *Leop.* 2 *Mach.* 13, 22, miał °rokosz. 1 *Leop.*). Przyiechał do Troi Ulisses rokować o wydanie Heleny. *J. Kch. Dz.* 51. Cesarz taiemnie począł z Witoldem rokować, i osobliwe schadzki miewać, obiecuiąc mu koronę Litewſką. *Stryik.* 528. Haliczanie, gdy im żywności iuż nie ſtawało, ięli rokować z Woiewodą, i zamek poddać chcieli. *Biel.* 105. Książęta Ruscy z ſtaroſtą zamku oblężonego rokuią, aby się poddał; *agunt cum eo. Krom.* 270. Wyszli obadway hetmani na rokowanie wspólne; ale nic nie sprawili. *Warg. Cez.* 1; *Bh.* rokowanij; *Vd.* pogodenje, spraulenje, spraulishtvu; *Dl.* dugovanye; *Rg.* uvjet, ugovor). Na rokowaniu obiecali, że bramy otworzą. *Warg. Wal.* 179. ROKOWY, - a, - e, roczny, jährlich. Pamiątki za umarłe albo pominki trzeciodniowe, caterdzieſtodniowe i rokowe. *Smotr. Ap.* 147, coroczne). - §. rokowy. terminowy, *Rs.* срочный.

1) ROLA, - i, ż., z franc., die Rolle in einem Theaterſtücke, *Sr.* 2 rulla, *Rs.* лицé cf. lice); część sztuki, którą każdy aktor udawa z osobna. *Teatr* 24, 26. Trudney podjęłam się roli. *Teatr* 52 *b*, 15. Granie roli, *Ec.* лицеподхождéнїе. - 2) Rola, lista, regieſtr *qu. v.*

2) ROLA, - i, ż., ROLKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* roli, role, poplujj; *Slo.* rola, rolička; *Sr.* 1. rohla, rola; *Sr.* 2. rohla; (*Crn.* ral, orolje *iugerum*, *ob.* radlo, *ob.* orać); *Sla.* oránje; *Cro.* ztern (*ob.* ścierń); (*Cro.* ràl, z łan); *Ross.* роля, пáшня, пáшенка; *Ec.* бразда (cf. brozda), село (*ob.* sieło); *Crn.* kmetje, kmetya (cf. kmieć); pole zasiewne, Ackerfeld, Ackerland, Feld. Jaka rola, takie też są i nasiona. *Bud.* 4 *Ezd.* 9, 17. Rolą korcem mierz, nie sznurem albo ſtaiem. *Cn. Ad.* 438, lepiéy mącznо, niż łącznо). To ich wszyſtka była rola, na galerach woiować. *Paszk. Dz.* 39, całe ich gospodarſtwo). Pola albo role są troiakie, iedne na ozimínę, drugie na iarzynę, trzecie na ugor, według kadencyi, iako na który rok przypadną. *Haur Bk.* 18. Rolą uprawiać, *Rs.* земледѣлствовать. Uprawna rola, *Sr.* 1. podwor, podworano (*ob.* pod-orać). - §. 2) Rola *herb*, róża, a koło niéy trzy kroie; w helmie pięć piór ſtrusich. *Kurop.* 3, 49, ein Wappen. ROLNICA, - y, ż., *botan.* rodzay roślíny, *sherardia. Kluk Dyk.* 3, 76. ROLNICTWO, - a, n., ziemiańſkie gospodarſtwo, *Bh.* polnoſt; *Slo.* oránj; *Sr.* 1. ratarſtwo (*ob.* ratayſtwo); *Crn.* kmetuvanye, kmetstru (*ob.* kmiectwo); *Vd.* oraſtvu, oranje, kmetnia, polſku obdelanje; *Rg.* têxarje, trûd (*ob.* trud), tégh, mukka; *Cro.* ratajenye, orànye; *Rs.* земледѣлíе, земледѣлúческое (cf pachać), хлѣбопáшество; *Ec.* земледѣлíе; der Ackerbau, der Feldbau, Landbau. Rolnictwo ieſt znaiomość przyswoitéy roli uprawy. *Kluk Rosl.* 3, 2. Naród bez rolnictwa ieſt głuchą puſtynią. *Gaz. Nar.* 1, 244. Lubiący rolnictwo, *Ec.* любоземледѣлець. ROLNICZY, - a, - e, od rolnictwa, Ackerbau-, Landbau-, Feldbau-; *Bh.* poplujnj; *Rs.* пáхатный, земледѣльческíй, пахарев, хлѣбопáшный, сéльный, сельскíй; *Ec.* нúвный (*ob.* niwa). ROLNICZYĆ *med. ndk.*, rolnictwem się bawić, gospodarować, den Ackerbau treiben, der Landwirthſchaft obliegen. Trzeba połączyć z teoryą praktykę, żeby dobrze rolniczyć. *Kluk Rosl.* 3, 66. ROLNIK, - a, *m.*, ROLNICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh.* rolnik, niwař, ſedlak (*ob.* siedlak); *Sor.* 1. ratař, ratai (ratay); (*Crn.* rojàk *adscriptitius*); *Vd.* kmet (*ob.* kmieć), polſki zhlovek, pauer, arazh (*ob.* gbur, oracz); *Cro.* rataj, orach, polyak (cf. Polak), delopolecz, tesak; *Dl.* ratay; *Rg.* texâk, truudnik, rataj, zemgljâk (*ob.* ziemianin); *Bs.* pogljar, tesghjak cf. ciężki, cf. ciągnąć, °ciachły), rata, kopac; *Rg.* pogljar, rataj; ratagl; *Sla.* texak; *Ross.* рольникъ, земледѣлецъ, хлѣбопáшецъ, орáчъ, орáтель, орáтай, páмай; *Ec.* пахотникъ, *f.* пахотница; бразздедéрецъ, пахарь, содѣлованникъ, нивáрь; chodzący koło uprawy roli, der Ackersmann, der Feldbauer, der Landmann. Rolnicy nasi, iedni maią znaczne gospodarſtwo, iak to szoltysi, okupnicy, kmiecie; drudzy maią połową mnieysze, iak to półrolnicy, zagrodnicy; inni ledwie maią iakie, iak chałupnicy i komornicy. *Swiſz. Bud.* 441. Dziwuie się rolniczek (*arator*), gdy się w iarzmie woły Chodząc walą, i kładą na ziemi w brózd poły. *Zebr. Ow.* 177, *ib.* 379. - §. 2) Rolnik skowronek, *ob.* Skowronek rolnik. - §. 3) Rolnik, kwaki, rzepa podługowata słodka, karpiele, Steckrüben. *Krup.* 5, 59. ROLNY, - a, - e, od roli, Feld-, Acker-; *Bh.* rolnj; *Sr* 1. rohlinp. Rol-

Digitized by Google

ne

no gospodarstwo. *Warg. Wal.* 131, der Feldbau. (*Cro.* polyobilen *agrosus*). **ROLOPORCA, - y, *m.*, wół pługiem orząc rolą porszący. *Otw. Ow.* 610, der Feldpflüger, Durchackerer. **ROLOSPRAWNY, - a, - e, n. p. wyzabiała z kmiotkami rolosprawne cielce, *ruricolas boves. Zebr. Ow.* 120, feldbauend.

ROMAN, - u, *m.*, *botan.*, gatunek Euforbii, *euphorbia Cyparissias*, rośnie na gruntach kamienistych. *Kluk Dyk.* 2, 213, eine Art Euphorbien. (*Cro.* raman, komonika *monacella*). ROMANA, - y, *ż.*, w drukarni, gatunek pisma mnieyszego od kanonu. *Mag. Mscr.* ROMANEK, - nku, *m.*, *botan.*, gatunek Euforbii, *Euphorbia Helioscopia. Kluk. Dyk.* 1, 212, romanek mały obrotny, kołowrot, Sonnenwende, Wolfsmilch. *Syr.* 1489. (*Bh.* Rmen, *Rs.* ромашка *chamomilla*, rumianek. ROMANOWE ziele wielkie, *dendroides*, Steinklee. *Syr.* 1490.

ROMANS, *ROMAN, - u, *m.*, z Franc., *Vd.* resveseleozhi smisliki; der Roman. Zmyślone historye, co się romanami nazywaią. *Lus. Rez.* 81. Dobre są i romanse, które bawiąc nauczaią; ale nie wiele mamy *Doświadczyńskich* i *Podstolich. Gol. Wym.* 92. O fatalne romanse, romanse niestety, Wyście nam pokaziły młodzież i kobiety! *Zabł. Firc.* 78. ROMANSISTA, - y, *m.*, autor romansowy, ein Romanenschreiber. Wiele utrzymuią, że dawne rycerstwo baiecznych romansistów było wymysłem. *Niemc. Kr.* 1, 135. Według pospolitego romansistów zdania, iuż tam miłość znaydować się nie zwykła, gdzie żadnego odmówienia obawiać się nie trzeba. *N. Pam.* 11, 194. ROMANSOWY, - a, - e, Romanen-. Miłości romansowe. *Teatr* 48 *b*, 50.

RONDEL, - dla, *m.*, RONDLIK, - a, *m.*, *dem.*, okrągłe naczynie do smażenia, eine Bratpfanne; *Bh.* rendlik, rendlicek, Rondel, naczynie miedziane, z rączką, w kuchni używane, które powinno być dobrze ubielone, ponieważ potrawa, gdy długo w rondlu stoi, zaraz miedzią przechodzi. *Wiel. Kuch.* 425. Nie zjecie czego? czyia będzie wola Przystąp' ku temu rondlowi. *Kniaź. Poez.* 2, 204. - 2) RONDELA, *ob.* Rodela. RONDOWAĆ, wyrondować; u blacharza, blachę okrągło zgiętą wyrównać, aby zupełnie była okrągłą. *Mag. Msk.*, rondiren, runden.

RONIĆ, URONIAĆ, URANIAĆ *cz. ndk.*, zronić, uronić *dk.*, *Rs.* ронить, ронять, сронять, сронить, сроню, сраниваю, обронить, уронить; upuszczać co z siebie, utracać, fallen laſſen, verlieren, verſchütten, *pr. et fig.* (*Sr.* 1. ronu *piso*; *Cro.* rivam, rinuti *trudere*, cf. runąć; *Bs.* roniti *delicere*). Roni ptak, z pierzo mu pada, der Vogel läßt die Federn fallen, mauſert ſich, pierzy się). I ptak tam lecąc pióro uroni. *Rys. Ad.* 76. - *fig.* Buntownik będzie musiał z tey pychy i pierza uronić, skoro króla zobaczy. *Tward. W. D.* 82. Roni koń, z zęby mu padaią, das Pferd verliert die Zähne. Jeleń roni, z rogi mu padaią, der Hirſch wirft das Geweih ab. Wąż się roni, z lini się, die Schlange wirft die Haut ab. - Róża prędko roni kwiat swóy. *Hor. P.* 1, 203 *Nar.* Już w piersi czyste uderzaią dłonią, Już włosy na wietr wytargnione ronią. *Zim. Siel.* 194. W zawody konie wypuszczaią Ze wszystkiéy siły ie zacinaią, Chyląc się nasbyt woźniki swe ronią, Potym zronione własnym lotem gonią. *Ustrz. Troi.* 54, slatuią z nich, spadaią). Łzy ronić. *Tr.*, *Sr.* 1. ſélze ronu; *Cro.* ronim szuze; *Bs.* roniti suze *profundere lacrymas*; *Ec.* слезити, слезю, слезоточити. Próżno słowa twoie roniss. *Teatr* 42 *d*, *B.* Wielką część dnia gnuśnym spaniem marnotrawnie uraniasz, *Krom.* 551. Czczym wielemówstwem uroniać drogie momenta czasu. *Dyar. Gr.* 14. Jednego z całego dyskursu nie uroniła słowa. *Węg. Mar.* 3, 7, nie straciła). Zaniedbanie wiele pięknych rzeczy roni. *Sim. Siel.* 70. Uchodzi zima, ziemia śniegi roni. *Hor. P.* 1, 29 *Nar.* Łakomy człowiek i chwyta i roni, Leiąc w ten przetak, wnet woda wycieknie. *Hor.* 2, 120. Wielkie miał Pompey maiętności, lecz więcéy uronił, niżli schował. *Bard. Luk.* 155, strwonił). O uniią zdrowie swoie i krew ronili. *Smotr. El.* 15, na szańc puścili, odważyli). Pieści córkę, pielęgnuie, nad nią serce roni. *Zab.* 15, 16 *Kniaź.*, serce wylewa, ſein Herz ergießen. Do twoiéy łaski ustawnie wzdycham Uroń tę znaney ducha pokorze. *Kniaź. P.* 1, 4, wyleway, świadcz ią choć mniéy godnemu). Zebrane tam było, co ziemia schronić może w łonie swym nayskrytszego, i słońce uronić z prześwietnych swych promieni. *Tward. Wł.* 149, utworzyć). Żaden z twych poddanych przeciw tobie wiary nie uroni. *Pot. Arg.* 155, nie przeniewierzy się). Obym się był nie rodził, albo swym rodzeniem, Aby mię matka była zroniła kamieniem. *Kul. Her.* 24, poroniła, mißgebähren, verwerfen. **RON, - u, *m.*, z ronienie, das Fallenlaſſen, Verſchütten, Vergießen. (*Rs.* уронъ strata, utrata). Czci Portugalczyk ronem płaczu swego strasznego Albukierka. *Przyb. Luz.* 5, wylewem).

Pochodz. *poronić*, *poraniać*, *wyronić*, *oronić*, *uronić*, *zaronić*; *śroń*, *śreniſty*, *śrenieć*, *ośrenieć*.

RONT, - u, *m.*, *militar.*, obchód, objażdżka. *Jak. Art.* 3, 314, *Rg.* obhoda; *Ross.* дозоръ (cf. dozór); die Runde, Ronde. Trzeba nam było młynkować kątem, Chcąc się wybiegać przed czuynym rontem. *Zab.* 9, 346 *Zabł.* Nocowiłockich przestrzegam, że teraz po nocy chodzą ronty. *Mon.* 70, 136.

ROPA, - y, *ż.*, *Rs.* рона, сухроница, ptok, Eiter, Eitermaterie. (*Sr.* 2. roppa zmarszczek). Ropa, białożółtawa materya, która się sfaie z występuiącéy krwi, i pomieszania się z nitkami mięsistemi w ranach lub wrzodach. *Kluk Zw.* 1, 36, *Bok.* hnug, hnoge (*ob.* gnóy), hnilina, hnis, talow; *Slo.* hnûg mrêdé; *Hg.* genyetség; *Vd.* gnui, hötter; *Cro.* gnóy, gnyoj, gnyilad; *Dl.* gnóy; *Bs.* ghnoj; *Sla.* gnoj; *Sr.* 2. talug; *Sr.* 1. pédmo. Obmywa z ropy ubroczone ciało. *Bard. Luk.* 106. - §. Ropa, *bitumen. Syxt. zkł.* 140, Bergwachs, Judenpech. Ciepłice te maią w sobie siarkę albo hełun; drugie kléy albo ropę, iako ią nazywaią ci, którzy za Drohobyczą kopią tę ropę. *Syxt. zkł.* 82. Słone wody gorzkiego smaku nabywaią z kleiu albo ropy ieziora. *ib.* 105. ROPCZYCE, miasto w Sandomierskim. *Dyk. Geo.* 2, 355, eine Stadt in der Woiw. Sandomir.

ROPIĆ *med. ndk.*, (*Sor.* 2. ropiſch marszczyć), czynić, aby się zebrało, zropiło, eitern machen, eitern laſſen; *Bh.* zgitriti, zgitrowati (cf. iątrzyć); *Sor.* 2. jetſchiſch; *Ross.* гноить; *emarginare*, ropić, rozgnić albo rozszerzyć wrzód albo ranę. *Mącz.* Ropiący, *suppuratorius. Cn. Th.* ROPIĆ się *recipr.*, *Bh.* gitriti ſe, gitrim ſe; *Sr.* 2. ße tas łujiſch; *Sr.* 1. pobhetju ſo, nopu ſo, pebniu ſo, zaczekam, hniczj (*ob.* gnić); *Vd.* otozhi, otvuriti, otikuvat, otiekuvat,

Digitized by Google

vati, se gnojit, heitrati; *Bs.* ghnojitise; *Rg.* ghnoittise, oghnoittise; *Cro.* ognajamsze; *Rs.* гнои́ться, нарыва́ть, нарыва́ть; ropę wypuszczać, ropą ciec, eitern. *Cn. Th.* ROPIEĆ *niiak. ndk.*, zropieć *dk.*, ropą zayść, w ropę przeyść, zu Eiter werden. Wnet iego sadło, ciało, iego miazga cała Od gnuśności z piiaństwem złączoney zropiała *Zab.* 8, 93 *Trę.* Z dołków, gdzie były oczy, żaby wyglądały, Po twarzy zaś zropiałéy iaszczurki biegały. *Łączn. Zw.* 12. ROPISTOŚĆ, - ści, *ż*, ropienie, *purulentia. Mącz., Sr.* 1. ѵе́тјепо, ѵе́dmoуitoſci; *Vd.* tvurnoſt; *Cro.* gnoina, gnoinoszt. *Hg.* genetség; das Eitern, wenn etwas voll iſt von Eitermaterie. ROPISTY, - a, - e, ROPISTO *adverb.*, ropiący się, pełen ropy, *purulentus. Mącz., Bh.* hnisowatý. *Slo.* jahnogený; *Hg.* genyetséges; *Sr* 1. ѵе́dmoуité, ѵе́dmoуicjné *Vd.* höttrau, guojan, tvuren, tvuroviten, gnjilaſt, gnoinorsnaſt; *Cro.* gnoien, gnojni, *Rs.* гноева́тый, гно́йный, гноистый (cf. gnoyny), нарывный, ѵеredа́мный; *Ec.* роиси́стый, гноемо́чивый, eiternd, voll Eiter. Do Łazarza psi przychadzali, A wrzody iego ropiłe lizali. *Odym. Sw.* 2, *D b.* - §. Ropiſty, ropie podobny. *Cn. Th.*, eiterartig. ROPSKO, - a, *n.*, paſkudna ropa, häßlicher Eiter. Ropſko i ptok smrodliwy. *Boh. djab.* 2, 54.

ROPUCHA, - y, *ż.*, (*Bh.* ropauch sopel; cf. *Sr.* 1. jikros pawé chropawy; *Rs.* ря́пуха ря́пушка *salmo maraenula*; cf. *Gall.* crapaud; *Ital.* rospo): parchata żaba, die Kröte; *Slo.* zemſka jaba, gedowatá jaba; *Bh.* jaba zahradni, zemſká, gedowatá, chraſtawá; *Sr.* 2. ſchkrodawa; *Sr.* 1. krókawa, ſymcjija. *Vd.* kraſtova shaba, krota, shatorniza; *Cro.* krasztava saba, krasztacha; *Crn.* puf; *Bs.* sjabba zapuhacja, rugnava; *Rg.* xabba zapuhaccja, gubbaviza; *Sla.* kraſtava xabba; *Rs.* коросто́вая лягу́шка, жа́ба; *rana bufo*, daleko większa od pospolitéy żaby, ciemnoszarawa, ma na sobie brodawki obrzydliwe. *Zool.* 205. Żabę kroſtawą Ruśniacy iedném słowem zowią czerpachą, t. i. żabą leśną. *Urs. Gr.* 144. §. Ropucha, *vocamus hominem vel animal aliquod paruum, quando ultra modum suae corporaturae inflatur ira vel superbia*, eine böſe Kröte, eine ſtolze, aufgeblaſene Kröte. *Aliqui tamen dicunt eſſe ranae matoris nomen, et sano modus loquendi*: Odyma się iak ropucha, (er bläſt ſich auf wie eine Kröte, wie ein Froſch. *Cn. Ad.* 4, cf. nadął się iak półtóra nieszczęścia; gdy konia kuią, żaba nogi nadſtawia); *indicat translatum eſſe ab aliquo proprio. Cn. Th.* 925. - §. 2) *Milit.* Ropucha, łoże żelazne moździerzowe. *Jak Art.* 3, 314, eine eiſerne Mörſerlavette. ROPUSZY, - a, - e, od ropuchy, *Crn.* krótne, Kröten-. Czart ukryty w barwie czai się ropuszéy. *Przyb. Milt.* 129.

RORATY *plur.*, nabożeństwo adwentowe, die Adventsandacht in der Römiſchen Kirche bey ſieben brennenden Lichtern. U nas w Polszcze oznacza się adwent roratami, to iest mszą przed wschodem słońca odprawianą, w któréy introit od słowa: *Rorate* zaczyna się; pod czas téy mszy ſtawiaią siedm świec goreiących na oltarzu. *Cerem.* 1, 189 *Kras. Zb.* 2, 36, *Zrn. Pſt.* 4 *b.* - Na roraty wstaią pobożni. *Dwor. Ż.* 4, mówi się czasem o szulerach, pianicach, ktorzy całą noc nie śpią do świtu, Nachtſchwärmer. - §. Roraty, = Adwent *qu. v.* RORATNY, - a, - e, od rorat; n. p. Zwiaſtowanie anielſkie do Panny Maryi wspominaiąc, roratną mszą śpiewamy. *Hrbſt. Nauk. N.*

ROS-, = Ros- *qu. v.*

ROSA, - y, *ż.*, *Bh.* roſa, roſyčka; *Slo.* roſa; *Sr.* 1. roſa, roſſa, ròsa; *Sr.* 2. roſa; *Crn.* rósa; *Vd.* rosa, rossa; *Cro.* ròsza; *Sla.* ressa; *Rg.* rossa, rossizza; *Bs.* ròsa; *Rs.* роса; *Lat.* ros, *Gall.* rosée, *Gr.* ἔρση, δρόσος, cf. *Hebr.* רסס rasas *aspersit*, *apud Chaldaeos* ſtillauit; cf. *Ger.* rieſeln); der Thau; owa niewidoma wilgoć, która po zachodzie słońca w ciepłe czasy, roślíny znacznemi kroplami okłada. *Kluk Rosl.* 3, 90, *Hub. Wſt.* 162. Na zaraniu rosa z wiatru spuszczona bywa. *Birk. Zbor. C b.* Rosa kroplista. *Bardz. Luk.* 99. Skropcie iuż pola perłową rosą O górne zdroie. *Mieſk. ryt.* 1. Rosa pada. *Cn. Th.*, *Vd.* rossa pada, rossi; *Sr.* 1. roſa pada. Płodnoczynna rosa. *Zab.* 8, 253 *Nar.*, *et* 10, 53 *Koſſ.* Rosa miodowa, *Rs.* медя́ная роса́; *ob.* Miodowy.

Pochodz. *rosić, obrosić, obraszać, porosić; rosiſty, rosaty.*

ROSADA, *ob.* Rozsada.

ROSATY, - a, - e, na kształt rosy, wie Thau, Thau-. Do wina używaią cukru rosatego, w aptece przyprawnego, dla uczynienia go łagodnym. *Cresc.* 353.

ROSAYDA, - y, *ż.*, w hucie śklanéy, talla śkła ordynaryynego zielonego, których 120 sztuk idzie na skrzynią. *Mag. Mser.*, eine ordinäre grüne Glastafel.

ROŚĆ, *ob.* Rosnąć. ROSCIĄĆ, *ob.* Rozciąć. ROSCIĄGŁOŚĆ, ROZCIĄGŁY, ROSCIĄGNĄĆ, *ob.* Rozciągłość, Rozciągły, Rozciągnąć.

1) ROŚCIĆ, rościł, rości, roszczę *czyn. niedok.*, urościć *dok.*, robić, żeby co rosło, *Bsn.* vrjesgiti (cf. wrzos), cinit rasti; *Rs.* расти́ть, ро́щу, возраста́ть, возраща́ть, (*Rs.* ро́ща, ро́щина gay); *Ec.* раиу, (*Ec.* расширительный *vim augendi habens*); wachſen machen. Mysze łayno na głowie oblazłéy włosy rości. *Sien.* 175. Ziele smolnik dobre iest w gnojeniu ran, roszcząc w nich ciało. *Spicz.* 9. - *transl.* rościć, *fig.* wzkrzeszać, wzbudzać, rege machen, entſtehen machen. Państwo miał w ręku, gdyby był chciał rościć W półrynku woynę. *Chroſć. Luk.* 183. Twóy gniew mi panie codzień zgubę rości. *Morszt.* 95. Oprzeć nie mogłem się skłonności, ślem nadziei nie rościł nigdy. *Teatr* 1, 69, ich nährte keine Hoffnung. Widząc iéy portret u niego, nie miałżem rościć podeyźrzenia? *Teatr* 9, 21, Argwohn ſchöpfen, Argwohn nähren. Pretensye rościć, zmyślać sobie pretensye, Prätenſionen machen.

2) ROŚCIĆ, *ob.* Roszcić. ROSCIEC, ROSCIEK, *ob.* Rosciek. ROSCIĘTY, ROSCINAĆ, ROSCINEK, *ob.* Rozciąć. ROSFORNY, *ob.* Rozworny.

ROSIATA, - y, *ż.*, mléko gęsto warzone z iaykami, die geſottene Milch mit Eyern. *Wiel. Kuch.* 425.

ROSIĆ, - ił, - i, roszę *cz. ndk.*, urosić *dk.*, *Boh.* roſiti, rauſam; *Vd.* rositi, narosuvati; *Crn.* rosim; *Cro.* roszim; *Sla.* rositi; *Rg.* rossitti; *Rs.* роси́ть, ро́шу; na kształt rosy pokrapiać. wie mit Thau benetzen, beſprengen, bethauen. Twarz łzami rosi. *Jabł. Tel.* 79. Mirtyl warok w oycu utopiony czasem w niebo wznosił, I radosnemi łzami piękne lica rosił. *Chod. Gesn.* 18. Rumieniec iéy policzków łzami uroszony. *Przyb. Luz.* 47. Oczy łzami uroszone. *Min. Ryt.* 1, 148. Krwią swoią własną ranne

Digitized by Google

członki rosi. *Past. F.* 41. Wonią uroszone miała po barkach włosy rozpuszczone. *Hor.* 2, 133 *Min.* Kapłan trzymaiąc w ręce kropidło, Naprzód rosi święconą wodą ono bydło. *Pot. Arg.* 125. - §. 2) Rosić len, ſ pod niebem na rosie go blechować, den Flachs im Thaue liegen laſſen und ſo bleichen. Roszenie lnu; po wyciągnieniu go z wody rościela się na łące ſkoszonéy rzędami, iak nayciemniéy, aby się wyblichował, czyli urosił. *Przędz.* 13. Niektórzy roszą len przez 3 lub 4 niedziele podług czasu. *ib.* 13 *et* 107. ROSICZKA, - i, ż., ROSNIK, - a, *m.*, *ros solis*, *Rs.* солнечная роса; Sonnenthau; liſteczki tego ziela, im bardziéy słońce przypala, tym więcéy wilgoci abo rosy w sobie maią. *Syr.* 330, *Kluk Rosl.* 2, 249, *Chmiel.* 1, 645, *drosera. Linn.*, wilgoć na liście występuiąca, ma gubić brodawki. *Kluk Dyk.* 1, 196. ROSINIEC *herb*; *idem quod* Ślepowron. *Kurop.* 3, 45. ROSISTY, - a, - e, ROSISTO *adv.*, *Bh.* rosnatý, plny rosy; *Sr.* 1. roſowité; *Crn.* rosliv, rosnat; *Vd.* rosliu, rosen, rosoviten; *Bs.* roſni; *Cro.* roszlyiv; *Rs.* росистый; pełen rosy, rośny, voll Thau, thauig, bethaut. Rosiſta noc. *Groch. W.* 158. Zmrok rosiſtemi kropi cię perłami. *Susz. P* 2, *B* 2 *b*. Obłok rosiſty. *W. Jes.* 18, 4, wiatr rosiſty. *W. Dan.* 3, 50. Dmą rosiſtą Zefir wieiąc zgoła, Z ziemi na wiosnę wyprowadza zioła. *Bard. Tr.* 121. Rosiſtym być, *Ec.* росомочи́ми.

ROSKARACZYĆ, ROSKAZAĆ, ROSKIDAĆ, ROSKLEPAĆ, ROSKOCZOWAĆ, ROSKOSZ, ROSKOSZOWAĆ, ROSKUGLOWAĆ, ROSKURCZYĆ, ROSKWILIĆ, ROSŁAPAĆ, ROSŁAWIAĆ, *vid. sub* Roz-, *suis in locis.*

*ROŚL, - i, ż., rośnienie, *roſt, płód, płodność, *Crn.* raſt; (*Rs.* расть źrzałość, dożrzałość); Wachsthum. Rola buyna w swéy rości uszczęśliwiła dobytki. *Chodk. Kosł.* 12. - *§. roślina, ein Erdgewächs, eine Pflanze. Natura wywodzi z wód łona rośle. *Przyb. Luz.* 324. Kazała dobrotliwie łonu płodnéy ziemi Roślami dla mieszkańców kwitnąć leczącemi. *Przyb. Ab.* 111. Tym poroſtem, tym gumem, kapiącym kropliſto, Niewidzialnie gładkie rośle chropowacą. *Przyb. Milt.* 125. ROSŁEK, - słka, *m.*, wyroſtek, młodzieniaszek. *Tr.*, cf. roſtek); ein junger Menſch, ein Aufſchöſling. ROŚLINA, - y, ż., die Pflanze, das Erdgewächs; *Boh.* roſtlina, zroſtlina, zroſtlinka, wyroſtlina, želina (cf. ziele), bylina, bylinka (cf. bylina, byle); *Vd.* raſt, raſtje, semelſka raſt, semloraſtje, vsadiza, sasad, hlasa, mladiza; *Crn.* sasajaniza; *Rg.* ſtrúk (cf. ſtrąk), tára, tarſak, (*Rg.* biglje *herba medica*); *Ross.* бы́лїе, бы́лина, бы́линка, растенїе, произрастенїе, произвѣше, зелїе, трава; *Ec.* садъ (cf. sad), злакъ, (*Ec.* бы́линѣю, бы́лїемъ порастію *herbesco*). Rośliny są ciała organicsne bezduszne, wyraſtaiące z ziemi: drzewa, krzewiny, zioła są rośliny. *Botan.* 3. Tournefort rozłożywszy rośliny na drzewa, krzewiny, podkrzewiny, i zioła, podzielił ie na gromad 22. *Botan.* 153. ROŚLINNY, ROŚLNY, - a, - e, od roślin, Pflanzen-; *Bh.* bylinný; *Ec.* бы́льный, бы́лїйный. Oleie i żywice roślinne. *Krumf.* 96. Kléy roślinny, gummi. *ib.* 96, *N. Pam.* 6, 316. Gdzie gniią materye roślne, zwykła się pokazować saletra. *Jak. Art.* 1, 47. ROŚLINIARNIA, - i, ż. krzewodom. *Pam.* 83, 431; *Rs.* теплица, das Treibhaus, Gewächshaus. ROŚLINISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen roślin, zielisty, pflanzenreich, krautreich, *Ec.* бы́лїстый. ROŚLINONOSNY, - a, - e, noszący rośliny, pflanzentragend, *Ec.* злаконо́сецъ. (*Verb.* злаконошу, *Gr.* χλοηφορέω; злакосїя́тельнъ, *Gr.* χλοαυγὴς virenter splendens). ROŚLINOPISARZ, - a, *m.*, botaniczny autor, Pflanzenbeſchreiber. Nayſławnieyſi roślinopisarze w Polſkim ięzyku Marcin z Urzędowa i Syreniusz. *Bot.* 4. ROŚLINOPISMO, - a, *n.*, botanika, mówi o roślinach. *Botan.* 2, die Kräuterlehre, Pflanzenkunde. ROSŁOŚĆ, - ści, ż., sporość, groſſer Wuchs. Hippiasz w siłach i rosłości olbrzymom równy. *Tr. Tel.* 311. - (ROSLITOWAĆ się, *ob.* Rozlitować się). - ROSŁY, - a, - e, spory, groß gewachſen, groß. (*Bh.* roſtlivý rosnący; *Rg.* raiaſtgliv *vegetabilis*). Rosły na kształt wieży. *Przyb. Milt.* 178. Rosłe cedry Libańſkie. *Ryb. Ps.* 50. Na rosłe góry srogi piorun biie. *Bard. Tr.* 244. Katechizm dla rosleyszych. *Ryb. Ps. praef.*, für die Erwachſenern. Wszyscyśmy teraz poszli za światem mali i rośli. *M. Kch.* 299. W młodych i rosłych leciech. *Glicz. Wych. E* 5. - (ROŚMIAĆ się, *ob.* Rozśmiać się. ROŚMIESZYĆ, *ob.* Rozśmieszyć). - ROSNĄĆ, *ROŚĆ, rosł, rośnie, *roście, rosnę, *roſtę *verb. med. ndk.*, urosnąć, zrosnąć, *dk.*, *Bh.* růſti, zrůſti, zroſtl; *Sl.* roſtu, roſtnu; *Sr.* 2. roſcj, roſl, roſtu; *Sr.* 1. roſtu, zroſtu; *Crn.* raſti, râsem; *Vd.* raſti, rasèl, raſtem, raſtim, odſtaulat; *Cro.* raszti, razti, raztem, raszełazem; *Dl.* reezti; *Rg.* raaſti, râſtjeti, râttjeti; *Bs.* raſti, uzmosgitise; *Rs.* расти, росту, расту; (cf. *Hg.* arad, *Ger.* Reiß *ut* Pfropfreiß, cf. *Lat.* cresco, *Aeol.* κρεσσω); większym się ſtać, wachſen. Jeżeli zwierz przez pokarm odbiera więcéy nowych części, niż utraca, wtedy rośnie. Lecz wielkie podobieństwo, iż rośnienie nie czyni nowych części, tylko rozszerza te, które iuż są. *Kluk Zw.* 1, 121. Ziołka te tylko, które u nas roſtą, będę wypisywał. *Urzęd.* 16. O kwiatki! co na inszéy nie zrośniecie ziemi. *Przyb. Milt.* 555. Rosnące płoty i ogrodzenia z witwiny. *Mon.* 74, 760, żywe, lebendige Zäune. Piotr rośnie, Jan urósł, a ia nie urosnę? *Kras. W.* 22. Ciaſto zaczynione poczyna ruszać i rość. *Syr.*, podnosić się, wachſen, aufſteigen, aufquillen. Ta miłość, iak ciaſto na drożdżach rośnie. *Teatr* 10, 76. Odległością opinia *roście. *Fredr. Prz.* 298. Roſtą pieniądze, frasunku przybywa. *Lib. Hor.* 76, pomnażaią się, ſich vermehren. Książęta Litewscy przez zgodę w sławę, w możność i w potężne panowanie rośli. *Stryik.* 228. Światłość słoneczna, gdy słońce wzchodzi, pomału roście. *Sk. Kaz.* 45. Boże day, abyśmy od posłuszeńſtwa twego nie odſtępowali, roſtąc w mądrości i w pobożności. *Sk. Kaz.* 45. Gdy choroba rosła, był znaczny cierpliwości. *Birk. Dom.* 58. Serce rośnie z radości, das Herz wächſt, ſchwillt vor Freude. Aż serce rośnie, kiedy się to pokazuią na dal ſkutki ſtokrotne. *Teatr* 26 *c*, 77. One dziewice, one buyne młodyce, aż serce patrzącym na nie roſcie. *Gwag.* 512. - *Math.* Rzędy, których wyrazy tym bardziéy rosną, im bardziéy oddalaią się od początku, nazywaią się rzędy rosnące, *series divergentes*. *Jak. Math.* 2, 168; ſteigende Folgereihen. - §. Rosnąć z czego, ſ wyraſtać z czego, pochodzić z czego, aus etwas erwachſen, entſpringen, herkommen. Z małych rzeczy wielkie roſtą. *Opal. sat.* 148. Z głupſtwa wszyſtkie nieprawości roſtą. *Gorn. Dw. ded.* Nie mniemay, gdzie cię ogień popali, woda potopi, na polu zginie, w oborze

Digitized by Google

pozdycha, aby to tobie zkąd inąd rosło, iedno z prawdziwych dekretów pana twego. *Rey Pſt. Uu* 3. ROSNIK, *ob.* Rosiczka.

Pochodz. sub nomine *Rod.*

ROSNY, -a, -e, rosiſty, pełen rosy, *roscidus*, *Bh.* roſni, roſnỳ, roſnaty, plny roſy; *Sr.* 1. roſowité; *Crn.* rosliv, rosnat; *Vd.* rosliu, rosen, rosovíten; *Cro.* ròszen, roszlyiv; *Bs.* rosni; *Rg.* ròsni; *Rs.* росный; n. p. roſna noc. *Mącz.*, thauig, voll Thau. Wiatr rośny przewiewa. 1 *Leop. Dan.* 3, 50.

ROSOCHA etc., *ob.* Rozsocha.

ROSOŁ, -u, *m.*, ROSOŁEK, -łku, *m.*, *dem.*, *Bh.* roſol; *Sr.* 2. roſol (słona woda); *Sr.* 1. roſow, roſel; *Vd.* souna vlaga, slana vlaga, souni sok; *Cro.* rászol *salsilago*; *Bs.* rasó, salamura, (*Jt.* salamoja); *Rg.* râsoo, râsoglje *salsilago*; *Rs.* разсолъ, росолъ, засолъ; (cf. *Ger.* Sulze, Sülze); rosół warzonych rzeczy, n. p. z sztuki mięsa wywarzony, die Fleiſchbrühe, cf. bullion). Rosół z mięsa warzonego, z pietruszką, selerkiem, porami, marchwią, który na pierwszą potrawę wszędzie daią. *Wiel. Kuch.* 426. Rosół Włoski, menestra. *ib.* 416. Żył skąpo, to też nie wołu Dał gotować do rosołu, Flaſka przyszła z supą rzadką miſka. *Jak. Bay.* 35. Jarząbek w rosole. *Ban. B* 3. Podobno bez łyżki rosołu ieść nie można. *Teatr* 8, 39. - §. Rosół, abo rosołowa przyprawa do potraw omaczania, salsa. *Cn. Th.*, die Tunke, die Sauce. - §. Rosół do surowych rzeczy, ryb, mięsa etc., lak, dla chowania długiego, *Crn.* slanamûrja; *Rs.* мухлякъ; die Salzlacke, die Lacke. Kablion solą przełożony lepiey dochowuie się, niż rosołem zalany. *Wyrw. G.* 425. Dla takowego bydła trzeba sieczkę zaparzać, rosołkiem zasolonym krasić. *Haur Sk.* 52. - §. *fig.* Topią go bezbożnie w morſkich wod rosole. *Tot. Saut.* 50, w wełnach morſkich). Przy gorzkim krwawych łez rosole. *Uſtrz. Klaud.* 67, *Uſtrz. Troi.* 12, *et* 45, przy ſtrumieniu łez, płaczu, bittere Thränenfluth. - *transl.* w rosole być, leżeć, wsmutku, frasunku, w dolegliwościach, w ambarasie, w biedzie, w obertasach, in der Suppe ſeyn, liegen; in Bedrängniſſen, im Gedränge, in Noth, Kummer. Słuchay ſioſtro, gdybym ia w tym rosole była, Zapewnebym swe serce oycu otworzyła. *Min. Ryt.* 1, 22. Już drugi dzień mija, Jak w tym rosole mało iada, sypia, piia. *Pot. Arg.* 229. Cóż mi to powiadacie, iakobym w tey szkole Nie był i ia, i w tymże nie leżał rosole! *Zim. Siel.* 229. Kiedy tak chcą, niechayże zoſtaną w swym rosole. *Gor. Dw.* 63. O któréy białeygłowie raz sława rozpuſty wyydzie, iuż ta nie boga zawzdy w tym rosole zoſtać musi. *Gor. Dw.* 219. Zadzierżyli Polacy posłów Czeſkich dla cesarza, aby go w rosole dla Prus trzymali. *Biel.* 275 *et* 457, *Birk. Zbar. D.* - (ROSOLIS, -u, *m.*, Włoſka wódka Roſſoli. Za kwartę gorzaleczki ociec po dwa grosza płacił; a pan młody *rosam ſolis* po dwa czerwone złote. *Falib. E.* 3.). - ROSOŁOWY, -a, -e, od rosołu, die Brühe, Fleiſchbrühe, Salzlacke betreffend; *Rs.* разсольный. Rosołowa strawa; sucha, mokra, mięso, ryby do rosołu, *ſalsamentum. Cn. Th.*; *Bs.* salum, ſtvari osogljene; *Cro.* poszòlje). Rosołowy, nasalany, słony, sucho, mokro. *Cn. Th.*, Eingepökelteſ, z. B. Fleiſch, Fiſche u. ſ. w. Rosołowych rzeczy, zwłaszcza ryb przekupień, nasalacz, *ſalsamentarius. Cn. Th.*, der Einpökler, der eingepökelte Sachen verkauft. Rosołowe mięso, *ob.* Pekielfleysz. Rosołowy ſtatek, solanka. *Cn. Th.* 1038, ein Gefäß zum Einſalzen. (*Slo.* roſolowatim, łyſtim *muceo*, *mucesco*).

ROSOMAK, -a, *m.*, *Rs.* россомаха; *Lat. med.* rosomacus; zwierzę wielkości psa dużego; ze wszyſtkich zwierząt nayobżartsze. *Zool.* 324, *muſtella gulo*, der Vielfraß. *Gwagn.* 429. Rosomak, zwierz żarłoczny; objadłszy się idzie między podwóyne gałęzie, tam się gwałtem póty ciśnie, póki żołądka obepchanego, nie wypróżni, i znowu na nowo swoiéy obżartości czyni zadosyć. *Chmiel.* 1, 583. Tuczybrzuchowie, którzy zawsze iak rosomaki obetkawszy się, i iak bący opiwszy się, idą spać. *Pim. Kam.* 338, *Vd.* shertovez, oshertnik, preshertnik, velikujedez, poshoruh; *Rs.* ненаѣда. - *tr.* Łacniéy się było tobie zgadzać z nami, Niżliby Rosomacy mieli władać nami. *Biel. S. M. A* 3 *b*, żarłoki, żarłoczni, łakomi sąsiedzi. ROSOMASZY, -a, -e, od rosomaka, Vielfraß-; *Rs.* россомáшій, россомáшечій. ROSODAYNY, -a, -e, *Ec.* росодательный; thaugebend. ROSONOŚNY, n. p. księżyc. *Otw. Wirg.* 454, *roscida luna*, thaubringend; *Crn.* rosanosne; *Vd.* rosonosni; *Ec.* росоносный; ROSORODNY *id.*, *Tr.*

ROSOSZKA, *ob.* Rozsoszka.

*ROSPA, -y, ż., Rozspa, rozsypka, rozsypanie, das Zerſtreuen, Zerſtieben. Nie chciał Febus żałosny swego pokolenia, na rospę w popioł puścić, *in cineres labi. Zebr. Ow.* 46.

ROSPACZ, *ob.* Rozpacz. ROSPADAĆ, *ob.* Rozpaść. ROSPADLINA, *ob.* Rozpadlina. ROSPĄK, *ob.* Rozpąk. ROSPALIĆ, *ob.* Rozpalić. ROSPAMIĘTAĆ, *ob.* Rozpamiętać. ROSPAR, *ob.* Rospar. ROSPARAĆ, *ob.* Rozpróć. ROSPASAĆ, ROSPĘCZNIEĆ, ROSPĘDZIĆ, ROSPĘTAĆ, ROSPIĄĆ, ROSPIĆ, *vide sub* Rozp--. ROSPIERAĆ, *ob.* Rozeprzeć. ROSPIERZCHNĄĆ, ROSPIEŚCIĆ, *sub* Rozp--. ROSPIIAĆ, *ob.* Rozpić.

ROSPIKAMIEŃ, -ia, *m.*, ziele, biedrzeniec, *saxifragia*, Steinpimpinell. *Sleszk. Ped.* 420.

ROSPISAĆ, ROSPISTY, ROSPŁASZAĆ, ROSPŁATAĆ, ROSPLATAĆ, ROSPLEŚĆ, ROSPŁOSZYĆ, ROSPŁYNĄĆ, ROSPŁYWAĆ, ROSPUSTA, ROSSADZIĆ, ROSSIEŚĆ, etc. etc., *ob. sub* Rozp--, Rozs--, *suis in locis.*

*ROST, -u, *m.*, *Rs.* ростъ, wzrost, der Wuchs. *Zab.* 8, 330 *Język.*, cf. *rośl.

ROSTAĆ się, ROSTAYNIA etc., *ob.* Rozst--. ROSTĘ, = Rosnę, *ob* Rosnąć. *ROSTEK, -ſtka, *m.*, *Ross.* ростокъ, (*diſtg.* roztok), latorośl, der Zweig, der Sproſſe. *Tr.*, cf. rośłek). Wypalenie lasów niszczy aż do korzeni puszczaiące się młode roſtki. *Pam.* 83, 353. Korzonki przykrywa siemia, a roſtki puszczaią się z korzonków. *Brzoſt. duch.* 26, *ib.* 20.

ROSTERK etc., *ob.* Rosterk. ROSTFARKI, *ob.* Rozstfarki. ROSTNICA, *ob.* Spólnica ryba. ROSTOCZYĆ, ROSTOK, *ob.* Roztoczyć. ROSTOP, *ob.* Rostop. ROSTOPAŚĆ ziele, *ob.* Jaskolcze ziele. ROSTOPIĆ, ROSTROIĆ, ROSTROPNY, ROSTRUCHAN, *ob. sub* Rozt--.

ROSTRUCHARZ, *ROZTRUCHARZ, -a, *m.*, z Niem. der Roßtäuſcher, *ROSTUCHARZ, który końmi trybnie, *hippocomos. Mącz.*, *Bh.* konjt, konjrj; *Crn.* kojnar; *Vd.* koinſki kupec, klusatni barantavec). Roſtruchars, który

Digitized by Google

na przeday konie ſtawia, chowa ie bardzo rozkosznie, iżby je iak naylepiéy przedał. *Gor. Sen.* 420. Roſtrucharze, co końmi kupczą, płacą od osoby po złotych dwa. *Vol. Leg.* 2, 984. Frasował się na roztrucharza, że zbytnie drogo zacenił konia. *Gor. Dw.* 167. - §. roſtrucharz, co ludźmi kupczy, martauz, ein Seelenverkäufer, Sclavenhändler. Niecny roſtrucharz z uczciwemi ciały Kupczy dzień cały. *Klon. Fl. C.* 2, *not.* „*mango*, kupiec, co ludźmi kupczy"). Za ucznia cię Judaszu pan przyiął, nie za roſtrucharza. *Pot. Zac.* 11. - §. 2) roſtrucharz, iednacz kupca, kupi, ſtręczyciel. *Cn. Th.* 242, rayfura, der Zumeiſer, Zuſchauzer. - §. *transl.* Słuchaycież iakie życie było roſtrucharza onego, (bogacza, przed którego drzwiami biedny Łazarz leżał). *W. Poſt. W.* 2, 59. Rozkosze roſtrucharza tego. *ib.* 62. ROSTRUCHARSTWO, - a, *n.*, ROSTRUCHARSKIE rzemiesło, trudnienie się przedawaniem koni, Roßhandel, Roßtauſch; *Bh.* konjrjſtwj. ROSTRUCHARSKI, - a, - ie, *Bh.* konjrjſtý.

*ROSTRYHA, - y, *m.*, roſtrycha, roſtrychnienie, *ob.* roſtrychnąć. - *§. Roſtryha, odszczepieniec, cf. rozkolnik), ein Abtrünniger. Przez apoſtołów i roſtryhów to się dzieie. *Pim. Kam.* 62. Niezbożny roſtryho, niedosyć na tym masz, iż ceremoniie ſakramentalne ganisz, ale i na samego ſakramentów podawcę bluźnisz. *ib.* 62. Niewſtydliwy roſtryho. *ib.* 58. Stułże roſtryho pyſk, a niepotrzebnie nie gdakay. *ib.* 225.

ROSTRYSK, ROSTRZĄSNĄĆ, ROSTRZELIĆ, ROSTRZĘSYWAĆ, ROSTRZEŻWIĆ, ROSTRZYGNĄĆ, *ob.* Roztryſk, Roztrząsnąć, Roſtrzelić, Roztrzęsywać, Roztrzeźwić, Roſtrzygnąć.

*ROSTUCHARZ, *ob.* Roſtrucharz. ROSTUCZNIEĆ, ROSTUCZYĆ, ROSTWARTY, ROSTWARZAĆ, ROSTWORZYĆ, ROSTYKAĆ, ROSTYRAĆ, ROSTYRK, *vid. sub* Rozt—.

ROSUNĄĆ, *ob.* Rozsunąć. ROŚWIECIĆ, *ob.* Rozświecić.

ROSSYA, - yi, *ż.*, (cf. Ruś), *Vd.* Ruſka semla, Rutenſka deshela, Rusianſku zharſtvu, Moshkovitku zesarſtvu; *Rs.* Россїя; Moſkwa, wielkie cesarſtwo częścią w Azyi, częścią w Europie. *Dyk. G.* 2, 558, Rußland. Imperatorowéy całéy Rossyi, aller Reußen, Rsplta uznała. *Vol. Leg.* 7, 23. ROSSYANIN, *ROSS, - a, *m.*, *Moſkal. *Dyk. G.* 2, 358, der Ruſſe; *Bh.* Ruś; *Vd.* rusianz, rusiak, moshkovit, moshkovitar; *Cro.* moſkov; *Rs.* россїянинъ, *vulg.* русакъ (*ob.* rusy); *Ec.* рассъ. Apoſtoł Andrzéy poſtawił krzyż na górach Kiiowſkich, i ochrzcił niektórych *Rossów. *Fund.* 1. *Rossy nie byli z Rzymianami w iedności wiary. *ib. pr.* ROSSYANKA, - i, *ż.*, *Moſkiewka, die Ruſſinn; *Rs.* россїянка. ROSSYYSKI, - a, - ie, *Moſkiewſki, Ruſſiſch; *Boh.* Ruſký (*ob.* Ruſki); *Vd.* ruſki, rusianſki, rutenſki; *Rs.* россїйскїй, русскїй. Poſłowie Rossyyscy. *Vol. Leg.* 7, 674.

ROSYPAĆ, ROSYPKA, *ob.* Rozsypać.

ROSZCIĆ, Roscić, - ił, roszci, roszczę, roszczę; *czynne ndk.*, na rosscie suszyć, *Crn.* rôshtam, dörren, röſten. Zboże wodą nalane, gdy napęcznieie, pocznie się pukać, toż go roszczą, a potym na słońcu suszą. *Syr.* 944. O roszczeniu słodu. *Kluk Rośl.* 3, 268, vom Malzdörren. Jęczmień na słod roszczony, za przyſtąpieniem ciepła innego smaku nabiera. *Botan.* 136. Kupa roszczącego się słodu. *ib.*

ROSZCZĘ, rościsz, *ob.* Rościć. ROSZCZEPIC, *ob.* Roszczepić. ROSZCZEPIERZYĆ, *ob.* Roszczepierzyć.

ROSZCZKA, - i, *ż.*, ROŻDŻKA, RÓŻECZKA, *demin. nom.* Rózga; prącie, gałązka, *Bh.* růžtka; *Vd.* shibiza, rueteza; ein Ruthchen, eine kleine Ruthe, ein Zweig. Miłuie rószczka swoie gałązki, i gałązka swóy pniak, bo wie, że bez niego ginie. *St. Kaz.* 565. Dobrego korzenia dobra rószczka. *Sk. Zyw.* 1 165 *et* 2, 135, iaka matka, takie córki; nie daleko iabłoni iabłko pada). Nazaret wykłada się rószczka abo latorośl. *Dambr.* 619. Wszędzie po różeczkach wisi drobny owoc. *Tel. Saut.* 78. Szczęśliwa latorośl, z któréy rószczki tak wielki rodzay na świat wypłynął. *Birk. Dom.* 41. Rożdżki oliwne. *W. Poſt. W.* 211, *Vd.* oliſka vejiza, olikna mladiza). Rószczki do szczepienia. *St. Dz.* 327. - §. Rodzice maią zwyczay, dziatki swe karać, albo rószczką wzbierać. *Glicz. Wych. F* 6, mit einer kleinen Ruthe ſchlagen.

ROSZCZYTYWAĆ, *ob.* Roszczytywać. ROSZĘ, *ob.* Rosić. ROSZPONA, *ob.* Rozspona.

ROSZT, RUSZT, - u, *m.*, ROSZCIK, - a, *m.*, *demin.*, *Boh. et Slo.* roſſt; *Sor.* 2. roſcht, (roſcht, = rdza); *Crn.* rôsh; *Vd.* rosh, roshterz, (*Vd.* rosh, rashin, = rożen); *Cro.* roſtér, prasilnicza (*ob.* prażyć); *Sla.* roſtilj, roshtir; *Hg.* roſtélyetſka, (*Hg.* roſtély, = kraty); *Rg* roox, pecchme, pikarſtje; *Dl.* pechme: *Bs.* rosc, rosctigl, krata, graticula za pecchi ribbu; *Rs.* решётка, решотка, решоточка (2. sztakiety; cf. rzeszoto), обжигáльная печь; *Ger.* der Roſt; kratka kuchenna żelazna, der Bratroſt. Ruszt robią z prętów żelaznych graniaſto słupiaſtych, których obadwa końce osadzaią się w bokach pieca. *Krumf.* 22. Urobił do ołtarza roszt miedziany, iako kratę. *Radz. Exod.* 38, 4. Chléb na roszcie przypiekłszy. *Syr.* 925. Na roście pieczony tort. *Gil. Pſt.* 319. Gron winnych nakładłszy na roszt, wſtawić do pieca. *Cresc.* 330, *Haur Ek.* 106. Swięty Wawrzyniec na roście upieczony koronę wieczną otrzymał. *Gil. Pſt.* 282 *b.* - Roszt konopny, *Rs.* конопь. - W hutach roszt, wiązanie, podobne do kraty, które pod piec dają. *Os. Zel.* 82, ein Flechtwerk von Ruthen unter dem Schmelzofen in den Eiſenhütten. - §. Winniczne roszty, szragi, drążki, po których się pnie wino. *Wtod.*, Weinlatten, an denen der Wein ordentlich herauf wächſt. - §. 2) Roszt, miara pewna rudy, dziesięciu garcow, ein Erzmaß. *Tr.*, miara 24 niecek. *Czack. pr.* 2, 199. - 1) ROSZTOWAĆ rudę, Rusztować, *czyn. ndk.*, przepalać rudę z drzewem. *Os. Zel.*, das Erz roſten, abbrennen, abſchmelzen. Przepalanie rudy, po naszemu rosztowanie. *Os. Rud.* 52. Regulus nazywięcéy w rudach przeszkadza, gdy go piérwéy nie wypędzą przez wolne rusztowanie. *Torz. ſk.* 252.

2) ROSZTOWAĆ, Rusztować, - ał, - uie, *czyn. niedok.*, urosztować *dk.*, piętrować, rosztowanie ſtawić, ein Gerüſt bauen, rüſten. *Cn. Th.*, *Vd.* rushtati, perpraviti, perpraulati, napraulati, rushtuvati; *Rs.* примостить, примащивать, подмостить, подмащивать, взмостить. Rusztować, podrusztować, u cieśli i mularzy, z belek i tarcic robić piętrowanie przy budowli gmachów, lub do reparacyi ich. *Mag. Mſkr.* - *tr. fig.* Dozali, iak ſtawić sidła na źwierza, i iaki Na głupiołaczne żeru lep rosztować ptaki. *Pilch. Sen. liſt* 3, 53. Paiąk siateczki swoie na onę ścianę zapuścił, i dziurę onę urosztował.

Digitized by Google

Sk. Zyw. 1, 42, zabudował, verbauen. Dowcip autora przez subtelne spoie i wiązania tak dzieło całe urosztował, iż nic wymknąć bez ruiny całego gmachu nie można. *Pilch. Sen. list* 1, 270, ubudował, urobił, aufbauen.

ROSZTOWANIE, -ia, *n.*, mularskie rosztowanie, z *Niem.*, das Gerüſte der Maurer; *Bh.* leſſenj; *Sr.* 1. *et* 2. ruſta; *Vd.* rusht, perprava, rushtvu, mashina, mashinſtvu (cf. machina), goder, podrusht, podrushtvu; *Crn.* vodri; *Cro.* rust; (*Sr.* 1. rišt, rištunka machina, cf. rynsztunek); *Rs.* подвязи, подмостки, лѣса (cf. leźć, leziwo). Rosztowania wielkie. *P. Kch. Orl.* 1, 427. - §. Wygubił ich wielu na śmiertelném rusztowaniu. *N. Pam.* 18, 323, na szafocie). Rusztowania śmierci, ſtosy zapalone, podziemne więzienia i katusze, przeſtały oburzać ludzkości. *N. Pam.* 9, 305.

ROSZTOWISKO, -a, *n.*, mieysce od rosztowania rudy, der Roſthügel, wo das Erz abgebrannt und abgeſchmolzen wird. *Tr.* ROSZTOWNY, RUSZTOWNY, -a, -e, od rosztowania rudy, Schmelz-, zum Abbrennen, Abſchmelzen gehörig. Arszenik letko ulatuie przed rusztownym ogniem. *Torz. Sk.* 253. ROSZTOWY, -a, -e, od rosztu, Roſt-. Pręty rosztowe. *Krumł.* 27. Rosztowa pieczenia, na roszcie upieczona, ein Roſtbraten; *Crn.* bershôle, vershole; *Cro.* bersolicze; *Vd.* roshna pezhenka, bershole.

1) ROTA, -y, ż., *Boh.* rota, hlůza, ſpolek; *Slo.* rota; *Sr.* 1. rotta, roy (cf. roy, roić); *Rs.* рота; *Suec.* rote, *Angl.* rout *et* rot, *Finl.* routu, *Arab.* רטט rotuot, *tumultum excitauit*; cf. *Cro.* rát, = boy, woyna; *Rs.* рать woyna, рáтай, рáтники woisk (cf. ratay), рамовать walczyć; *Ec.* рить kłótnia, spór). - *Milit.* Rotą nazywa się rząd ludzi ieden za drugim ſtoiących. *Zgſt.* 2, 210, *Ger.* die Rotte, eine Reihe Soldaten; *Crn.* shvetertnik; *Vd.* zveternik, verſta, shop; *Cro.* chetta, sereg (cf. cetno, szereg); *Rg.* cetta; *Rs.* спóдъ (cf. spód); *Ec.* чета, полкъ, рота, полна людей. Rota tedy, i rotmiſtrz i służebnicy żydowscy poimali Jezusa. 1 *Leop. Joa.* 18, 13. Niemałą rotę ludzi na pomoc mu posłał. *Baz. Sk.* 55. Rotami, *turmatim. Cn. Th.*, *Ross.* поротно, rottenweiſe, in Rotten. - §*. rota, sekta, *haeresis. Mącz.*, eine zuſammen gerottete Menge, eine Rotte, Ketzerrotte; *Rs.* шайка. - §. *tr.* Jm kto doſtatnieyszy, tym większą rotę ſług wiedzie. *Petr. Ek.* 109, orszak, zgraię, Gefolge. - *§. Gdy go z roty dobrych wyrugowano, udał się do góry Libanu. *Glicz. Wych. E* 2, ze społeczeńſtwa, aus der Gemeinſchaft.

2) ROTA, -y, ż., (cf. *Sr.* 1. po rociłci, po robcilci, po pitšahaci przysięgać; *Bh.* rotim se buntuię się, sprzysięgam się; *Germ.* ſich zuſammen rotten, *Bh.* rotnik, *Germ.* Rottirer buntownik; *Vd.* rotenje, rotitje, persega, = przysięga; *Vd.* se sarotit *iurare*; *Crn.* rótim *adiurare*, rotivs *imprecator*, rotnik *incantator*; *Rg.* rotta, kleetva, prísega, = przysięga; *Rg.* ròtitise, = przysięgać; *Rg.* rotnik *iurator*; *Dl.* rotta; *Cro.* rota *adiuratio*, roten *adiuratus*, rotim *adiuro*, rotnik *adiurator*; *Bs.* rotta, rotenje, zakletva *iuramentum*; *Bs.* rotitise, kletise, = przysięgać; *Bs.* urotta, okletva *conspiratio*, urottitise, okletise *conspirare*, urotnici, okletnici *conspiratores*; rotno, tescko, zlo *male*, *grauiter*; *Ec.* рота przysięga, ротиться, роту ся przysięgać, ротéніе przysięganie, ротитель, клятвопреступникъ; cf. roczyć, cf. rokować, *ob.* rzec; *sed* cf. *etiam Greckołac. rotula*; cf. *Durich* 1, 309). *Polon.* rota *formula iuramenti*, *Vd.* visha sapersege, persegna visha, Eidesformel, Eidesrotel. Wszelką rotą zakląć się gotów ieſtem. *Teatr* 42 *e*, 8. - §. rota wiary, Glaubensformel. Zono biſkupom roty do wiary wydawał. *Sk Dz.* 542.

ROTGISER, *ob.* Rutgiser.

ROTMAN, a, *m.*, watman, przewodnik łatku wodnego. *Wład., Chmiel.* 1, 80. *Rs.* лóцманъ, спущикъ; der Lothsmann, der Lothſe. Rotman bywa tylko idąc na dół, który przed łatkiem czołnem płynie, i wiosłem pokazuie łternikowi złą lub dobrą wodę. *Mag. Mscr.* Flis na Wiśle pływa za swoim rotmanem, iak za hetmanem. *Klon. Fl. C.* 4, „*percontator vadi in Viſtula. Vol. Leg.* 3, 60. Sam niewiadom drog wodnych biegłem bez rotmana. *Kul. Her.* 138. Żeglarze i wszyscy rotmanowie morscy na ziemi ſtaną. *W. Ezech.* 27, 29. ROTMANCZUK, -a, *m.*, dobijacz; bywa na pomocy rotmanowi, kiedy ten kilka łatków prowadzi. *Mag Mſkr.*, der Unterlothſe. ROTMAŃSKI, -a, -ie, od rotmana, *Rs.* лóцманскій, den Lothſen betreffend. ROTMAŃSTWO, -a, *n.*, funkcya rotmańſka, das Gewerbe eines Lothſen.

ROTMISTRZ, -a, *m.*, nad rotą żołnierzy pieszych, nad szwadronem kawaleryi przełożony, der Rittmeiſter; *Rs.* ротмистръ; *Ec.* четоводúтель. Rotmiſtrz pułku przedniéy ſtraży zatrudnia się całym gospodarſtwem chorągwi. *Kaw. Nar.* 114. Nie może być dobrym rotmiſtrzem, który nie był nigdy żołnierzem. *Petr. Ek.* 96. - §*. rotmiſtrz, rotnik, wódz któréy sekty, *haeresiarcha. Mącz.*, ein Sectenſtifter, cf. herszt. ROTMISTRSTWO, *Cn. Th.*, ROTMISTRZOWSTWO, -a, *n.*, ranga rotmiſtrza die Rittmeiſterſtelle. ROTMISTRSKI, ROTMISTRZOWSKI, -a, -ie, od rotmiſtrza, Rittmeiſter-; *Ross.* ротмистрскій, ротмистровъ. ROTOWY, -a, -e, od roty, Rotten-; *Rs.* рóтный.

ROTUŁY *Mikołaia Kochanowſkiego*; w dziełach *J. Kch. p.* 297; z Łac. *rotulae*, mnieysze elegiie, kleine Elegien; cf. *Lat.* retulus mortuorum). - *§. Jeśliby kto wniósł appellacyą z onego mieysca, dokąd był appellował, tedy ona appellacya albo *retuł*, nie indziéy ma być otworzon, iedno w ławicy u sądu. *Szczerb. Sax.* 77, pismo appelluiące.

RÓW, -u, *m.*, ROWEK, -wka, *m.*, *dem.*, (*Boh.* row, hrob grob, *qu. v.*; *Vd.* rou, = ryna); *Cro. barb.* rór *fouea ingens*; *Ross.* ровъ, ровикъ, копань, проколъ, кóпанецъ; *Eccl.* ковъ, ровéникъ, рóвикъ; (*Eccl.* ровéникъ ſtudnia, ſtaw, rybnik, cf. ryć); *Sorab.* 1. row (1. rów, 2. grob), hrebicza, pjihrow, hrebicila; *Sor.* 2. row, grobla (*ob.* grobla); *Slo.* prékopa, prikopa; *Crn.* grabn, jarék; *Vd.* grabin, jamina, jamovina (cf. jama); *Sla.* graba, berek (cf. gruba, cf. brać); cf. *Lat.* rivus, cf. ryć, cf. grzebać, cf. grob); Rów, równo wykopany przekop, przykopa, ein Graben. Rów do sprowadzenia wody z roli, z ogroda, z drogi, abo na przywiedzenie wody na ogród, łąkę, rolą. *Cn. Th.* Kopanie rowów dla osuszenia pola. *Bud. Cyc.* 27. Rów bić, *ob.* bić. - *fig.* Trzeba przeſkoczyć rów. *Teatr* 3 *d*, 86, przebyć, przewalczyć trudność). Rówek wykarbowany w czym, rynienka, eine Kerbe, ein Einſchnitt. *Tr.* ROWIENNICA, ROWIEŚNICA, -y, ż., ROWIENNICZKA, -i,

Digitized by Google

ż., *dem.*, *Crn.* verſtniza; *Rg.* varsnizza; *Rs.* сверстница, ровесница; która drugiéy równa, co do wieku, co do ſtanu, die mit der andern gleichen Alters, gleichen Standes iſt. Jeſt nas dwieście rowieśnic, wszyſtkie zażywamy Jedzakich zabaw, wszyſtkie za krasne się mamy. *Sim. Siel.* 218, Geſpielinnen. Jo wszyſtkie rowiennice swoie krasą przechodziła. *Otw. Ow.* 33. Znalazłszy swoie rowiennice Myśliwa znowu zgromiony źwierz biie. *Tward. Daf.* 50, towarzyszki). ROWIENNICTWO, - a, *n.*, *Rs.* ровестничество, сверстничество, равнолѣтіе; *Ec.* равесность, единолѣтіе; równość wieku, ſtanu, Gleichheit des Alters, des Standes. *Tr.* ROWIENNICZY, - a, - e, iednego wieku i t. d., gleichen Alters u. ſ. w. Wy przed wieki obie Rówiennicze uciechy sprawiłyście sobie. *Przyb. Milt.* 211. ROWIENNIK, ROWIEŚNIK, - a, *m.*, *Bh.* wrſtewnik; *Crn.* verſtnik; *Cro.* verſnyak, verſanyak, tekmecz; *Bs.* vrrisnik; *Rg.* varsnik, iednovarſtan (cf. warſta); *Rs.* ровня, ровесникъ, равнолѣтный, одногодки, сверстникъ; *Ec.* равéсникъ; równego wieku, ſtanu etc., z drugim będący, der gleichen Alters, Standes u. ſ. w. iſt. Wieku, urody, fortun rówienniki, *Wad. Dan.* 7. Źle kiedy rówiennikom nierówne roboty, abo nierówiennikom równe nakazuią. *Birk. Dom.* 148. Przyiaciel i rowieśnik nieboszczykowſki. *Zab.* 6, 217, towarzysz, Gefährte, Geſpiel. Przyiaciel, który wytrwa ſtatecznie z tobą, będzie tobie iako rowiennik. *W. Syr.* 6, 11. W nocy dobrze, a miesiąc świecił iuż z gwiazdami, Gdym hołdował Bachowi z spół rowieśnikami. *Gaw. Siel.* 384. Wszyscy chcecie być rówiennikami, A wszyscy rządzić iednakowo chcecie, A wzaiem sobie nie uſtępuiecie. *P. Kch. J.* 10, równemi sobie einander gleich. Wyſtępność obowięzuie człowieka czołgać się u nóg rówiennika swego, i znosić iego pogardę. *Weg. Mar.* 5, 153. - §. Rówiennik, tegoż wieku żyiący, choć lat nierównych. *Cn Th.*, der Zeitgenoſſe. - §. Rówiennik. Równik, *aequator. Rog. Doſ.* 2, 328, der Gleichmeſſer, der Aequator. ROWISKO, - a, *n.*, rów brzydki, nieczyſty, ein häßlicher Graben. *Krom.* 717. ROWISTY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* ровистый, rowów pełny, voll Graben. U nas pola bywaią rowiſte. *Hipp.* 40. ROWKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen rówków, voll Einſchnitte, Kerben. Liście rówkowate, *f. canaliculatum*, ułożone w podłuż w rynienki. *Bot.* 61.

ROWNAĆ, - ał, - a, *ex. ndk.*, *Boh.* rownati, planiti, (ſrownawati pogodzić się); *Slo.* rownam, ſrownávati; (*Slo.* ſrownávám, ſmetugi pogadzam; *Sr.* 1. runoſcjiwé podobny); *Crn.* rovnâm: *Vd.* raunati, raunu ſtoriti, vraunati, sraunati, obraunati; *Rg.* râvniti, raavniti, izrâvniti, sravniti, porâvniti; *Bsn.* ravniti, izravniti, sravniti, ravnonciniti, ujednaciti, siednaciti, spodobiti; *Cro.* zravnati, zravnávam, tekmim (cf. tak); *Cro.* râvnam; (*Cro.* ravnati, z panować, rządzić); *Dl.* ravnati, yednacsiti, syednacsiti (cf. iednaczyć); *Ross.* равнять, ровняю, сравнять, сравнивать, уровнять, уравнивать, верстать, уверстать, увéрстывать, сверстáть, сверстывать, укатáть, укатывать; *Ec.* свышшáти, сравнивать; równać co, wyrównywać ziemię, ścianę, ebnen, eben und gleich machen. *Cn. Th.* Równać po sznurze abo pod sznur. *ib.*, gleich und gerade richten. Na słowo komenderuiącego: równay się! batalion na przód wyſtępuie trzy kroki, i z sztandarami, co przed nim maszerowały, równa. *Kaw. Nar.* 290. Nie więcéy tamci, niż ci przemagali, Jako na wadze ſtrony się równaią, Tak zabiiaią, iako umieraią. *P. Kch. J.* 236, balansuią, cf. równoważyć, mit einander balanciren. - Równać różnych, z równemi ich sobie czynić, gleich machen. Dwa znaki, waga i ſkop, równaią noc dniowi. *Zebr. Zw.* 56. O iakoż wszyſtkich równa niezbedna śmierć w grobie. *Pot. Jow.* 51. Śmierć możnych bohaterów równa z żebrakami, Miłość potężnych królów równa z proſtakami. *Tol. Saut.* 40. - §. Równać iedno z drugim, z przyrównywać, przypodobywać, komparować, vergleichen, gegen einander halten. Równać iedne rzeczy z drugiemi, iest, uważać, które rzeczy są to samo, co i drugie; abo iakim sposobem iedne ſtać się mogą to samo, co i drugie znaczącemi. *Sniad. Alg.* 1, 28. Algebraiczne równanie piérwszego ſtopnia, drugiego ſtopnia. *Alg. Nar.* Równanie, *Vd.* raunanje, enakuvanje; *Rs.* сверстывáнїе, увéрстка, увéрстываніе, сноровка. O iakoż prorok dobrze trawie równa człeka, Sławę iego kwiatkowi, który kosy czeka. *Pot. Pocz.* 401. Równać różne persony, obraza iednéy ſtrony, *omnis comparatio odiosa. Cn. Ad.* 1002. Równanie rzeczy wszelkie, czyni małe albo wielkie. *ib.*, szale pokażą, co rzeczy ważą, die Vergleichung. - §. Równać się komu, Równać komu *neutr.*, równym być komu, wyrównywać komu, gleich kommen, gleich ſeyn. Równa się to złotu, *certat auro. Cn. Th.* Śmierci się to równa. *Łączn. Zw.* 5. Każdy, który ſtanem Przedtym się z tobą równał, a teraz czcić musi, Nim powie: Nayiaśnieyszy, piérwéy się zakrztusi. *Kras. sat.* 5. Przyiaźni związek społeniu krewnemu z każdéy miary równa. *Warg. Wal.* 137. - *Actiu.* Równać się komu, z równym się czynić komu, chcieć mu być równym, *Cro.* tekmimsze; ſich einem gleich ſtellen. Na swoim ſtanie nie przeſtaiąc, a wyższym zayrząc, równać się z niemi chcą. Mieszczanin równać się chce szlachcicowi, szlachcie woiewodzie, woiewoda królowi. Rownych intrat nie maiąc równym mu być chce. *Sk. Kaz.* 20. - *aliter*; Mądrse to Jezus wyrzekł, równaiąc się światu. *Biał. Poſt.* 202, zniżaiąc się do świata, ſich zur Welt herablaſſend. ROWNIA, - i, ż., równe mieysce, równina. eine gleiche Fläche, eine Ebene. Równia ieſt powierzchnia, na którą liniia proſta doſkonale przyſtaie. *Jak. Mat.* 1, 137, *Grzęp. G. C* 2 *b.* Zwierzchność nierówna, która od linii do linii nie wszędzie iednako idzie na proſt; tę iednym słowem zowiemy nierównią. *Grzęp. C.* 2 *b.* Nierównia, nierównina. *Wtod.* Równia pochyła, nakleniona, *planum inclinatum. Os. F.* 126, *Rog. Doſ.* 2, 66. - §. *tr. fig.* Kto na równi padnie, nie bardzo poczuie, i wſtanie snadnie. *Cn. Ad.* 197, niskie rzeczy bezpieczniejsze; dołem lepiéy; wysokie rzeczy niebezpieczne; podleż, gdzie nie przeſkoczysz, auf der Erde ſteht man am ſicherſten. Każdy, co go wyżéy fortuna wysadza, gardzi równią. *Pot. Pocz.* 655, wylatuie, podnosi się, górnie lata; wyżéy nosa gęba, er will hoch hinaus, ſchwingt ſich empor. - Równia, z równoważność, balance, równowaga, das Gleichgewicht, *pr. et tr.* Trzeba nam w równi trzymać szale. *Pilch. Sen. liſt* 1, 105. Wielka fortuna wielkiego umysłu potrzebuie; co ieśli on nie może w równi z nią ſtanąć, owszem przewyższyć, tedy onę wespoł z sobą do

Digitized by Google

ostatniéy podłości zniży. *Pilch. Sen. łosk.* 20. Uderzyli na siebie, długo trzymaiąc na równi zwycięztwo, póki Rusinowie góry nie wzięli. *Nar. Hist.* 2, 427. Nie próżno się trwożą, twe i swe siły, gdy w równi położą. *Susz. Pieś.* 2, *F* 4, na szalę, na wagę kładąc porównywaią. auf die Wage legen, gegen einander abwägen. - Równia, równość, równy stan, równa moc, Gleichheit, gleicher Stand, gleiche Stärke. Równia naylepsza w Rzeczypospolitéy. *Petr. Pol.* 313. Równia i nierównia nayprzednieyszą są przyczyną niezgod w Rzpltéy. *Petr. Pol.* 11 *b.* Ani ród móy z Tantala rodem w równią idzie, Ni się mogę porównać z Achilla domem. *Hul. Ow.* 136. Nierownia to, z nie równe rzeczy. *Cn. Ad.* 640, Ungleichheit, wenn eins dem andern nicht gewachsen ist. Nie równia mnie z tobą, abo tobie zemną. *Cn. Ad.* 638, nie zrównamy sobie; insza maie, insza tobie; nie miec się kotku na niedźwiedzia). Patrzcież co czynicie, woynę zaczynacie, z nierównią waszą przypłacicie tego sowito. *Birk. o Ex.* 23, z szkodą, stratą, przegraną waszą, mit euerm Nachtheil. Nierównia nasza, z góra drugiéy strony, przemoc niepryiacielska, ungleiche Kraft; Ohnmacht auf unserer Seite, Uebermacht auf der andern. Potykali się mężnie, iednak bacząc nierównią sobie, ustąpić musieli. *Gor. Dz.* 162. Umiał, gdzie bitwę zwodzić, Gdzie w nierówni lud uwodzić. *Groch. W.* 508. Nierównią walczyć maiący, z strony mieysca poznali. *Warg. Cez.* 165. - *aliter*; Obawia się każdy karać tak z przestępków pana, iakoby swoię równią karał. *Gor. Dw.* 523, rówienników swoich, sobie równych, seines Gleichen. - §. 2°) Niemasz mu równia, z równego; nikt mu nie równa, keiner ist ihm gleich, er hat nicht seines Gleichen. (*Sr.* 1. runa *consimilis, instar*; indeclinabile). Nie wiecie, że mi niemasz równia w nauce wiedźbiarskiéy? *Leop. Genes.* 44, 15, *Radz.* 1 *Sam.* 10, 24. On był tak swemi kunsztami wsławiony, Że równia nie miał swemu dowcipowi. *P. Kch. Jer.* 459. Gdy bywa opisane, równia żadnego nie ma. *Zrn. Pst.* 2, 268 *b.* Równia mu w téy mierze nie naydowano. *Birk. Zam.* 24, *Bial. Post.* 151. Trudno przybrać równia téy dziewicy w rozumie i w urodzie. *Pot. Arg.* 15. Królestwo Chrystusowe tak się rozmnożyło, że nigdy równia nie miało na świecie. *W. Post. W.* 100. - *aliter*; Jeśmy się zbytków, rozpusty, łakomstwa, i temu równia. *J. Kch. Dz.* 180, i tym podobnych rzeczy, i tam daléy, und dergleichen. RÓWNIANKA, -i, ż., RÓWNIANECZKA *dem.*, słoma prosta, równa, *oppos.* mierzwa, mierzwianka. *X. Kam.*, gerades Stroh. - §. wiązanka czyli snopeczek kwiatów, bukiet. *Wlod.*, pęk kwieci. *Dudz.* 55, garść kwiecia do wonienia, *fasciculus. Mącz.*, ein Blumenstrauß; *Bh.* kytka (cf. kitka); *Slo.* kitka, kitečka, kitička; *Mor.* wonička (cf. wonia); *Crn.* germishk; *Vd.* povojak, venshishek, pushelz, venesa; *Bs.* kitta; *Rs.* пучокъ, пучекъ. Kwiaty bywaią w równianeczkę uwite. *Birk. Chod. A.* 5. Równianka mirry wonnéy. *Birk. S. K. A.* 2, *Birk. K. K.* 7. Zwiiay równianki, usypuy ich szaty Wonnemi kwiaty. *Nar. Dz.* 1, 145, *Nag. Wirg.* 489. Równiankę rozmarynu tobie niosę. *Tward. Daf.* 41. RÓWNIE *adv.*, *Boh. et Slo.* rowně; *Sr.* 1. rune, runi, perune; *Vd.* raunu, li (ob. -li), verstnu, poredi; *Rs.* равнѣ, обрáзно слóвно; *Ec.* обрáзнѣ; zarówno, gleich, auf gleiche Art, eben so sehr. Wiem o tym, że cię kocha równie z życiem swoim. *Teatr* 54, 96. Równie iak, *aeque ac*, so sehr, als. Nie nas równie nie zadziwia, iak człowiek, który mężnie swoie nieszczęście znosi. *Off. Sen.* 20. RÓWNIK, -a, *m.*, (*Bh.* rownać pogodziciel, *Slo.* srownawatel, *Rg.* ravnitegl, izravnitegl, *f.* ravnitegliza; *Cro.* ravnàvecz, *f.* ravnavka, ravnachicza). - Równik, *aequator. Geom.* 2, 208, równik ziemi. *Hub. Wst.* 29, *Crn.* dvójnik, der Gleichmesser, Durchmesser, Aequator. Wszystko było blaskiem, iak kiedy z równika Słońce w samo południe promieńmi dotyka Mieysc leglych pod linią. *Przyb Milt.* 94. RÓWNINA, -y, ż., *Boh. et Slo.* rowina; *Sr.* 2. plon (cf. płoń); *Crn.* ravnek, ravnizza, ravnishe; *Vd.* raunina, raunu pole, rauniza, raunishe; *Cro.* ravnina, ravnicza, *barb.* meghdân (cf. maydan); *Rg.* ravnina, ravnizza, ravnicizza; *Bs.* ravnina, ravniça, *Rs.* равнина, ровнина; *Ec.* равнина, мѣсто рáвное; (cf. *Hebr.* Araba, imię równiny w Chanaan; *Habac.* 12, 1, cf. *Hebr.* arawot, z pola); wielka ziemi równey rozległość. *Wyw. G.* 13, cf. płaszczyzna); die Ebene. Jak serc ludzkich prostotę, tak i pol Sarmackich równiny z dawna ukochałem. *Psalmod.* 22. RÓWNIUCZKI, RÓWNIUCHNY, RÓWNIUTEŃKI, *ob.* Równy. RÓWNO *adverb.*, RÓWNIUCZKO, RÓWNIUTKO, RÓWNIUSIEŃKO, RÓWNIUTEŃKO *intensiv.*; *Bh.* zrowna; *Slo.* rowna, zrowna; (*Sr.* 2. rowno prosto; *Vd.* rauno, sraven, raven sraunu, poleg, spoleg *iuxta*); *Rs.* ровно, равно; niepochodzisto, prosto leżąc, pod iedną wysokością, eben, gleich. Deska nierówno heblowana. *Tr.* - Równo, w iednakiéy linii, po sznurze, in gleicher Linie. *Birk. Kant.* 2 *b.* Wszędzie rosliczne kwiecie rozsadzono, Wszystkie równiuczko rosłąc, pięknie przystroiono. *Rey Wiz.* 23 *b.* Lazurowany półsetek mocno przypiąć, aby iak nayrówniéy wysechł; bo gdyby się na nim pozostały garby, w maglowaniu zakładki porobiłby się musiały. *Przędz.* 91, iak naygładziéy). - Równo, ile iednemu tyle drugiemu, gleich, gleichmäßig, in gleichem Maße. Równo za równo oddać, wetować. *Petr. Et.* 389, Gleiches mit Gleichem vergelten. Równo, iednako wszystkich ważyć. *Cn. Ad.* 1003. Równo czestować. *ib.* - Za równo, iednaką miarą, gleichmäßig. Dwie liczby równe, powiększywszy lub zmnieyszywszy zarówno, zawsze równe zostaną. *Łęsk.* 2, 15. - Równo, nie dłużéy, nie krócéy, gleich, von gleicher Länge. - §. *de tempore*; Równo ze dniem wstanę. *Teatr* 38, 49, z samym świtem, w iednym czasie z początkiem dnia, mit Tagesanbruch, zu gleicher Zeit mit dem Anbruche des Tages. Przykazał służącym, aby równo ze dniem wszystko było na pogotowiu do podróży. *Kras. Pod.* 2, 13. - §°. Równo mi, z równia, równa siła, gleiche Macht, Gleichheit, wenn man einander gewachsen ist. Nieprzyiaciele obaczywszy, że im już nie równo, ięli uciekać. *W. Jud.* 20, 36, widząc, że byli porażeni. *Bibl. Gd.*). Mieczysław widząc, że mu nie równo, rzucił się sam do Wielkiéy Polski po lud. *Biel.* 105. Zebrał się przeciwko Świdrygałowi Zygmunt; ale że mu było nierówne, przeto posłał do Władysława, prosząc o pomoc. *Biel.* 309. - *§. równo, iednakowo, przecięż, gleichwohl. Brzydka była iak djabeł; równom się musiał do niéy umizgać. *Teatr* 30 *b*, 36. RÓWNOBARWY, -a, -e, iedney farby, gleichfarbig, *Vd.* enakeshne farbe. RÓWNOBOCZNY, -a, -e, -ie *adv.*, gleichseitig; *Vd.* enakostranen;

Digitized by Google

nea; *Rs.* равнобочный, равнобокій. Treykąt, którego trzy boki są sobie równe, nazywa się równoboczny, *aequilaterum. Jak. Mat.* 1, 43, *Sniad. Alg.* 2, 70, *Łęsk.* 17. RÓWNOBOK, - u, *m.*, *Ec.* равнобочіе, równoboczna figura, eine gleichseitige Figur. RÓWNOBRZMIĄCY, - a, - e, iednakowego brzmienia, gleichtönend, gleichlautend, *Vd.* enakoglasezh. RÓWNOCIĄGŁY, - a, - e, iednostayny, stateczny, wciąż równo idący, gleichmäßig. Już nas pięknym otucha karmiła początkiem, Wszystko iść pocsynało równociągłym wątkiem. *Nar. Dz.* 2, 51. *RÓWNOCZCZONY, - a, - e, czci równéy, gleich verehrt, *Ec.* споклоняемый. *RÓWNOCZŁONKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, równych członków, gleichgliedrig, *Rs.* равночленный. RÓWNODUSZNY, - a, - e, - ie *adv.*, równéy duszy, iednoduszny, gleichgemüthet, *Eb.* равнодушный, *Gr.* ισοψυχος unanimis. RÓWNODZIEŃ, - dnia, *m.*, *Rs.* равноденствіе, *Crn.* enakouzhnoſt, *Bh.* rownodennoſt, nocorównia, dziennorówna, die Tagesgleiche, die Nachtgleiche. Punkcik średniego równodnia. *Zebr. Zw.* 98. RÓWNONOCNY, RÓWNODZIENNY, - a, - e, nocorowny, *aequinoctialis.* Równonocne punkta, w których ekliptyka przecina równik. *Sniad. Jeo.* 102, *N. Pam.* 17, 191, *ib.* 19, 73; Aequinoctial-, *Crn.* enakouzhne. Już trzykroć rownonocną liniią okrążył. *Przyb. Milt.* 261. RÓWNOIMIENNY, - a, - e, imienia równego, gleichnamig, *Rs.* равноименный. *Subſt.* równoimienność, *Ec.* равноименіе *isonomia*, Gleichnamigkeit. RÓWNOKĄT, - a, *m.*, RÓWNOKĄTNA figura, która ma anguły równe. *Sol. G.* 6, eine rechtwinkelige Figur, *Vd.* enakovoglen, *Rs.* равноугольный, równowęgielny. RÓWNOKRĘTNY, - a, - e, równo kręcony, gleichgeflochten. Wieniec u niey na głowie zawieszono złoty, A ten wiąże ozdobnie równokrętne ploty. *Zab.* 6, 166 *Min.* RÓWNOKSZTAŁTNY, - a, - e, - ie *adv.*, kształtu równego, gleichgestaltet, *Vd.* enak, podoben, enofurmen, enakesne podube; *Ross.* равнообразный. *Subſt.* *równokształtność, *równokształt, *Vd.* podobnoſt, enofurmnoſt, enakovishnoſt, *Rs.* равнообразіе, равнообразность. RÓWNOLEGŁOBOCZNE ściany, *parallelogrammicae. Geomet.* 2, 123; RÓWNOLEGŁOBOK, - u, *m.*, *parallelogramma*, czworokąt, w którym przeciwne boki są sobie równoległe. *Jak. Mat.* 1, 98, ein gleichſeitiges Viereck. *Łęsk.* 19, *Geom.* 1, 43. RÓWNOLEGŁOŚCIAN, - u, *m.*, *parallelopipedum*, bryła zakończona 6 ścianami parami równoległemi. *Grom.* 2, 83 *et* 107; wielościan czworokątny, w którym podstawy, a zatym i wszystkie ściany są równoległobokami. *Jak. Mat.* 1, 152, *Łęsk.* 2, 176. RÓWNOLEGŁY, RÓWNOODLEGŁY, - a, - e, parallel, gleichlaufend. Dwie liniie na płaszczyznie poprowadzone, gdy się z żadney strony zeyść z sobą nie mogą, zowią się równoodległe, *parallelae. Geom.* 1, 39. *Sol. G.* 9, *Łęsk.* 8. Rownolegle. *Rog. Dos* 2, 116, *Jak. Mat.* 1, 25, *Hub. Mech.* 107. Rownosworne. *Tr.* RÓWNOLEŻNIK, - a, *m.*, Koła równoodległe od równika, nazywają się równoleżnikami, *paralleli circuli. Łęsk.* 2, 187, *Hub. Wſt*, 30, Parallelcirkel. RÓWNOLICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, co do liczby równy, gleichzahlig, *Rs.* равночисленный RÓWNOMOCNY, - a, - e, - o *adv.*, równéy mocy, gleichmächtig, *Rs.* равномощный, *ſubſt.* равномощіе, *rownomoc.*

RÓWNOMYŚLNY, - a, - e, RÓWNOMYŚLNIE *adv.*, cf. równoduszny, *Rs.* равнодушный; *Sr.* 1. zprahwnomoßné; *Vd.* raunovolen, enakoumen, enakovolen, enakomieneshen); rownéy z drugim myśli, gleichgeſinnt; z sobą zawsze rownéy myśli, cierpliwy, oboiętny, gleichmüthig. Na wszelką równomyślnie idę straszną burzę. *Ryb. Gęsl. C* 2 *b.* - *Subſt.* Równomyślność, *Sr.* 1. zprahwnomoßnoſti, *Vd.* raunoumnoſt, raunovolnoſt, enakovolnoſt, enakomieneshnoſt. RÓWNONOCNY *ob.* Równodzienny. *RÓWNONOGI, - a, - ie, *Cro.* ravnonog *planipes*, flachfüßig. RÓWNOOBWODNE figury, których równy iest obwód, choćby pole nie było równe, stoiące w takim obwodzie. *Sol. Geom.* 18, von gleichem Umfange. RÓWNORAMIENNY tróykąt, dwa boki równe maiący *isosceles, aequicrurum. Geom.* 1, 18, *Jak. Mat.* 1, 43, *Łęsk.* 17, gleichſchenkelig, *Rs.* равнобедренный. RÓWNORODNY, - a, - e, - ie *adv.*, rodu równego, *Ec.* вкупородный, *Gr.* ομογενης, gleichbürtig, ebenbürtig. RÓWNORZUTNIA, - i, ż., parabola. *Alg. Nar. A* 3. Ciało ciężkie w próżni rzucone równorzutnią kreśli. *Hub. Mech.* 52, die Parabel. RÓWNOŚĆ, - ści, ż., *Boh. et Slo.* rownoſt, ſtegnoſt, ſtegnobjlnoſt; *Sr.* 1. runoſci, porunoſci; *Vd.* raunoſt, enakeshnoſt; (*Crn.* sravnoſt, z okoliczność); *Crn.* ravnoſt, glihóba; *Dl.* yednaſtvo; *Bs.* sravnóſt, sravgljenje; *Rg.* takmenos; *Rs.* равность, равенство, сходство, сходственность, сличіе; iednakowość, die Gleichheit. Równość ulicy. *Tr.*, prostość, die Grabheit. Równość iednego drugiemu, gleiche Größe ꝛc., Gleichheit. Ta w oczy wpada nierówność, która z pod miary i sprzętu znacznie w górę wysadza. *Pilch. Sen. liſt* 267. Nierówność iest trucizną wolności. *Orzech. Tann.* 36. Równość w pospolitości bardzo potrzebna. *Cn. Ad.* 1003. Swietną trzeba nierówność, Ungleichheit, i dumę wygładzić, Co się wyżey nad równych sama chce wysadzić. *Zab.* 15, 306. Równość u nas była z dawna najcelnieyszym szlachty szaszczytem, a zależała na tym, iż wszyscy mieli iednież przywileie i pod iednymże zostawali prawem. *Skrzet. P. P.* 1, 50, cf. Bracia). Urzędy rozdane podług różności talentów; a ztąd się ukazuie nierówność. *Zabł. Roz.* 59. - *Math.* Równość dwóch figur ściąga się tyko do ich wielkości, nie zaś do ułożenia boków. *Geom.* 1, 76. - §. Równość umysłu we wszystkich okolicznościach, stateczność nieprzełamana, etc. *Zab.* 13, 75, równomyślność, *Ross.* равнодушіе, die Gleichmüthigkeit. RÓWNOŚCIENNA figura, która ma ściany równe. *Sol. G.* 6, gleichſeitig. RÓWNOŚCIENNOKĄTNY kwadrat, doskonały kwadrat, maiący wszystkie ściany równe i anguły krzyżowe. *Sol. G.* 17. RÓWNOSILNY, - a, - e, - ie *adv.*, siły równéy, gleichſtark, *Rs.* равносильный, *Ec.* тождесильный. RÓWNOSTRONNY, - a, - e, - ie *adv.*, stron równych, gleichſeitig, *Vd.* enakoſtranen, *Rs.* равносторонний. RÓWNOTRWAŁY, - a, - e, n. p. Kołysania w małych łukach kołowych są widocznie równotrwałe *isochronica*, odbywaiące się każde w równym przeciągu czasu. *Jak. Mat.* 4, 119; Równowczesne. *Hub. Mech.* 118. RÓWNOUSZY, - a, - e, uszu równych, *Ec.* равноухій, gleichöhrig. RÓWNOWAGA, - i, ż., narzędzie rozmaitego gatunku do prowadzenia liniy poziomych, *libella. Zabor. G.* 327; *Rg.* utèzallo, die Horizontalwage. Równowa-

Digitized by Google

ga wodna. *Jak. Mat.* 1, 300, *Zabor. G.* 337. Równowaga powietrzna. *Zabr. G.* 337. - §. równowaga, położenie poziome, horizontale Lage, Gleichgewicht, Balanz. Dwa mieysca są do równowagi *ad libellam*, gdy równą maią od środka ziemi odległość. *Geom.* 1, 344. Równowaga iest taki stan ciała, kiedy to ciało nagabane iest od wielu sił, które się psuią wzaiemnie iedna drugą. *Jak. Mat.* 3, 228. Armatę ustawić pod równowagę, t. i. tak, żeby oś armaty i oś czopów znaydowały się poziemnie położone. *Jak. Art.* 1, 144 *et* 194. RÓWNOWAŻENIE, - ia, *n.*, *libellatio. Geom.* 1, 343, *Rs.* развѣсь, развѣшиванїе, odkrywanie pochyłości i zgórzystości na powierzchni ziemi znayduiących się. *Zabor.* 336, *Jak. Mat.* 1, 295, *Łęsk.* 2, 165. Przez równoważenie wyznacza się różnica, która zachodzi między odległością od środka ziemi dwóch punktów. *Geom.* 1, 316, das Horizontalwiegen, Balanciren. RÓWNOWAŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Sr.* 1 runawaznost; *Crn.* enakopęsnoſt; *Vd.* enakovelajoshnoſt, enakeshna vaga, enaka tesha, rauna mera, enaka visha; *Cro.* pravomernoszt; *Bs.* mjerra, mirra, cf. miara); *Rg.* pravomjernos, pravomjerje, umjerra; *Es.* равномѣрїе, равновѣсїе, мѣрило равное; *Rs.* равновѣсїе, *aequilibritas. Hub. W.* 125, das Gleichgewicht. Dwie siły sobie równe, a zupełnie sobie w kierowności przeciwne, zostawuią pędzoną bryłę w równoważności. *Hub. Mech.* 68 *et* 83. Oby Zygmunt August był ustanowił równoważność senatu z izbą poselską! *Czach. pr.* 203. RÓWOWAŻNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Sr.* 1. runawajne; *Crn.* enakopęsne; *Vd.* raunomeren, raunovishen, ene mere, enakovelajosh, enakeshen; *Ec.* равноважный; *Ross.* равномѣрный, равновѣсный; iednakowéy wagi. gleichwägend, gleichwichtig. Ty s każdą z nich obcuiąc codzień poufale, Kładziesz na równoważną ich szacunek szalę. *Weg. Liſt.* 1. RÓWNOWAŻYĆ *cz. ndk.*, wynaydować, ile iedna bryła iest więcey oddalona od środka ziemi, niż druga. *Jak. Mat.* 1, 296, die Horizontalrichtung abwägen. *RÓWNOWCZESNY *ob.* Równotrwały. RÓWNOWIEKI, - a, - ie, wieku równego, gleichen Alters, gleichen Zeitalters; *Boh. et Slo.* rownowěkỳ, gednowěkỳ, rowneho wěku, spoluwěkỳ; *Sr.* 1. penak staré, penakeye starobe; *Ross.* сверстный. RÓWNOWŁAYCA, RÓWNOWŁADZCA, - y, *m.*, *Rs.* равнодѣмельный; iednakowey władzy będący, Gleichherrscher, gleich gewaltiger Mitherrscher. Ociec wszystkim władaiący, syn z nim równowłayca. *Groch. W.* 21. Równowłayca oycu. *ib.* 145. RÓWNOWYSOKI, - a, - ie, iedney wysokości, gleich hoch. Równowysokie gałęzie, *faſtigiati*, z różnych mieysc wyrastaią; dolne iednak od górnych są dłuższe, tak iż wszystkie iedney dosięgaią wysokości. *Jundz.* 2, 11. RÓWNOWZGLĘDNA proporcya. *Ustrz. Alg.* 6, iednakowego stosunku, gleichen Verhältniſſes. RÓWNOZIARNISTY, - a, - e, - o *adv.*, ziarn równych, gleichkörnig. Piasek drobny równoziarnisty. *Torz. ſk.* 4. RÓWNOZNACZNY, - a, - e, iednakowego znaczenia, *Vd.* enakokasheh, enakopomenesh; gleichbedeutend. Równoznaczne słowa. *Uſt. K.* 1, 119; *ob.* bliskoznaczne). *Subſt.* równoznaczność, Gleichbedeutenheit, *Vd.* enakokashezhnoſt, enakopomenezhnoſt. RÓWNY, ROWIEN, *f.* równa, *n.* równe; RÓWNIUCHNY, RÓWNIUCZKI RÓWNIUTEŃKI, - a, - ie, *intens.*, *Bh.* rowny, ſtegnỳ; *Slo.* rownỳ; *Sr.* 1. runy, runa, poruna, rune, po-

runé; (*Sr.* 2. rowna małżonek); *Crn.* ravn, ravne, rovne, glih; *Vd.* ràvn, ravèn, raùno, rauninaſt, vraven; *Cro.* ràven; *Dl.* ravan, vednak, prikladan; *Rg.* raavni, raavn; *Bs.* ravni, jednak, prirok, takman, (cf. taki, takuteńki); *Sla.* rávan, jednák; *Rs.* равный, ровный, сходный, схóжiй, схóжь, плáвный, плáвень; *Ec.* свѣрень; cf. *Lat.* riualis, *cf.* riuus, cf. rów); niedołkowaty, niegórzysty, niepochyły, nieztoczysty, eben, gleich, grade. Równiucka łąka. *Rey Wiz.* 179 *b.* Droga równa, gładka, *Rs. vulg.* гладь. - Sobie równy, iednakowy co do siebie, n. p. Las nierówny, t. i. na niektórych mieyscach gęsty, a na drugich rzadki. *Mon.* 74, 731. - Równy drugiemu czym, albo w czym, wagą, miarą, albo równey wagi, miary, siły etc., dem andern gleich, von gleicher Maß, Gewicht ꝛc. Zegary słoneczne starożytne, od godzin 12, na które starożytność dzień każdy dzieliła, i nazywała nierównemi, że godziny te w krótsze dni wszystkie musiały być krótsze etc. *Sol. G.* 3, 42. Równych części, *Ec.* равночастїе. Równemi częściami, *Rs.* равночастнѣ. Ci, którzy maią różne natury, muszą też nie równymi, ale różnymi być w iednakich spraw i nieiednakim sposobem wykonywaniu. *Sal.* 2, 383. Sakramenta starozakonne z sakramentami nowego zakonu nie są równe, i nie zgadzaią się z sobą. *ib.* 6, 105. Wyznawanie to iest onemu wyznawaniu pospolitego ludu równe i podobne. *ib.* 2, 8. *Nierówne* są marności a występki twoie *ku* występkom onego ubogiego Piotra. *Rey Pſt. G g* 5. Równe figury, których powierzchnie są iednakowe, chociaż kąty i boki rozmaite. *Łęsk.* 18. Maiąc wyrazić, iż dwie ilości są sobie równe, oddziela się iedna od drugiey tym znakiem, =; n. p., a = b, wymawia się a równe b. *Jak. Mat.* 2, 140. Którzy sięgaią równym stopniem zmarłego, równym prawem też biorą części sukcessyi. *Chel.* 77. Następca Eduarda równy oycu z cnoty, nie był mu równy z szczęścia. *Przyb. Luz.* 127. Równy apostołom, *Rs.* равноапостолъ, święty dla nawrócenia pogan apostołom porównany). Sławny Apelles; w iego rzemieśle równego świat nie miał. *Falib. A.* 1; *ob.* Równia 2,). Równiśmy sobie; nie ma nic ieden nad drugiego. *Cn. Ad.* 1003, i ia taki pan, iak ty). Równy pan, posłużysz sobie sam. *Cn. Ad.* 1004. Człowiek pyszny równemi gardzi. *Teatr* 6 *b*, 44. Równego panu gniew gotowe nieszczęście. *Rys. Ad.* 59. Stan szlachecki w Polsce równy wszelkim stopniom szlachectwa gdziekolwiek używanym. *Gaz. Nar.* 1, 154. Równe prawo, *Es.* равнозаконѣнїе, равное установленїе. Równy z równym się towarzyszy, *Cascus Cascam ducit. Mącz*, trafiła Marta na Gotarta). Równy z równego się weseli. *Rys. Ad.* 59; Gleich und Gleich gesellt sich gern; *Bh.* doba k' době, rownj k' sobě; *Slo.* rowni rowného hledá; *Sr.* 2. rowno k' rownemu še namaka rado. Starą mamy przypowieść, iż równy równego Zawżdy bardzo rad widzi do społku swoiego. *Rey Wiz.* 156 *b*, *et* 64 *b*, *Gaw. Siel.* 375. Nierówni niezgodni. *Rys. Ad.* 46. Pomoc nierówna niepewna. *Rys. Ad.* 56. Przyszło na Jozafata woysko pogańskie iemu nierówne. *Rey. Pſt. H* 8, mocnieysze nad niego, silnieysze. - *Grammat.* stopień równy, *Positiuus*, *Slo.* położitliwi, *Rs.* положительной степень. - Równym sposobem, podobnym sposobem, *Es.* прiискренно. (*Slo.* rowné za podobné ſtogi cf. nie kiiem, lecz palką, *unum idemque*). Nierówna, z nierówna rzecz

Digitized by Google

sprawa, *ob.* nierównia, czemu nie zdołamy, cf. nie ieſt mi z to, cf. nie ſtaie mię); **etwas über unſre Kräfte, ungleiche Parthie**, *Vd.* on njemu ni kuſs, *Rs.* онъ не мебѣ ровня. O nierówną się nie kuś. *Rys. Ad.* 55, *Petr. Hor.* 2, *M b.* To zgubiło Władysława, że się o nierówną rzecz pokusił, proſto się rzucił z motyką na słońce. *Gor. Wt.* 6, *Star. Ryc.* 12. Kuś się o nierówną, równa cię zawsze potkać może. *Rys. Ad.* 23. - Równa rzecz, nienadzwyczayna, którey zdołamy, **etwas nicht übergroßes**. Piekło zdało się za rzecz równą Orfeuszowi. *Zbyl. Lam. A* 3. - Równa miara, równowaga, **Gleichgewicht**. Trwała nieco w równey mierze bitwa. *Warg. Cez.* 223. - *aliter*: Równy, = prawy, nie zbytni, niedłuższy, niekrótszy, iaki powinien być, **grade das rechte Maß haltend, grade recht**. Równa miara, *oppos.* spora miara. - Cztery mile Włoſkie, iakoby równa mila nasza Polſka. *Star. Dw.* 22. Będąc od miaſta w rowney mili *Zyw. Jez.* 24. Dziękował Antyoch Rzymianom, że go z wielkich zbytnie rządów wyięli, a w równych granicach panować rozkazali. *Warg. Wal.* 117. Król sam wolał na równy rzeczy przeſtać, a w doſtatku wszyſtko rycerſtwo swe mieć. *Biel.* 43; na ordynaryyney, **gewöhnlich, ordinär**). Ocieſki, człowiek familii równey, ale wymowy i godności wielkiey. *Biel.* 537; niewysokiey familii, **nicht vornehm**. Kto chce co rychley rozprzedać, na równy zyſk godzi. *Alb. n W.* 11; mierny, **mäßig**. Pilnieysze rzeczy dla równieyszych opuszczaią, niepotrzebne fundacye zakładaią, a śpitala dla mizernych ludzi niemasz. *Sekl.* 35; dla oboiętnieyszych, mniey ważnych). Oba się zarazem zdumieli, mówiąc, żeśmy téy równéy rzeczy nie wiedzieli. *Papr. Kot. U*; błahéy, pospolitéy, **geringfügig**). Grać grę równą, nieazardowną. *Teatr* 19 *c*, 78, oboiętną). - §. *Moral.* Nie mógł on znieść równym umysłem zbytków wieku swego. *Nag. Fil.* 81, - oboiętnie, równomyślnie, **gleichgültig**. - - ROWOWY, - a, - e, od rowu, **Graben**=, *Rs.* ровный.

Dalsze Pochodz. *dorównywać, dorównać; narównać, obrównać; porównać, porównanie; przyrownać; wyrównać, zrównać, zarównać.*

ROXOLAN, ROXOLANIN, - a, *m.*, Alani, złączywszy się z Rusią, nazwani są Roxolani, iakoby Ruś i Alany. *Biel.* 13, *Gwag.* 638. My Roxolanie mamy SS. OO. doktorów cerkiewnych. *Fund.* 82, *ob.* Ruś. ROXOLANKI, to ieſt, Ruſkie panny, tytuł elegii iedney *Zimorowicza*; *Siel.* 268.

ROY. *G.* roiu, *m.*, Roik *dem.*, *Bh. et Slo.* **rog**; *Sr.* 1. **roy, ro.**; *Sr.* 2. **roj**; *Crn.* rój; *Vd.* roi, roj, (*Vd.* rojenje, roditje, = rodzenie, *ob.* rod); *Cro.* roj, roy, pchelecz; *Hg.* roj; *Dl.* roy; *Rg.* rooj, grooz; *Slo.* ròj; *Bs.* roj od pcéla; *Rs.* рой; **der Bienenſchwarm**. Gdy młode pszczoły nie maią doſtatecznego mieysca w ulu, wylatuią roiem, obrawszy iednę z kilku młodych matek. *Zool.* 122, *Kluk. Zw.* 4, 235. Pszczoły dwa kroć przez lato, drugie trzykroć roie wypuszczaią. *Cresc.* 608. Jm więcey roiu, tym bywa nie miodno. *Bratk. F.* 4. - *tr. fig.* Sług nieprzeliczone roie. *Teatr* 46 *c*, 21, orszaki, rzesze, **großer Schwarm, großes Gefolge**. Roie młodzian do woyny obfite. *Star. Vot. C.* - §. *aliter.* Wino, panny i muzyki na melankoliki, wybiiaią ze łba roie. *Dwor. K.* 3, uroienia, **Grillen, Hirngeſpinſte**. ROYNIK, - a, *m.*, ziele *sempervivum*, rodzay. *Kluk. Dyk.* 3, 71, **das Hauslaub, Immergrün.**

ROYNY, - a, - e, - ie *adv.*, roiący, roiem wylatuiący, **ſchwärmend wie die Bienen**, *Rg.* rojni *saepe in examen erumpens*). Zbił nieprzyiacioły, Jak royne pszczoły. *Stryik. Gen.* J 2.

Pochod, *roić, uroić, wyroić.*

ROZ - -; *Bh.* **roz-**; *Slo.* **roz-, roze-**; *Sr.* 1. **roſ-, rôſno=**, n. p. **roſpuſchciju, roſnopuſchciu**; *Sr.* 2. **roſtil-**, cf. rozdzielić); *Crn.* **res-**, n. p. resdejl, resdejlixi; *Vd.* **ras-, raſ-, res-, ars-, reſ-**; cf. *Vd.* ries, rôs, oiſtru, = oſtrze, cf. raz, rznięcie, rzaz); *Ross.* **razb-**, cf. Raz), cf. *Rs.* **разъ** oprócz, cf. *Rs.* **рас-**, n. p. **распопъ** expop, złożony, wyświęcony pop). Roz-; *praepoſit. inſeparabilis, ſignificatione respondens latinae dis-*; n. p. rozproszyć, *dispergere*, **zerſtreuen**. Roz-, zawsze podział iakiś znaczy. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 261. *Similiter*: rozprzedać, rozkupić; tak przedać, kupić że się iuż nic towarów nie zoſtaie, **alles verſchiedentlich verkaufen, ſo daß nichts mehr übrig und beyſammen bleibt**. - §. Godne ieſt zaſtanowienia, że władze duszy, któremi człowiek przewyższa zwierzęta, znamionuią się słowami, ſkładanemi z przyimkiem ROZ-, n. p. rozum, (cf. um), rozsądek, roztropność, rozwaga, cf. *Lat.* discernere, *Gall.* discernement; cf. rozbiór, cf. rozgarnienie, roztrząsanie). Niższe władze duszy, spólne nam ze zwierzętami, maią imiona ſkładane z przyimkiem PO-, n. p. poięcie, poiętność, pomnienie, (ztąd pamięć, wspomnieć, przypomnieć). W innych dyalektach Słowiańſkich ta różnica mniéy ieſt dochowana. - §. *Cum Reciprocis* rozbiegać się, rozigrać się, rozpić się, = tak się wdawać w bieganie, igranie, picie, że się iuż nie wſtrzymasz, **ins Laufen gerathen, ins Spielen gerathen, ins Saufen gerathen, ſo daß man nicht wieder heraus kommen kann**. - §. *Obſerv.* częſtokroć *Roz-*, dla naſtępuiących kilku zgłosek, przybiera po sobie *e*, n. p. rozegnać, rozebrać. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 261. Zwyczaynie *roz-*, przed literą *c*, *h*, *p*, *t*., piszą *ros-*, rospalić, rospychać, rosciągnąć, roskupić, roskosz, roſtropny; *Dusz.* 14. Nawet przed *sm*, *sw*, *sy*, *st*, często *z* opuszczaią n. p. rośmieszyć, roswiecić, rosypać, roſtać się. *ib.* Jednoſtayność wywodu źrzódłosłowowego tu wymagała pisać wszyſtko podług liter pierwiaſtkowych; boby się nie bardzo zgadzało pisać: rozepchnąć a rospychać, rozeprzeć a rospierać, rozeyść a roschodzić, rozetkać a Roſtykać, Rościerać a Rozetrzeć.

RÓŻA, - y, ż., RÓŻYCZKA, - i, ż., *dem.*, *Boh.* **růže, růžička**; *Slo.* **ruža**; *Sr.* 1. **roja**; *Sr.* 2. **roja, rohja**; *Crn.* rôsha, gartrosha (2. rosha, roshèza, = kwiat, kwiatek); *Vd.* rosha, gartosha (2. rosha, zviet, = kwiat, *Vd.* roshiza, zvetizhiza, = kwiatek); *Hg.* rosà, rusa; *Cro.* rósa; *Dl.* rùsa; *Rg.* rùxa, rúsa; *Sla.* ruxica; *Bs.* rusa, rusgiça, rosgja; *Rs.* роза; *Ec.* рóжа, шипокъ (*Ec.* рóжа, лицѣ lice, twarz); *Lat.* rosa, *Gr.* ῥοδον, cf. *Germ.* **roth**, cf. rudawy, ruay). *Ger.* **die Roſe**. Róża prócz znaiomey pospolitey wieloraka ieſt: hollenderſka, cynamonowa, Turecka; żółta; miesięczna etc. *Kluk. Rosl.* 1, 269. Róża nierozwita *ob.* pączek, *ob.* kłobuk, kłobuczek. Róża polna, dzika, **Feldroſe**. *Kluk. Rosl.* 2, 62; cf. Głog), *Sr.* 1. **polna roja, ſchipienka** *ob.* szypułka), *Vd.* voglovje, shipek, shipezhje, *Rs.* сербаринникъ, шипóвникъ, гуляфъ, *Ec.* шипóкъ, шипóвникъ. Róża pszczelna, *ob.* Psia róża. *Urzęd.* 98, **die Hundsroſe**. Róża bobkowa *ob.* Płochowiec. Róża czarna, ozimia, ślasowa, słone-

Digitized by Google

czna, *malva rosea*, ślaz włoski *Cresc* 286, *Urzęd.* 21, **Papa pelrose**. Lisia róża *ob.* Omieg. - W potocznym mówieniu, róża, = czerwona róża zwyczayna, królowa kwiatów, piękny kwiat, **die gewöhnliche Rose, die Königinn der Blumen**. Wiesz, że przy róży ostre ciernie tuż się rodzi, Dla róży zaś rozkoszney i ranić się godzi. *Zimor. Siel.* 149. Piękna róża, ale tarń. *Pot. Arg.* 304. Ciernie, a przecię piękną rożę rodzi. *Auszp.* 28. Sięgam róży, a chwytam za ciernie, *Teatr* 42 *c*, 41. Musisz się głogiem zakłóć, abyś róży urwał. *Kołak. W. C.* 1. Różą rade rwiecie, a tarnia tykać się nie chcecie, *Petr. Ek.* 86. Prawdziwe dobro, co się z cnoty rodzi, J wprzód po cierniach, niż po roży chodzi. *Past. F.* 334. - *Prov. Slo.* **nemi teg ruže, ktorábi ne zwedla** niemasz téy róży, którąby nie zwiędła; wszystko przemija; *Slo.* **wtedi ruže trhagu, ked' kwitnu**, w ten czas róże urwać, kiedy kwitną, cf. łyka drzeć, kiedy się dają; cf. żelazo kuć, kiedy rozpalone. - Alluzye do koloru, do czerwoności, do piękności, **Rose, mit Rücksicht auf Farbe, Röthe, Schönheit**. Dziewczęta, iak róże i lilie. *Teatr* 30, 68. Taka ładna, mléko i róża. *Teatr* 30, 27. cf. krew'). Tak mi się ładna zdaiesz, gdyby róża rozkwitaiąca. *Teatr* 30 *b*, 39. Róże przedziwne, iako gdy się żarzy W mleku krew' purpurową, pałały z iey twarzy. *Tward. Wł.* 6. Przyiemna róża zakrwawiła natychmiast iey czoło. *Żab.* 11, 95 *Pias.*, rumieniec, wstyd, cf. raki piec). Gdzież ów alabaster czoła? gdzie iagod róże? *Mon.* 70, 383, rumience?). - *Blande* Adieu, roża w pełni, kwiecie móy naydroższy. *Teatr* 32 *b*, 60. Dobry dzień, różyczko wszystkich dziewczyn. *Teatr* 32, 33. - 2) Rzeczy na podobieństwo czyli wzór róży zrobione, **Rosetten, Sachen in Gestalt einer Rose**. Chustka w róże szyta. *Pot. Jow.* 181. Rożyczki na trzewikach piękuie przyszyte. *Teatr* 36 *c*, 54. Róża na podniebieniu sklepów, *tholus. Cn. Th.* - Gdy się do cyny Angielskiey dodaią trzy pięćdziesiąte części ołowiu, powstaie cyna, którą różą naznaczaią, i stądiey nazwisko daią. *Krumł.* 192, **das Rosenzinn**. - 3) Róża, choroba *erysipelas*, piekielny ogień, *Vd.* shena, shen; *Cro.* verbanecz; *Bs.* rosgjag, poganac; *Rg.* poxàxiza; *Sla.* zalcsina, pogancsina, čérni prishch; *Rs.* рожа, **die Rose, der Rothlauf, das heilige Feuer, eine Entzündung der Oberhaut**, zapalenie skory, zagnienie różowy niby kolor wydaiące. *Perz Lek.* 271, *Perz. Cyr.* 1, 122, *Syr.* 901. - 4) Róża *herb, ob.* Porąy. - 5) Róża, Rózia, Ruzia, imię białogłowskie, **Rose, Rosine, ein Weibername**. Pod czułym Roża wychowana okiem. *Zab.* 12, 56. Pirog, co go robi Ruzia. *Zab.* 8, 122. RÓŻAŃCOWY, - a. - e, od różańca, **den Rosenkranz betreffend**, *Bh.* **ružencowý**. Oltarzyki Nayświętszey panny różańcowey i szkaplerzney. *Xiąd.z.* 213. Kłótnia urosła o precedencyą bractwa szkaplerznego i różańcowego. *ib.* 213. RÓŻANIEC, - ńca, *m.*, różany wianek, rozmyślania abo modlitwy z żywota i spraw bogarodzicy zebrane, *Bh.* **růženec, pateře, pateřky**. *ob.* pacierze, paciorki); *Slo.* **ružencz**; *Sr.* 1. **špěwanske pacjerce**; *Vd.* roshenkrienz, paternashter; (*Crn.* roshàns, = ogrodnik kwiatowy); *Cro.* chiszlo; *Bs.* cislo (*ob.* *czcić, rachować), brojenica, kralisc, kruniçà; *Sla.* roxàrje; *Rg.* rusaar, sotjeer; *Lat.* rosarium, *Ger.* **der Rosenkranz**. Różaniec, święty rachunek paciorków abo 1 o pozdrowienia anielskich, przy każdym dziesiątku modlitwę Pańską przyłączywszy. *Birk. Dom.* 18. Różaniec święty, nic inszego nie iest, iedno pewny sposób modlitwy. *Bzow. roż.* 1. - Różaniec abo koronka Panny Maryi. *Cn. Th.* Różaniec zowie się korona abo wianek. *Bzow. roż.* 7. Ślepe bywa ich przywiązanie do prywatnych nabożeństw, szkaplerza, różańca, pałka, sznurka i t. d. *Mon.* 76, 577, *ob.* bractwo). - Nic nie umie, do niczego go użyć nie można, ani do tańca, ni do różańca. *Mon.* 74, 109, cf. ni bogu świeczki, ni djabłu ożoga, cf. ani do rady, ani do zwady. - 2*) Różaniec, = ogród różany **ein Rosengarten**; *Crn.* roshnishe; *Vd.* roshni vert, roshnu lekoushe, roshnjak, roshishe; *Rg.* ruxiscte. (*Cro.* rosoczvet, veliki traven, = May miesiąc). Okna te się otwieraią na rozkoszne ogrody i różańce Włoskie. *Tward. Pas.* 5. Buiał sobie po wonnych rożańcach Pallady, Róże po iasnym zbieraiąc Helikonie. *Tward. Misc.* 45. - 3) rożaniec, rożany kolor, rumieniec, **Rosenfarbe, Röthe**. Nim błysnie swoim iutrzenka różańcem. *Chrość. Luk.* 98. Wiecznym rożańcem iagody iey kwitną. *Tward. Misc.* 143. Zapalą się różańcem mu iagody. *Tward. Pas.* 94. Pierwszey zakwitaiąc różańcem młodości, potrzebował przewodnika. *Tward. Wł.* 44. **RÓŻANORĘKA zorza. *J. Kch. Ps.* 82, **rózopalca, die rosenfingerige Aurora**. **RÓŻANOUSTA Gryzelda. *Groch. W.* 454, **rosenmündig**. RÓŻANY, - a, - e, od róży, z róży, *ob.* rożowy, **Rosen-**, *Bh.* **růžový**; *Slo.* **ružowi**; *Sr.* 1. **rožanè, rožacjè**; *Vd.* roshni, (*Vd.* roshni, roshnasty, roshast, zvetni, = kwiatowy, kwiecisty); *Cro.* rósichni, rosni; *Hg.* rosabólvaló; *Rg.* rúsni; *Ecc.* шипковый. Wieńce różane na głowy kładą. *Birk. Zyg.* 27. Wiele rzeczy przyprawuią z kwiatkow rożanych; miodek różany, cukier różany, syrop różany, oleiek różany, wódkę różaną. *Sien.* 143, *Crese* 496, *Kluk. Rośl.* 2, 249. Rożana wodka, *Crn.* roshna voda). Móy ty kwiateczku różany! *Teatr* 10 *b*, 41, różyczko!). Wdowa iest iako kierz różany; póki róża kwitnie, póty go szanuią, a iak prędko zginie, to iuż nikt oń nie dba. *Dambr.* 437. Różane iagody *ob.* Głóg. Różany wianek. *Zab.* 9, 348, *ob.* Różaniec). Zupełny różany wianek składa się z 150 Zdrowych Maryy, i z 15 pacierzy rozdzielonych na dziesiątki. *Bzow. roż.* 19. *Prov.* stanął mu za różany wianek. *Rys. Ad.* 64; dobry czyn stoi za modlitwę). Ratował ich, i stawał im, iako mówicie, za różany wieniec; bo modlitwą, iako kwiatem naywonnieyszym, ubłagał boga. *Birk. Zyg.* 47. - Rosenkreuc, sławny Chimik, ustanowił sektę adeptów, t. i. towarzystwo braci różanego krzyża. *Mon.* 69 65. - Różany, = różanéy maści, rumienny, *Vd.* roshnofarbast, rumen; **rosenroth**. Koryunno dziewczę kochane, Twe lice z mlékiem różane. *Zab.* 16, 177. Tyś nas odkupił krwią swoią różaną. *Groch. W.* 66.

Pochodz. *różeniec, różnik*; *różowy, różopalcy, różiować, urożować, porożować, nurożoiać.*

ROZBACZYĆ, ROZBACZYĆ sobie, ROZBACZYĆ się *dk.*, Rozbaczać *ndk.*, Rozbaczywać *freq. et Cont.*, rozważać, badanie rozbierać, roztrząsać, **prüfen, durchschauen, untersuchen, die einzelnen Theile nach einander prüfen**. Dowcipy nigdy nie próżnowały, ale okazyą wszelką pilnie rozbaczywały. *Warg. Cez. A* 3. Nie gniewam ci się, ale rozbaczam, mam-li się gniewać. *Bud. Ap.* 42. Skarał go aczkolwiek mógł rozbaczyć, że to się przypadkiem stało *Warg. Wal.* 188. W kilka dni sobie rozbaczył, iż te słowa nazbyt śmiele mówił. *Gwag.* 520. Rozbaczże się, czło-

Digitized by Google

wiecze, ktoryś marnie rozsafował dobrą pana swego. *W. Post. Mn.* 316, upamiętayże się, gehe in dich). Ty się na to tam dobrze rozbaczysz. *Biel. S. N.* 36. Trzeba abyś się na wszystko dobrze rozbaczył. *Baz. Sk.* 162, bacznie oglądał). Niech się rozbaczą, że krzyż ten będzie ich zaszczytem. *Biał. Post.* 27. Na to się pilnie rozbacz, iakbyś się nieprzyiacielom bez nas obronił. *Biel.* 289, *Chrzyszt. Nin. A* 4 *b*. Uważne rozbaczywanie. *Krom.* 508. ROZBACZNY, -a, -e. ROZBACZNIE *adv.*, rozważny, roztropny, überlegt Nierozbacznie *inconsulte. Mącz.*

ROZBADAĆ *ob.* Rozbość. 2) ROZBADAĆ *cz. dk.*, badaiąc rozbierać, rozważać, rozbaczać, überlegen, erforſchen. Nieba mi nie pozwoliły, abym uważał braci był nieszczęśliwy, Abym rozbadał myślą, iak misernie żyią. *Kul. Her.* 49. To sam tylko sobie był rozbadał, nie maiąc za sobą żadnego przykładu. *Bud. Cyc.* 22.

ROZBECHTAĆ, rozbechce *cz. ndk.*, poduszczać, rozjątrzać, reißen, ungeſtüm machen. Twoia cię Nimfo własna chęć rozbechce. *Chrość. Ow.* 381.

ROZBECZEĆ się *rec. ndk.*, głośno rozpłakać się, in lautes Weinen gerathen, recht ins Weinen hinein kommen. Porzucona, w żałosne rozbeczysz się szlochy. *Przyb. Ab.* 105. Rozbeczała się, niewiedzieć dla czego. *Teatr* 54, 26.

ROZBESTWIĆ kogo, *cz. dk.*, mocno podburzyć, do furyi go przyprowadzić, einen ganz wild machen, *Rs.* растравить, растравливать, *Ec.* разъзвѣряю, разсвирѣпяю, раздражаю, воззвѣрилъ, учинить суровымъ, безчеловѣчнымъ. Niektóre wody rozbeſtwiaią do cielesności. *Otw. Ow.* 619. Lew posoką rozbeſtwiony. *Zab,* 15, 285. Ty królu tak dalece Litwę rozbeſtwiłeś, że iuż na twoię władzą upornie biią; *audaciam prouexiſti. Krom.* 624. ROZBESTWIĆ się; *ob.* Beſtwić się, rozwydrzeć; *Rs.* разсвирѣпѣть.

ROZBIĆ, *F.* rozbiie *cz. dk.*, Rozbiiać *ndk.*, *Bh.* rozbiti, rozbigeti; *Sr.* 1. rozbiju, rozecjeru, roſcjepu, roſcjépem; *Vd.* resbiti, resklati, ubiti, rescossiti, reskresati; *Cro.* razbiati, razbiam; *Rg.* razbitti, razbiti; *Sla.* razbiti; *Bsn.* razbitti, razbiati; *Rs.* разбить, разбивать, раскокать, перекокать, разхлопать, расхлопывать, разшибить, разшибать; rozbiiać co, roztrącać, zerſchlagen, zerſchmettern. Rozbić dzban o pal. *Tr.* Rozbić iayka, *Vd.* gorſtrup ti jaize). Rozbić grudę, *Bs.* razgruniti, razbitti grumenja. zavlaciti). Rozbiiać okręt, nawę, ein Schiff ſcheitern laſſen. Rozbił się okręt, das Schiff iſt geſcheitert, *Vd.* ladja se je njemu resbila. Rozbić się z okrętem, *Bh.* tápati, *Vd.* ladjelom terpeti, s' barko navdariti, *Rg.* razbittise). Tak wielki szturm powstał, że się one galery wszystkie rozbiły, i ludzie wszyscy potonęli. *Biel.* 379. Zobaczył rozbitego kawalce okrętu Deszczki, dyle i wiosła złamane do szczętu. *Jabł. Tel.* 3. Na rozbitéy desce Wał tonącego popchnął ku brzegowi. *Morszt.* 28. Rozbicie się okrętu, der Schiffbruch; *Sr.* 1. tjowma rozſtorcjieno; *Crn.* ladjelom; *Vd.* ladjelom, ladiouni potop, barkouski lom; *Rs.* разбивка; *Ec.* кораблекрушéніе, исполчéніе, потопленіе. Rozbity na wodzie *ob.* Rozbit, Rozbitek). Rozbiły się fundamenta. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 8, rozrażały się. 1 *Leop*). - *fig.* Rozbiiać co, przeciąć, niszczyć, przeszkadzać, vernichten, zerſchlagen, zerſtören, verhindern. Baliśmy się ich, by przedsięwzięć naszych nie rozbili, *Przyb. Lux.* 137. Gwałt uczyniony w seym, to iest rozbicie seymów, seymików trybunałów. *Vol. Leg.* 3, 68. Świece ciemność rozbiiaią *Sk. Zyw.* 1, 87, rozganiaią). Koncylium dobrze rozpoczęte, sromotnie się rozbiło. *Sk. Dz.* 242, rozproszyło się, es zerſchlug ſich; *Rs.* разладиться, разлаживаться. - §. Rozbiiać na drodze, zbiiać, odzierać na polu, na morzu, Straßenraub treiben, Seeräuberey treiben, ein Straßenräuber, Seeräuber ſeyn; *Slo.* łaupim na ćeſtach, (*ob.* łupić); *Rg.* robitti, porobivati, (*ob.* rob, cf. robić); *Bs.* harati; *Cro.* tolvaim; *Rs.* разбойничать. Abo to tu Mospanie pod Bieszczadem, Takli się to rozbiiać godzi bez sromoty? *Pot. Jow.* 110. Czyniliście im wielkie krzywdy, łupiąc ich ledwie nie ze skóry, rozbiiaiąc ich z maiętnoſtek ich. *Birk. Kant. C* 2 *b*, iak rozboycy wyplundrować, ſtraßenräuberiſch berauben). Parobek w karczmie mię rozbił. *Teatr* 32 *b*, 31, iak rozboynik mię opadł, er fiel mich ſtraßenräuberiſch an. - *aliter*: Dwa cesarze o państwo się rozbiiaią. *Sk. Dz.* 709, na umor z sobą walczą, ſie ſchlagen ſich mit einander aufs äußerſte herum. - *aliter*: Cały dom pomieszany, niema i iednego z służących, któby się od żalu nie rozbiiał. *Teatr* 38, 246, nie zabiiał, gwałtu iakiego sobie nie czynił, der ſich nicht eine Gewalt anthun möchte. - §. Rozbiiać, rozciągaiąc przybiiać, ausbreiten und anſchlagen. Na krzyżu Jezusa rozbili. *W. Post. W.* 4. Dla mnie Jezus się dał na drzewie rozbić. *Bzow. roż.* 85, *ob.* rozpiąć, rozpięcie). Rozbiiać namiot, rozwiiaiąc postawić, przymocować, przytwierdzić, ein Zelt aufſchlagen. Od miasta w mili swe obozy i gęste namioty rozbili. *Zwatd. Wł.* 194. Baldakin w iey pokoiu rozbiią, aby pod nim siadała. *Star. Dw.* 48. Namiotek łożkowy rozbili. *Birk. Chm. A* 3, den Bettvorhang aufmachen, aufſtecken, aufſchlagen. Rozbiiać szpalery, kobierce, *Cn. Th.*, aufhängen, aufſchlagen, anſchlagen. Rozbił swóy kram między Woneckiemi. *Bud. Ap. U* 1, roztasować, er ſchlug ſeinen Kram auf. Sieć rozbiiać, rozwieszać, das Netz aufſtellen. Obaczysz, iak chytrze na nas świat tę sieć rozbiia. *Rey Wiz.* - *aliter*: Wyrok ten we wszystkich miastach niech będzie obwołany i rozbity. *Leop. Eſtr.* 16, 19, przy bramach różnie przybity, verſchiedentlich angeſchlagen, an verſchiedenen Orten. Kazał to rozbiiać i głosić u wszech narodów. 1 *Leop. Eſter.* 1, 22. Rozbiiać obrazy, i tu i tam przybiiać, verſchiedentlich aufhängen, hier und dort. - §. *Oeconom.* rozbić n. p. wieprze, rozeprzeć, rozepchać, roztuczyć, feiſt machen. Roztuczył się, utył i stał się rozbitym. 1 *Leop. Deut.* 32, 15.

ROZBIEC się, Rozbiedz się, rozbiegł się, *F.* rozbiegnie się *Rec. dk.*, Rozbieżeć się, *F.* rozbieży się *Contin.*, Rozbiegać się, Rozbiegiwać się *Freq.*, *Boh.* rozběhnauti ſe, rozbihati ſe; *Slo.* rozběhugi ſe, rozbihám ſe; *Sr.* 1. rozbiejaci, roſbijm, roſbijim, roſbiham, rozbéju se. *Rg.* razbjeghnutise; *Cro.* razbegújemsze; *Ross.* разбѣжаться, разбѣгаться; w rozsypkę iść, rozstrzelać się, rozpraszać się, rozpierzchać, pouciekać w różne strony. aus einander laufen, verſchiedentlich ſich verlaufen. Zgromadzenie rozbieżałych stad *Hipp.* 4. Widać tam stada niezliczone i trzody rozbiegłe i tu i owdzie po łąkach. *Boter.* 313. Ciężko mi ściągać myśli rozbiegnione J w iarzmo wiersza ie wprawić. *Karp.* 1, 176. Po tey klęsce rozbiegli się po lasach. *Tr.* Rozbieżenie gromady iakiey, rozpierzchnienie. *Cn. Th.* Zakonnicy rozbiegli się byli, i tu i owdzie po królestwie. *Bot.* 4, 230. Jad

Digitized by Google

rozbieżany po członkach. *Bard. Luk.* 103, rozszérzony, verbreitet, ausgebreitet. Gdy się to między ludźmi rozbieżało, że ieden drugiego na poiedynek wyzywał . . . *Vol. Leg.* 2, 1214, gdy się rozchodziło, roznosiło między ludem, gdy gruchnęło, da es ruchtbar wurde. W cyrkule, co się do śrzodka przywiąże, rozlegać się i rozbiegiwać przestaie. *Bardz. Boe.* 137. - Jdźcie na *rozbieżenie dróg, *Rey Pst. R r b*, na rozstaynie, Scheideweg. - 2) Rozbieżeć się, zawodzić się; den Ansatz zum Laufen nehmen, niewstrzymanie bieżeć, ins Laufen kommen, in den Schuß gerathen, unaufhaltsam hinrennen, hinstürzen. Szkapa na stanie prożnuiąc, rozbieży się, kopa, hasa. *Petr. Ek.* 112. Maiąc dół przeskakiwać, sztucznie skakać będą; cofaiąc się nieco w tył, i nakoniec rozbiegaiąc się. *Mon.* 70, 168. Dzielnym woźnikom nie dasz rady; mnie samemu ledwie się nadadzą, a iak się rozbiegaią i na léc nie dadzą. *Zebr. Ow.* 29. Jeśli koła wczas nie zahamuiesz, z góry rozbieżą się wszystkie. *Czach. Tr. C* 2. - *fig.* Rozbiegały się koła; iuż tu nierząd. *Cn. Ad.* 1004, es geht drunter und drüber. Ani słów znaydzie wypowiedzieć usty Jako się w zbytku rozbiegały koła. *Pot. Syl.* 239. W ten czas ieszcze się były koła tak bardzo nie rozbiegały, ieszcze żołnierze nie chadzali w bławatach. *Star. Ryc.* 44. Co czynić, gdy się koła rozbieżą, a wolność wyuzdana w swawolą i szaleństwo póydzie? *Birk. Syn. C.*, *Falib. F.* Rozbiegałych młodzieńców na munsztuk wziąć. *Teatr.* 19, 95 : rozpuszczonych, rozpustnych, ausgelassne junge Leute). Pewne wdowy, czystość bogu poślubiwszy, zasię rozbiegawszy się, za mąż chodzić chciały. *W. Post. M.* 612. Rozbiegłe serce wściąga, a skurczone wspiera. *Ryb. Gęsl. C.* 4. Teraz tak się łakomstwo rozbieżało, że urzędnicy daleko nielutościwsi są, niż sami panowie. *Kosz. Lor.* 161 *b.* ROZBIEG, - u, *m.*, rozbieganie się, rozbieżenie, rozpierzchnienie, rozsypka, das Voneinanderlaufen, Zerstreuen, die Zerstreuung. Zwykło się używać iazdy na rozbiegi po kraiu nieprzyiacielskim. *Jak. Art.* 2, 456, Streifzüge). W rozbiegu, ciemnotach, a powszechnym rzeczy zamieszaniu, *in discursu*, *tenebris*. *Nar. Tac.* 3, 95. Rozbieg żył kruszcowych, die Zertrümmung, Zersetzung der Erzgänge. *Mier.* - §. rozbieg, *Bh.* rozbjjka, *Ross.* разбѣгъ zapęd, zawód biegania, der Ansatz zum Laufen, der Anlauf.

ROZBIERAĆ *ob.* Rozebrać. ROZBIERACZ, - a, *m.*, który co rozbiera na części, rozkłada, der Zerleger, Zergliederer, *Rg.* rozbiralaz, razberitegl, *f.* razberitegliza; *Ross.* разбира́тель, разбо́рщикъ. Rozbieracz zwierząt sztuczny, : anatomik. *Cn. Th.* ROZBIERALNY, - a, - e, do rozbierania, auseinander nehmbar, *Rg.* razbiriv; *Ross.* разбо́рный.

ROZBIEŻEĆ się; *ob.* Rozbiec się. ROZBIIAĆ, *ob.* Rozbić.

ROZBIOR, - u, *m.*, ROZBIORKA, - i, *ż.*, rozbieranie, rozkładanie, rozeymowanie, das Zerlegen, Auseinandernehmen, Vertheilen; *Cro.* razlóg; *Rg.* razlogh; *Rs.* разборъ; *Crn.* rasbor, resbór, : skromność; rozumuiący wniosek; *Crn.* resbern *discretus*, *prudens*, *ob.* roztropny; *Crn.* resbornoſt *discretio*; *Cro.* rázbor *discretio*, *prudentia*; *Rg.* razbor, razbornos, râzboritos *sagacitas*, *prudentia*, rozgarnienie; *Bs.* rasbor, rasborſtvo *rationis usus*, rosborit *discretus*). Oddał służalcom sprzęty domowe do rozbierki. *Nar. Tac.* 2, 396, żeby każdy sobie wziął, żeby się niemi dzielili, sie sollten ſich drein theilen). W drukarni rozbiórka, rozbieranie pisma, po wydrukowanym arkuszu, i rozłożenie każdéy litery do swéy krupki. *Mcg. Mscr.* Pismo takie czcze i bez żadnego objęcia, że nawet rozbioru iego uczynić nie można. *Ust. K.* 2, 239, *analysis*). - Rozbior matematyczny *analysis*. *Łęſk.* 2, 112, *Alg. Nar. A.* 2. ROZBIOROWY, - a, - e, *analyticus*. *Alg. Nar.*, auflösend, zerlegend, analytiſch. Sposób rozbiorowy *methodus analytica*, od szczególnych do powszechnych rzeczy postępuie *Kpez. Gr.* 2, *p* 2; tor rozbiorowy. *Pir. Wym.* 119 Trygonometrya rozbiorowa. *Alg. Nar.* 6; rachunki rozbiorowe. *Jak. Mat.* 3, 56.

ROZBIT, - a, *m.*, ROZBITEK, - tka, *m.*, który się na wodzie z okrętem rozbił. *Rg. et Sla.* razbien; ein Schiffbrüchiger, der Schiffbruch gelitten hat. Corok będziecie mieli w tym mieyscu rozbita. *Przyb. Luz.* 156, *Pot. Arg.* 229. Krzyżacy zabierali na brzegach morskich maiątki nieszczęśliwych rozbitków, które burza wodna na ląd wyrzucała. *Nar. Hst.* 5, 362; ROZBITKA, - i, *ż.*, die Schiffbrüchige. Usta nieszczęśliwéy rozbitki, mimo srogości pogrążaiącéy ią na dno fali, wzywać się nas ieszcze konaiąc zdawały. *Mon.* 71, 870, *Pot. Syl.* 457. - 2) Rozbit, : rozbicie nawy. *Tr.*, der Schiffbruch. - §. Rozbitki, *Cro.* razbitki, *Bs.* razbitki, oblupki od suda razbienna, *fragmenta vasis*, ułomki, Bruchstücke. *ROZBITNY, - a, - e, do rozbicia, mogący być rozbitym, zerschlagbar, *Cro.* rozbitliv *frangibilis*, *Rg.* razbitni, *Bs.* razbitivi, koji se mosge razbitti, *Rs.* разбивный; разби́вчивый, *Subſt.* разби́вчивость *rozbitność. ROZBITY; *ob.* Rozbić.

ROZBŁĄKAĆ się *Rec. ndk.*, se wszystkim się zabłąkać, zawikłać, ſich gänzlich verirren, verwirren, verwickeln. Owych gałęziami uplątanych i rozbłąkanych otaczają. *Pilch. Sall.* 209. - Rozbłąkali się, : różnie się zabłąkali, ieden tu, drugi tam, od siebie się odbłąkali, ſie haben ſich von einander weg verirrt, zerſtreut. - §. *tr.* Sprosność z włosami rozbłąkanemi. *Kniaź. P.* 3, 157, rozproszonemi, rozczochranemi, mit zerſtreuten, zerzauſten Haar.

ROZBŁYSKIWAĆ się, Rozbłyſkuie się *Rec. Cont.*, i tu i owdzie zabłyſkać, verſchiedentlich ſchimmern, hier und dort hervorblitzen. Mistrz Pruski wzruszony paleniem miasteczek swoich, zewsząd się pożogą rozbłyſkuiących, dać bitwę pragnął *Krom.* 559.

*ROZBOD, - u, *m.*, rozbodzenie; bodzenie w różne strony, das Hin- und Herſtoßen, Picken, Stechen. Wódz rogatéy trzody, Sobą się iednym za wszystek gmin kłada, Czyni po piasku porożem rozbody. *Mon.* 71, 550.

ROZBOGACIĆ się *Rec. dk.*, Rozbogacać się *ndk.*, *Ross.* разбогатѣть, niezmiernie zbogacieć, ſich unermeßlich bereichern, ſehr reich werden. Tak się on mąż wzmógł, i tym się więcey ustawicznie rozbogacał, tak iż się stał wielkim człowiekiem. *Radz. Genes.* 26, 13.

ROZBOLEĆ się *Rec. dk.*, *Bh.* rozboleti, *Rs.* разболѣться, разбаливаться, wielkie bole cierpieć, ſehr große Schmerzen bekommen. (*Sla.* razboliti se, : rozchorować się; *Rg.* razbogljen, : chory). Góra się raz rozbolała, Wielkie ięki wydawała. *Jak. Bay.* 265. On rozbolele się bardzo. *Bud. Zach.* 9, 5; wielce żałosny będzie. *Bibl. Gd.*). Żalem rozbolała. *Przyb. Luz.* 40; przeięta, przeniknioną boleśnie).

ROZBOŚĆ, rozbodł, *F.* rozbodzie *cz.*, *dk.*, Rozbadać *ndk.*;

Digitized by Google

rogami i t. d. bodąc rozbić, zerſtoßen mit den Hörnern, zerpicken, *Bh.* roztrkati cf. rosterk). Wół, gdy się urwie, oſtremi rozbada rogami, kto sie mu nawinie. *Tward. Wł.* 70. *impr.* szablę przypasuie i powietrze rozbada. *Zebr. Ow.* 99; roszcina, durchhauen. – §. Rozbodłszy konia, potkał się z nieprzyiacielem; *incitato equo. Mącz., Baz. Sk.* 88, oſtrogami rozpędziwszy konia, das Pferd anſpornen. – §. *tr.* Rozbadać, rozpychać, roszrzucać, rozrywać, zerſtoßen, zerreißen, zerſprengen. Dziś ſtrumyk, iutro tamy łomie i groble rozbada. *Pot. Arg.* 399. – *Simil.* Poganin w kraie dalekie wypada, J one rozbada. *Leszcz. Cl.* 53, niszczy, zerſtöhren. – *aliter*: rozbadać, rozpychać, rozdymać, nadymać, aufblähen, aufblaſen. Chléb bez pracy prędko rozbodzie sługę. *Petr. Ek.* 15, chléb ma rogi, Gut macht Uebermuth, der Haber ſticht ihn). – §. Rozbadać *Jntransit.*; dokazywać, ſeinen Muth auslaſſen, ſich mit ſeiner Bravour hervorthun, große Dinge unternehmen. Każdy na woynę woła, choć wici nie będzie, każdy rozbada, choć bez oſtróg. *Glicz. Wych. H.* 7. Sława o nim rętszym leci rumorem, niż koniem ſkrzydlatym Belleroſon rozbada po polu Eryteyſkim. *Tward. Wł.* 146. Potym Eneasz udał cię przeciw Nifeowi J przeciwko, na którym rozbadał, wozowi. *A. Kchw.* 289. Koniecpolſki wielkiego nieodrodny dziada, Widzieć, iak po karkach Tureckich rozbada. *Leszcz. Cl.* 79. W płochym sercu złość rozbada. *Hor. sat.* 199. – *aliter*: Głód zatym wielki po szykach rozbada. *Chroſć. Fars.* 356; daie się we znaki, dokucza, die Hungersnoth ſetzt ihnen zu, wird empfindlich. Obłudnik pełny wilgoci i rosy, Niżeli Febus wzniydzie złotowłosy, A ſkoro Febus światłem po niebie rozbada, Obłudnik z swym zaraz nasieniem upada. *Chroſć. Job.* 34, ſkoro dogrzeie, doparzy, dopiecze, warm machen, heiß brennen. 2) *ob.* Rozbadać.

ROZBOY, - oiu, *m.*; ROZBÓYSTWO, - a, *n.*, *Bh.* zbognictwi, zbugnictwi, cf. zboy); *Slo.* lupežſtwi, cf. łupieſtwo); (*Crn.* reswoj, ſ mord, szmerdowanie, zaboyſtwo; *Vd.* rasboi, mord; *Cro.* razbòy, pomor *caedes, ſtrages*); *Bs.* rasboj; *Rg.* razbojſtvo; *Ross.* разбой, разбойничество. rosbiianie na lądzie, *Cro.* tolváyszstvo; *Vd.* resboi, resboja, rop, rub, plenj *(ob.* rabunek, plon), opip, opipenga, der Straßenraub; na wodzie, na morzu, die Seeräuberey. (*Bs.* gusarſtuo *piratica*). Rozbóy od zaboyſtwa różni się; tamten końcem zyſkania maiątku zabitego, nayczęściey w lasach lub po drogach dzieie się; zabóy zaś powszechniey z przypadku, z zemſty, zwady popełnia się. *Oſtr. P. C.* 1, 354. Gwałty, naiazdy, rozbóyſtwa. *Petr. Pol.* 2, 160. Rozruchy, rozbóyſtwa, bezprawia. *Sk. Dz.* 804. Rozbóyſtwo łotrowſkie. *Sk. Dz.* 813. Wasza owanieliia uczy kościoły bu zyć, łupić, i rozbóyſtwa czynić. *Twor. Ok. G.* 1; *Rs.* разбойничать, *Ec.* разбойничествую. – Algier, Tunis i Trypol bawią się rozboiem morſkim. *Wyrw. G.* 271; *Rg et Bs.* gusariti *piraticam exercere*, ſie treiben Seeräuberey. Tego czasu rozboy naybardziey panował na morzu. *Warg. Radz.* 14. ROZBÓYCA, - y, *m.*, ROZBOYNIK, - a, *m.*, *Bh.* zbognik, nakarnik; cf. zbóy, kierz); *Slo.* lupežnik, poczestny złodeg; (*ob.* łupieżca); *Crn.* tolovaj, (*Crn.* tol *pharetra*), hoſtnèk, (*Crn.* hoſta *virgultum*, *ob.* gąszcz; *Crn.* reswojnek, ſ zabóyca); *Vd.* rásbonik, resboinik, hoſtnik seſtni ropavez, potni rabar, ropar, rabar (*ob.* rabuś), tolovai, otimavez, silnojemaux, (*Vd.* rasboinik, koſtnik, merdrar, ſ zabóyca); *Cro.* tolvày, tolvaychich, rasbojnik, razbòynik; *Dl.* guszar cf. huzar; *Cro.* guszar *anſerarius* ‘gęsiarz’); *Bs.* rasbojnik, lupesg, haramia, kesegia; *Hg.* lator, cf. *Lat.* latro, *Pol.* łotr); *Rag.* razbójnik; *Sla.* ràzbojnik, puſtaja, puſtaija; *Rs.* разбойникъ; który rozbiia, zbóyca, der Straßenräuber, der Räuber. Rozboynik na życie i maiątek razem, napaſtnik na samę własność człowieka dybie. *Oſtr. P. C.* 1, 354. Woiewództwo Podolſkie wielkie krzywdy od rozboyców Wołoſkich ponosiło. *Vol. Leg.* 3, 468. Widzimy, iako nam wiele sprzeciwników, a iako wiele rozboiec zaſtąpiło na tey drodze. *Rey Pſt. Gg* 6. – Rozboynik morſki. *P. Kch. Orl.* 1, 405, ein Seeräuber, *Crn. et Vd.* lopèsh; *Rg.* pomorſki zlocinaz, gúsa, gusár; *Bs.* gusar, cf. *Jtal.* corsaro), lupesg; *Rs.* каперъ, наѣздникъ. – §. *fig.* Czemu tak oſtrym ięzykiem ſtaiesz się cudzey sławy iawnym rozboynikiem? *Hor. sat.* 52; zabóycą, mordercą cudzey sławy, der Mörder fremden Ruhms, der den guten Namen des andern tödtet. ROZBOYCZYNA, - y, ż., *Rs.* разбойница, która rozbiia, die Räuberinn. Cóż czynić tey powszechney świata rozboyczynie? *Pet. Jow.* 2, 77. ROZBÓYNIA, - i, ż., gdzie rozbiiaią, odzieraią. *Cn. Th.*, die Räuberhöhle, Mörbergrube, Mörderhöhle, das Raubneſt, Räuberneſt, Raubſchloß; *Cro.* razboische; *Rs.* притинъ. Z świątyń czynią rozboynie. *N. Pam.* 21, 364. ROZBOYNICZY, - a, - e, ROZBOYSKI, - a, - ie, *Bh.* berný; *Rg.* razbojnicki, gusaarſki; *Vd.* resboinſki, rashbòjni, ropish, tatliù, derezh, omekliu; *Cro.* razbòyni, rasboynichki; *Ross.* разбойническій, разбойничей, наѣздничій, od rozboyników, od rozboiu, Raub-, Räuber-. Na rozboyniczem gardle ia usiędę, Abo dziś waszey śmierci towarzyszem będę. *Otw. Ow.* 104. Rozboyſki, nabrawszy do siebie niemało mężobóyców, żywot wiódł. *Sk. Dz.* 1108. Rozboyſka gospoda. *Sk. Kaz.* 267. Statki rozboynicze. *Min. Fars.* 31, Raubſchiffe, Seeräuberſchiffe; *Bh.* beraun, cf. brać, bierny); *Bs.* gusarica.

ROZBRACIĆ się z kim *Rec. dk.*, Rozbratać się *ndk.*, rozbrat z kim uczynić, pożegnać się z kim, wypowiedzieć przyiaźń, towarzyſtwo, rozróżnić się z kim. *Cn. Th.*, ſich von einem die Freundſchaft aufkündigen, mit ihm brechen, ſich von ihm trennen; *Bh.* rozkmotřiti; *Vd.* resbratim, resdrushiti, vunsdrushiti, reslozhiti; *Crn.* resbratem, lozheti, lòzhem, cf. łączyć); *Bs.* razdrusgiti; *Rs.* раззнакомиться, раздружить, раздружать; (*Rs.* развранничать, ſ rozpuſtować); *Ec.* разкоторовáться, разбранились, разсориться, (*Ec.* развратить, развращать zwieść). ROZBRAT, - u, *m.*, odſtąpienie od przyiacielſtwa, towarzyſtwa. *Cn. Th.*, Aufkündigung der Freundſchaft, Bruch mit einem; *Bs.* razmirje, razdigljenje od priateglſtva, cf. ‘mir’), (*Bs.* razmiriça, boj, ſ woyna); (*Rs.* развратъ niezgoda; kacerſtwo; rozpuſta; развráтье niezgoda, nieprzyiaźń; развráтность, развращéнность rozpuſtność, развráтный rozpuſtny, развráтникъ zwodziciel; przerywacz). Rozbrat, rozwod uczynić. *Cn. Ad.* 1005. Przyszłoby było do rozbratu między niemi, gdyby w sam czas nie trafiła się była śmierć męża. *Pam.* 85, 1, 682. Rozbrat wieczyſty światu wypowiada; J sam się w dzikiéy puſtyni zamyka. *Kras. W. Ch.* 90. Rozbrat z wami! *Birk. o Ex.* 4. Rozbrat ciała z duszą. *Paszk. Dz.* 59, *Teatr* 46 *c*, 107; rozłączenie, die Trennung.

Digitized by Google

*ROZBRECHNĄĆ; n. p. Lecz któż wie, oni co będą myśleli, Jak ich nadzieia odsieczy rozbrechnie? *Jabł. Buk.* Q 3 *b*.??

ROZBROCZYĆ *cz. dok.*, rozlać, **vergießen, verſprützen.** Królu, marnie tak wiele krwi rozbroczyłeś. *Stas. Num.* 2, 16.

ROZBRODZIĆ *cz. dk.*, rozbłoconą ziemię wozami rozjechać i rozbić, **naſſes Erdreich zerfahren, zerreißen.** (*Rs.* разбродъ rozsypka; разбродиться, разбраживаться rozchodzić się). Grobla była rozbrodzona umyślnie i grząska. *Tward. W. D.* 28.

ROZBROIĆ się *Rec. dk.*, (*Bh.* **rozbrog** bunt, *Cro.* razbroiti, razbrajam *dinumerare*); rozswawolić się, rozszalić się, rozhukać się, rozbeſtwić się, **ins Toben gerathen.** W Kolcwey izbie rozbroił się Pluton z Pokurczem. *Teatr* 19 *b*, 54.

ROZBROIĆ, ROZZBROIĆ *cz. dk.*, Rozzbraiać *ndk.*, broń, zbroię odbierać, *Slo* **zbrog odgati**; *Sr.* 1. **brone woberu**; *Crn. res.* oshiti; *Vd.* odroshjati, oroshje odvseti; *Cro.* odorusújem, razoklopim, razpáncerim; *Kg.* razoruxatti; *Rs.* обезоружить, обезоруживать; *Ec.* изоружаю, оружіе отлагаю; изоруженіе, оружія отложеніе, **einen ents waffnen.** Angliia, zyskawszy pokóy, przygotowaną flotę rozzbraia. *Gaz. Nar.* 1, 2 *b*. ROZBRONIĆ *cz. dk.*, obronić bijących się, iednych od drugich napaści, n. p. rozbronić psi gryzące się. *X. Kam.*, **Streitende aus einander bringen.** Bież co tchu, rozbroń ich, niech nie poiedynkuią. *Teatr* 21, 20. Spotkawszy dwóch poiedynkuiących z sobą, chciał ich rozbronić. *Niemc. Kr.* 2, 144. Nie będzież to nikogo przy tym poiedynku, ktoby rozbraniał Jchmościów? *Teatr* 29, 125.

ROZBRYKAĆ się *Rec. dk.*, w swywolą się zapędzić, rozhukać się, **in Uebermuth gerathen, übermüthig werden.** Przeciw bogu bluźniemy, kiedy się w nas owiesek rozbryka. *Falib. H.* 2, **wenn uns der Haber ſticht.** Gdy się miecz rozbryka w publicznym gwałcie, ci biią, a inni Nie wiedzieć z czyich rąk giną niewinni. *Chroſć. Fars.* 1.

ROZBUIAĆ *cz. dk.*, rozhukać kogo, uczynić go swywolnym, rozbeſtwić go, **einen übermüthig machen.** Rozbuiać konie. *Przyb. Luz.* 141. Bardzo nas rozbuiało W grzechach naszych marne ciało. *Pieś.* 71. ROZBUIAĆ się, = rozswywolić się, **in Uebermuth gerathen, übermüthig werden.** (*Ec.* разбуяваться, ошалѣть oszaleć). Kto się bardzo rozbuia w pogodę, Ten zasię skrzydła powiesi w przygodę. *J. Kch. Dz.* 101. Pszczoły młode źle opatrzone, rozbuiawszy się, rady precz uciekaią. *Cresc.* 604, zjątrzywszy się). Rozbuiany, Rozbuiały, rozhukany, **ausgelaſſen, übermüthig, tobend.** Puścił się w morze, i bałwany rozbuiałe porze. *Kras. Oſſ. D* 3. Rozbuiana rozpusta. *Hor.* 2, 294 *Min.*. Rozbuiana wolność nasza zgubi nas. *Tward. W. D.* 2. Seym dla narowu wolności szlacheckiey nadto rozbuiany. *Tward. W. D.* 2, 122. Gmin gęsi rozbuiany po polu, których przetrzymała w zamknięciu gospodyni. *Tward. Wł.* 142. Czasby cudzołożniku ścierw twóy rozbuiany wyſtudzić. *Pot. Jow.* 69. Pędzi rymopis w zapałach rozbuiałéy weny. *Kniaź. Poez.* 1, 114. Rozbuiały umysł mniemanych mędrców. *Mon.* 72, 416. Rozbuiała i bezkarna swowola. *Mon.* 74. 47.

ROZBURZYĆ *cz. dk.*, *Bh.* **rozboriti, rozbaurati, wyboriti**; *Bs.* razoriti; *Vd.* resmotiti, smotiti, resdreti, reskonzhati, resdirati; *Rs.* разворотить, разворачивать, разорить, разорять; rozwalić, **zerſtürmen, zertrümmern, zerſtören.** Budowanie folwarkowe rozburzone, i rozmiotane. *Szczerb. Sax.* 160. Rozburzywszy Brzeście dawne, w mieyscu obronnieyszym założyli go. *Krom.* 339. Rozburzenie, rozwalenie, *Vd.* resmota, resdretje, reskonzhanje. - *tr.* Ku biciwie wzbudzaią, konie rozburzone Rozpuszcza, one iak wichry byſtre lecą. *A. Kch. W.* 349, rozhukane, rozjuszone, **erbittert, erhitzt, aufgebracht.** ROZBURZYCIEL, - a, *m.*, rozwalacz, **der Zertrümmerer, Zerſtörer**; *Vd.* smotovez, resmotovez, resdertnik, resdiravez; *Rs.* разоритель, *f. Vd.* resmotniza; *Rs.* разорительница.

*ROZBYWAĆ *med. ndk.*, n. p. Nie rozbywał o łasce królewnéy, Nietylko miał nadzieię, ale iey był pewny. *P. Kch. Orl.* 1, 407, nie powątpiewał, **er zweifelte nicht.**

ROZCHADZAĆ, rozchodzić; *ob.* Rozeyść.

ROZCHĘCIĆ *cz. dk.*, bardzo zachęcić, pobudkami rozpalić, **ſehr anſpornen, anreitzen.** Rozchęcony. *Krom.* 127.

ROZCHECHOTAĆ się *Rec. dk.*, *Rs.* разхохотаться, mocno się roześmiać, **ins Lachen gerathen.** Bezmierne rozchecho[tanie] *risus ſolutus. Sqcz.*

ROZ HEŁZNĄĆ, Rozkiełznąć, *F.* rozchełznie *cz. idntl.*, Rozchełznać. Rozchełzać *ndk.*, (*Etym.* kieł); uzdę czyli munsztuk zdiąć, rozuzdać, cuglów popuścić, *pr. et fig.* **zäumen, den Zugel ſchießen laſſen.** Samego Sekratesa mogłaby rozwięzła zgraia z czasem rozchełzać. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 41. Bez praw wszyſtkoby się na wolą rozchełznaną sędziego puścić miało. *Gor. Sen.* 148. Rozkiełznana swawola. *Oſſ. Mow.* 25. ROZCHEŁZNAĆ się *Rec.*; rozpuścić się, rozwięzłym się ſtać, **ausgelaſſen ſeyn, ausgelaſſen werden.** Skoro im w Azyi, potym w Afryce nieco cuglów puszczono, zaraz się oną swobodą woysko rozchełzało. *Pilch. Sall.* 18. - ROZCHEŁZNANO *adv.*, rozpuſtnie, **ausgelaſſen.** Ani płocho, ani rozchełznano, choć w naywiększey miłości, nie począł nic sobie. *Gor. Dw.* 298.

ROZCHLIPAĆ się *Rec. dk.*, rozbeczeć się, rozpłakać się, **ins Weinen und Schluchzen gerathen.** Na te iego słowa rozchlipał się, że mu się aż zamknęła mowa. *Jabł. Tel.* 336. (*Rs.* расхлебать zjeść co rzadkiego).

ROZCHŁODZIĆ *cz. dk.*, chłodząc wystudzić, **ganz auskühlen**; *Vd.* reshladiti; *Cro.* razhlagyújem; *Bs.* rashladiti; *Rg.* rashlâditi; *Ross.* расхолодить, расхолаживать; *Ec.* расхлаждаю. ROZCHŁODZICIEL, - a, *m.*, *Ecc.* разхладитель, **der Erkälter.**

ROZCHŁOSTAĆ *cz. dk.*, chłostą rozbić, **zerhauen** (mit Ruthen), *Rg.* razhgljuſtati; *Ross.* расхлестать, расхлестать.

ROZCHOD, - u, *m.*, *Bh.* **rozchod**, *Rs.* разходъ. rozchodzenie, rozeyście, **das Voneinandergehen, Auseinandergehen.** Rozstanie, rozstayna droga, **Scheidung, Scheideweg.** Wynidź na ulice i na rozchody mieyſkie. *W. Poſt. W.* 2, 73, *Rey Pſt. D d* 3. - §. Członki nie maiąc właściwéy sobie buyności i rozchodu, nabędą ztąd niekształtu i niezgrabności. *Mon.* 69, 811, ruchu, agitacyi, komocyi, **Bewegung.** - §. Wino, piwo, zboże na rozchod; *oppos.* na chowanie. *Cn. Th.*, **Abſatz, Verbrauch, Gebrauch.** Dla Sultan powinni szafarze na każdy dzień dawać na ich rozchody, ſto baranów, 800 kur. *Star. Dw.* 32. Gdzieby taki rozchod był, żeby drobiu z folwarku i od kmiec nie ſtawało, tedy kupować w lecie, kiedy naytaniéy. *Hour Ek.* 74, gdzieby tyle wypotrzebowano, gdzieby taki od[chod] byt był. = §. Rozchod, expens, **wydatek**, *Vd.* gorhod gor-

Digitized by Google

gorijtje; *Rg.* izhòdak, tratgna; *Bs.* potrascjak, tratgną; *Cro.* potròssek; *Dl.* tratna (cf. ſtracić, ſtrata); *Rs.* cmpáma; die Ausgabe. Niema bydź większy rozchód, niż dochód. *Rys. Ad.* 43. Gdzie wielki dochód, wielki rozchód. *Cn. Ad.* 240. Rozchody publiczne. *Kłok. Turk.* 82. Przy biesiadach mędruie, roschody, percepty rachuie. *Gil. Pſt.* 28 *b.* ROZCHODNIK, - a, *m.*, *Boh.* rozchodnik, netresk; *Sr.* 1. rozkolnik, roskodnik; *Sr.* 2. rozstwodnik, roschlodnick, roschornick; *Crn.* natèrſk, hèrzhèg; *Vd.* natreſs, homulize, homulje; *Cro.* netrèszk; *Sla.* netresk; *Bs.* netresàk, vazdasgiv, úzludobar; *Ec.* росходникъ; *Rs.* молодикъ, молодило, скрыпунъ, заячья капуста; *sedum*, Hauswurz, ziele; Mały rozchodnik rośnie po piaszczyſtych mieyscach, z którego wieńiaczki na boże ciało wianki wiią; wielki po dachach, o którym zabobonnie mniemaią, że gdzie rośnie, tam piorun nie bije. *Kluk Rosl.* 2, 249. Rozchodnik pryszczący, *ob.* Pryszczenica. *Syr.* 1314. Rozchodnik trzeci, *ob.* Rojownik. ROZCHODOWY, - a, - e, od roschodu, Gebrauchs-, zum Verbrauch; n. p. roschodowe rzeczy. *Cn. Th.* (*Bh.* rozchodny, = rozłączny). - §. roschodowy, wydatkowy. Ausgabe-; n. p. Uſtawy rozchodowe. *Cn. Th.*, *Bh.* rozhodný; *Rs.* расхожій, расходный. (*Rs* расходникъ trudniący się rozchodami sądowemi). ROZCHODZIĆ, *ob.* Rozeyść. ROZCHODZISTY, ROZCHODLIWY, - a, - e, ROZCHODZISTO, ROZCHODLIWIE *adv.*, roschodzący się, rozłożyſty, aus einander gehend, ſich verbreitend, ſich ausſpreitzend. Grunt rozpladza deszcz roschodliwy. *Zab* 15, 331. Laur tam ſtał roschodziſty, zrosły. *A. Keh. W.* 183. Księżyca rogi roschodziſte. *Brud. Oſt.* 78, rozsochate). Rozchodziſte powietrze, *diffusilis, qui facillime diffunditur. Cn. Th.* 962. Rozchodziſto *adv. Cn. Th.* ROZCHODZISTOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot rozchodzenia się, rozszerzenia. *Tr.*, die ausbreitende Kraft.

ROZCHORZEĆ się *recipr. dk.*, Rozchorować się *ndk.*, w wielką i długą chorobę wpadać, mocno zachorować, rozniemoc się, ſchwer krank werden; *Bh.* rozſtonati ſe, rozſlati ſe; *Sla.* razbolitise; *Hg.* razbolittise, *Bs.* razbolitise; *Cro.* razbolyujènisze). Kiedy się cesarz Turecki rozchoruie, wszyscy iego medycy idą razem nawiedzić go. *Star. Dw.* 51.

ROZCHUKAĆ, *ob.* Roshúkać.

ROZCHWIAĆ *cz. dk*, Rozchwiewać *ndk.*, *Ross.* разшатать, robić że się chwieie, rozkołysać, *tr.*, wanken machen. Wszyſtkie iego rozmysły rozchwiał. *Nies.* 1, 125. Nie spodziewał się rozchwiać go w poſtanowieniu iego. *Zab.* 10, 179. Spodziewała się, że pewnie rozchwiać to weſele miała. *Paſt. F.* 100. ROZCHWIAĆ się *recipr.*, zacząć się chwiać, ſtracić z swoiéy mocy, *propr. et fig.*, wanken werden, zu wanken anfangen, ſeine Feſtigkeit und Stärke verlieren. Obawiam się, aby się ta świętobliwość przy przewrotnym nie rozchwiała towarzyſtwie. *Pocisy* 323. Pokoy się rozchwiał. *Sk. Dz.* 737, rozbił się). Czuię ieszcze nadzieię, że on się upamięta, I że się ta miłość rozchwieie, która go wzięła w swe pęta. *Teatr* 54, 54. *Węg. Mar.* 3, 57. Seym się rozchwiał, tak iż król musiał go podr gi raz złożyć. *Biel* 496, rozszedł się). Seym ten, nie tak się dokończył, iako rozchwiał, niesworą szlachty. *ib.* 470. Rozchwiano nasze syſtema rządowe, przyprowadził

do nowego porządku. *Pam.* 84, 747. ROZCHWIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, n. p. Przedsięwziąłem parobczą roschwiałość zamienić na ſkromne i przyſtoyne ukazywanie się w każdym posiedzeniu. *Pam. Warsz.* 4, 53 *Czrt.*, roslałość, opuszczenie się powierzchowne, Unanſtand.

ROZCHWYCIĆ, *F.* roschwyci *cz. dk.*, Roschwytać, *Roschwatać *ndk.*, *Rozchwatywać *czſt.*, *Boh.* rozchwatati; *Sr.* 1. rozpopadam; *Vd.* rosmukniti; *Cro.* razhitávam, *Rs.* разхватить, расхáпать, (*Rs.* расхитить, расхищать rabować, расхититель rabuś); rozszarpać, chciwie porwać, pòbrać, wegraffen, gierig weggreifen, zerſtücken, ſtückweiſe an ſich reißen. Mięso sztukami by deszcz padało z obłoków, ktorego większą część ptaſtwo roschwyciło. *Warg. Wal.* 16. Jedni granice przenosili, roschwatywali trzody, i pasali ie. 1 *Leop. Job.* 24, 2, rozchwycili. 3 *Leop.*). Obóz Wołoſki nasi rozchwycili. *Gwag.* 647, wyplundrowali, ausplündern. Zoſtawił wielkie ſkarby; ale ie brat z innemi powinnemi nie wiedzieć iako, między sobą rozchwycili. *Biel.* 269, cf. Rozkraść). Będą wielbłądowie ich na rozchwatanie i mnóſtwo dobytków na wydartki. *Leop. Jer.* 49, 32. Przyszli na drapieſtwo, a nie ieſt ten, ktoby wyrwał w rozchwatanie, a ktoby rzekł: wróć! *Leop. Jes.* 42, 22, plon). (*Rs.* расхищеніе plundrowanie, rabunek, расхватъ odbyt towarów, rozkup). ROZCHWYTACZ, - a, *m.*, *Rs.* разхититель, plundrownik, rabuś, der Räuber. Złupią te, którym byli łupem, i roschwycą roschwytacze swe. *W. Ezech.* 39, 10. Dał ich bóg do rąk rozchwytaczów, i roschwycili ich. *Bud.* 1 *Judic.* 2, 14. ROZCHWYTNY, - a, - e, - ie *adv.*, do roschwycenia, mogący być roschwyconym, *Ec.* разхитный, zerſtückbar, zerreißbar.

ROZCIĄĆ, *F.* rozetnie *cz. idntl.*, Rozcikać *ndk.*, *Bh.* rozsjti, rozetnu; *Rs.* растинать, изсмеràть; *Ec.* растяти, растинѣваю, раскалоть, разщепать; cięciem rozbić, przeciąć, entzwey hauen, von einander hauen. Z siekierą idę do lasu na dzień cały, tam podcinam, ścinam, rozcinam. *Teatr* 54 *b*, 8. Cielca rozcięli na dwie części, i przyszli między one rozdziały iego. 1 *Leop. Jer.* 34, 18. Sroższy to psiniec, co rozciął, niż co ma rozciętą gębę. *Bies. roz. B* 4. - *tr.* rozdzielić, zertheilen, abtheilen. Ocean przerywa i rozcina ziemię królestwa Siam *Boter* 3, 103. Papież siemię Pruſką na trzy dyecezye rozciął *Krom.* 251. Ta część Słowaków, co od bosforu Cymeryyſkiego wyszli, na dwa narody, Czechy i Polaki rozcięła się. *Krom.* 28. Stał się rozruch Faryzeuszów i Saduceuszów, i rozcięło się mnóſtwo. *Bud. Act.* 23, 7, rozerwało się. *Bibl. Gd.*, lud się rozdzielił na dwie partye). ROZCIĘCIE *subſt. verbi*, das Zerhauen, Zertheilen. - § b) rozcięcie, rana rozcięta, cios, der Hieb, die Hiebwunde, die Wunde. Wyrzyy na te srogie rany grzechów moich; poley winem i oleiem te srogie rozcięcia moie. *Sk. Kaz.* 366. ROZCIĘTY *part.*, zerhauen.

ROZCIĄG, ROSCIĄG, - u, *m.*, die Ausdehnung. Rozciąg ciała, *volumen corporis*, mieysce od ciała zaięte. *Hub Wſt.* 379, *Hub. Mech.* 13. Rozciąg kuli, *volumen*. *Hub. Wſt.* 5. - Rozciąg, *spatium*. *W. Genes.* 1, 6. der Raum, przeſtrzeń, rozległość. ROZCIĄGADŁO, - a, *n.*, narzędzie od rozciągania, *Rg.* raztexallo, raztexje; ein Werkzeug, um etwas damit auszurecken, auszudehnen. (*Vd.* res-

Digitized by Google

tegnilu, z tortury, pytki). Obłąk garbarski na rozciąganie skor, *tentipellium*, rozciągadło. *Cn. Th.* 566. ROZCIĄGLE, ROZCIĄGŁO *adv.*, rozwlekle, **ausgedehnt, gedehnt.** ROZCIĄGŁOŚĆ, -ści, ż., *extensio*, rozległość, **die Ausdehnung**, iest nieoddzielną każdego ciała własnością. *Os. Fiz.* 12. Trzy rozciągłości, długość, szerokość i grubość lub wysokość. *Łęsk.* 3. Poiąć nie możemy istności rozciągłości, tak nieustaiącey, ziarnka makowego, plewy i t. d., iako też następney, iako to godziny, kwadransu, z iakich to wszystko cząstek z osobna się składa? *Mon.* 76, 320. Rozciągłość iednego półkręgu nie wystarcza chciwym iego pragnieniom. *Zab.* 13, 291, **die Weite, der Raum, die Ausdehnung.** - Rozciągłość w mówieniu, rozwlekłość. *Cn. Th.*, **die Weitläuftigkeit.** ROZCIĄGNĄĆ, Rozściągnąć, *F.* rozciągnie cz. *idntl.*, rozciągać *ndk.*, *Bh.* **roztahnauti, roztahowati**; *Slo.* **roztáhnauti**, *Sr* 1. **rozcjahuju, rozcjahaм, roscjahaм, roscjanu, rosnocjanu, rosnocjahaм**; *Vd.* restegniti, arstegnit, istegnit, arspret, trosit, resteguvati, restesati, *Cro.* raztésem, raztegnenye; *Crn.* dalshам; *Rg.* rastèzati, raztèghnuti; *Rs* rasteghnuti, protkriti; *Rs.* разтягнуть, разтягивать; wyciągaiąc rozkładać, rozpościerać, rozkurczać, **ausstrecken, ausdehnen, ausrecken.** Bóg rozpostrza niebiosa iako nić, a rozciąga ie iako namiot. 1 *Leop. Jez.* 40, 22, *Odym. Sw.* 2, *K* 4 3. Rozciągnął i zmierzył się nad dziesięciem trzy kroć. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 17, 21, położył się nad nim rozczepierzywszy). Więzicie nas, na koła rozściągacie, z urzędów ruguiecie. *Smotr. El.* 29. Rozciąga się po soszkach na bléchu płótno. *Przędz.* 91, **die Leinwand wird an Pflöcken aufgespannt.** Rozciągnąć sidła. *Teatr* 48 *d*, 43 *Wyb.*, rozbiiać, rozstawić, **ausbehnen, ausspreitzen.** Garbarz skóry rozciąga. *Cn. Th.* 566, **das Leder ausrecken.** Maść ta piegi na obliczu zgładza, i zmarszki rozciąga. *Spicz*, 158, wygładza). Bacznie nademną matko rozciągaiąc skrzydła. *Tel. Saut.* 63, wzięłaś pod opiekę twoię). Proporce, chorągwie rozciągać, rozwiiać, **die Fahne fliegen lassen**; *tr.* proporce rozciągać, rozpościerać. *Cn. Ad.* 930, potęgę swoię rozszerzać, rozmnażać, **seine Gewalt mehr ausbreiten, weiter ausdehnen.** Gdsie cnoty na sądzie niemasz, tam rozciągaią szeroko źli prokuratorowie swoie proporce. *Gor. Dw.* 373. W pociechach swoich tak się sprawować, iak ten święty, nie się nie chlubiąc przed świstem tym nędznym, a nie rozciągaiąc marnych skrzydeł swoich w możnościach swoich. *Rey Pst. Ddd* 5, nie panoszyć się, wzbiiać się, wynosić się). - Snem zmorzony Na zielonéy murawie leżał rozciągniony. *Zab.* 1, 98 *Nar.*, **ausgestreckt da liegen.** Rozciągać się w łóżku. *Tr.* Przyymuie ich rozciągnionemi rękami. *Sk. Dz.* 284, rozpostartemi, **mit ausgestreckten Armen.** Gdy rozciągniecie ku mnie ręce wasze, a będziecie ku mnie rozmnażać prośby wasze, nie wysłucham was. *Rey Pst. Mmm* 2, gdy podniesiecie, wyciągniecie ręce, **ausstrecken die Hände, die Arme.** - Rozciągaliście nań paszczeki swoie. *Rey Pst. Hhh* 6, rozwieraliście; cf. *Cro.* raschelyusztújem *fauces resero*, *ob.* czeluść). - Rozciągać prawo, moc swoię, na kogo, **ausdehnen, erstrecken über iemanden.** Na cały świat rozciąga śmierć swóy wyrok bystry Waląc króle, hetmany, książęta, ministry. *Nar. Dz.* 2, 67. Prawo iednakie na wszystkie miasta rozciągnione. *Ust. K.* 1, 168, *Gaz. Nar.* 1, 122. Rozciąga się to daleko. *Cn. Th.*, **es erstreckt sich weit.** - §. Rozciągać się nad czym, mówiąc, z szerzyć się, rozwodzić się, **weitläuftig seyn, sich umständlich über etwas ausbreiten.** Nadto pono się rozciągnęłam nad tym przypadków moich początkiem. *Niemc. Kr.* 4, 72. Nie rozciągam się dáléy z ramotą moią. *Mon.* 76, 471. Nie chciał się rozciągać szerokiemi słowy. *P. Kch. Orl.* 1, 245. Rozciągły, rozciągniony *partic.*, *Vd.* restegnien; *Bs.* rasteghnut); rozwlekły, rozległy, **weitläuftig, gedehnt.** W obozie rozciągłym woysko stawia się w poiedyńczéy linii. *Jak. Art.* 2, 447. Rozciągnienie, **das Ausdehnen**, *Cro.* raztegnenye, *Vd.* restegnjene. (*Cro.* raztezavicza, raztezanye, z przeciąganie się).

ROZCIĆ ślod, *ob.* Rozszcić.

ROZCIEC się, *F.* rozciecze się, rozcieknie się *resipr. dl.*, Rozciekać się *ndk.*, *Bh.* **roztecy se, roztekati se**; *Slo.* **roztékati se** *diffluere*, *Sr.* 1. **rozcjekam** *diffugio*; *Rg.* rastecchi, rastecchise, raztjeccemse; *Bs.* rastecchi; (*Rs.* расмечь мочно напухнуć, *ob.* ociekłość); *Rs.* размечься, размекаться; rozpłynąć się, rozlać się, **zerfließen.** Wszyscy umieramy, a iako woda rozciekamy się w ziemię. *W.* 2 *Reg.* 14, 14. - (ROZCIĘCIE, *ob.* Rozciąć). - ROZCIECZ, -y, ż., ROZCIEK, -u, *m.*, rozciekanie, rozpłynienie, **das Zerfließen, Zerströmen.** (*Bh.* **rostèć** spacyum na kole młyńskiém; *Sr.* 1. **rozcjèk** *diffugium*; *Rs.* расмокъ odnoga rzéki; cf. imię miasto *Rostok*, diffluentia aquarum. *Frenzel in Westphal. monum.* 2, 2419). Szyie Tureckie szablą sieczone, z wielkiem krwi rozciekaniem trzeszczały. *Baz. Sk.* 225. - §. rosciecz, rozciek, roztaienie śniegów, lodu, odwilż, odmięcz, **das Aufthauen, Thauwasser, Thauwetter**; *Bh.* **gih, rozgijenj.** Most tam zbudowano na wiosienne rozciecsy. *Bard. Luk.* 53. Wiosienne śniegów rozcieki, któremi rzeczne wody nabrzmiały, uczyniły przeprawę trudną. *Nar. Hst.* 2, 391. Tonęli w śnieżnych rozciekach. *Nar. Tac.* 3, 90. Niezmierne wód wylanie z rozcieczy śniegów i lodów. *Krom.* 551. Dżdżyste rosciecze. *Przyb. Milt.* 327. - *fig.* Ulżył sobie ciężar, łez rosciecżą. *Przyb. Milt.* 363. Dostatek tam był w potrawach i trunkach, Wszystkiego było prawie do rozcieczy. *Pot. Syl.* 220, do rozlewu, do zbytku, **bis zum Ueberfluß**. - §. 2) Rosciek, **ein flüchtiger Körper.** Gdy części ledwo się siebie trzymaią, nazywamy takie ciało rozciekiem, *fluidum*, iak dym, powietrze etc. *Rog. Dość.* 1, 66, cf. rozpłyn). Tłuszcz przez ciepło obraca się w rozciek. *Kruml*, 133. Powietrze iest rozciekiem twardym. *Jak. Mat.* 3, 592, *Scheidt.* 12. ROZCIECZNY, ROZCIEKŁY, -a, -e, płynny, flüssig. Rozciecżna materya. *Jak. Art.* 1, 89. Nie iest nam wiadomo, iaki iest stopień subtelności w cząstkach rozciecznych. *Jak. Mat.* 3, 354. Ziemia, kiedy brała swóy kształt, musiała się składać z materyi rozciekłey *Stas. Buff.* 34.

ROZCIENCZYĆ *czyn. dok.*, cieńszym uczynić, **verdünnen.** Grubą wilgotność melankoliczną rozcienczyć, rozrzedzić i rozprawić trzeba. *Syr.* 412.

ROZCIERAĆ, *ob.* Rozetrzeć. ROZCIERACZ, -a, *m.*, który co rozciera, **der Zerreiber**, *Eccl.* разтиратель. ROZCIERALNY, -a, -e, do rozcierania, **zerreibbar**, *Bh.* **roztiratelný.**

ROZCIĘTY, ROZCINAĆ, *ob.* Rozciąć.

Na ROZCIEŻ, *ob.* na Oścież, na ścieżą.

Digitized by Google

ROZCINEK, -nku, *m.*, odcinek, der Abſchnitt, das Abſchneidſel. Daną liniią tak rozdzielić, żeby iéy rozcinki były proporcyonalne danym figurom. *Sol. Geom.* 2, 141.

ROZCIOSNĄĆ, ROZCIOŚAĆ, *ob.* Rozczosnąć.

ROZCISNĄĆ, *F.* rozcisnie *cz. idntl.*, Rozciſkać *niedok.*, *Rozciſkawać (*Męcz.*) *frequ.*, *Sr.* 1. rozcziſkam, rozmeſtam; *Rs.* разтискнуть; rozrzucać, rozmiatać, zerwerfen, aus einander werfen, zerſtreuen, zerſchmettern. On tak ugodził, że wszyſtkich zarazem Rozciſnął kości i krew' iednym razem. *P. Kch. Jer.* 482. Ołtarze rozciſkał. *Zebr. Ow.* 222, zburzył). Pięknieć się dyamenty żarzą, Drogie iſkrzyſto rozciſkaiąc blaſki. *Mon.* 71, 74. Fortuna Portugalców na łupież rozciſka. *Przyb. Luz.* 91. Pan Bóg zdrowia nieprzyiaciół twoich rozciſka precz iako z procy. *Radz.* 1 *Sam.* 25, 29, iak z procy wyrzuci. *Bibl. Gd.*). Co ociec zgromadził, to syn rozciſka. *J. Kch. Dz.* 228. Po groszu zbieraiąc zbierzesz; po szeląga ciſkaiąc rozciſkasz. *Rys. Ad.* 58.

ROZĆWIERTOWAĆ, *ob.* Ćwiertować.

ROZCYGANIĆ *cz. dk.*, po cygańſku przeszachrować, przemarnować, (auf Zigeuneriſch) vergeuden. Probosscz ten kielichy i krzyże, owszem kościelne grunty rozcyganił. *Zygr. Pap.* 329. (*Rs.* расцыганить przeszydzić).

ROZCZĄĆ, *F.* rozeczsnie *cz. idntl.*, Rozczynać *ndk.*, rozpocząć, zacząć, anfangen, anheben. Jakośmy tę pracą rozcząć śmieli, tak iéy trzeba dokończyć. *P. Kch. J.* 9. Przeciw tobie szaleni buntować się śmieli Rozczęli radę, ale miną się z nadzieią. *J. Kch. Ps.* 27. Począł przedsięwzięcie swe rozczynać. *Leszcz. Cl.* 39. Bóg da szczęście do wszyſtkich spraw, które iedno rozecznieſz. *Radz. Deut.* 30, 9, *Rey Zw.* 114. Penelope fryierzom termin odpowiedzi dała dotąd, aż ſkończy w krosnach rozczęte zawoie. *Zab.* 15, 223. Żołnierz dla głodu rozczętéy roboty Odbiec i murów myśli oblężonych. *P. Kch. J.* 130.

*ROZCZĘ słod, *ob.* Rozcić.

ROZCZEPIERZYĆ, ROZSZCZEPIERZYĆ, ROZCZEPIĆ *cz. dk.*, Rozczepierzać, Rozczepiać *ndk.*, *Bh.* rozćepyriti, rozćepyrowati; *Vd.* resapeti, reskopzhati; *Rg.* razcepâchjati, rascepâtiti, raskrilitise; *Bs.* raskriliti krila; *Cro.* razkriliti, razkrilyújem, razkrililszem; *Rose.* растопырить, растопыривать, топырить, топырю, натопырить, (*Rs.* натопырь, нетопырь nietoperz, *Rs. et Ec.* возперять wzbić się na powietrze), расщепить, расщеплять, разпетрить, разпетрять, разпетрять, разпетривать (*ob.* rozciągnąć); (*Etym.* pióro, cf. przepierzenie); ſkrzydła, ręce, nogi rozpościerać, rozkrzyżować ręce, die Flügel, Hände, Füße ausbreiten, ausſpreitzen. Kiedy się ptak chciał porwać, Skrzydła rozszczepierzył, On weń żartko buławą z ręki chybkiéy mierzył. *Papr. Gn.* 905. Aliści czarne rozczepierza. Śmierć ſkrzydła nad wpółżywym. *Min. Ryt.* 2, 293. Skoro słońce nad ziemſkie podłogi Złotopromienne ſkrzydło rozczepierzy. *Pot. Syl.* 446. Obie ku oycu ręce rozczepierzy. *Pot. Syl.* 189. Ręce rozczepierzywszy, mdleie. *Bard. Luk.* 52, (*Crn.* ſteshâj *expansis manibus pe'ibusque*, cf. naścieżą). Rozczepierzyć nogi, *ob.* Rozkraczyć.

ROZCZŁONKOWAĆ *cz. dk.*, na członki rozłożyć, rozbierać, anatomiren, zergliedern; *Bh.* rozjilowati, rozsudim; *Crn.* resúdeti; *Bs.* rasglobiti; *Cro.* razlandavam, razkotrisim lándam; *Rs.* разрѣзывать, разбирать мѣло по чаcтямъ, рассѣкать мѣло по cocтавамъ. Rozczłonkowanie, porozrzynanie. *Perz. Cyr.* 2, 262, *Ross.* трупоразбѣніе. Narzędzia do rozczłonkowania trupa. *Czerw.* 38. Nauka rozczłonkowania, z Anatomiia, die Zergliederungskunſt. Rozczłonkuiący, *Rs.* трупоразбѣнительный, *Subſt.* трупоразбѣнитель, anatomiſta, *ob.* trup).

ROZCZOCHNĄĆ, *ob.* Rozczosnąć.

ROZCZOCHRAĆ *cz. dk.*, *Bh.* rozćechrati; *Rs.* ерошить, взъерошить, растрепать (*ob.* roztrzepać); rozkudłać włosy, die Haare zerzauſen, verwirren. (*Cro.* raszheszravam *carmino, discrimino*, raszheszràvecz *carminator*, *f.* raszheszràvka). Mieszkaiąc długo w górach, ſtargane i rozczochrane włosy, zarosłą brodę miał. *Sk. Zyw.* 1, 15, *ib.* 2, 7. Sprosnie mu się łałosne włosy rozczochrały. *Bard. Tr.* 576 *et* 10. Niezgoda z piekła rozczochrany łeb ku niebu podniosła. *Bard. Luk.* 2, 8. Rozczochrany kometa. *Tward. W. D.* 5. Rozczochrany, Rozczochraniec, *Crn.* kushtraſt, smershén (cf. mierzwić); *Vd.* zhodroglavezh, koshmider; *Cro.* razkoszman; *Bsn.* razkoſan, z rasplećenim kosami; *Rs.* хохлатый, хохлачъ, растрепа.

ROZCZOSAĆ, ROZCZESAĆ, *F.* rozczesze *cz. dk.*, Rozczesuie, Rozczosuie *niedok.*, *Boh.* rozčeſati, rozčeſawati; (*Sr.* 1. rozčiaſu *discutio*, *ob.* roztrząsać); *Crn.* reszhęshém; *Bs.* rascesegljati; *Cro.* razchesúsem, razcheszelszem; *Rg.* razcesegljatti, (2. *discutere rem aliquam*); *Rs.* расчесать, расчесывать; *Ec.* расчёсываю; na różne ſtrony, czyli różnemi razami poczesać, auskämmen, aus einander kämmen, die Haare abtheilen. Włosy, iak śnieg biały różno rozczesane. *Prot. Kont. A.* 3. Tobie włos z pokornych ramion płynie rozczosany. *Tward. Daf.* 25. Tobie w kosztowną szatę świetną się ubrała, Tobie włosy ozdobne swoie rozczosała. *J. Kch. Dz.* 158, *P. Kch. Jer.* 402. Słów iego iadowitych nie powtarzam, abym smrodliwego tego ſtrupu nie zdał się rozczosować i iątrzyć. *Smotr. Ap.* 62. Rozczesanie, *Rs.* расчёска, расчёсъ. ROZCZOSNĄĆ, ROZCIOSNĄĆ, ROZCZOCHNĄĆ *cz. idntl.*, Rozczosuie *pr.*, rozszczepić, aufſpalten. *Cro.* razchesznujem *discerpo*, *dilacero*; *Crn.* reszhęsniti; *Es.* расчесать, расчесывать. Parchowaty kosieł, rozczosnąwszy kopyto, niechay nam daléy ſtraszny nie będzie. *Psalmod.* 71. Rozczosnąć się, rozłamać się, spadać się. *Wlod.* Rozwiera się drzewo, kopyto, rozczósuie. *Cn. Th.* 956. Pod czas gładkich łodów źle iest do wozów zażywać wołów, mogą się rozczochnąć. *Kluk Rosl.* 3, 113, *Kluk Zw.* 1, 213. - *fig.* Piekło się otworzyło, i rozczesnęło wrota. *Kosz. Lor.* 120 *b*, rozsadziło). Gdy bóg tych, co łubuie, uciſkami przebada, czyni to, aby tak rozczośnieni świecić mogli znaczniéy. *Chodk. Koſt.* 21. Jeſt z krzywym rozczosnieniem wądół między góry Na rękę ku chytremu zasadzeniu. *A. Kchan. W.* 321, *curvo anfractu vallis*). W oſtatnim rozczośnieniu lasem loch prześmiony, *in extremo. Zebr. Ow.* 59.

ROZCZULIĆ *cz. dk.*, rozczulać *ndk.*, przeiąć czułością, wzruszyć einen innigſt rühren. Z dobroci wypływa litość, która nas rozczula nad cudzą dolegliwością. *N. Pam.* 24, 326.

ROZCZYN, -u, *m.*, *ROZCZYNA, -y, *f.*, ciaſto, z któ-

Digitized by Google

rego chléb czynią, *maſſa*. **Mącz.** Rozczyna, ciaſto, zagniecenie na placki. *Mącz.*, **eingerührter Teig, Sauerteig.** (*Ec.* расчиненіе rozrządzenie, rosłożenie). Z ciaſta kwaszonego, to ieſt rozczyny, zrób placek cienki. *Perz. Lek.* 367. Do ciaſt przy rozczynach przydawszy nieco potaszu, bardzo dobrze ieſt. *Kluk Rośl.* 3, 262, *Haur Sk.* 581. - §. Każdy gatunek roślin ma sobie właściwy swóy rozczyn, *fermentum. Botan.* 23 *et* 137, **Sauerſtoff**, kwasoród. ROZCZYNIC. *F.* rozczyni *czyn. dk.*, Rozczyniać *ndk.*, *Sr.* 1. **roſcſinicj**; ciaſto, wapno, gips rozrobić, rozgnieść, przegnieść, zaczynić, **durchrühren, durcharbeiten, einrühren, einkneten, durchkneten.** (*Cro.* razchinuti, razchinyam *exenterare*, *auiscerare*; *Bs.* razciniti *abolere*, *vaſtare*, *diſturbare*; *Rg.* razcinitti, razcignati *irritum facere* (*ob.* odczynić), *diffingere*, *fugare*). Rozczyniać mąkę mięsić. *Cn. Th.* 408, *Bs.* umieſiti kruh, *Vd.* resdjati; *Rs.* творить хлѣбы, *ob.* tworzyć). Mąka w naczyniu rozprawi się, albo, iak mówią, rozczyni, letnią wodą i kwasem lub drożdżami. *Kluk Rośl.* 3, 262. Sposób rozczynienia mąki ieſt rozmaity; są ciaſta, które bardzo rzadko rozczyniaią się, inne twardo do wałkowania, niektóre drożdżami się podpuszczaią. *Wiel. Kuch.* 426. Wziąwszy trzy miarki mąki, rozczyń ią, a napiecz podplomyków. *Radz. Genes.* 18, 6. Rozczyniwszy ten chleb mlekiem kozim. *Star. Dw.* 31. Rozczynić wapno, *Rs.* творить известь. Naywiększa część rzeczy twardych w wodzie rozczynić i rozpuścić się nie może. *Stas. Buff.* 10, **auflöſen im Waſſer.**

ROZCZYTAC, *F.* rozczyta *cz. dk.*, rozczytawać *niedok.*, rozczytywać *częſt.*, rozważać, pilnie rozbierać, **mehrmals erwägen, überlegen**, *relegere*. (*Rs.* разсчёсть, разочту, разсчитать, разсчитывать obrachować, разсчетъ obrachunek. 2. rozwaga, rozmysł,. W piśmie swym miłość swoię do akademii Krakowſkiey potomnym czasom podał ku rozczytaniu. *Birk. Sk. B.* 4. Pilnie sobie rozczytay pamiątkę oyców twoich. *Leop. Job.* 8, 8. Rozczytaycie pilnie sprawy wasze w sercach swoich. *W. Poſt. W.* 2, 122. Będę ia tobie rozczytywał wszyſtkie lata moie; rozczytywać wszyſtkie lata, ieſt osobliwie grzechy uważać, abyśmy ich z serca żałować mogli. *Kucz. Kat.* 2, 522, *Rey Zw.* 205 *b*, *Rey Pſt. P* 3, *Weresz. Rgl.* 113. Nie przemyślaycie, cobyście przed sędzią mówić mieli, ani sobie rozczytaycie, ale coby wam było dane onéy godziny od ducha S., to mówcie. *Sekl. Math.* 13. *W. Poſt. W.* 256, *et* 208. Wiele rzeczy wedle sposobu nieprzyiaciela, z którym się woyna toczy, rozczytać trzeba. *Modrz. Baz.* 446. Iż potrzeba nam ieſt ſtrzedz się grzechów, musimy o téy powinności nieco szerzey ieszcze sobie wziąć rozczytanie. *Gil. Pſt. A* 4, dokładniéy rozważyć ią trzeba).

ROZDAC, *F.* rozda *cz. dk.*, Rozdawać *ndk.*. Rozdaie *pr.*, *Bh.* **rozdati, rozdawati**; *Sr.* 1. **roſdacj, rozdahwam** *Vd.* resdati; *Cro.* razdâjem, *Rs.* раздать, раздавать; różnie wydawać, różnym udzielać. rozdzielać, **verſchiedentlich austheilen, vertheilen, vergeben.** Zaczynam karty rozdawać, każdemu pięć rozdawszy wyrsucę iednę, ... *Boh Kom.* 2, 279. Zebrali pieniądze, aby ie tam rozdano rzemieśnikom za robotę kościelną. 3 *Leop.* 4 *Reg.* 22, 9, aby ie tam szafowali rzemieśnikom. 1 *Leop.*). Drugim rozdaiąc, na się pomniy. *Cn. Ad.* 216. Nie mam ia pieniędzy na rozdanie. *Teatr* 8, 15. I głupi mądry, gdy wielom rozdaie, I mądry głupi, gdy w mieszkanie ſtaie. *Brark. B* 2 *b*, rozdarować). Na żyſk bogu daie, który ubogim ludziom dobra swe rozdaie. *Prot. Jul.* 11. Więcéy bóg ma, niż rozdał. *Rys. Ad.* 71, *Gol. Wym.* 173. Nie był przy rozdawaniu, *Rys. Ad.* 48, kto nie wczas przychodzi, sam sobie szkodzi, *tarde venientibus oſſa*). - Urzędy rozdawać. *Kłok. Turk.* 52, **Aemter vergeben.** Rozdanie, rozdawanie, *Rs.* раздаяніе, раздаïе; *Ec.* раздаяніе, раздача. - *§. W małżeńſtwo Władysław z Edwigą wiłapił, które im *rozdawał arcybiſkup Gnieznieński. *Biel. Sw.* 228, ślub im dawał).

ROZDĄC, rozdął, *F.* rozedmie, rozedmę *cz. idntl.*, Rozdymać *ndk.*, *Bh.* **rozdymati, rozdymugi, rozdymám**; *Sr.* 1. **rozdubnu, roßduju, roßdujem, roßnoduju, roßnodujem**; *Rs.* раздуть, раздувать; mocno nadymać, wzdymać, **ſtark aufblaſen, ſehr anſchwellen machen.** Piersi rozgniewanego robią gęſtym oddechem, a chropawy wrzaſk szyię rozdyma. *Pilch. Sen. Gn.* 265. Piekarki ciaſto drożdżami tak rozedmą i puchlnym uczynią, że iak parchawica będzie. *Syr.* 937. - §. Rozdymać ogień, wzdymać, wzniecać, *pr. et fig.*, **Feuer anblaſen.** Umie on z iſkierki płomienie rozdymać. *Pilch. Sen. Gn.* 275. Pycha nasza, iak silny wiatr rozdęła ogień gniewu twoiego. *Psalmod.* 45. Gdy Notus południowe rozedmie upały... *Hul. Ow.* 148. Tłum żniwiarzów lekce waży rozdęte kanikuły pożary. *Zab.* 8, 57 *Alb.* - Pospólſtwo na senat rozdęte, na górę z Rzymu uſtąpiło. *Zab.* 9, 113 *Zabł.*, rozdąsane, rozsapane, **aufgebracht, ergrimmt**; *Ross.* расчениться.

ROZDANIE, ROZDANY, *ob.* Rozdać.

ROZDARCIE, ROZDARTY, *ob.* Rozedrzeć. *ROZDARKI, ROZDARTKI, - ów *plur.*, ROZDARCINY *plur.*, szarpanina, rozdarte kawałki, **zerriſſene, abgeriſſene Stücke.** Rozdarł płaszcz swóy na dwanaście sztuk. *Bud.* 1 *Reg.* 11, 30, *not.* „właściwiéy: na 12 rozdarcia albo rozdarków“). Będzie on na rozdartki narodom. 1 *Leop. Ezech.* 26, 5. (*Bs.* razdertinne, razdrritinne, z gałgany, łaty). *ROZDARLINA, - y. ż., rozdarcie, rozszarpanie, rozerwanie, **Riß, Spalte, Trennung.** Na tę w narodzie Ruſkim opłakaną rozdarlinę poglądaiąc, braci radziłem, aby się téy nieszczęsnéy rozerwaninie przedtym zabiegło. *Smotr. Nap.* 45. Oby pracę swoię obrócił do zposzycia rozdarliny téy między wschodnią i zachodnią cerkwią! *Smotr. Ap.* 121.

ROZDAROWAC *cz. dk.*, w podarunku rozdawać, **austheilen, verſchiedentlich verſchenken**; *Sr.* 1. **rozdabruyu**; *Vd.* resdariti, resdeliti, sadaruvati, sadariti; *Cro* razprikasujem; *Rs.* раздарить, раздаривать передарить, передаривать. Wiele cegły rozdarował, po kilkunaſtu tysięcy na gospodarza iednego rozdaiąc. *Star. Dw.* 75.

ROZDĄSAC kogo *cz. dk.*, rozgniewać mocno, podburzyć, **aufgebracht machen, aufbringen, in Harniſch jagen.** Wtedy Jowisz, by dumną Junonę rozdąsać, Chytre czyniąc ſtosunki, zaczął ią przekąsać. *Dmoch. Jł.* 87. Rozdąsać się *recipr.*, rozsrożyć się, rozsapać się, **aufgebracht ſeyn, ſchnauben, brauſen vor Aerger.** Niemasz żadnego zwierza tak ſtrasznego, w którymbyś, ſkoro się rozdąsa, nie poſtrzegł na nowo pomnożoną dzikość i zaiadłość. *Pilch Sen. Gn.* 111. Rozdąsał się na niego. *ib.* 174. Rozdą

Digitized by Google

ney. *Nar. Tac.* 2, 457. Rozdąsanie, gniew, Brausen, Grimm, Zorn, Wuth. Jéy cierpliwość i łagodność dokonają twego rozdąsania. *Teatr* 18, 69.

ROZDATNY, -a, -e, rozdawaiący, hoyny, freygebig. Mężowie nie są rozdatni, chyba przed ślubem. *Teatr* 11 c, 25. - §. 2) *Pass.* rozdatny, ROZDAYNY, co rozdawaią, ausgetheilt, was ausgetheilt wird. Gdyby sami godni brać mieli, nie razby rzecz rozdayna dość długo była wstrzymana, nimby przezorne dawcy oko upatrzyło, komu dać należy. *Kras. Liſt.* 2, 43. *ROZDAYBIEDA, -y, *m.*, mało maiący, lub resztą goniący, a rozdaiący. *Mon.* 75, 592, ein freygebiger Nothleider. ROZDAWACZ, -a, *m.*, ROZDAWCA, -y, *m.*, *Boh.* rozdawač; *Slo.* rozdawatel; *Rs.* раздатчикъ; *Ec.* раздавáмель; który rozdaie, rozdziela, der Austheiler. Rozdawca iałmużny żebrakom. *Sk. Dz.* 759. Rozdawca, der Vertheilungs-, Vergebungs-. Komissyi rozdawniczéy R. 1775 poruczone było rozrządzenie dobrami poiezuickiemi. *Vol. Leg.* 8, 647, *Skrzet. P. P.* 2, 257.

ROZDĘCIE, ROZDĘTY, *ob.* Rozdąć.

ROZDEPTAĆ. *F.* rozdepce *cz. dk.*, depcąc rozgnieść, zertreten; *Sr.* 1. rozteptam, rostepcu, rostepcem; *Vd.* rastaptati, *Cro.* raztepszti, raztéplyem; *Rs.* растоптать, растаптывать. Rozdeptać obuwie, bóty, trzewiki, rozchodzić, austreten, *Rs.* разносить (*ob.* roznieść).

*ROZDEYMCA, *ob.* Rozjemca.

ROZDŁUBAĆ *cz. dk.*, dłubiąc wydrożyć, zerklauben, ausklauben, aushöhlen; *Bs.* razdubsti; *Cro.* razdubúyem; *Rs.* раздолбить.

ROZDŁUŻYĆ *cz. dok.*, bardzo podłużyć, sehr verlängern. *Productio*, rozciągnienie, rozdłużenie. *Mącz.*

ROZDMUCHNĄĆ. *F.* rozdmuchnie *cz. idntl.*, Rozdmuchać *ndk.*, *Bh.* rozdmychati; *Slo.* rozfukugi; rozdymać, rozwiewać, wiejąc, dąc rozproszyć, zerblasen, zerwehen, zerwehen. ROZDMUCHACZ -a, *m.*, który rozdmuchuie, der Zerblaser, Zerweher, rozdmuchacz ognia, *Rs.* раздувальщикъ.

ROZDWIEWAĆ się, *ob.* Rozednieć się.

ROZDOBRUCHAĆ się, ROZDOBRZYĆ się *rec. dk.*, rozłaskawić się, rozpływać się serca dobrocią, vor Güte und Liebe zerfließen, in lauter Gnade überſtrömen, überaus gut und gnädig ſeyn, *accipere animum mentemque benignam in aliquem. Cn. Th.* (*Rs.* раздобриться стать się szczodrobliwym). - §. znowu udobruchać się, opłonąć po gniewie, wieder gut werden. Co mi za otucha, Chyba że mi gniewliwy los się rozdobrucha. *Min. Ryt.* 1, 147. - §. Nocuy tu, a niech się rozdobrzy serce twoie. *Bud. Judic.* 19, 9, bądź dobréy myśli. *Bibl. Gd.*, niech się rozweseli serce twoie, ſey guten, frohen Muths.

ROZDOŁ, -u, *m.*, głęboka dziura, wydrożenie, eine tiefe Höhlung; *Ec.* раздолïе, долина, плоское мѣсто. Góra ta w czele ma morze, po bokach rozdoły. *Morszt.* 30.

ROZDRABIAĆ, *ob.* Rozdrobić.

ROZDRAPAĆ, *F.* rozdrapie *cz. dk.*, *Bh.* rozdrapati, rozdrbati; *Slo.* rozdrápati; *Sr.* 1. rosdrapaci; *Vd.* resprafkati, sprafkati; *Rg.* razdàrpiti; *Bs.* razderpiti, razdrripiti, razdrippiti; *Cro.* razdrapati, razdraplyújem; *Ross.* расцарапнуть, расцарапать, расцарапывать, раскровырять, раскровыривать, растеребить, растеребливать; rozszarpać, drapiąc rozedrzeć, zerfetzen, zerreißen. Na małe sztuczki dali rozdrapać ciało swoie. *Rey Pſl. Yy* 3. Radby cię zębami rozdrapał. *Rey Ap.* 80. Od lwa był rozdrapany. *Sk. Dz.* 63. Grozili nam oſtatnim nieszczęśliwym matki rozdrapaniem. *Pam.* 83, 464. **ROZDRAPIEŻ, -y, *ż.*, rozdrapanie, rozszarpanie, *rozdarlina, das Zerreißen, Zerfleiſchen. Matce wnątrze synowſkie na rozdrapież podać, *laceranda viscera. Zebr. Ow.* 92. ROZDRAPIEŻYĆ *ez. dk.*, rozchwycić, rozszarpać, ausplündern. Gdzie niemasz płotu, będzie rozdrapieżono imienie iego. *Leop. Syr.* 36, 27.

ROZDRAŻNIĆ *cz. dk.*, Rozdrażniać *ndk.*, *Bh.* rozdrajdim, rozdrajdugi, rozſtádlim; *Crn.* resdrashiti, resdrâshem; *Vd.* resdrashiti; *Cro.* razdrasújem; *Bs.* razdrasgiti; *Rg.* razdrâxiti, drâxiti; *Rs.* раздразнить, раздразнивать, растравить, растравливать; *Ec.* раздражáю; rozjątrzyć, podusczać, aufbringen, entrüſten, reitzen. Ja go o to nie pytałem, boiąc się rozdrażnić moim sprzeciwieniem. *Teatr* 41, 112. Co to za rozum, rozdrażnić tego, komuśmy siła uczynili dobrego. *Gorn. Sen.* 571. Daleś przyczynę grzechu ludowi memu, abyś mię zruszył, a rozdrażnił w grzechach ich. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 16, 2. Wszak się smutnym ta prawda często skutkiem iści, Że rozdrażniona miłość równa nienawiści. *Szym. Wen.* 66. Takim lekarſtwem niemoc rozdrażniwszy, mało dobrego sprawi, owszem zatrudni. *Oczk. prz.* 4. Z wielkiego przymuszenia i rozdrażnienia mówiłem dotąd. *Bud.* 1 *Sam.* 1, 16, myślenia i frasunku. *Bibl. Gd.*, *Cro.* razdrasenye. ROZDRAŻNICIEL, -a, *m.*, rozjątrzyciel, der Reitzer, Aufbringer; *Cro.* razdrasitel; *Ec.* раздражитель: *w rodz. żeńſk.* rozdrażnicielka, *Cro.* razdrasitelica. *ROZDRAŻNOŚĆ, -ści, *ż.*, wielka drażliwość, große Reitzbarkeit, *Rs.* раздражительность, раздражимость. ROZDRAŻNY, -a, -e, łacny do rozdrażnienia leicht aufzubringen, ſich ſchnell entrüſtend. Rozdrażne soyki. *Ban. J.* 3 *b.*

ROZDROBIĆ, ROZDROBNIĆ *cz. dk.*, Rozdrobniać, Rozdrabiać *ndk.*, *Bh.* rozdrobiti; *Sr.* 1. rozdrebu; *Crn.* resdrobim; *Rg.* razdrobitti; *Bs.* razdrobiti; *Cro.* razdrobiti, razdroblyújem; *Rs.* раздробить, раздроблять, мелить, размелить (*ob.* miela, miałki); w drobne części rozłożyć, rozdzielić, rozkruszyć, in kleine Theile zerſtücken, zerbröckeln, auflöſen. Bozka ręka wſtrzymuie obłoki, i nie dopuszcza tylko w krople rozdrobnionym padać, iakoby ie kto przepuszczał nalewką. *Zab.* 6, 112 *Min.* Im bardziéy woda w cieple spokoynie ſtoi, tym bardziéy ciepło rozdrobnia iéy cząſtki, obraca w wapory, i na powietrze unosi. *Kluk Kop.* 1, 82. Te lepianki z gliny (ciała nasze) W proch nieznaczny rozdrobi śmiertelna łotryni. *Zim. Siel.* 281. Kwas w gromadę mąki wlany, rozciera się, rozdrabia się, rozprasza się, i wszyſtek się

Digitized by Google

rozpuszcza, aby rozróżnione ono mąki mnóſtwo iedną mocą ogarnął. *Smotr. Lam.* 151. Gdy kapłan w cerkwi hoſtyą rozdziela, tak mówi: rozdrabia się i rozdziela baranek boży, który zawsze się rozdrabia, a nie rozdziela, którego zawsze iedzą, i nigdy nie zjadaią. *Pim. Kam.* 74. Rzplta w rozdrobieniu swoim. *Nar. Hſt.* 5, 239.

ROZDROGA, - i, *ż.*, ROZDROŻE, - a, *n.*, droga rozſtayna, rozſtaynia, der Scheideweg; *Bh. et Slo.* rozcheſti; *Sr.* 1. rozpuci, rozpucie; *Crn.* respotje; *Vd.* dvoipotje, dvoipotishe, respotje, krishoi pot, raskrish; *Dl.* razkrisye, razkrisje, razkarsztica; *Cro.* raskrisje, krisoputje, krisseputje; *Rg.* razkrixje, ràskarſtia, tripútniza; *Sla.* kêrſtopûtje; *Rs.* распутіе, перекрёстокъ; *Ec.* крестецъ, препутіе, дорога на три стороны раздѣляющаяся. Stoiąc na rozdrożu, nie wiedział, w którą się udać ſtronę. *Jak. Bay.* 165. Na rozdrogi me ciało sromotnie rzucaią. *Tol. Saut.* 100. - *fig.* rozdroże myśli, z wątpliwość, Zweifel. W tym myśli rozdrożu zoſtaiąca Jadwiga, przyymowała Jagiełłę za męża słowami, myślą była z Wilhelmem. *Nar. Hſt* 7, 283. Względy polityczne puszczały na rozdroże myśl iego. *Nar. Hſt.* 5, 370. - §. rozdroga, błędna droga (cf. zdrożność), ein Irrweg. Nie wprawiać cnoty w błędne rozdrogi. *Zab.* 1, 156. Ażebyś nie padł na rozdroże, Od nieprawości sam się ſtrzeż nieboże. *Chroſć. Job.* 140. Pokazuie nam utorowaną drogę, którą idąc, wszelkiego nam się należy chronić rozdroża. *Mon.* 69, 257. Na niebezpiecznym bóg widząc rozdrożu Człeka, chorobą kieruie na łożu. *Chroſć. Job.* 125. *ROZDROŻNY, - a, - e, od rozdroża, uboczny, błędny, Scheideweg-, Irrweg-, Irr-. Nikt nie zbłądzi, który po twym torze Z uwagą chodzi, wielki Monitorze, Nie zboczy, wpadłszy na rozdrożne widła, Trzymaiący się twoiego prawidła. *Mon.* 74, 38.

ROZDRZYMAĆ się *recipr. dk.*, rozespać się, ins Schlummern gerathen. Rozdrzymała się dusza moia przed tęſknością, *dormitauit. Wrob.* 280.

ROZDWOIĆ, *F.* rozdwoi *cz. dk.*, Rozdwaiać *ndk.*, *Boh.* rozdwogiti, rozdwogowati; *Slo.* rozdwogugi; *Vd.* resdvojiti, nadvojiti, na dvoje resdeliti; *Cro.* razdvájam, prepolovljujem; *Rg.* razdvoitti; *Bs.* pripoloviti, razdiliti na poli; *Rs.* раздвоить, раздваивать, преполовить, преполовлять; *Ec.* раздвою; na dwoie rozdzielić, rozszczepić, rozróżnić, *pr. et fig.*, zertheilen, zerſpalten, entzweyen. Swinia ma kopyto rozdwoione. *Radz. Deut.* 14, 5. U koni przytrafia się, że zęby rozdwoione bywaią, to ieſt, dwa z iednego wyrosłe. *Cresc.* 514. Rozdwoienie, rozdzielenie wody za kim płynącym, broździe podobne. *Cn. Th., sulcus.* der Streif, die Furche im Waſſer hinter dem Schiffe. Krzyk mężów, trzaſk z dział, echo w lesiech i po górach rozdwaiał. *Stryik.* 745. Familiia Abrahamowa rozdwoiła się na dwie odnodze, t. i Izmaela i Izaaka. *Zrn. Pſt.* 3, 673 *b.* Krew ich wspólna złączyła, zyſk własny rozdwoił. *Jak. Bay.* 147, poróżnił). Jeśliby szatan powſtał sam przeciwko sobie, toć się iuż rozdwoił, i nie będzie mógł ſtać. 1 *Leop. Mar.* 3, 26. Nigdy się od oycowſkiéy twa cześć nie rozdwoi. *Przyb. Milr.* 87, nie rozłączy, abſondern, trennen. Day mi się rozdwoić z ciałem moim, abym był rychło z tobą. *Rey Pſt. Hhh* 5, rozſtać się, rozbratać się). ROZDWOICIEL, - a, *m.*, który rozdwaia, der Trenner, Scheider, *Vd.* resdvoinik; *w rodz. żeńſk.* Rozdwoicielka. *ROZDWOIENIEC, *Bh.* rozdwogenec *Dyssydent.* ROZDWÓY, - oiu, *m.*, ROZDWOINY *plur.*, rozdwoienie, rozróżnienie, rozchód, die Trennung, Abſonderung; *Rs.* раздвой, раздвойка. Zdroie dwóch rzek przez rozdwóy koryt półwyſep działaią. *Przyb. Lux.* 206. Tłum przez rozdwoiny W krąg pałacowe otacza filady. *Chroſć. Luk.* 347. ROZDWOYNY, - a, - e, - ie *adverb.*, do rozdwoienia, trennbar, ſcheidbar; *Rg.* razdvoiv, razdvoinj.

ROZDYMAĆ, *ob.* Rozdąć. *ROZDYMIĆ się *zaimk. dok.*, dymem się rozeyść; in Rauch zergehen Twoia teologia, ieśli się tam rozdymi, aby i nas tymże swym smrodliwym dymem ieszcze bardziéy nie zarasiła. *Smotr. Ap.* 121.

ROZDYSPONOWAĆ, *Xiądz.* 128, rozrządzić, przyrządzić.

RÓŻDŻE, - a, *n.*, *Bh.* rojdj, *collect.* rózgi, gałęzie, Reiſer, Ruthen. Koza rada się pasie różdżem i gałązkami z drzewa. *Sien.* 275. Z różdża wierzbowego czynią iakoby wierszą na ptaki. *Cresc.* 636. ROŻDŻANY, - a, - e, *ferulaceus. Dasyp. U* 2 *b*, Gerthen-, Ruthen-.

ROZDZIAĆ, *F.* rozdzieie *cz. dk.*, Rozdzieiać *ndk.*, *Ros.* раздѣлить, раздѣлять, rozbierać z odzienia, ausſkleiden, entblöſſen. Mars Kupidynowi pierś rozdzieie, Strzelec łuk zawodzi, I grotem go ugodzi. *Anakr.* 47.

ROZDZIAŁ, - u, *m.*, *Boh.* rozdjl; *Slo.* rozdjl *diſtinctio, differentia, discrimen*; *Sr.* 1. rozdjel *comma*, rozdjelke *diuisura*, *Crn.* resdejl, *Vd.* rasdell *pars*; *Cro.* rázdel *secta*; *Rs.* раздѣлъ; rozdzielanie, rozróżnianie, das Abtheilen, Theilen, Abſondern, die Theilung, Abſonderung. Rozdział z kim, z rozbrat, rozſtanie się, der Bruch mit jemanden, Freundſchaftsbruch. Żywot bogomyślny rozdziału z światem i z iego zabawkami potrzebuie. *Sk. Żyw.* 1, 12. - Rozdział, niezgoda, fakcya, die Spaltung, Uneinigkeit. Rozdziałów kościoł S. nie miłuie. *Sk. Dz.* 1025. - *aliter*; Rzecz krótko namienioną wyłuszczenia i rozdziału dokładnieyszego wyciąga. *Zab.* 6, 221, rozszczególnienia, rozczłonkowania, rozkładu, Auseinanderſetzung, Zergliederung. - §. Rozdział, dyſtynkcya, różnica, rozgraniczenie, rozróżnienie, rozkład, der Unterſchied, die Unterſcheidung, das Unterſcheiden. Jan chrzciciel zawsze rozdział czynił chrztu swego od Chrystusowego. *Biał. Poſt.* 57. Pod czas woyny rozdział żaden w rzeczach nie zoſtaie, ale bożkie i ludzkie prawa podeptane bywaią. *Gor. Sen.* 29. Sprawiedliwi i niesprawiedliwi tu na świecie i po śmierci rozdział maią; bo tu tym tak, a owym inak; ale po śmierci zasię będzie każdemu opak. *Gil. Pſt.* 256 *b.* Niemasz rozdziału żydowina albo Greczyna; bo tenże bóg ieſt wszyſtkich, bogaty nad wszemi, którzy iego wzywaią. *Gil. Pſt.* 78 *b.* Abyśmy rozdział zawsze chowali w rozmowach, inaczéy się w potocznych, a inaczéy i uczciwiéy w bożkich usługach sprawowali. *Gil. Pſt.* 78. Nie ma rozdziału w ſtatucie, która akcya kryminalna, a która cywilna. *Gor. Wł. M* 2 *b.* - § 2) *Paſſ.* Rozdział, to, co rozdzielono, rozdzielone części, die Abtheilung, das Abgetheilte. Cielca rozcięli na dwie części, i przeszli między one rozdziały iego, i szli między rozdziałami onego cielca. 1 *Leop. Jer.* 34, 18. - §. Leopolita zowie *capita bibliorum* Kapotami; a Brzescy tłumacze *kapitułami*; ia ie zwałem *Rozdziałami. Budn. Bibl. praef.*, das Capitel; *Sr.* 1. ſtaw (*ob.* ſtaw); *Sr.* 2. ſtawe; *Vd.* ſta-

Digitized by Google

va, kapitel, glavitek, glavitje, poglauje (cf. głowa); *Sla.* poglavje; *Bsn.* poglavje od koje kgnighe; *Rg.* poglavje, poglavak; *Rs.* главизна (cf. głowizna); *Ec.* зачало (cf. zacząć). (Ewanielia u Mateusza w ósmym *rozdzieleniu. *W. Post. W.* 72, *Kosz. Lor.* 27 *b*, = rozdziele). Podzielony na rozdziały, *Ec.* главизный. Rejestr rozdziałow, *Ec.* оглавлёнїе, краткое главъ книжныхъ показание, роспись, главизна.

*ROZDZIAŁYWAĆ, *rozdziałnie *cz. kontyn.*, rozcienczać, rozrzedzać, auflösen, verdünnen. (*Bh.* rozdělati, = rozczyniać; *Sr.* 1. rozdjilam, rozdjiwam, roznodjilam, = rozrabiam). Mieczyk ziele rozgrzewa, *rozdziałnie abo rozprawuie. *Syr.* 1287. Mikołaiek ziele wysusza, otwiera, rozdziałuie, rozwodnia i wywodzi. *ib.* 681.

ROZDZIAWIĆ, *ob.* Rozdziewić.

ROZDZICZEĆ *niiak. dokon.*, dzikim się stać, verwildern. Rozdziczeliście, w dół niedbalstwa wpadliście. *Smotr. Lam.* 11.

ROZDZIELCA, - y, *m.*, ROZDZIELICIEL, - a, *m.*, rozdzielca, dzielnik, *partitor. Mącz.*, podzielca, rozdzielca, *distributor. ib.*, *Sr.* 1. rozdjelicjer; *Crn.* resdejlivz, resdejlnik; *Vd.* resdeliuz, deliuz resdielnik, resdelnik, resdajauz, reslozhnik, resjemanz; *Cro.* razdelitel; *Rg.* razdjelitegl; *Rs.* раздѣлитель, разводчикъ; der Abtheiler, Zertheiler. Moyżesz rozdzieliciel wody. *Pim. Kam.* 231. *W rodz. żeńsk.* rozdzielicielka, die Zertheilerinn, *Rag.* razdjeliteglisa. ROZDZIELIĆ. *F.* rozdzieli *czyn. dok.*, Rozdzielać *ndk.*, *Bh.* rozděliti, rozdiliti, rozdělowati, rozbirowati, rozwrcy, rozwrhnauti, rozwrhowati; *Slo.* rozdělit', rozdělugi; *Sr.* 1. rozdjelam, rozdjelu; *Crn.* resdejlim; *Vd.* resdeliti, resdiliti, resdielati, sdeliti, sdeluvati, arsdellit, arsdölit, arstallat, arsdievat, resdvojiti; *Cro.* razdéliti, razdyelyújem, razdelenye, rasjedinànye; *Rg.* razdjéliti, razdjeglivati; *Bs.* razdjeliti, rasdiliti, podiliti, diliti; *Rs.* раздѣлить, раздѣлять; *Ec.* расчистповати, разположить, раздѣлить на части; między różnych podzielić, eintheilen, unter verschiedene austheilen. Rozdzielić co między syny, = *obsol.* rozdzielić syny czym (obdzielić ich czym) - Giedymin miał 7 synów, a tych wszystkich za żywota swego porządnie księstwy i państwy rozdzielił. *Stryik.* 364. Wacław pobrawszy skarby opackie, rozdzielił swe służebna niemi. *Biel.* 216. Rzecz bratu moiemu, aby *semną dziedzictwem *rozdzielił. *Sekl Luk.* 12, aby się semną dzielił *dziedzictwem*). Pożyczcie mi na grzywien, bo mam iść za góry, Może się tàm pozyskać potym tysiąc który, A ia z tobą na poły rozdzielę się zyskiem. *Papr. Kol. U.*, podzielę się). - §. Rozdzielić rozłączyć, oddzielić, absondern. Tego dnia ieszcze rozdzielony z ciałem do wiecznego żywota poszedł. *Sk. Zyw.* 2, 176, umarł, vom Körper getrennt. Po mnisku na ziemi położony, z ciałem się rozdzielił. *Sk. Dz.* 1111. - *Chem.* Powinnowactwo rozdzielaiące, *affinitas diuellens*, które dawne związki rozerwać, i nowe utworzyć usiłuie. *Sniad. Chem.* 23. ROZDZIELINY *plur.*, rozdział, rozdzielenie, die Abtheilung; *Slo.* rozdělení, (rozdělitka *diaeresis*; *Sor.* 2. rožil -, = roz-, rozdzielnie); *Cro.* rasdelenye; (*Rs.* раздѣлка zapłata, kara). Nad Rubikonem, gdzie z Francyą Włoskie rozdzieliny. *Chrość. Pars.* 118, granica. ROZDZIELNIK, - a, *m.*, rozdzielca, który rozdziela, der Abtheiler, Theiler. Kto mię nad wami sędzią i rozdzielnikiem postanowił? *Sk. Dz.* 10 *ob.* Rozjemca. ROZDZIELNOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* rozdilnost; *Vd.* delitlivoft, reslozhlivoft, resdielnoft, resjemlivoft; *Ross.* раздѣльность, раздѣлимость; możność dzielenia, możność być podzielonym, die Theilbarkeit. W Ś. troycy rozdzielność iest osób, taka, że żadna nie iest drugą. *Kat. Gd.* 57. Chrystus ciało nasze wziął w nierozdzielność bóztwa swego. *Biał. Post.* 94, Untheilbarkeit. Nie chcą, aby bóg był wieczny przez swoię wieczność, mądry przez swoię mądrość etc., ale wszystko sam przez się, a to żeby nie przypuścić w bogu rozdzielności. *Ktok. Turk.* 153. ROZDZIELNY, - a, - e, ROZDZIELNIE *adverb.*, *Bh.* rozdilny; *Slo.* rozdilný, rozdilné, rozdělitliwi, rozdělitedlný, co se oddělíti da; *Sr.* 1. rozdjelne; *Crn.* resdejln; *Vd.* delitliu, resdelitliu, reslozhliu, resjemliu, oddruzhliu, resdielen; *Cro.* razdelni, razdelyiv; *Rg.* razdjegliv; *Bs.* razdjeglivi, koji se mosge razdjeliti; *Rs.* раздѣльный, раздѣлимый, раздѣлительный; rozdzielony, abgetheilt, abgesondert. W rzékach z białogłowami spólnie i nierozdzielnie się kąpią. *Warg. Cez.* 139, nie każde osobno). Języki apostołom się pokazały rozdzielne. *Odym. Sw.* 2, *Oo* 2, rozdzielone). Rozdzielnie Symeon mówi o sprawie ewanielii, osobno o poganach, osobno o żydach. *Biał. Post.* 267. Modlitwę mówił rozdzielnie, i iakoby po członku, z słowy się nie kwapiąc. *Eraz. Ob. Eij.* Rozdzielny, rozłożny, rozkładny, rozszczególniony, aus einander gesetzt, umständlich, zergliedert. Teraz rozdzielniéy o tym będziemy mówić. *Petr. Et.* 230. Nauczał ich biskup, aby wymowę rozdzielną i rozmyślną mieli. *Sk. Zyw.* 1, 3. Wszystkie sprawy swoie masz porządnie i rozdzielnie, nie mieszaiąc, nie gmatwaiąc wszystkich zaraz, odprawować. *Petr. Et.* 12. Około tych rzeczy rozdzielnie racz We Pan mówić. *Gor. Dw.* 28. - §. 2) Rozdzielny, snadny do rozdzielenia, mogący być rozdzielonym, theilbar. *Cn. Th.* *Nierozdziałny (nierozdzielny). *Morszt.* 40.

ROZDZIERAĆ, *ob.* Rozedrzeć. ROZDZIERACZ, - a, *m.*, ROZDZIERCA, - y, *m.*, który co rozdziera, der Zerreißer; *Ec.* раздирáтель, раздрáтель. (*Ec.* раздорникъ, разколъникъ odszczepieniec).

ROZDZIERGNĄĆ, Rozdzierzgnąć *cz. idntl.*, Rozdzierzgać *ndk.*, *Vd.* arsdrishit; *Bs.* razdrjesciti, razvezati; *Rs.* раздернуть, раздергивать; zadzierzgnionego co rozwiązać, rozpleść aufknüpfen, aufbinden, auflösen. *Dissoluo*: rozwięzuię, rozdziergam. *Mącz.*, *Dudz.* 73. ROZDZIERZGŁY, - a, - e, do rozdziergnienia, mogący być rozwiązanym, auflösbar, aufknüpfbar. Spina mi poboczem nierozdzierzgłym nogi. *Chrość. Job.* 50. W sidła nierozdzierzgłych pleci Nogi swe wprawił i umotał w sieci. *Chrość. Job.* 64. Wpadł do iego nierozdzierzgłéy matni. *ib.* 60.

ROZDZIEW, ROZZIEW, - u, *m.*, rozdziewianie, rozdzieranie gęby, das Aufsperren, Aufreißen des Rachens, des Mauls. Lew trwoży ich rozdziewem fatalnéy paszczy. *Przyb. Milt.* 113. Kto w przestronnéy czczości sławi kroki Rozdziew bezsitnéy nocy schłoni go szeroki. *Przyb. Milt.* 50, paszczęka, der aufgesperrte Rachen. U rodzaiu iaskółczego rozziew pyska w miarę głowy wielki. *Zool.* 231. ROZDZIEWIĆ, Rozziewić, *F.* rozdziewi,

Digitized by Google

*rozdziawi *cz. dk.*, Rozdziewiać *ndk.*, *Vd.* arsdenit, oshitno ſterit; *Rs.* разинуть, разѣвать; *Ec.* разѣвлю; (*Etym.* ziew, cf. iaw,); rozdzierać paszczękę, rozwierać gębę, *Bh.* rozjawim; *Ec.* разѣвлю, разѣю; den Rachen, das Maul aufſperren, aufreiſſen. Lwica proſto do mnie bieży, Gębę rozdziewa, a grzbiet oſtry ieży. *P. Kch. J.* 307, *P. Kch. Orl.* 1, 71. Z śmiejącemi się śmieie, a z poziewaiącemi gębę rozdziewa. *Pilch. Sen. liſt.* 101. Wracałem się z balow rozsiewany, rozespany, rozepchany. *Pam. Warsz.* 5, 326 *Cztr.*, w uſtawicznym poziewaniu. Z daleka idąc gębę iako sak rozziewi, aż do śmiechu przywodzi. *Sak. Persp.* 22. Już o sobie nie wie, tylko czeka, iako młody gawron, gębę rosiewiwszy, rychłoli mu co w nię wetkaią. *Rey Zw.* 159 *b.* Rycerz na ſtronę odszedł zawſtydzony, Ani rozdziewił zasromaney gęby. *P. Kch J.* 338, *Stryik.* 147. Na to słowo i gęby rozdziewić nie umiał. *Folio. Dis. R.* Cóż ty tu robisz? gębęś rozdziawił, i ſtoisz iak wryty? *Teatr* 3, 31. Nie śmieli gęby rozdziewić. *Smotr. Ex.* 9, ani pisnąć). Panowie, chociaż wiele brzydkich złości płodzą, iednakby każdy zginął, ktoby śmiał co przerzec, a naymniey gębę rozdziewić. *Kosz. Lor.* 111 *b.* Jak zacznie swoie opowiadać przypadki, to my gębę rozdziewiwszy słuchamy. *Boh. Kom.* 1, 249. Uſta rozdziewia na te słowa moie. *Otw. Cy.* 88, zdumiewa się). Rozdziawiłaś gębę, i siedzisz. *Teatr* 30, 4. Uſta rozdziewiwszy nędznie ducha wypuścił. *Sk. Dz.* 242. - *fig. poet.* Ziemia żarłocznie rozdziawiła szczękę, i krew' zabla żłopała. *Przyb. Ab.* 258. Rozdziew ziemio brzuch obżarty, Pożryy serce kamienne. *Brud. Oſt. C.* 1. Łakomcom na pochłonienie doſtatkow rozsiewione paszczęki zawrzeć. *Grod. F.* 3 *b.* - *tr.* Trupy zrąbane na ćwierci leżały W rozdziawionych ranach łupem śmierci. *Przyb. Ab.* 94. ROZDZIEWNY, - a, - e, rozdziewiony, roztwerty, aufgeſperrt Pale wſkroś przez człowieka bite, i aż przez rozdziewne uſta wytknione. *Pilch. Sen. liſt* 101. Grób rozdziewny. *Przyb. Milt.* 326.

ROZDZIWIĆ się *recipr. dk.*, mocno zadziwić się, zdumiewać się, ſich höchlichſt verwundern; *Rs.* раздивиться.

ROZDZWONIĆ się *recipr. dk.*, w dzwonienie się zapędzić, ins Läuten hinein kommen; *Rs.* раззвониться, раззванивалось.

ROZEBRAĆ, *F.* rozbierze, rozbiorę *cz. dok.*, Rozbierać *ndk.*, *Bh.* rozebrati, rozbirati; *Sr.* 1. roſberu; *Cro.* razbiram; *Dl.* razabiram, rasbrati; *Rg.* razabratti, rasbirati; *Bs.* razabratti, rasbirati; *Rs.* разобрать, разбирать; rozkładać na części, na członki, aus einander nehmen, zerlegen. Rozbierać pismo w drukarni, ablegen. Zycer rozbiera pismo do kaszty, kładąc każdą literę w swą krupkę. *Mag. Mscr.* Wiernych Pańſkich męczono, na sztuki rozbierano. *Kanc. Gd.* 128, man hat ſie zerſtückt Rozbierać pieczenią. *Eras. Dw. G.*, rozkraiać porządnie, zerlegen, tranchiren. Inaczey trzeba rozebrać kokosz, inaczey zaiąca. *ib. G.* Potrafię ia kapłuna na powietrzu rozebrać. *Teatr* 32 *b*, 47. Nieszczęsny, który na to iedynie żyie, aby kształtnie ptaſtwo rozbierał. *Pilch. Sen. liſt* 349. - *Exdorsuare piscem*, sprawić, rozebrać rybę, na sztukę zrzezać. *Mącz.*, ausweiden, ausnehmen einen Fiſch. Rozbierać trupa uczenie, z rozczłonkować; Rozbieranie na członki, z anatomiia. - Rozebrano kray na różne wydziały. *Przyb. Luz.* 211, rozdzielono, podzielono, eintheilen, abtheilen, zerlegen. Rozbierzcie między się te osierociałe dziateczki. *Birk. Kant. A* 4, podzielcie, unter ſich vertheilen. - §. Rozbierać ubiór, szaty z kogo, zwłóczyć, rozbierać kogo, (*oppos.* ubierać), *Vd.* slezhi, odslezhi, vunslazhiti; *Cro.* szlachiti, razpravlyati (cf. rozprawić); *Sla.* raspraviti, svuchi; *Rs.* разоблачить, разболочить, разоболочь, разоболокать; einen ausſleiden. Wychodzi wpół rozebrany. *Teatr* 13, 86. Niech się nie chwali, kto się we zbroię ubiera, iako kto się rozbiera. *Bud.* 1 *Reg.* 20, 11, ktoś ią z siebie złoży). Rozbieranie się z sukien, *Ec.* изодѣяние. - Rozbierać ciężary, burdy z muła, z osła, składać. *Cn. Th.* 1005, rozpakować, odpakować. abpacken, abnehmen. - §. *Metaph.* Rozbierać co u siebie, z rozważać, rozbacsać, roztrząsać, bey ſich in Erwägung ziehen, zergliedern, unterſuchen, prüfen; *Rg.* razbirati, razabratti; *Ross.* уисмотрѣть. (*Ec.* неразборно bez rozgarnienia, nierozsądnie). Rozbieraycie tę rzecz, a daycie tu poradę. *Bud. Judic.* 20, 7. Co noc to rozbieraycie dnia przeszłego sprawy, Tom przyſłoynie uczynił, tum bogu nieprawy. *J. Kchan. Ps.* 4. Dziwnie mewę tę u siebie rozbierali. *Biel.* 433. Słowa te słusznie pamiętać, pókiśmy żywi, rozbierać i uważać mamy. *Dambr.* 220. Pomniy to, co rzekę, rozbierać więc z sobą. *Groch. W.* 562. Dwa kroć na każdy dzień rozbieranie sumnienia swoiego czynił. *Birk. Sk.* 22. *Groch. W.* 568, cf. rachunek sumnienia.

ROZEÇZKA, Roszczka, *ob.* Rózga.

*ROZECZNĘ *ob.* Roszczą.

ROZEDNIĆ *cz. dk.*, roświecić, Tag machen, hell machen. Nocy ogniami rozedniona. *Nar. Tac.* 2, 248. ROZEDNIĆ się, Rozednieć *dk.*, Rozedniewać się. Rozedniewać się *ndk.*, *Bh.* rozednjti ſe, rozednjwati ſe, rozbrežuge ſe (*ob.* brzask) świtati poczna; *Slo* rozednugi ſe; rozświtać się, Tag werden, licht werden Na samym rozdniewaniu, gdy ieszcze wszyscy spali... *Krom.* 542, mit Taganbruch. Poczęło się rozdniewać i trochę światła zayrzało. *P. Kch. Orl.* 3, 76. Gdy się poczne rozedniewać, zabiiemy go. *Bibl. Gd. Jud.* 16, 2. Skoro się rozedniło... *Warg. Cz.* 42. Zabito go z wieczerzy powracaiącego; ieszcze nie rozedniało, iuż się o tym w Ametyi dowiedziano. *Sim. Cyc.* 110. W sobotę wieczor, który się rozedniewa w piérwszy dzień sobotni, przyszły oglądać grób. 1 *Leop. Math.* 28, 1. - §. Oto niekiedy dla mnie ten czas rozednieie, W który będzie mi wolno twe rozgłosić dzieie. *Nag. Wirg.* 515, zawita, przyydzie ten czas, die Zeit wird kommen).

ROZEDRZEĆ, rozdarł, *F.* rozedrę *cz. dk.*, Rozdzierać *ndk.*, *Bh.* rozedrijti, rozdjrám; *Sr.* 1. rozdŕu; *Vd.* rasdrit, rasdrjat, rasdreti; *Crn.* rasdrém, rasdrẹti; *Cro.* razdrieti, razdiram; *Rg.* razdrjẹti, razadrjẹti, razdirem; *Bs* razdrjeti, rasakinnuti; *Ross.* разодрать, раздеру, раздираю; rozszarpać, rostargać, zerreiſſen, von einander reiſſen. Z rozpaczy szaty na sobie rozdziera, rwie włos ... *Bard. Tr.* 549. Jak śledzia rozedrzeć, *de imbecilli, qui facile laedi poteſt. Cn. Ad.* 293. *Rozedraniem *rozdrapieniem, (rozdzieraniem, rozdarciem, rozdzierany, rozdarty). *Bud. Genes.* 44, 28; od źwierza rozdarty iest. *Bibl. Gd. ib.* Opętanego zły duch ciężko rozdzierał. *Sekl. Mark.* 9, *not.* „wzdarł

Digitized by Google

„wzdarł abo wzłamał", et riß ihn sehr herum. Gdy go popada zły duch, tłucze go, i rozdziera, i zaledwie odstępuie natargawszy się go. 1 *Leop. Luc.* 9, 38. Na iego widok serce się mo rozdziera. *Teatr* 49, 67 *Bogusł.*, serce mi się kraie, das Herz bricht mir). - Gardło, paszczękę rozdzierać, z rozdziewiać, das Maul aufsperren, aufreißen. Darmo siłę głos, darmo gardło swe rozdzieram, Sciany głuche, z nich wieści żadney nie odbieram. *Min. Ryt.* 1, 162. Rozdarłszy gęby swe kapłani Różne potwarze na pana wkładali. *Odym. Sw.* 2, *E e* 4 *b*. Tak lew srogi gardło swe chciwe rozdziera, Jak ci rozdarli na mnie straszliwe paszczęki swoie. *Ryb. Ps.* 37, *Psalmod.* 66. Ziemia się otworzyła, tak strasznie, iż zdało się, iakby piekło paszczękę rozdarło. *Boter.* 97. - Rozdzierać oczy, od snu obudziwszy się, die Augen aufreißen, sich aus dem Schlafe ermuntern, *Rs.* моргать, моргнуться. A rozedrzyyże te ślepie, sowo przeklęta, patrzay, że iuż dzień iak wół, a ty śpisz ieszcze. *Teatr* 52 *d*, 9. - *fr.* Rozdzierać oczy na co, na kogo, z obracać oczy, ostro patrzyć na kogo, scharf anschauen, die Augen recht aufreißen. Głupia to, patrzać na swoie występki zamrużoną źrzenicą, a na cudze bystro rozdzierać oczy. *Zab.* 25, 63.

ROZEGNAĆ, ROZGONIĆ, ROZŻONĄĆ *cz. dk.*, rozganiać *ndk.*, *Bh.* rozehnat, rozeženu, rozbanéti; *Slo.* rozhánim; *Crn.* resgajnam; *Cro.* razganyam, razegnati; *Bs.* razaghnati; *Rg.* razaghnatti, razgonitti; *Rs.* разогнать, разгонять, разсѣ́ять, cf. rozsunąć); *Ec.* разженѹти; rozpędzić, auseinander treiben, auseinander jagen. Rozpłoszył ich pan z onego mieysca, i ztamtąd rozegnał ich po wszystkich krainach. 1 *Leop. Gen.* 11, 8. Wino rozgania frasunki troskliwe. *Petr. Hor.* 2, *B* 5, *Hor.* 1, 244. I samych i ich broni, anioł Pański niech rozgoni. *Ryb. Ps.* 61. Gawiedź z placu rozłona Turecka. *Kchw. Wied.* 31, *Chrośc. Ow.* 379. Obłok ten gruby ciała, śmierć rozłenie. *Min. Ryt.* 3, 116. - Mógłby się ten ich dym rozegnać, choć tylko samemi temi słowy. *Zygr. Gon. A* 4 *b*, mogłby być rozpędzonym). - Rozegnać się, rozpędzić się, bardzo zapędzić się, ins Jagen, Rennen gerathen, unaufhaltsam hinstürzen. Każdy gnał się w zawodzie swoim, iak koń rozegnany ku bitwie. *Bud. Jer.* 8, 6.

ROZEGRAĆ się *Rec. dk.*, w grę się zapędzić, ins Spielen gerathen. Możesz go wyzwać w karty i rozegrać się o pretensyą. *Teatr.* 19 *b*, 86. *Rs.* разыгрываться; *ob.* kozera).

ROZEGRZAĆ *ob.* Rozgrzać.

ROZEGZIĆ się *Rec. dk.*, rozpalić się, rozruszyć się, rozswywolić się, ins Feuer gerathen, übermüthig, lustig werden. Ta, mówi, miedza końcem gonitw była, gdy się ruchawa Chloe rozegziła. *Karp.* 1, 51.

ROŻEK, - żka, *m.*, *Bh.* růžek; *Slo.* rožek; *Sr.* 1. *et* 2. rožk; *Vd.* roshis, roshei; *Cro.* rosich; *Bs.* rosscicch; *Rs.* рожекъ, рожокъ, подбойка; *dem. Nom.* Róg. das Hörnchen. Zwierzątko nie ma iedno kęs skórki, a kęs niektóre *reszków (rożków), a kopytka słabo zasadzone. *Rey Zw.* 156. Wsadzono go w kosi rożek. *Rys. Ad.* 73; (*ob.* moia, iak Rożkowa), przyparto go w ciasny kąt, ins Bockshorn jagen. - Przyprawić mężowi różki. *Tręb. S. M.* 118; *ob.* rogi przypiąć, einem Hörner aufsetzen. - §. Rożek, rzecz kształtu różka, eine Sache in Form eines Hörnchens. Słu-

by słuch maiący, miewaią rożek lub liykę, podobną poczta-rskiey trąbce, którą przy rozmowie w ucho kładą. *Perz. Cyr.* 2, 182, ein Hörtrichter. Rożek, trąbka muzyczna (*gędziebna), ein Blashorn, eine kleine Trompete, ein Waldhorn &c. Krzyk i huk różków i trąb. *Bud.* 1 *Chron.* 15, 28. Rożek, rogal, bochenek czyli bułka, kształt małego rogu maiąca, ein Küpfel, Oesterr. Nazywaią różki Tureckie, których używaią do niektórych potraw; także inne ogórki maleńkie kwaszone różkami sowią. *Wiel. Kuch.* 426. (*Rs.* рожки, bańki balwierskie).

*ROZEKIER, n. p. Lać w gardło one soki, one *witpachery, one *rozekeri, one rywuły, małmazye, muszkatały, a iakoż tu chłop zgorzeć nie ma? *Rey Zw.* 59.

ROZEKRZYĆ się *Rec. dk.*, w kierz rozrosnąć, zu einem Busche verwachsen, buschig werden, dick auseinander wachsen. Zaszczykuiąc bób, więcey się ieszcze rozekrzy, i owoc da większy. *Cresc.* 170. W tłustey roli po tęgiey zimie, gdy wiosna przyydzie, zboże rozekrzy się, i uczyni pożytek wielki swą plennością. *Cresc.* 96.

ROZEMKNĄĆ *cz. idntl.*, Rozmykać *ndk.*, rozsunąć, otworzyć, (*Bh.* rozsmeknauti rozerwać); *Vd.* resmekniti; *Rg.* rasmaknutti; *Bs.* razmiççati, rasmaknuti; *Cro.* rasmeknúiem; *Rs.* размыкать, расклонить, разклонять, von einander schieben, von einander thun, aufthun. Mgła mu śmiertelna oczy zamroczyła; czasem się na światło rozmykały, ale go ścierpieć nie mogły. *Tr. Tel.* 83.

ROŻEN, - żna, *m.*, ROŻENEK, - nka, *m.*, *dem.*, *Boh.* rožen, rožnik, rožnící; *Sr.* 2. rožon; *Sr.* 1. rožen, pecžné ipiß; *Crn.* râshn, rashen, „*a verbo* razić, *quia ad transfigendum olim in usu erant bellantibus"; (*Crn.* rashnik, z szegar kuchenny); *Vd.* rashin, rosh, protapies; *Cro.* rasen, rashin, rasèny, rasnyècs, (*Cro.* rásam macto rzesać); *Rg.* râxagn, raxgnix, raxgnich; *Bs.* rasgjagn, rasggnicoh; *Sla.* ráxanji; *Rs.* роженъ, (z pal zaostrzony, oścień, żądło; рожнѣць hak żelazny); narzędzie kuchenne do obracania pieczeni służące, *Rs.* вертелъ, *Ec.* рожѥнь, der Bratspieß. Rożen, naczynie kuchenne, żelazne; iest wielki i mały, których do pieczystego używaią; ażeby zaś w pieczeniu indyk lub inne mięso nie obracały się i lepiey utrzymywały na rożnie, przydaią duszę żelazną w środek. *Wiel. Kuch.* 426. Zastał w kuchni chłopca obracaiącego rożen. *Zab.* 13, 85. Pieką na wągle płuca na różenkach drewnianych. *Star. Dw.* 75. Przyiaźń mieyska iest rożen na cudzą pieczenią. *Zabł. Bal.* 82, *Teatr* 56 *b*, 82. Ptacy w polu, a on rożenki na nie struże. *Cn. Ad.* 599, *Rys. Ad.* 55, niedźwiedź żyie, a oni na skórę iego piią). Niech ona rożen trzyma, ia pieczenią. *Pot. Syl.* 102. - §. *tr. burlesq.* ten rożenek u boku tak się przemknie przez człeka, iak nic. *Teatr* 10 *b*, 35, szpada, der Degen. Wyzywaią się na parę ostrych rożenków. *Teatr* 30 *b*, 5. - §. Moskale każde stanowisko, do czasu Stefana króla, otaczali *palisadą*, czyli iak dawniey nazywano rożnami. *Czack. pr.* 235; Spitzpfähle; *ob.* Czosnki. - b) Rożen, wtóry palec u ręki, skazuiący. *Męcz.*, *Cn. Th.* 662, der Zeigefinger. - c) Rożen na niebie, gwiazda, Oryon. *Bud. Amos.* 5, 8, der Orion. - d) *obelus* rożen, znamię abo punkt w księgach, którym znamionuią fałsz, abo co niepewnego, aby za podeyźrzane było miane. *Męcz.*, das Zeichen einer verdächtigen Schriftstelle. - §. Rożnem patrzący, świdrem, szydłem patrzący. *Cn. Th.*, brlok,

Digitized by Google

rożnem patrzący. który iedno oko ma mnieysze niż drugie. *Volck.* 657, ſchieldugig, *Bh.* blikawy.

RÓŻEN *ob.* Różny.

RÓŻENIEC, - ńca, *m.*, ziele, różany korzeń, tłuczony wydaie z siebie roży zapach, *radix rosea*, Roſenwurz. *Syr.* 1337, *Urzęd.* 266.

ROZENKA, Rodzenka, *ob.* Rozynka.

ROZEPCHNĄĆ, *F.* rozepchnie *cz. idntl.*, Rozepchać, Rozpychać *ndk.*, *Bh.* rozpichati, *Rs.* разпихнуть, разпихать, разпихивать, von einander ſtämmen, von einander ſpreißen. Rozpycha zboże ſtodoły, *rumpunt horrea messes. Cn. Th.* 930. - Rozpychać wieprze, roztykać, karmić, żeby się roztyły, fett mäſten. Świnie karmne, gdy się iuż, iak mówią, rozepchaią, każda osobno zasadza się. *Kluk. Rosl.* 3, 277, gdy się iuż roztyły, wenn ſie ſchon fett geworden ſind. Otręby po spytlowaney mące można dawać zasadzonym wieprzom, aby się w początkach rozpychały. *Kluk. Rosl.* 3, 276. - §. *fig.* Dostatek rozpycha. *Cn. Ad.* 460, nadyma, aufblähen, aufblaſen; cf. Chleb ma rogi). Miey na wodzy, niech cię nie rozpycha Doczesna rozkosz licha. *J. Kch. Dz.* 125. Bogactwo pospolicie rozpycha człowieka i uczyni go hardym, upornym. *Gor. Dw.* 376. (*Ecs.* разпыхáться *extumesco, superbio*).

1) ROZEPRZEĆ, rozparł, *F.* rozeprze, rozeprę *cz. dk.*, Rozpierać *ndk.*, *Bh.* rozepřiti, rozpirati, (*Bh. et Slo.* rozepře *contentio*; *ob.* *prza, spór, sprzeczka); *Rg.* rasplrati); rozpychać, rozbiiać, auseinander ſpreißen. Klin naywiększą moc ma w rozparciu, w rozdzieleniu i rozłupaniu drzewa. *Chmiel.* 1, 225. Rozpiera, rozpycha zboże ſtodoły *rumpunt horrea messes. Cn. Th.* 930. Krowy rozpartym dla pełnych wymion chodzą krokiem. *Otw. Ow.* 546. Muszą koniecznie rzeczy rozliczne i niezgodne sprawić wzburzenie; a przełknione rozpierać, i źle się trawić. *Pilch. Sen.* 3, 192. Rozpiera mię coś, rozdyma, wiatry czyni, *turget mihi in ventre aliquid. Cn. Th.* 930, es bläſt mich eine Speiſe. - *tr.* Rozpierać boki, rozpierać się, z nadymać się, ſich aufblähen, ſich aufblaſen. Niech się dmie i rozpiera boki, żeby potym z góry wysokiey cięższy upadł. *Tward. Wł.* 51. Co się na ſtołkach senatorskich rozpierali, iuż przezwiska ich niemasz. *Star. Ref.* 24. Ten, co ledwie kontusz dobry miał na grzbiecie Dziś się w zielonozłotey rozpiera karecie. *Węg. Org.* 7. - §. Rozpierać się z kim o co, czynić o co, spierać się, sprzeczać się z kim, spór wieść, mit einem ſtreiten, kämpfen, rechten. Jak dwaу koguci, tak się rozeprzeć chcą. *Pot. Syl.* 407. Gwałtem na siebie nacierają, mąż o męża konie się z końmi rozpierają. *Tward. Wł.* 139. Z nieprzyiacielem rzecą, a nie słowy, rozpierają się. *Jabł. Buk. M.* 5 *b.* Brutus i Kassyusz z Oktawiuszem nieszczęśliwym boiem o wolność Rzymską na polach Filipińskich rozpierali się. *Karp.* 2, 48. Prawem się z kim rozpierać. *Falib. J.* 2, mit jemanden Proceß führen. Spór puszczamy do prawa, do sądów, gdzie się ſtrony między sobą rozpierają. *Kosz. Cyc.* 89. Postępkiem prawnym u sądu rozpierają się. *Warg. Wal.* 48. Gdyby się rzeczy iakich dziedzicznych dwaу domagali; tedy żadnemu z nich nie ma być dana, aże się rozeprą, i ieden na drugim prawo wygra. *Szczerb. Sax.* 106. W Atenach można było przeciwko niewdzięcznemu prawnie czynić, i rozpierać się z nim. *Warg. Wal.* 163. Biſkup wynalazkiem ludzi na to wysadzonych, o krzywdy z Borzywoiem rozeprzeć się chciał, *transigere. Krom.* 237. Tu się wnet każdy możesz snadnie rozeprzeć a rozsądzić z sumnieniem swoim. *Rey Pſl. E e e* 3. Sędzia wielorakie rzeczy miewa u siebie do rozparcia. *Szczerb. Sax.* 123.

2) ROZEPRZEĆ *ob.* Przeć, przał, pre.

ROZERWAĆ, *F.* rozerwie *cz. dk.*, Rozrywać *ndk.*, *Boh.* rozſmeknauti; *Rs.* разорвать, разрывать, изорвать, *Ecc.* просаждати, просаждаю, проперзати, растерзать.. rozedrzeć, przerwać, roztargnąć, rozszarpnąć, zerreißen, von einander reißen, entzwey reißen. Musi rozerwać, kto rozwiązać wstęgi nie może. *Pot. Syl.* 41. (*Rs.* разрывная бочка petarda; разрывъ złamanie). Gdy ogień resztę wilgoci chce wypędzić, ta nie maiąc wyyść którędy, tę skorupę rozrywa, i to się zowie, że pęka. *Torz.* 65. Tygiel trwać musi w naytęższym ogniu, gdzieby garnek naylepszy garncarski, albo się rozerwał, albo się ze wszystkiem stopił. *Torz.* 66, pękałby się, et möchte berſten, zerſplatzen, zerfahren. Nie łukiem enwalczył, ani dzidą długą, Ale żelazną szyki rozrywał maczugą. *Dmoch. Jl.* 178, rozbiiał, rozpędzał). - Po Salomonie skoro, aliści się królestwo zydowskie rozerwało. *Podw. Wr.* 42, rozdwoiło się, rozbratało, rozłączyło). Solon uczynił dekret, iż gdzieby kto w rozerwaney rzeczypospolitey, przyszyć się nie chciał do którey strony, taki miał dać gardło. *Jan. Lig.* 93, w rozdwoioney, na fakcye podzieloney). - Seym rozerwać, den Reichstag zerreißen, zerſchlagen. Przez co dziś rozrywaią seymy, przez to wkrótce rozerwiem się i my. *Tward. Misc.* 113. - Od śmierci Leszka czarnego aż do odnowienia królestwa przez Przemysława, interregnum abo rozerwaniem zdało mi się mianować, iż państwem Krakowskiem statecznie nikt ieden nie zawiadywał. *Krom.* 299; bezkrólewie, bezrząd). - Rozerwać między się, rozszarpać, rozchwycić, rozebrać, rozdzielić między się, unter ſich vertheilen, (zerſtücken). Miasteczko miało blizko 2000 złł intraty; ale starsi rozrywali to między sobą. *Gaz. Nar.* 1, 20. - Rozrywać zgodnych, z rozróżniać, verunreinigen, entzweyen. Słuchać go nie chcieli, a lud i senat rozrywali. *St. Dz.* 842. W rozerwaniu, zdrowia i szczęścia nie bywa. *Warg. Cz.* 111, w niezgodzie, Zwietracht). *Rozerwą się ociec przeciwko synowi, a syn przeciwko oycu swemu. *Leop. Luc.* 12, 53, powstanie ociec p. s. *Bibl. Gd.*). - §. On na wszystkie części myśl biegłą swą rozrywa, I na rozliczne zdania w sobie iey dobywa. *A. Kch. W.* 97, rozdziela, rozpościera na wszystkie strony, rozszerza, er verbreitet ſein Nachdenken über alle Theile der Sache. - §. *aliter*: Rozerwać myśl, smutek, żal, z rozweselić, zerſtreuen, die Gedanken, den Kummer. Wielki żal nie łatwo rozerwać. *Teatr* 5 *b*, 27. Rozrywanie frasunku, odwodzenie od żalu. *Cn. Th.* 930. Rozrywać kogo, przeszkadzać mu od czego. *Cn. Th.* 930, einen ſtören, ihn unterbrechen, ihn von etwas abhalten. - Rozrywać kogo, z bawić kogo, rozweselać go, einen unterhalten. Rozrywać się, z bawić się, ſich unterhalten, zerſtreuen. Spracowany idzie do przyiaciela, aby się z nim rozerwał. *Zab.* 3, 257. Ja lubię się czasem rozerwać. *Węg. Mar.* 1, 179. Raz się filozof z swemi sługami Począł rozrywać gęsto kieliszkami. *Jabł. Ez. B.* 4. Szczęśliwi co się uczą sami rozrywaią, Co w polorze dowcipów szczęście zakładaią. *Zabł. Tel.* 21. Zemnąbyś się

Digitized by Google

do woli rozerwał. *Wyg. Mar.* 1, 179, *Teatr* 36 *b*, 129.
ROZERWANNY, - a, - e, ROZERWANNIE, ROZERWANIE, *adv.*, mogący być rozerwanym, roztarganym, zerreißbar. Nierozerwannie, unzerreißlich. Węzłem konfederacyi generalney nierozerwannie spoieni. *Vol. Leg.* 8, 852. Twa oycowska dobroć ciebie z niemi nierozerwanie spaia. *Modl. Gd.* 89. Pana iednorodzonego we dwu naturach niezmieszanie, nieroserwanie wyznawamy. *Kat. Gd.* 87. ROZERWANINA, - y, *ż.*, rozrywanie, (*Rs.* разрывъ złamanie); das Zerreißen, Entzweyreißen, Abreißen. Powiaty Poznańfki i Kaliſki od Polſki odłączyły się; i tać to rozerwanina sprawiła, że zaraz Władysław koronowany nie był. *Krom.* 313. Na tę w narodzie Ruſkim opłakaną *rozdarlinę* poglądaiąc, braci radziłem aby się tey nieszczęsney *rozerwaninie* przedtym zabiegło. *Smotr. Nap.* 45.
ROZERZNĄĆ, *F.* rozerznie *cz. idntl.*, Rozrzynać *ndk.*, *Boh.* rozřjznauti, rozřezati; *Slo.* rozrezugi; *Sr.* 2. rozrezſaſch; *Sr.* 1. rozrezſnyu, rozrezju, rozrieſaci, rozreznu, roſtrižu, roſtrijem, roſtrižam; *Vd.* rosreisati; *Rg.* razrèzati; *Cro.* razresujem; *Rs.* разрѣзать, разрѣзывать, изрѣзать, изрѣзывать; rozkraiać, entzwey ſchneiden, von einander ſchneiden. Maią czapki na podobieńſtwo infuły, ale nierozrzynane. *Star. Dw.* 36, nierozszczepione). Do rozrzynania, mogący być rozerzniętym, *Ec.* разрѣшный, разрѣшительный. (*Rs.* разрѣзный rozporowy, *Rs.* разрѣзъ rozpor). Rozerznięcie, *Cro.* rázrez). - *fig.* Licyą byſtrym nurtem Xant rozrzyna. *Dmoch. Jl.* 128, rozdziela, przepływa.
ROZEŚCIE, Rozeyście *ob.* Rozeyść.
ROZESCHNĄĆ się, *F.* rozeschnie się *cz. idntl.*, Rozsychać się *ndk.*, *Bh.* rozeſchnauti ſe, *Cro.* razszehnújemsse, *Rs.* разсохнуться, разсыхаться; rozpadać się z suchości, vor Trockenheit aus einander fallen, verlechzen. Rozsechł się łatek. *Cn. Th.* 952. ROZESCHŁY, - a, - e, *Boh.* rozeſchły *rimosus*, geſprungen vor Dürre, leck.
ROZESKLIĆ się *zaimk. dk.*, w ſkło się przemienić, verglaſen. Tylko rozeszkliła się przysada, że się da robić, zaraz ią rozrabiaią; przez co części niektóre solne zoſtaią się w pół tylko zeszklone. *Torz.* 162.
1) ROZESŁAĆ, *F.* rościele *cz. dk.*, Rościelać *ndk.*, na posłanie rozpoſtrzeć, ausbreiten, binbetten, auf der Erde ausbreiten, *Sr.* 1. roſſlaju, roſſlajem, roſſcelu, roſſcelam, *Rs.* разстилать, разстилать. Gdy maią ieść, rozściełą rogoże na ziemi. *Pasz Dz.* 125. Czarny po iey śnieżney szyi włos się rościela. *Hul. Ow.* 124. Korzeń rozesłany, *repens*, poziomo na ziemi leży, i tak na wszyſtkie ſtrony się rozchodzi, nowe z siebie puszczaiąc rośliny. *Jundz.* 2, 19. Łodyga ścieląca się, rozesłana, *repens*, na ziemi całkowicie leży, i ze spodku korzonki w ziemię puszcza. *ib.* 2, 13. Rozesłanie, Rościelanie, *Rs.* разстилка, разстиланіе, разстиланіе.
2) ROZESŁAĆ, *F.* roześle *cz. dk.*, Rozsyłać *ndk.*, *Bo.* rozeſłati, rozſyłati, *Slo.* rozeſlat', *Rs.* разсылать, разсылать, *Es.* разсылати, разослать, послать во разныя стороны; różnie wysyłać; verſchiedentlich ausſchicken, ausſenden. Rozesłanie apoſtołów, *Boh.* rozeſłaní apoſtolum. ROZESŁANIEC, - ńca, *m.*, apoſtoł, der Apoſtel, *Vd.* dvanaiſtla, dvanaiſter, dvanaiſtnik, apoſtel. (*Rs.* разсыльщикъ woźny). Rozgromił Prussaków Jagiełło w dzień Ś. Ś. Apoſtołów, które zowią rozesłańcy. *Biel.* 260, am Apoſteltage. *Stryik.* 493.
ROZESPAĆ się *Rec. dk.*, *Bh.* rozeſpati ſe, *Rs.* разоспаться, ze snu tęgiego nie móc przyyść do przytomności, nicht aus dem Schlafe kommen können, recht tief in den Schlaf gerathen ſeyn; ganz verſchlafen ſeyn, noch voll Schlafs ſeyn. Rozespany wpada raptem na niego, i gasi mu świecę. *Teatr* 52 *d*, 5. Zaſtałem go tak rozespanego, że ciężko było słowa na nim dopytać się. *Teatr* 16 *c*, 13.
ROZESZKLIĆ się *ob.* Roześklić się. ROZESZŁY *ob.* Rozeyść.
ROZETA, - y, *ż.*, ROZETKA, - i, *ż.*, *dem.*, imię białogłowſkie, ein Weibername. Capnięsz sobie Rozetę z dobrym posagiem. *Teatr* 43 *c*, 150 *Wyb.* - 2) Dyamenty szlifuią się na rozetki u spodu płaſkie, na wierszchu się oſtro kończące, z kilką rzędami połek. *Kluk. Kop.* 2, 28; eine Art geſchliffner Diamanten.
ROZETKNĄĆ *cz. idntl.*, Rozetkać *ndk.*, Roztykać *Cont.*, *Rg.* razatkatti; *Rs.* разопхнуть; *Bh.* rozſtrkati; rozpierać, rozpychać, rozstaczać, roztłaczać, von einander ſpreitzen, von einander preſſen. Dziecię ma być posilone radniey często a po trosse, niż po wielu na raz, żeby się bez miary nie rozetkało. *Erasm. Dw. F.* Winem ciała roztykaią. *Modrz. Baz.* 214. Piciem i iedzeniem brzuchy roztykaią. *Zrn. Pſt.* 102 *b.* Wieprze naprzód roztykać chwaſtem. *Haur Ek.* 81, *Zaw. G.* Do młyna wieprze dawać, coby ich dokarmiwać, które iuż będą w dworze pierwey rozetkane w karmniku. *Haur Ek.* 42. Staranie maią, aby sutym pokarmem tego roztykali Którego ſtadu wodzem i mężem obrali. *Otw. Wirg.* 425. Ow co go fawor fortuny roztyka, zapomni, iako był chudym derwiszem. *Mon.* 71, 551. - §. roztykać *ndk.*, porozstykać *dk.*, na różnych mieyscach zatykać, verſchiedentlich einſtecken, *Rs.* растыкать, растыкивать. (*Sr.* 1. roztkavu, *Cro.* razetkávam, *Bs.* razatkatti, rasciniti platno *retezere*).
ROZETNIE *ob.* Rozciąć.
ROZETRZEĆ, roztarł, *F.* rozetrze, rozetrę *cz. dk.*, Rozcierać *ndk.*, *Boh.* rozetřjti; *Slo.* roztirám, rozetřjwam; *Hg.* megtörölm; *Sr.* 1. rozetru, rozetjeram; *Vd.* gorſtreti, gorsribati; *Cro.* rastirávam, razirupávam, izmorulyujem; *Rg.* raſtjerati, ractjerati; (*Sla.* raſtirati, z porazić); *Bs.* raſtarti, raſtrritti, rasterti, raſtirati; *Rs.* растереть, растирать, trąc rozdzielić, zerreiben. Nie rozcieray, będzie bardziey śmierdziało. *Cn. Ad.* 640, day złemu pokoy).
1) ROZEWRZEĆ, rozewrzał, *F.* rozewrze *Med. dk.*, Rozwierać *ndk.*, rozgotować się, roswarzyć się, ſich zerkochen, kochend zerfallen. Kurczę młode uwarzyć z piotruszką, aż dobrze rozewre. *Spicz.* 232. Mieszaninę tę tak długo warzyć trzeba, aż rozewre dobrze w wodzie. *Haur Sk.* 355. Warz żyto w wodzie, aż pocznie na kaszę rozwierać *Syr.* 4 5.
2) ROZEWRZEĆ, rozwarł, ROZTWORZYĆ, roztwarł, *F.* rozewrze, roztworzy, *cz. dk.*, Rozwierać *ndk.*, *Bh.* rozewřjti, *Rs.* растворять, растворять, разжать, разожму, разжимать, *Ec.* развераннти, развергати; (*oppos.* zawierać), otwierać, rozmykać, rozdziewiać, roztykać, aufma-

Digitized by Google

chen, aufsperren, öffnen. Z onego trzęsienia ziemi, rozwierały się domy, iż ci co tam wewnątrz byli, wierzchem domów swych niebo widzieć mogli. *Podw. Wr.* 44. Przylbicę gęstemi rąsami rozwarli. *Warg. Wal.* 82. - *Math.* Kąt rozwarty, *obtusus*, większy od kąta prostego. *Jak. Mat.* 1, 15, *Łęsk.* 10, *Geom.* 1, 12. (*ob.* rozwartokątny troykąt). - Rozwierać gębę, paszczękę, z rozdziewiać. *Cn. Th.*, das Maul aufreißen. Rozwiera się drzewo, kopyto rozcz-suie. *ib.*, zerberſten, aufberſten; *Sr.* 1. rozczeva ſo, kwěta ſo. Rozwiera się co budowanego, iako wóz, łoże, ganek, *hiat*, es ſpaltet ſich, bekommt Riſſe. *ib.* - *fig.* Obłok, skoro się rozwarł, ciężką wody swey szargą wszystko zalał. *Otw. Ow.* 455. - §. Rozwierać konia, rozpuszczać konia, ein Pferd ſchießen laſſen, es recht anſpornen und ihm den Zügel ſchießen laſſen. Rozwarł konie, i między nie wbieżał. *Warg Cez.* 79.

ROZEYM *ob.* Rozjem. ROZEYMOWAĆ *ob.* Rozjąć. ROZEYMOWY, - a, - e, od roseymu, zawieszenia broni, Waffenſtillſtands-, *Rs.* перемирный. Przeciwko ustawom roseymowym Krzyżacy mieszczany nasze do odpadnienia nagabywali. *Krom.* 626, *contra il quod in induciis conuenerat.*

ROZEYŚĆ się, rozszedł się, *f.* rozeszła się, *F.* rozeydzie się *Rec. dk.*, Rozchodzić się *ndk.*, *Rozchadzać się *Freq.*, (*Sim. Siel.* 106); *Bh.* rozgit ſe, rozchoditi ſe, rozchazet ſe; *Slo.* rozíſť; *Sr.* 2. rosdiſch, roſ'hiſch, roſelſch; *Sr.* 1. roſenhdu, roſenhdźem; *Crn.* ręgneti, ręgnem; *Cro.* razhajàmse; *Bs.* razitise, rashoditise; *Rg.* razàchise, razitise, rashodittise; *Sla.* razicchise; *Rs.* расходиться, разошелься, разхожусь, расхаживаться; odchodzić na różne strony, von einander gehen, aus einander gehen. Rozchodzą się z gromady. *Cn. Th.* 940. Srogie rozterki między sobą mieli, w krótkim czasie z gromady rozeyść się musieli; Rozchodząc się ten przykład ludziom pewny dali, By się nigdy cnotliwi z złymi nie mieszali. *Papr. Koł. C b.*, *ob.* rozbratać się). Tu się rozchodzą trakty do Saxonii, Austryi i do innych prowincyy. *Teatr* 11 *b*, 6, rozdzielają się, ſich zertheilen). - Rozchodzić się z kim, odchodzić od kogo, rozstawać się z kim, von einem gehen. Dopierom się rozeszła z tą osobą *Teatr* 38, 125. - Rozchodzi się co na stronę, różnie na bok odchodzi, es wird zerſtreut, verſchiedentlich auf die Seite gethan. Pełność mnożyła obory, śpiżarnie, Nie się na stronę nie rozeszło marnie. *Nar. Dz.* 1, 44. - Rozchodzi się co, z rozbiia, rozłącza, w niwecz się obraca, nie przychodzi do skutku, es geht aus einander, kommt nicht zu Stande, zerſchlägt ſich, *Rs.* разладиться, разлаживаться. Gdyby to wesele miało się rozeyść, nigdybym nie była uspokoiona. *Teatr* 38, 298. Polowanie rozeszło się, gwałtowna nawalnica przerwała nam tę uciechę. *Teatr* 11 *c*, 27. - §. Rozchodzić się, w chodzenie zapędzić się, *Rs.* разбродиться, разбражиаться, recht ins Gehen hinein kommen. - *Medic.* Siniec, gdy się rozeyść nie chce... *Perz. Cyr.* 87; rozdzielić się i niknąć, ſich vertheilen und verſchwinden, wie eine Geſchwulſt, ein Geſchwür. - §. *aliter*: Rozchodzić się, z rozszerzać się, rozpościerać się, ſich verbreiten, ausbreiten. Strach mówić, mróz po ciele zimny się rozchodzi. *Bard. Pr.* 190. Róże się rozeszły po gładkich iey iagodach. *P. Kch. Orl.* 1, 71. Zmysłu naczyniem są żyły, po wszystkiém ciele rozeszłe. *Sak. pr.* 90, rozbiegłe, rozciągnione, rozgałęzione). Niech się po równinach Polskich tubalne echo rozchodzi, a odgłos wesołego wiwat niechay niebios przebija. *Psalmod.* 26. Rozchodzi się w całey gromadzie pogłos o śmierci iego. *Zab.* 9, 214. Od dwóch dni rozchodzi się wiadomość o wzięciu Jemaiłowa. *Gaz. Nar.* 1, 74, gruchnie. - §. *Activ.* Rozchodzić obuwie, trzewiki, bóty, chodząc rozprzestrzenić ie, rozdeptać, austreten, durchs Gehen erweitern, *Rs.* разносить, разнашивать cf. roznieść). Rozchodzić nogę zmiłką, zdrętwiałą. *Cn. Th.* 940, *stuporem ambulatione discutere*, (ergehen) mit Gehen zu ſich bringen. - §*. rozchodzi mię co, z przechodzi przezemnie, skutkuie we mnie, es durchdringt mich, wirkt in mir. Gdy Tatarzyna miód rozszedł, oczy wytrzeszczywszy bez przestanku na ten blask patrzał. *Gor. Dw.* 153. Zapitego człowieka, gdy go wino rozeydzie a rozmarzy, trudno trzeźwić. *Glicz. Wych.* ℥ 5 *b.* Staiem się, iakoby mąż piiany, którego wino rozeszło. 1 *Leop. Jer.* 23, 9. - *Diſtentus*, roztyły, rozeszły. *Męcz.*, voll geſtopft, ſtrotzend.

ROZEZNAĆ, *F.* rozezna *cz. dk.*, Rozeznawać *ndk.*, *Bh.* rozeznati, rozeznawati; *Slo.* rozeznať, rozeznávám; *Vd.* rossesnati, resviditi, reslozhiti; *Dl.* odlucsti; *Rg.* raznatti; (*Bs.* raznattise, znattise svuda *publicari*, *diuulgari*; *Eccl.* разознати, разъзнаваю, различить, poznawszy różnicę rzeczy rozsądzać, rozważać, rozróżniać, unterſcheiden. Człowiek przyrodzonym rozumem może rozeznać dobre od złego, sromotne od uczciwego. *Karnk. Kat.* 291, *Bud. Ap.* 1. Człowiek nie różni się od inszego stworzenia, tylko przez rozeznanie między złym a dobrym. *Leszcz. Gl.* 133. Rozeznawać między rzeczą a rzeczą, saméy tylko rozumnéy istoty iest własność. *Boh. djab.* 144. Nie maią tyle rozeznania, aby rozróżnili, kto ich żywi. *Przeſtr.* 45, Unterſcheidungskraft, Urtheilskraft; cf. rozsądek, rozgarnienie). Nie możemy rozeznać w rysiach organisty od senatora, ani w blawacie rzemieślnika od szlachcica. *Star. Ryc.* 43. - Gdy się iuż imie dziecię ieść, trzeba mu i pokarmy rozeznawać według przyrodzenia iego. *Rey. Zw.* 6 *b*, rozróżniać, rozdysponować, verſchiedentlich anordnen. Osądź nas boże, i rozeznay sprawę naszę od narodu nieświętego. *Smotr. Ex.* 45, odłącz, rozstrzyguy). - Rozeznany *Partic.* rozróżniony, unterſchieden. (*Bs.* raznan *diuulgatus*). Ociec, syn i Duch S. maią swoie własne i rozeznane osoby. *Solin.* 63. Tego nigdyby nam było nie rozkazano tak dokładnie i *rozeznanie* (*diſtincte*, *adverb.*), kiedyby w iedney istności ociec nie miał być pierwszą osobą, od syna i od Ducha S. osoby rozeznaną. *Sal.* 53. - b) snadny do rozeznania, möglich zu unterſcheiden. Nierozeznany, nierózny. *Cn. Th.* 521, nicht zu unterſcheiden. - c) Rozeznany człowiek, z rozgarniony, rozsądny, rozważny, rostropny, vernünftig, überlegt, bedächtig. Stryy We Panny wie co mówi, iest to rozeznany człowiek. *Teatr* 9, 34, *pt* 34 *b*, 102, Rozeznany nauczyciel nie często snaydzie się w potrzebie karania. *Pir. Pow.* 38. Gdyby kto rozeznany to mieysce był zoczył, Pewnieby na sto kroków od niego odskoczył. *Jak. Bay.* 189. Nie iestem tak głupi i nierozeznany, iak sądzono o mnie. *Teatr* 41 *b*, 295, nierozgarniony. ROZEZNAWACZ, - a, *m.*, ROZEZNAWCA, - y, *m.*, rozsądca, *Slo.* rozeznávatel *arbiter*, *Vd.* reslozhnik, resbornik, der Unterſcheider, Beurtheiler, Richter. Gust dobry iest rozeznawaczem pewnym i szybko sta-

Digitized by Google

nowiącym sędzią piękności. *Pir. Wym.* 551. Będzie Jehowa rozesnawcą i rozsądzi między mną i tobą. *Bud. 1 Sam.* 24, 16. Postanowił sędzie i rozesnawce po wszelkiey Syryi. *Leop.* 3 *Ezdr.* 8, 26.

ROZEŻWAĆ *cz. dk.*, rozgryszszy żwać, zerkauen. Orzecha tego iądra roseżwać w uftach, a przyłożyć na bolącke. *Spicz.* 121.

ROZFAŁDOWAĆ *cz. dk.*, fałdy rozgładzić, entfalten, entrunzeln, *Sr.* 1. rozbawdowyn, wotbawdowyn. Rozfałduy to czoło. *Tręb. S. M.* 54, *ob.* rozmarszczyć.

ROZFLAŻYĆ, ROZFLARZYĆ *cz. dk.*, rozflarsać *ndk.*, roztrwonić, durchbringen, verthun. Wiem, że nie rozflażysz marnie mey chudoby, Raczey ią na kościelne obrócisz ozdoby. *Zim. Siel.* 267. Pieniądze, które ku ozdobie domu być miały, na same niecnoty rozflarzał. *Warg. Wal.* 97. Bogactwa albo marnie rozflarsaią, albo z skąpstwa użyć ich nie umieią. *Gil. Pst.* 281.

ROZFORNY, ROZFOROWAC *ob.* Rozworny.

ROZGA, -i, ż., *Rs.* розга, Rózczka, Różdżka, Rożeczka *dem.*, (*Lat.* rutis, *Gr.* ῥάβδος, *cf. Germ.* Reis, Rüſter, Ruthe, cf rosnąć), die Ruthe, leda gałązka drzewa, der Zweig, die Ruthe an einem Baume, ein dünnes Aeſtchen, ein Reis; *Rg.* rjeź, ròzga *palmes*; *Bs.* rozga, prút od lose, scibika, scibicíca, prút (*ob.* gibki, *ob.* pręt); *Cro.* rozgvà, rosgye *sarmentum*, sibje; *Vd.* rueta, shiba, shibiza shibje, protje; *Crn.* shiba; *Sr.* 2. rosdje *sarmentum*, (rozga wiecha piwna); *Rs.* лоза, лозка, лозочка (*ob.* loza); *Ec.* жезлёуь, жезлинъ; (*Ec.* рождіе лоза, macica winna). Pniak puszczał z siebie gałązki, z których pochodziły rózgi, a z rózg latorośle płodne. *Cresc.* 575. Gdy na drzewie rózgi suche, korzeń iego nie zdrów. *Sk. Zyw.* 1, 122. Weźmę sobie dwie rozdze (*Dual.*) i będę pasł owce. *Radz. Zach.* 11, 6, laski, pręty, Stecken, Gerten. Owce, które patrzyły na one rózgi, rodziły srokate iagnięta. 3 *Leop. Gen.* 30, na one pręty. 1 *Leop.*). Sędzia potwierdzaiąc kupno imienia iakiegoś, *zieloną rózgę* kupuiącemu w ręce daie. *Sax. Porz.* 45, *Orzech. Qu.* 150. Przedał wieś, wyrzekł się tedy, i pod *zieloną rózgą* zdał, i to listkupem popili. *Akta ws. Siar. R* 1584, *eadem bona resignauit sub ramo viridi, sub viridi nemore. ib.* – *Prov.* Nie iedna rózga w lesie rośnie. *Sim. Siel.* 18; przyydzieć znowu okrzyża; powetuię-ć drugi raz). – *fig.* Na nim dom cesarski z strony oney idącey rózgi ustał. *Sk. Dz.* 886, linii. von jenem Zweige, Stamme). – §. Rózga do bicia, die Ruthe zum Schlagen; *Bh.* metla, metlička (*ob.* miotła); *Slo.* ferule, prut dětinský; *Sr.* 1. pritja; *Cro.* ferla, paczka, sibje, devesil; *Rs. vulg.* дубёуь. Rózgą bić, cf. merſkać, chłoſtać, smagać, *Vd.* tepſti, shibati, oshibati; *Crn.* shẹshkam; *Cro.* páczkam, sibram, sibjem tepem). Bił ociec rózgą dziecię, że się nie uczyło. Gdy odszedł dziecię rózgę ze złości spaliło. W krótce znowu Jąć krnąbrny na plagi zarobił, Ociec rózgi nie znalazł, i kijem go obił. *Kras. Bay.* 64. Nie kocha ten dziecięcia, kto rózgi oszczędza. Rózga bowiem przywary złe z dzieci wypędza. *Min. Ryt* 4, 192. Kogo rodzice rózgą nie karzą, tego kat mieczem karze. *Rys. Ad.* 30. Będzie rozga w robocie. *Cn. Ad.* 13, będzie kiy w robocie; weźmiesz ty). Na się rózgę dał. *Cn. Ad.* 540, na swe złe to uczynił, cf. bics na siebie dał). Wyrósł z rózgi. *Cn. Ad.* 593, wyrosł z dziecińſtwa, er iſt der Ruthe entwachſen. Ciężko iuż słowy karcić dzieci wyszło z rózgi. *Zab.* 14, 27. – *Milit.* Przez rózgi biegać. *Teatr* 8, 57, Spießruthen laufen, Gaſſen laufen. Jam iuż 99 razy przez rózgi biegał, a naymnieyszy spacyer był sześć razy. *Teatr* 8, 91. Będzie musiał póyść przez rózgi 10 razy przez trzech set ludzi. *Teatr* 47, 66. Dobry żołnierz, biegaiąc przez rózgi, na to tylko żali się, iż mu fayfer piszczy nad uchem. *Boh. djab.* 3, 93. Kazać go przepędzić przez rózgi, a to 12 razy dobréy monety przed wachtparadą. *Teatr* 13, 33.

ROZGADAĆ się *Rec. dk.*, w gadanie się zapędzić, ins Plaudern kommen, *Rs.* разговориться, разговаривать, разглагольствовать, разговориться, разкалякаться, размолоться; (*Rs.* разгадать, rozmyślić, rozważać, zgadywać). Strasznie wiele mówi, i iak się rozgada, słowa nie dopuści drugiemu wymówić. *Boh. Kom.* 1, 15. Jaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga, co iéy tylko wpadnie na ięzyk. *Mon.* 74, 141. A nie mógłbyś się uciszyć, i zawrzeć tę rozgadaną buzię? *Teatr* 6, 9, Plapermaul. W momencie uyrzałbyś ią wesołą, ponurą, rozgadaną i niemą. *Teatr* 25, 9, ſchwatzend, ſchwatzhaft.

ROZGAŁĘZIĆ *cz. dk.*, w gałęzie rozmnożyć, in Zweige verbreiten; rozgałęzić się, w gałęzie rozrosnąć, ſich in Zweige verbreiten. Bądź pokrewieńſtwo, bądź pobratymſtwo, albo oboie, pokazuią rozgałęzione pokolenia. *Czack. pr.* 7.

ROZGANIAĆ, Rozgonić *ob.* Rozegnać.

ROZGARDYAS *indecl.*, biesiada rozpuſtna, koyne nazbyt biesiady; rozley, naley, léy rozléy, *vivamus, edamus, bibamus. Cn. Ad.* 1006, (cf. gardłować, gardłowa sprawa, gardło), Schwelgerey, brunter und drüber, Völlerey. Rozgardyas ledwie wſtawszy, Duszkiem idą kurowe, Brzuch natkawszy, mózg zagrzawszy, Drażnisz ſtrony ſtalowe. *Bal. Sen.* 98. Tu rozgardyas, kwestes, kto tylko w dom wpadnie kradnie. *Zab.* 8, 94 *Tręb.* – Rozgardyas ſtroię, używam, bonuię *commessor. Mącz.*, ſchwärmen, ſchmauſen, sbytkuię, *Vd.* pianshuvati, *Rs.* забуяднжничать. Gdy na uczcie rozgardyas ſtroić poczniemy, wtedy sługa pozrzucane od pijanych odrobiny zbiera . . . *Pilch. Sen. liſt* 349.

ROZGARNĄĆ, *F.* rozgarnie *cz. idntl.*, Rozgarnywać *ndk.*, garścią czyli ręką rozjąć, rozebrać, aus einander ſcharren, aus einander bringen; *Bh.* rozbrnauti; *Rg.* rozgarnutti, razgartati; *Cro.* razgernuti, razgrinyam *dispando, diſtendo*; *Vd.* resgerniti, z rozpoſtrzedz; *Crn.* resgerniti, resgerném *detegere*). Rozgarniy węgle. *Tr.* Rąk potrzebowały do rozgarnywania Roszczek z nieużytego w węzły powikłania. *Przyb. Milt.* 148. – §. *tr.* rozgarnąć, rozeznać, rozważyć, rozsądzić, unterſcheiden, entſcheiden. Ty w tym wszyſtkim nas rozgarnąć możesz umieiętnie, powiedz proszę . . . *Pot. Arg.* 109, należycie oświecić). Rozgarnąć się, przytomność mieć, przytomnym sobie być, ſich gegenwärtig ſeyn. On nie zaraz w onym ſtrachu się rozgarnie. *Pot. Pocz.* 151, *Nag. Cyc. praef.* 16. – Rozgarnienie, rozeznawanie, rozwaga, rozsądek, Ueberlegung, Unterſcheidungskraft; *Bh. et Slo.* rozſafnoſt; *Crn.* resbór, resbornoſt, cf. rozbior); (*Cro.* razgernènye *diſtentio, dispansio*), *Cro.* razbor; *Rs.* разборчивость. Nie maią tyle rozgarnienia, aby rozróżnili osobiſtość od narodu. *Przeſtr.* 29. Gdzież tyle naoſtatek ieden rozgarnienia, Tyle oczu mieć może do państwa rządzenia? *Pot. Arg.* 102. Rozgarniony człowiek, rozeznany, rozsądny, rozważny.

Digitized by Google

ein bedachtſamer, überlegter Mann; *Bh. et Slo.* rozſafuń; *Crn.* resborn; *Rg.* råzboran, razborit, råzborni; *Cro.* razbòren, razborit; *Bs.* razlosgit; *Sla.* razloxit; *Rs.* разборчивый. Był to człowiek obrotny, rozgarniony, miły, na ludziach się znaiący. *Pot. Arg.* 99. Nieraz tyle czyni mądry, ile drugi całe nierozgarniony, który się czasem i dosadniéy i lepiéy sprawi. *Pilch. Sen. liſt* 3, 75. Nierozgarnienie *adv.*, nierozsądnie, *Ec.* неразборно.

*ROZGASZCZAĆ; *ob.* Rozgościć.

ROZGATUNKOWAĆ, *cz. dk.*, na gatunki rozdzielić, nach Gattungen abtheilen, ſortiren; *Vd.* resloxh ti, ressortati, resmusati, sortirati; *Rg.* raſtrjébiti.

ROZGDAKAĆ, *F.* rozgdacze *cz. dk.*, niepotrzebnie rozgłosić, rozplatać, roznosić, ausplappern, ausſchreyen, *Gr.* περιπαπυειν. *Cn. Th.* 956, *Rs.* разкудахтать.

ROZGĘSCIĆ *cz. dokon.*, Rozgęszczać, Rozgąszczać (*Gęb. Hym.* 330) *nied.*, gęsto rozmnożyć, dick machen, durch ſtarke Vermehrung zahlreich machen. Na Kazimierzu i po dziś dzień żydzi w rozgęszczonym motłuchu mieszkaią. *Krom.* 755.

ROZGIĄĆ *cz. idntl.*, rozginać *ndk.*, na różne ſtrony wyginać, aus einander biegen, *Rs.* разогнуть, разгибать. *Rozgiętny, do rozgięcia, daiący się rozgiąć, aus einander biegbar, *Rs.* разгибный.

*ROZGŁOBIĆ *cz. dk.*, Rozgłabiać *ndk.*, Rozgłabiam, odginam *refigo. Mącz.*, cf. kłoby, kluby); aus einander nehmen, auflöſen; *Slo.* rozhlobugi *dilamino*; *Rg.* razglobitti *slogare*, *d'un osso*, *che si muove*, *dal suo luogo*). *Diſsolutio* rozgłobienie, rozbicie. *ib.* Organy nadobnie piszczą, kiedy ie dobrze umiarkuią; ale iako się też roztrzęsą a rozgłobią z onego porządku swego, to też iuż będzie więcéy sapu, niżli cudnego piskania. *Rey Zw.* 71. O nędzna Rzplta i na wssem rozgłobiona, która takie potwory na swe złe chowa. *Modrz. Baz.* 256. Rozgłobiła się bardzo karność zakonna. *Birk. Dom.* 45. Ciało od delicyi rozgłobione. *Birk. Chm. A* 2 *b.* Rozgłobionych obyczaiów poprawa. *Mon.* 70, 115, obyczaiów z klubów wypadłych).

ROZGŁOS, - u, *m.*, ROZGŁOSEK, - sku, *m.*, *Crn.* resglâs *fama*; (*Vd.* resglasje, pomlanje, z oddźwięk Nachklang; *Rg.* razglas, razglasa *edictum*; *Ross.* разглáска pogłoſka; *Rs.* разглáсіе; *Ec.* злоглáсіе; dysharmonija); - rozgłoszenie na różne ſtrony, rozszerzenie odgłosu, rozleganie się głosu; das Verbreiten des Schalles, Widerſchalls. Gdy smutnym rozgłosem powietrze rozlega, Jeſt to ięk niemy, która za Narcysem biega. *Dmoch. Szt. R.* 58. Ów spisek był zniesiony, śmiercią kilku winowayców, bez naymnieyszego rozgłosu, zatargu, i buntu powrotu. *Mon.* 73, 622, bez zgiełku, hałasu, rozruchu). - §. Pogłoſka rozszerzona, rozpowiadana, ein ausgeſtreutes Gerücht. Różność rozgłoſków zawsze podeyźrzana. *Krom.* 569. ROZGŁOSIĆ, *F.* rozgłosi *cz. dk.*, Rozgłaszać *ndk.*, Rozgłoszywać *Freq.*, *Bh.* rozhlaſyti, rozhlaſſowati; *Slo.* rozhlaſſugi; *Crn.* resglasim; *Vd.* resglasiti; *Cro.* razglasziti, razglaſújem; *Dl.* proglaszivam; *Rg.* razglâsiti; *Bs.* razglasiti, proglasiti, occitovati; *Sr.* 1. bez lub wuwowam; *Rs.* разгласить, разглашать; różnie ogłaszać, puszczać między ludzi, rozwoływać, rozpowiadać, ausbreiten ein Gerücht, kund machen, ruchbar machen. Wszytkie moie skrytości rozgłosić ci pozwalam. *Teatr* 6 *c*, 14. Dobrodzieyſtwa swoie po wszyſtkich mieyscach rozgłoszywaią. *Gor. Sen.* 554; roztrębuią, ausposaunen). ROZGŁOSICIEL, - a, *m.*, *Crn.* resglasuvavz; *Cro.* razglaszitel; *Dl.* razglasznik; *Rg.* razglasitegl; *Ec.* разгласитель, разглашатель, возгласитель; który co rozgłasza, der Ausbreiter, Bekanntmacher. O szczęśliwy młodzieńcze, który dzielności swoiey rozgłosiciela i woźnego znalazłeś Homera! *Stryik. praef.*. ROZGŁOSICIELKA, - i, *ż.*, *Rg.* razglasitegliza; *Cro.* razglaszitelicza. ROZGŁOSNY, - a, - e, do rozgłoszenia, mogący być rozgłoszonym, kundbar, ausgebreiten, bekanntmachbar, 2) rozgłoszony, wiadomy, bekannt, ruchbar, *Vd.* resglasen, ozhiten; *Sla.* razgláshen; *Rg.* razglaasni, occìt, z publiczny; (*Ec.* разгласный dysharmoniczny, разгласительный *discordialis*, *Rs.* разгласить dysharmonować). Lepsze ukrycie, niźli tak rozgłośne imię. *N. Pam.* 21, 553, słynące, osławione, rozsławione). *Rozgłośność, die Ruchbarkeit, *Vd.* resglasnoſt, ozhitnoſt.

ROZGNIĆ się, *F.* rozgniie się *Rec. dk.*, Rozgniwać się *ndk.*, *Ross.* разгнить, разгнивать, zupełnie przegnić, gnilizną rozpadać się, ganz zerfaulen, durchfaulen, cf. rozgnoić). Gnóy do ogrodów ma być taki, coby dopiero prawie poczynał rozgniwać się i bucznieć. *Cresc.* 76 *et* 659. Wśród się ropi albo rozgniwa *putrescit. Mącz.*

ROZGNIEŚĆ *cz. dk.*, rozgniecie, rozgniotę *F.*; rozgniatać *ndk.*, gniotąc rozdzielić, zerkneten, *Bh.* rozmáčkati, rozmáckati cf. rozmiękczyć); *Vd.* resgnjesti, resgniel, resgnjétem, *Bs.* razghgnesgditi; *Ross.* раздавить, раздавливать. Rozgnieciony kley, wosk, *Rs.* жемóкъ.

ROZGNIEWAĆ *cz. dk.*, gniew czyy wzbudzić, rozjątrzyć kogo, rozjuszyć, einen erzürnen, erbittern; *Bh.* rozhněwati; *Sr.* 1. rozněwam; *Vd.* resgnievati, nagnjievati, nagrenkati, resarditi, resjesiti, arsjesit, resjesati, sjesati, sdrashiti, resdrashiti; *Bs.* razghgniviti, rasrriditi, zagusciti; *Rg.* razghgnìviti, razghgnjèviti; *Rs.* разгнѣвить, разгнѣвать, разгнѣвлять, прогнѣвить, прогнѣвлять, осперсвенить. - Wszyscy rozgniewania twoiego żałują, i iuż chcą się z tobą zgodzić. *Stryik.* 191, żałują, że cię rozgniewali). Filiſtynczyki zjął żal, zjęło rozgniewanie, *Groch. W.* 11; *Vd.* sdrashba). Gniew a rozgniewanie są od siebie różne, iakoby piiany a opilec. *Rey Zw* 73 *b*, skłonność czyli prędkość do gniewu, cf. zapalczywość). Rozgniwać się *Rec.*, ſich erzürnen; *Cro.* lyutitise; *Rs.* осерчать, ревновать, ревную, озлобиться. Rozgniewać się nieco, *Ec.* прираздражаться. Jm kto nie tak ieſt porywczy do gniewu, tym się srożey gniewa, kiedy się rozgniewa. *Zab.* 12, 279 *Dudz.* Rozgniewawszy się, rzekł . . . 3 *Leop. Gen.* 30, 2, osunąwszy się. 1 *Leop.*). Rozgniewa się, by mu na nos mucha padła. *Cn. Ad.* 269, iak osa iadowity; sierdziſty, kokotliwy). Zbyt rozgniewany, od iadu się pieni, Coraz się w inszą farbę twarzy mieni. *Zegl. Ad.* 81.

ROZGNOIĆ *cz. dk.*, Rozgnoiwać *ndk.*, robić, że się co rozgniie, *Rs.* разгноить, разгнаивать, *Ec.* разгноюю, faulen machen. *Putrefacio* gnoię, rozgnoiwam. *Mącz.* Zgniła iagoda zdrową rozgnoi iagodę, Chora owca zarazić całą może trzodę. *Zeg. Ad.* 393. - *Pass.* Rozgnoiły się i pokaziły blizny moie przez głupość moię. 1 *Leop. Ps.* 37, 6, pogniły. 3 *Leop.*, rozgniły.

ROZGON, - u, *m.*, *Rs.* разгонъ, rozpędzenie, rozgonie-

Digitized by Google

nie, rozprossenie, das Voneinanderjagen. Jam miała część w powszechney klęsce i rozgonie. *Przyb. Milt.* 61; *Cro.* razgon, ż brozda; (*Ross.* разгонъ pogoń, разгонный pogonny). ROZGONIĆ, Rozganiać *ob.* Rozegnać, rozżonąć. ROZGONICIEL, ROZGANIACZ, - a, *m.*, rozpędziciel, der Auseinanderjager, *Rg.* razgonitegl; *w ro lz. żeńsk.* rozgonicielka, *Rg.* razgonitegliza.

ROZGONOS, - ia, *m.*, profos. *Teatr* 8, 2, *Cro.* pandur.

ROZGORLIĆ się *ob.* Gorlić, Gorgolić się.

ROZGORSZYĆ *cz. dk.*, rozjątrzyć, rozgniewać, erbittern. Co cię to za przyczyny na mię rozgorszyły? *Falib. D* 2.

ROZGORZEĆ się, *F.* rozgore się *Rec. dk.*, Rozgarzać się *nied.*, Rozgorywać się, Rozgorewać się *Contin.*; *Bh.* rozhořeti se, rozhořowati se; *Rs.* разгорѣться, разгораться; rozpalić się, ſich entzünden, entbrennen, erhitzen. Gdy się iuż ogień dobrze rozgore, lać oną wodę. *Syxt. Szk.* 242. W iednę dobę ucichał ogień, by nie wygorzało wszyſtko, a o drugiey dobie ogień nad moc swą zewsząd się rozgorywał, aby wszyſtko wytracił. 1 *Leop. Sap.* 16, 18. W zborze grzeszących rozgore się ogień, a w ludu niewiernym będzie pałał gniew. *Leop. Syr*, 16, 7. Gniew Jehowy rozgorewa się na naród uporny. *Bud. Sap.* 16, 7. Za późno Faeton poſtrzega, że się woz pod nim rozgorywa srodze. *Otw. Ow.* 63. Im daley cięższym się ogniem rozgorywa. *Otw. Ow.* 408. W tym co daléy tym się większe okrucieńſtwo na chrześciiany rozgorywa. *Sk. Dz.* 78. Skoro móy duch ich ociepli, Rozgoreią się, co byli okrzepli. *Chroſć Job.* 150. W węgle ogniſte włożone złoto, nie rychło się rozpali; a gdy w plewach rozpalonych, wnet się rozgore. *Urzęd.* 396. Rozgorzay się miłością boga. *Bals. Niedz.* 1, 329. Ona mogła zwyciężyć przeważnemi słowy Młodsieńca, cielesnością swą rozgorzałego. *Groch. W.* 277. Nie czuie się rozgorzałym być miłością. *Mon.* 70, 823. Lubieżnie rozgorzała klacz. *Hul. Ow* 50. Wiek młody, namiętnościami rozgorzały. *Nar Hſt.* 6, 105. Rozgorzenie, *Ec.* раздѣженіе, раждженіе.

ROZGOŚCIĆ kogo *cz dk.*, Rozgaszczać *ndk.*, przyymować kogo u siebie, dogodzaiąc iego wygodom, iak gdyby był w domu, nie w gościnie, einen bey ſich gut aufnehmen, ihm bey ſich die Bequemlichkeiten machen, als wenn er zu Hauſe wäre. Rozgaszcza go matrona, zdeymuie płaszcz i czapkę. *Pot. Arg.* 748. ROZGOŚCIĆ się *Rec. dk.*; (*Rs.* разгоститься rozgospodarować się, rozpoſtrzeć się. *Bh.* rozhoſtiti ſe *discedere*). Rozgościć się *deponere hospitem*, *sarcinas*, *res allatas disponere*, *requiescere ab itinere*, *refici cibo*, *potu*, *colloquio*, *lectu et apud veteres lotione*, *unctione*; *obliuisci itineris*. *Cn. Th.*, ſichs wo bequem machen, als ob man zu Hauſe wäre; ſich nach ſeiner Ankunft an einem Orte einrichten, ſeine Sachen auspacken; ſich von der Reiſe erhohlen, ſtärken. Rozgościwszy się, kazał ieść dawać, do ſtołu siadał. *Falib. J.* 2. Apartament wyznaczono mi w auſteryi wygodny; tam rozgościłem się natychmiaſt. *Kras. Doſ.* 88. Rozgość się. *Zab.* 13, 358, legen Sie ab, thun Sie wie zu Hauſe. - *tr. fig.* ubezpieczać się gdzie, zasadzać się, ſich wo feſt ſetzen, feſten Fuß faſſen. Parki nie dopuściły tym książętom rozgościć się w państwie swoim. *Kluk. Cat. B* 1. Już się teraz buntownik bezpiecznie rozgaszcza, Tytułu królewſkiego tylko nie przywłaszcza. *Pot. Arg.* 238. Polacy w nadaniu szczęśliwym prędko się rozgaszczać i ubezpieczać zwykli, *securi esse solent*. *Krom.* 670. ROZGOSPODAROWAĆ się gdzie *Rec. dk.*, rozlokować się, rozpoſtrzeć się, zupełnie iak u siebie rozgościć się i rządzić się, *Rs.* разгоститься, ſich wo ſo einquartieren, wie zu Hauſe, ſichs wo bequem machen Rozgospodarować się i rozłożyć z drogi. *Xiądz.* 61. Ci Jchmość w domu naszym tak się rozgospodarowali, iak u siebie. *Teatr* 7 *c*, 55. U siebie zaſtał nas rozgospodarowanych. *Teatr* 33 *d*, 71.

ROZGOTOWAĆ *cz. dk.*, rozgotowywać *czstl.*, gotuiąc rozwarzyć, gotować aż się rozlatuie, zerkochen, *Bs.* razkuhati, *Cro.* razkuhávam.

*ROZGOWOR *ob.* Rozgwar.

ROZGOWY, - a, - e, od rózgi, Ruthen-, von der Ruthe. Gałęzie rózgowe, *virgati*, są słabe a długie. *Jundz.* 2, 11. Karał ich dyscyplinami rózgowemi. *Birk. Dom.* 154.

ROZGOŻDZIĆ, Rozgwoździć *cz. dk.*, gwoździami rozbić, mit Nägeln auseinander ſpreitzen. Ciało Chryſtusowe na krzyżu rozgoździone i dziurawione. *Sk. Kaz.* 205.

ROZGRABIĆ *cz. dk.*, grabiąc rozchwycić, wegraffen, *Rs.* разграбить. Dla wiary swéy na rozgrabienie i śmierć wydać się powinni. *Smotr. Ap.* 90, na rabunek, Plünderung, Raub.

ROZGRADZAĆ *ob.* Rozgrodzić. ROZGRAMIAĆ *ob.* Rozgromić.

ROZGRANICZYĆ, *F.* rozgraniczy *cz. dk.*, Rozgraniczać *Nied*, *Sr.* 1. rozmeżuju; *Cro.* razkotarújem; *Rs.* разграничить, разграничивать; dzielić, rozdzielać, abgränzen, abtheilen. Każde rzeczy muszą być od siebie wzaiem rozeznane i rozgraniczone. *Sal.* 4, 5. Marsem rozgraniczaiąc z Moſkalem Litwiany. *Jag. Gr. B* 2 *b.* Rozgraniczenie, *Vind.* obmejenje, obmenitje, okraienje. (*Cro.* razkotaritel *agrimensor*). - §. Przy używaniu kąpieli, z żoną rozgraniczyć się łożem. *Petr. Wod.* 43, oddzielić, rozłączyć, abſondern

ROZGRODZIĆ, *F.* rozgrodzi *cz. dk.*, Rozgradzać *ndk.*, *Sr.* 1. rozhrodjam; *Rg.* razgráditi. *Cro.* razgragyújem; *Rs.* разгородить, разгораживать; *Ec.* разграждáю; ogrodzenie rozrzucić, rozebrać, entzäunen, den Zaun auseinander nehmen. Kto rozgradza płot, ukąsi go wąż. *Radz. Eccles.* 10, 8, rozrzuci. *Bibl. Gd.*). Pustoszycie a rozgradzacie tę świętą winnicę pańską. *Rey Pſt. Hh* 6. Chce rozgrodzić, abo często rozgradza tę winnicę swoię *ib. K* 6. Prawo z czasem zły związek rozgradza. *Teatr* 43, 110. Rozgrodzenie, *Ec.* разграждéніе, разгрáда, прегрáда.

ROZGROM, - u, *m.*, *Rs* разгромъ, rozbicie nieprzyiaciela, rozproszenie, die Zerſtreuung des Feindes. Wezyr był przyczyną rozgromu woyska, kazawszy pułkom na odwod. *Klok. Turk.* 243. Po onym rozgromie Moſkiewſkim, powrócił hetman do króla. *Papr. Gn.* 1185. ROZGROMIĆ, *F.* rozgromi *cz. dk.*, Rozgramiać *ndk.*, *Ross.* разгромить, разгромлять, rozproszyć nieprzyiaciela, pobiwszy go rozpędzić, den Feind ſchlagen und zerſtreuen, ihn aufs Haupt ſchlagen. Rozgrom swe nieprzyiacioł rozgromił. *Krom.* 39. Kazał one chłopy przeciw zwierzchności pobudzone, rozgromić. *Zygr. Pap.* 309. ROZGROMIENIEC, - ńca, *m.*, rozproszony, rozgromiony, uciekaiący, ein Zerſtreuter, ein Flüchtling, ein Ausreißer. Wziąwszy od swoich roz-

Digitized by Google

gromieńców wiadomość klęski, smętny odjechał, *a fugientibus suis. Krom.* 350. Potrwożeni Krzyżacy wielkością rozgromieńców, cisnących się między szeregi ich. *ib.* 337.

ROZGRUBIEĆ *niiak. dk.*, grubym się stać, rosty ć się, dick werden. Utywszy i rozgrubiawszy. *Smotr. Lam.* 6. (*Bs.* rasdebeliti *crassum facere*).

ROZGRYŹĆ, *Rozgryznąć, *F.* rozgryzie *cz. dk.*, Rozgryzać *ndk.*, *Vd.* gorgrisniti, *Cro.* razgrizúiem, razhrustávam; *Rg.* razhrustati; *Bs.* razgrjesti, razgrristi, zubima razbitti; *Ross.* разгрызть, разгрызать, раздавить, раздавливать; gryząc rozdzielić, rozłupać, zerbeißen, aufbeißen. Rozgryznąć orzech. *Mącz.*, cf. Orsech). Orzech rozgryznąć wprzód musisz, chceszli w nim smak uczuć. *Stryik. Gon. B. - tr. fig.* Żaden roztropny taiemnicy wiary naszey rozgryzać się nie waży. *Sk. Kaz.* 530.

ROZGRZAĆ, *Rozegrzać, *P.* rozgrzeie *cz. dk.* Rozgrzewać *ndk.*, *Bh.* rozhřiti, rozhřiwati, rozhřegi, rozehřegi, uhřiti, uhřil, uhřegi; *Vd.* svrezheti, resgrezhiti, opariti, resspariti; *Cro.* razvruchiti, razvruchújem; *Bs.* rasgriati; *Rs.* разогрѣть, разогрѣвать, разгорячить; *Ec.* разгрѣваю, расменяю; mocno zagrzewać, erwärmen. Gdy się iuż ogień dobrze rozgore, i kocieł dobrze rozgrzeie, lać onę wodę. *Syxt. szk.* 242. Przemarzłego w śnieg zagrzebać, aż się sam rozgrzeie i ruszać się pocznie. *Perz. Lek.* 285. Zziębłe ciała bieganiem rozgrzewaią. *Bard. Luk.* 56. Wosk rozgrzany taie. *Auszp.* 75. Kuy żelazo, dopokąd rozgrzane. *Teatr* 43 *c*, 160 *Wyb.*, póki rozpalone). Własną chciwością rozegrzany. *Krom.* 705. Za lekkim krwi przez trunek rozegrzaniem, bystrzey poymuią. *Pilch. Sen. list* 2, 368. - §. Nigdy nie był dobry obiad rozgrzewany. *Wtg. Org.* 4; znowu przygrzany, odegrzany, wieder aufgewärmt).

ROZGRZEŚĆ, rozgrzebł, *F.* rozgrzebie *cz. dk.*, Rozgrzebać *ndk.*, *Boh.* rozhrabati; *Sr.* 1. rozhrewam, rostrébaczi; *Cro.* razgrébljem; *Rs.* разгрести, разгребсти, разгребать, grzebiąc rozrzucić, zerscharren, aus einander scharren. W ogrodzie nam grzęd kilka kury rozgrzebały. *Kniaź. Poez.* 3, 185. Kokosz zboże rozgrzeba, a w śmieciach ziarna szuka. *Rys. Ad.* 29, *Cn. Ad.* 352. Wszystko tu znaydziesz, rozgrześć tylko i rostrząsnąć trzeba. *Hrbst. Nauk. C 7 b.*

ROZGRZESZYĆ, *F.* rozgrzeszy *cz. dk.*, Rozgrzeszać *ndk.*, *Bh.* rozhřiśiti, rozhřešowati, *Ec.* разрѣшить, разрѣшать; grzechy odpuszczać, entsündigen, die Sünden erlassen. Bóg dał klucze kościołowi, aby tych, którzyby byli sposobni do odpuszczenia grzechów, rozwiązował, rozgrzeszał. *Gil. Kat.* 269. Nie uczyniwszy ubogim nagrody krzywdy, nie może być od żadnego kapłana rozgrzeszony. *Star. Ryc.* 32, *Sk. Dz.* 891. Rozgrzeszaiący, *Rs.* разрѣшительный. Rozgrzeszenie, *Crn.* odvęsa). - *fig. tr.* Kiem wziął rozgrzeszenie. *Zygr. Pap.* 321; odprawę dębową. pożegnanie kiiowe). ROZGRZESZALNY, - a, - e, od rozgrzeszenia, rozgrzeszaiący, entsündigend, *Ec.* прощательный. Modlitwę rozgrzeszalną przeczytał. *Sak Persp.* 11, *Pim. Kam.* 36. *ROZGRZESZNY, - a, - e, - ie *adv.*, do rozgrzeszenia, mogący być rozgrzeszonym, zu entsündigen, erläßlich, verzeihlich. Nierozgrzeszny, *Rs.* неразрѣшимый.

ROZGRZEWA, - y, ż., rozgrzewanie, das Erwärmen. Jawor w zimie, za opadnieniem liścia, rozgrzewę od słońca przepuszcza znadnie. *Otw. Ow.* 394.

ROZGRZMIEĆ się *recipr. dk.*, na różne strony zagrmieć, auf verschiedenen Seiten hin ins Donnern kommen, *Ross.* разгремѣться. ROZGRZMOTNĄĆ *cz. idntl.*, rozgrzmocić *dk.*, z grzmotem rozbić, zerdonnern, zerschellen, zertrümmern, *Rs.* разможжить, разможжать, размочалить, размочаливать.

*ROZGWAR, ROZGWOR, ROZGOWOR, ROZHOWOR, - u, *m.*, (*Bs.* razgovor *solutio*, razgovoriti, *solari*); *Rs.* разговоръ, cf. gwar, gawory ć), rozmowa, das Gespräch. Rozhower damy z ochmistrzynią. *Kchw.* 184. Rozhowor poety z kochanką o przeszłych miłostkach. *Mon.* 69, 502. Śpiewać będę, iakowe Demian z Panasem Kobeźnicy rozgwary czynili pod lasem. *Zim.* 128. Pocichu szeptała smutne rozhowory. *Przyb. Ab.* 107. Godziż się czas na próżnym tracić rozgoworze? *Dmoch. Jl.* 2, 119. Nasze rozhowory trwały krótko, i naygrzeczniéy rozchodziliśmy się zawsze. *Pam. Warsz.* 3, 527 *Cstr.* - §. negocyacya, traktowanie z kim, die Unterhandlung. Zabezpieczeni obłudnym Rusinów rozgoworem. *Nar. Hst.* 5, 60. Nieprzyiaciel z codziennych razów mdły i chory Wda się w traktaty, wda rozgwory. *Tward. Misc.* 25. Przybył pod obóz nasz Wezyr na rozhowor. *Oss. Boh.* 1, 475. Tak bywało u starych, że nim w się zawadzą Woyska, czas rozhoworu wzaiem sobie dadzą. *Pot. Pocz.* 569, *Tward. Wł.* 18, *Chrośc. Fars.* 31. - §. krzyk, hałas, gwar, Lärmen. Trąb ani słychać w srogim rozgoworze. *Chrośc. Luk.* 2, 68.

ROZHOWORCA, - y, *m.*, herold, arald, der Herold. Rozhoworce krzyczą o głos do Numy. *Stas. Num.* 2, 240, *les heraults.*

ROZGURTOWAĆ *cz. dk.*, odgurtować, gurt rozpiąć, aufgürten. *Tr.*

ROZHARDZIEĆ *Neutr. dk.*, przehardym się stać, sehr stolz werden; *Rs.* разгордиться; *Ec.* разгордѣться. Podniosło się serce iego, a duch iego mocno rozhardział. *Bud. Dan.* 5, 20.

*ROZHOYNIĆ *cz. dk.*, *Slo.* rozhogugi, rozmnożyć; hoynie rozmnożyć, bis zum Ueberfluß vermehren. Obfitościami opatrzył a rozhoynił stół twóy. *Rey Pst. Mmm* 1. Podług buyności ziemi swoiey rozhoynił a rozmnożył się Izrael w bałwanach. 1 *Leop. Ozea.* 10, 1, obfitował. 3 *Leop.*).

ROZHUK, - u, *m.*, rozhukanie, wielki rozlegaiący się huk, trzask, Getöse, Toben. W nayaroższym rozhuku. *Stat. Num.* 1, 149. ROZHUKAĆ kogo *cz. dk.*, rozbestwić go, einen toben machen. Oryon wiatry zbroił i rozhukał. *Przyb. Milt.* 16. Rozhukać się, wild werden, toben. Dosyć komara na to, aby się wół rozhukał. *Zab.* 5, 154. Rozhukany, Rozhukały, rozbestwiony, wild gemacht, tobend. Naród swawolą rozhukany. *Nar. Hst.* 2, 266. Głoszą, że ta rozhukana dzicz sprzysięgła się przeciw samemu namiestnikowi królewskiemu. *Pam.* 84, 982. Uskramiać rozhukaną i rozpuszczoną młodzież. *Teatr* 49 *b*, 55. Namiętności rozhukałe nieszczęśliwe skutki sprawuią. *Bals. Nied.* 1, 62. Ledwie sapęd rzeki wstrzymał rozhukaney. *Hul. Ow.* 61.

ROZHULAĆ kogo *cz. dk.*, hulaiącym go uczynić, krzykliwie wesołym, einen unbändig lustig machen. Rozhulać się

Digitized by Google

się *Rec.*, unbändig lustig ſeyn, *Rs.* разгулъ wesoliś, trefniś, расгулка przechadzka, расхулка nagana, расхулить, расхуливатъ naganić); *Rs.* разгуливать, разгуливаться, (cf. расхуливаться rozpić się). Królewna wpośrzód zgiełku rozhulanego żołnierſtwa, ledwie znalazła spoczynek. *Niemc. Kr.* 2, 129. Miaſta się rozhulały. *Tward. W. D.* 151. ROZHULTAIĆ kogo *cz. dk.*, hultaiem go uczynić, rozpuścić kogo, einen ganz zügellos machen, liederlich machen. Rozhultaili na Jezusa okrutne żydoſtwo. *Pot. Zac.* 169. Rozhultać się *Rec.*, liederlich werden. Rodzice bezczynnym życiem są pobudką dzieciom do rozhultaienia się. *Mon.* 73, 343. Ot się chłopiec rospiie, rozhultai. *ib.* 71, 111.

ROZJĄĆ, rozjął, *F.* rozeymie, rozeymę *cz. dk.*, Rozeymować *ndk.*, *Bh.* rozemnauti, rozemnu; (*Bh.* rozgimati *contemplari*), *Cro.* razjagmujem, razjagmilszem, *Ross.* разнять, разнимать rozebrać, rozłożyć, zerlegen, aus einander nehmen, zertheilen. Nim dział między synami będzie, maią długi oycowſkie między się na równe części rozjąć, i tak każdy z części swey te długi odłożyć. *Stat. Lit.* 242. Trzeba było dla leży żołnierza na wiele części rozwlec, a tak całe woyſko rozjąć. *Warg. Cez.* 146, rozczłonkować). - Bym go był winnym znalazł, pewniebym był z nim powinnowactwo rozjął. *Warg. Wal.* 261, byłbym się rozbratał, rozbrat uczynił, die Freundſchaft abbrechen, aufgeben. - §. Rozeymować spor, niezgodnych, wadzących się, biiących się, z rozsądzić, rozſtrzygnąć, rozwadzić, *Vd.* obraunati, sraunati, poraunati, popraviti, opraviti, *Rs.* перемирить, einen Streit entſcheiden, Streitende auseinander bringen. Spory i zwady około udziałów między niemi rozeymowali. *Sieb.* 185. Nie śmiał bitwy stoczyć, ale żądał krolów Czeſkiego i Węgierſkiego, aby między niemi rozjęli na zgodę do czasu naznaczonego. *Biel. Sw.* 215 *b.* Niechay Nimfy roseymą ten spór między nami. *Otw. Ow.* 193. Ja rozeymować sporu tego nie będę. *Krom.* 29. Nie trzeba nam wiele o wierze gadać, snadnieby bowiem prawda spór rozſtrzygnęła i rozjęła. *Zrn. Pſ.* 2, 444 *b.* Ociec S. sam tę kontrowersyą rozjął. *Tward. Wł.* 167, *Chel.* 44. Legat od papieża ku rozjęciu tey woyny zesłany. *Herb. Stat.* 718. - §. Rotmiſtrz nie odszedł ztamtąd, aż się ona bitwa rozjęła i dokończyła. *Baz Sk.* 679, rozſtrzygła. - §°. Konrad widział, że oblężenie zamku tego długi czas rozjąć miało. *Krom.* 248, zabrać, wegnehmen. - Rozjęty, Nierozjęty, *ob.* Rozjętny.

ROZJACHAĆ, *ob.* Rozjechać.

ROZJAD, - u, *m.*, rozjuszenie, Ingrimm, großer Grimm und Zorn; *Rg.* ijèd, jedovitos *furor*. Z obu ſtron bitne pułki gwałtownym napadem Okazywały męſtwo z niezgaśnym rozjadem. *Przyb. Milt.* 182. ROZJADAĆ, *ob.* Rozjeść. ROZJADŁY, - a, - e, - dle *adv.*, rozjuszony rozjątrzony, srodze rozgniewany, ergrimmt, erboſt. *Rabiosus*, bardzo gniewliwy, jadowity, rozjadły *Mącz.*, *Rg.* jedovit, razjeedjen *furibundus*. ROZJADOWIĆ kogo *cz. dk.*, rozłościć, (giftig), böſe machen, erzürnen; *Bh.* rozliti; *Vd.* resjesiti, *Rg.* rasjèditi, razjedivati razjedijvam; *Bs.* razjiditi, razjidivati). Rozjadowieni kaci, wszyſtkie nań okrucieńſkie narzędzia obrócili. *Pilch. Sen. list* 2, 285. - Rozjadowić się *recipr. dk.*, srodze rozgniewać się, rozjuszyć się, ſich ſehr erboßen, ergrimmen. Tak gdy się Neptun rozjadowi szumny, Tłukąc aż w niebo mokremi tarany ... *Nar. Dz.* 1, 117, *furoribus inflammari*, rozjadowić się. *Mącz.* Srożéy się ieszcze teraz rozjadowił. *Nar. Tac.* 2, 451.

ROZJAŚNIĆ, *F.* rozjaśni *cz. dk.*, Rozjaśniać *ndk.*, *Sr.* 1. rozjaſnu; *Vd.* resjasniti, gorsjasniti, resbiſtriti, gorsbiſtriti (*ob.* byſtry), reslagati, reskladati; *Cro.* razbisztrújem, razvedrújem, razvedrilszem, razvedriti; *Bs.* razjasiti, rasbiſtriti; *Rg.* rasbiſtriti; (*Ross.* разъясниваемъ wypogadza się); na różne ſtrony objaśnić, bardzo wyjaśnić, ganz leuchtend, licht machen. Niech rozjaśni twarz swoię Pan bóg nad nami. *Kanc. Gd.* 348, er laſſe ſein Angeſicht leuchten über uns. *Luth.*, cf. świeć duszy jego). Wino uwesela serce, rozjaśniaiąc oblicze więcey, niż oliwą. *Bud. Ps.* 104, 15. Rozjaśnić się *recipr.*, ROZJAŚNIEĆ *neutr.*, iasnym się ſtać, hell oder licht werden, leuchten, glänzen; *Vd.* resjasnitise, vedretise; *Rs.* разведриться. Rozjaśniła się ſkóra na twarzy Moyżeszowéy z onych rozmów z bogiem. *Radz. Exod.* 30, 29, cf. rogaty Moyżesz). Jak wiele się wraz z Rzymſkich orłów rozjaśniało, Tak wiele trąb zagrało. *Bard. Luk.* 94.

ROZJĄTRZYĆ, *F.* rozjątrzy *cz. dk.*, Rozjątrzać *ndk.*, *Bh.* rozgitriti, rozhorciti, rozkyſeliti; *Sr.* 1. rozzwobu; *Crn.* reskazhiti, reskâzhem; *Vd.* reshaliti, oshaliti, reserditi; *Cro.* razlyutújem; *Bs.* razijditi, razjidivati, razgljutiti; *Rs.* разгноить, разгнаивать (*ob.* rozgnoić), растравить, растравливать, разварить, разварять, возварить, возварéніе, раздосадовать; *Ec.* распыхать (*ob.* rozpychać). - Rozjątrzyć fizycznie, rozgnoić, robić, żeby się co ropiło, iątrzyło, eitern machen, ſchwären machen. Jad ranę bardziéy rozjątrza, niż goi. *Kras. Ant.* 13. - §. *tr.* rozjątrzyć, rozjuszyć, rozżarzyć, iątrzyć, drażnić, reitzen, erbittern. Zamiaſt, abyś ią więcéy rozjątrzał, słodką poſtacią ułagodzać ią powinieneś. *Teatr* 50, 76. Nie trzeba mu rozjątrzać iego biedy, dość on nieszczęśliwy. *Teatr* 54 *c*, *D* 2.

ROZJAWIAĆ, z Rozdziawiać, Rozdziewiać, Rozdziewić *gu. v.*; *Dudz.* 29. ROZJAWIĆ, *ob.* Wyiawić.

ROZJAZD, - u, *m.*, rozjeżdżanie, *Bh.* rozjezd; *Rs.* разъездъ; das Auseinanderfahren, Auseinanderreiten, Das vonreiten. Wszyſtka szlachta do domu *rozjachała się*; którego *rozjazdu* iéy był początkiem Oſtrowiecki. *Krom.* 620. - §. *Milit.* rozjazd, podjazd, eine Streifpartie. Rozjazdy na hetmana ſtawia, chcąc go żywcem poiąć. *Chroſć. Fars.* 505. Na rozjazdy lekczeyszych ludzi przebrane wybory. *Jabł. Buk. D* 3. - §. 2) Rozjazd, sieć na kuropatwy, płachta, ein Netz für die Rebhühner, (*v.b.* rozjeżdżać sieć); ieżeli ma być pieszo ciągniona, dosyć ieſt 30 łokci długa; dla konnych większa być może. *Kluk Zw.* 2, 346. Myśliwiec wieczorkiem i rano Biegalem wolnie z rozjazdem lub siatką, Chwytaiąc to ryżki, to ſkowronki gładko. *Nar. Dz.* 3, 216. ROZJECHAĆ się, *F.* rozjedzie, rozjadę się *recipr. dk.*, rozjeżdżać się *ndk.*, *Bh.* rozget ſe, rozjezditi ſe, rozgiždeti ſe; *Ross.* разъѣхаться, разѣзжаться, разѣздиться; odjeżdżaiąc różnie rozſtawać się, aus einander fahren, von einander wegfahren, jeder einen andern Weg nehmen, von einander ſcheiden, ſich trennen. Wszyſtka szlachta z rozerwanego seymu do domów rozjachała się. *Krom.* 620. Nazaiutrz niektórzy się z gości rozjechali. *Kras. Pod.* 2, 240. Rozjachać się musieli, i tak iuż tego dnia widzieć się z sobą

Digitized by Google

nie mogli. *Lub. Roz.* 239. - §. rozjeżdżać co *activ.*; jazdą rozbić, rozprzestrzenić, zerfahren, aus einander fahren. Rozjeżdżać sieć u rybaka znaczy, sieć na czołnach rozstawiać, rozkładać. *Mag. Mscr.*, (*ob.* rozjazd), das Streichnetz hin und wieder aufstecken. ROZJECHAŁY, -a, -e, rozstały, rozdzielony, rozproszony, von einander weg geschieden, getrennt, abgesondert. Lubieszowski s ostatkami rozjechałego żołnierza poszedł na odsiecz, *cum reliquiis dissipati exercitus. Krom.* 616. Jarosław na lud Bolesława, chociaż bez sprawy idący i rozjechały, iawnie nacierać nie śmie. *Krom.* 71.

ROZJĘCIE *ob.* Rozjąć.

ROZJĘDRZNIĆ *cz. dok.*, *Rozjędrzniawać *ndk.*, iędrnym uczynić, rozrzeźwić, rozkrzepić, kernig machen, fest machen, feist machen. Kadzenie rayskim drzewem wszystkie duchy w człowieku rozjędrzniawa. *Sien.* 192. Ocet morskiey cebuli ludzie młode a upadłe rozjędrzniawa. *ib.* 628. Gnicie rany iak rosię rznić, a zgniłość wytrawić. *ib.* 390. ROZJĘDRZNIEĆ *neutr dk.*, rozkrzepić się, znowu iędrnym się stać, wieder kernig werden, feist werden. Chrzan nie rad się przyymuie; ale trzeba go piérwéy w chłodnéy wodzie pomoczyć, żeby rozjędrzniał. *Cresc.* 236.

*ROZJĘDYCZYĆ, Roz-indyczyć kogo *cz. dk.*, rozjuszyć iak indyka, einen so toll und böse machen, wie einen Truthahn. Roz-indyczyć się, böse, aufgebracht werden. Klerys, chociaż tak rozjędyczona, Już się doswala ścisnąć za ramiona. *Zab.* 15, 193, rozjątrzona, aufgebracht.

ROZJEDZONY, *ob.* Rozjeść się.

ROZJEM, ROZEYM, -u, *m.*, *Ross.* разъемъ, rozięcie sporu, iednanie, ugoda. *Cn. Th.*, das Schlichten, Beylegen des Streits, der Vertrag. - §. Żeby pretensye te, bez dobycia oręża być mogły zgodnie zaspokoione, *zawieszenie broni* czyli *rozjem* ofiarował. *Nar. Hist.* 2, 110, *ob.* stanie; *Slo.* odklad, přestánj od bogowánj; *Sr.* 1. wotkwad; *Crn.* potih; *Rs.* перемиріе (cf. przymierze); der Waffenstillstand. ROZJEMCA, ROZEYMCA, -y, *m.*, który spór rozeymuie, iednacz, pogodziciel, *ob.* *oberman, der Beyleger eines Streits, der Schiedsrichter; *Sr.* 1. rozsudnik; *Crn.* reslozhnik; *Vd.* odsodnik, reslozhnik, sposnauski mosh, resdvojez; *Rs.* разнимáтель, развѣщникъ, *f.* развѣщица, рѣшúтель. Postanów sędzie i rozeymce, coby sądzili wszystek lud. *Radz. Ezdr.* 7, 25. Ja rozjemcą tego sporu być nie chcę. *Krom.* 60. - §. Czyste dai wiecznéy iasności Nocnych rozjemce ciemności. *Groch. W.* 71, rozpędziciele, Vertreiber, Verjager. *ROZJEMCOW, ROZJEMCOWY, -a, -e, od rozjemcy, Schiedsrichter; *ob.* *obermański. ROZJEMCZY, ROZJEMNY, -a, -e, rozeymowi należący. *Cn. Th.*, den Vertrag, den Waffenstillstand betreffend. - §. 2) Rozjemny, Rozjemność, *ob.* Rozjętny. ROZJEMSTWO, -a, *n.*, moc rozjemcowa, das Schiedsrichteramt. - *tr.* Rozjemstwo prawdy od fałszu. *Zabł. Roz.* 161, rozeznawanie. *ib.* 117, das Unterscheiden, Absondern.

ROZJEŚĆ, rozjadł, *F.* rozje, rozjem *czyn. dok.*, Rozjadać *ndk.*, *Bh.* rozjidati; *Bs.* razjisti; *Crn.* resjędam; *Ross.* разъѣсть, разъѣдать; rozgryzać, rostacsać, bardzo przegryzać, zerfressen, ganz wegfressen. Wrzody złe, ciało rozjadaiące. *Syr.* 261, *Sien.* 86, *et Syr.* 152. - §. *tr.* Rozjeść kogo, rozjadowić, rozjuszyć, mocnym gniewem wzruszyć, heftig erbittern; *Rg.* razjéditi, razjedívati; *Vd.* resjesiti; *Cro.* razjádújem; *Bh.* rozjijtiti. Śmierć towarzysza strasznie Ulissa rozjada, Więc zemstą zapalony na przodek wypada, Krwawym połyska wzrokiem, groźnym ciosem godzi. *Dmoch. Jl.* 106. ROZJEŚĆ się *recipr. dk.*, rozlakomić się iedząc, ins Essen hinein gerathen, recht ins Essen hinein kommen; nicht aufhören können. *Cn. Th.* W Sybarys tak się byli mieszczanie rozjedli a rozpili, że na ostatek i rozumu i siły pozbyli. *Kosz. Lor.* 3 *b.* - §. rozjeść się, rozjątrzyć się; mocno rozgniewać się, *Bs.* razjaditise, razjiditise, razghnivitise; ergrimmen, sehr erbittert werden, giftig seyn auf jemanden. Wnet się okrutnik rozjadł, i w gniewie swym zapalił. *Wiśn.* 517. Jako niedźwiedzica, gdy iey niedźwiedzięta zabiorą, rozje się w lesie, . . . i *Leop.* 2 *Reg.* 17, 8. W Argancie oczy płomieniem pałaią, Rozjadł się iak pies . . . *P. Kch. J.* 141. Rozjadłszy się iak siarka, rzecze: . . . *Pot. Jow.* 146. Tak się rozjadł, że ledwie co nie kazał nas z pałacu wygnać. *Warg. Radz.* 348. Tak się tym rozjadł, iakby go kto szydłem ukłół. *Zab.* 12, 269 *Dudz.* Był on na niego mocno rozjedzonym *Leszcz. H. T.* 377, *Pot. Zac.* 43. *Rabies*, iadowitość, rozjedzenie, szaleństwo. *Mącz.*

ROZJĘTNY, ROZJĘTY, ROZJEMNY, -a, -e, -ie *adv.*, mogący być rozjętym, rozebranym, rozłożonym; rozdzielny, zerlegbar, trennbar; *Sr.* 1. wowoßobnité (cf. odosobnić); *Vd.* resjemliu, resloshliu, resdelitliu; *Rs.* разъёмный. Nawa rozjętna, *solutilis. Cn. Th.* 482. Nierozjętnie, *insolubiliter*, unauflöslich, unzertrennlich. *Groch. W.* 77. O towarzyszki w biedzie nierozjętne. *Bard. Tr.* 186. Wznosi się kurzawa w górę, i nierozjęta pod obłoki wstawa. *Bard. Luk.* 161. Wąż ziemię będzie żarł, trwaiąc w nierozjętéy Z niewiastą waśni. *Odym. Sw. B* 3, nie do pogodzenia, unversöhnlich; *Vd.* obraunatliu, obraunavitliu, s do pogodzenia. ROZJĘTNOŚĆ, ROZJEMNOŚĆ, -ści, *ż.*, sposobność być rozjętym, die Zerlegbarkeit, Trennbarkeit; *Vd.* resjemliveſt, reslozhlivoſt). Filozofiio! przedziwny iakiś, bozkiéy nierozjemności wiesz klębek. *Bardz. Boe.* 105.

ROZJEWIĆ, *ob.* Rozdziewić. ROZJEŻDŻAĆ, *ob.* Rozjechać.

ROZIGRAĆ się *recipr. dk.*, Rozigrawać się *ndk.*, *Rs.* разыграться, разыгрываться, w igrę się zapędzić, ins Spielen und Schäkern kommen; nicht aufhören können zu spielen, zu schäkern. (*Ec.* взыграться z radości podskakiwać, *Rs.* разыграть, разыгрывать grać iaką grę). Rozigrał się by cielę. *Rys. Ad.* 60. Skaczą sarny wesoło rozigrane. *Tward. Wł.* 149. Nic to u naszych, kiedy się rozigraią, ieden drugiemu oczy zalać, kamphuſtem gębę zamazać. *Rey Zw.* 72 *b*, kiedy się rozswywolą). Kiedy się rozigra morze, to okrętowi słudzy wnet do wszystkiego prędcy. *Gor. Wł. Q b*, swywolować). - §. Rozigrawaią się dwa, : we grze się dobiiaią, ostatnie ważą, się hören nicht auf zu spielen; setzen die letzten Kräfte aufs Spiel. *Cn. Th.*

ROZISKRZYĆ *cz. dk.*, rozpalić, tak że się aż iskrzy, funkeln machen, entzünden, daß die Funken sprühen, anzünden, anbrennen. Głównie z ognia porwała, a z ręką ią społem Podniósłszy, roziskrzyła obracaiąc kołem. *A. Kch. W.* 136. Wzrok iego groźliwie pałał roziskrzony. *Przyb. Milt.* 13.

*ROZJUCH, -u, *m.*, rozjuszenie, die Erbitterung, der

Digitized by Google

Grimm. Ow lew z ieżystą grzywą i tygrys z prążkami Groźnym roziuchem w ślepiach błysnęły przed nami. *Przyb. Ab.* 47.

ROZIUCHNO, ROZIULU! *Teatr* 43 *c*, 30 *Wyb.*, *demin. nom. proprii* Róża, Röschen, liebstes Röschen, Jungfer Röschen.

ROZ-JUCZYĆ *cz. dk.*, Rozjuczać *ndk.*, iuki rospakować, *Cro.* rastovorújem; *Ross.* развьючить, развьючивать; den Saumsattel abgürten, von Saumthieren abpacken. Muły rozjuczywszy z podróżnych tłomoków, dość w tak obszernym mieście mieliśmy obroków. *Hor. sat.* 8z.

ROZJURZYĆ *cz. dok.*, Rozjurzać *niedok.*, do iurności pobudzić, rozbeftwić, rozpalić, ganz geil machen, zur Geilheit entflammen. Tam trzymay ſtadnika opodal od klaczy, aż się rozjurzy. *Hipp.* 18. Zamtuzy pełne na przedaży pochopnych do rozjurzenia towarów, *irritamenta luxus. Nar. Tas.* 2, 234. Dzik psy rozpądza, i ſkolących kłem krzywym płaszcz rosjuszony. *Zebr. Ow.* 199, rozjuszony, zjątrzony, rozgniewany). Owczarze powiedzą, że wilk owce porwał, a rozjurzywszy psem owce, szydłem zakłowszy, zjadają. *Haur Ek.* 126.

ROZJUSZYĆ *cz. dk.*, Rozjuszać *ndk.*, w iuchę obrócić, jauchig machen. Trędownika rozjuszonego przyłożyć, wywodzi hemoroidy. *Spicz.* 36, na miazgę ſtłuczonego). – §. rozjuszyć, rozbeftwić, ergrimmt machen; *Bh.* rozhyſeliti, rozhorčiti; *Sr.* 1. rozjwobu (*ob.* rozsłość); *Crn.* reskazhiti, reskáshem; *Vd.* resjesiti, resarditi, arsjesit, resjesati, sjesati, reshaliti, oshaliti; *Cro.* razlyutújem; *Bs.* rasgljutiti, razjiditi, razjidivati, zagnaciti, rasrriditi; *Ru.* разъярить, разъярять, остервенить, раздосадовать. Rozjuszyć się *recipr.*, ergrimmen. Rozjuszony Orland. *Teatr* 55, 79, rozjadły). Comkolwiek uczynił, szaleńſtwo to było; piekielnemi rosjuszony byłem furyami. *Sir. Qu.* 268.

ROZKAIĆ się *recipr. dk.*, Rozkaiać się *ndk.*, *Ru.* разкаяться, раскаиваться; żałować obietnicy danego słowa, ſich etwas gereuen laſſen, ſein Verſprechen bereuen. Przysiągł Jehowa, a nie rozkaie się. *Bud. Ps.* 110, 4. Aby się nie rozkaił lud, gdy uyrzą bitwę, i wrócił się do Micraimu. *Bud. Ez.* 13, 17. Było poſtanowienie między Jadwigą a Wilelmem, warowne zakładem 200000 złotych, ktoby się rozkaiać miał. *Krom.* 407, *ni pactis ſtatum eſſet.* (*Ru.* неразкаянный nie pokutuiący, zatwardziały).

ROZKAPTURAĆ niewiaſtę. *Mat. z Pod. B* 3, rozczepić, iakoby rozczenić, w cudzołoztwo wprowadzić, eine Verheirathete zum Ehebruche verleiten, (cf. dziewczkę zawieść).

ROZKARBOWAĆ *cz. dk.*, rozciąć, rozbić, zerkerben, zerhauen. Okrutnie go siekierami rozkarbowali, rozkarbowawszy do ſtudni wrzucili. *Gwag.* 550.

ROZKĄSIĆ *cz. dk.*, Rozkąsać *ndk.*, *Bh.* rozkausauti, rozkasati; *Sr.* 1. roſkuſaej, roſkuſam, rozkuſam; *Bsn.* raskusnuti, razkuſtati; *Ross.* разкусить, разкусывать; rozgryźć, aufbeißen, zerbeißen. Orzech rozkąsić, niźli w nim smak ucuć, wprzód trzeba. *Zebr. Zw.* 130.

ROZKAZ, - u, *m.*, ROZKAZANIE, - ia, *n.*, rozkazanie komu czego, abo rozkazanie dane od kogo, orędzie, to, co rozkazano. *Cn. Th.*, *Bh. et Slo.* rozkaz; *Sr.* 2. pſchikaſu; *Crn.* ukâza, ukasilu; *Vd.* vkasa, vkasanje, sapovedenje, sapoved (cf. zapowiedź), sapúved, porozhenje, pefelih; *Cro.* zapòved; *Rs. et Ec.* приказъ, указъ, повелѣніе (cf. wola), велѣнїе, заповѣдь, повелительство; der Befehl, das Anbefehlen, Gebieten, das Gebot, nakaz, (*oppos.* zakaz). Słuchaycie, wbiycie w pamięć, ten moy rozkaz drogi. *Tel. Saut.* 60. Nie ten nędzny, który z rozkazu co czyni; ale ów, który poniewolnie czyni. *Pilch. Sen. liſt* 2, 51. ROZKAZAĆ, *P.* rozkaże *cz. dk.*, Rozkazować, rozkazuie *ndk.*, Rozkazywać *frequ.*, *Boh.* rozkazati, rozkazowati; *Slo.* rozkazugi, poručiť (cf. porzucić); *Sr.* 1. rozkazuyu; *Vd.* vkasati, sapovedeti, sapoviedati (cf. zapowiedzieć), sarozhiti, vkashuvati, hishuvati; *Crn.* ukasâti; *Cro.* zapovedati, zapovedalszem, zapovédam; *Sla.* zapoviditi; *Rs.* повелѣть, повелѣвать, повелительствовать, наказать кому, (наказàть, наказывать karać, ukarać; разсказать, разсказывать opowiadać); *Ec.* заповѣдати, заповѣдать, повелѣти, завѣщевать, (*Ec.* сказать, разсказать, приповѣдати przypowiadać); kazać co komu czynić, einem etwas befehlen, anbefehlen, gebieten. Co pan rozkazał, słudzy uczynili. *Pieſ. Kat.* 76. Rozkazywać We Pani wolno, co iéy się podoba, a do mnie należy pełnić iéy wolą. *Teatr* 54, 24, *Sk. Kaz.* 462. Łacniéy iest rozkazać, niż zakazać. *Lub. Roz.* 234. Rozkazał hetman iednéy rocie po więźnie. *Papr. Ryc.* 665, *ellipt. sc.* iść, = wykomenderował ich po więźnie). Bez rozkazania to uczyni. *Cn. Ad.* 21, nie trzeba go wiele namawiać). Posyła do niego z takim rozkazaniem, żeby do niego przyiechał. *Krom.* 577, z takim rozkazem, mit dem Befehle. Dał im Pan te rozkazanie do synów Izraelskich, 3 *Leop. Ex.* 6, 13, to poruczeństwo. 1 *Leop.*, cf. zlecenie). – Rozkazany, *Rs.* указный. Rozkazuiący, *Vd.* vkashezhen, vkasejoshen, sapovedezhen; *Ross.* заповѣдательный. W grammatyce tryb rozkazuiący, *modus imperatiuus*, *Slo.* poručitelni, poručanliwi, poručanliwec. – *absol.* Rozkazuie sobie, iak Chan Tatarski. *Teatr* 9, 41, dokazuie rozkazuiąc, imponuie, herrſcheriſch befehlen, Befehle austheilen. Rozkazuiąc abo pod rozkazaniem, groźno, ostro, surowie. *Cn Th.*, befehlshaberiſch, gebieteriſch. – §. Rozkazować komu, gdzie, = panować, rządzić, herrſchen, gebieten. Nie podobna umieć rozkazywać, kto wprzód nie umie posłusznym być. *Kłok. Turk.* 54. Bolesław w ten czas Śmiały rozkazował. *Groch. W.* 251. Kto źle rozkazuie, niedługo panuie. *Cn. Ad.* 405. Frankom pod czas panowania Krakusa w Polszcze, Pipinus rozkazował. *Krom.* 55 *et* 28, *Sk. Zyw.* 77. Piętnaſtego roku rozkazowania Tyberyussa. *Sekl* 111, *not.* „sprawowania abo rządzenia"). Herrſchaft, Regierung. *Biał. Poſt.* 111. (*Sr.* 1. rozkazwarſtwo dyktatura). Woienne prawo, aby zwycięzca zwyciężonym rozkazował. *Warg. Cez.* 23. Rozkazać sobie. *Skarg. Dz.* 58, władać sobą). W Maydeburgu panny mieszkały, rozkazuiąc i zamkowi onemu i wszyſtkiemu powiatowi tam przyległemu. *Szczerb. Sax.* 220. Rozkazuiący, *Ec.* владычествителень, *ob.* władnący, władzca). – §. Rozkazuię co do kogo, = wskazuię. *Cn. Th.* 926, Aufträge an jemanden geben. Tak do niéy temi słowy rozkazała. *Papr. Kol. P b.* ROZKAZCA, - y, *m.*, rozkazuiący, der Befehlende, Gebietende, der Gebieter; *Sor.* 1. rozkazwar, *f.* rozkazwarka;

Digitized by Google

Crn. ukasnik; *Vd.* vkasavez, sapoviedavéz, sapovednik, *f.* vkasaniza, sapovedniza; *Cro.* zapovednik, *f.* zapovedavka; *Rs.* повѣстмель, *f.* повѣстмельница, (*Ross.* разказщикъ opowiadacz); *Ec.* велитель, властель, владыка (cf. władzca). Oto świadkiem narodom dałem go, sprawcą i roskazcą ludziom. *Bud. Jes.* 55, 4. Roskazca naywyższy. *Smotr. Lam.* 177. *Roskaziciel. *Cn. Th.*, „*durum eſt hoc nomen.*“ *ib.*

ROZKIDAĆ *cz. dk.*, *Rs.* раскидать, разкидывать, rozrzucać, aus einander werfen. (*Rag.* razkinuti, razkidati, razkidujem *lacerare*, *disrumpere*; *Bs.* raskinuti *dilacerare*). Śmierci twéy wkrótce pamiątka zaginie, Czas sam nie długo grób ci ten rozkida. *Chrość. Luk.* 277. ROZKINĄĆ, *F.* rozkinie *cz. idntl.*, Roskiwać *ndk.*, *Ross.* разкинуть, rozchwiewać, wanken machen. Rozkiwać się, rozchwiewać się *recipr.*, wanken werden. Rozkiwał się pochlebstwy temi leniwy umysł. *Nar. Tac.* 3, 64.

ROZKIEŁZNĄĆ, *ob.* Rozchełznąć.

ROZKISNĄĆ *cz. idntl.*, Rozkisać *ndk.*, *Rs.* разкиснуть, разкисать, robić, żeby co przekisło, przekwasić, kwasem rozczynić, gähren machen, in Gährung bringen. - *fig.* Kiedy się piianice zbytnim piciem rozkisają, tedy co poczciwego czynić nie mogą. *W. Poſt. W.* 3, 256. ROZKISIEC *niiak. dk.*, ROZKISIĆ się *recipr.*, kwasem wzburzonym być, *pr. et fig.*, gähren von Säure. Ziemia tłusta od desszczu prawie była rozkisiała. *Biel.* 702. Wzdęły się i rozkisiały wsie, i zrodziły się myszy. *Leop.* 1 *Reg.* 5, 6. - §. Rozkisły, *tr.* leybowaty, rozlazły, leyba. *Gem.* 147, ein dicker, ſchwerfälliger Menſch.

ROZKŁAD, -u, *m.*, rozkładanie, rozłożenie, rozjęcie, rozdzielenie, das Zerlegen, Auseinandernehmen, Zertheilen; (*Crn.* reskłada *expoſitio*); *Vd.* reslog; *Cro.* razlóg; (*Rg.* razlogh, ; rejestr; *Rg* rázklad *propago*, *viviradix*, szczep; *Bs.* raskład, loza raskładna *propago*, raskładnoſt *propagatio*); *Ross.* раскладка; оглавлёнїе; *Ec.* разлóгъ, расположенїе, расчинёнїе, возглавлёнїе. Dekompozycya, rozkład. *N. Pam.* 6, 318. Skład i rozkład sił. *Hub. Mech.* 67. Rozkład chymiczny, *analyſe chimique*, odkrywanie pierwiastków, ciało iakie składaiących. *Mier.* ROZKŁADAĆ, *ob.* Rozłożyć. ROZKŁADNY, -a, -e, do rozkładania, mogący być rozłożonym, zerlegbar. Chaos, ogrom nierozkładny, gruby, *rudis indigeſtaque moles. Zebr. Ow.* 1. Król wszechmocny, okryty iasnością, Z przepaści ciemnéy i nierozkładnego Ogromu, zdał się, z tą świata wielkością Początki składać stworzenia wszelkiego. *Odym. Sw.* 2, *Q* 3. ROZKŁADACZ, -a, *m.*, rozłożyciel, co rozkłada iakie rzeczy, rozporządza. *Wſod.*, *Ec.* расположитель, der Zerleger, Auseinandernehmer.

ROZKLEIĆ, ROZKLIĆ *cz. dk.*, *Cro.* razkelyújem; *Ross.* разклеить; rozlepić, rozwiązać, rozjąć, rozebrać, *pr. et tr.*, von einander leimen, auflösen, trennen. Te rzeczy tym się posilnieyszemi kaią, im się lepiéy połączą z wodą, i w niéy rozkleią. *N. Pam.* 3, 285. Wesele téy nocy rozkléymy, srogą panią w łożnicy na łóżku zabiymy. *Bard. Luk.* 135. Niech niezgodą woyna się domowa rozklii. *Bard. Luk* 79. Wszystko się rozklii. *Bardz. Boe.* 145. *Rozkleiciel, *Cro.* razkelitel.

ROZKLEKTAĆ, ROZKLEKOTAĆ komu głowę *cz. dok.*, zbytnim gawędziarstwem, klekotaniem bolu głowy nabawić, einem durch Schwatzen den Kopf ganz warm machen. Tym lepiéy że poszedł, nie rozklekce Wc Panu głowy. *Teatr* 21 *c*, 49. Ci woźni głowęby Wc Panu rozklekotali. *ib.* 3, 67. Rozklekotać się *recipr.*, rozgadać się klekocąc, *Rs.* раскалякаться, ins Schwatzen recht hinein kommen.

ROZKLEPAĆ *cz. dk.*, Rozklepywać *ndk.*, *Sla.* razklopiti; *Rs.* разклепать, разклепывать, раскалать, раскалачивать; klepiąc rozbiiać, rozszerzać, aus einander klopfen. (*Cro.* razklaplyem, razkleplyem *ſeiungo*). Srebro, iż iest rzecz ciągła, łatwie się rozklepać da. *Sienn.* 258. Miedź Węgierska iest krucha, do rozklepania nie sposobna. *Wyrw. G.* 496. Nogę tę koniowi ołowiem rozklepanym przywinąć. *Haur Sk.* 472. Bryłę żelazną póty kuią, póki całéy nie rozklepią. *Os. Rud.* 300.

ROZKŁÓĆ, Rozkluć *cz. dk.*, Rozkolnąć *idntl.*, roskalać, roskiwać *kontyn.*, koląc rozbić, zerſtechen, zerpicken; *Sr.* 1. roſkłoć, roſkalać, rozkolu, rozkawam; (*Sr.* 2. roſkłoiſch rozszczepać); *Vd.* arsklat, gorſkluvati; *Cro.* razkálam, razkalilszem; (*Rs.* разколоть, раскалывать, раскалевать, расклюю, раскалéвывать. (cf. *Ross.* раскóлъ schisma, odszczepieństwo, раскольникъ odszczepieniec).

ROZKŁÓCIĆ *cz. dk.*, rozmieszać, *Rs.* разболтать, разбалтываю; aus einander miſchen, zerrühren. We dwie części wody trzecią część miodu rozkłócić. *Kąck. Pas.* 3e.

ROZKŁOPOTAĆ *cz. dk.*, Roskłopoce *F.*, kłopotem roztargnąć, kłopotliwie rozerwać kogo, einen mit Grillen ganz confus machen. Dalibóg, tak mam głowę roskłopoconą, że... *Teatr* 10 *b*, 13. Gdyś mi dowodami roskłopotał głowę, Odtąd myśli i zdania przedsiębiorę nowe. *ib.* 43 *b*, 43.

ROZKOCHAĆ się *recipr. dok.*, *roskochawać się *kontyn.*, mocno zakochać się, ſich ſehr verlieben; *Vd.* salubitise, sasiatise; *Rs.* влюбляется, влюбляюсь, влюбчиваюсь. Narcyss tak się bardzo roskochał sam w sobie, że z zbytniéy miłości ku samemu sobie więdnąć począł. *Otw. Ow.* 117 Roskochanie się, *Vd.* saluba, salublenje; *Rs.* влюбчивость. Roskochany *Part.*, ſehr in etwas verliebt; *Sla.* zaljubljen; *Vd.* salublenik, sasiauz; *Ross.* влюблённый, влюбчивый, воздыхатель (cf. wzdychać). Panienki roskochane są lękliwe. *Teatr* 21 *b*, 17. - §. *tr.* Płonki sadzone na zagrodzie roskochały się. *Cresc.* 115, dobrze się przyięły, die Bäumchen kommen gut fort, bekleiben, der Boden ſchlägt ihnen an. Bania wsadzona około sosny, roskochawszy się od częstego deszczu, poczęła się rozrastać. *Ezop.* 49. Kostki rozsadzić w przegrodzie, aby się tam roskochały. *Cresc.* 146. - *Actiue*; Ciepłe dni zboża pięknie roskochały, iż iuż kłosy kwitnęły. *Stryik.* 398, *Gwag* 385, buynemi uczyniły, die warmen Tage machten das Getreide üppig wachſen. - *§. Roskochać się w czym, wielkie upodobanie mieć, delektować się, ſich woran ſehr ergötzen. Póydę a roskocham się obficie w roskoszy, a używać będę lubych rzeczy. 3 *Leop. Ecl.* 2, 1, polubuię sobie w roskoszy. 1 *Leop.*). Jako się pan nasz roskochawa w tym narodzie ludu swoiego. *Rey Pſt. L* 1. - *§. Roskochać się z czego, mocno się ucieszyć, ſich höchlichſt erfreuen. Jakoż się z téy tak wdzięczney nowiny roskochać nie mamy? *Rey Pſt. Zz* 6.

Digitized by Google

ROZKOCZOWAĆ się *recipr. dk.*, obóz rozbić, z obozem rozgościć się, ſich mit dem Lager niederlaſſen, ſich lagern. Widzi niepryiaciół rozkoczowanych na mieyscu zuchwałym. *Chroſć. Luk.* 171. W Ematyi się potym rozkoczował. *ib.* 184.

ROZKOKOSZYĆ się *recipr. dok.*, rozpysznić się, rozdąć się, gar ſtolz und aufgeblaſen werden. Tak się rozkokoszą, że lepszych i zacnieyszych oczyma przenoszą. *Pot. Arg.* 321.

ROZKOŁATAĆ, *F.* rozkołace *cz. dok.*, kołacąc rozbiiać, *Rs.* расколотить, раскалачивать; von einander klopfen, aus einander klopfen, *pr. et tr.* Konie iędy z wozem uciekać, tak iż nie tylko się iabłka rozsuły, ale i wóz się rozkołatał. *Glicz. Wych. J* 1 *b.* Szląsko wewnętrznemi woynami rozkołatane i wyniszczone. *Krom.* 524, rosszarpane, zerriſſen. - Pan móy muzykę lubi, iak mu głowę rozkołacą w mieście, to tu sobie ieździ śpiewać. *Teatr* 1, 73, rozgrzeią, den Kopf warm machen.

*ROZKOLNIK, - a, *m.*, *Rs.* разкольникъ, разкóльщикъ, odszczepieniec, heretyk (*ob.* rozkłóć); w szczególności zaś, iedna pewna sekta w Rossyi rozkolnikami iest nazwana. (*Sr.* 1. rozkolnik roiownik ziele).

ROZKOŁYSAĆ, *F.* rozkołysze *cz. dk.*, roschwiać, rozmachać, *Ross.* расколебать, раскалыхáть, раскачáть, раскачивать; *Ec.* раскáчиваю; in eine wiegende Bewegung bringen, ſchwánken, ſchaukeln machen, hin und her bewegen. Duże iesiony, od wiatru rozkołysane. *Tward. Wł* 231. Dziwnią się trzcinie, od wiatru rozkołysanéy. *Rey Pſt. B* 2. Dzwon rozkołysany uſtanowić trudno. *Mon.* 73, 651. Tryton zpienione rozkołysze morze. *Hul. Ow.* 150. Upadłby był mur, bo rozkołysany Tram wielki raz mu zadawał śmiertelny. *P. Kch. J.* 285. Dał on w podwoie raz nie wytrzymany Rozpuściwszy w nie tram rozkołysany. *ib.* 498. **ROZKOŁYS, - u, *m.*; rozkołysanie, das Schaukeln, die ſchaukelnde Bewegung. Ziemia sama się ważąc w rozkołysie Osiędzie na swym mieyscu, i uſtanowi się. *Przyb. Milt.* 229.

ROZKOMOSIĆ *cz. dk.*, rozbeſtwić, rozjurzyć, rozpuścić, rozhukać, wild machen, ausgelaſſen machen. Twóy pan i panią naszę rozkomosił, i to niewiniątko za nią się zhuka. *Teatr* 10, 19. Jakże ią rozkomosił do kochania. *ib.* 22 *c.* 40. ROZKOMOSIĆ się *recipr.*, rozhukać się, wild werden, ausgelaſſen werden; *Rs.* расчеченишься, расхорохóрится. Koń zhukany w mych sankach tak się rozkomosił, że leciał zemną gdzie chciał. *Teatr* 46 *b*, 26. Póki panowie na głowie takie rogi noszą, Żaden ich król nie ſtrzyma, gdy się rozkomoszą. *Pot. Arg.* 318. Zbyteś się rozkomosił. *Zab.* 10, 101.

ROZKOPAĆ, *F.* rozkopie *cz. dok.*, Roskopywać *ndk. et frequ.*, *Bh.* rozkopati, rozkopawati; *Sr.* 1. roſkopaci, rozſkópam; *Vd.* reskopati, shtihati; *Cro.* raskápam; *Rg.* raskopatti; *Rs.* раскопать, раскапывать; kopiąc rozrzucić, durch Graben aus einander werfen, aus einander graben, zergraben, ſchleifen (z. B. einen Wall). Grob z gruntu rozkopię. *Bard. Tr.* 213. Rozkopywaiąc lasy gwałtowne, pola czynili. *Papr. Ryc.* 118. Ktoby groblo albo ławy rozkopywał, ma być spalon. *Szczerb. Sax.* 177. Rozkopywanie, Rozkopanie, *Rs.* раскóпка. ROZKOPACZ, - a. *m.*, który co rozkopuie, der Schleifer eines Walles, der Aufgräber, Gräber. *Tr.*

ROZKORZENIĆ *cz. dk.*, Rozkorzeniać *ndk.*, korzenic rozszerzyć, rozkrzewić, die Wurzeln verbreiten. Rozkorzenić się *recipr.*, mocno się zakorzenić, rozszerzyć się, *pr. et tr.*, ſeine Wurzeln ſehr verbreiten, ſich ſehr ausbreiten. Rozkorzeniony pień. *Groch. W.* 443. Aby tylko ten ból w ciele dáley się nie rozkorzeniło. *Falib. R.* Marnotractwo dziś szeroko się rozkorzeniło. *ib. A.* 1. Opuszczone nauki, nie wsparte od rządu J panów, przez kogo się miały rozkorzeniać? *Zabł. Zbb. ded.* W zaślepionym człowieku iuż marny grzech rozkorzeni się, a rozwiie gniazdo swoie. *Rey Pſt. Hhh* 6.

ROZKOSIĆ *cz. dk.*, kosząc rozdzielić, aus einander mähen, im Mähen abtheilen, *Rs.* раскосить, раскашивать.

ROZKOSZ, ROSKOSZ, - y, *ż.*, *Bh* rozkoš; *Bs.* raskosca *deliciae*, naslaghjenje, arajdanje; *Rg.* raskoscje, radós, arajdanje, nâslada (cf. słodzić), gooj (cf. gody); (*Rag.* râskoscja, raschoschnos *commodum*); *Dl.* raskoſse, naſsladynye; *Cro.* naszlada, naszladnosst; *Sor.* 1. loſt (*ob.* lusztyk, *Ger.* Luſt), hrabosej (*ob.* radość); *Rs.* роскошь, роскошество; *Eccl.* раскóшество, раскóшность, слáсть, ухóтка, забава, роскошь; (*Etym.* kosztować; niby to: rozkosztowanie się); naywiększy ſtopień uciechy, ukontentowania, der höchſte Grad des Vergnügens, die Wolluſt. Rozumiemy przez roskosz wszelkie ukontentowanie wielkie zkądkolwiek pochodzące. *Cyank. Log.* 59. W tym kraiu maią za pokarm podpłomyki, zaprawy mléko, roskosze ich oliwa. *Boter* 198. Zawżdy lepszéy rozkoszy używa, co sobie w ciepłéy izbie siedzi, a grzanki sobie do piwa kraie, niż ten, co po szelinie biega. *Rey Zw.* 67. Roskosz bolu nabawia; przychodząc smakuie, odchodząc katuie; rozkosz krótka rzecz; nęta do złego; roskoszy się masz wiarować, ieśli cnoty chcesz dochować. *Cn. Ad.* 1000. Roskoszy ſkromno zażyway. *ib.*, słodkości nie dobieray do gorzkości; nie dobieray do dna, nie garścią cukier iedzą). Roskoszą narodu ludzkiego Tytus. *Teatr* 46 *d*, 1, *deliciae generis humani.* Roskoszy mało na świecie, przykrości pełno. *Cn. Ad.* 1000. - Roskosz, roskoszność, ſkłonność do rozkoszowania, cf. lubieżność, cielesność, die Wollüſtigkeit, die Wolluſt; *Rg.* râskoscnos; *Vd.* nasladnoſt, lotroshelnoſt; *Bs.* blindnoſt; *Rs.* сластолюбие; *Ec.* любослáстіе, сладострáстіе, слáсть, плотолюбіе. Roskosz zwyciężyć, wielka iest roskosz. *Sk. Zyw.* 2, 190. ROZKOSZKA, - i, *ż.*, *Wiśn.* 129; ROZKOSZKI *plur.*, *demin.*, Ergötzlichkeiten. Z młodości swéy rozkoszek nie zażywał. *Falib. G.* 3. Wolniéy trochę żył w młodym wieku; bez cielesności wprawdzie, ale przecię nie bez rozkoszek. *Warg. Wal.* 217. Ludzie tym więcéy rozkoszek zażywaią, im więcéy dostatków maią. *Petr. Pol.* 109. Rzecz zła i szkodliwa, dla doczesnych rozkoszek i pożytków, wieczne opuszczać. *Wiśn.* 275. - §. *Personif.* Roskoszki, córki Wenery. *Przyb. Ab.* 138. ROZKOSZNICA, - y, *ż.*, ROZKOSZNICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, rozkosze lubiąca kobieta, eine Wollüſtige, den Vergnügungen Ergebene. (*Rg.* râskoscniza, zberiza, z galerya obrazów). Biada gładkim rozkosznicom, Paniom duszkom upſtrzonym. *Brud. Oſt. E.* 8. Niewiaſta pieszczona i rozkosznica. *W. Deut.* 28, 56. Rozkoszniczka w bezpieczeństwie mieszkaiąca, *Radz. Jes.* 47, 8. ROZKOSZNICZY, - a, - e, delikacki, rozkosznikom służący, Vergnügungs-, Wolluſt-. Rosko-

Digitized by Google

sznicza nauka, *voluptuaria disciplina. Cn. Th.* ROZKOSZNICZY *subst.*, urzędnik od wynaydowania i przyprawy rozkoszy, *voluptuarius, à voluptatibus. Cn. Th., Maitre des plaisirs*, (cf. Rayfura). ROZKOSZNIK, - a, *m.*, ROZKOSZNICZEK, - czka, *m., dem.*, ROZKOSZNIS, - a, *m.*, pieścliwy, delikat, w rozkoszach się kochaiący, *Bh.* rozkoſſnik, rozkoſſniček; *Bs.* bludnik; *Rs.* сластолюбецъ, плотоугодникъ, щаственникъ; *Ec.* плотолюбецъ, любосластецъ; ein Wollüſtling, ein dem Vergnügen Ergebener. Rozkosznik nieczysty. *Sk. Dz.* 379. Niewstydliwi rozkosznicy. *Bals. Niedz.* 1, 130. Cesarsów Rzymskich, zwłaszcza onych rozkosznikow, lekce sobie poważał. *Bud. Ap.* 139. Rozkosznik mądry być nie może; rozkosz przeciwna mądrości. *Cn. Ad.* 466. Pan, abo rozkoszniczek iaki, albo głupi. *Birk. Zbar. C* 4 *b.* Chelidon, ieden z psotliwych rozkosznisiów Kleopatry. *Pilch. Sen. liſt* 2, 430. - §. Rozkosznisiów obowiązkiem było, naydować się przy biesiedzie, dla rozweselenia biesiaduiących. *Pilch. Sen. liſt* 2, 430, *ob.* Rozkoszniczy *subst.*, *maître des plaisirs.* - §. b**) Rozkosznik, *tempe*, mieysce uciesżne, przez które rzeki płyną, wielość ptaków wodnych, i lasy z obu stron z łąkami maiące. *Otw. Ow.* 54, ein irrdiſches Paradies, eine angenehme Gegend. ROZKOSZNY, ROZKOSZLIWY, - a, - e, ROZKOSZNIE, ROZKOSZNO *adv.*, *Bh.* rozkoſſny; *Bs.* raskosjan, bludan (cf. błędny); *Rg.* râskosjan; *Sla.* naslađjiv; *Cro.* naszladen; *Vd.* naslađen, lotroshelen, telogrieshen, resbluden; *Sr.* 1. łojtowne, łojtarſki (*ob.* luszt), hrabośćiwe (cf. radosny); *Rs.* роскошный, плотоугодный, сластолюбивый, сластолюбный, любосластный; *Ec.* сладострастный, раскошный; rozkoszy oddany, uciechy lubiący, wollüſtig, den Vergnügungen ergeben. Epikurowie, ludzie rozkoszni, mieszkanie w cieniu sobie ulubili, a filozofowanie na biesiedzie. *Gor. Sen.* 227. Niech się tym cieszą dusze rozkoszliwe. *Zab.* 14, 120. Rozkoszuie żyć, bonować, labować, dogadzać sobie, rozgardyas stroić. *Cn. Th.* - §*. pieścliwy, delikatny, zärtlich, delikat, zart. Rozkoszny, który wnet i bardzo każdą rzecz czuie, wnet się obrazi, leda co mu wadzi, obraźliwy. *Cn. Th.* Członeczki dziecięcia tak rozkoszne, subtelne, młodziuchne. *Groch. W.* 368. - §. b) *Actiue*; rozkoszny, uciesżny, ukontentowanie wielkie sprawuiący, vergnügend, im höchſten Grade ergötzend. Winna macica rozkoszna gronami. *Kołak. Wiek. B* 3. Przerozkoszne cienie. *Przyb. Ab.* 218. Synaczku drogi, rozkoszna dziecino. *Groch. W.* 332. Rozkoszno pocieszyłeś mię w stworzeniu twoim. *Wrob.* 220. *ROZKOSZOWAĆ kogo *cz. dk.*, urozkoszować *dk.*, (*ob.* rozroskoszować się); rozkosz komu czynić, ucieszyć go, rozkoszy go nabawić, einen im höchſten Grade vergnügen, ergötzen. Anna używała tych rozkoszy, które rozkoszuią duszę. *Bial. Poſt.* 134. Króleſtwo boże, im częściey o nim słyszymy, tym więcey nam się podoba, nas rozkoszuie i uwesela. *Hrbſt. Nauk. L* 3. Co cię piérwéy rozkoszowało w ciele, to cię teraz trapi na umyśle. *W. Poſt. W.* 33. Miłość niewiasty pilnéy będzie rozkoszowała męża swego, i kości iego roztuczy. *Leop. Syr.* 26, 17, ucieszy. *Bibl. Gd*). *Nic więcey nie rozkoszuie, nic bardziéy nie chłodzi, iedno pieniądze mieć. *Glicz. Wych. M* 5. - §. 2) Rozkoszować *med.*, Rozkoszować sobie, *s* Rozkoszować się *rec.*, *Bs.* nasladitise, nausgivatise, nausuritise, arajdatise; (*Rg.* urâskosciti *recreare*); *Dl.* szladitise (cf. słodzić); *Cro.* naszladujem, naszladujemsze; *Ross.* роскошничать, роскошествую, щаствовать; *Ec.* сладострастую, сладостраствовать, сластолюбствовать, раскошествую; zażyć rozkoszy, ucieszyć się wielce, ſich ſehr ergötzen. Bóg ſtworzywszy człowieka, rozkoszował sobie nad nim. *Rey Ap.* 1. Rozkoszuie się Jehowa w boiących się go. *Bud. Ps.* 147, 11. Duch Ś. nie odwodzi od kościelnych zchadzek, i owszem się w nich rozkoszuie. *Bial. Poſt.* 264. Racz to w nas sprawić, w czymbyś się ty z nas uroskoszował. *Kanc. Gd.* 149. Azaż tu sobie nie może uroskoszować stan przełożonych, ieśli się będą zachowywać wedle woli bożéy? *Rey Pſt. Gg* 3. Bardzo się sami między sobą rozkoszuią i z tego wielicżą, rozumieiąc, iż Bóg na nich łaskaw ieſt. *Glicz. Wych. C* 1 *b.* Ziele to zowią pszczelnik, bo bardzo się z nim pszczoły rozkoszuią. *Urzęd.* 206. W niebieſkiéy szczęśliwości będziesz roskoszował na wieki. *W. Poſt. W.* 378. Nie masz nic lepszego człowiekowi z pracy iego, iedno ieść, pić, a rozkoszować sobie. *Radz. Eccl.* 2, 24, bonować, lusztykować, używać). ROZKOSZOWANIE, *s* bonowanie, zażywanie rozkoszy, rozkosz, uciecha, lusztyk, *Rs.* плотоугодіе, höchſtes Vergnügen, höchſter Genuß, Wolluſt. Na ſtole pańſkim nie iedzenie, ale rozkoszowanie. *Dwor. B.* 4. Na rozkoszowaniu dzień przetrwonić. *Pilch. Sen. liſt* 121. Złoto, szarłat i Tarentyńskie rozkoszowania. *Fal. Pt.* 44. Każdy święty na naypięknieyszych rzeczach żądzę swoię i smaku rozkoszowanie umartwił. *Sk. Zyw.* 1, 26. ROZKOSZTOWAĆ się w czym; zasmakować, Geſchmack gewinnen. Jeszcze się nie rozkosztował był dobrze w swoiém szczęściu. *Mon.* 67, 84.

ROZKOWAĆ, *ob.* Rozkuć.

ROŻKOWATY, - a, - e, na kształt różka, (*ob.* różek, róg), wie ein Hörnchen. Na wierzchu ziela tego głąbia wyrasta, iakoby z główki iaka pochwa różkowata. *Syr.* 627. - §*. *Prov.* Moia iak RÓŻKOWA. *Rys. Ad.* 49, *Cn. Ad.* 1337, źle koło mnie, przyparto mię w ciasny kąt, wsadzono w kozi rożek, cf. *Ger.* ins Bockshorn jagen, in die Enge treiben.

*ROZKRĄCIC, *ob.* Rozkręcić.

ROZKRACZYĆ *cz. dok.*, Rozkraczać *ndk.*, (*Etym.* krok); *Bh.* rozkročiti ſe; *Sr.* 1. rozcjećam; *Cro.* razkrechiti, razkrechujem; *Rg.* razkrêciti nogghe, razk êcitise; *Bs.* raskoraciti; *Vd.* arskorazhit); rozczepierzyć nogi, die Beine von einander ſpreitzen. Stać nogi rozkraczywszy darmochlubom przyſłoi. *Erasm. Ob. D.* Postać człowieka, trzymaiącego się pod boki, i rozkraczone nogi maiącego. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 29. Rozkraczać się, n. p. rozkraczywszy się, kraczaiąc się chodzą, *coſſim incedunt. Cn. Th.* 945, breitbeinig einher gehen. Rozkroczenie się, *Rs.* раскарякa. - *similit.* Weź cyrkiel, rozkraczże go, iak rozumiesz. *Grzęp. D.*, rozłoż, otwórz go.

ROZKRAŚĆ, rozkradł, *F.* rozkradnie *cz. dk.*, Rozkradać *ndk.*, *Bh.* rozkrasti; *Ross.* разкрасть, разкрадывать, разметчить, разворовать; kradnąc rozchwycić, verſchiedentlich wegſtehlen, alles nach einander entwenden. Przy ogniu, miasto gaszenia, wszystkie rzeczy ludziom ubogim rozkradną, i większą niźli ogień szkodę uczynią. *Star. Dw.* 74.

ROZKRĘCIĆ *cz. dk.*, Roskręcać *ndk.*, *Bh.* rozkrautiti; *Bs.*

Digitized by Google

r..sukivati; *Cro.* razszukávam; *Rs.* раскрутить, раскручивать, разсучить, разсучивать; odkręcaiąc rozpleść, zerdrehen, aufdrehen, von einander drehen. Robota haftarska w tym iest użytecznieysza od roskręcania złota, iż przywięzuie do siebie attencyą. *Mon.* 72, 653.

ROZKROIĆ, *F.* rozkroi *cz. dk.*, Rozkraiać *ndk.*, Rozkrawać *frequ.*, *Bh.* rozkrogiti, rozkrogowati, rozkrageti, rozkragowati; *Sr.* 1. roskrain, roskrajam; *Cro.* razsalátam); kraiąc przedzielić, von einander schneiden. Kosztowne ptastwa rozkraia, i misternie na czystki płata. *Pilch. Sen. list* 349. - *fig.* Łzy twoie matce serce rozkrawały. *Groch. W.* 363, przenikały boleśnie, zraniły, das Herz schwer verwunden.

ROZKRUSZYĆ, *F.* roskruszy *cz. dk.*, Rozkruszać *niedok.*, *Cro.* raztrupávam; *Rs.* раскрошить, раскрошивать; na odrobiny rozbić, ganz zertrümmern. Głębokość morską wiatrami porusza Neptun; a o skały iéy wały rozkrusza. *Lib. Hor.* 20. Zorana rola zostanie bez bronowania przez zimę; a gdy mróz i śnieg roskruszy ią, tedy się poczyna bronować. *Pam.* 84, 1, 256. W twych ręku życia i méy śmierci losy, Jutro się nędzna popiołem roskruszę. *Pot. Syl.* 44, rozsypię się, rozproszę.

ROZKRWAWIĆ *cz. dk.*, do krwi kogo poranić, *Rg.* raskarváviti; (*Rs.* раскасить, n. p. носъ); einen blutig schlagen, blutig machen. Jaką winę płacą za roskrwawienie, iaką za siną ranę ... *Sax. Porz.* 13. Ozdobo świętych, głowo uwielbiona, Więc ty tak ostrym cierniem roskrwawiona! *Groch. W.* 365. Skrzepłe i sklepiące się rany, na nowo rozkrwawiaią. *Pilch. Sen. list* 2, 398. - *fig.* Boiaźń, wzgarda, zazdrość z miłością srogo serce me rozkrwawia. *Teatr* 52 *d*, 107. Bóg będzie tego nienayrzał, który rozekrwawia czyie serce. *Wrob.* 9. ROZKRWAWIĆ się *recipr.*, blutig werden. Źle zgoiona rozkrwawiła się rana. *Teatr* 45 *c*, 24. **ROZKRWAW, - u, *m.*, roskrwawienie, das Blutigmachen. Z rany płyn nektarowy lał się taki prawie Jaki z duchów niebieskich płynąłby w roskrwawie. *Przyb. Milt.* 187.

ROZKRYĆ *cz. dk.*, Roskrywać *ndk.*, *Boh.* rozkryti; *Ross.* раскрыть, раскрывать; *Ec.* раскрываю; odkryć, aufdecken, enthüllen. Noe pił wino, i upił się, i roskrył się. *Bud. Genes.* 9, 11.

ROZKRZESAĆ *czyn. dok.*, roskrzesze *F.*, krzesząc rozbić; wskrzesić; zerhauen, zerschlagen; aufschlagen, schlagend aufreißen; *Boh.* rozkřesati. (*Cro.* razkrisiti, razkrisujem *decusso*. *Bs.* raskrrištiti, odjeliti *segrego*, raskrrištitise, *e* rozstać się).

ROZKRZEWIĆ *cz. dk.*, Rozkrzewiać *ndk.*, (*Etym.* Kierz); rozkorzenić, rozplemić, rozplodzić, rozszerzyć, rozmnożyć, *pr. et fig.*, fortpflanzen, vermehren, verbreiten. Na rozkrzewioną chorobę ostrego lekarstwa zażywaią. *Fal. F.* 2. ROZKRZEWITY, - a, - e, rozprzestrzeniony, rozrosły, ausgebreitet. Nayrozkrzewitsza złotowierzbina. *Gwag.* 351.

ROZKRZYCZEĆ *cz. dk.*, *Bh.* rozkřičeti; *Rs.* раскричать; różnie wykrzyczeć zerschreyen, verschiedentlich ausschreyen. Roskrzyczeć się, *recipr. dk.*, *Bh.* rozkřičet se; *Rs.* раскричаться; ins Schreyen gerathen. W szloch się roskrzyczy nayłsawszy. *Przyb. Milt.* 355.

ROZKRZYŻOWAĆ, n. p. ręce, *cz. dk.*, rozczepierzyć ręce, die Arme ausstrecken. Matka biedne ręce roskrzyżowała. *J. Kch. Dz.* 8. Upadłą uyrzą, ręce rozkrzyżowane, miecz we krwi zbroczony. *A. Kch. W.* 111, *sparsas manus.*

ROZKSZTAŁCIĆ *cz. dok.*, kształtu pozbawić, entstalten. Rozkształcenie i wybiianie ze stawów konstrukcyy i obrotów mowie przyrodzonych. *Cztr. myśli* 241.

ROZKUĆ *cz. dk.*, Rozkować *ndk.*, *Bh.* rozkutiti; *Rg.* raskovatti; *Rs.* разковать, разковывать; młotem rozbić, zerschmieden, zerhämmern, von einander schlagen. Roskuią miecze swoie na lemiesze. *Leop. Mich.* 4, 5. Czy was Wulkan młotem swoim rozkuł? *Teatr* 17 *b*, 57. Z kruszcu tego poczynili blachy roskowane, na okowanie ołtarza. *Bud. Num.* 16, 38. Roskowane wszystkie Eola chłopięta, miotaią z wód głębi rozpienione bałwany. *Stas. Num.* 2, 102, rozpuszczone; z pętów uwolnione, losgelassen. Rozkowanie, rozkucie, *Rs.* раскóвка.

ROZKUDLIĆ *cz. dk.*, Roskudlać *ndk.*, rozczochrać włosy, die Haare ganz zerzausen; *Bh.* rozkostrbatiti. Roskudławszy włosy Niezgoda łeb wysunie z Stygu pod niebiosy. *Min. Ryt.* 2, 319. Narzekaiąc okrutnie ręce wyciągała, I roskudławszy włosy swe głosem wołała. *Otw. Ow.* 303. Rozkudłana głowa. *Otw. Ow.* 342.

ROZKUGLOWAĆ się *recipr. dok.*, kugluiąc rozigrać się, ins Tändeln und Possenmachen hinein kommen, nicht aufhören können, Possen zu reißen. Patrz ieno ci panowie, gdy się rozkugluią, Jako więc by szermierze sztuki wyprawuią. *Rey Wiz.* 150.

ROZKUPIĆ, *F.* rozkupi *cz. dok.*, Rozkupować *ndk.*, *Boh.* rozkaupiti; *Rs.* раскупить, раскупать; różnie pokupić, wykupić, kupuiąc rozchwycić, alles wegkaufen. Roskupiono co, abo wszystko. *Cn. Th.* Rozkupowanie, Roskupienie, ROZKUP, - u, *m.*, *Rs.* раскýпка, раскупнóе, раскýпъ (cf. rozchwyt), guter Waarenabsatz.

ROZKURCZYĆ *cz. dk.*, *Rs.* раскорчить, раскóрчивать, rozciągnąć, rozprościć, rozpostrzeć, ausrecken, ausstrecken. Niewiasta ta była skurczona, a nie mogła się roskurczyć żadnym obyczaiem; a skoro Jezus na nią włożył rękę, natychmiast rozprościła się. *Bud. Luk.* 13, 11. Uschła królowi ręka, którą na proroka rozciągnął, a nie mógł iéy przykurczyć do siebie; a prosił prorok boga, a rozkurczyła się ręka królewska, i była iak przedtym. *Radz. 1 Reg.* 13, 4. Na niedźwiedzia podług wielkości iego, nie daiąc mu zbytniego rozkurczenia, zbiia się mocno klatka. *Kluk Zw.* 1, 411. Ściśnięcie sznorówką, iest tamą do dostatecznego rozkurczenia serca. *Mon.* 69, 1080. - *fig.* Pogadamy z sobą, dozna, czy mi się rozkurczył ięzyk na wędrówce? *Teatr* 39, 61. - *tr.* rozkurczać, rozprzestrzeniać, rozkrzewiać, rozszerzać, ausbreiten, ausdehnen. Zabiegaymyż, póki się nieprzyiaciel mały ieszcze w sobie, nie rozkurczył. *Tward. Wł.* 179. Bezkarność na sprawiedliwość szturmuie, i nie da iéy się rozkurczyć. *Gor. Wł. H* 2 *b*.

ROZKURZYĆ *cz. dk.*, Roskurzać *ndk.*, *Ross.* раскурить, раскуривать, rozproszyć, w kurz obrócić, zerstieben. Gdy mu się będzie zdać, wszystko to bóg zburzy, Człek obraz iego prochem się rozkurzy. *Chrość. Job.* 129.

ROZKUSIĆ, *F.* roskusi *cz. dk.*, Roskuszać *ndk.*, pokusami zwieść, einen verführen, verleiten. *Tr.*

ROZKWIECIĆ *cz. dk.*, robić, żeby co roskwitło, (od kwiatu), aufblühen machen. (*Rs.* расцвѣтить, расцвѣтать,

Digitized by Google

iasno pomalować, popstrzyć). Ziemia pod niemi wesoła Rozkwieci po łąkach ziola. *Kniaź. P.* 3, 37.

ROZKWILIĆ *cz. dk*, Rozkwilać *ndk.*, rozrzewnić, *Bzn.* rasçvjeliti; *Cro.* raszcvilyújem; zärtlich rühren. Miłosierdzie serce iego rozkwili. *Przyb. Milt.* 341. Ptaszki w krzakach miłosnym rozkwilają pieniem, Lasy wabią odgłosem, ſtrumyki mruczeniem. *Szym. Sw. W.* 2. Rozkwilona dusza iego ledwie się poymuie z radości. *Stas. Num.* 2, 131. Rozkwilić się *recipr.*, Rozkwilić *medium*; rozrzewnionym być, zärtlich gerührt werden. W domu, kiedy dziatki płaczą, nie pytamy się o tym, bo się wnet rozkwilą, i wnet się utulić mogą. *Dambr.* 390. Żegnaiąc go, z affektu się aż rozkwilił. *Tward. Wł.* 173. Rozkwilenie, zachwycenie, Entzücken. Wpada w to słodkie ducha rozkwilenie, w którym choć nie cierpiemy płakać nam miło, *douce melancolie. Stas. Num* 2, 187.

ROZKWITNĄĆ, Rozkwitnąć się *idntl.*, Rozkwitać, Rozkwitać się *ndk.*, Rozkwitawać się *kontyn.*, *Boh.* rozkwisť; *Rs.* расцвѣсти, расцвѣтать; kwitnąc rozwiiać się, aufblühen. Drzewo przez noc się rozkwitło, a nazaiutrz zielone było. *Sk. Żyw.* 1, 233. Drzewa się rozkwitaią w pięknéy zieloności, Dawaiąc wdzięczny owoc ku ludzkiéy żywności. *Rey Zw.* 3. Jako oliwne gałązki rozkwitnie się potomſtwo twoie. *Rey Pſt. Yy* 2. Ładna, gdyby róża rozkwitaiąca. *Teatr* 10 *b*, 39. Rozkwitły, *Bh.* rozkwetlý; *Ec.* разцвѣтóванный, убранъ цвѣтами, расписанъ красками. - §. *fig.* rozmnożyć się. ſich vermehren, zunehmen, ausbreiten. Niechay co daléy w rozum się rozkwita. *Groch. W.* 268. W trzynaſtym wieku poczęła rozkwitać w Prussiech wiara chrześciiańſka. *Nar. Hſt.* 1, 174. Wielkie się złodziéyſtwa teraz między ludźmi rozkwitnęły. *Sk. Kaz.* 351, zagęściły się). Gdy się źle rozkwitawa w rozkosznéy hoyności, Na dobrego przypadną rozliczne trudności. *Rey Wiz.* 127 *b*. - Wiek rozkwitły. *P. Kch. Orl.* 1, 234, doyźrzały, das reife Alter.

ROZKWOKAĆ się *recipr. dk.*, kwocząc rozkrzyczeć się, ins Gackern hinein gerathen, ſich zergackern, *Rg.* rasquòzatise; *ob.* rozgdakać.

ROZLAĆ, *F.* rozleie *cz. dk.*, Rozlewać *ndk.*, *Bh.* rozlíti, rozlíwati; *Slo.* rozlíwati; *Sr.* 1. rozlíwam; *Vd.* resliti, reslijati; *Crn.* isliti; *Cro.* razlévam; *Bs.* razljevati; *Rg.* razlitti, razljeevam, razljêvati; *Russ.* разлить, разливать; rozlewać co, przelewać ze szkodą, vergießen, verſchütten. Mléko rozlane na ziemi. *Teatr* 51 *c*, 52. Co potrawy iakie przyprawne niosą, boią się, by czego nie upuścili abo nie rozlali. *Kosz. Lor.* 4 *b*. Rozlanie, rozlew, Rs разлúвка. - Léy rozléy, z rozgardyasz, piiatyka, Sauferey, Völlerey, Schlemmerey. Nuż o piiatykach, bankietach, léy rozléy, iak prawi tak prawi. *Opal. sat.* 139. Alić dostatki, biesiady, alić léy rozléy, aż wioſki lecą. *Falib. P.* 2. - Rozlewać *absolute*, rozgardyasz ſtroić, ſchlemmen, praſſen. Żeby pachołków mieć za sobą iak naywięcéy, żeby częſtować i rozlewać, iak naybardziéy. *Star. Ref.* 26. - §. Rozlewa rzéka, morze, z wylewa. *Cn. Th.*, überſchwemmen, aus dem Ufer treten. - §. 2) *tr. fig.* rozlewać, rozpuszczać, rozszerzać, rozpościerać, verbreiten, ausbreiten, ergießen. Rozlał a prawie rozsypał bóſtwo swoie, a wolą swą świętą, po wszyſtkim świecie. Rey *Pſt. Xx* 4. Jakiś powab po całéy rozlany twarzy, czyni ią przedziwną. *Teatr* 49 *b*, 20. Rozlewać się *recipr.*, rozpuszczać się, rozchodzić się, rozszerzać się, ſich verbreiten, ergießen. Bądź na przykład Pana, źrzodłem opływaiącym, a na potrzeby braci twoiéy rozlewaiącym się. *Zrn. Pſt.* 2, 554. Rozlałeś się morzem w słowach na exageracyą wyſtępku mego. *Obr.* 41. Siedzieli tam smutni, bo się były nie po mału rozlały na nie złe rzeczy. *Leop.* 1 *Mach.* 2, 30. Woyſka niepryiacielſkie rozlawszy się po Mazowszu, wielkie szkody poczyniły. *Nar. Hſt.* 5, 83. Prawda iego wszędzie się rozlała *Zygr. Gon.* 250.

ROZŁĄCZKA, - i, ż., *Crn.* lozhitva, reslôzhk; *Vd.* lozhitje, lozhenje, reslozhik; *Cro.* razlùka *discrimen*; *Cro.* razluchenje, z rozróżnienie); *Rs.* разлука; rozłączenie, separacya, die Trennung, Abſonderung. Gdy się pokaże krewność, małżonkowie będą rozłączeni; a po takowey rozłącace, wolno im będzie w insze małżeńſtwo oddawać się *Stat. Lit.* 240. ROZŁĄCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, oddzielny, co łatwo może być rozsadzono *separabilis. Męcz.*, trennbar; ROZŁĄCZYSTY, rozłączeniu podległy. *Cn. Th.* 945; *Bh.* rozčitelný; *Slo.* rozlučitelný; *Crn.* lozhitn, reslôzhn; *Vd.* reslozhliv, lozhliv, resjemliv, resdrushliv, resrasen, narasen; *Rg.* razluciv, razluciv, razdrùxni; *Bs.* razluciv, koje se mosge razluciti; *Sr.* 1. rozwójité; *Rs.* разлучный. *Ec.* разлучительный. - 2) *Grammat.* wyraz rozłączny ieſt rzeczownik z przymiotnika zrobiony, czyli przymiot wzięty za rzecz n. p. płodność. *Kpcz. Gr.* 3, 4, (*oppos.* złączny), abſtract. *ROZŁĄCZNOŚĆ, - ści, ż., sposobność być rozłączonym, die Trennbarkeit, *Croat.* razlùchnoszt, *Vd.* reslozhlivoſt, resjemlivoſt; *Rs.* разлучимость. ROZŁĄCZYĆ, *ROZŁĘCZYĆ *cz. dk.*, Rozłączać *ndk.*, *Bh.* rozlaučiti, oblaučiti; *Slo.* rozlučiť, rozlúčugi, rozlúčeni, rozlučówati; *Crn.* lozhiti, lôzhem; *Vd.* reslozhiti, vunslozhiti, lozhiti, arshlozhit, arslezhit, resparati, odparati; *Cro.* lúchim, razluchújem, razluchilszem, razdrusiti, razdrusújem, raztreblyújem; *Dl.* razlucsiti; *Bs.* razluciti; *Rg.* raslûciti, razlucivati, rozdrùxiti; *Sr.* 1. rozwójam; *Rs.* разлучить, разлучать; (*Rs.* различить, различать rozróżnić, различе.тновать różnić się); oddzielić, rozdzielić, abſondern, trennen. Co bóg złączył, człowiek niechay nie rozłącza. *Sekl. Mark.* 10, *Leop. ib.*, *Teatr* 29, 69. Czasu gorącości w gromadzie owcom chodzić paſterz nie ma dopuszczać, ale po trosze ie rozlęczać. *Cresc.* 557. Morze nas rozłącza, nie droga, nie góry, Trocha nas wody, że się nie schodzim, hamuie. *Otw. Ow.* 122. Małżeńſtwo rozłączać się *quoad thorum et mensam*, mimo sądu nie powinni. *A. Zam.* 52, separować, ſich ſcheiden von Tiſch und Bett, ſich ſeparíren. Wyrwiy ſtal ostrą, a duszę mizerną Rozłącz z tym światem ręką miłosierną. *Zimor.* 145. Gdy iuż widział bliskie swe z ciałem rozſtanie, prosił boga, aby w dzień wniebowzięcia N. P. iego rozłączenie było. *Sk. Żyw.* 2 132, rozwiązanie, Auflöſung). ROZŁĄCZYCIEL, ROZŁĄCZNIK, - a, *m.*, który rozłącza, der Abſonderer, Zertheiler, *Vd.* lozhnik, reslozhnik, resbornik, (*Vd. et Crn.* reslozhnik, odsądnik, z rozjemca, polubowy sędzia; *Cro.* razluchitel, *f.* razluchitelicza; *Rg.* razlucitegl, *f.* razlucitegliza; *Rs.* различитель, *Es.* разлучитель. ROZŁĄCZYSTY *ob.* Rozłączny.

ROZ-

Digitized by Google

ROZŁADOWAĆ *cz. dk.*, rozpakować, odładować, **abladen, abpacken**. Rownia nachylona użyteczna iest przy ładowaniu lub rozładowaniu wozów. *Rog. Dos.* 2, 345.

ROZŁAKOMIĆ, ROZŁAKNIĆ kogo na co *cz. dk.*, łakomym go na co uczynić, rozchciwić go, ołkomę mu czynić, **einen wornach lüſtern machen, ſeinen Appetit reitzen** *pr. et tr.*; *Bh.* rozmlſati. Wynaleziono tysiączne zaprawy i przysmaki, któremi obżarſtwo rozłakomiono. *Pilch. Sen. liſt* 3, 190. Cukiernicy, kucharze rozum swóy na dogodzenie i rozłaknienie rozkoszy wysilaią. *ib.* 2, 13. Chciwość tym będzie żarcheyssa, im większych rzeczy nadzieią rozłaknioną będzie. *ib.* 2, 388. Krzyżacy okwitościa zdobyczy rozłakomieni, świeży lud dla dobywania mieysca posyłaią *Krom.* 334. Rozłakomić się na co, **nach etwas hungern, ſich gelüſten laſſen, lüſtern ſeyn.**

ROZŁAMAĆ, ROZŁOMIĆ *cz. dk.*, Rozłamywać *Freq.*, Rozłamuie *Pr.*, *Boh.* **rozlomiti, rozlomowati, rozlamati, rozlamowati**; *Slo.* **rozlomugi**; *Sr.* 1. **roſlamacj, rozwawám**; *Vd.* arslomit; *Cro.* razlamlyújem, razlomilszem; *Bs.* razlomiti, lomiti; *Ross.* разломить, разламывать, разшибить, разшибать, раздавить, раздавливать; na dwoie przełamać, **zerbrechen, entzwey brechen, von einander brechen.** Rozłomienie. *W. Poſt. M.* 274, *Ks.* разшибка, разшибъ. ROZŁAMACZ, - *a, m.*, który rozłamuie, **der Zerbrecher, Entzweybrecher**, *Rg.* razlomitegl.

ROZŁANY *ob.* rozłać.

ROZŁATAĆ się, *ob.* Rozlecieć się.

ROZŁATWIĆ *cz. dk.*, Rozłatwiać *ndk.*, ułatwić, **ein Geſchäft abthun, damit fertig werden, es abmachen** Wynaleziono sposob, iakimby trudność onę rozłatwić. *Krom.* 330.

ROZŁAZIĆ *ob.* Rozleźć. ROZŁAZŁY, ROZŁAZISTY, - *a*, - *e*, niestłoczony, nietęgi, nietrwały. *Cn. Th.*, rozpełzły, *Vd.* resbas-n, **leicht von einander gehend, nicht feſt nicht dauerhaft, aus einander fallend** §. *tr.* człowiek rozłazły, leybowaty, rozkisły, leybs. *Gem.* 140, **ein langſamer, ſchwerfälliger Menſch.** Daley, ruszay, nie bądź rozłazłą. *Teatr* 52 *c*, 27. Płaczek ciołek, rozłazły, mazgaiowaty, niezgrabny *X. Kam.* ROZŁAZISTOŚĆ ROZŁAZŁOŚĆ, - *ści*, *ż.*, nietęgość, **die Unfeſtigkeit, Lockerheit, wenn etwas leicht zerfällt** Rozłazienie, rozrzedzenie rozpuszczenie od wody, rozłazłość, rozmoczki *Cn. Th.* 948. - §. Rozłazłość człowieka, leybowatość, **Schwerfälligkeit.**

*ROZŁĘCZAĆ; *ob.* Rozłączać.

ROZLECIEĆ się *Rec. dk.*, Rozlatać się *ndk.*, *Rs.* разлетѣться, разлетаться, różnie odlecieć, **von einander fliegen, ſich verfliegen.** Rozlatuią się ptacy. *Cn. Th.* 946. Rozleciały, *Bh.* **rozletilỳ**. - *fig* Skoro fortuna przestaie służyć, rozlataią się wszyscy; *deuolant Mącz.* § Rozlatać się, w latanie się rozpuszczać, **ins Fliegen hinein gerathen** Ptaszę, kiedy się iuż bezpiecznieyrozlata Samo wzgórę się wzbiia. *Rey Wiz* 7. - §. *tr.* Rozlecieć się, rozpaść, rozbić się, **zerfallen, von einander fallen, ſich zerſchlagen.** Już się rozlata ta Rzplta, *iam diſſipatur. Mącz.* Ah iak małą chałupkę klecą płoche dzieci, Ktora dziś zbudowana, dziś się i rozleci. *Tol Saut.* 96. Trup, iako proch, po wietrze się rozleciał. *Rey Pſt. Ee* 3 Upuścił zwierciadło, które na tysiąc rozleciało się kawałków. *Niemc. Kr.* 2, 75. Siedząc na tey przeklętey kobyle, rozumiałem, że mi się łeb na dwoie rozleci. *Teatr* 11, 4.

ROZLEGAĆ się *Rec. dk.*, *Bh.* **rozlihati ſe**; *Crn.* **reslęga se**, *Volum. V.*

slega se; *Vd.* se reslega; *Rg.* razljègatise; *Rs.* разлѣчься; rozchodzić się głosem, rozgłosić się, **erſchallen, ſich ſchallend verbreiten.** Sklepienia były podawane tak sztucznie, że co tylko w nich mówiono, rozlegało się wyraźnie w iednym gabinecie, gdzie on się zasadzał, aby przeiął rozmowę. *Pam.* 83, 2, 286. Rzéka szumem tak po wszystkich stronach się rozlega, Aż głos daley niż w kraie sąsiedzkie nabiega. *Otw. Ow.* 33. Płacz się rozlega wszędzie po Kruszwicy, Ta włosy targa, a ta gryzie palce. *Kras. Mysz.* 54. Powszechne pochwały rozlegać się zaczęły po sali. *Teatr* 37, 119. Rozleganie się głosu, *ob.* Rozgłos, cf. Odgłos. Ogólniey: rozlegać się, szérzyć się, rozeyść się, rozszerzać się, rozprzestrzenić się, **ſich verbreiten, ſich ausbreiten.** Ostatni cyrkuł, im daley od środniego innym wspólnego odstępuie punktu, tym większą rozpościera się rozległością; cokolwiek zaś do owego się przyłączy i rozbiegiwać przestaie. *Bardz. Boe.* 137. ROZLEGŁOŚĆ, - *ści*, *ż.*, rozległość, rozciągłość, przestrzeń, **der Raum.** Z każdey odległości osobney formuie się wyobrażenie rozległości. *Cyank. Log.* 32. Każda rozległość *extensio* rozciąga się wzdłuż, wszerz i wgłąb. *Geom.* 2, 1, *Jak. Mat.* 1, 3. Ogromne drzewo zasłania cieniem swoim wielką rozległość *Gaz. Nar.* 1, 108, obszar, **Weitläuftigkeit, weiter Raum.** ROZLEGŁY, - *a*, - *e*, rozległość maiący, rozciągły, **eine Ausdehnung habend, ausgedehnt.** Cokolwiek pod zmysły nasze podpada, wszystko to iest rozległym. *Geom.* 2, 4. - §. rozległy, rozłożysty, rozwlekły, **weitläuftig.** Dobrze rozległa Warszawa. *Zab.* 9, 146.

ROZLEISTY *ob.* Rozlewny.

ROZLENIĆ się *Rec. dk.*, zgnuśnieć, rozleżeć się, **ganz faul und träge werden.** Próżnowaniem się rozlenili. *Bud. Ex.* 5. 8.

ROZLEW, - *u*. *m.*, *Rs.* разливъ, разливка, rozlewanie, rozlanie. **das Ausgießen, Vergießen**; Wylew, **das Uebergießen, Uebertreten, Austreten eines Fluſſes.** Ciężka była przeprawa dla rozlewu rzéki. *Nar. Hſt.* 2, 173. Niespodziany rozlew wielu na ulicach zagarnął. *Nar. Tac.* 3, 98. Na bezdennym morza rozlewie, Ułomna łodka chwieie się. *Nar. Dz.* 2, 197, *Zab.* 13, 236 *Nar.*, na wodney przestrzeni). - Rozlew krwi, **Blutvergießen.** Może iuż bliska godzina do rozlewu krwi oyca moiego. *Teatr* 48. 18. ROZLEWAĆ *ob.* Rozlać ROZLEWACZ, - *a*, *m.*; ROZLEWCA, - *y*, *m.*, który co rozlewa. **der Vergießer.** Cyrus wielki rozlewacz krwi ludzkiey. *Gwag.* 463. Nero krwi ludzkiey rozlewca. *Pot. Zac.* 73, *P. Kch. J.* 217, *Sk. Dz.* 69. ROZLEWACZKA, - *i*, *ż.*, **die Vergießerinn.** Rozlewaczka krwi. *Bud. Ezech.* 16, 38. ROZLEWNY, ROZLEISTY, - *a* - *e*, płynny, mogący być rozlanym. *Tr.*, **flüßig, das ſich ausgießen läßt.** Woda rozleiſta, nie otrzymaiąca się, rozpływaiąca się *Cn. Th.* 851. Szeroko rozlewnych rzék poniki i źrzodła maleńkie. *Pilch. Sen liſt* 313. (*Rs.* разливальный разливный, n. p. разливная ложка łyżka do rozdawania n. p. supy).

ROZLEŻĆ się *Rec. dk.*, Rozlegać się *ndk.*, *Rs.* разлѣзться, разлѣзаться, разползаться, разползаться; łażąc rozchodzić się, **aus einander kriechen.** Rozłażą się raki, mrówki, żaby, żółwie *Cn. Th.* 946. - *fig* Nie wiedzieć, gdzie się rozlężą pieniądze. *Teatr* 16 *b*, 112. Wszystko się ladaiako tu i owdzie rozlazło. *Kosz. Lor.*

Digitized by Google

130. Wielka część podatków między poborcami samemi się rozlezie, a bardzo się mała cząstka panu dostawa. *ib.* 129 *b.* - *tr.* sukno się rozlazi *Ts.*, rozlata się, pada się, drze, **das Tuch reißt, iſt nicht feſt, hält nicht.**

ROZLEŻEĆ się *Rec. dk.*, *Rg.* razlexattise; *Bs.* razlesgjattise, odvecch lesgjatti; *Rs.* разлежаться; rozlenić się, **faul und träge werden, zum Bärenhäuter werden, ins Liegen und Faullenzen hinein kommen.** Młodzi w seraiu maią tyle do czynienia, że się nie maią czasu rozleżeć. *Kłok. Turk.* 56. Tam się każdy rozleży, że czysty wół z niego, Już mu wszystko omierznie, co iest przystoynego. *Rey Wiz.* 28 *b* Maryus czekał, aż się Cymbrowie w rozkoszach rozleżeli i zlenili. *Stryik.* 36. ROZLEŻAŁY, zgnuśniały, **faul, träge, bärenhäuteriſch.** Rozleżały i odwykły pracować. *Otw. Ow.* 573.

ROZLICZNOŚĆ, ści, ż., *Bh.* **rozličnoſt**; *Vd.* mnogoternoſt, drugosortnoſt, reslozhnoſt; *Rg.* râzlicnoa, râzlika, razluka; *Bs.* razlicnóſt, razlika, *discrimen*, *differentia*, (*Bs.* razlika muscka i sgenska, - rodzay męzki i żeński); *Rs.* различность, различїе, многоразличїе, многоразличность, (*Rs.* отличка różnica); rozmaitość, mnogość różnego gatunku, **die Mannigfaltigkeit.** U nas ta rozliczność stroiów nic dobrego nie przyniesie. *Gor. Dw.* 111. Jaka rozliczność grzechów naszych, taką rozliczność pomsty nad sobą widziemy. *Rey Ap.* 31. Aryanie wierzą w iednego boga, ale nie wierzą rozliczności osób. *W. Poſt. Mn.* 265. W rzeczach wolnych nie iest żadna niezgodna, ale piękna rozliczność i rozmaitość drogi, do iednegoż końca wiodący. *Sk. Zyw.* 1, 379. Wprzód niż rozsądek doyrzeie, rozliczność xiąg, szczególną sprawuie mieszaninę obrazów w głowie pozostałych z różnego czytania. *Nag. Cyc. pr.* 8. ROZLICZNY, - a, - e, ROZLICZNIE, *adv.*, *Boh.* **rozličny**; *Slo.* **rozlični**, *Vd.* reslozhen, reslozhliu, mnogotern, mnogofurmaſt, drugosorten, reslishen; *Rg.* razlicjan, razlik, râzlicni *Bs.* razlicjan, razlik, innak; *Sla.* râzlicsiti; *Ross.* различный, многоразличный, (*Rs.* отличїй różny); mnogi w różnych gatunkach, rozmaity, wieloraki, **mannichfaltig, verſchiedents lich.** Apoſtołowie mówili rozliczneml ięzyki w dzień świąteczny. *Bial Poſt.* 12. Balsam gwoździkowy iest nayrozliczniey szey mocy. *Spicz.* 16. ROZLICZYĆ *cz. dk.*, Rozliczać *ndk*, *Slo.* **rozčitugi, gedno po druhém počitugi**; *Rs.* различить, различать, расчислить расчислять; liczyć rozdzielić, **abzählen.** Bóg rozmierzył czasy, i rozliczył wieki. *Bud.* 4 *Ezdr.* 4, 36. Czas żywota pańskiego był rozliczon, przez dni, księżyce i lata. *Bial. Poſt.* 175. Kogut godzinę nocne rozlicza. *Sien.* 290.

ROZLITOWAĆ się *Rec. dk.*, użalić się, **ſich erbarmen.** Serdecznie się rozlitował nad niemi i uzdrowił ich. *Sekl. Mat.* 14.

ROZŁOG, - u, *m.*, *Rg.* râzlogh. ; dowód; cf. rozbiór; *Cro.* razlóg *discretio*, *ratio*; *diaeta*; *Bs.* razlogh *ratio*, *iuſtitia*, *argumentum*, razloghe od broja *calculus*; *Ecc.* разлогъ, расположенїе rozkład, rozłożenie; *Rs.* разлогъ z pochyłość). Rozłog, rozległość mieysca, obszar, przestrzeń, **ein weiter Raum, groſſer Platz, Geräumigkeit, weite Flur.** Zaslaszy mieysce łąkami i rozłogami wdzięcznemi okraszone, począł tam miasto budować. *Stryik.* 84, cf łęg). Rozłogi, podzielone w rozkoszne ogrody, w zielone łąki, żyzne pola. *Mon.* 65, 30, *Krom.* 19. Litwa szerokim rozłogiem pustyń rozrosłych utaiona, bezpiecznie siedziała. *Krom.* 328. Siedziały od Wisły do Dźwiny i daley, w rozłogu siem bliższych morza Baltyckiego różne hordy Sarmackie. *Nar. Hſt.* 4, 143. Wiesz, iaki iest przedział i rozłog gwiazd? *Pilch. Sen. liſt* 2, 10; cf. rozkład). Duch mądrego cały filozofii przestronny rozłog ogarnywa *ib.* 3, 32. Im powszechnieysze będą prace nasze, tym obszernieyszym rozłogiem sława póydzie. *Mon.* 70, 494. - 2) *Botan.* rozłog, *cotyledon*, rodzay rośliny, rośnie na starych murach. *Kluk. Dyk.* 1, 161, **das Nabelkraut, der Venusnabel**; *Cro.* klobuzhecs, *Dl.* bosurak. ROZŁOGOWY, - a, - e, n. p. Korzeń rozłogowy, *r. ſtolonifera*, odrośle z siebie wypuszcza. *Jundz.* 2, 8, **wurzelſproſſend.** - §. od ziela rozłog, n. p. liście rozłogowe, **Nabelkraut.**

ROZŁOM, - u, *m.*, ROZŁOMEK, - mku, *m.*, *Rs.* разломъ, разломка, odłamek, **ein abgebrochnes Stück, ein Bruchſtück.** Za Długosza ledwie iuż drobne szczątki zostały Jadźwingów; a ci rozłomkowie mieli wielkie podobieństwo z Litwinami *Nar. Hſt.* 4, 83. *ROZŁOMIĆ *ob.* Rozłamać. ROZŁOMNY, - a, - e, rozłamany, mogący być rozłamanym, **zerbrochen, zerbrechlich.** Co za taran tam z Etny rzuca szkopuły rozłomne. *Zab.* 15, 20 *Kniaź.*

ROZŁOŚCIĆ; *ob.* Rozłościć.

ROZLOT, - u, *m.*, *Rs.* разлетъ, rozlatanie się, rozlecenie, **das Auseinanderfliegen.** Nieſtatek prędkim znikał rozlotem. *Kniaz. P.* 3; 128; rozsypką). *ROZLOTŁY, - a, - e, na różne strony rozlataiący się, rozpierzchniony, rozpierzchły, **zerſtreut herumfliegend**, *Bh.* **rozletilý.** Długie i czarne iey włosy po nad ramiona rozlotłe. *Stat. Num.* 3, 50. Jeży rumak grzywę rozlotłą. *ib.* 1, 88, *endoyante.*

ROZŁOŻYĆ, *F.* rozłoży *cz. dk.*, Rozkładać *ndk.*, *Bh.* **rozložiti, rozkládati**; *Sr.* 1. **rozložu, rozložim**; *Crn.* reskladam, reslagam, resgânem, resganiti; *Vd.* resloshit, reskladat, reslagati, resdjati, gorresdjati, arshlosit; *Cro.* raslagati, raslásem, raslosilszem; *Rg.* raskláditi; (*Bs.* raskladiti, rasplodjti *propagare*, razlosgiti *colloqui*, *disserere*, *argumentari*; *Sla.* nerázloxit, z besrozumny, cf. rozgarniony); (*Sla.* raszklopiti; *Ross.* разложить. расположить, располагать. раскладъ, раскладывать, развертѣть, развернуть, развертывать; po częściach osobno co kłaść, rozebrawszy różnie kłaść, **zerlegen, theilweiſe aus einander nehmen, vertheilen.** Bóg rozprzątnął i rozłożył na swoich mieyscach żywioły niegdyś zmieszane. *Otw. Ow.* 5. Ty Panie wszystkieś rzeczy pod miarą, pod liczbą i pod wagą rozłożył. 1 *Leop. Sap.* 11, 21, rozrządził. 3 *Leop.*). Po wydrukowaniu arkusza, litery w swe krupki rozłożyć, nazywa się w drukarni, rozbierać pismo. *Mag. Mſk.*, *ob.* rozbiór, rozbiórka). Odpłacenie summy na termina rozłożyliśmy. *Teatr* 19 *b*, 8. Roczne dochody pańskie będą długo trwać, ani się na każdy rok tak prędko rozłożą, ieśli się będą powściągać. *Kosz. Lor.* 109, nie wyczerpną się, nie wydadzą się). Żołnierze rozłożeni po kwaterach. *Teatr* 50 *b*, 30, różnie rozkwaterowani). Wtargnęli Filistynowie, i rozłożyli się po padole. 1 *Leop.* 1 *Pax.* 14, 12, rozbili obóz). Na większy potrzeb więcey męczarskich narzędzi rozkłada. *Pilch. Sen. liſt* 1, 102, wykłada, dobywa). Rozgospodarować się i rozłożyć z drogi. *Xiądz.* 61; rozpakować, rozgościć się, **ſich einrichten, ſeine Sachen in Ordnung ſtellen.** Po

Digitized by Google

wydobyciu z moczydła konopi, rozwięzuią się z pęczków i rozkładaią się na słońcu. *Jak. Art.* 3, 219. Mappy rozkładała po stole. *Teatr* 27, 24, rozwinęła, **aus einander schlagen, aus einander wickeln.** - §. rozłożyć, rozwlec, rozciągnąć, rozszerzyć, **ausbreiten, ausdehnen, ausrecken.** Co w sześciu wierszach mógł zwięźle złożyć, to wolał na dwieście daremnych rozłożyć. *Hor. sat.* 141. Co to za głupstwo, na przyszły wiek się rozkładać. *Pilch. Sen. list* 3, 298. ROZŁOŻYCIEL, *ob.* Rozkładacz. ROZŁOZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, rozległość, **die Ausdehnung, der Raum,** *Ross.* разлóгость. Ostatni cyrkuł, im daléy od średniego punktu odstępuie, tym większą rozpościera się rozłożystością. *Bardz. Bos.* 137. Każde ciało ma pewną rozłożystość, czyli wielkość pewnemi granicami określoną. *Reg. Dośw.* 1, 24. ROZŁOŻYSTY, - a, - e, - o, *adv.*, szeroko rozłożony, rozczepierzony, **weit ausgestreckt, ausgebreitet;** *Bh.* rozsladitý; *Rs* разлóгій, разложистый (2. połogi, pochodzisty), охлáдистый; (*Bs.* roslogit *rectus, aequus, moderatus*; *Sla.* nerásloxit, z nierozumny, *ob.* nierozgarniony). Tytyrze w rozłożystym ty bukowym cieniu, dmiesz w fuiarę; *patula. Nag. Wirg.* 483. Palmy ku niebu pną się rozłożyste. *Leszcz. Cl.* 6. Dąb ów rozłożysty przewyższa wszystkie drzewa. *Jabł. Tel.* 4, *Bard. Luk.* 45, *Teatr* 54 *c*, *A* 2. Gałęzie rozłożyste, *diuaricati*, tak są na pniu osadzone, iż z góry kąt rozwarty, z dołu nieco ostry formuią. *Jundz.* 2, 11. Pawi ogon rozłożysty. *Ustrz. Klaud.* 28; rozkładaiący się, rozsuwaiący się). Suknie rozłożyste. *Mon.* 65, 569, buchaste). Pospolicie słabi są na duszy, których rozłożystym barkom i plecom wydziwić się nie możemy. *Pilch. Sen. list* 2, 306, cf. sążeniści)

ROZLUDNIĆ, *cz. dk.*, w ludność rozmnożyć, **besser bevölkern.** Rozludnienie kraiu zawisło między innemi przyczynami od dobrego wychowania dzieci. *Pir. Pow.* 65. Niewola tamuie pracowitość, urodzaie i rozludnienie narodu. *Przeźr.* 12, *et* 216.

ROZŁUP, - u, *m.*, rozszczep, rospadlina, **die Spalte.** Otwarły się w przyiemnym rozłupie. *Przyb. Milt.* 225. 2) rozchwycenie, rabowanie, **das Plündern, Wegraffen.** Chcą zbliżyć naszę flottę, żeby razem napadli na iey rozłup z ogniem i z żelazem. *Przyb. Luz.* 258. - 2) *Boran.* rozłup, ziele, *ob.* Łomikamień. ROZŁUPIĆ, *F.* rozłupi *cz. dk.*, Rozłupać *ndk.*, Rozłupuie *Pr*, *Rg* rasłûpiti, *Ross.* разлопнуть, разлопать, раскалупать, раскалупывать; *Bh.* rozlaufnauti, rozlorzepiti; łupinę rozbić, rozgryźć, **eine Nußschale ꝛc. aufspalten, aufmachen, aufbeißen.** Nadobnyć będzie kasztan albo orzech Włoski, A kiedy go rozłupiesz, ali w nim ni troszki. *Rey Wiz.* 91. - §. Rozłupać, z rozszczepać, **aufspalten, zerspalten.** Luzytańcy z potężnym ramieniem rycerze, Rozłupuią szyszaki, płatają pancerze. *Przyb. Luz.* 83. Klin naywiększą moc ma w rozparciu, w rozdzieleniu i rozłupaniu drzewa. *Chmiel.* 2, 225.

ROZMACHAĆ *cz. dk.*, *Ross.* размахать, размахивать, раскачáть, раскачивать, размахáть, rozkolysać, rozchwiać, **in die Schwinge bringen, schwänken.** Dość mu było rozmachać ramię z mieczem, a strach równie w rycerzach serca trwożył. *Przyb. Luz.*, 238. Prędzey się ia wydźwignę, im żywiey bieg rozmachasz. *Zab.* 13, 257.

Twóy ięzyk świegotliwy za bardzo się rozmachał. *Teatr* 2 *b.* 25. Każdy z osobna żołnierz, gdy był rozmachanem, Choć wodzony, zdawał się być pierwszym hetmanem. *Przyb. Milt.* 183. Rozmachanie, Rozmachnienie, *Rs.* размáхъ, (*Rs.* размáшистый nierówny, nieczytelny).

ROZMĄCIĆ, *ROZMĘCIĆ *cz. dk.*, rozpuścić w wodzie, *Rg.* razmûtit, **in Wasser auflösen, einrühren.** Proch rozmęć w trzech uncyach wódki. *Sien.* 540. - §. Rozmącić wodę, z mętną uczynić, **Wasser trübe machen.** Z wody rozmąconéy ziemie opadały. *Kluk. Kop.* 1, 22. ROZMĄCICIEL, - a, *m.*, który rozmąca, **der Einrührer, Auflöser,** *Rg.* razmutitegl; *f.* razmutiteglisa.

ROZMACZAĆ *ob.* Rozmoczyć. w ROZMACZKI iaie, iaie miękkie, które razem abo dwiema wyłknąć można, *ovum sorbile. Mącz.*, *Wlod.*, **weiche Eier**; cf. rozmoczki); *Sla.* jaja na umàk. (*Rs.* размазня rzadka kasza).

ROZMAGAĆ się *ob.* Rozmoc się.

ROZMAITOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Etym.* imać, iąć), rozliczność, odmienna mnogość, **die Mannigfaltigkeit;** *Vd.* mnogoternost, drugosortnost, reslozhnost, velikushnost; *Rs.* многоразличность, многоразличïе. Rozmaitość słodzi rzeczy. *Cn. Ad.* 766; *cf.* przeplatać miley). - *§. Rozmaitość była między Łacińskim a Greckim narodem. *Smotr. Nap.* 71, różność, *ib.*, **Unterschied.** ROZMAITY, - a, - e, ROZMAICIE *adv.*, odmiennie liczny, rozliczny, **verschiedentlich, mannigfaltig;** *Slo.* razmagiti, rozmanitý; *Sr.* 1. mnohowoschnowé; *Vd.* mnogotern, drugosorten, reslozhen, reslizhen, velikushen, *Rs.* многоразличный; *Ec.* разсохáтый, ab рознь раздѣленный. Tam było się bardzo wiele ludu rozmaitego naszło. *Baz. Sk.* 185. Gdy na te cudowne patrzę widowiska, Tysiąc myśli rozmaitych w móy umysł się wciska. *Chod. Gesn.* 35. Podział rozmaity i niewyłożny zły iest. *Petr. Ek.* 50, nieiednostayny.

ROZMAMAĆ *cz. dk.*, obnażyć piersi, iak mamka, gdy daie ssać dziecku, **die Brust entblößen, wie eine Säugamme.** Jażem się śmiał w tak nieprzyzwoitych sukniach, tak rozmamany w oczach iego stawić! *Teatr* 30, 18.

ROZMARNOWAĆ *cz. dk.*, roztrwonić, *Sr.* 1. roswadaci; *Crn.* safajdràm. *Vd.* safrashati, sanemarati, sapraviti, sadegati; *Rs.* расточить, расточать, (cf. roztoczyć), промытáрить, размытáрить; verschwenden, durchbringen. Kaligula tak cały skarb rozmarnował, że nie miał potym co na kuchnią wydawać. *Star. Ref.* 74.

ROZMARSZCZYĆ *cz. dk.*, Rozmarszczać *ndk.*, *Bs.* razmrisiti; *Rg.* razmarsitti; (*Rg.* razmarsiv *explicabilis*); *Ross.* разморщить, разморщивать, расправить, расправлять, (cf. rozprawić), разгладить, разглаживать, разложить разлагать; z zmarszczki rozfałdować, wygładzić, entrunzeln, entfalten. Rozmarszczyć czoło czasem nie zawadzi. *Mon.* 65. 93.

ROZMARYN, - u, *m.*, *rosmarinus Linn.*, **der Rosmarin;** *Bh* rozmarin; *Sr.* 1. roßmarin; *Crn.* roshmarin, (*Crn.* roshmarin sem se *adhlandiri*: *Vd.* roshmarin; *Cro.* rosmarin; *Bs.* rosmarin, rusmarin; *Rg.* rúsmarin; *Sla.* rozmarin: *Rs.* розмаринъ; ziele na podobieństwo drzewka, zawsze zielone. *Cresc.* 268; kocha się w ciepłych kraiach, zwłaszcza przy morzu; przeto z łac. wykłada się iakoby róża morska. *ib.*, *Kluk. Rosl.* 1, 28a. Dawna przypowieść,

Digitized by Google

iak od ludzi słyszym, Że i rozmaryn zły z złym towarzyszem. *Zab.* 12, 307. - §. Rozmaryn polny, dziki, Czeski bagno świnie, rozmarynek, szmer, podobny do rozmarynu ogrodowego. *Syr.* 171, *Kluk. Dyk.* 1, 35, Mutterkraut, Poß. ROZMARYNOWY, - a, - e, Roßmarin-, *Rs.* розмаринный.

ROZMARŻNĄĆ, rozmarźlo *neutr. idntl.*, *Bs.* rozmerznutise, rozmrznutise; *Bh.* rozmrznauti, odtaieć, aufthauen, aufgehen. Rozmarźnie ziemia, puszcza. *Cn. Th.*

ROZMARZYĆ *cz. dk.*, mocno odurzyć, dumm und träumerisch machen, den Kopf einnehmen, betäuben; cf. *Bh.* rozmarlý gnuśny, rozmarlost gnuśność, cf. *Ross.* размарать, размарывать wymazać, zamazać). Trudno iest zapiłego człowieka, gdy go piwo albo wino rozeydzie a rozmarzy, trzeźwić. *Glicz. Wych. J* 5 *b.* Rozmarzył chmielny trunek ukrainnego Spartaka, że i Rzymowi groził. *Psalmod.* 41. Uderzył na nieprzyiacioły snem i piiaństwem rozmarzonych. *Krom.* 39 *et* 335. Leży sobie Bachem rozmarzony. *Anakr.* 58, *Zab.* 12, 309, *Hul. Ow.* 252.

ROZMAWIAĆ; *ob.* Rozmówić.

ROZMAZAĆ *cz. dk.*, *Bh.* rozmazati, rozmazowati; *Sr.* 1. rosmażu, rosmażem, rosmazam; *Bosn.* rązmazati *(perungo,* 2. *effemino*, *Slo.* rozmazaný *delicatus)*; *Cro.* razmasújem; *Rs.* размазать, размазывать, mażąc rozcierać, ausreiben, anders schmieren. ROZMAZISTY, - a, - e, co się rozmazać daie, schmierig, zum Zerschmieren. *Tr.*

*ROZMĘCIĆ *ob.* Rozmącić. ROZMĘT, - u, *m.*, sposób czynienia żelaza miękkim, aby się nie łamało. *Włod., ferrum molle et flexile, quo cultri, gladii temperantur, ne fragiles fiant. Cn. Th.*, weiches Eisen, das spröde geschmeidiger zu machen.

ROZMELANCHOLIZOWAĆ się *recipr. dk.*; zapędzić się w melancholiią, ins Melancholisiren gerathen. Długom się w myślach zanurzony rozmelancholizował. *Mon.* 71, 249.

ROZMIĄĆ *cz. idntl.*, miąc rozgnieść, zerknittern, *Ross.* размять, разомну, размиваю.

*ROZMIANY, n. p. *nierozmiana mowa, *Zebr. Ow.* 1, 47, nierozumiana, niezrozumiała, *ob.* Rozumieć.

ROZMIAR, - u, *m.*, *Vd.* resmir; *Cro.* razmerenye; *Hg.* megmérés; (*Rg.* razmjèrje, s proporcya, pomiar; *Rg.* razmjerni, s pomierny *congruus*); *Rs.* размѣръ, rozmierzanie, wymierzenie, das Abmessen, Ausmessen. (*Rs.* размѣрность, соразмѣрность pomierność, proporcyonalność, размѣрный, соразмѣрный pomierny, stosowny. Rozmiary woienne. *Eśk.* 12. Z odprawionych rozmiarów karta całego kraiu się układa. *Eśk.* 311. - §. rozmiar, statek, konew, garniec, miara. *Cn. Th.*, ein Maß, Trinkmaß. - § rozmiar, pomierność, proporcya, das Verhältniß Mali ludzie mogą być wdzięczni, przystoyny maiąc rozmiar członków. *Petr. Et.* 326. - *§. Ciało Chrystusowe w sakramencie iest bez rozmiaru, *sine quantitate. Zygr. Ep.* 82. - 2) Rozmiar *herb*, tryanguły trzy, na wierzchu krzyż, w hełmie pięć piór pawich. *Kurop.* 3, 45, ein Wappen. ROZMIARKOWAĆ *cz. dk.*, wymiarkowawszy rozsądzić, entscheiden, bestimmen. Posłał król do Spisa dla rozmiarkowania granic z Węgrami, *ad regundos fines cum Ungaris. Krom.* Niepiérwéy dom swóy i całe obeyście swoie ustanawiać ma, aż obrachuie się pilno z dochodami, czyli te na całe tak rozmiarkowane obeyście wystarczyć mu mogą. *Mon.* 67, 452.

*ROZMIE, Rozumie, *ob.* Rozumieć.

ROZMIEŚĆ, rozmiotł, *F.* rozmiece *cz. dk.*, Rozmiatać *ndk.*, *Bh.* rozmetati, rozmecy, rozpremitati; *Sr.* 1. rozmetam, rozczistam; *Bs.* razmechjati, razmetnuti; *Rg.* razmetnuti, razmetatti; *Cro.* razmetati, razmétchem; *Ec.* размéтаю, размéщу; *Rs.* размести, rozrzucać, von einander werfen. Kazali im, aby domy one rozmiotali. *Kosz. Cyc.* 203. Budowanie folwarkowe dla téy przyczyny rozburzone i rozmiotane być nie ma. *Szczerb. Sax.* 160. Drogi wybite wyrównywali, pagórki rozmiatywali, i przechody na prost działali. *Jer. Zbr.* 57. Rozmiatywaią góry, burzą mury. 1 *Leop.* 3 *Ezdr.* 4, 4, rozmiataią. 3 *Leop.*). Chcieli go rozsiekać, i iak złego w lesie po sztuce rozmietać. *Papr. Kot. Q.* 4 *b.* Wystrzały się z narzędzi woiennych rozmiotły. *Przyb. Luz.* 224. Jak dym, gdy go wicher porwie i rozmiecie, zginął zdrayca. *Teatr* 45, 65 *Hyb.* Jagiełło kazał ogień, który Litwa za święty mieli, zgasić i rozmiatać. *Stryik.* 445. Do rozmiecenia, *rozmiotny, *Rs.* разметный. Dąb wierzchołkiem pysznym obłoki rozmiata. *Kniaź. Poez.* 2, 95. Czas czynić Jehowo, rozmiotali zakon twóy. *Bud. Ps.* 119, 126. - *§. Ptasznik, chcąc gołębia ułowić, rozmiatał nań siatki nauką swoią, *Ezop.* 36, rozmaicie rozstawiał, rozwieszał). - §. *Stomachor* gniewam, rozmiatam się, niecierpliwy iestem. *Mącz. Stomachosus* łatwie się rozmiece od gniewu, niecierpliwy. *Mącz. Egone debacchatus sum in te, an tu in me*, Jzalim się ia na cię rozmiotał, czyli ty na mnie? *Mącz.* - 2) rozmieść, rozmiatać miotłą, zmiataiąc rozrzucać, zerfegen, *Bh.* rozmesti, *Rs.* размести. Rozmiotę, com zmiotł. *Cn. Th.* 947.

ROZMIĘKCZYĆ *cz. dk.*, Rozmiękczywać *czst.*, miękkością przeiąć, zerweichen, durchweichen; (*Boh.* rozmačkati, rozmačkati, s rozgnieść); *Cro.* razmekchávam; *Rs.* размягчить, размягчать, размягчивать, *Ec.* размягчáть. Dla wrzodów w gardle sypkość przypada, bo wilgotności z nich pochodzące rozmiękczywaią części one głosowi służące. *Sax. Pr.* 98. ROZMIĘKNĄĆ *Neutr. idntl.*, Rozmiękać *ndk.*, *Bh.* rozmeknauti, rozmekati, *Rs.* размякнуть, *Ec.* размякáю, wilgocią przenikniony miękkim się stać, ganz weich werden, erweichen. Świeżą grunt żyzny wilgocią rozmięka. *Kniaź. P.* 1, 151. Krzyczą zwycięzcy, smutnie wyią zwyciężeni, Ziemia płynie od krwawych rozmiękłu strumieni. *Dmoch. Jl* 104.

ROZMIENIĆ *cz. dk.*, Rozmieniać *ndk.*, *Cro.* razmenyam, *Bs.* razminiti, prominiti, *Ross.* размѣнить, размѣнять, размѣнивать, zamienić, umwechseln, verwechseln, einwechseln. Wszystko złoto mam w samych imperyałach; a nayciężey tylko rozmieniać, to nie wiedzieć, gdzie rozléżą się pieniądze. *Teatr* 16 *b*, 112 Rozmienienie, *rozmiana, (*Ross.* размѣнная, s list zamienny, Tauschbrief). Do rozmienienia, *Bs.* razmigniv, sctose mosge razminiti). Rozmieniacz, *Bs.* razminilać, koji razmiguiva pjenese, *Cro.* razmenitel.

ROZMIERCA, - y, *m.*, ROZMIERZACZ, - a, *m.*, rozmierzaiący co, *Vd.* resmernik, *Cro.* raskotaritel, der Ausmesser, Abmesser. Spólną przedtym ziemię, rozmierca granicami poznaczył długiemi. *Otw. Ow.* 11. O rozmierzaczach ziemi. 1 *Leop. Hier.* 6. ROZMIERZYĆ *cz. dk.*, Rozmierzać *ndk.*, *Bh.* rozmeriti, rozmerowati; *Sr.* 1. rozmeřam, rosmiriu, rosmirim; *Rg.* razmjerriti; *Vd.* resme-

Digitized by Google

riti; *Cro.* razmeriti, razmerjam, razmerújem, razkotarújem; *Hg.* megmérem; *Rs.* размѣрить, размѣрять, размѣривать, размеживать, размеживывать; pomierzyć, wymierzyć ausmeſſen, abmeſſen. Każdy znaydzie, umie kto rozmierzyć chwile, Czas do poważnych zabaw, czas do krotofile. *Min. Ryt.* 3, 349. Nie śmiemy się przyrównać do niektórych, co się sami zalecaią; ale my siebie sami w sobie rozmierzaiąc, przyrównawamy się sami sobie. 1 *Leop.* 2 *Kor.* 10, 12. Rozmierzanie, wymierzenie, das Ausmeſſen. – §. rozmiar, rozmierność, rozciągłość, die Ausdehnung. Bóg nie ma rozmierzenia, ani wielkości. *Kat. Gd.* 65.

*ROZMIERZWIĆ *cz. dk.*, mierzwiąc rozproszyć, malmend zerſtieben, zermalmen; *Sr.* 1. rozmêrwu; *Bs.* razmerviti, razmrriviti; *Cro.* razmervlyújem.

ROZMIESZAĆ *cz. dk.*, *Sr.* 1. roſmiſchu, roſmiſcham; *Rag.* izmjeſcjati; *Rs.* размѣшать размѣшивать, размѣшивать, разбалтывать, разбалтываю, rozmącić mieszaiąc, einrühren, zerrühren, vermiſchen. Placek chleba oliwą rozmieszanego. *Bud. Ex.* 29, 23. Ług gdy ochłodnie, z rybią rozmieszać żółcią, i tam gdzie są pchły kropić. *Haur. Ek.* 113. (*Bh.* rozmiſſta, zniszczenie).

ROZMIŁOWAĆ się *kogo, w kim; *Rec. dk.*, rozkochać się w kim, ſich in einen ſehr verlieben. Salomon rozmiłował się niewiast cudzego rodu mnogich. *W.* 3 *Reg.* 9, 1. Dawid rozmiłował się drugiéy córki Saulowéy. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 20. Nasz ięzyk Polski rychłoby urósł, gdybyśmy się go rozmiłowali. *Gor Dw.* Król się Olimpii rozmiłował. *P. Kch. Orl.* 1, 322. Rozmiłowała się bardzo urodziwego młodzieńca. *Sk. Dz.* 1009. Korydon się w Alexie pasterz rozmiłował. *Nag. Wirg.* 488, *ardebat.* – *Absol.* rozmiłować się, rozkochać się, palać miłością, verliebt ſeyn; ſich verlieben. Maie kiedy która kobieta odważy się kochać, to szalenie się rozmiłuie. *Teatr* 28, 43. Serce rozmiłowane poświęca wszystko swoiey miłości. *Stas. Num.* 2, 65. – §. Oby się go Pan Bóg rozmiłował; by się bóg nad nim zmiłował. *Cn. Ad.* 1069, *de improbis vel extreme miseris moribundis.* daß ſich unſer Herr Gott ſeiner erbarme.

ROZMINĄĆ się z kim *Rec. idntl.* Rozmiiać się *ndk.*, różną drogą idąc ominąć kogo, einen verfehlen, nicht auf ihn treffen, nicht mit ihm zuſammen treffen. Biegnę co prędzéy, aby się z nim nie rozminąć. *Teatr* 24 *c*, 99. Myśli ich się zgadzaią, o czas tylko rozminęły się. *Teatr* 35 *d*, 15. Szczęście, gdy komu w miłości sprzyia, z tym się czełokwiek we grze rozmiia. *Teatr* 48 *b*, 42.

ROZMIOTAĆ *ob.* Rozmieść. ROZMIOT, – u, *m.*, rozrzut, rozrzucenie, rozproszenie, das Auseinanderwerfen, Zerſtreuen. Połóżże na drugiey stronie przeciwko Galliuszowi szczodremu, skrzynie z klótkami, na wszelkie prośby głuche, nie osądzisz, że iego rozmiot poniekąd iest lepszy, niżeli ta straż? *Warg. Wal.* 144.

ROZMLĘĆ *cz. dk.*, rozmielać *ndk.*, mieląc rozetrzeć, zermahlen, *Bh.* rozemliti, rozemlel, rozemeli, *Rs.* размолоть, размалывать.

ROZMŁÓCIĆ *cz. dk.*, rozmłacać *ndk.*, młócąc rozbić, zerdreſchen, *Rs.* размолотить.

ROZMŁODZIĆ *cz. dk.*, Rozmładzać *ndk.*, zupełnie odmłodzić, verjüngen, wieder jung machen. Uczył ich, w którą ziemię latorośl i iako ią wsadzać, W iakiey winną macicę dziedzinie rozmładzać. *Gaw. Siel.* 362.

ROZMNOŻYĆ *cz. dk.*, Rozmnażać *ndk.*, *Bh.* rozmnoziti, rozmnoživati; *Slo.* rozmnožiugi, rozhognugi; *Sr.* 1. womnohoſcjam; *Ross.* размножить, размножать, пріусугубить, пріусугублять; *Ec.* многоусугубити, разблажити, разблажаю; licznieyszym uczynić, rozwielicznić, mnogości przyczynić, vermehren, vervielfältigen. Stworzenie iest z niczegoś; rodzenie, gdy się iedna rzecz z drugiey wypuszcza; rozmnożenie, gdy taż iedna rzecz się sama rozszerza i mnoży. *Sk. Kaz.* 317. Rozmnożyć się, *Ec.* разбомбити. Rozmnażanie się, die Vermehrung, ziarn niektórych roślin, iest niewypowiedzianie wielkie. *Bot.* 138. Abrahama bóg obiecał rozmnożyć, i uczynić go oycem wielu narodów. *Sk. Kaz.* 508. Każde dziecię nie zaraz mówi, iedno za rozmnożeniem lat; bóg przystoynie z rozmnażaniem lat rozmnażanie mądrości przyłączył. *Biał. Poſt.* 137. Dzieciątko rosło a rozmnażało się. *Rey Pſt. D d d* 4. Im daléy, tym się więcéy rozmnażał w nauce swoiey. *Zrn. Pſt.* 3, 551. – *Arithm.* rozmnażać liczbę iednę przez drugą, multipliciren. Aby potrafić każde mnożenie odprawić, trzeba umieć na pamięć wszystkie produkta z rozmnożenia poiedynczych cyfer wypadaiące; te znayduią się w tablicy rozmnożenia czyli Pytagoresowey. *Łęſk.* 2, 7, Multiplicationstafel, Ein mal Eins. ROZMNOŻYCIEL, – a, *m.*, ROZMNOŻCA, – y, *m.*, *Bh. et Slo.* rozmnoziitel, *Ec.* размножитель, rozszerzyciel, der Vermehrer, Verbreiter, Ausbreiter. Boże rozmnożyciela światłości. *Kanc. Gd.* 326. Bóg iest rozmnóżcą zbawienia naszego. *Wrob. Zołt.* 153. Metodius wiary Chrystusowey w narodzie Słowiańskim rozmnożyciel. *Krom.* 51. – *w rodz. żeńſk.* ROZMNOŻYCIELKA, – i, n. p. dziwactw rozmnożycielka. *Mon.* 72, 391, die Vermehrerinn. ROZMNOŻYSTY, – a, – e, *Sr.* 1. womnohoſcjenité; rozmnażaiący się, mogący być rozmnożonym, ſich vervielfältigend, vermehrbar; *multiplicabilis. Cn. Syn.* 586. Ogórek ptaszy iest rzecz rozmnożysta. *Syr.* 1475. ROZMNOŻYSTO *adv.*, bardzo licznie, ſehr zahlreich. Rozmnożę rozmnożysto potomstwo twoie. *Leop. Genes.* 16, 10.

ROZMÓC się, rozmógł się, *F.* rozmoże się, rozmogę się *Rec. dk.*, Rozmagać się *ndk.*, *Bh.* rozmocy se, rozmohl se, rozmahati se, *Slo.* rozmáhám se; wzmagać się, w moc rozrastać, (*cf.* rozniemóc się, *ob.* rozmożenie); ſehr ſtarkwerden, an Stärke und Macht zunehmen. Rozmagał się a drżało wszystko przed nim. *Leop.* 1 *Ezdr.* 13, 3; zmacniał się. *Bibl. Gd.*). Tyś się królu rozwielmożył i rozmógł; władza twoia dosięgła do granic ziemi. *W. Dan.* 4, 19. Po potopie, gdy się lud począł rozmagać na świecie, Nemrot począł panować. *Biel. Sw.* 3 *b.* Gdy się bałwochwalstwo rozmogło, wstępowali czarci w one obrazy. *Biel. Hſt.* 25, gdy górę wzięło). Francę do Polski z Rzymu przyniosła iedna niewiasta, aż się rychło rozpłodziła i rozmogła u nas. *Biel. Sw.* 255. Pobożni prześladowani będą, a złośliwi rozmogą się na gorsze. *Fund.* 75. Nienawistnik móy, co się na mię rozmógł. *Bud. Ps.* 55, 12. ROZMOCNIĆ kogo *cz. dk.*, rozmacniać *ndk.*, bardzo mocnym uczynić, ſehr ſtark machen. Nasi na pomoc swoim iuż nadpracowanym przypadną, i bitwę znowu rozmocnią. *Krom.* 524.

ROZMOCZYĆ *cz. dk.*, rozmaczać *ndk.*, *Bh.* rozmočiti; *Vd.* resmozhit, arsmozhit, resmakat; *Crn.* resmákam; *Bs.* raskisnuti; *Rs.* размочить, размачивать, moczeniem rozmiękczyć, rospuścić, rozmącić, aufweichen, einweichen,

Digitized by Google

zerweichen. Rozmocz dwa łóty gummy w wódce. *Perz. Lek.* 368. Jednorożec rozmacza róg swóy w wodzie. *Wrob.* 64. Który sięga, a rozmacza ze mną rękę w misie, ten mię zdradzi. *Leop. Math.* 26, 23, który macza se mną rękę w misie. *Bibl. Gd.*). - Wełna niektóre farby od razu w się bierze; a innych nie wciąga inaczéy, chyba za wielekrotnym rozmaczaniem i warzeniem. *Pilch. Sen liſt.* 2, 178. Rozmoczenie, rozrzedzenie, rozpuszczenie od wody, rozlałość, ROZMOCZKI. *Cn. Th.* 948, das Aufweichen, Durchweichen z. B. des Erdreichs vom Regen; cf. Rozmączki, iaia w rozmączki, *Sla.* jaja na umàk. ROZMOKNĄĆ, rozmokł, *F.* rozmoknie *Neutr. idntl.*, Rozmakać *ndk.*, *Bh.* rozmoknauti, rozmokati; *Sr.* 1. rosmoknu, rosmoknam; *Rs.* размокнуть, rozpuścić się od wody, aufgeweicht ſeyn, durchweichen. Nogi im przez wodę, w któréy przez pięć dni wciąż ſtali, rozmokły zupełnie. *Gaz. Nar.* 1, 77. Drogi rozmokłe. *Hor. eat.* 88. Owi ludzie bez gniewu, są ani ciepli ani zimni, ale rozmokli, iako zmokła kokosz, tak się ruszaią, nic nie sprawią. *Sk. Kaz.* 513.

ROZMOTAĆ *cz. dk.*, zmotane odmotać, entwirren, aus einander wirren, *Bs.* razmotati, *Rg.* razmotatti; *Cro.* razmotávam, *Rs.* размотать, размативать.

ROZMOWA, - y, ż., *Bh.* rozmlauwani; *Sr.* 1. rozgetiwano; *Crn.* pogovar, krémel; *Vd.* podgovor, podgovarjenje, beseduvanje, govorienje, sguvor, marnji, marnanje, pomenitva, kremel; *Cro.* razgòvor, dogòvor, zgovor; *Bs* dogovor, razgovor, govor, besjedenje; *Rg.* razgovor, dvogovorje, govór, razgovoranje; *Sla* razgovor. *Rs.* разговоръ, (*Rs.* переговóръ, переговорка negocyacya; *Rs.* размолвка kłotnia); *Ec.* разглагольствїе, сословéсїе, приятная бесѣда; rozprawa uſtna, das Geſpräch, die Unterredung. Wiedli rozmowy o rzeczach powáżnych. *Zab.* 14, 298. Rozmowa, gdy ieſt ucieszna, droga przy niey śpieszna. *Cn. Ad* 1006. Rozmowa ucieszna przy ſtole, leda potrawy okrasi. *ib.* 1007. Rozmowy złe psuią naylepsze obyczaie *Petr. Ek.* 99, *Sk. Zyw.* 2, 123. *Modrz. Baz.* 48. Rozmowy o dworzaninie, Łuk: *Gornickiego*; tegoż rozmowa o elekcyi; Rozmowy Artaxessa z Ewandrem, Stan. *Lubomirſkiego*. ROZMÓWCA, - y, *m.*, osoba rozmawiaiąca, die ſich unterredende Perſon, die Perſon des Geſprächs; *Vd.* podgovornik, podmarnuvauz, podbesednik; *f.* podgovornica, podmarnuvauka, podbesednica; *Cro.* razgovoritel; *Bs.* razgovoritegl, razlosgnik dobar, koji ljepo besjedi; (*Rg.* razgovoritegl *consolator*, *f.* razgovoritegliza; *Rs.* разговóрщикъ; *Ec.* разглаголственникъ, *f.* разглаголница. Quincunx pierwszy: rozmówce etc. *Orzech. Qu.* Rozmówcy *actores*. *Nar. Tac.* 2, 245; *ob.* osoby sztuki iakiey teatralney. ROZMÓWIĆ *Med. dk.*, Rozmawiać *ndk.*, *Boh.* rozmluwiti, rozmlauwati; *Sr.* 2. rosgroniſch, ße rosgranaſch; *Vd.* podmarnuvat, podgovorit, vkup govorit, se podgoveriti, se podmarnuvati, se podgovarjati, pounati, narezhi, kremlati, pomeniti; *Crn.* kremlam; *Cro.* razgovarjàmsze, dogovariamsze, dogovoritisze, spomenkujemsze; *Bs.* govoriti, razgovaritise, besjediti, razlosgiti (cf. rozłożyć, rosłog); *Rg.* razgoveritisse, razgovaratise; *Rs.* разговаривать, разговориться, (2. разговарить, разговаривать rozradzić, odradzić); переговорить. переговаривать, переговариваться; собесѣдовать cf. biesiadować, biesiada); *Ec.* разглаголати, разглаголствовати; (*Rs.* размолвить rozradzić, kłócić się), размолвиться, s rozprawiać, biſcuriren, reden von etwas. Rad rozmawia. *Cn. Th.* Rozmawiać z kim, mit einem ſprechen. A to kto, ta pani, coś z nią tak długo rozmawiała? *Teatr.* 76, 10. Rozmawiać się z kim o czym, ſich mit einem über etwas beſprechen. - *in malam partem* Rozmówiemy się, niewdzięczniku! *Teatr* 54 *b*, 32, zobaczemy się z sobą). Wziął to za urazę swego honoru, i chce rozmówić się z W Panem. *Teatr* 11 *b*, 20. - 2) *rozmawiać komu sługę etc., s przemawiać, odmawiać, abſpenſtig machen, abwendig machen, abreden. Amazony od oyców syny rozmówiły. że szli z niemi w tamte ſtrony. *J. Kch. Dz.* 172. ROZMÓWINY *plur.*, rozmawianie, rozmowy. Unterredungen, Geſpräche. Alexander miewał rozmówiny z mędrcami, co ich pierwszych w Persyi znaią. *Chroſć. Fars.* 52. Miewali z sobą wzaiemne rozmówiny. *ib.* 105. ROZMOWNICA, - y, ż., gadalnia, lokutarz. *X. Biel.*, parlatorynm, w klasztorach panieńſkich. *X. Kam.*, das Sprachzimmer. ROZMÓWNOŚĆ, - ści, ż., snadność do rozmawiania, rozprawność, die Geſprächigkeit: *Bh.* umlumnoſt; *Vd.* podgovorlivoſt; *Sr.* 1. leßnoſcj. Dla osobney ludzkości, rozmówności, był bardzo wziętym. *Sk. Zyw.* 367. Układność obyczaiów i rozmówność panom przyſłoi. *Petr. Ek.* 105. ROZMÓWNY, - a, - e, - ie *adv.*, rozprawny, snadny do rozmowy, geſprächig, leutſelig; *Bh.* umlumný, bowotny, prijwětiwy; *Slo.* priwetiwi; *Sr.* 1. leßné; *Vd.* pogovorliu; *Cro.* razgovorljiv; *Dl.* razgovoran, raſsgovoran; (*Rg.* razgoverni *consolatorius*; *Rs.* разговорчивъ, бесѣдный cf. biesiadny). Każdemu łaſkawym się i rozmównym ſtawił *Sk Zyw.* 2, 28, *affable*). Panuiący powinien się ukazać dla poddanych przyſtępnym i rozmównym. *Zabł. Roz.* 75. - §. Rozmówny, rozmowie służący. Geſprächs-. Gry rozmowne, zabawa pożyteczna. *Ger. Du* 5.

ROZMOŻENIE, - ia, *n.*, wielka zamożność, zamożenie się znaczne, (*ob.* rozmóc się), ſtarke Vermehrung, Verſtärkung. Bóg takiego szczęścia i takiego rozmożenia nie raczył dać iemu. *Rey Pſł. Aaa* 6; cf. rozmnożyć.

ROZMROCZYĆ *cz. dk.*, rozmroczywać *Contin.*, mrok czyli ciemność rozpędzić, entdämmern, die Finſterniß verſcheuchen. Na pierwszym rozmroczywaniu *summe diluculo. Krom.* 557. - *fig.* Wino ci z troſkow przepaści swobodne myśli słodko rozmroczy. *Hor.* 2, 275 *Kniaz.*

ROZMROZIĆ *cz. dk.*, Rozmrażać *ndk.*. *Bh.* rozmrazyti, rozmrazowati; *Slo.* rozmrzám; *Sr.* 1. roztabyu; *Cro.* odmersávam, razmerzávam); rozpuścić zmarzłego co, *Cn. Th.*, aufthauen Eis ſchmelzen machen.

ROZMRUŻYĆ oczy *cz dk.*, rozemknąć na pół oczy; die Augen halb aufmachen. Budzi się wylękły objawieniem, lecz wkrótce przekonał się oczu rozmrużeniem, że go tylko sen łudził marą wyſtawioną. *Przyb. Luz.* 247.

ROZMYKAĆ *ob.* Rozemknąć.

ROZMYSŁ, - u, *m.*, *Bh.* rozmyſl, *Slo.* rosmiſ'lelka *deliberatio*, *adductatio*; *Rs.* разсчетъ, (*Rs.* размыслъ mierniczy, ziemiomierca); *Fc.* размыслъ (2. rozum), вымышлéніе; rozmyślanie się, namyślanie, rozwaga, rozważanie, das Bedenken, Ueberlegen, Erwägen, Beſinnen, der Bedacht. Wyszły one dziesięć dni dane Focyuſsowi na rozmysł. *Sk. Dz.* 833, Bedenkzeit). - Nierozmysł. *Kosz. Cyc.* 49, nieuwaga, Unbedachtſamkeit. - *§. Rozbieraiąc swe przygody sobie Różny brał przed się rozmysł w oney dobie. *P. Kch.*

Digitized by Google

Jer. 252, zamysł, determinacyą, Entſchluß. ROZMYŚLIĆ *cz. dk.*, Rozmyślać *ndk.*, *Slo.* rozmyſſljm; *Bh.* rozmepſſleti ſe, rozjjmati cf. rozjąć; *Sr.* 1. rozmoßlu, rosmyßliu, rosmyßlim, tam a ſam myßliu, rozpominam, wopominam; *Crn.* resmishlam; *Vd.* resmishliti, resmishluvati, resmishlúem, premisliti, premisluvati, preiresmisliti, poumlati, napoumiti, naposhinjati; *Cro.* razmiſljávam; *Dl.* razmisljati; *Rg.* razmisliti, rezmiscgljati, razmislivati; *Bs.* razmisliti, razmiscgljati, promiscgljati, proumisliti; *Sla.* promotriti; *Rs.* размыслить, размышлять, обмыслить, обмышлять, умствовать, разгадать, погадать, обдумать, обдумывать, одумать, одумываться, смекнуть, смекать; *Ec.* погаумѣтися, погаумляются, разсуждать, размышлять, подумать сь собою; розважać, розбierać u siebie, erwägen, in Betrachtung ziehen, durchdenken. Rozmyślanie o czym, rozważanie. das Nachdenken, Erwägen, Betrachten; *Sr.* 1. rozpomnetjo, wopomnetjo; *Cro.* razmishljavanye; *Ec.* вмышлѣніе. Kiedy rozum wyobrażeniom w nas się snuiącym długo się przypatruie z pilnością, iest to rozmyślanie. *Cyan. Log.* 18. Dwadzieścia lat rozmyślałem na pusszcy, i przekonał mię rozum, że nie może być tylko ieden bóg. *Stas. Num.* 2, 117. Wierz, nie rozmyślay. *Pot. Jow.* 2, 36. Rozpomnieć sobie rosliczność dobrodzieystw, a rozmyślić sobie ſtrach przegrożek Pańſkich. *Rey Ap.* 19. Człowiek rozmyśla sprawy swoie w sercu swoim; ale pan sprawuie ięzyk iego. *Rey Pſt. Ddd* 6. Rozmyślanie rozumne, kontemplacya. *Gorn. Dw.* 362. Rozmyślanie nabożne, duchowne, medytacya. *Cn. Th.* 949, geiſtliche Beſchauung, Betrachtung. Rozmyślanie komu uczynione, z uwagi, przekładania, Vorſtellungen, Betrachtungen, Bemerkungen. Rozmyślania od ciebie uczynione dowodzą, że człowiek iest dziełem boskim. *Zabł. Roz.* 29. – §. Rozmyślać się *Rec.*, *Bh.* roſmyſliti ſe, namyślać się, rady u samego siebie szukać, ſich beſinnen, bedenken, bey ſich überlegen, zu Rathe gehen. Rozmyślić się, namyślić, naradzić na wszystko dobrze potrzeba; namyśl się wolno, a śpiesznie czyń. *Cn. Ad.* 1008. – *aliter*: Rozmyśliłem się iuż na to dobrze, zdeterminowałem się, ich habe beſchloſſen, ich bin entſchloſſen. *Cn. Th.* – *aliter*: rozmyślił się, zaś, odmienił zdanie, radę, przedsięwzięcie, er hat ſich anders beſonnen; cf. upamiętać się, zreflektować się). Z początku nie chciał, ale potym rozmyśliwszy się i żałuiąc tego, co uczynił, poszedł. *Sekl. Math.* 21. ROZMYŚLACZ, – a, *m.*, ten, który się rozmyśla *deliberator. Mącz.*, der Erwäger, Betrachter; *Bs.* razmiscgljalaç, *f.* razmiscgljaliça; *Rag.* razmiscgljalaz, *f.* razmiscgljaliza, razmisliteglіza; *Vd.* poumlavec; *Ec.* размышленникъ. ROZMYŚLNY, – a, – e, ROZMYŚLNIE, ROZMYŚLANIE *adv.*, rozważający, rostropny, überlegt, bedachtſam; *Bh. et Slo.* rozmyſlný. *Sr.* 1. wopominacjné, powajuné; *Vd.* napomisliu, pomisliu, premisliu; *Rg.* razmiscgliv; *Ec.* вмышлѣнный. Co czyniesz, czyń rozmyślnie, ſkora rada szkodzi. *Kchw. Pr.* 132. Mówić z prędka a nie rozmyślanie, o rzeczy ważney, nie iest to lada co. *Gor. Dw.* 16. Nie mów nic nierozmyślnie. *W. Eccles.* 5, 1. Nierozmyślne rzeczy ledaiakie; nierozmyślny pisarz, nie będzie wyborny. *Cn. Ad.* 641. Nierozmyślny, (*vitiose*), porywczy, niebaczny *inconsideratus. Cn. Th.* 522, unüberlegt. Z nierozmyślnéy zrobiłeś kobietę rozsądną. *Teatr* 41, 8. – (*sine vitio*): nierozmyślny, nienagotowany *immeditatus. Mącz.*, unüberdacht, unvorbereitet, *extemporalis*, *ex nunc.* Tyberyusz lepszy był na prędkie odpowiedzi, niżli na rozmyślne. *Sk. Dz.* 67. W nagłych przypadkach lepszą radę potrafiią białegłowy, niżli mężczyzny. *Petr. Fk.* 19. – §. rozmyślny, nieprzypadkowy, umyślny, vorſetzlich. Może to się ſtało przez zapomnienie? Ks. nie Papo, rozmyślnie. *Teatr* 39, 16. ROZMYŚLNOŚĆ, – ści, *ż.*, baczność, rozwaga, *Bh.* rozmyſlnoſt, *Vd.* pomislivoſt, premislivoſt; die Ueberlegung, die Bedachtſamkeit. Nierozmyślność, niebaczność *temeritas. Cn. Th.* 522, Unüberlegtheit, Mangel der Ueberlegung.

ROZNAROWIĆ, ROZNOROWIĆ *cz. dk.*, rozpuścić kogo, einen ganz unartig machen. Spanoszeniem roznorowiona swawola. *Krom.* 439, *opibus aucta licentia.*

ROZNASZAĆ *ob.* Roznieść.

*ROŹNIATA, – y. *ż.*, rożność, różnica, spor, kłótnia, Hader, Zank. Woyna z woyny rosła, i nie było końca Mordów, płaczu, różniaty i krwawego tańca. *Klon. Wor.* 30. RÓŻNIĆ *cz. ndk.*, *Vd.* reslozhiti, ressesnati, resviditi, arsloshit; *Rg.* razvidjeti; *Bs.* scjarat; *Ross.* рознить, отличить, отличать, różnemi czynić, różnicę robić, nie równać, unterſcheiden, einen Unterſchied machen. Słoneczne promienie dnia od nocy nie różnią, wszystkie mieszą rzeczy posępna niepogoda, sama ciemność panuie. *Bard. Luk.* 55. Jako układ części téy porcelany wewnętrznych, różni ią od ſkła, tak równie ten układ rozróżnia ią od innych rodzaiów porcelany. *Torz.* 179. Różny ubiór, ięzyki zróżniono narodów. *Bard. Luk.* 2, 47. Zdawało mi się, że mię różnił od innych, i że weyrzenia iego mowiły do mnie. *Teatr* 96, 61. – §. Różnię się od kogo, niezgadzam się *dissentio*, von einem abgehen, nicht ſeiner Meynung ſeyn. *Cn. Th.* RÓŻNIĆ się *Rec.*, różnym być, ſich unterſcheiden, verſchieden ſeyn; *Sr.* 1. ſchelakoſcin ſo z druhim; *Rs.* отличествовать, разнствовать, различествовать. Za czasów Temistoklesa miłość własna od dzisieyszey tym się tylko różniła, iż była otwartszą. *Mon.* 64, 293. – §. różnić się z kim, nie zgadzać się, w niezgodzie być, kłócić się, uneinig ſeyn, zanken, ſtreiten. Zkąd spólne waśni rostą między wami, Zkąd to, że z sobą różnicie się sami? *P. Kch. Jer.* 10. RÓŻNICA, – y, *ż.*, *Slo.* rozdjl; cf. rozdział; *Crn.* reslòzhk, sdrâshba; *Sr.* 1. ſchélakoſcjeno cf. wszelaki); *Vd.* reslozhik, reslozhenje, resbor, resloshnoſt, reslizhnoſt, reslika, mejniſa, möja; *Cro.* razluka, zaslùchnoszt; *Rg.* ràznizase; *Bs.* razlika, razlicnóſt; *Sla.* rázlika; *Rs.* рóзница, разница, отлика, раздóрь, разлáдь; różność, czym się co od drugiego różni, der Unterſchied, die Verſchiedenheit. W rumieńcach, które natura twarzom udziela, iest wielka różnica. *Mon.* 64, 271. Między człowiekiem iednym a drugim niemała różnica. *Teatr* 32, 22. – *Arithm.* różnica, rożniczka, nadmiar, reszta, liczba po odciągnieniu mnieyszey od większey wynikła. *Łęſk.* 2, 6, *Jak. Mat.* 3, 13, die Differenz. – 2) różnica, *Rs.* рознь, разнь, *Boh.* různice, niezgoda, kłótnia, Zank, Streit, Hader, Uneinigkeit. Między niemi urosła wielka różnica i spór. *Warg. Cez.* 109. Rzecz wszyſtkę, o którą różnicę mamy, na twoie uznanie podaię. *Sk. Dz.* 1169. Gdzie masz iaką woynę abo różnicę, iak możesz do zgody i pokoiu, chciey przywodzić, *Sk. Zyw.* 2, 140. Po wyiechaniu Ryxy były u nas wielkie

Digitized by Google

różnice, swary, rozboie. *Biel.* 49, fakcye. RÓŻNICZKOWY rachunek. *Jak. Mat.* 3, 3, *calculus differentiae*, die Differentialrechnung. Ilość różniczkowa. *Jak. Mat* 3, 81.

RÓŻNIE, RÓŻNO; *adv. Adj.*, Różny; nieiednakowo, różnym nieiednakim sposobem, (*oppos.* równo), verſchiedentlich, auf mancherley Art, *Slo.* rujno, narujno; *Sr.* 1. rusno. Nierożno, *Ec.* нерazно, неразумѣвно. Zawżdy o królu są odmienne nieba, I szczęście różnie koło swe prowadzi. *P. Kch. J.* 261. Każdego się pytali, a rożno, każdego odwiódłszy na stronę. *Warg Rac.* 58. To prawem nie może być, co od sprawiedliwości rożno idzie *Baz. Modrz.* 403, stroni, oddala się. RÓŻNIEC *ni k ndk.*, zróżnieć *dk.*, różnym się stać, cf. rożnić się, verſchieden werden ſich abändern. Oh iak z pierwszą Niobą obe zróżniała, Gdy od ofiar Latony ludzi rozganiała, *diſtabat. Zebr Ow.* 145.

ROZNIECIĆ *cz. dk.*, Rozniecać *ndk.*, *Bh.* rozniti, rozněcowati; ogień wzkrzesić, rozpalić, ogień rozszerzyć. *pr. et tr.*, Feuer anmachen, anfachen, entzünden, entflammen. (*Vd.* resnietiti, z zapalić w piecu). Idź moy Kachno, a roznieć ogień. *Teatr* 8, 20. Ja rozniecam w tobie ogień. *Bud. Ezech.* 21, 3. Przez gniew zawzięty Junony Troię w popiół obrócił pożar roznieconey. *Min. Ryt.* 2, 278. Lekarstwo to oczy obrażone ratuie, i nie daie się rozniecać złemu. *Syr.* 926. Moment rozniecił we mnie płomienie. *Teatr* 22 *b*, 79. Woyna na on czas na samym rozniecieniu zgasła; *inter initia exſtincta. Krom.* 275.

RÓŻNIENIE, *ob.* Rożnić.

ROZNIEMÓC się, *F.* rozniemoże się, rozniemogę się *rec. dk.*, *Bh.* rožnemocy se. *Rs.* разнемочься, разнемогаться; (*cf.* rozmoc się), zachorzeć, mocno się rozchorować. (*cf.* niemoc), ſehr krank werden, ſchwer erkranken Jeśli się kto rozniemógł, albo w niebezpieczeństwo iakie przyszedł, to się do krzyża obiecał. *Dambr.* 59. Był tam na iedney biesiedzie, tamże się rozniemógł, także charlał charlał, ażci poszedł. *Rey Zw.* 60. Wielu ich było, którzy się nagle od onego pokarmu rozniemagali na biegunki. *Baz. Sk.* 22. Powiedziano mu, iż się rozniemógł ociec iego. 1 *Leop. Gen.* 48, 1, iż zaniemógł. 3 *Leop.*). Na śmierć się rozniemógł, chciał tedy przed niemi testament uczynić. *Biel.* 29. Rozniemógł się na gorączkę okrutną. *Wys. Aloy.* 408. Bardzo się rozniemogła. *Pot. Arg.* 825. Rozniemógł się na nogi swoie, a niemoc iego była bardzo ciężka. *Bud.* 2 *Chr.* 16, 12. Rozniemoże się wół komu, wnet szuka gospodarz lekarstwa. *W. Poſt. W.* 2, 242.

ROZNIEŚĆ, rozniósł, roznieśli, *F.* rozniesie, rozniosę *ex. dk.*, Roznosić *ndk.*, Roznaszać *freqv.*, *Bh* roznesti, roznositi, roznasseti; *Sr.* 1. rožneßu, rosnoſchu, roznoſchu, rosnecz, rosneßam, rosnoſchem; *Sr.* 2. rosnaſcz; *Crn.* resnàsham; *Vd.* resnesti, resneisti, arsnesti; *Cro.* raznássam; *Rg.* raznjêti, raznossitti; *Bs.* raznesti, razniti, raznositi; *Rs.* разнесть, разносить, разнашивать; w różne strony zanosić, rozprasżać, aus einander tragen, verſchiedentlich herum tragen, zerſtreuen. (*Rs.* разносить, разнашивать rozchodzić czyli rozdeptać obuwie, bóty). Ziarna tak drobne, że ie wiatry wszędzie roznoszą. *Bot. Nar.* 138. Wiatry ich koncepty rozniosą, iak liście w iesieni wicher zwykł roznosić. *Opal. sat.* 79. Roznoszenie, Rozniesienie, *Rs.* разноска, разнóсь. Górę rozniesć kazał. *Sk. Dz.* 198, rozkopać, er ließ den Berg ab tragen. Ślężący dziedzictwo swoie na subtelne cząstki podziałem gęstym rozmieśli. *Arom.* 544, rozdzielili, rozczłonkowali.) Rozum przez swoię mądrość tę burzę, któraby była całe państwo rozniosła. *Klok. Turk.* 92, zerſtücken. Dobytemi szablami grozili mu, że go mieli na nich rozmieść. *Warg. Wal.* 171, na kawałki rozbić, in Stücke zerhauen. Ktoby drugiego odstępował, aby na szabłach był rozniesiony. *Birk Chod.* 10. Bycy mnie zewsząd srodzy otoczyli, Aby nędznika w sztukach roznosili Na swych rogach. *Ryb. Ps.* 37. - §. Roznosić kawę. *Teatr* 47, 3, roznosić potrawy, z gości obchodzić kawą, potrawami, herum tragen, herum reichen. Zaczynają lokaie potrawy roznosić, Siedziałem w pierwszym mieyscu, zaczęli odemnie. *Zabł. Zbb.* 2. - §. Roznosić pogłoskę etc., rozgłosić, rozszerzyć rozgadać, rozpaplać etc., *Rs.* проносить, проносить, разбалтывать, разбалтывать; ruchtbar machen, ausplaudern, austragen, kund machen; *in bonam et malam partem.* Jaka wierność owych pasterzy! co słyszeli, to mówią, to rozsławiają o dzieciątku Jezusie i roznoszą. *Dambr.* 46. Muzy darem rozniosłe sławę Augusta, August cię muzy odmianem podaie w potomne usta. *Zab.* 12, 31 *Kniaź.* Już się niemałe głosy roznosiły o możności iego. *Rey Pſt. Ss* 4. Dworscy pogłoskę tę po całym mieście rozmieśli. *Teatr* 4, 28. Zawsze miano za nayniepoczciwsze plemię tych ludzi, którzy cudze słowa i mowy roznaszali; a teraz należli się tacy, którzy roznaszają zbrodnie *Pilch Sen. liſt* 4, 213. Wzorki zbierać ieden z drugiego, i potym z przydatkiem ieszcze to nosić ie po mieście. *Teatr* 22, 103. Józef, mąż iey, będąc człowiekiem sprawiedliwym, nie chciał iey roznosić a sławić. 1 *Leop. Math.* 1, 19, osławiać). Rzecz całą wprzód iuż gwarem pospólstwa rozniesioną, senatowi donosi. *Pilch. Sall.* 53.

ROŻNIK, *ob.* Rośnik.

RÓŻNIN, -y, -i., mieysce różne, rozróżnione, różnica, ein ſich unterſcheidender Ort, ein Unterſchied. Już i drogi nie widać, nie widać rożniny żadney w ziemi. *Bard. Luk.* 162. RÓŻNO, ob. Rożnie, Rożny. RÓŻNOBARWY, RÓŻNOBARWNY, RÓŻNOBARWIENNY, RÓŻNOBARWISTY, -a, -e, *Rs.* разноцвѣтный, różnofarbny, rozmaitych koloro różnokrasy, różnowzory, pstry, von verſchiedenen Farben, bunt. Różnobarwne kwiatki. *Zimor. Siel.* 183, *Arm.* 9. Różnobarwienne szaty. *Kaliſz. Il.* 34. Bogate łąki, gdzie trzody bez strachu się pasą, Różnobarwiemi wdzięcznie szmelcem kwiatki krasą. *Szym. S W.* 2. Dwie tarcze różnobarwiste; biała z nich pokóy, czerwona woynę znaczyła. *Krom.* 128. - §. *tr.* Różnobarwne i licznie powtórzone na komissyą skarbową zażalenia. *Dyar. Gr.* 593. różnokształtne, pod różnemi pozorami, von verſchiedener Geſtalt, unter verſchiedenem Vorwande. **RÓŻNOBLADY, **RÓŻNOBLADŁY, -a, -e, w różnym stopniu blady, in verſchiedenem Grade bleich. Smierci różnoblade. *Tward. Wł.* 173. Niewdzięczna starość, chorób różnobladłych mnóstwo. *Kul. Her.* 317. RÓŻNOBOCZNY, -a, -e, ungleichſeitig, verſchiedenſeitig; (*oppos.* równoboczny). Gdy w trójkącie wszystkie trzy boki nierówne będą, zowiemy go różnobocznym, *ſcalenum. Geom.* 1, 18, *Leſk.* 17. RÓŻNOBOK, -u, *m.*, *trapezium. Geom.* 1, 73. - §. b) różnobok, różnokąt, różnoboczny trójkąt. *Sol.*

Digitized by Google

G. 6. RÓŻNOFARBY, RÓŻNOFARBNY, - a, - e, różnobarwy, różnych kolorów, von verſchiedener Farbe. Mnóſtwo różnofarbych namiotów. *Przyb. Milt.* 365. Motyle przybrane w różnefarbne szaty. *Chod. Gesn.* 54. RÓŻNOGŁOSNY, - a, - e, *Rs.* разногласный, różne głosy wydaiący, verſchieden tönend. Różnogłosnym trąb, surm i bębnów graniem, hukiem i trzaſkiem. *Stryik.* 545. Różnogłosne pieśni. *Zim. Siel.* 283. Puszcze różnogłosnym gwarem ptaſtwa brzmiące, *concentus diſſonus. Oſſ. Sen.* 64. RÓŻNOGŁOS, - u, *m.*, *Rs.* разногласіе, dysharmonia. RÓŻNOJĘZYKI, - a, - ie, *Rs.* разноязычный, rozmaite języki obeymuiący, von verſchiedenen Sprachen. Jłna różnoięzykiey mieszanina wieży. *Nar. Dz.* 1, 205, wieża Babilońska). RÓŻNOIMIENNY, - a, - e, imion różnych, von verſchiedenen Namen, *Rs.* разноименный. *RÓŻNOISTNY, - a, - e, istności różney, *Ec.* иносущный, разносущный, verſchiedenen Weſens. RÓŻNOKĄT, *ob.* Różnobok. RÓŻNOKRASY, RÓŻNOKRASNY, - a, - e, różnobarwy, rozmaitych pięknie mienionych kolorów, ſchön bunt. May drzewa pięknie różnokrasnym kwiatem. *Zab.* 16, 186 *Kniaź.* Różnokrasy wieniec. *Zab.* 5, 405 *Nar., et* 12, 220. Pstrzyć głowę kwiatem różnokrasym. *Hor. Poez.* 1, 26 *Kniaź.* RÓŻNOKRĘTY, - a, - e, wężykowaty, verſchieden geſchlängelt. Traci ślad przez omylne drogi i ścieszki różnokręte. *Bardz. Luk.* 131. RÓŻNOKREŚLNY kąt, *mixtilineus*, gdy iedna liniia prosta a druga krzywa. *Jak. Mat.* 1, 11, ein verſchiedenliniger Winkel. RÓŻNOKSZTAŁTNY, - a, - e, *Rs.* разнообразный, разнови́дный, różnego kształtu, von verſchiedener Geſtalt. Ruch nie iednoſtayny, odmieniaiący się co chwilę, nazywa się ruchem różnokształtnym. *Jak. Mat* 3, 249. (*Subſt. Rs.* разнообразіе, разнообразность *różnokształtność). RÓŻNOMYŚLNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Rs.* разномышленный, (*oppos.* iednomyślny), różnego zdania, verſchieden denkend, anders denkend. Srogie nastąpiły rozruchy; nie powściągnione były różnomyślne duchy. *Zab.* 15, 297, *N. Pam.* 17, 140. - *Ross.* разномышленникъ człowiek różney myśli, różnego zdania; разномышліе, разномы́сленность *różnomyślność, *oppos.* iednomyślność). *RÓŻNOOSOBNY, - a, - e, *Ec.* разноличный, *Gr.* ἑτεροπροσωπος; *Ec.* разноличествую *persona differo.* RÓŻNOPIÓRY, - a, - e, rozmaitych piór, verſchieden geſiedert, bunt von Federn. Czasem nas także bawią różnopiore ptaki, Które siedzą po drzewach i pomiędzy krzaki. *Chod. Gesn.* 78. Pełno po gaiach mych różnopiórey. *Zab.* 10, 207 *Zabł.* Bocian różnopióry *Min. Fars.* 24. *RÓŻNOPLEMIENNY, - a, - e. - ie *adv.*, nieiednakowego plemienia; verſchiedenen Stammes, *Rs.* разноплеме́нный, cf. różnorody. RÓŻNOPŁYNNY, - a, - e, kręto w różne strony płynący, wężykowaty, ſchlängelnd fließend. Różnopłynne brody. *Ryb. Gesl. C b.* *RÓŻNOPRZYMIOTNY, - a, - e, nieiednakowych przymiotów, von verſchiedenen Eigenſchaften; *Rs.* разносвойственный. RÓŻNORAKI, - a, - ie, rozmaity, verſchiedentlich. Przyiemnie pracuie w różnorakim nauk gatunku. *Czack. pr.* 2, 200. Gorzystość różnoraka, abgeſetzte Gebürge, rzęd gór z wielorakich gatunków kamieni lub skał złożonych, w kierunku prostopadłym. *Mier. Mscr.* RÓŻNORODNY, RÓŻNORODY, - a, - e, *Rs.* разнородный, von verſchiedener Natur, oder Art, ungleichartig. Ciało z części nieiednéy materyi składane, zowiemy różnorodnym, *heterogen. Hub. Wst.* 385, *Rog. Doś.* 1, 65; (*oppos.* iednorodny *homogen*). Ciała różnorodne, składaiące się z cząstek nieiednakowéy natury. *Sniad. Chem.* 3. Rzeczy różnorode. *Przyb. Milt.* 312. Gdyby kto pozbierawszy te tak różnorodne części, do siebie źle przystaiące, w proporcyi niezgodne, złożył, wystawiłby zapewne nazéy poczwarę, iak postać szykowną człowieka. *N. Pam.* 24, 364. Mieszkańcy różnorodni tego świata. *Przyb. Milt.* 252. Atmosfery różnorodne. *Scheidt* 55 - 7 *et* 58. Zrównanie różnorodne, *aequatio heterogenea. Sniad. Alg.* 1, 123. RÓŻNORODNOŚĆ, - ści, *ż.*, rozmaitość co do rodu, die Ungleichartigkeit, *Rs.* разнородность, разнородство, разнорóдіе. **RÓŻNOROHY Don. *Tward. Wt.* 49, różne rogi, odnogi maiący, verſchiedene Arme habend. - (*ROZNOROWIĆ, *ob.* Roznarowić). - RÓŻNORYMY, RÓŻNORYMNY, - a, - e, z rozmaitych wierszów złożony, von verſchiedenen Verſen. *Jana Rybińskiego* gęśli różnoryme. - Dityramb z natury swoiéy powinien być szumny, różnorymny etc. *Nar. Dz.* 1, 113. Lekkie przegrawki czyniąc, różnorymny wiersz zaczynasz, w ozdobne upleciony hymny. *Zab.* 6, 370 *Nar.* RÓŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, RÓŻNOTA, - y, *ż.*, *Bh.* rúznost; *Vd.* drugazhnoſt; *Rg.* razlicnos, razlikos, razlúka; *Rs.* разность, разнота, разнство, разнствіе, отличительность, отли́чіе, отли́чность, отмѣ́нность; różnica, nieiednakowość, der Unterſchied, die Verſchiedenheit. Żadnéy różności niemasz między dżdżystą, rzeczną, źrzodelną, iezierną i morską wodą, ieno nazwiska są różne; ale sama istność i przyrodzenie wody, iedna iest wszystkich. *Syxt. Szk.* 18. W niektórych drzewach iest też różność płci, tak iż między niemi są samcy i samice. *Cresc.* 67. Między świętym a przeklętym nie braku a różności nie mieli; a między plugawym a czystym nie rozsądzali. i *Leop. Exech.* 22, 26. Niektórzy chcieli, aby różność w stanie szlacheckim była, to iest, żeby iedni niższego, a drudzy wyższego abo pańskiego stanu byli. *Biel.* 522; (*oppos.* równość szlachecka). Różność wielka. *Cn. Ad.* 1010, daleko ztąd do owąd). - Różność, odmienność, rozmaitość odmiana, Abwechſelung, Verſchiedenheit, Mannigfaltigkeit. O ty bawiąca różności, ty roskoszy wzroku, przerwiy tę nudzącą równość. *Karp.* 3, 42. Jak kwiaty, tak owoce barwę miały złotą, Farb wesoło mieszanych upstrzone różnotą. *Przyb. Milt.* 106. - §. różność, różnica, niezgoda, spór, kłótnia, Uneinigkeit, Hader, Streit. W różnościach i poswarkach uciekamy się do sędziego. *Petr. Et.* 341. Wszystkie na świecie różności ztąd pochodzą; moie, prawi ieden; drugi: nie twoie, ale moie; tak to było; nie tak to było. *Gor. Dz* 99. - *§. Święci zwolennicy iego mieli się rozchodzić po różnościach świata tego. *Rey Pſt. Ccc* 5, po różnych stronach, verſchiedene Weltgegenden.

ROZNOSIĆ, *ob.* Roznieść. ROZNOSICIEL, *ROZNOSZCZYK, - a, *m.*, *Rg.* raznositegl; *Rs.* разносчикъ; który co roznasza, der Herumträger. Roznosiciel pocztowy listów, der Briefträger. Drukarze roznoszczyków trzymali, co wędrując po kraiu, i domy po drodze odwiedzaiąc, przynaszali do nich dzieła z druku wyszłe. *Cztr. myśli* 164, *colporteurs).* Roznosiciel pogłoski, roz-

Digitized by Google

głosiciel, der Kundmacher, Ausposauner. ROZNOSICIELKA, -i, ż., *Rg.* raznośitegliza; *Rs.* разношица. Mylna roznosicielka dzieł tylko pozornych, Za mniemaniem się sława nieprawdą unosi. *Kras. Wiersz.* 65, rozgłosicielka, Kundmacherinn, Ausposaunerinn. ROZNOSICIELSKI, -a, -ie, od roznosiciela, Herumträger-, *Rs.* разношическій, разношичей. ROZNOSNY, -a, -e, do roznoszenia, herumtragbar, *Rc.* разнóсный.

ROŻNOSIERCI, -ia, -ie, nieiednakowéy sierci, ungleichhaarig (z. B. von Pferden), *Rs.* разношерстный. ROŻNOSRZODKOWY, -a, -e, mimośrzodkowy, *excentricus. Jak. Mat.* 4, 275. ROŻNOSTRONNY, -a, -e, rozmaity co do stron, verschiedenseitig, *Rs.* разносторóнный. ROŻNOUSTY, -a, -e, różnoięzyki, von verschiedenen Sprachen. Krągłe się złoto wiąc nieustannym ruchem Łączy świat rożnousty handlowym łańcuchem. *Nar. Dz.* 1, 9. ROŻNOWAGOWY, -a, -e, nieiednakiéy wagi, verschiedenen Gewichts. Niemcy różnowagowe mieli grzywny. *Czack. Pr.* 155. - (ROŻNOWATY, -a, -e, -o *adverb.*, śpiczasty iak rożen, nach oben zu spitzig. Nie trzeba różnowate kopy robić, ale tak, żeby w sobie były spadziste. *Haur Sk.* 78). - ROŻNOWIERCA, -y, *m.*, *Bh.* rozdwogenec, rozdělenec; inszéy wiary, inszego wyznania. der eines andern Glaubens oder Bekenntnisses iſt. Wolą cierpieć ostatnie w zatonieniu męki, Niż tracić życie z mściwéy różnowierców ręki. *Przyb. Luz.* 42. ROŻNOWIERSTWO, -a, *n.*, rozmaitość wyznania, Verschiedenheit des Glaubens, des Bekenntnisses. Traian różnowierstwa zakazał. *Nar. Tac.* 2, 544. ROŻNOWZORY, ROŻNOWZORZYSTY, -a, -e, różnobarwisty, różnokształtny, verschiedentlich gemodelt, gestaltet, gezeichnet. Paw rostacza ogon różnowzory. *Hul. Ow.* 129. Słupy stoią tam różnowzorzyste. *Bardz. Tr.* 322. Już opadły z pięknéy krasy różnowzore kwiaty. *Zab.* 3, 413, *Karp.* 1, 51. ROŻNOZIARNY, -a, -e, rozmaite ziarna maiący, verschieden gekörnt, verschiedene Körner habend. Wisła różnoziarne żyta w morski brzeg toczy. *Ryb. Gęsl. D* 2 *b.* ROŻNOZNACZNY, -a, -e, -ie *adv.*, nie tegoż znaczenia, nie iednako oznaczaiący, verschiedentlich bezeichnend, von verschiedener Bedeutung. Terminy, z których ieden iest dodatny, drugi odciążny, nazywaią się różnoznaczne. *Ustrz. Alg.* 8.

ROŻNY, ROŻEN, -żna, -żne, (*Bh.* růžný, z rozproszony, narůżne, porůżno, z osobne); *Bh.* rozdilný, rozličný, rozmanitý; *Sr.* 1. schelaki wot druhoho (cf. wszelaki); (*Sr.* 1. rožné, z sprosny), *Crn.* reslǒzhn; *Vd.* drugazhen, reslozhen, reslozhliu, mnogotern, mnogofurmast; *Cro.* rogni; *Rs.* raslicjan, raślik, innak. scjaran, nascjaran; *Rg.* raślicjan, razvidiv; *Ross.* разный, рóзный, разностéпенный, отличный, отлúчій, отмѣнный; *Ec.* разлагищельный, несогласный; niciednaki, verschieden, nicht einerley. Różne są ludzkie zdania, ci w lewą, ci w prawą, Ci chcą nazbyt powolnie, tamci nazbyt żwawo. Ci płakać z Bewerleiem, ci śmiać z Donkiszotem. *Kras. W.* 24. Jedenżo grzech różny w różnych bywa, W iednym iest większy, w drugim go ubywa. *P. Kchan. Jer.* 115, *duo si fecerint idem, non est idem).* Ci, którzy maią różne natury, muszą też nie równymi, ale różnymi być, w iednakich spraw wykonywaniu. *Sal.* 2, 583. Inszy i różny iest ociec niebieski, inszy i różny syn, tak też i duch S. *ib.* 82, osoba każda w S. Troycy od siebie iest różna i daleka. *ib.* 83. Same między sobą są te rzeczy różne i niepodobne. *ib.* 6, 112. - §. różny, rozmaity, odmienny, mancherley, mannigfaltig. Pobudzaią smak różne potrawy. *P. Kch. Orl.* 1, 385. Trzeba dla naszéy zabawy różnych rzeczy. *ib.* Różna muzyka, różne sceny były, Gdy iedne wyszły, drugie nastąpiły. *Auszp.* 15. - Różny od czego, różniący się, unterschieden, verschieden. Niewolnicy cielesności tak są różni od cnotliwych, iak iest różna dusza od ciała. *Gor. Dw.* 356. Ci ludzie bardzo różne maią serca od ust. *Boter* 28, niesczérzy, obłudni). Różny kształt natury, postaci, twarzy, *ob.* twarzność. *Cn. Th.* 1166. Polska i Litwa, iedno nierozdzielne i nieróżne ciało, a tak nie różna, ale iedna spólna Rzplta, która się ze dwu państw w ieden lud zniosła i spoiła. *Herb. Stat.* 688, *Vol. Leg.* 2, 770. Sto i dwadzieścia kroć różnych czasów potykał się z nieprzyiacielem. *Warg. Wal.* 83, zu verschiedenen Zeiten. Człek zawsze fortuny różnéy bać się musi. *Tward. Wł.* 60, przeciwnéy). - §. Tak różne i nieprzystoyne małżeństwo Jagiełły z Pilecką, *impar matrimonium. Krom.* 479, eine ungleiche Heirath. Różną myśl próżnowanie rodzi. *Bard. Luk.* 69, rozmaitą, swawolną, niestateczną. - *Po różniu *adv.*, różnie, różno, verschiedentlich. Świadkowie po różniu u sądu pytani być maią. *Stat. Lit.* 198, każdy z osobna). Wszyscy szlachta w iednym mieyscu stawić się maią, a nie po różniu. *ib.* 42.

ROŻNY, *ob.* Rogowy, *Rg.* ròxni, roxanì; (*Sr.* 2. rośni narożny.

ROZ-OCHOCIĆ *cz. dk.*, *Rs.* разохотить, разманить, разманивать; pobudzić kogo, ochoczym go uczynić, ris nen muthig und luſtig machen. Owi to smutek cierpiący, gdy się rozochocą, długo się i bez miary śmieią, iakby nadgradzali za przeszłą swą posępność. *Zab.* 12, 279, *Przyb. Milt.* 52. Po graniu Orfeusza tańcowały z wilkami kozy, tak ie rozochocił. *Pot. Syl.* 520. Rozochocenie, *Rs.* разманка, размáнь. ROZOCHOCIĆ się *rec.*, Courage, Muth, Luſt kriegen. Tak gdy każdemu z nich wziątek idzie, Wszyscy na woynę z nim się rozochocą. *Chroſć. Fars.* 104.

RÓŻODŁONI, -ia, -ie, dłoni różowéy, rosenhändig. Rano, skoro iutrzenkę różodłonią zoczym, ... *Dmoch. Jl.* 2, 174.

ROZ-OGNIĆ *cz. dk.*, rozpalić, rozżarzyć, ogniem zająć, erhitzen, entflammen, *pr. et fig.* Poruszenia roz-ognionéy duszy. *N. Pam.* 3, 339. Rozogniony wdzięcznością rzucił się lud cały. *Tom. rol.* 106, *Ec.* разогнистренный.

ROZOKI, ROZOOKI, -a, -ie, co zezem patrzy, świdrowaty. *Mącz.*, schielend. *Sien., Volckm.* 507, *Bh.* blikawý, přistrkawý; *Sr.* 1. schelawcz, schelawé; *Crn.* berliv (*ob.* brlok), shkilaſt, shkilz; *Vd.* shkilaſt, shilhaſt, shilgaſt, kermishlou krishom; *Cro.* skilyàv, skilyavecz. krivoglèd, krisogled, krivook; *Bs.* gverok, higljok; *Rg.* gverók, higljók, nagverók; *Rs.* раскóсый, кóсый, косóкій, косоглазый, косоватый, прикосъ, косыня (cf. ukos, cf. koślawy); (*Rs.* разноглазый różnych oczu). Rozokie ocsy, *Rg.* rázróke occi; *Ec.* разóкъ óчи, косые глаза, кеи розно глядять. W poznaniu prawdy ludzie bardzo są maluczkie, A na nią roz-

Digitized by Google

okiemi oczyma patrzaią. *Rey Wiz.* 96. Lekarſtwo od rozookich oczu i wzroku błyſkawego zachowuiące. *Syr.* 1093, *Paſt. Fid.* 262. *Strabo*, rozooki. *Spicz.* 247. ROZOKO *adv.*, zezem, świdrowato, ſchielend. Rozoko patrzy. *P. Kch. Orl.* 1, 79, *Bh.* blikám; *Crn.* shkileti; *Vd.* krivu gledati, shkiliti, shilhati; *Bs.* razociti, razoko gledati; *Rs.* косить, покоситься; ſchielend. ROZOKOWATOSC, - ści, ż., świdrowatość oczu, das Schielen. *Cn. Th.*, zezem patrzanie. *Wład.*, *Boh.* blikawoſt. Lekarſtwo na rozokość, t. i. aby dziecię świdrem nie patrzyło. *Spicz.* 188.

RÓŻOKRASY, - a, - e, piękny iak róża, roſenſchön. Miłość różokrasa. *Hul. Ow.* 102. - (ROZ-ONACZYC, *ob.* Onaczyć). - RÓŻOPALCA iutrzenka. *Przyb. Luz.* 324, różanoręka, roſenfingerig; *Rs.* розоперстный. RÓŻOPŁODNY, - a, - e, w róże obfituiący; *Cro.* rosoplòden, fruchtbar an Roſen, roſenzeugend.

ROZ-ORAC, *F.* ros-orse *cz. dk.*, Rozoruie *pr.*, *Bh.* roz-moratí; *Rg.* rasoritti, rasoratti, razaaram; *Sla.* rasoriti; *Rs.* разорать распахать, распахивать; orząc rozburzyć, pługiem rozwalić, zerpflügen, mit dem Pfluge zerreißen. Role sąsiedzkie zawsze rozoruiesz, i za miedzę sieroce daley poſtępuiesz. *Lib. Hor.* 56. ROZ-ORNY, - a, - e, do roz-orania, zerpflügbar; *Rs.* распашный.

RÓŻOWY, - a, - e, od róży, Roſen-; *Bh.* růžowý; *Slo.* ružowi; *Sr.* 2. rožowi; *Cro.* rosni; *Ross.* розовый; *Ec.* шипчань. Twarz rumianą wſtyd różowy płoni. *Hul. Ow.* 91. Pugilares różowy. *Węg. Mar.* 3, 22, różowego koloru, roſenfarbig. Różowy kolor, różany, *Sla.* ruxicsna boja. Trzy rzędy wedle siebie iak koronka z linek splecione zewią się węzłem różowym. *Jak. Art.* 2, 93, Roſenknoten, Roſenſchleife. Różowy ogród, cf. rożaniec; *Cro.* rosnyak, rosische; *Ec.* свѣроборинникъ. RÓŻOWAC *cz. dok.*, uróżować *ndk.*, rumienić twarz, barwić, das Geſicht röthen, roth machen, roth mahlen; *Vd.* erdezhkati; *Rs.* подрумянить, подрумянивать. Piękna twarzyczka uróżowana. *Teatr* 31, 96.

*ROZOWY chléb, *z ob.* Rasowy chleb. *Dudz.* 29.

*ROZPĄCHAC *cz. dk.*, na różne ſtrony popąchać, durchſchnuppern. - *fig.* Okręt na obie ſtrony oſtrym nosem wody rozpąchał. *Zbil. Dr. C.* 4.

ROZPACZ, ROSPACZ, - y, ż., (*Bh.* rozpal *deliberatio*, chwianie się, *Etym.* *pak); *Bh.* zaufaloſt, zaufalſtwj, zaffaulíwoſt (cf. ufać, zaufać); *Sr.* 1. zaćwubluwano; *Vd.* zasbiblenje, sdvoinoſt, sdvojenje, brezupanjoſt, szaganje, sdvojeshnoſt, szaglivoſt, greishenoſt, sgreishnoſt; *Cro.* zdvojenje; *Ross.* нечáяніе, отчáяніе, отчáянность, унылость, унылíе; zwątpienie, utracenie nadziei, die Verzweiflung. O złoty ieden zapamiętałby się podobno, i wpadłby w rozpacz, dumaiąc tak to na swym umyśle: a cożby to za nakład miał być, siłaćby to, długomci is na to robił! *Glicz. Wych. M* 2 *b.* W rozpaczy o oyczyznie, woyſko porzucił. *Uſt. Konſt.* 2, 182. ROZPACZLIWY, ROZPACZNY, - a, - e, - ie *adv.*, rozpaczaiący, verzweifelnd; (*Bh.* rozpačliwý zaſtanawiaiący się, rozbieraiący, wahaiący się); *Bh* zaffaulíwý, zaufały, cf. zaufać); *Rs.* отчáянный, унылый. Padł ſtrach na onych przywódzców rospaczanych. *Białob. Odm.* 41. Nie rozpaczaycież tedy do końca w łasce iego, a nie mówcie tego rozpaczliwém sercem, aby wam bóg miał być nieprzyiacielem. *Baz. hſt.* 99. Od nieopatrzney a rozpaczney śmierci, uchoway nas Panie. *Modl. Gd.* 106. - §. b) do rozpaczy wiodący, verzweifelt. Przyszło mu na koniec rozpaczny. *Chroſć. Fars.* 506. Błąd tych ludzi tak ieſt rozpaczny, iż się sam zabiia własną ręką, cudzéy nie potrzebuie. *Birk. Dom.* 165. ROZPACZYC *cz. dokon.*, Rozpaczać *ndk.*, *Bh.* zaufati (cf. zaufać); *Sr.* 1. zaćwubluwu; *Crn.* ságam. *Vd.* szviblati, szsbiblat, leszati, s'dvoyti, sdvojiti, odvupati, szagati, zagati, szazagati; *Cro.* sdvoiti, zdvójam; *Ross.* отчáяться, отчаиваться, унывать, унывать; *Ec.* отнадѣждитися; nadzieię utracić, zwątpić, verzweifeln. Nie rozpaczaymy, to może ieszcze wyyść na dobre. *Teatr* 19 *c*, 102. Nie trzeba o młodych rozpaczać, ale też trzeba ich umieć poprawiać. *Teatr* 26 *c*, 95. Nie zaraz to rozpaczać, choć kość padnie lichem. *Pot. Arg.* 175. Lekarze iuż byli o nim rozpaczali. *Birk. Dom.* 153. Wielce się tym gryzł i rozpaczał, że nie mógł swoich ratować. *Uſtrz. Kr.* 2, 141. Rozpaczywszy w ratunku ludzkim, udał się do Swiętych. *Birk. Dom.* 106. Czemuś śmiał rozpaczać w dobroci bożéy? *Sk. Zyw.* 1, 173. Rospaczaiący, zwątpiciel, cf. desperat, *Bh.* zaufalec; *Vd.* sdvoinik, szagavez. - 2) ROZPACZAC się *recipr. dok.*, spaczaiąc się rozkrzywić, ſich werfen, krumm laufen, von der Sonne (z. B. Käſten, Schränke, Thüren). Sprzęty z wilgotnego drzewa zrobione, w pokoiach się rozpaczaią, krzywią, na koniec rozpadaią. *Rog. Doſ.* 1, 13. (*Rs.* распачкать rozpleszczeć).

ROZPAD, - u, *m.*, Rozpadnienie, das Auseinanderfallen. Rospad galery. *Nar. Tac.* 2, 221. ROZPADAC, *ob.* Rospaść, Rozpaśdź. ROZPADLINA, - y, ż., rysa, otwor z rozpadnięcia się, z rozpęknęcia, ein Riß, eine Spalte; *Boh* roztrženiná, trženi; *Sor.* 1. rozpadnenczа, ſwekanczа, zpadanczа, rozkwótjo; *Vd.* respad, luknja, poklina, sianje, spok, poklei; *Cro.* raspuk, puchina, rázor; *Rg.* rásap, rázor, puklina, puklotina; *Bs.* puklina, cjepotina; *Rs* разщелина, трещина, трещинка, прокóсъ, раздвой раздвóйка (cf. rozdwoić). Rozpadlina, *skała. *Volck.* 307. Gdy się drzewa szczepaią od zeschnięcia, tedy rozpadlina abo skałuba tylko do rdzenia bywa, rzadko głębsza. *Cresc.* 53. Rozpadliny gruntu rzygaią wysoko płomieńmi. *Przyb. Ab.* 159. Rozpadliny uſt u dzieci, tak iakoby ie umyślnie pokraiał, bywaią dla twardości brodawek piersi mamczynych. *Spicz.* 187. Rozpadlina przy paznogciu, *pterygium. Cn. Th.* 929, zanogcica, der Nietnagel, am Finger. ROZPADŁY, ROZPADLISTY, *ROZPADZISTY, - a, - e, *Vd.* respadliu, slabosiden, luknjaſt; *Bsn.* raspallo; *Cro.* raspadlyiv; *Rg.* raspadiv, raspadni); rysuiący się, pełen rozpadlin, voll Riſſe und Börſten. Ziemia rozpadłemi zewsząd uſty o deszcze woła. *Modl. Gd* 79. Swieżych wód szemrzące zdroie z ściąn rozpadliſtych opok wytryſkuią. *Przyb. Luz.* 85. Chaos rozpadziſty. *Przyb. Milt.* 318. Była iedna część muru rozpadła, i ta przepadlina trwa ieszcze dotąd. *Sk. Dz.* 532. - §. Przewierzgnieni w konie, w ziemne prochy tłukli rozpadłemi nogi, *pede bisulco. Zebr. Ow.* 165.

ROZPAIAC, *ob.* Rospoić.

Digitized by Google

ROZPĄKI, - ów, *plur.*, rozpąki, (rozpiąki, rozpinki), kiie, które się kładą w sieć, aby się nie przewracała w mieyscach zarosłych. *Skrb.*, Spreitzſtöcke in den Netzen; cf. rozpiąć, rozpinać.

ROZPAKOWAĆ *cz. dk.*, (*diſiing. Bh.* rozpakowati, wątpliwym czynić; *Etym.* pak); różnie odpakować, *Vd.* resbasati; *Cro.* raztovorùjem (cf. tovary); *Bs.* raspartiti, rasprittiti, raſtovariti; abpacken, auspacken. Muszę sam być przy rozpakowaniu moich rzeczy. *Teatr* 19, 11. Odpocznę u siebie, i rozpakuię się. *Teatr* 19, 21, *ob.* rozgościć się).

ROZPALIĆ *cz. dk.*, Rozpalać *ndk*, Rozpaliwać *freq.*, *Bh.* rozpaliti, rozpalowati; *Slo.* rozpalugi; *Sor.* 2. żaglisch; *Crn.* reswęliti, reswęlem (cf. rozbielić); *Cro.* razparujèm, razvruchújem, razvruchiti, razbelyújem, ognyenim, *Lat. ignio, ob.* ogień, zaognić; *Rs.* распалить, распалять, калить, разкалить, разкаливать, накалить, накаливать, горячить; *Ec.* разпалáю; w naywiększym ſtopniu rozgrzewać, erhitzen, entflammen, glühend machen. Kazał, żeby rospalili piec siedm kroć więcey, niż więc rozpaliwano. *Bud. Dan.* 3, 19. Wiatr gasi, świetło rozpala zarzewie. *Teatr* 20, 41. Rozpalenie, *Bh.* rozpal; *Ec.* раздежóнїе, раждежóнїе. Rozpalony, glühend; *Bh.* žiharný; *Sr.* 1. zahlíwé; *Vd.* resbielen, resbelen; *Bs.* usjello, goruchje; *Sla.* sjajan; *Rs.* огнепáльный, огнепалúмый; *Ec.* огнепалнъ, разжизáтельный. Sztuka żelaza rozpalonego. *Klok. Turk.* 172. Rozpalone żelazo węglami, Które wyiąwszy kowal krzywemi kleszczami, Topi w wodzie, to zatym pryſka zamoczone, I popiſkuie, w mokrzy ciepłey zagrążone. *Zebr. Ow.* 302. Obwiniony o powtórne złodzieyſtwo, z tych musi ieden odwód wybierać, albo żelazo czerwono rozpalone w ręku nosić, albo w ukrop wrzący rękę po łokieć zamoczyć. *Szczerb. Sax.* 17. Żelazo kuć, póki rozpalone. *Teatr* 43 *c*, 160, *Slo.* bokuď železo hori (ge žerawé), kuj; wtedy ruje trhagú, keď kwitnu; *ob.* łyka drzeć). Rozpalone kule, rozgrzane aż do czerwoności w piecyku, do podpalenia budowli nieprzyiacielſkich. *Jak. Art.* 5, 314, glühende Kugeln. Rozpalenie, rozpalono *adv.*, *Ec.* разпалнъ, горячо, жарко. Rozpalić się, glühend werden, glühen; *Bh.* žhnu, zhnauti, žhl (cf. żegać), ohniwéti; *Vd.* resbilen biti, gorezh poſtati, ognjen gratati; *Cro.* razparujèmsze. - *fig. tr.* Gwałtowne śrzodki tym bardziéy rozpalają ognie miłości. *Teatr* 54, 54, rozniecają, entflammen, anfachen. Gniewem rozpalony, ſtracił przytomność. *Teatr* 4, 77, rozjątrzony, von Zorn entbrannt. Rozpalił się, tupnął nogami. *Teatr* 30, 83, er gerieth in Hitze. Nie wie, co widzi, lecz się tymże rozpaliwa, I oczy ten błąd beſtwi, co i oszukiwa. *Otw. Ow.* 121. ROZPALISTY - a, - e, - o *adv.*, mogący być rozpalonym, entzündbar, möglich glühend zu machen. *Cn. Th* 929.

ROZPAMIĘTAĆ *cz. dk.*, Rozpamiętywać *ndk.*, rozpominać, rozważać, rozbaczać. durchdenken, überdenken, betrachten, erwägen; *Slo.* rozpomjnám ſe; rozpomenutí *recordatio*). Gdy dussa rozsądek czyni o rzeczach, zowie się rozumem; gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie się pamięcią. *Sak. dusz.* 67. Rozpamiętywaliśmy piérwszéy niedzieli Adwentu, przyyście pana naszego pokorne. *Biał. Poſt.* 31. Każdy rozpamiętywszy dziwne sprawy boga. *Kanc. Gd.* 17. Do tego mówię, abyśmy roczną pamiątkę tak wielkiego dobrodzieyſtwa bożego z nabożeńſtwem rozpamiętywali. *Biał. Poſt.* 46. Rozpamiętawszy a rozczytawszy przeszły żywot swóy ... *W. Poſt. W.* 2, 134. W słodkich myślach zatopiony Rozpamiętywam ſtarych wieków dzieła. *Karp.* 1, 79.

ROZPAPLAĆ *cz. dk.*, papląc rozgadać, zerplappern, verplappern. Rozpaplać się *recipr.*, zapędzić się w paplanie, ins Plappern gerathen, *Rs.* разгрéзиться.

ROZPAR, - u, *m.*, Skwar, upał, große Hitze; *Bh.* rozpal. Wychodzi żółw z skorupy ku słonecznym rozparom. *Tward. Wł.* 224 *et* 176, *Tward. W. D.* 4. Rozpar płomienny Etny nieszkodnym dymu kłębem liże szron ościenny. *Zab.* 15, 20 *Kniaź.* - *fig.* Mnie wnętrze pali rozpar płomienny, i aż do szpiku przesusza kości. *Zab.* 10, 413 *Kniaź.* - Rozpar ziemny, wyziew przez gorąco z ziemi powstaiący, parowanie ziemi, Ausdünſtung. Wyziewy z uschłych wód i rozparów wywiedzione ziemnych. *Nar. Dz.* 3, 188, *Zab.* 12, 241. Ten proszek, coś go z ziemi rosparu, Aż po za iasne wyniósł obłoki. *Kniaź. Poez.* 1, 4. - §. *Chym.* rozpar, *gaz*, wyraża ſtan iakiegokolwiek ciała, w kształcie powietrznym, sprężyſtym, lekkim, *fluidum elaſticum aëriforme. Mierosz. Mscr.*

ROZPARAĆ, *ob.* Rozpróć.

ROZPARCHOWATA ruda, łupiąca się w tabliczki. *Os. Zel.* 54. Ruda rosparchowata, która żelazo plamiſte i rozpadaiące się wydaie. *ib.* 83, eine höckerige, ſchuppige Erzart.

ROZPARCIE, *ob.* Rozeprzeć.

ROZPARNY, - a, - e, rozparzaiący, rozpalaiący, entzündend, entflammend, erhitzend. Już mgliſte iasny Cefey pędzi z nieba cienie, Procyon miota wściekły rozparne płomienie. *Hor.* 2, 193 *Kniaź.* ROZPAROMIAR, - u, *m.*, *Chym.* gazomètre; narzędzie rozmierzania objętości iſtot rozparowych. *Mier. Mscr.* ROZPAROWY, - a, - e, od rozparu, wyziewowy, *aëriforme*, luftförmig. *Mier. Mscr.* - (ROZPARTY, *ob.* Rozeprzeć). - ROZPARZYĆ *cz. dk.*, Rozparzać *ndk.*, *Bh.* rozpařím; *Bs.* rasparriti; *Vd.* respariti, resvreshiti; *Cro.* razparujem; *Rs.* распарить, распаривать: parząc rozgrzewać, rozpalić, rozżarzyć, durchwärmen, erwärmen, durchbrühen, durchbähen. Tatarzyn szkapie zaciąwszy żyłę, iuchę z iaglami rozparzy, tak tym brzydki pohaniec sprosną gębę parzy. *Pasz. Dz.* 4. - *fig.* Kontent ieſtem, żem iéy serce mym ogniem rozparzył. *Teatr* 46 *c*, 91.

ROZPASAĆ, *F.* rozpasze *cz. dk.*, Rozpasować, Rozpasuie *ndk.*, Rozpasywać *frequ.*, *Boh.* rozpásati, rozpásowati; *Rg.* razpàssati; *Bs.* raspaſsati, odpaſsati; *Cro.* razpaſsújem; *Rs.* распоясать, распоясывать; odpasać, pas odjąć, rozpuścić, aufgürten, den Gurt abnehmen, aufmachen, nachlaſſen. Na *czci u kogo iedząc, rozpasować się. *Erasm. Dw. E.* 3. Głowy wiążcie, rozpasuycie szaty, *resolvite. Zebr. Ow.* 13. Rozpasanie, *Ross.* распояска, распоясанїе, распоясываніе. Rozpasany, *Cro.* razdrás, *Rs.* распоясной, на распáшку. Zarsuciwszy suknią na ramiona, chodzić, ieſt obyczay rozpasanych knapów, którzy wełnę piorą. *Eraz. Ob. B.* - §. Rozpasać się na co, *Latini opposita translatione utuntur: accingere se operi* zaprzągać się. *Cn. Th.* 930, ſich wozu anſchicken, fertig machen, etwas unternehmen. - §. Rozpasać

Digitized by Google

kogo, rozpuścić kogo, wodze mu popuścić, einem freyen Lauf laſſen, ihm den Zügel ſchieſſen laſſen, ihn ausgelaſſen machen. Zdanie to się nie ostoi, że ludzi na rozpustę rozwięzuie, i na grzechy rozpasuie. *Sal.* 4, 183. Złoto swykło na wszelkie zbrodnie rozpasywać ręki. *Hor.* 2, 25 *Nar.* Rozpasać się *recipr.*, ausgelaſſen werden. Na wszyſtkie zbytki się rozpasał. *W. Poſt. W.* 3, 478, *Morszt.* 212. Pospólſtwo szczęsnym powodzeniem na złe się rozpasało. *Pilch. Sall.* 188. Na złe się rozpasali, wszyſtko za nic maią. *Bard. Tr.* 414. W zbytki wdali się rozpasane. *Susz. Pieſ.* 3, *Qb*, niehamowne). W młodych leciech tak rozpasany na wyſtępki. *Teatr* 9 *c*, 82, rozlany). Póki w iedności kościoła trwaią, na grzechy się takie nie rozpaszą. *Sk. Dz.* 556.

ROZPAŚĆ się, Rozpaśdź się *rec. dok.*, Rozpadać się *ndk.*, *Bh.* rozpadnuti ſe, rozpadati ſe, rozpadawati ſe, rozſſlesbomati ſe; *Sr.* 1. rozpahnu ſo; *Rg.* raspaſtise; *Cro.* raspadamsze; *Bs.* raspaſtise, prosiſtise, propaſti; *Rs.* расписаться, распадаться, разщеляться, разщеливаться; *Ec.* просѣдаюсь; w rysy rozpękać, Riſſe bekommen, zerberſten. Judasz rozpadł się na poły, a wyciekły z niego wszyſtkie wnętrzności iego. *Rey Pſt. Ccc* 1, rozpękł się). Próżno zewsząd z falami śmierć wpada wybladła, Próżno burza na tysiąc części się rozpadła. *Zab.* 5, 367. O rozpadnieniu kopyt. *Hipp.* 122. O rozpadnieniu piątk. *ib.* 123, *ob.* Rozpadlina.

2) ROZPAŚĆ, rospasł, *F.* rozpasie *cz. dk.*, rozpasać *ndk.*, paszące roztuczyć, auf der Weide mäſten, feiſt machen. (*Bs.* raspaſti, rasploditi, *Rg.* raspaaſti ſtaddo *gregem augere*, *Rg.* raspaaſtise *moltiplicarsi*, *animali che pascolano*.

ROZPATRZYĆ *cz. dk.*, Rozpatrzać *ndk.*, *Sr.* 1. rozhladuyu, roſſladam, rozpominam; *Vd.* resgledati, pregledati, resgleduvati; *Cro.* razvigyújem, razvidlszem; *Bs.* razviditi, razgledati; *Rs.* разсмотрѣть, разглядывать, разглядѣть, разглядывать; rozbacyć, rozstrząsnąć, rozważyć, durchſehen, durchſichtigen, prüfen. Malarz rozpatrnie przed się ſtawione wzory. *Węg. Mar.* 3, 101. Rozpatrywanie, rozpatrzenie, *Vd.* pregled; *Cro.* rázgled. ROZPATRZYĆ się *recipr*, uważyć, rozważyć, betrachten, genau erwägen, aufmerkſam durchſehen, prüfen. Sułtana powaby Elmiry tak uięły, że czuł niezmierną roskosz rozpatruiąc się w nich. *Węg. Mar.* 1, 55. Jam ią iuż piérwéy widywał, alem się w niéy dopiero wczoray rozpatrzył. *Teatr* 1 *c*, 23. Znay dobrze Tytusa, rozpatrz się w téy duszy. *Teatr* 45, 12, *Perz. Lek.* 148. Wziąłem to sobie mocno w umysł, rozpatrzyć się wprzód dobrze w ludziach, niż w związek z niemi iakiego wniyść towarzyſtwa. *Mon.* 70, 290. Oddano konſtytucyą królowi, aby się rozpatrzył w całym związku roboty, i zdanie swoie oświadczył. *Gaz. Nar.* 1, 268, er ſollte ſich darin recht umſehen, umſchauen. Jeszcze nie iest rozpatrzona dobrze w osobie, obyczaiach i ſtateczności iego. *Mon.* 75, 92, ieszcze go dobrze nie zna).

ROZPĘCZNIEĆ *neutr. dk.*, mocno napęcznieć, ſehr aufquellen, dick anlaufen. Ziarna pszeniczne od wilgotności rozpęcznieią. *Syr.* 852. ROZPĘCZYĆ *cz. dk.*, rozpęczniałym uczynić, aufquellen machen. Po żytnym obroku koniowi w pięć godzin pić dawać, bo inaczeyby go rospęczyło, żeby zdychać musiał. *Syr.* 915.

ROZPĘD, -u, *m.*, wielkie zapędzenie, rozmachanie, mocny zapęd, heftiger Schwung, Hinſturz, Hinſchießen. Żwierz rozżarty w wściekłym rozpędzie się zbliża. *Przyb. Luz.* 26. Kopiiami weń uderzyli, ale iż nie z rozpędu, nie był szkodliwie ranion. *Papr. Ryc.* 80. Wiatry obalały dachy i szczyty wież górnych w rozpędzie. *Przyb. Luz.* 183. W naywiększym długiego gadania rozpędzie, z tym się chlubił, że niedźwiedzia iamniczkami zaszczuł. *Mon.* 67, 386. Przez tynkowanie twarzy, kupne zębów rzędy, Myślą ſtanowić miłość i czasów rozpędy. *Tręb. S. M.* 58, pośpiech). ROZPĘDZIĆ *cz. dok.*, Rozpędzać *ndk.*, rozgonić, rozegnać, rozżonąć, rozproszyć, aus einander treiben, aus einander jagen, vertreiben, zerſtreuen; *Rs.* разженуть, распырять, распугать, распужать, разсунуть (cf. rozsunąć); *Ec.* распудити, распужу. Zefir miły chmury szkodliwe rozpędza. *Kanc. Gd.* 15. Gdy mię czasem iaka troſka zwędzi, Kwarteczka wina kłopoty rozpędzi. *Zab.* 9, 37 *Zabł.* O iak ieſteś kochana przyiaciołko, wszyſtek mi smutek rozpędzasz. *Teatr* 37, 162. ROZPĘDZAĆ się *recipr.*, rozmachać się, rozbiegać się, ins Rennen kommen; ins Laufen gerathen, recht in den Sturz kommen, hinſtürzen. Przydaie koniowi bodźca, rozpędza się, ſtawa przed domem oycowſkim. *Stas. Num.* 1, 191. Skrzydła ich tak się rozpędziły, że i orła przelecą. *Falib. A* 2. – *§. Jak wiatr popędliwy, wysokie wieże wywala, tak i apoſtołowie, duchem świętym napełnieni, rozpędziwszy się po całym świecie, . . . *Bzow. Roz.* 95, różnie po świecie zapędziwszy się).

ROZPĘKNĄĆ się *recipr. dk.*, Rozpękać się *ndk.*, *Bh.* rozpuknuti ſe, rozpukati ſe; *Slo.* rozpuknuti ſe; *Sor.* 1. rozpuknu, rozpuknu ſo; *Vd.* respokniti, spokniti; *Bs.* raspuknutise; (*Bs.* raspuknuti, cinit puknuti); *Rg.* razpuknuti, raspùknutise; *Rs.* распукиваться, разщеляться, разщеливаться; pęknąć, rozpaść się, zerplatzen, zerberſten. Godwin, iak Judasz rozpękł się, a wypadły wnętrzności iego. *Sk. Zyw.* 1, 31, rozpadł się). Bodaybym się rozpękł, ieżeli rozumiem słówko baiów iego. *Teatr* 7 *c*, 76. Niech się rozpęknę, ieżeli to nie prawda. *ib.* 7 *c*, 67. Rozpękły, *Rs.* разсѣдшійся. Rozpęknięcie, *Cro.* razpuk; *Rg.* razpuknutje; *Vd.* spok, respok, spokaliza, rianje). Łatwo się rozpękaiący, *Vd.* respokliu; *Bs.* raspuknutivi, sctose mosge raspuknuti.

ROZPEŁZNĄĆ *neutr. idntl.*, rozleźć się, *pr. et tr.*, aus einander kriechen; *Rs.* расползаться, распалзываться. W bogu duch nie ieſt rozlany, nie rozpełzłe powietrze, ale moc oświecaiąca. *Poc.* 448. Darmo członki rozpełzłe biegły lekarz léczy, Niemasz ni społuéy mocy, ni ducha. *Zab.* 13, 419.

ROZPĘTAĆ *cz. dk.*, *Rg.* rasputtiti, odputtiti; *Ross.* распутывать, распутывать; z pęt wyzwolić, entfeſſeln, frey machen. Kto puścił łosia wolnym, a kto rozpętał żubra dzikiego? *Bud. Job.* 39, 8, pęta iego któż rozwiązał. *Bibl. Gd.*).

ROZPIĄĆ, *F.* rozepnie *cz. idntl.*, Rozpinać *niedok.*, *Bh.* rozepnauti, rozpinati; *Sor.* 1. rozpinam; *Crn.* respnèm, respęti; *Vd.* respéti, respél, respeném, resapeti, reskopzhati, arspet; *Cro.* razpinyam, razpelszem (*s* 1. *diſtendo*, 2. *crucifigo*; *Cro.* razpelo, *s* krucyfix), razkopchujem, razkopchiti, razgernuti, razgrinyam); *Dl.* pro-

Digitized by Google

pinem *diſtendo*, *crucifigo*, *Dl.* propelo, z krucyfix); *Rg.* razpêti, razapêti, razpignati, razpetgljatti, razapijgnam; *Bs.* raspeti, razapeti; (*Bs.* raspeti na krisg *crucifigere*, raspetjo, z krucyfix); *Sla.* razapeti; *Rs.* распнуть, распять, распинать; (*Rs.* распнуть, распинать krzyżować), распялить, распяливать, напя́лить, напя́ливать, разстегнуть, растегать, разстегивать, расъ́бить, расъ́бля́ть, отстегнуть, отстегивать; (*Ec.* ръзпина́тель, пропина́тель krzyżownik.; rozpościerać, rozbiiać, ausſpannen. Sukna na ramy rozpinaią, wyciągaią. *Grod. Dis. E.* Tyfis naypiérwszy w morzu rozpiął żagle. *Bard. Tr.* 87. Rozpięte łóżko, *Vd.* napneuna postel, shpanpat, das Spannbett, łóżko do rozpinania. - *§. Oto baranek, którego ście wy rozpięli, i grobu oddali. *Pim. Kam.* 249, ukrzyżowali). - §. rozpinać, odpinać, aufknöpfen, aufhefteln. *Cn. Th.* 930. ROZPIĄKA, - i, ż., rozpiąka w warsztacie tkacza, służy do rozpinania roboty. *Mag. Mſkr.*, das Spreitzholz bey den Leinwebern.

ROZPIĆ się *recipr. dk.*, Rozpiiać się *ndk.*, przywyknąć piaństwu, ins Saufen kommen, ſich dem Trunke ergeben; (*Rs.* распить, распивать wypić, spełnić; popiiać po woli); *Rs.* раскулика́ться. Gdy się człowiek rozpiie, tedy żołądek więcey napoiu w się bierze, niżeli przedtym brał. *Sak. Pr.* 176. - **Actiu.* rozpić kogo. *Przeſtr.* 88, *ob.* Rozpoić.

ROZPIĘC, rozpiekł, *P.* rozpiecze *cz. dk.*, rozpiekać *ndk.*, dobrze wypiéc, gut ausbacken, zerbacken; *Bh.* rozpekati, rozpecy; *Bs.* raspechjati krùh). Rozpiéc się, dobrze się wypiéc, tüchtig ausbacken. W ogniu się to naczynie rozpiekło, a sól wytrzeszczała. *Torz.* 244. Wstawić te mieszaniny na wolnym ogniu, aż się dobrze rozpieką. *ib.* 245. ROZPIECZĘTOWAĆ *cz. dok.*, rozpieczętowywać *czſtl.*, rozpieczętowuię *praes.*, odpieczętować, aufſiegeln, das Siegel aufbrechen, erbrechen; *Bh.* rozpečetiti, rozpečetowati; *Bs.* raspecjattiti; *Rg.* odpecjattiti, razpecjattiti; *Cro.* razpechatiti, razpechatújem; *Sla.* otvoriti knjigu; *Ec.* распеча́тываю, отпеча́тываю, *Rs.* распечатать, распечатывать. Czemubyś tego liſtu nie miał rozpieczętować? *Teatr* 48, 78, *Zab.* 2, 334 *Alb.* Do rozpieczętowania, mogący być rozpieczętowanym, *Cro.* razpechatni; *Rg.* raspecjatni, odpecjatni.

ROZPIERAĆ, *ob.* Rozeprzeć.

ROZPIERZCHNĄĆ się, rozpierzchli się *rec. idntl.*, Rozpierzchać się *ndk.*, (*Etym.* pióro, pierza), *Bh.* rozprchnauti ſe, rozprchati ſe; (*Bh.* rozprchlim ſe rozgniewać się), rozutikati ſe; *Sr.* 1. rozjekam; *Rs.* разбрестись, разбродиться; rozskoczyć się, rozbiéc się, aus einander ſtieben, aus einander laufen, von einander fliehen. Niech się rozpierzchną nieprzyiaciele twoi, a niech uciekaią od oblicza twoiego. *Leop. Num.* 10, 35. Kompaniia rozpierzchła się, iedni chodzą, drudzy powracaią. *Teatr* 33 *d*, 93. Rozpierzchuiycie się wszyscy, szukaycie go wszędy. *Teatr* 51, 27. Rozpierzchły, *Bh.* rozprchlý; Rozpierzchle *adv.*, n. p. Rozpierzchle śnieg przyproszył włoſki pieścidełka. *Mon.* 76, 1. Gałęzie rozpierzchłe, *sparsi*, bez żadnego porządku po pniu rozrzucone. *Jundz.* 2, 11. Rozpierzchnienie, ROZPIERZCH, - u, *m.*, nagłe rozproszenie w różne ſtrony, pryśnienie, das Auseinanderſprengen, Auseinanderſprengen, Auseinanderſprengen,

dziowie zdania swoie większości przeciwne, zapisować maią; rozpis iednak takowy nie ma nic ubliżać wyrokowi większością zapadłemu. *S. Gr.* 2, 214.

ROZPISTY, ROSPISTY, -a, -e, ROSPISTO *adv.*, *Cn. Th.* 930; ROSPITY, ROSPITO, *Syr.* 1001. Rospiſto, rospiſtego co, rospiſte warzenie, rospiſta kasza, *coctura pultis craſſior et diſtinctis seu non confusis granis. Cn. Th.*, dick gekocht, aber ſo, daß die Körner ganz bleiben. Rospiſta kasza, sypka kasza, tak gotowana, że się rozsypuie. *Włod.* Ryż rozpito warzony w polewce. *Syr.* 1001. Ryż rospito dobrze uwarzony z polewką kapłonią. *ib.*

ROZPŁACIĆ *cz. dk.*, różnie wypłacić, *Cro.* razpláchám *diſſolue*, verſchiedentlich abzahlen.

ROZPŁAKAĆ się, *F.* rozpłacze się *recipr. dk.*, Rozpłakuie się *pr.*, *Bh.* rozplakat ſe, rozplakawati ſe; *Rg.* rasplakkatisse; (*activ. Rg.* rasplakkati tkoga, = rozrzewnić kogo); *Rs.* расплакаться, разволниться, развылться (cf. rozwyć); nieutulono płakać, nie przestać płakać, ſich zer weinen, in Thränen zerfließen, ins Weinen kommen. Cnotliwy starzec rozpłakał się z radości, patrząc na syna; ale wkrótce rozpłakał się i z żalu, dowiaduiąc się o śmierci brata. *Stas. Num.* 1, 212, *Teatr* 42 *d*, 3. Para dziatek biega w koło rozpłakana, Beczą i chwytaią się oyca za kolana. *Przyb. Ab.* 226. Nie ukazuymy dziecięciu cacka, którego mu dadź nie można, bo się rozpłacze. *Stas. Zam.* 23.

ROZPŁĄSAĆ się *recipr. dk.*, *Rs.* расплясаться, roztańcować się, ins Tanzen gerathen.

ROZPŁASZAĆ, *ob.* Rozpłoszyć.

ROZPŁASZCZYĆ *cz. dk.*, Rozpłaszczać *ndk.*, °ROZPŁASKOWAĆ, n. p. miedź. *Mąez.*, *Bh.* rozpleſknauti; *Bsn.* raspleſkati, rasplosnatiti; *Rg.* raspleſkatti, rasplosnitti; (*Rg.* raspleſkan, plosnaſt, plossan, = płaſki; *Cro.* razplesznut *alliſus*, *illiſus*; *Rs.* разплощить, расплащивать; spłaszczyć co, płaſkim uczynić, płaſko rozklepać, flach machen, platt ſchlagen. - *tr.* Gdy tytuł króla sobie śmie ten szalbierz właszczyć, Każ go rzecze, gwoździami na krzyżu rozpłaszczyć. *Pot. Zac.* 123, rozpiąć, rozbić). Nad odyńcem na ziemi rozpłaszczonym stoią, Dziwuiąc się, lubo się tknąć go ieszcze boią. *Zebr. Ow.* 201. ROZPŁASZCZYCIEL, -a, *m.*, który rospłaszcza, der Plattſchlager, *Rag.* razplosctitegl, n. p. złota, der Goldſchlager.

ROZPLATAĆ, *ob.* Rozpleść.

ROZPŁATAĆ *cz. dk.*, rozciąć, spłatać, (*Bh.* rozpoltiti weſpie na dwé, *ob.* pół, *ob.* połeć, *ob.* rozpołowić); *Vd.* resdjati, gorszlepiti; *Bs.* rasplatiti; *Rg.* rasplâtiti; *Rs.* распласнать, расплескивать; in zwey Hälften zerſpalten, entzwey ſpalten. Rospłatay tę rybę, a wątrobę iey schoway. *W. Tob.* 6, 5. (*Rg.* rasplatûscja *piscis infumatus*). Gdy kucharz rybę rozpłatał, znalazł w wnętrznościach pierścień. *Zab.* 15, 42. Na pierwszym spotkaniu na pół go iak szczupaka, rospłatałem. *Boh. Kom.* 4, 246. Ten palasz we krwi twéy opłukam, rozpłatawszy ci łeb od ucha do ucha. *Teatr* 9, 66. Pierwszym przycięciem gębę mu rozpłatał. *Mon.* 64, 223. Junaków naymilsze wyrazy są: ściąć, rozsiekać, rozpłatać. *Teatr* 56 *b*, 63. Rozpłatanie, °rozpłat, *Crn.* rospłat, rospok). Do rozpłatania, daiący się rozpłatać, *Rg.* razplativ *ſciſſilis*, *Bs.* rasplativi.

ROZPLĄTAĆ *cz. dk.*, zaplątanego co rozpleść, odplątać, entwirren, aus einander bringen, aus einander knüpfen. Węzeł rozplątać. *Węg. Mar.* 1, 27.

ROZPŁAWIĆ *cz. dk.*, Rozpławiać *ndk.*, *Rs.* расплавить, расплавлять, roztopić, zerſchmelzen. Rozpławienie, roztopienie, *Rs.* расплавка. Rozpławić się, roztopić się, rozpłynąć się, *Ec.* разжизаться. ROZPŁAWNY, -a, -e, roztopiony, zerſchmolzen. - *fig.* Rozpławne od puchliny członki. *Hor.* 1, 193.

ROZPLAZNĄĆ *niiak. idntl.*, rospłynąć, rozleźć się rozmokłszy, zerfließen, zergehen, z. B. im Waſſer. *X. Kam.* Który się poiawi kolwiek mąż do téy rzéki, z niéy niechay °wyſtanie półmężem, i tkawszy wód rozplaszlym się ſtanie, *ſubito mollescat in undis. Zebr. Ow.* 90.

ROZPLECIONY, *ob.* Rospleść.

ROZPLEM, -u, *m.*, rozmnażanie, rospłod, das Fortpflanzen, die Fortpflanzung. Ledwie co wybór między ludźmi i zwierzęty Zachowany na rozplem od zguby wyięty. *Przyb. Milt.* 375. ROZPLEMIĆ, ROZPLENIĆ *cz. dk.*, Rozplemiać *ndk.*, *Bh.* rozplemeniti, rozplemenowati, rozpłodzić, roskrzewić, fortpflanzen, vermehren. Tu Pomona soczyſte owoce rozplemia, Tym milsze, iż ie rodzi bez uprawy ziemia. *Przyb. Lus.* 280. Jsaliż ci ziemia rozmaitych żyiących ſtworzeń nie rozplemia? *Przyb. Milt.* 247. - *fig.* W niektórych kraiach klasztory zbyt są rozplenione; ale też w wielu mieyscach ledwo się gdzie znaydą. *Kras. Pod.* 2, 157, rozmnożone.

ROZPLEŚĆ, rozplotł, *F.* rozplecie, rozplotę *cz. dk.*, Rospłatać *ndk.*, Rosplatuie *kontyn.*, *Bh.* rozpleſti; *Vd.* respleſti, resnisati, resdeniti, gorresnisati; *Cro.* razplessti, razplétam; *Bs.* rasplesti; *Rg.* raspléſti; *Rs.* расплесть, расплетать; odplatać co splecionego, aufflechten. Włos iéy rospleciony po wietrze, i tam i sam chodził. *P. Kch. J.* 65. Póki Apollo włosy We dwie rozplatuie kosy . . . *Petr. Hor.* 2, *Q.* Rozplotę ploty iéy. *Rey Pſ. K* 6. - *tr. fig.* rozpleść co, = rozgadać co, rozsplatać, ausplaudern, ausſchwatzen. Przechodzi się sekret z ucha do ucha, aż trafi na świegota, który szeroko rozniesie i rospletie z sporym naddatkiem. *Pilch. Sen. liſt* 3, 364. Prawdziwie nie mam skarbu żadnego, to tylko baykę któśćiś rozplotł. *Teatr* 11, 65. Ta niepoczciwa gęba to rozplotła. *Boh. Kom.* 2, 299.

ROZPLESZCZEĆ *cz. dok.*, Rozpleſkać *ndk.*, *Rs.* расплескать, расплескивать, расплескать; z płaskiem rozlać, roztopić, rozpuścić, plätſchernd vergießen, fließen machen, zerrinnen laſſen. Lód ieżeli gdzie bałwanami stoi, Gęsta go z góry kropla wszczął rosplesszcze. *Chrość. Luk.* 101.

ROZPŁOD, -u, *m.*, ROZPŁODEK, -dku, *m.*, *Bs.* rasplod, rasrod, (rasplodnoſt *propagatio*); *Cro.* rásplod *propages*, *surculus*; *Rs.* расплодъ; roskrzewienie, rozmnożenie, płód, die Fortpflanzung, Vermehrung, Brut. Życiem słońce natchnęło rozpłód radosny zieloney wiosny. *Kniaź.* 3, 4. Szarańcza gąsięta nawet z drzewa wypasła, rozwlókłszy wszędzie roie rozpłodków swoich. *Krom.* 722. - *fig.* Poseł Krzyżacki, iakoby rospłodek iaki wewnętrznych rosterków między Polakami zarzuca,

Digitized by Google

veluti seminarium. Krom. 596, siemię, zawziątek; zapłodek, Same der Zwietracht. ROZPŁODZIĆ *czyn. dk.*, Rozpładzać *ndk.*, *Bh.* rozploditi, rozpložowati; *Bs.* raspłoditi, raskladiti, raspaiti, raspaiti, (*ob.* rozpaść, rozpasać); *Rg.* rasploditti, razplodivati; *Cro.* razplodújem; *Rs.* расплодить, распложать; rozplemić, rozrodzić, rozmnożyć, rozkrzewić, fortpflanzen, vermehren. Liczne potomstwo chce ieszcze rozplodzić. *Teatr* 1 *b*, 29. To było ich mieszkanie i rozpłodzenie ich. *Bud.* 1 *Chron.* 4, 33, rozrod). Franca prędko się u nas rozplodziła i rozmogła. *Biel. Sw.* 255. - *fig.* O zwodzące złoto, iak rozpładzasz na świecie wyśtępki z podłotą! *Przyb. Lux.* 261. - §. Grunt rozpładza deszcz rozchodliwy. *Zab.* 15, 331, płodnym czyni, użyźnia, fruchtbar machen. ROZPŁODZICIEL, -a, *m.*, który rozpładza, rozmnaża, der Fortpflanzer; *Rg.* razplodittegl, *f.* razplodittegliza, razplodniza; *Cro.* razplodítel, *f.* razplodítelica.

ROZPŁÓKAĆ *cz. dk.*, rozpłocze *F.*, płocząc rozpuścić, ausspülen, zerspülen, *Rs.* разполоскать.

ROZPŁOMIENIĆ *cz. dok.*, rozpalić, entflammen, entzünden, *Ec.* воспламенити. Ludzi podżarzył i rozpłomienił, a potym krwią niewinną tuszył i gasił. *Ver. pr.* 19.

ROZPŁONĄĆ *niiak. idntl.*, zapalić się, entflammen, sich entzünden, *Bs.* rasplanuti *exardescere*.

ROZPŁOSZYĆ *cz. dk.*, Rozpłaszać *niedok.*, *Bh.* rozplašiti; *Rs.* распугать, распугивать; *Ec.* распудити, распужу; popłochem rozproszyć, verscheuchen. Kto ciska kamieniem na ptaki, rozpłoszy ie. *Radz. Syr.* 22; 23. Wilk porywa i rozpłasza owce. *W. Jan.* 10, 12. Rozpłoszył ie Pan z onego mieysca po wciomaśtkiey ziemi, i ztamtąd rozegnał ich po wszystkich krainach. 1 *Leop. Gen.* 11, 8, rozproszył. 3 *Leop.*). Rozpłoszenie, *Rs.* расплохъ.

ROZPLOZNĄĆ się *recipr. idntl.*, roseyść się rozpaść się, aus einander fallen, zerfallen. Co się chlubisz w walech? rozplosł się wał twóy! 1 *Leop. Jer.* 49, 4, zszedł padoł twóy. 3 *Leop.*).

ROZPLUĆ *cz. dk.*, rozpluwać *ndk.*, pluciem rozmiękczyć, zerspucken, zerspeyen; *Rg.* razpgljùvati; *Ec.* расплевую.

ROZPŁYN, -u, *m.*, ein flüssiger Körper, etwas Flüssiges. Gdy cząsteczki nie są spoione, lecz wolne i osobno iedna od drugiéy ruszaią się, i kształt biorą od naczynia, w którym są zawarte, to ciało nazywamy rozpłynem, *liquidum. Rog. Doś.* 1, 66, cf. Rozcięk). Woda i insze rozpłyny. *Jak. Mat.* 3, 355. Wążki do rozpłynów, *aerometre ib.* 3, 386. ROZPŁYNĄĆ się *recipr. idntl.*, Rozpływać się *ndk.*, *Bh.* rozplynauti se, w różne ftrony odpływać, aus einander schwimmen. Ryby się rozpłynęły. *Tr.* - §. Rozpłynąć, rozpuścić się w wodzie, roztaić się, w płyn się roseyść, *Bh.* rozplynauti; *Sr.* 1. žtru ßo, rozßeju ßo; *Ross.* разплыться, расплываться, разжидѣть; *Ec.* разжижатьсѧ; zerfließen, zu einem flüssigen Körper werden, zergehen. Niektóre ciała suche, gdy się wyftawią przez czas na powietrze, rozpływaią się; chociażby się nic płynnego na nie nie wlało. *Kruml.* 89. Gdy ciała przez ciepło kształtu rozcieku nabieraią, mówiemy że się rozpływaią. *Kruml.* 179. Nie w każdéy wodzie mydło się zupełnie rozpływa. *Kluk Kop.* 1, 115. - *fig. tr.* Prędko się ta mgła rozwinie, I w deszcz łez gorzkich rozpłynie. *Dar. Lot.* 23. Żałościwa, poweli się na mekre łzy sama rozpływa. *Otw. Ow.* 655. Jak em mi dziękował, serce mi się rozpływało. *Teatr* 54 *c*, *B* 2, rozrzewniło). Wiem, że się Wc Panny serduszko aż rozpływa z radości. *Teatr* 22, 50, das Herz zerfloß, zerschmolz vor Freuden. Serca ogniem w nas gorzały, I słuchaiąc go, prawie rozpływały. *Odym. Sw.* 2, *M m* 3 *b*, rozpływały się). Matka rozpływała się w pociesze z talentow syna. *Kras. Pod.* 2, 47. Tak mile poziewał, że damy na to patrzaiąc, aż się rozpływały. *Boh. Kom.* 3, 267. - §. Aż się radość po mnie rozpływa, gdym go słyszała mowiącego. *Teatr* 25 *c*, 105, rozchodzi się, rozszerza się, Vergnügen ſtrömt über einen her, verbreitet ſich über einen wenn ...

ROZPOCZĄĆ, rozpoczął, *F.* rozpocznie, rozpocznę *cz. idntl.* Rozpoczynać *ndk.*, *Cro.* nachinyati; *Ec.* возоглавити; poczynać, zaczynać, anfangen, anheben, *quanquam hic multitudo significatur*, *quasi dicas*: *multa et varia inchoare. Cn. Th.*, *ob.* porozpoczynać). Rozpocząć w mocy naszéy ieft, ſkutkiem fortuna kieruie. *Pilch. Sen. liſt* 109. Rozpoczynaiący, *Vd.* zazhetnik, der Anfänger. Wiele rozpoczynaiącemu nic się nie szykuie. *Pilch. Sall.* 51. Zoſtań, zakończemy rozpoczętą rozmowę. *Teatr* 49 *b*, 10. Noc rozpoczęła się. *ib.* 86.

ROZPODZIAĆ, *F.* rozpodzieie *cz. dk.*, rospodziewać *ndk.*, podsiewać, zapodziać; *quanquam hic multitudo significatur*, *quasi dicas*; *multa et varia diſtrahere. Cn. Th.* 931, verſchiedentlich hinthun, verthun, verwenden. Na cóżeś te pieniądze rozpodział? *Tr.*

ROZPOGODZIĆ *cz. dk.*, rospogadzać *ndk.*, *Bs.* razvedritti; *Cro.* razvedrujem, razvedriti; *Rs.* разведрить; zupełnie wypogadzać, ganz aufheitern. Iey czoło zdało się być iuż rozpogodzone *Przyb. Miłt.* 145.

1) ROZPOIĆ *cz. dk.*, Rozpaiać *ndk.*, *Bh.* rozpogiti; *Rost.* распаять, распаивать; rozkleić, ablöthen, los machen, aufiöthen.

2) ROZPOIĆ kogo *cz. dk.*, Rozpaiać *ndk.*, przykładać się do tego, żeby się kto rozpił, piiakiemu go robić, einen zum Säufer machen, ihm das Saufen angewöhnen, ihn zum Soffe verführen. Żydzi umieią chłopa nayztuczniey zwodzić i rozpaiać. *Przeſtr.* 246. Koleyno propinacye trzymaiąc, siebie i drugich rozpaiali. *Gaz. Nar.* 1, 20. Każdy z tych dawnych królów w piiaństwie dziwne rzeczy broił, August zaś Polskę do reszty rozpoił. *Kras. Myſz.* 99. - *fig.* Klęskami ląd utuczył, rzeki krwią rozpoił, zbóyca w szarłat odziany, Filipowe plemię. *Nar. Dz.* 1, 139.

ROZPOŁOWIĆ, ROZPOŁOWICZYĆ *cz. dok.*, Rozpołowiać *ndk.*, *Bh.* rozpolčiti, rozpůliti, rozpoltim; *Rg.* raspolovitti, razpolútiti; *Bs.* raspoloviti razdjeliti; *Cro.* razpolovlyújem); na dwie połowy rozdwoić, rozdzielić, in zwey Hälften zertheilen, zerſpalten, *pr. et tr.* Rozpołowione nogi. *Otw. Ow.* 569. Rozpołowionemi kopytami, *bisulcis*, biły byki ziemię, *Otw. Ow.* 258, racicami). Te mi dwie osęce serce rozpołowiły. *Pot. Arg.* 366, rozkrwawiły). Woysko wprzód rozpołowił. *Leszcz. H. S.* 194. *Chroſt. Job.* 199. Bez twego zdrowia Wszystka nam się pociecha nasza rozpołowia. *Pot. Arg.* 741, nie całą; połowę iéy tylko czuiemy). Z mniemania Faryzeyskiego rosła rozpołowiczona sprawiedliwość. *Zrn. Poſt.* 2, 355. Do roz-

Digitized by Google

rozpołowienia, rozdzielny na połowę, *Rg.* raspolovgliv, raspolovni; theilbar.

ROZPOMNIEĆ *cz. dk.*, rozpominać *ndk.*, rozpamiętać, rozważć, durchdenken, überliegen, überdenken; *Slo.* rozpomínám; rozpomenutí *recordatio*; *Sr.* 1. rozpomnu, rozpominam, rozhladuju. Rozpomnieć sobie rozliczność dobrodzieyftw, a rozmyślić sobie ſtrach przegrożek Pańſkich. *Rey. Ap.* 19, *W. Poſt. W.* 156. Abyśmy sobie śmierć Jezusową rozpominali. *Kanc. Gd.* 236. Potym rozpomniy sobie duszo moia zelżywość iego ciężką. *Bzow. roż.* 73. Pilnie zdradę Amuratową u siebie rozpominam. *Baz. Sk.* 64. Rozpomniyże każdy dziś dobroć pana swego. *Kanc. Gd.* 58. Rozpomniy, żeś brał dobra twe za żywota twego, a Łazarz niewczasy. *Wiśn.* 469. Rozpomniy sobie na onego bogacza, iż ieden na maluczki czas użył rozkoszy, a drugi też na maluczki czas onéy nędzy swoiéy. *Rey. Pſł Y y 2.* Rospomnieli sobie krew brata swego. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 38. ROZPOMNIEĆ się *Rec.*, *Boh.* rozpomenauti ſe, z uwagą przypomnieć sobie, ſich mit Aufmerkſamkeit erinnern, über etwas nachſinnen. Nie rozpomniał się Joas na miłosierdzie, ktore z nim uczynił Joiada. *Bial. Poſt.* 105; nie rospominał się. 3 *Leop.* 2 *Par.* 24, 22. Panie, *rozpomień się, żeś mię zlepił, iako błoto. 1 *Leop. Job.* 10, 9. Ani się rozpomniał na podnóżek nóg swoich. 1 *Leop. Lam.* 2, 1, ani wspomniał. 3 *Leop.* Teraz Panie *rozpomień się na mię. 1 *Leop. Tob.* 3, 3; *wspomień na mię. 3 *Leop.*). Rospomień się na Abrahama. 1 *Leop. Ex.* 32. Rospomniał się na śluby święte swoie. *Rey Pſł. D d d 4.* ROZPOMINACZ, - a, *m.*, który rozpomina, der Erinnerer, *Sr.* 1. rozpominacjer, rozpomnik; *f.* rozpomnicjja.

ROZPONA, - y, *ż.*, n. p. Wacek z rozponami, iak giermek iaki, za nim nosiła. *Tward. Pasq.* 85. *ob.* rozpinka. - §. ROZPONKA, rosponka, rossponka, ziele na salatę iesienną używane. *X. Kam.*, *rapunculus*, Rapunzel, *ob.* kolnik dziki, rzepa plonna.

ROZPOR, - u, *m.*, ROZPORKA, - i, *ż. dem.*, (*Boh.* rozporka, *Rs.* распорка, *ob.* Rozwora), rozpró ie, rozszczepanie, rozdzielenie, das Zertrennen, Abtrennen, Abſpalten; *Bh.* rozparek, rozparček; *Sr.* 1. rospor; *Vd.* resziep, ziep, preziep, *Cro.* rázrez; *Rs.* разрѣзъ, прой́ма; (*Ec.* расцѣпленїе, раскол odszczepieństwo). - *fig.* Krol Czeſki nakłonił różne Śląſkie książęta do poddania mu się, a rozporem ciała tego koronę swoię pomnożył. *Nar. Hſt.* 6, 263, rozczłonkowaniem). - §. Rozpór, Rozporka, ROZPOREK, - rku, *m.*, w sukni der Schlitz im Kleide; *Bh.* rozparek, *Mor.* rozpor, rozporek, *Sr.* 2. ſchlitza. Drugi raz niechmaią pokoy panieńſkie rozporki. *Pot. Jow.* 120. Już to nie dworki, co nie ukaże rozporka. *Rys. Ad.* 21. 2) Rozpora, rozprawa, kłotnia, Diſput, Streit, *Bh.* rozpor, spor. Wkrótce nalapi, z Stenel m rozpora; *arguette. Hor.* 1, 79. Dziewczkę gwałtem wziąć, na drodze rozbić; na to wszyſtko nie rozpora. *Falib. I.* 3. ROZPORNY, - a, - e, do rozprócia, rozłączny, zertrennbar, *Vd.* resporaliju, pargatlin. ROZPOROWY, - a, - e, od rozporu, Trennungs-, Schlitz-; *Rs.* разрѣзный

ROZPORAIĆ *cz. dk.*, różnie wyraić, verſchiedentlich verſorgen, ausſtatten. Dlatego mi rodzonych twych rozporzała W ziemię inszą, tobie tu Leszno zoſtawiła. *Tward. Misc.* 146.

ROZPORĘ *ob.* Rozpróć.

ROZPORZĄDZIĆ *cz. dk.*, Rozporządzać *ndk.*, *Rs.* распорядить, распоряжать; *Ec.* чиноразположити, чиноразполагати; przyrządzać, przysposabiać, bereiten, veranſtalten, zurichten, ordnen. Mamy pana nad sobą, ten nasze zamysły, Jako chce rozporządza, iako chce kieruie. *Opal. sat.* 22. Chryſtus rozporządza sercy naszemi. *Bals. Niedz.* 1, 446. Nas wola bozka ſtanem, kondycyą i sposobnością, pięknie i nad zamiar doſkonale rozporządziła. *Mon.* 69, 595, w sposobność opatrzyła, womit verſorgen. Rozporządzony, *Rs.* благоустроенный cf. uporządkowany. Rozporządzenie, *Vd.* vnaredba, vnarejenje, notarnarejenje, *Rs.* благоустроеніе, благоустроиство; *Ec.* чиноразположеніе. Rozporządzenie wielu rzeczy, ściągaiące się do pewnego celu, zgodnie umiarkowane do wyprowadzenia żądanego ſkutku, nazywamy porządkiem. *Mon.* 75, 654.

ROZPOSAŻYĆ *cz. dk.*, rozdawać, roztrwonić, ausſpenden, verthun, vergeuden. Długo ciułane rozposażył zbiory na święte uczynki. *Zab.* 14, 255 *Szym.* Tam się nauczysz w szkole przebiegley, wyborney, Jak grzecznie rozposażyć zbiory przodków skrzętne. *Kras. sat.* 65.

ROZPOŚCIERACZ, - a, *m.*, *Rass.* распространитель, rozszerzyciel, der Ausbreiter. Jehowa ſtworzyciel niebios i rozpościeracz ich. *Bud. Jes.* 42, 5. ROZPOSTRZEĆ, *F.* rozpoſtrzy, rozpoſtrzę *cz. dk.*; *Rozpoſtrzać, Rozpościerać, *ndk.*, *Boh.* rozprostříti, rozestříti, rozprostřený, prostírati, prostru, (*Bh.* prostěradlo, prześcieradło, podstírati podścielać, obſtíram obwodzę, otaczam; *Slo.* ſtret', ſtrem, = *lat. ſternere*, cf. *ſtratum*, cf. *Ger.* Streu); *Sr.* 1. pjeztjeram, pjezcjeram, pjeztru, pjeſtrim, pjeſtrici, pjeztrene *tensus*; *Vd.* preſtreti, preſtrem, zhrespreſtreti, gorpreſtreti, respreſtirati, s'proſtreti, s'proſtérl, spróſtrem, trositi, (*Vd.* resprostina, respreſtrina, resproſtriahe, = przeſtrzeń); *Crn.* tresyti *ſternere*, spreſtrim, = rozprzeſtrzeniam; resprostina, = przeſtrzeń; *Cro.* razpresztiram, razpresztert, izpresztiram, ispresztreti, prestirati, preztiram, presztiram, preszterlszem, przesztreti *perſternere*, (*Cro.* podsztreti, podsztiram, podszterlszem, = podścielać, *Cro.* obsztiram, obszterlszem, = opasać); *Dl.* isprosztiram; *Rg.* ſteratti, proſtrjéti, proſtirati, razaſtrjéti, raſtrieti, obaſtrjéti, proſtràniti (*ob.* ſtrona; *Rg.* proſtran, = przeſtronny, *ſternere*, *tendere*, *extendere*; *Bs.* ſterati, proſtranniti, proſtriti, roſteghnuti (rozciągnąć), (proſtriti odar, = łóżko słać; *Sla.* proſtérti, = nakrywać ſtół); *Rs.* распростереть, распростирать, простереть, простирать, *oppos.* Spoſtrzec się); rozszczepierzyć, rozpiąć, rozciągnąć, ausſtrecken, ausdehnen, ausbreiten. Jak znamienitą kondycyą rozpoſtartemi rękami zawitać nikt nie poniecha, *obuiis ulnis*. *Krom.* 595, mit ausgeſpreizten, offnen Armen. Rozpoſtarcie rąk, *Ec.* рукопростертїе. Rozpoſtarty, *Rs.* простертїй cf. ſtért). Rozpoſtarte, rozpięte płótno. *Cn. Th.* 931. Bóg rozpoſtrza niebiosa, iako nić, a rozciąga ie iako namiot na mieszkanie. 1 *Leop. Jez.* 40, 22. Oſtatni cyrkuł, większym się obracaiąc obrotem, im więcey od spolnego śrzedniego odſtępuie punktu, tym większą rozpościera się rozłożyſtością. *Bardz. Boe.* 137. *Pateo* rozszérzam się, rozpoſtrzam się, otworzyſty ieſtem. *Urs Gr.* 238. - *tr. fig.* rozciągnąć, rozszerzyć, rozwieść, ausdehnen. Wszelkie rosnące ziele płód w sobie zawiera Który się w nieśmier-

Digitized by Google

telny rodzay rozpościera. *Zab.* 6, 137. Rozpostarty szeroko, *Ec.* небошырóкій. Rozpościerać państwo swoie, chorągwie swoie, rozciągać proporce, moc swoię rozprzestrzenić, seine Gewalt ausdehnen. Jam się chciał umknąć, żebyś miał mieysce lepiey swoie państwo rozpościerać. *Teatr* 6 *b*, 64. Grzechy chcą na sercu waszym proporce rozpościerać. *Birk. Zam.* 5. Króleſtwo djabelſkie burzą, a proporce Chryſtusowe długo i szeroko rospościeraią. *Birk. Dom.* 41. Umysł, iak pan ciała, niech rozpoſtrze swe proporce. *Gor. Dw.* 378. - §. *aliter*: Rozpościerać proporce, s chełpić się. *Cn. Th.* 931, ſich breit machen, groß machen, groß thun. - §. Nieprzyiaciele nad chłopy, nad mieszczany, nad budowaniem samym wielką srogość rozpościerali. *Krom.* 288, wydziwiali. - §. rozpoſtrzec się gdzie, s rozgościć się, rozgospodarować się, rozlokować się, ſich wo einquartieren, ſich wo ſo wie zu Hauſe einrichten, ſichs wo bequem machen, nach Willkühr diſponiren. W zamku Smoleńskim naywiększe woysko się rozpoſtrze. *Biel. Sw.* 273, zmieści się, umieści się). Tak wiele ludzi przybyło do Krakowa, że się w mieście wszyscy rozpoſtrzec nie mogli, aż polem drudzy leżeli. *Biel.* 146. Dom piękny, będziemy się mieli gdzie rozpoſtrzec. *Teatr* 26, 71. Jeszcze to móy dom, nie masz Wc Pani prawa w nim się rozpościerać. *Teatr* 28, 79. - §. Rozpościerać się z rzeczą, rozwodzić się z rzeczą. *Cn. Th.*; szerzyć się, ſich weitläuftig ausbreiten. Co za serdeczne rozmowy, co za słodkie dwóch czyſtych dusz rozpościeranie się! *Teatr* 47 *e*, 57, rozlewanie się, Ergießung. Rozpoſtarłem ia prośby moie przed królem, by mnie nie kazał odwieść. 1 *Leop. Jer.* 38, 26, rozwodziłem, aus einander ſetzen, darthun. Nie w sprawiedliwościach naszych rozpoſtrzamy prośby nasze przed obliczem twoim; ale w lutościach twoich mnogich. 1 *Leop. Dan.* 9, 18, rozpościeramy. 3 *Leop.*). ROZPOSTRZENIE, - ia, *n.*, rozpościeranie, *Rs.* распростертіе, распросшираніе, простертіе, простреніе (*ob.* przeſtrzeń); rozciąganie, rozpinanie, das Ausbreiten, Ausſpreitzen, Ausdehnen. - §. Bóg rzekł: niech będzie rozpoſtrzenie między wodami. *Radz. Genes.* 1, 6, *not.*, „to słowo wszyſtko w sobie zamyka, cokolwiek nad nami widać, tak na niebie, iako i na powietrzu", das Firmament, die Veſte des Himmels; rozpoſtarcie. *Bibl. Gd.* Uczynił bóg rozpoſtrzenie, i rozdzielił wody. *Sal.* 2, 455, *ob.* firmament, twierdzenie, utwierdzenie.

ROZPOTNIEĆ *niiak. dk.*, potem rozciec, in Schweiß zerflieſſen, *Rs.* распотѣть, разопрѣть.

ROZPOTRZEBOWAĆ *cz. dk.*, różnie wypotrzebować, verſchiedentlich verbrauchen, aufbrauchen, verwenden. Wydatki rozpotrzebowane przez czas oblężenia. *Jak. Art.* 2, 360.

ROZPOWIEDZIEĆ, *F.* rozpowie *cz. dk.*, Rozpowiadać *ndk.*, z szczegółami opowiadać, erörtern, umſtändlich erzählen, aus einander ſetzen. *Sr.* 1. roſpowedacź, roſpowiedam, roſpojedam. Rozpowiadano mi nie raz smutne przypadki zdrady fałszywych przyiaciół. *Teatr* 50 *c*, 67. Rozpowiedziałem te wszyſtkie przymioty, które dworzaninowi służą. *Gor. Dw.* 14, *Sekl. Math.* 15. Rozpowiedz nam to podobieńſtwo. *Radz. Math.* 13, 36, *Bud. ib.*, wyłoż nam to podobieńſtwo. *Bibl. Gd.*).

ROZPOZNAĆ *cz. dk.*, rozpoznawać *ndk.*, iasno aż do rożeznania czyli rozróżnienia poznać, deutlich erkennen, unterſcheiden, *Sr.* 1. rozpoznawam, rozpoznaqu; *Cro.* prepoznati, prepoznavam, *Rs.* распознасть, распознавать.

ROZPOŻYCZYĆ *cz. dk.*, Rozpożyczać *ndk.*, rożnym różnie pożyczyć, verſchiednen verſchiedentlich ausleihen, borgen. *Cn. Th.*, *Bh.* rozpůjčiti, rozpůjčim, rozwěřim (cf. wierzyciel), *Sr.* 1. roſpoſchćju, roſpoichćjim.

ROZPRAĆ, *F.* rozpierze, rozpiorę *cz. dk.*, rozpierać *ndk.*, (*diſtgn.* rozeprzeć), pioràc czyli praniem rozpuścić, zerwaſchen, *Bh.* rozeprati. - §. rozbić, tęgo wybić, zerbauen.

ROZPRAGNIONY, - a, - e, mocno pragnący, ſehr dürſtend. Tu żywioł twórczy z deszczami płodnemi Zstępuie w łono rozpragnioney ziemi. *Kniaź. P.* 1, 150.

ROZPRASZAĆ *ob.* Rozproszyć.

ROZPRAWA, - y, ż., ROZPRAWKA, - i, ż. *dem.*, (*Bh.* rozprawka *sermo, apologus, Rs.* расправа, s indagacya, inkwizycya, 2) sądowa izba); czynność rozstrzygaiąca bądź mową, bądź uczynkiem; Rozprawa, rozmowa rozbieraiąca co, die Unterredung, Verhandlung, *Sr.* 1. rozretjwano, *Ec.* разглагóльствіе. Rozprawa ta święta iuż się działa po wieczerzy Pańskiey, gdy długie a bardzo wdzięczne Pan miał rozmowy z zwolenniki swoiemi. *Rey Pſt. G g g* 6. Na to odpowiadam krótko, z adwersarzami w rozprawę wstępuiąc. *Sal.* 2, 100, w rzecz wstępuiąc). To iest wszyſtka rozprawa z adwersarzami o tym artykule. *ib.* 2, 65. Widzieliśmy, że s sobą rozprawę mieli. 1 *Leop. Dan.* 13, 38; sprawę mieli. 3 *Leop.*). - traktowanie o czym, z kim, das Verhandeln, die Verhandlung. Posła Tatarskiego król s taiemną rozprawą odesłał, *cum ſecretis mandatis. Krom.* 577. Tać iest wszyſtka dowodna rozprawa na pierwszy dowód adwersarza. *Sal.* 2, 43, odpowiedź, odprawa zbiaiająca). Na to iesscze odpowiedzi naszéy i rozprawy z niemi potrzeba. *Sal.* 4, 185. Po zaspokoionych akcessoryach, przystępuie ſtrona powodowa do wywodu sprawy swey abo induktu, co się właściwie rozprawą nazywa. *Oſtr. Pr. C.* 2, 158, die Einleitung des Proceſſes - §. rozprawa, dyssertacya, *Ross.* сочиненіе, eine Abhandlung. Rozprawa o kwadrowaniu koła. *Geom.* 1, 375. Rozprawa o rodzeniu się człowieczym. *Sien.* 442. Rozprawa o powinności rodziców w wychowaniu dziatek. *Rey Pſt. H* 6. - §. rozprawa, rozpowiadanie, wyłuszczanie, rozbiór, Erläuterung, Erörterung. Rozdziału pierwszego rozprawa. *Petr. Ek.* 44. - §. Rozprawa woienna, s akcya, eine Action mit dem Feinde. Nie zdało mu się bitwą rozprawy szukać. *Warg. Cez.* 144, rozstrzygnienia sprawy, Schlichtung des Streits. - §. rozprawa, śkła w hucie, n. p. spodziewam się sto kóp tafel z rozprawy. *Torz.* 54, z rozprawienia massy, z rozpłaszczenia, das Ausbreiten, Flachmachen. ROZPRAWIACZ, - a, *m.*, ROZPRAWCA, - y, *m.*, (*Cro.* razpravitel *diſtructor, diſſipator, obtrectator: Bs.* raspravitegl *maledicus. Rg.* razpràvitegl *detractor*; *Es.* распрáвитель *dispensator*); szeroko gadaiący, wielomówca, ein weitſchweifiger Redner, der viel Worte macht, der gern viel redet; *Rs.* разговóрщикъ. Z ciebie rozprawiacz nieznośny. *Teatr* 15, 59. Lepiebyś mi zapłacił rozprawiaczu moie sto talarów, a nie baiał próżne. *Teatr* 10, 46. Wieluż to tych dziecinnych rozprawiaczów, co się krasomówcami nazywaią, nic nie poczytuią za wysokie, ieno co z oczu niknie. *Pir. Wym.* 310. - §. Onoć rozprawca snów idzie. 1 *Leop. Gen.* 37, 19, co sny *wida. 3 *Leop.*,

Digitized by Google

wykładacz, tłumacz, opowiadacz snów, Traumdeuter, Ausleger. ROZPRAWIĆ, *F.* rozprawi *cz. dk.*, Rozprawiać *ndk.*, Rozprawować, rozprawuie *Cont.*, *Boh.* rozprawěti, rozprawowati, (*Bh.* rozpraviti rozczesać); *Slo.* rozprávam *recito*, *fabulor*; *Sr.* 1. rosprawiu, rospraju, rosprawim, rozrěčjupu; (*Cro.* raspravlyati, rasprávlyam *deſtruo*, *diſsipo*, *diſjicio*; razpravlyam dober glasz *diffamo*; *Bs.* raspraviti *expedio*, raspravgljati *obloqui*; *Sla.* raspravitise, svùchise, s zewlec się, rozbierać się; *Rg.* raspraviti *diſsipare*, *profundere*); *Rs.* расправить, распрамлять, (= wygładzić, wymarszczyć); rozprawiać co, sporządzać, rozrządzać, rozporządzać, rosszykować, anſchicken, beſchicken, einrichten, beſtellen, in Ordnung bringen. Rozpraw' dom twóy, bo tey nocy umrzesz. *Leop. Jes.* 58, 1. Rozpraw dom twóy, rozdziel dziedzictwo. *Dambr.* 879. Dom swóy, na woynę idąc, ma rozprawić, i żonę z dzieteczkami w dobrym porządku zoſtawić. *Star. Ryc.* 48. Dobry człowiek dobrze czyni, i swoie rzeczy rozprawuie z rozsądkiem. *Gil. Pſt.* 282. Bóg ieszcze przed wieki ou dawnych ciemności Nieporządek rozprawił mocą swey mądrości. *J. Kch. Dz.* 1.. Po zimie rozwiązawszy macice winne, rozprawuią po żerdziech abo tykach. *Cresc.* 326. Jedne wełnę przędą, drugie na takąż sprawę Palcami rozprawuią żartkiemi poſtawę. *Otw. Ow.* 159. Woyſko po kwaterach zimowych rozprawią. *Tward. W. D.* 2, 208, rozdzielą, rozłożą, verlegen, eintheilen, ordentlich einquartiren. Będę rozprawował ludzi, a narody będą mi poddane. 1 *Leop. Sap.* 8, 14, będę rządził). - §. Rozprawić służących etc., różnie odprawić, rozesłać, verſchiedentlich abfertigen, wegſchicken, entlaſſen. Zoſtawiwszy iednego pokoiowego przy sobie, wszyſtkich innych rozprawił. *Kłok. Turk.* 25. Żaden nie chce ująć stołu swego, i czeladzi niepotrzebnéy rozprawić. *Star. Ref.* 37. Rozprawiwszy posły, król odjechał; *dimiſsis legatis*. *Krom.* 482. Rozprawiono posłów krom odpowiedzi. *ib.* 485. Wątpliwą odpowiedzią posły Czeſkie rozprawił. *ib.* 486. - §. Kazimierz w Grodnie zmarł, sześć synów zoſtawił, Wszyſtkich rozprawił. *Stryik. Gon. R* 3. każdego opatrzył, wydzielił go). - §. Rozprawić n. p. mąkę etc., rozczynić, rozpuścić wodą, auflöſen in Waſſer, einrühren, einweichen, zergehen laſſen, zerlaſſen. Mąka w naczyniu rozprawi się abo rozczyni letnią wodą i kwasem. *Kluk. Rosl.* 3, 262. Tamar wsiąwszy mąki, zmieszawszy a zbiwszy z wodą, rozprawiła ią i uczyniła polewkę. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 13, 8. *To wszyſtko winnym octem rozprawić i warzyć*, aż z tego musztarda będzie. *Haur Ek.* 49. Moc tego ziela ieſt rozprawować, rozwodniać i wychędażać. *Syr.* 162. Mieczyk ziele rozgrzewa, rozdziałuie abo rozprawuie. *Syr.* 1287. Extrakt ten, gdy materyi lipkiey w ciele rozrzedzić i rozprawić nie może, przeto flegmiſtym ludziom nie ma być dawany. *Syr.* 351. Trociczki te przeciw melankolicznym wilgotnościom, rozcieńczyć, rozrzedzić i rozprawić, służą do użytku. *Syr.* 412. - §. Rozprawiać w hucie śklaney, płasko rozrabiać massę śklaną, die Glasmaſſe flach ſtrecken. W kaszubie tafle rozprawiaią, aby były gładkie, równe i płaskie; kaszuba po Niemiecku, Streckofen, t. i. piec rozprawuiący. *Torz.* 35. Tafelnik ſtrekuie czyli rozprawuie cholewy. *ib.* 47. Cholewa, sztuka szkła iak pęcherz rozdęta, z niey tafelnik rozprawia tafle w kaszubie. *ib.* 32. - *§. Bóg, zmierzył garścią swą wody, a niebiesa piędzią rozprawił. *Zrn. Pſt.* 2, 271 *b*, rozpoſtarł, ausbreiten, ausſpreitzen. - §. Rozprawiać co z kim, czynić z kim o co, traktować z kim, mit einem unterhandeln. *Cn. Th.* - *Rec.* Rozprawić się z kim, ułożyć się z kim, mit einem etwas abthun. Oſtatek, ieśli źle, tam się rozprawiemy, Gdy na Jozefatowey dolinie ſtaniemy. *Łącz. Zw.* 34. Oni nie wiele mówią, ale się zaraz pięścią rozprawiaią. *Pilch. Sen. Gn.* 120. Nieprzyiaciół nie państwie czekali, ale się za granicą z niemi rozprawiali. *Star. Vot. C* 4 *b*. - §. rozprawiać o czym, abo co, z traktować, pisać, rozmawiać, mówić o czym, czynić o co, von etwas handeln, ſchreiben, reden, *Boss.* rozlosgiti, *Ecc.* разглаголствовати. W księgach tych Aryſtoteles o cnotach ogółem rozprawia. *Petr. Et.* 88. Tego pana Sieciecha nienawidzą za to, Że zawsze chce rozprawiać, iak bredaty Kato. *Tręb. S. M.* 6. Milcz Waść, nie rozprawiay. *Teatr* 12, 81. Jeszcze masz dosyć czasu rozprawiać mi o twoiey miłości. *Teatr* 48, 42, powiadać, opowiadać). - §. rozprawować się przed sądem, tłumaczyć się sądowi, ſich vor Gerichte rechtfertigen. Pożyteczniejsza ieſt uwolnić niewinnego, aniżeli aby winowayca nie rozprawował się; *utilius eſt abſolui innocentem*, *quam nocentem causam non dicere*. *Siem. Cye.* 60. ROZPRAWNIŚ, - ia, *m.*, człowiek rozprawny, lubiący prawić trzy po trzy, ein redſeliger Menſch. Do rozprawnisia. *Kchow. Fr.* 36. ROZPRAWNISIA, - *i*, *ż.*, gadatliwa, eine Geſprächige, Redſelige. Sroka tu leży, pierza garść i mięsa trocha, Rozprawnisia, pana swoiego pieszczocha. *Pot. Pocz.* 597. ROZPRAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, gadatliwość, szerokomówność. die Geſprächigkeit, Redſeligkeit. Ludu roztropnego nie uyźrzysz, ludu wysokiey mowy, tak żebyś nie mógł zrozumieć rozprawności iego, w którym żadney mądrości niemasz. *Leop. Jes.* 33, 19. Rozprawność uporna i lekkomyślna filosofów do cnoty nic nie pomaga. *Lub. Roz.* 16. - §*. Nierozprawność *infantia*. *Mącz.*, niemówlęſtwo. ROZPRAWNY, - a, - e, ROZPRAWNIE *adv.*, lubiący prawić, gadatliwy, redſelig. Papugi rozprawne. *Ban. J* 3. Nierozprawny, *infans*. *Mącz.*, niemowlęcy. - §. Rozprawny, rezolut, nie długo się namyślaiący, *promptus*. *Cn. Th.* 932, kurz angebunden, geſchwind entſchloſſen. Rozprawnie *expedite*. *Cn. Th.*, raſch. - §. W hucie śklaney, cholewy nierozprawne. *Torz.* 1 *b*, na tafle nie rozpłaszczone, nicht ausgearbeitet.

ROZPRAŻYĆ *cz. dk.*, prażąc rozsuszyć, zerprägeln, *Bs.* raspragiti.

ROZPRĘŻYĆ *cz. dk.*, prężąc rozpierać, aus einander ſpreitzen, *Bh.* rozpřahnauti, rozpřahati.

ROZPRÓĆ, rozpról, *F.* rozporze, rozporę *cz. dk.*, Rozparać *ndk.*, *Bh.* rozparati; *Sr.* 1. rozporu, rosprujn, rosprujem; *Vd.* resparati, arsporgat, gorporgati, gorsporgati; *Cro.* razparati, razparam, razsevavam; *Bs.* rasporiti, rasparati, razapratti, rascitti (rozszyć); *Rg.* raspârati, raspârati, rascitti; *Sla.* razporiti; *Rs.* распорòть распарывать, разшить, разшивать; szszyte rozkraiać, rozerznąć, auftrennen eine Nath. Co on zszył to ia rozporę. *Cn. Ad.* 327, wywróćę na nice). Co ieden szyie, to zaś drugi rospara. *Gil. Pſt.* 111 *b*. Czas ieſt rosparania, i czas szszywania. *Radz. Eccl.* 3, 7. - §. *tr.* rozparać, rozkraiać, roz-

Digitized by Google

rzynać, aufſchneiden, auftrennen. Jeſt to zwyczay wielkich panów, kazać sobie brzuch rozpróć po śmierci. *Teatr* 5, 47. Gdyby gałązki od pniaka cienko się puszczały, może być na nich skóra rozparana w podłużki, a tak będą się miąższo rozrastać *Cresc.* 375. Penelope co we dnie zrobi, to w nocy rozporze. *Zab.* 15, 223, odrobi, odwiąże osnowę, das Gewebe wieder auftrennen, aufrippeln. - §. *fig. tr.* rozpróć, rozdzielić, rozerwać, rozłączyć, trennen, ſcheiden, abreißen, zerreißen. Kiedy go z duszą śmierć rozpara . . . *Chroſć. Fars.* 305, *Pot Pocz.* 203. Trafił nakoniec w głąb przepaś i rozprótey okropnie. *Zab* 15, 299, roszczepioney, rozpadley zerſpalten). - Rozparać przyiaźń z kim, rozbrat z nim uczynić, die Freundſchaft auflöſen, allmählig abbrechen. Towarzyſtwo, ieźli nam się nie podoba więcéy, przyſtoi z lekka rozparać, a opuszczać pomału, a nieprędko rozrywać. *Bud. Cyc.* 63, *Kosz. Cyc.* 79, przyiaźń rozpróta. *Chroſć. Job.* 170. Przyczyna ta rozpara wszelakie śladło małżeńſkie, któreby się złączyło. *Szczerb. Sax.* 224. Miaſto rozpróte w domowey niezgorze. *Hor.* 2, 67 *Kniaź.* - *aliter*: Ten dzień wszyſtkie nasze spory rozporze. *Warg. Cez.* 117, rozſtrzygnie, rozeymie, rozsądzi, allen Hader ſchlichten. - *aliter*: Ty tę rzecz rozparasz, *facis irritum. Mącz.*, vernichten, vereiteln. Rozpróli iego myśli one, Że się udał w inną ſtronę. *Groch. W.* 481. Jeźdźą drudzy na seym, rozparaiąc rady dobre. *Petr. Rt.* 380. Czy może, czy chce bóg rozparać, co mi los nazuczył? *Pot. Arg.* 245. Niektórzy chcieli na to pozwolić, ale Wielkopolanie to rozpróli. *Biel.* 422. Synod Bazyliyſki Eugieniusz z pierwu utwierdziwszy, potym do Ferarſa przenosił, a zgoła go rozparał; *dissoluebat. Krom.* 525, rozwiązał, er löſte die Synode auf.

ROZPROMIENIĆ *cz. dk.*, promienie rozsypać, *Sr.* 1. rozpwomenu *diradio*, zerſtrahlen.

ROZPROŚCIĆ *cz. dk.*. Rozproſtować *Cont.*, znowu wyproſtować, wieder grade biegen. (*Crn.* resproſtiti *libertati asererе*). Baba ma się ſtarać, iżby nóżki dziecięce naciągnąć a rozprościć mogła. *Spicz.* 177. Niewiaſta ta była ſkurczona, a nie mogła się rozkurczyć; ſkoro Jezus na nią włożył rękę, natychmiaſt rozprościła się. *Bud. Luk.* 13, 11. Rozprościć włosy, *Bh.* rozproſtowłaſatim, *ob.* Proſtowłosy).

ROZPROSZCA, - y, *m.*, ROZPROSZYCIEL, - a, *m.*, który co rozprasza, der Zerſtreuer. Ś. Auguſtyn, Ś. Cypryan, gorliwi heretyckich plew rozproszyciele. *Smotr. Lam.* 4. Rozproszca dóbr swoich. *Herb. Stat.* 286. Rozproszyciel maiętności. *Bud. Luk.* 16, 1, marnotrawca, utratnik.

ROZPROSZENIEC, - ńca, *m.*, rozegnaniec, ein Verjagter, Zerſtreuter. Rozproszeńcy Troiańscy. *Lib. Hor.* 119.

ROZPROSZKA, - i, *ż.*, rozproszenie, rozsypka, *Rs.* разбродъ, das Zerſtreuen, die Zerſtreuung. Tu ich mężnie gromiła Antoniego sprawa, Kiedy owdzie w rozproszce widziano Oktawa. *Przyb. Luz.* 128.

ROZPROSZNY, - a, - e, ROZPROSZNIE *adv.*, rozprassaiący, zerſtreuend. *Comessabundus*, biesiadny, rozproszny, ſtrawny. *Mącz.*, utratny, marnotratny, verſchwenderiſch. - §. Pisali o herbach Dla. osz i Bielski krotko i rozprosznie kawałkami pomiędzy tłumem innych rzeczy. *Kurop.* 5, kędy niekędy, rozrzucenie, nieciągle, abgeriſſen, zerſtreut. ROZPROSZYĆ *cz. dk.*, Rozprassać *ndk.*, (*Bym.* Proch); *Boh.* rozprasſiti, *Sr.* 1. rozperſcham, rozperſchu, rozperkam; *Vd.* resprashiti, reſtrositi, satrositi, ſtrositi, resipati; *Cro.* razperſsavam, raztrossujem; *Rg.* razparscjatti, raspráviti (*ob.* rozprawić); *Bs.* rasparscjati, rasprriscjati, rasperscjati; *Sla.* raſtirati; *Ross.* расточить, расточать, распырять, раструсить, разбросать, разбрасывать, *Ecc.* растрошаю; rozsypać, rozpędzać, zerſtieben machen, zerſtreuen. - *pr. et fig.* Rozgrzeszenie zięże grzechy rozprasza, iako wiatr mgłę. *Zygr. Gon.* 336. Rozproszył maiętność swoię, żyiąc marnie; a gdy on wszyſtko potrawił, począł niedoſtatek cierpieć. *Sekl. Luc.* 15. Jeśliby kto dobra swe przegrał, przefiyiował, przedarował, albo iakokolwiek rozproszył, szkoda tego samego ieſt, który utraca. *Szczerb. Sax.* 34. Przeciwneć to są rzeczy, rozproszyć i zbierać. *Hrbſt. Num. B* 7 *b.* Łacno rozproszyć, nielacno zebrać. *Cn. Ad.* 1014, rychley się wybierze, niż zbierze). Zarabiamy częſtokroć wiele, gdy umiemy rozumnie dobra nasze rozpraszać. *Zab.* 16, 18. Ztamtąd rozproszył ich po wszyſtkich krainach. 3 *Leop. Gen.* 11, 8, rozegnał ich. 1 *Leop.*, cf. rozpłoszyć). W iedney godzinie, iako prochem ku górze wichrem wyniesionym, ten maiątek się tobie rozproszyć może. *Rey Pſt. Yy* 2. Rozproszyli się, z w rozsypkę poszli, rozpierzchli się, rozprysli się; *Ross.* разбреститься, разбродиться.

ROZPROSZYCIEL *ob.* Rozproszca, ROZPROSZYSTY, a, - e, *dissipabilis. Cn. Th.* 932, zerſtreubar, zerſtiebend.

ROZPROWADZIĆ *cz. dk.*, Rozprowadzać *ndk.*, rozwodzić, von einander führen, aus einander führen. Rozprowadźcie ie od siebie. *J. Kch. Dz.* 145, cf. rozbronić). Rzeczy rozprowadzone związał mirem niewzruszonym; *dissociata locis. Zebr. Ow.* 1. Król Odryſki, z panną lub rozprowadzony, ſkwarzy się; *quamvis secessit. Zebr. Ow.* 152. Pszczoły przyniesione z sobą słodkie plony rozkładaią, i na plaſtry rozprowadzaią. *Pilch Sen. liſt* 2, 374, rozrabiaią). Nasze zjednoczenie rozprowadziło, rozchwiało się; *diremta eſt conspiratio. Mącz.* Dalsze rozprowadzenie geometryi. *Łęſk.* 2, 3, rozkład.

ROZPRUĆ *ob.* Rozpróć.

ROZPRYSNĄĆ *cz. idntl.*, Rozpryſkać *ndk.*, *Rs.* распрыскать, распрыскивать, разбрызгать, разбрызгивать, na różne ſtrony wypryſkać, zerſprützen, verſchiedentlich ausſprützen. Rozpryſkuią truciznę. *Przyb. Milt.* 317. - §. Rozpryſkać co, nagle rozszczepać, rozbiiać, entzwey reißen, ſpalten, ſchlagen. Piorun dąb zwiędły rozpryſka. *Kras. Oss. H.* 4. - *Rec.* Rozprysnąć się, rozpierſchnąć się, aus einander laufen. Kompanowie się od ſtrachu rozpryſli. *Wad. Dan.* 185.

ROZPRZĄC, rozprzągł, rozprzęgli, *F.* rozprzęże, rozprzęgę *cz. idntl.*, Rozprzęgać, Rozprzągać *ndk.*, *Sr.* 1. rozpiabam; *Bs.* raspregnuti, *Cro.* razprezati, razprugyujem, razprudiłsem; (razprudit *decoctor*); *Rs.* распрячь распрягать, różnie wyprzęgać ozłączać, rozwiązać, abſpannen, aus einander ſpannen; auflöſen, aufbinden. - *pr. et fig.* Co zyſk podły skoiarzył, to płochość rozprzęże, Wzgardziły iarzmem cnoty i żony i męże. *Kras. sat.* 13. Ścisłe przyiaźni przez plotki rozprzęgać. *Hor. sat.* 126. Nic nas nigdy nie rozprzęże. *Teatr* 49 *b*, 90. Co złączył bóg swoiem zrządzeniem, Człowiekowi się *rozprzągać nie godzi. *Odym. Sw.* 2, *F* 2. Różność sentymentów rozprzęgła ich

Digitized by Google

zgodę. *Mon.* 70, 666. Rozprzęganie, *Rs.* распряжка. Do rozprzęgania, *Ec.* распрягательный. Rozprzęgła się obyczajowa karność. *Nar. Hst.* 2, 452, rozpuściła się).

ROZPRZĄŚĆ, rozprządł, rozprzędli, *F.* rozprzędzie *cz. dk.*, Rozprządać, Rozprzędzać *ndk.*, przędąc rozsnuć, **zerſpinnen, aus einander ſpinnen**, *Ross.* распрясть. Przegnile przescieradło robactwo w paięczynę rozprzędza. *Mon.* 69, 414.

ROZPRZĄTNĄĆ *cz. idntl.*, Rozprzątać *ndk.*, rozgarnąć, porządnie ułożyć, **aus einander in Ordnung legen, ordnen.** Bog rozprzątnął i rozłożył na swoich mieyscach żywioły niegdyś zmieszane. *Otw. Ow.* 5. Mieszanina ciemna wprowadzeniem iasności i przydaniem kształtów rzeczom rozprzątnioną była. *ib.* 7.

ROZPRZEDZAĆ się *Rec. dk.*, bardzo się pokłócić, **in ein groſſes Gezänke gerathen, ſehr zanken, ſtreiten, hadern.** Rozprzeczano się o pogrzeb króla Alexandra; *certatum eſt de funere. Krom.* 785.

ROZPRZEDAĆ, *F.* rozprzeda *cz. dk.*, Rozprzedawać *ndk.*, *multa et varia vendere. Cn Th.* 932; **vieles verſchiedentlich verkaufen**; *Bh.* **rozprodati, rozprodawati**; *Sr.* 1. **rozpjedahwam**; *Vind.* rospredati; *Bs.* raspродati; *Rg.* raspродatti, raspродatti, raspродaavam; *Cro.* raspродajem; *Rs.* распродать, распродавать, перепродать, перепродавывать. Wszystkie rozprzedał towary *Tr.* Rozprzedanie, *Rag.* raspродaja, pródaja; *Vind.* respredaja, respruda.

ROZPRZĘGAĆ *ob.* Rozprząc.

ROZPRZESTRZENIĆ *cz. dk.*, Rozprzestrzeniać *ndk.*, *Bh.* **rozproſtriti**; *Bs.* raspроſtraniti; *Rg.* raspроſtràniti, raspроſtraniti, raspроſtranivati; *Vd.* respreſtreniti; *Crn.* resshopiram se; *Dl.* rasproztraniti; *Cro.* raspросtranyújem, raspросztraniti; (*Cro.* oprosztranújem *relaxo*.); *Rs.* распространить, распространять, напялить, напяливать, rozpościerać, rozszerzać, rozciągać, **ausbreiten, erweitern.** - *pr. et fig.* Mieczem państwo swoie Rzymianie na różne świata części rozprzestrzenili. *Star. Zad. B b.* Rozszerzywszy i rozprzestrzeniwszy królestwa swego granice, *auctis et prolatis terminis. Off. Mow.* 33. Światło w narodzie rozprzestrzeniać należy. *Zab.* 11, 215. - Rozprzestrzenienie niebieskie. *Modl. Gd.* 12; rozpostrzenie, twierdzenie, utwierdzenie, **die Veſte des Himmels.** ROZPRZESTRZENIEC, - ńca, *m.*, ROZPRZESTRZENICIEL, - a, *m.*. *Rg.* raspроſtranitegl, *Cro.* raspросztranitel; *f.* raspросztranitelicza; *Rs.* распространитель, rozszerzyciel, rozmnożyciel, **der Erweiterer, Verbreiter.** Wielcy rozprzestrzeńcy swoich granic do rzek wielkich podobni. *Jabł. Tel.* 117.

ROZPRZĘŻENIE *ob* Rozprząc.

ROZPUCHNĄĆ *niiak. idntl.*, na różne strony mocno napuchnąć, **zerſchwellen, ganz verſchwellen**, *Ross* распухнуть, растечь.

ROZPUK, - u, *m*. rozpuknienie, rozpęknienie, **das Zerplatzen, Zerberſten, die Spalte**, *Crn.* respok; *Vd.* respok, gorpok, pok, resz ep pokaviza, spoklei, spokaliza, poklina, poshina, poknenje; *Cro.* raszpuk, razpuknenye). Głuchy, trzeba krzyczeć aż do rozpuku, mówiąc z nim. *Teatr* 30, 15. Gdy on co pocznie mówić śmiesznego, śmiać się do rozpuku trzeba. *Zab.* 12, 262 *Dudz.*, *Zab.* 15, 202, *Wyg. Mar.* 1, 124, *Teatr* 32, 35, *ob.* śmiech do zdechu).

ROZPUKLINA, - y, *ż.*, *Bh* **rozpuklina**, mieysce rozpękłe, **die Berſte, die Spalte, der Riß.** Wilgotne wiatry ludziom letnym rozpukliny otwarzają. *Cresc.* 6, czy nie ruptury?) ROZPUKŁOŚĆ, - ści, *ż.*, rozpuknienie *Tr.*, **das Zerberſten, Zerplatzen.** ROZPUKNĄĆ *niiak. idntl.*, Rozpuknąć się *Rec. dk.*, Rozpukać się *ndk.*, *Bh* **rozpuknauti ſe, rozpukati ſe**; *Sr.* 1. **roſpuknu, roſpuknem, roſpukam**; *Vd.* respokniti, respozhit, gorpokniti, reshajati, gorshajati; *Cro.* razpukavamsze; *Rg.* puknuti, razpuknuti, raspuknutise; *Rs.* распукиваться; rozpęknąć się, pękać, rozsieść się, **zerplatzen, zerberſten, aufſpringen.** - *pr. et fig.* Naczynie się z miodem rozpukło, i wszystek miod z niego wyciekł. *St. Zyw.* 1, 170; cf. rozsadzić). Ledwo się nie rozpukaiąc od wrzasku i krzyku. *Zał. Teſt.* 211. Kazał sobie podać kielich ogromny, z któregoby się mogło sześciu Włochów wypiwszy rozpuc, *Mon.* 71, 95, rozpuknąć). Niech w tobie ta taiemnica będzie umorzona, wszak się od niey nie rozpukniesz. *Leop. Syr.* 19, 10. Rozpukły, rozpukniony, rozpękły, *Cro.* razpuknyen; **zerplatzt, aufgeborſten.** Człowiek rozpukły, z rupturę maiący, **der den Bruch hat.** Lekarstwo to tym, którzy są rozpukli, pomoc dawa. *Sien.* 136. Rozpukłym dzieciom plastr ten użyteczny *ib.*

ROZPULCHNIĆ *cz dk.*, Rozpulchniać *ndk.*, pulchnym czyli puchlnym czynić, **auflockern, locker machen.** Wapno margiel grunt gliniasty rozpulchnia. *Kluk. Rosl.* 3, 68.

ROZPUNKTOWAĆ *cz. dk.*, punktami rozdzielić, **interpunctiren.** *Interpunctae clausulae*, rozpunktowane abo rozdzielone sentencye. *Mącz.*

ROZPUŚCIĆ, *F.* rozpuści *cz. dk.*, Rozpuszczać *ndk.*, *Bh.* **rozpuſtiti**; *Slo.* **rozpauſſtjm**; *Sr.* 1. **rozpuſcju, roſpuſchcju, roſpuſchcjim, rozpuſcjam, roſnozuſchcju**; *Vd.* arspushat, respushati, spushati; *Cro.* razpúscham; *Bs.* razpuſtiti; *Rg.* razpûſtiti, raspuscтávati; *Rs.* распустить, распускать, распускать; rozpuszczać na różne strony, porozpuszczać, n. p. gromadę iaką, dać iey się rozeyść, **aus einander laſſen.** Rozpuszczać woysko. *Cn. Th.* 933. Rozpuścił radę. *Tr.* - *fig.* Z ust swych słowa rozpuścił. *Otw. Ow.* 504; różnie wypuścił. - Część prośby do skutku dopuścił Apollo, a część drugą na wiatry rozpuścił. *A. Kch. W.* 331. Ożywiaiące iuż swoie promienie Zaczął rozpuszczać Febus złotowłosy. *Kras. Mysz.* 53, rozsiewać, **ausſtreuen**). Nie raz chcę się przelecieć, skrzydełka rozpuszczam, Lecz widząc szczupłość mieysca, znowu one spuszczam. *Tot. Saut.* 69, rozczépierzam, **die Flügel ausbreiten, ausſtrecken.** Rozpuszczać włosy, roztaczać, **die Haare aus einander laſſen, fliegen laſſen.** Rozpuszczać żagle, rozpinać, **die Segel aufſpannen, wehen laſſen.** Rozpuszcza gałęzie drzewo *ob.* Rozsochacieie). Rozpuszczać korzenie, rozkrzewiać, **die Wurzeln ausbreiten**: *similiter* rozpuścić granice, s rozprzestrzenić. *W. Poſt. W.* 18, **die Gränzen erweitern.** - §. *transl.* Rozpuścić co wodą, ogniem etc., rozczynić, roztopić, rozlać, **zerlaſſen, zergehen laſſen, auflöſen.** Woda wiele rzeczy rozpuszczać iest sposobna. *Kluk. Kop.* 1, 108. Gdy ciała przez ciepło kształtu rozcieku nabierają, mówiemy że się rozpływaią; sama zaś koło tego praca nazywa się rozpuszczaniem, *liquatio. Kruml.* 179. Rozpuszczenie, *solutio*, *dissolutio*, czynność, za pomocą którey rozciek iakie ciało rozpuścił. *Sniad. Chem.* 13. Rozpuszczenia mokre, *solutiones via humida*, które się dzieią za pomo-

Digitized by Google

cą płynów. *ib.* 30. Rozpuszczania suche, *s. via sicca*, które się dzieią za pomocą ognia. *ib.* 30. Słońce na wiosnę lody rozpuści. *Tward. Wł.* 62. Rzéki większą obfitość wody maią temi czasy, kiedy się rozpuszczaią śniegi. *Syxt. Stł.* 9; *Bh.* **obcichnauti**; kiedy taią). Ciasto maslem rozpuszczonym polewaią. *Syr.* 949. (cf. Kwas w mąkę wlany, rozciera się, rozdrabia się, rozprassa się, aby ono mąki mnóstwo iedną mocą ogarnął. *Smotr. Lam.* 251). Ona się żalom w moc powolnie puszcza, Że się iako śnieg w ciepły czas rozpuszcza. *Morszt.* 757 taie, rozpływa się, topnieie, **zerſchmelzen, zerthauen, zerflieſſen.** Darmo go namawiano, bo iako twardy kamień rozpuścić się i użyć przyiacielom nie dał. *Sk. Zyw.* 1, 115, zmiękczyć się. - §. Rozpuszczać konia, roswierać konia. *Cn. Th.* 933; **ein Pferd ſchieſſen laſſen, es rennen laſſen.** - *fig. tr.* Rozpuścić wodze, rozpuścić kogo, z popuścić wodze komu, **einem den Zügel ſchieſſen laſſen, ihm nachſehen, ihm alles erlauben.** Zbytek ciału naszemu ku pysze i rozpuſtności wędzidła rozpuszcza, *Zrn. Pſt.* 13. Niemasz dzikszego widoku, iak kiedy kobieta rozpuści wodze swey słości *Teatr* 38, 111. Nie sowią piérwéy pijanym takiego, który z wina wesoł będzie, iedno na ten czas dopiero, gdy iuż ięzyk rozpuści. *Bzow. ięz. F.* Annibala iedna leża zimowa rozpuściła, a tak wodza tego, którego niedoſtępne Alpów gory przytrzeć nie mogły, rozkosse Kampanii osłabiły. *Pilch Sen liſt.* 589. Rozpuszczona kobieta. *Teatr* 15 *e*, 98, rozpuſtnica, **eine Ausgelaſſene, ein ausgelaſſenes Weib.** Wszystkie się teraz stany i powinności rozpuściły *Star. Ref.* 48, z karbów wyszły, z klubów wypadły **ſind ausgelaſſen geworden.** Syn twóy się rozpuścił. *Teatr* 18. 168, rozpuſtnikiem, rozkosznikiem się stał, roshulał się, **er hat ſich den Ausſchweifungen, der Ausgelaſſenheit ergeben.** Co dzień to się w większą a niepowściągliwszą nieczystość rozpuszcza. *Kosz. Lor.* 62; *(Vd. et Crn.* Puſt, z Bachus, *ob.* Zapusty, mięsopust); *Rg.* razpûſtitise, razblûditise; *Vd.* bloditise, sadeguvati, potiepati, potepuhuvati; *Rs.* развратничать, разрѣзвиться, нарѣзвиться, нарѣзвиться, раздурѝться, вольничать завольничать, изволничаться, непотребствовать, гулять (*ob.* hulać); *Ec.* прелуждати, сквернодѣйствовать. - Rozpuszczam się na co, niehamownie wdawać się w co, podawać się czemu, **ſich ganz hingeben.** Rozpuścić się na co, właśnie iest, kiedy się kto na co zanosi i wydziera. *Petr. Et.* 191. Rozpuściły się ięzyki i piórka nasze na bluźnierſtwa przeciwko Chryſtusowi. *Birk. o Ex.* 6. Wolność rozpuszczenia się na wszystkie cztery wiatry. *Mon.* 71, 711. Rękę na iałmużny rozpuszczał. *Sk. Dz.* 575; hoynie szafował na iałmużny, **er gab reichliche Allmoſen, hielt ſeine Hand nicht zurück.** ROZPUŚCICIEL, - a, *m.*, który co rozpuszcza, **der Zerlaſſer, Zerſchmelzer,** *Vd.* spushavez, spushar, varitnik, varez, reſtajavez. ROZPUSTA, - y, *ż.*, ROZPUSTNOŚĆ, - ści, *ż.*, ROZPUŚCINY, *plur.*, *Boh.* rozpuſtilost; *Rg.* razpûſta; *Vd.* ispushnoſt, preshirnoſt, sanikarnoſt, blodnoſt; *Crn.* katinſtvu; *Rs.* распутство, разврáтъ, (cf. rozbrat), развратимость, развращéнность, вознѧ, вожéнье, вóльничанїе, забулдыжность, непотрéбство, шáлость; *Ec.* прелуждодѣйство), rozpuszczona swawola, **die Ausgelaſſenheit, Zügelloſigkeit.** Maiątek traci, i na wszystkie się iuż udał rozpusty. *Teatr* 30 *b*, 35. Swywolna rozpuſta. *Hul. Ow.* 99. Zbytek ciału naszemu ku pysze i rozpuſtności wędzidła rozpuszcza. *Zrn. Pſt.* 13. Rozpuſtność ięzyka, albo złorzeczenie, albo obmawianie, ieſt nieprzyſtoyne chrześciianinowi. *Eraz. ięz. Gg* 2. Postępek ten blizki ieſt ku wszelkiéy rozpuſtności. *Rey Pſt. H* 7. Z rozpuſtności białychgłów siła się złego rodzi, gdzie mężczyńſka niepowściągliwość nigdy tak światu szkodzić nie może. *Gorn. Dw.* 265. Wydałaś się z rozpuſtą twoią każdemu miiaiącemu, abyś iego była. 3 *Leop. Ezech.* 16, 15, z psotą twoią. 1 *Leop.*). Przeſtroga, abyśmy młodych natury w rozpuſtność i szaleńſtwo nie wprawili. *Pilch. Sen. Gn.* 221. By bronił w mieście rozpuściny, zakazał tych towarów, co w zbytki, rozkosz, miętkość zwykły ludzi wprawiać. *Jabł. Tel.* 167. Tyś w rozkoszy i rozpuſtności świata wzrosł. *Sk. Kaz.* 43. Gdy opat mnichów z rozpuſtności hamować począł, okrutnie go zamordowali. *Stryik.* 727. ROZPUSTNIK, - a, *m.*, swywolnik, *Crn.* hotnik, *Rg.* razpuuscténik, puuscténik; *Rs.* блудодѣй, забубённик, вольница, безпутникъ; *Ec.* любосластецъ; **ein ausgelaſſener Menſch.** Otoż wam biesiadnikom, mięsopuſtnikom, rozpuſtnikom, karczemnikom wieczna biada! *Bial. Pſt.* 176. Wstąpił do łazienek, patrzeć, ieśli tam niemasz rozpuſtników, bo mu doniesiono, że się to mieysce stało domem nierządnym. *Teatr* 55 *e*, 32. ROZPUSTNICA, - y, *ż.*, *Rg.* razpuscteniza, razpuuscteniza; *Crn.* hotniza; *Rs.* блудодѣйница, rozpuſtna kobieta, **eine Ausgelaſſene; ein liederliches Weib.** Żona iego wielka rozpuſtnica. *Teatr* 52 *d* 70. ROZPUSTNY, *ROZPUTNY, - a, - e, ROZPUSTNIE. ROZPUSTNO *adv.*, *Bh.* rozpuſtilý, hodovný, prostopášná *Rg.* raspuuscten; *Bs.* raspuschjen, bezredan; *Sr.* 1. **zwolocterſki** (*Sr.* 1. **rozpujcjenité** *dissolubilis*); *Crn.* merkák, merskakan, merskakershin; *Vd.* ispushen, potepuhen, preshern, sanikarn, koluedraſt respishen; *Rs.* распутный, забубённый, вóженый, развáтный, забулдыжный; *Ec.* любоплóтный любосластный; swywolny, rozkielznany, **ausgelaſſen, zügellos.** Począł rozpuſtno żyć. *Falib. F* 2, *ob.* Rozgardyas ſtroić). Będą rozpuſtne córki wasze, i żony wasze cudzołożne będą. 3 *Leop. Ozea.* 4, 13, będą się psocić. 1 *Leop.*). Synowie tego kapłana byli bardzo zuchwali i *rozputni. *Glicz. Wych. F* 7, cf. *put). - §. rozpuſtny, rozpuście służący, n. p. kupcy przepędzią dni swoie w ſklepach, a wieczory w mieyscach rozpuſtnych. *Pam.* 83, 2, 87. Rozpuſtna (abo buyna), rzecz ieſt wino. 1 *Leop. Prov.* 20, 1.

ROZPYCHAĆ *ob.* Rozepchnąć.

ROZPYSKAĆ *cz. dk.*, Rozpyſkować, rozpyſkuie *ndk.*, pyſkiem roskopać, **mit der Schnauze zerwühlen.** Kret równość ziemi rozpyſkuie i psuie. *Haur Sk.* 77.

ROZPYSZNIEĆ *Neutr. dk.*, bardzo pysznym się ſtać, *Ross.* расчеченитьсѧ; **ſehr ſtolz werden.** Rozpyszniały córki Syońſkie. *Bud. Jes.* 3, 16, *Zrn. Pſt.* 3, 622, wynoszą się. *Bibl. Gd.*).

ROZPYTAĆ się *recipr. dok.*, Rozpytywać się *ndk.*, rożnie a często się dowiadywać, **ſehr nachfragen, nachforſchen.** *Tr. Sr.* 1. **rozpótam, roſpraſchacj** (cf. prosić); *Rg.* razpitivati *inquirere*, razpitalaz *inquisitor*; *Cro.* razpitavam, razpitati *disunire*, *divortium celebrare* (*ob.* rozbratać); *Rs.* распытать, распытывать, wybadać, wymęczyć, rozpocznć, распрашивать dopytywać się, распросъ indagacya).

Digitized by Google

ROZRĄBAĆ *cz. dk.*, rozrębować *ndk.*, rąbiąc rozbić, rozciąć, rozszczepać, zerhacken, zerhauen, zerſpalten; *Sr.* 2. rozrubaſch; *Sr.* 1. roſtrubać, rozrubnu; *Rs.* разрубить, разрубать. Rozrąbanie, *Rs.* разрубка, разрубъ.

ROZRABIAĆ *ob.* Rozrobić.

ROZRACHOWAĆ *cz. dk.*, wyrachować, *Sr.* 1. rozrechunuju, *Rs.* расчислять, расчислять, ausrechnen, berechnen. Który z was, chcąc budować dom, nie rozrachuie pierwéy nakładu? *Sekl. Luk.* 15. Rozrachuie pan, wiele przychodzi na sługę, który z myta służy. 1 *Leop. Lev.* 25. Oka w pończosze podnieść, rozrachować, przybierać, zebrać, spuścić, zgubić. *Mag. Mscr.* Należy na opatrznego pana, na wszystko się dobrze rozmyśliwszy, potym każdą rzecz z osobna dobrze rozrachować. *Herb. Stat.* 99, rozważyć, rozbaczyć, roztrząsnąć. ROZRACHUNEK, - nku, *m.*, *Gaz. Nar.* 2, 3, obrachunek rozmaitych kosztów, die Berechnung.

ROZRADA, - y, *ż.*, rozradzanie, odradzanie, das Abrathen von etwas. Obaczysz tu mądrą senatu radę i rozradę. *Fal. Fl. praef.* - §. Serwius Tullius obywatelów na setnie, powiaty, rozdziały pewne i rozrady podzielił. *Fal. Fl. praef.*, t. i. na klassy, co do obrad publicznych. ROZRADNIK, - a, *m.*, *dissuasor. Mącz.*, der Widerrather, *Rg.* razsvjetnik, *f.* razsvjetniza.

ROZRADOWAĆ się *Ref. dk.*, rozpłynąć w radości, vor Freuden zerfließen, ſich ſehr freuen; *Ec.* возблажити. Skoro usłyszała Elżbieta pozdrowienie Maryi, rozradowało się dzieciątko w żywocie iey. *Bial. Poſt.* 61. Gdy do niego przyiechała, rozradował się bardzo. *Stryik.* 310. W nabyciu oyca rozradowało się potomſtwo iego. *Rey Ap.* 24, cf. rozkoszować sobie). Rozradowany, hoch erfreut. Otóż czegoś oczekawał, dał ci bóg, abyś tym więcey rozradowany był. *Bial. Poſt.* 265, *Węg. Mar.* 1, 150. Po burzy czynisz uciszenie, a po płaczu i żałobie rozradowanie wlewasz. 1 *Leop. Tob.* 3, 22, radość, roskesz, uciechę). - §. *Cum Dativo*: Abyśmy się rozradowali temu zjawionemu królowi a panu swemu. *Rey Pſt. D* 3, żebyśmy się z niego mocno ucieszyli).

ROZRADZAĆ *ob.* Rozrodzić.

ROZRADZIĆ, *F.* rozradzi *cz. dk.*, Rozradzać *ndk.*, odradzić, radząc odwieść, widerrathen, abrathen, *Vd.* odsvititi, odratati, odsvituvati, *Rg.* razsvjettovati, *Rs.* отсовѣтовать, отсовѣтывать, разговорить, разговаривать, размолить. Ktokolwiek śmierć rozradza człeku mizernemu, okrutnik iest. *Bard. Tr.* 481. Rozradził mu drogi do nas. *P. Kch. J.* 21. Na co się usadzi Nie tylko człowiek, anioł z nieba nie rozradzi *Pot. Arg.* 456, nie wyperswaduie mu, es kann es ihm niemand ausreden).

ROZRANIĆ *cz. dk.*, Rozraniać *ndk.*, bardzo poranić, ſehr verwunden. Że mam stracić cel kochania, Myśl mi ta serce rozrania. *Zabł. Z. S.* 75. Nas tyran okrutnie rozrania *Przyb. Milt.* 319. *Tom. rol.* 84.

ROZRAPIAĆ; *ob.* Rozropić. ROZRASTAĆ, *ob.* Rozrosnąć. ROZRASZCZAĆ *ob.* Rozrościć. ROZRAŻNIAĆ *ob.* kozróżnić.

ROZRAZIĆ *cz. dk.*, Rozrażać *ndk.*, *Boh.* rozrazeti, rozrazyti, *Sr.* 1. rozrażu, roſtrazem *conquasso*; *Ec.* разражаю *dispello, reiicio*; rozbić, rozranić, zerſchlagen, verwunden. Tył podali, a gwałtownym pędem iedni drugich rozrażali. *Radz.* 2 *Mach.* 12, 22. Gdyby kto poruczył strzec komu bydlę, a toby zdechło, albo się rozraziło ... *Radz. Ex.* 22, 10. Syn Trajana biegaiąc na koniu po rynku, syna koniem rozraził ubogiey niewieście; przyszła niebożątko płaczliwa z onym rozrażonym dziecięciem swoiém do cesarza. *Rey Zw.* 55 *b*, *id. Weresz. Rgl.* 54. Słowa Pańskie są iako młot, który tłucze a rozraża opoki. *Rey Pſt. H h h* 4. Rozrażały się fundamenty. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 8, rozbiły się. 3 *Leop.*). Na swym świętym obliczu o kamień rozrażon. *Pieśń* 64. Cebule gorzkością swą wychędażają, rozrażają, i otwieraią. *Syr.* 1222. - *tr. fig.* Nieprzyiaciele do zamku wpadli, gdzie gniewem i nienawiścią rozrażeni, srożeią. *Krom.* 279; rozjątrzeni, aufgebracht, entrüſtet. Mądry nie ma w nienawiści przykazania, a nie będzie rozrażon, iako okręt w zburzeniu morskim. 1 *Leop. Syr.* 33, 2, rozkołatany, wzruszony). Nie widzisz, iak się rok na części rozraża? *in species succedere. Zebr. Ow.* 381, iak się dzieli).

ROZROBIĆ *cz. dk.*, Rozrabiać *ndk.*, zrobione odrobić, niszczyć, rozpróż, etwas gemachtes vernichten, auflöſen zertrennen; *Sr.* 1. rozdjilam, rozdjiwam, rozdodjilam, (cf. rozdziałać); (*Rs.* разработать, разрабатывать rozryć, wykarczować, разработка karczowanie). Co zrobi w dzień, rozrobi w nocy Penelope. *Pot. Pocz.* 196. Jakbyś Penelopy płótno rozrabiał, tak się trudzisz mitręgą wierutną. *Hor. Sat.* 178. Jemu byłoby markotno Gdybym miała zaczęte chcieć rozrabiać płótno. *Pot. Arg.* 437. - §. rozrabiać, rozprzestrzeniać, ausbreiten, erweitern. Okoliczne mocarstwa rozrabiają swoię potęgę. *Przeſtr.* 212. - §. Rozrobić co czym, n. p. wodą, z roszczynić, rozpuścić, auflöſen, einrühren, einweichen. Żywicę rozrobić i rozpuścić octem winnym. *Krup.* 5, 304. Żywe śrebro rozrób terpentyną. *Krup.* 5, 304. Rozrabiać wapno w gracy u mularza, t. i. wymięszać. *Mag. Mscr.*, umrühren. Rozrób wszystko łopatą, a nakoniec tłukiem póty ubiiay, póki się nie zrobi maź ciągła. *N. Pam.* 1, 25. - §. rozrobić, różnie przerobić, verſchiedentlich umarbeiten, verarbeiten. Umiejętny mayster, gdy do téy massy śklanéy przyydzie, rozrobi ią w różne kształty. *Torz.* 146. Puszczam się w loch okropny, ten mię widok zwabia, Kędy nasze natura postaci rozrabia. *N. Pam.* 21, 362, rozpuściwszy przerabia). - *§. Przed dwiema sty laty onę prostą ziemię, z Pedemontu wyszedłszy, osiedli, i ziemie puste rozrobili. *Bas. hſt.* 63, różnie uprawili, karczowali.

ROZROCHMANIĆ się *Rec. dk.*, ułaskawić się znowu, wieder zahm und gut werden. Jak go iedno słucha Zaraz się rozrochmani, zaraz udobrucha. *Pot. Arg.* 392.

ROZRODNOŚĆ, - ści, *ż.*, ROZRODZENIE, - ia, *n.*, rozmnożenie się, rozplemienie, die Fortpflanzung; *Bs.* razród, rasplod, rasplodnoſt; *Cro.* rázplod). W pierwszych herbarzu księgach wszystkich królów zasługi i rozrodzenia obaczysz. *Papr. Ryc.*, genealogiią, familiią). Na Rusi w rozrodności niezgodnych książąt, nieustanne płużyły gwałty. *Nar. hſt.* 3, 359. ROZRODZIĆ *cz. dk.*, Rozradzać *ndk.*, rozmnożyć, rozplemić, fortpflanzen, vermehren; *Bs.* razroditi, razploditi. *Rg.* razroditi, *Vd.* napreisaditi, napreivsajati, napreipelati; *Cro.* razplodyújem; *Rs.* разродить. Rozradzaycie się a rozmnażaycie się. *Radz Genes.* 1, 22. Piast długą królów potomność, aż do Kazimierza Wielkiego rozrodził. *Krom.* 49. Prorok ten tu pogrzebion, co Turki rozrodził. *Pasz. Dz.* 29. U nas i naymożnieyszy pan, gdy

Digitized by Google

się rozrodzi, z ziemiany porówna. *Gor. Wł. E 4 b.* Na zakończenie wyrazów dawać trzeba naywiększą baczność, żeby poznać, iak który naród rozradza wyrazy swoie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 135. ROZRODZICIEL, - a, *m.*, rozmnożyciel rodu, rozplodziciel, **der Stammvermehrer**, *Cro.* razploditel, *f.* razploditelicza.

ROZROIĆ się *Rec. dk.*, roiąc się rozlecieć, **von einander schwärmen, in Schwärmen aus einander fliegen.** Czarna chmura szarańczy w polu się rozroi, Wszystko zje, ni się liśćek zielony ostoi. *Przyb. Milt.* 387. Tylko ci Roxolanie, którzy posiedli *Misią, rozroili się. *Biel. Sw.* 156.

ROZROPIĆ *cz. dk.*, Rozrapiać *ndk.*, rozjątrzyć, *Rs.* разгноить, разгнаивать, **eitern machen.** Gnoiący, rozrapiaiący, *septicus. Mącz.* Rozropiony, wezbrany, *suppuratorius. Mącz.*, **eiternd.** Rozropienie, wezbranie wrzodu *suppuratio. Mącz.*, **die Eiterung, das Eitern.** Rozrapiać się, wzbierać iak wrzód, *suppurare. Mącz.*, **eitern, in Eiter übergehen.**

ROZROŚCIĆ *cz. dk.*, Rozraszczać *ndk.*, rozrosłym co czynić, **etwas sehr groß machen, wachsen machen, stark machen.** Siano i trawa brzuch końśki rozszerzaią, takież ciało iemu rozrasczaią. *Cresc.* 520 ROZROSŁO *adv.*, przestronno wyrosło, **weit umwachsen.** Grad rozrosło żyzne potłukł kłosy. *Kul. Her.* 140. ROZROSŁOŚĆ, - ści *ż.*, rozplemienie, rozkrzewienie, **Fortpflanzung, Vermehrung.** Tamta droga leśną rozrosłością zagęszczona iest. *Krom.* 760. ROZROSNĄĆ się *Rec. idntl.*, Rozrastać się *ndk.*, *Rg.* razraśtjetise; *Sr.* 1. **nabobéwam**; *Ross.* разростаться, разрастаться; bardzo wyrosnąć, **sehr aufschießen, wachsen, auswachsen.** Patrz, iak się teraz iesion rozrosł, iak przyiemne cienie Gromadzi pod obłoczne swych liści sklepienie. *Zab.* 11, 260 *Zabł.* Rozrastało się dzieciątko *Radz. Genes.* 21, 8. Z niey się dziwnie piękna panna rozrosła. *Sk. Żyw.* 352.

ROZRÓWNAĆ, *cz. dk.*, różne równać, **verschiedenes gleich machen, ausgleichen,** *Rs.* разровнять, разравнивать. (*Rg.* razrâvniti *erugare*). Co to za król, iż się rozrównały wszyśtkich królów obyczaie, z obyczaymi iego? *Rey Pśt. T t* 4.

ROZROZKOSZOWAĆ się *Rec. dk.*, rospływać się w rozkoszy, **in Wollust zerfließen.** Rozroskoszuie się w obfitości duża wesza. *Rey. Pośt. L* 3.

ROZRÓŻNIĆ *cz. dk.*, Rozróżniać *ndk.*, *Rozraźniać *cont.*, *Vd.* reslozhit, arslozhit, resediniti, resdrushiti, ressesnati, restovarshati; *Sr.* 1. **rozschélakoschu, rozwotßobnu**; *Rs.* различить, различать, отличить, отличать, раздружить, раздружать, раздорить, рассорить, рассоривать; *Ec.* разликовати, различить, раздрышати, раздрушать, разрознить, разразнивать, rozdwoić, rozbracić, rozerwać przyiaźń, rozłączyć, **entzweyen, uneinig machen**; *Bh.* **rozlmotiti.** Niewdzięczność rozróżnia stowarzyszenie ludzkie, a zgodę targa. *Gor. Sen.* 565. - §. dystyngwować, różnicę rozeznawać, lub stanowić, **unterscheiden.** Rząd gospodarśki od królewśkiego rozraźniaią wielką albo małą liczbą poddanych. *Petr. Pol.* 4. Jako układ części tey massy wewnętrznych, różni ią od śkła, którym piérwéy była, tak równie ten układ rozraźnia ią od innych rodzaiów porcelany. *Torz. śkł.* 179. Do rozróżnienia, *Rs.* различительный. Rozróżniać się, z nie zgadzać się, **nicht harmoniren, nicht übereinstimmen, sich veruneinigen,** *Vd.* se s'enemi skriegati; *Rs.* разбраниться, раздорить, размириться. Tak się bardzo rozróżnili między sobą opiniiami, tak się wadzili, że ieden na drugiego gardle chciał posiadać. *Birk. Ex. E b.* ROZRÓŻNICIEL, - a, *m.*, który rozróżnia, **der Unterscheider, Absonderer,** *Vd.* reslozhnik, resbornik, *R* разлучитель.

ROZRUBASZYĆ się *Rec. dk.*, rubasznym się stać, rozswawolić się, **muthwillig werden.** Djabeł, gdy sie rozrubaszy, To po nocy głupich straszy. *Kras. Liśt.* 144.

ROZRUCAĆ *ob.* Rozrzucić.

ROZRUCH, - u, *m.*, hałas, zgiełk, burda, zamieszanie, *burzka, **Getümmel, Tumult, Aufruhr, Unruhe**; *Boh* **rumtrych, rumtrosska**; *Slo* **rozerog**; *Sr.* 1. **ropot**, hawtwano; *Sr.* 2. **poplok**, cf. popl'chj; *Crn.* hrup, larma; *Vd.* hrup, nepokoi, larma, buka, halabuka, pobuzhenje, smota, smotujava; *Bs.* talabukka, *Rs.* шамость, мятежъ, возмущеніе, замятіе, замятня, (*ob.* zamęt), kramóla; *Ec.* смута, мятежъ, мятежность, мятéженіе, кóвъ. Nadjechał pan z okrutnym rozruchem, licznym dworem. *Zab.* 13, 207. Co za rozruch w tym pałacu, wszyscy niecierpliwie wyglądaią zakończenia tego dnia. *Teatr* 37, 79. Jednym razem rozruch ustał. *Teatr* 18, 154. Srogie były rozruchy, Nie mógł nikt powściągnąć różnemyślne duchy. *Zab.* 15, 297. Nie śmieli się nań rzucać w dzień święty, by się snać rozruch nie stał w ludziach. 1 *Leop. Marc.* 14, 2, zamieszanie. 3 *Leop.*). - Miłość, ten rozruch serca tak słodki i tak gwałtowny. *Mon.* 71, 767, niepokoy, wzburzenie. ROZRUCHAĆ *ob.* Rozruszyć. ROZRUSZLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, mogący być rozruszonym, *Rs.* разрушимый, (*Rs.* разрушительный zgubny, pustoszący), **erschütterlich.** Nasz arcyobarownik nie wedle zakonu cielesnego uczynion, ale wedle mocyżywota nie rozruszliwego. *Bud. Hebr.* 7, 16, niesłabitelnego. *Bibl. Gd.*). ROZRUSZNOŚĆ, - ści, *ż.*, rozrzutność, rozmarnowanie, **das Zerstreuen, Verschwenden.** Darów bożych nierządne używanie i rozruszność. *Kat. Gd.* 46. ROZRUSZNY, - a, - e, niegospodarny, niemierny, *dissolutus. Mącz.*, rozrzutny, **verschwenderisch.** (*Rs.* неразрушимый, неразрушаемый; nie do zniszczenia, *Ec.* неразрушный *indissolubilis.* ROZRUSZYĆ *cz. dk.*, Rozruchać *Contin.*, rozruchywać *Freq.*; *Rg.* razrùsciti; *Cro.* razrussiti, razrußújem; *Bs.* razrusciti. (*Slo.* razrushiti grád, z rozburzyć miasto); *Rs.* разрушить, разорить, разрушать, растормошить; rozkołysać, rozchwiać, do ruchania się przyprowadzić, **in Bewegung bringen, schütteln.** Morze rozruchane. *Jabł. Tel.* 82, *Bals. Niedz.* 1, 134. Patrz iak srogi szturm morze rozrucha. *Pot. Arg.* 162. Rozruchay się przecię *Teatr* 21, 157, nóże! żywo! ruszay się! nu! (*so rühre dich!*). Ochotnik nasz harcuiąc nad obozem iego Nie mógł go tym rozruchać i wywabić z niego. *Tward. W. D.* 2, 174; pobudzić, rozjątrzyć, **reitzen, aufbringen.** Rzymski naród do odszukania wolności nieiakim iakoby od bogów przynukaniem rozruszony, królów porzucił. *Faliff. Fl.* 16; pobudzony, podusczony, **angereitzt, angemuntert).** Tyś pierwszy w dyskurs nas rozruchał. *Chrość. Job.* 152. Skrzypiciel rzempoli dla rozruchania iakiéy służącéy. *N. Pam.* 11, 167, dla wciągania

Digitized by Google

mia iéy w taniec). Siły krzepię, rozruchywam, *exerceo vires*. *Cn. Th.* 997. - §. Rozruszyć, roschwiać, rozrzucić, erſchüttern, wankend machen, umwerfen. Dobrze ten król w Judei panował; wszakże wyższek nie rozruszył, i ofiarowano ieszcze na nich. *Bud.* 1 *Reg.* 22, 43, nie poburzył. *Bibl. Gd.*). Prosimy, abyś nie rozruszał przymierza tego. *W. Dan.* 3, 34. Jeśli rozruszycie przymierze moie ze dniem i przymierze moie z nocą; tedyć też i przymierze moie rozruszy się z Dawidem sługą moim. *Zrn. Pſt.* 3, 674 *b*, *ib.* 2, 452. ROZRUSZYCIEL, - a, *m.*, *Bs.* razruscitegl; *Rg.* razruscitegl, *f.* razruscitegliza; *Cro.* razrušitel, *f.* razrušitelicza; *Rs.* разрушитель; który co rozrusza, rozruca, rozrzuciciel, der Zerſtöhrer, über den Haufen Werfer, Vernichter. O rozruszycielu kościoła, który go za trzy dni zbuduiesz. *Bud. Math.* 27, 40, ty, co rozwalasz kościoł. *Bibl. Gd.*).

ROZRUTNIK, ROZRUTNY, *ob.* Rozrzutny.

ROZRYĆ *cz. dk.*, ryiąc rozkopać, zerwühlen (mit dem Rüſſel), *pr. et fig.*; *Vd.* resriti; *Rs.* разрыть, разрывать, разработать, разрабатывать. Myśmy i przyczyny i narzędzia naszych przygod, rozrywszy ziemne przywaliny, wykopali. *Pilch. Sen. liſt* 3, 168. Ogień czasem rozryciem całego gmachu zagaszać potrzeba. *ib.* 251.

ROZRYCHTOWAĆ *cz. dk.*, rozszykować, różnie narychtować, verſchiedentlich aufſtellen, richten, zu rechte ſtellen. Strzelbę rozsadziwszy, i iednę na kościele mieyskim, a drugą z tamtę ſtronę rzéki rozrychtowawszy, mury tłuką. *Krom.* 457.

ROZRYWAĆ, *ob.* Rozerwać. ROZRYWACZ, - a, *m.*, który co rozrywa, rozszczepia, rozszarpuie, der Zerreiſſer, Zerſpalter. Odszczepieńcy i rozrywacze iedności kościelnéy. *St. Dz.* 1168. Biada rozrywaczom, odszczepionym członkom, którzy sieią między bracią niezgodę. *St. Kaz.* 211. W każdym wieku znaydziesz buntownych rozrywaczów. *Zebr. Zw.* 86. ROZRYWKA, - i, ż. §*) rozgarnienie, rozsądek, dowcip ſchnelle Beurtheilung, Geſchwindtheit, Geſchentheit, Klugheit. Posłowi do Turek trzeba mieć osobliwszą rozrywkę i uwagę. *Kłok. Turk.* 112. Którzy na wotowanie ostrą rozrywkę maią, do senatu maią być przyymowani. *Modrz. Bax.* 295. Olgierd z Kieyſtutem sprawnieyszéy i zmyślnieyszey rozrywki będąc, urazili się; że Jawnut człowiek nikczemny państwo trzymał. *Krom.* 404. Bolesław osobliwą rozrywką, *induſtria*, i wielkomyślnością obdarzony był. *Krom.* 96, *przemysłem*). Wielka dzielność i rozrywka Bolesława pokazała się w téy bitwie, *ſolertia*. *Krom.* 99. W osobie twéy taką poważność, rozrywkę i dzielność baczę, że . . . *Ryb. Gęſl. praef.* Głodu R. 1362 dobroczynna rozrywka Kazimierza W. ulżyła, *ſolertia*. *Krom.* 362. Rzadko naydziesz z rozrywką człowieka, iako oni starzy ludzie byli. *Biał. Poſt.* 198. Miał dowcip do wszystkiego i rozrywkę ktemu, że się miał w każdey rzeczy zawsze ku dobremu. *Pasz. Dz.* 32. - § Straciła pamięć, myśli i rozrywkę. *Morszt.* 94, przytomność, Geiſtesgegenwart. - §. *aliter*; Nie mogę wiedzieć, cobyś zakrył tą pokrywką; *Pr.* Słuchayże drugiéy fraszki z łatwieyszą rozrywką. *Zim.* 152, łatwieyszą do rozwiązania, leichter aufzulöſen. - §. 2) Rozrywka, zabawka, eine Zerſtreuung Erhohlung, Ergötzung, ein Zeitvertreib. Każda rozrywka, która nudnych godzin uczciwie oszczędza, godna względów. *Kras.*

Pod. 1, 202. Trzeba czasem rozrywkę umysłowi zrobić, By się lepiéy do pracy mógł znowu sposobić. *Min. Ryt.* 4, 38. Powinni takich szukać rozrywek, które ich rozweselają. *Teatr* 34 *b*, *G.* 2. ROZRYWKOWY, - a, - e, do rozrywki, zabawki służący, Vergnügungs-. Chowanie ptaſtwa rozrywkowego. *Kluk Zw.* 2, 395. *ROZRYWNA wódka, ſerwaser, Scheidewaſſer. *Sien.* 605. (*Rs.* перасрывный nierozłączny).

ROZRZĄD, - u, *m.*, *Cro.* razredenye; *Hg.* rendeles; *Rs.* распрядъ, ряда, наряда, наряжанїе, наряженїе, распорядокъ, удалка; *Ec.* расчиненїе, уложенїе, уставъ, устроенїе, завѣщанїе; rozrządzenie, rozporządzenie, rozszykowanie, die Anordnung, ordentliche Abtheilung. Wszyſtek widzę świat poturbowany, I samych elementów rozrząd zamieszany. *Kul. Her.* 292. ROZRZĄDNY, - a, - e, - ie *adv.*, porządnie rozłożony, *Rs.* распорядочный, wohl geordnet, ordentlich aus einander geſetzt. Każdy podatek powinien być iak nayrozrządnieyszy, i naymniéy kray uciężaiący. *Vol. Leg.* 7, 669. ROZRZĄDZIĆ *cz. dk.*, Rozrządzać *ndk.*, *Rg.* razrêditi, razredivati; *Cro.* razregyújem; *Vd.* porediti, rediti, nareduvati, vrediti, poredivati, vnarediti, noternarediti; *Rs.* разрядить, разряжать, расположить, располагать, разпорядить, распоряждать, удалать, удалывать, устроить, устроять, устроивать, благоустроить, благоучреждить; *Ec.* чиноразположити, чиноразполагати; rozszykować, porządnie rozłożyć, rozstawić, ordnen, ordentlich einrichten. Bóg tak rzeczy wszystkie rozrządził, że nic nie może wzruszyć porządku na całym świecie ustanowionego. *Zabł. Roz.* 45. Tyś Panie wszystkie rzeczy pod miarą, pod liczbą, pod wagą rozrządził. 3 *Leop. Sap.* 11, 21, rozłożył. 1 *Leop.*). Sarnicki podług godności i stanu obywatelów, statuta i przywileie rozrządził. *Zab.* 5, 419. Umieraiąc dom swóy ostatnią wolą rozrządził. *Falib. A.* 1, er beſchickte oder beſtellte ſein Haus. Inaczéy niż w przeszłym lecie woysko na zimowanie rozrządzić musiał. *Warg. Cez.* 105, rozdzielić, rozesłać, rozłożyć, vertheilen. Starała się sługi opatrzać, potomstwo rozrządzić według stanu ich. *Birk. Zyg.* 48. Rozrządzenie, rozrząd, *Ec.* чиноразположенїе. - §. *cum Inſtrumentali*, rozrządzać czym, rządzić się czym, stanowić o czym, über etwas diſponiren, damit Verfügungen treffen, damit ſchalten. Ja twoją panią, ia mogę rozrządzać tobą, iak mi się zdaie. *Teatr* 54, 15. Do króla rozrządzenie naywyższe siłami zbroynemi w czasie woyny należeć będzie. *Gaz. Nar.* 1, 170, *Konſt.* 3. *Maia.*). Rozrządził moią córką, nic mnie o tym nie przestrzegłszy. *Niemc. Ar.* 2, 36. Serca swego rozrządzenie. *Mon.* 70, 745, dysponowanie, dyspozycya. ROZRZĄDZICIEL, - a, *m.*, dysponytor, der Verfüger, Verordner; *Cro* razrednik; *Hg.* rendelő; *Ec.* распрадитель.

ROZRZEDZIĆ. *Rozrzadzić *cz. dk.*, Rozrzedzać *ndk.*, *Bh.* zřediti, zřeďugi; *Cro.* razretkujem, razregyávam, *Hg.* elritkitom; *Rs.* разрѣдить, разрѣжать, разрѣшивать; rzadszym uczynić, gęstości uiąć, verdünnen, dünner machen. Rozrzedzić znaczy powiększyć ciała wielkość bez przydania materyi. *Os. Rud.* 66. Melankoliczne wilgotności iak rozcieńczyć, rozrzedzić i rozprawić. *Syr.* 412. Rozrzedzić płyn, rozcieńczyć, roztworzyć, rozwodnić,

Digitized by Google

verdünnen, wässern; *Vd.* skusvodeniti; *Rg.* prevodnitti; *Cro* razvodujem; *Rs.* разжидить, разжижать. Wiatr iest wzruszenie powietrza, pochodzące z rozrzadzenia iego na iednym mieyscu, a zgęstwienia na drugim. *Boh. djaš.* 172. Rozrzedzić gałęsie, drzewa, *Cro.* razchischújem, razchisztilszem). Mieszkali w chałupach rozrzedzonych. *Krom.* 29, osobno, nieciągle leżących, in einzelnen, zerstreuten Hütten. Rozrzedzenie, *Rs.* разрѣдка. – *fig. tr.* Radość iey wielka prędko się śmiercią Tyberyusza rozrzedziła. *Sk. Dz.* 581, umnieyszyła się.

ROZRZEWNIĆ *cz. dk.*, Rozrzewniać *ndk.*, do łez poruszyć, rozżalić kogo, rozczulić, *Rag.* rasplakkati tkoga; *Rs* прослезить (cf. łza); einen bis zu Thränen rühren, erweichen. Płaczem swoim niech was do płaczu pobudzi, niech was rozrzewni. *Dambr.* 392. Dobroć ta i łaskawość do łez mię rozrzewniły. *Nieme. P. P.* Radością rozrzewniony. *Pot. Arg.* 214. Rozrzewnić się, *Rs.* прослезиться.

ROZRZEŻWIEĆ *neutr. dk.*, znowu rzeźwym się stać, wieder nüchtern werden. Od trunku rozrzeźwieć. *Czach. Tr. L.* 4 (*Rs.* разрѣзвиться rozswawolić się).

ROZRZUCIĆ *cz. dk.*, Rozrzucać *ndk.*, rozmiatać, aus einander werfen; *Bh.* rozhazeti, rozhazovati, rozhoditi, rozklidit; *Slo.* rozhazugi; *Sr.* 1. rozczikam, rozmetam, rozczepnuju; *Vd.* resdiati; *Cro.* razrusiti, razrusújem *euertere* (rozruszyć), razhitávam (cf. rozchwycić); *Bs.* razvarcchi, razvrricchi, razmetnuti; *Rg.* razrûsciti; *Ross.* разбросать, разбрасывать, растрогать, растрогивать, расковеркать, разсорить, разсаривать; *Ec.* растрошаю. Tyle kup gnoiu na raz masz rozmiatać, coby za ieden dzień mógł zaorać, aby gnóy leżąc dłużéy rozrzucony nie wysechł. *Cresc.* 81. Członki iego sztukami po rolach rozrzucałbym twoich. *Otw. Ow.* 547. Papiery z pieczęciami nie powinny być rozrzucone po stole, po ławach, skrzyniach, ołmaryach, szufladach. *Groi. Obr.* 51. Rozrzucony, *Cro.* razversen). Zawady kędykolwiek iakie rozrzucaycie. *Otw. Ow.* 18, rozwalaycie). – Podatek na domy rozrzucać. *Kołł. Liſt.* 1, 66, rozdsielić, eintheilen, vertheilen. – Rozrzucać maiątek, z rozrzutnym być, rozmarnować, verſchwenden, verſchwenderiſch ſeyn; *Sr.* 2. newujitne pjetjiniam, topluju; *Crn.* potratiti, potréknam, sadjati; *Vd.* sagnat, sapraviti, sapraulati, potratiti, potreknati; *Rs.* расточить, расточать, cf. roztoczyć). Zbytnie hoyne rozdawanie rozrzucaniem zowiemy. *Gor. Sen.* 10. ROZRZUCICIEL, – a, *m.*, rozmiatacz, który co rozrzuca, rozwala, *Rg.* razruscitegl; *Cro.* razrusitel, *f.* razrusitelicza; der Zerwerfer, der etwas aus einander wirft. On rozrzuciciel gór Xerxes. *Petr. Et.* 174. ROZRZUT, – u, *m.*, rozrzucenie, rozsypanie, das Zerwerfen, Auswerfen, Ausſtreuen; *Boh.* rozwrzek. Zapał Etny i rozrzut ognia po okolicy. *Gor. Sen.* 481. Okazałemi próżnościami i rozrzutami szukał sobie stronników. *Nar. Hſt.* 5, 141. ROZRZUTNIK, – a, *m.*, ROZRZUTNICZEK, – czka; *m., demin.*, człowiek nieoszczędny, marnotrawca, ein Verſchwender; *Sr.* 2. brosjar; *Crn.* potreknavz; *Vd.* sapraulavez (cf. zaprawiciel), resprauiavez, sapraulenik, potreknauz, loter (cf. łotr), ludrar, sanemaravez, safrazhuvauz sadegauz; *Cro.* preprudite, raszipnik, potroshlivecz; *Rg.* razmètnik; *Bsn.* rasapnik, koji prosipglje blago; *Rs.* расточитель, мотишка; *Ec.* шаетвенникъ. Jedną daie rozrzutnik ręką, drugą zdziera. *Dmoch. Szt. R.* 74. Wymyśla zabawki, aby się tak u rozrzutniczków mógł pożywić. *Star. Mon. A* 2 *b.* *W rodz. żeńſk.* Rozrzutnica, *Rs.* мотовка, расточительница. ROZRZUTNOŚĆ, – ści, *ż.*, marnotratność, die Verſchwendung. *Cn. Th.*, *Sr.* 1. newujitne pjetjineno, topluvano; *Crn.* potrâta; *Bs.* rasap; *Vd.* potrata, sapraulenje; *Cro.* poteptanye, razszipnozt; *Ross.* мотовство. ROZRZUTNY, – a, – e, ROZRZUTNIE *adv.*, nieoszczędny, marnotrawny, verſchwenderiſch; *Sr.* 1. pjetjinerſki, toplerſki; *Vd.* resipajozhen; *Sla.* rasipljiv; *Rg.* razmetni; *Rs.* мотовскій, расточительный, мотовáмо. Rozrzutnie żyć, marnować, marnotracić, *Rs.* помотать, поматывáю. Jałmużnę ubogiemu dać, nie iest to być rozrzutnym. *Teatr* 8, 15. Ambicya wsławionego rycerza rozrzutnym krwi ludzkiéy w woysku czyni. *Zab.* 7, 279 *Alb.*, wylewcą krwi.

ROZRZYNAĆ, *ob.* Rozerznąć. ROZRZYNACZ, – a, *m.*, który rozrzyna, der Zerſchneider, *Ec.* разрѣзчикъ.

ROZSADA, ROSADA, – y, *ż.*, roślina do przesadzania, die Setzpflanze, Krautpflanze zum Verſetzen; *Vd.* vsadiza, sasad, presad; *Sr.* 1. pjeßada; *Cro.* preszad; (*Cro.* preszadische, preszadni vert *plantarium*); *Dl.* raszad; *Bs.* rasad od uochja al od zelja, prisad *plantarium*); *Rs.* посáда; *Es.* садъ (cf. sad). Posiawszy nasienie kapuściane, gdy podrośnie rosada, przesadzisz ią. *Kluk Rosl.* 1, 215. Jak rozsada kapuściana zimę może wytrzymać, tak głowy i głąbie iéy nigdy nie mogą. *ib.* Zagroda zasadzona rozsadą ziela abo drzewia subtelnego. *Cresc.* 113. Piąta część gruntów iest nadto wielka na rozsady, i na inne ogrodowiny. *Pam.* 84, 825. Pod czas suszy zwykli robacy na zagonach podgryżywać z korzenia rozsadę (*collectiue*). *Haur Ek.* 41. Dworka aby ogrodnych rzeczy nie omieszkiwała siać, iako cebulę, ogórki, pasternak, marchew', rozsadę i ćwiklę. *Haur Ek.* 83. – §*. Stworca, gdy iuż z ciemnéy rzeczy wydźwignął gromady, Porozprowadzane na różne rozsady, zgodnym pokoiem związał. *Otw. Ow.* 3, na różne klassy, porządki, podziały, Abtheilungen, Claſſen. (*Rs.* разсадка rozsadzenie).

ROZSĄDCA, – y, *m.*, *Bh.* rozſudj; rozsądnik, rozeznawca, der Schlichter, Schiedsrichter, Erkenner und Beurtheiler eines Streits. Podlęże szkodzie, ileby rozsądcy osądzą. *W. Ex.* 21, 22, wedle uznania sędziów. *Bibl. Gd.*). ROZSĄDEK, – dku, *m.*, *Bh.* rozſudek; *Slo.* rozſaudek *decretum*); *Vd.* resodba, resojenje; (*Vd.* sodba, resed, resoja, odsoda, odloka, sod, z sąd, wyrok); *Rg.* rázbor (cf. rozbiór), *Bs.* razbor, razborſtvo, svjeſt, spametnoſt (cf. spamiętać; *Rs.* разсужокъ, разборчивость, благоразсудность, благоразсуждéніе; *Eccl.* благосудіе, вмышлéніе; rozsądność, baczność, *facultas animi*, Urtheilskraft, Beurtheilung, Verſtand. Przez rozsądek dorozumiewamy się, że wyobrażenia nasze zgadzaią się abo nie. *Cyanł. Log.* 163. Rozsądek zdrowy, pospolity; przezeń ma człowiek łatwość rozeznawania rzeczy; przezeń ochraniamy się oszukania. *Pir. Wym.* 11. Rozsądek iest przyzwoitość rozumu, z mądrością złączona, która nam służyć powinna za prawidło w wszelkich postępkach. *Mon.* 70, 735. Piękny, bystry, wielki tego człowieka rozsądek. *Cn. Th.* 951. Rozsądek mądrość większą sprawuie nad wielką Łacinę. *Fr. Ad.* 4. – §. 2°) rozsądek o

Digitized by Google

czym uczyniony, dany, z rozeznanie, zdanie, wyrok, Urtheil, Beurtheilung, Ausspruch, Meynung von etwas. Kto iedney rzeczy świadom, o niéy będzie umiał *sądzić*, a ktoby wszystkich był świadom, o wszystkich też mógłby *dać rozsądek*. *Petr. Et.* 7. Gdy dusza rozsądek czyni o rzeczach, zowie się rozumem; gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie się pamięcią. *Sak. dusz.* 67. Gdy graią na lutni, onego dźwięku ucho rozsądek czyni. *Karnk. Kat.* 102. A mnie co za rozsądek czeka, żem się pióry kusił o wierzch niedostępnéy góry? *Sim. Siel. ded.* Sprawę na rozsądki puściwszy, *re in consultationem posita. Krom.* 575. Papież napisał rozsądek swóy, który *conſtitutum* nazwał. *Sk. Dz.* 550. - Rozsądek przyiacielski, iednacki, sąd przyiacielski. *Cn. Th.* 951, ſchiedsrichterliches Erkenntniß. - *§. Lekarstwo możne wszystkę niemoc odegnać, raz przyłożone wszystko sprawuie, i więcéy nie bywa przykładane; a ieśliby zawsze przykładane było, iawny iest *rozsądek*, że mniéy przemogło. *Zygr. Gon.* 285, *indicium*, znak, dowód. *ROZSĄDLIWIE *adv.*, ROZSĄDNIE; rostropnie, bacznie, *Cro.* z razlògom; *Eccl.* разбóрно, благосудно; *Rs.* разсудливый; zgodnie z rozsądkiem, verſtändig, überlegt. Żydzi miasto na to rozsądliwie dać mu odpowiedź, lżą go uraźliwie. *Leszcz. H. S.* 615. ROZSĄDNIK, -a, *m.*, rozsądca, rozsądziciel, rozeznawca, der Schlichter, Erkenner über etwas, Beurtheiler. Oko wstydu rozsądnik. *Cn. Ad.* 782. Rozsądnik wyborny, wytworny, surowy. *Cn. Ad.* 1011. ROZSĄDNOSC, -ści, ż., branie się we wszystkiém rozsądne, roztropność, rozsądek władza duszy, die Urtheilskraft, der Verſtand, die Geſcheutheit, Klugheit. *Cn. Th.* 921, *Rg.* razbor, razbornos, râzboritos; *Ec.* разсýдно шь, благосуждéнїе. ROZSĄDNY, -a, -e, *Rg.* râzborni, râzloxni; (*Rg.* rasuudni *criticus*); *Bs.* razborit, raslosgit, svjeſtan, spameten; *Ross.* разсудительный, разборчивый, благоразсудный, благоразсýдный; (*Ec.* разсýдный *diiudicandi vim habens*); *Ec.* добросýдный; (доброразсудный *bene diiudicabilis*, разсудительный стéпень *Modus Comparatiuus*, stopień wyższy w grammatyce); вмышлéнный; bacżny, roztropny, pełen rozsądku, rozważny, verſtändig, geſchickt, vernünftig, klug. Będąc uczciwą i rozsądną, nie myśli po romansowemu. *Teatr* 38, 230. Kto co daie nierozsądnemu, ten iest przyczyną złego. *Falib. Dis. L.* 2.

ROZSADZIC *cz. dk.*, Rozsadzać *ndk.*, Rozsadzywać *freq.*, *Bh.* rozſaditi, rozſaſowati; *Sr.* 1. rozsadzam; *Bs.* rasaditi; *Rg.* rasâditi; *Vd.* sasaditi, sahlanzati, vsajati; *Cro.* razsaditi, razsagyújem; *Rs.* разсадить, разсаживать; różnie, tu i owdzie posadzić, postawić, rozłożyć, verſchiedentlich hinplacíren, von einander ſetzen, ſtellen, verlegen hier und dort hin. Rozsadźcie ludzi, po pięciudziesiąt na każdą gromadę. *Sekl. Luk.* 9. Rozkazał Jezus *rozsadzić* wszystkich gromadami na zielonéy trawie; i *rozsiedli się* na części. *ib. Mark.* 6. Srok się po gałęziach dziewięć rozsadziło. *Otw. Ow.* 193. Gdy się na kobiercach piękných rozsadzili ... *Otw. Ow.* 537. - Strzelce i procownicy rozsadził. *Warg. Cez.* 234, rozłożył, różnie postawił, er ſtellte ſie an verſchiedene Orte. Konie rozsadzić, z na rożnych stacyach czyli stoykach gotowe trzymać, Pferde auf der Reiſe unterlegen, ſtationenweiſe friſche Pferde in Bereitſchaft haben. Bić muszę w konie rozsadzone. *Teatr* 43 *c*, 17 *Wyk.*, mit unterlegten Pferden, (cf. Podwoda). Sieci się strzeże, które sam rozsadził. *Bard. Tr.* 382, rozwiesił, rozstawił, Netze verſchiedentlich aufhängen, aufſtellen, aufſpannen. - Rozsadzili się po szpitalach, aby ubogim służyli. *Wys. Jgn.* 52, rozlokowali się, rozdzielili się, różnie po szpitalach osiedli, ſie ließen ſich verſchiedentlich in Spitälern nieder. - Bóg rozsadził po morzu wyspy, które są członkami ziemi. *Boter* 20, rozsypał). Morze iest iako las iaki, w którym wyspy, iakby drzewa rozsadzone z przygody, wydaią się nad wodę. *ib.* 21. Dobra te strasznie są rozsadzone. *Teatr* 33 *d*, 14, rozproszone, rozstrzelane iedne od drugich, ſehr zerſtreut, weit von einander entfernt. - Rozsadzać płonki, szczepy, verſchiedentlich hin pflanzen. Jakikolwiek będziesz rozsadzywał chrost po polach... *Otw. Wirg.* 410. Rozsadżenie, *ob.* rozsad, *Vd.* sasada, sasaditje, sasajenje, vsajanje; *Rs.* высадка. Do rozsadzenia, *Rs.* высадный. - §. 2) rozsadzać co, czynić, że się co rozpuknie, etwas von einander ſprengen, zerſprengen, zerberſten machen. Moszcz bez oddechu łagwice nowe rozsadza. *W. Job.* 32, 19. W nawie, przez którą się sączy, iedney szczelinie zabieżeć nie trudno; lecz gdy na wielu mieyscach zwalniać a rozsadzać pocznie, niepodobna iuż osiadaiącą ratować. *Pilch. Sen. list* 243. Ledwo żem wznak nie padła na okrutną mowę, Piersi ciężkie, wzdychania, płacz rozsadzał głowę. *Morszt.* 348. Tysiąc proiektów głowę wam rozsadza. *Zab.* 15, 186. Rozsadzić się, z rozpęknąć się, berſten, platzen. Każdy się z złości ledwo nie rozsadza. *Zab.* 16, 151. Rozsadzam się z żalu. *Zab.* 16, 137. ROZSADZCA, -y, *m.*, który na bankiecie etc. gości rozsadza. *Bach. Ep.* 20, der die Gäſte rangirt, placirt; w ogóln. rozsadziciel, który cokolwiek bądź rozsadza, der Verſetzer, Verpflanzer; *Vd.* sasadnik, sasajavec; *Rg.* rasâditegl; (*Rg.* rasadnik, râsad, z *luogo*, *dove si seminano herbe o piante per piantare*; *Rs.* посадникъ zagon do rozsad służący).

ROZSĄDZIC *cz. dk.*, Rozsądzać *ndk.*, *Bh.* rozſuditi, rozſuzowati, uſuditi, ortelowati, rozhodnuti; *Slo.* rozsúdzowat', rozsúzugi; *Sr* 1. rozsudzam; *Crn.* ressoditi, ressódem; *Vd.* resoditi, ressoditi, soditi, odsojati, reslozhiti, slozhiti, resvuzhiti; *Rs.* разсудить, разсуждать; *Ec* возсудúти, возсуждаю; rozsądkiem rozeznawać. beurtheilen, aburtheilen, ein Urtheil fällen. Przyięli słowo bożkie z wielką ochotą, co dzień rozsądzaiąc pisma, ieśliby się to tak miało. *Bud. Act.* 17, 11. Zakon przykazał kapłanom rozsądzić trędowate od nietrędowatych. *Biał. Post.* 221. Między świętym i przeklętym nic braku a różności nie mieli; a między plugawym i czystym nie rozsądzali. 1 *Leop. Ezech.* 22, 26. Rozsądź mi to królu: dway mężowie byli w iednym mieście, ieden bogaty, drugi ubogi i t. d., 1 *Leop.* 2 *Reg.* 12, 1, rozwiąż). Idź z niemi nic nie rozsądzaiąc. *Bud. Act.* 10, 20, nic nie wątpiąc. *Bibl. Gd.*, nie zastanawiaiąc się, ohne Bedenken. - Rozsądzić prawnie z urzędu, rozstrzygnąć sprawę. *Cn. Th.* 951, einen Proceß entſcheiden, aburtheilen, einen Rechtsſpruch thun; *Eccl.* разсудúтельно, разсудúти, подобаетъ, *Gr.* διακρίνειν, *diiudicandum est* ROZSĄDZICIEL, -a. *m.*, *w rodz. żeńsk.* ROZSĄDZICIELKA, -i, *Sr.* 1. rozsudnik;

Digitized by Google

Rg. rasuditegl; *Rs.* рѣшитель; *Ec.* разсудитель, *f.* разсудительница. Potomność bezwzględna spraw ludzkich rozsądzicielka. *Mon.* 72, 789, Beurtheilerinn, Aburtheilerinn.

ROZSAPAĆ się *recipr. dk.*, (*Bh.* rozsapati *dilacerare*); *Rs.* разсапѣться; rozjątrzyć się, rozgniewać się, ſich ſehr entrüſten, vor Zorn ſchnauben. Rozsapał się na mnie. *Pot. Arg.* 361. Rozsapany, rozjątrzony, rozgniewany, entrüſtet, vor Zorn ſchnaubend; *Bh.* rozſapaný. Wyszła cała rozsapana; wyprawiła scenę niesłychaną. *Teatr* 38, 110. Zapalczywości płomień rozsapany. *Kul. Her.* 226.

ROZSCIĄGNĄĆ, *ob.* Rozciągnąć. ROZSCIELAĆ, *ob.* Rozesłać. ROZSĘDZIĆ *Rey Pſ. K* 5, *ob.* Rozsądzić.

ROZSĘPIĆ czoło, *cz. dk.*, rozfałdować, rozmarszczyć, rozweselić, die Stirne entrunzeln, erheitern. *Niemc. Kr. praef.*

ROZSIAĆ, *F.* rozsiele *cz. dk.*, Rozsiewać *ndk.*, *Bh.* rozſýti, rozſegi, rozſýwati; *Sr.* 1. rozsȅhwam; *Rs.* разсѣять, разсѣвать, i tu i owdzie wysiewać, hier und da verſchiedentlich ausſäen, ausſtreuen, *pr. et fig.* Gdy rozsiewca rozsiewał nasienie swoie, iedno padło podle drogi, i podeptane iest. *Dambr.* 123, 1 *Leop. Math.* 13, 3. Pawła S. więziono, że prawdziwą ale niepoiętą o ciał ludzkich powſtaniu rozsiewał naukę. *Poc.* 114. Dominik S. chciał iść do Persów na rozsiewanie wiary S. *Birk. Dom.* 42. Ciesz się z tak obszerney chwały, którą twe dzieła w całey Europie rozsiały. *Zab.* 12, 112, rozgłosiły). Bóg się takim brzydzi, który swady rozsiewa, *Bial. Poſt.* 198. Trzeba rozsiewać pieniądze, żeby ie potym zbierać. *Teat.* 49 *b*, 50. Co on nędznik zarobi, to ona rozsieie z kmoszkami, z galantami. *Pasz. Dz.* 127, rozsypie, roztrwoni, verthun. – *aliter*; Smutna idzie z rozsianym włosem branka. *Hul. Ow.* 42, z rozpuszczonym włosem, mit fliegendem Haare.

ROZSIAD, - u, *m.*, ziele *colchicum orientale. Syr.* 1396, die Zeitloſe, Herbſtblume; *Bh.* ocun; *Sr.* 1. vedwata czéſbla; *Crn.* ushivs. ROZSIADAĆ się, *ob.* Rozsieść się. ROZSIADLINA, - y, *ż.*, *Bh. et Slo.* rozſedlina; *Ross.* разсѣлина, разсѣдина; *Ec.* просѣдина, разсѣдина; rozpadlina, rysa, eine Spalte, eine Ritze. Mieszkasz w rozsiadlinach skalnych. *Bibl. Gd. Jer.* 49, 16. Jelitne padanie albo rozsiadliny. *Sisn. Rej.* ROZSIADŁY, *ob.* Rozsieść się.

ROZSIANIE, ROZSIANY, *ob.* Rossiać.

ROZSIEC, rozsiekł, *F.* rozsiecze, rozsiekę *cz. dk.*, Rozsiekać *ndk.*, Rozsiekować, Rozsiekuie *kont.*, *Bh.* rozſekati, rozwratiti, *Slo.* rozſekávám; *Sr.* 1. rozsȅkam, rozsȅknu; *Vd.* resſekati, resekati, resklati, reskresati, gorsekati, gornasekati; *Cro.* razszekújem; *Bs.* rasicchi, rasjecchi; *Rg.* rasjecchi; *Rs.* разсѣчь, разсѣкать, изсѣчь, изсѣкать, растинать, истесать, насмеать; w sztuki posiekać, in Stücke zerhauen. Junaków naymilsze wyrazy są: ściąć, rozsiekać, rozpłatać. *Teatr* 36 *b*, 63. Jzop żołądek wyciera, rozprawuie, rozsiekuie flegmę. *Syr.* 464. Do rozsiekania, Rozsieczny, zerhaubar, zerſtückbar, *Ec.* разсѣчный, возсѣкаемый

ROZSIEDLIĆ *cz. dk.*, po różnych mieyscach osadzać, *Rs.* разселить, разселять, hier und dort anſiedeln, anſäſſig machen. W miastach niektórych naród żydowſki znacznie iest rozsiedlony. *S. Gr.* 2, 115.

ROZSIEDZIEĆ się *recipr. dk.*, długo nasiedzieć się, *Ross.* разсидѣться, разсиживаться; ſehr lange ſitzen. Tak się długo doma rozsiedzę, aż przyydzie, *obsidere usque redierit. Mącz.*

ROZSIEPAĆ *cz. dk.*, rozciąć, rozbić, rozsiec, durchhauen, mit Hieben von einander trennen. Wszyſtko się morze Od wiosel wyniesionych rozsiepane porze. *A. Kch. W.* 235.

ROZSIERDZIĆ *cz. dk.*, *Boh.* zkyſeliti; *Slo.* rozſrditi; *Vd.* reserditi, resarditi, resjesiti, reshaliti, oshaliti; *Cro.* razszerditi, razszergyújem, razszerdilszem; *Bs.* rasrriditi, rasrriciti, rasarditi, raserditi; *Ross.* разсердить, разсержывать, сердить, сержу, осердить, осмерѣнить, вздурить, раздярить, раздярять, горячить; *Ec.* преогорчити, преогорчевати; sierdzistym uczynić, rozjątrzyć, rozgniewać, rozjuszyć, aufbringen, entrüſten, erzürnen, in Harniſch jagen. Rozsierdzili go strzelce, *exasperauerunt eum. Birk. Zbar. B* 3 *b*. Lew ten wściekłemi piany rozsierdziony pryska. *Nar. Dz.* 1, 56, *Jabł. Ex.* 10. Żmiia rozsierdziona. *Nar. Tac.* 2, 378, *et* 3, 14. Rozsierdzenie, *Bs.* rasrricba, rasarcba, raserсba, ghgniv). Rozsierdzić się, *Rs.* осерчать, раздосадоваться, окрыситься; *Ec.* распыхаться. Gdy go zoczyli, o iak się rozsierdzili! *Birk. Zbar. D.* Słoń, straszna rzecz, kiedy się rozsierdzi. *Pot. Arg.* 650.

ROZSIEŚĆ się, rozsiadł się, *F.* rozsiędzie się, rozsiądę się *recipr. idntl.*, rozsiadać się *ndk.*, *Boh.* rozſednauti; *Cro.* razszedamsze, razszeszti sze; *Rs.* разсѣсться, разсѣдаться; różnie od siebie usiąść, ſich beſonders hin ſetzen, an verſchiedenen Orten nieder ſetzen. Rozkazał Jezus rozsadzić wszystkich gromadami na zielonéy trawie, i rozsiedli się na części. *Sekl. Mar.* 6. Na różne mieysca rozsiadłszy się obie, Osobną każda przędzę postawiła sobie. *Otw. Ow.* – §. *tr.* rozsieść się, rozstąpić się, rozpuknąć się, rozsadzić się, *Bs.* prosiftise, propafti zemglje, razjazitise; *Ross.* надсѣсть, надсѣдать; *Ec.* сядаюся, разсѣдаюся, сѣдаюся; zerplatzen, zerfallen, ſich aus einander thun, zerberſten. W sztuki rozsiadłe kamienie. *A. Kch. W.* 80. Szumi powietrze, a gdy się rozsiada Hucznym strzeliły gromem błyskawice. *Kniaź. P.* 2, 259. Wolą swą Jowisz ogłosił pioruny srogiemi, Zdało się, że Olimpu sklepy się rozsiędą. *Jabł. Tel.* 232. Niechay mię ziemia pożre, niechay się rozsiędzie! *Teatr* 46 *d*, 22. W spruchniałéy chałupie wszystkie spoie rozwalniaią się, a za zmocnieniem isdnych, rozsiadaią się drugie. *Pilch. Sen. liſt* 243. Fundamenta domu poczęły się rozsiadać, iako na miękkiéy osadzone ziemi. *ib.* 598. Jeszcze się burza nie zaczęła, z tym wszystkiém morze się rozsiadać, i coraz ogromnieysze bałwany zataczać poczęło. *ib.* 407. Na rozsiadanie warg lekarſtwo. *Sleszk. Ped.* 87. Od śmiechu dobrze się nie rozsiędę, dobrze się nie spukam. *Eras. Dw. a*, cf. Rozpuk). Serce mi się rozsiada, gdy na nie wspomionę. *Sim. Siel.* 85. Mnie nędznemu biada, Burzy się we mnie żółć, serce rozsiada. *Hor.* 1, 7 *Min.* Wydam go, choć wiem, że się od żalu rozsiędzie, O iak płakać, iak różnie przezywać mię będzie. *Morszt.* 309. – *Rumpi licentia quorundam*, rozsieść, rozstąpić się dla swywoli niektórych, t. i. tak za złe przyymować ich swąwolę, aż ku sercu idzie. *Mącz.* Syn móy umiera, serce się rozsiędzie we mnie od żalu. *Teatr* 44, 102, *Wys.*

Digitized by Google

Kat. 29, *Pieśń.* 53. Rozsiadali się a upukali w sercach swoich, i zębami zgrzytali. *Ryb. Ps.* 230 *b.*

ROZSIEWAĆ, *ob.* Rozsiać. ROZSIEWACZ, - a, *m.*, ROZSIEWCA, - y, *m.*, *Bh.* rozſewać; *Ross.* разсѣватель; *Ec.* разсѣмель; siewca, który co rozsiewa, der Säemann, der Ausſäer, Ausſtreuer. Podobieństwo o rozsiewaczu. *Leop. Math.* 13, 18. Niektory rozsiewca wyszedł ku sianiu. *Radz. Math.* 13, 3, *Setl. ib.* Gdy rozsiewca rozsiewał nasienie swoie, iedno padło podle drogi. *Dambr.* 123. Szatan nazwan iest nie rozsiewaczem, ale przysiewaczem. *Zrn. Pſt. a* 5. Nieprawdy rozsiewca. *Smotr. Ap.* 75. Szalbierſkich nauk rozsiewca. *Birk. Ex. D* 4 *b.* Kłamliwy rozsiewca baiek. *Pilch. Sen. liſt* 1, 95. Duch zły iest niepokoiu rozsiewaczem. *Biał. Poſt.* 249. Rozsiewca rotłyrku i niezgody. *J. Kch. Dz.* 177. (*Bh.* rozſywka *pannus seminatorius*; - *Ec.* разсѣмельный *rozsiewny, do rozsiania, rozsypny).

ROZSIODŁAĆ *cz. dk.*, rozkulbaczyć, abſatteln; *Bh.* obſedlati; *Sla.* razsedlati; *Cro.* razsedlávam; *Ross.* разсѣдлать. Gołota, nie ma gdzie konia rozsiodłać. *Cn. Ad.* 263, niema, gdzieby ſtopę położył).

ROZSKŁAD, *ob.* Rozkład.

ROZSKOCZYĆ się *recipr. dk.*, Rozſkakuie się *kontyn.*, *Bh.* rozſkociti ſe, rozſkakati ſe; *Sr.* 1. rozkocijm, *Rs.* разскочиться, разскакаться, распрыгаться; rozprysnąć, rozpierzchnąć, aus einander ſpringen, aus einander rennen. Jak ich ponury Kato który zoczy, Wnet się swawolna kupa rozproszy, rozskoczy. *Zab.* 16, 230. Jakoć się serce z żalu nie rozskoczy! *Paſt. F.* 239, nie rozsiędzie się, rozstąpi się, rozpadnie!

ROZSKROBAĆ *cz. dok.*, ſkrobiąc rozjąć, zerſchaben, zerſcharren; *Slo.* rozſtrábati; *Ec.* расчерпывать, соскабливать, соскребать.

ROZSKRZYDLIĆ *cz. dk.*, ſkrzydła rozczepierzyć, die Flügel ausſpreitzen; *Bh* rozkřidliti; *Cro.* raskriliti, razkrilisem, raskrilyújem, krilimsze, krila rasztiram; *Dal.* szterem krila; *Rg.* raskrilitise; *Bs.* raskriliti krila.

ROZSŁAPAĆ co *cz. dk.*, nogami podeptać, *opprimere pede. Mącz.*, roztratować, zertreten; *Bh.* rozſlapati. Gdy był syn Traiana rosłapał koniem dziecię iednéy matki, dał go onéy macierze, na mieysce iéy dziecięcia. *Biel. Św.* 20 *b.*

ROZSŁAWIĆ *cz. dk.*, Rozsławiać *ndk.*, *Rs.* разславить, разславлять, расхвалить, расхваливать; *Sr.* 1. rozſławiti; rozgłosić, berühmt machen, bekannt machen, ausbreiten, ruchtbar machen. Chwalcie pana, i rozsławiaycie po wszyſtkim świecie sprawy iego. *Radz.* 1 *Kron.* 16, 8. Rozsławił wszyſtkie możności iego, i wszyſtkie dobrodzieyſtwa, które są światu rozlicznie nadane. *Rey Pſt. A a a* 4. Do ludzi rozsławił onę wodę, rozgłaszaiąc, że bóg naprzód, a potym ona woda zdrowie mu przywróciła. *Syxt. sk.* 197. Rozsławiona iest po wszyſtkim świecie wolność Polska. *Gor. Wł. B* 4. Męztwo swe i imię na morzach rozsławił. *Przyb. Luz.* 297. I w Indyach iuż bóg raczył rozsławić i rozszerzyć prawdę swoię. *W. Poſt. W.* 3, 82. Paſterze, co słyszeli, to mówią, to rozsławiaią o dzieciątku Jezusie, i roznoszą. *Dambr.* 46. Rozkazuie senat wszyſtkim wytrykuszom, aby te artykuły dokładnie były publikowane abo rozsławione na kazalnicach. *Baz. hſt.* 62. Boże, rozsław' twego syna, aby i syn rozsławił cię; iam cię rozsławił na świecie, sprawę twoię wykonałem; teraz rozsław' mię oycze u ciebie sławą, którą miałem przód, niż świat był. *Bud. Joa.* 17, 5, uwielbić. *Bibl. Gd.*, verklären. Luth.). Chryſtus się modlił: Oycze! rozsław' imię swoie; i przyszedł głos: rozsławiłem, i znowu rozsławię. *Gal. Alf.* 54. Bóg Oyciec rozsławił go, i ogłosił, że iest bogiem prawdziwym. *Sal.* 2, 577. - *§. Oni nas o zdradę rozsławili. *Smotr. El.* 16, zpotwarzyli, verleumden. - Rozsławiać się *recipr.*, wsławiać się, ruchtbar ſeyn, berühmt ſeyn. Póki ieden wie, taiemnica iest; gdy iuż potym przyydzie na drugiego wiedzieć, iuż się rozsławi. *Eraz. ięz. K* 2. Tak się to było na wschodzie rozsławiło, że mało nie wszyscy o tym wiedzieli. *Biał. Poſt.* 157. Jedzie, widzieć dziewkę, ieśli była tak gładka, za iaką się była rozsławiła. *P. Kch. Orl.* 1, 403, *Wys. Aloy.* 209.

ROZSŁODNĄĆ *neutr. dokon.*, słodkim się ſtać, słodyczą przeyść. ſüß werden, von Süßigkeit durchdrungen ſeyn. Woda rozsłodnęła od drzewa. *Radz. Syr.* 38, 5. ROZSŁODZIC *cz. dk.*, słodkim uczynić, *Bsn.* rasladiti; ſüß machen. - *fig.* Chłopczyna rozsłodzony twoiéy piękności wdziękami. *Kniaź. P.* 5, 14.

ROZSŁUCHAWAĆ *cz. kont.*, *Rs.* разсудительствовать, słuchaiąc rozważać, rozbierać, aufmerkſam anhören, vernehmen. Roskazałem sędziom: rozsłuchawaycie między bracią waszą, a sądźcie między niemi. *Bud. Deut.* 1, 16, wysłuchywaycie. *Bibl. Gd.*). ROZSŁYNĄĆ *med. idntl.*, rozsłynąć się *recipr.*, rozsławić się, berühmt werden. Rozsłynę, *persono. Volck.* 914, durchſchallen. Téy śmierci głośna szczęśliwie nowina W obudwóch woyskach prędko rozsłynęła. *Leszcz. H S.* 257. Ta sława wnet rozsłynęła po mieście. *Wys. Kat.* 554. Nauka apostolska po wszyſtkim się świecie rozsłynęła. *Zrn. Pſt.* 7.

ROZSMAKOWAĆ się w czym, *recipr. dk.*, smak w czym polubić, Geſchmack an etwas finden. Pił wesoło, a gdy się w trunku rozsmakował, posłano po toż wino na dopełnienie ochoty. *Nar. Hſt.* 7, 95.

ROZŚMIAĆ się, *F.* rozśmieie się *recipr. dk.*, *Sr.* 1. roſſmeiju, roſſmejam; *Rs.* разсмѣяться, возсмѣяться; w śmiech wpaść, in ein Lachen ausbrechen. Kto się wstydzi rozśmiać, powinien się wstydzić, że iest człowiekiem. *Teatr* 34 *b. G* 2. Możecie ten płacz obrócić w rozśmianie. *Groch. W.* 357. ROZŚMIESZYĆ kogo *cz. dk.*, Rozśmieszać *ndk.*, *Bh.* rozſmiſſiti; *Rs.* разсмѣшить, пересмѣшить, насмѣшить; robić, że się kto rozśmieie, do śmiechu kogo pobudzić, lachen machen. Drugiego naymnieyszą rzeczą rozśmieszy. *Zab.* 12, 282. Ufam bogu, w nieszczęściu mym, że mię pocieszy, A w tak ciężkim żalu moim łaskawie rozśmieszy. *Pieśń.* 158. Rozśmieszaiący, *Rs.* смѣхотворный. Rozśmieszanie, *Rs.* смѣхотворство. - §°. Rzekła Sara: rozśmieszył mię bóg, a ktokolwiek usłyszy, śmiać się też będzie zemną. *Radz. Genes.* 21, 6, śmiech mi uczynił bóg. *Bibl. Gd.*, śmieszną mię uczynił).

ROZSNOWA, - y, *ż.*, rozsnowanie, osnowa rozciągniona, das Auseinanderweben, Auseinanderwickeln, die Entwickelung. - *fig.* Niechay tak twoi synowie Na tym się gruncie zasadzą, A w dalszéy rodu rozsnowie Wnuki go wnukom oddadzą. *Kniaź. P.* 1, 181. ROZSNUĆ, *F.* rozsnuie *cz. dk.*, Rozsnować *ndk.*, rozwinąć, *pr. et fig.*, aus einan-

Digitized by Google

der wickeln, entwickeln. Chyba tak mocny węzeł śmierć rozsnuie. *Zab.* i, 75 *Alb.*, rozwiąże, rozdziergnie.

ROZSOCHA, ROSOCHA, -y, ż., ROZSOSZKA, -i, ż., *demin.*; ROZSOCHACINA, -y, ż., *demin.*, odnoga u drzew, u rogów, der Zacken an einem Geweihe, ein gabelförmiger Aſt an einem Baume, ein Gabelſtock, Gabelaſt vorn mit zwey Enden; *Boh.* rozſocha, rozpora; *Sor.* 1. rozſoch; *Crn* rashohe; *Cro.* raszòhe, roglye, = widły, (*Cro.* raszossicza, rogussa, = piędź); *Rg.* rasòha, (*Rg.* rasòscia, roguscja, = piędź); *Bs.* rasosocina, duogina od velikoga prriſta i magnega uzagu *lichas*, *Jt.* forcina (cf. *Ross.* носохъ laſka, *ob.* posoch. *Biel. hſt.* 435). Rosocha, iako to u drzew, u rogów łosich, gałęzie. *Dudz.* 55. Rososzka, widełki abo widlica. *Mącz.* Rososzka o dwóch samorodnych rumionach, do ręcznego kręcenia powrozów, kluczka. *X. Kam.* Dwa grube dęby obok z siebie zrosłe, przeplatają tam od ſtu lat i swoie korzenie i swoie rozsochy. *Stas. Num.* 1, 149, *leurs troncs*). Winne drzewko uymuie się swoiemi rozsoszkami, własnie iakoby rękoma. *Bud. Cyc.* 26, Weinranken. Palmowe drzewo samica obłapiwszy swemi gałązkami albo rozsochacinami gałązki samca, poczyna od nich. *Cresc.* 442. Zboże, co padło na pole cierniſte, iak kłosy krzewiſte Jęło wypuszczać, wnet ie zatłumiło Rozsochą swoią ciernie rozłożyſte. *Odym. Sw. Aa* 2. - Rozsocha u sochy do oraniа. *Kluk Rosl.* 2, 164, die Pflugſterze. - Świecznik od nóg do rozsoch lity był. *Bud. Num.* 8, 7, *not.* „do słupca iego," do ramion, bis an die Arme. - *Anat* Rozsoszka, która zaraz ieſt pod gardłem nad piersiami. *Syr.* 740, kluczowa kość, kluczka, klucz, das Schlüſſelbein. ROZSOCHACIEĆ *neutr. dk.*, rozsochato rosnąć, zackig wachſen, zackige Aeſte von ſich verbreiten. Rozsochacieie drzewo, rozpuszcza gałęzie. *Cn. Th.* 928, *Dudz.* 55. ROZSOCHACZ, -a, *m.*, rozsochate kobylenie. *Tr.*, ein Spaniſcher Reiter. - §. Myśliwy rozsochacz. *Kurop.* 3, 31, rohatyna widłowata, ein gabelichter Wurfſpieß myśliwiec rozsochą zbroyny, ein Jäger mit einem Gabelwurfſpieß. *X. Kam.* ROZSOCHATOŚĆ, -ści, ż., widłatość, rozdwoienie. *Cn. Th.* 928, *Dudz.* 55, Zackigkeit, Gabelförmigkeit. Trafia się, iż w krzewach zielniſtych rozochatość, czyli rozwiianie się w widłaſte gałęzi, ſtaie się wespół z rozwinieniem się łścia. *Brzoſt. duch.* 34. ROZSOCHATY, ROZSOCHOWATY, -a, -e, ROZSOCHATO *adv.*, widłaty, gałęziſty, *Bh.* rozſochatý; *Dl.* raſzokaſath; *Cro.* raszòhaszt; *Crn.* rashohast; (*Fc.* разсохáтый, *ab* рознь раздѣленный, = rozmaity); zackig, gablig, zweyſpitzig. Płonka rozsochata albo dwa puiski maiąca. *Cresc.* 374. Wał oſtrowami rozsochowatemi dobrze obwarowany. *Gwag.* 408. Nie rosochaty; nie gałęsiſty, *uniſtirpis. Cn. Th.* 521. Winno drzewo rozpuszcza się rozsochato, lecz go oracze chędogo obcinaią. *Bud. Cyc.* 27.

ROZSPACYOWAĆ, *ob.* Rozſtrzelić litery.

ROZSPIEWAĆ kogo *cz. kontyn.*, do śpiewania pobudzać, *Ross.* распѣвать; ins Singen bringen, ſingen machen. Moszca rozśpiewa dziewice. *Bud. Zach.* 9, 17, *not.* „t. i. uczyni, że będą śpiewały", mowne uczyni. *Bibl. Gd.*). Rozśpiewanie, *Rs.* распѣвъ. Rozśpiewać się, zapędzić się w śpiewanie, ſich zerſingen, *Rs.* распѣться.

ROZSPONA, -y, ż., sztuki, któremi rozpieraią się w pewnéy odległości dwie inne sztuki, zowią rozsponami. *Jak. Art.* 3, 314, *ob.* rozpona; Sperrholz, Queerholz, *ob.* rozpiąć, piąć.

ROZSPRAWIĆ, *ob.* Rozprawić.

ROZSROŻEĆ *neutr. dk.*, ROZSROŻYĆ się *recipr.*, sroższym się ſtać, rozjątrzyć się, rozsierdzić się, ergrimmen, erbößt werden. Bitwa na lewym ſkrzydle rozsrożała, i bardziey ieszcze niżeli tu wrzała. *Chrość. Fars.* 255. Kropi Bellona hoyną posoką podwoie Spyſklane, rozżarzaiąc rozsrożałe boie, *renouata proelia miscet. Zebr. Ow.* 109. Złych się złość rozsrożyła. *Ryb. Ps.* 259. Włosy ku górze wſtaią, piersiami tchnie wielce Nadęte burzliwością rozsrożałe serce. *A. Kch. W.* 147. Upada marnie z rozsrożałéy rany. *Tward. Daf.* 56. ROZSROŻYĆ *czyn.*, ergrimmt machen, aufbringen, reitzen. Sieciech, urazą oddalenia od rządu bardziéy rozsrożony, szukał sposobów zemszczenia się. *Nar. Hſt.* 3, 65. Rozsrożony tym podſtępem, porywa dwie dzirydy. *Stas. Num.* 1, 145. Rozsrożone woysko krzyczy, aby ie zaraz ruszono. *ib.* 115.

ROZSTAĆ się, *F.* rozſtanie się *recipr. idntl.*, Rozſtaie się *pr.*, Rozſtawać się *kontyn.*, *Bs.* raſtatise, raskrriſtitise; *Rag.* raſtattise; *Sor.* 1. roſſtejiu, roſſtejem, roſnoſtejem; (*Sr.* 1. roſteicje, *Sr.* 2. roſtejſchо, *Germ.* Zeter! biada! przepadniy!); *Cro.* raztajemsze; (*Rs.* разстоять быть далеким быть, oddalonym, разстояться naſtać się długo). - a) rozſtępować się, rozsiadać się, von einander gehen, ſich aufthun, aufberſten. Ziemia pod temi trzema się rozſtaie Buntownikami, i iako w otchłani Pożera w sobie. *Leszcz. H. S.* 160; ROZSTANIE, rozſtęp, rozdział, przerwa, die Kluft, der Zwiſchenraum. Wielkie ieſt rozſtanie i przedział między potępionemi a świętemi. *Sk. Żyw.* 2, 61. - Rozſtanie dróg, gdzie się wiele drog rozchodzi. *Mącz.*, rozſtaynia, rozdroże, der Scheideweg, die Wegſcheide. (*Ec.* разстоянїе, промежки przeltwor). Jdą przez wieś na rozſtanie dróg niosąc placek, i kładą ten w iedno mieysce, a ziemią przysypuią. *Stryik.* 1 8. Po wszyſtkich rozſtaniach dróg pobudował kaplice. *Kadz. Ezech.* 16, 25. Kości iego na rozſtaniach popalił, i popioły z nich rozrzucił na wieiące akwilony. *Tward. Wł.* 22. - *tr.* Łatwiéy się iedna potrawa na miękką rzadkość w wyższym żołądku rozſtawa. *Hor. sat.* 167, rozpuszcza się, rozmiękcza się, ſich auflöſen, zergehen. - §. b) rozſtać się z kim, z czym, *Vd.* se lozhiti (cf. łączyć); *Bs.* raskrriſtitise; *Rs.* разставаться, разставаться; rozeyść się z kim, odeyść od niego, ſich von einem trennen, von ihm ſcheiden, von ihm weggehen, ihn verlaſſen. Mężnie tym wzgardź i ſtatecznie, z czym ci rozſtać się koniecznie potrzeba. *Dar. Lot.* 24. Już iedną nogą ſtoię w grobie, abowiem z tym światem co godzina rozstać mi się przychodzi. *Smotr. Nap.* 24. Z ciałem się rozſtać. *Sk. Dz.* 313, umrzeć, von der Welt ſcheiden. Gdy już widział bliskie swe z ciałem rozſtanie, prosił boga, aby w dzień wniebowzięcia N. P. iego rozłączenie było. *Sk. Żyw.* 2, 132, Abſchied aus der Welt. - Rozſtanie z miłym, śmierci się równa. *Cn. Ad.* 1011, die Trennung; *Vd.* lozhik, dolozhik, dovoljanje; *Cro.* raztanek; *Rg.* raſtavak; *Ross.* расставáнїе, разставáнїе, разставáнї. (*Rs.* разстоянїе oddalenie). Jm nam dziś przykrzeysze rozſtanie, tym miłéy potym będzie się witać. *Off. Bay.* 2. - §. c) Rozſtać się, odſtać się, odczynić się, oddziałać się, ſich ungeſchehen machen, ſich gänzlich verändern, vergehen, als

Digitized by Google

ob man nie geweſen wäre. Co się iuż ſtało, rozſtać się nie może. *Morszt.* 122, *Krom.* 480, *Chroſć. Fars.* 16, *Uſtrz. Klau.* 71. Nie widzę, iakoby się to rozſtać mogło, co się iuż raz ſtało. *Biel.* 533, was geſchehen iſt, iſt nicht zu ändern; läßt ſich nicht ungeſchehen machen. *Nar. Tac.* 5, 13; *NB. Impropria et extra hoc dictum inuſitata eſt notio haec verbi* Rozſtać się. *Cn. Ad.* 103. ROZSTANNY, *ob.* Rozſtayny.

ROZSTĄPIĆ się *recipr. dk.*, Rozſtępować się *ndk.*, *Boh.* rozſtaupiti ſe, rozſtaupim; *Rg.* raſtupati; *Cro.* razsztupljujemsze; *Rs.* разступиться, разступаться; rozchodzić się na różne ſtrony, aus einander treten, aus einander gehen. Cóż po tych długich mowach, rozſtąpmy się o to! ſkoro się rozſtąpili, nie było co równać, Wszyscy przy Alexandrze, a tam ich garść była. *J. Keh. Dz.* 74, *diſcedere in ſententias*, rozdzielić się na partye). Długie poswarki między niemi były, Rybki się im na pomoc różno rozſtąpiły. *Papr. Kol. J.* 3. - *aliter*; Rozſtępują się ludzie komu. *Cn. Th.* 952, uſtępują mu, ſie weichen ihm aus, machen ihm Platz. Szeleſt rozſtępniących się, żeby rum Panu uczynić, brzmi wdzięcznie w uszach iego. *Mon.* 65, 302. Cały zamek zadrżał, drzwi się rozſtępowały. *Nies.* 1, 7, otworzyły się). - §. b) Rozſtąpić się, rozpaść się, rozpęknąć się, rozſtać się, rozsadzić się, von einander fallen, zerberſten, zerplatzen. Rozſtąpiła się ziemia, i pożarła Datana, i pokryła i przysuła zebranie Abironowe. 1 *Leop. Ps.* 105, 17. Czemu się ziemia pod tobą nie rozſtąpiła! *Teatr* 5, 136. Oby się rozſtąpiła wnet ziemia podemną, A do dusz mię spuściła nędzną w otchłań ciemną. *A. Kch. W.* 368. Od głowy bolu czasem człowiekowi się zda, iakoby się rozſtąpić miała. *Comp.* 44. Rozſtąpiły się kości moie. *Wrob.* 48. Rozſtąpienie ziemi, *chasma. Cn. Th.* 952. - **§. W tęczy barw rozmaitych, lub na tysiąc ſtawa, Rozſtępowanie samo oczy w mélkę wdawa; Jedno prawie, a iedno, co się z sobą ſtyka, Oſtateczne pokrayki różnica zamyka. *Zebr. Ow.* 128, *transitus ipse*, przeyście farby w farbę).

ROZSTAW, - u, *m.*, rozſtawienie, das Voneinanderſtellen, das Hinſtellen. Z morza miaſto nęciło przyiemnym widokiem, Nayksztaſtnieyszych budowli rozſtawem szerokim. *Przyb. Lux.* 30. ROZSTAWIĆ *cz. dk.*, Rozſtawiać *ndk.*, *Bh.* rozſtawiti, rozſtawowati; *Sr.* 1. rozſtahwam, roſnoſtahwam; *Cro.* raztávlyam; *Bs.* raſtaviti, raskrriſtiti; *Rg.* raztaviti, raſtàviti, raſtavgljam; *Rs.* разставить, разставлять, разстановить, разстанавливать, отстановить; отстанáвливаю; rozłożyć, tam i sam poſtawić, verſchiedentlich hinſtellen, von einander ſtellen, verlegen. Konnych po ſtanowiſkach rozſtawił. *Warg. Cez.* 221. Rozſtawienie, *Rg.* ràſtava, raſtavak; *Rs.* разстановка, (cb разстановкою przerywaiąc, urwanie). Rozſtawienie szczwaczów ma być takie, aby ieden od drugiego na pięć ſtaian był poſtawiony. *Haur Sk.* 339. Len gdzie niegdzie na kołkach u płotów rozſtawia się. *Przędz.* 9. ROZSTAWIACZ, ROZSTAWICIEL, - a, *m.*, który rozſtawia, der Hinſteller; *Rg.* raztavitegl, raſtavitegl, *f.* raztaviteglisa; *Ec.* разставитель. ROZSTAWNY, - a, - e, - ie *adv.*, do rozſtawienia, verſchiedentlich hinzuſtellen, *Rg.* raztavgliv *ſeparabilis*, *Bs.* raſtavgliví, koji se mosge raſtaviti. ROZSTAY, - aiu, *m.*, ROZSTANNA, ROZSTAYNA droga, Rozſtanie dróg, der Scheideweg, die Wegſcheide; rozbieżenie dróg. *Rey Pſt. Rr* 6, *Bh.* rozhráni, rozceſti; *Slo.* rozčeſti; *Rg.* raskarſtiza, raskrixje; *Bs.* raskrriſtiça, raskrriſctje; *Sla.* kèrſtopûtje; *Rs.* распутïе, перекрестокъ; *Ec.* крестецъ. (*Ec.* разстоянно, въ нѣкоторомъ другъ отъ друга разстояніи или разлученіи). Kazał ludzi zgromadzić z opłotków a z rozſtaiów dróg. *W. Poſt. W.* 2, 284. Krzyż długi poſtawiony przy rozſtaynych drogach. *Mon.* 76, 580. Po drogach rozſtannych. *Zimor. Siel.* 161. (*Sla.* neraſtajni, z nierozłączny).

ROZSTĘKAĆ się *recipr. dk.*, *Rs.* разстонаться; bardzo cierpiąc ięczeć, rozchorowawszy się ſtękać, ſehr leiden und ächzen, ſtöhnen. Rozpłakała się, rozſtękała się ziemia. *Bud. Jes.* 33, 9. Oczy moie rozſtękały się, *languerunt. Wrob.* 208. Miała przyiechać, ale się rozſtękawszy wróciła, i potym prędko umarła. *Biel.* 635.

ROZSTĘP, - u, *m.*, otwór, *Rg.* raſtupaj; der Zwiſchenraum, die Oeffnung. Między woyſkiem a woyſkiem coś przeſtworu mało, Okropny rozſtęp, bo go z dwóch ſtron woiowniki w brew grożące zamknęły rzęsiſtemi szyki. *Przyb. Milt.* 178. ROZSTĘPNY, - a, - e, rozſtępuiący się, rozchodziſty, *Rg.* raſtuupni; *Ec.* разступный; ſich öffnend, aufthuend. Boday zdrayce każdego zła śmierć nie minęła, Aby go ziemia żywo rozſtępna połknęła. *J. Kch. Ps.* 79.

ROZSTĘRK, *ob.* Roztérk.

ROZSTRASZYĆ *cz. dok.*, ſtrasząc rozpędzić, rozpłoszyć, verſcheuchen, wegſchrecken. Gwiazdy zorza rozſtraszyła z nieba, *fugauerat. Zebr. Ow.* 394.

ROZSTROIĆ *cz dk.*, Rozſtraiać *ndk.*, *Vd.* preglasiti, neglasiti, neshloshitise, sglasenje resdreti; *Rs.* разстроить, разстроивать, разлáдить, разлаживать; porządek tonów ſtron muzycznego inſtrumentu pomieszać, ein muſikaliſches Inſtrument verſtimmen. Ach gęśli moia, rzucam ciebie, iużeś podſtarzała, dogniway rozſtroiona, rzucona pod ławą. *Zab.* 16, 304. Stańmy tu, iuż się i lutnia rozſtroi, Ciężko ieſt dla niewdzięcznych śpiewać piersi moiéy. *Przyb. Luz.* 326. - *fig.* W głowie mu się rozſtroiło. *Boh. Kom.* 5, 154, pomieszało mu się w głowie, es rappelt in ſeinem Kopfe. ROZSTRÓY, - oiu, *m.*, *Vd.* preglasenje, neglasenje; *Ross.* разлáдъ, разстройка, разстрой; dysharmoniia.

ROZSTRYCHNĄĆ *cz. idntl.*, rozproszyć, zerſtreuen. Niespokoyny humor tego człowieka wszyſtkich nas rozſtrychnął. *Teatr* 18, 13. Co do liczby części mowy, zdania uczonych są na części rozſtrychnione. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 60.

ROZSTRZAŁ, - u, *m.*, rozſtrzelanie, *Rs.* сострѣлянïе, das Zerſchießen, Verſchießen. - *tr. fig.* rozſtrzał, odſtęp w mowie od swoiéy rzeczy, epizoda, die Epiſode. Śmiałość w tym poemacie podobieńſtw, rozſtrzałów i wyboczeń. *Kniaź. P.* 3, 23. ROZSTRZELIĆ *cz. dk.*, Rozſtrzelać *ndk.*, *Rs.* разстрѣливать; *Ec.* сострѣлять; z ſtrzelby kogo zabić, arkiebuzować, einen todt ſchießen, erſchießen. Zbiegiem ieſteś, przeto podług praw woyſkowych, dziś rozſtrzelanym będziesz. *Teatr* 55, 86. - *transl.* Na około blaſk świetne rozſtrzelaią zbroie. *Dmoch. Jl.* 103, rozmiataią, rozrzucaią, herum werfen, herum ſchleudern. - W drukarni, rozspacyować albo rozſtrzelić litery w słowie lub wiersz cały porozsprzeſtrzeniać. *Mag. Mſk.*, ſperren, aus einander ſperren. - Rozſtrzelić co, = rozsa-

Digitized by Google

dzić co, etwas zerberſten machen, aus einander ſprengen, zerſprengen. Jaki grzmot, iak okropne poruszyły wrzawy Rozſtrzelonéy kawalce na powietrzu nawy. *Zab.* 5, 439. - §. Rozſtrzelić gromadę, nieprzyiaciela, z rozpędzić, rozproszyć, zerſtreuen, aus einander jagen. Rozſtrzelić się, rozpierzchnąć się, ſich zerſtreuen. Po wszyſtkiéy się Panonii rozſtrzeliwszy, onę puſtoszyli. *Krom.* 20. Plondrownicy po gruntach nieprzyiacielſkich rozſtrzeliwszy się, daleko one puſtoszyli. *ib.* 492. Kiedy ludzie ieszcze po lesiech mieszkali, obrali się między niemi, którzy on lud rozſtrzelany zgromadzili. *Papr. Ryc.* 3. Moc tego państwa ieſt rozerwana przez odległe bardzo od siebie mieysca, i tu i owdzie rozſtrzelane. *Beter* 3, 178. - Rozſtrzelała się była ta bitwa po wszyſtkiéy ziemi. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 18, 8, rozszerzyła się, ſie verbreitete ſich.

ROZSTRZYG, - u, *m.*, rozſtrzygnienie, rozięcie, rozprócie, *Rs.* рѣшéнїе, das Zerſchneiden mit der Scheere, das Zertrennen, Auftrennen, Spalten, die Spaltung, Trennung. Z tak ciasnéy ligi, Śmierć nas tylko swoieni uwolni rozſtrzygi. *Pot. Arg.* 352. Takli iuż wszyſtkie rzeczy ludzkich ligi. Przez głupią płochość idą na rozſtrzygi. *ib.* 19. Porzućcie kłótnie, scyssye, rozſtrzygi. *Chroſć. Fars.* 16. ROZSTRZYGNĄĆ *cz. idntl.*, Rozſtrzyc *dk.*, Rozſtrzygać *ndk.*, *Bh.* rozſtřibnauti, rozſtřihati, rozſtřihowati; *Sr.* 1. rozſtřihám; *Ec.* рѣшить, рѣшу, разрѣшить, разрѣшать; (*Rs.* разсмотрить, разсматрывать księdza czyli popa wyświęcić); nożycami rozciąć, mit der Scheere zerſchneiden. Rozſtrzygniy ten papier. *Tr.* - §. *tr. fig.* rozſtrzygnąć sprawę, spor, z rozjąć, rozwiązać, rozsądzić, einen Streit entſcheiden. Pod czas szabla w poiedynku sprawy Polaków rozſtrzygała. *Krom.* 78. Prędko dekretem rozſtrzygnąć, iżby się waśń nie mnożyła. *Gor. Dw.* 387. Sprawę rozjąć i rozſtrzygnąć. *Chel.* 49. Konrad zwady między nami a Krzyżakami rozſtrzygnął. *Biel.* 119. Każdy spór około wiary był rozsądzan i rozſtrzygan słowem bożym. *Baz. hſt.* 225. Stara się rozſtrzyc wątpliwości o śmierci i życiu. *Pilch. Sen. liſt* 3, 70. Dekret abo ortel, ieſt rozſtrzygnienie, które sędzia na sądzie między ſtronami czyni, którym iednego wolnym, drugiego winnym być uznawa. *Szczerb. Sax.* 67. Dla rozſtrzygnienia téy wątpliwości wiedzieć mamy, iż . . . *Petr. Pol.* 180. Do rozſtrzygnienia, *Ross.* рѣшимый. Rozſtrzygaiący, ROZSTRZYGACZ, *Rs.* заключительный, рѣшительный, рѣшитель. *ROZSTRYHA, - y, *m.*, *Rs.* разстрига wyświęcony, z kapłaństwa złożony, ein Entweihter. Niewſtydliwy rozſtryho! *Pim. Kam.* 58. (*Slo.* rozſtrjilka *thmesis gramm.*).

ROZSTRZYKNĄĆ *cz. idntl.*, Rozſtrzykać *ndk.*, ſtrzykaiąc rozſtrzelać, rozpuścić, verſpritzen, zerſpritzen; *Bh.* rozſtřikati; *Bs.* raſtrrikati, rasuti.

ROZSTYRK, *ob.* Roztérk.

ROZSUĆ, *F.* rozsuie *cz. dk.*, *Crn.* ressujem, ressûl, ressuti; *Vd.* reſuti; *Rg.* rasûti, raſsûti, razasûti, rasipati; (*Rg.* rassuntni *corruptibilis*); *Bs.* rasuti); z rozsypać, rozproszyć, zerſtreuen. Konie ięły z wozem uciekać, tak iż nie tylko się iabłka rozsuły, ale i wóz się rozkołatał. *Glicz. Wych.* J 1 *b.* Panny te włos trafiony rossuły po pięknéy szyi. *Pot. Arg.* 126. Rozsuł się wał od ognia srogiego. *A. Kchan. W.* 244. ROZSUNĄĆ, *F.* rossunie *cz. idntl.*, Rossuwać *kontyn.*, *Rs.* разсовывать, раздвигать, раздвинуть, раздвигивать, сдвинуть, сдвигать, сдвигивать; (*Rs.* разсунуть rozpędzić), w różne ſtrony odsuwać, von einander ſchieben, aus einander rücken. Margrabia i Lucynda rozsuwają się na obiedwie ſtrony teatru. *Teatr* 41 *c*, 545. - §. rozsunąć się, rozsypać się, rozproszyć się, rozpierzchnąć, aus einander ſtieben, ſich zerſtreuen. Kiedy deszcz gwałtowny lunie, Każdy oracz i rolnik z pola się rozsunie. *A. Kchan. W.* 297. Jak skoro huczne działa runą, Jakoby muchy poparzył ukropem, tak się z swych tłumów Tatarzy rozsuną. *Jabł. Buk.* J 3 *b.*

ROZSUSZYĆ *cz. dk.*, suszące rozsadzić, ganz austrocknen, durch Trocknen zerſetzen, *Bh.* rozſuſſiti.

ROZSWAWOLIĆ się *recipr. dk.*, zapędzić się swawoluiąc, in den Uebermuth hinein gerathen, *Ross.* разшалиться, разрѣзвиться, разгулриться. Charcica raz wessła do kredensu, i rozswawoliwszy się, natłukła różnych rzeczy. *Teatr* 19 *b*, 54.

ROZŚWIECIĆ *cz. dok.*, Rozświecać *ndk.*, *Boh.* rozſwititi, rozſwěcowati; *Sr.* 1. rozſwětlam; *Vd.* resvietiti, resvietim, resvieshuvati, arsvietit gorresvietiti) światłym uczynić, rozwidoczyć, rozjaśnić, hell machen, licht machen, erleuchten. Rozświecam w izbie, w komorze. *Cn. Th.* 934. Jutrzenka prowadzi z sobą rozświecenie od promieni słonecznych. *Otw. Ow.* 58. - *impr.* Azalim ślepe wasze nie rozświecił? *Pim. Kam.* 249, widzącymi ich uczyniłem. że przeyźrzeli, wzrok im przywróciłem. - *fig. tr.* Rozświecę ia mu gwiazdy w południe *Teatr* 33, 26, poczuie - ć. tak aż iskry z oczu mu będą padały, er ſolle fühlen; ich will ihm am hellen Tage die Sterne ſehen machen, das Feuer ſoll ihm aus den Augen ſpritzen. - § Rozświecić komu, kogo, z oświecić go, einem hell machen, ihm leuchten, ihn erleuchten, aufklären. Jezus przyszedł, aby rozświecił tym, którzy w ciemnościach i cieniu śmierci siedzą. *Bial. Poſt.* 267. Jak mię Wc Pan z uwagi chłopa rozświecasz? *Xiądz.* 149. - *Verb. neutr.* Węgrzynom według pragnienia pożądany pokój rozświecił, *affulſerat. Krom* 435, rozświtł, der Friede fieng bey ihnen an zu ſchimmern. ROZŚWIECA się co, abo od czego, zaświeca się. *alluceſcit. Cn. Th.*, es leuchtet etwas, es ſchimmert; es wird helle von etwas. Tak go uderzył w głowę, że ze sto rozświeciło mu sie świeczek. *Jabł. Ez.* 88. es ſchimmerten ihm hundert Lichter vor; er ſah hundert Lichter leuchten, brennen. Gdym do niey mówił, rozświeciło się lice iey 3 *Leop.* 4 *Exdr.* 10, 25, iskneło. 1 *Leop.*). Co się prędko rozświeci, prędko gaśnie. *Pot. Pocz.* 37, co się prędko wznieci, niedługo poświeci). Ludzkość iego z mądrością zmieszana rozświeciła się. *Birk. Dom.* 73, rozsławiła się, rozsłynęła. berühmt werden. ROZŚWIETLEĆ *neutr. dk.*, światłym się stać, rozświecić się, hell werden, ſich aufklären, lichter werden; *Sr.* 1. rozſwětlam ſo. Ten strach się ulaskawi, ta ćma rozświetleie. *Przyb. Milt.* 42. ROZŚWIETNĄĆ *med. idntl.*, zacząć świecić, rozwidnieć, zu leuchten anfangen, ſchimmernd werden. Opiewa, iak słońce tchem Oromaza rozświetlo. *Stas. Num.* 2, 94.

ROZŚWIEŻYĆ *cz. dk.*, Rozświeżać *ndk.*, świeżym uczynić, erfriſchen, ganz friſch machen. Wiosna rozświeża tchnienie natury. *Kniaź. Poez.* 3, 20.

ROZŚWITNĄĆ *niiak. idntl.*, Rozświtać się *ndk. Rec.*, Rozświ-

Digitized by Google

świtawać się *Contin.*, *Rs.* разсвѣтиемъ, разсвѣтаемъ; *Bh.* rozświecuge ſe, rozednić się, Tag werden. Gdy się rozświtawa, ſtawa morderz. *Bud. Job.* 24, 17, raniuczko. *Bill. Gd.*, ze świtem, wenn der Tag anbricht, mit Tages anbruch. – Sobota się rozświtała *Sekl. Luk.* 23, poczynała, der Sabbath brach an. Rozświtł na koniec pożądany dzień. *Birk. Dom.* 159; der erwünſchte Tag brach an. Dzień święty anielſkiego zwiaſtowania rozświtł. *Birk. Dom.* 6. Rozświtanie, *Rs.* разсвѣтъ.

ROZSWORNY, - a. - e, - ie *adv.*, niezgodny, nicht übereinſtimmend. ROZSWOROWAĆ, ROZFOROWAĆ *cz. dk.*, ze swory psy puścić, rozpuścić psy ze smyczy. die Hunde hetzlos machen, loskoppeln, von der Koppel laſſen. Wjechawszy do wielkiey puszczy, psy rozsworowano. *Ban. A 2 b.* Często po górach na dzikie lamparty Rozsworowała gończe psy i charty. *Chrość. Ow.* 56, *Bard. Tr.* 122, *Haur Sk.* 338. – *tr. Fig.* rozsworować ięzyk, miedź, z rozwiązać, rozpuścić, rozuzdać, popuścić cugle, ausgelaſſen machen, auslaſſen, den Zügel ſchießen laſſen. *Tr.* Niech się pickielne rozforuią mocy. *Wad. Dan.* 188. Dawniey przyiaźń z szczerością w iedney aworze chodziły, Ten wiek teraźnieyszy wszyſtko to rozforował. *Opal. sat.* 72.

ROZSYCHAĆ *ob.* Rozeschnąć.

ROZSYCIĆ *cz. dk.*, Rozsycać *ndk.*, miód rozpuścić, Honig zu Meth machen, den Honig zerlaſſen. Piaſt wieprza zabiwszy, i kadź miodu rozsyciwszy, przyiaciół wezwał był. *Krom.* 48. Beczka miodu rozsyconego. *Vol. Leg.* 3, 58.

ROZSYŁAĆ *ob.* Rozesłać. ROZSYŁKA, - i, ż., *Ross.* разсылка, rozsyłanie, das Hin- und Herſchicken. Tentowali przeprawę nasyłaniem śmielszych z pomiędzy siebie; trwały przez kilka dni te rozsyłki. *Nar. Hiſt.* 6, 112.

ROZSYPAĆ, *F.* rozsypie *cz. dk.*, Rozsypować, Rozsypuie *Contin.*, *Bh.* rozſypati, rozptylowati, rozptyliti; *Slo.* rozptylugi. *Sr.* 1. roſſipam, roſſipu; *Vd.* reſipati, resipati, reſtroſiti, satrositi, *Cro.* raszipati, rszipavam; *Rg.* raſipati, razaſaipati *Bs.* rasippati; *Rs.* разсыпать, разсорить, разсаривать; sypiąc rozproszyć, rozsuć, zerſtreuen, verſchütten, hier und dort hin ſtreuen. Rozsypuię pieniądze, pszenicę, groch, piasek, gruszki. *Cn. Th.* 934; (o płynach: rozlać). Pan rozlał a prawie rozsypał bóztwo swoie święte po wszyſtkim świecie. *Rey Pſt. X x 4.* Rozsypuie się co, sypie się, rozsypało się, wysypało. *Cn. Th.*, ſich verſchütten – §. Pieniędzy bezmierne rozsypowanie *Glicz. Jsocr. J i 5.* rozrzucenie, marnowanie, das Geldverthun, Verſchleudern. – §. *tr. varie*: Kościoły heretyckie rozsypować. *Sk. Dz.* 198, burzyć, zerſtören. Rozsyp ten ſtrach, co mię otacza. *Teatr* 49 *b*, 101, rozpędź, zertreiben, verjagen. Rozsypiecie się każdy do swoich, a mię iednego zoſtawicie. *Rud Joa.* 16, 32, rozpierzchniecie się, w rozsypkę poydziecie. ſich zerſtreuen. Rozsypuie się co, iak bryła, sol, z kruszy się. *Cn. Th.*, es zerbröckelt ſich, fällt aus einander. Rozsypuie się ſtatek, nawa, rozpada się, rozbiia się das Schiff geht in Trümmer. Okręt burzliwością potłuczony, tak się rozsypał, że tylko ieden człowiek wyplynął. *Warg. Rudz.* 13. Macedonów państwo, w tak małym czasie się rozsypało, iako i zrosło. *Kłok. Turk.* 100. – §. *Moral.* nieſtety mnie nędznemu zmowę z panem bogiem rozsypałam. *Sk. Żyw.* 1 175; zerwałam, złamałam, ich habe den Bund gebrochen. – §. *fig.* człowiek rozsypany, rozſtrzelony, roztargniony, ein zerſtreuter Menſch.

Nikt bardziey nad Wc Panią nie ieſt rozsypany, i nie żyie mniey w swoiey familii. *Teatr* 38, 203. ROZSYPACZ, - a, *m.*, który co rozsypuie, rozprószyciel, *Rg.* raſsijpalaz, razaſipnik; *Bs.* rasapnik, koji proçipglje blago; *Cro.* raszipnik, z rozrzutnik); der Zerſtreuer. Zgotuię przeciw tobie rozsypacze, którzy cedry twe podrąbią. *Radz. Jer.* 22, 7; burzyciele *Bibl. Gd.*); *Cro. Prov.* vszaki szkúpecz i dersiga, Jma raszipuvacza szvóga, *condus quaerit promum*, każdy ſkąpiec i zbieracz, ma swego rozrzutnika). ROZSYPKA, - i, ż., rozsypanie, rozproszenie, das Zerſtreuen, die Zerſtreuung; *Rg.* râsap; *(Cro.* raszip *auersio*; *Bs.* rasap *ruina*, *exitium*, *prodigalitas*); *Rs.* разсыпь. Za zgodą i nizkie rzeczy wzrost biorą, za niezgodą i nayogromnieysze w rozsypkę idą. *Pilch. Sall.* 233, rozsypią się, rozpadną się). Nieprzyiaciele w rozsypkę poszli, z pierzchli, rozpierzchli się). Rozsypką, w rozsypkę, *Sr.* 1. розсѣ́рапне, розтрúсúне. ROZSYPNY, - a, - e, do rozsypania, verſchüttbar; (*Vd.* resipajozhen, *Sla.* razsipljiv, z rozrzutny, *Rs.* разсыпной, разсыпчивый łomny, miałki, *Subſt.* разсыпчивость. (*Cro.* raszipnost, z rozrzutność).

ROZSZAFOWAĆ *cz. dk.*, hoynie rozdać, roztrwonić, reichlich verſchenken, ausſpenden; verthun, vergeuden, verſchwenden. (*Bh.* rozſſafný opatrzny, przezorny, rozſſafnoſt opatrzność, przezorność, *Slo.* rozſſafný *prudens*, *cautus*, rozſſafnoſt *prudentia*, *dexteritas*, *cautio*). Miętność swoię wszyſtkę na ubogie rozszafował. *Gor. Dz.* 39. Bóg nam syna swego darował, z nim wszyſtko rozszafował. *Kanc. Gd.* 317. Przywiezione z sobą ſkarby między Polaków rozszafował. *Nar. Hiſt.* 2, 414. Marnie rozszafował dobra pana swego. *W. Poſt. W.* 2, 156. Marnie miał rozszafować dobro iego. *Rey Pſt. K k* 1. Raczył Bóg dać a rozszafować te upominki a te dary swoie. *ib. M m* 3. Poruczył zwolennikom swoim rozdawać onym tłuszczom, a opatrować ie, a rozszafować im ono święte dobrodzieyſtwo iego. *Rey Pſt. H h* 5. Król Alexander prawie w czas umarł, póki ieszcze wszyſtkiey Polſki marnie nie rozszafował. *Stryik.* 686. – *§. Wielkaby przeszkoda była w żołądku onym potrawom, żeby nie mogły być dobrze rozszafowane. *Syxt. ſkł.* 301, ſtrawione, verdaut. – *§. Bóg oznaymił taiemnicę woli swoiey w zupełności czasu rozszafowanego. 1 *Leop. Ef.* 1, 9, wyznaczonego.

ROZSZARPAĆ, *F.* rozszarpie *cz. dk.*, Rozszarpywać *Freq.*, roztargać, rozedrzeć, *Bs.* raskinnuti, razderpiti, razdriti, *Cro.* razmeszarújem, *Rs.* расщепанить, расщепанывать, zerreißen, zerfleiſchen, in Stücke zerreißen. Lwy iak kozielki rękoma rozszarpywał. *Birk. Zyg.* 28. Biada paſterzom, którzy rozszarpywaią trzodę. *W. Jer.* 33, 1. On zawiązane rozszarpywa rany. *Chrość. Luk.* 2, 61. Rozszarpany od zwierza, *Rs.* звѣроядинный.

ROZSZCZEBIOTAĆ się, *F.* Rozszczebioce się *Rec. dk.*, rozgadać się szczebiocąc, ins Schwatzen gerathen. Patrzay, iak się rozszczebiotała. *Teatr* 18 *b*. 37.

ROZSZ ZEKAĆ się *rscipr dk.*, w szczekanie zapuścić się, ins Bellen hinein gerathen, *Ross.* разлаяться, расплакаться.

ROZSZCZEP, - u, *m.*, ROZSZCZEPEK, - pku, *m.*, rozszczepienie, mieysce rozszczepione, rysa, rozpadlina, *Bh.* roſſtipenina, *Crn.* reszęp, respok, *Vd.* reszięp, respok, *Rs.* разщепъ, разкопъ, раздвóй, раздвóйка, (*Ecc.*

Digitized by Google

расщѣлёнїе, расколь, = odszczepieństwo), die Spalte, der Riß, das Aufgespaltene. W rozszczepek wetknąć mysz za ogon. *Cresc.* 631. *Crena* szpara, śrzodek, abo rozszczepek strzały, którą na cięciwę bywa wsadzona, gdy chcą z łuku puścić. *Mącz.* – §. Rozszczepem abo potrzaskiem imuią się mali ptacy. *Cresc.* 688, der Vogelsprenkel.

ROZSZCZEPIĆ *cz. dk.*, Rozszczepiać *ndk.*, Rozszczepywać *czfil.*, rożciąć, rozbić szczepaniem, entzwey spalten, aufspalten, *Boh.* rozſſtipiti, rozſſtipnauti, rozſſtipati, rozecpam, *Slo.* rozſſtipugi; *Sr.* 1. rozcjepu, roscjepu, roscjepem; *Sr.* 2. roskłojsch; *Vd.* resziepiti, arsziepiti, gorsziepiti, raſskłati, raſskójlem, arſkólat; *Crn.* resklat; *Cro* raszczepávam, kalati; *Rg.* razzjêpati, razzjêpglijvam; *Bs.* rascipiti, rasplatiti, rascipglivati; *Rs.* разщепать, разщепить, разщеплывать, разколоть, разкалывать, расклинить, разклинить, расклинивать; *Ec.* разщепляю. Nozdrza niedźwiedzie rozszczepione szeroko. *Bard. Tr.* 169. Nawa się rozszczepiwszy wód z morza napiła. *Bard. Luk.* 49. Ażeby z przezornością bez rozszczepywania, albo odarcia ze skóry pniaków, i niewysoko od ziemi wycinano drzewa. *Mon.* 74, 714. Piorun uderzywszy w kościoł, kamienie roztrącał, i passyą śrzod kościoła na poły rozszczepił. *Biel. hſt.* 396. Rozszczepany, *Sr.* 1. roskłinené *discuneatus*, *ob.* klin). ROZSZCZEPNY, ROZSZCZEPISTY, – a, – e, do rozszczepania, zerſpaltbar, *Vd.* resziepliu, resziplіu, resklatliu, *Rg.* razjepgliv, *Rc.* разщепительный.

ROZSZEMRAĆ *cz. dk.*, rozgryźć, roztoczyć, zernagen, zerfreſſen Rozszemrali go robacy. *Cn. Th.* 952, *Wlod.*

ROZSZCZEPIERZYĆ, *ob.* Roszczepierzyć.

ROZSZCZYPNĄĆ *cz. idntl.*, Rozszczypać *ndk.*, szczypiąc rozjąć, zerzupfen, *Sr.* 1. roszcipnu; *Rs.* разщипать, разщипывать.

ROZSZERZACZ, ROZSZERZYCIEL, – a, *m.*, ROZSZERCA, – y, *m.*, który co rozszerza, rozprzestrzenia, der Erweiterer, Ausbreiter, Verbreiter; rozszerzacz, *amplificator. Mącz.*, *Rg.* rasciritegl; *Rs. et. Ec.* разширитель. Grzegorz VII., sławny ów mocy duchowney rozszerca. *Nar. Hſt.* 2, 348. ROZSZERZYĆ *cz. dk.*, Rozszerzać *ndk.*, *Bh.* rozſſiriti, rozſſirowati; *Slo.* rozſſirowati; *Sr.* 1. roszcheŕam, roszcheŕu, rozeſcheram, rozrieram, roſſchiru, roſſchirim, rosnoschiru, rosnoschirim, woscherokoscjam; *Vd.* reshirjati; *Cro.* rassirujem, rassirilszem; *Dl.* razpreztraniti; *Rg.* rasciriti, rascirivati; *Bs.* rasciriti, rascirivati, prostranniti rasprostraniti; *Rs.* поразширить. разширить, раз ширять, szerszym uczynić, rozprzestrzenić, rozmnożyć, breiter machen, ausbreiten, erweitern. Narzędzia do rozszerzania rany. *Czerw.* 11. Rozszerzają napisy swe. 3 *Leop. Math.* 23, 5, czynią szersze ceduły napisów swoich. 1 *Leop.*) Gałęzie rozszerzone, *patentes*, w górę na pniu prawie pod 40tym stopniem podniesione. *Jundz.* 2, 11. *Pateo*, rozszerzam się, rozpostrzam się, otworzysty iestem. *Urs. Gr.* 233. Państwo rozszerzył, hardo poniżył sąsiady *Teatr* 51, 10. Rozszerzenie granic, nie iest państw szczęściem. *Kras. Hd.* 105 – *tr.* Kogo bóg rozszerzyć chce [illegible] słowisk nie skroci. *Sk. Zyw.* 1, 329, rozmnożyć, powyższać, spanoszyć, groß und mächtig machen. Błogosławiony Zacheusz gdy ubogim rękę rozszerzył. *Sk Kaz.* 335, hoynie otworzył, er öffnete ihnen ſeine milde Hand. – *Theol.* W smutku moim rozszerzyłeś mię boże. *Wrobl.* 6, smutkiem ściśnionemu ulżyłeś, du haſt mir mein Herz leichter gemacht, meinem Herzen Luft gemacht. – Rozszerzać co słowy, rozwodzić, mit Worten vergrößern, größer machen als es iſt, weitläuftig erörtern. Rozszerza słowy krzywdy poniesione. *Sk. Dz.* 818. I to potwarca, kto cudze występki słowy rozszerza. *Kark. Kat.* 362. Chwaląc się, szerokiemi słowy dzieie swoie rozszerzać. *Kosz. Lor.* 91. – §. *aliter*: Z rozszerzonemi naprzeciw mnie wybiegł rękoma. *Nieme. Kr.* 2, 60, z rozczepierzonemi rękami, mit ausgeſtreckten Armen). (*Slo.* rozſſirowatelka, rozſſirugičnoſt *dilatio*, *Ec.* разширительный *propagandus*).

ROZSZLOCHAĆ się *Rec. dk.*, z szlochem rozpłakać się, *Ec.* возвопьствишися, ins Schluchzen und Weinen gerathen. On ią pochlebnie głaszcze, a ona łka przecię, Podobnie rozszlochana iak pieszczone dziecię. *Przyb. Luz.* 48.

ROZSZNUROWAĆ, *F.* rozsznuruie *cz. dk.*, odsznurować, sznurowkę rozwiązać, rozpleść, aufſchnüren, die Schnürbruſt aufłöſen. Ten przeklęty dobosz o mdłość ią przyprawił, ratuycie! saraz, niech ią wprzód rozsznuruię. *Teatr* 78 *b*, 141.

*ROZSZRAMOWAĆ *cz. dk.*, na ramach rozpiąć, aufſpannen. Sukno rozszramować, że się niemal nici w nim rwą. *Grod.* 6.

ROZSZRUBOWAĆ *cz. dk.*, odszrubuiąc rozebrać, aus einander ſchrauben, *Rs.* развинтить, развинчивать.

ROZSZUKAĆ się *Rec. dk.*, bardzo długo szukać, *Rg.* raziskivati; *Bs.* raziskati, raziskavati, *Cro.* raziszkávam; ſich zerſuchen, ſehr lange ſuchen. W one dni rozszukią się ludzie, a nie naydą iey. *Bud. Ap.* 9, 6.

ROZSZYKOWAĆ *cz. dk.*, rozrządzić, porządnie rozłożyć, ordnen, in Ordnung bringen, ordentlich abtheilen. Lud na pewne dziesiątki rozszykować. *Petr. Pol.* 2, 197. Gospodarz tak ma sprawy swoie rozszykować i dochody rozdzielne mieć, aby na wszyſtkich nie utracił zaraz. *Petr. Ek.* 12.

ROZSZYNDOWAĆ *cz. dk.*, po katowſku rozciąć, rozcłonkować, henkermäßig zerſtücken, zerfleiſchen. Chciał mię na sztuki rozszyndować mieczem. *Chroſć. Ow.* 182.

ROZTACZAĆ *ob.* Roztoczyć.

ROZTAIAĆ *med. dk.*, taiąc rozpuścić, aufthauen, *Sr.* 1. roztahyu, *Ross.* растаять, растаивать, поразтаять. Morze lodowate dla wielkiego zimna nigdy nie roztaie. *Biel. Sw. A b.* (*Sr.* 1. roztahté *egelidus*).

ROZTAŃCOWAĆ się *Rec. dk.*, *Rs.* распляcаться; tańcując rozkołysać się, rozruszyć się, ins Tanzen gerathen, recht ins Tanzen hinein kommen. Tedy roztańcuią się drzewa leśne od oblicza Jehowy. *Bud.* 1 *Chron.* 16, 33, rozweselą się. *Bibl. Gd.*)

ROZTAPIAĆ *ob.* Roztopić.

ROZTARCHAĆ włosy *cz. dk.*, rozczochrać, rozkudlić, zerzausen, zerwirren Włosy roztarchawszy po ulicach chodziły. *Wez. Zap. D* 2, *Bzow. roż.* 59. Zastał ią doma niesplecioną, nieczesaną, owszem na poły roztarchaną. *Gor. Dw.* 55. Roztarchawszy głowę, Bachusowe obchodziła olterze. *Otw. Ow.* 165. ROZTARGNĄĆ *cz. idntl.*, ROZTARGAĆ *ndk.*, Roztargiwać *Freq.*, *Bh.* roztrhnauti, roztrhati, roztrhowati; *Slo.* roztrhat, roztrhávám, roztrhnúti; *Sr.* 1. roſtorbacz, roztorham, roſtorham, roztorhnu; *Vd.* reſtergati, srstergat, gorſtergati, gorvtergati, gorodtergati, gorodreti, gorodreti; *Cro.* rastergati, rastergá-

Digitized by Google

vam, ztergávam; *Rg.* raztarkati, raztarkatti, raztarghnuti; *Rs.* растоpгнyть, растоpгать, растеpзать, растеpзывать; *Ec.* протópгнyть, протоpгать, протеpзáти, просаждати, растоpгать, targaiąc rozedrzeć, rozszarpać, rozerwać, zerreißen. Kazał Alexander dwoie drzewa schylić, a za wierzchy obie nodze Bessy uwiązać, i puścić; tam go drzewa roztargnęły. *Biel. Sw.* 29. Roztargać złoczyńcę końmi. *Cn. Th.* 953. On nędzniczek roztargnął na sobie odzienie swoie, a iął płakać. *Rey Pſt. Mmm* 3. Fraczek Angielſki, kapelusik spuszczony, włosy roztargane. *Teatr* 14, 94, roztarchane, roszczochrane). *Teatr* 48, 14. Wodzowie państwo Rzymſkie roztargiwali. *St. Dz.* 151. Wszytkę iego maiętność roztargali. *Eraz. ięz. X* 7. Żadna rzecz tak bardzo zgody ludzkiey nie roztargiwa, iak niewdzięczność. *Gor. Sen.* 268. Roztargnęli związek wspólnego pokoiu. *Star. Vot. A* 4 *b*. Biadą pasterzom, którzy rozplaszają a roztargawią stada moie; wyście rozpłoszyli a roztargnęli stado me; ale ia też roztargnę złość waszę nad wami. *Rey Pſt.* E 3. Do roztargania, mogący być roztargnionym, *Vind.* resterglu, rosporglu. Nieroztargnioną pomoc i ratunek sobie przeciw Rusakom dawali. *Stryik.* 288, nierozdzielną, zjednoczoną, *Ec.* нераздpоpгновéнно). - §. *tr. fig.* Roztargiwać kogo, rozrywać go do różnych przedmiotów, einen zerſtreuen, ihn ſtören, ſeine Aufmerkſamkeit wohin anders abziehen. Roztargniony, z nieſtatecznego umysłu, rozerwany, nieciągle baczny, zerſtreut, unaufmerkſam, *Bh.* roztrżitý, cf. Roztrzepany). Ludzie powiadaią o nim, że roztargniony; ia go mam za głupiego. *Teatr* 6, 34. Marya, siedząc u nóg Jezusowych, słuchała słowa iego; a Marta była roztargniona około rozliczney posługi. *Sekl. Luk.* 10, *Teatr.* 49 *b* 4. Roztargnienie, die Zerſtreuung, *Bh.* roztrżitoſt. ROZTARGACZ, - a, *m.*, który roztarga, der Zerreißer, Zerzauſer, *Rg.* raztargalaz.

*ROZTARZENIE, - ia, *n.*, v. p. Było roztarzenie około elekcyi. *Biel. Sw.* 54 *b*, *ob.* rozterk.

ROZTASZOWAĆ, ROZTASOWAĆ *cz. dk.*, na taszach kramarſkich rozłożyć, auf den Krämertiſchen auslegen, ausbreiten. Towary na przedaż roztaszowane. *Krom.* 518. - §. *tr. fig.* rozłożyć, różnie położyć, wyłożyć, verſchiedentlich verlegen, hier und dort hin legen, ausbreiten. Skarby dziwne dowcipu Cycerona są w mowach iego na przepych roztaszowane. *Nag. Cyc. praef* 16. Kazał spocząć woyſku nadpracowanemu. Nieprzyaciel też roztasuie się na ſtronie po swemu. *Chroſć Fars.* 457, rozgości się, ſich hinplaciren, hinlagern W tym kraiu, gdy się wielcy oba wodze Roztasowali z orły Auzońſkiemi . . . *Chroſć. Luk.* 187. Cezar po krwawey woynie Roztaszował po grodach pólki swe spokoynie. *Hor.* 2, 45 *Kniaź. Mon.* 64. 804. - §. Z tego ią roztaszowawszy sawoiu, poznał ią. *Tward. Pasq.* 37, odkrywszy zawóy iey, abnehmen, aufdecken, entblößen.

ROZTĄŻYĆ się, ROZTĘSKNIĆ się *Rec. dk.*, tęsknotą być zmęczonym, vor Sehnſucht vergehen, *Rs.* растосковаться. (*Cro.* raztuzen *maeſtus*). Wilczęta roztążywszy się po matkach, ięły wyć. *Exop.* 18.

ROZTĘRAĆ *ob.* Roztyrać. ROZTERK ROSTERK, ROZTYRK, ROZSTYRK, - u, *m.*, ROZTERKA, - i, *ż.*, *Bh.* roztrżka, (*Bh.* roztrkati roztrykać, *ob.* tryk); *Slo.* roztrjitoſt; *Sr.* 1. zpéraciność; *Crn.* resdir, resdirk; *Rg.* raſtark *dispersio*, raſtarkatti, raztarkatti *dissipare*; *Bs.* raſterkatti, raſterkati, raſtrrikat; z rozsypać; *ob.* ſterknąć, uſterk, cf. targnąć, cf. tryksnąć); roztargnienie, rozróżnienie, niezgoda, *roztarzenie, Zwietracht, Uneinigkeit. Wzaiemna braci zazdrość pociągnęła za sobą zwyczayne rozerwanie i rosterki. *Nar. Hiſt.* 3, 62. Gdy ogień i woda z sobą społem były, Niedługo w tey przyiaźni i w tey zgodzie żyły, Owa srogie rozterki między sobą mieli, W krótkim czasie z gromady rozeyść się musieli. *Papr. Kot. Cb.* Zbiegli się wszyscy, którzy rozſtyrk czynili, i mącili w ludzie swoim. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 22, którzy rozrach czynili. 1 *Leop.*). Mnożył kłopoty, rosterki a niezgody między wszyſtkiemi ſtany naszemi. *Rey Pſt. K k k* 5. Rozterk w radzie, między woyſki. *ib.* 6. Który myśli o roſtyrkach, miłuie swary. 1 *Leop.* 17, 19. Zgodą króleſtwa, zgodą państwa rosną, Rozterkiem giną i niezgodą sprosną. *Kochw.* 224. Cała roztérka między nim a moim dworem ztąd pochodzi, że ci młodzi a on ſtary. *Teatr* 19 *b*, 55. ROZTERKLIWY, - a, - e, - ie *adverb.*, niezgodny, uneinig, *Tr.*, *Crn.* resdirliv, resdirn, *Sr.* 1. zpéracjné. ROZTERKNIK, - a, *m.*, kłotnik, burzliwy, buntownik, ein Zwieſpälter, ein Händelmacher. Od powinnych swoich i niespokoynych i hardych rozterkników, do więzienia wtrącony ieſt. *St. Dz.* 1121.

ROZTŁOCZYĆ *cz. dk.*, Roztłaczać *ndk.*, rozgnieść, zerdrücken, zerſtampfen. Pole uſtawicznym bieganiem koni roztłoczone. *Otw. Ow.* 223.

ROZTŁUC *cz. dk.*, roztłukać *ndk.*, tłukiem rozbić, zerſtampfen, zerſtoßen; *Bh.* roztlaucy, roztluku; *Sr.* 1. roztowtju; *Rg.* raſtûchi; *Bs.* raſtucchi, rasmeciti; *Cro.* raztûchen *contritus*; *Rs.* растолóчь, растолкý.

ROZTOCZYĆ *cz. dk.*, Roztaczać *ndk.*, *Boh.* roztočiti, roztáčeti; *Rg.* rastocitti, rastâkati; *Ec.* расточить, расточать, roztaczać trunek, iaki płyn, cieczę, z tocząc przelewać, przetaczać, umzapfen, ein Getränk in andere Fäßer zapfen. *Cn. Th.* 953. (*Ross.* расточить, расточать rozproszyć, rozmarnować, растóчитель rozrzutnik). Pukaią się ſtare naczynia, a wino się roztacza. 1 *Leop. Math.* 9, 17, rozlewa się). - *fig.* Królu, lud ten tak wiele krwi roztoczył dla ciebie. *Stat. Num.* 1, 221, przelał, rozlał, hat ſo viel Blut vergoſſen. Hoynie się w téy bitwie krew' ludzka roztaczała. *Krom.* 486. - §. Robacy go roztoczyli, mięso z niego objedli i kości pogryzli *Sk. Żyw.* 2, 88, rozszemrali, die Würmer haben ihn gefreſſen, *Rs.* расточить, растачивать. Heroda wszy i robacy żywego roztaczali i morzyli. *Sk. Żyw.* 2, 82. Roztoczony od robactwa skonał. *W. Act.* 12, 23, *Sk. Kaz.* 19, *Krom.* 57. - §. Roztacza paw' ogon, rozpuszcza; roztaczać włosy, rozpuszczać, von einander ausbreiten, aus einander thun, aus einander ſchlagen. Paw' roztacza swóy ogon różnowzory. *Hul. Ow.* 129; wachlarz farb kwieciſtych, iak tęczę roztoczy. *Przyb. Milt.* 226. Człowiek iako paw' roztaczaiąc ogon mizerney pychy swéy, przeciwko Panu się wynosi. *Zrn. Pſt.* 2, 921 *b*. Masat w pośrzodku nawy wyſtawiwszy, na nim mocnie żagle roztoczywszy, szczęśliwemi wiatry prostą drogą do portu wjedzie. *Zrn. Pſt.* 72. Poszła nawa, ryiąc morskie wały, A żagle roztoczone pochóp z wiatru brały. *Papr. Ryc.* 26.

Digitized by Google

W pośrzód placu chorągwie roztoczyli swoie. *Kans. Gd.* 177. Nie tylko słowy, ale ręką Pana obrażali, chorągwie przeciwko niemu roztaczali. *Birk. Zyg.* 51, rozwiiali). Ziele, kozie proso, w wierzchu kłącza swego *roztaczuie ogoniſte okołki. *Syr.* 749. Włos bluszczowym wieńcem roztoczony Opiąwszy Kalliope, słodkobrzmiące ſtrony, Wielkim przebieży palcem. *Zebr. Ow.* 115. Do roztoczenia, *Ec.* расточительный *dissipabilis*, (rozrzutny). - §. Roztacza się wieść, = gruchnie roznoszą pogłoſkę, **es verbreitet ſich ein Gerücht.** Wieść o tym roztoczyła się po całym mieście. *A. Kch. W.* 359. Przedsięwzięcia do wszyſtkich iuż monarchów wiadomości roztoczonego, nie przeſtanę. *Krom.* 503, rozgłoszonego. *ROZTOCZ, - y, ż., ROZTOK, - u, *m.*, roztoczenie, rozpuszczenie, rozlewanie, rozlanie rozlew, **das Zerzapfen, Abzapfen, Vergießen,** (*Bh.* Roztok miaſto Rostok w Meklenburſk. *Dyk. G.* 2, 359; *Rs.* росток b k ełek rośliny, ziarna). Patrz nań wpośrzód bitwy, między okropną krwi roztoczą, leiącego krew' swoię. *Mon.* 71, 810. - §. Roztok, oſtatnie na końcu zimy rozpuszczanie, roztaienie, roztop, **das letzte Wegthauen am Ende des Winters, das endliche Aufthauen.** Roztok ieſt, = schodzi zima, puszcza ziemia, *soluitur acris hyems. Cn. Th.* 953. Wiatry iedne wodę dla zimna zamrażaią, a drugie ią wianiem swém ku roztoku rozpuszczaią. *Zrn. Pſt.* 2, 267 *b.* - §. *fig.* Zawszeż we łzach omokłe widzieć będę oczy? Nigdyż koniec twych żalów, twey łzawey roztoczy! *Min. Ryt.* 1, 177, tego rozpłynienia we łzach, **das Zerfließen in Thränen, die Thränenfluth.**

ROZTONĄĆ *Med. idntl.*, roztaić się, rozpłynąć, rozpuścić się, **aufthauen.** Dla zimy zatrzymał się, pókiby Dniepr nie roztonął. *Tward. W. D.* 7. ROZTOP, - u, *m.*, roztworzyciel, każda rzecz roztapiaiąca, rozpuszczaiąca, **ein Fluß, ein Schmelzungsmittel, Metalle in den Fluß zu bringen.** Roztop, ieſt to wszyſtko, w czym ciało ſtałe rozpływa się, rozsypuie się. Że sól w wodzie rozpływa się, że w serwaserze rozpływa się miedź, żelazo etc., wodę i serwaser zowią roztopem czyli flusem. *Os. Rud.* 38. Żelazo we wszyſtkich roztopach łatwo rozpływa się. *ib.* 1, *Torz. Skł.* 75. - §. Roztop, rostopienie, rozpuszczenie, rozlanie, roztoczenie, **das Vergießen, Zerſchmelzen,** *Rs.* расплавка (cf. rozpławić; *Rs.* растопка podnieta; *Rg.* râztop zaharni, = syrup); *Cro.* raztalenye. Krew' rzęsiſta ſtruży w szkarłatnym roztopie. *Przyb. Ab.* 144. - Roztop zimowy, roztok, **das völlige Aufthauen am Ende des Winters.** Nasze obozy miały uſtąpić, ieżeli nie zimnu, to przynaymniey następuiącym roztopom Dnieprowym. *Tward. Wł.* 36. Na wiosnę gwałtowne roztopy, wszyſtkie pola rozpuściwszy, wpadną tam do morza. *Kchw. W.* 4, *Tward. Wł.* 93. ROZTOPIĆ *cz. dk.*, Roztapiać *ndk.*, (*Bh.* **roztopiti, roztopowati,** *ignem accendere*); *Rg.* raſtâpati, raſtopitti; *Bs.* raſtopiti, raſtapati; *Cro.* raztáplyam, raztopilszem, raztoplyujem, krabim, razczviram, razczverlszem; *Vd.* reszvirati, restajati, respushati, topiti, ſtopiti; *Crn.* respusham; *Sr.* 2. **roſeſchkrêſch**; *Ross.* растопить, растоплять, распаливать; *Ec.* разжигать; topiąc rozpuścić. **zerſchmelzen.** Ogień ma moc roztopić złoto, to ieſt zepsuć związek części iego i uczynić ie płynnemi. *Cyank. Log.* 40. Pan wypuści słowo swe i roztopi śniegi; wieie wiatr iego, i pocieką wody. 1 *Leop. Ps.* 147, 18. Roztopić masło, *Rs.* размаслить, размасливать. ROZTOPNIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, a) *paſſ.* możność być roztopionym, **die Zerſchmelzbarkeit.** Roztopniałość woſku. *Cyank. Log.* 62. b) *act.* moc roztopienia, **die Zerſchmelzungskraft.** Ieſt roztopniałość w słońcu, gdy roztapia woſk. *Cyank. Log.* 53. ROZTOPNIEĆ *niiak. dk.*, roztopić się, rozpuścić się, **zerfließen, zerſchmelzen,** *Rs.* жидѣть. ROZTOPICIEL, - a, *m.*, który roztapia, topiciel, szmelcownik, **der Zerſchmelzer,** *Vd.* restajavec, spushavec, spushar, varitnik. ROZTOPNY, - a, - e, łatwy do roztopienia, *Vd.* restapliu, svarliu, spushauliu; *Bs.* raſtopivi, **zerſchmelzbar.** Spiż ieſt roztopnieyszy od samey miedzi. *Jak. Art.* 3, 212. - §. roztopny, roztopiony, *Part. Perf.*, roztaiony, rozpuszczony, **zerſchmolzen, aufgethaut.** Kwiat, który z roztopney świeżo wyszedł ziemi. *Hor. Poez.* 1, 26 *Kniaź.*; *terrae solutae.*

ROZTRACIĆ *cz. dk.*, Roztracać *ndk.*, *Bh.* **roztratiti,** rozmarnować, roztrwonić, **vergeuden, verthun, verſplittern, verſchwenden.** Bolesław wnet marnie roztracać dobra dziedziczne zapoczął. *Krom.* 324. - §*. Bóg miłosierny nie opuści cię, i nie roztraci cię. *Bud. Deut.* 4, 31, ani cię skazi. *Bibł. Gd.*).

ROZTRĄCIĆ *cz. dk.*, Roztrącać *ndk.*, rozbić, **zerſchmettern, zerſchlagen, zerſtoßen**; *Cro.* razrinuti, razrinujem; *Rs.* растолкнуть, растолкать, растаскивать. Piorun uderzywszy w kościoł, wszyſtkie kamienie roztrącał. *Biel. hſt.* 596. Noc była tak ciemna, że pierwey niżby kogo poſtrzec, przyszło głowę o głowę roztrącić. *Off. Str.* 9. Opalonym kiiem lepiey mu poprawił, Trzy, czterykroć chroiąwszy, wierzch głowy roztrącił, Aż kości wszyſtkie z mózgiem wilgotnym pomącił. *Zebr. Ow.* 303. Natręctwem głowę mi bezbronną roztrąca, *Przyb. Milt.* 332.

ROZTRATOWAĆ *cz. dk.*, tratuiąc koniem rozgnieść, rozbić, **zu Pferde zertreten, überreiten.** Nie chcący, roztratował syna. *Chmiel.* 1. 142.

ROZTROCZYĆ *cz. dk.*, z troków rozwiązać, rozsznurować, **aufbinden, aufſchnüren.** Osieł wierzgnąwszy, roztroczył i zrzucił tłomoki. *Jez.* Skoro swóy pakiet z rzeczami roztroczył . . . *Pot. Syl.* 403. - §. Porwie się z łóżka, choć iuż *roztroczony. *Pot. Syl.* 484; rozebrany, **ausgekleidet.** (*Rs.* растрочить, растрачивать szyć, przeszyć).

ROZTROIĆ *cz. dk.*, na troie rozdzielić, (*diſtling.* Rozſtroić), **in drey Theile theilen.** Żonaty, koło siebie chodząc, dzieci, żony, Mniey ma siebie na pieczy, iako roztroiony. *Kchw. Fr.* 21. Miłość twoia, ieżeli się roztroiła, ma iednym mieyscu wielką być nie może. *Gor. Dw.* 295. Roztroione drzewo, trzy gałęzie z siebie wypuszczaiące. *Wtod.* Pianę ma w gębie smok, a iad brzydki w oku, Świszczy ięzykiem wielkim roztroionym. *P. Kch. Jer.* 229, troiſtym.

ROZTROPNOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Rs.* расторопность, = czynność, rzeźwość), - mądre i rozumne każdey rzeczy powiarkowanie. *Lub. Roz.* 231, baczność, rozwaga, **die Klugheit, Verſtändigkeit**; *Crn.* resbôr cf. rozbior), resbornoſt, pamęt cf. pamięć); *Vd.* saſtop, saſtopnoſt; *Cro.* rázbor, spamètnoszt; *Bs.* spanutnóſt; *Rg.* ràzbor, razbornoſ, râzboritos, razabrânos, razborſtvo, razloxnos; *Rs.* благоразумїе; *Ec.* благоумїе, спроимтельство. Roztropność ieſt poznawanie, obieranie i używanie śrzodków ſkutecznych do końca upatrzonego. *Boh. djab.* 3, 116. Ze świątła wypływa roztropność, która mądry wybor rzeczy robi, prze-

Digitized by Google

widuie zawady, i ich unikać umie. *N. Pam.* 24, 326. Roztropność czyni ludzi różnych od zwierząt, na przyszłe rzeczy i niniejsze maiąc wzgląd. *Stryik. Gon. B* 2. Roztropność albo opatrzność ku poczciwości wiedzie; zła roztropność ma pasierbicę chytrogarną, która bogactwa zbiera chytro. *ib. B* 2 *et* 3. Roztropność naucza, co źle, co dobrze. *Wrob.* 201. Roztropność każe wszystko i bacznie roztrząsać. *Kras. Liſt.* 2, 101. Roztropność abo dyskrecya ieſt iako woźnica cnot wszystkich. *Sk. Zyw.* 2, 233 - §. Mężczyzny lata 25 zowią lata roztropności, *annos perfectae discretionis. Groi. Obr.* 130, letność, wielkoletność, Großjährigkeit. ROZTROPNY, - a, - e, ROZTROPNIE *adv.*, ROZTROPNIUCHNY, *intens.*, (*Ross.* расторопни rzeźwy); rozważny, baczny, rozsądny, klug, verſtändig, geſchickt, vorſichtig; *Bh.* rozſſaffny; *Crn.* resborn, pametn cf. pamiętny), *Vd.* saſtopen; *Cro.* szpamèten, spamèten, razbòren, zraslògom; *Bs.* spameten; *Rg.* ràzborni, razboricjan; *Rs.* смѣтливый, смѣтчикъ, совѣтный, смышлёный, смышленный, благоразумный; *Ec.* благоумный, благосмыслённый. Uważam, że roztropnie gada. *Teatr* 19, 76. Córkę miał iedyną, Roztropniuchne to było, choć ieszcze dzieciną. *Tręb. S. M.* 65. Roztropny ieſtem, *Ec.* благоумствую, *Gr.* ἐυνοέω.

ROZTRUCHAN, - u, *m.*, *dem.*, ROZTRUCHANIK, - a. *m.*, *zdrôn.*, (może od słowa Truchſeß *dapifer*); wielki kielich, *Cro.* klokoticza, *Bs.* goſtara, goſtaricza; ein großer Pokal. W poſrzód pożegnania niezmierny ſtaroświecki pſtrozlociſty roztruchan na ſtole kładą, który gospodarz miał winem napełnić, i zpełnić za moie zdrowie. *Kras. Pod.* 2, 3. Roztruchany, z których wypiiano Do drugich, onym w upominki dano. *Chełch. Pop. A* 4 *b.* Sto roztruchanów wypiy u zdrowego, Dobrodzieiu móy, przyiaciela twego. *Lib. Hor.* 72. W różne rozmowy wdadzą się ochoczy, Kiedy Lieus gęſte roztruchany toczy. *Pot. Arg.* 286, *Krom.* 41, *Zygr. Pap.* 243. Expensa na roztruchany. *Vol. Leg.* 6, 346. Kadma dzieie wyrysowane były na roztruchanie Aniasowym. *Otw. Ow.* 540. - Z roztruchanika żadną miarą pić nie mógł. *Gor. Dw.* 76, *not.* „kubek, we śrzodku węższy, niż w kraiach".

ROZTRUCHARZ *ob.* Roſtruchars.

ROZTRWONIĆ, *ROZTRWANIĆ *cz. dk.*, roztrwaniać *ndk.*, rozmarnować, roztracić, rozszaſować, vergeuden, verſplittern, verſchwenden; *Bh.* rozmrhati; *Cro.* razprugyújem, razprudilszem; *Rs.* расточити. Poszła za człeka, który ſubſtancyą roztrwoni, i w nędzę ią wprawi. *Teatr* 1, 10. *Roztrwanił* wszystkę maiętność swą, żyiąc rozpuſtnie; a gdy wszystko *potrawił*, począł niedoſtatek cierpieć. 1 *Leop. Luc.* 15, 13, ſtrawił. 3 *Leop.*). - *Roztrwanić co, leda iako odbyć, przedać. *Cn. Th.*, verſchleudern. ROZTRWONICIEL, - a, *m.*, *Cro.* rozpruditel; *Rs.* расточитель, *f.* расточительница.

ROZTRYSK, - u, *m.*, rozpryśnienie, das Zerſprützen, das Sprützen auf verſchiedne Seiten. Roztryſk wody. *Kniaź. Poez.* 3, 53.

ROZTRZASNĄĆ, roztrzasnął, roztrzasł, *F.* roztrzaśnie *cz. idntl.*, Roztrzaskać *ndk.*, w trzaſki obrócić, z trzaſkiem rozbić, zerſchmettern; *Boh.* roztroſtati, roztrjſkati; *Vd.* reſtreskati; *Rg.* raztrjêskati; *Rs.* растрескать. Piorun roztrzasł obraz Przemysława. *Biel.* 206. Kto bezpieczen, że go piorun na sztuki nie roztrzaska! *Pilch. Sen. łaſk.* 24.

ROZTRZASKAĆ się *Rec.*, *Rs.* растрескаться, z trzaſkiem rozpuknąć, zerplatzen. Roztrzaśnięty karabin poszarpał mu rękę. *Perz. Cyr.* 3, 156. Z roztrzaśniętego granatu kawał ieden uderzył go w łopatkę. *Perz. Cyr.* 3, 147.

ROZTRZĄSNĄĆ, ROZTRZĘSNĄĆ, roztrząsł, *F.* roztrząśnie *cz. idntl.*, Roztrząsić *ndk.*, Roztrzęsywać *Freq.*; *Bh.* roztřaſti, roztrauſpti, roztruſſowati; *Sr.* 1. roztruſchu; roztrjaßuju, roztrjaßu; *Vd.* restrositi, satrositi, ſtrositi; *Cro.* raztreszújem; *Rg.* raſtrêſti, razſtrêsati; *Es.* raſtresati, raſtreſti; *Ross.* растрясти, растрясывать, przetrząsaiąc rozrzucić, durchrütteln, durchſchütteln. Roztrząsam siano. *Cn. Th.* 953. Takem się roztrząsł, iakbym ze dwa dni cepami młócił. *Alb. z W.* 14. - §. Na małe sztuczki dali rozdrapać ciało swoie, i po małéy kropli roztrząsnęli krew swoię. *Rey Pſ.* y y 3, rozprysnęli, verſpritzen. - *fig.* Świadkowi trzeba wprzód dobrze roztrząsnąć su mnienie. *Haur. Sk.* 227. - §. *tr. fig.* roztrząsać sprawę iaką, rozbierać, rozważać, unterſuchen, prüfen, erforſchen' *Cro.* iziszkati, iziszkavam; *Ross.* изыскать, изыскивать, окреснить, окреснію, разыскать, разыскиваю. Śmiało o wszystkim gadaią, Roztrząśniy ich, nic nie znaią. *Jak. Bay.* 256. Czasu potrzeba dla rozwagi roztrząśnienia, ieżelim czego nie zapomniał. *Teatr* 6 *c*, 62. Nie póydę spać, póki tego dokumentu nie roztrząsnę. *Teatr* 59 *c*, 277. Nie cierpię służących, którzy czynności moie roztrząsaią. *Teatr* 4, 16, krytykuią). Roztrząsanie, *Ross.* свидѣтельствованіе, благоразсмотрѣніе. Gdy dusza obraca się na różne ſtrony, dla przypatrzenia się objektowi w różnéy poſtaci, na ten czas zowie się roztrząśnieniem, *examen. Mon.* 75, 78. - §. Roztrząsać pogłoſki, wieści, rozgłosić, ein Gerücht ausbreiten, ausposaunen, verbreiten. Roztrząśnione powieści, *rumores vulgati. Krom.* 498. Tegoż zaraz dnia nowina o zwycięſtwie roztrzęśniona po wszyſtkim mieście gruchnęła. *Krom.* 524. Oszczercy lubią roztrząsać powieści. *Teatr.* 42, *D b.* W głoś wszyscy te wieści roztrzęsywaią, że Władysław sam Krzyżaki poruszył. *Krom.* 519. - *§. Roztrząsał Salomon mądrze o przyrodzeniu bydląt, ptaków, robactwa i ryb. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 4, 34 rozprawiał. ROZTRZĄSACZ, - a, *m.*, rozbieracz, der Unterſucher, *Rg.* raſtrêsalaz *censor.*

ROZTRZEPAĆ *cz. dk.*, ROZTRZEPIOTAĆ *cz. dk.*, (*Boh.* roztřepiti, z rozpróć); *Cro.* razteplyem, raztepszti; *Rs.* растрепать, растрепливать, trzepiąc rozbić, rozklepać, zerklopfen, zerſchlagen. Od takiego poſtrzału członek bywa zupełnie na miazgę roztrzepany. *Perz. Cyr.* 2, 150. W górze roztrzepują się liſtki migdałków. *N. Pam.* 17, 204. - Włosy roztrzepać, rozczochrać die Haare zerzauſen. Włosy miał roztrzepane, iak człowieka wychodzącego z wody. *Teatr* 11 *b*, 63. Wszyſtkom się roztrzepał, brudny iakiś półkrytek zawadził o moię karetę. *Teatr* 1, 42. Włosy roztrzepiotane. *Teatr* 15 *a*, 31. - §. *Moral.* roztrzepany, nieſtateczney baczności, na wszyſtkie ſtrony roztargniony, nieuważny, fiu fiu w głowie, zerſtreut, flüchtig, leichtſinnig, windig. Przeſtrzegam cię, że ma głowę letką, że ieſt roztrzepany, nieuważny i próżny. *Teatr* 41, 78. Ona czuła i wesoła, przytym roztrzepana, płocha i popędliwa. *Teatr* 37, 57. Roztrzepanéy młodości chychoty. *Stas. Num.* 1, 10. - Roztrzepanie, roztargnienie wielkie i płoche, Windigkeit, Flüchtigkeit, Zerſtreutheit. Osobność lepiey przyſłoi memu karakterowi, niżli to roztrzepanie. *Teatr* 37, 291. Zaniedbywa talentów, puszczaiąc

Digitized by Google

się zupełnie na roztrzepanie, które nawet iuż nie bawi. *Teatr* 37, 280. ROZTRZEPANIEC, - ńca, *m.*, człowiek roztrzepany, wietrznik, **ein windiger lüftiger Patron.** Cóż ten roztrzepaniec! *Teatr* 43 *c*, 33 *Wyb.*, *Rs.* распрёна rozczochraniec.

ROZTRZEŹWIĆ *cz. dk.*, Roztrzeźwiać *ndk.*, znowu trzeźwym uczynić, **einen wieder nüchtern machen.** Roztrzeźwić się, z Roztrzeźwieć *Neutr.*, znowu trzeźwym się stać, **wieder nüchtern werden**, *Ec.* воспрезвляюсь. Gdy się roztrzeźwią, nie pamiętaią, co uczynili. *Bud.* 3 *Ezdr.* 3, 21; gdy wytrzeźwieią od wina. *Bibl. Gd.*). - §. Roztrzeźwić, orzeźwić, pokrzepić, **stärken, munter machen, neue Kräfte geben.** Gdy sobie podiadł, roztrzeźwił się, i przyszedł ku sobie. *Radz.* 1 *Sam.* 30, 12, wrócił się duch iego weń. *Bibl. Gd.*). Jak ciało chlebem bywa posilone, a wino roztrzeźwia serce, tak ciało Chrystusowe utrzeźwia duszę smutną. *Baz. hft.* 6 *b.* Zima nadchodziła, i wytchnąć trzeba było żołnierzom, aby na drugie lato siłę pierwszą roztrzeźwili. *Krom.* 338. Mieszczanie Jarosława z rozpaczy o dalszym uciekaniu przemyślawaiącego, roztrzeźwiaią, cieszą, pokrzepiaią, *recreant. Krom.* 70 *et* 288. Macie się tu czém ucieszyć, macie czém strapione sumnienie swoie roztrzeźwić. *Zrn. Pft.* 22.

ROZTUCZYĆ *cz. dk.*, czynić, że się co roztyie, rozetkać, *Bs.* razgojiti, *Rs.* распарпить, распáрмливать, **fett machen.** Roztuczyć się *Rec.*, ROZTUCZNIEĆ *Neutr.*, roztyć się, **sich sehr mästen**, sehr fett und feist werden. Roztuczyli się i otyli. *W. Post. W.* 2, 369. Otyłe podgardlki i roztuczone brzuchy ich, iakiéy mierności naśladuią, iaśnie znać dawaią. *Zrn. Pft.* 101 *b.* Roztuczeni dobrodzieystwem bożem, poczęli wierzgać w iarzmie żywota pobożnego. *Bzow. roż.* 4. Gdy się roztuczyli, tedy zaczęli wierzgać. *W. Post. W.* 2, 290. Roztuczył się móy miły, i iął wierzgać, roztuczył się, utył, i stał się rozbitym. 1 *Leop. Deut.* 32, 15, roztył i zgrubł. 3 *Leop.*). Potyli i roztucznieli. 1 *Leop. Jer.* 5, 28. Roztucznieią ozdobne mieysca pustyni, a pagórki przepasą się weselem, *Leop. Ps.* 64, 13.

ROZTWARTY, *ob.* Rozwarty. ROZTWARZACZ, *ob.* Roztworzyciel. ROZTWARZALNY, - a, - e, *Chym.* mogący być roztworzonym, rozpuszczonym, rozmąconym, **auflösbar.** Ciała roztwarzalne *solubilia. Krumł.* 78. Istoty nieroztwarzalne, *ib.* 83. ROZTWOR, - u, *m.*, *Ross.* растворъ, otwor, *Vd.* respróstina, respréstrina, **die Oeffnung.** Roztwor maciczny. *Perz. Cyr.* 2, 265. - §. Skończmy ten roztwor w dzisieyszéy potrzebie. *Teatr* 45 *b*, 38, rozbrat, spór, niezgodę, **Uneinigkeit.** (*Ross.* растворъ mieszanina). - §. *Chem.* Roztwory, *solutiones*, iakiekolwiek płyny, maiące w sobie inne ciała roztworzone. *Sniad. Chem.* 29, **Auflösungen.** ROZTWORZYĆ *cz. dk.*, Roztwarzać *ndk.*, a) rozewrzeć, otworzyć, *Rg.* raztvoritti, rastvoritti, razjâziti, *Bs.* rastvoriti, otvoriti, *Rs.* растворить, растворять; **öffnen, aufmachen, eröffnen.** Nie wiem, co chcecie, bodayby się ziemia roztworzyła w tym mieyscu. *Teatr* 7 *b*, 58. b) roztworzyć co, z rozpuścić, **auflösen.** - *Chym.* Roztwarzanie, roztworzenie, **die Auflösung**, gdy się ciała wzaiemnie tak z sobą łączą, że się iednym na oko iednorodnym stáią się. *Krumł.* 74, *Mier. Mscr.*. Roztworzenie, *dissolutio*, to samo znaczy co rozpuszczenie. *Sniad. Chem.* 14. Cyna nie tak łatwo roztwarza się, iak żelazo. *Krumł.* 45. - Wino wodą roztworzyć. *Eraz. Dw. C.*, rozrzedzić, *Ross.* жидить, жижу, разжидить, разжижать; *Ec.* прирастворяю, примѣшиваю; **den Wein mit Wasser mischen, den Wein wässern.** Wina skromnie używał, i dobrze wodą roztworzonego *Birk. Dom.* 78, *Sk. Dz.* 2, 16 *et* 1, 219, **stark gewässert.** Piycie wino, którem wam roztworzyła. *W. Prov.* 9, 5. Wodka balsamem roztworzona. *Groch. W.* 361, zaprawna). Elektwarz syropem roztworzony. *Cresc.* 496. Roztworzone czyli rozczynione wapno, *Ross.* творёная известь. Roztworzyć mąkę, *ob.* rozczynić; (*Rs.* благоразтворенный łagodny, pomiarkowany; благоразтвореніе powietrze łagodne, umiarkowane). - *poet.* Rumieniec iey mleczne roztwarzał oblicze. *Aniaź. Poez.* 1, 199, zmieszał), - §. *fig tr. moral.* roztworzyć żal, ulżyć frasunkowi, **den Kummer erleichtern.** Wielki był frasunek Abrahamow, gdy mu bog syna zabić kazał; ale ochota posłuszeństwa tę żałość roztwarzała. *Sk. Kaz.* 45. Pospolita wasza nademną żałość moię mi własną roztworzyła i lekką czyniła. *Sk Zyw.* 2, 405. Kiedy iknięte serce wylaniem nieco łez roztworzy swą żałość, i że tak rzekę odszumuie, nie trzeba mu dozwalać, pogrążać się w smutku. *Pilch. Sen. list.* 3, 279. Eufrozyna ukoiła duchownemi słowy żal rodzicielski, iż wrócili się do domu, roztwarzaią rodzicielski swóy żal duchownemi pociechami. *Steb.* 101. - 2) Roztworzyć, roztwarzać, z inaczey przetworzyć, **umschaffen.** Insze tworzenie, insze roztwarzanie. *Achw. Fr.* 21. Człowiek iedne rzeczy gubi, drugie roztwarza; tym nowy kształt nadaie, tamte zupełnie w insze przerabia. *Przeźr.* 127. ROZTWORZYCIEL, ROZTWARZACZ, - a, *m.*, *Rg.* rastvoritegl. *Chym.* Płyny przyymuiące w siebie istoty tęgie, nazywamy płynami roztwarzaiącemi, *soluentia*, albo roztworzycielami. *Krumł.* 74; **ein Fluß, Auflösungsmittel,** Gdy roztworzyciel z roztworzoney istoty nic więcey iuż nie przyymuie, znać, iż roztworzyciel iest nasycony. *ib.* 79; cf. Roztop). Powietrze iest prawdziwym roztwarzaczem wody, t. i. że w powietrzu łatwo się woda rozpuszcza. *Sniad. Jeo.* 296.

ROZTYĆ się *Rec. dk.*, bardzo otyć, **sehr fett werden**; *Cro.* razdebelyújemsze; *Ross.* растолстѣть, раздюжѣть, разжирѣть, бомбѣть, разбомбѣть. W obfitym dostatku roztył się, począł wierzgać, zapomniawszy stanu. *Groch. W.* 15; roztył się i zgrubł, i stał się rozbitym. 5 *Leop. Deut.* 32, 15. - §. *Omisso pronomine* się: Roztyło serce ludu mego. *Radz. Mat.* 13, 15; roztyło się, wzmiąszało. *Sekl. ib.* (ROZTYKAĆ *ob.* Roztknąć) ROZTYŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wielka otyłość, **Dicke, Fettheit.** Wodka dziewanowa roztyłość ścieńcza. *Spicz.* 100.

ROZTYRAĆ, ROZTERAĆ *cz. dk.*, (*Rs.* растереть, растирать, rozetrzeć, rozcierać; растерять, stracić), rozproszyć, zerstreuen; *Bs.* rastirati, razaghnatti, rastarkati, rasterkati, rastrrikati; *Rg.* raztarkatti, rastarkatti, (*Rg.* rastark *dispersio*); *Cro.* raztirávam. Niezmierne skarby po stryiu swoim, nieprzystoyną miłością Eufemii nięty, w krótkim czasie roztyrał, *decoxerat Krom.* 535. W oczy nie chcieli się potykać; ale się po lasach i po zamkach roztyrali. *Biel.* 65. W tych księgach zgromadziły się te rzeczy, które w innych i tam i sam rozterane. *Sien.* 618. Wpadli i pobili królewskie służebne po gospodach roztyrane. *Biel.* 364.

ROZUĆ *ob.* Rozsuć.

Digitized by Google

ROZUM, -u, *m.*, *Boh.* rozum; *Sr.* 1. roſom, rozem, Vuſtaczji; *Sr.* 2. roſſim, roſmeſche; *Crn.* um *intellectus*, resum *reflexio*, resumnoſt *vis reflexiva*, pamét *intellectus*, *ratio* (*ob.* pamięć); *Vd.* um, vum, (resum, z umysł), pamet, saſtop, saſtopnoſt, satopnoſt (cf. zaſtąpić); *Cro.* razum, pamet; *Bs.* razbor, razborſtvo, svist, svjeſt, razum, pamet, spametnóſt, mudroſt; *Sla.* razùm, pamet; *Rg.* um, razûm, razûmak, razbor, pamét; *Rs.* разумъ, умъ, умишко, смыслъ, смыселъ cf. zmysł); *Ec.* разумьсль, (*ob.* rozmysł), смышлéніе, (*ob.* zmyślić): ROZUMEK, ROZUMECZEK, -czka, *m. dem.*, die Vernunft, der Verſtand. Moc poymowania, nazywamy rozumem. *Cyanĭk. Log.* 42, *sed cf.* poiętność; *ob. not.* pod roz-). Gdy dusza rozsądek czyni o rzeczach, zowie się rozumem; gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie się pamięcią *Sak dusz.* 67. Rozum ieſt władza duszy rozumnéy, poymuiąca rzeczy ku rozumieniu należące. *ib.* 75. Rozum pokazuie się w rozważaniu rzeczy, łączeniu ich, wyprowadzaniu iedney z drugiey. *Pir. Wym.* 4. Rozum ieſt światłem umysłu, i iakoby prawidłem, którego trzymać się należy w sądzeniach i w sprawach naszych. *Mon.* 73, 123. Rozum ieſt iak oko, rozeznawaiące światłość od ciemności, zdrożne rzeczy od prawych, niecnoty od cnot. *Medrz. Baz.* 106. - §. *Vulgo confunduntur vicina* poiętność, poznanie, rozeznanie, rozsądek, rozwaga, baczność, roztropność, mądrość. - Od pierwszego rozumu wzięcia, święte życie prowadził. *Birk. Dom.* 63, ſkoro tylko przyszedł do rozumu, ſo bald er zu Verſtande kam. Do rozumu przyyść, *Ec.* разумѣти, учинишься разумнѣишихъ. Komu bóg rozumu nie da, kowal mu go nie ukuie. *Rys. Ad.* 22; *Slo.* komu Pán Boh nè dá, kowác nè nakuge; *bona mens non emitur.* Kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi. *Rys. Ad.* 43. Rozum za granicą bardzo drogi. *Kras. Pod.* 2, 48. Szkodaż mu tego rozumu, ktory mu bóg dał, że go do rzeczy wielkich użyć nie umie. *Birk. Zam.* 19, tych talentów, darów, die Gaben). Żaden się na świat z rozumem nie rodzi. *Rys. Ad.* 78. Za laty rozum, tam rozum, gdzie lata. *Zab.* 11, 233 *Zabł.*, Verſtand kommt nicht vor Jahren. cf. nie dzisieyszy, niewczorayszy; (*opp.* broda nie czyni mądrym); *Cro.* pamet z nikem sze ne raja, Nec chassom y z leti dohaja, *rerum prudentia haud venit ante pilos.* Przed laty rozum nietrwały. *Cn. Ad.* 910 prędkie dowcipy niepewne). Pańſkie dzieci z rozumem się rodzą. *Mon.* 65, 90, kto bogaty, ten rozumny). Rozumu bóg do urody nie przywiązał *Cn. Ad.* 1014; szpetny Ezop mędrszy niż krasny Parys). Zdrowy rozum. *Paſt. F.* 145, der geſunde Menſchenverſtand. Gdy kogo bóg chce skarać, rozum mu odeymuie. *Rys. Ad.* 30, *Pot. Pocz.* 414, *Bardz. Luk* 112 *Cn. Ad.* 550, *Tward. W. D.* 11, *Chroſć. Fars.* 503, *Slo.* koho Pán Boh potrestat chce, nagprw mu rozum wezme. Zasmucony od rozumu odszedł, i ledwo kiedy do siebie przychodził. *Sk. Dz.* 570, *Ecc.* избезумитися, обезумѣлъ. Szalony i od rozumu odeszły. *St. Zyw.* 2, 165, von Sinnen gekommen, verrückt. Wielki rozum, *Ec.* великоуміе. Bystrość rozumu, *Ross.* остроуміе, *adj.* остроумный. Była ostrego rozumu. *Sk. Dz.* 575, bystrego, ſcharfſinnig. Jeſt rozum nad rozum. *Cn. Ad.* 319; ieden przechodzi drugiego, einer iſt immer noch über den andern). Ma więcey rozumu w pięcie, iak Waść w głowie. *Teatr* 33. 23; er hat mehr Verſtand in dem kleinen Finger, in der kleinen Zehe, als du im ganzen Kopfe). Nie ma co mówić, ma Jéymość rozumeczek. *Teatr* 10 *b*, 82; ma oley w głowie, ſie iſt nicht auf den Kopf gefallen. Nie wszyſtkie rozumy sam poiadł. *Cn. Ad.* 717; ieſt nad cię; nie sam ieden taki ieſt; naydzie się ieszcze lepszy). Gada, iakby poiadł wszyſtkich rozumy. *Teatr* 35, 108, *et* 14, 107, *Bud. Ap.* 53; als wenn er allein alle Weisheit gefreſſen hätte. Ona że ma czuby, i gra na klawikorcie, to rozumie, że wszyſtkie rozumy poiadła. *Teatr* 26 *b*, 61, *ib.* 16 *c*, 78. Faryzeuszowie rozumieli o sobie, że wszyſtkie rozumy poiedli, i chcieli być za nauczeńsze widziani. *Dambr.* 453. Mysz, dlatego, że niegdyś całą książkę zjadła, Rozumiała, iż wszyſtkie rozumy posiadła. *Kras. Bay.* 25; *Slo.* aj za mozji a za wſécke rozumi vidi, *valde perspicax*). Bucia się liszka przed kotem, iż miała wiele rozumów. *Ezop.* 46, *observes his in locutionibus numerum pluralem*). Mędrzec sam musiał tą razą do książki po rozum ſkoczyć. *Oss. Str.* 3; po radę do książki się udawać, das Buch zu Rathe ziehen). Kaducznie w tey sprawie ſkoczyłeś do głowy po rozum. *Oss. Str.*, nie wiedziałeś, iak sobie poradzić; *Slo.* rozumu ſa chtít' *adinuenire se*). O day go Bogu, to ieś ruszył rozumem, iako koza ogonem. *Pim. Kam.* 237. W trudności rozum poznać. *Cn. Ad.* 169; dobrego ſternika niebezpieczeńſtwo pokaże). Rozumem szczęścia poprawić. *Cn. Ad.* 1013; *Cro.* dobra doklam pamet doyde, dotlam lepa szrecha proyde, z póki rozumu, póty szczęścia). Rozumem dopiąć, gdzie siły nie ſtaie. *Cn. Ad.* 1012; gdzie wilczey ſkóry nie ſtaie, lisiey nadſtawić). - *oppos.* gdzie rozumu nie doſtaie, siły dobyway. *Cn. Ad.* 238. Rozumem się rządź, nie zmysłami; *Cn. Ad.* 1012; rozum i dobre uſtawy, niech proſtuią twoie sprawy. *ib.* Nie ciało rozumem, ale rozum ciałem rządzi. *Boh. Kom.* 4, 156. Gdzie rozumu niemasz, tam i rządu. *Cn. Ad.* 238, gdzie głowy niemasz, rządu nie pytay; gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi). Nauczę ia was, rządzić się rozumem. *Chroſć. Furs.* 100, po rozumie, wedle rozumu, rozumnie poſtępować, vernünftig handeln). Nauczymy tego świſtaka rozumu, *Boh. Kom.* 1, 271; drugi raz będzie roztropnieyszy; niech pozna, na kogo trafił). We Pan mnie iuż rozumu nie nauczysz. *Teatr* 25 *c*, 3, *Kras. Pod.* 2, 40. Dumni mędrkowie, co sobie tuszycie, Że wszyſtkich ludzi rozumu uczycie. *Zab.* 14, 287. Kiedy chłop uczy rozumu urzędnika, gotowe ma nad nim panowanie. *Haur. Ek.* 179. Bieda uczy rozumu. *Bard. Luk.* 62. Pan Bóg rozum daie, gdy karze. *Birk. K. Ob. L.* Nigdy się rozumu nie można nauczyć. *Teatr* 36, 103. nigdy nie będziesz zbyt mądrym). To co głupi czynią, z nierozumu robią, a nie z dobrey woli i rozsądnéy. *Birk. Zyg.* 49. aus Unverſtand, *Rs.* неразуміе). Co czynisz? mieyże rozum! *Teatr* 52 *c* 50, zaſtanawiay się; habe Verſtand, ſey geſcheut!). Trzeba się tu wziąć na rozum. *Teatr* 29 *c*, 75; zaſtanawiać się, radzić się swoiey głowy, den Verſtand zu Rathe ziehen. Umiem rzeczy brać na rozum. *Teatr* 18 *b*; 4, rozbierać, rozważać). Brać co w rozum, z na uwagę brać. in Gedanken faſſen, nachdenken über etwas, in Erwägung ziehen, erwägen. Bierzcie sobie w rozum te przedtrogi. *Ryb. Ps.* 3. Czemuż tego sobie nie wziął w rozum, co ieſt przyszłego, ale tylko co ieſt ninieyszego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 7, 16, w serce swe. 5 *Leop.*). Niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wych. N* 2. Tak hetman mówił; a Tan-

Digitized by Google

kred to sobie Brał w rozum, ani więcey się tak bawił. *P. Kch. J.* 116, cf. do serca brać; cf. *Rs.* вразумить, вразумлять, *Ec.* вразумлѧти, научить, наразумить, наставить nauczyć, *Rs.* вразумиться poiąć, вразумленїе nauka, вразумитель nauczyciel). Już trochę na rozum bierze. *Teatr* 10, 50; rozumnieyszym się staie, rozumu dorasta, *Ec.* разумѣти, учмнитьса разумнѣишимь; vernünftiger werden, an Verſtande zunehmen). - Na rozum, z drogą rozumu, przez reflexyą, auf dem Wege der Vernunft. Czuli tę potrzebę, nie na rozum tylko, ale przez smutne doświadczenie. *Uſt. K.* 1, 9. - Jak na móy rozum, z iak mnie się zdaie, nach meinem Erachten. Żeby tak na móy rozum, to mi się zdaie, że . . . *Teatr* 26 *d*, 5. To trudnych głów rozum. *Rey Pſt. Xx* 4, głupſtwo). Ile głów, tyle rozumów. *Opal. sat.* 127, tyle zdań, *Slo.* kolko hlaw, tolko klobukow, *Rs.* сколько головъ, столько умовъ. Co głowa, to rozum, *Slo.* co hlawa, to rozum; *Ger.* ſo viel Köpfe, ſo viel Sinnen. - *§. rozumy, rozumne czyli dowcipne sztuki, fortele, Kunſtgriffe, Kniffe. Ulixes dziwnych rozumów na świecie używał; za iego sprawą wzięli Grecy Troię. *Biel. hſt.* 26. Ulixes dziwnych rozumów używał na świecie, wiele kroć w żebraczym odzieniu chodził, wywiaduiąc się położenia Troi. *Biel. Sw.* 10. - §. *In deteriorem partem*: Rozum bez cnoty, miecz w ręku szalonego. *Rys. Ad.* 60. Gdzie rozumu więcey, tam i złości. Wielkie rozumy rzadko bez wady. *Cn. Ad.* 238. *Perſonif* mocne rozumy, de ſtowie. *Zab.* 14, 380 *Min.*, *esprits forts*, die Starkgeiſter. *Deminutiuum* ROZUMEK *in malam partem usurpatur*. vermeynter Verſtand, Witzeley, Aberwitz. Wszyscy kacerze wiary moiey ze mnie rozumkami swemi nie wystraszą. *Sk. Kaz.* 136. Co u pogan był Baal, to u heretyków ieſt rozumek. *Sk. Zyw.* 2, 179. Rozumki nasze nie pomału nam wadzą. *Dambr.* 254. W piśmie S. znaydziesz wodza, ku zatrzymaniu byſtrych tych wiatrów rozumków, iako chwale bożéy przeciwnych. *Wiſn.* 348. Rozumki i boga i nieba radeby się zaprzały. *Rey Ap.* 66. Poddaymy nasze rozumki pod władzę bożą. *Radz. Z. P.* 11. *Ozywa się z swoim rozumkiem. *Star. Vot. C* 3 *b*. Na swe rozumki się nie sadźmy. *Syr.* 289. ROZUMIALNY, - a, - e, wyrozumiały, zrozumiały, *Bh.* rozumitedlný; *Rg.* razumiv; verſtändlich. Mowa rozumialna. *Petr. Pol.* 2, 373. Rzeczy rozumialne. *Petr. Et.* 101. Nie śmiałem pospólſtwu nierozumialną rzecz podać. *Petr. Bk. ded.* *ROZUMIALNOŚĆ, - ści, ż., zrozumiałość, łatwość do zrozumienia, die Verſtändlichkeit, *Bh.* rozumitedlnoſt. ROZUMIEĆ, rozumiał, rozumiem *cz. dk.*; *Boh.* rozumèti, ſrozumèti; *Sr.* 1. ſroſemicj, roſemin, rozému, roſemim; *Slu.* razumiti; *Bs.* razumiti, uzaznati, urazumitise, uglavitse, (urazumit, uglaviti *far intendere*); *Rg.* razumjetti; *Cro.* razmeti, razumém; *Dl.* razumiem; *Crn.* saſtopiti, sapopaſti, s'posnat; *Rs.* разумѣть, разумѣвать, уразумѣть, уразумѣю; *Ec.* сразумѣваю; rozumieć, *dok.* zrozumieć; *zrozumiewać *contin.*, z poiąć, verſtehen. Już rozumiem Wc Pana, niby to tak ma być. *Teatr* 24 *c*, 110. Kto mówi, że wszyſtko rozumie, błazen, a nic nie umie. *Jabł. Ez.* 41. Człowiek rzeczy nie może poiąć i zrozumieć, które nieogarnioney zacności maieſtatu bozkiego należą. *Wiſn.* 305. Mowił coś; alem go nie zrozumiał. *Tr.* Kto nie chce bydź zrozumianym, ten nie ma bydź czytanym. *Krumé. *Chy.* 7. Słuchaycie słuchaiąc, a nie zrozumiewaycie, *widzicie, a nie poznawaycie. 1 *Leop. Jes.* 6, 9. Czemuż słów moich nie zrozumiewacie? iż nauki méy słuchać nie możecie. *Odym. Sw. N n b*. Tak mówiącéy, ku końcu *nierozmiana mowa, A proſto powiadaiąc, matłały się słowa; *intellecta parum*. *Zebr. Ow.* 47, nierozumiała, niezrozumiała, unverſtändlich. Rozumiem ten ięzyk. *Tr.* Jak się zrozumiemy, nie będziemy się wadzić. *Mon.* 65, 48, cf. pozwól, niech się wytłumaczę). Te słowa Chryſtusowe tak maią bydź rozumiane. *Sal.* 2, 291, tak brane, tak wzięte, w takim znaczeniu, tak tłumaczone). Ich wnet zrozumieią z fizyonomii, do czegoby był który. *Pasz. Dz.* 59, pomiarkuią, poznaią). Lekarſtw nie rozumiem, Ale ty léczysz, a ia chorować nie umiem. *Kras. Liſt.* 54, nie umiem lekarſkiey nauki, nie znam się na lekach, ich verſtehe die Arzeneykunſt nicht). - *Cum Dativo, obsolet.*, *quod apud Bohemos adhuc in usu*. Gdy sędzia czuie się, że czemu nie rozumie, albo wątpliwość ma . . . *Sax. Poſt.* 25, że czego nie rozumie, że czemu rozumem nie sprosta, nie da rady, daß er etwas nicht verſtehe, einſehe). Oni nie rozumieli temu słowu, które mówił do nich. *Leop. Loc.* 2, 50; nie zrozumieli tego słowa. *Bibl. Gd.*). Ba i iać wierę temu słowu nie rozumiem. *Orz. Qu.* 14. Rozumieć się z kim, mieć z nim porozumienie, ſich mit jemanden verſtehen, *Ross.* переюхаться, переюхиваться. - §. *aliter*: Rozumieć komu, wyſtawić sobie iego ſtan, sytuacyą poiąć iego położenie, wnyść w to, ſich einen gehörig vorſtellen, ſich in ihn hinein denken, ſich in ſeine Lage verſetzen, begreiffen, wie ihm zu Muthe ſey. (*Rg.* razumjetti tkomu *misereri*) O aniołach wiemy, Choć ich dziwnym iſtnościom mało rozumiemy. *Rey Wiz.* 155. Zbawiciel, będąc człowiekiem, rozumie nędzy i potrzebom naszym. *Sk. Kaz.* 235. Pan nie rozumie nędzy, pełen pieniędzy. *Groch. W.* 565; *Cro.* nemochnomu zdrav ne razme *infirmo sanus compati nescit*). Kto złego nie wie, dobremu rozumieć nie może. *Biel. hſt.* 20, znać się na tym, ocenić należycie). Anioł, nigdy nie zgrzeszywszy, grzesznymby rozumieć nie umiał; ale Jezus, brat mój, z tey społney powinności baczenie na mię mieć będzie. *Sk. Kaz.* 129. Niemasz nic szlachetnieyszego człowiekowi, iako cnota; któremu kleynotowi żadne insze źwierzę nie rozumie, iedno ten dziwnie obdarzony człowiek. *Rey Pſt. T* 3. - §. Rozumieć się na czym, rozumieć się koło czego, z znać się na czym, biegłym być w czym, etwas kennen, wiſſen, verſtehen, Kenntniß und Uebung darin haben. Niemal wszyscy tam rozumieią się na złotnictwie. *Star. Dw.* 36. J niewiasty w Niderlandzie rozumieią się bardzo dobrze na kupiectwie. *Boter.* 80. Jakiż umiesz kunszt, powiedz, na czym się znasz, na czym się rozumiesz? *Min. Ryt.* 1, 309 *et* 306. Lepiey się na tym rozumie, niż drugi. *Gor. Dw.* 395, *Teatr* 53 *b*, 63. Nie wszędzie łacno o ludzi, którzyby się na tym rozumieli. *Sax. Poſt.* 24. Blondus i Sabellik na rachunku czasów lepiey się rozumieli, niż Długosz. *Stryik.* 138. Z sokoły umie się dobrze obchodzić, i rozumie się koło nich. *Bud. Ap. T* 4. Zygmunt August budował zamki, dwory, około czego bardzo dobrze się rozumiał *Gwag.* 133. Nikt tym, którzy około żeglarſtwa nie rozumieią, ſteru u okrętu nie porucza. *Kosz. Lor.* 89. Ze ſtrzelbą się oni nie rozumieią, zwłaszcza, z działy i z rusznicami. *Biel. Sw. A* 4 *b*. Grecy dobrze

Digitized by Google

brze z wodą rozumieli. *Biel. Sw.* 25 *b.* - §. 2) Rozumieć, s mniemać, mieć iakie zdanie, mieć za co, trzymać, sądzić, wähnen, meynen, glauben, dafür halten; *Rg.* razumnivati, chjûtjeti; *Vd.* mieniti, namieniti, vshtimati, za tu dershati, namisliti, resumiti; *Cro.* ſtimàm; *Bs.* scjeniti; *Rs.* думать, думаю, возмечтать, возмнѣть; *Ec.* нещевати, вознещевáти, нещую. O! rozumiałem, rozumiałem! nauczże się, że to rozumiałem, nie ieſt mową roztropnego człowieka. *Teatr* 24 *c*, 19, ich habe gedacht, ich habe geglaubt Rozumiałem, nie rozumiałem, spodziewałem się, nie spodziewałem się, ieſt przyzwoita głupich wymówka. *Fr. Ad.* 108, das hätte ich nicht gedacht. Ja rozumiem i za prawdziwą sentencyą tę być mniemam. *Sal.* 4, 163. Wzbyt *rozmiesz (rozumiesz) bogi tak można być, kształtyli i biorą i daią, *nimium putas*. *Zebr. Ow.* 208. Nie *rozmiéy (nie rozumiéy), by Mopsus nie miał powładać Czym inszym, tylko przyszłe rzeczy opowiadać. *Zebr. Ow.* 308. Kto *rozmie, wóz niech żenie, podwodę światłości, *quilibet alter agat*. *Zebr. Ow.* 39, ktoby rozumiał, chciał, ktobykolwiek sobie ufał). Rzeczy ſtworzone takie są, iakie maią przyrodzenie, a nie takie, iakiemiby ie chcieli rozumieć ludzie. *Modrz. Baz.* 5. Rozumie drugi doſkonałość na tym tylko, się modlić. *Groch. W.* 565. Co rozumiesz przeszkodą, to bywa pomocą. *Min. Ryt.* 4, 111. U nas ci trzeba nową sztukę umieć, Jnaczéy mówić, inaczéy rozumieć. *Kniaź. Poez.* 3, 120, inaczéy myślić, denken, *sentire*). Co rozumiecie, gdyby kto niemy bałwan przyodział w purpurę? *Bals. Nied.* 1, 395, co sądzicie, was meynt ihr, denkt ihr, glaubt ihr? - Rozumiałby kto na pola, że to ogrody. *Mon.* 73, 772, patrząc na pola, mniemałby, sądziłby zapatruiąc się na nie). - Rozumieć o czym, s sądzić o czym, von etwas halten, urtheilen (gut, ſchlecht). O to się każdy ma naywięcéy ſtarać, aby o każdéy rzeczy dobrze rozumiał. *Modrz. Baz.* 23, sprawiedliwie sądził, richtig urtheilen. Każdy o sobie dobrze rozumie. *Mon.* 64, 645, dobrą o sobie ma opiniią). *Rys Ad.* 23. Każdy o sobie więcéy rozumie, niż ieſt. *Cn. Ad.* 343, *Rs.* мечтáть. Dobry o każdym dobrze rozumie. *Cn. Ad.* 185. Rozumienie, s opinija, mniemanie, zdanie, *Bs.* scjenna; *Ec.* нещеванїе; die Meynung. Na nizkim o sobie rozumieniu nikt nie przegra. *Sk. Kaz.* 83 *b.* Wysokie rozumienie pewna zguba. *Falib. R* 2. Pochlebſtwo wprowadza nas w błąd nader dobrego o sobie rozumienia. *Mon.* 65, 130. Nie miéy o sobie rozumienia, abyś mędrszym nad inne był *Sk. Dz.* 581. Już miał u ludzi wielkie o swych cnotach rozumienie. *Sk. Zyw.* 1, 317, wielką sławę). Tą iedną zmazą rozumienia sobie nadszpecił, *exiſtimationem*. *Krom.* 145, dobre imię). Dobry ſtoi swym sumnieniem, a nie ludzkim rozumieniem. *Cn. Ad* 184, cnotą, nie ludzką mową się szczyci). Złe rozumienie o sobie, truciznа ieſt cnoty. *Teatr* 25 *b*, 80, *Rs.* самомнѣнїе. Dobre obyczaie i ludzkie rozumienie, rychley namowi, niż długie mówienie. *Cn. Ad.* 162. Z czasem rozumienie odmienia się. *Gaz. Nar.* 1, 344. Swego rozumienia ma dowód każda ſtrona. *Otw. Ow.* 113. - *ellipt.* rozumieć gdzie o czym, s sądzić, że się tam znayduie, glauben, daß was wo ſey. Wiechawszy z nim w puszczę, kiedy rozumiał o swych iuż blizko, odezwał się po Polſku. *Papr. Gn.* 1061. Po-

słał żołnierze na klasztor, gdzie rozumiał o bytności tego zakonnika. *Sk. Zyw.* 2, 26. - Rozumieć za co, s trzymać za co, mieć za co, brać za co, für etwas halten. Hrabia do Hrabiny mówi, którą rozumie za Zuzankę... *Teatr* 20 *b*, 202. Naród Słowiańſki z Dalmatſkim za ieden rozumieć nie potrzeba. *Krom.* 6. W chorobie, gdy iuż za umarłego był rozumiany, grześć go chcieli. *Sk. Zyw.* 2, 182, *Gwag.* 676. Nie mniemay, abym ciebie za naymędrszego rozumiał. *Gor. Dw.* 8. Nie rozumiéy się za prawego szlachcica, ieśliś nikczemnością z pospólſtwa ieszcze nie wyszedł. *Star. Ref.* 32. Co nad siłę swoię być rozumieią, za zmyśloną rzecz w dzieiach rozumieią. *Sk. Zyw.* 1, 20. Rozumiał to za sromotę, prosić kiedy o co. *Gor. Sen.* 338. Łamać pakta z sąsiady, on za nic rozumiał. *Jabł. Tel.* 146. - *Cum Datiuo obsolet*: Pruſki miſtrz, rozumieiąc tam, iż Pomorſkiéy ziemi spokoynie dzierżeć nie mógł, chciał z Władysławem przyiacielſkie o nią nałożyć. *Biel.* 177, maiąc za to, sądząc, przekonanym będąc). Rozumie J. K. Mość, iż w nieodmówieniu sioſtry swoiéy W. Xcéy Mości, Wasza Xca Mość znasz osobliwą łaſkę iego. *Gor. Dz.* 154. Rozumiał temu, ten wszechmogący Pan, iż po przyyściu iego miało być wielkie zamieszanie. *Rey Pſl. B* 2. - *Jnsueta conſtructio*; Jż nie śmiał zaprzeć tego, co wszyscy widzieli, Przeto *go dziwnie sobie* drudzy *rozumieli. Prot. Jał.* 18, różnie o nim sądzili, ſie beurtheilten ihn verſchiedentlich. - §. 3) Rozumienie iakiego słowa, iakiego mieysca w piśmie, wyrozumienie, wykład, sens, znaczenie, der Sinn, der Verſtand, die Bedeutung einer Stelle, eines Worts. Symachus przetłómaczył pismo Ś. na Grecki ięzyk, nie słowo do słowa, ale samo rozumienie. *Sk. Dz.* 105. Na niektórych mieyscach, gdzie wykład według litery nie bardzo smakował, sens abo rozumienie duchowne brać się musiało. *Groch. W.* 23. ROZUMNIE *adv.*, *Bh. et Slo.* rozumně; *Ec.* смы́сленнѣ; po rozumie, według rozumu, s rozumem. *Cn. Th.* 954, vernünftig, auf eine geſchickte Art. Nierozumnie, *Ec.* невѣждно. ROZUMNOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* rozumnoſt; *Sr.* 1. rozemnoſcj; (*Crn.* resumnoſt *vis reflexiva*; *Vd.* resumnoſt, modruſt, umnoſt, pametnoſt; *Rg.* rasumnos; *Ec.* доброразу́мїе; mienie rozumu, roſtropność, mądrość, Weisheit, Verſtand. Mądrość gdzie bywa naleziona? i ktore ieſt mieysce rozumności? 1 *Leop. Job.* 28, 12. Uboga ieſt mądrość i mocność, on ci ma radę i rozumność. *Leop. Job.* 12, 12. Samego człowieka inaczéy zmysł, inaczéy imaginacya, inaczéy rozum ludzki, inaczéy bozka widzi rozumność. *Bardz. Boe.* 166. Rozum tylko ludziom należy, iako też rozumność samemu bogu. *Ib.* 170. Nad rozumnością Jezusa zdumiewali się wszyscy. *Sekl. Luk.* 11. ROZUMNY, -a, - e. *Boh. et Slo.* rozumný; *Sr.* 1. roſomny, rozemaczé, rozemné; *Crn.* umn (*ob.* *um, cf. *bezumny*), pametn (*ob.* pamiętny); *Vd.* umen. resumen, moder, saſtopen, pametén; *Cro.* razumen, pameten; *Rg.* razúman, razuuman, razumnik; *Sla.* razuman, razloxit, pametan; *Bs.* razuman, pametan, spametan, mudar, rasborit raslosgit, svjeſtan; *Rs.* разумный. умный, умѣнъ, разумникъ, умникъ, разу́мница, умница, дѣльный, здравомыслящїй, смы́сленный (cf. смыслны), смыслящїй; *Ec.* разумивый, разучичный, доброразумный; rozum maiący, vernünftig, Vernunft habend, verſtändig. I rozumni cza-

Digitized by Google

sem błądzą. *Teatr* 26, 13, auch geſchehne Leute irren. Za moich czasów rozumni Tacy byli, co umieli, A baiarze szczęśią dumni Poszanowania nie mieli. *Kras. Liſt.* 124. Doraſtanie lat ieſt, gdy kto do lat rozumnych przychodzi, t. i. że ma czternaście lat. *Szczerb. Sax.* 197. Nierozumny, *Rs.* безсловéсный. Rozumnym się ſtać, do rozumu przyyść, *Ec.* разумѣти, учиниться разумѣйшимъ. - §. Nie mogę być rozumna z tego człowieka. *Ry.* Ja go rozumiem dobrze. *Teatr* 31 *c*, 14, nie poymuię go, nie rozumiem, nie mogę być z niego mądra, ich kann aus ihm nicht klug werden. - §. b) Rozumny, według rozumu uczyniony. *Cn. Th.* 955, vernünftig, geſcheut ausgeführt. - §. c) Głos rozumny, wyrozumny, *vox articulata. Cn. Th.* 192, vernehmlich, verſtändlich. ROZUMOWAC *cz. kont.*, rezonować, rozumnie rozbierać, wnosić, raiſonniren, vernünfteln, ſchließen, Schlüſſe machen; *Crn.* modruvati, pametújem, pametuvam; *Vd.* umiti, resumuvati, pametuvati, modruvati; *Cro.* mudrovati, zròchim; *Rag.* râzloxiti, râzboriti (cf. rozebrać, rozłożyć); *Ross.* умствовать; (*Rs.* наразумить, надоразумить doradzać); *Ec.* любопремудрствовать, любомудрствовать. Rozumować, ieſt znosić między sobą wszyſtkie poięcia. *Zabł. Roz.* 12. Rozumowanie, *Rg.* razúmak, râzbor; *Crn.* modruvanje; *Cro.* zrochènye, zrok (cf. rzec, cf. zrok); *Rs.* умствованіе; *Ec* умлѣніе, умствованіе. Naycelnieysze dzieło rozumowania zawisło na wynalezieniu zgodności lub niezgodności dwu wyobrażeń za pośrednictwem trzeciego. *Cyank. Log.* 178. Gdy rozumowanie ſkłada się z trzech podań, zowie się syllogizm *ib.* 180. Do czegokolwiek się przyłożymy, wszędzie trzeba przyzwoicie rozumować. *Zabł. Roz* 11. Rozumuiący dobrze, *Crn.* modruvavs, umovez, resumovez, pametuvauz) Źle rozumować, przesadnie, *Rs.* умничать, *ob.* mędrkować. *ROZUMOWSTWO, *Cro.* razuosnanstvo, *ob.* Logika, Dyalektyka.

ROZUWAC, *ob.* Rozsuć.

ROZUZDAC *cz. dk.*, wyuzdać, rozchełznąć, *Rg.* razuzdati; *Cro.* razvuzdávam, razsvalújem; *Ec.* изуздáю; *Ross.* разнуздать, разнуздывать, развозжать, развязживать; entzäumen, entzügeln, *pr. et fig.* Wolność cielesną pismo zowie Belialem rozuzdanym. *St. Kaz.* 307, *Vd.* resvusdan; *Ec.* разузданый. Na złe się rozuzdał, *Petr. Et.* 190, rozpuścił się). Rozuzdana namiętność wykorzenia wszelką moc cnoty. *Teatr* 2, 8. Gniew rozuzdany. *Zab.* 8, 372, *ob.* cugle puścić.

ROZWADZIC *cz. dk.*, Rozwadzać *ndk.*, wadzących się rozwieść, rozjąć, rozbronić, zankende auseinander bringen. (*Crn.* resvadeti, - nawykać kogo; *Crn.* resvâda, z narów, zły nałog, złe użycie). Agamemnon z Pryamen bili się okrutnie, i tak długo, aż ich noc rozwadziła. *Biel. hiſt.* 57. Zwadziwszy się na polu, ieden drugiego zabił, że nie był, któryby ich rozwadził. *Leop.* 2 *Reg.* 14, 6. Pośli do broni, i tak się zaiedli, żeśmy ich ledwie rozwadzili. *Warg. Radz.* 180. Pięściami się bili; do rozwadzenia ich rzuciło się ich wiele. *St. Dz.* 1145. Ci, co rozwadzają, nie poczną rozwadzać, aż do kordów przyydą, aliści ręka wisi; ano było tepiéy początkom zabiegać, póki się ieszcze swarzyli. *Rey Zw.* 154. Dwu trzeci rozwadza. *Rys. Ad.* 13. Do tylam was rozwadzał, aż mi się dostało, Bicie się póki chcecie, mnie tam na tym mało. *J. Kch. Dz.* 221, *Ward. Wt.* 25, *Biel. Sw.* 222 *b.* ROZWADZCA, - y, *m.*, rozwadzaiący kłócących się, *Crn.* resnàzhnik; der Streitende aus einander bringt. Poswarzyli się, i nie było rozwadzcy między niemi, i zabił ieden drugiego. *Bud.* 2 *Sam.* 14, 6.

ROZWAGA, - i, ż., rozważanie, rozbieranie, zaſtanawianie, *Bh.* powáżenj, rozpak; *Crn.* resum, resbôr, premislek (cf. rozum, rozbior, przemysł); *Vd.* preloshba, preloshenje; *Rs.* разсчéтъ, благоразсудность, благоразсужденіе; *Ec.* вмышлéніе; das Erwägen, Ueberdenken, Ueberlegen, Betrachten. Z rozwagi poſtępków. *Nar. Tac.* 2, 361. We Pani temi swemi rozwagami każdemu głowę kłócisz. *Teatr* 36, 23. - Nierozwaga, niebaczność, Unbedachtſamkeit. Żałuię pierwszéy moiéy nierozwagi. *Teatr* 16, 16.

ROZWALCZY, - a, - e, od rozwalenia, zburzeniu służący, ſtürmend, zertrümmernd. Strach wam obecny słupy ſławi harde, Przyszłość rozwalcza hartuie ofkardę. *Nar. Dz.* 2, 75. ROZWALIC *cz. dk.*, Rozwalać *ndk.*, *Boh.* rozwaliti, rozwaleti, rozwalowati; *Crn.* resvàlim, resvàlam; *Vd.* razvaliti, razvalyújem, resvaljati, podreti, podirati, resdirati, porushiti; *Rg.* razvàliti, razvàgljati, razvaglivati; *Rs.* razvaliti; *Sla.* razoriti; *Rs.* развалить, разваливать, раскатàть, раскатывать; rozburzyć, burząc rozrzucić, zertrümmern, zerſtören Miasto spalcie, mury z samego gruntu rozwalcie. *Ryb. Ps.* 274. Zbudnię znowu rozwalone budowania. 5 *Leop. Ezech.* 36, 33. Co długi ciąg lat wielkim nakładem i pracą zbudował; to dzień ieden rozwalił i rozproszył. *Pilch. Sen. liſt* 3, 87. Do rozwalenia, *Rs.* развалистый. Troyzębem skałę Neptun na dwoie rozwalił. *Bard. Tr.* 266, rozszczepił, rozbił, zerſpalten. Gdzie zwracam, nie wiem wcale; ieszcze sobie łeb rozwalę. *Teatr* 52 *c*, 53. Legł z rozwaloną głową, i upadł na ziemię. *P. Kch. Orl.* 1, 428. - *fig.* Rozwalił zuchwałe zamysły buntowników. *Teatr* 39, 114. - §. Rozwalić brzuch, rozwalić się, z kłaść się gdzie rozciągaiąc, wyciągaiąc się niezgrabnie, ſich wohin rekeln, unanſtändig ausſtrecken, ſich hinlümmeln; *Rs.* разворочаться. Rozwala się na łożu, twardym snem zmuszona, Wątpiłbyś, czy to chrapie, czy to nagle kona. *Zab.* 6, 162 *Min., Tr. Tel.* 267. Na kanapie leniwie rozwalony. *Teatr* 18, 57. Siedzi, rozwalił się w złocie i purpurze, piiany na lewéy się ręce wsparł, wraca ſtrawy z żołądka. *Bard. Tr.* 335. Rozwaliwszy się w chłodzie leży. *Jabł. Ez.* 83. ROZWALISKO, ROZWALINISKO, - a, *n.*, ROZWALINY, ROZWALISKA *plur.*, *Bh.* rozwalina, zbořenina, zbořenisſtę; *Crn.* podertya; *Bs.* kosó, kucchja razorena; *Rs.* развалина, развалины, обвáлъ; (*Rs.* розвальни sanki chłopskie obłączaſte); rozrzucone, rozburzone mury, budynki etc., Trümmer, Ruinen. Cerkiew' za dla długiego spuſtoszenia swego, w rozwaliny poszła. *Steb.* 109. Jeszcze się dymiące rozwaliniſka. *Przeſtr.* 144. - *fig.* Paryż na rozwaliſku ſkromności zbytki tworzy, *Zab.* 7, 41. - §. *poet.* Woyna, rozwaliſko złe, iak powodź się zlało Zwrotem na tych, od których swóy początek miało. *Przyb. Milt.* 213, woyna wszyſtko burząca, der alles verheerende Krieg. - §. *Milit.* rozwalina w murze armatami przeſtrzelona, bresza, die Breſche in der Mauer.

Digitized by Google

Tr. ROZWAŁKOWAĆ *cz. dk.*, wałkuiąc rozpłaszczyć, breit walken, zerwalken. Makaron robi się z ciasta rozwałkowanego cienko. *Wiel. Kuch.* 415.

ROZWALNIAĆ, *ob.* Rozwolnić.

ROZWARTY, ROZTWARTY, - a, - e, ROZWARTO, ROZTWARTO *adv.*, otwarty na oścież, sperrweit aufgemacht. Roztwarta darom brama. *Hul. Ow.* 38. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mnie wyciął, czy miał rękę rozwartą, czy w sułak ściśnioną? *Teatr* 51, 57. - *Math.* Kąt rozwarty, *obtusus*, większy niż krzyżowy. *Solsk. G.* 2, *Stas. Buff.* 158, ein stumpfer Winkel. Trókąt rozwartokątny, zawieraiący kąt roztwarty, *obtusangulum. Leśk.* 17, *Jak. Mat.* 1, 45, *Geom.* 1, 24, *Sol. G.* 6, ein stumpfwinkliges Dreyeck. - *Botan.* Gałęzie rozwarte, *diuergentes*, pod kątem prostym na pniu osadzone. *Jundz.* 2, 11.

ROZWARZYĆ *cz. dok.*, Rozwarzać *ndk.*, *Boh.* rozwařiti; *Sr.* 1. rozwarám; *Cro.* razvruchújem, razvruchiti; *Ben.* razvariti, raskuhati; *Rg.* razvâriti; *Rs.* разварить, разваривать; mocno przewarzyć, dać rozewrzeć, rozgotować. sehr durchkochen, zerkochen, zersieden. Polewki z ziół rozwarzonych nalała. *Otw. Ow.* 264. - *fig.* Łza często kamienne serca rozrucha, rozwarzy. *Zab.* 5, 359 *Koss.*, rozmiękczy.

ROZWAŻACZ, - a, *m.*, który co rozważa, rozbiera, roztrząsa, der Ueberleger, Erwäger, Betrachter; *Ec.* разсмотритель. Hola, do czego frasuiemy głowy, Nieszczęsnych przygód rozważacze smutni. *Kniaź. Poez.* 1, 90. ROZWAŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, wprawność w rozważanie, rozwaga, die Ueberlegtheit; *Bh.* rozwažilwost; *Crn.* resbornoſt, resbôr, resumnoſt; *Vd.* vanzhovitnoſt, vanzhajozhnoſt, vglavovsetnoſt, pervanzhlivoſt, permislenoſt, spominoſt; *Rs.* разсмотрительность; *Ec.* вмышленіе. ROZWAŻNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* rozwažilwy, *Slo.* rozsjmawý; *Sr.* 1. powažuyne; *Crn.* resborn, premislen; *Vd.* vanzhoviten, vanzhojoshen, merkishen, vglavovseten, spomliu, pomislenu, pomislen, napomisliu, prevanzhlivu; *Sla.* promislivshi; *Rs.* разсмотрительный, благоразсудительный, благоразсудный; *Ec.* вмышленный, разсмотреливый, разсмотрительный; rozważaiący, rozbieraiący, erwägend, überlegend, voll Bedacht. Nierozważny młodzieńcze, łzy, które iey płyną, tak iak ona fałszywe. *Teatr* 49 *b*, 42. Jałmużna zamknięta iest w ręku rozważnych. *Xiądz.* 128. Wybór nierozważny. *Teatr* 32, 74. Serce iest nierozważne. *ib.* 41 *c*, 344. Filozofia iest i rozważna i czynna, rozpatruie się i w rzeczach. *Pilch. Sen. list* 3, 186, *speculatiue*). ROZWAŻYĆ *cz. dk.*, Rozważać *ndk.*, *Rozważywać *fr.*, *Bh.* rozwažiti, rozwažowati, posauditi sy, powažiti, powažowati, rozjmati *ob.* rozjąć; *Sr.* 1. rozpomnu, rozpomínam, *Vd.* prevaguvati, preiprevagati, preiresmisliti; *Crn.* premishlujem; *Cro.* razglédam; *Sla.* promotriti; *Rs.* разсудить, разсуживать, разгадать, смекнуть смекать, одуматься, одумываться, осмотрѣть осматривать, обмыслить, обмышлять; *Ec.* возсудити, возсуждать, погадумитися, погадумываюся, разсуждать, размышлять, подумать сь собою; waga dochodzić, na wadze przeważać erwägen, auf der Wage erforschen, prüfen, *prop et fig.*, rozmyślać, rozpamiętać rozpomnieć, roztrząsać, rozbierać, erroben erwägen, überlegen. Weźmiesz sobie szale z gwichty, i rozważysz włosy; trzecią część spaliss, a drugą trzecią część siekasz mieczem. 1 *Leop. Ezech.* 5, 1. Mądrzy, co powiadaią, iakoby na wadze rozważaią. *Radz. Syr.* 21, 28, słowa mądrych na wadze ważone bywaią. *Bibl. Gd.*). Oszukuią drugich przy rozważaniu sprawiedliwości, *in flateris. Wrob.* 140. Ten tylko, co ufa swoiey cnocie, rzec może: waż, uważ, rozważ; a iż-ć i ze wszystkich miar zupełnym w wadze i w probie cnoty moiey wyydę. *Lub. Roz.* 221. Niech to insi rozważywaią. *Kosz. Cyc. E.* Rozważay słowa, niżeli ie wymówisz. *Stas. Num.* 1, 41. Jeżeli się komu podobać będzie tłomaczenie to z textem rozważyć .. *Karp* 5 *praef.*, porównać, die Ueberſetzung gegen das Original abwägen, ſie damit zuſammen halten Człowiekowi bóg dał moc rozważania, t. i, ażeby z dwóch propozycyy trzecią wnosił. *Mon.* 70, 164, skonkludowania, wniesienia skąd, Schlußkraft, Gabe zu ſchließen. - §. Rozważam się *res.*, decyduię się po deliberacyi, ich beſtimme mich, entſchließe mich, entſcheide nach der Erwägung. Cóż teraz mówisz? czyś ty nie móy po zapłacie? *Pyrron*: Dopiero ia to zważam, lecz się ieszcze całe Nie rozważam, i w równey wadze trzymam szale. *Min. Ryt.* 1, 317. - §. Rozważać co komu, przekładać mu do rozważania, einem etwas zu erwägen geben, es ihm vorſtellen, zu Gemüthe führen. Potym mu dziesięcioro pańskie przykazanie po iednemu rozważał. *Pasz. Dz.* 26. Maślaus od Prussaków ogromne woysko przeciwko Kazimierzowi snadnie otrzymał, w te słowa im rozważaiąc: Was tu rzecz samych zachodzi, etc. *Krom.* 91. Rozważyć komu, namówić go, einen wozu bereden. Snadnie Mieczysław książętom Śląskim rozważył, że z nim radą i orężem znosić się poczęli, *persuasit. Krom.* 202.

ROZWESELIĆ *cz. dk.*, Rozweselać *ndk.*, *Bh.* rozweſeliti; *Slo.* obweſelugi; *Sr.* 1. zaweßelú; *Vd.* resveseliti, arsveselit, obsladuvati, reshiveti, reshiulati; *Crn.* resveselim; *Cro.* razveseliti, razveszelyújem; *Rg.* razvesselitti, razveselitti; *Bs.* razveseliti; *Rs.* развеселить, повеселить, возвеселить, возвеселяти; wesołym uczynić osobliwie niewesołego, (cf. uweselić), erheitern, fröhlich machen. Rozweselam niewesołego; uweselam ledaiakiego. *Cn. Th.* 955. Serce wesołe rozwesela oblicze. *W. Prov.* 15, 13. Rozweselenie, *Vd.* resveseluvanje. Rozweselaiący, *Vd.* reshiveshen, reshiulajozhen, reshiivtliu; *Cro.* razveszilyiv. Mieysce rozweselaiące, *Vd.* resveselishe, veselishtvu, Luſtort. Moc rozweselenia, *Vd.* reshiveshnoſt, veselnoſt, resveselnoſt. Człowiek rozweselaiący, *Rozweseliciel, *Cro.* razveszelitel, *f.* razveszelitelicza; *Rg.* razveselitegl, *f.* razveselitegliza. Rozweselić się, rozpuścić się na wesołość. *Cn. Th.* 956, recht luſtig werden.

ROZWIAĆ, ROZWIONAĆ, *F.* Rozwiewać, rozwienie, rozwionę *ex. idntl.*, Rozwiewać *ndk.*, *Vd.* sameſti, sapihati; *Ross.* развѣять, развѣвать; rozdmuchnąć, zerwehen, verwehen, *propr. et fig.* Popiół ma w sobie tak drobne części, że lekkim wiatrem bywa rozwiewan. *Sien.* 331, rozproszony, rozniesiony) Popiół lekkim wiatrem bywa rozwiewan. *Spicz.* 168. Silny wiatr piaski rozwiewa. *Psalm.* 68. Będą iako plewy na wietrze, i iako perzyna, którą wicher rozwiewa *Leop Job.* 21, 17. Wnet iak plewy wichrem, wszystko się rozwienie. *Rey Wiz.* 123. *Irritum facere*, rozwiać, rozprószć. *Mącz.* Zniszczywszy,

Digitized by Google

(Bóg) pysznych ludzi harde dumy, A niechcąc ich mieć więcéy na baczeniu, Rozwiał ich płonne rady i rozumy. *Odym. Św. E 2 b.*

ROZWIĄZAĆ, *F.* rozwiąże *cz. dk.*, Rozwięzować, Rozwięzuie *kontyn.*, Rozwięzywać *freq.*, *Bh.* rozwazati, rozwazowati, rozuzliti (cf. węzel); *Sr.* 1. rozwęju, rozwoju; *Vd.* resvoslati, arsvesàt, arsdrishit; *Cro.* razvezati, razvezújem, rasvuzlávam; *Rg.* razvêzati, razvexùjem, rasuzlatti; *Sla.* razvézati, *Bs.* razvezati, razdrjesciti, odrjesciti; *Rs.* развязать, развязывать, вывязать, вывязывать, расторгнуть, расторгать; *Ec.* рѣшить, рѣшу, отрѣшити, отвязать, разрѣшить, разрѣшать; rozdzierzgnąć, związanego co odwiązać, aufbinden, aufknüpfen, auflösen. Po wydobyciu z moczydła, konopie rozwięzuią się z pęczków. *Jak. Art.* 3, 219. Jeden węzeł rozwiązał, drugi zawięzował. *P. Kch. Orl.* 1, 296. Musi rozerwać, kto rozwiązać wstęgi nie może. *Pot. Syl.* 41, przeciąć węzeł). Rozwiązanie, *Rs.* развязка. Do rozwiązania, *rozwiązalny*, *Slo.* rozwazatedlný; *Sr.* 1. rozwazanité; *Rs.* рѣшимый; auflöslich. Węzeł nierozwiązany, *nierozwiązanny*, *nierozwiązalny*, nie do rozwiązania, nierozdzierzgły, *Ec.* неразрѣшный; *Rs.* неразводимый, неразводный; unauflöslich. Przywiązałeś mię sobie nierozwiązanym węzłem. *Sk. Zyw.* 1, 368. Ręce nierozwiązannie skrępowane były. *Mon.* 76, 146, *adverb.*, nierozdzierzgle. Rozporządzenie bozkiéy mądrości iest dla nas rzeczą trudną do zrozumienia i nierozwiązalną. *Mon.* 76, 378. – *fig. tr.* Wie on, gdy ochronić, gdy worki rozwiązać. *Opal. sat.* 7, rozdawać hoynie, rękę otwierać, den Beutel aufthun. W iałmużny ręce rozwiązane, szafarki sierot niepohamowane. *Susz. Pieś. A b*, rozpuszczone, rozlane na hoyne iałmużny). Kryształ urzeczone rozwięzuie. *Sien.* 330, odpęta, odczyni, von der Bezauberung frey machen, die Beherung auflösen. – Rozwiązać związek, towarzystwo iakie, eine Verbindung entlassen, auflösen, aufheben. Rozwiązanie konfederacyi. *Vol. Leg.* 8, 920. Dobrze iest człowiekowi tak być; lecz ieśliś poiął żonę, nie szukayże rozwiązania; iesteś rozwiązan od żony, nie szukayże żony. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 7, 27, cf. rozwód, cf. rozwieść się). – Rozwiązać się z ciałem, = rozłączyć się, sich vom Körper trennen. Przy czytaniu ewanielii, z ciałem się tym rozwiązał. *Sk. Zyw.* 2, 119. Jak bardzo pragnął Paweł, rozwiązać się z ciałem tym śmiertelnym. *W. Post. M.* 527. – Materyi elektrycznéy nadzwyczayna dzielność do rozwięzywania ciała, iest wiadoma. *Pam.* 83, 2, 168. cf. rospuszczenie). – Rozwiązać matkę z płodu, = ratować rodzącą, der Mutter bey der Niederkunft beystehen, entbinden helfen, die Entbindung befördern. Ktora z płodu rozwięzuiesz Dobra Dyano, i matki ratuiesz... *Lib. Hor.* 126. Alkmene dopiero z brzemienia rozwiązana. *Otw. Ow.* 361, der Leibesfrucht entledigt, entbunden. Rozwiązanie matki, zlegnienie, = połog, die Entbindung, die Niederkunft. Kiedy się płód odłącza od matki, i na świat wychodzi, nazywa się to rozwiązaniem matki, czyli rodzeniem. *Zool.* 76. Blizko spodziewane rozwiązanie królewiczowéy, pierwszą raz ciężarnéy. *Gaz. Nar.* 1, 297. – Rozwiązać ięzyk na co, na kogo, = rozpuścić go niehamowany, puścić cugle ięzykowi, der Zunge den Zügel schiessen lassen, frey reden. Nie rozwięzuy ięzyka przeciw nieprzyiacielowi swemu. *Bud. Ap.* 79. Rozwiązał Seian potężniéy ięzyk, utyskuiąc na wyniosłość Agryppiny. *Nar. Tac.* 1, 280. Chwilę stoiąc bez mowy, potym się ozwała, i ięzyk na żal, oczy na łzy rozwiązała. *P. Kch. Orl.* 1, 208. To zdanie się nie ostoi, że ludzi na grzechy i rozpustę rozwięzuie i rozpasuie. *Sal.* 4, 183. – §. *Theol.* Bóg dał klucze kościołowi, aby tych, którzyby byli sposobni do odpuszczenia grzechów, rozwięzował, rozgrzeszał. *Gil. Kat.* 269. Rozwięzuiący, rozgrzeszaiący, *Rs.* разрѣшительный. – *Philos.* rozwiązać iaką kwestyą, wątpliwość, zadanie iakie, = dać odpowiedź ułatwiaiącą, ułatwienie; ułatwić, rozstrzygnąć, eine Frage u. s. w. auflösen. Ja dwoma słowy ten węzeł wam rozwiążę. *Biel.* 622. Może on trudne rzeczy wyłożyć, a węzłowate rozwięzać. 3 *Leop. Dan.* 5, 16, wywięzać. 1 *Leop.*). To wszystko, co tak długo mówił, ia króciusieńko rozwięzuię. *Teatr* 34 *b*, *H* 2. Dłuższego czasu trzeba na rozwiązanie pytania, niżeli na zadanie onego. *Pilch. Sen. list* 362. Obiecuie te trudności nam rozwiązać. *Ząbk. Mł.* 420. Powstanie umarłych tak iest trudną rozumowi ludzkiemu zagadką, że iéy i anielki odgadnąć i rozwiązać nie może. *Pocisy* 114. Oedyp wątpliwe gadki rozwięzuie. *Bard. Tr.* 355. Niektóre rzeczy dla uciechy tak się zawięzuią, iż rozwiązanie ich nieumieiętnemu bywa trudne, a umieiętnemu bardzo łatwe. *Gor. Sen.* 356, *Rost.* рѣшéнïе. Łatwiéy iest głupcowi dziesięć zarzutów uczynić, iak mądremu ieden rozwiązać. *Xiądz.* 206. – *Math.* rozwiązanie, *solutio*, zamyka w sobie odpowiedź na zadanie. *Alg.* 5, *Łęsk.* 12, *Geom.* 1, 21. **ROZWIĄZ, – ięzu, *m.*, rozwiązanie, rozłączenie, *Rs.* развязка; die Auflösung. O przyrodzeniu duszy i rozwięzie iéy z ciałem, umieraiąc rozmawiał. *Nar. Tac.* 2, 419.

ROZWIĆ, *F.* rozwiie *cz. dk.*; Rozwinąć, *F.* rozwinę *idntl.*, Rozwiiać *ndk.*, *Bh.* rozwiti, rozwinauti, rozwigeti, rozwinowati; *Crn.* resvyam; (*Crn.* reswytje, = ruptura); *Vd.* resviti, resvijati; *Cro.* razviam; *Bs.* razvitti, razmotati; *Rg.* razvitti, razviati, razvijam; *Rs.* развивать, раскатать, раскатывать, раскутать, раскутывать; odwinąć zawinięte, von einander wickeln, von einander schlagen, enthüllen, aus einander lassen. Rozwiiam pieluchy: odwiiam dziecię. *Cn. Th.* 956, *Rs.* распеленать, распеленывать. Na wiatr niepowny chcesz rozwiiać żagle. *Teatr* 46 *c*, 53, rozpinać, rozciągać, die Segel ausspannen. Na wały morskie nasieść im kazano, i żagle rozwinąć. *Zebr. Ow.* 361. Już też nec zaszła, i płaszcz rozciągniony Rozwiła na świat uszyty z ciemności. *P. Kch. Jer.* 273, rozpuściła, den Mantel über etwas ausbreiten. Wiosna nowe ozdoby rozwiia po umarłéy zimie. *Tward. Wł.* 103. Śliski a zwity wąż, w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia. *Wer. Rgl.* 115. Stanął wryty, gdy ślicznéy Pryamidy włos uyrzał rozwity. *Hul. Ow.* 65, rozpuszczony, rozwiązany, fliegendes Haar. Rozwiia ogon w tęczę indyk i paw' butny. *Zab.* 10, 76 *Koss.*, roztacza, der Pfau entfächert seinen Schweif, schlägt ein Rad. Rozwijanie, Rozwinięcie, *Rs.* развивка. Rozwinąć proporce *tr.*, rozpostrzec, rozciągnąć władzę swoię, seine Fahnen wehen lassen, seine Macht erweitern, weiter um sich greifen. Skoro Gustaw popłynął do Szwecyi, hetman w tym rozwinął swe proporce, i fortecę obległszy, pasy wszystkie zastąpił. *Tward. Wł.* 180. – *aliter*; Rozwinąć woysko, = rozwiązać reymenta, zwinąć, rozpuścić, die Truppen

Digitized by Google

aus einander laſſen. Większą część woyſka rozwinięto. *Kłok. Turk.* 243. - §. Rozwinąć się, roſtać się, von einander ſcheiden. Gdy wszyſtko na nich zdali, rozwinęli się, i rozbiegli się do domu. *Bot.* 4, 62. Ty, coś się tylko mogł zemną *rozwinąć* samą śmiercią, i śmierć cię zemną nie *rozdwoi*; *qui a me morte revelli sola poteras. Zebr. Ow.* 83. Spahowie dowiedziawszy się o śmierci wodza, zaraz się rozwinęli. *Kłok.* 224, roześli się, rozjechali się, ſie giengen aus einander. Apoſtołowie rozwinęli się byli po całym świecie. *Bax. hſt.* 256. - *fig.* Tak wielkie wały za krótki czas rozpędzone, w piany drobne się rozwiiaią. *Birk. Ex. E* 3 *b*, ſie löſen ſich auf, zergehen in Schaumbläſchen. - *Botan.* Rozwiia się drzewo, kwiat, z puka się, aufberſten, aufbrechen, aufblühen, aufplatzen. Skoro się kwiatek rozwiia, zaraz go zerwać. *Teatr* 51, 15. Wiosna gaie rozwiciem gałęzia odmładza. *Otw. W.* 409. Choć zimne w około ſtoią lody, Etna iednak zielone rozwiia ogrody. *Uſtrz. Troi.* 36. W krzewach zielniſtych trafia się rozsochatość, czyli rozwiianie się w widłate gałęzie. *Brzoſt duch.* 34, rozrośnienie, rozgałęzienie). W tym zaślepieniu iuż się marny grzech rozkorzeni a rozwiie gniazdo swoie. *Rey Pſt. Hhh* 6.

ROZWICHRZYĆ *cz. dk.*, pędem rozwiać, wiejąc rozpędzić, rozproszyć; *pr. et fig.*, aus einander ſtürmen, ſtürmend aus einander wehen. Wiatr rozwichrzy ich. *Bud. Zach.* 7, 14. - §. rozwichrzyć, mocno zawichrzyć, zamieszać, ſehr verwirren. Wszyſtkie rzeczy nieuważnie rozwichrzył, *temere omnia turbauit. Krom.* 478. Woyciech rozterkami króleſtwa rozwichrzonego odrażony, przyiąć korony nie chciał, *turbulenti regni. Krom.* 554.

ROZWIDNIĆ się *recipr. dok.*, ROZWIDNIEĆ *neutr. dok.*, ROZWIDOCZYĆ się *recipr. dk.*, roześwitnąć, rozjasnić się, hell werden, licht werden, tagen. Skoro się rozwidniało i ucziyła burza... *Niemc. Kr.* 2, 125. Na oſtatek pogodny świt się rozwidoczy. *Przyb. Milt.* 91. Nim dzień rozwidnieie. *Przyb. Milt.* 193, ehe der Tag anbricht. - *fig.* W trzynaſtym wieku brzasz się pokazał w Europie i po trochę rozwidniać się zaczęło. *Teatr* 24, 42 *Czrtr.* ROZWIDOCZYĆ, ROZWIDNIĆ *cz. dk.*, widok uczynić, rozświecić, rozjaśnić, hell machen, erleuchten, *pr. et tr.* Otworzy bóg ucho, serce rozwidoczy, Aby ich własne ſtrofowały oczy. *Chroſć. Job.* 138. Nauką swoią rozum nasz rozwidoczył. *Pot. Poez.* 68. Jasność sławy dom twóy rozwidoczy. *Pot. Arg.* 56. Rozwidnić gałęzie, *Cro.* raskleſtrújem *interluco.*

ROZWIEDZIENIE, ROZWIEDZIONY, *ob.* Rozwieść.

ROZWIELICZYĆ *cz. dk.*, *Sło.* rozwětſſiti; rozmnożyć, vermehren, zahlreich machen. - *fig.* Rozwieliczyłeś się Jehowo, ponieważ niemasz podobnego tobie. *Bud.* 2 *Sam.* 7, 22, wielmożnym ieſteś. *Bibl. Gd.*). Niech mówią zawsdy, niech się rozwieliczy Jehowa. *Bud. Ps.* 40, 16, niech będzie uwielbiony. *Bibl. Gd.*, hoch gepriesen. ROZWIELMOŻYĆ *cz. dk.*, bardzo mocnym uczynić, ſehr mächtig machen. Tyś ieſt król, któryś się rozwielmożył i rozmógł, wielmożność twoia dosięgła aż do nieba. *W. Dan.* 4, 19. Zaśpiewam Jehowie, bo wielmożąc rozwielmożył się. *Bud. Ex.* 15, 1, wielmożnie wywyższon ieſt. *Bibl. Gd.*). Prawica twoia rozwielmożyła się w męstwie. *Bud. Ex.* 15, 6, uwielbiona ieſt w mocy. *Bibl. Gd.*, hoch geprieſen. Ubogosławię cię i rozwielmożę imię twoie. *Bud. Genes.* 12, 2, uwielbię imię twoie. *Bibl. Gd.*). Rozwielmożyłem dzieło moie. *W. Eccl.* 2, 4, wielkiem sprawy wykonał. *Bibl. Gd.*).

ROZWIERAĆ, *ob.* Rozewrzeć.

ROZWIERCIĆ *cz. dok.*, wiercąc rozbić, zerbohren; *Ross.* развертѣть, развертывать, разсверлить, разсверливать, развернуть, развертывать.

ROZWIESĆ, Rozwieśdź, rozwiódł, rozwiedli, *F.* rozwiedzie, rozwiodę *cz. dk.*, Rozwodzić *ndk.*, *Bh.* rozwesti, rozwedu, rozwadèti, rozwoditi; *Sr.* 1. rozwedu; *Rg.* razvèsti, razvoditi; *Bs.* razvoditi; *Cro.* razvájam, razvogyen; *Rs.* развесть, разводить; (*diſling.* Rozwieźć); rozprowadzić co, rozłączyć, *pr. et fig.*, von einander führen, von einander ſondern, von einander trennen. Szyki, które był ciasno rozſtawił, potym w marszu szerszéy rozwiódł. *Pilch. Sall.* 208. Piękne iéy włosy wdzięczny wiatr rozwodzi. *Otw. Wirg.* 471, rozwiewa, rozdmuchа, rozmiata, et bläſt ſie aus einander. Zmieszane ziarnka trudno rozwieść. *Morszt.* 86. Co się źle złącza, dobrze się rozwodzi. *Jag. Wyb. C* 4 *b*, rozpara, ſich von einander trennen, ſcheiden. Tomasz S. do ſtanu dziewiczego i bezżeńſkiego, małżeńſtwa rozwodził, klasztorne śluby ſtanawiał. *Zrn. Pſt.* 3, 519. Rozwodzić się z małżonkiem, z żoną, z rozwód czynić, rozwód brać, ſich ſcheiden von Gemahl oder Gemahlinn. *Cn. Th.* 950, *Vd.* sakon lozhit, reslozhit; *Cro.* raszpitati, razpitávam; *Rg.* razvarchi, xenidba, *Serv.* prikinuti paas; *Rs.* развѣчать, развѣчивать. Juliusz Cesar żonę swą odesłał od siebie, a rozwiódł albo rozłączył się z nią. *Eras. ięz. Gg* 5. Jeśli co małżonkowi nie do gustu, można prędko ten ciężar zrzucić: rozwieść się, i kwita! *Teatr* 19 *b*, 37. Rozwiedsiona, rozwódka, eine Geſchiedene. - *Similiter*; rozwieść bitwę, rozjąć, poiednać, rozbronić, rozwadzić, eine Schlacht beylegen, ausgleichen. Do króla przyiechał legat papieski, chcąc bitwę rozwieść z Moſkwą. *Biel. Sw.* 273. Juliusza Ludwik poraził; tę bitwę chciał był Maxymilian rozwieść, gdy posłał do Juliusza o przedłużenie, aby ie poiednał; Juliusz dufaiąc ludu swemu, nie chciał bitwy rozwieść. *ib.* 111. - §. Gdy chcą taranem szturmować, tedy mocno rozwodzą ono drzewo, iakoby kiedy kto chce ciąnąć oszczepem; a rozwiódłszy dobrze, puszczą go ku murowi, aż wpadną rogi iego między kamienie w mur. *Jer. Zb.* 66, odwiódłszy roskołyszą, rozpędzą, rozmachaią). - §. Rozwodzić co, z rozprzeſtrzeniać, rozszerzać, ausbreiten, ausdehnen. Pan Bóg twóy rozwiedzie a rozprzeſtrzeni granice twoie. 1 *Leop. Deut.* 12. Coć po zwycięztwach? Państwa swe rozwiodę! A za tym co? sprawię pokoy, zgodę! *Ryb. Gęsl. B* 3 *b*. Granice króleſtwa tego, i sławę imienia swego, wzdłuż i wszerz daleko rozwiedzie. *Podw. wroz.* 55. Monarchiie te w ten czas mało się co były rozwiodły, a ieszcze mniéy umocniły. *Boter.* 1. Kray ten rozwodzi się w wielkiéy równinie; po tym się podnosi na pagórki pożyteczne. *Boter* 121. Srebro takowe bardzo zdatne ieſt ku rozwiedzeniu na cienkie blaszki, iakoby pargamin. *Spicz.* 130, ku rozplaszczeniu). Rozwiódł się Osman obosami swoiemi od Prutu do Dnieſtru. *Birk. Kax. Ob. Eb.* Jarzębina tam przy kwieciſtéy rozwodzi się nizinie. *Zab.* 6, 164. Winnica zrodsiła gałęzie, i wypuściła rozwiedzenia. 1 *Leop. Ezech.* 17, 6, latorośli. 3 *Leop.*, cf. rozsochacieć). Jad wypływa ſtrumieniem z rozwiedzioney rany. *Bard. Luk.*

Digitized by Google

16. - Rozwodzić mowę, głos, skargę, = szerzyć się mówiąc, skarżąc, narzekaiąc, sich weitläuftig auslassen, weitschweifig lange reden, klagen u. s. w. Byłoby tu co rozwieść, gdybym rzeczy nie skracał. *Hrbst. Nauk. O.* 2. Gdy Izydor począł kazać, i rozwodzić i nauczać członków chrześciiańskiey wiary, poimali go i dali do więzienia. *Biel. Sw.* 239. Od wieczora aż do ranka Rozwodzi skargi milosne. *Niemc. P. P.* 135, ciągnie ie). Gdy ona na ustronnu rozwodzi swe żale, Ja sobie gram w warcaby, abo tatuń palę. *ib.* 23. Cóż mu powiem, gdy przedemną swoie będzie rozwodzić żale? *Teatr* 18, 95. Czy cię los dręczy okrutny, Że głos rozwodzisz dotkliwy, smutny? *Zab.* 14, 227. Sam się zabić nie waży; tylko płacz rozwodzi. *Jabł. Tel.* 198. - §. Rozwodzić komu co. a) sze oko mu przekładać, wyłuszczać, rozbierać, rozważać, unständlich vorlegen, aus einander setzen, erläutern. Rozwodził Moyżesz królowi dobrodzieystwa, ktore Pan Egiptskiey ziemi uczynił. *Biel. hst.* 29. Powiedział te rozwody filozofa cnego, A prosił go, aby mu więcey rozwiedł tego. *Rey Wiz.* 9 *b.* Lepiey się to na swym mieyscu rozwiedzie. *Pilch. Sen. toſk.* 11. - §. b wyperswadować komu co, odradzić, wybijać mu z myśli, einem etwas abrathen, ihn umstimmen, es ihm aus dem Sinne reden, ihn von etwas abbringen. Kochance swoiey nic nie powiedział, Bo żeby mu tę drogę rozwieść chciała wiedział. *P. Kch. Orl.* 1, 224. Siedł, i ociec nie mógł rozwieść mu tey drogi. *P. Kch. J.* 199. Jagiello, gdy wciągnął do Prus, przyiechał do niego arcybiskup od papieża, który onę woynę rozwiódł, i przymierze między niemi utwierdził. *Stryik.* 516. Zbierał lud, ale matka rozwiodła mu to. *Biel.* 130. Strwożonemu tak smutek rozwodził. *Karp.* 1, 67.

ROZWIESIC *cz. dk.*, Rozwieszać *ndk.*, *Rozwieszawać *fr.*, *Rs.* развѣсить (= rozważyć), развѣшать, развѣшивать; pozawieszać różnie, hier und dort aufhängen. Noc iuż swoie czarne rozwiesiła powłoki. *Stas. Num.* 1, 142. Włosi odpusty rozwieszawali po cmentarzach, iakoby iakie towary. *Stryik.* 707. (*Rs.* развѣсъ, развѣшиваніе rozważanie; równowaga).

ROZWIEWAĆ, *ob.* Rozwiać.

ROZWIEŻĆ, rozwiozł, *F.* rozwiezie, rozwiezę *cz. dok.*, Rozwozić *ndk.*, *Bh.* rozwézti; *Rs.* развезть, развозить; wozem lub statkiem tu i owdzie pozawozić, n. p. towary, zu Lande oder zu Wasser verführen, verschiedentlich zur Achse oder zu Schiffe verschicken. *Cn. Th.* 957. Rozwożenie, rozwiezienie, rozwóz, *Rs.* развозъ развозка. ROZWIEŻĆ się *recipr.*, rozwiozłym się stać, rozpuścić się, ausgelassen werden. *Tr.*

ROZWIĘZŁY, - a, - e, ROZWIĘŹLE *adv.*, rozwiązany, rozpuszczony, rozchełstany, rozwiozły, rozworny. ausgelassen, zügellos. Za Ludwika stała się Polska rozwięzłą bardziey, niżeli wolną. *Nar. Hst.* 7, 7. Kazimierz Wielki, zmierziwszy sobie żonę, żył rozwięźlćy z pogorszeniem narodu. *Nar. Hst.* 6, 525. ROZWIĘZŁOŚĆ, *ob.* Rozwiozłość. ROZWHAĆ, *ob.* Rozwić. ROZWIKLIĆ *cz. dk.*, Rozwikłać *ndk.*, zawiklane rozpleść, aus einander wickeln, aufwickeln, aufflechten, entwickeln, *pr. et fig.* Rozwikłanie sprawy zawiłey. *Teatr* 39, 267. *Jnextricabilis*, tak zamotan, zwikłany, że trudno może być rozwikłan, *niezrozwikłany*. *Mącz.* - Rozwikłanie, a) *subst. verb.*, das Aufwickeln, Entwickeln. - b) *adverb. partic.*, rozwikłanym sposobem, entwickelt.

ROZWILŻYĆ *cz. dk.*, Rozwilżać *ndk.*, *Ec.* развлажнить, wskroś wilgocią przenikać, durchfeuchten. Suche rozwilżasz wilgocią urodzaiów plemię. *Przyb. Ps.* 121.

ROZWIĄĆ, *ob.* Rozwić. ROZWIONĄĆ, *ob.* Rozwiać.

ROZWIOZŁOŚĆ, - ści, *ż.*, rozwięzłość, rozpusta, die Ausgelassenheit, Zügellosigkeit. Rozwiozłość życia. *Tr.* ROZWIOZŁY, - a, - e, ROZWIOZŁE *adverb.*, rozwięzły, rozpustny, ausgelassen, zügellos. Młodź w obyczaiach rozwiosła. *Tr.* Pewny wysmukły gładysz rozwiozłych obyczaiow. *Mon.* 76, 89. Władza hetmańska rozwiozłe tłumaczona i rozciągana. *Vol. Leg.* 7, 50, zbyt przestronno).

ROZWIYKA, - i, *ż.*, rodzay linii krzywey, *evoluta. Jak. Mat.* 111, *et* 3, 75, *developpée.*

ROZWLEC, rozwlokł, *F.* rozwlecze, rozwlokę *czyn. dok.*, Rozwlóczyć *ndk.*, Rozwłaczać *kontyn.*, *Boh.* rozvléci; *Sr.* 1. rosloczitj; *Cro.* raszvlachim; *Rs.* развлачить развлокъ, развлакивать, развлечь, развлекать rozciągać, aus einander schleppen, aus einander ziehen, ausdehnen. Trzeba było dla leży żołnierza na wiele części rozwlec, a tak całe woysko rozjąć. *Warg. Cez.* 146. Aby nieprzyiaciela rozwlokł, zmyślił uciekanie. *Kaliff. Fl.* 7. Zabawiać się koło tego nie chcę, abym, historyami nie rozwlokł téy xiążki. *Syzt. skl.* 175. Bronią głowy Meduzy węże rozwlokłe. *Bard. Luk.* 166. Włos na twarz rozwlokły. *Bard. Luk.* 155. Jak gmach ten wzdłuż się rozwłóczy, iak wzrokiem rozpościera. *Przyb. Luz.* 322 rozciąga się, sich ausdehnen, ausstrecken. Damaszek miasto około góry daleko się rozwlokło. *Warg. Rads.* 39, cf. rozstrzelać). Narody Słowackie za Wisłą siedliska nowe długo i szeroko rozwlokły. *Krom.* 27. Rozwlokły, Rozwlekły, = przeciągły, gedehnt, ausgedehnt. ROZWLEKŁOŚĆ, ROZWLOKŁOŚĆ, ści, *ż.*, *Bh.* rozvlasstnost; rozciągłość, przeciąg. *Cn. Th.* 956, die Ausgedehntheit ROZWŁOKA, - i, *ż.*, wielka odwłoka, das Verschieben, Aufschieben, in die Länge Ziehen. Czyni rozwłokę Elżbieta, a Sędziwoia wątpliwą odpowiedzią zabawia *Krom.* 401.

ROZWÓD, - u, *m.*, *Boh* rozvedenj; *Sr.* 1. rozwerwenj; *Crn.* lozhitva; *Rg.* raztava; *Rs.* развод; rozwiedzienie, rozłączenie, rozdzielenie, rozbrat. das von einander führen, Absondern, Trennen, Scheiden. Rozwód małżeński zaymuie rozłączenie od łoża i fortuny. *Ostr. Cyw.* 1, 223, die Ehescheidung; *Sr.* 1. mandjelskeye wotebatjo; *Id.* sakonsko lozhenje, sakonska odvesa, rasvesa sakona, sakonu odlozhenje; *Cro.* raszakonenye, razpitanye; *Rost.* развод. Rozwód małżeństwa abo małżonków, = ROZWODZINY. *Cn. Th.* 968, *Klon. Wor.* 68, *Dudz.* 56. Kiedy się nie kochacie, więc rozwód wziąć, i skończyło się. *Teatr* 14, 33. Dorant z piękną rozwód wziął żoną. *Teatr* 48 *b*, 11. Pozwolenie rozwodu nie może być dane, tylko tym, którzy doświadczyią małżeńskich przykrości. *Mon.* 76, 129. U nas w Polszcze nie tylko rozwodu mieczowego, ale też znać i listowego, dla marności i cudzołóstwa niemasz. *Sekl.* 20. Rozwód czynię, = rozwodzę się z małżonkiem, z żoną. *Cn. Th.*, rozwód biorę, *fig.* Miłość z małżeństwem dawno rozwód wzięła. *Teatr* 3 *d*, 7.

Digitized by Google

*§. Racya twoia ma w sobie kłamstwo iawne iasne; dlatego też nie dowodem, ale rozwodem iest. *Zygr. Papr.* 211, sama się zbiia, obala, upada). - §. 2) rosciąg, przestrzeń, rozwlokłość, die Ausdehnung, Strecke. (*Bh.* rozsmod *propago*). Wielkie księztwo Litewskie od wschodu słońca przy granicy Ruskiéy ma swóy rozwód i położenie. *Gwag.* 299. Czarna chmura w powietrzu szerokim rozwodem Nagle przyćmiła słońce nad samym zachodem. *Przyb. Ab.* 48. Dźwina we dwie mile od Rygi szerokiemi rozwodami w morze wpada. *Gwag.* 409. Za Witołda Litwa od Euxynu do Baltyckiego morza granice swe szerokim rozwodem rosciągała. *Gwag.* 293. Powi dział te rozwody filozofa cnego, A prosił go, aby mu więcéy rozwiódł tego. *Rey Wiz.* 9*b*, wyłuszczania, rozbiery, roztrząśnienia, wywody, Erläuterungen. ROZWÓDKA, - i, ż., rozwiedziona z mężem, *Bs.* puscteniça; *Ec.* пущеница, пущеная; eine vom Manne Geschiedene. (*Rs.* развода rozmnożenie).

ROZWODNIĆ *cz. dk.*, Rozwodniać *ndk.*, *Bh.* rozwodniti, rozwodnowati; *Bs.* razvodniti; *Rg.* razvodnitti; *Cro.* razvodujem); wodą rozrzedzić, rozpuścić, wässern, wässerig machen. Rozwodnione wino lepsze ku oddaleniu pragnienia. *Cresc.* 369. Woda sama żadnéy rosnącéy rzeczy nie tuczy, tylko swą wodnością pokarm rozwodnia, aby się tym snadniéy rozchodził po wszystkich członkach. *Cresc.* 72. W starych ludziach rozwodnia się subtelność, która iest w wilgoci przyrodzonéy. *Cresc.* 16. Słoność wszelka niszczeie od rozwodnienia. *ib.* 86. Mikołaiek ziele wysusza, otwiera, rozdziałuie, rozwodnia i wywodzi. *Syr.* 681. Moc tego ziela iest rozprawować, rozwodniać i wychędażać. *Syr.* 162

ROZWODNY, ROZWODOWY, - a, - e, *Rs.* развóдный, od rozwodu, Scheidungs-. Rozwodowy liść. *Cn. Th.* 956. *Rs.* развóдная; *Ec.* распустная книга, писмо отпускное. Moyżesz kazał dawać liść rozwodny Żenie od męża opuszczenia godnéy. *Odym. Sw.* 2, *F* 2. Ktożkolwiek opuści żonę swą, niech iéy da liść rozwodny. 1 *Leop. Math.* 5, 31. Niż mię Tessalscy uyrzą rozwodną synowie, Krwią moią zgaszę ognie małżeństwa szczérego. *Bard. Tr.* 452, rozwódką, eine Geschiedene. - *§. Nierozwodny, nie do rozwiedzenia, nierozłączny, unzertrennlich, *Rs.* неразводимый, неразвóдный. ROZWODZIĆ, *ob.* Rozwieść. ROZWODZICIEL, - a, *m.*, który co rozwodzi, rozłącza, rozszerza, der Auseinanderführer, Trenner, Verbreiter, *Rs.* разводчикъ. ROZWODZINY, *ob.* Rozwód. ROZWODZISTY, - a, - e, rozciągły, rozwlekły. *Wład.*, zerzerrt, gedehnt. Rozwodzista mowa, *digrediens sermo. Cn. Th.* 926.

ROZWOIOWAĆ. *F.* rozwoiuie *cz. dk.*, woyną rozburzyć, im Kriege zerstören, zertrümmern. Nie może nikt mocarza domu połupić, ieśliby piérwéy tego mocarza nie związał, wtedy dopiero dom iego rozwoiuie. *Sekl. Mark.* 3.

ROZWOŁAĆ *cz. dk.*, Rozwoluie *pr.*, Rozwoływać *frequ. et cont.*, *Boh.* rozwolati; *Sor.* 1. rozwowam; rozgłosić, ausschreyen, ausposaunen. W Afryce rozwołano wyrok Cesarski. *Sk. Dz.* 160. Rozwoływa wszędzie, iż swego dopiąć musi. *Nag. Fil* 185. Zakazał tłuszczom onym, aby tego nie roznaszali, a iżby tego nie rozwoływali. *Rey Pst. Mm* 2. Nagie Nimfy otroka uyrzawszy, pięściami Tłuc się ięły, gay wrzaskiem naglym rozwołały, *impleuere nemus. Zebr. Ow.* 59. - Rozwołać komu głowę, rozwrzeszczeć mu głowę, s nabiiać mu uszy, einem den Kopf voll schreyen. *Cn. Th.* 957. Co po katedrach wołali, Głowy sobie rozwołali. *Lib. Sen.* 11, wrzeszczeli, że się im aż głowa padała, sie schrieen, daß ihnen der Kopf platzte. - Rozwoływać głos, *confirmare vocem. Cn. Th.* 907, naprawować głos wołaniem. *Dudz.* 55, die Stimme ausschreyen, durch Schreyen die Stimme verstärken.

ROZWOLNIĆ *cz. dk.*, Rozwalniać *ndk.*, wolnieyszym uczynić, cugle popuścić, rozpuścić, nachlassen, den Zügel schießen lassen. W spróchniałéy chałupie wszystkie spoie rozwalniaią się; a za zmocnieniem iednych, rozsiadaią się drugie. *Pilch. Sen. list* 243. Król słaby bez męstwa w zmiękczeniu niesławnym Rozwalnia swych poddanych dusze w harcie dawnym. *Przyb. Luz.* 107, rozmiękcza, weichlich machen, erweichen. Brudne obłoki pospolicie się abo wylewem dżdżów, abo pędem wiatrów rozwalniaią. *Pilch. Sen. list* 406. ROZWOLNIEĆ *neut.*, wolnieyszym się stać, rozpuścić się, zügellos werden, ausschweifen. Zbyt rozwolnialego ięzyka giętkość. *Mon.* 65, 109. - §. rozwolnieć, s powolnieyszym, łagodnieyszym się stać, nachlassen, gelinder werden. Mróz rozwolniał. *Tr.*

ROZWOR, - u, *m.*, ROZWORA, - y, ż., rozwieranie, otwieranie, das Eröffnen. (*Bh.* rozwor brózda, cf. rozewrzeć). Papież kluczem, który mu dał bóg dla rozwory, otwarzał i naytęższe w sumnieniu zapory. *Błaż. tł. C.* 2. - Rozwor, otwór, die Oeffnung, die Spalte. Krynica w prawą lała wodami ślicznemi, Rozwór maiąc nięty kraymi trawiśtemi, *margine graminea patulos insinctus hiatus. Zebr. Ow.* 59. - §. Rozwora u wozu, drzewo u spodu wozu rozszczepione s końca. *Dudz.* 55, *Wład.*; *Rs.* оселина, (cf. Szuice), der Sperrbaum am Wagen. (*Bh.* rozporka orczyk; *Ross.* распорка, распирка, распорочка, распоринка, drzewo rozpieraiące; cf. rozpor). Rozwora, drąg przednie koła z tylnemi spaiaiący. *X. Kam.* Pieniek ten ma być postawiony blizko rozwory, to iest, około półłokcia przy kole przednim. *Rog. Dos.* 3, 52. - §. *tr.* Rozwor czasu, s rozwloka, przeciąg czasu, die Zwischenzeit, der Zeitraum Naśkwierała Litwa pierzchaiącym, żadnego rozworu, ani odetchu nie daiąc, *nullum recolligendi spatium. Krom.* 784. Zamek podpaliwszy, wszystką go mocą dobywa, nie chcąc nic dać rozworu naszym do gaszenia pożogi. *Krom.* 401 *et* 735. Nieprzyiacielom ani do sporządzenia się, ani do wytchnienia, nic rozworu nie dawał, *spatium. ib.* 135.

ROZWOZIĆ. *ob.* Rozwieźć. ROZWOZISTY, - a, - e, ROZWOZISTO *adv.*, rozpadliśty, otworem stoiący, rozwlekły, von einander gesperrt, gezerrt, gedehnt. - *fig.* Rozwozisto mówić, *hiulce dicere. Cn. Th.* 957, rozwlekle, weitschweifig. ROZWÓZKA, ROZWÓZ, *ob.* rozwiezienie, *Rs.* развóзъ, развóзка. ROZWOŹNIK, - a, *m.*, *Rs.* развозщикъ (cf. zwoszczyk), który co rozwozi, der Umherfahrer, Umherführer, Verfahrer, (Oest. Verschleißer). Rolnika twórcą, rzemieślnika przerabiaczem, a kupca rozwoźnikiem, u tych obudwóch furmaniącym, nazwać można. *Mon.* 67, 114. ROZWOZOWY, ROZWOŹNY, - a, - e, od rozwozu, Verfahr-, Verschleiß-; *Rs.* развóзный.

ROZWRZESZCZEĆ *cz. dk.*, rozwołać, zerschreyen. (Charon):

Digitized by Google

czyłem się nie nasłuchał Homera z duszami, Który głowę rozwrzeszczał nam rapsodyami! *Min. Ryt.* 1, 283.

ROZWYDRZEĆ *neutr. dk.*, rozbestwić się, rozpuścić się, wild und ausgelaſſen werden. Kazimierz Wielki, powodzeniem szczęśliwym rozwydrzały, wszeteczeństwa nic nie poprzestał, *Krom.* 353. Przyiaźnią królewską rozwydrzały Pakosław, *gratia principis insolescens. ib.* 303.

ROŻYCHA, -y, *ż.*, miano, które krowom lub kozom daią. *Cn. Ad.* 614, cf. Białucha, Czarnucha, Pstrucha), ein Name der Kühe oder Ziegen.

ROŻYCZKA, -i, *ż.*, *dem. nom.* Róża, das Röschen. *Tr.* - §. 2) *ob.* Firletka, *ob.* Sowia strzała. ROŻYCZKOWY, -a, -e, od rożyczek, Röschen=. Pas z iedwabiu rożyczkowego, iasnoczerwonego. 1 *Leop. Ex.* 39, 26, z karmazynu. 3 *Leop.*, z rożowego iedwabiu.

ROZYNKA, ROZENKA, RODZENKA, -i, *ż.*, (z *Franc.* raisin), *Ger.* die Roſine, *Bh.* rozynka; *Sr.* 2. roſina; *Cro.* rosminka; *Rag.* smehviza; *Vd.* suhu grosdje, posushen grosd, suhu grosdizhe; *Rs.* изю́мина, изю́минка; *Ec.* розино́къ, изю́мъ, z Tatarſk.). Jagody winne w ciepłych kraiach ususzone na słońcu, są rozenkami, do stołu i lekarstw zażywanemi. *Kluk. Dyk.* 3, 170, *Leop. Reg.* 25, 18. Nowy świat ma wiele iagód winnych, które zowiemy rozynki. *Biel. hſt.* 453. Porzeczkę górną, *ribes alpinum*, ogrodnicy rozynkami drobnemi nazywaią. *Jundz.* 172, *Rs.* коринка. ROZYNKOWY, -a, -e, od rozynków, Roſinen=; *Bh.* rozynowy; *Sr.* 2. roſinowi. Rozynkowe iąderko. *Warg. H al.* 338.

ROZŻĄDAĆ się *recipr. dk.*, rozpalić się żądzą, heftig begehren. Otom ia się rozżądał przykazania twego, *concupiui. Wrob.* 282.

ROZŻALIĆ kogo *cz. dk.*, Rozżalać *ndk.*, rozrzewnić, zmiękczyć go, żalem go napełnić, wzruszyć go, einen erweichen, rühren; *Vd.* reshaliti, oshaliti, reserditi arshalit; *Cro.* razsalosztújem). Jedno mię tylko trapi, iedno rozżala. *Teatr* 43 *c*, 41 *Wyb.* Stóy pióro, nie mam na celu Serca tak czułe rozżalać. *Kniaź P.* 1, 11. Rozżaleni braterską miłością. *Rey Wiz.* 70, *Zab.* 10, 172. Bardzo ona rozżalona na to, żeś niewdzięczny. *Teatr* 10, 20, żałosna). ROZŻALIĆ się *recipr. dk.*, Rozżalować się *ndk.*, *Bh.* rozjalostiti se; zlitować się, ſich erbarmen. Rozżaliwszy się pan onego niewolnika, uwolnił go. *Bud. Math.* 18, 27. Rozżalił się pan ziemi swoiéy, i przepuścił ludowi swemu. 1 *Leop. Joel.* 2, 17. Obacz się nędzny człowiecze, coś iest, a rozżałuy się sam siebie. *Rey Pſt. B* 1. Jeśli się sam nie boisz o upadek swóy, rozżałuy się wzdy tego śladka, aby nie umarło przez ciebie. *Rey Ap.* 36, *Leop.* 1 *Reg.* 23, 21. Rozżali się ziemia, a nieba zasmucą się. *Radz. Jer.* 4, 28. Błogosławieni wy od Boga, żeście się mnie rozżalili. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 23, 21. - §. Grzesznicy maią pokutować, aż się prawdziwie rozżałuią upadku swego. *W. Poſt. W.* 34, żalem odpokutuią). Matatyasz ołtarz zburzył, i rozżalił się zawisną miłością zakonu. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 2, 25, pomścił się zelżywości zakonu. 3 *Leop.*, zapalił się, rozpalił się).

ROZŻARTY, -a, -e, ROZŻARCIE *adv.*, (*Etym.* żrzeć), rozjadły, rozjuszony, mocno rozpalony, ſehr erbittert, entbrannt. Jak dziesięć iędz rozżarta, okropna iak piekło. *Przyb. Milt.* 57. Bluźni, rozpacą ostatnią rozżarty. *Kras. W. Ch.* 94. Rozżarty, wydawał rozpaczaiące krzyki. *Teatr* 2, 120. Szatan rozżarcie w górnych myślach się zacieka. *Przyb. Milt.* 56. W gniewie rozżarty. *Leszcz. H. T.* 83. (*Bh.* rozejrati rozgryźć; *Rs.* разжарѣть rozty się .. ROZŻARZYĆ *cz. dk.*, Rozżarzać *ndk.*, rozpalić, *pr. et fig.*. entflammen, erhitzen; *Rag.* razàriti, zaxàriti; *Bs.* rasgjariti; *Vd.* oginj nasbiveti, reshiveti; *Bh.* rozfaukati, rozfaukovati; *Rs.* возжарить, возжареніе. Jeśli podedmiesz iako ogień, rozżarzy się, a ieśli płuniesz nań, będzie zgaszon. 1 *Leop. Syr.* 28, 14. Częste piiaństwo ozroża i rozżarza umysł. *Pilch. Sen. list* 2, 371. Rozżarzyli Demetryusa na Judę. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 14, 11. Rozżarzyć czytaiącego imaginacyą. *Mon.* 72, 490. Miłość takowa, która rączo się rozżarzy, Bardzo prędko omierznie, i wielu ich parzy. *Papr. Pr. B b.* Szaloną miłością się rozżarzyła. *Ząbk. Mł.* 25. Podobno nie wiesz, iż gniew zatajony, Bywa tym bardziéy w sercu rozżarzony. *Paſt. F.* 285.

ROZZBROIĆ, *ob.* Rozbroić.

ROZŻEGAĆ *cz. dk.*, rozpalić, rozżarzyć, entbrennen, erhitzen, entflammen; *Bh.* rozihy, roziheti, roziznauti; *Bs.* rasgecchi; *Cro.* razsizem, rasgalszem; *Rs.* разжечь, разожгу, разжигать. Miłość rożega się ku miłowaniu Boga i bliźniego, za chutliwym pełnieniem bożego przykazania. *Hrbſt. Odp. P* 2 *b.* Rożegany, *Ec.* разжигáтельный.

ROZZIELENIĆ się *recipr. dk.*, ROZZIELENIEĆ *neutr. dk.*, zielenią się pokryć, grün werden. Łąki się rozzielenią. *Cresc.* 594. Niech widzi łąki rozzieleniałe, i owce nad mléko białe. *Chod. Ges.* 201. Na mały czas ci się rozkwitnie a rozzieleni to marne mieszkanie twoie. *Rey Pſt. Ccc* 6.

ROZZIEW, ROZZIEWIĆ, Rozziewnąć, *ob.* Rozdziew.

ROZZŁOŚCIĆ kogo *cz. dk.*, rozgniewać go, gniewem rozpalić, rozjątrzyć, *Bh.* rozzlobiti; *Sr.* 1. rozzwobu, rozzwobam; *Vd.* reslobiti, oslobiti; *Rs.* озлобить, озлобимь; einen erbosen, ärgerlich machen. Piekło nie iest gorsze, iak amantka rozzłościona. *Teatr* 3, 81. Rozzłościony kobiecie wszystko trzeba wybaczyć. *ib.* 29, 60. Rozzłoszczący, *Sr.* 1. rozzwobiczer, (rozzwobenstwo *irritamentum*).

ROZZNAIOMIĆ kogo z kim, *cz. dk.*, poznać kogo z kim, bekannt machen. Przedmioty tym lepiéy do duszy się wcisną, im bardziéy rozznaiomiła się z niemi. *Cyan. Log.* 14.

ROZŻONĄĆ, rozżenie, *ob.* Rozegnać.

ROZZUĆ, *F.* rozzuie *cz. dk.*, Rozzuwać *ndk.*, z obuwia wyzuć, obuwie zdiąć, das Geſchuhe ausziehen, Stiefeln oder Schuhe ablegen; *Rs.* разуть, разуваю. Rozzuy bóty twoie z nóg twoich. *Bud. Ex.* 3, 5. Rozzuty bót. *Bud. Deut.* 25, 10. Z bótów rozzuć. *Bies. B.* 2.

ROZŻUĆ *czyn. dok.*, rozżuwać *ndk.*, żuiąc rozgryźć, zerkauen; *Bh.* rozejwati, roziwevkati; *Slo.* roziwcpchám; *Rg.* raxvâtati; *Bs.* rasgvatati; *Rs.* разжевать, разжевывать, изжевать.

R T.

*RTĘĆ, -i, *ż.*, *TRTĘĆ, *Bh.* rtut, rtut', rtuć; *Vd.* shivu srebru, koshubarg, kosherban; *Dl.* xivo szrebro; *Bs.* sgiuo srebro, sgiuna; *Ross.* ртуть, (*adj.* ртутный, (рту-

Digitized by Google

(ρмуıиıиıь, ρмуııу obłożyć żywem śrebrem); żywe śrebro, merkuryusz, das Queckſilber. Według dawnego zwyczaiu mówienia pospolitych ludzi, w tym przekładaniu żywe śrebro trtęcią nazwałem. *Slesz. Ped.* 423, *Mącz., Sien. wytk., et* 514. Złoto rtęcią rozpuszczone. *Slesz. Ped.* 425. Franca bez trtęci nie bywa uléczona. *Urzęd.* 598. Trztęć. *Syr.* 329 *et* 343.

RU.

RU! odgłos, gdy co runie (cf. puk, rum!), das Geräuſch des Zuſammenſtürzens ausdrücken. A w tym: ru! podsiębitka na sam ſtoł w pokoiach. *Zab.* 8, 342.

RUBACH *herb*, ein Wappen; trzy ziołka, każde o trzech liſtkach i z szypułką; w helmie trzy kłosy pszenne. *Kur.* 3, 46. (*Cro.* rubàcha, *Bh.* rubaè, *Rs.* рубаха koszula, cf. rąb, ręby).

RUBACHA, - y, *m.*, (może *Etym.* gruby, *hruby, *ruby); człowiek wesołego humoru a bonuiący sobie, ein luſtiger Bruder. Człek ten niepyszny, idzie wszędzie z nami, Wypiie każde, które my piiamy, Rubacha wielki, wszyſtkiego pomoże. *Zegl. Ad.* 167, *Bratk. J* 3 *b.* Bizarſki, ieſt to imię tego dziwaka rubachy. *Treb. S. M.* 65. Widziss tego poczciwego rubachę? *Teatr* 31, 33. Człowiek w posiedzeniu wesoły, i dobry rubacha, choć ſtaroświeckiey mody. *Mon.* 69, 415. Kiedy dobrze zatnie Bacha; To go ſławią, że rubacha. *ib.* 74. 57. Trafiliśmy na galę do pewnego rubachy parafianina. *Teatr* 42 *c*, 33. - (RUBAKIER, n. p. Coś wolał rubakier *Pot. Poez.* 94, rubakier albo sztymbor woła ſtérnik, kiedy ſlisom każe pozadami robić. *Mag. Mſk.*, gerudert!). - RUBASZEŃSTWO, - a, *n.*, gruby wesoły humor, bonowanie, lusztykowanie, große Luſtigkeit, Wohlleben. Dworak ten umiał zgodzić przyſłoyność z rubaszeństwem. *Kras. Pod.* 2, 62. Jch rubaszeństwo, terminy, gadania, sprawiły we mnie myśl, że mię z łóżnemi ludźmi chciał potowarzyszyć. *Teatr* 19 *c*, 59. Już nas samych wſtyd naszych uczonych rubaszeństw, widząc skromność tych ludzi. *Xiąd z.* 144. RUBA Z - Y, - a, - e, RUBASZNIE *adv.*, niezgrabnie wesoły grubo żartobliwy, bezguſtownie lusztykuiący, tölpiſch luſtig, ungeſchickt ſcherzhaft. Człowiek to bez ceremonii, rubaszny, i pełen zabawnych konceptów. *Xiądz.* 49. Bernardyn młody, żywy, rubaszny i śmiały. *Wyg. Org.* 28, cf. Rydłowaty). Równego góra Karmelu nie miała w rubaszności wdziękach hożéy uprzeymości. *Kras. Mon.* 28. Był on wielce dzielny mąż, ludzki, rubaszny i przyiemny. *Ujrz. Kruc.* 2, 100. Dawni myślami, trudem, nauką wybledli, Nasze mędrki rubaszne i pulchne hoże. *Kras. Wiersz.* 52. Mówi do mnie, z miną rubaszną przyiemną: Kochany Panie Pietrze . . . *Niemc. P. P.* 86. Odpowiedział mi na to z wrodzoną rubaszną wesołością. *Mon.* 69, 304. RUBASZ C się *recipr. dk* podweselić sobie, podchmielić, podpić, ſich luſtig trinken, ſich ein luſtiges Räuſchchen antrinken. Wzaiem się z sobą szwagrowie rubaszą. *Pot. Syl.* 467. Rosło serce patrzącym, kiedy się raczyli, Kiedy się pod wesoły wieczor rubaszyli. *Pot Arg.* 275.

RUBEL, bla *m. Rs* рубль рублянъ, рублёвикъ, (od słowa рубить = rąbać; cf *Rs.* рѣзать naydrobnieyszy dawny pieniądz Roſsyiſki, der Rubel (ein Floren und 45 Kreuzer). Waży rubel u Rusi i Litwy ſto groszy zupełnych. *Krom.* 429. Od słowa *rubay*, rąb, wzięły ruble nazwiſko. *Czack. Pr.* 170. Urzędowi winy sześć rubli groszy zapłacić. *Stat. Lit.* 23 *et* 192. Krzyżowy rubel, *Ross.* крестовикъ. Półrubla, *Rs.* полтина. - §. pewna miara, ein gewiſſes Maß. Dla uczynienia wina cierpkiego łagodnym, daią miedu ieden rubel dobrze odszumowanego. *Cresc.* 353. - §*. rubel, z powąz. *Dudz.* 29, der Heubaum.

*RUBIESZ, - u, *m.*, *Rs.* рубежъ, granica, die Gränze. Daléy idąc na Rżowſkim rubieszu, namioty, J twoie spracowane odpoczęły roty. *J. Kch. Dz.* 294. - §. 2° RUBIESZ, - a, *m.*, der Verwalter. W ziemi Inflantſkiéy Rubieszowie i Pokundziowie, co po naszemu włodarze. *Vol. Leg.* 3, 49, Kubieszowie. *ib.* 330. RUBIESZ *herb*, trzy gradusy, na wierzchu ſtrzała. *Kurop.* 3, 46, ein Wappen.

*RUBIEŻ, - y, *ż.*, rabież, rabunek, die Räuberey. Tym czasem popi szkaradną rubieżą Junonie owce, Jowiszowi rzezą byki. *Pot. Syl.* 227. Przybiega poseł z domu, daiąc mi znać o rubieży. *Pot. Syl.* 80. Już leżą nieprzyiaciele, niespodziewaną pobici rubieżą. *ib.* 196. Takowéy senat zdziwi się rubieży, Która ich prawu naymniéy nie przyſłoi. *Chroſć. Fars.* 56. Nie z cudzéy krzywdy i rubieży. *ib.* 238. Zwiedziłem kray północny, Gdzie Kurſkie, gdzie Finlandſkie i Szwedzkie rubieże. *Stryik. Kr. Autobiograph.* Gdzie Szweckie, gdzie Moſkiewſkie, Liflanſkie rubieże, J gdzie Ozelſkie morzem obtoczone wieże. *Stryik. Tur. B* 3, *sed cf.* *rubiesz).

RUBIN, - u, *m.*, kamień drogi, der Rubin, *Vd.* rubin, ognjenojasni drag. kamen; *Rg.* sargljenâk; *Cro.* czarlyenak; *Rs.* яхонтъ, лалъ. RUBINOWY, - a, - e, *Rs.* яхонтовый; Rubin-.

RUBLOWY, - a, - e, od rubla, Rubel-, *Rs.* рублёвый.

*RUBO *adv.*, Grubo, miąższo. *Wied.*, grob, dick. *RUBOŚĆ, - ści, *ż.*, Grubość, miąższość. *Cn. Th.* 957, die Dicke.

RUBRYCELLA, - i, *ż.*, *rubricae precum ecclesiaſticarum breues, sic dictae, quod in breuiario precum, ea, quae ad directionem pertinent, rubro colore notentur. Cn. Th.* 957. die Rubricell, ein Auszug aus dem Brewiario. RUBRYKA, - i, *ż.*, ciesielſka glinka, lubryka, gatunek kredy brudnoczerwonéy, twardéy, w dotykaniu ślizkiéy; przedniejszą osadzają w czerwone ołówki do rysowania. *Kluk Rośl.* 1, 333, der Röthel, der Rothſtein; *Bh.* rudka (od rudi. *Ger.* Röthel), hrudka; *Sr.* 1. tjerwena lina, tjerwena hréda; *Crn.* samija, kutmonka; *Vd.* erdezha krida, samija, zherlenilú; *Bs.* çrrigljena zemglja; *Rg.* sargljenizza; *Rs.* кланъ, нанъ (cf. wapno). Glina czerwona, kiedy ślady na papierze zoſtawia, nazywa się ołówkiem czerwonym czyli rubryką. *N. Pam.* 22, 63. Podpisał się rubryką. *Sk. Dz.* 834. Obraz poſtrychnął rubryką, i rumianym go uczynił, ufarbowawszy barwę iego. 1 *Leop. Sop.* 13, 13. - §. rubryka, pismo czerwone, rothe Schrift, napis czerwony, rothe Aufſchrift, Rubrik; *Vd.* rubrika, sapopadek nahodnega, erdezh predpisek; *Cro.* cherlyenka; *Dl.* czarlyenicza; *Ross.* помѣта. Rubryka w prawie kanonicznym znaczy tytuł albo rozdział osobliwy; a to ztąd, iż w dawnych manuſkryptach tytuły rozdziałów czerwonym kolorem zapisowane były. *Kras.* 2, 457. - §. *fig. tr.* Dawniéy nie zdobiły głów In-

Digitized by Google

dyyskie kamyki Ni z drogich kruszców wysłane rubryki. *Nar. Dz.* 1, 43, wieńce, korony.

*RUBY, - a, - e, gruby, miąższy. grob, dick. Człowiek ciała wielkiego i rubego. *Petr. Pol.* 335, *Papr. Ryc.* 539, *Solsk. G.* 141, *Miask. ryt.* 2, 171.

RUCH, - u, *m.*, ruszanie, die Bewegung (cf. Rührung); *Bh.* pohnutí; *Slo.* pohybowání; *Crn.* genutjè; *Vd.* genenje, gibanje, smesnenje, meknenje (cf. giąć, gibnąć, mknąć); *Sla.* gibanje; *Cro.* genenye; *Rs.* шевелѣнїе, (cf. *Rs.* рухнуть runąć). Ruch znaczy własność ciał, podług którey na inne mieysce przeniesione być mogą. *Os. F.* 59. Ciało w ruchu rozumie się, kiedy albo całe, albo niektóre części iego są przeniesione z iednego mieysca na drugie. *Jak. Math* 3, 227. Sprężyny w zegarku, w spoiemiu ruch i obrot dzielny pozyskuią. *Gaz. Nar.* 1, 101. Czyli też będzie miał wolny ruch w tak ciężkiey zbroi? *Dmoch. Jl.* 2, 205, czy nie będzie nadto obciążony?). Ruch woyska zbytecznie licznego nie może być tylko bardzo powolny. *Jak. Mat.* 2, 464. Powszechny morza ruch ze wschodu na zachod. *Stas. Buff.* 206. Odchodząc często się obzierał, i ruchy śmieszne robił. *Birk. Dom.* 88, gestykulacye). Woyny rzadko dobrze idą z tego ruchu pospolitego. *Birk. o Fx.* 27, z pospolitego ruszenia, allgemeines Aufgebot, Landsturm, *ob.* ruchawka. - §. Ruch, co się rusza, tchnąca rzecz, *żywocina, ein belebtes Geschöpf; eine Creatur, die sich bewegt. Jużeśmy się wybadali, co iest gniew, i ieśli krom człeka ruch iaki onemu podlega. *Pilch. Sen. Gn.* 121. Ruch ziemny, robak, gadzina. *Cn. Th.* 957. Ruch morski, albo wodny, pław, co się rodzi i pływa na wodzie, bądź źwierzę, bądź nie źwierzę. *Cn. Th.* 708. - (*RUCHA, n. p. Głowszczyzna, *fredum*, ta opłata do skarbu w Mazowszu nazywała się *rucha*; zdzie mi się, że w Teutońskim języku od słowa Rache zemsta, ma to słowo początek. *Czack. pr.* 2, 75, *sed cf.* ruszyć dokąd, spellować). - RUCHAĆ co *cz. ndk.*, (cf. ruszyć, cf. *Ger.* rücken, rucken, regen, *obsol.* ruchen *Arab.* regg, cf. *Rs.* рухнуть, рухнуться runąć); *Bh.* ruchám, hybati (*ob.* gibać); *Slo.* pohnauti, pohybowati, pohybugi; *Sr.* 1. wohibacinoscju, wohnupitnoscju; *Cro.* gibljem; *Dl.* kretati, kréchem (cf. kręcić); robić, żeby się co chwiało, hin und her rücken, wackelnd machen, hin und her beugen. Rucham ząb, kół, goździ. *Cn. Th.* 957. - Przeor prosił mistrza Pruskiego, aby mu kościoła nie ruchał *Gwag.* 383, nie burzył, er möchte ihm die Kirche nicht zerstören. - Ruchać czym, odmieniać położenie czego, etwas bewegen, rühren, womit rühren. Niektórzy ludzie uszyma ruchaią. *Sak. pr.* 67. - RUCHAĆ się *recipr.*, tam i sam przechwiewać się, wackeln, sich hin und her bewegen. Ruchaią się gałęzie, sęby. *Tr.* - Zgładzone iest wszelkie ciało, które się ruchało na ziemi. *W Gen.* 7, 21, wszelkie ciało ruchaiące się. *Bibl. Gd.*, ruch maiące, das sich bewegte, rührte. Gdy się Absalon ieszcze ruchał, wisząc na dębie, dobili go. i *Leop.* 2 *Reg.* 18, 15, cf. drgnąć), Darmo się weń wkraść chce strach niewidomy, Tylko że się w nim serce trochę rucha. *P. Kch. Jer.* 339, trochę puka serce). Okiem i myślą chciwą wszystkie członki iéy, chód i ruchanie przebieży. *Pot. Arg.* 369, każde ruszenie, poruszenie, gest, jede Bewegung. Przydawa się odchodzenie z wielkiego ruchania ciała, jako gdy brzemienne bardzo robią, albo zbytnie skaczą, ruszaiąc się. *Spicz.* 152. - *§. Imienie leżące albo *ruchaiące. *Glicz. Wych. N 4b*, dobro ruchome. RUCHACZ, - a, *m.*, który co porusza, der etwas in Bewegung setzt, der Beweger, Erührer. Ci ruchacze wszech losow, monarchy podniałce. *Zab.* 15, 73. RUCHADŁO, - a, *n.*, *Jak. Mat.* 3, narzędzie ruchaiące się, ein sich bewegender Körper. **RUCHAWIĆ *cz. ndk.*, zruchawić *dk.*, ruchawym czynić, ruchawości nabawiać, ożywiać, beweglich machen, beleben. Na bozkie stwórcze słowo pagorek zadrgnął, inżci kroczy, I iak słoń zruchawiony stawa na widoczy. *Przyb. Ab.* 13. RUCHAWKA, - i, ż., pospolite ruszenie; żołnierze z pospolitego ruszenia, Landsturm; Soldaten vom Landsturme. RUCHAWOŚĆ, RUCHLIWOŚĆ, RUCHOŚĆ, RUCHOMOŚĆ, - ści, ż., die Beweglichkeit, Bewegsamkeit; ruchomość, *mobilitas. Hub. W.* 124, *Bh.* hybawost (cf. chybać), pohnutedlnost, mohowitost; *Sr.* 1. hibacjnosci, hnupitosci; *Vd.* genitlivoſt, genlivoſt, giblivoſt, prebudlivoſt, prenoshlivoſt, vmeknivoſt, premeslivoſt, odsibnoſt; *Rs.* движность, движимость, подвижность (cf. dźwignąć, podźwignąć). Ruchomość czyli zdolność do ruszania się. *Rog. Doś.* 1, 287. Że ciało poruszone być może, nazywamy ruchością. *Hub. Wst.* 388. Gnuśność i nieruchawość iest niemoc i nieudolność ciał do wzruszenia siebie samych. *Boh. djab.* 11. Dusza rękom dotkliwość, ruchliwość nogom daie. *Bals. Nied.* 1, 269. Niebo w rękach u ciebie, Sprawco piérwszéy ruchomości. *Susz. P. L* 4, piérwszego ruchu, der ersten Bewegung. W nim młodość rzeźwa, mężna, darska ruchawość. *Pot. Arg.* 591, obrotność, żwawość, Gewandtheit, Behendigkeit. - §. ruchomość, ruszanie się, agitacya, die Bewegung, Motion. Przeleżawszy się po kąpieli przez godzinę, ruchomość iest skuteczna, co stać się może piechotą, lub w poieździe albo na koniu ieżdżąc. *Krup.* 5, 221. - §. *aliter*; Ruchomość, RUCHOMOSTKA *dem.*; - *plur.* Ruchomości; *dem.* RUCHOMOSTKI, ruchome sprzęty, *Vd.* premiklive rezhi, prenoshliva roba, preloshliustvu; *Rs.* рухлядь, bewegliche Güter, Geräthe, Mobilien. Cała iego ruchomość, broń, konie, sprzęty poszły na łup nieprzyiacielom. *Nar. Hst.* 7, 96. Z rozrzewnieniem patrzał na zabor ubogiéy ruchomostki. *Xiądz.* 131. RUCHAWY, RUCHLIWY, RUCHOMY, - a, - e, RUCHAWIE, RUCHLIWIE, RUCHOMIE *adv.*, mogący być ruszonym, beweglich, bewegbar; *Boh.* pohnutedlný, hnutedlný, mowitý, mohowitý, heybawý; *Slo.* pohnutedlno; *Sor.* 1. hnupité, hibacjné; *Crn.* ganliv (cf. giętki); *Vd.* genitliu, ganliu, gibliu (cf. gibki), vmekniu, prenoshliu, smesliu; *Rs* pomiſtgliv (cf. pomieścić); *Cro.* genutliv (cf. giętki); *Rs et Ec.* движимый, движимой, подвижный, движный, продвижный. Tatarowie w domach z sobą ruchomych mieszkaią. *Petr. Hor.* 2. *H* 2, w domach przenośnych). Zefir przez lekkie ruchliwych gałązek szemranie Budzi Nimfy. *Zab.* 1, 183 *Nar.*, *Nar. Dz.* 3, 29. Naczynie z dnem ruchliwym. *Os. F.* 273. Stół ruchomy do rozczłonkowania trupa, *versatilis. Czerw.* 40. - §. ruchawy, ruszaiący się, sich bewegend. Osoby te maią krew rzadką, ruchawą, żywo w żyłach obracaiącą się. *Boh. djab.* 358. Słoń nieruchawy. *Przyb. Mile.* 113. Dziewczyna strasznie nieruchawa. *Teatr* 35 *b*, 26, cf. pień, cf. olszowy Marcin). Nieruchomszy nad te tu skały w krąg stoiące. *Otw. Ow.* 545. Gwiazdy stałe, nieruchome, zdaią nam się nie mieć żadnego własnego biegu, *stellae fixae. Sniad. Jeo.* 5. Wyrazy długie robią mowę rozwlekłą i nieru-

Digitized by Google

chawą. *Pir. Wym.* 261. - §. Dwoiakie są dobra, iedne ruchome, które można z mieysca na mieysce ruszyć; drugie nieruchome, iak domy, kamienice. *Sax. Tyt.* 128, *A. Zam.* 111. Ruchomy maiątek, *Vd.* preloshlivu zamoshtvu, preloshliuſtvu. Nieruchome dobra, *aliàs* ſtoiące. *Oſtr. P. C.* 1, 28, *Zab.* 6, 224; *Ec.* обдержаніе, обдéржество, все что, что содержится, имущество, владѣніе, отчина, cf. dziedzina, imienie, *oyczyzna*). Ruchoma własność ieſt, którą z iednego mieysca na drugie łacno ruszyć i przeprowadzić można; nieruchoma, która z iednego mieysca na drugie przeniesioną być nie może. *Szczerb. Sax.* 483. - §. *activ.* Liściem topoli mioce wiatr ruchawy. *Hul. Ow.* 43, ruchaiący, chwieiący, in Bewegung ſetzend, bewegend, ſchaukelnd. Przyydzie na gnuśnego ubóztwo ruchliwe. *Klon. Wor.* 34. - RUCHOMIE, ruchomym sposobem, *mobiliter. Cn. Th.* 951. RUCHO, - a, *n.*, (*Bh.* rauchà *linteum*, rauchò *veſtis*, rauſſka *velamen*; *Slo.* ruchò *veſtis*, rauchò *amictus*; *Hg.* ruha *veſtis*, ruházat *amictus*, ruhazny *veſtire*; *Cro.* rúho *amictus*, *veſtitus lineus*; *Rg.* ruhho, rúho *amictus*, *veſtis*, *Bs.* ruho). - Rucho, część szaty kobiecéy, faldzista, która się z szeleſtem niby ogon z tyłu wlecze. *Włod.*, *Vd.* oblazhilni rep, shlof, rep jope; die Schleppe an einem Frauenkleide. Na iedney służebnicy się sparła, a druga szła za nią niosąc iéy rucho. *Leop. Eſter* 15, 6, *Kchw.* 61. Niewiaſty ſtroiów nieswyczaynych nie maią wymyślać, iako są rucha długie, ſtuły od szyi do ziemi. *Petr. Pol.* 2, 197, *Goſt. Gor.* 129, *Łączn.* 22. Długie rucha za sobą włóczą. *Eraz. Ob. B.* Rucho djabli wozek. *Kchw. Fr.* 14. - *fig.* Rucho pawie oczami upſtrzone. *Zab.* 1, 194, ogon pawi). - §. zasłona, opona białogłowſka, ein Weibermantel. Królowa białym ruchem okryta, swoiego synaczka trzymała czarnym płaszczem odzianego. *Zbil. Dr. F* 2. Szły Troianki do kościoła Pallady, trzymaiąc dar drogi, święte ruchо, *peplum. A. Kch. W.* 18. Wzięli święty Pallady obraz, ruchа świętego nie śmieli się dotknąć, *vittam. ib.* 36. - *fig. tr.* Oni żądzom tylko służą cielesnym, A ty ich chciwe bezdenne brzucha Z wielkiego karmisz ziemskiego ruchа. *J. Kchan. Ps.* 20. - §. 2) ruchо, z cokolwiek ruch daie, porusza, sprężyna ruch daiąca, Urbewegung, Grundtriebfeder, Triebrad. Prawda, o duchu czyſty, ruchо świata. *Zab.* 10, 132 *Leſſ.* Słońce, dzienne ruchо. *Przyb. Milt.* 139. O panno uwielbiona, która téy świątnicy Ruchо masz porucsone, a wiesz taiemnice Ludzkie wszyſtkie. *Tward. Pas.* 39. - §. Rucho, ruchadło, rzecz ruchaiąca się, ein Ding, das ſich bewegt. Serduszko moie, ruchо przyiemne, Uderz do serca pięknéy Honety *Zab.* 11, 396 *Zabł.* - Rucho, ruchanie, ruch, die Bewegung. Wznosi głowę na lada by naymnieysze ruchо. *P. Kchan. Orl.* 1, 175.

*RUCHONOSZ, - a, *m.*, noszący za kim ruchо; der Schleppträger; *Vd.* repanosnik; *Cro.* reponoszecz.

Pochodz. *rozruch*, *obruchanie*, *zawierucha*, *samoruch*; *Ruszyć*, *ruszenie* *poruszyć*, *obruszyć*, *poruszyć*, *rozruszyć*, *wzruszyć* *wyruszyć*, *zawieruszyć*.

(*RUCHMANNY, *ob.* Rochmanny).

RUCIANY, - a; - e; od ruty ziela, Raute; *Sr.* 1. rutiane. Ocet ruciany zachowuie od zaraźliwych chorób. *Kluk Rosl.* 2, 250. Ruciany wieniec, herb Saſki, der Rautenſtrauch, das Wappen Churſachſens.

*RUCZAY, - aiu, *m.*, *Ross.* ручей, potok, ſtruga, ein Bach. Gdzie granica idzie rzeczką albo ruczaiem, tam komornik wymierzy bieg onéy. *Gaz. Nar.* 2, 203, *Dudz.* 31.

RUCZNICA, *ob.* Ruśnica.

RUDA, - y, ż., *Bh.* ruda, (*Bh.* rudka lubryka, Röthel; *Sr.* 2. ruda czerwona metaliczna ziemia; *Rs.* рудá, s. krew', *ob.* rudowina, 2. ruda, kruszec, рудúть brudzić, рдѣть, рдúться czerwienieć, cf. rdza, rdzawieć; cf. *Lar.* rudus, ruduſculum, raudus); das Erz. *Urzęd.* 403; *Slo.* ruda, meď, kow; *Hg.* rész, érta; *Vd.* ruda, rudſtvu, rudovina; *Crn.* rûda, brom, bron; *Cro.* rúda *fodina*, *minera*, ruda iskopana *metallum*; *Rg.* rûda *fodina*, gròsdje *metallum* (*ob.* gwóźdź); *Bs.* ruda, mieſto, ghdise dube srebro, zlato al inno mjedo, *metalli fodina*; (*Sla.* rûda, s grzędą). Rudami dla różności od kruszców (Erzſtufen), powinny się nazwać owe, które albo są wcale miękkie, albo przynaymniéy kruche; pospolicie naydują się na mokrych mieyscach. *Kluk Kop.* 2, 216. Po wysokich górach prawie wszyſtkie kopiemy kruszce *metaux*, w nizinach same rudy, *mines. Stas. Bnff.* 145. Ruda błotna, Sumpferz. *Kluk Kop.* 2, 216, ruda wodna, Seeerz. *ib.* 217. Ołowna ruda albo żyła, *molybdaena. Cn. Th.* 626, żelazna ruda. *ib.* 1418, *Cresc.* 11, *Sr.* 2. brila (cf. bryła). Ruda miedziana, miedzianka. *Os. Zel.* 79, Kupfererz. Był chléb, były i konie, woły, śrebrne rudy, Póki tu nie bywały Tureckie obłudy. *Biel. S. M. B* 3. Ruda surowa, *Crn.* grôdel. - (§°. Ruda w Słowiańſkim ięzyku znaczy wszelki kruszec, w Polſkim tylko kruszec żelazny. *Klecz. Zd.* 48. ?). Ruda ogniſta, *ampelitis. Cn. Th.* 958, Erdharz. - §. 2) Czasu gorącego pada częſto deszcz drobny gorący bardzo i iadowity, który Włosi *meiumen*, a u nas *rdzą* albo *rudą* zowią. *Cresc.* 327, Mehlthau, Honigthau, Roſt, Brand, z. B. im Getreide. - §. Ruda, s naturalność. *Dudz.* 56, Ungewitter, Sturm, Regen. Gdy od złych wiatrów i od nagłéy rudy Ochraniam sadowinę, kosiel się obłąkał. *Sim. Siel.* 34. - §. 3) Ruda, miaſto w cyrkule Halickim w Gallicyi. *Dyk. G.* 2, 363, eine Stadt in Gallizien. - b) Starostwo w ziemi Chełmſkiéy. *Dyk. G.* 2, 363. RUDAWIEC, - wca, *m.*, *coluber cherſea*, gatunek mnieyszych węży iadowity, rdzawego koloru. *Zool.* 203, eine Art kleiner giftiger roſtfarbiger Schlangen. RUDAWA, - y, ż. miaſto w Krakowſkim nad rzeką RUDAWĄ czyli RUDAWKĄ. *Dyk. G.* 2, 363, *Pet. Jow.* 156, Stadt und Fluß im Krakauiſchen. RUDAWY, - a, - e, rudę maiący, erzhaltig. Woda rdzawa albo rudawa, to ieſt z drą ſpiży nieiakiéy zmieszana. *Cresc.* 11. - §. rudawy, na kształt rudy, nieczyſty, śmiady, rdzawy, rdzyſty, wie Erz, erzfarbig, unrein, ſchmutzig, roſtig. (*Bh.* żerzawý rdzawy, rudawy, rdjti, rdjm czerwienieć); *Vd.* arjav, s rusy; *Vd.* erjau, s rdzawy; *Vd.* ardeshr, rash, s czerwony; *Vd.* erdeshaft, s rudawy; *Crn.* erjav, erjavz *ruſus*, erjav *aeruginosus*, erdęzh, ardęzh, s czerwony; *Crn.* Erdęlje *Transsylvaniae*; *Bs.* arghjav, rrighja, righja *aerugo*; *Rs.* рудожелтый brudnożółty, рудúть, зарудúть brudzić, орудúть, окрудúть okrywać, рдѣть, рдúться czerwienieć). Złoto i śrebro często zmayduiemy czyſte, inne wszyſtkie kruszce kopiemy rudawe. *Stas. Buff.* 102. Olsza na rudawym błocie. *Klon. Fl. B* 2 *b.* Szafeliny rdza rudawa ſtrawi, i ziemna bótwiałość pługawa. *Paizh. Bell. B* 4. Cesarz Fryderyk nazwan Barbarossa od ruda-

Digitized by Google

wéy brody. *Nar. Hſt.* 3, 319, rudy, rusy, rudobrody, roth, rothbärtig. Wąs rudawy, włosy na głowie czarne, chytrego oznaczaią człowieka. *Teatr* 29 *c*, 13. Ja ieſtem bez porównania rudawsza, niż ty. *Teatr* 37, 73, może *plus blonde*.

Pochodz. *Rudnia*, *rudnica*, *rudnik*, *rudy*, *rudabrody*, *rudopisarz*, *rudopismo*, *rudziaſty*.

RUDEL, *RUDŁO (*Tr.*), - a, *m.*, (*Bh.* rudle wiosło; *Rg.* rùdo, z dyszel; *Ger.* Ruder wiosło, *apud* Borhorn rhodol); z ſter, *Rs.* руль, das Steuerruder. Styr abo rudel, *gubernaculum. Klon. Fl. B.* 1, ſtér, inſtrument z drzewa i żław rzezanych złożony, którym ſtérnicy okręty kieruią. *Otw. Ow.* 647. Rudel ieſt w tyle ſtatku i wychodzi za budę, którym ſtérnik podług potrzeby kieruie; u niego są dunale. *Mag. Mſkr.* Nad ſtérnika Telona nikt lepiéy rudlem nie kierował. *Bard. Luk.* 49. Gdy się morze wzburzy, Sam ſtérnik do rudła zasiada. *Zab.* 15, 401. Każdy się krząta w nawach, wszyſtkich trudni praca, Rudel w ſteruiącego ręku się obraca. *Przyb. Luz.* 41. Okręty tak wielkie obracane bywaią od maluczkiego rudła, gdzie ſtérnik chce. *Budn. Jak.* 3, 4. - *§. Powiewa tam wiatr tak ſtatecznie, iż przez wiele dni nie potrzeba żeglarzom ruszać rudła, abo też poprawiać żaglów. *Boter* 16, wioſeł). RUDELNIK, - a, *m.*, wiosłowy, robotnik w nawie, na morzu. *Cn. Th.* 1266, maytek, der Ruderknecht. Kluął iak rudelnik, er fluchte wie ein Bootsknecht. *Ern.* 131.

RUDNIA, - i, *ż.*, topialnia rudy, das Schmelzhaus, wo das Erz geſchmolzen wird. W młynach, rudniach, smolarniach etc. *Vol. Leg.* 5, 509. (*Crn.* rudetina, bronzhenina, *Vd.* rudſtvu, rudovanje, rudeshe, *Rs.* рудокопня, рудникъ kopalnia). Przebodzione serce Jezusowe oſtrym w rudni piekielnéy zahartowanym oszczepem. *Poeſy* 205, w hamerni, na warsztacie). RUDNICA abo Naſtęp. *herb*, podkowa barkiem do góry, w śrzodku iéy ſtrzała żelezcem do góry. *Kurop.* 3, 46, ein Wappen. RUDNIK, - a, *m.*, *Bh.* rudnjk, hawjr; *Crn.* rudar; *Cro.* rudar, koi rude kopa; *Vd.* rudokopazh, rudokopaus, kopaus te rude, knap; *Sor.* 1. metallakopar; *Rs.* рудокопъ; koło rudy chodzący, górnik, der Erzgraber, der Bergknappe. Rudnik, kruszcowy górnik. *Dasyp. Kk* 2 *b*. Ruduicy, którzy żelazo robią. *Vol. Leg.* 2, 664. - §. rudnik, kopalnia, *Crn.* rudetina, rudina; *Vd.* rudishe, rudna jama; *Rs.* рудникъ, рудокопня. Każda w szczególności kopalnia zowie się cechem czyli pieczarą, rudnikiem lub szybą. *Staw. int. Pr.* 213. RUDNY, - a, - e, *Bh.* rus dni (*Bh.* ruden przybyszowy miesiąc, cf. Grudzień); *Crn.* rudarſke, bronzhen; *Vd.* rudni, rudoviten, rudſtven, rudoshegen, rudokopaushen; *Cro.* rudarszki; *Bsn.* rudny; *Rg* rùudni, gvòzdjen; *Rs.* рудный; *Ec.* рудническій, принадлежащій до рудъ земныхъ; od rudy, Erz-. Pisarze rudni donoszą, ile tygodni piec idzie abo ſtoi. *Os. Zel.* 62. *Subſt.* Rudny, dozorca górników. *Os. Zel.* 61, der Bergknappenmeiſter, Aufſeher über die Bergleute. - §. rudny, rudawy, rdzawy, śmiady, erzfarbig, roſtig. Rudna ięcza. *Przyb. Milt.* 65, RUDOBRODY, n. p. cesarz Fryderyk. *Nar. Hſt.* 2, 12, rudawy, ruséy brody, *Barbaroſſa*, rothbärtig; *Crn.* erjavobrodahz. - (RUDOMINA, - y, *ż.*, n. p. Widzę z moiéy berlinki iſtną rudominę, Wszyſtko potłuczono, poszarpano. *Teatr* 43 *c*, 108 *Wyb.*, może ruinę). RUDOPISARZ, - a. *m.*, *mineralogiſte*. *Stas. Buff.* 100, (*Rs.* рудословъ, *Ec.* рудодѣлатель, рудныхъ дѣлъ мастеръ metallurg, *Ec.* рудодѣлаю, рудокопаю, *Gr.* μεταλλευγέω). RUDOPISMO, - a, *n.*, mineralogiia. (*Ross.* рудословïе, *Ec.* рудодѣланïе metallurgiia, *Rs.* рудословный metallurgiczny). RUDOWINA, - y, *ż.*, otok rudawy, ſchmutziger Eiter. (*Rs.* рудя krew'). Z purchawki zaſtarzałéy lancetem przeciętéy sukowica czyli rudowina wytryſkuie. *Perz. Cyr.* 2, 85. RUDOWŁOSY Allobrog. *Zab.* 8, 223, *ob.* rusy, cf. rydzy. RUDOWRÓŻ, - a, *m.*, der Ruthengänger, wieszczek, który za pomocą rózgi wieszczbiarſkiéy (Wünſchelruthe) i iéy naginania, odkrywać ma żyły kruszcowe. *Mier. Mſkr.* RUDY, - a, - e, *Boh.* rudy, śmiadoczerwony, iak ruda, ſchmutzigbraun; *Rs.* рудожёлтый brudnożółty; *Cro.* rud, - a, - o, chverszt *ſolidus*, *compactus*; *Rg.* rúd, rudokossan, rudan *crispus*, rùditi *crispare*. RUDZIASTY, - a, - e, rudny, pełen rudy, *Vd.* rudoviten, poun rude; erzhaltig. Rudziaſte, śnieżne i z lodów wody, są niezdrowe. *Haur Sk.* 98.

RUFA, - y, *ż.*, (cf. *Ger.* Reif, 1. *apud* Adlg.), tylna część okrętu. *Otw. Ow.* 647 *et* 305, *et* 452, *puppis*, *Crn.* kèrma; *Cro.* karma, kërma; *Rg.* kárma; *Dl.* karma; *Bsn.* karma, krrima od broda; *Rs.* кормà; das Hintertheil des Schiffs. (*oppos.* Sztaba). *Klon. Fl. D* 4 *b*, *Papr. W.* 1, 364. Rufa, mieysce między zyzą i budą, gdzie idąc na dół zboże się zsypuie, a do góry idąc frokt się ładuie. *Mag. Mscr.* Nawodzą rufy k morzu, sztaby zaſtępuią Krzywe brzegi, a kotwie okręty gruntuią. *A. Kch. W.* 146. Sam Kupido na rufie siedząc, łódką rządzi. *Mon.* 76, 4, u ſtéru, u rudła.

RUFIAN, RUFIIAN, - a, *m.*, RUFIIANEK, - nka, *m.*, *demin.*, *Crn.* erfijan; *Vd.* ruffian; *Cro.* ruffian, roſian; *Gall.* ruffien, *Ital.* ruffiano, *Angl.* ruffian, *obs.* Oberbyffion naſtręczyciel nierządu, kurwigospodarz (cf. rayfura); *Slo.* ſwodnjk (cf. zwodziciel); *Rg.* opravitegl (cf. oprawca); der Kupler, Hurenwirth. Rufiian, nierządnik, co nierząd chowa. *Cn. Th.* 958. *Miniſter libidinis*, ruſſiian albo *russian, iak niektórzy piszą. *Mącz.* Rufiian znaczy nierządnika, który zamtuz chowa, czyli nierządowi innych naſługuie. *Pilch. Sen. liſt* 3, 239. Rufianek, *lenulus*. *Mącz.* Swoich tylko pochlebców i rufianów na godności promowuią. *Star. Ref.* 35. RUFIIANKA - i, *ż.*, kurwigospodyni. *Mącz.*, naſtręczycielka nierządu, die Kupplerinn; *Crn.* erfijanka; *Cro.* ruffianka, roſianka; *Rg.* opravitegliza; *Slo.* ſwodnice. RUFIIAŃSKI, - a, - ie, od rufiiana, Kupler-: *Slo.* ſwodnjchj; *Cro.* ruffianszki). Wiara rufiiańſka, *lenonia fides*. *Mącz.* Rufiiański dom, *ob.* zamtuz). Rufiiańską trzymać, nierządowi drugich naſługiwać. *Cn. Th.* 958. Hurenwirthſchaft treiben; *Crn.* erfijaniti; *Cro.* ruffianim, roſianim; *Rg.* opravgljati. RUFIIAŃSTWO, - a, *n.*, nierząd ſtan, bawienie się nierządem. *Cn. Th.* 523, die Hurenwirthſchaft; *Crn.* erfijanſtvu; *Cro.* ruffiánszstvo, roſianszstvo; *Slo.* ſwodnictwj.

RUG, - u, *m.*, rugowanie, *Ger.* die Rüge, das Rügen, inkwizycya. *Cn. Th.* 958, urzędowne badanie, roztrząsanie, gerichtliche Unterſuchung. Na sądzie burgrabſkim bywa badanie, co zowią rugiem, o zachowaniu obyczaiów każdego mieszczanina. *Sax. Porz.* 39. Często mówiono, iakoby zbóyce uspokoić; wszakże, iż rugu szlachta nie

Digitized by Google

chciała między sobą mieć, trudno było wymacać winnego. *Biel.* 346. Początek każdego trybunału, zdawna rugi trybunalskie zwano. *S. Grod.* 2, 182. - §. 2) rug, karb, zmarszczek, die Runzel; *Cro.* rugàm, *Lat.* rugare, *plicare*, *caperare*). W rugi czoło zbierasz. *Mon.* 70, 157. Puściwszy z czoła pomarszczone rugi. *Pot. Arg.* 260. Twarz odmienię, na czele pokarbuię rugi. *ib.* 137. - *fig.* Szedł na pokoy, iakoby wyprzężony z pługu, W uszach trąb, bębnów, szumu, w głowie pełno rugu. *Pot. Arg.* 311. RUGOWAĆ, - ał, - uie, *cz. kont.*, inkwirować, indagować, *Germ.* rügen, *Suec.* röja, *Jsl.* raega, *Tatian* ruagen, ruogen, cf. *Lat.* rogare), gerichtlich untersuchen, inquiriren. Rugujmy się, co kto królowéy winien, kto obraził słowem abo wzrokiem, niechay pokutuie za to. *Gor. Dz.* 114. - §. 2) rugować, wyrugować, odrzucać, odłączać, entfernen, vertreiben. Więzicie nas, z urzędów ruguiecie, z cechów oddalacie, cerkwie pieczętuiecie. *Smotr. El.* 29. Każdemu woiewództwu nieznośna, widzieć swych posłów rugowanych z Rzpltéy. *Leszcz. Gl.* 74. Porzuć rospacz, ruguy blady z serca smutek. *Zab.* 10, 233. Umieiętności dzikość i barbarzyństwo rugowały. *Zab.* 8, 3.

RUINA, - y, ż., rozpadlina, burzenie, *Vd.* podertja, podertje, kons, skonzhnost; der Ruin, die Zerstöhrung. Maią grody swe groby i iak ludzie giną, Ludzie śmiercią; a miasta kończą się ruiną. *Min. Ryt.* 1, 297, cf. zguba). Ruiny, *ob.* Rozpadliny, pustki. RUINOWAĆ, RUYNOWAĆ, *ob.* Burzyć, zgubić; n. p. Forteca ma być zruynowana. *Jak. Art.* 2, 360, zburzona). Pan móy do szczętu się zruynował. *Teatr* 45 *b*, 13, zgubił, zniszczył na zdrowiu, lub maiątku.

*RUKA, *ob.* Ręka.

RUKA, RUKIEW, *ob.* Gorczyca. RUKIEW, - kwi, ż., *Rg.* rigga, rikula, *Ger.* die Rauke, *Lat.* eruca, *Gall.* roque; rodzay rośliny strąki rodzącéy, *sisymbrium*. *Kluk Dyk.* 3, 80. Rukiew Hiszpańska, rezeda, Spanische Rauke, Reseda. *Syr.* 126.

1) RUM, - u, *m.*, (cf. Ru! *Lat.* rumor, cf. *Ger.* rumpeln, Gerumpel), z trzask, hałas, Rumor, Lärm, Getöse. Taki rum czynić, tak trzaskać, że ledwo się nie zapadnie dom. *Teatr* 11, 102. Lepid rum słysząc, porwie się do broni. *Chroś. Fars.* 436. Usłyszy tęten i rum niebywały. *Tward. Misc.* 5. Z takim rumem drzwi zamyka, iż móy domek, aż się cały trzęsie. *Teatr* 11, 102, *Kul. Her.* 71. - §. 2) rum! *interiectio*, z ru! odgłos, gdy co rumie, das Geräusch des Zusammenstürzens ausdrücken; *interiectio sonum ruinae exprimens*. *Cn. Th.* 958. Zrzuciwszy wszystkę odzież, rum w pośrzodek wody! *mediis immittitur undis*. *Zebr. Ow.* 89, cf. plask, plusk!). Porwawszy się, rum przez las! *Zebr. Ow.* 155, czesze! w nogi! cf. haydaż.

2) RUM, - u, *m.*, *Bh.* rum, (cf. *Ger.* Rummel, Rummeley); *Slo.* rum, stare stłučené kamenj zedúj; *Hg.* kóromlás, új romlás; *Vd.* kupez podertega sida; *Ross.* хлáмъ, хлáмостмъ, мусорь, щебень; gruz rozwalin, der Schutt. *Rudus*, rum, t. i. stara materya, tak kamienna, iak cegielna z rozwalonego budowania. *Mącz.*, kupa gruzu, *Bh.* rumissté. Miasto obrócę w kupę rumu, który leży na polu. *Radz. Mich.* 1, 6. Leży Samson, przywalony rumem. *Pot. Jow.* 56. Ot bez dachu ozdoba muru wspaniałego leży w rumie. *Bard. Tr.* 182. Z tych kościołów ieszcze drugie całe stoią, a drugich tylko rumy znaczne ludzie ukazuią. *Groch. W.* 188. Ziele to znayduie się na starodawnych rumach zarosłych. *Syr.* 575. Idą w rumy one miasta, drugie ogromnemi Ciosy dźwigaią się z ziemi. *Nar. Dz.* 1, 27. Troia sławna poszła w rumy. *Zimor.* 348. Zbawiciel widząc, iż mury Jerozolimskie z kościołem oraz zburzone, i w rum zwalone miały być obrócone, zapłakał gorzko. *Odym. Sw.* 2, *M* 3. Dziury zbitego muru rumem i gnoiem wypełniono, *humo fimoque*. *Krom.* 418. Zpychali nieprzyiaciół z góry zamkowéy drzewy, kamieniami i rumem muru potłuczonego. *Stryik.* 455. Rumu bardzo wiele iest, my nie będziem mogli budować muru. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 4, 10, zwaliśk.

3) RUM, - u, *m.*, wolne mieysce, *Germ.* der Raum, freye Raum, (*Ulphil.* rum, *Ottfried* rumo; *Suec.*, *Dan.*, *Jsl.* rum); der Platz; *Sr.* 2. ruhm, (*Sr.* 2. rumne przestronny, *Sr.* 1. rumnosci *spatium*, rumné, rumnosciwé *spatiosus*), *Vd.* prestor, *Cro.* prostor (*ob.* przestwor). Przed cesarzem idąc, rum mu czynią. *Star. Dw.* 41, rumowali). Marszałkowie rum czynią. *Pot. Arg.* 833, *Kłok. Turk.* 236. Pnie się przez gmin, iednych potrąca, drugim łaie, że mu rumu nie czynią. *Boh. Kom.* 2, 242. Rum żelazem sobie uczynił. *Tward. Wł.* 93, *Zab.* 4, 306, przebił się). Dawszy rum ku przeyściu ciasny. *Tward. Misc.* 32. Gałuszą lud wrzaskiem, powrozy turkotem, woda klaskiem haniebnym, rum powietrzny grzmotem. *Zebr. Ow.* 283, przestwor, przestrzeń powietrzna, der Luftraum. - - (4. Rum Moskiewski, rapontyk. *Urzęd.* 263. Rum Turecki, *rhumbarbarum*. *Sien.* 195, *Vd.* rabarbara; *Rs. et Ec.* ревéнь, *Gr.* ῥῆον; die Rhabarber. - §. Rum, wyskok z soku trzciny cukrowéy, destylowany. *Krumł.* 553, *Pam.* 85, 1, 1088, der Rum, Arak). - - RUMACYA, - yi, ż., prowadzenie od prawa nakazane. *Cn. Th.* 958, gerichtlich anbefohlene Räumung eines Orts. Którzyby rumacyi przed banicyą aktorowi bronili ... *Vol. Leg.* 3, 83. Rumacya, branie się precz, przenosiny, ustąpienie, wyprowadzenie się, *ob.* rumować się.

RUMAK, - a, *m.*, (cf. *Hbr.* רמך *equa*): supponuię, gdy to słowo nie ma terminacyi Słowiańskiéy, że musi być origine Tatar.; takowy koń nazywał się *dans le tems de la chevalerie* un destrier, un palafroid, *Lat.* palafredus. *Cztr. Metr.*, przedni koń Turecki; ein treffliches Türkisches Roß; cf. *Vd.* rainishar, cf. *Rg.* bedev (*ob.* bedewie, cf. *Ross.* арамáкъ, cf. dzianet). Niech się Tatar bachmatem, rumakiem Turczyn szczyci, Lekkie oba do biegu, cudne są w kibici. *Pot. Pocz.* 408. Jakie też to z tak licznych źwierząt sądzisz zwierze, Co pierwsze przed drugiemi słusznie mieysce bierze? Ja mniemam, że ów rumak, stad Natolskich plemię, Który na dźwięk trąb, uszkiem strzyże, grzebie ziemię, J wesoło poryża, i w krwawe gonitwy, Starszy zbroyne szeregi, mężnie schodzi z bitwy, Lub z szrańków wypuszczony z bystremi dżanety, Wabiąc wiatry na sawód, pierwszy sięga mety, J panu, co go karmił, w pięknym wity lesie Zwycięzca na łabędzim karczku wieniec niesie. *Nar. sat.* 3, cf. *Bibl. Gd. Job.* 39, 24, *ob.* pod słowem *koń*). Żartkonogie rumaki, okryte dywdykiem Wzorzystym i szkarłatem. *Pilch. Sen. list* 2, 426. Rzutnieysze konie i żywsze rumaki Tył nie iednemu pomalują błotem. *Jabł. Buk. B* 3 *b*.

Digitized by Google

RUMEL, - a, - u, *m.*, pewna gra w karty, pikieta, das Rummelpicket. *Mon.* 76, 728. - *Prov.* Trafił w rumel. *Rys. Ad.* 66, *Pot. Arg.* 265, w notę komu trafić, w notę ugodzić. *Kosz. Lor.* 113, *et* 182, dogodził mu, er hats gut getroffen, gerade recht getroffen, auf ein Haar, zur rechten Zeit. Wiele zależy na sposobnym zażyciu okazyi: to iest, co owo mówią: w rumel trafić. *Lub. Roz.* 108. Właśnie mu w rumel fortuna trafiła. *Chrośt. Fars.* 471, cf. w rym trafić). - Dom iego do kordegardy rumel w rumel podobny. *Teatr* 11, 124, kubek w kubek, einander ähnlich, wie ein Ey dem andern. Rumel w rumel podobien do swego wuia. *Teatr* 23, 8.

*RUMELEC, - lca, *m.*, n. p. Pers umie wziąć dzidę, rumelec przypasać do broni. *Tward. Wł.* 201.

RUMIANEK, - nku, *m.*, RUMIEŃ, - ia, *m.*, RUMIANIEC, - ńca, *m.*, (z Łac. Romanus), ziele, *anthemis*, Kamille; *Bh.* rmen, hermanek; *Sr.* 1. hermanki, zahrodzkie hermanki; *Vd.* kamilza, kamelza; *Crn.* gomęla, gomęlèze; *Cro.* jabuchnyak; *Dl.* komonika; *Bs.* komonika, romonika, raman, roman, rriman, ravna; *Rs.* ромашка, cf. Romanek; prócz ogrodowego, Rzymskim zwanego, iest i kraiowy, wszędzie u nas rosnący. *Kluk Rosl.* 2, 250, pachnący *rumienek. *Urs. Gr.* 387, Psi rumień, rumieniec śmierdzący, *cotula foetida*, Kuhdille, stinkende Kamillen. *Syr.* 703, *Urs. Gr.* 386. Rumian farbierski, *Rs.* пёстушникъ, пупавка, пупавникъ, *ob.* pępawa. RUMIANKOWY, RUMIENKOWY, a, - e, od rumianków, *Bh.* rmanowy; *Crn.* gomęlèshn; Kamillen-. Rumienkowe kwiecie. *Syr.* 892.

RUMIANIAWY, - a, - e, czerwonawy, *Rg.* narumènn; röthlich. Bylica siele kłącze puszcza rumianiawe. *Syr.* 720. RUMIANOŚĆ, - ści, *ż.*, *Vd.* erdezhnoſt, erjaviza; *Rs.* румяность; *Ec.* румя́нство; rumieniec, czerwoność twarzy, die Gesichtsröthe, Röthe der Wangen. Rumianość zdrowia lice krasi. *Zab.* 15, 115. Krew' się w nim burzy, twarz całą oblewa niezwyczayną rumianością. *Pilch. Sen. Gn.* 110. Kwiat rumianości i wdzięczności padnie małą niemocą. *Sk. Kaz.* 654. Wstydliwość w iéy iagodach wielką rumianość żarzy. *A. Kch.* 339, *Pot. Syl.* 220, raki piecze). - *tr.* Już Tytan rumianością zdobił niebo. *Tr.*, die Himmelsröthe. - Rumianość potrawy. *Tr.*, brunatność, die Braunröthe, das Braune an einer Speise. RUMIANY, - a, - e, RUMIANO *adverb.*, RUMIANUCHNY, RUMIENIUCHNY, RUMIENIUSKI *intensiv.*, czerwony (osobliwie o cerze), roth (besonders vom Gesichte); *Bs.* rumen, rusi, crrigljen; *Rg.* rumèn *rubicundus*, *purpureus*; *Cro.* rumén *rubicundus*; (*Crn.* rumin, ermen, z żółty); *Vd.* rumen, roshnoferbaſt, z różany; *Ec.* румя́ный, румяновидный. Gdzież ów alabaster czoła? gdzie wargi, iak koral rumiane? *Mon.* 70, 383. Już i farby białéy z rumianą ſteczonéy, J siły i dużości nie ma przyrodzonéy. *Otw. Ow.* 123. Ustéczka rumieniuchne. *Groch. W.* 360. Wstydem rumianiuchnym okrasiła lice. *Zab.* 16, 84 *Węg.* Wszyſtek śliczny i wszyſtek rumiany, By śnieg z szarłatną farbą pomieszany. *Groch. W.* 351. Eſter była rumieniuchna, iak piękny kwiateczek. *Rads. Eſt.* 15, 8. Bardzo rumieniuſki. *Pleśń.* 43. Rumiany wſtyd twarz mu zapala. *Hul. Ow.* 90. - *transl. ad alia:* czerwony, roth. Zorza wſtaiąc rano farbować zwykła sobą powietrze rumiano. *Otw. Ow.* 216. - Certy, s okuńmi npiec rumieniuchno. *Biel. Myſl. F* 2, brunatno, braun geſotten. Rumiany sos, rumiane mięso. *Wiel. kuch.* 427. - (RUMIEŃ, *ob.* Rumianek, *ob.* Rumieniec). - RUMIEŃCZYK, - a, *m.*, *dem. nom.* Rumieniec, eine kleine Geſichtsröthe. Gdy się gorzałki napiie, rumieńczyków nabiera. *Perz. Lek.* 257. Widział ią w rumieńczykach rozmamaną leżącą. *ib.* 10. RUMIENIĆ *cz. dk.*, urumienić, zarumienić *dk.*, *Vd.* erdezhkati; *Ross.* румянить, разрумянить, разрумянивать; rumianym czynić, czerwienić, röthen (*praecipue de vultu*). Taka więc, kiedy twarz urumieniła Na świat wychodzi żona Tytonowa. *P. Kch. J.* 104., urożowała). Wcześnie na twarzy wſtyd zatarty, Nie rumienią czoła szpetne żarty. *Hor.* 2, 60. Ja się mego kochania wſtydzę, i rumienię. *Teatr* 46 *d*, 53, ich erröthe dabey. Bladą twarz iak rumienić. *Sleszk. Ped.* 52. Krwią, która z rąk iego przetartych płynęła, rumienił wapno. *Birk. Sk. E* 3 *b.* Zbladłem raz, to znowu rumieniłem się, ſto razy zmieniła się twarz moia. *Teatr* 3 *e*, 7. Gdy weyrzysz w ludzkie sprawy, iako we zwierciadło; Poznasz, gdzieć się rumieni, a gdzieć też nabladło. *Roy Zw.* 29 *b.* - §. Rumienić potrawę iaką, *ob.* Przyrumienić; n. p. rumienić masło, tłuſtość, alboli też zrobić rumiany sos, rumiane mięso; także rumienić pieczyſto, zrumienić ciaſto. *Wiel. Kuch.* 427. RUMIENIEĆ *neutr.*, rumienić się, rumianym się ſtać, *Vd.* erdezh gratati; *Rg.* rumenittise; *Cro.* rumenimsze; *Bs.* rumenitise; *Rs.* румянѣть, краснѣть, покраснѣть; roth werden. Rumienieią, którzy się czego wſtydaią. *Petr. Ex.* 282, cf. Rak piec, cf. pełgnąć wſtydem. RUMIENICA, - y, *ż.*, *cyprinus rutilus*, ryba bardzo do płoci podobna, tylko że ma czerwone obwodki oczu. *Kluk. Zw.* 3, 175, das Rothauge, ein Fiſch. (*Cro.* rumenìcza *minium*; *Rag.* rumenizza, z cynobr). RUMIENIDŁO, - a, *n.*, *Vd.* rumenilu; *Cro.* rumenilo, lepoticza; *Bs.* rumenillò, çergljenillò; *Rg.* rumenillo, (*Rg.* rumelka, z purpur); *Rs.* румяны; barwiczka, Rouge, rothe Schminke. I muszczki i kamfory i pachnące mydła, I które dziś z Sabei wożą rumienidła Rozkazała gotować. *Tward. Pas.* 10. RUMIENIEC, - ńca, *m.*, RUMIEŃ, - ia, *m.*, RUMIEŃCE, - ów *plur.*, *Rs.* румянецъ, краска, (*Rs.* румянцо окрążek cyckowy); rumianość twarzy, die Röthe des Geſichts. Wdzięczny iéy rumieniec róże przechodzi. *Tr.* - (2. Rumieniec ziele, *ob.* Rumianek).

RUMINOWAĆ co *cz. ndk.*, z *Łac.*, rozbierać u siebie, roztrząsać w myśli, überdenken, nachdenken, überlegen bey ſich in Gedanken. Ja, co mi się zda, co myślę Panowie, Powiem, ot te uwagi ruminuię w głowie. *Bard. Luk.* 157. Jedzie długo w milczeniu, ruminuiąc w głowie, A że już o tym myśli nie da uznać w mowie. *Bun. G* 4 *b.* Przychodzi w poſtawie taiemnicę ruminuiącego. *Min. Ryt.* 1, 15. Wszyſtko w sobie tak ruminował. Żeby zaś uczyniwszy dobrze nie żałował. *Pots. Arg.* 200, *Twards. W. D.* 44, *Zrn. Pſt.* 3, 135.

RUMOR, - u, *m.*, z *Łac.*, wrzask, rum, hałas, trzask, rozruch, Getöſe, Lärm. Po téy mowie wszczął się rumor, który spokoyność izby mieszał. *Dyar. Gr.* 49. Dom podcięty z ogromnym rumorem się wali. *Tward. Wł.* 92.

RUMOWAĆ *cz. ndk.*, urumować *dk.*, rum czynić, uprzątać, wyprzątać, *Ger.* räumen, Raum machen, Platz machen, wegräumen; *Sr.* 2. rumowaſch. Tedy zabawiony Mars był

Digitized by Google

w Ameryce, rumuiąc świat nowy bitnym Portugalczykom. *Tward. Pas.* 92. Z rozpaczy tor sobie rumuie przez ſtrzały i miecze. *Leszcz. Cl.* 38. Żelazem sobie urumować wrota, albo do śmierci albo do żywota. *Tward. Wł.* 60. Wyrównaycie drogę, urumuycie ią, zbierzcie każdą zawadę z drogi. *Radz. Jes.* 57, 14. Stanąwszy prawie Smoleńſkowi w oczy, Ugania Moſkwę, i szańce rumuie. *Tward. Misc.* 12. Aleć gdzie indziéy drogę fata ſłały, I nad ów wyższy ſtopień rumowały. *Tward. Misc.* 75. Kazał z obozu wszyſtkie zawady rumować. *Warg. Cez.* 194. Z ſkały krwią zbroczałego nakoniec rumuie, *deiicit. Zebr. Ow.* 21, zrauca). - §. Dom iego rumuie a łupi. 1 *Leop. Math.* 12, 29, wylupi. 3 *Leop.*, plundruie, wybiera, ausplündern. Rumował lichwiarz wszyſtkę maiętność iego, i rozdarli obcy pracą iego. 1 *Leop. Ps.* 108, 11, szperował. 3 *Leop.*). Będą rumować a szperować dom twóy. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 20, 6, przeszperaią dom twóy. 3 *Leop.*). RUMOWAĆ się *recipr.*, brać się precz, *vasa colligere. Mącz.*, ruszać się z mieysca, prowadzić się precz, weggiehen, ſich wegmachen. Platz machen, *ob.* rumacya). Z oycowſkich grodów się rumuie syn Jowiszow na ziemię, *desiiit. Zebr. Ow.* 23. W szatę świetną uſtroiony W Cykańſkie rumuie się Hymeneus ſtrony, *digreditur.* ib. 243. Za twą sprawą dobrze będzie, błąd się urumuie wszędzie. *Kanc. Gd.* 284. RUMOWNY, -a, -e, obrotny, obracaiący się, beweglich. Świat zemdleie, iak wiersz usłyszy czarowny, Jowisz się zadziwuie, gdy okrąg rumowny niebios się nie obróci. *Bard. Luk.* 102.

*RUMRYCHT; n. p. Był wielki rumrycht a szemranie o nim między tłuszczą. 1 *Leop. Jos.* 7, 11, gwar, Gerede, Gemurmel.

RUNĄĆ *med. idntl.*, *Crn. obs.* rinem *trudo*; *Cro.* rinuti, rivam *trudere*, rinènye *trusio*, *praecipitatio*, rinyen *truscus*, *praecipitatus*; cf. romnanje, z trud, praca; *Rg.* rinnuti, porinnuti *impellere*, *praecipitare*, rignîvalaz *impulsor*, gruhnuti *ruere* (cf. gruchnąć); *Bs.* rinnuti *impellere*, *trudere*, roniti *deiicere* (cf. ronić), srrinuti, sarnuti (cf. sarna), zgromignatise *ruere*; *Ross.* рухнуть, рухнуться, рынуться, возринуть, низринуться, рушиться, (*Ec.* рынуть, рѣяти. рѣю trącić); (cf. Rul cf. *Lat.* ruere); Runąć, z trzaſkiem i grzmotem się obalić, *Cro.* uruſujemsze *corruo*, uruſsiyv *ruinosus*); raſſelnd hinfallen, mit Geráuſch hinſtürzen. Starodrzewny gdy dąb zetną w lesie, Potężniéy runie, im wyżéy wierzch niesie. *Kchw. Roz.* 07. Ogromna ſkały urwa, ſtrącona z góry wierzchu, runie z gromem do dołu, runąc przysparza gromu. *Stas. Num.* 1, 148. W wodę runąwszy, łodzi płynącéy dociekła, *insilit undas. Zebr. Ow.* 192. Runęły dżdże tak wielkie, że . . . *Birk. Dom. G.* 4, lunęły. - §. Za tym runą słodkie łzy. *Birk. Dom.* 117, hoynie się leią, fließen reichlich, ſtrömen. - §. *tr.* trzaſkać, krachen. Pod Pitona trupem szkaradnym ziemia runęła, Z dźwięku Etna daleko zawyła. *Tward. Def.* 17. Przy dziękach bogu po zwycięſtwie działa runą. *Jabł. Buk. T b.* Ledwo wyydzie, owże głos na kształt gromu runie, Zadrży ziemia . . . *Tward. Pas.* 51. W tym runął z nieba głos, . . . *Odym. Sw.* 2, *N b.* - §. Pszczoły wszyſtkie runą na znak trąby króla. *Zab* 12, 230, z szeleſtem głośno ruszaią. ſie ſtrömen herbey mit Geráuſch. - *fig.* Pod srogim ciosem oyczyzna runęła. *Teatr* 44 *d*, 60, upadła, obaliła się, iſt hingeſtürzt. Potęga bez rozsądku swym ogromem runie, *ruit mole sua. Hor.* 2, 47 *Kniaź.* §. Runąć się na kogo, z trzaſkiem rzucić się na kogo, plötzlich über einen herfallen. Runęli się na niego, umyślem tym, aby go zabili. *Glicz. Wych. H* 7. Wziąwszy miecze, runęli się na niego, i zabili go. *ib. C* 5 *b.*

RUNO, -a, *n.*, *Boh.* rauno, rauni ſúſe, ſkóra z wełną; *Vd.* runja, z kosm; *Cro.* runa *vellus*, runyaszt, *Dl.* runav *villosus*; *Rg.* rún *floccus laneus*, rûgna *pilus*, runn vunnee *vellus*, rûgnav *hirtus*, zarûgnaviti, rugnaviti *hirsutus fieri*; *Bs.* rogne *pilus*, run vunne *vellus*, rugnav, z kosmaty; *Rs.* руно; (cf. *Ger. obsol.* raunen rząć, zkąd die Runen); ſkóra z wełną, das Fließ, ein Fell mit Wolle darauf. Położę runo abo wełnę na podworzu. *St. Żyw.* 1, 105. Argonautowie z Grecyi do Kolchis po złote runo żeglowali. *Stryik.* 70, das goldene Fließ. Order złotego runa. *Skrzet. P. P.* 2, 272, *Wyrw. G.* 249. - *allegor.* Gdyby łaſkawa fortuna, co bez brzytwy innym goli, Dała ſtrzyc swe złote runa Mym życzeniom po iéy woli. *Zab.* 8, 121. Pod złotym się runem wilcza sierć chowała. *Błaż. tł. A* 4, nie wszyſtko złoto, co się świeci). - §. *aliter*; Posłał papieżowi runo abo włosy pierwsze synów swoich. *Sk. Dz.* 674, *Pim. Kam.* 10, die erſten Haare, Milchhaare.

RUP', -ia, *m.*, RUPIE *plur.*, (*Boh.* raup, z owad; *Slo.* rup, obad *asilus*, *tabanus*; *Vd.* ripezh, z gryzący; *Bs.* ruppa *foramen*, *luſtrum*, *horreum*, ruppice *meatus*; *Holl.* ruype, roepe, *Loth.* roupe, *Jnf. Sax.* Rupe, *Ger.* Raupe, cf. *Lat.* repere); robacy w żywocie. *Cn. Th.*, Würmer im Leibe, in den Eingeweiden. Jeden gatunek robaków, podobieńſtwem do owsa lub żyta zbliżaiący się, lubo w rzeczy drobny, ale w mnóſtwie bardzo liczny, nayczęściéy w proſtéy kiszce kłębami się mnożący, nazywaią rupiami. *Perz. Lek.* 188, cf. Gliſta). - §. Rupie końſkie, czerw' końſki, w brzuchu końſkim. *Syr.* 348. *Sr.* 2. ſchpundri; *Crn.* shpundri; *Cro.* kérssel; Roßwürmer, Würmer im Eingeweide der Pferde. Podróżnik ziele rupie albo czerw' końſki morzy i wywodzi. *Syr.* 1151. Rupie i gliſty w ielitach konie miewaią. *Kch. Lek.* 36. Sieczka z otrębami pomieszana rupie w brzuchu końſkim płodzi. *Hipp.* 31. Trą mu brzuch, iako szkapie na rupie. *Rey Zw. O* 1 *b.* - §. *tr. fig.* rupie, frasunek, zgryzota, mól, świercze, Kummer, nagender Wurm, Harm. Każdy ma swoie rupie. *Rys. Ad.* 27, każdy ma swego móla. RUPIĆ *cz. nak.*, kąsać, gryźć, *Vd.* ripiti; nagen, beißen. *Cn. Th.* - *tr.* rupie mię co, trapi mię, frasuię się. *Wtod.*, es macht mir Kummer, es wurmt mich. Rupi was honor przełożonych naszych duchownych. *Smotr. El.* 8, markotno wam, że maią tyle znaczenia.

RUPIECI *plur.*, ſtare graty, ſtare nikczemne ruchomoſtki, sprzęty, Rummeley, Gerümpel, Rummel; *Bh. et Slo.* haraburdy; *Sr.* 1. ſtare ciapoty; *Vd* rapatia, robatia, menshi roba, paludje). Trochę domowych rupieci. *Zim. Siel.* 244. Pobralam z sobą matczyne rupieci. *Pot. Syl.* 122. Pełne zawsze u niéy kieszenie kleynotów, rupieci różnych, kolczyków etc. *Teatr* 1, 119. - §. Młodych chłopców przedsiewczyli, wyrznąwszy im męzkie rupieci. *Bardz. Luk.* 2, 2', cf. członek męzki, cf. ſtroie.

RUPTURA, *ob.* Przepuklina, Kiła. Wypuklina, Przetarcie, Przerwanie błony brzuchowey, der Bruch, Darmbruch;

Digitized by Google

Bh. kepla, prutrj; *Crn.* kila, reswytje; *Cro.* killa; *Dal.* pridor; *Rg.* killa, pridor; *Bs.* puklina; *Sr.* 2. bruch; *Sr.* 1. pjetklußneno, pjepuknuenosti; *Rs.* кила, килка. Rupturę maiący, *Vd.* lomliu, pokliu; *Cro.* killav, killavecz; *Dl.* hillav, hillavecz, pridart; *Rs.* килáстный, килова́тый, килáвь; *Ec.* единокитрный. Ruptury dostaię, *Cro.* killavem, okillujem, okilavam. RUPTURNY, - a, - e, od ruptury, Bruch-s. W pasie iego rupturnym czerwonych złotych szukali. *Sak. Persp. B* 3 *b*, *Pim. Kam. praef.*

RURA, - y, *ż.*, RURKA, RURECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, każde dęto obdłużne narzędzie, z *Niem.* die Röhre, das Röhrchen; *Bh.* raura, trubka, trubicka (cf. trąba), trubice; *Sr.* 2. rorra; *Sr.* 1. rora, rorka; *Crn.* ror; *Vd.* ror, rorizh, shlebizh, shlieb (*ob.* żłób), shlebizhek, zieu, zeu (*ob.* cew), zieviza, zeuzhik, tershou; *Cro.* czév, slèb, slebich, slebichek; *Rg.* zjev, zjevcizza; *Sla.* civ; *Rs.* трубá, трýбка, свиолъ, свиолúкъ. Rura wodna. *Sk. Dz.* 687, trąba, die Wasserröhre; *Bh.* raura; *Rs.* водовáжка. Woda rurami prowadzona. *Star. Dw.* 4. Z studnicy, która była przed miastem, ciekła woda rurami abo żłoby od południa do miasta. 1 *Leop. Jud.* 7, 6. Rura szpetna piękną wodę puszcza; kto potrzebuie wody, szpetnością się rury nie odraża. *Skarg. Kaz.* 216. Woda we dwóch rurkach z sobą spotkuiących w obudwóch równą ma wysokość. *Hub. Wst.* 124. Rurka w beczce do utaczania wina. *Cresc.* 345, cf. czopek). Rurką u hantfasa ciekła woda na iedno mieysce półgodziny. *Syxt. szk.* 293. Lampowy nosek, rurka, przez którą opalonego knota zbytki odchodzą. *Dasyp. Nn*, *Sr.* 1. lampowa trubka. Rozmaite rurki i rureczki cyrulickie, n. p. do nasprycowania macherzyny, do pompowania uryny etc. *Czerw.* 24. - 29. Rurka aptekarska do podkurzania w nos, w zęby, w uszy, podkurzaczka. *Cn. Th.* 955, *ob.* *Treść, *treska, *trejtka). - *Anat.* Rura, kość goleniowa. *Krup.* 1, 154, piszczel, das Schienbein. Rura udowa. *Krup.* 1, 150, rura łokciowa. *Kirch. An.* 109. Rura w pieczeni, der Röhrknochen. Prożno, nie odmieni. psiey ładna rzecz natury, Bo ten choć syty mięsem, pogląda na rury. *Zegl. Ad.* 213, *Pot. Pocz.* 137. Rura na dalekie poyrzenie, ein Seherohr, *ob.* Dalekowidz. - Z uft twoich, iako rurą do uszu moich, myśl twoia do mnie przyszła. *Sk. Dz.* 1056, iak kanalikiem, trąbą, leykiem). Gardziel czyli rurka oddechowa. *Brzeft. duch.* 39. Rura, którą tchem groch, kule rzucamy, ein Blaserohr. *Cn. Th.* Rura u strzelby, der Lauf; *Bh.* hlawně, hlawen' (cf. główia). Tryna z pod świdra, gdzie rury kręcą. *Torz. sk.* 255. Dmuchałem wprzód w rurę, czy nie nabita. *Alb. n. W.* 11. *Rura tabaki, rola tabaki. *Dudz.* 29, einę Rolle Tabak; raczéy tutuniu). - §. Rura *m. et ż.*, z gap', tępego umysłu, *ob.* rurał, ein Tölpel, ein Einfaltspinsel. Ona passyami tego rurę Błażeia kocha. *Teatr* 54, 19. Frantowicza postrzygłem na iurę, Taki z niego dziś patron, iak był przedtym rura. *Zabł. Zbb.* 45. Tyś wielkim rękodzieł dawnych szacownikiem; ia rura. *Zab.* 13, 233. - (RURACZEK, - czka, *m.*, narzędzie do mieszania roztopionych kruszców, z Niem., der Rührhaken, zum Umrühren der geschmolzenen Metalle. *Tr.*, z RURAYZ, RURAYŻA, żelazny niby drąg, na końcu zgięty, którym hutnicy śkło w tyglach wzruszaią i mieszaią. *Torz. sk.* 36. Gdy się śkło w tyglach dobrze zpieni, na ów czas go hakiem żelaznym czyli rurayem dobrze śkłócić. *Torz. sk.* 154, *Ger.* Rühreisen. - §. Rurayzy w hucie, flaszki długie do oliwy. *Mag. Mšk.*, lange Oelflaschchen). - RURAŁ, - a, *m.*, albo z Łac. rus. ruris, albo od słowa rura, w znaczeniu gapia nieokrzesanego, z grundychwał, gbur, ein Bauertölpel. Chłopięta gdy rurała obaczyły, tak iako zwykły, gdy się im kto nie zdarzy, ani upodoba, ięły mu się przypatrować, a iakoby wroble około sowy, dziw dziw dziw dziwować. *Glicz. Wych. H* 7 *b.* Witay, bracie rurała, dawnoświa się widziała? *Glicz. Wych. ib.* - RURALNIA, - i *ż.*, fabryka, w któréy rury do flint robią. *Os. Zel.* 76, eine Schießrohrfabrik. RURFLET, - u, *m.*, głos pewny w organach. *Mag. Mscr.*, die Rohrflöte in der Orgel. RURKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt rurek, pełen rurek kanalików, röhrig. *Vd.* shliebaft, zievast (cf. żłobkowaty); *Rs.* трубчáтый, свиолáватый, свиолúчный. Rurkowaty kamień, Röhrstein; złamanie kości leczy, sprawuiące się sianie. *Krup.* 1, 151. RURKOWY, - a, - e, rurkę maiący, mit einem Röhrchen versehen. Pokrywa rurkowa, banie rurkowe. *Krumł.* 51 *et* 54. RURMISTRZ, - a, *m.* koło rur wodnych chodzący, der Röhrmeister, Brunnenmeister; *Bh.* raunik; *Slo.* siudnitar, który studnę kope cf. studnia); *Vd.* studenski monster; *Sla.* bunarexia; *Rs.* трубочникъ, водопроводецъ; *Ec.* кладезникъ, кладязекопатель. *Aquilex*, który źrzodeł umie dobywać, rurmistrz albo wynaydywacz wód. *Mącz.*, *Dmoch. Jl.* 2, 243. RURMISTRSKI, - a, - ie, do rurmistrza należący, Röhrmeister; rurmistrskie prawidło, narzędzie do poznania położenia wody. *Włod.*, *libra aquaria. Cn. Th.* 955, die Wasserwage. RURMISTRSTWO, - a, *n.* RURMISTRZOSTWO, nauka lub sztuka rurmistrska. *Włod.*, die Wasserleitungskunst; *Rs.* водопроводство; *Ec.* кладезекопательство. RURMUS, - u, *m.*, wodociąg, albo młyn wodę podnoszący, pchaiący, leiący dokąd *Cn. Th.* 955, die Wasserleitung, *aqueduc. Stas. Buff.*, Pompa. *Dudz.* 56, *Sol. Ar.* 153. Trzy główniejsze rzeczy uważać się maią w rurmusie, t. i. rury, klamki i bieguny. Biegun, iest to walec podstawy kołowéy, mogący przebiegać wnętrzną objętość rury, która nazywa się samo ciało; klamka służy do otworzenia i zamknięcia na przemian przechodu dla wody; ciało rurmusu iest rura, którą biegun przebiega. *Jak. Mat* 3, 407. Rurmus ciągnący, *antlia aspirans*; deptaiący, *calcans. Jak. Mat.* 3, 408. RURMUSOWY, - a, - e, do rurmusu należący. *Włod.*, Wasserleitungs-; rurmusowa skrzynia, która wprzód wody nabiera, i drugim skrzyniom przez rury rozdaie. *Cn. Th.* 955, wododzielna skrzynia, der Brunnkern, der grose Wasserkasten, der den Röhren das Wasser mittheilt Rurmusowe koło. *Cn. Th.* 955. Rurmusowy rów, kanał rury. *ib.* Za Augusta pokopano wiele stawów, które można było każdego czasu wodą napełnić, przez łoża rurmusowe. *Pilch. Sen. list* 2, 156. RURNICA, - y, *ż.*, das Kühlfaß beym Distilliren. Pospolitych pokryw rury prowadzimy przez wodę naloną w beczkę, pospolicie rurnicą zwaną. *Krumł.* 56. Z rurnicy często, ile kiedy się zagrzeie woda, odmieniać ią, a inney według potrzeby przylewać. *Haur Ek.* 110. RURNIK, - a, *m.*, mieysce, któredy rury wodne prowadzono, der Ort, wo die Wasserröhren

Digitized by Google

röhren durchgehen. RURNY, - a, - e, od rur, Röhren-; *Bh.* rauru; *Cro.* slebni; *Rs.* сифоловый. Rurna czasza, misa, panew', w którą woda z cewek ſtryka, a z niéy w ſkrzynię opada, *crater. Cn. Th.* 960. Rurna albo rurmusowa cewka. *ib.*, rurny ſłup, w którym cewka wodę w ſkrzynią puszczaiąca. *ib.* RURKOWY, - a, - e, do rury należący, Röhr-. Kość rurowa, der Röhrknochen. *Tr.*

RUS, - a, *m.*, gra nieiaka w karty, ein Kartenſpiel. Trzeba ſkrzętnym ſtaraniem, gdy pora użycza, Probować różnych losów i w rusa i w bicza. *Kras. sat.* 105.

RUŚ, - i, *ż.*, (*Bh.* Ruſy; *Vd.* Rusianeku zharſtvu, Ruska semla, Rutenska deshela, z Rossya, z Moſkwa; cf. *Ross.* русь, z rusy). *Ger.* Reußen, *Roxolania*, *Ruthenia*, *Russia*, *Cro.* Ruszka, Rutenzka zemlya; *Hg.* Oresz-ország; wykładaią od *rozsiania*; bo naród Ruſki tak się bardzo *rozsiał*, iż wielką część Europſkiey i Asyackiey Sarmacyi napełnił, i przetoż ie Grecy *sporos*, iakoby rozsiane nazwali. *Biel. Kr.* 13, *et* 36, *Biel. hiſt.* 427, *Stryik.* 109, *Gwag.* 10, *Nar. Hiſt.* 2, 48; *Bohorycz.* Ruś pod kniaziem Moſkiewſkim Białą Rusią nazwano, Weiß Reußen, a tę, która do Polſki należała, czarną. *Gwag.* 523, Schwarz Reußen; trzecia, czerwona Ruś, Roth Reußen. *Gwag.* 523. - §. Na Rusi pełno czarów, Reußen, verſchrieen, durch Hexerey. Jeżeli w tym nie są czary, to ich iuż i na Rusi nie ma. *Teatr* 9, 81. - §. Ruś, z błogosławiony kray, ein ſchönes, geſegnetes Land. Bywszy w Rusi, do domu musi. *Rys. Ad.* 4, wszędy dobrze, ale doma lepiey; oyczyzna naymilsza; niemasz, iak doma, zu Hauſe iſts doch am beſten. I na Rusi robić trzeba. *Tr.*, bez prace, nie będą kołacze). - 2) Ruś *collect.*, Rusini, Rusnacy, die Reußen. Mściſława Ruś otruła, że więcey miłował Polaków, niż ich. *Biel.* 104, Roxolanie. *Fund.* 82. RUSAK *ob.* Rusin. 2) RUSAK, rzeźniczy nóż, rzezak *clunaculum. Mącz.*, ein Küchenmeſſer. RUSAWY, - a, - e, nieco rusy, rusowaty, ein wenig braunroth. Włosy u iednych czarne, u drugich rusawe, u inszych żołte, u drugich białokurowate. *Sak. Pr.* 26. Rusawym się ſtać, rusawieć, rusowacieć, *Bh.* ryſſaweti, *rufescere.* RUSIN, *RUSNAK, RUSAK, - a, *m.*, *Dudz.* 18, z Rusi rodowity, ein Reuße; *Cro.* Russianecz; *Hg* Orosz; (*Rs. vulg.* русакъ, россіянинъ, z Rossyanin, Moſkal, 2) siwy zaiąc); *Bh* Ruſ, *Vd.* Rusianz, Rusiak, *Ec.* россъ Rossyanin). Rusina kto oszuka, będzie mądr. *Petr. Et.* 297. Z Rusinem gaday, a w zanadrzu kamień trzymay. *Dwor. F.* *Rusek *Roxolanus. Urs. Gr.* 325. RUSINKA, RUSACZKA, - i, *ż.*, z Rusi rodowita, eine Reußinn. (*Ross.* россіянка Moſkiewka, Rossyanka). Długo w Kiiowie Bolesław przemieszkiwał nięty piękności Rusinek. *Nar. Hiſt.* 2, 404. Kilku ochrzczonych Rusinów lub Rusaczek. *Steb.* 41. RUSKI, - a, - ie. *Ross.* русскій, od Rusi, Reußiſch. (*diſtinct.* Rossyyſki Moſkwewſki): *Boh.* Ruſký; *Vd.* Ruſki, Rusianzki; Rutenſki; *Rs.* россійскій, Русскій. Oddaymyż na ofiarę z Ruſkich pol gładki go wołu. *Grech. W.* 2-. z ieprzów takich nie dotuczysz. *Haur. Bk.* 111, nayleprze specvały. Ruſki dawszy znowu się upominać. *Cn. Ad.* 10 4 Jeſt przysłowie o Ruſkim miesiącu, iż gdy komu biciem albo karaniem grozą, tedy mówią: poleżysz mi z Ruſki miesiąc, (że po dniami poźniey, iak się zaczyna, tak też kończy). *Sax. Ok.* 59, *Rys. Ad*, 54, bardzo długo, ſehr lange, cf. *Slo.* na pſé letničky. Dam ia iemu, aż Ruſki miesiąc popamięta. *Teatr* 14 *d*, 6, *et* 24 *c*, 46; tak go zbił, że musiał Ruſki miesiąc na to się smarować. *Pasz. Dz.* 85. - §. *Subſt.* Ruſki, *m.*, z Rusin, ein Reuße, Ruſka, *ż.*, z Rusinka, eine Reußinn. Z kalendarza trudności bywaią w pożyciu małżeńſkim Rzymianina z Ruſką, Ruſki z Rzymianinem. *Sak. Kal. E* 1 *b*, katolika z Greczynką. (- RUŚNICA) *ob.* Rusnica). - RUŚNIEĆ *niiak. ndk.*, zruśnieć *dk.*, rusinem zoſtawać, zum Reußen werden, *Rs.* обрусѣть. Części Polſki iedne zruśniały, drugie zniemczały. *Zab.* 10, 25. RUSY, - a, - e, RUSO *adv.*, *Bh.* ruſy, ryſſawy, (żarzawy-, z rdzawy); *Sr.* z. rężwé, żółtawy; *Crn.* erjav, erjavz, (*Crn.* erdezh, ardezh, z czerwony); *Vd.* erdeshaft, arjav', arjav'z, (*Vd.* ardezh, rash, z czerwony; *Vd.* erjan, erjavo, arjau, z rdzawy); *Cro.* rúsz; *Dl.* runsz; *Rg.* rús, - a, - o, (rúsiti, = *rufare*); *Bs.* rusi, rumem, çrrigljen, z czerwony, (*Bs.* righja, rrighja, arghja *aeruge*); *Rs.* русь, русымъ; cf. *Lat.* russus, russeus, rutilus, *Holl.* ros, *Ital.* rosso, *Gall.* roux, rouge, *Angl.* russet, read, red, cf. *Pol.* Rydzy; *Gr.* ξουθος, ερευθος, *Germ.* roth). - Rusy, lisowaty, brunatny, rysawy, śmiady, smlady, (o włosach), braunroth (von Haaren). Płeć rumianoczarna pospolita ieſt *Ruſkiego* narodu, dlaczego też dziś nasi mówią *ruse*, to ieſt, *rumianoczarne. Stryik.* 110. Rozmiłował się Bolesław w Kiiowie urody niewiaſtek *rusowłosych* i czarnobrywych. *Stryik.* 164. *Ross.* русалка Nimfa, Dryada, Najada; *hodie* czarownica). Lis *rusobrody. Jabł. Ez.* 115. Frederyk II. rusobrody, *barbarossa. Mon.* 76, 196, rudobrody, *Crn.* erjavobrodzh. RUSOWATY, - a, - e, - o *adv.*, trochę rusy, rusawy, ein wenig braunroth, rothköpfig, *Rs.* русовáтый między blond a brunatno. RUSOWACIEC *Neutr. ndk.*, rusowatym się ſtać, rothköpfig werden, rothe Haare bekommen. *Tr.*, *Bh.* ryſſaweti, zryſſaweti, *Rs.* русѣть, порусѣть. (*RUSTUNEK *ob.* Rynsztunek). *RUSYYSTWO, - a, *n.*, n. p. prześladował cerkiew' bożą w Rusyyſtwie, *Smotr. Ap.* 103, Ruskiéy wiary, Ruſkiego wyznania, vom Reußiſchen Ritus.

*RUSZ, - u, *m.*, (ruch, ruszenie), smyk, zemknienie szybkie. ſchnelles Umwenden. Złodziey tyka cudzego, robi ciemnym ruszem. *Klon. Wor.* 37.

RUSZAĆ *ob.* Ruszyć. RUSZALNOŚĆ, - ści, *ż.*, ruchawość, die Beweglichkeit, Bewegſamkeit. Co za ruszalność członków, iakoby sprężyny. *Zab.* 12, 92. (RUSZCZEK, - szczka, *m.*, ziele *Ruscus ob.* Jglica). RUSZLIWY, - a, - o, ie *adv.*, ruchawy, ruchliwy, obrotny, beweglich, bewegſam, thätig, *Slo.* pohnutlivi Charybdys była baba ruszliwa i łakoma. *Otw. Ow.* 256. - *§. *Nieruszny. Chodk. Koſt.* 11, nieporuszony, unbeweglich.

RUSZCZYZNA, - y, *ż.*, Ruſki ięzyk, ubiór, zwyczay, i t. d., das Reußiſche, Reußiſche Sprache, Kleidung, Sitte u. ſ. w. Póki Litwa chciała, pozwalano iey Ruszczyzny używać. *Czach. pr.* 56.

RUSZNICA, RUŚNICA, RUCZNICA, - y, *ż.*, RUSZNICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh. et Slo.* ručnice, (*Bh.* ručnička piſtolet; 2) pewna choroba goralów Morawſkich; *Vd.* risanika, resanika, resenza, z gwintowana ſtrzelba, cf. rznąć, *Vd.* roshnika, z ucho u dzbana; *Sr.* 1. ruczniczja trzonek; cf. rączka); *Cro.* orusnicza, (cf. oręż); *Rs.* рушница, (*Rs.* рушное ſtrzelba, *ob.* oręż; ль рушное do broni!). (*Etym.*

Digitized by Google

Ręka, рука), gatunek ręczney ſtrzelby, muszkiet, puſhak, ein Feuerrohr, eine Büchſe. Giedymin R. 1328 od Krzyżaka kulą z ruśnicy zabity; bo tego czasu ruśnice Niemcy wymyślać poczęli, wszakże ieszcze bez krzosow. *Stryik.* 368. Rucznica. *Rey Wiz.* 151 *b.* Fuzye z większym otworem rusznicami nazywano. *Czack. pr.* 1, 218. Strzelcy z rusznicami, abo arkabuzerowie. *Star. Dw.* 34. Piſtolety abo krótkie rusznicźki za pasem nosili. *Kłok. Turk.* 236, *Wys. Al.* 35. Żaden czasu pokoiu rusznic niech nie śmie nosić. *Herb. Stat.* 564. Choć naylepsza rusznica nie uczyni ſtrzelca. *Pot. Jow.* 2, 70. RUSZNICZNY, RUCZNICZNY, -a, -e, *Bh.* ručničny, *Rs.* ружéйный, do rucznicy należny, Büchſen=. Ruśnicznego ludu trzydzieści tysięcy. *Petr. Pol.* 1, 186, z ſtrzelbą, mit Büchſen, mit Feuergewehr). Krzyżacy ruśniczną ſtrzelbą Litwie nieprzywykłą, wiele Giedyminowi ludu pobili. *Stryik.* 568; ogniową ſtrzelbą, Feuergewehr, Schießgewehr. Proch rusznicny *Haur. Sk.* 251, ſtrzelecki, Schießpulver).

*RUSZOCHOD słońca, z bieg słońca. *Zebr. Zw.* 14, der Lauf der Sonne.

RUSZT, RUSZTOWANIE, *ob.* Roszt, Rosztowanie.

RUSZYĆ *cz. ndk.*, Russać *Contin.*, (*Bh.* ruſſiti naruszać, gubić, niszczyć; *Slo.* ruſſim *refigo*; *Crn.* rushim, z darń wyrzynam, *Crn.* rushéna, z darń; *Vd.* rushiti, reskopuvati, z rozkopać, rozrzucić; *Vd.* srushiti, z wzruszyć, *Vd.* rushilu, z pogrzebaczka, kosior; *Cro.* rushiti, z zwalić, rozwalić, *Cro.* uruſsújemaze *corruo*; *Rs.* рушить obalić, odłamać, pokraiać, рушать kraiać, cf. rznąć, рушиться runąć, obalić się, cf. *Lat.* ruo); (*Etym.* ruch), ruszyć co, czego, z tknąć się czego, *Rs.* тронуть, трону, трогать; (cf. trunąć); etwas rühren, berühren, anrühren. Nie śmiał szatan żadnéy rzeczy Jobowey ruszyć. *Karnk. Kat.* 438. Naści, schoway to na iutro, tylko nie russ. *Teatr* 55 *e*, 23. Nie ruszy, gdzie niemasz nic. *Cn. Ad.* 641; rad bierze, gdzie nie położył; przylepia mu się do palców). Tu wszyſtko drogo, bez pieniędzy ani russ. *Teatr* 53, 13. Kobiety, a zwłaszcza młodey, bez pieniędzy ani rusz. *Teatr* 32 *b*, 60. Ten człowiek do figlów przedni; ale do interessu ani rusz! *Teatr* 22 *b*, 67, ani myśl o tym, żeby go użyć). Ruszyć kogo w sadno, tknąć kogo w sadno, *ob.* Sadno. - Ruszyć dzwonka; *ob.* Dzwonek. - *tr.* w mowie czego ruszyć, natrącać, in der Rede etwas berühren, im Vorbeygehen erwähnen. Nic dlań milszego, jak mówić o niey; rusz tylko o tym, iakobyś wodę puścił na koło młyńſkie, nie może się upamiętać. *Teatr* 31, 11. Ruszę dalcy, a tych rzeczy ruszę, które do dziwów porusżyły świat wszyſtek. *Birk. Zam.* 28. W tym naszym dyſkursie, iuż się żywego i zmarłego, ruszyło. *Falib. S.* Nie ruszaycie umarłych, każdy ma swoie kwankwam. *Teatr* 14 *d*, 42, daycie im pokóy, *de mortuis non nisi bene.* - §. Ruszyć co z mieysca, poruszać, etwas von ſeiner Stelle weg bewegen, rühren; *pr. et tr. Boh.* hybati, hnauti, hnul, hnu, hybam cf. gibać, giąć, chybać); *Sr.* 1. hibnuć, hibam, hibnu, hnuju, zhibam, ſhibuiem; *Sr.* 2. gnuſch, gibaſch, wabu cf. wabić); *Crn.* ganiti, gânêm, majati, majêm, majam cf. mknąć); *Vd.* geniti, gibati, giblem, gibam, genem, ogeniti, gânit, majat, mekniti, premekniti, omekniti, mesiti, mesim, smiesiti; *Sla.* maknuti; *Bs.* ganuti, krenuti, miçati, kretati, krechjati, cf. kręcić), pomeſtiti cf. pomieścić); *Cro.* gibati, giblyem, genuti, kretam, krechem; *Ross.* двинуть, двигать, cf. dźwignąć), мотать, мотаю, cf. motać), шевельнуть, шевелю, замешелить. Nie radzę ruszać złego, gdy dobrze leży. *Pot. Arg.* 166, nie budź licha). Charty się przybliżyły, zaiąca z mieysca ruszyły. *Jak. Bay.* 212, wypłoszyły, die Hunde haben den Haſen aufgeſtäubert, aufgejagt; *Vd.* sruſhuvati, gorsproshiti, spojati, spoditi). Zwierza z kniei ruszyć, wyſtawić, a nie wygnać, mówi się. *Chmiel.* 1, 80. *Feram excitare*, t. i. ruszyć zwierza. *ib.* Powſtań uciecho, powſtań lutnio moia, Ruszwa (*Dual.*, z russaymy), rożaney zorzy z iey pokoia. *J. Kch. Ps.* 164. Radzili mu, żeby go abo zabił, abo iakokolwiek z mieysca ruszył. *Warg. Wal.* 116; oddalił, entfernen. Dwóch biſkupów z ſtolic ich winą ruszył. *Sk. Dz.* 1095, z urzędów złożył, des Amtes entſetzen. - *§. W równy dział szły podług teſtamentu, tak rzeczy *ruszaiące*, iako i *nieruszaiące. *Biel. Sw.* 185 *b*, ruchome i nieruchome, bewegliche und unbewegliche Güter. - *Recipr.* Ruszać się, cf. ruchać się), mieysce bytu odmieniać, ſich wegbegeben, ſich bewegen, ſich rühren, von einem Ort zum andern. Wszelka rzecz, która się rusza, z mieysca na mieysce, musi opuszczać ono mieysce, z którego się rusza albo odchodzi. *Karnk. Kat.* 182. To ieſt tylko wiecznem, co własną rusza się mocą. *Zab.* 2, 33 *Alb.* Ile razy rzecz iaka się rusza, tyle razy odmienia swoie położenie. *Reg. Doſ.* 2, 1. Ciaſto się rusza wzgorę. *Cresc.* 135 der Teig geht auf). Ruszyć się zkąd, ruszyć zkąd, dokąd *Neutr.*, porzucać iakie mieysce, wybrać się, von einem Orte aufbrechen, wohin aufbrechen; ſich aufmachen. Ruszyliśmy się do kościoła. *Kras. Pod.* 2, 72. Ruszyła się izba poselſka do senatu. *Dyar. Gr.* 19. Gdy się obóz ruszyć ma, tedy przodkiem działa, prochy mają się naprzód z obozu ruszyć. *Tarn. uſt.* 301. Po śmierci oyca, ruszył się Abraham z Haran, i przyszedł do ziemi Chananeyſkiey. *Sk. Zyw.* 200. Nayciężey się z mieysca ruszyć. *Cn. Ad.* 1275, wybrać się z domu naytrudniey). Sama się nigdy z domu nie ruszę. *Teatr* 30, 7, nie wychylam się. - *tr.* Jakie ſtrumienie krwi z każdey rany musiały się ruszyć. *Groch. W.* 191; wypływać, runąć, lunąć, herausſtrömen). Szyper od pala ruszył. *Oſſ. ſtr.* 7; odbił od lądu, abſtoßen, vom Ufer abſtoßen). Rusza flotta, żagle się podnoszą nadęte. *Bard. Tr.* 238. Z Kuiaw ruszył regiment na Ukrainę. *Teatr* 24, 160. Było co widzieć, kiedy się sprawione Obadwa woyſka ku sobie ruszały. *P. Kch. J.* 534. Dobry ieſt kaznodzieia i porusza zgoła, Jak pocznie kazać, zaraz lud ruszy z kościoła. *Kchw. Fr.* 36. - Ruszay, z machay, żywo, uwiiay się! rühre dich, tummle dich, vorwärts! Raz po raz krzyknął na fornala: ruszay, ruszay! *Oſſ. ſtr.* 5; *Bh.* hybey! Ruszać koniem, rozwierać konia, rozpuszczać. *Cn. Th.* 960, dem Pferde die Zügel ſchießen laſſen. Pilna sprawa, trzeba się ruszać. *Cn. Th.* 699, uwinąć się). Ruszanie, ruszenie, ruszenie czego, ruszenie się, ruch, das Rühren, die Bewegung.; *Crn.* gânênga, ganenje; *Vd.* sgibanje, srushenje, gorspod, spadek; *Cro.* kretanye; *Sla.* lulanie cf. lulać); *Rs.* движéніе, движáніе. Bez ruszania niemasz żadnego kunsztu, żadnéy przemiany. *Pilch. Sen. liſt* 2, 77. - Pospolite ruszenie, das allgemeine Aufgebot (der Landſturm). Ku obronie oyczyzny służyło dawniey zwołanie obywatelów, co pospolitym ruszeniem zwano, iż każdy osiadły obywatel musiał ruszać się z domu, siadać na koń i iechać na nieprzyiaciela. *Papr. W.* 2, 158. Starostowie zwywolnych hamo-

Digitized by Google

wać maią ruszeniem powiatów. *Vol. Leg.* 3, 25. Nikanor miał ruszenie uczyniwszy, ciągnąć do Żydowskiey ziemi, a spuſtoszyć ią ogniem i mieczem. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 5. – *Similiter*: Zebrawszy kilka tysięcy ludu, ruszył woynę przeciw żydom. *Radz.* 2 *Mach.* 11, 2, podniósł woynę, er erhob einen Krieg, fieng einen Krieg an). Jehowa ruszył przeciwko nim króla Chasdymskiego. *Bud.* 2 *Chron.* 36, 17; *ob.* niżey ruszyć, oburzyć. – *Jurid.* Ruszać do wyższego sądu, apellować, appelliren, ſich an ein höheres Gericht abberufen, weiter gehen, ſeine Sache weiter ſuchen. Ruszenie, appellacya, die Appellation. *Herb. Stat.* 53. Publikola prawo wolnego od Konsulów do ludu ruszenia poſtanowił. *Faliſſ. Fl.* 17. Komissarze granice kończyć powinni, nie dbaiąc nic o to, choćby ſtrona przeciwko temu mówiła, abo ruszała i appellowała. *Herb. Stat.* 74. Od bożego sądu nikt na trybunał i na seym nie ruszy. *Pasz. Dz.* 115. – *Cum Accus.* ruszać kogo, daley go zapozywać, einen noch weiter vorladen, noch vor ein höheres Gericht ziehen. Strona, przeciwko którey uczyniion był dekret, w te słowa niech uczyni ruszenie: panie sędzio, tego ſkazania, iako niesprawiedliwego za prawo nie przyymuię; ale cię ruszam na wieca abo na seym walny. *Herb. Stat.* 502. Posłowie do przyszłego synodu sprawę tę ruszyli; *prouocarunt. Krom.* 481. Teſtament przed prawem ziemſkim uczyniony, u sądu duchownego nie będzie miał mieysca; ale może go kto o to russać prawem duchownym. *Herb. Stat.* 158. Sędzia grodski nie ma być ruszon do ſtaroſty, ale na seym. *Tarn Uſt.* 27, apellacya od niego iść ma do seymu). – §. Ruszać co, czego, ruszać czym, na tymże mieyscu zoſtawuiąc ruchać, rühren, bewegen, in Bewegung ſetzen. Russać sobą, chwiać się, *Ec.* сообрамамися. Na te słowa iego ruszył głowy. *Pasz. Dz.* 12. Głową ruszać. *Paſt. F.* 101, kiwać, den Kopf ſchütteln, Oeſt. beuteln. Człowiek teraz mody niewolnik; wszyſtko opięto, ręką ani nogą ruszyć nie można. *Teatr* 27 *b*, 12, władać). Ramionami ruszać. *Teatr* 10 *b*, 44, zżymać się, die Achſeln zucken). – Stóy w mierze, nie ruszay się. *Teatr* 26 *c*, 118. Na te słowa zwiesił głowę, nic nie mówi, siedzi, ani się rusza. *Stat. Num.* 1, 162. – *fig.* Głową russać, mózgiem, konceptem ruszać, rozumu ruszać, sił, sposobów, śrzodków ruszać, z natężać, z natężeniem używać, den Kopf ꝛc. anſtrengen, in Bewegung ſetzen. Gdybyś głową ruszyła, kształtniebyś ten węzeł rozwiązała. *Paſt. F.* 101. Ruszyłeś głową, iak zdechłe cielę ogonem. *Pim. Kam.* 61. Konceptem ruszyć. *Zab.* 12, 84. Ruszali konceptem, iak martwe cielę ogonem. *Mon.* 71, 321, cf. poskoczyć do głowy po rozum). W dworach rozumem żyią, dobrze tam potrzeba Głową ruszać. *Gaw. Siel.* 356. Kłamu, bredzi, fałszuie, mózgiem rusza, gdzie czuie co oberwać. *Klon. Wr.* 36. Rozumem ruszył, iak kurta ogonem. *Pim. Kam.* 63, iak koza ogonem. *ib.* 237. Ruszał rozumu, używał ięzyka, Abym mu była na to pozwoliła. *P. Kch. J.* 90. To nie pomoże, fortelu innego Zażyię, ruszę dowcipney chytrości. *Paſt. F.* 40. Wszyscy ruszcie sił, przeciw takiey niezbożności. *Groch. W.* 206, ſeine Kräfte aufbieten. Wszyſtkich śrzodków russa. *Zab.* 15, 241. – **§. W śrzodku siedzi młodzieniec, *ruszać gitarą* uczony. *Dmoch. Jl.* 2, 185, grać na gitarze, die Cyther rühren, ſpielen. – *Moral.* Rusza kogo co, porusza go, wzrusza, nie zoſtawnie go oboiętnym, zimnym, es rührt ihn, läßt ihn nicht ungerührt. Gdybyż go sumnienie ruszyło! *Teatr* 23 *b*, 26. Ruszeni żałością wszdychali. *Gal. alf.* 290. Pieniądze kogo nie russaią! *Kosz. Cyc.* 128. Gdy to usłyszał, rozgniewał się bardzo, i był bardzo zruszony. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 4, 1. Russa też gniew i bogi. *Otw. Ow.* 313, iątrzy, oburza). Zruszył lud, nauczaiąc po wszyſtkim żydowſtwie. 1 *Leop. Luc.* 23, 5, podburzył, poduszczył). Wielkie zruszenie ſtało się na morzu, tak iż iuż łodka była okrywana nawałnościami morſkiemi. 1 *Leop. Math.* 8, 24, burza. Hetman sam tylko na grad, na łyſkanie Nie dba, grom go nic i piorun nie ruszy. *P. Kch. J.* 195. Nie dał się ruszyć prośbom ich. *Boh. Off.* 2, 55. Mogłaby była i Tatry i ſkały tą prośbą ruszyć i Hirkańſkie lasy. *Morszt.* 78. Ruszył się tym iey napomnieniem. *Falib. S.* 2. Ruszyć się w ſtatku swym nie dał. *Sk. Dz.* 1163, zachwiać się, er ließ ſich nicht wankend machen. Henryk, aczkolwiek był nabożny, iednak przecię łakomſtwo go ruszało. *Biel.* 120, nagabało, der Geiz ſicht ihn an). – Jeśliby sama pobożność chrześciiańſka do tey wyprawy na poganina was nie ruszyła, niechże wżdy przynaymniey ruszy sława. *Jan. Pos. C* 3 *b*, nakłonić, ſkłonić). – *Similiter*: Rusza mię cboroba, nagaba mię cboroba. *Cn. Th.* 960, eine Krankheit ſicht mich an. Russa mię trucizna, lekarſtwo, abo ruszyło, sprawiło, *operatur. Cn. Th.* 960, ſkutkuie, das Gift oder die Arzeney wirkt. Purgacyą czyni iaka rzecz, rusza, ſtolce czyni. *Cn. Th.* 901. – Powietrze, paraliż, ślak go ruszył, zaraziło go, der Schlag hat ihn gerührt. Gdy się rozgniewał, ruszyło go powietrze, i w kilka dni umarł. *Biel.* 276, Powietrzem ruszony. *Occ. pr.* 423. – *Similiter*: Pił wino na onych godach, a gdy go iuż ruszyło wino, kazał przynieść naczynia z kościoła. *Radz. Dan.* 5, 2, gdy mu iuż do głowy poszło wino, da der Wein auf ihn wirkte, ihm in den Kopf ſtieg. RUSZYCIEL, – a, *m.*, ktory co porusza, *Bh.* ruſſitel; *Sr.* 1. hibač, hnuvičeť; *Vd.* srushovez, spojavez; *Ec.* движáмель, der Rührer, Beweger, in Bewegung Setzer. Pierwszego wielkiego ruszyciela siła Wszechmocną ręką bieżne krańce nakręciła. *Przyb. Milt.* 228.

Pochodz. sub nomine: *Ruch.*

RUTA, – y, *ż.*, RUTKA, – i, *ż.*, *Bh.* ruta, rauta, *Sr.* 1. *et Sr.* 2. ruta; *Crn.* rutiza, wajnruteza, bajnruteza; *Vd.* rutiza, ruta; *Cro.* rùta; *Hg.* ruta; *Sla.* rutica. *Rs.* рума, пиганъ; *Lat.* ruta, *Ger.* die Raute; *Gr.* ῥύτη, ziele, w ogrodach się chowa; zażywaią iey z rana na chlebie z masłem. *Kluk. Dyk.* 3, 35. Ruta ſkalna, zanokcica *muraria. Krup.* 5, 158, Mauerraute, *Sr.* 1. murſka ruta, P. Maryi włoſki). Ruta gorna *ob.* Hoyneroſtka. Hermelraute. *Syr.* 550. Ruta koza, RUTEWKA, *galega*, Geisraute. *Kluk. Rosl.* 2, 250; *Boh.* geſtrabina. Ruta polna. *Boh.* rutka; *Bs.* rusno zelje). Rutka żółta, *thalictrum flauum. Jundz.* 289, *Ross.* передовень, луговая рума, золотуха трава, Wieſenraute. Ruta albo rutka ptasza. *Kluk. Dyk.* 3, 110, *fumaria montana*, Berg-erdrauch. – §. *Prov.* Podsiała sobie rutki. *Rys. Ad* 37, podſtarzała się, ſie iſt in die Jahre gekommen, eine alte Jungfer geworden.

RUTGISER, RODGISER, RODGISAR, RODGISARZ, – a, *m.*, z *Niem.*, der Rothgießer, Gelbgießer, co mosiądze-

Digitized by Google

we rzeczy leie. *Cn. Th.* 957; *Rs.* лимéйщикъ, лимéцъ. Alexander rodgieser wiele mi złego wyrządził. *Radz. 2 Tim.* 4, 14. Rodgisar mosiądzowego wołu uczynił tyranowi, co w nim ludzi męczyć miał. *Rey Zw.* 50 *b.* Masz przykład z tego rodgisarza. *Weresz. Rgl.* 112.

RUYNOWAĆ *ob.* ruinować, ruina.

RUŻ, - u, *m.*, z *franc.*, rumienidło rothe Schminke, Rouge. Ruż wszystkie prawie damy kładą na twarz, aby były brzydsze i prędzey się zestarzały. *Kraj. Pod.* 110. RUŻOWAĆ się *Rec.*, *Rg.* orumenitti se, *Rs.* румянить ся, ſich roth ſchminken. Kobiety zwykły się rużować. *Teatr* 22, 52.

RUZIA *ob.* Róża, imię białogłowskie.

*RUZWORM, n. p. Do Ruzworma, Ruzwormie, twey powagi waga tyle niesie, Ile więc statku w sadku bywa po sonesie. *Kchw. Fr.* 129; *forsan* Rostrzepaniec.

R W.

RWAĆ, rwał, rwie *cz dk.*, *Bh.* rwati; *Sr.* 1. rwaći, rwat', rwem, rwu, rujem, ruja; *Vd.* kuvati; *Crn.* ruvâti, rujem, arvam, arujem, rujem se *luctor*, *agonizo*; *Bs.* rrivatise, boritise *luctari*, rrivati jedan grad *oppugnare*; *Rg.* arvatti (*ob.* arwan, porwan); arvattise *luctari*; *Dl.* arvatisee; *Slo.* hèrvatise; *Rs.* рвать, (cf. *Rs.* рвéть, рвáть, вырвать rzygać, zwracać; рвань cybant, łamanina; cf. *Ger.* raffen, raufen, rupfen, *Hebr.* רגב *collegit*, *Chald* ארת *carpsit*, *Gr.* ῥώω, ῥεύω; *Lat.* rapio, cf. *Pol.* grabić; cf. *Gall.* raffer, *Angl.* reap, *Ital.* baraffa, z załebki). - Rwać włosy, rwać kogo za włosy, targać, *Crn.* tesati, tęshém; *Cro.* vjagmiti; *Rs.* перебить, перебью; cf. trzebić); bey den Haaren ziehen, die Haare raufen, zausen. Matka moiey żony djablu się godzi, a żona dwom; i za łeb mię rwą i za mieszek. *Dwor. J.* Opowiadaią mu, iak syn stracił życie; za każdym słowem rwie włosy, łzy leie. *Zab.* 14, 45*a* *Szym.*, cf. uymuie się za głowę, załamuie ręce). Jęczał i rwał włos siwy ręką nielitosną. *Dmoch. Jl.* 2, 262. Wdowy po śmierci męża rwą włosy, szlochaią . . . *Teatr* 28, 153. - W tym na brzegu wilka wpadaią, rwie go chart morąg, on zębem kłapie. *Zab.* 9, 346 *Zabł.*, szarpie go, targa go, er reißt ihn herum, reißt ſich mit ihm herum). Niechże go też djabli rwą, biorą w ostatki. *Teatr* 43 *c*, 48 *Wyb.* - §. Zęby rwać, *Vd.* sobe tergati, die Zähne reißen, ausreißen. *Perz. Cyr.* 2, 191. Kruczy dziób, narzędzie do zębów rwania. *Perz. Cyr.* 2, 191. - Cicha woda brzegi rwie. *Jabł. Ez.* 22, podrywa, ausreißen, ausſpühlen. *Teatr* 6, 17. Strumień niech nie rwie gruntu rodzaynego. *Bard. Tr.* 49. - §. Rwać owoc, kwiatki, z obrywać, *Vd.* tergati, odtergati, smekniti, gerbati, pobirati, pobashuvati; abrupfen, pflücken, abreißen. Kwiatki rwać. *Teatr* 16 *b*, 17, szczykać, urywać). Rwane owoce trwalsze niż strzęśnione. *Haur. Sk.* 73. - §. Rwać co, z rozrywać, rozszarpać, rostargać, zerreißen, entzwey reißen. Trudności, których nie mogli rozwiązać, gwałtem rwali. *Klok. Turk.* 132. Anioł rączym lotem Obłok i wiatry rwie niesokrócone. *P. Kch. J.* 5. Bracia sami z sobą walczą, narodu swego potęgę rwali, *diſtrahebant*. *Krom.* 151. Konstytucya była, aby król, chociażby miał kilku nieprzyiacioł razem, nigdy woyska swego nie rwał, ale aby spólnie ze wszystką szlachtą nieprzyiacielowi z osobna każdemu odpierał. *Biel.* 298. Nie da sobie rwać rękawu, *ob.* Rękaw. Z śmiechu boki rwać, pękać się, vor Lachen berſten. Takie prawił historye, że boki rwać trzeba było. *Teatr* 21, 172. Z czego pospólstwo boki rwie, mądry takowym Człowiek gardzi widokiem . . . *Dmoch. Szt. R.* 77. - *Similiter*: Ta twoia układność i przyiemność mowy serce rwie człowiekowi. *Boh. Kom.* 3, 31; przenika, ſie bricht einem das Herz, dringt ans Herz. - *Pass.* Rwać się, z zrywać się, rozrywać się, pękać się, zerreißen, *Neutr.*; in Stücke zerfallen, zerpochen, ſich zerſchlagen. Rwą się żyły, krew' broczy. *Kchw. Roż.* 44. Padały się, iako strony, żyły Stargane gwoździmi, i święte się ciało Za ciężkich młotów uderzeniem rwało. *Odym. Sw.* 2, *Hh4*. Tygle te w mocnym rwały się ogniu. *Torz. Sk.* 66, pękały, padały się). Miłość uprzykrzona rwie się, słabieie i kona. *Teatr* 6, 48. Och twoiéy strúny (u gitary) zerwanie uczy mnie, iak się na świecie, Rwie przyiaźń, rwie i kochanie; Coż stałego będzie przecię? *N. Pam.* 1805, *No.* 52. *p.* 126. Jak nam się szczęście rwało, tak powraca w karby. *Teatr* 43 *b*, 78. Tą powieścią rwie się dusza iego. *Zab.* 15, 78, serce mu się kraie). Niech się rwą w nim kiszki. *Teatr* 43 *c*, 52 *Wyb.* Testament rwie się i wniwecz obraca z tych przyczyn . . . *Sax. Tyt.* 165. - *Recipr.* Rwać się do czego, z porywać się, rzucać się, zu etwas hinſtürzen, ſich über etwas hinſtürzen, eilends darüber herwerfen. Gdzie bezpamiętni Grekowie się rwiecie! *Chrość. Ow.* 183, *quo ruitis*). Na te słowa krzyknęwszy, rwą się do broni. *Stas. Num.* 2, 52, W zgromadzeniu nie rwiy się pierwszy do mówienia. *Mon.* 76, 169. Serce moie samo się w tę niewolą rwało. *Teatr* 16, 14. Wół do wołu, koń do konia rwie się. *Brath. Q 4 b.* W każdym przedsięwzięciu gorliwi, rwą się w początku do wszystkiego, a pierwszą trudnością zrażeni, stygną nagle. *Stas. Num.* 2, 193. On co teraz rwie się Dźwigać byka, komora potym nie uniesie. *Min. Ryt.* 1, 284. Nie masz przyczyny, rwać się nad możność swoię. *Mon.* 74, 504. *RWACZ, - a, *m.*, *Bh.* rwač, *Bs.* rrivaç, koji se rrive za obaliti druga, *Rg.* arvalaz *luctator*. RWETES, RWENTES, RWANTES (*Tr.*), szarpanina, Reißerey, Rauferey, Herumreißen, Gereiße, Rips Raps, *Bh.* rwanice, rwačka. Gdy chcesz mieć komedyą, poyrzyy kiedy iedzą, Jakie rwentesy i iaki hałas, szarpanina. *Opal. sat.* 54. Wrzask, hałas, rwetes po wszystkich kątach. *Teatr* 19*b*, 27. Tu rozgardyasz, rwetes, kto tylko w dom wpadnie kradnie. *Zab.* 8, 94 *Tręb.* Dziedzice za klucze rwetes do szkatuły. *Zab.* 9, 66 *Życk.*

Pochodz. *rywać*; *dorwać*, *dorywać*, *dorywczy*, *w dorywczę*; *narwać*; *oberwać*, *obrywać*, *obrywka*; *oderwać*, *odrywać*; *poderwać*, *podrywcz*; *porwać*, *porywać*, *porywczy*, *porywczość*; *przerwa*, *przerwać*, *przerywać*; *przyrwać*, *przyrywać*; *rozrywać*, *rozrywka*; *urwać*, *urywać*, *urwa*; *werwać*, *wrywać*; *wyrwać*, *wyrywać*; *zerwać*, *zrywać*; *zarwać*, *zarywać*. - §. *brew*, *brwi*. - §. *wróbel*, *cf. grabić*. - §. *rzewny*.

R Y.

RYBA, - y, ż., *Bh.* ryba, rybica; *Slo.* riba; *Sr.* 1. ryba, rába; *Sr.* 2. riba, ribba; *Crn. et Vd.* riba; *Cro.* riba; *Bs.*

Digitized by Google

el Rg. ribba; *Sla.* riba, ribba; *Ross.* рыба, cf. *Cer.* Fiſch), der Fiſch. Serce u ryb ma tylko iednę komorkę i ieduo uszko; krew ieſt czerwona, zimna; oddychaią ſkrzelami. *Kluk. Zw.* 3, 81. (Dwie rybie. *W. Poſt. W.* 185, *dialis).* Skrzelonosza ryba. *Otw. Ow.* 552. Ryby sprawiać, płatać, ſkrobać, czesać, czeżować; *qu. v.* - Białe ryby u rybaka są: leszcz, rapa, certa, kiełb', płotka, iezgar, okley, sum. *Mag. Mſk.*, *Rs.* рапуха, рапушка. Pewny gatunek ryb, *Crn.* zhinkla, *Rs.* канко. - *Rs.* часпковая рыба ryba, która się poławia siecią z przeſtronnemi okami, n. p. szczupak, karp' etc. Ryba beble, pluſka ogonem. *Dudz.* 21. Ryb przechod z mieysca na mieysce, *Crn.* urfar. Ryba bez wody nie trwa. *Cn. Ad.* 1014. Iak ryba bez wody, ia bez ciebie. *Cn. Ad.* 293. Do świeckich błazeńſtw, iak ryba do wody; do pacierza leniwi. *Sk. Kaz.* 91. Kto chce ryby ieść, musi się zmoczyć. *Zegl. Ad.* 45, bez prace nie będą kołacze). Tam są ryby, gdzie się ich naymniey spodziewasz. *Rys. Ad.* 65. Ryby łowić. *Kosz. Cyc.* 199, Fiſche fangen, fiſchen; *Vd.* ribe loviti, ribiti, poribiti; *Crn.* ribzhújem; *Sr.* 1. rebé woyu, rebacijju; *Bs. et Rg.* ribbati; *Cro.* ribarim, ribariti, ribe lovim). Dobrze w odmęcie ryby łowić. *Star. Zad. C.*, *Cro* koi love v- mutnoy vode, Vszakojachkeh rib nahode). Iść na ryby, na łowy, na raki, na ptaki, na grzyby, *ob.* iść). Z głupim poyść na ryby. *Teatr* 31 *c*, 65, cf. dobra Matyaszowi płotka). Zamysł miał-przymuszać ryby tam, gdzie woda ciekła. *Pot. Syl.* 356. Ryby chyby; kto ma ryby, ma chyby; rybny dochód często chybia. *Cn. Ad.* 380. Chleb trawa, ryba woda, mięso potrawa. *Cn. Ad.* 61. Ryby wodniſte są, według onéy dawnéy, a podobno *Turſkiey powieści: ryba woda, chleb trawa, mięso *wsiemu *hołowa. *Sax. pr.* 151. Lepiéy się maią na Piątkowych rybach, niż na Niedzielnéy zwierzynie. *Sekl.* 13. Jedzenie ryb, *Rs.* рыбоядѣніе. Woda, w któréy ryby uwarzono, *Rs.* щербà. Droższa zaprawa, niż ryba. *Zab.* 15, 335. Ważywszy na ryby, na pieprz nie ważyć. *Rys. Ad.* 72. U djabła ryby, a pieprz u dwu. *ib.* 69. Fawor dworſki, gdy rozdaie buławy, u djabła ryby. *Opal. sat.* 85, iuż po wszyſtkim; wszyſtko przepadło). Ryba rybą, ptak ptakiem, a człowiek człowiekiem żyie. *Rys. Ad.* 60. Jako ryba rybą żywa, tak człowiek człowiekiem się wspierać ma. *Glicz. Wych. K* 5. Wielkie rybki małe żrą; *Slo.* welke ribi jeru male. - Siedział, iak niema ryba, *Zab.* 15, 264; *Slo.* nemi gako riba; ani pisnął). Głos po obszernéy roslega się sali, A ludzie iak nieme ryby ſtali. *Zab.* 15, 256. - Wszyſtek drżał iak ryba. *Zab.* 15, 275. *Birk. Gl. K.* 70. Wylękłam się, i wszyſtka iak ryba zadrżała. *Bard. Tr.* 569. Zdrów iak ryba. *Teatr* 24 *c*, 44, cf. iak byk, iak koń); *Slo. Prov.* w powes tri ribi lowit, a we wodé ptáki lapat', na powietrzu ryby łowić, a w wodzie ptaki łapać, cf. na opak wszyſtko; *Cro. Prov.* ryba iz glave szmerdi, s ryba z głowy śmierdzi, *in vulgus manant exempla regentium*, cf. iaki pan, taki kram. - *Eſt modus in* rybis, samiaſt *in rebus*, alluzya do ryb, któremi żyd sędziego przekupił; podobnie w Słow. ge motuſ w repi. - *fig.* w nocy ryby łowić, z uryny nie trzymać, podlać się, ins Bette piſſen. Piiakom się to trafia ryby w łóżku łowić. *Comp.* 361. - 2) Ryby na niebie, gwiazdy, iedno z dwunaſtu znamion niebieſkich, die Fiſche am Himmel, ein Himmelszeichen. *Bard. Luk.* 165, *J. Kch. Dz.* 9., *Mącz.* Ryby w kole niebieſkiem zwierzęcym oſtatnie mieysce trzymaią, i dlatego rok kończą. *Otw. Ow.* 393, *Zebr. Zw.* 25. RYBACKI, - a, - ie, rybitwi, do rybaka należny, *Bh.* rybářſký; *Sr.* 1. rebaczki; *Crn.* ribshke; *Cro.* ribárszki, ribichki; *Bs.* ribbarov; *Rg.* ribbarſki; *Rs.* рыбачій, рыбацкій; *Ec.* рыбачёнь; Fiſcher-. Łodki rybackie. *Bard. Tr.* 320. Rybacka nawa, *Rg.* ribbariza. - Rybackie rzemiesło, s RYBACTWO, - a, *n*, *Bh.* rybářſtwj; *Crn.* ribshtvu; *Vd.* ribenje, ribizhnja; *Cro.* ribaria; *Rg.* ribbarſtvo, ribbarina; *Ec.* рыбарство. Rybactwo ieſt ieszcze bardziéy zaniedbane w Polszcze, niżeli rolnictwo. *Mon.* 73, 776, *ob.* Rybołowſtwo. RYBACZKA, - i, ż., koło łowienia ryb chodząca, *Bh.* rybářſka; *Bs.* ribbariça; *Cro.* ribaricza; *Vd.* ribizhinja; die Fiſcherinn. Jaka twarz tey rybaczki! *Zab.* 15, 189, *Teatr* 53 *b*, 85. RYBAK, - a, *m.*, RYBITW, RYBOŁÓW, - a, *m.*, RYBACZEK, - czka, *m.*, RYBITWIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, *Boh.* rybař, rybář; *Slo.* ribár; *Sr.* 1. rybak, tebak; *Crn.* ribzh; *Vd.* ribizhar, ribnizhar, ribish, ribar, ribolovez; *Cro.* ribich, ribár, ribáricz; *Bs.* ribbar; *Sla.* ribàr; *Ross. et. Ec.* рыбакъ, рыболовъ, рыболовникъ, рыбарь; łowieniem ryb się trudniący, der Fiſcher. Rybak musi umieć sztukę łowienia ryb. *Kluk. Zw.* 3, 239. Rybak nad Wolgą, *Ross.* бурлацкій, бурлачей. Rybakiem być, *Bh.* rybařiti. Rybitwowie, gdy łowili, nieiaki człek tonią iednę zakupił u nich. *Warg. Wal.* 116. Gdzie Ateny były, dziś tam tylko znaki, A rybitwowie swoie tam wieszaią saki; One porty, gdzie kiedyś okręty ſtawały, Dziś się tylko rybitwom w przybytki dostały. *Stryik. kr.* Rybitwy tam po ſkałach nad morzem mieszkaią. *Zbil. Dr. E* 1. Rybitwy wyszedłszy z łodzi, płokali sieci swoie. *Sk. Kaz.* 303. Rybołow. *Sk. Dz.* 210, *Klon. Wor.* 75. Nierychły rybitw mądry, aż się zakłówszy. *Czia. prz.* 91; cf. po szkodzie mądry). Bóg przez kilku rybitwików słowo swoie po świecie rozszerzyć raczył. *Zrn. Pſt.* 3, 87 *b.* - 2) rybak, rybi przekupień. *Cn. Th.* 962, *Cro.* ribar, der Fiſchhändler. - 3) Rybaki, mieysce, gdzie rybitwi mieszkaią, *Slo.* ribáren', ribárſtwo; mianowicie okolica w Warszawie i Krakowie nad Wisłą, Fiſcherwohnungen, Fiſcherey. Nie mam swey ſtancyi, na ſtarey szkucie pod rybakami mieszkam. *Teatr* 30 *b*, 91. - (*RYBAŁT, - a, *m.*, (*Ital.* ribaldo, rubaldo *flagitiosus*); żak psalmiſta, śpiewak kościelny, kantor, ein Schüler, der die Pſalmen ſingt, Pſalmiſt, Kirchenvorſänger, Cantor, Schulmeiſter. Rybałt ſtary z patrami i z kantorami rozmawiaiący, o delicyach śpiewaków, kantorów, rybałtów i żaków; wiersze, druk: R. 1632. Teraz z rybałtów abo z dworzan, z żołnierzów na ſtan duchowny idą. *Sk. Kaz.* 463. Ludzie uczone z urąganiem rybałtami zowiemy. *Star. Ref.* 34. cf. bakałarz). Nie łáda żakowi abo rybałtowi syna swego polecić, *Glicz. Wych. L* 5 *b.* Aliści on po ſtaremu rybałtem ze szkoły. *Wer. Rgl.* 84. Rybałt ociętny. *Smotr. Lam.* 25, *Zrn. Pſt.* 3, 100. W ſtraż grodzą kray piekła czarni rybalci. *Brud. Oſt. D* 2, czarci). *RYBALDYA, - yi, ż., psałterya, bakałarſtwo, Pſalmiſtenſtelle, Schulmeiſterſtelle. Pożyteczniejsza ieſt dać na wielkie mieysca syna na nauki, niż go w miaſteczku przy bakałarzu bawić, kędy się iedno na rybaldyą albo sekundaniią sadzi, a o nauki nie dba. *Glicz. Wych. M* 1. RYBAŁTSKI, - a, - ie, od rybałta, bakałarſki, Schüler-, Pſalmiſten-, Schulmeiſter-. Jego Rybałtſkiéy Polszczyzny na inny czas, zażyie-

Digitized by Google

my; *Exam.* 11.). - RYBECZKA, RYBEŃKO *ob.* Rybka. RYBI, - ia, - ie, Rybny, *Boh.* rybi, *Slo.* ribi, ribaci, *Cro.* ribij, *Rs.* рыбій, od ryby, Fiſch=: Rybia łuſka, ość, ogon. *Cn. Th.* 962. Rybia tonia. *Warg. Wal.* 116. Pokim był w kwitnącym wieku, Sprowadzałem wyborne ſuzyyki z Paryża, ſtrzelałem w rybie oko. *Nar. Dz.* 3, 216. Wysypali złoto, dukat w dukat, iak rybie oko. *Off. Str.* 8. Chłopiec, gdyby rybie oko milutki. *Teatr* 17 *c*, 51; *cf.* Rybka, rybeńko). RYBIĆ *cz. ndk.*, narybić *dk.*, *qu. v.*, n. p. nad rzeką karpięta i wszelaki drób łowić, a ſtawy tym rybić. *Haur. Bk.* 68, mit Fiſchbrut beſaamen, beſetzen. RYBIĘ. - ięcia, *n.*, młoda rybeczka, ein junges Fiſchchen. Drobne rybięta. *Haur. Sk.* 148. Wędą w poimanie rybięta głupie brałem. *Paſt. F.* 46, *Zebr. Ow.* 10. RYBITW, *ob.* Rybak, der Fiſcher. - 2) Rybitwy, ptaki wodne, Fiſchaare, są u nas różne: rybołów, rybołowek etc. *Kluk. Zw.* 2, 323; *Cro.* artena. RYBITWI, - ia; - ie, rybacki, Fiſcher=. Rybitwie rzemiesło, = rybołowſtwo. Rybitwia łodź, rybitwi sznur, wędny sznur. *Mącz.* *RYBITWINI, *RYBITWKA, - i, ż., *piscatrix. Mącz.*, rybaczka, die Fiſcherinn. RYBKA, RYBECZKA, RYBEŃKA, - i, ż., *dem.*, das Fiſchchen; *Bh.* rybička; *Slo.* ribečka, ribička; *Sr.* 2. ribka; *Sr.* 1. rébicjka; *Vd.* ribiza; *Cro.* ribicza; *Bs.* ribbiça; *Rg.* ribbiza; *Sla.* ribica; *Rs.* рыбка, рыбица; *Ec.* рыбочка. Tak mała rybka pływa, iak i wielka. *Burl. B* 3. Rybaki poimane rybki rachują. *Bard. Tr.* 320. Dwie *rybce (*dual.*), *W. Poſt. W.* 193, *Rey Pſt. O* 2. Nasycił ich dwiema *rybkoma (*Dual*). *W. Pſt. Mn.* 307, *Rey Pſt. O.* 3. Zdrowa, iak rybeczka. *Teatr* 56 *b*, 60. Mała rybka rybą ſtanie. *Jak. B.* 129. Rybki małe, drób, drobiazg, *Rs.* мелязгъ. - §. *Blande*: rybko, rybeńko; = serce, kochanko, kochasiu, Liebchen, Herzchen, Seele! Odchodzi tak szybko, Nie rzekłszy mi przynaymniey: duszą, serce, rybko, Bądź zdrową. *Zabł. Amf.* 36. Cóż ci to, moia rybko! *Teatr* 13, 5. Gdzież to idziesz, prześliczna rybeńko. *Teat* 34 *c*, 25. Moia lubciu, pupeczko, rybeczko. *Teatr* 18 *b*, 12. *RYBNIK, - a, *m.*, *Bh.* rybník, rybníſtě; *Sr.* 1. rébuik; *Sr.* 2. ribniza; *Vd.* ribnik, ribnjak, riben vejar; *Cro.* ribnyàk; *Rg.* ribgnák; *Sla.* ribnjak, ribàrnica; *Bs.* ribgnák; *Rs et Ec.* прудъ, прудикъ, прудокъ, прудище, cf. prąd), ровенникъ cf. rów), *Rs.* рыбникъ rybak); sadzawka, ein Fiſchhalter, Fiſchteich. Ryby chowaią pod ſtrażą w zamkniony rybnikach. *Sk. Dz.* 591. Sadzawice i rybniki ku chowaniu ryb rozmaitych. *Cresc.* 493. RYBNY, - a, - e, *Bh.* rybný, rýbnj; *Vd.*, *Cro.*, *Rg.*, *Sla.* ribni; *Rs.* рыбный; do ryb należący, Fiſch=. Rybna beczka; rybne iatki, ławy. *Cn. Th.* 962. Faſka rybna, *Vd.* pitrih, pitrishek). Rybny targ, *Vd.* ribnaria, ribnu tershishe). Kość czyli ość rybna, *Vd.* shpiza v' ribah, ribni tern, ribja koſtiza. Rybny przekupień *ob.* Rybak 2). W tym mieście był Marcin kupiec rybny. *Baz. hſt.* 57; *Cro.* ribotersecs, *Ec.* рыбникъ, рыбопродавецъ. Rybny handel, *Cro.* riboterſtvo). Rybny dzień, w który ryby iedzą, iak mięsny, w który mięso. *Cn. Th.* Za grzech poczytaią, gdyby kto w rybne dni mięso iadł. *Baz. hſt.* 178. Rybna nać *ob.* Kocia miętka, ziele. - 2) Rybny, = ryb siła maiący, fiſchreich, *Bh.* porybný; *Vd.* riboviten, poun rib, *Rs.* рыбистый. Wisła, rzeka dosyć rybna, różne gatunki ryb maiąca. *Kluk. Zw.* 3, 233. Mieysce rybne, *Vd.* ribniza. **RYB-OGONY bóbr, *Klon. Fl. D* 4, fiſchſchwänzig. RYBOJAD, RYBOJEDZ, - a, *m.*, *ichthyophagus*, *Cn. Th.* 962, ein Fiſcheſſer; *Cro.* ribojedecz, *Ec.* рыбоядецъ. RYBOK, RYBOOK, - a, *m.*, kamień rybiemu oku podobny, *aſtrobolos. Plin.* 37, 9, ein dem Fiſchauge ähnlicher Edelſtein; perła podobna do rybiego oka. *Dudz.* 56. *RYBOKSZTAŁTY, - a, - e, do ryby podobny, *Ec.* рыбообразный, fiſchgeſtaltet. RYBOŁÓW *ob.* Rybak, rybitw, der Fiſcher. *Mon.* 75, 591. Rybołów nocny, który w łóżku ryby łowi. *Haur Sk.* 344, ein Bettpiſſer. - 2) Rybołów ptak, *vultur Baeticus*, *Cro.* ribolovecz orël; der Fiſchgeyer; wielkości iaſtrzębia, umie sztucznie z wody chwytać i naywiększe ryby. *Kluk. Zw.* 2, 304. - b) *larus cinereus*, ptak wielkości małey gęsi. *Kluk. Zw.* 2, 323, die Fiſchmewe. RYBOŁOWEK, - wka, *m.*, ptak *larus canus*, wielkości kaczki. *Kluk. Zw.* 2, 323, das Fiſcherlein, der Rohrſchwalm. RYBOŁOWNY, - a, - o, *Rs.* рыболовный, od rybołówſtwa, Fiſchereys, die Fiſcherey betreffend. Rybołowne księgi, *halieutica*, *Cn. Th.* 963, o rybołowſtwie. RYBOŁOWSTWO, - a, *n.*, *Sr.* 1. łoiene, łowene, *Ross.* рыболовство, *Ec.* рыбарство, рыболовительство, рыбствованіе, удительство cf. węda); der Fiſchfang, die Fiſcherey. Rybołowſtwo ieſt zażycie sposobów zdatnych do ułowienia ryb. *Kluk. Zw.* 5, 240. Rybołowſtwo, płodem morza, rzek i iezior zasila handel. *Wyrw. G.* 405. Prawo rybołówſtwa. *Gall. Cyw.* 2, 8. RYBOTRUY, - uia, *m.*, *menispermum occulus*, gatunek miesięcznego ziarna z Indyi, którym ryby truią. *Kluk. Dyk.* 2, 117, Fiſchgift, eine Indianiſche Pflanze. *RYBOWIESZCZEK, - szczka, *m.*, wieszczący z ryb, *Eccl.* рыбовдахвъ, рыбоваражитель, *Gr.* ἰχθυομαντης, der Fiſchwahrſager. RYBSKO, - a; *n.*, szpetna duża ryba, ein großer häßlicher Fiſch, *Ross.* рыбища.

Pochodz. *narybić*, *zarybić*, *narybek*; *wieloryb.*

RYĆ, rył, ryie *cz. ndk.*, uryć *dk.*, *Bh.* ryti, rygi, regi, brchati, (*Crn. obs.* ryti, ryl, ryem, ryvam *trudere*); *Crn.* pèrgam; *Sr.* 2. riſch; *Cro.* rújem, rovalszem, rulyiti; *Rg.* riati, rijem; *Rs.* рыть, рою; *Ec.* рыю, cf. *Gr.* ὀρύσσειν, ὀρύειν, ὀρυσσειν, ὀρυττειν, *Germ.* reißen, riolen, cf. Rüſſel, cf. roſtrum, *Rs.* рытвина rysa, brozda wodna, cf. raz); ziemię, ogród, winnicę ryć, kopać. *Cn. Th.* 964, wzkopywać, graben mit dem Spaden, die Erde umgraben. Groby ryte. *Klon. Wor.* 10. Rydlikiem rzepę na polach ryią, *Mącz.* Świnia ziemię ryie, wühlen. Ponura świnia głęboko ziemię ryie. *Cn. Ad.* 895, milczy, a złe broi; cicha woda brzegi podrywa). Kto pod kim dołek ryie, ten sam weń upadnie. 1 *Lsop. Ec.* 10, 7, *ob.* kopać dołki). - *allegor.* Tam męztwo ſtarto, a ci co grozili, Kiwią oszpeconą ziemię brodą ryli, *solum tetigere mento. Hor.* 1, 220 *Min.*, *et* 1, 218 *Kabyl.*, ins Gras beißen. Szczęśliwy pogardza wszyſtkim, aż tyran, aż mu się psie zęby będą ryły. *Pot. Arg.* 596? - *fig. poet.* Brzoza spośrzód muru się ryie, Aż wierzch ku górze wybiie. *Dar. lot.* 11, przedziera się, drze się, drängt ſich durch). Tego sekretu wydrzeć mi nie mógł, chociaż różnie zawsze ryie, *Jabł. Tel.* 207, maca, dochodzi, nachforſchen). - §. ryć obrazy *etc.*, rzezać obrazy, perły, dłubać, szniceroważ, wyrzynać, Figuren graben, ſtechen, ſchneiden, mit dem Grabſtichel ausarbeiten. Poślesz mi człowieka, któryby umiał ryć rozliczne rzezania z tymi rzemieślniki, które mam

Digitized by Google

przy sobie. 1 *Leop.* 2 *Par.* 2, 7. Ryty, *Sr.* 1. wubowpamitć. Podwoie ryte z kosztownych topazów. *Tward. Wł.* 148. Grono wina do rąk Bachusa rytego *sculpti* kłaść kazał. *Sk. Dz.* 182. Żywo ryte posągi. *Pilch. sen. list* 126. Z złotey miednicy kazał uczynić obraz boga uryty. *Petr. Pol.* 48. Odbiegli rytych swoich obrazów. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 5, 21, strugałek swoich. 1 *Leop.*). Cóż ieszcze u niego rytego śrebra? *coelati argenti*? *Siem. Cyc.* 150. Mappy ryte. *Mon.* 65, 477. - *fig.* Wszystkie łaski iego w sercu ryte chował. *Groch. W.* 545, im Herzen eingegraben.

Pochodz. *doryć*, *naryć*, *obryć*, *poryć*, *przeryć*, *rozryć*, *rylec*, *rydel*, *rydlik*, *rycina*; *wryć*, *wyryć*, *zaryć*. - §. *rychły*, *rychło*.

RYCERKA, - i, ł., bohaterayca, eine Ritterinn, Heldinn; *Sr.* 1. rěćjerina. - §. rycerka orderu iakiego, eine Ordensritterinn, Ordensdame. *Tr.*, *ob.* Kawalerka. RYCERSKI, - a, - ie, *Boh.* rytiřſki; *Slo.* regtarſky; *Sr.* 1. rěćjerſki; *Sr.* 2. rittarſki; *Crn.* wyteski; *Vd.* viteshni, viteshen, viteski, viteshki, junashki cf. *witezny, zwycięzny), cf. iunak); *Cro.* vitèski; *Hg.* viteszi; *Rg.* viteszki; *Rs.* рыцарскій, знáмязь; bohaterſki, heldenmüthig. Wyrwać z śmierci swych towarzyszów, rycerſkie ieſt dzieło. *Dmoch. Jl.* 2, 168; Bolesław pan rycerſki i sławę kochaiący. *Nar. Hſt.* 3, 97. - Rycerſko *adv.*, po rycerſku, *Ec.* храбсрки, храбро, смѣло, heldenmüthig, ritterlich. Bronią mężnie i rycerſko umiał władać. *Archel. praef.* W polu rycerſko się ſtawili. *Warg. Wal.* 63. Rycerſko wręcz się potkać chcieli. *Wer. Pob. C* 3 *b.* - §. Rycerſki n. p. ſtan, z żołnierſki, der Ritterſtand. Czego prawem poſkromić nie możem, żołnierza zbieramy, i ſtan rycerſki ſtanowiemy, aby gwałt gwałtem odpędzać. *Star. Ryc.* 9. Opuściwszy domy, rycerſko z Maurami walczą, *Przyb. Luz.* 76. Rycerſki ſtan, z wszyſtka szlachta, która nie w senacie umieszczona. *Skrzet. P. P.* 1, 186, der Ritterſtand, Adelſtand, im Gegenſatz der Senatoren. Rycerſkie prawo uczy poſtępki wszyſtkie i fortele około bitwy w szrankach. *Gor. Dw.* 30. Szkoła rycerſka w Warszawie, die Ritterſchule, dla wychowania szlacheckiey młodzi i sposobienia iey do usług oyczyznie w radzie i boiu, Stanisław August założył. *Vol. Leg.* 7, 462. Każdy trafił na równego, z którymby mógł po rycerſku oraz i po królewſku woiować. *Ufrz. Kruc.* 2, 378. - §. Rycerſki, Orderowy, Kawalerſki, Ordens-, Ritter-; *Rs.* кавалерскій. Rycerſka doſtoyność bywa nabywana zasługami przeciw Rzpltey i też pewnemi ceremoniami. *Modrz. Baz.* 303. RYCERSTWO, - a, *n.*, *Bh.* rytiřſtwj, *Vd.* viteshnia, viteshnoſt, viteshniſtvu, viteshtvu; *Rg.* vitesctvo; *Cro.* vitèſtvo; *Rs.* рыцарство; ſtanu szlachetnego zaeność, szlachta, ſtan rycerſki. *Wyrw. G.* 338, der Adel, der Ritterſtand. - §. *collect.* rycerſtwo, z *Bh.* rytiřſtwo, z rycerze, die Ritter. Nazaiutrz po tey bitwie rycerſtwo darował. *Warg. Wal.* 26. Chrześciańskie pompy i rycerſtwa iego, trzęsienie wozów iego. 1 *Leop. Jer.* 47, 3, woienników iego. 3 *Leop.*). Rycerſtwo dosyć ma na zwyciężeniu czy położeniu życia za dobro panuiącego lub narodu. *Mon.* 73, 455. - §. Służyli rycerſtwu niebieſkiemu. 1 *Leop. Act.* 7, 42, czcili gwiazdy, słońce). - §. Rycerſtwo, kawalerſtwo, n. p. pasowanie na kawalerſtwo, na rycerſtwo. *Wyrw. G.* 338, Orden, Ritterorden. - §. rycerſtwo, życie rycerſkie, żołnierſkie, żołnierka, żołdowanie, żołnierſki chleb, Soldatenleben. Jeśliby syn iedyny poiechał po rycerſtwie, a w niebytności iego, ociecby umarł . . . *Stat. Lit.* 77. Orężе rycerſtwa naszego nie są cielesne. 1 *Leop. Hier.* 5, broń naszego żołnierſtwa. 3 *Leop.*). RYCERZ, - a, *m.*, z Niem. der Ritter, cf. Raytar); *Bh. et Slo.* rytiř; *Sr.* 1. rěćjeřa; *Sr.* 1. rittař, riſchař; *Vd.* jesdash, konjanik, shlahtnik, gablir, vitesh, shlatni jesdjak, vites, cf. *wytężny, zwycięzki), junak, jénak, cf. iunak); *Cro.* konyanik (*ob.* konny), vitez, junak; *Dl.* konik, vitez; *Hg.* vitez, lovagos; *Crn.* wytés; *Rg.* vitéz; *Ross.* рыцарь, знáмязь, сильникъ, храбрецъ (*ob.* silny, chrobry); żołnierz konny szlacheckiego ſtanu, ein adlicher Soldat, ein berittner Adlicher. Żołnierz od żołdu zwan; ale rycerz swoiey Rzpltey broni sumtem tym, który ma z maiętności swey. *Star. Ryc.* 15. - §. rycerz, walecznik, bohatyr, ein tapferer Ritter, ein Held. Jedno to powinno u nas znaczyć, być rycerzem, co szlachcicem. *Leszcz. Gł.* 55. Nie każdy to ieſt rycerzem, pod zbroią abo pancerzem. *Jak. B.* 274. Lepszy rycerz, niż panosza. *Modrz. Baz.* 304. Co mi za rycerz, choć kto woyſka gromi, Kiedy go lada dziewczyſko uſkromi. *Zab.* 15, 225. Niezwyciężeni Bachusa rycerze. *Mon.* 64, 94. - §. Rycerz, kawaler orderowy, ein Ordensritter. Rycerze pasowani, orderowi. *Wyrw. G.* 538. - §. W szachach po rochu rycerz ſtoi, który w trzeci rząd zakoliwszy wpada, Ale na inszey coraz barwie siada. *J. Kch. Dz.* 86, skoczek, der Springer im Schachſpiele. RYCERZOWAĆ *Med. Cont.*, rycerſką czyli żołnierſką służyć, żołdować, Ritter-, oder Soldatendienſte thun. Młodź pod chorągwią Wenery rycerzuie, t. i. rada się pęta miłością, *militat. Mącz.*

RYCHFOWAĆ *ob.* Refować, Réfa.

*RYCHLA, RYKLA, RYTLA, - i, ł., Rychle są krosty czerwone. *Syr.* 532, ein rother Ausſchlag, der laufende Hund. Ruta ieſt lekarſtwem do wypędzenia rychlów zewnątrz. *Syr.* 532. Rykle abo Rytle, t. i. czerwone *blachy po ciele. *Syr.* 1071.

RYCHŁO *adv.*, RYCHLEY *Comp.*, *Boh.* rychle, brzce, brzy, brzo, *Comp.* dřiw cf. *drzewiey); *Slo.* richle; *Sr.* 2. ßkerrej cf. ſkorzéy, ſkoro); *Crn.* kmalu, sgodej, sgudej; *Vd.* sguda, sagoda, pergodi cf. gody, godzina); *Dl.* vdilye; *Cro.* pervlye); prędko, bardzo za wczasu, geſchwind, bald, ſehr zeitig. Prędko *de motu potiſſimum usurpatur*; rychło *de tempore*. *Cn. Th.* 820. Rychło, tudzież, zaraz, iak pióro opalił; na iedney nodze ſtoiąc. *Cn. Ad.* 1015. Już to nie rychło. *Zegl. Ad.* 106, *Teatr.* 22, 147. Kto nie rychło chodzi, ten sobie szkodzi. *Rys. Ad.* 22, nie wczas; po obiedzie łyżka). Dwa razy dał, ten kto rychło daie. *Prot. Jał.* 7, *bis dat, qui cito dat*). Dwa kroć dawa, kto rychło dawa. *Kosz. Lor.* 114 *b.* Już daleko w noc; boię się, ażeby nie było za nierychło. *Teatr* 33 *b*, 63, za późno, zu ſpät). Nie czas tego ieszcze, rychło to nazbyt. *Cn. Ad.* 562. Nierychło *szczodziwy myśli być cnotliwy. *Cn. Ad.* 642. Młody rychło umrzeć może, ſtary długo żyć nie może. *Cn. Ad.* 509. Nie tak rychło do dobrego przywieść się ludzie dadzą, iako rychło zepsować się grzechem dopuszczą. *Sk. Zyw.* 1, 56. Kto się rychło źle zbogaci, wszystko rychło źle utraci. *Cn. Ad.* 598, źle nabycie, prędkie odbycie). Bóg nierychło, ale dobrze karze. *Zegl. Ad.* 19. Na chromym koniu pomſta iedzie, ale tym cięższa, im nierychley przyydzie. *Kchw. Roż.* 107, im

Digitized by Google

później). Rychley, niż się gola splecie. *Cn. Ad.* 1015, co rychley, iak nayrychley, iak nayprędzéy, aufs geſchwindeſte. Nayrychley się dobry w pychę uniesie, ieźli ſtrożem dobrym sobie nie będzie. *Sk. Kaz.* 352. Rychleyby wydarł broń naymężnieyszemu, niż grosz skąpemu. *Groch. W.* 565; prędzey, łacniey, eher, leichter). Panowie czasem łaskawi są na te ludzie, które samiż znaią być *rychléy niełaski godne. *Gor. Dw.* 22, raczéy, vielmehr, weit eher). Szlachectwo rychléy ieſt ku chlubie naszym przodkom, niż nam samym. *Gor. Dw.* 20, prędzéy, raczey). – W rychle, z rychło, prędko, za wczasu, bald. Poprawę mu w rychle obiecował. *Groch. W.* 251. Przecię się potym w rychle ośmieliła. *P. Kch. Orl.* 1, 59. W rychle naydowali się u patryarchów domowe bożki, w rychle u Izraelczyków byli czynieni cielcowie, w rychle u pogaństw zawikłana ſtała się znaiomość boga prawego. *Gil. Kaz. Aa* 3. W rychle z świata tego Do Oyca mego i oyca waszego Wſtępuię. *Odym. Sw.* 2 *Mm.* – §. *ellipt.* Czeka w przedpokoiu, rychło go zawołaią. *Kras. Pod.* 2, 35, iak rychło, iak prędko, czy prędko, wie bald, oder ob man ihn bald vorrufen wird. RYCHLEĆ *Neutr. ndk.*, śpieszyć się, rychłym być, geſchwind ſeyn, herbey eilen. Patrz na szczęśliwość, która im bardziey rychleie, Tym bardziey ſkraca ciemne tego życia dzieie. *Przyb. Ab.* 221. RYCHŁOŚĆ, – ści, ż.; *Bh.* rychloſt, bbitoſt; *Slo.* rychloſt; *Dl.* hitrozt cf chytrość); (*Rs.* рыхлость pulchność, *Etym.* ryć); wczesność, prędkość, die Geſchwindigkeit. Na rychłości możesz i z proſtey wody ocet robić, aczkolwiek nie będzie tak dobry, iak z wina. *Cresc.* 362; na prędce). Tygrys podchodzi inne zwierzęta rychłością. *Rey Zw.* 67 *b*, raźnością, szybkością). Nierychłość z wolna idąc, kroki łamie. *Mon.* 71, 349. RYCHŁY, a, – o, RYCHLUCHNY *intensiv.*, *Bh.* rychlý, brzký, cf. *barzy), bbity cf. kibitny; *Dl.* hittar cf. chytry); *Slo.* richli, rychły; *Rs.* рыхлый, pulchny); wczesny, prędki, zeitig, baldig, geſchwinde. Sprzątanie z pola rychłe niemały pożytek uczyni, że się wczas bydło rozpuści. *Haur. Ek.* 69. Łaſka nierychła niewdzięczne dobrodzieyſtwo czyni. *Kosz. Lor.* 114 *b*, dwa kroć daie, kto rychło daie). Dla nieładu nie rychło były do obozu wyprawy. *Jabł. Buk. M* 3. Między ptaki widamy rożne natury, ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy, ieden grędą, drugi inochodą. *Rey Zw.* 67 *b*. Raczéyby ich nazwać nierychłymi płaycami, niżli złymi. *Gor. Sen.* 385. Bóg ieſt miłosierny, i nierychły ku gniewu. *Radz. Ps.* 86, 15. Jezus był rychły ku wypełnieniu woli oyca swego. *Wrob.* 257. Bądźmy rychli ku słuchaniu, leniwi ku mówieniu. *Eras. ięz. Ll*, prędey, kwapliwi). Miał ięzyk ciężki i nierychły ku mówieniu. *Radz. Ex.* 4, 10. Jak bóg przemówił do mnie, niesprawnieyszego i nierychleyszegom ięzyka się ſtał. i *Leop. Ex.* 4, powolnieyszego, ciężkiego). Rychłą śmiercią umarł. *Gil. Pſt.* 308 *b*, wczesną, zawczesną). Od żalu wielkiego, Że był oszukan, umarł czasu rychłuchnego. *Papr. Koł. K* 4 *b*. Posłał król wſkok liſty przez posłów, którzy iechali na koniach rychłych. *Radz. Eſter.* 8, 10, na prędkich koniach. *ib.* 14; cf. *Bh.* rychlíť, z Lokay).

RYCHTOWAĆ, – ał, – uie *cz. ndk.*, narychtować, zrychtować *dk.*, kierować; z Niem., richten, die Richtung geben, in die rechte Richtung ſtellen; *Cro.* popravljati; cf. poprawić, cf. naprawić, narządzić). Działa rychtować. *Leszcz. Cl.* 89. Strzelbę wszyſtkę na Turki zrychtował. *Falib. dis. C.* 2. Rękę i tam i sam rychtuie, *Bard. Tr.* 283. Wszyſtkie sprawy ludzkie do pewnego celu rychtuią się. *Petr. Et.* 2. Ten figiel pewnie ona rychtowała. *Paſt. F.* 154; narządzała, przyrządzała, den Streich hat ſie angezettelt.

*RYCHTYK *adv.*, z Niem., richtig! pewnie, ani chybi, *Vd.* temu taku! pravednu! gewiß, unfehlbar. Rychtyk a rychtyk trafił w samo centrum myśli. *Mon.* 71, 322. Wyrazy iego rychtyk a rychtyk zgodziły się z iéy przymiotami. *ib.* 75, 678. Ha ha ha, móy rywal rychtyk się obwiesi. *Teatr* 22 *b*, 100. Ściſkał mię, rychtyk chciał mię udusić. *Teatr* 11, 58.

RYCIE, – ia, *n.*, a) *actio Subſt. Verbi* Ryć, *qu. v.*, das Graben, Wühlen, Eingraben, Einſchneiden b) rycie, to co wyryto, rzezanie, gegrabene oder geſtochene Arbeit, der Stich; *Sr.* 1. wudówpano. Rycie kamienia wypukłe albo rysowanego co wypukłym rycięm, iak na monecie *anaglyphicum. Cn. Th.* 963, relief. Rycie wkląſłe iak na sygnetach *diaglyphicum. ib.*, *gravure*, *enfoncé*. Rycie płaskie *bas-relief*. RYCINA, – y, ż., *Bh.* rytina, *Ecc.* изваяніе, ryty obraz, ein geſchnitztes, gegrabenes, ausgehauenes Bild. Wyrzezał Cheruby i powlokł złotem, rozbiwszy ie po rycinach. *Bud.* 1 *Reg.* 6, 35. Nie uczyniż sobie ryciny, ani żadnego podobieńſtwa, które ieſt na niebie, *W. Ex.* 20, 4. Zhańbieni będą, którzy się kłaniaią rycinom, i którzy się chełpią w obrazach swoich. *Birk. Kant. B* 2; cf. Zlicina). Domy, ryciny, obrazy, więcey niźli Rzpltą szacowaliście. *Pilch. Sall.* 96. – Rycina, z kopersztych, der Kupferſtich, wyobrażenie rzeczy iakiey, wyryte na blasze, potym farbą odbite na papierze. *Jak. Art.* 3, 314.

RYCWERKI, – ów, *plur.*, wycwerki, łamanie, ſtrzępienie głosu, trzęsienie gardła. *Cn. Th.* 1300, *Dudz.* 56, trele w śpiewaniu. *Włod.*, Triller im Singen.

RYCZAŁT, RYCZART, – u, *m.*, *pożyczek taki, że gdy na czas kto nie odda, we dwóynasób pierwszego *pożyczku przepada; gdy drugi raz, we dwóynasób wtórego przepadku dać ma; gdy trzeci, we dwoynasób trzeciego, i tak daley. *Cn. Th.* 963, (*ob.* tylka summa. *Biel.* 271); *Ger.* der Rutſcherzins, Fahrzins, der, wenn er nicht zur beſtimmten Zeit abgetragen wird, beſtändig ſteigt. Władysław pożyczył czterdzieści tysiąc kop szerokich groszy Zygmuntowi królowi Węgierſkiemu, pod zakładem ryczartu takiego, ieśli ich piérwszego roku nie wróci, tylką summę przepadnie, wtórego roku takie dwie, trzeciego takie trzy, aż to w niezliczony pocżet weszło. *Biel. Sw.* 233 *b*. – *fig.* Ze sporym ryczałtem iścinę mu wraca. *Pot. Syl.* 574; z procentem). Mścicie bogowie krzywdy mey ryczałtem. *Pot. Syl.* 314, sowicie). – §. Ryczałt, ogół rzeczy, prawie toż samo, co hurt. *Cztr. Mscr.* Ryczałtem co kupić, przedać. *Tr.*; *Cztr. Mscr.*; *Boh.* auhrukem; *ob.* Hurtem.

*RYCZAŁT – u, *m.* ryczenie, ryk, das Gebrülle, das Brüllen. Bałwaniſte fale pryſkaią ryczałtem, gdy ie dzieci Eola dmuch porywa gwałtem. *Przyb. Luz.* 176. Tak właśnie pęd swóy toczy Aufid bykokształtny, Mknąc wartkie po Apulſkich nizinach ryczałty. *Hor.* 2, 289 *Kniaź.* RYCZEĆ, ryczał, ryczy *cz. Cont.*, Ryknąć *idntl.*, *Bh.* řícti, řičeti, bučeti, bučím, bučiwam cf. bęczeć), (*Bh.* řiti, řiti ren-

Digitized by Google

rancare, o ieleniach, tjgn bekowisko, rykowisko ielenie, Rjigen Październik; *Boh.* giřati o osłach); *Slo.* řičjm, řwu, bučjm; *Hg.* bögök, *boo*, *mugio*; *Sr.* 1. rucj, ruju, rujem, hrupn łaj hruwa, *Lat. rugio*, *Gr.* ϖύομαι, *Hbr.* רנה rua *vociferatus eſt*, *Hbr.* ערה arag *rugire*, *Hbr.* ארי ari *leo*; *Sr.* 2. řisch (cf. rzeć); *Bsn.* riçati, rikati, rrisgjati, resgjati kako lav (iak lew), resgjati kakoti pas *fremo*, *frendeo* (iak pies), rrisgiati, ersgjati, rêsgjati kako kogn *hinnio* (jak koń, *ob.* rzeć), rjekati, mukati, muokati kako vól *boare*, *mugire*; revati, kako magare, *rudo*, (iak osieł); *Rg.* rikati, *Jt.* rugghiare; *Crn.* erjóvem, erjoviti, rigam (cf. rzygać); *Vd.* rikati, erjoviti, erjoveti (iak lew); *Vd.* ruzhiti kaker slon, shnerati, obshnergati (iak słoń); (*Vd.* mukati, tuliti, dretise, bollim, krollim (iak wół); *Vd.* mukat, vekat (iak krowa); *Cro.* ruchim, ruchanye, buchim, múkam; *Dal.* rikam *mugio*, *eiulo*; *Rs.* рычать, рыкнуть, рыкать. рабмь, реву, мычать, мычу; ryk wydawać, brüllen. Tak wół ryczy, iako i krowa. *Rey Zw.* 146 *b*. Wół i osieł, gdy ryczą, przerażaią uszy. *Teatr* 8 *c*, 71. Hiſtorye wyrabia, płacze, iak wół ryczy. *Teatr* 22 *b*, 79. Koń gdy się zapali, będzie kwiczał, ryczał, wół będzie chrapał, sapał. *Wer. Rgl.* 125. Lew ryknął, a ſtraszliwe natychmiaſt ryknienie Uczyniło wysokiéy ſkały poruszenie. *Ban. J.* 2. Krowa, co bardzo ryczy, mało mléka da. *Cn. Ad.* 402, *Rys. Ad.* 28, *Kchw.* 317, cf. kto wiele mówi, mało uczyni; pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. - §. *tr. ad alia*; brüllen, heulen. Spiżowe gardło woyny iuż ryczeć przeſtało. *Przyb. Milt.* 371. Ryczą bez odpoczynku moździerze i działa. *Zimor.* 250. Tu się nieborak, rozrzewniwszy znowu, Wsparty na ſtole, nie płacze, lecz ryczy. *Pot. Syl.* 74. Płaczcie, abo od żalu raczéy ryczcie. *Gr. W.* 526. Tryo basem ryknę, iak lew Afrykańſki. *Teatr* 53 *b*, 62.

Pochodz. *Ryk*; *odryknąć*; *odrykać*, *odwrykać*, *obryczeć*, *przeryczeć*, *przyryczeć*, *zaryknąć*.

RYDEL, - dła, *m.*, *Bh.* trjć (*Etym.* Ryć); *Slo.* rodowa (cf. *Ger.* Radehaue, Reuthaue), ſchpoda; *Sr* 1. ſpoda (cf. szpada); *Rg* arvallo; *Bs.* arvalo, ascjó; *Crn.* pralza; *Rs.* копорýлa, кóпаница, кирка, заступъ; naczynie kopiące. *Jak. Art.* 3, 314, das Grabſcheit, der Spaten. Rydle rożne do kopania, iedne hollenderſkie, całe żelazne, drugie grabarſkie drewniane, żelazem obwodzone. *Kluk Rosl.* 1, 79. Rydle osadzaią się w brzozowe trzony lub iesionowe; rydle grabarſkie bywaią lipowe, wierzbowe *Kluk Rosl.* 2, 164. Naladłszy rydle, mieysce nieſkopane w ogrodzie kopali. *St Zyw.* 229. Były u niego ku dobywaniu miaſt długie żelasa kończate i zakrzywione, iako też motyki, rydle, grace *Baz Sk.* 280 - Rydel grobarza, którym groby kopie. der Todtengräberſpaten. Choć grobarz rydlem zawadzi To trupiéy głowie nie wadzi. *Comp.* 801. Małżeńſkie przymierze sam powinien rozcinać rydel. *Pot. Arg.* 136, sama śmierć ie powinna rozerwać). Jeno rydel a motyka, ta ich rozerwać może, *hunc nisi mors adimet mihi nemo. Rys. Ad.* 20. Częſtokroć własnym sobie rydlem dół bierzemy. *Pot. Arg.* 402, bicz na siebie). RYDELEK, łka *m.*, RYDLIK, a, *m.*, *dem.*, eine Handſpate, ein kleiner Spaten. Rydelek mały z trzonkiem żelaznym do kopania przy sadzeniu kwiatów. *Kluk Rosl.* 1, 79. *Marre*,

rydlik ogrodny, którym ziela wykopuią, albo też rzepę na polach ryią. *Mącz.* Gdyby kto chciał sosny rozmnażać, mieysce im ma zorać, albo rydlikiem iakim zkopać. *Cresc.* 465.

RYDWAN, - a, *m.*, RYDWANIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, (z Tureck. *A. Czrtr.*, *cf.* Rotter reito, ſ podróż, wóz; *Willeram* reitwagon, (Reiſewagen); wóz nakryty, *currus arcuatus. Mącz.*, *arcera. ib.*, ein gewölbter, gedeckter Wagen; etwa eine Landkutſche (cf. Korab'). Chciał i mnie, i konie i rydwan ze wszyſtkiém zagrabić. *Sak. Persp. B* 2. Chciał na swoim rydwaniku zaiechać do mieysca na nocleg. *Gil. Kat.* 38. Już wozy, telegi, rydwany iadą. *Mon.* 75, 644. A to nie nasza ambonka, to iakiś osobliwy rydwan, w którym on przyiechał z rogami. *Teatr* 19, 7. - *Poet.* Kiedy Feb złotowłosy na horyzont górny Dnia trzeciego wytoczył swóy rydwan poczwórny... *Dmoch. sąd.* 32. RYDWANISKO, - a, *n.*, *contumel.*, paſkudny rydwan, ein ſchlechter, elender Wagen, Landwagen. W rydwaniſko ladaiakieś wsiadł, gdy z obozu nieżdżał. *Birk. Kaz. Ob. F* 2. RYDWANARZ, - a, *m.*, który ludzi rydwanem wozi, der Landkutſcher. *Tr.*

RYDZ, - a, *m.*, *Bh.* hryznožý; *Sr.* 1. kneji rib; *Crn.* srovka, kutmanka, sheshnove gôbe, zhesnovze; *Vd.* srouka; *Cro.* blágva, kneznicza, kralyevszka gliva, vargany; *Rs.* рыжикъ, рыжичекъ; *Ger.* der Reißker, Reißke, Brätling, Brietling, Herbſtling, Förchling, Röthling, eine Art eßbarer Schwämme, *agaricus deliciosus*, gatunek bedłki, rośnie w sosnowych lasach. *Kluk Dyk.* 1, 14. Nad pieſtrzyce albo smarże, ieszcze rydze lepsze. *Syr.* 1395. Lepszy rydz, niż nic. *Teatr* 55 *e*, 8, *Jabł. Ez.* 25, lepiéy trocha, niż wcale nic; *Slo.* lepſi bol, nej nè bol; *Vd.* bushi nekai, kaker nikai). Czerwony, iak rydz. *Cn. Ad.* 129. Wygląda, gdyby rydz. *Teatr* 33, 12. Dziad iak rydz wygląda. *Zabł. Zbł.* 61. Zdrów, gdyby rydz. *Zabł. Amf.* 44. RYDZOBRODY, - a, - e, rusobrody, rothbärtig. Charon rydzobrody. *Hor.* 1, 302 *Nar.* RYDZY, RYDZAWY, - a, - e, *Boh.* rezy, ryſſawy; (*Bh.* ryžý zlato *aurum obryzum*; ryzownik płokarz złota, cf. *Bh.* žerzawý rdzawy, rusy); *Slo.* rjzy, ryžý *fuluus*, *badius*; *Sor.* 1. rezwé *rufus*, rézwuzki *rufulus*; (*Crn.* erdęzh, ardęzh, *Gr.* ξανθός czerwony, *Crn.* erjav, erjavz *rufus*; *Vd.* razh, ardezh *ruber*, *Vd.* erjau, erjavo, rdzawy, *fuscus*; *Vd.* arjav', arjav'z *rufus*; *Cro.* rúsz, rydzy, russy. *Cro.* rigy *baius*, *ruſſeus*, *Dl.* ruusz, rigy; *Rg.* rijgh *rufus*, *spadix*; *Bs.* righi *flauus*, rusi *ruber*, righja, arghja, rrighja *aerugo*); *Rs. et Ec.* рыжъ, рыжій. cf. rusy, rysawy, iasnocisawy, goldgelb, fuchsroth, feuerroth Rydze złoto. *Leop. Job.* 28, 15, *et* 31, 24. Droższy człowiek, niżli przeczyſtsze rydze złoto. *Leop. Jes.* 13 12 Rydzy koń, ein Rothfuchs, brunak. Wtbch., *Bh.* ryzy tân ryzka, ryzek; *Rg* rijgh kogn; *Sla.* hallat; *Rs.* рыжечалый. рыжая лошадь, cf. побурáлый, cf. коурка коурый). Mąż ten ieździł na koniu rydzym. *Bud. Zach.* 1, 8. Rydza maść, rydza farba, *rydzość. *Rs.* рыжесть. RYDZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Ross.* рыжеватый, рыжеховекъ. rusowaty, röthlich. Bach rydzowaty przy mienróżney kadzi. *Hor.* 2, 102, rubaszny). Broda rydzowata. *Pot. Arg.* 60. Charon czerſtwy w ſtarości i szary i rydzowaty *A. Kchan. W.* 157. Rydzowatym się ſtawać, *rydzowasieć, *Bh.* ry-

Digitized by Google

ſławéti, zrýſſawéti, rdíti, rdím; *Rs.* рдѣть, рдѣться, рыжѣть, порыжѣть. Rydzowato uczynić, *Bh.* zrýſſawiti. Rydzowatość, *Ross.* рыжевáмостьь. RYDZOWY, - a, - e, od rydzów, Reißen-, Rydzowy ſtatek. *Cn. Th.* 964.

RYFA, *ob.* Réfa.

RYGA, - i, ż., (*Lat. med.* riga, *Ital.* riga, *Gall.* raye, *Pers.* rege, *Ger.* die Reihe, die Linie, *cf. Ger.* die Richte; *Sla.* riga, linial, cf. rząd, rzęd; *Ec.* рига, князь начальникъ, воевода). Ryga ieſt wiersz liczby iakiéy, od iednéy ręki ku drugiéy wypisanéy; miaſto tego ſłowa używam proſtego: wiersz abo rząd liczby. *Sol. Geom.* 3, 79. Na rygach pisać, na podłożonych liniiach, auf dem Linienblatte ſchreiben. Ryga do not muzycznych pisania, ſkłada się z pięciu liniy. *Mag. Mſk.*, *ob.* rygować). Ryga u zycera, mieysce próżne, czyli odſtępy w formie, założone kwadratami. *Mag. Mſk.* - §. w rydze swoiéy co, z w ryzie (*ob.* Ryza), w klóbach swoich, w granicach swoich, in ſeiner Richte, in ſeinen Gränzen, cf *Ross.* обóймица, обнимальница. To ieſt prawda, że człowiek nędznym ſtać się może, Gdy z proſtéy szczęścia rygi sam zboczy w bezdroże. *Przyb. Ab.* 26. RYGA, - i, ż., miaſto, ſtolica ziemi Inflantſkiéy. *Gwag.* 428, die Stadt Riga, *ob.* Rygſki RYGAŁ, - u, *m.*, w zycerni, niby to ſtół wysoki, na którym kaszta pochyło leży, w nim są przegrody na chowanie kaszt. *Mag. Mſkr.*, das Regal unter dem Schriftkaſten.

RYGIEL, REGIEL, gla, *m.*, zasuwka u zamku, z Niem. der Riegel, Nachtriegel, *Sușc.* Regel, *Angl.* rail; *Boh.* závora, závorka (cf. zawierać, zapora); *Sor.* 2. regel; *Sr.* 1. rěhel, ładjewk, zapadka; *Crn.* zarinèk; *Vd.* rigl, zapuh, zatika (cf. zatkać), zatik, zamek (cf. zamek), rigel, zarinek, zapier, zaletauk, zasunka; *Cro.* zaletávka, kváka; *Dl.* krakun, romazin; *Sla* kljúcsanica, mandala; *Bs.* krakun, romazin; *Rs.* задвижка, запоръ. Regiel, zawora, zapora, *repages. Mącz. Vectis*, rygiel, klamka. *Urs. Gr.* 164. Znaleziono drzwi spuszczane, jak do piwnic, po weyściu zamykaiące się na rygiel. *Boh. djab.* 2, 144. Drzwi gabinetu zamknięte na dwa rygle. *Węg. Mar.* 3, 33. Bramy wewnątrz żelaznemi ryglami założone były. *Arch.* 2, 159. Podruzgotał i połamał regle zamków iego. 1 *Leop. Lam.* 2, 9. - Rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna; części, z których się ſkłada zamek do drzwi. *Teatr* 6 c, 58. - *Prov.* Już rygle zapadły. *Pot. Arg.* 491, iuż klamka zapadła; iuż nie wczas). - Rygiel, szpona w łożu armatnym, sztuka drzewa poprzeczna, iednocząca dwie ściany łożowe iednę z drugą. *Jak. Art.* 3, 318, die Queerhölzer bey der Lavette. Rygiel u nóg ſtołowych, klin. *Cn. Th.* 964, der Keil. RYGLOWAĆ *cz. ndk.*, zaryglować *dok.*, ryglem zasuwać, riegeln, verriegeln; *Sr.* 2. reglowaſch.

RYGOWAĆ *cz. ndk.*, rygować papier, linijować go do pisania nót, po pięć liniy razem, do czego służy raſtrum, *Mag. Mſkr.*, mit dem Roſtral linſiren. Rygowany papier, linſiowany do pisania nót. *ib.* - §. Rygować u krawca, rzadkim ściegiem podszewkę do sukni mieyscami przeszywać. *Mag. Mscr.*, cf, faſtrygować, hin und wieder anheften. RYGOWALNICA, - y, ż., narzędzie kościane, którym szewc robotę wygładza. *Mag. Mſk.*, das Glattbein beym Schuſter, der Polierknochen.

RYGSKI, - a, - ie, od miaſta Rygi, Rigaer, Rigiſch. Czterdzieści pięć purów wchodzi do laſtu Rygſkiego. *Czach. pr.* 288.

RYI, RYY, - yia, *m.*, RYIAK, - a, *m.*, RYIEK, - yika, *m.*, *dem.*, *Bh.* rypák, reppak, rytec, łapek; *Sr.* 1. ſwinacźí hábp helſantowé péſt; *Crn.* ryvz, rivz, ryvshèk; *Vd.* rivez, rius, reuz, riunik, riushek, gobez (cf. gęba); *Cro.* rilecz, rulyácz, (rúlyim, z krząkam), herlecz, gubecz; *Dl.* rillo, brilacz, gubicza, trubicza (*ob.* trąba), turin; *Bs.* rillo, rilliça, trubiça, gubiça od zgivine; *Rg.* rillo, turin, gúbiza, riliciza, turlnich, trûbiciza, gubiciza, rillo slonſko, z trąba słonia; *Rs.* рыло, рыльце, хрюкало, (хрюкнуть, хрюкать krząkać), хоботъ, (*Rs.* рыдъ gatunek liry, *Ec.* рыдецъ łopata); *Ger.* der Rüſſel, (cf. *Gr.* ῥυγχος, *ob.* ryć); pyſk niektórych zwierząt śpiczaſty, którym ryią, kolą, der Rüſſel, z. B. des Schweines. W Szwecyi świniom tę suchą żyłę nad ryiakiem przerzynaią, na którey się ryiak podnosi; a takowe świnie nigdy potym nie ryią. *Kluk Zw.* 1, 287. Pchła ryikiem swoim kole. *Zool.* 107, pyszczkiem. - §. 2) Ryiek, *Curculio*, rodzay chrząszczyków bardzo szkodliwych, do którego i wołki należą. *Kluk Zw.* 4, 38, eine Gattung ſehr ſchädlicher Käfer. RYIĘ, *ob.* Ryć. RYIKOWATY, RYYKOWATY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt ryyka, *Rs.* рыльчатый, rüſſelförmig. Pyszczek ryikowaty. *Zool.* 156. RYINY, RYYNY, - a, - e, od rycia, ryiący, grabend, wühlend. W pokoy widzy się świecą i ryine lemiesze. *Ryb. Gęsl. B.* 2.

RYK, - u, *m.*, *Cro.* ruchànye, múk, mukanye; *Bs.* muok, muokanje; *Crn.* srjóvoſt; *Ross.* рыкъ, ревъ, реваніе (cf. rzewny, cf. rżeć), мыкъ, мыканіе; *Ec.* воловый рыкъ, мыченіе, реваніе; ryczenie, ryknienie, das Brüllen, das Gebrülle. Głosem lwa zwyczaynym ieſt ryk ciągły, tak ogromny, iż ma podobieństwo do grzmotu. *Zool.* 314. Na kształt zwierzęcego beku, wycia, ryku. *Kul. Her.* 66. Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod niemi stękanie. *Tward. Wł.* 140. - *fig.* Zkąd weź, to weź, hucz szumnie, oc, oc, chociaż bieda, Kwik, ryk, kap kap od oka, i grosza ci nie da. *Mon.* 70, 190, ani groźbą, ani prośbą, ni fortem, ni płaczem). - *tr.* Ryk ziemi, morza, z huk. *Wlod.* - §. 2°) Wydarłszy mu kuszę, w łeb uderzył, mówiąc: tak chłopie nasi przodkowie rykiem biiali. *Papr. Ryc.* 28. ? - (RYKLE, *ob.* Rychla). - RYKLIWY, - a, - o, - ie *adv.*, ryczący, brüllend; *Ec.* рыкательно, с рыкомъ. Iarzmami rykliwe ciołki uciśniono. *Zebr. Ow.* 5, *Przyb. Milt.* 328. RYKNĄĆ, *ob.* Ryczeć. RYKOWISKO, - a, *n.*, bekowiſko, pobieganie się ielenie, die Hirſchbrunſt; *Bh.* říge, (*Bh.* říjgi, říti *rancare*, Říjgen *October*); *Crn.* liſtenje.

RYKUNIA, - i, *m.*, n. p. Złodzieia maią oddać urzędnikowi, ciwunowi iego abo rykuni. *Stat. Lit.* 397, może zaſtępca, rękoymia, wyręczyciel).

RYLEC, - lca, *m.*, *Boh.* rejl, rejč, rejček; *Vd.* resalo, resalze, dlietze, dlietu (*ob.* dłóto), isbodalze (cf. wybość); *Crn.* vozhèsh; *Cro.* rilecz (*ob.* ryi); *Rs.* вало, малло, (*Ross.* рыдецъ łopatka); grabsztych, narzędzie aztycharſkie, którym na blasze ryią. *Jak. Art.* 3, 314 *ob.* grabsztykiel, der Grabſtichel. Rylec do pisania u pugilaresach u dawnych Rzymian, *ſtylus. Pilch. Sen.* łaſk

Digitized by Google

51 . *Sr.* 1. pißacjł. *RYŁO, n. p. Ożenił się Ryło; djabeł mu po niéy było. *Rys. Ad.* 52. ?

RYM, - u, *m.*, *Ital.* rima, *Gall.* rime, *Angl.* rime, cf. *Gr.* ῥυθμος, ῥύθμος, *ob.* rytm); *Ger.* der Reim, ſich reimende Sylben; *Bh.* rým, reým, rytm, rownoſłoh; *Vd.* rim, raim, sloshik, besedni spadek, besedesloshnoſt, raimanje; *Rg.* ròmon, pjetnomjerje; *Rs.* рнѣма, стихъ, стихотвóрство. Rym u nas bierze się za podobne zakończenie dwóch wierszy, zawieraiąc półtoréy iednakiéy zgłoſki, inaczéy kadencyą i ſkładem zwany. *Pir. Wym.* 266, *Kpcz. Gr.* 3, 89. Rymowi dałem pokoy, choćbym ci mu pono Był niezgorszéy podołał; dość tak i bez rymu, Bo i Niemiec sam mówi: prawda, chocia nie rym. *Opal. sat. pr.* Rym naywiększa dzisieyszych wierszów iest ozdoba, Nie wiem, czy się wiersz komu bez rymu podoba. *Dmoch. Szt. R.* 4. Rym bydź może bez poezyi. *N. Pam.* 15, 363. – *tr.* W rym, z dogodnie, zgodnie, ſtosownie, paſſend, gehörig. Trudno każdemu w rym trafić. *Petr. Et.* 280, cf. w rumel, es iſt ſchwer, einem jeden es recht zu machen. Coby wszyſtko nie w rym poszło, aniby dobrze było. *Glicz. Wych.* J 5. – Nie rym ci, ale ſtoi za nasze. *Rys. Ad.* 40, dosyć wielkie powetowanie). – §. 2) rym, wiersz rymowny, ſkładna mowa; rymy, z wiersze, rytmy. *Pir. Wym.* 266, *Slo.* miluwoſpew, ſpewomluwa, ſpewomluwec, wazomluwa, ſpeworádek, wazoſpew, ſpewohlaſ, ſpewowna; *Vd.* rajmi; *Crn.* rejmi, raja, rajsha, ſtih; *Rs.* стихомнорéніе; ein Vers, Verſe; *ob.* Rymodziéy, rymopis etc.). Nie tylko mu ten rym oddacie, ale też ... *Weresz. Pob. pr.* B 2. Małżeńſtwa też iedno w cnotliwą, i o któréyby żadnych rymów nie tworzono, *zaczynania nie *opiewano, aby nie ſtaczał. *Glicz. Wych.* B 1 *b.*

RYMA, - y, *ż.*, REMA, (*Spicz.* 97), *Bh.* ryma, z *Grecholac.* rheuma; cieczenie albo fluks z nosa idący *Mącz.*, der Schnupfen, (das Strauchen Oeſt.), *Slo.* nátcha; *Hg.* náthka; *Crn.* nahod, kevsheh; *Vd.* naszhitje, shnudla, seshki, nahod, keusheh; *Sr.* 1. ſip'awa (cf. kipieć), ſrip'awoſći (cf. chrypka); *Cro.* hropot, huhnyavicza, hunyavicza; *Rs.* насмóрк (cf. smarkać się). Rymą, sapką, niežytem, i innemi imiony, sowiemy wilgość zbytnią z głowy płynącą. *Sien.* 350, *Cresc.* 260. Wielka ryma mu spadła na piersi. *Wys. Aloy.* 379. Ryma, to iest zawalenie nosa. *Krup.* 5, 659. Na katar albo rymę lekarſtwo. *Haur* 447, *Petr. Ek.* 56.

1) RYMARZ, - a, *m.*, *Boh.* řzemenař, uzdař (cf. uzda); *Slo.* řemenař; *Sr.* 2. ſtemař; *Crn.* jermenar; *Vd.* jeremenar, erjemenar, jermemar, riemar; *Cro.* remenár (*coriarius*); *Sla.* remenár; *Rs.* ремéнщикъ, шóрникъ (cf. szory); koło rzemieni robiący rzemieślnik; z Niem. der Riemer. RYMARCZYK, - a, *m.*, czeladnik rymarſki, der Riemergeſelle. Szewczyk, kuśnierczyk, rymarczyk, gdy się ubroi w bławaty, porzuciwszy szydło, igłę, dratew', a przywiąże się do szabli, rozumie, że szlachcic. *Mon.* 73, 578. RYMARKA, - i, *ż*, *Bh.* řzemenářka), die Riemerinn. RYMARSKI, - a, - ie, od rymarza Riemers. Skóry do robot rymarſkich. *Kluk Zw* 1, 238. Rymarſkie rzemiesło. z RYMARSTWO, - a, *n.*, *Sla.* remenarſtwo; das Riemerhandwerk. die Riemerey. Król Stefan rymarſtwo dobrze umiał. *Petr. P. I.* 213.

2) RYMARZ - a, *m.*, złe rymy składaiący, zły poeta, ein elender Reimer. Rymuiesz ladaiako, rym ci się źle zdarza, *Rymopis* być nie możesz, uydziesz za *rymarza. Min. Ryt.* 3, 368. RYMNY, *ob.* Rymowny. **RYMOBAY, - aia, *m.*, poeta baiarz, ein fabelhafter Dichter. Lecz ia nie ieſtem z liczby rymobaiów owych, Co płoche czynią wróżki z oblubieńców nowych. *Nar. Dz.* 1, 186. **RYMOBAYNY, - a, - e, poetyckolgarſki, poetiſch lügenhaft. Precz próżne wróżki rymobayney zgrai. *Nar. Dz.* 1, 210. RYMODZIÉY, - ieia, *m.*, RYMOPIS, - a, *m.*, RYMOTWORCA, - y, *m.*; twórcorym, pisorym (*Syxt. skl.* 204), poeta, wierszopis, der Dichter; *Boh.* rýmowník, rytmik; *Slo.* ſpewoređnik, wazomluwec, ſpewomluwnik, wazomluwnik, werſownik, wazoſpewnik; *Vd.* rimar, sloshikar, sloshikuvaus, pesmosnavez, rimodelaus, smislenik (cf. zmyślać), smishluvaus; *Cro.* pévecz, pesznik (cf. pieśń); *Bs.* pisnik, pjesnik, koji slaga pjesni; *Rg.* ſkladnik (cf. ſkładacz); *Rs.* рнемашъ, рнемомнорецъ, стихомнорецъ, стихогласóламель. *Poetas suos sic vocant Poloni vocabulo angustieri; quasi dicas rythmorum scriptorem; causa eſt, quia aliud genus versuum agnoscunt nullum, praeter rythmum. Cn. Th.*, (*attamen Cochanovii* odprawa posłów Greckich, *nec non Opalenii satyras contrarium probant*; *legas libellum*: o harmonii ięzyka Polſkiego). Przymówka rymodzieiom. *Zab.* 6, 369 *Nar.* Febus przyiaźń swą skłonił rymodzieiom. *Petr. Hor.* 2, C 3 *b*, *Zim. Siel.* 140. Rymuiesz ladaiako, rym ci się źle zdarza, *Rymopis* być nie możesz, uydziesz za rymarza. *Min. Ryt.* 3, 368. Poeta imię w Polszczo rymotwórcy nosi. *Min. Ryt.* 3, 346. Gdy rymopis sobie podleie, Na ten czas wiersze naylepsze leie. *Cn. Ad.* 252. **RYMOMOWNY, - a, - e, RYMOPISKI, - a, - ie, RYMOTWORCZY, - a, - e, poetycki, *Crn.* pesmẻſkè; *Rs.* стихомнóрческій; Dichter-, Dichts-, poetiſch. J w liczbie rymopiſkiéy i w myślach wysoki, Horacyusz dość gładko Polſkie ſtawia kroki. *Zab.* 10, 226. Sztuka rymotwórcza. *Dmoch.* Wolność od wieków, zdaniem nieodsownym, Służy malarzom, służy rymomownym. *N. Pam.* 10, 96, poetom). RYMOPISTWO, RYMOTWÓRSTWO, RYTMOPISARSTWO, RYMOPISARSTWO, - a, *n.*, sztuka pisania lub robienia wierszów, die Dichtkunſt; *Bh.* rytmictwj; *Slo.* ſpewomluwnoſt, wazomluwnoſt; *Cro.* peszmozuanoszt; *Vd.* smishluvanſka snanoſt, vmetalnoſt; *Ross.* стихомнóрство, стихомнорéніе. Rymopiſtwo nie obeymuie całego obrazu, który się w myśli wznieca przez słowo Poezya; rym być może bez poezyi, kiedy albo rzecz nie poetycka, albo nie poetyckim duchem śpiewana. *Kras. Zb.* 2, 378, *Mon.* 75, 591; *N. Pam.* 15, 365. Dobrego rymopiſtwa rosum ieſt zasadą J źrzódłem i początkiem. *Kor. Hor.* 16. W rzędzie nauk ma swoie mieysce rymotwórſtwo. *Mon.* 64, 505, *ib.* 70, 553 Satyra, gatunek rytmopisarſtwa. *Teatr* 24, 30 *Czrt.* Rymopisarſtwo. *Pilch. Sen. liſt* 2, 3. **RYMOPŁOCHY, - a, - e, rymobayny, leichtſinnig dichtend. Nie ieſtem w rzędzie podłym rymopłochych ludzi. *Zab.* 9, 4. **RYMOPŁODY, **RYMOPŁOTY, RYMOTWÓRNY, - a, - e, wiersze płodzący, składaiący, Verſe erzeugend, dichtend. Rymopłody brzęk méy lutni miękkim służy pieśniom. *Hor.* 1, 247. Rymopłody pożar. *ib.* 2, 44 *Kniaź.* Febo promień złoty ławił mię pomiędzy szereg rymopłoty, bym z publicznego szacunku korzyścił. *Zab.* 10, 221 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 30. Natura wierszów pisania daiąc talent miły,

chciała by wasze rymotwórne piórs, Gdziekolwiek cnotę znaydziecie chwalili. *Zab.* 10, 1. Rymotwórne skronie wieniec ozdabia. *Zab.* 12, 15. RYMOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, rym pisać, składać, *Bh.* rymugi, rytmugi, rytmati; *Vd.* rimati, rimuvati, rajmat, sloshkuvati; reimen. Nie chciey próżno nad wierszów składaniem pracować, I nie sądź, że masz dowcip, gdy masz chęć rymować. *Dmoch. Szt. R.* 2. Rymuiesz ladaiako, rym ci się źle zdarsa. *Min. Ryt.* 3, 368. - *Neutr.* rymować, podług kadencyi spadać, ſich reimen. Gdy wiersze, iako idą po sobie, rymuią z sobą, nazywaią się nieprzekładane. *Kpcz. Gr.* 3, 90. Rymowanie, składanie rymu, das Reimen: *Vd.* raimanje, pesmoliznoſt, rimna visha; *Sr.* 1. raymuvano; *Ross.* стихосложéніе, стопосложеніе; *Ec.* гранесловіе. - *fig.* Według ich fantazyi, z na umyśle rymowania, iakoby świat ſtać miał? *Glicz. Wych. G* 4 *b*, ubrdania, uroienia, Hirngeſpinſte. - *tr.* Rymuie się co do czego, z w rym ieſt, ſtosownie drugiemu odpowiada, klei się, *Crn.* rajma se, *Vd.* se sraimati. se spodibiti *dessere*, es paßt, es taugt, es iſt angemeſſen. Stosuiąc, iak się który członek z którym rymować mógł, doszedł miary wszyſtkiego ciała iego. *Gor. Dw.* 223, *Cresc.* 685. *Non sane quadrat*, naymniéy się nie rymuie. *Mącz.*, *Gor. Dw.* 391. *In eos quadrat hoc proverbium*, przeciw się tym rymuie ta przypowieść, albo na nie może być przywodzona. *Mącz.* Rymowanie, zgodność, proporcya. *Cresc.* 686. RYMOWNICA, - y, *ż.*, *poëtria. Mącz.*, die Dichterinn. RYMOWNIK, - a, *m.*, wierszów albo rymów składacz, *poeta. Mącz.*, der Dichter, der Poet. RYMOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, rymowanie, zgodność, ſtosowność, die Gereimtheit, Uebereinſtimmung. Nierymowność, niesładność, gdy co za czym nie idzie, nie klei się, nie wiąże, *inconcinnitas. Cn. Th.* 523, die Ungereimtheit. RYMOWNY, RYMNY, - a, - e, RYMOWNIE *adv.*, *Bh.* rytmowni, do składu pisany, rymowany, gereimt, in Verſen, *poeticus. Mącz.* Rymownie, wierszami. *poetice. ib.* Wiersz nierymny czyli bezsładny, albo do spadków nie przywiązany. *Mon.* 75, 241. - §. składny, ſtosowny, übereinſtimmend, entſprechend, gereimt. Nierymowny, niesładny, nie w rym, *immodulatus. Cn. Th.* 523, ungereimt. *Jncongruus*, nierymowny, nieprzytrafny. *Mącz.* Cóż może być nierymowniey-szego? *Pilch. Sen. łask.* 59. Baśnie nierymowne. *Sien.* 317. *Jnsequenter*, nierymownie, niesładnie ku piérwszemu, naymniéy nie przytrafnie. *Mącz.* RYMOWY, - a, - e, od rymu, Reim-, Vers-, *Bh.* rymowý. *RYMOZŁOTY, - a, - e, złotorymy, przednie rymuiący, vortrefflich dichtend. Wisła z Sanem słysząc wdzięcznie twe noty W okrąg czyniąc zatoki, zna żeś rymozłoty. *Zab.* 12, 10 *Komor.*, cf. złotomówny, złotousty, Chryſoſtom.

RYŃ. *ob.* Ren. RYNA, *ob.* Rynna. RYNADEL, *ob.* Przetyczka. *Jak. Art.* 3, 312.

RYNEK, - nku, *m.*, RYNECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ryn't, rynećek, trh (*ob.* targ), náměſtj (cf. na mieście); *Slo* rynk; *Hg.* kerengö, piacz, vaasar, *ob.* bazar; (*Crn.* rinka, z pierścień, *Ger.* der Ring; *Vd.* rink, ring *orbis, circulus*, rink rinka, *fibula, annulus*); *Vd.* terh, terg, tershishe, plaz (*ob.* placz), seimishe (cf. seym), obhodjshe (*ob.* obchod), preſtornak (*ob.* przeſtrzeń, przeſtwor); *Cro.* piacz, (*Cro.* rink, rinchicza *annulus*, *Dl* targh, pyazza, placz, z *Tur.* charssia); *Bs.* pazar, pazariscte, terg, tergouiscte (*ob.* targowiſko); *Sla.* tèrgovishte, piac; *Ross.* рынокъ, площадка; (*obsol.* Oberd. Rink, z ogrodzenie, *Hg.* ring, z obóz okrągły, *med. Lat.* hringus, cf. *Polon.* Krąg); z część miaſta celniejsza, przeſtworna, targowiſko, der Marktplatz. Nie po wszyſtko na rynek z groszem, moia rada. *Sim. Siel.* 37. Kupcy ze wszyſtkich ſtron świata przywożąc potrzeby, czynią ten świat, iakoby ieden rynek, na którym komu co trzeba, naydzie. *Petr. Ek.* 128. - Na każdy dzień odprawuie się tam targ, na którymkolwiek rynku z mnieyszych ryneczków; ale w Piątek na trzech głównieyszych rynkach. *Star. Dw.* 12. Ściany w ſtancyi dziurawe, wiatr świszcze iak w rynku. *Kras. Mysz.* 44. Ja z tobą w rynek, a ty przecię w ulicę. *Rys. Ad.* 18. Ryuki żołnierſkie, *places d'armes. Łgſk.* 283. Prosić o wolny rynek, albo plac do bitwy. *Szczerb. Sax.* 438, mieysce, pole, cf. pobojewiſko). RYNGORT, RYNKORT, - u, *m.*, gurt wierzchni do podpinania kulbaki, der Ober-Sattelgurt, Obergurt, (cf. Popręg). Konie w ryngórty wziąwszy pod brzuch z okrętu wysadzaią. *Pot. Arg.* 1. RYNGOWAĆ *cz. ndk.*, na szkucie ryngować zowie się, gdy ściągaią linkę, i onęż w kręg układaią. *Mag. Mſk.*, ein Schiffsſeil in Ringe legen, ringeln.

RYNGRAF, - u, *m.*, blaszka okrągława wypukła na przedniéy szyi oficyera służbę maiącego, z Niem. der Ringkragen.

RYNIENKA, - i, *ż.*, *demin. nomin.* Rynna, ein Rinnchen, eine kleine Rinne. Rynienka w podkopach, niby szuflądka drewniana w ziemi, którą doprowadsa się kiszka zapalnicza aż do komory. *Jak. Art.* 5, 315. Rozmaite rynienki cyrulicze. *Czerw.* 21, 24. RYNIENKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen rynienek, rynwiaſty, żłobkowaty, cf. laſkowany, mit kleinen Rinnen, Kerben. Jałowiec liście ma rynienkowate. *Jundz.* 499.

RYNKA, - i, *ż.*, z *Auſtr.* der Rain, das Rainel; *Sla.* randlika, trinoga (*ob.* tróynog); (*Crn.* rena, z nakrywka, *Vd.* reina, pokrovauka); *Vd.* nogat, lonz, trinogatnik, tegel, latviza, torilu, vatliza; *Sr.* 2. ſchoppon; *Cro.* prasilnicza (cf. prażyć); *Hg.* rántó; *Ross.* горшокъ, жеструлька; tygiel, der Tiegel. Rynka, naczynie kuchenne, w którym różne smażenia, duszenia potraw mięsnych i postnych robią. *Wiel. Kuch.* 427. Syp to proso na rynkę, i nad węglem trzymay, W drugiéy ręce miey wachlerz i ogień poddymay. *Sim. Siel.* 90. Mieszaninę tę w rynce glinianey smażyć. *Haur Sk.* 416 *et* 384. - §. Rynki, sztuki gliniane, z których ściany wyższego ſklepu składaią się w piecu ſklarſkim. *Torz.* 36.

*RYNKIEL pyszny, aż grosa, patrzy, iak mysz z pudła, Czy on szynkiel od wozu, czy z pod szynkla kudła? *Kchw. Fr.* 68. ??

*RYNKMACHER, - a, *m.*, z Niem. der Ringmacher, który pierścienie robi; n. p. Ślosarze, kowale, rynkmacherowie, i insi rzemieślnicy mnieysi. *Vol. Leg.* 3, 592.

RYNKOWY, - a, - e, od rynku, targowy, tretowy; *Cro.* piacsni; *Rs.* рыночный, площадный, торжищный; Markts, Marktplatz-. Rynkowi ludsie, przekupnie, kupcy... *Petr. Pol.* 2, 138. Zebrawszy tłumy rynkowéy hołoty... *Zab.* 10, 38 *Koſſ.* Obożny ma mieć na spiſku wszyſtkie wozy,

Digitized by Google

aby wiedział, wiele rynkowych, i co skraynych; ieśli będzie w rynkowym rzędzie sto wozów, trzeba w skraynym dwieście. *Tarn. Ust.* 295, środkowych, bazarowych.

RYNNA, -y, ż., RYNIENKA *dem.*, kanał czyli trąba lub rura czyli żłob do sprowadzenia lub odprowadzenia wody, *Ger.* die Rinne; *Finl.* Ränni, *Suec.* Ränna; *Sr.* 2. renna; *Sr.* 1. réna, renka, renicjka; *Vd.* rinja, rou (cf. rów, shlieb (*ob.* żłob), shlebesh, shliebez, koritize (*ob.* koryto; *Crn.* shleb, shlęb; *Slo.* žlab, žleb; *Bh.* žlab, žlabek, žlabčel, krnè (cf. krynica), *Sla.* xlibbo; *Bs.* sgljeb, sglib, oluk; *Cro.* kaplenicza (*ob.* kapać), krovni shlèb; *Rs.* жолобъ, желобъ, желобокъ, лотокъ, лотошникъ. Rynny dla ścieku wody, bywaią sosnowe, dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 164. W browarze rynnami dla łacnieyszéy roboty, ma woda iść. *Haur Ek.* 91. Rynna dachowa, abo trąba miedziana u kamienic, pałaców. *Cn. Th.* 965. Jak pod rynną siedział. *Rys. Ad.* 19. Trafił ze dżdżu pod rynnę. *Cn. Ad.* 899, *Jak. B.* 184, *Petr. Hor. F.*, *Stryik.* 314, *Rys. Ad.* 65, *Slo.* trefil sam s liga na pelicu, chcąc małego złego uyść, ku gorszemu przyszedł. *Ezop.* 32, poprawił się z pieca na łeb, aus dem Regen in die Traufe kommen. - §. *fig. tr.* Jezus krew swą naydroższą pięcią wylał rynien. *Pot. Zac.* 10, pięcią ranami). - (RYNSKI, *ob.* Réński). - RYNSZTOK, -u, *m.*, Niederschs. der Rönnstein, die Rönne, kanalik ulicowy pod domami dla ścieku wody, *Bs.* jarak; *Rs.* сточъ (cf. стёк, стек); die Gassenrinne, die Gosse. Rynsztoki pełne śmierdzącego błota. *Petr. Pol.* 71. Siedząc na smukłym arabczyku obalił kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168 *Zabł.* Wpaść w rynsztok, w liniiak. *Ern.* 198. Zatrzymałem się nad rynsztokiem, rozmyślaiąc, czy go mam przeskoczyć, czyli też obeyść, a to żebym nie zbryzgał moich pończoch iedwabnych. *Teatr* 24, 132 *Cztr.* - *fig. alleg.* Widząc iż nie mógł okrom wielkiego wzruszenia tak smrodliwego rynsztoku ruszyć, i tak nagle obalić, co się było długim nałogiem ludziom wlepiło w serce, przeto z lekka począł to czynić. *Baz. hst.* 2. - *fig. tr.* Mars krwi rynsztoki toczył, zdięty iadem. *Jabł. Tal.* 26. Krew rynsztokiem płynie. *Bard. Luk.* 20, strugami, strumieniami in Strömen.

RYNSZTUNEK, RYSZTUNEK, *RUSTUNEK, -u, *m.*, zbroia, *z Niem.* die Rüstung; *Bh.* rystunk; *Sr.* 2. rústo pene (*Sr.* 1. ríjt, ríjtunka machina, silnia). Rusztunek, *armatura. Mącz.* Rustunk żołnierski. *Warg. Wal.* 155. Rzemiesło rozmaitych rustunków czynienia, *machinalis scientia. Mącz.* RYNSZTUNKOWY, RYSZTUNKOWY, -a, -e, Rüstungs. *Subst.* Rynsztunkowy, cekwart, maiący dozór zbroiowni i wszelkich rynsztunków. *Jak. Art.* 3, 314, *Archel.* 2, 18, der Zeugmeister, Zeugwärter.

RYNWIASTY, -a, -e, rynienkowaty, laskowany, żłobkowaty. *Czerw.* 28, gerinnt, gefurcht.

RYPNĄĆ *med. ndk.*, Rypać *kont.*, Rypie *pr.*, (*Bh.* rypati, reppati, *z* ryć; *Bh.* rypak, reppak, *z* dzióbas, pysk długi; *Sr.* 1. rjepot *sonus fissurae ligni aut vestis*; *Crn.* ròpiti *incidere, allidere*; *Crn.* ribam, *z* trę, *Germ.* reiben, cf. rippeln, cf. *Gr.* ῥυπτεω *sordes eluo*, *Hbr.* רוף ruph *quassare*; *Cro.* rivati, *z* sturkować; *Bs.* rripanje, kupgljenje ma rripu *coaceruatio*, rripano, narripano *coaceruatus*, rripa *aceruus*). Rypnąć, skrzypnąć, odgłos skrzypiący wydać, knarren. Drzwi w otwarciu głośno rypnęły. *Tol. Saut.* 69. Nie wiem ktosiś rypnął niespodzianie drzwiami. *ib.* 39. - *aliter*; Mówiłem ci iuż, żebyś mi nie rypał na tych przeklętych skrzypcach twoich. *Teatr* 24 *c*, 20, abyś nie rzępolił, rznął, schrapen auf der Geige. Jak wziął rypać na skrzypcach, rozumiałem, że cała łaia psów wyła mi nad głową. *Teatr* 24 *c*, 21. - *aliter*; Gdy przyydzie do zapłaty, patrz iak rypa i bryka. *ib.* 51, 23, iak wrzeszczy, dąsa się, rzuca się, schnarren, schnauben, schreyen, sich unwillig geberden. - §. *obscoen.* cielesną sprawę odbyć; (w Hanowerskim o pokładaniu ogiera reppen, o byku repen).

RYŚ, -ia, *m.*, *Bh.* ryś; *Slo.* tiš; *Crn.* risa; *Vd.* riesa, risa, riss, oistrovid; (*Vd.* riss, tekir, tigar, *z* tygrys); *Sr.* 1. luß; (*Cro.* risz, *z* tygrys); *Rg.* ris; *Bs.* ris; *Sla.* risopas; (*Sla.* ris, *z* tygrys); *Ross.* рысь, рысенокъ, островидъ, *ob.* ostrowidz, *felis lynx*, der Luchs; wielkości psa miernego; z drzewa się rzuca na przechodzące ielenie, sarny; ma między zwierzętami wzrok naybystrzeyszy. *Zool.* 316, *Kluk Zw.* 1, 529. Tygrys, lampart i ryś warczą. *Ban. J.* 2. Na nim iest szata zwierzchnia chytrolisia, A pod tą lwa srogiego, i szarpnego rysia. *Chodk. Kost.* 25. - §°. *Knapski* i inni dawnieysi i późnieysi biorą rysia za lamparta, der Panther, das Pantherthier; n. p. *Cn. Th.* 965, *Crn.* risèna; *Sr.* 1. parb, leopard, panther; *Cro.* risz piknjav, lávorisz, oroszlanyorisz; *Rg.* lavoris, kaplàn; *Bs.* lavoris; *Sla.* ris; *Rs.* пантиръ, рысь, барсъ. Ryś dziwnie upstrzon od natury w cętki. *Zab.* 16, 354. Ryś cynkowaty. *Ban. J.* 2. Pard abo ryś czuyny. 1 *Leop. Jer.* 5, 6. - *Prov.* Ryś ze psa nie będzie. *Cn. Ad.* 1017, przyrodzenie trudno odmienić; co się łyso urodzi, łyso zginie). - §. Ryś, *z* rysie futro, *Cro.* riszovina, Pantherpelz, Tigerhaut. Król w hatlasowéy szubce, podbitéy rysiami, na koniu iechał. *Stryik. Henr.* Ty dasz pachołkom kuny, pan da rysie. *Groch. W.* 564. Taż w kożuchu, co w rysiu grzecznemu ozdoba Szlachcicowi, bo cnoty nie traci chudoba. *Pot. Pocz.* 100.

RYS, -u, *m.*, rysowanie, liniia, krésa, abrys, der Riß, Abriß, bezeichnende Linie, Zeichnung; *Crn.* ris; *Vd.* sariss, poriss, risanje, verstaisa, podubstvu, podobuvanje; *Rs.* рисовка, черта, черпка чёрточка. Piérwszy rys czego, *Rs.* умоначертаніе. Rys środkowy, kiedy oko iest we środku ziemi, a płaszczyzna rysunku dotyka się ziemi. *Sniad. Jeo.* 447. Rysy twarzy, Gesichtszüge. W dziecinnéy swoiéy twarzy nosi matczyne rysy. *Niemc. Kr.* 3, 132. Ma doskonałe rysy twarzy. *ib.* 2, 176. Bozkie rysy ludzkiéy twarzy. *Przyb. Milt.* 74. Jeśli mogę zaufać rysom iego twarzy. *Przyb. Ab.* 98, *ob.* Rysować. - RYSA, -y, ż., szpara, szczelina, *z Niem.* der Riß, der Ritz, die Spalte, der Berst, das Geborstne; *Sr.* 2. rizjna; *Rg.* rjéz, puklina; (*Sr.* ris *portio*, *Bs.* rizak, zarisak, sarizniça *comma*, przecinek); *Vd.* tergnik, sterg, preterg, resterg, resklon, spraina, sprauska, spranska; *Cro.* praliska, klufft, spok; *Ross.* раздвой, раздвойка (*ob.* rozdwoienie), разщелина, щербина, щербинка, трещина, трещинка; *Rs.* скважинка, *Bc.* скважня, скважина, просѣдина, разсѣдина (*ob.* rozsieść się), утлизна. Rysy w armacie, szpary, pochodzą czy to z

Digitized by Google

nienależytéy spoiłości metalu, czy też z przesilenia działa naboiem. *Jak. Art.* 3, 315. Ptaszek przez rysę we drzwiach się przecisnął. *Tot. Saut.* 71. W rozwalinach nie ginie, kto się rysy boi. *Min. Ryt.* 4, 151. Rysa w ledzie, *Rs.* прочоскъ. Rysa czyli brózda deszczowa, *Rs.* рытвина. Pełen rysów, *Rs.* щелевáтый, щелúстый, щербинóватый, скважинóватый.

RYSAWY, *RYSSAWY, *RYSZAWY, -a, -e, *Bh.* ryſſawy, *ob.* rusy, rydzy, röthlich. Był Bolesław włosów gęstych, kędzierzawych, rysawych. *Biel.* 44. Dawid był ryssawy i piękny na obliczu. *Radz.* 1 *Sam.* 16, 12. Pręt tego ziela iest od piérwszego krzewiſtszy i ryszawszy abo rumiańszy. *Syr.* 900, *et* 1188, *et* 1234.

RYŚĆ, -ści, *i.*, RZEŚCIA, -i, *i.*, (cf. rzeski), *Ross.* рысь, рысца, kłus, trocht (*cf.* gręda), der Trott, der Trab, das Traben eines Pferdes. (*Rs.* рысúстый dobrze kłusuiący, рыскать, рыскунъ włóczęga, рысáкъ kłusak). Ryścią sporą kłusać. *Hipp.* 32. Choć iego koń ma dosyć szłapi, Sporą go puści ryścią, i co może kwapi. *Pot. Arg.* 84. Wsiadłszy na koń, do miasta się kwapi, i nie patrząc szłapi ryścią iedzie. *Pot. Syl.* 160.

RYSI, -ia, -ie, RYSIOWY, -a, -e, *Sor.* 1 luchsné, pantherſki; *Cro.* risjov; *Rs.* рысíй, барсовый барóвый; od rysia, Luchſes, Panthers. Rysiowe futro, iedno z nayszacowanieyszych futer kraiowych. *Zool.* 316. RYSIĘ, -ięcia, *n.*, *Rs.* рысенокъ, młode rysię, das Junge des Luchſes, des Panthers. Młode rysięta. *Haur Sk.* 308.

RYSOWAĆ, -ał, -uie, *cz. ndk.*, zrysować *dk.*, (*Ger.* reiſſen, *Gr.* ἐγγράφειν, *Chald.* resas, *Arab.* raetz, ratza; cf. *Polon.* raz, rzezać). a) rysy, rozpadliny czynić, Riſſe in etwas machen, reißen, ſpalten. Zawarte pary rysuią skały, Wały i mury, i zrosłe wały. *Mioſk. ryt.* 78. Rolniki nowe rysuią brózdy, i nie szczędzą snoiu, *Dmoch. Jł.* 2, 184. Pług rysuie w ziemi brózdy i skiby odwala. *ib.* 2, 30. Rysować się, z padać się, pękać się, *Rs.* щелúться, Riſſe bekommen, ſich ſpalten, platzen, berſten. Naymocnieysze kamienice rysuią się, i są obaleniu podległe. *Haur Sk.* 380. Gdy się zrysuie i popęka od uderzenia czaszka... *Perz. Cyr.* 2, 294. Rysowanie, rozpadlina, rysa, szczelina, szpara, der Riß, die Spalte. Pan ſkarze dom większy upadem, a dom mnieyszy zrysowaniem. 1 *Leop. Amos* 6, 12. Zbudnię znowu zrysowanie murów iego. *ib.* 9, 11. Łodyga rysowana, *c. ſtriatus*, bardzo delikatnemi podłużnemi liniiami zrysowana. *Jundz.* 2, 15. Rysować rybę, szczupaka, rozbierać. *Tr.*, einen Fiſch reißen. - §. b) rysować co, figury iakie, na drzewie, kamieniu, wyrzynać, wykreślać, abreißen, eingraben, auf Holz oder Stein graband abzeichnen. Rysowanie na kamieniu, *ob.* Rycie. Wszyſtkichbym na iednym pierścionku zrysował, tak ich mało. *Birk. Zbar. C* 2. Rysować co węglikiem, ołowiem, kreślić, konterfetować. *Cn. Th.* 965, abzeichnen, zeichnen; *Bh.* reyſowati; *Slo.* ragſowati; *Vd.* risati, sarisati, risuvati; *Crn.* shèrkati, shèrkam; *Rg.* osnovatti (*ob.* osnovać, *ob.* snuć), slikkovati (*ob.* śliczny, lice), zabigljexiti, zabigljexivati; *Rs.* рисовать, зарисовáть, черти́ть, черчу́; *Ec.* черти́ть, сѣтописáти, *pr. et fig.* Rysowanie, *Rs.* черчéніе. Bardzo iest rzecz pożyteczna, w mieście stołecznym uſtanowić rysowania szkołę. *Mon.* 73, 541, Zeichnenſchule. Rysowania nauka, modelów, konterfetów, złotem, ołowiem, węglikiem. *Cn. Th.* 965, die Zeichnenkunſt. Rysowanie figury matematyczney, *conſtructio*, poſtawienie. *Sol. G.* 6. Rysowany złotem, albo złotem w rysy napuszczany, *chrysographatus. Cn. Th.* 965. Bóg przykazanie to palcem sam rysował. *Tward. Wł.* 99. Zapewne, gdy tak straszne rysuiesz obrazy, Chcesz fałszywéy boiaźni wpoić we mnie razy. *Teatr* 46, 10. Pogrom pohańców rysuie pióro moie. *Paszk. Chor. A.*, opisuie, maluie, kreśli). - *y. Oecon.* Zboża na śpichlerzu często przewietrzać się, przesypywać i rysować maią. *Kluk Rod.* 3, 238 nakreślać po wierzchu figurami, z którychby się pokazało, czy czego nie ubyło, das Getreide auf der Oberfläche mit der Schaufel bezeichnen. RYSOWNICZY, -a, -e, od rysownika, Zeichners. Aby cena w hutach ſklanych nie była przesadzona dla rysowniczéy albo szlifiarſkiéy roboty. *Torz.* 104. RYSOWNIK, -a, *m.*, umieiący rysować, kreślić figury, *Rs.* рисовáльщикъ; der Zeichner. Malarze, rysowniki, złotniki, bytrego waroku potrzebni. *Syr.* 523. Do huty ſklanéy sprowadzić iakiego rysownika i szlifarza. *Torz.* 103. RYSUNEK, -nku, *m.*, *Rs.* рисунокъ, рисуночекъ, рисóвка, чертежъ; rysowanie, abrys, die Zeichnung, der Riß. - *fig.* Trzeba dobrego cyrulika, żeby te rysunki na twarzy iego wygładził. *Mon.* 65, 560, te rysy, szramy). RYSUNKOWY, -a, -e, od rysunków, Zeichners, *Rs.* рисовáльный, чертéжный. Izba lub sala rysunkowa, *Rs.* чертéжная.

RYSZAWY, *ob.* Rysawy. RYSZTUNEK, *ob.* Rynsztunek.

RYTLA, Rykla, *ob.* Rychla.

RYT, -u, *m.*, odrzezek, odkrawek, Abſchneidſel. Wziąć do tego rytu od sukienników. *Haur Sk.* 109. RYTKI u tkacza służą do nawiiania prędzy na nawoy. *Mag. Mſk.*

RYTM, -u, *m.*, z *Greckołac.*, *ob.* rym, wiersz, poema, ein Vers, ein Gedicht. Nie trudno o rytm, gdy go prawda pędzi. *Opal. sat.* 20. Rytmy *Kaspra Mioſkowſkiego.* Rytmy *Minasowicza*, RYTMOPIS, *ob.* Rymopis.

RYTRATA, -y, *i.*, z *Włoſk.*, obraz, portret, das Bild, das Gemälde, das Portrait. Tchną ieszcze po rytratach mężе ſtarożytni. *Zab.* 10, 522 *Anicł.* Widzisz po salach przodków twych rytraty. *Nar. Dz.* 1, 71. Patrzcie, na wybladłe tylu cesarzów rytraty. *Nar. Tac.* 2, 454. Uraz naymnieyszy żywe mu rytraty czyni w myśli. *Min. Ryt.* 3, 529, wrażenia, Eindrücke.

RYTUAŁ, -u, *m.*, xięga zwyczaiów kościelnych, das Ritual; *Rg.* obicjajnik, (*Rg.* objcjaj, obsłużenje *ritus eccleſiaſticus*, *ob.* obyczay, zwyczay); *Rs.* минея, потребникъ. W żadnym rytuale albo trebniku Rokołańskim tego niemasz. *Pim. Kam.* 1.

*RYTWINA, -y, *i.*, n. p. Możesz między drzewem nasadzonym sasadzić groblą darny albo rytwinmi zielonemi. *Cresc.* 22? wyryte sztuki ziemi, darnina. RYTY, *ob.* Ryć.

RYWAŁ, -a, *m.*, Spółmiłośnik, *Vd.* sravenlubnik; *Cro.* tekmëcz; *Rag.* natjézalac; *Rs.* солюбóвникъ, совмѣстникъ, соперникъ. RYWALKA, *ob.* Spółmiłośnica. *Morszt.* 518. RYWALSKI, RYWALOWSKI, -a, -ie,

Digitized by Google

od rywala, Nebenbuhler. Pilnuy się, żeby ta iego przyiaźń nie zamieniła się dla Wc Pana w rywalowską zdradę. *Teatr* 22 *b*, 61.

RYWADLNIK, -a, *m.*, rylec, dłóto, którym dłubią, *caelium. Męcz.*, der Grabmeißel. *Bh.* typadło.

RYWUŁA, -y, *ż.*, gatunek przedniego wina z Gryzonów, Rheinwall, Veltliner, ein Wein aus dem Rheinthale in Graubünden; *Bh.* Rywola. Wina, które morzem przychodzą, Francuzkie, Włoskie, Hiszpańskie, Rywuły. *Vol. Leg.* 2, 1253, *et* 3, 57, *Ban. E* 3. O niczym nie myśli, prócz żeby sklepy zastawiano winem i słodkiéy było po uszy rywuły. *Pot. Syl.* 259, *Sleszk. Ped.* 386. Lać w gardło one soki, one witpachery, one rozekery, one rywuły, malmazye, muszkately, a iakoż tu chłop zgorzeć nie ma? *Rey Zw.* 54.

RYŻ, -u, *m.*, *Bh.* ryże; *Sr.* 1. ryż; *Crn.* rajsh; *Vd.* rais, raish, rishkasha, orissa; *Cro.* orishi, riskassa, rišskassa, rishkasha; *Hg.* riskása; *Bs.* oris; *Rg.* oriz, granariz; *Sla.* pirinca; *Rs.* пшено сарацинское; *Ger.* der Reis, *Gr. lat.* oryza, *Hisp.* arroz, *Arab.* arus, *Malab.* arisi; *Gall.* ris, *Ital.* riso, *Angl.* rice; cf. Reż); ziarna téy rośliny z łusek otłukane znaiome są do wielorakiego użycia; iest wprawdzie owocem wschodnich państw; ale przecięż go obficie we Włoszech naydzie. *Kluk Rosl.* 3, 144. Ryż iest iarzyna, albo kaszywo, kształtem nieiako podobne do kąkolu. *Syr.* 999.

2) RYZA, Réza, -y, *ż.*, dwadzieścia liber papieru. *Solsk. G.* 3, 135, z *Niem.* das Rieß Papier, *Ital.* risma, *Suec.* ris, *Angl.* ream, *Gall.* rame; *Bh.* ryś; *Vd.* skład popirja; *Cro.* risz; *Sla.* rizma; *Rs.* стопа. Bela papieru ma w sobie ryz 10; rysa ma w sobie liber papieru 20. *Chmiel.* 2, 161, *Vol. Leg.* 14, 360. Kazał całą rézę papieru oprawić. *Zab.* 7, 101. Ryzami, *Rs.* постопно.

3) RYZA, RĘZA, -y, *ż.*, (cf. *Ger.* Riß, Ritze, cf. Ryga, *cf. Germ.* die Richte; *Rg.* rjez, rèdka, z liniia, cf. rząd, rzęd); rówek u szynwagi, albo śrzodwagi kréska, gdzie sznurek pada z bleyczykiem. *Cn. Th.* 966, der Einschnitt in der Bleywage, die Kerbe. Uważay, czy bleyczyk u szynwagi w rézie będzie. *Stroy. Staw. Cś.* - § 2) *tr. fig.* ryza, ryga, kluba, należyte granice, *Rs.* обо́йма, обма́льница, gehörige Gränzen, Ordnung (Richte). Wedle dawnéy ryzy. *Pot. Arg.* 701. Ku nabyciu dobrego maiemania, potrzeba, abyś żywot swóy umiarkował, i w pewną ryzę wstawić umiał. *Gorn. Dw.* 85. Wespazyan wziąwszy w ryzę woysko, przywrócił starożytną broni Rzymskiéy powagę. *Nar. Tac.* 2, 438, w kluby, w kleszcze, er brachte es in die Richte, er zog ihm die Zügel an, hielt es kurz. Miałeś mię w ryzę Pańskiéy zaprawiać boiażni. *Kul. Her.* 158 w tryb) Corka ma w ryzie trzymana, nie żadna pieszczocha. *Tręb. S. M.* 13, w grozie, scharf gehalten. Przywrócił w ryzę Inflanty. *Tward. Wł.* 5. - §. Obadwa w iednéy rezie równych złości postanowieni. *Rey Pst. Rr* 3, w iednym równym stopniu.

5) RYZA. apparat Ruski. *Dudz.* 25, ornat, *Rs.* ризы, das Russische Meßgewand. (*Ec.* ризa odzież, ubior, *Ross.* ри́зница skarbiec kościelny, ри́зничей zakrystyan, *Ec.* ризохрани́тель; *Rs.* ри́зки chrzesna koszulka). Na wierzch ryzhara dyakońskiego Tyreyską ryzą był przyodziany. *Smotr. Ex.* 15. W tychże ryzach nie godziłoby się mu celebrować. *Sak. Persp.* 31. W niedostatku i półcienne ryzy za altembasowe stoią. *Pim. Kam.* 110. To mnieysza o ryzy, gdyż niedostatek. *ib.*

4) RYZA, -y, *ż.*, z *Niem.* Reise, podróż wodna, die Wasserfahrt, Reise zu Wasser. Niektóre nowe galery tak piły wodę, że nie mogły piérwszéy ryzy z mieysca odprawić. *Kłok. Turk.* 248. Skończywszy ryzę, statek u pala uwiązać, nazywaią palować. *Mag. Mst.* RYZOWAĆ *cz. ndk.*, szuflami zboże pod czas przeróbki przerzucać ze statku na ląd, a z lądu na statek. *Mag. Mst.*, das Getreide umschaufeln, aus dem Wassergefäß auf's Land, und zurück.

RYŻOWY, -a, -e, od ryżu, *Cro.* riskasni, Reis-. Ryżowe pole, z RYŻOWISKO, -a, *n.*, das Reisfeld.

R Z.

RZ: *czasem osobno każda z tych liter brzmi, n. p. koń* r-że, r-żysko; *czasem też razem brzmią; a tu maią Czesi* ř, *coby się u nas zeyść mogło. Dogadzaiąc iednak zwyczaiowi naylepiéy pisać* r_z *albo* rz. Now. Ch. *W Cerkiewnym i Rossyyskim zgłoskom naszym rza, rze,* = ρz, ρѣ.

**R-ŻA, -y, *ż.*, r-żanie, das Wiehern. Natura wszystko głosi, To wołowym znaczy bekiem, To r-żą w koniach obnosi. *Bal. Sen. A* 5, *ob.* R-żeć.

RZĄD, -u, *m.*, a) Rząd, z rzęd, *G.* rzędu; *Boh.* řiad; *Slo.* řád *classis*, řádek, werš' wiersz; *Sor.* 1. řiadu *ordo*, (řiad oś, nierřiad, ner'ad plugastwa, *Sr.* 1. řiadny *pulcer*, *Arab.* רנן *ornauit*); *Sr.* 2. řěd, z wiersz, liniia, narzędzie, naczynie; *Crn.* red *ordo*, porządek, *Crn.* rida *series*, szereg, rey, pasmo; *Vd.* red, naredba, ordinaga, versta (warsta), z *linia*, *status*, *institutum*, zakon; (*Vd.* -red, z -dzieści, -dziesiąt, n. p. stiriredi, z 40, czterdzieści; *Vd.* petred, petdeset, z 50, pięćdziesiąt; *Vd.* shestired, z 60, sześćdziesiąt; *Vd.* devetred, z 90, dziewięćdziesiąt); *Cro.* réd *ordo*, zakon, *Cro.* szlovored, z wiersz słów; *Hg.* rend, rendjek, rendetske, rendeles *series*; *Dl.* red; *Bs.* redak od knighe, oragn, z wiersz, liniia; *Bsn.* réd, naredba, nacin *ordo*, *modus*, *ratio*, zakon; *Bs.* redovnik, z zakonnik; *Rg.* red *ordo religionis*, *Rg.* rèdak, z wierszyk liniyka; *Rg.* rèdkovati, z liniiować; *Sla.* réd, glida, z porządek, glid; *Sla.* sveti rád, z święcenie kapłańskie; *Sla.* redovnik, z zakonnik; *Sla.* rédak, z wiersz, liniia; *Rs.* рядъ, рядокъ, (*Rs.* ряда urządzenie, rozrząd; *Ec.* чредà, *Rs.* чередá rzęd, szereg, koley, *ob.* czereda, cf. trzoda, cf. szereg; чередный koleyny, чередоваться koleyno się łożować); cf. *Sues.*, *Dan.*, *Isl.* rad, *Isidor* redha, *Lith.* redas, *Lapp.* raido, *Eston.* ridda, *Angl.* ridge, *Pers.* rege, *Ital.* ridda, *Gall.* raye, *cf. Pol.* rey, cf. *Lat.* riga, *ob.* ryga; *Hbr.* ערך erech *dispositio*, *Gr.* ἐρέω, ἐρέσσω *rego*). cf *Ger.* Rabel, Rädelsführer, cf. *Germ.* Rath *apud* Adlg., cf. Raud, cf. Reihe). - Rząd, liniia, pasmo, warsta, ordynek, wiersz, ciąg czego, die Reihe, die Linie, der Faden, die Zeile; *Sr.* 2. szmuga, szmujka (*ob.* smuga); *Vd.* raunanje, poklad, stavishe, shihta; *Rs.* строй (*ob.* stróy), строка, строчка, *ob.* конь, конокъ. Gęsty rząd, przy szyszaku szyszak, mąż przy mężu, Puklers iest przy puklerzu, oręż przy orężu. *Dmoch. Jl.* 2, 8, cf. szyk). Rząd liczby,

Digitized by Google

wiersz liczby od iednéy ręki do drugiéy. *Sol. G.* 5, 80. Po dwa rzędy zębów miała bardzo szpetnych. *Warg. Wal.* 29. Trzy rzędy były w paszczękach iéy. 1 *Leop. Dan.* 7, 5. Rząd cegły, *Ross.* кабпика, кабпочка. Góry tam idą za sobą rzędem, iedna za drugą, iako kiedyby konia za koniem prowadził. *Star. Dw.* 2, pasmem, in einer Linie. Rzędem przecznym iść, ławą, szeregiem. *Cn. Th.* 969, in einer Zwerchlinie. Rzędami, warstami. *ib.*, *Vd.* po redi, po shihtah; *Rs.* послрочно; reihenweise. – Rząd piiących, koley, *Rs.* очередь; die Reihe der Zecher, Zechgesellschaft. Każdy z rzędu swoiego oświadczenia czyni. *Mon.* 70, 663. Wszyscy będą ożywieni; lecz każdy w swym rzędzie. *Kucz. Kat.* 124, w swym porządku. 3 *edit.*, gdy nań koléy przyydzie). Dzieci, kiedy trochę podrostą, to iuż obok z panem oycem siedzą, i w rząd piią. *Star. Ref.* 60, *Bh.* rjadowati (*compotare*). Szlachcicowi w karczmie z kmiotkami w rząd siedzieć, i piwa pić, nie przystoi, a ieśliby mu w rzędzie z chłopy siedzącemu i piiącemu, przydało się co ... *Vol. Leg.* 2, 946. Wiaruy się próżnowania i piiaństwa przytym, Nie zasiaday często w rząd. *Klon. Wor.* 44. Ze psy w rząd, z kotkami w taniec. *Rys. Ad.* 84, każdy się trzymay równego, *Vd.* vred, skup, kupei, z wspól). Po długiém żartowaniu ze psy w rząd usiędzie. *Twor. Ok.* a 5, spiie się iak świnia). Rzędem, po rzędzie, po kolei, podług porządku, *Sr.* 1. po riadu, pospochi, spochi, splochi; *Vd.* poredi, poredama. rednu, poverili; *Cro.* redom, po redu; *Sla.* redom; *Bs.* redom, po redu; *Ross.* рядомъ, рядкомъ, поочередно; *Ec.* поряду, порядкомъ. чинно. – §. rząd, rzęd, rzędy, klassa, gatunek, stan, *Bh.* trjda (cf. trzoda); *Sr.* 2. ordnunga; *Slo.* ordunk (*ob.* ordynek); *Vd.* resdielstvu, redstvu, shula; die Klasse, die Gattung, die Ordnung. Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*; rzędy *ordines*; rodzaie *genera*; gatunki, *species*. *Bot.* 144, *Zool.* 105. Każdemu człowiekowi pospolitego *rządu. *Sax. Perz.* 27, *Ross.* рядовичъ prosty człowiek, рядовымъ prosty, gminny; *Es.* изрядствую celuię, wybornym iestem). Ta dumna w rzęd się wpisała z nami. *Morszt.* 20, równała się nam). Wolimy psa z sobą w rząd posadzić, niż brata mizernego. *Sekl.* 104. Człowiek w głupich zapędach w rząd się z bogiem sadzi, I mniema, że mu dymem świat ofiarnym kadzi. *Zab.* 9, 110 *Zabł.* – §. rząd, *G.* rządu, z ład, porządek, którym się co dzieie, die Ordnung, ordentliches Verfahren. Cokolwiek rząd opuści, końca się dobrego nie doczeka. *Bud. Ap.* 82. I w nogach błąd, kiedy w głowie nierząd. *Dwor. D* 4, gdy piianemu w głowie szumi, nogi mu się plączą, kaczki zaganiа). *Slo.* lepší rád, nežli hatmat, lepszy rząd, niż nieład). Nic w swym mieyscu nie leży, wszystkie rząd zmieszały; Opak się wszystko dzieie. *Bardz. Tr.* 363. Z rządu przyrodzonego zawsze to pochodzi, Iż orzeł gołębięcia mdłego nie urodzi. *Warg. Kurc. praef.* Nie dóydziesz z nim rządu, nie dóydziesz z nim ładu, sprawy. *Cn. Th.* 966, du kommst mit ihm nicht zu recht, wirst mit ihm nichts ausrichten. – Rolą nie pieczołuie się bardzo, lecz trzody i woły tuczne na *rząd wychowuie. *Krom.* 360, iak na urząd, porządnie, raz w raz, recht gestissentlich. – §. Rząd końiski, porządny sprzężay końiski, szory, das Pferdegeschirr, das Reitzeug, Pferdezeug; *Crn.* prepręga; *Rg.* vrés kogniski, kogniski urés; *Es.* uresi od kogna, sprava od kogna). Rząd, *elegantiam quandam, et equorum selum lora significat*, sprzężay *etiam boum etc. Cn. Th.* 966. Nuż poiazdy nasze, koń za pięćset złotych, rząd za drugie, nuż owe szlzbanty, nuż owe kutasy. *Rey Zw.* 58. Osieł w bogatym niechay chodzi rzędzie, Przecięż on nigdy dzianetem nie będzie. *Min. Kyt.* 3, 352. – §. b) Rząd, *G.* rządu, Rządy *plur.*, rządzenie, panowanie, sprawowanie, zwierzchność domowa, kraiowa, *Sr.* 1. regerwano; *Rg.* redovanje, vládanje; *Rs.* обладательство, властвованїе, владычествїе, владычество, владычествованїе, властелинство (cf. władza, władać), правительство, правленїе (cf sprawować, sprawa), царствованїе (*ob.* carstwo); die Regierung, Herrschaft, Obrigkeit, das Regieren, Herrschen. Rząd kraiowy, die Landesregierung, pewny iest kształt sprawowania władzy naywyższey w każdym kraiu. *Wyrw. G.* 97. Za rządu mistrza Elrichshausen, Pruskie miasta Krzyżaki powyrzucały. *Gwag.* 390. – Rządu nie wiele, gdzie panów wiele. *Cn. Ad.* 237, *Slo.* mnoho kuchárov polievku prepálí. Bez rządu żadne państwo długo stać nie może. *Star. Mon. A.* 2. Kto rządem gardzi, musi mieć nierząd. *Hrbšt. Nau. O* 8 *b.* Nowy pan, nowy rząd. *Cn. Ad.* 745. Rząd niewieści nie czyni czci. *Rys. Aa.* 60. Kobiecy rząd, *Ec.* женодержавство, *Gr.* γυναικοκρατία. Widząc mieysca ponure, mieszkania odludne, rząd dziwaczny mi wróżył życie przykre, nudne. *Zab.* 13, 158. Żołnierze nie powinni sobie przywłaszczać woiennego rządu bitwy, co do hetmana należy. *Warg. Cez.* 27, komendy). Zdałem ci rząd domu moiego, iesteś w nim marszałek. *Teatr* 19 *b*, 5, rząd domowy, gospodarstwo). Rzadki przykład u nas dobrego rządu. *Kras. Pod.* 2, 237, rządności). Kto się tu ma wdawać w rządy? *Teatr* 35 *c*, 70, rozkazywać tu?). Ma nad tobą rządy dziewka podła; dobrze iéy z tym; bo w pierze przy tobie poresła. *Mon.* 70, 175, panuie nad tobą). Nie twóy tu rząd. *Cn. Th.* 966. Od siebie rząd poczniy. *Cn. Ad.* 771, sam się popraw'). Uciekłem, Jeymość w rzędy; pełno w domu wrzawy, Trzy sztafety w tygodniu poszły do Warszawy. *Kras. sat.* 80, zaczęła rządzić, zrzędzić, zrzędną być, sie fieng an zu kommandiren, zu wirthschaften. Oświeć zaślepione serca ich, aby oni podali się w rząd słowa Twego S. *Baz. hft.* 77, aby się rządzili słowem Twoim). Trzeba się nam dać w rząd rozumowi, ieśli chcemy drugiemi rządzić. *Pilch. Sen. lift* 290, poddać się iego rządowi, nim się powodować). – §. Pieniądze nad wszystkiemi rząd maią rzeczami. *Min. Ryt.* 4, 155, przewagę, moc, Uebergewicht, Gewalt, Macht. – (*RZĄDAĆ, *Cresc.* 389, *Bach. špikt.* 42, z żądać). – RZĄDCA, Rządzca, *ob.* Rządzicel RZĄDCZYNA, *ob.* Rządzicielka. RZĄDEK, – dka, *m.*, *Bh* rjadek; *dem. nom.* Rząd, Rzęd, z małe pasmo. *Rs.* спрочка. eine kleine Reihe, Linie. Rządek guzików. *Tr.*

Pochodz. *rządny, bezrządny, bezrządność bezrząd, nierząd nierządny, nierządnica, nierządnik; dwurzędny, dwurzędkowy, trzyrzędny, trzyrzędkowy, czteryrzędny czteryrzędkowy etc.; grzęda, grzędka grządziel; grzęda; Rządzić Rządzca, rządzicielka; rządzić narządzić, narządzie obrządek, orędzie, wrzęże; ludorządzca, możnorządzca wiel-*

Digitized by Google

wielkorządzca, wielkorządztwo; porządek, porządny, nieporządek, sporządzić, rozporządzić; urząd, urzędnik, urzędowny, urządzić; wyrządzić; zarządzić; zrzędzić, zrzęda, zrzędny. - §. *zrzedni, zrzodek i t. d.* - §. *cf. trzoda i t. d.*

RZADKI, *RZATKI, - a, - ie, RZADSZY, RZEDSZY, *Comp.*, RZADKO *adv.*, Rzadszey, Rzedszey *Comparat.*, RZEDZIUCHNY, RZEDZIUTEŃKI, RZEDZIUTKI, RZEDZIUTYNIECZKI *intensiv.*, *Boh.* řídký, řídaučký; *Slo.* řídký; *Sr.* 1. retki, rietki, poretkowné; *Sr.* 2. tédki; *Crn.* rędk; *Vd.* riedek, poriedkaft; *Bs.* rjetki, ritki; *Hg.* ritka; *Rg.* rjeetak; *Dl.* ridak; *Cro.* redök; *Ross.* рѣдкій, рѣдѣнекъ, рѣдѣхонекъ; cf. *Gr.* αραιος, cf. *Lat.* rarus *etc.*); niegęsty, dünne, nicht dicht; nieco rzadki, RZADKAWY, *Rs.* рѣдковáтый. Ciało, im mniey zamyka cząstek w większym rozłożeniu, tym rzadsze. *Rog. Dos.* 1, 203, Ciało słabsze, rzadsze, otworzystsze, rychłey indowi wenerycznemu podlega. *Ocz. prz.* 13, *Crn.* råhl). Ogień iest żywioł rzadziuchny. *Boh. pr.* 122. Rzadkim lasem iest ten, w którym mało dolnych krzaków znayduie się, gdzie drzewa tak poiedynczo stoią, że po wszystkich prawie mieyscach przechodzić można. *Łęsk.* 76, ein dünner Wald. Jeśli lepsza była ścieszka na gęstwinie, ieśli za rzadkim lesie, nie patrzyła. *P. Kch. Orl.* 1, 5. Daleko w bitwie od siebie byli, i rzadko się rozstrzelili. *Warg. Cz.* 103. Widać z rzadka pływaiąc po bałwanioch srogich Ludzi, broni i statków moc i skarbów drogich. *A. Kch. W.* 5, rozproszenie). - §. Rzadki, nie częsty, nieliczny, rar, selten, nicht häufig. Na Lindenera (doktora) skarżyły choroby, Że przezeń rzedsze po cmentarzach groby; Więc wprzód lekarza śmierć, uprzątnę, rzecze, A saś ich biały czeshel dość oblecze. *Miask. ryt.* 2, 151. Ognie rzadkie błyszczały w obozach pogańskich. *Tward. Wł.* 134. Rzadki dom, któryby się z powrotu panicza z zagranicy ucieszył. *Kras. Pod.* 2, 230. Rzadki przykład u nas dobrego rządu. *Kras. Pod.* 2, 257. Rzadki tu żyw teraz do siedmiudziesiąt lat. *Sk. Kaz.* 223, *P. Kch Orl.* 1, 119. Co do nowożeńca, powiedziałem ci, iż to człowiek rzadki. *Wyg. Mar.* 3, 25, iakich niewielu znaydziesz). Biały kruk abo kawka, nie iest rzecz tak rzadka Jak poczciwość na świecie. *Opal. sat.* 91. Rzatka to rzecz; niewielcie takich. *Cn. Ad.* 1017. Rzadka zgoda między gładkością a czystością, a tak rzadka, iako rzadko czarnego łabędzia nasz wzrzeć. *Kosz. Lor.* 66 *b.* Dobra ziemia iest rzadka, rzadki wybrany, i mądra panna rzadko. *Hrbšt. Lek. D* 2 *b.* Bywa i to, lecz rzedzey. *Pot. Arg.* 286. Co rzedsze, tym się zawsze drożey ceni. *Pot. Arg.* 174. Im rzecz rzedsza, tym droższa. *Pot. Porz.* 599 *Pot. Arg.* 721. Rzadko, z rzadka *adv.*, nie często, selten einmal; *Bh.* řídka, řídce, poříbku; *Slo* zřídka; *Sr.* 2. tétko, nieiesto; *Sr.* 1. zrétka, mahwo hdé, tiekko, poriekko, *Sla.* retko; *Bs.* ritko, uritkovje; *Vd* poriedkem, porietken, rietko, malukeda, malukrat, malubarti; *Crn* malukeda, malukrat, malukatirekrat; *Ec.* маломи, немногократно; *Rr.* изрѣдка. Rzadko to, aby medyk brał lekarstwo. *Gor. Dw.* 182. Co rzadko się przytrafia, to się tym bardziey podoba. *Zab.* 12, 279 *Dudz.* To się z rzadka trafia. *Sk. Żyw.* 2, 29, *Groch. W.* 577. Zrzadka i nad spodziewanie te skutki ztąd wypadaią. *Pilch. Sen liſt.* 267. - §. Rzadki względem tkania, i t. d., niegęsty, nieścisły, nicht dicht, nicht denckt, nicht fest, nicht derb; *Rs.* рѣдинный. Rzadka materya, rzadkie płotno, *Ross.* рѣдина, рѣдь. Każą robić do swych kramów umyślnie bławaty rzadkie, cienkie, niedychtowne. *Grod. Dis. D* 3. Komuż się chce rzadko cienkich bławatów używać? *ib. D* 4. Niepodobna iest ku naśladowaniu owa paięcza tkaczownia, iak wiele to pracy, nici porządnie rozciągać? iedne na prost zapuszczone miasto gruntu, drugie z gęsta w rzadkawe krążki i oczka plecione? *Pilch. Sen. liſt* 4, 186. Ptak ten ma więcey pierza niźli ciała, Tam tego rzedszey natura odziała. *Chrośt. Job.* 154. - §. Rzadki, o miękkich rzeczach abo mokrych, o ciekliznach, płynach, dünn, fließend, nicht dick; *Sr.* 2. ſátki; *Sr.* 1. ſitké, ſitko; *Ec.* жидкій (cf. жи́жа, ухà, *Lat.* succus, cf. sok, cf. jucha). U Bochni rzadkie błoto. *Mat. z Pod. A* 3. Rzadko rozczynić. *Cn. Th.* 467. *Slo. Prov.* lacné maſſo, řídké polewka liche mięso, rzadki rosół, *merces prétio correspondet*, iakie pieniądze, taki towar). - §. *tr. fig.* Cóż znaczy mina rzadka i twarz pomieszana? zapewne iakąś sprawkę! *Teatr* 42 *c*, 20, blada mina, ein bleiche Miene). RZADKOBRODY, - a, - e, *Ec.* рѣдкобрáдый, niegęstych włosów na brodzie, dünnbärtig. RZADKOMIERZ, - a, *m.*, naczynie do mierzenia gęstości powietrza. *Hub. Mech.* 259, der Luftdichtemeſſer. RZADKOŚĆ, - ści, *f.*, *Bh.* řídkoſt, ředčina, ředčina; ředſina; *Slo.* řídkoſt; *Hg.* ritkaság, ritkaságh; *Czn.* redkúſt, rahloſt; *Rg.* rjédkos, rjedcina, rjedkocchja; *Dl.* rítkozt; *Vd.* riedkota, (*Vd.* riedshina, riedkóſt, zgąbczatość); poriedkoſt, poriedshina, malukedashneſt; *Cro.* redkocha, retkocha; *Sr.* 1. rétkoſti, řídkoſti, poretkownoſti; *Rs.* рѣдкость, рѣдизна, нѣжéчко; *Ec.* рѣдкость, рѣдина; rzadkość, mała liczba cząstek pod wielkim objęciem. *Rog. Dos.* 1, 204, Mangel der Dichtheit; Dünnheit, Lockerheit, Flüßigkeit, cf. pulchność, miękkość, cienkość). - §. rzadkość, nieliczność, nieczęstość, die Seltenheit, Raritát. Pomierne i pospolite rzeczy często fortuna wydaie; wybornym zaś samą rzadkością iedna zaletę i szacunek. *Pilch. Sen. liſt* 319. RZADKOWŁOSY, - a, - e, rzadkie niegęste włosy maiący, *variolus. Męcz.*, dünnhärig, *Ecc.* рѣдковлáсый, *Sr.* 1. rétkowłoſati. RZADKOZĘBY, - a, - e, zębów nie gęsto stoiących, von weitläuftigen Zähnen. *Subſt* рѣдкозýбіе *n* rzadkozębość.

Pochodz. *rzadzić, rzedzić, przerzedzić, rozrzedzić, porzedzić, obrzedny.* - *§. *nadweredzić, nadweredzać*, Pobiey 332, *Pim. Kam.* 203, *nadwerężyć.*

RZĄDKOWY, - a, - e, -- rzędny, n. p. dwurządkowa, czterzyrządkowa pszenica. *Kluk. Rosl.* 5, 127, zweyzeilig, vierzeilig. RZĄDNY, *RZĄYNY, - a, - e, RZĄDNIE, *adv.*, *Bh.* řádný; (*Sr.* 1. řádné; *Sr.* 2. řédni piękny); *Vd.* redon, poreden, v'red postaulen; Rg. srédan, rednoxivuuchi. *Sla.* uredan, redom; *Rs* рядный, добропорядочный, благочинный, приборчивой porządny, porządek lubiący, utrzymuiący, ordentlich, ordnungsliebend; podług porządku porządnie zrobiony, utrzymywany, odbywany, ordentlich, wie ſichs gebührt. Urzędnik powinien się rozmyślić, co ma robić, aby tego drugi raz nie robił; bo rządna robota dwóy pożytek pokazuie, a nierządna szkodę *Haur Lk.* 9. Widział tam wszystko rządnie odbywane. *Glicz. Wych. K* 5 *b.* Ezdras bibliią rządnie zgromadził a spisał. *Biel. Sw.* 26. Wolałby oszaleć, niż rozkosży *nierządny używać. *Kosz. Lor.* 125, nierządniczéy, *qu. v.*). Kambyses siostry się swéy nierzą-

Digitized by Google

nie rozmiłował. *ib.* 50. - Rządny, *czysty, celny, gracki, ordentlich, wacker, gehörig, brav.* W tey bitwie starosta Robatyński rządnie sobie począł. *Biel.* 473, mężnie, dzielnie, czyście). Nie może iuż w wodzie radzić koniom, rządnie iuż woda gęby sięga. *Pot. Asg.* 151; na urząd, czyście; bardzo, sehr stark. Tym czasem się Litwie przeciw Moskwie rządnie fortunilo. *Biel. Kr.* 516, walnie). Cokolwiek gorzałek należli, wypili, i rządnie podpili sobie, gdy nasi na nich przypadli. *Biel.* 428. Tego chłopem dobrym być sądzimy, który rządnie wypiia, a wszystkim dosiedzi. *Star. Ref.* 55. - §. rządny, urządzony, ujednany. *Cn. Th.* 967, bestellt, bedungen; *Rs.* рядный. RZĄDNOŚC, -ści, ż., pilnowanie porządku, odbywanie wszystkiego w dobrym ładzie, die Ordentlichkeit, Ordnungsliebe (*Sr.* 1. rjanosej *decus*). *Rs.* приборчивость, благочиніе. Rządność, umieiętność doskonałego utrzymania i użycia dobra swego, w miarę sposobów czyli dochodów; umieiętność wyciągnienia naywiększych korzyści przy naymnieyszym wydatku. *Pam. Warsz.* 2, 200 *Sier.* Rządność iest cnotą wielce kobietom potrzebną. *N. Pam.* 22, 37. Rządność, sposób rządu, porządku, die Art der Regierung, Ordnung, Einrichtung. Różnią się państwa iedne od drugich rządnością; lecz wszystkich iest celem utrzymanie społeczności. *A. Zam. ded.* RZĄDOWY, -a, -e, od rządu. Regierungs-. Ustawa rządowa dnia 3go Maia; *Ust. K.* 1, 56; konstytucya; Rządowe władze, t. i. rząd składaiące, die Staatsbehörden. (*Slo.* ridítelni *directiuus*). (*RZĄDZA *ob.* Żądza). RZĄDZCA *ob.* Rządziciel. (RZĄDZIĆ *ob.* Rzedzić). RZĄDZIĆ *cz. ndk.*, (*Boh.* rjiditi zrządzić, *Bh.* rjiditi *regere, administrare*; *Slo.* ťjdim, ťidit *guberno, ordino, fungor*, ťjjeni, aurad *functio* urząd; (*Sr.* 1. redju, rjedju, tjistju *depurgo*); (*Vd.* redoti, porediti, nareduvati, z urządzić, (*Vd.* rédit, rediti; *Crn.* rédim *alere, nutrire*); *Crn.* ridam *ordino*; *Cro.* rediti, redim *ordino, dispono*; *inauguror aliquem sacris ordinibus*; *Hg.* rendelni, elrendelem; *Rg.* réditi, dattí tkomu réd sveti; *Rs.* рядить, ряжу ugodzić, naiąć; stroić, ubierać; przyrządzić, przygotować, wygotować, переряднть, переряжать przebierać, przestroić; cf. *Pers.* araste, arajide *ornatus*). Rządzić, panować, rządy trzymać, sprawować, władać, władzcą być, regieren, herrschen, die Regierung führen; *Sr.* 1. regérupu; *Vd.* gospodovat, krailovat, ladati; *Cro.* gozpoduvati, ravnati (*ob.* rownać); *Rs.* управить, управлять, (cf. uprawić); владѣтельствовать, властвую, властельствую, властительствую; *Es.* обладать, царствовать. Dobrze rządzić; czynić, aby cały narod był szczęśliwy. *Zabł. Roz.* 16. Żaden nie rządzi, gdzie wszyscy rządzą. *Fr. Ad.* 7. Gdzie każdy chce rządzić, tam nikt nie ma chęci być posłusznym. *Zab.* 16, 241. Kiedy Wenus w domu rządzić będzie, być Marsowi z kurami na grzędzie. *Rys. Ad.* 31. Gdzie sługa rządzi, a czeladka pana wodzi gdzie chce, iaki to nierząd! *Sk. Kaz.* 473. Byś nikczemnemu ciału nasbyt *rzędzić nie dał; tedy nadobne będzie gospodarstwo twoie. *Rey Zw.* 114. U białych głów pospolita, że rady wiele rządzą. *Biel.* 416; srzędzą, viel kommandiren, hofmeistern. - *Transit.* rządzić kogo, rządzić kim, z panować nad kim, kierować kim, einen beherrschen, regieren, leiten, lenken. Rycerz ten przykładnie ogromnym państwem rządzi. *Teatr* 46 *d*, 6. Król wolnych, ludźmi rządzi, despota bydlęty. *Kras. Wiersz.* 46. Wielą rządzić potrafisz, ieśli tobą rządzić będzie rozum. *Pilch. Sen. list* 292. W narodzie naszym stan rycerski inszemi stanami rządził. *Karp.* 7, 6. Jegomość parlamentem rządzi. *Boh. Kom.* 4, 73. Nie tak sromota, gdy mąż sam przez się błądzi, Jako gdy niewiasta mężem swoim rządzi. *Petr. Ek.* 19. Żeglarze okrętami rządzić i władać nie mogli. *Warg. Cez.* 99. Nie zabłądzi, kogo cnota rządzi. *Rys. Ad.* 43. Wszak się tak dzieie na świecie, że skarby rządzą sercami. *Zab.* 15, 80. Ja mam w mocy bogactwa; ia bogactwy rządzę, tobą bogactwa. *Cn. Th.* 668. - Zegarmistrz rządzi zegar, *Tr.*, nakręca i rychtuie, die Uhre aufziehen, stellen. - §. *Recipr.* Rządzić się dobrze albo źle, sprawować się dobrze, źle. *Cn. Th.* 967, sich aufführen, betragen. Swoim się rozumem rządzi, *Teatr* 24 *b*, 26; daie się rozumowi rządzić, kierować; wedle rozumu się sprawuie, er läßt sich von der Vernunft leiten; beträgt sich vernünftig. Wiem, że nie uporem, ale się rozumem rządzisz. *Boh. Kom.* 3, 440. Kto rządzić chce sam drugich, rządzić się ma sobą, *Jabł. Tel.* 331. über sichselbst herrschen, sich selbst beherrschen). - Rządzić się u siebie, z rząd wprowadzać i utrzymywać u siebie, bey sich wirthschaften, regieren, Einrichtungen treffen. Każdy lud rządzi się albo prawy pisanemi, albo zwyczaiami za ustawę wziętemi. *Modrz. Baz.* 16. Naród nie maiący prawa rządzić się u siebie, nie iest narodem. *Ust. K.* 1, 1. Rządzić się u kogo, z w rządy u kogo się wrywać, bey jemanden herrschen, kommandiren, sich die Herrschaft anmaßen. Rządzić się nad kim albo kogo. *Tr.* - §. Rządzić sługę, naymować sługę, iednać sobie sługę, einen Diener aufnehmen, sich mit ihm ordentlich verdingen. U ziemiaństwa iest ten obyczay, dzieciom rządzić a chować bakałarza. *Glicz. Wych. K* 3 *b*. Panowie rządzą sobie prokuratorów, aby ich spraw pilni byli. *ib. N* 4. Rządzić się u kogo, z naymować się komu do czego, przystawać do niego, bey einem ordentlich in Dienste treten. Słudzy, którzyby od panów swych naumyślnie na hultaystwo odeszli, a dorocznie się nie rządzili ... *Vol. Leg.* 2, 1405. RZĄDZICIEL, RZĘDZICIEL, -a, *m.*, RZĄDZCA, *RZĄNCA, *RZANCA, -y, *m.*, który rządy trzyma, rządzi, panuie; władzca, sprawca, der Herrscher, Regierer, Verwalter; *Bh.* rjeditel, rjiditel; *Slo.* ťiditel; *Sr.* 1. regerwaŕ, regenta, pomérnoščer; *Crn.* krayluvauz; (*Rs.* рядецъ, рядникъ dostoynik, dygnitarz); *Rs.* властелинъ, властитель, властодержецъ, владѣтель, владѣлецъ, обладатель, державецъ (cf. dzierżawca, dzierżeć). Gdzie nie iest *rzanca, tam lud upadnie. 1 *Leop. Prov.* 11, 14, rządzca. 3 *Leop.*). Chrystus iest rządzicielem i wodzem kościoła. *Biel. Post.* 145. Nayduią się i insze w piśmie Ś., nazwiska *rzędzicielów* albo *sprawc* kościelnych. *Rey Pst. C* 2. Łodzia na morzu bez żeglarza albo rzędziciela, tam i sam się tułaiąc zatonie. *Cresz.* 370; cf. sternik). Czy to należy do rządcc Rzpltey, czyli nie? *Petr. Pol.* 37. Zwierzchni rzędzicielowie. *Modrz. Baz.* 78. Wszystkiego złego przyczyna, iż rządzicielów powaźność zginęła. *Sk. Kaz.* 216. Kurator, opiekun nad dorosłym, właśnie rządziciel albo sprawca. *Sax. Tyt.* 126. Rządca Galileyski. *Groch. W.* 288, cf. Wielkorządzca). Rządca wesela. *Sekl. Jan.* 11; cf. marszałek). Rządca statku, szyper. *Chmiel.* 1, 80. Rządca szkolny, Rektor. RZĄDZICIELKA, *RZĘDZICIELKA, -i, ż., RZĄDCZYNA, *RZĄNCZYNA, -y, ż., rządy

Digitized by Google

trzymaiąca, die Regiererinn, Herrscherinn; *Sr.* 1. regentka, regentjina, nawodjwarka; *Rs.* владѣтельница, обладательница, владѣлычица, державица; *Ecc.* владычица, управительница. Z tytułu Jchmościowie dla oka dobrani, A Jeymość tylko w domu rządczyna ji pani. *Kras. sat.* 73, *cf.* my rządzim światem, a nami kobiety). Rzplta matka i rządczyna nasza. *Swad.* 1, 19 *Fr.* Rządczyna, rządzicielka *moderatrix. Mącz.* Matko moia, przecz chcesz porzucić mię, Światło oczu moich, i rządzicielko duszy moiey. *Steb.* 118. Wenus szczęścia rządczyna. *Zebr. Zw.* 170. Roztropność ieſt naylepszą życia rządzicielką, *Modrz. Baz.* 28. RZĄDZIK, - a, *m.*, *dem. Nom.* rząd; liniyka, liſtewka, eine kleine Reihe, Linie, Leiſte. Wyymie z gęby dróciany rządzik, w którym wprawne tkwiały zęby. *Min. Ryt.* 4, 256. - §. rządzik, na konia; małe szory, ein kleines Pferdezeug. Osłowi szpetnie w rządziku z koncerzem. *Wad. Dan.* 5, *Pot. Jow.* 208. Pałasików, rządzików pełno nad łóżkiem wisi. *Zab.* 13, 194. - °§. Rządzik na lampę, alić do rządzika i do Jeymości inszy się przymyka. *Bratk. E* 4 *b.*? RZĄDZIOCHA, RZĘDZIOCHA, - y, ż., zrzędna kobieta, die gern hofmeiſtert, tadelt, critiſirt, eine Tadelſüchtige. Miał Władysław żonę rządziochę wielką. *Biel.* 90.

R-ŻANY, - a, - e, *Bh.* rżny; *Sr.* 1. rżané; *Crn.* ershen; *Bs.* rasgni; *Rg.* ràxni; *Vd.* ershen, *Cro.* hersen, herseni; *Dl.* rasen cf. razowy); *Hg.* rozbel-valo); od rży, (*ob.* Reż), żytuy, Roggen-, von Roggenkorn. *Syr.* 919. Reż ieſt żyto każdemu znaiome, od którego rżany chleb zowią. *Cresc.* 160, *Syr.* 921, *Pasz. Ds.* 123; *Vd.* ershenjak, ershen kruh, *Cro.* hersenyak. Od chlebów, tak rżanych, iako i białych, płacą.... *Vol. Leg.* 5, 183. R-żana czyli żytna słoma, *Vd.* ersheniza, ershna slama). Rżana mąka, *Rs.* пиро.

RZĄP', - ia, *m.*, ogon bydlęcy z mięsa i kości złożony. *Dudz.* 56, *caulis caudae. Cn. Th.* 967, der Sturz im Schwanze der Thiere. (*Crn.* ręp, rép, = ogon, *Crn.* repàta svęsda, = kometa; *Vd.* rep, = ogon, *Vd.* repaſt, = ogoniaſty, *Vd.* repizhi, = koniuszki od rzep; *Rg.* rêp *cauda*; *Cro.* rép, (*Cro.* repàcha zvezda, = kometa); *Dl.* rep; *Bs.* rép; *Hirp.* rabo; (*Rs.* рѣпица ogoniaſta rzepa, cf. *Gr.* ἐπομαι *propendeo*; *Sr.* 2. ŧęp pacierze grzbietowe). Pióro na zadzie końſkim, na grzbiecie podle rząpia samego, znakiem ieſt dobrego konia. *Hipp.* 11, *Kon. Lek.* 8. - *tr. obscoen.* ſtrzeż się o panno, ma on długie rząpie. *Pot. Jow.* 59; *Vd.* moshki srám, rep, kurz, shpiza). 2) Rząp' woday, krynica, ſkrzyna wodna, ſtudnia nieżywey wody, ale dżdżowey albo zkąd inąd wlaney. *W łod.*, *Dudz.* 56, *Cn. Th.* 967, eine Ciſterne, ein Waſſerbehältniß. Studnie, rząpie i wszelkie zebranie wód. *Leop. Levit.* 2 56. Cyſterny, rząpie do zachowania wody dżdżowey. *Petr. Pol.* 2, 228. Teraz o rząpiu mowa, do którego od rzék rurami przyprowadzaią wodę. *Haur. Ek.* 17. Gdy wodę masz zinąd przywieść, potrzeba rząpie dobrze opatrzyć, aby tam wody doſtatek się zaſtanawiał. *Cresc.* 655. Rząp' bywa z marmuru albo z inszego kamienia. *Cresc.* 33. Rząpie miewaią z wody dosz zowey; do takich trzeba nasadzić ryb, aby swoim ruchem broniły zatęchnienia. *Cresc.* 655. Wody chować w rząpiach albo w iakich ſasach z piaſku kamieniſtego. *Cresc.* 655.

RZĄSA, RZĄSKA; *ob.* Rzęsa.

°R-ŻAWA, - y, ż., rżenie końſkie i ztąd wrzawa, das Gewieher, das Wiehern. Daley ni gwara, ni się końſka r-żawa zdała, Lecz iakby kto przydrzeźniał; nakoniec zar-żała. *Zebr. Ow.* 47; *sonus simulantis equam.*

RZAZ, - u. *m.*, rzezany karb, cios, ranięcie, ein Schnitt, Hieb, Einſchnitt; *Bh.* rjez, rez, rìz; *Bs.* riz, rizotina; *Cro.* rez; (*Vd.* res, ries, oſtru, = oſtrze; *Rg.* rjez, = linia, *ob.* rys; *Rs. obs.* рѣзень zraz). W drzewie tym cieśla uczyni piłką rzazów 14 głębokich na półtóra cala. *Sol. Ar.* 84. Rzazy piły w tartaku sprawuie woda spadaiąca na koło. *ib.* 104. Latorośl z rzazu wszczepionego wypuszczona. *Sekl. Luk.* 1. RZAZAĆ *ob.* Rzezać. RZAZAK *ob.* Rzezak. RZAZAWKA *ob.* Rzeźączka.

RZDZEŃ *ob.* Drzeń. R-ŻĘ *ob.* R-żeć.

RZĘC, rzekł, rzecze, rzekę *ex. ndk.*, Rzeknąć, *F.* rzeknie *idntl.*; °Rzekać *kontin.*, *Boh.* ŧiecy, ŧekl, ŧiku; rjekan, rcyti, ŧkl, rcy, rjeciti, rijkati, rijkawati; (*Bh.* ŧeciim zapozywam, *ob.* rok, cf. zrok); *Sr.* 1. rezju, rékam, riecjaci, riecju, riecjim; (*Sr.* 1. ſkriecjunivy gadatliwy); *Sr.* 2. rakuſch; *Crn.* rezhi, rezhem; *f.* porézhem; (rezhenje *dictum*, *ob.* rzecz); *Vd.* réshi, rézhem, riekati, rekal, rekeu, rekla, *F.* porezhem; *Cro.* rechi, rekel, rechem, rekelszem, velelszem, velim; *Rg.* rjéti, recchi, recittise; *Bs.* rjeti, recchi, (*Bs.* rocitise, srocitise *paciesi*, rocenje, srocenje *conventio*; *Sla.* rechi, rekao, rekla, -o, rocese, reko, veli, velish, velim; *Ec.* рещи, рѣхъ, реку, (cf. *Ec.* пореченїе ſkarga, реченїе przysięga, cf. rota, ротишься, рочуся przysięgać się; *Rs.* реченїе wyraz, słowo, реченникъ słownik, (*cf.* rzeczownik) реконы, = rzeczony, cf. rzkomo, poręczyć, poręczy, poręczać naganić, zarzucić; порицáтель naganiacz; роковый losowy, szczęściem przeznaczony, cf. wrog); (cf. *Gr.* ἐρεω, *lat.* reor, *Anglosax.* recoam *narrare*, *Jsl.* röda, *Suec.* reda, cf. *Germ. obsol.* rechen, ſprechen, *obsol. Rs.* рѣчи płynąć, ciec; = mówić, *Rs.* говорить, ſagen, reden. Te rzeczy, nie mogę inaczey rzéc, ieno, że są wielkie. *Gor. Dw.* 384. Jeszczem zapomniał rzec słówka Panu. *Boh. Kom.* 4, 50. Jeśli Polakowi, który był za granicą, *rzeczesz*, żeby swym ięzykiem *mówił*, to *powiada*, iż zapomniał. *Gor. Dw.* 42. Rzeczcież bogu, iakoś wielki i ſtraszliwy. *Ryb. Ps.* 122. Wołał nań: z któregoś ty miasta? a on °rzekał: z tego a z tego. *Bud.* 2 *Sam.* 15, 2; odpowiadał, er ſagte, antwortete. Tylko rzekniy słowem (*observa Inſtrum.*); a ſtanie się. *Sk Maz.* 55; rzecz słowem. 1 *Leop. Luc.* 7, 6; tylko °rzeczy słowem. *Rey Pſ. H* 7; przemów tylko słowo, ſprich nur ein Wort). Swatopełk chciał się poddać, ale król na to słowa nie dał rzec, bo się nań gniewał. *Biel.* 81, nie dał sobie o tym mówić, wspominać; nie chciał o tym słyszéć, er ließ ſich davon kein Wort ſagen). Już tak rzekę, = tak mówiąc, ſo zu ſagen, ſo zu reden; of. *Rs.* сказъ *c'eſt à dire*). Rzeczony, wzwyż rzeczony, wspominany, beſagter, benannter, *Bh.* předřečený *ſupra dictus*, (*Bh.* předříkawam *praeco alicui voce*); *Vd.* poprejrezhen, zgorarezhen, zverha spomenjen, prejsnanjen; (*Vd.* preispomeniti, popreispounati, preirezhi, = °przedrzec); *Ec.* предвоспомянутый, преждореченный, вышепоказанный. - §. °Rzkę, °rzkąc *contracte*, *cum particula negante usurpantur* nierzkąc, nierzekąc, coż dopiero, ża geſchweigen; geſchweige denn. Tego myśl ani

Digitized by Google

poymie, nierskąc, żeby się to mogło wymówić, *Karnk. Kat.* 97. Abym bliźniemu ani myślą, ani skinieniem, nierzkąc uczynkiem nie szkodził. *Katch. Gd.* 44. Ani poyrzy na te towary, nie rzekąc, aby ich miał potargować. *Cred. Dis. D* 4. - §. Rzec kogo czym, mianować, nazywać, nennen. Jest ziemia na wschód słońca, Indyą rzekią. *Kmit. Spit. A* 2. Władysław Herman rzeczony. *Biel.* 64; *Rs.* сказуемый. Meletius Smotrzyński rzeczony archiepiskop Połocki. *Smotr. Ex. pr.*, *nominat.* RZECZENIE, mówienie, co się mówiło, wyrzekło, wyrok, gadka, das Reden, der Ausſpruch, der Spruch; *Ec.* речéніе *dictio* frazesa, речéнїице frazeska, *dictiuncula*. Za twoim rzeczeniem, z niczego stał się świst. *Sus. Pieś. E* 2 *b.* - *Rg. prov.* od reccèna do ſtvòrena, kako od lijſta do korena; Mèghju reccenjem i ſtecenjem, goraje po srjedi; *Ital.* dal datto al fatto, vi è un gran tratto, cf. *Pol.* daleko stąd do owąd; między rzeczeniem czyli słowem a skutkiem, wielki iest przestwor). Wyszło to rzeczenie ze szkoły Stoickiey. *Gor. Sen.* 122. Czytaiący kocha się sam w sobie, kiedy ono trefne rzeczenie, nad którym się był troszkę zabawić musiał, przez się sam wyrozumie. *Gor. Dw.* 45. - *alit.* Otrzymał od niey obietnicę i rzeczone słowo na przyszłą noc. *Pot. Jow.* 2, 45, przyrzeczone, dane, zugeſagt, verheißen. - §. *transl.* Nie wie, co z tym rzéc. *Groch. W.* 2, co z tym robić, począć; was damit zu machen oder zu thun ſey. Nie wiedzieli naoſtatek co z nim rzéc, musieli się nazad wrócić. *Biel.* 168. Daley nie wiedząc co rzéc, miasto poddali. *Gwag.* 422. Szczęśliwy ten, kto wie, co z tym rzéc, co ma. *Pot. Syl.* 245. Leszek nie wiedząc, co z biskupem rzec, kazał go poimać. *Biel.* 163, *Gor. Wł. U b.* Księżna nie wiedząc, co daley rzéc sobie, uciekła. *Gor. Dz.* 136; iak sobie radzić, ſie wuſte nicht, wie ſie ſich weiter helfen ſollte.

Pochodz. *dobrorzeczyć*, *złorzeczyć*, *złorzeczeńſtwo*, *odrzekać*; *narzekać*; *narzekalnica*; *przerzekać*, *przerzeczony*; *przyrzekać*; *rzecz*, *rzeczka*; *rzecznik*, *rzeźnictwo*; (*cf. rzechotać*, *rzekotać*, *cf. rżeć*, *cf. wrzaſk*, *wrzeszczeć*); *rzeczpospolita*; *rzeczywiſty*; *do rzeczy*, *ku rzeczy*, *grzeczny*, *grzeczność*, *od rzeczy*, *niedorzeczny*; - *°rzsk*, *urzekać*, *urzekacz*; *urok*; *wróg*, *wróżyć*, *wrożek*; *wyrzec*, *wyrzekać*; *wyrok*; *zrzekać się*, *°zrok*; *sroka*; *rzekomo*, *rzkomo*; *wrzkomo*; *Rok*, *rocznik*, *roczny*; *rocznica*; *obrok*; *uroczyſty*; *rokować*, 2) *rzeka*, *rzeczka*, *rzeczny*, *rzeczyſko*.

R-ŻEC, r-żał, r-że, r-żę *Med ndk.*, R-żać *Cont.*, *Bh.* řehtati, řhtam, řehtám, řehcy; (*Bh.* řtigi, řiti *rancare*, o jeleniach. řigi bekowisko czyli rykowisko jelenie, Říjen Październik). *Slo.* řegcy gako řiu', řehtaui; *Sr.* 2. rigo taſch; (*Sr.* 2. riſch ryczeć); *Sr.* 1. řehtam řaj řou', řehtano; *Crn.* regetâm, reshgâzhem, reahgetâm, (*Crn.* erjóvem, erjoviti *rugire*); *Vd.* ersgitat, aragitat, arsatânje, resatanje, hersanie, ersatanje, eragetanje, vistezhenje; (*Vd.* reshim. = beczę); *Cro.* herzati, hérsem, vischim, vischati, herzanye; *Cro.* resim, erchim *ringer*); *Dl.* arsem. arzati; *Bs.* rrisgiatti, resgjati kako lav, *rugio*; resgiati kako pas *frendeo*, rrisgjati kako kogn, visctiti *kinnire*; *Rg* arxatti, arxitti, visctiti; *Rs.* ржамь, ржу, cf. ryczeć; cf. rzygać; cf. *Gr.* ᾱρύω, *Hebr.* ארי arag *clamauit*, ארי ari *leo*); *Ec.* хрепемáмъ, хрепéмъ, ржу, хрепемáніе, ржáніе конскїй, *ob.* chropot); poryzać, wiehern. Który koń nie r-że, abo żadnego głosu nie daie, znak pewnygłuchości. *Cresc.* 526. Mocno i ciągle rżać, *Rs.* разорżамися. Konie i łosie rżały. *Ban. J* 2. Pies szczeka, gęś kryra, wielbląd r-że. *Exaz. ięz. Hh b.* R-żanie *ob.* R-że, r-żawa. RZECHOT, RZECHOTAĆ *ob.* Rzekot.

RZECZ, - y, ż., *Bh.* řeč, (řečnowati *perorare*); *Slo.* też *dictio*, *sermo*; *Sr.* 1. rieczj, retj, vajčk, ięzyk, mowa; *Sr.* 2. réž; *Vd.* riesh *sermo*, sreka *lingua*; *Crn.* rezhenje *dictum*; *Cro.* réch *verbum*, *vocabulum*; *Bs.* rjec, ric *verbum*, *dictum*, rjecça *verbulum*; *Rg.* rjèc *dictum*, *verbum*; *Sla.* rics *verbum*; *Rs.* рѣчь, (2. słowo; wymowa; *Ec.* рѣчь, = skarga, żałoba; *Ec.* поорѣчи, слово въ слово, тѣмиже рѣчьми). (*Etym.* rzéc), cf. *lat.* res, *Gr.* ῥημα), rzeczenie, mowa, die Rede. Bolesław uczynił rzecz do waszego rycerstwa w te słowa ... *Biel.* 57. Skanderbek do żołnierzów w ten sposób rzecz uczynił. *Bar.* &, 53. Młodzieniec spodobał się iéy, a iemu takoż Medea, wstąpili z sobą w rzecz, a z rzeczy w przyiaźń. *Biel. Sw.* 9 *b*, w rozmowę). Zabawia każdego, kto się z nią w rzecz wda. *Gor. Dw.* 230, w rozmowę, wer ſich mit ihr ins Geſpräch einläßt). Tak Mentor rozmawiał, a Telemak stał przy nim, ani się w rzecz wdawał. *Jabł. Tel.* 101. Żona powinna być milcząca, bo iż mniey baczenia ma, mniey też w rzecz się ma wdawać. *Petr. Ek.* 68, mniey gadać). Natychmiast rzecz Pańska stała się do niego, rzekąc..., 1 *Leop. Gen.* 15, przemowa, odezwa, Rede, Anrede. Ta tedy przyczyna snów Józefa, i takie rzeczy, zawiści zapałą dodawały. 1 *Leop. Gen.* 37, 8, takie słowa. 3 *Leop.*, ſolche Worte, ſolche Reden). Nie o tym rzecz. *Cn. Ad.* 577, ia o Pawle, a on o Gawle). Decius szeroko i dowodnie o Gotach rzecz czyni, wywodząc ich z Rusi. *Stryik.* 41; rozprawia, traktuie o nich, er handelt von ihnen umſtändlich). Jeśli chcesz doskonalszą rzecz spraw Litewskich, czytay Dusburka. *Stryik.* 560; opisanie, rozprawę, rozwiedzenie, rozwod, Beſchreibung, Auseinanderſetzung. Widzę, iż to w rzecz długą idzie. *Dwor. J* 2, przewleka się, es zieht ſich in die Länge. Na rzeczy kogo trzymać. *Dwor. G.* 3, słowami, obietnicami utrzymywać, mit Worten hin halten. Wiele o dzieiach swych rzecz z rzeczy plotąc, nieprawdziwie baią. *Kosz. Lor.* 91, trzy po trzy). Rzecz od kogo sprawować *ob.* orędować, poselstwo sprawować, im Namen jemandes ſprechen. Miał Bolesław rzeczniki, którzy od ludzi prostych rzecz mówili. *Biel.* 43. - Rzecz, sposób mówienia, ięzyk, die Rede, Sprache. Moyżesz był potężny w sprawach i w rzeczy. *Gil. Pſ.* 230; *Slo. Prov.* gaki człowek, taka reč, iaki człowiek, taka mowa: *Slo.* ne chleb na reč, ale na wec, nie patrz na mowę, lecz na rzecz; mnoho rečí, učinku niſ't, mnogo słów, rzeczy nic). Ulisses rzecz abo mowę głośną miał. *Brax. ięz. D* 2. Nie chciała zatym gadać; ni by była chciała, Rzecz iéy więcéy służyła, szyia okamiała; *nec vocis habuit iter. Zebr. Ow.* 52. Prussowie z Litwą rzecz iednaką mieli, iedno przez obcy naród zmienili ięzyk; iam °słychał ich, gdym bywał w Gdańsku, bardzo podobna Litewskiéy. *Biel. Sw.* 169. - §. w rzeczy, s rzekome, wrzkomo, pozornie, zum Scheine. Kieyſtut, rozchorował się w rzeczy na śmierć, aby się tym daléy Krzyżacy na to ubezpieczyli; a on tym czasem cicho wpadł do Prus. *Biel.* 214. Tyran w rzeczy mu dziękował, w rzeczy poprawę w rychle obiecował, Lecz po odeyściu biskupa na potym, On bes-

Digitized by Google

bożny pan ani myśli o tym. *Groch. W.* 251. – §. rzecz, materya do mówienia wzięta, przedmiot mówienia, der Gegenſtand, die Rede, die Materie, das Thema. Pierwsza księga łatwieyszą rzecz przed-się miała. *Pilch. Sen. Gn.* 174. O tey rzeczy będę mówił. *Cn. Th.* 968. Do rzeczy przyſtępuy; mów co do rzeczy służy. *Cn. Ad.* 201. Ceśmy trochę z rzeczy uſtąpili, wroćmy się zasię na drogę do niéy. *Glicz. Wych. C 4 b.* Wracam się do rzeczy. *Cn. Ad.* 202. Komu rzeczy nie ſtaie, słowy dokłada. *Cn. Ad.* 356; rzecz podła słów wspaniałych potrzebuie). Słowa według rzeczy; Słów miara, rzecz; słowa z rzeczy idą. *Cn. Ad.* 1052. Odſtąpił od rzeczy. *Cn. Ad.* 576. Cobym tu z rzeczy mógł przywieść o tłumaczeniach, te dawno przełożył Naruszewicz. *Pilch. Sen. liſt praef.* z ſtosownie do materyi, ſchicklich, paſſend. I to nie z drogi i nie od rzeczy będzie, powiedzieć też tu i o powinnościach przychodniów. *Bud. Cyc.* 65. – *Generalius* do rzeczy, nie od rzeczy, k-rzeczy, służąc do pewnego celu, ſtosownie. (cf. °grzeczny); paſſend, tauglich; *oppos.* nie do rzeczy, nic do rzeczy, unpaſſend, untauglich. Jeśli chcesz, żebyśmy mu do rzeczy się tłumaczyli, mówże otwarcie i do zrozumienia. *Teatr* 15, 57. Wielki on półgłowek, ale widzę, nie od rzeczy gada. *Teatr* 52 *d*, 80; nicht ungereimt. Niż co nie do rzeczy masz gadać, lepiey milcz. *Teatr* 89 *c*, 7. Co mówisz, wszyſtko ieſt nie do rzeczy. *Teatr* 17 *c*, 56. Gadanie nie do rzeczy ieſt w ten czas, kiedy kto nie znaiąc czego dobrze, zaczyna zaraz źle o tym sądzić. *Teatr* 35 *c*, 50, Ten napis wcale nie do rzeczy; trzeba inszy zawieść. *Teatr* 52 *d*, 49. One iego dowody były bardzo nie rzeczy; bo daleko ſtroniły od pisma Ś. *Baz. hſt.* 171. Łapią grosza zewsząd, a podobno rzeczy, Bowiem kto ma pieniądze, ten ma wszyſtko w ręku. *J. Kch. Ds.* 25. Wszyſtko tu nie do rzeczy na tym naszym świecie, Bogaty ubogiego ciemięży i gniecie. *Wg. Org.* 21. – *Similiter* nie rzecz to, z nie do rzeczy, nic do rzeczy, (cf. półrzeczy), nie przyzwoita, (es iſt keine Sache); es taugt nicht, iſt ungereimt, unſchicklich. Nie rzecz, gdy wielki cesarz na motyla godzi, Nie rzecz, gdy srogi olbrzym z karłem sa łeb chodzi. *Tol. Saut.* 25. Zwyczaie odmieniać przeciwnym prawem, nie rzecz; nagrodą i przykładem wykorzeniać ie należy. *Mon.* 68, 461. Piszą, żeby Słowaki podbić miał Karol, ale i to nie rzecz. *Biel.* 27, bayka). Wróćmy, skąd nie rzecz było pierwéy wyſtępować. *Bard. Tr.* 252, głupſtwo). Przed ludźmi złym mniemaniem napełnionemi mówić co o bogu, nie sądzę za rzecz. *Zab.* 7, 233 *Koſſ.*, nie à propos). Nie rzecz ci w inszym mieście gościć daley. *Bard. Luk.* 133, nie wypada). Rzekł Dawid: cóżem teraz zgrzeszył, aza to nie rzecz? *Bud.* 1 *Sam.* 17, 29. – Wielka rzecz, z nie °półrzeczy, wielkiego ep, etwas Groſſes, eine groſſe Sache. Pospolity człowiek ma sobie za wielką rzecz, mieć kogo u siebie na czci. *Bud. Ap.* 28. – *Jroh.*, m. p. Przez ciebie nabawiłem ſtrachu uczciwego człowieka; a iak on doſtanie frebry? w. wielkie rzeczy? to się uléczy. *Teatr* 24 *c*, 80, co to szkodzi? miéysza o to)! – °§. Małą rzeczą namówisz mię, żebym był chrześciianinem. 1 *Leop. Act.* 26, 28, bez mała, nie wiele trzeba, es braucht nicht viel, ſo ... – §. Rzecz, sama treść, sam sens, sądro; der Inhalt, der wahre Gehalt, der Sinn. Nie wymowie ale rzeczy samey w tłumaczeniu wygadzać należało. *Klok. Tur.* 85. To przełożenie sens abo własną rzecz, ile mogło być, wyraża. *Groch W.* 27. Krótkie słowa Platonowe, ale rzecz w sobie maią bardzo poważną. *Warg. Wal.* 237. – §. Rzecz, rzeczywiſtość, sam ſkutek, ucsynek, Sache, That, Wirklichkeit; cf. *Crn.* ręs, resnizhn, z prawdziwy; *Crn.* resniza, z prawda; cf. rzetelność; *Vd.* resnissa, z prawda; *Vd.* sareſs, riesen, sa-resnizo, z saiſte, *Bs.* od rjeci cjovjek *verax*; *ob.* rzetelny); Opinią tylko, nie rzeczą samą bogatemi ieſteśmy, *Star. Mon. A* 3. To tylko są słowa, a rzeczy nie wiele. *Boter.* 162. Gdy kto co może rzeczą pokazać, a co mu po świadectwie! *Ezop.* 55. Rzecz to pokaże; rzeczą to pokazać; mowę rzeczą potwierdzić. *Cn. Ad.* 1018. Stoików z rzeczą słowa się nie zgadzają. *Gór. Sen.* 309. Zabiiacie przy ſtole nieprzyiaciela, a kiedy w rzecz przyydzie, Nic widzę nie umiecie. *Opal. sat.* 123, kiedy przyydzie otzech zgryźć, wenn es zur That kommt. Zdali się ludziom nabożni; a w rzeczy obłudą pachnęli. *Dambr.* 362. Oni słowy nas przywitali, i wszego winszowali, a rzeczą i ſkutkiem nieszczérze nam są chutliwi. 1 *Leop.* 5 *Mach.* 5. Rzeczą samą, rzeczywiście, ſkutkiem co pokazać. *Cn. Th.* 968, mit der That; *Sr.* 1. ſkutkowne; *Cro.* isztino, isztinszko, (*ob.* iſty); *Rs.* насмоящe, *Ee.* конечнъ (cf. koniecznie). W dzień ten rzeczy wykonały się i wypełniły wszyſtkie proroctwa. *Zrn. Pſt.* 5, 753. Jabłonowski rzeczą hetman wielki. *Susz. Pieſ.* 373 *b.*, w sameyrzeczy, w saméy iſtocie, in der That. W saméy rzeczy; swyczayna odpowiedź: z tak ieſt, nie inaczéy. *Ld.* Wc Pan podobno nie wiesz, iak niepiękne to słowko, „w saméy rzeczy“, ma u nas znaczenie. *Mon.* 71, 602. – Nie w tym rzecz ieſt, co nam daią, ale iakim umyśłem. *Gor. Sen.* 21, nie na tym zależy, nie od tego zawisło). – §. Rzecz, sprawa, uczynek, Sache, Handlung. Piękna i poczciwa rzecz ieſt, o oyczyznę walcząc obumrzeć. *Krom.* 291, *honeſtiſſimum eſt*). *Elliptice*: arcychwalebna sercem, i ręką tłumić tych nieprzyiacioł. *Psalmod.* 70. – rzecz, sprawa, interes, okoliczność, eine Angelegenheit, ein Geſchäft, ein Handel, eine Sache, ein Umſtand. Za trzy dni naydaley rzecz całą zakończymy. *Boh. Kom.* 4, 751. Polacy szczęśliwie rzecz prowadzą i walczą przeciw Węgrom. *Stryik.* 187. Nadwątlone pokrzepiwszy rzeczy swoie, nową woynę rozpoczął. *Krom.* 263. Wiele osób w upadłych rzeczach potężnie wydźwigał. *Petr. Ek. ded.* Jeszcze w ſkrzydle lewym była nadzieia, gdzie wszyſtka iuż ſtała summa rzeczy. *Tward. Wł.* 81. Codziennie prawie gorzey rzeczy idą. *Zab.* 6, 354. Lepiey, żebyś milczała, i cała rzecz. *Teatr* 15, 18. Co tu różnego gadania! musi poyść za niego! i cała rzecz. w. otoż nie póydzie! i cała rzecz. *Teatr* 36, 105, i koniec; i po wszyſtkim). Nie była rzecz można pogrześć go dla licznych cudów. *Wys. Kat.* 457, niepodobna było, nie możno, es war keine Möglichkeit. A to djabelna rzecz, że iak człowiek ras umrze, iuż więcéy nie wſtanie. *Teatr* 15, 56, to po djable sprawa). Nasienie to czyni ſkłonność ku rzeczom cielesnym. *Sien.* 62, ku cielesności). Sara dozwoliła rzecz mieć Abramowi z Hagar, dlatego, aby z niéy mógł potomka doſtać, gdy go sama nie mogła mieć. *Glicz. Wych. B* 2 *b.* Abraam miawszy rzecz z dziewką, doſtał syna Izmaela. *ib. B.* 3, er hatte mit ihr zu thun. Bóg z świata wziął onego syna, którego Dawid doſtał z żoną Uryassową, w ten czas, gdy ią był wziął, i rzecz popełnił. *Glicz. Wych. B* 4, sprawę z nią miał). Brzemienna ieśli swą rzecz odbywa, nie

Digitized by Google

może być aby płodu zdrowego doniosła. *Spicz.* 181, sprawę cielesną odbywa). Lekarstwo to rzecz przyrodzoną paniom wywodzi. *Sien.* 71, miesiączki). - *§. pospolita rzecz, *ob.* rzeczpospolita, państwo, stan, rząd, kray. *Similiter*: *spolna rzecz, n. p. Obmyślaiąc spolnéy dobro rzeczy, myśliss, iakoś zwykł, w radzie uprzeymie na trudnym seymie. *Miask. ryt.* 2, 6, das allgemeine Beste. - *§. *Lata 1526 Gdańszczanie nowe rzeczy stroili, wiarę i prawa sobie inne wymyślali. *Biel. Sw.* 287, cf. *Lat.* nouas res moliri). Woiewodzic Gdański począł nowe rzeczy myślić, przystawszy ku margrabiemu Brandeburskiemu. *ib.* 210. - §. Taką rzeczą, z takim sposobem, takim kształtem, auf solche Art, auf solche Manier. Taką rzeczą lepiey się nie żenić. *Sk. Kaz.* 51 *b.* To takową rzeczą nie należałoby z chorego i oka spuszczać. *Perz. Lek.* 65. Taką rzeczą nic nigdyby na świecie nie było, gdyby ... *Kluk. Rosl.* 2, 81. Sława nie zawsze iest rękoymią zacności; taką rzeczą i szynka Westfalska byłaby zacną. *Zab.* 5, 108. - §. Moia rzecz, twoia rzecz, z powinność, należytość; mnie, tobie przyzwoito; meine Sache, deine Sache, Pflicht, Gebühr. Jestem poddany króla, moia rzecz iest słuchać iego roskazów. *Off. Boh.* 1, 461. Twoia rzecz w ten czas się odzywać, kiedy ia się ciebie zapytam. *Teatr* 32 *b*, 117. Kapłańska rzecz pismo wykładać, a nie moia. *Sk Zyw.* 2, 60. Nie moia rzecz, gdy wichry maszt zatrzęsą z iodły, Na płaczliwe z hoiaźni udawać się modły, *non est meum. Hor.* 2, 192 *Min.* Twoia rzecz kądziel i wrzeciono. *Otw. Ow.* 490. Hardego rzecz nie wierzyć mądremu. *Karnk. Kat.* 11. Póydź przecz, smarkaczu, twa rzecz w piasku gmerać. *Gaw. Siel.* 384. Duchownych to rzecz, pana upominać i karać. *Sk. Zyw.* 286. Nie biskupia rzecz złoto chować. *Sk. Dz.* 371. Nie wzgardziss, Nayiaśnieyszy Panie, imieniem oyca, który tak chwalebnie rzecz iego pełniss. *Dyar. Gr.* 325. Winiarza iest rzecz pilnie obaczyć przyrodzenie macicy. *Cresz.* 315. *Elipt.* Chłopska to iest, ieść siła, szlachecka zaś pić więcey. *Dwor. C* 1. - *Similiter*: Skutek nie zawsze naszey rzeczy bywa, Ale nadzieia nigdy nie upływa. *Chrość. Ow.* 290; w naszey mocy, in unserer Macht. - §. Na rzecz czyią, na niego, na iego skarb, rejestr, rachunek, imię, für jemanden, auf jemandes Rechnung. Fabryka ta założona iest na rzecz króla. *N. Pam.* 12, 287. - §. niezmierna, sroga rzecz czego, z wielka liczba, wielka moc, siła, große Menge, Zahl. Łodzi niezmierna rzecz. *Kłok. Turk.* 22. Niezliczona rzecz rycerstwa w domowych rozterkach poginęła. *Stryik.* 71. Niezliczona rzecz tego, czego ani myśl ludzka poiąć może. *Stryik.* 71. Takich rozrzutników ia rzecz niezliczoną widziałem. *Star. Ref.* 76. Przez rzekę przeprawiwszy się, silną rzecz nieprzyiaciół pobrali. *Krom.* 7. Koni wiele naszym posdychało, zkąd smród był wielki, i much niepodobna rzecz w woysku. *Biel.* 296. - II. §. Rzecz, istność iakakolwiek, mimo człowieka; to, co własnością być może, ein Ding, eine Sache; *Crn.* ręzh; *Vd.* riesh, resh, roba (cf. *rob, robota); (cf. *Arab.* ryzk, z dobra, maiątek); *Bh. et Slo.* wěc (cf. wiec); *Sr.* 2. wěź, facha; *Sr.* 1. wiez, weczj, weczujka; *Cro.* sztvar, (cf. twor, stworzyć), dugovanye; *Dl.* szatvar; *Hg.* dologh; *Rg.* stvaar, satvar, poso, - sla; *Bs.* stvar, stvarça; *Sla.* stvàr; *Rs. et Ec.* вещь, вещица. Rzecz w prawnym rozumieniu znaczy to wszystko, co z natury swéy w maiątkach ludzkich mieścić się, albo z istoty swéy ku użytkowi człowieka służyć może. *Ostr. P. C.* 1, 93. Wszystko, co się tylko od osób różni, i do ludzkiego służy używania, w prawnym rozumieniu rzeczą się nazywa. *Gall. Cyw.* 2, 3. Osoba bez stanu cywilnego w prawie Rzymskim rzeczą nazywa się, iacy bywaią niewolnicy. *Ostr. P. C.* 1, 21. Rolnik w dobrach szlachcica stał się rzeczą dziedzica, a niezrozumianym ludzkości gwałtem przestał być osobą. *Kell. List.* 2, 48. Rzeczy na przedaż, towary, sprzęty, Sachen, Geräthe &c. Woiewodze powinności około ustaw rzeczom. *Gost. Gor.* 72. W pierwiastkach rzeczy na rzeczy zamieniano. *Mon.* 69, 230. Targ na rzeczy stare, które iuż były w używaniu. *Star. Dw.* 12, *ob.* tandeta, wendeta. Heydziatki, wnoście rzeczy. *Teatr* 21, 91. Do woyny monarchowie czterech rzeczy potrzebuią: pieniędzy, ludu, rynsztunków, żywności. *Star. Vot. D* 4 *b.*, czterech artykułów). - (*RZECZĄDZ *ob.* Wrzeciądz. -). 1. RZECZKA, - i, ż., *dem. nom.* rzecz. (*Cro.* rechicza, mała rech; *Bs.* rjeçça *verbulum*); ein Sächelchen, eine kleine Sache, ein kleines Ding; *Bh* wjcka; *Sr.* 1. weczujka; *Vd.* zausa, zauciza; cf. caca); *Bs.* stvarça, mała stvar; *Rs.* вещица. Nosił chorym rozynki, iaia, pomarańcze, a umieiaiąc drugiego na takie posługi namówił, zostawuiąc mu rzeczki one dla chorych. *Sk. Zyw.* 2, 395. Dawał mi chusteczki J kwiatki, i wstążki, i inne rzeczki. *Nar. Dz.* 3, 218, *Sk. Dz.* 586, drobiazgi). Przybyli mytnicy, którzy nasze rzeczki mieli przeglądać. *Warg. Rad.* 161. Umysł iego lada rzeczką bywa poruszon, *paulo momento. Męcz.*; lada fraszką). Szedł tam dla odprawienia rzeczek od towarzystwa sobie zleconych. *Wys. Jgn.* 60, *Wys. Al.* 337. Moie dziecię, czemu sobie tych rzeczek ku górze nie pociągniesz, a toć się pomarszczyły. *Falib. H.*, tych porteczek). 2. RZĘCZKA, - i, ż., *dem. Nom.* rzęka, *Bh.* rjčička; *Sr.* 2. rěžka, žerk (cf. zdroy); *Vd.* riekiza; *Bs* rjeciça, potocjąc; *Rg.* rjèciza, trâcjak vódu; *Cro.* rechicza, mała reka; *Ross.* рѣчка, ручеёкъ, ручей, *obs.* ручай, strumyk, ein kleiner Fluß, ein Flüßchen; cf. *Germ.* Rösche, ressen, reißen). - RZECZNICTWO, - a, *n.*, stan prokuratorski, patronostwo, *Vd.* oblasti ia, poskerbnia, oblastnost; *Rs.* стряпчество; das Advociren, Sachwalten; (*Boh.* rječnictwj krasomowstwo, *Boh.* řečnowati *perorare*; *Sr.* 1. rětjniwoscje hutjwa retoryka). Syn Emiliusza nie przykładał się do stawania w sprawach czyli rzecznictwa. *Zab.* 3, 7. On tam prawnych spraw i rzecznictwa pilnuie. *Sk. Zyw.* 1, 4. Kiedy syn czego z naukswych, iako z mistrzostwa albo z rzecznictwa nabędzie, tego zbiacią dzielić nie powinien. *Szczerb. Sax.* 429, *ib.* 376. RZECZNICZKA, - i, ż., orędowniczka, prokuratorka, patronka, *Sr.* 1. rětjnicza; *Bs.* parciça; *Cro.* zagovornicza; die Sachwalterinn; Nayświętsza panna, rzeczniczka nasza, iak matka sędziego, potężnie odprawować będzie sprawę naszę. *W. Pst. M.* 529. Rzeczniczka i obrończiełka grzesznych Panna Marya, ubłaga srogi gniew boży. *Bzow. Roz.* 2, rzeczniczka i przyczyniciełka do Pana. *Zrn. Pst.* 5, 654. Staną rzeczniczki przed nim, sprawiedliwość z miłosierdziem, iedna na stronę sędziego, a druga wedle grzesznego, *causidicae. Pieśń.* 16, 9. *RZECZNIF *ob.* Rzeczny. RZECZNIK, - a, *m.*, RZECZOMOWCA, - y, *m.*, (*Bh.* rječnjk krasomowca; *Slo.* řečník, wimluwnik *rhetor, causidicus*; *Sr.* 1. rětjnik *rhetor, locutor*; *Crn.* reshnik; *Vd.* riekavez, govornik, z mówca; *Ec.* рѣчникъ, сѣмѣнникъ по глаголемѣмъ, z wymowny; (*Ecc.* речѣникъ,

Digitized by Google

речникъ słownik), *Ecc. et Re.* речесловецъ, краснословецъ, вѣмïа krasomówca; *Rs.* рѣчникъ słownik); orędownik, prokurator, sprawomówca, rzecz od kogo sprawuiący, der Sachwalter, (Rebner, Adlg.); *Crn.* besednek; (*ob.* biesiada); *Vd.* oblatnik, oskerbnik, poskerbnik, prauduvaus, praudosrednik (cf. prawnik), patron, pomoshnik, sagovarnik, sagoveritnik, savetnik (cf. sowietnik); *Cro.* sagovornik, prokurator; *Dl.* govorchin, govorcsin, paracs, cf. pierca), pravdoznanacz; *Hg.* procator; *Sla.* odvitnik, govorcsin; *Bosn.* paraç, odvitnik, bronitegl; *Rg.* odvjetnik, pâraz; *Ross.* дѣлецъ, ходáтай, стряпчей; *Ec.* согласольникъ, винословецъ; cf wina). Orator abo rzecznik. *Petr. Et.* 7. Rzecznik iest ten, który albo przyiacielski albo swóy umysł sędziemu oznaymia, i mówi przeciwko tym, którzyby się onemu umysłowi iego przeciwili. *Szczerb. Sax.* 374. Rodzice, którzy chcą doczekać się po synie swym, aby dobrym oratorem albo rzecznikiem ostał, niechay o to się postaraią, aby w prawie, ieszcze w pieluchach będąc, uczyć się począł. *Glicz. Wych. K* 2. Wyrwał się iakiś rzecznik, statutem szermował. *Biel. S. M. B.* Z Aleksandryi posłów do Cesarza yprawiono, i z niemi Appiona, iako rzecznika, żałuiąc się na żydy. *Sk. Dz.* 24. Miał Bolesław rzeczniki, którzy od ludzi prostych rzecz mówili. *Biel.* 43. Dobrzeby było, żeby same strony sprawy swe sprawowały, a rzeczników by nie potrzebowały, którzy swemi farbami wielekroć sprawy zatrudniaią. *Modrz. Bas.* 384. Krystus rzecznik i pośrzednik nasz do boga. *Zrn. Pß.* 13. Jeśli kto zgrzeszy, mamy rzecznika u oyca, Jezusa, tenże iest ubłaganiem za grzechy nasze. *Leop.* 1 *Jan.* 2, 1; *Wuiek. ib.* Niepobożne rzeczomówce, co psuią ludziom ich sprawiedliwość. *Groch. W.* 440. RZECZNIKOWY, - a, - e, RZECZNICKI, - a, - ie, od rzecznika, Sachwalter; (*Sr.* 1. rетjniczкi; *Boh.* tjeçnický, krasomowski). W duchownym prawie ma każdy czasu trzy dni, w których może odmienić słowa *prokuratora* swego; ale ludzie Saskiego prawa tak długiego czasu iak tamci do wsteczenia słów *rzecznikowych* nie maią. *Szczerb. Sax.* 378.

1) RZECZNY, - a, - e, Rzecznie *adv.*, w samey rzeczy, rzeczywisty, (*Bh.* tjeçný, *Rs.* рѣчистый, s wymowny), in der That, wirklich; *Bh.* weçnatý; *Ec.* вѣщный, вѣщнѣ. Sprawiedliwość nie mniemana, ale rzeczna i prawdziwa. *St. Kaz.* 349. Iuż dali sobie w zamienione dobra istotne związanie i rzeczne dzierżenie. *Herb. stat.* 510, dzierżenie w rzeczy samey. *ib.* 511). Masz rozkazanie rzeczne i istotne, które iest więtsze, niźli słowne. *Hrbst. odp. Ji* 7. Nowi wieku naszego doktorowie sami rzecznie to wyznawaią, iakiey ważności są ich świątości. *Hrbst. Nau. U* 4 *b*, skutkiem, uczynkiem). Asa ty tego nie wierzysz, że rzecznie iest ciało Krystusowe w chlebie takie, iakie się z panny narodziło? *Baz. hst.* 38. Sakrament, który na ołtarzu bywa, iest rzecznie i naturalnie ciałem Krystusowem. *ib.* 70, *Gil. Pst.* 189 *b*. - 2) RZECZNY, - a, - e, *Bh.* rjjçný; *Sr.* 1. rtiecjny, rtecjné; *Bs.* rjecni; *Vd.* potoken, potozhen (cf. potok, potoczny); *Cro.* rechni; *Rag.* rjeczki; *Rs.* рѣчный, ручéйный, ручéвый, od rzéki, fluß. Znalazł tam 200 Kozaków rzecznych, którzy tylko ryby łowią, ustawicznie tam między rzékami mieszkaiąc. *Papr. Ryc.* 103. Rybitw wędę zarzucił w rzéczne głębokości, Aby sobie dostał ryb nędznik na żywności. *Papr. Kot. J* 2. Różność między wodą dżdżystą, rzeczną, źrzodelną, ieziersą, morską. *Syst. Sk.* 18. Żaba szczurka na brzegu rzecznym obaczyła. *Papr. Kot. T.* Witwina czyli rzeczna wierzba. *Mon.* 74, 757. RZECZOMOWCA *ob.* Rzecznik. RZECZOWNIK, - s, *m.*, *nomen substantiuum. Kpcz. Gr.*, istotimię *Tr.*, *Slo.* podstatné, podstatliwé méno; *Crn.* samasvoja beséda, samsvojne; *Vd.* saminustojosha beseda; *Sla.* samostàvno ime; *Rs.* существи́тельное имя; das Hauptwort. RZECZOWNY, - a, - e, do rzeczy się ściągaiący, Sachen-, *Bh.* weçnatý; Prawo służące osobom na rzecz, zowie się prawem rzeczownym. n. p. prawo posiadania własności, zastawu, służebności, dziedziczenia. *Gall. Cyw.* 2, 16. Prawa rzeczowne dzielą się na prawa na rzeczy, i na prawa do rzeczy. *ib.* 1, 10. - §. *Gramm.* Imiona rzeczowne, rzeczowniki, przymiotne, przymiotniki. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 106. Wyrazy rzeczowne. *ib.* 3, 2. - RZECZOWNIE *adv.*, iako rzecz, iak rzeczownik, substantivisch. Imiona przymiotów, wziętych rzeczownie, kończą się iak rzeczowniki, n. p. moc, życie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 158. RZECZOWE pismo, hieroglificzne, daleko było niewygodnieysze od głosowego. *Kpcz. Ukł.* 137, die Sachenschrift, Hieroglyphenschrift. RZECZPOSPOLITA, (*contr.* RZPLTA), - éy, ż., a*) rzecz pospolita, pospolita, rzecz, *spólna rzecz, społeczność, *obec, die Gemeinschaft, Gesellschaft. Nasza rzeczpospolita iest w niebiesiech. *Bibl. Gd. Phil.* 3, 20, nasze obcowanie. *Wuiek.*, unser Wandel, Luth.). Byli niektórzy na odpór, drudzy też tę woynę Turecką radzili, dla pospolitéy rzeczy chrześciiańskiéy. *Biel. Sw.* 276, *ob.* Pospolity. - *Rzeczpospolita, rząd, państwo, stan, der Staat; *Slo.* obec, (*ob.* *obec); *Vd.* sloshtvu, stalishtvu, deshelje; *Crn.* gmanya cf. gmina), opchina, lyucstvo, pùk (cf. lud, półk); *Ecc.* народное жительство. Rzplta iest zgromadzenie ludzkie porządnie zebrane, ku dobremu życiu postanowione. Imieniem Rzpltéy iedna familiia albo dom ieden nie bywa nazwan, gdyż iest rzecz osobna, iednemu należąca, którą własnym imieniem zowią rzeczą domową. *Modrz. Fr.* 8. Takową Rzpltą za naylepszą maią, gdzie królewska władza wszystko rządsi; osobom zacnym celnieysze urzędy dawaią, a wszyscy zarówno pod prawem. *ib.* 11. Rzplta iest, gdzie spólnie w iednym zgromadzeniu ludzie mieszkaiąc, porządnie, obyczaynie i sprawiedliwie żyią. *Gor. Wł. D. b*, *Petr. Pol.* 86. Przełożony i sam o się, i o pospólstwo i o wszystkę rzeczpospolitą radzić musi. *Kosz. Lqr. pr.* Rzeczpospolitą tak postanowili, żeby się każdy swéy powinności trzymał, a tą drogą łacniéy dobra pospolnego i zgody mógł bronić sąsiedzkiéy. *Jan. Oksz. G.* Gruntowna stoi Rzecz Rzymska pospolita poddana iednemu. *Zebr. Ow.* 373, *res Romana*). Czytay, w iakiéy Katylina, albo i insi burzyce a skaźce pospolitéy rzeczy, sławie zostawali. *Rey Zw.* 38. Zewsząd rzecz pospolita była zawichrzona. *Biel. Sw.* 61. Obmyślaiąc *spólnéy* dobro *rzeczy*, Myślisz, iakoś zwykł, co radzić uprzeymie Na trudnym seymie. *Miask. ryt.* 2, 6. Rzymscy hetmanowie Scypio, Attilius i Katonowie Skarby wzgardziwszy, *spólną rzecz* mnożyli. *Stryik. Gon. E.* Kto króla zdradza, tenże Rzpltą. *Petr. Ek.* 62. Królowie są śmiertelni, lecz rzeczpospolita nieśmiertelna. *Leszcz.*

Digitized by Google

Gł. 161. Że każda familiia mieć powinna swoiego przełożonego, to ieſt prawidłem wszyſtkich na świecie rzeczypospolitych. *Zab.* 16, 243, *Psalmod.* 29. - c) Rzeczpospolita, die Republik, ſtan polityczny państwa, w którym albo wszyſtek, albo część z ludu wybrana, ma rząd i naywyższą władzę. *Kras. Zb.* 2, 458, der Freyſtaat; *Sor.* 1. ſwobodné mieſto, ſwobodné kray; *Vd.* republikanſtvu, vkupsloshtvu, ſkupnovladanje, povsodashtvu; *Rg.* ſkupnovlâdanje; *Rs.* республика. Państwa rządzące się rządem aryſtokratycznym albo demokratycznym, nazywaią się rzeczypospolite. *Wyrw. G.* 121, Freyſtaaten. *Gor. Dw.* 305. - - RZECZYSKO, - a, *m.*, *Bh.* rzeciſtě, řeciſto; RZECZYSZCZE, - a, *n.*, koryto dawne rzeki iakiey, das Altwaſſer, ein Beyſtrom, der ehedem das Hauptbette des Fluſſes war. Rzéka abo potoczek, ieśli opuściwszy pierwsze rzeczyſko przez inſze mieysca swoie ście obróci, tedy przecię piérwsze rzeczyſko, kędy piérwéy woda szła, ma być za prawdziwą granicę. *Herb. Stat.* 226. Gdyby rzéka mocą swą z ſtarego placu inszym się mieyscem obróciła, tedy iednak ono ſtare rzeczyſko graniczy. *Tarn. Uſt.* 2. *De fluuii aut riuuli fluxu seu alueo nouo et antiquo, alias* rzeczyſko *haereditates limitante. Vol. Leg.* 1, 3. - §. rzeczyſko, brzydka rzéka, ein häßlicher Fluß. Narymunt bratu, począwszy od Wilny rzéki, aż do Korabla, błotnego *rzeczyſca, dał udział. *Biel.* 127, *Stryik.* 305. - RZECZYWISTOŚĆ, - ści, *ż.*, prawdziwa iſtotność, *Rs.* дѣйſтвительность; *Ec.* рѣчность; die Wirklichkeit. Dzieci, co teraz dla was zabawką, będzie w czasie rzeczywiſtością. *Gaz. Nar.* 1, 310. RZECZYWISTY, - a, - e, RZECZYWIŚCIE *adv.*, *Crn.* resnizha (*veruſ*); *Vd.* resnizhen, resnizhno, resnizno, za resnizo, za riznizno, zareſa, riesen, resnizhnu; *Slo.* ſkutečné, w ſkutku (*ob.* ſkutecznie); *Rg.* djellom (*ob.* dsielo, dzielnie), iſtinom (*ob.* iſty); *Rs.* дѣйſтвительный (*ob.* dziać), настоящее; *Ec.* въ рѣсномъ, истинно, конечнѣ (cf. koniecznie), вѣщи; w rzeczy saméy będący, rzeczą samą taki, niezmyślony, niepodrzucony, wirklich, in der That. (*Ec.* речевиſто, исправнымъ выговоромъ рѣчей, рѣчиſто, z wymównie, *ob.* *rzecz, *ob.* rzec). Rzeczywiſta prawda. *Cn. Th.* 969, iſtna prawda). To ieſt rzeczywiſta prawda, co naocznie sami widzieli. *Pocisy* 174. - *Grammat.* Wyraz rzeczywiſty, który znaczy rzecz iaką, lub przymiot prawdziwie czyli rzeczywiście w niéy znayduiący się, n. p. człowiek, rozum etc. *Kpcz. Gr.* 3, 4, cf. Względny). RZĘDEM, *ob.* Rząd. RZĘDNOŚĆ, *ob.* Zrzędność. RZĘDNY, - a, - e, od rzędu, Reihe, Ordnung &c.; *Rs.* очередный, строчный. Liniie wymierzaiące odległość punktu od drugiéy linii ſtosunkowéy, nazywaią się rzędnemi, *ordinatae. Jak. Mat.* 2, 315. - *§. rzędny, naięty, naiemniczy, płatny, gemiethet, Miethe, Lohn &c. Sara dozwoliła rzecz mieć Abramowi z dziewką rzędną Hagar. *Gliſz. wych.* B 2 *b*, Abraam miawszy rzecz z dziewką rzędną, dostał syna Ismaela. *ib.* B 3. RZĘDOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, w rzędy ſtawić, in Reihen ſtellen, reihen, ordnen. Wieśniacy sami siebie rzędzą, iak mogą naśladuią żołnierzów. *Stas. Num.* 1, 174. RZEDZIĆ, *RZADZIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* žřediti; *Slo.* žredim, rzedim; *Cro.* rédkim; *Hg.* megritkitom; *Crn.* rahlam; *Rs.* рѣдить, рѣжу, жидить, жижу; *Ec.* рѣдю, рѣдко

дѣлаю; przerzedzać, dünn machen, verdünnen. *Raro*, rzadzę, rzedzéy czynię, co gęſto było. *Mącz.* Na nic się zdało, rzedzić zgęszczone szeregi. *Przyb. Milt.* 197. Rzedzenie, *Ec.* рѣдѣніе, рѣдкомѣріе. RZEDZIEC, RZADZIEC, RZEDNIEĆ *neutr. ndk.*, rzednieć, rzadzieć *dk.*, *Bh.* řednauti; *Sr.* 1. řetki biwam, jidnu; *Slo.* řednu; *Hg.* megritkulok; *Rs.* рѣдѣть, разрѣдѣть, порѣдѣть; rzadszym się ſtać, dünner werden. *Rarescо*, rzedzeię, cieńczeię. *Mącz.* On zaś o maściwéy myślącey zapłacie. Wypadł w tłum dziki, który coraz rzedział. *Kras. W. Ch.* 75. Zrzadziały wprawdzie niektóre złe nałogi; ale nie można mówić, że uſtały wszędzie i ze wszyſtkiém. *Mon.* 75, 404. Mgła, która umysł osiadła, abo opadnie, abo zrzadzieie. *Pilch. Sen. Gn.* 308. RZEDZEY; *comp. adv.* Rzadko, *ob.* Rzadki. *RZĘDZIĆ, *ob.* Rządzić, cf. zrzędsić. RZĘDZICIEL. *ob.* Rządsiciel. RZĘDZICHA, - y, *m.*, zrzęda, ein Tadelſüchtiger. On rzędzicha się głupſtwem gospodarſkim cieszy. *Klon. Wor.* 60. RZĘDZIOCHA, - y, *ż.*, rząd iocha, zrzędna kobieta, eine Tadelſüchtige, Herrſchſüchtige, die gerne kommandirt, Hofmeiſterr, (Oeſterr Siemandel). I mąż nieieden będzie głupi tak dalece, Że do ręku rzędziosze żenie puści lece. *Pot. Pocz.* 69. Obżarſtwo, gniew, te panie bardzo cię też rządzą; Jam to iuż wszyſtko wzgardził; dawno pod nogami Ta twoia rzędziocha u mnie, i twa pani. *Papr. Kol. C* 4. Jakby to rzędziochy powściągnąć. *Papr. Przyi. B* 3 *b*.

RZEDZIUCHNY, RZEDZIUTEŃKI, *ob.* Rzadki.

RZEGOTAĆ, *ob.* Rzekotać. *RZEK, - u, *m.*, zgłoſka, die Sylbe; *syllaba*, osiężenie kilka liter iednym głosem a przerzeczeniem, rzek zowią niektorzy. *Mącz.* Grammatyka obiera się około uczenia abecadła, i syllab abo rzeków słów, i wszego ięzyka. *Mącz.* Skrócenie syllaby abo rzeku, *correptio. Mącz.*

RZĘKA, - i, *ż.*, Rzeczka *dem.*, *Bh.* rjeka, potok (*ob.* potok); *Slo.* řéka; *Sr.* 1. řéka, ryka, rjka; *Sr.* 2. řéka; *Crn.* ręka; *Vd.* reka, rieka, potok; *Cro.* réka, potok; *Dal.* rika; *Rg.* rjéka; *Bs.* rjeka; *Sla.* rika; *Rs.* рѣка, (cf. *Gr.* ῥεεν, *Rs. obs.* рѣмы, *Ec.* рѣнуть, рѣяти; *Gr.* ῥυεῖ *profluuium*, Rieder. Rihe *riuulus*, *Goth.* richs, *Angl.* riw, *Gall.* riviere, *Aeth.* ፍሬ *exitus aquarum*, *Lat.* Rhenus, *Germ.* Rhein, rinnen, rennen); der Fluß, der Strom. Rzéka ieſt woda korytem biegąca, i w biegu nieuſtaiąca, póki nie złączy się z drugą rzéką abo z morzem. *Wyrw. G.* 16, *Kluk Kop.* 1, 87, *Kluk Zw.* 3, 229, cf. ſtrumień). W iezierze woda ſtoi, rzéka zawsze bieży. *Sim. Siel.* 39. Gdyby kto rzékę, która graniczy, dowcipem swym obrócił łożyſkiem inszym pod swą dziedzinę, tedy ta nowa rzéka graniczyć ma. *Tarn. Uſt.* 2. Po rzece, po wodzie, z rzéką płynąc. *Wlod.*, mit dem Strohme. - *tr.* rzeką, ſtrumieniem, ſtrömend, Strohmweiſe. Hoynie nad sobą, i prawie rzéką wylane miłosierdzie odniósł. *Sk. Zyw.* 54. W to nie mogli potrafić Midas, Crœsus, choć im rzéką maiętności na łono ciekły. *Petr. Ek.* 120. - *RZEKAĆ, RZEKNĄĆ *ob.* Rzéc. - **RZEKOBRZEGNIE wierzby. *Otw. Ow.* 393, po brzegach rzéczny h rosnące, ſtußfrige Weiden. - RZEKOMO *ob.* rzkomo.

RZEKOT, RZEGOT, RZECHOT, **RZEKT, - u, *m.*, rzekotanie, odgłos chrapliwy, *Cro.* regotanie, kreketanye,

Digitized by Google

krechànye (cf. krzyczeć); *Dl.* krakotanye, karkochanye; *Hg.* regetés; **ein rauhes Getöne.** Rzekotanie czyli głos żab chrapliwy. *Otw. Ow.* 232, **das Gequäcke der Frösche.** Sroka, ktokolwiekby tam wniyść chciał, gdzie się osiedli, tedy go swém rzegotaniem wydawa. *Spicz.* 152. Chrapliwy wypuszcza rzekt, miasto słów; *raucum murmur. Zebr. Ow.* 356. Po łopatkach z chrapliwym rzektem cieką śliny, *cum rauco fluidore. ib.* 197. RZEKOTAĆ, RZEGOTAĆ, RZECHOTAĆ, - ał, - oce, *med. niedok.*, Rzektać *contract.*; (*Bh.* řhetati r - žeć); chrapliwy głos wydawać, skrzeczeć, *Boh.* řehotati o srokach, řehotám, řehotám o żabach; (*Slo.* řechcy *cachinnor*) *Sr.* 2. řägos tasch, o srokach i żabach; *Crn.* regetam *hinnio, effuse rideo*); *Vd.* reglam, z o żabach; *Cro.* regetati, regéchem, kvekechem, kreschim, krechim; *Hg.* regetek; *Dl.* krakochyem, szkvarchim (cf. skwierczeć); *Rs.* стрекотать, стрекочу (o srokach); **rauh tönen, ein rauhes Getöne von sich geben.** Sroka rzekce. *Rey Wiz.* 55. Rzegocąca sroka, wrona chrapliwa. *Tol. Saut.* 36. Gdy iednego wieprza kto uderzy; inne głośno rzechocą, **grunzen, gnurren.** *Haur. Sk.* 295. My tu doma siedziemy by kwoczki, Upstrzywszy się, rzegocąc by sroczki. *Biel. S. N.* 6. Żaby rzegocą. *Dudz.* 21, dukają, skrzeczą, **die Frösche quaken, (quäkern, wrecken).** Żabki rzekcą w iezierze. *Klon. Fl. A* 4 *b.* Zwykle żaba na deszcz rzekce. *Pot. Arg.* 556. Żaby te znaczą ludzie, co rzegocą, co się sadzą w słowach. *Leszcz. H, S.* 109. Dziś dobrodzieyka iak soyka rzegoce. *Papr. pr. D* 2 *b.* Swiegotliwym nie przywłaszczaią aby mowili, ale że uszy zagłuszaią, zamiepraźniaią ludzi, rzekczą, szczekaią. *Eraz. ięz. D* 5 *b*, 6. Rzechotanie, gruchanie, wielomówność, *garrulitas. Mącz.* Obraca się na stronę z rzegotaniem i śmiechem. *Teatr* 49 *d*, 17, *Zab.* 7, 57, cf. parskać, cf. grzegotać, klekotać. - §. *tr.* Wszystkobyś się Jadwigo z chłopy rzegotała. *Burl. C.*, gaiła, tłukła, **herum balgen.** RZEKOTKA, RZEGOTKA, - i, ż., RZEGOTECZKA *dem.*, grzegotka, **eine Klapper, Kinderklapper, eine Schnarre.** W Wielki Piątek u nas nic nie słychać, procz niewdzięcznego głosu rzegotek i klekotek. *W. Post. W.* 254. W prawdzie, że to mała rzeczka, Ale głośna rzegoteczka. *Groch. W.* 372. Rzegoteczką pospolicie Rado więc gra każde dziecię. *Groch. W.* 372. RZEKOTLIWY, - a, - e, - ie *ads.*, wrzaskliwy, chrapliwy, **rauh tönend, schnarrend**; *Vd.* reglazh, verketazh, verkazh, verkavez. (*Slo.* řehotník *cachinno*). Rzekotliwa sroka, *garrula. Mącz.* Rzekotliwe skrzypce, głośne. *Wład.* *RZEKOTOMIR, - a, *m.*, κραυγασίδης. *Przyb. Batr.*, miano żaby.

RZEMIEŃ, - ia, *m.*, *Bh.* rzemen; (*Slo.* remen *corium*, řemenář rymarz); *Sor.* 1. rémen, rehmen; *Sor.* 2. remen; *Crn.* jérmen, jérmenz, (jermenar, z rymara); *Vd.* remen, jermen, jermeni, arjemen, erjemen, jeremen; *Cro.* remen, reménecz (*corium*, z skóra, *Cro.* remenár *coriarius*), bagaria, terkia (cf. troki), vulaka (cf. woyłok); *Bs.* remik; *Sla.* kaish; *Ec.* ремень, ремень rzemień, skóra; *Rs.* ремень; *Ger.* **der Riemen; Nordfächs.** reem; *Gr.* ἱμὰς, *Finl.* ruoma, *Suec.* rem, cf. *Lat.* remus); obdłużny kawał z skóry ukrojony; n. p. Nie idzie o rzemień, ale o całą skórę. *Kys. Ad.* 45. Rzemień trzewiczany, *Rs.* ялóмка. Z cudzego się szeroko kraie rzemień, ze swego szczupło. *Dwor. B* 4, kiedy z cudzego, tedy nu nu, a kiedy z swego, tedy nie nie!). Z cudzéy skóry szerokie rzemienie albo pasy kraią. *Eraz. Ob. G.* Na cudzéy strawie hoyno sobie poczynać, a z cudzéy skóry szerzéy rzemień kraiać. *Kosz. Lor.* 41 *b.* Piianice dworscy tak opatrznie piią, iakoby się nie dłużyli; bo na cudzéy strawie żywiąc, nie swóy rzemień ciągną, choćby się przerwał, nic nie dbaią. *ib.* 118 *b.* Tak trzeba rzemień ciągnąć, iakoby się nie zerwał. *Rys. Ad.* 66. Wyprawnie się, by rzemień w ogniu. *Rys. Ad.* 73; *Slo.* řeremen' ſa w ohni ně poprawí *mali verberibus non emendantur*). Nie gryź rzemienia. *Burl. A* 3, nie czyń, co się na nic nie zda; nie psuy sobie daremnie zębów). Jął się gryźć rzemienia. *Rys. Ad.* 18. U Niemców prawie zapalają się na nauki uczciwe, i rzemienia nie żałuią tam oycowie synom swym pociągać. *Glicz. Wych. M* 2 *b*, nie żałuią mieszka, worka, pieniędzy, kosztów. - §. *tr.* Ma w rzemieniu, ma w kalecie. *Cn. Th.* 969, ma w mieszku, w trzosie, ma dzięgi, **er hat was im Beutel.** - §. Rzemień nierobiony, z którego rzemyki albo co innego robią, skóra wyrobiona. *Cn. Th.* 969, **Leder, Fell, Haut.** RZEMIENICA, - y, ż., **Kuhriemen,** kamień żelazny pospolicie ugrowaty. *Kluk Kop.* 2, 218. RZEMIENNY, - a, - e, z rzemieni, skórzany, *Sr.* 1. **rémenané**; *Ross.* ремéнный; **von Riemen, ledern.** Paski u szabli rzemienne. *Kras. Pod.* 2, 145. - Odkąd świat światem, nie był takiemu nigdy ni kądzielnym, ni rzemiennym bratem. *Zab.* 14, 262, po mieczu, **Schwerdtmagen.**

Pochodz. *Rzemyk, rzemyczek, rymarz, i t. d.*

RZEMIEŚLNICTWO, - a, *n.*, trudnienie się rzemiesłem, **das Handwerkswesen.** Trzy liczemy prawe zbogacenia kraiu sposoby: rolnictwo, rzemieślnictwo i kupiectwo. *Mon.* 67, 113. RZEMIEŚLNICZEK, - czka, *m.*, czeladnik rzemieślniczy, towarzysz, *Rs.* подмастéрье, **der Handwerksgeselle, Handwerksbursche.** Rzemieślniczkowie, albo towarzysze u rzemieślników robiący. *Vol. Leg.* 3, 593. RZEMIEŚLNICZKA, - i, ż., *Bh.* řemeſlnice; *Rs.* ремесленница; *Ec.* ремéсленница; **die Handwerkerinn.** Uyrzysz lada rzemieślniczkę łańcuszno i w sobolach. *Jeż. Ek. F* 3. RZEMIEŚNICZY, RZEMIEŚLNICZY, RZEMIĘŚLNY (*Petr. Pol.* 44), - a, - e, *Bh.* řemeſlnický, řemeſlný; *Vd.* rokodelni (cf. rękodzielny); *Rs.* ремесленный. ремéсленничій; od rzemiesła, **handwerks-, handwerksmäßig.** Pospolite są sztuki rzemieślnicze, które odbywa ręka ku saméy potrzebie życia ludzkiego, żadnéy nie zamierzaiąc sobie przystoyności i cnoty. *Pilch. Sen. list* 3, 15. Narzędzia rzemieślnicze, iako to stolarskie, kowalskie etc. *Jak. Art.* 3, 237. Robota rąk rzemieślniczych. 1 *Leop. Jer.* 10, 9. Rzemieślny czyli mechaniczny rozum, nie dosyć na cyrulika. *Perz. Lek.* 352. X. Ignacy Konarski, Piiar, szkołę rzemieślniczą w Opolu założył; a na seymie 1764 ustanowiono, żeby wyzwoleni w niéy uczniowie we wszystkich cechach w supełney z innemi rzemieślnikami równości przyymowani byli. *Skrzet. P. P.* 2, 226, *Vol. Leg.* 7, 373, **eine Schule für Handwerker, Handwerkerschule, Professionistenschule.** - §. Sztuka rzemieślnicza albo mechanika. *Boh. djab.* 77. RZEMIĘŚNIK, RZEMIEŚLNIK, - a, *m.*, *Bh.* řemeſlník; *Slo.* řemeſlník, řemeſelník; *Sor.* 1. ruczné djelnik, hantwarsk; *Crn.* rokodelz, cf. rękodzielnik), antverkar; *Vd.* delash, rokodelaus, rokar; *Hg.* tscinálo (cf. czyni-

Digitized by Google

ciel); *Rs.* ремесленникъ, ремественникъ, рукоху-дожникъ, мастеровой человѣкъ; *Ec.* хи́трець (cf. chytry); rzemieslem bawiący się, der Handwerker, Profeſſioniſt, (*Etym.* ramię). Rzemieślnik wyrobionym iuż i zebranym od rolnika pożytkom, różne daiąc ułożenia i kształty, czyni ie udatnieysze, i ku użyciu ludzkiemu więcey sposobne. *Mon.* 67, 114. Tak potrzebny ieſt wzór rzemieśnikowi, iako gnyp, dłubaczka, piła, bez których nic począć nie może. *Pilch. Sen. liſt* 2, 78. Umieiętny rzemieślnik naprzód ſtosuie dzieło swoie do kształtu i prawidła, podług którego zrobionym być ma. *Mon.* 64, 451. Dobry rzemieślnik dobrego naczynia potrzebuie. *Cn. Ad.* 185. Dobry rzemięśnik z leda czego uczyni co dobrego. *ib.* 186. Dobry rzemięśnik mało ucinków i okrawków czyni. *Cn. Ad.* 186. Rzemieślnik niewolnik u tego, co mu robi. *Rys. Ad.* 60. Rzemięśnik dobry na swym zdaniu przeſtaie. *Cn. Ad.* 1019. Rzemięśnika nie trzeba uczyć. *ib.* Rzemięśnikami miaſta ſtoią. *ib.* *Rzemiętlnicy. *Vol. Leg.* 3, 52, *rzemięśnicy. *ib.* 53. - §. *tr. fig.* Kazałem szukać przeklętego rzemieślnika wszyſtkich tych sztuk. *Nag. Cyc.* 61, autora, Urheber, Anſtifter. Polifont na tronie! ten szczęśliwy rzemieślnik występków i zdrady. *Teatr* 44 *c*, 41. RZEMIEŚLNIKOWY, - a, - e, od rzemieślnika, Handwerker-. Ręce rzemieślnikowe. *Groch. W.* 122, *ob.* rzemieślniczy. RZEMIĘSŁO, RZEMIOSŁO, - a, *n.*, RZEMIOSŁKO *dem.*, *Bh.* rjemeſlo; *Slo.* ſem.ſ o: *Sr.* 1. ruczne djewo, hantwark, ruczna djelnoſci, hantwerſtwo; *Crn.* rokodelnoſt, rokodelſtvu (*ob.* rękodzieło) dęlnya, antverh; *Vd.* rokodelſtvu, rokarshina, rozhnia, antvarh; *Cro.* meſtria (cf. mayſter, miſtrz); *Dl.* meſtria; *Hg.* meſtersegh; *Sla.* rukotvorje, zanát; *Rs.* ремесло, рукомесло (cf. ma w ręce rzemieslo); *Ec.* хи́трость (cf. chytrość), ремесльво художество; trudnienie się ręczną robotą rzemieślniczą, robota rzemieślnicza, das Handwerk, die Profeſſion. Krawiectwo, szewſtwo, garbarſtwo, i inne rzemiesła. *Hrbſt. Odp. Pp.* (*NB.* zakończenie -ſtwo własnie służy do wyrażenia rzemiosł; n. p ślosarſtwo, ślarſtwo i t. d.). Bękartowie dawnieyszy rzemiosła nie mogli robić. *Glicz. Wich. B* 4 *b.* Rzemiosło umieć, a rzemiosłem nie robić, ubóstwa ieſt przyczyną *Sk. Zyw.* 1, 19. Rzemiesło robić, ein Handwerk treiben, *rzemieślniczyć, *Rs.* ремесленничать. Przez rzemiosło nabywamy kiedy iakim rzemieślem bawiemy się, a z niego pożytek mamy. *Goſt. Gor. praef.* Rodem Wł z Włoch, rzemieślem mularz. *Birk. Sk. E.* 3. Czym lepszy rzemieślnik, więk zy pijanica. *Pot. Jow.* 70. Nieprzyiaciołmi sobie wszyscy rzemieślnicy. *Pot. Zac.* 59. Niechby każdy pilnował swoiego rzemiosła. *Zab* 15, 277 *Tręb.* Każdemu w swym rzemieśle wierzyć trzeba. *Cn. Ad.* 336. *Pot. Arg.* 507, każdy w swym rzemięśle biegły, *Cn. Ad.* 345, *non omnia poſſumus omnes)* Siedm rzemiosł, czternaście nieszczęścia. *Rys. Ad.* 63 Kto ſiła rzemiosł umie, robi mało. *Pot. Jow.* 70. Rzemieslo, prawo rolnicze rzemieślem, das Handwerksrecht, Zunftrecht, das Handwerk. Nieposłusznego urzędowi maiſtra maią z rzemiesła zrzucić. *Sax. Porz.* 26. Na rzemieslo znowu przyiąć. *ib.* Jeśliby w cechu któr b ł spory, takowego miſtrzowie maią raycom opowiedzieć, a oni go maią według wyſtępku karać, albo i z rzemięśła złożyć; a ieśliby się i potym przeciwił, tedy iuż do śmierci rzemięśła nie będzie mógł robić. *Szczerb. Sax.* 185. Któryby oſkarżony rzemięśło utracił, a rayceby mu znowu rzemięśło robić dopuścili, takowy acz ie robić może, ale przedsię prawo swe traci, tak, że do cechu chodzić nie może. *Szczerb. Sax.* 185. - *fig. tr.* On ſtary miſtrz czart od początku świata na tym rzemieśle usiadł, aby nas odwodził od prawdziwéy nauki. *Rey Pſl. L* 4. Tegośmy rzemiosła ludzie, co i ty. *Zab.* 15, 263, iednéy klassy, godności. Złączył dawno rozdzielone rzemiosła, pokoy z woyną. *Birk. Zam.* 25, żołnierſkie rzemieslo, das Kriegshandwerk. Nieszczęścia nasze są własnym nas samych rzemiosłem. *Zab.* 5, 132, są naszą sprawką, naszym dziełem, unſer eigen Werk.

RZEMPOLIC, RZĘPOLIĆ *cz. ndk.*, mizernie grać na ſkrzypcach, *Bh.* ſumarzim (cf. surma); *Vd.* ſidlati; *Rs.* царапать, пилькать; fiedeln, elend geigen, ſchrapen auf der Violine. Tobie tylko po szynkach rzempolić. *Teatr* 20 *b*, 184. Skaczą wesoło ochocze parobki, Fałszywym tonem ſkrzypic el rzemp li. *Kras. liſt.* 27. Usłyszysz tam niekiedy, iak ſkrzypiciel rzempoli dla rozruchania iakiéy służącéy. *N. Pam.* 11, 167. Rzempolenie, *Rs.* гудѣнie, погудка. RZEMPOŁA, - i, *m.*, ſkrzypek podły, rzempolący, ein Fiedler; *Bh.* ſumar; *Vd.* slab godec, koritnizar; *Rs.* погудало, гудѣльщикъ, гудило.

RZEMYK, - a, *m.*, RZEMYCZEK, - czka, *m.*, *deminutiua nom.* Rzemień, *Bh.* rjemynek; *Crn.* jèrmenz; *Cro.* reménecz; *Rg.* remik; *Bs.* remik, volaka (cf. wołok); *Ross.* ремешекъ, гайтанъ; ein Riemchen, ein kleiner Riemen. Od naymnieyszéy nici snowaney, do rzemyka naypodleyszego, nie weźmę z wszyſtkich rzeczy, które twoie są. 1 *Leop. Gen.* 14, 21, od nici wątkowéy aż do wſtęgi. 3 *Leop.*). Rzemyk u obówia. *Cn. Th.* 969, *Crn.* shtogli. - §. *tr.* rzemyk, mieszek, Geldbeutel. Gęby z mieszkiem nie zgadzaią, nie tak iak rzemyka ſława. *Leb. B* 4, kalety, mieszka, trzosu). Co marnotractwo twoie ich nie tyka? Owszem pociągną na zyſk swóy twego rzemyka, łudząc twoie nadzieie. *Hor. sat.* 170. Kto cudze łyczko zgubi, rzemykiem swoim przypłaci. *Rys. Ad.* 28, za podleyszą rzecz musi lepszą dać). Od rzemyka do kozika, od kozika do konika, a potym na szubienicę. *Rys. Ad.* 52, ſtopniami, nie od razu złodziejem zoſtać). RZEMYSKO, - a, *n.*, rzemień niekształtny, ein häßlicher Riemen; *Rs.* ремнище.

R ŻENIE, R-ŻANIE, *ob.* R-łeć, R-ża.

RZEP, - u, *m.*, świni rzep, *Bh.* rjepik; *Rs.* репей, репеёкъ: *Xanthium*, kleine Klette, rodzay mnieyszy łopianu. *Kluk Rosl.* 2, 251. *Rs.* репина, явор *platanus orientalis*. Rzep wielki, *ob.* Łopian; *Crn.* repič; *Rs.* репейникъ, репяникъ. Rzep i oset wyrośnie na ich ołtarzach. 1 *Leop. Ozea.* 10, 8, *ib.* 9, 6, *ib.* 4 *Reg.* 14. 9.

RZEPA, - y, ź., *Bh.* rjepa, rjipa; *Slo.* ſepa; *Sr.* 2. ſepa, ſiepa; *Sr.* 1. ſépa, ſépka; *Crn.* repa; *Vd.* repa, (*Vd.* repizhi, z końce rzép, cf. rząp); *Cro.* rèpa; *Dl.* rippa; *Hg.* repa; *Bs.* rjeppa, rippa; *Sla.* ripa; *Rg.* rjeppa, rippa; *Ks.* рѣпа; *Gr.* ῥάφυς, ῥάφις, *Lat.* rapa, *It.* rapa, rava, *Gall.* rave, *Angl.* rape, *Suec.* roſwa, *Germ.* die Rübe. Rzepę pospolitą sieią w polu, sieią i w ogrodach; przedniejsze są, Toruńska albo Pruska, Steckrüben, długa, i Brandeburska, Märkiſche Rüben. *Kluk Rosl.* 1, 206

Digitized by Google

Vd. merkva. Rzepa podługowata słodka lub kolnik, kwaki, karpiele, Stockrüben. *Krup.* 5, 59; Rzepę podługowatą słodką kolnikiem, a w Krakowskim Bytomką zowią. *Syr.* 1041 *et* 1043, *Rs.* рѣпица; *Sr.* 1. рѣпка. Rzepa tarta, *Vd.* ribanza. Rzepa kisiona, *Vd.* kiselza, kisela repa; Pieczona, *Vd.* pezhka, smoika; Duszona, *Vd.* smodnize, smounize; Siekana, *Vd.* siekanze, nat (cf. nać). Rzepy całkiem gotowane, całki, *Vd.* oblize (*ob.* obli). Rzepa sucha, *Sor.* 2. uisanza. *Slo. prov.* dobra psu mucha, a chłapowi repa dobra psu mucha, a chłopowi rzepa, cf. takiemu takie. *Slo.* Slowák gako repa, čiri Slowák *verus genuinus Slauus*). Prożnąś uczynił drogę, lepieybyś był rzepę w domu kopał. *Teatr* 1 *b*, 62. Wlazł na gruszkę, kopał rzepę, cf. miotła w kącie, będzie deszcz, s nie kleisę; nie idzie iedno za drugim, weil der Löwe ein grimmiges Thier iſt, ſo ſollen wir in einem neuen Leben wandeln das paſt, wie die Faust aufs Auge. Zaiął go na rzepie. *Kys. Ad.* 28, im więcey liście na rzepie obrywa, tym większa roście, dlatego przypowieść Polska: zaiął, iako na rzepie; iż nie trzeba aymować z rzepy bydła, ieśli chcesz, by rosła wielka. *Urzęd.* 262. - W edukacyi przez ten czas wiele profitował; po Niemiecku, po Francuzku, iak rzepę gryźć. *Boh. Kom.* 1, 119, iak orzech zgryźć, łacniuchno mu przychodzi, es iſt ihm ein Kirſchenkern. - §. Rzepa płonna, rozponka, roszponka, roszponka, ziele na sałatę iesienną używane. *X. Kam.*, Rapunzel, *ob.* Kolnik. - Rzepa świnia, *ob.* Świnia rzepka. Lwi liść. - Rzepa leśna, *ob.* Gduła Rzepa wodna, *Bh* wodnice. Gatunek rzepy wodney, *Bh* okrauhlice. RZEPAK, - u, *m.*, *braſſica napus*, der Rübſamen, Rübſen, Reps, liście ma rzepnym podobne, z ziarn iego wyciskaią oléy. *Kluk Roſl.* 3, 349. RZEPAKOWY, n. p. oley, Rübſenöl. *Kluk Roſl.* 2, 349. RZEPIĄSTY, - a, e, *Rs.* рѣпчатый, do rzepy podobny, rübenartig Grunt twardy, gęsty, niegębzaſty, nierzepiaſty, *conſpiſſatum et colligatum herbis ſolum. Cn. Th.* 1165, niemiękki RZEPIK, - a, *m.*, *Bh.* rzepiček; *Crn.* repizhk: *Rs.* репишка, исченочникъ, *agrimonia*, *eupatoria*, Odermennig, wątrobne ziele, wątrobnik. *Urząd* 12, *et* 134, *et* 135, *Kluk Roſt* 2, 212, *Sleszk. Ped.* 420. RZEPIKOWATY, - a, - e, o *adv.* na kształt rzepika, wie Odermennig. Psie języczki ziele, owoc maią rzepikowaty. *Syr.* 1298: RZEPISKO, RZEPISKO, - a, *n.*, *Bh* rzepiſtě; *Slo.* řepiſtě, řepowiſtě, miſto kde ſe řepa ſeje; *Hg* repa ſold, repiſtě, *Vd.* r pishe, repna gnive; *Crn.* repishe; *Cro.* repiſche; *Rs.* рѣпище, рѣпникъ; siemia gdzie rzepę siewaią, *rapina Mącz.*, ein Rübenacker, Rubenfeld. Na rzepisku co siać. *Haur Sk.* 135, *et* 10. Na grochowisku, na rzepnisku, na ięczmienisku siewaią ozimią pszenicę. *Haur Ek.* 32. RZEPKA, - i, ż., *Bh* rzepka; *Slo.* řepka, *Hg.* répiſka; *Cro.* repicza; *Rs.* rjeppiza; *Rs.* рѣпка; *demin. nomin.* rzepa, eine kleine Rübe. - §. Swinia rzepka, *ob.* Lwi liść. - Zaięcza rzepka, oset ni ki, *cardopatium*, weiße Eberwurzel. *Comp.* 22. RZEPNICA, - y, *i.*, *rapiſtrum. Cn. Th.* 970, Heidenrettig. *Tr.* Z rzepnicy ze lnu oley biią do lamp. *Zaw. G.*, *ob.* Rzepak). (*Cro.* repnicza, ż nać rzepna; *Cro.* repniza, jamenza, ż koch na rzepę; *Crn.* repnèza, ż kwaśna rzepna woda *aqua rapicia*; *Vd.* riepniza, riepna shupa, ż polówka rzepna; *Vd.* riepenza, repnishe, repna jama, *ob.* podruna). - §. 2) rzepnica, kapuſtnica, gatunek gruszek. *Cresc.* 225, eine Art Birnen; *Vd.* repla, ż gatunek iabłek, Rübenapfel). RZEPNICZEK, - czka, *m.*, *pseudobunion. Syr.* 615, eine Art Steckrüben. RZEPNIK, - a, *m*, *bunion bulbocaſtanum*, gatunek orzecha ziemnego, zdatny na pokarm dla ludzi, w popiele przypiekany, iak kasztany. *Kluk Dyk.* 1, 89, Erdkaſtanie, Erdnuß. *Syr.* 615. RZEPNY, - a, - e, *Bh.* rjepnj; *Cro.* repni; *Hg.* repabolvalo; *Rs.* рѣпный; od rzepy, Rüben-. Rzepna kapuſta liście ma kapuſtne właśnie, a korzeń rzepny. Rübenkohl. *Syr.* 1116. Rzepna nać, *ob.* Nać; *Vd.* meteniza, nat; *Cro.* repnicza. Siemię rzepne, *Vd.* riepnu seme, ögerſhiza; *Crn.* ogershiza. RZEPOSIEK, - a, *m.*, *Cro.* rèpuszek *rapicida*, Rübenhacker. RZEPSKO, - a, *n.*, rzepa brzydka, eine häßliche Rübe; *Rg.* rjeppina, rippina.

RZĘBOLIĆ, *ob.* Rzempelić.

RZĘSA, - y, ż., *Rg.* résі *fimbria*, *laciniae*; *Bsn.* reso *figmenta*, *lacinia*, reſciti, naresciti *ornare*; *Crn.*ręsa, ż koniec kłosa; *Ec.* рѣсница, вѣжда powieka); *Ross.* рѣсница, вѣжда, вѣжди, der Augenwimper. Powieki po brzegach opatrzone są rzęsami czyli włosami, dla ochrony oka od pyłów. *Zool.* 47, *Bh.* řasa, chlupky na wiečku oka; *Slo.* obrwa, brwi neb chlupy na wiečku oka, *Cro.* viè, pleve ochne. Rzęsy przeszkadzaią, że proch, kurz, i robaczki nie tak łatwo w oko wpaść mogą. *Wych. An.* 168 *et* 160. Oczy czarne wielkie, rzęsy długie. *Teatr* 48 *b*, 49. - §. 2) Rzęsa, Rząsa; Rząska *dem.*, *Bh.* rjasa; *Rs.* ряса; (*Cro.* rèsza *alga*); rodzay ziela, rząsa wodna *lenticula paluſtris*, Waſſerlinſen, pływa i rośnie na stoiącey wodzie. *Kluk Roſl.* 2, 251, drobniuchne listeczki na wodzie, co kaczki iedzą. *Dudz.* 56, żabia żoł, mech wodny, dzierzęga. - Rząsa ſkalna, *adianthum rubrum*, Widerthon, rośnie po ſtarych murach i mieyscach ciemnych wilgotnych. *Kluk Roſl.* 2, 251, *Syr.* 590, *Kluk Dyk.* 1, 59. - Rząsa wietrzna, *cotyledon umbilicus Veneris*, gatunek rozłogu, rośnie na ſtarych murach. *Kluk Dyk* 1, 161, Frauennabel. - §. Rzęsa, rząsa leszczynowa, szyszka podługowata miękka. *Cn. Th.* 970 die lange weiche Zäpfel der Haſelnuſſe; *Sr.* 1. weresznowe hakélki. Rząsa, kto a orzech Włoski kwitnie. *Sien.* 541, der lange Blüth ufhangel der Wälſchen Nüſſe. Rzęsa wierzbowa, bagnowa, kotki, owieczki, bagniątka. *Cn. Th.* 970. *Cro.* mu zicze na drevu, brizhanki; die Katzenpfötchen, z W. an den Weidenbäumen. Rząski wierzby. *Mącz.* - §. **3) Rząsa rzęsiſtość mnogość, reichliche Menge, Vielheit. W odbitych blaſków rząsie mnogiéy. *Przyb. Milt.* 223. Z iego nayeżonych włosów krwawa rząsa srogie mory i woyny po ziemi roztrząsa. *Przyb. Milt.* 59. - (RZESCIA, *ob* Ryść). - RZĘSNY, - a, - e, od rzęsy oczney, Augenwimper-; *Ross.* рѣсничный. Rzęsny, RZĘSISTY, - a, - e, RZĘSISTO *adv.*, gęsty w kupie, gęsto naſtępuiący ieden po drugim, częſtotliwy, obfity, mnogi, liczny, häufig, zahlreich, reichlich, überflüſſig. Sala balowa rzęsiſto była oświecona. *Gaz. Nar.* 1, 292, *Kras. Pod.* 2, 239. Księżyc krolnie nad gminnemi gwiazd rzęsiſtych grony. *Przyb. Milt.* 92. Lasy rzęsiſte. *Paszk. Dz.* 123. Nad nim leie łzy rzęsiſte. *Odym. Sw.* 2, *K* 3 *b*. Z niebios lunęły nayrzęsiſtsze deszcze. *Przyb. Ab.* 49. Niech daie

Digitized by Google

rzęsny owoc iabłoń Alcyona. *Hul. Ow.* 74. Dźbła rzęsnego bróg duży uściele. *Hul. Ow.* 59. Posag obiecuią iakiś tam rzęsisty. *Opal. sat.* 25. Dostatkami otoczony iest rzęsistemi. *Pociey* 194. Ochoczy gospodarz nakłaniał mię, żebym z nim rzęsiste kielichy spełniał. *Kras. Pod.* 2, 11. Jagodki rzęsiste iak pereteczki zwiesiste. *Dar. lot.* 15. RZĘSISTOSĆ, - ści, *ż.*, gęstość, liczność, mnogość, die Menge, Vielheit, Reichlichkeit.

1) RZESKI, - a, - ie, RZESKO *adv.*, (*Rs.* рѣзкій, рѣзко rznący, ostry, przenikliwy, рѣзко szybko); rzeźwy, rączy, darski, krzepki, żwawy, *Ger.* rasch, *Suec.* rask, ryfk, *Angl.* rash, cf. *Gr.* ῥαδιος, *Ital.* ratto, cf. *Arab.* raascham, cf. rzesia, ryść); hurtig, flink; *Bh.* čilý (cf. czuły). Rzeski albo ochotny. *Fr. Ad.* 187. Tatarowie trwali na wszelkie niewczasy rzescy, do ciągnienia i używania łuku. *Boter* 3, 89. Na rzeskim hasze koniu. *Rak. Pobud. A* 3. Rzeski Francus, Anglik małomówny, Hollender pełen ciała. *Zab.* 8, 83, cf. zwinny). Człowiek rzeskiego dowcipu. *Petr. Et.*, von aufgewecktem Geiste. Odpowiedział mu w bród krótko i rzesko. *Nag. Cyc.* 65. Powiedzieć trzeba rzesko, nie przez zęby, nie umizgaiąc się, co myślisz. *Gor. Sen.* 71, frisch weg, von der Leber. Rzeskie starania, narażenia się na niebezpieczeństwa, przeniósł nad próżnowanie. *Nag. Fil.* 78. Cieszę się, iż Wc Pana widzę, tak rzeskim i czerstwym. *Teatr* 53, 12. RZESKOŚĆ, - ści. *ż.*, (*Rs.* рѣзкость ostrość), darskość, rzeźwość, die Raschheit, Munterheit; *Bh.* čilost. Zbytnim opychaniem ciała duch słabieie, i rzeskość swą traci. *Pilch. Sen. list* 112, *Cn. Th.* 970.

2) RZESKI, - a, - ie, *Bh.* říšský, od rzeszy, Reichs-, das Deutsche Reich betreffend; *Vd.* nemshkokraleshtni; *Rs.* имперскій. Książęta dwoiakie są; iedni są prostemi książęty; drudzy zaś Rzeskiemi. *Szczerb. Sax.* 196. Książęta Rzeskie. *Biel* 111. Król Czeski na ten czas iechał na seym rzeski, obierać nowego cesarza; gdyż też iest iednym elektorem rzeskim król Czeski. *Biel.* 167. Posłowie Rzeskich xiążąt. *Biel.* 692. Komu winna iest rzessa poprawę rzeskiego sądu. *N. Pam.* 3, 294. Woyna Rzeska. *Birk. Ex. G.* 3 *b*. Talary Rzeskie. *Star. Vot. B.* 4. - (RZĘSNY, *ob.* Rzęsisty). - RZESZA, - y, *ż.*, gromada ludzi, tłum, *Vd.* mnoshiza, trupa, mnoshtvu (*ob.* mnóstwo), shop, kardèla; ein Haufen Leute, eine Schaar, Heerschaar. Szły za Jezusem wielkie rzeszy od Galilei. *W. Math.* 4, 25. Pan na górze siadłszy, nieprzeyzaną Obaczył rzeszą, która szła do niego. *Odym. Sw. Dd* 3. Stanęła przy onym aniele wielkość rzeszy niebieskiey. *Leop. Luc.* 2, 13. W pośrzód mężnéy rzeszy, W pośrzód pocisków bitwy duch się móy ucieszy. *Kras. Off. E b.* Konni opanowali pagórki; a piesza W dół się puściła prosto ku przedmieściu rzesza. *Zim. Siel.* 246. Na powrót wiosny ożył w ptaszęcéy rzeszy i słowik miłosny. *Teatr* 43 *c*, 69. Orła zaponiętego honor królestwa w rzeszy powietrznéy potyka. *Mon.* 71, 547. Na zwierzchności Falkona wszystka rzesza Krakowska polegała, *conventus*. *Krom.* 209. - §. 2) Rzesza Niemiecka, imię to właściwie służy Panom Niemieckim. *Wyrw. G.* 201, *Bh.* říše; *Slo.* ríša, *Ger.* Reich; *Rs.* имперія; das Deutsche Reich, das Reich. *Stryikowski* n. k. 52 rozumie, że Rzesza książąt Niemieckich od Rugii zwana. RZESZANIN, - a, *m.*, ieden z Rzeszy, t. i. Niemieckiéy, einer aus dem Reiche, ein Reichsländer. Poimali Jana Saskiego Kurfirsta, i przywiedli przed cesarza; zkąd wszystkim rzeszanom serce upadło. *Biel. Sw.* 113.

RZESZOTO, - a, *n.*, RZESZOTKO, - a, *n.*, *zdrbn.*, *Bh.* říčice, řečice, řjesítko; *Mor.* říčice; *Sr.* 1. řešeto; *Crn.* reshêtu, ręhta; (*Crn.* reshétârem, reshetareti *cribra vendere*, reshtam *cribro*); *Vd.* reshetu, reshetize, reshitu, (reshetva, z krata), reitra, rehtra, reiterzh; (*Vd.* reshetuvati, rehtrati, reitrati *cribrare*); *Cro.* reſsèto, resheto; (*Cro.* ressetka *cancelli*, ressetnicza *crates*, reſsetár *cribrarius*, ressetam *cribro*); *Dl.* reseto; *Hg.* rosta (cf. roszt; *Hg.* rostélyok *cancelli*); *Rg.* rescetto; (*Rg.* rescettati *vannare*); *Bs.* resceto; *Sla.* resheto, reshetto; (*Sla.* reshétka, z kraty); *Rs.* ремемо; (*Rs.* ремéмка, ремóмка, ремемочка kraty, roszt; sztakiety; kostka w haftowaniu, ремемчатый w kostki ułożony, ремéмина łata; ремемить łatami pokładać; рѣжа sieć o szerokich okach), cf. *Ger.* Räder, Reuter; cf. *Hbr.* רשת rescheth, *Lat.* rete); sito z wielkiemi dziurami, ein Sieb mit großen Löchern, ein Bastsieb, ein Räder. *Sleszk. Ped.* 420. Próżna rzecz, wodę czerpać rzeszotem. *Min. Ryt.* 3, 353, *Petr. Ek.* 76, *Teatr* 52 *d*, 29, *Slo.* w říčici wodu nosiť. Wszystko im się inaczey tworzy, a niźli chcą; bo maią wolą uczynić miskę, alić się im uczyni przetak, albo rzeszoto. *Zrn. Pšt.* 3, 719, rzecz płocha, wiatr, bez fundamentu). Demonax widząc dwóch głupich w dyspucie, rzekł: ieden z nich kozła doi, a drugi pod nim rzeszoto trzyma. *Kras.* 7, 299, ieden głupi, drugi niemądry; obadway nie wiedzą, czego się trzymać). Nie ostoi się woda w rzeszecie. *Cn. Ad.* 629, ięzyczny nie zatrzyma taiemnicy; przeciecze przez niego). Wino mózg nazbyt subtelny czyni; za czym na ięzyku rzeszoto. *Petr. Ek.* 81. Z dosadnością czyny drugich przez rzeszoto iéy ięzyka przechodziły: *Mon.* 72, 421, przez przetak, pytel). *Prov. Slo.* Slepi ge, kdo preſ ričicu nę widi ślepy iest, kto przez rzeszoto nie widzi). RZESZOTARZ, - a, *m.*, co rzeszota robi, der Bastsiebmacher; *Bh.* řjeſſetář, řeſſetař; *Mor.* říčičař; *Crn.* reshetâr; *Vd.* reshetar, reitravez, rehtrar; *Rs.* ремемникъ. RZESZOTNY, - a, - e, od rzeszota, Bastsieb-. Kość sitna albo rzeszotna, tak rzeczona, że iest drobnych dziurek na kształt sita albo gębki pełna. *Mon.* 69, 676.

RZETELNY, *ŻRZETELNY, - a, - e, RZETELNIE *adverb.*, *Bh. et Slo.* žrzetedlný; *Rs. et Ec.* зрительный; (*Etym.* *źrzeć; zkąd źrzenica, poyrzeć). a*) w oczy wpadaiący, widzialny, oczywisty, in die Augen fallend, sichtbar, einleuchtend. Cory nasze niech kwitną, tak iako *źrzetelne Rzezane świecą słupy kościelne. *J. Kch. Ps.* 207. Żebym ci to *źrzetelnie ukazał na oczy... *Klon. Wor.* 3. Pismo S. źrzetelnie i nie z iedney miary Ducha S. bogiem mianuie. *Sal.* 34, te tu słowa źrzetelnie są napisane, przystosowane do syna bożego. *ib.* 24. W tych słowiech także się to źrzetelnie zamyka. *ib.* 4, 63. - §. b) rzetelny, nieobłudny, nieludzący, aufrichtig, redlich, wirklich, beständig, nicht trügend, aufrichtig, solid; *Crn.* resnizhen, ręs, sarę; *Vd.* resnizhen, resnizhno, sa risnizno, riesen, sarefs, saresnizo; *Cro.* zrész, z-isztine; *Sla.* pravi (*ob.* prawy); (*Bs.* od rjeci cjovjek *verax*); *Rs.* дѣйствительный, настоящій, прямо; *Ec.* вѣ рѣвномъ, истинно. Każda rzecz rzetelna zda się być młodzieży,

Digitized by Google

lekko uſa każdemu. *Jabł. Tel.* 6. Niech się mieta słość, na cię, i chytrość bezczelna, Ty mów prawdę, mów śmiało satyro rzetelna. *Kras. sat.* 12. Póydę tam, abym się nierzetelnym nie pokazał. *Teatr* 9, 6, nieslównym). RZETELNOSC, - ści, ż., a*) oczywiſtość, *Bh.* jrzetedlnoſt), das Einleuchten, der klare Augenſchein. - §. b) szczérość, nieobłuda, dotrzymanie wiary, die Solidität, Werkthätigkeit; *Crn.* resniza; *Vd.* resniza, resnizza, resnizhnoſt, nesapelazhnoſt; *Rs.* дѣистви́тельность; *Ec.* рѣ́вность. Rzetelność ſtrzeże, aby nic fałszywego nie było, i ściśle się trzyma granic prawdy. *Pam. Warsz.* 4, 39 *Niemc.* Świat cały o moiéy rzetelności wie; moie słowo ſtanie za kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 61. Nierzetelność w słowie i przyrzeczeniach. *Teatr* 19 c, 75. Trüglichkeit, Trug, Betrug. Nierzetelnością ieſt, kiedy piszący nie tak rzeczy opowiadaią, iak są w iſtocie. *Kraſ. liſt* 55.

RZĘTYCA, *ob.* Żentyca.

RZEWNIĆ kogo *cz. ndk.*, rozrzewniać, rzewnie go poruszać, rzewnym go uczynić, einen bis zu Thränen rühren, ihn bewegt machen. (cf. *Rs.* ревновать usiłować, copernować wyścigać się z kim, примревновать zazdrosnym być, подревновать naśladować, порѣвать poruszać gwałtownie). Na ſkargi rzewniące iuż się do litości ſkłaniać dawał. *Przyb. Luz.* 104. Urągania, naśmiewania wielce serca rzewnią. *Wys. Kat.* 30. Gdy Joba nawiedzali, rzewniąc swemi namowami, odpowiedział, niemasz tak wielkich plag, któreby mię od Pana odbiły. *Biel. Sw.* 11 *b*, dogrzewaiąc, dokuczaiąc, doieżdżaiąc, doskwierzaiąc). Wołali płacząc, i rzewniąc, a mówiąc . . . 1 *Leop. Apoc.* 18, 19, rzewnie płacząc). Płaczcie a rzewnijcie wszyscy, 1 *Leop. Joel.* 1, 5, kwilcie. 3 *Leop.*, płaczcie rzewnie). RZEWNIE, RZEWLIWIE *adv.*, z przeniknieniem serca, bardzo czule, żałosnie, *Vd.* ramino; ſehr gerührt, bewegt, bitterlich weinend, mit Thränen. Płakał rzewnie; był to płacz bardzo gorzki, i nietylko z oczu, ale i z serca pochodził. *Dambr.* 853; *Bs.* grozni plać). Magdalena z nabożeńſtwa rzewnie płakała, gdy Pana nie znayduie w grobie, a ieszcze poczęła rzewniéy płakać, iż . . . *Birk. Krz. Kaw.* 28. Rzewnie zapłakawszy, rzekł: o boże, tożem zewsząd opuszczony. *Tward. Wł.* 59. Siedział Jeremiasz płacząc, i rzewno kwilił to płaczliwe narsekanie nad Jeruzalem. 1 *Leop. Lam.* 1, żałował. 3 *Leop.*). Każdy rzewnie narzeka, iakby iuż zginął. *Jabł. Tel.* 144. - §. rzewnie, serdecznie, z całym sercem, ochoczo, pilnie, mit Fleiß, mit Ernſt, von Herzen; (*Ec.* рѣ́вно *pugnaciter*). Kto miłuie rzewnie, ten szaleie pewnie. *Rys. Ad.* 25. Przysłać mu obiecał człeka, który mu rzewnie, iak sam zechce, na wszyſtko odpowie. *Jabł. Ex. C* 3. Będziewa wam radzi, zjecie, wypiiecie, co wam się rzéwnie spodoba. *Oſſ. Str.* 1. RZEWNY, RZEWLIWY, RZEWNIWY, - a, - e, poruszony, rozrzewniony, serdecznie żałosny, gerührt, bewegt, bis zu Thränen, bitterlich, ſchmerzlich; *Vd.* riuno *anxius*, riva *miseria*). Za czas ſtracony, żal uczynić rzewny. *Zab.* 13, 223. Pan rzewniwy i mszczący się. *W. Nah.* 1, 2. rzewliwy. *Farn.* 4, zapalczywy. *Bibl. Gd.*, leicht aufzubringen). Wzowcie niewiaſt rzewniwych, niechże imą nad nami lamentować. 3 *Leop. Jer.* 9, 17, rzewliwych. 1 *Leop.*, *ob.* narzekalnice, płaczki, Klageweiber. Pies gończy ma głos rzewliwy, kiedy się daie słyszeć, iakoby go urażało co, i rozkłada go. *Oſtr. Myſl.* 44; eine klagende, weinerliche Stimme. Dziecię roztropne, obyczayne, nierzewniwe. *P. Kch. Dz.* 119, niepłaczliwe, nicht weinerlich. - §. rzewny, serdeczny, ochoczy, rzeźwy, munter, friſch. Rzewne kroki. *Tr.* Ludzie chwały bożéy rzewliwi, wydali się na imię Chryſtusowe. *Smotr. El.* 14, gorliwi o chwałę bożą). RZEWNO mi *Impers.*, serce mię boli, serce mi się kraie, bardzo mi żałosno. *Włod.*, das Herz thut mir wehe, das Weinen kommt mir an. RZEWLIWOSC, RZEWNIWOSC, RZEWNOSC, - ści, ż., wzruszenie serdeczne, serdeczna żałosność, Rührung, Bewegung, Herzlichkeit, innerer Schmerz. (*Ross.* ревнивость żaluzya, zazdrość). Wyszedł a płakał z rzewniwości serdecznéy; umywszy twarz, zadzierżał rzewność, i przyszedł k nim. *Biel. Hſt.* 17. Na rzewność płaczu Pańſkie względy padły, Dał się przebłagać. *Kras. W. Ch.* 40. W rzewniwości moiey, w ogniu gniewu mego mówiłem. *W. Ezech.* 38, 19. Żżarła mię rzewniwość moia. *Bud. Ps.* 119, 139. - Rzewliwość, Eifer, Eifrigkeit. Ta ieſt przyczyna nie zaiątrzenia naszego, bo się iątrzyć nie umiemy, ale rzewliwości po panu bogu i po świętéy iego prawdzie, którąśmy mieć powinni. *Smotr. El.* 16. W Kozakach dziś boiaźń boża iuż okazalsza, rzewność w wierze gorętsza, karność większa. *Smotr. El.* 14. Ślepą rzewniwością poganie i żydzi prawdę niebieſką prześladowali i prawdziwe nauczyciele zabiiali. *Zrn. Pſt.* 3, 552 *b*. Gdzie przyſtąpi ślepa rzewniwość, a nieopatrzna tradycyy miłość, tam cięższego prześladowania kościoł doznawać musi. *Zrn. Pſt.* 3, 552 *b*.

RZEŻ, - i, ż., (*Rs.* рѣзь, *Bh.* rjež, cf. *rzas, *Ger.* Reiß, Riß, rysa, raz; *Rg.* rjez, ostrze; *Vd.* resitva, czas obrzynania winnéy macicy); bicie bydła, rzeźnictwo, das Schlachten, Metzgeln, die Schlächterey; *Vd.* kolina, (*ob.* kolę, kłóć); *Ec.* колимва; *Rs.* уби́й, cf. ubić). Podatek ſkór ma być zamieniony w opłatę pieniężną od rzezi. *Gaz. Nar.* 1, 117. Woły i krowy do ukarmienia na rzeź, powinny być zdrowe, żartkie. *Kluk. Rosl.* 3, 277. Garkuchniarze i trzymaiący rzeź mięsa. *Gaz. Nar.* 2, 67. Rzeź bić, rznąć bydło. *Dudz.* 56; *Vd.* klati, kolem, saklati, (*ob.* zakłóć); sadaviti cf. udawić), *Ec.* зάкалаю, мясничаю; cf. mięso); Vieh ſchlachten. - §. rzeź, mięsne iatki zabicie, mordy, *Rs.* сѣча, сѣчь (cf. siec, cf. sicz); Blutbad, Niederlage, Metzeley, Gemetzel, Schlachtbank; Rzeź była, nie woyna, gdy bezbronnym śmierć niosła ręka mieczem zbroyna. *Zab.* 5, 430. Idą na śmierć, prosto iak na rzeź odłączeni Barankowie, niewinni oni dway rodzeni. *Groch. W.* 308. Godziż się, aby bracia na rzeź braci ręce uzbraiali? *Oſſ. Mow.* 39. Wydał go na rzeź. *Rys. Ad.* 72, na sztych). Pewnie za rzeź swych siomków, za kraiu pożogi, Hołd mych pochwał odbierać będzie Sylla srogi! *Nar. Dz.* 1, 76. - *§. Rzez, - u, *m.*, n. p. Gromada Siarska w traczu nie płaciła od iednego rzezu tramów budownych, tylko po półgrosza. *Acta. Siarſk.* 1585 *R. Mſk.*, od iednego rznięcia, von einem Schneiden, von einem Schnitte. RZEZAĆ, *RZAZAĆ, - ał, rzeżę *cz. ndk.*, *Bh.* rjezati; *Sr.* 1. rjžu, rjjem, rjzam; *Vind.* resati, resal, rejshem, (*Vd.* resati, rieshem, sresati, sreshuvati, shagati, z piłą trzeć, piłować); *Cro.* rezati; (*Cro.* rásam, *macte*); *Sla.* risati; *Rg.* rèzati, izrezati; *Ross.* рѣзать, рѣжу (cf. *Germ.* reſſen, Adlg., cf. *Chald.* רסס *contudit*, *Hbr.* רסיסים *resisim scissurae*, *fragmenta*); rznąć, kraiać, ſchneiden. Osła, acz sama rzezać nie umie, wszakże inne naczynia do *rzazania ostrzy. *Modrz. Baz.* 5. Latorośli ku szczepie-

Digitized by Google

niu maią być *rzazane ze ſtrony drzewa wschodowey. *Cresc.* 122, odrzynane, abgeſchnitten. Ziemia oſtrym lemieszem rzezana. *Otw. Ow.* 8; przerzynana, prota, durchſchnitten. Bańki rzezane. *Cziach. prz.* 94, po ktorych ſko ę przecinaią). W koszu się rzezać. *Papr. Pr. E* 2 *b*, *ob.* Kosz). - Rzezać kabat, płótno, trzewik, karbować, sztucznie wyrzynać, künſtlich ausſchneiden, ausnähen. Chodzą w szatach aksamitnych, abo rzezanych, abo złotem przypiękrzonych. *Modrz. Baz.* 565. Trzeba nam uiąć tych pieszczot, tych rzezanych axamitków. *Key Zw.* 187 *b.* Nie wiem, co za wory i miechy wymyślaią, rzeżą, bramuią, bryzuią. *Hrbſt. Nauk. d* 6 *b.* Krawcy, ktorzyby iedwabne rzeczy kłoli, rzezali, a szwaczki, coby płótno rzezały, niech płacą ſtrofu złotych 10. *Lek. C* 2. Rzezany bram, *fimbria. Mącz.* Przyiechał z Paryża w kabacie rzezanym. *Dwor. E* 2. Księża, aby trzewików rzezanych, ani oſtrog posłociſtych nie nosili *Szczerb. Sax.* 195. Rzezać obrazy, figury, z ryć, ſtrugać, *Rs* чеканить, (cf. czekan); ausſchneiden, ausgraben, ſchnitzeln. Rzezany przez Moyżesza Cherubin, *sculptus. Sk. Dz.* 768, *Rs.* рѣзаный. Stały tam bożki rzezane ſtaroświecką robotą. *Pot. Arg.* 310. Rzezanie słupów lub obrazów z drzewa, z śrebra. *Petr. Pol.* 2, 315; *Dl.* rizanye). Pośleſz mi człowieka, ktoryby umiał ryć rozliczne rzezania. 1 *Leop.* 2 *Par.* 2, 7. Umieli malarſtwo, rzezanie, architekturę. *Beter.* 138. Wszyſtko to budowanie dziwne rzezania miało na ścianach. *Star. Dw.* 25, rzeźbę, Schnitzerey. *ib.* 6. Dyamenty dwa rzezane w tryangul. *Kluk. Turk.* 25. - Rzeże cyrulik chorego. *Cn. Th.* 971, odrzyna mu iaki członek, abo przerzyna, abſchneiden, aufſchneiden, durchſcheiden - Rzezać chłopa, mężczyznę, z trzebić, kastrować. *Bs.* sekopiti, *Cro.* skopiti, zkúplyam; (cf. ſkop); verſchneiden, caſtriren, entmannen. Juſtynian zakazał, aby chłopięta rzezane nie były. *Sk. Dz* 515. Niektorzy sami się rzezali, chcąc się przy czyſtości zostać. *Sk. Zyw.* 2, 411. Nayleprzy czas rzezania źrzebców w trzecim roku. *Hipp.* 17. - §. Rzezać, zabiiać, mordować, würgen, morden, tödten. Po gospodarſt zbuntowani rzeżą, zabiią, iako bydło. *Tward Wł* 20. - *fig. tr.* Żeby rzezał z nas każdy ślepą zazdrość. *Biel. S. M. A* 2, wytępiał, wyrugował verbannen, entfernen von ſich. - §. *Recipr.* Rzeżą się zęby z dobywaią się kłuią się, puszczaią się, die Zähne brechen durch. Nayszczęśliwy w czwartym roku zęby pobocżne u koni zrzucać się poczynaią, chociaż u drugich aż w piątym roku się rzeżą. *Hipp.* 25. - *fig.* Niezawiernego wesela ona serdem nie obeymie, Znać go po niey, i ledwie bokiem się nie rzeże. *Pot. Arg.* 157. - Rzezanie w kroku, RZEŻĄCZKA, niemoc, gdy kto nie może wody puszczać, *ſtranguria. Mącz.*; *Vd.* vodoſtaja, vode sapertnoſt, das Schneiden und Brennen beym Uriniren. Maiący rzeżączkę lub trypę, *gonorrhaeam*, cierpiący, często urynę puszczać muszą. *Krup.* 2, 124, *Syst. skl.* 270. *Perz. Lek.* 2, 6, *Bh.* rzezawka; der Harnzwang, urynę trudność z bolem. *Cn. Th.* 971. - §. 2) Rzeżączka, ziele, *ob.* Łącz RZEZAK, *RZAZAK, (*Cresc.* 474), - a, *m.*, *Bh.* rzezał, rzezaček, krogidlo, krogidlo, kragal (cf. kraiać); *Sr.* 1. rjzak, bowpacik, prénka, wobrezwacik; *Vd.* sresalu, resazh, resalu, resalze; *Ds.* makgliça, obruçgnak; *Rs.* рѣзець; ſtrug, ein Schneidemeſſer, ein Schlachtmeſſer, Metzgermeſſer, groſſes Meſſer. Wyrzniesz większy otwor rzezakiem. *Kąck. Pas.* 21. Skoro tylko do rąk swych wziął rzezak krzywy, Alić z niego ogrodnik i winiarz prawdziwy. *Otw. Ow.* 590, Gärtnermeſſer, Winzermeſſer. Rzezak w ręce kapłańſkiey na zabicie ofiary. *Otw. Ow.* 527, das Opfermeſſer. - §. Rzezak, rzezanie moczu. *Sien.* 377, rzeżączka, der Harnzwang. Poley rzezak oddala, i urynę obficie wypędza. *Sien.* 120 *et* 126. RZEZANIE, *ob.* Rzezać. RZEZANIEC, ńca, *m.*, trzebieniec, ein Verſchnittner; *Boh.* řezanec, klesſtěnec (*ob.* kleszczyć), (*ob.* wagčak, *ob.* iayca); *Crn.* ręsanz *spado*, kapłon; *Vd.* riesan, tonshen, kapunan, resanik, ſkoplenik, ſkoplen zhlovek, kopun, kapun (*ob.* kapłun); *Vd.* riesanek, *s* wol); *Bs.* sckopaç, uskopgljen *Rc.* холостéцъ, скопецъ, кастенихъ (*ob.* kazić). W niebie przyymą koronę ci trzebieńcy albo rzezańcy, ktorzy sami się rzezali dla krolestwa niebieſkiego, nie ciało, lecz pożądliwości wyrzezuiąc. *Gal. Al.* 325. Rzezaniec, rządzca saraiu. *Węg. Mar.* 1, 61. Suliman przywołał do siebie naypierwsze z rzezańców. *ib.* 61. RZEZAŃCZYNY, - a, - e, od rzezańca, Verſchnittnen-, Caſtraten-, Eunuchen-. Wydrzyy rządy z ręki rzezańczyney. *Bard. Luk.* 119. RZEZAŃSTWO, - a, *n.*, *collect.* rzezańce, Verſchnittne. Niepoczesne rzezańſtwo Śmiało się mocą kusić o Rzymſkie państwo. *Petr. Hor. F* 4, *not.* „Kleopatra około siebie miała rzezańców nie mało, dlatego woyſka Antoniego rzezańſtwem zowie". - (?RZEŻAŁEK, - tku, *m.*, *n. p* Jak węgiel w rzeżatku, a drwa na ogniu, tak swarliwy łatwo rozniecz zwadę. *Radz. Prov.* 26, 21, węgiel martwy. *Biel. Gd.*, *ob.* rzeżewie. - RZEŻAWKA, *RZAZAWKA *Cresc.* 481, *ob.* Rzeżączka 2), *ob.* Łącz. - RZEŻBA, - y, ż., *Bh.* rjezba; *Rs.* рѣзьба; выпрѣзка; ryte figury, rycie, rzeźbiarſtwo, geſchnitzte Arbeit, Schnitzwerk, Bildhauerey. Rzeźby rożne szaniecrſkie bywaią lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 164. Nie szkliwi się tam marmor w kunsztowney rzeźbie. *Zab.* 6, 212. Rzeźba i malarſtwo zdobiły pokoik. *Niemc. Kr.* 4, 104. Fryyasz, sławny w kamiennéy rzeźbie artyſta. *Kon.* 71, 806. § 2. rzeź, rzezanie, mord, zabiiane. das Schlachten, Metzeln, Morden, Gemetzle. Ofiara u nich zawisła na rzeźnie baranów. *Kluk. Turk* 195. Człek się na świat nie rodził dla rzeźby swych braci *Zab.* 12. 175. Ten nieszczęśliwy lud iuż znowu na swoię rzeźlę miecza dobywa. *Stss. Num.* 2, 161. RZEŹBIARKA, - i, ż., ktora się rzeźbą trudni, die Bildſchnitzerinn, Bildhauerinn. RZEŹBIARSTWO, - a *n.*, sztuka rzeźbiarſka, die Bildſchnitzerkunſt, Bildhauerkunſt *Vd.* podobska dlotovina, isresuvanstvu. *Rc.* изваяническое художество, ваяническо изваяніе. W malarſtwie, rzeźbiarſtwie, w budownictwie, i innych kunsztach. *N. Pam.* 3, 297. RZEŹBIARSKI, - a, - ie *Rs* рѣщиковъ, od rzeźbiarza, Bildhauer-. RZEŹBIARZ, - a, *m.*, sznicerz, *Vd.* spehuvauz, sdlietuvauz, bronzarsesz, sresuvauz; *Rs.* ваятель, рѣщикъ; der Bildſchnitzer, Bildhauer Le Brun sławny w Warszawie rzeźbiarz krolewſki. *Zab.* 15, 380. Na głazie rzniety cudną rzeźbiarza robotą. *Zab.* 15, 377. *N. Pam.* 13, 36, *ib.* 4, 62, *ib.* 51, 51. RZEŻĘ, *ob.* Rzezać.

RZEŻEWIE, - ia, *n.*, sarzewie, rozpalony popioł, *ob.* *rzeżatek, Gluth, glühende Aſche; (*Bh.* rjeżavo rozpalony). Poſtawże garniec na rzeżewiu, aby się rozpalił. *Radz. Exech.* 24,

Digitized by Google

11. Nogę tę trzymać trzeba nad gorącym rzeżewiem. *Ostror. Myśl.* 25. Rzeżewie rozpaliło się. *Bud.* 2 *Sam.* 22, 9.

•RZĘZIĆ przez sen, chrapać, *ducere ronchos. Mącz.*, ſchnarchen. Niech twe pegaza muzy rozkulbaczą, Pięknie poryżał dawniéy, teraz rzęzi. *Nar. Dz.* 2, 96.

RZEZIMIESZEK, *ob.* Rzeżymieszek. RZEŹNICA, - y, ż., *Sr.* 1. ſchlachtwanczą, zarzęwania; *Vd.* mesnica (*ob.* mięso); *Rg.* komárda; *Cro. carb.* kassapnisa; *Rs.* рѣзница; rzeźniczy warsztat, gdzie biią rzeź, oprawuią, mięso rąbią; kutlof, szlachtus, der Schlachthof, Kuttelhof. Niechay mieszczanie Grodzieńscy łaźnie i rzeźnice nad Niemen przeniosą, żeby się miasto lepiéy budowało. *Vol. Leg.* 5, 625. Browary, rzeźnice, iatki. *S Grodz.* 2, 81. RZEŹNICTWO, - a, *n.*, *Boh* rzeznictwj; *Sor.* 1. rzeznictwo; *Crn.* mesarſtvu; *Rg* komardarſtvo; *Cro* meszaria, meszaraztvo; *Rs.* мясничанье мясничество; rzemieſło rzeźnicze, das Fleiſcherhandwerk. Nie traci honoru i sławy, kto takie prowadzi rzeźnictwo, zabiiać *iuuenes, non iuuencos*, krew' rozlewać mieczem na polu Marsowym, nie w iatkach. *Chmiel* 1, 369. RZEŹNICZKA, - i, ż., *Boh.* rzeznice); die Fleiſcherinn. RZEŹNICZY, - a, - e, od rzeźnika, *Bh.* rzeznicky; *Sr.* 1. rzeznikowy; *Crn.* mesarſke; *Rg.* komardarſki; *Cro.* meszarszki, meszarov; *Hg.* mészáros; *Ross.* мясникóвъ, мясничій, мясническій; Fleiſcher-, Fleiſchhauer-; rzeźniczy warsztat, kutlof, szlachtus. *Dasyp. Ee 4 b.* RZEŹNIK, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* rzeznik, masar (*ob.* mięso); *Sr.* 1. rezník, rzznik, mjaßnik, *Crn.* mésâr, klavz (*ob.* kłóć); *Vd.* mesar, mesar, fleishkar, saklauz (*ob.* zakłóć), sakolovez, kalduvanz, kalduvaunik (*ob.* kaldun): *Cro.* meszár, (*Cro.* rasavecz *mactator*); *Dl.* komardar, meszar, *Hg.* mészáros; *Rg.* komardár; *Sla.* mesar, *barb.* kasàp, kaszap; *Bs.* komardar, bekar; *Rs.* мясникъ; *Ec.* закалáтель, мясникъ, мясопродавецъ; co bije rzeź na przeday mięsa, der Fleiſcher, Fleiſchhauer, Metzger. Rzeźnik bydło nieme bije. *Bardz. Tr.* 287. Rzeźnik, kolibyk. *Mon.* 75, 589. Rzeźnik, który ma owce, woły, i inszy dobytek, którыby na iatki bił, . . . *Szczerb. Sax.* 142. Rzeźnikiem być. *Bh.* rzeznititi; *Cro.* meszarim; *Dl.* komardim; *Sla.* kaszapim, kasappiti; *Rg.* komarditti; *Rs.* мясничать. Patrzy na niego, iak krowa na rzeźnika. *Mon.* 71, 109, niechętnie, z boiaźnią). Chciałem się bawić rzeźnikiem, będąc z natury rzeźnikiem. *Zab.* 13, 277 *Tręb.* Mnie ſtworzył rzeźnikiem bóg, a ia głupi chciał być cyrulikiem. *Jabł. Ez.* 40. •RZEŹNY, - a, - e, RZEŹNO *adv.*, ostry, rzezaiący, ſchneidend, ſcharf; *Bh.* rezacý; *Sr.* 1. rezny. Wino miękkiego i słabego smaku, iak rzeźnym uczynić. *Sleszk. Ped.* 375. Rzeźny głos, *acuta vox. Mącz.* Aryon zagrał rzeźno żałosną pieśń na lutni. *Ezop.* 50. - §. *Paſſ.* rzeźne bydło, do rzezi, *Rs.* убóйный скотъ; Schlachtvieh. •RZEŹNOŚĆ, - ści, ż., ostrość, die Schärfe. Niektórzy do morselatów przykładaią więcéy imbieru dla rzeźności. *Sien.* 537 RZEŻUCHA, - y, ż., *Bh.* rzezicha; *Sr.* 1. zerchei, zerchwa. krazza; *Sr.* 2. kraßa; *Vd.* kresha, kreshiza, bobovez; *Cro.* hrèn (cf. chrzan); *Dl.* garbach; *Sla.* torman; *Bs.* garbach trava, ren, turma; *Rg.* gàrbach, hrèn; *Ross.* рѣжýха, брóмкресъ; *Ec.* жирýха; *naſturtium*, die Kreſſe, Gartenkreſſe; ieſt dzika i ogrodowa. *Kluk Rosl.* 1, 218, *et* 2, 252. Rzeżucha wodna, *ob.* Potocznik, Brunnenkreſſe. Rzeżucha polna, *iberis*, wilde Kreſſe. *Urzęd.* 165. Rzeżucha polna, psia, Włoska, *ob.* Pieprzyca. *Syr.* 873. Rzeżucha zimowa, *erysimum barbarea*, gatunek gorczycznika. *Kluk Dyk.* 1, 208, die Winterkreſſe. Rzeżucha Turecka, pierna salsza, *naſturtium orientale*, Türkiſche Kreſſe. *Syr.* RZEŻUCHOWIEC, - wca, *m.*, *Danaus Cardamines*, motyl biały, mnożący się na rzeżusze i kapuście. *Kluk Zw.* 4, 376, der Kreſſen-Schmetterling. RZEŻUSZANY, - a, - e, od rzeżuchy, Kreſſen-. Siemię rzeżuszane. *Cresc.* 244. - RZEŻWY, - a, - e, RZEŻWO *adv.*, RZEŻWIUCHNY *intensiv.*, *Rs.* рѣзвый, рѣзвонъ; raźny, rzeski, *Germ.* raſch, munter, friſch. Rzeźwy chłopiec. *Teatr* 3, 19. Tu iunak rzeźwy, tu ieszcze rzeźwieyszy, Tu mąż ogromny, a tu ogromnieyszy. *Groch. W.* 446. Człowiek spracowany, wypiwszy kieliszek wina dobrego, rzeźwieyszym się ſtaie. *Krup.* 5, 117. Gdy chory całą noc spokoynie przespał, rano rzeźwieyszym wyglądał. *Perz. Cyr.* 3, 60. Koń między źwierzęty ma bieg rzeźwieyszy. *Papr. Kol. Q* 4. Rzeźwi chnych myśli wyraz przyiemny. *Zab.* 14, 22. - §. Kto śrzodek trzyma w gniewie, rzeźwym go zowią. *Pet. Et.* 109, żwawcem, lebhaft. (*Rs.* рѣзакъ, *f.* рѣзуха swawolnik, swawolnica, рѣзака, рѣзакъ wprawny w co, ćwik, biegły). RZEŻWIĆ kogo *cz. ndk.*, orzeźwić *dk.*, orzeźwiać, krzepczyć, munter machen, ermuntern, beleben. Twe mi mdły umysł słowa orzeźwiły, Jak gnuśne rzeźwi ſtare wino żyły. *Zab.* 15, 343. Łąki te ſtrumyczek żywą zielonością rzeźwił i kształcił. *Zab.* 6, 214. Wino rzeźwi i rozwesela człowieka. *Krup.* 5, 121. Rozrywki umysł i serce rzeźwiące. *Pir. Wym.* 96. RZEŻWIEĆ *neutr. ndk.*, rzeźwieyszym się ſtać, munter werden. (*Rs.* рѣзвиться, рѣзвлюсь swawolować). Na pieśni bardów, rzekł wódz, duch rzeźwieie, Miło ieſt słuchać oycow naszych dzieie. *Kras. Oſſ. D.* RZEŻWOŚĆ, - ści, ż., (*Rs.* рѣзвость swywola, rozpuſtność, 2. rzeźwość); rzeskość, żwawość, die Munterkeit, Lebhaftigkeit. Rzeźwość i zwrotność pochodzą z ruchawości dobrowolnéy i chętnéy. *Pilch. Sen. liſt* 4, 176. Kto śrzodek trzyma w gniewie, rzeźwym go zowią, a sam ten śrzodek rzeźwość, przyſtoyność rozgniewania. *Petr. Et.* 109. - - RZEŻYCIEL, - a, *m.*, który rzeże, der etwas ſchneidet; *Bh.* rezač; *Bs.* rizač; *Rg.* rezâc, *f.* rezacizza; *Cro.* rezách, *f.* rezachicza; *Vd.* resar). Rzezańców rzeżyciel, *caſtrator. Cn. Th.* 971. RZEŻYMIESZEK. RZEZIMIESZEK, - szka, rzeźnik mieszków, ursznacz, wypróżnimieszek, *zonarius. Mącz.*, der Beutelſchneider. *Pot. Arg.* 505, *Boh.* taſſař; *Sr.* 1. moſchnow rubezník; *Vd.* moshnoresar, moshnoresauz; *Cro.* torborezecz (*ob.* torba), sèporesecz; *Rg.* chjesegia; *Bs.* varavcina; *Rs.* мошéнникъ, мильникъ, цыганъ (*ob.* cygan). обирóха, окуна; *Ec.* мытарь, мошенникъ, мошнóрѣзъ цъ. Rzezimieszek, wypróżnimieszek, wypróżniworek. *Volck.* 831, *Mon.* 75, 591. Owi *sacculatii* abo rzezimieszki daleko surowiéy niż inni złodzieie u Rzymian karani bywali. *Oſtr. P. K.* 1, 329. Złodziéy, który we dnie kradnie, iako są rzeźymieszkowie, ma być u prągi bit miotłami *Szczerb. Sax* 521; *w rodz, żeńſk.* rzeźymieszka, die Beutelſchneiderinn; *Rs.* мошéнница. RZEŻYMIESZNICTWO, - a, *n.*, oszuſtoſtwo rzeźymiesznicze, Beutelſchneiderey; *Rs.* мошенничество, шильничанье, мытарство. (*ob.* myto).

Digitized by Google

Rzeźymiesznictwem się bawić, *rzeźymieszniczyć, beutelſchneidern; *Rs.* мошéнничать, мытарить, шильничать. RZEŹYMIESZNICZY, -a, -e, od rzeźymieszka, Beutelſchneider-; *Rs.* мошенническій. *RZEŹYPĘPKOWA, -éy, ź., n. p. Sokrat był iednéy rzeźypępkowéy syn, żebrak, w więzieniu umarł, a przecię był szczęśliwym. *Petr. Ep.* 19, *Cro.* puporezka, puporèzna baba, z kèba położnic pilnuiąca, dzieci odbieraiąca, Hebamme, Wehmutter, Kindermutter.

*RZKĘ, *RZKĄC *contr.*, z łrzekę, rzekąc, *ob.* Rzéc. RZKOMO, RZEKOMO *adv.*, wrzkomo, w rzeczy, iakoby, na pozór, ſcheinbar, zum Scheine. *Dudz.* 17. (*Rs.* рекомый rzeczony). Pieniędzy rzkomo w gołą rękę brać nie chce; ale do mieszka day przedsię. *Rey Pſt. Aaa* 6. Rzkomo nie chcąc, i kosztuiąc, za kilka dni wypiią beczkę wina. *Petr. Ek.* 81.

RZNĄĆ, rznął, rznęli, rznie, rznę *cz. idntl., Bh.* rjezati; *Sr.* 2. rézasch; *Sr.* 1. rèju, rèzam, rjznu, rìznem, rjju, rjjem, rjzam, (*Sr.* 1. rìesaci bydło bić); *Vd.* resati, rieshem, (*Vd.* rieshit *soluere*); *Crn.* ręshem, resal, resati, (*Crn.* ręshem, z wybawiam; *Crn.* resitva, z czas obrzynania winnic); *Rg.* rèzati; *Bs.* rizati, rizati, pririzati; *Cro.* rezati, résem, rezalszem; *Rs.* рѣзать, рѣжу; rzezać, (*Etym.* raz, cf. *Gr.* ῥηγνυω *frango*, χαραττω *seulpo*, *cf. Ger.* reſſen, reiſſen, *cf. obs. Ger.* raunen, *cf.* Runen; *cf. Chald.* רסס *contudit*, *Hebr.* רסיסים resisim *ſciſſurae*); ſchneiden. Nie zaraz trzeba ciała rznąć dla wrzodu. *Por. Arg.* 166. Korybanty dla Cybeli rzną ciało. *Bard. Luk.* 14. - Przez czułość serca, nie może patrzeć, kiedy kurczę rzną. *Teatr* 19 *c*, 90, mdleie, kiedy kurczę rzną. *ib.* 19 *c*, 153, zarzynaią, den Hals abſchneiden. Król Tracki chciwości dogadzaiąc swoiéy, rznie morderſko młodego Polidora. *Przyb. Luz.* 261, zarzyna, zarzezuie, zabiia, tödten. Rznący, ſchneidend, *Vd.* rieshezh, resezh, resajozh, oiiter (*ob.* ostry). - Rznąć co, z przerzynać, *pr. et fr.*, durchſchneiden. Rznąć powietrze pierschliwemi pióry Stanął ſtrzydlaſty przed ſklepem Merkury. *Zab.* 14, 160. Strzały się rzną powietrzem smutne graiąc świſty. *Przyb. Lux.* 122. Złoto się śrzodkiem rznie przez ſtraż żołnierzy. *Hor.* 2, 115 *Min.*, przedziera się, drängt ſich durch, cf. złota szwayca; cf. złoty orzeł wszędzie doleci). - §. Rznąć figury w drzewie, kamieniu. *Tr.*, wyrzynać, *Vd.* dleeteti (cf. dłóto), spehuvati, sresuvati, spehnit, sdlietuvati; *Rs.* вялть, изваяти; figuren ausſchneiden, graben, ſtechen. Rznięty, rzezany, wyrzynany, ausgeſchnitten, geſtochen, gegraben; *Ec.* изваянный. Pięknie rznięty, *Ec.* благонстукáнный. - §. Rznąć kogo czym, palnąć go, platnąć, nagle uderzyć, einen Streich verſetzen, einen Hieb geben, einen Riß oder Schmiß geben. Lub mu wąsy wyſkubię, lub w łeb rznę trzewikiem. *Teatr* 43 *c*, 131 *Wyb.* Tak mu rznął w pyſk, aż z łóżka spadł na ziemię. *Teatr* 22 *b*, 64. Dopadł go tam xiądz pleban; lecz nim doń przyſkoczył, Tak go rznął brewiarzem, że aż się potoczył. *Węg. Org.* 24. Zsięty złością wielką, Już chciał o mur rznąć butelką. *N. Pam.* 9, 565, grzmotnąć). - §. Rznąć na ſkrzypcach etc., drauf los fiedeln, wacker los ſtreichen, brav zu ſpielen, ſchrapen; cf. rzępolić). Kapela rznie; tańcuią wesoło. *Zab.* 15, 212, cf. *Lat.* chordas radere, cf. rasores). Biegay po ſkrzypce, baſetle, wiole, arfy, lutnie, cytry, trąby, waltornie; będziemy zaraz rznęli tę aryykę. *Boh. Kom.* 1, 296. RZNĄCZKA, -i, ż., rzeżączka, trypa, *gonorrhea. Krup.* 2, 146, der Tripper. RZNIĄCZKA, -i, ż., *carex acuta*, gatunek turzycy; trawa bardzo pospolita na mokrych łąkach, bydłu szkodliwa. *Kluk Dyk.* 1, 107, eine Art Riethgras; *Rs.* ёжа, палечная трава. RZNIĘCIE, -ia, *n.*, *subſt. verbi* Rznąć; *Sr.* 1. rezneno; *Vd.* ries, vres; *Cro.* resènye; das Schneiden, Stechen, Ausſchneiden, Ausgraben; (cf. Rzeźba). Nakazane rznięcie kanałów, iest do skutku przyprowadzone. *N. Pam.* 4, 103. U mularsów, rznięcie na facyatach i innéy wyprawie, na kształt kamieni ciosowych, nazywa się bunie. *Mag. Mscr.*

Pochodz. sub nom. *Rzz.*

RZODKIEW', -kwi, ż., RZODKIEWKA, -i, ż., *dem.*, *Bh.* rjetkew, rjetkwicka; *Mor.* tedekwa; *Slo.* retkew; *Hg.* retek; *Sr.* 1. rietkei, retkwa; *Sr.* 2. ratkej; *Crn.* rèhkur, rehqva; *Vd.* redkou, rödkou, retkvu, redkva, retkva; *Cro.* ròtkva, povertaicza; *Rg.* rodàkva, andàrkva; *Bsn.* rodaqua, rotqua, andrriqua; *Sla.* rotkva; *Rs.* рѣдька, рѣдичица, рѣдечка; *Ec.* рéпька; *Germ.* der Rettig; *Lat. Gr.* radix, *Ital.* radicchio, ravano, *Angl.* reddish, *Lat. raphanus*; rodzay, korzenie zażywaią się surowo z solą. *Kluk Dyk.* 3, 9. Są małe miesięczne rzodkiewki, Redieschen, które pospolicie sadzą na inspektach. *Kluk Rosl.* 1, 208 *et* 2, 251. Rzodkiew' zamorska, *Chinensis*, Chineſiſcher Oelrettig; funt iéy daie więcéy iak pół funta oleiu. *Kluk Rosl.* 3, 319. - *Prov.* Nie iedz rzodkwi, aż się sapoci; nie piy po niéy, aż się przewróci. *Rys. Ad.* 49. RZODKWIANY, -a, -e, od rzodkwi, Rettich-; *Bh.* tedkwowý; *Cro.* rotkvin; *Hg.* reteki; *Rs.* рѣдечный. List rzodkwiany, *Rs.* рѣдьковникъ. RZODKWIARZ, -a, *m.*, przekupień od rzodkwi, ein Rettichhändler; *Bh.* rjetkwar, *f.* rjetkwarka.

*RZONCA. *Oczk. Prz.* 14, *ob.* Rządzca.

*RZUĆ *cz. ndk.*, *Bh* rjwati; ryczeć, brüllen. *Fremuit leo*, ryczy, *rzuie* też niektórzy mówią. *Mącz.*

RZUCALNY, -a, -e, -ie *adv.*, do rzucania snadny, *Slo.* wyhodittedlný, co ſe mùże wyhoditi (cf. wygodzić); *Sor.* 1. cziſtanitè, cziſtaczinè (cf. ciskać): *Rs.* бросальный, кидкій, кидокъ; zu werfen, Wurf-. Grecy używali także małéy broni rzucalnéy. *Papr. W.* 1, 237, cf. rzutny. RZUCAWKA, -i, ż., choroba, S. Walentego niemoc. *Sien.* 261, die fallende Sucht. *Spicz.* 131, *ib.* 152. RZUCIĆ *cz. ndk.*, Rzucać *kontyn.*, ciskać, miotać, werfen; (*Etym. fortaſſis* Ręka ręka; cf. poruczyć), *Boh.* hoditi (*ob.* godzić), hazeti, házým, bazýwám, wrcy, wrhl, wrzeť, wrhu, (*inde* wrhcab warcab); *Slo.* hádzat'; *Sr.* 2. chiſchiſch, chittaſch (cf. chwycić); *Crn.* uręchi, vèrshem, luzhàm; *Vd.* versi, vrezhi, vershem, luzhati; mezheti (*ob.* miotać), zazniti; *Cro.* hititi, hitati, hitam, baczam, mechem, berczam; *Hg.* hajitom; *Bsn.* vrrichi; varcchi, verchi, hittiti, metati, metnuti; *Sla.* hittiti, bàciti; *Rs.* кинуть, кидàть (cf. кинáть, kidać), верзить, вергать, верегнуть (cf. wierzgnąć), бросить, бросать, брáсывать (cf. proca), швырнýть, швырять, устремúть, устремлять. Trzy kroć losy rzucano, ieśliby go spalić abo zachować. *Warg. Cez.* 35. O odzienie moie rzucali los. 1 *Leop. Joa.* 19, 24. Kostki o co rzucić. *Bard.*

Digitized by Google

Bard. Tr. 229, um etwas würfeln, *ob.* Kostka). Między tylą *rzuceniami* ziarnem (*obser. Jnstrumentalem*), iedno tylko *padnienie* było pożyteczne. *Lach. Kaz.* 1, 353, między tylą rzutami, unter ſo vielen Würfen). Z moździerzów rzucać się zwykło kamieniami. *Jak. Art.* 2, 103, *et* 3, 515; ſtrzelać, mit Steinen aus dem Mörſer ſchießen). Pakę listów odebrawszy, nie czytawszy, rzucił w ogień. *Pilch. Sen. Gn.* 232, er warf ſie ins Feuer. Rzucił między nas tę kwestyą. *Mon.* 65, 54, er warf die Frage auf. Rzucić kość między drugich, *ob.* Kość. – Aby raz spoyrzyy na mnie, aby raz rzuć słodkie weyrzenie na wiernego przyiaciela. *Teatr* 50 *c*, 137. – Rzucić kogo przez nogę, *ob.* noga, ein Bein unterſchlagen, über das Bein werfen. Nikogo przez nogę rzucić nie chcemy, abyśmy sami pod nogi rzuconemi nie byli. *Pilch. Sen. liſt* 104. Bywszy na naywyższych doſtoieństwach, od młokosa Cezara przez nogę był rzucony. *Pilch. Sall.* 84. – Ja który zawsze pokoiu życzyłem, po Farsalskiey bitwie, nie iuż *złożyć*, ale *rzucić* broń radziłem. *Siem. Cyc.* 378. – Wypiwszy, czaszę o ziemię rzucił. *Pilch. Sen. Gn.* 165, *ob.* uderzyć o ziemię, an die Erde werfen. Słoń i lew, ſkoro przeciwnika swego o ziemię rzuci, zaraz go poniecha. *Pilch. Sen. łaſk.* 21, ſkoro go obali, wywróci). Zazdrość złych ludzi, o ziemię go rzuciła. *Sk. Dz.* 558, zrzuciła go z dobrego bytu). Za wczasu masz, nim cię o łożko rzuci choroba, lekarſtwy zabieżeć. *Haur Ek.* 118, cf. *Gall.* tomber malade). Żołnierz u Turków rzuca swoie ciało, iak proſtą ziemię, na zarzucenie okopów. *Kłok. Turk.* 144. Rzuć za się, a przed sobą naydziesz *Jag. Gr. A* 4; trzeba co ważyć, żeby co wygrać). Panowie nie powinni się targować, tylko rzucać, iak plewy, dukaty, *Teatr* 52 *c*, 23; rozsypać, sypać). Za moich czasów pieniądze Bez potrzeby nie rzucano, Skromne były ludzkie żądze, Na czas przyszły uważano. *Kras. liſt* 124, nie wyrzucano, trwoniono, das Geld auswerfen, wegwerfen, verthun). Ziemia się zazieleni, lasy rzucą cienie. *Zab.* 13, 160, w koło szerzą, ſie werfen Schatten. Miesiąc rzucił po świecie promieniem. *Auszp.* 11, rozsypuie promienie, ſtreut ſeine Strahlen aus, wirft ſie umher). – Pod miaſtem rzuciliśmy kotwice. *Warg. Radz.* 22; wyrzuciliśmy kotwice w morze, wir warfen die Anker). Flotta pod Abukir kotwice rzuciła *N. Pam.* 2, 254. – §. Rzucać komu co w oczy, podawać pod oczy, einem etwas in die Augen werfen, vor Augen legen. – §. Rzucić okiem, rzutem oka poyrzeć, einen Blick hinwerfen. Przez okno rzucę na świat okiem. *Zab.* 13, 150. Okiem miłym i pełnym miłości rzucała na Telemaka. *Jabł. Tel.* 45. Barszkuiąc, rzucam okiem po wszyſtkich kątach *Teatr* 20 *b*, 30. Rzucać oczyma i tam i sam, ſtrzelać oczami, oglądać się szybko na różne ſtrony, die Augen hin und her werfen, laufen laſſen. *Cn. Th.* 972. – §. *Si iii* Rzucić piórem, krótko szybko kreślić co, entwerfen mit der Feder, einen Entwurf, Abriß machen. Rzuć piórem, łatwo dóydziesz, licząc po 20 chłopów na iednego lokaia. *Teatr* 19 *b* 41. Rzucić myśl, uwagę, krotko natrącać, einen Gedanken hinwerfen. Te uwagi w tym mieyscu tylko rzucone, lepiey się w dalszym ciągu dzieła uczuć dadzą. *Pir. Wym.* 211. – §°. Rzucił wnet sługę po te, co łapaią; ktorzy przyszedłszy poimali zbrodnia. *Gor. Dz.* 147, prędko wysłał, pchnął, wyprawił, kazał mu ruszyć, eilends abſchicken. – §. Rzucać kim, rzucić kogo, szarpać kogo, einen herumreißen, herumwerfen, hier und dort hin werfen. Jednorożec na poiedynku rzucił bykiem okrutnym, iak piłką nieiaką. *Birk. Chm. C.* Po rozbiciu się okrętu, falą rzucany, iuż prawie tonie. *Teatr.* 53 *b* 5. Gdy kaduk kogo rzucił, zaraz zrywano seymy. *Boh. djab.* 2, 195. Daie się wino pić, ale rzuci. *Cn. Ad.* 148, wino chłopa obali). – §. Rzucić szańce, rowy, okopy, z kopać, bić, Schanzen werfen, aufwerfen, graben. Szańców żadnych ani blokauzów około nich nie rzucono, iak po ſtole Turczyn poszedł do nich. *Birk. Zam.* 29. Rzucać rów ku miaſtu *Tr.*, rów bić, einen Graben aufwerfen. – Rzucić moſt, naprędce wystawić moſt, eine Brücke ſchlagen. Wiele ci trzeba czasu do rzucenia moſtu? *N. Pam.* 4, 87. Tam gdzie ſkały przez głębokie rozpadliny oddzielone były iedne od drugich, mosty rzucono. *ib.* 2, 233. – §. Rzucać kogo, z porzucać kogo, einen verlaſſen. Ja cię rzucam, i ty mnie porzucay. *Jabł. Tel* 97, cf. żegnać). Ten niewiernik mię rzuca, umieram z rozpaczy. *Teatr* 48 *b*, 46. Z miaſta wychodząc, a wszyſtkie świeckie zabawy rzucaiąc, na puſtyniach mieszkaią. *Sk. Zyw.* 1, 256. Dla niechęci oyca, Grecyą rzuciłem. *Dmoch. Jl.* 238. – §. rzucić, zrzucać z żołądka, womitować, brechen, von ſich geben. Krwią rzuca. *Tr.* RZUCAĆ się *Recipr.*, ciſkać się, miotać się, padać, ſich hinwerfen, hinſtürzen. Rzucił się do nóg moich, wierne czyniąc śluby. *Teatr* 48 *b*, 6, er warf ſich zu meinen Füßen. W mdłościach iak na pół obumarła, o łożko się rzuci. *Zab.* 15, 191, ſie wirft ſich aufs Bett. – §. Rzucić się do czego, na co, z porwać się do czego, ſich über etwas herwerfen, ſich ſchleunig drüber machen. Antek postawiwszy garnek, iak piorun rzucił się na ratunek nieboraka. *Teatr* 54 *c*, *A* 2. Do oręża się rzucili. *Sk. Dz.* 1069. Wszyſtko, nawet kobiety i dzieci, gotowe iest rzucić się do oręża dla obrony oyczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 249. J iam się do tey pracy rzucił. *Ryb. Ps. Praef.*, iam iey się chwycił). Kto nie oszczędza swego, rzuci się do cudzego. *Cn. Ad.* 388. Chcąc uczciwsze obrać sobie rzemiesło, rzuciłem się całym sobą do teatru. *Teatr* 20 *b*, 209, udałem się całkiem do teatru, całkiem mu się poświęciłem, oddałem. – Rzucili się do niego uczeni, iako do uczonego; rzucili się żołnierze, iako do walecznego hetmana. *Birk. Zam.* 25, udali się hurmem do niego, cisnęli się do niego, ſie drängten ſich zu ihm). Sąsiedzi, o budowaniu klasztoru dowiedziawszy się, wnetże się rzucili, ten cegłę, ten wapno, ten piasek woził. *Sk. Zyw.* 1, 209; chciwie się tego chwycili, tego się ięli, ruszyli się koło tego). – §. rzucać się do kogo, na kogo, przyſkakiwać na niego, miotać się na niego, ſich über einen her werfen. Poznawszy, że to był rodzony brat iego, wnet się do niego rzucił, a obłapił go. *Sk. Dz.* 2, 198. – *alit. r*: rzucać się na kogo, targać się nań, über einen herſtürzen, ſich über ihn hermachen, ihn anfallen. Pies się na mię rzucił. *Cn. Th.* 972. Pospólſtwo rozjątrzone chciało się rzucić na karetę, i rozszarpać zdraycę. *Gaz. Nar.* 2, 159. Któryby się na hetmana ręką abo słowy nieuczciwemi rzucił, ma być na gardle karanym. *Gwag.* 304. J na słońce się i gwiazdy rzucą. *Sk. Kaz.* 43 *b*, nie rzucay się z motyką na słońce, cf. Motyka, cf. nie miec się kotku na niedźwiedzia). Gdy ustało szemranie, P. Burke znowu się na rewolucyą Francuzką rzucił. *Gaz.*

Digitized by Google

Nar. 1, 177. - §. Rzucać się *absolute*; miotać się, ciskać się z gniewu, ſich werfen, z. B. vor Verdruß. Lata po izbie, paznogcie gryzie, rzuca się po kanapie. *Teatr* 29, 3. Im się bardziey zwierz rzuca, bardziey w sieci wikle. *Pot. Arg.* 238. Mucha paf go w szyię między kłaki, Lwiſko się rzuca, iak szaleniec iaki. *Zab.* 13, 282 *Tręb.* Któżby wierzył, żeby ta mała gadzina tak się rzucać mogła? *Teatr* 1 *b*, 52. - §. Rzuca się choroba między obywatele, *inuasit. Cn. Th.* 972, eine Krankheit überfällt die Einwohner. Rdza się rzuciła na zboża, *ib.* (*ob.* Rdza). Rzuca mu się siwizna, z siwieie, die grauen Haare brechen durch. - Rzuca się komu płacz, die Thränen brechen ihm durch, die Augen gehen ihm über. Łzy mu się rzucały, i dobywały z ocsu. 1 *Leop. Gen.* 43. Gwałtem łzy podobne dżdżowi Rsuciły się człowiekowi. *Groch. W.* 359. Trochę przychodsi z tego zachwycenia; ale łzy mu się rzucą, znaki utrapienia. *Jabł. Tel.* 335, *Teatr* 35 *c*, 9. - *Similiter*: krew' mu się rzuca, er fängt an zu bluten. Cyrulik mi zakazał sukni zdeymować, żeby się krew' nie rzuciła przez iakie dotknienie nieoſtróżne. *Boh. Kom.* 3, 214. Gdy do zabitego przyprowadzą tego, który go zabił, tedy się krew' zabitemu z ran rzuci. *Sak. pr.* 102.

Pochodz. *rzut*, *rzutnia*, *rzutny*; *dorzucić*; *narzucić*, *obrzucić*, *odrzucić*, *odrzutek*; *podrzucić*, *podrzutek*; *porzucić*; *przerzucić*; *przyrzucić*; *rozrzucić*; *rozrzutny*, *rozrzutność*; *urzucić*; *wrzucić*, *wyrzucić*; *zarzucić*, *zarzut*; *zrzucić*.

RZUMPIE *plur.*, (cf. *Ger.* Gerumpel, rumpeln); w górnictwie, wyrzuty, odchod kruszcowy, unnütze Steine und Erde, die vom Erze abgehen. *Tr.* RZUMPIARZ, - a, *m.*, górnik rzumpie uprzątaiący, der Knappe, der die unnütze Erde und Steine wegschafft. *Tr.*

RZUT, - u, *m.*, rzucenie, rzucanie, das Werfen, der Wurf; *Boh.* wrzwrh; *Crn. et Vd.* luzhaj; *Cro.* hit, hitacz. cf. chwyt); *Hg.* hajtás; *Rs.* бросóвъ, метанïе, мыропóвъ. Siła rzutu, *vis proiectilis*, siła wyſtrzału; n. p. kuli armatnéy. *Sniad. Jeo.* 28. Wody pod rzutem kotwy pieniąc się tryſkaią. *Przyb. Luz.* 14. Miota nieprzyiaciel oszczep; im ſtraszniey szy był ten rzut, tym więcey bogom dziękuie za swoie ocalenie. *Stas. Num.* 1, 150. Na rzut bowiem kamienia ledwie sięgnie oko, Tak się tuman rozciąga z pod ich nog szeroko. *Dmoch. Jl.* 68. Poſtrzegł to przez rzut oka chyży. *Przyb. Milt.* 45. Tey tkliwéy czułości nie umie poymować, tych rzutów serc do siebie, tego rozrzewnienia. *Niemc. P. P.* 60. RZUTKI, - a, - ie, swinny, zwrotny, rzeſki, flink, hurtig. Chłopiec żywy, rzutki, zna świat. *Teatr* 19 *b*, 49. RZUTNIA, - i, ż., *traiectoria*, liniia mieysca, które rzucone wzgórę ciało spadaiąc przebiega. *Hub. Mech.* 52 *et* 54, die Wurflinie. RZUTNY, - a, - e, RZUTNIE *adv.*, rzucaiący, werfend, herumſchleudernd; cf. rzucalny); *Bh.* hodno; *Rs.* бросóвый, мещательный. Morze falami rzutne, *Hor.* 2, 37, *mare ventosum*; *Petr. Hor.* 2, *E* 2 *b*. O gdyby wiersze moie były rzutnieysze, niżeli wiatry, które poginaią trzcinę na brzegach, *Karp.* 3, 79, *plus legers*; *De Lille.*). Wichry poczęły dąć w żagle okrutnie, Czarne wały bić okręt, i nosić go rzutnie. *Jabł. Tel.* 47. Rzutny koń. *Jabł. Buk. G* 3 *b*. Wężów rzutne ogony chrzęſt czynią niezmierny. *Min. Fars.* 16. Niżeli palcem ſtron potrąci rzutnie, Narwie się motków, i naciſka lutnie. *Mon.* 71, 719, letko, szybko, ſkocznо).

RZYĆ, - i, ż., *Bh.* rjit, řit, zachule; *Slo.* rit', zadek, obłe tnę lice; *Sr.* 1. řiti, pośledk, (*ob.* pośladek); *Sr.* 2. řiſch, řijſch, řijtka; *Crn.* rit; *Vd.* rit, sadniza; *Cro.* rit, guzicza, zadnyicza (richem, z wierzgam); (*Bs.* zrriçaliça, z enema; cf. *Turc.* ard *posterior pars*); z kuper, sadek, der Steiß, der Hintere. Kozieł rzyć przycisnął do ściany. *J. Kch. Fr.* 77. Dosyć sarnie ogona po rzyć. *Rys. Ad.* 10, *Pot. Pocz.* 698. Myśl w niebie, a rzyć w popiele. *Rys. Ad.* 40. Wszyſtko się wszyſtkim podoba do siebie, Ano rzyć w piaſku, choć lata myśl w niebie. *Rey Zw.* 219. Chceszli sławnym być Day niecnocie w rzyć. *Rey Zw.* 237 *b*; rzuć ią o ziemię; *Vd.* jidi pesisi v' rit, z idź do kaduka!). Nie drzewiéy pies popłynie, aż mu się wody w rzyć nalinie. *Rys. Ad.* 43; z musu cnota); *Slo.* pekni, gako rit' na opał, *absurdus*.

Pochodz. *rzytny*, *poserzyć*, *półrzyć*, *półrzytek*.

RZYGAĆ *ob.* Rzygnąć. RZYGACZ, - a, *m.*, co rzyga, *Vd.* regavez, *Rg.* rigalaz, uzrigalaz, der Rülpſer. RZYGACZKA, - i, ż., *ructatrix. Mącz.*, die Rülpſerin; *Vd.* rigavka, rigaviza; *Rg.* uzrigaliza. (RZYGADŁO, *ob.* Zygadło -). RZYGNĄĆ *Med. idntl.*, Rzygać *Contin.*, *Bh.* rjihati cf. řiti, rzigi *rancare*), ructari, krkati, krkám; (*Crn.* rigam *ructare*, 2. *rudire*); *Vind.* rigati, srigavati, kouzuvat, sazukuvat, koslati, se tergati, shresdati; *Cro.* rigàm, (cf. *Cro.* resim, erchim *ringor*); *Rg.* rigati, uzrignuti, odrighnuti, izrigati, cf. *Rg.* rèxati *fremere*, revatti *rudire*); *Bs.* rigati, uzrighivati; *Rs.* рыгнуть, рыгать, рвáть, рвáть, выpвать (cf. рвать), рыгнéться, рыгáться; *Ec.* рыгáю, выpыгáю, изpыгáю; *Gr.* ερεύγω, *Lat.* ructo, eructo); z głośne żałądka odbiianie mieć, rülpſen, ſich worgen. Gdy objadłszy się czosnku abo rzodkwi na człowieka rzygnie, tedy prawie aż go zaraża onym sprosnym dechem. *Sak. Pr.* 49. Nie godzi się, sposobem niektórych ludzi, za trzecim słowem rzygać. *Exax. Ob. d*, *a*. Rzodkiew' czyni smrodliwe rzyganie. *Crese.* 241; *Sr.* 1. pießédwano, zowtka hoře ſtorkano; *Bs.* odrighnutje, rignje; *Vd.* riga, kouzanje; *Rg.* rigottina; *Ross.* рыганïе, рыгома; *Ec.* рыгáнïе; *Gr.* ερευγμος; *Lat.* ructus; *Turc.* arugh. Rzygnienie i wiatrów przez usta odchodzenie, *ructus et flatus. Comp.* 197. Na kwaśne rzyganie lekarſtwo. *Sleszk. Ped.* 141, *Sien.* 372. - §. rzygnąć, zrzucić z żołądka, womitować, brechen, speyen. Jedli wiele, a napełniwszy się, zaraz iednym rzygnieniem, nic w żołądku nie mieli. *Sk. Dz.* 1148. - *fig.* Etna rzygaiąca kamienie. *Pot. Arg.* 284. Rozpadliny gruntu rzygaią wysoko płomieńmi. *Przyb. Ab.* 159. Urągaiąc się z niego naśmiewali, Bluźnierſtwa z gęby rzygaiąc przeklętéy. *Odym. Sw.* 2, *Ji*, cf. bluć). Scorbat z dziesięcią tysięcy rzygnął duszą. *Stryik. Gen. X* 3, wyzionął duszę, zginął. RZYGLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, *ructuosus*, *Cn. Th.* 975, *Cn. Syn.* 780, rülpſend, *Sr.* 1. pießédwaté, *Rg.* uzrigkni. RZYGULEC, - lca, *m.*, rzygacz, ein Rülpſer. Wszyſtkim rzygulcom, łakomſkim, darmotrawſkim, wytrzeſikuſlom, łapisztukom. *Dzw. Stat. A* 2, *Bies. B* 3.

Pochodz. *odrzygnąć*, *porzygnąć*, *wyrzygnąć*.

RZYM, - u, *m.*, (u dawnych *in Genit.* Rzyma; n. p. *Warg. Wal.* 121, *Biel.* 434). *Roma* ſtolica państwa papiezkiego.

Digitized by Google

Dyk. G. 368, die Stadt Rom; *Bh.* Rjim; *Slo.* Rim; *Sr.* 2. Rom; *Sr.* 1. Romy; *Crn.* Rim; *Vd.* Rim, Rimſku meſtu; *Cro.* Rim; *Hg.* Róma; *Bs.* Rim; *Sla.* Rim; *Rg.* Rijm; *Rs.* Рамъ W Rzymie być, a papieża nie widzieć. *Cn. Ad.* 1262. Gdzie papież, tam Rzym. *Sk. Dz.* 548. J w Rzymie świat; i w Rzymie ludzie. *Cn. Ad.* 284, i w kapicy wełna, auch unter den Heiligen findet man Tadel. Kto w Polszcze albo w Rusi głupi, Ten w Rzymie sobie rozumu nie kupi. *Fund.* 81, cf. w Paryżu). Nie *zaraz Rzymu zbudowano. *Glicz. Wych.* J 8, cf. Kraków). Język i do Rzymu doprowadzi, *Rs.* языкъ и до Кіева доведетъ. Czas uczy, że gdzie cnoty zbrodnie przeważają Kray rośnie, a gdzie zbrodnie, i Rzymy padają. *Zab.* 10, 242, i naywiększe państwa). Siedmpagórkowy Rzym. *Kchw.* 344. RZYMIANIN, *RZYMCZYK, - a, *m.*, z Rzymu rodowity, der Römer; *Bh.* Rjiman; *Slo.* Riman; *Sr.* 2. Romar; *Crn.* Rimlar; *Vd.* Rimlar, Rimlan, Remlan; *Cro.* Rimlyan; *Hg.* Rómaj ember, Rómaiar; *Rg.* Rimgljanin; *Bs.* Rimgljanin; *Sla.* Rimljanin; *Rs.* Римлянинъ. Rzym widział w osobie Brutusa ostatniego Rzymianina. *Zab.* 7, 24. Dumny Rzymczyk. *Zab.* 3, *Bard. Luk.* 186, *et* 2, 36. - §. Katolików Aryanie zwali Rzymianami, papistami, papieżnikami. *Sk. Dz.* 443. Trudności bywaią w pożyciu małżeńskim Rzymianina z Ruską, Ruski z Rzymianinem. *Sak. Kal. E* 1 *b*; t. i. Katolika z Greczynką. RZYMIANKA, - i, *ż.*, z Rzymu rodowita, die Römerinn; *Slo.* Rimanka, *Sla.* Rimljánka; *Cro.* Rimlyánka; *Rs.* Римлянка. Obrano sto białych głów ze wszystkich Rzymianek. *Warg. Wal.* 310. RZYMSKI, - a, - ie, od Rzymu, Römiſch; *Bh.* Rjimſki; *Slo.* Rimſki; *Crn.* Rimſke; *Vd.* Rimſki, Rimlarſki; *Rg.* Rijmski; *Sla.* Rimſki; *Cro.* Rimszki, Rimzki; *Hg.* Római; *Rs.* Римскій. Miętka Rzymska abo Włoska, *Cresc.* 255. Poczet Rzymski; *ob.* Poczet. Wszystko wycierpieć po Rzymsku gotowi. *Chrość. Luk.* 295, iak Rzymianie. (*Ec.* римствую; *Gr.* ῥωμαΐζω *Romanas partes fouco*). Imperium Rzymsko-Niemieckie. *Chmiel.* 1, 493, Römiſch-Deutſch.

R-ŻYSKO, - a, *n.*, od rży; żytniſko, pole na którym żyta, das Roggenfeld. (cf. *Bs.* rrit, rát, art, rt, = *cuspis*). Ściernie na rżyſku i pszeniczyſku poderać. *Zaw. G.* - §. pole zżęte, koniuczki słomy po żęciu na polu w ziemi pozostałe, ścierniſko; *Bh.* ſtrniſſte, ſtrniſſtè; *Vd.* ſternishe; *Sr.* 2. rſchiſchcjo', dſchiſchcjo, jiſchcjo; *Rs.* жнивo, cf. żniwo); die Stoppeln, das Stoppelfeld. Wiele pomaga roli, gdy się rżyſka do gnoienia w iey dostaną wnętrzności. *Kluk Rosl.* 3, 156. Rżyſka są znaczną pomocą do paszy bydła. *Haur. Sk.* 57. Żąć się powinno czyſto, równe i niskie czyniąc rżyſko. *Kluk. Rosl.* 3, 216, *Haur Sk.* 9.

RZYTNY, - a, - e, *Bh.* rjitni; od rzyci, zadkowy, Steiß-, After-, Hintern-. Wrzód wychodny, który z gruba rzytnym zowią. *Slesz. Ped.* 203, *ob.* fik, figa).

S.

S, *litera siedmnaſta alfabetu Łacińſkiego.* Kras. Zb. 2, 462. *Podługowate ſ w ten czas powinnoby ſię piſać, kiedy ſię dwa ſs ſchodzą, n. p. Roſsya; z początku i w ſrzodku ſłowa, które chcąc piſać można; ale na końcu ſłowa, lepiey ſię piſze* ſ *niż* ſ. Duds. 7. S *troie, Łacińſkie, n. p. Samſon, co wymawiamy iak Niemieckie* ß, (*Niemcy zaś* ſ *wymawiaią, iak my* Z); *drugie* ś *z kréſką, n. p. oś; trzecie* ſz, sz. *Gdzie po* ſs *naſtępuie* cz, Jan Kochanowſki *woli piſać* ſcz *niż* ſzcz, *n. p. ſcodry.* Januſzowſki *miaſto* ſz *woli piſać* ś *abo* ß; Gornicki ſſ; Orzechowſki *przekłada Niemieckie* ſch, *i piſze: proſchę, waſcha, z proſzę, waſza.* Nowy Ch. - *Wiele ieſt ſłów poczynaiących ſię od* ſz, (ob. ſz), *które zwyczaynie piſzą przez* ś, *n. p. ślanka, śłoo, ślub, śpieg, śle.* Dudz. 15. *W ſłowach wyiętych z Niemieckiego, lepiey ſądzę zachować* ſz, *odpowiadaiące Niemieckiemu* ſch: *n. p. ſzlachta, ſznicerz.* - 2) ś terminatio ſecundae perſonae Singularis Praeſentis Verbi *Być*, et Praeteriti omnium Verborum, ſaepenumero auulsa, adiungitur nominibus et aduerbiis: *n. p. Dobryś ieſt*; vel omiſſo *ieſt*: *dobryś, dobryeś, z dobry ieſteś. - Tyś to ſprawił, z ty to ſprawiłeś. Dziecko małe, ty nie wieſz, gdzie-ś ieſt, coś ieſt.* Karp. 7, 64, *gdzie ieſteś, co ieſteś).* Ini Plurali; - *ście, n. p. Wyście tam byli, z wy tam byliście. Myśmy to kazali*; *z my to kazaliśmy, my to kazali.* - §. Terminatio ſecundae perſonae Singularis Praeſentis omnium verborum exit in ſz, (excepto *ieſteś*): *n. p. czytaſz, lubiſz, ſtyſzyſz, umieſz*; cf. lat. amas, legis, audis, doces.

3) -ś Enclíticum incertitudinis: *n. p. iakieś wzruszenia, iakieś poniewolne czucie oſtrzegało, że tobie życie winienem.* Stas. Num. 2, 131. Praecedente conſonante, adiungitur, - - *ſiś*; *e. gr.*, *Obadway czyniś zmiękczeni, wpadli w myśli ſmutne.* Stas. Num. 2, 97. (*cf.* Enclit. affirmationis - ż, e. gr. *iakoż, iakoż*, qu. v., *cf.* sz, z ż interrogationis). - 4. Praepoſitio Latinorum *cum* in noſtra lingua unica litera s exprimitur, et non z; ut quidam ſcribunt; z enim eſt *ex.* Mącz. - Obseruant hoc diſcrimen veteres, n. p. *bać się nie będę, boś ty ieſt ſemną.* Biał. 237. Jnde *ſeym*, = *ſyem* a verbo *zjąć, zeymować*, quod ſcribendum eſſet *ſjąć, ſeymować.* Jnuenitur hoc diſcrimen apud Bohemos etc., n. p. ś octem git; et ż wozu pabuaut; Vd. *ſ'mano, ſ'tabe, j'niem*, z *zemną, z tobą, z nim*; Apud Ruſsos, *cum* сь, *ex* изъ. - §. 5. S compoſitis quibusdam praeponitur, loco Z, ex uſu pronuntiationis et ſcribentium, praeſertim ante *c, k, p, t*; n. p. *ſchodzić, ſkończyć, ſpaść, ſtęſknić*; in quibus et nos indulgebimus conſuetudini, quia aliter nonnunquam idem verbum diſtrahendum eſſet duobus variis ſcribendi modis; e. gr. *ſchodzić ſię z kim* (ubi praepoſitio ſ, = cum), et *zchodzić z góry*, (ubi praepoſitio z, = ex.); *ſciec*, Slo. stekati, spolu tecp confluere, *zciec*, Slo. stekati, doluteep defluere. - §. 6. Similiter z cum Accuſatiuo, n. p. *ieſt mi* *z to ſiły, ma* *z tyſiąc złotych*, deberet ſcribi ſ, ut Bohemicum ś co, ſeć; ſed vide praepoſitionem Z. - §. 7. Abbreviate S., = *święty*; - *ś. p.*, = *świętéy pamięci*.

Digitized by Google

S A

SA! *interjectio appellandi canes*: (cf. ſam! *adverbium*); te! te! komm her, (wenn man einen Hund ruft). *oppos.* zasię!) Sa tu pieſku, ſa! *Boh. Kom.* 5, 113; cf. Salzek). - Wrzeſczy myśliwſkim głoſem, czyniąc brzmienie żwawe Sa ſa! ma wierna trzodo! daléy me brytany! *Tol. Saut.* 107. - §. Na woły, miaſto kſobie, na lewą rękę, wołaią ſa ſa! *Hour Sk.* 50. - *Prov.* Jedno ſa ſa, a drugie do laſa; *diſparibus bobus, non bene trahitur currus. Rys. Ad.* 19, *Zegl. Ad.* 99. *Zabł. Zbb.* 66, *Teatr* 29, 26; nieſworność). Trudno ma wóz dobrze iść, kiedy ieden ſtary wol ciągnie dobrze ſa ſa, a drugi młody do laſa; potrzeba ſworności. *Gil. Pſł.* 127.

SĄ; *ob.* Być.

SABAS, SABAT żydowſki, SZABAS, *ob.* Sobota.

SABAUDYA, - yi, ż., *Bs.* Savoia, *Sla.* Safojſka; kſięſtwo między Francyą i Włochami. *Dyk. G.* 3, 3; Savoyen. SABAUDZKI, - a, - ie, Savoiſch, von Savoyen. kſięſtwo Sabaudzkie. *Wyrw. G.* 243. SABAUDCZYK, - a, *m.*, ein Savoyard; *Sla.* Safojac.

*SABELEK, - lka, *m.*, kurzyka, kokorzyka, młody kurek, *pullaſter. Mącz.*, ein junges Hähnchen.

SABINA, - y, ż., SABINKA, - i, ż, *zdrbn.*, imię kobiece, ein Weibername. Sabinka, z dawnéy Sabinii, eine Sabinerinn. SABINA, SAWINA, SZAWINA, - y, ż., choinka klaſztorna, iałowiec szawina, *iuniperus ſabina*, roſnie krzakowato u nas w ogrodach. *Kluk. Dyk.* 2, 67, der Sädenbaum, *Sr.* 1. jandaw, *Rs.* арчмышь, козацкій можжевельникъ. Zakonnicy poſpolicie ſzawinę ſadzą w ſwoich wirydarzach. *Cresc.* 459. Sabina niepłodna, nietota, *cupreſſus Cretica. Cn Th.* 973, der wilde Sadelbaum.

*SĄCY, ż ſący, *ob.* Sſać.

SĄCZEK, - czka, *m.*: *Bh.* ſaučel, *Rs.* сучокъ, сучéчикъ; *dem. Nosn.* Sęk; mała ſękowatość w gałązkach, w źdźbłach. ein kleiner Knorren, Knoten, Knörlein, Knötchen, Knörrchen. Sączki na drzewie. *Cresc.* 663. Roſzczepić roſzczkę od dołu do kolanka albo ſączka. *Syr. Rej.* Zboża niektóre maią ſączki gęſte, iak pſzenica, ięczmień i t. d. *Cresc.* 51. - §. ſączek u wędy, ząb. *Cresc.* 648, der Stachel, Haken oder Zahn an der Fiſchangel.

SĄCZYĆ *cz. nd.*, kapiąc z siebie wydawać, kroplami wypuſzczać, *Ger.* ſickern, ſi. ſernd von ſich geben, tröpfeln, in Tropfen fließen machen; cf. *Rg.* ſuzitti *lacrymare*, ſúza, ż łza; *Cro.* ſzuczek *lacrymoſus*, ſzuzechi *lippus*, ſzúza, ż łza; cf. *Lat.* ſuccus, cf. ſok, ſoczyſty). Wſzyſtkie drzewa wydaiące owoc pestkowy, zwykły ſączyć gummę: *Fors.* 4. W świetne iutrzenka odziana szkarłaty Sączy łzy śrebrne na ſpragnione kwiaty. *Zab.* 1, 206 *Nar.* SĄCZYĆ się *Rec.*, kapać, herab ſickern, träufeln. Z białey się brzozy smaczny otok ſączy. *Zab.* 8, 305. Beczka, póki w niey nic niemaſz, póty nie znać, by gdzie cieć miało, a ſkoro ią naleią, ali ſię wnet z kilku ſtron ſączy. *Gorn. Dw.* 360. W nawie, przez którą ſię ſączy, iedney abo drugiey ſzczel nie zabieżeć nietrudno. *Pilch, Sin. liſt* 243. Nie kroplami tu ſię ſączy; ale płynie nieprzerwanie i nierozdzielnie, *Pilch. Sen. liſt* 270. Mała tam utrata, gdzie ſię tylko ſączy. *ib.* 2, 145. Nie chcę ia ani tego, aby ſię mowa powoli, iakby kroplami ſączyła ani też aby nędzn leciała. *ib.* 303, cf. cedzić słowa. **SĄCZYPIWOSZ, - a, *m.*, *Pot. Jow.* 72, SĄCZYKWATERKA, - i, *m.*, *Mon.* 75, 591; wydmſkufel, wytrzęſikufel, ein Bruder Saufaus.

Pochodz. *oſączyć, wyſączyć, zſączyć, naſączyć.*

SAD, - u, *m.*, *Bh.* ſad, *Rs.* садъ, садикъ, садище, (*Ec.* садъ, ż roſlina, *Ec.* садовïе ogrodowiny; *Sr.* 2. ſjad; *Vd.* ſad, ſadje; *Crn.* ſâd, ſadje, ſadjovina, ż owoc, owoce, frukta; *Vd.* ſadovitnoſt, ſadlivoſt, ż urodzayność, *Vd.* ſadoviten, ſadliu, ſaden, ż urodzayny; *Vd.* ſadovititi, ſaduvati, ſad pernesti, ż płodzić, rodzić; *Crn.* ſadnishe, ż owocarnia; *Cro.* ſzadovenicza *plantarium*; ſzadonôſzen *fructifer*; *Rg.* ſâd *plantatio*, *paſtiuum*); *Bs.* ſád, mieſto poſaghjeno mladiçami, *plantarium*, mladi vinograd); *Pol.* ſad, der Baumgarten; *Crn.* dręvje, drevnek, pashgrêd; *Vd.* ſadouni vert, pungart, vertiſhe, cf. wirydarz), jabuken vert, lekouſhe; *Cro.* ternâcz; *Bs.* jabuciſcte, (*ob.* iabłko), vocchgnak, perivoj; *Slá.* vochnjak, (*ob.* owoc); *Rs.* овощница. Ogrody, na same tylko drzewa urodzayne, ſadami nazywaią się. *Kluk. Rosl.* 1, 39; *ob.* Sadzić). Stróż ſadu, *Ec.* садохранитель.

SĄD, - u, *m.*, *Bh.* ſaud; *Slo.* ſud, ſuditeina; *Sr.* 2. ſjud, richta; *Sr.* 1. ſud; *Crn.* ſodba, rihta; *Vd.* ſodba, ſojenje, prauda, (*ob.* prawda): ſpolnajuje, cf. poznać, rozpoznać); *Cro.* ſzud; *Rg.* ſûd, ſûdba, ſûdbina; *Sla.* ſúd! *Bs.* ſúd, pravda; *Rs.* судъ; cf. *Siles* Zaudengericht, cf. Send, cf. Zent; *Ulphilas* Saun, *Kero* Suaua; cf. *Germ.* ſöhnen, cf. *Hebr.* שוד ſod *conſilium*, *coetus*. שור *conſiderauit*); ż ſądzenie ſprawy, das Gericht, das Richten, das Gerichthalten. Na każdym ſądzie trzy oſoby maią być: powodowa ſtrona, obżałowany i ſędzia. *Modrz. Baz.* 355. Sąd nieſłuſzny, gdzie ſam ſędzia inſtyguie. *Cn. Ad.* 1020. Sąd bez drugiey ſtrony niedobry. *ib.* 1019, pierwéy obu ſtron wyſłuchay, toż dekret, rozſądnie wyday). Sąd ſkwapliwy, rzadko ſprawiedliwy. *Cn. Ad.* 1021. - §. Sąd, ſprawa, prawo, proceſs, Gerichtsproceß, Rechtsſtreit. Sąd o to nie będzie żaden, upominać ſię ſwego próżno. *Gor. Sen.* 163. Sami Rzymianie niektóre trudne ſądy do Areopagu poſyłali, radząc ſię. *Sk. Dz.* 40. - §. Sąd, wyrok ſądowy, *Slo.* rozſaudek, cf. rozſądek); *Sla.* ſúd, odluc̆ak; *Vd.* ſodba, reſod, reſoja, odſoda, odloka, ſod; das Rechtserkenntniß, Urtheil, der Ausſpruch. (*Ec.* правосудïе, правосудïе, праведный судъ, *Gr.* δικαιοσύνη *iuris prudentia*, *iuſtum udicium*). Podaią teraz ſobie ludzie przez ręce ſądy na piśmie zacnego Gobba, które ſądy równaią ſię mądrości Salomonowey. *Gor. Wł. J 4 b.* Mądrość przedwieczna chce, abyśmy nie pogardzali wzaiemnym o ſobie ſądem, *Zabł. roz.* 140, zdaniem, mniemaniem, opiniią, cf. imię). - §. Sąd, mieyſce ſądowe, *Vd.* ſodna hiſha, ſodniſhe; *Slo.* ſudnica; *Rs.* приказъ; i czas ſądzenia, obecność ſędziów; das Gericht, die Gerichte, der Gerichtsort, die Gerichtszeit, Gerichtspflege, Gerichtshaltung. Niechay po trzy ſądy przyydzie do ſędziego i ławników u ſądu, i niechay ſię ſkarży. *Chel.* 167. Sądy zapowiedzieć, obwołać. *Cn. Th.* 974; ſądy zawiefić. *ib.* 975; cf. ſądy zawiązane; cf. Kadencya, Roki). - §. Sąd, urząd ſądowy, das Gericht, die Gerichtsbarkeit. Karanym za to będzieſz w ſwoim ſądzie. *Teatr* 46, 43. Niższy ſąd, *Vd.* podſodba, *ob.* podſędek). Wyższy ſąd, *ob.* apellacya. - 2) *transl.* Sąd oſtateczny, ſąd Pański, ſąd boży oſtatni, *Karnk. Kat.* 58, das jüngſte Gericht. Jak świat światem, aż do ſądu Pańſkiego, ieden drugiego oſzukiwać będzie. *Teatr* 15 *c*, 16. Sąd Pański, a frogość ie-

Digitized by Google

go, naypierwey się pocznie od kościoła iego. *Rey Pſł. X x 4.* Sądy bozkie, sądy wiekuiſte, opatrzność, przeyźrzenie, los, *Latinorum Fatum*, *Rs.* судьба, судьбина, die Gerichte Gottes, das Verhängniß, die Schickung, Vorſehung. Tak sądy bozkie chciały, zwykli ludzie mówić, kiedy nie wiedzą przyczyny, dla któréy się co stało. *Otw. Ow.* 109. Dziwne sądy boże, że za złych cesarzów takich plag nie było, iak za Tytusa. *St. Dz.* 61. Sądy wiekuiste, *fatum. Gor. Wł. B., Gor. Sen.* 284. – §. Sąd czynić z sobą; z sprawować się przed sobą, mit ſich ſelbſt rechten. Codzień czynię sama z sobą Sąd własny boże przed tobą. *Groch. W.* 594. Nie nasza rzecz w bozkich sprawach o was sądy czynić. *St. Dz.* 1158. – §. *Philoſ.* sąd, wyrok, ein Urtheil. Cała ta myśl: słońce iest świetne; nazywa się sądem, póki iest u mnie wewnątrz. *Kpcz. Gr.* 3, 41. (cf. Zdanie).

Pochodz. ſub Verbo *Sądzić.*

2) SĄD, *G.* sędu, *m.*, *SĄDEK, - dka, *m.*, *dem.*; *Bh.* ſud, ſaudek, ſaudćek, (*Bh.* ſoud, ſoudjć, ſoudjćko, nadoba, z naczynie, poſudniho platiti od faſy płacić); *Slo.* ſud ſudek; *Sr.* 1. ſud, ſud, ſudowo, ſudk, ſudowcjko; *Sr.* 2. ſjudk, ſjudaſchk; *Bs.* ſud od mlake, vode, ſudicch; *Vd* poſſodva, poſſoda, poſoda, ſodje; *Crn.* ſod, ſôdz, poſoſá; *Cro.* ſzùd, ſzudicch, poſzuda, poſzudicza; *Rg.* ſûd ſudich, ſûdicich, ſûdak, ſudacjaz; *Sl.* ſûd, ſudich, poſuda; *Rs.* судь, судно, посуда, посудина, сосудъ, сосудецъ, судокъ, судéнко, суденышко, суденцо; (*Ec.* сýды, z korabl, лодіи, okręt; *Rs. obſol.* судъ, суденко, z poiazd, cf. korab'); faſa, naczynie do chowania mokrych rzeczy, ein Faß. Gdy sąd winny ma być otworzony albo berowany, wino w pośrodku ládu lepsze iest, niż wierzchnie abo spodnie. *Cresc.* 345. Z młodego brzostu bywaią obręcze na drewniane sędy. *ib.* 458. Jarzyny zachowuią w bani albo w sędzie oleiowym. *Cresc.* 170. Grona winne chować w iakieżkolwiek sędy albo faſki. *ib.* 330. Onéy niewieście, która Heliasza nakarmiła, sędów iuż nie stawało, w soby oley lać miała. *Rey. Pſł. O o* 4. Weźcie sobie czyſtych użytków ziemi w sędy waſze. 1 *Leop. Gen.* 43, 11, w naczynia waſze, 3 *Leop.*). Stało tam sześć kamiennych sędów wodnych. *Sekl. Jan.* 11. *Refundere cereuiſiam in aliud vas*; piwa przelać w inszy sąd. *Mącz.*, przelać w inſze sędy. *ib.* Zebrali drobne ryby do sędów. *Bud. Math.* 13, 48, w naczynia, *Bibl. Gd.*, *Leop.* 2 *Ezdr.* 13, 5. Kazał, aby ten sądek był co rychley wypróżnionym, a potym winem nowym napełniony. *Wys. Kat.* 158. Kazał sobie naſypać sądek mąki. *Bud. Ap.* 22, *Wys. Kat.* 159. – Pochodz. *Sudzina*, *ſudno*, *ſudenny*. *Crn.* ſodar; *Vd.* ſodar, ſodoveſar, z bednarz; *Rs.* посудникъ, сосудохранúтельница szelbląg; *Ec.* сосудохранúлище; *Ec.* сосудодѣлáтель, сосудохудожникъ *vaſcularius.*

SADEK, - dku, *m.*, SADECZEK, - czka, *m.*, *dem. Nom.*, Sad. ein kleiner Baumgarten; *Bh.* ſádek; *Ross.* садикъ; (*Ec.* садокъ, верпиградецъ *hortulus*). Możesz nadobnych przechadzek użyć około stawków albo po sadeczkach swoich. *Rey Zw.* 164.

SADLICZKA, - i, ż., *Rs.* икóпная, ziele, rzeczone od sadła, któremu podobne pozorem i dotknieniem, *alysson. Syr.* 57, Schmerwurz. cf. *Rs.* сáльной корень żywokost pospolity). SADŁO, - a, *n.*, *Boh.* ſádlo, tuk cf. tucz); *Slo.* ſadlo; *Sr.* 1. ſadwo; *Sr.* 2. ſzadlo; *Crn.* ſalu, ſallu; *Vd.* ſalu, maſt, cf. maźć, touſtina, touſtnina, cf. tłuſzcz); *Cro.* ſalov, szało; *Dl.* száló; *Bs. et Rg.* ſallo; *Rs.* сало, сáльцо, (z łoy, салить łoić); Sadło, der Schmeer; tłuſtość z wnętrzności wieprza zebrana, i w ſiatkę, czepek, w podobieństwo Hollenderskiego sera zwinięta, zowie się sadłem. *Kluk. Zw.* 1, 290, *et* 34. Sadło wieprzowe dobre iest, świeżo przetopione do potraw, iarzyn, do kiszek. *Wiel. Kuch.* 427. Sadło zaięcze, *ob.* Skrom. – Psiem sadłem boki mazać. *Rey. Zw.* 103 *b*, *ob.* psi). Nie miec sadła na psa, bo ie zje. *Rys. Ad.* 42; *Slo.* ſlaninu na pſa zwerit; okazya czyni złodzieia). Wie pies, czyie sadło zjadł. *Rys. Ad.* 70; *Slo.* wi peſ, čige ſadlo zebol; czuie się; ſumnienie go ſtrofuie). Czuie pies, że zjadł sadło, a boiąc się kiia, Choć mu i chleb pokażesz, z daleka cię miia. *Pot. Arg.* 184, *Opal. ſat.* 121. Chodzi między ludźmi, iako pies, podtulaiąc pod się ogon, czuiąc to na się, że komu sadło zjadł. *Rey Zw.* 65 *b.* Panna śmiotanę zlizała, a młodzieniec sadło zjadł. *Sak. pr.* 51, oboie nieprawice). Jak w komorze sadła, w nim nauki. *Cn. Ad.* 295, jak sadła w raku, tyle w nim statku. *Pot. Syl.* 454, ile w saczygle sadła. *Opal. ſat.* 50; *Slo.* o ſadlo komarowe de lana caprina); *Slo.* kto ma ſadlo, temu ſnadno, bogatemu snadno). – Głupi iak sadło. *Min. Ryt.* 3, 202, iak sak, dumm, wie ein Eſel), *Boh. Kom.* 4, 125, *Teatr* 23 *c*, 43. Poiętny, iak sadło. *Boh. Kom.* 2, 106. Obaczę, ieśli teraz wygrzeczniał, przedtym bowiem wielkie z niego było sadło. *Boh. Kom.* 1, 300, ofieł, głupiec). – 2) Ziemne sadło, *mumia*, ciało kopalne, tłuste, lekkie, białe, pospolicie na wodzie pływaiące. *Kluk. Kop.* 1, 208, Erdpech. SADŁOGRYZ, - a, *m.*, myſz; *πτερνοφαγος. Przyb. Batrach.*, cf. połcioszarp, szynkodrap). SADŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt sadła, ſchmeericht, *Sr.* 1. ſadwowité. Trzecia powłóczka ciała naszego iest błona sadłowata. *Perz. Cyr.* 1, 16, die Fetthaut. SADŁOWY, - a, - e, od sadła, Schmeer-. (*Rs.* сáльный łoiowy, салотóпный od topienia sadła, салотопня łoiotopnia, салотопъ łoiotop). *Bh.* ſadlnjk sadłowy przekupień).

SADNIĆ, SEDNIĆ (z. *dk.*, zsadnić, zsednić *dk.*, sadna nabawiać, skórę przecierać; wund drücken, wund reiben: Nieprzywykłe konia sadni siodło. *Pot. Syl.* 101. Zsedniony ofieł stęka. *Zob.* 15, 177. Kochaią przyiaciela, iak żołnierz konia, żeby na nim ieździł; taka przyiaźń sedni grzbiety przyiaciołom. *Fr. Ad.* 108. (– *SĄDNIENIE, *Eraz. ięz. y* 2 *b*, *ob.* sumnienie). SADNISTY, SEDNISTY, - a, - e, - o *adv.* przetarty skóry, ranny, pełen sadna, wund gerieben. SADNO, SEDNO, - a, *n.*, *Sr.* 1. zetřeno, wélk; *Boss* sadno *ulcus*; *Rs.* садно; przetarcie skóry na ciele od kulbaki, od obuwia; das Wundreiben, eine wund geriebene Stelle, der Wolf vom Reiten. Przydawa się koniowi uraz na grzbiecie od siodła, co sadnem zowią. *Cresc.* 540, Quetſchwunde am Wiederrüſt des Pferdes. Na sadno lekarstwo. *Hipp.* 117. *Prov.* Ostrożnie tykay koniowi niezgoione sadno. *Zegl. Ad.* 209. Ruszył go w sedno, tknął go w sedno, trafił, gdzie boli. *Cn. Ad.* 1161; w sadno. *Smotr. Ex.* 8, *Zabł. Fir.* 81; poczuł, er hat ihn empfindlich getroffen *Rys. Ad.* 60, *Papr. Przyk. C* 3 *b*; *Slo.* nekomu do živeho ſáhať. Są ludzie, gdy go dotkną w sadno w obyczaiach iego, w których się on kocha, chocia nie o nim rzecz będzie, tedy się przecię nadziewa, iż to nań przymówki. *Rev. Zw.* 91. Ale cyt! prawda tyka w sadno. *Kchw.* 132, *W. Poſt. W.* 407, w oczy kole).

SĄDNY, - a, - e, *Bh.* ſaudni; *Slo.* ſaudekný, k ſaudu pří-

Digitized by Google

ſłuſſićy; *Sr.* 1. ſudny; *Vd.* ſodni, ſoden, ſodnishki, ſodnikou; *Crn.* ſodne; *Rg.* ſuudni, ſuudgni, *Cro.* ſzudni; *Rs.* судный; *Ec.* судительнъ, который судитъ; od ſądu, Gerichts-. Sądy waſze do ſądnego dnia były odłożone. *Birk. Zam.* 30. – Sądny dzień, ſ oſtateczny ſąd, oſtatni dzień świata; *Vd.* posliedni den, ſodnji den; das jüngſte Gericht, der jüngſte Tag. Co tu za huk, co za tumult ſtraſzny, Jakby ſądny dzień przyſzedł na mię własny. *Jabł. Ez.* 101. Bóg żegnay, na ſądnym dniu chyba z ſobą ſię obaczemy. *Pot. Arg.* 730.

SADOWIĆ *cz. dk.*, uſadowić *ndk.*, poſadzać kogo, einen ſitzen machen, ihn placiren, ihn ſetzen. Król kazał goście, którzy ſię byli zeſzli na gody, przeciwko ſobie ſadowić. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 5. Gdy przyſzło ſiadać do ſtołu, ſadowiono każdego wedle rangi. *Kras. Pod.* 2, 130. U ſtołu, nim ſię ceremoniia ſadowienia ſkończy, potrawy oſtygną, *Mon.* 65, 148. Sadowić ſię, ſiadać gdzie, ſich ſetzen. Zioła te przyłóż na ſtolec ciepło, abo uſadow ſię na tym, pomogą ku ſtolcowi przyrodzonemu. *Sien.* 160, uſiądź. – §. Sadowić kogo na iakiey ziemi, na iakim gruncie, oſadzić, einen wo anſiedeln, ihn etabliren, ihm einen Wohnplatz beſtimmen. Sadowić ſię *Rec.*, oſiadać, ſich niederlaſſen, ſich etabliren. Własność naypierwſzych ſadowiła ludzi. *Przeſtr.* 144. Wieś targowa nie ma być blizko drugiey ſadowiona, boby to było ze ſzkodą drugiey. *Szczerb. Sax.* 246. Ułożyliśmy ſobie ſadowić ſię w kraiu Marſów. *Stas. Num.* 2, 128. Nakazał, aby ſię tam ſadowili. *Otw. Ow.* 496. Radzi ſię go, aby ſię tu podle niego ſadowił. *Falib. P.* – §. *transl.* Fuſy ſię ſadowią, osiadaią, opadaią; ſich ſetzen, auf den Boden fallen. *Tr.* – 2) Sadowić ſię na czym, ſ zaſadzać ſię, gruntować ſię, ſich worauf gründen. Cnota na rozumie ſię ſadowiąca. *Petr. Et.* 132. My ſię na tym świecie tak ſadowimy i gruntuiemy, iakobyśmy tu wieki przebyć mieli *W. Poſt. W.* 15. Niebezpiecznо ſadowić ſię na iego nauce. *Podw. Syon. M* 4. – §. ſadowić ſię na co, ſ uſadzać ſię, koniecznie nalegać, nacierać, ſteif und feſt worauf beſtehen. On ſię ſadowi widzieć ſię z nim; czego tak chciwie żąda, bóg mu ſprawia. *Leszcz. H. T.* 207. – 3) *Sadowić co na harc, narażać, ważyć, etwas dran ſetzen, aufs Spiel ſetzen, dran wagen. Upominał króla, aby boga nie pokuſił, mało ludu przeciwko nieprzyiacielowi wielkiemu na harc ſadowiąc. *Orzech. Tarn.* 62. SADOWINA, – y, *ż.*, biedny ſad, ein ärmlicher Baumgarten. Gdym od złych wiatrów i od nagłey rudy Ochraniam ſadowinę, kozieł mi ſię obłąkał. *Sim. Siel.* 34. SADOWISKO, – a, *n.*, zaſada, der Grund, die Grundlage; der Grundpfeiler. Przegnite martwemi wodami domów ſadowiſka *fundamenta. Nar. Tac.* 3, 99. – §. *aliter* Nowe Sarmatów, odległeyſze od morza ſadowiſka. *Nar. Hiſt.* 2, 325; ſiedliſka, Wohnſitze, (*Rs.* сади́ще wielki ſad).

SĄDOWNICTWO, – a, *n.*, *Rs.* судопроизво́дство; ſądowość, władza ſądowa, die richterliche Gewalt. Zbursywſzy władze konſtytucyyne, pod ſiebie i prawodawſtwo i wykonawſtwo i ſądownictwo podgarnęli. *Uſt. Konſt.* 2, 161. SĄDOWNIE *adv.*, ſądowym ſpoſobem, gerichtlich. Mówił do niego ſądownie. 1 *Leop. Jer.* 39, 5.

SADOWNIK, – a, *m.*; SADOWNICZY, – ego, *Subſt.*, *Rs.* садовникъ, садовщикъ; *Bh.* ſadař; *Crn.* drevnekar; *Vd.* dreun vertnik, branjovez, ſadjar; *Cro.* dervar; *Bs.* jabucjar); ſ ſadowy ogrodnik, der Baumgärtner, Obſtgärtner. Sadowniczy wedle natury drzewa, iedne owoce ręką ſwoią zbiera, drugie trzęſie; a inſze kiiem obiia. *Sk. Zyw.* 55. Rzadkie, żeby i wewnątrz i po wierzchu cało Sadownikowi na czas iabłko ſię doſtało. *Pot. Pocz.* 587. SADOWNICZKA, – i, *ż.*, die Obſtgärtnerinn; *Vd.* bragnarza, braniouka; (*Cro.* ſzadovenicza *plantarium*). SADOWNICZY, – a, – e, od ſadownika, Baumgärtner-; *Ross.* садовниковъ, садовничій, садовническій. SADOWNICTWO, – a, *n.*, chodzenie koło ſadów, ſadowniczy kunſt, die Baumgärtnerey. *Gaz. Warsz.*, *Ross.* садо́вничество, садоводство; *Ecc.* садодѣ́йствіе, насажденіе растеній или разведеніе виногра́да. Sadownictwem ſię bawić, ſadownikiem być, *Rs.* садовничать.

SĄDOWOŚĆ, – ści, *ż.*, ſądownictwo; gerichtliche Gewalt. Władza komiſſyi ſkarbowey co do ſądowości. *S. Gr.* 2, 121, *Czack. pr.* 69. SĄDOWY, SĄDOWNY, – a, – e, *Bh.* ſaudný; *Sr.* 1. ſudnizki; *Vd.* ſoden, ſodnizhen; *Rs.* судебный, прису́тственный, od ſądu, od ſądzenia, Gerichts-. W ſądowym mieście nieraz to poſtrzegłem. *Mon.* 65, 60, w trybunalſkim). Sądowy naczelnik, prezes, *Ec.* суде́бныхъ начальникъ. Sądowy kodex Iwana Bazylewicza, *Ross.* суде́бникъ. Sądowy wyrok, *Vd.* odloja, reſsoja, reſsod, ſodni reslozhik, ſodna narka; cf. ſzpruch). Sądowe mieyſce, ſądowy plac, *Sr.* 1. ſudjenicza, ſudne miẽſto, *Vind.* ſodnu moſtu, mertviſhe, *Rs.* лобное мѣсто. *Stolec ſądowy, *Crn.* ſodniza, *Vd.* ſodnizza, ſodni ſtol, Richterſtuhl. Piłat uſiadł na ſtolcu ſądowym. *Sekl. Jan.* 19. Sądowa izba, ſądowy dom, *Bh.* ſaudnice, *Rs.* судище, судилище, суде́йская расправа, палата. Seſſya ſądowa; *Rs.* прису́дствіе. Uskoſzta ſądowe, *Rs.* прóторы, прóторы, *ob.* przeſądy, pereſudy. – *Medic.* Sądowe dni choroby, krytyczne dni. *Krup.* 5, 454.

SADOWY, – a, – e, od ſadu, *Bh.* ſadowý, *Rs.* садовый; den Baumgarten betreffend. (*Cro.* ſzadòven, ſzadovit *fructuoſus*).

SADYBA *ob.* Sadziba. SADZ, – u, *et* – a, *m.*, *Bh.* ſadla, haltyř, *Sr.* 1. rẽbnik, wobwarnuwanecza, haldar, *Crn.* póltar; *Cro.* poltar, *Ross.* садокъ, садочекъ, прорѣ́зь; mieyſce, naczynie, w którym ſię chowaią różne rzeczy żyiące, ryby, ptaki etc. *Włod.*, ein Behälter, wo man lebendige Thiere hinein ſetzt. Sadz rybny, ſadzawica ruchoma, ein Fiſchhälter, Fiſchkaſten. Sadze na utrzymywanie ryb żywych na każdą potrzebę, ſą ſkrzynie drewniane, wodą napełnione. *Kluk. Zw.* 3, 276. Po ułowionych rybach mało, gdy rządnego ſadzu nie będzie. *Hipp.* 55. Sadz na ptaſtwo, kociec, ptaſznik, kurnik, ein Käfig. Kociec abo ſadz kaczy. *Mącz.* Sadz, albo kociec, gdzie kury ſadzaią. *Kosz. Lor.* 70. Krogulczęta chować potrzeba w ſadzu, oplecionym giętkiemi chabinami. *Haur Sk.* 270. – Sadz świni, ſ karmnik, chlew. *Cn. Th.* 975, ein Schweinеſtall. SADŹ, ſ śrzoń *ob.* Szadź. *SADZA *ob.* Sadze. SADZAĆ *ob.* Sadzić. SADZAWICA, – y, *ż.*, ſadz ruchomy na ryby. *Cn. Th.* 975; *Rs.* самалка, ein Fiſchhälter, Fiſchkaſten, Behalter. *Haur Sk.* 137. SADZAWKA, – i, *ż.*; *Bh.* rybník; *Vd.* ribnjak, ribnik; *Sr.* 1. rẽbnik; *Cro.* ribnyàk; *Sla.* ribàrnica; *Rs.* купель, озеро, прудъ, садокъ; der Sazteich; Beſetzteich, Ständer, Hälter. Sadzawki daleko mnieyſze ſą od ſtawu; w ſtawach ryby ſię chowaią dla mnożenia; w ſadzawkach zaś dla prędkiego ułowienia do zażycia. *Kluk. Zw.* 3, 189 *et* 274, *Haur. Sk.* 144. Sadzawki zowią ſię rowy ſzérſze nad cztery ſążnie; ale nie tak długie iak kanały, wypełnione wodą przycho-

Digitized by Google

dzącą i odchodzącą. *Switk. bud.* 379. - *tr. fig.* Sadźawkę uczynić w izbie *humi aquam fundere. Cn. Th.* 464. - 2°) Sadzawka, kłoda, ciemnica, więzienie. *Sax. Rej.*, ein Gefängniß. SADZAWKOWY, - a, - o, od sadzawki, Seeteich-. SADZAWNIK, - a, *m.*, *Bh.* sadecky, dozorca sadzawek, der Teichaufseher, Fischmeister. *Cn. Th.* 975. SADZCA, -y, *m.*, założyciel, der Gründer, Stifter, Anleger. Antenor sadzca Padwy. *Off. Sen.* 9. Tros pierwszy sadzca Troi. *Otw. Wirg.* 421. SADZE *plur.*; (*nam* Sadza *Singular. inusitatum*); *Bh. et Slo.* saze; *Sr.* 1. zase, pasy; *Sr.* 2. zase, kopsch, (*ob.* kopeć); *Crn.* saje; *Vd.* saje, saja, sajovina, sainiza, zhernota v' dimniki, shushou saje, cf. żużel); (*Vd.* sadje, = młoto); *Cro.* szája; *Rg.* cjaghja; *Sla.* csagje; *Bs.* saghje, cjaghje; *Ross.* сажа, (*cf.* чадъ *czad*, swąd); *Ec.* conyxà, сажа; proch czarny z dymu w kominach. *Wlod.*, der Ruß, Kienruß. Każdy dym robi sadze. *Kraj. Pod.* 38. Cząstki spalonych ciał, iedne się po ścianach wieszaią, i robią sadze, a drugie rozlatuią się po proszkokrągu. *Torz.* 117. Sadzami pobrukać, pokopcić: *Vd.* obsajati, posajati. Sadzami pobrukany, *Es.* осажесмонанъ, зачерненъ, замаранъ сажею. Pełen sadz, *sadzisty, *Crn.* sajast, *Bs.* cjaghjav, *Rg.* cjadjav, cjadgliv, *Cro.* szajav. SADZĘ *ob.* Sadzić. (SĄDZĘ *ob.* Sądzić). SADZEL. - a, *m.*, rana, gus, wrzód; *generale nomen*; Wunde, Beule, Schwäre, Geschwür. Sadzele są wrzody tak czcze, iako i drzeniste. *Sien. Rej.*. Fistuły albo sadzele dziurkowate. *Urzęd.* 291. Cyrulik leczy wrzody, rany, sadzele, a to za radą doktorską. *Petr. Pol.* 414. Tym lekarstwem maią być wszystkie takowe zwierzchne sadzele leczone. *Sleszk. Ped.* 206. Gdyby był na skórze iego sadzel trądu . . . *Bud. Levit.* 13, 2, *W. Levit.* 13, 34. Leżał żebrak u wrót bogacza, po ciele którego całym fine osuły sadzele. *Min. Ryt.* 3, 281. - *tr. fig.* Czas naylepiey leczy ogniste na sercu sadzele. *Pot. Arg.* 747, *Pot. Syl.* 169. Ach iak ciężkie miłości sadzele, nie może ich żadne zleczyć ziele. *Chrość. Ow.* 67, rany miłości, Wunden der Liebe. SADZIBA, SADYBA, - y, ż., siedlisko; Wohnsitz, Wohnung, Sitz. (*Bh.* sadba płonki). Wypłoszona część Jazygów z ziemi Chełmskiey, szukała sobie u dolnego Buga bezpieczniey sey sadziby. *Nar. Hst.* 4, 86. Kaliss miał być niejako stolicą téy części sadyby Germanów. *Czack. pr.* 1, 6, *N. Pam.* 6, 299. SADZIĆ, - ił, - i *sz. ndk.*, Sadzać *Cont.*, *Bh.* saditi, sazeti; *Sr.* 2. sajisch; *Sr.* 1. sadjiczi, sadjam; *Crn.* sadim; *Vd.* sadit, sasajat, sasaditi, vsaditi; *Cro.* szaditi, szadim, zepiti (*ob.* szczepić); *Rg.* sàditi, usaditi, posâditi, nasaditi; *Bs.* saditi, usaditi; *Rs.* садить, сажу, сажать, сажаю, посадить; *Ec.* сажду; posadzać kogo, sadowić go; przykładać się do tego żeby *siedział*, einen sitzen machen, einen placiren, einen wohin setzen. (alt Niederd. saten, *Angl.* set, *Isl.* sete, *Suec.* saetia, saetta, *Anglos.* sattan, *Ulphil.* satian, *Kero* sezzan, *Gr.* ἕζειν, ἕζειν, *Hebr.* נוח *collocare*, נח *posuit*; cf. *Germ.* Satz, cf. sitzen, = siedzieć). - Na oycowskiey ią stolicy sadzią. *P. Kch. Orl.* 1, 255. Znay dobrze, kogo chcesz wysoko sadzić. *Zab.* 14, 102 *Nar.* U nas te merchy naywyżéy sadzają, A tę, co nie ma złota, do kąta wepchają. *Papr. Koł. C* 2. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona *zawięszać, alić go na urzędy sadzają. *Rey Zw.* 70 *b.* Sadzenie, *Vind.* sasaja, saditje. - §. Sadzić, wsadzić, einsetzen. Saweł sadzał do więzienia i biiał wiernych. *W. Act.* 22, 19. Żydzi bicsowali, sadzali, wyganiali apostołów. *Bial. Post.* 240, einsetzen, gefangen setzen. Urząd powinien dobrze opatrzyć komorę, gdzie sadzaią. *Sax. Art.* 31. Sadzan żaden szlachcic być nie ma, iedno prawem przekonany. *Herb. Stat.* 241. Trzeba, żeby kosztyry urzędnik publiczny imał i sadzał, *Modrz. Baz.* 140. Żaden dla długów nie ma być sadzan, ale dobr swych wierzycielowi ma odstąpić, a nie iżby miał do ciemnicy być wrzucon. *Szczerb. Sax.* 87. Dłużnik bywa sadzan, że nie chce się *obwiązać, iako chce wierzycielowi płacić, by się iedne zapomógł. *Szczerb. Sax.* 87. Iż kmiotek wołku nie może należć, a iuż go też bić, albo mordować, albo sadzać za to? *Rey. Zw.* 80 *b.* - §. *Oeconom.* Kury sadzić na gniezdzie, die Henne auf die Eyer setzen. Czasem do sadzenia kur nayprzyzwoitszym iest wiosna. *Kluk. Zw.* 2, 104. W Maiu kury i gęsi sadzić, odsadzać cielęta, a pod owieczki stare podsadzać iagnięta. *Jeż. Ek. F.* 1. - §. Sadzić gniazdo, pościelać gniazdo, budować gniazdo, das Nest hinbauen. Orłowie tam gniazda sadzą. *Tr.* - *Similiter*: Miasto Jerozolimskie bóg znowu sadzi, A wygnańce do własnych domów prowadzi. *J. Kch. Ps.* 210, sadowi, osadza, zakłada, anlegen, gründen. - *Coquinar.* sadzone iayca; gesetzte Eyer. - *Hortulan.* Sadzić płonki, kapustę, flancować; Pflanzen setzen, stecken, pflanzen. Noe począwszy sprawować ziemię, sadził winnicę. *Damb.* 115. Flancowanie czyli sadzenie siół do ziemi bez korzenia, rozszczepiwszy różczkę od dołu do kolanka. *Syr. Rej.*, *Ross.* садка, присáдка. (*Boh.* sadba płonki). Nowo sadzony, *Ec.* новонасажденый, *Gr.* νεόφυτος. Cebula sadzona, *Rs.* саженéцъ. - §. Sadzić co czym, = wysadzać, mit etwas besetzen, einfassen, auslegen, einlegen. Szable dyamentami sadzone. *Teatr* 4 *b*, 34, kameryzowane). Zbroia szmaragdy sadzona. *P. Kch. Orl.* 1, 166. Posadzka cudownym rzemiosłem sadzona. *Star. Dw.* 6. Sadzić ściany marmurem, alabastrem. *Cn. Th.* 975, wykładać, mit Marmor auslegen, einlegen. Niebo nadobnemi gwiazdami ślicznie sadzone. *J. Kch. Fr.* 15. Sadzenie, = sadzona robota. *Cn, Th.* 976, eingelegte Arbeit. - Sadzić w co, = wsadzać, wstawiać, wkładać, hinein stellen, setzen, legen; cf. *Rs.* сажальщикъ wsuwacz, сажальный od wsuwania, сажальная лопатка piekarska łopata). Sadzić cegłę, u mularza, na wapno ią kłaść muruiąc. *Mag. Msk.* Próżno sadzę w swóy wiersz długie słowa, Gdy tego nie wypowie i naymędrsza głowa. *Paszk. Dz.* 55. Słowa w tym piśmie tak są potrzebnie sadzone, Że nie może być żadne opuszczone. *Opal. poet.* - *aliter absolute*, n. p. Wielkiemi kroki w pole mężny Hektor sadzi, *Dmoch. Jl.* 2, 73, macha, śpieszy). Otoż to drugi Kato, samemi sentencyami sadzi. *Teatr* 7 *d*, 43, strzela, wali). - §. Sadzić co na co, = ważyć na co, dran setzen, aufs Spiel setzen. Co na to sadzisz, o co się chcesz zemną założyć, *quo mecum pignore certabis*? *Mącz.* Koniecznie z nim chciał zakładu, za oną przymówką, sadząc gardło swe. *Bud. Ap. T.* 2. Uczciwy człowiek nie sadzi ladaiako chudoby swey na szaniec. *Falib. F.* 3. - *Recipr.* Sadzić się na czym, = fundować się, gruntować się, sich auf etwas gründen, steifen, fußen; *Sr.* 1. sadzuyu so. Cnota na woli ludzkiey sadzi się, i tam mieszka. *Petr. Et.* 127. To iest naypierwszy fundament, na którym się sadzi wszystko. *Bzow. róż.* 121. Często podwi, kto na swym rozumie się sadzi. *Pot. Arg.* 585. Siła się na naszych nadzie-

Digitized by Google

iach ſadząc, oszukiwamy. *Falib. R* 3. W ſamych nam ſobie mieć nadzieię trzeba, Bo ſię na ſobie ſamo męſtwo ſadzi. *P. Kch. J.* 261. - §. Sadzić ſię na co, s uſadzać ſię, przeſadzać ſię na co, durchaus etwas erreichen wollen, das Aeuſerſte daran ſetzen, ſich auf etwas capriciren. Jm ſię bardziey na co ſadzim, tym niepewnieyſzy ſkutek zabiegów naſzych. *Mon.* 65, 165. Nikt ſię piędzią nie mierzy, i każdy ſię ſadzi Więcey czynić niż może. *Jabł. Tel.* 309. Sadzący ſię na co, *Vd.* preshelu, hlopezhen, tert.

Pochodz. 1) notionis actiuae: *ſad, ſadownik, ſadowić, ſadze, ſadzawka, ſadziciel; ſadno, ſadło; ſadz, ſzadź, ſzadzieć, oſzadzać, oſzedzieć, ſzedzizna, ſzedziny; doſadzić, doſadny; naſadzić; naſad; otſadzić, oſadzić, oſada, oſadny; odſadzić; poſadzić, podſadzić; przeſadzić, przyſadzić, przyſada; rozſadzić: rozſada; uſadzić, wſadzić, wyſadzić; zſadzić, zaſadzić, zaſadzka.* 2) notionis paſsiuae: *ſiedzieć, ſieść, ſiadać; ſiadło, ſiedliſko, ſiodło, ſiedlarz; doſiedzieć, naſiedzieć ſię, przeſiedzieć, wyſiedzieć, uſiedzieć, zaſiedzieć ſię; - §. bieſiada, bieſiadować: Naſiadać, naſiadka, naſiadły; ſioło, ſioło, ſielanin, ſielanka, ſielſki, ſiedziba, ſiedlak; Nowoſiedliny; oſieść, oſiadać, oſiadły; poſieść, poſiadać, przyſiadać, przyſieść; rozſieść; ſąſiad, Jąſiedztwo; wſiadać, wſieść; wyſiadać, wyſieść; zſiadać, zſieść; zſiadały; zaſiadać, zaſieść; zydel.*

SĄDZIĆ, *SĘDZIĆ, - ił, - i, cz. ndk., osądzić dk., Sądziwać freq., Bh. ſauditi; Slo. ſudit'; Sr. 1. ſudźu; Sr. 2. ſuźiſch, (Sr. 2. ſe ſuźiſch, Ger. ſich ſcheuen); Crn. soditi, ſódem; Vd. ſoditi, odſojati, odſoditi, obſoditi, rihtati, reſoditi; Cro. ſzuditi, ſzúdem; Dl. ſzuditi; Rg. ſúditi, oſsuditi, oſſudivati; Sla. ſúditi; Bs. ſúditi, ciniti ſud, cinit praudu; Rs. судить, сужду, сужу: cf. Jtal.* giudicare, giuditio, *Lat.* iudicare; cf. *Ger.* ſöhnen, ſühnen; *Suec. et Jsl.* ſona; *Kero* ſuanon); ſądzić o czym, rozſądek czynić, zdanie ſwe dawać prywatne, urtheilen. Sądzić o rzeczach ieſt znoſić z ſobą rozmaitych rzeczy wyobrażenia. *Zab.* 1, 200. Z téy próbki można ſądzić o oſtatku. *Khok. Turk.* 108. Ludzie wedle dokończenia każdą rzecz ſądzą, i ſobie wykładaią. *Baz. Sk.* 408. Przed czaſem ſądziſz, od prawdy błądziſz. *Brath. B* 4, *ob.* uprzedzenie). W ten czas cię ſądził wcale za inſzego. *Jabł. Tel.* 196, za inſzego cię miał, wcale inſze miał o tobie zdanie, inszą opiniią, er hielt dich für etwas ganz anders. Choć złą będzieſz, niech cię dobrą ſądzę. *Hul. Ow.* 251, niech cię mam za dobrą). Z twarzy Macieiowſkiego niceś innego ſądzić nie mógł, ieno szczéry umyſł. *Gor. Dw.* 2. Tak cię ſądzą, iak cię ſłyſzą. *Mon.* 74, 143, z mowy o człowieku ſąd). Ludzie ſądzą i błądzą. *Zabł.* 13, 312 *Zabł.* - §. ſądzić urzędownie ſprawy, ſądy odprawować, ſądzić co, kogo, richten, Gericht halten, Recht ſprechen. Jutro będzie ſądzona ſprawa. *Teatr* 9, 35. Sędzia muſi kilka kroć roki ſędzić do roku; ſobie dobrze czyni, iż pamiętnego bobrów i liſzek nabierze, ludziom, iż krzywdy rozsądzi. *Rey Zw.* 94 *b.* W Korczynie Władyſław przez cały wielki poſt ſeym ſądził. *Krom.* 531, ſeymowe ſprawy ſądził, ſeymował). Roki ziemſkie w miaſteczku ſądzić ſię maią parafiy tych, które ſię tam przedtym ſądziwały. *Herb. Stat.* 431. Sądzić kogo niewinnym czego, s ſkazować za kim, für einen ausſprechen. Sądzić kogo winnym czego, s ſkazować przeciw komu. *Cn. Th.* 976. Sądzić nieprzytomnego, nie ieſt ſprawiedliwego. *Cn. Ad.* 1019. Przyydzie Chryſtus *ſędzić żywe i umarłe. W. Poſt. W.* 2, 46, *Gil. Kat.* 242, *Spicz.* 169. Swoie ſumnienie każdego ma ſądzić. *J. Kch. Dz.* 64. - SĄDZIĆ ſię *recipr.*, prawować ſię, rechten, proceſſiren. Z panem poddanemu ſądzić ſię, nie ieſt rzecz bezpieczna. *Biel.* 586. Na toby wielu ſarkało, gdyby muſieli ſię z poddanemi ſwemi ſądzić. *Leszcz. Gl.* 103. Święte to czaſy w one lata były, Gdy z cnoty, nie z praw ludzie ſię ſądzili. *Rey Zw.* 225. Patryarchowie niczym ſię inſzym nie ſądzili, ieduo prawdą świętą, a ſłowa ich były: ieſt, ieſt! niemaſz! niemaſz! *Rey Zw.* 70.

Pochodz. *ſąd, ſądny, ſądowy, ſędzia, ſędzina, ſędziak, ſędziwy; ſędzić, ſędzianka; oſądzić, odſądzić, poſądzić; przeſąd, przeſądny, przyſądzić; podſędek; rozſądzić, rozſądek, rozſądny.*

SĄDZICIEL, - a, *m.*, SĄDZCA, - y, *m.*, który co ſądzi, zaſadza, oſadza, *Rg.* ſuditegl; *Cro.* ſzaditel; *Vd.* vſajavez, ſaſadnik, vſajar; *Bs.* ſuditegl, koji ſudi: *Ec.* назидатель; der Setzer, Anſetzer, Hinſetzer, Beſetzer. Sadźca miaſta. *Zab.* 6, 370 *Nar., conditor urbis.* - §. Sadziciel, pyſzny, wyſoko a wyſtawnie ſię noſzący, poſtawa, affectator. *Mącz.*, ein affectirter Menſch. SADZIEC, - dźca, *m., Rs.* конопёльникъ, ziele, wodna konop', Ś. Kunegundy trank; *Eupatorium. Krup.* 5, 202, Waſſerkoſt. *Sleszk. Ped.* 420, *ſzadziec. Cresc.* 255, cf. Szadawy). SADZNIK, - a, *m.*, ſzczepnik, ogród, mieyſce, gdzie odchowawaią ſzczepy. *Mącz.*, eine Pflanzſchule, cf. ſad; *Bh.* ſabba płonki; *Cro.* ſzadovenicza *plantarium*; (*Ben.* ſadillo, motika za ſaditi vinograd *paſtinum*).

SADZISTY, - a, - e, - o *adverb.*, pełen ſadz, rußig, voll Ruß; *Vd.* ſajaſt. SADZOWY, - a, - e, od ſadz, Ruß-, *Ec.* сажный. SADZONY, *ob.* Sadzić.

SĄDZONY, *ob.* Sądzić.

SAFANDUŁA, n. p. Jak daleki od tego ieſt móy ſafunduła, Ni on świeci, ni grzeie, wierutny kloc drewna. *Zabł. Amf.* 35. ?

SAGAN, - u, *m.*, SAGANEK, - nku, *m., zdrbn.*, w kuchni, naczynie żelazne, miedziane, w którym gotuią wodę, lub na wielki rozchód do iedzenia. *Wiel. Kuch.* 427. Miedziak albo ſagan, w którym różne grube mięſiwa gotuią. *iż.* 416, Küchenkeſſel, Waſſerkeſſel, Fleiſchkeſſel.

SAGAPEŃSKI kopr, *ob.* Zapaliczka ziele.

SAGIETA, *ob.* Saieta.

SAHAYDACZNY, SAHAYDAK, *ob.* Saydak.

SAIA, - i, *ż.*, materyyka Włoſka cienka lekka, *Ger.* die Soie, *Jtal.* ſoia, *Gall.* ſoje, *Lat. med.* eſſaium; eine Art Raſch. Muchaiery, ſaie etc. *Vol. Leg.* 4, 81. Nie w pierzu, nie w ſai pieſzczony, Za pracą i duże poty W górze palma i nagroda cnoty. *Tward. Misc.* 95. Saie wzorzyſte. *Otw. Ow.* 214, cf. Sawka. SAIETA, SAGIETA, - y, *ż.*, ſzata z ſai, ein Kleid von Soie. Król w błękitney ſaiecie na czele pułku ſtaie. *Kchw. Wied.* 22. To ſukno w ſagiecie Angielſkiéy, iak rozumieſz, co koſztuie przecię? *Zabł. Fir.* 10.

SAIAN, - u, *m.*, SAGAY, - aiu, *m.*, SAIANIK *demin.*, Greckolac. *ſagum*, ſuknia żołnierſka, (*Jtal.* ſaione); *Bs.* zubun, zubunicch; der Waffenrock, Kriegsmantel. Kto we Włoſzczyznie ſię kocha, niechay zbyt nie krótką ſukien-

Digitized by Google

kienkę, ſaian przed ſobą niezawarty, zarzuci. *Górn. Dw.* 113. Dworzanie w ſaianikach, w biretkach z ſpadami. *Rey Wiz.* 167. Czuhy, falfaruchy, ſtradiotki, deliie, żupany, one rozliczne Włoſkie, Hiſzpańſkie wymyſły, one dziwne płaſzcze, ſaiany, kolety, obercuchy! *Rey Zw.* 57 *b.* Maury na brzeżnych piaſkach ſtały uzbroione W. tarcze, ſagaie, w łuki i ſtrzały. *Przyb. Luz.* 25. Saian Andromache Julowi darowała, *chlamys*. *A. Kch. W.* 77. *Rey Wiz.* 53 *b.* SAIANOWY, - a, - e, od ſajana, Waffenrocks=. Szkarłatną ſaianową maść pierze porwało, *purpureum chlamydis pennae trazere colorem*. *Zebr. Ow.* 559.

SAK, - u, *m.*, *Bh.* ſak, ſaček; (*Morav.* żoch); *Bh.* żok wor ſłomiany, ſiennik). *Sr.* 1. żak, ſak, *Sr.* 2. ſzak rybi ſak; *Crn.* ſak; ſakèuza *naſſa*, *Crn.* ſakina, *Lat. ſagena*, ſ niewód. *Crn.* shàkl *saccus*; *Vd.* shak, ſ rybi ſak, *Vd.* shakel, ſ wor; *Cro* ſzàk *verriculum*, *Cro.* ſzak. ſ kobierzec, kilim, *Cro. peregr.* ſakel, ſàkely, ſep, ſ wor do zboża, *dem.* ſàklyineca *ſacculus*; *Hg.* zſak, ſaak, 'zàk, zſakotka; *Bs.* ſaçma, mrjesgja za ribbu, ſ ſieć niewód; *Ross.* сакъ, *Ger.* der Sack, *Graecolat.* σακκος. *ſaccus*; *Lappon.* tſakes, *Hiſp* ſacco, *Gall.* ſac, *Ital.* ſacco, ſaccoccia, *Suec.*, *Dan.*, *Finl.*, *Belg.* ſaeck, *Angl.* ſack, *Chald.* נפס, *Hebr.* פש; wor, miech, *Bs.* gep, ſgep; *Crn.* arshat; *Rs.* хумарь, куль; der Beutel, der Sack, (cf. Sakiewka). Już miał ſak pełny żwierzyny wſzelakiéy. *Jabł. Ez.* 79. Gębę iak ſak rozziewi. *Sak. Persp.* 22. - §. Sak, gatunek przeſtronney ſzaty kobiecéy, ein weites Frauenkleid. (*Ross.* сакосъ zwierzchnia ſzata arcybiſkupia). Gdy ſię z żonką pobrałem, iakież to materye w owych ſakach były, A tak to ie kraiały, tak to ſztucznie ſzyły! *Teatr* 43 *c*, 80 *Wyb.* Jakaż ia nieſzczęśliwa, czemuż ia nie włożyła mego ſaku różowego? *Teatr* 24, 12 *v Czrt.* Żonki krotofilne na ſwe adryany, na wolanty, ażuſty, ſaki i robrany, wyciągnęły z ſpichlerzów korce, z ſtodoł ſnopy. *Mon.* 70, 79. - §. Sak, ſieć na ptaki, na ryby, cierzeniec, das Sackney, Wurfney. Kuropatwy ſakiem łowią. *Cresc.* 688. Kuropatwa nieiedna w ſak dziany wnidzie. *Zbył. Zyw. A* 2. Ryby łowią też ſiecią, którą ſakiem zowią; bywa na kſztalt namiotu, z przodku ſzeroka a na końcu wązka. *Cresc.* 644. Sak, gatunek ſieci wąſkiey na długim kiiu na białe ryby, wyciąga ſię po ſpodzie wody. *Mg. Mſk.* Rybitw ieden ułapił rybkę w by rey rzéce, a wyiąwſzy ią z ſaku, zatrzymał ią w ręce. *Papr. Kol* 7 4 *figur.* ſak, klatka łapka, ſieć, ſidło, kleszcze, Schlinge, Netz, Käfig, Klauen. Mogł Cezar zginąć w ten czas lecz bez krwi rozlania, jako w ſak uchwycony. *Bard. Luk.* 189. Baſzom fałſzywe delicye w ſak wpędzaią dobra ludzi maiętnych. *Kłók. Turk.* 63. Nieieden wpadł w iego ſak. *Paszk. Bell. B.* Czyha, iakoby porwał nędznika zdradnie, I porwie, ieśli iako w iego ſak wpadnie. *J. Kch. Ps.* 15. Prawiebyśmy do ſaku zapadli im ſami. *Zimor. Siel.* 254. Zwieſił nos, widząc ſię być w ſaku. *Pot. Syl.* 459. Będziesz ty u mnie w ſaku, zjeſz mi kata. *Jak. Bay.* 210. Być ci prędzéy kiedy w ſaku abo w ſieci. *Cn. Ad.* 50, nie uchroniſz ſię: wpadniesz w łapkę) - §. Saki, gra, ein gewiſſes Spiel. - §. Głupi iak ſak. *Teatr* 36, 65, iak ſadło, dumm, wie ein Eſel. Syn ſzaleie, a ociec głupi iak ſak. *Teatr* 3 *b*, 1. Głupia, iak ſak. *Teatr* 3 *b*, 81. - Sak, głupiec, oſioł, rura, ein dummer Eſel, ein Rindvieh. Któż więc ma zdrowy rozum? ten,

kto nie ieſt ſakiem! *Zab.* 9, 67. Tobie widzę, ſaku, Moia ręka i kiie przypadły do ſmaku. *Zabł. Amf.* 31. Toż to głupiec! ſak! *Mon.* 70. 35. - - §. 2) *adverbial.* Czy tak, czy ſak (ſiak, *Rs.* сякъ, cf. *Lat.* ſic), wſzyſtko od ciebie zawiſło. *Teatr* 23, 56, czy tak, czy inaczéy, ſo oder ſo, ſo oder anders; *Rs.* и такъ и сякъ, z wſzelkim ſpoſobem). Abo tak, abo ſak, *vel aias*, *vel neges*. *Cn. Ad.* 1154. Ni tak, ni ſzak wierzył. *Birk. Zyg.* 44. Równie oſzukuie ten, który powiada, że to tak abo ſiak ieſt lub było, iak ten, który obiecuie, a nie wypełnia. *Mon.* 75, 609. - *Adjectiue*, n. p. chwyciłem ſię poſtępków i *takich* i *ſiakich*. *Mon.* 71, 444, ledaiakich. - - SAKIEWKA, - i, ż., worek podwoynokończaty na pieniądze, *Vd.* shakelz; ein Geldbeutel mit zwey Hälften; *ob.* Sakwy.

SAKRA, - y, ż., papiezkie potwierdzenie biſkupa, die päbſtliche Beſtätigung eines Biſchofs. Legat złożył z urzędu biſkupa Krakowſkiego, a to, iż ſakry nie maiąc, biſkupſtwo trzymał. *Biel.* 71. Słać po ſakry do Rzymu. *Rey Pſt. Ccc* 4. SAKRAMENT, - u, *m.*, świątość, das Sacrament; *Crn.* ſvętſtvu; *Vd.* ſakrament, ſvetſtvu, ſkriunoſt (cf. ſkrytość,; *Cro.* ſzvetozkrovneſzt, ſzvetotayſztvo, boſanztvo (cf. boże ciało); *Bs.* otajſtuo (cf. taić); *Ross.* таинство. Rzecz nieiaka święta, która ieſt ſkryta i niewidoma, znak widoczny rzeczy niewidomey, to ieſt, darów bożych. *Kras. Zb.* 2, 465, *Karnk.* 99. Sakrament, rzecz zmyſłom poddana, która z uſtawy bożéy nie tylko znak świątobliwości i ſprawiedliwości, ale też i moc ſkuteczną w ſobie zawiera. *Kucz. Kat.* 2, 269. Sakrament nayświętſzy; świątość ciała Pańſkiego, das heilige Abendmahl, wieczerza Pańska. - *Metón.* Kapłan maiąc mſzą, upuścił na ziemię ſakrament. *Biel.* 436, t. i. hoſtyą, opłatek poświęcony). SAKRAMENTALNY, - a, - e, od ſakramentu, *Cro.* ſzvetotayni; *Vd.* ſakramenſki, ſkriuneſten, ſakramentalſki; Sacraments=. Bóg przez ſakramentalną pokutę grzechy ſwe zmywać nakazuie. *Zach. Kaz.* 1, 195. SAKRAMENTARZ, - a, *m.*, hydne przeświſko proteſtantów, że ſię ſakramentami od Katolików różnią, Sacramentirer, ein Ekelname der Proteſtanten. Pamięć ſakramentarzów, to ieſt kalwiniſtów, muſi być w przeklę twie. *Birk. Chod.* 39. Kazanie przeciw Kalwinitom, Sakramentarzom i innym odſzczepieńcom. *W. Poſt. W.* 244. Pikarci świętym czynią Huſa ſwego, Luterani Lutra, ſakramentarze Kalwina, każdy ſwego. *Hrbſt. Nau. L* 6. Niechay zaleca iako chce Luteran Lutra, ſakramentarz Kalwina, bratrzyk Huſa. *Hrbſt. odp. U* 3, reformowany, kalwiniſta, ein Reformirter, Calviner. SAKRAMENTARSKI, - a, - ie, od ſakramentarzów, kalwiński, reformowany, Sacramentirer=, Reformirten=. Szedł do ſynagogi ſakramentarſkiey do Kalwiniſtow. *Hrbſt. Nau. x* 6. SAKRYFIKOWAĆ *czyn. niedok.*, poświęcać na co, odżałować na co, aufopfern. Gdy o przyſługę ſwéy oyczyznie chodzi ſakryfikować, by rzecz naydroższą ſię godzi. *Min. Ryt.* 1, 70. Łatwieyſza ſercu, ludzkiemu dzieſięć prawd ważnych ſakryfikować, niż iednego przyiemnego wyrzec ſię błędu. *Zab.* 13, 72. SAKRYSTYA, - yi, ż., ſzatnia kościelna, die Sacriſtey. *Birk. Ex. G.* 4, *Bh.* ſakriſſta, kapla, kaple (cf. kaplica); *Crn.* shagred; *Vd.* shagrad; *Cro.* ſakreſtia, ſzvetoſzramba; *Hg.* ſecreſtye; *Bsn.* ſagriſtia, ſakriſtia. SAKRYSTYAN, - a, *m*, dozorca ſakryſtyi, der Sacriſtan, Sacriſt, (Küſter, Kirchner). Bi-

Digitized by Google

skup posłał sakrystyana do kśędza ... *Zab.* 13, 89, *Boh:* kapelnik (cf. kapelan); *Crn.* shagrédar, meshnar (cf. *mszara); *Vd.* möshnar, kluzhar, cf. klucznik); *Cro.* sakrestián, sikutor, czemester; *Bsn.* sagristan, sakristan; *Rg.* zarkvoresnik.

SAKSONIIA, SAXONIIA, - ii, *ż.*, prowincya Niemiecka, *Ger.* Sachsen; *Sr.* 2. Sarka; *Sla.* Saksonia; *Crn.* Shavshje; *Vd.* Shauzhje, Sakshanska deshela; *Cro.* Szasszianska zemlya; *Hg.* Szasz-orszag; *Ross.* Саксонїя. *Dyk. G.* 3, 25. Saxoniia wyższa, niższa. *ib.* - U dawnych zawsze: SASYA, n. p. Odjechał do Sasyi. *Biel.* 465, *Gwag.* 405, *Bh.* Sasy; *ob.* Sas, Saska, Saski. SAKSON, SAXON, - u, *m.*, prawo ziemskie Saskie. *Sax. Porz.* 3, der Sachsenspiegel, das Sächsische Recht. Sakson, lub prawo Chełmińskie, niczym się nie różni od Magdeburskiego, tylko przydaniem nowych wolności. *Ust. K.* 1, 235, zowią go *Speculum Saxonum*, zwierciadłem Saskiém, iż służy Saxonom, i wszystkim ludziom, ktorzy prawa tego używaią, aby prawo swe, iako we zwierciedle widzieli. *Szczerb. Sax.* 417. - §. *2) Saxon, *ob.* Sas. *Szczerb. Sax.* 75.

SAKWY, *G.* sakiew *plur.*, wór podwoyny, który przez bark dźwigaią, der Queersack. Myśliwcy z sakwami napełnionemi zwierzyną. *Kras. Pod.* 2. 65. Garby iak sakwy miał Ezop i z przodu i z tyłu. *Jabł. Ez.* 8.

SALA, - i, *ż.*, SALKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Sr.* 2. sol, pschetsch; *Vd.* poloft, palazh (cf. pałac), lopa; (*Vd.* sala, preddurje, sień); *Cro.* polacha, palacha; (*Bs.* séla *aula*); *Rg.* dvoorniza, dvórniciza; *Rs.* залъ, зала; *Ital.* sala, salone, *Gall.* sale, salon, *Hisp.* sala); wielki przestronny pokoy, der Saal, ein großes geräumiges Zimmer. Sala ta wiele przyiąć może ludu. *Bard. Tr.* 322. Pokoy ten wielki, iest to sala dla gromadzących się moich parafianów. *Xiąż.* 75. Proszę póyść do sali, bo kolacya iuż gotowa. *Teatr* 7 c, 32, Speisesaal; cf. iadalnia, cf. wieczernik). Sala tańcowa, *Vd* raini prestor (cf. przeztwor), plesanjishe (cf. pląsać); Tanzsaal. Sala na broń powinna być na wolnym powietrzu. *Jak. Art.* 3, 238.

*SAŁACHA; n. p. Chociaż nie ma pieniędzy młodziec Sałacha Mężowemi pieniędzmi podeymuie gacha. *Klon. Wor.* 59. Leżą grace, motyki, brony, tych sałachy dopadłszy hurmem na Orfea posły. *Zebr. Ow.* 268, *ferae mulieres.*

SAŁACIANY, - a, - e, sałatowy, od sałaty, *Cro.* salatni; Salat-. Mlécz sałaciany, *endivia Lud. H. N.* 36.

*SAŁAMACHA, - y, *ż.*, (*Rs.* салама papa z mąki, ein Papp, Brey). Kiedy kto z Moskali chce lepiéy ieść, sztuczkę słoniny do krupy uwarzoney wrzuciwszy, onę sałamachę o naści. *Gwag.* 517, ono iedło, warzywo, jenes Gekoche, Gericht.

SALAMANDRA, - y, *ż.*, ogniożyw, *Bh.* ohnijpl, ohnijiw, ohniwal, ohniwárek; *Crn.* mazhárad; *Vd.* salamander, mazharad; der Salamander, *z Greck.* Jaszczurka ogniowa, znayduie się w kraiach południowéy Europy; obfitą wilgoć przez dziurkowatość wypuszczaiąc, gasić może mały ogień. *Zool.* 208, *Gwag.* 435. - §. 2) Salamandra, *herb*, zwierzę większe od iaszczurki między płomieniami; na hełmie pawi ogon. *Kurop.* 3, 46, ein Wappen.

SALAPA, - y, *ż.*, *convoluulus Jalappa*, die Jalape, gatunek wilca, roślina Amerykańska; korzeń iéy iest owa sławna salapa w aptekach, zażywana na laxowanie. *Kluk. Dyk.* 1, 154.

SAŁASZ, *ob.* Szałasz.

SAŁATA, - y, *ż.*, SAŁATKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* salat; *Slo.* salát; *Sr.* 2. sallat; *Sr.* 1. solota, solotka; *Crn.* solàta, salsha (cf. salsza); *Vd.* salata, solàta, sovata, shalsha; *Cro.* shalata, salata; *Dl.* szalata, lochika; *Hg.* salyata, saláta; *Bs. et Sla.* salata; *Rs.* салатъ; *Ital.* salata, insalata; *Gall.* salade; *Angl.* sallet; *Pers.* salat; *Ger.* Salat; sałata z leda czego, sałatne zioła i insze rzeczy, które z octem i oliwą zimno iedzą, Salat. Włoska potrawa sałata, gdzie nie tylko z laktuki, abo z endywii, ale z lada trawy, maiąc sól i ocet, sałatę robią. *Dwor. D.* 3. Włoch się sałatą karmi, Polak na niéy zbudnie. *Fr. Ad.* 77. Sałata ogrodowa, Garten-Salat, wieloraka, głowiasta letnia, łoczyga, kędzierzawa, głowiasta zimowa etc. *Kluk Rosl.* 1, 216, *et* 2, 258. - §. 2) Sałata, miano, które sukom daią, ein Name der Hündinnen. Suka, która pilna swego gnata, day iéy przezwisko sałata. *Biel. Mysl. C.* SAŁATKA, - i, *ż.*, gatunek kozlka, *valeriana locusta. Kluk Dyk.* 3, 147, eine Art Baldrian. SAŁATNY, SAŁATOWY, - a, - e, od sałaty, Salat-, cf. Sałaciany. Miseczka sałatna, SALATERKA, *Rs.* салатникъ, салатница.

SAŁAWA, *ob.* Szaława.

SALCESON, Salsison, - u, *m.*, kiszka wędzona, (*z Franc.* saucisson), eine geräucherte Wurst. Na salcesony pokrajana mieszanina włoży się w pęcherz wieprzowy, i dobrze się odgotuie; potym surowo zażywa się, kraiąc w listeczki. *Kluk Zw.* 1, 292, *Zab.* 15, 412. Z Włoch nam przyniesiono pasztety, torty, salcesony. *Petr. Pol.* 2, 342. *Salcece. *Oczk. prz.* 423. Lubo w domu każdy kuchars powinien zrobić dobry salsefon z mięsa wieprzowego, z tłustością i korzeniami; atoli Włoskie salsefony, dla dobréy w nich uprawy, są zachwalone. *Wiel. Kuch.* 427.

SALETRA, SALITRA, - y, *ż.*, *Bh.* salitr, sanetr, sanytr; *Sr.* 1. saliter, salpeter, swoné kamen; *Vd.* saliter, shaliter, shaniter, semelska sou; *Cro.* saliter, szalniter, szólnitra, zemlyska szol; *Hg.* salétran; *Dl.* salnitar; *Sla.* shaliatra; *Rg.* soo nitarska, sanitar, sanitra; *Bs.* scjalitar, salitar, salitra, salnitar; *Rs.* селитра; *Ger.* der Salpeter, *vulg.* Saliter, Salniter, (*Lat.* sal nitrum, sal petrae). Salitra iedna z materyi wchodzących w zaprawę prochu; iest naturalna i kunsztowna. *Jak. Art.* 3, 315. Saletrę robić, *Rs.* селитровать. SALITARNIA, SALETARNIA, - i, *ż.*, *Bh.* sanytrna; *Vd.* shalitraria; *Rs.* селитреница; mieysce, gdzie kunsztowną saletrę zbieraią. *Jak. Art.* 1, 47, die Salpeterhütte. SALETRALNIA, - i, *ż.*, ziemia saletrzana, saletrę wydaiąca. *Kluk Kop.* 1, 175, Salpetererde. SALETRAN, - u, *m.*, *nitras*, sól z kwasu saletrowego i z zasady solnéy złożona. *Sniad. Chem.* 2, 47, Salpetersalz. SALETRNIK, - a, *m.*, który saletrę robi, der Salpeterfabricant; *Boh.* sanytrnik. O powinnościach saletników i prochowników. *Aqu. Mscr.* SALETRNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymioty saletrowe, salpeterartiges Wesen. Ćwikła ma nieco w sobie saletrności, iednak warzona saletrność wszystkę traci. *Syr.* 1119. SALETRORÓD, - u, *m.*, SALETROCZYN, - u, *m.*, *N. Pam.* 6, 319. Saletroród, *nitrogenium*, pierwiastek, który iest częścią

Digitized by Google

kwasu saletrowego; zowią go także azotem. *Sniad. Chem.* 88, Salpeterstoff. SALETROSOLNY, -a, -e, salpetersauer *Mier. Msar.* SALETROWY, SALETRZANY, SALETRZNY, -a, -e, od saletry, Salpeter-; *Bh.* sanytrowy; *Rg.* sanitarski, sanitarni; *Vd.* shalitraft, shanitrou; *Cro.* salitren; *Sr.* 1. salpetrané. Destylowanie kwasu saletrzanego. *Kruml.* 270. Kwas solny robi się z soli pospolitey, iak kwas saletrzany z saletry. *ib.* 293. Woda saletrzana. *Arch.* 3, 46. Gaz saletrowy, *gas nitrosum*, gatunek powietrza, które się otrzymuie przez rozkład kwasu saletrowego mocnieyszego. za pomocą ciał palnych. *Sniad. Chem.* 202. Saletrzna szyba. *Cn. Th.* 977, eine Salpetergrube. Ziemia saletrzana. *Boter* 213. SALETRZYSTY, -a, -e, pełen saletry, salpetrig, voll Salpeter; *Bh.* sanytrný, sanytrowitý; *Sr.* 1. salpetropité. Ziemia saletrzysta daie się poznać po smaku saletrzanym. *Kluk Kop* 1, 174.

SALKA, -i, ż., *dem. nom.* sala, das Sälchen, ein kleiner Saal.

SALMIAK, -u, *m.*, *sal ammoniacus*, *Vd.* amoniaka sou; *Rs.* нашатырь; Salmiak; sól tę robią z sadzy, które powstaią z gnoiu zwierzęcego, napoionego dostatkiem soli pospolitey. *Kruml.* 345, *et* 209. SALMIAKOWY, -a, -e, Salmiak-; *Rs.* нашатырный.

SALNITRA, *ob.* Saletra.

SALOMEA, -i, ż., imię białogłowskie, ein Weibername. Panna Salomea! *Teatr* 16 *b*, 233. SALOMON, -a, *m.*, *Bh.* Ssalomon; sławny przez swoię mądrość król żydowski, der König Salomon. - §. mędrzec, ein Weiser. SALOMONEK, -nku, *m.*, *Bh.* ssalomonek; ziele bardzo iadowite, zły mnisek, mordownik, *napellus. Syr.* 1386, Teufelswurzel, Eisenhütlein.

SALOPA, -y, ż., SALOPKA, -i, ż., *zdrbn.*, gatunek wierzchniey odzieży kobiecey, *Crn.* oggrinâlu (cf. ogarnąć); die Saloppe. Nie potrzebuie też Jeymość Dobrodzieyka mantylków, salopek, dmisalopek, kryzów? mam wszystko bardzo piękne! *Teatr* 22 *c*, 51.

SALSEFINY *plur.*, SALSUFY *Tr.*, *salsifix*, owsiane korzonki, Spanische Haberwurzel, rodzay ogrodowin, których się korzenie zażywaią; naylepsze są pod imieniem skorzonera. *Kluk Rosl.* 1, 210.

SALSESON, *ob.* Salcefon.

SALSZA, SALSA, SZAŁSA, -y, ż., *Ger* die Salse; *Rs.* соусъ; *Ital.* salsa, *Gall* sauce, cf. sos, cf. sol; *(Crn.* salsha; *Vd.* shalsha, solata, = sal ita); *Bs.* salsa, ossiaça; eine Tunke, *Mor.* maćka, *Bh* omaćka (cf maczać); *Rg.* omaka; *Vd.* mozhika, smok, namak (sok sa namakanje); w czym co maczaią, przysmak, szalsza. *Mącz.*, kwaskowaty przysmak. *Dudz.* 56, przyprawa, podlewa do mięsa. *Wład.* Z liścia tego ziela czynią salsze i polewki. *Syr.* 87. Pieprzna salsza, którą daią kucharze do pieczystego, czyli sos z octem pieprznym robiony. *Wiel. Kuch.* 421, *et* 428. Nie kładź przed mię sałaty, salsy i saporu. *Pot. Jow.* 208, *Syr.* 64. *Garum*, rybna polewka abo szalsza. *Mącz.* Z przasnemi chleby i z szalszą polną będą tego baranka ieść. *Leop. Num.* 9, 11, z gorzkiemi zioły. *Bibl. Gd.*). - *figur.* Godne żydów bayki, godne do mięsa tego wołu z pod ogona szalsze. *Pot. Pocz.* 251. Tak przykrego saporu i niesmaczney szalsze, Za brzydkie wszeteczeństwa, zdrady, zbytki, fałsze, Zażywać nam należy. *Pot. Zac.* 12. - §. Pierna salsza, *ob.* Rzeżucha Turecka. SALSERKA, -i, ż., *Gall.* sauciere; *Ross.* соусникъ; naczynie na salsę, socyerka, das Saucefchüffelchen. - §. solniczka, das Salzfaß. Salserka z solą. *Erasm. Dw. E* 2.

SALT, -u, *m.*, z Włosk Łac., = skok, ein Sprung. Widziałem piianicę mikusia i inne salty po ulicy odprawuiącego. *Mon.* 71, 268. SALTARELLA, -i, ż., z Włosk., taniec, pląsy, skoki, das Tanzen, Springen. Tam Hymen krotofile wodzi i uciechy, Saltarelle, muzykę i wzaiemne śmiechy. *Zimor. Siel.* 220. Dla saltarelli Herod Jana zabił. *Pot. Zac.* 83.

SAM, *SAMY, sama, samo; SAMIUCHNY, SAMIUCZKI, SAMUCZKI, SAMIUSZKI, SAMIUSTKI, SAMIUTEŃKI, SAMIUTENECZKI *intens.*, *Bh.* sam, samy, samiciúký, samotinký, (*Bh.* osaměti, osamiu samotnym się stawać, osierocieć); *Slo.* sam, -a, -o *ipse*; sami *solus*; *Sor.* 2. sam, sami; *S.* 1. ssam, samitki, samiutki; *Crn.* sam, -a, -u, samêdin; *Vd.* sam *solus*, *ipse*, samu *adv.*, = *solum* tylko, iedynie, *Vd.* sammu, = bardzo, *Vd.* samstvu, vsebstvu, osoba, persohona, = osoba); *Cro.* szám, -a, -o, *(Cro.* szamo, = tylko); *Rg.* sâm, = iedyny; *Sla.* sâm; *Bs.* sâm jedini, sâm bez druga, sami; *Ross.* самъ, самый; *Goth.* sama, samo, *Jsl.* same, samr; *Suec.* samme, *Angl.* same, = *ipse*; *Goth.* sama, = *unus*; *Suec.* som, *Jsl.* sem, ci, *Lat.* semel; cf. *ultimam syllabam in Germ.* einsam). - *Apud Russos* самый *adiectiuo praemissum*, *habet vim Superlatiui*; человѣкъ самый ученый, = nayuczeńszy; cf. *Ec.* самоблагость, саможизнь, самосавѣтъ, самосущество, naywyższa istność. W składanych *Ross.* сам-, = свое-, своевольникъ, самовольникъ). - a) Sam bez drugiego, sam ieden, *Slo.* samogedíni; *Crn.* samêdin; allein, ohne jemand. Gdy z nagła około siebie poyrzeli, nie widzieli daléy nikogo, ale samego Jezusa z sobą samym. *Sekl. Marc.* 9. Kto z ludzi sam żyć może bez męża, bez żony? *Pot. Arg.* 517. Pierzchaią z półków rycerze zmieszani, Sami na placu zostaią hetmani. *Kras. Mysz.* 29. Lżey nędznemu nie samemu. *Cn. Ad.* 457, lżey ból cierpiemy spólny z drugiemi). Nie dobrze człowiekowi być samemu. *Radz. Genes.* 2, 18. Sam sobie żaden nie dostatni. *Cn. Ad.* 1032, ieden niewiele może). Już czas, żebyś się uczył sam bezemnie chodzić. *Jabł. Tel.* 340, o swoiey mocy, bez cudzey pomocy). Na wielkiey ziemi żyli samiuteńcy. *Przyb. Ab.* 40. Samiuchna biega po pustyniach. *Past. F.* 195. Dokądże te twoie kroki obracasz samiuchna? *ib.* 98. Chodźcie synowie, bom ia samiuszka zostawiona. *Leop. Bar.* 4, 19. Przewiózłszy wszystkie rzeczy, pozostał samiusteńek. *Leop. Gen.* 32, 23. Jedyna i samuczka. *W. Post. W.* 3, 27. Ty zostaniesz samuczki i opuszczony. *W. Post. M.* 322. Samiusteńek tam był. 1 *Leop. Math.* 14, 24, sam tam był. 3 *Leop.*). Jestem sam, lecz nie samotny. *Teatr* 25, 4. Scypio nigdy mniey nie próżnował, iedno gdy próżnował, nigdy mniey sam nie był, iedno gdy sam był. *Kosz. Lor.* 168. Jakożci samo siedzi miasto tak ludne! *Radz. Lam.* 1, 1, opuszczone). Ja osierociała i samiuchna! 1 *Leop. Jez.* 49, 21. Nigdy iedno złe nie przyydzie samo. *Teatr* 26 *d*, 5, cf. iedna bieda nie dokucza). Przygoda nigdy sama nie przyydzie. *Rey Zw.* 139 *b*. Prawdziwa iest powieść, że błąd

Digitized by Google

ſam być nie może, i gdzie uczyniſz ieden, wnetże ich naſtąpi więcéy. *Bial. Poſt.* 7. Kąpiel ſama przez ſię, bywa z ſaméy wody. *Comp.* 540, *Vd.* zhiſt, gol, ſgol, ſgolen, neſmieshan, ſam). Nie ſam-ci ia taki. *Cn. Ad.* 599. Tylkoż wy ieſteście ludzie ſami, co macie rozum? *Chroſć. Job.* 45. Pies chleba ſamego nie będzie iadł. *Falib. S* 2, bez iakiego przyſmaczku, **Brot allein, eitel Brot, trocken Brot.** Sam wybor, kwiat, *Ec.* самоизбранный. Złoto, i ieszcze ſamo obrączkowe. *Teatr* 55 *b*, 12, wſzyſtko obrączkowe, niemaſz inſzego, **lauter Ränderdukaten.** Samym odzieniem filozof; ſamą brodą prorok *Cn. Th.* 978, tylko po odzieniu, po brodzie; **blos der Kleidung, dem Barte nach.** - Sam *a ſam, = ſam na ſam, ieden z drugim ſam, ſamotwór, dwóch ſamych poiedynczo, **Mann gegen Mann, zwey mit einander**; *Sr.* 1. **ſam a ſam**; *viritim.* Włodzimierz wyzwał ſam a ſam na rękę hetmana. *Stryik.* 185, na poiedynek, **Zweykampf, Duell**, *Rs.* самоборство. Gdyśmy ſię ſam na ſam z ſobą zamknęli, tak do mnie mówić począł. *Kras. Doſ.* 71, **tête à tête, unter vier Augen.** Sam na ſam, gdzie tylko cztery oczy ſą świadkami. *Teatr* 22 *b*, 57, *Trąb. S. M.* 128. Jeſteśmy tedy teraz z ſobą ſam na ſam. *Zab.* 14, 308. Mówić co komu ſam na ſam. *Niemc. Kr.* 1, 146. - *Subſtantiue*: Skryte ſchadzki, potaiemne ſam na ſam etc. *Teatr* 52 *d*, 26, **ein heimliches Tête à Tête.** Proſił iéy o ſam na ſam. *Teatr* 52 *b*, 49. Połgodzinne ſam na ſam. *Teatr* 33 *d*, 52. Dzień naznaczony do naſzego ſam na ſam. *Niemc. Kr.* 2, 166, cf. *zrok. - §. 2 Sam, oſobą, nie kto inſzy, (*oppos.* drugi), *Vd.* perſhonſki, vprizhen; **ſelbſt, in Perſon, kein anderer.** Sam nie zażywa, i drugim nie dopuszcza. *Cn. Ad.* 1024. Sam ſię oſądził. *ib.* 1027. Sam ſię sobie podoba. *ib.* Sam ſię czci, kto drugiego czci. *ib.* Sam ſiebie żaden nie zna. *ib.* 1026. Sam ſię ſzpeci; ſam ſobie ſzkodzi. *ib.* 1028. Drugiego chcąc oſzukać, ſam ſię oſzukał; Co drugiemu myślił, to ſamego potkało; Kto drugiemu dół kopię, ſam weń wpadnie. *Cn. Ad.* 213. Sam ſobie winien; ſam ſobie tego nawarzył. *Cn. Ad.* 1031. Kto przez kogo co zrobi, iakby ſam zrobił. *Teatr* 12, 115. Sam ſobie gędę, ſam weſoł będę. *Cn. Ad.* 1030, Sem-eś taki. *Cn. Ad.* 1022. Łżeſz, abym ia miał być złodziéy iaki, Samoś raczéy taki. *P. Kchan. Orl.* 1, 30, ſam w piecu lega, a drugiego ożogiem ſięga. *Cn. Ad.* 330. kociel garcowi przygania, a oba ſmolą). Jaki ſam ieſt, takie drugie chce mieć. *Cn. Ad.* 298. Samo ſię złe trawi. *Cn. Ad.* 1025. Proſta ieſt mowa prawdy, nie potrzebuie wielkich zalotów, ſama ſię zaleca i okazuie każdemu. *Gil. Poſt.* 99 *b*. Samo ſię dobre zaleca. *Cn. Ad.* 1025, cnota ſama ſię zaleca; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Sam nie mam, a tobie dać mam. *ib.* 1023. ſamemu mi tego potrzeba; ſam-em temu rad). Każdy ſam naylepiéy wie, co go boli. *Pot. Arg.* 327. Jak innych uczył, tak ſam żył, iż mu nikt rzec nie mógł: zlecz ſam piérwéy ſiebie. *Sk. Zyw.* 1, 249. Żem ſobie tylko ufał, żem ſam ſiebie lubił, Samem też ſiebie za to nędzny Narcys zgubił. *Nar. Dz.* 3, 78. Trudnieysza zwyciężyć ſiebie ſamego, aniżeli nieprzyiacioł ſwoich. *Uſtrz. Kruc.* 2, 115. Jak trudno litość temu pokazować, Kto ſię ſam nie chce nad ſobą zmiłować. *Paſt. F.* 144. Pomówię ia ſam z nim. *Gorn.* [illegible]. 343. Domicyan był ſam w ſobie. *Sk. Dz.* 63, zamknięty, ſekretny, taiemny, milczący). Jdź tam, iak żeby ſam z ſiebie. *Teatr* 45 *b*, 17, niepoſłany; od ſiebie ſamego). Od ſiebie ſamego to mówiſz, czyli tobie inſi o mnie to powiedzieli? *Odym. Sw.* 2, *E e* 4. Sam nie ſwóy, zabawny bardzo, rozerwany. *Cn. Ad.* 1023. Każdy król nie ieſt ſam ſwóy, ale wſzyſtkich. *Biel.* 304. Sam do ſiebie gada. *Mon.* 65, 163. Sam ſwóy, tobie pan, *Crn.* ſamſvoj, (*Crn.* ſamſvojne *ſubſtantiuus*); *Vd.* ſamſvoi, ſvoinik, ſvojovolnik (cf. ſwawolny); *Ec.* самочинникъ; Sam ſwoim być, ſobie panem być, *Ross.* самочинствовать. (*Slo.* **ſamoſwognoſt** krnąbrność). - §. Sam, z ſiebie, dobrowolnie, o ſwoiéy mocy, *Vd.* ſam od ſebe, ſamutesh; **von ſelbſt.** Samo ſię nawinęło; ſamo to przyſzło. *Cn. Ad.* 1025. Śmierci ſzukać nie trzeba, ſama przyydzie. *Cn. Ad.* 1070. Nie życz, przyydzie śmierć ſama. *Pot. Syl.* 40. Same ſię drzwi otworzyły. *Cn. Th.* 978, o ſwoiéy mocy). - Ten ſam, = tenże, *Vd.* tiſti, teſti, teiſti, tote, te; **der nämliche, derſelbe.** Temu kolerykowi pochlebiać, toż ſamoby było co złorzeczyć. *Pilch. Sen. Gn.* 297. To ſamo zdrowie, co i móy mąż pił. *Teatr* 8, 43. Kula w kulę, toż ſamo ſłyſzałem od Saluſi. *Teatr* 16 *b*, 32. - Taki ſam, = takuteńki, **ganz derſelbe, der nämliche.** Chłop Polſki ieſt takim ſamym człowiekiem, iakim ieſt chłop Niemiecki. *Przeſtr.* 245. - Sam, = Jogomość; ſama, = Jeymość, **Er (der Herr); Sie (die Frau).** Pan Krakowſki, i ſama. *Zab.* 13, 307. Coprędzéy wziąwſzy na kolaſy dzieci i ſamę (i żonę), także trochę domowych rupieci, Ujechałem do Lwowa. *Zimor. Siel.* 244. - §. ſam, = prawy, wierutny, iſty, *ipſiſſimus*, **gerade, ganz genau, juſt.** Kto na *ſamy wierzch góry wniydzie, iż wyżéy iść nie może, ten gdy poſtąpi z mieyſca, na dół iść muſi. *Gor. Wł. T.* 4. Wniydę na *ſamy wierzch wyſokości iéy. *Leop. Jes.* 37, 25. Ubrany był w długie ſuknie z rękawami do ſaméy ziemi. *Kras. Hiſt.* 184. Nowinę tę do miaſta prawie w *ſamy wieczor przyniesiono. *Warg. Wal.* 304, *P. Kch. Orl.* 1, 80. Cnoty w ſamo południe teraz trzeba ſzukać z pochodnią. *Teatr* 29 *e*, 4. Właśnie w ſam czas przychodzi. *Teatr* 29, 27, **gerade zur rechten Zeit.** Poſtrzał mi w same oczy wyſtrzelila miłość, a przecię w ſerce uderzyła. *Paſt.* 68, **gerade in die Augen.** W ſaméy ſprawie i potrzebie dopiero rady ſzukają. *Warg. Cex.* 111, **mitten in der Affaire ſelbſt; wenn ſie ſchon mitten drin ſind.** Do ſamego wieczora czekać; przy ſamym końcu uciąć; na ſamiuchnym wierzchu ſiedzi ptak; na *ſamy koniec popchniy etc. *Cn. Th.* 978. - *Wielmi ſilny złoczyńca, ſama niecnota. *Mącz.*, (*ob.* wierutny), **die Laſterhaftigkeit ſelbſt.** Sam czart miſiał to wymyślić, = czart to wymyślił, *emphaſim tantum addit. Cn. Th.* 978, chyba czart. - - II. Sam, *Bh.* **ſem, ſde**; *Slo.* **ſem**; *Sr.* 1. **ſim, ſem, zim**; *Crn.* ſèm, ſemkej, lèſèm; *Vd.* ſem, ſemkai, toſem, toſe, tuſem, tukniſem, ſtuſam, ſaſem, cf. Sa; (*Vd.* ſamuzh, = lecz, lepak); *Cro.* ſzém, ſzim; *Rg.* ſjemmo; *Sla.* ovamo; *Rs.* сямъ (cf. ſqſiad, ſąſiek), сюда, сюды; (*Hebr.* שם ſcham *ibi*, *Chald.* תם tam, *Syr.* ימן teman *ibi*); Sam, *adverbium loci*, tu, tędy, hier, **hierher.** Póydź ieno ſam. *Paſt. F.* 115. Dobre piwo piy ſam, a zły miod day ſam. *Rys. Ad.* 13. Sam, ſam świata monarchowie. *Brud. Oſt. B* 2, *Sr.* 1. **tuh ſém, tuh ſém**, *ob.* haiwo, hayno, *adeſte*). Łacno rozprawiać z daleka przez ścianę; Sam ieno, gdzie ręką doſtanę. *Paſt. F.* 235. Sam ſam mężni żołnierze, cni iunacy póydźcie. *Bard. Tr.*

Digitized by Google

119. Jeden tam, drugi ſam. *Cn. Ad.* 344, ieden ſáſa, drugi do laſa; nieſworni, **einer dorthin, der andere hieher; einer rechts, der andere links.** Ani mię tam, ani mię ſam, nie wiem, co mam począć. *Mącz., Cn. Ad.* 5, między młotem a kowadłem, **ich kann weder aus, noch ein.** J tam wre i ſam wre. *Kys. Ad.* 76. Wody morſkie iako dwa mury tam i ſam ſtanęły. *Zrn. Ppſt.* 256, z iednéy i drugiéy ſtrony). Prawa ręka ni ſię ſam, ni tam ruſzyć dała. *Otw. Ow.* 187. Z mieyſca na mieyſce tam i ſam ieździli. *P. Kch. Orl.* 1, 408, *Crn.* ſemterkje, ſemtertam, gorindoli; *Vd.* ta nu ſem, pried inu ſad; *Sor.* 1. **tam a ſym, tam a ſem, tam ha ſém, hore ha dźele**; *Cro.* ſzim ovàm; *Sla.* ovamo onamo; *Rs.* сюду и сюду, мачь и сямь. To tam to ſam biegaią. *Zbil. Chr. A* 2. To tam to ſam ſię kręci, Sama nie wie, gdzie bieży bez pamięci. *P. Kch. Jer.* 545. - §. Nie wiele ſię z tego ſam kąta ſpodziewać. *Oſſ. Boh.* 2, 47, z tego kąta tu, **aus dem Winkel hier.** - - (*SAMARA; n. p. Naprzód ſzła ledwie podobna do wiary Moc Tureckich wielbłądów z ciężkiemi ſamary i ſpiżą obozową. *Tward. Ww.* 122; *Bs.* samar *phakrae, clitellae*, iuki, **Saumſattel**). - (SAMBIIA, - ii, ż., prowincya Pruſka, od Sayma, syna Wedemunta, kſiążęcia Pruſkiego nazwana, **Samland in Preußen.** *Biel.* 45 *et* 46). - - SAMCOŁOŻNIK, - a, *m.*, z chłopami cieleſną ſprawę miewaiący, *pederaſte*, **ein Knabenſchänder**; *Bh.* **ſamcolojnik**; *Rs.* мужелóжецъ; *Ec.* мужеложникъ, мужемалчникъ. Nieczyści, cudzołożnicy, ſamcołożnicy. *Leop.* 1 *Cor.* 6, 10. SAMCOŁÓZTWO, - a, *n.*, *pederaſtie*, **Knabenſchänderey**; *Rs.* мужелóжество; *Ec.* мужеленіе Sancolóztwo popełnić, *Rs.* мужеложествовать. SAMCOWY, SAMCZY, - a, - e, *Rs.* самцовъ, od ſamca, **vom männlichen Thiergeſchlechte.** Naſienie męzkie a u źwierząt ſamcowe, do poczęcia potrzebne. *Krup.* 2, 150. Imiona źwierzęce, które znaczą płeć ſamczą, ſą rodzaiu męzkiego. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 31. SAMCZYK, *ob.* Samiec. SAMICA, - y, ż., SAMICZKA, SAMKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* **ſamice**; *Sor.* 2 **ſzamiza**; *Sor.* 1. **ſancika**; *Crn.* ſamiza, (= 2. ſamotnica); (*Vd.* ſamiza = haſtka); *Cro.* ſzamicza; *Rg.* mattiza (cf. mać); *Rs.* самка, самочка, мамка; źwierzę abo roślina żeńſkiéy płci, **das Weibchen, ein weibliches Thier**, (cf. *Germ.* die Sie), **eine weibliche Pflanze.** Powiadaią o Hyenie, że bywſzy ſamcem, bywa i ſamicą. *Otw. Ow.* 623. Widziałem walkę byków o śnieżną ſamiczkę, Sama krowki przytomność podnieçała ſprzeczkę. *Hul. Ow.* 38. Słowik miłośny ſię kwapi ſamiczkę bawić śpiewaniem. *Teatr* 55 *e*, 3. Gołąb' pieſzczenie ſamkę w dziobek bodzie. *Hul. Ow.* 129. Samiczka nieutulonym Rzewliwie gardłkiem chodząc ſzczebiece, A pobocz ſkrzydła ſpuſzczoną wlecze. *Miaſk. ryt.* 88. Kwiaty ſamice, *foeminei*, ſame tylko maią ſłupki. *Botan.* 115. - §. *tr. ad homines:* Lepiéy ſię ſwoią właſną cieszyć ſamicą, a cudzéy nie rozłączać pary. *Haur Sk.* 199. - §. 2) ſamica, główne koryto rzéki, **der Hauptſtrom eines Fluſſes, im Gegenſatze der Arme.** Wiſła dwoiaka, iedna ſamica, druga łacha. *Klon. Fl. E.* 3, *not.* „*naturalis alueus* ſamica, *torrens* łacha." SAMICZY, - a, - e, *Rs.* самкинъ, od ſamicy, **weiblich, das Weibchen der Thiere und Pflanzen angehend.** Imiona źwierzęce, które znaczą płeć ſamiczą, ſą rodzaiu żeńſkiego. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 31. SAMIEC, - mca, *m.*, SAMCZYK, - a, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſamce; *Sr.* 1. **ſancz, ſancik**; *Sr.* 2. **ſzamak**; *Crn.* ſamz, *Vd.* ſamèz, ſamiz. (= 2. chłopiec); *Cro.* ſzamécz; *Ross.* самецъ, самчикъ; źwierzę lub roślina męzkiéy płci, **(der Er), das Männchen bey Thieren und Pflanzen.** Powiadaią o Hyenie, że bywſzy ſamcem, bywa i ſamicą. *Otw. Ow.* 623. Podługowate iayca lepſze, bo ich ſkorupa twardſza i ſmacznieyſze naſienie ſamczyka zamyka. *Hor. sat.* 216. Samczyk roczny. *W. Ex.* 11, 5, ſamczek. 1 *Leop. Ex.* 12. Samiec ptak, *Cro.* ochák, *Rg.* occhjàk. Kwiaty ſamce, *masculi*, w ſobie maią ſame tylko prąciki z główkami. *Botan.* 115. - §. Do gliny na cegłę dodaie ſię trochę piaſku miałkiego, ſamiec zwanego. *Aig. Cegl.* 20, **feiner Sand, zum Ziegelformen.** - - (SAMIT, - u, *m.*, **die Sammetblume, Tauſendſchön**, *amaranthus caudatus*, gatunek ſzarłatu; u nas bywa chowany w ogrodach. *Kluk Dyk.* 1, 28). - - SAMIUCHNY, SAMIUCZKI, SAMIUTEŃKI etc., *ob.* Sam. - (*SĄMNIENIE, *ob.* Sumnienie). - SAMOBÓYCA, - y, *m.*, *Rs.* самоубíйца, zabóyca ſiebie ſamego, *Vd.* ſam ſvoi vboinik, laſtni vbijenik; **der Selbſtmörder.** *Mon.* 75, 591, ſamokracca, *Dudz.* 57. SAMOBÓYSKI, - a, - ie, SAMOBÓYCZY, - a, - e, **ſelbſtmörderiſch.** SAMOBÓYSTWO, - a, *n.*, *Vd.* laſtni vboi, ſamo ſvoie vbijanje, laſtnu vbitje; *Rs.* **самоубíйство; der Selbſtmord.** Samokactwo. *Dudz.* 57, ſiebiebóyſtwo, ſiebiebóy). Samobóyſtwo, dobrowolne z deſperacyi iakimkolwiek ſpoſobem życia ſobie odjęcie. *Oſtr. P. C.* 1, 350, *Mon.* 75, 591. Wydzierać ſobie życie ieſt obrzydłym w oczach bożkich ſamobóyſtwem. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 19. SAMOBROTNIK, - a, *m.*, *Tr.*, ſamoruch, ſilnia ſama ſię obracaiąca, **eine ſich bewegende Maſchine.** Zegar kuchenny, **ein Bratenwender.** SAMOBRZMIĄCA litera *Tr.*, ſamobrzmiączka, ſamogłoſka, *vocalis*, **ein Selbſtlauter.** SAMOBYTNY, - a, e, *Cro.* ſzamobitni; *Rs. et Ec.* самобытный; przez ſiebie będący, **ſelbſtſtändig, durch ſich beſtehend.** O ſamobytny, o iſtności dawna, z ſiebie poczęta, nie maiąca granic. *Zab.* 10, 129 *Koſſ.*, *Smotr. Lam.* 28. SAMOBYTNOŚĆ, - ści, ż., iſtność z ſiebie ſamego, **die Selbſtſtändigkeit**, *Cro.* ſzamobitje. SAMOCHCĄC, Samochotnie *adverbial.*, *Gerund.* chcący, dobrowolnie, nieprzymuszenie, **ſelbſt wollend, freywillig, aus eigenem Willen**; *Bh.* **ſamochtę**; *Rs.* самохотно; *Ec.* самохотнъ, Gdy ſzkoda ſamochcąc ſtanie ſię... *Gall. Cyw.* 1, 14. Prawdziwie ſamochcąc ſię dręczyſz. *Teatr* 38, 128. Samochcąc ſzukaliście guzów. *Teatr* 188, 27. Zrzeć ſię iéy dobrowolnie; utracić na zawsze ſamochcąc tę, którą czczę równo z bogi! *Stas. Num.* 2, 6. Myśmy ſamochotnie oczy zamrużywszy, ślepym wodzom prowadzić nas powierzyliśmy. *Smotr. Ap.* 47. SAMOCHCĄCY, - a, - e, SAMOCHĘTNY, dobrowolny, **freywillig, ſelbſt wollend**; *Rs.* самохóтный. Miłość własna krzywdy ſamochętnéy zdrady broni naturze. *Zab.* 14, 28. Bezpieczniéyſza ſamochcącym, niżli zniewolonym rozkazywać. *Pilch. Sall.* 299. SAMOCHLUBIEC, - bca, *m.*, SAMOCHWALEC, - lca, *m.*, SAMOCHWAŁ, - a, *m.*, SAMOCHLUBCA, SAMOCHWALCA, - y, *m.*, SAMOCHLUBSKI, - iego, *m.*, *Vd.* hvalapeter, ſamohvalez; *Cro.* hvala - Peter, hvala - Janusz; *Rs.* самохвалъ; ſam ſiebie wynoſzący, **ein Prahler, der ſich ſelbſt erhöhet, Prahlhans.** Mądrego zwykłeś pochwałami zdobić, wſtyd płatą dla ſamochlubca. *Zab.* 12, 84. Podły ſamochwalco, co prócz tego

Digitized by Google

umiałeś? *Zab.* 2, 91. Ten samochwalec wyperswadował sobie, że był naypiękniejszym między wszystkiemi ludźmi. *Mon.* 64, 501. Samochwał. *Mon.* 75, 591. Zagęścili się u nas darmopyszkowie i samochlubcy. *Mon.* 75, 103. SAMOCHLUBNY, SAMOCHWALNY, - a, - e, *Vd.* slavogovorliu, hvalnogovorjozh; **prahlerisch, prahlend.** Grek samochlubny. *Zab.* 14, 101. SAMOCHLUBSTWO, SAMOCHWALSTWO, - a, *n*, popisywanie się czym, chwalenie siebie samego, *Crn.* samohvalnoſt; *Vd.* slavogovorlivoſt, laſtna hvala, laſtnu hvalenje, samoſvoja hvala, samohvalnoſt, pohvaluvanje, snashajozhnoſt, bahaunoſt, bahatitje; *Cro.* szamohválnoſzt; **Selbſtlob, Eigenlob, Prahlerey.** Co za czoło, kochanki mi swoie wyliczać; ha i to z samochwalstwa mógł uczynić. *Teatr* 21, 81, *Mon.* 75, 591. SAMOCHOTNIE, *ob.* Samochcąc. SAMOCIĄŻ *adv.*, wciąż ciągnąc; **in einem fort ziehend.** Kazał Jagiello szkuty z zbożem przeciwko wodzie Niemnem rzeką do Litwy samociąż prowadzić. *Krom.* 439. SAMOCZWART, - a, - e, *Boh.* samčtwrtý; *Slo.* samoſtwrtí; (*Vd.* samoshterti, = cztery razy tyle); *Rs.* самъ четвертъ; sam ze trzema, **ſelbſt vierte; mit drey andern.** Puścił się nocą Władysław tylko samoczwart. *Biel.* 69. Samoczwarta, to iest, wziąwszy z sobą sługę iednego i żonę iego i kapłana, puściła się na morze. *Sk. Zyw.* 1, 544. Na biesiedzie każda potrawa musi przyyść, iako kasztelanka, albo samotrzecia, albo samoczwarta. *Rey Zw.* 59. SAMODRUGI, *ob.* Samowtor. SAMODWUNAST, - a, - e, = iedynastą drugiemi, **ſelbzwölfte.** Starosta Bydgoski sam, samodwunast tylko, Krzyżakom się zastawił. *Biel.* 268. SAMODZIAŁ, - u, *m.*, sukno lub płótno własney domowey roboty; sukno, płótno proſte. *Wlod., Cn. Th.* 978, **Tuch oder Leinwand von eigner Arbeit, Haustuch, Hausleinwand.** Samodział, sukmana z przędzy grubey wełny. *Mon.* 75, 591. Ten do lemiesza, ten do berła zdatny, Temu samodział, a ten pan bławatny. *ib.* 71, 155. SAMODZIELNOŚĆ, - ści, *ż.*, dzielność przez siebie, *ob.* udzielność, **Selbſtwirkſamkeit, Selbſtkraft, Selbſtſtändigkeit.** J w stanie społecznym przedziera się iakieś czucie własney samodzielności człowieka, że iest w sobie przeświadczony, iż odebrał od natury dosyć darów, któreby mu wystarczyły były do utrzymania iego szczególney istoty mimo związku społecznego. *N. Pam.* 20. 184. - *Rs.* самодѣйственный, *Ec.* самодѣйственный, *Gr.* αὐτοενεργητικος. *Ec.* самодѣйственникъ, который дѣйствуетъ въ чемъ, дѣлаетъ что самъ; самодѣлецъ, который самъ творитъ. SAMODZIERCA, - y, *m.*, SAMODZIERŻ, - a, *m.*, *Bs.* samodrasgjaç, monarka; *Rg.* samodarxaz, samovládalaz; *Rs.* самодержецъ, самодержавецъ; samowładzca, iedynowładzca, cł. monarcha, **Selbſtherrſcher, Selbſthalter.** Fryderyk II. naydoskonalszy samodzierżów nauczyciel. *Przeſtr.* 75; *Ec.* самодержáствую, *Rs.* самовлáствовати, *Gr.* μοναρχειν; *samodzierżeć. *Mon.* 75, 591. SAMODZIERŻAWCZY, SAMODZIERŻAWNY, SAMODZIERCZY, - a, - e, *Rs.* самодержавный, samowładny, iedynowładny, **ſelbſtherrſchend.** Między królmi samodzierżawczemi téy ziemi naszéy rachuie się Perymel ostatni. *Przyb. Luz.* 211. Prozerpina samodzierżawna Plutona żona. *Zab.* 12, 408. Samodzierzce domy. *Przeſtr.* 69. Samodzierzco *adv.*, *Rs.* самовлáстно. SAMODZIERŻYCA, - y, *ż.*, *Rs.* самодержица, samowładna pani, **die Selbſtherrſcherinn, Selbſthalterinn.** Katarzyna II. Imperatorowa i samodzierżyca całey Rossyi. *Vol. Leg.* 7, 560. SAMODZIERŻTWO, - a, *n.*, samowładztwo, **Selbſtherrſchaft, Alleinherrſchaft.** *Mon.* 75, 591. SAMODZIESIĘT, - iąta, - iąte, sam z dziewięcią drugiemi, **ſelbzehente, mit neun andern.** Sam Szuyski samodziesięt tylko uszedł cało. *Pasz. Bell. A* 3 *b.* SAMOGŁOSKA, - i, *ż.*, *Slo.* ſamohlaſná, **zwučka, samozwučka, bláſka;** *Crn.* samoglasnék; *Vd.* glasnik, samoglaſez, sammoglasnik; *Rs.* гласная буква, самогласная буква; samobrzmiąca, **der Selbſtlauter,** *vocalis*; od głoski, litery. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 4, *ob.* Spółgłoska. SAMOGŁOSKOWY, - a, - e, od samogłoski, wokalisowy, **Selbſtlauters.** SAMOGŁOŚNY, - a, - e, - ie *adv.*, przez się brzmiący, **ſelbſtlautend;** *Bh.* ſahmohlaſný; *Crn.* samoglasn; *Vd.* samoglaſen. SAMOGWAŁT, - u, *m.*, *Rs.* малакія; płota z samym sobą pełniona, **die Selbſtbefleckung,** *onania. Perz. Lek.* 197, samołóstwo. *Tr.*, *ob.* Samołożnik. SAMOIEDNY, - a, - e, iedyny, **einzig.** Kaimskie ręce krwią braterską zbroczyć, Samoiednego w pole wyprowadzić usiłował. *Kul. Her.* 134. SAMOIEDYNAST, - a, - e, sam z dziesięcią drugiemi, **ſelbeilfte, mit zehn andern.** Każdy samoiedynast przyiechał. *Warg. Cez.* 28. SAMOIAD, SAMOIEDZ, SAMOIEDNIK, - a, *m.*, SAMOIEDZCA, - y, *m.*, ludoiad, ludoiedca, ludożerca, *Sor.* 1. **ſamohvédił;** *Crn.* ludyshèrtnék; *Rg.* gljudojeghja; *Cro.* lyudojed, (szamojédecz *monaphagos)*; *Rs.* людоѣдъ, людоѣдъ; *Ec.* человѣкоѣдецъ, человѣкожрецъ, человѣкопожирáмель Samoiedz. *Mon.* 75, 591. Baieczne powieści o samoiednikach, o wilkołkach, i tym podobnych dziworodach. *il.* 70, 74. SAMOIEDŹ, - i, *ż.*, iedzenie zwierząt swego rodzaiu, **das Freſſen der Thiere ſeines eignen Geſchlechts, das Auffreſſen einer den andern.** Wielkie sowy mnieysze sowięta wyiadają i samoiedzią się żywią. *Hour Sk.* 277. - Samoiedź, ludoiedź, **Menſchenfreſſerey.** Radzi byli pasterze i blizcy sąsiedzi, Że ich zbawił Herkules takiey samoiedzi (Kakusa). *Klon. Wor.* 24. - *tr. fig.* W Wołoskiey samoiedzi ani wiary poddanych przeciwko panu, ani sprawiedliwości pańskiey przeciwko poddanym, niemasz żadney. *Orzech. Qu.* 141. - *ſ. collect.* samoiedź, SAMOIEDY, dzicz, kray, gdzie ludzie ludzi pożeraią, ludoiedzcy, ludożercy, **die Menſchenfreſſer, das Land der Menſchenfreſſer.** Samoiedź, *anthropophagi*, ludzie, którzy drugie ludzie iedzą. *Mącz.* Samoiedy, naród północny państwa Rossyyskiego wzdłuż morza aż do Syberyi; iest to naród dziki i t. d. *Dyk. G.* 3, 13, **Samojeden.** Lud dziki bałwochwalski, i samoiedź, który sąsiadów i oyców swoich iedzą. *Sk. Zyw.* 2, 80. Ziele to rośnie w Arabii abo samoiedzi. *Syr.* 898. SAMOIEDNY, - a, - e, SAMOIEDZKI, - a, - ie, od samoiedzi, ludożerny, **menſchenfreſſeriſch;** *Bh.* lidogedſtý; *Eccl.* человѣкоѣдный. SAMOIĘTNY, - a, - e, - ie *adverb.*, osobno odłączony, **abgeſondert.** Gruczołki samoiętne, *conglobatae. Krup.* 3, 115. Dwa gruczołki pod-uszowe są z wielu innych gruczołków samoiętnych złożone. *Krup.* 2, 342. (*Crn.* samojeja *flos paſcuus*). SAMOIŚCIEC, - śca, *m.*, egoista, sobek, samolub, siebielubiec, o sobie tylko samym myślący, **der Egoiſt, Selbſtſüchtler.** Samoiściec przy tronie nigdy nie zaśpi; osobistość zawsze go cuci. *Stas. Num.* 2, 193. SAMOISTWO,

Digitized by Google

- a, *n.*, *Bh.* sobětnost; egoizm, die Selbstsucht. Z tym samoistwem szlachty, iuż odpadały od kraiu naybogatsze miasta. *Prześtr.* 19. (*Vd.* samokojeznost, samovoinost, udzielność istoty, Selbstständigkeit). SAMOISTNY. - a, - e, - ie *adv.*, pełen samoistwa czyli prywaty, egoizmu, selbstisch, selbstsüchtig; *Bh.* sobětný. Samoistne dusze. *Stas. Zam. pr.* (*Vd.* samitojesh, samsvoin, *Ec.* самостоятельный, *samoistny, udzielny co do istoty, selbstständig). SAMOKATCA, *ob.* Samobóyca. SAMOKACTWO, *ob.* Samobóystwo. *Dudz.* 57. SAMOKUPIEC, - pca, *m.*, sam ieden iakim towarem handluiący, *Vd.* samotershez, samokupez; *Rg.* samoprodàvalaz; der Alleinhändler, Monopolist, der allein einen gewissen Handel führt. Wenetowie na ów czas bogatych towarów Indyyskich samokupcy. *Nar. Hst.* 6, 312. Nazywano ich głodotwórcami, samokupcami, monopolistami. *Czack. pr.* 1, 326. SAMOKUPSTWO, - a, *n.*, *Vd.* samokupshnia, samotershtvu; *Sr.* 1. ценой самого предательство; *Cro.* szamoterstvo; *Rg.* samoprodaja; *Ec.* окупщичество; monopol, handel iednemu tylko pozwolony, das Monopolium, der Alleinhandel. Monopolium albo samokupstwo pochodzi tylko z łakomstwa, z zazdrości. *Haur Sk.* 234. Pozwalaiąc osobnego przywileiu albo samokupstwa iednemu człowiekowi lub towarzystwu, pozbawia się przez to wielu osob pożytku. *Mon.* 74, 175, *ib.* 75, 591. Do rozszerzenia handlu wydano edykt, w którym samokupstwo czyli monopolium w handlowaniu znieśiono. *Pam.* 84, 619. - - *SAMOKWITŁY Hymet. *Zebr. Ow.* 182, *semper florescens.* SAMOLOT, - a, *m.*, ptak Fenix, który ma być iedyny na świecie, umiera i znowu się rodzi. *Gwag.* 696, der Phönix, ogniwacz, wyczyniec. SAMOŁÓWKA, - i, ż., *Rs.* самолов, самоловная снасть, слонец; łapaczka, w któréy kto sam się łowi, dół, dołek, *pr. et tr.*, eine Falle, Fallgrube, ein Fallstrick. (*Cro.* szamolovecz pesz *vertagus*). Wilk, gdy w gotową gdzie nade wsią samołówkę wpadnie, Nasad mu z niéy wyyść niesnadnie. *Tward. Wł.* 246, wilczy dół, Wolfsgrube. *Mon.* 75, 691. Sami w swoię samołówkę wpadli. *Bial. Od.* 24, *Klok.* 78, *Pot. Syl.* 259. Da bóg umysł stateczny, żebym w téy wędrówce Żadnéy się zwieść nie dała świeckiéy samołówce. *Tward. Pas.* 49. Samołówki sądowe, wykręty, któremi schytrzaią drugich w prawie, *anfractus iudiciorum.* *Mącz.* Wykręty czyli słowne samołówki, *sophismata.* *Pilch. Sen. list* 4, 54. SAMOŁÓWNY, - a, - e, - ie *adv.*, verfänglich. Zdała się Polakom przysięga Kazimierza podeyźrzana i samołówna. *Stryik.* 591. SAMOŁÓZTWO *Tr.*, *ob.* Samogwałt. SAMOŁOŻNIK, - a, *m.*, *Tr.*, onanista, sam z sobą psotę pełniący, der Selbstbefleckter. SAMOLUB, *ob.* Siebielubiec. SAMOLUBNOŚĆ, - ści, ż., *Vd.* laśtna lubesen, samosvoje lublenje, velku na se dershanje; *Rs* самолюбіе; naganna miłość własna, die Eigenliebe, Selbstliebe. Samolubność mniema, iż nie trzeba się przymuszać, ani trapić dla nikogo. *Zabł. Roz.* 196. SAMOLUBNY, - a, - e, *Rs.* самолюбивый, siebie kochaiący, eigenliebig, selbstliebig, in sich selbst verliebt; *Bh.* samolibezný. Tam się samolubny Narcys z sobą pieści. *Zab.* 10, 54 *Koff.* Część brzegów Afryki podlega rządowi samolubnemu. *Pam.* 83, 2, 274, arbitralnemu. SAMOŁUSK, - a, *m.*, wąż nieiadowity, bez tarczy, samemi łuszczkami cały okryty. *Zool.* 203, eine ganz schuppige Schlange. *SAMOMĄDRY, - a, - e, *Ec.* самоумный, который самъ о себѣ мнитъ, что онъ уменъ; cf. pedant. SAMOOSMY, - a, - e, sam z siedmią drugiemi, selbacht, mit sieben andern. On Noe, który iedno samoosm został żyw. *Rey Ps. Ss* 6. Samoósmego Noego bóg zachował. 1 *Leop.* 2 *Petr.* 2, 5. Poimali go; potym samoósmego go ścięli. *Gwag.* 644. SAMOPAŁ, - u, *m.*, *Rg.* samopallo, samokres; *Dl.* samokreś; *Ross.* самопалъ (cf. samostrzał, ein Selbstschuß); gatunek dawnéy strzelby, eine Art alter Feuergewehre. *Mon.* 75, 591. Kozacka piechota strzelby, samopały nazwane miała. *Papr. W.* 2, 113. Kozacy prażyli Turków z samopałów. *Nar. Chod.* 2, 401. Jednych działa rażą, drugich Dońcy ukrvci z samopałów prażą. *Twards. Wł.* 244. Muszkiety nasze daléy nad Osmana samopały i trzciny sięgały. *Twards. Wł.* 139. Ręka iego od postrzału z samopału Moskiewskiego zdziurawiona. *Birk. Kr. K.* 36. Samopałem zbroyny, *Rs.* самопальникъ. SAMOPAS *adv.*, sam osobno się pasący, allein weidend. (*Sr.* 1. samopastné, zamopastné, *Bh.* prostopássný, rozpustilý, *Vd.* samupashen, *Crn.* samapash, samapashne *vagus*, *dissolutus*). Koń ten samopas się nad brzegiem to tam, to sam pasie. *P. Kch. Orl.* 1, 15. Jednorożec tak dziki, że i swoiéy samicy nie rad widzi; bo odszedłszy od niéy samopas po pustyniach chodzi, aż się miłością zapali, i znowu do niéy przychodzi. *Birk. Chm. C* 2. Owca chodzi samopas, nic iéy nie zatrzyma, Znać tu ani pasterzów, ani wilków nie ma. *Karp.* 1, 89, (cf. Kto nie ma przyiaciela, iest iako on żubr odyniec, co go od siebie stado wybiie, iż iedno *sam pustopas* chodzi, z żadnego społku z innemi zwierzęty nie używa. *Rey Zw.* 88 *b*). - *tr.* samopas, rozprószenie, poiedynczo, osobno, bez dozoru, zerstreut, allein, ohne Aufsicht, cf. *Ross.* самовольный, своевольный. Samopas wałęsali się, gdzie ie noc zagnała, tam swe siadła mieli. *Pilch. Sall.* 151. Ludzie ci, chociaż tak chodzą samopas i tu i owdzie, maią iednak każda ich harda głowę, któréy słuchaią. *Boter* 250. Nieprzyiaciel zewsząd ściśniony, daie się nogom samopas. *Twards. Wł.* 140, pierzcha, w rozsypkę idzie, entflieht zerstreut. - Samopas kogo puścić, bez dozoru, einen sich selbst ohne Aufsicht überlassen. Edukacya, iak złą naturę przełamuie, tak dobra, kiedy ią samopas puścisz, w zły się zwyczay obraca. *Falib. R.* - *aliter*; Stolec, samopas odchodzący. *Perz Lek.* 100, wstrzymać się nie daiący, mimowoli chorego odchodzący, unwillkührliche Stühle, die sich nicht verhalten lassen. 2) SAMOPAS, - a, *m.*, SAMOPASNY człowiek, rozpuszczony, swywolny, ein Ausgelassener. Poczekayże, poczekay, panie samopasie. *Zabł. Amf.* 77. Ludzie nazbyt dworscy, nieuważni, samopaśni. *Falib. A* 1. SAMOPASKA, - i, ż., błąkaiąca się niewiasta, małpa, *ambubaia.* *Mącz.*, eine Herumtreiberinn, awanturnica). (*Sr.* 1. zamopastnosci, *Crn.* samopashnoft, = swawola, swawolność). SAMOPIĘT, - a, - e, sam z czterema drugiemi, selbfünfte; *Slo.* samopáti. Rycerskiego stanu człowiek może łupieżce pokonać samotrzeć, mieszczanin samopięt, a prosty chłop samosiódm. *Szczerb. Sax.* 442. SAMOPŁYNNY, - a, - e, dobrowolnie płynący, von selbst fliessend. Samopłynną weną lane rymy. *Min. Ryt.* 3, 344. SAMOPSZA, - y, ż., *triticum amyleum*, Amelkorn, pszenica krochmalna, za iedno biorą z orkiszem, Spelz, Dinkel; ieno że mniéy pokarmu cia-

Digitized by Google

łu daie, niźli orkiſz; ziarno podobne pſzczenicznemu, ieno w łupince iak orkiſz zawarty. *Syr.* 955. cf. Gołka, Ploſkur), *et* 950, *et* 927, *et* 436 cf. Jarka). SAMORODNY, SAMORODY, - a, - e, SAMORODNIE *adv.*, *Ec.* самородный; *(Bh.* ſamoroſtlý *ſponte ſua natus*, *Ec.* самоpáсленный); nierobiony, naturalny, nie ſztuką lub ręką wyſtawiony; ſelbſt erzeugt, von ſich ſelbſt gewachſen, von Natur, natürlich, nicht künſtlich, nicht gemacht. Nil ma odnog ſamorodnych 5, a dwie przemyſłem uczynionych. *Bot.* 213. Złoto, iak burzące działo, ſkały ſamorodne łamie. *Birk. Ek. B 6.* Karmią ſię ziołami, korzonkami, i innemi ſamorodnemi owocami. *Aluk.* 74. Mieyſce to ſamerodne miało zaſklepienie. *Gtw. Ow* 108. Skrył ſię za płotem ſamor. dnym. *Zab.* 11, 88. Samorody. *Przyb. Milt.* 310. Produkt ſamorodny. *Vd.* ſamorashuiza, *Rs.* самородка. - *transl.* Wiersze Homera zdaią ſię ſamorodne, z taką łatwością zrobione, iż iak ſię zdaie, nie koſztowały ani trudu ani pilności. *Pir. Wym.* 345, bardzo naturalne, niekunſztowne, lub też oryginalne, natürlich, originell. SAMORODNOŚĆ, - ści, ż., naturalność die Natürlichkeit. *Tr.* Samorodność czyli oryginalność. *Teatr* 24, die Originalheit, das Originelle. SAMOROST *ob.* Winne ziele SAMORUCH, - u, *m.*, SAMORUCHNIA, - i ż., ſamobrotnik ſilnia ſama ſię obracaiąca, ein ſich ſelbſt bewegendes Werk; *Ec.* самодвижество: Obrót kołek w iakiey ſamoruchni, *(automa)*. *Hub. Mech.* 15. Gdy w iakiey ſamoruchni ieden koło w tę, drugie w przeciwną obraca ſię ſtronę . . . *ib.* 13. - 2) Samoruch, SAMORUSZNOŚĆ, - ści, ż., *Cn. Th.* 979, władza ruſzenia ſiebie ſamego, die Selbſtbewegung. Przytoczył ſię niebieſki poiazd ſamoruchem. *Przyb. Milt.* 218. SAMORUCHY, SAMORUSZNY, - a, - e, *Cn. Th.* 979, *Ec.* самодвижный; ſam ſię obracaiący, ſich von ſich ſelbſt bewegend. Zbiega pod niebieſką ſamoruchą bramę *Przyb. Milt.* 150. Samoruſzne ſilnie, *automata*. *Hub. Mch.* Samoruſzne wozikowe obrazki. *Mon.* 69, 1052. SAMORZĄDCA *ob.* Samowładca. SAMORZĄDNOŚĆ, - ści ż. ſamowładność, udzielność; die Selbſtherrſchaft, Souverainität. Upadła ſamorządność narodu. *N. Pam.* 14, 254. SAMORZĄDNY *ob.* Samowładny. *SAMOSADKA, - i, ż., *Ross.* самосадка, ſól na ięziorach ſama ſię kryſtaliſuiąca. *SAMOSĄDNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ec.* самосудный. *Gr.* αὐτοδίκος, ſelbſtrichtend. *SAMOSILNY, *Ec.* самосильный, *ob.* ſamowładny. SAMOSIODM, - a, - e ſam z ſześcią drugiemi, ſelbſiebente, mit ſechs andern. Tego żałuię, iż nie ſam, ale ſamoſiodm z żoną i z dziećmi zginąć mam. *Orzech. Qu* 174. Wyſzedł oſkarżony ſamoſiódm przyſiągłſzy. *Gor. Wł.* J. 2. Rycerſkiego ſtanu człowiek może łupieżce pokonać ſamotrzeć, mieſzczanin ſamopięt, a. proſty chłop ſamoſiódm. *Szczerb. Sax.* 442, *ib.* 158. SAMOSŁANIEC, - ńca, *m.*, nie od drugiego lecz od ſiebie ſamego posłany, ſamozwaniec ein von ſich ſelbſt Geſchickter, der von niemanden einen Auftrag hat; ſich fälſchlich für einen Abgeſandten ausgiebt. Ci nowowiernicy, ſamosłańcy, którzy bez porządnego nowołania na urzędy kościelne ſami ſię wdzierają. *W. Poſt. W.* 12. Uchoway nas od chytrych ſamosłańców. *Sk. Kaz.* 88. SAMOSŁAŃSTWO, - a, *n.*, udawanie poſelſtwa od kogo; vorgebliche Abſendung von jemanden. Nie idą odſzczepieńcy od apoſtołów, ale od ſwey woli i ſamoſtańſtwa ſwego. *Sk. Kaz.* 201 *et* 206. SAMOSÓB *adv.*, ſamopas, oſobno, allein, ganz allein. Paſąc przy morzu paſterecżka hoża liczne ſamołob bydełko bez ſtroża. *Zab.* 16, 310. SAMOSTRZAŁ, - u, *m.*, (*diſſg.* ſamopał), der Selbſtſchuß. Samoſtrzał zaſtawuie ſię tak, że na mieyſcu, gdzie ſię zwierz dobrze iuż wnęcił, nabita flinta ſię oſtauzi, od cyngla aż do zanęty ſamurek, aby gdy zwierz zanętę ruſzy, ſuzya wyſtrzelila. *Aluk. Zw.* 1, 407. - §°. kuſza, łuk z cęglem, *Vd.* ſamoiſtra, ſamoiſtru, ſtrelak, ſamoſtrel, (*Vd.* ſamokreſa, z piſtolet; *Cro.* ſzamoſztrèli, *adj.* ſzamoſztrèlni; *Dl.* ſzamoſztril, (*Dl.* ſzamokreſa *ſcopus*); *Hg.* ſzamſzoriga; *Bs.* ſamoſtril; *Rg.* ſamoſtriel, (*Rg.* ſamokres, *terzetta*); eine Armbruſt, ein Drückbogen. Samoſtrzały na wyſtrzelanie ſtrzał. *Leop.* i *Mach.* 6, 51, *Wuiek. ib.*, kusze *Bibl. Gd.)* Czyniłeś Panie mocne ramię moie, iak łęczyſko ſamoſtrzału miedzianego, *ut arcum aereum*. *Wroś.* 57. Z drzewa laſkowego naylepſze obręcze bywaią na achtele, takież ſamoſtrzały dzieciom ku krotofili. *Creſc.* 405. *Prov.* Wszyſtkiego pomoże, z kuſzy i z ſamoſtrzału. *Rys. Ad.* 72. SAMOSTRZELNIK, - a, *m.*, co ſamoſtrzały, łuki, robi, der Drückbogenmacher. Z palniku czynią też łuczniczy łuki mocne, także ſamoſtrzelnicy kuſze. *Syr.* 791. SAMOSZÓST, - a, - e, ſam z pięcią drugiemi, halbſechſter. Drugich niewolników z ſobą namówiwſzy, uciekł ſamoſzoſt ztamtąd. *Pasz. Dz.* 54, *Biel.* 116. SAMOTNY, **SAMOTY, - a, - e SAMOTNIE *adv.*, oſobny, ſam bez ludzi, einſam, *Bh* ſamotný, oſamělý; *Slo.* ſamotní, ſamotné, oſamělý, (*Slo* ſamotlive ſlowo *ſingulare verbum*); *Sr.* 1. ſamotné, ſamitkowné; (*Sr.* 1. ſamotné *proprius* właściwy); *Crn* ſamótne; *Vd.* ſamoten, ſaſeben, pushaun; *Rg.* ſamotni, ſamoxiv; *Rs.* уединённый, молчáльный, *Ec.* единствуемый. Jeſtem ſam, lecz nie ſamotny. *Teatr* 25, 4. Nie ieſt dla człowieka dobrze, żyć ſamotem. *Przyb. Milt.* 250, żyć ſamotnie, *Vd.* oſebnuvari, *Ec.* единствовати, особствовати, особитися, уединяться, молчальствовати. Samotnym uczynić, oſierocić, *Bh.* ſamotnim, oſamotnim; *Cro.* oſzamotnyem. Samotnym ſię ſtać, oſierocieć; *Bh.* oſamětí, oſamim SAMOTNOŚĆ, - ści, ż., SAMOTA, - y, ż., *Bh.* ſamotnoſt ſamota; ſamotina; *Slo.* ſamotnoſt, oſamělosť; ſamotnoſť, pustki (*deliberatus*), *Sr.* 1. ſamitkoſci, (*Sor.* 1. ſamotnoſći *proprietas*); *Crn.* samóta, samiche; *Vd.* ſamota, ſamotnoſt, pushaunoſt, oſebnoſt, breſludnoſt, odludnoſt; *Cro.* ſzamocha, puſchinu; *Rg* ſamochia; *Rs.* единёнїе, одиначество, особенность, особлúвость, молчанїе, захолустье *Ec.* единачество, уединёнїе, особность, (*Ec.* молчальница cela dla ſamotnego bogomyślca); oſobność; beſludność. *Dudz.* 57, die Einſamkeit. Niecierpliwy trwać daléy w ſamocie nielubéy Bez uciech oblubieńczych i oycowſkiéy chluby. *Zab.* 15, 7 *Kniaź.* SAMOTNIK, - a, *m.*, ſamotnie żyiący, ein Einſamer; *Sr.* 1. ſambětí; *Crn.* ſamoshivezh; *Vd.* breſludnik, odludem zhlovek; *Hg* ſamèxivaz; *Rs.* особнякъ, одинецъ (cf. odyniec), уединённикъ, молчальникъ; *Ec.* особникъ, безградникъ, инокъ. Nie weſołyś, choć w ſzczęściu, pokiś ſamotnikiem. *Przyb. Milt.* 248, cf. Samożyiec. SAMOTNICA, - y, ż., ſamotnie żyiąca, eine Einſame, die einſam lebt; *Crn.* ſamiza; *Rs.* уединённица; *Ec.* инокиня. SAMOTAKI, - a, - ie, tautolo-

Digitized by Google

tologiczny, tautologisch. Podania samotakie, gdzie to samo słowo w tym samym znaczeniu twierdzone bywa o sobie samym. *Cyank. Log.* 158. SAMOTOK, - u, *m.*, *Rg.* samotok, sirovas, opòl, *mustum protropum*; *vino vergine, che esce dall' uva non torcolata*; Vorſprung. SAMOTRESĆ, - ści, *ż.*, wino z suchych iagod. *Tr.*, trockner Beeren-Wein. SAMOTRESCIOWY, - a, - e, *ib.* SAMOTRZASK, - u, *m.*, ein Fangekäfig, ein Käfig die Vögel zu fangen. Samotrzask, łapka na ptaki. *Mon.* 75, 591. Szczygły łowią się też na wabika w klatki, samotrzaski zwane. *Kluk Zw.* 2, 224. U klatki samotrzaski wieko tak się podeprze, aby ptak wpadaiący samego siebie zamykał. *Kluk Zw.* 2, 383. Słowa iego za samotrzaski ſtaną, Kto nieoſtrożny na ich lepie więźnie. *Zab.* 14, 55. SAMOTRZEĆ, - ia, - ie, sam z dwoma drugiemi, ſelbdritter; *Bh.* samtřetí; *Slo.* ſamotretí; (*Vd.* samotretji, z trzy razy tylki). Wierzowic był na gardle skaran ſamotrzeć i z syny. *Biel.* 74. Przyszła do niego matka boża samotrzeć (*adverb.*). *Sk Zyw.* 1, 117. Rycerſkiego ſtanu człowiek może łupieżce pokonać samotrzeć; miesszczanin samopięt, a prosty chłop samosiódm. *Szczerb. Sax.* 44a. Każda potrawa na ſtół musi przyyść, iako kasztelanka, albo samotrzecia, albo samoczwarta. *Rey Zw.* 59. SAMOTRZYNASTY, - a, - e, sam z dwunaſtą drugiemi, ſelbdreyzehnter, mit zwölf andern. Zebrał towarzyszów dwanaście, tak iż samotrzynasty szedł na one mieysce. *Sk. Zyw.* 1, 369. SAMOUCZNY, - a, - e, SAMOUK, - a, *m.*, z siebie samego uczony, *Gr.* αὐτοδίδακτος, *Rs.* самоучка, *Ec.* самоучёный, самоучный. (*Vd.* samovuk, z partacz). Onych samouczonych, w sobie mądrych świadków słuchać nie zamiechamy. *Smotr. Ap.* 178. SAMOWIAREK, - rka, *m.*, SAMOWIERNIK, - a, *m.*, na saméy wierze bez uczynków zasadzaiący zbawienie, hyduo przezwisko Proteſtantów, der auf den Glauben allein die Seligkeit baut. (*Ec.* самовѣрный, *Gr.* αὐτόπιστος *per se fidem faciens*). Przeſtroga samowiernikom, którzy się tylko liściem okrywaią Wiary, a dobrych spraw zaniedbywaią. *Odym. Sw.* 2, *N* 3 *b.* Wy mili samowiarkowie! *Smotr. Lam.* 152. Ci samowiernicy, nieprzyiaciele wszech uczynków dobrych. *W. Poſt. W.* 2, 66. Siata ta swadziebna nie znamionuie wiary, iak samowiernicy wykręcaią, ale miłość i uczynki dobre. *W. Poſt. M.* 365. SAMOWŁADCA, SAMOWŁADZCA, SAMOWŁAYCA, - y, *m.*, *Crn.* samoblaſtnik; *Vd.* samokraluvaus, samoblaſtnik; *Cro.* szamóladavecz; *Rg.* samovlâdalas, samodarxas; *Sla.* vlaſtelin; *Sr* 1. ſamobłnežićjer; *Rs.* самовластителѣ; samodzierż, iedynowładca, nieokreślenie panuiący, der Selbſtherrſcher, unumſchränkte, alleinige Beherrſcher. Samowłayca nieba i ziemi. *Groch. W.* 193. Potomek Jagiełła cudzego Samowłayey Sarmackiego. *Groch. W.* 473. Król nasz nie samowładzcą, ale oycem i głową narodu być powinien. *Caz. Nar.* 1, 170, z Konſt. 3. Maia, (nie despotą). *Sak. Kal. E* 1. *Mon.* 75, 591. SAMOWŁADCZYNA, - y, *ż.*, samodzierżyca, samowładna pani, nieokreślenie panuiąca, die Selbſtherrſcherinn, alleinige, unbeſchränkte Gebieterinn. U Pensylwańczyków równość ſtanu iest ich samowładczyną. *Zab.* 12, 176. SAMOWŁADNY, - a, - e, SAMOWŁADNIE *adv.*, *Vd.* samoblaſten, samogospodezhen, samokralſki, laſtnomozhen; sam od sebe, s' laſtno mozhjo; *Rg.* samovlaſtni; *Cro.* szamovlászten; *Rs.* самовластный; *Ec.* самоповелительный, самосильный; samodzierczy, nieokreślenie panuiący, ſelbſtherrſchend; *in malam partem* despotyczny, beſpotiſch. Rząd despotyczny abo samowładny, gdy naywyższa władza żadnemi nieokreślona prawami od iednéy panuiącego zawisła woli. *Wyrw. G.* 113. W państwach samowładnych wola rządcy iest prawem. *Mon.* 65, 255. Samowładnym być, samowładnie panować, *Rg.* samovlasctitti, vlasctitti; *Rs.* самовластвовати. - §. Osądzenia nie według przepisanego sądowego sposobu postępowania, samowładne wyroki. *Gall. Cyw.* 1, 16, eigenmächtig, willkührlich, samowolny. (*Sla.* ſamowlaſtne słowo *anomala vox*, *ob.* nieforemny). SAMOWŁADZTWO, - a, *n.*, SAMOWŁADNOŚĆ, - ści, *ż.*, iedynowładztwo. *Wlod.*, *Crn.* samoulaſtnoſt, samoblaſtvu; *Vd.* samovlaſtnoſt, nepodloshnoſt, samoblaſtvu, samogospodſtvu, samokraleſtvu, laſtna mozh; *Sr.* 1. ſamohłnežtwo; *Cro.* szamovlásztnosst; *Rg.* samovlaſtitos; *Rs.* самовластие; nieokreślona władza, unumſchränkte Gewalt. Samowładztwo. *Mon.* 75, 591. Utrata samowładności narodowéy, nie może być na przeszkodzie do ćwiczenia się w pożytecznych naukach. *N. Pam.* 5, 187, *ob.* samorządność, udzielność. - §. Niewolno, aby skrzywdzony sobie zadosyć uczynienia sam poszukiwał; samowładztwo nie zgadza się z publicznym bezpieczeńſtwem. *Gall. Cyw.* 1, 15, Eigenmächtigkeit, samowolſtwo. *SAMOWLAZŁY, - ego, *m.*, wtręt, wtręcień, intrus, wdzierca, cf. samozwaniec, samosłaniec, der ſich ſelbſt aufgedrungen hat. Już na urząd nie będąc powołany, ani posłany, sam się weń wdał i wtrącił. dzisieysiby go nazwali samowlazłym. *Zrn. Pſt.* 18. Może bóg sobie prawdziwe apoſtolſkie sukcessory wzbudzić z tych, którzy u was są zwani heretyki a samowlazłymi. *ib.* 18, *ib.* 36, 623. SAMOWOLNY, - a, - e, SAMOWOLNIE *adv.*, z własnéy woli pochodzący, *Cro.* szamovòlyen *pertinax*, *Rg.* samovogljan *inobsequens*, *Bs.* samovogljan *contumax*; *Es.* самоволѣный, самохотный, *Gr.* αὐτοβούλος; *Rs.* самовольный, своевольный; według upodobania i woli postępuiący, arbitralny, eigenwillig, ſelbſtbeliebig, eigenmächtig. Gdyby magiſtratury, nie podług prawa, ale podług samowolnego sądziły zdania... *A. Zam.* 9. Gdy iedna część społeczności samowolnie pracą i osobami drugiéy części zarządza„ takowy ſtan rzeczy nosi imię niewoli. *N. Pam.* 15, 287. Religia monarchów czyni cnotliwymi; a ieżeli ich władza okaże się samowolna i sroga, czyni znowu poddanych cierpliwymi. *N. Pam.* 10, 28. Zadziwienie nad samowolném postępowaniem rządu Angielskiego. *ib.* 3, 562. Zwierzęta się samowolnie poruszaią. *Zool.* 1. Ciała samowolnie w próżni spadaiące. *Hub. Mech.* 20, z siebie samych, von ſelbſt, von freyen Stücken. Samowolne spadanie ciał. *Hub. Mech.* 16, *et* 45, *et* 71. Judasz z matką swoią samowolnego dopuścił się kazirodztwa. *Pociey* 23, nie wymuszonego, dobrowolnego. (*Ec.* самоволно *sponte effero*). SAMOWOLNOŚĆ, - ści, *ż.*, arbitralność, die Eigenwilligkeit, Freyheit des Willens. (*Cro.* szamovòlynosst *pertinacia*, *Rg.* samovoglnos *inobedientia*). Samowolność obcych kupców. *N. Pam.* 19, 124. SAMOWTOR, - a, - e, sam z iednym ieszcze, *Bh.* ſamdruhý, (ſamodrubá ciężarna, brzemienna); *Slo.* ſamodruhí; *Bs.* samodrúg; (*Vd.* samadruh, duoja verſta,

Digitized by Google

z podwóyny); *Rs.* самъ-другъ, (z 2. podweselony), ſelbs ander. Ze wsi był powinien z pachołkiem samowtor zbroyno na koniu ſtawać. *Star. Ryc.* 15. Poiadę samowtór za nim. *Biel.* 110. Zjechali się prowincyałowie samowtórzy do Rzymu na obieranie Gienerała. *St. Zyw.* 2, 250, *Men.* 64, 191, *Sk. Dz.* 1043. Arfo złociſta, uciecho świętego Króla Psalmiſty, w trudne czaſy iego, Kiedy przed Saulem z tobą samowtóry Uciekał w góry. *Groch. W.* 598. SAMOŻERCA, *ob.* Samoiad, Ludoiad. SAMOZWANIEC, -ńca, *m.*, samoſłaniec, nie od drugiego wezwany, fałszywie wezwanie od drugiego udaiący, *Rs.* самозванецъ; *Ec.* самозва́нный; der ſich ſelbſt berufen hat, den niemand anders berufen hat, der fälſchlich vorgiebt, als habe man ihn berufen. Krzyżacy sędziów od papieża na rozſtr ygnienie zatargi ich z Polską poſtanowionych, samozwańcami tytułowali. *Nar. Hiſt.* 5, 378. Dymitr samozwaniec. *Nar. Chod.* 1, 306. SAMOZWAŃSTWO, -a, *n.*, *Ec.* самозванство, die Selbſtberufung. SAMOŻYIEC, -yca, *m.*, w niektórych woiewództwach bezżeniec. *Czrtr. Mscr.*, der Hageſtolze, der ohne Weib lebt. SAMPAN, -a, *m.*, Jespan, Jegomość Pan, der hochgeehrte Herr. Powiedz wrożko natychmiaſt iasno, zwięźle, krótko, Rok, dzień, porę i miesiąc narodzin sampana. *Zabł. Zbb.* 71.

SAMPIERZ, *ob.* Ssampierz. SAMSIAD, *ob.* Sąsiad. SAMSIEK, *ob.* Sąsiek.

SAMSON, -a, *m.*, sławny przez siłę swoię żydowski Herkules. Simſon. Jużbym się teraz i z Samsonem sprobował. *Teatr* 27, 109. - §. Samson, *herb*, ein Wappen. Samson lwowi paszczę rozdziera; na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Krup.* 3, 46.

SAMTEN, samata, samoto, z sam ten, ten tu, (*oppos.* tam ten), dieſer hier. W żadney ogrodа samtego kwaterze Fiołkom mieysca czemużeś nie dała! *Kchw.* 144. SAMUCHNY, SAMIUCHNY, *ob.* Sam.

SAMURA, -y, ż., n. p. Tam Merkuremu przy zwykłéy ofierze Próżnéy samury, którą na rzeź daie, Takie z pokorą wylewa pacierze: . . . *Pot. Syl.* 359. Niemasz dziwu, lwa abo żołnierza na murze widzieć; ale co też tam było po samurze, któréy i przez płot ciężko, bo iéy koły wadzą. *Pot. Pocz.* 655. (cf. *Rs.* замуриться domatorem być).

SAMY, *ob.* Sam.

SAN, -u, *m*, rzéka na Rusi. *Dyk. G.* 3, 24, ein Fluß in Gallizien; *ob.* Sandomierz.

SANCYT, -u, *m.*, termin prawa Polſkiego, na wyznaczenie wyroków seymów lub konfederacyy; - od słowa *sancire*. *Kras. Zb.* 2, 471, ein Reichstags- oder Konföderationsausſpruch. Tysiące wydanych od generalności sancytów, to ieſt wyroków. *Uſt. K.* 2, 254. SANCYTOWA deputacya. *S. Grodz*, 64, roztrząsaiąca sancyta.

SANDACZ, *ob.* Sędacz.

SANDAŁ, -u, *m.*, pantofel zakonników, ein Sandal; *Cro.* sàndalea *lignea solea*; *Rs.* сандáлій; *Ec.* каллигій, сандалія, плесницы, (плесна podeszwa nożna). - §. 2) drzewo sandałowe, Sandelholz, *Rs.* сандáлъ. (*Rs.* сандáлецъ nawa letka). SANDAŁOWY, -a, -e, od sandału, Sandel-, *Rs.* сандалный *Rs.* сандалить, насандáлить farbować sandałowemi drzazgami.

SANDARAKA, -i, ż., farba cynobrowata, Sandarach, Wachholderharz. Żywica iałowcowa. *Sien.* 359, nie tylko do przednich wchodzi malarſkich pokoſtów, ale i do lekarſtw. *Kluk Roſl.* 2, 222. SANDARAKOWY, -a, -e, von Sandarach.

SANDOMIERZ, -a, *m.*, miaſto niedaleko tego mieysca, gdzie rzéka *San* do Wisły *zmierza*. *Kpcz. Gr.* 3, 33, die Stadt Sandomir. SANDOMIRSKI, -a, -ie, n. p. Woiewództwo Sandomirſkie. *Dyk. G.* 5, 25. SANDOMIRKA, -i, ż., nayprzednieysza pszenica w Sandomirſkim rosnąca, Sandomirer Weitzen, eine der beſten Gattungen. Pradziad moy płynął z Sandomirką do Gdańſka. *Teatr* 7 *d*, 32.

SANICA, -y, ż., sanna droga. *Wtod.*, SANNA, -y, ż., die Schlittenbahn; *Cro.* szanik; *Crn.* sèninz; *Vd.* saniens, gasishe, gas, gashnia (cf. gać); *Sla.* saonik; *Bs.* savnik, prrit, pút po snigu. - §. *Plur.* Sanice, płozy sanne, *Bh.* ſanice; *Rs.* полозъ, полозóкъ, полозки, копáни; die Schlittenkufen. SANIE *plur.* -; SANKI, SANECZKI *plur. dem.*; *Bh.* ſané, ſanky, płaz (cf. płazać), (2. ſané żuchwa; ſan' smok; Sané iędze); *Slo.* ſané; (*Slo.* ſáňa, ćeliſť czeluść, żuchwa); *Sr.* 1. ſana, ſane, ſanki; *Sr.* 2. ſzanki; *Crn.* seny, sumke; (*Crn.* sumkniti *euadere*, zemknąć); *Vd.* sani, derkalise; *Cro.* száni, ssaone; *Hg.* szán; *Rg.* saòne, saònize; *Sla.* saonice, szaonicse; *Bs.* savne, savniçe; *Rs.* сани, санки, саночки, салáзки, салáзочки; poiazd do iazdy śnieżnéy, na płozach, der Schlitten. Przodek sanek, *Rs.* головáшки, головúшки, зúголовокъ. Szyna pod sankami, *Rs.* мормазъ. Sanki pośpieszne, *Vd.* sumke, Rennſchlitten. Sanki szerokie łubiane, *Rs.* общивни. Sanie od wożenia drzewa, *Rs.* дровни, дровешки. Chłopſkie sanki obłączaſte, *Rs.* розвальни. Małe sanki chłopſkie, *Rs.* пошевни. Sankami ieździć, *Vd.* sanienzhati, se sanmi vositi, sanienkati; *Cro.* szanjkatiąze, szankamasze, szanchemasse. Jeżdżenie sankami, iazda sanna, ślitada, *Vd.* saniensha-nje, saninesska voshnja, sanienkanje, *Rs.* катáнie. Sankami ieżdżący, *Vd.* sanienſki vosnik, saniensbar, sanienzhavez, der Schlittenfahrer. Wyieżdżać sanki, *Rs.* обкатывать, обкатывать. Sanie za saniami, dzięk dzięk dzięk! *Teatr* 36 *c*, 10. Ktoby komu oganke posłał w naywiększe mrozy, albo o S. Janie sanki, mianoby go za niemądrego. *Gor. Sen.* 38. - *Prov.* Jak sanie się skrzywi. *Pot. Zac.* 189 - §. Sanie do przeprowadzenia ciężarów. *Jak. Art.* 3, 315, chociaż mimo śniegu; same mocne bardzo sanice, die Schleife, Laſten wegzuſchleifen. Sanie służą do przeprowadzenia armat przez ciasne drogi. *Jak. Art.* 3, 49. - §. *Anatom.* sanki, kość ramienna, kluczyk, kluczka. *Dudr.* 56, das Schlüſſelbein. SANKOWY, -a, -e, od sanek, Schlitten-, Schlittchen-, *Bh.* ſanowý. SANNY, -a, -e, od sanna, od sanny, Schlitten-, Schlittenbahn-, *Rs.* санный. (санничій u dawnych Carów urzędnik nad zimowemi poiazdami).

SANKCYA, *ob.* Uſtawa. SANTUZ, *ob.* Zamtus.

SAP, -u, *m.*, sapienie, das Schnauben, Geſchnaube, Geziſche; (*Vd.* sapa, veiter, duh, odih, z wiatr, oddech, dech; *Crn.* sápa *halitus*, *spiritus*; *Cro.* szapa, z chuch, dech; *Bs.* sapi od kogna, *Cro.* sápi konyszki *clunes*; *Rs.* сапá *cyprinus ballerus*, *Ger.* die Zope). Gdy zmieszasz ogień z wodą będzie sap; gdy przyłożysz ogień do prochu ruśnicznego będzie trzask. *Zrn. Pſt.* 225. Jak się

Digitized by Google

organy rozstrzęsą, to też iuż będzie więcéj sapu a kołatu, niżli cudnego piskania. *Rey Zw.* 71. - Sapy, dąsy gniewliwe, Schnauben, Toben, Brausen vor Zorn. Skorom to mówił, aż ten w sapy. *Pot. Jow.* 161. Nie wiedzieć skąd się wzięły te dąsy i sapy. *Pot. Arg.* 743. - §. Sapy, SAPOWISKA, Sapiska, sapowate mieysca, Sumpfland, Moraſtboden. Atolim przecię zwyciężył te sapy, A iuż za lasem poſtawiłem nogi. *Jabł. Buk. O.* Na iłach, sapach, glinach, nie sieią, bo są ziemie ciężkie. *Haur Ek.* 52. SAPAĆ, *ob.* Sapić.

SAPIEHA, - y, *m.*, imię książęcéy familii w Polszcze; skąd się robią imiona SAPIEŻYNA, SAPIEŻANKA. *Kpcz. Cr.* 2, *p.* 149.

SAPIENT akademicki, *bidellus*, bedell, *Vd.* shulni strieshaunik, nosnik shulne palize; der Pedell, Universitäts-diener. Sapientowie, sługy rektorowscy, noszą przed rektorem insignia abo sceptra śrebrne posłociſte. *Falib. P.* 3. Zwykł zawsze sér zrana iadać; ponieważ mu bedellus czyli sapient akademicki powiadał, że sér rozumu dodaie. *Mon.* 70, 104.

SAPER, *ob.* Hawers.

SAPERDA, - y, *m.*, *sciolus. Mon.* 75, 590, mędrek, z Łac. sapere, *iron.*, ein Klügling. Nie z pisma Świętego, twoia takowa odpowiedź, miły saperdo, ale z twoiéy to głowy iak z puſtéy ſtodoły wyleciała. *Pim. Kam.* 235. Znaydzie się choć ieden saperda, wszyſtkim innym przeciwny. *Teatr* 33, 34.

SAPIASTY, - a, - e, - o *adv.*, sapkę maiący, ſchnupfig, mit dem Schnupfen behaftet. *Tr.* SAPIĆ, - iał, - i, *med. ndk.*, Sapnąć *idntl.*, Sapać *kontyn.*, (*Bh.* ſapati *dilacerare*); *Bh.* ſupati; *Crn.* sopſti, sópem, sôplem *anhelare*, sopliveſt, = dychawiczność; *Vd.* sapſti, sasapſti, ssapuvati; *Rg.* sopitti *naribus respirare difficulter*; *Rs.* сопать; ksykaiący odgłos wydawać, einen Zischer von ſich geben, ziſchen (von brennenden Körpern). Żelazo rospalone w wodzie sapie. *Dudz.* 21. Krew iego, iakgdy ogniſta w wodzie się pociera szyna, sapi, *ſtridet. Zebr. Ow.* 222. Płomień ku górze się ciągnie, kiedy do niego dobrych drew przykładaią; ale ieśliże mu mokrych a sapiących przyłożą, tedy się wlecze po ziemi z dymem pospołu. *Rey Zw* 41 *b.* Pochodnia, która mu w ręku gorzeć miała Żałosnym tylko dymem kurząc się sapiała. *Otw. Ow.* 389. Pochodnia, z którą był w ręku, sapiała płaczliwym dymem, *lacrymoso ſtridula fumo. Zebr. Ow.* 243. - §. sapać, parſkać od piersi abo przez nos. ſchnauben, ſchnieben, brauſen. Sapię śpiąc. *Cn. Th.* 979, chrapię, ich ſchnarche. Westchnieniem iéy pierś napełniona, gwałtownie sapi. *Teatr* 56 *b.* 58, ihre Bruſt röchelt. Zerwawszy się z siemi, zapalony krwawym na całéy twarzy rumieńcem, odetchnął i sapnął. *Off. Str.* 2. er ſchnaufte. Koń sapa. *Tr.*, parſka, das Pferd brauſt, ſchnaubt. Wół gdy się sapali, będzie chrapał, sapał, rogami strzęsał. *War. Kegl.* 126. Uciekaią ludzie, gdzieby usłyszeli smokowe albo wężowe sapienie. *Eraz. tez. Bh* 4. ksyki). - §. Sapać z gniewu, dąsać się, (*Isl.* ſnubba, *Sax.* snaesa *et* snubba, *Angl.* snib, snub, *Bh.* ſapati ſe *furere*); vor Zorn ſchnauben, toben. Gniewa się i na swą niefortunę sapi. *Pot. Syl.* 316, *cf.* Sarkać na co). On sapa przeciwko swym wszyſtkim przeciwnikom. *Radz. Ps.* 10, 5. Saul sapiąc groźbami i mordy na apoſtoły, prosił, aby mu były dane listy do Damaszku. *Zrn. Pſt.* 5, 550. SAPISKO, - a, *n.*, mieysce mokre, ziemia wilgotna bagniſta, ſumpfiges Erdreich. Sapiſka, przez które woda chodzi na wiosnę ze śniegów i deszczów, mogą być obrócone na ſtawki. *Stroyn. A* 4 *b.* Dla wołów dobra passa na bagniſtych mieyscach, tudzież na sapiſkach, które częſtokroć, gdy deszcze panuią, wody zalewaią. *Haur Sk.* 56. Gdzie susza czy sapiſko. *Przyb. Milt.* 265. SAPKA, - i, ż., *Rs.* сапъ; z katar, *niezyt abo sapka. *Sien.* 224, *Slo.* nátcha; *Hg.* nátha; *Vd.* naszhitje, shnudla, seshki, nahod, keusheh; *Sla.* hunjavica, satvorenje nosa; der Schnupfen. (*Cro.* sapka, arakchin *pileus Turcicus paruus rotundus*). Ryma, sapka, niezyt, i innemi imiony zowiemy wilgoć zbytnią, która z głowy płynie, *niegdy iedno w nozdrze, *niegdy w czeluści, *niegdy w płuca i insze członki. *Sien.* 350. Lekarſtwa przeciw *katarrusowi, t. i. niezytowi albo sapce. *Spicz.* 127, *iô* 246. Sapkę i zaległość w głowie, co inni rymą zowią. *Syr.* 402. Leczenie sapki, to ieſt, zatkania nozdrzy. *Sien. Rej. - fig.* Jakiż tam też rząd w domu, gdy z onego swaru Pan bez sapki, a pani nigdy bez kataru. *Pot. Arg.* 515. Nieiednemu w kościele przydaie się sapka z kazania. *Pot. Arg.* 226, cf. chrapka). Nadgrodzimyć to, cośmy zmordowani Nabyli często szukaiąc cię sapki. *Morszt.* 83. SAPLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, sapiący, ziſchend, brauſend, ſchnaubend; *Vd.* sasapnenik; *Rs.* сапунъ, *f.* сапуница. Ogień, sapliwy. *A. Kch. W.* 138. Z krwią sapliwe piany puszcza społem, *ſtridentem spumam. Zebr. Ow.* 201. - - (SAPOR, - u, *m.*, SAPOREK, - rku, - u, *m.*, *dem.*, z Łac., przysmak, salsza, ein Leckerbiſſen, eine Leckerey, eine ſchmackhafte Sauce. Szalszom i inszym przysmakom abo saporkom, dobrze to ziele przydawać. *Urzęd.* 188. Zuwki nie darmo dziś przezwali sapory, bo sapią. *Rey Wiz.* 15. Owe rozmaite przysmaki, co ie sapory zowią, a prawie sapory; bo chłop po nich sapi, ożarłszy się. *Rey Zw.* 58 *b.* Konew piwa lepsza, niż wszyſtkie sapory, bo sapią. *Lek. C* 2 *b.*). - - SAPOWATY, - a, - e, SAPOWATO *adverb.*, wilgotny, bagniſty, ſumpfig, moraſtig. Pomościana potrzebna na mieyscach sapowatych, układaiąc w poprzek drogi drzewa. *Os. Zel.* 81. - §. twarz sapowata, gniewliwa, opryſkliwa, ein ärgerliches Geſicht. SAPY, *ob.* Sap.

SARABANDA, - y, ż., pewny taniec, ein gewiſſer Tanz. Księżniczka tańcowała sarabandę Hiszpańską. *Niemc. Kr.* 2, 48. Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teatr* 24 *c*, 74. Gdy swą słońce iasność gasi, Sarabandy chcę grać Basi. *Kchw.* 281.

*SARABAYTA, - y, *m.*, n. p. dlatego się i to iak sarabaycie nie podobało. *Pim. Kam.* 337. ? mnich, włóczęga, ein Sarabait, ein herum ſtreichender Mönch. Encyclop. Wörterbuch 7, 310.

SARAFAN, - a, *m.*, *Rs.* сарафанъ, szlafrok, długa suknia kobieca, ein Weiber-Schlafrock, langer Weiberrock. Zdaie mi się, że w tym samym codzień chodzić musiałaś sarafanie. *Teatr* 19, 27. Sarafan tegoroczny czarny, kunami podszyty. *Off. Boh.* 11.

SARAY, *ob.* Seray.

SARBAT, - u, *m.*, n. p. Zabrał Chodkiewicz Szwedom

Digitized by Google

dwa okręty z niemałą liczbą sarbatów; a potym spalił dwa okręty z wielą sarbatów. *Nar. Chod.* 1, 278.

SARDELA, - i, *ż.*, słodków małych rodzay, *Vd.* sardele, sardeliza; *Crn.* svòja; *Cro.* laszka, mossoly, mussuli; *Rg.* sardùn, sardjella; *Bs.* sardjella, srridella, laſka; *Rs.* анчóycъ, салáкyша, салакýшка; *Ec.* селдь (cf. śledź); die Sardelle; *clupea encrasiocolus*, mała ryba morſka, podobna do śledzia; w wielkiéy liczbie łowią się około Sardynii, zkąd się też sardelami zowią. *Kluk Zw.* 3, 295, *Zool.* 187, *Krup.* 5, 72. Małe sardele, *Bsn.* ghrrimme, oglighe.

SARDONIK, - a, *m.*, kamień drogi cieliſtéy maści. *Cn. Th.* 979, ein Edelſtein, Sardonix. SARDYK, - u, *m.*, kamień drogi, karniol, der Carniol; *fig.* Chryſtus ieſt sardykiem, który utrapionym i frasobliwym wesele przynosi. *Odym. Sw. B b 2 b.*

SARDYNIIA, - ii, *ż.*, wyspa znaczna na morzu śrzodziemnym. *Dyk. G.* 5, 18, *Bsn.* Sardegna; die Inſel Sardinien. SARDYŃSKI, - a, - ie, von Sardinien. Król Sardyński ma swoię rezydencyą w Turynie. *Wyrw. G.* 243.

SARGAN, - a, *m.*, miano psie, u żydów używane, ein Hundename bey den Juden. *Bielaw. Myſl. C.*

SARK, - u, *m.*, sarkanie, sarknienie, das Schlürfen, Schnaufen. (*Crn.* sèrk, poshirk, ſ łyk; *Rg.* sàrcjak; *Bs.* srrikuç, serkuç, *Jtal.* sorzo). Któż ty ieſteś? potwora na to bez odwłoki Odpowiada, wydaiąc z piersi sark głęboki. *Przyb. Luz.* 157. SARKAĆ, SZARKAĆ *med. contin.*, Sarknąć *idntl.*, *Bh.* ſrknauti, ſrkati, ſtrebati; *Slo.* ſtrebu, ſmrkám; *Sr.* 1. ſrèbam; *Crn.* sérbam, serkam, serklâm, srębam, sreblém, sreblâm, srebati; *Vd.* shrepat, serkat, shrepati, shreplem, shrepluyati, srèbati, srèblem; *Cro.* szérkati, szërkam, szërchem; *Hg.* szürtsölöm; *Rg.* sarkatti, sarknutti, scmàrknuti; *Bs.* sarknuti, srriknuti, sarkati, serknuti, serkati, srrikati, scmarknuti; Oberd. ſurphen, *Lat.* sorbere, Niederſ. lurken, ſlubbern); sorbać, serbać, chrapliwie nosem lub gębą wciągać, ſchlürfen. - *absolut.* sarkać nosem. *Cn. Th.* 980. - *Transitive*; sarkać co nosem, gębą, etwas einſchlürfen. Wódka ta, nosem ią sarkaiąc, zaziębłość głowy rozgrzewa. *Syr.* 107. - §. *tr. fig.* sarkać na co, uſkarżać się, narzekać, sykać, über etwas klagen, wehklagen. Jeszcze nie sarkasz na nieludzkość oyczyzny? *Teatr* 46 *c*, 11. Ciężko na to nie sarknąć, zdrayca mym był synem. *Teatr* 45, 59. Na nieszczęście z woli opatrzności, nie należy sarkać. *Teatr* 49 *c*, 2, cf. sapać na co). - §°. sarknąć, szarknąć, drgać z bolu, zucken vor Schmerz. *Tr.* Szarka, boleie, każdy, kto zraniony. *Paſt. F.* 147. Choćbym nawet umierała, Nicbym na twoich rękach nie szarkała. *ib.* 250. SARKNY, - a, - e, - ie *adv.*, ſtyſkliwy, narzekaiący, wehklagend. Rzecze z łkaniami sarknemi, pełna bolesnych czuciów, *Przyb. Ab.* 54. (*Bs.* sarknivi, srriknivi, serknivi, koji se mogo srriknuti *serbilis*; *Vd.* serkaves, ſ sarkaiący co, wsarkaiący w siebie).

Pochodz. *wsarkać*, *wysarkać*.

SARKOKOLLA żywica, *ob.* Łysy sok.

SARMACYA, - yi, *ż.*, Sarmatien, Dwoiaka Sarmacya; iedna Tatarſka abo Azyatycka na wschodnim brzegu Donu i Wołhy, w któréy mieszkaią Tatarowie Zawolscy; druga Europeyſka, w któréy Polacy, Ruś, Litwa, Mazurowie, Prussacy, Pomorczycy, Inflanczyki, Moſkwa, Gotowie, Alani, Wołosza i Tatarowie na tym brzegu Donu. *Gwag.* 2. Rozmaite derywacye: *Biel.* 1, *Stryik.* 94 *et* 93, *Gwagn.* 6. - §°°. *poet.* Sarmacya, ſ Polska.

SARMACKI, - a, - ie, Sarmatiſch. SARMATA, - y, *m.*, ein Sarmate; *poet.* Polak, der Pole. Jeszcze chwała Bogu nie schodzi Sarmatom na mężach dobrych, na rozumiech byſtrych i doſtatkach woiennych. *Star. Pob. C 2 b.* - *in malam partem*: człowiek grubych obyczaiów, nieokrzesany, iunak ſtaroświecki, ein grober altmodiſcher ungehobelter Menſch, nach dem alten Sarmatiſchen Schlage. Ach cóż to za Sarmata, iużem też dawno nie widziała takiego antyka. *Teatr* 15 *c*, 13. Sarmaty, iak dopadną, to potną, pokraią. *Teatr* 43 *c*, 22 *Wyb.* SARMATYZM, - u, *m.*, nieokrzesanie obyczaiów, grubiaństwo, grundychwalſtwo, grobes, ungehobeltes Weſen. Sarmatyzmem zwano szlachcica proſtotę i szczérość. *Przeſtr.* 92. Zaczyna gust brać górę; niemasz iednak dosyć zachęcenia do tego; ieszcze i tu sarmatyzm przebiia się. *Teatr* 19 *c*, 11. Powraca się znowu zwietrzały sarmatyzm. *Mon.* 73, 189. To pachnie sarmatyzmem. *Teatr* 35 *c*, 21. Obyczaie nasze mocno ieszcze zadawnionym oddaią sarmatyzmem. *Mon.* 64, 193.

SARN, - a, *m.*, SARNA, - y, *ż.*, *Bh.* ſrnec, ſrna; *Slo.* ſrnéc, ſrna; *Sr.* 1. ſorna, ſorna; *Sr.* 2. ſzarna; *Crn.* sèrna, serniza, sernâk; *Vd.* serna, sierna, sernza, sezna, sernjak, sernak, sernſki kosel, sernſki samez; (*Vd.* siern, sern, ſ daniel, *f.* serna, sierna; *Cro.* szërna, szërnecz, szërnicza; *Sla.* sêrna; *Bs.* sarna, serna, srrina, srrinaç, (*Bs.* sarnuti, srrinuti, hoditi najbrrisge *ruere*, *ob.* runąć); *Rg.* sàrna *dama*; *Rs.* серна; *Syber.* козýля, косýля, косýлька, изюбрь, cf. żubr); SARNKA, SARNECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſrnka); das Reh, der Rehbock, die Rehziege; *cervus capreolus*, podobny do ielenia, lecz mnieyszy i kształtnieyszy; samiec ma rogi gałęziſte; zowią go kozłem. *Zool.* 372, *Kluk Zw.* 1, 337. Sarny, leśne kozki. *Cresc.* 623 *et* 618. Nie wybiegały się przed ich zapalczywością prośne maciory, cielne łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. Jeleń i sarna piszczą. *Ban. J* 2. Lękliwe sarny. *ib. J.* Sarneczka boiaźliwa, na głos każdy pierszliwa. *Paſt. F.* 195. Ot, dwie kobietki, iak sarny młode. *Teatr* 52 *d*, 102, choże. - *Prov.* Dosyć sarnie ogona po rzyć. *Rys. Ad.* 13. Wysilił się w rozum, by sarna w ogon. *ib.* 72. Włóczy się za nim pańſtwo, by za sarną ogon. *ib.*, nie wiele, wcale nic). - §. 2) sarna, miano charcic, ein Name der Windſpielhündinnen. *Bielaw. C.* SARNI, - ia, - ie, od sarny, *Bh.* ſrnj, ſrnći; *Vd.* sernou, sierni, sernſki; *Sla.* sêrnechji; Rehe. Sarni korzeń, ziele, *ob.* Gorzysz. *Syr.* 195. SARNIĘ, - ięcia, *n.*, SARNIĄTKO, - a, *n.*, młode sarnię, das Rehzickel; *Slo.* ſrn'atko; *Crn.* sernz; *Bs.* srrinciech, mali srriuaç). Za mile doniesienie w nagrodę weźmiecie Sarnę, do któréy przydam sarniątko, iéy dziecię. *Tol. Saut.* 55. *Sarnusię. *Myſl. D* 3. (*Cro.* szërnjàcha *fungus dameus*).

SAS, - a, *m.*, *SASIN, *SAXON (cf. Saxon), *SASEK, - ſka, *m.*, z Saxonii rodowity, der Sachſe; *Boh.* Sás, ſaſyc; *Vd.* saksian, shauzhjar; *Cro.* szassian; *Hg.* szász; *Sla.* saks; *Rs.* саксонецъ. *Saxones*, Sasowie abo *Saſkowie. *Męcz.*, *ob.* Saſka). Przez Sergiusa papieża sprawę, *Saſki nawrócono na chrześciiańſką wiarę. *Biel. Sw.* 74. Sprawa *Saſsina przeciwko Słowianinowi, i Słowianina przeciwko Saxonowi iak ma być sądzona. *Szczerb.*

Digitized by Google

Sax. 75. Było to za króla Sasa. *Off. Str.* 3, za Augusta). - *Prov.* Za króla Sasa, było chleba do pasa. *X. Biel.* - §. 2) Sas *herb*, miesiąc do góry rogami; na każdym rogu gwiazda, w środku strzała; na helmie ogon strusi, strzałą przeszyty. *Kurop.* 3, 46.

SASA! *ob.* Sa!

SASANKA, - i, *ż.*, ziele *Colchicum*, die Zeitlose, Herbstblume, paluchy abo późne sasanki. *Sien.* 77, *adj.* n. p. SASANKOWY kwiat. *Sien.* 552.

SASECZKA, *ob.* Saska.

SĄSIAD, *Samsiad, - a, *m.*, Sąsiadek, - dka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh. et Slo.* ſauſed; *Sr.* 1. ſußod, bodlan; *Sr.* 2. ſzußed; *Crn.* sosed; *Vd.* ſoſed, sosed, mejak (cf. miedza); *Cro.* szúszed, blisnik, mejash; *Hg.* szomszéd; *Sla.* súsid, komshia, komsia (cf. kum, kmotr); *Bs.* susid, blisgnak (cf. bliźniak); *Rg.* susjèd; *Rs.* сосѣдъ, (*Rs.* сосѣдамися spółsiedzieć; *Ec.* сосѣдѣти, сосѣжду); *Ec.* приселѧнинъ; blizko kogo mieszkaiący (*Etym.* siadać, siedzieć, *ob.* sadzić); (*in Genit. et Accusat. Pluralis, loco* sąsiadów, *frequenter occurrit* sąsiad; n. p. *Star. Ref.* 15 *et* 17, Żadnego z sąsiad nie widziała. *Sk. Zyw.* 81). Ościenny sąsiad, o ścianę z kim mieszkaiący, *ob.* Ściennik). Przeieżdżaiąc zatrzymał się dni kilka u państwa Cześnikowstwa, naszych sąsiadów. *Teatr* 16, 11. Niepewny iest swego państwa, dla Turczyna, który mu *samsiadem iest. *Jan. Oksz. M* 4 *b.* Iż mi sąsiadek co z niechcenia uczyni, a iuż wnet siodłać? *Rey Zw.* 80 *b.* Lepszy iest sąsiad blizki, niż brat daleki. *Radz. Prov.* 27, 10, *Rys. Ad.* 35. Sąsiad dobry za brata stoi. *Cn. Ad.* 1032. Nie kupuy maiętności, kup sąsiada. *Zegl. Ad.* 161, *Rys. Ad.* 48. Sąsiad zły za nieprzyiaciela stoi. *Cn. Ad.* 1032. Sąsiada złego abo skup abo uchodź; sąsiada, gdy masz potężnego, a ktemu złego, odbież wszystkiego. *Cn. Ad.* 1033. Zły głód, woyna, powietrze, gorsi źli sąsiedzi. *Kras. Bay.* 112. Ciężki sąsiad we wsi, w domu i na wozie, ale naycięższy w łóżku. *Rys. Ad.* 6. Zawsze sąsiada sąsiad w oczy kole. *Pot. Syl.* 151, sąsiedzkie wszystko lepsze; cudze pięknieysze; zazdrość). Wiedzą sąsiedzi, iak kto siedzi. *Zab.* 11, 388 *Zabł.*, *Boh. Kom.* 4, 554, *Smotr. Ex.* 7. Sam się chwalisz, znać, że masz niedobre sąsiady. *Sim. Siel.* 49. Masz doma, a u sąsiada prosisz. *Cn. Ad.* 480. Nie po wszystko, bracie móy, chodzić do sąsiada. *Sim. Siel.* 37. Nie pożyczam u sąsiada rozumu. *Cn. Ad.* 479. Ten, kto nie gasi ognia u sąsiada, Jego się ściana prędko zaymie rada. *Kchw.* 344, sąsiecka trwoga, twoia przestroga). SĄSIADA, - y, *ż.*, SĄSIADKA, - i, *ż.*, *Bh.* ſauſedka; *Sr.* 1. ſußoda; *Vd.* soseda; *Cro.* szuszeda; *Rs.* сосѣдка; która blizko kogo mieszka, die Nachbarinn. Póydę odwiedzać słabą sąsiadę. *Hul. Ow.* 105. W niéy obywatel miał dobrą sąsiadę. *Zab.* 9, 180. Sąsiada Rzymian Gallia. *Klon. Wor.* 13. SĄSIADOWAĆ *med. ndk.*, *Rs.* сосѣдитися, сосѣдствовать; *Ec.* пріобитаю; w sąsiedztwie czyiém mieszkać, in der Nachbarſchaft wohnen, jemandes Nachbar ſeyn. Rusini z dziczą Połowców sąsiaduiący. *Nar. Hſt.* 3, 73. SĄSIEDZKI, SĄSIECKI, SĄSIEDNI, - a, - ie, *Bh.* ſauſedſký; *Slo.* ſauſedný; *Sr.* 1. ſußodſki; *Vd.* soseden, sosedshen, sosedſki, soseshki; *Cro.* szuszèdszki; *Hg.* szomszèdsági; *Rs.* сосѣдній, сосѣдскій; *Ec.* присѣльничій; od sąsiada, od sąsiedztwa (cf. ościenny); nachbarlich, benachbart, Nachbars-. W swoim smak ieden, a w sąsiedzkim dwa. *Burl. A*, 3. Sąsiedzkie wszystko lepsze. *Cn. Ad.* 110, cudze krowy doynieysze). Sąsiedzka pełnieysze krowa nosi wymię. *Mon.* 64, 342. Oko sąsieckie zazdrościwe; zazdrość sąsiecka wada. *Cn. Ad.* 781. Sąsiecka zgoda rzadka. *Cn. Ad.* 1033. Sąsiedzka trwoga, twoia przestroga. *Cn. Ad.* 113. Od Kartagińczyków miały sąsiedne miasta Rzymskie trudności dosyć. *Biel. Sw.* 34. SĄSIEDZTWO, - a, *n.*, *Boh. et Slo.* ſauſedſtwj; *Sr.* 1. ſußodſtwo, ſußodnoſć; *Crn.* sosedshèna, soseſka; *Vd.* sosedshina, sosseshina, sosseszhina, soſseshka, soseshka, sosedſtvu; *Cro.* szuszedztvo, jednoszelstvo; *Hg.* szomszédság; *Dl.* blisika (cf. blizkość); *Sla. Turc.* komsiluk; *Bs.* susiſtuo; *Rg.* suſsjeſtvo, blizika; *Rs.* сосѣдство, околомокъ; bliskość mieszkania, die Nachbarſchaft. W sąsiectwie mieszkam z kim, sąsiad iestem komu. *Cn. Th.* 980. Poiechał z wizytą w sąsiedztwo. *Teatr* 41 *b*, 254. - §. 2) *collect.* sąsiedztwo, *Bh.* ſauſedſtwo, *z sąsiedzi, die Nachbarn, die Nachbarſchaft.

SĄSIEK, SAMSIEK, - u, *m.*, *Cro.* saseka, hambar; *Rs.* засѣкъ, сусѣкъ, (*Rs.* сусѣкъ, *z 1.* skrzynia mączna, *Ec.* сосѣкъ *vas frumentarium*); (*Etym.* siec), die Banſe, zu beyden Seiten der Tenne; *Vd.* kran). Przedziały abo sąsieki w stodołach służą na układanie każdego gatunku zboża osobno. *Kluk Rosl.* 3, 223. Zboże piérwéy w izbie łam wysuszą, a potym w gumnie wymłóciwszy, do samsieków zsypuią. *Gwag.* 428. Wymłóciwszy zboże do samsieków śpiżarnych zsypuią. *Gwag.* 336, do przegród w śpiżarni, die Abſcheurungen im Kornſpeicher. Pacha, połowa sąsieku, przedzielona od drugiéy przez klepisko. *Skbk.*

SĄSIETNICE, *ob.* Lągi. *SASIN, *ob.* Sas.

SASINA, - y, *ż.*, gehacktes Schilf zum Düngen der Aecker. Przyczyniaią sobie niektórzy nawozu z sasiny, abo z posieczonéy trzciny na stawie. *Haur Sk.* 31.

SASKA, - i, *ż.*, SASECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, die Sächſinn. Z Saxonii młoda Saseczka. *Teatr* 36 *c*, 13. Młoda Saska, Dresdenka. *Teatr* 56 *c*, 15. SASKI, - a, - ie, *Bh.* Saſſký; *Crn.* shavſke; *Ross.* саксо́нскій; Sächſiſch. Prawo Saskie, iest prawo Magdeburskie, rozciągnione do wszystkich miast Saskich. *Ust. K.* 1, 235, *ob.* Sakson). - §. Wiara Saska. *Zebr. Zw.*, Luterska. SASY, SASYA, *ob.* Saksonia.

*SĄSMY, *z* iesteśmy, *ob.* Być.

SASZEK, *ob.* Szaszek. SASZOR *herb*, *ob.* Orla 2), *ob.* Szaszor.

SASZUŁKA, - i, *ż.*, n. p. Bukiew' ma ziarnka w saszułkach albo w strączu szarym. *Urzęd.* 341, *ob.* czaszułka.

SATURN, SATURNUS, - a, *m.*, *Bh.* Hladolet; *Slo.* Hladolet; *Crn.* Grudn, Krodn, Krode (cf. Grudzień) (*Crn.* grudem, *z rodo*); *Ec.* Кронъ; nayſtarszy z bogów, *ob.* Dzieciożerca, synoiedzca. - §. saturn, naywyższy między planetami. *Sien.* 428.

SATYR, - a, *m.*, dziki leśny mąż czyli bożek z koziemi nogami. *Otw. Ow.* 14, *Jabł. Ez.* 153, *Ec.* дивій мужъ; сатиръ, ein Satyr, Waldgott. - §. satyr, myśliwskie narzędzie. *Chmiel.* 1, 80, ein gewiſſes Jagdwerkzeug. - §. SATYR, SATYRYK, SATYRZYSTA, SATYROPIS, - a, *m.*, *Rs.* сатиръ, сатирикъ; satyrą się paraiący, der Satyriſus, Satyrenſchreibet. Satyr, dzieło Jana Kochanowskiego, w którym przygania zepsowanym obycza-

Digitized by Google

łom. *J. Kch. Dz.* 29, *Kras. list.* 85. Sławny satyropis. *Hor. Sat.* 150. Nieobraźliwy satyryk, i dowcipowi i sercu swoiemu żaletę czyni. *Gol. Wym.* 407. - §. Ciszéy mi hultaiu, iaki mi satyrzysta. *Teatr* 28, 51, przymawiacz, szyderca. SATYRA, - y, ż., *Rg.* pjesan slorekka; *Rs.* сатира; rym z materyi uszczypliwéy, tak nazwany od satyrów bożków swawolnych. *Nar. Tac.* 2, 245, die Satyre, ein Gedicht. Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka, Wielbi urząd, czci króla, lecz sądzi człowieka. *Kras. sat.* 3, cf. Paszkwil). *Gol. Wym.* 406. Naysławnieysi w naszym narodzie pisarze satyr: Kochanowski, Opaliński, Naruszewicz, Krasicki. *Ld.* - §. *vulg.* satyra, przymówka, przycinek, przytyk, eine Stichelrede. SATYRYCZNY, - a, - e, SATYRYCZNIE *adv.*, satyrisch, uszczypliwie dowcipny, *Rg.* złorek (cf złorzeczyć); *Rs.* сатирическій, насмѣшливый. Persyusz satyryczny rymopis. *Mon.* 69, 62, autor satyr. SATYRYCZNOŚĆ, - ści, ż., sposób satyryczny, przytykowy, satyrisches Wesen, *Rs.* насмѣшливость. SATYRYYSKA choroba, pryapism, kiedy męzki członek nad przyrodzenie się wznosi, i nader się ciągnie. *Syr.* 453, od swywolnych satyrów bożków zwana.

SATYROWAĆ, *raczéy* saturować, cz. *ndk.*, u malarzów, farby przydawać, przymięszać, mit einer Farbe versehen, eine Farbe beymischen. Na bergrynie satyrować abo tuszować zawgryem, feryować blaygielem. *Haur Sk.* 365.

SATYSFAKCYA, - yi, ż., dosyć czynienie, za dosyć czynienie, *Rs.* удовольствіе, Genugthuung. Za tę krzywdę dam mu z siebie satysfakcyą. *Teatr* 21, 177. - §. ukontentowanie, uciecha, Vergnügen. Na téy komedyi będziesz miał zupełną satysfakcyą. *Teatr* 22, 18. Uczynim satysfakcyą dla czytelnika, gdy tu niektóre z tych listów wypiszemy. *Nar. Hst.* 4, 301.

SAWA, - y, ż., rzéka w Węgrzech, w Austryi. *Wyr. G.* 21, *Sla.* Sáva; der Fluß Sau.

SAWANT, - a, *m.*, z Franc., literat, sensat, uczony, *Rg.* kgnixnik, mudroznanaz, razumnik (*ob.* księga, mędrzec, rozumny); *Cro.* knyisevnik, knyisnik; *Rs.* книжникъ, грамотѣй, грамотникъ; *Es.* грамотной; ein Gelehrter. SAWANTKA, z literatka, sensatka, uczona, *Rs.* грамотѣйка, грамотница; eine Gelehrte.

SAWINA, *ob.* Sabina.

*SAWKA, - i, *m.*, (*Rs.* савка gatunek kaczek); imię Kozaka, ein Kosakenname. Chodzi z fayką Sawka po maydanie. *Zab.* 16, 123 *Nar.* - §. Sawka, *alias*, iedwabiu sztuka. *Jnstr. Cel. Lit.*, *sed* cf. Saia.

SAXON, *ob.* Sakson.

SAYDAK, SAHAYDAK, - a, *m.*, *Ross.* сайдакъ, саадакъ, słowo Tatarskie, obeymuiące w sobie i łuk z cięciwą, i kołczan i taftay, łubie. *Czrtr. Mscr.* Köcher, Bogen und Pfeile; *Bh.* taul; *Sr.* 1. twołowna, twołowna tobowa; *Crn.* tol; (*Crn.* tolovaj, z rozboynik); *Dl.* karkas). Oto wyciągnęli łuk, nagotowali strzały w saydaku swoim. 3 *Leop. Ps.* 10, 2, w tule swoim. 1 *Leop.*). Sahaydak, strzał większych pełny. *Birk. Chmiel. B* 3 *b.* Już Apollon przepasał saydak pełnostrzały. *Tward. Daf.* 5. Kołczan, część saydaku. *Otw. Ow.* 319. Pełno tam wszystkiego, iak w sahaydaku. *Rys. Ad.* 56. SAHAYDACZNIK, SAYDACZNIK, - a, *m.*, *Ross.* сайдачникъ, łukiem zbroyny, ein Bogenschütz. Rzymianom wielki pożytek dobrzy saydacznicy przynosili. *Papr. W.* 1, 18.

SAYDACZNY, - a, - e, *Rs.* сайдачный, od saydaka, Köcher-, w saydak opatrzony, mit einem Köcher versehen. Saydaczna Dyana. *Otw. Ow.* 172. Kupidynek saydaczny. *Zab.* 9, 337 *Zabł.* Bohatérka krótko ukasana, Na złotym wozie saydaczna iechała. *P. Kch. J.* 428. - §. Saydaczny hetman Kozacki. *Birk. Chod.* 12, niby to polny hetman Kozacki; wielki zaś hetman ich zwał się buncznczny. *Czrtr.*, ztąd poprawić trzeba następuiące mieysce: Konaszewicz, nazwany pospolicie od Kozaków, którzy swoim pobratynom przyimki radzi nadawać, sahaydacznym. *Nar. Chod.* 2, 378.

SĄŻEŃ, 'SĘŻEŃ, - żni, ż., *et* - żnią, *m.*, *Boh.* sah siąg, látro, *Mor.* saha; *Sr.* 2. sczeian; *Crn.* sêshen, klaftra, ręshta; *Vd.* kvaftra; *Cro.* szesày, szeseny, klafter; *Rg.* scèxagn; *Sla.* sât; *Rs.* сажень; miara trzyłokciowa lub 6 stóp. *Jak. Arr.* 3, 315, *Łęsk.* 2; Sążeń kwadratowy, z 36 stóp kwadratowych. *Jak. Mat.* 1, 117, der Faden, die Klafter. Sążeń iest, kiedy człowiek obie ręce iak może naylepiéy wyciągnie; taka miara bywa w górach; zowią ią też klafter abo latr. *Haur Ek.* 25. Sążniami, sięgami, po sążniu. *Rs.* посаженно. Sążeń kopalny ma w sobie półczwarta łokcia. *Kluk Kop.* 2, 290. - *fig.* Ja widzę na trzy sążnie w ziemię. *Boh. Kom.* 1, 303, bardzo bystro i głęboko). Naybardziéy się szerzem Żeniąc się, i chociażby za ostatnią zapiąć. Ciągnie drugi na sążeń, a ledwie go na piądź. *Pot. Arg.* 619. SĄŻENISTY, SĄŻNISTY, - a, - e, gruby, pleczysty, duży, vierschrötig, groß, dick, stark, breitschulterig. Osi karety uginały się pod ciężarem sążeniistych hayduków. *Kras. Dos.* 55. Sążniste woły. *Teatr* 51 *c*, 30. Sążeniste ramiona. *Stas. Num.* 1, 122. Mnie z ramion sążeniste skrzydła wyrastają. *J. Kch. Dz.* 254. - §. w każdéy rzeczy sążeniistéy, mogącéy się na kęsy swoie dzielić, możemy wziąć część małą i wielką. *Petr. Ft.* 102, która może być miarą osięgniona, dochodzona, mętar. - §. *fig.* Rzuca mowę nadętą, słowa sążeniste. *Kor. Hor.* 7, szerokie, breite Worte, großthuerische Reden. SĄŻNIOCAL, - a, *m.*, cal sążnia kwadratowego. *Jak. Mat.* 1, 2, *et* 119, ein Quadratklafterzoll. Cal sążnia sześciościennego, z SĄŻNIOSĄŻNIOCAL. *Jak. Mat.* 1, 11, ein Cubicklafterzoll. SĄŻNIOKRĘSKA, - i, ż., punkt sążnia kwadratowego. *Jak. Mat.* 1, 1, der Quadratklafterpunkt. Krésa sążnia sześciościennego, z SĄŻNIOSĄŻNIOKRĘSA. *Jak. Mat.* 1, 11, Cubicklafterpunkt. SĄŻNIOLINIA, - i, ż., dwunasta część sążniocala, linia sążnia kwadratowego. *Jak. Mat.* 1, 119, *et* 1, 1, eine Quadratklafterlinie. Linia sążnia sześciościennego, z SĄŻNIOSĄŻNIOLINIA. *Jak. Mat.* 1, 11, eine Cubicklafterlinie. SĄŻNIOSTOPA, - y, ż., stopa sążnia kwadratowego. *Jak. Mat.* 1, 1, ein Quadratklafterfuß. *ib.* 1, 119. Stopa sążnia sześciościennego, z Sążniosążnioslopa. *Jak. Mat.* 1, 11, ein Cubicklafterfuß. SĄŻNIOWAĆ cz. *ndk.*, sążniami mierzyć, *Vd.* kvaftrati; nach Klaftern messen. *Jak. Mat.* 1, 117. SĄŻNIOWY, - a, - e, *Bh.* sahowý; *Rs.* саженный, посаженный; trzyłokciowy, na sążeń wielki, Klafter-, eine Klafter enthaltend. - *fig.* Obłuda sążniowe przebiera pacierze, a dobra cudze gwałtownie bierze. *Zab.* 10, 67 *Koss.*, przedługie, klafterlange Gebete. SĄŻNIOWE, - ego, *n.*, *Subst.*, zapłata od mierzenia są-

Digitized by Google

żniami, Klaftergeld; *Rs.* посаженное. Sążniowego nie zapłacił. *Tr.*

*SĄŻYCA. - y, ż., żyto na pół z pszenicą. *Syr.* 914, *et* 942. Gdy się komu na polu miasto pszenicy sążyca urodzi, a takie na nasienie nie iest sposobne ziarno, bo w dalszym siewie iużby się w żyto obróciło... *Haur Sk.* 8, halb Roggen, halb Weitzen.

S C.

SCAŁKOWAĆ, *ob.* Całkować. SCAŁOWAĆ, *ob.* Całować. SCARTABELL, *ob.* Schartabell.

SCEDZIĆ, scedzić *cz. dk.*, Scedzać *ndk.*, zupełnie odcedzić, wycedzić, cedząc wylać, zlać, *pr. et tr.*, abſeigen, wegſeigen. Kiedy Jezus na krzyżu oſtatki krwi scedzi..: *Pot. Zac.* 194. (*Ross.* сцѣдить, сцѣживать ſtoczyć płyn).

*SCELOWAĆ *cz. dk.*, zlatać żeby było całe, połatać, (cf. podcelować), zuſammen flicken, ausflicken. Zdarte scelowawszy sieci, Rzućcie ie kędy Bootes wam świeci. *Mioſk. ryt.* 2, 60. Lepiéy każdą rzecz ſtarą sobie scelować, a nowéy czekać, niżli ani nowéy, ani ſtaréy nie mieć. *Rey Zw.* 172. Wyleciałby orzeł w górę, Scelowawszy białym ſkórę, Tak podartą pierzem znowu Wabiąc dzieci do obłowu. *Mioſk. ryt.* 279. Ty też na warcie wytchniy sobie łodzi, Aż cię sceluie tartemi dęby Neptun troyzęby. *ib.* 2, 99.

SCENA, - y, ż., z Greck., znaczy mieysce reprezentacyy dramatycznych, die Scene, die Bühne, Schaubühne; *Slo.* diwadlo; *Rg.* prizor; *Bs.* sjenniça (cf. sień); *Rs.* зрѣлищѣ (*ob.* widzieć). Teraz rozdziały aktorów nazywaią się scenami; nadchodzący lub odchodzący aktor nową scenę zaczyna. Jak więc komedya z aktów, tak każdy akt z scen ſkłada się. *Kras. Zb.* 2, 477, der Auftritt in einem Aufzuge, die Scene; *Bh.* wepſtup (cf. wyſtąpić); *Ross.* явленіе. - §. *tr. fig.* scena, widowiſko, udawanie na pozor, spektakl, rola, ein Schauſpiel, Auftritt im menſchlichen Leben, eine Gaukeley, Komödie. Auguſt scenę złożenia rządu, co lat dziesięć punktualnie wyprawiał. *Kras. Hſt.* 135. Ja nie gram sceny, tak mówię, iak myślę. *Teatr* 28 *b*, 36, nie udaię). Bardzo już wiele scen zabawnych widziałem między hrabią i hrabiną. *Teatr* 52 *d*, 74. Co za scena pełna trwogi. *Teatr* 53 *b*, 77.

SCHAB, - u, *m.*, ziobro, osobliwie wieprzowe, *Crn.* krasha, gnâd (cf. gnat); *Bs.* zarebarnik; *Cro.* zarebernyak; das Rippſpeer, der Rippenbraten, beſonders von einem Schweine, *petaso. Cn. Ih.* 980. Pożytki z ukarmionych wieprzów, mięso, słonina, szynki, kiełbasy, kiszki, kompie, schaby. *Lud. H. N.* 185. Sąsiedzi obsyłali się to pieczenią, to głową, kiszką, schabem. *Pet. Jow.* 113. - *tr. fig.* Tam Mars, u nas Wenera, rzadko widzieć, aby Który z młodzi szlachetniéy końſkie cisnął schaby. *Nar. Dz.* 3, 161, boki). SCHABOWY, - a, - e, Rippenbraten-.

SCHADZAĆ, schodzić, *ob.* Zeyść. SCHADZKA, SCHACKA, ZCHADZKA, - i, ż., *Bh.* ſchůze, ſchůzka; (*Boh.* ſchudce klubiſta); *Slo.* ſchuzka, ſchádzanj, ſgiti; *Sr.* 1. zandjeno, zromadnijćio; *Crn.* s'hod, s'hodishe, sbiralshe; *Vd.* kupei shazanje, sberishe, spraulishe, shod, bratoushina, sbiralishe, vkupspravishe, sbor; *Cro.* shodische; *Rs.* сходъ, сходка, сходбище, сонмъ, соимъ (cf. seym); *Ec.* сни́мїе, снисшествїе, сошествїе, собранїе; schodzenie się do kupy, zgromadzenie się, ſkupienie się ludu, abo mieysce ſkupienia, schodzenia, zeyścia się, die Zuſammenkunft, Verſammlung. Rada schadzki mieszczan nakazuie, a cokolwiek się ſtanowi w pospolitéy schadzce, to niechay wszyscy zachowuią. Ktoby do pospolitéy rady nie przyszedł, niechay za to winy odłoży złoty; a ieśliby komu mianowicie nakazano przyyść do schadzki, niechay odłoży winy czwartą część. *Chel. pr.* 5. W kościele S. Piotra była wielka schadzka albo synod, na którym arcybiſkupi zasiedli. *Sk. Dz.* 876, zbor). O poſtanowieniu sobie krola, schadzki poczęli miewać, gdzie ztąd i zowąd rozmaicie o téy rzeczy rozprawiali. *Stryik.* 45. Schadzkiśmy zakładali nayczęściéy w wieczorze. *Zab.* 13, 159. Z nim rozmowy i schadzki często sekretne miewała. *Teatr* 5, 89, rendez-vous, *zrok). Jeśliby kto czynił schadzki przeciw rządowi... *Chel.* 6, cf. klub). - §*. Schadzka pierwszego piwa w browarze. *Tr.*, odchód pierwszy, der Möſch, Meiſch, das erſte Bier im Brauhauſe.

*SCHARTABELL, SKARTABELL, - a, *m.*, nowy szlachcic, iakoby rzekł *ex charta bellicus. Petr. Pol.* 241, *Herb. Stat.* 255, *Skrzet. P. P.* 1, 76; *vid. Steiner exercitationes ad ius Polon. de scartabellis.* Szlachtę nowo kreowaną Grzymułtowſki woiewoda Poznańſki nazywa *Scartabellos*, i inni politycy toż czynią. Słowo to pochodzi od Greckiego σκαρτης, co znaczy rzeſkiego; inni wywodzą z Łac. *scara* chorągiew', *bellans* woiuiąca, niby *scarabellans.* Innych zdanie ieſt, że ten termin ſkomponowany ieſt na wyrażenie nowéy szlachty, niby z *charty bellans*, t. i. z prawa na szlachectwo sobie danego woiuiący, i często ią, gdy im nieszlachectwo zadano, prezentuiący. Innych opiniia, iako to Szczerbicza, że scartabelli są to szlachta pod prawem mieyſkiém żyiąca. Zgoła dawny to w Polszcze termin, ieszcze za Kazimierza Wielkiego. *Chmiel.* 1, 378. Scartabellus trzymał średnie mieysce między dawnym szlachcicem, i tym, który z chłopa przychodził do téy świetnéy ſtanu różnicy. *Czack. pr.* 265, ein Buchádelmann. SKARTABELLAT, - u, *m.*, *Zab.* 14, 274, der Buchadel, Briefadel, Papieradel.

SCHEDA, - y, ż., z Łac., karta, kartka, *Cro.* séda, czedula, sédicza (*ob.* cedula), ein Zettel. - §. osobliwie: dział maiątku z zapisu, der Erbtheil aus einem Vermächtniſſe.

SCHEMA, - atu, *m.*, z Greckołac., *Ross.* схима obraz, kształt, forma; (z. kaptur mnichów naysurowszego zakonu, схимникъ mnich tego zakonu, схимить oblec na takiego zakonnika; *Vd.* shema, larva, *ob.* larwa). - §. wzór przepisany dawania raportów etc., ein Schema zu Raporten u. ſ. w.

SCHIZMA, - y, ż, z Greckołac., oderwanie się członków od głowy powszechnéy. *Smotr. El.* 17, *ob.* Odszczepieństwo; *Ross.* расколъ, *ob.* rozkolnik. SCHIZMATYK *Smotr. Fx.* 54, *ob.* Odszczepieniec, Oderwaniec.

*SCHLEBIĆ *cz. dk.*, schlebiać *ndk.*, w chléb przeiſtoczyć, in Brot verwandeln. Pańſkie ciało nie przemienia się z chleba cieleśnie, ani się z chlebem cieleśnie złącza i schlebia. *Zrn. Pſt.* 2, 289. Schlebienie nie ieſt przyſtoyne świętemu ciału naszego Pana. *ib.*

SCHLEBNY, - a, - e, - ie *adv.*, pochlebny, ſchmeichelhaft. Schlebne zwierciadło. *Zab.* 16, 295.

Digitized by Google

SCHŁONĄĆ *cz. idntl.*, nagle pochłonąć, plötzlich verſchlucken, verſchlingen. Kto w przeſtronnéy czczości ſtawi kroki Rozdziew beziſtnéy nocy schłonie go szeroki. *Przyb. Milt.* 50. Srogie, ah srogie Nimfy, krzyknęła w zapale, Ah! nie zwłóczcie méy śmierci, a schłońcie mnie fale! *Chod. Ges.* 70, *Przyb. Milt.* 10.

SCHŁOPIEĆ, *ob.* Chłopieć. SCHŁOSTAĆ, *ob.* Chłostać.

SCHŁYPNĄĆ *cz. idntl.*, chłypnąc wypić, abſchlürfen, zuſammen ſchlürfen, *Rs.* схлёбнуть.

SCHMURZYĆ; n. p. schmurzone czoło. *Zab.* 15, 12 *Kniaź.*, *ob.* pochmurzyć, chmurzyć.

SCHNĄĆ, schnął, *sechł, schnie *med. ndk.*, *Bh.* ſchnauti, ſehnauti, ſmahnauti, chřadnauti, ſchřádnu; *Slo.* ſchnuť, ſchnu; *Sr.* 1. ſnéć, ſnu, na mjaßu hinu; *Vd.* sehniti, sehuvati, vsehuvati, se vsushati obnemagati, opeshati; *Cro.* szehnèm, zgibłyem, zgibati; *Dl.* szusitisze, szuhubiti; *Rg.* sahnutti, ussahnutti; *Bs.* sahnuti, usahnutti; *Rs.* сохнуть; *Ec.* сóхну отъ воды, сóхну или чáхну; *Lob.* suchy, suszyć, *Lat.* siccus, cf. *Gall.* secher, sec, *Ital.* seccarsi); osychać z wody, z mokrości, wilgotności pozbywać, trocknen, trengen, trocken werden. Rodne schły zagony. *P. Kch J.* 222. Ciągnie wapno, u mularza, gdy narzucone na ścianę zaczyna schnąć czyli tężeć. *Mag. Mscr.* - §. schnąć, jak drzewo żywe, zioła, z więdnąć, welken, trocknen, vertrocknen. Drzewa schną, na iego złorzeczenie. *Cn. Ad.* 217, ſtrasznie klnie). Bukszpany iak schną tak schną u nas. *Kras. Pod.* 2, 32. - §. Schnąć na ciele, iak człowiek, bydlę, chudnieć, słabieć, z ciała spadać, *Ross.* исчáхнуть, чезнуть, маяться; mager werden, abnehmen, abfallen, vom Fleiſche kommen. Konie schną i chudnieią z różnych przyczyn. *Koń. Lek.* 19. I koń na konia patrząc, kiedy nie ie, tedy schnie. *Rys. Ad* 176. Człowiek, gdyby sechł, iak go ratować. *Haur Sk.* 404, w suchotach). Ciało schnie od frasunku, czerstwość odbiega mię. *Kul. Her.* 90. Schnie, chudnieie, i oczywiście z ciała opada. *Mon.* 70, 110. Schnienie, *ob.* suchoty, *Vd.* sehnenje, sushenje, susha, ginenje, vadnenje, tovanje. - §. *tr. fig.* schnąć z pragnienia, z tęsknoty, verdorren, verſchmachten, vergehen. Od tego czasu, iakem się rozkochał, schnę iak szczepa. *Teatr* 15, 26. Schnie, mdleie, obumiera z miłości i kona. *Zab.* 15, 189. Prawdziwie, że iuż schnę z tęsknoty. *Teatr* 52 *d*, 44. Ustawicznie schnie z umartwienia. *Teatr* 28, 45. W tak długiéy dotąd obietnicy schnęli oczekiwaiąc. *Tward. Wt.* 59. Nieszczęście mniéy na tym, co cierpiem, zawisło, Bardziéy schnie i trapi się człek troſkliwą myślą. *Jabł. Tel.* 69. Schnie z niecierpliwości oglądania córki swoiéy. *Stas. Num.* 1, 208. Schnąć będziesz, nie widząc dziatek swoich. *Gor. Dz.* 120. On nic nie myśli nigdy, tylko o niéy, Tak schnie nieborak, i tak tęskni po niéy. *P. Kch. J.* 15. Niech źli schną widząc cnotę, że iéy odstąpili. *Dmoch. Szt. R.* 34. Schnęli na to, że musieli się kłaniać swoim dobrodzieiom. *Lach. Kaz.* 1, 273. Szum ten tak bardzo ludzi potrwoży, iż od tego schnąć będą, czegoś ieszcze gorszego czekaiąc. *Sk. Kaz.* 5, truchleć).

SCHÓD, ZCHÓD, - u, *m.*, schyłek, nachylenie, *de loco et tempore*, der Abhang, Abgang, Herabgang, die Neigung, Herabneigung, das Ende; *Bh.* ſchod, ſchodek, ſchodek, ſchůdek; *Sr.* 1. ſkhůd; *Vd.* dolhod; (*Vd.* shod, *Crn.* s'hod, z schadzka, *Crn.* s'hodishe, z mieysce schadzki; *Cro.* shodische, z schadzka); *Rs.* сходъ, (*Rs.* сходка, сходбище zgromadzenie); *Ec.* нашéствіе, снúшіе, сшествіе, сотествіе. Przybliżył się iuż Jezus ku schodowi góry oliwnéy. *Sekl. Luc* 19, ku ześciu abo dołowi. *ib. not.* Na schodzie roku, *sub finem anni. Krom.* 626, gegen den Ausgang des Jahrs. Drugiego potym roku ku schodowi Maia. *Krom.* 575. Schód księżyca, księżyca kwadra poślednia, księżyca połowica na schodzie. *Cn. Th.* 330. - §. 2) Schod, SCHODEK, - dka, *m.*, SCHODECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *vel potius* SCHODY, SCHODKI, SCHODECZKI *in plur.*, któremi schodzą na dół, (iak WSCHODY na górę, właściwie mówiąc), *Bh.* ſchod; *Sr.* 1. zkhůd; *Sr.* 2. třépa; *Vd.* ſtopniza, ſtopishe, naſtop, lesniza; *Crn.* lesniza, lęſtva, lęsniza (cf. leziwo, lezy, leźć); *Cro.* ſtenge, (Obd. Stiege); *Rs.* лѣсница, лѣстница; (*Rs.* сходня drabina okrętowa); die Stiege, die Treppe. Schody okrągłe czyli dane w ślimaka lub ślrzóbę. *Swirk. bud.* 109, die Schneckenſtiege; *Sr.* 1. wihyite zkhůd, schód kręcony. *Cn. Syn.* 191, die Wendeltreppe. Schodeczki sekretne. *Teatr* 196, 64. Trzeba ią wprowadzić małemi schodkami, żeby się z nią nie spotkał. *Teatr* 38, 85. - *Milit.* schodek, podnożek, ławka, bankiet w przedpiersieniu, schodek ziemny, dany ze strony wnętrznéy, dla wyyrzenia na pole, i dla postawienia się tam do strzelania. *Jak. Art.* 3, 300, *et* 315, der Auftritt, die Stufe. - §. Poiedynczy schód wschodów, z gradus, stopień, die Stufe; *Boh.* ſchůdek, ſchodek; *Rs.* ступень. SCHODZIĆ, *ob.* Zeyść. **SCHODZIEN, - dnia, *m.*, *Eurus. Zebr. Ow.* 3, raczéy Wschodzień, der Oſtwind SCHODZISTOŚĆ, ZCHODZISTOŚĆ, - ści, *ż.*, pochodzistość, *declivitas. Mącz.*, *Rs.* наклонность (cf. склонность), низхождéніе, (cf. сходственность, сходство podobieństwo, pochodzenie na co, stosowność, zgodność); der Abhang, ein abhängiger, allmählig abſchüſſiger Ort. SCHODZISTY, - ſ, - e, SCHODZISTO *adv.*, pochodzisty, nachylony, abhängig, abſchüſſig; *Vd.* dolhoden; (*Bh.* schodný którędy chodzą, wychodzą). Gdzie grunt bardzo pochyły i zchodzisty. *Stroyn. Staw. B.* Na pagórku niewielkim schodzista mogiła Leży w gruncie obſtym. *Bard. Luk.* 53. Rzéki schodziste. *Otw. Ow.* 5. W prawą Tyber wypada z wierzchu schodziſtego. *Bard. Luk.* 27. Neptunie, niech do morza nie płyną schodzisto strumienie, Niechay ie nazad morskie wraca zaburzenie. *Bard. Luk.* 56.

SCHOLASTERYA, - yi, *ż.*, urząd scholaſtyka, das Amt eines Scholaſters oder Scholaſticus. SCHOLASTYCZNY, - a, - e, n. p. filozofia scholaſtyczna, gatunek filozofii z pedantſka subtelnéy, ſcholaſtiſch, z. B. die ſcholaſtiſche Philoſophie. SCHOLASTYK, - a, *m.*, kanonik kapitulny, szczególniéy naukami i szkołami z urzędu swego się bawiący, der Scholaſticus, Domſcholaſter. SCHOLASTYKA, - i, *ż.*, większa i mnieysza w drukarni; gatunek pisma mnieyszy od submytlu. *Mag. Mscr.*, eine gewiſſe Art Letter.

*SCHOPIĆ się, *ZCHOPIĆ się *recipr. dk.*; n. p. Gdy tam wjeżdżała, zchopiła się z osła, a rzekł iéy Kalew: co tobie? *Bud. Joz.* 15, 18, zsiadła. *Bibl. Gd.*, zeskoczyła, ſie ſprang herunter. (*Bh.* ſchopnoſt zdolność). *Etym.* chopnąć.

SCHO-

Digitized by Google

CHORZAŁY, ZCHORZAŁY, - a, - e, bardzo chory, ſehr krank. Schorsałą gałązkę odcina ogrodnik. *Teatr* 46 *d*, 44. Lekarze lecząc schorzałego człowieka, nie wszyſtko ciało, ale schorsalsze zawsze leczą mieysca. *Jan. Lig. A* 3.

SCHOWAĆ, ZCHOWAĆ *cz. dk.*; *Bh.* ſchowati; *Slo.* ſchowati, ſchowávám; *Sr.* 2. ſchowaſch, ſowaſch; *Sr.* 1. ſchowam, ſchowaci; *Cro.* obchuvati; *Bs.* spremiti, sahraniti, oſtaviti; *Rs.* прибéречь, прибéрегать, припáсть, прячу, (cf. sprzątać), спрятáть, припáсть, припáсывать, хоронить, схоронúть, (cf. chronić, schronić); *Ec.* блюсти, блюду; (cf. *Hebr.* שׁוּם schewa *posuit*, *disposuit*, cf. *Gr.* σωσεύω, cf. *Germ.* Schoppen, *ſchupen), odkładaiąc na bok schraniać, verwahren, aufheben. Rachuie swoie pieniądze, nie żeby wydał, ale żeby schował. *Kras. Pod.* 2, 234. Schować zawsze co, nie wadzi. *Cn. Ad.* 1034; zoſtaw co na potym). Schować nie szkodzi, co się nagodzi. *ib.*, co bóg da, do kobiałki). Nie to złodziey, co ukraduie, ale ten co schowa. *Rys. Ad.* 45. Kto umie kraść, umie i schować. *Pot. Arg.* 531. Na słowo komenderuiącego: schować pałasze! pałasz do pochew się kładzie i wsuwa. *Kaw. Nar.* 363. - *Z przytykiem*: Niechay wielebni doktorowie swoie tradycye niepisane schowaią, teraz iuż tych ich kupi nikt nie kupi w światłości iasnéy słowa miłego Boga. *Zrn. Pſt.* 90 *b*, *cf.* pod ławę, w kąt. - §. SCHOWAĆ się, ukryć się, schronić się, ſich verbergen, verſtecken: Pana nie było, czyli się schował. *Teatr* 33 *d*, 27. Schoway się! kapitan idzie. *Teatr* 15 *c*, 39. - §. *tr. fig.* Schoway się sobie z takiemi radami. *Boh. Kom.* 1, 385; idź sobie w kąt, pod ławę, verkrieche dich mit deinem Rathgeben. Schoway się z twoiemi oświadczeniami. *Teatr* 21, 78. Schowaycież się z wiarą waszą odszczepieńcy. *Birk. o Ex.* 4. Na drugi raz się z waszą łaciną schowaycie. *Teatr* 30, 18. - §. *aliter*: We grze trzeba wiedzieć co schować, a co odrzucić. *Lub. Roz.* 108; które karty zachowywać, welche Karten man behalten, einnehmen ſoll. - §. Schowawszy matkę, precz wyiechał, nie chcąc przestać na sprawach domowych. *Orzech. Tar.* 25; pochowawszy, pogrzebłszy, begraben, beerdigen: Zszedłszy na brzeg, znaleźli młodzieńca pięknego, Bez siły i bez ruchu w piasku leżącego; Trzeźwili go, iak mogli, gdy nic nie wskórali, Ciało iego łzy roniąc, na brzegu schowali. *Chod. Ges.* 648. - 2) Schować się gdzie abo w czym, bawić się tam, chodzić koło czego, ſich wo aufhalten, ſich womit verweilen. Schowawszy się tak dawno w Polszcze, możesz o prawie naszym sądzić. *Gor. Wł. Q* 3 *b*. Wiadomość z *pospolitowania między ludźmi siły bierze, gdy się kto między ludźmi schowa. *Glicz. Wych L* 5. Schował się na dworze Zygmunta. *Star. Zad. C* 4. Milcz proſtaku, coś się zchował w domu. *Papr. Kol. U.* 4. Partowie odebrawszy króla Wonona, schowanego w Rzymie, nieznaiome cnoty za pewne wyſtępki trzymali. *Kłok. Turk.* 107; wychowanego, erzogen. Jak w to trafić, iam się w tym nie schował. *Alb. n. W. A* 3; niećwiczony, nie biegły w tym, nicht geübt, unbewandert. Schować się na czym, *innutriri disciplinis*. *Cn. Th.* 982. SCHOWALNY, - a, - e, do schowania, daiący się schować, verwahrbar. - §. schowaniu służący, gdzie schować można co, wo man was verwahren kann, Verwehrungs-. Szafa schowalna, rozchodowa, wydawalna *armarium promptuarium*. *Cn. Th.* 982. SCHOWALNIA, - i, *ż.*, SCHOWANIE, - ia, *n.*, SCHOWKA, - i, *ż.*, gdzie co chowaią, das Behältniß, die Verwahrung, *Sr.* 1. chowancza, żchow; *Sr.* 2. ſchow, ſow; *Crn.* hramba; *Vd.* sahranva, sahranenje (*ob.* schronienie); *Cro.* szrámba; *Rg.* primalisctе, (cf. przyiąć); *Rs.* схороненïе, храненïе, блюдéнïе, хранúлище, вмѣстúлище, (cf. mieścić), чулáнъ, чулáнчикъ, чулáнецъ; *Ec.* мѣстúлище, скровъ; (*ob.* kryć, skryć). Niektórzy wodę po potopie wpuszczaią w wielkie schowanie w pośrzodku ziemi. *Kluk. Kop.* 1, 29. Nazwan iest apostoł Paweł naczyniem wybranym, przeto że był prawie zakonu mocnem schowaniem. 3 *Leop. Hier.* 4, iakoby almaryą. 1 *Leop.*). Trudno znaleźć schowanie czasu niebezpieczeństwa. *Exop.* 19, schronienie). Gdy się masz modlić, wniydź do schowania twoiego, i zamknąwszy *dźwierzy twoie, módl się. *Sekl. Mark.* 6, cf. złożenie, stancya, pokóy, komnata). Stodoły, staynie i tym podobne schowki. *Gall. Cyw.* 2, 139. **SCHOWANEK, - nka, *m.*, *Bh.* ſchowanec, wychowaniec, der Zögling, (*Bh.* ſchowawać, ſchowawatel *depositarius*, ſchowatel *depositor*). Któż cię na świętym zgoni Aonie Schowanka mądrych cór Mnemozyny? *Przyb. Luz. A.*

SCHRONIĆ się *Rec. dk.*, Schraniać się, *Bh.* ſchraniti, ſchranowaty; *Vd.* shranit, ohranit; *Cro.* szranújem; *Dl.* zhraniti; *Bs.* suhraniti; *Rg.* sahrániti, saſragnivati, shrâniti; *Rs.* хоронить, схорониться, schraniać się gdzie, *vel*, przed kim, schować się, taić się, uchodzić, ukradać się, *Sr.* 1. podwuczekuju; *Rg.* uklonittise; ſich in Sicherheit bringen, entfliehen, entgehen, ſich verbergen. Schroń się do tego gabinetu. *Teatr* 56 *d*, 24. Słyszę go, że idzie, schroń się, żeby cię nie postrzegł. *Teatr* 24 *c*, 45. - §. W sad ustępowaniem schraniał się sztychowi. *Otw. Ow.* 105, ochraniał się od sztychu, uchodził mu; er ſuchte dem Stiche zu entgehen. - §*. *aliter*: Schraniał się lud onego dnia iść do miasta, iak się zwykł schraniać lud porażony i uciekaiący z bitwy. *W.* 2 *Reg.* 14, 3, chronił się, wystrzegał się, ſich hüten, in Acht nehmen. - 2) *Actiue* schronić co, z utaić, skryć, skrycie schować, verbergen, aufbewahren. Zebrane tam widzieli, co ziemia schronić w łonie swym nayskrytszego mogła. *Tward. Wł.* 149. SCHRONIENIE, - ia, **SCHRONA, - y, *ż.*, SCHRONKA, - i, *ż.*, *SCHRONEK, - nku, *n.*, mieysce do schronienia, *skłonienie, *Bh.* zakhów, wuciek; *Crn.* perwejshalshe; *Vd.* hranva, sahranva, ohranstvu, sahranenje, vtezhishe, mestu segurnosti, perjemnishtvu; *Cro.* pribesische, obramba, szramba, szranenye; *Rg.* vkloniscte, primalscte, zâklon, zakloniscte, skroov, skroviscte, zataja; (*Rg.* shranna *depositum*); *Bs.* pribjesgiscte, uteciscte, primiscte, mjaſto, koje prima; *Rs.* убѣжúще, схоронéнïе (= 1. pogrzeb; схоронéнный pogrzebowy); хранúлище; *Ec.* притонъ; Sicherheit, Zuflucht, Zufluchtsort (*Bh.* ſchranka schowalnia, cf. *Germ.* Schrank, Schrein, cf skrzynia). W obcych kraiach szukał schronienia swéy głowie, Bo mścić się nad nim chcieli Herkula wnukowie. *Dmoch. Jl.* 55. Ja wygnaniec szukam schrony u ciebie. *Stas. Num.* 2, 37. Gotuią tam na łące Chłodny schronek, gdy parzy południe gorące. *Przyb. Ab.* 20. Schronek bór naygęstszy czyni. *Przyb. Milt.* 297. - §. *Anat.* Stek lub schronienie mléczne, iest to mlecznych naczyń złączenie się, *receptaculum chyli*. *Krup.* 2, 63. SCHRONICIEL, - a, *m.*, który kogo schronił, der Verwahrer, Bewahrer, *Bsn.* sahranitegl, *f.* sahranitegliça *seruator*;

Digitized by Google

Rg. shranitegl, sahranitegl, *f.* -iza; (*Rg.* shranitegl *depositarius*; *Rg.* sahraniv *seruabilis*, *schronny. *Chodk. Kośt.* 89.

SCHROPIEĆ, SCHROPOWACIEĆ, *obacz* Chropowacieć. SCHRÓSTAĆ *ob.* Chrostać. SCHRZYPIEĆ *ob.* Chrapieć. SCHUDZIĆ *ob.* Chudzić.

SCHWALIĆ. ZCHWALIĆ *cz. dk.*, *Schwalać *ndk.*, *Bh.* schwaliti, schwalowati; (*Slo.* schwalugi *collaudo*); mocno pochwalić, sehr anloben, anpreisen. Gdy uyrzeli Sarę, iż była bardzo piękna, schwalili ią przed Faraonem. *Leop. Genes.* 12, 15. Usty i pismem bozką schwalał matkę. *Chodk. Kośt.* 13: Wszystkie te rzeczy czasu swego będą schwalone. *Leop. Syr.* 39. 40. Kupido, tyś mógł Marsa wyraić matce, Mógłeś Adonida i nieznaną zchwalić Dafnę Apollinowi. *Ward. Pasq.* 35, zachwalić mu ią, zalecić, przywabić go do niey). SCHWALENIE, s SCHWAŁ, s *SCHWAŁA, wielka chwała, szczyt naywyższy, ausserordentliches Lob, Preis, Auszeichnung. Bazę darami nad schwał ludzki kosztownemi ubłagał. *Warg. Radz.* 173. Kostka błogosławiony nowa Rzymska schwała, ztąd ten schwał w Rzymie dawny. *Chodk. Kośt. epigr.* Całeyby mi potrzeba xięgi ku ich schwale. *ib.* 82. - §. pompa, popisywanie się, Prangen, Gepränge, Ruhmredigkeit. Potrzebnie, a na schwał, nie przygodnie, ani z trefunku, takowe iakie są białogłowy, natura na świat daie. *Gorn. Dw.* 239. Na schwał tylko co mieć, kupić, *praedicatione hominum ad aliquid emendum induci*: *ob praedicationem aliquid habere Cn. Th.* 982, blos des Rufes wegen, der Ehre wegen. Na schwał odkładaią daley swe obietnice, aby za niemi chodzono. *Gor. Sen.* 57. - §. na SCHWAŁ, s na WSCHWAŁ, s bardzo wybornie, tak że nie można się te o odchwalić, gar ungemein, überaus, über alles Lob, ganz ausnehmend. *Boh* schwaliť, na schwale; (*Slo.* naschwál *sponte, data opera*) Przykrył dom kamieniem drogim na schwał. *Radz.* 2 *Chron.* 3. 6. *Bud. ib.* Był na schwał mądrym, dziwnie mężnym, bardzo powściągliwym. *Gorn. Dw.* 397. Na schwał cudne niewiasty. *Biel.* 158. Na zchwał mocna zbroia *P. Kch. Jer.* 279. Miał kilka koni na schwał dobry h Arabskich. *Biel* 734. Rozumie iakoby to było na zchwał dobrze. *Gor. Dw.* 43. Na schwał są duży. *P. Kch. Jer* 19, *Gor. Sen.* 165. Słup bardzo wielki, który na schwał był wywyższony. *Radz. Dan.* 2, 31. SCHWALNY, - a, - e, bardzo chwalony, przesławny, sehr gerühmt, hoch gepriesen. Zchwalny Fabiusz w tym, że miał wielkie szczęście w ociąganiu i przewłoce czasu. *Jan. Lig.* G 3.

SCHWYCIĆ *cz. dk.*, Schwytać *ndk.*, *Rs.* схватить, схватать, схватывать; uchwycić, pochwycić, ergreifen, zu packen kriegen. Jam dopuścił, że przebiegł móy wiek nie schwytany. *Kul. Her.* 128, nieużyty, nieobrobiony na co dobrego, unbenutzt). *Rec.* Schwycić się; s porwać się nagle, plötzlich aufbrechen, Reißaus nehmen. Przepiórka schwyta się. *Teatr* 51 *c*, 26. Schwycił się gniadosz, i daley z iarmarku Przez pole zemną wypuści iak strzała. *Kniaź Poez.* 2, 198. SCHWYT, - u, *m.*, łapka, rózga chwycąca ptaka, der Vogelsprenkel. Na ptaki ze krza zgiąć mocną sprężynę albo schwyt, u którego u wierzchu uwiąż sidło z powrozka. *Cresc.* 631. Skoro ptak padnie na prątek, chcąc ponęty dosiąc, tedy się klinik zemknie, a schwyt albo sprężyna sidłem ptaka za szyię abo za nogę pochwyci. *Cresc.* 632.

SCHYBIĆ *ob.* Chybić. SCHYDZIĆ, zhydzić *ob.* Hydzić.

SCHYL, - u, *m.*, SCHYŁEK, - łku, *m.*, nachylenie ku końcowi, wyyściu, zeyściu; reszta, schód, *Boh.* náklonek; *Sr.* 2. negga; *Vd.* sraga, sragiza; die Neige gegen das Ende, der Ablauf, das Abnehmen, der Rest. Szałasz wysoko zbudował na pagórka schyło. *Przyb. Ab.* 213, na pochyłości iego, auf dem Abhange. Już dzień był na schyłku, a słabo oświecał sklepy. *Ust. K.* 1, 159. Gdy czas przyydzie schyłku dnia, zamroczy się. *Kanc. Gd.* 332. Przyszedłszy do schyłku życia swoiego. *Teatr* 50 *c*, 117. Prześladowania tych ostatnich czasów, na schyłku tego świata. *Baz. hst.* 260. Co ci się stało, nieszczęsny Mitylu, Czy twe zdrowie i cały dobytek na schyłu! *Zab.* 9, 242 *Eyss.* Nie rychła na schyłku oszczędność. *Fr. Ad.* 53. Na schyłku piwo, beczka. *Cn. Th.* 982, das Bier, die Tonne ist auf der Neige, *Bh.* počepi. - (*SCHYLAWY, *Eraz. ięz.* 3 *b*, *ob.* Szylawy -). SCHYLIĆ *cz. dk.*, Schylać *nied.*, *Boh.* schýliti, nachylać, nakłaniać, skłaniać, naginać, neigen, beugen. Porzucił się na ziemię głęboko schyiony. Wybiie czołem pokorne ukłony. *Przyb. Ab.* 109. Schylić się, *Vd.* pognitise, poshepniti, pokloniti; *Cro.* prignuzutisze, (cf. przygiąć); *Bs.* prighnutise, chjucchnuti; (*Ec.* приникнуть, приникать, пристально смотрѣть, schyliwszy się przypatrywać). Eneasz zebrał członki, do ziemi się schylił. *Dmoch. Jl.* 2, 221. Upuścił kapelusz, żeby miał po co schylić się. *Teatr* 11 *b*, 57, sich nach etwas bücken. Przed złożeniem brzemienna ma lekko pochadzać, schylaiąc się często ku ziemi. *Sien.* 442. Zchył się do niey z różanemi usteczkami swoiemi. *Groch. W.* 344. Musi się złamać, kto się nie chce schylić. *Pot. Arg.* 51. - §. Racz zostać Panie z nami, gdyż się dniowi Schyliło, i ma się ku wieczorowi. *Odym. Sw.* 2, *Mm* 3, dzień iuż na schyłku, der Tag hat sich geneigt, ist auf der Neige. - §. *Gramat.* Ja wszystkie cudze imiona na końcu schylam, t. i. deklinuię. *Bud. Bibl. praef.*, abändern, decliniren. 2) *tr.* schylać, spuszczać, skłaniać, zniżać, herablassen, erniedrigen. O iak łaskawa rozmowa, a iak bóg do naszych się ludzkich obyczaiów schyla. *Sk. Zyw.* 202. Którzy się do ich przyiaźni schylili, panowanie skromnieysze nad sobą upatrowali. *Warg. Cez.* 135. **SCHYŁY, - a, - e, schylony, nachyły, pochyły, geneigt, gesenkt, abschüssig. Rzeki schyłe skrzywemi ogrodził kraiami, *flumina declivia. Zebr. Ow.* 2.

SCHYNĄĆ *ob.* Chynąć.

SCHYTRZEĆ *ob.* Chytrzeć. SCHYTRZYĆ, ZCHYTRZYĆ *cz. dk.*, Schytrzać *ndk.*, chytrze oszukać, podstępnie przechytrzyć, überlisten, listig betrügen. Wykrętami schytrzaią drugich w prawie. *Mącz.* Przeczeście nas schytrzyli, rzekąc, dalekośmy od was bardzo, a wy w pośrzodku nas mieszkacie! *Bud. Joz.* 9, 22. *Absolute:* Nastał król, który nie znał Jozefa; ten schytrzał na nasz naród, a wielem złego uciskał go. *Radz. Act.* 7, 19 *not.*, „chytrze wynaydował brzemiona nieznośne.

SCIĄĆ, ZCIĄĆ, ściął, ścięli, *F.* zetnie, zetnę *cz. dk.*, ścinać *ndk.*, *Bh.* stíti, setnu; stinati, st'al, stnu; strubit; *Slo.* s'tati, zetnem; *Sr.* 1. zcjinam, odciąć, odsiec, abhauen, abschneiden, wegbauen. W lato sierp ostry z słomą ścina kłosy, I doyrzałe z grząd zrzyna kapusty poczosy. *Zab.* 9, 50 *Koff.* Drzewo ścinaią, i na klocki tną. *Os. Rud.* 582. Starodrzewny gdy dąb zetną w lesie, Potęż-

Digitized by Google

niey runie, im wyżey wierzch niesie. *Kchw. Roz.* 107. Ścięcie, ścinanie, *Boh.* ſtětj; *Ec.* усѣкновеніе. Dobrze ułożone drzewa ścinanie, iest nader pożyteczne. *Mon.* 74, 701, cf. wrąb; *Vd.* druvarjenje, druvaritje, druv napraulenje. – §. *Math.* ostrokrąg ścięty *conus truncatus. Geom.* 2, 185. – Ścinać się z kim, z bić się na miecze, ſich mit einander herumhauen. Musiał król zpieszyć iezdnych i wrącz zcinać się z nieprzyiacielem. *Nar. Hſt.* 3, 151. – §. Ścinać kogo, gardłem go karać; *Sr.* 1. hwowu zrubnu, zcijnam; *Vd.* oglaviti, glavo vseti, odglaviti, glavo odsekati, glavo odvseti; *Rg.* odsjecchi glávu; *Ec.* безглáвію, обезглáвити, обезглавлю; *Gr.* ἀποκεφαλίζω; einen köpfen, enthaupten. Mężobóyca ma być ścięty. *Sax. Pocz.* 141. Ścięty, *Boh.* ſtatý, *Ecc.* главоотсѣчéнъ, главоусѣченый. Ścięcie, *Vd.* odglavenje, odsekanje te glave. Mieysce ścinania, *Bh.* ſtinadlo, (2. gillotyna). Mieysce ścinania białych głów, *Crn.* frishkovz. Synowſka ręka łeb iey ścięła. *Bard. Tr.* 581. Według woli cesarſkiéy wszyscy postępuią, Każe zabić, zabiią, zetną i zćwiertuią. *Stryik. Tur. B* 3. Ścięta śmierć, z gardłowa, mieczowa kara, die Schwerdtſtrafe, das Enthaupten, die Hinrichtung mit dem Schwerdte. Na ścięta go śmierć ſkazano. *Sk. Zyw.* 2, 67, *Sk. Dz.* 96. Karzą insze grzechy ścięta śmiercią, ogniem, Więzieniem, i nie wiem czym; a ten grzech uchodzi. *Opal. sat.* 185. – §. o ścięta szyię, z na złamaną szyię, do gardła; do oſtatniego, do oſtatniéy kropli krwi, bis auf den letzten Blutstropfen. *Mordicus tenere* zębami trzymać, o ścięta szyię nie chcieć puścić. *Męcz.* Wiary chrześciiańſkiey o ścięta szyię przyiąć nie chcieli. *Biel.* 106, żadną miarą. – §. Jakby go z nóg ściął, z iakby go obalił, als wenn man ihm die Füße weggeſchlagen hätte. Jakby go z nóg zciął, padł nad samym łóżkiem. *Teatr* 43 *c*, 76, *Wyb.* Te choroby, właśnie by z nóg ścinaiąc, przytomność odbieraią choremu. *Perz. Lek.* 36. Złośliwe te choroby z nóg ścinaią. *Perz. Lek.* 50, o łóżko uderzaią). – §. *tr. fig.* zębami ścinać, kosić, mit den Zähnen abmähen, abfreſſen, abhacken, abnagen. Tu wełnonośnych owiec drużyna, Młodziuchne trawy ząbkami ścina. *Zab.* 1, 188 *Nar.* Rano, nim trzoda się w pole oddali, w koło chałupy rosą okrytą ścina trawkę. *Węg. Mar.* 1, 277. – *Aſſimil.* Kielich gładko ściąć, *Teatr.* 3, 61, łyknąć, spełnić, hinunter ſchlucken, hinunterſtürzen, einſchlucken. Kieliszki gładziuteńko ścinać. *Mon.* 71, 125. Wino szampańſkie ona ścina, iak tego potrzeba. *Teatr* 8 *c*, 46. Gorzałęśmy ścinali *Teatr* 16, 54. Idę ſkosztować szampana, na którego szumne ścinanie smak sobie od rana zaoſtrzam. *Teatr* 6, 26. – *Jmprop.* Niebo pioruny bez przeſtanku ciſka, Grad ścina trawy i piękne pszenice. *P. Koch J.* 194; zwala, zbija, zuſammen ſchlagen, nieder ſchlagen. – §. Z gniewu zęby ścina. *Pot. Syl.* 327, mocno ściſkać zęby, die Zähne zuſammen beiſſen. Ściąwszy gniewem zęby. *Pot. Zac.* 100. Czego krzywego gdy kto z prędka, a iakoby ścinaiąc zęby, a nie z lekka napraszcza, rychléy złomi, niż naproſi. *Gliez. Wych. G* 1. Uſt czyli zębów do kupy zcięcie. *Perz. Cyr.* 2, 189. Milczenie wszyſtkim wargi ścina. *Dmoch. Jl.* 2, 193, mocno zamyka, ſtula. Zęby ściął, z umarł. *Tr.*, er hat ins Gras gebiſſen. – 2) Ścinać, ſtężać, ſteif machen, gerinnen machen, ſtarren machen. Słońce gorącem swoim sól morską ścina. *Warg. Radz.* 27. Mróz wodę ścina, der Froſt macht das Waſſer ſteif, gefrieren. Mróz wodę w lody ścina. *Warg. Radz. pr.* Ścina się woda, rzeka z marznie, das Waſſer gefriert. Wody się ścinały, kwiatki więdły, liścia żółkniały. *Mon.* 65, 172. Śmiertelny mróz ścina krew' w żyłach. *Węg. Mar.* 1, 158. Nie trap' mnie tą miną, która mi krew' w żyłach ścina. *Niemc. Kr.* 2, 189.

ŚCIĄGNĄĆ, ZCIĄGNĄĆ, *F.* ściągnie *cz. idntl.*, ściągać *nied.*, *Bh.* ſtahnauti, ſtahowati; *Slo.* ztáhugi; (*Slo.* ſtahatelka *contractio*); *Sr.* 1. zciahnu, zeciahnu, zeciahaм, romadźciahnu, romadźciahaм; *Sr.* 2. ſeſchagnuſch; *Vd.* ſtégnit, dolpotegniti, iſtegniti, predſtegmiti; *Cro.* stegnuti, stésem, sztegnyen; *Rg.* ſtéghnuti, uſtéghnuti; *Bs.* ſteghnuti, zgarciti, zghrricciti, zgherciti; *Ross.* стянуть, стягивать; (*Rs.* стяжáть, стяжевать nabydź); ściągać co, ciągnąc ściſkać, zwięzywać mocno, zuſammen ziehen, zuſammen binden, feſt binden, zubinden, umgürten. Deiopeia płacze, że kształcik pisany *Ściągnąć nie może piersi iuż tykaney. *Tward. Daf.* 10. Ściągniesz suknią pasem złotym. 3 *Leop. Ex.* 29, 6, ściśniesz. 1 *Leop.*). Wierzch szaty po iey biodrach ściągał pas bogaty. *Otw. Ow.* 314. Skronie swe Febus ściągał lada gałązkami. *Otw. Ow.* 27, wieńczył). Nogi swe purpurowym obuwiem ściągaią. *A. Kch. W.* 13. – *Simil.* Wina ściągaiące, *aſtringentia. N. Pam.* 4, 15. – §. *tr.* Ściągać woyſka, z zgromadzić, do kupy zbierać, die Truppen zuſammen ziehen. Ściągaią się roty, z zchodzą się, zgromadzaią się. die Truppen ziehen zuſammen, verſammeln ſich. Do boiu sposobnym kazał się na iedno mieysce ściągnąć. *Warg. Cez.* 82. Rozkazał nieprzyiaciół harcami zabawiać, ażby mu się lud wszystek *zściągnął. *Warg. Wal.* 82, *obserues obſoletum Plusquamperfectum*; z ściągnął był). Kościoły na różnych mieyscach nawiedziwszy, potym wszyscy się do iednego ściągaią. *Pasz. Dz.* 85. Ściągnienie woyſko tam miewa, gdzie hetman naznaczy. *Kłok.* 207, mieysce ściągnienia się, der Sammelplatz. – *Similit.* Perswasz więcey myśli w wiersz, niźli słów ściąga. *Dmoch. Szt. R.* 54; pakuie, wkłada, tłoczy, hinein zwängen, zuſammen drängen. – §. Czyſtsza kraina nieba, nigdy się w obłoki nie ściąga. *Pilch. Sen. Gn.* 290, obłokami się nie zachmurza; ſie bezieht ſich nie mit Wolken. §. 2) ściągać, *potius* ściągać co abo kogo zkąd, zwłoczyć, herabziehen, herunter ziehen, abziehen. Zwłoczę kogo, ściągam na dół, *detraho e tribunali. Cn. Th.* 1457. Ściągnąć pieczenią z rożna, *Tr.* Ściągną z ciebie ten obwód, to zawicie, aż do oſtatniéy ſkóry. *Pilch. Sen. liſt* 3, 323. Ściągnąć wodę z rol. *Cn. Th.* 982. zprowadzić, das Waſſer von den Feldern ableiten. Ściągnąć wino z beczki. *Tr.*, ztoczyć). Ściągnąć wilgotność z głowy. *Cn. Th.* 982. Ściąga się woda, spływa, das Waſſer fließt zuſammen. *ib.* – *Similiter*: Jozafat ściągnął błogosławieńſtwo bozkie na całe królestwo. *Zal. Teſt.* 215, obrócił). Winszuię ci, ściągnąłeś na siebie łaſkę króla Jegomości. *Teatr* 8, 117. Konſtytucya Polſka zaczęła ściągać uwagę państw Europy. *Uſt. K.* 1, 196. – *aliter*: Gracze więcey zwykli w ręku miewać, niż rzetelność: kartę ściągnąć lub ſkrupkować, to się dziś nazywa fortunę zrobić. *Teatr* 14, 100. – §. Ściągać rękę, palec na co, z wyciągać po co, sięgać, ausſtrecken die Hand ꝛc., langen nach etwas, hinreichen, reichen nach etwas! *Bh.* opřahnauti ſe. Jako nie bałeś się, ściągnąć ręki twey na pomazańca Jehowy! *Bud.* 2 *Sam.* 1, 14. Przyrodzona rzecz, częściey tam rękę ściągać, gdzie

Digitized by Google

boli. *Off. Sen* 28. Ściągać szyię, ꝛ podawać szyię. *Cz. Th.* 982, den Hals hinſtrecken, den Kopf dem Schwerdte hinhalten. - §. Ściągać co do czego, na co, ꝛ ſtosować co do czego, *Vd.* napotegniti, navlezhuvati, etwas worauf beziehen, hindeuten. Nie ściągay tych słów na to, ku temu. *Tr.* Jako ludzie ściągaią się do P. Boga, iakoby do oſtatniego końca swoiego, tak też tym sposobem ściągaią się dobra żywota ludzkiego do dóbr niebieſkich. *Kucz. Kat.* 3, 352. Ściąga się co do czego, ꝛ mierzy do tego, godzi na to, Bezug haben, ſich beziehen auf etwas, dahin zielen, abzwecken. Cześć obrazu ściąga się do osoby, którą obraz znaczy. *Sk. Dz.* 741. Żadna takowa scena nie powinna się znaydować w sztuce, któraby się nie ściągała i nie wpadała naturalnie do celu sztuki. *Teatr* 34 *b*, 11. Nie widzę ieszcze, do czego się to ściąga. *Teatr* 36 *b*, 11. Jam nie głupi, rozumiem, co się do czego ściąga, *Boh. Kom.* 1, 304 Choćbyś o potopie świata gadał, to on powie, że ta mowa do niego się ściąga i iemu przymawia. *Boh. Kom.* 1, 301. - Ściągnąć się, rozciągnąć się, *Vd.* se istegniti, dostegniti se, ſich erſtrecken. A też ta przymówka może się ściągnąć na każdy ſtan i na każdą osobę świata tego. *Rey Pſt Uu* 3. Zdanie: że królestwo towarzysza nie cierpi, szérzey się ściąga, niż do królestwa. *Bud. Cyc.* 14, rozciąga się; es hat eine noch weitere, weitläuftigere Beziehung. - Wieluński powiat przedtym do Wielkiey Polski się ściągał; *pertinebat. Krom.* 259; należał, zu etwas gehören. - §. *Verb. Medium* Ściągać gdzie, dążyć gdzie, ciągnąć gdzie, wohin ziehen. Ściągnąłem do wsi na nocleg. *Xiądz* 31. - *moral.* Więcey ku złemu, niż ku dobremu ściągaią nędzne sprawy człowieka. *Rey Ap.* 2. dążą, ſie eilen mehr zum Böſen hin, als zum Guten. Skażone przyrodzenie ludzkie zawsze ku złemu, niż ku dobremu bardziey ściągać musi. *Rey Ap,* 1. ŚCIĄGACZ, *ob.* Ściągacz.

ŚCIANA, - y, ż., *Boh.* ſtěna; *Sr.* 1. ſcjena, (*Sr.* 1. ſcſna; *Gr.* σκηνη *tentorium*; cf. *Lat.* scena); *Sr.* 1. ſcjona; *Crn.* ſtęna, (*Crn.* ſtenar, ſtęnovz, ꝛ cieśla); *Vind.* ſtiena, ſtena, (*Vd.* ſteja, ſtieja, ꝛ ściana wewnętrzna piecowa; *Vd* ſtena, ſkała, veli kamen, ꝛ ſkała); *Cro.* ztena, szténa, (cf ſtanąć ſtancya); *Sla.* ſtina, duhar, duvar; (*Sla,* ſtina ù mòru, shkolj, ꝛ ſkała; *Bs.* stina, stjena, *Dl.* sztina. *Rg.* ſtjêna, ꝛ ſkała, cf. *Ger.* Stein; cf. *apud Notkerum* ſteinzun, ꝛ mur); *Rs.* стѣна, зидъ; *Ec.* сѣнь, (cf. sień, cf. cień), скинїя, шатеръ, намётъ; (*Ec.* стѣнь, тѣнь, сѣнь *umbra*; стѣникъ, ꝛ woszczyny w ulu, осѣнити осѣнѣнитъ, осѣняю zasłonić, obsłonić; стѣнáный obmurowany; cf. *Hebr.* יָשַׁב *habitare*). - Ściana, *generalius nomen, habet sub se*: mur, przegroda, przepierzenie *etc.*, die Wand. Meczet budowany na 6 grani; cztery facyaty abo ściany maiąc większe, a dwie mnieysze, *Star. Dw.* 5. Cisnął Saul oszczepem, myśląc przebić Dawida k-ścienie, (ku ścianie, do ściany). *Bud.* 1 *Sam.* 18, 11. Jedwabnemi koldrami ściany ozdobione. *Pasz. Dz.* 111. Wisi ściana, wyraz mularski, gdy ściana iest od góry nachylona. *Mag. Mscr.* Ściana cała, gruntowna, bez frambug, lochów abo murków, okien, die Hauptmauer. Ściana z frambugami, abo na frambugach ein Schwibbogen. Ściana przeczna, dzieląca mieszkanie, eine Seitenwand. Ściana spólna z sąsiadem, eine Brandmauer. *Cn. Th.* 982. - *impropr.* Bóg morzu dno otworzyć i dwie *ścienie (*Dual.* ꝛ ściany) uczynić kazał. *Sk. Kaz.* 578. Przeyścia Egiptu, morze i Jordan, ścianami ſtały. *Pociey* 57. Niech mury między niemi a nami będą ścianą. *Nag. Cyc.* 28; przegrodą, Zwiſchenwand, Scheidewand. - §. *Phras. et. Prov.* Kaznodzieia czasem przez godzinę tylko ścianom wrzeszczy. *Sekl.* 110, próżnym ławom kościelnym, den leeren Bänken predigen Mów ty ścienie. *Alb. z W.* 16, *Rys. Ad.* 39, tobie z uit, iemu mimo uszy szuſt). Jakoby kto przemówił do ściany. *Pot. Syl.* 254, do słupa); *Vd.* bob v'ſtieno metati; rakam shvishgati). Moie słowa, iak groch na ścianę. *Chroſć. Ow.* 33; nie chwycą się iego, machen keinen Eindruck, fruchten nichts. Wy gadacie, on swoie czyni, i nagany Wszelkie są to groch próżno na ścianę rzucany. *Zab.* 7, 152 *Węg.* Wszyſtkie one przeſtrogi, iak groch na ścianę. *Pot. Syl.* 9. Prosił, ale iakoby na ścianę groch miotał, nic mu nie pomogło. *Birk. Gl. K.* 43. Komuż ia te słowa powiadam, do kogoż te słowa moie, do żelazney ściany, albo raczéy na wiatr puszczam! *Smotr. Lam.* 15; próżno, darmo). - Godny, choć wie i umie, przecię podpiera ściany. *Pod. Wr.* 62, pod płotem leży, żebrze, uhogi, wzgardzony). Bicia nie czuł, iakoby w ściany bito. *Sk. Dz.* 577. Miód ten był tak słodki, iakoby ścianę lizał. *Dwor. B* 2, szczy, bez smaku). Poswarków między małżeńſtwem nie ma nikt wiedzieć, tylko same ściany domowe. *Petr. Ek.* 18. Dziś i ściany się ſtrzec trzeba i własnego cienia. *Pot. Arg.* 239; żeby koszula moia wiedziała, spaliłbym ią). J ścianom mieszkania swego nie wierzył *Gwag.* 136. - §. *Metonym. synecd.* n. p. niżeli cudza, bliższa swoia ściana. *Jabł. Buk. N* 4 *b*, dom, pomieszkanie, maiętność i t. d.). - §. *aliter* ściana, ꝛ granica, die Gränze. Jeſt w każdey rzeczy miernoſć, i są pewne ściany, Między któremi umysł ma być zatrzymany. *Hor. sat.* 10, *certi fines.* - O ścianę, ꝛ o granicę, ościennie, graniczę, ſtykaiąc się, *Rs.* смѣжно, neben an, gleich daneben, in der Nachbarſchaft, angränzend. Jakim iuż kosztem, choć o ścianę, wino Węgierſkie opłacamy! *Falib. N.* - §. *aliter* ściana, szczyt, przedmurze, ochrona, die Schutzwand, die Bedeckung, die Schutzwehre. Kamieniec ieſt ścianą królestwa Polskiego. *Tr.* Za ścianą, pod szczytem, pod obroną, hinter der Schutzwand. Za tą nieprzebytą gorą, iak za ścianą, bezpiecznie siedzieć mogą. *Jabł. Tel.* 225. Snadniey im przyszło za cudzą ścianą z nieprzyiacielem czynić. *Biel. S. M. B* 4 *b.* - *aliter* Zacharyasz, z żoną swoią, a Jan ieszcze za ścianą, umieli przywitać Pana. *Birk. Kaz Ob. A* 3; ieszcze przed urodzeniem, noch vor der Geburt, noch im Mutterleibe, *cf. Ger.* Hänschen im Keller. - §. Ściany w prasie drukarskiéy, belki boczne, utrzymuiące całą prasę. *Mag. Mscr.*, die Seitenwände, Seitenbalken der Buchdruckerpreſſe. - §. *Mathem.* ściana, bok figury. *Sol. Geom.* 6, die Seite einer Figur. Ściana, *paries*, o bryłach; bok o liniiach i figurach. *Geom. Nar.* 2, 40. Ściany liczby, *radix quadrata. Sol. G.* 6; die Quadratwurzel; ściana liczby, kwadratowéy, liczba która w się multyplikowana daie produkt sobie przyzwoity. Ściana liczby pełney, Cubicwurzel, liczba, która liczbę pełną rodzi. *Sol. G.* 3, 80. Wyciągnąć ścianę z danego ſtopnia. *Uſtrz. Alg.* 2, 20. ŚCIANKA, - i, ż., *ŚCIANEK, - nku, *m.*, *dem.*, *Boh.* ſtínka, *Cro.* sztenicza, *Rs.* стѣнка; eine kleine Wand. Strzelaiąc z rusznicy do sąsiada przez ścianek, człowieka zabił, Mógł on wiedzieć, iż tam za ściankami ludzie mieszkaią. *Petr. Pol.* 464. Ścianka w orzechu Włoſkim, przegrodka.

Digitized by Google

Tr. – 2) Ścianki *plur.*, między-ścienie, między domami, *andron Cn. Th.* 983, die Schlippe, die Brandgasse zwischen zweyen Häusern. *Isthmus*, ścianki abo ciasność ziemi między dwoma morzami. *Mącz.*, die Meerenge. – Ścianki, gra w ścianki, uderzaiąc pieniądzem o ścianę. *Tr.*, das Anschlagen, ein Kinderspiel, wenn die Kinder mit Pfennigen gegen die Wand werfen und dann die Würfe ausmessen. (*Rs.* стѣнобой bresza, cf. murołom, стѣнобитный murołomny, *Rs.* стѣнописець *ścianopis*, malarz ścian).

*SCIANWA, – y, ż., *Bh.* ſtěnice, ſtinka; *Sr.* 1. ſcjenwa; *Sr.* 2. ſcjònwa; *Vd. et Crn.* ſteniza; *Cro.* sztenicza; *Sla.* ſtinica, *Rs.* клопъ; pluskwa; die Wanze. Wódka ta żabiia pluskwy abo ścianwy, gdy na ich mieysce będzie wlewana *Cresc.* 176.

ŚCIBIĆ *cz. Med.*, wścibiać nos, dziób, szyię, den Schnabel, die Schnautze, den Hals, die Nase in etwas hinein stecken. Bocian do wąskiey flachy szyi szyię swoię ścibi. *Kniaz. P.* 5, 147. (*Rg.* scibati *virga caedere*).

*ŚCIBOR, – a, *m.*, teraz przezwisko; początkowo imię pogańskie; Czcibor, Swięcibor, Swantobor. *Jabł. Her.*, ein Name.

ŚCICHNĄĆ, *ob.* Cichnąć, ucichnąć.

ŚCIE, SZCIE, – a, *n.*, iście, chodzenie, chód, droga, (*ob.* ścieżka, (cf. ścież, oścież); *Bh.* ċeſta droga; *Ec.* цѣсты, улицы, особливо предъ лавками порговыми), der Gang, der Weg. Obawiam się, abyć na bezdrożach strudzonemu, do ścia prawdziwym gościńcem stawało sił. *Bardz. Boe.* 150, *ib.* 145. Bieg i ście gwiazd. *Warg. Wal.* 90. Jeśliby woda sobie nową drogę albo ście nalazła, i tymby grunt twóy rozerwała . . . *Szczerb. Sax.* 485. Miał młyn, a przy tym wolne ście wody *ib.* 248. ściek, koryto, łożyſko). Szczelą rozdzielone powietrze, tudzież się zaś zbiegło, że żaden nie wie cia onéy ſtrzały. 1 *Leop. Sap.* 5, 12, śladu). Serce człowiecze wymyśla drogę swoię, ale Pan sprawuie ście iego. *Radz. Prov.* 16, 9. Pan patrzy na drogę waszę, i na ście, którym idziecie. *W. Jud.* 18, 6, *Birk. Dom.* 163. W labiryncie tym wiele iest lochów i szcia podziemnego. *Warg. Rad.* 23. Naytrudniéy raz z drogi prawdy spaść, potym im dłużéy szcia, tym daléy w las. *Smotr. Ex.* 91, im daléy, tym gorzéy). Wolne ście przez państwo. *Warg. Cez.* 6, przeyście, Durchgang, Durchzug. Namówił ich do opuszczenia świata a szcia do zakonu. *Wys. Al.* 353. Wiele mówiono o tym ściu iey za mąż. *Biel.* 540, o tym poyściu iey za mąż, o tym zamężciu, małżeństwie, (*ob.* Póyść za mąż), die Verheurathung, Heurath (von Frauenzimmern). – §. w szachach: szcie, iasda, ciąg, ein Gang, ein Zug im Schachspiele. W szachach iedno szcie przeglądać trzeba z drugiego. *J. Kch. Dz.* 81. Uczyniwszy kilka szcia bardzo mistrznego, dał mu met. *Gor. Dw.* 159.

– ŚCIE, *terminatio secundae personae pluralis Perfecti, e. gr.* daliście, pisaliście etc; *ob. Annotatt. de litera* S.

*ŚCIEBAĆ *ob.* Naściebać.

ŚCIEC, ściekł, *F.* ścieczę *Med. dk.*, Ścieknąć, *F.* ścieknie *idntl.*, Ściekać *ndk.*, *Bh.* ſtecy, ſtekati; *Slo.* ſtekati, spoſtecy-*confluere*, ztekati, dołu tecy *defluere*; *Vd.* odtezhi, dolteshi; *Rs.* стечь, стекать. – a) ścieka *vel potius* ścieka co zkąd, spływa, zpada, herabfließen, herabträufeln, hinab ſich ergießen, ablaufen. Dachy są dlatego, iżby łatwiey deszczowa woda ściekać mogła. *Gor. Dw.* 411. Wody, które z dołu były, zciekły a spłynęły do morza. 1 *Leop. Jos.* 3. Tam ſtrumyk mrucząc z daleka Na zieloną trawkę zcieka. *Teatr* 55 *b*, 4, *Leszcz. Cl.* 18. Woda Drużbacka ścieka do bliskiey rzéki. *Petr. Wod.* 6. Ściekanie, *ob.* Ściek. – *Allegor.* Krew' Chryſtusa na nas ściekaiąc, grzechy nasze obmywa. *Karnk. Kat.* 211. Na kogo czyia wina iakim sposobem *spływa*, temuć się przywłaszcza; bo ieślić się nie przywłaszcza, toć nie *spływa*; iedna Adamowa wina przez podawanie rodzaiu na nas *ścieka. Sal.* 4, 387. – §. *Verb. Neutr.*, *tr. fig.*, Wszyſtkam od łez prawie ściekła. *Chrość. Ow.* 148, prawiem się rozpłynęła, ich zerfloß faſt in Thränen. Na cóż mię chowa śmierć, wziąwszy ynów obu? Na to żebym ia łzami ściekł do grobu. *Pot. Syl.* 73, in Thränen ins Grab herab fließen. Tu bracia nasi krwią ściekli do kropli. *Jabł. Buk. S, b*, krew' z nich kapała). Krwią droga ona ściekła. *ib. R* 3 *b.* Już zbroię, iuż ma potłuczone ſkronie, Już krwią ściekł, a wżdy nie znać tego na nim. *P. Kch. Jer.* 193. Spocone mu w bluszczu ścieka czoło. *Zab.* 10, 66 *Koſſ.*, die ſchwitzende Stirne träufelt. – 2) ścieka co dokąd, abo gdzie, z ścieka się, do kupy się zbiega, zuſammenfließen. Ściekanie rzék wespół, z zbieganie. *Cn. Th.* 983. Wszyskie rzéki ściekaią się ku morzu, a wżdy morze nie pełne. *Radz. Eccles.* 1, 7. Wytrwały, na koniec razem wszelka pociecha na ciebie się ścierze. *Pot. Syl.* 223. – 3) Ściekać na nieprzyiaciela, wyciekać, wycieczkę robić, wypadać; einen Ausfall machen, über einen herfallen. *Ne quis extra ordinem in hoſtem pugnaret*, aby kto z woyſka na nieprzyiaciela nie ściekał, nie walczył. *Mącz.* Nasi ściekaiąc z zamków, często nieprzyiaciela trwożyli. *Stryik.* 736.

ŚCIĘCIE *ob.* Ściąć. ŚCIEG *ob.* Ścig.

ŚCIĘGACZ, SCIĄGACZ, – a, *m.*, żyła kleiowata, *Vind.* biela shila, nategnova shila, ſtegnoshila, krepna shila, kita; *Rs.* сухожилія жила; (cf. sucha żyła); die Flächſe einer Muskel; n. p. ścięgacz myszek *tendo musculorum. Krup.* 4, 2. ŚCIĘGACZKA, – i, ż., binda, die Binde. Ścięgaczka wiązała mu oczy. *Zab.* 5, 247 *Min.*, *Mon.* 69, 597. ŚCIĘGACZOWY, – a, – e, die Muskelflechſen betreffend. Błona ścięgaczowa. *Krup.* 4, 2. *ŚCIĘGNĄĆ, *ob.* Ściągnąć. 1) ŚCIĘGNO, – a, *n.*, ŚCIEGNECZKO, – a, *n.*, *dem.*, od ściągania; sprężyſta ſkórka, która w ciele kości z kościami zwięznie; *ligamentum. Krup.* 4, 155, wiązadło, die Sehnen der Gliedmaßen, Spannadern. Tych zwierząt pożywać marie, które w nogach maią ścięgneczka przydłuższe ku ſkakaniu po ziemi. *Radz. Lev.* 11, 21, *Bibl. Gd. ib.* – §. *Aliis* Ścięgno *eſt* Ud; der Schenkel, *aliis* Kirść, das Hüftbein. *Cn. Th.* 983, *Krup.* 3, 49. *Bh.* ſtehno *femur*; *Slo.* ſtehno; *Sr.* 1. ſcjeno; *Sr.* 2. ſcjogno; *Crn.* ſtègnu; *Vd.* ſtegnu, hedru, glieshna, kolp *coxa*; *Bs.* ſteghno *coxa, coxendix*; *Rg.* ſtèghno, ſtegànze *coxendix*; (*Rg.* ſtjègn *elychnium*); *Cro.* sztègno, ztegno *coxa*; *Dl.* sztegno; *Sla.* ſtegnah; *Hg.* taomb; *Ec.* исткесы, з lędźwie; (осмёгнъ, осмёгны spodnie długie, cmorna ulica). Ścięguo *coxendix. Urs. Gr.* 185.

2) ŚCIEGNO, STĘGNO, STĘGNISKO, – a, *n.*, od ścia, z ślad, trop, *Rs.* вмѣчка; die Spur, der Fußtapfen. Ściegna wołów, ślady, tropy. *Klon. Wor.* 23. Drogi tam iuż nie było, tylko trop zwierzęcy I ſtegna udeptane, którędy do wody chodzili *Ward. Paſq.* 49. Gdzie tylko póydzie, smalec iey ſtegna cechuie. *Zab.* 6, 161 *Min.* Po

Digitized by Google

ſięgnach, po drogach, chodzili by iakie mary. *Tward. Misc.* 101, *Tward. Wł.* 185. Niech cię uſtraszą przeszłe interregna, Mokre krwią Polską pokazuiąc ściegna. *Kchw.* 261. Wysłał ściegna znakami zwycięztw, gdzie się tylko obrócił. *Psalmod.* 15; (cf. Ścigać); *inde* Uſtegnić.

ŚCIEK, - u, *m.*, *Bh.* ztok, odtok, (cf. ſtok, ſtek); *Bs.* vodotocje; *Crn.* odtęk, odtękànjé; (*Vd.* ſtekva, = cyſterna); *Rs.* стечéніе, истóкъ, водомéча, водомéчіе, водомечъ. - a) *potius* ZCIEK; = zciekanie wilgotności skąd dokąd, zpływ, spływ, der Abfluß, Ablauf. W dołach bez ścieku woda gniie. *Stas. Buf.* 44. Ulice w Londynie maią ściek do Tamizy. *Pam.* 85, 1, 9. Zadziwiaiące dawnych Rzymian ścieki podziemne. *N. Pam.* 11, 226, kanały, Waſſerleitungen). Abdachów albo ściekania wody, nie może żaden na sąsiedzki grunt puszczać. *Szczerb. Sax.* 36. (*Boh.* ſamotek *protropum*). - §. Wieszcza słotnych ścieków kawka. *Hul. Ow.* 127; pluty; Regengüſſe. - 2) ściek, do kupy ściekanie, zbieganie się wody, (*unde* ſtek), zlew; das Zuſammenrinnen, Zuſammenfließen. Tygrys i Eufrat, gdyby się zeszły, i w ściek ieden się zebrały, I gdyby swe wzaiemnie wody pomieszały . . . *Bardz. Boe.* 153, w ieden koryto, łożyſko, cf prąd). - *pr. et fig.* Miasto ściekiem rozmaitéy gawiedzi napchane. *Nar. Tac.* 2, 452. - *Anat.* Ściek mleczny, z błonek utkana pustość na ściek czyli na skład mléka w tyle brzucha. *Perz. Cyr.* 1, 43, ſtek mleczny. *Krup.* 2, 63, *receptaculum chyli*, das Milchbehältniß am Rückgrade. ŚCIEKAĆ *ob.* Ściéc. SCIEKŁY, - a, - e, mokry od czego, kapiący czym, von etwas fließend, triefend, naß. Głowa cierniem ukłóta, twarz krwią ściekła i policzkami odrapana. *St. Kaz.* 173. Sciekła źrzenica od wina. *Hul. Ow.* 64. - §. Tęgim mrozem ściekłe rzéki, spławne wody, ſtanąwszy, w kryształowe zmieniły się wody. *Zab.* 13, 155; płynące rzéki; ſtrömende Flüſſe.

ŚCIELĘ *ob.* Słać. ŚCIEMNIEĆ *ob.* Ciemnieć. SCIEŃCZYĆ *ob.* Cieńczyć.

ŚCIENNIK, - a, *m.*, ościenny sąsiad, ościennik; der Gränznachbar. Sąsiedzi ſtykaiący się z sobą, *collaterales*, w prawie zowią się ściennikami. *Zabor. G.* 358. Ścienniki, które maią przyległe ściany z dobry czyiemi. *Herb. Stat.* 229 *et* 230, *Czach. pr.* 2, 205. - 2) Ściennik, czterdzieści pasm nici lub przędziwa *Tr.*, ein Strähn oder eine Zaſpel Garn. SCIENNOŚĆ, *ob.* ościenność. ŚCIENNY, - a, - e, od ściany; *Rs.* стѣнный; Wand-. Duży zegar ścienny. *Gaz. Nar.* 1, 12, *Zab.* 7, 76, *N. Pam.* 14, 188. Ściennym wałem oba brzegi osuszył Pan, aż zbroyno Moyżesz przeprawił szeregi. *Mieſk. ryt.* 19. - *Math.* rachunek ścienny *calculus radicalis*. *Uſtr. Alg.* 2, 28; die Quadratwurzelrechnung. - §. Ścienny, ościenny, graniczący, ſtykaiący się, angränzend, Gränz-. Ścienne kopce, sypane na saméy ścianie ſtykaiących się z sobą dwóch granic, *collaterales scopuli. Zabor. G.* 358, Gränzhügel.

ŚCIENSZYĆ, ścieńczyć, *ob.* Cieńczyć. ŚCIEPLIĆ, *Dalm.* szteplili, *ob.* Ocieplić.

ŚCIERAĆ, ścierać *ob.* Zetrzeć. ŚCIERACZ, - a, *m.*, który co trze, ściera. *Wład.*, der Reiber, Abreiber; *Cro.* szteritel, ribácz, *f.* ribachicza; *Hg.* törd. (*Rs.* стирáльный pralny). ŚCIERKA, - i, *ż.*, (*Rs.* стирка pranie, bielizna); szmat iakikolwiek do ścierania, obcierania czego, *Bh.* ławićnjk, omuce, omucka, womuce; (cf. obmyć, wymyć); *Sr.* 1. woinischcjo; *Crn.* brisálu, adra, otternálu; *Vd.* zota; *Cro.* ponyava; *Bs.* otarak, ubrus, (cf. obrus) karpina; *Rs.* стиралка, утирка, (*ob.* utrzeć), ombmálka, судомóйка, тряпицъ, тряпичка, прядка, лоскутъ, лоскутокъ, лоскуточикъ; ein Wiſchlappen, Reiblappen, ein Stück Leinwand oder Tuch zum Reiben, ein Scheuerlappen. Ścierka łazienna *ob.* botuch. Ścierka z łyka lipowego, *Rs.* мочáлка; cf. wiecheć): - Bolesław Chróbry, gdy miał kogo ukarać z młodzieży szlacheckiéy, brał go z sobą do łaźni, gdzie ociąwszy ręką swoią rózgami, z nową suknią do domu odprawiał; Ztąd podobno weszło ſtarożytne przysłowie: dać komu ścierkę po łaźni, to iest, ociąwszy pogłaskać. *Nar. Hſt.* 7, 291. Ścierka gruba do drapania ciała, grzebło, drapaczka, Ścierka do potu, czoła, twarzy, nosa *ob.* Chuſta, Chuſtka. Józef ścierki rozpięte miał, by na nie spuścili ciało od drzewa Jezusowe. *Odym. Sw.* 2, *Kł* 3; chuſty, płachty. SCIERKOWY, - a, - e, od ścierek, Wiſchlappen-, *Rs.* тряпичный.

ŚCIERŃ, - i, *ż.*, SCIERNIE *plur.*, *SCIERNISKO, - a, *n.*, końce zdziebeł po żęciu w ziemi pozoſtałe, die Stoppeln; *Boh.* ſtrn; (*Crn.* ſtern, = czas żniwa); *Vind.* ſtern, shitnu ſteblu, ſteblu, ſternje, ſteblouje; *Cro.* sztérn, stern; *Bs.* ſtrnin). Po zżęciu kłosia ścierń palaią. *Otw. Ow.* 29. Tam były snopki zboża i ścierń świeżo żęta. *Przyb. Milt.* 361. Ściernie na rżyſku i pszeniczyſku podorać. *Zab. G.* Ściernia z rol nikomu nie przedawać, bo przez to plonnieią role. *Haur. Ek.* 19. Chwaściſte rżyſka albo ścierń na przyczynek karmi każ kosić. *Haur. Sk.* 57. Rozszedł się lud zbierać ściernisko. *Bud. Ex.* 5, 12. - §. SCIERNISKO, rżyſko, pole zżęte, na którym ściernie; *Boh.* ſtrniſko, ſtrniſtě; *Slo.* ſtrniſtě; *Hg.* tarló; *Sr.* 1. ztjerniſcjo; *Sr.* 2. jiſchcjo; *Crn.* ſternishe; *Vd.* ſternishe, ſtarnishe; *Rag.* ſtarniscte; *Bs.* ſtrrinisctе; *Cro.* szternische; *Rs.* жнивo, соломенные стебли, (cf. żniwo); die Stoppeln, das Stoppelfeld. Zbierane po ściernisках kłoski. *Leszcz. H. S.* 154. ŚCIERNISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen ścierni, ſtopplicht, *Vd.* ſternjaſt, ſternishen, ſternoujaſt.

ŚCIERPIEĆ *Med. dk.*, Ścierpi *F.*, *Vd.* ſterpeti; *Ross.* стерпѣть, утерпѣть, утерплúваю, *Ec.* подъяти, подъéмлю, (cf. podjąć); znieść, cierpiąc wytrzymać, wytrwać; erdulden, ertragen, aushalten, ausſtehen, leiden. Umiem i niedoſtatek ścierpieć; umiem znieść doſtatek wszyſtkiego. *Zygr. Gon* 354. Dziwne excessa czyni; iuż tego i sam Pan Bóg ścierpieć nie może. *Star. Ryc.* 21. Nie mógł Jehowa więcey ścierpieć złości spraw waszych. *Bud. Jer.* 44. 22. Często cierpiąc, trafia się, co ścierpieć nie możesz. *Min. Ryt.* 4, 154. Ścierpieć tego nie mogę. *Teatr* 23 *b*, 40. Wszyscy są tobie podobni, ieśli cię ścierpią u siebie. *Teatr* 2 *c*, 52. Jęczmień ścierpi wszelakie powietrze, tak zimne iak gorące. *Cresc.* 161. - *Cum Dativo* Ścierpieć komu, folgować mu, pobłażać mu, einem nachſehen, mit ihm Geduld haben. Śmierć nie ścierpi żadnemu. *Kanc. Od.* 293. Łaiał Melsztyńſki Głowaczowi; wszakże mu to ścierpiał dla zamieszania Rzpltéy. *Biel.* 307. Ścierpcie też i mnie, że też będę mówił; a gdy odmowię, śmiecie się, będzie-li się wam zdało. 1 *Leop. Job.* 21, 2, *et* 36, 1. - *Intrans. Medium*: Głogowe drzewo na wszelkiey ziemi się rodzi, i w każdey krainie ścierpi. *Cresc.* 429, wytrzymuie). **ŚCIERPNY, *ŚCIER-

Digitized by Google

PIANY, ŚCIERPLIWY, - a, - e, *Rs.* стерпѣ́ный; znośny, mogący być ścierpianym, erträglich, leidlich, auszuhalten. Pchły kąsanie nieścierpliwe. *Ezop.* 77. Gdy nieścierpnemi razy kłócia serdecznego cierpiał, Ś. Kostkę prosząc, folgę utrzymał. *Chod. Kost.* 74. W nieścierpianych ciężkościach Nie ustał Pan w swych lutościach. *Kans. Gd.* 66. ŚCIERPNĄĆ, ŚCIERPŁY; *ob.* Cierpnąć.

ŚCIERW, - a, - u, *m.*, padło martwe zwierzę; *(Etym.* ścierać, zetrzeć, trzeć, *cf.* czerw); das Aas; *Sr.* 1. zcjerb, mrzwe cjéwo, ſlaknencz, mrevencz; *Sr.* 2 zerwiſchcjo; *Boh.* mrcha, mrſſina, (*ob.* mercha), umrlčina; *Slo.* mrſſina; *Crn.* mérha, mershina, merlatina; *Vd.* merha, merlatina, merletina, mershina, merzina, mertvo, truplo, (cf. trup), mertvu truplu, zerklina, smerdlina, sesmrajena merha, deratnina, dertvina; *Cro.* mërha, merczina, (merczvarim *excarnifico*; *Bs.* mrriçina, telesina; *Rg.* marzina, martaz, sopisàlina; *Ross.* стéрво, стерна, стерня́тина; (*Rs.* стерве́нѣть, остерве́нѣть wściec się z gniewu), мертвечина, мертвя́чина. Orły na ścierwy padaią, iako są marchy końskie. *Cresc.* 623. Tam się orłowie zlatuią, gdzie ścierw czuią. *Rys. Ad.* 66. Kruk, gdy ścierwu dopadnie, naprzód się do oczu rzuci. *W. Post. W.* 2, 124. Nie inaczéy się pochlebnicy zbiegaią do tych, gdzie czuią co wziąć, iako krucy do ścierwu. *Kosz. Lor.* 41 *b.* Ścierwie smrodliwy, obrazie szpetnosci. *Pasł. F.* 114. Scierw, n. p. końſki, mięso na kościach, to co o ludziach mówiąc, ciało, Luder auf den Knochen, Fleiſch. Koń przepadziſty, ścierwa przepadziſtego, łatwo nabieraiący ścierwa, i opadaiący z niego. *X. Kam.* ŚCIERWIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, n. p. J wrona ma przekwinty, to ścierwik, to żółwik. *Biel. Myśl. E i ij i* ŚCIERWISKO, - a, *n.*, mieysce, gdzie ścierwy wyrzucaią, der Schindanger. *Tr.*, *Boh.* mrchowiſſtě, mrſſnjk. *ŚCIERWISTY, - a, - e, - o *adv.*, otyły, leybowaty; fett, dick. Kawalkator powinien być ciała nie ścierwiſtego, ani wróblego. *Hipp.* 38. (*Sr.* 1. zcjerbané, zcjerbovité *cadauerosus*). ŚCIERWOWIEC, - wowca, *m.*, mucha lśniąca się, iakby była miedziana; naywięcey na trupach i ścierwach się pokazuiąca, *musca cadaverina. Kluk. Zw.* 4, 392. *Lud. H. N.* 112: die Aasfliege. ŚCIERWOWY, - a, - e, od ścierwu; Aas-, von Aas. *Tr.*

ŚCIESAĆ, Sciosać, *cz. dk.*, ciosąc obrobić, zuſammen zimmern, abzimmern, *Rs.* смеса́ть, смеса́ывать.

ŚCIEŚNIĆ, ścieśnić *Slo.* ſtěſnugi, *Sr.* 1. zklutju; *ob.* Cieśnić.

ŚCIESZKA *ob.* Ścieżka. ŚCIĘTY *ob.* Ściąć.

ŚCIEŻA, (*Bh.* ſtežege. *Crn.* teshaia; *Vd.* durni shegel, vratni teshai, *cardo*), na ścieżą, na ścieżay, na ścież otworzyć, na rozcież, na oścież, *Rs.* на стѣжь, настѣжь: sperrweit, angelweit aufmachen; *Crn.* ſteshàj *expansis manibus pedibusque*). Iak szeſſlinem w podwoy uderzyła, Aże się drzwi na ścieżay otwarły ſtrząśnione. *Otw. Ow.* 95. Otworzcie drzwi pokoiu na ścieżay. *Bard. Tr.* 160. W prawą i w lewą bogow przednieyszych pokoie Stoią, maiąc na ścieżay otwarte podwoie *Zebr. Ow.* 6, *valuis apertis).* Niedbalſtwo wszyſtko na ścież otwiera nieprzyiacielowi. *Zab.* 11, 179. (ŚCIĘŻAŁY, ŚCIĘŻEĆ *ob.* Ciężeć. -). ŚCIEŻKA, ŚCIESZKA, *STEZKA, *STEĆKA, *STEDZKA, *STEŻKA, - i, ł., ŚCIEŻECZKA, - i, ł., *zdrbn.*, *Bh.* ſtežka, ſteżnik (cf *ćeſta* droga), chodnik, chodniček, (cf. chodnik), pěſſina, pěſſinka; *Slo.* chodnjk, ſſlepege, (cf. ślepić); *Sr.* 1. zcjejka; *Sr.* 2. ſcjaſchka; *Crn.* ſteſa, (ſzeſta *via*); *Vd.* ſteada, ſteſa, pohojen pot; *Cro.* ſztèza, zteza, (sztiszka, jëz *septum*); *Sla.* ſteza; *Bs.* ſtaza, pùt tiesni, klanać, ulicica; *Rg.* ſtàza, pûtaz, drûm, *vulg.* klânaz; *Rs.* стезя, стéжка, тропà, тропи́на, тропка, тропи́нка, (cf. trop); *Ec.* тропинка, (*Ec.* ꙋ́бстны, улицы, особливо предъ лавками торговыми). (*Etym.* ście, iście, iść; cf. *Ger.* Steig, Steg, *Suec.* ſtig, *Finl.* tie, *Eſthl.* te): droga dla pieszych lub konnych ciasna, der Fußſteig. Ścieszka przez śnieg, *Vd.* gas, ſteada po snegi, *Crn.* gâs, (cf. gacie). Ścieszka poboczna, manowiec, *Rs.* зауло́къ. Ścieszkami, nie gościńcem bitym się puścili. *P. Kchan. Orl.* 1, 105. On przecię zdrowy na koniec przychodzi, Gościniec miia, ścieszkami uchodzi. *P. Kch. J.* 252. Na ścieszkę ty z gościńca nie bocz dla złey drogi. *Zab.* 13, 279 *Tręb.* Dla ścieszki gościńca nie opuszczay. *Rys. Ad.* 9, pewnieyszego się trzymay). Udaie się przeciwną od gościńca ścieszką. *Psalm.* 33. Zewsząd otoczony ieſtem rolą bogacza; ledwo sam wązką ścieżeczką przeyść mogę. *Sir. Qu.* 4. Drogi tam nie widać, prócz między łosiną ſteczka ciasna była. *Tward. Pas.* 55. *Veſtigia recentia*, nowe świeże tropy, dopiero uczyniona ſtecka. *Mąez.* Jordan wod swych cofnął, a ſteckę przeſtroną działał idącym. *Kanc. Gd.* 117, ſtedzka. *Bard. Tr.* 367. Szedł swą ſteżką do chaty. *Przyb. Ab.* 88. Gotuycie ścieszki Panu swemu. *Rey Pſt. Ddd b.* Boże nie day nam z ścieszki niebieſkiéy na gościniec piekielny nigdy zſtępować. *Hrbſt. Nauk. J* 3. Odſtąpili ścieszek prawdy. *Psalmod.* 30. - §. ścieszka ſliszowſka, *ob.* Trel. ŚCIEŻKOWY, - a, - e, od ścieżki, Fußſteigs-. *Cn. Th.* 984. ŚCIEŻNIK, ŚCIESZNIK, - a, *m.*, co ścieszki naprawia, *semitarius. Mącz.* ŚCIEŻYSKO, - a, *n.*, niewygodna, przykra ścieszka, ein Übler, unbequemer Fußſteig. Obwiódł lud swóy ścieżyſkami; a potym na ciasnym i trudnym ścieżyſku przyſiada; *callis, trames. Krom.* 580.

ŚCIĘŻYĆ *cz. dk.*, obciążyć, beſchweren, belaſten. Widzisz te cienkie płonkowe pniaki, Winnemi grony w koło ściężone. *Chod. Ges.* 7.

ŚCIG, ŚCIEG, - u, *m.*, dziurawienie igłą szyiąc, mieysce między iedną a drugą dziurką igłą przekłótą, *Ger.* der Stich im Nähen, *Bs.* zadivljaj; (*Rg.* ſtjegh, z chorągiew; *Rs.* стежка, szew. стегну́ть, стега́ть ściegami szyć; *composita* настега́ть изстега́ть, перестега́ть, перестёгивать, простега́ть, простёгивать, подстегну́ть, подстега́ть, подстёгивать, состега́ть, устега́ть, устёгивать, стежни́къ szewczyk). Scieg u krawca i szwaczek znaczy za każdym sztychem zaciągnienie nitki w szyciu. *Mag. Mscr.* Polſkim ściegiem, Francuskim ściegiem szyć, u krawca i szwaczek sposób odmienny zakładania brzegów materyi lub płotna do zszywania. *ib.* Przyhaftował cyrulik koniec przeciętéy kiszki kilkoma ścigami iglanemi do brzegu rany brzuchowey. *Perz. Cyr.* 2, 27. Haftować tę ranę szwem kuśnierſkim rzadko daiąc ścig od ściąu. *Perz. Cyr.* 2, 26. Filis smutnemi ściegi wyszywa klęski Dorydy. *Karp.* 1, 57. Piękna chorągiew; Polka z córkami Spartańſkim ściegiem ią szyła. *Kniaź. Poez.* 1, 147 *et* 86.

ŚCIGAĆ *Med. ndk.*; ścignąć *idntl.*, *Bh.* ſtibati, *Bs. et Rg.* ſtighnuti; (cf. *Germ.* ſtechen, einem nachſtechen, geſtochen kommen, Steckbrief, *lat.* *ſtigare, inſtigare, *Gr.* στιγεύω);

Digitized by Google

gonić za kim, *Crn.* dervim, *Vd.* preganjati, pretirati, prepojati, poditi, pohilati, nahiluvati, hitati, nahituvati; *Rs.* уславдѣмъ, nachjagen, nachſetzen, einzuhohlen ſuchen, verfolgen. Wſtań, a ścigay to mężę; a gdy ie pościgaiesz, mówże im . . . 1 *Leop. Gen.* 44, ruszay, machay za niemi). Kto wiele ściga, mało dogoni. *Lach. Kuz.* 1, 361. Uciekaiącey nie chciey żony ścigać. *Pot. Syl.* 509. Ściganie *ob.* Pogonia, *Rs.* суронка, суронъ. Ścigać kogo przez listy, einen Steckbrief nachſchicken. – *fig. et tr.* Nie mogę ku Jorkowi wasz zapęd Marsowy Ścigać po wielkim morzu; ale po wróconych Muza ma witać będzie w ogrodach zielonych. *Karp.* 3, 68, *suivre*; *de Lille).* Zawsze na woynie tych naywiększe niebezpieczeńſtwo ściga, którzy naybardziey pierzchaią. *Pilch. Sall.* 113. Nie mogąc cnotą zrównać, chciał ich ścigać męztwem. *Jabł. Tel.* 278; naśladować, nacheifern). – §. *aliter* ścigać kogo przed sądem, z inſtygować nań, auf einen vor Gericht inſtigiren. Zalecamy inſtygatorom, ścigać w sądach seymowych osoby wzwyż oſkarżone o występki popełnione. *Gaz. Nar.* 1, 331. Ścigać czego na kim, z patrzać czego na kim, mścić się czego na kim; ſich wegen etwas an jemanden halten, ihn dafür anſehen, ihn in Anſpruch nehmen. Cokolwiek panu zginęło, na słudze tego ścigał. *W. Genes.* 31, 39; z ręki iego tego szukał. *Bibl. Gd.).* – *similiter*: Czy przeto, że wiarołomca korzyſtać może z przemocy, ściganym być nie ma na sławie! *Uſt. K.* ,, 38; karanym na sławie; przez rozgłoszenie zdrady iego hańbionym, an ſeiner Ehre geſtraft, geahndet. – §. SCIGNĄĆ, *Bh.* ſtihnauti, *Rs.* стигну; dogonić, dosiąc, einholen, erjagen, erreichen. Goń te łotrzyki; bo bez wątpienia ścigniesz ie. 2 *Leop.* 1 *Reg.* 30, 8, doścignieſz). Orzeł niemal słońca śmiałym sięga lotem, iż go nie ścigną, wrzeszczą w dole wrony. *Zab.* 13, 14 *Zabł.* Tu ſtań, by co się tam dzieie ścigło twoie oko. *Przyb. Milt.* 241. – Ścigniony, ścigły; *sed potius negatiue*: Nieścigniony, nieścigły, z którego dogonić nie podobna, unerreichbar, unerreichbar. Tak rączo biegły nieścignione konie, Że mogły równać z prędkich orłów lotem. *P. Kch. J.* 255. Kto nieścignione wiatrom przyprawuie ſkrzydła? *Zim. Siel.* 213. Orzeł nieścigniony. *Zab.* 13, 14 *Zabł.* Punkt nieścigły okiem. *Susz.* 3, *T* 2 *b.* Cud rozumem nieścigły. *Zab.* 15, 29 *Kniaź.*

ŚCINAĆ *ob.* Ściąć. ŚCINACZ, – a, ŚCINAY, – aia, *m.*, miano charta. *Ryd.*, Name eines Windſpiels. Pędzi konno przez zwierzyniec; a za nim Capay, Łapay, Ścinay, Dołoż, dwa smycze chartów. *Teatr* 20 *b*, 52.

*ŚCIO! n. p. Wół, gdy do niego mówią ścio! zaraz rozumie. *Haur Sk.* 50; *Rs.* сюда, tu! hierher!

ŚCISK, – u, *m.*, naciſk, tłoczenie się ludzi, lub rzeczy, Gedränge; *Sr.* 1. ciiicjencza; *Crn.* ſtis, (*Crn.* ſtiſka, ſtiſkavneza, pręsha, z prasa); *Vd.* tish, tishanje, ſtiſs, ſtiſk, tlazh, saklep, klupa, ſtisnilu, vshkernilu, preziep, (*Vd.* ſtiſka, ſtiſkalu, ſtiſkauniza, presha, z prasa); *Bs.* ſtisg, (*Bs.* tjesk, utjesk; *Rg.* tjés, z prasa); *Rs.* замоpь, свалка, давка, (cf. dawić). Ściſk wielki, każdy się drze, iak kto może, ieden drugiego popycha, łokcie się w ściſku wycierają. *Teatr* 20 *b*, 121, *Susz.* 1, *D* 2. W wielkim ścisku, *Rs.* замоpно. – §. *tr.* ściſk, uciſk, uciemiężenie, bieda, *Vd.* ſtiſkuvanje, obtishanje, teshava, nadluga, riva, Drang, Gedränge, Noth. Pod czas ściſku i dolegliwości wzdychać do iego będę łaſkawości. *Chroſć. Job.* 98. Ściſk teraz na mnie zewsząd; uczynię-li to, śmierć mi płaci; nie uczynię li, nie uydę rąk ich. *Leop. Dan.* 15, 22. Napełnione są biodra moie boleścią, żdżymanie a ściſk mię zdiął, iako żdżymanie tey, co rodzi. 1 *Leop. Jes.* 21, 3, uciſk, 1 *Leop.*). Ściſk, krzywda i gwałt ludzi. *Wiſń.* 462. Nie chcesz, aby ściſk poddanych twoich wołał na cię do nieba? obchodźże się z niemi sprawiedliwie. *Hrbſt. Nauk. n.* 5. Ściſk niedoſtatni żywności woyſka nadraził: *victus inopia. Krom.* 620. ŚCISKAĆ *ob.* Ściskać. ŚCISKACZ, – a, *m.*, ſtłaczaiący co, der Zuſammendrücker, Preſſer. Ściſkacz ſtalowy sprężyſty do żyły rozdętey abo rozprężoney ściśnienia. *Czerw.* 15. ŚCISŁY, *ŚCISKŁY, *ŚCISKLIWY, – a, – e, ŚCIŚLE, ŚCISŁO, *SCISKLE, *SCISLIWIE *adv.*, mocno spoiony, szczelny, ciasny, enge, genau an einander. Ścisły szyk *Tr.* Ściśle się ſkupili mężni woiownicy; iak ściśle budownik spaia ściany w murze. *Dmoch. Jl.* 2, 103. Byłam ściśle złączona z tobą przez przyiaźń, spodziewam się złączyć ieszcze ściśley przez związek małżeńſki. *Zab.* 14, 342. Ziemia twarda i ścisła. *N. Pam.* 17, 205. tęga, zbita, gęsta). –. §. ścisły, wązki, nieszeroki, niewielki, ſchmal, klein, gering. Równina między górami w szerz bardzo ścisła. *Warg. Radz.* 128. Sekty swéy bronią, powiadaiąc ią być drogą ściskłą i trudną, od świata odwodzącą. *Zrn. Pſt.* 2, 406 *b.* Azaż nie widziemy, iako ściſkła ieſt umieiętność nasza, iak mało tych rzeczy, które umiemy! *Petr. Et.* 74. Ściſkłe. *Petr. Pol.* 158, *et* 2, 46. W ścisłych granicach siedzę. *Warg. Cez.* 4. Moie rzeczy bardzo ściśle *Alb. n. W.* 18; maiątek bardzo mały; ciasno koło mnie). – §. Ścisły nieszczodry, mrzygłod, liczykrupa; *Vd.* ſtisnjen, ſkop, terd, terdoviten, derahliu; karg, genau, filzig, ſehr ſparſam. (*Rs.* скупдивъ, скупдять obracho ać; *ob.* *czić, *czyło). Jan Ś. bardzo ſkromny a ścisły żywot wiódł. *Zrn. Pſt.* 12 *b*, wſtrzemięźliwy, surowy). Na swego zły, ſkąpy i ścisły, a na obcego dobry, hoyny i rozrzutny. *Krom.* 250, *reſtrictus).* Ludzie ściśli zbieraią z wielkim usiłowaniem. *Bud. Ap.* 68. Ściśleyszego ſkępca nigdy nie widziałem. *Zebr. Zw.* 135. Nam trzeba przyiaciela, któryby cudzego nie pragnął, a swego nie był ściśle ſkąpym. *Gor. Sen.* 249, żeby nie był ſknérą). O sobie samym myślić, ściśle ieſt i łakome serce. *Sk. Kaz.* 137. Nie mamy być tak ściſkliwi w iałmużnach i miłosierney uczynkach. *W. Pſt. W.* 196. – *Similiter*: Dla wielkości szarańczy był ten rok bardzo ścisły. *Papr. Ryc.*, nieurodzayny, ubogi, ſkąpy, ein ſehr unfruchtbares, dürftiges, knappes Jahr. – §. ścisły, akuratny, na pięźd nie chybiący, accurat, genau; *Crn.* almatne, ſtuprav; *Vd.* marlivu, tinku, doſkerbnu; *Rs.* исправный, исправенъ, исправно, точный, точенъ, точно, точнёхонько, въ обрѣзъ; *Ec.* зжатый, зжато, испытно, испытнъ. Oddasz ścisły rachunek bogu za nayoſtatnieyszego kmiotka. *Kras. Pod.* 2, 200. Od służących ścisłe usłużenia wyciągamy. *Kras. Pod.* 2, 56. Każdą literkę w piśmie Ś. każą ściśliwie zachowywać. *Biał. Poſt.* 9. – §. Ścisłe znaczenie lub branie słowa którego, z naywłaściwsze, genau beſtimmt, eigentlich, eigenthümlich. Słowo to właśnie i ściśle wziąwszy. *Petr. Et.* 207. Niewola przez się, to ieſt, ściśle wzięta, nie ma u nas mieysca; ale . . . . *Kras. Pod.* 2, 228. – §. Ścisłe pra-

Digitized by Google

prawo, oſtre, twarde, surowe, hart, ſcharf, ſtrenge. Klasztor nayściśleyszego zakonu. *Tr.* 2) SCISLIWY, mogący być ściśnionym, zuſammenpreßbar. ŚCISŁOŚĆ, ŚCISKŁOŚĆ, ŚCISLIWOŚĆ, - ści, ś., ciasność, nieprzestronność, szczelność, die Enge, die Genauigkeit. Ścisłość przyiaźni. *Paſt. F.* 92. Ścisłość czasu krótkiego. *Krom.* 254. Ścisłość w robocie, w postępowaniu, akuratność, Genauigkeit, Accurateſſe; *Vd.* jmarlivoſt, doſkerbnoſt, tinkuſt, pounoſt; *Rs.* точность, исправность, опредѣленность. - §. ścisłość, skąpstwo, *Vd.* ſtisnjenoſt, terduſt, dershlivoſt, terdovitnoſt; Genauigkeit, Kargheit. Ściſkłość ieſt, gdy ochraniamy grosza, nie daiemy gdzie potrzeba i przyſtoi. *Petr. Et.* 256. Gdzie ludzie wolni, tam o szczodrobliwości królewſkiéy rychléy, a niźli o ścisłości iego radzą. *Orzech. Qu.* 9. - §. ścisłość, ubóſtwo, niedoſtatek, Armuth, Dürftigkeit. Bolesław Łysy o ścisłość, o niedoſtatek, o mierziączkę ludzi swych przyszedłszy, ledaiako błąkał się. *Krom.* 258. Szaleńſtwo sadowić się na tych ziemſkich ścisłościach, i rozszerzać dzierżawy swe na téy nędznéy ziemi. *W. Poſt.* 3, 199. - §. ucisk, uciemiężenie, Gedränge, Bedrängniß, Drangſal. Po śmierci Attyli, Hunnowie od pogranicznych zwoiowani, i do wielkiéy ścisłości przywiedzieni byli. *Krom.* 13. - §. *aliter*; ŚCISLIWOŚĆ, n. p. powietrza, *compreſſibilitas. Hub. Wſt.* 190, snadność by być ścisniętym, die Preßbarkeit. ŚCISNĄĆ, *F.* ściśnie, ścisnę *cz. idntl.*, Ściskać *ndk.*, *Bh.* ſtiſknauti, ſtiſkati, ſtiſkowati, ſewrjti (*cf.* zewrzeć), ſaužiti; *Sr.* 2. ſchiſchciaſch; *Sr.* 1. zcjijcju, zklutjam; *Vd.* ſtisniti, oſtisniti, ſtiſkati, ſtiſkuvati, tishati; *Crn.* ſtisneti, ſtisnem, ſtiſkam, (s drukować, *ob.* wycisnąć); *Cro.* stisznuti, ztiszkat, ztiszkam, ztischem; *Dl.* ztisknuti; *Rg.* ſtisnuti, ſtiſkati, ſtisnijvam, ſtiſkijvam, ſtjesctiti; *Bs.* ſtisnuti, izmeciti; *Sla.* ſtisnuti; *Ross.* сжимчнуть, сжимскивать; *Ec.* сожимáю, зжимáю; ciskaiąc ścieśnić, stłoczyć, sprasować, zuſammen drücken, zuſammen preſſen, verengen. Ściskacz, narzędzie cyrulickie do ściskania żyły rozdętéy abo rozprężonéy. *Czerw.* 15. Ściskać rękę w pięść. *Cn. Th.* 985. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mię wyciął, czy miał rękę rozwartą, czy w kułak ściśnioną? *Teatr* 31, 57. Kleszczami co ściskać. *Cn. Th.* 985. Gdy mu ptak rękę paznoktami mocno ściskać począł, rzucił go. *Sk Dz.* 1148. Kobiety trzymaią się ścisnione i szlochaią. *Teatr* 13, 78, w kupie). Tak byłem ściśniony u stołu między osobami, żem bokiem siedzieć musiał. *Kras. Pod.* 2, 131, w takim tłoku, ścisku, w takiéy prasie). Szedł Jezus, a za nim szła tłuszcza bardzo wielka, i ściskała go. 1 *Leop. Mar.* 5, 24. Widzisz, że cię tłuszcza ściska, a powiadasz, kto się mnie dotknął? 1 *Leop. Mar.* 5, 31. Do kupy ściskać, zbiiać, zuſammen häufen, zuſammen drängen. Co ieno miał sił w onéy dobie, Wszyſtkie gromadzi, i w kupę ie ściska. *P. Kch. J.* 145. Ściskać grosz ku groszowi, skąpić. *Mącz.*, zbiiać grosze, zuſammen ſparen, knauſern. Co ociec twóy niemały czas zgromadzał, ściskał, palce oblizował, głodu przymierał, tyś tego wszyſtkiego do roku nie miał. *Falib. R* 3, *Slo.* otec ſtiſkal, a ſyn wiſkal, *prodigus eſt natus, de parco patre creatus*). Iż się kurczątka zwabić nie dały, gdy ie kokosz wabiła, gdy skrzydła swoie *rozciągała*, więc też teraz iuż skrzydła swoie *ściśnęła*, kurczęta niewdzięczne opuściła. *Zrn. Pſt.* 3, 530. To pełne, to szermuiąc skąpe czynili sztychy, To wyciągnieni, to w się ściśnieni i zbici. *P. Kch. Orl.* 1, 52, skurczeni, zebrani, eingezogen, in ſich hinein gebückt. - *Similiter*; Dzień się i słońce przed chmurami ściska, Które wychodzą z piekielnéy ciemnicy. *P. Kch. J.* 194. Ściskać co związkiem, ściągać mocno. *Cn. Th.* 985, feſt zuſammen ziehen. Ściśniesz suknią pasem złotym. 1 *Leop. Ex.* 29, 6, ściągniesz. 3 *Leop.*). Ja ieſtem mocno ściśniony, popuść, zmiłuy się. *Teatr* 17 *b*, 48. Ścisnął konia ostrogami. *Boh. djab.* 3, 181, zwarł go ostrogami, er gab dem Pferde die Spornen. Ta szata mię pod pachą ściska. *Tr.* Bót mię ściska, ściśniecie, der Stiefel drückt mich; *Rs.* мучить, мучу. Kto wiele obeymuie, mało ściska. *Cn. Ad.* 403. Ściskać wargi, zęby, ścinać, die Lippen, die Zähne zuſammen beißen. Ścisnąwszy zęby, krzyknął gniewem poruszony. *Otw. Ow.* 520. Z gniewu iuż dłużéy nie wytrzyma, iuż ściśnie zęby, iuż oka przymruży. *Pot. Arg.* 479. Powiem wam, że się zadziwicie, i że wargi ściśniecie i brwi nakrzywicie. *P. Kch. Orl.* 1, 259. - Ściskać słowa, z przymusem i powoli mówić, die Wörter zuſammen beißen, gezwungen und nicht frey fort ſprechen. Tak mówiąc ściskał w zębach słowa, dla udawania spokoyności. *Stas. Num.* 2, 11. - *Cramm.* Samogłoski á, é, ó, gdy są *ściśnione*, piszą się z znakiem prawym. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 242, gdy się nieotwarto wymawiaią, gedämpfte, nicht hell ausgeſprochne Selbſtlauter. - §. *imitatio lat.* Tyś mię ściskaiącego w domu tę pracą, a nie śmieiącego na świat ią wydać, napominał. *Petr. Ek. ded.*, *cf. nonum prematur in annum*). - *aliter*; Zimno ściska, ciepło rozsrzedza. *Stas. Buff.* 41, ſtęża, die Kälte drückt zuſammen, verdickt, z. E. die Luft. Ściśnione mrozami bagniska i rzéki, ułacniły przystęp do fortecy. *Nar. Hſt.* 3, 43, gdy się ścinały od mrozów, zmarzło, gefroren. - §. Ściskać kogo, cieśń mu czynić, w szranki go kłaść, ciemiężyć go, einen drängen, drücken, in die Enge treiben, eintreiben, bedrücken. Ściskać rozchody, szymować. *Cn. Th.* 985. Ściskał go niedoſtatek, długi i wzgarda. *Sk. Dz.* 1130. Wierność poddanego oswobodziła pana zciśniętego. *Przyb. Luz.* 78. Możnieyszy ubogiego ściska. *Biel.* 211. Na państwo Tureckie maią ze wszystkich stron uderzyć i ścisnąć go zewsząd. *Pam.* 85, 2, 73. Miasteczko to było w srogim oblężeniu, a iuż mocami onemi i głodem onym bardzo było ściśnione. *Rey Pſt. Nn* 5. Nikogo nie ściskaycie, ale przestawaycie na żołdziech waszych. 3 *Leop. Luc.* 3, 14, nikogo nie nędźcie. 1 *Leop.*). Faraon ścisnął lud. 3 *Leop. Ex.* 5, 23, znędził. 1 *Leop.*). Nie chciał poddanych ściskać podatkami. *Sk. Dz.* 63. Bliźniego swego ściskał. *Sk. Kaz.* 430. Tak oni sami i dobra ich mogą być od kredytorów ściśnione. *Chel.* 148. Jeſtem biedą oſtatnią ściśniony. *Kul. Her.* 41. Ludzie święci, im więcéy smutkami bywaią ściśnieni, tym więcéy niebieſkiego dobra żądaią. *Wrob. żoł.* 6. Nie zażyway źle łaskawości, aby cię moc nie ścisnęła. *Sk. Dz.* 1127. - Ściska co serce, z dolega, boli serce, serce się nad tym kraie, es drückt etwas das Herz, es macht dem Herzen Schmerzen, thut dem Herzen wehe. Ból mi mocno ścisnął serce. *Teatr* 7, 23. Odchodzą z sercem żałością ścisnionym. *Stas. Num.* 2, 96,

Digitized by Google

Węg. Mar. 1, 146. Ściśnione miałem boleścią serce, patrząc na domy mizerne. *Kras. Pod.* 2, 16. Scisnęły zewsząd serce trwogi. *Odym. Sw.* 2, *K k* 3. - §. ściskać kogo, uścisknąć go z przyiaźni, *obłapiać go, einen umarmen, an ſein Herz drücken, die Hand drücken u. ſ. w.; *Bh.* obgiſti (cf. objąć); *Sr.* 1. wobpjimnu, wokoſcham; *Vd.* objet, objemati, okuli gerla paſt, ogerliti, okul kragna perjeti, obvratiti, obramiti; *Cro.* obimati, obimlyem, gerlim, gërliti, garliti (cf. gardło, cf. gardłować); *Dal.* zagarliti; *Rg.* garliti; *Bs.* prighrilliti; *Sla.* gêrliti, zagêrliti; *Rs.* обнимать, обымáти, обнимáю; *Ec.* обымáю. Na znak wiecznéy przyiaźni, ściśniymy się po braterſku. *Teatr* 29, 68. Niechże mi się choć ścisnąć cię godzi, na zadatek przyszłéy pieszczoty. *Teatr* 14, 83. Slicznie Panno Czekino, tak się całować i ściskać z żołnierzami! *Teatr* 54, 66. Jeszcze się, ieszcze *ściſkayta (*Dual.*, z ściſkaycie) miluchno. *Groch. W.* 342. Jak się zemną ściska, iak z bratem. *Teatr* 36, 37. Scisnąwszy go mile, darował mu cztery wexle. *Zab.* 11, 247. Nie każdy, co ściska, prawdziwie lubi. *Zab.* 13, 327 *Zabł.* Jak prawicę moię ściska na dowód prawdziwego braterſtwa. *Zab.* 8, 65. Czułość iéy moia odpowie ścisnięciem ręki. *Kniaź. Poez.* 1, 14, durch einen Händedruck. Dane słowo, ściśniona ręka, wiele u niego waży. *N. Pam.* 16, 57. Menalkas ścisnął rękę moię. *Chod. Ges.* 238. Ona go *obłapiła, ściskaiąc go za szyię. *P. Kchan. Orl.* 1, 19. Padania do nóg, ściskania za nogi, całowania w ręce, podłość w sobie maią. *Zab.* 11, 69. - §. Scisnąć ramionami. *Teatr* 34 *b*, *A* 2, z zżymać się, die Achſeln zucken. Scisnąwszy ramionami, i westchnąwszy wyszedł. *Boh. Kom.* 3, 90. Za takiemi słowami ścisnął ramionami, bo się tak wielce zdziwował. *Pieś.* 145.

SCISZYĆ, *ob.* Ciszyć, Uciszyć. SCZMIĆ, *ob.* Szczmić. SCMIEL, *ob.* Ćmiel. SCOFNĄĆ, *ob.* Cofnąć. SCUDZOŁOŻYĆ, *ob.* Cudzołożyć. SCUDZOZIEMCZEĆ, *ob.* Cudzoziemczeć. SCWICZYĆ, *ob.* Ćwiczyć.

SCYATYKA, - i, *ż.*, *z Greckolac.* ischiadicus; z kulszowy ból. *Perz. Lek.* 171, *Perz. Cyr.* 2, 139, denna boleść. *Sien.* 46, biedrzna choroba, dna, *Crn.* krishnèmôr; *Cro.* ledovnicza; das Hüftweh. Kto ma scyatykę, t. i. denną boleść, ma pić ten trunek. *Spicz.* 26. SCYATYCZNY, - a, - e, *ischiadicus*, Hüftweh-, das Hüftweh leidend.

SCYENTYFICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, naukowy, *Eccl.* вѣдѣтельный, *ob.* wiadomość, cf. umieiętność.

SCYZORYK, - a, *m.*, z Franc. *ciſoir*, nożyk do temperowania piór, ſkrypturalik, *Bh.* cyzorálek, ſiſrypturálek, rjezáček; *Crn.* shoftrijàlz; *Cro.* pioronos; *Rg.* britviza zà pèra; *Bs.* nosgicch; *Rs.* перочинной ножичекъ; *Ec.* перочинникъ; das Federmeſſer. Scyzoryk złamał, i nie może sobie pióra poprawić. *Mon.* 65, 250. Poprzerzynał te papiery scyzorykiem. *Zał. Teſt.* 250.

*SCZEK, *ob.* Szczek. SCZAROWAĆ, *ob.* Czarować. *SCZCIĆ, *SCZEDŁ, *ob.* *Czcić, *czedł, z czytać.

*SCZEKOCKI, - a, - ie, n. p. Widząc na Mazurku Sczekocką burkę . . . *Kchw.* 206.

SCZERNIĆ, *ob.* Czernić. SCZERSTWIC, *ob.* Czerſtwić. SCZERY, *ob.* Szczery.

SCZESAĆ, *F.* sczeszę; *cz. dk. verbi* Czesać, *qu. v.*; n. p. głowę sczeszę. *Eraz. Ob.* 7, uczeszę, wyczeszę. - §. 2) sczesać, *vel potius* zczesać *dk.*, sczesywać *kontyn.*; czésząc ściągnąć, *Sr.* 1. zhjebam; *Rs.* счесать, счесывать; abkämmen, herab kämmen. Czarne węże z włosów swoich sczesywały. *Otw. Ow.* 160.

SCZKAĆ, SCZKNĄĆ, *ob.* Szczknąć. SCZUBIĆ, *ob.* Czubić, Poczubić. SCZYPAWY, *ob.* Szczypawy.

S E.

*SE, *ob.* Się. SĘ, SSĘ, *ob.* Ssać.

SEBASTENA, SEBESTENA, - y, *ż.*, *cordia. Linn.*, iedwabne śliwki. *Syr.* 793, Sebeſten, Bruſtbeeren. *Slezk. Ped.* 420. SEBASTYAN, - a, *m.*, imię Swiętego, patrona od morowego powietrza. *Farn. pr.*, Sebaſtian, Oeſt. Baſtel, *Sr.* 2. Baſto.

*SEBRANIE, *Biel. Sw.* 234, *ob.* Zebranie, Zbór.

*SĘCINA, - y, *ż.*, n. p. Upłynie kwartał, rok ieden i drugi, nim żołnierza iaką opatrzą sęciną. *Jabł. Buk. C.* 4. ?

SĘDACZ, SENDACZ, SANDACZ, SĄDACZ, *SĄDECZ, - a, *m.*, ryba, *perca lucioperca. Linn.*, *Bh.* candat, cendat; *Sr.* 2. zandor; *Sla.* smúgj; *Rs.* судакъ, судачокъ, судачище; *Germ.* der Sander, Zander, Sandaal, *Dan.* Sandart, Sandat, *Angl.* Sandel; (Oeſterr. der Schiel); ryba, wąskością głowy podobna do szczupaka, resztą do okunia. *Kluk Zw.* 3, 182, *Zool.* 131. SĘDACZY, - a, - e, od sędacza, Sander-, *Rs.* судачій. Sędacze mięso, *Rs.* судакóвина, судачина. - §. cf. Sądecz, Sandecz, miasto w Krak. *Dyk. G.* 3, 5, *et* 14.

SEDENTARYA, - yi, *ż.*, (sedencyarya, *Chmiel.* 1, 233), z Łac., życie siedzące, das viele Sitzen, ſitzende Lebensart, ſitzendes Arbeiten. Życie sedentaryą, to ieſt, zbytecznym siedzeniem się bawiące. *Krup.* 5, 744. Ci, którzy się sedentaryą bawią, rozmaitym podlegli chorobom. *Comp.* 45. Może mu zaszkodzi zbytnia sedentarya. *Kras. Doś.* 19. Upominam, aby sobie tak bardzo nie psuli nad sedentaryą zdrowia; ale też zażyli potrzebnéy agitacyi. *Mon.* 70, 132. Tkacscy synowie od rodziców maią skłonność do sedentaryi. *Torz.* 104. Sedentaryą bawiący się, *Rs.* сидѣльникъ, *f.* сидѣльница.

SEDLICE, - ic *plur.*, miasto Czeskie, sławne przez wody, które od niego Sedlickiemi zowią. *Dykc. G.* 3, 34, *Krup.* 5, 211, Seidlitz in Böhmen, Seidlitzer Waſſer.

SEDNO, SEDNIĆ, *ob.* Sadno. *SEDWASER, *ob.* Serwaser. *SĘDY, *ob.* Sąd, sędu. SĘDYK, *ob.* Syndyk, *ob.* Sędzia.

SEDYMENT, *ob.* fus, uſtoiny, szlam.

SĘDZIA, - iego, *et* sędzi, *Bh.* ſaudce, ſudce, ſudj, rychtář; (*Bh.* ſudice, ſudička *Parca*, Prządka); *Slo.* ſudec, ſaudec, richtár; *Sr.* 1. ſudnik; *Sr.* 2. ſzudnik; *Crn.* sodnik; *Vd.* sodnik, rihtar, sodez; *Cro.* sodez, sudaz, szúdecz; *Bs.* súdaç; *Sla.* súdac; *Rg.* sûdaz, suditegl, súghja; *Ross.* судïя, судья; *Ec.* судïя, судитель; der Richter. Sędzia ieſt osoba, która rozsądek wydawa, o iakiéy sprawie między dwoma spór wiodącemi. *Sax. Perz.* 6. Sędzia ieſt mówiącym prawem. *Gor. Wł. H* 4 *b*. Ztąd rzeczony ieſt sędzią, *iudex*, *quasi ius dictans*, iż sądsi i dekreta prawne wyrzeka. *Szczerb. Sax.* 407. Sędzia ziemſki. *Kras. Pod.* 2, 143, der Landrichter. Sędzia mieyſki, der Stadtrichter (cf. Wóyt). Sędzia kryminalny, *Vd.*

Digitized by Google

kervosodnik). Sędzia zapaśników, *Ec.* страстополо́жникъ, подвигополо́жникъ, упражнитель. Żaden w swéy sprawie sędzią być nie może. *Mon.* 64, 412, *Rys. Ad.* 79, *Sax. Art.* 271 Każdy na się łaskawy sędzia. *Cn. Ad.* 342. Niemasz człowiekowi we wszystkich iego postępkach bliższego i sprawiedliwszego świadka i *sędzi nad swoie każdemu sumnienie. *Smotr. Ex.* 6. Niewiniuchna, iak stary sędzia. *Teatr* 20 *b*, 10, sumnienie ma przeciwnone). Sędzia sprawiedliwy, *Ec.* правосу́дець, *Gr.* δικαστης, *oppos.* неправосу́дець. Sprawiedliwym sędzią iestem, *Ec.* правосудсмлю, *Gr.* δικαιοδοτέω. - Sędzia od stron obrany, *ob.* Jednacz, rozjemca, polubowy, *Ec.* судиі изво́льный; der Schiedsrichter. - Sędzia wszelaki, rozsądnik, der Richter (überhaupt) Jak się ty z ludem swym sprawuiesz, Takim go *sędzim (sędzią) nad sobą uczuiesz. *Groch. W.* 251. Któż mię postawił sędziem abo dzielcą nad wami? *Sekl. Luc.* 12. On iest *sędziem (sędzią). *Morszt.* 144. Józef był sędzią braci swoiey i wszystkich Egipcżyków. *Hrbst. Nauk. B* 4. - *Sędyk (*ob.* Syndyk), z sędzia, n. p. Jeden z nich opłonąwszy iędyk, Prosi, téy kłotni bądźże We Pan sędyk. *Zab.* 15, 183. *SĘDZIAK, *SENDZIAK, - a, *m.*, sędzia, der Richter. *Petr. Pol.* 197. Pierwéy żydzi byli bez królów, tylko maiąc sędziaki. *Sk. Kaz.* 615. Księgi sędziaków w biblii, *libri iudicum. Sk. Kaz.* 3. Rzekł Moyżesz do *sędziaków Izraelskich . . . i *Leop. Num.* 25, 5, do sędziów Izraelskich. 3 *Leop.*). Sędziaki u Turków. *Gwag.* Sendziak, rządca iakiéy prowincyi, właśnie iak u nas woiewoda. *Warg. Radz.* 32. SĘDZIANKA, - i, *ż.*, córka sędziego, des Richters Tochter. SĘDZIC, - a, *m.*, sędziego syn, des Richters Sohn. SĘDZINA, - y, *ż.*, sędziego żona, abo też, która spór iaki rozsądza, *Boh.* rychtářka; *Slo.* richtárka; *Vd.* sodniza; die Richterinn. Niech We Pana głowa będzie sędziną. *Zab.* 15, 183. - - (2*. sędzina, od sędu, (*ob.* sąd, *G.* sędu), faska, ein Fuβchen. Grona ku zachowaniu kłaść w niciaką sędzinę czystą, przytłaczaiąc dobrze. *Cresc.* 331). - - SĘDZIECKI, SĘDZIOWSKI, - a, - ie, *SĘDZINY, - a, - e, *Rs.* судéйскій, судьинъ, do sędziego należący, Richters, des Richter angehend. Sędziecka stolica. *Modrz. Baz.* 355. Sądząc zarobić, więcéy wygrać, niż stronа, co zyskała dekret, to sędziowski sekret. *Kras. W.* 21 Na twarz nic nie dano sędzinę; za pokojem *bydło bez sędziego. *Zebr Ow.* 4. SĘDZIELIZNA, SĘDZIOŁ, SĘDZIWY, *co.* Siedziwy. SĘDZTWO, SĘSTWO, - a, *n.*, urząd sędziecki, *Slo.* rychtárstwí; *Vd.* sodnia, sodstvu; *Cro.* szudchia; *Rg.* súdítvo; das Richteramt. Na to sędztwo postanowił syna iego. *Wer. Rgl.* 36. Sędztwo naywyższe Rzymskie *praefectura praetorii. Sk. Dz.* 521. Sędztwo częstokroć fabryk i korupcy. profesyą. *Zab.* 16, 166. Pompeiusz przyiaciół Cycerona do sędztwa w téy sprawie nie miał przypuścić. *Siem. Cyc.* 442, do sądzenia téy sprawy) - §. 2) *collect.* sędzia z sędziną, der Richter mit seiner Gemahlinn.

SEGIETA, - y, *ż.*, lektyka, die Sänfte, der Tragesessel. *Tr.*

SEK, - u, *m.*, *Ital.* secco; wino słodkie Hiszpańskie, lub z wysp Kanaryyskich. *Arup.* 5, 10*, der Sect. Od kufy Malwazyi, Alekantu, Kanaru, Seku po 4 zł. *Vol. Leg.* 3, 564. Wina, które morzem przychodzą, Francuzkie, Hiszpańskie, Seki, Madery. *Vol. Leg.* 2, 1253.

SĘK, - u, *m.*, (*dem.* sączek *qu. v.*), *Bh.* ſuk, ſtonek; *Sr.* 1. ſuk; *Sr.* 2. ſʒuk, ſʒuʒk; *Vd.* sok; *Crn.* gèrzha; *Bs.* ghrricejo, frrisg, sçvor; *Rs.* сукъ, (*Rs.* сучье́ гнѣзіо); *Ec.* сучецъ; (Niederſ. Zacke, z gałąź); początek gałęzi w drzewie, naywięźleyasza i naytwardsza część drzewa; cf. konar, der Knorren, der Auswuchs der Aeste, das Astloch. Z sęków obcinać, pasenkować, trzebić, sztucować. *X. Kam.* Sęk trudny do rozbicia. *Zab.* 3, 258. - § *inde*, sęk, z trudność, przeszkoda, Schwierigkeit, Hinderniß, fester Knoten. Tu sęk; tu twarda kotka *Cn. Ad.* 1180, da steckts, da liegt der Hund begraben. W tym sęk, iak go poznać. *Teatr* 2 *b*, 118. To iest sęk i główna przyczyna owéy wielkiéy trudności, któréy doznaiemy w zbywaniu płodów naszych. *Pam.* 85, 1, 756. Jeśli szkuta uwiąźnie na haku, Już tu sęk na cię flisie nieboraku. *Klon. Fl. H* 2 *b*. Teraz mi sęk zadałeś, którego nie ruszę. *Zabł. Amf.* 30. Wielką zmyślność i ięzyk pohamować żony, Trzynasty tu Herkula sęk niezwyciężony. *Zab.* 8, 364 *Kniaź.* Rychleybym się być spodziewała w grobie, niż w takim niebezpiecznym sęku. *Pot. Syl.* 68. Tak twardego trudno dobyć sęku. *Pet Arg.* 230. Nauka ta ich zdaie się cóś, lecz gdy przyydzie do sęku, rozum iéy przeciwny iest. *Zab.* 13, 67, gdy na orzech przyydzie, gdy przyydzie orzech zgryźć, wenn es zum Treffen kommt. *Vereor, ne isthaec fortitudo in nervum erumpat denique*, obawiam się, aby ta śmiałość na sęk nie trafiła; abyś tak wysoko nie maciągał, aż się stronka spada. *Mącz.* - *Vulgar.* iechał was sęk. *Mon.* 64, 723, niech was kaci wezmą). *Teatr* 54 *b*, 75. - §. W sieci, w sitowiu sęka szukać, z zrzędzać; ganić, gdzie nie ma przyczyny; trudności wynaydować bez potrzeby, hofmeistern, tadeln, Schwierigkeiten auffuchen, ohne Noth und Urſache. Kto w sieci sęka szuka, niechay go obieszą. *Pot. Jow.* 232. Naydą starzy i w sicie sęki i skrupuły. *Pot. Arg.* 713. I o twym zdrowiu zamyślała aroga macocha, i maiąc kredyty u męża, sęku szukała w sitowiu. *Pot. Syl.* 100, węzła w sitowiu szukać). - §. 2) Czarne ziele albo sęk, *anemone pulsatilla*, gatunek zawilca, zielono nim nici farbuią. *Kluk Dyk.* 1, 56, *Rs.* сонъ трава; eine Gattung Anemonen. - §. 3*) Sęki, koniuszki u ieleniego rogu, die Zacken, Sprossen am Hirschgeweihe. *Tr.* SĘKATY, SĘKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen sęków, knorrig, ästig, knotig; *Bh.* ſukowatý; *Crn.* gerzhaſt; *Bs.* frrisgiv, sçvorgliv; *Ross.* сукова́тый, го́рнистый. Sękowata iodła. *Chrość. Luk.* 83. Nagotowałem sobie dobry kij sękaty i gibki. *Teatr* 5 *b*, 62. Maczuga sękowata. *Past. F.* 11, *Crn.* gerjâzha, gerjâzhovza. Sękowata buława. *Chrość. Ow.* 156. - *fig. tr.* Twardy a sękowaty pień radzić i myślić o tym. *Zebr. Zw.* 41 *b*. - *aliter*; n. p. Rozpieszczonemu każda rzecz zaszkodzić więcéy będzie mogła, niżli owemu sękowatemu, co przywyknie z młodu i złemu i dobremu. *Rey Zw.* 7. SĘKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, *nodatio*, *e. gr. abietis. Cn. Th.* 986, die Knorrigkeit, Astigkeit.

SEKATURA, - y, *ż.*, utrapienie, utrapiona rzecz, eine wahre Plage, eine Secatur, Beſchwerlichkeit. Niesłychane znosić musiałem sekatury i prześladowania od domatorów, którzy stolicy nie znają. *Mon.* 70, 244. Pomyśl,

Digitized by Google

żebym wolny był od téy sekatury. *Teatr* 19 *b*, 15. SEKATOR, SEKATORKA, *ob.* Sekut, Sekutnica.

*SEKIEL; n. p. Koń Sekiel. *Kchw.* 51, t. i. koń z pogranicza Siedmiogrodzkiéy ziemi, ein Pferd von der Siebenbürgischen Gränze; nazywaią się n. p. milicye pograniczne Siedmiogrodzkie Szekelij Fö Darubanok. Sekhely w Węgierskim ięzyku, = granica; a Książęta Siedmiogrodzkie brali tytuł *Siculorum comites*, t. i. narodu nad granicą mieszkaiącego. *Czrtr. Mscr.* – Jest na stayni sekiel farbowany. *Kchw.* 95, *ob.* farbować. SEKIELCZYK *demin.*, n. p. Niech ieno ociec raczéy przyniewoli Syna do trąby, a nie do wiioli, Niechay go raczéy widzi w siedle Na dobrym siekielczyku, a nie przy zwierciedle. *Kchw.* 39.

SEKRET, – u, *m.*, (*Bh.* sekrét, pečet, = pieczęć); taiemna, sekretna wiadomość; taiemnica, *Crn.* skryvnúšt; *Ec.* маѣнаѫ; das Geheimniß. To tylko, co dwóch wiedzą, sekretem się zowie. *Węg. Org.* 7. Święta rzecz nader sekret, skarb to niesrównany, Bo nie z nabytéy bryły, iak pieniądz ulany, Lecz cząstką duszy naszéy i stamtąd dobyty, O czym sam ieden bóg wie, a z nim i ty. *Nar. Dz.* 3, 101. Sekretu się zwierzyć, iest wolność stracić. *Zegl. Ad.* 222. Sekret zwierzony zamykay pieczęcią. *Zab.* 13, 345. Sekret ten, między nami tylko wiadomy być powinien. *Teatr* 21 *b*, 13. Miałbym sekret pewny ci objawić. *Teatr* 45 *d*, 92 *Wyb.* Wszak ty wiesz, że ia do sekretu dobry. *Teatr* 15 *c*, 40. Pewien iestem, że mi tego sekretu dotrzymasz. *Boh. Kom.* 2, 519. Że się o tę pannę stara, to nie sekret. *Teatr* 26 *c*, 40, cf. baby na trecie o tym gadaią). Twóy dowcip może nam wiele wydać sekretów natury. *Boh. Kom.* 4, 143. – Sekret, sekretność, taiemność, die Heimlichkeit, das Geheimniß. Przy Jchmść Panach to mówię; nie ma tu żadnego sekretu. *Mon.* 64, 50. Radzimy bez sekretu, ani go chowamy, Choć wiemy, że sekret iest duszą dobréy rady. *Opal. sat.* 191. Być obowiązanym do sekretu. *Niemcy Kr.* 1, 62, do milczenia). Zalecam ci iak nayściśleyszy sekret. *Teatr* 33 *d*, 35. Więcéy nie powiem, bo mi sekret nie dopuszcza. *Boh. Kom.* 2, 181. Ale proszę o sekret, proszę ciebie, aby Nikt tego nie mógł dociec, osobliwie baby. *Zabł. Zbb.* 9, proszę o milczenie, Verschwiegenheit. Jak na spowiedzi, miéy to w sekrecie. *Jabł. Ez. B.* 5. Miéyże w sekrecie, com mówił. *Teatr* 35 *c*, 18. No no no! dayże pokoy, przynaymniéy w sekrecie Między sobą to mieymy, gdyby się na świecie O tym miano dowiedzieć... *Zabł. Amf.* 8. Powiedział mi to, lecz w wielkim sekrecie. *Jabł. Tel.* 180, ganz in Geheim, als ein großes Geheimniß. Chciałem z tobą mówić w sekrecie. *Teatr* 41, 121, sam na sam, unter vier Augen. – Pod sekretem mogę ci powiedzieć. *Teatr* 19 *c*, 18, pod obowiązkiem sekretu, mit Bedingung der Verschwiegenheit. Mówiło to się przed dobrym tylko przyiacielem, i to pod sekretem. *Zach. Kaz.* 1, 213. Tylko pod sekretem, bo też i mnie pod sekretem iest to powierzono. *Teatr* 19 *c*, 18. Tak ta niesława pod sekretem rozeszła się iuż może po wszystkich sąsiadach. *Zach. Kaz.* 1, 214. – *§. *Eccles. Ruth.*, n. p. Twoim zdaniem nic po graduałach, po traktach, po ofertoryach, po sekretach, po kommuniiach i po postkommuniiach; bo tych wszystkich w ewanielii nie napisano. *Pim. Kam.* 124. ? – §. 2) sekret, prywet, ganek, dwór, garderoba, kancellarya, der Abtritt, das Häusel, das Prevet, das geheim. Gemach; *Rs.* нужникъ, нужное мѣсто. *Forica*, pospolity *sacret abo domek do potrzebowania; *latrina*, domowy abo osobliwy *sacret. *Mącz.* SEKRETARKA, – i, ż., od sekretów kobieta, wiernisia, die Secretairinn. *Hor. sat.* 250. – §. od sekretnego pisania, od pióra kobieta. SEKRETARSKI, – a, – ie, od sekretarza, Secretairs=. Sekretarski urząd, = SEKRETARSTWO, – a, *n.*, das Secretariat. SEKRETARYA, – yi, ż., izba sekretarska, die Secretariatsstube. – §. sekretarya, = sekretarstwo, sekretarski urząd, das Secretariat (cf. pióro). Auguśt ofiarował Horacyuszowi sekretaryą w swoim gabinecie. *Mon.* 70, 538. SEKRETARZ, – a, *m.*, od pisania rzeczy wszelakich, sekretu nieraz wymagaiących, der Geheimschreiber, der Secretarius, Secretair; *Bh.* tagemnik; *Crn.* skryvnovędesh; *Cro.* otàynik; *Rg.* potájnik; *Bs.* potajnik, koji pisce potajne stvari gospode, (2. potajnik, koji krije); *Ec.* таѩникъ; *Rs. obs.* дьякъ (cf. diak). Dla wielości sekretarzów, gdy każdy z pisarzów i komorników, chodząc do komory królewskiéy (do gabinetu), sekretarzem się zowie, postanowiono, aby ieden był zawżdy sekretarz, który ma wiedzieć taiemne odprawy Rzpltéy. *Herb. Stat.* 32. Sekretarz Wielki Koronny, Krongroßsecretarius. SEKRETER, – u, *m.*, gatunek biórek do pisania i schowania papierów, eine Art Schreibekasten, Schreibetische. *Teatr* 19 *b*, 11. SEKRETNIK, – a, *m.*, człowiek sekretny, ein Geheimnißvoller. Mospanie sekretniku, mów bez boiaźni. *Teatr* 20, 81. SEKRETNY, – a, – e, – ie *adv.*, *Boh.* saukromný, saukromj; *Sla.* otajni, otajini, potajan; *Bs.* potajni, skroviti; *Ross.* маѩкомъ, таемъ, ухóдомъ, ухóдкою; *Ec.* маѩ. *Sk. Zyw.* 1, 215, *ob.* Taiemny.

SEKSTERN, SEXTERN, – u, *m.*, papieru arkusz w sześcioro składany, *Vd.* dvanaistina, dvanaistnost; ein in sechs Theile gebrochner Bogen. Papier do pisania w kształt mnieyszéy książki szyty, ein Heft Papier zum Schreiben; *Ross.* тетрáдь, тетрáть, тетрáдка. Napisałem lekcyą moię bez żadnéy omyłki; otoż móy sextern. *Teatr* 24 *c*, 29. Rozdziera swóy sextern. *ib.* 31. To, co ty mówisz, na moich sexternach przyszłego mego kazania iest. *Orzech. Qu.* 192.

SEKTA, – y, ż., strona w nauce iakiéy rozróżniona, eine Secte; *Slo.* sekta; *Hg.* szakadás; *Rg.* nàsljedba; *Cro.* nasleda, rázdel (*ob.* naśladować, *ob.* rozdział); *Ross.* мóлкъ (*ob.* tłomacz). Filozoficzne zgromadzenia, zwane sektami, zaszczyciły się naswiskiem mistrzów swoich. *Kras. Pod.* 2, 152. – §. *in malam partem*; odszczepieństwo, kacerstwo, eine ketzerische Secte; błędliwa nauka, osobliwa rota, maiąca osobliwe mniemanie, naukę i wiarę w wielu rzeczach. *Mącz.*; SEKTKA, rotka. *Mącz.*, *dem.* SEKTARSKI, – a, – ie, odszczepieński, kacerski, heretycki, sectirisch. SEKTARSTWO, n. p. Pietyzm, Zinzendorfianism, skłonność do sektarstwa, rozpostarły się daleko. *N. Pam.* 9, 299; *ob.* Odszczepieństwo, kacerstwo, heretyctwo. SEKTARZ, – a, *m.*, naśladowca czyiéy nauki, zwolennik czyy, der Anhänger einer Secte. Zeno nauczał na mieyscu nazwanym Stoa; od którego sektarze iego rzeczeni byli stoikami. *Mon.* 70, 786. – §. odszczepieniec, kacerz, heretyk, ein Sectirer, ein Ketzer. Sektarze uporne. *Sk. Dz.* 244. Sektarze, świętokupcy, świętokradcy. *Biał. Post.* 250, *Sk. Dz.* 309.

Digitized by Google

SEKULARYZOWAĆ *cz. ndk.*, przenosić z ſtanu duchownego na świecki, *ſäculariſiren*. Opactwa i prelatury w Szwabii sekularyzować się maią. *N. Pam.* 13, 124. SEKULARYZACYA, - yi, *ż.*, przeniesienie do ſtanu świeckiego, die Säculariſation.

SĘKULEC, - lca, *m.*, kół z sękiem, który się wbiia przy końcu hartfulu dla utrzymania onegoż. *Mag. Mscr.*

SEKUNDA, - y, *ż.*, a) połowa minuty, eine Secunde, die Hälfte einer Minute. - §. *b) sekunda, sekundowanie, pomoc, Beyſtand, Hülfe. Wkrótce nam Cezar w sekundzie przybędzie. *Chroſć. Luk.* 177. Niech w bogu swoie męſtwo, swoię siłę kładzie, A bez iego sekundy nie myśli o zwadzie. *Pot. Zac.* 56. *SEKUNDANIIA, - ii, *ż.*, n. p. Pożytecznieyſzać ieſt dać na wielkie mieysce syna na nauki, niż go w miaſteczku przy bakałarzu bawić, kędy się ieno na rybaldyą albo sekundaniią sadzi, a o nauki nie dba. *Glicx. Wych. M* 1. ? SEKUNDANT, *z* pomocnik poiedynku. SEKUNDOWAĆ, *z* pomagać poiedynkowi.

SEKUT, SEKUTNIK, SEKATOR, - a, *m.*, utrapieniec, dokuczaiący drugiemu, z którym tylko sekatura, der einen zuſetzt, warm macht, ein läſtiger Menſch. Patrzay, iak ten sekut iże. *Teatr* 16 *b*, 120. SEKUTNICA, - y, *ż.*, SEKATORKA, - i, *ż.*, utrapiona baba, dokuczliwa, ein wahrer Plagegeiſt, ein läſtiges Weib. Tę sekutnicę dziś ieszcze rózgami otnę. *Teatr* 27, 47. Żona mi kością w gardle ſtawa, Będąc naygorszą w świecie babą, sekutnicą. *Zabł. Amf.* 28, *Tręb. S. M.* 128. SEKUTNY, - a, - e, - ie *adv.*, dokuczliwy, utrapiony, läſtig, beſchwerlich, plagend, einem zuſetzend. Za cóżeś tak sekutna, za coś taka iędza? *Tręb. S. M.* 61. Baba sekutna. *Pot. Arg.* 455, *Klon. Wor.* 44, *Haur Sk.* 104.

SEKWANA, - y, *ż.*, rzéka we Francyi. *Wyrw. G.* 21, die Seine in Frankreich, ein Fluß.

SEKWELA, - i, *ż.*, konsekwencya, ſkutek, wniosek z czego, wypadek, co za czym idzie, die Folgerung, die Folge von etwas. Przykład ten niebezpieczny był dla sekweli szkodliwéy. *Tward. W. D.* 39. Podeyźrzany poseł białeygłowie, Podeyźrzana godzina, podeyźrzana mowa, Sekwela pewnéy śmierci z tych przyczyn gotowa. *Min. Ryt.* 2, 180. Nietylko czas, ale i mieysce i okoliczności i sekwele narodzenia moiego, od boga z naywiększą oznaczone były mądrością. *Mon.* 74, 60. - *Jurid.* Póydzie to w sekwelę, *res haec afferet iudicaturis exemplum, quod sequantur. Cn. Th.* 986, *Sekl.* 40, cf. preiudykata). SEKWENS, z Łac. naſtępuiący, lub też naſtępſtwo, koley, der Folgende, Sequens; die Nachfolge, die Reihe, n. p. Mego pana do kosy zapakowano; teraz na mnie sekwens. *Teatr* 22, 131, jetzt iſt die Reihe an mich. - §. ciąg pewnego naſtępſtwa kart we grze, n. p. Sekwensy, Honory. *Mon.* 76, 728. SEKWESTR, - u, *m.*, SEKWESTRACYA, - yi, *ż.*, odłożenie sporney rzeczy albo persony do ugody. *Cn. Th.* 987. Gdy sam sąd przez się bierze, albo komu innemu zleca, rzeczy iakowéy doczesną opiekę, téy prawo daie tytuł sekweſtru. *Oſtr. Pr. C.* 1, 2, die Sequeſtrirung; *Bh.* dúwérnik (cf. dowierzyć). - *fig. tr.* Język mieć w sekweſtrze. *Pot. Arg.* 73, trzymać ięzyk za zębami). SEKWESTRATOR, - a, *m.*, sekweſtrem abo na sekweſtr co biorący, na sekweſtr co przyymuiący, der Sequeſter; kwiernoręcznik. *Mącz., qu. v.*). Jeżeli rzecz, o którą spór idzie, ſtrony sporne

abo sąd komu bez właściwéy ugody ſkładu do zachowania daie; wtedy ten zachowuiący zowie się sekweſtratorem. *Gall. Cyw.* 2, 65. SEKWESTROWAĆ *cz. ndk.*, na sekweſtr podawać, ſequeſtriren. *Cn. Th* 987. SEKWITO *indeclin.*, ze switą, mit Gefolge, im Gefolge. Masz przyiaciół sekwito, gdyć szczęście blaſk nieci, Tak iak zwykł cień za tobą iść, gdy słońce świeci. *Min. Ryt.* 5, 193. Sekwito dobre ma za sobą. *Tr.*

SELERA, - y, *ż.*, *Sla.* celer; *Crn.* ſélna; *Vd.* seler, epih; *Cro.* zeller; *Rg.* sélen, sélena; *Rs.* сельдерей, *Jtal.* celeri, sceleri, *Angl.* celery, *Lat. apium selinum*; die Sellerie; należy do rodzaiu pietruszki, i czasem za iedno się bierze z pietruszką rzepną. *Kluk Dyk.* 1, 45.

*SELCA, - y, *m.*, (*Etym.* słać); posłaniec, der Abgeſandte. Jeśliby kto rękoymie abo posły, które zowią selce, posłane do siebie w rzeczach urzędu ziemſkiego, które tak z dawna zowią, aresztuiąc bydło, ubił . . . *Vol. Leg.* 2, 946; (z zwycz. Mazow.).

*SEŁEDEC, - dca, *m.*, (*Rs.* селедка, *z* śledź); kosa na głowie w warkoczyk upleciona, eine Haarflechte. Seledec z czoła, głowa wciąż gola, Wąs, broda, Bylaby teraz wyśmiana nieraz ta moda. *Mon.* 73, 59. Kozaczek z zaplecionym czerwoną wstążką seledcem. *Kras. Doś.* 76.

SELINA, *ob.* Szelina. SEŁO, *ob.* Sioło. SELTERSKIE wody; od miaſta *Seltz* w Alsacyi. *Dyk. G.* 5, Selzer Waſſer. *Krup.* 5, 211.

SEMINARYUM, z Łac., *ob.* szczepnik, nasiennik, plonnik.

SEMITON, *ob.* Półton.

SEN, *G.* snu, *m.*, SENEK, - nku, *m., dem.*, SENECZEK, - czku, *m., dem.*, *Bh.* ſen; *Sr.* 1. ſon, ſpiar, ſpar, ſpanos; *Sr.* 2. ſpane, ſzna; *Crn.* sén, snâ, spanje; *Vd.* sen, senj, sni, spanje, spietje, spatje, spajanje; *Cro.* szén, szenya, szény; *Hg.* szúnnyodozás; *Rg.* sàn; *Bs.* san, drimesg (cf. drzymać); *Rs.* сонъ, уронъ; *Jtal.* sogno, sonno, *Hisp.* suenno; *Jsl.* ſuefn, *Suec.* sömn; *Lat.* somnus; *Hebr.* שנה schenach *dormitio*), spanie, *spik, der Schlaf, das Schlafen. Każdy człowiek pewnego czasu odpoczynku od dzieł potrzebuie, który snem przyrodzonym zowiemy. *Krup.* 1, 627. Sen ieſt uspokoienie wszyſtkich zmysłów powierzchownych. *Sak. Pr.* 225. Sen, zmysłów wszyſtkich związek, rzecz śrzednia między śmiercią a żywotem. *Biał. Poſt.* 121. Sen śmierci bratem. *Kul. Her.* 67, *Ec.* сонъ смéрти брáтъ. O miła śmierci zmysłów, złości zapomnienie, Snie, ty daiesz w pracach odetchnienie. *Zab.* 14, 119. Snie pożądany, co rzeźwisz człowieka, I mdłe sposobnym dziełu czyniesz zmysły, Gdy osłabiona uśpieniem powieka Działać nie zdoła obowiązek ścisły. *Kras. liſt.* 2, 149. Gdy sen padnie na ludzie, leżą a śpią. *Sk. Kas.* 502. Nynay dziecię drogie moie, Niech związe sen oczki twoie. *Groch.* 367. Senku ludzie pokoiący, Przyydź senku usypiaiący, Lekarzu myśli ſtrwożonych, Ciał lekarzu utrudzonych, Przychodź senku, przychodź rączy, Przychodź senku, przyydź pieszczący! Przyszedłeś senku, a twemi Okryłeś ſkrzydłki czarnemi Oczki memu dzieciątczku, Senku, o wdzięczny seneczku. *Groch. W.* 366. Pacyent sen czy spokoyny miewa, czy lekki, czy ciężki, czy się często przebudza, czy się zrywa, czy leży iak pień? *Perz. Lek.* 78. Sen południowy, spanie południowe, *Bh.* polednik, *ob.* południować. Sen ich morzy. *Tward. Wł.* 90.

Digitized by Google

Snem zmorzony powieki zasuwa. *Hul. Ow.* 210. Zmędzniony przez niesen. *Stas. Num.* 1, 203, niespanie, bezsenność, Schlaflosigkeit. Niech mu płodzi ta choroba niesny. *Chodk. Kost.* 16. Pod czas głębokiego snu zginął. *Kul. Her.* 67. Łatwa bezzbroyne i pobić ospałe, Od snu do śmierci przeyście bardzo małe. *P. Kch. J.* 227. Sen zapomniały, spanie twarde. *Sien. Rej.*, nieprzebudzony, nieprzerwany, letarg, *Rg.* martvillo, màrtvi sàn (cf. *śpik*); ein Todesschlaf. Sen ułtawiczny i bezmierny, subet z Arabskiego zowią. *Syst. Skt.* 231. Pod własną tarczą Kaoft mniey bezpieczny, Mężny Kukulin wprawił go w sen wieczny. *Kras Opp. C* 2 *b*, śmierci go nabawił). – §. 2) sen, to, co się śni, marzy, widowisko senne, der Traum; *Bh.* ſan; *Sr.* 1 ſon, ſén, ſno, bijcjo (cf. dziać); *Crn.* sajne; *Vd.* senj, sni, senjanje; *Cro.* szënya; *Bs.* san, sagn, sagnanje, snenje; *Rs.* сновидѣніе, comb. Sen abo śnienie iest widzenie rozmaitych rzeczy pokazuiących się we śnie. *Sak. pr.* 235. Starcowie wasi będą we śnie sny miewać. 1 *Leop. Act.* 2, 17, im Schlafe Träume haben, träumen, *Cro.* szenyati, szenyàm). Sny przychodzą albo z tych rzeczy, które człowiek widzi, słyszy, albo z tych, o których myśli. *Bial. Post.* 121. Sny są w dzień wymalowane obrazy, cieniem nocnym zepsowane. *Past. F.* 48. Jakowe sprawy, takie i sny bywaią. *Bud. Ap.* 50. Co na iawie, to we śnie. *Zab.* 1, 102 *Nar.* Co kto miłuie, to i we śnie czuie. *Cn. Ad.* 373, co we dnie kto w głowie warzy, o tym mu się w nocy marzy). Sny lekkoskrzydłe. *Zab.* 2, 396 *Nar.* Jak sen prędko z oczu ginie, Tak prędko t oia młodość i uroda minie. *Sim. Siel.* 46. Wszystko to sen, wszystko iak znikome cienie, Co sobie człek niebaczny ma za szczęsne mienie. *Groch. W.* 527. Sen okropny trapił mię całą noc. *Węg. Mar.* 1, 13. Układam się wcześnie, ale miałam sen straszny. *Mon.* 64, 286. Sen (Schlaf) miewa przerwany, wizyy raczéy, niżli snów straszliwych pełny. *Oczk. pr.* 323. Śnie móy, ba nie śnie, raczéy cię widzeniem Nazwę prorockiém, bozkiem obwieszczeniem. *Past. F.* 311. Chciał zasnąć; porwał się strwożony, Sny nad zwyczay dziwnemi ze snu przebudzony. *Papr. Ryc.* 27. O nieba! senże to, czy na iawie słyszę te dziwy! *Teatr* 27, 44. Leszek miał we śnie Michała archanioła widzieć. *Nar. Hist.* 5, 177. Powiedz nam sen, a wykład iego oznaymiemy. *W. Dan.* 2, 4. Wykład snów w piśmie, nie ma nas wzywać do szukania wykładów snów naszych. *St. Kaz.* 503, *Bial. Post.* 120. Wykładanie snów, Traumdeuterey, *Ec.* сонѣерѣшéнїе, сноръшúтельство. Snów wykładacz, Traumdeuter, *Eccl.* сонѣерѣшúпель, соннослѣдкъ. Sny niechay snami będą, ia im wiary nie dawam. *Past. F.* 44. Kto snom wierzy, oszukawa się. *Rys. Ad.* 35. Sen mara. *Cn. Ad.* 1034. Mówiąc o śnie, powinno się wprzód mówić: pfe! sen mara, Pan Bóg wiara! a potym dopiero: śniło mi się, iż . . . „ *Mon.* 74, 359. – Przez sen, z śpiąc, marząc, drzymiąc, im Traume, im Schlafe, träumend; *Rs.* впросонъ; (*Rs.* просóнки, просóнье lekki sen, drzymanie). Pragnący przez sen piie, a gdy się ocuci, ieszcze pragnie. *Leop. Jes.* 29, 8. To co teraz do mnie mówisz, zdaie mi się, że przez sen powiadasz. *Teatr* 30 *b*, 15, *Rs.* прогрѣзить. Pałace kosztowne budują przez sen. *Birk. Kant. B* 3. O bogu żadney wiadomości nie mieli, o czym, iakoby przez sen mówili. *Falib. Dis. O* 2. – §. Sen, uroienie, Träumerey, Hirngespinst. Komuby się wszystkie sny alkoranu podobały? *Alok. Turk.* 168. Pisali też nasi przodkowie czasem leda sny w kroniki. *Biel. Sw.* 200.

Pochodź/ *senliwy, senny, sennik, śniarz, snowidz, sennodayny sennorodny; śnić się, przyśnić się; bezsenny; usnąć, zasnąć.*

SENA, - y, ż., SENES, ziołko, *sena*, Sennesblätter. *Syr.* 837, *Vd.* sena, senetni listek, *Bs.* sena; cf. siano.

SENAT, - u, *m.*, w Łacińskim języku od starości zwany. *Protas. Kont. C* 3, der Senat; *Rg.* vjèchje; *Bs.* vjecchnici (*ob.* wiec). Rzymianie nazwali senatem wybor naypoważnieyszych swych starców. *Mon.* 76, 875. Słowo rada naddziady nasze senatowi dawały. *Czack pr.* 247, stara rada. *Biel. Sw.* 287 *b*, *ob.* rada). U nas niegdy dwunastu Woiewodów panowało, z których potym stał się senat. *Leszcz. Gl.* 45, senat tedy, zgromadzenie nayznakomitszych państwa obywatelów na radę i rządy państwa; senat Polski był średnim stanem królestwa. *Kras.* Zb. 2, 486. Senat, urząd senatorski, SENATSTWO, SENACTWO, SENATORSTWO, - a, *n.*, Senatorenwürde, Senat; *Cro.* vechnichtvo; *Ec.* боляpство. Cyneynsat od pługa ku senactwu przysywany. *Cresc.* 700. Senat, z persony, z senatorowie, die Senatoren, der Senat. Dla dostoyności zwano ich oycami, a dla wieku senatorami, senatem. *Pilch. Sall.* 13. – §. Senat, mieysce, radziecki dom senatorów, die Senatsstube, der Senat, das Rathhaus. SENATOR, - a, *m.*, członek senatu, *Cro.* szenator, vechnik; *Bs.* vjecchnik, starosillaç; *Rg.* vjecchnik, starovjecchnik; ein Senator, ein Reichsrath. Uznawam chęci i rozsądek Jch M. PP. braci moich starszych i młodszych, Jch M. PP. Senatorów i Posłów. *Warg. Wal.* 115. Doprosić się nie można widzenia tego kowala, iakby iakiego senatora. *Teatr* 52 *c*, 38. SENATORKA, - i, ż., die Senatorinn, Reichsräthinn. Dziś nie ma w kraiu różnicy mydlarki od senatorki. *Mon.* 69, 595. SENATORSKI, - a, - ie, *Cro.* vechnichki, Senators. Zasiadanie w senacie i wotowanie przy boku Pańskim, ten iest senatorski urząd i powaga. *Pim. Kam.* 371. Zwolna postępuie senatorskim krokiem. *Jak. Bay.* 187. Senatorska ulica w Warszawie.

SENDACZ, *ob.* Sędacz. SENDYK, *ob.* Syndyk. SENDZIAK, *ob* Sędziak. SENEK, SENECZEK, *ob.* Sen. SENES, *ob.* Sena. SENESOWY, - a, - e, od seny ziołka, Sennes-. Liście senesowe. *Syr.*

SENLIWY, - a, - e, drzymliwy, śpiący, pełen snu, *Slav.* sanan; *Rg.* sangniv; *Rs.* сонливый, сонливецъ; schläfrig, voll Schlaf. Na łożu gnuśnym sen drzymie leniwy, W około niego mak roście senliwy. *Zimor.* 318. Gdy senliwy głodnie, kiedy wstanie, próżna dussa iego. *Bud. Jes.* 29, 8. SENLIWOŚĆ, *ob.* śpiączość, drzymliwość, *Rs.* сонливость, die Schlafrigkeit. SENNIK, - a, *m.*, snów wykładacz. *Cn. Th.* 987, *Ec.* сонѣерѣшúтель, соннослѣдкъ; der Traumdeuter; Książka sny wykładaiąca, das Traumbuch. Miałem sennik, który mi ksiądz pleban odebrał, mówiąc, iż to iest książka zakazana. *Teatr* 16, 35. – §. Sennik, bożek snów, der Gott der Träume. – §. Sennik, któremu się często co znacznego śni, albo który sny swe rad powiada, śniarz, snowidz, *Sor.* 1. djecjérz, djecjerski; *Vd.* senjauz; der Träumer, der oft träumt, der oft von seinen

Digitized by Google

Träumen ſpricht. Bracia, gdy z daleka uyźrzeli Jozefa, mówili, iuż go nie Jozefem zowiąc: ono, sennik idzie. *Sk. Zyw.* 320. - *fig.* Plato i filozofem był naypiérwszym co do sławy, i naybyędliwszym sennikiem, co do wymysłów. *Mon.* 69, 30. SENNODAYNY, SENNORODNY, - a, - e, sen sprowadzaiący, ſchlafbringend. Sennodayna czarownika rózga. *Przyb. Milt.* 350. Merkury ciemne mgły sennorodnym spędza palcatem. *Zab.* 15, 11 *Kniaź.* SENNY, - a, - e, od snu, *Cro.* sznèn; Schlaf-, Traum-. Jezus mówił o śmierci Łazarzowéy, iż zasnął; uczniowie zaś rozumieli to o spaniu sennym. *Bud. Joa.* 11, 13. Omamienie zniknie, iak mary senne. *Węg. Mar.* 208, Traumgeſichter; senny, do snu podobny, znikomy, *Ec.* сновидный, подобный сонному мечтанїю; маловременный, скоропреходящїй. Senna nauka, do snów wykładania służąca. *Cn. Th.* 987, Traumdeuterey; *Ec.* сонїерѣшéнїе, снорѣшительство. - §. Senny, pełen snu, senliwy, zaspany, ſchläfrig; *Bs.* sanan, komu se drimglje; *Sla.* sanan; *Rg.* sagniv; *Rs.* сóнный. Z nóg zwaleni, senni, i rzygaiący wzbraniać się będą przepiiania twego. *Pilch. Sen. liſt* 2, 370.

SENS, - u, *m.*, znaczenie, rozumienie, wyrozumienie, znamionowanie, treść, der Sinn, Verſtand, die Bedeutung, der Inhalt; *Rs.* смыслъ, смыселъ, мóлкъ. Na niektórych mieyscach, gdzie wykład według litery nie bardzo smakował, sens albo rozumienie duchowne brać się musiało. *Groch. W.* 23. Daie mi sprawę o sobie, mało nie temi słowy, abo w taki sens, ... *Groch. W.* 358. Na ten sens mówił, na tę notę coś ... *Cn. Th.* 988. der Sinn, der Inhalt ſeiner Rede war der ..., er ſprach ohngefähr ſo ... W ten sens mu odpisał. *Zab.* 11, 253. Bayka częstokroć sens moralny mieści. *Kras. Mysz.* 42, der moraliſche Sinn, die Moral einer Fabel. Cóż warte piękne sensa tam i sam na szczęście rzucone! *Zab.* 8, 143, piękne sentencye, ſchöne Gedanken. Tłumacz niech uważa, żeby wszędzie sens gładko wypadał i równy. *Pilch. Sall.* W téy powieści sensu niemasz. *Nar. Hſt.* 5, 129, es iſt kein Sinn, kein Menſchenverſtand darin. SENSAT, - a, *m.*, sawant, literat, uczony, *Rg.* kgnixnik, mudroznanaz; ein Gelehrter. Ani żaden doktor, ani mądry sensat tego zgadnie. *Chmiel.* 1, 176. Córki naszéy nie damy nigdy za sensata. *Niemc. P. P.* 66. Nie zdarzyło mi się ieszcze widzieć, żeby w miłości sensat był szczęśliwym. *Teatr* 1, 9. SENSATKA, - i, ż., sawantka, literatka, uczona, eine Gelehrte. Widzisz ią, iaka sensatka. *Teatr* 14 *d*, 6. SENSYPERDA, - y, *m.*, bałamut, ein Wäſcher, Schwätzer. Zdaie mi się, żeśmy się razem uczyli u bakałarza. Pewnie u owego sensyperdy! *Teatr* 30 *c*, 20. - §. *tr.* Upiwszy się gorzałką, gdy ich ten sensyperda zmoże, ... *Pot. Jow.* 115, trunek pozbawiaiący sensu, t. i. rozumu, przytomności). SENTENCYA, - yi, ż., SENTENCYYKA, - i, ż., *dem.*, powieść poważna do obyczaiów życia służąca. *Cn. Th.* 988, cf. przypowieść, eine Sentenz, ein Sittenſpruch; *Bh.* propowěd, propowijdka; *Sr.* 1. pjiſtoyne wuřekněno; *Vd.* savjetik, spomenski sgovor, vukni sgovor, pripovieſt; *Rg.* mudrogovòrak; *Rs.* нарещéнїе (cf. wyrzec), поговóрка; *Ec.* мудрослóвїе, умствованїе. Sentencyami mówił ociec święty. *Birk. Dom.* 57. Oyciec móy idzie, posłyszę ia tu nie iedną sentencyykę od niego. *Boh. Kom.* 1, 208, cf. morał, cf. łacina, cf. kapitula). Sentencyami sadzący, *Sr.* 1. ſudnotrétjiniwé; *Rg.* svjesnobeſsjedni, mudrogovórni. - §*. sentencya, zdanie, mniemanie, die Meynung, das Erachten. Libo miał miasto Romanowo zbudować; któréy sentencyi iest Długosz i inni kronikarze nasi. *Biel.* 123. - *§. Szedł do okna i czytał ten liſt, a sentencya tego liſtu ta była... *Baz. hſt.* 87, sens, treść, osnowa, Inhalt. - §. *Jurid.* sentencya w prawie, wyrok zwierzchności, czyniącéy sprawiedliwość. *Kras. Zb.* 2, 489, *ortel, das Urtheil, der Ausſpruch. Sentencya za nim padła. *Birk. Syn. K. C* 3 *b.* SENTENCYONARZ, - a, *m.*, księga, zamykaiąca ogólne sędziów zdania o sprawie, podług których pisarz dekretowy dekret pisać obligowany. *Oſtr. P. C.* 2, 45, (cf. Dekretarz), das Stimmenprotokoll der Gerichtsbeyſitzer. SENTENCYONOWAĆ *med. ndk.*, zdanie swoie o sprawie opowiadać, głoſkować, ſeine Stimme geben, ſtimmen. Jednę mieli sentencyonowania arygnę: idę in sensum pryncypała moiego. *Mon.* 65, 65, cf. potakiwać). SENTYMENT, - u, *m.*, uczucie serca, die Empfindung, das Gefühl des Herzens; *Rs.* восчу́вствованїе. Różność humorów w ieden sentyment zawierać, Dwoiaką wolą iednym godzić rozumieniem. *Zab.* 14, 149. Ja kiedy co powiem, to mnie z mego sentymentu żaden nie zbiie. *Boh. Kom.* 1, 316. Wspaniałość sentymentów. *Kras. Doſ.*, *Ec.* блаrочу́вствїе. SENTYMENTOWAĆ *cz. ndk.*; sadzić sentymentami, *Rs.* восчу́вствовать, mit Sentiments ſein Weſen treiben, empfinden. Tacy filozofowie, którzy sentymentować umieią, a nie czynić, podobni są do tych, u których postawy siła, a wątku nic. *Pilch. Sen. liſt* 399. (*Ec.* блаrочу́вствую, *Gr.* καλῶς αἰσθανομαι. SENTYMENTOWY, - a, - e, od sentymentów, Empfindungs-, SENTYMENTALNY; sadzący sentymentami, empfindend; (*Ec.* блаrочу́вственный, *Gr.* ἐναισθητος). Po owych piérwszych bohatyrskich pismach naſtąpiły romanse sentymentowe, a te nayszkodliwsze, ponieważ w dowcipnie ułożonych intrygach, w wyrazach wdzięcznych, zawierają iad, nieznacznie zarażaiący umysł, truiący obyczayność. *Kras. Pod.* 2, 247.

SEP, *G.* spu *et* *spi, spy, *m. et ż.*, osep, żsep, (*Etym.* sypać); pewna miara ziarna, którą panu niby podatek oddaią, małdr, małdrat, Körnerabgabe, Körnerzehend; *Bh.* оſep, (*Bh.* ſyp, = sypanie, ſeppka *granarium*; *Crn.* jspa *profuſorium*; *cubile*, *tecta*; *Vd.* sop, sasip, nasip, = grobla; *Cro.* sèp, *Sla.* cxep, *Hg.* zseb, = mieszek, kieszeń). - Po dziesięć groszy poboru płacić maią, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy abo małdry. *Vol. Leg.* 2, 662, *Vol. Leg.* 3, 49. Spy, *alias* osepy. *Vol. Leg.* 7, 332. Wietrzne młyny, które są na *spi, płacą po gr. 10. *Vol. Leg.* 3, 51. Podwyższa kmieciom na sep miary. *Groch. W.* 565.

SĘP, - a, *m.*, *Bh.* ſup, kanè (*ob.* kania); *Slo.* kan'a; *Hg.* kánya; *Sor.* 1. krawolž (cf. kroguler); *Crn.* kajna; *Vd.* kajna, kanja, sakolzh (*ob.* sókol), jaſtran, jaſtreb (cf. iaſtrząb); *Bs.* sep, súp, koſtisgar; *Rg.* sèp, koſtoxer, dobrohran; *Cro.* kanyuh; *Ross.* сипъ (cf. sipnąć); *Ec.* сы́пъ, z Greck. γυψ. Иерк. 3, 141; (*Ec.* семпъ, нóрпомка gryf, nog); der Geyer; król sępów, *vultur papa*, der Kuttengeyer, ptak wielkości indyczki, żywi się szczurami, wężami; znayduie się w Ameryce. Czy u nas prawdziwe są sępy, pewności niemasz. *Zool.* 273. Sępy

Digitized by Google

drapieżne. *Ban. J.* 2 *b.* Sęp mięsożerny. *Przyb. Milt.* 87. Sęp pazurowaty miąższym kłapa głosem. *Ban. J.* 3 *b.* Ślepy sęp, *ob.* *Ślepkugiel. - *allegor.* Srogi sęp począł go płatać na sumnieniu. *Pot. Zac.* 57, allusya do Prometeusa, s mól go gryzie, robak). - §. *aliter*; Słuchay, ty dziki sępie. *Zab.* 15, 358. - §. sępa pokasać, kozła postawić na czele, posępiać twarz, sępić się, *Ross.* супиться, ein finſteres Geſicht machen. Ponuro patrzy, sępa umarszczył na czele. *Przyb. Ab.* 98.

Pochodz. *Sępi, sępić, nasępić, posępić, zasępić, posępny, posępność.*

SEPA, - y, ż., SEPIA, - i, ż., *sepia* Lat.; pław morski, kałamarz, der Tintenfiſch, robak mięsisty, maiący kilka macków na przodzie; ścigany od ryb, wypuszcza z siebie sok czarny, i tak uchodzi. *Zool.* 93. Sepia się w swóy inkaust kryie. *Klon. Wor.* 2, *Sien.* 318. Arystotelesa przeciwnicy sepią nazywali. *Stryik. ded.*

SEPARACYA, - yi, ż., die Separirung der Eheleute. Separacya małżonków tylko od łoża rozdziela, z wolnością zawsze wspolnego poiednania się; w czasie trwaiącey separacyi korzysta żona część dochodów umówioną. *Ostr. P. C.* 1, 223, cf. Rozwód). Zdaie mi się, że nie zgodzimy się z sobą; boię się, żebyśmy nie byli zaraz po ślubie przymuszeni żyć w separacyi. *Teatr* 22, 133. SEPARATKA, - i, ż., żona z mężem nie mieszkaiąca, chociaż nie maiąca rozwodu, eine von ihrem Manne Separirte. *Ostr. P. C.* 1, 223, cf. Rozwódka.

SEPET, - u, *m.*, SEPECIK, - a, *m.*, *dem.*, kufer, ein Koffer; *Rg.* sepèt; *Vd.* skrinja s' kosho ali visinjam obdana; (*Bs.* sepeticch *panariotum*; *Sla.* sepetar, kosharcxia, s koszarz); *Ross.* сундукъ, сундучекъ, сундучище, баулъ, баулецъ, баульчикъ. Pakowane sepety metalem ciężarnym. *Mon.* 70, 193, *Pot. Jow.* 217. Przyiechawszy woła na służącego: sdeym prędzey sepet, nieś go przedemną. *Zab.* 13, 188. Siada na sepecie pod oknem. *Teatr* 10 *c*, 88. Rzemieślnik od sepetów, der Koffermacher, *Rs.* сундучникъ, баульщикъ. - *fig.* Sepet, s stara pani, zadek, chałupa, panewka, indermach, cymbał, dupa, *qu. v.*, der Hintere, das Geſäß, der Allerwertheſte. SEPETOWY, - a, - e, od sepetu, Koffer-, *Rs.* баульный, сундучный.

SĘPI, - ia, - ie, SĘPOWY, - a, - e, *Sr.* 1. krawolczowé (cf. krogulczy); (*Ec.* суповъ, птичій, s ptaszy); do sępa należący, abo z sępa, Geyer-. Rodzay sępi należy do rzędu iastrzębiego. *Zool.* 273. Ścieszki tey nie widział ptak, ani na nię poglądnęło oko sępowe. 1 *Leop. Job.* 28, 7. SĘPIĆ *cz. ndk.*, *Rs.* супить, насупить, насупить брови, насупиться, сентябрёмъ смотрѣть. (Сентябрь, *Eccl.* Септемврій *September*, Wrzesień,) zasępiać, zacimiać, zachmurzać, finſter machen, ſauer machen, verfinſtern, trüben. Sępiło się mglistym powietrze srzonem. *Mon.* 76, 1. Dla niey ciemnemi darmo się chmurami Sępią niebiosa, sroką obłokami. *Paſt. F.* 96. Gdzie chęć przychylna, uprzeymość wesoła, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czoła. *Zab.* 16, 187 *Kn. ź* Nie przestaią sępić się na trzodę Pańską. *Hrbſt. Art.* 144, kwasić się). Daleki iestem od tego, abym naymnieyszym punktikiem prześwietnych domów miał sępić lustry; szczelnością idę, ale bez uszczerbku każdego chwały. *Nies.* 1, *przeſtr.*, czernić). SĘPNY, SĘPOWATY, - a, - e, - o *adv.*, posępny, pochmurny, trübe, finſter, umwölkt. Widać na sępnym niebie bitne woysk oraszaki. *Przyb. Milt.* 53. Jak straszny, mrukliwy, mściwy, sępowaty, Nigdy mu takie kozły na czole nie siadły. *Przyb. Ab.* 188.

SEPOWY, - a, - e, od sepu, Schütt-; *Bh.* ſepni; (*Cro.* sepni, s kieszonkowy, mieszkowy).

SER, - a, *m.*, *Boh.* sýr; *Sor.* 1. ſéder, ſéyder, ſedrecil; (cf. *Sr.* 1. séra, huſte mloko po pobrodje siéra; *Sr.* 1. syr *aridus*, *Hebr.* שרר *siccandum exposuit soli*, *Gr.* ξηρος *aridus*); *Sr.* 2. twaroſch (cf. twarog); *Crn.*, *Vd.* sir; *Cro.* szir, szirécz, szirek; *Dl.* szijr; *Rg.* sir; *Bs.* sir, siraç; *Rs.* сыръ; *Es.* сыр; cf. *Lat.* serum, *Gr.* τυρος, *Helvet.* Sirpen, *cf. etiam* surowy; *Rs.* сырный, сырый, s niewarzony, wilgotny; сыръ, s wilgoć); der Käſe. Z twarogu robią się séry. *Kluk Zw.* 1, 227. Zgrzawszy kwaśne mléko, wlewaią ie w rogi worków dla wysączenia serwatki, i tak się robią sery workowe. *Kluk Zw.* 1, 227. Ogrzewać mléko, sér robić, grzeiąc przy ogniu siadłe mleko. *X. Kam.* Grudka, gatunek séra owczego z przegotowaney żyntycy robionego. *X. Kam.* Sér garncowy, *Crn.* mohaut, mokovt). Sér zkwaśniały, *Cro.* kiszelyak (cf. kisnąć), cf. Kraianka). Sér stary ostry, *Sr.* 2. sjubr. Co séry robi, przedaie, *Bh.* ſeyrař; *Bs.* sirnicjar, koji cini sir, *ob.* sérnik. - *Prov.* Sól na séry, a séry na sól. *Rys. Ad.* 63, cf. ręka rękę myie). *Cro.* vidi - sze is kojega mleka more szir biti, *de fructu cognoscitur arbor*; *ex unguibus leo.* Kto sér iada, pies go nie ukąsi, złodziey go nie ukradnie, i nie starzeie się. *Rys. Ad.* 29.?

Pochodz. *Serek, sernik, serowy, serzeć, serzyſko, serwatka*; (*cf. Siara, cf. Surowy, cf. Szary.* (Ross. сыропустъ, сыропустіе *ostatni dzień karnawału*; сыропустная недѣля *tydzień zapustny*).

SERAF, - a, *m.*, anioł przedniey rangi, der Seraph. W niebie na Serafy patrzy i Cheruby. *Przyb. Milt.* 17. SERAFICKI, - a, - ie, ſeraphiſch, anielski, engliſch. SERAFINEK, - nka, *m.*, imię, ein Name. Jdźże Serafinku, macierzyn kochanku. *Rys. Ad.* 18.

SERAFAN, - a, *m.*, z *Persk.* ser a pay; odzież kobieca od głowy do stop okrywaiąca; Ser *Pers.* głowa; a pay noga. *Czrtr. Mscr.*, eine Frauenkleidung vom Kopfe bis auf die Füße herab.

SERAY, SARAY (*Klok. Tur.* 33), - aiu, *m.*, pałac Sułtana, w którym ustawnie mieszka, po Turecku szaray, to iest dwór nazwany. *Star. Dw.* 2, *Rs.* сарай, (*Rs.* сарай, сараецъ szopa); das Serail. SERAIOWY, - a, - e, od seraiu, Serails-. Nie iestem Turczyn, nie przychodzę do kochanki z obyczaiem seraiowym, ale z chęcią zasłużenia się. *Teatr* 12 *b*, 46.

SERB, SYRB, SORAB, - a, *m.*, *Bh.* Srb; *Sr.* 1. ſerb, ſorb; (*Cro.* szerblyanin *Rosianus*, *Bs.* Srribglin, Serbgli, Srribgli, *Sla.* Sèrbljin); - ein Sorbe, ein Wende. (*Etym. cf.* Sierp). Syrbiia, kray niegdyś od Słowianów Syrbów posiadany, zawierał w sobie część Luzacyi, Szląska, Czech i Miśniią teraźnieyszą. *Nar. Hſt.* 3, 287. Serbów zowią *Windisz. *Biel. Sw.* 114 *b.* Wiele rzeczy szkodliwych dzieie się w państwach naszych za przechowaniem Wołochów i Serbów nieosiadłych i łóżnych; przeto zakazuiemy przechowywać ich, pod winą, która iest w prawie o przechowaniu

Digitized by Google

waniu cyganów. *Vol. Leg.* 3, 468. - 2°) Serby, instrument muzyczny, ein musicalisches Instrument. Dosyć szlachcie na ſtarych, chłop nie dba o herby, Byle mu w karczmie dudy albo grały serby. *Pot. Pocz.* 413. Widziałem, kiedy w wieńcu przechodził ulice, Przed nim Menalka w Wołkie przygrawał ſkrzypice, Za nim niesiono serby. *Zimor.* 174. SERBSKI, - a, - ie, Sorabſki, Serbiſch, Wendiſch, *Bh.* ſrbſký, *Sr.* 1. ſerſki. Serbſka ziemia, *Serbia, Sorabia. Cn. Ih.* 988; *Bh.* Srbſko. SERBIA, SERBIIA, SERWIIA, - ii, ż., *Lat.* Servia, królestwo *Serbſkie*; prowincya Turecka. *Dyk. G.* 3, 41, *Cro.* Szerbszka zemlya *Rasia, Servia*; *Bs.* Serbſka zemgłja, Srribſka zemgija; *Sla.* Sérbſka. *Serbſkie gęśle, z Serby, ein muſicaliſches Inſtrument. Jużem był pogardziwszy Kutnarſkie piszczele, Począł przy Serbſkich gęślach śpiewać, iako wiele Kantymir z hordyńcami znaiomey drużyny Nagle z Pokucia zagnał w Tatarſkie dziedziny. *Zimor. Siel.* 179. *z wyższy gatunek poezyi od sielanek; wiersze heroiczne, epiczne).

SERBAĆ *ob.* Sorbać.

SERCE, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* ſrdce; *Crn.* serzę; *Vd.* serze; *Cro.* szércze; *Sla.* sérdce; *Bs.* sarço, serço, srriçe; *Rg.* sarze, sardacze; (*Rg.* sarze, *il mezzo*); *Sr.* 1. wutroba (cf. wątroba, *cf.* wnętrze, hutroba; *Sr.* 2. hutſchoba, wutſchoba, wutroba; *Ross.* сердце, (*cf. noſtrum* śrzod); *Germ.* das Herz, *Suec. Dan.* hierta, *Angl.* heart; *Goth.* hairto, *Angls.* heord, Nieder. hart, *Gr.* καρδία, κραδίη, *Lat.* cor); ciała naszego naygłowniejsza część, do poruszania krwi służąca. *Zool.* 9, *Weych.* 116, *Kirch. An.* 29; przez swoie na przemiany nadymania i ſtulania, krew z żył wszystkich części do swoich komorek przyymuie, i znowu ią przez żyły rozrzuca. *Kluk. Zw.* 1, 39. - §. Serce *moraln.*; *z uczucie, umyſł, sentyment, dusza, Herz, Gefühl, Gemüth, Seele.* Serce ieſt iako wóyt wszystkiego ciała, które inne członki wszystkie snadnie uspokoić może. *Rey Zw.* 141. Z płaczem mię całowali, aż mi było miło na sercu. *Teatr* 19, 65, uczułem ukontentowanie). Serce się kraie, patrząc na płacz srogi. *Groch. W.* 559. Szłochała, aż się serce kraiało. *Teatr* 38, 227. (*Ec.* сердобо́лїе *sercobolenie, litość; сердобо́льный litościwy). Serce żałością ściśnione. *Stas. Num.* 2, 96. Ściśnione miałem boleścią serce, patrząc na domy mizerne. *Kras. Pod.* 2, 16; *Ec.* пижкосе́рдствую *dolео, moereo, Gr.* βαρυκάρδιος εἰμι. Sercuby się padać od wielkiey żałości, *Kołak. Cat.* B 3. Serca ich z gniewu się padają, *rumpuntur. A Kch. W.* 356. Puka się z żalu serce, że ich nie widziemy. *Łęczn. Zw.* 5. Trzeba mieć serce niemuszone, żeby taką kobietę zdradzić. *Teatr* 4, 13; serce niewdzięczne. *Teatr* 30, 102. Złe serce, *Ec.* злосе́рдїе; złego serca będący, *Ross.* злосе́рдный, злосердственный; złego serca ieſtem, *Ec.* злосердствую. U Boga zawżdy ieſt płatnieysze serce wierne, pokorne, uniżone, miłosierne, niżli wszystkie ofiary świata tego. *Rey Pſł. Jii* 2; upokorzone serce, *ib. Nnn* 3, skruszone. *ib. Jii* 5. Dobre serce, *Rs.* благосе́рдїе, (благоутро́бїе miłosierdzie; cf. wątroba). We Pana serce wspaniałe. *Teatr* 8, 118. Kto wielkiego i dobrego ieſt serca, nie szuka pożytku z dobrodzieyſtwa, ale w samym się dobrze czynieniu kocha. *Gor. Sen.* 9. Dobrey rzeczy, ale nie dobrym sercem prosił. *Sk. Dz.* 816, w niedobréy intencyi). Napominał papież króla, do uspokoienia się z Węgrzynem; a to tym sercem czynił, że radził o Matyaszu pragnął. *Krom.* 702; tym umysłem, in der Abſicht). Poczciwa Marysia, niech iey bóg płaci za dobre serce. *Teatr* 54 *c*, *A* 2, za życzliwość, gutes Herz, gute Geſinnung). Serce do kogo brać, abo mieć, *z przychylność, skłonność, Herz zu jemanden, Neigung, Zuneigung faſſen oder haben. Wielkie serce do wiary chrześciiańſkiey brał. *Sk. Dz.* 177. Ofiaruie mu wielkie dobra z swoią córką; ale on, że nie ma do niey serca, nie chce ią uczynić nieszczęśliwą. *Mon.* 64, 259. Waleryan miał serce do Cecylii. *Groch. W.* 274. Mąż począł serce tracić do żony. *Mon.* 68, 312; przywiązanie). Do kogo serce raz ſtracimy, ten cokolwiek czyni, wszyſtko źle czyni. *Mon.* 64, 292. Książęta Sląſkie serca do Bolesława nie mieli, iż im to był oyca wygnał. *Biel.* 98. Księża nawet złego serca byli na S. Chryzostoma. *Sk. Dz.* 357, niezyczliwi mu byli, ſie waren ihm nicht gewogen). Żołnierze brali do Gordyana złe serce. *Sk. Dz.* 122, niechęć). Gdybym był królem, lub Jaśnie Wielmożnym, Chciałbym mieć serca sług albo poddanych. *Kras. Mysz.* 95, być kochanym od nich). Powiedz, z iakim ieſt sercem twoia panna dla mego pana? *Teatr* 27 *c*, 20, co czuie dla niego?) Dla ciebie iedynie żyię, Dla ciebie me serce biie. *Teatr* 55 *e*, 16, tobiem całkiem oddana). Ludzie serce za światem i ſtaremi zwyczaymi obrasają. *Zrn. Pſt.* 91 *b*. Izraelczykowie iuż na puszczy będąc, do Egiptu zasię sercem obróceni byli. *Gil. Pſt.* 232 *b*. Dał im bóg króla wedle serca ich. *Rey Pſt. Uu* 3, według życzenia). - Serce, taynia uczuciów, myśli, sentymentów, Herz, geheime Gefühle, Empfindungen, Geſinnungen. Pełno słów gładkich wdzięcznych w gębie, a zdrada w sercu. *Birk. Kont. C b.* Oby była do serca człowieczego szyba! *Pot. Arg.* 343. Z serca pełnego do uſt wypływa. *Sim. Siel.* 99, *Gaw. Siel.* 366. Co na sercu, to i na języku. *Cn. Ad.* 94; *Slo.* čo w ústách, to w srdci. Pókiś w oczach, pótyś w sercu. *Brud. Oſt. A.* 10, kommſt mir aus den Augen, kommſt mir aus dem Sinn. Nie mam żadney niechęci przeciw bliźniemu na sercu swym. *Karnk. Kat.* 454. Otwórz nam serce całe. *Teatr* 49 *b*. 70. Wielką łaskę u króla miał, i sercem Pańſkim władał. *Falib. Dis. P.* 3. - Brać w serce, do serca, *z nie puścić mimo się, nieobojętnie się zastanawiać, zu Herzen nehmen, zu Herzen faſſen, beherzigen; *Vd.* vserzhiti, k' serzu vseti; *Ec.* вперсить, внушрь себя принять, или вложить въ перси свои, (*ob.* piersi), (*Ec.* усе́рденъ, вспамятливъ, прилѣженъ къ дѣлу pilny, gorliwy). Czemuż tego sobie nie wziął w serce swe, co ieſt przyszłego, a le tylko, co ieſt niniejszego? 5 *Leop.* 4 *Ezdr.* 7, 16, w rozum. 1 *Leop.*). Jednak to wzięła w serce, i poczęła wierzyć temu, bo . . . *Wys. Al.* 44. Mędrcy kładli cudowne zaćmienie słońca przy męce Pańſkiéy do swego serca. *Sk. Dz.* 37. Królowi do serca nie padła ta mowa. *Dmoch. Jl.* 1, 4, nie była mu do smaku. - Z serca; od serca *etc.*, serdecznie, szczérze, uprzeymie, von Herzen, aufrichtig. Ponieważ z serca idzie miłość i zakochanie, otóż rzecz każdą ukochaną i umiłowaną, do kochaiącéy i miłuiącéy przyłączamy, i ztąd owo mówią, z serca się w nim kocha. *Sak. pr.* 117. (*Crn.* Serzhèk, Łubizhk, *z Kupido). Od serca ieſtem iey przyiacielem. *Teatr* 11 *b*, 15. Płaczą nie z sérca i pewnie smyślaią. *P. Kch. Orl.* 1, 20. Z sercam na to po-

zwoliła. *Teatr* 48 *b*, 8. Przyiął mię z wszelką ludzkością, i pewny byłem, iż z serca pochodziła. *Kras. Pod.* 2, 11. Bądź zdrów kochany przyiacielu, ale od serca, prawdziwie od serca. *Teatr* 30 *c*, 28. Znowu teraz iestem Wc Pana przyiaciel od serca. *Zabł. Zbb.* 10. Całą nadzieię położyłem w kompanii kilku poufałych od serca przyiaciół. *Kras. Dos.* 104. Sercem serdecznie ukochana Anusia. *Teatr* 9 *b*, 48. Całym sercem, bardzo dobrze. *Teatr* 26 *d*, 59; *Vd.* zieloserznu, od zielega serza, globokoserznu; *Rs.* вседу́шно. (*Ec.* преусе́рдный bardzo rad). Z całego serca Wc Pana proszę. *Teatr* 17 *b*, 38. Ucieszyłem się z całego serca z tak chwalebnéy odmiany. *Mon.* 64, 714. - §. serce, wnętrze, dusza, n. p. Pospólstwo biedne, by za skórą, albo pod sercem wziąć, z wielkim skwierkiem swym, składać a dawać musi. *Kosz. Lor.* 127. - §. serce, animusz, odwaga, męztwo, *Sla.* serdecnòst, (*ob.* serdeczność), (*Rs.* сердце gniew, *Rs.* серди́ть, cerzky, осерди́ть, осерча́ть rozgniewać; cf. sierdzisty); der Muth, das Herz, die Tapferkeit. Serce brać, mężnieć, Herz fassen; *Bh.* zdrhnauti, zmužiti se; *Rs.* разбодри́ться, разбодря́ться. Serce brać, nie tracić trzeba, Komu przyiazne są nieba. *Jag. Wyb. D* 3 *b*. Święty z mąk do męczeństwa ieszcze większe serce brał. *Sk. Dz.* 153. Wziął wielkie serce na swoie nieprzyiacioły. *ib.* 381. Czy nie lwie serce było w Chodkiewiczu? *Birk. Chod.* 13 *et* 16. Wszystkie niebezpieczeństwa pod nogi sobie włoży, sercem nad serce człowiecze. *Gor. Dw.* 351. Kto ma mieć kiedy serce, ma go zaraz z młodu. *Morszt.* 150. Kto w serce ubogi, Głowę ma na skrupuły, na ucieczkę nogi. *Morszt.* 352. Cóż to, serce ustaie, groźby z siebie składa, Już gniew ustał! *Bard. Tr.* 451. Serce stracił poganiec, i ustąpił z woyska. *Groch. W.* 538; *Slo.* srdce pod lawicu upustiť. Lechowe plemię, czyś iuż zaginęło, Czyć się lwie serce w tchórza obrociło? *Rak. Pobud. B* 3. Leżąc na ziemi, na sercu nie upadł. *Pilch, Sen. list* 1, 88. Upadło im zatym serce, tak że tył podali. *Warg. Cez.* 223. Takżeś to małego serca? *Past. F* 81; *Boh.* chaulostiwý; *Subst.* chaulostiwost. Woienna trąba serca nie wzbudzi małego. *Jag. Wyb. E b*. W którym synu kiedy Spartanka zaięcze serce widziała, nie znała się kniemu. *Gor. Dw.* 263. Tak mało serca ma, iż zaiąc go zastraszy. *Past. F.* 193. Gdzie serce, tam i szczęście, *audaces fortuna iuuat. Cn. Ad.* 239. Posiłki Saraceńskie królowi Perskiemu wielkie serce czyniły. *Sk. Dz.* 393. Sam mu serce czynił, i bać się nieprzyiaciela nie kazał. *Sk. Dź.* 1131, *Kul. Her.* 59. Serca dodawać, *Cn. Th.* 989; tuszyć, *Vd.* naserzhiti, poserzhiti, vjunazhiti, serze storiti, gorposerzhiti, obserzhiti). Serce komu psować. *Gwag.* 146. - §. *blande* serce, moie serce, z kochaniu, rybko, mein Herz, mein Herzchen, mein Schatz. Lecz moie serce, trzeba ... *Past. F.* 83. Azaż nie często słychamy onych pozłocistych słów: móy złoty, moie serce, móy serdeczny! *Klon. Wor. ded.* - 2) *translate ad alias res*; e. gr. serce u dzwona, *Crn.* kembél; *Vd.* kembel, kuebel, knöbl, svonska butiza, bet, tukazh, toukazh, (*ob.* tłuk); *Bs.* klepesallo, (cf. klepadlo), jezicjąc, cf. ięzyczek); *Rs.* языкъ; der Klöppel in der Glocke. Poszedł do dzwonu, i z samego serca. ktore we dzwon uderza, po troszce uskrobał metallu. *Haur Sk.* 454. Moździerzowy tłuk, serce, *pilus. Mącz.*, die Mörserkeule. Dziura w gardle matni, w sieci w matnią wpuszczona i rozpięta, zowie się serce. *Cresc.* 644. Serce w więcierzu lub skrzydlaku iest to sieć ściągniona we środku onegoż, przez którą gdy ryba przeydzie, dla wężyzny wrócić się nie może. *Skrb.* Serce w flecie, w piszczałce: der Kern in der Flöte. *Tr.* Serce w roślinie, *Bh.* mačisstě, *folia intima*, die Herzblätter. - 3) *Botan.* Serca skrycie, *Momordica*, gatunek balsamowego iabłka; Balsamäpfel. *Kluk. Rosl.* 2, 253, *Kluk. Dyk.* 2, 127; nasienie w iagodach zamknione, kształt ma serca ludzkiego. *Syr.* 1375. **SERCOCHWYTY, - a, - e, za serce chwycący, herzergreifend. Snem sercochwytym zemdlony leżałem. *Hor.* 2, 40 *Nar.* **SERCOKOYNY, - a, - e, - ie *adv.*, serce uspakaiaiący, herzberuhigend. Sercokoyne balsamy. *Zab.* 5, 288. **SERCOŁOMNY, - a, - e, - ie *adv.*, nad czym się serce łamie, kraie, pada, puka, herzbrechend. Troski sercołomne. *Ryb. Gęsl. C* 3 *b*, *Nar. Dz.* 2, 20. **SERCOLUBNY, - a, - e, - ie, *adv.*, serdecznie ulubiony, herzlichgeliebt. Tyś w sercolubnym tkwiała mi pożarze *Hor.* 2, 281 *Kniaź.* **SERCOPRZEYMY, - a, - e, - ie *adv.*, serce uymuiący, przenikaiący, herzdurchdringend. Sercoprzeymy Amor. *Zab.* 10, 391 *Zabł.* **SERCORUCHY, - a, - e, serce poruszaiący, herzrührend, herzbewegend W każdey krainie, Sercoruchey Wenery cześć i chluba słynie. *Zab.* 15, 26 *Kniaź.* Zawsze szepcąc mi do ucha, radziła grać zaloty Wenus sercorucha. *Zab.* 9, 335 *Zabł.* **SERCOTYCZNY, - a, - e, w serce trafiaiący, herztreffend, herzberührend, herzverwundend. Kupidowe strzały sercotyczne. *Zimor. Siel.* 195, *et* 274. Kupid potrząsa kolczanem iuż na łuk napięty, Szykuie między palce sercotyczne pręty. *Zab.* 1, 18. *Nar.* **SERCOWĘDNY, - a, - e, - ie *adv.*, serce troszczący, wędzący, herzwelkend. Wolę Meceno, prostym siedzieć doma, Niż bym szkarłaty nosił sercowędne. *Hor.* 2, 118 *Nar.* **SERCOWŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, nad sercem panuiący, herzbeherrschend. Amorka też spytaycie, na co łuk napięty Z sercowładnemi nosi w swym kolczanie pręty? *Zimor. Siel.* 272. Cożem ci winien, bożku sercowładny, żeś mi swą bronią zadał raz szkaradny? *Mon.* 75, 6. Pieśni sercowładne. *Sim. Siel.* 65. SERCOWIEDCA, - y, *m.*, *Ec.* сердцевѣдець, *Rs.* мановѣдець, świadomy serca, (o bogu), der Herzenskündiger. Sąd takowy Pan Bóg, iak sercowiedca, samemu sobie zostawił. *Smotr. Ap.* 27. SERCOWY, - a, - e, do serca należący, Herz-, Herzens-; *Bs.* sarcjan; *Rg.* sarcjan, sarcjani). Worek sercowy, który serce całkiem osłania *pericardium. Weych. An.* 121. Ty tylko bożku sercowego bractwa, Śmieiesz się w duchu z Boreia dziwactwa. *Zab.* 16, 322. SERDAK, - a. *m.*, SERDACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, (cf. *Ec.* сорочка, срачица, z Koszula); kaftan, spodnie odzienie, *Cro.* zobún, zobunecz; *Bs.* imroscciech, zubunicch; (*Rs.* сермя́гъ surdut); das Brusttuch, der Brustlatz. Przemysł od chłopskiego serdaka promowowany do Czeskiéy purpury. *Chmiel.* 1, 353, cf. siermięga). Cóż czynisz chłopie opiły, Już ci brzuch na poły zgniły, Szpetnieś serdak pobramował, Znać żeś gardła nie żałował. *Rey. Zw.* 234. Miał na sobie serdaczek z płótna czarnego wszystek podrapany, sukienkę krótką i wytartą z sukna podłego. *Wys. Jgn.* 29. - §. *tr.* Mara żelaznym serdakiem odziany. *J. Koh. Dz.* 158, kirysem, zbroią). Żadnemu się w serdaku żelaznym ieździć nie podoba. *Star. Ref.* 19. SERDECZKO, - a, *n.*, *Rs.* сердечко, *Bh.* srdečko, *dem.*

Digitized by Google

Nom., serce, serduszko, das Herzchen. Śmiéy się dzieciąteczko z serdeczka całego. *Groch. W.* 359. Żonko, serdeczko twoie miéy w dobrym baczeniu. *Papr. Przy. B* 4 *b.* Jedna drugiéy piękniejsza, aż się dziwno zdało, Co było miło poyrzeć, aż serdeczko drgało. *Rey Wiz.* 25. SERDECZNIK, - a, *m.*, *Boh.* srdečnjk, *Ross.* сердечникъ; ziele, *cardiaca*; Herzgespann, ein Kraut, serdeczny korzeń, ielení korzeń czarny, ielenie oko, ptasze gniazdo, polna marchew, świniak; ziele to dolegliwościom serdecznym, osobliwym iest lekarstwem. *Syr.* 155, *et* 155; gęsia stopa. *Kluk. Rosl.* 2, 253. - §. Serdecznik, kamień drogi, *ensardia. Plin.*; maiący kształt serca, der Herzstein, ein Edelstein. *Cn. Th.* 989. - 2) *serdecznik, *Rs.* сердечникъ, sworzeń, der Vorsteknagel, Spannnagel. Nie łatwo na Rusi żelazny serdecznik naydzie, O drzewianych przyprawach kolaska iak naydaléy zaydzie. *Gwag.* 430. SERDECZNOSC, - ści, ż., uprzeymość serca; *Cro.* serzhnôst; *Vd.* serzhnoſt, serzopertnoſt, perserzhnoſt, resnizhlivoſt; *Rg.* sarcjànstvo; *Rs.* простосердéчіе, простосердéчность, умпóба, (cf. wątroba; *Rs.* усéрдіе, усéрдство, усердность gorliwość); die Herzlichkeit. Między nami były wielkie serdeczności. *Teatr* 10, 34. Zbyt poufale za rękę mię chwyta, a z wielką serdecznością pyta . . . *Hor. sat.* 119. Pochlebnemi serdecznościami łudzą. *Mon.* 71, 701. - §. Serdeczność, serce, męstwo, sierdzistość, *Bh.* srdnatoſt; *Vd.* serzhnoſt, smieunoſt, podſtoplivoſt, serzhlivoſt, junakoſt, (*Vd.* serzhnuſt *efficacia*); *Cro.* szërchènoszt *animositas*; *Dl.* szarczenoszt; *Sla.* serdcsnòst, (*Bs.* sarcjanoſt, jakoſt, *firmitas, robur*); *Rs.* смѣлость, храбрость; die Herzhaftigkeit, der Muth. Serdecznością nasi, liczbą nieprzyiaciele przechodzą; *audacia. Krom.* 642. SERDECZNY, - a, - e, SERDECZNIE *adv.*, *Bh.* srdečný; *Sr.* 2. hutkobné, (cf. wątrobny); *Crn.* serzhnè, perserzhne; *Vd.* serzhan, serznì, serzhen; *Bs.* sercjan, srricjan, od sarça; *Sla.* sèrdcsan, sèrdcsano; *Rs.* сердечный, od serca, sercowy, Herz-, Herzens-. Duchy ożywiaiące, czyli serdeczne. *Syr.* 502, die Lebensgeister. Dwie komorki serdeczne *Tr.* Serdeczna żyła, *Bh.* srdečnice. Dołek serdeczny, *Rs.* дýшка Serdeczna boleść, *Sla.* sèrdcsena bolléšt. Serdeczne pukanie, *Slo.* sèrdcseno kucánje, Herzklopfen. Serdeczny korzeń, *ob.* Serdecznik. Czwarty palec u ręki, serdeczny. *Perz. Cyr.* 21, *Pol. Arg.* 484, pierścieniowy, wierny, *Ec.* безымянный, средній, перстнесый, der Herzfinger. *Hor. sat.* 246. Gliſta tasiemkowa lub serdeczna. *Perz. Lek.* 187, der Bandwurm (Herzwurm). - §. Serdeczny, uprzeymy, z serca, herzlich, von Herzen; *Vd.* serzoperten, perserzhen, resnizhliu; *Cro.* szërchèni; *Rs.* простосердечный, задýмчивый, усéрдный, усéрдно, *Ec.* прúсно. Dziękuięć serdecznie. *Teatr* 48, 39. Płacz serdeczny. *Zbil. Lam. A* c; rzewny, bitterliches Weinen. Naprzód się na serdeczny płacz wszytka udała. *Otw. Ow.* 352. Kto obu was serdeczny żal może wysłowić? *Groch. W.* 543. Inni z wielkiego smutku lub płaczu w serdeczny śmiech wpadaią. *Zab.* 12, 289 *Dudz.*, ein herzliches Gelächter. Serdecznie im to przypadło do smaku. *Teatr* 52 *d*, 7, rzewnie). Mamy o tym myślić serdecznie, kiedy co sprawuiemy. *Papr. Kol. H* 2 *b.* - Serdeczny, z serdecznie kochany, herzlichſt geliebt. Moiéy serdeczney żonie bardzo do smaku to będzie. *Teatr* 52 *d*, 7. Ah serdeczna Fillido, rzucam ciebie! *Zab.* 14, 151. Bądź łagodny, bądź mi grzeczny, W ten czas Błażeyku serdeczny Nad wszystko kochać cię będę. *Teatr* 52 *d*, 45. Choiseul, brat serdeczny Xcia Kaunica. *Pam.* 85, 1, 766. Pan pułkownik Bachusiewicz, człowiek serdeczny i poufały. *Mon.* 64, 77. Ah móy serdeczny, luby, nieoszacowany! *Teatr* 53 *d*, 22. Azaż nie często słychamy onych pozłocistych słów: móy złoty, moie serce, móy serdeczny? *Klon. Wor. ded.* - §. serdeczny, żwawy, ochoczy, pełen serca, sierdzisty. *Bh.* srdnatý, statečný, (cf. stateczny); *Slo.* srdnatý, zmužilý; *Sr.* 1. hutrobwaté, zmoſnoſciwé; *Vd.* serzhan, serzhen, poserzhen, serzhliu, junaken; *Dl.* szarcsen; *Sla.* sèrdcsan; *Bs.* srricjan, sarcjan, jaki; herzhaft, muthig, friſch. W te czasy naymężniey y nayserdeczniey bili się wszyscy. *Warg. Cez.* 116. Bili się nasi serdecznie i mężnie. *Jabł. Buk. O* 2 *b.* Przymuszeni do rozprawy z bliża, serdecznie poszli do szabel. *Warg. Kurc.* 29, *impigre.* Nieprzyiaciel z samych porażek coraz serdeczniejszy. *Faliss. Fl.* 34. Amazonki nie mniéy były serdeczne, iak mężczyzna. *Petr. Pol.* 157. Tyran boi się duchów serdecznych *ib.* 2, 117. Leszek Czarny był pan serdeczny, z nieprzyiaciołý woyny wielkie miewał. *Papr. Ryc.*, choroby). Był potym tak serdecznym w przesięwzięciu, iak przedtym był słabym. *Birk. Dom.* 66. - *Similit.* Rozumiesz, że nie poiadę? oy poiadę, i serdecznie poiadę. *Boh. Kom.* 4, 230, na urząd). Ależ temu filutowi dałem serdecznie. *Boh. Kom.* 1, 275. Serdecznego im figla wyrządzimy. *Teatr* 5 *c*, 28, poczuią-ć). SERDUSZKO, - a, *n.*, *blande*, serdeczko, *Boh.* srdýčko; *Slo.* srdečko; *Sr.* 1. hutrobka, (cf. wątróbka); *Vind.* serzhize, sarzhize; *Cro.* szërdàscze; *Rag.* sardaszczo; *Bosn.* sardascce, srrdaseçe; das Herzchen. W serduszku iey iakie upragnienie. *Haur. Sk.* 239. Odkryy mi twoie serduszko, wynurz swe myśli przedemną. *Teatr* 26 *d*, 7. Wiem iak łechtać ich nieuglaskane serduszko. *Teatr* 7, 45. Nowość powinnaby twe serduszko słodkim do siebie ciągnąć powabem. *Teatr* 52 *d*, 22. - 2) *adulandi*: Serduszko, SERDENKO, SERDYNKO, z kochane serce, rybko, Herzchen, Liebchen *masc. et fem.* Ale z tobą serdeńko, co się dzieie teraz? *Teatr* 34, 96 *Czrt.* Nie zapalay się bardzo moie serduszko, żebyś sobie żołądeczka nie zalterowała. *Boh. Kom.* 1, 401. Żebyś serdeńko wiedziała, kto to iest . . . *Teatr* 15 *c*, 43. O moie serdeńko! *Teatr* 30 *b*, 117. Moie serduszko, móy serduszko, (do mężczyzny). Moie serduszko, moia serduszko, (do kobiety, *Tr.*). - 2) *transl.* W środku kwiatu liliowego są iakoby szczecinki żółte, serduszkami nasi zowią. *Syr.* 751, die Staubfäden in der Lilie. - 3) *transl. fig.* serduszko, wątrobka, chrap, wark, gniew. *Cn. Th.* 1228, Entrüſtung, Aerger, Aergerniß. SERDUSZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt małego serca; wie ein Herzchen geſtaltet. Liście serduszkowate u fiołków; *cordatum folium. Botan.* 55, *Jundz.* 303, *et* 444. SERDYT; *ob.* Sierdzisty, Sierdzić się. (Deriuata *Osierdzie*; cf. Deriu. sub. *Szród.*

SEREK, - rka, *m.*; *Bh.*, syrek, syrček, *Crn.* sirz, sirzbèk; *Ec.* сыръ; *dem. Nom.* sér; ein kleiner Käſe, ein Käſchen. - *tr.* Sérki kwiatowe kalafioru zdrowe są; ale pręty nadymaią. *Kluk. Dyk.* 1, 81, pączki kwiatowe.

*SEREMSKIE wina. *J. Kch. Dz.* 256, Seremskiego wina ku piciu było dosyć. *Ezop.* 52. ?

Digitized by Google

SERENATA, - y, ż., z łac. włoſk., ponocna muzyka, *Rg.* nocchnopojka). Dawać serenatę, *Rg.* nocchnopjetti.

*SEREPCZYZNA, *ob.* *Sierpczyzna.

*SERGETY czyli surgoty, ſtróż domowy, parobek podły, który leda co robi, posługuie a pilnuie domu. *Cn. Th.* 1077, der Hausknecht.

SERIO *adv.*, z łac.; do prawdy, bez żartu, żart na ſtronę, w saméy rzeczy, im Ernſte, ernſthaft. *Bh.* wážně, cf. poważnie, oprawdu, oprawdowe, *Subſt.* oprawdowoſt, *Ger.* Ernſthaftigkeit, *adj. Bh.* oprawdowý, *Ger.* ernſthaft, *zdoprawdowość, *zdoprawdowy; *Slo.* oprawdowý, přiſný, *Subſt.* přiſnoſt; *Sr.* 1. woprawdoſcjné, nejortné, woprawdźne, woprawdźe, bezjortné; *Vind.* reshnizhno, pres shale, pres shersa, reshnizhen, terd resnou, riesnoſt, resnoſa; *Cro.* nazbil, zrész, serposhen, serpuſt; *Bs.* nazbigl, brez scjale, sprave; *Rg.* na sbigl, nazbigl, zbiglja, sbijglja; *Rs.* нешутя. *Węg. Mar.* 1, 31, *Teatr* 28, 37. W rzeczach bozkich żartuie, serio się nie obchodzi; ale wszyſtko odprawuie w porywczą. *Smotr. Ex. pr.*

SERNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſyrnik, ſeyrnik (ſyrnice, *Bs.* sirnica, mieſto od sirra; *caseale*); *Vd.* sirna kamra, (*Vd.* siernik, z owcarz, *f.* siernca, z owczarka); *Rg.* sirniza; (*Rs.* сырникъ pączek nadziewany twarogiem), die Käſehorde, der Käſekorb. W sérniku świeżo robione séry suszą. *Kluk. Zw.* 1, 228. - §. sérnik, co séry robi, przedaie, *Bh.* ſeyrař, *Bs.* sirnicjar, koji cini sir, der Käſemacher, Käſehändler. Poſtanowieniu mieyſkiemu podlegaią wszyscy, którzy mieyſkie kuchnie dzierżą, sérniki, śledziowniki, i insi, którzy rzeczami śniednemi przekupuią. *Szczerb. Sax.* 382. SERKOSZ, - a, *m.*, ptak wielkości kwiczoła, maiący kolory sroki, łowi drobnieysze ptaki, *lanius excubitor, Kluk. Zw.* 2, 261, der große graue Würger, Krickelſter, Bergelſter, große Neuntödter. SEROKOSZEK, - szka, *m.*, *lanius collurio*, mnieyszy od piérwszego i błękitny. *ib.*, der rothköpfige Würger. **SEROMIOT, - a, *m.*, który sera nie iada. *Petr. Hor.* 2, *N* 2 *b*, ein Käſeverächter. **SEROSKROBEK, - bka, *m.*, mysz τυρογλυφος. *Przyb. Batrach.* SEROWIEC, - wca, *m.*, *acarus sero*, owad drobny, na kształt pyłku iakiego, znayduie się w chlebie, sérze, mące. *Kluk. Zw.* 4, 370, die Käſemilbe. - §. Serowiec. *Torz.* 184, *ob.* surowiec. SEROWY, SERNY, - a, - e, od séra, Käſe-, *Boh* ſeyrowý; *Sr.* 1. ſedrané; *Vd.* sirni, sirou; *Rg.* siran; *Crn.* szirni; *Rs.* сырный. Zebrawszy z mléka śmietanę, pozoſtaie część serowa. *Krup.* 5, 78. Sérna polewka, *Vd.* kashprad. Serowy kołacz *Tr.*, serny kołacz, ein Käſekuchen. Sérna Niedziela, *Ec.* сырная недѣля, сыропустная, сыропостная, od poſtu nazwana, który przez ten tydzień zachowuie cerkiew', die Käſewoche, eine gewiſſe Faſtenwoche. Potrzeba aby zakonnicy pościli Srzodę i Piątek 'Syrnéy Niedzieli. *Pim. Kam.* 316. (*Ec.* сыропустъ suszenie, wſtrzymywanie nawet i od mléczna. - *§. SEROWY *ob.* Surowy.

*SERPANKI, - ów *plur.*, należą do ſtroiu białogłowſkiego. *Sax. Tyt.* 6. Odeymie Pan córkom Syońskim igielki i zwierciadła i serpanki i czepce. *W. Poſt. W.* 2, 62; i kołſtki i serpanki. *Leop. Jes.* 3, 18 - 22; węzyki do zapinania; slac. serpens.

SERPENTYN, - u, *m.*, kamień pospolicie zielonawy. *Kluk. Kop.* 2, 89, der Serpentin, Serpentinſtein; *Ross.* змѣевикъ (cf. żmija). SERPENTYNA, - y, ż., działo wyrzucaiące 24 funtów żelaza, *Arch.* 15, śmigownica die Felbſchlange. - 2) serpentyna, krzywa szabla ein krummer Säbel. Kordy, pałasze, kręte serpentyny. *Kchw. Wied.* 6. Już podobno do swoiey serpentyny rwie się, ia bez ceremonii fugas. *Teatr* 43 *c*, 124 *Wyb.*

SERWASER, *SEDWASER, *SZEDWASER, - u, *m.*, *Bh.* ſſedwaſer, lučewka; *Vd.* lozhitna voda, oiſtrugrisna voda, lug za odlozhenje; *Cro.* oſtrogrizna voda; *Rs.* крѣпкая водка *aqua fortis*, das Scheidewaſſer, płynność oſtra, rozpuszczaiąca kruszce, robi się z koperwasu i saletry, *Kluk. Kop.* 2, 356, *et* 1, 344, *Krup.* 5, 93. Szedwaser, *rozrewna wódka. *Sien.* 605. Stychwaser. *Tr.* 1278; sztychwaser. *ib.* Żydzi monetę psuią, moczeniem w sedwaserze. *Petr. Pol.* 75. Fusy z szedwaseru. *Sien.* 617. SERWASEROWA woda, *Krup.* 5, 89.

SERWATCZANY, - a, - e, *Rg.* surutni, vodeni, *Cro.* szirotkászt; *Ross.* сывороточный, od serwatki, Molken-. Mleczna abo serwatczana barwa. *Spicz.* 204. Białość serwatczana, *Cziach. prz. e* 2. Serwatczane naczynia *vasa serosa. Kirch. Anat.* 17. Żyły pulsowe serwatczane, humor żółtawy zamykaią. *ib.*, *Krup.* 3, 97, *et* 2, 195. SERWATCZANOŚĆ, - ści, ż., podobieństwo do serwatki, *Bh.* ſyrowatečnoſt, *Rg* surùſtvo, vòdnoſt, Molkichkeit, molkiges Weſen. SERWATCZEĆ *Neutr. ndk.*, w serwatkę się obracać, *Cro.* uszsiritisze, *Ec.* сырѣтися; zu Molken werden. Mléko w cieple gęſtnie, na zimnie serwatczeie. *seresecit. Mącz.* SERWATKA, *SYROWATKA, - i, i., *Bh.* ſzrowatka, jinčice (*ob.* żyncica, *Bs.* agetiça); *Sr.* 1. ſyrowatka, ſeruwatka, kapalcza, (kapalka, serwatka. *Ern.* 848); *Sr.* 2. ſzrowadka, kapaliza; *Crn.* syrotka, siràhka; *Vd.* srotka, srotika, sirotka, srotki, smetki, (cf. śmietana), ſkuta, martwo mleku; *Cro.* szsiròtka, smètek, (cf. śmietana), sztępki; *Rg.* súrutka, súrutva, mlachjeniza; *Ross.* сыворотка, простокваша, простоквашка; *Ec.* сыворотка, сыворотка; Käſewaſſer, Molken. Po zebraney z mléka śmietanie zoſtaie się twarog, część zgęſtniała, i serwatka wodna. *Kluk. Zw.* 1, 227, *Krup.* 5, 79. - §. *Anat.* Krew ma także w sobie serwatkę, *serum*, to ieſt, cieczę żółtawego koloru. *Zopl.* 7. *Krup.* 3, 95, *Kirch.* 14, der dickere gelbe Theil, der ſich vom Blute abſondert. Pokarm zamienia się w likwor, podobny do mléka, ten w krew, krew w *syrowatkę, *syrowatka w wodę, woda w kości i ciało. *Boh. djab.* 141, *ib.* 2, 35. SERWATKOWY, - a, - e, od serwatki, z serwatki, von Molken.

SERWET, - u, *m.*, *serveſta*, miaſto, Zerbſt, w księſtwie Anhaltſkim. *Dyk. G.* 3, 211. SERWETSKI, - a, - ie, od tego miaſta, Zerbſter, von Zerbſt. Serwetſkie piwo, Zerbſter Bier. *Ern.* 63.

SERWETA, - y, ż., z franc. (*Etym. lat.* servire); *Crn.* shàt, (cf. szata); *Vd.* misna haderza, misni fazonetel, shat, talierſki pertizh; *Cro.* sztolni rubecza, sztolni rubeczi, (cf. rąbek), obriszachicz, (cf. obrus); *Rg.* rucincich, rucinik; *Sla.* otàrcsich, (cf. obetrzeć), salveta; *Bs.* otarak ubrus, (cf. obrus), rucincicch od tarpeze, *cf.* ręcznik); *Rs.* салфетка; chuſta ſtołowa, die Serviette, ścierka ſtołowa. *Cn. Th.* 989. Niósł kosz serwetą obwiązany. *Kras. Pod.* 2. 134. Wychodzi zapięty serwetą. *Teatr* 33 *d*, 81. Alić iuż kredencerze ſtoły nakryli, iuż serwety łomią. *Pot. Arg.* 719. Już było po wieczerzy, iuż serwety zbierał kredencerz. *Pot. Arg.* 9. Tuzin serwet Kolońſkich.

Digitized by Google

Hollenderskich, adamaszkowych. *Vol. Leg.* 4, 358, *Gosl. Gor.* 111. SERWETNY, SERWETOWY, -a, -e, od serwet, Servietten, *Rs.* салфе́точный. (-SERWIA, SERWIIA, *obacz* Serbia.--). SERWIS, naczynie śrebrne, porcellanowe lub inne, które na środku stołu stawiają. *Wiel. Kuch.* 428; *ob.* Służba stołowa, Tafelservis. - §. Serwis kwaterunkowy, obowiązek dawania naypierwszych potrzeb kwaterunkowym, lub płacenia od nich, der Servis, Quartierservis. SERWISOWA komissya, *ob.* Kwaternicza komissya. SERWITORKA, -i, ż., zakonnica dozór nad stołowemi potrzebami maiąca, die Tischzeugverwahrerinn in Frauenklöstern. *Tr.* SETWITORYAT, -u, *m.*, SERWITORAT, przywiley dawany od króla nieszlachcie, mocą którego miani byli za zostaiących w służbie królewskiey, a przed samym królem odpowiadać powinni byli. *Vol. Leg.* 5, 460; *Swad.* 3, 93, *Skrzet. P. P.* 2, 52, ein königliches Dienstprivilegium, wodurch ein Unadelicher blos vom Könige abhängig wurde. Serwitoraty albo monopolia są prawdziwą zarazą handlu. *Mon.* 74, 175.

SERYARZ, -a, *m.*, z łac. reiestr, poczet, spis dekretowy; Urtheilsprotokoll., Na końcu każdey kadencyi seryarz dekretów ma być spisany. *Vol. Leg.* 7, 325, cf. Dekretarz, sentencyonarz). Podkanclerzy czytał seryarz sędziów seymowych. *Dyar. Gr.* 323.

SERYNET, głos pewny w organach. *Mag. Mscr.*, eine gewisse Stimme in der Orgel.

SERYWSKI sok, w aptekach, Serapium, z ziela zamorskiego *sagapenum. Sign.* 227, *et* 556, *et ib. Rej.*

SERZANT, -a, *m.*, z franc., przednieyszy podoficer, *Cro.* sérg, (cf. szereg), *Dl.* barabanat, (cf. baraban), *Sla.* straxmeshtar, (cf. strażnik), *Rs.* сержантъ, der Sergeant.

SERZEC, *ob.* Sér, ein Käse. SERZYĆ *cz. ndk.*, zsérzyć, usérzyć *dk.*, w sér obrócić, zu Käse machen, *Bh.* sýřiti, posýřiti, posýřalý, *coagulare*; *Sr.* 1. zeßédru; *Crn.* sireti, sirem; *Vd.* mlieku vsiruvati; *Cro.* szirim, uszirújem; *Rg.* siriti, usiriti; *Bs.* siriti, usiriti; *Ec.* усыря́ю, сгустя́ю яко сыръ; (*Rs. et Ec.* усыри́ти zwilżyć, усы́рѣть zwilgnąć). SERZYSKO, -a, *n.*, *Bh.* sýřisstě; *Vd.* sirshe, sirishzho, rasol, s' zhem se mlieku vsiri inu stisni; *Sr.* 1. sedrižejo, sedreno; *Cro.* szerische, podlev; *Rg.* siriscte; *Bs.* siriscte, kojim se sirri; (*Ec.* сы́рище, сгустившееся молоко, твороръ; das Lab, Käselab. Podpuszczadło, podpuszczkę, mleko zsiadłe w młodego zwierzęcia żołądku, serzyskiem zowią, *coagulum. Sien. Wykl., Mącz., Syr.* 670, podpuszka albo serzysko. *Haur Ek.* 178. Serzysko zaięcze. *Sien.* 286, *Haur Sk.* 299, Hasenlab.

SESAM, *ob.* Łogawa cudzoziemska. *Syr.* 1014. SESEM, *ob.* Zezem.

SĘSTWO *ob.* Sędztwo. SESYA, SESSYA, *ob.* Posiedzenie, Zasiadanie.

SET, *Genit. Plur. numeri* Sto, *qu. v.* SETKOWAĆ *cz. ndk.*, na sto rozkładać, *Cro.* sztotimim, zu hundert eintheilen. Setkować, setnego karać, *centesimare milites. Cn. Th.* 990, immer den Hundertsten strafen. Setkowanie *centesimatio. ib.* SETNIA, *SOTNIA, -i, ż., liczba ze stu złożona, *Ec.* со́тня, сто́рица, ein Hundert, eine Zahl von hundert Stück. Romulus cały lud swóy woiennym trybem na setnie i półki podzielił. *Faliss. praef.*, *Pot. Zaс.* 151. Ukraina po trzy kroć tysięcy ludu wyprawiła na woynę, a teraz i na zupełną sotnią zdobyć się nie może. *Psalmod.* 41. Porachuy czas, usnasz, że po siedmcy lat setni ona iedynowładna pani słabieć poczęła. *Psalmod.* 77. SETNICTWO, -a, *n.*, *centuriatus. Cn. Th.* 990, przełożeństwo nad stem, die Hauptmannschaft über 100 Mann. Na wyższe mieysce z dziesiątnika, to iest, na setnictwo nastąpił. *Sk. Dz.* 141. SETNIK, *SOTNIK, -a, *m.*, *Bh.* setník, *f.* setnice; *Slo.* setnik; *Hg.* százados; *Sr.* 1. stoternik; *Crn.* stúglar; (*Vd.* stuinik, poglavar, glavar, = kapitan); *Rg.* stotinik; *Cro.* sztótnik *centurio*; *Bs.* sottinik, voievodo svarh sto junaka; *Ross.* сотникъ, сотенной голова, (cómcкoй dozorca nad stem chłopów lub chałup); *Ec.* сто́начáльникъ; przełożony nad stem ludu, der Hundertmann. Setnik albo rotmistrz, był to kapitan iazdy Rzymskiey ze sta ludzi złożoney. *Papr. W.* 1, 479, *centurio*. Sotnik i Koszowy siczy Kozackiey. *Zab.* 16, 123 *Nar.* (*Rs.* сотничей kapitański). - §. Jeden lekarz od bogatych nie brał, iedno po stu czerwonych złotych; i dla tegoż go insi medycy Krakowscy nazwali *setnikiem. Biel.* 450. - 2) Setnik żołnierzów, *centuria. Cn. Th.* 990, (*ut* dziesiątek), hundert Stück, setnia. SETNORĘKI dziewięsił. *Sim. Siel.* 56, *centum geminus Briareus*; = SETNORĘCZNY Tyfon, *centimanus. Zebr. Ow.* 64. SETNY, -a, -e, SETNIE *adv.*, *Bh.* stý; *Slo.* stý, stí; *Hg.* szazadik; *Sr.* 1. s-toty, stoteré; *Sr.* 2. hunderti; *Crn.* stujne, rajmno, samu stu; *Vd.* stuini, sturedni; *Cro.* stotni, sztótni; *Dl.* sztoti; *Bs.* stoti; *Rg.* stóti; *Sla.* jedan od stotine; *Rs.* сотый; (*Pers.* sad, = sto); w rzędzie po dziewięćdziesiąt dziewiątym następuiący, der Hundertste. Pierwszy, i drugi, i setny. *Gor. Sen.* 267. - §. setny, *Bh.* stonásobný; *Rs.* сотенный, сторичный, сторицею, sto w sobie maiący, hundert enthaltend, hundertfältig. Polisem z iednem, Argus z setném okiem. *N. Pam.* 22, 107. Setne lata sobie zamierzamy. *Psalmod.* 50. Jedno siarno przyniosło trzydziestny, a drugie sześćdziesiętny, a drugie setny owoc. *Leop. Marc.* 4, 8, *ib. Math.* 13, 8, stokrotny. 1 *Leop.*). - *tr.* bardzo liczny, bardzo wiele, sehr viel, stark, zahlreich. Wielka a prawie bezmierna a iakoby setna liczba. *Otw. Ow.* 257. Te setne pytania bardzo mi się uprzykrzyły. *Teatr* 11, 124. Bądźcie setnie błogosławionemi za te dobrodzieystwa. *Bals. Nied.* 1, 40. Kocha cię twóy braciszek, bo cię setnie złupił. *Nar. Dz.* 3, 128, porządnie, na urząd). Miła mu iest czarność tey nocy, radby setnie ciemności iéy przymnożyć. *Teatr* 2, 3 *Bars.* Z nim gadać nie może, choćby setnie rada. *Hor.* 2, 101 *Nar*, mocno pragnie.

SETYNA *ob.* Atyna.

SEWERUS, imię własne, *Bh.* Sſebýř, cf. Siewierz.

SEXALTERA wielka, SEXALTERA mała, w muzyce takty, które się tak wyrażaią: 6/4, 6/8. *Mag. Mscr.*, sechsviertel Takt, sechsachtel Takt.

SEXTERN *ob.* Sekstern.

SEYM, -u, *m.*, *SIYEM, *SYEM, (*Papr. Gn.* 3, *Petr. Pol.* 245). *SIEM (*Warg. Cez.* 19); *Bh.* sněm, (cf. *Boh.* snátek pobranie się w stan małżeński, *Slo.* sn'em, zbromaždenj; *Crn.* sejmn, semejn, smejn, = iarmark; *Crn.* semnishe, = plac taniecsny kiermaszowy; *Vd.* seim, seimen, sinijm, = iarmark; *Vd.* sem, semenj, senjem, zerkouni obhod, = kiermasz; *Vd.* seimishe, = targowisko); *Cro.* szejem, szsjam, szènyem; *Dl.* szajam, pazar, = iarmark; *Ross.* сеймъ, соймъ, со́ймище schadzka, zbór, (*Ross.*

Digitized by Google

cyémb, cyйmь utarczka, spotkanie się, zeyście się); *Ec.* сонмище, соборіе, соборъ. - (*Etym.* iąć, zjąć, zięty, *ięty, z zbieram *vide observ. de literâ s, ss*). - a*) Seym iakiekolwiek zgromadzenie, gromada, zebranie, schadzka, zjazd, *Dl.* zkupschina, *Cro.* szpravischе, zkupische, szkupchina, zbor orzachki; *Ec.* мόржество, моржище, (cf. targ, targowiſko); die Verſammlung. *Coetus hominum celebrare*, *siyem abo zjazd iaki trzymać abo zebrać. *Mącz.* Przyzwali Jeroboama, zjachawszy się na *siem, i uſtawili go królem. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 20, zgromadziwszy lud. 5 *Leop.*). Ludwik Cesarz z Eugeniuszem papieżem w Akwisgranie *siem położyli. *Biel. Sw.* 79, zjazd, kongreſs). Król wyiechał na *siem Lubelſki. *Hrbſt odp.* 273, trybunał). Seym świętych ludzi w Nicenie. *Biał. Poſt.* 3, synod, zbor). Był seym abo synod w Szmalkaldzie, dla uśmierzenia i zgodzenia sekt. *Baz. Hſt.* 45. Będą was sądzić na swych synodziech abo seymiech. 1 *Leop. Math.* 10, 16, będą was wydawać do rady. 3 *Leop.*, do sądu). Na dniu oſtatnim, przed seymem wszyſtkiego świata. *W. Poſt. W.* 177. Żądaiąc sobie tego błogosławieńſtwa Przeczyſtéy Panny, wszyscy się z ſtron dalekich i zamorſkich na on czas zeszli; O iaki to był seym, tak miłym na przeczyſtą dziewicę patrzeniem wsławiony. *Sk. Zyw.* 2, 115. - §. Wszyscy ci są cudzołożnicy, seym zdradziecki. *Bud. Jer.* 9, 2; zgraia przeſtępników. *Bibl. Gd.*). Izali prawdziwie seymie sprawiedliwość mówić będziesz? *Bud. Ps.* 58, 1; o zgromadzenie! *Bibl. Gd.*). - §. Z teraźnieyszych częſtych głównych *seymów planet* zwierzchnych, dziwne rzeczy czasom teraźnieyszym opowiadali. *Podw. Wr.* 34; z spotykania się, zeyścia się). Pisali o dziwnym seymie planet zwierzchnich, i o konſtytucyach ich, które na swych seymach ſtanowili. *ib.* 55. - 2) *Polit.* Seym, zgromadzenie trzech ſtanów, całą Rzpltą reprezentuiących, to ieſt, króla, senatu i rycerſtwa czyli szlachty, pod imieniem posłów w powney liczbie od ziem, woiewództw, powiatów wybraney. *Nar. Hſt.* 7, 66, *Krom.* 689, *Herb. Stat.* 257; *Sr.* 1. rayſſe haba krayowſſe zkhadiwano, *Vd.* deshelſki den, kraleſtveni den; der Reichstag. Seym konwokacyyny, elekcyyny, koronacyi; seym ordynaryyny, extraordynaryyny; seym wolny; konfederacyyny. *Skrzet. P. P.* 1, 93, *et* 253. Seym doszły; seym przerwany, zerwany. *Ld.* *Syem niewieści, wiersz Marc. *Bielſkiego*. Apellacya ma być na wielkie roki, albo na seym walny. *Tarn. Uſt.* 71. *SEYMIE, *SEYME, z zdeymie, zdeymę, *ob.* zdiąć. SEYMIK, - u, *m.*, zjazd szlachty na mieysce wyznaczone w woiewództwie lub ziemi, *Vd.* deshelni vkupsbor, deshelſku spravishe; der Landtag. Seymik przedseymowy; seymik poseymowy czyli relacyyny; seymik deputacki; seymik gospodarſki. *Biel.* 246, *Skrzet. P. P.* 1, 226, *Krom.* 436, *Vol. Leg.* 3, 171, *Herb. Stat.* 257. Na zjazdach powiatowych czyli seymikach. *Pam.* 84, 736. SEYMIKOWAĆ *Med. ndk.*, seymik odprawować, Landtag halten. SEYMIKOWY, - a, - e, (*Cro.* szejemszki, szenyméni, z iarmarkowy, *Crn.* smajne dan, z dzień iarmarczny); od seymików, Landtags-; *Cro.* orszachkoszpravischni, zborni; (cf. orszak, cf. zbor). SEYMOWAĆ, - ał, - uie *Med. ndk.*, *Bh.* ſnémowati, (*Cro.* szenymújem, szejmújem *nundinor, mercatum exerceo*); seym odprawować, Reichstag halten. O czymże innym teraz seymuią, ieśli o dźwignieniu króleſtwa nie radzą? *Orzech. Qu.* 9. - *§. Papieża w Rzymie nie nalazł, z którym seymować i o dobrém pospolitym radzić pragnął. *Sk. Dz.* 1107, kongres mieć). - 2*) seymować. *Sien.* 302; z zdeymować, *ob.* Zdiąć. SEYMOWY, - a, - e, *Boh.* ſnémowní, od seymu, Reichstags-. Izba seymowa. *Ld.* Gdy kadak kogo rzucił, zaraz zrywano seymy; dlaczego choroba ta nazwana seymowa, *morbus comitialis. Boh. djab.* 2, 195.

*SEYWAN, - u, *m.*, z *Perſk.*; sayban; namiot z przodu otwarty. *Czrt. Mscr.*, ein vorne offnes Zelt.

S F.

*SFAŁK, - u, *m.*, n. p. Mąkę przesiać dobrze z otrąb i z sfałków, iak piekarze zwykli czynić. *Syr.* 437, wyrzutek, brak, co odpada, (cf. defalka, cf. szuszfalki), Abfallſel.

SFAŁDOWAĆ *ob.* Faldować. SFAŁSZOWAĆ *ob.* Falszować. SFATYGOWAĆ *ob.* Fatygować.

SFERA, - y, ż., SFERKA, -, i, ż. *dem.*, w geografii, ułożenie cyrkułów, wystawuiące obroty planet. *Kras. Zb.* 2, 495, *Wyrw. G.* 39, eine Sphäre. Co są te niebios przeſtronne sfery lub sferki zwinione? *Dar. lot.* 25. - *fig.* Trwał ieszcze ta uroda, te żywych sfery oczu? *Uſtrz. troj.* 45, kręgi, okręgi. - *tr. fig.* Każda rzecz ma się zoſtać w swoiey sferze. *Mon.* 60, 128, w swoich granicach; Gränze. SFERYCZNY, - a, - e, SFERYCZNIE *adv.*, ſphäriſch; *Rs.* клубовáтый; *Ec.* шлоокруглый, на манѣр клубъ похожій кругласто. -

*SFOL, - u, *m.*, piega, der Sommerſproſſe. Brodawek i sfolów zganianie. *Sien.* 514, *et* 515.

SFOLGOWAĆ, SFOLŻEĆ, *ob.* Folgować, Folżeć. SFORA, *ob.* Swora. SFORCOWAĆ, *ob.* Forcować. SFORKA, SFORNY, SFOROWAĆ, SFORZEŃ, *ob.* Sworka, Sworny, Sworować, Sworzeń. SFORSTOWAĆ, *ob.* Forſtować. SFRANCUZIEĆ, SFRASOWAĆ, SFRYZOWAĆ, SFUKNĄĆ, *ob.* Francuzieć, Frasować, Fryzować, Fuknąć. SHAFTOWAĆ *ob.* Haftować.

S H.

SH SH! *ob.* Sio.

*SIABR', - a, *m.*, druh, towarzysz, brat, kollega, spólnik, der Gefährte, Geſellſchafter, Bruder, Mitgenoſſe. Rusini Połowców dla częſtych przymierzów i sąsiedztwa, w ięzyku swoim zwali kumami czyli kmotrami, siabrami, pobratymcami. *Nar. Hſt.* 3, 85. Chociayby też i kilka albo kilkanaście uczeſtników albo siabrów w iedney rzeczy było... *Stat. Lit.* 121. Jak bracią niedzielną abo uczeſtników, to ieſt, siabrów pozywać. *ib.* 190.

SIAĆ, siał, sieie *cx. ndk.*, Siewać *contin.*, *Bh.* ſíti, ſatí, ſýl, ſal, ſel, ſýti; *Slo.* ſať; *Sr.* 1. ſéhyu, ſehmenu; (*Sr.* 1. ſayu, *Sr.* 2. ßaſch przesiać, cf. sito); *Crn.* sejáti, sejal, sejem, sejem, (*Crn.* Seja *Dea sementis*, *Segeſta*); *Vd.* siáti, sejem, sjal; *Cro.* széjati, szejalszem; *Dl.* sziyati; *Hg.* szítalni, szétálok, z przesiewać przez sito); *Rg.* siati; *Bs.* siati, usiati; *Sla* siati, (*Sla.* sjati *lucere*); *Rs* сѣять, сѣю (z przesiewać; сѣтный pytlowy); *Ec.* сѣю; (*Ec.* сѣтомъ сѣю przesiewam, *Gr.* σήθω, σείω, σεύειν, *Lat. obs.* sao, seo, *unde seui, Praeter. verbi serere*, *Suec.* så,

Digitized by Google

sada, *Angl.* sow, *Angls.* sawan, *Ger.* ſäen, ziarna po roli dla wźniyścia przyszłego zboża pewnym porządkiem rozrzucać; siewbę odprawować. - *pr. et fig.* Na grochowisku siewaią ozimią pszenicę, dobrze iednak sprawiwszy pole. *Haur. Ek.* 32, Ktokolwiek skąpo sieie, niech się obfitego nie spodziewa źniwa. *Zab.* 13, 79; *Cro.* kak bus szejal, tak bus sel; *Slo.* čo ſi naſegeſ', to ſať budeſ'; kdo nè ſege, ten nè wege. Darmo pracuiesz, iak ten, który sieie w piasku. *Paſt. F.* 86. Prożna rzecz, siać na rzéce. *Min. Ryt.* 3, 353. Sieię na zasianey roli, posiewam drugi raz. *Cn. Th.* 995, *resemino.* Ten Jegomość ani sieie, ani orze, a wszystko mu się rodzi. *Boh. Kom.* 1, 9. Jam siał, a drugi źnie. *Cn. Ad.* 284. Gdzie nie siał, iednako zemną zbiera. *Groch. W.* 563. Sieie wiatr, wiatrem żyć będzie. *Dar. Lot.* 12. Głupich nie sieią, sami się rodzą. *Teatr.* 12, 15, *Mon.* 70, 200, *Cn. Ad.* 669. - *transl. fig.* Sieią między niemi zazdrość, iednemu przy drugim większą łaskę pokazuiąc. *Gor. Dw.* 310, wysiewaią siemię zazdrości; ſie ſtreuen den Samen der Eiferſucht aus. Matka twoia wszystko złe w dom nasz siać poczęła. *St. Zyw.* 1, 525. Niechay gdzie indziey zwady takie sieie. *P. Kch. J.* 122. Gęste woyny i spory sieią. *Pilch. Sall.* 61. Sieie wino łagodne rozmowy. *Miaſk. ryt.* 2, 127, mnoży, przysparza, leie). Ludzie się biią, fatum śmierci sieie. *Tward. Wł.* 138. Sieie żołnierz nieprzyiacielſki niebezpieczeństwa, groźby i gwałty. *Uſt. K.* 2, 138; szerzy, verbreiten, ausbreiten. Tak te dzieie starożytność w baykach sieie. *Jak. Bay.* 113. Co się tam dzieie, tu uprzedzaiące sława wieści sieie. *Tward. Wł.* 93. Na sianéy gęſtym trupem ziemi. *Przyb. Luz.* 83, posianéy, pokrytéy). Już czarnemi skrzydłami gęſte noc siała ciemności. *P. Kch. J.* 175, wysypała). Wchodzi słuszny rodak z pacholikiem dwoma, wąsy kręci, to gwiżdże, to sieie rękoma. *Mon.* 70, 168, macha, siecze, mit den Armen fechten, um ſich herum ſchlagen. - *Cum Inſtr.* Szafuy dostatkami, siéy marnie pieniądzami. *Susz.* 5, *N* 3 *b*, sypać pieniędzmi, mit Geld um ſich werfen, das Geld wegwerfen. Smiessna, gdy chłop łacinę sieie. *Min. Ryt.* 4, 217, wenn er mit Latein um ſich wirft. Siesami sieie, gniewa się i sierdzi. *Zab.* 16, 218. - *Recipr.* Jak się za grzmotem deszcz rzęsisty sieie. *Pot. Arg.* 37.

Pochodz. *dosiać, dosiewać, nasiać, nasiewać; nasienie; osiać, osiewek; odsiać, odsiewać; posiać, posiewać; podsiać, podsiewać; przesiać, przesiewać; przysiać, przysiew, rozsiać, rozsiewacz; siemię, siew, siewacz, siewba, sieyba; siewny; sieć, siatka, sito, sitko; sitarz, sit, sitowie; siano, sianożęć, sienny, siennik; iesień*, Boh. ošeň', ošeni; *wiosna*, Bh. weſno; *wsiać, wsiewać; wysiać, wysiewać, wysiew; zasiać, zasiewać, zasiew, zasiewca.*

SIĄĆ, *ob.* Sięgnąć.

SIADAĆ, *ob.* Siedzieć *et* Sieść. SIADACZ, - a, *m.*, *sessor*, *Ger.* der Sitzer; *Sr.* 1. ſědač; *Rg.* sjèdalaz; *(Ross.* сѣдокъ passażer na ſtatkach, sankach; сидѣльникъ, przesiaduiący noc, (cf. biesiadnik); *f.* сидѣлница; *Rs.* сидѣлецъ kupiecki pisarz; 2) *obs.* oblężony. SIADALNY, - a, - e, *Sr.* 1. ſědaté, ſedaciné, *Ec.* сѣдалный, na którym siadaią, *sessilis. Cn. Th.* 990, zum Sitzen. Grzbiet siadalny, *tergum sessile. Zebr. Ow.* 306. SIADANKI, zowią się deſki dla każdego z flisów, na których siedzą, kiedy pojazdami robią. *Mag. Mscr.* SIADŁO, - a, *n.*, *Bh.* ſedadlo, ſydlo; (cf. zydel); siedlisko, der Sitz, Wohnſitz, Wohnort, Ruheort. Bóg stwarzaiąc świat, od ziemi wody odłączywszy, Zamierzonemi uiął ie brzegami, Zkąd iuż każda rzecz własną postać brała, J w należytym siadle zostawała. *Odym. Św.* 2, *Q* 3 *b*, w swoim mieyscu). Pan na wysokości niebieskie wstąpił; tamże nas za sobą wabi, abyśmy tym siadłem mizernego świata wzgardziwszy, o rzeczach duchownych myślili. *Zrn. Pſt.* 3, 527 *b*. Nie maiąc pewnego siadła, tam i owdzie tułali się. *Pilch. Sall.* 12. Samopas wałęsali się; gdzie ie noc zagnała, tam swe siadła mieli. *Pilch. Sall.* 151. Przodkowie nasi siadło swoie między ludzkiemi narody założyli. *Mudrz. Baz.* 410. Wandali straciwszy dawne siadło swoie w Afryce, i króleſtwo sławne ... *Klon. Wor.* 7. W Rzymie siadło panowania wszystkiemu światu być miało. *Fal. Pł.* 14. Nie póydzie żadne z nas na swoie siadło, Żaden swoiego nie ogląda dachu. *Zab.* 15, 273. Wprzód trzeba, aby siadła i mieszkania miały Tam pszczoły, gdzieby ani wiatry dochadzały. *Otw. Wirg.* 454, pasiekę, ule). Długo buiawszy orzeł spoczywa na siadle. *Pot. Pocz.* 13, na gnieździe). Z cierniſtego wyleciawszy siadła Byſtrym pędem sęp głodny pośpiesza do padła. *Zab.* 6, 160 *Min.*, *Zrn. Pſt.* 3, 527. Gdy wieczor przychodził, ptacy na siadło lecieli. *Ezop.* 111, na grzędę). - 2) Siadło, siadł, siadła, *ob.* Sieść. SIADŁOŚĆ, - ści, *ż.*, krępość, zawiązałość ciała; Unterſetztheit, eine unterſetzte Figur. Posągi dawne maią przy wydatnych muszkułach, siadłość i cieliſtość. *Mon.* 69, 652. SIADŁY, - a, - e, krępy, karłowaty, zawiązały; unterſetzt, von Geſtalt. *Cn. Th.* 990; zsiadły, krępy. *Xiądz.* 52. W Azyi konie są siadłe, niewiele iedzą, a iednak bardzo są pracowite. *Boter.* 198. *Praefractus* ciężki, twardy, surowy, który się nie da nakłonić, siadły. *Mącz.* SIADOWAĆ, SIADUIE *ob.* Siedzieć *et* Sieść. SIADŹ, SIĄDZENIE *ob.* Sieść.

SIĄG, - ięgu, *m.*, sążen, *Boh.* ſáh; *Mor.* ſáha; *Sr.* 2. ſčje žan; *Crn.* sêshę́m; *Cro.* szesày, szeseny, klafter; *Rag.* scèxagn; *Rs.* саженъ; (cf. *Hbr.* יתר chozsen *sinus*, *brachium*); die Klafter, der Faden. Siąg ma łokci 3. *Sol. G.* 5, 137. Drzewo ścinaią, na klocki tną, z nich siągi układaią. *Os. Rud.* 582. Siąg, stós drzewa długi i wysoki na 3 łokcie, szeroki na 5 ćwierci łokcia. *Os. Zel.* 83. SIĄGNĄĆ *ob.* Sięgnąć.

SIAK! *in phrasi*, Ni tak, ni siak; Ni taki, ni siaki; *ob.* Sak.

SIĄKNĄĆ *ob.* Sięknąć.

SIANIE *ob.* Siać, *ob.* Siewba. - - SIANO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* ſeno; *Sr.* 1. ſéno, ſyno, ſčenno; *Sr.* 2. ſčéno, ſčene; *Crn.* senú; *Vd.* senu; *Cro.* széno; *Dl.* szeno; *Hg.* széna; *Bs.* sjeno; *Rg.* sjeno; *Sla.* sieno; *Rs.* сѣно; cf. *Ital.* fieno; *Lat.* foenum; *Gr.* ἐια; *Ger.* das Heu. Skoszone trawy ususzą się na siano. *Kluk. Rosl.* 3, 295. Do gumna na siano spać. *Dwor. J.*. Day siana wołowi, a cukru papudze. *Mon* 70, 256. Ey siano, siano, mogliby ie księża ieść. *Rys. Ad.* 13, specyalne). Fura siana mu w głowę zaiechała; dumne marzenia. *Wol.* Jakby siano wlokł przez niego, poszło przezeń mrowie. *Pot. Arg.* 728 *et* 779. Próżno siano młóci. *Pot. Arg.* 386. Nieprzyiaciela potarli nasi iak suche siano. *Biel. Kr.* 83, *Biel. Sw.* 181. By pies na sienie, sam go nie ie, a krowie go nie da. *Rys. Ad.* 3; sam nie używa, a drugiemu nie daie). Nie grab' dudku siana. *Dwor. C* 2, nie poryway się na rzecz nie twoię).

Digitized by Google

Nie grab' dudku siana, ulgniesz po kolana, Będziesz-li tak zuchwały, Uwiąźniesz iako mały. *Bies. A* 4. Nie wykręcisz się sianem. *Rys. Ad.* 50; nie wyfigluiesz się, **du wirst dich nicht herauswickeln, herausdrehen.** *Grod. Dis. C* 4 *b*, *Mon.* 64, 723, *Sim. Siel.* 113. Już mu nie stało na wykręty siana. *Pot. Syl.* 86. SIANKO, - a, *n.*, *dem.*, n. p. Jagnięta można w stayni karmić otrębami abo drobnym siankiem. *Spicz.* 135. - §. siennе ździebełko, **ein Heusplitter, Heuhalmen.** Czemu widzisz sianko w oku brata . . . *Sekl. Math.* 7. - §. Wiązanka czyli kupka siana, *Rs.* сѣнцо. Siedli wszyscy na trawie i na siankú. *Rey Pst. O* 4. - §. sianko, potraw, *Cn. Th.* 991; **Nachheu, Herbstheu, Grummet.** SIANOŻĘĆ, - i, ż., *Cro.* szinokosas, livàda; *Vd.* snoshet, traunik, (cf. trawnik); *Rs.* сѣножать, łąka do koszenia siana, **der Heuschlag, die Wiese.** Panowie urodzaie i sianożęci rolnikom wypasywali, *agros et prata. Krom.* 191. Posiadacz sianożęci, *Ross.* поженный. - §. Sianożęć, Sianożęcie, - ia, *n.*, *foeniscium*, *Mon.* 75, 591, *Crn.* snoshet, kosęte; *Vd.* senosiezhenje, senospraulenje, senoseszha, kositva, siezhje, koshni zhas; *Cro.* szinokòsa; *Bs.* sjenokoscjej, kosidba; *Sla.* sinokosha, sienokoſeje, kosidba, sjeniscte; *Rs.* сѣнокосъ, пожня; koszenie siana, **der Heuschlag, das Heumähen.** Przyydzie czas sianożęci, kiedy wyniosłe zielsko, wraz z poziomą trawą padnie od ręki koszącego. *Psalm.* 37. - §. Buyna sianożęć po łąkach się ściele. *Zab.* 16, 183 *Kniaź.*, siano skoszone, **Heu.** SIANOŻĘĆ, - ia, *m.*, *foeniseca*, *Mon.* 75, 591, kosiarz, **der Heumäher**, *Vd.* kosez, siezhnik, senosek; *Rg.* sienokosaz, *Rs.* сѣнокосецъ. SIANOŻĘTNY, a, - e, **Heuschlag, den Heuschlag betreffend**, *Ross.* сѣнокóсный.

SIANY *ob.* Siać.

SIARA, - y, ż., nieczyste mléko krowy po ocieleniu, (*Etym.* szary); **die Biestmilch, die Beest, die erste Milch nach dem Kalben**, *colluſtrum*, *Mącz.*, *Cn. Syn.* 198; *Slo.* tulaſtra; *Sr.* 1. sẽra, **huſte mleko po pohrodje**; *Crn.* mlesva, smlésva, *Ross.* молóзиво. - §. *de feminis*: Nie zła rzecz iest tego dnia, gdy się dziecię urodzi, nie dawać mu matczynego mléka pożywać, bo przy tym czasie niewiastom siara albo plugawość nieiaka gęsta z piersi odchodzi. *Sien.* 466, *Spicz.* 185. - §. Siara, mléko krowy ocielić się maiącey, im iest bielsza, tym bliższe ocielenie. *Kluk. Zw.* 1, 205; **die Milch vor dem Kalben.** SIARCZAN, - u, *sulphas*, sól z kwasu siarczanego i z zasady solnéy złożona. *Sniad. Chem.* 1, 46, **Schwefelsauerſalz**, Siarczyk. *N. Pam.* 6, 319. Siarczyk, *sulphuretum*, nazwisko dane związkom, między siarką a innemi ciałami zachodzącym. *Sniad. Ch.* 309. Siarcznik. *Mier. Mscr.* SIARCZANY, - a, - e, *Bh.* ſyrnaty, ſyrny, *Rs.* сѣрный, od siarki, **Schwefel-**: Zędra siarczana, *Krumł.* 387; wątroba siarczana. *ib.* 204; siarczak. *Mier. Mscr.*). Kwas siarczany, *acidum sulphuricum*, kwas ſkładaiący się z siarki i kwasorodu. *Sniad. Ch.* 229. Deszcz siarczany. *Ryb. Fs.* 18. Pan spuścił deszcz na Sodomę siarczany i ogniſty z nieba. 1 *Leop. Gen.* 19, 24, siarkę i ogień. 3 *Leop.*). Te słowa siarczanemi snopkami pachną. *Baz. hſt.* 62, ſtosem). Piekło siarczane. *Przyb. Milt.* 104. SIARCZYĆ *cz. dk.*, SIARKOWAĆ, siarką przyprawiać, powlekać, *Bh.* ſyrkowati; *Vd.* shveplati, poshveplati, shveplanje, shveplanja; *Cro.* sveplim; *Rs.* сѣрить; **ſchwefeln, mit Schwefel anmachen, überziehen.** Winiarze wina ipsymuiąc, hałunuiąc, bialkuiąc, siarkuiąc, plaſtruiąc, psuią. *Syr.* 1219. Siarkowany *inductus ſulfure. Cn. Th.* 991; *Rs.* жупелный. SIARCZYSTOSC, - ści, ż., *ſulfuratio*, *Cn. Th.*, **die Schwefelung, ſchwefeliges Wesen.** SIARCZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* ſyrny; *Slo.* ſyraty; *Vd.* shveplan, shveplaſt, poshveplan, se sheveplan smieshan; *Cro.* svèplen; *Ec.* жупелистый, *Rs.* сѣрнстый, **voll Schwefel, ſchwefelig.** Kamienie siarczyſte wielorakie są, nayglównieysze kizy. *Kluk. Kop.* 1, 219. Kąpiel siarczyſta, *Bh.* ſirdawka; (cf. smród). Siarczyſty, siarkowy korzeń *botan.*, *ob.* Wieprzyniec. - §. *tr. fig.* siarczyſty, gorący, ogniſty, zapalczywy, **hitzig.** Wkłada w dyszel Alekto siarczyſte woźniki, Których dobrze spasł swemi Kocyt paſtewniki. *Zab.* 15, 53 *Kniaź* SIARKA, - i, ż., *Bh.* ſyra; *Slo.* ſyra, ſirka, živi shen'; *Sr.* 1. ſchwabel; *Vd.* shveplu, sumpor; *Cr.* svèplo; *Dl.* szumpor; *Bg.* sumpor; *Ska.* sumpor; *Bs.* sumpor; *Rs.* сѣра, 2 (2. żywica, 3. сѣра ab ушах gnóy uszny; cf. сѣрый, szary, cf. *Cro.* sar, 2 żar); *Ec.* жупелъ, (cf. sopel); **der Schwefel**; tłuſta ziemna żywica, maiąca w sobie kwas kuperwasowy; pali się błękitnym płomieniem. *Kluk. Kop.* 1, 217, *Jak. Art.* 1, 64, *et* 315; ciało żółte elektryczne, wolném ciepłem topnieiące, które się łatwo od ognia zápala. *Sniad. Chem.* 75. Siarka żywa, surowa, **lebendiger Schwefel.** *Sien. wykł.* Siarki białogoreiące. *Otw. Ow.* 598. (*Ec.* пепло, сѣра горючая, иногда смола, cf. piekło). - Siarka do krzesanie ognia, siarczyſta nitka, papierek, heblowina, siarczyſte zapały, podpały. *Cn. Th.* 991; 2 SIARNIK, *Bh.* ſyrka; *Crn.* shveplenka, shvepleniza; *Vd.* shveplenka, svizhiza od shvepla; *Cro.* svepléna; *Sla.* sumporacsa; *Rs.* сѣрянка, сѣрникъ, сѣрянымъ спичка; **der Schwefelfaden, das Schwefelhölzchen.** *Krumł.* 387. Siarniki, nici w siarce maczane. *Mag. Mscr.* - §. *tr. allus.* siarka, gorączka, popędliwy, **hitzköpfig, Hitzkopf.** Prędki iestem iak siarka. *Teatr* 8 *b.* 83. I ia tak byłem w leciech We Pana, iak siarka. *Teatr* 24, 89 *Czrt.* SIARKOWAĆ, *ob.* Siarczyć. SIARKOWY, - a, - e, *Bh.* ſyrný, *Rg.* súmporni); od siarki, **Schwefel-**. Kolor siarkowy, *Sla.* súmporita boja. Siarkowe naczynie, do topienia siarki, *Ross.* сѣрница. Siarkowy rzemieślnik, górnik abo zlewacz. *Cn. Th.* 991; *Bs.* sumporar, koji cini ſtigne od sumpora; *Rg.* sumporár; *Cro.* sveplenár. Siarkowa huta, 2 SIARKOWNIA, - i, ż., chyż abo warſtat, gdzie siarkę sprawuią, warzą, *ſulphuraria*, *Mącz.*, *Vd* shveplenishe, shvepleniza; *Cro.* svepléniczа; *Bs.* sumporiscte, mjeſto od sumpora; **die Schwefelhütte.** - Siarkowy korzeń *ob.* Wieprzyniec.

SIĄŚĆ *ob.* Sieść.

SIATCZANY, SIATCZYSTY, - a, - e, *Rg.* mrexaſt; *Ross.* сѣтчатый, na wzór siatki, dziurkowaty, **netzförmig, wie ein Netz.** Siatczyſte budowanie; *reticulata ſtructura. Cn. Th.* 991. SIATKA, SIATECZKA, - i, ż., *dem.* *Nom.* sieć, *Boh.* ſytko; *Sr.* 1. ſétka; *Sr.* 2. ſiétka; *Ross.* сѣтка, сѣточка, (cf. *Crn.* sétkâm, spończochy dziergam); **das Netzchen, ein kleines Netz**; *Cro.* mresicza, tvéz; *Rg.* mrexiza; *Bs.* mrisgica); Siatki na ptaki, ryby, *etc.*, **Vogelnetze** ꝛc. Siatki przepiórczane są małe, na laseczkach osadzone. *Kluk. Zw.* 2, 349. - *fig.* Umyślili tąż go siatką, któ-

którą on z karków ich zrzucał, przykryć. *Birk. Dom.* 150, cf. sidło). Młodym siatką iest uroda. *Dar. Lot.* 18. Szczęście wyskoczyło mu z siatki. *Morszt.* 69, z klatki, iak ptaszek). - Siatka, czepek niewieści, worek siatkowy, eine Netzhaube, ein Netzsack. Siedząc obiedwie przy ſtole, iedna siatką, druga haftowaniem się zabawia. *Teatr* 2, 5 *Barſz.* - Siatka w oknach, żeby much przez otwarte okna nie wpuszczać, Fliegengatter. Siatka w budowaniu miano okien albo kratek. *Cn. Th.* 991. Poczynił dwie *siatce, ktore miały okrywać a ozdabiać ono dwoie obtoczenie, ktore było na wierzchu słupów. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 7, 41. Siatka paięcza, z paięczyny, Spinneweben, Spinnengewebe. Jako paięcza siatka, iest ufanie głupiego. *Pocisy* 80. Źle kiedy prawa podobne są siatce paięczéy. *Petr. Pol.* 334, bąk się przebiia, a mucha uwiąźnie). - *Anatom.* Siatka w oku, *retina. Kluk Zw.* 1, 43, die Netzhaut. Siatka w pustości brzuchowey, pokrywaiąca kiszki, *omentum*, *Rs.* сѣтникъ, das Netz im Leibe, die Netzhaut. *Perz. Cyr.* 1, 47, *et* 48, *Krup.* 2, 15. - §. Siatka czyli czep, drugi żołądek zwierząt przeżuwaiących. *Cn. Th.* 178, *Kluk Zw.* 1, 41, *Zobl.* 27, der zweyte Magen der wiederkäuenden Thiere, das Garn, die Haube, die Mütze. SIATKOKRUSZ, - u, *m.*, gestrickter Kobald; niby iaką siatką albo gałązkami pozn-czony kruszec kobaltowy. *Kluk Kop.* 2, 248. SIATKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt siatki, netzförmig, genetzt. Siatkowate, siatczyſte budowanie, *retieulata ſtructura. Cn. Th.* 991. SIATKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, siatki robić, lub na kształt siatki dzierzgać, kraiać (cf. szatkować), Netze machen. *Tr.*, netzähnlich wirken, ſchneiden; (*Crn.* sétkâm, z pończochy dzierzgam). SIATKOWY, - a, - e, od siathi, *Rg.* mrexaſt; *Bs.* mrisgjaſt; Netz-. Kawał ten może być oplatany albo kratkowym węzłem albo też siatkowym. *Jak. Art.* 2, 93, w siatkę, iak siatkę). - *Anat.* Błonka siatkowa wnętrzności obeymuiąca, *omentum*, dzieli się na wielką i małą siatkę. *Krup.* 2, 15. Żyła żołądkosiatkowa. *Krup.* 3, 86. SIATNIK, - a, *m.*, co siatki lub sieci robi, *Cro.* mrésar; *Rg.* mrexár; *Bs.* mrisgjár; *Rs.* сѣточникъ, *f.* сѣточница; der Netzmacher, Netzſtricker. *Cn. Th.* 991. - §. Siatnicy u Rzymian, zapasnicy, mieli sieć na łowienie przeciwnika, *retiarii. Nar. Tac.* 2, 241, *ob.* sidlnik, die Netzfechter bey den Römern. SIATNY, - a, - e, w siatce będący, od siatki, Netz-; n. p. siatne albo w sieciach oka. *Cn. Th.* 991.

SICINA, *ob.* Sit.

SICZ, *ob.* Siecz.

*SIDALEN, *ob.* *Siedalen.

SIDLIĆ *cz. ndk.*, (cf. *Ger.* ſeideln Adlg.), usidlać, *pr. et fig.*, verſtricken, fangen in einer Schlinge. Jle mamy bogactw, tyle mamy sidel, w których się sidlimy, i na których, iako ptacy na lepie łgniemy. *Zrn. Pſt.* 2, 309. Cheesz mię pochlebnemi sidlić słówkami. *Paſt. F.* 112. SIDLNIK, - a, *m.*, który usidla, der in der Schlinge fängt. Sidlniki u Rzymian przeciwnika powrozem zadzierzgnąwszy, o ziemię rzucali. *Pilch. Sall.* 57, *ob.* siatnik. SIDŁO, - a, *n.*, SIDEŁKO *demin.*, *Bh.* oſydło, ljćka, lećka; *Sio.* oſydło, ſtonka, plétka; *Sr.* 1. kośédwo; *Crn.* pékla; *Vd.* shilu, shiuo, saders (cf. sadzierg), klank, kvank, progla, progou, naſtava, vjemniza, klupa, mresha; *Cro.* prúglo, szprusnicza, zanchicha, zanka (cf. zankiel), zadèrſka; *Sla.* zànka; *Bs.* zanciça, tonot, plenića; *Ec.* сило, осилъ, давило, удавка (cf. dawić), пруго; *Rs.* силокъ, удáва, удáвка, давúло, петля, петелка, нéтлица (cf. pętlica), навóтъ, конъ (cf. knuć), cf. *Ger.* Seil, Sille, *Suec.* sele, *Gr.* σιαλον); - na ptaki i źwierz połapa, pomek, potrzaſk, die Schlinge, die Dohne, der Fallſtrick. Podług wielkości ptaszków z mniéy lub więcéy końſkich włosów razem wziętych, nakręcą się sidła. *Kluk Zw.* 2, 382. Na ułowienie ryb w wodzie, ptaſtwa na powietrzu, zwierza po lasach, ukryte sidłą rzucać nam pozwolono. *Mon.* 64, 317. Zaiączka w sieci myśliwiec doſtanie, Jarząbek w sidle na drzewie zoſtanie. *Zbyl. Zyw. A.* 2. Jak kuropatwa bywa przywiedziona do szlaku, albo kózka leśna na sidło, tak i serce pysznego. 1 *Leop. Syr.* 11, 32. Temu ptakowi nie kładłem sidła; a widzę, że się wnet ułowi. *P. Kchan. Orl.* 1, 369. Kręć się, figluy, iako raczysz, Abyś miał w sidełka twoie Wolne wprawić serce moie, Tego nigdy nie obaczysz. *Paſt. F.* 128. Kto na kogo sidło ſtawia, sam się w nim ułowi. *Radz. Syr.* 27, 28, kto drugiemu dołki kopie, sam w nie wpadnie, wer andern eine Grube gräbt, ... Sidła ſtawiać, dołki kopać, *Ross.* навтовáти, происковáть, проискивать. Ludzie ci łatwo w zaſtawione sidła wpaść mogą. *Teatr* 17 *b*, 17. Adwersarze własnym sidełkiem samych siebie ułowili. *Salin.* 5, 96. Katylina naywięcéy ludzi młodych w sidła swe schwytał. *Pilch. Sall.* 29. Czartowſkie sidełka. *Bals. Nied.* 1, 3. - §. *Prov.* Sidłu widłu. *Dudz.* 50, gadu gadu, ni siadło ni padło, ni w pięć, ni w dziewięć; wlazł na gruszkę, kopał rzepę, ein ewiges Schwatzen; nicht gehauen, nicht geſtochen; waſch mir den Pelz, und mach mir ihn nicht naß. SIDŁOWY, - a, - e, od sidła, Schlingen-, *Rs.* силкóвый.

SIĘ *Pronom. Sing. et Plur.*, - *Gen.* siebie, *Dat.* sobie, *vulgar.* se, (n. p. kupić se drzewa. *Teatr* 16 *c*, 64, *Mon.* 70, 597), *Accus.* się *et* siebie, *Inſtr.* sobą; *Bh.* ſe; *Slo.* ſa, ſi, ſebe; *Sr.* 2. ße, ßebe; *Sr.* 1. ßo, ßebe; *Crn.* sè, sébe; *Vd.* se, sebe; *Cro.* szebe, sze; *Ec.* сѧ, себе; *Rs.* себя; *Lat.* se, sibi; *Gr.* ἑ; *Ger.* ſich. *Omnibus personis latinis et germanicis redditur, e. gr.* myię się, ich waſche mich; myiesz się, du wáſchſt dich; myie się, er wáſcht ſich; myiemy się, wir waſchen uns; myiecie się, ihr waſchet euch; myią się, ſie waſchen ſich. - *Cum prima persona, e. gr.* Czasem mówiemy: dziękuię sobie, nie mogę ni na kogo skarżyć, iedno sam na się, i sam się skarżę; omierzłem sobie. *Gor. Sen.* 342, das danke ich mir ſelbſt; ich kann über niemanden klagen, als über mich; ich bin mir ſelbſt zum Ekel geworden. Dozwol mi z sobą płakać. *Groch. W.* 105, mnie samemu, na samotności, laß mich mit mir allein weinen; allein in der Einſamkeit weinen. Mam; ale nie sobie tylko; wszyſtko, co mam, wasze iest. *Sk. Kaz.* 531, nicht für mich allein. Nie mogłem tobie, ledwo sobie. *Rys. Ad.* 51. Pierwéy sobie, potym tobie. *Rys. Ad.* 57. Pierwszy punkt szczęścia, mieć drugiego siebie. *Zab.* 13, 228, drugie ia, ſein zweytes Ich. - *Cum secunda persona, e. gr.* We Pan patrz siebie. *Teatr* 30, 55, ſieh dich ſelbſt recht an. Sobą mierz drugich. *Cn. Ad.* 1073, na swą słabość patrząc, zrozumiéy drugim, nach dir miß andere. Sobą nie mierz drugich. *Cn. Ad.* 1073, nie

Digitized by Google

wszyscy mogą, co ty). Nie chciéy z siebie o innych brać miarę. *Teatr* 47, 13, **urtheile nicht nach dir von andern.** Sobie pierwéy dobrze uczyń, potym drugiemu. *Cn. Ad.* 1073, pierwéy Sobkowi, potym Dobkowi, **thue dir ſelbſt zuerſt Gutes, dann dem andern.** Ty nikomu wierz o sobie, iak sobie. *Zab.* 8, 333, **traue niemanden in Rückſicht deiner mehr, als dir ſelbſt.** Gdziebyś od siebie uciekł, poniesiesz wszędzie za sobą swoie skłonności. *Teatr* 27 *c*, 44. - *Cum tertia persona, e. gr.* Jak sobie posłał, tak się wyśpi. *Teatr* 21, 33. Trzeba tu o sobie pomyśleć, to nie przelewki. *Teatr* 13, 102, o własnym ratunku). Kto sobie zły, a komuż dobry? *Rys. Ad.* 22. Niż suknia, bliższa koszula przy ciele, Miłość bliźniego od siebie się rodzi. *Jabł. Buk. H b*, od swoiéy własnéy osoby, **die Liebe des Nächſten macht von ſich den Anfang.** Sobie dobry, sobie gali. *Cn. Ad.* 1073. Co mi po mędrku, co sam żyie sobie. *Zab.* 15, 37. O téy dobie, Każdy sobie. *Zegl. Ad.* 189, *Rys. Ad.* 52. Człowiek się nie *dla siebie* tylko rodzi, Żyć mu też tylko *sobie* się nie godzi. *Pilch. Sen. liſt* 36. Pszczółka nie *sobie* miód zbiera, Wół iarzmem *dla drugich* kark sobie naciera. *Teatr* 46 *b*, 22. Nie *sobie* ptaszek miłych dziatek rodzi, I owca w wełnie nie *dla siebie* chodzi. *Stryik.* 237. Kresa syn sobie był niemy, oycu na zdrowie począł mówić. *Warg. Wal.* 171. Cnota sobie nagrodą, cnota sobie zyskiem. *Pot. Arg.* 307. Cnota się sobie saméy sobą płaci. *Kchw.* 57. Miał z sobą co czynić. *Biel.* 102. Nie wie, co z sobą ma czynić, stanął iak wryty. *Nag. Cyc.* 42, z swoią figurą, z swoią osobą). Dzbanem leie w się, aż mu po uszach ciecze. *Rey Zw.* 59 *b*, przez gardziel). Któraż była tak potężna siła, Któraby sobą się nie obaliła? *Tward. Misc.* 113, swoim ciężarem, **durch ſich ſelbſt, von ſich ſelbſt, durch ihre eigne Laſt.** Ta pani się nie obeyźrzy, chyba wszystka sobą, iak wilk. *Gor. Dw.* 54, całą swoią osobą, **ſie kann ſich nicht anders umſehen, als mit ihrer ganzen Perſon; ſie muß ſich ganz umdrehen; ſie hat ein ſteifes Genick.** (*Vd.* vsèbštvu, osoba, *Sla.* sobštvo, *Crn.* usèbštvu, *Cro.* szobsztvo, oszoba, z osoba; *Crn.* osòb *obses*, zakładnik; *Rg.* bez sobštva, bezsóbni *impersonalis*). - Sobie pan, pan sobie, swobodny, *Crn.* samsvoj, (*Crn.* samsvojne *substantiuus*); *Vd.* sam svoi, svoivolen, svoinik, svojovolnik; *Ec.* самочи́нникъ; **ſein eigner Herr.** Gospodarz ieden był sobie panem i oraz pastuchem. *Jabł. Ez.* 81. Sobiepan, hetman łakomstwa i zazdrości. *Rey Wiz.* 168 *b*. Sobiepaństwo, swoboda, wolność. *Włod.*, (*Bh.* osobiti sy sobie przywłaszczyć; *Slo.* samoswognoſt, swèwolnoſt krnąbrność; *Rs.* самочи́нствовать panem sobie być, czynić coć się podoba). Sobie co czynić, *ut* leżeć sobie, chodzić sobie, śpiewać, z gwoli sobie, **für ſich, zu ſeinem Vergnügen, gemüthlich, wohlgemuth.** On sobie śpiewa, **er ſingt ſich eins.** Ja tu sobie będę siedział. *Zab.* 16, 191. Mam się dobrze, żyię sobie wygodnie. *Teatr* 54 *b*, 40. Lepszéy rozkoszy używa, co sobie w ciepłéy izbie siedzi, a grzanki sobie do piwa kraie, niż ten, co po szelinie biega. *Rey Zw.* 67. Jem sobie, piię i używam. *Teatr* 15, 67. - *Similiter*; Nóże, idź sobie precz ztąd. *Teatr* 14 *d*, 13, idź swoią drogą, **geh deines Weges.** Nie potrzebuię ciebie, póydź sobie. *ib.* 41 *c*, 333, cf. won!). - Od siebie, **von ſich**; u furmanów: od siebie, z na prawą rękę, **bey den Fuhrleuten: hott! rechts**, *opposit.* ksobie, na lewą rękę, **ſchwude! links.** Od siebie, ksobie, wyraz stangreta i forszpana, który mając po prawéy ręce konia dyszlowego, kieruie nim ku sobie i od siebie, czyli na prawą i na lewą stronę. *Mag. Mscr.* Od siebie, *Slo.* **od ſebe, na prawau ſtranu**; *Bh.* **hat**; *Sr.* 2. **hot**; ksobie *Sr.* 2. **k' ſebe, tſchwo**, *Sr.* 1. **hotte** *tenet dextram, retinet sibi* **ſchwude** *ſiniſtram.* Ksobie, *Ec.* ошу́ю, ошу́кою, съ лѣва, на лѣвъ, (*Ec.* шу́яя, шу́ица lewica, шуй lewy). Musi być gdzieś drugi inszy gościniec, ksobie albo od siebie, którym miiaią tę topiel. *Zrn. Pſt.* 3, 730 *b*. Koń ten ksobie (= ku sobie), czy od siebie, wszelako dobrze ciągnie. *Teatr* 52, 10. Ciągnie starego ziemia ksobie. *Kołak. W. C* 1, ku sobie, do siebie). - Po siebie, po sobie, *ob.* Po. - *Exempla de Plurali Pronominis* **ſię**, *ſignificatione viciſſitudinis duarum partium,* **ſich, z einander.** Bądźmy iak dawniéy sobie przyiaciele. *Zab.* 14, 256 *Szym.*, wzaiemnie, **Freunde von einander ſeyn.** Jesteśmy sobie siostry kochaiące się. *Teatr* 15, 3. Ruś sama między sobą nie mogli się z sobą długo zgodzić o ten Halicz. *Biel.* 116, **die Reußen, unter einander, konnten ſich mit einander nicht lange vertragen.** Ruskie książęta poczęli między sobą walczyć, i iedni drugich wypędzali. *Biel.* 115. A tak teraz daymy sobie ręce z tymi ludźmi, i uczyńmy sobie z niemi pokoy. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 6, 58. Oni są bardzo w dobréy z sobą przyiaźni. *Teatr* 21 *b*, 44. Nie zawsze z sobą będziemy; prędko przyydzie nam z sobą się rozstać. *Teatr* 21, 6, **nicht immer bey einander, bald von einander.** - §. 2) Się, *ut particula multis verbis in omni genere, numero et persona eſt perpetua socia, sic ut sine illa nunquam proferantur, e. gr.* boię się, **ich fürchte mich**, dziwuię się, **ich wundre mich.** *Observandum, Polonos maiorem numerum habere talium Reciprocorum, quam Germani, e. gr.* śmieię się, **ich lache**; targuię się, **ich handle, ich dinge**; pukam się, **ich berſte u. ſ. w.** - Się, *subauditur aliquando, cum proxime praeceſſit, e. gr.* Gniewasz się? Ja nie gniewam. *Cn. Th.* 991. Zaimek: się, ile możności nie powinien być często użyty. *Gol. Wym.* 218. - §. Się, *cum verbo tertiae personae eſt periphrasis Impersonalium, ut* śpi się, **es ſchläft ſich**, *dormitur*, idzie się, **es geht ſich**, *itur. Cn. Th.* 991. *Periphrasis haec locum tenet Gallici* on, *Germanici* **man**, on dort, **man ſchläft**, on marche, **man geht.** Będzie się o tym myślało. *Teatr* 36 *b*, 58, **man wird daran denken.** Panam miał groźnego; wzięło się może więcéy iak w szkołach, ale mi tego nie żal. *Kras. Pod.* 2, 143, więcéy plag wziąłem, więcéy mię bito). Nigdy się za bogatego udawać nie trzeba, kiedy *się ieſt* ubogim. *Teatr* 4 *b*, 96, **wenn man arm iſt.** Będzie się mocno żałowało, że się tak wiele czasu marnie strawiło. *Mon.* 73, 159. Gdyby znało się dobrze siebie samego, wiedziałoby się, co się ma ziego a co dobrego. *ib.* 70, 253. Bawi się częstokroć z ludźmi występnemi, ale w rzeczy saméy gardzi się niemi. *Zabł. Roz.* 114. Nie żyie się z niemi, ani się ich słucha i uważa; nasza banda górę bierze. *Teatr* 19 *c*, 11. - §. Się, *Verbo Actiuo saepiſſime vim Paſſiuam tribuit*, n. p. Słowo to na tym mieyscu bierze się całe w innym znaczeniu, **es wird genommen.** *Nonnunquam Paſſiuum et Reciprocum unum idemque valent*, n. p. Pragnieniem rzeczy, a wielu zarazem, Umysł się psuie, serce bałamuci. *Zab.* 13,

Digitized by Google

79. das Gemüth verderbt ſich oder wird verderbt. Pieniądze się wydadzą, nim się postrzeżesz, das Geld wird ausgegeben, oder giebt ſich aus, ehe als mans merkt. Mógł się był ten człowiek wypuścić, by był nie appellował do cesarza. 1 *Leop. Act.* 26, 32, mógł być wypuszczonym, możnaby go było wypuścić). – – II. Się, ſ duſza, myśl, umysł, przytomność duszy, reflexyi, n. p. przy sobie być, ſ przytomnym sobie być, przytomność swoię mieć, bey ſich ſeyn, ſich gegenwärtig ſeyn, bey Gegenwart des Geiſtes ſeyn. Szalałam urażona, nie wiem, com mówiła, Mógłeś widzieć, żem w ten czas nie przy sobie była. *Morszt.* 356. Zdawał się odchodzić od siebie. *Zab.* 14, 343, zmysły ſtracić, *Ec.* невѣдѣтися; von Sinnen kommen. Niektórzy na ten postrach od siebie i od rozumu odchodzili. *Birk. Dom.* 20. Powiadamy o gniewliwym, że od siebie odszedł, że sobą nie włada, że uchylił rozum i przytomność. *Pilch. Sen. Gn.* 143. Odeszły od siebie, i srodze niespokoyny. *Zab.* 6, 217, außer ſich. Zasmucony od rozumu odszedł, i ledwo kiedy do siebie przychodził. *Sk. Dz.* 570. Z siebie, ſ sam, z swoiéy głowy, n. p. Tacy tłumacze dzieła te z siebie napisać byli zdolni. *N. Pam.* 15, 106, oryginalnie). Jozue nie miał tego sam z siebie, ale od boga. *Birk. Zyg.* 4, nie z własnego domysłu). Łokietek dosyć z siebie czynił zawżdy. *Biel.* 187, ile od niego zależało). – Przez się, *ob.* Przez. – Przy sobie, n. p. Babko dayże mi pokóy, nie mam nic przy sobie. *Teatr* 24, 101 *Cztr.*, w kieszeni z sobą, na dorędziu, ich habe nichts bey mir. – *Aliter*; Powiem ci, ale proszę, miéyże to przy sobie. *Biel. Hiſt.* 62, niech to będzie między nami, nikomu nie powiaday). – Na się, n. p. Gdy Annibal miasto to obległ, mieszczanie wielki głód na się mieli. *Kosz. Lor.* 156, głód im dokuczał, dał im się w znaki, musieli wielki głód wytrzymać; *ob.* Na. – Po sobie, (cf. *Ec.* пособство, пособїе, способствованїе, posiłek, pomoc), *ob.* Po. – Z sobą, razem, mit ſich, zugleich, (*Sor.* 1. sobu, społu spólnie, razem). Jeżeli Pan chce co ieść, to proszę z sobą. *Teatr* 55 *b*, 50. Wszędzie córkę swoię z sobą bierze. *ib.* 30 *b*, 26. To tedy nic nie mam mówić, choćbym ich razem kiedy z sobą nadybał. *ib.* 19 *b*, 31. (cf. *Ec.* совосхожду, вхожу съ кѣмъ куда razem z kim wchodzę; совостати, совостаю stoię z kim razem; совосхваляти, вмѣстѣ съ кѣмъ хвалить razem chwalić). – – III. u siebie, ſ w ſtancyi swoiéy, in ſeinem Logis, bey ſich zu Hauſe. (*Bs. et Sla.* sobba, ſ izba, pokóy; *Sla.* sobni, ſ pokoiowy; *Ec.* своя, свояси pomieszkanie). Postanowiłem ieść objad u siebie z garkuchni. *Zab.* 3, 205. Czekam tedy Pana mego u siebie. *Teatr* 45 *b*, 38, *et* 24 *c*, 15. Tu móy pokóy, myśl, iak gdybyś u siebie była. *Teatr* 48 *d*, 56. Sans façon, bez ceremoniy, bez subjekcyi, tak iak u siebie. *ib.* 21, 8, iak w domu). Proszę do siebie, tam mi resztę dopowiesz. *ib.* 26, 62. Wziąwszy pisma moie, poszedłem do siebie, gdziem zastał brata. *Mon.* 64, 634, do domu, nach Hauſe, in mein Logis. Pocztą zabawiony, do siebie odszedł. *Kras. Pod.* 2, 229, do swego pokoiu, in ſein Zimmer. Póydźcie do siebie dzieci, zmartwionemu tyle Potrzeba mi spokoyney osobności chwile. *Zabł. Zbb.* 95. Nie być u siebie, w ſtancyi, *Vd.* vunbiti, vunpoſtati, aus ſeyn. **SIEBIEBÓYSTWO, – a, *n.*, *Przyb. Milt.* 559, **SIEBIEBÓY, – oiu, *m.*, samobóystwo, Selbſtmord. Zgub się siebieboiem. *Przyb. Ab.* 127. SIEBIELUBCA, – y, *m.*, egoiſta, samolub, sobek, samoiściec, der Selbſtſüchtler, Egoiſt. Zlał Ludwik władzą swą na ludzi złych i w społeczności ludzkiéy żyć niegodnych siebielubców. *Nar. Hiſt.* 7, 6. SIEBIELUBNY, – a, – e, samolubny, egoiſtiſch; *Bh.* sobětný. Siebielubna pycha. *Nar. Dz.* 2, 152. SIEBIELUBSTWO, – a, *n.*, SIEBIELUBNOŚĆ, – ści, ż., egoizm, *Bh.* sobětnoſt.

Pochodz. *przedsięwziąć*, *przedsięwzięcie*; *sobek*; *sobić*; *posobny*, *sposób*, *sposobny*, *sposobić*, *przysposobić*, *przysposabiać*, *sposobność*; *podsobny*; *przedsobek*; *zasobny*, *zasię*, *zaś*. *Osoba*, *osobny*, *osobność*, *osobliwy*; *przedsię*, *przecię*, *przecięż*. *Swóy*, *swoiak*, *swoyski*, *swoyſtwo*, *swoyszczeć*; *oswoić*, *oswaiać*. *Sweboda*, *swowola*; *oswobodzić*, *wyswobodzić*.

*SIEBIERKI Moſkiewſkiéy, od 1000. *SIEBIERSKIEGO sukna od poſtawu ... *Jnſtr. C L.* (*Rs. vulg.* сѣверкїй zimny, *Ec.* сѣверсїй północny).

SIEC, siekł, siecze, siekę *cz. ndk.*, siekać *kontyn.*, *Boh.* ſeči, ſéčy, ſýčy, ſecti, ſekl, ſekám, ſeku, ſeknauti, ſekáti, ſekawati; *Slo.* ſekati, ſácat, ſácem; *Sr.* 1. ſékam, ſécjin; *Sr.* 2. ſěč, ſječ, ſěkl, ſěku, ſekaſch; *Crn.* sękati, sękal, sękam; (*Crn.* séklâm, ſ posiekiwam); *Vd.* sieshi, siekm, siekla, sieshem, sekati, sekuvati, secat, shagat; *Cro.* szechi, széchem; *Bsn.* sjecchi, sicchi, prisjecchi; *Rag.* siecchi; *Sla.* sichi; *Rs.* сѣчь, сѣчемь, сѣку; cf. *Lat.* seco, *Gr.* αἰνίσσω, *Ger.* hacken, *Angl.* hack, *Susc.* hacka, *Jtal.* acciare, cf. *Jtal.* segare, cf. *Ger.* ſägen); siekać co siekierą, rąbaczem, rąbać, posiekać, hacken, hackend hauen, zerhacken. Swoią szablą hartowną siekłeś Turſkie czoła. *Bies. B.* 1. Siec mieczem, ſ ciąć, hauen mit dem Schwerte. Miecz ostry, na obie ſtrony siekący. *Rey Ap.* 14, obosieczny). Okrutnie się bili i siekli na się. *P. Kch. Orl.* 1, 7. W tym póydą do pałaszów, i nielutościwie Jmą siec na się. *Sim. Siel.* 44. Niemcy siekli się z Polakami. *Zbil. Dr. B.* 4, rąbali się). Sieczenie się z kim, *Ec.* рукосѣчéнїе. – Siec łąkę, ſ kosić, die Wieſe hauen, mähen. Kiedy łąki sieką, tedy nie siecz dzień podle dnia trzech dni; bo kto tak siecze, tedy wszystko rad zgnoi. *Haur Ek.* 76. Niezhamowana śmierć siecze wszystko kosą zagniewana. *Paſt. F.* 23. Zioła na łąkach sieczonych pasterki zbieraią, *tonsis in vallibus. Otw. W.* 465. Siec owies, kosić grabkami, den Haber ſchneiden. – *Phraſt.* Człowiek fałszywy, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. – Siekę kamienie, ſ łamię kamienie, łupam, ciesżę. *Cn. Th.*, Steine brechen. – *Similit.* siec kogo rózgą, biczem, ſ chłostać, smagać, ćwiczyć, einem Streiche geben, ihn peitſchen, ihm die Ruthe geben, ihn hauen, ſtreichen. Z rózgami się rozsykują, żeby go siekli. *Wys. Jgn.* 44. Wyświecaiąc z miasta zbrodnia kat siekł miotłami. *Dwor. G.* 4. Siekali się nago rózgami. *Kołak. W. B.* 2. Nielitościwie, iak bydlę iakie go siekli. *Teatr* 8, 94. Trzykroć się na każdy dzień siekł żelaznym łańcuchem, aż do krwi wylania. *Zygr. Pap.* 78. – §. *aliter*; Sieką muchy konia. *Cn. Th.* 996, kolą, gryzą, kąsaią, die Fliegen ſtechen das Pferd. Wiatr siecze, ſ ostry iest, der Wind iſt ſchneidend. *Tr.* – §. *tr. fig.* Galera ta długiemi daleko siecze wiosły wodę. *Bard. Luk.* 47, biie,

Digitized by Google

porze wały, sie ſchlägt mit langen Rudern die Wogen. Na deſkach płyną, siekąc morſkie wody. *Bard. Tr.* 549. Wybili się na morze, mocnosie siekaiąc. *Otw. Ow.* 451. Siec powietrze, die Luft durchſchneiden. Są swe ptaszętom ſkrzydła, ktoremi wiatr sieką po powietrzu. *Kul. Her.* 231. Biedna ia ptaszyna, nie mogę lotem iak przedtym siec powietrzne kraie. *Tot. Saut.* 71. Hipogryf prędko ſkrzydłami machał i tak prędko siekł powietrze, iak piorun. *P. Kchan. Orl.* 145. Gdy szybko wiatry siekła, głóg ią w biegu ſtrzymał, Gdy za suknią faldziſtą kolcami poimał. *Nar. Dz.* 33. Nie uciekay, woła, przedemną! (bo siekła nogami). *Zebr. Ow.* 20, *fugiebat enim*, cf. cieſze). - §. Włosy się sieką, = lézą, die Haare fallen aus. Jeśli którey białeygłowie włosy sieką, a temu nie rada, potrzeba naprzod wziąć na laksans; bo z cholery przypaloney naybardziey włosy się sieką. *Sleszk. Ped.* 12.

Pochodz. *siecz*, *sieczka*, *sieczna*; *siekacz*; *siekanina*, *siekanka*; *siekiera*, *siekierka*; *siek*, *siekmie*, *sieczyſty*; *dosiec*, *dosiekać*; *nasiec*, *nasiekać*; *obsiekać*; *odsiecz*; *obosieczny*; *pasieka*; *posiekać*; *przesiekać*; *przysiek*; *rozsiec*, *rozsiekać*; *wysiekać*; *zasiekać*, *zasiek*; *zsiekać*.

SIEC, - i, ż., (siatka *dem.*), *Bh.* ſyť, léć, teneto, leſer (f. *kacerz); *Morav.* tenata; *Slo.* ſyť; *Sr.* 1. ſetj; *Sr.* 2. ſzóſch; *Crn.* mręsha (*ob.* mrzeźna); *Vd.* mresha, mreshiza; *Cro.* mrèsa, mresicza; *Dl.* mrixa; *Rg.* mrèxa, mrexiza; *Sla.* mrixa; *Bs.* mresgja, mrisgja; *Rs.* сѣть, мережа, мерёжка; *Ec.* мрéжа, мрéжица, пруго, бредникъ; das Netz. Sieć rybia, sieć ptasza, sieć na źwierz, Fiſchernetz, Vogelnetz, Thiernetz. Sieci oczyſte. *Bard. Tr.* 122. Sieci są naywłaściwszym narzędziem łowienia ryb; maiąc oka, wodę przepuszczaią, a same ryby otulaią. *Kluk Zw.* 3, 241. Dryga, sieć na iesiotry. *Mag. Mscr.*, *Crn.* drága, *Rs.* килидáнъ. Podrywka, sieć mała do łowienia ryb, o dwóch pałąkach na krzyż, na długim kiiu, która się do góry podrywa. *Mag. Mscr.* Stronna sieć, sieć pomierna, służy na białe ryby. *ib.* (*Crn.* pirotneza, nozhnka; *Rs.* берéжникъ, свинчáтка gatunki sieci rybackich); (*ob.* Niewod, włoka, drugubica, mrzeźna). Wielką siecią nie łów, gdzie więcierzem ułowić możesz małą rybkę. *Opal. sat.* 31, *quod fieri poteſt per pauca*, *fieri non debet per plura*). - Sieci myśliwſkie robią się z sznurów konopnych, z mnieyszemi lub większemi okami; tak się zaſtawiaią, aby źwierza wpadłego okrywały i poplątały. *Kluk Zw.* 1, 396, *Ross.* менетъ, менетцо, менéта. Stawiący sieć, *Crn.* mrèshnik; *Cro.* mrésar; *Ec.* мрежевéржецъ, мрежникъ, сѣтникъ; *Rs.* менéтчикъ. Zaiączka w sieci myśliwiec dostanie. *Zbyl. Zyw. A* 2. Sieci na ptaki, bardzo subtelne, paięczyny zowią. *Cresc.* 639. Sieć lotowa do okrycia kuropatw. *Haur Sk.* 284. Gdy ptak na sieć patrzy, darmo sieć zaſtawiasz. *Birk. K. O. K* 2. - *pr. et alleg. fig.* Zbieraycie sieci, bo iuż ptacy nie lecą. *Rys. Ad.* 77. Dobry łowiec wie, iak sieci zakładać. *Gor. Sen.* 275. Był wilk w sieci, i przed siecią, *vulpes iterum laqueo non capitur. Rys. Ad.* 3, szczwany; sparzony na zimno dmucha). Nie iednego hordyńca rycerz w sieć nagnał. *Pasz. Chor. A* 3, wsadził go w kozi rożek, w ciasny kąt wegnał, er hat ihn in die Enge getrieben, ins Bockshorn gejagt. Latasz zbłąkana sarneszko po lesie, Samaś zoſtawszy bez matki, iak w sieci. *Zab.* 15, 209, iak w saku, iak w matni, wie im Sacke. Z płochą przyszedł poſtawą, by się z sieci wyrwał. *Rey Wiz.* 170. Do sieci wpadnie, kto z głupiemi kradnie. *Rys. Ad.* 11, w dół). Już to za siecią. *Pot. Syl.* 505, iuż klamka zapadła; łyżka po obiedzie, ſchon vorbey, ſchon zu ſpät. Gdy mu gniew serce tyka i rozbada, Nie iuż za siecią, onym odpowiada. *Chroſć. Luk.* 52. Widzicie sami, co to za sieci na was. *Nag. Fil.* 267, sidła, łapki, dołki). Wszędy łakomſtwo a swawola tak szeroko rozbiły sieć swoię, że trudno i niewinnemu, aby się z niey wybić miał. *Rey Zw.* 78. Prawa nasze, sieć paięcza, z którey się bąk wykręci, a mucha uwiąźnie. *Pasz. Dz.* 114, *Rey Zw.* 224 *b*, siatka paięcza). SIECIOWY, - a, - e, od sieci, Netz-; *Boh.* tenetnj; *Cro.* mresni; *Rs.* сѣточный; *Ec.* мрéжный, мерёжный.

SIECZ, SICZ, - y, ż., zasiek Kozacki, Haydamacki, *Rs.* сѣча, сѣчь; ein Koſaken-, Haydamakenverhau. Sicz Zaporowſka ieſt horda Kozaków Siczowych, maiących swe w Siczy Naddnieprſkiey siedliſka, aż ku granicom Oczakowſkim. *Dyk. G.* 3, 46. Sicz, Kozacy Siccy. *Łubieńſk. G.* 434. Duchy owe zuchwałe téy co wódz dziczy Zaprawione w Smoleńſku krwią północney siczy. *Teat.* 45 *d*, 66 *Wyb.* - §*. Samson w polu zapalił Filiſtynów *siecza. *Pot. Jow.* 2, 78. ? SIECZBA, - y, ż., sieczenie, koszenie zboża, *Bh.* ſečba; *Vd.* sezha, siezha, siezhenje, koshja, kositje, kosenje; das Hauen des Getreides. Po deszczyku naylepsza sieczba zboża, bo się nie tak mierzwi zboże. *Haur Sk.* 81. (*Ec.* сѣчь cios, plaga). SIECZCZANY, - e, do sieczki należący, Häckſel-, Häckerlings-. Kosy dwoiakiego są gatunku, trawne i sieczczane. *Os. Zel.* 66. SIECZKA, - i, ż., *a) *Rs.* сѣчка, *Boh.* ſeč, = siekanie, rąbanina, rzeź, das Hauen, Metzeln, das Getmetzel. Pierwey tam będzie okrutna sieczka, aniżeli koronacya królewſka. *Orzech. Qu.* 158. - §. 2) Sieczka, *Morav.* ſečka; *Boh.* ſekanina, řezanka; *Sor.* 2. harel; *Vd.* riesanje, drobnina; *Cro.* szechka; *Rs.* сѣчка, рѣзка; słoma drobno pokraiana dla koni, der Häckerling (Häckſel). Sieczka naylepsza pszenna, potym żytna z słomy pogodney; owsiana chyba w wielkim niedoſtatku. *Kluk Rośl.* 3, 115. SIECZKARNIA, - i, ż., komora od sieczki, die Häckſelkammer, Häckerlingskammer; *Bh.* řezárna. Sieczkarnia, w którey w zimie rzną sieczkę. *Swit. bud.* 62. Przy ſtayni powinny być sieczkarnia, schowanie na kulbaki, szory etc. *Kluk Zw.* 1, 180. SIECZKARZ, - a, *m.*, co sieczkę rznie, der Häckſelſchneider; *Cro.* szlamorézecz, szlamoszek; *Hg.* szetka-metszö, szalmametszö. SIECZKOWY, - a, - e, od sieczki, Häckerlings-, n. p. słoma sieczkowa. *Tr.* SIECZNA, *Math.*, liniia dotykaiąca koła, we dwóch punktach części swoie maiąca zewnątrz tego koła, *secans. Jak. Mat.* 1, 29, *et* 25, *Łęſk.* 2, 145, Liniia sieczna tróykątmierſka, *secans trigonometrica. Geom.* 1, 309. SIECZONY, *ob.* Siec. SIECZYSTY, - a, - e, siekący, *Bh.* ſečný; *Rg.* sjecjaſti; *Cro.* szechlyiv; hauend, ſchneidend. Kwiat polny od sieczyſtéy ſtali Ścięty na pokos się zwali. *Nar. Dz.* 1, 28. Pałasz sieczyſty. *Pot. Arg.* 375. Sieczyſte dziki. *Nar. Dz.* 2, 84.

*SIEDALEN, *SIDALEN, - lna, *m.*, *Rs.* сѣдалень, pieśń kościelna, w ciągu którey siedzą, ein Kirchenlied, bey dem man ſitzen darf. *Pim. Kam.* 241, *ib.* 244 *etc.*

SIEDLARZ, *ob.* Siodlarz.

Digitized by Google

*SIEDLECZKA, - i, ł., n. p. Duch iego ieſt, iak nawałność rzéki zabieraiącéy aż do gardła, ku przewiewaniu narodów siedleczką próżności. *Radz. Jes.* 30, 28, wieiadło, wieiaczka, *ob.* Sierlęczka, die Wurfſchaufel. Na początku ewanieliia miaſto siedleczki albo wieiaczki, plewę odwiewała, a pszenicę zoſtawiała. *Zrn. Pſt.* 3, 87 *b.*

SIEDLIĆ się *recipr. ndk.*, usiedlić się *dk.*, *Crn.* sęlemsę, séliti; *Cro.* szelitisze; *Bs.* selitise; (*Rg.* selitti, z osadzić; *Rs.* селишься, *ob.* siołó, cf. *Germ.* ſiedeln, anſiedeln); siadło swoie założyć, ſeinen Sitz nehmen, ſich niederlaſſen. Orzeł siedli się na drzewie bardzo wysokim. *Sien.* 290, gnieździ, niſtet. Jaſtrząb' na górach się wysoko rad siedli. *Sien.* 291. Usiedlił się orzeł na drzewie wysokim. *Ezop.* 126, *et* 47, *et* 63. SIEDLISKO, *SIEDLISZCZE, - a, *n.*, *Bh.* ſpdlo, *adj.* ſpdelnj; *Sr.* 1. ſedliczjo, ſedliczke; *Vd.* sedlishe, sedishe; *Cro.* szedalische, poszadische; *Hg.* szeek; *Bs.* sidalischte; *Rg.* sjedalischte, sjedisete, posadischte; *Ec.* селище, селитва; (*Rs.* сѣдало, сѣдалище, z zedel, ſtołek); z siadło, mieysce osiadania, der Sitz, der Aufenthaltsort, der Wohnſitz, *pr. et tr.* Mózg musi być siedliſkiem duszy. *Zool.* 45. - Siedliſko, plac, *area. Cn. Th.* 992, ein offner, freyer Platz.

SIEDM', - iu, *m.*, *SIEDM', - i, ł., *Boh.* ſedm, ſedmi; *Slo.* ſedém; *Sr.* 2. ſedim; *Sr.* 1. ſedém, ſydem, ſedmio, ſydm; *Crn.* sędm, sędèm; *Vd.* sedem; *Cro.* szedëm, szèdem; *Rg.*, *Sla.*, *Bs.* sedam; *Rs. et Ec.* семь, семь; *Tatar.* sevene, Niederſ. seven, *Angl.* seven, *Suec.* sju, *Lat.* septem, *Ital.* sette; *Hg.* heeth, *Gr.* ἑπτα, *Hbr.* שבע schęba; *Jnd.* sapta; *Ger* ſieben. *Pam. Warsz.* 10, 1, 107. Grób Artemizya mężowi tak kosztowny urobić dała, że go między siedm cudów świata, albo między rzeczy siedm, które świat za nieiaki cud ma, liczą. *Warg. Wal.* 137. Siedm' święceń kapłańſkich, siedm sakramentów, siedm grzechów głównych, siedm godzin kanonicznych, siedm psalmów pokutnych, siedmiu braci śpiących i t. d. *Pam. Warsz.* 10, 1, 111. Od siedmiu boleści, *ob.* Boleść). Doſkonale się Lukan wszyſtkich siedmiu nauk, które Łacinnicy *liberales*, t. i. swobodne zowią, nauczył. *Kosz. Lor.* 2 *b*, siedm nauk i sztuk wyzwolonych). Wziął Jagiełło księciu Opolſkiemu za siedm dni siedm zamków; ale pod zamkiem Bolesławem siedm lat Polacy leżeli, aż się na ósmy rok poddał. *Stryik.* 472. (*Ec.* седмина, z siedm lat, albo siedm dni). Umiał dobrze grać, albo w iedenaście siedm miotać. *Glicz. Wych. L* 8 *b*, pewna gra w koſtki). - *§. Gdy zapaliż lampy, tedy *wszyſtka *siedm' gorzeć maią. *Radz. Num.* 8, 2, wszyſtkie siedm razem). *Siedm'* kłosów *wyraſtała* z iednego źdźbła bardzo pięknych; a *druga siedm'* także ze źdźbła iednego zwiędłych. 1 *Leop. Gen.* 41. SIEDMDZIESIĄT, *G.* siedmiudziesiąt, *Bh.* ſedmdeſat; *Slo.* ſedémdeſat; *Sr.* 1. ſédemdjeſat, ſydomdjeſat; *Sr.* 2. ſedmijaſet, *Crn.* sedmdeset; *Vd.* sedemdeset, sedemred; *Cro.* szedemdeszet; *Rg.*, *Bs.*, *Sla.* sedamdeset; *Ec.* седмьдесять; *Rs.* семдесять; dziesięć razy siedm; ſiebzig. Siedmdziesiąt i siedm kroć. *Sk. Dz.* 850. Siedmdziesiąt kroć, siedmdziesiątkrotnie, *Ec.* седмьдесятократно, седмьседмерицео. - §*. *Poena, quae consueuerit noſtro fisco applicari*, siedmdziesiąt *dicta*, *in his casibus applicetur*: *pro incendio*, *pro spolio ſtratae publicae*, *pro praesumendo gladio coram iudicio*; *pro non praeſtita iudicio satisfactione. Vol. Leg.* 1, 14, wina pieniężna, eine Geldſtrafe. *Siedmnadzieſta. *Vol. Leg.* 1, 53. Wina, którą siedmnadzieſtą zowią, w tych czterech przypadkach ma być dawana etc. *Herb. Stat.* 547. Kto przed arcybiſkupem mieca wyymie, winą siedmnadzieſtą, to ieſt czternaścią grzywien, ma być karan. *Herb. Stat.* 128, *et* 471. *SIEDMDZIESIĄTNICA, - y, ł., der Sonntag *Septuagesima*; *Rag.* sedmodesetizza; *Cro.* szedmodeszęticza; *Boh.* Dewětnik; *Slo.* Dévátnik. Dla dni siedmiudziesiąt, które do poſtu i przyprawy do święta Wielkanocnego ſtarzy brali, niedzielą ſtarozapuſtną siedmdziesiątą abo siedmdziesiątnicą zowią. *Sk. Kaz.* 86. SIEDMDZIESIĄTNY, - a, - e, siedmdziesiąt maiący w sobie. *Cn. Th.* 992, *Vd.* sedemredni, ſiebzig enthaltend. SIEDMDZIESIĄTOLETNI, - ia, - ie, *Bh.* ſedmdeſatnik; lat 70 maiący, z siódmym krzyżykiem. *Mon.* 76, 801, *Sak. Persp. pr. B* 2, *Vd.* sedem deset lét ſtar; ſiebzigjährig. Żołkiewſki przy Cecorze mężnie się potykaiąc, dokonał życia swego, ſtarzec siedmdziesiątoletni. *Kras. liſt.* 40. SIEDMDZIESIĄTY, - a, - e, w rzędzie, w liczbie, *Bh.* ſedmdeſaty; *Slo.* ſedémdeſáti; *Sr.* 1. ſédémdjeſaté, ſydomdjeſaty; *Sr.* 2. ſedimiaſeti; *Crn.* sedemdesetè; *Rag.* sedamdeszeti; *Sla. et Bs.* sedamdeseti; *Ec.* седмьдесятный; *Rs.* семдесятый; der Siebzigſte. *SIEDMGŁÓWNY, *ob.* Siedmioglówny. **SIEDMIOBRAMY gród Tebańſki. *Dmoch. Jl.* 102, ſiebenthorig. **SIEDMIOCHODY Nilus. *Otw. Ow.* 187, siedmionogi, siedmiorgiem odnog wychodzący, der ſiebenarmige Nil. Nilu papiernego rzéki siedmiochodne. *Zebr. Ow.* 397, *septemfluus*. SIEDMIODNIOWY, SIEDMIODZIENNY, - a, - e, tygodniowy, ſiebentägig, wöchentlich. *Cn. Th.* 992, *Cro.* szedmerodnevni. **SIEDMIOGÓRNY Rzym. *Zrn. Pſt.* 3, 10 *b*, *Chodk. Koſt.* 35, *Ec.* седмохолмный, *ob.* *siedmpagórkowy; ſiebenbergig. Grody siedmiogórne. *Mon.* 70, 556, Rzymſkie. SIEDMIOGROD, SIEDMIGROD, - u, *m.*; SIEDMIOGRODZKA ziemia, *Bh.* Sedmhradý, ſedmihradſka země; *Crn.* Erdęlje, (*Crn.* erdęsh *ruber*, z rusy; *Cro.* Erdèly (Morovlàſka zemlya); *Vd.* Erdelje, Erdelſka deshela, Erdelnja semla; *Hg.* Erdély; *Rg.* Erdègl; *Sla.* Erdélj; *Bsn.* Erdegl; *Ross.* семиградская земля; *Transylvania*, Siebenbürgen. Hunni położywszy się w Siedmiogrodzkiéy ziemi, rozdzielili się na siedm ufów, a w każdym mieli swego książęcia, z których każdy tam sobie zamek założył, i od tego czasu Panoniią Siedmiogrodzką ziemię przezwano. *Gwag.* 661. SIEDMIOGRODZIANIN, - a, *m.*, *Mon.* 75, 591, *Bh.* Sedmihradčan; *Slo.* Sedmohradčan; *Vd. et Crn.* Erdęlz; *Sla.* Erdéljac; *Cro.* Erdelecz; der Siebenbürger. Obaczmyż się, budzą nas swoiemi przykłady blizcy Siedmiogrodzianie. *Pasz. Dz.* 111. SIEDMIOGRODZIANKA, - i, ł., die Siebenbürgerinn; *Slo.* Sedmohradčanka. SIEDMIOGRODZKI, - a, - ie, od Siedmiogrodu, Siebenbürger-, Siebenbürgiſch; *Cro.* Erdelszki. **SIEDMIOGĘBNY Don. *Bard. Tr.* 182, na 7 odnóg się dzielący, siedmiechody, ſiebenmäulig. *SIEDMIOGŁOSA piszczałka. *Otw. Ow.* 90, ſiebenſtimmig, o siedmiu tonach. SIEDMIOGŁOWNA Hydra. *Jabł. Tel.* 254, *Chmiel.* 1, 13, siedmiolbiſta,

Digitized by Google

ſiebenköpfig; *Vd.* sedemglaven; *Cro.* szedmoglav). Siedmgłówny smok. *Bzow. roz. pr.* Nil siedmiogłówny. *Her. sat.* 97, siedmiochody, siedmiogębny, ſiebenarmig. **SIEDMIOIĘZYK, - a, *m.*, siedm ięzyków umieiący. *Mon.* 75, 591, der ſieben Sprachen kann. SIEDMIOKĄT, - a, *m.*, *heptagon*, figura o siedmiu kątach. *Sol. G.* 7, *Jak. Mat.* 1, 52, ein Siebeneck. SIEDMIOKĄTNY, - a, - e, ſiebeneckig; *Eccl.* седмоугóльный. SIEDMIOLATKA, SIEDMIOLETKA, - i, ż., gatunek cebuli. *Lad. H. N.* 20, *Kluk Rosl.* 1, 211. SIEDMIOLETNI, - ia, - ie, *Boh.* ſedmiletý; *Sor.* 1. ſédemlétné, ſedemak, ſodmak (cf. siódmak); *Vd.* sedemlieten; *Cro.* szedmeroletni, szedmak; *Rg.* sedmeroljetni, sedmoljetni, sedmerogedni; *Bsn.* sedmák, od sedam godina; *Rs.* седмилѣтный; *Ec.* седмолѣтный; lat siedmiu, ſiebenjährig. *SIEDMIOLECIE, - ia, *n.*, *Ec.* седмолѣтіе, *septennium.* **SIEDMIOŁBISTA, *SIEDMIOŁBIANA Hydra. *Chrość. Luk.* 2, 54, *Zab.* 14, 262, *et* 269, *Zab.* 10, 155 *Zabł.*, siedmiułbiſte kręgi. *Chrość. Ow.* 120, ſiebenköpfig. *Subſt.* SIEDMIOŁBICA, ż Hydra. *Brud. Oſt. D* 5, *Mon.* 75, 591. **SIEDMIOLICZNY rok, *hebdomaticus annus. Chmiel.* 1, 180, das Wochenjahr. SIEDMIOMIESIĘCZNY, *ob.* Siedmmiesięczny. SIEDMIONOGI Nil. *Otw. Ow.* 386, *et* 648, *Cro.* szedmonog, ż SIEDMIONURTNY. *Hul. Ow.* 154, *septemfluus*, ż SIEDMIORA rzeka. *Otw. Ow.* 64. SIEDMIORAKI, - a, - ie, SIEDMIORAKO *adv.*, *Bh.* ſedmery; *Sr.* 2. ſedimoraki; *Sor.* 1. ſydmory, ſédémeré, naſédémere; *Vd.* sedemgubi, sedempremni, sedemverſtni, sedemſtrozhni, sedem barti telkai, sedemsortni, sedemvishni, sedmirni, sedem sort; *Cro.* szedmeropeldni, szedmerosztruk, szedmeri; *Sla.* sedmeroſtruk; *Rg.* sèdmeri, sedmerobrazni, sedmeroslicni; *Rs.* седмери́чный, семери́чно, (*Rs.* седмери́къ miara siedmiu czetwerców); *Ec.* седмочáстный, седмери́чный; z siedmiu złożony, ſiebenfach. Siedmioraka liczba zawżdy się naywięcéy S. Duchowi podobała; tak czytamy w piśmie o siedmiu trąbach, siedmiu pieczęciach, siedmiu baniach gniewu bożego etc. *Rey Ap.* 6. Duch S. darami siedmioraki. *Pieś.* 87. O siedmiorakim syna bożego objawieniu. *Farn.* 17. Oblewać krainy niedżdżyſte Zwykł odnogami Nil siedmiorakiemi. *Odym. Sw. G* 4 *b.* Siedmiorako pomnożyć, *Ec.* уседморичить. SIEDMIORAŻNY, - a, - e, siedm razy się dzieiący, ſiebenmalig. Złoto dopiero swą bierze ozdobę, Gdy w ogniu wytrwa siedmioraźną probę. *Kchw.* 271. Nil siedmioraźną odnogą wyſtaie, *septem discretus in oſtia. Zebr. Ow.* 115. Nil siedmioraźny, *septemfluus. ib.* 14, siedmionurtny, siedmionogi, siédmiory, siedmioraki, siedmiochody, siedmiogłówny, siedmiousty, siedmiogębny, siedmiorogi, siedmiorzeczny. Aiax, pan tarczy siedmioraźnéy, *clypei septemplicis. ib.* 314, *ob.* siedmioſkóry. SIEDMIORNASOBNY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* ſedmernaſobný; *Rs.* поседми́чно, (2. tygodniowo); siedm razy powtórzony, ſiebenfältig, ſiebenmal ſo viel. W siedmiornasob *adv.*, siedm razy tyle, ſiebenfach. *Tr.* Oczy szalonego siedmiornasobne są. 1 *Leop. Syr.* 20, 14, siedmiorakie. 3 *Leop.*). Siedmiornasób pomnożyć, *Eccl.* уседмери́ти, уседмеря́ти. SIEDMIORO, - rga, *n.*, siedm sztuk czego osobliwie różnéy płci, *Slo.* ſedmoro; *Vd.* sedmiru; *Sla.* sedmero; *Rs.* семерня́, семеро; ſieben Stück; ſieben verſchiedenen Geſchlechts. Siedmioro dzieci. *Leszcz. H. T.* 253. Z źwierząt czyſtych weźmiesz *siedmiorgo a *siedmiorgo, samca i samicę. *W. Genes.* 7, 2, siedmioro a siedmioro. 1 *Leop. ib.*). Wiele chleba macie? Oni powiedzieli: siedmioro! *Sekl. Math.* 15. W siedmiorę. *Otw. Ow.* 499, w siedmioro, ſiebenfach. SIEDMIOROGI baranek. *Susz. Pieś.* 3, *D* 3 *b*, ſiebenhörnig. - *Jmpr. tr.* Nil siedmiorogi. *Mon.* 71, 384, *ob.* Siedmioraźny. SIEDMIORZĘDNE mury Tebańſkie. *Zab.* 11, 354, ſiebenreihig. SIEDMIORZECZNY Nil. *A. Kch. W.* 175, ż SIEDMIORZÉKI. *Otw. Ow.* 25, *ob.* siedmioraźny, *septemplix. Zebr. Ow.* 110, siedmionurtny, ſiebenflüſſig, ſiebenarmig; *Sr.* 1. ſédémhrebiczwaté. SIEDMIOSKÓRY, SIEDMIOSKÓRNY, - a, - e, ſiebenhäutig. Tarcza Aiaxa siedmioſkóra; spodkiem podprawiona była ſkórą wołową w siedmiorę. *Otw. Ow.* 499, *ob.* siedmioraźny). Pan siedmioſkórnéy tarczy. *Hul Ow.* 39. SIEDMIOSTOPNY, - a, - e, na siedmiu ſtopniach, *septempedalis. Męcz.*, ſiebenfüßig, ſiebenſchuhig, ż siedmſtopy. *Cn. Th.* 993. SIEDMIOSTRONY, - a, - e, *Rs.* семиструнный; o siedmiu ſtronach, ſiebenſaitig. A ty o cytro, co więc siedmioſtronem Słodko uymuieſz słuch dotkliwy tonem, *Hor.* 2, 94 *Kniaź.* SIEDMIOTULNA fuiara. *Zab.* 9, 248 *Eyff.*, *Zab.* 10, 251 *Zabł.*, siedmiogłosowa, ſiebentönig, ſiebentönig. SIEDMIOUSTY Nil. *Przyb. Luz.* 129, *ob.* siedmioraźny. SIEDMKROĆ, siedm razy, *Bh.* ſedmkrát; *Vd.* sedembarti, sedemkrat; *Rs.* семьжъ, седмью; *Ec.* седмери́цею, седми́ци, седми́жды; ſiebenmal. SIEDMKROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Vd.* sedemkraten, sedembarten; ſiebenmalig. Siedmkrotnego kagańce lichtarza, *Odym. Sw. G* 3, o siedmiu odnogach, siedmraźny. SIEDMLIST, - u, *m.*, ziele, *ob.* Pępawa, kurze ziele, *tormentilla*, Rothheilwurzel *Krup.* 5, 155. SIEDMŁOKCIOWY, - a, - e, na łokci siedm, ſiebenellig. Siedmłokciowa szata, *Mon.* 74, 337. SIEDMMIESIĘCZNY, SIEDMIOMIESIĘCZNY, - a, - e, *Bh.* ſedmiméſýčný; *Cro.* szedmeromeszechi; ſiebenmonatlich; Siedmmiesięczny. *Cn. Th.* 992. Siedmiomiesięczny przeciąg czasu. *Mon.* 74, 150. *SIEDMNADZIESTA, *ob.* Siedmdziesiąt kara. SIEDMNAŚCIE, - aſtu, *Bh.* ſedmnaſt; *Slo.* ſedemnáſ't; *Sr.* 1. ſydomnacje, ſedemnatjo; *Sr.* 2. ſedimnaſcjo; *Crn.* sędmnajſte; *Vd.* sedemnaiſt, sednaiſt; *Cro.* szedemnaysst; *Sla. et Bs.* sedamnaeſt; *Ross.* семнадцать; *Ec.* седмьнадесять; siedm nad dziesięć, ſiebzehn. Xerxes miał ludu do boiu 1,700,000, to ieſt ſiedmnaście kroć ſto tysięcy. *Bud. Ap.* 102. SIEDMNAŚCIORO, - rga, *n.*, siedmnaście różnych sztuk, różnego rodzaiu, ſiebzehn Stück. SIEDMNASTOLETNI, - ia, - ie, lat siedmnaſtu, ſiebzehnjährig; *Bh.* ſedmnáctiletý. SIEDMNASTY, - a, - e, *Bh.* ſedmnacty; *Slo.* ſedémnáſti; *Sr.* 2. ſedimnaſti; *Sr.* 1. ſydomnaty; *Vd.* sedènnaiſti; *Sla.* sedamnaesti; *Rs.* седмóйнадесять, семнадцатый; w rzędzie, w liczbie po szesnaſtym następuiący, der Siebzehnte. SIEDMNASTNY, - a, - e, siedmnaście zamykaiący, ſiebzehn enthaltend. SIEDMNASTNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſedmnacetník; *Crn.* petiza; *Sr.* 2. polpétník; pieniądz 17 mnieyszych wartaiący, der Siebzehner. *SIEDMNICA, - y, ż., tydzień, *Lat.* septimana; die Woche. *Bud. Dan.* 9, 24, *Ec.* седми́ца. (*Ec.* седми́на siedm lat, albo siedm dni). SIEDMNIEDZIELNY czas. *Groch. W.* 81, wielki post, die ſieben Faſtenwochen. SIEDMPAGÓRKOWY Rzym, *Kchw.* 344, *septicollis*, *ob.*

Digitized by Google

siedmiogórny, ſiebenhüglig. SIEDMPALECZNIK, - a, *m.*, *Comarum*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 1, 146, *Vd.* sedmiroperſtna trava, sedemperſtniza; das Gänſekraut, Siebenblatt, Siebenfingerkraut. *SIEDMRACKI, *septemvir*, ieden z siedmiu naywyższych rządców. *Mącz.* SIEDMSET, *G.* siedmiuset, siedm razy ſto, *Sr.* 1. ſédemo ſtoterni, ſydomſtow; *Sla.* sedam ſtô; *Bs.* sedam ſtotini; ſieben Hundert. SIEDMSETNY, - a, - e, *Bh.* ſedmiſty; *Sr.* 1. ſedémoſtoterné; *Vd.* sedemſtutni; *Cro.* szedmosztotni, szedmerosztotni; *Ec.* седмьсо́тный; der Siebenhundertſte; albo też siedmset w sobie maiący, ſiebenhundert enthaltend. *Cn. Th.* 993. SIEDMSTOPNY, *ob.* Siedmioſtopny. **SIEDMTRYONSKI, - a, - ie, n. p. Co samym ſtronom Ausońſkim służyło, Głoszono i po mieyscach Siedmtryońſkich. *Zeбr. Ow.* 3 *b*, septemtryońſkich, północnych.

Pochodz. *siódmy*, *siódmak*.

SIEDŹ, - i, ż, gatunek grzybów. *Jundz.* 565, eine Gattung Pilze, Erdſchwämme. **SIEDZA, - y, ż., siadło, siedliſko, siedziba, der Sitz, Aufenthalt, Wohnſitz; *Boh.* ſedárna; *Crn.* seja; *Vd.* seja, selu (*ob.* siolo), sedesh, sedilu, sedetje, sedek; *Rg.* sjedniza, sjedisete, sjedaliscte; *Cro.* szedaliche, széd, possadische; *Ec.* селитва. Nigdy siemia w swéy siedzy spoczywa. *Przyb. Milt.* 238. Siedza godnieysza bogów, *ib.* 262. W cichéy swoiéy siedzy niewzruszony. *Przyb. Milt.* 236. Spoczynku siedza. *ib.* 9 Jaz abo siedza iesietrza. *Stat. Lit.* 217. Jdź bohatyrſka duszo do siedzy pokoiu. *Przyb. Luz.* 298. *SIEDZENICZKO, - a, *n.*, *dem. nom.* siedzenie, (*ob.* Siedzieć), *Rg.* sjedniciza; das Sitzchen, ein kleiner Sitz, *sedicula*, ſtołeczek. *Mącz.* SIEDZIBA, - y, ż., siedliſko, osada, der Wohnſitz. Słowiańſkie narody prawie od pierwiaſtków siedzib swoich w Europie poczęły być celem obcéy przemocy. *Nar. Hiſt.* 2, 49. W spokoynych siedzibach swoich. *ib.* 158. Brak sposobów w obronie swych siedzib przeciw garſtce naiezdników. *N. Pam.* 6, 367.

SIEDZIEĆ, - iał, - ieli, siedzi, siedzę *med. ndk.*, Siadać (*sed dſtg.* siadać *a* Sieść) *cont*, Siadywać *fr.*, *Bh.* ſeděti, ſedati, ſedawati, hańeti, hańim; *Slo.* ſedéť; *Sr.* 1. ſejdżicj, ſejdżim, ſejdżu, ſédżu; *Sr.* 2. ſejjeſch, ſejjim; *Crn.* seiſti, sędem, sedim; *Vd.* sedeti, seſti, sedim, sedem, zhizhati; *Cro.* szedeti, szedim; *Rg.* sidjetti; *Sla.* siditi; *Bsn.* sjediti, siſti, sjeſti; *Rs.* сидѣть, сижу; *Ec.* сѣжду, сѣжу; *Lat.* sedere, *Gr.* ἵζειν, ἕδος, *Suec.* sitta, *Angl.* sit; *Ger.* ſitzen, (cf. sieść, siąść, sadzić; cf. *Hebr.* נש *schath* posuit, נשׁב *schuth* collocauit). Siedzieć, *oppoſit.* ſtać, leżeć, chodzić). Fałszywy człowiek słowa odmienia, insze mówi ſtoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. Siedzieć podle kogo; siedzieć niżéy u ſtołu; siedzieć po prawéy ręce; siedzieć u ſtołu, za ſtołem; siedzieć na koniu; siedzę na poły, na pół ſtoię, abo wiszę, siedzę na połłanku, *ob.* Połłanek; siedzę po Turecku, przysiadłszy nogi. *Cn. Th.* 993 *et* 4. Siedzący, *Sr.* 1. ſédanſki; *Rs.* сидя́щій; *Ec.* сѣдя́щій; (*Rs.* сидень niemogący ieszcze chodzić; *Rs.* сидѣлый zasiedziały. Siedzący na wyższym mieyscu, *Ec.* первосѣдникъ (cf. Prezydúiący). *Ec.* вьтшесѣдѣніе pierwszeńſtwo w siedzeniu, wyższe mieysce. Na koniu dobrze siedzi. *Xiądz.* 209, er ſitzt gut zu Pferde. Siedzieć w wannie, w ciepłéy wodzie. *Sien.* 279, naparzać się w wannie). Kokosz na iaycach siedzi. *Cn. Th.* 993. - *fig.* Siedzę iak na szydłach. *Cn. Ad.* 1036, *Glicz. Wych. K* 6 *b*, ſtoię iak na igłach). Siedzieni na lodzie. *Groch. W.* 568, bardzo ślisko). Wszyſtko nam się opak wiedzie, Siedziemy tu iak na ledzie. *Pieſ. Kat.* 168, niebezpiecznie). - §. *inactuose*, *otiose*; Siedzieć, cicho siedzieć, siedzieć w domu, ſitzen, ſtill ſitzen, zu Hauſe ſitzen. Trzeba podobno w domu siedzieć, nie maiąc czym szumieć po mieście. *Teatr* 22, 9. Niby pies na łańcuchu przywiązaną siedzieć trzeba. *Teatr* 29 *c*, 25. Pożyteczniey̆sze mądrego siedzenie abo próżnowanie, niżli głupiego zakręt abo robota. *Pilch. Sen. liſt* 1, 46. My siedzim sobie, tym się tylko szczycąc, co przodkowie czynili. *Pasz. Dz.* 111, legartuiemy). Siedzieć, niż uſtać lepiéy w półzawodzie. *Pot. Syl.* 53, nie podeymuy się szuszku legawego pola). Siedź ty, milcz, day pokóy. *Cn. Th.* 994. By ten był dał pokóy, by był siedział, nie wtrącał się. *ib.* Choć u sąsiada gore, rozruchów tu się żadnych nie boiem, Ale zgoła w swych państwach siedziem za pokoiem. *Groch. W.* 398, mieszkamy bezpiecznie, cf. ſtancya, cf. pokóy). Odważ część maiątku na iałmużnę, á prędzéy się zbogacisz, niż siedząc na złota millionach. *Psalmod.* 55, dusząc ie w ſkrzyni). Siedzą nad tym, co teraz na przyszłe nie ważą. *Jabł. Tel.* 311. Paryſki kościół siedzi w smutku bez paſterza. *Skarg. Dz.* 1138, oddaie się smutkowi). - Siedzieć z kim, w posiedzeniu z kim być, w kompanii iego siedzieć, mit einem in Geſellſchaft ſeyn; *Rs.* сосѣдитися; *Ec.* сосѣдѣти, сосѣжду, (*Rs.* сосѣдиться w sąsiedztwie mieszkać, cf. sąsiad сосѣдь). Do domu godownego nie wchodź, byś miał z nimi siedzieć, i ieść i pić. 1 *Leop. Jer.* 16, 8, cf. biesiada, *Bh.* beſeda, poſeda, poſedění ſpołečna). Gdy im z poczciwemi białemigłowami siedzieć przyydzie, używaią słów niewſtydliwych. *Gor. Dw.* 130. Jeden dla swéy kochanki, by z nią tylko siedział I siedmby na się grzechów śmiertelnych powiedział *Nar. Dz.* 3, 99. - §. *laboriose*; siedzieć robiąc, siedzieć na czym, nad czym, fałdów przysiadać, ſitzen und arbeiten, bey etwas ſitzen, über etwas ſitzen. Siedzieć mi musi, robić, modlić się. *Teatr* 30 *b*, 16. Siedzieć nad robotą. *Teatr* 45 *b*, 5. Jak mól w księgach zawsze siedział. *Jabł. Ez.* 71. Naydłuższe w noc siadania nic wam nie pomogą. *Ryb. Ps.* 262, lukubracye). Człowiek umyſłem pracuiący, i na siedzeniu życie prowadzący, bywa humoru kwaśnego. *Perz. Lek.* 345, na sedentaryi). Siedzianą zabawką się bawić. *Oſtr. Myſl.*, sedentaryą się bawić, eine ſitzende Lebensart führen. Rzemieślnicy ci do siedzianéy przyzwyczaieni zabawki. *Tr. Tel.* 236. - §. *Poenae cauſsa*: siedzieć w więzieniu, wsadzonym być, ſitzen im Gefängniſſe, zur Strafe ſitzen. Taki niech winę popada, rok siedzenia w wieży. *Star. Vot. C.* 4. Siedział w kozie za zmyślony wexel. *Teatr* 29, 91. Na gardło siedzi związany. *Groch. W.* 175. O onego, co w wieży albo w łańcuchu siedzi, wszyscy się ſtarsią, by był uwolniony. *Rey Zw.* 148 *b*. - §. *fig. tr.* Jntereſs ten w głowie mi siedzi. *Teatr* 43 *b*, 30, tkwi mi w głowie; za uchem szczeka, es ſteckt mir im Kopfe. - *aliter*; Wy nie wiecie, co to za djabeł w tym siedzi. *Teatr* 14 *d*, 38, kryie się, tai się, tkwi, was dahinter ſteckt. Serce ludzkie tylko sam pan bóg wie, co w nim siedzi. *Petr. Bk.* 64. - §. *de ſituatione*, *collocatione*: siedzieć, z położonym być, leżeć, mieszkać, gelegen ſeyn, liegen,

Digitized by Google

wohnen. Starosta Podolski wziął Litwie niektóre zamki, ku Podolu i Wołyniu siedzące. *Stryik.* 583. Miasto to przedtym na górze siedziało, teraz wszystko rozwalone. *Warg. Radz.* 160. Alexandrya siedzi nad brzegiem morza Włoskiego. *Boter* 216. Przy krawędzi góry, miasteczko Emaus siedziało. *Warg. Radz.* 155. Gdyby ta wieś miastem była, domby siedział podle domu. *Hrbšt. odp. Y 5 b.* Jak niebo od ziemi, tak prawda od téy powieści daleko siedzi. *Zebr. Zw.* 114, odległa, odstrzelona). Abo to Polska naybliżéy Turków siedzi? czy nie bliżéy są Turków Wenetowie? *Gor. Wt. H b.* - Pomnisz, kiedyśmy byli pospołu na żniwie? Pszenicę w ten czas żęto na siedzianéy niwie. *Sim. Siel.* 81. - ? -). Pod prawem iakim siedzieć, z pod nim żyć, podległym czyli poddanym mu być; unter einem gewiſſen Geſetze oder Rechte leben, wohnen, ihm unterworfen ſeyn. Miasta za własnym prawem siedząc, miały przystęp do dostoieństw w Rzymie. *Warg. Cez.* 240. Miasta, które za prawem Maydeburskiém siedzą, prawo swe z Hali odnosić maią. *Szczerb. Sax.* 220. Wszyscy pod tymże prawem siedzimy, Śmierci dług równie płacimy. *Dar. Lot.* 2. - Siedzieć, mieszkać, rządzić się, wohnen, ſchalten und walten, Herr ſeyn. Wkrótce iedziesz w tamte kraie, w których Rozyna siaduie. *Karp.* 1, 42. Ci na tym siedzieli, co z dziadów mieli. *Lib. Hor.* 22. Moi rodzice ubodzy szlachta byli, siedzieli na czynszu. *Teatr* 22 *b*, 47. Człowiek stanu rycerskiego na dobrach czynszowych siedzieć nie ma. *Szczerb. Sax.* 55. Przodków naszych męztwu powinniśmy, iż tak szeroko siedziemy. *Gor. Wt. ded.* Żeby krzywdy nie mieli od chciwych sąsiedzi, ale żeby spokoynie siedział, iak kto siedzi. *Jabł. Tel.* 151. Wiedzą sąsiedzi, iak kto siedzi. *Cn. Ad.* 647, *Rys. Ad.* 73, *Zab.* 11, 388 *Zabł.*, *Teatr* 33 *d*, 44, iak się ma, w iakim iest pierzu). Sąsiad wie, kto płocho siedzi. *Haur Ek.* 27. - §. *fig: de variis rebus*: Ząb w dziąsłach siedzi. *Tr.* Suknia ta dobrze na nim siedzi. *Tr.*, dobrze leży). SIEDZENIE, *Bh.* ſedění, ſed, poſeda; *Crn.* sejа; *Vd.* sedetje, seja, sedek, siedesh, siz, shizh, shizhanje, sellu (cf. siodło); *Cro.* széd, szedalische; *Bs.* sjedistce; *Rs.* сидѣніе; *Subſt. verbale, praeter ſignificationes enumeratas, exprimit* a) *tempus ſedendi*, posiedzenie, die Sitzung. Na pierwszym siedzeniu synodowym, uchwalono ... *Sk. Dz.* 406, na pierwszéy sessyi). - §. b) *locum, ubi ſedent, ſedem*, der Sitz, Ort des Sitzens. Chłodnice a letnie siedzenia. *Cresc.* 493, altanki). Siedzenie na widokach, dziwowisko, mieysce ku patrzaniu na widok. *Cn. Th.* 169, mieysce, ein Sitz bey den Schauſpielen. *Siadanie gąsiętom na noc ma być przegradzane na ziemi. *Cresc.* 579. Siedzenie na koniu, z siodło, kulbaka, der Sattel, der Sitz im Sattel. Siedzenie na koniu ma się utrzymywać w równoważności, i miarkować z stoieniem w strzemionach. *Kluk Zw.* 1, 185. Wziął konia z siedzeniem. *Kras. sat.* 38. Siedzenie w koniu, sam środek konia, gdzie kulbaka nalega, das Kreutz des Pferdes, worauf der Reiter ſitzt. *Cn. Th.* 994. - Siedzenie, siedlisko, siadło, Wohnſitz, Sitz. Jak cię opuszczać nasze narodne siedzenie! *Przyb. Milt.* 355. - Siedzenie w ciele ludzkim, pośladek, zadek, zadnica; *sed* siedzenie *honeſtius dictum. Cn. Th.* 785, *Slo.* ſedění, zadek; *Hg.* segg, der Hintere, das Geſäß. Siedzenie u ubrania, pludry, *feminalia, quae femora tegunt. Cn. Th.* 1171, der Hoſenboden.

Pochodz. in verbo *Sadzić*.

SIĘG, *ob.* Siąg, Sążeń. SIĘGNĄĆ, SIĄGNĄĆ, *contr.* Siąc, siądz, sięgnął, *contr.* siągł, *cz. idntl.*, Sięgać *contin.*, *Bh.* ſáhnauti, ſahati, ſahnu, ſáhnu, ſhcy; (*Sor.* 2. ſchęgnuſch, ſchęnuſch ciągnąć); *Crn.* sezhi, sęgl, sęshem, sęgam; *Vd.* sezhi, segeu, segla, seshem; *Rs.* сягнуть, сягаю, сяжу, сязаю; (*Rs.* шагнуть, шагаю kroczyć); rękę po co wyciągać, by dołtać, by dosięgnąć, nach etwas reichen, langen, die Hand ausſtrecken. Sięgniy ręką twoią, i weź węża za ogon; sięgnął, iął go, i obrócił się w laskę. 1 *Leop. Ex.* 4, wyciągniy rękę. 3 *Leop.*). Sięgam czego, wysoko abo głęboko leżącego. *Cn. Th.* 994. Skąpy po one w worek nierad sięga. *Patr. Jał* 6. Łakomstwo ludzkie i do grobów sięga. *Sk. Dz.* 19. Kto wielu sięga, i nad zamiar łaknie, Zawsze mu czegoś w niedoſtatku braknie. *Hor.* 2, 123 *Kniaź.* Po cóż tam sięgać, gdzie dosiądz ciężko? *Mon.* 75, 722. Do cudzéy kieszeni sięgali. *Mon.* 68, 206, kradali) Niesięgniona głębinia. *Pilch. Sen. liſt* 313, nie do dosięgnienia, unerreichbar. - *Recipr.* sięgnąć się, n. p. Zawsze Bóg opatrzy, aby czasu przygody było się do czego sięgnąć. *Zrn. Pſt.* 3, 547 *b*, zkąd brać, do czego się udadź, czego się chwycić). Miał się założyć skarb pospolity, aby pod czas potrzeby, było się sięgnąć do czego. *Biel.* 422, żeby było co brać z niego). Zygmunt do woyny *się, iak pan baczny, nigdy nie sięgał, aż za wielkim przyczyny daniem. *Biel.* 515. - §. *transl.* sięgać głosem, trąbą. *Cn. Th.* 994, mit der Stimme erreichen. Sięgać strzelbą, donosić strzelaniem, mit dem Gewehre erreichen Umiéy łuk ciągnąć, umiéy bronią władać, nieprzyiaciela sięgać, a sam siebie składać. *Star. Vot. C* 3 *b*. Muszkiety nasze daley nad Osmana samopały sięgały. *Tward. Wt.* 139. - *Similiter*; Każę cię zbatogować od głowy do pięści, Od pierwszéy po dziesiątą każę sięgnąć skórę. *Zabł. Amf.* 82, macać w nim dziesiątéy skóry, bis auf die zehnte Haut durchgerben. - Sięgać kogo powinowactwem, z dotykać się go powinowactwem, in der Verwandtſchaftslinie an einen angränzen, anstoßen. Gneusz Anka króla krwią siągał. *Warg. Wal.* 121. - Sięgać kogo listami. *Cn. Th.* 995, *epiſtola petere*, pisać do niego, posyłać list do niego. - *§. sięgnąć się na kogo, rzucić się na kogo, ſich über einen machen. Ktoby zgwałcił albo sięgnął się na iego, któryby dzierżał mieysce Cesarskie, iakoby się na Cesarza sięgnął. *Fraz. ięz S* 5. Łaianiem, mówieniem sięgają się na stany przełożonych panów. *ib. S* 3.

Pochodz. *dosiąc, dosięgnąć; osiąc, osięgnąć, osięgać; posięgać, posag; posażny; przesięgnąć, przysiąc, przysięgać, przysięga, przysiężny; krzywoprzysięstwo, krzywoprzysięźca; wyprzysięgać się, zaprzysięgać się, sprzysięgać się, sprzysięgły; zasięgać, zasiąc.*

SIEGNIEW, - a, *m.*, Dziwisz, *Dionysius. Jabł. Her.*

SIEIĘ, *ob.* Siać. SIEIOSŁOWCA, - y, *m.*, próżny gaduła, *Slo.* darmotlách; *Ross.* суесловецъ, буесловецъ, пустословъ; ein Wortemacher, Maulmacher. Mówili iedni: cóż ten sieiosłówca chce powiadać? 3 *Leop. Act.* 17, 18, świegot 1 *Leop.* *SIEIOCHA, - y, ż., ptak pewny, ein gewiſſer Vogel. Gęsi, także kaczory, sieiochy,

Digitized by Google

chy, kuligi, kuropatwy, potarguy, nieśże do Jadwigi. *Bielaw. Myśl. E 2 b.*

SIEK, - u, *m.*, sieczenie, rąbanina, das Hauen, Hacken, Metzeln. Nie tylko z ianczarek nośnych gęsto szyią, ale w sieki się rąbią. *Leszcz. Cl.* 75. Rycerska sława, imię swoie, z nieprzyiacielem w polu chodząc w sieki, ręką na przyszłe świata podać wieki. *Pot. Pocz.* 299. - §. siek, cios, *Dl.* szik, ryz, *Vd.* vsiek, vdar; *Bs.* sik, riz; der Hieb. Jednym siekiem przeciął. *Tr.* - §. 2) siek, ryba, *Bh.* sekawec, *cobitis taenia*, der Steinbeißer, ein Fisch; *aliis idem quod* Ostropysk, Jglica, *qu. v.* - §. 3) siek, eguzie, mięso przy ogonie bydlęcia, barana, wieprza. *Włod., abscgmen carnis cum cauda. Cn. Th.* 618, das Schwanzstück von einem geschlachteten Viehe. SIEKAĆ, *ob.* Siec. SIEKACZ, - a, *m.*, *Bh.* sekač; *Sr.* 2. scič; *Vd.* siezhnik; *Rg.* sjecjaz; *Cro.* szekách, *f.* szekachicza; *Ec.* сѣчець; który siecze, rąbie, rębacz, wysiekacz, ein Hauer, Hacker, Schläger, Rauser. *Cn. Th.* 995. - §. siekacze, zęby przednie. *Perz. Cyr.* 1, 30, *incisores*, die Schneidezähne, die Hauer. - §. Siekacz, SIEKACZKA, - i, ż., *Bh.* sekaček; *Crn.* sękálu; *Vd.* sekalze, sekauni nosh, nosh za siekanje; *Bs.* sjekač, obistraniça, prosjek; *Sla.* sicsivo; *Rs.* сѣчка (cf. sieczka), скобель; (cf. der Tschocket Adlg.); narzędzie do siekania, n. p. siekacz kuchenny, ein Hackmesser in der Küche. Siekacz do siekania mięsa, tłustości, iarzyny i t. d., w kuchni iest potrzebny. *Wiel. Kuch.* 428. Siekacz żelazny, do siekania gliny przyprawney. *Torz.* 104. Siekacze zaczęły uciąć skrzydła ptasząt. *Teatr* 33 *d*, 83. Siekacz ogródniczy, nóż. *Cn. Th.* 995, ein Gartenmesser, eine Hippe. Kiedy winorodne rószczki obcinaią, Okrutne im rany siekaczem zadaią. *Tol. Saut.* 99. Maciory winne Krzywym siekaczem ostro zacinaią. *Odym. Sw. D* 2 *b.* Siekaczka, die Feldhaue, do obcinania różnych głąbów, osobliwie kapusty. *Kluk Rosl.* 1, 80. *SIEKALNICA, - y, ż., deska, na którey siekaią, das Hackbret; *Vd.* siekauniza; *Cro.* keszach. SIEKANINA, - y, ż., rąbanina, rzeź, Gemetzel, Metzeley; *Bh.* raubenina, (*Bh.* sekanina, rezanka, z siecska), *Crn.* saséka (cf. zasieka); *Vd.* saseka, (z. *Vd.* saseka, z słonina siekana; *Vd.* siekanze, z rzepa siekana); *Rg.* isjezkaniza; *Cro.* obárnicza). Szczęście twoie, że ia mam rozum; inaczéy byłaby tu wielka siekanina między nami. *Teatr* 13 *c*, *B.* - §. 2) siekanina, SIEKANKA, - i, ż., potrawa drobno posiekana, *Sr.* 1. na drobne sekana vędj; *Rs.* сѣкальникъ; Gehacktes, Hachée. Ptaski to na siekankę drobno posiekać. *Haur Sk.* 389. Z ziela tego rzesanicę albo siekankę czynią na zawarcie żołądka. *Syr.* 29. SIEKĘ, *ob.* Siec. - - (SIEKIEL, SIEKIELCZYK, *ob.* Sekiel). - - SIEKIEM, SIEKMIE, SIEKNIE, ciętym sposobem, *caesim. Męcz.*, *Bh.* secmo, secne, sekmo; (*Bh.* ssikmo, na ssikmo, z przeko-, *adj.* ssikmy); *Slo.* secnym spusobem; *Bs.* sikucchi; *Rg.* sjecimise; *Dl.* szikom; *Cro.* szekúch; *Ec.* сѣчмельно; mit einem Hiebe hauend; *oppos.* *Pachmie, sztychem. SIEKIERA, - y, ż., SIEKIERKA, SIEKIERECZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* sekera, sekyra, sekerka, kladni sekera, kladnice (cf. kloda); *Slo.* sekera, sekerka; *Hg.* szekertze, szekertzétske; *Sr.* 1. sekerez, sekera, sókera, sékera, sekerka; *Sr.* 2. szekera, szekerz; *Vd.* sekira, seziera, sekiriza, shirozhka, shnaidaka, zimbraka, zieplenisa (cf. szczepać); *Crn.* rimbára; *Cro.* szekira, szekiricza, szirochka; *Dl.* szikira; *Sla.* sikira; *Bs.* sikirra, sjekirra, sjekirriça, nagjak (*ob.* nadsiak), bradva (cf. barta), kefer; *Rg.* sjekirra, sjekiriza, sjekiriciza, bradve, bradviza, magnarra, tesla, tesliza (cf. cieśla; *Rg.* teffatti, z cioſać siekierą); *Ec.* сѣкира, сѣкирка, сѣчиво; *Ital.* secure, scure, scura; *Lat.* securis, (*Suec.* skära *falx*); narzędzie do rąbania drzewa, die Axt. Siekiera, naczynie cieśielskie. *Jak. Art.* 5, 315, cf. topor, okſza, *Rs.* маѣхна gatunek siekiery, (cf. szlachta), bindas). Nie raz siekierą trzeba w dąb uderzyć, kto go chce wyciąć. *Birk. Kaz. Ob. K* 3 *b.* Izba, zimna, drew niemasz, słukła się siekiera. *Rey Wiz.* 92, Spadła mu z toporzyska siekiera w rzekę. *Sk. Zyw.* 2, 229. Opak idzie, *Russi dicunt* sokera pływaiet, toporzyszcze utonuło. *Cn. Ad.* 787. Tępą siekierą niewiele narąbisz. *Sak. pr.* 212. Zła siekiera nigdy nie zginie. *Cn. Ad.* 1333, złego nikt nie chce). Naygorsza siekiera u kowała. *Cn. Ad.* 529, naygorsze bóty u szewca). Wszystko stracił, dano mu kiia za siekierkę. *Falib. G* 3, stracił na frymarku; cf. *Cro.* konya za svèglyu dati). Siekierze się sęk umknie, kamień kosie. *Pot. Syl.* 52. Wydarł mu siekierkę z ręku. *Sk. Dz.* 469, *Lib. Hor.* 94, wytrącił mu broń). Już nieprzyiaciel stoi z siekierą nad głową twoią. *Rey Ap.* 36. Dobrzeć się iest na przyszłe rzeczy rozmyślać, ale się nie tak trwożyć, iakoby iuż tuż z siekierą nad głową stano. *Rey Zw.* 87 *b.* Czym go oni podstąpić a ułowić chcieli, tym się sami ułowili, a prawie się siekierą swą, iako ono mówią, poucinali. *Rey Pst. Pp* 5, *Vd.* naiskaka bukva k' svojemu konsu topar da; cf. bics na siebie). - §. Siekierki w klawikordzie, blaszki mosiężne, które uderzaią o strony, ztąd się mówi: klawikord na siekierki. *Mag. Mscr.*, die Hämmer im Clavier. - §. *tr. fig.* Naydziesz przy młodych dworach galanty, przechyry, J wronami karmione i sture siekiery. *Klon. Wor.* 55, ćwiki, szczwane, kute, beschlagen, gehetzt, schlau. SIEKIERNICA, - y, ż., ziele, *ob.* Wyka wonna, wilczy groch. SIEKIERONOSZY Pirakmon. *Otw. Ow.* 490, *securifer*, *Rg.* sjekironossaz; *Cro.* szekironosz, szekironoszecz; *Hg.* szekertzét; axttragend. SIEKIEROWATY, - a, - e, - o *adv.*, siekierze podobny, *securiclatus. Cn. Th.* 996, axtförmig. SIEKIERZ, *herb*, strzała z ielcami i krzyżem. *Kurop.* 3, 47, ein Wappen. SIEKIERZYSKO, - a, *n.*, zła siekiera, eine schlechte Axt. *Tr.* - §. dzierżak siekiery, toporzysko, *Vd.* sekirni topar, der Axtenstiel.

SIĘKNĄĆ, SIĄKNĄĆ *med. idntl.*, *Cro.* uszeknuti, uszekújem; *Rs.* сякнуть; osiąkać, *Ger.* siekern (cf. Sikać), versiegen; (*Vd.* zhaishati). Jak woda siąknie w ziemię, Tak niszczeie ludzkie plemię. *J. Kch. Ps.* 135. - §. *Actiu. transit.* Nos siąknął na ziemię, i nogą zatarł. *Teatr* 15 *c*, 58, wysiąkał, die Nase mit den Fingern schneuzen. *Teatr* 15 *c*, 11, *Vd.* se v'seknit, nues v'seknili, se obrissat; *Rg.* usséknuti, usséknutise; *Ross.* сочиться, высочиться (cf. sok, soczysty). *SIĄKŁOWŁOSA wełna. *Otw. Ow.* 215, wilgoć zachowuiąca i wydaiąca, triefend.

Pochodz. *osiąkać, wsiąkać, wysiąkać, zasiąkać, zsiąkać.*

SIEKOMY, - a, - e, mogący być rozsiekanym, rozdzielny, *Cro.* szechlyiv, poszechlyiv; *Rs.* сѣкомый; zerhaubar, zertheilbar. Niesiekomy, *insecabilis. Cn. Th.* 525, *de atomis.*

*SIELANIN, - a, *m.*, *Bh.* sedlak, niwak (*ob.* niwa); *Slo.*

Digitized by Google

ſedlák; *Crn.* ſelák; *Cro.* ſzelyàn, (ſèlyar *inquilinus*, *Hg.* ſfeller); *Sla.* ſeljanin; *Rg.* ſegljan, ſegljanin, ſèbar; *Bs.* ſegljanin, kmet, ſegljanicch; *Rg.* segljanin, ſegljanicch; *Dl.* tohàk; *Rs.* селянинъ, (*Ec.* сéланикъ, житель, обитатель, обыватель mieſzkaniec, 2. поселянинъ, крестьянинъ, деревенскій мужикъ wieśniak); ſiodlak, wieśniak, der Landmann. Mieſzczanie i ſielanie wſz. ſcy pewnych dni pocztę do kſiążęcéy ſpiżarni noſili. *Krom.* 165. Spoczniy wieyſki fleciku, iuż dziś grać przeſtaię Miłą proſtotę ſielan i ich obyczaie. *Przyb. Ab.* 5. SIELANKA, - i, ż., SIELUSZKA *dem.*, *Bh.* ſedlka; *Slo.* ſedláčka; *Cro.* ſzelyánka; *Bsn.* ſegljanka; *Rg.* ſegljanka; ſeola, ſeoka; *Sla.* ſeljanka; *Rs.* селинка; wieśniaczka, die Bauersfrau, die Bäuerinn. Jedna ſielanka czworo bliźniąt iednym razem porodziła. *Stryik.* 296. Nie wiele on ſieluſzkom na fawory ſtracił, Tylko bykowe przez rok kilka razy płacił. *Zimor.* 226. 2) SIELANKA, paſterka, paſtuszka, ſkotopaſka, ekloga, wiersz paſterſki, rodzay poezyi, który ma za cel naśladowanie obyczaiów życia paſterſkiego w ſtanie nayprzyiemnieyſzéy proſtoty. *Col. Wym.* 417, das Hirtengedicht, Schäfergedicht, die Idylle. Simonides wierſze ſwoie paſterſkie nazwał ſielanki; podobnież Gawińſki, Zimorowicz; od ſłowa Ruſkiego SIOŁO, z wieś (*qu. v.*). SIELAWA, - y, ż., SIELAWKA, - i, ż., *dem.*, gatunek ryb małych. *Sien.* 307, *Rs.* селава, селея, die Ukeley. Sielawa, z ſułwica. *Krom.*, *Bs.* ghirra, ghirriça; *Cro.* tentás; die Moräne, ein Weißfiſch. Sielawa, *ſalmo albula*, rybka, podobna do ślędzia, w ieziorach. *Zool.* 184. Sok ſielaw Hiſpańſkich łowionych w Jberze. *Hor. sat.* 260. - §. 2) Sielawa, *herb*, rzéka wężykowato płynąca; na niéy ſtrzała. *Kurop.* 3, 487, ein Wappen. - - (*SIEŁA, *ob.* Siła). - - SIEŁO, *ob.* Sioło. SIELSKI, - a, - ie, *Bh.* ſedlſky; *Slo.* ſedlácký; *Vd.* deshelſki, nadeshelen, deshelen; *Crn.* dushelſke; *Cro.* ſzelzki, ſzélſzki, ſzélni; *Rg.* ſegljanſki, ſeoſki, ſèbarſki; *Bs.* ſegliſki, ſelſki; *Rs.* сельскій, сéльный, поселянскій; ſiodlacki, od ſioła, wieyſki, wieśniacki, Dorfs, ländlich, vom Lande, vom Dorfe. Lud ſielſki na wſiach. *Stryik.* 22, *Vd.* deshelniki, polſki lud; (*Cro.* ſèlyarſztvo *inquilinatus*); das Landvolk. Napominał ich do robot ſielſkich, aby ziemię ſprawiali, i drzewa owocne ſzczepili. *Stryik.* 45. Ludzie ſielſkie. *Stat. Lit.* 337. Sielſka młodzież. *Węg. Mar.* 1, 102. Tu małym koſztem ſielſkie roskoſzy kupuię. *Zab.* 9, 104 *Zabł.* Sielſka ma muza, cicha i trwożliwa Ucieka od ſcen krwawych dzikiego Gradywa. *Nar. Dz.* 2, 24. Paſterka pędzi mą trzodę, Nucąc ſobie ſielſką odę. *Mon.* 74, 407. Po ſielſku, po wieyſku, *Rs.* посельски. (*Rs.* посéльскій wóyt, włodarz). Sielſkie obyczaie, wieśniactwo, *Ec.* поселя́нство *ruſticitas*, поселя́нствую *ruſticor*). SIELUCHA, - y, ż., gburka, eine grobe Bäuerinn. Zawſtydziłby ſię przyſzło tak proſtéy wieśniaczce, niezgrabnéy ſieluſze. *Min. Ryt.* 3, 343.

*SIEM, *Biel. Sw.* 79, *Hrbſt. odp. Z* 73, 1 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 20, *ob.* Seym.

SIEMIĘ, - ienia, *n.*, SIEMIĄCZKO, SIEMIONKO *dem.*, *Bh.* ſýmě ſemeno, ſemíčko, ſemynko; *Sr.* 1. ſymio, ſéhmo, ſéhw, ſéhwne źilo; *Sr.* 2. ſzemè; *Crn.* ſejme; *Vd.* ſome, ſeime; *Cro.* ſzème; *Rg.* ſjemme; *Bs.* ſimme, ſjemme; *Hg.* ſzemeńſke, (*Hg.* ſzem, z ziarna); *Ross.* сѣмя, сѣмечко; (*Ross.* семья, семейство plemię, familiia); *Ital.* ſeme, *Lat.* ſemen, *Turc.* ſembil, *Egypt.* dſom, ſom, *Ger.* der Same, naſienie, ziarnko naſienne, das Samenkorn. Ziarno gorczycy, naymnieyſze między ſiemionami. *W. Poſt. Mn.* 89. Siemię nie padło w polu, lecz w drodze na ziemię. *Leszcz. H. S.* 586. Dobre ſiemię padłſzy na wyborną ziemię, przyięło ſię zarazem. *Tward. Wł.* 7. Ziele, obrazki mnieyſze, ziarna ma okrągłe, a w nich ieſt ſiemiączko. *Sien.* 80. Ziele mieſiączek ſiemiączko ma w głowieczce rzędem położone. *Spicz.* 46. - *Hodie* ſiemię *plerumquè de semine cannabis aut lini*, (naſienie *vero generalius*), inſonderheit: Hanfſamen, Leinſamen; *Bh.* ſemenec konopie). W całéy Europie ſiemię lniane z Rygi idące za naylepſze ofiądzono. *Przęd.* *Siemieniec konopny. *Ob. Poſt. A* 2. SIEMIENISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen ſiemienia, *Ec.* сѣменистый, плодистый; *Rs.* сѣменоносный; voll Samen. Słońce ziemi wnętrze ſiemieniſte warzy. *Zab.* 10, 130 *Koſſ.* SIEMIENNY, - a, - e, od ſiemienia, naſienny, naſienny, Samen-; *Sr.* 1. ſéhmenowé; *Vd.* ſiemni; *Ross.* сѣменный, (семéнный plemienity, familiyny, liczńy familii). Siemienny owoc, *Rs.* сѣменникъ; *Vd.* ſiemenza; eine Saatfrucht. Siemienna główka, naſiennik, *Rs.* сѣменовмѣстилище. Siemienny ſkład, *Ec.* сѣмяноприя́телище. (*Ec.* сѣмяноспя́тель, z wyſiewacz; *Rg.* ſjémmennitiſe; *Rs.* сѣмениться w ſiemię przeyść; in Samen ſchießen).

*SIEMIERNIK, *SIEMIERNICTWO, n. p. Co ſię tknie przekupniów, ſiemierników, tedy ci nie maią być przypuſzczeni do mieyſkiéy przyſięgi; ale maią tylko mieć wolność na przekupſtwo i ſiemiernictwo. *Dub.* 208, Höcker, Höckerey.

SIEŃ, - i, ż., *Bh.* ſtn', ſýn', ſyn'ka; *Slo.* ſýn; *Rs.* сѣни, сѣнцы, сѣнички; mieyſce wolne przed pokoiami na ſiemi, das Vorhaus, die Hausflur; *Crn.* vêsha; *Vd.* predhishje, predhisha, vesha, lòpa, predhishtvu; *Dal.* polacſa, *Hg.* palota (cf. połać, cf. pałac); (cf. *Bs.* ſjenniça, z ciennik, 2. *Bs.* ſjenniça od komedia, z ſcena; *Sr.* 1. ſcina, *Lat.* ſcena, *Gr.* σκηνὴ *tentorium*, *habitaculum ex frondibus*, *Rs.* скинія namiot, ſzałaſz; *Ec.* сѣнь, тѣнь, стѣнь, z cień, *umbra*, 2. сѣнь, скинія, шатеръ, наметь, палатка namiot, предсѣніе mieyſce przed namiotem, осѣнити, остѣнить, остѣняю zaſłonić, (cf. ściana). Sień poſpolicie w domach bywa opuſzczona, ſtaiąc ſię zebraniem zimna i wiatrów; przeto z doświadczenia ſzkodliwego uczyniłem ią zgodną do mieſzkania, i opalaiącą ſię. *Xiądz.* 75. W budynkach naprzód ma być ſień widoczna, izby weſołe, pokoie wczeſne. *Haur Ek.* 7. Sień kością ſłoniową ſadzona. *Bard. Luk.* 179, *et* 2, 18. Pierwéy trzeba przed ſwoią ſienią umieść. *Rys. Ad.* 56. - Sień podługowata między mieſzkaniem, iak w klaſztorach, *ob.* Kurytarz). Krychta albo ſień na przodku wzdłuż ſzła według ſzerokości domu bożego. 1 *Leop.* 2 *Par.* 3, 4.

SIENNICA, - y, ż., *SIENNIK, - a, *m.*, gdzie ſiano chowaią. *Bh.* ſennik, ſenisſtě; *Crn.* ſenize, ſenize, parna; *Crn.* ſzenik, ſzenyàk; *Vd.* ſenjak, ſenishe; *Bs.* ſjeniſte, ghdi ſjeno ſtoji; *Hg.* ſzénatartóhely; *Rs.* сѣнникъ, сѣница. *Foenile*, bróg albo ſtodoła, gdzie ſiano ſkładaią, ſiennica może być zwana. *Mącz.*, der Heuboden, Heuſchoppen. Siennik, *foenile. Dasyp. X* 3 *b.* Siennica, ſienna ſtodoła. *Volck.* 324, *Cn. Th.* 996. - §. 2) ſiennik, *vel potius* ſłomnik, miech ſłomą napchany do leżania na nim,

Digitized by Google

der Strohſack; ſtruzak. *Mon.* 71, 75, *Mor.* joch; *Bh.* jok, poſlamka; *Vd.* ſlamni shakel, ſlamnena zieha; *Cro.* ſzlamnyak; *Sla.* ſlamujacſa; *Rs.* соломенникъ. Nalazłem w izbie ſiennik na kſztalt materaca. *Kras. Doſ.* 121. 1) SIENNY, - a, - e, *Bh.* ſenný; *Vd.* ſenſki; *Cro.* ſzenov, ſzenſzki; *Hg.* ſzénás; *Rs.* сѣнный; od ſiana, von Heu, Heu-. Przy dobrym weſeląc ſię winie Sienne wili korony. *Bard. Luk.* 58. Sienna ſtodoła, ſiennica. *Volck.* 524.

2) SIENNY, - a, - o, od ſieni, *Rs.* сѣнный, (cf. *Ross.* сѣнный, сѣновный, сѣнистый cieniſty); das Vorhaus oder die Hausflur betreffend. Jeden z odźwiernych czyli ſiennych. *Min. Ryt.* 4, 24.

*SIENKO, *SIENIUTA; u Ruſi Szymon. *Nies.* 1, 145, *Pot. Pocz.* 476, Simeon. - §. SIENIUTA *herb*, chorągiew kościelna, z którey krzyż wiſi kawalerſki. *Kurop.* 3, 47.

SIEPACKI, - a, - ie, od ſiepacza, ceklarſki, ſzarpacki, Häſcher-. Plemię olbrzymów, chcąc wyrugować dzielne z nieba bogi, Siepackie nioſło mordy i pożogi. *Zab.* 12, 9, katowſkie. SIEPACZ, - a, *m.*, ſzarpacz, łapacz, ceklarz, oprawca, *Bh.* bitic; *Vd.* shibaves, tepſtnik; *Dal.* ſzatnik (cf. ſzata); der Häſcher, Henkersknecht. Każdy z tych urzędników ma przy ſobie 40 ſiepaczów, z któremi obchodzi część ſwoię miaſta, doglądaiąc, ieśli ſię iakie hultayſtwo nie nayduie. *Star. Dw.* 19, *Pot. Syl.* 327, o ſiepaczach Rzymſkich. *Chroſć. Fars.* 164. W dom ſzatańſki czarni go porwą ſiepacze. *ſatellites. Brud. Oſt. D.* 7. SIEPNĄĆ *cz. idntl.*, Siepać *kohtyn.*, poſiepać *dk.*, ſzarpać, rzucać kim, einen herum reißen, rütteln, ſchütteln; (*Rg.* zjepati vlaſe s' glávee *lacerare crines*; cf. *Vd.* tepſti, z rózgami ſmagać, chłoſtać). Wilk ten rozjuſzony wſzyſtkie dobytki ſiepał wielkim gwałtem J nieprzyiacielſkim ie ſiał na ziemię kſztałtem. *Otw. Ow.* 447. Nieſzczeſna ſiepa wziężone ſwe włoſy. *Otw. Ow.* 531, ſzarpie, rwie, ſie rauft ihr Haar. Siepa, dłabi, nęka mię mdła białogłowſka ręka. *Chroſć. Ow.* 101. Wielka potęga w iéy warkoczu, który iak raz oko z ſerca ſiepnie, Przyydzie ſię łamać i paść od impetu. *Zab.* 15, 224, machnie, udersy). Złodzieie miru nie maią, Wſzędy gonią ich i wiążą, wſzędy ich ſiepaią. *Klon. Wor.* 37. Przybiegli w poſiepanym a podrapanym odzieniu. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 5, 15. - §. Ból, wrzód, rana, ſiepa mię, z piecze, dręczy, die Wunde brennt, ſticht, ſchmerzt. Kwiat ten na dymienicę przyłożyć, ſiepanie i targanie w niéy uśmierza. *Syr.* 682. Proch ten, gdy na wrzód przyłożyſz, wſzyſtko bolenie i ſiepanie ulży. *Sien.* 275, alles Schmerzen und Reißen. Otręby pomagaią przeciwko kłóciu, na bolączki i na bolesne ſiepanie w ciele. *Spicz.* 135. Ból wielki w żołądku ſiepaiący. *Comp.* 191, ein zuckender Schmerz. - *Recipr.* Siepać ſie, Uſiepać ſię, z ſzarpać ſię, paſować ſię, mocować ſię, walczyć, ringen, kämpfen, ſich herum reißen. Rozrywa ſobą więzy, ſiepa ſię daremnie. *Bard. Tr.* 283. Z niebem trudno ſię nam ſiepać. *Pot. Arg.* 511. W ſworach, kiedy pſy idą, nie trzeba im nic ciſkać, bo ſię uſiepaią, powiklą ... *Oſk. Myſl.* 46.

SIERADZ, - a, *m.*, miaſto w W. Polſzcze. *Dyk. G.* 3, 48, eine Stadt in Großpolen. (cf. *Turc.* Seradium, Serrai *arx*). SIERADZKI, - a, - ie, n. p. Woiewództwo Sieradzkie. *Dyk. G.* 3, 48.

SIERAK, - a, - u, *m.*, gatunek ſukni, (cf. ſerdak, cf. ſierć, ſiraczany), eine Kleidung. Sierak wytarty, w którym w domu chodziła. *Min. Ryt.* 2, 189.

SIERBSZCZYZNA, *ob.* Sierp'.

SIERĆ, *SIERŚĆ, *SIERCHL, - i, ż., *Boh.* ſrſt; (*Sr.* 1. ſerſtka, ſertje *ſeta*, cf. ſzorſtki; *Rs.* щетина, щетинка, z wełna); *Rg.* dlakka; *Vd.* dvaka; das kurze Haar auf den Fellen der Thiere. Ze ſkóry ciało zwierzęce otulaiącey wyraſtaią albo włoſy długie, albo ſierć krótka, albo wełna, albo futro. *Kluk Zw.* 1, 50. Siercią bydlęcą wytykaią ſię poduſzki do ſiedzenia na krzeſłach, na poiazdach. *Kluk Zw.* 1, 238. Sierć końſka, *Crn. et Vd.* shima, koinſka dlaka, *Rg.* koſtrét. Sierć krowia, kozia; *Cro.* arovza, (arovnik, z materac). Sierć zaięcza po myśliwſku turzyca; *qu. v.*). Gdy koźlę do owcy przyſadzą, urośćie na nim miękka wełna albo *ſierchl. *Glicz. Wych. D* 4. Poſtawy z ſierści koziey. 3 *Leop. Ex.* 25, 5, z wełny koziey. 1 *Leop.*). Skubanie *ſierchli. *Glicz. Wych.* Sierść z iego kożucha za relikwiie ſkubli. *Sk. Dz.* 1001, *ob.* runo, Flocken von Wolle. Wilk ſierścią owczą pokryty. *Birk. Zbar. D.*, ſkórą owczą, runem owczym). Bydła mi nie zoſtało ani iednéy ſierci. *Zim. Siel.* 229, ani iednego kopyta, auch nicht eine Klaue von meinem Viehe iſt mir übrig geblieben. - §. 2) ſierć, maść, farba konia, wołu etc., *Rs.* мѣрсть, die Farbe eines Pferdes, Ochſens ꝛc. Sierści albo maści koni są wielorakie; główne są czarna, biała, czerwona i brunatna. *Kluk Zw.* 1, 163, gniada, ciſawa, wronia, bułana, kara etc. *Koń. Lek.* 3. Żelazna ſierść, żelazny koń. *Rys. Ad.* 79. - *Prov.* Znaymy ſię po ſierść. *Rys. Ad.* 81. Znam cię wſkroś, znam po ſierci farbowany liſie, *Min. Ryt.* 1, 228. Znać po ſierci zwierza, z mowy człowieka. *Zygr. Pap.* 154, *Slo.* po ſrſti vlčka poznáš'. Nie twoiéy ſierści, któregoś pragnęła Młodzieńca, iuż go ſobie inſza wzięła. *Petr. Hor.* 2, *M* 6, nierównia ci, nicht deines Gleichen. Jezus wkrzeſił Łazarza, wierę nie po ſierci, Gdy Łazarz Jezuſowi okazyą śmierci. *Pot. Zac.* 7, nie na rękę, niedogodnie. SIERCISTY, SIERŚCISTY, - a, - ę, *Boh. et Slo.* ſrſtnatý; *Hg.* ſertés; pełen ſierci, voll kurzer Haare. (*Sr.* 1. ſerſtjo-pité *ſetosus*, cf. ſzorſtki; *Ross.* шерстистый wełniſty, шерстяный wełniany). Skóra ſierściſta. *W.* 1 *Reg.* 19, 13. Włoſiennica ſiercińta oſtra. *Sk. Dz.* 1005. Dzikie i *ſzerściſte wory, chcą mieć znakiem oſtréy cnoty. *Nar. Hſt.* 5, 433.

Pochodz. *ſiraczany, ſierak; naſierszały; ſiermięga; ſierſzeń, ſzorſtki.*

SIERDZIĆ ſię *recipr. ndk.*, *Bh.* zſrdnatěti *animum capere*, *Crn.* ſerdim ſe, (*Crn.* ſerd *ira*; *Vd.* ſard, ſerd *ira*, *Vd.* ſerditi, gnjievati, z gniewać kogo); *Cro.* ſzerditiſze, lyutimſze; (*Cro.* ſzérdim kogo *iratum facio*), *Bs.* ſercitiſe, ſrriditiſe, ſrricitiſe, ſerdittiſe, ſardittiſe, gljutitiſe; (*Bs.* ſrricha *ira*, *Rg.* ſarditti, z gniewać, *Rg.* ſargba, ſarditos *ira*, *Rg.* Sarde *Furiae*; *Sla.* ſérdba *ira*); *Rs.* сердиться; (*Rs.* посердиться, поосердиться, пріосердиться pogniewać ſię; осердить rozgniewać ſię, сердить, сержу gniewać; (*Etym.* сердце, ſerce, z gniew); gniewać ſię, ſrożyć ſię, ſrożeć, *Ec.* полютовáми; ſich erzürnen, ſich ärgern. Sierdzi ſię, a nie ma o co. *Cn. Ad.* 1036. Baſami ſieie, gniewa ſię i ſierdzi. *Zab.* 16, 218. Poeta obyczaie złe u chłopiąt wi-

Digitized by Google

dząc, Począł się na nie sierdzieć, do ludzi ich hydząc. *Groch. W.* 580. Niemasz się o co sierdzieć, swarzyć. *Cn. Ad.* 617, nie wielka szkoda). - - (SIERDZIENIE czopowe, *boulons*, nazwisko okowu łoża. *Jak. Art.* 1, 272, **der eiſerne Beſchlag der Lavette.** SIERDZIENIKI, n. p. Legary w obu końcach są opatrzone sierdzieníkami, na zawiaſkach przynitowanemi do legara. *Jak. Art.* 2, 301). - - SIERDZISTOŚĆ, SIERDZITOŚĆ, -ści, ż., gniewliwość, opryskliwość, zapał, *Boh.* **ſrdnatoſt**; *Crn.* ſerditnoſt; *Vd.* ſerditje, divjoſerdenje, ſerditnoſt, hitroſerdnoſt; *Cro.* ſzërditoſzt; *Bs.* ſrriditoſt, ſrricba, ſerditoſt, ſerçba, ſrriçba, ſarditoſt, ſareba; *Rg.* ſarditos, ſargba, râſargba, raſarda; **jähet Zorn, Grimm, Hitze, Hitzigkeit, Feuer.** Tak wielką moc miały łagodne słowa, iż owa sierdzitość w ludziach ugaſła. *Bud. Ap.* 145. Grozi lwa naieżona grzywa i sierdzistość. *Przyb. Ab.* 141. Same dzikie zwierzęta, przestaiąc z ludźmi, łagodnemi staią się, i nayſrożſze beſtye sierdzitość swą skladaią. *Pilch. Sen. Gn.* 295. Przeciwko nieprzyiacielowi niech żołnierz używa sierdzitości swéy. *Gor. Dw.* 25. SIERDZISTY, SIERDZITY, SIERDZIWY, *SERDZIWY, -a, -e, -ie *et* -o *adv.*, *Bh.* **ſrdnatý**; *Crn.* ſerdit, ſirdit; *Vd.* ſerdit, ſardit, ſerditliu, hitroſerden; *Cro.* ſzërdit, ſzerdito; *Bs.* ſardit, ſerdit, ſrridit; *Rg.* ſardit, ſargbèn, ſercjan, ſardan; *Rs.* сердитый, сердитка; *Ec.* яровидный; (*Ec.* усердень pilny), (cf. *Gall.* hardi); opryskliwy, gniewliwy, zapalczywy, **hitzig, grimmig, zornig.** Jaſtrzębie łacno się rozgniewaią a sierdziwi są. *Cresc.* 688. Rozdrażniony będąc srodze zwierz sierdzisty, Nie lżéy sam sobą rzuca nad piorun ogniſty. *Otw. Ow.* 316. Sierdzity gniew. *Rey Zw.* 78. Sierdzisty Mars stalą tnie, co potknie. *Zab.* 6, 146 *Min.* Mars serdziwy gwałtem się wdarł w towarzyſtwo dobrotliwych planet. *Słow. pr. B* 6. Sierdzista białogłowa w dzień i w nocy przynagla mężowi, aby Piotra zgładził. *Krom.* 166. Każdy się brata swego krwi sierdzistym sercem pomścić chce. *Gor. Dz.* 69. Moskiewski z wydania królewny za księcia Finlandzkiego bardzo sierdzisty był, a tym gniewem oboſtrzony ku Litwie się oburzył. *Biel.* 555. W każdéy się rzeczy bardzo sierdziwym a przykrym i nieubłaganym pokazuie. *Kosz. Lor.* 33. Nie dokaże moc nigdy sierdzista, co łagodność i dobroć. *Jabł. Ez.* 36. Po głosie spornym a sierdziwym, po głosie spokoynym i wolnym, poznać umysł. *Bud. Cyc.* 76, *Kosz. Cyc.* 94. Zwątpiwszy o sobie, tym się serdziwiéy a uporniéy potykał. *Kosz. Lor.* 154 *b.* Machabeusz sierdzistie woynę podniósł przeciwko nieprzyiacielom. *Gil. Kat.* 111. Trzeba do tego ludzi śmiałych, mężnych, sierdzistych. *Petr. Pol.* 2, 275, gorliwych, **eiftig, hitzig.** Skaurus był człowiek surowy, mówca sierdziwy. *Kosz. Cyc.* 67. Gotowy fryd, gdy trafi na *serdyta serdyt. *Kchw. Fr.* 46, kosa na kamień). Będę ia wiedział, iako przytępić mu rogi, J choć serdyt, przecięż go ia nabawię trwogi. *Morsz.* 134. Porwał się, ale zginął; serdyt, a nie duży. *Pot. Arg.* 348, gniew bezsilny, nie iest silny, *vana ſine viribus ira*). Niechay też ma lwie serce, kogo ſtarość znuży. Cóż o nim ludzie mówią: serdyt, a nie duży. *Pot. Arg.* 419. Sierdzita sobaka wolkom strawa. *Birk. Chod.* 11.

*SIEREBRZESZCZYZNA, (cf. Śrebro), *ob.* Sierpſzczyzna.

*SIERLĘCZKA, -i, ż., SIERLĘCZA, -y, ż., wiewiadło, wieiadło, wieiaczka, **die Wurfſchaufel,** (cf. Siedleczka). W ręce iego sierlęczka, a wyczyści boiowisko iego. *Leop. Math.* 3, 11, łopata. *Bibl. Gd.*). Rozmiece ie sierlęczą. 1 *Leop. Jer.* 15, 7, wieiaczką. 3 *Leop.*). W ręku Chryſtusa iest sierlęczka, a tą będzie chędożone Przeń boiowisko zboża rozlicznego. *Odym. Sw. J* 2 *b.*

SIERMIĘGA, SZERMIĘGA, -i, ż., SIERMIĘŻKA, -i, ż., *dem.*, *Rs.* сермяга, сермяга; proſte chłopskie sukniſko, **grobes Bauerntuch**; gruba chłopska suknia, gunia, sukmana, **ein grobtuchener Bauernkittel**; *Rs.* зипунъ, зипунчикъ (cf. żupan). Chodzi on w siermiędze, by iako chłopisko. *Papr. Przyk. C* 2. Za pługiem chodzi w łapciach a w siermiędze. *Stryik. Tur. e.* Wodę wozi boſy w złéy siermiędze. *Paszk. Dz.* 51. W chłopskim odzieniu i siermiędze grubéy. *Pot. Arg.* 60. One wory grube a żałobne siermięgi. *Gil. Kat.* 284, *ob.* part). Ubiór pańſki porzuca, a siermiężkę wieśniaka proſtego frymarkiem bierze, *Ban. K.* 3 *b.* Cnota w podłéy siermiędze, występek w purpurze. *Kras. Wiersz.* 4. - §. *tr.* Chryſtus siermięgę człowieczeńſtwa na się przyiąć raczył. *Psalmod.* 101. SIERMIĘŻNY, -a, -e, *Rs.* сермяжный, **von groben Thierhaaren, grob zuſammen gewebt.** Sukno proſte siermiężne. *Stat. Lit.* 395. Siermiężne suknie. *Bud. Ap.* 90.

SIEROCIĆ kogo *cz. ndk.*, ofierocić *dk.*, fierotą kogo uczynić, pozbawić go rodziców, lub dzieci, zgoła o ſamotność go przyprawić, *Vd.* ſirotiti, ſaſrutiti, poſrutiti; (*Rg.* oſiromàſciti, dovèſti nà ſiromaſctvo *pauperare*); **einen verwaiſt machen, einen der Seinigen berauben.** Juże ich sierocić nie będziesz. *Bud. Ezech.* 36, 12, więcéy ich nie ofierocisz. *Bibl. Gd.*). Woyny sierocą niedołężne rodzice. *Przeſtr.* 49. Jak ofierocił miecz twóy niewiasty, tak ofierocieie matka twoia. *Bud.* 1 *Sam.* 15, 32. Popilius posłany do Antyocha, aby woysko iego z Egiptu wyprowadził, a synów Ptolomeuſza żeby nie sierocił. *Papr pr. B* 2, nie ubożył, pozbawił dziedzictwa). SIEROCIEĆ *neutr. ndk.*, zfierocieć, ofierocieć *dk.*, *Rs.* сиротѣть, fierotą się stać, swoich postradawszy samotnym się zostać, **verwaiſet werden, nach Verluſte der Seinigen verlaſſen und einſam bleiben.** Day, aby iego synowie zfierocieli, a żona iego wdową była. *Wrob.* 200. Przeczbym ia biedna matka miała ofierocieć po obu was iednego dnia. *Bud. Geneſ.* 27, 45. Oyczyznę w stanie zfierociałym wziął w opiekę. *Bard. Luk.* 151. Mało nie rok ofierociała stolica papieska, aż Bonifacyusz obrany. *St. Dz.* 616. SIEROCTWO, -a, *n.*, *Bh.* **ſyroba**; *Sr.* 1. **ſérotſtwo, bjecji zhubeno, na na ha macječe zhubeno**; *Rg.* firotinſtvo, firotigna; (cf. *Rg.* firomaſctvo, *Cro.* ſziromàſtvo *pauperies*); *Cro.* ſzirotinſztvo; *Rs.* сиротство, сиротствованіе; ofierocenie dzieci po utracie rodziców, (*ob.* oycofieroctwo), rodziców po utracie dzieci; małżeńſtwa, po utracie męża lub żony, **die Verwayſung, der Wayſenſtand, Wittwenſtand.** *Kant. Gd.* 298. O iak żałoſne fieroctwo człowieka, Kiedy w podeſzłym dzieci ſtraci wieku. *Morsz.* 268. Patrzay, iakie było fieroctwo téy ubogiéy matki. *W. Poſt. Mn.* 346. - §. 2) *collect.* fieroty, **Wayſen.** SIEROCY, SIEROTSKI, SIEROCIŃSKI, SIEROTNY, SIEROTCZY, SIEROTCZYN, -a, -e, od fierot, **Wayſen-**; *Bh.* **ſyrotčj**; *Sr.* 1. **ſérotjiné**. (*Vd.* ſroshen, ſromazhen, ſnędzny, potrzebny, *Rg.* firomàh, firomaſeni *pauper*, *Cro.* ſziromah); *Rg.* firotinſki; *Cro* ſzirotinſzki; *Rs.* сиротскій; *Ec.* сиромій. O fierocińskie i o wdów ubogich sprawy usilnie zastawo-

Digitized by Google

wał się. *Krom.* 585. Sierocéy intraty rachunek. *Uſtrz. Alg.* 2, 129. Każdy ſąd opiekuńſki ma kſięgę iednę opiekuńſką czyli ſierocieńſką trzymać. *Gall. Cyw.* 1, 85. Czyia to ta wieś tak nieporządna? zwyczáynie, ſierocińſka odpowiedział. *Kras. Pod.* 2, 19. Oſſa *ſirotczynego zaganiali, i ábrali w zaſtawie wołu wdowinego. 1 *Leop. Job.* 24, 3, ſierotczego. 3 *Leop.*). Sierotſkie dobra na drapież okrutnym tyranom podaią. *Birk. Zyg.* 18. Pobiią go ſieroce łzy wylane rzewnie. *Pot. Arg.* 368. Sierotny dom, *orphanotropheum. Mącz.*; *Sr.* 1. ſérotow dom, ſérotuencza, ſerotowna; *Rs.* сиропиталіще, сиропитательный домъ. SIEROTA, - y, *masc. et fem.*, SIEROTKA, SIEROTECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſyrotek, ſyrotćek, ſyrúbé; *Sr.* 1. ſérota, ſerotka; *Sr.* 2. ſyrrota; *Crn.* ſirôta, ſrota, ſrotèa, ſroteza, ſrotiza, edinahèzh; *Vd.* ſrota, ſrotle, ſirotè; *Cro.* ſzirôta; *Sla.* ſirota, (*Sla.* ſiroma, *z* ubogi); *Rg.* ſirotta, ſirotizza; *Bs.* ſirota, ſirotiça, (*Bs.* ſiromah, *z* ubogi); *Rs.* сирота, сиротина, сиротка, сиротинка; (*Etym. Eccl.* сирѣ, *Boh.* ſyry, *z* opuſzczony, cf. *Chald.* שריך serich *indigus opis*; cf. *Hbr.* שרך ſarach *reſiduum eſſe*, *ſupereſſe*); któremu lub któréy rodzice zmarli, der Waiſe, die Waiſe. Sierotami nazywaią tych, którzy oyca nie maią. *Groi. Obr.* 291. Sierotą być, *Rs.* сиротствовати. Ztąd nazwany ſierotka, żeś z małoletności ſwoiéy, oyca z matką utracił. *Steb. pr.* Gdzież ten ieſt, któryby ogarnął *ſirotkę błędnego? albo tułaka opatrzył w nędzy iego? *Rey Zw.* 190. Jeſtem uboga ſierota, opuſzczona, nie wiem nawet iakich rodziców miałam. *Teatr* 54, 6. Młoda dziewczyna rodu ſzlacheckiego, i ſierota. *Teatr* 20 *praef.* Gdy ſierota do lat zupełnych ieſzcze nie przyſzedł... *Gall. Cyw.* 1, 109. Sierotą dziurę zatkać wſzędzie. *Pot. Syl.* 121. Kto ma być ſierotą, lepiéy ſię nie rodzić. *Pot. Arg.* 360. Sierota ciężſza niż kamień. *Rys. Ad.* 65. Mężu! ty chceſz uciec w puſty świat daleko ? pod moią ſierotki zoſtawić opieką? *Przyb. Ab.* 228. Płaczcie ſtróża ſwoiego panieńſkie klaſztory, Ubogie ſieroteczki i ſzlacheckie cory. *Groch. W.* 126. - §. ſierota, po ſtracie dzieci oſierociały lub oſierociała, ein verwaiſter Vater, eine verwaiſte Mutter. Wczoram był oycem, a dziſia ſierotą, Miałem, ach miałem w ſwym domu ſkarb drogi. *Zab.* 15, 266. Emil Paweł, który tak wiele miał ſynów, że ich i darował innym familiiom, ſierotą z nienagła został. *Warg. Wal.* 184. - §. Sierota po żonie, *z* wdowiec, der Wittwer; ſierota po mężu, *z* wdowa, die Wittwe. Świeżo po mężu zoſtawszy ſierotą. *Pot. Arg.* 7. - §. ſierota, *aliquando pro egeno et mendico uſurpatur. Cn. Th.* 997, ein armer Verlaſſener. - §. 2) Sierotki, pory, dziurki potowe, die Schweißlöcher. Powietrze wilgotne pory, które drudzy ſierotkami zowią, w ciele otwiera. *Cresc.* 4, *Syst. ſkł.* 67, *et* 73, *et* 242. W wodzie tak długo ſiedzieć, póki ſię ſkóra nie zaczerwieni, i ſierotki ſię na nią nie wydadzą. *Petr. Wod.* 41.

SIERP, - a, *m.*, SIERPIK, - a, *m.*, *demin.*, *Bh. et Slo.* ſrp; *Sr.* 1. ſerp, ſerpik, ſerp, ſerb; *Sr.* 2. ſzerp; *Crn.* serp; *Vd.* ſerp; *Cro.* ſrĕrp; *Dl.* ſzarp; *Hg.* ſarlò; *Rag.* ſarp, ſarpich; *Bs.* sarp, serp, srrip, sarpicch, srripicch; *Ec.* сéрпъ, сéрпочикъ, сéрпикъ; *Ross.* серпъ, серпикъ, горбуша; cf. *Gall.* ſerpe, ſarpe, echarper, *Lat. med.* ſarpere, *Ger.* ſchárben, ſarben, Harfe, *Gr.* ἅρπη; cf. *Ger.* der Tſcherper, *noſtr.* ſzarpak, ſzarpać, cf. *Germ.* ſcharf; cf. *Lat.* ſcirpus, *Crn.* serpiza; cf. Serb; Srab); Sierp, narzędzie zębate do żęcia zboża, die Sichel. Sierpy do trawy mnieyſze ſą i bez zębów; do zboża zaś większe, i maią nieznaczne ząbki. *Kluk Roſl.* 2, 164, *et* 3, 121. Sierp od trawy, *Bh.* koſalec, klepanec. Zioła zdarzone, część z korzeniem zdrowym Wyrywa, część ſierpikiem skrawa mosiądzowym. *Zebr. Ow.* 167. Teſak abo ſierp na obcinanie ciernia lub oſtu potrzebny. *Bot.* 4, 140. Sierpik ogrodowy, *Rs.* бороздникъ. Sierpa trzeba oziminie, koſa ſię zeydzie iarzynie. *J. Kch. Dz.* 262. Owdzie ze rżyſka powracaią żeńcy, Ci oſtrożębe kłoſiſtemi wieńcy obwodząc ſierpy, pląſą... *Zab.* 9, 17. Grád zboże tak pobił, iż nie było po co z ſierpem wychodzić. *Gor. Sen.* 116. - §. 2) Sierpy, *herb*, trzy ſierpy do góry końcami; ręka z obłoku trzyma ie. *Kurop.* 3, 48, ein Wappen. SIERPANKA, - i, *ż.*, *Rs.* серпянка; tkanka cienka, niby ſiatki od much w oknach, Schleyer, Fliegentuch, ſehr dünnes Gewebe. Za łokieć ſierpanków ſześć groſzy. *Stat. Lit.* 395. SIERPIEŃ, - pnia, *m.*, *Boh. et Slo.* ſrpen, ósmy miesiąc w roku, *Auguſtus. Haur Sk.* 488, der Aerndtemonat; *Sor.* 1. jenczj, jnevſka měſaczſtwo (*ob.* żąć), prajne měſaczſtwo, prajnik (*ob.* Prażnik); *Sor.* 2. jazmenſki (*ob.* ięczmień, *Sr.* 2. jazmen; cf. *Sr.* 2. jnojſki, *z* Lipiec, *ob.* znoy); *Crn.* Serpan male *Julius*, Serpan velike *Auguſtus*; *Vd.* Serpan, Sedemnik *Julius*, *Vd.* Oſemnik, Goſpojnik *Auguſtus*; *Cro.* Szërpën, Jakopovschak *Julius*, Velikomeshnyak, Vêrſſan, Kimovéz, Kolovoz *Auguſtus*, (Malomeſnyak *September*, Klaſzen meſzëcz *Junius*, cf. kłos; *Dl.* Szsrpan *Julius*; *Rg.* Sárpagn *Julius*, Kolovoz *Auguſtus*; *Bs.* Serpagn, Lugl, Srripagn *Julius*, Kollovoz *Auguſtus*; *Sla.*. Sêrpanj *Julius*, Kolovoz *Auguſtus*; *Rs.* августъ. Sierpień od ſierpa rzeczon, bowiem tego miesiąca iuż wſzelkie zboża ſierpa a żniwa potrzebuią. *Cresc.* 695, *Chmiel.* 1, 192. Sierpień kłoſy koſi. *Min. Ryt.* 4, 191. Zima nie przynoſi pożytku; ale bez niéy nic nie zbiera Sierpień. *Mon.* 64, 253, żniwo). SIERPNIOWY, - a, - e, od Sierpnia, Auguſt. *SIERPSZCZYZNA, - y, *ż.*, n. p. Niepobożnemi podatkami, winami, ſierbſzczyznami ludzi w ſwych imionach obciążył. *Stat. Lit.* 233. Szerebſzczyzna; ſierebſzczyzna. *ib.* 245. *Contributio generalis ſuper uniuerſam Lithuaniam inſtituta*, *alias* ſerepſzczyzna 560 *groſſorum. Dub.* 30. Nie będziemy mogli ani ſzerebczyzny, ani płatu żadnego i niiakiego poboru uſtanawiać aż na ſeymie *Stat. Lit.* 39, *et* 87. Podatki ziemſkie, to ieſt, pogłówſzczyzna, ſerepczyzna. *Vol. Leg.* 2, 794. Na ſeymie Wileńſkim 1551 ſerepczyznę na wſzyſtkę ziemię Litewſką, Ruſką i Zmudzką, na trzy lata, od ſochy po 5 groſzy, uchwalono. *Stryik.* 750. Jagiełło dobra duchowne wyzwolił od wſzelkich podatków, ſerepczu, podwod etc. *Stryik.* 446, *z* podatek ſierpowy, Sichelgeld, eine Abgabe. Imię tego podatku od *ſrebra* wywodzi, i piſze *Sierebrzeſzczyzna J. W. Czacki*, n. p. Pieniężna danina, dla różnicy od danin *in natura*, nazywała ſię w Litwie od ſłowa *ſierebro* śrebro, ſierebrzeſzczyzna. *Czack. pr.* 1, 202, cf. Pokonewſkie. SIERPIK, - a. *m.*, a) *dem. nom.* ſierp, *qu. v.*, das Sichelchen. - §. 2) *Botan.*, *Bh.* ſrpek, ziele, ieleni trank, ma liście ząbkowane oſtrokolące i rzeżące, iak ſierp, *ſerratula*, Schartenkraut, Scharte. *Syr.* 1139, *et* 1254, *Sien.* 78, *Kluk Dyk.* 3, 74, *Kluk Roſl.* 2, 253,

Digitized by Google

Vd. ſerpiza. SIERPNICA, - y, ł., *Sium Falcaria*, gatunek Marka. *Kluk Dyk.* 3, 84, Sium, Sichelkraut, Sichelmark. *SIERPODZIÓB, - a, *m.*, ptak *Tantalus falcinellus*, *Ross.* карамайка, der Sichelſchnabel, Sichelſchnäbler. SIERPOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na ſierp pochodzący, ſichelförmig; *Rs.* серповидный, *falciformis*. *Perz. Cyr.* 1, 153. Pierwszy oddział błony mózgowéy, ſierpowaty. *ib.* 38. SIERPOWY, - a, - e, od ſierpa, *Vd.* ſerpen; Sichel-. Sierpowy trzonek. *Kluk Rosl.* 2, 164. Kowal ſierpowy, *Bh.* strnjk; *Vd.* ſerpar, ſerpni kovazh. **SIERPOŻEŃCA, - y, *m.*, ſierpem zboża zżynaiący, der Sichelſchnitter. Tamteczne trawy znaią ſierpożeńców. *Otw. Ow.* 550. (*Rg.* ſarpouoſſaz *falcifer*).

SIERŚĆ, *ob.* Sierć.

SIERSZEŃ, SZERSZEŃ, - ſzenia, *et* - ſznia, *m.*, *Boh.*, ſrſſen', ſrſſan, (*verb.* ſrſſim, ſrſſeti bęczeć); *Slo.* ſrſſen', ſrſ'en'; *Sr.* 1. ſcherſchen, ſcherſchyn; *Sr.* 2. ſcherſchen; *Crn.* ſershén, zhmèrl; *Vd.* ſershen, ſerſchen; *Cro.* ſzërſſen, ztershen, kebèr; *Dl.* ſtarmel; *Sla.* ſtèrshèn; *Bs.* ſtrrifce, ſtrrîmegl, ſtarmegl; *Rs.* шершень, cf. Obd. Harniſcher, cf. *Hbr.* צרעה ziraah *crabro*), die Horniß; *veſpa crabro*, gatunek oſy, ale wielki, żądłem i ſzczękami rażąc, nabrzmiałość znaczną z bolem ſprawuie. *Zool.* 129, *Kras. Bay.* 17. Radzę tych ſierſzeniów nie drażnić. *Birk. Zyg.* 12, nie budzić licha; nie iątrzyć ſierdziſtego). Ma ſierſzenie w noſie. *Dudz.* 61, *Slo.* gako ſrſ'en', kokotliwy, oſa, opryſkliwy, czupurny, aufbrauſend, hitzig. - §. 2) Mnieyſze działko, ſierſzeń, wyrzuca 2 1/2 uncyi żelaza. *Archel.* 11, eine Art kleiner Kanonen. SIERSZENIOWY, - a, - e, od ſierſzenia, Horniſſen-; *Bh.* ſrſſnowý.

*SIERZP, *ob.* Sierp. *Dudz.* 29.

SIEŚĆ, Siąść, ſiadł, ſiedli, *F.* ſiędzie, ſiądę *med. niedok.*, Siadać *contin.*, Siadywać, Siaduie *frequ.*, (*sed cf.* Siedzieć); *Bh.* ſjſti, ſednauti, ſedati, ſedawati; *Sr.* 1. ſeinuci, ſédam, ſeidaci; *Sr.* 2. ſe ſednuſch, ſe ſidnuſch, ſinuſch; *Crn.* ſędam, ſęſti, ſędl, ſędém, zhizhkam; *Vd.* ſeſti, ſedeu, ſedla, ſedem, dolſeſti, dolzhizhati; *Cro.* ſzeſzti, ſzédam, poſzagyujemſze; *Rag.* ſjeſti, ſjedam, ſjedati; *Bosn.* ſiſti, ſjeſti, ſjediti, poſaditſe; *Ross.* сѣсть, сяду, усѣсться; (*Ec.* сѣдаюся, сядаюся; расѣдаюся rozſiadać ſię, padać ſię, pękać); ſiąść po ſtaniu abo przyſzedłſzy gdzie z inąd, uſiadać, ſich nieder ſetzen, nieder laſſen, ſich ſetzen. Czy ſię im ſiąść podoba nad źrzódłem przeyźrzyſtym, Czy na podſłońcym wzgórku, oſy w gaiu cieniſtym. *Przyb. Milt.* 74. Niech pani ſiada do fryzowania. *Teatr* 25 *c*, 11. Siadaymy do ſtołu. *Teatr* 51, 63. Gdy przyſzło ſiadać do ſtołu, ſadowiono każdego wedle rangi. *Kras. Pod.* 2, 130. Chodźcie, *obiedwaycie! i ſiedli i iedli. *Biał. Pſt.* 110. Xiądz pleban ſiadł do konfeſſionału ſłuchać ſpowiedzi. *Xiądz.* 55. Przez dłużſzy czas ſiadał do karety, niż do odprawienia całéy drogi było potrzeba. *Mon.* 64, 71, wſiadywał, er verbrachte mehr Zeit mit dem Einſetzen, Einſteigen, Aufſteigen in den Wagen, als ... W kole Senatorſkim, gdy ſiadywał, mógł ſię każdy zadziwić mądrości iego. *Birk. Chod.* 38, gdy zaſiadał, wenn er ſeinen Sitz nahm. Na karku komu ſieść, z przyſieść go, opanować go, ſich einem auf den Nacken ſetzen, ihn überwältigen. Nie będzieſz królem, narodom zwyciężonym na karku nie ſiędzieſz. *Bard. Tr.* 218. [Chłopy podwiódł, aby ſiedli na karki panom ſwoim. *Birk. o Ex.* 10. Bladość mu ſiadła na iagody. *Bard. Tr.* 519, przykryła mu lice, Bleiche deckte ſeine Wangen. Gdy ſię w ſwéy nadziei odrwią, to im ſiada Nayczęściéy w uściech owo: ah nieſtety, biada! *Min. Ryt.* 1, 291, to w uściech ich bywa). - *Siądzenie, ſiędzenie, z ſiedzenie, na czym ſiedzą, der Sitz. Scytowie kochali ſię w pięknych ſiądzeniach, i konie uzbraiali do woyny. *Nar. Hiſt.* 2, 322, cf. ſiodła, kulbaki). Siędzenie od złota na koniach. *Tward. Wł.* 211. - *§. Czuię nieprzyiacielſkie, lub w grobie ſiadł, grozy, *tumulo quoque ſenſimus hoſtem. Zebr. Ow.* 331, choć legł, poległ, pochowany ieſt. - §. *tr.* Siadłem, zginąłem, iuż po mnie, *diſperii. Mącz.*, przepadłem, es iſt aus mit mir, ich bin verlohren. Siadłeś, iako ſól, *actum eſt de te. Cn. Ad.* 1035. Jeśli Zawiſzy nie będzie, ſiadłem. *Orzech. Tor.* 17, cf. zoſtać na koſzu; cf. *Rg.* ſjedilka, uſidjèliza, z któréy ſię nie doſtało męża, eine Sitzengebliebene). Na pogrzebie hetmana nie uſłyſzałeś głoſu innego, ieno: iużeśmy ſiedli, iużci nie będzie do Ruſi biegał nas bronić. *ib.* 111, wir ſind verloren. Jak ſkoro ſię dway tak wielcy panowie Złączycie, ſiedli Turcy i Perſowie. *P. Kch. J.* 45. Bez pochyby ſiedlibyśmy byli, by ſię był Annibal z bratem złączył. *Fal. Fl.* 77. Niemaſz cię; i ia w méy nadziei ſiadła. *Chroſć. Ow.* 128. Wnet połowica miaſta i z trzaſkiem upadła, a z ſwoim budowaniem i ze wſzyſtkim ſiadła. *Prot. Jał.* 17, obaliła ſię, ſie ſtürzte zuſammen. Jeślibyś co z tych taiemnic wyzionął, to twoia głowa ſiadła. *Kosz. Lor.* 100. Alexander wziął przymierze gorſkie z Moſkiewſkim, Siewierſkie państwo bo ſiadło, Litwie nabladło. *Stryik. Gon. R* 3. Już tam ſiadło zbawienie, i nadzieia polepſzenia zginęła, gdzie ſobie za pośmiech maią cieleſną żądzę wypełniać. *Kosz. Lor.* 63 *b.* Jeśli nie powſtaiemy, ſiadło wſzyſtko. *Hrbſt. Nau. N* 2 *b.* - §. Ni ſiadło ni padło. *Rys. Ad.* 48, na iedney nodze, iak z bicza (cf. Ptaki gdzie padaią), nie wiedzieć zkąd, iak, mit nichts, dir nichts. I tak ni ztąd, ni z owąd, ni ſiadło, ni padło, Kilkoro tych beſtyiek razem mnie uiadło. *Zabł. Fir.* 70. Nie łyna ſoſtawuię, ale łotra, który ieſcze, ni padło, ni ſiadło, a iuż pracą rodziców ſwych rozlewa, depce. *Falib. Dis. J.* Sami, ni padłſzy, ni ſiadłſzy, czynią konſtytucye. *W. Poſt. W.* 3, 353.

1) SIESTRZAN, - u, *m.*, podciąg, balka, na któréy ſię wſpieraią poprzeczne balki. *Dudz.* 57, der Unterbalken, Unterzug, auf dem die Querbalken liegen.

2) SIESTRZAN, SIOSTRZAN, - a, *m.*, SIESTRZENIEC, SIOSTRZENIEC, - ńca, *m.*, *SIESTRZANEK, - nka, *m.*, *Bh.* ſeſtrenec; *Vd.* ſeſtrish, ſeſterni ſin, ſeſtern otrok, ſeſtrizhek (cf. bratanek); *Cro.* ſzeſztrich, ſzeſztrich, ſzeſztrin ſzin, nechjak; *Dl.* nechyak; *Rg.* ſeſtrich; *Bsn.* ſeſtricch, nethjak, ſin ſeſtre; *Ross.* сестринчъ, нѣмѣцъ, *vulg.* уецъ (cf. wuy); *Ec.* сестричищъ, сестринъ сынъ, браманецъ, браманокъ; der Schweſterſohn. On móy ſioſtrzan rodzony. *Teatr* 24, 167 *Czrt.* Miły ſioſtrzeńcze. *Teatr* 55 *e*, 61. Juſtyn, ſioſtrzeniec Juſtyniana, ſyn ſioſtry iego Wigilancyi. *Sk. Dz.* 561. Oddał ią w ręce ſieſtrzana. *Zab.* 11, 53, *Steb.* 159. Potomſtwo Grachowe a ſieſtrzankowie Afrykanowi. *Warg. Wal.* 198, *Boter* 187. Sieſtrzeńcy, *Crn.* ſeſtrinzi; *Vd.* ſieſtrizhi, ſeſtrishi, ſieſterni otrozi, ſeſtrishni, ſeſtrishne; *Dl.* ſze-

Digitized by Google

ſtrichi; Geſchwiſterkinder. - §°. Sieſtrzyn mąż albo ſieſtrzanek, niektórzy z Niem. zowią Szwagier. *Mącz.*, *Vd.* ſieſtern mosh; *Cro.* ſvak der Schweſtermann, der Schwager. SIESTRZENICA, SIOSTRZENICA, - y, ż., *SIESTRZANKA, - i, ż., *Bh.* ſeſtřenice; *Slo.* ſeſtrenica, teta cena ſeſtra, mogéj matki ſeſtri cera; *Crn.* seſtrizhna; *Vd.* ſeſtrizhka, ſeſtrizhna, ſeſterna hzhi; *Bs.* ſeſtricina, kechi ſeſtre; *Rg.* ſeſtricna, brattuceda; *Cro.* ſzeztrichna; (*Rs.* сестренница, ż ſioſtra przyrodna); сестрична, ż ſioſtry córka); *Bs.* братáнка (cf. bratanka); (*Ec.* сестрéница, ż ſioſtra); die Schweſtertochter. Miał ſieſtrzankę Juſtyniana za żonę. *Sk. Dz.* 541, *et* 135. Miła ſioſtrzenico. *Teatr* 55 *e*, 61. SIESTRZENNY, SIESTRZYNY, SIOSTRZYN, SIESTRZYCZNY, - a, - e, SIESTRZYNSKI, SIOSTRZYŃSKI, - a, - ie, *Slo.* ſeſtrin; *Sr.* 1. ſotjiné, ſoſzíny; *Crn.* ſęſtrèn; *Vd.* ſeſterni, ſieſtern, ſeſterſki; *Cro.* ſzeſztrin; *Rs.* сестрин, сестрицын, od ſioſtry, do ſioſtry należący, Schweſter-, ſchweſterlich. Juno łechce Jowiſza ſieſtrzycznym uściſkiem. *Zab.* 15, 14 *Kniaź.* Miłość ſieſtrzyńſka. *Chroſć. Ow.* 197. Całowania ſioſtrzyńſkie. *Otw. Ow.* 374. Nie chciała powiedzieć, choć na pilną prośbę i uſilowanie ſieſtrzyno. *Gor. Dw.* 281. Wſzyſtkoś poklócił; iam ztąd zdrayczyna ſieſtrzyna. *Zebr. Ow.* 154, ſioſtrę zdradziłam). Brat ſieſtrzyczny. *Stryik.* 294. Sioſtrzyn to grzech. *Bardz. Tr.* 246. SIESTRZEŃSTWO, - a, *n.*, pokrewieńſtwo ſieſtrzyczne, *Vd.* ſeſtrina, ſeſtroushina; die Schweſterſchaft. - *fig.* Moraliſta uważa, iak ſię cnoty z ſiebie rodzą, co za ſieſtrzeńſtwo i powinnowactwo z ſobą maią. *Lub. Ros.* 16, Verwandtſchaft. *SIESTRZYCA, - y, ż., SIESTRZYCZKA, - i, ż., *dem. nom.* ſioſtra, *Bh.* ſeſtřička; *Crn.* ſęſtriza; *Rs.* сестрица; das Schweſterchen. Nie myśl ſieſtrzyco Marto o potrzebach moich. *Groch. W.* 230, *Bard. Tr.* 8, *Łącz. Zw.* 34. Panu Bogu ſię poleć ma miła ſieſtrzyczko. *Biel. S. M. B* 3. Sieſtrzyczki świątobliwe. *Groch. W.* 359. Dziewiętne nadobne Sieſtrzyce. *Mon.* 76, 600, Muzy). Wyſchłe Sieſtrzyce wątek dni twoich wezmą w ſwe nożyce. *Mon.* 70, 723, Parki, Prządki.

SIEW, - u, *m.*, SIEWBA, *SIELBA, SIEYBA, - y, ż., *Bh.* ſetj, ſyge, ſętba, ſetina; *Crn.* sejtva; *Vd.* ſietva, ſeitva, ſjanje, naſietva; *Cro.* ſzètva, ſzejanye, ztern (cf. ścierńnie; *Rg.* sjèdba; *Bs.* ſidba, zemglja poſiana; *Rs.* сѣвъ; *Ec.* сѣмпа; ſianie, czas ſiania, ſiewka, das Säen, die Saat, die Saatzeit. Siewba rana pod czas omyli, późna zawſze. *Cn. Ad.* 1036, *Slo.* ſkorá ſegba často zmilí, a pozdna wždicki; cf. co w czas, to z nas). Omieſzkałeś oranía i ſieyby, żąć też nic nie możeſz. *Sk. Kaz.* 92. Sieyba lnu zaczyna ſię pierwſzych dni Maia. *Przęd.* 7. Taką woynę ſprawił ſiew Kadmow. *Bard. Luk.* 65. Do żon po poczęciu, iuż ſię nie przybliżaią, a ſieyby na ſieybę nie daią. *Sk. Dz.* 94. - §. Co wyſiano, die Ausſaat, die Saat auf dem Felde; *Rs.* посѣвъ, насѣвъ. Spaſienie ſielby. *Herb. Stat.* 70. Podeptanie ſielby. *ib.* 359. SIEWAĆ, *ob.* Siać. SIEWACZ, SIEWIARZ, SIEWNIK, - a, *m.*, SIEWCA, - y, *m.*, SIEWIEC, - wca, *m.*, który ſieie, wyſiewacz, der Säer, Säemann; *Sr.* 1. ſéwcz; *Vd.* ſejauz, naſievauz, naſievar; *Cro.* ſzejách; *Bs.* siaç, koji sie, (cf. *Rg.* ſèbar *ruſticus*); *Rs.* сѣятель. Siewacz powinien mieć rękę dobrze wprawioną do chwytania nią naſienia podług potrzeby. *Kluk Rosl.* 3, 193. Wielką ſzkodę czynić mogą oſpali ſiewiarze. *Haur Sk.* 53. Nafiał ten piekielny ſiewacz gorſzącego kąkolu. *Chmiel.* 1, 1098, siewca ten ieſt djabół. *Farn.* 134. Stankar, kacerſtwa Zwingliańſkiego ſiewca. *Ste5.* 124. Przyłożył ſię też do tego drugi ſiewiec Pailalet, a po nim Ortolog; ſwoiemi błędami ieſzcze bardziéy tę niwę zaplewili, tak iż iuż niemal w poły zkąkolała. *Smotr. Ap.* 60. SIEWALNIA, *ob.* Siewnia.

*SIEWIER, - u, *m.*, *Vd.* ſever, pounozhna ſtron ſvieta, pounozhishe, pounozhje, ż północ, ſtrona świata północna, *Vd.* ſever, bura, burja (cf. Boreas, cf. burza), ſamurjan, Niemez, ſlanjak, garbin, pounozhni veter, ż wiatr północny, *Vd.* ſevernik, ſevernjak, pounozhnodeshelnik, ż północnik; *Crn.* garbin, gerbin, ż północny wiatr; (*Crn.* ſęvar *Auſter*); *Cro.* ſzever, bura *aquilo*, ſzevèrni *ſeptentrionalis*; *Bs.* sjever, siuer, burra *boreas*; *Rg.* sjever *aquilo*, *ſeptentrio*, sjeverni *borealis*, *ſeptentrionalis*; *Rs.* сѣверъ, ż północ; (*Rs. vulg.* сѣверко zimno (cf. Syberya); der Norden, die Mitternacht. Wiatr północny przodkowie naſi zwali ſiewierem, Nordwind; to dlatego przypiſuię, iż tego ſłowa, iako i innych wiele Polacy zapominaią, tak iż iuż nie maią czym wiatrów zwać. *Bud. Eccles.* 4, 16, *et Prov.* 25, 22. *SIEWIERNY, - a, - e, północny co do położenia, mitternächtlich. W cerkwi u ołtarza drzwi ſiewierne. *Sck. Persp.* 25. Księztwo SIEWIERSKIE, SIEWIERZ, a) w państwie Moſkiewſkim, graniczy z kſięſtwem Smoleńſkim; ſtolica Nowogrod Siewierſki. - §. 2) Kſięſtwo Siewierſkie, Siewierz, o mil 8 od Krakowa, przez Oleśnickiego do biſkupſtwa Krakowſkiego przyłączone, zkąd biſkupi Krakowscy byli Siewierſkiemi kſiążętami. *Dyk. G.* 3, 49. SIEWIERSZCZYZNA, - y, ż., kraie do kſięſtwa Siewierſkiego należące; n. p. Tak w Koronie, iak w Siewierſzczyznie. *Vol. Leg.* 3, 606. Stefan król waleczny ſtracone Siewierſzczyzny odzyſkał, *Tward. Wł.* 10, t. i. Siewierſkie kſięſtwo w Moſkwie.

SIEWKA, - i, ż., ſiewba, ſianie, ſiew, das Säen, die Saat. W ſchadzkach rzucano rozmowami pierwſzą ſiewkę rozruchów. *Kłęk.* 199, zaſiew, Same. - §. 2) Siewka, gra kalkułów. *Dudz.* 25, ein Spiel mit Steinen; *permutatio ſimilis vel eadem calculorum in ludo; vel duplex ordo calculorum vincentium e. gr.*, ſiewkę mam, *bifariam calculis vinco. Cn. Th.* 997, ich habe eine Zwickmühle. - *Translatę ſonat inconſtantiam*, *eluſionem*, *colluſionem duorum*, *repetitionem eiusdem rei*, Veränderlichkeit, Unbeſtändigkeit, Dreherey, Ausflüchte. Boga ſię opatrzności ta ſiewka dzieie, że ubodzy a nizkiego ſtanu, wzgórę wſtępuią, wyſocy na dół upadaią. *Zrn. Pſl.* 3, 640 *b*, przemiana). Po zabiciu wielkiego kſięcia o zamki Litewſkie rozmaici urzędnicy rozmaite ſiewki grali. *Stryik.* 561. Przez długą ſzczęścia oboiego ſiewkę. *Pot. Syl.* 227. Ach obłudna na świecie oboiętnym ſiewka. *Pot. Arg.* 313. Przyſtoyność upatruie, żeby ſię na dwoie rozerwawſzy z miłością, nie był iako ſiewka rozumienia u ludzi. *Tward. Pas.* 28. Żebyś znowu z mamki była dziewka Daremny zawód, nie idzie ta ſiewka. *Pot. Jow.* 2, 54. Już zabit, on iuż ſwoiéy nie otworzy ſiewki. *Pot. Arg.* 728. Na nas te chytre ſiewki, przez ſwe gęſte a płonne nowiny, zaſtawiali. *Smotr. Bl.* 27, ſidła). - §. 3) Siewki, Sicyki, Sieweczki, ptaki, w ieſienі tylko u nas ſię pokazuiące, wielkością indyczętom równe. *Kluk Zw.* 2, 327, Herbſtvogel,

Digitized by Google

Brachvogel, *ob.* Posiewki. SIEWNIA, SIEWALNIA, - i, *ż.*, *Crn.* sevavnèza; *Vd.* sejaunisa; *Rs.* сѣвалня. Płacząc poniesie siewnią z nasieniem. *Bud. Ps.* 126, 6, „*not.* siewalnia abo siewnia po Słowiańsku zowią naczynie, z którego sieią. U nas, iż z płachet sieią, musiałby płachtą przełożyć," das Säetuch. SIEWNY, - a, - e, *Sor.* 1. *ſchwné; Vd.* sietni, sietouni, sietveni; *Cro.* szetvéni; *Rs.* сѣятельный; sianiu służący, zur Saat dienend, Saat-. Od Wigilii Panny Maryi Narodzenia ozimy siew poczynają, a dlatego tę uroczystość mianują dniem siewnym. *Haur Sk.* 7.

*SIEWRUK, - a, *m.*, n. p. Moskwa siewruków Litewskich rozbiła i kadź miodu im wzięła; a o te to siewruki sroga woyna się wszczęła. *Stryik.* 486. O siewruki Litewskie woyna się wszczęła, Którym miód Moskwa odjęła. *Stryik. Gon. Q* 3. Cmę siewruków i szlachty pobrano, Ziemi ośmdziesiąt mil Ruskiey urwano. *ib.*, może bartników? (*sed Rs.* севрюга *accipenser ſtellatus*, ryba w morzu Kaspiyskim, na 6 stop długa).

SIEYBA, *ob.* Siew, Siewba.

*SIEŻA, - y, *ż.*, n. p. Jeśliby kto komu iaż, sieżę, bądź też gać iaką porąbał, takowy ma onemu zapłacić gwałt. *Stat. Lit.* 512. ?

SIKAWKA, - i, *ż.*, *Crn.* bésgalza; *Vd.* kropiza, kropiuniza, shverkaliza, resliuniza, besgalza, bozou, tershou; *Cro.* bizikalka, bsikalyka, spricsálka, sprihálka; *Ross.* шприцъ, насосъ, поливальная труба; spryca, strzykawka, die Spritze. Sikawka składa się z rurki, u dołu niewielką dziurkę maiącey, w górze zaś otwartey, i z stępla w rurce. *Hub. Wst.* 206. Sikawki od ognia. *Vol. Leg.* 7, 546, Feuerſpritzen. Nie wspomina Modrzewski w urządzeniu swoim do gaszenia ognia sikawek, znać, że tamtych czasów, (koło 1553 roku), nie były ieszcze znaiome. *Modrz. Baz.* 336 *not.* Sikawka do enemy. *Czerw.* 36, *Perz. Cyr.* 2, 6, *et* 321, *Krup.* 5, 288, die Klyſtirſpritze. - §. 2) Sikawka, ryba morska, *phyſeter. Plin.*, ein Seefiſch; iak kolumna przed okrętami podnosi się, i iak sikawka albo fontana na okręty wodę leie. *Chmiel.* 1, 631, *Cro.* bolèn. - §. 3) Sikawka morska, die Meerhoſe, Waſſerhoſe, die Hoſe; *Ec.* сикáвица, смéрчь, смéрць, облакъ дождéвный. Płynąc na morzu widziałem sikawkę groźnego przekazu, Ta skupiona od wiatrów, lekka para z razu, Wnet się słup wysokości niezmierny rozwodzi A grubością naywiększe maszty naw przechodzi; Zda się, że iey podpora na wodach osiada Gdy iey wierzch niebieskiego sklepienia dopada; Widziałem iak się wzniosła i znowu spuszczała, a w miarę poruszenia fali się ruszała; W górze zaś nad nią chmura tak się w grubiz szerzyła W miarę, iak iey sikawka morskich wód starczyła. *Przyb. Lus.* 149-50. SIKNĄĆ *med. idntl.*, Sikać *kont.*, iak z sikawki głośno ciurknąć, strzyknąć, ſpritzend hervor ſprudeln. Gdy z drżącego sztylet wyymie ciała, Krew' nań gorąca oną raną sniknie. *Zab.* 16, 233. Sikaiący, *Bh.* strikawý. - §. 2) sikać sikawką *actiue*, z sikawki gdzie wody napuszczać, *Vd.* shverkati, shterkati; mit der Spritze ſpritzen. *Cn. Th.* 997. Za ołowiu zepsowaniem, dziury cewka dostawszy, sika gwałtownie wodami, *eiaculatur. Zebr. Ow.* 82.

SIKORA, - y, *ż.*, SIKORKA, - i, *ż.*, *Bh.* sykora, sykorka, straköe, aupolnik; *Slo.* sikora, sikorka; *Sr.* 1. sykora; *Sr.* 2. szikora; *Crn.* plasheza, gavgarza, shapelza, górshnék, *Vd.* seniza, senza, plasiza (cf. plisska); *Cro.* szenicza; *Sla.* sinica; *Hg.* tzintze; *Rs.* синица, синетейка, синезóбка, синица, синичка, (*Etym.* siny), князекъ, москóвка, чайка (cf. czayka), бородóвка, долгохвóстникъ, варáкушка; *parus*, ptak, należy do rzędu wróblego; żywi się robaczkami, gnieździ się w lasach; w zimie wyiada gąsienice zasklepione. *Zool.* 228, die Meiſe, Kohlmeiſe, ein Vogel. Sikorka pospolita, *parus caeruleus*, błękitna. *Kluk Zw.* 2, 272, die Blaumeiſe, cf. bargiel). Do głosów tych sikora tarara przydaie. *Ban. J.* 3 *b.* Ptaszki, zimnem spłoszone, precz od nas zleciały, Widzieć tylko gdzie niegdzie ołobną sikorę, Która śpiewa na przykrą nieuważna porę. *Chod. Ges.* 15. Dworna sikora. *Ban. J.* 3. Sikora dworny ptak. *Rys. Ad.* 62. - §. *tr. fig.* Ciszéy ty sikoro, myślisz, że ia o twoich figlach nie wiem. *Teatr* 10 *b*, 28, plotko, Schwätzerinn. - §. 2) sikora, sikorka, obrywka, co się komu okroi, zysk, ein Profitchen, ein kleiner Nebengewinn. Dwa śluby, dwie sikory, a ieszcze przy iednym zapaleniu świec. *Teatr* 16, 111. Ja się z niego nie śmieię, to nasza sikorka. *Teatr* 46 *b*, 66. Nie wdaway się z iurystami; ci Jchmość djabelnie łakomi są na sikorkę. *Teatr* 22 *b*, 36. Susceptant ten lada rzecz rozwleka na kilka arkuszy, wszystko to dla sikorki. *Tręb. S. M.* 17.

SIŁA, - y, *ż.*, SIŁKA, SIŁECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* syła, sylička; *Slo.* síla; (*Crn.* sila, = gwałt, nędza, *Crn.* silnost, = gwałtowność, *Vd.* sila, permurenie, perfilnost, posilje, *vis* gwałt, bieda, potrzeba; *Vd.* slu, = *nimium*; *Cro.* szila, = gwałt; *Rg.* silla, = mnóstwo, liczba; *Bs.* silla, usilnóst *impetus*, *conatus*, *violentia*, *multitudo*, *vis*, *potentia*, silla, koja se cini drugomu, = gwałt, cf. *Bon.* sgilla, = korzeń, cf. żyła); *Rs.* сила; cf. *Gr.* σιλη, ἰλη *agmen*, *Gr.* ουλη *praeda*, *Hebr.* חיל chajil *robur*, *Aeth.* ḥil *validus fuit*, cf. *Hbr.* שׁל schal *ſpoliauit*; cf. *Ger.* Seele, Säule Adlg., cf. viel wiele); Siła, moc na co skutkuiąca, die Stärke, die Kraft; *Crn.* kerfka; *Cro.* jakost; *Rg.* jàkoſt; *Bs.* jakoſt, hrabroſt, snaga, mocch; *Rs.* могýщество; *Ec.* могýчесть. Siła iest przyczyna daiąca ciału ruch, albo dążąca do poruszenia go. *Jak. Mat.* 3, 233, *et* 227. Siła *vis*, władza *potentia*. *Hub. Mech.* 66. Siła, moc zewnątrz działaiąca. *Pam. Warsz.* 3, 325 *Lip.* Siła w mechanice, cokolwiek w stanie lub położeniu ciała odmianę sprawić może. *Sniad. Jeo.* 10. - Pan iest skała moia i siła moia. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 2, opoka ma, moc a dużość ma. 1 *Leop.*, wsparcie moie). Bożek siły, mocy, *Crn.* Jodût, Zedût, Jodute. Gdzie siła, tam i moc. *Rys. Ad.* 14. Siła bez głowy szaleie, a rozum bez siły mdleie. *Cn. Ad.* 1056. Siła bez rozumu sama się kasi. *Rys. Ad.* 63. Siły głupie wielkością swoią upadaią, Ale skromne bogowie bardziey podwyższaią. *Lib. Hor.* 66. Radą, nie siłą; Rozum siłę przechodzi. *Cn. Ad.* 989. Siły rozdwoione słabieią. *Cn. Ad.* 1037. Siły złączone mocnieysze. *Cn. Ad.* 1080, dwoy więcey mogą). Nic nad siłę. *Fr. Ad.* 8, *quid valeant humeri*). J koń nad siłę nie skoczy. *Rys. Ad.* 27. Przeciw, *mocy* potrzebna iest *siła*, A *siła* co innego, ieno, gdzie ie *siła*? *J. Kchan. Ds.* 175. Bez siły próżny gniew. *Twàrd. Wt.* 13, cf. serdit,

Digitized by Google

serdit, a nie duż, *vana sine viribus ira*). Kędy siły niemasz, tam i żyć niesnadnie. *Sim. Siel.* 40. Siły w ciele, duchy ożywiaiące, Lebenskräfte, Lebensgeister. Siły ze krwią uchodzą; *spiritus. Cn. Th.* 997. Trzeba mi spocząc trochę i nabrać sił. *Teatr* 33 *c*, 24, Kräfte ſammeln. Siły krzepić, rozruchywać, *exercere vires. Cn. Th.* 997. Siły na chorego biią. *Perz. Lek.* 10, gwałtowne poruszenia cierpi, der Kranke leidet heftige Bewegungen, Wallungen. Gdy o tych okropnych rzeczach mówił, przez ſtrach pocił się, a siły nań biły i w naywiększe zimno. *Sk. Zyw.* 1, 98. Gdy go uyrzy, weſtchnęła, biią na nią siły. *Jabł. Tel.* 97. – Wedle siłek mych ubogich. *Czach. Tr. A* 3; podług przemożenia, podług możności). Sławić cię chcę Panie, wedle drobnéy siłeczki moiéy. *Sk. Kaz.* 576. Ta zbroia święta nie osłabi ich, lecz siłeczki ich pokrzepi. *Bals. Nied.* 1, 65. – Przez siłę, *Vd.* po sili, *Crn.* posili, *coacte*, gwałtem, gwałtownie, (*Crn.* posileti *cogere*), gewaltſam, gezwungen, erzwungen. Przyſtosowania przez siłę nadciągane. *Mon.* 71, 588. – 2) SIŁA czego *adverbialiter*, *et Subſtant.*, *Gen.* siłu, *Dat.* siłom, *Act.* siłę, *Inſtr.* siłą; *Loc.* w sile; = wiele czego, mnogo; (cf. *lat.* vis, cf. *Pol.* moc czego); eine Menge, viel. (*Vd.* slu *nimium*, *Bc.* зѣло wielce, mocno). Gdzie siła głów do rady, i siła rąk do wykonania, sprawy oporem idą. *Klok. Turk.* 8. Kto siła pragnie, temu nie dostaie. *Lib. Hor.* 77. Siłaśmy siali, a mało się wzięło. *Groch. W.* 558. Siła mogą momenta. *Lub. Roz.* 463. Kto może siła i wielom rozkazać, Tego chce, czego nie może dokazać. *Pot. Syl.* 20. Siła to, gdy dwa na iednego. *Tward. Wł.* 106. Siła złego, dwóch na iednego. *Boh. Kom.* 4, 255, *Teatr* 19*b*, 76; cf. iedna bieda nie dokucza). Już się na cię siła zbiera złego. *Bard. Tr.* 451. Siła to na cię, ciężko to na cię, nie sprostasz temu i nie będzie ci *z to (*ob.* *Z*). Wszyſtkich liczyć, na wiersz móy siłaby. *Kchw. Wied.* 12. Na niewolnika niech kładą kaydany, Już też to siła Tankredzie na pany. *P. Koh. J.* 117; to z granic wychodzi, das iſt gar zu arg, zu viel). W każdéy sprawie siła na tym należy, iako się co mówi albo czyni. *Gor. Sen.* 59. W trefności ieden naród miewa przed drugim siła. *Gor. Dw.* 138. – §*. Jużeś wszyſtko powiedział? spyta mię który z was; *Siłkę ieszcze tego mam. *Opal. sat.* 45; ieszcze trochę, noch ein wenig, noch etwas. – 2) *Jnterrog.* Siła ich? = iak wiele? ile? wie viel? *Crn.* kólkaju, kolku, (cf. kilka); *Vd.* kuliku, kolkain; *Cro.* kuliko; *Rg.* koli; *Ross.* сколько. SILIĆ *cz. ndk.*, siłować *Contin.*, (*Boh.* ſpliti posilać); forsować, usilnie natężać; *Slo.* ſpľim, prinucugi; *Vd.* siliti, tishati, natishati, nasiliti, persiliti, posiliti; *Cro.* szilim, szilujem, sziliti; *Dl.* szilovati; *Rg.* silliti; *Bs.* sillovati, usillovati; anſtrengen, ſtark anſpannen, zwingen. Nic dobrego nie zrobiemy, Gdy talenta siłuiemy. *Jak. kay.* 253 Warunkowano, aby cerkwi Ruſkich nie puſtoszono, i do wiary Rzymſkiey nikogo nie siłowano. *Krom.* 523; cf. *Crn.* silnek; *Cro.* szilnik; *Rg.* silnik, sionik, ussilnik *coactor*, *violator*, *raptor*; *Vd.* sylnik *tyrannus*; *Rs.* сильникъ, = rycerz, bohater). Zbyt silona cięciwa nayprędzey się zerwie. *Zab.* 14. SILIĆ się *Rec. ndk.*, *Bh.* ſnažiti ſe; *Vd.* se pomujat, se mujat; *Bs.* usillovatise, sillovatise; *Dl.* szilovatisze; *Cro.* szilimsze, szilujemsze; *Rs.* силиться, жилиться, (cf. żyła), тщиться, потщиться, потщáться; *Volum. V.*

usiłować, sił swoich natężać, ſeine Kräfte anſtrengen, ſich anſtrengen, angreifen, ſich zwingen, ſich Zwang anthun. Kto się bardzo sili, prędko ukać musi. *Fr. Ad.* 8. Nie sil się, ieszcześ daleko do końca, szanuy się. *Twor. wie.* 83. Sil się, iak chcesz, czarcie, srogiemi nacieraiąc pokusami. *Pociey.* 588. Jeśli się niebo chęcią nie przymili Zamysłom naszym, darmo się mózg sili. *Min. Ryt.* 1, 16. Ludzka żądza na to się sili; czego iey bronią. *P. Kch. J.* 127. Silimy się na zakaz, chcąc, co się nie godzi. *Hul. Ow.* 206. Silić się z głosem. *Cn. Th.* 997, die Stimme ſehr anſtrengen. Silenie się na ſtolcu daremne, chęć do ſtolca daremna, wydymanie się. *ib.*, der Stuhlzwang, *Boh.* tuhawka. Gdy sobie dali bitwę, męztwo się siliło sobopolnie. *Pasz. Dz.* 58. Dopiero się sili zaboy srogi, kiedy nawalną gromadę na się gwałtownie wiodą. *Tward. Wł.* 133, rośnie, pomnaża się, wzmaga, wächſt, ſteigt, nimmt zu mit aller Macht). Dziś, gdy się na Tyrsowym widuiemy polu, Codzień się licho sili i przybywa bolu. *Zab.* 11, 578 *Zabł.*. Sili się choroba, *crescit morbus. Cn. Th.* 997. Do tego czasu dzień się iasny silił, Odtąd iuż na wſtecz trochę się uchylił. *Zimor. Siel.* 193, przyrastał, rósł dotąd, teraz go ubywa, krótszym się ſtanie; bisher nahm der Tag zu; *cf.* Przesilenie dnia). SILNIA, – i, ż., machina, wszelkie narzędzie, czy to poiedynkowe, czy też wielośkładne, służące do pomnożenia skutków siły iakiey-kolwiek. *Jak. Art.* 5, 315; die Maſchine. *Jak. Mat.* 4, 214, *Geom.* 1, 269, *Hub. Wſt.* 119, *Rog. Doś.* 2, 64, *Krup.* 4, 4; *Slo.* nástroj (cf. nastroić); *Sr.* 1. riſt, rišitunka, (cf. rusztowanie, cf. rynsztunk); *Crn.* ſkupſtika; *Rg.* sloogh, (cf. złożyć); *Vd.* mashina, vmetalnoſtnu delu. **SILNOMÓWNY Demoſten. *Czrt. Myśl.* 39, silny, potężny w mowie, kräftig in der Rede. SILNOŚĆ, – ści, ż., siła, usiłowanie, (*Crn.* silnoſt, *Vd.* silnoſt, silenje, permuranje; = gwałt, gwałtowność); die Kraft, das Beſtreben. *Krup.* 4, 9; *Sr.* 1. ſylnoſci, ſelnoſcj; *Bs.* jakoſt, (cf. iakość), snaga, snagnoſt (cf. snażny). Porusz się Panie ku miłosierdziu, bo ty znasz, iż ia silność czynię w żałości serca za grzechy moie. *Wrob.* 11. SILNY, SILEN, – lna, – lne; SILNIE, SILNO *adv.*, *Bh.* ſylny; *Slo.* ſylný, ſilni; *Sr.* 1. ſylny, ſelné; *Vd.* silen, silnoſten, silnoſtnu, = gwałtowny, *Vd.* sylnu, silu, = mocno, bardzo, (cf. przezliss); *Crn.* siln; (*Cro.* szilën *violentus*). *Cro.* eskile, = silnie; (*Bs.* sillan, usilan, sillom, silno, usilno *violentus*; *Rg.* silni; sillan, silna, silno *violentus*); *Rs.* сильный, силень, могутный, могучій, молодцовáтый, зѣльный (cf. ziele, zielony); *Ec.* зѣло, зéльнъ, мужный; mocny, wielki, usilny, *Cro.* jak, jaklen, jako, (cf. iak), precze; *Sla.* jàk, jaki, – a, – o; *Bs.* jaki, snasgjan; (cf. snażny); ſtark, groß, kräftig. Człowiek mocny wiele wytrzymać, człowiek silny wiele dokazać może. *Pam. Warsz.* 5, 315 *Lip.* Nieco silny, *Rs.* сильненькій; średnie silny крѣпковáтый, cf. krzepki). Nadzwyczaynie silny матéрый, матéръ. Człowiek silny, *Crn.* korénák, (cf. korzeń), *Rose.* усилокъ, силáчъ, могýтникъ, крѣпышъ. Silna summa pieniędzy. *Gor. Sen.* 103, wielka, liczna). Silnym kosztem Rzymianie gry rozmaite dawali. *Gor. Dw.* 142, znacznym). Gdyby żył rządnie, toby było wszyſtkiego obfito i silno. *Jabł. Tel.* 57, bardzo wiele, mnogo, ſehr viel). Co na tym mieyscu bawiąc się ſtoicie, I w niebo z chęcią tak sil-

Digitized by Google

ną patrzycie? *Odym. Sw.* 2, *Oo b*, z tak usilną, natężoną chęcią). - §. *Cum Datiuo* silnym być komu, ciężkim mu być, przemagać go, przeważać, zdużać go, einem überwachſen ſeyn, überlegen ſeyn, ihn in die Enge treiben. Na oſtatek Węgrowie, bacząc sobie silne Polaki, uſtępować poczęli. *Papr. Ryc.* Na prawym ſkrzydle dla gęſtwy żołnierza silni naszym byli. *Warg. Cez.* 34. Lubo nas Turcy wielością przechodzą, silnemi nam iednak nigdy być nie mogą, bo nas męztwem nie celuią. *Star. W. A.* 2 *b.* Ruſacy z łuków ſtrzelaiąc naszym silni byli; lecz nasi z kuszami też im nie źle odpierali. *Biel.* 104. Nasi silnieysi byli Krzyżakom żołnierzem, niż pospolitym ruszeniem. *Biel.* 386, *Sk. Dz.* 862, *Kłok. Turk.* 8. Silen mi ieſt, nie równia mi z nim. *Cn. Th.* 997. Takiéy myśli niechay będzie pan przeciwko tym miaſtom, którym on *silen* ieſt, iakieyby myśli sam przeciwko sobie pragnął od drugich, którzyby mu zdołać mogli. *Kosz. Lor.* 146; które kto miaſta opanuie, będzie miał pod sobą). **SIŁOSTRADA ſtarość. *Otw. Ow.* 614, das kraftverzehrende Alter. SIŁOWAĆ *med. kontyn.*, silić; usiłować, ſich anſtrengen. Nie zaſtawiay się obliczu mocnego, ani siły przeciwko byſtrości rzéki, i *Leop. Syr.* 4, 32, ani usiłuy. 3 *Leop.*, ani walcz). **SIŁOWSTĘP, - u, *m.*, spadowchód, influencya, wpływ do sił naszych, Einfluß, Krafterguß. Zabobonni wierzą iakoby niebiosa wysyłały moc abo siłowſtęp iaki swoy na wolą ludzką. *Zebr. Zw.* 166 *et* 170.

Pochodz. *dziewięćsił, posilić, posiłek, posiłkować*; *posilny, przesilić. przesilenie, usilić, usiłować, usilny, usilność*; *wysilić, zasilić, zasiłek.*

SIMONIA, *ob.* Świętokupſtwo.

SINAK, - a, *m.*; *boletus farctus*, gatunek hubki, rośnie w lasach, można go zażywać. *Kluk. Dyk.* 1, 76, eine Art Schwämme, Pilze. SINAWY, SINIAWY, - a, - e, *Rs.* синеватый, trochę siny, *subliuidus*, etwas blau unterlaufen. *Duſz.* 29. SINIAWOŚĆ, - ści, ż., siność nieznaczna, die Bläulichkeit, *Rs.* синеватость. SINICKI; tak Juſlantczyka *Brauna* przepolszczono. *Vol. Leg.* 5, 127, Herr von Braun). SINIAK, - a, *m.*, SINIEC, - ńca, *m.*, sina plama z uderzenia, ein blauer oder brauner Fleck vom Stoße, Schlage; *Sr.* 2. modriza, (*ob.* modry), *Sla.* modrica, udarac, cêrnjàvka; *Cro.* chernyavka; *Rg.* modrizza, poxigliza; *Rs.* синево, зашибъ. Z uderzenia albo z upadku lub z gwałtownego szturknienia bywa siniec, to ieſt, krwią zayście. *Perz. Cyr.* 1, 182 *et* 81. SINIEĆ, sinieie *Neutr. ndk.*, zsinieć, posinieć, *dk.*, *Bh.* zſynati, zſynaleti; *Sr.* 1. womodram; *Ross.* синѣть, посинѣть, sinym się ſtać, blau werden auf der Haut, vor Kälte, von einem Schlage ꝛc. Chłopiec cały zsiniał. *Perz. Lek* 315. Stał iak słup, zadrżał, zsiniał i ſtruchlał. *Przyb. Milt.* 290. Posiniały, zsiniały, *Bh.* přiſynalý, *Slo.* zſynalý, *Rs.* синеный. *SINIĆ *cz. ndk.*, posinić *dk.*, sinym uczynić, blau anlaufen machen, blau ſchlagen; *Sr.* 1. zmodrzenczuyu; *Bs.* omodritti; *Cro.* omodrujem, omodrelszem, *Ross.* синить. *Sinienie, *Rs.* синѣніе farbowanie sino t. i. błękitno, modro. SINIŁO, - a, *n.*, siele, farbownik, urzet, der Waid, *Rs.* вайда, *isatis*, sieią go dla sukienników do błękitnego farbowania. *Kluk. Rosl.* 2, 254, *et* 3, 351. *Sznido *Mącz.* Sznidło. *ib.* Czynią spusty do Gdańſka żelazem, ſladrem, *syenidłem na farby. *Biel. Sw. E* 2 *b.* SINO *adv.*, modro, błękitno, za ſkorą, blau, unter der Haut. Kolor nienaturalny, sino czerwony, sino blady, sino popielaty, znakiem raka. *Perz. Cyr.* 1, 121. Ziele to lice wągrowate abo sino czerwone goi. *Sien.* 87. Sino krwawy, blutrünſtig. *Sino t. i. błękitno farbuiący, *Rs.* синильникъ, синильщикъ farbierz, der Blaufärber. SINOCINA, SINOWIZNA, - y, ż., sińce na ſkorze, siniaki, siność ſkory, blaue oder braune Flecken auf der Haut. Ukazały się na ciele zbitego szkarsdne sinowizny i dęgi abo blizny. *Stryik.* 301. On zranion za wyſtępki nasze; sinocina iego ieſt nam lekarſtwem. *Budn. Jos.* 55, 5. SINOGARLICA, SYNOGARLICA, SYNOGARDLICA, - y, ż., (*Bud. Levit.* 12, 8). SINOGARLICZKA, - i, ż., *dem.*, od gardła sinego, *Bh.* hrdlička; *Slo.* hrdlička; *Crn.* gerlèza; *Vd.* gerliza, ptutika, ptutuika; *Cro.* gërlicza; *Hg.* gerlitze, gerlijze, gellicze; *Rg.* gàrliza, garlieiza; *Bs.* gherliça, ghrriliça; *Sla.* gèrlica; *Rs.* горлица, горлицъ, горличицъ, вяхирь. (*Rs.* синюшенька, синезобка *parus caeruleus*; cf. sikora); die Lachtaube, *columba risoria*, mało się co różni od turtawki; po bokach szyi ma kreskę łękowatą, czarną, koloru bywa ceglaſtego. *Zool.* 227. *Vulgar. idem qu.* turtawka, die Turteltaube. Gorli synogarlica. *Bun. J.* 4. Płoche synogarlice. *Cresc.* 590. Jęczy ona uſtawicznie iak synogarliczka. *Teatr* 13 *c*, *A.* Kochały się iak synogarliczki. *ib.* 28, 20. SINOGARLICZĘ, - ęcia, *n.*, *dem.*, das Lachtäubchen, Turteltäubchen. SINOGARLICZY, - a, - e, od sinogarlicy, Lachtauben-, Turteltauben-; *Crn.* gerlezhnè. Sinogarliczym iękiem lament nuci, Że się do męża więcey nie powróci. *Zab.* 13, 564. SINOŚĆ, - ści, ż.; *Bh.* zſynaloſt; *Sr.* 1. modrencza; *Crn.* mudroſt, (*ob.* modrość); *Cro.* modricza, chernavka; *Ross.* синость, синевà, синемà, синь, синька; modrość zaſkórna z uderzenia, z zimna, die Blauheit der Haut von Schlägen, von Kälte. Ubiczował go, aż do siności. *Sk. Dz.* 722. Plaga albo raz od bicia czyni siność, ale raz od języka łamie kości. *Leop. Syr.* 28, 21. SINY, - a, - e, *Bh.* zſynalý; *Slo.* zſynalý; *Bs.* signe; *Cro.* blyatav; *Sr.* 1. modrenczovité, modre zabéjané; *Ross.* синій, (синѣтный ciemnobłękitno farbowany; *Rs.* синецъ djabół); modry za ſkórą, blau hinter der Haut. Lekarſtwo na sine razy z uderzenia. *Haur Sk.* 398. Rana za ranę, siny raz za siny raz. *Radz. Ex.* 21, 25. Z zaiadłości siny. *Zab.* 14, 253. Bardzo siny, siniutki, *Rs.* синѣнекъ. - *poet.* Siny mróz ku nam kroczy, a życzliwe lato precz się bierze. *Ryb. Gęsl. B* 4; twarz, czyli ſkórę sino czyniący mróz, der die Haut bläuende Froſt).

Pochodz. *posiniać, podsinieć, podsiniały.*

SIO! SIO! s SI SI! płoszące kury. *Cn. Th.* 713, ſch! ſch! (die Hühner wegjagend), (cf. sit!); *Cro.* eſsjoſs; *Rs.* ши, шишь; ztąd шикнуть, шикать płoszyć ptaki, cf. ksyknąć.

SIODEMKA *ob.* Siodmka.

SIODŁAĆ, *cz. ndk.*, osiodłać *dok.*, *Boh.* ſedlati; *Crn.* sédlám; *Vd.* sedlati, sedluvati, osedlati; *Bs.* sedlati, osedlati; *Cro.* szèdlam; *Rs.* сѣдлать; *Ec.* сѣдлаю; (*Etym. ob.* sadzić); *Gr.* ſatteln, *Angl.* saddle, *Suec.* sadla); Siodłać, siodło kłaść, kulbaczyć; n. p. Precz pierzchliwa boiaźni, co żywo w pogonie, Siodłaycie zbroyna młodzi wiatronogie konie. *Zab.* 4, 348 *Koff.* - *fig.* Głębokie rzéki, co przeyście wstręt daią. Mosty siodłaią. *Kchw.* 311; pomoszczą, bebrúcken). - *aliter*: Gdy mierzionego smoka orzeł zoczy, siodła go, J by gębą nie kręcił nieczyſtą, W

Digitized by Google

szyię wkleszcza pazury sponiſte łuszczyſtą *Zebr. Ow.* 101, *occupat*, chwyta go, uchwyca, podbiia sobie, nimmt ihn in ſeine Gewalt. Jż mi sąsiadek co z niechcenia albo z nieobaczenia uczyni, a iuż wnet siodłać? *Rey Zw.* 80 *b*, naieżdżać, überfallen, überziehen (mit Fehde). Zawsze do boskiego źrzódła dusza dąży, ale ią ciężar ciała siodła. *Hor. sat.* 48, uciemięża, wſtrzymuie, beläſtigen, zurückhalten. SIODŁACKI, SIODŁACZKI, - a, - ie, od siodłaka, osadniczy, ſielſki, Landmanns-. Woda ku pożytku ludzkiemu albo siodłackiemu. *Cresc.* 9. *Vannus* siodłaczka wieiatka. *Urs. Gr.* 127. SIODŁAK, *SZEDŁAK, - a, *m.*, (*Orzech. Qu.* 38.), SIODŁACZEK, - czka, *m*, *zdrbn.*, *Boh.* ſedlák, ſielanin, wieśniak, włościanin, der Landmann. Mięso, chleb, owies drogo przedawaią, tak iż siodłacy daley tego nadążyć nie mogą. *Gwag.* 678. Gdy widzi siodłaczek, iż Pan Bóg dawa wzroſt zbożu, które z pracą rozsiewał, iście z weselem na to pogląda. *Gil. Pſt.* 200 *b*, cf. chłopek, kmiotek; cf. pełen nadzieie, rolnik się śmieie. *J. Kchan*). Łupi rzemieślnik siodłaka, siodłak zaś przyrywa rzemieślnika, ieden z drugiego prawie łupem żywie. *Gil. Pſt.* 54 *b*. Ze psami po polu wiatr goni, Albo z siodłaczkami ladaco blazgoni. *Mon.* 74, 57. W łud się dobrze opatrzyć, i ćwiczyć siodłaki, Łacno z takich pocżynić piesze i Kozaki. *Biel. S. M.* 4 *b*. - §*. siodłak, koń od siodła, od kulbaki, podsobny, wierzchowy, das Sattelpferd, Reitpferd. Pan brat prawie z Magierſka szaty sobie sprawił, ale dla nich nieborak siodłaka zaſtawił. *Bies. D.* 1. SIODLARZ, SIEDLARZ, - a, *m.*, *Bh.* ſedlař; *Slo.* ſedlár; *Sr.* 1. ſotlaŕ, ſedwatjinik; *Sr.* 2. ſatlaŕ; *Crn.* sedlàr; *Vd.* sedlar, sotlar, sottlar; *Cro.* szedlár; *Sla.* sedlàr; *Bs.* sedlar, koji sedla cini; *Rg.* sedlâr; *Jtal.* sellaro, sellajo; *Rs.* сѣдельникъ; rzemieślnik od siodeł, der Sattler. *Birk Ex. C* 4 *b*. SIODLARCZYK, - a, *m.*, der Sattlergeſelle. SIODLARSKI, - a, - ie, Sattler-, *Sla.* sedlarski; *Rs.* сѣдѣльниковъ. Siodlarskie rzemiesło, z SIODLARSTWO, - a, *n.*, das Sattlerhandwerk, *Rg.* sedlârſtvo. SIODLARKA, - i, *ż.*, żona siodlarza, die Sattlerinn, *Bh.* ſedlářka. SIODŁATY, - a, - e, niby siodło na sobie maiący, *Rs.* сѣдлистый; gleichſam wie mit einem Sattel auf dem Rücken. Gęsi szarawe siodłate i pſtre, nie tak są użyteczne, iak białe. *Haur Sk.* 124, *Cresc.* 579. Siodłata wronka. *Klon. Fl. E* 4 *b*. SIODŁO, - a, *n.*, SIODEŁKO, - a, *n.*, *zdrbn.*, siedzenie co się kładzie na koniu, od siodlarza sporządzone, cf. kulbaka, iarczak, *Ger.* der Sattel, *Bh.* ſedlo, ogidlj; *Slo.* ſedlo; *Sr.* 1. ſedlo, ſedwo; *Sr.* 2. ſodlo; *Crn.* sedlu; *Vd.* sedlu, sedla, (*Vd.* sedilu, selu, sellu, seja, sedesh, siedesh, sir, z siedzenie; *Jtal.* sedia); *Cro.* szedlo, szedlenicza, szamár; *Sla. et Bs.* sedlo; *Rg.* sédlo; *Ross.* сѣдло, сѣдѣлце; *Ec.* седло; *Wallis.* sadell, *Jsland.* sadul, *Angl.* saddle, *Suec.* sadel, *Jtal. et Lat.* sella, *Gr.* σέλλα, *Gall.* selle, *Hisp.* silla; *Etym.* ob. sadzieć, siedzieć). Siodło nie ma być, ani zbyt przeſtrone, ani ciasne; dobrze i równo wyſłane. *Hipp.* 39. Siodło pod człowiekiem nieczyſtym, nieczyſte będzie aż do wieczora. 3 *Leop. Lev.* 15, 9, poklad. 2 *Leop.*). *Prov. Slo.* ſedlo na łajdačko ſon'a *res communis omnibus circumſtantiis.* Swin'a ſwin'i, bť na ſebé ſlate ſedlo mala. Tak ſuſi, gaka ſwini ſedlo; cf. szory). - *Meton.* siodło, iazda konna, n. p. Trzeba dobierać koni, innych do siodła, innych do zaprzęgu. *Pam.* 85, 1, 207, pod wiersch, unter den Sattel, zum Reiten. Skoczek nogę wywinął, nie można go brać pod siodło. *Teatr* 196, 67. - *fig. allegor.* Kto się na ten harc naymocnieyszy kusi. Uyrzysz, ślić za siodło każdy wypaść musi. *Rey Wiz.* 28 *b*, zbitym będzie, er fällt aus dem Sattel, zieht den Kürzern). Widzisz, iako tu wypadł z siodła na harcu? *Orzech. Qu.* 188. - *alter*: Podbić ich chciał, i włożyć na grzbiet swoie siodła. *Pot. Arg.* 615, *Mon.* 71, 546, iarzmo, Joch, Sclaverey). - *tr. ad alia* siodło u armaty, kawałek balu mocno okuty, na którym spoczywa dno armaty. *Jak. Art.* 3, 315, der Sattel an einer Kanone. Siodło nazywaią w kancellaryach, papier w kilkoro złożony, do którego wszywaią się arkusze. *Mag. Mscr.*, das Rückenſtück, worein die Acten eingeheftet werden. Siodełko u smuklerza, do robienia sznurków Węgierſkich lub plecionek. *Mag. Mscr.*, das Schnürſättelchen der Poſamentirer. U flisów siodło, pniak wcięty, który wbiiaią na kleszcze dla ich ściśnienia. *Mag. Mscr.*, der Klemmſtock. - *Anatom.* W tyle głowy dołek, *ſella turcica*, siodło Tureckie. *Krup.* 1, 99. SIODŁOWY, - a, - e, od siodła, *Vd.* sedlouſki, sedlaun, *Cro.* szamárni, *Sla.* jashichi, *Rs.* сѣдѣльный; Sattel-. Siodłowy koń; *ob.* Podsobny.

SIÓDMAK, - a, *m.*, SIÓDMACZEK, - czka, *m.*, *dem.* *Bh.* ſedmák, ſedmík, ſedmerka; (*Sr. 1.* ſodmak siedmioletni chłopiec); *Crn.* sedmiza; *Vd.* sedmák, sedmiza, simar; *Rg.* sedmâk; (*Cro.* szedmák *septennis*) liczba siedm z amykaiąca. *Cn. Th.* 998; eine Zahl von Sieben. - §. pieniądz 7 mnieyszych wartaiący, *Rs.* семерица. der Siebener. - §. *Botan.* Siódmaczek *trientalis*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 3, 121. SIÓDMKA, SIODEMKA, - i, *ż.*, *Bh.* ſedmička, ſedmík; *Crn.* sedmiza (sedmina, z siódmy dzień; *Vd.* sedmina, z exekwiie; *Vd.* sedemnik, z miesiąc Lipiec); *Cro.* szedmicza; *Bs.* sedmina, (*Bs.* sedmina, nediglja dána, z tydzień); *Ross.* семерка; (*Rs.* семикъ Czwartek siódmego tygodnia po Wielkiéy Nocy, Maiowa uroczystość obchodzona od pospólſtwa); na kartach lub kostkach etc., liczba siedmiu wyrażona, die Sieben. Ciągnąc bank, mówi: siódemka przegraie, ośmka wygraie. *Teatr* 22, 4, karta z siódmką. - §. siódmka, z siódma część czego, *Sla.* sedmina, das Siebentel. 2/7 dwie siódmki. *Jak. Mat.* 1, 60. Pięć siódmych części albo iednym słowem pięć siódmek 5/7. *Jak. Mat.* 1, 43. SIÓDMY, - a, - e, *Bh.* ſedmý; *Slo.* ſédmi; *Sr.* 1. ſodmy, ſédmé; *Sr.* 2. ſedimi; *Crn.* sędmè; *Vd.* sedmi; *Cro.* szedmi; *Rg.* sèdmi; *Bs.* sedmi; *Sla.* sédmi; *Rs.* седмый; *Jnd.* saptami; w liczbie lub rzędzie po szóſtym idący, der Siebente. Siódmy rok. *Ger. Sen.* 497. Jużem się z szóſtym pożegnał lat krzyżykiem, A z siódmym witać zaczynam. *Mon.* 76, 801. Już mi na siódmy krzyżyk poszło. *Sak. Persp. pr. B* 2. O siódméy, (*Jc.* godzinie). *Teatr* 38, 13, um Sieben, um ſieben Uhr. O iuż po siódméy, a miałem tam bydź o szóſtey. *Teatr* 30 *b*, 109.

SIOŁO, SIEŁO, - a, *n.*, *Crn.* selu, duchela; *Vd.* sellu, (*Vd.* seliti, z osadzić); *Cro.* szélo, (szelimaze *migro*, *muto ſtationem*, szelyar *inquilinus*); *Sla.* selo, sello, seoce; *Bs.* selo; *Rg.* selo, seôse, *oppidum*, *quantita di case cinte di muraglia*; *Rs.* селò, селцò, (селеніе, колонія osada); *Ec.* село, селце; wieś; das Dorf. (*Etym.* siedlić,

Digitized by Google

siadło, sadzić). Nie tylko stare puste role naprawili, ale i sioła albo wsi na surowym korzeniu wyrobili. *Stryik.* 362, Wszystkie krainy, sioła, miasteczka i dwory palili. *Stryik.* 154. Ktoby na dom, na sioło abo na grunt naiechał. . . . *Stat. Lit.* 173, *Vol. Leg.* 4, 652. Gdy iuż zboże na Zmudzi swożą, tedy sobie kolacye czynią, na które się czasem ze czterech sioł składaią. *Stryik.* 146. Kazał prosić wszystkich, co w onym siele mieszkaią. *Stryik.* 148. Pasterz przygrywa, huk się rozlega po siele wesołym. *Tward. Daf.* 82. – *Fig.* Jakoby w głowę zaszedłszy, ladaco ni k selu, ni k horodu plecie. *Pim. Kam.* 320, ni w pięć, ni w dziewięć. – §**. Lizbona, śliczne świata siełó, mownego Ulissessa nieśmiertelne dzieło. *Przyb. Lux.* 84; siedlisko, siadło, osada; Ansiedelung, Colonie.

Pochodz. *siodłak, siedlić, sielanin, sielanka, sielski*; ob. *Sadzić.*

SIONKA, - i, *ż.*; *dem. Nominis* sień; *Bh.* ſpuće, ſpu'ka); ein kleines Vorhaus, ein Vorſälchen. – *Anat.* sionki żyłowe; odnożki żył po ręce rozchodzące się, zostawaią między sobą próżne i wolne mieysca, które się sionkami żyłowemi zowią. *Krup* 3, 73, *areolae venosae.*

SIOSTRA, - y, *ż.*, SIOSTRZYCZKA, SIESTRZYCZKA, SIOSTRUNIA, *dem., Bh. et Slo.* ſeſtra; *Sr.* 1. ſotra, ſoſtra; *Sr.* 2. ſchotſcha, ſzotſcha; *Crn.* sèſtra; *Vd.* seſtra; *Cro.* szestra, szèsztra; *Sla. et Bs.* seſtra, seſtriça; *Rg.* seſtra; *Rs.* сестра, сестрица; *Ec.* сестра, сестрéница; *Lith.* schoſtro, *Suec.* syſter, *Angl.* ſiſter, *Lett.* sessu, *Finl.* siſa, *Jsl.* ſuſkin, Niederſ. ſuſter; *Ger.* die Schweſter; rodzona, die leibliche Schweſter. Dwie sieſtrze (*dual.*, = dwie sioſtry). *Biel.* 363. Pokłoń się sioſtrzyczce odemnie. *Teatr* 23, 8. Ach ty to sioſtruniu! *Teatr* 12 *b*, 9; cf. Braciszku!). Ulubiona sioſtrunia. *Teatr* 23, 8. Stóy sioſtruniu, tak nie powinnaś mówić, *Teatr* 30 *b*, 26. *Prov. Sla.* z iednu ſeſtru dwoch Swagrow doſtać, *una fidelia duos inalbare parietes.* – *tr.* Sioſtry sobie, = podobne, *cf.* bracia. *Cn. Th.* 948. Śmierć sioſtra snu, bo nic podobnieyszego do umarłego, iak śpiący. *Bud. Ap.* 75. Medycyna tak iest złączona z filozofiią, że są iakoby dwie *sieſtrze rodzone. *Syxt. śk.* 37. – §. W klasztorach, u zakonnic, sioſtra, n. p. sioſtra Fortyanka. *Mon.* 70, 744, cf. brat. – §. *Botan.* brat i sioſtra, brat z sioſtrą, wdówki, kwiatek podobny fiołkowi, *flos trinitatis*; *Urzęd.* 303, *Syr.* 1452, die Dreyfaltigkeitsblume, Stiefmütterchen. SIOSTROBOYCA, -y, *m.*, *sororicida. Cn. Th.* 998; *Sr.* 1. ſotrè zamordowáć; *Vd.* seſtrevmorez; *Ec.* сестроубíйца; der Schweſtermörder. SIOSTROBÓYSTWO, - a, *n.*, zaboyſtwo sioſtry, der Schweſtermord, *Vd* seſtremorſtvu, seſternu ubijanje. SIOSTRZAN, SIOSTRZENIEC, SIOSTRZENICA *ob.* Sieſtrzan, Sieſtrzenica. SIOSTRZYN *ob.* Sieſtrzeński.

SIPOSZ, SZYPOSZ, - a, *m.*, *Hg.* sipos, (*Hg.* sijp, = piszczałka; *Hg.* sipolni, = piszczeć); *Cro.* sipus, (*Cro.* sip *tibia*); *Rs.* сиповщикъ, (сиповка flet pasterski), сопѣлъ, (сопѣль, сопелка piszczałka, (cf. sopel); cf. *Gall.* ſiffler, ſouffler; na piszczałce graiący piszczek, der Pfeifer, Rohrpfeifer. Dodawali Turkom postrachu, przeraźliwe zewsząd piszczków, surmaków, siposzów, brzękaczów i bębniarzów odgłosy. *Nar. Chod.* 2, 394. (сипнуть chrypnąć, *sipnąć *ob.* zasiplość). W szałamaie szyposzom przygrawać rozkazał. *Faliss. Fl.* 55, *Białob. Odm.* 43. – §*. szyposz, instrument dęty; ein Blaſeinſtrument. Faunów surmy krzykliwe, szyposze wielogłośne i rogi myśliwe. *Zim. Siel.* 130. *SIPKOSC, - ści, *ż.*, ochrypliwość, Heiſerkeit, Rauhigkeit der Stimme; *Vd.* ſiplivoſt, neduha; (*Vd.* ſipliu, neduhen, = dychawiczny); *Cro.* szip, sziputànye *aſtma, anhelatio*; (*Cro.* sziplyem *difficulter respiro*; *Cro.* szopèm *anhelo*; *Dal.* szopèm *tibia cano*); *Rg.* sijp *aſtma*, (sipgliv, sipavaz *chipatisce d' asma, verb. Rg.* sipati; *Bs.* sipati, mucno odihati *grauiter respirare*); *Sla.* sipot; (*adj.* sipotljiv; *Ross.* сипота, сипучесть, осиплость; (*Rs.* сиплый, сипль, сипучій, осíплый ochrzypły, сúпнуть, осипнуть, осипáть ochrypnąć, шúпнуть, шипѣть, шиплю syknąć; *Ec.* сиплъ *scarabaeus melolontha*). Dla wrzodów w gardle *sypkość przypada; bo wilgotności stąd pochodzące, rozmiękczywaią części one głosowi służące. *Sak. pr.* 98. (*diſtg.* sypkość). SIPNIEĆ, SYPNIEĆ *niiak. ndk.* sipkości nabyć, ochrypnąć, heiſer werden. Gdy wilka kto obaczy, sypnieie. *Sak. pr.* 100.

SIRACZANY, - a, - e, z sierci, von kurzen Thierhaaren. Wieśniacy Litewscy po wielkiey części i teraz za odzieże siermięg siraczanych używaią. *Krom.* 413, *ob.* sierak.

SIROTKA, *ob.* Sierotka.

– – SIS, *enclitic., ob.* – – ś, *enclit.*

SIT SIT! *Gr.* σιττα *et* φιττα, *vox paſtorum greges pellentium. Cn. Th.* 998, (*Lat.* ite v. gr. agnae, caprae); głos pasterzów stado poganiaiących, *Włod.*, der Ruf der Schäfer auf die Schaafe, um ſie vorwärts zu treiben. (cf. sio sio! *Rs.* шш, шить, (*Rs.* шикнуть, шикать płoszyć ptaki).

SIT, - u, *m.*, SITOWIE, - ia, *n.*, SICINA, -y, *ż.*, *Bh.* ſyti; *Slo.* ſúti, Sſaſſina, ſyk, takyta (cf. rokić); *Sr.* 1. ſćijo, ſećijina, ſećijinka, rèzena; *Sr.* 2. ſzíſche, ſchiſche; *Crn.* serpiza, biz, lásh; *Vd.* sitje, sitina, bishje, lazhje, paludje; *Cro.* szit, szitena, szitje, suje, saś; *Hg.* saś, ssitytó, ſip; *Dl.* cziv, (cf. cew); *Sla.* sit-, sichika; *Bs.* sit, sita, sgjukka vodena, sitov; *Rg.* sita, xuk, *barb.* barra; *Rs.* ситникъ, *iuncus*, Binſen, ſpław, rośnie na mieyscach wodnistych. *Kluk. Rosl.* 2, 254. Sit gładki, *laevis. Syr.* 1347. Sit kwitnący, *floridus*, Moosflechten. *Syr.* 1347. Sit, sitowie ostre, między którym się zaiące chowaią, *carex. Cn. Th.* 998, Riedgras. Koszałka z sicíny. *Zab.* 10, 52 *Koſſ. Prov.* Węzła w sitowiu szukasz t. i. nazbyteś pieczołowity, nikczemną sobie pracę zadawasz, *nodum in scirpo quaeris. Mącz.*, zbyteczne trudności wynaydować, übermäßige Schwierigkeiten aufſtöbern; *Rg.* zakidivati rannu na zdravu mesu; *Cro.* isches ránu v-czelom meszu). Rzecz niepodobna; w sicie sęku szukać. *Pot. Syl.* 494. Naydą starzy i w sicie sęki i szkrupuły. *Pot. Arg.* 713, cf. w sieci). O tym zdrowiu zamyślała sroga macocha, i maiąc kredyty u męża, sęku szukała w sitowiu. *Pot. Syl.* 100. W sitowiu sęku szuka, kto na rokosz woła. *Pot. Arg.* 116. **SITAK, - a, *m.*, żaba καλαμινθιος. *Przyb. Batrach.* SITARZ, - a, *m.*, *Bh.* ſytkář, ſytář; *Vd.* sitinar, sitodelauz; *Cro.* szitár); co sita robi, der Siebmacher. Za chwoſt mego siodłaka miałem od sitarza dwa szelągi. *Alb. z W.* 5, *Vol. Leg.* 5, 179. SITNY, SITOWY, - a, - e, *Ross.* ситяный, od sita, Sieb-. (*Rg.* sitni *minutus*). Sitny lub. *Cn. Th.* 999. Sitny, pytlowany, przesiewany; durchgeſiebt, *Rs.* ситный. *Anat.* Kość sitna czyli rzeszotna, iż drobnych dziurek na kształt sita albo gąbki pełna. *Mon.* 69, 676, SITO, - a, *n.*,

Digitized by Google

SITKO, *dem.*, *Bh.* ſyto, ſeyto, ſytko, proſywadło; *Slo.* ſito, ſyto; *Sr.* 1. ſzida, ſeba, ſeya, woſana ſzida; *Sr.* 2. ſzchida, ſebba; *Crn.* situ, sijtu, sytu; *Vd.* situ, sitto, sitize, mihenu situ; *Cro.* szito; *Dl.* szito, *Hg.* szita; *Sla.* sito, sitto; *Bs.* sitto; *Rg.* sitto, siallo, siatniza; *Rs.* ситно, ситечко, ситце; (*cf. Suec.* sickt, *Angl.* sive, *Angls.* syfe, cf. *Germ.* ſieben, ſichten; *Gr.* σηθειν, przesiewać, *Gr.* σηρος, cf. siać, sisie); naczynie do przesiewania, z gęſtszemi dziurkami niż przetak albo i rzeszoto, das Sieb, *cribrum densum. Sleszk. Ped.* 420. Różne są sita, mnieysze i większe, rzadsze i gęstsze, z włosia końskiego robione, których do przesiewania mąki, przecedzania gąszczów i sosów, i t. d. potrzebuią. Sita dubeltowe; od spodu ſkórzane; włosiane i t. d. *Wiel. Kuch.* 428. Sita do przesiewania mąki maią boki sosnowe, iodłowe. *Kluk. Rosl.* 2, 165. Proszek czysty przesiewa się przez sito gęste. *Krumł. Chem.* 43. Przesiewać przez sito, *Sr.* 1. ſeyu, *Vd.* presjati, presejati, sitati, ſkus situ tozhiti, pretozhiti). Naylepsze sito-Węgierſkie lub Bilgorayſkie. *Torz. szk.* 285. Daremna praca sitem czerpać wodę. *Haur Sk.* 174, *Petr. Ek.* 11. Żydówka mi z nożyczek wróżyła na ſicie, Że mam leżąc na łóżku moie ſkończyć życie. *Zabł. Zbb.* 68. - §. Sitko, gra dziecinna, ein Kinderſpiel. Jak dzieci zamieniaią mieysca, graiąc sitko, Jgracze ciągnąc karty swe frymarczą wszytko. *Kchw. Fr.* 103. Radziby panem, iako graią sitkiem. *Pot. Syl.* 258. Jakoby właśnie sitko grali. *Biel.* 13. Zmówili się, sitko graią, galą sobie. *Cn. Ad.* 1359, zna swóy swego; ty cyt, ia cyt). SITOWIEC, - wca, *n.*, Sitowa trawa, *ob.* Kościeniec. 2) Sitowiec pliszka, *motacilla schoenobenus* gnieździ się nizko w sitowiu. *Kluk. Zw.* 2, 315, eine Art Bachſtelzen. SITOWI, - ia, - ie, do sitowia należący, albo też z sitowia, Binſen-, aus Binſen. *Cn. Th.* 991; *Boh. et Slo.* ſytěnný; *Sr.* 1. ſecijnowé, ſecijnané; *Bs* sjuccin; *Ec.* ситный, *Rs.* ситниковый. SITOWINA, - y, ż., *scirpus*, rodzay trawy. *Kluk. Dyk.* 3, 61; Binſengras. Oſtra sitowina. *Otw. Ow.* 153. SITOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt sita, ſiebartig, wie ein Sieb. *Anat.* kość sitowata, ieſt z iedney bardzo cienkiey błonki złożona, która wiele komoreczek w sobie zamyka. *Krup.* 1, 46, *Perz. Cyr.* 1, 28. SITOWISKO, - a, *n.*, *Bh.* ſytiſtě; *Sr.* 1. ſecijs nina, rézenina; *Crn.* bizhje, bizhovje, lozhje; (*Crn.* sijtuvje *materia pro cribris*, *varia cribra*); *Cro.* s'aſsevje; *Hg.* s'asashely; *Rg.* sitiscte; *Rs.* ситнѣе, ситовіе; mieysce sitowiem zarosłe, ein mit Binſen bewachſener Ort. *Cn. Th.* 999, *Cn. Syn.* 541. SITOWKA, - i, ż., n. p. Młoda poznasz owce, sitówki, iarlaczki, kiedy dwa zęby naprzod u spodu maią. *Hatur. Ek.* 126, ein zweyjahriges Schaaf. (*Rs.* ситникъ, ситничекъ chléb pytlowy). SITOWY *ob.* Sitny.

SIU BZIU; *Dudz.* 50, próżne słowa, wiatr; leere eitle Worte, Wind. Ni SIUDA, ni tuda; ni SIUTKI, ni tutki, (*Rs.* сюда тутау): ni tędy, ni owędy; ni w pięć, ni w dziewięć; weder gehauen noch geſtochen. Prawi, iak mówią, ni siuda ni tuda, Jak mu chmiel nadmie, gra głowa iak duda. *Bratk. II* 2, *b.* Ni me tutki, ni me siutki. *Rys. Ad.* 47. SIU SIU! psi psi! słowo dziecinne, wyrażaiące potrzebę na mały dwór; SIUSIAĆ *cz. ndk.*, po dziecinnemu, to co szczać, Oeſterr. wiſcheln, (tſchullen). U Jeżyſk wielkich pytałem Mazura, Coby za rzeczka? rzekł mi: dziewcza dziura: Więc nie wiem, tak-li; lecz rzeczka malusia Do Wisły siusia! *Klon. Fl. G.* 1.

SIWIEC, - wca, *m.*, SIWALEC, - lca, *m.*, SIWASZEK, - szka, *m.*, SIWCZYK, - a, *m.*, człowiek siwy, szedziwy, ein Graukopf, *Bh.* Sſediwec; *Crn.* sivz, (*Crn.* sivora, = siwa ſkała; siwa kobieta); *Vd.* sivez, siuz, (*Vd.* sivora, preſtara baba). Opleśnielec. *Bies. D* 3. Gdy tak już on siwaszek dokończył swey rzeczy . . , *Rey. Wiz.* 22. Nie nowina siwcowi woyna. *Rys. Ad.* 48. - §. Siwosz, Siwczyk, koń siwy, *Bh.* brůna, (*Bh.* ſywák, = gołąb siwawy); *Vp.* sivez, siu konj; *Bs.* siuaç kogn; *Rg.* sivaz, (*Rg.* sivaz, sokó, = sokoł); *Sla.* sivac, zellen; ein Schimmel. Potraf tam dosieść iakiego siwosza. *Kniaź. Pocz.* 2, 190. Oho iarmarku dawno u mnie czeka Nosaty siwczyk i kobyłka wrona. *ib.* 2, 189. Siwosz, osieł siwy. *Zab.* 13, 276 *Tręb.* SIWAWY, - a, - e, *Vd.* ſiukaſt. *Crn.* shavtov; *Sla.* ſivaſt; *Bs.* prosid, napo ſid; *Rs.* сѣдоватый; na siwość poszły, trockę szedziwy, gräulicht, etwas grau. Oko w źrzenicznym humorze siwawe. *Susz. Pieś.* 3, *F.* 4 *b.* SIWIĆ *cz. ndk.*, osiwić *dk.*, siwym uczynić, grau machen, grauen. Późna szedziwość wiek wszyſtkich siwiła. *Mon.* 71, 416. SIWIEĆ *Neutr. ndk.*, osiwieć *dk.*, *Slo.* ſſediwegi; *Bs.* ſidit, osidit; *Cro.* szedeti; *Rs.* сѣдѣть, посѣдѣть, посѣдѣть, siwym się ſtawać, szedzieć, grau werden, graue Haare bekommen. Starzy, gdy siwieią, szaleią. *Teatr* 33, 80. Czyż to chodzi przywileiem, być rozumną siwey głowie, Głupniem często, gdy siwieiem, wybaczcie mi ſtaruszkowie. *Zabł. Bal.* 36. Nad księgami siedząc, osiwieli *Wad. Dan.* 26. SIWIOSNKA, - i, ż., ziele, siwe główki, *polium*. Bergpoley. *Syr.* 703. SIWIZNA, - y, ż., (*Rs.* сивизна o siwey maści końskiey); siwy włos, szedziwość, *Bs.* sjedina, sidina, bilochja od vlási, sidine, vlasi bieli; *Cro.* szedlina; *Ross.* сѣдина; graues Haar, Grauheit. Siwizna czyni nas ſtarymi, nie żeby siwizna miała być przyczyną ſtarości, bo z ſtarości siwizna idzie, nie ſtarość z siwizny; ale iż o ſtarości naszéy iaśnie znać dawa i świadczy. *Zrn. Pſt.* 3, 598. Jakże moiey wſtyd mi ieſt siwizny, gdy młodzieniec mędrszy, niż ia ſtarzec. *Teatr* 42 *d*, *D*. Siwizna nie mądrości znak ieſt, ale ſtarości. *Cn. Ad.* 1037. Frasunki siwiznę przed czasem przynoszą. *Cn. Ad.* 792. Wspanialsza niż złoto siwizna. *Pot. Arg.* 273. SIWOBRODY, - a, - e, siwą brodę maiący, graubärtig. Neptun siwobrody władyca wód. *Zbil. Dr. C.* 3. Charon siwobrody. *N. Pam.* 4, 99. Bogów ociec siwobrody. *Dmoch. Jl.* 2, 46. Mąż iey ſtary, siwobrody. *Morszt.* 20. Milczałbyś lepiey dziadu siwobrody. *Tręb. S. M.* 17. Pod rękę ią prowadzą ochmiſtrze siwobrodzi. *Pot. Arg.* 125. SIWOBRODA, - y, *m.*, *Subſt.*, der Graubart. J temu też siwobrodzie zachciało się na ſtarość młodey żony. *Teatr* 32 *b*, 118. SIWOGŁOWY, - a, - e, głowy siwey, grauköpfig, *Crn.* sivoglav, sivoglavz. SIWOIABŁKOWITY n. p. koń, gorczycowaty, ein apfelgrauer Schimmel. *Meniuſk.* 1, 24. *SIWOKLĘSK, - a, *m.*, n. p. Siwoklęskowi. *Kchw. Fr.* 75. ? - SIWOKRUSZ, - u, *m.*, Graukupferertz, kruszec siwy, bardzo kruchy, wiele w sobie przy miedzi żelaza maiący. *Kluk. Kop.* 2, 182. SIWONAKRAPIANY n. p. koń, *Rs.* сѣпонѣрая, ein Schimmelſchecke. SIWOOKI, - a, - ie, oczu siwych, grauäugig, *Cro.* szivoochni. SIWOŚĆ, - ści, ż., kolor siwy, die Grauheit, *Sr.* 1. ſchedjiwoſcj, *ob.* sze-

Digitized by Google

dziwość, *Rg.* sjedine, (*Rs.* сѣдина сѣрость). SIWOWĄSATY, n. p. Kochanek siwowąsaty. *Teatr* 7, 53, mit einem grauen Schnurrbarte. SIWY, - a, - e, SIWIUCHNY, SIWIUSIEŃKI, SIWIUTEŃKI, SIWIUTKI *intensiv.*; - o *adv.*, (*Bh.* ſpwy *caeruleus*), koloru między białym a czarnym będący, *Slo.* ſſedivý; *Vd.* siu; *Crn.* siv, (*Crn.* sivn, s okrutny); *Cro.* széd, (*Cro.* szivo, s brunatno); *Rw.* sjed, sjévo, sjeghi; *Bs.* sid; *Hg.* ösz; *Sr.* 1. ſchedjiwé; *Rs.* сѣвый; *Ec.* сѣдинный; cf. *Pers.* sipid, sifid: grau. Siwe wody. *Tward. Wł.* 174. Siwe ſkały. *Paszk. Bell. B* 4. Siwa sierć końska, Schimmelfarbe, rozmaite, jedne konie są brudnosiwe, drugie siwobłękowite, Apfelſchimmel, trzecie białe prawie i śniegowi podobne; drugie dropiate, mrozowate, gorczykowate. *Koń. Lek.* 5; *cf. Rs.* чалопѣгій. Harcuie cnotą swą, iako siwym na kleparzu. *ReyZw.* 37 *b*, wyieżdża na popis). - Człowiek siwy, szedziwy, ein grauer Mann, mit grauen Haaren. Siwa gdyby gołąb' baba. *Teatr* 42 *c*, 43, *Crn. et Vd.* sivora. Wszak to pan siwiuchny, iak gołąbek. *Teatr* 33; 6, *Brath R* 2 *b*. Siwiuchne ſtarce. *Kmic. Smit. C.* 4 *b*. Na tę brodę przyrzekłeś mi siwą. *Teatr* 43 *c*, 137. Ani włoſka u niego siwego. *Paſt. F.* 292. Miłość nie ieſt zrobiona dla ludzi w siwe obroſłych włosy. *Teatr* 7, 54. Nie wszyscy ludzie mądrzy, chociaż ſtarzy, Ani się rozum w siwym włosie darzy. *Chroſć. Job.* 120. - *fig.* Jeszcze młodą na ciele była, ale bardzo siwą na umyśle. *Wys. Kat.* 61; doyźrzałą, reif am Verſtande. Owoż rozum siwy! *Teatr* 42 *d*, *B.*; (*oppos.* ſtara głowa, rozum młody; siwy a głupi, *cf.* zielony.).

Pochodz. *nasiwieć*, *osiwieć*, *posiwieć*, *podsiwieć*, *zasiwieć*.

S K.

SKACZĘ *ob.* Skoczyć. SKACZYDŁO, - a, *n.*, ſkakanie, podſkakiwanie; das Springen, das Hüpfen. Strumyczek leda kto tamą zawiera, Choć się też gwałtem ſkaczydła napiera. *Pot. Syl.* 51.

SKĄD; *ob.* Zkąd.

SKADŁUBINA, ſkalubina, Skalina; *ob.* Skała.

SKAKAĆ *ob.* Skoczyć. SKAKANTERYA, - yi, ż., wiercipiętoſtwo; alluzya do słowa Galanterya, Springerey, Windbeuteley. Żebyś się nauczyła gładkiego sposobu pisania liſtów, a nie teraźnieyszą ſkakanteryą, co to więcey w liście zobaczy kresek, pauzów, kropek, aniżeli słów. *Teatr* 16 *b*, 75.

SKALA, - i, ż., z łac. miara na mappach i abrysach, w piędzi, w łokcie, w laſki, w ſtaia, w łany albo w mile. *Sol. G.* 7; *Vind.* merna paliza, *Crn.* naſtop, (cf. naſtęp); die Scala, z. B. auf den Landkarten. Długość tę poznać możesz ze ſkali na tablicy przyłączoney. *Switk. bud.* 55. (cf. *Ecc.* скалы, пороги, стуненя, z łac. scala. Церк. Слов. 3, 63.

1) *SKAŁA, SKALINA, SKAŁUBA, SKAŁUBINA, SKADŁUBINA, - y, ż., SKADLUBINKA, SKAŁKA, - i, ż., (*Rs.* скала ſkóra z brzeziny odarta; *Ec.* скáла, = 2) ſkała; cf. *Rs.* сколокъ, сколочекъ trzaſka; *Etym.* сколоть, скалывать, ſkłóć, ſkałać), rozpadlina, szczelina, rysa, *Bh.* ſtanka, ſtulina, rozterzenina; *Slo.* ſkalubina, ſtrbina, ſtára, rozſedlina, Strbinka, ſkalubinka, ſkaricka; *Sr.* 1. ſkaloba, zławba, rozkawotjo, kwekenega; *Sr.* 2. rizina; *Crn.* poprask, shprajna; *Vd.* sprauſka, poklei, spok, shrimf, poprask, poklina, sianje; *Cro.* proliska, spok, kluft; *Bs.* ćipotina, sckrappa, puklina; *Rs.* скважинка, щербина, щербинка, (cf. szczerbina); *Ec.* уплазна, скважня, скважина; die Spalte, der Riß. *Rozszczepiwszy* gałąź, w to *rozszczepienie* nasypawszy prochu wonieiącego, zasię czyście związawszy woſkiem z obudwu ſtron, zalepić mięższą onę *ſkałę*; tedy . . . *Cresc.* 78. Gdy się drzewa szczepaią, tedy rozpadlina albo ſkaluba pospolicie do rdzenia bywa, rzadko głębsza. *ib.* 53. W ulu trzeba żeby naymnieyszey dziureczki i ſkadłubinki nie zoſtawało. *Kąck. Pas.* 27. *Rima*, ſkała, rozpadlina. *Mącz.*; *Volckm.* 307. *Rimula* ſkałka. *Mącz.* Subtelną ſkałubiną rozpadła się była Ściana ta, która domy ohadwa dzieliła. *Otw. Ow.* 144. Niekiedy wilgoć z drzewa wychodzi ſkałubami, choć ranami w drzewie nasieczonemi. *Cresc.* 50; *et* 359. Piorun ſkałubinę sobie w zaſklepieniu przepiół. *Krom.* 375. Przeſtrzegł aby paków nie kładła w ſkałę przyprawioną A oſtremi gwoździami srodze przyſtroioną; Ta wetknie rękę, a na gwoździe zaraz trafila. *Papr. Kel. Q* 3 *b*. Patrz, iak pszczoły woſkiem drobne ſkałuby domów swych zalepiaią; *spiramenta*. *Otw. Hirg.* 455. Stoiąc za ścianą będzie słuchał przez ſkałubę, co ia będę czynił. *Baz. hſt.* 232. Koźlę rzekło, aczkolwiek wrzaſk kozi słyszę, ale ſkadłubiną wilka widzę. *Ezop.* 12, przez szparę). Okrutny szatan ludzkiey piluy zguby, I w klaſztorze wymaca grzechowi ſkałuby. *Pot. Jow.* 73. Próżnowanie wszech grzechów ſkałuba. *Pot. Arg.* 772. Tą ſkałubą doyrzeſtatecznych przyiaciół *Pot. Arg.* 54. - - 2) SKAŁA, - y, ż., *Bh.* ſkała; *Slo.* ſkała; *Sr.* 1. ſkala, ſkawa, ſkalnina; *Crn.* skâla, skalovje, pezhovje, pezhovina, (cf. pieczary, cf. opoka); *Vd.* skala, pezhouje, pezhina, pezh, rupazha, velikamen, ſtena, (cf. ściana; *Cro.* pechina, pechinicza, dérn, (cf. dereń; cf. *Cro.* skulya *specus*); *Dl.* grebeńa, (cf. grzebień), kars, krasa, grich; *Hg.* kőszikla; *Rg.* ſtjêna, ſtjeenu, kúk, kámmen, (cf. kamień), grèben, hrid, kliſsúra, gljút, golét; *Bs.* ſtina, ſtjena, kamen, ſtjenića, hrid, grebeni, sekke, krrisc, kersc, kl'ſsura; *Sla.* ſtina ù mòru, shkòlj, pechina, kamenitobêrdo; *Ross.* скала, палунь; *Ec.* пролóгъ, скала, проломъ; *Gr.* σκάλα *scopulus*. *Joan. Tzetzen Chil.* 7; cf. *Ger.* Kíſel, *Lat.* silix, cf. *Hbr.* סלע sela *petra*, ספע sakal *lapidauit*). Skała, *saxum altum et praeruptum*. *Cn. Th.* 633; *rupes*, (*diſſling.* Opoka *petra*), eine Felſenſpitze, ein abſchüßiger Fels, ein hoher einzeln hervorragender Felſen. Kazali mu z ſkały ſkoczyć. *Kluk.* 10. Skała podwodna z wody wyglądaiąca, *murex*. *Cn. Th.* 999; *Rs.* лудá, лудка, кóрга; eine Klippe. Skały po obu brzegach rzeki, morza, *Rs.* щека, (cf. szczęki). Medea barana z złotą wełną zawieſiła w trudnym a ciasnym mieyscu między dwiema ſkałoma na morzu. *Biel. Św.* 9 *b*. Skała przykra, urwiſta, *Rs.* уступъ cf. ucios). Skała siwa, *Crn.* sivora, (*ob.* siwiec). - *allegor.* Rodzice nie maią serc iakowych, któreby iak ſkała twardemi były. *Teatr* 30 *b*, 43. Uparty, nieczuły, właśnie iakby ſkała, ani łzy ani prośby ruszyć go nie mogą. *Teatr* 42 *d*, *B.* SKAŁAĆ *ob.* Skłoć. - (SKALAĆ *ob.* Kalać). - (SKALDA, - y, ż., rzeka w Niderlandzie. *Wyrw. G.* 21, die Schelde). (- SKALECZYĆ *ob.* Kaleczyć). - - SKALIĆ się *Rec. ndk.*, padać się, pukać się, Riſſe bekommen, berſten; (*ob.* ſkała, = ſkalina). Cedrowe się drzewo nie szczepa, nie ſkali, *rimam non capit*. *Mącz.* SKALINA *ob.* Skała 1). - SKALISKO, - a, *n.*,

Digitized by Google

urwa skały, urwisko. *Stas. Num.* 1, 149, ein abgebrochenes Felsenstück. 1) SKALISTY, SKAŁUBIASTY, - a, - e, SKALISTO *adv.*, *rimosus*, *Mącz.*; *Sr.* 1. zławbopité, *Rs.* скалѣжистый; voll Ritzen, Berſten. *Praeruptus*, przerwany, ſtoczyſty, ſkaliſty, załomiony, zawiesiſty. *Mącz. Praeruptum saxum*, podruzgana, ſkaliſta opoka. *ib.*, ſchroff, abhängig, abſchüſſig. Skałubiaſte gmachy pszczoł ciepłem waruy, *rimosa cubilia*, *Otw. Wirg.* 455. 2) SKALISTY, - a, - e, pełen ſkał, *Bh.* ſkalnaty; *Slo.* ſkalnati, ſkalnatý; *Sr.* 1. ſkawuwaté, ſkawopité; *Crn.* ſkalovitn; *Vd.* ſkalaſt, pezhoun, pezhoujaſt; *Cro.* pechinàszt, pechinzki, grebenit; *Hg.* köszikláss; *Dl.* grichevit; *Rg.* kammenit, grebenit, hrijdni, karsegliv; *Bs.* hridan, grebenit, kamenit; *Ec.* прудный; (cf. prąd); felſig, voll Felſen. Skaliſta Arabiia. *Tr.* Mieyſce ſkaliſte. *Cn. Th.* 1000. Tam ſkaliſte mury Dziwna wszechmocność bożka sprawiła z natury. *Paszk. Dz.* 17. - §. ſkaliſty, na kształt ſkały, felſicht, wie ein Fels, Steins. Skaliſta saletra, ſtwardniała niby ſkała. *Jak Art.* 3, 316. Skaliſty szmelc. *ib.* Kość ſkaliſta ſkroniowa, *os petrosum*. *Perz. Cyr.* 1, 27. Rudy ſkaliſte, twarde, w płatkach długich, szerokich i grubych. *Os. Zel.* 31, *Os. Rud.* 7. *et* 38. - *Moral.* ſkaliſty, nieużyty, felſenhart. Ta ſkaliſtych wnętrzności poczwara, którey zguba i ludzkiey krwi chciwość dogara. *Zab.* 1, 168. O serce ſkaliſte, tyś to przyczyną wszyſtkiego. *Tward.* 53, 33. Nie wszyſtkie serca są ſkaliſte. *Teatr* 18, 104. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one złote albo tłuſte, ale to są lata żelazne, ſkaliſte, twarde, trudne, których nieledaiako pożyć; iuż tu wszyſtko iako z kamienia kował. *Podw. Wr.* 24. SKAŁKA, - i, ż., *dem.*, saxulum. *Cn. Th.* 1000, ein kleiner Felſen; *Bh.* ſkalka; (*Rs.* скáлка wałek). Nad brzegami tego ieziora znayduią się ſkałki, *madrepores*, w różnym ſtanie. *Pam.* 84, 790. Skałka, góra w Krakowie, na którey klaſztor Paulinów. *Dyk. G.* 3, 53, *Twor. Ok. C.* 1. - §. ſkałka, krzemień do fuzyi do ſtrzelby, kurkowy kamień, *Crn.* ognènk; *Vd.* ognenik, ognieni kamen, ognjik, kresaunik, kresauni, kresni kamen; *Sla.* kremen, kamen; *Ec.* огнéвикъ; der Flintenſtein. - §. *Medic.* Łuſki lub ſkałki na oku, *albugo*, *leucoma*, *nebula*. *Perz. Cyr.* 2, 175. ein weiſſer Fleck auf dem Auge. SKALNY, - a, - e, *Bh.* ſkalni, *Sr.* 1. ſkalné; od ſkały, Felſ-, vom Felſen. Od północnego morza lodowatego, aż do morza Włoskiego skalnego południego. *Biel. Sw.* 157 *b.* Imię Piotra opoczyſtym albo ſkalnym, wykładaią. *W. Pſt. Mn.* 495. Pietrze, ty ieſteś ſkalnym, a na téy ſkale zbuduię zbór moy. *Bud. Math.* 16, 18. Kto Piotrowéy ſtolicy nie zna, ten gruntu ſkalnego wiary nie ma. *Biał. Poſt.* 11. - *Hiſt. Nat.* ſkalny, na ſkałach się znayduiący, rosnący, auf Felſen befindlich, wachſend. Oley ſkalny, Steinöhl. Naphta, z niektórych ſkał ta tłuſtość się poci. *Sien. wyk.* Opich górny ſkalny, na górach ſkalnych znayduie się, Bergeppich. *Syr.* 1082. Mech ſkalny kamienny. *Urzęd.* 61. Skalna rutka, *ob.* Ruta ſkalna, *ob.* Włoſki P. Maryi. Skalna rzęsa *ob.* Rzęsa. SKAŁUBA, SKAŁUBINA *ob.* Skała 1). SKAŁUBIASTY, *ob.* Skaliſty 1).

SKAMIAĆ *cz. ndk.*, ſkamiałym czynić. *Cn. Th.* 1000. verſteinern, zu Stein machen. Skamiaiąca twarz Meduzy, *saxificus vultus*. *ib.* SKAMIAŁOŚĆ, - ści, ż., *petrification*, die Verſteinerung. Zbiór nalezionych po naywyższych górach ſkamiałości. *Stas. Buff.* 126. SKAMIAŁY, SKAMIENIAŁY, SKAMIEĆ, SKAMIENIEĆ *ob.* Kamieć, Kamienieć.

SKAPAĆ, ſkapał, ſkapie *Med. ndk.*, kroplami spadać, *Vd.* dolſkaplati, dolsousiti, *Crn.* ſkâplem, ſkapiti, *Rs.* искапать; herabtráufeln. Mieszałeś i łzy przy wdzięcznym obłapie, któremi twoia twarz i moia ſkapie. *Chroſć. Ow.* 20. W serdecznym żalu oba się obłapią I łez obfitych ſtrumieniami ſkapią. *Chroſć. Fars.* 247. - 2) *tr.* ſkapać, ſkapieć, ſkapiele, = ſkawęczeć, znikczemnieć, w sobie upadać, elend werden, vergehen, ſchwinden, ganz von Kräften kommen; (*Slo.* kapati *interire*; *Crn.* ſkapati, ſkâplem, = wyschnąć, *Crn.* ſkapanje, = suchoty). Od prac, od trudności nieſkończonych prawie ſkapieią i na zdrowiu schodzą. *Kosz. Lor.* 71. Ninieyszą bitwą ród ludzki ſkapieie. *Chroſć. Luk.* 219. Półki te bardziey niewygodą ſkapią, Niżeli temi walki, co ich trapią. *Chroſć. Fars.* 266. Skapał zgoła na oczekiwaniu zakończenia sprawy swoiey. *Nag. Fil.* 90. - *Vulgar.* bodayby ſkapał, iak pies na powrozie.

SKĄPAĆ *ob.* Kąpać.

SKĄPCA, SKĘPCA, - y, *m.*, SKĄPIEC, SKĘPIEC, - ępca, *m.*, SKĄPEK, - pka, *m.*, SKĄPIGROSZ. *Boh.* ſtupec, hauzka, hauzwićka, ſtuchlik, (cf. ſtęchły), neujilec, (cf. nie użyie); *Crn.* ſkoporiti; *Vd.* ſtisnjenik, (cf. ścisnąć), dershlivar, (cf. dzierżeć), kranovez, hranjar, (cf. ochraniać); *Rg.* ſkupaz; *Cro.* zkúpecz; *Rs.* скупецъ, скопидомъ, скряга, колотырникъ. Liczykrupa, ſknora, szperka, smażywiecheć, wędzigrosz, zmindak, ein Filz, ein Karger, ein Geitzhals; (*Etym.* kupa). Pod takim ſknérą, ſkępcą i śmierdziuchem. *Chroſć. Fars.* 100. Ty ſkępcze łakomy, ſkupuiesz wsi, domy, Gęſte folwarki i przeſtrone ſioła, Pośwíata na cię dzisiay ciasne zgoła. *Kchw.* 178. Skępiec ieſt iako na ſkale iagody, ludziom nic po nich, iedno wronom gody. *Rey. Zw.* 217. Niech wszyscy djabli wezmą ſkąpſtwo i ſkąpców. *Teatr* 7 *a*, 14. By to dobrze uważali ci ſkąpkowie, nie takby twardo poczynali. *Birk. o Ex.* 27. SKĄPIĆ, SKĘPIĆ *med. ndk.*, *Boh.* ſtaupiti, ſtrbiti, (cf. ſkarbić); *Crn.* ſkupújem; *Vd.* dershuvati; *Rs.* скупиться, скопить, скоплять. (cf. kopa), алтынничаю, алтынничать, скряжничать, ſkąpo się obchodzić; knauſern, kargen, filzen, geitzen. Nie ſkąpmy na własne swoie potrzeby. *Kołł. liſt.* 1, 69, nie żałuymy sobie). Dobry gospodarz, chcąc być całym od szkody, nie ſkąpi na opłatę ſtroża. *Kołł. liſt.* 1, 111. Skępisz, gdzie dać potrzeba, gdzie nie trzeba, przepełniasz. *Cn. Ad.* 1039. On ſkąpi więcey, niż przyſtoi, a wżdy ubożeie. *Rodz. Prov.* 11, 24. - *Actiu.* ſkępić czego, cf. ſkarbić czego. SKĄPIEC, SKĘPIEC *neutr. ndk.*, ſkąpym się ſtać, karg werden. Przysłowie: ſtary ſkąpiele. *Oſſ. Str.* 4. Dziś on albo ſkąpiał, albo chce być hardy. *Rey Wiz.* 93. SKĄPICA, SKĘPICA, - y, ż., kobieta ſkąpa, eine filzige Weibsperſon, *Bh.* ſkupkyně, *Ross.* колотырка, колотырница. SKĄPSTWO, SKĘPSTWO, - a, *n.*, SKĄPOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſtaupoſt, ſrbnoſt, hauzewnoſt; *Sr.* 2. gejż, giż; *Crn.* ſkopadya; *Vd.* ſtisnjenoſt, ſtisneba, (cf. ścisłość), derahlivoſt, terduſt; *Cro.* zkúposzt, szpornòszt (cf. sporność); *Rg.* ſkûpos, spornos, sctêdgna, sctedechſtvo, *cf.* szczędzić); *Bs.* ſkupochja, łakomóſt; *Rs.* скупость, скряжество, ſknérſtwo, die Kargheit. Skąpſtwo ieſt niegodziwe i podłe, oszczędność chwalebna i pożyteczna. *Kras. Pod.* 2, 236. Terazbyś lu-

Digitized by Google

dzie niektóre można tak skąpe uyrzał, że się przed skąpością zebranych worów pieniędzy, iakoby świątości napatrzeć nie mogą, iedno nad niemi leżą. *Kosz. Lor.* 173. Skępstwo z szaleństwem w towarzystwie chodzi. *Jabł. Bz.* 97. Nieco skąpości, *Rs.* скуповáмость. - §. skąpość czego, = brak, niedostatek, *Rg.* skupocchja; **Knappheit, Mangel, Abgang an etwas.** Dla skąpości spowiedników przeszkadzało się niekiedy duchownemu pragnieniu iey. *Wys. Kat.* 343. SKĄPY, *Compar.* SKĘPSZY, - a, - e, SKĄPIE, SKĄPO *adv.*, *Bh.* skaupy, skaupě, skrbný, hauzewný; *Slo.* skaupý; *Sr.* 1. skupy, skupé; *Crn.* skòp; *Vd.* skop, terd, terdoviten (cf. twardy), dershliu, (cf. dzierżeć), stisnjen, (cf. ścisły); *Cro.* zkúp, szkúp, sztisnirnk, szpòren; *Bs.* skúp, lakom; *Rg.* skúp, spòr, spòrni, stisnút, tjésan, sctedeechi; *Rs.* скупой, скупова́тый, скупы́й, скупь, скря́гинъ, крѣпкій, крѣпокъ, колоты́рной, мугій, (cf. tęgi); *Ec.* скупый; nieszczodry, niehoyny, **karg, filzig, geitzig.** Skąpy *Subst.* = skąpiec, *Skąpożyyski*, **der Geitzhals.** Pan Skąpożyyski kilka kwadragezym na rok odprawiał, a pieniądze zbiiał. *Mon.* 71, 404. Skąpego nie obieray sobie za przyiaciela. *Rys. Ad.* 62. Skąpy dwa razy traci, dwoiako płaci. *Rys. Ad.* 62, *Pot. Arg.* 631, *Leszcz. Gt.* 120; *Slo.* skupi, **widicki wić tratí.** Chciał się skąpy obwiesić, że talara stracił, Żeby iednak za powróz dwóch groszy nie spłacił, Ukradł go pokryiomo. *Kras Bay.* 108. - Każdy będzie skąpie żął, kto skąpi rossiewa, lecz który hoynie sieie, hoyne żniwo miewa. *Pasz. Jał.* 7, *Leop.* 2 *Cor.* 9, 6. Skąpo bogu daią. *Birk. o Ex.* 27. - §. *Paff.* skąpy, = nieobfity, niemnogi, **nicht reichlich, sparsam,** (*Slá.* skùpo, = drogo). Skąpy obrok bierze. *Birk. o Ex.* 27. Małe i skąpo ciekące źrzódło. *Warg. Radz.* 113. To pełne, to zmyślone i skąpe czynili sztychy, Znać, że się oba szermować uczyli. *P. Kch. Orl.* 1, 32. U króla naszego człowiek ma skąpo; ale iednak nie zatrzymuią żołdu ani na godzinę. *Pam.* 85, 1, 123. Skąpo o co, = braknie tego, trudno o to, **schwer zu bekommen.** Skąpo teraz o zboże. *Tr.*

SKAPTOWAĆ *ob.* Kaptować. SKARAĆ *ob.* Karać,

*SKARASKAĆ się kogo *Rec. dk.*, zbyć się kogo, *odkaraskać się kogo, **sich einen vom Halse schaffen, einen los werden.** O gdybym się skaraskał tego natręta. *Pot. Arg.* 626. Nie mógł on się skaraskać fatalnego kruka. *Pot. Syl.* 145.

SKARB, - u, *m*, (*Bh.* krabice karbona; *Crn. et Vd.* skerb, *Cro.* szkérb, skerb, *Bs.* skerb, = *cura, diligentia*; *Rs.* скарбъ, = sprzęty); skarb; *Boh.* poklad, (*ob.* poklad); *Slo.* pokladnice; *Sr.* 1. pokwad, schocz; *Sr.* 2. schaz; *Crn.* salòga, salega, (cf. załoga, cf. zakład; *Vd.* saklad, saklada, saloga, kinzh, shaz, vkupspraunu blagu; *Cro.* kinch, blago; *Hg.* kénts, kints; *Dl.* blago, (cf. błogo); *Bs.* blago, hazna, azna; *Sla.* blágo; *Rg.* blago, blagohranisćte, blagaoniza, blagohranna; *Turc.* hasna; *Rs.* сокровище, *Etym.* kryć, кладъ; *Ec.* кладъ, или сокро́вище скры́тое въ зе́млю, га́за, сокро́вищное храни́лище, газохрани́лище), ukryte drogie rzeczy; **ein Schatz, verborgne Kostbarkeiten.** Gdy rzeczy znalezionych przeszłego właściciela dociec nie można, zowią się skarbem; na które powszechność kraiowa ma naypierwsze prawo. *Gall. Cyw.* 3, 59. Skarb, pieniądze od nieznaiomych ludzi i niewiadomych z dawnych czasów skryte. *Szczerb. Sax.* 411. Pospolicie powiadaią, iż orze na roli skarby znayduią. *Ezop.* 64. Skarb nalazł. *Cn. Ad.* 1039, nagle się zbogacił. - §. Skarb, rzeczy drogie, które w skarbnicy chowaią, **der Schatz in der Schatzkammer.** Skarb, = skarbnica, mieysce, gdzie co drogiego chowaią. *Cn. Th.* 1000; **die Schatzkammer, der Schatz.** Skarb Rzpltey, gdzie chowaią co; skarb Rzpltey, to co chowaią, *ib.* Nie było przedtym osobnego Rzpltey skarbu, ale królowie, posiadaiąc znaczne dochody, sami o wszystkich potrzebach wiedzieli. *Skrzet. P. P.* 1, 337. Pospolity skarb Jan Łaski na seymie w Piotrkowie założyć radził. *Modrz. Baz.* 483. Skarb kościelny, mieysce, skarbnica, *Cn. Th.* 1000. - §. Skarb, fiskus, **der öffentliche Schatz, der Fiscus,** *Rs.* казна́, казначе́йство. Król wziął na skarb dobra iego, ale mu wyznaczył przyzwoitą pensyą. *N. Pam.* 4, 67; (cf. Poginiecie, i domy wasze na *rzecz pospolitą* pobiorą. 1 *Leop. Dan.* 2, 5, skonfiskują). - §. *transl. figur.* rzecz droga, kosztowna, nieoszacowana, kosztowność, kleynot; **Kleinod, Schatz, Kostbarkeit.** O iako się zdradzać dacie, Którzy błoto za skarb macie, Szkło za drogie kamienie. *Biel. sen.* 81. Co się kolwiek skarbów na świecie znayduie, względem skarbów niebieskich cyfrą są. *Kul. Her.* 261. Gdzie skarb, tam i serce. *Pot. Jow.* 2, 13. To skarb, to serca pociecha moiego. *Groch. W.* 531. Swóy naymnieyszy pokaz łaski, chcą iżby za nader drogi skarb przyymowano. *Gor. Dw.* 309. Skarb to iest rzadki, dobry, zdolny i przywiązany sługa. *Kras. Pod.* 2, 38. Jam skarbu dopadł, takiego człowieka. *Teat* 10, 25. nieoszacowany). Ten pan marszałek, to skarb, nie człowiek. *Teatr* 26 *b*, 28, *Past. F.* 333. SKARBEK, - bka, *m.*, SKARBNIK, - a, *m.*, który skarby zbiera, chowa. *Wlod.*, **ein Schätzesammler.** (*diffing.* Podskarbi). - 2) skarbek *cacodaemon*, zły duch, który według mniemania pospólstwa nad kruszcami i skarbami przełożony iest. *Wlod.*, **der Schatzgeist, Schatzgott,** *Pluto.* SKARBIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, uskarbić *dok.*, (*Boh.* strbiti se skąpić, strbnost skąpość, strbný skąpy, *Cro.* zkerbèti, = staranie mieć); *Bh.* ustrbiti, ustaupiti; *Rs.* сокровищова́ти, сокровиществова́ти; **Schätze sammeln.** Podskarbiowie, opuściwszy dobre szafowanie powierzonych pieniędzy, sami sobie i domom swym skarbią. *Sk. Dz.* 341. Nie powinny dzieci rodzicom skarbić, ale rodzice dzieciom. *Bud.* 2 *Cor.* 12, 17. Dla was-em zbierał, na was robiłem, dzieci-ście moie, wam-em skarbił. *Sk. Kaz.* 531. Sobie skarbił minister z podatków, a na króla nienawiść zwalił. *Pot. Arg.* 588. Wolał raczey skarbić w rzeczach niebieskich, a niż na-ziemi. *Birk Dom.* 129. Nie skarbcie sobie tam, kędy złodzieie Wykopywaią, i kradną poklady, Gdzie skarb od molów, i od rdzy niszczeie, Lecz w niebie, gdzie się nie trzeba bać zdrady. *Odym. Sw. U* 2. Pan nie każe sobie skarbić tu, gdzie mól a rdza wszystko pogrysie; ale tam na górze, gdzie skarb wieczny a nigdy nieprzebrany iest. *Rey Zw.* 48 *b*. - §. *cum Accusat.* skarbić co, zbierać co, **etwas sammeln.** Srebro i złoto skarbią sobie drogie. *Kul. Her.* 247. Skarbcie sobie skarby w niebie. *Sk. Dz.* 574. Biesiadami i uczatami przyiaźń sobie skarbić. *Ptich. Sall.* 123. kaptować). Ta sama ręka, którey ia przyiaźń skarbiłem, krzywdę mi uczyniła. *Boh. Kom.* 3, 209. - Częstemi iałmużnami niebo sobie uskarbiła. *Niss.* 1, 20. SKARBICZEK, - czku, *m.*, *dem. nom.* skarb; **ein kleiner Schatz.** Nie mam naymnieyszego skarbiczka.

Teatr

Digitized by Google

Teatr 11, 67. SKARBIEC, - bcu, *m.*, mieysce chowania skarbów, *Bh.* potladnice, *Slo.* potladnice (cf. pokład, pokładnica); *Sr.* 1. schoczowna komora, schoczkomora; *Crn.* tarna; *Vd.* sakladna hranva, salogna kamra, sakladni vomer, salognu shranishe, kasa, denarska hranva; *Dl.* tarna kuchya; *Hg.* taar haz; *Rg.* pjenezniza; *Ec.* сокрóвищница; die Schatzkammer. Skarbiec, w którym się chowały ozdoby krolewskie i niektore Rzpltéy kleynoty, był na zamku Krakowskim. *Skrzet. P. P.* 1, 183. Skarbiec kościelny, *Ec.* ризница. Nieprzyiaciel zabierze skarby po skarbcach złożone. *Wad. Dan.* 198. Skarby niebieskie, które zachowuie bóg świętym w skarbcu wieczney chwały swoiéy. *Kul. Her.* 261. SKARBNICA, - y, ż., skarbiec, die Schatzkammer. (*Rs.* скáрбница, кладовая склад, sklep składowy). Jest tam skarbnica cesarska, kędy przede drzwiami zawsze leżą wielkie wory pieniędzy. *Star. Dw.* 23. Eliaszb uczynił sobie skarbnicę niemałą. 3 *Leop.* 2 *Ezdr.* 13, 5, pokładnicę. 1 *Leop.*). - §. Skrzynia do chowania kosztowności, der Schatzkasten. Skarbnica w domu skarbu. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 10, 38. Na skarbnicę drogich kleynotów pełną, zawsze dybią złodzieie. *Petr. Pol.* 329. Rzucili się do skarbnicy, pieniędzy szukać. *Sk. Dz.* 1004. Skarbnica kościelna, der Gotteskasten. *Sk. Dz.* 64. Karbony albo skarbnice gotowych zawsze pieniędzy w pierwszym kościele na ubogie. *Sk. Dz.* 29. - *fig.* Cała darów boskich skarbnica stoi wam otworem. *Bals. Nied.* 1, 132. SKARBNICZEK, - czka, *m.*, staroświecki gatunek pojazdów, niby to wóz skarbny, eine altmodische Art von Wagen. Przyiechało się dawniey na skarbniczku prostym, ale za każdym razem skarbniczek z miasta pieniądze przywoził. *Kras. Pod.* 2, 145. Skarbniczkiem czyli telegą przeieżdżaiących widziałem. *Mon.* 65, 60. Woli iego żona, Aby ią na sprężynach giętkich zawieszona Po balach, po assamblach kareta woziła, Niż gdyby do kościoła skarbniczkiem ieździła. *Węg. list.* 8. SKARBNICZKA, SKARBUSZKA, - i, ż., puszka do zbierania w niéy pieniędzy, karbonka, die Sparbüchse. *Tr.* SKARBNIK, *ob.* Skarbek. SKARBNIKOSTWO, - a, *n.*, urząd skarbnego, (cf. Podskarbi), das Amt eines Schatzmeisters. *Tr.* SKARBNY, SKARBOWY, - a, - e, (*Bh.* skrbny, = skąpy; *Ross.* скарбовый sprzętowy), od skarbu, Schatz-; *Vd.* sakladni; *Rs.* сокровищный. Komora skarbna. 1 *Leop. Ezech.* 40, 45. Podskarbi ma kwitować pod swą pieczęcią skarbną. *Herb. Stat.* 63. Z skarbnemi wozy nie ieżdżą do nieba *Rey Wiz.* 105 *b*, *Susz. P* 4 *b*, *ob.* Skarbniczek). Pisarze skarbowi. *Vol. Leg.* 3, 429. SKARBNY, SKARBOWY *Subst.*, nad skarbem przełożony (podskarbi), der Schatzverwahrer, Schatzmeister. Skarbny W. X. L. *Vol. Leg.* 3, 429. SKARBOKRADZTWO, - a, *n.*, n. p. ieśli co *pospolitego wezmą, to skarbokradztwem nazywaią. *Kucz. Kat.* 3, 162, *peculatus*, kradzież skarbu publicznego, Diebstahl öffentlicher Gelder.

SKARBOWAĆ, *ob.* Karbować SKARCIĆ, *ob.* Karcić.

SKARGA, - i, ż., (*Etym.* kara), uskarżanie się, obwinienie, żałoba, die Klage, die Anklage; *Sr.* 2. skarjba; *Bh.* jalowba; *Slo.* jalowba; *Crn.* toshba (cf. *tążyć); *Vd.* toshba, toshva, toshuvanje, toshenje, satoshenje, satoshba, natoshba, potoshba, potoshenje; *Cro.* tùsba, obtusenye, oszvàda (*ob.* obwadzić); *Dl.* ukor; *Sla.* osvadjenje (cf. zwada); *Rg.* óbada, osvada; (cf. *Rg.* kargliv, *litigiosus*); *Ross.* жáлоба, жалобница, взыскъ; *Ec.* рѣчь (*ob.* rzecz), порочéніе, оглагóлание. Zdadzą się correlativa nędza i skarga. *Birk. Sk. D* 4. Janusz książę Mazowiecki oyca Xiędza Skargi, dlatego *Skargą* przezwał, iż się często przed nim *uskarżał* na krzywdy sobie uczynione, mówiąc mu: wszystko się *skarżysz*, miły Pawęski, moglibyśmy cię *Skargą* nazwać. *Sk. Birk. D.* 4, *ob.* Skwierczek. SKARGOWY, - a, - e, od skargi, Klages. Sądy starościne skargowemi zowią. *Herb. Stat.* 209.

SKARŁUPA, - y, ż., (cf. skorupa, skorlupa), łuska, szczeżuia, n. p. krokodylowa, *cataphractum. Cn. Th.* 1000, skóra czyli łuska węży, żółwiów i tym podobnych. *Wład.*, harte Schuppe, z. B. eines Krokodils, einer Schlange ꝛc.; cf. *Bh.* Estralaup, = kora na chlebie; *Rs.* скорлупа łuska orzechowa). Skarłupa smocza wężowa. *Cn. Th.* Skarłupa żółwia, żółwia skorupa. *ib.*, ein Schildkrötendeckel.

SKARMIĆ, ZKARMIĆ co, *cz. dk.*, zjeść, strawić, *Ross.* скормить, скармливать; verzehren, aufessen. Nie miéy nikogo za konfidenta, póki korca soli z nim nie skarmisz *Fr. Ad.* 68. Rozmiotał w pole kawalce, święte ciało, święte palce (Ś. Stanisława). Chcąc, by to marnie strawiono, Przez psy, przez ptaki skarmiono, *ut voraretur. Pies.* 142. Myśliwcy ubogich nieboraków maiętności psy skarmiaią. *Kosz. Lor.* 134.

SKARPA, - y, ż., *fortific.*, pochyłość wału, z *Franc.* escarpe; die Abdachung, die Böschung, płaszczyzna spadzista przedpiersienia i tarasu wałowego, zamykaiąca iednę stronę rowu fortecznego. *Jak. Art.* 3, 316. Przez równe pola, przez skarpy, przez doły Wciąż uciekaią przed nieprzyiacioły. *Pot. Arg.* 64. - §. Tym się też utwierdzaią mury, kiedy ie *na skarpę* muruią, t. i. coraz cieniéy od fundamentu aż do samego wierzchu wywodząc. *Haur Ek.* 7, cf. *Germ.* scharf). - §. *figur.* Liszki w głębokiéy grzebią iamy skarpie. *Pot. Pocz.* 425, w dole, Grube). Złęknie się, uciec trudno, skryć w tąż w oney skarpie. *ib.* 151.

SKARPETA, SZKARPETA, - y, ż., SZKARPETKA, - i, ż.; *dem.*, z Włosk., krótkie zwierzchne pończochy, Fußsocken; *Boh.* Skarpetle, (Skarpál trzewiczysko); *Vd.* shkarpetel, stopalu, podzkreuliza, podnogavisa, kopiza, kauzhina, shok. shokje; *Cro.* skarpetula, skarpetlini, skerpétlin, kopichiza; *Bs.* navlake (cf. nawlec), mestve, kalcine; *Sla.* návlacsi; *Ross.* карпетка, карпéточка, носки. Szkarpetki mu daią na nogi. *Star. Dw.* 25. Pończoch szkarpetek małych . . . *Inflr. C. L.*, *Vol. Leg.* 4, 359.

*SKARTABELL, *ob.* Schartabell. SKARTOWAĆ, *ob.* Kartować.

SKAR-ŻYC, SKAR-ŻYĆ się *ndk.*, uskarżać się na kogo, obwiniać kogo, klagen, anklagen, sich beklagen über jemanden; *Bh.* jalowati; *Sr.* 2. skarjisch. *Sr.* 1. wobsforjupu so; *Crn.* tòshem, toshújem (cf. *tążyć); *Vd.* toshit, toshiti, satoshit, natoshiti, potoshitise, se pertoshiti; *Cro.* tusiti, tûsim; *Sla.* túxiti. *Bs.* tusgitise, potusgitise; *Dl.* oszvadujem (*ob.* *obwadzić); *Rs.* нажáловаться. Skarżyli się na nie przodkowie nasi, skerżymy się my, i którzy po nas nastaną, skarżyć się będą, iak dobre stare obyczaie zginęły. *Gor. Sen.* 28. Król Zygmunt skarżył się na

Digitized by Google

Lubczany *cesarzowi Maxymilianowi (u cesarza Maxymiliana). *Stryik.* 709. Panu Bogu ia tey krzywdy, mnie dziś uczynionéy, skarżę się, że mię niewinnego zabić chcecie. *Baz. hst.* 28. SKARŻEWO, - a, *n.*, Schöneck, miasto Pruskie w Pomeranii, w powiecie Stargardskim. *Dyk. G.* 3, 53. SKARZESZOW, - a, *m.*, miasto w Sandomierskim. *Dyk. G.* 3, 54. SKARŻYCIEL, - a, *m.*, skarżący się na kogo, oskarżyciel, powód, *Slo.* žalobnik; *Crn.* toshnik; *Vd.* toshnik, natoshnik, satoshnik, shaluvauz, plakavez; *Cro.* tusbènik, tusitel; *Rs.* жалобникъ, жалобщикъ, ищикъ, истецъ; der Kläger. SKARŻYCIELKA - i, *ż.*, die Klägerinn; *Vd.* toshniza, shaluvauka, plakaviza; *Ross.* жалобщица. Ty śmiesz być skarżycielką. *Przyb. Milt.* 300. SKARŻYCIELSKI, - a, - ie, od skarżyciela, Kläger-; *Rs.* искóвый, истцовый (cf. iściec). SKARZYCIELCZYN, - a, - e, od skarżycielki, die Klägerinn betreffend.

SKARZYK, - a, *m.*, tak bartnicy zowią wiąz woskowy abo piérwsze wiązanie pszczelne w ulu, *commosis. Mącz.*, wiąsa, wąza. pierzga, ulicznik, *przedmieście, der Vorstoß im Bienenstocke.

SKĄSAĆ, *ob.* Kąsać. SKATOWAĆ, *ob.* Katować.

SKAWA, - y, *ż.*, rzéka w Krakowskim, ein Fluß im Krakauischen, (cf. *Sr.* 1. ſtawa skała). - §. Gończym psom dają miana od rzék, n. p. Wisła, Dunay, Raba, Skawa, ein Name der Stäuberhunde. SKAWINA, - y, *ż.*, miasto i rzeka w Krak. *Dyk. G.* 3, 54, Stadt und Fluß im Krakauischen.

SKAWALKOWAĆ, *ob.* Kawalkować. SKAWĘCZEĆ, *ob.* Kawęczeć.

*SKAZ, - u, *m.*, (*Crn.* skâsa *demonſtratio, Vd.* skasa, skasanje, = oświadczenie, okaz; *Rg.* skâza, prikazanje, = representacya); ukazanie, pokazanie, das Zeigen, Anzeigen. Skazu i gąbki godną popadł winę, *indicio linguaque. Zebr. Ow.* 122. - §. skaźń, skazanie, wyrok, der Ausſpruch, die Sentenz, das Urtheil. Urząd ma według ſtatutu skaz przeciw takiemu uczynić, i żałobnikowi wypis skazania swego dać. *Stat. Lit.* 146. Jeśli kto za pozwem nie ſtanie, tedy urząd ma przeciw niemu skaz dla nieposłuszeństwa na upad uczynić. *ib.*, (*ob.* wskaz).

SKAZA, - y, *ż.*, to, co kazi drugie, das Verderbniß, Sittenverderbniß. Dobrodzieyſtwo niecnotom uczynione ieſt skazą dla dobrych. *Nar. Hſt.* 4, 77. - §. skaza, uszczerbek, szkoda. zepsucie, ſtan skażony, nadwerężony, Nachtheil, Schaden, Verletzung, Verderbniß; *Bh.* kaz, n. p. w płatnè, w sukně, zkáza; *Slo* zkáza *perditio*; *Sr.* 2. skaſ; *Sr.* 1. pokajeno; *Crn.* skâsa *corruptio*; *Vd.* skasa, skasba, poguba; *Bs.* sctetta, quar, pomankanje; *Rs.* плѣжина (cf. pleśń); *Ec.* плѣніе, пля. Wzroku skaza, i w innych osobach wszystko mu na opak pokazuie. *Mon.* 64, 297. Sprawiedliwy po śmierci nie ogląda zatracenia abo skazy. 1 *Leop. Ps.* 48, 11. Woda morska ieſt słona, aby powietrza nie zarażała; bo niemasz nic, coby się przeciwiało skazie, iak sól. *Boter* 11. Co czynię, nie czynię ku skazie Xiędza Podlodowskiego, ale iżbyś W. K. M. skazy iakiey w Rzpltéy nie uczuł. *Gor. Dz.* 37. Smierć moia zmyie skazę, ktorą oczerniłam tę familiią. *Teatr* 4, 111, plamę, Flecken, Schandflecken. Nie chciałem, żeby to nierówne małżeństwo iakiey skazy nie przyniosło. *Boh. Kom.* 4, 352. Plaſtrzyk na skazę przyłożyć. *Haur Sk.* 402, na ranę, Wunde, Schaden, verletzte Stelle. Skaza na skorze garbowaney, cienkie mieysce, *Rs.* пашина, пашинка. - Skaza, skazitelność, ułomność, Verderbtheit, Verderblichkeit. Tak się ma powstanie z martwych: bywa siano w skazie, wstaie w nieskazie. *Bud.* 1 *Cor.* 15, 42. Musi skaza ta przyoblec nieskazenie, a śmiertelność ta przyoblec nieśmiertelność. *Bud.* 1 *Cor.* 15, 53. - Ty kochanych rodziców podobny obrazie, Któryś wszystek ich cnot zbiór dochował w nieskazie. *Zab.* 15, 103, nieskażenie, nieskazitelnie, nienaruszenie, unverletzt, unversehrt. - §. 2) *botan.* skaza, siele, lwi ogon, zioła blizko siebie będące zaraża i kazi. *Syr.* 1252, Löwenſchwanz, wilk zielny..

SKAZAĆ, *F.* skaże *cz. dk.*, skazuie *pr.*, Skazować, skazywać *cont.*, *frequ.*, (*Sr.* 1. zkazuju *indico*, zkazvatè *indicatiuus*; *Vd.* skasati, skashuvati, pokazati, = okazać, oświadczyć, świadczyć; *Rg.* skâzati, skazivati *narrare, demonſtrare*; *Rs.* сказать, сказывать, *Ec.* сказати, сказовати, = powiedzieć, wyrazić; *Ec.* кажю, сказую *oſtendo*); palcem wytykać, pokazać, ukazać co niby palcem, *Cro.* izkazati, izkasujem; mit Fingern weiſen, zeigen. Patrzącemu ludowi palcem go skazałem. *Jabl. Tel.* 75. Cała wieś teraz mię palcem skazywać będzie. *Teatr* 8, 95, *et* 4 *b*, 123. Co żywo będzie palcem skazowało, Otoż téy się pani fochów chciało. *Hr. ad. Dan.* 238, *et* 70. Skazuiący palec, wtóry palec. *Mącz.*, rożen, der Zeigefinger, *ob.* Palec; *Crn.* kasin, kasinz, sapazhnek; *Rg.* kazaz; *Sla.* kaxipût. Wenera, któréy żadna inna nie zrównywa w kunszcie zwodzenia, więcéy w twarzy nie skazywa, tylko słodkie omdlenie. *Przyb. Luz.* 46. Potym wyrzekli a skazali pospolitym przykazaniem i wyrokiem, wszemu narodowi żydowskiemu ... 1 *Leop.* 2 *Mach.* 10, 8, oznaymili, ogłosili, bekannt machen, kund thun. Skazać do kogo, obwieścić kogo, uwiadomić kogo o czym, zwłaszcza przez nadarzonego, nie przez umyślnego posłańca. *X. Kam.*, einem wiſſen laſſen. Skazać do kogo po co, o co. *ib.* - §. 2) dekret skazać, = skazać, dekret wydać, wyrok uczynić, wyroczyć, ein Decret fällen, den Ausſpruch, das Urtheil ſprechen, entſcheiden; cf. *naydować). Jeśliby kogo o dekret pytano, a onby skazał taki, iakiby rozumiał, choćby nie był według prawa, żadnéy szkody ztąd nie odniesie. *Szczerb. Sax.* 73. Gdy kto dekret skaże, nie może od niego odstąpić, bez przyzwolenia onego, za którym skazał. *ib.* 73. Skazuię za kim, dekret wydaię po kim, osądzam kogo niewinnym czego. *Cn. Th.* 1001, für einen entſcheiden. Azaby nie skazano za mną, gdybym ia nie maiąc pisanego dowodu, wiele świadków za sobą postawił? *Hrbſt. Art.* 54. Klaudyan o żydziech skazał, i dał im wolność mieszkania w Rzymie. *Sk. Dz.* 40. Nie rozrzynaymy téy sukni utkanéy, Lecz cała niechay będzie z nas iednego, Komu ią skaże los o nię miotany. *Odym, Sw.* 2, *Ji.* Skazuię przeciw komu, osądzam być winnym czego, potępiam dekretem, einen verdammen, verurtheilen; *Vd.* obsodit, persodit, pogubit; *Rs.* осудить, осуждать, приговорить, приговаривать. (cf. *Ec.* показними ukarać na życiu). Nero Piotra na krzyż, a Pawła pod miecz skazał. *Sk. Zyw.* 437 Nie skazuycie, a nie będziecie skazowani. *Rey Pſt. Ff* 3, nie potępiaycie). Dobra przedać tych, którzy są skazani, *proscriptio. Siem. Cyc.* 142. W prawie ieſt opisano, do

Digitized by Google

którego dnia skazywać i przedawać wolno. *ib.* 144, *proscribere*). Życie iego wielką nagrodą otaxowane, a prawie skażane było. *ib.* 498. Skazanie abo dekret. *Herb. Stat.* 422, der Ausſpruch, der Richterſpruch, die Sentenz; *Bh.* obercen (cf. odrzec). (*Vd.* skasanje, storjenje, ſ świadczenie, dokazanie; *Rs.* сказáнїе, сказыванїе opowiadanie, tłumaczenie się z czego; сказка powieść, wyłuszczenie). Gdy kto skazaniu sądowemu dosyć nie uczyni, ... *Sax. Porz.* 13. Mocą tego prawa, które mamy o skazaniu, dobra Roscyusza przedać można było. *Siem. Cyc.* 142, *de proscriptione*). Ty w tymże skazaniu ieſteś. *Zrn. Pſt.* 171 *b*, w tymże potępieniu, téyże kary godny.

SKAŻCA, - y, *m.*, SKAZICIEL, - a, *m.*, kaziciel, który co psuie, niszczyciel, der Verderber, Vernichter; *Boh.* kazyć; *Sr.* 1. zkajenc, zkaſhenc, pokajenik; *Cro.* kabitel; *Dl.* izopachitel, iſtetnik; *Vd.* svratauz, skasnik, spazhuvauz; *Ec.* истлúтель, растлúтель. Wy skaziciele cnoty. *Zab.* 14, 359. Pokoy a próżnowanie, wielcy to są skażce człowieka. *Gor. Dw.* 368. Matyasza powiadali być wielkim skażcą królestwa Węgierskiego, który ieno łupi poddane. *Gwag.* 87. Naprawcę zakonu, mieli żydzi za skażcę zakonu. *W. Poſt. W.* 285. Czytay, w iakiéy Katylina albo insze burzyce a skażce pospolitéy rzeczy, sławie zoſtawali. *Rey Zw.* 38. Ktoby z naszych zoſtał skażcą i przeſtępcą tego przymierza, tego my iako złoczyńcę karać będziemy. *Baz. hſt.* 340. Żydzi u nas żadnego nie robią rzemiosła; a przecię rzemieślnikom skażcami są. *Petr. Pol.* 75, szkodą). Prac naszych skażca, niespokoyny Achilles. *Otw. Ow.* 496. Atreowicz skażca Troi. *ib.* 537, burzyciel). Król ów mężny skażca Daryuszow. *Papr. Tr. B* 2 *b.* *Skaysce swego narodu. *Petr. Hor. C* 4.

2) *SKAZCA, - y, *m.*, SKAZICIEL, - a, *m.*, który skazuie, pokazuie co, der Weiſer, Zeiger, Anzeiger. (*Slo.* ukazatel, ukazowatel index zegarowy; *Sor.* 1. zkazowaw; *indicatiuus*; *Crn.* kasin, kazinz, ſ palec skazuiący, rożen; *Crs.* kazitel, *Dl.* kazalacz *monſtrator*; (*Cro.* kazilo, kazalo, kasëcz, czegar, *Dl.* kazalo, ſ index u zegara; *Rg.* skàzalaz, povjédalaz, ſ opowiadacz; *Rg.* kàzala, skàzala, *Bs.* kazallo, ſ indeks); *Rs.* указáтель, (сказывáтель opowiadacz, сказочникъ baiarz; *Ec.* сказáтелъ wykładacz). Karał tych srogo, co zbiór swóy kryli; skazcom zaś za pracą naznaczył pewną nagrodę i płacą. *Chroſć. Fars* 219, donosicielom, wydawaczom). Zbóycy, siepacze, oprawcy, skazcowie, Wszędzie nos wrażą, by się nie skrył który. *Chroſć. Fars.* 235.

SKAZIĆ, SKAŻENIE, *ob.* Kazić. SKAŻENIE, ſ skazitelność, podle anie skażeniu czyli zepsuciu, die Verderblichkeit. Skazitelne to ciało musi przyoblec nieskażenie. *W. Poſt. Mn.* 7. Sieie się, mówi apoſtoł, w skażeniu, powstanie w nieskażeniu. *Kucz. Kat.* 236. SKAZICIEL, *ob.* Skażca. SKAZICIELKA, - i, ż, która co skazi, zepsuie, die Verderberinn; *Bh.* kazycka; *Sr.* 1. pokajenicza. Śpiewaczki, swywolne niewiaſty, skazicielki dobrych obyczaiów. *Sk. Dz.* 313. SKAZISTY, SKAZITELNY, SKAŻNY, - a, - e skazie podległy, verderbbar, dem Verderbniß ausgeſetzt, verletzbar; *Bh.* poruſſitelny (cf. poruszyć. *Vd.* skaviten, svratliu, ſ zgubny); *Vd.* ſtrohliu, segnitliu; *Cro* hablyiu; *Rs.* тлѣнный, брéнный, вредимый, прéжденный, ничтóжный, гúбаемый, скорогибельный, истлѣнный, скудéльный; *Ecc.* истлѣнень, разтлѣнный. Niechay się skazitelna materya rozsypuie w proch. *Psalmod.* 101. Musi to skaziſte ciało przyoblec nieskazitelność, a to śmiertelne nieśmiertelność. *Leop.* 1 *Cor.* 15, 53. Ciało umiera; dusza ieſt nieskazitelna. *Karnk. Kat.* 86. Nieskaźna iego cnota. *Przyb. Ab.* 21. Wina te w nieskaźnych kryształowych czarach się pełniły. *Przyb. Luz.* 292. Ciało Chryſtusowe nieśmiertelne, nieskazitelne, *impaſſibile*, to ieſt, cierpieć nic nie może. *Birk. Gł. K.* 57. Pan Bóg urodził nas ku dziedzictwu nieskaziſtemu. 1 *Leop.* 1 *Petr.* 1, 4. Nieskażone ieſt to króleſtwo, zginąć nie może, ani być zepsowane. *Wiśn.* 448. - §. skaziſty, skażony, naruszony, verletzt, verderbt. Mówisz, żeś ieſt w słowach czyſty, Żeś przed obliczem boskim nieskaziſty. *Chroſć. Job.* 42. Nieskazitelny, od wszech zbrodni czyſty Nie dba o puklerz, ni pociſk kończyſty, *integer vitae. Hor.* 1, 104. Skaziſta czyli skażona rzecz, *Crn.* skasba, *ob.* skaza. SKAZITELNOSĆ, - ści, ż., SKAŻONOSĆ, - ści, ż., podległość skazie, zepsuciu, die Verderbbarkeit, Verletzbarkeit; *Vd.* ſtrohlivoſt, segnitlivoſt, skashenoſt, svratanoſt, (*Vd.* skasitnoſt, ſ zgubność); *Rs.* ничтóжность, тлѣнность, перемѣняемость, вредúмость, брéнность. Skazitelność ieſt rozsypanie się rzeczy na części, z których się składa, iak ciała i drzewa zgniłe w proch się obracaią. *Boh. djab.* 244. Stworzonych rzeczy skazitelność. *Psalmod.* 77. Czasie! rzeczy pochłońco, i brzydka dawności, Wy prowadzicie wszyſtko do skazitelności. *Zebr. Ow.* 382. Czeka nas nieskażoność i nieśmiertelność. *W. Poſt. W.* 3, 334. Przeydziemy z skażoności do nieskażenia. *W. Poſt. W.* 323. Wnet na żywego Będziesz z uciechą oczu twych patrzyła, W dziwnéy ozdobie ciała i iasności Niepodległego iuż skazitelności. *Odym. Sw.* 2, *Ll* 2 *b.* - §. skaza, zepsucie, Verderbniß. Sławny był ten mąż dla nieskazitelności obyczaiów. *Zab.* 14, 7, Unverdorbenheit. Stanisław ſtrofuie Bolesława, aby obyczaiów i skazitelności tak sprosnéy poniechał. *Krom.* 106. Trwaiąc w dobrym uczynku szukaią chwały, i czci i nieskazitelności. 3 *Leop. Rzym.* 2, 7, *nieskazitelności, 1 *Leop.*).

SKAŻŃ, - i, ż., wyrok, dekret, skazanie, skas, *ertel, *Bs.* osuda; (*Ec.* показнúти skazać na śmierć); das Decret, der Ausſpruch, Richterſpruch, das Urtheil. Mówił mu, aby się o swoię osobę nie bał; skaźń żadna nań nie wyydzie, aby tylko dał o sobie sprawę. *Sk. Dz.* 1135. Sentencyi i skaźni bożéy nie chcą dosyć uczynić. *W. Poſt. W.* 270. Oskarżony, kiedy się zaprzy, a podług skaźni przysięże, to wolen. *Gor. Wł. L b.* Skaźni na winnych czynił, i karać ich kazał. *Sk. Dz.* 311. Każdy przed obliczem Pańskiém ſtanąć, a ze wszyſtkich słów licsbę czynić, a potym skaźń sędziego odnieść musi. *Kucz. Kat.* 149, zdanie sędziego. *edit. rec.*).

SKAŻONY, *ob.* Kazić. SKAŻONOSĆ, *ob.* Skazitelność.

SKAZOWKA, - i, ż., cf. SKAZICIEL, *ob.* skażca), index, *Bh.* nawéſtſi; *Sr.* 1. pokazowacił, *Bs.* kazallo, skazallo; *Rg.* kàzalo, skàzalo; *Cro.* kazilo, kazalo, kasëcz, czegar (cf. zegar); *Dl.* kazalo; *Rs.* указка; der Weiſer, der Zeiger. Cień skazówki na kompasie. *Hub. Wſt.* 24. Obrót zegarkowych skazowek czyli indeksów. *Uſtrz. Alg.* 109. Skażyciel zegarkowy. *Bals. Niedz.* 1, 356. Skazówka godzinna i minutna. *Jak. Mat.* 1, 62, *Rog. Doſ.* 2, 9. - *fig.* Konarſki przewodniczą skazówką był poprawy

Digitized by Google

rządu. *Zab.* 7, 190, przewodnik, **Wegweiſer.** SKAZUIĘ, *ob.* Skazać.

SKĘPCA, SKĘPIC, SKĘPSTWO, *ob.* Skąpca, Skąpić, Skąpſtwo.

- - SKI, ſ, - - CKI; terminacya zwyczayna Polſkich przezwiſk szlacheckich; wyraża niby, że to pan tych dobr, od których kto przezwany, czyli Niemieckie: Herr von... Szlachta od miaſt, wiosek, zamków nazwana; do tychże ſyllabę *-ſki* albo *-cki* przydawszy, n. p. do słowka *Koniecpole* przyłożywszy *-ſki*, będzie *Koniecpolſki*; a tak co się miało mówić *per Subſtantiua* Pan Koniecpola, mówi się *per Subſtantiuum et Adjectiuum* Pan Koniecpolſki. *Chmiel.* 1, 378. Dobrze rzemieslnikowi mieć przezwiſko na *-wic*, nie na *-ſki*; szlachecka to. *Jeż. Ek. D* 1. Da wnet tysiąc, da i dwa, byle mu *-ſki* dano, A ktemu miłościwym panem nazywano. *Papr. Gn. praef.* Nie tak ci mnie zowią; nie Janayże mi; nie Piotray mi; bom ia *-ſki* abo *-cki*; - Jegomość; Pan Starotta. *Cn. Ad*, 664. Nie każdy szlachcic, co się na *-ſki* kończy *Bies. C.* 1. - *Obſerv.* W Polszcze przydomki na różne się kończą terminacye, przezwiſka zaś pospolicie na *-ſki*; w Litwie przeciwnie przezwiſka rożne maią terminacye, a zaś przydomki wszystkie na *-ſki*, n. p. Pociey Korzeniowſki, Tyszkiewicz Lochoyſki, Woyna Jasieniecki; co znaczy dobr tych pana. *Jabł. Her.*

SKIBA, - y, ż., SKIBKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* ſkywa, ſkywka; *Slo* ſkywka *buccella*; *Sr.* 2. ſzkiba, ſzkibka, cf. *Germ.* Scheibe; (*Ec.* скибы, груди, кучи); (*jsl.* skyſa, *Suec.* ſkifwa, ſ w talarki pokraiać). Skiba, cienko pokraiany zraz, n. p. chleba, **eine Brotſcheibe, eine Scheibe von einem Brote**, *Angl* shive). Day mu, aby skibkę chleba. *Bal. Sen.* 65. Job nie iadł skiby chleba sam, żeby iey z nim siemota ieść nie miała. *Zrn. Pſt.* 129 *b.* Przynieś mi skibę chleba w ręce twey *Bud.* 1 *Reg.* 17, 12. Przyydź a iedz chleb, i rozmocz skibkę twoię w occie. *Leop. Rut.* 2, 14. Niech zjem skibkę chleba. *Leop.* 1 *Reg.* 2, 36. - § 2) skiby z obudwu ſtron brózdy, *Bs.* gliba; *Cro.* odrèdek, szlog cf. złożyć), liha, gliha; **der Furchenrain, die Erdfurche, der Remel, der Balken, die zu beyden Seiten der Furche aufgehäufte Erde.** Plug rysuie w ziemi brózdy, i skiby odwala, *Dmoch. Jl.* 2, 30. Oracze dobrzy skiby abo bryły wielkie zwykli młotami rozbiiać. *Cresc.* 89. **SKIBOKRAYNY pług. *Nar. Dz.* 1, 120; **SKIBOWALNY pług. *Nar. Dz.* 2, 159, **der furchenſchneidende Pflug.** Lemiesze skibowalne. *Zebr. Ow.* 120, *vertentia glebas aratra.*

*SKIDAĆ *cz. ndk.*, *Rg* skidati, skinuti *auellere*; *Bs.* skidati *lacerare*, skinnuti *auferre*; *Rs.* скинуть (cf. skinąć, kinąć), скидать, ſ zrzucać, zmiatać, **herab werfen, abwerfen**, *pr. et tr.* Traktat się zatym rozerwie i skida. *Chroſć. Fars.* 393. I na cóż się to Hippolicie przyda, Z Dyaną włóczyć, aż się młodość skida? *Chroſć. Ow.* 46, aż ta upłynie). - § Samymby siebie trzeba się użalić, Nim się wiek wieczney niepamięci skida *Por. Syl.* 241, nim się ten narzuci, nim spadnie, napadnie na was, **ehe er einbricht, über euch hetfällt, ſich über euch herwirft.**

*SKIEŁA, - y, ż., n. p. Gdzie kora drzewa przytykana, tam powinna być ona na skiełę zerznięta. *Gaz. Nar.* 1, 574. ?

SKIELET, - u, *m.*, *Bh.* koſtliwiec; *Crn.* rebernek, rebrenèza, rebrenek (cf. żebro); *Vd.* rebrouje, hrod, hrodje; *Rg.* samokòſt, okoſtnisa; *Cro.* szamokoszt; *Rs.* костякъ, остовъ, *ob.* Kościotrup.

SKIEŁKO, SZKIEŁKO, - a, *n.*, *dem. nom.* ſkło, *Rs.* стекольцо, стекляшко; n. p. szkiełka do zegarków. *Torz.* 129, **Uhrgläſer.** Skiełko, nie wielkie ſklane narzędzie do patrzania przez nie, lornetka, perspektywka, **ein kleines Glas zum Durchſehen, ein Lorgnettchen.** Skiełka w przeziernikach na kształt soczewicy, zowią soczewkami. *Hub. Wſt.* 242, Nie mogłem dobrać szkiełka do moiey perspektywy. *Mon.* 64, 58. Maiąc wzrok dobry, ani zażywam szkiełka, które przyczynia, ani tego co zmnieysza. *Kras. Pod.* 2, 157, *N. Pam.* 13, 121. - *allegor.* Znam co szkło, a co szkiełka, Za moich czasów były światła, nie światełka. *Kras. liſt.* 124. - §. kawałek ſkła, **ein Stückchen Glas.** *Tr.* SKIELNY, *ob.* ſklany, Skłorodny.

SKIEŁZNĄĆ się, *ob.* Kiełznać się. SKIEŁZEM *adv.*, krzywo, *oblique. Czrt. Mscr.*, **ſchief**, cf. ukosem.

SKIEROWAĆ, *ob.* Kierować.

SKIK! smyk! furt! **fort! weg!** Jedzą, piią i skaczą, A w punkcie skik do piekła! *Brud. Oſt. C.* 10, cf. skok, skoknąć.

SKIN, - u, *m.*, skinienie, **der Wink, das Winken.** Cud na skin bozkiey potęgi się stanie. *Przyb. Milt.* 218. Stały czartów gminy, Zważaiąc na strasznego komendanta skiny. *ib.* 25, *et* 95. SKINĄĆ, *ob.* Kinąć.

SKIPIEĆ, *ob.* Kipieć. SKLĄCY się, *ob.* Lśnić się.

SKŁAD, - u, *m.*, *Bh.* ſlad; *Crn.* ſkláda; *Ross.* складъ; składanie, złożenie, złączenie, spoienie, *Vd.* sloshba, sloshenje, perkladenje, pergodenje, pergoditje; *Bs.* slogga, slosgenje, naloga; *Cro.* nalog (cf. nałog); *Pl.* zaſtawienye (cf. zaſtawić); *Rs* сложность; *Ec.* сочинение; **das Zuſammenlegen, Zuſammenſtellen, Zuſammenfügen**; (*Rg.* ſkład, ſkladnos *concordia*, zgoda, zgodność; *Crn.* sklad, ſ fugowanie; *Vd.* sklad poprja, ſ ryza papieru; *Vd.* sklad, poklad, ſ piętro; *Cro.* zkladnyi, ſ kętnary, łogary); *Ec.* складéнїе gromada, kupa. - Ciała, maiące pewny i ſtałetzny skład wewnętrzny, organizacyą, nazywamy organiczne. *Bot.* 1. - Skład ciała, twarzy, ſ figura, kształt, **die ganze Zuſammenſtellung, Figur, Geſtalt, der Bau, Miß.** W serau ſtaranie ieſt osobliwe, ażeby młodź trzymać grzeczną dobrego składu. *Kłok. Tur.* 33. Piękną ieſt, i skład twarzy tak u niey szczęśliwy, Że kto ią zna, iey obraz nosi w sercu żywy. *Szym. S. W.* 46, **eine glückliche Geſichtsbildung.** - Mieć z kim skład, ſ nakładać z kim; mieć z nim społeczność, społeczeństwo, **Gemeinſchaft mit einem haben**, cf. Oclege). Mieli go za człowieka, który ze złymi skład i towarzyſtwo trzymał. *W. Poſt. W.* 285. Nie mieyże z nim żadnego składu, aby się wſtydał. 1 *Leop. Teſſ.* 3, 14. Tak żebyśmy też właśnie i my czynić mieli, Nigdy z podeyrzanymi składów nie dzierżeli. *Papr. Kol. D* 2 *b.* Żadnego składu z białemi głowami miewać nie chcieli. *Kosz. Lor.* 67 *b.* By się syn twóy nie ku ledaiakiey białey głowie wdawał, a nie z każdą niewiastą towarzyſtwa a składu miał. *Glicz. Wych. B* 1 *b.* Jeśliś chrześciianin, miey skład z chrześciiany. *Papr. Kol. D* 2 *b.* Gdzie rozum z cnotą, dobry skład. *Rys. Ad.* 13. - *ſimiliter*; z uſtanowieniem rządu śpieszyć potrzeba, póki

Digitized by Google

pomyślny skład okoliczności dozwala. *Gaz. Nar.* 1, 15, zlewek, spływ, zbieg, **Zuſammenfluß der Umſtände.** - Skład iakiego dzieła, wierszów = kompozycya, spisanie, *Rs.* сочинѣ, **die Compoſition, Verfertigung, Zuſammenſtellung.** Niemasz biesiady, ani ślubnego obiadu, Kędyby nie śpiewano pieśni twego składu. *Zim. Siel* 139. Proſte te składy, wierszem związane Ślę-ć poufale, cny generale. *Zab.* 11, 181. Pieśni pierwszéy skład pierwszy. *P. Kch. Orl.* 1, 1, = strofa pierwsza, **Strophe.** - §. Po składu, po składzie, = składnie, rymownie, **in Reimen, gereimt.** Insza pisać po składzie, insza wiersz. *Pot. Jow.* 2, 15. - Skład grammatyczny, *ob.* Składnia, konſtrukcya. - §. Skład Apoſtolſki, *ob.* spółek apoſtolſki, *symbolum Apoſtoli um*, **das Apoſtoliſche Glaubensbekenntniß**; *Slo.* zneſeni Apoſtolſki, *Sr.* 1. zkwadwano. Pierwéy niżeli się rozeszli apoſtołowie, 12 członków wiary chrześciiańſkiéy wydali, a wyznanie to, z wielu części złożone, którą każdy apoſtoł przydawał, zowią składem Apoſtolſkim; inaczéy Wierzę w boga = od pierwszych słów. *Karnk. Kat.* 9. Mowił głośno skład Apoſtolſki: wierzę w boga etc. *Nar. Hiſt* 6, 342, *Zach. Kaz.* 1, 60, *Kat. Gd.* 52. - §. Skład, składka, składanie się na co, składane pieniądze na co, **das Zuſammenſchießen, Zuſammenlegen, der Zuſammenſchuß, zuſammen geſchoſſene Gelder.** Jeśliby zmarły był niedoſtateczny, tedy na pogrzeb z prośby bywa skład społeczny. *Paszk. Dz.* 93. Skład miłości, z którego nie na podpinanie, ale na pokarm ubogich wydaią. *Sk. Dz.* 29, cf. gora miłosierdzia, *mons pietatis*). Rurał przyiął skład, łożył groszy dwadzieścia, tyle ile miał. *Gliez Vych. F* 1, może zakład **die Wette.** - §. 2) skład, *aut potius* zkład, pokład, **das Niederlegen, Deponiren.** Kontrakt depozytu abo składu, ma za cel rzecz ruchomą, która się powierza straży cudzéy bez użytku teyże. *Oſtr. P. C* 1, 250. - §. Skład, mieysce, gdzie co składaią, **die Niederlage, der Ort, wo etwas nieder gelegt wird.** Składy, gdzie się zachowuią potrzeby artyllerycznе, szańcowe etc. *Łęſk.* 286. Składy papierów prawnych. *Kras. Pod.* 2, 203. Skład towarów, rzeczy magazynowych, magazyn, *Bh* zbojnice (cf. zboże); *Crn.* saloshnish-, saloshniza (cf. załoga), blagahranishe, tersina (cf. targ); *Vd.* dolpoklad, dolpokladishe, dolsloshishe, saloshnishe, saloshniza, svrazhishe, hranishe (cf. chronić); *Rg.* póhrana, shraniza, spremma, spremmiza; *Rs.* кладовая, кладовый амбаръ, полагáлище, хранúлище, скáрбница (cf. Skarbnica). W Syryi nad golfem znayduią się wielkie składy kupieckie. *Boter* 204. - Skład kupi, składne miasto, **der Stapel, die Stapelgerechtigkeit, der Stapelplatz, Stapelort.** Niektórym miastom naszym były od dawnych królów nadane przywileie: Kupcy nie mogli tylko w przywileiach wyrażonemi drogami ieździć, a na tych składach towary swoie składać, i mieszczanom tylko przedawać. *Skrzet. P. P.* 2, 216. W średnich wiekach dawano miastom przywileie na składy, *emporia*, **Niederlagen**; nikt nie mógł z naznaczonym rodzaiem towarów te miasta minąć, i musiał kilka dni bawić podług danego rozkazu w przywileiu, a towary swoie wystawić przedaży. *Czack. pr.* 328. Przywiley na skład miastu Lublinowi. *Herb. Stat.* 328, Krakowowi. *ib.* 322, Wrocławowi. *Stryik.* 708. Wrocławianie uprosili byli sobie skład wolny u króla, z wielką szkodą naszą i Niemców, którymby było nie wolno daléy po towary z obu stron ieżdżać, iedno do Wrocławia na skład. Było tego zamknienia cztery lata, gdzie iuż Wrocławianom było bardzo ściasno bez Polſkich towarów, a Polacy przez Czeſką ziemię sprawowali do Niemiec kupie swoie iak chcieli. *Biel. Sw.* 269. - §. 3) skład, składanie się, obrot ciała, zapęd, **die Wendung des Körpers, der Anlauf beym Kämpfen.** Orzeł na pewne obłowy iuż śmiałym składem uderzyć gotowy. *Susz.* 3, *J* 2 SKŁADAC, *pd.* Złożyć. SKŁADACZ, - a, *m.*, *Bh.* składač, składatel; *Slo.* składatel; *Rg.* skladitegl; *Crn.* sokup; *Vd.* skladavez, saslagavez, vkupsloshnik; *Ec.* сложúтель, составúтель; (*Ross.* кладчикъ co drzewa lub cegły układa); złożyciel, składaiący co, **der Zuſammenleger, Zuſammenſteller**; składacz w drukarni, który litery składa, z Niem. zecer, zycer, **der Setzer in der Druckerey.** *Tr.*, *Re.* набóрщикъ, cf. nabrać. - §. Składacz który co w naukach sam składa, autor, pisarz, *Sr.* 1. zpotjicjeř; (*Rg.* składnik, = rymotwórca); *Rs.* слагáтель, писáтель; **der Verfaſſer, der Autor, der Schriftſteller.** *Mącz.* Żywot S. Katarzyny od niemianowanego, ale wiernego składacza wypisany. *Sk. Zyw.* 1, 184, *Wys. Aloy.* 3. Składacz hiſtoryi. *Radz.* 2 *Mach.* 2, 31, 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 29. Już równą sobie każdy poiąć ma, radzi też to ieden składacz, na imię Quidius. *Glicz. Wych. Q* 2. To pisał sługa djabelſki Phocius, składacz matactwa, nowy Symon. *Sk. Dz.* 829. Czemu wyschła zazdrości zowiesz próżne lata Składaczów wierszopisów, iakby to utrata! *Ryb. Geſ. B.* 3. Ty Febe z Westą, i ty Jupiter, i które składaczowi pomienić się zeydzie, *quosque alios vati fas appellare. Zebr. Ow.* 401. - §. Składacz składaiący się na co, do składki należący, *Rs.* складчикъ; **der mit zuſammen ſchießt, der Theilnehmer.** *Cn. Th.* 1002. - §. składacz, raczéy zkładacz, który z siebie zkłada, *Vd.* dolpoloshnik, **der Ableger, Niederleger.** - *w rodz. żeńſk.* składaczka, złożycielka, *Slo.* składatelkin'a, składatelka; *Rg.* skladitegliza. SKŁADACZOWY, - a, - e, od pisarza, autorowy, **Autors-, Verfaſſers-.** Nie mogę wyrozumieć mniemania składaczowego. *mentem autoris. Mącz.* SKŁADALNY, - a, - e, składziſty, złożyſty. *Cn. Th.* 1003, *plicatilis*, **zuſammenlegbar.** *Cn. Th.* 1003 SKŁADANY złożony, *ob.* Złożyć. SKŁADKA, SKŁADANKA, - i. ż., składanie się na co, składanie pieniędzy, i to, co składano lub złożono, *Sor.* 1. zkwadwano; *Slo.* ſnuſſka (cf. znieść), zbirka (cf. zbior); *Bh.* ſnuſſka; (*Boh.* skladanka, skladanice, skladanicka, = kołacz składany); *Vd.* vloshba, noterpoloshba; *Rs.* складчина, складка, сметный: **das Zuſammenſchießen, Zuſammenlegen; zuſammen geſchoſſenes Geld.** Składanki cechowe nie gdzie indziéy maią być oddawane, iedno do skrzynki magiſtratowéy. *Dub.* 206. *et* 201. Rzemieślnikom klucze od ich przywileiów i składanek poodbierano. *Veryf. pr.* Dla utrzymania woyſka składka powszechna ieſt koniecznie potrzebna. *Gaz. Nar.* 1, 277. Ubogich ludzi do niepotrzebnych składanek i kosztów przywodzą. *Vol. Leg.* 5, 754. - §. *aliter*; O iednym prawić starcu myślę wierszów składką. *Zab.* 15, 190. składem wierszów, małą kompozycyyką, **kleine Compoſition.** - §. *aliter*; Niech odtąd będzie daremna na naturę składka, Wſtyd wspomnieć, że część winy przypisuią sercu. *Zab.* 8, 267, zwalanie, składanie winy, **das Abwälzen der Schuld, das Ablehnen.** SKŁA-

Digitized by Google

DKOWY, - a, - e, od składki, Zusammenschuß-, Collecten-, *Rs.* складочный. SKŁADNIA, - i, ż., sztuka składania, *Crn.* skupskladanje; die Zusammensetzungskunst. - *Grammat.* Układ czyli zjednoczenie części mowy, zowie się składnią, konstrukcyą, syntax. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 167, *et* 3, 40, *Slo.* slowspogeni, slowspopugičnoſt, spowspogenoſt; *Vd.* besedesloshnoſt. - *Math.* Składnia równań, sposob rozwiązania zrównań za pomocą liniy prostych lub krzywych, *conſtructio aequationum. Sniad. Alg.* 2, 158. SKŁADNOŚĆ, - ści, ż., *Crn.* skladnoſt, shloshnoſt *concordia*; *Vd.* slqshnoſt, perkladnoſt, perſtoinoſt, perrozhnoſt, edinitlivoſt, sdrushlivoſt, sedinlivoſt; *Cro.* szlosnozt; *Bs.* skladnóſt, pogojej, mir; *Rg.* skladnos, skladnomjèrje, skladnorèdje, urednos; *Rs.* складность, согласность, согласіе, *Rs.* несклáдица bezsens, nieład, слóжность obrachunek); *Ec.* благосочленéніе, благоключимство; spoiłość, harmonia wzaiemna poiedynczych części, proporcya, symmetrya, pomierność całego ułożenia, układność, ſchicklicher Zuſammenhang und Harmonie der einzelnen Theile unter einander, Uebereinſtimmung, Gleichförmigkeit, gehöriges Verhältniß. Związku Jezuickiego składności dziwiły się wszystkie narody. *Gaz. Nar.* 1, 196. Składność rytmów lepiey rzeczy wpaia w pamięć. *Kras. Doś.* 134, cf. kadencya). Ach, iak ona piękna, iak przyiemna, co za ułożenie, iaka składność. *Teatr* 54 *c*, 25, cf. kibitność, sułanność. SKŁADNY, - a, - e, SKŁADNIE *adverb.*, dobrze ułożony, zręcznie spoiony, pomiernie połączony, *Sr.* 1. zwojne; *Vd.* sloshen, perloshen, perkladen, perſtoin, perrozhen, edinitliu, sedinliu; *Rg.* skladni, skladnorédni; *Bs.* skladni; *Slc.* sloxan; *Rs.* складный, склáдно, согласный, согласно, состáвный, сводимый (cf. zwieść); *Ec.* слóжный, доброслóжный, благослóжный, благосоставный, благостроинный, благоключимый; zuſammen paſſend, wohl zuſammen klappend, übereinſtimmend, harmoniſch, ſymmetriſch, geſchickt. Taliyka składna, minka fartyczna, czarnie człowicka. *Teatr* 21, 110, kibitna, sudanna). Człowiek glupi, niesktadny. *ib.* 12, 27, niezgrabny, ungeſchickt, tölpelhaft. Dziewczyna i ładna i składna. *Teatr* 54 *c*, 38, zręczna, udatna, geſchickt, niedolich. Wdzięczna, miła, hoża, składna, luba wszystkim dzieweczka. *Teatr* 55, 76. Nieskładne wieyskie tańce, *incomposiii motus. Otw. Wirg.* 389. Nieskładnie w poskoku padnie, Związane maiąc nogi pętliskiem. *Zab.* 11, 265 *Zabł.* Jak uskakuie każdy, iak się składnie chroni. *Hor. sat.* 253. Między cnotami zupełna panuie zgoda; niektóre atoli z nich osobom niektórym składniéy przypadaią. *Pilch. Sen. łask.* 19. Zrobiłem pieśni, i to dość składnie, Lecz nie pamiętam piękniéyszéy nad nie. *Chod. Ges.* 115, dość gładko, zręcznie, szczęśliwie). Wiersz twardy i nieskładny, szedł mu iak z kamienia. *Hor. sat.* 141, niezgrabny, ciężki, niesmaczny, unbeholfen. Składny wiersz, rymowny, ein ſich reimender Vers. Wiersz nieskładny. *Min. Pars.* 24. Składnie, do składu, rymownie, rymem. *Cn. Th.* 965, gereimt. - Trudne, bezdrożne, nieskładne drogi. *Bard. Tr.* 164, nieprzetarte, nietorowane, ungebahnte Wege. - §. składny, składalny, składzisty, *plicatilis*, zuſammenlegbar. *Cn. Th.* 1003. - §. 2) składny, z składany, złożony, spoiony, zuſammen geſetzt. Jednoſtayne te słupy wyższe są nad owe słupy składne. *Star. Dw.* 6. Części składne w każdéy rzeczy są te, które innych nie składaią, a z pierwszych nieskładnych są złożone. *Cresc.* 55. - *Math.* Reguła trzech prosta i nieskładna, *regula trium directa ſimplex. Jak. Mat.* 1, 153. - §. 3°) Składny *actiue*, z składaiący, zuſammenſetzend, componirend. Udawał się do muzyki składnéy, a pieśni piękne z wierszami i śpiewaniem składał. *Sk. Zyw.* 2, 244, er legte ſich aufs Componiren. - §. składny, SKŁADOWY, *vel potius* zkładny, zkładowy, od zkładu, złożenia towarów gdzie, Niederlags-; *Bh.* skladnj. Składne *Subſt.*, płat od zkładu, Niederlagsgeld, Lagergeld. Czopowe płacą od piwa, składne od wina. *Vol. Leg.* 3, 316. Od komagi albo pipy win tych składnego po złł. 8, *Vol. Leg.* 3, 564. Składowe przywileie różnym miastom dawane. *Skrzet. P. P.* 2, 216, *Vd.* ladjalishna, brodishna praviza; Stapelprivilegien. Składowy, - ego, *m.*, *Subſt.*, dozorca składu, magazynowy, *Ec.* житохранúтель, der Magaſinier. *SKŁADYWAĆ, *ob.* Złożyć. SKŁADZISTY, *ob.* Składalny.

SKŁAMAĆ, *ob.* Kłamać. SKLAMROWAĆ, *ob.* Klamrować.

ŚKLANECZKA, - i, ż., *dem. nom.* śklanka, śklenica, *Bh.* ſklaneczka, ſklenička; *Rs* скляночка, стклянночка; ein kleines Gläschen, Bierglaschen. Śklaneczki od ratafiy. *Teatr* 28 *b*, 96. Podawano nam po małéy śklaneczce piwa lekkiego *Zab.* 3, 109. - - (SKŁANIAĆ, *ob* Skłonić). - - ŚKLANKA, - i, ż., *dem. nom.* śklenica, ein Glas, Waſſerglas, Bierglas, Trinkglas; *Crn.* glash, glashk; *Vd.* pitni glash; smulg; *Slc.* kupica (cf. kufa, kubek); *Cro.* kupicza; *Rs.* склянка, стклянка. Śklanka wody. *Teatr* 22, 23, ein Glas Waſſer. Śklanki Weneckie. *Spicz.* 113. Szklanka od piwa. *Boh. pr.* 2, 257, ein Bierglas. Szklanka piwa, ein Glas Bier. Człowiek pracą bawiący się, nawet przy śklance mówi o swéy robocie. *Zab.* 3, 240, cf. przy kieliszku). *Saepiſſime voces hae* śklanka, śklenica *ſubaudiuntur ſub adiectiuo* pełna; n. p. Kto piie, czapki rusza, a piiąc powstaie, Dwiema ma być karany pełnemi. *Dwor. F* 2, *ob.* pełny). ŚKLANOWSKA woda; od wsi Skło. *Comp.* 380. Śklana woda. *Syxt. Sk.* 3, *et* 208, Sfloer-Waſſer. ŚKLANY, - a, - e, od śkła, ze śkła, gläſern, Glas-; *Bh.* ſklenny, ſkleněný; *Sr.* 1. śklencjané, schlencjany, schlencjany; *Sr.* 2. glajasi; *Crn.* glashovnat; *Vd.* glashen, ſteklouu, glashoun, glashov, ſteklen; *Rg.* zkleni; *Bs.* zakleni, ſtakleni, ſkleni, çkleni, çaklen; *Cro.* sztèklen; *Slc.* ſtakleni; *Rs.* стеклянный, стклянный, стекольный; Glas-, gläſern, von Glas, *pr. et fig.* Naczynie śklane. *Syr.* 856. Huta śklana, *Vd.* ſteklenixa, glasharia, *ob.* śklarnia. Porzucił szklany handel, i zrobił się iubilerem. *Mon.* 69, 404, handel ze śkłem, Glashandel. Zdradliwe szczęście! śklane iest wszyſtko, gdy lśni się, wnet się złamie. *Petr. Ek.* 120. Nie, nie tego trzcinnego szczęścia, i śklanego wesela tu szukał ten święty pańſki. *Wiśn.* 555. Nassa miłość nie iest szklana. *Teatr* 2 *b*, 125, trwała, gruntowna. - §. Woda Śklana abo ze Śkła. *Syxt. Skł* 208, *et* 3, *ob.* Śklanowſka, *ob.* Śkło *nom. propr.* - §. W handlu zbożowym, pierwsze gatunki pszenicy są: śklana, wysokopstra, i w cale biała. *Mag. Mscr.*, Glasweitzen. ŚKLANOKRUSZ, - u, *m.*, Glaserz, iest między śrebrnemi kruszcami nayobfitszy. *Kluk Kop.* 2, 162. SKLANOŚC, - ści, ż., własno-

Digitized by Google

ści i natura śkła, die Glasartigkeit. Porcelana w przełamaniu nieiaką śklaność pokazuie. *Kluk Kop.* 1, 309. - (SKLAPAĆ, *ob.* Klapać). - ŚKLARKA, - i, ż., żona śklarza, lub też kobieta śklarſtwem się bawiąca, die Glaſerinn; *Bh.* ſklenářka; *Cro.* szteklárnicza; *Vd.* ſteklariza, glashariza; *Rg.* zklaarniza. ŚKLARNIA, - i, ż., warsztat śklarſki, die Glaſerwerkſtatt, die Glaſerey; huta śklana, *Vd.* ſtekleniza, gl. sharia, die Glashütte. - §. w ogrodach, śklarnia, rośliniarnia, das Glashaus. Gdy roślin niektórych powietrze w gruncie zachować nie może, kunszt ie w śklarniach, umyślnie na to sporządzonych przechowuie. *N. Pam.* 10, 81, *et* 5, 159. ŚKLARSTWO, - a, *n.*, śklarſkie rzemiesło, robienie koło śkła, *Cro.* szteklaria, das Glaſerhandwerk, die Glasmacherey. ŚKLARSKI, - a, - ie, od śklarza, Glaſer-; *Vd.* ſteklarſki, glasharſki; *Sla.* ſtaklarſki. ŚKLARCZYK, - a, *m.*, śklarſki czeladnik, lub syn śklarza, der Glaſerjunge, Glaſerburſche, der Glaſerſohn. ŚKLARCZANKA, - i, ż., córka śklarza, die Glaſerstochter. ŚKLARZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* ſklenař; *Sr.* 1. ſklencjjeř; *Crn.* ſklynar; *Vd.* ſteklar, glashar; *Sla.* ſtaklar; *Cro.* szteklár, zteklar, oblochnik (cf. oblok); *Rag.* zklâr, zaklâr, xmulâr; *Bosn.* ſtaklár, ſklenar, çklenar, çaklar, koji cini çkla; *Ross.* стекольщикъ, оконнищикъ (cf okno); *Ec.* мáнзеръ, стклянодѣлашель, стеклотворитель; rzemieślnik od śkła (cf. śkłodziéy), der Glaſer, der Glasmacher, Glaſſchmelzer.

SKLĄSŁ, *ob.* Klęsnąć. SKLAWIŃSKI. *Sk. Dz.* 761, *ob.* Słowiańſki. SKLASNĄĆ *ob.* Klasnąć. SKLECIĆ, *ob.* Klecić. *SKLĘCZYĆ, *ob.* Klęczyć. SKLEIĆ, *ob.* Kleić.

ŚKLENICA, *ŚKLENCA, - y, ż., *Bh.* ſklenice; *Sr.* 1. ſchlenza, ſklencja; *Crn.* ſklęn; *Ross.* скляница, стклянница, стаканъ, стаканчикъ; duża śklanka, ein großes Glas, Bierglas, Waſſerglas. Pełna śklenica wody. *Stroy. Staw. C* 2 *b.* U nas interes zakończa śklenicą. *Teatr* 43 *c*, 106 *Wyb.*, cf. pińatyka). Dobrze śklencę wytrząsa. *Cn. Ad.* 841, cf kufel). Śklenica kurowa, *ob.* Kurowy. ŚKLENICZNIK, - a, *m.*, gatunek pomurnego ziela; naczynia śklane wyciera chędogo, *parietaria officinalis. Syr.* 856, *Kluk Dyk.* 2, 168, das Glaskraut, Mauerkraut. ŚKLENICZNY, - a, - e, od śkła, od śklenicy; śklany, Glas-; *Rs.* скляношный. Piec śkleniczny. *Sien.* 544. Napóy ten w śklenicznych flaszach dobrze zaszrubowanych chować. *Syr.* 276.

SKLEP, - u, *m.*, SKLEPIK, - u, - a, *m.*, *dem.*, (*Bh.* ſklep, ſklipek, = piwnica; *Boh.* ſklepnik, = piwniczny; *Slo* ſklep, klenutí, = śklepienie; *Crn.* śklép *conclusio*, *conclusum*; *Vd.* śkiep, śklep *membrum*; (*Bs.* zglob, = ſtaw w ciele); *Vd.* śklep, śklenik, śklenenje (cf. członek), śklenitva, śklenishe, = zamknięcie; *Vd.* saklep, = zawora; *Rg.* śklòpuiza, = *scrinium*). - Sklep, śklepienie, budowanie zaśklepione, *Boh.* klenutí, ſklenutí; *Sor.* 1. welb, hwelb; *Sr.* 2. wölba; *Hg.* bólt; *Cro.* bólta; *Dl.* bóta, chyemer; *Rs.* сводъ, сводѣнъ (cf. zwieść, cf. wzwód); das Gewölbe, die Wölbung. Sklepy bywaią tak różne, iak piwnice, tylko że te zwyczaynie daią się na wierzchu, piwnice zaś w ziemi. *Switk. bud.* 318. Przywileie te po dziś dzień zostaią w śklepie królewſkim, *in archiuo. Krom.* 246. Sklep kupiecki, n. p. korzenny, bławatny, żelazny, *Cro.* ſtacsun; ein Kaufmannsgewölbe. Kto chce sobie ſtawić kram, albo też śklep do śkładania towarów, powinien płacić pewną summę na rok. *Boter* 3, 155, *Ross.* скáрбница, кладовáя. Każde pismo moie chcę mieć na kształt kupieckiego śklepu, w którym między innemi towarami są też i rozmaite burki większe i mnieysze. *Mon.* 71, 499. Teraz mamy śklep cały korzenny, przedaiemy pieprz, imbier, galgan, goździki. *Teatr* 19 *c*, 97. Sklep podziemny, dolny, krypta, ein unterirdiſches Gewölbe. Pod kościołem ieſt śklepów niemało w ziemi, gdzie kaplice miewali i grzebli się tam sami. *Star. Dw.* 7. - *Milit.* śklepy podwalne. *Jak. Art.* 3, 316. - *transl.* Śklepiki albo komorki w mózgu. *Syr.* 1086, *Syr.* 745. Dzięgiel ziele śklepy w mozgu zatkane otwiera i wychędaża. *ib.* 87. *ŚKLEPIA ziele, *ob.* Stosił. SKLEPAĆ, *ob.* Klepać. SKLEPIĆ *cz. ndk.*, zaśklepiać, *Bh.* klenu, klenul, klenauti; *Slo.* ſklepiti, ſklepim; *Sr.* 1. welbuyu, hwelbuyu; (*Crn.* śkleniti, śklęnem, śklępam *claudere*, śklęplem, śklepujem *combinare*, *tundendo acuere*, *ob.* klepać,; *Vd.* lukati, lok delati (*ob.* łąk, łęk, obłąk); *Cro.* boltati, perznicham; (*Cro.* zklopiti, zklaplyem, = skuć, śklepać); *Bs.* śklopitti *coniungere*; *Rg.* śklopiti, śklopitti, śklâpati *copulare*, *connectere*); *Rag.* chiemèriti; *Dal.* chyemeriti; *Hg.* bóltozom; *Rs.* свѣсть, свель, сводить, сводить, свожу (cf. zwieść); (*Rs.* склепывать, склепать zanitować); wölben, umwölben, zerwölben; *pr. et fig.* Skrzepłe i śklepiące się rany na nowo rozkrwawiaią. *Pilch. Sen. liſt* 2, 398, zamykaiące się). Krzepiący go spoczynek śklepi mu oczęta. *Przyb. Ab.* 217. Burzliwość krwi snowi źrzenie śklepić nie da. *Zab.* 15, 335 - Sklepiony, *Bh.* klenutý; *Cro.* zbóltan; *Rs.* сводный (cf. zwodny). Sklepienie *actio*, zaśklepowanie, das Wölben. - §. SKLEPIENIE *opus*, śklep, śklepiſte budowanie, *Bh.* klenutí; *Slo.* klenutí; *Crn.* bolta, wôlta, gvêlb; *Vd.* gvelb, bolta, luk, lok, oblok), (*ob.* łąk, łęk, obłąk); *Cro.* bolta; *Dl.* bulta; *Hg.* boltbaitás; *Bs.* bóta; *Rs.* перемычка, пупышъ; die Wölbung, das Gewölbe. Sklepienie przez układ kamieni w krąg niesnacznie pomykanych, wiąże się z śrzedziną. *Pilch. Sen. liſt* 3, 72. - *pr. et fig.* Tysiąc złotych gwiazd zdobi niebieſkie śklepienie. *Dmoch. Szt. R.* 5. SKLEPISTY, - a, - e, SKLEPISTO *adv.*, *Slo.* ſklepitý; *Sr.* 1. hwelbwané; zaśklepiony, śklepiony, ze śklepieniem, na kształt śklepu, gewölbt. Jaśkinia śklepiśta. *Otw. Ow.* 274. Jama w śkale śklepiſto była wykowana. *P. Kch. Orl.* 1, 556. Gdy pod ſklepiſtym usiądę drzewem, Cień mię od słońca zasłoni. *Zab.* 14. Strona przednia oka płaſkawsza ieſt; tylna śklepiścieysza. *Krup.* 2, 293. SKLEPIZNA, - y, ż., podły mizerny śklep, ein elendes Gewölbe; *Bh.* ſklepina smród piwniczny). - *tr.* Żołwiowa śklepizna. *Jabł. Fz.* 46, śkorupa, śkarłupa, die Schildkröteuſchale. SKLEPOWY, - a, - e, *Bh.* ſklepowý; od śklepu, Gewölbe-, Wölbungs-. Sklepowa cegła, do śklepienia, bywa z iednego boku klinowata. *Kluk Kop.* 1, 302. Sklepowy słup, *Ec.* крѣпостный столпъ, на коемъ съ четырехъ сторонъ своды утверждаются. Sklepowy rzemieślnik, robotnik, *Bh.* ſklepař. Sklepowy towar, po śklepach przedawany.

SKLĘSNĄĆ, SKLĘSŁY, *ob.* Klęsnąć.

SKLEYNY, - a, - e, daiący się śkleić, *pr. et tr.*, zgodny, zuſammenverbindbar, verträglich. (*Slo.* liſtý *glutus*). Nieśkleyny iego z bratem umysł. *Nar. Hiſt.* 3, 113.

Digitized by Google

SKLIĆ *cz. ndk.*, ześklić *dk.*, w śkło obrócić, verglaſen, *Rs.* стекловать. Materya się szkli, *vitrificat. Torz.* 53, śklem się ſtaie). W hucie niektórzy, aby się tylko przysada roześkliła, zaraz ią rozrabiaią; przez co części niektóre solne zoſtaią się w pół tylko ześklone. *Torz.* 162. Skleniony, *Rs.* стеклованный (cf. śkłodzieyny, śkłodzieyſtwo).

SKLIMKOWAĆ, *ob.* Klimkować.

SKLISTY, SZKLISTY, - a, - e, - o *adv.*, lśniſty, lśniący się, glänzend, blitzend. Śkliſty kamień. *Lad. H. N.* 63. Podniósł głowę na świat szkliſty pod polewą deszczu. *Przyb. Ab.* 49. SKLNIĆ się, *ob.* Lśnić się.

ŚKŁO, - a, *n*, *Boh.* ſkło, ſtkło; *Slo.* ſklo; *Sor.* 2. glaſchk; *Crn.* ſtáklu, ſklen, ſklyn; *Vd.* ſteklu, glash, glashik; *Cro.* zteklo, sztèklo, sztaklo, zklo, zaklo; *Bs.* çaklo, çklo, ſtaklo; *Sla.* ſtaklo, sèrcsä (cf. zwierciadło); *Rg.* sàklo, zklo; *Ec.* єнклò; *Rs.* стекло, (*Etym.* стекать, стечь, = ściekać, ściec, = ściek, ciec); *Ger.* das Glas. Śkło iest rzecz przeźroczyſta, twarda ale krucha; nayglównieyszę iego materye są ziemie i kamienie, w śkło się obracaiące. *Kluk Kop.* 1, 316, *Krumł.* 523. Szkło iest masa z piaſku lub kamienia, pod pewną proporcyą złożona. *Torz.* 129. Podobny do śkła, *Rs.* стекловатый; glasartig. - §. Śkło, = śklane rzeczy, Gläſer, Glas. U nich wyrabianie śkła do tey doſkonałości doszło, iż niektóre sztuki trudno rozróżnić od Angielſkich, szkoda tylko, iż niewiele tych szkieł wyrabiaią. *N. Pam.* 13, 38. Im bardziey kto śkła szanuie, tym się więc rychley zepsuie. *Cn. Ad.* 324. Zimne śkło, choć w nie gorzałki naleie. *Pot. Jow.* 136. Jak w śkle sekret w piiaku; wino zdradę rodzi. *Hor.* 1, 97 *J. Kch.* Przez szkła obserwuią gwiazdy. *Teatr* 7, 70, *ob.* przezierniki). Palącym śkłem ściągaią promienie światła niebieſkiego. *Mon.* 67, 91, Brennglas. - §. *fig. tr.* Niby po szkle równina zewsząd się otwiera. *Tel. Saut.* 82, gładko, iak po mydle, iak po ſtole; *oppos.* iak po grudzie). - §. Śkło kamienne, kamień przeźroczyſty, iak Moſkiewſki. *Cn. Th.* 1004, Frauenglas; *Rs.* слюда, *adj.* слюдяный. Śkło ziemne, smoczy mech, iaszczórczy mech, Fraueneis; kamień łupny i kruchy, w ogniu nie zgorze. *Sleszk. Ped.* 421. - §. 2) Śkło, Szkło, wieś, między Janowem i Jaworowem, sławna wodami mineralnemi. *Dyk. G* 3, 92, *Kras. liſt.* 37; *Krup.* 5, 225, od Jaworowa milę, a od Lwowa pięć mil. *Syst. śkl.* 1; woda ta dlatego iest przezwana Śkłem, iż tak przezroczyſta, iak śkło naysubtelnieysze. *ib.* 208; nazywaią tę naszę wodę Jaworowſką, wodą Śklaną, albo ze Śkła. *ib.*, *ob.* Śklanowſka woda).

Pochodz. *śkiełko*, *śklanka*, *śklenica*, *śkleńca*, *śklaneczka*; *śklarz*, *śklarſtwo*; (*cf. lśnić*, = *ſklnić*, *szklnić*). ob. *Ciec.*

ŚKŁÓC, śkłół, *F.* śkłuie *cz. dk.*, śkałać *ndk.*, mocno przekałać, zerſtechen, ſtark durchſtechen, *Bh.* zpíchati, (cf. zepchnąć), *Rs.* изколоть, искалывать. (*Rs.* сколоть, скалывать odkłóć, odsiec). - *pr. et fig.* Jzaż człowiek ukole Boga, iż wy mię ukałacie? A rzekliście: w czymżeśmy cię śkłóli? 3 *Leop. Mal.* 3, 8, w czymżeśmy cię ukalali albo odzierali? 1 *Leop.*). Oycowie SS. nazywaią śkruchę śkłóciem serdecznym. *Karnk. Kat.* 221.

SKŁÓCIĆ *ob.* Kłócić.

ŚKŁODZIEY, SZKŁODZIEY, - ieia, *m.*, co szkło robi, topi, der Glasmacher, Glasſchmelzer (*diſling.* Śklarz). Naczynia rzadko dobrze wychłodzone bywaią od szkłodzieiów. *Krumł.* 55. ŚKŁODZIEYNY, *Chem.*, *vitrificaterius*, *Krumł.* 32, śklący, verglaſend. ŚKŁODZIEYSTWO, - a, *n.*, *vitrificatio*, *Krumł.* 523, die Verglaſung, ześklenie.

**SKŁON, - u, *m.*, pokłon, ukłon, die Verbeugung. Zaszedł, czyniąc mu grzeczne a pokorne śkłony. *Przyb. Milt.* 154. *Bh.* ſklon, łapka, sidło). SKŁONIĆ, *cz. dk.*, Skłaniać *ndk.*, *Bh.* ſkloniti, ſklonowati; *Slo.* ſklonugi; *Rg.* śklonìti, śklonitti, śklagnàm; *Ross.* склонить, склонять, преклонить, преклонять. (*Rs.* подклонить podbić ſobie, podjarzmić); nakłaniać, nachylać, schylać, *phys. et mor.* hinneigen, hinbeugen. Eliasz śkłonił się ku ziemi, tak że zchylił oblicze swe aż do kolan swych, modląc się. 1 *Leop.* 3 *Rg.* 18, 42, *ob.* pokłon, pokłonić). Boiąc się śkłonity ku ziemi oblicza swoie. *Odym. Sw.* 2, *L* 13 *b.* Racz boże ku nam śkłonić swoie uszy. *Groch. W.* 65. Niech się śkłania myśl wasza ktemu, iż moc z wysokości niebios odniesiecie. *Odym. Sw.* 2, *O o.* Jednak oni ieszcze do wierzenia nie śkłaniali się. *ib.* 2, *Mm* 4 *b.* Do czego kogo przyrodzenie śkłoni Niepotrzebnie się z tego wyłamuie. *Pot. Syl.* 42, śkłonnym uczyni, geneigt macht, Neigung giebt. Nadeń hetmana sobie życzliwszego Nie znali, co ich tak dobrocią śkłonił. *Chroſć. Fars.* 402, kierował, przychylnymi uczynił, mit Gute lenken. Dzień się śkłonił ku wieczorowi. *Sekl. Luk.* 24, przechylił, der Tag hat ſich geneigt, gegen Abend. Wyszedł na pole dla rozmyślania, gdy się iuż śklaniał dzień. 1 *Leop. Gen.* 24. Gdy iuż blade słońce się śkłaniało ku zachodowi. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 2. Przy bramie ku południu śkłonioney. *Krom.* 593, gegen Mittag liegend Ogień połowicę prawie Krakowa ku południowi śkłonioną wyniszczył, *ad meridiem vergens. Krom.* 658. Kościoł śkłoniony do ruiny. *Xiądz.* 66, nachylony, zum Verfall geneigt. - Skłaniać się gdzie z drogi, = wyſtępować, *Ec.* вамать, (cf. witać, zawitać), ſich wohin vom Wege abwenden, einkehren, eintreten. Gdy w drodze byli, śkłonili się do kościoła pobliższego. *Birk. Dom.* 60. Chodź, proszę cię, śkłońmy się do miaſta Jebuzeow. 1 *Leop. Jud.* 19. - *aliter:* śkłonić gdzie głowy, śkłonić się gdzie albo do kogo, schronić się, ſich wohin wenden, begeben, Schutz ſuchen. W domach własnych i głowy gdzie śkłonić nie maią. *Pasz. Dz.* 49, ſie haben nicht, wo ſie ihr Haupt hinlegen. Przyiechawszy pytali się, ieżeliby tam był który chrześcianin, do któregoby się śkłonić iako goście téyże wia y mogli? *Sk. Zyw.* 1, 239. Nie wiem, gdzie się z małżonką śkłonić mam? do gościnnego domu nie puszczą, miaſto wszyſtkie ludu pełne. *Sk. Zyw.* 1, 176. Łokietek do Węgier uciekł, i do Amadei Woiewody się śkłonił, *Biel.* 172. Jzasław do nas się śkłonił, i prosi nas o ratunek. *Biel.* 57, do nas się udał, do nas się uciekł). Temu, któryby się do domu twego śkłonił, nie potrzeba krzywdy czynić. *Petr. Ek.* 8. Śkłonił się Elizeusz do pokoiku, i odpoczynął w nim. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 11, udał się, cofnął się). Skłonienie *Subſt. verb.*; (*Rs.* склонение, 2) = spadkowanie, deklinacya). - b) mieysce śkłonienia się, mieysce ucieczki, schronienia, der Zufluchtsort. *Cn. Th.* 1004; *Sr.* 1. ſkhów, wucjeſt; *Vd.* podrechovsetje, gościniza; *Bs.* primisete, miaſto, koje prima; *Rg.* zaklon. SKŁONNOŚĆ, - ści, *f.*, przy-

Digitized by Google

przychylność, chęć, *Bh.* náklonnoſt, záljbenj; *Slo.* náklonnoſt; *Crn.* nagenga; (*cf.* nagiáć); *Vd.* nagnoſt, nagnenje; *Cro.* nagibanye; *Rg.* priklonſtvo, priklonitos, priklon; *Rs.* склонность, благосклонность, преклонность, наклонность, благоприва́тливость, возлюбле́нїе, лю́бительство, снисходи́тельность, преда́нность, благоволе́нїе, доброжелательство; *Ec.* схожде́нїе; die Neigung, die Luſt, der Trieb, die Zuneigung. Do czego kto ſkłonność czuie, w to się niechay zaprawuie. *Cn. Ad.* 194. O ſkłonności człowieka przyrodzoney, albo o iego inſtynkcie. *Mon.* 70, 164. Młody książę znamienitą ſkłonnością, cnotą i ludzkością swoią, serca ludzkie sobie zniewolił; *egregia indole. Krom.* 111; vortreſliche Anlagen. Skłonność przyrodzona iedney rzeczy do drugiey, *sympathia. Cn. Th.* 1005. SKŁONNY, - a, - e, *Bh.* náklonný; *Slo.* náklonný, nachilni; *Vd.* nagnjen, dovolen, dobrovolen, perpraulen, pripraven, podan; *Cro.* nagnyen; *Rg.* prighibgliu, ſkloniv; *Sla.* prignut; *Bs.* spravan, prighnut za koje djello; *Rs.* склонный, благосклонный, наклонный, благопреклонный, благоприва́тливый, (*Rs.* склоня́емый *declinabilis*), благоволительный, благопрїя́тный, снисходительный, поползнове́нный, доброжелательный, доброхо́тный; *Ec.* сходительный (*cf.* zeyść się); nakłoniony, przychylny; geneigt zu etwas. Za kim ſkłonna fortuna, za tym także ludzie. *Tward. Wł.* 16. Dobrze mówimy: że kto ſkłonny do śmiechu, gniewu, do politowania; ale nie mówi się: ſkłonny do nadziei, radości. *Zab.* 12, 280 *Dudz.* Każde słówko ſkłonne iey wysoko sobie waży. *Gor. Dw.* 231. - *aliter*: słonie nieſkłonne. *Ban. J* 2, niezgięte, niegibkie, nieobrótne unbiegſam.

SKŁOPOTAĆ; *ob.* Kłopotać.

SKŁORODNE ciała, ſkielne ciała; *Chem.* które się w ſkło obrócić mogą, *vitrescentia. Krumł.* 14 *et* 523, ſich verglaſen, *ob.* ſklić.

w SKŁOŚ *adv.*, n. p. Szelężną brzytwą balwierz zarywa go w ſkłoś. *Dwor. K* 2, pod włos, zamaszyſto, gegen das Haar, gegen den Strich des Barthaars.

SKŁÓTY *ob.* Skłóć. SKŁUCIĆ. Skłócić, *ob.* Kłócić. SKLUCZKOWAĆ *ob.* Kluczkować. SKLUCZYĆ *ob.* Kluczyć.

*SKLUT, - a, *m.*, gatunek topora, (*cf.* ſkłóć); eine Art Beil. Za topor wielki, ſklut i inszy topor ciesielſki, bednarſki etc. *Stat. Lit.* 398 Tam nad kądzielą, owdzie nad ſklutem, nad radłem Pracuią, albo w księgach albo za zwierciadłem. *Zab.* 9, 20.

SKNERA, - y, *m.*, ſkąpiec, kutwa, mrzygłód, liczykrupa, szperka, ein Filz, ein Knicker, Knauſer, *cf. Isl.* niugr, nauggur, *Angl.* niggard, (*cf. noſtrum* gnarować, gnera); *Vd.* ſtisnjenik, ſtiskovez, ſtiskuvaus, (*cf.* ścisnąć), dershlivar, (*cf.* dzierżeć), kleshar, terdin, (*ob.* twardy), hranovez, hranjar, (*cf.* ochraniać, chronić), shparavez; *Cro.* sztiszniruk, penezoderecz, nedajrad; *Hg.* penznyúzó; *Rs.* скопидомъ, сарыга. Tego humoru są ſknérowie chciwi, Sam nie użyie, gościa nie pożywi. *Zegl. Ad.* 256. Dochód wydany płacz w ſknerze wzbudza. *Hul. Ow.* 79. Ow ſtary ſknera, dla grosza, o który się czeladnik dopomina, ledwie ze złości nie pęknie. *Pilch. Sen. Gn.* 363. Zbiera bez przeſtanku pieniądze i bieduie ſknera. *Zab.* 8, 537; *Teatr* 7c, 70. SKNEROWATY, - a, - e, SKNEROWATO *adv.*, *Rs.* скря́гинъ, ſkąpy, knickerig. *Tr.* SKNEROWATOŚĆ, - ści, ż., *Tr.*, SKNERSTWO, - a, *n.*, ſkąpſtwo, Knickerey, Kargheit, *Vd.* ſtisnoba, *Rs.* скряжество. Sknerſtwo ieſt córką ſtarszą łakomſtwa. *Zab.* 5, 79.

SKOBEL, SKÓBL, SKUBEL, - bla, *m.*, SKOBLICE *plur.*, *Bh.* ſkoba; (*cf. Bh.* ſkoby, lęk u siodła); *Rs.* скоба, скобка, скобочка, (*cf. Rs.* скобки zawiasy, klamry; parenteza; скобель ſtrug, siekacz; скоба klamra, cybant, szpona; соскобли́ть, соскабливать poheblować, poſkrobać); - haczyk u drzwi, o który wrzeciądz zakładaią, das Kettenhäkchen an der Thüre (in Bauerhäuſern); der Haken, auf den das Thürkettel gelegt wird; auch der Riegelhaken. Skoble, wrzeciądze, z dobremi kłodkami sporządzić. *Haur. Sk.* 19. Otworzyłam naymilszemu moiemu; a z palców moich płynęła mirra przez ſkoblice régla. *Radz. Cant.* 5, 5, *Radz. Ex.* 26, 24; rękoieść zawory. *Bibl. Gd.*).

SKOBUZIEĆ *ob.* Kobuzieć. SKOCHAĆ się *ob.* Kochać się.

*SKOCINA, - y, ż., *Rs.* скотина, (*ob.* ſkot); bydlę, ein Stück Vieh. Niech wezmą sobie każdy ſkocinę wedle domów oyców, ſkocinę na dom, którą między barany albo koźlęty obierzecie, albo iagnię albo koźlę. *Bud. Ex.* 12, 5 - 5.

SKOCIEC, SKOIEC, SKOYCIEC, - yca, *m.*, *Scotus*; - 2 grosze Prazkie, rachuiąc 24 na grzywnę. *Summ. B.*, *Cer.* das Schott, Karat. Scotus czyli ſkoiec, ieſt dwudziestą czwartą częścią grzywny, czyli dwoma groszami. *Czack. Pr.* 159. Trzydzieści i dwa łotów, a 48 ſkoycy, maią mieć jeden funt. *Herb. Stat.* 178. Całe iego iedzenie ledwie pięć ſkoyców, to ieſt, dwie uncye nie spełna zaważyło. *Sk. Zyw.* 2, 280. Skoyciec, trzecia część uncyi, grzywny 24; waży groszy 10 ceną, wagą ośm półgroszków ſtarych, nie piorunków. *Grzęp.* Skoycy półtora w łocie, w uncyi trzy ſkoyce śrebra i złota. *Cn. Th.* 1005. Skoiec albo *scotus* R. 1520, - zł. 9; R. 1568, - zł. 2, gr. 17. *Oſtr. P. C.* 2, 303.

SKOCZAWA, - y, ż., miaſto na Szląſku, *Bh.* Skučow, *Ger.* Skotſchau.

SKOCZEK, - czka, *m.*, *Bh.* ſkoček; *Vd.* ſkakavez, ſkakar, poskakuvaus, vſtrielar, vſtrielavez; *Rg.* ſkoccjaz, ſkákalaz, ſkakutávaz; *Cro.* szkakávecz; *Bs.* ſkocitegl, koji ſkace; *Ec.* скака́мель; *Rs.* скакунъ, попры́гунъ, попрыгу́нчикъ, прыгунъ; ſkakacz, który ſkacze; der Springer. Jakie ten ſkoczek koziołki wywraca! *Zab.* 12, 92. Na rynku tym wszyscy ſkoczkowie i kuglarze swoie figle wyprawuią. *Star. Dw.* 11. Staie się ſkoczkiem, niżeli się rodzi, iakby z umysłu tańcem na świat idzie. *Susz.* 2, *C* 4. Skeczkowie u Rzymian, *salii*, die Salier bey den Römern. W tym, biegli w ptaszych głosach sypią się wieszczkowie, J siedm mężе bankietni; za nimi ſkoczkowie. *Bard. Luk.* 15. - §. ſkoczek, ſkoczny koń; częſtokroć iako miano końſkie, ein munteres Pferd; ein Springer; der Springer, als Name des Pferdes. Każ mi okulbaczyć ſkoczka. *Teatr* 19 *b*, 67. Skoczek nogę wywinął, i ieszcze chroma; nie można go brać pod siodło. *Teatr* 19 *b*, 67. - §. ſkoczek, *acrida*, owad tak podobny świerczom, że go też Linneusz razem pomieścił pod niemi. *Kluk. Zw.* 4, 64. das Heupferd, der Grashüpfer, die Feldgrille; *Sr.* 1. ſkotik; *Cro.* szkakavicza, kobilicza; *Dl.* prùgi kriez; *Rs.* прыгу́нчикъ; (*Sr.* 1. ſkoci, ſkocik; *Sla.* ſka-

Digitized by Google

kavac, ꝛ szarańcza; *Vd.* poſkok, preſkok, ꝛ owad ſkokliwy). - Skoczek, *mus iaculus*, wielkości większey myszy w Arabii, Egipcie, Syberyi, ſkacze iak ptak. *Zool.* 331; *Rs.* мутáнчикъ, eine Art ausländiſcher Mäuſe. - §. Skoczek, kroczek, śrzedni karp', *Tr.*, ein Mittelkarpfen, ein Karpfen mittler Größe. - §. *Botan.* Skoczek większy, kleszczowina, *vicinus*, Wunderbaum. *Syr.* 225; *Bh.* ſkočcowý ſtrom. Skoczek mnieyszy, *impatiens noli me tangere*, trlicz, trliczek, gatunek rzeżuchy; ſtrączki, gdy doyźrzeią, za naymnieyszym dotknieniem pękaią ſię. *Kluk. Dyk.* 1, 101, *Urzęd.* 76, *Cresc.* 280. *Bs.* smljec; Springkraut. - 2) ſkoczek, *dem. Nom.* ſkok, podſkok; *Rs.* скочокъ; ein kleiner Sprung, das Hüpfen, Gehüpfe. Podrosła ſkoczków Joñſkich dziewczyna Uczy ſię z chęcią; *morus Jonices. Hor.* 2, 62 *Kniaź.* Exercitia w Paryżu miałem te: Kawalkacyą, lutnią i ſkoczka. *Off. Boh.* 1, 30, tanców, *Bh.* ſkočná taniec ſkoczny; cf. plęsy). SKOCZKA, - i, ż., (*Cro.* szkakavicza *cicada*); *Rg.* ſkâkaliza; *Bsn.* ſkocitegliça; *Ec.* скакáмельница; *Rs.* скакунья, прыгýнья, (*Rs.* скáчка, ꝛ ſkakanie tańcowanie, *Bh.* ſkočná taniec skoczny); która ſkacze, die Springerinn. Skaczka ta iak pięknie ſkacze. *W. Poſt. W.* 3, 346. Jan prorok święty, W nagrodę dany ieſt ſkoczce przeklętéy. *Odym. Sw. Dd b*, *Papr. Pr. E* 2, *Dambr.* 749. Jeymć PP. Tańcolubſkie, owe to wysmukłych kibici i bystrolotnych nóżek ſkoczki. *Mon.* 70, 132. SKOCZKOWY, - a, - e, od ſkoczków, Springer-. Ku Herkulesa chwale będą deptać ziemię, Jak zwykło czynić ſkoczkowe plemię. *Petr. Hor. J 4 b, not.*, „ſkoczki, *salii*, przy ofierze Herkulesa odprawowali zbroyne tańce". SKOCZNY, SKOKLIWY, SKOKNY, SKOKOTLIWY, - a, - e, SKOCZNIE, SKOCZNO *adv.*, od ſkoczenia, podſkakuiący, Springs, ſpringend, hüpfend, ſpringeriſch; *Bh.* ſkočný; *Sr.* 1. poſkakupné; *Bs.* ſkoçni; *Cro.* ſkòchen; *Rs* скакáтельный; *Ec.* скакáтельный. U niektórych ptaków z palców przedzielonych dwa są na przedzie, a dwa w tyle ſtopy, takowe nogi zowią ſię ſkoczne, *scansorii*, Springfüße. *Zool.* 215; *ob.* ſkoki u zaiąca). Siedzi rumiany Bachus, i co ſłowo bęknie Ledwo mu ſkoczny kałdun od śmiechu nie pęknie. *Zab.* 1, 188. Tępne abo ſkokne żyły. *Sien.* 538, pulsowe, Pulsadern *Sien.* 540. Skoczno przygrawały muzyki. *Haur St.* 318. *Lasciuus* ſkokliwy, rozpuſtny. *Mącz.* Koń szpakowaty z młoda ſkokotliwym bywa. *Hipp.* 8. Koń nadto bystry i ſkokotliwy. *ib.* 55. Człowiek ſkokotliwy. *Fr. Ad.* 94. Pieszczona łania płocha i ſkokliwa. *Teatr* 54 *d*, 21. Galatea nad koźlę młode ſkokotliwsza. *Otw. Ow.* 544. Milet, Febem oycem i męską ſiłą ſkokotliwy, *robore superbus. Zebr. Ow.* 231, pyszniący ſię zuchwale). SKOCZOGON, - a, *m.*, *podura aquatica*, podobny do pchły, po wodach ſtoiących, które okrywa latem, ſkacze wznoszące ſię ogonem. *Zool.* 108; der Waſſerflob. SKOCZYĆ, *F.* ſkoczy *med. ndk.*, Skoknąć *idn'l.*, Skakać *Contin.*, *Boh.* ſkočiti, ſkakati; *Slo* ſkáčem; *Sr.* 2. poſkiſch; *Crn* ſkoshiti, ſkakam, ſkazhem, ſkaklàm, ſkakati; *Vd.* ſkakati, ſkozhiti, ſkazhem; *Cro.* szkochiti, szkâchem, zkakati, zkachem *Hg.* szökòm, szeükni: *Rg* ſkâkati, ſkoccitti, ſkòknuti; *Sla.* ſkakati; *Bs.* ſkocitti, ſkakati, ſkakiuati; *Rs.* скочить, скокнуть, скакать, прянуть, прядать, (cf. прáд), прыгнýть, прыгáть, спрыгнýть, спрыгивать; *Eo.* ριπτάπτ, ριπτάο (cf. *Gr.* ῥιπίω *salio*, cf. σκάζω *titubo*; cf. *Lat. scandere*); ſkoki wyprawować, ſpringen, Sprünge thun Rozebrawszy ſię do koszuli, gorzey ſkoczył, niż poki ſkakał w kabacie. *Gor. Dw.* 16. Skaczą od iednego końca do drugiego. *Kłok. Turk.* 313. Lubi gwarzyć iak sroka, skakać iak wrobel na nici. *Mon.* 70, 708. Koniczka karmimy, wycieramy, ale też koniczek musi za to ſkakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. - Skakać wesoło, od wesela wyſkakiwać, podſkakiwać ſobie; hüpfen und ſpringen. Kto nie wesoł, niech nie ſkacze, Komu bieda niechay płacze. *Teatr* 21, 52. Czech śpi, Włoch rozkoszy ſtrzeże, a Francuz ſobie ſkacze. *Pasz. Dz.* 110. Są drudzy, co ſkacząc umieią rządzić, a drudzy i ſkakać i rządzić nie umieią. *Lub. Roz.* 502; cf. na iedney nodze. - Skakać tańcuiąc, ꝛ ſkacząc tańcować, tanzen, ſpringen, hüpfen, herum tanzen, herum ſpringen; *Ec.* ликовствовати, ликовати. Skakanie, *Vd.* ſkakaria, poſkazhina, скáчка. Poszaleli ci panowie, całą noc ſkakać. *Teatr* 36 *c*, 5. Załóż ſię kto lepiey ſkoknie na brzęk cytary! *Anakr.* 77. Piſkaliśmy wam, a nie ſkakaliście. *Zrn. Pſt.* 3, 621, wyście nie tańcowali. *Budn. Math.* 11, 17). - *cum Accuſatiuo*: ſzkoła tanieczna, gdzie galardy ſkakać uczą. *Petr. Pol.* 2, 390. Nauczył ſię grać na lutni, śpiewać, galardy ſkakać. *Opal. ſat.* 3. Przedziwnie koziołka ſkacze. *Zab.* 5, 70; koziołka wywraca, Purzelbäume ſchießen). - *Allegor.* Jeśli komu nie godzi ſię szatańſkiego tańca ſkakać, tedy człowiekowi chrześciańſkiemu dopieroż nie godzi ſię o nim ani pomyślać. *Gil. Pſt.* 28, szatanowi nadſkakiwać) Skoczyć pſiego, *ob.* Pſi. - Któż większą pychą ku górze ſkoczył? *Zygr. Pap.* 240; podniósł ſię, podwyższył ſię) Jak graią, tak ſkakać. *Cn. Ad.* 301; po cudzey woli żyć, ſkakać nach jemandes Pfeife tanzen. *Pasz. Dz.* 50. Tak widzę ſkakać, iak zagrają dudy. *Brath. L* 3 *b.* - Skakać przez kiy, plagi brać, Stockſchläge bekommen, über den Stock ſpringen. Ty będziesz naypierwey ſkakać przez kiy. *Teatr* 5, 11. - *aliter* ſkoczyć z gniewu, rzucić ſię, ſpringen vor Zorn, herum ſpringen, ſich werfen. Skoczyłam iak osa, gdy ſię kto dotknął choć nosa. *Comp.* 801. Kupidyn w beki, wrzeszczy, płacze, Matka go porwie, iak ſparzona ſkacze. *Jabł. Ez.* 17. - *fig.* ſkoczyć do głowy po rozum. *Off. Str.* 1; ruszyć konceptem; ſeinen Kopf zu Rathe ziehen. Czekay We Pan, trzeba nam tu ſkoczyć do głowy po rozum. *Teatr* 22 *b*, 73. - *Similiter*: Sto cudnych interesów zewsząd mnie obſkoczą, Te mi przez głowę ſkaczą, a te z boków tłoczą. *Hor. ſat.* 237; die Geſchäfte gehen oder laufen mir durch den Kopf). - §. *De variis rebus varie* ſkoczyć *usurpatur, ſignificans motum celerem maioremque ordinario*, n. p. Ręka mu od radości ſkacze. *Boh. Kom.* 4, 256, drga, die Hand ſpringt oder zittert ihm vor Freuden. Wróżka: ieżeli oko ſkacze, wesoła nowina. *Pot. Jow.* 205. Tchną żyły ieszcze, ſkacze ſerce ſtrachem zdięte. *Bard. Tr.* 328. Już moie ſerce od radości ſkacze. *Boh. Kom.* 4, 136. Dusza w nim ſkacze od radości. *Teatr* 36 *c*, 132. Serce w ochotnych mężach ſkacze do potkania Jnieśmiertelney ſławy męztwem otrzymania. *Stryik.* 495. - *transl.* Wreiąc ſkacze żywica. *Brud. Oſt. E.* 5; ſprudeln. Woda ſkacząca abo wytryſkuiąca. *Sekl. Jan.* 4. - §. Lekka iazda, zwarłszy oſtrogami konie, ſkoczy za rzekę. *Bard. Luk.* 29; przeſkoczyła za rzekę, die Reiterey ſprengte über den Fluß. - *Similit. tr.* Kuiawy między ſię podzielili, tak iż na ſtronę Władyſława Brzeſkie dzierżawy ſkoczyły, a Zie-

Digitized by Google

momyslowi przypadły Włocławskie. *Krom.* 276. - §. Skoczyło zboże abo cena, = poszło w górę. *Cn. Th.* 999, ſchnell ſteigen, in die Höhe gehen. Latorośl od swey matki odstrychniona, Skoczy wzgórę tym buyniey, kiedy przesadzona. *Tward. Wł.* 145.

Pochodz. *ſkok, ſkokiem, wſkok; doſkoczyć; naſkakiwać, nadſkakiwać, obſkoczyć; odſkoczyć; odſkok; podſkoczyć, podſkok; poſkoczyć; przeſkok; przeſkoczyć; przyſkoczyć; rozſkoczyć ſię; uſkoczyć, uſkakiwać, uſkok; wyſkoczyć, wyſkok; wſkoczyć; zſkoczyć; zaſkoczyć.*

SKOFIIA, SZKOFIIA, - ii, ż., *med. Gr.* σκυφία, *birretum; Du Fresne Graec.* 1400; czepek, *pileolus nocturnus linteus, Cn. Th.* 1005, eine linnene Schlafhaube. *Dudz.* 57; *Rs.* скуфья czapeczka duchownych, samo ciemię tylko okrywaiąca). - §. pokrowiec, der Ueberzug, die Decke, das Futteral. Wielkie pod drogą ſkofiią nie bardzo wiatrom posłuszne chorągwie się wiią. *Pot. Arg.* 267; *Chroſt. Fars.* 243. - §. *aliter*: n. p. Patrz na helmie iego, iak świeci dwoiſta *szkophia, criſta*, Federbuſch. *A. Kch. W.* 174. Helm trzy szkofie maiący; *iubas, ib.* 208. Oszczep iemu wierzchołek od szyszaka ſtrącił, A pierse i szkofią od wierzchu odtrącił. *A. Kch. W.* 554.

SKOIARZYĆ *ob.* Koiarzyć. SKOIEC *ob.* Skociec.

SKOK, - u, *m. Bh. et Slo.* ſkok; *Crn.* ſkok; *Vd.* ſkok, ſkak, poſkok, ſkozhitje, pozkozhenje, ſkozhina; *Cro.* szkók, zkok; *Hg.* szeükeülles; *Bs.* skók; *Rg.* skook; *Rs.* скокъ, скачокъ; ſkoczenie; der Sprung. We Włoszech tańców, ſkoków, maszkar nawykł. *Birk. K. M.* 33. Scypio przy muzyce ciało swe rycerſkie ſkokami ćwiczył, nie z poſtawą tańcuiąc. *Kosz. Lor.* 126. Niektóre bydlęta trzy abo cztery ſkoki ku górze uczyniwszy, na ziemię padłszy zdychały. *Ząbk. Mł.* 155. Ryś ieżeli pierwszym ſkokiem nie porwie zdobyczy, więcey się nie kusi. *Radz. Z. M.* 41; zapędem, rzutem, napadem, Anfall. Skoki abo drganie iakiego członka. *Petr. Wod.* 22. Skazówki zegarkowe przez ſkoki idą, i choć za każdym ſkokiem nieco odpoczywaią, przecięż małemi temi odpoczynkami ciągły ruch ich nie przerywa się. *Uſtrz. Alg.* 109. Skok srzaroby, odległość od iednego paſka srzoby do paſka przyległego. *Jak. Mat.* 4, 349. Wielki to ieſt ſkok, odmiana życia. *Paſt. F.* 99. Jeſt to ſkok trudny. *Tward. Wł.* 64; przeſkok, przerzut). Ale to tu zeſię na nas drugi trudny ſkok. *Rey Pſl. U* 2; *cf.* sęk). *Math.* Skok liczby, poſtępek liczby przez przydawanie albo multyplikowanie iednąże liczbą terminów oſtatnich, *progreſſio*; ſkok arytmetyczny, geometryczny; ſkok dziwny *progreſſio monſtroſa. Sol. G.* 3, 80. - *Adverb.* w ſkok, ſkokiem, *wſkokiem, = ſkacząc, biegiem, pędem, prędko; *Vd.* ſkoknu, ſkakajozhnu, na ſkok, shlakama, na vse preterganje; im Sprunge, ſchnell, ſpornſtreichs, eiligſt. Skoro pod góry przyszli, woły się one ſkokiem wzięły. *Kosz. Lor.* 154, ſkacząc biegły). Rozpłoszeni w ſkok prawie na koniec miaſta bieżeli. *Warg. Cez.* 169. W ſkok więcey przybiera półków, a w zamku się zawiera. *Bial. Od.* 14. Gdy chorobs naſtępuie, do doktora w ſkok uciekamy się. *Petr. Pol.* 332. Posłał hetman ſkokiem do króla, prosząc o ratunek. *Biel.* 379, *Biel Sw.* 258. Biegła ſkokiem do grobu, *currit cito. Pieſ.* 139. Broń proszę, niech mi wrócą wſkokiem. *Bard. Tr.* 64 *et* 230, natychmiaſt). - §. Skoki zaiąca, = nogi zaiąca, u myśliwców. *Otw. Ow.* 31; die Läufe des Haaſen, die Füße des Haaſen. - *Simil.* Czy tak rącze, iak sarna, masz w podziale ſkoki? *N. Pam.* 15, 389. Skoki przypiekać; *ob.* derkacze wabić, frycem w czym być, nowicyat odbyć. - *allegor.* Niebezpieczeńſtwem często człowiek kupuie moment krótki rozkoszy, i za ſkoki chwyta swey pociechy. *Pot. Arg.* 131, za nogi) SKOKLIWY, SKOKOTLIWY, SKOKNY *ob.* Skoczny.

SKOLAŁY, n. p. Skolałe ciało. *Sirt Qu.* 207, ſkłóte, *ob.* Skłóć, Kłóć.

SKOŁATAĆ, - ał, - ce *cz. dk.*, utłuc, roztrząść, zbić, zerſchlagen, erſchüttern, zuſammen ſtoßen, zerrütten; *Ross.* сколотить, сколачивать. - *pr. et fig.* Krogulcom można dawać iayca ſkołatane na misie. *Cresc.* 614. Na brzeg ściągaią okręt ſkołatany, by nie zalały go morſkie bałwany. *Zab.* 13, 295. Rozruchy trybunów potężnie Rzpltą ſkołatały. *Pilch. Sall.* 183. Skołatane życie w oſtatnim pędzilem odmęcie. *Mon.* 65, 95. Skołatany wiekiem i na zdrowiu ociec, chciał mieć syna w domu. *Nar. Hſt.* 3, 81 *et* 5, 291. Skołatany rozmaitemi przypadki mocniey uczułem słodycz spoczynku. *Kras. Dos.* 269.

SKOLIĆ, SKOMLIĆ, SKULIĆ *Med. ndk., Bh.* ſkoliti, *Cro.* chevkati (cf. szczekać), (*Sr.* 1. źlíwlu *eiulo*), *Sr.* 2. żałoбiſch (cf. żałować), *Rs.* скомлить, wydawać głos taki, iak pies łaszący się, albo rozchciwiony, winſeln, wie der Hund wenn er ſchmeichelt oder vor Begierde ſchmachtet; (cf. Skowyczeć). Kondel bity, gdy się źrże iadem, Choć go odpędzą, po ſtaremu ſkoli. *Jabł. Buk. R* 4 *b.* Psy spuszczone głośno ſkolą. *Zab.* 3, 317. Lub polem, lube póydziesz ſkałą oſtrą Na ſkolenie psów, zwierz goniący rączy. *Pot. Syl.* 42. *Nicto*, ſkolę, pośledziwszy zwierz abo ptaki, iak psy czynią. *Mącz.* Romul ſaał sobakę, co za zwierzem ſkoli. *Pot. Syl.* 419. Pies ſkoli, ſkuli, ſkomli, gdy się łasi. *Dudz.* 21. Skomlenie, *Vd.* zvizh, zvizhanje; *Cro.* chèvk. Paw ma ſkolenie krzykliwe, uszy przerażaiące. *Zab.* 1, 195.

SKOŁOZRZY, *ob.* Skoroźrzy, Skoroźrzywy.

SKOMA, - y, ż., SKOMINA, oſkoma, oſkomina, oſkominy, piszczenie zębów na to, co drugi ie; ślinka na co; apetyt wielki; *Bh.* laſkominy; *Crn.* ſkomine *appetentia*, 2) *ſtupor dentium*; ſkominoſt *acerbitas*, ſkominaſt *acerbus*; ſkominam *concupisco*; *Vd.* skomina, ſkominoſt, ſkominenje, = drętwienie zębów, *Vd.* sobi ſkomijo. ſkominajo, molijo, = drętwieią zęby; *Cro.* szkomina *ſtupor dentium*); das Wäſſern des Mundes nach etwas; groſſer Appetit, ſtarkes Verlangen, ſo daß einem gleichſam die Zähne nach etwas wäſſern. Jak z ciebie luby chłopczyna, na twarzy czerſtwe kwitnie ci zdrowie, Aż mię na niego bierze oſkomina. *Teatr* 56 *b*, 16. Wielką nam chwaleniem uczynił ſkomę tey cnoty. *Gor. Dw.* 56. A tobie ſkoma *rumperes invidia*; *idem faceres, si tibi eſſet credita cella vinaria. Cn. Ad.* 8. Skoma-ć, boleiesz. *Cn. Th.* 1005, dich plagt der Neid.

SKOMLIĆ *ob* Skolić.

SKOMOROCH, - a, *m.*, *Rs.* скоморохъ, *Ec.* скомрахъ, kuglarz, śmieszek, ein Gaukler, Spaßmacher. Wasze to okazowanie równać można owym lalkom; co ie ſkomorochowie zwykli ludziom ſna śmiechowiſko ukazować, a potym z niemi w pudło. *Falib. U.* 2. - §. 2) niedźwiednik; der Bärenführer. Niedźwiedników w Moſkwie ſkomorochami

Digitized by Google

zowią. *Gwag.* 537. Dudarze skomoroszy, płacą każdy od siebie po 2 groszy. *Vol. Leg* 2, 996. SKOMOROSKI, - a, - ie, *Rs.* скоморошный, скоморошескій, *Ec.* скомрашескій, figlarny, kuglarski, krotochwilny, Gaukler-, Kurzweil-, od niedźwiednika, Bärenführer-. Znać, żeś nietylko dyakiem, ale i skomorochem bywał, ponieważ i kolendować umiesz; zaczym i odpowiadać ci na te twoie skomoroskie szyderstwa nie trzeba. *Pim Kam.* 307. Ten zwyczay, na który ty niewstydliwie po skomoroshu gdaczesz, niewczorayszy iest. *ib.* (*Rs.* скоморошить bawić tańcem, śpiewaniem, żartami, krotochwilić, kuglować, скоморошество figle, żarty, krotochwile, kuglarstwa.

SKOMOSIĆ *ob.* Komosić. SKOMPONOWAĆ *ob.* Komponować.

SKON, - u, *m.*, zgon, skonanie, ostatni życia koniec, (*Etym.* koniec, gonić); das letzte Ende, das Lebensende, der letzte Hauch. Paulińskiego wstydu do skonu ochraniała. *Otw. Ow.* 528; dozgonnie). Dotrzymał iey wiary, aż do ostatniego skonu! *Star. Zad. B.* 3. Za blizkim skonu mężem czuła żona mdleie, Chce zań umrzeć; śmierć we drzwi, aż ona bledniele. *Zab.* 9, 31 *Zabł.* Jest skonu bliska. *Past. F.* 205. Jako kładła na głowę iego obie dłonie, Jak ręce wyciągała przy ostatnim skonie. *Zim. Siel.* 256. Niemasz zaś w śmierci wierz mi tak strasznego Nic, iak myśl sama skonu ostatniego. *Past. F.* 219. Ja nędzny ziębnę, ledwo nie do skonu. *Hor.* 2, 87 *Nar.* Przetrwa dzieło to aż do świata skonu. *Pot. Pocz.* 44. Nie chciał porażonych nieprzyiacioł znieść do skonu, *Chrość. Fars.* 109, do szczętu. SKONAĆ, SKONANIE *ob.* Konać, Konanie. SKOŃCZONOŚĆ, - ści, ż., ograniczoność, die Begränztheit; nieskończoność, nieokreśloność, die Unbegränztheit, die Unendlichkeit. Z ustawicznego liczb dodawania przychodzi nam wyobrażenie nieskończoności. *Cyank. Log.* 35. Zawsze człowiek balamuctwa prawił o nieskończoności, bo tylko pozwolono mu patrzeć na rzeczy skończone. *Stas. Buff.* 16. Puść myśl w nieskończoność ludzkiey nieprawości. *Kuj. Her.* 54. SKOŃCZONY, *partic. verbi* skończyć; *ob.* Kończyć, - - §. b) skończony, ograniczony, określony, maiący koniec, granice, begränzt, eingeschränkt, beschränkt, endlich. *Stas. Buff.* 16. nieskończony, nieokreślony, *Bs.* bezkonciv, *Rs.* неконечаемый, unbegränzt, unendlich. Grzech miał winę nieskończoną, nieskończona też za nim kaźń szła. *Karnk. Kat.* 23. Byłbym nieskończony, gdybym to wszystko chciał wyliczać. *Lach. Kaz.* 1, 34. Trzeba mieć nieskończoną wdzięczność, nieskończone obowiązki, dla tych, którzy mi nic dobrego nie uczynili. *Mon.* 74, 2. Za tę dobroć iestem Wc Pani nieskończenie wdzięczna. *Teatr* 35, 127. Nieskończenie *adv.*, bez końca, nieograniczenie; unendlich, unbegränzt. Kocham cię nieskończenie. *Teatr* 22, 12. SKOŃCZYCIEL, - a, *m.*, (*Sr.* 1. zkończuwarka *interfector*, *f.* zkończuwarka), dokonywacz, dokończyciel, der Beendiger. *Perductor*, dowodziciel, *Mącz.* Patrzcie na przodka i skończyciela wiary Jezusa Krystusa. *Zrn. Pst.* 5, 500 *b.* *SKOŃCZYWAĆ *ob.* Kończyć.

SKONFEDEROWAĆ *ob.* Konfederować. SKONFUNDOWAĆ, *ob.* Konfundować. SKONYWAĆ *ob.* Konać.

SKOP, - a, - u, *m.*, SKOPEK, - pka, *m.*, *dem.*, *Bh.* skopec; *Slo.* škopec; *Sr.* 1. skop; *Sr.* 2. szkop; *Vd.* kashtrun, (*ob.* kastrat), cashtrun, oven, (cf. owca), ovez, (*Vd.* skoplenik, skoplen zhlovek, resanik, kopun, kapun, = trsebieniec); *Crn.* koshtrun; *Cro.* kastrun, skopëez, oven pochischen; *Rg.* sckòpaz, skòpaz, (*Rg.* sckopas, = wiepr); *Bs.* sckopaç, ovan, brav usckopgljen, (*Bc.* sekopac, usckopgljen, = kastrat; *Rs.* баранъ, (*ob.* baran), *Rs. et Ec.* скопецъ, = trzebieniec, *eunuque*). Skop, *Ger.* der Schöps, (cf. kappen, = schneiden, skopić, cf. nostr. kopać), = baran czyszczony, der Hammel. Baranki, które nie maią być do rozmnożenia, pokładaiąc poczynią się skopami. *Kluk. Zw.* 1, 262. Łopatka skopu, (*Genit.*). 3 *Leop. Num.* 6, 19, plec barana, 1 *Leop.*). Tego skopu (*Accusat.*) spaliss. *Radz. Ex.* 29, 18. Baranek abo skopek, *agnellus. Mącz.* - §. Skop na niebie, znak niebieski wiosienny. *Zebr. Zw.* 25, *J. Kch. Dz.* 9, der Widder am Himmel. Skoro wiesienny skop w prog przyiął domowy słońce . . . *Bard. Luk.* 54. - 2) §. Skopki, fiołki białe. *Syr.* 598, weiße Veilchen. Zimę skopki abo fiołki. *ib.* 1284, Frauenviolen. - - (SKOPIEC, SZKOPIEC, - pca, *m.*, SKOPEK, *Bh.* sstopek, sstopik, sstopicek, slewak, (*ob.* zlewek); *Slo.* Sstechtár, dozecný nádoba, spusťak; *Mor.* hrotek, hroticek; *Crn.* shkaf, shehtàrz; *Vd.* shkaff, shkaf, sod, meutra, (*Vd.* shkafur, = będnarz; *Vd.* shkafez, = korzec). *Vd.* shehtarez, shehtariz, shehtar, mliezhni sod, mousnjak, mousni sod; *Sla.* shkaf; *Cro.* škáf; *Bs.* sckif. *Ital.* schifo, *Lat.* scapha, = bat, cf. *Ger.* Schiff); *Es* siglo, vidro od mljeka; (*Ross.* шкафъ, шкапъ, шкапецъ, шкафикъ, *Ger.* Schaff, skrzynia), *Rs.* дойникъ (cf. donica); (cf. Obd. Schaff, *Hg.* saff, *Suec.* skäppa. *lat.* scapha, scaphula, *Gr.* σκυφος, *Hebr.* ספ, saph, *Germ.* Koben, *lat.* cauus); szafel, szaflik; naczynie do doienia, *mulctrum. Mącz.*, das Melchfaß, Melchschaff, Schaff, die Gelte, Garnek. *Dudz.* 57; ein Topf. Statek, który podstawiamy, gdy co ciecze, podstawek skopiec, miednica, czasza. *Cn. Tk.* 1064. Wodę z koryta skopkiem leią na żelazo zbyt rozpalone. *Ost. Rud.* 279. Oycze Bachusie, Wlekąc za sobą skopce i czopy Poileś przy swych ofiarach popy. *Nar. Dz.* 1, 124. Szkopiec mléka. *Radz. Jud.* 4, 19. Mularze potrzebuią taczków, cebrów, szaflów, szkopków. *Kluk. Rosl.* 2, 170. *Labra vinaria* cebry abo szkopce, któremi wino z winnic do prasy znaszaią. *Mącz.*). SKOPAĆ *cz. dk.*, Skopywać *kontyn. et frequ.*, *Bh.* skopati; kopawati, *Sr.* 1. zkopam; *Ross.* скопать, скапывать, kopaniem zgromadzić, lub zrzucić, zusammengraben; abgraben. Przy tych woząch ma każdy mieć łańcuch, rydel, motykę, siekierę, dla skopowania i wszelakiey potrzeby. *Tarn. Ust.* 277; cf. wskopać. w SKOPEC, *ob.* Wskopec. SKOPIĆ *cz. ndk.*, barany czyścić, Lämmer verschneiden, zu Schöpsen machen; (*Slo.* skopim; *Vd.* kopiti, skopiti, resati, ismoshiti; *Cro.* kopim, zkopiti, zkáplyam, (*Cro.* kopilo *ferrum*, *quo testiculi abscinduntur*); *Dl.* skopiti; *Rg.* sckopitti; *Bs.* sckopiti, usckopiti; *Rs.* скопить, (cf. *Gr.* κόπτω *scindo*; *Ec.* скопéчество, неспособность къ дѣтомовренію rzezaństwo). Barany skopić około Wielkiey Nocy. *Zaw. G.* SKOPOWINA, - y, ż., *Bh.* skopowine; *Sr.* 2. szkopowina; *Cro.* bravina; *Vd.* kashtrunova pezhenka, oushja prata, kashtrunovu, oushju mesu, oushlina; *Rs.* баранина, barania, mięso czyszczonego barana czyli skopa, Schöpsenfleisch, Hammelfleisch. *Xiądz.* 77. SKOPOWY, - a, - e,

Digitized by Google

Boh. skopowý, *Sr.* 1. skopaczé, *Rg.* sckopcev); od skopa, Schöpsen=. Skopowa pieczenia zadnia, eine hintere Schöpsenkeule. *Tr.*

*SKOPUŁ, SZKOPUŁ, -u, *m.*, z łac. skała z morza wyglądaiąca, podwodna. eine Klippe in der See. Błogo mnie, żem nie rozbił się o skopuł który. *Kul. Her.* 52. - *fig.* Tu był szkopuł dla tych, co się tey pracy podjęli. *Pir. Wym.* 184; cf. ſteik.

SKOPYCENIE, ZKOPYCENIE, -ia, *n.*, choroba końska; wtedy koń ſtawa na przodzie rogu, a ſtaw oſtatni tu i owdzie się porusza. *Kluk. Zw.* 1, 200; die Hufterſchütterung.

SKÓRA, -y, ż., (*Bh.* ſkorice, z cynamon; *Sr.* 1. zkora *cortex*; *Sr.* 2. zkorka, ſchkorka *corium*; *Crn.* ſkorija *cortex*; *Vd.* ſkorja, ſkorijza, s'kurja; *Sla.* korica; *Rs.* скора, скора, z futro, шкура, шкурка ſkóra zwierzęca; cf. *Lat.* scortum, scorteus, scortea, corium; *Omnia ex pellibus facta scortea appellantur. Feſtus*; *quae ex corio et pellibus sunt. Varro*); *Ital.* scorza, *Gall.* scorie, cf. *Lat.* cortex, *ob.* kora; cf. *Gr.* σκωρια, cf. ſkorupa, cf. *Germ.* Schorf). - 1) *cutis*, powłoka przyrodzona ciała ludzkiego, a w ogólności zwierzęcego, wszyſtkie powierzchnie części ciała okrywaiąca. *Zool.* 69, *Perz. Cyr.* 1, 15, *Krup.* 2, 3, *Weych.* 59, *Kirch.* 10, die Haut, das Fell: (*Bh* kůže; *Slo.* koja; *Sr.* 1. koja, koiza: *Crn. et Vd.* cosha; *Cro.* kòsa, kosicza; *Rg.* kóxa (skorjettise *arescere cutem*); *Sla.* koxa; *Bs.* kosga; *Rs.* кожа *ob.* kożuch). Skóra na ciele twarda, ſtwardniała, *Cro.* szkůla, *Rs.* кряга. - *Variae loquendi formae*: Jedno go ſkóra, a kości. *Cn. Ad.* 70, przeyźrzeć go na obie ſtrony; chudy, nur Haut und Knochen *Czach. Tr. L* 3. Do ſkóry, z do żywego; bis auf die Haut, bis aufs Fell. Nie do żywego, nie do ſkóry; łaſkawie; ſtrzyż, nie odsieray; pobory znośne ſtanów; dość wełnę ſtrzyc, a ſkóra cała, co rok ci będzie wełnę dawała. *Cn. Ad.* 592. Nie trzeba ſkory łupić, bo insza nie zroście, Ale wełnę ſtrzyc, bo insza poroście. *Falib. N.* 2. Łupi poddanych aż do żywey ſkóry. *Pot. Arg.* 634. Czyniliście im wielkie krzywdy, łupiąc ich ledwie nie ze ſkóry, rozbiiaiąc ich z maiętnoſtek ich. *Birk. Kant. C* 2 *b*. Pienie sprawę krótką z natury Ciągną, drą do trzeciey ſkóry. *Jak. Bay.* 41. Przyrzekliśmy go bronić aż do ſkóry. *Chroſć. Fars.* 10; do oſtatniego). Taiemnie ubogiego drze ledwie nie ze ſkóry. *Groch. W.* 13. Sąsiedzi z oboiętnością patrzaliby, choćby cię kto ze ſkóry odzierał. *Teatr* 24 *c*, 73; ſchinden; die Haut über die Ohren ziehen. Professor ten za naymnieyszą omyłkę ſkorę z uczniów zdziera. *Pilch. Sen. łaſk.* 57. Wyciągaliby mię ledwo nie ze ſkóry, pókiby ieno w wacku czuli pieniądz który. *Alb. n. W.* 4. Nie mam nie, i chociażby mię obdzierano iak węgorza ze ſkóry, to i feniczka przy méy duszy nie znaydą. *Teatr* 11, 67. Pospólſtwo biedne, by za ſkórą, albo pod sercem wziąć, ſkładać się musi. *Kosz. Lor.* 127. By miał i pod ſkórą, tedy musi dobyć. *Rey. Wiz.* 72. - Znać człowieka po ſkórze. *Rys. Ad.* 80, z daleka zaraz poznać, einen von weiten gleich erkennen. Czułam ich przez ſkórę. *Teatr* 55 *e*, 38. Po zciwi ludzie przez ſkórę się znaią. *Teatr* 7 *c*, 46: *intus et in cute norunt. Mon.* 70, 705. Chciał być zakonnikiem; na co rad przyzwolił kapłan, znaiąc go iuż, iak mówią, po ſkórze, iż się do doſkonałego ſtanu miał. *Sk. Zyw.* 1, 51. - *aliter*: przez ſkórę kogo znać, z przenikać go wſkroś, einen durchſchauen, in ſein Inneres ſehen. Ten, co nas zna przez ſkórę do oſtatniey żyłki, Z naszych sądów, i z naszey śmieie się omyłki. *Pot. Zac.* 134. - Ledwom iuż nie wyſkoczył z ſkóry. *Paſt. F.* 199, gwałtownie byłem poruszony; ich wäre faſt aus der Haut geſprungen. Człowiek ze ſkóryby wyſkoczył, słysząc dobre słowo od pani. *Teatr* 10, 83. Z radości ona ledwie ze ſkóry nie wyſkoczy. *Pot. Arg.* 614. Krewkość to ludzkiey przynosi natury, Do lubieżności wyſkoczyć ze ſkóry. *Burl. B* 3. - W ſkórę doſtaniesz. *Teatr* 17, 84, du wirſt was auf den Pelz kriegen. Skórę mu należycie wytrzepał, *Teatr* 22 *c*, 65, *et* 29, 60. Po ſtaroświecku, ſkórę złoię ci batem. *Teatr* 43 *c*, *b Wyb.* W ſkórę wziął od żołnierza. *Teatr* 8, 70. Po ſkórze oberwała od matki. *Teatr* 14 *d*, 14. Skóry im wezbrano. *Jabł. Buk. J* 4 *b*. Obieście warte po ſkórze. *Zabł. Z. S.* 58; oberwać). Skóra będzie w robocie. *Teatr* 22 *b*, 8; *passive*, to co *actiue* kiy będzie w robocie). Skórą odpowiadać. *Teatr* 29, *c*, 24. Gdy ięzyk nieuważnie gada, ſkóra za niego odpowiadać musi. *Zab.* 12, 270 *Dudz.* Nie ieden człek to swą ſkórą płacił. *Jabł. Ex.* 145; mit ſeiner Haut bezahlen. Jeśliby kto ukradł mniéy niż trzy szelągi, na ſkórze i na włoſiech bywa karan, t. i. u prągi rózgami weźmie chłoſtę, a włosy mu na wierzchu głowy zawiążą i urzną. *Szczerb. Sax.* 176, *ib.* 174. Taką rzeczą źle będzie koło waszey ſkóry. *Teatr* 7 *c*, 36. Skóra w ſtrachu. *Teatr* 7, 105, *ib.* 22, 85, *et* 15, 40. Z na ſkórze dłużnika, wolno satyſfakcyi szukać. *Teatr* 7 *c*, 20. Wraca się nazad, lecz z ſkórą niecałą. *Susz. Pieſ.* 5, *H* 2. - O ſkórze i o zdrowiu iego myślili. *Sk. Dz.* 54; o gardle, o śmierci, o życiu iego). Prawdziwie nie chciałbym być w ſkórze twoiéy. *Teatr* 34 *b*, *D b*; *Slo.* nechcel bich w gebo koji ſedéť; na twoiém mieyscu, za ciebie cierpieć, ich möchte nicht in deiner Haut ſtecken. Chciałbym widzieć tych Jchmościów w ſkórze naszéy, choć przez tydzień. *Zabł. Roz.* 186. Lżey o cudzey ſkórze woiować. *Ward. Wł.* 26. Trząsł się, ſtąpał, iak w nieswoiey ſkórze. *Zabł. Amf.* 42; iak gdyby niewszyſtkich miał doma, als wenn er nicht recht bey ſich wäre, zu Hauſe wäre. Zewsząd mądrego wypłoszaią, i radziby go w własną ſkórę zaszyli. *Pilch. Sen. liſt* 61; *Slo.* má twrdu koju ma twardą ſkórę, wygarbowany, nieczuły). Siedzi pod figurą, djabła ma za ſkórą; cf. obłudnik, *licemiernik, wilk w owczéy odzieży. - Za ſkórę komu nalać, dokuczyć, wiele złego komu narobić. *X. Kam.* Ubolewam, że takiego masz oyca, zalał on i mnie za ſkórę. *Teatr* 55 *c*, 44, doskwierał mi). Obranaś z ozdob oyczyzno, lecz á to mało, Bo się za ſkórę więcey nalało. *Chroſć. Job.* 172. - Polacy Zygmunta cnot naśladować poczęli, tak iż się prawie od iego czasu w inszą ſkórę byli przyoblekli, i znowu z grubych obyczaiów w wypolerowane odrodzili. *Stryik.* 718, inszymi się ſtali; *Slo.* zemre w swéj koji, *a suo modo agendi non deflectet*; iuż tak umrze). - §. 2) Skóra odarta z ciała, ze zwierzęcia, z bydlęcia, das Fell, die Haut; *Rs.* шкура, шкурка. Opuszczać ſkórę, u rzeźnika, zdeymować ſkórę z bydlęcia. *Mag. Mscr.*, *Rs.* сдѣжемать, осдѣжемать, сдѣжую, cf. świeży). NB. *in nonnullis dyalectis* ſkóra *hac significatione exprimitur sola terminatione - ina, qua apud nos significatur caro, e. gr.* cielęcina; *Crn.* telętina, *non caro sed pellis vituli*; (cf. abelek); *sed terminantur etiam in* -ovna, -ena, -ice, *n. p.* Skóra ielenia, *Bh.* gelenice; *Crn.* jelęnovna; *Vd.* jellenov'nna; *Rs.* оленина, (*attamen*

Digitized by Google

Rs. оленина, *etiam carnem ceruinam significat*). Kozia ſkóra, *Crn.* kosina, koslizhovna, *Vd.* koslizhov'nna, *Rs.* козлина, *Ec.* козичина. Owcza lub barania ſkóra, *Bh.* baranice; *Rs.* овчина, овчинка; wyprawiacz ſkór baranich, *Rs.* овчинникъ; Wołowa ſkóra, *Crn.* volovna, vovzhnina, *Vd.* volov'nna, *Ec.* воловина, воловая кожа; Krowia ſkóra, *Bh.* krawina; Niedźwiedzia ſkóra, *Crn.* medvedovna, *Vd.* medvedov'nna; Lisia ſkóra, *Crn.* lisizhovna, *cf.* lisiura, łosisa, wilczura, niedźwiednia). Wężowa ſkóra, *ob.* łupież, *Cro.* olilénye kache, (*ob.* linieć). Biała psia ſkóra, *Rs.* хайка, *adj.* хайковый. Na sobola więcéy ważą, niż na tchórza, bo lepszą ſkórę ma. *Rey Zw.* 105 *b*, cf. futro). Skóra obwiesiſta, która wołom pod szyią *wisa. *Volckm.* 658, łalok bydlęcy. *Dasyp. R* 3 *b*. *Rs.* дужчатый. Po śmierci osła ſkórę na bęben obrócą. *Prot. Jak.* 30. Lepszy ieſt zawżdy żywy głos, niż zdechła ſkóra, co ią na pargamin wyprawią *Rey Zw.* 15 *b*, cf. lepszy łyczany żywot, niż iedwabna śmierć. Trudno z iednego wołu dwóch ſkór łupić. *Pot. Zac.* 11; dwie ſkórze (*dual.*) zedrzeć. *Rys. Al.* 66. I na wołowey mówią, ſkórze się nie zmieści, Długą rzecz opisuiąc, wedle przypowieści. *Pot. Pocz.* 256, es hat auf einer Ochſenhaut nicht Platz. Com przez piętroku ucierpiał nie spisałbyś wszyſtkiego na wołowey ſkórze *Zim. Siel.* 238. Nie piy na żywego niedźwiedzia ſkórę. *Jabl. Ez.* 78; *Slo.* nè predáwaj z medwedá koju, prw, nejſi ho chitil; prw koju predáwaſ', nejſi medwedá zabil; uſ' koju predáwáſ', a eſče wlk za humni; cf. Ieszcze ſkóra na baranie, a iuż kussniers piie na nię, cf. ptacy w polu, a on różenki na nie ſtruże; Daleko ztąd do owąd). Gdzie nie ſtaie wilczéy ſkóry, tam lisiéy nadſtawić. *Cn. Ad.* 1012, iako cię mogę, ieśli nie siłą, tedy przez nogę, wenn die Löwenhaut nicht gilt, muß der Fuchsbalg gelten. Czego nie możesz sprawić lwią, tam lisią nadſtaw'; co się poczciwie sprawić nie może, to chytrością a krzywoprzysięſtwem przełomić. *Kosz. Lor.* 163 *b*. Na lwiéy ſkórze mało miewali; przydawali kniéy i lisią, t. i. czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, azasię też gdzie chytrość nie płaciła, tam mocy używali. *ib.* 54 *b*, *Jan. Lig A* 4, *Exop.* 29. – Słucha psiéy ſkóry. *Xiądz.* 51, t. i. bębna; = ieſt żołnierzem. – §. ſkóra wyprawna, das Leder, die Haut, das Fell; *Crn.* uséne; *Vd.* uſinje, uſenje, vusinje, leder; *Ec.* усна, усмнь, ремéнь, (cf. rzemień; усмарь garbarz). Wygarbowana ſkóra wołowa, *Rs.* выростокъ, (cf. wyroſtek). Funtowa ſkóra, *Rs.* пумпа, *adj.* пумповый (*diſtg* pumpa). Surowa ſkóra, niegarbowana, сыромять. Becować ſkóry, *Rs.* дубить, дубаю (*ob.* dębić, dębianka). Becowanie ſkór, *Rs.* дубка, дубленïе. Skóra na cholewy. *Pot. Pocz.* 306. Z cudzéy ſkóry szerzéy rzemień kraiać; na cudzéy ſtrawie hoyno sobie poczynać. *Kosz. Lor.* 41 *b*, *Eraz. Ob. G.* *Szwiec, kiedy się na ſkóry zadłuży, tedy podeszwami wypłaca. *Rey Zw.* 167 *b*. – 2) Skóra na drzewie zwierzchnia, na niektórym kora; *Polonis cortex asper et crassus dicitur* kora, *tenuior* ſkóra, die Baumrinde. Skóra albo łub na drzewie. *Cresc.* 663. Pierwszą ſkórę na drzewach wierzchną a grubą łubem zowią. *Cresc.* 54. Trzeba ſkóry z drzewa, żeby z bydlęcey była do bóta cholewa, Ktoby rzekł, że wyprawić miała ſkóra ſkórę? *Pot. Pocz.* 306, kora dębowa, Eichenrinde, garbarzom potrzebna). – §. *tr. varie*: ſkóra na chlebie, opieczenie, die Rinde auf dem Brote; *Boh.* Sſtralaup (*ob.* ſkorłupa); *Vd.* krushna ſkorja, krainik; *Rg.* hruſtaliza, korra; *Rs.* корка, корочка. Skóry mu chleba szkoda, nie karmnego wołu. *Falib. D* 2; cf. dobra psu mucha). Skóra na mleku, ſkórka, kożuch. – Skóra na śniegu po odwilży, *Ross.* наснъ. *Mineral.* Skóra górna albo ziemna, *aluta montana*, Bergleder, kamień lekki, niby z nitek w siebie plecionych złożony, maiący podobieńſtwo do grubéy ſkóry. *Kluk. Kop.* 2, 100. SKÓREK, - rka, *m.*, *scolopendra*, die Aſſel, der Kellerwurm, robak z wielą nogami, ein vielfüßiges Inſekt. Muchy, pchły, pluſkwy, ſkórki, ſtonogi. *Haur Sk.* 349. Ukąszony od ſkórka, którego scolopendra zowią. *Syr.* 590. Skórek morſki, Meeraſſel, kształtem ziemnemu ſkorkowi bardzo podobny. *Sien.* 321. Skorki, które bywaią w uszu. *ib.* 135, Ohrwürmer. SKÓRKA, SKÓRECZKA, - i, ż., *dem.*, błona, błonka, eine dünne Haut, ein Häutchen; (*Bh.* kůrka, kůrčička cienka kora, ſkorupka); *Bh.* kojka; *Slo.* kojka, kojtičťa, *Crn.* koshèza; *Sr.* 1. koſchka, kojka; *Cro.* kosicza; *Bs.* kosgiça; *Rs.* кожица, кожура, кожурина, кожуринка. Skórki są miękkie pokrywy z nitek złożone, niektóre wnętrzne części otulaiące: tak koszulki otaczaią żyły, błonka mózg. czepek tłuſtość. *Kluk. Zw.* 1, 53. Skórka, która zewnątrz okrywa ſkórę, *cuticula*, ieſt subſtancyi bardzo cienkiéy, przeźroczyſtey i nieczuiącéy. *Kirch.* 9, *Krup.* 2, 4, die Oberhaut, das Häutchen. Cieniuchna powierzchnia ſkóreczka, pokrywa wszyſtkie zewnętrzne części roślinne, wyiąwszy gdzie ieſt iaki otwor. *Bot.* 9. Obrzezować będziecie ſkóreczkę członka męſkiego. 1 *Leop. Gen.* 17, 11, ſkórkę członka taiemnego. 3 *Leop.*, *ob.* *napletek, obrzézek, nieobrzezek). – Skórki z iakiego zwierzęcia mnieyszego odarte, wyprawne, Felle, Fellchen, Bälge. Skórki popielicze, wiewiórcze. *Biel.* 173. Skorka cienka iagnięca, *Boh.* ſpratky. Skórka na owocach, die Schaalen des Obſtes. Skoreczka iagody winney. *Birk. Sk. A* 4 *b*, die Hülſe, die Schlaube, der Balg der Weinbeere. Skórka na drzewie cienka, miękka pod korą; ſkórka abo ſkóra na drzewie zwierzchnia; na niektorym kora (*qu. v.*). *Cn. Th.* 1007. Skorka na chlebie, *ib.*, die Brotrinde: Skórka na mléku, *ob.* Kożuch, der Pelz auf der Milch. – §. *Vulgar.* Skórka na bóty. *Mon.* 64, 723, = grzecznieyſze wyrażenie Niemieckiego Hundsfott, bo Hundsfottami zwano ſkóreczki z tyłu bótów na saméy pięcie, do podpierania oſtrog; *vim vero habet Germani*, Gaudieb. SKÓRKOWATY, - a, - e, - o, *adv.*, na kształt ſkóry, lederartig. Liście ſkorkowate *folium membranaceum*, iakoby ze ſkórki ſuchowatey, mało soczyſte. *Botan.* 61. SKÓRKOWY, - a, - e, od ſkóry, Haut-, n. p. Subſtancya ſkórkowa, ieſt zgromadzenie niezliczonych naczyń bardzo subtelnych. *Krup.* 3, 121. SKORŁUPA *ob.* Skorupa, Skarłupa. SKÓRNIE, SKORZNIE *plur.*, *Skornia *singul.*; obuwie na goleń zachodzące. sztyble, kamasze. *Wlod.*, *ocrea. Cn. Th.* 1007, Stiefleten, Camaſchen, bóty, Stiefeln; *Bh.* ſſkorně; *Sr.* 2. ſchkorna; *Crn.* shkorna, shkornèza; *Vd.* skornize, (*Vd.* obskornizati, skornizati, skornize obuti, obkníeshati, naskornizati, = obuć w bóty); *Bs.* skorgna; *Cro.* skornya; *Hg.* szekernye). Skornie noszący na nogach, obuty w ſkornie, *Vd.* oshkornizhan, s' shkornizami obút, *Cro.* s'kornyaszt, skornat; *Hg.* szekernyés, *ocreatus. Cn. Th. ib.* Skorznie z oſtrogami. *Stryik.* 673. Obuwszy się w ſkórznie. *W. Poſt. W.* 2, 55. Te ſkornie nie dobrze wam na nogach leżą. *Wys. Al.* 312.

Digitized by Google

Chocia śmierdzi dziegieć, nic on tego nie czuie, Rozciągnąwszy za piecem wnet skornie smaruie. *Rey Zw.* 241 *b.* Między innemi mękami ta była osobna; kazali lać tłuſtość w szkornie, albo w bóty gorącą, które obuwać kazali na nogi. *Baz. hſt.* 60. - §. Skórnia katowſka, n. p. W ciasnym mieyscu zamkniony być, : dzie ani leżeć, ani spać nie można; nazywaią kaci tę mękę ſkornią albo nogawicą; bo ieſt z dołu wąſkie, a z wierzchu szerokie, iak naczynie aptekarſkie. *Baz. hſt.* 94. - §. Skorzenka, *plur.* Skorzenki *dem.*, n. p. Przyniesiono mu ſkórzenki, które miał obuwać na nogi. *Wys. Al.* 312. Kazał nogę sobie pilować, aby mógł ſkórzenki subtelne nosić. *Wyr. Jgn.* 5. Gładka ſkórzenka na nodze. *Sim. Sil.* 30, - §*. *aliter*: Zeszłyby mi się ieszcze te ſkórzynki ſtare, mam-cić ubiory z płótna, lecz w płóciennych źle na koniu. *Alb. n. W.* 11; pludry ſkórzane, lederne Hoſen. SKORNIK, - a, *m.*, *Bh.* kožiſlub ſmradař *cf* smród); *Sr.* 1. kožnik; *Vd.* vusinjar, ledrar, ſtrojnik; *Sla.* koxàr; *Cro.* kosar; *Ec.* скорняшникъ; (*Rs.* скорняжъ białoſkórnik, kusznierz); rzemieślnik od skór, garbarz, der Lederarbeiter, Gerber. Gospodę ma w domu Symona ſkornika 1 *Leop. Act.* 10, 32, w domu garbarza. (r *Leop.*) - Skórnik, handlujący ſkórami, der Lederhändler. - 2*) ſkornik, ſkórny lub ſkórzany sęd. ein lederner Schlauch Młodego wina nie zlewaią w ſkórniki ſtare, bo inaczey pukaia się ſkórniki, wino się rozlewa i ſkórniki w utratę idą. *Sekl. Mat.* 9, *not.*, „ſkorzane sędy abo dab.ny". *Sekl. Luk.* 5. SKÓRNY, - a, - e, od ſkóry, Haut:, Fell:, Leder:; *Ross.* кожный. (*Rg.* ſkòren *siccus*, *ſiſig.* *Rg.* ſkórni *recens*, *ob.* ſkory. Bywaią też wszy po ciele w ſkorze ſprosnie ie Polacy zowią (mendeweszki), ia ie zowię ſkórnemi. *Sien.* 502, Hautläuſe, Filzläuſe. *ob.* zaſkorny, podſkórny). Skorny handel, t. i. handel ſkorami der Lederhandel. *Ir.*, *Vd.* vusna predaja, *Ross.* мо.гъ кожеи. Skorny kolor, *Vd.* karbina, Lederfarbe. (*diſling* Skorzany) - §. Pochods. pod: *Kora.*

SKORO *adv.*, Skorzéy *comparatiu.*, Skoruczko *intensiv.*, *Bh.* ſkoro, *Slo.* ſkoro *illico*, *pene*, *circiter*, *fere*, *vix non*, ſkorſ'eg *citius*; *Sr.* 1. ſkero, ſkerle *nunc*, zſkoro ſkoro *mox*, *cito*, naiſkeri wkrótce, zkoroj nimahle *fere*; *Sr.* 2. ſkoro, ned, wnet, ſkoro ledwie nie, ſkerrej rychléy, prędzey; *Crn* ſkorej *breui*; *Vd.* ſkori *ſtatim* wnet, *Vd.* ſker, ſkori, s'koro, s'koraj, s'korei, sdaizi, naipoprei taku; *Cro* zkoro, szkòro *subito*, *pene*, *vix non*; *Sla.* ſkoro, z niedawno: *Rg* skòro *modo*, *brevi*; *Bs.* skoro; *Rs.* скóро; (нскорѣ wnet, поскорѣе prędzéy, наскоро natychmiaſt); *Ec.* скоро, легче łatwo; *cf. Germ.* ſchier, Ottfr. ſcioro); ſkoro ieno, zaraz ſkoro, *źle *qu. v.*, ſo bald ſo bald als nur; *Vd.* kaker hitru, taku furt, kaker jadernu, sdaiz kaker, taku kmalu da; *Sla.* dok, *Bs* netom, ončjas, sparvom, prigodom; *Rs.* лишь; *Ec.* повнегда, посаѣ какѣ, помомѣ кода, какѣ скоро, лишь только. Skoro nasi do lasu weszli nieprzyiaciele wypadli na nich. *Krom.* 361, *Biel.* 418. Skoruczko się wytrzeźwią, zapomnią wszyſtkiego. *Papr. pr. A* 4. - Skoro, z zaraz, ſo gleich, gleich. Skoro po śmierci Krzywouſta, odſtali od Polſki Prussowie. *Biel.* 97, *Kucz. Kat.* 2, 360, *Rey Pſt.* Ccc 1. Skoro z młodu znaki przyszłey świątobliwości taić się w nim nie mogły. *Sk. Zyw.* 209. Naród Słowiańſki nieſkoro z początku swego tak ieſt nazwany. *Biel.* 10. Skoro na wiosnę okręt przywieść kazał. *Sk. Dz.* 520; zaraz z początkiem wiosny). *Biel.* 434. - §. ſkwapliwie, prędko, nagle, *Crn.* obrat, na obrat; ſchnell, flugs. Izraelitowie, gdy przeczuwali iaką klęſkę, uciekali się ſkoro do arki Pańſkiey. *Bals. Niedz.* 1, 135. Kto działa ſkoro, nie bywa mu ſporo. *Rys. Ad.* 27; *Slo.* kto ne ſkoro chodi, ſam ſebe ſkodi, kto niewczas przychodzi, sam sobie szkodzi. - *§. *aliter*: Skoro takowa i ona była trefność . . . *Gor. Dw.* 192, prawie takowa, faſt, beynahe. *SKORODOKTOR, - a, *m.*, który na prędce doktorem został, ein Frühdoctor, unreifer Doctor. Aza nie lepiey na onych sędziach dobrze umieiętnych przeſtać, niżli na te ſkorodoktory spuszczać! *Hrbſt Odp. G* 8 *b.* (SKOROMOS, - *m.*, *forsan* ſkomoroch, niedźwiednik, der Bärenführer. Naywięcey u Kozaków było ochotników z ſkoromosów, leśniczych . . . *Zim. Siel.* 25a. ?) - - SKOROPIS, SKOROPISM, - u, *m.*, z tytłami pismo prędkie, abbrewiiacya, włóczka, *Ecc.* скóропись, Schnellſchrift, Abbreviaturen. - §. Skoropism na wesele przyiacielſkie. *Zab.* 9, 350 *Zabł.*, pismo lub wiersz na prędce, eine in der Geſchwindigkeit verfaſſte Schrift. - §. OO. Bazylianie uczą języków Greckiego, Słowiańſkiego, ſkoropism zwanego. *Vol. Leg.* 7, 415, pisma literami kościelnemi Ruſkiemi z wielą abrewiiacyami pisane, die Rußiſche Kirchenſchrift, Kirchenſprache. Stryikowſki polega na świadectwie Ruſkich ſkoropisow, bez nazwiſka autorów i dat od niego cytowanych. *Nar. Hſt.* 4, 318. SKOROPISZEC, - sca, *m.*, *Rs.* скорописецъ, szybko piszący, tytłami piszący, ein Geſchwindſchreiber, Schnellſchreiber. SKOROPŁYNNY, - a, - e, - ie *adv.*, szybko płynący, ſchnellfließend, *Ross.* скоротечный, (= 2. szybko biegący; *Ec.* скоротечъ goniec). Krew w nim ſkoroplynna i burzliwa. *Pich. San. liſt* 1. 75. SKOROŚĆ, - ści, *ż.*, nagłość, prędkość, szybkość, die Geſchwindigkeit, Schnelligkeit, *Tr.*, *Rs.* скоростъ, скоротечность, *Ec.* скорость, поспѣхъ, поспѣшество, móponь (cf. trop, drop), скороходность. SKOROŹRZY, SKOŁOŹRZY, SKOROŹRZYWY, SKOŁOŹRZYWY, SKOROŹLIWY, - a, - e, *Rs* скороспѣлый, скороспѣлый, rano dojrzały, rany, frühreif, ſchnell reifend, zeitig. Skołoźrzywy, *praecox. Urs. Gr.* 188. Skołorzywe owoce. *Pot. Arg.* 395. Na cytryny, gruszki, wiśnie, Gęſty przez gwałt liſt się ciśnie I wszyſtek rodzay ſkołoźrzy. *Achw.* 166. Gruszki rane abo ſkoroźrze. *Cresc.* 387, *Vd.* koroshiza, tepka, z odleżałka). Owoc ſkołoźrzy rzadko bez robaka. *Burl. B* 3. Rodzay ten ięczmienia bywa ſkoroźrzy, bo prędzey dochodzi, niżli pszenica. *Cresc.* 162. Tam naprzód widzieć ranych kwiatków pierwociny, Łakocie iare, fruktów ſkoroźrych nowiny. *Zim. Siel.* 136. W ten czas, gdy poczynaią okwitać ogrody, wypatrzywszy na trześniach ſkoroźre iagody, Obiecałem ie zerwać . . . *ib.* 176. Będzie kwitnęła, iakoby ſkoroźrza iagoda winna. *Leop. Syr.* 51, 19. Owies ieſt zimoſtradny, ſkoroźliwy. *Haur St.* 11. Figi ſkorożyte. *Leop. Jer.* 24, 2, doyźrzałe. *Bibl. Cd.*). - §. *fig. tr.* prędki, sawczesny, frühzeitig, ſchnell. Skołoźrza śmierć. *Bard. Tr.* 412. Skoroźrzała nadzieia, *praematura ſpes. Min. Rvt.* 2, 90 Zawsze fortuna śliska; dopiero prędka, ſkołoźrzywa. *Pot. Syl.* 94.

*SKORTACYA, - yi, *ż.*, z łac. porubſtwo, Hurerey. Żywot przykryctwem i ſkortacyą pomazany. *Baz. Hſt.* 28.

SKORUPA, - y, *ż.*, SKORUPKA, - i, *ż.*, *dem.*, (*Boh.* ſſkořipka, ſſtarlaup, ſſtralaup, z ſkarłupa, ſkorłupa; *Slo.* Eſtrupina; *Cro.* ſkorup, ſkralyùp *ſuperficies e.gr. terrae*;

Digitized by Google

Rg. ſkoruup *superfiſies*, ſkorúp mljéka *flos lactis*; *Dl.* ſkorup, z śmietaną; *Bs.* ſkorup od mljeka, z kożuch na mléku; *Ec.* скорлуна *cortex*; *Rs.* скорлуна, скорлупка, z SKORŁUPA, *ob.* Skarłupa, kora, *ob.* ſkurłat; cf. *Germ.* Scherbel, Scherbe, *Suec.* ſkeerf, *Angl.* ſhard, cf. *Germ.* Schar. Skorupa, kawałek rozbity glinianego naczynia, ułupek, die Scherbe von einem zerbrochnen Gefäße; *Boh.* ſtřep; *Slo.* ſtřepina, ſtřep; *Sr.* 1. cjrop, korpina, jſoros diya; *Sr.* 2. zrôp, ſchorpina; *Crn.* (zhrêp, z urynał), zhirpinja, zherpina; *Vd.* zhrep, zherpina, zhrepinja, zhrepinja; *Cro.* chrèp, chrepina, chrepnya, chrepècz, chrepchècz, chrepovje, chrepje; *Hg.* cherep, tserép, tserepetſke; *Bs.* çrjep; *Dl.* cariip; *Rs.* черепина, (cf. черепица cegła, черепъ czasza główna, черепаха żółw'; *Ec.* чрепъ, черепъ, черепокъ, отломокъ гли-яного сосуда, (чрепъ главный czasza główna). Jako się raz obróci garnek na ſkorupy, W błoto idzie, iuż go nikt nie zlepi do kupy. *Pot. Poez.* 249. Już tłuczony, iuż go iedno ſkorupki. *Birk. Zyg.* 1. Jako ſkorłupa wzgardzony, wszyscy mnie urągaią. *Kyb. Ps.* 54. - §. ſkorupa, z gliniane naczynie, osobliwie słabe, podłe, ein irrdnes Gefäß, ein Scherben. Srebrna służba, złotowe naczynie, Tureckie ſkorupy. *Petr. Et.* 49. Która ſkorupa tłuſtości zawre, iuż tak do ſkonu śmierdzi. *Falib. H.* 2. Czego się nowa ſkorupa nawarzy, Tego iuż żaden nigdy nie wyſkwarzy. *Bies. B* 3. Czego się ſkorupka za młodu napiie, tym i na ſtarość trąci. *Boh. Kom.* 1 414; *Sr.* 2. tak że jaden wot młodoſcji naloži, tak że potem na ſtare dni jarji. Skorupa się o ſkorupę uderzyła. *Cn. Ad.* 1377; niema się z czego cieszyć po wygranej, zwycięztwo obu ſtronom żałosne). - §. Skorupa iaiowa, die Eyerſchaale. *Vd.* jaizna lushina, (*ob.* łuszczyna); *Rs. et Ec.* яичная скорлупа яичная, (cf. zaparitek). Jaie otacza ſkorupa wapnista. *Zool. Nar.* 214. Ptaszę, gdy się iuż oltoi w iaiu, tedy pokarmu szukaiąc, w ſkorupę kołace i kluie noſkiem. *Sak. Pr.* 179. - §. ślimacza ſkorupa, żołwia ſkorupa, ſkarłupa, *Cro.* koritnyacha, selva; *Slo.* ſkornyacha, *Bs.* spusgnića; Muſcheln, Schaalen. Skorupa pławu morſkiego, nieſkładana, iednoſtayna *concha*. *Cn. Th.* 1007, (małżowina). Z Oceańſkich tumultów wypienione znayduią się różnych farb ſkorupy po brzegach. *Tward. Wł.* 200. Stronom ſkorup po połowie, Ostrygę iedzą sędziowie. *Jak. Bay.* 41. - §. *fig.* Dosyć ia mam pieniędzy, dosyć tych złotych ſkorupek. *Teatr* 12, 42, Goldſcherben. - §. SKORUPKI, *plur.*, gra, gdzie się rzucaią ſkorupy na wodę, i czyia daley zaleci i częściey podſkoczy, ten wygraie; co i kamykami się dzieie. *Włod.*, das Scherbelſpiel der Kinder. - §. *Archit.* ſkorupa, część kapitelu; podwałek, *ital.* vovolo, *lat.* echinus. *Callit.* SKORUPI, - ia, - ie, od ſkorupy, łupiny, Scherben=, Schaalen=, Schaal=, *Bh.* Sſkořepi, ſſkralaupowý, ſſkarlaupowý, *Cro.* chrepni, (*Cro.* ſkralyúpni, *Rg* ſkoruupni, z powierzchowny), *Hg.* tserépi, *Rs.* скорлупный, череповый. SKORUPIANY, - a, - e, z ſkorupy glinianéy; irrden, von Scherben, Scherben=; *Bh.* střepnatý. W domu nie tylko są naczynia złote i śrebrne; ale i drewniane i ſkorupiane. *Bud.* 2 *Tim.* 2, 20. SKORUPIASTY, SKORUPIATY, - a, - e, ſkorupie podobny, iak ſkorupa, ze ſkorupą, ſcherbenförmig, ſchalig; *Sr.* 1. korpinaté, cjropané; *Rs.* черепокóжный; *Ec.* черепокóжный. Żołwiki morſkie ſkorupiate. *Otw. Ow.* 217. Wrzody ſkorupiate. *Syr.* 1218. SKORUPIĆ *cz. ndk.*, ſkorupą powlekać, ſklepić, mit einer Schaale überziehen, überſchaalen, überrinden. Śmierdząca woda pleśnią ſkorupiona. *Przyb. Ad.* 211. Jeſt tam chałupa okrągła, z błota ulepiona, Skorupinami z iaiec ptaszych ſkorupiona. *Kmit. Spyt. C* 3 *b.* SKORUPIEĆ *Neutr. ndk.*, zeſkorupieć *dk.*, na kształt ſkorupy twardnąć, zu einer Scherbe oder Schaale werden, hart werden. Już ſkora ſkorupieie a oczy pałaią, Lice znać zapalone o gorączce daią. *Bard. Luk.* 93. Schną wargi przemorzone, ięzyk ſkorupieie, więdną żyły. *ib.* 60. Ono tak szlachetne ciało wisi na gorącości słonecznéy, na okrutnym drzewie rozpięte, iuż zeſchłe, iuż zeſkorupiałe. *Rey Pſt. S.* 3. SKORUPINA, - y, ż., SKORUPINY *plur.*, małż, ſkorupy, Schaale, Scherbe, *Bh.* ſſkořepina, ſſkořepinka Skorupiny z iaiec. *Kmit Spyt. A* 3; ſkorupiny od Włoſkich orzechów. *Haur Sk.* 387. Nie mógł ślimaka dobyć z ſkorupiny. *Exop.* 5, das Haus der Schnecke. Na odnodze Mexykańſkiéy są tak duże żołwie, iż na ſkorupinie iednego sześć mężów tańcyło. *Boter* 68. SKORUPOKRUSZ, - u, *m.*, der Scherbenkobalt, kruszec arszenikowy. *Aluk Kop.* 2, 244. SKORUPSKO, - a, *n.*, szpetna ſkorupa, ein häßlicher Scherben. Skorupſka z oſtrygi. *Teatr* 29 *b*, 120.

SKORY, - a, - e, (*ob.* Skoro *adv.*), *Bh.* ſkořý; *Hg.* gyors; (*Rg.* ſkòrni *recens*); *Ross.* скорый, скоросный, скоропѣшный, скороногій, скорохватъ. prędki, ſkwapliwy, nagły, ſchnell, geſchwind, eilig, haſtig. Nie chcę ia być ſkorą do obmowy. *Teatr* 6, 20. Mowa twoia ſkora, z rzeczy w rzecz, iak ſtrzała z łuku do celu bieży. *Orzech. Qu.* 144. Młodzież próżna nauki, a rozpuſty chciwa, Skora do rozwiozłości, do cnoty leniwa. *Kras. sat.* 15. Niechay cię próżney chwały nie zwodzą pozory, Nie szukay z tego chluby, żeś w pisaniu ſkory. *Dmoch. Szt. R.* 18. Skore rzeczy nietrwałe. *Cn. Ad.* 102, co nagle, to po djable; Co się prędko wznieci, niedługo świeci).

SKÓRZANY, - a, - e, ze ſkóry wyprawney lub niewyprawney, *Bh. et Slo.* kožený; *Sr.* 1. kožané; *Crn.* usenat; *Vd.* ušenat, vusnjen, vusinjaſt, ledrait; *Cro.* kosni, kosnati; *Bs.* kosggni; *Rs.* кóжаный, (кожевенный garbarſki); *Ec.* усненный; ledern, von Haut. Skórzany miech, ſkórzana flasza, *ob.* Sumki, Sunki, suna. - *aliter*; Domawiaiącemu się skórzaną kazał dopłacać monetą. *Mon.* 65, 424. ſkórę mu kazał wyłoić). Nie płacą długów swoich skórzaną monetą. *Mon.* 73, 485. - §. *skórzany, z kory, korkowy, korzany. *Cn. Th.* 1008, von Baumrinden. SKORZENKA, SKORZYNKA, SKORZNIE, *ob.* Skórnie.

*SKORZEŃ, - ia, *m.*, SZKORZEK, szpak, ptak, der Staar. *Tr.*

SKORZONERA, *ob.* Salsefiny, *ob.* Wężymord.

SKORZYĆ *med. niedok.*, śpieszyć się, eilen; *Ec.* скорю, спѣшу. Jak nayśpieszniéy z rzeczą ſkorzyć. *Pot. Arg.* 729. SKORZYPIĘTA *Tr.*, *ob.* Storzypięta.

SKORZYŚCIĆ, *ob.* Korzyścić, Korzyſtać. SKOŚCIEĆ, SKOŚNIEĆ, *ob.* Kościeć.

SKOSIĆ, *ob.* Kosić. SKOSISTY, SKOŚNY, - a, - e, pochodziſty, abhängig, abſchüſſig. Grunta przykre, górne, kręte, ſkoſiſte, iak mierzyć. *Haur Sk.* 47. Kóminy maią

być

Digitized by Google

być skosiłe. *Haur Ek.* 9. Ugór w bróżdy skośne kraie lemiesz krzywy. *Tom. rol.* 42. SKOSNOCIĄG, - u, *m.*, *Fortific.*, die kurze Strichlinie. *Tr.* SKOŚLAWIONY, - a, - e, koślawy, krummbeinig. Syna za powrotem zastał skoślawionym. *Teatr* 36 *b*, 61.

SKOSZOKOPNIK, - a, *m.*, *sapeur. Jak. Art.* 1, 343, *et* 376.

SKOSZTOWAĆ, *ob.* Kosztować.

SKOT, - u, *et* - a, *m.*, (*diſling.* Szkot), *Boh.* ſkot, ſtůl; *Sr.* 1. ſkót, ſkoczo; *Sr.* 2. ſzkot, ſzkoſchi; *Cro.* szkòt; *Rg.* skoot; *Bs.* skotje, sgivine; *Rs.* скотъ; (cf. *Arab.* קוט koth *grex in specie ouium*, *Chald.* קוטין kothin *greges*); das Vieh, die Viehheerde. Tobie Sykulskie ſkot tysiączny kraie J ſtada tuczą, i liczne sprzężaie. *Hor.* 1, 284. Drobny skot owiec. *ib.* 2, 33 *Kniaź.*, kleines Vieh, Schafvieh. Dla bydła ich i dla dobytku ich, i dla wszego skotu ich. *Bud. Num.* 35, 3, „*not.* dla wszech żwierząt ich.“ Ohara z ſkotu, z owiec abo z koz. *Leop. Levit.* 1, 10, *W. Levit.* 3, 1. Wyſtrzegay ſię od iedzenia głów wszelkiego żwierzęcia i ſkotu. *Spicz.* 201. Doma chowaniec ni ku czemu, iedno albo do skota, albo do kozicy. *Glicz. Wych, H* 6. - **§. skot, z skocina, bydlę, ein Stück Vieh. Wiem węzu, że naychytrzym w polu ieſteś ſkotem. *Przyb. Milt.* 278. SKOTAK, SZKOTAK, SKOTARZ, SKOTOPAS, - a, *m.*, *Bh.* ſkotak, ſkotaček; *Rs.* скотникъ, скотопасъ; paſtuch, paſterz, koło ſkotu czyli bydła chodzący, der Viehhirt. (*Rs.* скотоводъ znaiący ſię na hodowaniu bydła, скотоводство hodowanie); *Ec.* скотопитомецъ, (*Ec.* скотопитательный paſiſty dla bydła; скотопитаніе hodowanie). Skotopas *bubulcus Mon.* 75, 591, cf. wolarz). Owcarzów i ſkotaków dozierać. *Zaw. G.* Niż takim królem, ſkotakiem być wolę. *Pot. Syl.* 245. Poczciwych skotarzow uciechy. *Dmoch. Szt. R.* 13, *W. Amos.* 7, 14. Ledwie z życiem uciekły złękane skotaki. *Przyb. Milt.* 369. Czuyny skotarz. *Zab.* 6, 332 *Sak.*, *Chroſć. Ow.* 10. Skotopas Podolski. *Zim. Siel.* 208. Jedney iałówki Argus nie uſtrzegł ſtooki, A mnie bydła dogląda szkotak iednooki. *Kchw. Fr.* 134, *Wez Zap. C.* 2. Krzyczeć iak skotarze, *Bh.* ſkotačiti SKOTNIK, - a, *m.*, SKOTNICA, - y, ż., wygon, der Viehweg, Treibweg, die Trift Bielun roście po wsiach, na skotnicach, przy drogach. *Syr.* 1365. *fig.* Nauka ta ieſt większą skotnicą do wszey rozpuſtności a grzeszenia. *Gil. Pſ.* 21, gościńcem utorowanym); *Sr.* 1. ſkotnicza chlew. *Rg.* skòtniza *ouis foeta*, *Rs.* скотница dziewka od bydła. SKOTNY, - a, - e, od ſkotu, bydlęcy, zwierzęcy; Heerdes-, Vieh-; *Bh.* ſkotſký; *Sr.* 1. ſkotjacjé, *Ec.* скотиенъ, скотій; *Rs.* скотскій; (*Rg. et Bs.* skòtni *praegnans*, *grauidus*). SKOTOPASKA, - i, ż., *Bh* ſkotačka; *Rs.* скотница; która skot czyli bydło pasie. die Hirtinn, Viehhirtinn; paſterka, die Schäferinn. Gdy ſiedział pod lipą nad brzegiem ſtrumyka, Przechodziła tamtędy nadobna skotopaska. *Zab.* 13, 33. Nieczuła, ale piękna skotopaska. *Zab.* 11, 89. Godna kochania skotopaska. *ib.* 92. § 2) skotopaska, sielanka, wiersz paſterski, das Hirtenlied Schäfergedicht. Jeśli co ważne ieſt świadectwo moie. Porębski zloty, skotopaski twoie W tey wadze u mnie żeby się mógł do nich Teokryt przyznać; tak ia trzymam o nich. *Ż. Kch. Fr.* 41, *Mon.* 75, 591. *SKOTOKRAYCA, - y, *m.*, *Klon. Wor.* 22, der Viehdieb. (*Rs.* скотоконство beſtyalſtwo).

SKOWAĆ, *ob.* Skuć. - (SKOWERA, *ob.* Skowyra). - SKÓWKA, - i, ż., *Rs.* скобка, obręcz, okucie, der Beſchlag von Eiſen um etwas herum, der Reifen. Paznokcie służą palcom zamiaſt skowek, bronią ich od częſtego obrażania ſię. *Petr. Cyr.* 1, 17. Kiy krzywy bez skówki. *N. Pam.* 15, 387. U miecznika skówka, oków na końcu pochew. *Mag. Mscr.*

SKOWRONEK, - nka, *m.*, SKOWRONECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſkřiwan, ſkřiwanek, křiwan; *Slo.* ſkřiwánek, ſkowránek, skrowanek; *Sr.* 1. żkowrencz; *Crn.* shkerjànz; *Vd.* s'kurians, shkorianz, gorianz, (cf. *Etym.* góra); *Cro.* skérlecz, skurjanecz, cheperlyuga, (cheperlyati *scabere*), vahulacha; *Dl.* pohulyacha, kukuglava, vahulyacsa; *Bs.* skrinadiça; *Sla.* csevèrljuga, shèva; *Rg.* vidulinka, sardaniza, kukugljava, bahugljaccja; *Rs.* жаворонокъ; (cf. *Gr.* κόρυς, *Arab.* קבר kabor *alauda*; קובר *criſtata auis*); die Lerche; rodzay skowronków, *alaudae*, należy do rzędu wróblego. Skowronek polny, rolnik, *arvensis*, *Rs.* подорожникъ, die Feldlerche, na wiosnę wylatuiąc, na powietrzu śpiewa. *Zool.* 227, *Kluk Zw.* 2, 242 *et* 243, *Bh.* linduſſa *alauda ſylveſtris*. Skowronek czubaty, *ob.* Dzierlatka. - Już skowronek na górze pięknie przepioruie, Słowiczek we krzu krzyczy, gżegołeczka kuie. *Rey Wiz.* 34 *b.* Skowroneczek ku niebu w górę polatuie, J garleczkiem krzykliwym wdzięcznie przepieruie. *Sim. Siel.* 103. Wszak też i skowroneczek od ziemi powſtaiąc Swym podłym głosem śpiewa, słowiki wzbudzaiąc. *Kołak. C.* 2. Jaſtrząb' wrzeszczy, kokosz krekorze, żóraw krera, Orzeł kwili, skowronek mile gorgi zbiera. *Tot. Saut.* 89, *Cro.* skerlecz popeva. Skowronkowie wdzięczni. *Ban. J.* 3. Po moiéy śmierci niech chce-li i niebo upadnie a skowronki potłucze. *Rey Zw.* 37 *b*, niech się dzieie co chce. SKOWROŃCZĘ, - ęcia, *n.*, piskle skowronków, das Junge der Lerchen. Skowrończęta. *Jak. Bay.* 267. SKOWRONCZY, - a, - e, od skowronków, *Bh.* ſkřabławý; *Vd.* shkorianski; *Rs.* жаворонечный, жаворонковъ; Lerchen-. Niektóry z boiaźni łzeniéy się poddaią, ieſt to coś iak skowroncze pole przy kobusie. *Lub. Roz.* 105, Lerchenjagd, Lerchenfang, Lerchenſtreichen.

SKOWYCZEĆ, - ał, - y, *med. ndk.*, Skowytać *kontyn.*, (*Etym.* wyć), skolić, iak pies uderzony lub uderzenia się boiący. *Dudz.* 21, *Cn. Th.* 1008, winſeln, wie ein geſchlagener Hund, oder der ſich vor Schlägen fürchtet; *Bh.* ſkučeti; *Cro.* szkovishem; (*Crn.* saskovinzham *vociferor*, *ut aues dum capiuntur*). Jaki to żal, kiedy psina kochana skowyczy! *Boh. Kom.* 5, 66. Nie póydzie tam pies, gdzie drugi skowyczy. *Pot. Syl.* 4. Kondel skowyczy. *Brud. Oſt. B* 4. Pies, cęć owo tylko nie milczące skowyczy, Niech ci się w poczet myśliſtwa nie liczy. *Bielaw. C* 2. Pocznie się gniewać małpa i skowytać srodze. *Zab.* 16, 63. SKOWYRA, SKOWERA, - y, *m.*, *et* ż., gdyracz, zrzęda, ein Gnurrer, Brummbart. Wóyt chciał się widzi proſta skowera, Da czasem chytrym poborcom o ziemię. *Rey Zw.* 39. - § skowyra, w wielu okolicach u chłopſtwa pies, ein Hund. *X. Kam.* SKOWYRAĆ, SKOWERAĆ *cz. ndk.*, zrzędać, gdyrać gnurren, brummen, tadelſüchtig ſeyn. (*Rs.* ковырять dłubać, wydłubać; popsuć).

SKOYCIEC, *ob.* Skociec. SKOZACZYĆ się, *ob.* Kozaczyć się.

Digitized by Google

SKRA, *ob.* Iskra.

SKRAB, - u, *m.*, chrapowatość, n. p. kory drzewnéy, skropawość, die Ungleichheit, Höckerigkeit, z. B. der Baumrinde. SKRABOWATY, - a, - e, - o *adv.*, skropowaty, skropawy, chropowaty, n. p. o korach drzewnych, höckerig, nicht glatt, z. B. von der Baumrinde. Lepiéy iuiak wyżéy szczepić, gdzieby skóra gładka była, a nie skrabowata. *Cresc.* 127. Na drzewie ſtarym skóra skrabowata a chropawa. *ib.* 127. Drzewo to liſt ma szeroki a skrabowaty dla gęſtości żyłek. *Cresc.* 457. U konia dobrego nogi maią równe być, a nie skrabowate. *ib.* 525. *SKRABAĆ, *SKRABNĄĆ, *ob.* Skrobać.

*SKRACAĆ, *ob.* Skrócić. SKRĄCAĆ, *ob.* Skręcić.

SKRADAĆ, *ob.* Skraść. SKRADKA, - i, ż., co się ukradkiem dzieie, etwas Verſtohlnes. Snadnie zatrzeć imieniem bratskim lube skradki, Jeſt mi z tobą dowora mówienia w ukradki. *Zebr. Ow.* 234, *furta*, że się skradamy, ukradkiem schodzimy.

SKRAIAĆ, *ob.* Skroić. SKRAPIAĆ, *ob.* Skropić.

SKRAŚĆ, skradł, *F.* skradnie *cz. idntl.*, Skradać *ndk.*, *Rs.* скрасть, скрадывать; своровать; okraść, beſtehlen. Gwałtu! skradnie mię. *Teatr* 24, 101. Kto cudzego nie oddaie, ten iako może skrzywdza, abo raczéy skrada. *Grod. Dis. D b.* Skradzienie Rzpltéy. *Petr. Pol.* 2, 40. - SKRADAĆ się zkąd, *Boh.* ſtraſti ſe, ſkradati ſe, = uchodzić taiemnie, wykradać się, ſich wegſtehlen, heimlich wegſchleichen, wegmachen. *Quo te surripis*, dokąd chcesz, dokąd się skradasz? *Mącz.* Poſtrzegłszy matkę, skrada się i chce uciekać. *Teatr* 30 *b*, 54. - Skradać się gdzie, wkradać się, ſich einſchleichen, heimlich wohin ſchleichen. Skrada się po cichu na palcach, aby ie mógł podsłuchać. *Teatr* 52 *d*, 14. Skradł się cicho pod obóz nieprzyiacielſki. *Papr. Gn.* 1093. Skradać się muszę, iak wilk wchodzący do wsi. *Teatr* 32 *b*, 87. Do okna cichom się skradła, i wszyſtkom widziała. *ib.* 54, 57. Ci dway przed sobą często się skradali, A o królewnę króla nalegali. *J. Koh. Dz.* 35. Mahomet, iżby go nie poznano, choć iawnym mataczem był, do prorockiego się płaszczyka skradał. *Zrn. Pſl.* 79 *b*.

SKRAWAC, *ob.* Skroić. SKRAWEK, - wka, *m.*, *Boh.* ſtrogek, okrawek, ein Abſchnitzel, ein abgeſchnittenes Stückchen. Skrawek czyſtego białego płótna. *Perz. Cyr.* 1, 26. SKRAYNY, - a, - e, SKRAYNI, - ia, - ie, na kraiu będący, brzegowy, końcowy, oſtatni, *Bh.* pokraguý; *Sr.* 1. zkromné (cf. skromny); *Rg.* krajni, (*Rg.* kraicjanin, kraicnik, = graniczník, cf. Krainczyk); *Rs.* крайный, (крайность oſtateczność), кромѣшный; *Ec.* крайный, краеугольный, (cf. *Gr.* ἄκρος), am Rande gelegen, äußerſt. Skraynie wszyſtkie téy tkaniny ſtrony, Subtelną liſtwą w okrąg były zobrąbione. *Otw. Ow.* 220. Skoro nasi do lasu weszli, Wołochowie drzewa niedorąbane ze pniów spychaią, począwszy od skraynich. *Krom.* 361, *ab extremis. Modrz. Baż.* 418. Obożny ma wiedzieć, wiele wozów rynkowych, a wiele skraynych; ieżeli będzie w rynkowym rzędzie ſte wozów, trzeba w skraynym dwieście. *Tarn. Uſt.* 295. Skrayna deska, *Vd.* kouzhizhe, krajes, *Rs.* горбыль, ein Schwartenbret. - *Math.* Pierwszy i oſtatni wyraz proporcyi nazywaią się skrayne, *extrema*; drugi zaś i trzeci średnie. *Jak. Math.* 1, 139, *Uſtrz. Alg.* 2, 178, *Geom.* 1, 187.

SKRĄŻYĆ *cz. dk.*, Skrążać *ndk.*, w krążki lub talarki pokraiać, in runde Scheiben zerſchneiden. Włożyss funt róży świeżéy nożem skrążanéy. *Cresc.* 496. - §. skrążyć ziarno iakie na przetaku. *X. Kam.*, okrągłym uczynić, runden, abrunden. - §. 2) Skrążyć iakie mieysce, okrążyć, schodzić, okolić, einen Ort umkreiſen, umzirkeln, umwandern, durchwandern, durchſtreichen, durchſtreifen. Skrążyłem ziemię, i schodziłem ią. *W. Job.* 2, 2. Szatan przechadzał się, skrążył ziemię. *Bud. Job.* 1, 7, *Leop. Joz.* 18. Onści całą Afrykę skrąży i Libyą, Chcąc fortunnie odprawić swoię legacyą. *Pot. Arg.* 710.

SKRĘCIĆ *cz. dk.*, Skręcać, Skrącać *ndk.*, *Sr.* 1. romadu ſukam; *Bs.* issukati, sukáti; *Rs.* скрутить, ссучить, ссучивать, стростить, строщу, стращивать, свернуть, сверчивать, сверчивать; kręcąc spoić, spleść, zuſammen drehen. Skręcony, *Ec.* сосканый, витый, сканый, сученый. Znak dobrze skręconéy nici, kiedy gładka, ścisła, i wszędzie równa. *Jak. Art.* 3, 223. Nie skrącanemi włosami ma się zalecać kobieta. *Karnk. Kat.* 548. - §. Skręcić, bokiem odkręcić, na bok schylić, odwrócić, *phys. et tr.*, wegdrehen, wegwenden. Kary godzien, iż swe skręcił od Klarysy do Sylwii serce. *Zab.* 15, 191. Bót wielki skręca, mały ciśnie nogi. *N. Pam.* 23, 247, ściera, gdy się noga w nim kręci. - §. *tr.* skręcić co komu, = amykać, zemknąć, zręcznie ukraść, ſtiebitzen, mauſen, geſchickt entwenden. Oto chuſtka twoia, którąś niedawno dla mnie skręciła gładko twey pani. *Teat.* 29, 83. Na wykierowanie zamysłów Wc Pana kieskę skręcilem. *Teatr* 5 *b*, 15. - §. Skręcić kark etc., = złamać kark etc., das Genick brechen. Lecąc na gniadoszu, ledwo nie skręciłem karku. *Kniaź. Poez.* 2, 198. Nogim mało nie skręcił, łażąc za turtawki na drzewo. *ib.* 3, 208. - §. Skręcić się, = ambarasowanym być, rady sobie nie dać, ſich drehen, wenden, nicht zu helfen wiſſen. Ile razy chrześciianie byli w równéy sile, Turcy się zawsze skręcili. *Kłok. Turk.* 241.

SKRĘPOWAĆ, *ob.* Krępować. SKREŚLIĆ, *Skresować, *ob.* Kreślić, *Kresić.

SKRĘT, - u, *m.*, SKRĘTKA, - i, ż., kręconie, kręcącego co, abo też kręconego co, das Drehen, der Dreher, etwas Gedrehtes; etwaś, das ſich dreht; *Rs.* ссучёніе, ссучка; *Ec.* сосканіе, сноровъ, верница, сученое чтонибудь. Poſtronek bywa o dwóch i o trzech skrętach, skrętkach, = dwudrotowy, trzydrotowy, zweydrähtig, dreydrähtig. Skręty włosów. *Hul. Ow.* 87, pierścienie, kędzierze, bukle, loki, kosy, die Krümmungen der Haare, Locken. Skręty wężowe. *Przyb. Milt.* 129, ezołganie się węża skrętne, das gekrümmte Kriechen der Schlange. Skręty zawile strumienia. *Karp.* 3, 86, wężykowatości, die Krümmungen des Bachs. Drożne skręty. *Hul. Ow.* 162. Skrętka pieniędzy drobnych. *X. Biel.*, trąbka). - Na skręt, = chyłkiem, gebückt. Ktoś leży, nie iak śpiący z wczasami zwyklemi, Lecz na skręt obalony, i twarzą do ziemi. *Przyb. Ab.* 165. - §. Skręt poiazdowy. *Jak. Art.* 2, 288, ramię-sznic, trzymaiące dyszel. *Tr.*, der Arm, worin die Wagenbeichſel ſteckt. - §. *Anat.* Drugi pacierz karkowy zowie się zwrotnym abo skrętem, *epiſtrophus seu axis. Perz. Cyr.* 1, 31, *Bs.* sgjuriça, polosgiaj, zglob od vrata; *Rs.* позвонокъ; der zweyte Rückenwirbel, der Drehwirbel. Skręty piszczela udowego, *trochanteres fe-*

Digitized by Google

moris. Perz. Cyr. 1, 21, *et* 33. - §. skręt, powrozek raz abo po prostu kręcony. *Cn. Th.* 1008, ein einfach gedrehter Strick. Są to trzy *skrzęty (liny), które w nayważnieyszey szardze trzymaią okręty. *Pot. Pocz.* 609. SKRĘTNY, - a, - e, (*diſting.* skrzętny), kręcący się, kręcony, *Rs.* позвоночный, drehend, windend, gedreht, geſchlängelt. Ręka Jehowy uczyniła węża skrętnego. *Bud. Job.* 20, 13. SKRĘTOWATY, zwrotny, *epiſtropheus. Perz. Cyr.* 1, 153.

SKREWNIĆ się z kim, *recipr. dk.*, pokrewnić się, ſich mit einem verſchwägern. Miał z niemi skrewnienie. *Radz.* 2 *Mach.* 5, 9, pokrewnienie, pokrewieństwo, Verſchwägerung, Schwägerſchaft. Ligi wodzów skrewnieniem zawarte. *Bard. Luk.* 2. Boga z ludźmi zkrewnienie. *Modl. Gd.* 11.

*SKROB', - iu, *m.*, *SKROBIA, - i, *ż.*, *Bh.* ſſrob; *Rs.* скорбило; krochmal, (das Kraftmehl), die Stärke, das Stärkemehl zur Wäſche. *Syr.* 957. Nasi krochmal zowią skrobiem; a to właśnie Polskie słowo, nie od pierwszego skutku, który się przez krochmal rozumie, ale od skrobienia prania chust lnianych. *Syr.* 957. - §. 2) skroby, krosty świerzbiące, juckende Blattern. Wszelkie parchy i skroby wódka ta goi, gdy nią będą wymywane. *Cresc.* 180. Lekarstwo pomocne przeciw skrobiom, świerzbom i wszelkiemu *oszpaceniu skóry człowieczéy. *Urzęd.* 51. SKROBAĆ, - ał, - ie, *ez. ndk.*, skrobnąć, *skrabnąć *idntl.*; *Skrabać *kontyn.*, *Boh.* ſſrabati; *Slo.* ſſrabu; *Sr.* 1. ſtrabacj, ſtrabnucj, ſtrabam, lobacj, wobacj (cf. głodać); (*Sr.* 1. ſchroſa grzebło); *Sr.* 2. trabaſch, ſchabaſch, ſchtrabaſch, (*Sr.* 2. ſchropa grzebło). *Crn.* shkreblâm, shkèrbam, shkértam, (*Crn.* shkerbz, z nóż kieszonkowy, *Crn.* shkèrba, z szczerba); *Vd.* shkerblati, skubiti, ſtrugati, praskati; *Cro.* szerbeti, szerbim, cheszati, cheshem; *Rs.* скресть, скребу, соскоблить, соскабливать; *Ger.* ſchrapen; *Bretag.* scrabat, *Suec.* skraba, *Isl.* sgrabam, *Angl.* scrape. cf. *noſtr.* skrzypać, skrzyp, skrzypnąć, cf. *Ger.* ſchroff, cf. *Lat.* scaber); laut ſchaben, ſchrapen. Skrobać złoto. *Teatr* 46, 18. Skrobać drzewo. *Cn. Th.* 1008, oskrobywać). Język zamulony daie poznać, że żołądek należy przeczyścić; bo ięzyk skrobać, na nic się nie prayda. *Perz. Lek.* 72. - Skrobać ryby, czesać, czeżować, *Bh.* pleytwati (cf. pletwa); *Crn.* shlépám; Fiſche ſchuppen. Czemu łuskę z ryb skrobią? mniemam ktemu pono, Że gdyby pierze miały, toby ie skubano. *Kchw. Fr* 13. - Skrobać co pisanego na papierze, z wyskrobywać, radiren *Jr.* - §. skrobać się w głowę, drapać się w głowę, ſich im Kopfe kratzen; *Slo.* za ucho ſa ſtrábat. W głowę się skrobie, konceptów dobywa. *Jabł. Ez. C* 3. Poglądaiąc na to, w łeb się skrobie. *Jabł. Buk. J.* 3. Myśli co rzec nieborak, ſtoiąc się w łeb skrobie. *Rey Wiz.* 84 *b.* Długo się skrobie chłop, nim się ruszy. *Alb. n. W.* 17. *Slo.* i tam ſa ſtrábe, kdě ho ně ſwrbi, *sollicitatur etiam de eo, quod curare non deberet.* - §*. *tr.* skrabnąć kogo, skrabać kogo, z przytykać nań, przymawiać mu, ganić go, auf einen ſticheln, ihn durch die Hechel ziehen, ihn tadeln, ihm Vorwürfe machen. Skalona rzecz iest skrabać a dotykać słowy tych, ktorzy mogą na predce to odpłacić. *Eraz ięz. J* 4. Skoro ty kogo skrabniesz w iego poczciwości, Wiesz mi, żeć też przyczyni niemałéy pilności, aby się gdzie dowiedział też twoich przypadków. *Rey Wiz,* 188. - §*. skrabać się, drżeć się, przedzierać się, ſich mit Noth durcharbeiten. *Fluctuari*, po wodzie się skrobać. *Mącz.* Niechże się za mną na dach pałacu skrabaią. *Bard. Tr.* 117. SKROBACZ, - a, *m.*, który co skrobie. *Cn. Th.* 1008, *Vd.* shkerblauz, shkerblar, praskavez, derkavez, ſtrugavez, shoboves, ſtrugar; der Schraper, Schaber, Radirer. SKROBACZKA, - i, *ż.*, która co skrobie, die Schraperinn, Schaberinn, Radirerinn; *Vd* shkerblauka, ſtrugauka. - §. *aliter*; SKROBACZKA, z SKROBADŁO, - a, *n.*, *Sr.* 1. ſtorla; *Crn.* ſtergúla, shóbar; *Vd.* vuſtergezhka, sobazhiza; *Sla.* ſtrugacsa; *Bs.* ſtrugaccja, rakatesgia; (*Ross.* скребница grzebło); narzędzie od skrobania, *radula*, ein Schrapeiſen, Schabeeiſen. Skrobaczki do zeskrobania nadpróchniałéy kości. *Czerw.* 18. Skrobaczka u moździerzów i armat, łyżka żelazna do wyskrobania z komory wszelkiego nieochędoztwa. *Jak. Art.* 3, 316. Złotnikowi trzeba skrobadł żelaznych, na kształt motyczki kończastéy, ku wydrożeniu rynienki w formie. *Sleszk. Ped.* 343. Używali Rzymianie w łaźniach swych skrobaczek czyli drapaczek, na kształt grzebła, któremi upoconych skrobano. *Pilch. Sen. liſt* 4, 195. SKROBAK, - a, *m.*, *Rs.* скребокъ, скребочекъ, rzezak, nóż od skrobania. *Cn. Th.* 1008, das Schabemeſſer. SKROBANINA, SKROBINA, - y, *ż.*, oskrobina, oskrobanego co, ein Abſchabſel. Skrobiny z skórek melónowych. *Syr.* 1185. - §. Skrobanina, skrobina w pismach, wyskrobanie, ausgekratzte Stellen in einer Schrift, radirte Wörter. Ubyła się teſtament, gdy poprawy i skrobaniny w istotnych punktach w sobie zawiera. *Oſtr. P. C.* 1, 173. *SKROBIĆ *cz. ndk.*, skrobią czyli krochmalem zaprawić.

Pochodz. *doſkrobać*, *naſkrobać*, *oſkrobać*, *oſkrobiny*, *odſkrobać*, *poſkrobać*, *podſkrobać*, *przeſkrobać*, *przyſkrobać*, *rozſkrobać*, *uſkrobać*, *wſkrobać*, *wyſkrobać*, *zoſkrobać*, *zeſkrobać*.

SKROCHMALIĆ, *ob.* Krochmalić.

SKRÓCIĆ *cz. dk.*, Skracać *ndk.*, *Bh.* ſkrotiti, ſkratiti; *Slo.* ſkrotiti, skrocugi; *Sor.* 1. wokuſcham; *Crn.* okkrajsham; *Vd.* odkratkiti, odkrazhiti; *Cro.* skratiti, skrachújem; *Bs.* skratiti, uskratiti; *Rg.* skrâtiti; *Ross.* скрючить, скрючивать, прекратить, прекращать, окоротить, окорачивать, смирить, смирять, прошколить; *Ec.* скратимы, скращаю. сократить, укоротить, убавить, приворочаю, укрочаю; krótszym uczynić, *pr. et fig.*, kürzen, kürzer machen, verkürzen, abkürzen. Rzecz skracaiąc, nie wspominam dalszych szczegółów. *Groch W.* 193. Nie skraczy mąk dla niéy. *Teatr* 5, 135. Dla rozpustnych niewieściuchów służbę bożą skracać, i iakoby na iedney nodze ſtoiąc odprawować. *Pim. Kam.* 90. Praca lata skr.ca. *Mon.* 71, 597. Boże, nie chciey odwracać twarzy od ubogiego, ani rękę skracać. *Prot. Jał. B.* 2, *Kanc. Gd.* 14, rękę skurczyć, ſtulić; nie otworzyć iéy na wsparcie). Nieskrócona w cudach, ani osłabiała w potędze ręka bozka. *Psalmod.* 72, nieukrócona, niehamowna, nieokreślona, unbegränzt, unbeſchränkt. - §. Skracać, hamować, ukracać, hämmen, bändigen. W munsztuku a wędzidle czeluści ich skróć. 2 *Leop. Ps.* 31, 9, uzdą czeluści ich zewrzyy. 3 *Leop.*). Skrócić mieczem bezecnych ludzi. *Tr.* SKRÓCENIE,

Digitized by Google

Subſt. verbi. (*Slo.* ſnjugičnoſt, ſnjowatelka, ſtahatelka kontrakcya); *Cro.* krochenye, ukrochenye; *Bs.* kratcina; *Rg.* kratcina, skratisa, skracchja; *Rs.* сокращеніе, сокращенность; das Kürzen, Abkürzen. - §. b) *compendium*, krótki zbiór, ein kurzer Inbegriff. Rzym był wszystkiego świata skróceniem; co iedno po wszystkim świecie było, to się w Rzymie znalazło. *Sk. Dz.* 28. SKRÓCICIEL, - a, *m*, który skraca der Abkürzer, Verkürzer; Beſchränker, Hämmer, Bändiger; (*Slo.* ſkrotitel *domitor*, krátitelka, kratitelka *syllepsis*); *Rg.* kratitegl, skrachjalaz; *Cro.* azkratitel, krotitel, ukrotitel; *Rs.* сокращатель. Kromer skrócicielem iest Długosza. *Cztr. Myśl.* 6, *abbreuiator*, *wypisnik.

SKRÓDLIĆ, SKRUDLIĆ *cz. ndk.*, (*fortassis a* Gruda); włóczyć ziemię bronami, bronować, den Acker eggen. Oko mieć trzeba, gdy chłop skrudli abo bronami włóczy, wiele razy na ieden zagon obróci bronę. *Haur Sk.* 12. Przewraca i skródli ziemię, aby siał. *Radz. Jes.* 28, 24. Rolnik radli, skródli, ugorzy, odwraca. *Klon. Wor.* 77.

SKROIĆ *cz. dk.*, Skraiać *ndk.*, Skrawać *kontyn.*, *Bh.* ſkrogiti; *Rg.* skroitti; *Rs.* скроить; wedle miary ukroić, kraiąc do miary przyſtosować, zuſchneiden. Jak chcemy, tak skroimy materyą, która pod naszę dostanie się rękę. *Teatr* 18 *b*, 63. Zioła zdarzone, część z korzeniem zdrowym wyrywa, część sierpikiem skrawa mosiądzowym, *succidit. Zebr. Ow.* 167, odrzyna, abſchneiden. - *figur.* Skroy się Dorotko na model tych ptaszków, którym powszechnie imię daiem gaszków. *Zab.* 10, 402 *Zabł.*, ułoż się, uformuy się, bilde dich nach dieſem Muſter. - §. *aliter*; kurtę komu skroić, psikus mu wyrządzić, einem einen Streich ſpielen. Nie tak to łatwo teraz komu kurtę skroić. *Teatr.* 43 *c*, 136 *Wyb.*

SKROM, - u, *m.*, sadło z zaiąca, który nie tak w kuchni używany, iak bardziéy w aptekach, lub w domu gospodarze chowaią; ten przykładaią do rany iakowéy, żeby ogień wyciągał i goił. *Wiel. Kuch.* 428, Haſenſchmeer auf die Wunden zu legen, (*ob.* skromny zaiąc, = tłusty; cf. *Rs.* скоромъ potrawa w poście zakazana). SKROMIĆ *cz. ndk.*, uskramiać, beſänftigen, mäßigen. (*Bh.* ſkrownjm, uſkrownjm umnieyszyć, cf. skrócić; cf. *Rs.* скоромить, оскоромить dawać komu z mięsem w poſtny dzień, скоромиться ieść z mięsem w poſtny dzień). Wrodzoną zapalczywość Marsową miękczyć, błagać, skromić i uśmierzać maią. *Ber. Dek. A* 4 *b.* Banie gorącość skromią, i pragnienie gaszą. *Cresc.* 227. Trzeba, żebyś skromił wszystkie zbytki. *W. Poſt. W.* 3, 483. Pan wielkich trzod, przecię się nie skromi, Na iednę tylko cudzą się łakomi. *Leszcz. H. S.* 289. Są grozy, są urzędy na to wyznaczone, Aby te wszeteczności wżdy były skromione. *Rey Wiz.* 102. Abyśmy skromili a krócili w sobie nadęte myśli swoie. *Rey Pſt. Pp* 4. Kto chce być tylko za możnego miany, Niech skromi affekt na gniew wyuzdany. *Bardz. Boe.* 74. SKROMNIŚ, - ia, *m.*, *Rs.* скромникъ; człowiek skromny, cichy, ein ſtiller, beſcheidner Menſch. Strzeżcie się tego skromnisia. *Zab.* 13, 286 *Tręb.*, cicha woda). SKROMNOSĆ, - ści, ź., (*Boh.* ſkrownoſt *parcitas*, *parsimonia*, *Slo.* ſkrownoſt, chatrnoſt *exiguitas*, *Sr.* 1. króma *margo*, *ob.* kroić, skroić); *Bh.* mirnoſt, ſtetrnoſt; *Sr.* 1. zmiromnoſcj (cf. mierność, pomierność; cf. mir); *Crn.* pohlevshena, rasbor, resbor (cf. rozbiór); *Vd.* pohleunoſt, resberitnoſt, resloshlivoſt, resloshezhnoſt, modruſt, zhednuſt; *Cro.* razlóg; *Rs.* скромность, смиренность, смиреніе; umiarkowanie, układność w obyczaiach, łagodność, (*oppos.* zuchwałość), die Beſcheidenheit, Sittſamkeit. Wdzięczna iest skromność; gdy postać ułoży, Zda się, iż nowych z nią wdzięków przybyło. *Kras. Ant.* 45. Skromność wielkim towarzyszy, Małych nayzuchwalsze kroki; Siedzi nie raz słowik w ciszy, Kiedy w lesie krzeczą sroki. *Kras. Liſt.* 2, 40. - Skromność w życiu, mierność, umiarkowanie, (*oppos.* zbytek), Mäßigkeit. Nieskromność; nieſtwora, *intemperies. Cn. Th.* 525. Skromność w dostatku poznać, nie w nędzy. *Cn. Ad.* 1043. Skromność w życiu, zdrowiu dogadzaiąca, miarkowanie zdrowia życiem, *dieta. Cn. Th.* 1009. SKROMNY, - a, - e, SKROMNIUCHNY, - a, - e, SKROMNIUSIEŃKI, SKROMIUTKI, - a, - ie, *intensiv.*, SKROMNIE *adverb.*, SKROMNIUCHNO, SKROMNIUSIEŃKO, SKROMNIUTKO *intens. adv.*, (*Boh.* ſkrownj, ſkrownjčkj *paruus*, *exiguus*, *parcus*; ſaukromnj *separatus*, *secretus*; *Slo.* ſkrownj *exiguus*; *Sr.* 1. zkromné *margineus*, *ob.* skrayny, skroić); *Rs.* скромный (cf. skrowity, *Etym.* kroy), (cf. *Rs.* скоромный w poście zakazany do iedzenia, *Ec.* скоромно, недозволенная въ постъ пища; cf. *Ec.* кромѣшній zewnętrzny, *ob.* skrayny); w obyczaiach, postępkach niezuchwały, niepyszny, niehardy, umiarkowany, *Bh.* mirnj, ſtetrnj; *Sr.* 1. pomérnoſcjiwé, zmeromné, lutowné; *Crn.* pohlevn; *Vd.* möder (mądry), reslosezhen, reslozhliu, resberiten, skedni; *Rs. et Ec.* смиренный (*ob.* śmierzyć), смиренномудрый, цѣломудрый; beſcheiden, ſittſam. Odpowiedział im skromniuśieńko. *Ban. O* 2 *b.* Panna skromniuchno płakała. *Auszp.* 24. Skromniuczko. *Zauw. G.* Przypomnieć dobrodzieyſtwo niektórego czasu możemy, ale ze wſtydem skromniuchno. *Gor. Sen.* 557. Lżą boga na każdy dzień bluźniercy nieskromni. *Kanc. Gd.* 178. - §. skromny, skrowity, niezbytni, mierny, umiarkowany, mäßig, gemäßigt. Skromne opatrzenie żywności; skromne życie; skromny bankiet, obiad, wieczerza; skromne życie lepsze, niż hoyne. *Cn. Ad.* 1040 *etc.* Dzieci przyzwyczaić zimnu *skromnemu*; bo zimno *mierne* zdrowsze ie czyni, niżli gdy uſtawicznie w cieple kisną. *Petr. El.* 94. - Skromny w życiu, skromno, trzeźwo żyie. *Cn. Ad.* 1043, *Rs.* скромничаю, скромничать, смиренномудрспвовать; *Ec.* цѣломудрствую; mäßig, nüchtern; obeszły, mierny. - Nieskromny, nieſtworny. - §. *Venator.* Tłustego zaiąca myśliwy zowie skromnym. *Klon. Fl. E* 2, *Kchw.* 26, *Kras. Pod.* 60, cf. kuropatwa piczna). Skromny zaiąc, u myśliwych, tłusty; od skromu, = tłustość zaięcza. *Mag. Mscr.* Sarna i zaiąc skromne się mówi, a nie tłuste. *Chmiel.* 1, 80.

SKROŃ, - i, ż., SKRONIE *plur.*, *Bh.* ſjdawiny, ſjlowiny; *Slo.* ſjdowiný, ſjdowini, ſluchi, ſluchy, ſpánek; *Sor.* 1. ſkrona, ſpano, *dual.* ſkrone, ſpani; *Sr.* 2. pſiki (cf. pieski); *Crn.* sénz (cf. sen); (*Vd.* skranja, podbradek, = podbrodek, *Vd.* skrenje, brada, = broda, *mentum*, *Vd.* skranjishe, = żuchwa); *Vd.* senzi *Cro.* szlepe oko, szlepoòchje; *Rg.* vezi, sljepocnize, sleepe oko; *Sla.* slipe ocsi; *Bs.* sljepe oççi, mjesto ù glavi, ghdje su vezovi (cf. więzy); *Rs.* високъ, височекъ, *vulg.* виски; *Ec.* скранія, скраніи; обочіе; (cf. *Gr.* κρανον, κεφηνον *caput*,

Digitized by Google

cf. *Gr.* χρονος); części boczne głowy, *tempora. Kirch.* 3, der Schlaf, die Schläfe, zu beyden Seiten des Hauptes. Raczcie mię w łasce i w swéy zachować obronie Aż do późnego wieku i do białéy skroni. *J. Kch. Ps.* 102. Od dzieciństwa, aż do siwych skroni, żył Świątobliwie. *Birk. Chod.* 35. Od piérwszéy młodości, Aż do swéy białéy skroni i późnéy starości. *Groch. W.* 532. Dwie żyły na pieskach albo na skroniach z obudwu stron. *Spicz.* 192.

SKRONIOWY, -a, -e, od skroni, *Rs.* висóчный; zu den Schläfen gehörig. Kości skroniowe. *Krup.* 1, 32. Myszka skroniowa. *Kirch.* 120.

SKROPAWY, SKROPOWATY, -a, -e, (*Rs.* скропки, z łatanina, kawałki źle spojone); skrabowaty, chrapowaty, chropawy (*ob.* skrab), holperig, höckerig, nicht glatt. *Dumeta floicorum*, mieysca skrapowate a ciężkie, niekrzeczne. *Mącz. Lexis*, gładki, nieskropowaty. *ib.* SKROPAWOŚĆ, -ści, ż., chropawość, die Rauhigkeit. *Ferri rigor*, skropawość, surowość. *Mącz.*

SKROPIĆ *cz. dk.*, Skrapiać *ndk.*, *Bh.* kropiti; *Crn.* shkropim, shkrofim; *Cro.* skropim, kropim, oskroplyújem, skropenye; *Bs.* sckropiti, sckrappati, (sckrappa *macula*); *Rg.* sctrápati; (*Rs.* скропить połatać partaczo), pokrapiać, polewać, besprißen, besprengen, begießen; *Ross.* окропить. Zadrżał, iakby go zimnym mrozem skropił. *Pot. Zac.* 192. Skrapiam oblicze łzami, które płacz wasz z oczu moich wyciska. *Zab.* 14, 322. Będziecie mieli dosyć chleba, Ale go potem ciężkim skropić trzeba. *Jabł. Tel.* 174. Wielkie podległości Syamskiéy korony Krętym strumieniem skrapia Mena rzéka. *Przyb. Luz.* 321, t. i. wiły, der Fluß wäffert das Land. - §. *tr. fig.* Psa tak skropił harapnikiem, że skowyczał. *Boh. Kom.* 5, 65, tak zbił, skórę mu złoił, wygarbował, er gerbte ihm das Fell durch. - §. *aliter fig.* Nie skropisz tego święconą wodą. *Rys. Ad.* 42, *Bud. Ap.* 24, nie zmyiesz tego; nie przepieczesz się to; nie odrzesz się sucho, den Schandfleck wirst du nicht wegspühlen; den Fehler nicht gut machen.

SKROPKOWAĆ kartę, to się dziś zowie fortunę zrobić. *Teatr* 14, 100. ?

SKROS, *ob.* Wskroś.

*SKROWISZCZE, -a, *n.*, *Ross.* сокровище, skarb, der Schatz, die Schatzkammer. Mówią, zkąd ma pieniądze ten pan? a on iszcze Do samku się wrywaiąc Grabine skrowiszcze. *Klon. Wor.* 17. ??

SKROWITY, -a, -e, SKROWITO *adverb.*, *Bh.* skrowny, (*Etym.* króy); niezbytny, mierny, skromny, mäßig, nicht übertrieben, schlecht und recht. Opuściła męża cale dobrego i skrowitych wielce obyczaiów. *Mon.* 69, 414. Wyniosłość nieskrowita krwawe stanowi prawa. *Zab.* 1, 121, niepohamowana, nieostworna, ungemäßigt, übertrieben. Nieskrowitą nadęty pychą. *Zab.* 1, 115. Nieskrowita swywola ni płci ni latom przepuszcza. *Zab.* 1, 132. Wieczystym być poddanym żądz nieskrowitych i gnuśnego ospałstwa. *Zab.* 1, 161. - §. Nieskrowity, nieobyczayny, nieskromny, ungesittet, unbescheiden. Od rozumu odesłego nieskrowite słowa. *Pilch. Sen. Gn.* 345. Czas nieskrowity, aby stał przed sąd boży dał mu rok zawity. *Kołak. Cat. B* 3. Szpak nieskrowito po gałązkach lata. *Ban. J.* 3.

SKRUCHA, -y, ż., skruszenie serca, *Bh.* strauffenj, straufſenoſt *contritio*; Zerknirſchung des Herzens, Reue und Leid für die Sünde; *Sr.* 1. roſtacji, (roſtajem *poenitentiam anxie ago*, cf. kaiać się); *Crn.* skruzhènje, grevènga; *Cro.* zkrússenye; *Rg.* skrûscenie; *Rs.* сокрушéніе, (крушéніе zgryzota), повúнная, повúнность (cf. powinność, cf. wina). Kiedy człowiek za grzech żałuie, a go sobie obrzydzi, to zowiem skruchą. Ta skrucha iest zmiękczenie serca dobrowolne. *Sk. Kaz.* 110. Wzięli to słowo na podobieństwo od rzeczy widocznych cielesnych, które kamieniem albo czym twardym skruszone bywaią. Żadnéy inszéy żałości, czy to z śmierci przyiaciół, czy dzieci, czy zkąd inąd pochodzących kłopotów i frasunków, skruchą nie zowiemy, iedno żal z utracenia łaski bożéy. *Karn. Kat.* 220.

SKRUDLIĆ, *ob.* Skródlić.

SKRUPIĆ *cz. dk.*, zemlić grubo, iak krupy. *Włod.*, szrotować, das Getreide ſchroten, gröblich mahlen. - *Prov.* Jednemu się zmiele, tobie się skrupi; Komu-ści się zmiele, tobie się skrupi. *Cn. Ad.* 314, na wilka okrzyk, a wrona świnię bezpiecznie skubie, *illa crucem pretium sceleris tulit*; *hic diadema*, dem einen gebt es für genoſſen hin, der andere muß es büßen. Starosta może dociec taiemnicy; Jéymości się to skrupi, a mnie zmiele; ią połaią, a mnie z domu wypędzą. *Teatr* 51, 36. Ta-li snadź cnocie twéy będzie obrada, Że tobie skrupi a innym się zmiele. *Chrość. Luk.* 42. Niech się to na tobie skrupi, Jeśli Zofią kochasz czule, Idź na miecze, idź na kule. *Zabł. Z.* 72. Tak się rozbóy Atysowi skrupi. *Pot. Syl.* 345. Fortuna spytluie złemu, niż dobremu skrupi. *Pot. Syl.* 51.

SKRUPUŁ, *ob.* Szkrupuł.

SKRUSZEĆ *neutr. ndk.*, kruchym się stać, mürbe werden. Tatarowie mięsa nie gotuią, tylko pod kulbakę włożą, a gdy tak cały dzień między potem szkapim a ciepłem ludzkim skruszeie, dopiero iedzą. *Klok. Turk.* 74. Tylko zwierzyna skruszała dobra. *Fr. Ad.* 48. - §. *fig.* Skruszała minka. *Zab.* 16, 160, minka rzadka, pokorna, eine demüthige Miene. SKRUSZYĆ *cz. dk.*, Skruszywać *contin.*, pokruszyć, zdruzgotać, rozbić na drobiazg, *Crn.* smenzàm; zerknirſchen, zermalmen, zerbröckeln. W winnicy trzeba bryły, Aby na drobniuchny proch skruszywane były. *Otw. Wirg.* 414. Wymierzone drzewo o iego tarcz skruszył. *P. Kch. Ost.* 1, 354. Dunczyki wielką klęską pobił, i ono mocne i srogie ich woysko skruszył. *St. Dz.* 838. - *fig. tr.* Mąż w rycerskich sprawach skruszony. *Czach. Tr. A.* 1, skruszały, ćwiczony, przetarty, zrobiony, geübt, abgearbeitet in etwas. - §. Skruszyć się, z skruchę mieć, żałować, żeś zgrzeszył *conteri, compungi. Cn. Th.* 1009, skruszyć serce, ein zerknirſchtes Herz haben, Reue und Leid empfinden. Skruszmy serce swoie żalem prawdziwym, wołaymy do pana o odpuszczenie grzechów. *Dambr.* 401. Skruszony, skruchą przeięty, *Cro.* zkrússen; *Rg.* sarmeſsen; *Sla.* rasglavljen; *Vd.* sgrivan, griuny, ogrivan; *Ec.* благоумилéнный. Nie do skruszenia, zatwardziały, *Ross.* неразкáянный. SKRUSZYCIEL, -a, *m.*, podruzgotacz, który co skrusza, der Zerknirſcher, Zermalmer. Zbawiciel nasz, węża starego skruszyciel. *Bial. Post.* 73, skruszyciel zdraycy rayskiego. *ib.* 20.

SKRUTNY, -a, -e, SKRUTNIE *adv.*, okrutny, srogi, grausam, ſchrecklich. W skrutnych ranach spiekłe krwi

Digitized by Google

srogie wszędzie bryły. *Kchw. Roz.* 39. Nie postrzegł przed nogami skrutnego węża. *Otw. W.* 472. Nowym strachem potrwożona skrutnie. *Otw. W.* 468. Zaplakała skrutnie. *Otw. Ow.* 463. Uderzył go w szlachetne piersi skrutnie. *ib.* 481. Sysyphus dźwiga kamień skrutny. *Otw. Ow.* 500. Nad wielorybami leżąc, przyciska skrutne ich grabiety łokciami. *ib.* 49.

SKRUTYNIUM, = wywiedzenie. *Stat. Lit.* 346, wywód.

SKRWAWIĆ, *ob.* Krwawić, Pokrwawić.

*SKRYBENDA, - y, *ż.*, bazgranina, Geſchreibſel, Schreiberey. Któż mi moię skrybendę nagrodzi? (mówi inſtygator). *Teatr* 7, 123. Drwię ia z wszyſtkich lekarzów, z ich rad, z ich skrybendy. *Zabł. Amf.* 65, z ich receptów. *SKRYBA, *SZKRYBA, - y, *m.*, *SKRYBENT, - a, *m.*, pisarz, piśmiennik, *Vd.* pisavez; *Rs* приказной; der Schreiber. - *Apud Judaeos* y pismie uczony, der Schriftgelehrte. Skrybowie i Faryzeuszowie. *Zat. Teſt.* 404. Skrybowie żydowscy, a skrybentowie dzisieysi. *W. Poſt. W.* 3, 124. Na ſtolicy Moyżeszowey zasiadali skrybowie, t. i. w zakonie uczeni wykładacze. *Biał. Poſt.* 103.

SKRYĆ *cz. dk.*, *Bh.* ſtrycti, ſtrepti, ſtrywati; *Vd.* skriti, sakrivati; *Cro.* skriti, szkriti, szkrivam, zkriti, zkrivam; *Rag.* skritti; *Bsn.* skritti, sakritti; *Dal.* szakriti; *Ross.* скрыть, сокрыть, скрывать, сокрывать; kryiąc schować, ukryć verbergen, verſtecken. Trudno skryć, co na wierzchu. *Pot. Jow.* 186. Skryty, *Slo.* ſtrypty, ſtriti; *Vd.* skrit, skriven; *Crn.* skryvn, skryvaj; *Cro* szkrìven; *Rg.* skrovni, skrovit, skriven, zaklognen; *Dl.* sakroviti; *Rs.* сокровенный, (сокровище skarb); *Ec.* сокроный, сокровенный Nie ma nic sktytego, żeby się nie odkryło. *Leop. Luc.* 12, 2; *Vd.* kar sviet ima zdai pokritu, bo zhes malu vsem oshitu). Skryła się do altany w ogrodzie. *Teatr* 52 *b*, 44. Skrytemi drzwiami wychodzą. *ib.* 6 *b*, 11, taiemnemi, sekretnemi, heimliche Thüren. Skryta rana nieuleczona. *Cn. Ad.* 1045, cf. taiemny ból cięższy). Skryte rzeczy niepożyteczne. *ib.*, cnota zakryta nic nie waży; świeca pod korcem). - *fig.* W cichy kącik, gdy się skryię, Wdięczney swiebody zażyię *Bardz. Tr.* 310, gdy się cofam od świata). Nadzieia się w kąt skryła. *Brud. Oſt F.* 1, znikła, die Hoffnung iſt verſchwunden. - §. *aliter*; Skryte mieysce, gdzie się można skryć, *latebrosus locus. Cn. Th.* 1010, wo man ſich verbergen kann, verſteckt, heimlich. - §. *moral.* Skryty, n. p. człowiek, który swe myśli, zamysły kryie, nieotworzysty, zawarty, w sobie zamknięty, ein verſchloſſener, verſteckter Menſch; *Vd.* skriun, skriushen, mouzheun; *Bosn.* skrovni, potajni; *Rs.* скрытный. (*Bh.* Skritek, Kriſtek *lar*, *lares*, bożek domowy). Pan Dorymo nadto skryty ocsom moim, znać, że lęka się ukazać tym, czym ieſt. *Teatr* 49 *b*, 7. - Skrycie *Subſt. verbi*, a) *actio*, krycie, das Verbergen, Verſtecken. - §. b) skrycie, skrytość, skryte mieysce, taynik. *Cn. Th.* 1009, *Bs.* skrovisctc, mieſto potajno; ein verborgener Ort. - §. c) skrycie, *adverb. Partis.* skryty, z skrytym sposobem, taiemnie, heimlich, verſteckt; *Vd.* skriunu, skriuno, skriushnu, naskriunem, skriushi, skrivoje, natihem; *Sla.*, *Bs.* sakriveno, skrovito; *Cro.* szkròvcze; *Dl.* szkrovito; *Ross.* сокровéнно.

SKRYPT, - u, *m.*, SKRYPCIK, - a, - u, *m.*, *dem.*, pismo komu dane, *Rs.* кабалá (cf. kabała); eine Schrift, ſchriftliche Ausſtellung. Ten skrypcik móy. *Zebr. Zw.* 144.

SKRYPTURAŁ, SZKRYPTURAŁ, - u, *m.*, SKRYPTURALIK, - a, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſkrypturálek; *Vd.* shkriptral); scyzoryk, das Federmeſſer, (Bayer. Schrifterälel, *Tatian* scripsachs, *Monsee*: scripmessere). Skrypturał, nożyk, którym pióra temperuią albo rzezą ku pisaniu, *scriptorius gladius. Mącz.* S. męczennika poganie żaczkom zawiesili, i skrypturalikami kłóć i rznąć kazali. *Sk. Zyw.* 192, *Petr. Et.* 4. Rozerznął karty szkrypturałem pisarskim. *Leop. Jer.* 36, 23, *Radz. ib.*

SKRYTKA, - i, *ż.*, *Bh.* ſtreyſſe; taynik, mieysce skryte, der Schlupfwinkel, der Verbergungsort. Napadł ią w skrytce. *Zab.* 13, 183. SKRYTOPŁCIOWE rośliny są te, których części owocowania są niepewne, *cryptogam. Botan.* 160, mit verborgenem Geſchlechte. SKRYTOŚĆ, - ści, *ż.*, rzecz ukryta, mieysce ukrycia; ukrycie, nieotworzystość, nieotwartość, die Verborgenheit, das Verborgene, Verſteckte; die Verſchloſſenheit, Heimlichkeit; *Bh.* ſkrytoſt; *Vd.* skriushnoſt, skriushina, skriunoſt, skriunuſt, skriune rezhi, sakriunoſt, sapertajenoſt; *Rg.* skrovitos, skrovnos, ukrád; *Rs.* скрытность, сокровенность. Bóg objawca skrytości. *Farn.* 134, cf. *przykrytość,. Tobie są wiadome wszyſtkie skrytości nasze. *Stas. Num.* 2, 101. Zawsze bywa, Że się wszelaka skrytość nakoniec odkrywa. *Trę. S. M.* 123. Skrytości, trudne rzeczy, od prostaków zakryte. *Petr. Hor. E.* 3. Chytra skrytość. *Paſt. F.* 18. Skrytość tylko złości sprzyia; niech ią moralna nauka między grzechy główne położy. *Stas. Zam.* 20. SKRYTY, *ob.* Skryć.

SKRZĄCY, *ob.* Skrzyć, iskrzyć. SKRZĄTWA, *ob.* Skrzętwa.

*SKRZAWY, - a, - e, iaskrawy, skrzący, iskrzący się, funkelnd. - *fig.* Przypadek ten i z skrzawych źrzenic perły miękkie leie. *Zab.* 14, 270, z iskrzących się od gniewu.

SKRZECZEĆ, - ał, - e, *et* - y, *med. ndk.*, SKRZEKOTAĆ, krzektać, skrzek wydawać, *Bh* ſtrzeceti, ſtrzehci, krehotati, krehotám, krehocy, krehotam, rzehorati; *Sor.* 2. rägotaſch; *Crn.* ragotati, ragôzhem, raglàn; *Vd.* reglam; *Cro.* regechem, kreschim, krechim, kverachem; *Dl.* krakochyem, szkvarchim; *Hg.* regetek; *Bs.* krekechjati kako sgjabba; *Rg.* skvaarcjati, skvarcjatti, krakechjati, krakochjatti, karkoechjatti; *Ross.* сарежемать, стрекотать, стрекочу; cf. *Gr.* κρεκω, *Etym. vide sub* krzyczeć); einen knarrenden Ton von ſich geben. Żołny nie miło skrzeczały *Ban. J.* 3 *b*. Orzeł ogromnie skrzeczy, nie iak goląb' grucha. *Przyb. Ab*, 22. Bąk beczy, kaczka kwaka, gęś gęga, łabędź skrzecze *Tol. Saut.* 89. Sroka skrzekocze. *Fr. Ad.* 116, *Chroſć. Fars.* 14, sroka krzekce. *Sim.*). Skrzeczą tam nietoperze. *Tward. Wł* 29. - Skrzeczą żaby, rzegocą, *Rs.* квакнуть квакать, заквакать; die Fröſche quácken (wreckekels). *Haur Sk.* 390, *Dudz.* 21. Kiedy żaby z rana skrzeczą, będzie deszcz. *Kluk Rosl.* 3, 90. Małpa, gdy ich uyrzała, tak iako ona zwykła, na nie skrzekotała. *Popr. Kol. T* 2 *b*. - §. *fig. tr.* Darmo się Kachna gryzie, darmo na mię skrzeczy, Nie mówię ia, że szpetną, gdyż ieſt w swéy rzeczy. *Kchw. Fr.* 18. SKRZECZEK, - czka, *m.*, *Bh.* ſtrzecek, krecek; *Crn.* kèrshèk; *Sr.* 1. ſchurk; *Dl.* kriez; *Cro.* kobilicza (cf. kobyłka); *Rs.* хомякъ, карбышъ; myss ziemna wielka, chomik, *mus cricetus. Linn.*; der Hamſter.

Digitized by Google

Zool. 348. - Skrzeczek iaszczórka. *Lad. H. N.* 54, eine Art Eidechsen. - §. 2) *skrzeczek, z krzaczek wyschły, rozgi suche, susz, dürre Reiser. Kości moie iako skrzeczki we mnie uschły, *sicut cremium. Wrob.* 234. - §. 3) Skrzeczki, skwarki, gepregelte Speckgriefen. *Tr., Ross.* заливки, cf. wytopić. SKRZEK, - u, *m.*, skrzeczenie, rauhes, knarrendes Getöne; *Bh.* Sſtrchot; *Sr.* 1. rcſſot; *Cro.* krechànye, regetanye, kreketanye; *Dl.* krakotanye, karkochanye; *Hg.* regetés). Orłowy skrzek, *clangor. Mącz.* Skrzek żab, skrzeczenie, rzekot żab. *Dudz.* 72, das Gequäckere der Frösche. *aliter*; żabi skrzek, (*Dudz. mavult* krzek), iaia żabie flegmą ślizką odziane. *Zool.* 75 *et* 204, Froschlaich. (*Ec.* скрежи, харкотина). - *fig. tr.* Rzym na trzech panów pozwolił bez skrzeku. *Chrośc. Luk.* 5, nie mrucząc, ohne Murren. Skrzeczenia, szemrania, obmowy sławy uymuiące monarsze, są naywiększą zbrodnią. *Mon.* 73, 392. - §. 2*) Skrzek, krzak, Gebüſche, Strauch. Nad brzeźnemi skrzeki świnią znaydziesz. *A. Kch. W.* 74. **SKRZEKOŁAY, ὑψιβοας, żaba. *Przyb. Batr.*

SKRZELE *plur.*, oſkrzele, u ryb, otwory rogową pokrywką okryte, pod któremi się nacsynia oddychalne znayduią. *Kluk Zw.* 3, 87, *Cro.* krilcza ribja, krelyùti; *Bs.* kriljca, kregljuti; *Dl* krelyuti (*ob.* skrzydło, *Etym.* kryć); die Kiemen, Fiſchohren, (*diſting.* pletwa). - **SKRZELONOSZA ryba. *Otw. Ow.* 252. - SKRZELOWY, - a, - e, n. p. skrzelowa pokrywka. *Kluk Zw.* 3, 87.

SKRZEMIENIEĆ, *ob.* Krzemienieć. SKRZĘNIE, *ob.* Skrzyć, Iskrzyć.

SKRZEPIĆ, *ob.* Krzepić. SKRZEPŁOŚĆ, - ści, *ż.*, skrzepnienie, stężenie, zdrętwienie, das Erſtarren, Steifwerden. Ziele to skrzepłość i zbieżenie krwi rozgania. *Syr.* 245. SKRZEPNĄĆ, SKRZEPŁY, *Ross.* окрѣлый, n. p. Nie zagrzeie się skrzepły od zimnego. *Mon.* 71, 794, *ob.* Krzepnąć. SKRZEPT, - u, *m.*, n. p. Obsyłali się sąsiedzi, to pieczenią, to głową, kisską, schabem, skrzeptem. *Pot. Jow.* 113, *ob.* pokrzept, pochrzept, pochrzepcizna, cf. grzbiet.

SKRZESAĆ, *ob.* Krzesać. *SKRZEŚLIĆ, Skreślić, *ob.* Kreślić.

SKRZESZ, - a, *m.*, n. p. Sama skrzeszów napiekła, on też zabił skopu. *Pot. Jow.* 2, 31. ?

*SKRZĘT, *ob.* Skręt. *SKRZĘTA, *SKRZĘTWA, SKRZĄTWA (*Biel.*), - y, *ż.*, zatrudnienie, uwiianie się, staranność, die Beſchäftigung, die Emſigkeit, Sorgſamkeit, Sorgfältigkeit. Dozór wewnętrzny miasta, pchędoſtwo, ozdoby i tysiączne domowe skrzęty, których sami obwyślać iuż nie zdołali, drugim zoſtawili. *Mon.* 65, 53. Macoszyna skrzęta. *Pot. Syl.* 50. Ludzka skrzęta dziwna, ustaw nawydziwiała, *cura. Zebr. Ow.* 253. - §*. *aliter*; Namiętności skrzętny nie daiąc rozumowi, zaślepiają człowieka. *Petr. Et.* 194, pozbawiaiąc go dzielności). Gdy kogo tak zdybią, iż mu nie dadzą skrzętwy, to obieca, ale nie rad. *Gor. Sen.* 5, wybiegu, Ausflüchte. SKRZĘTNOŚĆ, - ści, *ż.*, uwiianie się, pilna czynność z łakomſtwem i skuérſtwem, Emſigkeit, Geſchäftigkeit, mit Gewinnſucht und Knauſerey. Skrzętność, chęć zbioru, mniéy czynna w zbieraniu, iak troskliwa w wydatkach. *Pam. Warsz.* 2, 200 *Sier.* Zbytek paniczów w lat kilka rozproszy, to co wiekami skrzętność przodków zgromadzała. *Kras. Pod.* 2, 43. Nadto skrętności łakomſtwem się zowie. *Nar. Dz.* 1, 54. - *In malam partem*; skrzętność, nierozmyślność, naleganie. *Cn. Th.* 1010, ungeſtümes Zudringen, Ungeſtüm. SKRZĘTNY, - a, - e, SKRZĘTNIE *adv.*, krzątaiący się, okrzętny, uwiiaiący się koło czego, uwinny. (*Etym.* kręcić); *Bsn.* okretan, obrritan; geſchäftig, emſig, ſich tummelnd, thätig. Chociaż akt weselny przypadał po iutrze, przecięż ludzi skrzętnie biegaiących nie widziałem. *Kras. Pod.* 2, 50. Masz sługi skrzętne ku posłudze swoiéy. *Kanc. Gd.* 309. Skrzętnogospodarny; zaczął się krzątać, Ażeby iak nayprędzéy mógł łąki posprzątać. *Kchw. Fr.* 120. Utaiłem skrzętnie moie urodzenie. *Stas. Num.* 2, 116, pieczołowicie, troſkliwie, ſorgfältig. Przyiechał legat papiezki dla skrzętnieyszego wyrozumienia sprawy, *ad cognoscendam diligentius causam. Krom.* 489. Dziś się ludzi skrzętnych namnożyło, Którym potwarzy i prawo uſtawiczne miło. *J. Kch. Dz.* 53, pieniaczów). - §. nieco skąpy, knauſerig. Gdy kto przyskąpo żyie i przychciwie skrzętny, Mówmy że ieſt oszczędny, i iutra pamiętny. *Hor. sat.* 35. Przodkowie nasi byli skrzętni na swoie, a hoyni na publiczne potrzeby. *Mon.* 64, 262. - §. skrzętny, porywczy, nalegaiący, niewczesny, nierozmyślny. *Cn. Th.* 1010, haſtig, dringend, zudringlich. Nie bądźcie skrzętni przeciwko bogu. *Leop. Num.* 14, 9, nie bądźcie odpornemi. *Bibl. Gd.).* Człowiek, że się przeciwko Panu krnąbrnym a skrzętnym ſtawił, zaginie z ludu swego. 1 *Leop. Num.* 15. Strofował ią, iż była harda i skrzętna. *Ząbk. Mł.* 117.

SKRZYBAĆ, - ał, - ie, *czyn. ndk.*, wyskrobuiąc zamiatać błoto, gnóy. *Włod.*, skrobać co przeraźliwie. *Dudz.* 57; Koth abſchraben, krazend wegkehren. Błoto po ulicach skrzybać będziesz do śmierci. *Teatr* 29, 107, *et* 14, 15, *et* 4 *b*, 78, *et* 30 *b*, 85. SKRZYBACZKA, - i, *ż.*, łopatka do skrzybania, ein Schrapeiſen, den Koth damit wegzuſchrapen. *Tr.*

SKRZYĆ się, *ob.* Iskrzyć.

SKRZYDEŁKO, - a, *n.*, *dem. nom.* skrzydło; *Bh.* křidýlko; *Rg.* krilze, krióze; *Rs.* крылышко; *Ec.* крылѧцо; das Flügelchen. Przyszedłeś senku, a twemi Okryłeś skrzydełki czarnemi Oczki memu dzieciąteczku. *Groch. W.* 506. SKRZYDELNY, *ob.* Skrzydłowy. **SKRZYDLACZ, - a, *m.*, *Sr.* 1. kjidwał; skrzydła maiący, ptak, ein (Flügler) Vogel. Orzeł płoszy błędne po lasach skrzydlaczów orszaki. *Nar. Dz.* 2, 85. Zbrykani skrzydlacze górnego Syonu. *N. Pam.* 22, 111. - §. *aliter*; Wsiadł na skrzydlacza, i brząkał na lirze. *Knioż. Poez.* 2, 169, na skrzydłolotnego pegaza). SKRZYDŁAK, - a, *m.*, gatunek więzienia z pobocznemi sieciami, które się rozwarto iak skrzydła na płytkiéy wodzie kiiami zatykaią. *Skrb. Mscr.*, das Flügelneß. (*Cro.* skrilyák, z kapelusz). SKRZYDLANY, SKRZYDLASTY, SKRZYDLATY, - a, - e, *Bh.* křidlatý, křidýlkowatý, křidelný; *Slo.* křidlatý; *Sr.* 1. kjidwaté; *Crn.* perutaſt; *Vd.* pereten, operjan, habaſt; *Cro.* perutaszt, krilat, krelyutaszt; *Dl.* krilaszt; *Rag.* krilat, krilaſt, krilaſtat; *Bs.* krilàt; *Rs.* крылатый, крылáтый; skrzydła maiący, beflügelt, flügel habend. Skrzydłaści anjołowie. *Groch. W.* 361. Skrzydlaty pegaz. *Kraj. Chj. Bb.* Skrzydlaty syn Wenery. *Zab.* 11, 394. Miłość skrzydlata. *P. Kch. Orl.* 1, 171. Trudno sieci kłaść przed oczy skrzydlanych, to ieſt ptaków, wnet

Digitized by Google

ie spłoszysz. *Sk. Kaz.* 563. Skrzydlatym się ſtać, skrzydeł dostać, *Ross.* крылатѣть, скрылатѣть. - U młyna koło skrzydlaſte, które woda podpływaiąc porusza, ma na czele deski albo łopatki, które woda pchaiąc obraca. *Os. F.* 338, das Schaufelrad in der Waſſermühle. **SKRZYDLIĆ *cz. ndk.*, w skrzydła opatrzyć, *tr.* przyśpieszyć, beflügeln. Żartko biegł, co siły, niecierpliwość i radość ſtopy mu skrzydliły. *Przyb. Ab.* 112. Obie śpieszą, a radość skrzydliła im nogi. *ib.* 35. (*Cro.* krilim, schitim, branim *protego*, krilimsze, krila rasztiram, *Dl.* szterem krila *alas expando*, *Bsn.* kriliti *protegere*; *Ec.* скрилятися, крыльями соединяться. SKRZYDŁO, - a, *n.*, *Bh.* kŕidło, kŕidlo, perut, pernutka (*ob.* pióro), brk (*ob.* bark), łopatka; (*Bh.* ſſkŕidla łupny kamień); *Slo.* kŕidlo, kridlo; *Sr.* 1. kjidwo, kjidlo; *Sr.* 2. kſchitlo, kſchilo, kſchiwo; *Sla.* krilo; *Rg.* krilo, kregljút, krilze, kriòse; (*Rg.* krilo, skût, = łono, *gremium*); *Bs.* krilo, kregljut, leto, (krilo, skût *gremium*, *sinus*; raskrilit krila *expandere alas*, rozczepierzyć; *Dl.* krelo, krilo; *Cro.* krelyût, perût, perutnyacha, (krilo *sinus*, *gremium*, krilcsa szenszka, = fartuch); *Crn.* poretniza, perutniza, perûta; (*Crn.* skkridla, = nakrywka; kafel piecowy; *Crn.* krillu, *Vd.* kriellu, nakriellu *gremium*; *Vd.* perutniza, perete, haba, peretna metliza; *Rs.* крыло; *Ec.* крилò; (*Etym.* kryć), der Flügel. Skrzydła są części samym tylko ptakom naywłaściwsze, któremi rozciągnionemi, iak iakiemi wachlarzami przebiiaiąc powietrze, na nim się unoszą i latają. *Kluk Zw.* 2, 10. Prawa i większa część owadu lata skrzydłami; lecz te skrzydła są rozmaite. *Zool.* 59. Dwie *skrzydle (dual.)* orła wielkiego. 1 *Leop. Apoc.* 12, 13. Skrzydło u pieczyſtego *Rs.* напорò нь, напоромокъ. - *Phras. allegor. fig.* Wędrowny bez wiadomości drogi, właśnie iak ptak bez skrzydeł. *Fur. Uw. F* 2 *b.* Nie wylatay, ieszczeć skrzydła nie urosły. *Cn. Ad.* 319, ieszczeć broda nie urosła; rychłéy trzeba było się urodzić, *Vd.* on bi rad leteu, ampak she perje ni sredìu, = onby rad latał, lecz skrzydła mu nie urosły). *Slo.* wiſ'eg letá, nëj kridla wineſt' mógú, wyżéy lata, niż skrzydła wynieść mogą. *Slo.* bez peri létat', nésnadno geſt' bez skrzydeł latać niesnadno. *Slo.* oboreli mu kridla ogorzały mu skrzydła, opadli mu brka, *ambuſtus Phaëton.* Skrzydła rozczepierzywszy wznosić się, *Ec.* возкрилáтися, возкрилáюся. Biegł, iakoby mu skrzydła kto przyprawił. *P. Kch. Jer.* 160. Byśmy i skrzydła mieli, tedy ztąd nie wyydziemy. *Sk. Dz.* 761. Miłość gwałtownym pędem ognia swego dodałać skrzydeł do téy drogi. *Pieś.* 155. Obcinaią skrzydła baszom, żeby się nie mogły wysoko wzbiiać. *Kłok. Turk.* 80, pióra ucinać komu, einem die Flügel beſchneiden. - *aliter*; uciekać się pod skrzydła czyie. *Sk. Dz.* 1166, pod czyią opiekę, ſich unter jemandes Schutz begeben. - *allegor.* Bacznie nademną matko rozciągałaś skrzydła. *Tol. Saut.* 64. Iż się kurczątka zwabić nie dały, gdy ie kokosz wabiła, gdy skrzydła swoie rozciągała, więc też teraz iuż skrzydła swoie ścisnęła, kurczątka niewdzięczne opuściła. *Zrn. Pſt.* 3, 530. - §. b) skrzydło, n. p. gęsie ucięte, do zmiatania, der Fledерwiſch. Stochmal w młynach bywa do lekarſtw skrzydłem zmiatany. *Syr.* 993. - §. *tr.* Skrzydła u wiatraku, = śmigi. *Os. Fiz.* 345, *Sol. Arch.* 96, die Flügel einer Windmühle. - §. 2) skrzydła, = dwie poboczne części, die Flügel, die beyden Seiten einer Sache. Skrzydła obozowe. *Tward. Wł.* 124. Skrzydła w szyku. *Cn. Th.* 1010. Skrzydła są dwa końce woyska uszykowanego do boiu. *Papr. W.* 1, 479, *ob.* prawe skrzydło, lewe skrzydło). Jedni na czoło, a drudzy skrzydłami puścili hordy swoie zagonami. *Pasz. Chor. A* 3. - *Similiter*; Wieprz dziki, gdy mu myli obława psów skolących szyki, Skrzydły kęsom chciwym chybkiemi uchodzi, a wali krzywą szablą, kędy się nagodzi. *Zebr. Ow.* 101, obrotami szybkiemi). Skrzydło pałacowe, *Rs.* флигель. Skrzydła dziedzińca tego formuią albo małe pawilony, albo galerye. *Pam.* 83, 561. Skrzydła drzwi, *Vd.* vratnize, durna haba, durna ſtranka; *Bs.* vratnice; *Rs.* створы. Skrzydło u kornetów kobiecych. *Rs.* лóпасть, лóпость. - Skrzydło u rzeźnika, pieczeń wołowa przy zrazowéy. *Mag. Mscr.* - Skrzydło u dachówki, podłużny brzeg dachówki nieco zagięty. *Mag. Mscr.* - *Similiter*; Skromnie się sprawować w pociechach swoich, nic się nie chlubiąc przed Światem, a nie rozciągaiąc marnych skrzydeł swoich w możnościach swoich. *Rey Pſt. Ddd* 5, nie panosząc się, nie pyszniąc się, ſich nicht breit machen. W cudzą się rzecz nie wdaway, ani iéy przeryway, aż na twe skrzydło przyydzie. *Dzwon. Stat. A* 2, na rog ſtołu, gdzie siedzisz; aż na ciebie koley przyydzie). Sobie zawsze ręce tłuści, Bo nic on na swe skrzydło nigdy nie opuści. *Rey Wiz.* 75, na swoie koła ciągnie). Wszyscy dziś sobie na swe skrzydła galą, A choć wszyſtko źle, przecię sobie chwalą. *Rey Zw.* 223. - *Anatom.* skrzydła nosa, die Naſenflügel *Krup.* 2, 334. - Dołek pod pachą, *ala*, skrzydło, kąty pod udami przy sromocie. *Perz. Cyr.* 1, 142, die Höhlungen, die Rinnen bey den Schamtheilen. **SKRZYDŁOBIAŁY *amor. Zim. Siel.* 342, białoskrzydły, weiſsgeflügelt. **SKRZYDŁOBŁONISTY, - a, - e, błoniaſtoskrzydły, błonoskrzydły, niepióroskrzydły, n. p. nietoperz, *δερμοπτερος. Cn. Th.* 1010, hautflügelig, häutige Flügel habend; maiący skrzydła z błon, nie z pierza. *Wład.* **SKRZYDŁOLOTY, **SKRZYDŁOLOTNY, - a, - e, skrzydlaty, prędkolotny, geflügelt, ſchnell fliegend. Skrzydłolotny pegaz. *Haur Sk.* 310, *ob.* skrzydlacz). Skrzydłolote lata. *Hor.* 1, 266. Sen skrzydłolotny. *Zab.* 2, 595. Bożek skrzydłoloty. *Chroſć. Ow.* 225, *Chmiel.* 1, 583. **SKRZYDŁONOGI, - a, - ie, u nóg skrzydła maiący, *Sr.* 1. kjidwatenobacj; *Rg.* krilonògh; *Cro.* krilonog; flügelfüſsig, mit Flugeln an den Füſsen Skrzydłonogi Merkury. *Otw. Ow.* 444, skrzydłonogie łonie. *A. Kch. W.* 554, *Zab.* 14, 164, *Kołak. W.* C 2, *Otw. Ow* 55; skrzydłonogi zawodnik. *J. Kch. Dz.* 27; skrzydłonogie ielenie. *Hor.* 2, 102 *Nar.* **SKRZYDŁONOSZY Kupid. *Petr. Hor.* 11 *G*, skrzydła noszący, flügeltragend. **SKRZYDŁOPIĘTY, - a, - e, skrzydłolotny, ſchnellfliegend. W rączych zawodach bystremi dzianety biegiem skrzydłopiętym piękny dopadł mety. *Nar. Dz.* 2, 37. *Ryb. Gęsl. D* 4. **SKRZYDŁOPŁOCHY czas. *Hor.* 1, 58 *Nar.*, porywczy, ſchnell verfliegend, flüchtig. *SKRZYDŁORUCHY Zefir. *Nar. Dz.* 2, 168, skrzydłami ruszaiący flügelbewegend. SKRZYDŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt skrzydła. *Cn. Th.* 1010, wie ein Flügel. SKRZYDŁOWY, SKRZYDELNY, - a, - e, od skrzydła, do skrzydła należący,

Flü-

Digitized by Google

Flügel s, *Sr.* 1. kzidlacze; *Rs.* крылъный. Skarowi słońce wonne woski, skrzydelne związki rozgrzewa, *pennarum vincula. Zebr. Ow.* 195. Kąty narożnikowe (*deflanques*), ramienne, (d'epaule), skrzydelne (de courtine) służą do naznaczenia kierunku różnym liniiom fortyfikacyi. *Jak. Mat.* 1, 18.

Pochodz. pod: *Kryć.*

SKRZYNIA, - i, ż., SKRZYNKA, SKRZYNECZKA, SKRZYNUSZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* ſſtrjnè, ſſtrjinka, truhlice, truhlicka; *Slo.* Sſtrynč, Sſtrinč, truhla, truhlicka; *Sr.* 1. ſchréna, (cf. szrank), kjina, kſchina, kajej, loda, lodka, (cf. lada, cf. łodź); *Sr.* 2. ſchrank, kaſchej, kaſchcjik, (cf. kasta); *Crn.* skrina, skryna; *Vd* skrinja, shkrinja, skrinjiza, skrinzhiza, (*Vd.* skrinjar, *Sr.* 1. kjinicjer, = ſtolarz; *Cro* skrinya, lada, skrinyicza, (skrinyar, = ſtolarz); *Hg.* szökrény, szekrény, szökrényetske, szekrényetske; *Dal.* szkrinya, szranische, szkopnicza, koffan, koveseg; *Sla.* shkringa, szanduk, sanduk; *Rg.* skrigna, (skrignar, = ſtolarz), shranna, skrigniciza, shraniciza, shranisa; *Bosn.* skrigna, skrigniça, (skrignar, = ſtolarz); *Ross.* скринь, скринка, крынь, (крынка, крынка, крыночка garniec od mléka i miodu, korą brzozową obwinięty), кронъ, ковчегъ, ковчежецъ, ларь, ларинъ, ларище, ларецъ, ларчикъ, сундукъ, сундучекъ, сундучище, постáвецъ, поставчикъ, ящикъ, ящичек (cf. poſtaw, cf. iaszczyk); *Ec.* рака, ракица. скрынка, кѣвóтъ, кѣвóтецъ, крабія, крабица; *Lat.* scrinium, *lat. med.* screona, escrinium, crinoum, *Gall. obs.* escrin, *Ital.* scrinio, scrigno, ciscranno, *lett.* skryne, *Wallis.* ysgrin, *Bretag.* scrin, *Isl.* skrijn, *Suec.* skrin, *Angl.* scrine, *Germ.* der Schrein, der Schrank, (cf. *Hbr* כרן karan, = chronić, cf. szranki; (cf. *Boh.* ſtreyſſe, ſtreyſſla, *Etym.* ſtreywati, ſtrýti, skryć), - der Kaſten, die Kiſte, der Laden. Mączna skrzynia. *Szczerb. Sax.* 125; *Rs.* закромъ, сусѣкъ, (cf. sąsiek). Skrzynia mączna w młynie, *Rs.* корецъ (cf. korzec) Skrzynia długa, *Ross.* залáвокъ, (cf. ławka). Skrzynka podgłówna, *Rs.* прúголóвокъ, подголóвокъ. Skrzynia przymierza, *Rs.* кивотъ, кивóтецъ, кивóтка. Rurmusowa skrzynia, która wprzód wody nabiera i drugim skrzyniom przez rury rozdaie, *caſtellum*, *receptaculum. Cn. Th.* 955. Skrzynia wodna, w którą z rurmusa woda ciecze *labrum. Cn. Th.* 1010, der Röhrkaſten, Waſſerkaſten. Skrzynki u koła wodnego młyna, na które z góry woda bije, im głębsze, tym lepsze. *Sol. Arch.* 78 *et* 80. die Fächer in dem Fachrade an der Waſſermühle. Skrzynia, sztukowanie hamulca z pałąkiem, które iest mocno spytkowane. *Mag. Mscr.*, der Windenkaſten. W hucie śklanéy tafle zwykły się pakować po sztuk 120, w paki, które się nazywaią skrzyniami. *Torz.* 172, *Mag. Mscr.*, *ob.* skrzyniowa tafla). Skrzynia wapienna do rozczynienia, moczenia. *Cn. Th.* 1223, der Kalkkaſten, das Kalkbette, wo der Kalk eingerührt wird. - *aliter*: Skrzynia wapna, pewna miara wapna, 12 taków zawieraiąca. *Sol. Geom.* 3, 137. - Skrzynia w fryszerce, pień gruby w pośrzód wydrożony, obręczami obity, w który kowadło wprawuią. *Os. Zel.* 83, der Amboßſtock, der Amboßkaſten. - Skrzynia, skrzynia do schowania pieniędzy etc., cf. szkatuła, der Geldkaſten. Szpetnie, gdy kupny ięzyk za niewinnym gada, Nieładnie, gdy trybunał wiele w skrzynkę składa. *Hul. Ow.* 70. Skrzynia kościelna. *Sekl.*

Math. 27, karbona). Nim poczynasz budować, radź się swoiey skrzynki. *Pot. Jow.* 190. Z iedney skrzyni obadway dobrze się mieli. *Zab.* 9, 195. Bierzcie odemnie kolendę, a zawrzyycie ie w skrzynuszce serc waszych, abyście iéy czasu potrzeby dobyć mogli. *Dambr.* 60. Skrzyneczka białogłowska do rupieci, *riscus. Cn. Th.* 1011. Naſtawiali różnych rzeczy, flaszek, flaszeczek, pudełek, skrzyneczek. *Teatr* 19, 23. *cf.* puzderko). Skrzyneczka pisarska, *ob.* pisarska szkatułka. Skrzyneczka wotowa, puszka na tabliczki, kartki, gałki wotowne. *Cn. Th.* 1283, das Stimmenkäſtchen, worein die Stimmen geſammelt werden. SKRZYNCZASTY, - a, - e, - o *adv.*, z skrzynkami, skrzyneczki maiący, mit Käſtchen oder Fächern verſehen, gefacht. Koła młyńſkie skrzynczaſte od wody z góry na nie spadaiącey poruszaią się; koło takie na czele ma skrzyneczki, w które woda wpadaiąc, ciężarem swoim koło obraca. *Os. F.* 338; das Fachrad in der Waſſermühle. SKRZYNNY, SRZYNIOWY, - a, - e, od skrzyni, Kaſten=, Ladens; n. p. skrzynna myss. *Ezop.* 98; w skrzyni się nayduiąca). Skrzyniowa tafla śklana, ma bydź tak wielka, iak półarkusza regałowego papieru. *Torz.* 172, *ob.* ſkrzynia śkła.

Pochodz. *Przyskrzynąć*, *uskrzynąć się.*

SKRZYP, - u, *m.*, skrzypniemie, *Bh.* ſſkripeni; *Slo.* zubow ſtripen'i *ſtridor dentium* zgrzyt; *Sr.* 1. kjipot *sonitus cardinum ſtridentium*; *Vd.* shkrip, shkripanje; *Cro.* skripanye, skergatanye; *Bs.* sckrippa, sckripanje; *Rg.* sckripgna; *Rs.* скрипня, скрипотня, скрипъ, скрыпъ, (cf. *Germ.* ſchrapen, skrobać, skrzybać, *Lat.* crepitus, *Gr.* χρίγη, *lat.* ſtridor), *Ger.* das Knirren, Knarren, Geknarre. Zapory więzienia z żałosnym otwieraią się skrzypem. *Zab.* 10, 176. Z zatrudnionego furmaństwa, z rozlicznych rzemiosł, iaki skrzyp, iaki kołat na każdéy ulicy. *Rey Zw.* 70 *b.* Trzeszcząca szruba przykre gdy skrzypy wydaie, Że ią tyka móy ucisk boleiąc wyznaie. *Tol. Saut.* 100. Silnego lwa leda skrzyp zaſtraszy. *Pich. Sen. Gn.* 203. - 2) *Botan.* skrzyp, *equisetum paluſtre*, gatunek końskiego ogona; od skrzypania, gdy go mnie w ręku, także, gdy co nim wycieraią, ieſt rzeczony. *Syr.* 1339, prześlka. *Krup.* 5, 156, das Kannenkraut, der Schachtelhalm, *Rs.* хвощъ, (*ob.* chwoſt), (*Rs* скрипица *agaricus extinctorius*). Ziele koni ogon ieſt dwoiakie, iedno zowią prząślką, drugie skrzypem. *Urzęd.* 78. Szachtynować u lakiernika, dawać oſtatnie gładzenie gruntu skrzypem lub mokrym płótnem do pozłoty. *Mag. Mscr.* Na iey mogile nie zrośnie trawa, ale zrośtą skrzypie. *Pot. Arg.* 498. SKRZYPAĆ *ob.* Skrzypieć, Skrzypnąć. SKRZYPCE, - ów, *plur.*, *SKRZYPICE *intensiv.*, *SKRZYPKI, SKRZYPECZKI, *dem.*, *Bh.* hanſle (*ob.* gęśle), *Crn.* gosle, *Sr.* 1. huſle, *Sr.* 2. fidle, *Vd.* gosle, gosle, gosli, fiolin, koritnize, burne gosle, *Cro.* guszle; *Bs.* eghedde, guslе, *Rs.* скрипка, скрипица, (die Geige mit 3 Saiten hieß bis ins 14te Jahrhundert Rebec. *Fayolle notices sur Corelli etc.*; narzędzie muzyczne (*gędziebne), na którym smyczkiem przez ſtrony przeciągaiąc graią, die Geige, die Violine. Grać na skrzypcach, *Sla.* hegedati, *Cro.* guszlati, cf. *gędzić, geigen. Mówiłem ci mało ſto razy, żebyś mi nie rypał na tych przeklętych skrzypcach twoich. *Teatr* 24 *c*, 20. Skrzypców i wszyſtkich inſtrumentów muzycznych, na których są ſtrony, wierzch bywa iodłowy, *Kluk. Resl.* 2, 164. Arfy, lutnie,

Digitized by Google

skrzypice. *W. Poſt. W.* 317. Wskok się do skrzypic rzucisz, Po skrzypicach w p..zany. *Bies. C* 2. Tylko boga a skrzypic. *Rys. Ad.* 65; o nic więcey nie ſtoi). Już smyczek i skrzypki me niepożyteczne Powiesić na czasy ſtary muszę wieczne. *Petr. Hor. G* 3 *b*. Małym dzieciom bębenek albo skrzypeczki u nas daią, żeby się zabawiały. *Petr. Pol.* 2, 325. - 2) Skrzypice na niebie, gwiazd złożenie skrzypicom coś podobne, *lyra. Cn. Th.* 1011, die Leyer, ein Geſtirn. - b) Skrzypica, ryba morska *lyra. ib.*, ein Seefiſch. SKRZYPCOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt skrzypców, geigenförmig. - *Botan.* Liście skrzypcowate *panduriforme folium*, okrągławo zakończone, ma boki nakształt skrzypców wycięte. *Botan.* 55. SKRZYPCOWY, SKRZYPICZNY, - a, - e, od skrzypców, Violin-, *Bh.* hauſličký, *Sr.* 1. hußlacze, *Vd.* goslen, *Rs.* скрипочный, скрипичный, погудóшный; n. p. ſtrony skrzypcowe. *Ld.* Skrzypiczne pieśni, *lyrica carmina. Cn. Th.* 1011. SKRZYPEK, - pka, *m.*, *Bh.* hauſlař, *Slo.* hudec, (*ob.* *gędziec), *Sr.* 1. hudjewz; *Sr.* 2. gárz, (cf. gracz); *Vd.* godez, violinar; (*Vd. et Crn.* goslar, = co skrzypce robi); *Hg.* hegediis; *Sla.* hegedúsh, (*Sla.* hegedar, = co skrzypce robi); *Rs.* скрипачь, *vulg.* погудало; *Ec.* смычникъ, играющій на музикійскомъ орудіи смычкомъ, *ob.* smyczek); graiący na skrzypcach, karczemny muzyk, der Geiger, Violinſpieler, Bierfiedler. Kaczmarz ma mieć muzykę swyczayą, Dudę i skrzypka, którym tanecznicy płacą. *Haur. Sk.* 156; (*ob.* Rzępolić, rznąć). Gdy deszcz szedł, biedny musiał skrzypek skończyć, gdy mu ſtrony odwilżały. *Pam.* 84, 1133. - §*. muzyk, poeta, śpiewak, Muſicus, Sänger, Dichter. W szkole Pytagoresowey śmieszna to rzecz mody, Niźli być filozofem, zostać skrzypkiem wprzody. *Min. Ryt* 1, 301. Na głos Orfeusza, ſkrzypka Trackiey góry Wyzuwały się z dzikiey tygrysy natury. *Dmoch. Szt. R.* 96. Stań mi tu sławny Tassie, Włoskiey skrzypku ziemi. *Zab.* 12, 169 *Zabł.* - 2) skrzypek, - pku, *m.*, *dem. nomin.* ſkrzyp, ein kleines Knarren. Oſtatni oddech skrzypkiem z piersi się dobywa. *Zab.* 16, 359, das Röcheln der Bruſt. Skrzypek w piersiach konaiącego gra. *Tr.* SKRZYPIEC, - pca, *m.*, *Bh.* ſſtřipec, naczynie, do ciągnienia złoczyńców, dla wyciśnienia czego od nich, ein Folterinſtrument (Fiedel). Gdy iey ten iunak opowiadał, iak wiele głów zabił, iak ieſt mężny; była w ten czas iak na skrzypcu, boiąc się, aby iey też tak nie zabił. *Gor. Dw.* 89, ſie war wie auf der Folter. Wie złodziey, iż wilk nosi, a potym go też poniosą, iż mu bydź pewnie albo na skrzypcu, albo na gałęzi. *Rey. Zw.* 134. SKRZYPIEĆ, - ał, - ieli, skrzypi, skrzypie *Med. ndk.*, skrzypnąć *idntl.*, Skrzypać *Contin.*, *Bh.* ſſtřípěti, ſſtřkati, ſſtřkam, ſſtřtam (cf. krtań), wrzati (cf. wrzawa, cf. wrzeć); *Slo.* zubami ſſtřípim, za-ſſtřípim *frendo*, *ob.* zgrzytać; *Sr.* 1. kjipu, jtjercijju; *Crn.* shkèrdiiti, grenzhâti, shkriplèm, shkripati, shareblam; *Vd.* sharipat, shkriplem, shkripam, zvizhati, (cf. kwikać), shkerbetati, shkergutati; *Cro.* skripati, skriplyem, skrôbochem, tverkúkam, bechati, (cf. beczeć); *Bs.* sckripati; *Ilg.* sckripati. (sckripati subima, = zgrzytać); *Rs.* скрипѣть, скрипнуть; (*Etym.* cf. *Germ.* ſchraven, *noſtrum* skrobać, chrypka, chrupka; chrup *etc*), ton wydawać przykry, uszy rażący, knirren, knarren. U Zmudzkiey kolasy oś nigdy mazi nie uzna, dlatego koła dziwnie wrzeszczą, takież i na Rusi, i ztąd ona przypowieść: skrzyp. by Ruska kolasa. *Gwag.* 429. Koło nay gorsze nay bardziey skrzypi. *Ezop.* 127. Co szpetnego, to i złego; im gorsze koła, tym bardziey skrzypią. *Glicz. Wych. P* 8 *b*. Otóż ia będę zgrzytał na was, iako więc skrzypi wóz bardzo nałożony siana. 1 *Leop. Am.* 2, 13. Pięćdzey dziś, niźli chory, zdrowiem płaci duży, Wszak skrzypiącego koła, mówią będzie dłużey. *Kchw. Fr.* 79. Drzewo, które skrzypi, dłużey w lesie ſtoi. *Rys. Ad.* 13; cf. łatane zdrowie dłuższe). Drzwi wydaią złodzieia, gdy skrzypną. *Pot. Jow.* 40. Drzwi skrzypnęły. *Bard. Tr.* 448. Skrzypi piła, lina. *Cn. Th.* 1011. Kto wytrwa, kiedy ſtół i drzwi skrzypią, wytrwa, kiedy i łóżko będzie skrzypiało. *Rys. Ad.* 27. Skrzypiące zawiasy. *Brud. Oſt. D* 3. - Śnieg skrzypi pod nogami, kiedy mróz, der gefrorne Schnee knirret. Na dworze dziś z mrozem oſtry wiatr uszy szczypie, skrzypi pod bótami. *Opal. sat.* 70. Skrzypiące mrozy. *Tward. Wł.* 240. Tchnienie skrzypiące umieraiącego. *Wys. Al.* 432, das Röcheln des Sterbenden. - Drozdy skrzypią. *Ban. J.* 3 *b*. Żórawie skrzypią. *Sk. Dz.* 304. Kania skrzypi, kawką kwacze. *Tol. Saut.* 89. - §. *tr. fig.* Skrzypi sprawa, skrzypiąc idą rzeczy, oporem, opoką, niesmarownie, niegładko, nierzesko, iak po grudzie; die Sache hinkt, will nicht recht fort, es geht nicht wie es ſoll, nicht geſchmiert, nicht vorwärts. Na dobrey wodzy chłopſtwo trzymaiąc, wszyſtko porządnie, a nie skrzypiąc i źle. *Kosz. Lor.* 55 *b*. Nikt bez wady; skrzypiąc świat z dawna idzie i ſtać będzie. *Fr. Ad.* 109. *Similiter*: wszyſtko skrzypi temu, co żałuie pieniędzy. *Pot. Arg.* 112, kto smaruie, ten poiedzie). *Similiter*: Kto pierwsze targi opuszcza, często się musi z swoim do domu nazad skrzypać. *Pot. Arg.* 514; nazad się wlec). - 2) *Actiu* skrzypać, skrzypieć czym, mit etwas knarren, ein Geknarre machen. Ktoś skrzypnął drzwiami. *Teatr* 37, 84. Bramę iedną odemknęła tak, że zawiasami naymniey nie skrzypnęła. *Otw. Ow.* 599. Stanąłem pod drzwiami, słucham, skrzypnięto. *Teatr* 16 *b*, 24. Skrzypnąć było, daiąc znać. *Groch. W.* 419. - §. skrzypać na skrzypicach, = rzępolić, grać, ſtreichen die Violine, (fiedeln), geigen (ſchraven). Skrzypcy, gdy przed nim skrzypali, W niemocy go pocieszali. *Pieś.* 152. Próżno temu skrzypieć, kto nie chce tańcować. *Rys. Ad.* 59. Próżno temu skrzypać, kto nie chce wykrzykać. *Cn. Ad.* 934; cf. mów ty ścienie). Choćby dziś i Orfeusz skrzypiał, co całe piekło usypiał ... *Pot. Arg.* 766. - §*. *aliter*: Ktoś tu skrzypnął, = trzasnął, = pierdnął głośno, einen Farzer fahren laſſen. *Cn. Th.* 1241. SKRZYPIOTAĆ, SKRZYPOTAĆ, - ał, - oce, *med. ndk.*, *Sr.* 2. ſchkripotaſch; skrzypliwie krzyczeć, ein knirrendes Geſchrey hören laſſen. Jerowie skrzypiotały. *Ban. J.* 4. Żrzelew, rozdziera a krwawą paszczeką skrzypoce. *A. Kch. W.* 251, *Chodk. Koſt.* 17, cf. zgrzytać, knirſchen. SKRZYPLIWY, SKRZYPNY, - a, - e, SKRZYPLIWIE *adv.*, *Bh.* ſſtřípawy, wrzawý (*ob.* wrzawa), *Sr.* 1. kjipaté, *Vd.* shkripau, *Ross.* скрипучій, скрипливый, skrzypiący, skrzyp wydaiący, knarrend, knirrend. Wóz skrzypliwy. *Zab.* 10, 46 *Koſſ.* Skrzypliwe derewo i zdorowe preskrypaet, *Russor*: zły dobrego zepsuie. *Cn. Ad.* 1351. Skrzypne wichry. *Przyb. Ab.* 160. Pont wiatry skołatany wre skrzypliwie. *Bard. Luk.* 77. Morze to dzieli od skrzyp-

Digitized by Google

nych Trynakryi brzegów Kalabryą. *Przyb. Milt.* 57. SKRZYPLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, własność skrzypienia, **das Geknarre, Geknitte**, *Rs.* скрипучесть.

SKRZYWDZIĆ *ob.* Krzywdzić. SKRZYWIĆ, SKRZYWIAĆ *ob.* Krzywić. SKRZYŻOWAĆ *ob.* Krzyżować.

SKUBAĆ *ob.* Skuść. SKUBACZ, SKUBAK, - a, *m.*, SKUBEK, - bka, *m.*, który co skubie, wyskubuie, **der Zupfer, Rupfer**. SKUBACZKA, - i, *ż.*, która skubie, **die Zupferinn, Rupferinn**. SKUBANKA, - i, *ż.*, wełna lub insza materya skubana, **etwas Gezupftes, gezupfte Wolle** ic. SKUBISKO, - a, *n.*, mieysce skubania, **der Ort, wo etwas gezupft oder gerupft worden**. Skoro oskubie iastrząb drapieżny pardwę, co mu zbyło z pysku, Jedno wiatr rozniósł, drugie widzieć na skubisku. *Pot. Pocz.* 214. - *§ Skubią orła naszego sąsiedzi, ale da bóg, przypłacą swym własnym iego *skubisk pierzem. *Pot. Pocz.* 8; iego skubanie). SKUBLICE, *plur.*, u miecznika dwoiakie, okrągłe i graniaste, do wybierania drzewa. *Mag. Mscr.*, dłubaczki, **Hobeleisen, beym Schwertfeger**.

SKUC, Skować *ob.* Kuć, Kować. SKUDLIĆ *ob.* Kudlić. SKUKŁAĆ *ob.* Kuklać. SKUKSAĆ *ob.* Kuksać. SKULIĆ *ob.* Skolić, Skomlić.

SKUP, - u, *m.*, *Crn.* skópa, *Rs.* скупъ, skupowanie, kupieniem nabywanie wielu rzeczy, **der Zusammenkauf**, kupienie od kogo, **der Kauf, das Abkaufen**. Sołtystwa na skupie bywały. *Vol. Leg* 4, 108, na przedaży, **zum Verkauf**. Młyny, daiące trzecią miarkę ſtaroście, maią bydź na skupie, t. i. do wykupienia. *Os. Zel.* 18, **Loskauf, Loskaufen**. SKUPIĆ *cz. dk.*, Skupiać *ndk.*, (*Boh* ſtaupiti, ſ skąpić, *Rg.* skuppiti, skupglivati *colligere, congregare. Rg.* skùp, ſ zbiór, *ob.* kupa; *Rg* skuppa, skuppo. ſ razem, wspoł; *Crn.* skup, ſ pospólſtwo, razem; *Dl.* zkupiti *congregare*, *Dl.* zkupschina, ſ zbiór; *Cro.* zkupim *congrego*, zkupchina *congregatio*, skupa, szkúp, ſ razem; *Bs.* kuppiti, skuppiti, nakupiti *colligere*, ſkup, ſkupſtina *coacervatio*, skupno *simul*; *Rs.* скопить, скопливать zgarnywać, skąpić, скупиться, заскупиться skąpiąc zbierać, совокупить, совокупливать połączyć, совокупленіе połączenie; *Ec.* сообщити, сообщение połączyć, *ob.* objąć); do kupy zbierać, zgromadzić, (cf. skupować), **häufen, aufhäufen, zusammen häufen**. Rośliny w gromady skupiać. *Botan.* 196. Pospólſtwo podżegane skupia się tłumnie *Gaz. Nar.* 1, 250. Moc ſkupiona i zjednoczona zawżdy mocnieysza niż rozdzielona. *Hetb. Stat.* 655. Zły naród skupiał się około fałszywego Mahometa. *Rey Ap.* 82. Gwiazd senat na niebie ſkupiony. *Dar lot.* 3, 14. Gałęzie skupione, *conferti*, gęsto ze wszech ſtron pień okrywaią. *Jundz.* 2, 11. Skupienie, *aggregatio*, związek cząſtek iednorodnych. *Sniad. Chem.* 2. - Nie dokucza iedna bieda człeku, aż się wiele skupi. *Teatr* 24 *b*, 70, zbiega się do kupy). SKUPIEŃ, - pnia, *m.*, *Boh.* **ſkupowatel**, *Rs.* скупщикъ, który skupuie co, n. p. potrzeby ſtrawne *opsonator, pararius. Mącz.*, **ein Zusammenkäufer, Aufkäufer**; cf. Przekupień). *Rg.* skupitegl. sk pglivaz, skuppionik, skupióz, skupaz, ſ zbieracz, *f.* skuppiteglica, skupponiza; *Bs.* kupitegl. SKUPNOŚĆ, - ści, ż., pokupność odbyt, **guter Abgang einer Waare im Verkaufen**. *Mangonium* nauka wysmuknienia a ku skupności przyrządzenia. *Mącz.* Nieskupność, nieodbyt albo zły odbyt kupi, *ἀπραsια. Cn. Th.* 526. - §. skupność, przedayność, **die Verkäuflichkeit**. SKUPNY, - a, - e, SKUPNO *adv.*, pokupny, dobry odbyt maiący, **gut abgehend, leicht zu verkaufen, viel und leicht Liebhaber und Käufer findend**. (*Bs.* skupgliv, koji se mosge skuppiti, ſ sposobny do zbierania, *Ross.* совокупный połączony, spólny). Skupne rzeczy gdzie; dobry odbyt na co. *Cn. Ad.* 1046. Futro rysie, im bielsze i cynkowatsze, tym skupnieysze i droższe ieſt. *Haur Sk.* 308. Cnota skupnieysza niżli złoto i drogie kamienie, i słodsza niżli miód w *plaſtrzech. 1 *Leop. Ps.* 18, 11, pożądliwsza. 3 *Leop.*). Nieskupny, nieodbyty, *inuendibilis. Cn. Th.* 526. Skupnemu winu nie potrzeba wiechy. *Kchw. Fr.* 113, *Paszk. Dz.* 58. *Mangonizo*, wysmukuię, piękrzę, foremno a skupno czynię. *Mącz.* - §. skupny, mogący być kupionym, przedayny, **verkäuflich**. *Venalis* skupny, co na dary łatwo się da przedarować. *Mącz.* - §*. skupny, kupiony, skupowany, *Ross.* скупный, **gekauft, zusammen gekauft**. Odbieżysz skupnych wiosek i domu pysznego. *Lib. Hor.* 44. SKUPOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, skupić *dok.*, *Bh. et Slo.* **ſkupowati**. *Sr.* 1. **romadu kupuyu**; *Crn.* skopûjem, skupûjem, (*Crn.* skopiti *mercando lucrari*); *Cro.* zkuplyivati, zkuplyávam; *Rs.* скупить, скупать; *Ec.* прекупляти, перекупать, скупать, kupuiąc zbierać, **zusammenkaufen**. Koni wiele skupowano. *Birk. Pod.* 13. Ktoby zboże na drogość skupował, aby ie drożéy przedał, ma być karan dwudziestą złotych. *Szczerb. Sax.* 177. Potrawy skupuię, *obsono. Cn. Th.* 1012. Skupowanie, *Ec.* скупка. - §. Skupić sąsiada *pellere vicinum agris pretio. Cn. Th.* 1012, **einen aufkaufen**, *ob.* podkupić.

SKURCZYĆ *ob.* Kurczyć. *SKURCZYWAĆ *czſt.*, zwyczaynie ściągać, *Cro.* zkerchûjem, **zusammen zu ziehen pflegen**. Żołądek rozciąga się za włożeniem w niego potraw, i zaś skurczywa głodny będąc. *Sak. pr.* 139.

SKURŁAT, - u, *m.*, (cf. *Rs.* скорлупа *cortex*); skóra ſtara, do łatania. *Dudz.* 57; *skurat, *Smotr. Elen.* 38, *Smotr. Lam.* 205, **ein alter Lederfleck**. Skurłaty ſtarych bótów. *Urzęd.* 432. Psi szkurłacie! *Pot. Arg.* 403, psia iucho).

SKURWYSYN *ob.* Kurwa. SKURWYSYŃSTWO, - a, *n.*, zadawanie od matki, łaianie, że nieuczciwéy matki synem, **Unehlichkeit von Mutterseite**. Gdy szlachcic szlachcicowi zada skurwysyństwo, tedy takowy swowolny ma dać owemu, co mu nałaiał, 60 grzywien. *Tarn. Uſt.* 124.

SKURZYĆ *ob.* Kurzyć.

SKUSC, skubł, skubie *cz. dk.*, skubnąć *idntl.*, Skubać *kontin.*, *SA* ſſkubi, ſſłubi, ſſłukam, ſſkubam; *Sr.* 1. **ſkolbaci, ſkolbu**, ſkolbam, **ſkowbu, ſkowbam**; *Sr.* 2. **ſkubasch**; *Crn.* skubſti, skúbem, pleti, (cf. pleść), piplem, zoledrâm; *Vd.* skubſti, skubel, skubem, (*Vd.* skubat *rodere*, skubiti, ſtrugati, ſ ſtrugać, szczypać), pipati, opipati, piplem; *Cro.* szkubszti, szkúbem, skubſii, zkubzti, zkubem, (chûpati *euellere*); *Rg.* skúbſti. izkubſti; *Bs.* cinkati. izcinkati, sctinuti, usctinuti, cjuppati, guliti; *Rs.* щипать, драть (cf. *Rs.* скоблить, **ſchaben**); szczypiąc wyrywać, **zupfen, rupfen**. Czemu łuſkę z ryb skrobią, mniemam ktemu pono, Że gdyby pierze miały, toby ie skubano. *Kchw. Fr.* 13. Jedne ptaszki skubi, a drugie na różenek wścibia. *Falib. R.* 2. Nayslabszy może ſkuść lwu zdechłemu brodę. *Pot. P.* 554. Sierć z iego kożucha za

Digitized by Google

relikwiie skubli. *Sk. Dz.* 1001, *Ustrz. Kr.* 1, 64. Kogoż smaczniey skuść, iedno gąsiora, co ma gęsty mech? *Falib. M.* Skuść go z piórek i z skrzydeł odzierać. *Birk. Dom.* 88. Strzyże, mówią, nie skubie dobry pasterz owce. *Pot. Jow.* 2, 21, *Petr. Ek.* 29. Złoto skubię, *Crn.* resnàm, Gold zupfen. Fleytuszki z skubanych nitek z białego płotna. *Pez. Cyr.* 1, 69, *ib.* 2, 7. Nie skubać po głowie, poprawuiąc forbotków, bryżyków albo wianeczków. *Rey Pft. Fff* 2, nie skrobać się po głowie. - §. skubać kogo, z ogołacać, einen rupfen, zupfen, plündern, ausziehen, entblößen. Miasto pomocy i miasto obrony, Skubie on te nędzniki, iako iastrząb' wrony. *Rey Wiz.* 123 *b.* Choć cię tam nie zagniotą, iednak przedsię skubią, Nie każdy tam wyleci, iako przyszedł z szubą. *Rey. Wiz.* 104. Nie patrząc winnieyszego, ale nieboraka, Gdy widzi, iż iest co skuść, skubie więc prostaka. *Klon. Wor.* 18, *Sak. Kal. D* 2 *b.* Widząc, iż tam nie było co skuść ... *Gor. Dw.* 194. Zkąd się tak stroi służąca, nie inaczey, tylko mię skubać musi. *Teatr.* 7, 14. SKUBAĆ się *Rec.*, burdać się, kustrać się, langsam tändeln, z. B. beym Ankleiden. Skubię się, leniwo się ubieram. *Dudz.* 22. Gdy iest godzina wstania, nie skubże się. 1 *Leop. Syr.* 32, 15. Wiercą się, skubią się około regestrów, nie wiedząc, iak maią co czynić. *Glicz. Wych. J* 4.

Pochodz. *doskubać*, *naskubać*, *oskubać*, *podskubać*, *poskubać*, *przyskubać*, *rozskubać*, *wyskubać*; *skubanka*, *skubacz*; *skubisko*.

SKUSIĆ *ob.* Kusić. SKUSZNOŚĆ, - ści, ż., pokusność, gdy kto bywa pokuszonym, *Bh.* zkussenost, *Crn.* skushnâva, *Vd.* s'kushnava, *Cro.* zkúsnya, die Versuchung, das Unterliegen den Versuchungen, die Schwachheit. Panie, pomoż mey skuszności. *Ryb. Ps.* 25.

SKUTECZNOŚĆ, - ści, ż., dzielność w skutkowaniu, die Wirksamkeit; *Bh.* aučinitwost, (*Bh.* skutečnost rzeczywistość, istota); *Slo.* proníkawosť, *Sr.* 1. wudjelnosćej; *Vd.* serzhnust; *Cro.* kreposztnoszt, nachinyenoszt; *Rg.* tvornos; *Ross.* дѣятельность, дѣйствованіе; *Ec.* дѣйство, дѣйствительность, дѣлательство. Sam nie wiem, co za moc a skuteczność iakąś taiemną ma żywy głos. *Leop. Hier.* 2. Ta przyczyna mniey lub więcey ma w sobie skuteczności. *Mon.* 76, 40. SKUTECZNY, - s, - e, SKUTECZNIE *adv.*, *Bh.* skutečny, aučinny, (cf. uczynny), aučinliwý; *Slo.* proníkawý, (cf. przenikać), skutkowné, skutečné, wskutku *reapse*; *Sr.* 1. wudjelné, skutkowné; *Cro.* kreposztën, (cf. krzepić); *Dl.* chitovat; *Rg.* cineechi, (cf. czynny, dzielny), tvoreechi, (cf. tworzyć); *Rs.* дѣятельный, дѣйственный, самодѣйственный; *Ec.* дѣйственный, дѣйствительный, самодѣйственный, дѣлательный, дѣлательно, содѣйственный, skutek przynoszący, dzielny, wirksam. Nieskuteczne są umowy, gdzie oręż prawo daie. *Nar. Hst.* 5, 10. Skuteczna przyczyna, *caussa efficiens. Karnk. Kat.* 275. Skuteczny do wyperswadowania orator. *Nies.* 1, 39. We wszystkim pilny, wierny, użyteczny i skuteczny był panu swemu. *Mon.* 70, 649, niedarmoiad). Arystoteles we wszystkich swych dyskursach iest skuteczny; *utilis. Syxt. sk.* 13, niepróżny, nieczczy. Skutecznym uczynić, *Ec.* обдѣльствовати. *SKUTECZNIĆ *cz. ndk.*, uskuteczniać, zjszczać, wirklich machen, vollführen. Skutecznić się, pełnić się, in Erfüllung gehen. Tak on wrożył; nam teraz wszystko się skuteczni. *Dmoch. Jl.* 41; *Ec.* збываться.

SKUTEK, - tku, *m.*, (*Bh. et Slo.* skutek *factum*, *Sr.* 1. skutk, skutjik dzieło, skutjam, broię, skutjenik *patrator*). Skutek, wypadek z iakiey przyczyny, działanie iéy, *Vd.* nahaja, dogod, ishaja; *Rg.* tvor, (*ob.* twor), djello, (*ob.* dzieło), poròd, (*ob.* porod); *Rs.* дѣйствіе, дѣйство, послѣдствіе, (*ob.* pośledz); *Ec.* збытіе, (*ob.* zbydź), die Wirkung. Jakie przyczyny, takie też i skutki. *Modrz. Baz.* 223. Gdzie iednakowa zachodzi przyczyna, tam skutek powinien być iednakowy. *Reg. Dec.* 1, 217. Skutek każdy od pierwszey zawisł przyczyny. *Zab.* 8, 47 *Alb.* Gdzie niemasz przyczyny, tam też ani skutek być nie może; *sublata causa, tollitur effectus. Zygr. Ep.* 77. Nie bierzmy nadziei za skutki. *Kolt. hist.* 2, 14, daleko ztąd do owąd; *Cro.* od rechena do sztworena, Kak od lissta do korena; Med rechenyem y ztechenyem gora je poszred; s od rzeczenia, (od słowa), do czynienia, Jak od liścia do korzenia; między słowem a zjszczeniem iest góra w pośrzodku). Dla dobrych skutków źle czynić się nie godzi. *Teatr* 42 *c*, 69. Kto się do cudzego dobędzie domu w myśli kradzieży, czyli to zamysł iego bierze czy nie bierze skutek, pod tęż karę podpada. *Ostr. P. K.* 1, 309. Po prawie nic, kiedy skutku swego brać nie ma. *Gor. Wt. Q* 2 *b*; kiedy wykonania nie ma). Chciał daley mówić czarnoksiężnik stary, Lecz poznał, że iuż skutek brały czary. *P. Kch. J.* 333; iuż skutkowały, sie wirkten schon, thaten schon ihre Wirkung. To na ten czas do skutku nie doszło. *Stryik.* 182, es kam nicht zu Stande. Będąc na nowym państwie, umyślił pokazać zarazem skutek mniemania o dzielności swoiey. *Stryik.* 318. Wieszże, skąd nasze miody? Skutkiem są pracy i zgody. *Niemc. P. P.* 114. - Spór o skutku albo dostoyności S. Sakramentu. *Baz. hst.* 365, o skuteczności, dzielności, Wirksamkeit. - Skutkiem, w skutku, w saméy rzeczy, rzeczywiście, *Slo.* skuteč, w skutku, skutkowné, *reapse*, in der That, mit der That. Występek ten nie tylko groził, ale i w skutku krwi rozlewu był przyczyną. *Ostr. P. K.* 1, 264. Iż niepłonnie mówię, w skutku obaczysz obietnicę moię. *Teatr* 25 *c*, 33. Cokolwiek zlecisz, skutkiem to chętnie wypełnię. *Teatr* 42 *d*, *D.* Nie miłuymy słowem tylko albo ięzykiem, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 18, uczynkiem i prawdą. 3 *Leop.*). - *§. w skutku odezwy Prześw. Prefektury i t. d., podług Niemieckiego, zu Folge der ..., z powodu, z przyczyny, na fundamencie, na zasadzie, stosownie do niey. - *§. 2) skutek, *Bh. et Slo.* skutek, dzieło, uczynek, rzecz, Werk, Handlung, That, Sache. Póydźcie a oglądaycie *skutki* Pańskie, co za cuda *uczynił* na ziemi. 1 *Leop. Ps.* 45, 9. Wszystkie *skutki*, które *uczynił* bóg, trwaią na wieki. 1 *Leop. Ecl.* 3, 14. Gdym się obrócił ku wszem *skutkom*, które *uczyniły ręce moie*, uyrzałem we wszech *rzeczach* marność. 1 *Leop. Eccl.* 2, 11. Kain zabił brata, że skutki iego złe były, a iego brata sprawiedliwe. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 12. Poznaway nie po słowiech człowieka, ale po skutkach. *Rey Zw.* 146 *b*. *Spaniałem uczynił skutki swoie, nabudowałem sobie domów, naszczepiłem winnic, nacsyniłem ogrodów, nadziałałem sobie stawów. 1 *Leop. Ec.* 2, 4 - 7. SKUTKOWAĆ *cz. ndk.*, skutecznym być, skutek czynić, działać, do skutku przywodzić, dokazować, wykonywać, wirken, Wirkung thun, bewerkstelligen, ausführen; *Bh.* aučinkowati, púsobiti; *Sr.* 1.

Digitized by Google

ſkutkuyu, dziewam (ſkutzu *perpetro*); *Vd.* delati; *Rg.* uzakovati; *Rs.* дѣйствовать. Przypisować komu sprawę, ieſt to głosić, iż on ieſt iéy skutkuiącą przyczyną. *Mon.* 76, 58; *Rs.* дѣйствующій. Skutkowanie, *Ec.* содѣяніе. - Skutkować, o lekarſtwach, *Rs.* послабить. - §. Biegay czym prędzey, skutkuy to przedsięwzięcie. *Stas. Num.* 1, 195, uskuteczniy, doprowadź do ſkutku).

SKUTNEROWAĆ, *ob.* Kutnerować. SKUTY *ob.* Kuć, Kować. SKWADRA *ob.* węgielnica. SKWADRON *ob.* Szwadron. SKWADROWAĆ *ob.* Kwadrować. SKWAMA *ob.* Łuszczafty kamień. SKWAPIC się, SKWAPLIWOŚĆ, SKWAPLIWY, SKWAPNY, *ob.* Kwapić się etc.

SKWAR, - u, *m.*, SKWARA, - y, *ż.*, (*Etym.* warzyć, wrzeć, cf. skwierczeć), *Ec.* нарѣ сóлнечный, (*ob.* war); parność, parne gorąco słoneczne, ogniowe, ſchwüle Hitze, Schwüle, ſchmelzende Hitze (ſo daß alles kreuſcht oder kröſcht). *Cro.* kvár *damnum*; *Rg.* ozkvar, zquarna, zquarnos, zkvarn *macula*; *Bs.* quar *labes*, *defectus*, *detrimentum*; *Bsn.* çquar, çquarnoſt, ſ plugaſtwo; *Crn.* squôr, ſ wesz uszna; *ob.* skwarna, poskwernić; *Rs.* сквара, скверность, скверномóма, скверна, plugawość, скворéцъ szpak; *Ec.* скверненіе, разные виды сквернодѣйствія, plugaſtwa; cf. *Gr.* σκῶρ *ſtercus*). Chmura na powietrzu dżdżyſta, gdy słońce iey przypiecze skwarą swą ogniſtą, węglem zda się. *Tward. Wt.* 193. Wino się mąci, gdy bywa wielka skwara lecie albo mróz wielki zimie. *Cresc.* 348. W kraiach wilgotnych lecie nie bywa skwara wielka. *Cresc.* 15. Róża skwarem zwiędła w suchy liść się zmieni. *Zab.* 9, 29 *Zabł.* Minęły słońca letniego skwary, Łaskawa iesień dzieli swe dary. *Nar. Dz.* 2, 188. Przykre Psa wściekłego skwary. *N. Pam.* 23, 246, kanikuła. - §. *tr. fig.* Skwara na mię, skwarno mi, ſdogrzewa mi, duszno mi, ciasno mi. *Cn. Th.* 132, mir iſt heiß, bange; es wird mir warm; man macht mir warm, jetzt mir zu. - *fig.* Wszeteczny zawżdy podoba się sobie, Chociay go zewsząd ſzpetna skwara skrobie. *Rey. Zw.* 220 *b*, sepsuta krew', świerzb i t. d.). - 2) skwara kruszców, żużel, łuska. *Włod.*, Schlacken; *Rs.* шкварá, шкварина, шкварка, шлакъ, *Gall.* scories, *Lat.* scoria; das Geſchur, (cf. *Germ.* Schüren). Stalna, mosiężna skwara; *squama*. *Cn. Th.* 1059. - *fig.* Teofil Ortelog skwarów Lutersńskich dymem okopciały, do Litwy przybył i Ruś tymże czadem zaraził. *Smotr. Ap.* 96. SKWAREK, - rka, *m.*, *Boh.* ſſkwarek, *Crn.* ozvirk, ozvirk, *Cro.* ozvirek). Kawał tłuſtości lub tłuſtey skóry skwarsoney, szperka, ein gekröſchtes Stück Fett, eine gepregelte Fettſchwarte. Na sparzonym mieyscu cała skóra chorego podobieńſtwo miała do skwarka lub ſtrupu. *Perz. Cyr.* 1, 124. Kości moie iako skwarki wyschły. *Smotr. Lam.* 2. - SKWARKI, SKWARECZKI, SKWARCZKI, - ów, *plur.*, szperki, skrzeczki, szwedy, skwarzone okapki słoniny, *Ross.* шкмонки, gepregelte Speckgrieſen. Są tacy pieszczoszkowie iako lisowie, co ie skwarczki karmią; a potym ubogi lis ani się obaczył, kiedy w ſtępicę wpadnie. *Rey. Zw.* 159 *b*. Kości moie, iako skwarczki wyschły. *Leop. Ps.* 101, 4. - §. ſuche rózgi, ſuſz, dürre praſſelnd brennende Reiſer. Do chatki trafił ieden z owych rozesłańców, J tam króla przy skwarczkach wiódł miasto kagańców. *Pot. Pocz.* 241. SKWARCZYĆ *ob.* Skwierczyć. SKWARLIWY, SKWARNY, - a, - e, *Vd.* skurn, *Ross.* скверный, скверна́вый, brzydki), parny, duszno gorący, ſchwül; (*Sr.* 1. jſtré *frixus*). Upał lwa skwarnego srogi. *Mon.* 76, 6. Skwarliwe lato. *Nar. Tac.* 2, 251. Skwarne-li słońce mdłemu zbożu szkodzi, Mróz-li kwiat warzy, nic mnie nie obchodzi. *Hor.* 2, 5 *Kniaź.* Piiaństwo zamienia się w skwarną nieſtrawność. *Pilch. Sen. liſt* 2, 308, w spiekłe nieſtrawienie, w zapieczenie, verbackte, verharrſchte Unverdaulichkeit. - §. Skwarna, *Subſt.*, nieſtrawność, zapieczenie, Unverdaulichkeit, verbackter Stuhlgang, verharſchte Verſtopfung. Opiwszy się, przewraca a ięczy, a dwa palce sobie w gębę tka, aby co rychléy skwarnę zrzucił. *Rey Zw.* 144 *b*. Ozrzalcom syropy w gardło leią, skwarny od trzeciego dnia w żołądku macaią, a ono im w brzuchu pełno, a w mieszku nic niemasz. *Rey Zw.* 59 *b*. SKWARNE, (*Cn. Th.* 1012), ſ SKWARNA, - y, *ż.*, lekarſtwo na womity dla ptaków myśliwych. *Włod.*, Brechmittel für einen Stoßvogel. Próżno mi skwarnę dawasz, ia nie będę gonił, Bym też nayhardsiey piwa wczorayszego zronił. *J. Kch. Dz.* 221. - §°. Skwarna, *excrementum accipitris*. *Mącz.*, *ob.* dyalekta pod *skwar*. SKWARNO mi, *ob.* Skwara na mię. SKWARZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* ſſkwariti, *Slo.* ſſkwarim; *Sr.* 1. jſkru; *Cro.* czvreti, czvrem, frigati, (*Cro.* kvariti, kvarim *deſtruo*, iskvariti, iskvarujem *corrumpo*); *Dl.* prigati, (cf. prażyć); (*Rg.* zquarnitti, ſ brudzić); *Bs.* çvriti, çvrrjeti, svrigati, poprigati, (*Bsn.* quariti *labefacere*, çquarniti, oçquarniti *inquinare*, *polluere*; *Rs.* сквернить nieczystym uczynić, *ob.* Poskwiernić); tłuſtość iaką prażyć, kröſchen, kreiſchen, etwas Fettes prägeln oder über dem Feuer zergehen laſſen, ſo daß es kröſcht. Rozpalone naczynie na żarze ogniſtym Skwarzy tłuſtość, i rzuca wybuchem pieniſtym. *Dmoch. Jl.* 2, 247. Łóy skwarzyć. *Teatr* 14 *d*, 25. - *tr. fig.* Faląris srogi skwarzył lite z miedzi cielce z ludźmi. *Zab.* 6, 385 *Nar.* Węgle skwarzyć. *Oſ. Zel.* 43, palić, dusić, tlić węgle, Kohlen brennen. Piec na skwarzenie węgli ziemnych. *Oſ. Rud.* 577, Steinkohlen röſten. - *fig.* Człowiek skwarzy mózg na wymyślenie różnych wynalazków. *Zab.* 15, 285, suszyć mózg, głowę łamać, ſich den Kopf brechen. Rozkochany skwarzy się. *Zebr. Ow.* 152, pala.

SKWASIĆ, SKWASNIEĆ, *ob.* Kwasić, Kwaśnieć.

SKWEROWAĆ *cz. ndk.*, broń prezentować, das Gewehr präſentiren. Szylwach skwerował; warta ſtanęła do broni. *Mon.* 65, 301.

SKWIERCZEĆ, SKWIRCZEĆ, °SKWARCZEĆ, - ał, - y *Med. ndk.*, Skwierknąć *idntl.*, (*Etym.* cf. skwar, *ob.* wrzeć); skwierk wydawać, ein raſſelndes Geräuſche von ſich geben, praſſeln, ziſchen, wie glühend Eiſen im kalten Waſſer; *Bh.* ſſkwrčim; *Vd.* zverzhati, zvershi; *Cro.* szkvarchim; *Rag.* skvarcjatti, skvaarcjati; *Bs.* sqvrricjati, qvrricjati); Żelazo rozpalone w wodzie skwirczy. *Dudz.* 21. Skwierczy żelazo gorące w ogniu, woda w ogniu, oley abo ogień w lampie. *Cn. Th.* 1012. Leią wino na wapno niegaszone; ieśli w nim woda, tedy będzie skwierczało, puszczając z siebie bębele, i rozpadnie się. *Cresc.* 342. - §. Jemiołuchy skwierczą. *Ban. J* 3 *b*. Skwierczy w dymnym dachu iaskółka. *Kanc. Gd.* 291; świerkoce, zwitſchern, zirren. - 2) Skwierczeć, uskarżać się płaczliwie, wimmern, jammern, winſeln, klagen. Ukrzywdzony skwierczy. *Cn. Ad.* 548; nędza milczeć nie umie). Stał ś. męczennik iako słup, ani skwierknął, ani ruszył się, gdy go kaci drapali. *Sk. Żyw.* 2, 10. - §. płaczliwie prosić, weinend bitten, anflehen. Rusacy ratunku Kazimierza przeciwko gwałtowi Odrowąża skwirczeli; *impio-*

Digitized by Google

rabant. Krom. 663. Prussacy przeciw Krzyżakom ratunku u króla skwirczeli. *Krom.* 590. SKWIERCZEK, - czka, *m.*, skwierczący, utyskujący. *Wtod.*, *querulus. Cn. Syn.* 745; *Sr.* 1. wobskorjupné, wobskorjwaté, (cf. Skarga), ein Wimmerer, Greiner, beſtändiger Klaget, Winsler. SKWIERKLIWOŚĆ, - ści, ż., skłonność do płaczliwego narzekania; Weinerlichkeit, beſtändiges Wimmern, Klagesucht. Cierpiemy chorego skwierkliwość. *Pilch. Sen. Gn.* 345, *Pilch. Sen. liſt.* 2, 96. SKWIERKLIWY, - ź, - e, - ie *adv.*, utyskliwy, uskarżliwy, zawsze narzekający, greineriſch, wimmernd, beſtändig klagend. Skwierkliwym nigdy nie dógodzisz. *Fr. Ad.* 61. Co ieno z natury niedołężnego ieſt, wszyſtko to skwierkliwe ieſt. *Pilch. Sen. Gn.* 146, *Pilch. Sen. liſt* 370. SKWIERK, SKWIRK, - u, *m.*, skwierczenie ognia etc., das Praſſeln, Ziſchen. Skwierk ptaków, świerkot, das Zwitſchern, Girren. Wroblik przeszkadzał kazaniu piſkiem i skwierkiem. *Birk. Dom.* 88. - ś. skwierk, ſtysk, utyskowanie, uskarżanie się, das Wimmern, Klagen. Ani łupieztwa, ani skwierku ubogiego ludu za grzech sobie nie masz. *W. Poſt. W.* 2, 121. Pospolſtwo biedne, by za skórą albo pod sercem wziąć, z wielkim skwierkiem swym, składać się a dawać musi. *Kosz. Lor.* 127. Panowie wiele rozpraszania z wielkim nakładem, a z uprzykrzeniem i z skwierkiem poddanych czynią. *ib.* 105, z skwierkiem ich żałosnym. *Wer. Kij.* 14. Ustawicznym skwirkiem na nim to wymogli. *Krom.* 89. Skwirk, w nędzy ſtękanie. *Pasz. Bell. A* 4. - 3*) Skwierk, drzewo, *ob.* Swierk.

SKWIERNIĆ *ob.* poskwiernić.

SKWINANCYA, - yi, ż., ślinogorz, *Syr.*; *qu. v.*; *sed potius* świniegorz. *Synanche. Cn. Th.* 1013, wrzód w gardle. *Wtod.*; *Bh.* záha, (cf. zgaga); *Sr.* brayna; *Crn.* daviza, (*ob.* dawić), gerloviza, gerlovna, (*ob.* gardło; *Vd.* zheushih, keushih; *Cro.* kuscher, guschari, garlavicza, gerlovicza, sadusnicza, (*ob.* zadusić), zadavicza; *Bs* davniçe, zadavniçe, skelentia; *Jt.* schilancia; die Halsbräune. Choroba w paszczękach nieznośna, pospolita psom, wilkom, czasem świniom. *Dudz.* 58; *ob.* Świnie wrzody.

S L.

ŚLA, = szła. *ŚŁA, = szła, *ob. Iść.* ŚLABAN, *ob.* Szlaban.

SŁABIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* trmaceti, trmacým; *Crn.* slabim; *Cro.* szlabiti, szlábim; *Rs.* raslabiti; *Rg.* raslàbiti; *Rs.* разслабить, разслаблять, нюнить, нюнію, скрючить, скрючивать; (*Rs.* слабить, слаблю, = laxować, слабительное purgans, послабить przez szpary patrzeć; послабитель ulegający). Słabić, osłabiać, słabym czynić, ſchwächen, ſchwach machen. Niemasz nizkąd posiłku, owszem ich słabi narzekanie nad ſtratą swoią. *Jabł. Tel.* 48. Starość wszyſtko słabi, nadwerężą i niszczy. *Stas. Num.* 1, 201. Takie zawady bezprawnie przemysł niszczą, a razem oyczyznę ubożą i słabią. *Pam.* 88, 1, 319. SŁABIEĆ *neutr. ndk.*, SŁABNĄĆ *idnit.*, *Slo.* slábnu, *Crn.* slabim; *Vd.* slabuvati, omlahati, omahniti; *Cro.* szlábem, hahulyati; *Rs.* слабѣть, слабнуть, разслабнуть, разслабѣть, изнемочь, изнемогать, одрихлѣть, тощать, отощать; słabym się ſtać, z sił spadać, ſchwach werden. Oczy im słabieią, chwieią się

nogi. *Mon.* 64, 96. Trwoży się serce wem nie i truchleie, I ręka czemuś nad zwyczay słabieie. *Paſ. F.* 280. Zmysłów słabną sprężyny. *Teatr* 45 *d*, 99 *Wyb.* Zbytniem opychaniem ciała duch słabieie i rzeskość swą traci. *Pilch. Sen. liſt* 112. Kto bywa wielkiego umysłu, ten serce swe zmocni, że mu nie słabieie z boiaźni, a takiego za mężnego mamy. *Jer. Ztr.* 353. Już mniéy o bogach swoich rozumieć i do służby ich słabieć począł. *Sk. Żyw.* 2, 307; letnieć, zimnieyszym być opuszczaiąc się, ſchlaff werden, erkalten in ſeinem Eifer. Od tego czasu, iak obrócił lud swóy na chrześciany, począł słabieć i chorować, w któréy chorobie umarł. *Biel. Sw.* 203 *b.* Ciężką chorobą będąc zięty od przyrodzoney mocy i dużości opuszczony, iuż słabieię, iuż uſtawam. *Bax. Sk.* 609. W srogim więzieniu począł ten nieboraк pomału słabieć. *Bax. hſt.* 52. SŁABIZNA, - y, ż., *Bh.* ſlabina, ſlabizna, *Sr.* 1. ſwabizna, *Crn.* slapina, flám, *Vd.* podpas, podpaſtiho, *Ross.* брюшина; = wyższego brzucha boki. *Kluk. Zw.* 1, 48, die Weichen an den Seiten des Körpers, die Dünnung, die Wamme, Flanke, Flähme. *Syr.* 1224, *Kirch.* 3. Cięty w słabiznę. *P. Kch. Jer.* 231. - §. słabizna, słabość, słaby ſtan rzeczy, słabe mieysce, die Schwäche, ſchwache Seite. Znać trzeba słabizny państwa, za któreby go naysposobniey tymować i psować. *Klok.* 62. SŁABO *adv.*, SŁABIUCHNO, SŁABIUSIEŃKO, SŁABIEŃKO, SŁABIUTEŃKO, SŁABIUTKO, SŁABIUTENECZKO *intensiv.*, *Boh.* ſlabě, *Rs.* слабо, слабёхонько; niekrzepko, niemocno, nietęgo, ſchwach. Słabo myślący człowiek. *Zab.* 16, 129; *Rs.* слабомыслённый, слабоумный. Nad głębiną, iakoby w nią iuż wpaść miał, słabo ſtoi, drżący i ſtrapiony. *Sk. Dz.* 44. Aż mi słabo, w głowie mi się kręci *Teatr* 28, 84; nudzi mię, ckliwo mi, mir iſt nicht wohl. Ach iak ia ieſtem pogięszany, iak mi ieſt słabo! *Teatr* 41, 54. - Jeśli on skarb niebieski, co mądrością zowią, Nie będzie nam nadany, słabo z naszą głową. *Rey Wiz.* 62 *b*; nie wiele dokażemy, es wird nicht viel werden. Słabośmy się w drogę opatrzyli, letnieśmy się wybrali; *aeſtive viaticati sumus. Cn. Th.* 441. SŁABOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* ſlabość, ſlabota; *Sr.* 1. ſlabości ſwabość; *Sr.* 2. ſzlabości; *Vd.* slabuest, slahota, slatnoſt, nemozhnoſt, mlahavoſt, shibkoſt, rahloſt, opotieklivoſt, bolegljenoſt, bolesnivoſt, betesh, beteg, lesanje, tovanje, nedoshje; *Crn.* beteg, betesh, beteshnoſt; *Rs.* slaboſt, nejskoſt; *Rg.* slabos, slaboſt, mlohavos, mlohavſtvo; *Cro.* szlaboszt, mlahavocha, gingavocha; *Rs.* слабость, немощность, маломощіе, хилкость, нищедушіе, щедушіе; niemoc, niepotęga, brak siły, niekrzepkość, mdłość, die Schwäche, Schwachheit. - *phys. et mor.* słabość właściwa, niedoſtatek pobudek fizycznych, niewłaściwa, która ze zbytku władz pobudzających się rodzi. *Sniad. Teo.* 253 - 4. Niewiadomość, błąd i wykraczanie są słabościami ducha. *Zabł. Roz.* 95. Epikur nie byłby iak Seneka, chwalcą rozpaczy Katona, za słabośćby to poczytał. *Mon.* 71, 804. Wielki ieſt przedział między słabością, która ulega, a bezwſtydem, który swóy upadek rozgłasza. *N. Pam.* 16, 83. Bez światła rozumu dobroć słabością się ſtaie. *N. Pam.* 24, 325. - §. słabość, = niezdrowie, choroba, cf. niemoc. Unpäßlichkeit, Kränklichkeit, Krankheit. Słabość ieſt sama choroba, często inszych różnych chorob gatunków przyczyna. *Krup.* 5, 586. Przez słabość rozumiemy ułożenie części

Digitized by Google

całych takie, iż te nie są zdolne do wykonania dzieł i czynień fabryce dobrze ułożoney przyzwoitych. *Krup.* 9, 387. Powrot do zdrowia po długiey słabości. *Zab.* 9, 229. Słabości biią na mnie, kiedy widzę umarłego. *Teatr* 53, 42, cf. siły na mnie biią, zemdlewam, Ohnmacht überfällt mich. SŁABY, - a, - e, SŁABIUSIEŃKI, SŁABIUTEŃKI, SŁABIEŃKI, SŁABIUTKI, SŁABIUTENECZKI, SŁABIUCHNY *intensiv*, *Boh.* slaby, slaboučký; *Sr.* 2. błabi; *Sr.* 1. ślaby, błaby, swabý, swabé; *Crn.* slab, beteshliv, beteshne; *Vd.* slab, opotiekliu, veihlau, veihlaſt, rahel, shibek, okorn, bologlen, bolesniu, beteshin, beteshlin, lesaſt, jezhaſt, tovaſt; *Bs.* slab, nejaki, mlohavi, *Sla.* slab; *Rg.* slàb, mlohav; *Cro.* szlàb, lagòten, (cf. lagodny), mlahav, gingav; *Ross.* слабый, слабенькій, немощный, немощенъ, чаломо́щный, хлипкій, хлипокъ, томный, то́менъ, захилы́й, щедуши́ный, щедуши́ный, болнова́тый; (cf. *Germ.* ſchlaff, = *Rs.* слабый, слабокъ, *Suec.* ſlapp, *Angl.* slow, *Anglos.* slaw, *Germ.* ſchlapp); niepotężny, niemocny, niesilny, niekrzepki, mdły, wątły, ſchwach, nicht ſtark. Co kto może wykonać, w tym ieſt możny, a co kto niemoże, w tym ma bydź za słabego miany. *Bardz Boe.* 113. Gdyby Samsona siedmią powrozów związano, tak będzie słabym, iako insi ludzie. 3 *Leop. Jud.* 16, 7, tak nie będzie *duż. = *Leop.*). Jeżeli słaby fundament, słaby też i budynek, ieżeli słaby dowód, słabe też być musi i zdanie na nim zbudowane. *Boh. prz. dj.* 15. J słaby oręż czasem ubezpieczy. *Kras. Mon.* 50. Słaba pomoc, podpora. *Cn. Ad.* 1047. Słabemu i spracowanemu wszyſtko ciężko. *Cn. Ad.* 1047. Puls słaby, ledwie się namacać daiący. *Krup.* 5, 376. Piersi mdłe, słabe, ciasne. *Syr.* 1465. Słabego głosu, *Rs.* скудогла́сный, *Ec.* худогла́сный, худогла́сенъ. Słabego wzroku, *Rs.* пригля́дчивъ, *ob.* ślep, ciemnowidz). Słaba nadzieia. *Rey Pſł. Mmm* 2, *Wiſn.* 525. Słaba ieſt sprawiedliwość bez pomocy oręża. *Nar. Hiſt.* 3, 356. Niemasz nic tak potężnego, coby niebezpieczeństwa nie mogło ucierpieć od słabiuchney iakiey kreatury. *Birk. Chodk.* 13. Narzekamy na teraźnieyszy wiek, iż ludzie są w nim słabsi, niżeli przedtym byli, a zatym krócey żyią. *Kras. Pod.* 2, 182. Człowiek, słabiuchne dzieło natury. *Zab.* 16, 192. Słabe zdrowie modne. *N. Pam.* 13, 122. Słabiusieńkie zdrowie. *Pot. Jow.* 2, 29. - *moral. intell.*, słaby w wierze Greczyn. *Jabł. Buk. E* 2; *Vd.* slaboveren, vu veri veihlazh). Słabéy pamięci, *Rs.* слабопа́мятный. Słabéy duszy, *Rs.* слабоду́шный. Słabego umysłu, *Rs.* слабомы́сленный. Słabego rozumu, *Vd.* slaboumen, poslablen, *Ross.* слабоу́мный. Kobiety słabe, lekkomyślne, płoche. *Teatr* 50 *c*, 57. Ku słábéy ſtronie serca attak przypuszczać. *Teatr* 26 *c*, 72. - §. *alias*: W tak zacną wigiliią, słaby nam dał obiad. *Star. Ref.* 144; mierny, lichy, niesuty, gering. - 2) słaby, nieco chory, niezdrów, cf. niemocen, unpäßlich, krank. Cóż to Panu ieſt, czy Pan słaby? *Teatr* 33, 72, *et* 33 *d*, 50. Póydę odwiedzać słabą sąsiadę. *Hul. Ow.* 105. Słabym być, niedomagać, *Rs.* не́домагать, немо́чь, немогу. Nieco słaby, SŁABOWITY, skłonny do słabienia, ſchwächlich, *Vd.* slaboviten, slaboten, *Rg.* slabuhan, *Ross.* слабова́тый, припа́дчивъ, перепа́дчивый, хи́лый, (*ob.* chylić); *Subſt.* SŁABOWITOSC, - ści, die Schwächlichkeit, *Rs.* хи́лость.

Pochodz. *nasłábić*, *nadsłábić*, *osłábić*; *zasłabnąć*.

SŁAC, słał, ściele *cz. ndk.*, usłać *dk.*, uścielać, *Contin.*, *Bh.* ſtlati, ſtlal, ſtleli, doſtlati, doſtlal, doſtelu, doſtlawam; *Sr.* 2. ſtlaw, *obs.* ſcjelesch, *Praes.* ſcjelu, ſtlal; *Sr.* 1. ſlaiu, ſlaiem, poſlaiu, poſliem, poſlam, *vulg.* ſwaiu, ſwaiem, ſcelu, ſcelem, poſwam, poſcelu, poſcelam; *Vd.* ſtlati, ſtlau, ſtelem, naſtielati, zetlati; *Dl.* ſalyem; *Crn.* poſsilyam, poszlati; *Bs.* proſtriti odar, ſterati, *ob.* prześcieradło, *ob.* przeſtrzenić, rozprzeſtrzenić; *Ross.* стлать, стелю; pościelać, posłanie robić; słać łoże, łożysko, gniazdo, *sternere*, hinſtreuen, hinſtrecken, eine Streue oder Lagerſtätte machen, hinbetten, das Bette machen. Pod bydło, a zwłaszcza woły, aby pilno słano. *Cresc.* 37, słomę, mierzwę, barłog podłożono). Na goley ziemi abo na deskach, nic nie ścieląc, sypiał. *Sk. Żyw.* 1, 235. Póydę naszczykać kwiatów i łoże uścielę. *Przyb. Ab.* 47. Nałożu nie było ani słomy, ani żadnego usłania. *Ezop.* 52; posłania, pościeli, piernatu, Gebette. Sanna się ściele, es wird Schlittenbahn. - *Simil.* Na dębie gniazda usłały gołębie. *Nag. Wirg.* 494; ſie haben ſich ein Neſt gemacht. Ptaszek pod dachem cudzym gniazdko sobie ściele. *Wad. Dan.* 188. - *tr.* słać drogę, moſt, = pokładać, pomościć, brukować, den Weg bereiten, bahnen, brücken. Słał na Hellesponcie gościniec moſtowy. *Przyb. Milt.* 314. Tak moſt słano. *ib.* 69. - *simil.* Uliczkę na łokieć usłali drwami. *Sk. Dz.* 1041. - *fig.* słać komu drogę do czego, = torować, gotować mu sposób dóyścia, einem den Weg zu etwas bahnen. Dzieci te, którym fortuna do wielkich urzędów drogę ściele ... *Kłok.* 52. Tym sposobem nie Panu Chryſtusowi, ale iego przeciwnikowi droga się ściele. *Hrbſt. Odp. Ll* 3 *b.* - *simil.* Większą sławę ztąd sobie uścielem. *Bard. Tr.* 301, przygotuiemy). Ta mi ieſt prawdziwa spokoyność, którą dobre sumnienie uściela. *Pilch Sen. liſt.* 2, 7; gruntuie). - Słać sobie koncepta, pretensye, = układać, roić sobie, rościć, Einfälle, Prätenſionen ausdenken, entwerfen. Różne sobie koncepta i impresy ściele. *Jabł. Tel.* 242. Zygmunt August przyiął obronę Inflant przeciw Moskwie, ścielącey do niey pretensyą. *Papr. W.* 2, 324 roszczącey pretensyą). Bano się, aby Moskwa dla tytułu Imperatorſtwa całey Rossyi, nie słała prawa iakiego do Rossyi Polskiey. *Wyrw. G.* 297. - §. Słać się. słać kogo, = położyć moſtem, hinſtrecken, hinwerfen. Pokorna szlachta bogatym dziedzicom do nóg się ściele. *Zab.* 13, 203. Do nóg mię ścielę. *Teatr* 43 *c*, 7 *Wyb.*, do nóg upadam). Całuię nogi, upadam do ſtop, uniżam się pod ſtopy, ścielę się pod nogi, i t. d. *Mon.* 69, 458. Niechay ci tak bog wszyſtkich niewdzięczników ściele. *Pot. Arg.* 297; podda, podbiie). Słać pod swe nogi nieprzyiaciela. *Mon.* 70, 690. Koni i wielbłądów nieprzyiacielskich w polu moſtem ściele. *Susz.* 3, *H* 3 *b.* Nasi w środek Tatarów śmiele przebili się; każdy dwu, trzech ściele. *Stryik.* 716. Antyloch Echepola, który słał na czele, Jednego z piérwszych mężów, silną dzidą ściele. *Dmoch. Jl.* 104. - *Botan.* Łodyga ścieląca się, *procumbens*, kiedy się po ziemi rozciąga, n. p. u poziomek. *Botan.* 39. Łodyga ścieląca się, rozesłana, *repens*, na ziemi całkowicie leży, i ze spodku korzonki w ziemię puszcza. *Jundz.* 2, 13. - §. Ściele się komu, = powodzi się, zdarza się, wiedzie się, udaie się, es gelingt, glückt. Gdzie się szczerość nie ściele, Nie wadzi iść przez fortele. *Jag.*

Digitized by Google

Wyb. C 4, *cf.* gdzie nie ſtaie wilczey skóry, lisiéy nadſtawić). Kiedyć się ściele, znay przyiaciele. *Rys. Ad.* 30.

Pochodz. *dościelać, dostać; naścielać, nastać, naścielnik, naścielisko; obścielać, pościelać, postać, pościel, pościelka, postanie; podścielać, podesłać; prześcielać, przestać; rozścielać; uścielać, ustać, wyścielać, wystać.* - §. *Słoma etc.*

2) SŁAĆ, słał, śle, ślę *cz. ndk.*, SYŁAĆ *kontyn.*, *frequ.*, („*in aliis dialectis Slavicis simplex hoc iam obsoletum, nisi in compositis* посилать, *apparet*". *Durich.* 1, 74; *sed vide, Rs.* шлать, шлю; *Ec.* слю; *Sr.* 2. ſzlaſch. ſlal; *Sr.* 1. ſłaci, ſłaju, ſcelu, ſcelem, ſciewu; *Rag.* slatti, segljem; *Sla.* slati; *Bh.* ſłati, *Dalemil.* 272, *et* 311, 315, 529; cf. *Crn.* sél, *Vd.* sel, posłan, *Cro.* sell, = poseł, *Cro.* selſtvu, = poselſtwo, cf. *Gr.* στέλλο, *Hbr.* שלח schalach *misit*). - Słać, = posyłać, ſchicken, ſenden. Nie słałem ich, a przecię bieżeli *W. Poſt. W.* 38. Po żywność słać, iak to zowią w *picowanie. *Tarn. Uſt.* 278. Gęſte śle posły, liſty częſte pisze, Prosi i radzi, aby się zjeżdżali. *P. Kch. J.* 6, *Biel.* 424. Upominali Matysza, *przecsby to czynił, iż miſtrzowi śle ludzi przeciw królowi? *Biel.* 423. Śle a śle, abyś przyszedł na wieczerzę; *rogitat. Mącz.* Chowam was w miłości, Choć was ślę znosić różne dolegliwości. *Odym. Sw.* 2. *Nn*; cf. apoſtoł, rozesłaniec). Ażebyście słuchali proroków, ktorychem ia sy łał do was. 1 *Leop. Jer.* 26, 4. Pod *osobą poselſtwa śpiegi sylają. *Kosz. Lor.* 170 *b.* W Rzymie złoczyńców nie tracono, ale za morze sylano. *Biel. Sw.* 121.

Pochodz. *dosyłać, dostać, nasyłać, nastać; nadsyłać, nadesłać; obsyłać, obesłać; odsyłać, odesłać, posyłać, postać, posłaniec, posłanica; poseł, poselski, poselſtwo, posłować; podsyłać, podesłać; przesyłać, przesłać; przysyłać, przysłać, rozsyłać, rozesłać; wysyłać, wysłać, zesłać, zesłać; zasyłać, zasłać.* - b) *cf.* derivanda a nomine *Ucho*, ut *słuch, słuchać, słuszny, sługa, służyć, słyszeć*; 2) Etymologice confer *śli, szły, szła, szedł* Verbi *Jść*, *cf. szlad, szlak.*

ŚLACHCIC etc., *ob.* Szlachcic. ŚLACHTAWA, *ob.* Szlachtawa. ŚLACZEK, *ob.* Szlaczek. ŚLAD etc., *ob.* Szlad. ŚLAK etc., *ob.* Szlak. ŚLAM etc., *ob.* Szlam. SŁANIE, *ob.* Słać, ściele, *et* Słać, śle. SŁAP etc., *ob.* Szlap, SLĄSK, *ob.* Szląſk.

SŁAWA, - y, ż., *Bh.* ſława; *Crn.* slâva, (*Crn.* slavu, slovu *valédictio*, *ob.* słowo, *Crn.* slova *fama*, *Crn.* slavenje *valedictio*, *gloria*; *Vd.* slava, svitluſt, hvala, zhaſt, (*Vd.* slavenje, slovitje, = żegnanie); *Cro.* szlâva, slava, dika, glasz (cf. dzięka, głos); *Rg. et Sla.* slava; *Bs.* slavva, cjaſt (*ob.* cześć); *Rs.* слава; der Ruhm; głośna i rozeszła wieść wszędy, z wielu spraw znacznych uczynionych. *Nag. Cyc.* 151, sława ieſt dana od cnotliwych pochwała cnotliwemu. *Pilch. Sen. liſt* 3, 312, rozgłoszenie iakieś rzeczy, albo imienia z podziwieniem. *Luh. Roz.* 244. Sława urasta z zdań wielu, chwała z dobrych. *Pilch. Sen. liſt* 3, 318. Sława, ieſt to rzecz tak słodka, że też dla niéy ważą ludzie zdrowie swoie. *Biel. praef.* Przodkowie nasi, że się w sławie kochali, tedy synom swoim pospolicie imiona dawali złożone z sławą: Przemysław, Stanisław, Miecysław, Władysław, Bolesław, Wacław etc. *Stryik.* 102, *Star. Ryc.* 12. Kto przed sławą ucieka, tego ona goni. *Gor. Sen.* 328. Cnota sławą się płaci. *Groch. W.* 532. To piękna sława, kto ią z cnoty znaydzie, Zinąd nabyta równo z słońcem zaydzie. *Rey Zw.* 226. Żywot krótki; ale sława wieczna. *Mącz.* Do nieba sława trakt uściele ładnie. *Bard. Tr.* 532. - *Sława* honor, reputacya, *dobra sława*, dobre imię, Ruf, Ehre, guter Name. (*Vd.* dobra slava, naslava, napohvala, pohvalitse, = sława pośmiertna). Sława i zła i dobra, ieſt bardzo głośny dzwon, a brzmi na wszyſtkie ſtrony szeroko. *Rey Zw.* 36 *b.* Zacnemu dobra sława naywiększym dziedzictwem. *Min. Ryt.* 4, 156. Sława dobra, rzecz nieoszacowana, nieſkazitelna, ſtoi za bogactwa. *Cn. Ad.* 1048, dobre ludzkie rozumienie, ſtoi za wyborne mienie). Sławę dobrą nade wszyſtko przekładay; wszyſtko utraciwszy, sławy dochoway. *Cn. Ad.* 1048. Każdemu milsza być ma sława bez zdrowia, niżeli zdrowie bez sławy. *Warg. Wal.* 78. Więcéy się poruszaią ludzie zacni ziemi słowy, niż niedobremi uczynki, i łacniey się może zjednać, gdy mu szkodę uczyni, albo ranę na ciele, niżli na dobréy sławie a *powieści. *Eraz. Jęz. Aa* 2. Straciwszy aż do sławy, cierpiąc takie męki, Już iuż nie raz od własnéy miałem poledz ręki. *Treś. S. M.* 105. Uymuiący drugim sławy, będą wyniszczeni. *Zach. Kaz.* 1, 214, potwarcy). - Niedobra sława, zła sława, niesława, (cf. osława), niecześć, dyshonor, böſer Ruf, Unehre, Schande; *Rs.* охаяка (cf. ogłoszenie). Odjazd ten bylby z wielką niesławą J. K. M., ze złą sławą Korony téy i szkodą. *Gor. Dz.* 125. Zniósł przeszłego krola niesławę. *Jabł. Tel.* 289. On wyświadcza życzliwą i wdzięczną postawę Zwierzchu, a wewnątrz godzi na śmierć i niesławę, *Kul. Her.* 243, obmowę, uwłaczanie dobremu imieniu). W ſtatucie Litewſkim ludzie złéy sławy są, którzy się trzy razy w rejeſtrze złoczyńców znaydowali. *Skrzet. P. P.* 1, 47, ludzie bezecni infam). - §. sława, wieść, słuch, pogłoska, *Crn.* slova, rosglás (cf. rozgłosić); *Vd.* glaſs, h'rup; das Gerücht, der Ruf. Sława o złości świata otarła się o uszy nasze. *Otw. Ow.* 15. Po tym cudu, rozeszła się ta sława po wszyſtkiéy ziemi oney. *W. Poſt. M.* 380. Czasu onego usłyszał Herod sławę o Jezusie. 1 *Leop. Math.* 14, 1. Sławę puszczono o Auguście, żeby miał poiąć żonę Barbarę. *Gor. Dz.* 13, *Baz. hſt.* 51. Starożytna sława i iednoſtayne rozumienie opiewa, że Lech z Czechem z Karwackiéy ziemi wyszli. *Krom.* 29, podanie, tradycya). Z dawnych pisarzów, wzgląd maiąc na czasy, mieysca, i na sławę ſtatecznie od wielu wieków przyiętą, tę hiſtoryą zebrałem. *Krom.* 27. - Sława, *Fama*, n. p. Sława zwiększa to wszyſtko co głosi, I ſtu gębami wieści trwożne plecie, *Kras. W. C.* 18, *Vd.* veshi slava, kaker krava, = większa sława, niż krowa, cf. więcéy huku, niż puku). - §. 2) Sława, miano charcic, ein Name der Windspielhündinnen. SŁAWAK, *ob.* Słowak. SŁAWETNY, - a, - o, - ie *adv.*, *Bh.* ſłowutný, (*Subſt.* ſłowutnoſt *celebritas*); *Slo.* ſłowutný, *Sr.* 1. ſłowetny, ſwowetny, (*Subſt.* ſłowetnoſcj, ſwowetnoſc); sławny, berühmt. Miaſteczko sławetne ſkłady kupieckiemi. *Biel. hſt.* 291. - §. Sławetny, tytuł zwyczayny ławnikom, (cf. szlachetny), der Titel der Schöppen, (in Thorn hatten die Schöppen im Deutſchen den Titel: Ihre Namhafte Weisheiten). Pobiegł na skargę do woyta; zgromadził się cały urząd; karczmarz dla sławetnéy ławicy ſtawiał garcami wszelaki trunek. *Os. Str.* 1, *Mon.* 65, 369. SŁAWKA, - i, ż., *Rg.* slaviza; *Bs.* slavviça; *Ec.*

Digitized by Google

Ec. слáвица, мàлая слáва; (*diſtg. Crn.* slavka, = oſtryga); reputacyyka, **ein kleiner Ruhm**, *famella. Mącz.* Dla kęsa, sławki, iako trawki, żołnierz zdrowie waży. *Rys. Ad.* 11. SŁAWIĆ *cz. ndk.*, usławić *ndk.*, *Bh.* ſlaviti; *Slo.* ſławjm; *Vd.* slaviti, poslaviti, poslauslati, povsdiguvati, (*Vd.* slaviti, sloviti, = abszytować, żegnać, *Vd.* slavenje, slovitje, = pożegnanie; *Crn.* slavim, = sławnym ieſtem, słynę; 2. żegnam *valedico*); *Cro.* szlaviti, szlavim, dichiti (cf. dzięka; *Cro.* slaviti, = czcić); *Dl.* cseſstiti, *ob.* czcić; *Bs.* slaviti, slavljti, sloviti; *Rg.* slaviti; *Rs.* славить; wſławiać, rozſławiać, ſławnym uczynić, głoſić, wielbić, **rühmen, preiſen, erheben, berühmt machen.** Dowody dobroczynności twoiéy potomność ſławić będzie. *Teatr* 4 *b*, 23, *Vd.* napoſlaviti, napohvaliti, = po śmierci czyiéy chwaląc ſławić, **nachrühmen.** Mieſzkańcy ziemi ſław'cie Jehowę. *Bud. Jes.* 24, 15, *Ec.* славословити, славословлю. Cierpiemy z Chryſtuſem, abyśmy z nim i uſławieni byli. *Bud. Rom.* 8, 17. Które bóg uſprawiedliwił, te i uſławił. *ib.* 8, 30, *ob.* uwielbić, **verklären.** Woynę okrutną ſławię Pigmeolów małych, Którzy klęſkę popadli od żórawiów śmiałych. *Kmit. Spyt. A* 2, głoſzę, opiewam, **laut machen, kund machen, verkündigen.** Sławić **się** *Pec.*, = ſłynąć, **ſich berühmt machen, berühmt ſeyn.** - §. ſławią co, wieść ieſt, gadaią, gruchnęło, **man ſagt, es ſoll**; **man ſpricht, man erzählt**, *dicunt*, *agunt*, *ferunt*. Dziś też ieſzcze, powiada Karyon, ſławią, iż w Tauryce Getowie mieſzkaią, którzy języka Niemieckiego używaią. *Stryik.* 41. Romulus i Remus od wilczycy wychowani, iak ſławią, Rzym założyli. *ib.* 355. - §. *in malam partem*: ſławić, rozſławiać, rozgadać co z uymą ſławy, oſławiać, **ruchbar machen, ausbreiten, ins Geſchrey bringen, berüchtigen.** Józef bardzo rad zapomniał krzywdy ſwoiéy, i rzeczy onéy nie ſławił. *Sk. Zyw.* 522. Wnet ſię grożą chcieć o nich mówić, chcieć ſławić. *Gor. Dw.* 286. Józef, nie chcąc ſławić Maryi, że brzemienną była, umyślił ią opuścić. *Bial. Poſt.* 62, *Leop. Math.* 1, 19. Lud cię, pierwey błogoſławił, a potym cię bezecnie ſławił. *Kanc. Gd.* 26. Poſtronni królowie ſławią koronę Polſką, iakoby tu ſiła pieniędzy rozdać mieli. *Gor. Wł.* 3 *b.* SŁAWICIEL, - a, *m.*, wychwalacz, *praedicator. Mącz.*, **der Rühmer, Preiſer**; *Vd.* ſlavitnik, hvalovez, pohvalnik, poſlavitnik; *Rg.* ſlavitegl; *Cro.* ſzlavitel; (*Ec.*, *Rs.* славильщикъ śpiewak w bożenarodzenie do domów chodzący z pieśniami na cześć Chryſtuſową; славникъ pieśń: „Sława Oycu, i Synu i Duchowi Ś."). SŁAWICIELKA, - i, *ż.*, **die Rühmerinn, Preiſerinn**; (*Crn.* Slavina, = Juno, bogini). SŁAWKOW, - a, *m.*, miaſto w Krakowſkim. *Dyk. G.* 3, 55, **der Name einer Stadt im Krakauſchen.** (Sławkow, **Schlackenwald**, w Czechach. *ib.*; *Crn.* Slavkovje: **Auſterlitz**, *Crn.* Slavka, = oſtryga). SŁAWNO, SŁAWNIE *adv.*, pełno ſławy, **rühmlich, berühmt, voll Ruhm.** Sławno ieſt bardzo u boga i u ludzi, między złymi żyć dobrze. *Sk. Kaz.* 77, cf. płatno. **SŁAWNODAWNYCH miſtrzów malowania. *J. Kch. Dz.* 165, cf. dawnoſławny, **alt berühmt.** **SŁAWNOGŁOŚNE miaſta. *Zab.* 16, 132, głośnoſławne, **laut berühmt.** **SŁAWNORADNY konſyliarz. *Teatr* 52, 49, przez mądrą radę ſwoię ſławny, **durch weiſen Rath berühmt.** SŁAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* ſlavnoſt; (*Slo.* ſlawnoſt uroczyſtość; *Crn.* slavésa, slavu *valedictio*); *Sr.* 1. ſw'atocznoſci (*ob.* świetność); = ſtan ſławny uwielbienia, ſława, **Berühmtheit, Ruhm, Ehre.** Ci co mi wiernie ſłużyli, Ażeby z moiéy ſławności Wieczne czerpali radości. *Kanc. Gd.* 228, **Herrlichkeit.** - *§. Nie będziecie ſiać, ani żąć, dla ſławności miłościwego lata. 1 *Leop. Lev.* 25, dla świątobliwości, uroczyſtości iego). SŁAWNY, *SŁAWIEN, - wna, - e, *Bh.* ſlavný; (*Slo.* ſlavný uroczyſty); *Sr.* 1. ſłowotny, **ſwowotny** (*ob.* ſławetny), ſwatoſcźné (*ob.* świetny), **pjewoſobné** (*ob.* oſobliwſzy), **obwowané** (*ob.* obwołany, zawołany), **menakrabné**; *Crn.* slavn, imenitn (*ob.* imię); *Vd.* ſlavitliu, poſlavitnjen, poſlaviten, shtiman (cf. ſtyma), glaſoviten (cf. głośny), poglaſen, poshtiman, jimeniten; *Cro.* ſzlaven, immenit, imenuvan; *Dl.* prozvan, cſeſstit (cf. czcić); *Bs.* slavan, slavni, naglasni, uzglaſcen, koji ſe ſvud cjnje i zna; *Rg.* ſlávni; *Sla.* ſlavan, glaſovit; *Ross.* славный, славенъ, благонарóчитый; *Ec.* словитъ, славенъ, обноси́мый, повсюду славимый, вездѣ хвалимый, звягомый, нарóчитый; ſławę maiący, chwalebnie głośny, **berühmt.** Sławien Oktawi bardziéy przez uczone męże, Niż przez woyny zwycięzkie i krwawe oręże. *Zab.* 15, 306. Mąż ſuchwały i hardy i więcéy ſynów ſwoich cnotą, niżeli ſwoią ſławny. *Otw. Ow.* 7. Wielce ſławny, przeſławny, *Rs.* великослáвный, великоименúтый, благосóдѣянный. Sławny ieſtem, słynę, *Crn.* slavim. - §*. *titul*: Obiecuiemy (Jagiełło) za ſławne ſyny naſze, iż gdy ieden z nich rząd obeymie, monety bez rady panów nie dopuści kować. *Herb. Stat.* 79. - §. ſławny we złym, n. p. łotr, znaczny, pamiętny. *Cn. Th.* 1015, oſławiony, **berüchtigt, verrufen.** - §. Nieſławny, co nie ma ſławy, nieſławetny, *inglorius. Cn. Th.* 526, **unberühmt.** - §. b) *aliter*; nieſławny, złéy ſławy, nieſławę maiący, bezecny, oſławiony, **berüchtigt, ehrlos, von übeln Rufe, infam.** Czy poiąłeś iaką żonę bez urodzenia, albo też nieſławną kobietę. *Teatr* 25, 96. Cenſor mógł, poſtrzegłszy wyſtępek iaki w kawalerze, nieſławnym go ogłoſić. *Zab.* 3, 89. *SŁAWOCHCIWY, - a, - e, *Vd.* ſlaveshelen, **ruhmbegierig**; *Subſt.* *ſławocheiwość, *Vd.* ſlaveshelnoſt, **die Ruhmbegierde.** **SŁAWODBALI poetowie. *Otw. Ow.* 542, o ſławę dbaiący, **ruhmbeſorgt.** *SŁAWOGODNY, - a, - e, wart ſławy, **ruhmwürdig**; *Ross.* достослáвный, достохвáльный. *SŁAWOLUBNY, - a, - e, - ie *adv.*, lubiący ſławę, *Rs.* славолюби́вый, славолю́бный, *Ec.* славолю́бецъ, **ruhmliebend**; *Ross.* славолю́бїе, славолю́бство *ſławolubność, cf. *cscichuć. SŁAWON, *ob.* Słowak. SLAWONIIA, Sklaweniia, *ob.* ziemia *Słowiańſka*. *SŁAWOSŁOWIE, - ia, *n.*, *Ec.* славослóвїе, pieśń pochwalna, **ein Lobgeſang**, n. p. ſławoſłowie na zwiaſtowanie Panny Maryi. *Pim. Kam.* 533. SŁAWOSZ, - a, *m.*, *vel* SŁAWIEC, *Slavoſſus. Jabł. Her.*, *Boh.* **Slawoš**; *Crn.* jmenitnèk; *Vd.* jimenitnik); ſtarodawne imię, **ein alter Name.**

Pochodz sub *Słowo.*

ŚLAZ, ŚLAZOWY, *ob.* Szlas. ŚLĄZAK, ŚLĄSK, *ob.* Szłązak etc. ŚLĘ, *ob.* Słać.

SLĘCZEC *med. ndk.*, bez odpoczynku z udręczeniem nad czém siedzieć, dulczyć, ślepiać, (*Ec.* слачити krzywić, kurczyć; cf. *Ger.* ſchlendern); **ſich womit plagen, placken**; *Rs.* мытарить. Niech kto chce, dla ſłęczenia w nocy we dnie drzymie, By pc-

Digitized by Google

dał potomności swoie w pismach imię. *Zab.* 12, 377. Ślęczy u łożka chorego. *Gor. Sen.* 153. Biedny pasterz, czy daleki, czy ślęczy przy srogiéy niewieście, Jedno iest, bo iest zawsze kochanie bez skutku. *Zab.* 12, 384. Przedo dniem witaniesz, i ślęczysz u drzwi możnego. *Gor. Sen.* 197. Przed ubogiemi drzwi zawieramy, i przed wroty ślęczeć im dopuszczamy. *Zrn. Pst.* 3, 659. Mamże zawsze, o nędzny, u twéy groty ślęczeć, Piszczeć, śpiewać, żebrzący, skarżyć się i ięczeć? *Chod. Gesn.* 115. Choć się do niéy powrócił, chociaż przy niéy ślęczy, Ta przecię iak w tęsknocie skarży się i ięczy. *Zab.* 9, 239 *Eyff.* W przeraźliwym całego ludu ślęczeniu tylko słowo Numa rozeznać było. *Stas. Num.* 2, 19. ? - SLEDNY, - a, - e, od śledzenia, szladowania, **Spür.** Pas ślednego częstym za uszy ciągnieniem na myśliwstwo zwyczaił. *Ezop.* 112, *Boh.* **šlidny pes**; *Vd.* slednik, sledni pes, vohon, ovohni (cf. węch, wąchać), savohlivi pes; *Crn.* vishla (*ob.* wyżeł); *Cro.* szledni pëszi, czuczek (cf. czuć, cf. cuch), vishil; *Bs.* pas sljednik; *Sr.* 1. **šliedńik**, = wyżeł; *Ross.* ищая собака, ищейная, ищея, ищейка. (*Vd.* sliedni, sleni, posliedni, posledni, sadni, = pośledni, zadny).

ŚLEDŹ, - ia, *m.*, ŚLEDZIK, - a, *m.*, *zdrbn*, *Rs.* сельдь, селедка, селедочка; (*Ec.* сéлдь, = sardela); *Dan.* **Sild**, *Súec.* fill, cf. *nostr.* sól, słodek; *sed conferas adhuc nostrum* szlad, ślad, śledzić); *Bh.* **herynk**, **slaneček**, **slaneček**, **slanečka**, **okoléč**; *Slo.* **herynk**, **harinek**; *Sr.* 2. **herëg**, **jerëg**; *Sr.* 1. **yerey**; *Crn.* arènk; *Vd.* aring, renga, slanik, serdun; *Cro.* szerdun, szerdúnicz, *vulg.* haring, harinchecz; *Dl.* szardun, ringariba, inchyum; *Hg.* hering, heringetske, sóshal; *Rg.* renga, inchjùn; *Sla.* aringa; *Bsn.* renga, oglighe, ghrrimme, glisgiçe; *Ger.* **der Häring**; (*Lat.* halec, z Greck. ἅλς sól); *clupea harengus. Linn.*; trze się w morzu, i wychodzi z pod lodu północnego morza w niewypowiedzianym mnóstwie. Śledzie przedniéyssze Hollenderskie, podleyssze Szwedzkie. *Zool.* 186. Wędzony śledź, bydlinek, **Pickling**. *Volch.* 392, *Vd.* v' soli ovlashen slanik. - *Rs.* желѣзница *clupea alosa*, **Else**. - Śledź Kamczadalski, *Rs.* бѣлчуга. Śledzi ciąg, stado, *Rs.* юра. Zamiast ostryg, po pradziadowsku dawano śledziki. *Teatr* 33 *d*, 20. Będzie, nie będzie moim Atys zięciem, Jak na Wielkanoc tyle dbam, o śledzia. *Pot. Syl.* 393.

ŚLEDZIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* **šlidit**; *Slo* **šljdim**; *Sr.* 1. **šlëdju**, **naśladuyu** *indago* (*ob.* naśladuię); *Crn* slédim, (*Crn.* shlâtam, = macam); *Vd.* slediti, oslediti, ovohati, osleduvati; (*Vd.* sasledìti, oslediti. sazhuliti, obzhutiti, = pomiarkować; *Cro.* szlediti, szledéti, szledim *sequor*, (*ob.* naśladuię), *inuestigo*; *Bs.* sliditi, sljediti, nasljedovati *sequor*, *assector*, *persequero*, sljedecchi *perpetuus*, *assiduus*; *Sla.* sliditi *sequi*; *Rg.* sljèditi *sequi*, *imitari*; *continuare*); *Rs.* слѣдить, слѣжу, слѣдовать, услѣдить; (*Ec.* восслѣдую naśladuię); szladować, szladem szukać, iść w też tropy za kim, **spühren**, **der Spur nachgehen**. Czego po Podolu, iako psi śledzący, nie zbadała Wołoszа! *Tward. Wł* 110. Czystego przy dworze nie naydzie; by go też i ze psy śledzić miał. *Glicz. Wych.* 73. Chwałę niena wiść śledzi. *Pilch. Sall.* 213, ściga, prześladuie). Niekiedy mnie śledzono. *Teatr* 18, 152, śpiegowano). Śledzenie, *Rs.* слѣдованїе; śledztwo, indagacya. ŚLEDZICIEL, - a, *m*, który śledzi, **der Nachspührer**; *Bh.* **sledník**, **šlidnik**; *Slo.* **wyhledawatel**; *Sor.* 1. **šlëdźicjeć**, **naśleduwaś**; *Vd.* slednik, svedavec, jiskauz; *Cro.* szlediteg; *Bs.* sljeditegl, sljednik, (sljednik sluga *assecla*, sljedecchi, sljeditegl, sljednik, = naśladowca); *w rodz. żeńsk.* Śledzicielka, *Sr.* 1. **šlëdnicza**, **naślëduwarka**. ŚLEDZIARZ, - a, *m.*, ŚLEDZIOWNIK, handluiący śledziami, **der Häringshändler**. Śledziarze, i ci, co ryby słone przedaią, zawsze w rosole albo w laku gmerać muszą. *Eraz. Ob. a.* Ustawa o tych, którzy mieyskie kuchnie dzierżą, także o sernikach, śledziownikach, i insych, którzy rzeczami śniednemi przekupuią. *Szczerb. Sax* 382. ŚLEDZIENICA, - y, ż., *chrysosplenium*, rodzay roślin. *Kluk Dyk.* 1, 125, **Farnkraut**. ŚLEDZIONA, (SŁODZONA, - y, ż., *Cn. Th.* 1019, *Oczk. prz.* 5, *Mącz.*), *Bh.* **slezyna**; *Slo.* **slezina**; *Sr.* 2. **zlosina**; *Sr.* 1. **schlesina**, **swozana**; *Crn.* selsèna, slisèna, uranèza; *Vd.* slesenu, sliesena, slisenu, slasanu, vraneza; *Cro.* szlezèna, szlezeno, vrana (cf. wrona); *Sla.* slezena; *Bs.* slezena; *Rg.* sljezèna, (*Rg.* slùzina *cartilago*); *Rs.* селезёнка; *Ec.* сéлезень, cf. *Lat.* lien); **die Milz**; wnętrze miąższyssze, leżące w lewym boku, łączy się z żołądkiem i nérką lewą. *Zool.* 31, *Weych.* 82, *Kirch.* 54, *et* 51, *Krup.* 2, 93. Opuchnienie śledziony, *ob.* Kra. *Sien.* 367. *Bs.* dalak, nemocch od slezene; *Rg.* sljezobolnos, dàlak; *Cro.* neràszt, ból szlezene; **die Milzsucht**; Cierpiący ból śledziony, ŚLEDZIONISTA, *Pam. Warsz.* 3, 320 *Czrr.*, *Rg.* sljezobòlan, sljezobolnik; *Cro.* szlezenaszt, obráschen. *Allegor.* Traian, Pański skarb zwał słodzoną; albowiem iak gdy śledzona roście, inne wszystkie członki ustawaią, tak też gdy Pańskiego skarbu przybywa, wszystko ciało państwa i Rzeczypospolitéy iego wespołek z członkami swemi mdleie i umiera. *Kosz. Lor.* 110 *b.* - *fig. tr.* śledziona złodzieyska, niecnotliwa, szubienica etc., *lien dierectus. Cn. Th.* 1126. ŚLEDZIONKA, - i, ż., *asplenium*, **Milzkraut**, rodzay rośliny, do którego należy słonogowiec, skalna rząsa, zanokcica. *Kluk Dyk.* 1, 59. ŚLEDZIONOWY, - a, - e, od śledziony, *Rs.* селезёночный, **Milz**-; n. p. Żyła śledzionowa. *Krup* 2, 95, *et* 3, 87.

ŚLEDZIÓWKA, - i, ż., solanka, beczka do słonych ryb, rosołowa beczułka, **die Häringstonne**. Podleysze śledzie przywożą w beczkach śledziówkami zwanych; przedniey-sze w achtelikach. *Kluk Zw.* 3, 286. Od śledziówki miodu przasnego po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 646. **ŚLEDZIORODNA kraina. *Kchw.* 37, w śledzie obfituiąca, **häringserzeugend**. ŚLEDZIOWY, - a, - e, od śledzia, *Vd.* serdunou; **Härings**-. Różne są gatunki śledziowych ryb. *Zool.* 186. Piią, iak na śledziową główkę. *Pot. Jow.* 154.

ŚLEDZTWO, - a, *n.*, śledzenie, indagacya, *Rs.* слѣдованїе, слѣдствїе, распросъ; **die Untersuchung**. *Pam. Warsz.* 10, 1, 46 *Osińsk.*

ŚLEMIĘ. *ob.* Szlemię.

ŚLEP', - ia, *m.*, ŚLEPAK, - a, *m.*, ŚLEPEK, - pka, *m.*, ŚLEPIEC, - pca, *m.*, ŚLEPIEŃ, - pnia, *m.*, ŚLEPACZEK, - czka, *m.*, *Bh.* **slepáček**, **slepòn'**, **slepec**; (*Slo.* **slepka**, **slepica**, **kura**, = kura, *ob.* ślepa kura, *ob.* kurza ślepotá); *Sr.* 1. **krotkowidjewcz**; (*Sr.* 1. **šlipe**, = ubogi, **šlëpci** *ad incitas redactus*; *Sr.* 2. **šlëpz** żebrak); *Crn.* slepz, slepûr; *Vd.* slepez; *Cro.* szlepecz; *Bs.* sljepaç; *Rg.* sljepaz; *Sla.* slipac; *Rs.* слѣпецъ; niedowid. *Cn. Ad.* 1049, ciemnowidz, słabego wzroku. *Cn. Th.* 1016, ślep, bli-

Digitized by Google

kowidz. *Cn. Syn.* 590, *Dasyp. Nn*, ein Kurzſichtiger, Blödſichtiger, Blinder. *Lippus*, któremu oczy płaczą, albo łzami zaciekają, ślep'. *Męcz.* Na ślepnia przez pochlebſtwo mówi, że rozumem daleko widzi. *Zab.* 13, 64. Kochanego tego ślepaczka, którego zowią miłością, ... *Teatr* 20 *b*, 161. Zaż nie baczyſz ślepciu, kiedy idzieſz kędy, Że na cię wołaią wſzędy? *Petr. Hor.* 2, *N* 4 *b*. Jakobyś ty ślepiu nie widział, że u nas wtedy dzień, kiedy nam słońce świeci? *Smotr. Ex.* 45. Nie dopuſzczay tym nierozumnym ślepcom, oślep ſiebie wodzić. *Smotr. Ap.* 60. - §. 2) Ślep', ślepak, *conops*, nie różni ſię od muchy tylko znacznym zakoleniem; w polu koniom dokucza. *Kluk Zw.* 4, 365, klefzcz. *Syr.* 1487, *Rs.* слѣпень; die Viehbrämſe, die Zäcke. - §. 3) Ślep', ślepak, ślepaczek, *caecilia*, *Bh.* ſlepeyš; *Slo.* ſlepíſ; *Sr.* 2. leſchenza; *Vd.* ſlepir; *Cro.* ſzlepich, ſzlepovus; *Rs.* мѣдяница; (*Rs.* слѣпецъ, слѣпунъ, слѣпышóнокъ *mus microphtalmus*, gatunek kretów Naddońſkich, *Bs.* ſljepi miſc, z nietoperz); gatunek padalców. *Kluk Zw.* 3, 38, die Blindſchleiche; rodzay węzów, bardzo małe oczy maiący. *Zool.* 204, *Sien.* 519; Ślepucha. *Tr.* ŚLEPIĆ a) *med. ndk.*, ślepiać *contin.*, wzrok ſobie przytępiać, przytępionym iuż wzrokiem patrzeć, czytać, piſać, śledzić etc., ſich die Augen ſtumpf ſehen, mit ſtumpfen Augen ſehen, leſen, ſchreiben u. ſ. w. Ślepiam, *idem eſt* nie doyrzę, *aut certe inſtar luſcioſi cerno vel lego*, *actum enim magis ſonat*, *ut* nie doyrzę *potentiam vel impotentiam potius. Cn. Th.* 1016. Ślepi, duka w zbutwiałych ſzpargałach młody ſusceptant w pieniackiéy iaſkini. *Mon.* 65, 48. Wolę głód mrzeć, albo też nad robotą ślepić, niż ... *Teatr* 43 *c*, 59 *Wyb.* Muſi tedy człek ſiedzieć iak ſęp zachmurzony, Abo ślepić nad kſiążką, ieżeli uczony. *Zab.* 11, 192. Baieczne dziwy, co hiſtoryk ſiwy, Z ſtarego ślepiąc wyczytał autora, Kreśląc Hektora. *Jabl. Buk.* - §. 2) *Active*; ślepić kogo, z nabawiać ślepoty, pozbawiać wzroku, zaślepiać, oślepiać, einen blenden, verblenden, blind machen, *Bh.* ſlepiti, oſlepiti, *Slo.* ſlepjm, (*Slo.* ſlepege ścieſka); *Sr.* 1. ſlépu; *Crn.* ſlepim, (*Crn.* ſlepivz, z kuglarz); *Vd.* ſlepit, oslepit, bleshiti, (*Vd.* shlepiti, oshlepati, z policzkować); *Cro.* ſzlepim, oſzlepiti; *Dl.* ſslipiti; *Rg.* ſljèpiti; *Rs.* слѣпить, (*Rs.* слѣпить, слѣпáть, z ślepić). Biała farba ślepi człowieka. *Sak. Pr.* 30 Ślepi cię zbytnia podłość. *Teatr* 45 *d*, 55 *Wyb.* O chlubo panowania iak ślepiſz, wiążeſz duſze. *Przyb. Lux.* 138. Człowiek ten poſpólſtwo nieopatrzne ślepi. *Pot. Zac.* 7. Bogatych świecka chwała ślepiła, i do wiary im przeſzkadzała. *Sk. Kaz.* 13, *Przeſtr.* 193. ŚLEPIE, - ia, *n.*, ŚLEPIE *plur.*, ŚLEPKI, ŚLEPIĘTA, ŚLEPIĄTKA *demin.*, *vulg.*, z oczy, oczęta, die Aeuglein, die Kicker, die Gucker; *Rs.* зѣнки. (*Bs.* ſljepe oççi, *Sla.* ſlipe oczi, *Cro.* ſzlepoochje *tempora*, ſkronie, *qu. v.*). Oſliś wzrok twóy zamienił w ślepie nocnéy ſowy. *Mon.* 76, 475. Ten dziwotwor babi Swoim ślepiem nas wabi. *Tręb. S. M.* 69. Z nozdrza mu ſię kurzy, iſkrzą ſię we łbie ślepie, zgrzyta zębami. *Przeſtr.* 39. Ta figurka mocno ideý w ślepki wpadła. *Teatr* 29, 16. Te ślepki nieiednemu głowę zakręciły. *Teatr* 22 *c*, 4. Czuię nieugaſzony apetyt do ucałowania ślepiąt twoich. *Teatr* 16 *b*, 6. Byłre ma ślepięta. *Zab.* 13, 285 *Tręb.* *ŚLEPKUGIEL, - gla, *m.*, *Boh.* ſlepičak, ſęp ślepy, bardzo mdłego wzroku, *oſſifragus*, der Goldgeyer. *Sien. wyk.* ŚLEPNĄĆ, *Boh.* ſlepnauti; *Cro.* ſzlépem, oſzlepel; *Rs.* слѣпнуть, осслѣпнуть; *ob.* oślepnąć, olsnąć. ŚLEPO *adv.*, *Bh.* ſlepě; *Vd.* ſlepu, ſlepotnu; *Cro.* ſzlepéchki, naſzlepcze; *Bs.* na ſlipaçku, ſlipaçki; *Ross.* слѣпо; nie widząc, bez widzenia, blind, ohne zu ſehen, *pr. et fig.* Niektóre zwierzęta ślepo ſię rodzą, iako pſi, lwięta, kocięta. *Sak. Pr.* 31. Ten, ktory za drugim ślepo idzie, nic nie naydzie, owſzem ani ſzuka. *Pilch. Sen. liſt* 273. Możeſz to ślepo podpiſać. *Teatr* 38, 249, bez zaſtanawiania, blindlings. Ślepo ſię w niéy kocha. *Teatr* 52 *d*, 91, zapamiętale). Kobieta ślepo lgnie do officerów. *Teatr* 21, 74. Ślepo ſię przywięzuieſz, ſzalenie zakochanym ieſteś. *Węg. Mar.* 1, 137. Ślepo, iak bydlęta, krew' ſwoię wylewaią. *Teatr* 45, 11. Pieniądze ślepo roztrwonione. *Teatr* 49 *b*, 60. Kupować na ślepo, kupować kota w worze, *Rg.* kupovatti na ſljepacku. ŚLEPONARODZONY, - a, - e, ślepy od urodzenia, blindgebohren. Rzecz nieſłychana, aby kto otworzył oczy śleponarodzonego. *Radz. Joa.* 9, 32, *Rey Pſl. Hhh* 6. *ŚLEPONOCNY, - a, - e, który po zayściu ſłońca, choć przy świecy, nic nie widzi. *Syr.* 199, *et Rej.*, bey Lichte blind. **ŚLEPOPĘDNY, - a, - e, bez rozwagi ślepo pędzący, machaiący, blindlings zuſagend, hinſtürzend. Kiedy przepaść ogniſta ſwą paſzczę rozwiera, A duſze ślepopędne okrutnie pożera ... *Zab.* 6, 176 *Min.* **ŚLEPORODY, **ŚLEPOROD, **ŚLEPORODNY, - a, - e, ślepo narodzony, blindgebohren. Kret śleporody. *Tward. W. D.* 69, *Tward. Wł.* 178. Śleporodne ſowy. *Kul. Her.* 94. Śleporodowie Jezuſa nie człowiekiem proſtym bydź uznawali. *Bzow. Ros.* 68. - §. Śleporod albo Śnieporod *herb*, na mogile ſtrzałe z krzyżem między dwoma proporcami. *Kurop.* 3, 48. ŚLEPOTA, - y, ż., *Bh. et Slo.* ſlepota; *Sr.* 1. ſlepoſći, (*Sr.* 1. ſlépeztwo *incitae*, ſlipczina ubóztwo); *Crn.* ſlepóta, ſlepotya, ſlepúſt; *Vd.* ſlepota, ſlepuſt; *Cro.* ſzlepòta, ſzlepoſt; *Dl.* ſslipota; *Rg.* ſljepos, ſljepocchja, ſljepiſto, ſljepocinſtvo; *Bs.* ſljepochja, ſlipocha, ſljepóſt; *Rs.* слѣпота; *Es.* слѣпотасгрозовайе; niewidomość, die Blindheit. Ślepota ieſt albo oſłabienie, albo zdrętwienie żyły ſuchéy oczney, albo zgęſtwienie, zſiadłość, wyſchnienie humorów wodniſtego, kryſztalowego i ſklanego, albo oſłabienie lub ſtwardnienie błonek rogowéy, iagodowéy, ſiatkowéy. *Boh. Djabl.* 2, 164. Ślepota, ociemnienie człowieka przez zepſucie ſię ſklaney wilgoci w oku, *glaucoma. Perz. Cyr.* 2, 172. Jaſna ślepota, *gutta ſerena*, der ſchwarze Staar, kiedy oczy ſą iaſne, żadnéy naymniéyſzéy zaſłony na nich nie będzie, a przecię nie widzą. *Syr.* 582, *Rs.* темная вода. Kurza ślepota, *nictalopia*, gdy chory przy świecy nic nie widzi. *Comp.* 16, (*Bh.* ſlepice, *Slo.* ſlepka, ſlepica, z kura). - §. *fig.* ślepota, oślepienie, zaślepienie, die Blindheit, Verblendung. Z paſſyą ią i ślepotą kocha. *Jabl. Tel.* 3, 4. ŚLEPOWŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, na oślep władnący, blindherrſchend, n. p. ślepowładna fortuna. *Pilch. Sen. liſt* 298. ŚLEPOWRON, - a, *m.*, nocny kruk, der Nachtrabe, die Nachtſchwalbe, der Ziegenmelker. Jaſkołka ślepowron, *hirundo caprimulgus*, ptak nię większy iak kos, kſztalt-m podobny do kukułki; wieczorem tylko lata. Dawni mniemali, że on kozom mléko wyſyſa, skąd

Digitized by Google

gó Kozodoiem nazwali. *Kluk Zw.* 2, 264. Przed ślepowronem mały ptaſzek leci, prowadząc go w nocy. *Haur Sk.* 108. Ślepowrony nocne. *Ban. J.* 2 *b.* Ślepowrony kraczą. *ib. J.* 3 *b.* Człowiek kłamliwy, iako ślepowron, światłości ścierpieć nie może. *Wer. Rgl.* 115. - §. 2) Ślepowron *herb*, podkowa barkiem do góry, na niey krzyż, na tym kruk w pyſku pierścień trzyma. *Kurop.* 3, 48, ein Wappen. ŚLEPUCHA, *ob.* Ślep'. SLEPY, - a, - e, *Bh.* ſlepy, ſlepoſký; *Slo.* ſlepí, ſlepý; *Sr.* 1. ſlepé; *Crn.* slęp; *Vd.* ſliep, ſlep; *Cro.* ſzlép; *Dl.* ſzlip; *Rag.* ſljep; *Sla.* slìp; *Bs.* slip, ſljep; *Sla.* chorav (cf. chory); *Rs.* слѣпый, (*Etym. forſan* lep, cf. *Rs.* слѣпить, слѣплять, = zlepić, cf. *Lat.* lippus; *ſed cf. Germ.* Schlaf, *Angl.* sleep); niewidzący, niewidomy, ciemny, blind, *phyſ. et moral.* Ślepy żebrak, daie ſię pſu prowadzić. *Teatr* 20 *b*, 161. Chore to oczy ſą, które na światło patrzeć nie mogą; ale te ślepe, które nie widzą. *Gor. Sen.* 137. Niechay cię ſkarze Pan, abyś śrzód biała dnia macał, iako ślepy maca w ciemnościach. 1 *Leop. Deut.* 28, po omacku chodzić). Ślepym być, *Ec.* слѣпотствовати, слѣпотовати. Ślepy nikomu drogi nie pokaże. *Bud. Ap.* 25. Ślepy wódz niedobry. *Cn. Ad.* 1049, *Slo.* ſlepe ſlepeho wedè. Ślepy, ieśliby ślepego prowadził, obadwa w dół wpadaią. *W. Math.* 15, 14, *Sk. Kaz.* 273. *Slov. Prov.* medzi ſlepimi ſ'ilhawi králom biwa między ślepemi szczwaty królem ieſt; cf trafi głupi na głupſzego, co mu ſię dziwuie). Ani ślepy o farbach, ani głuchy o dźwiękach ſądzić mogą. *Modrz. Baz.* 348. Tak plecieſz właśnie, iak gdyby ślepy z przyrodzenia dawał zdanie o kolorach. *Torz.* 133. Nic ślepemu po zwierciedle. *Mącz.* Heretykowi pomaga imię chrześciiańſkie, iako łyſemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głuchemu piſzczek. *Birk. Ex. E* 4 *b.* Muſzę mu oczy otworzyć; muſi być ślepy, że tego nie widzi. *Teatr* 22, 64. Gdzie ieſtem, nie widzę drogi, idziemy iak ślépe krety. *Teatr* 56 *c*, 108. Ludzie by kretowie ślepi na ſwe wyſtępy, a na cudze oſtrowidzowie. *Sekl.* 27. Nowokrzczeńce ślepſzymi ſą niżeli kretowie, do ziemi oczy kryiąc, widzieć nie chcą, głuchſzymi niżeli ſkała. *Gil. PJ.* 60. *Vd. Phraſ.* ſliep kaker ſtiena, = ślepy iak ściana). Ślepy daléy upatrzy. *Cn. Ad.* 1049, chromy daléy zaydzie; wrzkomo nie widzi). Rzadki ślepy widzi. *Rys. Ad.* 60. To i ślepym iawno. *Modrz. Baz.* 457, *Ec.* и слѣпéму ѣ́ано сѣ. *Slo. Phraſ.* ſlepí ge, kdo preſ ričicu nè widì, ślepy ieſt, kto przez rzeſzoto nie widzi). I ślepéy kokoſzy ziarno ſię nadarzy. *Pot. Arg.* 243, *Cn. Ad.* 1168, *Rys. Ad.* 55, z trafunku ślepa kokoſz na ziarno trafi. *Syxt. Skł.* 200, i ślepéy kurze trafi ſię ziarno. *Teatr* 11 *b*, 4, *Slo.* i ſlepa kura nèkdi na zrnko treſí; (cf. *Slo., Bh.* ſlepka, ſlepica, = kura); ſzczęście ślepe; trafunek pod czas lepſzy niż rozum; Samo ſię nawinęło). Czaſem ślepa fortuna tam trafi, gdzie roztropność daleko ſię odſtrzeli. *Pot. Arg.* 78. Ślepe ſzczęście w ręce lezie tym, którzy ſię na nim nie znaią. *Teatr* 11, 139, *Slo.* ſlepe ſcèſtí. (*Vd.* ſe mu je vſlepilu, naſlepilu, = ślepe miał ſzczęście). Ślepa miłość. *Teatr* 5, 7, zapamiętała, na oślep idąca, nierozważna). Ślepy upor. *Warg. Wal.* 183. Sprawy z ślepego zwyczaiu pochodzące. *Bals. Nied.* 1, 365, z nierozmyślnego nałogu). Ślepy na umyśle, *Ec.* слѣпоумный. Ludzie ci trzymaią ſię ślepych ſwych zabobonów. *N. Pam.* 10, 7, ciemnych, nieobjaśnionych). Noc ślepa. *Siem. Cyc.* 490, ciemna, niewidna, eine finſtere Nacht. Ślepa babka, gra, *ob.* Ciuciu babka, blinde Kuh, Oeſterr. blindes Mäuſel, mrzyk. *Volck.* 589. On z niemi daléy w ślepą babkę, daléy w mruczka. *Teatr* 25, 14. Fortuna ślepą babkę grać z ludźmi lubi, Dziesięciu minie, iednego ułapi. *Mon.* 70, 623. - §. 2) *translate varie*; Śkło nieprzeźroczyſte, po naſzemu mówiąc ślepe. *Torz.* 234; Śkło ślepe, tak wyglądać będzie, iak obłok biały. *ib.* 248; Hutnicy nazywaią takie śkło, które brzydzicie, iakby po nim kto mléko polał, ślepym. *ib.* 147. Ślepy zamek, ſkryty, ſztuczny z ſprężynami, n. p. poczciwemu człowiekowi ani ślepych zamków, ani pſa na łańcuchu, ani ſtróża nigdy nie trzeba; bo iuż ſtróżem u niego cnota. *Rey Zw.* 135 *b.* Ślepa podłoga, ta, na któréy ſię daie druga podłoga, gładka lub taflowa. *Mag. Mſk.*, der Blindboden. Kiſzka ślepa, że tylko iedno uyście ma. *Krup.* 2, 40, der blinde Darm. Ślepe złote żyłki, nabrzmiałe, nie ciekące, zawarte. *Syr.* 687, die blinde goldne Ader. Ślepe ładunki, woreczki prochem tylko napełnione. *Jak. Art.* 1, 363, bez kul, blinde Patronen. Ślepe rowy, przyſute reduty. *Tward. Wład.* 181. Ślepe reduty. *ib.* 8, ukryte, ſkryte, blinde verſteckte Gräben und Redouten.

ŚLERA, SZLERA, SZLIRA, - y, ż., n. p. Gruzły i zołzy pod ſzczękami na ślerach twarde. *Syr.* 1204. Gruzłom na ślerze pomocna gorczyca. *ib.* Zołzy za uſzyma i pod ſzlerami. *ib.* 1299. Szlirom nabrzmiałym i napuchłym lekarſtwo. *ib.* 885.

ŚLĘZAK, ŚLĘZACZKA, *ob.* Szląsak. ŚLĘZIENNY, *ob.* Szlazowy. *ŚLĘŻENIE, *ob.* Złężenie, złęgnąć. ŚLIAZ, *ob.* Szlaz. ŚLICH, *ob.* Szlich. ŚLICHTA, ŚLICHTOWAĆ, *ob.* Szlichta.

ŚLICZNOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* ſličnoſt, lepota, kraſa; (*Bsn.* slicnoſt, prilika *ſimilitudo*; cf. podobny, cf. podobać ſię; *Rg.* ſlicnos, ſlikka *formæ*, *figura*, *Rg.* slikka, slicje, lize, oblicje, = lice, twarz; *Rg.* slikkotvorſtvo, = malarſtwo; *Ec.* слиѧ̀ѥ, приличность, приſтойность, согласїе *concinnitas*, *congruitas*, *Rs.* приличѣе, приличество, приличность, = przyſtoyność), (*Etym.* lice, oblicze, cf. *Germ.* gleißen lśnić, Rotter glizeme, *Boxhorn* clizzan); cf. piękność, *Rg.* ghizda; *Crn.* ſaloſt; die Schönheit. Cokolwiek miał okrasy w ſobie świat weſoły, Cokolwiek zdobyć mogły śliczności żywioły, Wſzyſtkie na twą oſobę przyrodzenie ſzafo. *Zim. Siel.* 190. Stanęła panienka bardzo piękna przed ſądem, wnet ſię ſędzia śliczności iéy w nieuczciwą myśl uwikłał. *Sk. Zyw.* 1, 305. Pełnaś łaſki, pełna wdzięczności; na żadnéy ci śliczności nie ſchodzi. *Sk. Kaz.* 537, *Warg. Wal.* 94. Młodzieńcy i panny porozniemagały ſię, a ona śliczność niewiaſt ich, zmieniła ſię. 1 *Leop* 1 *Mach.* 1, 27. Topaz ieſt kamień oſobnéy piękności, Który wſzyſtkich kamieni ma w ſobie śliczności. *Papr. Kol. D.* ŚLICZNY, - a, - e, ŚLICZNIE *adv.*, ŚLICZNIUCHNY *intens.*, *Bh.* ſličný, heſký, hezkú, hezaunký; *Crn.* ſale, ſalu; *Rg.* ghizdav; *Rs.* благообразный; piękny, ſchön; (*Sr.* 1. leſny ozdobny, leſné *blandus*, *ob.* obleſny; *Crn.* lizhne, perlizhne. obliczne, = przyiemny; *Bs.* slicjan, prilicjan *ſimilis*; *Rg.* slicjan, slicni *congruens*, prilicni, priſtojni *conueniens*; *Rs.* доброличный kſztałtny, слиѧ̀чный ſtoſowny; *Ec.* слиѧ̀чный, приличный *conueniens*, *idoneus*, всеслиѧ̀чный, весьма приличный, согласный и приятный bardzo przy-

Digitized by Google

ſtoyny). Cieśla rozciągnął prawidło, i wyformował go piłą, wymierzył go węgielnicą i cerklem otoczył, i uczynił obraz męzki, iakoby ślicznego człowieka. 1 *Leop. Jez.* 44, 13, kſztaltnego). Gdy śliczne oczy ſwoie ku mnie zwraca, Przyiemną zaraz ſercu ſpokoyność przywraca. *Szym. S. W.* 66, *Zebr. Ow.* 359. Śliczny, choć maluśki. *Pieſ.* 30. Dziewczyna ślicznuchna. *Teatr* 11, 40. Legat przyſtoyną chwałę u wſzyſtkich z uſtanowienia tak ślicznego pokoiu odniósł, (*pulchra pax*). *Krom.* 678. - §. *Iron.* Ślicznie, ślicznie, w oczy mi mówiſz, że ſię w inſzéy kochaſz. *Teatr* 55 *b*, 36. Za życia chceſz mi ieſzcze wydzierać maiątek, Ah to prześliczna miłość, to piękny początek. *Niemc. P. P.* 91. A śliczny ptak z Jogomości, śliczny! odpowieſz mi We Pan za wſzyſtko. *Teatr* 14, 169.

ŚLIFA, *ob.* Szlifa. ŚLIFOWAĆ, *ob.* Szlifować.

ŚLIMACZY, - a, - e, ŚLIMAKOWY, - a, - e, od ślimaka, *Bh.* hlemeyžowý; *Rg.* ſpuuxij; Schnecken-. Ślimacza ſkorupa. *Cn. Th.* 1016, *Bs.* ſpuſgniça; *Rg.* ſpuuxniza; *Crn.* povshova lupina; das Schneckenhaus. Ślimaczy ſad, *Cro.* puſarnica. Liniie ślimakowe, *ſpirales*, od ſwéy figury, podobnéy do ſkorupy ślimaka zwane. *Sniad. Alg.* 2, 188, *Rs.* улитковый. ŚLIMACZYĆ *med. niedok.*, ślinić, wilgoć wypuſzczać ślinną; ſchleimen, Schleim von ſich geben. Świerzb bywa też wilgotny, ślimaczący. *Haur Sk.* 391. ŚLIMAK, - a, *m.*, ŚLIMACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſlimak, hlemeyžď, Sſnek, plž, (plži *lubricus*, ślizki, *ob.* pełzać); *Slo.* ſlimak, ſ'ymak, ſlimak, zemſký hlemegžď; *Sr.* 1. ſlinik, ſlink, ſchlink; *Sr.* 2 ſchnekka; *Crn.* povsh, polsh, (povſke, = ślizki); *Vd.* poush, ſlinovez, bishonoſez; *Cro.* púſ, puſek, pusicz; *Dl.* ſzpux, ſzpus, spuus; *Bs.* púsg, spúsg, spuſgjak; *Sla.* pûx; *Rg.* ſpûx, ſpuxicch, vólak, narikla; *Rs.* слизень, улита, улитка; *Ec.* зéлвь, зелвь, слизень, (*Rs.*, *Ec.* зéлвь, = żółw); cf. *Lat.* limax, *Ital.* lumaca; cf. ślizki, ślizgać, cf. ślina); (cf. *Lat.* limus, cf. *Germ.* Schleim); die Schnecke, beſonders Erdſchnecke. Ślimaki nagie bez ſkorup żyią na łąkach przy mieyſcach wilgotnych. *Zool.* 93, te od niektóryoh Pomrowie zwane. *Kluk Zw.* 4, 495, *Rg.* golli ſpûx, golich, slinavaz, balavaz). Ślimak morſki, *Bs.* volujak, ſpûſg morſki). W domu iak ślimak ſiedzi ſz zaſklepiony. *Teatr* 52 *d*, 19, domator). - *fig.* Ja chociażbym do śmierci miał być mizerakiem, Wolę być lwem w nieſzczęściu, niż w ſzczęściu ślimakiem. *Węg. Mſk.*, czołgaiącym ſię, podłym. - §. Pewny bieg na koniu, ślimak. *Hipp.* 44, wężykowate wybieganie). *ŚLIMAKORODNY Abyd. *Otw. Wirg.* 383, ſchneckenerzeugend.

ŚLINA, - y, ż., ŚLINKA, - i, ż., *demin.*, *Bh.* ſlina; *Slo.* ſlina, Sſliam; *Sr.* 1. ſlina; *Sr.* 2. ſzlina; *Crn.* slina, shlęm, plunk; *Vd.* ſlina, ſline, shleme, ſlinouje, ſlemovina, pluvotina, plunek, plunez; *Cro.* ſzlina; *Sla.* ſlina, pljúnka, rakotak; *Bs.* ſlinna, pgljuuotina; *Rg.* ſlinna, ſopolina (cf. ſopel); *Rs.* слина, слюна, слинка, мокрота, охрáнь (cf. mokroſć, cf. charkocina); (cf. *Gr.* σιελον, *Lat.* limus, *Germ.* Schleim, Niebſ. Schliem, *Sues.* ſlem, *Angl.* ſlim; cf. ſzlam); der Speichel; *ſaliva*, wodniſta i nieco mydlaſta ciecza, która z gruczołków w gębie będących uſtawicznie ſię ſączy. *Zool.* 30, *Kirch.* 49, plwociny). Sznurowanie gębuſi, uśmiechanie, podrygi i cedzenie ślinki, nie wprawią nas w dobrą opiniią. *Mon.* 70, 159. Mówi leda co, co ślina do gęby przyniesie. *Cn. Ad.* 520, *quicquid in buccam venit*, er redet, was ihm vors Maul kommt; *Slo.* co na gaſik pride. Bez baczenia, co im ślina do uſt przyniosła, piſali. *Stryik.* 234, *Sim. Siel.* 99, *Off. Dyar.* 29, *Chroſć. Ow.* 168. Gęba iego paple ſzumnym tonem Co iéy przypłynie z ślinami. *Zab.* 12, 84. Oboie beſsta, tamtę klępą zowie, Tego też także iakoś, co zła ślina powie. *Zab.* 9, 66. Profi, aby iéy ſnu nie miał za lada Płonny prognoſtyk i znikomą ślinę. *Chroſć. Luk.* 2, 90, za dym, wiatr, baykę, fraſkę, leeres Dunſt. - §. Ślinka na co, apetyt wielki do czego, ſkoma, oſkoma, piſzczenie zębów na to, co drugi je, (*ob.* Oſkoma), großer Appetit zu etwas, wenn einem der Mund wonach wäſſert; cf. *Crn.* slady se meni; cf. *Slo.* aj mu ſlini na to z uſt téče. - Ślinę połykać. *Pot. Arg.* 759, łapę lizać, apetyt wzbudzony w ſobie tłumić; gryźć ſię wewnątrz z uchybionego ſkutku, den Speichel verſchlucken; ſich härmen wegen fehlgeſchlagner Hoffnung. Niech ślinki połyka, Kto zaſpał; a kto odniósł, niech ma i wykrzyka. *Sim. Siel.* 19. Straciwſzy bez profitu wſtyd, połknęła ślinki. *Min. Ryt.* 5, 123. Czcze ślinki połyka. *Pot. Syl.* 293. Skąpiec on, żeby pełnéy nie uſzczuplił ſkrzynki, Widząc, gdy drudzy iedzą, czcze połyka ślinki. *Pot. Jow.* 25. O głodzie ślinkę połykaią. *Teatr* 6 *b*, 80. Darmo tylko ślinki połykaią. *Paſt. F.* 5. ŚLINIAK, - a, *m.*, *Vd.* ſlinovez; *Bs.* ſlinnavaç; *Rg.* ſlinnavaz; *Rs.* слинтяй, слюняй, слюнтяйна; co ſię ślini mówiąc, plwacz. *Cn. Th.* 716, ein Geiferer, Speyer. Plwacz nie obyczayny, śliniak. *Cn. Ad.* 860. ŚLINIANY, ŚLINIASTY, ŚLINNY, - a, - e, od śliny, pełen śliny, Speichel-, voll Speichel, do śliny podobny, ſpeichelartig; *Crn.* shlęmaſt; *Vd.* ſlinaſt, ſlinou; *Cro.* ſzlinàv; *Rg.* ſlinnav, ſopolaſt; *Rs.* слинный, слинотáтый, мокротный, мокрóтистый. W bokach gardła ſą dwie ślinne iagody albo migdały śliniaſte. *Kirch* 49, *Weych.* 178. Gruczołki śliniane ślinę oddzielaią. *Krup.* 2, 342, guziki albo gruczołki śliniaſte. *Kirch.* 48, mandle). Ślinne ziele, *ob.* Zębne ziele. *Syr.* 160. ŚLINIĆ *cz. ndk.*, uślinić *dk.*, *Bh.* ſliniti; *Sr.* 2. ſliniſch; (*Sr.* 2. ſliniſch ſparzyć); *Sr.* 1. ſlinu; *Crn.* slineti; *Vd.* ſliniti, ſline zediti, shlemati, shleme narediti; *Cro.* ſzlinèm; *Rg.* et *Bs.* slinniti; *Rs.* слинить, слюнить, (cf. *Lat.* linio); ślimaczyć, ośliniać, beſpeicheln, mit Speichel beneßen, begeifern. Pies rzucony kamień, nie mogąc zgryźć, ślini. *Pot. Zac.* 63. Kieł uślinił, iak wieprz dziwoki. *Miaſk. R.* 2, 42. Uślinił mię, gieſtami żwawemi natrykſał, naſzturchał. *Mon.* 70, 65. Tam morze ziemię albo nurza w ſzumie, Albo rozścina i w brzegach ią ślini. *Chroſć. Luk.* 68. Duch nieczyſty rzucać ią, ślinić, rozdzierać i dufić począł. *Sk. Zyw.* 2, 338. Zły duch porywa go i roatrąca z uślinieniem. *W. Luc.* 9, 39. ŚLINIĆ ſię *ręc.*, ślinę około ſiebie wypuſzczać, ſich begeifern, vor dem Munde ſchäumen. Upadłſzy na ziemię, przewracał ſię, śliniąc ſię. *W. Marc.* 9, 19, wſpół z świeżą krwią, pianą ſzumiącą ſię ślini. *Otw. Ow.* 318. Te ſtaropolſkie dzikie perory, co to ſię śliniąc krzyczą, że za ich pradziadów więcéy bywało ſzczęścia. *Teatr* 48 *b*, 29. Pacierz trzepioce, uśliniwſzy ſię, bez wſzelkiéy uwagi. *Opal. ſat.* 119. - *Medic.* ślinienie, ſpoſób kuracyi śliniącéy, *ſalivatio*. *Perz. Lek.* 2, 21, *et* 24, die Speichelcur. ŚLINOGORZ, - u, *m.*, dawica, wrzód, który gardło zalega. *Sien.* 519

Digitized by Google

et 363, *Sleszk. Ped.* 75, *angina. Syr.* 719, bolączka w gardle, ſkwinancya. *Urzęd.* 425. *Synanche*, zgaga, ślinogorz niektórzy właśnie zowią. *Mącz.* Nabrzmiałość gardła w ślinogorzu przychodzi czaſem do takowego ſtopnia, że zatkawſzy gardło pacyenta, udusić go potrafi. *Perz. Cyr.* 2, 205, *Bh.* záha (cf. zgaga), prym w hrdle; *Slo.* založenj, otečeni hrdla; *Crn.* gerloviza, gerlovna, kushar; *Vd.* zheushih, keushih; *Cro.* guſchari; *Dl.* garlèvicza; *Rg.* garloviza, zâdaviza, zâduſcniza; *Rs.* слизнотечение; die Speichelkrankheit, Bräune, (cf. Srebrogorz). ŚLINOGORZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, ślinogorzem zarażony, die Bräune habend. Lekarſtwo świniom ślinogorzowatym. *Syr.* 719.

ŚLIPIE, ŚLIPIĘTA, *ob.* Ślepie. ŚLISKI etc., *ob.* Ślizki. - (*ŚLISZĘ, *arefaciò. Mącz.*, *forſan* ſuſzę). - ŚLITADA, *ob.* Szlichtada.

ŚLIWA, - y, *ż.*, ŚLIWKA, - i, *ż.*, ŚLIWECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſliwa, ſliwka; *Morav.* karlátka; *Sr.* 2. ſlíwa, ſzluwa, ſzlówa; *Sr.* 1. ſlówka, ſlowka; *Crn.* sliva, (*Crn.* sliv, slivati *ſubliuidus*), zheshpla (Obb. Zweſchpe), zibara; *Vd.* sliva, zibara; *Cro.* ſzliva, ſzlivicza; *Hg.* ſzilva, ſzilvaſa; *Dl.* ſzliva; *Bs.* sliva; *Rg.* sliva; *Sla.* shlijva; *Ross* слива, сли́вка, сли́вочка, сли́вина, (*Etym. cf. Ger.* Schlehe, *Suec.* ſlå, *Angl.* ſloe, cf. *Rs.* сли́вный, a zlewny, zlany, (cf. zlewać, zlać), 2. śliwny); *prunus*, drzewo, ŚLIWINA, (*Sla.* shlijvovo dèrvo; *Vd.* ſliunik, ſliunu drevu; *Sr.* 1. ſlowejjina); i owoc, die Pflaume, der Baum und die Frucht. Śliwy w południowych ſtronach kraiu naſzego za dzikorośnące poczytane być mogą; drzewo miernéy wielkości; ſtolarze drzewa tego do wyſadzanych robot używaią. *Kluk Rosl.* 2, 46. Za granicą różnicę czynią między Zwetſchen (cf. Śweſtka, ſzczwaczka), a Pflaumen; u nas to wſzyſtko idzie pod ieduym imieniem śliw. *Kluk Posl.* 1, 146. Owoc śliwy, śliwką zwany, mięſiſty i ſoczyſty, zawiera w pośrzodku płaſkowatą pestkę naſienną. *Kluk Rosl.* 2, 46. Śliwka leśna, *Crn.* slivéza. Śliwki zielone, *Crn.* verdâzhe. Śliwka końſka, kobyła, *Bh.* bluma, hluſſice, *Crn.* shterbônzel, Roßpflaume. Śliwy ſuſzone, *Rs.* чернослив, *adj.* черносливный. Pſie śliwy. *Perz. Lek.* 157, pśiarki, Hundspflaumen, cf. Lubaſaki). Ni zać ci śliwa, gdy otrzęſą śliwy. *Brath. D* 4 *b*, póki z ciebie korzyść maią, póty twoi cię znaią). Wżdy to u nas, iak śliwkę połknąć. *Rey Pſt. Lll* 1, gładziuteńko odbywaią, za małą, łatwą rzecz maią). On to iak naſłodſzą śliwkę, tak nadobnie połknie. *Rey Zw.* 96. *Slo. Prov.* pitali ſa ho o śliwach, a on odpowedèl o hubach, pytali się go o śliwki, a on odpowiedział o bedłkach; *ob.* ia o Pawle, a ty o Gawle). W głowie iak po śliwkach; znać ci winą ſprawiło te we łbie zawroty. *Zabł. Amf.* 83, *Teatr* 18 *b*, 25, *ib.* 24 *c*, 68, wüſte, öde im Kopfe; cf. *Bh.* bluma, = głupiec). - §. Jedwabne śliwki, ſebaſteny. *Syr.* 793, *et* 978, Sebeſten, Bruſtbeeren. Węgierſkie śliwki, Damaſceny. *Urzęd.* 575, Damaſcener Pflaumen. Śliwki, które iuiubami zowią. *Syr.* 1636, *ob.* Juiuba). Szpacze śliwki, *cornus*, Herlitzen, Kornellen, *Sien. wykt.*, *ob.* dereń. ŚLIWCZANKA, - i, *ż.*, polewka śliwczana, garus, gelas śliwczany. *X. Kam.*, Pflaumenſuppe, Pflaumenbrey. ŚLIWCZANY, - a, - e, z śliwek, von Pflaumen, Zwetſchen. Wina iabłczane, śliwczane. *Krup.* 5, 693. Śliwczane powidło, *Crn.* zheshplovz. Śliwczana wódka, *Cro.* ſzlivovicza, Deſtet. Schliwowitzer. ŚLIWIĆ się *recipr.*, *Bh.* ſliwat ſe, zlewać się, o kroſtach, zuſammen fließen, von Blattern. Od parchu będzie się pſu śliwiła ſkóra. *Oſtror.* 23. Jeśliby się pęcherze na ięzyku śliwiły, tedy tym lekarſtwem zgoiſz rychło. *Sien.* 469. Złe kroſty i wrzody śliwiące, tak francowate, iako i inne, to lekarſtwo goi. *Syr.* 136. Kroſty śliwiące ſproſne, iako w trędowatych. *ib.* 863. ŚLIWINA, *ob.* Śliwa drzewo, Pflaumenholz. ŚLIWKA, *ob.* Śliwa owoc, ŚLIWECZKA, - ŚLIWNICA, - y, *ż.*, gatunek watki, *alua pruniformis Kluk Dyn.* 3, 140, die pflaumenartige Waſſergallerte, die Seepflaume. ŚLIWNIK, - a, *m*, *Rs.* сливник, *prunetum. Cn. Th.* 1017, der Pflaumengarten; *Sr* 1. ſlowkowna. *Rg* ſliviſcte; *Sla.* shljivik; *Cro* ſzlivnik, ſzlivovje, ſzliviſhe; *Hg.* ſzilvas. ŚLIWNY, ŚLIWOWY, - a, - e, *Bh.* ſliwowy; *Rs.* сливный; od śliw, od śliwek, Pflaumen-. Płoty z drzewa śliwnego. *Cresc.* 591. Jagody śliwne mało tuczą człowieka. *Cresc.* 591. ŚLIWOBRÓNATNA barwa. *Syr.* 15, brónatnofiolkowa, Pflaumenblau. **ŚLIWORZECH, *nuciprunum. Plin. H. N.* 1., 13.

ŚLIŻ, - a, *m.*, ŚLIŻYK, - a, *m.*, *cobitis*, mała rybka, mnieyſza od kiełbia, iemu bardzo podobna. *Kluk Zw.* 3, 175, kadłub ma walcowaty. *Zool.* 182, die Schmerle, der Schmerling, ein kleiner Fiſch; *Slo.* ſlíž, ſlížik. *Bh.* mřenek; *Sr.* 1 ſlisch; *Crn.* kazhela; *Vd.* kazhela; *Ross.* голецъ. Brzegi mote Tagus liże, Gdzie po kruſzcu graią śliże. *Miaſk. ryt.* 2, 130. *ŚLIZAĆ się, ŚLIZGAĆ się *recipr. ndk.*, *Bh* klauzati, klauzawam, klauznauti; *Sr.* 1. ſmékam ſo (cf. mknąć); *Crn.* dèrkam, dersam sè, povſęti, povſim; *Vd.* derkati, derzhim, derzhati, derkniti, sderkniti, ſpodleteti; *Bs.* ſklizitſe, popoſitſe, popuznuti, puznuti (*ob.* pełznąć); *Cro.* zklizamſze, ſzmicsámſze; *Ross.* скользить; *Ec.* ποπολζάω; igraiąc po ledzie się poſuwać, auf dem Eiſe gleiten, (glitſchen, *Gall.* gliſſer, Niederſ. ſlíddern, ſœlindern). Gdy rzek. uymą kryſztałowe lody, Dzieci się po nich bezpiecznie ślizaią. *P. Kch. Jer.* 363. - *similiter*; Wąż chytry nayſzczęśliwiey się ślizga. *Przyb. Milt.* 113, poſuwa się ślizgaiąc). - Ślizać się niechcąc, z trafunku, uślizgać się *kontyn.*, śliznąć się *idntl. ndk.*, uśliznąć się *dk.*, gleiten, ausgleiten. Bez kroku upewnionego nie potrafiſz tylko się ślizgać ustawicznie. *Teatr* 49 *b*, 31. Kiedy się pijanemu zachce w tanek, aliści się śliza, iako koziel po ledzie. *Rey Zw.* 62. Nic nie ślizay na téy gołoledzi, ſtóy przed się mocno przy onym przedſięwzięciu ſwoiem. *Rey Zw.* 25 *b*. Skacze z rafy na rafę, w tym noga mu się uślizga, pogrąża go woda. *Stas. Num.* 2, 47. - *morql.* Często człowiek się w rozumie ſwym uśliznie. *Pot. Pocz.* 27, poszkapi ŚLIZAWICA, ŚLIZGAWICA, - y, *ż.*, ŚLIZAWKA, ŚLIZGAWKA, - i, *ż.*, gdzie się ślizgaią, mieyſce ślizkie na ledzie, eine glatte Fläche auf dem Eiſe zum Gleiten, (die Glitſche); *Bh* klauzaćka; *Crn.* drizh; *Vd.* derkaliza, derkalishe; *Rs.* камóкъ. Będzie im droga ich, iako ślizawice w mroku. *Bud. Jer.* 23, 12. Niech będzie droga niezbożnych ciemnością i ślizawką. *W. Ps.* 34, 6, *Radz. Jer.* 23, 12, *Birk. Ob. L* 2 *b*. Niech ślizawice i ćmy niespędzone Ich drogi będą. *J. Kch. Ps.* 46. Przez częſte ślizgawice nogi ſobie zrywaią. *Torz.* 24, przez częſte ślizganie się). ŚLIŻEĆ *neutr. ndk.*, *Rs.* скользить, ślizkim się ſtać, wilgnąć, ſchlüpfrig, feucht werden. Po wieprzach buczyną karmionych ſłonina się w długim dymie umnieyſza i śliżeie. *Kluk Zw.* 1, 289. ŚLIZIEŃ *herb*, na tar-

Digitized by Google

czy świat, na nim krzyż, na hełmie ręka, w łokciu ſtrzałą przeſzyta. *Kurop.* 3, 48, **Name eines Wappens.** ŚLIZGACZ, - a, *m.*, który ſię ślizga, **der Gleiter, Glitſcher auf dem Eiſe**; *Rs.* катальщикъ. ŚLIZKI, ŚLISKI, - a, - ie, ŚLIZKO, ŚLISKO *adv.*, *Bh.* ſlzký, ſlizký, plzký (*ob.* pełzać, *Bh.* plž ślimak), tluzký; *Slo.* ſliſký, kliſký, pliſký; *Sr.* 1. ſmékſpe (cf. ſmyk, mknąć). *Crn.* povſko, (*Crn.* povsh, z ślimak *q. v.*); *Vd.* pouſek, pouſko, puſki, ſpuſliu, ſderklu; *Cro.* ſzkuzek, ſckalen, zklizek, puzek, zklizliv, glizek, ſckalek, puzlyiv, pulſezhe, popuzlyiv, poſkalyiv, ſzkùzek; *Rg.* puziv, puzgliv, plaziv; *Bs.* puziv, puzivo, popuziv, ſklizivo, ſkliſko; *Ross.* слизкій, скользкій, скóльзкій, скóльзокъ, *Ec.* слизкій, скóлзкій, ползкій, пóлзокъ, поползновенный; (*Etym.* cf. liznąć, lśnić, cf. leźć, zleźć, cf. *Germ.* **gleiten, glatt**, cf. *Gr.* γλισχρὸς; *Gr.* λεῖος, *Lat.* laeuis); **ſchlüpfrig, glatt**, *propr. et tr.* Gdzie ſtąpi, owo wſzędzie ślizko. *Tward. Wł.* 56. Po ślizkich ubocznach koniem ſię rozpierać. *ib.* 87. Już chorób duſznych pozbyli; ale ieſzcze namiętności nie podbili, i na śliſkim ieſzcze ſtoią. *Pilch. Sen. liſt* 2, 232, na niepewnéy drodze, na ſłabych nogach). Z każdéy nam ſtrony było bardzo ślizko, *Chroſć. Jób.* 200, niebezpiecznie, **miſslich, gefährlich.** Śliſcy ieſteśmy bardzo w naſzym rozumieniu. *Bach. Ep.* 61, płytcy, niegruntowni, **oberflächlich, ſchwankend.** ŚLIZKOŚĆ, - ści, ż., *Bh* plzkoſt; *Crn.* polſkuſt, oppoſluſt; *Vd.* pouſkuſt, ſderklivoſt, ſpuſlivoſt; *Cro.* zkliſzkocha, glizkocha, ſkàl; *Re.* слизкость, скóльзкость; gładkość drogi, gdzie ſię pośliznąć można, **die Schlüpfrigkeit, Glätte.** Śliſkość lodu *Tr.* Ślizkość abo ślamowatość bywa wyciągniona z naſienia ślazu. *Syr.* 820. - *tr.* niepewność, **die Unzuverläſſigkeit, Mangel der Feſtigkeit.** O Moldawiią iakoby nie dbali, uprzykrzywſzy niewiarę i ślizkość narodu. *Tward. Wł.* 56. Wſzyſcyśmy grzeſzni, a ciałem i śliſkością do grzechu obłożeni. *Sk. Zyw.* 2, 21, prędkością do grzechu). - §. 2) ślizkość, rzecz iaka ślizka, n. p. tluſtość, **etwas Schlüpfriges, Schmieriges, Fettes.** Smarowanie ślizkościami wſzelkiemi na goździec pomocne. *Petr. Wod.* 22. ŚLNIAK, - a, *m.*, grzyb, borowik, podbrzeźniak. *Jundz.* 564, **eine Art Pilze oder Erdſchwämme.** ŚLNIĆ, *ob.* Lśnić.

SŁOBODA *ob.* Swoboda. ŚLOCHAĆ *ob.* Szlochać.

SŁÓD, - u, *m.*, *Boh.* ſlad; *Slo.* ſlad; *Sr.* 2. ſzlod; *Sr.* 1. ſwód; *Vd.* svad; *Crn.* melya; *Rs.* солодъ, (*Rs.* солодѣть, rozsolodzieć dostać smaku przykrosłodkiego, droykiego; 2) mleć z gorąca); Słód, **das Malz.** Słód iest zboże zmoczone, a gdy kiełki puści, uſuszone, naypospoliciey ięczmień, często pszenica *etc. Kluk. Roſl.* 3, 266 *et* 136. Ięczmień przerabiaią na słód t. i moczą go naprzód w wodzie zimnéy nayſłodszéy i nayżyczyſzéy. *N. Pam.* 6, 507. Słód roſz ić, *ob.* roszcić. SŁODECZNY, - a, - e, *mulſeus. Mącz.*, słodyczą zaprawny, pełen słodyczy, **ſüß angemacht.** SŁODEK, - dka, *m.*, rodzay ryb małych, do którego ſardele należą, **eine Art Fiſche, worunter die Sarbellen gehören.** (*Etym. cf.* Sledź). Od beczki ſładrów, słodków po gr. 6. *Vol. Leg.* 3, 638. SŁODKAWY, SŁODKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Sr.* 1. naſwódk; *Vd.* sladkoviten, oslaſten, sladkoten, naslaſten; *Bs.* naslatki, poslatki, posladak, poslatko, naslatko; *Ross.* солодковатый, сладковатый, сладимый, *subdulcis. Cn. Th.* 1018; **ſüßlich, etwas ſüß.** Bywaią niektóre potrawy słodkawe, ale nie zgoła słodkie, drugie gorzkawe, drugie też bardzo słodkie. *Syxt. ſkł.* 101. SŁODKAWOŚĆ, - ści, ż., mierna słodkość, **die Süßlichkeit**, *Vd.* sladkovitnoſt, sladkota, naslaſtnoſt, oslaſtnoſt; *Rs.* сладковáтость, сладúмость. SŁODKI, - a, - ie, SŁODSZY *Compar.*; SŁODZIUCHNY, SŁODZIUCZKI, SŁODZIUTKI, SŁODZIUTEŃKI *intensiv.*; SŁODKO *adv.*, SŁODZIEY *compar. adv.*; *Bh.* ſladky, ſladce; *Slo.* ſladki, ſladký; *Sr.* 2. ſłotki; *Sr.* 1. ſłotki, ſwodki, ſwodkuſki; *Crn.* sladk. slajshe, (sládu *voluptuoſus*, slady se meni, = pożądliwość mam); *Vd.* sladek, slaishi, slatko, ſterden, ſterdenaſt, lubesniu (cf. lubieżny); *Cro.* szládék, szlaszten, szlajshi, szlaji; *Bs.* sladak, slatki; *Rg.* slàdak; (*Sla.* nasladjiv, = rozkoszny); *Rs.* сладокъ, сладкій, сладенькій, сладёхонькій, солодковый; (cf. сладостный wdzięczny); (cf. *Germ.* ſchlecken, *Suec.* ſleka, *Jſl.* ſleikа lizać, lecken; cf. *Gr.* γλυκυς); *oppos.* kwaśny). Słodki, ſüß. Słodki miód. *Dwor. B* 2. Studnie te maią wody takie, iż gdy morze ustępuie, tedy są słone, a kiedy wzbiera, bywaią słodziuchne. *Boter.* 242. Potrawy bardzo słodkie nazywaią niektórzy po Polſku droykie. *Syxt. ſkł.* 101. Słodkiś iak chrzan. *Cn. Ah.* 1050; słodkogorzki). Słodki korzeń, *ob.* Lakrycya, Lukrecya. - Słodkie drzewo *ob.* Obroſtnica. - Słodkie ſtrącze, *ob.* Ś. Jana chleb. - Słodki Strup, *ob.* Strup. - §. *tr. fig.* miły, przyiemny; *Rs.* мáнный, (cf. manna, cf. mamić); **ſüß, lieblich, angenehm.** Ma djaboł dosyć cukru, i grzech czyni słodkim. *Pot. Arg.* 401. Słodko pamiętać, co gorzko było cierpieć. *Zegl. Ad.* 225. Co niegdyś było gorzko wytrzymywać, to pospolicie słodko opowiadać. *Pilch. Sen. liſt* 2, 281. Nadto mi ieſt słodkie ciebie słuchać. *Teatr* 41, 55. Słodko umierać dla całości narodu. *Stas. Num.* 2, 32. Słodka kompaniia. *Mon.* 64, 14. Jakoż to słodki pan każdemu i miłosierny. *W. Poſt. M.* 581. Nayſłodszy Jezusie! - Nieczuły, ani łzy, ani prośby słodkie mogą go wzruszyć. *Teatr* 42 *d*, *B.* Kładsie iey w ucho słodziuchne słoweczka. *Teatr* 35 *b*, 33. Słodziuchny, **dulciculus Mącz.*, *admodum dulcis. Cn. Th.* 1019. Mina słodziuchna. *Teatr* 17, 131. Słodkie karteczki od amantów. *Teatr* 39, 7. Słodki bilecik. *Teatr* 14, 6 *i*. Uszu naszych żaden głos słodszy nie pieści, Jak chwalebne o naszych uczynkach powieści. *Przyb. Luz.* 168. **SŁODKOBRZMIĄCY, - a, - e, ſüßtönend, *Ec.* сладкогласный. Panu na słodkobrzmiących cytarach graycie. *J. Kch. Ps.* 211. Słodkobrzmiąca lutnia Amfiona. *Hor.* 2, 90 *Min. Zim. Siel.* 283, *Zab.* 7, 151 *Węg.* Febie, na lutni miſtrzu słodkobrzmiącéy. *Mon.* 70, 552. Kalliope słodkobrzmiące ſtrony wielkim przebieży palcem. *Zebr. Ow.* 115. (*Ec.* сладкогласие harmoniia). **SŁODKOCUKROWE słowa. *Auszp.* 94; zuckerſüß. SŁODKOGORZKI, - a, - ie, SŁODKOGORZKO *adv.*, bitterſüß, ſüß und bitter. Żywot dworſki słodkogorzki. *Cn. Ad.* 222, świetna niewola, nędza; ſtroyno, ale głodno). Słodkogorzko, gorzkosłodko; słodzi, ale szkodzi; słodki iak chrzan. *Cn. Ad.* 1050. SŁODKOGORZ *botan.*, gatunek psinki, *ſolanum dulcamara. Kluk. Dyk.* 3, 85; *Ross.* пяслинъ, пóслень, сорочьи, ягоды, пéсей гróздъ, демьянка; Bitterſüß, Je länger, je lieber, Nachtſchatten. **SŁODKOGRONNE wino. *Stryik. praef.*, ſüßbeerig, ſüßtraubig. **SŁODKOGROŹNA mina. *Teatr* 14, 152, ſüßdräuend. **SŁODKOIĘKI n. p. Eolſkiey cytry brzęk. *Hor.* 2, 215 *Kniaź.*,

Digitized by Google

ſüßſeufzend. SŁODKOKORZENNY, - a, - e, *Mon.* 73, 440, ſüßwurzelig, ſüßgewürzt. SŁODKOKWAŚNY, - a, - e, *Rs.* сладкокúслый, ſüßſauer, ſauerſüß. **SŁODKOMÓWNOŚĆ Grecka. *Pilch. Sall.* 226, *Rs.* сладкорѣчíе, *Ec.* сладкоглагóлaнïе, сладкослóвïе, Wohlredenheit, Süßredenheit. SŁODKOMÓWNY, *dulciloquus*, wdzięcznomowny, *Mącz.*, *Rs.* сладкорѣчúвый, сладкоглагóливый, *Ec.* сладкослóвéсный, медоязычный; ſüßredend, ſüßtönend. Słodkomowny hymn. *Zim. Siel.* 172. Chciéy za lichym Nazonem Zmiękczyć Cezara słodkomownym tonem. *Zab.* 14, 384. Człowiek słodkomowny, *Ec.* кречетъ, сладкоглагóливый человѣкъ; (cf. *Cro.* szladkobusecz, = *parasitus*, *f.* szladkobuzka, (cf. buzia); szladkobuzni, = pochlebny). **SŁODKOMRUCZNE wod potoki. *Brud. Oſt. A* 3; lieblich murmelnd. Strumyk mały słodkomrucznym szemrze biegiem. *Zab.* 7, 286. Słodkomruczna wiola. *Kchw.* 155. **SŁODKONUDNY ogień miłości. *Zab.* 15, 27 *Kniaź.*, lieblich quälend. SŁODKOPACHNĄCY, SŁODKOWONNY, - a, - e, *Ec.* сладкодышущïй, сладкоухáнный, ſüßduftend. **SŁODKOPIENNE uſta. *Zebr. Ow.* 269, mile śpiewaiące, *Ec.* сладкопѣснивый, *dulcisonus*, сладкопою *dulce cano*. **SŁODKOPŁODNE drzewa. *Nar. Dz.* 1, 64, słodki owoc noszące, ſüßbefruchtete Bäume, *Ec.* сладкоплóдный, *Gr.* ἡδύκαρπος. **SŁODKOPŁYNNE dni trawić. *Zab.* 13, 294, ſüß dahin fließend. Z uſt iéy nietrudno dostać słów słodkopłynnych, w których iadowita niespodziewana trucizna ukryta. *Mon.* 75, 694. **SŁODKORYMNE głosy z uſt wdzięcznych Muzy wychodziły. *Zab.* 9, 328, ſüßdichtend. Wszakże pomiędzy rozrywki miłemi I słodkorymney Muzy nie pomiatay. *Hor.* 1, 51 *Kniaź.* SŁODKOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſladkoſt; *Slo.* ſladkoſt; *Sr.* 1. ſwodkoſcz; *Crn.* sladkuſt; *Vd.* sladkuek, sladkuſt, (*Vd.* slatkuſt *desiderium*, *voluptas*; *Cro.* szladkócha, (naszladnost, = rozkosz); *Bs.* sladóſt, slatkóſt, ſláſt; *Rg.* slatkos, sládos, naslada, slaas; *Ross.* сладкость, сладостность, умильность, прѣсность, (cf. prześny); przymiot rzeczy słodkiey, die Süßigkeit. Słodkość zbytnia w gorzkość się obraca. *Cn. Ad.* 1051, zbytnie rzeczy nieprzyiemne). Słodkość bez iakiey ostrości nieprzyiemna. *Cn. Ad.* 1050. Ammoniusz, gdy uczniowie iego na obiedzie ieno potrawy słodkie iedli, synowi swemu kazał chłostę dać, mówiąc mu, iż ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. *Glicz. Wych. F* 8 *b*. **SŁODKOSTROYNA lutnia. *Hor.* 1, 166 *Nar.*, słodkoięka, ſüßtönend. **SŁODKOTOCZNY rym. *Hor.* 1, 206 *Nar.*, słodkopłynny, lieblich fließend. **SŁODKOWDZIĘCZNY wiersz Homera. *Stryik. praef.*, lieblich ſüß. Polihymnia retorów królowa Słodkowdzięczną iest zaleeona mową. *Kchw.* 148. Instrumenta słodkowdzięcznie brzmiące. *Auszp.* 100. SŁODKOWITY, - a, - e, - o *adv.*, bardzo słodki, ſehr ſüß. Na słodkowitym gdy winie zasiędę, Kto wina kupi wychwalać go będę, *Brath. B* 4. **SŁODKOWŁADNA sercami wymowa. *Zab.* 11, 53, ſüßbeherrſchend. SŁODNIEĆ *neutr. ndk.*, SŁODNĄĆ *idntl.*, zsłodnieć *dk.*, *Boh.* ſladnauti; *Slo.* ſladnauti, ſladnut; *Sr.* 1. ſwódnu; *Rs.* сладѣть, солодѣть, (*Rs.* солодѣть, рaзсолодѣть nabyć smaku przykrosłodkawego, droykiego, 2) mdleć z gorąca, *ob.* słód); słodkim się stawać, słodyczy nabierać, *phys. et tr.* ſüß werden. Chmiel według proporcyi dobrze smażyć, tak długo, póki chmiel nie zsłodnieie, aby piwo nie było gorzkie. *Haur Ek.* 106. Przyniosła i orzechów i fig słodnieiących. *Otw. Ow.* 332. O iak słodniały podniebieniu memu wyroki twoie, nad miód uſtom moim. *Bud. Ps.* 119, 103; słodko zasmakowały, ſüß ſchmecken. Wyroki twoie więcéy aniżeli miód słodnęły uſtom moim. *Zrn. Pſt.* 326 *b*. Oby nam tak słodnęło słowo Páńſkie, iak Dawidowi. *Biał. Poſt.* 287. Dotąd im ta pamięć w sercu słodnie. *Pot. Syl.* 153. W rozkoszach życie mu słodło. *Chroſć. Job.* 90. Tak mu słodniało w sercu miasto niebieſkie, że rad umierał. *Sk. Dz.* 171. Serce się kocha w oleykach, a dusza słodnieie dobremi radami. 1 *Leop. Prov.* 27, 9, dusza się cieszy. 3 *Leop.*, rozkoszuie, ergötzt ſich. SŁODNY, - a, - e, - o *adv.*, słodem zaprawny, gemalzt, mit Malz angemacht. Przeſtrzegać tego, aby piwo z kadzi iak naysłodnieysze zlewano do beczek, i żeby na kadzi iak naysłodniéy było. *Haur Ek.* 107. SŁODOWNIA, - i, ż., *Bh.* ſladowna, *Vd.* fernazha, *Rs.* солодовня, mieysce robienia słodu, das Malzhaus, die Malzdarre, (cf. ozdownia, oznica). Gdzie znaczna iest propinacya, muszą być wielkie mielcuchy i słodownie. *Switk. bud.* 265. Słodownie być powinny w mielcuchu. *ib.* 268. SŁODOWNIK, - a, *m.*, *Rs.* солодовникъ; *Boh.* ſladownik, ſladomel, ſládek, piwowarnik; *Sr.* 1. ſwodownik; mielcarz; der Malzer, Malzbrenner. Słodowników i piwowarów dosyć wszędy mamy. *Syr.* 942. Słodownicy, co słody robią, a piwa nie warzą, płacą po zł 2. *Vol. Leg.* 2, 986. Na czeladź domową, wyiąwszy słodowników, browarników i furmanów, nie wolno żydom trzymać osób religii chrześciańſkiey. *Skrzet. P. P.* 2, 76; *Bh.* ſladownictwi piwowarſtwo, ſladownický piwowarſki. SŁODOWY, - a, - e, *Ross.* солодяный. SŁODYCZ, - y, ż., SŁODŻ, - i, ż., słodkość, die Süßigkeit; słodkiego co, n. p. słodkie picie. *Cn. Th.* 1018; etwas Süßes; *Crn.* sladzhiza; *Vd.* sladkuſt, sladzhiz, sladzhiza, sladkovina, slaſt, slaſtje, obusek, oshenzhni grishlci, slatki piselui, (*Vd.* sladkina, latverga, = latwerga); *Bs.* sláſt, sladóſt, slatkóſt, slaſtje, ſtvari slatke çakara; *Rg.* slatcizza, slacizza, slaas, slaſti, slaaſti, slaſtje, slaaſtje; *Cro.* szlászt, szladkocha, sladzhiza, szlaschicza, czukoria; *Rs.* сластъ, слáсти (*Ec.* слáсть, сладострáстïе, утѣхa, забaвa, роскошь rozkosz, сластолюбïе rozkoszność). Napoie słodkie, *Ec.* сладостнопúтнaя, напитки вкусные, сладкïе. Słodycze lubiący, papinkarz, *Vd.* sladkoshelen, sladkovez, sladkounik, sladkogobez; *Rg.* sladiciar. - §. *fig.* słodycz, przyiemność, Anmuth, Süßigkeit. Słodycz, dobre skłonności natura w nią wlała, W oczach moich w urodę i cnoty wzrastała. *Nieme. P. P.* 25. Dla niego ta żona piołunem, a dla mnie byłaby słodyczą. *Teatr* 9, 40. SŁODYŚ, - a, *m.*, SŁODZIUSZEK, - szka, *m.*, słodziutki człeczek, ein ſüßes Herrchen. Widziałem u niey iakiegoś słodysia, gaszka, umizgusia. *Teatr* 52 *b*, 7. Matka myszce rzecze: ten słodziuszek, ieſt to kot, bies na nas w tym świecie. *Jak. Bay.* 178. SŁODZIĆ *cz. ndk.*, osłodzić *dk.*, *qu. v.*, *Bh.* ſladiti; (*Sr.* 1. ſlodſiczj smarować); *Vd.* sladzhiti, slaſtiti, osladiti, oslajati, sladkuvati; *Cro.* szlasztim; *Bs.* sladiti; *Rg.* slâditi, oslâditi, raslâditi, slâciti, oslâciti, naslâditi; (*Dl.* szladiti *delectare*, *oblectare*, szladitiſse *delectari*; *Ec.* сладю, слажу, наслаждáю, (сла-

Digitized by Google

(сладити, услаждать, веселить weselić, сластвовати ся, утѣшать ся, довольну быть używać, bonować, *Rs.* наслаждать ся, наслаждать ся delektować się); *Rs.* солодить, соложу słodzić, 2) słód robić). - Słodzić, osładzać, słodkim czynić, ſüß machen, verſüßen. *phys. et tr.* Dosyć grzech słodki, nie trzeba go słodzić. *Pot. Arg.* 165; przymilać, przywdzięczać). Usty swemi me usta słodziła. *Paſt. F.* 76. Goffred syt świata, świecką zostawuie Roskosz, a niebo tylko sobie słodzi. *P. Kch. J.* 123; cukruie). Wiek, w którym żyiemy, panowanie, pod którym sobie słodzimy, iest epoką naszego oświecenia. *Mon.* 74, 521, pod którym słodkiego bytu doznaiemy; *oppos.* sobie przykrzyć). Człowiekiem, od którego dobrodzieyſtwa idą, słodzą się dobrodzieyſtwa. *Gor. Sen.* 46. - §. słodzić piwo, słodem zaprawić, das Bier malzen, *Rs.* молодить, моложу, подмолодить, подмолаживать, *ob.* młodzie, podmłoda. SŁODZINY *plur.*, wyrzutki słodu po warzonym piwie, młoto, *Sr.* 2. ſłożina, *Vd.* mlata, mlatu; *Ec.* рошки, рожицы, Treber vom Bierbrauen. Jeśli słod bardzo będzie gruby, póydzie wiele dobrego w słodziny. *Kluk. Rosl.* 3, 270. Słodziny od piwa daią wieprzom. *ib.* 276, *Swit. bud.* 268. Syn marnotrawny z wieprzami iadł słodziny. *Kul. Her.* 11. Słodziny *latius* młoto, łupiny ledaiakie, które świniom rzucaią. *Cn. Th.* 1019, allerley Hülſen für die Schweine. SŁODZIUCHNY *etc. ob.* Słodki. SŁODZIUSZEK, *ob.* Słodyś.

SŁODZONA *ob.* Śledziona. SŁOFARNIA *ob.* Szlufarnia.

SŁOIARZ, - a, *m.*, *ampullarius*, co słoiki robi, czaszarz. *Mącz.*, ein Apothekerbüchſenmacher, Arzeneybüchſenmacher. SŁOIEK, SŁOIK, - oyka, *m.*, *dem. Nom.* Słoy; SŁOIECZEK SŁOICZEK, - czka, *m.*, *dem secund.*, z mała puszka aptekarska, malarska, ein Apothekerbüchschen, Arzeneypüpfchen; (cf. dziobanki). Do naczyń chymicznych należą także śkła wałkowate, Zuckergläſer, po Polſku słoykami zowią. *Kruml.* 57. Słoiek na oleyki albo na wonne rzeczy, iak aptekarzów, cyrulików, *myrothecium. Cn. Th.* 1019. Miała słoiek alabaſtrowy oleyku Nardowego, a ſtłukłszy on słoieczek, wylała oleiek na głowę iego. i *Leop. Marc.* 14, 3. Przynieś maści Nardowey słoieczek. *Lib. Hor.* 104; niewielki słoiek Nardu. *ib.* Myślę z ſtrachem, w co póydą słoiczki, Co krasorodne przywożą barwiczki. *Zab.* 18, 393 *Zabł.* Godne wieczko na taki słoik. *Mącz.* SŁOIOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, *Ec.* жила во древѣ, слоевáтость; słóy w drzewie, iak w sośnie, w modrzewie. *Cn. Th.* 1019, die Fladern, das Geäder im Holze. SŁOIOWATY, *SŁOIOROWATY, *SŁOIERZOWATY *SŁOYRZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, fladrowaty, fladrichr, geflädert, geädert, (*Rs.* слоеватый, слоистый z warstw złożony; слоéние warſtwowanie; слоеный ліſciſty, o cieście, слоить ciasto liściſtym robić). Słoiowaty kamień, który ma flader regularny w poprzecz idący. *Os. Zel.* 83. *Pantherinae mensae*, słoierzowate albo słoiowate ſtoły, iakoby flader. *Mącz. Polymitus* wzorowata, słoierzowata suknia, która z rozmaitych wzorów i rozmaitey farby nici ieſt tkana. *Mącz. Scutulata veſtis* słoierzowata suknia, t. i. kreſki, ſtrefy a cyrkle okrągłe na sobie maiąca, iak bywaią tarcze, albo misy malowane. *Mącz. Segmentatum* słoyrzowata, szrotowana, pſtra robota, t. i. z małych sztuczek spoiona, iak bywaią skrzynki. *Mącz.*, Mozaika).

Konie same cisawe albo gniade, a czoło, nozdrze, ogon, grzywa, nogi wszyſtkie białe, Włosi nazywaią lebero; my słoiorowatemi. *Hipp.* 10. - §. Słoiowate spoienie, iak w rurach wodnych, w puzanach, dudach; *pyxidatae commissurae. Cn. Th.* 1019, büchſenförmig.

SŁOMA, - y, *ż.*, *Bh.* ſlama; *Slo.* ſláma; *Sr.* 2. ſłomma; *Sr.* 1. ſłoma, *vulg.* ſwóma; *Crn.* slàma; *Vd.* slama, sùama; *Cro.* szlàma; *Hg.* szalma; *Sla.* slama; *Bs. et Rg.* slamma; *Ec.* сла́ма; *Rs.* солома; *cf. Etym.* złomić, łom; *sed cf.* słać, ścielę, słanie, *Hbr.* סלה salah, z *ſtrauit*; ut à sterno ſtramen, et à ſtreuen Stroh, ita à *ſłanie słoma*; *Turc.* saman, z słoma); das Stroh. Zdziebła przeſtałe słomą zowiemy. *Botan.* 175. Słoma potrzebna na poszycie dachów, na sieczkę, na maty. *Kluk. Rosl.* 3. 133. W Windyyſkim dyalekcie na wyrażenie słomy iakowego gatunku służy zakończenie *-niza*, *-enza*, -ina, -uza, n. p. słoma pszeniczna, pszenianka, *Vd.* pshenizhenza; Żytna, r-żana, *Vd.* ershenisa, ershena slama; Owsiana, owsianka, *Vd.* ouseniza; Prosiana, prośnianka, *Vd.* proseniza; Browa *Vd.* bereniza, berouza; Hreczana, hreczanka, *Vd.* hedoushina; Jęczmienna, ięczmianka, *Vd.* jeshmeniza, jezhenza; Grochowa, z Grochowiny, *Vd.* grahovina; Bobowa, z bobowiny, *Vd.* boboushina; Soczewiczna *Vd.* leshovina). Wiązka słomy *Vd.* shkopa. Słomą pomierzwić *Rg.* poslàmmiti. Słoma prosta, równa, równianka, *oppoſit.* mierzwianka, mierzwa. Słoma siano zjadła, niedobra to sprawa. *Jag. Gr. A* 3 *b.* Słomą chcieć zgasić ogień, szaleństwo. *Mon.* 64, 549. Słomę przynosisz na ogień, nie wodę. *Pot. Syl.* 19, oleiu do ognia). *Prov. Slo.* ſlámu mlátí *cérém verberare*, słomę młócić. SŁOMIANKA, - i, *ż.*, słomiana kadź albo kosz. *Cn. Th.* 1019, *Vd.* slamniza, krushen korpizh, krushna pleteniza, platizh, ein Gefäß von Stroh, ein Strohkorb. (*Vd.* slamnilu, slamnu sedilu, z ſtołek słomiany; *Bs.* slammina, slamniça; *Rg.* slammina, slammusctina, slamniza, *ſtramen*; *Crn.* szlamnicza, z matta; - *Bh.* ſlamotrus; *Sla.* slamnjacsa; *Cro.* szlamnyak; *Ross.* соломенникъ siennik). Fasa albo *słomian dziesięć wierteli w sobie maiący *decemmodius. Mącz.* - §. Słomianka, słomiany kapelusz. *Tr.*, ein Strohhut, *Bh.* ſlaměnec, ſlameneček, ſlaměnka, kopalja; *Crn.* slamnèk; *Vd.* slamnek, slamnik, slamnjak, slamni klobuk. SŁOMIANY, - a, - e, *Bh.* ſlaměny; *Slo.* ſlamenný; *Sr* 1. ſłomiany, ſłomiany, *vulg.* ſwomiany; *Crn.* slamnat; *Vind.* slamen, slamnaſt, slamnen, slamnat, slamnaten, slamnaſto, slamnienu; *Cro.* szlamni, szlamen; *Hg.* szalmás, szalmá ból való; *Rg.* slámni; *Sla* slamnj; *Rs.* соломенный; ze słomy; von Stroh, ſtrohern, Stroh-. Kapelusz słomiany. *Teatr* 48 *b*, 13. Prędko giną i rolą ognie słomiane. *P. Kch. Orl.* 1, 260. - *tr.* słaby, niewytrwały, nietrwały, ſchwach, nicht feſt, nicht dauerhaft. Miłość mężczyzn słomianym ogniem w sercach świeci. *Teatr* 25 *c*, 52. Grabcie i wiążcie mocno, aby nie rzeczono, Słomiany to robotnik, płacę tu ſtracono. *Sim. Siel.* 30. Słomiane racye obrońcy ſtarego kalendarza. *Sałow. Ok.* 18. Słomiane argumenta. *Teatr* 36 *b*, 68. Lepszy słomiany żywot, niż iedwabna śmierć. *Rys. Ad.* 55. SŁOMIASTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen słomy, voll Stroh, ſtrohig, *Bh.* ſlamnatý. Nawóz słomiasty na ozime role lepszy. *Haur Sk.* 31. Każ nawozić świeży i dobrze słomiasty gnóy końſki. *Kluk. Rosl.* 1, 193. Słomiasty

Digitized by Google

kolor, *Sla.* slamoslicsna, blida boja, **Strohfarbe.** SŁOMKA, - i, ż., *Bs.* slammiça, *Rg.* slammiza; *Rs.* соломина, соломинка; źdźieblo słomiane; **der Strohhalm.** Bursztyn ciągnie do siebie słomki. *Rog Dos.* 1, 20, *Birk. K.* 17. Neptun okręt bursą, iak słomkę pokruszył. *Jabł. Tel.* 8. Słomka w oku cudzym zawadza. *Teatr* 36 *b*, 42. - 2) Słomka *scolopax rusticola*, gatunek bekasów, gnieździ się na błotach między mchem. *Zool.* 249; *Slo.* ſluka, šnep; *Cro.* sztuka, *Hg* szolonka; **eine Art Schnepfen, Waldſchnepfen.** Słomka z zemszczykiem lękliwa. *Ban. J* 3 *b.* Słomka po cichu krzęczała. *Ban. J.* 4. SŁOMISKO, SŁOMSKO, - a, *n.*, paſkudna słoma, cf. mierzwa, **ſchlechtes Stroh.** Mnie tylko słomiſko przytęchłe daią. *Papr. Kol. T* 4 *b*, *Bsn.* slamisete, mjesto od slamme, z ſkład od słomy). SŁOMNY, a, - e, od słomy, **Stroh-, das Stroh betreffend.** *Dudz.* 63. *SŁOMOSIEK, sieczkarz, *Cro.* szlamoresecz, szlamoszek; *Vd.* slamoresauz; *Hg.* szalmometszó szetſka - metszó.

SŁOŃ, - nia, *m.*, *Bh* ſlon; *Slo.* ſlon, ſlon; *Sr.* 2. **helefant**; *Sr.* 1. **helphant, helfant**; *Crn.* slòn, elfont, (*Crn.* slonęti *incumbere*, slajnam *obsol.*, naslâjnam ſe, cf. *Ger.* lehnen); *Vd.* slon, sluen, ellefont, elefont, (*Vd.* slonja, naslon, naslonja, z poręcze, *Vd.* sloniti, gornaslonitise, gorposloniti se, z oprzeć się o co); *Cro.* lefant, elefant, belokosztchak; *Hg.* elefánt; *Cro. barb.* figl, lefągn; *Dl.* lefont, *et* szlon, ſtoti naszlonivsisze na drevo szpi; *Cro.* naszlanyam sze *innitor*); *Rg.* slòn; *Bs.* slòn, figl, lefagn, (*Bs.* prislonitise, nasloniti se *nitor*); *Sla.* elefant, silj; *Rs.* слонъ, (*Rs. obs.* слонѣть, слонѣ zakopać, *Rs.* слоняться tułać się); *Pol. obsol.* *WOSŁOŃ, *Biel: Chr.*, (*Wsłoniowie. *Biel. Św. B* 2); słoneczny, t. i. wschodowy zwierz; *elephas*, między czworonogiemi naywiększy, do kilku łokci wysokości dochodzi, kilkanaście cetnarów waży. *Zool.* 292, **der Elephant.** Słoń nieruchawy. *Przyb. Milt.* 113. Chrapie, gdyby słoń. *Teatr* 10 *b*, 74; *Vd.* ruzhiti kakor slon, shnerati, obshnergati). O słoniu ten słuch dawny, iż nierychło rodzi, Ale niedziw, bo silną rzecz światu przywodzi. *Chod. Koſt. epgr.* Z muchy słonia robią. *Min. Ryt.* 1, 331, *Jabł. Tel.* 328, z komora słonia. *Birk. o Ex.* 13, *Fur. G* 3 *b.* - §. 2) słonie, rochy, w szachach, *Bh.* broch; *Ec.* λαΐϊ (cf. łodź); **die Elephanten, Thürme, Rochen im Schachſpiele.** Na ſkrzydła szachownicy srogie słonie poſtawiono, A z nich się rochom bronić polecono. *J. Kch. Dz* 88.

SŁOŃCE, - a, *n.*, *Bh.* ſlunce, gaſén; *Slo.* ſlunce, ſlnce; *Sr.* 1. **ſlonzo, ſwónczo**; *Sr.* 2. ſzlünzo, ſzwünzo; *Crn.* sonze; *Vd.* sonze, sunze; *Cro.* szunce; *Rg.* súnze, sunacze; *Bs.* sunascçe, sunçe; *Sla.* sùnce; *Rs.* солнце; *Dan.* soel, *Lett.* saule, *Suec.* sol, *Lat.* sol, (cf. *Ger.* Sabl), *Gr.* ἥλιος, cf. ἁλς, *Lat.* sal, *noſtr.* sól; - cf. ślnić, lśnić), *Krym.* son, sune, *Angl.* sun, *Angls.* suna, **Ndrſ. Sunne**; *Germ.* **die Sonne.** Słońce ieſt niezmiernym globem ogniſtym, przeszło milion razy większym od naszéy ziemi, nie tylko własnym świeci światłem, lecz onym planety oświeca. *Łęſk.* 2, 52, *Wyrw. G.* 55. Słońce ieſt naszą gwiazdą światłą i ſtałą. *Sniad. Jeo.* 5. Promieniſte słońce. *Teatr* 8 *c*, 67. Słońce po Ruſku derzat. *Sak. Ok.* 15. Słońce tak na dobre, iak na złe wschodzi. *Prot. Jał.* 10. Słońce zachodzi, zapada *qu. v.* Wzchód słońca poprzedza zorza zaranna, zachód, wieczorna *qu. v.*, cf. Jutrzenka. - Od wzchodu słońca początek dnia; od zachodu nocy. *Karnk. Kat.* 168, *Oſtr. P. K.* 1, 304. Z południa coraz do wieczora Słońce niżéy; ſtarszy daiś każdy niżli wczora. *Kul. Her.* 291. Obbieg ziemi koło słońca, *ob.* Rok. Stanie słońca, *solſtitium. Spicz.* 135, *ob.* Przesilenie słońca, *Cro.* szunczosztaja. - Już trzecie słońce Rybami rok ſkończyło. *Otw. Ow.* 392, t. i. trzy lata iuż minęły). Pod słońcem niemasz większego ſknery. *Teatr* 1 *b*, 7, na całéy ziemi, na całym świecie). Równéy piękności trudno pod słońcem znaleźć. *ib.* 54, 61. Niemasz nic nowego pod słońcem. *Kras. Podſt.* 2, 36. Słońce górolotne. *Gr. W.* 206. Jedno słońce dość na niebie. *Cn. Ad.* 316, panowanie towarzysza nie lubi; dway miniſtrowie w iednym zborze się nie zgodzą). Nie miec się z motyką na słońce. *Rys. Ad.* 43, *Pot. Jow.* 80, nie miec się kotku na niedźwiadka; o niepodne rzeczy się nie kuś; cf. *Slo* **proti meſáću ſćekat**, plamy w łońcu szukać, *Slo.* **i galowég krawe tela bi podſtrčil.** - Rzecz tak pewna, iak słońce na niebie *Teatr* 34 *c*, 4, pewniuteńka). To pewnieysza nad słońce. *Teatr* 29, 100. To tak ieſt rzecz pewna, iako że we dnie słońce świeci. *Mon.* 70, 160. Czemu ia to nie mam patrzeć na to, iak na słońce? *Lach. Kaz.* 1, 214, widzieć, iak na dłoni, własnemi oczami przekonać się). Kiedy nam słońce świeci i swoią twarzą iasną, Niechay się zaćmi księżyc, niechay gwiazdy gasną. *Pot. Arg.* 258, mniéy dba o gwiazdy, komu słońce świeci. *Pot. Pocz.* 696, *Slo.* **ne bbám na meſác**, tyż mi ſlunce ſwiti. Morzu wody przylewać, słońcu przydawać pochodni. *Chmiel.* 1, 75. Zna gwiazda słońce, które ią oświeca. *Zab.* 14, 100 *Nar.* Słońca, mówią, i ognia używać nie żałuy. *Sim. Siel.* 19. O iak piękny, gdyby słońce. *Teatr* 30, 17. Będzie i przed naszemi wrotami słońce. *Zegl. Ad.* 12, będzie dobrze, gdy złe ominie; i do nas szczęście zawita). Jeśli do końca bóg zginąć nam nie przeyźrzał, nie wszyſtkiego słońca ieszcze odjął, i ie przed naszemi wroty kiedyż wżdy uſtanowi ... *Tward. W. D.* 2, 220. Puhacz nie rad w słońce patrzy, woli za krzem siedzieć. *Rey Wiz.* 29, światła się ſtrzeże, **lichtſcheu.** - Słońce, mieysce na słońcu, słońce maiące, nasłonecznie, słonecznym promieniem objęte, **ein ſonniger Ort, ein Ort an der Sonne, die Sonne**; *Bh. et Slo.* ſlunečnoſt; *Rg.* sunčjaniza, *vulg.* cjardák). Gołębie na słońce z gołębieńca wychodzą. *Cn. Th.* 1020, **ſie kommen an die Sonne hervor.** Nigdy nie wychodzi na słońce, które nie sądzi godnym, żeby mogło iego twarz oświecać. *Pam.* 83, 647. - Na słońce wyſtawiam, na słońcu bielę, suszę, mam, trzymam. *insolo. Cn. Th.* 447, *Vd.* presonzhati, presonzhuvati, nasonzhati, na sonzi presushati, paliti). Na słońcu rad bywam, bawię się; *soliculor. Cn. Th.* 447, *ob.* słonić się. - *fig.* Cudze złe na słońcu, swoie w cieniu ſtawiamy. *Fr. Ad.* 23, na widoku, **ans Licht ſtellen.** - *tr.* Na słońcu co mieć, z przed oczami mieć, naśladować. *Cn. Th.* 447, **etwas vor Augen haben, nachahmen** *SŁONCONOŚNY, *ſolifer. Cn. Th.* 1021, **ſonnentragend.** *SŁOŃCORODNY, *ſoligena. Cn. Th.* 1021, **ein Sonnenkind.** SŁOŃCOWY, - a, - e, do słońca należący, od słońca, **der Sonne**; słoneczny, **Sonnen-.** I to, co rzeczom słońce nażycza światłości, Grzała miłość; Słońcowe powiedzmy miłości. *Zebr. Ow.* 83. Studnia słońcowa w ziemi Tebańſkiéy, *fons ſolis. Zebr. Zw.* 5. SŁOŃCZYSTY, - a,

Digitized by Google

- e, na kształt słońca, *soli similis*. *Cn. Th.* 1021, wie eine Sonne, sonnicht; *Rs.* солнцезрачный. **SŁOŃCZĘ, -ęcia, *n.*, młode słonko, ein junges Sonnchen. Tak siła słończąt bagniska wysuszą, A żaby zdychać bez swéy wody muszą. *Jabł. Ez.* 53. SŁONECZKO, - a, *n.*, *dem. nom.* słonko, słońce, *Bh.* sluneczko; *Rs.* солнышко; das Sonnchen, eine kleine Sonne. Słoneczko, śliczne oko, dnia oko pięknego. *Sim. Siel.* 107. Już słoneczko z wody morskiey ślicznie weyźrzało. *Nar. Dz.* 3, 50. Obaczym wkrótce, że ci słoneczko dogrzeie. *Zab.* 13, 160. Słoneczek małych zkąd tyle, Kto ie utoczył tak mile, Znać, że ie słońce złociło, i przez swe ciepło spłodziło. *Dar. lot.* 14. SŁONECZNICA, - y, ż., SŁONECZNIK, - a, *m.*, choroba oczu od słońca, zamierzch w oczach, der Sonnenschuß, Sonnenglanz, die Sonnenschwäche der Augen. (*Crn.* sonzhnèk, z wiatr wschodowy). Słonecznica w oczach, gdy kto na światło patrzeć nie może. *Syr.* 51. - §. osobliwie szkopia choroba, der Sonnenkoller bey den Pferden. Słonecznik abo kaduk iest, kiedy koń idąc w drodze, albo stoiąc głową pocznie trząsać, wszystkiem ciałem drżeć etc. *Koń. Lek.* 20. Koń bywa lunatyk; nazywaią tę chorobę rostrucharze słonecznik. *Hipp.* 14. 2) SŁONECZNIK, kompas, zegar na słońcu uczyniony, godzinnik na murze, die Sonnenuhr. *Haur Sk* 188. - *§. Spuśtoszę ołtarze wasze a połamię słoneczniki wasze. *Bud. Ezech.* 6, 4, *not.* „obrazy słoneczne", Sonnenbilder. - § *Hist. Natur.* - *botan.* słonecznik ziele, brodawnik wielki, *heliotropium*, za słońcem się obraca. *Sien.* 61 *Urzęd.* 163, *Bh.* slunečnik; *Sr.* 1. welki swonczowné kwětk; *Vd.* sonzhenza, sonzhna rosha, sasonzhniza, sasonzhnjak; *Cro.* szunchènyak; *Bs.* suncjanik; *Rg* súncenik, súncegnák; *Sla.* suncokrèt, die Sonnenwende, eine Pflanze - *aliter*; strączysty słonecznik, *lupinus*, die Feigbohne; *Sr.* 1. wonaczé djecjel; od obrotu za słońcem. *Urzęd.* 195, *Syr.* 1059 Słonecznik, *flos solis*, die Sonnenblume, das Sonnenkorn. *Kluk Rosl.* 2, 255, *Bh* slunečnice; *Rs.* солнечникъ. Angielski słonecznik, roślina podobna zwyczaynéy. *Kluk Rosl.* 1, 263. Słonecznik Peruwiański, ziele nayw.ększe, słoneczne Judyyskie, Großsonnenblume. *Syr.* 1527. Słonecznik mlecżyty, *ob.* Kozia broda; Słonecznik gronisty, *ob.* Kleszczowina. - *Phras.* Słonecznik obrótny. *Zab.* 16, 307. Jak słonecznik się do słońca obracam. *Wad. Dan.* 219. Słonecznik ze snu powstaie i słońcu pokłon oddaie. *Dar. lot.* 17. - §. *Mineral.* kamień słonecznik, *heliotropium gemma. Plin. H. N.* 37, 10, ein Edelstein. SŁONECZNY, - a, - e, *Boh.* sluneční, slunný; *Slo.* slunečni, slnečni; *Sr.* 1. swonczowné; *Crn.* sonzhne; *Vd.* sonzhni, sonzhen, sunzhen; *Cro.* szùnchen; *Sla.* suncsani; *Bs.* suncjani; *Rg.* suncjani; *Rs.* солнечный; od słońca, Sonnen-. Wiele tysięcy komet w naszym układzie słonecznym, *syftema solare. Hub. Mech.* 530; Sonnensyſtem. Świat słoneczny, zbiór wszystkich ciał, około słońca krążących, wraz ze słońcem wzięty. *Sniad Jeo.* 5. Pod czas zarania Zorza rumiana znak na wszystkie strony Wydawać zwykła, swym światłem, nim wdzięczna Lampa na niebie rozświeci słoneczna *Odym. Sw. M.* Słoneczny groch. *Cresc.* 82 *et* 174, słonecznik strączysty, Feigbohnen. Słonecznym mleczem Kozia broda bywa zwana, że kwiat tego ziela za biegiem słonecznym ustawicznie się obraca. *Syr.* 1240, *ob.* kozia broda.

SŁONI, - ia, - ie, od słonia, słoniowy, Elephanten-. Z pyśku słoniego wychodzą dwa kły wielkie. *Zool.* 293.

SŁONIAWA, - y, ż., grunt suchy słony. *Cresc.* 134, *Rs.* солончакъ, ein trockner salziger Boden. Mieysca górne lub też w rowni, bywaią niepłodne, kiedy zbyt suche i słone, a te płoninami abo słoniawami zowią. *Cresc.* 136, *et* 92, *et* 93, *et* 97. SŁONIAWY, - a, - e, - o *adv.*, nieco słony, *Rs.* солоноватый; etwas salzig. Woda tam iest słoniawa, i tylko ią piią w czasie oblężenia. *N. Pam.* 1, 53. Ryby w morzu igraiąc słoniawą rosą zioła przy brzegach pluskały. *Otw. Wirg.* 471.

**SŁONIĆ *cz. ndk.*, osłaniać, zasłaniać, zatulać, od słońca, bedecken, verdecken (gleichsam vor der Sonne). Każdy z tych rycerzów lewe ramię puklerzem słoni. *Przyb. Luz.* 213. Okrutna! w tymże przyiaźń, że mi prawdę słonisz, Mnie cieszysz, radość daiesz, a sama łzy ronisz! *Teatr* 45 *d*, 46 *Wyb.* - §. Słonić się, wystawiać się na słońce, n. p. nie słoń się, nie pal się na słońcu. *X. Kam.*, sich sonnen, sich der Sonne aussetzen, *Vd.* presonzhati, presonzhuvati, nasonzhati, na sonzi presushati, paliti, z na słońcu trzymać, grzać, suszyć; *Bh* sloniti, świecić iak słońce; *Rs. obs.* слонить, слоню zakopać, *Rs.* слоняться, слоняюсь tułać się; sed cf. *Vd. Cro. etc.* sloniti, *pod słowem* słoń).

SŁONICA, - y, ż., samica słonia, die Elephantinn. Jak długo słonica nosi w żywocie, iest niewiadomo. *Kluk. Zw.* 1, 68. - (*Vd.* slanica, souna voda, slana voda, z słona woda).

**SŁONIE, - ia, *n.*, słońce, die Sonne. Ledwo nam zaświeci złotogrzywe słonie, Aż go iuż w grubey chmury widzimy zasłonie. *Pot. Arg.* 599. Kto chce zostać sławnym, raz niech go całodniowe upali słonie, drugi moc zimna, głod, pragnienie przemorzy. *Pot. Syl.* 50. Gdy doymie słonie . . . *Nag. Wirg.* 495.

SŁONIEĆ *Neutr. ndk.*, *Rs.* солонѣть, słonym się stać, salzig werden. *Cn. Th.* 1021. SŁONINA, - y, ż., SŁONINKA, - i, ż. *dem.*, *Bh.* slanina; *Slo.* slanina; *Sr.* 1. swonina; (*Crn.* slanina; z solone mięso, 2. słonina); *Vd.* slaninna, slanina, boh, shpeh, swinski sabiel, shpah, (*ob.* szpek); *Cro.* szlanina, (*Cro.* szlaninzko meszo, z wieprzowina); *Dl.* szlanina; *Hg.* szalonna; *Bs. et Sla.* slanina; *Rg.* slaninna, pofsoglje, praseccja pretillina, lard; *Rs.* солонина, (gesalzener) Speck. Tłuſtość wieprzowa ciągła owa po bokach zowie się słoniną. *Kluk Zw.* 1, 34, (cf. Połeć). Kmin z każdemi słoninami, to iest, z rzeczami nasolonemi, strawność naprawia. *Cześć.* 220. Słonina posiekana, *Vd.* saseka (cf. zasiek). Słoniną śpikować, *Vd.* slaninti, pomaſtiti, oslaniniti, spikati, se slanino sapehati, natekniti, preboſti. Myss trochę słoninki obaczywszy w łapce, życie traci. *Birk. Kaz. Ob. L.* 6. Przodkowie słoninką się zabawiali, nie bażanty. *Falib. P.* 2, t. i. skromnie żyli). *Slo. Prov.* slaninu na psa zwerit *ouem lupo committere*, sadłem na psa rzucić. - 2) słoninka *dermeſtes lardarius* chrząszczyk, którego samica kładą iaia w skórki różnych zwierząt, osobliwie tłuſtych. *Kluk. Zw.* 4, 354, der Speckkäfer. SŁONINIK, - a, *m.*, Hiszpańska kreda, Speckſtein, Schmeerſtein, kamień, z którego zmięszawszy go z gliną, robią bardzo mocne tygielki złotnicze. *Kluk. Kop.* 2, 89. SŁONINOWY, - a, - e, od słoniny, Specks-. Słoninowy skład, *Vd.* slaninishe. Sło-

Digitized by Google

ninowy przekupień, *Vd.* slaninar, shpehni kupez, bohni barantauz. SŁONIOWATY n. p. trąd. *Syr.* 1420; *elephantiacus.* SŁONIOWY, - a, - e, od słonia, Elephanten-, *Boh.* ſlonowy; *Slo.* ſlonowý; *Sr.* 1. helfantſki; *Bs.* lefagni; *Rg.* slonſki, slonóvni; *Cro.* elefantov; *Dl.* szlonov, lefantov; *Rs.* слоновый. Słoniowy ieździec, rządca *elephantiſtes. Cn. Th.* 1021; *Rs.* слононачальникъ, der Elephantenführer. Słoniowa wosz, *Crn.* epàtka. Kość słoniowa, *Sr.* 1. helfantſke zube; *Crn.* slonokoſt; *Vd.* slonokuſt, elefantova kuſt, slonova kneſt, bielokoszhaka; *Cro.* bélokosztaka, elefantova koszt; *Hg.* elefantietem; *Bs.* slonova koſt; *Rg.* koſt slonovna, slonſki sub, bjelokuſt; *Rs.* слоновая кость; das Elfenbein. Z pysku słoniego wychodzą dwa kły wielkie, co nazywamy słoniową kością. *Zool.* 293; słoniowe zęby. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 10, 22. Słoniowy, z z kości słoniowéy, *eburneus. Cn. Th.* 1021; *Crn.* slonokoſten; *Vd.* slonokoſten; *Cro.* bélokosztni, elefantokoszteni; *Rg.* bielokoſtni; elfenbeinern.

SŁONKO, - a, *n., dem. Nom.* Słońce; *blande*, das Sonnchen, die liebe Sonne; *Slo.* ſlunko; *Sr.* 2. ſzwánzko. W lecie słonko bywa gorące. *Cresc.* 82. Już słonko wysoko. *Teatr* 52, 17.

SŁONOŚĆ, - ści, *ż., Boh.* ſlanoſt; *Sr.* 1. ſwonoſcj; *Crn.* slanóta; *Vd.* slanota, sonnoſt, solitnoſt; *Cro.* szlanoszt; *Rg.* slanòcchja, slànos; *Bs.* slanóſt; *Dl.* szlanoszt; *Hg.* seizeü; *Ec.* сланость; *Ross.* солоность, солоность, słony przymiot, słony smak czego, die Salzigkeit. Kopalna sól od warzoney sporniieysza, t. i. większą słoność wydaie. *Kluk Kop.* 1, 172. Trudno człowieka takiego z słoności téy, t. i. ze zwyczaiu złego wymoczyć. *Glicz. Wych. E* 1. Słoność niewielka, umiarkowana, *Rs.* солоноватость słoniawość. Spluńże precz z ięzyka swego one marne gorzkości i słoności. *Rey. Pſ. M m* 3, one plugaſtwa). Przemienia bóg ziemię rodzayną w *słoność dla złości mieszkańców iey. *Bud. Ps.* 107, 34; w niepłodną. *Bibl. Gd.*, *ob.* słoniawa). SŁONY, - a, - e, SŁONO *adv.*, *Boh.* ſlany; *Slo.* ſlaný; *Sr.* 1. ſwoné, ſélané; *Crn.* slán; *Vd.* solni, soven, soliten; *Cro.* szlan; *Hg.* sós; *Bs.* slán, seglieno, nasogljen; *Rg.* slan; *Rs.* солёный, солонь; *Ec.* солящный, сланый, сóлный, (*ob.* solny); solony, solą przeszły, sól zawieraiący; ſalzig. Jeśli sól nie solna będzie, czymże ią przyprawicie! *Bud. Marc.* 9, 50, *Sekl. ib.* Słone wody. *P. Ksh. Orl.* 1, 68. W mieyscach od kraiu morza oddalonych, woda ieſt słońsza, aniżeli przy brzegach. *Krup.* 5, 89. W morzu woda ieſt słona, a insze wody nie są słone. *Syxt. Sk.* 19. W Ruſkich kraiach po wsiach nayduią się słone wody, z których praſołowie warzą sól. *Syxt. sk.* 104. Nieco słony, słoniawy, *Rs.* просольный. Nieco słono, *Rs.* просоль. Słono czynić *ob.* Przesalać. - *fig.* W sercu mu słono. *Brud. A b*, *curis exedetur*; cf. gorzko.

*SŁOPIEC, - pca, *m., Rs.* слопéць, (*Etym.* łapać), łapka na zwierzęta, eine Art Thierfallen. W Grudniu możesz łowić ptaki i insze zwierzyny słopcami albo potrzaſki. *Cresc.* 699. Stępice abo słopce na wilki. *Cresc.* 638.

SŁÓSARZ, SZŁÓSARZ, - a, *m.*, zamecznik, z Niem., der Schloſſer, der Kleinſchmid; *Bh.* zámečnik; *Crn.* kluzhanzar, (cf. klucznik, klucz); *Vd.* shlosar, kluzhenizar, plahar, plehar, cf. blacharz); *Cro.* klyuchar, kluchenichár, selezàr, (cf. żelazo); lokotar, spolar; *Bs.* kgljucjar; *Rg.* kgljucjàr; *Sla.* kljucsár, bravàr; *Rs.* слéсарь, слѣсарь, замочникъ. Ślósarz piłą robi *etc. W. Jes.* 44, 12. Pyta ślósarza, ma-li mocną kłódkę? *Rey Zw.* 4 *b.* Ludzie okrom rzemieślników samych, coby poczęli, ieśliby cieślów do domu budowania, ślósarzów do zawias nie było? *Glicz. Wych. G* 6. ŚLÓSARKA, - i, *ż.*, żona ślósarza lub ślósarſtwem trudniąca się, die Schlöſſerin; *Bh.* zámečnice. - *ſ.* ślosarka, SLÓSARSTWO, - a, *n., Bh.* zámečnictwj; *Vd.* kluzhenizharſku rokodelſtvu; *Rs.* слесарство; rzemieśle ślósarſkie, das Schloſſerhandwerk, die Schloſſerey. Farbiernie, złotnictwo, ślosarſtwo i t. d. *Mon.* 73, 530. Zna wszyſtkie sztuki od malarſtwa aż do ślósarki. *Teatr* 6 *e*, 43. ŚLOSARCZYK, - a, *m.*, czeladnik ślósarſki, der Schloſſergeſelle. SLÓSARSKI, - a, - ie, *Bh.* zámečnický; *Sla.* kljucsarski; *Rs.* слесарскій, слесаревъ, слéсарный; od ślósarza, Schloſſer-. Ślósarſki warsztat, *Rs.* слесарная, *ślósarnia. SLOSTRAM, - u, *m.*, z Niem. Obd. Schluſtram; belka czyli tram główny, der Schlußbalken. Ślóſtramy w domach tych cedrowe a ſtropy iodłowe. *Radz. Cant.* 1, 15; balki. *Bibl. Gd.*). Jodła naylepsza na ślóſtramy w domiech. *Urzęd.* 323. Widziałem niemal w każdym ſtaroświeckim domu Na śrzód izby ielenie rogi u ślóſtramu. *Pot. Pocz.* 228. Szloſtram, na którym w kościele ſtawa wysoko wpośrzodku kościoła krucyfix. *Baz. hſt.* 252. - *ſ*.* On ſtraszny ślóſtram. *Pot. Zac.* 161; krzyż Chryſtusowy).

SŁOTA, - y, *ż., Bh.* ſlota, clota; *Rs.* слота, слáкоть, ненáстье, szarga, szaruga, pluta, niepogoda, pluſkota; naſſe Witterung, Regenwetter. (cf. *Crn.* shlòta, z fugowanie daszne, ryna, kanał, *Ger.* Schlot, Niedert-ſlot). Wieszczka przykréy słoty, kawka okopcona. *Tot. Saut.* 70. Przykre ci drobiu kochany, Wiatrów, słoty z spiekotą przemiany. *Zab.* 14, 84. SŁOTLIWY, SŁOTNY, - a, - e, Słotno, Słotliwie *adv.*, plutny, dżdżyſty, regneriſch, naß (von der Witterung); *Bh.* ſlotný, clotný; *Ross.* ненаſтливый, ненаſтный. Z gęſtym śniegiem flagi słotne. *Hul. Ow.* 63. Pora czasu nad zwyczay słotna. *Uſt. K.* 2, 184. Słotliwe chwile i inne niewygody. *Vol. Leg.* 7, 194. Słotliwe dni. *Mon.* 67, 212.

SŁOWAK, SŁAWAK, SŁOWIANIN, SŁAWIN, SŁAWON, - a, *m., Bh.* Slowak, Slowanin, Slowenjn *Sclavonius*, Slawan *Slauus*; *Slo.* Slowák; *Crn.* Slavęnz, *aliis a* slava *gloria*, (*Bohoritz*), *aliis qui ſcriptum volunt* Slovęnz, a slovu *vox*; *Marcus vult a Carniolico* posloviti ſe, z pożegnać się, *forent igitur* pożegnani, Beurlaubte"; *Vd.* Slovenez, Slovenz, Slovienz *Venedus*; *Cro.* Slavonecz *Sclauonius*, Szlovénecz *Slauus*; *Hg.* Tót; *Bs.* Slovin, iz Slavonii, Slovinaç, Dalmatin *Jllyricus*, *Dalmata*, *Macedo*; *Rg.* Slovin *Slauus*; *Sla.* Slavónac *Sclauenus*; *Rs.* славянинъ; *Ec.* словинянъ; *Ger.* der Slave. Sarmatowie nazywali się Słowakami, od sławy męstwem zasłużoney, lub od słowa, którego wiernie dotrzymawali, (cf. Czeſkie słowo, *ob.* Czech); lub od słowa, w znaczeniu mowy. *Krom.* 2, *et* 23, *Stryik.* 102, *Star. Ryc.* 12, *Kleoz. Zd.* 17, *Dar.* 1, 27; *Psalmod.* 13. Dawni Sławaki nas nazwaliby Słabakami od słabości, bośmy bardzo osłabieli. *Stryik.* 102. *Cromerus probat Slauos non esse Jllyrios, neque Dalmatas, neque Vandalos, ut quidam senserunt, sed Sarmatas; qui Venedis, Dalmatis et Jllyriis pulsis, sedes ipsorum occuparunt, Vendas vel Vindas olim dictos, Venedis cognatos. Cn. Th., s. v. Słowak, Sławak, p.* 1021-22. Dziś u nas *Słowianin* lub **Sławianin* powszechnie służy wszystkim szczepom Słowiańsko-Sarmackim, z *Ger.* der Slave;

Digitized by Google

Sławończyk, Sklawończyk, mieszkańcowi Sklawonii, der Sclawonier, (*ob.* Słowiańska ziemia); Słowak, Sławak, mieszkańcowi rodu Słowiańskiego w Węgrzech nad Dunaiem, koło Presburga i t.d. - *Pro. Slo.* Slowák gako repa; čiti Slowak, *verus genuinus Slauus;* cf. szczéry Polak. 2) Słowak *ob.* Słowień. SŁOWIANKA, - i, ż., die Slawinn, Slowakinn, Slawonierinn; *Slo.* Slowaćka, Slowenka; *Cro.* Szlovénka; *Vd.* Slovenka, Slovienka; *Rag.* Slovinka, Slovinkigna). Potomstwo z Słowianki urodzone za oycem idzie, ieśliby też był Słowakiem. *Szczerb. Sax.* 368. SŁOWACKI, SŁAWACKI, SŁOWIAŃSKI, SŁOWIEŃSKI, SŁAWIAŃSKI, - a, - ie, *Bh.* slowanský, Slawanský; *Slo.* Slowanski; *Vd.* Slovenski, Slavenski; *Cro.* Szlovenszki; *Bs.* Slovinski, *Illyricus, Dalmaticus*; *Rs.* славя́нскій, славенскій; *Ec.* словѣ́нскій; Slavonisch, Slowakisch, Slavisch. *Krom.* 2. Słowieński *Sclauonicus, Slauonicus Cromero*; *Illyricus aliis. Cn. Th.* 1022. Panom Słowiańskim abo Sklawieńskim. *Sk. Dz.* 761. Słowieńskim naszym wyrozumianym ięzykiem nabożeństwo sprawowali R. 1594. *Teof. Zw. C* 3; cerkiewnym. Słowiańskorossyyski, *Rs.* славено-россійскій. Słowiańska ziemia, *Bh.* Slowansko, Slowaky, Slowensko, Slawany, Slawansko; *Bs.* Slavonia, Slovinska zemglja *Illyricum, Dalmatia, Macedonia*; *Cro.* Szlovenszko kralyesztvo; *Hung.* Tót-ország, *Sla.* Slavonia; *Ross.* славо́нія. Słowieńska ziemia *Sclavonia, Slauonia Cromero, olim dicebatur Illyricum et Dalmatia, antequam a Sclauis occupata fuisset*; cf. *Gr.* σκλαβῆν, σκλαβονεῖν *in seruitutem redigere. Cn. Th.* 1022. Słowiańska ziemia, Sklawonia, Slawoniia, prowincya Węgierska, między Dunaiem, Drawą i Sawą. *Dyk. G.* 3, 54, Slavonia. - - SŁOWECZKO, - a, *n., dem. Nom.* słówko; słowo, das Wörtchen, das kleinste geringste Wörtlein; *Bh.* slowíčko; *Sr.* 1. slowcjiczko, swowcjiczko; *Rs.* словечко. I słoweczka przemówić do nie dała. *Fabł. Tel.* 18. Łatwiey iest niebu i ziemi przemienić, niż z zakonu ieduemu słoweczku upaść. *Leop. Luk.* 16, 18; iedney kreśce. *Bibl. Gd.*). Gdzie wżdy choć iedno słoweczko o téy daninie? *Smotr. Lam.* 179. Jak się masz, moia Regineczko? *Ryb.* Cóż to za słodkie słoweczko! *Zabł. Zbb.* 11. SŁOWIACZYĆ *cz. ndk.*, na Słowiańskie tłómaczyć, *Vd.* saslovenskuvati, ins Slavische übersetzen. Bardziński, Otwinowski rytmem wyśmienitym Słowiacząc dawnych, piękney doszli chwały. *Dmoch. Szt. R.* 14; polszcząc, na Polskie przekładaiąc, verpolnischen, ins Polnische übertragen. SŁOWIAŃSKI, *ob.* Słowacki. SŁOWIAŃSZCZYZNA, - y, ż., cokolwiek iest Słowiańskim, das Slavische, Slavische Sprache, Gebräuche, Gesetze, Kleidung u. s. w., *Rs.* славянщизна. Słusznie nam przy Greczyznie, *Słowieńczyznie, Polszczyznie, i po Łacinie umieć. *Pim. Kam.* 375. *SŁOWIĆ *cz. ndk.*, mówić, ogłaszać, wyrażać, (cf. wysłowić), reden, verkünden, ausdrücken. (*Crn.* slóvim, sloviti *sonare*, slóvim, s abszyt daię, żegnam; *Vd.* slóviti, slaviti, s żegnać, abszytować, *Vd.* slovitje, slavenje, s pożegnanie; *Rg.* slovitti *celebrare*; *Bs.* sloviti, slaviti; *Boh.* slauti, slowu *vocari*, *ob.* słynąć; *Ross.* словущій rzeczony, zwany). Górno i myśli i słowi. *Przyb. Ab.* 99. Nie umie dusza słowić swey wdzięczności Panie, Tylko przez czucie, tylko przez poszczebiotanie. *Przyb. Ab.* 209. Nie dba, gdy go zowią ludzie głupim i prostym uszczypliwie słowią. *Boh. Ep.* 64. Słowili lud taki być błogosławiony, którego iest Pan, Bóg iego. 1 *Leop. Ps.* 143, 15, wielbili, uwielbiali. SŁOWICZEK, - czka, *m., dem. Nom.* słowik, das Nachtigällchen; *Bh.* slawíček, slawjče, slawičátko; *Rg.* slavicich, slavicjas; *Sr.* 1. soworicjk. Nędzny słowiczek póki był w lesie, lada czego się obawiał; skoro się do klatki dostał pana bogatego, i czegoż się boi? *Birk. Kaz. Ob. L* 2 *b.* Słowiczek lamentował. *Ban. J* 5 *b.* SŁOWICZY, - a, - e, *Rs.* соловьиный; od słowika, Nachtigallen-. Dama z byistrym dowcipem i słowiczym głosem. *Morszt.* 18. Muza słowicza. *Min. Auz.* 69. Musi mieć słowiczy kamień pod ięzykiem; wiem zapewne, że iest, a widzieć go nie mogę. *Teatr* 11 *b*, 58. *SŁOWIE *adv.*, n. p. Gracyan uciekł do węglarza, ten w iakieyś tam pieczarze ukrywszy go słowie, Wnet zdradziecko zabił. *Tward. Wł.* 83. Trąb'cie w trąby, a to słowie Na pięknym miesiąca nowie. *J. Kch. Ps.* 120. To iest ród Ezau, który słowie iest Edom. 1 *Leop. Gen.* 36. Jako bożą matkę, matkę słowie nad niebo wyższą, prosta pogańska robota wymalować śmie? ktemu tych, którzy z Kryistusem królować będą, iako słowie, tych świętych nie wstydzą się pogańską robotą wyrażać? *Zrn. Pśl.* 3, 611 *b.* ?? - SŁOWIEŃ, - wnia, *m.*, słowak. *Przędz.* 108; len późnieyszy, nie tak łatwo nasienie rozpraszaiący, iak praglec. *Klu. Resl.* 5, 324, *Syr.* 1020, *Przędz.* 26; der Spätflachs. Dwoiaki iest lnianego nasienia rodzay, ieden się zowie słowień, drugi prężec abo prażec. *Haur Ek.* 178. - - SŁOWIK, - a, *m., Bh.* slawjk; *Slo.* sláwik; *Sr.* 1. sowork, sywobik, soworicjk; *Crn.* slavz, *melius* slóvz, slovitzh, *a resonantia vocis nominatum*; *Vd.* slavizhek, slavizh, nahtigal; *Cro.* szlavich, szlavichek; *Dl.* szlavich; *Rg.* slaviz, slavich, slavoj, slavicich, slavicjaz; *Bs.* slavicch; *Sla.* slavúlj, slávak; *Ec.* славій; *Rs.* соловей; ptaszek śpiewaniem sławny, die Nachtigalle, gnieździ się w zaroślach, żyie owadem i mrówczemi iaiami, wdzięcznie śpiewa od Maia do Czerwca. *Zool.* 250. Słowik nóci wdzięczne pienia W gniaździe osiadłey samice A zbyt czułe rozrzewnienia Podawaiąc w okolice, Czyli zwalnia, czyli śpieszy, Bawi, łudzi, smuci, cieszy. *Kras. list.* 2, 10. Słowik nie zapomniawszy ftarodawney skargi Kwiląc pieśni całą noc, ptaftwo drobne głuszy. *Zim. Siel.* 150; *słowik. *ib.* 127. Między gałęziami słowicy rozkosznemi gardły wdzięcznie przebierali. *P. Kch. Orl.* 1, 146. *Prov.* I słowik tylko po Ś. Wit śpiewa. *Cn. Ad.* 282, rozkosz krótka rzecz). - Niewinni słowikowie. *Ban. J.* 5. Słowika ubić, zasmęcisz anioła. *Biel. Myśl. Eiiij b.* - §. Słowik, piszczałka wodna, słowik robiony. *Cn. Th.* 703, eine Pfeiffe, die den Gesang der Nachtigallen nachahmt. - 2) Słowik, sławny błazen nadworny, ein berühmter Hofnarr. Słowikowi Krakowski kazał woiewoda, Że iego dworu błaznów na rejestrze poda ..., *Pot. Zac.* 112. - 3) Słowik, miano psów gończych, Name der Stäuberhunde.

SŁOWKO, - a, *n., Bh.* slowce, slúwko; *Sr.* 1. slowko, swowko, swówcjko, slowcjiczko, swowcjiczko; *Sr.* 2. sjlowko; *Hg.* szovatska; *Rs.* словцо; *dem. Nom.* słowo, das Wörtchen, Wörtlein; *Bs.* rjeçça; *Cro.* rechicza, mala rech, (cf. *rzecz; *Rg.* slovize, slôvze *literae minutae* literki). Tylko mi słówko piśniy, to... *Teatr* 1 *b*, 72. Powiedział o niebezpieczeństwie swoim; ale o tym ani słówka, kto go ratował. *Gor. Sen.* 316. Oni na to zamilczeli, ani odpowiedzieli mu ni słówka. *Leop. Jes.* 36, 20. Niechże sobie Jmć gada, ia i słówka odtąd nie przemówię. *Teatr*

Digitized by Google

54 *b*, *g ij*; ani gęby otworzę). Powiedziawszy sobie niektóre przykre słówka, zaindyczyli się. *Teatr* 30 *b*, 5. Dziś i o pieniądz, albo o pełną, i o słówko, brata zabiiamy. *Sekl.* 88, o lada fraszkę). Wyleci słówko ptaszkiem, trudno się mu wrócić. *Bach. Ep.* 38, wypsnie się). Słówko wyleci wróblem, a wróci się wołem. *Cn. Ad.* 1053, słówko raz wyrzeczone, nigdy nie przywrócone. *ib.* Słowkiem kraciss, słówkiem zyszczesz. *Sekl.* 61. Z przyiacielem słówkiem rzadko, a rączką nigdy. *Rys. Ad.* 78, Z przyiacielem igray słówkiem rzadko, ale rączką nigdy. *Rey Zw.* 72 *b*; rzadko się z nim umawiać, a bić nigdy). Słówki iedwabnemi psie sztuki pokrywa. *Paſt. F.* 113. Słówka zbierane, łagodne, pochlebne, są podeyźrzane. *Cn. Ad.* 1053. Postawą i twarzą łagodną miodowe albo iedwabne słówka tworzyć, a zdradliwym sercem, co być może naygorszego myślić. *Kosz. Lor.* 45. Acz były słodkie słówka; ale gorzki piołun był pod ięzykiem ich. *Rey Pſt. Uu* 1. Słowek, offertów i tytułow siła Maią, lecz w rzeczy skąpi są i w dziela. *Paſt. F.* 262. Słówka piękne, iedwabne, a daley nic. *Cn. Al.* 1051. - Mos Panie Leandrze, proszę na słówko *Boh. Kom.* 4, 336; na momencik na bok). Wszystko to pilnie do iednego słówka zachował. *W. Poſt. W.* 68; do litery). Bodaybym się rozpękł, ieżeli rozumiem słówko baiów iego! *Teatr* 7 *c*, 76, naymnieyszą rzecz). Po słówku to rozbierać będziemy. *Biel. Poſt.* 76, słowo po słowie. Wort für Wort, wortweiſe. SŁOWNIK, - a, *m.*, *Bs.* словник, словарна; *Rg.* slovnik; *Slz.* ricsnik. (*ob.* rzecz, rzecznik); *Cro.* reohnicza; *Crn. et Vd.* besedishe, (*ob.* biesiada); *Ec.* рѣчникъ, речникъ; *Rs.* словарь, dyktyonarz (cf. *Mownik), das Wörterbuch. Słownik powinien mieć ile można wszystkie wyrazy ięzyka i ich znaczenie, czy są iednoznaczne, czy wieloznaczne. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 57. Słownik narodowy *ib.* 3, *p.* 75. To towarzyſtwo to nowo ustanowione będzie miało naypierwsze staranie o ułożenie Polskiego dykcyonarza albo słownika; wolno im będzie iak chcąc nazywać ten zbiór słów Polskich. *Mon.* 64, 251. SŁOWNIKARZ, *SŁOWNIKOPIS, - a, *m.*, układacz słownika, leksykograf, der Lexicograph, *Bh.* слоwар. Omyłek takich niemożna wybaczyć słownikarzom. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 75. SŁOWNIKARSKI, SŁOWNIKOPISARSKI, - a, - ie, od słownikarza, Lexicographen-. Nayceluieysze przedmioty i zalety słownikopisarskiey roboty. *N. Pam.* 20, 213. SŁOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, dotrzymanie słowa, rzetelność, das Worthalten, die Wahrhaftigkeit, Solidität. Słowność w traktowaniu interessów, i ludzkość w obcowaniu są to ogniwa, z których składa się łańcuch porządnego społecznictwa między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Odeszła od nas starożytna szczerość, prawda i słowność. *Haur. Sk.* 223. Taka iego niesłowność, że na iego się przysięgi nie spuszczay. *Jabł. Te.* 150. Wypowiedział im woynę, dla niesłowności ich. *Uſtrz. Kr.* 3, 122. SŁOWNY, - a, - e, SŁOWNIE *Slo.* slowotliwi, *Rs.* словесный, словесно, z słów złożony, ustny, mit Worten, mündlich Słowo boże iedno iest na piśmie a drugie słownie i ustnie, iakoby przez ręce nam podane. *Karnk. Kat.* 6. On tylko iest mocny około *gadek i słowny bitwy, z których pochodzą zazdrości, swary, bluźnierstwa. 1 *Leop.* 1 *Tim.* 6, 4. Słowny pozew, testament, dekret. *Cn. Th.* 1022. Od podziału Polski między syny Krzywoustego pierwszeństwo w kraiu, lecz słabe i słowne było przy Krakowie. *Nar. Hſt.* 5, 210. Słowne miłosierdzie iest, nie posądzać, i nie potępiać; uczynkowe nietylko dawać, lecz i winy odpuszczać. *Zrn. Pſt.* 2, 322. - §. tłumaczenie słowne literalne, słowo do słowa przekładaiące. *Kluk. Zb.* 2, 53, eine wörtliche, buchſtäbliche Ueberſetzung. - §. słowny, z słowem służący, Wörter-, Wörter-. Słowne przydatki, słów przydatki, *praepoſitiones inſeparabiles Cn. Th.* 1022. - 2) *Moral.* słowny, *in bonam partem*, słowa dotrzymuiący, pewny, rzetelny, *Rs.* ценочный, worthaltend, reel, ſolid, zuverläſſig. Jakżeś iest słowny, moy Panie Bartłomeiu. *Teatr* 32 *e*, 54. Wielomówny rzadko słowny. *Cn. Ad.* 403. Laban w mowie niesłowny. *Kul. Her.* 236. Cośmy wam raz dali, słowniśmy, nie odbieramy. *Smotr. El.* 46, cf. Ruski podarunek. - §. *in malam partem* słowny, co mówi a nie uczyni, *verboſus. Cn. Th.* 1022, viel Worte machend, verſprecheriſch, doch ohne zu halten, *Boh.* ſlowny, *Sr.* 1. ſwowaté; *cf* złote góry obiecuie).

SŁOWO, - a, *n.*, *Bs.* слово; *Slo* слowo, слowo; *Sr.* 1. слowo, слово, сл во, *Sr.* 2. ѣзловo; *Crn.* besęda, (cf. biesiada, *Crn.* slovu, slavu, z abszyt, pożegnanie, *Crn.* slova *fama*, *ob.* sława), *Vd.* beseda, (*Vd.* slova, spushenje, doldatje, odspushenje, slovodanje, poslovlenje, slovovsetje, z abszyt, żegnanie, poż-gnanie, *Vd.* slovodati, posloviti, proſtupuſtiti, z abszytować kogo, żegnać, *Vd.* slovovseti, z abszyt wziąć, pożegnać się); *Cro.* réch (cf. rzecz), (*Cro.* szlovo *litera*, *verbum*, szlovoznanoszt *literatura*); *Hg.* szoo, szó, szóllás, beszéd; *Dl.* beszeda; *Rg.* rjec, (*Rg.* slòvo *litera*, *vocabulum*, slovize, slòvze *literae minutae*); *Bs.* rjec, ric, rjeçça, besjeda, (*Bs.* slovvo, nacin pisma *character*, *forma*, *verbum*, *dictio*, slovçe *literula*, slovka *ſyllaba*); *Sla.* rics, (*Sla.* slovo *litera*); *Rs.* слово, рѣчь, реченіе, глаголъ, (*in Plur. Ross.* слова, *Ec.* словеса, cf. *Gr. Lat.* ſyllaba; cf. *Hbr.* ינש *interrogauit*); cząsteczka mowy, z liter czyli głosek złożona, z iedney zgłoski lub też z więcey, das Wort, wyraz. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 6. Mowa roście z słowa; przodek mowy słowo iest. *Biał. Poſt.* 83. Nie zawżdy iedna moneta idzie, i słowa nie każdemu wiekowi iednakie służą. *Bud. Ap. C* 3, *Gor. Sen.* 351. Słowo cudzoziemskie w Polszczyznę wtrącone *ob.* Makaronizm. - Nigdy żadne daremne a próżne słowo nie wyszło z świętych ust iego. *Rey Pſt. N n n* 6. Słów dosyć, rozumu nie wiele. *Cn. Ad.* 1051; *Slo.* mnoho rečí, učiniu niſ't; słowa czcze, płonne, próżne). Słowa to tylko, nie będzie z tego nic. *Cn. Ad.* 519; *Rg.* od reccèna do ſtvòrena, kako od lijſta do korena, z od słowa do uczynku, tak daleko, iak od liścia do korzenia; *Rg.* meghju reocenjem a ſtecenjem, gora ie po srjedi, z między słowem a uczynkiem góra iest w pośrzodku, *Ital.* dal detto al fatto, vi è un gran tratto; cf. daleko ztąd do owąd). Fałszywy człowiek słowa swoie opakuie, tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stoiąc, insze siedząc. *Wer. Regl.* 118. Rzecz podła, słów wspaniałych potrzebuie. *Cn. dd.* 556. O tym nie trzeba słow wiele, co każdy baczy. *Gor. Sen.* 410. Mądrey głowie, dość dwie słowie (*dual*). *Mon.* 71, 524. Słowa według rzeczy; słów miara rzecz; słowa z rzeczy idą. *Cn. Ad.* 1052; *Slo.* ne hleď na reč, ale na wec. Słowa do rady, ręce do zwady. *Cn Ad.* 1052. Słowo nie ukąsi, mów choć do woli, od słów nie boli. *Cn. Ad.* 1054. Słować ia wytrwam, daley nic; *ib.* Słowa za słowa, wszak nie-

Digitized by Google

droga mowa. *ib.* Konia munsztukiem zatrzymasz; lecz słowo, gdy się wymknie, iuż go nie łza nakierować. *Bud. Ap.* 55. Plotkaś! usłyszysz słowo, przyłożysz dziesięć, a z muchy wielbłąda zrobisz. *Mon.* 70, 586. Pomylić się, iako człowiek, w słowie mogłem. *Teatr* 42 *d*, *D*. Poczciwego człowieka i złe słowo boli. *Teatr.* 8, 89. Słowa sobie mówić nie dasz, nie trzeba być tak porywczym. *Teat.* 25 *b*, 3. S. Małgorzata, gdy iéy za mąż chciał książę Polskie, słowa na to rzec nie dała. *Sk. Zyw.* 113. Od słow do mieczów. *Cn. Ad.* 771; od słowa do słowa, aż boli głowa. *ib.*, od żartów do prawdy); Słowo do słowa, nakoniec się poczuli. *Zab.* 13, 279 *Tręb.* Ostrożnym być trzeba, słowa wydaią, słowa potępiaią, słowa obowięzuią, słowa miękczą, słowa łowią, słowa wiążą, siłu ich narzekało, iż mówić umieli. *Lub. Roz.* 102. Chwilę cieszył słowy łagodnemi. *Odym. Sw.* 2, *O o*, łagodną rozmową). Głuchemu próżne słowa. *Sk. Dz.* 771, daremna namowa). Jeśli mi ieszcze słowa pisniesz, to . . . *Teatr* 8 *b*, 84. Do mnie nie powiedział i słowa. *Teatr* 7 *d*, 25; *ob.* słowko). Tak *na te słowo ten Doktor napisał . . . *W. Post. W.* 212, prawie temi słowy, temi wyrazy, ohne gefähr mit dieſen Worten. Nie dosyć iest, mowi Teodoretus *na te słowa . . .) etc. *ib.* 212. Myślą to raczéy godzi się poymować, niż słowy albo piorem opisować. *Odym. Sw.* 2, *L l* 2 *b*. Słow sama o przeczytaniu tych xiąg czytelnikowi płodzić nie trzeba. *Smotr. Lam. pr.* Nie chcę więcéy słowy was bawić *Hrist. Odp. A a a* 6 *b*. Powiedz mi rzecz całą krótko we dwóch słowach *Ieatr* 38, 13. Ja się z nim w czterech słowach umówię. *Teatr* 1, 18; Krótko mówiąc zarguię do trzeciego słowa *Pot. Jow.* 166; Trzemi słowy, t. i. kilkiem słów, iako naykrótcy, *tribus verbis. Mącz.* Słowem iednym słowem, krotko mowiąc. *Cn. Th.* 1021. Do słowa pierwszego, dał zań sorowito. *Pasz. Dz.* 29, od razu, gleich aufs erſte Wort, aufs erſte Gebot gab er 10 Aſper. Powiedz nam do słowa, żebyśmy o tym dłużey nie wątpili, ieśliś ty Chrystus? *Odym. Sw.* 2, *E e* 2, otwarcie, bez ogrodki. Krola na słowo wszyscy słuchaią. 1 *Leop* 3 *Ezdr* 4, 11; byleby naymnieyszą rzecz wyrzekł). – §. Słowo, wyrok, Ausſpruch, Wort. Za wszystkie prawa, Sułtan iedno słowo swoie kładzie. *Kłok.* 5. – *Mercator*: Daycie złotych 12, a chcecie słowo słyszeć, ieno 11. *Alb. n. W.* 12, ostatnie słowo, ostatnia cena). Słowo w słowo, słowa nie chybiąc, nie odmieniaiąc, wiernie, *Fc.* порѣчи, слово въ слово, тѣмже рѣчьмь; Wort für Wort. Słyszałem tę aryą w Rzymie, słowo w słowo ią pamiętam. *Teatr* 53 *b*, 63. Wszystkie prawa dawne takiey mocy mieć chcemy, iakoby tu słowo od słowa pisane były. *Herb. Stat.* 7. Słowo w słowo przełożyć na Polskie, byłoby niezrozumiane *Nag. Cyc.* 22, literalnie, słownie, *Sr.* 2. wot słowa ſ słowu, *Ecc.* рѣчь въ рѣчь; wörtlich, buchſtäblich überſetzen. Symmachus przetłumaczył pismo S. na Grecki ięzyk, niesłowo do słowa, ale samo rozumienie. *Sk Dz.* 105. Oni ztąd wszystko i słowo po słowie Tak iako trzeba obadway słyszeli. *P. Kch. J.* 261; każde słówko, ein Wort nach dem andern, jedes Wort, jede Sylbe haben ſie vernommen. Co do słowa spełniłam rozkazy We Pana. *Teatr* 29 *b*, 54; co do litery, punktualnie aufs genaueſte. – Słowo dobre, uymuiące, ein gutes Wort. Słowo dobre stoi za datek. *Cn. Ad.* 180. Dobrego mu słowa żaden nie rzecze. *Cn. Ad.* 170. Cnota ma dobre słowo u pogan samych. *Birk. K. K.* 24; *bene audit*, chwałę ma, zaletę, słynie). Daycie mi dobre słowo, wspomniycie mię miłe, Pamiętaiąc na moie przeszłe krotofile. *Zim. Siel.* 188. On ich iakby nie poznał, i czapki nie chciał zgiąć, i słowa dobrego nie dał. *Teatr* 19, 24; żadney grzeczności nie oświadczył; *Ross.* красное слово, сладко pochlebſtwo, grzeczność; *Ec.* чесмнословїе kompliment). Na to moie wołanie słowa mi nie dała I takem ia iéy, tak mnie ona postradała. *Zim. Siel.* 171, nie odezwała się, nie odpowiedziała choć słowem). *Vd. Prov.* rahla besieda slobnoſt vtolashi, z łagodne słowo gniew uśmierza; *Rs.* отрь умильныхъ словъ языкъ не отсохнѣтъ, od grzecznych słów ięzyk nie uschnie). Spodziewam się, że We Pan za nami dasz dobre słowo. *Teatr* 8, 19 cf. inſtancya, *przyczyna, rekomendacya, ein gutes Wort für jemanden einlegen. Ludziom żebyśmy się dobrze pocześnie poſtawili, z nas aby im słowo dobre i pociecha dobra urosła *Glicz. Wych. O* 1 *b*, cf. *Ec.* достословный, *Gr.* ἀξιολογος. – Słowem, z w słowie, z słownie tylko, nierzetelnie, nieprawdziwie, rakomo, pozorno, na oko, blos dem Worte nach, dem Gerüchte nach, blos zum Scheine, nicht wirklich, nicht im Ernſte. Odeszli do swych namiotów posłowie, iakoby w słowie chcąc precz odjechać. *Stryik.* 778. Słowem tylko abo tytułem są chrześciianie, nie samą rzeczą. *Seśl.* 31. Nie miłuymy słowem tylko, albo ięzykiem, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.* 1 *Joa.* 3, 18. – §. Słowo boże, z pismo S., Gottes Wort. Ja słowo boże, iak umiem, tak wam opowiadam. *Birk. Dom.* 30. Słowo Boże, iedno iest na piśmie, a drugie słownie i ustnie, iakoby przez ręce nam podane. *Karnk. Kat.* 6. *Theolog.* Syna Bożego zowiemy *słowem*, iż przezeń wszystkie rzeczy iakoby za wyrzeczeniem słowa iednego Bóg Ociec stworzył, i wolą swoię przezeń nam objawił. *Hrist. Nauk. B* 5. – *§. Kazania w Ruskiey cerkwi pospolicie zowią słowy. *Smotr. Ex.* 7, Predigten. – *§. Słowa, sposobność mówienia, mowa, Rede, Sprache, Fähigkeit zu ſprechen. (Jesus) dał słowa niemym, słyszał i głuchy, Przeklęte z ciał on wyganiał duchy. *Miosk ryt.* 103. – §. Słowo obowięzuiące, przyrzekaiące z przyrzeczenie, obietnica. Wort, Verſprechen, Zuſage. Biiąc ręką w rękę: słowo!! *Teatr* 36 *c*, 99, zgoda! ein Wort!). Niechże i tak: słowo! *ib.* 53 *d*, 91. Daię w tym moie słowo, a iesteśże kontenta! *Teatr* 12, *b*, 74. Dała mi słowo, i na wzaiem moie przyięła. *Teatr* 7, 111. Dałem słowo, i muszę go dotrzymać. *Teatr* 27, 107. Już on tu nie ma swoiéy woli; raz dał słowo. *Pilch. Sen. liſt* 285. Obiecał to cnotliwym słowem. *Kłok.* 120; cf. na poczciwość, na honor, na charakter). Ślubuiemy przed bogiemdobrym, uczciwym, szlacheckim i chrześciiańskim słowem naszym, iż to trzymać będziemy. *Herb. Stat.* 692. Więc w on czas ledwie co ważyły księgi, Słowo szlacheckie był to zapis tęgi. *Groch. W.* 253. W Statucie Litewskim zlecono słowem dobrem, to iest daniem w zakład uczciwości własney, zaświadczyć chorobę. *Czack. pr.* 1, 230. Przyrzekam to słowem poczciwym. *Teatr* 14, 113, iakem poczciwy!). Zaręczam słowem honoru. *Gaz. Nar.* 1, 131. Na moie słowo! *Teatr* 17 *b*, 26. Na honor i poczciwość ci mówię, wielkie słowo! *ib.* 21, 188. Słowo iedno iak tysiąc. *ib.* 31, 78. Dane słowo, ściśniona ręka, wiele u niego waży. *N. Pam.* 16, 57; *Vd.* bodi tebi besieda mosh, ein

Digitized by Google

Wort ein Mann. Słowo kupieckie i wiara nie tak uczy. *Grod. Dis. C 4 b.* A słowo kędy? *Zegl. Ad.* 9. Ja poczciwemu na słowo wierzę, a złemu i na kartę nie wierzę. *Boh. Kom.* 1, 356. Słowo wiatr, karta grunt. *Teatr* 29 *c*, 64, cf. czarne na białym). To przyiaciel, co na słowo pożycza, u żyda na zastaw dostanie. *Dwor. K.* 5. Siebie i królestwo swe na słowo oddał. *Pilch. Sall.* 224. Nie mogąc mocą dostać zamku, wziął na słowo oblężonych, a gdy mu bramy otworzono, wszystkich potracił. *Nar. Hist.* 4, 300; cf. kapitulacya). Nierzetelność w słowie i przyrzeczeniach. *Teatr* 19 *c*, 75. Na słowie się nie uiścił. *Chel.* 107. Szczérze się w swoim słowie stawił. *Ustrz. Kruc.* 1, 14. Trzymam komu słowo, wiarę, umowę, i dotrzymuię słowa. *Cn. Th.* 1162. Ma się żenić z iakąś bogaczką; wiem, że twoiéy Pani słowa nie dochowa. *Teatr* 48 *b*, 15. Pierwéy gdy co zacnego i w Polszcze zmawiano Tedy to Czeskiém słowem zdzierżeć obiecano. *Rey Zw.* 241, cf. ab to ia Czech?). Nie da bóg, abym zostać miała w słowie J nie być wdzięczną sługi tak zacnego! *P. Kch.* J. 129, żebym nie dotrzymała obietnicy). Nie dał mu tey ziemi; ale go ieszcze na słowie i dalszey odwłoce zostawił. *St. Zyw.* 200. Posłali Polacy do Elżbiety, aby ich więcey na słowie nie trzymała, a Jadwigę przysłała. *Stryik.* 458. Cięższego niemasz nic iak kiedy kogo długo na słowie dzierżą; nie tak m. ciężko, gdy mi odmówisz, iak kiedy długo obietnicę wleczesz. *Ger. Sen.* 57. Z zaplatą mię na słowie trzymano. *Alb. z W.* 34; *Rs.* проманить, проманивать. 2) *Grammat.* Słowo, *Verbum*, das Zeitwort, trzecia część mowy. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 6, czasownik, *Slo.* slovo, časoslovo, *Crn. et Vd.* zhasna beséda, *Rs.* глаголъ. SŁOWORÓD, - u, *m.*, słowo pierwotne, z którego się rodzą insze słowa. *Kpcz. Gr.* 5, 34, das Stammwort. - 2) słoworod, słoworodowa nauka, pokazuie rodzenie słów ze słów. Ta nauka blizko się styka ze zrzódłosłowem; tylko idzie na odwrót. Tam przez pochodne wyrazy idziemy do pierwotnego, tu z pierwotnego do pochodzących. *Kpcz. Gr.* 3, 34 *et* 62, die Wortschaffung, Ableitung. SŁOWSKO, - a, *n.*, słowo brzydkie, grube, ein garstiges Wort. Nadąwszy gębę, nabrzmiałe słowska gadał. *Birk. Ex. E* 3. SŁOWOSIEWCA, - y, *m.*, próżny gaduła, *Ec.* словоизвержитель, ein Wortmacher, Windmacher. Jedni na Pawła mówili: cóż wżdy ten słowosiewca mówić chce? *W. Act.* 17, 18, *not.* „świegot abo plotka". SŁOWOTWÓRCA, - y, *m.*, co nowe słowa puszcza na świat. *Cztr. myśl.* 191, ein Wortschöpfer.

Pochodz. *bezsłówny, gołosłównie; przysłowie; wysłowić; sława, sławny, Bogusław, Mieczysław, Stanisław etc. błogosławić, błogosławieństwo; osławić, osława, rozsławić, wsławić, wysławić.*

SŁÓY, - oiu, *m.*, (*Rs.* слой warstwa, *Etym.* złożyć, łożyć); słoiowatość, flader w drzewie, *Vind.* shile, shilouje (cf. żyła); das Geäder, Geflader im Holze. Jaworowe drzewo stolarze bardzo szacuią dla pięknego słoiu. *Lad. H. N.* 54. Kły słoniowe dla białości i osobliwszego słoiu są bardzo łagodne. *Zool.* 294. Jarząbek z wierzchu popielaty z kasztanowatemi słoiami i czarnemi plamkami. *Zool.* 240. - §. 2) słóy, słoiek, słoiczek aptekarski, malarski na oleyki etc., puszka, eine Apothekerbüchse. (*Rs.* сулея, сулейка, flaszka). Słoie toczone bywaią bukowe. *Kluk Rosl.* 2, 165. Aptekarz wychodzi, trzymaiąc słóy w ręku. *Teatr* 29 *b*, 91. Obmyli naprzód spiekłą krew z ran iego, A potym słoie z puzdér swych wyiąwszy, Mirhą i sokiem balsamu wonnego Napoili ie. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 5 *b.*

ŚLÓZ, - a, *m.*, ŚLÓZA, ŚLUZA, - y, *ż.*, ślozy, zapory w rzékach na spustnych iazach, na rzékach. *Wlod.*, *Rs.* слюзъ, шлюзъ, *Germ.* die Schleuse, *Suec.* sluss, *Angl.* sluce, *Gall.* ecluse, *Ital.* chiuse, *Lat. med.* exclusa, sclusa, clusa; *Cro.* zájez (cf. jaz), zapornicza; *Dl.* zasztavek (cf. zapory, zastawy); *Bh. et Slo* stawidło (cf. stawidło). - *fig.* Borys, skoro usłyszał brzęk zaboyców swoich, począł ślozy puszczać, iak strumienie. *Stryik.* 152, ze strachu popuścił, *er ließ die natürlichen Schleusen gehen, machte sich unrein vor Angst.* - Sluza zowie się wart i sama głębizna iakiéy rzéki. *Haur Ek.* 174, der Hauptstrom eines Flusses, die Tiefe. - §. Ślózem *adv.*, na ukos, spadziśto, krzywo, überzwerch, nach der Seite. Koniec spodni gałęzi ku wpuszczaniu w ziemię, nie ma być ucinan równo albo prosto, ale ślózem a w podłużki. *Cresc.* 118. Niekí śluzem do szpontu ula od ziemi przyłożyć. *Haur Ek.* 137. Na koniu ślózem siedzieć w potkaniu. *Pob. Rak. L.* - *fig.* Nie poszła ślózem złość Przemyślowi, *non inultum tulit hoc scelus. Krom.* 293, nie poszło płazem, nie przepiekło mu się, *es gieng ihm nicht für genossen hin.* Ślózem uderzyć, zerznąć, dmuchnąć, świni raz dać, *tractim tangere aliquem, ut dormiat. Cn. Th.*, einen Seitenhieb versetzen. Ślózem uderzyć, powoli *Dudz.* 58. §. 2) ślozy, zamulenia, zatkania, Verstopfungen, Verschleimungen. Ziele to macicę zaziębioną i ślozów flegmitych pełną rozgrzewa. *Syr.* 134, macicę ślózami sprosnemi zaplugawioną wychędaża. *ib.* 345, ślózów lipkich wolną, a ku poczęciu sposobną czyni. *ib.* 1229. ŚLÓZOWATE zbytnie wilgotności w macicy. *Syr.* 169, zamulaiące, verstopfende Feuchtigkeiten. SLÓZOWY, - a, - e, od ślozy, Schleusen-, *Rs.* шлюзный.

ŚLUB, - u, *m.*, *Boh.* slib; *Sor.* 1. ślub, swaté ślub *votum*, (*Sr.* 1. zpólné ślub, ślub przymierze); *Sr.* 2. slib, slubene obietnica, *Sr.* 2. swésté, slub przymierze); *Crn.* obluba; *Vd.* obluba, oblublenje, saobluba, obet; *Cro.* zagovor; *Dl.* savet; *Rg.* závjet, objet; *Bs.* obet, zavit, zavjet, zavichjanje, obechjanje boggu; *Rs.* обѣщаніе; *Ec.* обѣтъ, обѣтованіе; ślub, obietnica bogu uczyniona, *Ger.* das Gelübde, das man Gott gethan hat; *Nieders.* Löfte, *Suec.* Löfte, *Dan.* Lofte, cf. *Germ* geloben, loben, cf. *nostr.* lubić). Starał się o co u bogów i ślub w iakim żądał, zaraz dawali. *Warg. Wal.* 226. Wykonywali śluby swe, które byli bogu obiecali, ieśliby im syna żywego przywrócił. *Baz. Sk.* 292. Kto w pierwszym zarazem oparł się iéy progu, Ten iuż wygrał i może ślub powiesić bogu. *Tward. Pas.* 36, podarunek bogom obiecany, das angelobte Geschenk. Z ślubów opadły ścian kościelnych brzegi. *Chrość. Luk.* 25. Tobieć słuszy chwała o boże, a tobie oddadzą ślub. *Radz. Ps.* 65, 2. Ślubu winien, *damnatus voti. Cn. Th.* 1023, obowiązany do zachowania ślubu. *Dudz.* 58. - §. 2) ślub człowieku, ślubowanie komu, przyrzeczenie, obietnica, przysięga, das Versprechen, das Angelöbniß, der Eid, eidliches feyerliches

Ver-

Digitized by Google

Verſprechen, Angelobung. Jeńce pod ślubem żołnierſkim wszyscy wolno wypuszczeni są. *Krom.* 467. Niech będzie wolnym ślubem zawiązany, Ale ieśli się nie ſtawi poſwany, tedy ... *P. Kch. Jer.* 121. – §. 3) ślub małżeńſki, ślubiny, *Bh.* obdawky, wdawky (*ob.* oddawać, wdawać, ydawać); *Mor. et Sles.* zdawky (*ob.* zdawać); *Slo.* oddávánť, przičinkowaní, zaſlubem, prepigani, ſobaſ' ſpogodáni, *Sr.* 1. mandjelſki ślub; *Vd.* poroka, porozhenje, vkupdanje, saroš, sarozhenje, porozhitje, shenitva, shenitje, sakonska obluba, vdaja; *Cro.* venchanye (cf. wieńczyć); *Bs.* vincjanje; *Rs.* бракъ (cf. brać, pobrać się), бракосочетаніе; *Bc.* бракопричасћіе; die Trauung der Eheleute, die Copulation. Ślub przez przyzwoitego księdza w przytomności dwóch świadków dawany być powinien. *Gall. Cyw.* 1, 37. Ślub brać, *Bs.* priseghnuti (*ob.* przysięgnąć), vincjettise; *Rg.* rukovatti, vjerriti, xenitise; ſich trauen laſſen. Matka twoia nie ieſt w niczym przeciwną, iuż o weźmiem ślub. *Teatr* 11, 13. Większa ieſt połowa kobiet w Warszawie, które nigdy ślubu nie brały, a nie iednego męża iuż maią. *Teatr* 29, 89. Wziął Zygmunt August z Barbarą ślub, który im wydawał pleban Radziwiłowſki. *Stryik.* 747. Ślub dawać, oddawać ſtadło małżeńſkie. *Cn. Th.* 595, *Vd.* sarozhiti (cf. zaręczyć), porozhiti, vkupdati; *Sr.* 1. k mandjelſtwu ślubu, k jone ślubu; *Cro.* venchati (cf. wieńczyć); *Bs.* vincjatti; *Rs.* обывчáмъ; (*Rs.* омывчáмъ ślub zakończyć; *Ec.* перевѣнчать, powtórnie ślub dawać). ŚLUBIĆ *cz. ndk.*, Ślubować *kont.*, *Bh.* ſlibiti, ſlibowati; *Slo.* ſlibugi; *Sr.* 1. lubu, ſlubu, ſlubiſch, polubam, pijšlubu, ſwetje ſlubu; *Sr.* 2. lubiſch (cf. lubić, *Sr.* 2. še lubiſch podobać się); *Crn.* oblubiti, oblubuvati, obetuvàti, obetùjem (*ob.* obiecać); *Vd.* oblubiti, obezhati, saobezhati, obetati, naoblubiti, saoblubiti; *Cro.* zagovárjamsze; *Dl.* zavitujem; *Bs.* obetovati, uciniti zavit, zavichjatise, zavjetovatise; *Rg.* objetovati, obitati, obecchjattise, zâvjettovatise; *Rs.* обречься, изповѣдать; *Ec.* обѣтовать, обѣщаю; bogu ślub czynić, *Ger.* geloben, angeloben, ein Gelübde thun. Syrakus dobywszy, ślubił kościoł boginiom Czci i Cnocie poſtawić. *Warg. Wal.* 4. Ofiarowali ofiary Panu, i obietnice ślubowali, 1 *Leop. Joa.* 1, 16. Które rzeczy poświęcasz i ślubisz dać panu, będziesz ie ofiarował na tych mieyscach. *Leop. Deut.* 12, 27. Lepiey nie ślubować, a niżli ślubiwszy nazad się oglądać. *W. Poſt. W.* 3, 182. – §. 2) ślubować co komu, obiecować dobrym słowem, przyrzekać, ręczyć mu za co, verſprechen, angeloben, verbürgen. My Hospodar ślubuiem iednaką sprawiedliwość czynić wszyſtkim. *Stat. Lit.* 107. Ślubuię, że tym sposobem, trwałości seymików się zabezpieczy. *Leszcz. Gl.* 74. – Ślubować chromotę, ślepotę powinien, kto konia przedaie. *Tr*, ręczyć za te defekta, gut ſtehen für etwas. Przy targu pospolicie za konia ślubują, że nie dychawiczny, nie nosaty, a nie kradziony. *Szczerb. Sax.* 180. Kto konia przedaie i zań ślubuie, tedy powinien za to ślubować, iako się nie zasadza, iako choć ma cudne oczy, nie ieſt ślepy, i iako nie ieſt licowany ani kradziony, ale wolny. *ib.* 180. – § 3) ślubować, ślub brać, ślubem małżeńſkim się związać, żenić się, iść za mąż, ehelichen, freyen, heirathen, ſich trauen laſſen, ſich antrauen laſſen. Potaiemnie ślubować sobie bez pozwolenia rodziców. *Teatr*

29, 65. Ah męża trzeba mi koniecznie, Jemu, oycu lub tobie chcę ślubować wiecznie. *Tręb. S. M.* 46. O móy mężu drogi, czemum ci ślubiła, ieślim cię miała zgubić. *Bard. Luk.* 133. Ślubić nie myśli nikomu panieńſtwa swego. *Susz.* 2, *B.* 4 Ślubiąc panienkę Józef bogoboyny, Wszczął związek ſtadłu takiemu przyſłoyny. *Susz.* 2, *C* 2. ŚLUBINY, ŚLUBOWINY *plur.*, zaręczyny małżeńſkie, das Verlöbniß, eheliche Verſprechen. Rękowiny albo ślubiny są obietnicą przyszłego małżeńſtwa. *Herbſt. Nau. Y* 8. Na aktach weselnych, zaręczynach i ślubowinach, niemasz iuż tych ceremoniy, co przedtym bywały. *Mon.* 73; 143. Częſte są w hiſtoryach przykłady o ślubowinach (*sponsalia*) niedorosłych ieszcze książąt. *Nar. Hiſt.* 5, 139. – §*. Nie potrzebuie król ślubin, ieno ſto odrzeszków Filiſtyńſkich. *W.* 1 *Reg.* 18, 25, nie dba król o wiano. *Biśl. Gd.*). ŚLUBNIK, – a, *m.*, *Boh.* ſlibce; *Vd.* oblubnik, oblubovez, obezbar, obetavez (*ob.* oblubieniec); *Ross.* обѣщáнникъ, *f.* обѣщáница; co ślub uczynił. *Włod.*, ślubiący, *qui votum facit. Cn. Th.* 1023, der etwas angelobet. ŚLUBNY, – a, – e, ŚLUBNIE *adv.*, od ślubienia bogu, bogu obiecany. Gelübdes, gelobt, angelobt; *Sr.* 1. ſwetoſlubenſki; *Vd.* oblubljen, porozhni; *Cro.* zagovòrni, zaručni; *Rag.* zâvjetni; *Bsn.* zavjetni; *Ross.* обѣтный. *Votiuus*, ślubiony, ślubny też mówią niektórzy. *Mącz.* Ślubne drogi na cudowne mieysca. *Grock. W.* 264. Wielkim krzykiem wzywaią ślubnie łaſki bożey. *Przyb. Luz.* 145, mit Gelübden. Ślubne zawieszenie, ślubny podarek, *votiua tabula. Cn. Th.* 1023, poślubione). Grób świętego ślubnemi tabliczkami uczcił i przyozdobił. *Chodk. Koſt. pr.* – §. Tak sług swych ślubnych opatrują nieba. *Zab.* 12, 302 *Nar.*, sług sobie oddanych, poświęconych, geweiht, ganz ergeben. – §. 2) ślubny, od ślubu małżeńſkiego, *Vd.* sakonſki, vdajatni, sheninſki; *Rs.* подъвѣчный; Ehe-, ehelich. Co nam to szkodzi, czy ona ślubna żona, czy nie? *Teatr* 53 *c*, 47. Pisarza sprowadził do uczynienia kontraktu ślubnego. *Boh. Kom.* 4, 167. Dziś ślubnym się łączą dwa serca łańcuchem. *Zab.* 13, 227. Pierścionek ślubny, *Vd.* sheniten perſtan, neveſten perſtan, sakonſki perſtan, vdajatni, sheninſki perſtnik, veſtnik, vieſtnik, der Trauring. Dziecię, które się nieślubnie urodzi, może być dobrym, zwłaszcza ieśli się z takiey białegłowy rodzi, którąby oycu iego ślubną żoną być mogła. *Szczerb. Sax.* 16. ŚLUBODAWCA, – y, *m.*, który ſtadło oddaie, ślub małżeńſtwu daie, der die Trauung verrichtet. Hymen ſtarzy oycowie nazywali sprawcą Małżeńſkiego przymierza albo ślubodawcą. *Zim. Siel.* 271. ŚLUBOŁOMNY, – e, – e, – ie *adv.*, niedotrzymaiący ślubu lub obietnicy, cf. wiarołomny, gelübdebrüchig. Myśl ślubołomna. *Jan. Ok. E* 2; *Subſt.* Ślubołomca, *ob.* Wiarołomca.

SŁUCH, – u, *m.*, *Bh.* ſluch, hluch (cf. głuchy); *Slo.* ſluch, ſlich, ſluch; *Sr.* 1. ſlyſchani; *Sr.* 2. ſzluſchanje; *Crn.* poshlush; *Vd.* poslub, poslush, shlishanje, poshlushanje, shutje, zhujenje (*ob.* czuć, czucie); *Cro.* chujenye, (*Cro.* chutenye, s czucie); *Dal.* szlih, szlúh, chuvenye; *Hg.* hallás (cf. halas, cf. głos); *Rg.* slúh, slih; *Bs.* slúh, cjuvenje; *Sla.* chùtenje; *Rs.* слухъ; (*cf. Etym.* ucho, cf. ślę, słać. *Durich* 1, 77 *et* 78, *nuntius aurium*); słyszenie, iedem z pięciu zmysłów. *Zool.* 54, das Gehör, das Hören.

Digitized by Google

Słuchem abo uszyma będziecie słuchać, a nie zrozumiecie. 1 *Leop. Math.* 13, 14. Dobrego słuchu, *Rs.* слышкій, слышекъ. Nie mam słuchu. *Jabł. Ez.* 126, ogłuchłem, olchłem). Po téy niemocy bywa niesłuch. *Sien.* 358, głuchota, Taubheit. – Słuch, ucho, słuchanie, uwaga, das Ohr, aufmerkſames Ohr, Gehör, Anhören. Gdy ciekawy słuch każdy nadstawia, Tą odpowiedzią przybyłych odprawia. *Zab.* 14, 172. Otóż nakładam słucha, Powiedz prawdę do ucha. *Petr. Hor. E. b.* Miałem uszy zamknione, żem tych nie chciał wieści w słuch brać. *Kul. Her.* 35. W słuch nam nie idzie nauka Chrystusowa. *Eraz. ięz. A a b*, cf. w akceptacyą, nie iest nam wzięta). Godny słuchu, słuchania, uwagi, *Ec.* достослышный, *Gr.* ἀξιακροος. – *Venator*: słuchy zaięcze etc., *Bh.* ſlech, s uszy zaięcze, psie etc., das Gehör, die Ohren des Haſen, das Gelappe, Gehänge der Hunde; (*Slo.* ſluch, ſluchy, ſtdowiny, ſpánek, s skronie). Ucho zaięcze myśliwi zowią słuchem. *Klon. Fl. E.* 2. Zaiąc swe słuchy przymusnął Lęgnie pod miedzą, i usnął. *Kniaź. Poez.* 3, 72. – §. słuch ziemny, *Bh.* ſlug, otwor w ziemi, przez który słyszą, ein Loch in der Erde zum Hören, ein Hörloch in den Mienen, Hörſtollen, Tageſtollen. Chcieli nasi przez podkop zamek wziąć; ale Moskwa maiąc wszędy około murów słuchy ziemne; skoro poczuli zkąd się nasi kopią, poprzedzili ich podsadzeniem prochów. *Zołk. Mscr.* 75. – §. 2) *Paſſive*; słuch, to co słyszemy, co się słyszeć daie, das, was man hört. Ztąd tysiąc krzyżów wzorki, tysiąc dzwonów słuchy Przerażaiące budzą człowieka do skruchy. *Pot. Jow.* 29, dźwięki, głosy, Töne, Klang. Gdzieś poyrzał wszędzie różne były słuchy, Szumy, szczekania, gwizdy, zawieruchy. *P. Kch. J.* 416. – §. słuch, pogłoska, wieść, sława, *Vd.* shlish, shlishanje, sashlish, resglases, oglas; *Rs.* наслышка; das Gerücht, der Ruf. Nie, synowie moi, nie dobry to słuch, który o was słyszę. *Bud.* 1 *Sam.* 2, 24. Przyszedłem wywiadować się, ieśliżebyś tak sobie niemądrze poczynał, iak o tobie słuch iest. *Eraz. ięz. J 3 b.* Częste o nich przychodziły słuchy, Że ci po drodze siła rozbijali. *P. Kch. J.* 234. Frasunek na frasunek przyydzie, i słuch na słuch. 1 *Leop. Ezech.* 7, 26. Słuchy doszły hetmana, iż nieprzyiaciel miał mieć pomoc. *Bud. Ap.* 127. Fenix na wonnym gniaździe, ieśli słuchy o tym prawdziwe, ma grób i pieluchy. *P. Kch. J.* 425. Słuch odległych rzeczy większy niż są bywa. *Cn. Ad.* 1054, bęben za górą coś wielkiego). Nankier, trucizną, iak słuch był, umorzony. *Krom.* 347. Był ten słuch w hordzie Tatarskiéy o Januszu, iakoby dwie głowy nosił na ramionach. *Gor. Dw.* 153. O nim były słuchy chwalebne. *Pieś.* 141. Wszystkę Ruś za zdraycy wszystkim w słuch publikował. *Smotr. Fl.* 6, głośno, że wszyscy słyszeli). Słuch puszczać, s rozgłaszać. *Duaz.* 58, ein Gerücht ausgehn laſſen, verbreiten, etwas kund machen. Opowiadaycie między narody, a puście słuch. *W. Jer.* 50, 12, rozgłaszaycie. *Bibl. Gd.*). Kto uwierzył słuchowi naszemu? *W. Jes.* 53, 1, kazaniu naszemu. *Bibl. Gd.*), temu, co od nas słyszy. SŁUCHAĆ *cz. contin.*, Słuchawać, Słuchywać *czſt.*, (*Bh.* ſlychati, ſluchawati; *Sr.* 1. sluchać; *Crn.* poshlusham (*ob.* posłuchać); *Vd.* sashlishuvati; *Cro.* poszluhnuti, poszlušati, poszlúšam, poszluhnulszem; *Dl.* szlisati; *Bs.* sluscjati; *Rg.* sluscjati, posluscjati; *Sla.* slushati, pochútiti (cf. poczuć); *Rs.* слушать; (*Ec.* послушествовании świadczyć, послушество świadectwo); cf. *Ger.* lauſchen, Ob d. loſen; cf. *noſtr.* słychać); słuchać czego, kogo, *longiorem actionem et voluntariam significat*; słyszeć *breuem, naturalem, contingentem et contra voluntatem. Cn. Th.* 1024, (*similis differentia eſt inter* patrzeć *et* widzieć); cf. baczyć, uważać, zważać, ucho dawać, anhören, zuhören, ſein Gehör oder ſein Ohr auf etwas richten, aufmerkſam hören, horchen. W głębokim ponurzony milczeniu zdawał się *patrzać i nie widzieć, słuchać i nie słyszeć. Teatr* 2, 121. Umilkł głos; Numa iak wryty *słucha* długo ieszcze; ale iuż głos nie odzywa się więcéy, daremno pilnego *nadstawia ucha. Stas. Num.* 2, 190. Tak mówi Pan: kto *słyszy*, niech *słucha. W. Ezech.* 3, 27. Porwę się ze snu, a słucham pilnie ucha nadstawiwszy. *A. Kch. W.* 40. Wiele słuchać rzecz bezpieczna, wiele mówić rzecz wszeteczna. *Rys. Ad.* 74. Słuchaiąc, mądry mędrszym będzie. *Bud. Prov.* 1, 5. Słuchay mnie We Pan przynaymniéy. ℣. No! słucham. *Teatr* 22, 70. Słuchać kazania, mowy, mszy, eine Predigt, Rede, Meſſe anhören, hören. Gdy chcemy, aby nas słuchano mowiących, bądźmy cierpliwi w słuchaniu i drugich. *Dyar. Gr.* 460. Czworaki rodzay ludzi, którzy słuchali i słuchaią, i potym słuchać będą świętych słów a nauki Chrystusowéy. *Rey Pſt. L.* 2. Jagiełło tak nabożnie słuchawał mszy, że chociaż iuż nieprzyiaciele naieżdżali, nie chciał się ruszyć, aż piérwéy wysłuchał wszystkiéy mszy do końca. *Twor. Ok. B* 4. Xiądz pleban siadł do konfessyonału słuchać spowiedzi. *Xiądz.* 35. Słuchać spraw czyich. *Cn. Th.* 1024, *Vd.* sashlishuvanje, sashlush, sbarenje, s indagacya, śledztwo). Komissarz dla słuchania rachunków, dobra objeżdża. *Kras. Pod.* 2, 23, Rechnungen abnehmen, (cf. liczbę kłaść). Słuchać lekcyi iakiéy, mistrza, einen Lehrer hören, jemandes Unterricht hören, anhören, beſuchen. Pitagoras był professorem fizyki; téy pod nim słuchał z inszemi Numa. *Otw. Ow.* 607. Czytanie nie stoi za słuchanie. *Cn. Ad.* 139. Słuchać miło czego, *influit aliquid in aures. Cn. Th.* 1024, es iſt angenehm zu hören. – Król słucha posłów, s audyencyą, słuchanie daie, Audienz geben; słuchanie, s audyencya, *Vd.* oshlishanje, priedpritje; die Audienz. Proszę królu, abyś mnie cierpliwie słuchał; day mi táiemne słuchanie, a ia tobie powiem, co się dzieie. *Sk. Zyw.* 1, 17. Dostawszy słuchania, opowiedział królowi przyczyny swego przyiazdu. *P. Kch. Orl.* 1, 202. Przypuszczony do słuchania u cesarza ... *Sk. Dz.* 290. Panowie ci spraw urzędu swego pilnowali, i łaskawie poddanych swych słuchywali. *Kosz. Lor.* 101, przystępnymi dla nich byli, ſie hörten ſie gnädig an. – Słuchać, ucho dawać, baczność mieć, uważać na czyią mowę, stosować się do niéy, Gehör geben. Nie słuchać cale, i nie przestawać z takimi świegotami. *Mon.* 64, 52. Nie żyie się z niemi, ani się ich słucha i uważa. *Teatr* 19 c, 1. Kto słucha pochlebce, Mądry być nie chce. *Rys. Ad.* 27. Wszystkich się radź, a iednego słuchay. *Rys. Ad.* 73. Jak źle nigdy, tak źle zawsze słuchać żony. *Pot. Zac.* 127. Nie słuchay chytrości niewieściéy. 3 *Leop. Prov.* 5, 3, nie przystay na zwodzenie niewiasty. 1 *Leop.*). Płacze, żałości, ciężkie narzekania Mieysca nie maią u niéy, ni słuchania. *Paſt. F.* 22. Więc kiedy u ciebie wolnego ucha nie mam, Niechay w niebie

Digitized by Google

bogowie, ludzie na ziemi słuchaią. *Paſt. F.* 289, niech ich głos moy wzruszy). - Grzesznych bóg nie *słucha*; ale ieśli kto bożym chwalcą ieſt, tego *wysłuchywa*. 1 *Leop. Joa.* 9, 31, wysłuchuie, usłuchuie, erhören. - §. słuchać kogo w czym, usłuchać go, posłuszym mu być, einem gehorchen, gehorſam ſeyn; *Bh.* upoſłechnauti; *Sr.* 1. *poſłuchám, ſłyſzim*; *Vd.* bogati (cf. bać się); *Crn.* wógam, wugam, *Cro.* poszlusati, poszlusam, poszluhuulszem; *Rg.* posluscjati, sliscjati; *Rs.* слушаться, послушаться, покорствовать (cf. pokora). W ſtanie żołnierſkim taką moc ma rozkazanie ſtarszych, iż *one* musi wszyſtko, co każą; ia słucham hetmana, a mnie słuchaią towarzysze moi. *Star. Ryc.* 38. Chcąc być należycie słuchanym, trzeba rozkazywać przyzwoicie. *Zabł. Roz.* 74. Tak mnie to słuchasz, i w takiéy powadze było u ciebie moie rozkazanie! *Morszt.* 72; *Sr.* 2. *chtoj nozo ſłuſchaſch, ten dej zuſch*, kto nie chce słuchać, ten musi czuć (cierpieć). Nie słuchać, *Rs.* ослушаться, cf. tobie z uſt, iemu mimo uszu szuſt). Kto ludzi nie słucha, ten i boga nie słucha. *Rys. Ad* 22. Mądry rozumu słucha, iak musu. *Cn. Ad.* 467. Więcéy trzeba słuchać boga, aniż ludzi. *W. Act.* 5, 29. Poddani w tym nie słuchali panów swoich. *Stryik.* 523. *Słuchanie, posłuszeńſtwo, *Rs.* покорствованіе, das Gehorchen, der Gehorſam. W woyſku sprawy żadnéy, ani słuchania nie było, przeto nic nie mogli udziałać. *Biel. Sw.* 249, żadnéy subordynacyi, karności; *Rg.* neposluh, = nieposłuszeńſtwo; *Rg.* neposluscnik, = nieposłuszny. - §*. słuchanie, = słuch, słyszenie, zmysł, das Gehör, das Hören, der Sinn des Gehörs. Niememu mowę, głuchemu słuchanie przywrócił. *W. Poſt. W.* 2, 187. SŁUCHACZ, - a, *m.*, który czego słucha, der Zuhörer, Anhörer; *Bh.* poſłuchać; *Slo.* poſłuchać; *Sor.* 2. poſłuſchaŕ; *Vd.* poshlushauz; *Cro.* poszlusitel; *Dl.* szliſznik; *Rg.* sliescjalaz; *Bs.* sliscnik, sliscjalaç, sluscjalaç, koji sluscja; *Rs.* слышитель, слушатель. Byłem słuchaczem sławnego Professora de Haen. *Krup.* 5, 357. Zaczęła się komedya, słuchacze umilkli, każdy uważa. *Boh. Kom.* 2, 241. SŁUCHACZKA, - i, ż., która słucha, die Zuhörerinn; *Crn.* poshlushavka; *Cro.* poszlusitelicza; *Rs.* слушательница. Miał dosyć poiętnych słuchaczek swoiéy lekcyi. *Mon.* 69, 386. SŁUCHALNIA, - i, ż., sala, mieysce do słuchania, *auditorium*. *Cn. Th.* 1024, der Hörſaal; *Slo.* poſłúchatelňa; *Sr.* 1. poſłuchanczja; *Rg.* sliscjaozi; *Crn.* besédnishe (cf. biesiada); *Vd.* poshlushalishe, besednishe, (*Vd.* poshlushalniza, sashlishalnishe, sprashuvalishe, = indagacyyna izba), *Ross.* слушáлище; *Ec.* послушáлище, мѣсто гдѣ слушаютъ чтенїе. SŁUCHALNY, SŁUCHOWY, a, e, *Rs* слуховый, do słuchania służący, do słuchu należący, Hör-, Gehörs-. Kanał słuchalny w tyle zamknięty ieſt bębnem. *Kluk Zw.* 1, 44. Meat słuchowy *Krup.* 1, 99. Otwor słuchowy. *Hub. Mech.* 204. - (SŁUFOWAĆ, *ob.* Szlufować). -

SŁUGA, - i, *m.*, Słudzy *plur.*, *Bh.* ſłuha, ſłauha, chłopiec čeledin (cf. chasa, cf. czeladź); *Slo.* ſłuha; *Sor.* 1. ſłużobnik (cf. służebnik); *Crn.* slûga (= niewolnik, *Crn.* slushabnèk, = sługa), hlapz (cf. chłopiec); *Vd.* slushaunik, hlapez, ſtrieshaunik (cf. ſtrzedz, ſtróż); *Cro.* szlúga, szlugi; momak, hlapecz; *Hg.* szolga, szloga; *Rag.* slûga, sluxbenik, sluxitegl, mòmak, (*Rg.* sùxagn, sûx *captiuus*); *Sla.* slûga; *Bs.* sluga, slusgbenik; *Rs.* слуга, рабъ (cf. *rab, *rob, parobek); cf. *Ger.* Schalk Adlg.); służący, w służbie czyiéy zoſtaiący, der Diener. Sługa służy. *Mon.* 67, 394. Sługa ma być wierny, nie leniwy i nie pyszny. *Rys. Ad.* 65. Kto nie ma sługi, niech sobie sam służy. *ib.* 25. Sługa panu ma dogadzać; sługa nie ma rozkazować; Sługa co z rejeſtru czyni, zły, chocia nic nie przewini; Sługa nad którym ſtać trzeba, ni płacy godzien, ni chleba. *Cn. Ad.* 1058. Sługa wiedząc wolą pańſką, a nie czyniąc iéy, sroższemi plagami będzie karan, niżli niewiadomy. *Rey Pſt. Uu* 6. Sługa pana rozumie. *Cn. Ad.* 1059. Jaki pan, taki sługa. *Boh. Kom.* 4, 18. Jaki sługa, taki pan, iaki pan, taki kram. *Petr. Ek.* 111. Kto panu rad, i sługę iego powinien uczeſtować. *Haur Sk.* 515. Ani panowie, ani słudzy ich. *Vol. Leg.* 5, 647. Słudzy go zjedli; więcéy panów słudzy, niż psi poiedli. *Cn. Ad.* 1058, kto czeladź wielką chowa, zubożeie). Starego sługi z iedną winą nie gardzić, aby nowotnego z dwiema nie doſtać. *Haur Ek.* 2, *Slo.* ſtaremu pſowi a ſtarému ſluhowi ieden plat; *ob.* ſtary). Sługa mieyſki, poseł urzędowy, *ob.* Woźny; *Vd.* berah, berizh, feihtel. *Eccl.* отводитель, разсылщикъ. - Słudzy urzędu marszałkowſkiego maią go poimać. *Vol. Leg.* 5, 647, oprawce, ceklarze). - §*. Sługami właśniebyśmy mogli zwać, którzy są albo na woynie ięci, albo za pieniądze kupni, (*serui*, niewolnicy), *Petr. Ek.* 113. *Rab boży, t. i. sługa boży. *Pim. Kam.* 7. Są też tacy, co służą nie iako słudzy, ale iako przyiaciele; iak u wielkich panów, których dworzanie zowiemy. *Petr. Ek.* 114. To Pan, to Pan, to Dobrodziéy nasz, a my iego słudzy. *Teatr* 43 *c*, 164. Przodkowie nasi z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zelżywość otarli, zowiąc pana oycem czeladki, a sług domownikami. *Pilch. Sen. liſt* 354. - §*. Dziś na radzie obiera król synowi ſtarszego sługę. *Morszt.* 106, ochmiſtrza, guwernera). - §. sługa damy iakiéy, = służbę iéy swoię oddaiący, poświęcaiący iéy swoie usługi, adorator, amant, der einer Dame die Cour macht. Miewaią białegłowy biesiadki nietrefne lada z kim, a sługa poczciwy będzie na ſtronie. *Gor. Dw.* 309. Rozumna panna, która ma sług wiele, tak się ſtawi każdemu sł dze, iż żaden z nich nie ieſt, któryby nie rozumiał, że coś ma przed drugimi. *Gorn. Sen.* 43. Wzgardzony był od pewnéy wdowy, któréy się oświadczył sługą. *Mon.* 72, 16. - §. 2) oświadczaiąc grzeczność: sługa, uniżony sługa, pokorny sługa, nayniższy sługa, Diener, gehorſamſter Diener, unterthänigſter Diener, (cf. Podnożek, cf. *Vd.* dobre shlusve, = pozdrowienie). Przychodząc: „Sługa Mospanie!“ *Teatr* 30 *c*, 13, *Rs.* услужникъ. Ja nie potrzebuię patronów; sługa We Pana! *Teatr* 30 *c*, 14, = kłaniam!). Przodkowie nasi nie podpisywali się w liſtach, iak tylko bratem, potym powolnym sługą; dzisieysi zaś nayniższemi sługami. *Mon.* 64, 461. Jegomość, który za honor poczytał pisać się moim sługą i podnóżkiem, gniewałby się, gdybym go nie nazwał Dobrodzieiem moim, a ieszcze osobliwym. *Mon.* 64, 461. - Oyciec S. pisze się sługą sług bożych. *Sekl.* 108. Sługa słowa bożego, = predykant, miniſter. SŁUGA, - i, ż., die Dienerinn; *Slo.* ſluſka. Pani markotna; ale pan

Digitized by Google

nie gani, Gdy sługa będzie piękniejszą od pani. *Min. Ryt.* 3, 310. *SŁUGOWAC *med. contin.*, Sługiwać *frequ.*, służbą się żywić, Dienſte thun, dienen, ſich durch Bedienen ernähren. *Tr.* Kucharzowi w kuchni sługował. *Chod. Kost* 88, usługował). Sługiwał po różnych mieyscach. *Teatr* 22 *c*, 64. SŁUGUS, - a, *m.*, *contemn.*, sługa podły, posługacz, (verächtlich) der Bediente, der Nachtreter. Tu w tym domu tak wielu iest sługusów. *Teatr* 52 *d*, 74. Jest to sługus tuteyszego pana. *Teatr* 43 *b*, 48. Sługus, nie sługus, chłop, chamczyk, nie chama, Mieszczanek, łyk, nie łyczak, wszyscyśmy od Adama. *Teatr* 43 *c*, 4.

Pochodz. sub *Ucho*.

SŁUP, - a, *m.*, *Boh.* ſlaup, (ſlaup pręgierz); *Slo.* ſtaup; *Sr.* r. ſtowp, ſtolp, ſtup; *Sr.* 2. ſtlup; *Crn.* ſtebr, (*Crn.* poslòpje, ż pałac); *Vd.* ſteber, ſtok, ſtop, ſtolp, ſtup, podpertek, podporna (cf. podpora); *Cro.* sztúp, satobor; *Hg.* oszlop, ozlop; *Dl.* sztulp; *Bs.* ſtup; *Rg.* ſtûp; *Rs.* столбъ; cf. *Germ.* der Stollen, *Gr.* στυλος, στηλη, *Lat.* ſtola; cf. *Gr.* σκολοψ); die Säule (Saule, Niederſ. ſûle, *Angl.* syl), der Pfeiler, (*Gr.* πυλη, *Pol.* filar); słup, wspieraiący budowanie, kolumna. *Chmiel.* 1, 77, *Rog. bud.* Słupy ordynaryyne bywaią sosnowe, dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 165. Słup kamienny w budowaniu, filar całkowity. *Cn. Th.* 1025. Słupów architektońskich iest pięć rodzaiów, Toſkański, Doryckí, Jonicki, Koryntyacki, Rzymſki albo ſkładany. *Sol. G.* 3, 1, die fünf Säulenordnungen. Słupy w około czego, *peristylium*, *Eccl.* κρυρτοστολιε. Słup wkopany w ziemię dla przęseł płotu, pal, der Zaunpfahl. *Cn. Th.* 1025. Słup w wilczym dole. *Kras. Doś.* 86. Górnik kopiąc pod ziemię zoſtawuie słupy, aby na nich ziemia utrzymywała się. *Os. Rud.* 41. Na słupie zawiesić, wspierać, *Ec.* возстолпити. Słup czworograniasto pochodzisty ku górze, *ob.* Ostrosłup, piramida. - Chrobry ku wieczney sławie Polaków poſtawił żelazne słupy w rzékach wszędzie na znak zwycięztwa i granicy. *Biel.* 57, *Nar. Hiſt.* 2, 162. - *fig. allegor.* Słup iest rzecz doczesna; wolę ia tych słupów nabudować około siebie, co się nigdy nie obalą, t. i. ieden z cnoty, drugi z sprawiedliwości, trzeci z dobroci, czwarty abym każdemu zachował, co czyie iest; a gdy się ia temi słupy oſtawiam, to iest pewna rzecz, iż się nigdy nie obalą. *Rey Zw.* 50, filary, podpory, Pfeiler, Stützen. Lud ten iest prawie iak słup chrześciiańſkiéy wiary. *Baz. Sk.* 68, przedmurze, Vormauer. - *tr. fig.* słup, rzecz nieruchoma, pal, kołkiy, ſtrętwiałość, eine Säule, etwas Unbewegliches, das Starren, Erſtarren. Żona Lotowa słupem się soli stała. *Sk. Żyw.* 1, 205. ſie wurde zur Salzſäule. Stał, iak słup wryty. *Przyb. Milt.* 290. Mów, będę iuż milczał, iak słup. *Teatr* 34 *b*, *G* 2. Do słupa wolałbym mówić. *Teatr* 2, 26, do ściany. Oczy w słup poszłe, ſtrętwiałe. *Syr. Kej.*, ſtarrende Augen, ſtierer Blick. Jakże on iest mocno zmieniony; oczy w słup. *Teatr* 8, 62. Bydlę tę chorobę maiące ſłęka, nadyma się, oczy mu w słup ſtawią wytrzeszczone. *Haur Sk*, 58. Z patrzenia ledwo mu w słup nie szły źrzenice. *Zab.* 188. Oczyma nie ruszał, ani oczu zmrużał, jedno niemi iako w słup na jedno miejsce patrzał. *Kosz. Lor.* 131 *b*. - §. *aſſimil.* C[illegible] słup dymu. *Przyb. Ab.* 146. Przed ludem Izraelſkim słup obłoczyſty przez dzień, a słup ogniſty przez noc. 1 *Leop. Ex.* 13, Wolkenſäule, Feuerſäule. SŁUPA, - y, *ż.*, miaſto w Chełmińſkim, od słupów żelaznych Chrobrego, w rzéce Ossie pod miaſtem ſtawianych. *Nar. Hiſt.* 2, 162, *Dykc. Geogr.* 3, 56, eine Stadt im Kulmiſchen. SŁUPCA, - y, *ż.*, miaſto w Kaliſkim. *Dyk. G.* 3, 56. SŁUPCE, - a, *n.*, miaſto w Kuiawſkim. *Dyk. G.* 3, 57. SŁUPEK, - pka, *m.*, *ob.* Słupik. - §. *piſtillum*, der Staubweg, der Stämpel, *botan.*, prącie w samym śrzodku kwiatu na zarodku osadzone, które pełek z główek do zarodku doprowadza. *Botan.* 111. Stępel. *Kluk Rosl.* 2, 11. SŁUPIARSKI, - a, - ie, sznicerſki, Bildhauer-. Uczynił Moyżesz dwa cherubiny robotą słupiarſką. *W. Poſt. W.* 3, 219. SŁUPIASTY, - a, - e, z słupami, mit Säulen, von Säulen. - *fig. tf.* Od Tuscyyſkich narodów przeięli Rzymianie owe szaty słupiaſte. *Faliſſ. Fl.* 10, z wyłogami, z bramowaniem, bramowane, bebrämt, *praetexta*. SŁUPIATKA, - i, *ż.*, ziemia szarawa, glina tłuſta ciągliwa nad samą rudą pokazuiąca się. *Os. Zel.* 31 *et* 33, graue Leimerde auf dem Erze. SŁUPIC *cz. ndk.*, zdrętwiałym czynić, kamienić, ſtarren machen. Niech cię to zadziwiem nie słupi, Świat za zwyczay nieludzki, niewdzięczny i głupi. *Zab.* 9, 108 *Zabł.* SŁUPIEC, słupiał, słupiele *neutr. ndk.*, zsłupieć *dk.*, drętwieć, trupieć, ſtarren, erſtarren; *Rs.* исколѣть (cf. kol, kołem ſtanąć). Zsłupiały z ſtrachu, zapomniał o swéy pysze. *Zab.* 10, 165. Zsłupiałe oczy. *Przyb. Ab.* 192, w słup poszle. SŁUPIEC, - pca, *m.*, podpora w kształt słupa, filar, ein Tragepfoſten, eine Säulenſtütze, ein Pfeiler, Pfoſten. Słupiec w podkopach, ſtępel wzwyżny podpieraiący iaki ciężar na nim spoczywaiący. *Jak. Art.* 3, 316. Słupiec w wiązaniu, co od wierzchu krokwy do płatew albo do balk śrzodkiem idzie i bunty trzyma, *arrectaria*. *Cn. Th.* 1025, die Dachſtuhlſäule. Wschodu kręconego słup, około którego ſtopnie idą. *Cn. Th.* 1292, die Spille an einer Wendeltreppe, *Rs.* меменна (cf cięciwa). Zawiasowy słupiec, część drzwi przy zawiasach. *Cn. Th.* 1309, der Angelpfoſten an der Thüre. Słupiec u lichtarza, der Schaft eines Leuchters. Sprawisz lichtarz ze złota, którego słupiec i pręty z iedney materyi będą. *Radz. Ex.* 25, 31, *Bud. id.* Słupiec, słup w tyle ſtatku, w którym iest rudel wprawiony. *Mag. Mscr.*, der Steuerruderpfoſten. - §. Słupiec, *słupcowa ſkóra*, naygrubsza ſkóra wołowa od krzyża. *Mag. Mscr.*, das dickſte Ochſenleder vom Kreutze. SŁUPIK, - a, *m.*, *dem. nom.* słup, SŁUPECZEK, - czka, *m.*, *demin. sec.*, *ob.* słupek, *Boh.* ſlaupek, ſlaupeček, ſlaupec; *Slo.* ſtaupek; *Sr.* 1. ſtowpik; *Cro.* sztupich, sztupichek; *Hg.* oszlopotſka; *Rg.* ſtûpaz, ſtupich; *Bs.* ſtupiech; *Rs.* столбикъ, столбецъ, столпецъ, балясина (cf. balasy); *Ec* столпикъ; eine kleine Säule, ein Säulchen, *columella*. *Cn. Th.* 1025. Palce w odymach prochowych są słupeczki płaſkawe, przechodzące przez oś walca, na obie ſtrony równo wyſtępuiące, ktore zaczepiaiąc o bródki tłuków, podrywaią one do góry. *Jak. Art.* 3, 307. Oliwne słupeczki. *Groch. W.* 355. SŁUPISTY, SŁUPNY, - a, - e, na kształt słupa, wie eine Säule; *Boh.* ſlaupkowatý. Figura okrągło słupiſta. *Boh. Progn.* 2, 72, - §. w słup poszły, zdrętwiały, ſtarr, erſtarrt. Już w tych słupiſtych oczach, co na wieki kosną, Ah niepodobna wyźrzyć powodź łez radosną. *Przyb. Ab.* 171. Zawsze ia widzieć

Digitized by Google

będę te smrużne powieki, oczy słupne i zgasłe! *Przyb. Ab.* 197. SŁUPKOWA sól. *Vol. Leg.* 6, 314, w bałwanach, Steinſalz in Blöcken. SŁUPNIK, - a, *m.*, na słupie mieszkający, *ſtylites*, der Säulenbewohner. Symon słupnik na onym 40 łokci wysokim słupie trzydzieści lat wycierpiawszy umarł. *Sk. Żyw.* 1, 22, *Fund.* 85, *Sk. Kaz.* 338, *Rs.* столпникъ. SŁUPOBUWIE, - ia, *n.*, noga słupa, *basis. Rog. bud.* 24, der Säulenfuß. SŁUPOGŁÓW, - u, *m.*, *capitelum*, na którym się bałkowania osadzają i gzemsy. *Rog. bud.* 24, das Capital einer Säule. SŁUPOPIEŃ, - pnia, *m.*, główna słupa, *scapus*, sama część w słupie okrągła. *Rog. bud.* 24, der Säulenſchaft. *SŁUPOPIS, - u, *m.*, *SŁUPOPISMO, - a, *n.*, *Ec.* столпописаніе, lapidarne pismo; *adj.* столпописмуемый lapidarny. *Słupostawca, - y, *m.*, *Ec.* столпоздáтель, który słupy stawia. SŁUPOSTOLEC, - lca, *m.*, podsłupie, *ſtylobata. Rog. bud.* 24, der Säulenſtuhl. SŁUPOWY, - a, - e, od słupa, Säulen-; *Rs.* столбовый, столповый. Z obrazu słupowego Jowisza zdiął Dionizy szatę złotą. *Warg. Wal.* 10. Fidyasz obrazy słupowe robił. *ib.* 289, statuy, posągi. SŁUPSK, - a, *m.*, miasto w Pomeranii, die Stadt Stolpe. *Nar. Hiſt.* 4, 13.

SŁUSARZ, *ob.* Ślósarz.

SŁUSZ, - u, *m.*, SŁUSZA, - y, *ż.*, słuszność, należność, przyzwoitość, *Sr.* 1. зprawwe; *Vd.* praviza, pravizhnoſt; *Cro.* pravicza; *Dl.* pravda (*ob.* prawda, prawica); Recht und Billigkeit, gehörige Befugniß, Fug und Recht. Słusza, *fas. Urs. Gr.* 158. Gdzie gwałt panuie, rząd, słusz ustępuie. *Cn. Ad.* 237. Nadgrody za usługi wierne każdemu według słuszu naznaczaycie. *Chroſć. Fars.* 232. Słusz i wzgląd, *ius et fas. Chroſć. Luk.* 261, *Ec.* правéдно и прáво. Na Pompeia się targnąć nie bez słuszu Musiemy wszyscy. *ib.* 262. Stało się to wielkim zaiſte niesłuszem. *Chroſć. Fars.* 485, krzywdą). Nierychléy aniż podobno była słusza, między święte był policzony. *Birk. Dom.* 113. Słusza nie ieſt, wziąć chleb dzieciom a szczeniętom rzucić. *Sekl.* 7, es iſt nicht fein, daß ... Luth.). SŁUSZEĆ *med. nak.*, Słuszyć, Słuszać *contin.*, słusza, słuszy, *słusze, *słusz *praes.*, *Bh.* ſluſſeti; *Slo.* ſluſſi, ſluſ'i *licet, conuenit, decet*; (*Cro.* szlissam *pertineo, specto*); słusznym czyli przyzwoitym być, należeć się, wypadać, obowiązkiem być, ſich geziemen, gebühren, gehören, der Billigkeit gemäß, erforderlich ſeyn. Ty, coć bóg dał siłę i serce po temu, Uderz się z pogaxinem, iako słusze cnemu. *J. Kch. Dz.* 250. Pamiętamy wss, iako się godzi i słuszy bracią pamiętać. *Radz.* 1 *Mach.* 12, 11. Noc tę świętą, nie na modlitwie, iako słusza, ale na piiaństwie strawili. *W. Poſt. Nn.* 30. Także słusze człowiekowi Odeymać się frasunkowi. *J. Kch. Dz.* 247. Nie słuszałoby to tobie, abyś taką rzecz uczynić miał, nie, to nie słusza na cię. *Radz. Gen.* 18, 25. Co tylko słuszało oznaymić królowi, ia mu okazałem. *Radz.* 2 *Mach.* 11, 18. Przyiął ie wdzięcznie i czeſtował, iako na takie słuszało. *Biel. Sw.* 9 *b*, *Farn.* 59. Jeśli pohamuiesz szablę twoię od mordów, uczynisz, co słusza; bo nie godzi się tobie pomſty szukać. *Birk. Zyg.* 50. Na mnie to nie słusza, abym z tobą miał walczyć. *Exop.* 4. Obrzydność broił, co i mówić nie słusza. *Leop. Ezech.* 22, 11. Dobre słusza za dobre oddawać. *Exop.* 30. Urzędnik, żeby umiał rozkazać, co słusza na gospodarſtwo i na sposób roli. *Cresc.* 37. Z koniem płochym łaſkawie się obchodzić, aże się ukróci, iako słusz. *Cresc.* 518. Wino zdrowe ieſt, gdy go kto będzie pożywał, iak słusza, albo ile potrseba, albo ile służy latom. *Cresc.* 369. Porta na pakta patrzy przez szpary, Ani hamuie, iako słusz Tatary. *Kchw.* 309. - §. Wszyſtko nam z boskiey mocy, co słusza ku żywotu i pobożności darowano ieſt. *Gil. Kat.* 56, co służy, pożytecznym ieſt. SŁUSZKA, *ob.* Służka, Służek. SŁUSZNIE *adv.*, SŁUSZNO, *Bh.* ſluſſnè; *Vd.* saslusheno, spodoben, po spodobi, popravizi, pravizhno, shaftiten; *Sr.* 2. podobne; *Sla.* doſtojno; *Ec.* благозаконно; przyzwoicie, nal życie, auf eine rechte und billige Art, recht und billig, gehörig, wie ſichs gebührt und gehört. Nie czyń, o czym wątpisz, ieśli ieſt słuszno albo niesłuszno. *Bud. Cyc.* 16. Co ieſt słusanie i dobrze, to ieſt i sprawiedliwie. *Gor. Wł. K.* 2. Obwiniać kogo niesłusznie. *Teatr* 15, 69. Nie tylko sprawiedliwie, ale też i słusznie z służącemi postępować maią. *Zab.* 16, 31. Mało hiſtoryków, którzyby chronologiią słusznie zachowali. *Kłok.* 42. Pobożność, tak iako *potrzebuie prawdziwe nabożeństwo, słusznie Pana Boga wzywa. *Rey Pſl. D* 4. Tak ubogim umarł ten rycerz, że nie miano, czymby go słusznie pochowano. *Buch. Ep.* 29. SŁUSZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* ſluſſnoſt; *Slo.* ſluſſnoſt; *Sr.* 1. pjiprahwnoſcj; *Crn.* pravizhnoſt (cf. prawność); *Vd.* praviza (cf. prawica), pravizhnoſt, spodobnoſt, pravednoſt; *Dl.* pravda (cf. prawda); *Bs.* pravda, praviça, razlogh (cf. rozkład); *Sla.* pravednòſt; *Ec.* пра́вда (cf. uprzeymość); *Rs.* умѣренность; przyzwoitość, należytość, die Billigkeit, natürliche Gerechtigkeit. Słuszność zamyka się pod prawem przyrodzonym, a sprawiedliwość pod prawem pisanym. *Gor. Wł. K* 2. Słuszność coś zacnieyszego ieſt od sprawiedliwości; bo pochodzi z baczenia przyrodzonego i z prawa przyrodzonego. *Petr. Et.* 377. W bogu ieſt wrodzona taka miłość, która *aequitas et rectitudo*, a po Polſku słuszność i prawość nazwana być może. *Sat.* 4, 164. Sama słuszność tego wyciąga, aby każdemu co ieſt wypłacano. *Pilch. Sen. liſt* 2, 317. Słusznością państwa stoią, nieprawością giną, Prędzéy późniéy złoczyńcy Twe kary nie miną. *Zab.* 10, 26 *Skrzet.* Ja mam słuszność za sobą, on bezprawie prawa. *Zakł. Zbb.* 7. Wszyſtkę słuszność w szabli swéy położył. *P. Kch. Jer.* 44. Ani w prawą ani w lewą nie uniosła się, a pod sznur słuszności krzywiznę proſtowała. *Psalmod.* 30. Mass słuszność, masz racyą, du haſt Recht. Nie bez słuszności powiedział Seneka, żadne zwierzę nie ieſt tak niedogodliwe iako człowiek. *Mon.* 71, 92, nie bez racyi, nie bez fundamentu, słusznie, nicht ohne Grund. Słuszność wzrostu, należyta dużość, gehöriger Wuchs, gehörige Größe. SŁUSZNY, *SŁUŻNY, - a, - e, *Bh.* ſluſſnỳ; *Slo.* ſluſſnỳ; *Sr.* 1. pjipraḥwnè; *Vd.* praveden, pravizhen, pravi, spodoben, doſtoin (cf. doſtoyny); *Sla.* prilicsni; *Bs.* raslosgit; *Ross.* схóдный (cf. schodzić się); sumnieniu dogodny, sumienny, wedle sumienia, billig, laut Gewiſſen, natürlich gerecht. To co ieſt słusznego, samo nakazuie sumienie. *Zab.* 16, 23. Panowie, to co ieſt sprawiedliwa a słuszna, sługom dawaycie. *Leop. Kol.* 4, 1. Wiele fałszywych świadków mówiło, a nie były świadectwa słuszne. *Zrn. Pſl.* 168. - §. sprawiedliwy, prawy, przyzwoity, należyty, gerecht, rechtmäßig, geziemend, ge-

Digitized by Google

bührend, gehörig. Słusznie ten traci sławę, kto iéy niesłusznym szuka sposobem. *Boh. Kom.* 268. Gniewasz się, masz słuszną, (*sc.* racyą, przyczynę); bom cię obraził. *Zab.* 15, 82. Nie day mi ubóstwa, ani bogactwa, ale day mi słuszne pożywienie. *Radz. Prov.* 30, 8, w sam raz). Mieli pożywienie słuszne w klasztorze, i nie byli mu ciężkiemi. *Birk. o Ex.* 22. Słuszney straży na nich nigdzie nie trzymał. *Jabł. Tel.* 225. Ma słuszne woysko z sobą, i Kozaki. *Jabł. Buk. H.* 2, regularne, liniiowe). Prośby nasze słusznego czasu będą wysłuchane. *Birk. Kant. C b*, swego czasu). Judasz szukał, iakoby słusznego czasu wydał Jezusa. *Bud. Marc.* 14, 11, dogodnego, swego czasu, bequeme Zeit. Pod niebytność królewską, baczył czas służny, aby skutek swego fortelu zdradliwego okazał. *Stryik.* 189. Gdy był wieczor, przyszedł Jezus ze dwunastą, a gdy był czas słuszny, siadł do stołu, i dwanaście z nim. *Zrn. Pst.* 165 *b*, czas wieczorzy). Prosili posłowie Węgierscy, aby Jadwiga po koronacyi mogła mieszkać przy matce do słusznego czasu, dla iéy młodych lat. *Biel.* 223. Pókiby do lat słusznych młodzieniec nie przyszedł. *Sk. Dz.* 867, do pełnych lat). Człowiek słusznego wzrostu. *Niemc. Kr.* 4, 192, ani mały, ani przerosły, von gehöriger Größe. Kasia dostała męża Austryaka s usznego, gdyby dęba, woiaka. *Teatr* 42 c, 29, dużego, einen großen, starken Mann. Wchodzi słuszny rodak z pachołki dwoma, wąsy kręci, siecie rękoma. *Mon.* 70, 168. Gdy im co człowiek słuszny, iak oni zowią, t. i. z wielkim brzuchem i długiemi wąsami, doniesie, wtedy iak w ewanieliią wierzą. *Mon.* 71, 209. - *moral.* człowiek słuszny, uczciwy, ein honneter Mensch. Nadstaw ucha na głosy całe słusznych ludzi. *Xiądz.* 168. Nie mogł za granicą do poznania przyyść z kim słusznym. *Kłok. praef.* - §°. Słuszny czemu, ku czemu, z służący ku czemu, dienlich, tauglich. Słuszny, potemny, przytrafny, godny, *habilis. Volck.* 388. Jagnięce mięso nie iest ku iedzy słuszne, bo iest niestrawne. *Sien.* 270. Na mieyscach mierzych gdzie iest słuszna materya szczepom abo ziołom, tam się też naywięcey kochaią. *Cresc.* 135. Nie wiem co lepszego; uczynię wszystko, co słuszniejszego być zbawieniu memu ukażesz. *Sk. Żyw.* 1, 254. Kasztelan ma woysku swemu mieysce naznaczyć; i na mieyscu ku téy sprawie słusznym namiot swóy rozbić. *Herb. Stat.* 185. Bacząc mieysce ku zdradzie słuszniejsze, niż ku czemu innemu, w nocy ie swoiemi hufcami zasadził. *Kosz. Lor.* 154. - (SŁUZA, *ob.* Słóża). - - SŁUŻĄCY, SŁUŻĄCA, *ob.* Służyć. SŁUŻALCZY, -a, -e, służalców się tyczący, dla służalców, służebniczy, *Rs.* служебническій; für die Knechte, Diener. Mieysce służalczym mękom wyznaczone. *Nar. Tac.* 2, 366, niewolniczym, dla niewolników, für die Sclaven. Ciało utrzymuiemy dla duszy, w duszy zaś części służalcze, za których pomocą ruszamy się i daiemy sobie wyżywienie. *Pilch. Sen. list* 3, 99, posługuiące. SŁUŻALEC, -lca, *m.*, SŁUŻAŁY, -ego, *m.*, służący, pachołek, służebnik; *zgrubiale*: der Diener, Bediente, Knecht. Służalce stół zastawiaią. *Teatr* 13, 54. Pod czas téy sceny, służalce gaszą kagańce. *ib.* 13, 66. Służalców trzymaią dla okazałości i bezpieczeństwa osoby. *Mik. Obs.* 100. Służali raźni. *Jabł. Ez. A* 4. SŁUŻAŁA, -y, ż., służąca, dziewka, *zgrubiale*: die Aufwärterinn, Dienstmagd. *Tr.* SŁUŻAŁY, -a, -e, w służbie doświadczony, biegły, przetarty, *Ross.* служилый, gedient, im Dienste erfahren. Nasza strona męztwem i biegłością służałego żołnierza, *veterani militis*, przemogła. *Krom.* 169. Niesłużały żołnierz nie wiele zwoiował. *Mat. z Pod. A* 2. Onych czasów, kiedy się żołnierz pachołek służały ukazał, bardzo go szanowano. *Falib. N.* 2. Przyszło mu dwa tysiące służałych żołdatów. *Pot. Arg.* 691. Znaczny książę chowa poczet iazdy i piechoty służałéy przy dworze swym. *Vol. Leg.* 3, 419. - §. służący, w służbie będący, dienend, in Diensten stehend. Służała czeladź. *Tr.* SŁUŻALSTWO, -a, *n.*, z służalce, *collect.*, gromada służących, Dienerschaft, Knechtschaft, Diener, Knechte. Niezmierna liczba zbiegłego od Greków służalstwa. *Nar. Hst.* 2, 189, niewolników). SŁUŻBA, -y, ż., *Bh.* služba, služibička; *Slo.* služba; *Sr.* 1. swužba; *Sr.* 2. sžlužba; *Crn.* slushba, poslushba, (shlusva, z urząd); *Vd.* slushba, slushilu, slushva; *Cro.* szlúsba; *Hg.* szolgálath, szolgálás; *Rg.* sluuxba, sluuxtvo; *Bsn.* slusgba, slusgenje; *Rs.* служба; *actio vel conditio*; służenie u kogo, stan służącego, der Dienst, in dem man steht. Przyymuię u kogo służbę, z przystaię do iakiego pana, bey einem Dienste nehmen, in Dienste treten; *ob.* Przystać. Służbę wypowiedzieć. *Past. F.* 7. Odstać z służby, *ob.* Odstać) co sześć tygodni, to służbę odmieniam. *Teatr* 46, 30, pana odmieniam). - Bez służby będący, *ob.* Loźny). Przybiegli do domu, gdzie służbę służyli, a pani swoiéy to oznaymili. *Gor. Sen.* 185, gdzie w służbie zostawali). Przekładaią znośną służbę nad ubogą swobodę. *Kłok.* 83, poddaność, poddaństwo, podległość Unterthänigkeit, Unterthänigkeit; *Vd.* doushna slushba, dovshnoft, sadershba, z powinność). Służba rycerska, żołnierska, Kriegsdienst. Bolesław roku drugiego służbę do Pomorzan przypowiada rycerstwu. *Krom.* 140, wyprawę). Prussowie rozgniewali się na Konrada, iż im nie zapłacił służby abo żołdu, gdy byli z nim przeciw Bolesławowi. *Biel.* 141, wysłużoną płatę). W służbie być, na służbie być, służbę odbywać, n p. u dworu, *Ec.* услуженіи, usłużyć. - *aliter*; Marya siedziała wedle nóg Pańskich; ale Marta zabawiała się około rozliczney służby. *W. Post. Mn.* 523, koło usług, posługi, Dienste, Bedienung, Bewirthung, Aufwartung. Bóg wywodzi trawę i ziele na gorach ku służbie ludzkiey 3 *Leop. Ps.* 146, 8, ku służebności ludzkiey 1 *Leop.*, ku usłudze, ku pożytkowi ludzi, zum Dienste, zum Gebrauche, zum Nutzen. - §. Służba boża, chwała-boża, nabożeństwo, der Gottesdienst; *Vd.* bogu slushnoft, poboshnoft). Co za służba boża była w Grecyi, aż to ze strachem a wstydem człowiek musi czytać. *Biel. Sw.* 16. Służba boża, czyli religiia, iest to u Amerykanów wnętrzna powinność ludzi ku bogu, która ma być wolna. *Pam* 83, 2, 227. Służba boża, κατ' ἐξοχην, msza, die Messe; *Ec.* словесная служба, евхаристія, жертва безкровная, литургія, служба церковная самимъ Христомъ на тайной вечери установленная; cf. służebnik, mszał). Ruś mszą swoię zowie służbą. *Hrbst. Odp. Hh* 5, *Teof. Zw. a* 4. W Wilnie oprócz nabożeństwa zwykłego, trzy służby boże odprawuią się na każdy dzień. *Sowit.* 79. Kapłani i siedzy boży na służbach bożych przy ołtarzach i mszach świętych gardła daią. *Jan. Pos. A* 4 *b*. Polacy obyczaiem dawnym przed następuiącą bitwą służby bożey

Digitized by Google

słuchali. *Nar. Hist.* 3, 157. - §. Służba, abo w potkaniu z drugim niektórzy mówią, abo w liście piszą: moia służba, *vel* W. M. moia służba, *per praecisionem scilicet*, iest gotowa, powolna, **seine gehorſamſten Dienſte entbieten, ſeinen dienſtfreundlichen Gruß entbieten**; *Vd.* dobre zdrowie, dobro vsdajanie, posdraulenie, z pozdrowienie; *Vd.* dobre zdrowie poslat *salutare*). Jeſt teraz ten obyczay siebie i swoie służby, bo tak mawiamy, każdemu zalecać. *Modrz. Baz.* 237. Nayniższe służby moie z wiernym poddaństwem łasce W. K. Mości zalecam, *Lew Sapieha Stat. Lit. ded.* Jaśnie Wielmożnemu Panu a Panu Mikołaiowi Zebrzydowskiemu etc., Jan Januszowski powolne służby swe w miłościwą łaskę zaleca. *Jan. Lig. A* 2. Rozkazał ci się kłaniać, swą służbę powiedzieć, *nuntiare salutem. Mącz.* Powiedz mu służbę odemnie, służby me zaleć. *Cn. Th.* 1026. Szli do dworu, każdy ich służbą przywitał. *Dwor. G.* 2. - *similiter*; Śpiewam miłostki pieszczone, Grzeczne zaloty, ofiary, i one Pochlebne pieśni, słowa pełne chęci, Służby, ukłony, któremi więc nęci Młodź dziewczynę. *Opal. sat.* 4, przymizgi, Caresſen. - §°. Służba kmieca, pewna miara gruntu, z którey pańszczyznę robi, lub się opłaca, **ein gewiſſes Stück Feld, wovon der Bauer Frohndienſte thut, oder Abgaben zahlt.** Różne były wymiary służb, t i. ziemi, z którey powinność odbywano. *Czack. pr.* 222, *ib.* 2, 169. W Kiiowie i na Wołyniu, gdzie włok mierzonych niemasz, ieno służby, z każdey służby osiadłey po półzłotemu poboru. A iż na innych służbach bywa po kilka dymów, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się maią. *Vol. Leg.* 3, 49. Kmieci z służby k. żdey mają płacić po dziesięć groszy. *Vol. Leg.* 2, 796. - §. *collectiu.* służba, z służący, **die Dienerſchaft, die Bedienung, die Bedienten.** Niech ma za sobą tytuły dumne, liczne bogactwa, i służby tłumne. *Zab.* 12, 208 *Zabł.* Jechali bez żadney służby po nad brzegiem rzéki. *Niemc. Kr.* 2, 201. Książę Kondeusz z liczną służbą przeieżdżał tędy do Koblenz. *Gaz. Nar.* 2, 111. - §. 2) służba stołowa, gdzie kładą śrebrne flatki; i samo śrebro stołowe, *Vd.* misnu sodje, iedno posode, srebernia, srebrovina (*ob.* śrebra); *Bs.* slusgba, stol pehарni; *Ec.* среброхранúлище; **der Credenztiſch, Schenktiſch, und das Service, Geſchirre, Silbergeräthe zum Schenktiſche**, *abacus. Mącz.* (*Ross.* службы изба dla służących). Wodnego naczynia stół albo służba w kuchni, na które dzbany, kotły etc. z wodą stawiaią, *urinarium. Mącz.* Stoiąc u służby, szklenicę stłukł. *Wer. Rgl.* 132. Na służbie stał antwas z wodą, i ręcznik. *Biel. Hist.* 435. Na służbie stołowéy, czyli kredensie. *Mon.* 73, 605. Zjednał sobie kubki i kufliki złote na służbę, aby wina w nie nalewano. 1 *Leop. Ec.* 2, 8. Rozkazał iéy doprowadzić tam, gdzie była iego służba śrebrna, aby iéy dali potraw iego i wina iego. *Radz. Judit.* 12, 7, cf. buffet, kredens). Wysłał dla nich wszystkę śrebrną stołową służbę. *Skarg. Dz.* 831. Że ieden senator Rzymski śrebrną sobie służbę sprawił, zaraz go o to z senatu wyrzucono. *Star. Ref.* 42. Służba iednego pana dziś więcéy waży, niż śrebro trzydziestu kościołów kanonicznych. *Star. Ref.* 123, *Star. Ryc.* 41. SŁUŻBISTY, - a, - e, w służbie zostaiący, służący; *Rg.* sluxbeni, sluuxni, *Rs.* служúмельскúй; **dienend, in Dienſten ſtehend**; Pani służbiste panny wprzódy wysłała. *Mon.* 75, 691, SŁUŻBISTA *Jabł.*, SŁUŻBICA, - y, ż., służebna, służąca. **die Aufwärterinn, die Dienſtmagd.** Nuż też ową służbica co będzie kosztować! Ano pani narzeka, iż u drugich widz, Zawżdy panna ubrańsza, niźli u niéy bywa. *Rey Wiz.* 57 *b.* Do Witolda do więzienia ieno żenie wolno było chodzić ze dwiema służbistemi tylko. Żona ubrała go tedy w białogłowskie odzienie, a na iego mieysce służebną pannę posadziła; tak że za żoną wyszedł rano, miasto służbistey panny. *Biel.* 220. Służbista woła na panią swoię. *Chrość. Fars.* 506. Ta świetna stroiem, owa służbistemi. *Groch. W.* 567, *Star. Dw.* 46, *Chrość. Ow.* 392. SŁUŻBICZKA, SŁUŻEBKA, - i, ż., *dem.*, abaculus. *Mącz.*, kredensik, **ein Credenzchen, Schenktiſchchen.** SŁUŻEBNA, SŁUŻEBNICA, - y, ż., SŁUŻEBNICZKA, SŁUŻECZKA, - i, ż., *dem.*, służąca, w służbie zostaiąca, **die Aufwärterinn, Dienerinn**; *Boh.* služebnice; *Slo.* služebkiné, služebna dívka; *Hg.* szolgáló, szolgalotska; *Sr.* 1. slujobniza, swujownicza, swujowna; *Sr.* 2. szlużabniza; *Vd.* slushabniza, slussuniza, shlushauniza, dekla; *Cro.* szluskinya, szlusbenicza, dekla; *Dl.* szluskina, szlusbenicza; *Sla.* sluxbenica, szluskina; *Rg.* sluxbèniza, sluxizza, súxgniza, sùxna, godiscniza; *Bs.* slusgbeniça, slusgjavkigna, godiscniça, godisctuiça, raba; *Ec.* служéбница, служúтельница. Powinność sług i służebniczek, aby czcili pany swe, służąc im pilnie, wiernie, pożytecznie. *Gil. Pst.* 90. Proszę, nie racz wzgardzać prośb służebnicki twoiey. *Wys. Kat.* 407. Policzona w poczet służebniczek iego. *W. Post. W.* 3, 135. Owo ia służebnicka Pana mego. *Zyw. Jez. B* 3, *Biał. Post.* 258; **ſiehe, ich bin des Herrn Magd. Luth.**). - §. Służeczka, wyraz uniżoności, z nayniższa sługa, **unterthänige Dienerinn.** Nayniższa służecska Jeymość Dobrodzieyki. *Teatr* 20 *b*, 19, *et* 28, 99. SŁUŻEBNICZY, - a, - e, *Bh.* služebnický; *Sr.* 1. swujowniczki; *Vind.* slushjazhen; *Cro.* poszlùsen; *Rg.* sluxbeni, sluuxni; *Rs.* служúтельскúй; ku sługom należący; *famularis*, *Mącz.*, **Dienerz, Bedienten-, Knechts-.** Zakazał P. Bóg wszelakiéy roboty służebniczéy w święta. *Hrbst. Nauk.* 9 *b.* SŁUŻEBNICZE *adv.*, służebniczym sposobem, **knechtiſch**, e. gr. *famulare timens. Cn. Th.* 1027. SŁUŻEBNIK, - a, *m.*, *Boh.* služebník; *Sl.* služebnjk; *Sr.* 1. služobnik, swujownik, wotrocik (cf. otrok); *Sr.* 2. szlużabnik; *Vind.* shlushaunik, slushabnik, hlapez, (cf. chłopiec). strishaunik (cf. strzedz, stróż); *Crn.* slushabnèk; *Cro.* szluséch; *Hg.* szolga; *Bs.* slusgbenik; *Rg.* slúga, sluxbenik, sluxitegl; *Rs.* служебникъ, (2. z urzędnik); sługa, **der Diener.** Służebnik bozki stateczny Zawsze wesoł i bezpieczny. *Groch. W.* 386. Wszakżem obiecał tak iak świat zapłacić, Który zwykł swoich służebników tracić. *Jał. Ez.* 28. - °§. służebnik, niewolnik, **Sclave, Leibeigner.** Jeśliby ławnicy w którym grabstwie wymarli, tedy król Rzymski może służebnika przez dekret wolnym uczynić, i w onym grabstwie go do ławnicy obrać. *Szczerb. Sax.* 202. - °§. Ustanowił Mieczysław stary, po prowincyach, a mianowicie ziemi Krakowskiey, niesłychanych w kraiu *inflygatorów*, czyli iak na ów czas nazywano *służebnikow. Nar. Hist.* 3, 366; **Inſtigatoren, öffentliche Ankläger.** *Officiales vel Miniſteriales*, *alias* służebniki *nullus nisi palatini iudicare habent poteſtatem. Vol. Leg.* 1, 42, (R. 1347), woźnych, **Gerichtsdiener.** - °§. Służebnik, *Ec.* служéбникъ, кни-

Digitized by Google

га церковная, по которой священникъ отправляетъ служ҃у божественную (*ob* służba boża). Napisali schismatycy w swoich mszałach albo służebnikach bluźnierską naukę. *Sak. Persp.* 26, *Pim. Kam.* 73. Te dowody z ich służebników, trebników, t. j. mszałów i agend są wybrane. *Sak. Persp.* 1 *pr.* Weź służebniki w Kiiowie drukowane, a znaydziesz w nich takową naukę. *Pim. Kam.* 59. SŁUŻEBNOŚĆ, - ści, ż., *seruitus. Gall. Cyw.* 2, 116; SŁUŻEBNICTWO, - a, *n.*, (cf. podległość, poddaność). die Dienſtbarkeit; *Bh.* ſłużebnoſt; *Slo.* ſłużebnoſt; *Hg* szolgaság; *Sr.* 1. ſwużownoſcj, robocjaństwo; *Crn.* ſlushabnoſt, ſushnoſt, hlapzhuvanje; *Vd.* ſlushaunoſt, ſlushaunſtvu, hlapzhuvanje, ſlushjaſtvu, ſhushnoſt; *Rg.* ſłużáńſtvo; *Ec.* работа (cf. robota, cf. *rab). Robić iest służebnictwo cielesno. *Hrbſt. Naut.* 9 *b*, iest powinnością ciała). Bóg wywodzi na górach trawę i ziele ku służebności ludzkiey. 1 *Leop. Ps.* 146, 8, ku służbie ludzkiey. 3 *Leop.*, ku usłudze, zum Dienſte der Menſchen. Klucze Pańskie są własna służebność mocy Chrystusowey, służebnikom a cerkwi do skonania świata zwierzona. *Hrbſt. Oſp Nn* 2, urząd, *officium*, attrybucya). Gdyby wszyscy równie byli oświeceni, nie potrzebaby żadney służebności słowa bożego w kościele; którą służebność przecię Chrystus ustanowił. *W. Poſt. W.* 344; subordynacyą, hierarchiią) SŁUŻEBNY, - a, - e, w służbie zostaiący, służący. *Boh.* ſłużebny; *Slo.* ſłużebni, (*Slo.* ſłużebný *officiosus*, usłużny); *Bs.* slusgivi; *Rag.* sluxbeni, sluuxi; *Ec.* слугебнїй, рабѡменъ, которыи служитъ, покоренъ; *Rs.* послужный; dienend, in Dienſten ſtehend. Tak samę E terę, iako francuzmer abo służebne panny iey, kazał król ozdobić. 1 *Leop. Heft.* 2. 9. Jaki ociec, taki syn, iaka pani, taka służebna panna *Kosz Lor.* 70; *ob.* panna, garderobianka, młodsza, Kammerjunfer. Aniołowie są służebni duchowie, posłani na posługę. *W. Poſt Mn.* 566; dienſtbare Geiſter. Luth). Grunt emfiteutyczny, albo służebne dobro. *Gall. Cyw.* 2, 88. Służebny żołnierz, lud, z żołnierz pieniężny, Löhnſoldat, Miethſoldat, Söldner; (*Rs.* служилый, z żołnierz). Alexander posłał do Czech lud służebny zbierać za pieniądze przeciw Moskiewskiemu; nad temi żołnierzami był potym Czech starszym. *Stryik.* 659. Służebnym żołnierzom, którym się byli Albrecht i Alexander zadłużyli, zapłacił król Zygmunt. *Stryik.* 692. Człek iest służebnym żołnierzem w komplecie J naiemnicze dni iego na świecie. *Chroſt. Job.* 29. *Omisso ſubſtantivo* żołnierz, n. p. Nasi przysiędze Tatarskiey więcey niechcieli wiarzyć, poczęli służebnych więcey przyymować a chować na Podolu. *Biel. Sw.* 281 *b*, żołnierzy). SŁUŻEBNY *Subſt.*, z służebnik, służący, sługa, der Diener. SŁUŻEBNA *Subſt.*, *ob.* Służebnica. - (SŁUZEM, Słozem, *ob.* Sloz. -). SŁUŻKA, SŁUSZKA, - i, *dem. Nomin.* sługa, SŁUŻECZKA *demin. secund.*; Diener, Knecht; (*Rs.* служка, z klasztorny sługa). Rzadko na dobrego, wiernego, posłusznego służkę trafisz. *Sk. Kaz.* 52 *b*. Mów Panie, bo słucha służka twóy. *Leop.* 1 *Reg.* 3, 10. Ja słuszka twóy Panie. *Wiśn.* 238. Zbawiciel mówi to słuszkom swoim ku pocieszе. *Baz. hiſt.* 310. Nędznego słuszkę twego poimali nieprzyiaciele. *Baz. hſt.* 221. Słuszkowie, kucharze, masztalerze, woźnice rzucali się do bramy. *Biel.* 356. Ci słuszkowie. *Papr. Przyk. C.* Pan ten solennie seymik uczestował, Aby swe do urzędu służki wykierował. *Nar. Dz.* 3 153. Ich ka żdemu podnóżkie zwaleś się, drobnuttkim służeczką. *Mon.* 70, 160. - §. Boiarowie iedni byli putni, drudzy *służkowie*, do usług zamkowy h, do wożenia listów, wyciskania podatków, i tym podobnych obowiązków używani. *Czack. pr.* 1, 306. - 2) *femin.* Służka, służebniczka, die Dienerinn, die Magd; *Bh.* ſłużka bóg weyźrzał na pokorę służki swey. *W. Poſt. W.* 3, 274. Otom służka pana mego, niech się według słowa twego. *Pieś* 20 *et.* 15, *ancilla.* SŁUŻNY, - a, - e, od sługi, do sługi należący, służebny, *Crn.* ſlushne, *Rg.* ſłuxni, ſłuxbeni, *Rs.* служный; Dieners-. Appius przywdział służnego żupana, sługa zaś iego. *Chroſt. Fars.* 189. Sam im w służney postaci służyć pozwolił. *Smotr. Lam.* 202. - ÿ Służny czas *ob.* słuszny ku czemu. SŁUŻYĆ, - ył, - y *med cont.*, *Bh.* ſłużiti, ſłużiwati; *Slo.* ſłużiti, ſłużim, ſłużit; *Sr.* 1. ſłużicj, wuju; *Sr.* 2 ſłużiſch ſwużiſch; *Crn.* ſlushiti, ſlúshim; *Vd* ſlushiti, ſlushim, ſtrezhi, ſtrieshem, (cf. ſtrzedz, ſtroż). *Cro.* szlusiti, shlusim; *Dl.* szluxiti; *Hg.* szolgalni, szolgálok; *Bs.* slusgiti, (slusgitise *utor*); *Rg.* slúxiti; *Ec.* услугобити; *Rs.* служить, порабощать (cf. parobek, cf. robota). w służbie czyiey zostawać, posługować mu, bey einem dienen, in Dienſten ſtehn, Dienſte thun. Sługa służy. *Mon.* 67, 594; *ob.* pachołkować, pachołczyć). Kto służy, wolność traci. *Ban. I.* 2 *b*, *Leszcz. Gl.* 70, *Rys. Ad.* 30. Służże tu daley takiemu panu! *Teatr* 25 *c*, 49. Za długi czas służony na dworze, dał mu król starostwo. *P. Kch. Orl.* 1, 394. Kto dobrze służy, dosyć się upomina zapłaty. *Petr. Ek.* 11. Zawsze u dworu dziesięć na iednego służy. *Rys. Ad.* 76. Nie dobrze mówią: służonym być dobrze, źle, gut, ſchlecht bedient werden. *Gol. Wym.* 208; mieć dobrą posługę). Panowie naysroższi, naygorzey bywaią służeni, i naybardziey oszukiwani. *Zab.* 16, 28. - *Particip.* służący *masc.*, z służebnik, sługa; służąca *fem.*; z służebnica, sługa; z osoby służące, od usługi czyiey będące. Dienſtboten, der Dienſtbote, Bediente, Aufwärter; die Aufwärterinn, Dienſtmagd; *Bh.* ſłużicj, čelebin; *Vd.* ſlushaunik, hlapez, ſtrieshaunik, poſtrieshnik; ſlushauniza, dekla, ſtrieshauniza; *Cro.* szlusécch, szlusbenicza; *Bsn.* slusgbenik, djoticch, momak, *fem.* moma, *Rs.* служащїй, служанка, челядинець, челядинка, оморокъ, оморокова. Każde prawie gospodarstwo potrzebuie osob służących, które za wyznaczoną płacę część domowych zatrudnień na siebie przyymuią *Gall. Cyw.* 2, 121; cf. czeladź). W czasach naszych uskarżamy się na słych służących. *Zab.* 16, 5. Panowie nie są lepiey dlatego służeni, iż laią ustawicznie służących swoich. *Zab.* 16, 35. Służący czyy, *ob.* Człek, człowiek; cf. lokay, hayduk, strzelec, pasuk, laufer, murzyn. *Teatr* 55 *b*, 14. - Służyć *cum Accusatiuo*, n. p. Woynę służyć. *Star. Ref.* 165, Kriegsdienſte thun. Służyłem woynę, pod czas pospolitego ruszenie. *Teatr* 27 *c*, 70. Z chęcią ia będę tę i wszelką służyć woynę. *Mon.* 70, 553. Boiarowie putni z gruntu woynę służyli. *Czack. pr.* 1, 306. Wszyscy obywatele służbę ziemską służyć maią. *Stat. Lit.* 37; do pospolitego ruszenia należeć, im allgemeinen Aufgebote oder Landſturme dienen. Cara Tatarski każdą prawie woienną potrzebę sam Litwie z hordą służył. *Stryik.* 519. Służyć piechotę. *Dudz* 63, zu Fuſe dienen. *Cum Accusat. Adjectiui*, *omiſſo Subſtantiuo* służba: n. p. Żołnierską kilka lat służył. *Stryik. praef.* W Witebsku półtóra

Digitized by Google

tóra lata żołnierską służyłem. *Stryik.* 474. Służyć na koń usarską. *Cn. Th.* 1026, Służyć hayducką. *Dudz.* 63. Dworzańską służyć. *Papr. Ryc.* 158; Hofdienſte thun. Kto służy dworską, nie ma opatrzenia, Takowy każdy godzien obieszenia. *Rak. Pob.* a iij. – §. Służyć damie, usługami iey się zalecać, einer Dame die Cour machen, ſich um ihre Gunſt bewerben. Służył ieden pięknéy i zacnéy Rzymiance czas długi, pokazuiąc wielką przeciw niéy miłość. *Gor. Dw.* 283. Osoba ta, któréym służył, obruszyła się przeciwko mnie; zdało iéy się widzieć we mnie niecałą wiarę przeciwko sobie. *Gor. Dw.* 11. – §. Już też dawno, iak mieliśmy honor Pani służyć. *Teatr* 15 *c*, 21, attencyą oddać, pokłonić, aufwarten, ſein Compliment machen, ſeinen Beſuch abſtatten. – §. Służyć bogu, nabożnym i pobożnym być, Gott dienen, gottesfürchtig ſeyn. Służyć bogu we dnie i w nocy, znaczy, chwalić boga bez przestanku. *Smotr. Ex.* 35. W każdym stanie służyć Panu bogu iest to być szczęśliwym. *Kras. Pod.* 2, 149. Służ bogu, a czarta nie drażniy. *Cn. Ad.* 1059. Konstantyn na początku pogańskim bogom służył. *Sk. Dz.* 170, im ſich klaniał, ich czcił, er diente heidniſchen Göttern.). – Służyć, = służyć mszy, = mszą odprawować, (cf. służebnik, cf. służba boża), Meſſe halten, (*diſtinguas* służyć do mszy, = posługować księdzu przy mszy, zur Meſſe dienen; den Prieſter bey der Meſſe bedienen. Rozkazali, aby żaden mszy S. nie służył, oprócz papiezkiey wiadomości. *Sk. Dz.* 482. Pop albo władyka z diąkonami służy. *Pim. Kam.* 119. Tu żadna nieprzystoyność nie dzieie się, gdy dyakoni nie iako ofiaruiący, ale iako służący, nie dotykaiąc się nayświętszego sakramentu, patyne i kielich podnoszą. *Pim. Kam.* 119. Służył on tam liturgiią z patryarchą u bożego grobu. *Sak. Kal. C* 3. W kościołach, gdzie kwaśnym chlebem służą .... *Sk. Dz.* 179. W przaśnym chlebie służy u ołtarza. *Sk. Dz.* 1025. Przy władyczych cerkwiach znayduie się, że popi takiemi bułkami służą. *Sak. Persp.* 12. Chce pop kwartą wina do półroku albo i daléy służyć. *ib.* 15. U Rusi w poście mszy nie maią ieno w Sobotę a Niedzielę, a gdy pop służy w inszy dzień, pod iedną osobą w Niedzielę poświęconą pożywa. *Sk. Kaz.* 192 *b.* – §. Służyć komu, = usługi, posługi mu wyrządzać, zasługować sobie u niego, einem dienen, Dienſte thun, Dienſte erweiſen. Nie iest służyć oyczyznie, zjeżdżać na seymiki etc. *Mon.* 65, 257. Ubolewam, że nie mogę w tym służyć, ale w czym innym, całym sercem. *Mon.* 64, 458. Jeśli mogę w czym służyć, proszę mi poufale rozkazać. *ib.* Uczynię wszystko, w czym sobie służyć każesz. *Teatr* 29, 63. Mówże, w czym ci mogę służyć. *ib.* 41, 122. Służ, ieśli chcesz, aby ci służono. *Fabl. Bz.* 69. Przebacz, iże nie taką rzecz daruię tobie, któraby należała tak zacney osobie, Nie mogę-ć prze chudobę służyć w większey sile. *Rak. Pob. praef.* – *Similiter*: Niech Panu służy ta tabakierka, ten zegarek *etc.*, racz go przyiąć od swego sługi, laſſen Sie ſich damit dienen, aufwarten; belieben Sie es anzunehmen. – §. Służyć do stołu, = posługować do stołu, bey Tiſche aufwarten. *Xiądz.* 199. Służono nam do obiadu po iedney potrawie. *ib.* 76, czestowano nas, man bewirthete uns zu Mittage mit . .). Służono mu likworami i zakąską z konfitur. *Xiądz.* 64. (*Rg.* słúxiti tkomu vino, nasluxiti *miniſtrare*). – *Similiter*:

Córka na febrę zachorowała; a matka nad nią służąc płakała, *Sk. Zyw.* 1, 264; t. i. pielęgnuiąc, den Kranken warten, pflegen. – §. Służy piesek, umie służyć, plęsać. *Cn. Th.* 1027, der Hund wartet auf Szarmantka umiała służyć, tańcować, warować i szczekać. *Mon.* 64, 140. – §. Służyć czasowi, = stosować się do okoliczności, ſich in die Zeit ſchicken, nach der Zeit fügen. Heretycy za szczęściem szli, czasom tylko służąc. *Sk. Dz.* 247. Człowiek rozumny służyć czasowi powinien. *Nag. Cyc.* 110. – 2) *Verb. Neutr.* służy mi co, = bywa odemnie używane, es dient mir etwas, wird von mir gebraucht. (*Bs.* slusgitise *uti*). Ponieważ cię do tych czas nazywali starościcem, niechże i na potym służy ci ten tytuł. *Teatr* 14, 178. – Służy mi co za co, stoi mi za co, ſtatt etwas dienen. Poczciwe imię służy mi za naywiększe bogactwo. *Teatr* 8, 45. Roztropność moia może ci służyć za zaręczenie. *Teatr* 1, 68. – Służy co do czego, ku czemu. *Duaz.* 15, używa się do czego, pomaga do czego; zu etwas dienen. To żelazo do polerowania miedzi, nóż do kraiania służy; lekarstwo do tey choroby, na tę chorobę służy. *Tr.* Skwapliwy dowcip do pisma S. wykładu nie służy. *Sk. Dz.* 113. Służyć komu, pożytecznym mu być, pożytek przynosić, *Bs.* pruditi, uciniti koriſt; *Vd.* dopriditi, dobizhuvati, perpriduvati, h'pridu biti; *Ross.* полезовать, упóлезовать. *Physice*: służy mi co, = zdrowo mi, *Bh.* bujiti), es dient mir, iſt mir geſund. Nie wszystkim iedno służy abo zdrowo. *Cn. Ad.* 603. Porozumieć się trzeba z swym żołądkiem, iakowe mu iadło służy. *Perz. Lek.* 127. Ta potrawa mi służy, *Vd.* jedba dobru dopride, dobru sda. Służący zdrowiu, *Bh.* bujiwý (cf. duży), *Vd.* slusben, slushezhen). Mléczne potrawy suchotnikom służą. *Krup.* 5, 578. Wino każdemu przyrodzeniu służy, gdy go pożywasz miernie. *Cresc.* 370. Służy mi tu powietrze. *Cn. Th.* 1026. – Nie służy mi zdrowie, głowa, nogi, ięzyk, niesposobne mam zdrowie, *affecto sum corpore. Cn. Th.* 526; nie zdarza mi się, nie sprzyia mi zdrowie, nie mam zdrowia; nie iestem w używaniu swoich zdrowych członków, es will mit der Geſundheit nicht fort; ich kann den Kopf, die Füße, die Zunge nicht recht brauchen. Służy mi szczęście, = zdarza mi, sprzyia, faworyzuie, *Vd.* mi tazhi, tezhi, meni h'teku gre; das Glück iſt mir günſtig, hold; es glückt mir. Co tobie, to we grze szczęście służyło. *Teatr* 47, 2. W Bogu nadzieia, żeć fortuna służy. *Auszp.* 46. Szczęście mu służy; on sam w nieszczęście się niesie. *Bard. Tr.* 313. Żyycie długo, niech wam szczęście służy. *Teatr* 44, 106, *Klok.* 57. Śmiałym służy fortuna. *Zab.* 8, 352 *Koss., iuuat.* – Póty mi dobre służyły czasy, póki worek dostarczał. *Teatr* 30 *b*, 103, zażyłem dobrych czasów, ich hatte gute Zeit, genoß der guten Zeiten, ſo lang der Beutel reichte. Matyaszowi nie do końca szczęśliwie przeciwko Jerzemu zaciągi służyły, *minus secundo ſuccessu utebatur. Krom.* 694; niebardzo mu się wiodły, ſie giengen ihm nicht ſehr von Statten; nicht ſehr nach Wunſche. *Similiter*: Wiek komu służy, lata służą, = przyczerstwości iest, krzepkim iest, żwawym, iarym, die Jahre ſind einem noch günſtig, erlauben noch etwas mit zu machen. Zażyć świata, póki służą lata. *Teatr* 10, 28, *Bals. Sw.* 2, 105. Pókiś ty młody, pókić służą lata, zażyway świata. *Morszt.* 240. Póki mi służyły lata, Miałem wygodę i ła-

Digitized by Google

ſkę u Świata. *Jabł. Ex.* 29. Każ wino nosić, póki beczka leie, Póki wiek służy, a śmierć nie przyśpieie. *Hor.* 1, 196. - §. Służy co komu, z przynależy nań, przyſłoi mu, **es dient ihm, gehört ihm, iſt ihm zuſtändig, angemeſſen, paſſend.** Bogu spanie nie służy. *Biał. Poſt.* 336. Przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, któremu służy wszelka moc, pokłon i chwała, teraz i zawsze. *Sk. Żyw.* 2, 168. To mi służy, *Cro.* to me ide. Nie wszystko wszystkim służy, co służy iednemu. *Gaw. Siel.* 397. Nie służy to temu; nic temu potym; nie tegoby mu trzeba. *Cn. Ad.* 648. - *2) służyć komu, z poddanym iego być, podległym mu być, **einem unterworfen, unterthänig ſeyn.** Galliia potym Rzymskiey mocy służyła. *Stryik* 32. - *§. należeć do kogo, własnością iego być, **einem zugehören, ſein Eigenthum ſeyn.** Żonie Eryka dziedzicznym prawem służyło księstwo Szczecińskie; *eius haereditarius erat principatus. Krom* 630. Przemyskie włości za Kazimierza Sprawiedliwego iuż ku Polszcze służyły. *Stryik.* 203, *przysłuszały, przynależały). *SŁUŻYCIEL, - a, *m.*, sługa, sługa, sługa, *Rs.* служитель, **der Diener.** Przełożeni służyciele są boży. *Bud. Rom.* 13, 6, *Smotr. Lam.* 68. *SŁUŻYCIELKA, - i, ż., *Rs.* служительница, **die Dienerinn.** Zalecam wam Febę, siostrę naszę, która iest służycielka zboru. *Bud. Rom.* 16, 1. - - *SŁYCH, - u, *m.*, słuch, słuchanie, **das Gehör, das Ohr.** Tak wiele razy w słych mi podawano mową i do czytania drukiem wyrażono, iak grzechy brzydkie. *Kul. Her.* 34. - §. słych, co słychać, wieść, pogłoska, **das Gehörte, die Sage, das Gerücht.** Niemasz słychu; bo gdzież iaka powieść stara, By się kiedy w tych grunciech wylęgła poczwara! *Zab.* 9, 240 *Eyſſ.* - *Prov.* Zapadł gdzieś: ni słychu, ni widu. *Cn. Ad.* 1300, **man hört und ſieht nichts von ihm**; *Rs.* неучтъ, (cf. czuć); nie słychać; iak kamień w wodę wrzucił; nie dowołasz się; daremna nadzieia). *SŁYCHAĆ *cz. Cont.*, *Słychywać *Freq.*, słyszeć często, ciągle, *Boh.* **ſlychati, ſlychawati** cf. *Gr.* κλύω); **etwas oft hören, nach einander hören.** *Słychałem częstokroć takie rzeczy, wszyscy iesteście bardzo ciężcy cieszyciele. 1 *Leop. Job.* 16, 1. Przywodzę słowa te z ust twych do mnie mówione, a w uszy moie słychane. *Smotr. Nap.* 75. Słychałem mowę Pruską, gdym był w Gdańsku; bardzo podobną Litewskiey. *Biel. Sw.* 169. I iam o waszych dziełach słychywał też. *Pot. Arg.* 544. W trapiedyach kaniebne i nieznośne rzeczy słychamy. *Petr. Et.* 38. Tego ucho człecze nie słychało. *Paſt. P.* 259. Od niegom często to słychywał. *Warg. Wal.* 278. Kto kiedy słychał lichwę większą nad tę! *W. Poſt. W.* 194. Nie słychano tego od wieków, ani to do uszu przychodziło. *Dambr.* 724. *Hodie frequentissime usurpatur in Infinitivo, absolute*: (*Rs.* слышно). Słychać straszne pukanie u drzwi po trzy razy. *Teatr* 53 *b*, 69, daie się słyszeć. Cóż tam słychać, Elwiro! *Morzt.* 106; co nowego? **was hört man Neues?** cf. Widać). Cóż tu słychać dobrego? *Teatr* 17 *c*, 44. Dobry dzień, panie kumie, co tu słychać? *ib.* 52 *c*, 15. Powiedz mi rzetelnie, iak też o mnie na świecie słychać? *Teatr* 2, 38 *Bars.*, *quomodo audio*? co też o mnie gadaią? cf. słynąć). Dobre daleko słychać, a złe ieszcze daley. *Rys. Ad.* 9. Ey pięknaż to wolność, boday o takowey nie słychać. *Falib. R.* O Orygienesie, iakoby miał dziabłom ofiarować, nie słychać ani u Rufina, ani u Jeronima, ani na koncyliach. *Sk. Dz.* 125; wzmianki, śladu niemasz). - Słychać, z gruchnie, gadaią, wieść iest, sława, pogłoska, słuch. - *Partic.* słychany, o czym kiedy słyszano, *Rs.* слыжанный, **erhört, gehört, wovon man ſchon gehört hat**; niesłychany, o czym nigdy nie słyszano, praktyki tego niemasz, bez przykładu, *niebylica, **unerhört**; *Sr.* 1. **neſſwuſchané**; *Vd.* neushlisheno, kir nej bilu nikuli shlishat; *Sla.* necsujen; *Ross.* неслыханный; *Ec.* неслышный. Ta rzecz przedtym zgoła niesłychana była i prawie nowiną. *Smotr.* 197, *opposit. Rs.* видальщина, cf. widać). Czy słychaneż to rzeczy, które nam naprawił! *Jabł. Tel.* 82. Rzecz tak sroga i niesłychana. *Gor. Dw.* 231. Tatarowie, lud u nas przedtym niesłychany, 1202 R. przeprawili się przez Wołhę. *Biel.* 116. Używają mąk srogich w kryminałach i śmierci niesłychanych. *Boter.* 99, bez przykładu). Tarnowscy wszystkim słychane i znaiome waleczniki. *Warg. Cez. A* 4, wszystkim wiadome). (- SŁYK *ob.* Szłyk). - SŁYNĄĆ, *SŁYCHNĄĆ *med. idntl.*, sławnym być, **berühmt ſeyn**, *Crn.* slavim, (cf. sławić); *Vd.* slaviti, shtiman biti; (cf. słyma); *Rg.* slovjetti, (cf. słowić); *Ross.* славить, славу, прославить, прославлять; *Ec.* слову. Słynie Alexander, że pół świata nieszczęśliwym uczynił. *Kras. Dos.* 166. O cny młodzieńcze, ktory w sławie słyniesz Godnym potomkiem Alcyda wielkiego. *Paſ. F.* 225. Mężnym zapasnikiem życzy sobie słynąć. *Lib. Hor.* 17. Ktokolwiek z was iest, co poetą słynie . . . *Opal. poet.* Wszak widzisz, iako z czasem wszystko marnie ginie, Jedno co iest poczciwe, to na wieki słynie. *Rey. Wiz.* 32 Królewska rzecz iest, dobrze czynić, a źle słynąć. *Petr. Pol* 2, 114. SŁYNNY, - a, - e, słynący, sławny, **berühmt.** Cezar po kręgu ziemi łagodnością słynny. *N. Pam.* 22, 109.

*SŁYPLIK, - a, *m.*, n. p. U sprężyny zastawioney na ptaki ma być przywiązany na sznurce słyplik abo klinik. *Cresc.* 631, **ein kleiner Keil.** Powrozek sidłowy słyplikiem możesz rozpiąć przy obłąku. *ib.* 632. Prątek przywiążesz słyplikiem przy prężynie wiszącym iednym końcem. *ib.* 632.

SŁYSZALNY, *SŁYSZNY, - a, - e, SŁYSZALNIE *adv.*, w słuch wpadaiący, słyszeć się daiący, *Rg.* slisciv; *Rs.* слышный; **hörbar.** Niemoty, nie mogąc myśli swoie wyrazić słyszalnemi znakami, do mig udawać się muszą. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 53, *et* 17. Bóg przy świata dokonie do lubego syna słyszalnie przerzeka . . . *Przyb. Milt.* 228. W kościele nie był słysany gomon. *Chodk. Koſt.* 38, nie był słyszany. SŁYSZEĆ, - eli, - ał, - y *Med. ndk.*, usłyszeć *dk.*, *Boh.* **ſlyſſeti, uſlyſſiti**: *Slo.* **ſlieſ'at, ſyſſim, čuť, čauti**, (cf. czuć); *Sr.* 1. **ſlyſchacz, ſlyſchu, ſlyſcim, ſwuſchu**; *Sr.* 2. **ſſlúſchaſch, ſlúſchaſch**, *Crn* shlishati, shlishèm; *Vd.* shlishat, poshlushati, zhuti, zhujem; *Cro.* chuti, chujem; *Dl* szlisati, szlisiti, szlusati; *Hg* hallok; *Es.* sluscjati, sliscjatti, cjutti; *Rg.* sliscjati, sluscjati, slisciti, cjutti; *Sla.* chútiti, csuti; *Rs.* слышать, чуять, почуять, внушить, внушать, (*ob.* ucho); *distinguas* słuchać, *quod longiorem actionem et voluntariam significat*; słyszeć *vero breuem, naturalem, contingentem et contra voluntatem. Cn. Th.* 1024. (*similis differentia inter* widzieć *et* patrzeć). - *absolute* słyszeć, słuch mieć, nie głuchym być, **hören, ein Gehör haben.** Tak mówi Pan; kto słyszy, niech słucha. *W. Ezech.* 3, 27. W głębokim ponursony milczeniu, zdawał się patrzać a nie widzieć, słuchać

Digitized by Google

a nie słyszeć. *Teatr.* 2, 121. Słyszenie, z słuch, zmysł, das Gehör, das Hören. Straciwszy słyszenie, do spraw iest niesposobny, *Ryb. Ps.* 70. Głuchym słyszenie, a niemym mowę przywrócił. *W. Post. W.* 2, 193. - §. *transl.* słyszę co, dochodzi mię, hören, vernehmen, erfahren. Pytał go, ieśliby co słyszał nowego? powiedział, że nic. *Eraz. ięz. J.* 7. Com słyszał, to powiadam. *Cn. Ad.* 96, iakem kupił, tak przedaię; nie wyssałem tego z palca). Nic nie wie, kto nic nie słyszał. *Off. ſtr.* 7. Kto mi mówi, co chce, usłyszy, czego nie chce. *Cn. Ad.* 382; *Eraz. Jęz. G g* 2 *b*. Jeśli rzeczesz źle, usłyszysz ieszcze gorzey. *ib.* Tak cię sądzą, iak cię słyszą *Mon.* 74, 143. Słyszę słowa, ale rzeczy nie rozumiem. *Orzech. Qu.* 64. Słyszałem iak przez sen, *ob.* Sen. - Już tu go słyszę; pono nie, to chód nie iego. *Teatr* 45 *b*, 15. Słyszałem to temi uszami, na te uszy. *Dudz.* 13. Bądź ſiſt téy pocieszliwéy nowiny, iakobyś ią w uszy swoie słyszał. *Rey Pſt. Tt* 4. Czy słyszysz? czy czuiesz? *Cn. Th.* 1028, hörſt du? Nie słyszę wrzkomo, nie słucham. *Cn. Th.* 527; słysząc nie słuchamy. *ib.* Aby tylko słyszeć, nie słuchać. *Lach. Kaz.* 1, 365. Słyszę! i. e. rozumiem! dobrze! *approbantis. Cn. Th.* 1027, ich höre! gut! Nie słyszę, odpowiadaiąc na co, czego nie chcemy dać, uczynić, i. e. nie zezwalam, nie przyzwalam. *Cn. Th.* 527, ich höre nicht, ich mag nicht! Słyszę *irridentis*, szydząc, bardzo, wey bardzo, zgadłeś; ale. *Cn. Th.* 1135; das geſtehe ich! freylich, natürlich (ironiſch). - Dać się słyszeć. *Fur. Uw. F* 3, ſich hören laſſen, ſich vernehmen laſſen Słyszeć o tym, słynie to. *Cn. Th.* 1027, słychać o tym, man ſpricht das von, es iſt ruchtbar. Usłyszenie, powzięcie wiadomości, das Hören, Erfahren, die Nachricht. Miechowiusz opisuie roku 1205 pierwsze objaśnienie i usłyszenie imienia Litewskiego. *Stryik.* 211. - Słyszeć u kogo, od kogo, *bene vel male audire*, dobrą lub złą sławę mieć, kiedy dobrze lub źle o kim gadaią, im Rufe ſtehen, berüchtigt ſeyn. Dobrze słyszy u ludzi. *Birk Chod.* 21. Ci senatorowie źle od szlachty słyszeli o dekret Zygmunta między Jagiełłem i Krzyżakami. *Biel.* 277. Tego gdy zaniecha, lepiéy od nas słyszeć będzie, i u swoich na większą się początkę sposobić może. *Smotr. Et.* 9 - Słyszysz! *particula eſt vocantis et revocantis, item excitantis attentionem et comminantis. Cn. Th.* 1027, höre! hörſt du! Słyszysz-że to zawsięty odszczepieńcze! *Bals. Niedz.* 1, 9. Słyszałeś! a nie słyszyszże! *tibi ego dico, an non! Cn. Th.* 1027. - *§. *obſol. conſtructio*: Siny mróz ku nam kroczy, a życzliwe lato Precz się bierze, acz nie rad każdy słyszy na to! *Ryb. Gęsl. B* 4. *SŁYSZNY; *ob.* Słyszalny.

S M.

SMACISKO *ob.* Szmaciſko, szmat.

SMACZNY, - a, - e, SMACZNIUCHNY *intensiv.*, SMACZNIE, SMACZNO *adv.*, *Boh.* ſmačný, chutný, pochotny, cf. chuć, pochoć); *Sr.* 1. ſchmackné, ſwobjecziné; *Sr.* 2. ſchmackni *Crn.* shmâhtne; *Vd* shmahen, smahnoduhen, dushezh, dobroduhen, sasladjen, dishezhen, dobrudishezh; *Rg.* slaſtań, sladosni, (cf słodki); *Cro.* smáhen, téchen; *Rs.* смачный, вкусный; *Ec.* ласкосéрдный; smakowity, w smak będący, ſchmackhaft, (Obd. geſchmack). Głodnemu wszystko smaczno. *Cn. Ad.* 246. Potrawy mniéy smaczne, i mniéy wytwornie warzone, głodnemu żołądkowi przypadaią do gustu. *Pilch. Sen. liſt.* 128; głodny nie przebiera; przysmaków nie szuka). Smaczniuchna potrawa. *Grod. Dis. F b.* U pańskich stołów smaczno i okazale iedzą. *Kras. Pod.* 2, 71. Niemasz nierozkoszniejszego, iak u stołu tak smacznego, wśrzód powszechney wesołości Pociągać winka ſtarego. *Teatr* 55 *b*, 41. Smaczne winko. *Falib. M.* Każda mu potrawa, choćby naywyśmienitsza, niesmaczna. *Zab.* 13, 57. Choćby naysmaczniejsze rzeczy same w sobie były, a ięzyk nie byłby sposobny do przyięcia smaku ich, tedy żadnego smaku nie uczuie. *Sak. pr.* 87. - *transl. et fig.* wdzięczny, miły, słodki, przyiemny, ſchmackhaft, angenehm, ſüß, mild. Smacznego ci snu życzę. *Teatr* 33 *b*, 76; ich wünſche dir eine angenehme Ruhe. *Jabl. Tel.* 41. O tey porze iuż smaczno spać będzie. *Teatr* 55 *d*, 23. Smaczno po trudach zasypia. *Off. ſtr.* 2. Smaczne kradzione. *Burl. A* 3, w cudze dwie łyżki djabół miodu włożył, a w swoie łyżkę; Cudzy chleb naysmaczniejszy). Mówił, nie uważaiąc co smaczno, ale co zdrowo. *Pilch. Sen. łaſk.* 89. Chcecie, żeby wam kaznodzieia zawsze smaczne rzeczy powiadał. *W. Poſt. W.* 3, 433. Rytm się niesmaczno takiemu koiarzy, Co się z swym szczęściem pasuie i swarzy. *Paſt. F.* 264, *Rs.* НЕДѢЛЬНО; niegładko). Król się ociągał, chociay smaczne mu kondycye podawał nieprzyiaciel. *Gor. Dz.* 151. Smaczna to rzecz rządzić, dzierżeć miasta, wsie, włości. *Gor. Dz.* 94. Starościna idzie coś z niesmaczną miną. *Teatr.* 28, 43, z kwaśną, ponurą). *SMACZNOBRZMIĄCE strumyczki. *Gor. W.* 352, słodkobrzmiące, lieblich murmelnd. **SMACZNOŁUDNE pochlebstwo. *Krom.* 531, *Nag. Fil.* 130, lieblich lockend. SMACZNOŚĆ, *ob.* Smakowitość, die Schmackhaftigkeit, (Obd. Geſchmackigkeit).

*SMAD *ob.* Swąd.

SMAGAĆ *cz. ndk.*, siec biczem, rózgą etc., merſkać, chłostać, (cf. śmigać; *Etym.* Mgnąć; cf. smuga, smuk, *Sr.* 1. ſmâha *novale*; *Vd.* smagat, smagovat; *Crn.* smahati: *Ger.* ſchmähen łżyć), mit der Peitſche oder Ruthe ſtreichen, mit etwas langen und ſchlanken ſchlagen; stáupen, schmitzen; *Bh.* ſlâham, ſleham; *Vd.* topſti). Katy do smagania chutne. *Olym. Sw.* 2, *Ff* 4. Żaden woźnica nie będzie ustawicznie konia smagał *Pilch. Sen. łaſk.* 58. Lew, gdy go ta męczy plaga Ogonem się w boki smaga. *Jak. Bay.* 60. SMAGACZ, - a, *m.*, który kogo smaga, der Stäuper, Peitſcher. *Tr.*, *Sr.* 1. ſchwikař. SMAGANIEC, - ńca, *m.*, smagany, wysmagany. *Cn. Th.* 1028, ein Geſtäupter, Gepeitſchter, Ausgepeitſchter, *Sr.* 1. ſchwikané. Zbrodnie świata czas wyiawi, I wszech zbrodni smagańce. *Brud. Oſt. C* 2; *patronos)*. Ono sławny Belizary, Ow trynmfów smaganiec. *Bal. Sen.* 65. - 2) kara smagania; das Stäupen. Karą u cyganów, tańczyć smagańca, przy czym drudzy na dromlach grają: *Kniaź. Poez.* 2, 185.

SMAGLAWY, - a, - e, śmiadawy, czarniawy; *Rs.* смуглый, смуглова́тый; *Ec.* смуглéный, темноцвѣтный, смурый, чéрный; ſchwärzlich, ſchwarzbraun. Potrzebowałaby bielidła, gdyby tysiączne wdzięki nie nagradzały płci nieco smaglawey. *Kras. Dos.* 122. Filon sma-

Digitized by Google

glawy, iak cień miesięczny. *Kras. Off. D.* 4. Był on twarzy melancholiczney, płci smaglawey, włosów czarnych. *Uſtrz. Kruc.* 2, 101. Patrząc się we zwierciadło, a widząc się białą, Lubiła go smaglawa, że iey pochlebiało. *Kras. Bay.* 105. U ludzi chuderławych, smaglawych, zatwardzenie żołądka ze ſkąpości żółci pochodzi. *Perz. Lek.* 176. SMAGLAWOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* смуглованность, смуглость, śmiadawość, ſchwarzbraune Farbe.

SMAGLICZKA, - i, ż., ziele, od smaglego wzroſtu rzeczone, cienkie a wysokie na cztery łokcie prącie mieva, *Moly.*, *Syr.* 553, *Urs. Gr.* 189, *Otw. Ow.* 569, Sáukraut, Nachtſchatten. SMAGŁY, - a, - e, smagle, smagło *adv.*, smukły, wysmukły, gibki, cienki a długi, ſchmächtig, (ſich ſchmiegend), geſchmeidig, dünn und lang, ſchlank, ſchwank; *Bh.* konopatý (*ob.* konop'); *Vd.* shmaidik; *Crn.* prâshn; *Rs.* тонкáный. Zaraz z rószczki daie znaki drzewko, Smaglą sięgaiąc proſto w górę cewką, W iaki urośnie dąb za czasu przyyściem. *Zab.* 12, 2 *Sak.* Rószczka to ona, co tak smagło rosła, Że wierzchem cedrów na Libanie doszła. *Miaſk. ryt.* 144. W leſiech ciemnych drzewa bardziey na wzwyż roſtą, niż na mięższą, też smagłe bywaią, nie wiele gałęzi u dołu miewaiąc. *Cresc.* 56. Żydzie, kup' ten kiy, widzisz iak smagły. *Rys Ad.* 81. Te smagłe drzewka, te drzewa ruchawe, których głowa posłuszna ieſt powianiu wiatrów. *Karp.* 3, 16. Nieiakiś młody, smagły Mars, wysokiego i wspaniałego wzroſtu. *Stas. Num.* 1, 119, *cf.* wzroſt ſtrzeliſty). Wzroſt kobiet Angielſkich ieſt smagły, a ſtróy wcięty. *Pam.* 85, 1, 14. - §. Każdy na osła do bicza się bierze, J smagło zatnie. *Zab.* 14, 279, śmigaiąc, ſo peitſchen, daß bloß die Spitze der Peitſche trifft. SMAGŁOŚĆ, - ści, ż, gibkość, cienka długość lub wysokość, die Geſchmeidigkeit, Schlankheit.

SMAK, - u, *m.*, Obd. Schmack, Niederd. ſmak, *Suec.* smak, *Angl.* smack, smatch, *Finl.* Macu, *Bh.* ſmak, chuť, (*ob.* chuć, chęć), *Slo.* chuť; *Sr.* 1. ſchmak, ſwodjeno, ſlodzenie, woppytanie; *Sr.* 2. ſchmek, ſchmekowane, hopútane; *Crn.* shmah, pokûs, okûs; *Vd.* shmah, duh, dishik, okuſs, pokuſs, dishanje, pokushnja, pokusitje, koshtanje; *Cro.* smàh, technoszt, (*Cro.* szmok; *Bs.* smók *opsonium*; *Rg.* smásc, slâſt, okuscenje; *Sla.* okushanje; *Ross.* вкýсъ; *Ec.* скýсъ, (cf. kusić); smak w potrawach, w trunkach, *obiectiue*, der Geſchmack einer Sache ꝛc. Język ieſt naczyniem ukuszenia, dlatego aby smaki pokarmów przez niego łatwiey przenikały. *Sak. Pr.* 28. Woda, im ieſt czyścieysza, tym więcey ieſt bez smaku wszelkiego; a bez smaku być powinna, ieżeli ma być zdrowa. *Kluk. Kop.* 1, 114. Gnóy kazi smak w iagodach winnych. *Cresc.* 174. Który z tych dwóch fruktów ma smak wyśmienitszy, pomerańcza czyli brzoſkwinia? *Węg. Mar.* 5, 16. Czy nie ucho słów rozsądza, a smaku uſta iedzącego? *Leop. Job.* 12, 10. Nie wiem, iaki to smak być może w zielonym ieszcze owocu! *Teatr* 7, 51. Smak, dobry smak, smakowitość, der Wohlgeſchmack, die Schmackhaftigkeit. Jm czego bardziey pragniem, to smak prędzey traci. *Pot. Arg.* 147, przyiemność). Smak zdrowia nieprzyiaciel. *Cn. Ad.* 1060; nie wszyſtko zdrowo, co smakuie). - §. *transl.* smak, ukontentowanie, rozkosz; słodycz, Geſchmack, Wohlgeſchmack, Vergnügen, Ergötzen. Serca zarażone smaki świata tego. *Sk. Dz.* 297. Cnotą ieſt odbiec tego, co smakuie, Jeżeli ten smak cną poczciwość truie. *Paſt. F.* 143. Uſta piękne pięknych uſt smaczniey się tykaią, Lecz złączone z czarnemi smaków swych nie maią. *Gaw. Siel.* 376. Z takim smakiem o rzeczach niebieſkich rozmyślał, iż dla słodkości, którą na duszy czuł, łzy z oczu iego wypłynęły. *Sk. Zyw.* 416. Gdy pismo S. czytać począł, taki w nim smak miał, iż mu żadna iana nauka smakować iuż więcey nie mogła. *ib.* 317. Już to przypowieść ieſt na świecie ſtara, Gdzie smak w ięzyku, tam w sercu przywara. *Mon.* 71, 795; słowa słodkie, serce fałszywe). Znalazła smak w rozmowach z rolnikami. *Węg. Mar.* 1, 109. Z smakiem umiera, kogo swoi płaczą. *Morszt.* 247. Powinien im dogadzać i do smaku być. *Krup.* 5, 227. Jey poſtępki nie zawsze mi były do smaku. *Teatr* 26 *d*, 4. Nie w smak szły Jegomości częſte wexle. *Kras Pod.* 2, 48; nie do gustu mu były; ſie waren nicht nach ſeinem Geſchmacke. Modlitwa odszczepieńcom w smak nie póydzie. *Birk. Kaz. Oſ.* 4. Już mi sieciami knieie krążyć nie miło, iuż mi łuk z ſtrzałami nie w smak idzie. *Uſtrz. Klau.* 56. Nie idzie mu w smak kazanie, gdzie iego wyſtępku dotkną. *Biał. Poſt.* 294. Naszym to bardzo nie w smak było; ięli narzekać na króla. *Biel.* 105, *Lib. Her.* 108. - Niesmak, dyszguſtowanie, nieukontentowanie, niechęć, przykrość, übler Geſchmack, Unannehmlichkeit, Widrigkeit; *Boh.* nechuť. W niesmak było Moſkwie, że Polſka zrzuciła się z iey gwarancyi. *Gaz. Nar.* 2, 260, Ten poſtępek lubo będzie w niesmak wierzycielom, atoli bardzo dogodny bankierom. *Pam.* 83, 448. Czasem ubóztwo rodzi zbyteczna obfitość, J tam niesmak naſtąpi, gdzie zupełna sytość. *Dmoch. Szt. R.* 66. Co nam łatwiey przychodzi, to prędko niesmak w nas rodzi. *Teatr* 54, 54. Szły im w niesmak dyskursa moie. *Kras. Dos.* 240. Z niesmakiem wielkim to przyymowała. *Otw. Ow.* 359. Janczarowie bardzo prędko swóy niesmak wydaią. *Kłok.* 228. Czyniono mu różne niesmaki, których znieść nie mogąc, uszedł z kraiu. *Nar. Hſt.* 3, 53. Nie śmie mu żadnego niesmaku uczynić. *Kłok.* 10. - 2) *subiectiue* smak, smakowanie, czucie czyli zmysł smaku; *ukuszenie, der Sinn des Geſchmacks, das Schmecken, der Geſchmack. *Kluk. Zw.* 1, 47. Smak zależy z części rzeczy smacznych w uſta wchodzących; bo choćby naysmacznieysze rzeczy same w sobie były, a ięzyk nie byłby sposobny do przyięcia smaku ich, tedy żadnego smaku nie uczuie. *Sak. Pr.* 87. Smaku zepsucie, gdy inszy chory smak ma, niżby powinien mieć z rzeczy, którą kosztuie. *Krup.* 5, 515. - *Aeſthet.* smak, guſt, prędkie uczucie piękności, der Geſchmack, der Guſt, das Gefühl des Schönen. Prędkie owo uczucie smaku w tym co pożywamy, powodem ieſt, iż ten wyraz przeniesiono do znaczenia, owego prędkiego, niby bez uwagi i zaſtanowienia się, w dziełach nauk i kunsztów rozeznania, co ieſt dobre i piękne. *Pir. Wym.* 7. Żeby smak dobry sobie sprawić, ma się czytać nie wiele, a dobrze. *Przyb. Luz.* 8. Łączyć smak z nauką. *Węg. liſt.* Smak ten, który uszy czuią, ieſt z zwyczaiu. *Gor. Dw.* 50. - 3) *Oeconom.* smak rybi, przysmak, rosół rybi, salsza, Fiſchbrühe, Tunke, Lake. Zbił o to pacholka, że on znoszące ze stołu, chlipnął z półmiska smaku od ryb lub rosołu. *Zab.* 8, 322 *Jżyck.* Z łakomſtwa smaku z ryb nadpił. *Hor. sat.* 37. SMAKA, - i, ż., appetyt, chęć do iedzenia. *Perz. Cyr.* 1, 143. Gdy poczuie chory smakę czyli chęć do iadła, znak, że się choroba przesiła. *Perz. Lek.* 73; Appetit, Eßluſt. *Niesmak

Digitized by Google

do iadła. *Perz. Lek.* 126, niesmaka). SMAKARZ, *ob.* Smakownik. SMAKOWAĆ *Med. ndk.*, *Sr.* 2. ſchmakowaſch; uczucie smaku mieć, ſchmecken, Geſchmack haben, den Sinn des Schmeckens haben. Chory ieszcze smakuie. *Tr.* Smakowanie, smak, zmysł, das Schmecken. Widzenie, słyszenie, dotykanie, smakowanie, powonienie. *W. Poſt. Mn.* 211. - §. Smakować czego, kosztować czego, smakiem kosztować, dochodzić, etwas ſchmecken, koſten; *Sr.* 1. ſłodzicj, ſwodiu, (cf. słodzić); *Rs.* вкусить, вкушать; откушивать, отвѣдать, отвѣдываю, прихлебнуть, прихлебывать. Smakuiąc delikackie iem, *ligurio*; smakuiąc popiiam, kosztuię trunku, *libo. Cn. Th.* 1028. - *fig.* Smakuiąc onego panowania Jeroboam, sercem do niego przyſtał. *Sk. Zyw.* 2, 192. Na tym przeſtać maią, aby takie pisma czytały tylko i smakowały. *Zab.* 10, 63 *Jak.* - *tr.* Rumak iego wdzięcznym głosem poryża, wędzidła smakuie, nogami ziemię kopa. *J. Kch. Dz.* 158; w gębie przewraca, gryzie wędzidła, er kaut das Gebiß). - 2) *obiectiue* smakuie mi co dobrze, źle, es ſchmeckt mir etwas gut, ſchlecht ꝛc. *Bh.* chutnati, (cf. chuć, chęć). Wszyſtko co tylko iem, smakuie mi wyśmienicie. *Teatr.* 2, 122. Jeżeliś głodny, będzie ci dobrze ten obiad smakował. *Teatr* 8, 38. Cebulą to smakuie, z trąci. *Tr.*, nach etwas ſchmecken. - Smakuie, z dobrze smakuie, es ſchmeckt, ſchmeckt gut. Co smakuie, to kosztuie. *Zegl. Ad.* 45. Nie wszyſtko zdrowo, co smakuie. *Cn. Ad.* 723. Nie wszyſtko iednym smakuie. *Bies. E.* 4. Człowiek, kiedy co ma, nie wie, iak to smakuie, Aż dopiero gdy to ſtraci, toż to cukrnie. *Haur Ek.* 5. Gdzie wykład według litery niebardzo smakował, rozumienie duchowne brać się musiało. *Groch. W.* 23, gdzie niesmaczny był). - *moral.* smakuie mi co, z do guſtu przypada; podoba mi się, es iſt nach meinem Geſchmacke, gefällt mir, ich finde Geſchmack daran. Nic nędznemu nie smakuie, Srogą gorycz wszędzie czuie. *Zab.* 11, 207. Nam prace bardziey nad ich bankiety smakuią. *Pilch. Sall.* 269, *Birk. K. K.* 33. Gnuśne próżnowanie im smakuie. *Gor. Sen.* 256, *Tward. Wł.* 18. Wszyſtkim zdanie smakowało Tęczyńſkiego, *placuit. Krom.* 397. W siódmym roku iuż świat iey gorzkim być a smakować rzeczy bożkie poczęły. *Sk. Zyw.* 1, 335. Zawżdy nam więcéy smakuie każdy zakazany owoc tego świata, niżli te święte dobrodzieyſtwa. *Rey Pſt. L ll 4.* Śmiech niż płacz komuż bardziéy nie smakuie? *Paſ. F.* 320. Gdy to posmakowało, weszło w zwyczay. *Eraz. ięz. N* 7, gdy przypadło do guſtu). - 3) Smakować sobie co, kogo, z upodobanie w tym mieć, polubować, Wohlgefallen an etwas oder an einem haben, lieb gewinnen. Pospolicie lepiéy sobie smakuią ludzie słodkie rzeczy, niżeli gorzkie. *Sak. Pr.* 95. Pan ten bardziey sobie pokóy, niżeli woynę smakował. *Uſtrz. Kruc.* 2, 183. Odpowiedział cesarz z łaskawością, wynosząc i smakuiąc sobie prace moie. *Boh. Off.* 1, 428. Ciebie nad inszych smakuię, J bardziey cię, niż temu dowierzasz, miłuię. *Otw. Ow.* 591. Rynald smakuie sobie Angielikę i okrutnie miłuie. *P. Kch. Orl.* 1, 30. Selenissa króla Sardyńskiego smakuie nad Poliarcha. *Pot. Arg.* 339. Serca ludzi wielu Leszka Czarnego nie smakowały. *Krom.* 281. Grunta tych panów, których prynęypałami w smakowaniu sobie Władysława być rozumiano, puſtoszyli. *Krom.* 300. - *Similiter* Smakować sobie w czym, Geſchmack oder Wohlgefallen an etwas finden. Umysł moy smakował w tym, coby go odrażać powinno. *Teatr* 2, 89 *Barſs.* Mądrzy ludzie w dowcipnych żartach smakuią. *Zab.* 12, 267 *Dudz.* - 4) *Actiu.* smakować komu co, przymilać mu co. einem etwas angenehm machen; ihn Geſchmack daran gewinnen laſſen. Czarnoksiężnik w miłości utopił myśli Rugierowe, J Alcynie smakował delicye nowe, Żeby go nigdy z swego nie puściła dwora. *P. Kch. Orl.* 1, 182. SMAKOWITOŚĆ, - ści, ż., smak dobry potraw, trunków, etc., die Smackhaftigkeit, (Obd. die Geſchmackigkeit). *Cn. Th.* 1028; smaczność, *Bh.* chutnoſt; *Vd.* dushęzhnoſt, , dobroduhnoſt, sasladnoſt; *Rs.* сладчность, вкусность. SMAKOWITY, - a, - e, SMAKOWITO, SMAKOWICIE *adv.*, dobrego smaku, smaczny, pełen smaku, *Vd.* smahnoduhen, dushezh, dobroduhen, sasladjen, dishezhen, *Rs.* вкусный, ſchmackhaft, (Obd. geſchmackig). Winne grona smakowite. *Otw. Wirg.* 418. Wino zaraz z bani smakowite, cale nietrwałe iest. *Pilch. Sen. liſt* 283. Szczep smakowity, A owoc przykry, gorzki, iadowity. *Paſt. F.* 67. Wina smakowite. *Ban. B* 3. Miody smakowite. *Otw. Ow.* 550. Smakowita passa. *Lib. Hor.* 24. Nic smakowitszego niemasz nad polewkę dworską. *Birk. Kaz. Ob. L 2 b.* SMAKOWNICZEK, - czka, *m.*, SMAKARZ, - a, - *m.*, przebieraiący, papinkarz, ein Leckermaul. Jeżeliś iest z owych smakowniczków, co owo cudzym przyganiaią potrawom, takich nie lubię. *Opal. sat.* 158. Smakarzów, którzy delikatny guſt pański przeięli, aby miał przypuścić do stołu swego, tego na sobie przewieść nie może. *Pilch. Sen. liſt* 350. SMAKOWNY, - a, - e, - ie, *adv.*, wdzięczny, miły, dobrego guſtu, guſtowny, *obiectiue et subiectiue*, lieblich, geſchmackvoll. Głos smakowny. *Otw. W.* 473. Prawda sama smakowne porywa rozumy, Nadętość ślepe tylko może uwieść tłumy. *Dmoch. Szt.* 10. SMALCOWANY, SMALEC *ob.* Szmalec. *SMALC *ob.* Szmelc. 2) *SMALCOWANY *ob.* Szmelcowany. SMALCUGA *ob.* Szmelcuga. SMALIĆ *cz. ndk.*, osmalić *dk.*, (*ob.* osmolić), opalać, kopcić, ſchwarz brennen, ſchwärzen, *Sr.* 1. ſmalu, *Sr.* 2. ſmaliſch. Piorunowy płomień, i trawy na niwie J krzaki w koło smalił; swąd się rozszedł polem. *Przyb. Ab.* 158. Ztąd piecze, ztąd smali; tam obito, tu o mal, co nie przyszło do tego. *Teatr* 31, 49. Ani mnie w nieuczciwych mieyscach hańba smali. *Hor. sat.* 98. - §. *burlesque*: Smalić cholewy do kobiety, z umizgać się do niéy, służyć iéy, ſtroić koperczaki, einer die Cour machen, ihre Gunſt zu gewinnen ſuchen. Doszły mnie nowinki, Że Waść smalisz cholewy do panny Reginki. *Zabł. Zbb.* 84. Porzuć Telefa; Telefmizguś metki Smaląc cholewy do inney kokietki; Niełatwo ktobie hartowne o Fili Jnną miłością serduszko przychyli. *Hor.* 2, 271.

SMALTA kolor, *ob.* Lazur. *Krumł.* 497.

SMAR, - u, *m.*, tłuſtość do smarowania miechów; robią ią mieszaiąc tran z oleiem. *Os. Zel.* 83, Schmierfett.

SMARCZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen smarku, Rotz-, rotzig; *Bh.* ſopliwý; *Sr.* wozrîwé, (cf. wozgrzywy); *Crn.* smerkov, shnodraſt, shmukelnaſt; *Vd.* smerkou, shnodrou, shnodraſt; *Cro.* smèrkáv; *Rg.* mossuraſt, sopolinaſt, sopolinav, (cf. sopel); *Sla.* sakagljiv). Gruczołek smarczysty. *Krup.* 3, 126.

*SMARD, - u, *m.*, *Ec.* смéрдъ, смрáдъ, smród, rzecz plugawa, Unflath, Miſt. Córko, choway wstyd w mowie, bo to twoie skarby, Złote tkanki, łańcuszki, toć bez tego

Digitized by Google

smardy. *Papr. Przy. B.* Nie dba o biesiady, ani o te smardy. *Rey Wiz.* 93. *Scelerosus*, łotrowski, niecnota, smardy podszyty, przypowieść Polska. *Mącz.* - 2°) Smard, ŚMIERD, ŚMERD, - a, *m.*, SMERDA, - y. *m.*, człowiek śmierdzioch, plugawiec, śmród, smoła, *Rs.* смердъ, ein unflätbiger Mensch. Gdy się ubogi człowiek do prawa ucieczę, zaraz mu mówią: nie dla was to piszą statuty smerdowie, ale dla panów. *Star. Ref.* 25. Ten causyperda, uczciwszy uszy Pańskie, ieszcze chłopiec smerda, Już tak sławny był pieniacz. *Teatr* 43 *c.* 24 *Wyb.* Patrzcieno, co za poufałość, gdyby to nie był smerda bez konsekwencyi. *Teatr* 20 *b*, 24. *Petulans scurra*, złéy a plugawéy gęby, smard. *Mącz.* *Flagro* sługa, który bicie zasłużył, smard, nogieć. *Mącz.* Z szubienicy się urwał, smard, nogieć, kiia godny. *ib.* Wszystkim tam gniewno było na to sprosne smardy, którzy osobę króla tak podło poważali. *Papr. Tr. D* 4. Wspomniy na Olgerda, Jak przywitał śmierda. *Stryik. Con. N* 3. Odmienićby nam trzeba dobrze dumy hardo A nie schodzić nam z świata takowemi smardy I tako niedbałemi o sprawy poczciwe. *Papr. Gn. praef.* Pycha owo na świecie błaźni owe smardy, Co chodzą wznioślszy gębę, by boga nie znali. *Rey. Wiz.* 168 *b.* *SMARDOWSKI, - a, - ie, plugawy, unflätbig. *Vernilis* sludze przyzwoity, smardowski. *Mącz.* *Vernilitas* niewolnicza przyzwoitość, SMARDOWSTWO, łotrostwo. *Mącz.* Unflätherey, plugawość.

SMARDZ, SMARZ, - a, *m.*, *Bh.* smrje, smrj; *Mor.* smrha; *Slo.* hořká huba; *Crn.* mavroh; *Sr.* 2. morchel; *Vd.* zhmerzhek, mavroh, mleizhniza, kugmak; *Ks.* смορчοκъ. *Lat. med.* morucla, *Gall.* morille, *Angl* moril *Suec.* murkla, Obd. Maurache, *Ger.* die Morchel; *phallus* rodzay krytopłciowy bedłek, po wierzchu siatkowanych, od spodu przysklepionych. *Kluk. Dyk.* 2, 176; smarze albo pieśtrzenice. *Syr.* 1595. Grzyby i smarze suszone; rydze kwaszone. *Kluk. Rosl.* 2, 185, *Haur. Sk.* 281. Nad pieśtrzyce albo smarze ieszcze rydze lepsze. *Syr.* 1595.

SMARGNĄĆ *ob.* Szmergnąć.

SMARK, u, *m.*, SMARKI, SMARKOTY. SMARKOCINY *plur.*, *Bh.* smrk, (*Etym.* cf *Germ.* Mark, Schmeer; *Hebr.* מרס marak *tersit*); sopel, (*ob.* sopel; *Slo.* šopeľ, šopel, wozbet, (*ob.* wozgrza): *Sr.* 1. wozer; *Sr* 2. barfkel, bochel; *Crn.* smerk, shmûkel, shnôdr; *Vd.* smerkel, shrazhek, shnoder; *Cro.* smérkely; *Bs.* sopolina, slinna od nosa; *Sln.* sopoj; *Rg.* sopòlina, mossùr, mossurina; *Ec.* смáркъ, возгря; *Rs.* вóзгря, вóзгри); plugastwo w nosie, der Rotz. W błonce, która pokrywa wewnątrz nozdrza, znayduią się gruczolki, które oddzielaią smarkoty. *Kirch. Anat.* SMARKACZ, - a, *m.*, SMARKATY, pełen smarków, smarczysty, ein Rotziger, der voll Rotz ist; *Bh.* usmrkance, šoplivec; *Slo.* šoplavý; *Crn.* smerkovz; *Vd.* smerkóuz, smarkov'z, smerkovez, smerkovuz, smerkavez, shnodravez, shnodravuz; *Bs.* sopolinar, slinavac; *Rs.* сопли́вецъ, сопля́къ, возгри́вецъ, возгри́вникъ, возгря́къ; *Ec.* сморкáчь, сморкáчель. - § plugawiec, śmród, smard, ein Unflätbiger; młokos nieutarty, ein Rotzlöffel, Rotzbube, Seelschnabel. Matka mi tę naukę, gdym ieszcze był smarkaczem, zawsze do głowy wbiiała. *Boh. Kom* 1, 175. Smarkaty koń *ob.* Nosaty. SMARKACZKA, SMARKATKA, - i, ż., dziewczyna fleytuchowata, ein rotziges Mädel, *Vd.* smarkov'ka, *Rs.* возгри́ница, co-

мáрница. - b) smarkatka, świeca z podłego czarnego łoiu, ein Kokellicht, schlechtes Licht von schwarzem Talge. *Tr.* SMARKNĄĆ *Med. idntl.*, Smarkać *Contin*, *Boh.* smrkati, smrknauti; *Crn.* smèrkam; *Vd.* smerkáti, smerkuvati; *Bs.* scmarknuti; *Ross.* сморкнуть, сморкать, сопливить, *mucum naribus trahere. Cn. Th.* 1029, schnüffeln, den Rotz in die Nase ziehen. SMARKOCINOWY - a, - e, od smarkocin Rotz:. Wewnętrzna smarkocinowa błonka nosa *membrana pituitaria. Perz. Cyr.* 2, 183, *et* 1, 155. Gruczołek smarkocinowy *ob.* Smarczysty.

SMAROWAĆ *cz. ndk.*, *Boh.* ssmařim; *Sr.* 2. schmirowasch; *Rs.* подмасливать, подмасливать, смазывать смажу, смазывать (cf zmazać, cf. masło); *Ger.* schmieren; (*Jsl.* smyria, *Suec.* smörja, *Angl.* smear, *Anglos.* smeran, smyran); = mazać, namazować, pomazować czym osobliwie tłustym, schmieren, einschmieren. Takem zbity, będę się musiał przez kilka czasów smarować. *Teatr* 30 *c*, 64. Pędzel do smarowania w gardle. *Czerw.* 11. Osi smaruią iaką tłustością, n. p. mydłem, łoiem. *Rog. Dos.* 3. 135. Oś smaruią, by suche koło nie skrzypiało, Patronowi dłoń smaruy, by nie mówił mało. *Min. Ryt.* 3, 218. Smarować darami sobie uymować, schmieren, die Hände einem schmieren, ihn bestechen. Kto smaruie, iedzie. *Rys. Ad.* 24, *Zagl. Ad.* 121. *Teatr* 24 *c*, 82; *Slo.* kdo maſti, ten jde. Tak to kochany sąsiedzie, kto smaruie gładziey iedzie. *Zab.* 15, 57; *ob.* smarownie). Kosztu trzeba, idzie wóz smarowany prędzey. *Pot. Arg.* 112. Sędziom ręce smarować. *Ostr. P. K* 1, 175. Smaruy ręce prawnika, aby mówił śmiało. *Mon.* 76, 283. Smarowanie *subst.*, *Ross.* смазка, das Schmieren smarowidło *linimentum*, maść rzadsza, gęstości średniey między oleiem i maścią. *Krup.* 5, 308. eine Schmierſalbe. - §. smarować, smolić, powalać, beſchmieren, beſudeln, verunreinigen. Kiedy sami sobie ieść gotuią żołnierze, smaruią i drą odzienie. *Papr. W.* 1, 585. - 2) Smarować kogo kiiem, zbierać go, skórę mułoić. einen durchſchmieren, abſchmieren durchwalken, abprügeln. Tatarzyn kiedy żonę nahayką smaruie, Rozum do głowy żenie przystępuie. *Brath. H* 2 *b.* Bogatszych oskarżonych Kniaź knutami tak długo smarować każe, aż się mu opłacać muszą. *Gwag.* 211. SMAROWNIA, - i, ż, do smarowania mieysce. *unctorium. Cn. Th.* 1029, das Salbe- oder Schmier-Stübchen, z. B. in Bädern. SMAROWIDŁO, - a, *n.*, maść, czym smaruią. die Schmiere *ob.* Kołomaź). Cyrulik wysmaruie za grosz abo za dwa, a weźmie czasem kilka złotych od smarowidła. *Sak. Sob. A* 4 *b.* za maść). SMAROWNIE *adv.*, ochotnie, pomyślnie, prędko a dobrze, iak po mydle, iak po stole, lodem idzie, (*oppos.* z opoki, oporem, iak na grudzie); wie geſchmiert. Co aby szło smarowniey, *facilius Krom.* 162. Tak ci wszystko poydzie smarowniey. *Pot. Arg.* 26. Lekkie i pomnicysze sprawy smarownie idą. *Pilch. Sen. Gn.* 293. Polska mowa Krukberka Krupskim przechrzciła, a potym smarowniey nieiako Krupką mienić się przyzwyczaiła. *Krom.* 749, gładziey). SMAROWNIK, -, *m.*, *unctor. Cn. Th.* 1029, co smaruie kogo. *Wlod.*, der Salber, Einſchmierer. Smarownik łaziebny: *Pilch. Sen. list* 2, 3. SMAROWNY, - a, - e, iak smarowany, szybki, lekki, geſchmiert, leicht, behend. Leci smarownemu równy okrętowi. *P. Kch. Ord.* 1, 99.

Digitized by Google

SMARSK, SMARSZCZYĆ *ob.* Zmarsk, Zmarszczyć. SMARZ, *ob.* Smards.

*SMATRUZ, - a, *m.*, buda kupiecka, ein Kramladen. Smatruzy i kramnice śrzódrynkowe Krakowskich sukienników i przekupniów, Kazimierza Wielkiego iest budynku pamiątka; *tabernae. Krom.* 368. Takich pętlic i haftek na smatruzie wezmę, sześć tużinów. *Falib. L* 3.

*SMĄTEK, *Smętek, *ob.* Smutek.

SMAŻARZ, - a, *m.*, który co smaży, der Pregler, Röster, Schmorer. Nie było w ten czas tak wymyślnych piekarzów, tortarzów, smażarzów. *Rey Zw.* 60. SMAŻYĆ *cz. ndk., Bh.* smaziti; *Slo.* smajim; *Vd.* zvreti, zvrem, osvirati (cf. wrzeć); *Cro.* frigati; *Rs.* пряжить, упряжить; prażyć, gąszcz lub tłustość iaką warzyć, rösten, pregeln, schmoren, (*Etym. cf.* schmalzen. *Adlg., cf.* Muß). Smażyć iaia, ryby, ciasta, w maśle lub w tłustości, albo li też w oliwie. *Wiel. Kuch.* 429. Smażony w maśle, *Rs.* испряжённый. Pasztet w maśle smażony, *Rs.* пряженець. пряженичь. Smażone mięso, *Sla.* pèrzèno méso. Smażona ryba, *Vd.* zverta riba, ozverta riba, Backs fisch. Smażyć rybki w maśle, *Tr.* Smażone kurczęta, gebackne Hühner. Smażony w oliwie, *fructus ex oleo. Cn. Th.* 1029. Z różnych owoców powidła smażą. *Kluk Rosl.* 1, 171, *ob.* szmelcować, Salse kochen, schmelzen. Wino smażone, moszcz aż do trzeciéy części wywarzony. *Sleszk. Ped.* 424. - §. *tr.* płowieie, dojrzewa się, smaży się żyto, *flauescit. Mącz.*, das Getreide reift, wird gelb. - §. *figur.* Nieprzyiaciel przeliczny nas tu będzie iak w rosole smażyć. *Jabł. Buk.* 036, dogrzewać, dopiekać nam, uns warm machen. W hutach maystrowie żalą się, że się cały dzień smażą w ogniu. *Torz.* 52, że się pieką przy ogniu, roztapiaią, rozpływaią. sie schmelzen, zerschmelzen vor dem Feuer. - §. smażyć się, głowę sobie suszyć, forsować się, męczyć się, sich den Kopf brechen, sich quälen. Zakonnicy po ambonach smażyli się w pochwały cnoty tych, którzy naywiększe niecnoty pełnili. *Przeſtr.* 91. Choć się też sforcuie, choć się drugi smaży, Próżno to, gdzie natura cnocie nie pobłaży. *Pot. Arg.* 624. - *aliter;* Sroży się zgonu boiaźnią smaży, kto bardziéy roskoszy syty. *Zab.* 13, 238, lęka się, straclia się, sich ängstigen. - *Actiue;* smażyć koncepta, z wielką pracą roić, mit vieler Noth Einfälle ausdecken, brüten. Maiąc w głowie tyle, Maluczką przed drzwiami wstrzymałem się chwilę, Smażyć bayne koncepta, i rozumne treści Na okrasę poselskiéy o woynie powieści. *Zabł. Amf.* 62. SMAŻYWIECHEĆ, - chcia, *m.*, liczykrupa, szperka, węzigrosz, skąpiec, ein Filz, Knicker. Zostawił iemu ociec, smażywiechcć szczery, Jedząc chleb zaspieczyste, rzodkiew zasolery, Kilka włości obszernych. *Nar. Dz.* 3, 152.

SMĘCIĆ się, *ob.* Smucić. SMĘCIEN, *ob.* Smutny. *SMĘD, Smąd, *ob.* Swąd. SMĘDZIĆ, *ob.* Swędzić. SMELC etc., *ob.* Szmelc. SMERDA, *ob.* Smard.

*SMEREK, - u, *m.*, *SMEREKA, - i, *ż.*, n. p. Justyno patrz, ta smereka Jak bardzo w górę się wspina. *Karp.* 1, 4. W rozległych lasach, kędy smereki wierszchy swe kołyszą. *Nieme. Kr.* 3, 118. Smrek, w górach Krakowskich, z świerk. *X. Kam.*

SMERZYĆ, *ob.* Szmerzyć. SMĘTEK, SMĘTNY, *ob.* Smutek.

ŚMIAĆ się, śmiał się, śmieli się, śmieie się, śmieię się *recipr. ndk.*, *Bh.* smati se, smẽgi se; *Slo.* smať sa; *Sr.* 1. smeiu, smejem, smegu so; *Sr.* 2. se šmaʼsch; *Crn.* smejim se, réshim, reshàti; *Vd.* se smejáti, smejal, smejam, smejim se, smejanje; *Cro.* szmejatisze, szmejemsze; *Es.* smiatise, çirritise; *Sla.* smiatise, smijatise; *Rg.* smiatise; *Rs.* смѣяться, смѣюсь, (*cf. obsol.* Oberd. smielen, *Angl.* smile, z uśmiechać się; cf. *Ger.* Schmach, schmähen, *Vd.* smeishati, cf. schmeicheln; *vid. noſtrum* mig, migi, mgnąć); Śmiać się, z śmiech wydawać, lachen; (*oppos.* Płakać). Człowiek iest zwierzę, które się śmieie; bo żadne insze zwierzę śmiać się nie może. *Gor. Dw.* 142. Oy będęż się śmiał ha ha-ha! *Teatr* 54, 32. Jak ten głupi, który się zawsze śmieie; tak i ten nie bardzo godzien naśladowania, który nigdy. *Kras. Liſt.* 1, 129. Kto się rano śmieie, w wieczor płacze. *Cn. Ad.* 393, po weselu płacz). Day pokóy żartom, nie śmiać mi się iuż. *Teatr* 22 *b*, 28, do płaczu mi). Chcą żeby się drudzy śmieli, A nie daią nic śmiesznego. *Kras. Liſt.* 2, 70. Drudzy sami nie wiedzą, czego się śmieią. *Zab.* 12, 268 *Dudz.* Zaczął się śmiać, aż się za boki brał. *Teatr* 7 *b*, 31, *ob.* do rozpuku; cf. Chychotać się, *Crn.* grohotam, krohozhem. Śmieię się w chuśtkę, *Crn.* fàzam. - *Śmiać się z kim, z wesoło się z kim bawić, mit einem frohlich ſeyn, mit ihm ſchäkern. Gdy król posłrzegł Jzaaka, iż się śmieie z Rebeką, domyślił się, iż była żoną iego. *Sk. Zyw.* 1, 243 - Śmiać się komu', *arridere*, uśmiechać się do kogo. *Mącz.*, einen anlächeln, anlachen. Piiaństwo z flatecznych ludzi czyni błazny, że się im muszą śmiać. *Biał. Poſt.* 199, śmiać się z nich, naśmiewać się, *Vd.* se iz kogo sesmehovati, über einen lachen, einen auslachen. Demokryta uczniami dziś ziemia okryta, Gdyż się śmieią i z płaczu nawet Heraklita. *Zab.* 15, 175. Z mądrego śmieie się bogaty. *Kras. W.* 25. Niech się śmieią do woli, równie to los dzieli, Przyydzie czas, gdy się i z nich drudzy będą śmieli. *Kras. sat.* 123. Niech się świat cały ze mnie śmieie; a ia się z świata całego śmiać będę. *Teatr* 31 *b*, 31. Jalowie się śmiać, *ob.* Jałowy. - Śmiać się, radować się, kontent być z czego, cieszyć się, sich über etwas freuen, fröhlich ſeyn. Nieprzyiaciele aby się nie śmieli z upadku naszego. 3 *Leop. Heft.* 14, 11, aby się nie chychotali z upadku naszego. 1 *Leop.*). Nie śmiéy się z cudzego nieszczęścia; tu nie o śmiechu, ale o radości mowa, która śmiechem bywa wyrażona. *Zab.* 12, 276 *Dudz.* Jak się temu Panu oczy śmieią! *Teatr* 10, 49, iak wesołe ma oczy!

ŚMIADAWY, ŚMIADY, *ob.* Śniady.

ŚMIAŁEK, - łka, *m.*, śmielec, nieroztropnie narażaiący się, ein Wagehals (cf. Junak); *Bh.* śmělák, obwáſilivec; *Crn.* vagrét; *Rs.* смѣлчакъ, смѣлѣнекъ, махáлъ, *f.* махáлка, удáча (cf. udadź się), удалéцъ; *Es.* продерзамелъ. Wszyſtkiego radzi śmiałkowie probuią. *Lib. Hor.* 15. Śmiałek przed czasem wykrzyka, a w rzeczy saméy truchleie. *Fr. Ad.* 44. Wzrok iéy gromił każdego śmiałka, co na iéy twarz spoyrzeć się ważył. *Stas. Num.* 2, 13. Śmiałka wszędzie biią. *Rys. Ad.* 65. Śmiałków psy kąsaią. *Zegl. Ad.* 227, *Pot. Zac.* 26. - §. 2) *Botan.* Śmiałek, *aira*, rodzay właściwéy trawy; u nas iest gatunek błękitny, *caerulea*, wodne proso, pastewny. *Kluk Dyk.* 1, 18, eine Grasart, Schmelken, Schmielen. ŚMIAŁKOWAĆ *med. ndk.*, iunaczyć, śmiałością narabiać, nie-

Digitized by Google

rozważnie się narażać, den Wagehals machen, ſich dreinwagen: Nazbyt śmiałkuiąc zginął. *Pot. Arg.* 285, *Pot. Pocz.* 188. Nie nadaloć się Pietrze śmiałkowanie z Panem. *Pot. Zac.* 26, iunakierya. ŚMIAŁOSC', - ści, ż., *Bh.* śmĕłost, opowaźliwoſt; *Slo.* śmĕłosť; *Sr.* 1. pięzwajnosci, krobwosci (cf. chrobrość); *Crn.* nabojęzhnoſt; *Vd.* smeunoſt, smieunoſt, serzhnoſt, podſtopnoſt, prevupazhnoſt, prevsetnoſt, obresnoſt, nemaraſtnoſt, samirnoſt, samera, samiera, prevsetje, prevupnoſt, presavupliyoſt, verbeshnoſt, neresloshnoſt; *Cro.* szmẽnye; *Dl.* szminsztvo; *Bs.* sminnóſt; *Rg.* smionos, smjenſtvo, smionſtvo; *Sla.* ſloboda (*ob.* swoboda); *Ross.* смѣлость, смѣльство, дерзновéнїе, дéрзость, дерзкость (*ob.* dziarſkość), удалъ, удальство (cf. uda ſię), предпрїи́мчивость, махáльство, наступáчивость; *Ec.* дерзнутїе, продерзнутїе, продерзанїе, озорничество, збóйство (cf. zboy); wielka odwaga, przewaga, *in bonam et malam partem*; Kühnheit, Dreuſtigkeit, Verwegenheit: Męztwo czyni odwagę do podjęcia ſię rzeczy trudnych; śmiałość do potkania ſię z nieprzyiacielem. *Star. Woy. A 2 b.* Śmiałość z wielkiego serca pochodząc, wykorzenia z człowieka przyrodzone doległości. *Gor. Dw.* 368. Śmiałość zbytnia, szkodliwa. *Cn. Ad.* 1061. Śmiałość pokrywka złości; śmiałość choć winna, uydzie za niewinność. *ib.*, niewinny śmiele mówi). - Nieśmiałość, boiaźliwość, Unbreuſtigkeit, Furchtſamkeit: Jedna nieśmiałość i uderzenie ſię w piersi zasłużyło u boga na odeyście usprawiedliwione. *Lach. Kaz.* 1, 35. ŚMIAŁY, - a, - e, Śmielszy *Compar.*, ŚMIAŁO, ŚMIELE *adv.*, wielce odważny, nieboiaźny, przeważny, nacieriający, *Bh.* śmĕly, śmĕle, opowaźliwy; *Slo.* śmĕlý; *Sr.* 1. pięzwajné, krobwé, (cf. chrobry), krobli, zmoſnoſciźwé; *Sr.* 2. ſkobodne, po ſzkobozie cf. swoboda; *Crn.* podſtopliv, podſtopne, tersatn; *Vd.* śmieun, smeun, serzhen, serzhan, podſtopliu, nemaraſten, prevseten, bresobrasen, obresen, junazhki, preshern, prevupazhen, prevupen, samern, samerliu, presavupliu, verbeshen, nereślozhen; *Dl.* szarcsen (cf. serdeczny, serce); *Rg.* smiòn; *Sla.* slobodan, (cf. swobodny), opak (cf. opak); *Rs.* смѣлый, смѣло, дéрзкїй, (*ob.* dziarſki), дерзновенный, дерзостный, нахальный, предпрїи́мчивый; *Ec.* дéрзый, дерзосéрдый, продéрзновый, храбски; *in bonam et malam partem*, kühn, dreuſt, verwegen: Siedzi na koniu śmiało. *Teatr* 39, 116. Po nieśmiałym ieźcu konia, a po śmiałym mężu wdowy szkoda dostawać. *Rys. Ad.* 59. Śmiały, co ſię z dwoma biie; ale śmielszy, co ſię żeni, a nie ma nic. *Rys. Ad.* 62. Śmiałym krokiem postępuie. *Teatr* 49 *b*, 16. Śmiałym szczęście sprzyia. *Off ſtr.* 2, Śmiałemu szczęście dopomaga. *Cn. Ad.* 1061, *audaces iuuat fortuna*; śmiało, choć sił mało). Zuchwały to ieſt azard, iednak tym świat ſtoi. Mniey czasem śmiały traci, niż co ſię zbyt boi. *Kras. liſt.* 123. Bolesław II. dla walecznego serca nazwany był Śmiałym. *Nar. Hſt.* 2, 367, *Krom.* 109; (*ob.* Chrobry). Śmiałemu nayrychley ſię w łeb dostanie. *Dn. Ad.* 1060. Śmiały bez przeciwnika; Śmiały na bruku. *Cn. Ad.* 1061, samotrzeć na puſtki uderzy; Wilka szuka, a ślad iego uyźrzawszy umyka). Śmiały za płotem. *Cn. Ad.* 1062, bezpieczniey za murem; pies na swych śmieciach śmielszy; i brha za murem biie). Łacno śmiele mówić w bezpieczeńſtwie. *Cn. Ad.* 443, łacno wyzywać nieprzytomnego). - (ŚMIANIE ſię *ob.* Śmiać ſię). - ŚMIEĆ, śmiał, śmieli, śmią (śmieią), śmiem *Med. ndk.*, *Boh.* ſmĕti, ſmĕl, ſmĕm; *Slo.* ſmĕm, ſmĕjim ſe, (cf. snadny); *Sr.* 1. ſmém, wotrokim ſo, (*diſſing. Sr.* 2. ſmeju będę miał, *a verbo* mieć); *Sr.* 2 ſmeſch; *Crn.* smẽti, smẽm *audere*, (*alicere*); podſtõpem, podſtopiti; *Vd.* smeti, se podſtopiti, se popuſtiti, se vupati, odnehati, odheniati se ſerbegati; (*Vd.* smeti, smiem, oblaſti imeti, z mieć z to, módz); *Cro.* szmeti, szmẽt, szmém; *Dl.* szmiti; *Bs.* smitti, uzdatise; *Rg.* smjetti, smjem, slobodittise; *Rs.* смѣть, смѣю, дерзать, дéрзнуть, нахáлиться, понахáлиться; *Ec.* дерзáю; odważać ſię; wagen, ſich erdreuſten, ſich unterſtehen, ſich erkühnen. I śmie, i nie śmie. *Zegl. Ad.* 93. Tylko chciéy, a śmiéy. *ib.* 257. Wszyſtko tam znaydzie, czego serce pożąda i gęba śmie prosić. *P. Kch. Orl.* 1, 95. Nienawidzę tych serc lękliwych, które dla większey przezorności nic przedsiębrać nie śmią. *Teatr* 36, 96. Czyńcie sobie ſkarb trwały w niebie, kędy złodzieie nie śmieią. *Prot. Jal.* 7.

ŚMIEĆ, *ob.* Śmieć: 2) *ob.* Śmieci, Śmiecie.

ŚMIE'CH, - u, *m.*, *Boh.* ſmĕch, ſmĕchy; *Slo.* ſmĕch; *Sor.* 1. ſmĕch, ſmĕch; *Sr.* 2. ſzmĕch; *Crn.* smẽh; *Vd.* smieh, posmehovanje, (*Vd.* smeishati, *Ger.* ſchmähen lżyć); *Cro.* szmẽh; *Bs.* smjeh, smjh, smjanje; *Rg.* smjeh, smjech; *Rs.* смѣхъ, гроxотъ; cf. *Germ.* Schmach, ſchmeicheln, cf. *Hbr.* שחק samach *hilaris fuit*; *Samarit.* שחק *risit*, *v. noſtrum* migi, mgnąć); śmianie ſię, (*oppos.* płacz); das Lachen. Sam ze wszyſtkiego ſtworzenia, człowiek ma śmiech z przyrodzenia. *J. Kch. Dz.* 258. Śmiech, ieſt to ſkłonność ludziom tylko własna, na wierzch wydaiąca ſię, od objektu śmiesznego wzruszona. *Zab.* 12, 280 *Dudz.* Parſkną śmiechem. *Mar. z Pod.* Parſknął od śmiechu głośno. *Mon.* 74, 541, śmiechem parsnął. *Baz. hſt.* 44. Boki pozrywasz od śmiechu, gdy ci powiem o wszyſtkim. *Teatr* 12, 102. Dobrze nie zdechł od śmiechu; śmiechu do zdechu (do rozpuku). Poznać głupiego po śmiechu, bo z leda czego ſię śmieie. *Zab.* 12, 267 *Dudz.* Nie każdy śmiech, śmiechu ieſt godzien. *ib.* 257. Co ſię komu nie podoba, to mu nie do śmiechu. *Zab.* 12, 269. Tobie śmiech, a mnie nie do śmiechu. *Cn. Ad.* 1162. Tobie do śmiechu, a mnie do zdechu. *Rys. Ad.*, a mnie do płaczu). Nie do śmiechu mi teraz. *Teatr* 54 *c*, *ji.* Głodnemu nie śmiech. *Vd.* katiri kruha ſtradajo, ſe smieha hitru navelizhajo, *ob.* Głodny. Pomylił ſię nowy patron w słowie; sędziowie w śmiech; szlachcic, o którego wioſkę szło, w płacz. *Kras. Doſ.* Śmiechu komu dopomagać. *Zab.* 12, 268. Śmiech zwyczaynie ieſt naturalnym znakiem nieiakiegoś ukontentowania. *Zab.* 12, 260, świadkiem dobrey myśli. *Gor. Dw.* 142. Śmiech lata po twych uſtach, a wesołość żywa, Na rumianych iagodach przyiemnie spoczywa. *Chod. Ges.* 2. Śmiech iałowy, *ob.* Jałowy. Śmiech szyderſki. *Cn. Ad.* 1063, Gelächter, Spott, Hohngelächter, Verlachen; *Fc.* гаγκы, шуткы, смѣхъ, игры. Ponurość iego chytrość, a śmiech wzgardę wróży. *Teatr* 46, 7. I śmiech niekiedy może być nauką. Kiedy ſię z przywar, nie z osób natrząsa. *Kras. Mon.* 79. - Śmiech z siebie uczynić, dać ſię na pośmiech. *Cn. Th* 1031, ſich dem Gelächter Preis geben, ſich lächerlich machen: Śmiech sobie z kogo ſtroić, z szydzić z kogo, einen verſpotten, ſeinen Spott mit ihm treiben, ſein Gelächter

lächter mit ihm haben. Dla swoiéy uciechy Gotów i z przyiaciela ſtroić sobie śmiechy. *Zab.* 10, 339 *Życk.* Nieprzyiacielе wsiąwszy mą duszę w niewolą, śmiech ſtroią z iéy wſtydem. *Kul. Her.* 72. Na śmiech, śmiechem, na żart, na pośmiewiſko, zum Spaß, zum Spott. Cesarz swego błazna za patryarchę udaiąc, kazał mu na śmiech kapłany święcić. *Sk. Dz.* 814. - §. Śmiech, śmieszność, die Lächerlichkeit. Więcéy w sobie śmiechu, niżli prawdy maią. aż mię wſtyd o nich pisać. *Pasz. Dz.* 76. - §. Śmiech, rzecz pośmiewiſka hańbarta śmiechowiſko, fraszka, bagatelka, szyszka. etwas zum Belachen, eine Kleinigkeit. Miecz; nic to ieſt: To ogień! i to ieszcze śmiechy. *Bard. Tr* 303. Widzi mu się to śmiech, *ridiculum. Mącz.* Śmiechy, swe grzechy. *Rys. Ad.* 63. Tu nie o śmiech gra im szła, ani o rzecz małą, Lecz o zdrowie Turnowe, o iego krew' całą. *A. Kch. W.* 364 Swięte uſtawy u nich śmiech. *Groch. W.* 566. - §. *poet. personif.* Wychodzą za Wenerą Chichotki, trefne Śmiechy, lube Umizgi, powabne Uciechy. *Zab.* 16, 335. ŚMIECHLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, uśmiechaiący się łagodnie, *Rs.* смѣшливый; lächelnd, fröhlich, freundlich. Na iéy niwach śmiechliwa świeżość się zieleni. *Przyb. Ab.* 154. Śmiechliwe rano. *Przyb. Milt.* 147. ŚMIECHOTWÓRCA, - y, *m.*, *Ross.* смѣхотворецъ; śmieszek, ein Spaßmacher. Wszetecznica, rufian, błazen szachowany, Śmiechotwórca, ci płużą między temi pany. *Klon. Wor.* 57. ŚMIECHOTWÓRSTWO, ŚMIECHOWISKO, - a, *n.*, pośmiech, wyśmianie, szydzenie, Gelächter, Spott, Hohn; *Bh.* auſmĕſſky; *Rs.* смѣхотворство. Jeſtem śmiechowiſko, *opprobrium*, a wzgardzenie ludzkie. *Wrob.* 47, *Baz. hſt. pr.* 2. Za śmiechowiſko nas z pierwu sobie mieli nieprzyiaciele, *ludibrium. Krom.* 673. Pozbawiwszy nas oczu, patrzeć pozwalaią; nie iawnież to z nas śmiechotwórſtwo, nie widocznąż to z nas nagra? *Veryf. pr.* 67. Wszyſtko to próżnością i śmiechowiſkiem ieſt, *ridiculum. Zygr. Gon.* 304. Pisma śmiechowiſka godne. *Zebr. Zw.* 106, *Falib. F.*, *Petr. Pol.* 245, *Leop. Jer.* 10, 15. Młodego rada a ſtarego woyna śmiechowiſko. *Falib. R* 3, śmiechu godna). Kassandry proroctwo za fraszkę i śmiechowiſko Troiańczykowie sobie mieli. *Falib. O* 2, *Modrz. Baz.* 243. ŚMIECHOWY, - a, - e, od śmiechu, Lach.: Śmiechowe dołki na twarzy. *Cn. Th.* 1031, Grübchen in den Backen. Śmiechowe zęby, *ob.* Śmieszki.

ŚMIECI *plur.*, *ŚMIEĆ, - i, ż., ŚMIECIE, - ia, *n.*, (*diſſing.* Śnieć), *Bh* śmĕti, śmeť, wymětky (*ob.* wymieść), (*Bh* śmĕtak miotełka); *Sr.* 1. żmĕtje, śmĕtje; *Sr.* 2. mätline, humätlini; *Crn.* smęt, (*Crn.* smĕt, a kupa); *Vd.* smet, smieti, smietje, smetje, (*Vd.* smiet, prah, z proch, *Vd.* smietje, kotje, z brud; *Cro.* szmĕt, szmetjé; *Hg.* szemét, szemeth; *Dl.* szmetye; *Bsn.* smetje; *Rg.* smeechja, izmĕt, smetliscte; *Ec.* смѣтїе, оумѣтина, умѣтъ (cf. umieść); (*Rs.* смѣтїе otręby, plewy); *Rs.* отрѣби, отрѣбїе, сорь, дермо; (*Etym.* miec, miotać, zmiatać, cf. *Ger.* Miſt, Schmutz); wyrzuty zmiatane, Kehrig, Auskehrig. *Porta ſterquilinii*, brama śmiecia, którą śmieci z miaſta wywożono. *Warg. Radz.* 82. Kamień nigdy się płomieniem nie zapali, iedno marne śmieci, które się ninacs nigdy przygodzić nie mogą. *Rey Zw.* 37 *b.* Śmiecie to nie ieſt cerkwi, ani z cerkwi, ale wyście ie z nadworza w cerkiew' wnieśli. *Smotr. Ex.* 3. Zarzucić co w śmiecie. *Kul. Her.* 58, ins Kehrig werfen. Śmieci, z rzecz podła, wzgardzona, brak, Auswurf, Miſt. Ceny pozbędziecie i równo siędziecie iako i podłe śmieci, i wy drogie kamienie. *Susz. P.* 3, *E* 3 *b.* Już mu za śmiecie te tu ziemſkie ſtoią dobra. *Leszcz. Cl.* 5. *Phras. Slo.* komu prědawatĕ waſe śmeti? ſ kim howorite? komu przedaiesz swoie śmieci? wiesz, z kim mówisz? - *de hominibus*, Nikolaity, Walentyniani i inne szkaradne śmieci, którzy się ważyli zwać chrześciianami. *Sk. Dz.* 102, gnoyki, smrody, smerdy, smardy, unfläthige Leute. - Śmieci, Śmiecie, ŚMIECISKO, - a, *n.*, kupa gnoiu, wyrzutów, ein Miſthaufen, Haufen Kehrig; *Bh.* et *Slo* śmetiſſtĕ; *Crn.* smetishe; *Cro.* szmetlische; *Bs.* smetliscte, buniscte, varpina, varpiscte; *Rg.* smetliscte). Robaczek, barwą pyszny, w śmieciſku się kryie. *N. Pam.* 14, 265. Patrz na niezliczone Ognie pod niebem wzniecone, Zda się to ziemſkie świeciſko Szczéry gnóy, podłe śmieciſko. *Dar. Lot.* 3, 6. Gdy pies śpi na śmieciu, nie naſtępuy mu na ogon, by cię nie ukąsił. *Rey Zw.* 146 *b*, cf. licha nie budźić). Każdy pies na swym śmieciſku śmiały. *Rys. Ad.* 25. Zawsze pies śmielszy na swéy śmieci. *Pot. Arg.* 478. Kur na swych śmieciach śmielszy, niż na cudzych wrotach. *Cn. Ad.* 107, *Rys. Ad.* 65; *Slo.* kohut na ſwém ſmetliſtu ſmelſí. Ja ieden, i on nie dwóch; on zdrów, ia nie chory. Dom tuż-, na swoim śmieciu biią czasem wióry. *Zabł. Amf.* 17. Na swoich śmieciach albo w swoiéy ziemi nieprzyiaciele śmielszemi będą. *Stryik.* 313, cf. każdy w swoim domu pan). Co w swych śmieciach ieſt, to nie zginie. *Cn. Ad.* 107, doma nic nie zginie). *Slo.* dwa kohuti na gednom ſmetliſtu nezrownawagu ſa, dway koguci na iednym śmieciſku niezgodni). - Na ſtare śmieci się wrócić. *Cn. Ad.* 541, wrócić się na ſtary byt, do dawnych nałogów, er kehrt wieder zu ſeinem vorigen Gewerbe, oder ſeiner Gewohnheit zurück. Jeszcze nie są w sobie zabezpieczeni, mogą ieszcze na dawne powrócić śmieciſko. *Pilch. Sen. liſt* 2, 235. ŚMIECIĆ *cz. ndk.*, zaśmiecić *dk.*, śmieciami paſkudzić, mierzwić, plugawić, Unrath machen, verunreinigen mit Kehrig; *Crn.* smétim; *Vd.* smietiti; *Cro.* szmetim. ŚMIECIOWY, - a, - e, od śmieci, do śmieci, Kehrig-. ŚMIECISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen śmieci, voll Kehrig; *Bh.* smetawy; *Slo.* ſmetliwi, nečiſti; *Rs* сóрный, сóрно. ŚMIECIUCH, *ob.* Gnoiek. ŚMIECIUCHA, ŚMIECIUSZKA, ſkowronek, *ob.* Dzierlatka. *Dudz.* 29.

ŚMIEDZIEĆ, *ob.* Śniedzieć. ŚMIEIĘ się, *ob.* Śmiać się.

ŚMIELE, *ob.* Śmiały. ŚMIELEC, - lca, *m.*, wiele o sobie i swoim męstwie trzymaiący, *praesumptor. Cn. Th.* 1030, iunak, śmiałek, ein Eiſenfreſſer. Podbiegł śmielca, i kędy śmierci nasnadnieysze przeście, łono mu przeiął wieprz dwiema zębami. *Zebr. Ow.* 201, *occupat audacem*). **ŚMIELIĆ *cz. ndk.*, ośmielać, kühn machen. **Śmielić się *recipr.*, odważać się, ſich erkühnen. Na co się żaden z śmiertelnych nie śmielił, on przedsięwziął. *Przyb. Luz.* 129. ŚMIELKA ziele, *ob.* Sporysz. ŚMIEM, *ob.* Śmieć.

ŚMIERĆ, - i, ż., *Bh.* ſmrť, bezbrdlí, bezživotí; *Slo.* ſmrť, (*Slo.* uſmrcugi *leto*, cf. uśmierzyć); *Sr.* 1. ſmerci, śmercí, wumrĕtje, zamrĕtje; *Sor.* 2. śmĕrſch; *Crn.* smèrt; *Vd.* smert; *Cro.* szmërt; *Rg.* smàrt; *Slu.* smêrt; *Bsn.* smert, smrrit, smrit, smart; *Rs.* смерть, погибель (cf. zguba, poguba); *Ec.* прекращенїе (cf. przestać), ,успѣнїе

Digitized by Google

(cf. uśpić); (*radix* m-r, *ob.* mrzeć, *Lett.* smertis, *Lat.* mors, *Jt.* morte, cf. *Gr.* μειρειν, *Ger.* Schmerz ból, *Angl.* smart, *Suec.* smaerta); koniec życia, zgon, umarcie, der Tod. Śmierć i żona każdemu od boga naznaczona. *Teatr* 24 *b*, 5. Śmierć koniec wszystkiego. *Cn. Ad.* 1063, *Rey Pśt. Xx* 5. Nic nie iest pewnieyszego nad śmierć, a nic niepewnieyszego nad czas iéy. *Rey Pśt. Mmm* 2. Śmierć wszystko równa. *Cn. Ad.* 1070, wszystkim pospolita. *ib.* 1069, nie brakuie, nie przebiera, nie folguie, w zęby nie patrzy. *ib.* 1063, *Slo.* s kaźdim smrť tancowať budě. W tym wszystkich śmierć iest równa, że kończy życie. *Pilch. Sen. liśt* 2, 111. Śmierć co lepsze bierze; śmierć złego nie chce. *Cn. Ad.* 1064. Nagła prędka śmierć, *Rs.* скоропостижная смерть. Nagła śmierć, apoplexya. *Sien.* 155. Śmierć i nayprędszego dogoni. *Cn. Ad.* 1065, szczęsnych goni, od nędznych uchodzi. *Bard. Tr.* 442, nieubłagana, nieuchronna, wszędzie naydzie. *Cn. Ad.* 1066, cf. póydźże ty goły; cf. goły; cf. kto ma umrzeć i w cebrze utonie; komu bóg śmierć naznaczył, bez woyny i moru umrze). Śmierć za pasem, śmierć wszędzie na człeka dybie. *Cn. Ad.* 1070. Śmierci szukać i wzywać nie trzeba, sama przyydzie. *Cn. Ad.* 1070. Walczmy, giñmy, śmierć gońmy! ale dla oyczyzny. *Zab.* 12, 177 *Nagł.*, narażaymy życie). Śmierci w kłopotach wzywamy, a gdy przyydzie zawieramy. *Cn. Ad.* 1071, cf. *fabul. Aesop.*). Śmierci uchodzi każdy iak może. *ib.*, żywot naymilszy; i biedny robak śmierci się odeymuie). Śmierć straszna. *Cn. Ad.* 1069, śmierć niestraszna, niecięźka dobremu, mężnemu; śmierć dobrego łagodna. *ib.* 1066. Kto śmierć wzgardzi, panem iest wszystkiemu. *Pot. Syl.* 410. Śmierć spoczynek po trudach; wszystkie nieszczęścia umarsa. *Pilch. Sall.* 91. Śmierć, przeyście z czasu do wieczności. *Pilch. Sen. liśt* 2, 111. Sen brat śmierci, *Ec.* сонъ смерти брáтъ. Kto się umrzeć boi, temu śmierć w oczach ustawicznie stoi. *Paśt. F.* 219. Komu śmierć straszna prawie w oczach stoi, nie ucieszy go nic, nie uspokoi. *Cn. Ad.* 1069. *Slo.* smrť mu pri dverách stogi; ma smrť medzi zubami, śmierć przed iego drzwiami, cf. iedną nogą w grobie. *Slo.* wihledá gako smrť, wygląda iak śmierć, cf. chodzący trup. Tego się bardziey niż śmierci boię. *Teatr* 55 *c*, 13. Równo z śmiercią go nienawidzę. *Teatr* 27 *b*, 59. Za śmierć to stoi, gdy tego miłować potrzeba, kto mi się nie podoba. *Gor. Sen.* 93. Ja dworu na śmierć nienawidzę. *Niemc. Kr.* 3, 147, równo śmierci). Niepewność losu za to śmierci stoi. *Morszt.* 325, (*obserues Pluralem*). Mor był tak okrutny, że liczby śmierci codziennych nie było. *Paśt. F.* 27, Todesfälle. – Śmierć a śmierć; mało na tym, gdzie cię pogrzebią. *Cn. Ad.* 1063, co umarło, nie żyie, todt iśt todt; cf. lepszy żywy pies od zdechłego lwa). Śmierć każda musi mieć iaką przyczynę. *Cn. Ad.* 1064, *Rys. Ad.* 80. Śmierć opiłego; utonął w flaszy wina, w dzbanie piwa. *Cn. Ad.* 1067. *Slo.* ze smrtú jaden oldomásu nepil. Śmierć otwiera, co kto zawiera; śmierć oczy, gębę zawiera, skrzynie i bez klucza otwiera. *Cn. Ad.* 1068. *Slo.* gaki žiwot, taká smrť; smrť žiwotu podobna, iakie życie, taka śmierć. Śmierć rana, wielom pożyteczna. *Cn. Ad.* 1069, masz-li złym być, raczéy umrzyy co rychléy; oby się Pan bóg nad tobą rozmiłował!). Szkoda młodzieńca pięknych nadziei, że ie śmierć w samym przecięła wzroście. *Teatr* 18, 72. Śmierć, kosowładna królowa. *Brud. Ośt. B.* 5, *Crn.* Smrt, Rebrenèza (cf. żebro). Śmierci ręka kosowładna. *Mon.* 71, 157. Śmierć z kosą swoią tam nie idzie, gdzie proszą, idzie gdzie się boią. *Pot. Arg.* 517. *Vd. Prov.* smert ima koso, ne sekiro; smert te ſtare s' koso ponosi, te mlade se sa moiſtram vſtreli, = śmierć ma kosę, nie siekierę; śmierć starych kosą ponosi, młodych z za maiſtra ustrzeli. Śmierci nieubłagana, czarna grobów pani, Wiem, żeśmy twym wyrokom od boga poddani. *Nar. Dz.* 3, 63. *Cro.* ne jos v vertu trava znikla, Kâbi pròtsze szmerti zdigla; Nit ú szvetu naydes travę, Ke od szmerti lyude bave, = nie znaydziesz ziela przeciw śmierci. – Po śmierć go posłać. *Cn. Ad.* 520, leniwy, powolny, żołw', ein langſamer Bothe. – *Slo.* mnoho chrtow zaječa smrť, wiele psów zaiąca śmierć, t. i. zguba). Karanie śmiercią. *Zab.* 15, 284, gardłem, die Todesſtrafe. Ktoby złorzeczył oycu abo matce, śmiercią niechay umrze. *Sekl.* 7, der ſoll des Todes ſterben. Luth.). Zabić kogo na śmierć. *Teatr* 15, 35, śmiertelnie, do śmierci, tödtlich. Woysałk Stroynata na śmierć zamordował. *Krom.* 273. Jeden drugiego krwi pragnie, mąż brata swego na śmierć łowi. *Sk. Kaz. praef.*, o śmierć go przyprawuie; śmierci go nabawia). – On teraz w więzieniu na śmierć siedzi. *Pam.* 83, 2, 182, do skazania na śmierć). Przeznaczony na śmierć, *Ec.* насмéртникъ, *ob.* śmiertelnik. Do śmierci, = aż do śmierci, dozgonnie, bis in den Tod. Ten człowiek szczérość serca do śmierci nam chował. *Zab.* 12, 379. Przyiaciołką ci do śmierci serdeczną. *Paśt. F.* 150. Do śmierci mu tego nie zapomnę. *Teatr* 53 *c*, 50. – *aliter*; Zapomniałem do śmierci. *Teatr* 11, 98, = na śmierć zapomniałem iéy spytać kędy mieszka. *Teatr* 43 *b*, 23, ze wszystkim zapomniałem, ich habe es in den Tod vergeſſen. – *§. Bóg Pana Jezusa trzeciego dnia z śmierci zbudził, i Pan Jezus z śmierci wstał. *Farn.* 93, z martwych, vom Tode, von den Todten. – §. Śmierć, *plur.* Śmierci, = sposób śmierci, gatunki umierania, die Todesart, der Tod. Żydzi mordowali proroki, i rzadki u nich swą śmiercią umarł. *Biał. Paśt.* 101, śmiercią przyrodzoną, natürlichen Todes ſterben. Nie swoią zeyść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. liśt* 2, 141. Tacytus cesarz, swą, abo poniewolną (gwałtowną) śmiercią umarł, nie wiedzieć. *Sk. Dz.* 156. Słudzy tyrana wszyscy złemi śmierciami poginęli. *Sk. Dz.* 179, gwałtownemi, haniebnemi). Żeby wszyscy się zbraniali urzędu katowskiego, któż tedy złoczyńcę będzie wieszał albo ścinał, abo inszemi śmierciami tracił? *Modrz. Baz.* 585. Straszyć go rozmaitemi śmierciami począł. *Sk. Zyw.* 1, 39. Komu się umrzeć nie chce, żadna mu się śmierć nie spodoba. *Cn. Ad.* 356. Żegluga napełniła naród ludzki nowemi śmierciami. *Bard. Luk.* 40. Powstała na chrześciiany wielka burza, iż ie zabiiano, topiono, spychano, i rozmaitemi śmierciami gubiono. *Sk. Dz.* 905. U żydów nie było między gwałtownemi śmierciami pospolitszéy nad kamienowanie. *Zach. Kaz.* 35. Bluźnierca od śmierci kamiennéy ginął. *Leszcz. H. T.* 154, Todesſtrafe der Steinigung. Szubienice wystawiwszy, śmiercią obiezoną im przegrażali. *Krom.* 318, *i. qu.*, śmierć postronkowa. *Haur Śt.* 261, Hinrichtung mit dem Strange. Śmierć zabita, od mieczów, od szabli, zabóy, Tod durchs Schwert, durch die Säbel, Bajonette u. ſ. w. Jabym wolał w grób,

Digitized by Google

na brzytwy, na noże, Na śmierć zabitą, niźli z nią na łoże. *Pot. Syl.* 31. On na zabitą śmierć nie dbaiąc cale, Gwałtem się włamie, i uyrzy na wale. *Chrość. Fars.* 255. W rozpaczy nieprzyiaciele drą się w zabite śmieroi. *Chrość. Luk.* 110. Między gęstemi mieczmi i śmierciami Bieży przez mokre i krwią ściekłe role. *P. Kch. J.* 236. Hetmana swego, w pierwszych półkach bitwę wzburzaiącego, przez śmierć zabitą tracą. *Krom.* 273. Ci zabitą śmiercią w bitwie giną, a tych mokra śmierć czeka. *Pot. Arg.* 244, w falach, w wodzie, ein naſſer Tod, Tod im Waſſer, Erſaufen. Rościsław z-tey porażki u iekaiąc, w rzéce śmierć połknął. *Sreb.* 77, utonął. **ŚMIERCIOGROŻA ſtarość. *Otw. Ow.* 614, todbräuend *Śmiercio-groźnie chorować. *Chodk. Koſt.* 21, niebezpiecznie, śmiertelnie. * ŚMIERCIOLOTNE belty Jowisza. *Zab.* 12, 241, ſchnelltödtend. **ŚMIERCIONOŚNY, *ŚMIERCIONOSZY, *ŚMIERTONOŚNY, **ŚMIERTNONOŚNY, - a, - e, *Rs.* смертоносный, todbringend. (*Bh. et Slo.* Smrtonoſ *Mars*; *Rs.* смертоноснѣ, смертоубійство zabóyſtwo). Śmiercionoszym przebił ią żelazem. *Otw. Ow.* 79, śmiercionośnym. *ib.* 226. Śmiercionośna trucizna. *Zab.* 13, 175, śmiercionośny proch. *Zab.* 5, 436. Śmiercionoszy miecz. *Otw. Ow.* 491. Śmiertnonośna kosa. *Zim. Siel.* 195. Słowa śmiertonośne, iako żądło ludziom wiernym szkodzą. *Gal. Al. pr.* Zaraza śmiercionosza, *Ec.* мяемвóрство. Śmiercionosne rozkoszy. *Petr. Hor. A b, not.* „przed czasem śmierć przynoszące." ŚMIERCIOPŁATNY wieniec zwycięzcy. *Hor.* 2, 102 *Nar.*, *morte venalis laurus*, mit Lebensgefahr erkäuflich. ŚMIERCIORAZ, u, *m.*, w górnictwie, Bergſchwaden, böſes Wetter in der Grube (im Bergbaue); zbiór nayszkodliwszych życiu ludzkiemu rozparów w kopalniach, gdzie nie dochodzi wolny ciąg powietrza. *Mier. Mscr.* **ŚMIERCIORODY oręż. *Hor.* 2, 288. Śmiercioroda żółć Hydry. *Zab.* 6, 149 *Min.*, todterzeugend, todbringend. **ŚMIERCIOSKRZYDŁY oszczep. *Nar. Dz.* 2, 51. todbeflügelt. ŚMIERCIOWY, - a, - e, od śmierci, Todes-, *Vd.* smertni.

*ŚMIERD, *ob.* Smard. ŚMIERDNĄĆ *neutr. idntl.*, smrodem przeyść, *Boh.* zſmraditi ſe; *Bsn.* usmardittise, usmrriditise; ſtinkend werden Kto iest w smrodzie, niechay daley śmierdnie *W. Poſt. W.* 254. ŚMIERDZIADŁO, - a, *n.*, smród, śmierdzącego co, etwas Stinkendes Dziś gnoiem życie swędem śmierdziadłem i dymem. *Pot. Jow.* 63. ŚMIERDZIEĆ, - iał, - ieli, śmierdzi, śmierdzę *med. ndk*, *Bh* ſmrdĕti; *Slo.* ſmrdjm; *Sr.* 1. ſmerdju, ſmerdju, ſmerdjim, *Sr.* 2. ſmerdjaſch; *Crn* smerdeti; *Vd.* smerdeti smerdati, smerdejti, smerdim, hududishati, hudo dishet, vanjati (cf. wonia); *Cro.* szmerdeti, szmerdim, vonyati, vònyam, zlo dissim; *Bs.* smarditi. smrriditi, smrriditi, smerditi, zlò vognatti; *Rg.* smardjetti; *Ross.* смердѣть. смержу; *Ec.* смердѣю, смердю злоухаю (cf wąchać, зловонствую, вонзю зѣ, злосмрáдствую; smród z siebie wydawać, (*oppos.* pachnąć), ſtinken, einen Geſtank von ſich geben. Nie chcesz śmierdzieć, nie tykay się smoły. *Pot. Arg.* 787. Mógłbyś, mówią, siekierę zawiesić, tak okrutnie śmierdzi. *Pot. Jow* 2,46, gęſte powietrze). Śmierdzący, *Slo.* ſmerdutý, *Sr.* 1. ſmerdjaczé, ſmerdjaczi; *Sla.* smêrdljiv; *Bs.* smrridech; *Cro.* vonyàv. Śmierdzący ścierw, *Vd.* smerdlina, zerklina, semrajena merha, merhatina; *Rg.* smarduglja). Kamień śmierdzący, Stinkſtein, Sauſtein, kamień wapnisty; tarty czyni smród kociego moczu. *Kluk Kop.* 2, 93. - *Alleg.* Własne zaięcze łayno, ni śmierdzi, ni pachnie. *Rys. Ad.* 71, ani pomoże, ani zaszkodzi; barszczyk). Ni ty śmierdzisz, ni pachniesz. *Mon.* 70, 176, ni ciepły, ni zimny; oboiętny). - *fig.* Te żarty, co śmierdzą, lub bolą, nie są zdrowe. *Boh. Kom.* 5, 283. tłuſte żarty, ſtinkende ſchlüpfrige Scherze. *Cro.* riba iz glave szmerdi, z ryba z głowy śmierdzi lub śmierdnie, *in vulgus manant exempla regentium.* - Śmierdzieć czym, z oddawać lub trącić czym smrodliwym, nach etwas ſtinken, *pr. et fig.* Gorzałką śmierdzi. *Tr.* Nauka iego o Troycy S. śmierdzi Aryuszem; a o osobie Chrystusowéy trąci Nestorem. *Sk. Dz.* 1135. Stolica Carogrodzka Kalwinem śmierdzi. *Birk. Ex. E.* 4. Zbory te bałwochwalstwem i djabelstwem śmierdzą. *Birk. Ex. B b.* - §. Śmierdzi co u mnie, śmierdzi mi co, z nie podoba mi się, przykro mi, brzydzę się tym, es ſtinkt mich etwas an, iſt mir zuwider, iſt mir zum Ekel. Przez twoię zbytnią hardość u ciebie śmierdzą dary moie. *Sim. Siel.* 16. Już mu i Polska śmierdzi, i wszystko w niéy gani, O Francyi powiada, o damach, baletach etc. *Opal. sat.* 3. Nie ma się do niczego, śmierdzi mu robota. *Klon. Wor.* 33. *Slo.* ſmrdí mu ĕkola, śmierdzi mu szkoła, nie chce mu się uczyć. - *§. Robacy się w mięsie zalęgły i śmierdziało się. 1 *Leop. Ex.* 16, śmierdnęło, es wurde ſtinkend. ŚMIERDZIUCH, ŚMIERDUCH, - a, *m.*, *Bh.* ſmrdoch; *Vd.* smerdliuz, smerduhnik, smradinz, vsmradnik, smerdliuka, klatnjak, (*Vd.* smerduh, duhur, z tchórz zwierzę); *Crn.* smradlivz; *Rg.* smraditegl); smard, smoła, smród, smrodliwy człowiek, *phys. et moral.* plugawiec, ein Stänker, ein ſäuiſcher, unflätiger Menſch. Żydzi w cudzych kraiach nie są tacy śmierdziuszy iak w Polszcze. *Comp.* 391. Sam pan, choć dwór iego ledwo chodzi z duchem, J sobie i drugiemu brzydkim iest śmierdziuchem. *Nar. Dz.* 5, 45. - §. 2) Śmierdziuch, *scarabaeus ſtercorarius*, der Miſtkäfer, Roßkäfer, zowią go mieyscami zukiem, mieyscami krówką; chrząszcz czarny; składa iaie w gnóy. *Kluk Zw.* 4, 387. ŚMIERDZIEL, - a, *m.*, *bupreſtes*, rodzay chrząszczów pięknie się lśniących, lecz na smrodliwych błotach się bawiących. *Kluk Zw.* 4, 50, der Stinkkäfer. ŚMIERDZIOMUCH, - a, *m.*, *hemerobius* die Stinkfliege, rodzay owadu, maiących podobieństwo do much. *Kluk Zw.* 4, 115. ŚMIERDZIUCHA, - y, ż., SMIERDZIUSZKA, - i, ż., *zdrbn.*, smrodliwa fleytuchowata kobieta, smredza, ein ſchmutziges Weib. Jdźże precz ty śmierdziucho, urodzona z kału. *Zab.* 13, 281 *Tręb.* - §. gorzałka prosta, prościucha. *X. Kam.*, ordinärer Branntwein.

ŚMIERTELNIK, - a, *m.*, człowiek śmiertelny, der Sterbliche; *Crn.* mertvaszhèk, mertvâz; *Vd.* vmerliunik, vmertelnik, mertvaszhik, mertvashnik; (*Ec.* насмéртникъ skazany na śmierć). O wątli śmiertelnicy, gdzież się uciecziecie! *Przyb. Luz.* 31, *Dmoch. sąd.* 25. Wszyscy śmiertelnicy ślepi. *Przyb. Milt.* 29. Biedny śmiertelnik. *Przyb. Milt.* 583. Mamże ia wierzyć, że śmiertelników kroki, mogły przed zgonem zwiedzić śmierci kray głęboki. *Teatr* 45 *c*, 29. Ale iakże ów nędznik, śmiertelnik półżywy, Trup chodzący, możesz się szczęśliwym mianować! *Węg. liſt.* 12. *ŚMIERTELNOGRZESZNIK, - a, *m.*, *Smotr. Nap.* 19, śmiertelne grzechy pełniący.

Digitized by Google

der Todsünden begeht, cf. iawnogrzesznik. ŚMIERTELNOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſmrtedlnoſt; *Slo.* ſmrtedelnoſt; *Crn.* mertvashnoſt, umirajozhnoſt, umerjęzhnoſt, umerjozhnoſt; *Vd.* vmerlivoſt, vmertelnoſt, mertvashnoſt; *Cro.* mertelnoszt, vmertelynoszt; *Rg.* umarloſt, pomoornoſt; *Bs.* umarlóſt, umrriloſt, pomorſtvo; *Rs.* смертность; podległość umieraniu, poddaność śmierci, die Sterblichkeit. Różnią się maiestaty od poddanych zwierzchnością, ale się śmiertelnością równaią. *Psalmod.* 100, *oppos.* nieśmiertelność, die Unſterblichkeit. Iskra owéy nieśmiertelności Adamowéy zawżdy się w nas odnawia, iż nam się zda, iakobyśmy tu iuż tak zawżdy na świecie rozkoszować mieli. *Rey Ap.* 5. Nieśmiertelność i nieskazitelność. *Smotr. Ex.* 39. - §°. Wszyſtkie śmiertelności w szablach ſtoią i w dzidach, powietrze się ścmiło pod ſtrzałami. *Bard. Luk.* 122, groźby śmierci, niebezpieczeńſtwa życia, Lebensgefahren. ŚMIERTELNY, - a, - e, ŚMIERTELNIE *adv.*, *Bh.* ſmrtedlny; *Slo.* ſmrtedelni, ſmrtedlný *fatalis*, ſmrtelni *mortifer*; *Sr.* 1. ßmertny, ſmértné, ſmertlíwé, zkonczwarſki; *Crn.* smertn; *Vd.* smerten, k' smerti, merthuvashki, mertvashki, vmerliu, vmertelen, smerti podvershen; *Cro.* szmertni, mertelni; *Dl.* umarli; *Rag.* smartni, umàrli; *Sla.* umêrli; *Bsn.* smrritni, smartni, smrritno, mrritacki, umarli, umrrili; *Rs.* смертный, смертéльно; a) *paſſive*, śmierci podległy, ſterblich. Jan Zamoyſki tu leży, co miał śmiertelnego. *Groch. W.* 551. Co ieſt śmiertelnego, to powſtaie i upada, wzraſta i osiada, wycieka i napełnia się. *Pilch. Sen. liſt* 2, 93. Nieśmiertelna iſtota ieſt, która zawsze żyć może. *Boh. djab.* 244. Małżeńſtwem rodzay ludzki, śmiertelny będąc, przez potomki potomków ſtaie się nieśmiertelnym. *Petr. Ek.* 20. Sława nieśmiertelna w żadnym się grobie nie zawiera, nigdy nie umiera. *Falib. R.* Dokazał coś więcéy tu nad śmiertelnego. *Leszcz. Cl.* 2, nadludzkiego, übermenſchliches, übermenſchliches. - §. śmiertelny, blizki śmierci, umieraiący, dem Tode nahe, ſterbend. Bolesław, gdy się widział być śmiertelnym, przyiął Pańſkie świątości. *Biel.* 43. Kiedy się iuż który śmiertelnym czuie, tedy każe prosić przyiaciół, i żegna ich. *Stryik.* 148. - §. śmiertelny, od śmierci, śmierciowy, grobowy, Todes=, Grab=, Leichen=. Śmiertelna koszula. *Tr.* Leży na śmiertelnéy pościeli. *Szczerb. Sax.* 61, wzdycha na śmiertelnym łożu. *Mon.* 75, 581, auf dem Todesbette. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, Wszyſtkiéy siły, wszyſtkiéy krwi z arteryi dobywa, Żeby serce ratować. *Tward. Wł.* 138. Włosy siwe śmiertelnym cisem opasuie. *Bard. Tr.* 372. Po konaiącego ciele rozeydzie się ſtrach i zimno śmiertelne. *Tward. Wł.* 84, Todesſchweiß. Śmiertelne na mnie uderzaią poty. *Teatr* 53, 49. Gdy to sobie przypomnę, śmiertelne przechodzi mię zimno. *ib.* 53, 50. (*Slo.* ſmrtna neb czrna Nedêla *Dominica Paſſionis*). - §. b) *actiue*; śmiertelny, śmierć przynoszący, nagle abo rychło morzący, szkodliwy, tödlich, Tod bringend. Szablę śmiertelną przypasał do boku. *P. Kch. J.* 117. Lekceby ważył swe potomſtwo Jowisz, by na iéy obronę nie zażył śmiertelnego piorunu. *Uſtrz. Troi.* 53. Narażа się na sztych śmiertelny. *Boh. Kom.* 4, 225. Śmiertelna choroba, *Vd.* smertna boljesen. Rany śmiertelne, które żadnego opatrzenia do siebie nie przypuszczaią, iako to rany sercu zadane, mózgowi etc. *Perz. Cyr.* 1, 67, *Perz. Lek.* 295. Nie śmiertelnie ponabiiał piſtolety. *Teatr* 11 *b*, 10. Jeśliby co śmiertelnego pili, nie będzie im szkodziło. 1 *Leop. Marc.* 16, 18, iadowitego co, truciznę). Siedm grzechów śmiertelnych. *Zab.* 7, 309 *Nar.*, die 7 Todsünden. Uczynkowe grzechy iedne są śmiertelne, nieśmiertelne drugie; nieśmiertelne grzechy są powszednie. *Hrbſt. Nauk. h* 8 *b*. Nie ma nic tak śmiertelnego na dowcipy ludzkie, iak ieſt cielesność. *Birk. Dom.* 76. Śmiertelnie się ten rok 1264 w Polszcze obszedł s książęty, *fatalis fuit princ... Krom.* 275. Poyrzał krzywo, i na nas zaiadł się śmiertelnie. *Jabł. Tel.* 17. Trzy śmiertelne kwadranse musimy przeczekiwać. *Teatr* 52 *b*, 50, męczące, tödtliche, peinigende. °°ŚMIERTNONOŚNY, *ob.* Śmiercionośny. °ŚMIERTUSZKA, - i, ż., *blande*, śmierć, der liebe Tod (Freund Hain). Pewnikiem pani ſtaréy, po trzech mężach duszce, Miaſto miłosnych fochów, myślić o śmiertuscce. *Pot. Pocz.* 535. - (ŚMIERŻCII, ŚMIERZK, *ob.* Mierzch).

ŚMIERZYĆ *cz. ndk.*, Śmierzać *kon yn.*, uśmierzać, tłumić, upokaiać, koić, umiarkować, miernieyszym czynić, mäßigen, beſänftigen, dämpfen, hemmen; *Boh.* ſmjřiti, ſmjřiti; *Slo.* ſmerugi, ſrownáwám, (*Slo.* uſmrcugi *leto*); *Sr.* 1. zmêru, zmernoſcjam, zmêromnoſciu; *Crn.* myruvati, myrim *pacificare*, myrn *pacificus*, myr, *ob.* °mir; *Vd.* pomirnati, smiriti; *Cro.* smirújem; *Dl.* zmiriti, szmiriti; *Rg.* smiriti; *Bs.* miriti, umiriti, utasgiti; *Rs.* миротворить, умиротворить, миротворствовать, мирить, помирить, смирить, смирять, умирить, умирять; (*Etym.* mir *qu. v.*, cf. miara, mierzyć). Wycieczka tego, który zabił, śmierzy gniew powinnych zabitego. *Birk. Gł. K.* 60. Sok ten w uszy wpuszczony, boleść ich śmierzy. *Sien.* 104. Jeżeliby się przypadek puszenia żywota nie śmierzył, lepiéy wodzie dać pokoy. *Petr. Wod.* 58. Neptun śmierzący morskie tróyzębem igrzyſka. *Pot. Jow.* 44. Kaſtor z Polluxem, Co morze śmierzą zbytnim rozruchane fluxem. *Pot. P.* 578. Żywioły, któremi na świecie ludzie żyią, społem ieden drugi śmierzy a ku dobremu wspomaga. *Eras. ięz. S* 4 *b*. Śmierzmy zapędy, niech w nas żółć nie puka, Nayłacniéy ieſt ſtrofować, przysposabiać sztuka. *Zab.* 9, 115 *Zabł.* Zmarłby był głodem, lecz go żywił rozum, Tym śmierzył swóy srom. *Strik. Gon. f* 3. ŚMIERZYCIEL, - a, *m.*, co śmierzy, uśmierza, der Beſänftiger; *Bh.* ſmirce; *Slo.* ſmirce, ſrownawatel; *Sr.* 1. zmêromnik, zmeromné; *Bs.* smiritegl, pomiritegl; *Rg.* smiritegl, pomiritegl, umiritegl, mirotvoraz; *Rs.* смиритель, смиренникъ, умиритель; *w rodz. żeńſk.* ŚMIERZYCIELKA, - i, *Bs.* smiritegliça; *Rg.* smiritegliza, pomiritegliza, umiritegliza; *Rs.* смирéнница.

ŚMIESZEK, - szka, *m.*, ŚMIESZECZEK, - czka, *m.*, *demin. nom.* śmiech, śmiechowiſko, uśmiech, das Gelächter, das Lächeln, ein kleines Lachen. Nas i matkę dziecię śmieszkiem uweseli. *Groch. W.* 535. Swym tak rozkosznym śmieszkiem, By i cały dzień, nie będziesz nam ciężkim. *Groch. W.* 552. Cóż gdy swemi uſteczki Puścisz swoie śmieszeczki. *ib.* 555. Wdzięczne śmieszeczki. *ib.* Śmieszkami obłudnemi, słowy zmyślonemi serce oszukała. *Paſt. F.* 108. One śmieszki niech się płaczem nagradzaią. *Sk. Zyw.* 99. Żartowne słowo i śmieszek świecki od dobrego ich odwiedzie. *Sk. Kaz.* 108, szydze-

Digitized by Google

nie, śmiechowisko, Spott, Gelächter; *Bh.* weyśmieśky). Takowe rzecsy w śmieszki obracaią, i im wiary nie daią. *Lat. Kom. D* 4, w żart obracaią, śie machen ein Gelächter, einen Spaß daraus. - Śmieszki sobie z niego ſtroili. *Radz. Luc.* 23, 35, szydzili z niego, śie trieben ihren Spott mit ihm. Po cożeś tu przyszła, żebyś sobie przedemną śmieszki ſtroiła! *Teatr* 36 *b*, 107. - §. Smieszki, zęby, *incisiuae. Dyk. Med.* 2, 682, przednie śmiechowe zęby, *Vd.* predsobje, predsobishe, priedni sobi; die Schneidezähne. - §. 2) Śmieszek, *Bh.* śmiśśek; *Sr.* 1. śmiśchiciéć; *Vd.* smiehizh, shmiehish; *Cro.* szmeslyiv; *Rg.* smjeescnik, smjeescnijk; *Rs.* смѣшникъ, шутъ, чудакъ, чудѣсникъ, *vulg.* трелюдъ; *Ec.* смѣхливый, смѣшливъ, веселаго нрава человѣкъ, другихъ, смѣшащій, скомрахъ (cf. ſkomoroch), кощунникъ, кощунъ, глумецъ, глумословецъ; śmiechotwórca, rozśmieszaiący, trefniś, żartowniś, ein Spaßmacher, Poſſenreißer, Hans Wurſt. Papetlun, dowcipny cesarza śmieszek. *Niemc. Kr.* 2, 28, *Jak. Gr. B* 4. - §. śmieszek, *reddi poteſt herba Plinii gelotophyllis*; *Cn. Th.* 1033. ŚMIESZKA, - i, ż., *Bh.* śmiśśenice; *Ec.* кощунница; *Rs.* шутиха, смѣшница; rozśmieszaiąca drugich, eine Spaßmacherinn. ŚMIESZNOŚĆ, - ści, ż., *Sr.* 1. śmieśchnoścj; *Rg.* smjescnocchja; *Rs.* смѣшливость; szydność, zbiór przymiotów śmiesznych, die Lächerlichkeit. Śmieszność nayſtraszniejszą ieſt dla miłości własnéy bronią; częſtokroć ludzie wolą być godni nagany, aniżeli śmiechu. *Niemc. P. P. praef.* ŚMIESZNY, - a, - e, ŚMIESZNIE, ŚMIESZNO *adv.*, *Boh.* śmieśny; *Sor.* 1. śmiśny, śmieśné; *Crn.* ameshn; *Vd.* smeishen, smeih, smieha vrieden, smehliu, posmehliu; *Cro.* szmésen; *Rg.* smjescjan, smjeescjan, smjeescni, tamàscjan; *Bs.* smiscjan, smjescjan, koji cini smjati; *Rs.* смѣшный, осмѣятельный, смѣхотворный, скоморошный, скоморошескій; *Ec.* смѣховный, смѣха достойный, скомрашескій; śmiechu godny, śmieszący, lächerlich, belachenswerth, Lachen erregend. Rzecz śmieszna ieſt materyą śmiechu. *Zab.* 12, 260 *Dudz.* Śmiech wzruszony bywa od objektu śmiesznego. *Zab.* 12, 280 *Dudz.* Gdy co pocznie mówić śmiesznego, śmiać śię do rozpuku trzeba. *Zab.* 12, 262 *Dudz.* Z poważnemi poważny, z wesołemi śmieszny, Każdą brał na śię poſtać, był wszyſtkim pocieszny. *Jabł. Tel.* 224. Śmieszny bardzo, arcyśmieszny, *Eccl.* всесмѣхливый, всегалумный. *Phras. Slo.* o człowece hriśni, wſak śi śmiśni, *quam lepidus frater es.* Śmieszny ieſteś, móy kochany. *Teatr* 17, 82, dziwaczny, du biſt wunderlich, ſonderbar, artig. Obietnica śmieszna. *Teatr* 7, 109. Śmieszna to, i to śmieszna rzecz. *Cn. Th.* 1033, śmieszno mi to, *ib.* Ukłoniwszy się śmiesznie, wychodzi. *Teatr* 13, 17. Śmiesznо wyniosłe szyie bogaczow. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* - *Botan.* Opich leśny zowią śmieszny opich, bo czyści melancholiią, z któréy smutek pochodzi. *Cresc.* 275, der Waldeppich. - §. Szkoda, że nie mamy w naszym ięzyku wybitnego słowa do wyrażenia *le ridicule*; nie ieſt to rzecz śmieszna, bo *risible* i *ridicule* nie ieſt iedno; ale ieſt to, czy nałóg, czy przysada, czy nieprzyzwoitość, która ſkłada materyą do drwienia, *quae risum parit*, (cf. śmiechotworny, *Rs.* смѣхотворный, *Subſt.* смѣхотворство); w niedoſtatku Polſkiego biorę Słowiańſkie szydny, czlek szydny, *un homme ridicule*, szydność *le ridicule. Czrt. panna na wyd. praef.* ŚMIESZYĆ *cz. ndk.*, *Rs.* смѣшить; *Ec.* смѣшу, смѣхотворствую; rozśmieszać, do śmiechu pobudzać. rozweselać, lachen machen, zum Lachen bewegen; (*Vd.* smeishati, ż lżyć, *Ger.* ſchmähen). Wułkan z szczęścia swoiego niezmiernie śię cieszy, Wenus wierność przysięga, a bogów to śmieszy. *Szym. Sw. W.* 8. Byś ieno sam nie płakał, gdy chcesz inszych śmieszyć. *Pot. Jow.* 231. Na umor śię ſiekli Ruś z Węgrami; fortuna równym losem wszyſtkich śmieszy. *Stryik.* 219, pociesza, erfreuen. Bóg przez Ducha swego w sumnieniu cieszy i śmieszy, i w onym żywocie wiecznym okwiciéy uciesży. *Zrn. Pſt.* 3, 707. - §. Smieszyć, śmieszki ſtroić, krotochwilić, kurzweilen, Kurzweil treiben. Zawołaycie Samsona, aby nam śmieszył, i przyszedł, i śmieszył przed niemi. *Bud. Judic.* 16, 25. Widząc nieszczęście nasze, oczy pasie, duszę cieszy, Sobie i z swym równym śmieszy. *J. Kch. Ps.* 117. Służebna od pani, iż z młodzianem śmieszyła, ubita. *Sk. Zyw.* 2, 442.

ŚMIETANA, *ŚMIOTANA, - y, ż., ŚMIETANKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* śmietana; *Sr.* 1. śm'atana; *Crn.* smeténa, smetana, verhnje (cf. wierzch); (cf. *Vd.* smetki, ż serwatka, *Vd.* smedki, smedeniza, ż mléko pokłócone, Rührmilch; *Vd.* smetenik, ż owcze masło; *Vd.* mesti, medem, masło robić); *Cro.* vérhnye; (*Cro.* smetek, ż serwatka); *Dl.* ſkorup, ſkralyup (cf. ſkorupa, cf. kożuch na mléku); *Bs.* smetana, smetena; *Sla.* ſkorupa, kajmaka, kaymak; (*Sla.* śméteno, ż zmieszano); *Ross.* сливки (cf. zlać), сними (cf. zdiąć); сметана, сметанка, *Etym.* miotać, miec, cf. *Hbr.* שמן schemen *oleum*); Böhm Deutſch der Schmetten, Liefländ. Preuß. u. ſ. w. Schmant; der Rahm, Milchrahm, Sächſ. die Sahne; Obd. das Obers. Śmietana, tłuſta część mléka, dobywa śię i osiada na wierzchu. *Kluk Zw.* 1, 223. Mléko przez dzień poſtawszy, na wierzchniéy swoiéy części pokryte bywa materyą tłuſtą, śmietaną nazwaną, do robienia masła służącą. *Krup.* 5, 78. Kto tłucze śmiotanę, masło z niéy wytłacza. *Radz. Prov.* 30, 33. Dobra lecie śmiotana. *J. Kch. fr.* 42, *Oſtror.* 22. Ryż warzyć w słodkiéy śmiotanie. *Spicz.* 125. Choremu mléka, śmiotany, serów młodych, i wszyſtkiego nabiału nie ieść potrzeba. *Sien.* 480, *Cresc.* 564. Achilles, Cezar, wielcy ludzie byli, Jednakże kawy z śmietanką nie pili. *Kras. liſt.* 2, 150. - *Allegor. obsc.* Panna śmiotanę zlizała, a młodzieniec sadło zjadł. *Sak. Pr.* 51, oboie nie niewiniątka). ŚMIETANKOWY, - a, - e, od śmietanki. Rahm-, *Ross.* сметанный, сливошный. Śmietankowy garnuszek, *Rs.* сметанникъ. Śmietankowy przekupień, *Rs.* сливошникъ, *f.* сливошница.

SMIGA, SZMIGA, - i, ż., smagły pręcik etc., (*Ety.* mgnąć, cf. *Ger.* ſchmächtig, ſchmiegen, cf. śmuga); eine ſchlanke Gerte, smagłego co do bicia, etwas ſchmächtiges zum Schlagen, zum Peitſchen, die Schmitze. Tych zgody powszechnéy kłótników, Wynaydę pewnie na bicze, na śmigi. *Chrość. Fars.* 99. - §. Skrzydła wiatrakowe, według młynarsów śmigi. *Os. F.* 345, die Windmühlenflügel. - §. *Architect.* śmiga, gatunek węgielnicy, z *Niem.* die Schmiege, der Winkelpaſſer, das Schrägenmaß. W ręku architekta topor, śmiga, sznury. *Kchw.* 123. Szmiga, z Niem. Schmiege, węgielnica z bokami ſkładanemi dla naznaczania różnéy ukosności; ztąd: przyrznąć na szmigę, t. i. na ukos. *Mag. Mſtr.*

Digitized by Google

Progi poprzek łoża armatnego maią być bardzo ciasne, i na węgielnicę i śmigę robione, i zdięte dobrze sworniami. *Aqua Mscr.* - §. Szmiga, naderznięty kij do ciskania kamieni. *Tr.* 2351, **ein aufgespaltner Stock zum Steinwerfen.** Szmigą kamień ciskać. *ib.* Przerznąć co na szmigę. *ib.*, od końca naderznąć, **etwas am Ende aufspalten.** - §. Śmiga, miano charcic. *Bielaw. C*, **ein Name der Windhündinnen.** ŚMIGŁY, - a, - e, smagły, szlank, schmächtig. Szedł Abel w téy śmigłéy piękności postawie. *Przyb. Ab.* 8. ŚMIGNĄĆ *cz. idntl.*, Śmigać *kontyn.*, smagać, bić końcem czego smagłego, samym końcem ciąć *Germ.* **schmitzen, Adlg.**; **mit der Spitze von etwas Schlanken schlagen, mit der Peitschenschnurspitze oder Schmitze anhauen**; *Bh.* **swihati, spraskati** *Rs* смегнуть, смегать (cf. ścieg), прихлеснуть, прихлестывать. Za pierwszym zaraz bicza śmignięciem, konie mu się zbrykały. *Off. Str.* 3. Którybykolwiek z żołnierzy bez broni chodził, powrozem ma być śmigany. *Gwag.* 307. Kogo doścignie Uwitym z gadu biczem śmignie. *Zab.* 6, 154 *Min.* U prągi śmigają o kradzież, o łupiestwo. *Szczerb. Sax.* 382, smagają, chłostają, mierskają). Złodziéy taki ma być śmigan u prągi. *ib* 520. - § Jednym machem śmiga na drugą stronę rzéki swoię maczugę *Stas. Num.* 2, 236, ciśnie, miota, rzuca, **hinüber werfen, schleudern** - §. Śmigać z łuku, szyć z łuku, strzelać, **mit dem Bogen schießen.** Stoi Juno przeważna, i co złoty dźwiga Łuk Apollo strzałami bez ustanku śmiga. *Hor* 2, 43. Ledwo oko mdłe dościga Jak on raźnie z łuku śmiga. *Anakr.* 18 ŚMIGOWNICA, - y, ż., **die Feldschlange, eine lange dünne Kanone.** Armaty od 10, od 8, od 5 funtów zowią śmigownicami. *Papr. W.* 1, 259 *et* 248. Śmigownice albo węże. *Jak. Art.* 1, 212. ŚMIGURST, ŚMIGUST, - u, *m.*, podarunek, który w drugie święto Wielkanocne dają, przy czem też chłopcy z dziewczętami wodą się z nienacka leią **ein Ostergeschenk, wobey man auch wohl mit Wasser bespritzt wird,** (in Thoru: **Schmackostern.** *Bh.* **smerkaus, slehačka,** (cf. *Crn.* tepęshkati *virgam offerre in festo innocentium*). Damom po kolędzie, po śmigurście, kawaler taką różą przysłużyć się może. *Haur Sk.* 71.

ŚMIŁOWAĆ się, *ob.* Zmiłować się.

*ŚMILSTWO, - a, *n.*, *Bh.* **smilstwo, kurewstwo, Hurerey, Unzucht.** Z bałwany swemi śmilstwo stroili. *Leop. Ez.* 23, 37.

ŚMŁADY, Śmiady, *ob.* Śniady. ŚMŁEDZIAŁY, *ob.* Śniedziały. ŚMŁOD, *ob.* Żebrzyca, ziele.

SMOCZĘ, -ęcia, *n.*, płód smoków, **ein junger Drache.** Smoczęta po ziemi pełzają. *Pilch. Sen. Gn.* 253, smoczęta te nic innego nie są, ieno gatunek wężów. *ib.* SMOCZEK, - czka, *m.*, *demin. nomin.* smok, *qu. v.* - §. wiaderko w pompie podobne do kociołka, za zwyczay mosiężne. *Swith. bud.* 345, **der gewöhnlich messingene Eimer in der Pumpe.** SMOCZY, - a, - e, od smoka, **Drachen-**; *Slo.* **dračí**; *Bh.* **drakowý**; *Rg.* **smájev** (cf. żmiia); *Ross.* **змѣиный.** Zęby smocze przez Kadma w ziemię wsiane. *Otw. Ow.* 126. Smocza krew', *sanguis draconis*, **Drachenblut,** sok czerwony drzewa iednego Afrykańskiego. *Krup.* 5, 154, *Sien.* 227, *Sleszk. Ped.* 421. Smocza głowa, *dracocephalum. Linn.*, *Cro.* pozoyna trava; **Drachenkopf.** rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 1, 195. - Zadaiesz mi kłamstwo w żywe oczy, Poczekayno ięzyku smoczy! *Zab.* 13, 273 *Tręb.*, potwarzy, cf. iaszczurczy. SMOCZYCA, - y, ż., SMOKINIA, - i, ż., samica smocza, **die Drachinn, ein weiblicher Drache**; *Bh.* **dračice**; *Sr.* 1. **zmijevenza.** *Slo.* **dračica.** *Rs.* drokuniça, zmajiça; *Cro.* pozòicza). Echidna smokinia. *Otw. Ow.* 163, ta Echidna była dziwem, panna połowicą, a drugą połowicą smoczyca; z niéy się urodziła smoczyca Lerneńska. *ib.*, smoczyca, bestya sroga, wiele głow maiąca. *Otw. Ow.* 36, *et* 276. §. *Pythius Apollo* SMOCZYŃSKI. *Otw. Ow.* 25. Jgrzyska *Pythia*, z SMOCZYNY, *ib.* - SMOK - a *et* - u, *m.*, (*Ety.* mknąć), dziw baieczny, bestya na kształt węża skrzydlastego, okrutna, niezwalczona, **der Drache**; *Bh.* **drak, zmek, obrowný drak w powětří**; **san'. Mandewill** 114, 162, (*Bh.* **Sané iędza**); *Slo.* **drak, gedowaty had**; *Sr.* 1. **smig, smi** (*ob.* żmiia); *Sr.* 2. **plon**; *Crn.* drakôn, premôg (cf. przemodz), samjet, lintvèrn; *Vd.* drakon, smiet, posoi, lintvarn, lintvern, lintvorn, premog; *Cro.* pozòj, zmaj, zmaychich; *Dl.* drakun; *Rg.* drookun, zmaj, zmaijch; *Bs.* dracun, drokun, drokunicch, pozoj, zmaj, zmajicch, sajaç (*Bs.* cmogl, z robak, *Bs* smók *opsonium*, *ob.* smoktać). *Sla.* axdaha; *Ec.* смокъ, водяный драконъ, z кимъ. *Rs.* драконъ, z *Greckołac.*). Okrutny smok leżał utaiony, Czubem i pstrocinami złotemi upstrzony. *Otw. Ow.* 102. Smocy w łomiech zakrywaią się, i dziwne węzły i kręty i powikłania ciałem swym wyprawuią. *Wer. Rgl.* 115. Z korzenia wężowego wyydzie bazyliszek, a płód iego będzie smok ogniśty latający. *Bibl. Gd. Jes.* 14, 29, *et* 30, 6. Zabił ogromnego smoku. *P. Kch. Wer.* 185, *Fraz. ięz. X* 8 *b.* - *fig.* Biedna dziewczyna, zawsze od tego strasznego smoka, matki swéy, strzeżona. *Teatr* 30 *b*, 8. - §. *Astron.* smok na niebie, gwiazdy między wozy niebieskiemi. *Otw Ow.* 103, **der Drache am Himmel.** Podobien rzéce smok się wiie, A ogon zatokami ztąd i zowąd kryie, Gdzie ma głowę Helice, tam ogon położył, Potym się sam ku głowie Cynozury złożył. *J. Kchan. Dz.* 3. - §. *Hist. nat.* Smok *draco volans*, rodzay gadu, podobny do iaszczurki lecz skrzydlasty i cokolwiek podłatuie; w Afryce i w Jndyi; nie iest to iednak taki smok, iakiego baieczne powieści wystawiały. *Zool.* 209. **eine Art fliegender Eidechsen.** Smok morski *draco marinus*, **der Meerdrache**, ryba o ościstym grzbiecie i obłączystym brzuchu; u Francuzów w używaniu. *Krup.* 5, 73. - §. Smok albo trąba morska. *Boh. Pr.* 2, 116, *ob.* trąba - §. *Artill.* smok, działo, dupelkoluwryna; wyrzuca kulę o 40 funtach. *Archel.* 9, **eine Doppelcartaune, ein Drache.** *Tward. Wł.* 257. - Jak się ma smok latający sporządzić *Arch.* 3, 52, pewny gatunek ognia puszkarskiego. - § Gdyby się szytu koniec z nadworu palił, iak smokiem ciągnąć będzie w piec płomień. *Torz. skł.* 112, smoktaiąc, wsarkaiąc wciągaiąc się, **gleichsam hinein schlürfend.** **SMOKORODOWIE, żołnierze z smoczych zębów przez Kadma wysianych powstali; ziemiorodni bracia. *Otw. Ow.* 106, **Drachensöhne.** Waleczne smokorodów plemię. *ib* 126. SMOKOWY, - a, - e, od smoka, **Drachen-**. Przed studnią smokową ku bramie gnoyney. *Leop.* 2 *Ezdr.* 2, 13. Smokowe drzewo, *dracaena*, rodzay rośliny do którego należy krwawosok *Kluk Dyk.* 1, 194, **die Drachenpflanze**

SMOKTAĆ, - ał, smokce, smokczę *cz. ndk.*, Smoknąć, Smuknąć *idntl.*, Smokać Smukać *kontyn.*, cf. *Ger.* **schmatzen, schmecken**, smakować). ustami lub ięzykiem klaskać, *Crn.* zmâkam; **mit dem Munde oder der Zunge klatschen.** Smoknął na konia. *Ld.* Stangreci smukaią koniom, nianki

Digitized by Google

niemówlętom. *X. Kam.* - §. chlipać, ſchlürfen; *Bs.* ſcmarknuti, ſarknuti, (*Bs.* ſmocitti, jiſti s' ſmokom, = przyſmaki ieść, *Bs.* ſmók *opſonium*, *Bs.* ſmocenje, oslaſtiça, = przyſmak mokry, ſzalsza; *Rg.* ſmook *dapes*, ſmokva, = figa; *Cro.* ſzmok *opſonium*; *Sla.* ſmokva, = figa; *Cro.* ſmokvenica, = figowe drzewo; *Rs.* умокнуть, умокать mlaſkać, смóква figa, смóквинь figowe drzewo; *Ec.* смокóвница morwa). Kiedy winne ſmokcze ſoki Natychmiaſt mię pod obłoki Niesie Bachus krasny. *Anakr.* 54. Od ſtaruszka wołka, aż do pſtrego, co matki pierś ſmokcze koziołka. *Zab.* 9, 360 *Eyſſ.* Uważ, iak ta ziemia ieſt ſmokcząca w ſiebie wodę; taka się w ogniu zapewne na wapno upali. *Torz. ſk.* 77, *absorbers.* - §. Wszyſtkich parobków kochała, i Pawła i Gawła głaſkała, cackała, ſmoktała, ściſkała. *Teatr* 51 *b*, 15, całowała). Nigdy tak ſioſtra brata nie ſmokcze rodzona, Lecz tylko lubieżnego męża czuła żona. *Hul. Ow.* 116.

SMOŁA, - y, *ż.*, *Bh.* ſmola, (ſmolina, ſmolnice, = łuczywo; *Slo.* ſmolka, żywica); *Sr.* 1. ßmola, ſsmola, ſmowa; *Sr.* 2. ſßmola, mahß, (cf. maź); *Crn.* smola; *Vd.* smola, smolla *resina*, (*Vd.* smoleniza, zhinouje, = łuczywo; *Cro.* szmòla, dvèka, pëkël, (*Cro.* szmolenicza, = plaſtr); *Dl.* pakal; *Rg.* smòla *gummi*; *Bs.* smola; smola tvrrida, pakao; smola od duba, = żywica; *Rs.* смолъ, смола, смóлка, (*cf. Germ.* ſchmelzen, Schmalz; cf. *Ec.* лóй, варъ или смола); Żywica przez ogień przepuszczona; iedna sama wycieka z sosny, a tę prawie zowią żywicą, Harz, Fichtenharz; druga, którą zowią smołą bywa twarda, a te wypalaią z drzewa w piecach, a potym w kotłach warząc czynią twardą, das Pech, *Crn.* pęgla, *Rg.* pakko, *Lat.* pix. *Urzęd.* 370. Miętką abo rzadką smołę mazią zowiemy, das Theer. *Sien.* 224. Smoła biała, *Crn.* tiph. Smoła okrętowa, *Vd.* kleg, klegje, (*ob.* klév). Smoła szewska, *Rs.* сáпогъ, (cf. war), Paląca się smoła, *Rs.* нéкло, (cf. piekło). Kto smoły się tyka, ten też smołą cuchnie. *Bach. Ep.* 41; zmaże się. *Radz Syr.* 13, 1, *Sk. Kaz.* 580; *Slo.* kdo ſa blatom umiwa, zamaje ſa, *Ross.* кто грязью играетъ, руки замараетъ. Zazdrość z światłości ciemność robi, z śniegu smołę. *Birk. Zbar.* C 4 *b*, cf. czernić). Sława tu ieſt o tobie, iakobyś był czarnieyszy niż smoła. *Ezop.* 6, wierutny złoczyńca). Złodziéy, smołę ma w ręku, Ignie mu wszyſtko do ręku. *Cn. Th.*, ma długie palce). Cóżem ia winien, kiedy do mnie lezie, iak smoła? *Teatr* 21, 203, samo mi w ręce lézie?). - §. Żydowſka smoła, *asphaltum*, Judenpech, Judenleim, twarda czarna ziemna żywica. *Sien. Wykł.*, *Kluk. Kop.* 1, 209. Ziemna smoła, *maltha*, der Bergtheer, podobna do zgęſtwionéy sosnowéy smoły. *Kluk. Kop.* 1, 208. - 2) *de homine*, smoła, smród, śmierdziuch, ein unflåthiger Menſch. Leda błazen, leda smoła w ſtroiu, w poieździe, w aksamitnéy szacie Równa się z pany. *Bratk. H* 3. Smoła ta nie znała go. *Pot. Arg.* 78, ta chałaſtra, Lumpengeſindel. - 3) miano psa, osobliwie u żydów w u[illegible]waniu. *Bielaw. Myſl. C.* SMOLAK, SMOLARZ, SMOLNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſmolař smolarz, co robi smołę; i co smołą polewa. *Cn. Th.* 1033, Pechverſchmierer, Verpicher; co z drzew smołę wypala, *Rs.* который топитъ смолу, der Pechbrenner, Theerbrenner. Towarzysze smolników. *Vol. Leg.* 2, 997. Smolarze. *ib.* - §. Ziemia Halicka na zapłatę Smolakom ku ubezpieczeniu Podgórza od opryszków, podatek podymnego obraca; lecz ci Smolacy *ad priuatos usus* zażywani być nie maią; a prócz komend przez ziemie naznaczonych, komissyą woyſkową za naywyższą władzę znać. *Vol. Leg.* 7, 356, eine Art Gränzmiliz in den Wäldern; *Boh.* ſmolnik, ſmolníček, gatunek odzieży rycerſtwa dawnego Czeſkiego). SMOLANKA, - i, *ż.*, ziele, *flos cuculi*, Kuckucksblume, Gauchblume, pręt do rąk przylipa. *Sien. wykł.* SMOLANY, - a, - e, ze smoły, Pech-, Theer-, von Pech; *Ross.* смоляный; Krążki smolane, rodzay woiennych ogniów. *Jak. Art.* 3, 297. Pochodnie smolane. *Tward. Wł.* 173. Pęki smolane. *Jak. Art.* 3, 307. Upiory w smolanych beczkach żywcem palono. *Mon.* 73, 179, w beczkach od smoły, smołą wylanych. Smolany dół, *Rs.* конóпь, cf. kopiec, kopeć). - Smolany piec, huta. *Cn. Th.* 1033, do palenia smoły, smolarnia, der Pechofen, die Pechhütte. SMOLANY, SMOLNIANY, *plur.*, miaſto w Orszańſkim, w Rossyi. *Dyk. G.* 3, 57, Name einer Stadt. SMOLARNIA, - i, *ż.*, huta smolana, die Pechhütte, n. p. osoby w smolarniach, *Vol. Leg.* 5, 179. SMOLEŃSK, - a, *m.*, wielkie miaſto Rossyyſkie, ſtolica xięſtwa. *Dyk. G.* 3, 57; Stadt und Fürſtenthum in Rußland. SMOLEŃSKI, - a, - ie *adj.*, n. p. Wielkorządztwo Smoleńſkie. *Dyk. G.* 3, 58. SMOLEŃSZCZANIN, - a, *m.*, ze Smoleńſka, einer aus Smolensk. Woyna ze Smoleńſzczanami, *Steb.* 159, *ib.* 55, (cf. *Ec.* Кривичи, Русскій древный народъ, Смольяне); *w rodz. żeńſk.* Smolenszczanka. SMOLIĆ, usmalać *cz. ndk.*, usmolić *dk.*, *Boh.* ſmoliti; *Sr.* 2. ßmoliſch; *Sr.* 1. ſmolu; *Vd.* smoliti, osmoliti, posmoliti, sasmoliti; *Crn.* smolim; *Cro.* szmòlim, pëklim, opaklivam, *Bs.* pakliti, opakliti; *Rg.* smolitti, osmolitti, paklitti; *Rs.* смолить, nasmalać n. p. beczkę. *Cn. Th.* 1033, pichen, mit Pech beſchmieren. Smolony, smołą napuszczany abo polewany, nasmalany. *Cn. Th.* 1034. W ciągłych bokach usmolone łodzie, Wnet się na moſkiey obaczyły wodzie. *Chroſć. Ow.* 58. Mitręga była, gdy nam okrętu fala nadwerężyła, Nim nowe ławy wſtawią, nim usmolą. *Pet. Syl.* 80. Wziąwszy koszyczek z sitowia, okleiła go, i zasmoliła z wierzchu. 1 *Leop. Ex.* 2, 3, obmazała go smołą. 3 *Leop.*). - §. brudzić, ſchmieren, ſchmutzen, ſchmutzig machen; *Sr.* 1. wotbarbu; *Cro.* odfarbávam; *Ecc.* брудю, смолю. Garnek kociołowi przymawia, a oba smolą. *Zabł. Amf.* 8. Zażyć wszystkiego pobożnie na świecie, Coż koło smoły usmoli się przecię. *Bratk. H* 4 *b*. SMOŁKA, - i, *ż.*, n. p. Smołki smolaney, smołki grubéy funt; smołki Hiszpańſkiey funt. *Jnſt. Cel. L.*? - §. 2. *Botan.* smołka, *lychnis viscaria*, gatunek firletki; na korzeniach iego ieſt wilgoć lipka. *Kluk. Dyk.* 2, 101; *Crn.* smilka; *Ross.* дрéма, мыло мамúрское, бояркая спѣсь, die Pechlichtnelke, Pechnelke, Pechblume; (*Vd.* smole, smolni germ, smolou germ, smolovez, brinje, = iałowcowe drzewo; *Vd.* smolna bobeka, smole, branzhur, brinovu sernu, = iałowcowa iagoda). SMOLISTY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* ſmolnatý; *Crn.* smolnat, smolnè; *Vd.* smolen, smolnaſt, smolenſki; *Cro.* szmòlen; *Rg.* smolaſt; *Rs.* смолистый; pełen smoły; voll Pech und Harz. Piekła otchłań smoliſta. *Przyb. Ab.* 97. Głównie smoliſte. *Uſtrz. Troi.* 26. SMOLNIA, - i, *ż.*, smolna główna, ein Kienbrand; (*Bh.* ſmolina, ſmolinka, ſmolnice, = łuczywo). Czarownice chwytaią smolnie, widła, motyki i iuż iuż lecą na niego. *Kniaź. P.* 1, 135. SMOLNICA, - y, *ż.*, maźnica. *Dudz.* 58, die

Digitized by Google

Theerbüchse, das Schmierfaß. (*Crn.* smolnak, = garnek smolany). SMOLNOŚĆ, - ści, ż., pełność żywicy, die Harzigkeit, Pechigkeit, Harzfette. Suchość i smolność w drzewie iest sposobnością do spalenia. *Rog. Dos.* 1, 263. SMOLNY, - a, - e, SMOLNO *adv.*, *Bh.* smolny; *Vind.* smolen, smolaſt, smolou; *Ross.* смольный, na kształt smoły tłuſty, smołę zawieraiący, żywiczny, harzig, fett, pechig. Smolna sosna dodawa żywicy. *Groch. W.* 138. Woda smolna suchotnikom pomocna. *Krup.* 5, 822. Smolne drzewo, *Rs.* смольчукъ. Smolne drzewa służą do rozżarzenia ognia. *Gor. Dw.* 285, *Bard. Tr.* 5. 19, (*ob.* łuczywo). - *fig.* Smolna chmura z ognia się wydała. *Bard. Tr.* 328. - §. *tr. fig.* wybić kogo smolno. *Mat. z Pod. B.* 3, tęgo, einen wacker durchſchmieren. Wybić, wywalić, opalać poddanego smolno kiem. *Ern.* 21. SMOLUCH, - a, *m.*, smard, smród, plugawiec, ein Unflâthiger. Na cóż się zda ten smoluch niezgrabny (Diogen)? chyba to Żeby kuchnią wycierał, lub robił łopatą! *Min. Ryt.* 1, 303.

SMORGONIE, - ia, *n.*, miaſto w powiecie Oszmiańſkim, Książąt Radziwiłłów. *Dyk. G.* 3, 58; sławne niedźwiednikami, którzy tam niedźwiedzie łapią, ćwiczą, przysiadów i tańców uczą, potym z nimi na świat się rozchodzą. eine Stadt der Fürſten Radziwill in Litthauen, berühmt durch die Bärenführer, die dort die Bären fangen, auslehren, und dann damit in der Welt herum ziehen. Aż od Smorgonii walą się niedźwiedzie. *Jabł. Ez.* 9, SMORGONIA, = SMORGOŃSKA akademiia SMORGOŃSKA szkoła, (eine Bärenakademie). Litwin ten musiał w Smorgońſkiey terminować akademii. *Teatr* 9, 37. Rozbiega się wszyſtek ród zwierzęcy dla chorego lwa, za doktorami, co ich mieć mogą Libeyſkie knieie i Smorgońſka szkoła. *Zab.* 12, 304. Gagatek Smorgońſki, wyćwiczony w akademii Smorgońſkiey, gach niepocieszny, nieoſkrobany, gap'. *Oſſ. Wyr.*, ein ungeſchliffner Tölpel. Ten gaszek Smorgońſki mógłby się podobać Izabelli! *Teatr.* 15, 26. A ty Smorgońſka dudo, znay żem z ciebie drwiła, Właśnieś też wart zazdrości. *Zabł. Zbb.* 14.

SMROCZYNA *ob.* Świerk, Skwierczyna, Skwierk.

SMRÓD, - u, *m.*, SMRODEK, - dka, *m.*, *dem.*, *Boh. et Slo.* ſmrad; *Sr.* 1. ſmerdjeno; (*Sr.* 1 *et* 2. ſmrod, hówno, noy, *ſtercus*); *Vd.* smard, smrad, smerdenje, slab duh, smraditje, smraja, smradenje, nasmrad; *Crn.* smrâd, smerdézhina; *Cro.* szmrád, vònyba, (cf. wonia); *Rg.* smrád, (*Rg.* smradotocje *colluviorium*); *Sla.* smrâd; *Bs.* smrad, zao vògn; *Ec.* смрадъ, зловóнїе; *Rs.* смородъ, злосмрàдїе; śmierdzenie, der Geſtank. Sosnowe rury daią wodzie smrodek żywicowy. *Kluk. Kop.* 1, 124. Smród podpaszny *ob.* Parkot. Matka dzieciątka dla smrodu nie zamietuie, ale smród on ócierа i omywa. *Zrn. Pſt.* 3, 668 *b*, plugaſtwo, nieczyſtość, Unflath. - 2) Smród *translate ad hominem*, śmierdziuch, smerda, smard, (Oeſtr. Miſtvieh), Stänker, Unflath, Sau; *Ross.* смердъ, смрадъ. Smrodowie i plugawcy. *W.* 2 *Petr.* 2, 13. Gdy się na męża rozgniewa, nazywa go smrodzie! *Biel. S. N.* 10. Złożcie z siebie tych nikczemnych smrodów (Tatarów) brzydliwe iarzma. *Paszk. Bell. B* 3 *b.* Konſtantyn, iako się z młodu okazał plugawym, także i na ſtarość smrodem był; bowiem był łakomy, fryiowny, okrutny. *Biel Sw.* 76 *b.*

SMRODZA, - y, ż., śmierdziucha, eine unflâthige Weibsperſon, eine Sau; (*Bh.* ſmrdawka siarczyſta kąpiel). Jeśli się dusza nazad do tey wróci smrodzy (prześmiardłey baby). W sądny dzień niech poradzą o tym teolodzy. *Pot. Jow.* 58. SMRODLIWOŚĆ, SMRODNOŚĆ, - ści, ż., własność tego co śmierdzi, die Stinkigkeit, *Vd.* smerdlivoſt; *Cro.* szmradnòszt; *Rs.* смрадность. Liście mirtowe dziaſ smrodność oddala. *Cresc.* 447. SMRODLIWY, SMRODNY, - a, - e, SMRODLIWIE *adv.*, *Boh.* ſmradlawy, ſmrduty; *Slo.* ſmrdlawý; *Sr.* 1. ſmerdjawé, (*Sr.* 1. ſmrdovité gnoiſty, ſmrdowé *ſtercoreus*; *Crn.* smirdezh, smerdliv, smradliv; *Vd.* smerdliu, smerdezhen, s'merdliuo, s'merdezho; *Cro.* szmrâden, vonyàv, (cf. wonny); *Rag.* smraadni; *Sla.* smêrdljiv; *Rs.* смрадный, злосмрáдный, зловонный; śmierdzący; ſtinkend. Do smrodliwych kul, oprocz zwyczaynych materyy, trzeba dodać naraszplowanego końſkiego rogu. *Jak. Art.* 2, 95. Jeżeli dym z pieck ogniſtych będzie smrodliwy, nazywaią się smrodliwe kule *ib.* Smrodne *wonie bardzo zarażaią ciała zwierząt subtelnych. *Cresc.* 78. SMRODNIK, - a, *m.*, zadek; der Hintere. U pręgierza iedney wszetecznicy naczosano świerzbiącego smrodnika. *Pasz. Dz.* 127. SMRODYNIA, - i, ż., czeremcha, Kampelbeere. *Kluk. Rosl.* 2, 50; kocierpka, *vel potius* pocierpka, bo cierpnie po niey ięzyk, *vibes nigrum*, krzewina do rodzaiu porzeczki należąca; iagody iey śmierdzą. *Kluk. Dyk.* 3, 18; die Bocksbeere, ſchwarze Johannisbeere; *Bh.* třemcha; *Rs.* черёмуха, (смородина, porzeczka). Nie każda iagoda malina, Bywa czasem i smrodynia. *Dw. P* 2, nie wszyſtko złoto, co się świeci). SMRODZIĆ *cz. ndk.*, zasmrodzić, nasmrodzić *dk.*, *Bh.* ſmraditi; *Crn.* smraditi, smradem; *Cro.* szmraditi, szmrádim; *Rs.* смрадить; *Ec.* смрадю, смрáдь чиню; smrodem napełniać, ſtänkern, einen Geſtank machen. Zasmrodziłeś czosnkiem. *Cn. Th.* 1034; cf. posmrodzić). SMRODZICIEL, *ob.* Śmierdziuch. SMRODZIENIEC *ob.* Czartowſkie łayno.

SMROK *ob.* Swierk.

SMUCIĆ, *SMĘCIĆ *cz. ndk.*, usmęcić, usmucić, zasmucić *dk.*; *Bh.* ſmutiti, rmautiti, formautiti; *Vd.* shalit, arshalit, obshaliti, shaluvati, (cf. żałować), (*Vd.* smotiti, obmotiti, kaliti, ſkaliti, = mącić, zmącić, kalić, *ob.* męt); *Cro.* zmutiti; *Bs.* pecjalliti, (cf. piecza), sgjalloſtiviti (cf. żałosny), (*Bs.* smutiti, smesti, izmutiti *perturbare*, cf. pomącić, cf. zmieszać); *Rg.* smûtiti, smûchjati, smêtati, smêſti, zamêſti, smuchivati, smucchjevatti, (*Rg.* mûtîti, smûtiti, izmutiti, samûtiti, pomûtiti, = mącić, zamącić, pomącić; *Rs.* печалить, крушить, крушу, (cf. kruszyć), кручинить, окручинить, смутить, смучаю, смущать zmącić, kłócić, pokłócić, plotki robić; *Etym.* męt, mętny): = Zasmucać, betrüben; *Ec.* бережу. W pomyślnym szczęściu boię się odmiany; w przeciwnym tuszę, że ten, co smuci smutek odwróci. *Zab.* 8, 209 *Pir.* Smucić się, zasmucać się, ſich betrüben; *Slo.* rmautjm ſe, ſmutek nesu; *Sr.* 1. rudju ßo; *Cro* tuguvati, (*ob.* *tążyć, tęsknić), saloztitise, (*ob* żałosny); *Bs.* pecialliticе; *Rg.* muccitise; *Rs.* печалиться, печаловаться, груститься, грустить, сгрустить, сгрущу, заунытъ, горевать, пригорюниться, скорбѣть, скорблю, болѣть, (cf. boleć); *Ec.* смáтáмся, дрáхластвовáти, драселовáти,

Digitized by Google

зáити, дриселую, поболѣти, помужитись, сожалѣть. Mieszkałem tam siedm dni, smęcąc się między nimi. *Leop. Baruch.* 3, 15. SMUCICIEL *ob.* Zasmuciciel. SMUCIEN, *ob.* Smutny.

SMUGA, - i, ż., *SMUG, SMUK, - u, *m*, mieysce wązkie a długie, (*Sr.* 1. smuha, smuiſka *ſtria, linia*, smuiſkupu liniiuię; *Sr.* 2. ſzmuga, ſzmuiſka rzęd, wiersz, liniia; *Crn.* smùga *linia*, smugávnek, ż liniiał; *Crn.* smugam, ż liniiuię; *Vd.* smuga, ż strych; (*Sla.* smúgj, ż sandacz); cf. smagły, cf. smigły, *Ger.* Schmiegen, *Etym.* mgnąć). Smuga, ſtrefa, ein langer ſchmaler Streifen. Smuga u malarza, ſtrych, który się od pędzla zoſtaie, gdy się kolor nawodzi. *Mag. Mscr.* W wybielonem płótnie pozoſtaią niektóre smugi, nieszupełnie dobielone. *Przędz.* 86. Smugami. *Torz. ſkł.* 55, pasami, w pasy). Z żywota matkim wyszedł, i przez takąż smugę Jmnie i mego wyprowadził (bog: sługę. *Chroſć. Job.* 114; ciaśninę, die Enge. Wetulinus wyranąwszy się smugiem Koło Regium nowy bunt zapalił. *Chroſć. Fam.* 177; wymknąwszy się przesmykami). Poſtrzegł, że chłopiec od pasa, iak długi. Okryty w iakieś niezwyczayne smugi. *Pulp.* 10; w pasy, ſtrefy, Streifen, Borten. Smugi od żyłek pulsowych zrobione. *Krup.* 3, 125. Żyłowata smuga. *Wey. An.* 210. Grzbiet sinemi znaczony smugi. *Hul. Ow.* 131 *et* 41; szmary, Schwielen, Striemen. - *Oecon.* Smuk. *Cn. Th.* 1034, smuga, polko długie wązkie, łąka wązka a długa między rolami lub lasami. ein ſchmales langes Wieſenſtück, ein Gelenge, ein Sottel, ein Strichel (Adlg). (*Sr.* 1. ſmaha *novale* nowizna; *Vd.* skrivauni smuk, ż przesmyk). Przy zdroiu był smuk piękny zielony. *P. Kch. Orl.* 1, 296. Na tych smugach znaydować się miały liczne trzody. *Nar. Hſt.* 3, 350. Woli iałówka pulchne deptać smugi. *Hor.* 1, 211, *virentes campos.* SMUGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, wązki a obdłużny, ſchmal und lang. (*Sr.* 1. ſmuhaté, ſmuhaté *ſtriatus*). Ziemia smugowata. *Cresc.* 655. (SMUKAĆ, SMUKNĄĆ, *ob.* Smoktać, smoknąć). SMUKAĆ *cz. ndk.*, Smuknąć *idntl.*, ręką głaskać, pogłaskać, gładzić gałązkę ścieraiąc ręką liście obmorgać, glatt ſtreichen, ſtreifen, abſtreifen, *Sr.* 1. wotſmékam *detero*, *ob* osmykać, *Sr.* 2 ſzrnuſch i *Vd.* smukati smuzhem, osmukniti, omusniti odsmukati; *Crn.* smúkam (cf. *Ger.* ſchmiegen). - §. smukać się, smykać się, wymykać się, pśnąć się, ſich fortbes wegen, fortmachen, wegmachen, rühren; *Crn.* smukniti *euadere*; *Crn.* smuke, ż smyki, sánki). Marasa drzewem cieńczała; lecz na to mieysce coraz się wyżey w górę smukała. *Oſſ. Str.* 2. Kiedy się król na wósku wymknął z śrzód orszaku, Wszyſtkim smukać zabroni, sam charty na smyczy trzymał *Pot. Jow.* 154. - §. W poczciwości mu równego possukać, Łepak i przyiacielski, choć się nie rad smukać. *Zab.* 8, 329 *Jżyck.*, głaskać, ſtroić, ſtreicheln, ſchmücken, putzen, Uczosane włosy, usmuknione, *capillus compositus. Mącz.* SMUKARZ, *Cn. Th.* 1034, SMUKIRZ, - a, *m.*, piękrzyciel, *Ger.* der Schmücker, Putzer, Aufputzer, (cf. Szmuklerz), *Mangones* wszelakich rzeczy poprawiacze, smukirze, gremplarze. *Mącz. Cosmeta* smukarz, który panie przyochędaża, piękroszka. *Mącz.* SMUKIERSKI, - a, - ie, od smukierza. Schmückers-, Putzers-. *Mangonicus* smukierski, co ku wysmuknieniu należy. *Mącz.* SMUKŁY, - a, - e, wysmukły, smagły, *Boh.* konopatý (cf. konop'), *Rg.* tankovit, (cf. cienki), ſchlank, geſchmeis

big, ſchmächtig. Patrz, iak niesie pod obłoki Jodła smukła wierzch wysoki. *Dar. lot. c.* Pod nim smukły Arabczyk dla bodzca oſtrogi Zwinąwszy się, obalił kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168 *Zabł.* - §. wymuskany, gładki, geſchniegelt, glatt. Tedy na ſtarość wygolić się, tedy i smukłym gaszkiem być mi wypada. *Tward. Daf.* 49. Koń wszyſtek gładki, smukły. *Pot. Pocz.* 145. Smukłe korki. *Pot. Arg.* 69.

SMUKOWNY, - a, - e, gładki, glatt, ſchön. Czoło iey smukownieysze nad alabaſtr gładzony. *Tward. Pasq.* 6. Smukowne nogi. *Zebr. Ow.* 49.

SMUSIK, SMUŻYK, - a, *m.*, SMUSZEK, - szka, *m.*, *pellis pilosa laeuis agnelli. Cn. Th.* 1034; die Schmaſche, Adlg., ein fein ausgegerbtes Lämmerfellchen. (*Vd.* smuzhka, samushek, ż fald buchaſty, *Vd.* smuzikati, ż buchaſtym czynić). Cło płacą króliki, smusiki, skóry niedźwiedzie. *Vol. Leg.* 4, 82. Smuszków od ſta ... *Jnſt. C. L.* Staremu młoda, iakby do kożuszka Z ſtarych skór przyszył młodziuchnego smuszka. *Bratk. L 4 b.* - *adj.* SMUSZKOWE futro. *Jnſt. C. L.*

SMUTEK, *SMĘTEK, *SMĄTEK, - tku, *m.*, *Boh.* ſmutek, żámutek, żármutek, trudność, (cf. trudność); *Slo.* ſmutek, żármutek, *Sr.* 1. mutnica, (cf. męt), żrubjba, ſrudoba. *Crn.* jamor; *Vind.* riva, shaloſt, shaluvanje; *Cro.* salozt, (cf. żałość), (*Cro.* zmutnya; *Dl.* zmetnya *conturbatio*); *Rg.* smútgna, smechja, smętgna, (2. zgorszenie), peccjal, pecjao, (cf. pieczołowitość, piecza); *Bs.* zlota, tuga, zlavoglja, sgjaloſt, (*Bs.* smuchja, smechja, smetgna, smuchjenje *perturbatio animi*); *Rs.* nanacmь, (cf. napaść), печаль, (смутность, z zamęt, *Etym.* męt); niewesołość, żałobliwość, żałosność, *Ec.* дряхлость, дряхлованїе, мученїе, (*Ec.* смута rozruch, смутки plotki, potwarze); die Betrübniß, die Traurigkeit. Frasunek, długie troſki, nieuſtanne smutki, Swey mocy na mey twarzy wyraziły ſkutki. *Tręb. S. M.* 105. Co jeſt sól w oku, to smętek w sercu. *Zrn. Pſt.* 3, 593. Serce mądrych, tam gdzie ieſt smątek, a serce głupich, tam gdzie wesele. 1 *Leop. Ec.* 7, 5. W smętku będziecie płakać i narzekać. *Dambr.* 255. Cierpiał Jezus na świecie trud, troſki, smętek. *Pieś.* 62. Wielka smutnemu poriecha, gdy mu kto smutku i płakania pomaga. *Sk. Kaz.* 385. Syn głupi smętkiem matce swey. *Bud. Prov.* 10, 1. W smętku nic nie smakuie. *Rys. Ad.* 71. Smutkowi się nie podday. *Cn. Ad.* 1072. Stara przypowieść, iż po smętku wesele, a po wielkiém zaburzeniu radość bywa. *Rey Pſt. S* 6. SMUTLIWY, *SMĘTLIWY, - a, - e, *triſtificus. Cn. Th.* 1030, zasmucaiący, smucący, betrübend, betrübt machend. - §. smutny, traurend, traurig. Jezus uyźrzawszy matuchnę smutliwą, pobieżał do niey. *Zyw. Jez.* 49. *SMUTNODUR, - u, *n.*, melancholija. *Perz. Lek.* 193, die Melancholie, Schwermüthigkeit. *SMUTNODURSTWO, - a, *n.*, *Perz Lek.* 197. SMUTNOŚĆ, - ści, ż., zoſtawanie w smutku, das Traurigſeyn, die Traurigkeit, *Boh.* ſmutnoſt, *Sr.* 1. ſrudnoci; *Ross.* смущенность, смутность, *Ec.* дряхлость. **SMUTNOWROGI pusczyk. *Hor.* 2, 177 *Kniaź.*, trauers prophezeihend. SMUTNY, *SMĘTNY, *SMUCIEN, *SMĘCIEN, - tna, - tne, SMUTNIE, *SMĘTNIE *adv.*, *Boh.* ſmutni, ſmuten; *Sr.* 1. ſrudnć, ſrudny; *Crn.* dolipowyt; *Vd.* shaloſten, obshalen, tutaſt, reun, rievern, nevol-

Digitized by Google

jen, nadlushen; *Bs.* zlotan, zlovogljan; (*Bs.* smuchjen, izmuchjen, smeten, rasarcen *perturbatus*); *Rg.* smuuchjen, smêten; *Rs.* смущенный, смупный, заунывный, заунывень. заунывно, кручинный, грустный, грустный, скорбный, скорбень, скорбно; *Ec.* смутный, смутительный. дряхлый, дрясель; smutku p-len, żałosny, betrübt, traurig. Smutnemu trudno śmiech przychodzi. *J. Kch. Fr.* 18. Pytał się go, czemuby był smucien? *Bzop.* 72. Zkądem został nie po mału smęcien. *Wys. Kot.* 396. Ociec móy rachuie sobie dni; ieżeli dłużey zmieszkam, tedy będzie bardzo smęcien. *Radz. Tob.* 9, 3. Z tey nowiny bardzo był smucien. *Stryik.* 287, *Biel.* 360. Widziałem tych wielu, których miłość smętne czyniła. *Gor. Dw.* 10. Smętne sinogarlice *Ban. J* 3. Głosy smętne słyszałam. *Teatr* 46, 26. Smutna twarz. *Sekl.* 24. Całe rycerstwo Rzymskie, w smutnéy sukni było przytomne. *Siem. Cyc.* 352, cf. part. - b) *actiu.* smutny, smutliwy, zasmucaiący, smucący, betrübend, traurig machend, traurig, betrübt. Smutny przypadek. *Ld.* Po chwili smutnéy pogoda. *Zabł. Z. S.* 79.

SMYCZ, - y, ż., *Bh.* śmećša, *Vd* gosh, hosh, *Rs.* смычка, смычокъ, (*Etym.* mknąć); rzemień, na którym charty na polowanie prowadzą, a potym ie z niego zmykaią, (cf. Swora), die Koppel, der Hetzriemen, der Strick, an dem die Windhunde geleitet werden. Na smycz brać psy myśliwe. *Bardz. Tr.* 122, *Rs.* сомкнуть, смыкать. Psy spuścić z smyczy, wysworować. *Chmiel.* 180. Smyczy ze psów zemkniono, *copula detrahitur. Zebr. Ow.* 184. Sam król trzymał na smyczy Męźna i Sokoła. *Ban. A* 2 *b.* Nieieden zaiąc minął nieposzczwany, Choć mu go pod smycz ogary nażoną. *Pot. Syl.* 254. Barana na smyczy prowadzi. *Jabł. Ez.* 159. Myśliwi smyczą karzą. *Chmiel.* 1, 80, ćwiczą rzemieniem). - §. *Meton.* smycz chartów, z para chartów, eine Koppel Windspiele. Chartów smycz, gończych psów sfora, a nie para mówi się. *Chmiel.* 1, 80. Pędzi konno przez zwierzyniec, a zanim capay, łapay, ścinay, dołoż, dwie smycze chartów. *Teatr* 20 *b*, 52. Trzydzieści swor ma w psiarni, chartów kilkanaście smyczy. *Opal. Sat.* 150. - §. *fig. tr.* Gdzie Dyana plon ubity liczy, Tam serce moie uwięzło na smyczy. *Zab.* 16, 115 *Nar.*, w pętach, in Fesseln. Taki człek na świat nasz wychodzi, Który wszystkich nieszczęścia iak na smyczy wodzi. *Jabł. Tel.* 233; pasmem, an einander geteihet. Zawsze zazdrość przy cnocie na smyczy. *Pot. Syl.* 207; w parze, in einem Paare, neben einander, einander zur Seite. Ah, kto mi ich ukaże, kto mi ich dogoni, Kędy mi te oszusty zdarły się se smyczy? *Trąb. S. M.* 117; z rąk mi się wymknęli, z łapki, sie sind mir entwischt, aus den Händen, aus der Falle. Cóż zuchwalszego nad człowieka, gdy mu iako ze smyczy szczęście łaski smyka, zadarłszy karku, przeciw niebu bryka. *Mon.* 71, 346, hoymie ciągle zdarza). - On na to, iak ze smyczy rzecze. . . . *Pot. Jow.* 145, iak z bicza, *ex nunc*, auf den Plotz!). SMYCZEK, - czka, *m.*, *Bh.* śmyćec; *Slo.* śiaček; *Sr.* 1. śmécik; *Crn.* lovk, (cf. łuk, łąk); *Vd.* lok, goslen lok, lozhez; *Cro.* lúchecz; *Rg.* lûcjas; *Rs.* смычокъ; narzędzie od grania na skrzypcach, der Fiedelbogen. Smyczek bywa z drzewa zamorskiego, albo klonowy, trzmielowy, iabłonkowy. *Kluk. Rosl.* 1, 164. Ciągnąć smyczkiem tam i sam, *Rs.* смыкать, смыкаю. Już smyczek i skrzypki mie niepożyteczne Powiesić na czasy stary muszę wieczne. *Petr. Hor. G.* 3. Więcey skrzypek na smyczek, prządka na wrzeciono, niż husarz na kopiią weźmie. *Psalmod.* 78. SMYCZKOWY, - a, - e, od smyczka, Fiedelbogen, *Rs.* смычечный. SMYCZNIK, - a, *m.*, skrzypek, lub też co smyczki robi, der Fiedler; der Fiedelbogenmacher; *Ec.* смычникъ, играющій на музикійскомъ оруаіи смычкомъ. SMYCZOWY, - a, - e, od smyczy, Leitriemen-, n. p. smyczowy pies, *Vd.* sledni pes, vodni pes. SMYK! *interiectio, motum repentinum significans*, z szast, szus! Plotz! Plutz, Schust! Widząc, że to nie przelewki, do domu smyk! *Mon.* 64, 723, zemknąłem). Pan mnie potrzebuie, da znać, smyk! trzy susy, i iuż ia u Jegomości. *Teatr* 20 *b*, 4. - §. *actum rapientis furtim aliquid*: smyk! z chabies! ripps! rapps! *Cn. Th.* 1034; stibitz! schnipp! (cf. *Germ.* schmuggeln. Adlg.). SMYK, - a, *m.*, rzezimieszek, porywacz, przylgnie mu wnet do palców, *Crn.* smikavz; *Vd.* smusnik, musnovez, smuknovez, smikuvaus, vmekniunik; *Rs.* мечило, крохоборъ, *f.* крохоборка: ein Mauser, der schnell etwas entwendet, stibitzet, ein Stibitzer, Schnipfer. Wielu żebraków znaydziesz opilych, rozpustnych, smyków. *Klon. Wor.* 50. - 2) smyk, letki niestały człeczek, pędziwiatr, niestatek, ein unbeständiger, leichtsinniger Windbeutel, ein Schnipfer. O wy smyki, smyki! wszystko też na łeb idzie. *Teatr* 43 *c*, 99 *Wyb.* Kokietka ta, gdyby sobie przynaymniey iakiego wolnego obrała smyka, mnieybym się dziwiła, ale to żonatego! *Teatr* 16 *c*, 12. - §. smyk *circumforaneus cantor. Cn. Th.* 1035, (cf. rybałt), ein Bänkelsänger; wesołek. - §. smyk, miano psa, *Gr.* ἀρπαξ. *Cn. Th.* 693, Name eines Hundes. - 2) Smyk, zgrubiale; z smyczek, der Fiedelbogen, (*Bh.* smyk *traha*, *Crn.* smuke, z sanki). Trzeba poboru Dla tego choru, U którego oprócz smyka, Nie ma w worku i fenika. *Zab.* 11, 287 *Zabł.* Weź zatym zwoię lutnią, weź strony i smyki Niechcę odtąd ni pochwał, ani znać krytyki. *Zab.* 12, 170 *Zabł.* SMYKAĆ, zmykać, *ob.* Zemknąć. SMYKŁY, *ob.* Zmykły.

SMYSŁ, *ob.* Zmysł.

S N.

SNA, SNAĆ, SNADŹ, SNAŚĆ *adv.*, *Bh.* snad; *Slo.* snaď, asnaď *forte*; *Sr.* 1. snaći; *Sr.* 2. snasch, snatko *forsan*; *Vd.* slasti *scilicet*; (*Rs.* знать widać, zapewne, *ob.* znać, znać dlatego, *Rs vulg.* знай przecięż). Snać, wedle podobieństwa, podobno, może, vielleicht, wahrscheinlich, es ist möglich. Proś boga, owabyć sna była odpuszczona ta myśl serca twoiego. 1 *Leop. Act.* 8, 22, owabyć snadź. 3 *Leop.*). Poydę, owa sna się potka zemną pan, a co mi rozkaże, powiem ci. *Leop. Num.* 23, 3. Maią tego sna dziś za złego człowieka, który broniąc praw ludzkich, sprzeciwia się niegdy panom, aby ich nie złamali. *Fraz. ięz. U* 3. Przyszedł do mnie iakiś mąż z piękną siwą brodą, Snadźby zwiódł i świętego oną swą urodą. *Rey Wiz.* 36. Snabym też rzekł sprawiedliwemu, że żywotem będzie żył. . . . *Leop. Ezech.* 33, 13. Snadź żadnego obłoku na niebie nie było, przecięż pod czas południa słońce się mroczyło. *Bard. Tr.* 470; prawie żadnego, fast keine). -

Digitized by Google

§. Snadź, domyślić się można, oczywiście, leicht zu erachten, offenbar, augenscheinlich. On srogi Turecki lud snadź i bogu nienawistny iest. *Bar. Sk.* 128. Czego krzywego, gdy kto a prędka naprasza, rychléy snadź słomi, niż naprości. *Glicz. Wych. Y* 1. Że względem sioł tych gruby ten błąd aptekarski nikogo nie struł, to sna czyni mała miara tego iadu. *Sien.* 502. Tak się tego gorliwie uczyć mamy, gdyż nam snadź ieszcze więcey tego potrzeba. *Rey Pst. D* 3. - Śliczne na rzéki brzegach stało snać pacholę, Skwapliwą w letnich wodach pływać maiąc wolę. *Tor. Saut.* 47, widocznie, na widoku, sichtbarlich. - §. by snadź nie, = by uchoway boże nie, broń boże żeby nie, Gott behüte, Gott bewahre. Matka każe podłożyć co miękkiego dziecięciu w głowy, i to opatrzno, żeby go snadź nie obrdzono. *Glicz. Wych. B* 5 *b.* Uczy się pływać przy pławie, aby snadź nie utonął. *ib. O* 2. Nie czyńcie tego w dzień święty, by się sna rozruch nie stał w ludu. 1 *Leop. Marc.* 14, 2. Sybarytczyki kury wygnały, aby snadź sen ich nie był przerwany. *Zab.* 6, 360. Aniołowie mu przytomni byli, aby snadź pokrzywdzony nie był. *Kucz. Kat.* 3, 277. - §. I w ogień sna nie boi się wskoczyć. *Glicz. Wych. E* 4 *b*, nawet i w ogień. - (*SNĄĆ, *ob.* Snić się). - SNADNOŚĆ, - ści, ż., *Bh. et Slo.* snadnost, (cf. *Bok.* osnadnjm ułżywam, ułatwiam; *Sr.* 1. snadnosci *gracilitas, tenuitas, vilitas*), łatwość, sposobność, die Leichtigkeit, Fertigkeit. Już w Polskim tłumaczeniu taka wdzięczność i snadność wierszów nie idzie, iaką snadnością, krótkością i wdzięcznością oryginał iest przycukrowany. 1 *Leop. pr. Zost.*, płynność, gładkość, łatwość wierszów). Wódka ziela paraliżowego nieśpieszne ruszanie albo niesnadność ruszania członków léczy. *Sien.* 241; trudność). Lewandodowa wódka od niesnadności ruszania członków iest pomocna. *Sien.* 239. Wesołe żarty ukazuią dobrą na umyśle snadność. *Petr. Et.* 280. SNADNY, - a, - e, SNADNIUCHNY, SNADNIUCZKI, SNADNIUTEŃKI, SNADNIUSIEŃKI, - a, - ie, *intens.*, SNADNIE, SNADNO *adv.*, *Bh. et Slo.* snadny, snadnický, snadne *facile, nullo negotio*, (snadnjéce, na snadě *praesto*, na dorędziu); nietrudny, łatwy, sposobny, leicht, fertig, geschickt zu etwas; (*Sr.* 1. snadne, snadné *gracilis, tenuis, vilis, exiguus, exilis*). Woda czyni ziemię snadną do przyięcia wszelakich rzeczy postaci. *Syxt. Skł.* 7, *aptam*, zdatną, gotową, geschickt fertig, bereit. Snadniuchnym staraniem możesz to wszystko sobie zjednać u niego. *Rey Pst. M m m* 5. Kto głowę schyli, porazić go snadnie, Snadnie ułowić, kto w ptaki sam wpadnie. *Tward. Daf.* 22. Ty Panie wszystko możesz, wszystko tobie snadnie. *Pasz. Dz.* 42. Snadniuczko *facillime. Mącz.* Snadniuchno. *W. Post. W.* 3, 500. Pan Bóg znaydzie snadniuczką drogę, gdy chce pokarać złościwego. *Rey Zw.* 201. Sposób snadniusieńki. *Sol. G.* 125. Gdziekolwiek posłyszy, iakąkolwiek mowę Snadniuteńko poymuie wszystkę iéy osnowę. *Tol. Saut.* 45. Snadniuchno prog wyłamał. *Ryś. Ps.* 217. Snadniéy o łabędzia czarnego i o kawkę białą, niż o dobrą żonę. *Opal. sat.* 40. Przytrafił się dzień snadny do tego. *Sekl. Marc.* 6, dogodny, schicklich, geschickt. Już mieli oyca po sobie snadnego. *Auszp.* 75; powolnego, skłonnego, geneigt). SNAŚĆ, *adv.*, *ob.* Sna. - 2) *SNAŚĆ, - ści, ż., *Rs.* снасть, narzędzie, das Werkzeug. Po snaści rzemieślnika poznać, *instrumenta declarant artificem. Rys. Ad.* 56. (*Ross.* снастить, оснастить okręt w potrzeby opatrywać, *Ger.* takeln). *SNAŻNOŚĆ, - ści, ż., (*Boh.* snažnost *sedulitas*, snaże usilowanie, snażenstwi pilnowanie, pilność, nesnaż, nesnáza przykrość, przeciwieństwo, nieszczęście; *Slo.* snáj-nosť, wynasnazowanj *accuratio, industria*; *Crn.* snâga, = ozdoba, *Crn.* snashnoſt, = ozdobność; *Vd.* snaga *ornamentum, Vd.* snashnoſt, = ozdobność, piękność, chędogość, ochędostwo; *Cro.* sznága *mundities, Cro.* snaga, = ozdoba; *Dl.* sznaga, = moc; *Rg.* snâga, snaaxnos *robur, vis*; *Bs.* snaga, snagnoſt, = siła, silność, męstwo). - Snażność, czystość, ochędożność, die Sauberkeit, Reinigkeit. Wstrzymuią się niektórzy od miłości dla snażności i pożytku duszy swey. *Petr. Ek.* 56. Zbytni pokarm i picie przeszkadzaią zdrowiu i snażności ciała. *Petr. Et.* 246. Chwalmy boga wszelaką snażnością a czystością i duszy i ciała. *W. Post. W.* 252. Swiadom był iego sumnienia snażności i czystości duszy iego. *Wys. Jgn.* 78. Jan S. aniołem był nazwan dla świątobliwości, dla snażności i czystości żywota. *Biał. Post.* 43. Judyt snażność a czystość miłowała. 1 *Leop. Jud.* 15, 11. Niewinnością i snażnością te, co przywarę miały, wyprzedziła. *Bzow. roż.* 55. Biała szata snażności świadectwo. *ib.* 70. *SNAŻNY, - a, - e, *SNAŻNIE, *SNAŻNO *adv.*, (*Bh.* snažný *sedulus*, nesnažny przykry, nieszczęsny; *Slo.* snájný *industrius*; *Crn.* snâftun, = ozdobny, stroyny; *Vd.* snashen, = piękny, chędogi; *Cro.* sznasen *mundus*; *Bs.* snasgjan *strenuus, fortis*; *Rg.* snaaxni, snaaxan *robuſtus*). Snażny, = czysty, ochędożny, sauber, reinlich. To naypotrzebnieysza w ubiorze, aby był ochędożny a snażny. *Gor. Dw.* 114. Oblubienicę moię we krwi moiey opłokałem, i snażną bez zmazy i bez zmarszku zostawiłem. *Bzow. roż.* 91. Poczciwy przestawa na swoim sumnieniu snażnym. *Petr. Et.* 267. Człowiek na umyśle i na ciele snażny i rządnie sposobiony. *Petr. Pol.* 18. Cnotliwy będzie miał serce spokoyne i sumnienie snażne od boga. *Petr. Ek.* 25. - §*. Snażny, snadny, leicht, bequem. Nauka ta służy ku snażnieyszemu nabyciu maiętności. *Petr. Pol.* 40. W długiey sukni do tańca niesnażna. *Jeż. Ek. E* 1. Wziąwszy też i sam kogo tam do boku, Biie iéy czołem i w snażnym poskoku On i pozorne pary przed nim płyną. *Miask. ryt.* 2, 127. *SNAŻYĆ się *Res. ndk.*, *Bh.* snažiti se; *Slo.* snájjm se *conor*; (*Crn.* snâshem, snasheti, *Vd.* snashiti *ornare*; *Cro.* sznasiti *purgare*; *Dl.* usnaxiti *ornare*; *Rg.* usnaxiti *confirmare*; *Bs.* posnasgiti *confirmare*); silić się, mocno się starać, streben, sich anstrengen. Lilii tey starey nowe kwiatki, choć się snażą, nie dogonią. *Pot. Pocz.* 400. Ochocze snażą się szeregi W takt odprawuiąc z pannami pobiegi. *Miask. ryt.* 2, 127. W ogniu złey żądzy ciągnie się i snaży. *Pot. Syl.* 7.

SNĘ, *ob.* Snić się.

*SNESZKA, - i, ż., *Crn.* synâha, synka; *Vd.* sinova shena, sneha, snaha, sinaha, sinka, setinja, nevesta; *Cro.* szneha, szinova sena, snaha, sanoshnica; *Sla.* snaha, sinova xena, (*Sla.* bratova xena, snaha); *Ec.* имровъ, (*ob.* iątrew'), снохa, деверни жена; *Rs.* сноха; synowa żona, synowa, *nurus. Mącz.*, *ob.* niewiastka; des Sohns Frau, die Schwiegertochter, die Schnur. Tu leży w iednym grobie córka sławna ona Alexandra szóstego, Thais, sneszka, żona. *Zygr. Pap.* 332, *nurus.*

Digitized by Google

SNI się, *ob.* Snić się.

SNIADAĆ *cz. ndk.*, Pośniadać *dk.*, (*qu. v.*), *Bohr.* śnidati; *Slo.* śnidám; *Sr.* 1. śniedaći, śnédam; (*Etym.* iadać, ieść; cf. śnieść, śniadł); *Crn.* sajtrèkujem, sajtreqvam (cf. iutro, iutrzenka), kosilzam, (cf. kąsek), frushtèkam; *Vd.* kossim, kositi, kosiuzhati, kaseuzhati, brueshtikat; *Cro.* predobedujem, (cf. przedobiedni), predrúcham, frostuklyam, frostuklyati, frostukyati; *Hg.* feleńòkòmezek; *Dl.* ruchan, ruchevam; *Bs.* rucjati, pridrucjak jesti, porucjati; *Rg.* rúcjati, pridrúcjati; *Sla.* dorucskovati; *Ecc.* заутренниюю; *Rs.* завтракать; *ientare*; *Mącz.*, śniadanie ieść, frühstücken. Koło osmey siedliśmy do stołu, i do tych czas śniadaliśmy. *Teatr* 7 *d*, 12. Wieczerzać i śniadać. *Sekl.* 13. Chłopy, gdy zchodzą z roboty, urzędnik powinien liczyć, a dziesiątkami maią obiadować i śniadać. *Haur Ek.* 107. Spią ledwie nie do południa, a wstawszy, to wnet śniadać, pośniadawszy zasię obiad, po obiedzie do kart. *Kosz. Lor.* 24 *b.* Sniadanie, *actio*, das Frühstücken, (*Rs.* сѣданїе, сѣдéнїе, *Ec.* снѣданїе, снѣдéнїе zjadanie, zjedzenie). – b) śniadanie, – ia, *n.*, to co śniadamy, *Bh. et Slo.* śnidánj; *Sr.* 1. śniedani, śnédano; *Crn.* sajtrèka, sajtreniza, frushtèk, fruestek; *Vd.* juterni kruh, kosiuza, kosilu, kosiuzhanje, perva, mala vushina, (cf. iużyna), saiterniza, frushtuk, brueshtik; *Cro.* predobedje, kośsilu, frostukely, frostuk, rúchak, predruchak; *Hg.* feleśtòkòm; *Dl.* ruchak; *Rg.* rúcjak, pridrúcjak; *Bs.* rucjàk, pridrucjak; *Sla.* dorucsak; *Ec.* заутренникъ, завтракъ, рановдéнїе; *Rs.* завтраканье, завтракъ; das Frühstück. Śniadanie dawać. *Zab.* 13, 201. Naygorsze śniadanie naylepszy obiad psuie. *Rys. Ad.* 41. – Sniadany *Partic.*, który śniadał, śniadanie zjadł, gefrühstückt. Niechay was dzień nie budzi miłe dzieci rany, Nie poiedziesz odemnie pewnie, nie śniadany. *Pot. Jow.* 159. Sniadany, = ŚNIADANNY, – a, – e, od śniadania, Frühstücks=. Zda mi się, iż czas iest śniadanny. *Teatr* 43 *c*, 76 *Wyb.* Mgłość Jeymościna o godzinach śniadanych przypadła. *Cziach. prz. f.* 2. **SNIADEK, – dku, *SNIATEK, – tku, *m.*, n. p. Przestańcie ludzie śniadkiem ciał smrodzić brzydliwym; *dapibus*. *Zebr. Ow.* 377, zjedzeniem, iadłem, *Ec.* снѣдь. Nie tak smaczne, cokolwiek śniatku zima w cenie Z daleka nam przyżenie. *Petr. Hor.* 2, *N* 2 *b*. ŚNIADNY, ŚNIEDNY, – a, – e, *Bh.* gedlý; *Sr.* 1. yedné; *Vd.* jedliu, kjedi; *Cro.* pojedliv, jedliv: *Rg.* jediv, jestiv; *Rs.* ядный, ядóмый, сѣстный; *Ec.* снѣдный, ядный, что ѣсть можно, брашный; (*Ec.* полснѣдный *semiesus*); co się zaydzie ieść, iadalny, eßbar, zum Eſſen. Rzeczy rzemiosłem uczynione zamieniają na śniadne. *Petr. Ek.* 126. Śniedne rzeczy, potrawy, pokarm, żywność, strawa, *Sax. Rej.* Ta która gieradę bierze, do strawnych albo śniednych rzeczy domowych nic nie ma. *Szczerb. Sax.* 136. Rayce mogą sądzić wszelakie miary, kwarty, wagi, i wszystkich śniednych i pitych rzeczy fałszowanie. *ib.* 342. Śniednemi rzeczami przekupować. *ib.* 332. Śniedne chować oliwki, marynowane. *Dudz.* 58. Nieśniedny, niedobry do iedzenia. *Wlod.* W ogrodach nasadzić sioł rozmaitych, tak śniednych, iak i lekarskich. *Cresc.* 509. Owoc śniedny. *Cresc.* 136. Sniadna ofiara będzie z pszenney mąki. *Radz. Lev.* 2, 1, Speisopfer, Luth., *gidna ofiara. 1 *Leop. Ex.* 30, 9, *iedna. 3 *Leop.*, *ob.* oblata, obiednia.

ŚNIADAWY, ŚMIADAWY, – a, – e, *Bh.* śniedawý, *Rss.* смуглова́тый; brunatnoczarniawy, braunſchwärzlich. Kto się na słońcu bawi, dostaie śmiadawego na twarzy koloru. *Pilch. Sen. liſt* 4, 4, cf. opalony). W innych chociaż mniey gorących kraiach, niewiasty pospolite są śniadawe. *Mon.* 70, 23. Mnie biała, iego śniadawa zachwyca uroda. *Hul. Ow.* 123, brunetka). Twarz iego śniadawéy barwy, nakształt pszenicy doyrzałey. *Sk. Żyw.* 1, 457. ŚNIADOŚĆ, ŚMIADOŚĆ, – ści, *ż.*, ciemnobrunatność, *Rs.* смуглость, smaglawość, dunkelbraune, ſchwarzbraune Farbe; *palligo*. *Cn. Th.* 1030, *Syxt. Skł.* 211. ŚNIADY, ŚMIADY, ŚMLADY, – a, – e, ŚNIADO *adv.*, *Bh.* śnědý, śmědý; *Slo.* śnědý *fuscus*; (cf. *obsol. Germ.* ſchmaden, *inde hodiernum*, ſchmutzen, Adlg., brudzić), brudno-brunatny, smaglawy, ſchmutzigbraun, dunkelbraun. Dziewczysko niezgrabne i płci śniadéy. *Teatr* 13, 23. Był oblicza ciemnego abo śmiadego. *Papr. Ryc.* 622. Nie baczcie na to, żem śmiada, bociem ogorzała od słońca. *Leop. Cant.* 1, 6, *Wuiek. ib.* Nie dbał on na słoneczne w południe przyſkwarki, Co im śniade obnażnym przypalały karki. *Przyb. Ab.* 235 *Flaccidus*, śmiady, zwiędły. *Mącz.* Hyacynty śniade. *Zim.* 194. Niektórzy Russaków chcą mianować od płci i barwy smladey abo rumianoczarney. *Stryik.* 109; *ob.* Rusy, rysawy, rydzy). Tam między niemi ieździ książę iakieś blade, Oczy mu podsiniały, i lice ma smlade. *ReyWiz.* 64. Zawiść i łakomſtwo śniade. *Nar. Dz.* 1, 30. Słońce twarz powlekło swoię barwą śmiadą, Bo miesiąc ciemnym podbieżał ie kołem. *Miaſk. ryt.* 139. Tatarka czerwona dzika albo śmiada, kwitnie czerwonym kwiatem. *Cresc.* 179. Śmiadoczerwony, gniady, ciemnoczerwony, *rubidus*. *Mącz*; *ob.* Śniedzieć, Śniedź, Śniedź.

ŚNIARZ, – a, *m.*, sennik, któremu się często co znacznego śni, abo który sny swe rad powiada, *Bh.* snář; *Cro.* szenyàvez; *Rg.* sanglivaz; der Träumer. Rzekli bracia Józefowi ieden do drugiego: oto ten pan śniarz idzie. *Bud. Genes.* 37, 20 *not.*, „snowidz“. – §. śniarz, wykładacz snów, der Traumdeuter. Bóg mówi u Jeremiasza; nie słuchaycie śniarzów waszych, ani wróżków. *Bial. Poſt.* 121. Nie słuchayże proroka onego, albo śniarza, snow wykładacza. *Zrn. Pſt.* 3, 614.

*SNIAT, – u, *m.*, pniak, pień drzewa, (*Etym. forsan* ziąć, zdiąć, zdięty, *Rs.* снятый; *se lef.* zaśniad); der Stamm eines Baums. *Sniat zowie się ziomek u drzewa. *Zab.* 15, 217, (cf. die Schaat, na Śląsku, = szczep, Adlg.). Blisko iabłko pada śniatu. *Pot. Syl.* 505. Tu słote pomarańcze gładkie wznoszą śniaty. *Pot. Arg.* 210. – §. *fig.* Sniatem, iak drewno, iak kloc, wie ein Stück Holz, wie ein Klotz. Miłość cię podławiła śniatem, Zdrewniałeś ani możesz wynieść się z bułatem. *Pot. Jow.* 43. Odbiegł iey zmysły i zbledną iey skrenie, Że padnie na twarz, iako długa śniatem. *Pot. Syl.* 340. Przez drogę śniatem upadłszy, miłosierdzia żebrze. *Pot. Pocz.* 180, mostem). Jam iest, bezpiecznie Chrystus odpowie; a za tym Jego strasznym tytułem padli wszyscy śniatem. *Pot. Zac.* 59. Śniatek, *ob.* *śniadek.

SNIĆ się, śniło się, śni się komu co, o czym *Rec. ndk.*, *Bh.* sníti; snim; *Sr.* 1. go dijeci, mi go dijpo, mam dijeći; *Sr.* 2. ge zowaſch; *Crn.* sanja se meni; *Vd.* senjati, meni se je senjalu, snijat, sanjati; *Cro.* szenyati, szenyàm; *Bosn.* sagnatti, snitti, viditi ú sni; *Rg.* snjettise,

Digitized by Google

snjèvati; *Rs.* снится, мечтаться, грезиться, пригрезиться; marzyć się, przez sen się pokazywać, einem träumen, im Traume vorkommen. Kto na poły śpi, różne się onemu snuią widziadła, a niekiedy we śnie samym śni się mu, że śpi. *Pilch. Sen. list* 410. Łacznącemu się śni, żeby iadł, a gdy ocknie, czcza iest dussa iego. *Leop. Jes.* 29, 7. O tym człowieku, troie śniły się iey dziwy. *Pot. Zac.* 125. Nie dbaycie na sny wasze, które się wam śnią. 3 *Leop. Jer.* 29, 8, które marzycie. 1 *Leop.*). Mówią, żeby źle we śnie pieniądze znaczyły, Bodayby się miłe groszyki i śniły. *Jag. Gr. A* 4. Bodayby się ani śniła, tak szkarada rzecz. *Birk. Ex. C* 3. Sprosne opilstwo, w co go tam wprawiło, Day się nie śniło. *Kanc. Gd.* 304, bodaybyśmy o tym wyobrażenia nie mieli). Snić się, pleciesz. *Cn. Th.* 1035. - §. *Snić sobie, marzyć sobie, n. p. O tym iako żywo ani śnili sobie. *Zygr. Gen.* 288. Naymniéy o transakcyi nie śnić sobie owéy Zaczętéy wczoray, szturm przypowie nowy. *Tward. Wł.* 138; ani myśląc). - Sen abo **śnienie* iest widzenie rozmaitych rzeczy pokazuiących się we śnie. *Sak.pr.* 235, das Träumen, *Rs.* сновидѣніе, сонїе. NB. *Verbum* *Snąć, śnie, *hodie non reperitur nisi in Compositis*, zasnąć, usnąć, posnąć, *de piscibus solummodo dicitur*: ta ryba śnie a szczupak iuż usnął, *Tr.*, = zdycha, der Fisch ſtehet ab, *Rs.* снемъ.

ŚNICA, *ob.* Sznica. ŚNICERZ, *ob.* Sznicerz.

ŚNIEĆ, - i, ż., *Bh.* ſnět; (*Slo.* ſnět, kaukol *lolium*); *Sr.* 1. śniecj, śnecj; *Sr.* 2. śneſch; *Crn.* snet, (2. = łożyſko dziecięce, *Crn.* snétivje, = kupa plew); *Vd.* snet, sniet, zhernz; (*Vd.* snet, = plewy, *Vd.* snetinje, snetje, snetouje, kup pleu, snetni kupez, = kupa plew); *Rs.* головня, (cf. główia); *Ec.* плѣсень. Śnieć, (*Etym.* Śniady), we zbożu, ziarno czarne zepsowane, we śrzodku iak sadze. *Dudz.* 58, *ob.* Spor, sporyss, mącznica rdza, ein Brandkorn, Mutterkorn, Brand im Getreide. Śnieć w pszenicy, owa w ziarnach spalona mąka, niczym nie iest iak gnoiem robactw. *Kluk. Rosl.* 3, 207. Śnieć ztąd bywa, gdy się zboża na polu nie dostoią, albo mokro będą zebrane. *Haur Sk.* 6. Zaraźliwa śnieć. *Lib. Hor.* 81. Zaraźliwa śnieć w pszenicy, iest wtedy, kiedy albo wszystkie kłosy z iednego wyrastaiące nasienia, albo niektóre z nich, smrodliwy proch wewnątrz zamykaią. *N. Pam.* 2, 153. ŚNIECIĆ *Med. ndk.*, *Bh.* ſnětiwim; śnieciſtym się ſtać, brandig werden (vom Getreide). Proso od częstych deszczów zwykło śniecić. *Haur. Sk.* 34. - 2*) Trzy z Sztokholmu orłowi przybieramy snopy, Zygmunta, Władysława, Jan Kazimierz trzeci, Gdzie więcey niż osmdziesiąt lat nożyki śnieci. *Pot. Pocz.* 3. ? - ŚNIECIORODY, - a, - e, rodzący śnieć, Brandkorn erzeugend. Z posianych śnieciſtych ziarnek, śniecioródy wyląglszy się owad, doyrzewaiącym zdrowym pszenicy ziarnom nowey udziela zarazy. *N. Pam.* 2, 155. ŚNIECISTY, - a, - e, - o *adv.*, śniecią zarażony, *Bh* ſnětiwy, *Vd.* snetliu, zhernzhaft, zhenzhou, brandig (vom Getreide). Snieciſte zboże, gdy młockowie młócą, zdaie się, iakoby kominy wycierali, i do domu iak kominiarze powracaią. *Haur Sk.* 20 *et* 6, *Kluk. Rosl.* 3, 192. ŚNIECISTOŚĆ, - ści, ż., zaraza śnieciowa, die Brandigkeit, *Bh.* ſnětiwoſt, ſnětiwina.

ŚNIEDEK, ŚNIODEK, - dka, *m.*, ziele *ornithogalum* rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 155; Vogelmilch, Ackerzwiebel; tak rzeczony, że i nasienie i korzonki się używaią, rownie iak ziemne kasztanki. *Syr.* 1234. 2) *ob.* Oszloch, ziele. ŚNIEDNIK, - a, *m.*, nad śniadniemi rzeczami, przełożony, podstoli, der Speiſemeiſter. *Tr.* ŚNIEDNY *ob.* Śniadny.

ŚNIDO ziele, *ob.* Siniło.

ŚNIEDŹ, - i, ż., śniady kolor, rdza, Roſtfarbe, Roſt. Twych dzieł pamiętniki nie łęchną w śniedzi. *Hor.* 2, 260. - 2) Śniedź, *ob.* Śnieć. ŚNIEDZIEĆ, ŚMIEDZIEĆ, *ŚMLEDZIEĆ *Med. ndk.*, zśniedzieć *dk.*, kolor tracić, płowieć, śniadym się ſtać, pełznąć, verſchießen, die Farbe verlieren; czernieć, rdzewieć *Włod.*, ſchmutzig und roſtig werden. Co tu robisz zśniedziały od wſtydu mitrążka, Żółty do czerwonego rzekł kruszec pieniążka. *Zab.* 16, 160. Nie chcę od was więcéy ani złota, ani srebra zmiedzialego. *Bzow. roz.* 55.

ŚNIEG, - u, *m.*, *Bh.* ſnih, ſnĕhu; *Slo.* ſneh; *Sr.* 2. ſnĕig; *Sr.* 1. ſnĕ, ſnie, ſnė; *Crn.* sneg, sneg; *Vd.* snieg, sneg, snieh; *Cro.* sznég, sznèk; *Sla.* snìg; *Bs.* snig, snjeg; *Rg.* snjégh; *Rs.* снѣгъ; *Jsl.* snio, *Suec.* snö, *Angl.* snow, *Ger.* der Schnee, bey den Jägern, das Neue, *Ital.* neve, nive, *obsol. Gall.* noif, nois, *Gall.* neige, *lat.* nix, *Gr.* νιφας). W pierwsze części zmarzły deszcz upadaiący iest śniegiem. *Kluk. Rosl.* 3, 93. Wodne pary, gdy na powietrzu marzną, odmieniaią się w małe kolce; potym w płatki zebrane z chmur spadaią. *Hub. Wſt.* 163. Mały śnieg, śnieżek, *Boh.* ſnjeſel, *Vd.* sneshish, sniegei, *Rs.* снѣжокъ. Pierwszy śnieg iesienny, *Rs.* порóша, *ob.* prószyć). Deszcz ze śniegiem, *Bs.* susnisgica, *ob.* śnieżnica). Śnieg się kurzy, prószy, *Bh.* chumeliti ſe. Na ten czas wszystko było śniegiem przypadło. *Baz. Sk.* 39, es war alles verſchneyt; *Vd.* presneguvati, se snegam obsuti, = śniegiem pokryć). Sypkie śniegi. *Karp.* 1, 50. Droga po śniegu, sanna, *Bs.* prrit, savnik, pút po snigu. Biały iak śnieg. *Sekl.* 28. Ktoż będzie umiał śnieg bielić, albo lilią zdobić? *Birk. Sk. D* 3 *b*. Zazdrość z światłości ciemność robi, z śniegu smołę. *Birk. Zhar. C* 4 *b*; *Rg. Prov.* hàjem zágn, koliko zà lanski snjégh, = dbam o niego, iak o łońſki śnieg). Śnieg pada, *śnieży, *Boh.* ſnjeti ſe; *Sr.* 1. ſnee bje; *Vd.* snieh grè, pade, sneshi; *Cro.* sznesgyi; *Ross.* снѣжитъ; es ſchneiet. ŚNIEGOWY, - a, - e, *Boh.* ſněhowý; *Sr.* 1. ſněhowé, ſněhowſti, ſněhuwaté; *Ec.* снѣжный, снѣговый, изъ снѣга состоящій или снѣгу бѣлизною подобный; *Rs.* снѣговый; od śniegu, do śniegu należący, Schnee =, den Schnee betreffend. Góry wieczne śniegowe. *Jabł. Tel.* 18. Śnieg z dachu zrzucać dla ciężaru śniegowego. *Haur Ek.* 10. Śniegowy płatek, *Vd.* sneshna muha, sneshni plashmez, *Rs.* снѣжинка, ein Schneeflocke. ŚNIEGUŁA, - y, ż., ŚNIEGUŁKA, ŚNIEŻNICZKA, - i, ż. *dem.*, *emberiza nivalis*, Schneeammer, Schneefperling, gatunek trznadlów, chowaią się w śniegu; z Lapponii do Szwecyi, Inflant i Litwy przylatuią. *Zool.* 220, *Kluk. Zw.* 2, 328. (*Sr.* 2. ſnĕgula gil). Z śniegiem przylatuią śnieguły. *Ban. J* 3; śnieguły piszczą. *ib.* - *allegor.* Próżno ſtarodawnemi szczycą się tytuły, Nie salamandry w herbach, nosić im śnieguły. *Pot. Pocz.* 602. - §. *aliter*: Śniegula *lagopus Rabarino*, das Schneehuhn. *Tr.* ŚNIEGULIK, - a, *m.*, *podura nivalis*, owad w Marcu na śniegu na kształt pchłow się pokazuiący. *Kluk. Zw.* 4, 393, der Schneefloh. - (*ŚNIEŚĆ, *śniadł *cz. dk.*, *Bh.* ſnjſti, ſnĕdl, zjeść, *Rs.* сѣсть, сѣмъ, сѣдимъ,

Digitized by Google

Ec. снѣсти, снѣмь, снѣдати, aufeſſen, eſſen. W wannie się myć śniadszy nieco pierwey, albo siedząc w wannie możesz ieść. *Sien.* 368; *ob.* Śniadać, Śniadny). - - (SNIETRZ, *ob.* Kąkol). - - ŚNIEŻNICA, ŚNIEŻYCA, - y, ż., śnieżny czas; *Cro.* sznenicza, szusznesnicza; *Rg.* susniziza; *Bs.* susnisgiça, dasg snjesgni, = śnieg z deszczem; *Rs.* вьюга, cf. wiiadł, zamieć, miecielica); Schneewitterung. *Tr.* - §. woda śnieżna, Schneewaſſer. Śnieżnice albo lodowe wody. *Cresc.* 652. - §. Śnieżnica, góra śnieżna. *Mier. Mscr.*, ein Schneeberg; *Crn. et Vd.* sneshna gora, sneshnik; *Rs.* сугробъ, сугробище, сумётъ, (cf. zamieć); *Rs.* сугробный, сугробистый, pełen śnieżnic. ŚNIEŻNY, ŚNIEŻYSTY, - a, - e, ŚNIEŻNO *adv.*, sneshn; *Bh.* snežny, snežitý, snéžitwý; *Sr.* 1. sneycki, snehovité; *Crn.* sneshn; *Vd.* sneshen; *Bs.* snjesgjan, snjesgni, *Cro.* sznèsen, sznesni; *Rg.* snjoexan, snjexan, snjexni, snjegovit; *Rs.* снѣжный; od śniegu, pełen śniegu, Schnee=, von Schnee, ſchneeig, voll Schnee. Dzień Panny Maryi Śnieżney, bo tego dnia w wielkie upały w Rzymie śnieg spadł, na tym mieyscu, gdzie miał być kościoł budowany. *Sk. Żyw.* 2, 92, *Radz. Z. P. M.* 408. Luty mroznośnieżysty. *Jeż. Ek. D* 5. - §. śnieżny, śnieżysty, = biały iak śnieg, *Vd.* sniegobiel, ſchneeig, ſchneeweiß. Pierś twoia śnieżna iak łabędzie puchy. *Kras. Uff. F* 1 *b.* Snieżysty łabędź nie urodzi kruka. *Zegl. Ad.* 184 Grzywacz śnieżysty. *Zab.* 9, 251 *Eyff* Śnieżne gołębie. *Zab.* 16, 85 *Weg.* Snieżnoszarłatny. *Brud. Oft. G.* 2. ŚNIEŻKI *plur.*, kulki z śniegu ugniecione, pigułki śnieżne, *Crn.* kępa, *Vd.* sneshna kepa, sniegna zhepa, flanzat, *Sr.* pošť, *Rs.* снѣжки, Schneeballe Kiedyśmy razem w śnieżki igrali, nie byłoż zimniey! *Teatr* 1 *c*, 7. Śnieżkami ciskać, *Vd.* se kepati, *Crn.* kępam, ſich ſchneeballen. ŚNIEŻYĆ *cz ndk.*, *Vd.* sneshiti, sneshuvati; *Rg.* snjéxiti; *Bs.* snjesgiti, snisgiti; *Cro.* sznesim; *Rs.* снѣжить, śnieg spuszczać *ningere. Mącz.*, Schnee fallen machen, ſchneyen. - §. Tam, gdzie Atlas wysoki wierzch śnieży. *Pot. Arg* 65, śniegiem bieli, śniegiem powleka, mit Schnee bedeckt, überweißt. - *Impers.* śnieży, *Crn.* sneshy; *Vd.* snieh grè, sneshi; *Cro.* sznesgyi; *Rs.* снѣжить, śnieg pada, *Tr.*, es ſchneyet. ŚNIEŻYCA, - y, ż., *galanthus*, rodzaj rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 17, Schneetropfen, eine Pflanze.

ŚNIT, *ob.* Sanit.

ŚNIWY, - a, - e, często sny miewaiący, *somniosus. Mącz.*, träumeriſch.

SNOP, - a, *m.*, SNOPEK, - pka, *m.*, SNOPECZEK, - czka, *m.*, *demin.*, *SNOPIE, - ia, *n.*, *collect.*, *Bh.* ſnop, ſnopek, ſnopíček; *Sr.* 1. ſnop, ſnóp; *Sr.* 2. ſznop, lono (cf. łono); *Crn.* snóp, snôpje, narosbnék, shkûpa, shkupnèk; *Vd.* snop, snopizh, snopizhek, snopei, snopje, otöpi, kupish, kopa (cf. kupka, kopa); *Cro.* sznòp, rukòvet (cf. rękoieść); *Rg.* snòp, snopich, snopaz, rukovetaz, rukovét, kitta (cf. kita), bremme (cf. brzemię); *Bs.* snòp, snopaç, rukovet, rukovetaç; *Rs.* снопъ, снопикъ; (cf. *Hbr.* עמר *circumvoluit*, *Rabb.* עמר *coniunxit*; wiązań zboża niemłóconego, die Garbe. Snopy nie maią się wiązać, tylko z suchego zboża. *Kluk Rosl.* 3, 217. Z nie dobrze suchego zboża małe wiązać trzeba snopki. *ib.* W snopy wiązać, *Rg.* snoppiti). Wiążący snopy, *Vd.* snopovesar, snopni vesanz). Manasses stał nad tymi, co snopie wiązali na polu. 1 *Leop. Jud.* 8, 5, nad żniwiarzami). Snopów kupa, *Rs.* одонье, одоньище, cf. stog, stożek). Snopów dziesiątka, *Vd.* snopna desetina. Rok roku gorszy, mało w polu snopów. *Wad. Dan.* 92, nieurodzay, nie kopuie zboże). Jeden ziarno, drugi snopek bierze. *Zab.* 12, 119 *Nar.*, iednemu łyżką, drugiemu garścią). Otoć też ten z niwy swéy snopeczek niesę. *Groch. W.* 160, owoc pracy). - *fig.* Ci, którzy drugich grzebią, iak snopy padaią. *Bard. Tr.* 348, iak muchy). Bitwa sroga; leciely iak snopie z koni Turcy. *Biel.* 657, *Birk. Sk. L b*, *Uff. Boh.* 27 *et* 1, 103. - Kiedy mu co rzecze, to kiem iak w snopek. *Pasz. Dz.* 51, młóci go, garbuie, er ſchlägt auf ihn los, als wenn er Getreide dräſche - Kupido powiązał świat w snop zgody wsaiem użyteczny. *Zab.* 5, 304 *Koff.*, w łańcuch, związek). - Zleczyńcy, stoiąc iuż przed snopem na placu, miewaią ieszcze nadzieię. *Orzech Qu* 177, iuż pod mieczem katowskim będąc, Bund Stroh, worauf der Miſſethäter zum Gericht niederkniet. - Tatarowie na snopkach z rozg uplecionych przez rzéki przepływą. *Stryik.* 223. Reisbündel. Drewka, które na sobie do miasta niósł Protagoras, w snopek ułożył. *Kosz. Lor.* 2, w wiązankę, Bündel, Holzbundel. Starzec niosąc na sobie z lasa brzemię drew, gdy się spracował, snop on położywszy, śmierci wołał, abyś mi ten snop drew na ramię założyła. *ib.* 186 *b.* - W szkatułce miał upominkowe snopki włosów, dane w zakład przyiaźni. *Teatr* 11 *b. b*, loki, kosy, pierścienie włosowe, Haarbündel, Locken. - § Snop żelaza, ein Bund eiſerne Schienen: Wóz żelaza ma snopów 2; snop żelaza ma szyn 12. *Sol. Geo.* 3, 157. - (*SNOPKA, *ob.* Sznupka). - - SNOPOWY, - a, - e, od snopów, Garben=; *Bh.* snopnj; *Vd.* snopni; *Cro.* sznópni; *Rs.* сноповый.

*SNOW, - u, *m.*, snowanie się, pasmo, das Entwickeln, der Faden, der Zuſammenhang. Z obu stron płomienie, co zagarnął w tyły Wlokąc śpiczaſte snowy balchanem się wiły. *Przyb. Milt.* 14. Nie zapomni i Dyany Twóy rym wdzięcznym snowem tkany. *Petr. Hor.* 2, *J. b.* SNOWAĆ, *ob.* Snuć. SNOWIDŁO, - a, *n.*, motowidło, cf. snuwalnia, die Garnwinde, die Weife. *Tr.*, *Vd.* snovanniza, = czołnek tkaczy; *Crn.* snuvavnèsa *alabrum*, *rhombus*, *Bh.* snowadlo.

SNOWIDZ, SNOWNIK, - a, *m.*, śniarz, sennik, *Vd.* senjauz; *Ec.* сновидець; der Träumer, Traumſeher. Przebóg, co teraz za świat z swemi maxymami, Ludzi wierzących bacznie przezwał snowidzami. *Zabł. Zbb.* 67. Czyś pokusa, czyś mara, waryat, czy snowidz! *Zabł. Amf.* 81. Oto snownik (Józefa tak braci zwali) idzie zabijmy go. *Birk. Zbar. B* 4. *SNOWIESZCZEK, - szczka, *m.*, n. p. Snowieszczków przepowiadania funduią się na samym tylko filuterstwie. *Boh. djab.* 2, 97, Traumprophet, Traumdeuter, *Bh.* ſnoprawce. SNOWY, *Bh.* ſnowý, *ob.* senny.

*SNOZA, - y, ż., poprzecznica w iarzmie, das Seitenholz im Joche, Queerholz. *X. Kam.* Wyrębuią też lekką szwczasu lipinę Na iarzma, i wysoką na snozy bucynę. *Otw. W.* 582.

SNUĆ, snuł, snuie *cz. ndk.*, Snować *kontyn.*, *Bh.* ſnowám, ſnugi, oſnugi, ſnowati; *Crn* snuvâti, snújam, *Vd.* snuvat, snovati, nasnovati; *Cro.* sznújem; *Rg.* snovatti, osnovatti (*ob.* osnowa); *Bs.* snovati *ordiri telam*; *Rs.* сновать, сную; zwiiać nici z kłębka, den Faden abwickeln, ein Knaul abwickeln, wickeln, einen Faden ziehen, winden,

Digitized by Google

pr. et tr. Snuią niepewne nici czułe Parki, Gdy się rycerze porwali za barki. *Kras. Mysz.* 94. Jedwabne robaczki iedwab' snuią. *Mon.* 70, 164. Paiąk znowu kleci zdartą swą przędzę, i z siebie ią snuie. *Odym. Sw. J* 4. Ci, co materye iedwabne robią, lecie tam w chłodzie snuią iedwabie swoie. *Star. Dw.* 7. Nić snowana. 1 *Leop. Gen.* 14, 21, nić wątkowa. 5 *Leop.*). - *Similit.* Z żelasa pancerze w gęste snuią ogniwa subtelni płatnerze. *Ustrz. Troi.* 126, ciągną, wyrabiają). Jemu teatra buduią, Jemu bobkiem obeliszki snuią. *Tward. Misc.* 6, obwiiaią, bewinden, umwinden. Gdy słyszę tak łaskawe wyrazy, Mniemam, iż sen mi snuie kłamliwe obrazy. *Teatr* 45 *c*, 33, weben. Źrzebiec ochoczy pochrapuie, Uchem strzyże, i nozdrzą dym gorący snuie. *Zab.* 10, 61 *Koff.*, ciągiem wypuszcza, Dampfwolken winden sich aus seiner Nase. Snowała fortuna w sąsiednych narodach nowe dla Polski woien przyczyny. *Nar. Hst.* 2, 372, przędła, neue Ursachen spinnen, entspinnen, auffinden. W taiemnéy zgodnie wszyscy rozmowie, Na państkie snuią przyczyny zdrowie. *Miosk. ryt.* 59, knuią, *Cro.* sznújem *machiner*, sznovanye *machinatio*. SNUĆ się, SNOWAĆ się, = wić się, pasmem się suwać, sich winden, sich fortwickeln, sich weiter entwickeln, entwinden, entspinnen. Wszystko się dotąd snuie iak z kłębka. *Teatr* 28 *b*, 18, zdarza się, powodzi się, idzie smarownie). Snułem się po naywyższéy sośnie dla podebrania gniazda. *Stas. Num.* 2, 45. Trzy ięsyki smokowi z srogiéy snowały się gęby. *Otw. Ow.* 102. Snuie się wąż, wiie się, *sinuat. Cn. Th.* 1036. - Tysiąc myśli snuie mi się razem. *Teatr* 25, 85, przebiega głowę, tausend Gedanken entspinnen sich in mir zugleich. Tysiąc smutnych myśli snuło mi się po głowie. *Stas. Num.* 2, 45, roią się, gehen mir durch den Kopf. Różne mu w myśli proiekta się snuły. *Kras. W. Ch.* 82. Snować się w imaginacyi poczęły rozmaite proiekta. *Kras. Dość.* 62. - Snuć się, przebiegać się, tułać się, uwiiać się, wimmeln, haufenweise herum streichen, sich tummeln. Smutne widoki snuiących się figur okropnych, liczbego ubóztwa. *Xiądz.* 31. Snuiący się po drogach próżniak, *ib.* 123. Snuią się Fenikowie, część prowadzi mury, Zamek wznosi, część ciągnie kamienie na góry (Kartaginę budując). *A. Kch. W.* 16, uwiiaią się tłumnie, gedrängt tummeln sie sich. W lecie gospodarze dobrzy po polu się snuią. *Haur Fk.* 69. - §°. W rozerwaniu, gdy Węgry między sobą się snuią, też ani Czechowie pokoiu nie zażywali, *dum ira diffident. Krom.* 554, sich mit einander herum tummeln, herum balgen. Korona Polska po królu owdowiała, w gwałtownym niebezpieczeństwie snuie się, *in maximo versatur discrimine. Krom.* 396, befindet sich in der größten Gefahr. - §. Snuie mi się przed oczami, w oczach mi stoi, es schwebt mir etwas vor Augen. Zdawało iéy się, że postać iego snuie iéy się przed oczami. *Zab.* 14, 303. - Snuło mi się na ięzyku. *Xiądz.* 28, kręciło mi się na ięzyku, es schwebte mir auf der Zunge. SNUWALNIA, - i, *ż.*, u tkacza służy do snucia osnowy ze szpulek z drabki. *Mag. Mscr.*, cf. snowidło, die Webermeife.

S O.

SOBACZY, - a, - e, od sobaki, suczy, = psi, *Bh.* cjuběčin; *Rs.* собачій; von der Hündinn, hündisch, Hunds=. Łby mieli sobacze i bestyalskie. *Birk. Ex. E* 2 *b.* SOBAKA, - i, *ż.*, SOBACZKA *dem.*, *Rs.* собака, собачка, *Ger.* die Bätze; *Sr.* 2. beja, boja, tschula; *Sr.* 1. cjula, cjulka (cf. czuć, cf. szczuć); *Bh.* cjuba, cjubka, cjubička (cf. szuba); *Rg.* psizza, kucka; *Cro.* kusza; *Dl.* kuscka, pśicza; *Bs.* psiça, kuçka, *barb.* vascka); suka, psica, die Hündinn, (*Suec.* byckja, *Gall.* bichon, *Angl.* bitsch, cf. *Pol.* biéc, pies, Obd. Zaucke, Zarcke, Zucke, Zuche, *ob.* suka). Nie mieszay się sielska sobako między dworskie. *Cn. Ad.* 645, nie składay się z dworem, bo przypłacisz dworem; nie równia mi z tobą). Domowe sobaki, choć się kąsaią, wilka uyźrzawszy nań się rzucaią. *Cn. Ad.* 199, znaią się oni; zna swóy swego; nie wtykay palca między drzwi). Sierdzista sobaka wilkom strawa. *Birk. Chod.* 11. Sobaka szczenna, *Ec.* щенна. (*Rs.* собачка kurek strzelby). - §. sobaka, = psisko, verächtlich: ein Hund. Trójgłowista sobaka Cerber. *Bard. Tr.* 373, *Otw. Ow.* 270. - §. *tr.* sobaka, psia iucha, skórka na bóty, *indignationem, saepenumero etiam merum iocum exprimunt.* Fora z świętego mieysca sobaki, czarownicy, mężoboycy. *Birk. Chm. A* 2 *b.* Baw'cie się W Państwo we dwóch, a ia póydę się umizgać do téy sobaczki. *Teatr* 3 *d*, 25, cf. bestyyka.

SOBEK, - bka, *m.*, egoista, siebielubiec, sobierad, sobieradzki, sobiedobrski, sobiegarn, egoista, ein Selbstsüchtler, ein Egoist. Sam sobie tylko dobry, to iest sobek, przyiaźni nie nabędzie. *Fr. Ad.* 24. Rzpltéy zapominamy, wszystko sobie, a pospolitym dobrom nic: Tak się wiele tych sobków rozmnożyło, iż każdy tylko sobie gali z uciśnieniem braciéy. *Sk. Kaz.* 400, *Dwor. D.* 4. Pierwéy Sobkowi, potym Dobkowi. *Cn. Ad.* 1073, pierwéy sobie, potym tobie; dam rad drugiemu, dogodziwszy sobie samemu). - §. 2) imię Sobek, *Sebastianus.* Sobek z Woyciechem. *Teatr* 54 *d*, 25. Błażéy silny, i Sobek rubaszny. *Węg. list.* 10. *SOBIĆ się *recipr. ndk.*, (*Bh.* sobiti, = sobie przywłaszczać; *Rs.* собирать, собрать odkładać, oszczędzać, zbierać); przysposabiać się w co, opatrować się w co, sich mit etwas versehen, versorgen. Król nasz o koronę nic nie dba, w sławę się nie sobi. *Pot. Arg.* 160. Zawsze mądrzy i dobre ztąd chwalono pany, Gdy się w takież iak sami sobili dworzany. *Pot. Arg.* 438. - §. Sobić się na co, = przygotować się na co, sich zu etwas bereiten, zubereiten, vorbereiten. Choć słaby ieszcze, prezentuie się żołnierzom, na mowę się sobi. *Pot. Arg.* 731. - §. Sobić się gdzie, = rozporządzać się, rozgaszczać się, rozlokować, sich wo häuslich einrichten, seine Wirthschaft aufschlagen. Niemcy po kąsku Ren przechodzą, Francyą tłumem nasiadaią, i tam się sobią. *Warg. Cez.* 22. W nayokwitszych mieyscach osiedli, i tam się sobili. *Warg. Cez.* 141. Za Kazimierza Wielkiego iuż lepiéy miasta poczęły się sobić i osadzać w Polszcze, aniż pierwéy. *Biel.* 196. Gdyby nieprzyiaciel udał się na dobywanie zamków, iż wiele należy na tym, aby w ręce iego żadne municye nie przychodziły, i nie miał się gdzie sobić, postanawiamy, aby... *Vol. Leg.* 2, 1329. Czemuż się tak sobią na świecie, iakoby żyć wiecznie mieli na nim. *Pot. Pocz.* 424. SOBIE, *ob.* Się. **SOBIEDOBRSKI małodobrski; = Sobie nazbyt dobry, nikomu nie będzie szczodry. *Cn. Ad.* 502, Sobierad, Sobieradzki. *Mon.* 75, 591, *ob.* egoista, Sobek. **SOBIEGARN, - a, *m.*, sobie tylko garnący, ein Zusammenscharrer, Aufsch=

Digitized by Google

reiſſer. Na zamku tym ſtaroſtę sobiegarnem sową, Ten sobie zawsze ręce tłuści, ba nic ten na swe ſkrzydło nigdy nie opuści. *Rey Wiz.* 75. SOBIEPAN, SOBIEPAŃSTWO, *ob.* Się.

SOBOL, -a, *m.*, *Rs.* соболь, соболекъ; *Bh.* ſobol; *Slo.* ſobol; *Hg.* zobel, *Jt.* zibellina, *Jsl.* safala, *Suec.* sabel, *Angl.* sable, *Lat. med.* sabelum, *Jornandes* pellis Saphirinae, *Ger.* der Zobel; *Cro.* nyuszt; *Hg* nyuszt, nuszt). Sobol, *muſtella sibellina*, podobny do kuny, ale mnieyszy; włos ma ciemnokasztanowaty; naypięknieysse w Syberyi, w Kamszatce, gdzie niewolnicy pewną ich liczbę ubiwszy, rządzcom swoim oddać muszą. *Zool.* 321, *Kluk Zw.* 1, 330, *Gwag.* 476. Sobol iesienny krótkowłosy, *Rs.* недособоль *niedosobel.* Drogokupne sobole. *Ban. J.* 2. Znam się na lisach farbowanych, na kopcouych sobolach. *Mon.* 70, 64, nie dam się oszukać. SOBOLI, -a, -e, od sobolów, Zobel-, *Rs.* соболій, соболиный. Futro sobole iedno z naydroższych *Zool.* 321. SOBOLNO *adv*, w sobolach, in Zobel. *Chodk. Koſt.* 26. *SOBOLUBIEŹNOŚĆ, -ści, ż., *philautia. Frst Ad.*, die Selbſtliebe, Selbſtſucht. **SOBOLUBIEŻNY umysł, to ieſt, w sobie się kochaiący. *Fr. Ad.* 95, voll Eigenliebe, ſelbſtſüchtig.

*SOBOPOLNY, *ob* Zobopolny. SOBOR, SOBORNY, *ob.* Zbor, Zborowy.

SOBOTA, y ż., *Bh. et Slo.* ſobota; *Hg.* szombat; *Sr.* z. ſobbota, (ſabbat, ſwatok, ſobbota szabas; *Sr.* z ſzobota, ſzobbota, *Crn.*, *Vd.* sobòta, sabbota, pozhitek, prištaja dela; *Cro.* szobota, szubota; *Bs.* subote, sedmi dan; *Sla.* subota; *Rg.* subotta; *Rs.* суббота. (cf. шабашъ szabas); *Jtal.* sabbato, sabato, z *Hebrayſk.* naw, *Gr.* σαββατον; znaczy odpocznienie abo przeſtanie od pracy, między żydowſkiemi świętami nayprzedniejsze; chrześcianie zamiaſt Soboty. Sabbath, święcą Niedzielę *Karn. Kat.* 321, *Sk. Kaz* 388 *et* 390. Sobota ieſt imię żydowſkie, które wykładaiąc po Łacinie *ceſſatio*, t. i. przeſtawanie sowiemy; a ſtąd święcić sobotę, znaczy przeſtać roboty, i odpocząć. Z tego zaś znaczenia to naſtąpiło, że dzień siódmy Sobotą sowiemy, iż Pan Bóg dokonawszy ſtworzenia świata, od wszelkiey sprawy, którą uczynił, odpoczął. *Kucz. Kat.* 3, 85. Strzeżcie soboty moiey; ktoby ią pomazał, śmiercią niech umrze. *Hrbſt. Nau. p* 7, szabasu, święta, cf. Niedziela, cf. Przasnik). Sobotę nie z Hebrayſkiego, lecz ze słów Słowiańſkich *Sobie Robota* wywodzi *X. Kellątay w rozpr.* 5, 718 *mscr.*, cf. Sabot, bożek Szlązaków, czczony na górze Zobtenberg, cf. *Arab.* sebaut, *Etyop.* shabatu, *Mezogoth.* sibun, *Lith.* septini; *Krym.* sevene, *Samoj.* seiba, *Ger.* ſieben, z siedm. *Pam. Warsz.* 10, 1, 107. U chrześcian dziś Sobota, oſtatni dzień w tygodniu, przedniedzielny, der Sonnabend, Oberd. Samſtag, *Gall.* samedi. - *Prov.* Dłuższa Sobota, niż Niedziela. *Cn. Ad.* 161, większa przedmowa, niż księga, większa sień, niż dom; *Slo.* dlujſá Sobota, nej Nedela; dlujſá koſela, nej kabat *ordo inuersus*). *Slo.* Sobota, ku'aze ſka robota? - §. Wielka Sobota, Wielkotygodniowa, wilia Wielkonocna, der Sonnabend in der Charwoche; *Slo.* bilá aneb welka neb ſwatá Sobota; *Vd.* kerſtniza, velika sabbota). W Sobotę wielką ognia i wody naświęcić, bydło nią kropić, i wszystkie kąty w domu poczarować, to też rzecz pilna. *Rey Pſt. Pp* 5. - §. Sobota, miaſto w Łęczyck.; miaſto w ſtaroſtwie Spiſkim. *Dyd. G.* 3, 58, Name verſchiedener Städte. Sobota, Sobotka, miaſto i gora na Szląsku, *Ger.* Zobten, der Zobtenberg SOBOTKA, -i, ż., das Johannisfeuer, Sonnenwendefeuer, (cf. *Jtal.* sabatina; *Crn.* sebbotnya *coena sabbatina*). U nas w Wilią Ś. Jana niewiasty ognie paliły, tańcowały, śpiewały, djabłu cześć i modlę czyniąc; tego obyczaiu pogańſkiego do tych czasów w Polszcze nie chcą opuszczać, ofiarowanie z bylicy czyniąc, wieszaiąc po domach, i opasuiąc się nią, czynią sobotki, paląc ognie, krzesząc ie deſkami, aby była prawie świątność djabelſka, śpiewaiąc pieśni, tańcuiąc. *Urzęd.* 32; cf. *Cro.* Krèsz *ignis feſtiuus*, *ad quem saltus nocturni fieri solent*, cf. Krzesać. Pieśń Święto-Jańſka o Sobotce: z Gdy słońce Matka zagrzewa, A słowik więcey nie śpiewa, Sobotkę, iako czas niesie, Zapalono w Czarnym Lesie. *J. Kchan. Dz.* 255. Tak to matki nam podały, Same także z drugich miały, Że na dzień Ś. Jana Zawżdy Sobotka palana. *ib.* Kiedy Sobotkę, iako swyczay niesie, Zapalicie na błoniu rownym, lub przy lesie, . . . *Zim. Siel.* 188. SOBOTNI, -ia, -ie. SOBOTNY, -a, -e, *Bh* ſobotni; *Cro.* szobotni; *Rs.* субботный, od Soboty. Sonnabends-, Oeſterr. ſamſtäglich. Siódmy dzień sobotni ieſt, to ieſt, *odpoczynienie Boga twoiego. *Leop. Deut.* 5, 13, szabas, Sabbath. Apoſtołowie odmienili dzień Sobotni w Niedzielę. *Bial. Poſt.* 10. Dni sobotnie posszą. *Smotr. Lam.* 45. - *Prov.* Sobotnim sztychem. *Rys. Ad* 63, z Soboty do Niedzieli nietrwała robota, nietęgi szew). SOBOTNIK, -a, *m.*, *Cro.* szobotnik, szobotàr; *Hg.* szambatos; *Rag.* subottár; *Rs.* субботники *Judaei Sabbatharii*; Sobotnicy, t. i. Sobotę za ś ięto trzymaiący. *Mącz.*, Sabbathfeyerer. - §. Ruſkie sobotniki, iak żydowſkie Thorah, około kilia okrącaią, nie wwięzuiąc ich, iak my nasze księgi. *Bud. Ps.* 40, 7, czy nie soborniki *ob.* zbor, sobor. *SOBOTOWAĆ cz. *ndk.*, *Ec.* субботствовать, Sobotę czyli Szabas obchodzić, den Sabbath feyern. Sobotuy Sobotę Panu. *W. Levit.* 25, 2. Sobotowanie, *Ec.* субботствованіе - *§. odpoczywać, ruhen. Jezus w W. Piątek umarł, nazaiutrz sobotował i odpoczywał w grobie. *W. Poſt. W.* 3. 8. Siódmego roku będzie sobotowała ziemia. *W. Levit.* 36, 35, *not.* „odpoczywała" *Hebr.* naw. W ten czas sobotować, święcić i odpoczywać będą. *Dambr.* 720.

SOCHA, -y, ż., SOSZKA, SOŻKA, -i, ż., *dem.*, (*Bh.* ſocha *coloſſus*; ſochor, ſochůrek *vectis*, ſoſſka soszka, *Slo.* ſochor; *Sr.* z. ſochor, ſochor *trudes*); *Cro.* szòha *furca*, szohe, z szubienica, (*Cro.* sohar, z gatunek chrząszczów); *Bs.* soha, sosiça, drrivo rasohasto; *Rg* sòha, darvo rasohàsto *lignum bifurcatum*; *furca bicornis*, sosciza *furcinula*; *Ec.* соха, 1) рало radło, 2) подпорка ветвистаго дерева *bifurca tignum*; *Rs.* сошка rozsocha, сохатый лось, koło Krasnojarſka, посохъ, посошекъ laſka, *ob.* posoch, сошникъ, лемехъ lemiesz, *ob.* sośnik; cf. *Gall.* soc, socquet, *Ger.* Sech, Pflugſech, *Lat. med.* soccus, cf. *Lat.* secare, cf. *Pol* siec, sieke); rozsochate drzewo do podparcia, dźwigania; rozsocha, *Crn.* rogovilze, *Lat. teruus*, das Sprict (cf. ſpur) ein gabelförmiger Stamm, Gabelſtück, Gabelholz, Gabelſtange. Sochy przy ſtudniach poſta-

Digitized by Google

postawione dla ciągnienia wody, albo w szopach dla podpory dachu, bywaią dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 166, *Warg. Cez.* 197. Już na parkany duże goni świnie, Już sieci na sosnach w doły, W stegnach miece ukrytą zdradę na kwiczoły. *Tward. Misc.* 109, widły łowcze do sieci). Płótno do bielenia rozpięte na soszkach za pętelki. *Przęd.* 84. Grabarze do rosztowania potrzebnią soźków; do pobiiania w ziemię soźków. szlagi. *Kluk Rosl.* 2, 170. Nowokrzczeńcy błędowi swoiemu radziby sochę podparli; aleć im ta socha nic nie płatna do ich błędu. *Gil. Pſt.* 112, podpora, wsparcie, filar). Olbrzymowie, ludzie wielcy a wysocy, by iakie sochy. *Glicz. Wych. E* 2, cf. drągal, cf. drabina). Sosaka, stołek, stolec, drążek. *Volck* 378, *Dasyp. Aa*, szczudła, szczeble, Stelze; *Sr.* 1. wocjejki; *Rs.* ходуля - *Fortif.* sochy, *contregardes. Łęſk.* 281, *et* 283. - *aliter*; Dał ie obiesić na pięci sochach. 1 *Leop. Jos.* 10, na szubienicy). Samnitowie przy ciaśninach Kaudyńskich Rzymian przez zelżywe sochy przeganiali. *Zab.* 4, 289, *per iugum miserunt*, soszki żołnierskie sromotne) - *Prov.* Biyże socha, boć ich trocha i to płocha. *Rys. Ad.* 2, cf. nahayką nieprzyiaciela spędzić). - §. 2) Socha, *Rs.* coxa, gatunek pługa czyli radła, eine Art Hackenpflug. Socha na tęgie grunta zdatnieysza ieſt od pługa; ſkłada się ona z dwoch sośników żelaznych; reszta cała ieſt z drzewa. *Kluk Rosl.* 3, 117. Naymować chłopa z sochą do wyorania. *Mon.* 64. Siele się pod sochę, gdy się posiane nasienie pługiem lub sochą orząc płytko zagrzebuie. *Kluk Rosl.* 3, 196. Które pola niszczył Mars płocho Teraz bezpiecznie ryie kmieć sochą. *Hor.* 2, 50 *Kniaź.* - §. Socha ziemi, hak ziemi. *uncus*, ein Haken Landes, ſo viel man mit einem Ackerhaken in einer gewiſſen Zeit beſtellen kann die Hakenbude. Kazimierzowi Jag. po 9 groszy z każdey sochy pobor Litwa postąpiła. *Stryik.* 626. Sochagia w Szkocyi przypominaią nam wspólność imienia sochy. *Czack. pr* 219, w średnich wiekach soccus i socca w Anglii i Szkocyi też samo znaczyło, co u nas sochą; posiadaiący nazywali się sokmani, a nadaiący tę ziemię brali imię soccus. *Czack. pr.* 273, *N. Pam.* 6, 301, (cf. *Rs.* посоха gatunek pańszczyzny) SOCHOWY, - a, - e, od sochy, Gabelholz-, Hakenpflugs-; *Rs.* сошный.

SOCYNIANIN, *ob.* Aryanin. Rakowianin, Nowochrzczeniec.

SOCZEK, *ob.* Sok. SOCZENIE, *ob.* Soczyć. SOCZEWICA, SZOCZEWICA, - y ż, SOCZKA, SZOCZKA, - i, ż., *Bh.* ſocowice, czoczka, cieciełka: *Slo.* ſoſſowice; *Sr.* 1. jocik; *Sr* 2. sjok, sjozk. *Crn.* lęzha, (*Crn.* sozhiva, sozhivje *leg mina*, a sok *quia pro pultibus deservit*); *Vd.* lezha; *Cro.* lecha, lechiza, (*Cro.* szochivo *legumen*); *Hg.* lesicke, lentse, lednek, lentseiſke; *Bs.* léchja, socivo, sociviça, (*B* socivo, kakokti grah, bob etc., zarzyna); *Sla.* socsiviça; (*Dl.* szocsivo *legumen*); *Dl.* lechya; *Rg.* soccivisza, leechja, (*Rg.* soccivo *legumen*); *Ec.* сочиво, сочевица, чечевица, по сербски лящь, ляща, *Ks.* сочевица, чечевица, у Сербовъ сочиво; (cf. *Ger.* Schoſte), *ervum lens. Linn.*, die Linſe, gatunek gęsiey wyki, zasiewa się w polach; ciężki do ſtrawienia. *Kluk Dyk.* 1, 206, większą u nas grochem Pruſkim zowią. *Kluk Rosl.* 3, 140, *et* 2, 256. Szoczka. *Mącz.* Ezau za garnek szocewicy prawo pierworodne przedał. *Sk. Zyw.* 244, *Bud. Gen.* 25, 34, *et* 2, 150. - §. *Optic.* soczewica w szkiełkach. *Hub. Wſt.* 242, soczewka, die Linſe in einem geſchliffenen Glaſe. SOCZANY, SZOCZANY, SOCZEWICZNY, SZOCEWICZKOWY, - a, - e, od soczewicy, na kształt soczewicy, Linſen-, linſenförmig; *Bh.* ſocowiczny; *Rs.* чечевичный, сочевичный, сочевный. Soczewiczna słoma, *Bh.* cjećel'na, ćoćkowina. Soczewiczne pole, *Bh.* cjećeliſtě, ćoćkowiſtě. *Lenticularis forma*, kształt szoczany, *Mącz.* Skiełko soczewiczne. *Reg. Doś.* 1, 76. Szoczewiczkowe kamienie, *pierres lenticulaires. Stas. Buff.* 154. SOCZEWICOWATY, grochowaty, *pisiformis. Perz. Cyr.* 1, 177, linſenförmig. SOCZEWKA, - i, ż., Soczewki *plur.*, Linſengläſer. Skiełka w przezornikach na kształ soczewicy robione, nazywaią soczewkami. *Hub. Wſt.* 242, *soczewka*, czyli śkło w lunecie, *lens. N. Pam.* 19, 85. - SOCZNICA, - y, ż., czas puszczania soku, osoły. *Cn. Th.* 1037, die Baumſaftzeit, wenn der Saft in die Bäume tritt; (*Rg.* sòcniza, = essencya). - §. *tr. fig.* Niech kto chce chwali Egipt i Nilową płodną socznicę. *Klon. Fl. B.*, wylew, Ueberſtrömung des Nils - §. 2) Socznica siele, Powóy zamorſki, szkamonija. *Syr.* 1477, *Ec.* сочница; Winde, Windkraut. SOCZYĆ *cz. ndk.*, sok wytaczać, sokiem napełniać, posoczyć, Saft abzapfen, mit Saft füllen, beſchmieren; *Rs.* сочить, высочить. Pod ołtarzem rzezana ofiara nóż soczy wrażony, *icta coniectos incalfacit hoſtia cultros. Zebr. Ow.* 397. Soczyć się *rec. ndk.*, *Rs.* сочиться, высочиться; sok puszczać, sączyć, w sok się obracać, rozpływać. *Cn. Th.* 1037, Saft ſchwitzen, Saft tröpfeln, in Saft zergehen, ſich in Saft auflöſen. - (SOCZYĆ *cz. ndk.*, sieci, sidła zastawiać, podchodzić, (cf. osoczyć), Jagd machen worauf. Białe głowy, iakoby zwierz, soczy a łowi. *Glicz. Wych. J* 2 *b.* Niewinnie soczą a podszczuwaią możnieysze świata tego na niewinne pańſkie. *Rey Pſt. yy* 4. - §. *Bh.* ſoćiti potwarzyć kogo, *(ob.* osoczyć, osoka, osocznik), einen verläumden. Niech pyszni nie soczą na mnie, *ne calumnientur me. Wrob.* 291. Wymyślali na mię fałszywe soczenie. *ib.* 62, potwarze, Verläumdung. Człowieka będą źle uczynki same soczyć i sądzić. *ib.* 18, oskarżać, anklagen). - SOCZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* ſtáwnatý; *Slo.* mjzawý (cf. miazga); *Sr.* 1. maſotné (cf. mięsiſty); *Crn.* sokrov; *Vd.* vlashen, poun soka, poun vlage, sokoviten, sokrou; *Cro.* szòchan; *Bs.* socjan; *Rs.* сочный, многосочный, главнистый; *Ec.* сочистый; pełen soku, sokiem płynący, ſaftig, voll Saft. Owoc miły soczyſty. *Przyb. Milt.* 144. SOCZYSTOŚĆ, - ści, ż., mnogość soku, die Saftigkeit; *Vd.* vlashnoſt (cf. wilgotność), sokovitnoſt; *Rs.* сочность.

*SODA, - y, ż., n. p. Liście to na głowę przykładane oddala sodę, to ieſt zbytne spanie. *Cresc.* 447, ? letarg, *śpik, śpiączka, Schlafſucht. - §. z *Hiszp.* soda, *Gall.* soude; Soda, *Chem.*, sól ługowa, gatunek potaszu, Soda, Sode, *Sniad. Chem.* 2, 47, *et* 63, i t. d.

SODOMA, - y, ż., miasto żydowſkie, które razem z Gomorą dla zbytnich cielesnych grzechów siarczyſtym z nieba deszczem wygubione. *Bibl. Gd. Genes.* 19, die Stadt Sodom. - *fig. tr.* Wzgardziwszy te wszyſtkie głosy Pańſkie, buiasz sobie po téy nędzney Sodomie świata tego. *Rey Pſt. Xx* 6, w grzechach, rozpuſtach. SODOMIIA, - ii, ż., SODOMSKI grzech, cielesność przeciwprzyrodzona, So-

Digitized by Google

domiterey; *Vd.* sodomitaria, mutaſti grieh; *Ec.* скомолóживо, скомомáбїе. Obrzydliwość grzechu Sodomſkiego. *Kłok. Turk.* 102. Zakon nie ieſt dla sprawiedliwego poſtanowiony; ale dla niesprawiedliwych Sodomſkich grzeszników. 1 *Leop.* 1 *Tym.* 1, 10. SODOMCZYK, - a, *m.*, obywatel miaſta Sodomy, ein Einwohner von Sodom. Sodomczycy chcieli zelżyć goście Lotowe. *Biól. Gd. Gen.* 19. - §. Sodomczyk, co się grzechem Sodomſkim bawi, *Cn. Th.* 1037, der Sodomiterey treibt; *Vd.* sodomitar, osramotnik enakega spola, *f.* sodomitarza; *Sr.* 1. hóltjjit lubcz; *Ec.* содóмлянинъ, скотоложникъ, скотомлитель, безслóвствовавшїй. Sodomczyk, *pasderaſtes. Cn. Syn.* 638, *Zygr. Pap.* 289. Cudzołożnicy, sodomczycy. *W. Poſt. W.* 2, 355.

SOFA, - y, ż., Sofka, - i, ż., *zdrbn.*, gatunek niby kanapy, das Sopha; *Bh.* lehatka; *Crn.* lenishe.

SOFONIASZ, - a, *m.*, prorok żydowſki, spółczesnik Jeremiasza, *Zał. Teſt.* 521, der Prophet Zephania. Luth.

SOIA, *ob.* Soyka.

SOIUSZ, - u, *m.*, *Rs.* союзъ, coyzh, *vox haec compoſita cuſtodit radicem* юзъ, cf. uzda. *Dur.* 1, 254, *niſi corrupta e Lat.* Socius, *sed cf. etiam Ec.* coyзъ, связь *coniunctio, coniugium*, cf. wiązać); przymierze, allians, das Bündniß, die Alliance. Soiusze, traktaty, przymierza. *Dudz.* 58. Rzadko fortuna z cnotą sawiera soiusze. *Nar. Dz.* 1, 51. Ty, z którym w wierne weszłam przyiaźni soiusze. *Zab.* 1, 45. SOIUSZNIK, - a, *m.*, *Rs.* союзникъ, *f.* союзница, (*Ec.* coyзникъ spółwięzień); sprzymierzeniec, alliant, der Bundesgenoſſe. Czyńcie teraz to, czego po przyiaciołach i soiusznikach króla mego, spodziewać się godzi. *Oſſ. Mow.* 32, *ab ſaciis*). Niemało soiusznikom naszym miaſt nałowił. *Jabł. Tel.* 157. SOIUSZOWY, - a, - e, sprzymierzeńſki, *Rs.* союзный, союзническїй, (*Rs.* несоюзный niezłączony).

SOK, - u, *m.*, SOCZEK, - czku, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſtáwa, miza (cf. miazga); *Slo.* ſaft, miza; *Sr.* 1. maſota (cf. mięso); *Sr.* 2. loga; *Crn.* shónft, sokrovza, (*Crn.* sôk *pultes*, soshiva *legumina*); *Vd.* sok, suk, lit, shonſt, vlaga (cf. wilgoć), *Vd.* sokrouza, = sok drzewny, *Vd.* soshei, sukezh, = soczek); *Cro.* szók, lit; *Rg.* sook, (*Rg.* sòcniza, = essencya); *Bs.* sók; *Rs.* сокъ, (*Rs. obs.* сóкальница kuchnia), габнь; *Ec.* габнъ, габнець (cf. gleń), жи́жа, уха, жи́жица, ужица (cf. iucha, *Lat. iusculum*); cf. *Lat.* succus, *Ital.* succo, suge, cf. sos; cf. *Pol.* ssączyć, cf. *Ger.* ſaugen, ſiegen); rzecz ciekąca rzadka, der Saft. Oliwę i sok balsamowy na krzyżmo święcą. *Groch. W.* 597. Gdy kto kwiecie tey rośliny ściśnie, zaraz palce iego krwawym się sokiem zfarbuią. *Otw. Ow.* 400. Sok iagodowy, *Bh.* keiſſtiny. Sok winogronny, *Sr.* 2. ſuppa (cf. supa). Sok wyprasowany, *Rs.* морсъ. Sok wyciſkam, *Ec.* габню. Soku wytoczenie z drzewa, *Rs.* сочнїе, *ob.* soczyć). Sok drzewa ieſt wilgota, którą korzeń podaie drzewu ku iego żywności, *Cresc.* 49. Komuż miley kiedy czas zbieżał upłynny, Jakoż gdy leżąc w chłodku łykał soczek winny? *Zab.* 1, 188 *Nar.* Sok brzozowy, *ob.* Oſkoła. Napuszczony sokiem, *Cro.* naszochen. Sok ſławowy, Olſiedwaſſer. *Sien.* 394. Sok do potraw, *ob.* Sałsza, Przysmak mokry. - (2. *SOK, - a, *m.*, *Boh.* ſok, potwarca, obmówca, osocznik, der Verläumder. Jeśliby kto kogo obmówił, że Rzpltą zdradzić miał, a takowy powiadacz i sok, ieśliby iawnym świadectwem nie dowiódł, gardłem ma być karan. *Stat. Lit.* 6.). - - *SOKASTY, - a, - e, *succosus*, wilgotny. *Mącz.*, soczyſty, ſaftig.

SOKODYNIEC, - ńca, *m.*, na dziki czyli odyńce poluiący, (*ob.* osoczyć zwierz), ein Schwarzwildpretjäger. Jeśli pole nawiedzi J tam go nie uprzedzi Z myśliwym łukiem żaden sokodyniec. *Hor.* 2, 102 *Nar.*

SOKOŁ, - a, *m.*, *Bh.* ſokol; *Slo.* ſokol; *Cro.* szokòl, kragol (cf. krogulec); *Dl.* szòkol; *Hg.* sólyom; *Sln.* sokol; *Bs.* sokol, soko; *Rg.* sokó, *G.* sokola; sivaz, cf. siwiec); *Sr.* 1. falk; (*Crn.* sêkólz, = iaſtrząb'); *Vd.* jaſtran, jaſtreb (cf. iaſtrząb'), sakolzh, falk, (*Vd.* sakolzh, kanja, = kania, *Vd.* sekolizh *accipiter*; *Rs.* соколъ; cf. *Germ.* Sakerfalk, Sokerfalk Adlg.; *cf. Arab.* זקר sakir *falco*; *cf. Lat.* sacer, *cf. Arab.* זקר sakara *acute vidit*); *falco gentilis*, der Falk, ptak drapieżny wielkości mierney kury, samca układaią do połowu kuropatw i innych ptaków. *Zool.* 276. Sokoł Podolſki wielkie ma ſkrzydła i nogi. *Kluk Zw.* 2, 206, cf. Białozór). Rozmaite gatunki sokołów w Ross. кречемъ (*ob.* krzeczot), дербничокъ, балабáнъ, лунъ, перепелúтникъ. - Prawo mienia sokoła tak oznaczało szlachcica, iak noszenie szabli, lub szpady. *Czack. pr.* 2, 243, cf. szlachectwo). Sokoły górnolotne. *Ban. J.* 26. Nienawidzi kaczka sokoła. *P. Ech. Orl.* 1, 27, zazdrość). Sowy z sokołem w iedn rząd nie włożysz. *Wad. Dan.* 27. Sowa choćby pod niebiosa latała, sokołem ugidy nie będzie. *Cn. Ad.* 1074. Pogłosie cię każdy pozna, żeś sowa, choć się za sokoła udaiesz. *Pim. Kam.* 337. *Slo.* ſowa nè wiſedi ſokola sowa nie wylęgnie sokoła. *Slo.* ſokol ſrz ſowu wiſedéni *ingratus filius.* Sokoł, kiedy zepsieie, biedna wrona mu dogrzeie. *Cn. Ad.* 1074, na pochyłe drzewo i kozy ſkaczą. *Ross.* онъ голъ какъ соколъ. *Rs.* онъ бóлъ какъ лунъ, = siwiuteńki). Ten, który chciał ſto sążni buiać nad sokołem, Potknął się, i w szkaradnym błocie ryie czołem. *Zab.* 16, 87, cf. *Rg.* sokolittise *gloriari*, *ob.* pawić się). - §. 2) Sokoł, miano chartów, ein Name der Windſpiele; (chart mówi o sobie:) Pókim był młody, zwano mię Sokołem, Dziś, gdy mi łata nogi odebrały, zowią sową. *Pot. Jow.* 92, *Bielaw. Myśl. E.* - §. 3) *Artill.* [illegible] ſokoł, czwarta część koluwryny, wyrzuca trochę więcey, niż pięć funtów. *Arch.* 10, *Tvard. Wł.* 257. Sokoły, *faucons*, z gatunku śmigownic albo wężów, do 6 funtów kule ſtrzelaią. *Jak. Art.* 1, 212, SOKOŁKI, falkonety, *Łęſk.* 2, 241, Falken, Falkaunen, Falkonett, Gattungen von Kanonen; *Cro* taraszka. SOKOŁA *herb*, niedźwiedzia połowa od ogona; druga połowa od głowy wieprza dzikiego z pręgą czerwoną na grzbiecie; na hełmie półniedźwiedzia. *Kurop.* 3, 48, ein Wappen. SOKOLARNIA, - i, ż., mieysce chowania sokołów, der Falkenhof, *Rs.* соколъники. Niedaleko ſtolicy swoiéy ma wielką sokolarnią. *N. Pam.* 14, 169. SOKOLĘ, - ęcia, *n.*, piſklę sokole, das Junge der Falken. Sokolęta nadobnych ptaszków z młodu używaią, a potym sobie po wysokości powietrza rozkosznie buiaią, *Rev Zw.* 148. SOKOLI, - a, - e, *Bh.* ſokolowý; *Rg.* sokolòv; *Rs.* соколúнъ; od sokoła, Falken-. Ktoby komu sokole gniazdo ſkaził, abo umyślnie sokoły pod gniazdem podkłół, abo z gniazda sokoły młode pobrał, zapłaci sześć rubli grossy. *Stat. Lit.*

Digitized by Google

312. Obaczysz nędzników, gdy im obetniesz te pióra sokole, *Wad. Dan.* 132. SOKOLNICA, falkoneta, *ob.* Sokol 3). SOKOLNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſokolnik; *Crn.* kregulshar (cf. krogulec); *Cro.* szokolàsz; *Hg.* sólyomfogo; (*Rs.* соколничей łowczy wielki); *Ross.* сокольникъ; nad sokolim polem przełożony, koło sokołów chodzący, der Falkenier, Falkenmeiſter. Mieli dawni książęta swoich myśliwców nazwanych sokolnicy, *falconarii. Nar. Hſt.* 4, 245. Niektórzy sokolnicy inne ieszcze obyczaie rządzenia się z sokołami wiedzą. *Cresc.* 622. Dogandzi Basza, nayſtarszy sokolnik. *Klok. Turk.* 37. Sokolniki zaczęli należeć piérwéy do liczby sług, potym do urzędników dworu. *Czack. pr.* 2, 243. SOKOLNICTWO, - a, *n.*, chodzenie koło sokołów, polowanie sokołami, die Falkenerey. *Tr.*, *Bh.* ſokolnjctwj; *Cro.* lòv z szokoli: *Hg.* sólyomfogás. SOKOLNICZY, - a, - e, od sokolników, Falkeniers. Sokolnicze xięgi. *Czack. pr.* 2, 245. Sokolnicze sprzęty, *Rs.* соколиничей нумъ. SOKOLIK, - a, *m.*, drzewiec, *falco subbuteo*, mnieyszy od sokoła, ale iemu zupełnie podobny. *Kluk Zw.* 2, 305, der Baumfalk.

SOKORA, - y, *ż.*, *populus nigra*, gatunek topoli. *Kluk Dyk.* 2, 221, die ſchwarze Pappel; *Rs.* рáйское дерево.

SOKOWY, - a, - e, *Rg.* socni; *Rs.* соковый; od soku, Saft-. Pokarm sokowy, który drzewa przez pory z korzenia biorą. *Cresc.* 49. Sokowy kołacz, *Ross.* сóченъ sokiem pomazany. SOKOWATY, n. p. frukta sokowate, iako to pomarańcze *Boter* 314, *ob.* soczyſty.

SÓL, - i, *ż.*, *Bh.* ſůl, ſoli; *Slo.* ſoľ; *Sr.* 1. ſoł, ſol, ſuł, ſél; *Sr.* 2. ſjol; *Crn.* sull, sol; *Vd.* sol, sou; *Cro.* szòl; *Hg.* soo, só; *Bs.* só, kojim se soli; *Rg.* sool, soo, *G.* solli; *Sla.* sòl; *Rs.* соль; *Suec. et Jsl.* salt, *Angl.* sealt, Niederd. ſolt, *Holl.* sout, *Gall.* sel, *Lat.* sal, *Ital.* sale; *Tatar. krim.* salz, *Gr.* ἅλς, (*cf. Germanica nomina plurium urbium* Halle). *Germ.* das Salz, (cf. salssa, Salſe, Sülze, Sohle); minerał rozmaitego gatunku, w wodzie się roztapiaiący, bardzo ostrego smaku. - Sól iest treść albo ſtota w wodzie topnieiąca. *Bok. dja.* 2, 20. Skąd się sól wzięła, w to się obraca. *Kosz. Lor.* 151, z wody w wodę). Soli ziemnéy kamiennéy, kopalnéy, w Wieliczce i w Bochni dobywaią. *Nar. Hſt.* 4, 282, *Biel.* 145; *Vd.* Vogerſka sou (cf. Węgierſki); *Ross.* соколь соль. Sól Wieliczka nazywa się w dawnych przywileiach *magnum sal*, dla różnicy od mnieyszéy szyby Bocheńskiéy. *Nar. Hſt.* 4, 260. Bałwan soli, *ob.* bałwan. Chyba furman sól wozić taką szkapę kupi. *Alb. n. W.* 12, bałwany ſolne). - Sól suchedniowa, *ob. pod:* Suchy. - Kwiat soli, perła, sól oczkowata, iara. *Kluk Kop.* 1, 168, *Lad. H. N.* 161. das weiße reine Steinſalz. Sól warzona, *ob.* Warzonka. Warzona sól Astrakańska, *Rs.* сарепьская соль, *Tatar.*). Sól morska. *Syr.* 1109, *Vd.* morſka sou; *Rs.* морская. Sol ieziorna, *Rs.* бýянъ; Sól na ieziorach sama się kryſtalizuiąca, *Rs.* самосáдка. Z słonych wód prassołowie warzą sól, i tołpy formuią. *Syxt. St.* 104. Warzyciel soli, przedawacz soli lub słonych rzeczy, solarz, solnik, *Bh.* ſolnář, ſlanec, ſoliwarić, *f.* ſolnářka; *Sr.* 1. ſélrik; *Crn.* solàr; *Vd.* solnar, sounar; *Cro.* szolár; *Rg.* slanár; *Bs.* solinar, koji só prodaie; *Rs.* цвловальникъ, соляникъ; *Ec.* соляпель. - Sól dziwna Glauberа. *Krumf.* 296, das Glauberiſche Wunderſalz. Sole iſtne roślinne, *salia eſſentialia vegetabilia. ib.* 116, *et* 117, Laugenſalze. Winna sól, *cremor tartari. Perz. Lek.* 258, Weinſteinſalz. - §. Sól, zaprawa potraw, Salz, Salzwürze. Zła potrawa bez soli, zła i przesolona, *Pot. Jow.* 104. Bez towarzyſtwa, iakby mięso bez soli, szyować myśliſtwa. *Pot. Arg.* 390, *Rs.* недосóль, brak soli). Chlebem i solą przyiaźń łowią i ludzi niewolą. *Jabł. Ez.* 153, czapką i papką; częſtowaniem; *ob.* Chleb; cf. *Rs.* хлѣбосóлъ gościnny człowiek, хлѣбосóльство gościnność). Z nim więcéy zjadł soli, niż korzec. *Birk. o Ex.* 8, dawną zażyłość i znaiomość miał; cf. *Prov. Rg.* trjebaje dòſta s' gnim solli izjeſti sà poznatti jednògà; cf. *Prov. Cro.* jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od trides. et lét, jeszu tri dobra dugovanya; *ob.* korzec soli. Zdybiem się u soli. *Rys. Ad.* 77, u ſtołu, przy obiedzie). Z tym, co z kąta goli, Zdybiemy się gdzie u soli. *Czachr. K.* 3, choć w garkuchni). Pamiętamy na sól, którąśmy na pałacu królewſkim iedli. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 4, 14, na chleb, żywność, pokarm). Bez pieniędzy do targu, bez soli do domu, *ob.* pieniądze, targ, *Slo.* bez peňazí do trhu, bez ſoli do domu). Za sól przyszło, za sól wyydzie. *Kosz. Lor.* 151, na cle przyszło, na mycie odeszło; iak nabyte, tak odbyte). *Slo.* mlada koza ſoľ lubí, a ſtará gu že ſolničku uchicuge, młoda koza sól lubi, a ſtara ią ze solniczki wyiada; cf. czego się nowa skorupa napiie, tym na ſtarość trąci). - §. Solą być komu w oku, z kością w gardle, nienawidzonym być od kogo, ein Dorn im Auge. Cnota zawsze złemu solą w oku. *Pilch. Sall.* 45. Miłeś mi, iak sól w oku. *Cn. Ad.* 499, *Rys. Ad.* 67, kole mię w oczy; blask mi od niego; patrzeć nań nie mogę). *Chroſć. Fars.* 174. Co iest sól w oku, to smętek w sercu. *Zrn. Pſt.* 3, 593. Każdy się wam spowiednik solą w oczach staie. *Mon.* 76, 866. Junych powodzenie solą w oku mu było. *Pilch. Sen. liſt* 423. Któryż z pokoiem król na tronie siedzi? Solą są w oczu każdemu sąsiedzi. *Pot. Syl.* 522, *Pot. Arg.* 376. Nieprzyiaciele tak ich w oczy kolą, Jakby zasypał ich solą. *Pot. Arg.* 167, wiercą się, iak piſkorze, iak węgorze solą posypane). - *fig. tr.* Mowa wasza niechay będzie zawsze solą potrzęsiona. *Birk. Dom.* 56, rozsądna, eure Rede ſey mit Salz gewürzt. *Luth.*, cf. *Rg.* ne imatti solli u glàve; *ob.* oléy w głowie). Kładą przy exorcyzmie sól święconą w uſta. *Hrbſt. Lek. E.* - §. *Rotan.* Babia sól, *crithmum* ziele, Meerfenchel. *Sienwyſt.*, iest to ziele liścia miąższego, pełnego soku słonego, od czego też babią solą nazwane. *Syr.* 1139, *Bs.* mattar, mottar, schjułać, kenmoraç. - *§. w robieniu prochu, sól; tłuſtość od saletry pozostała, plugaſtwo. *Aqu. Mscr.*, ostoiny, Bodenſatz beym Schießpulver.

Pochodz. *solić*, *dosolić*, *nasolić*, *przesolić*; *solnica* i t. d., *słony*, *słoność*; *ślina*; *ſza*, *zołzy*.

SÓŁ, - u, *m.*, SOŁEK, - łka, *m.*, *dem.*, śpiżarnia czyli komora chłopska, die Speiſekammer in einem Bauerhauſe. Żyta trzeba dobrze suche do sołu albo do śpiżarni znosić. *Cresc.* 668. Soły abo śpiżarnie maią być w równi budowane, w którychby się chowało naczynie piwne, winne albo też oleiowe. *Cresc.* 19. Złodziéy ſtara się odemknąć sołu i komory. *Klon. Wor.* 5. Sołek czyli ſklepik na mleczywo. *Switk. bud.* 25, *et* 58. Sół, *granarium*, szpichlerz, gdzie żyto zsypuią. *Mącz.*, der Speicher.

Digitized by Google

SOLAN, - u, *m.*, *Chem.*, *murias*, sól z kwasu solnego i z zasady soluéy złożona. *Sniad. Chem.* 2, 47, Sauerſalzſtoff. SOLANCZANA sól, *alkali. Sien.* 594. SOLANKA, SOLOWKA, - i, ż., beczka solna. *Wlod.*, eine Salztonne. Wapna solanka. *Inſtr. C. L.* - §. 2) *Botan.* solanka, *Rs.* солянка, селянка, *salsola*, das Salzkraut, rodzay rośliny, smaku słonego; z niego popioł tęgi robią. *Kluk Dyk.* 3, 45, *Slesz. Ped.* 421, *Przędz.* 81, *Syr.* 1109. SOLANKOWY, - a, - e, od solanki, *botan.*, Salzkraut-, *Rs.* солянóжный, селянóжный. SOLARNIA, - i, ż., mieysce solenia mięsiwa, ein Ort, wo das Fleiſch eingeſalzen wird. Gdyby w Tryeście była solarnia na Węgierskie woły, pewnieby Francya tu wołała solone mięso kupować, niż milliony sypać do Irlandyi. *Wyrw. C.* 496. SOLARZ, - a, *m.*, solnik, prasol, der Salzhändler; *Bh.* solář, solnář, ſlanec, ſoliwařic, *f.* solářka; *Sr.* 1. ſélnik; *Crn* solàr; *Vd.* solnar, sounar; *Cro.* szolár; *Rg.* slanâr; *Bs.* solinar, koji só prodaje; *Rs.* цѣловáльникъ, солильщикъ; *Ec.* солúтель. Do piekła gościniec, iako solarzom do Śląska. *Pot. Pocz.* 629.

SOLECYZM, - u, *m.*, wykroczenie przeciwko prawidłom mowy, ein Solöciſmus; *Slo.* chibnomluw.

*SOLENNIK, - a, *m.*, n. p. Solennicy Wileńscy na tymże trybunale, co do czopowego, sprawić się maią. *Vol. Leg.* 5, 421.

SOLENNY, SOLENNIE, SOLENNIZACYA, *ob.* Uroczysty, Uroczyście, Uroczystość; n. p. Solenne obiady. *Hor. sat.* 166. SOLENNIZANT, - a, *m.*, *in foem.* SOLENNIZANTKA, - i, ta osoba, którey się uroczystość, imienin, urodzin i t. d. obchodzi; die Perſon, deren Tag (Namenstag, Geburtstag) celebrirt wird; (Oeſterr. der Namenstägler, Geburtstägler). (*cf. Rs.* именинникъ, имянинникъ, *f.* именинница, имянинница). Jaśnie Wielmożnego solennizanta zdrowie. *Kras. Pod.* 2, 24. Dał się widzieć ogród cały w illuminacyi i cyfry solennizantki różnego koloru ognia palące się. *Kras. Pod.* 2, 239.

SOLIĆ *cz. nlk.*, osolić, posolić *dk.*, *Bh.* ſoliti; *Slo.* ſolit'; *Sr.* 2. ſolisch; *Sr.* 1. ſélu; *Crn.* solim; *Vd.* soliti, osoliti, posoliti; *Cro.* szoliti, ssolim; *Rg.* solitti; *Bs.* soliti, nasoliti; *Hg.* sosni; *Rs.* солить; *Ital.* salare etc.; solą przyprawiać, *Ger.* ſalzen. Aby się mięso długo zachować mogło, albo się soli, albo wędzi. *Kluk Zw.* 1, 235. - §. *fig.* Już woyska Rzymskie na Party ruszyły; iuż król Medyyski dobrze ręce solił. *Chrośc. Fars.* 475. ? - (*SOLIMSKI, *ob.* Jerozolimski, Hierozolimski. SOLITER robak, *ob.* Taszemiec. - 2) *ob.* brylant soliter. SOLITERKA, - i, ż., *Teatr* 19 *b*, 8, poiazd na iednę osobę). - - SOLINOWE ſkło w hucie, gatunek średni ſkła między białym i zielonym, do którego roboty zamiast saletry soli używaią. *Mag. Mscr.*, Salzglas, wozu kein Salpeter gebraucht wird. SOLNICA, - y, ż., SOLNICZKA, - i, ż., *demin.*, *Boh.* ſlanka, (*Bh.* ſolnice ſkład solny); *Slo.* ſlanička, (*Slo.* ſolnica dom solny); *Sor.* 1. ſlonka, ſwonka, (2. ſlonka *pronuba*, *quoniam mensam sale atque zingibere inſtruere affolet*); *Sr.* 2. szolniza; *Crn.* solniza; *Vd.* solniza, souna posodiza, solenka, solnik; *Cro.* szolenka, szolenchicza, (szolenica *salina*); *Dl.* szolnicza; *Hg* so tnó; *Sla.* sòlnica, sólenica. *Bs.* solniça, sosir (*cf.* sosirka); *Rg.* sólniza, sóniza, sosjèr; *Rs.* солонúца, солонка; *Ec.* солúло; naczynie kuchenne lub ſtołowe na sól, die Salzmäſte, das Salzfaß. Sólnicę na ſtół poſtawił chędogą. *Eras. Dw. E.*, *Haur Ek.* 39. Dobrze ten żyie, komu się błyszczy na ſkromnym ſtole oycowſka solnica. *Mon.* 70, 635. Broń Boże! żeby się solniczka na ſtole nie wywróciła! *Mon.* 73, 182, wróżba niepomyślna). - §. *Anat.* solniczka, ſław, *acetabulum. Perz. Cyr.* 114, die Gelenkpfanne, *Rs.* вертлýгъ. Wybicie proſte, wyſkoczenie ze swego ſławu czyli ze swoiéy solniczki główki iakowego piszczela. *Perz. Cyr.* 1, 98. SOLNIK, - a, *m.*, *Sr.* 1. ſélnik; koło soli chodzący, *ob.* solarz, der mit Salz zu thun hat; Solą kupczący, Prasol, der Salzverkäufer, Salzhöcke. *Cn. Th.* 1038. Solnik abo SOLNICZY abo SOLNY pospolity, pisarz komor solnych, dozorca solny. *Cn. Th.* 1038, *Wlod.*, der Salzinſpector, Salzſchreiber. - §. 2) *Botan.* Solnik, solne ziele, *anthyllis*, rodzay rośliny; u nas ieſt ieden gatunek iego Wełnica. *Kluk Dyk.* 1, 42, Salzkraut, Gänſefuß. *Wyrw. G.* 360, *Ec.* сóльникъ. SOLNY, - a, - e, *Bh.* ſolný; (*Vd.* solni, soven, soliten; *Cro.* szolni; *Rg.* solni; *Ec.* сóлный, сóлный słony); *Rs.* солúный; Salz-. Solna góra, żupa, *Slo.* ſlaná báňa, ſolnj dúl; *Hg.* sóbánya; *Dl.* szolinne; *Cro.* szolenka; *Rg.* solilla). Solna panew'; *Rs.* сирóна, цырóна; *Ec.* цренъ. Solna huta, *ob.* Karbarya. Skład solny, *Bh.* ſolnice; *Rg.* slanizza; *Vd.* sounaria, solnishe, (*Vd.* Shaushperg, *Cro* Szelograd, Szolenszko, *z* Salcburg). Solny górnik. *Cn. Th.* 1038. Za Boleslawa Wſtydliwego znaleziono kruszec solny u wsi Bochni, która dziś miastem ieſt. *Krom.* 261. Wody solne łatwo się poznaią po słonym smaku. *Kluk Kop.* 1, 93. *SOLOCHWALCA, - y, *m.*, n. p. Do czegoż te pochwały, któremi każdy *solochwalca zdroiu iakiego sól wynosi! *Krumł.* 298. SOLOWARNIA, - i, ż., SOLOWARNY gmach, wieża (*qu. v.*). *Nar. Hſt.* 4, 288, *Rs.* соловарня, die Salzſiederey. *SOLOWAR, - a, *m.*, który sól warzy, der Salzſieder; *Bh.* ſoliwařič, *Rs.* соловáръ. SOLOWATOŚĆ, - ści, ż., słoniawość, mała słoniawość, eine geringe Salzigkeit. SOLOWATY, *ob.* Słoniawy.

SOŁTAN, *ob.* Sułtan. SOŁTYS, *ob.* Szołtys.

SOPEL, *SZOPEL, - pla, *m.*, (*Bh.* ſopel, *z* smark, ſoplíwec, ſoplíwý pełen smarku, *wozgrzywy; *Slo.* ſopel, ſopel *mucus*, ſoplawý *mucosus*; *Rg.* sopòlina *mucus*, sopolinaît, sopolinav *pituosus*; *Sla.* sopoj, *z* smark; *Bs.* sopolina, slinna od nosa, *z* smark; *Bs.* sopolinar, slinavac *mucosus*; *Rs.* сóпли smark, *wozgrza, сопли́вецъ, сопля́къ, *f.* сопли́ница smarkacz, сопливить, засопливить posmarkać; *cf. Rs.* сопель, сопелка piszczel; *Ec.* сопúлъ flet (*cf.* *siposz). *cf. Ec.* жупелъ siarka; *cf. Ger.* Zopf, Zipfel, Zapfen, *Ital.* zaffo, zipolo). Sopel, śpiczasty kawał lodu na dół wiszący, okiść, der Eiszapfen; *Bh.* ropauch (*cf.* ropucha), *w Stryyi* rapauch; *Slo.* wiſeti, krupeg, čap ledowý; *Hg.* tsepp, jég-tsap; *Sr.* 1. ſobowe wot tjech wißacza ſwěczka; *Crn.* raga, ragift; *Vd.* zoffel, zögel, zegel, ſtriesh, leden zhep, ledenſki zhep; *Cro.* sztrès, sztresaina (*ob.* ſtrzeż); *Rg.* mossúr, mosûr ledeni; *Rs.* сосýлька, висýлька. Zawisły mrozem sople spięte, *glacies adſtricta pependit. Zebr. Ow.* 5. Kto zliczy w Marcu wiszące z dachów mroźne sople? *Kul. Hor.* 17. Na kark chłopcu, który szedł pod rosiſtym dachem, Sopel z lodu ukuty z wielkim spadł zamachem. *Min. Ryt.*

Digitized by Google

5, 88. Często im wiszą po brodach soplе lodowate. *Pasz. Dz.* 15, szople *Chroſć. Job.* 150. – *fig. tr.* Sopel u nosa zmarzły wiszący. *Cn. Th.* 1038. – *tr.* Bursztynowe soplе. *Zim. Siel.* 201. Mléko szoplem pada. *Off. Wyr.*, ciągnie ſię). – Sopel w zamku, w kłódce, który w klucz wchodzi. *Tr.*, der Dorn im Schloſſe, im Schlüſſelloche.

SOPLENIEC, – ńca, *m.*, kamień ciekący, gatunku wapniſtego, Sinter, Tropfſtein, ſtaie ſię z ziemi rzadkiéy ciekącéy i kamienieiącéy; kształt ma pospolicie sopla zimowego od dachu wiszącego. *Kluk Kop.* 2, 93.

*SOPRZNĄĆ, n. p. Pilecki, gdy szlachta go iawnie nienawidziała, soprznął on przed zazdrością, a ſtaroſtwa odſtąpił, *seſſit inuidiae. Krom.* 374.? (cf. *Rs.* соперникъ przeciwnik).

SORAB, *ob.* Serb, Sorabſki, *ob.* Serbſki.

*SORBAĆ, *SEREAĆ, *SARBAĆ *cz. ndk.*, (*Lat.* sorbere), sarkać w się, einſchlürfen; *Slo.* ſtrébati, ſtrébu, ſmrkám; *Sr.* 1. ſtrébam, (ſrebanciſko *sorbitiuncula*; ſrebaciné *sorbilis*); *Crn.* srębam, sreblém, sreblám, sèrbam; *Vd.* srèbati, srèblem, shrepat, serkat). Moſkale krup solą rozmąciwszy i ſuwarzywszy serbaią, łepcą, i by świnie piią. *Gwag.* §17, *Dudz.* 31. Sucharki w święto z baraniną sorba. *Stryik. Turk. B* 3. Piiąc cedzą abo sarbaią, aby czego szkodliwego nie wypili. *Sekl.* 112, przez wargi niby przecedzaią). *NB.* U Turków *Sorbet*, picie przednie z soku limoniowego. *Star. Dw.* 29; – *Cro.* serbet, *Sla.* sherbet, = miód pity.

SORBY *plur.*, gatunek iabłek. *Czerw.* 13, (*ob.* Serb), eine Art Aepfel.

SOROK, – a, *m.*, (*Ross.* сорокъ 40). Sorok soboli ma sztuk 40. *Sol. Geo.* 3, 137, ein Bund Zobelfelle von 40 Stück Soroka sobolów przednich drożéy nie maią przedawać nad złł. 200, *Vol. Leg.* 3, 371, *Goſt. Gor.* 78.

**SOROMIOT, – a, *m.*, srom miotaiący, bez wſtydu, bezczelnik, ein Unverſchämter, Schamloſer. Skoro Bóg Soromiot (Bachus) trunkiem gorącego wina, Ruszył mówić, com miał taiemnego. *Petr. Hor.* 2, *P* 2 *b*, *not.* „o wſtyd nie dbaiący, miece wſtydem na ſtronę".

SORTYMENTOWY, – a, – e, Sortiments-. W piasek leią blachy, kowadła, buxy, capy i inne sortymentowe żelazo. *Cs. Rud.* 92.

1) SOS, – u, *m.*, z *Franc.* sauce, *ob.* Sałsza; *Bh.* omáčka (*ob.* moczyć); *Mor.* máčka; *Bs.* smocenje, oslaſtiça; *Rag.* omaka, umòk, slaciaza; *Rs.* соусъ; die Sauce, Bratenbrühe u. ſ. w. Różne sosy sporządzaią się do potraw. *Wiel. Kuch.* 429. Szczupak z żółtą polewką czyli sosem. *ib.* 423. – §. *tr.* humor dobry, zły, Humor, Laune. Nie w dobrymeś sosie. *Zabł. Fir.* 56. Kiedy nie ieſt w złym sosie, to się i przechodzi. *Teatr* 23, 45.

2) SOS, *ob.* Szos.

3) SOS, – u, *m.*, SOSIK, SZOSIK, – a, *m.*, wypuſtek rośliny, z *Niem.* Schoß, Schuß, Schößling, ein junger Zweig. Z korzenia ziela tego obdłużne sosiki abo pączki klinem wychodzą. *Syr.* 177. Szosiki albo wierzchołki kopru. *Syr.* 379. Z kapuſty głąbia pąpie, iak sosiki wyrastaiące, żołądkowi dobre. *Syr.* 1111. Sosiki albo wypuſtki szparagów, aby były grube, co robić trzeba. *Kluk Rosl.* 1, 213. *Palmes*, winny sosik i inszych drzew latorośl; *palmo*, winne sosiki przywięzuię do tyczy. *Mącz. Fruticare*, wiele małych szosików i gałązek puszczać, rozrastać ſię. *Mącz.* W spragnionéy ziemi żyłach wyschły żyzne sosy. *Zab.* 8, 305 *Nar.*

SOSNA, – y, ż., *Bh.* ſoſna, borowice, ſmrk (*ob.* świerk); *Slo.* borowice (cf. bór, borówka); *Sr.* 1. chóyna (cf. choina); *Sr.* 2. choiza, koiza, choizka; *Crn.* bór, borovz; *Vd.* borovez, borouz; *Sla.* bòr; *Bs.* bór; *Rg.* boor; *Ross.* сосна, сосенка; borowa, leśna, choyka, *pinus ſylveſtris*, die Kiefer, die Föhre, die Fichte, drzewo po dębie naypożyteczniieysze i pierwszéy wielkości; kolce ma na kształt nitek, na zimę nie odpadaiące. *Kluk Rosl.* 2, 32. Sosna tłuſta, w łuczywo obrócona, der Kienbaum. *Cn. Th.* 1038. Góra zadrżała; zdało ſię, że moc dębów i sosen spadała. *Jabł. Tel.* 19. Sosna sadzona, ogrodna, liuba, iądrka w szyszkach maiąca. *Cn. Th.* 1038, die zahme Fichte, der Pignolenbaum. – (SOŚNIK, – a, *m.*, *Rs.* сошникъ, лемехъ, лемешъ, *ob.* lemiesz). Naregi, sośniki, żelaza, któremi są okute końce wideł u sochy. *X. Kam.* Sośniki u sochy, są dwa żelazne, któremi się ziemia porze. *Kluk Rosl.* 3, 117, die Hakenſchaar, die eiſernen Pflugſchaaren am Hakenpfluge. Sośniki do orania ziemi są lane, a ztąd kruche; lepieyby się robiły z żelaza sztabowego. *Kluk Kop.* 2, 223. Ktoby na cudzym gruncie sochę i bronę zrąbał, i sośniki wziął ... *Stat. Lit* 301. Ziemia sośnikiem podniesiona od zakroiu spuszcza się do okładnicy, którą ią układa. *Kluk Rosl.* 3, 118. SOŚNINA, – y, ż., sosnowy las, bór. *Cn. Th.* 1038, *Vd.* borje, borouje; *Rg.* bórje, borovisctе; *Bs.* borovisctе; *Rs.* сосняк, сосняжокъ; *Es.* сосни́на, сосня́къ, бо́ръ, или сосновый лѣсъ; ein Fichtenwald. – §. drzewo sosnowe, Fichtenholz; *Vd.* borovu drevu; *Rg. et Bs.* borovina; *Rs.* сосни́на. Sośnina dobra powinna być iasnożółta i ciężka. *Kluk Rosl.* 2, 32. SOSNKA, – i, ż., *zdrbn.*, mała szczupła sosna, ein Fichtchen, Kieferchen; *Bh.* borowička, borůwka (*ob.* borówka), ſmrček. – §. ziele, Wilczy mlecz, kolowrot, *esula. Syr.* 1490, Gattungen der Wolfsmilch. *Urzęd.* 183, *Bh.* chwogka; *Rs.* просмо́лъ (*ob.* Przeſtrzał). Sosnka wodna, *ob.* Płodzieniec. SOSENKOWY kolor. *Comp.* 705.? *SOSNORODNY, SOSNORODY, – a, – e, *pinifer*, *Rg.* borovit; fichtentragend. Sosnorodna góra. *Nog. Wirg.* 525. Ossa sosnorodna. *Chroſć. Luk.* 19. Atlanta głowa sosnorodna. *A. Kch. W.* 96. Bor sosnorody. *Zab.* 6, 170 *Min.* SOSNOWECZKA, – i, ż., *Hippuris*, roślina podobna do chwoszczki, rośnic przy zdroiach. *Kluk Dyk.* 2, 41, Tannenwedel, Schachtelhalm. SOSNÓWKA, – i, ż., *parus ater*, ptak wielkości sikorki, gnieździ się w dziuplach drzew sosnowych. *Kluk Zw.* 2, 273, die ſchwarze Meiſe. SOSNOWY, – a, – e, od sosny, *Bh.* borowý, ſmrkowý; *Slo.* borowý; *Sr.* 1. chóynané; *Rg.* borov; *Rs.* сосновый; Fichten-. Sosnowe drzewa. *Kluk Zw.* 2, 273. Sosnowy las, *ob.* Bor. Sosnowa żywica, *ob.* Smoła.

SOSOWY, – a, – e, od sosu, sałszowy, Sauce-, *Rs.* соусный. Sosowe naczynie, = SOSYERKA, – i, ż., der Saucennapf, *Rs.* соусникъ, (*Vd.* sosir, = solnica, *Rg.* sosjèr, = solnica).

SOSZKA, *ob.* Socha.

*SOTMAS, – a, *m.*, n. p. Dawne iego imię przytaię, Późnieyszym zaś czasem Zwali go szydercy sotmasem. *Zab.* 8, 94 *Treb.* ?

*SOTNIA, *SOTNIK, *ob.* Setnia, Setnik.

Digitized by Google

SOWA, - y, ż., SOWKA, - i, ż. *dem.*, *Bh. et Slo.* ſowa; *Sr.* 1. ßowa; *Sr.* 2. ſzowa, (*Sr.* 2. ſzowka grosz, pieniądz); *Crn.* sóva, (*Crn.* sove, z wrożek, *Crn.* sovęti *auditari, tentare, senare*, cf. zwać, zowie, odezwać), shofink, shûk, hitàp; *Vd.* sova, soviza, zûk, (*Vd.* soviza, z ptak wabiący, wab', *Vd.* sovjak, velika, grosna sova, z sowa lężna); *Cro.* szòva, shûk; *Dl.* jéy; *Sla.* chûk; *Bs.* sova, scjoja, kalus, kalaus, sgeglina, kukavicą, (cf. kukawka), kukuvika; *Rg.* sova. scjoja, kukuvikka, chjûk, (*Rg.* sova, sovka, sojka, svraaka *pica glandaria*, *Rs.* сова, пилюкъ, канюкъ; *Ec.* нощникъ, нощница, неясыть, cf. *Hbr.* ינץ zabua *noctua*, cf. *Ital.* civatta, zuitta, coccoveggia, *Gall.* chouete); *ſtrix ulula*, die Eule, Nachteule, ptak wielkości kury, gnieździ w ſtarych domach. *Zool.* 279. Sówką nazywam tego ptaka, którego pospolicie sową nazywamy, dla różnicy od owey wielkiey sowy leśney, puhaczem zwaney, Bergeule, Puhay, Huhay. *Kluk. Zw.* 2, 228; *ob.* lężna sowa). Ptaka wesołego nie widać, prócz puhacza i głosu smutnego lężney sowy. *Bard. Luk.* 2, 29, *Krhw. Wied.* 25. Chrapliwe sowy. *Hul. Ow.* 79. Sowy huczą. *Gaw. Siel.* 369; *Cro.* chuk chuvika). Krzyczy głośno soweczka. *Ban. A* 2 *b*; das Käuzchen. Sowa, gdzie śpiewa, tam źle się dzieie. *Petr. Hor.* 2, *H* 4; Unglücksvogel, Todtenvogel. Sowa na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili; Sowka woła: Poydź! *Cn. Ad.* 1075. - *tr. ad homines*. zadać na co sowę, z ton spuścić, smutnie się odezwać, den Ton ſinken laſſen, traurig antworten. Zadęli na to sowę posłowie. *Pot Syl.* 248. Słysząc to, zwiesił nosa i niedarmo zadął sowę. *Pot. Arg.* 266 - Sowa dnia nie lubi. Sowa śleporodna. *Kul. Her.* 94. Chroni się, iak sowa światła. *Biel. Kr.* 450. Orłowi południe, noc sowie przyſłoi. *Mon.* 69, 590, każdemu swoie). *Slo.* ſ sowa na ſlunce bledi, i sowa na słońce patrzy, cf. gada iak ślepy o kolorach). Sowka próżna świątłości. *Paſt. F.* 131. Marszczy się, warok nurzy, iak sowa. *Zab.* 9, 360 *Exſſ.*, cf. sęp. posępny, ponury). Jak wróble na sówkę, na mię biią; wszyscy na mię iadą, kraczą. *Cn. Ad.* 1269. Za swym szedł zdaniem, iako ptak na sowkę, Niemasz też dziwu, że wpadł w samołowkę. *Pot. Syl.* 421. Sowy z sokołem w ieden rząd nie włożysz. *Wad. Dan.* 27. Po głosie cię każdy pozna, żeś sowa, choć się za sokoła udaiesz. *Pim. Kam.* 337. Nie urodzi sowa sokoła. *Rys. Ad.* 43; *Slo.* ſowa nè wiſcdi ſokola; oyca złego zły syn). To ieſt doświadczona, iż nie urodzi sowa sokoła, sikora słowika, iaſtrząb' gołębia. *Zrn. Pſt.* 2, 276 *b*; *Slo.* ſoſol ſrz ſowu wiſedèni, *ingratus filius*. Kiedy sowa zjeſtrzębieie, wyżey lata niż sokoł. *Fr. Ad.* 55, nie widzi słońca, ale ośłep lata i bardziey niż sam iaſtrząb' odyma się; tak szczęśliwi wnet spysznieią. *Lub. Roz.* 37, pan z nędznika ciężki; *Cro.* chuvay od nesa oſtroga, Jos boly od musa chrztnoga; Gospon od pluga, oſtraje kuga; *asperius nihil eſt humili, cum surgit in altum*). *Pot. Arg.* 596. Sowa choćby pod niebiosa letała, sokołem nigdy nie będzie. *Cn. Ad.* 1074. Sowa nie odrodzi się w sokoła. *Fr. Ad.* 32; *naturam furca expellas*). Z puſtey ſtodoły rady lecą sowy. *Fr. Ad.* 22; *cf.* puſtki w głowie). Pokaż przed światem, że nie sowy płodzisz w głowie. *Teatr* 16 *b*, 46, żeś głowa nie dla kształtu). - 2) Sówki, zanocnice, motyle, głowy maią sowom podobne, *noctuae*. *Kluk. Zw.* 4, 98; eine Art Schmetterlinge, Nachtvögel, Eulen. - 3) Sowka, potaiemny odciek czyli dziura, którą w dymarce w piecu robią, w tę dziurę wpływa żelazo i napełnia ią. *Os. Zel.* 83; ein verborgnes Abflußloch im Schmelzofen. SOWI, - ia, - ie, od sowy, Eulen-, *Boh.* ſowi, *Rs.* совиный. Rodzay sowi należy do rzędu iaſtrzębiego. *Zool.* 278. - *Ruſſ.* Z sowieho hnizda, choć sokoł wyletit, soroki na ioho skrehetaty budut. *Cn. Ad.* 1141; zarzut z urodzenia). Nos ma mopsowaty, oczy sowie. *Teatr* 18 *b*, 18, małe, ciemne). Sowie oczy, ślepe, zmrużone, blinde Augen. Sowie oczy rodziców w dzieciach. *Pot. Arg.* 485, Sowim dniem wszyſtko robił; *luce nihil geſtum. Zebr. Ow.* 517, w nocy, ukradkiem). Chce on sokoły zalecieć, ale podobno rychley póydziemy sowiego. *Rey Wiz.* 90, (cf. pseg.). - §. *Botan.* Sowia ſtrzała, ziele, Rożyczki Panny Maryi, Krewnik, Płowogłow, *poterium sanguiſorba*, gatunek Zyleńca, dobra passa dla bydła. *Klat. Dyk.* 2, 228, eine Art Becherblume, Pimpinelle. Sowia zób, sowi groch *faba ſylveſtris Sien. wykł.*, Waldbohnen. SOWIEC *Neutr ndk.*, osowieć *dk.*, iak sowa ponurym, ociągaiącym się ſiać, (cf. sęp, posępny; *oppos* iaſtrząb', iaſtrzębieć); wie eine Eule traurig ſeyn, die Flügel hängen laſſen, finſter und matt da ſitzen. Ptaki, gdy cierpią iakąś dolegliwość zaraz sowieią. *Haur. Sk.* 271. Gołębięta, gdy sowieią, na deszcz. *Haur. Sk.* 103.

*SOWIERSZENNY, - a, - e, *Rs.* совершенный, doſkonały, dokładny, vollkommen, (cf. wierach); Liturgiia święta sowerszenna albo doſkonała. *Pim. Kom.* 222, *ib.* 76, *ib.* 85.

*SOWIETNIK, - a, *m.*, *Rs.* совѣтникъ, *f.* совѣтница, radca, konsyliarz, der Rath Rathmann, Conſeiller, (*Rs.* совѣтъ-самъ radzić совѣтованіе-то radziectwo; *Ec.* совѣтованіе ratusz, *Crn.* posvjetuvavz, svjetuvava, z konsyliarz, *Crn.* svjetujem, z radzę, *Crn.* svjetuvalishe z ratusz; *Vd.* svitnik, posvituvauz, svitni gospud, z radny. *Vd.* svit, svituvanje, z rada, *Vd.* savetnik, z patron, *Vd.* svitna hisha, svituvalishe, svietuvalshe, z ratusz; *Cro.* véchnik, szvétnik, z konsyliarz, *Cro.* szvetujem, z radzę się; *Dl.* vichnik, z radca; *Bs.* vjecchnik, z radca, *Bs.* odvitnik, z patron, *Bs.* svitovati, svjetovati, z radzić; *Sla.* vichnik, z radca, *Sla.* odvitnik, z patron; *Rg.* vjechnik, svjetnik, z radca, *Rg.* odvjetnik, z patron; *Rg.* vjecchjatti, svjettovati, posvjettovati, z radzić; *Rg.* vjechje, vjechniza, z ratusz; *Rg.* svjet, *consilium*, *ob.* *Wiec). Święty ten konsultorem albo sowietnikiem zakonu umarł. *Sreś. pr.*

SOWITY, - a, - e, SOWICIE, SOWITO, w SOWIT *adv.*, *Rs.* сугубый, сугубо (iak Pol sowity, od *winąć, wić*, tak Ross. od ginać, giąć. gibać); podwóyny, we dwoie, doppelt, zwiefach. Oleiek ten ma być tylko chuſtą sowitą nakryty. *Syr.* 800. Chuſteczkę uzy - i czworosowitą maczać. *Syr.* 1291. - §. tyle dwoie, drugie tyle wynoszący, noch einmal ſo viel, doppelt, zwiefach. *Duplus*, dwoiaki, sowity. *Mącz.* Od berzki miodu po groszy 12, od miodów ſtarych sowite po gr. 24. *Vol. Leg.* 3, 596. *Zowicie albo we dwoynasob, tyle dwoie. *Sekl. Math.* 25. Oddaycie iemu, a sowicie we dwóynasob oddaycie; w kubku, w którym on wam mierzał, odmierzaycie iemu dwoiako. *Leop. Apoc.* 18. 6. W sowit kawy wszypałam, iak zwyczaynie. *Teatr* 19, 63. Kto się w błędney wierze urodził i w niey trwa, ten tylko ieſt proſtym synem

Digitized by Google

piekła; ale kto urodzony w prawdzie do niedowiarſtwa się przenosi, sowito będzie synem piekła. *Birk. Ex. D 4 b.* – Kocieł aptekarſki ukropu wrzącego, my sowitym naczyniem zowiemy. *Syr.* 829. – §. sowity, okwity, hoyny, reichlich, überflüßig. Dobrodzieyſtwo sowicie oddaway. *Cn. Ad.* 180. Owa ani obaczysz, iako to bóg sowito zawetuie. *Rey Zw.* 27. SOWITOSC, – ści, ż., dwoynasobność, hoyność, Reichlichkeit, Verdoppelung der Entgeltung. Obaczyła, że się iey z sowitością pszenica wróciła. *Prot. Jał.* 19. Widzisz, iak się iałmużna wraca z sowitością! *ib.* – *§. prowizya, die Interessen vom Capital, die Zinsen. Zapis na zapłatę summy iściznę, sowitości, szkod, nakładów. *Stat. Lit.* 265. Powinni potomkowie iściznę i z sowitością zapłacić. *ib.* 266. Jeśliby dłużnik przed rokiem w liście opisanym zmarł, tedy potomki więcey nie maią płacić iedno iściznę iemu pożyczaną, a sowitości, win, ani nakładów nic nie maią płacić. *ib.* 266.

SOWIŻRZAŁ, – a, *m.*, wietrznik, postrzelony, *Bh.* sowi zrcadlo, ſſibal, lopa, ſſaffek; (cf. *źrzeć, z widzieć), ein Eulenſpiegel. Ten sowiźrzał dom cały przewrócić gotowy. *Niemc. P. P.* 4. SOWIŻRZALSKI, – a, – ie, SOWIŻRZAŁOWY, – a, – e, wietrzny, niestateczny, eulenſpiegleriſch. Gach z miną sowiźrzalską. *Zab.* 9, 109 *Zabł.* Sowiźrzałowe żarty śmierdzą. *Dwor. A* 1. SOWKA *ob.* Sowa.

*SOWOKUPLENIE, – ia, *n.*, *Rs.* совокупле́нїе, połączenie, społeczenie, die Verbindung, Vereinigung. Rodzenie się potomſtwa z sowokuplenia się męża i żony. *Sak. Dusz.* 116, *ob.* spół, współ.

SOYKA, – i, ż., *Bh.* ſoſka *pica Vulgaris*, *Kluk. Zw.* 2, 295; *Slo.* ſoſka soyka, kawka; *Mor.* ſoge; *Sr.* 2. kabeja; *Crn.* shóga, shoja; *Vd.* shoga; *Cro.* shojka, s'ojka, (*Cro.* soyka, soja, chóka, chavka, kavka *graculus*); *Hg.* ssajko, (cf. czayka), choka, tsóka, z soyka, kawka, *Dl.* ssoyka; *Be.* sojka; *Rg.* sova, sovka, sojka, svrakka; *Ross.* сои, сойка, ро́нжа, дерябa, сивоворо́нка, синеворонка, кедровка; cf. *Ital.* chiosa); *corvus glandarius* ptak mnieyszy od sroki, gnieździ się na dębach; naśladować może słowa ludzkie. *Zool.* 261; der Eichelhäher, Nußhäher; (cf. Orzechówka, Kraſka). Rozdrażne soyki. *Ban. J* 3 *b.* Dziś dobrodzieyka iak soyka rzegoce, Nie pamięta, iże to bardzo szkodzi cnocie. *Papr. Pr. D* 2 *b.* Człowiek świegotliwszy nad garliczkę, która zawsze huczy swym głosem, nad soykę, nad kobyłkę, która świerkoce uſtawicznie, blegotliwszy. *Eraz. izs. D* 6 *b.*

SOŻKA, Soszka *ob.* Socha.

S P.

SPAĆ, spał, śpi, śpię *med. ndk.*, Sypiać *Freq.*, *Bh.* ſpati, ſpim, halám; *Slo.* ſpať, ſpim; *Sr.* 1. ſpaci, ſpu, ſpiu, ſpim; (*Sr.* 1. ſpanè, ſtrone skronie); *Sr.* 2. ſpaſch; *Crn.* spâti, spim; *Vd.* spâti, spâl, spim, spajati; *Cro.* zpat, zpati, zpal, zpim, szpati, szpim; *Rg.* spatti, spâvati, spijm; *Bs.* spatti, spavati; *Sla.* spávati; *Ross.* спать, спишь, спало; cf. Niederſ ſlapen, *Angl.* sleep, cf. *Gr.* ὕπνος, ὕπνος, *Lat.* sopio, *Arab.* نوم *sopore corruptus eſt*, cf. *Hbr.* שבת schabbath *quiuit*, cf. szabas; *sed cf. etiam noſtrum* sép, sypać); *Ger.* ſchlafen; (cf. drzymać). Spanie, das Schlafen, der Schlaf, sen, ieſt odpoczynkiem natury naszey. *Haur. Sk.* 399, Chłopi w grochowinach śpią po pracy głęboko. *Zab.* 12; 278 *Trgb.*; *Slo.* keď śpí, ani chleba nè pitá, *bonas eſt dum dormit*). Snem związany Śpi iak zarzezany. *Groch. W.* 353; iak zarznięty. *Pot. Jow.* 2, 59. Spią tęgo, iakby ich porzezał; nie dowołasz się nikogo. *Cn. Ad.* 1078. Kto na poły śpi, różne mu się snuią widziadła; a niekiedy we śnie samym śni się mu, że śpi. *Pilch. Sen. liſt* 410. Gdy się spać kładę na łoże, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. Kto snać w nocy spać nie może, kup sobie dłużnika łoże. *Gol. Wym.* 195. Jakże mi się masz, spałżeś dobrze w nocy? *Teatr* 22, 68. Dobrze mu się na tym łożu spało. *Bud. Ap.* 85. Nigdy wcześnie spać nie idzie. *Teatr* 35 *b*, 2. Idź spać, powiadam temu, który pozniewa. *Teatr* 20, 95. Spać długo gospodarzowi szkoda, i hetmanowi. *Cn. Ad.* 1075; nie dospać trzeba, dla chleba). Spanie, ieſt nierobotnych marne kochanie. *Cn. Ad.* 1077; spanie, uyma żywota; śpiący umarłemu podobny. *ib.*, sen obraz śmierci). Spaniem głodu pozbyć. *Cn. Ad.* 1078, sen łaknienia lekarſtwo). O siedmiu braci, których śpiącymi zowią, hiſtorya. *Sk. Zyw.* 2, 67, die Siebenſchläfer. *Pam. Warsz* 10, 1, 111. Spać po obiedzie, rzadko się powiedzie. *Cn. Ad.* 1076. Tam śpiy, gdzie się upiiesz. *Rys. Ad.* 12. Między myrtami, przy Ideyſkim dole Wdzięczny sen spało nadobne pachołę. *Zim.* 155. Wszedł na szrodek okrętu, i spał snem ciężkim. 1 *Leop. Jon.* 1, 5; ciężko spał). Spać się chcieć, *Rs.* спи́тьсѧ, спа́лось. Czego bardzo pragniemy, o tym i śpiąc myślemy. *Cn. Ad.* 373, co kto miłuie, to i we śnie czuie). Chodzenie śpiąc, choroba lunatyków. *Krup.* 5, 643. Czuyny, śpi nie śpiąc. *Cn. Ad.* 136. Nie każdy śpi, co chrapi. *Teatr* 29 *c*, 21. A on śpi; nie śpi! tylko chrapi, Oczy śpią, serce do uczynku kwapi; Tak frant śpi, iak kot, kiedy się uciszy, Śpi kot, sprobuycież w ten czas biegać myszy! *Bratk. G* 3 *b*, licha nie budzić, kiedy licho śpi). Śpiący, który śpi, przez sen, ſchlafend; *Cro.* sznèn; *Bs.* sanan, snechi, ú son, ú sni). Śpiącego lwa budzić. *Teatr* 33 *d*, 39. Nie budź psa śpiącego, nie drażniy, *Slo.* ne zbudzeg psa, keď śpí. – *aliter*: Śpiący, drzymliwy, senliwy, ospały, ſchläfrig. – §. Noc ta mało spana wszyſtkim była. *Tward. W. D.* 2, 157; *obseruues Particip. Pass.*). Dni i nocy prowadził niespane. *P. Kch. Jer.* 325; ungeſchlafen, bezsenne, ſchlafloſ. W ciężkim płaczu ſtrawił noc niespaną. *Papr. Ryc.* 27. Zawrzyj sam oczynki małe, Często czuyne, rzadko *spałe. *Groch. W.* 366, *obserues Participium*, z które rzadko spały). – Niespanie, z bessen, bezsenność, das Nichtſchlafen, die Schlafloſigkeit. Niespanie ieſt rzecz ciężka i ckliwa. *Haur. Sk.* 390. Wspominałem cię na pościeli moiey, czasu niespanie rozmyślałem o tobie. *Bud. Ps.* 63, 6. W niespaniu był bardzo cierpliwy, tak iż czasem od zachodu słońca aż do wschodu z modlitwy się nie ruszył. *Sk. Zyw.* 2, 41. – §. *Inactuose*; spać, nieczynnym być, nie dbać, ſchlafen, unthätig, unbeſorgt ſeyn. Nie spaćby tu trzeba; pilności, czuyności potrzeba. *Cn. Ad.* 649. Na wszyſtkie te pobudki, lepiey niż on Endymion spał. *Warg. Wal.* 112. Nie frasuy się o to, śpiy na to dobrze. *Cn. Ad.* 504, *Dudz.* 63, *de hoc quietus eſto. Mącz.* Pan na to z daleka przez palce patrzy, a prawie śpi. *Rey Pſt. M* m 2. Śpiy

Digitized by Google

na oboie ucho bespiecznie. *P. Kch. Orl.* 1, 49. Zrobię ia. to, a ty sobie tym czasem śpij na obie uszy. *Teatr* 1, d, *B.* Wolny od bogactw śpię na uszy obie, Oddawszy wiatrom smutki i kłopoty. *Anakr.* 79. Tym czasem nie spał Jugurta, wszędy obiegał, zachęcał, utarczkę wznawiał. *Pilch. Sall.* 207. nie próżnował). Obawiam się, by nasza waleczność, od nieprzyiaciela wolna, do swego się spania znowu nie wrociła. *Warg. Hal.* 232, letarg, śpiączka). — Bozka sprawiedliwość nad złoczyńcą onym nie spała. *Sk. Żyw.* 2, 279; nie minęła go, nie chybiła). — § Spać z kobietą, przespać się z nią, leżeć z nią, mieć do czynienia z nią, eine beſchlafen, mit ihr ſchlafen. Któryby spał z macochą swoią, śmiercią umrze. 3 *Leop. Lev.* 20, 11, któryby obywał z macochą swoią. 1 *Leop.*) — §. spać w grobie, leżeć w grobie, odpoczywać, umarłym być, im Grabe ſchlafen, ruhen. Ci niegdyś sławni w dziełach i ozdobie Śpią teraz w grobie. *Kras. Off.* F 4.

Pochodz. *śpiączka*, *śpik*, *dospać*, *dosypiać*; *naspać*, *nasypiać się*; *ospały*; *pierwospy*; *przespać*, *przesypiać*; *rozespać się*, *rozespany*; *uśpić*, *usypiać*; *sypialny*, *sypialnia*; *wyspać się*, *wysypiać*; *zaspać*, *zasypiać*, cf. *snąć* sub vocabulo *Sen.*

SPACER, - u, *m.*, (z łac. spatiari); z przechadzka, das Spatzierengehen, der Spatziergang; *Crn.* sprehod; *Vd.* pohaja, prehoja, sprehod; *Cro.* setanye; *Rg.* scêtgne, próſceta; *Bs.* proscetanje, ścetgna, *Rs.* разгулка. Pani poszła na spacer. *Teatr* 28 *b*, 3. — *fig.* Summienie trzeba posłać na spacer, a ia się tylko z odwagą soſtanę. *Teatr* 22, 43, wyprawić, odłożyć, oddalić). I u naylepszey kobietki idzie czasem na spacer cnotka. *Teatr* 29 c, 4, pryśnie). — §. Spacer, mieysce spaceru, mieysce przechadzki, *ob.* *spas, der Ort zum Spatzierengehen, der Spatziergang; *Crn.* vojdèshe; *Vd* pohajalishe, prehajalishe, hodishe, voidishe, hodalishe, obhodishe; *Cro.* sétalishe, preſsetno meszto; *Rg.* scêtatiscte, scêtniza, scêtalo, proscêtniza; *Bs.* proscetaiçe, mjeſto od scetgne; *Rs.* гулбище. Po spacerach ieździć. *Teatr* 27, 97; po mieyscach przechadzki, Spatzierörter. SPACEROWAĆ *cz. intransit. ndk.*, pospacerować *dk.*, przechodzić się na przechadzkę, ſpatzieren, ſpatzieren gehen; *Sr.* a. ſchpazirowaſch; *Crn.* sprehajam; *Vd.* spanzirat, prangat, prehajat, se pohajati, se sprehajati, prevetruvatise, (*ob.* przewietrzyć się), shpranzirati; *Cro.* pressechújemsze, shetatisze, shechem, korashim, (cf. kroczyć); *Dl.* setati; *Hg.* setalai; *Bs.* scetati, proscetatise; *Sla.* shétatise; *Ross.* гулять. Spacerujący, *Spacerownik; *Vd.* pohajavez, prangavez; *Cro.* sétavecz; *Bs.* scetgnik, koji sceta, *f.* scetaliça; *Hg.* scêtalaz, *f.* scêtaliza, der Spatziergänger. SPACEROWY, - a, - e, od spaceru, Spatzier-, *Rs.* гулбищный. Spacerowy ogród. *Teatr* 43 *b*, 4; do przechadzki służący, ein Spatziergarten.

*SPACHAĆ, *ob.* Pachać.

SPĄCHAĆ co, poczuć iak pies węchem. *Cn. Th.* 1039, *Cro.* pridihávam, pridehnulszem; etwas ſpüren, wittern, durch den Geruch erfahren. *pr. et tr.* swęszyć. SPĄCHAĆ się z kim, spiknąć się, stowarzyszyć się, popąchać się; ſich mit einem verbinden, verbrüdern. Spąchawszy się z ludźmi swoiey faryny. *Pot. Syl.* 161. Już buntownik z podobnymi sobie spąchał się. *Pot. Arg.* 346. Mógł się staruch z babą sobie równą spąchać. *Pot. Syl.* 8. — §. Spąchać się od kogo, z zarazić się, ſich von einem anſtecken. W Krakowie posłów Hussyckich nie chcieli mieć duchowni, aby nasi od nich się nie spąchali. *Biel.* 278. Racki ięzyk, Serbski, Charwacki, Bulgarski, inż maią coś pogańskiego, bo się od Turków spąchali. *Gor. Dw.* 50.

*SPACHACZ, - a, *m.*, w spak idący, cofaiący się ein Rückgängiger, *tergiversator*, spachacz, ktory nie chce ostać. *Mącz.* *SPACHNĄĆ *med. idntl*, *tergiversari*, wspak iść, *Rs.* сунтись, rückwärts gehen, zurück gehen; trwożyć sobą, opierać się. *Mącz.* — *tergiversatio* opieranie, spachnienie, podanie tyłu. *Mącz.* — (SPACUYM w iakim piśmie próżno zostawione. *Teatr* 21 *b*, 76; *ob.* Okienko, — §. spacuym u szycera, którym przekłada słowa i wiersze. *Mag. Miscr.*, das Spatium im Schriftkaſten —). (Spaczkować, *ob.* Szpaczkować).

SPACZNY, - a, - e, paczący się, krzywiący się, ſich krumm werfend, wie ein Bret von der Sonne; krumm werdend; (*Bh.* zpatečný wspaczny, zpatečnoſt, zpátčí wspaczność; *Vd.* spashnoſt, z przeszkoda). Nie chowali umowy, iak ich oycowie, obrócili się w łuk spaczny *Leop. Ps.* 77, 57; iak łuk omylny *Bibl. Gd.*, wie ein loſer Bogen, Luth., niedobrze natężony). SPACZYĆ się *Rec. dk.*, Spaczać się *ndk.*, paczyć się, wspak się wracać, (*Etym.* pak, opak), ſich werfen wie ein Bret von der Sonne, ſich krümmen; zurück treten; *Rs.* бухнуть, разбухнуть, (cf. buchnąć), перекоробить, раскоробить. (*Bh.* zpěčiti se, zpečovati se przeciwić się; zpačim, zpatczim na wspak obracać; *Crn* spashiti, spazhem, z psuć; *Vd.* spashiti *id.*; *Cro.* zpachiti, zpachújem *scandalizare*, *seducere*; zpáchnik, zpachitel *seductor*, zpachka *scandalum*). Tak wielka w tey rzece liczba ludzi i koni została, aż się woda w niey spaczyła i kamowała. *Biel.* 474. Wody, które na dolasy zbieżą i opadną, a ktore z wierzchu cieką, w iednéy kupie się spaczą. *Leop. Jos.* 5, 13. — *fig.* Jeśliby spaczyło się serce twoie, tak żebyś nie chciał słuchać boga, zginiesz. *Leop. Deut.* 30, 17; ieśliby się upierało.

*SPĄD, SZPAD - u *Rs.* спудъ, pewna miara zboźna, ein gewiſſes Getreidemaaß. Biskup Chełmiński wymowił sobie u Krzyżaków, ze 200 włok podatki, to iest z każdey włoki spąd pszenicy i żyta każdy rok. *Biel.* 120. W bitwie tey kleynotów a pieniędzy nabrali piętnaście spądów. *Biel. Sw.* 34. Nabrawszy we Włoszech dziesięć szpądów srebra, udał się do Węgier. *Gwag.* 662.

SPAD, - u, *m.*, SPADEK, ZPADEK, - dku, *m.*, *Boh.* spád; *Slo.* pád; *Crn.* pad, padz; *Vd.* dolpad; *Ross.* надежь spadanie, spadnienie z wyższego mieysca na dół, der Abfall, Herabfall, Herabſchuß, Ablauf, Fall. Zostaie w górach, aż do spadku śniegów. *N. Pam.* 14, 189, póki śnieg nie spadnie). Woda nie ma spadku. *Teatr* 8 *b*, 44, ścieku). Oddalenie wierzchu rzeki od linii poziomey w długości daney, spadkiem wód nazywamy. *Hub. Wſt.* 73. Rzeki płyną za spadkiem, który dla siebie znayduią. *Kluk. Kop.* 1, 100. Wysoki spadek, gdy grobla znacznie podniesiona, i woda z znaczney wysokości na koło płynie. *Os. Zel.* 88. Spad wody przykry, wysoki, cf. prog, katarakta, kaſkada, der Waſſerfall, *Crn.* slàp; *Rs.* падунъ. Spady wód mnieysze, *Rs* переборы. Ościelali wierzchy domów słomą z taką pochyłością, iż przy wygodnym dżdżów spadzie,

Digitized by Google

dzie, przebywali zimę bezpiecznie. *Pilch. Sen. list* 3, 58, przy dobrym ścieku wody deszczowéy z dachu, Abfluß. - Spadek wilgotności w ciele, descens, der Abfluß der Feuchtigkeiten im Körper. Bolenie gardła pochodzi też z głównego spadku. *Haur. Sk.* 407. - Spadek tonów, spuszczanie tonu, das Sinkenlassen der Stimme. Pilnie uważay, iakie ewolucye tonów, iakie spadki, formaty i tréle robi. *Teatr* 53 *k*, 63. - Spadek, kadencya rymowa, *Vd.* besedni spaduk, rim, sloshik, besedesloshnoſt, der Reim. Sposob pisania wierszem nierymnym czyli bezskładnym, albo do spadków nie przywiązanym, nie nowy. *Mon.* 75, 241. Spadki armaty. Stopnie cieńszenia iey ku otworowi die Abſätze an einer Kanone, wo ſie nach einem jeden dünner wird. Obręcze pierwszego i drugiego spadku armaty. *Jak. Art.* 158. - *Gramm.* Spadek przypadek, *casus declinationis. Dudz.*, *Slo.* pad; *Cr.*, prigba; *Vd.* pregyb, ishod, *Rg.* namjena; *Rs* падежъ; *ob* Przypadek grammatyczny. - spadek upadek, utrata, zguba, Fall, Verluſt, Untergang. Pokażę wielkie utraty i spadki, które ou na woynach pop dł. krzech. *Tar.* 35. Ludzie podobni w spadku do żńczego kłosa, który sam się do sierpa na zgubę nachyli. *Hist. Dan.* 217. - §. Spadek maiętności po krewnym, sukcessya, dziedzictwo, puścizna, wszystko po kim pozostało, Erbfall, Erbfolge, Erbnahme; *Bh.* napad, napadnoſt, dědictwi (*Bh* napadnjk, dědic dziedzic); *Sr.* 1. herbnoſtj; *Vd.* dieushnoſt, dieudishnoſt, dieushina, dieu erbskina, dieushen pergod; *Rg.* baschtina, *Ross.* достоя́ніе, насл҃дство, насл҃діе. Zbior wszystkich rzeczy i wszystkich praw zmarłego, nazywa się iego spadkiem, puścizną, a względem dziedziców dziedzictwem. *Gal. Cyw.* 2, 146. Jeśli własność nabyta od moich potomków na ich dzieci przyydzie, tedy ią spadkiem abo własnością przymarłą zowią. *Szczerb. Sax.* 483. Spadek po kim brać, dziedziczyć; *Vd.* dodidlshati, podielshati, doerbati, poerbati; *Ger.* beerben, *Eccl.* пріяти, (cf. przeiąć), пріе́млю, ужичествовати, (cf. użytkować). Po mnichu żaden spadku nie bierze. *Sax. Poſt.* 129. Pragnąc spadków po stryju, nie życzył mu żywota. *Otw. Ow.* 267 SPADAĆ *ob* Spaść 1). SPADKOWANIE grammatyczne *ob.* Przypadkowanie. SPADKOWY, -a, -e, od spadku, Abfalls-. Prawo spadkowe, z sukcessyyne, Erbfallsrecht, Erbrecht; *Rs.* насл҃дственный. Krol, iż książę. Mazowieckie żadnego męzkiego dziedzica nie odumarł był, prawem spadkowym abo kadukiem pozostałe maiętności sobie przysądzał. *Krom.* 637. SPADLISTY, *ob.* Spadzisty. SPADŁY, SPADNIENIE, *ob.* Spaść 1). *SPADOCHRON, -u, *m.*, parachute; płachta wielka z sznurami, ochraniająca od szwanku w spadaniu. *Mag. Mscr.*, ein Fallschirm. *SPADOWCHÓD, -u, *m.*, siłowstęp, influenza siebieska. *Zebr. Zw.* 170. SPADYMENT, -u, *m.*, cień spodny od wyskoku u malarza. *Mag. Mscr* der Abfall des Stattens in Gemälden. SPADZISTOŚĆ ści ż., pochodzistość pochyłość, stoczystość die Abhängigkeit, Abſchüßigkeit, der Abhang; *Ross.* сходъ, (*ob.* schod,); отко́съ, касогóръ, отлóгъ, отлогость, укло́нъ, (cf. uklon), вскатъ, скатъ, скáменъ, крутость, (cf. krętość крутизна, покáтость понурость, (cf. ponurość). Góry maią większą spadzistość ku zachodowi, niżeli ku wschodowi. *Stas. Buff.* 163. Góra się iakaś z wolna zaczynała, Długa spadzistość wstęp na nią czyniła. *Karp.* 1, 118. SPADZISTY, SPADLISTY, -a, -e, SPADZISTO *adv.*, pochodzisty, pochyły, połogi, stoczysty na dół, położysty, abſchüßig, abhängig; *Ross.* отлóгій, отложистый, отлогобéрегій, косогóристый, скáтистый, покатый, (cf. pękaty), покáтистый, понурый, наклонный. W mieyscach spadlistych nawozy nie długo trwać zwykły. *Haur. Sk.* 31. Prosto spadziste góry, skały, przepaściami zowią. *Łęsk.* 81. Wiemy, iak dumne Tytanów zawroty Ukrócił Jowisz spadzistemi groty, *fulmine caduco. Hor.* 2, 46 *Kniaź.*, uderzaiącemi, ſchleudernde Blitze. Stroie spadziste i wcinane. *Mon.* 70, 133.

SPAIAĆ *ob* Spoić. w SPAK *ob.* Wspak.

SPAŁ, SPALI *ob.* Spać, śpi.

SPALENIEC, ńca, *m.*, spalenia godny, *uſtulandus. Cn. Th.* 1040, der das Feuer verdient hat. - (SPALERA *ob.* Szpalera). - SPALIĆ *cz. dk.*, *spalać *ndk.*, *Bh.* spáliti; *Slo* spalugi; *Sr.* 1 spaliti, zpalim, zpalu; *Sr.* 2. spaliſch; *Vd.* seshgati, sanietiti, seshagati, poshagati; *Sla.* saxechi, (*ob.* zażegać); *Ks.* спалить, сожéчь, сжечь, сожигать, сжигать; *Ec* изпаля́ю; w perzynę obrócić, ogniem zniszczyć, paląc strawić, verbrennen. Ogień gore tak długo, póki strawa drew; iak skoro spali one, a nie przyłożysz, natychmiast gaśnie. *Syxt. stł.* 162. Co to u nas lasów spalają ci prości hutnicy dla popiołów, których w lepszym gatunku bez szkody lasów można przysposobić. *Torz. sk.* 214. Mała iskierka całe miasto spalić może. *Kłok. Turk.* 118. Miasto złoczyńca spali; król go ledwo zbuduie. *Fr. Ad.* 71; cf. Herostrat). Krawiec igły szukaiąc, za grosz świecy spalił. *Rys. Ad.* 27, większy koszt, niż pożytek). - *Execr.* Żeby cię iasne pioruny spaliły! *Teatr* 24 *c*, 60. Niech piorun spali i książki i łacinę! *Teatr* 24 *c*, 31. - Spalić co na proch, na popioł. *Cn. Th.* 1040. Skępiec, żeby rdza nie gryzła talarów, przecierał ie kawałem sukna zawsze iednym, który za kluczem także chował, myśląc go kiedy na srebro spalić. *Off. Str.* 4; srebro z niego wypalić, zu Silber brennen, das Silber aus ihm ausbrennen). Spalić się powinnabyś ze wstydu. *Teatr* 52 *d*, 12, płonąć, opłonąć, cf. raki piec, rumienić się). - §. Pistolet na panewce spaliwszy, nie wystrzelił. *Kłok.* 25, pstrzyknąwszy, brannte von der Pfanne ab. - §. spalony, rozpalony, verbrannt, entbrannt, erhitzt, hitzig. Kapusta, którą lecie zbieraią, spaleńszą krew czyni, niżli ta, którą w zimie zbieraią. *Spicz.* 24. - 2) *tr.* Osieł wlazłszy w zboże, tam iak je, tak je, cały zagon spalił, potym iak świnia w zbożu się obalił. *Jabł. Ez.* 144; skosił, er fraß ein ganzes Kornbeet kahl, mähte es kahl ab. SPALISKO, -a, *n.*, *Bh.* spaleniſtě, zgliszcze, mieysce spalenia czego, die Brandſtätte, wo etwas verbrannt worden. Oeta, góra śmiercią i spaliskiem Herkulesowym sławna. *Otw. Ow.* 355. SPALNOŚĆ, SPALISTOŚĆ, -ści, ż., przymiot tego, co może być spalonym, die Verbrennbarkeit. Stahl przyznawał flogistykowi, że iest przyczyną spalności ciał. *N. Pam.* 1, 13. SPALISTY, SPALNY, -a, -e, do spalenia, verbrennbar; *Rs.* сграѣемый.

*SPAŁOŚĆ -ści ż., ospałość, śpiączka, die Schläfrigkeit, Schlafſucht. Kołyszcie się i cholebcie się, bo wam pan przymieszał ducha spałości. *Leop. Jes.* 29, 10. *SPA-

Digitized by Google

ŁY, - a, - e, który spał, lub śpiący, geſchlafen, ſchlafend. Niespałego smoka snem twardym zmorzyli. *Zebr. Ow.* 167, czuynego).

SPAMIĘTAĆ *cz. dk.*, pamięcią objąć, gedenken, ins Gedächtniß faſſen, ſich merken. (cf. *Bs.* spametnóſt, z rozsądek). Prawa powinny być iasne, krótkie i do spamiętania łatwe. *Dyar. Gr.* 334. Od niespamiętanych czasów sądzą się trybunały w Piotrkowie i Lublinie. *Kott. Liſt.* 1, 117; od niepamiętnych, ſeit undenklichen Zeiten.

*SPAMPANATA, - y, ż., *Jtal.* spampanata, z iunakierya, fanfaronada, Aufſchneiderey, Prahlerey Ludzie godni nie mieliby takich spampanat ani pisać ani mówić; (mowa o makaronizmach). *Lub. Roz.* 56. Jeszcze wielu piszących czynią iakieś spampanaty z pism swoich; t. i. nadziewaią swoie ramoty takiemi peryodami, że ledwie się na papierze oſtoią. *Mon.* 73, 203.

*SPANIAŁY *ob.* Wspaniały. SPANIE *ob.* Spać.

SPANOSZYĆ *ob.* Panoszyć. SPANY *ob.* Spać.

*SPAR, - u, *m.*, sparzenie, upał, die Hitze. Pragnące napoi, na zimnie ogrzeie, na sparze ochłodzi. *W. Poſt. Mn.* 308.

SPARA, SZPARA, - y, ż., *SPAR. - u, *m.*, przedział między palcy abo kopytem, rozpadlina międzypalcowa. (*Etym.* cf. *Germ.* Sparre, ſperren, *Angl.* spar, *Suec.* sparra, *Jtal.* sbarrare, barrare, *Gall* barrer); die Spalte zwiſchen den Fingern, zwiſchen den Zehen, zwiſchen den Klauen. (*Sr.* 1. ſpara pazur). Wódka ta odeymuie smród między sparami u nóg. *Spicz.* 99, *Sien.* 234. *Unguem oſtendere alicui*, ni zacz kogo nie mieć, albo iak my mówiemy: palec mu przez spary ukazać: naści kocik. *Mącz.* figę komu pokazać). Dmuchać w spary, z w garść, w palce, in die Finger hauchen. Ten dziś brat, z kim grosz idzie, Gdy kogo ocz poprosisz, pódziesz wzad dmąc w spary. *Ryb. Gęſl. C 3 b.* - Przez szpary patrzy, widzi nie widząc; przegląda. *Cn. Ad.* 951; durch die Finger ſehen, überſehen; *Cra.* persanâsham; *Vd.* ſaneſti, pregledat, perpuſtit, ſkus perſte gledati, smehati; *Ross.* помворить, помворствовать, покоровить, норовить, норовлю, (cf. narowić). Napominam was, abyście na taką niegodziwość przez spary nie patrzali. *Pilch. Sall.* 175. Sprawiedliwość nie patrzy przez szpary. *Paſt. F.* 158, *Ryb. Ps.* 164, *Bard. tr.* 253. Zawsze Turcy przez szpary patrzyli na nierząd Egiptu. *Kłok.* 218. A my co na to! czy tylko przez spary Poglądać mamy, a on tak naciera! *P. Kch. Jer.* 80; *Nar. Hiſt* 2, 399, *Biel.* 102. - §. Spara między klepkami w beczce, w ścienie między deſkami; rozpadlina, ſkalubina, rysa, ein Riß, ein Spalt, *Bh.* ſpara. Spary, sparunki między ławami, z których ieſt okręt zbudowany, muszą być ubite dychtem. *Otw. Ow.* 454. Strzała iego znalazła szparę w kirysie moim, zraniony ieſtem, *Teatr* 11 *b*, 41. Wąziuchna była spara, *tenuis rima. Zebr. Ow.* 80. Zagon otwarł, i nasienie w ziemſkie kinął spary. *Zebr. Ow.* 57. Kompozycya ta wysycha bez rysów i szpar. *Torz.* 64. Rysy w armacie, szpary pochodzące z nienależytéy spoiłości metalu, lub też z przesilenia działa naboiem. *Jak. Art.* 3, 315. Chuda myszka do ſkrzyni wązką szparką wlazła. *N. Pam.* 20, 233. - §. *translate*: Nieprzyiaciel na sparze im zawsze siedzi. *Vol. Leg.* 2, 1084, na karku; dogrzewa im, er ſitzt ihnen auf dem Nacken. Buntownik iuż przedrwiwa, i sieie potwarze, Że król w ſtrachu, że go ma, iakoby na szparze. *Pot. Arg.* 11; (cf. *Lat.* sparum), iak gdyby go iuż w ręku miał). Przytrzymani, chcą nam umknąć z szparu. *Pot. Arg.* 186, z klatki). Łaſkawym okiem i mową pieszczoną Nadzieię iego na sparze trzymała. *Paſt. F.* 21; na słowie go trzymała; ſie hielt ihn mit ſeiner Hoffnung hin: Jż obyczaie dworſkie są iako w sparze, każdy się im więcey przypatruie. *Modrz. Fr.* 47; na widoku są, w oczy biią; den Augen ausgeſtellt, in die Augen fallend. U ludu płaci ięzyk mieć na kołowrocie, dowcip mieć na szparze. *Pot. Arg.* 106. - *§. spar, klatka wabnicza, cf. potrzask, der Lockkäfig. Ptasznik pierwsze ptaki żywo zachowywa i na spary abo waby ie obraca, aby drudzy spadali na znane powaby. *P. Kch. Orl.* 1, 248. Tak się im wykręcił, iak ptaszek z szpary. *Jabł. Tel.* 232. - *fig.* Powabnym ich sparem zwabieni, *successu eorum inuitati. Krom.* 442. - 2) *Hiſt. Natur.* Spary są kryſtalizowaniem, które podobnym sposobem robią się z ciał wapiennych, iak kryształy kamienne układaią się z ciał wśkłomiennych. *Stas Buff.* 21. SPARAĆ, *ob.* Spróć. - (SPARAĆ się, *ob.* Parać się. SPARCIE, SPARŁ, *ob.* zeprzeć -). SPARNY, - a, - e, od spary, między sparami palców znayduiący się, (cf. sparzyły), auf dem Spalt, zwiſchen den Fingern, Zehen, Klauen befindlich. Sparnym rozpadlinom lekarſtwo. *Syr.* 1525; sparnym wrzodom. *ib.* 299.

SPARSZYWIEĆ, SPARSZEĆ, *ob.* Parszywieć. SPARUNKI, *ob.* Spara.

SPARZELINA, - y, ż., mieysce na ciele sparzone, od ognia ſkażone; *Boh.* ſpálenina; *Vd.* preshgan za, preshganishe, vshganu sneme; *Rs.* ожóга; (cf. ożoga); eine Brandwunde, Brandverletzung, ein Feuerſchaden, Brandſchaden. O sparzeliuach, gdy się kto ogniem oparzy. *Sien.* 556, *Sleszk. Pod.* 224. Rozgorzały wołk na swe ciało puszczała, i sparzeliny i rany one nosiła. *Sk. Zyw.* 2, 73. W rozpalonym obuwiu chodził, bez naymnieyszéy iednak sparzeliny i oczernienia. *Mon.* 68, 18. Okrutnik kazał mu rozpalone rożenki między rany kłaść, a potym solą dręczyć sparzeliny. *Sk. Zyw.* 2, 10, *Cresc.* 467, *W. Ex.* 21, 24.

*SPARZNĄĆ *med. idntl.*, prysnąć, pierzchnąć, Reißaus nehmen, ausreißen, entfliehen. Jeśli tych to buntowników weźmiemy, sparznie naypotrzebnieyszy, i tak spłoszemy ptaki. *Pot. Arg.* 184. Już do iednania z królem szli; lecz gdy się inaczey wszyſtkiego dowiedzieli, sparzli prędko. *Biel.* 661. Gdyby się był z tą wiadomością otworzył hetman, sparznąłby był naród Moſkiewſki, a inszego za pana byliby wzięli. *Zołk. Mſk.* 72, *Krom.* 140. Zaraz od zawziątku zparznęli, *deſiiterunt. Krom.* 734. Coć cię ten kontempt w żywe serce zarznął, Wzdyś się kochać nie przeſtał, z miłości-ś nie sparznął Przez to swey Argienidzie. *Pot. Arg.* 831.

SPARTY, *ob.* Zeprzeć.

SPARZYĆ, *ob.* Parzyć 1. *et* 2.

SPARZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, spary maiący, *multifidus e. gr. pes. Cn. Th.* 1040, geſpalten, Spalten habend, gefingert.

SPAŚ, *JSPAŚ, - i, ż., *JSPASZ, - y, ż., spasienie, szkoda w zbożu, w łące, (*Cro.* zpászisshe *ager compascuus*); der Schaden im Getreide durch Abhütung, Viehſchaden, Weideſchaden; cf. spaśne). Ktoby iadąc drogą zboże komu wypaſtwił i wydeptał końmi, a za ispasz pograbić się nie dał, takowy będzie winien szkody, co ludzie stronni na ispaszy oszacuią płacić. *Stat. Lit.* 108. Z kawałka roli

wyciska sąsiada, J o naymnieyszą ispasz pozwami okłada. *Hor. sat.* 109. - §. Kąkol świniom w żyr podali, i mło-to na tęż spaś puścili. *Smotr. Ap.* 47, na tę karm'), Futter, Fütterung. - §. Zabieżeć nieprzyiacielom od spasi, przedsięwzięcie ich wytrącić, *conatus aduersariorum infringere. Mącz.*, dem Feinde den Rank ablaufen, ſeinen Ränken vorbeugen, cf pomylić szyki). *Eludere alicuius machinationem*, wyrozumieć czyie kuszenie, zabieżec mu od spasi, bywa mówiono. *Mącz.* Łaſkoczono mu od spasi. *Rys. Ad.* 77, *Jabł. Buk. J 3 b.* Na Babę dawno Czarny Rycerz godzi Jeno że mu Pop (w szachach) od spasi zachodzi. *J Kch. Dz.* 93. Patrz, iak ta ewanieliia wszyſtkim obłudnym chrześciianom od spasi zabiega, a prawie im usta zawięzuie. *W. Poſt. W.* 2, 303.

*SPAS, - u, *m.*, spacer, mieysce przechadzki, der Spaziergang. Ganki tam w około bluszczem posnowane Umbryczynią w południe i spasy kochane Mile się przechodzącym. *Tward. Pas.* 4. Uyrzała go po spasie wieczornym się przechodzącego. *ib.* 92. W gaiu tym przechodzonego spasu sobie zażywa. *ib.* 118.

1. SPAŚĆ, spasł, *F.* spasie, spasę *cz. dk.*, spasać *ndk.*, *Bh.* ſpaſti; *Vd.* dolpopaſti; *Rs.* притравить; (*diſig Rs.* спастн; спасать, zbawić, wybawić; n. p. „Spaszy ospody"! *Stryik. Gon. X.*, zbaw' Panie!); - wypasać łąkę, zboże. *Cn. Th.* 1040, abweiden, abhüten. - *tr.* W kagańcu oley światło karmi; a ieśli wszyſtkę oliwę płomień spasie, zaraz gaśnie. *Birk. Chod.* 25; ſtrawi, verzehren). - *Rec.* spasł się, wypasł się, er hat ſich dick gefreſſen. Tak zażywał paszy hoynie, że się spasł i styl. *Jabł. Ez.* 139.

2. SPAŚĆ, spaśdź, spadł, *F.* spadnie *med. idntl.*, spadać *ndk.*, Spadywać *Freq.*, *Bh.* ſpadnauti, ſpadati, *Sr.* t. spanuć, zpadam, padnu dobie; *Crn.* zępâm, (*Crn.* spasem, paſti *comprehendere* uchwycić); *Vd.* dolpaſti, dolpadati, odpaſti; *Cro.* izpadam, izpaszti; *Rs.* спасть, спадать; *Ec.* низпасти, низпадать, испáдунти долой упасть, spadać z czego, spada *vel potius* zpada co zkąd na co, n. p. na dół, herab fallen, herunter fallen, wo hin fallen. Kto spada z wysoka, natąca boka. *Cn. Ad.* 401, bezpieczniey dołem). Jabłka doyrzałe same spadywaią. *Bud. Cyc.* 35. Obrona, gdy deszcz gwałtem spadywa. *Otw. W.* 411. Wcaleśmy się ciebie nie spodziewali; prawdziwie, iakby z obłoku nam spadłeś. *Teatr* 2 *c* 40; Czy z deszczem spadłeś? *ib.* 24, 10. *Czrt.* Witayże nasz cnotliwy Miłoszu! dla boga a zkądżeście tu spadli? *Zim Siel.* 134; skądżeście się wzięli tak niespodzianie?. Machaut prędko od Sulzbana spadnie dniem i nocą, żeby Wezyr nie odkładał i wſkok rzeczy docierał. *Tward. Wł.* 270, przybiegł, tam herbey geeilt. Jak deszcz spadać mi będą dukaty, we wszyſtko opływaiąc, będę bogaty. *Teatr* 54 *b*, 11; es wird mir Dukaten regnen. Oglądać się muszę zawsze, ieśli zkąd kiy albo batog nie spada na plecy. *Teatr* 29, 61. Schläge regnen. Ma długą siwą brodę, aż po pas spadaiącą. *Teatr* 28 *b* 65; na dół wiszącą, herabhangend. Komuby włosy z głowy lazły i spadywały, lekarſtwo. *Syr.* 1048. wypadywały, wylaziły die Haare fallen aus. - §. Spadać, upadać, umnieyszać się. fallen, abnehmen, in Abnahme gerathen. Jakaż to będzie cena, do którey czerwone złote spadną? *Pam.* 84, 193; *oppos.* w górę iść, płacić). Spaść z tonu. *Xiądz.* 25. Spadło mu z grzanki; omylila go nadzieia, tańszy teraz; *Cn. Ad.* 1077, spuścił, er hat den Ton herabgeſtimmt. J naylepsza komedya, ſkoro się nie podoba damom, musi spaść z teatru. *Teatr* 34 *b*, *B* 11. - Spaść, chudnąć, *Ross.* перепáдываться, *Ec.* испасти, испадати, abfallen, mager werden. Rozgniewał się Kain bardzo, i spadła twarz iego. *Leop. Genes.* 4, 5; i spadł na obliczu swoim. *W. Genes.* 4, 5. Spaść z sił, z nóg, z siły, władzę ſtracić, an Kräften abnehmen. Że z nóg spadł, że sobą nie władnie z nagłey ucieczki, na ziemi się kładnie. *Leszcz. H. S.* 186. - *W hucie*: im Hüttenweſen. Gdy kiedyś piec wielki mnieyszą wagę wydaie surowcu, kuźniacy mówią, spadł piec. *Os. Rud.* 109, *Os. Zel.* 84, der Hochofen iſt gefallen, wann er weniger Roheiſen liefert als gewöhnlich. *Mathem.* Funkcya spadaiąca, *descendens*, w którey się potęgi ilości nieznaney poſtępuiąc zniżaią. *Sniad.* 1, 292. - §. Spadać na kogo, z przychodzić na kogo, napadać na kogo, trafić nań, auf einen fallen, auf einen kommen, auf ihn treffen. Boday krew' iego na moię głowę spadła, ieżeli . . . *Stas. Num.* 2, 27. Oto ieſt zbrodzień, córka twoia niewinna, niechay na mnie tylko gniew twóy spadnie. *Teatr* 50 *c*, 98. Gwałtowna iakaś nieszczęśliwość spadła, i mniey przezorne umysły ludzkie opanowała. *Cyc. Mow.* 310. Spada na kogo maiętność, spadkiem mu się doſtaie, die Erbſchaft fällt einem zu. Na niego cały ten maiątek spadnie. *Teatr* 18 *b*, 36. Dzielnica takiego spadywa na Rzpltą. *Stat. Lit.* 7. - §. *Rec.* spadać się, z rozpadać się, pękać się, padać się; *Bs.* prosiſtiſe, propaſti; *Ross.* перекалóться, перекóпаться, полопаться; *Ec.* проспдаюся; zerfallen, zerberſten, zerſpringen. Zasłona kościelna od wierzchu aż ku dołowi spada się na dwoie. *Groch. W.* 213. Gdy się komu miecz skrzywi, woli go o ścianę zawadziwszy łamać, a napraszczać, a choćby się i złamał, woli na ten czas szkodę mieć, niżliby mu się czasu potrzeby spadać miał. *Rey. Zw.* 76 *b*. Świat, niebo i siemia wszyſtko się spadać i odmienić musi. *Rey Ap.* 42. Trudna rzecz mieć cię mądrym, choćbyś się chciał spadać, Lecz głupim mógłbyś nie być, gdybyś nie chciał gadać. *Kchw. Fr.* 36. Serce się spada od żalu. *Gor. Dw.* 279, cf. kraie się). Lekarſtwem tym spadały ięzyk u dzieci gdy namażesz, uléczy. *Spicz.* 23, popękały, zerborſten.

*SPASICIEL, - a, *m.*, który spasza, przyczyna spasienia lub spasi, ispasi, der Abweider, Abhüter, Urheber des Weideſchadens. Imieniem tylko byli pasterzmi, lecz rzeczą samą *depaſtores*, spasicielmi; potym iuż rzeczą samą pasterzmi porządnymi stali się. *Zygr. Ep.* 33.

SPASKIE wody, od miasta *Spa*, w biskupstwie Leodyyskim, *Krup.* 5, 211, *Dyk. G.* 3, 67; Spaer Waſſer, von der Stadt Spa.

SPASŁY, - a, - e, SPASŁE *adv.*, wypasły, tuczny, fett, gemäſtet. Koń spasły, i wieprz karmny. *Zab.* 15, 411. Miliony nierządu naszego ſtrawić się nie mogły, a kilkunaſtu iak nayspaśley się onym powytuczało. *Gaz. Nar.* 1, 307.

SPAŚNY, - a, - e *actiue* paszę daiący, obfity w paszę, paszący, weidend, fruchtbar an Weiden. Spaśny Epir. *Otw. Ow.* 313. - §. *passiu.* Bóg Nabuchodonozora ſtrąciwszy, zmienił w sianem spasną marchę. *Kchw. Wied.* 30, sianem się żywiącą, siano iedzącą, Heufreſſend. SPAŚNE, - ego, *n.*, *Subſt.*, zapłata od spasienia, od paszy, Weis-

Digitized by Google

begelb, Fütterungsgegelb. Spaśnego od wołu czyli konia od tidzi kupczących, gdzie będą popasali, grosz ieden. *Vol. Leg.* 7, 161, *et* 35.

SPASZOWAĆ, *ob.* Paszować. SPATELA, *ob.* Szpatela.

SPATRZYĆ *cz. dk.*, Spatrzać *ndk.*, patrzeć, obaczyć, oglądać, ſehen, ſchauen. Jdźcie a spatrzaycie. *W. 4 Reg.* 7, 14. Nie wiem, ieśli tak wiele mam? spatrzę! *Gliez. Wych. J* 1. Wędę z robaczkami, gdy uyrzały, rzekła szczuka do lina: potrawyć rozkoszne, ale za to gardło dać, robaczyſko sprosne; Lin rzekł: spatrzam, ieśli smaczny! wnet połapił robaczka na wędzie. *Papr. Kol. J* 2, zobaczę). Nie spatrzę, ieśli to zrozumiesz. *Hrbſt. Nauk. f* 8. Spatrzać kogo, doświadczać kogo, einen verſuchen, probieren. Tych osób, co naybliższo panieńskiego ucha Złotem spatrzę, aza się i mnie odobrucha. *Pot. Arg.* 335. Szadłem, abym spatrzył mądrości, błędów i szaleńſtwa. 1 *Leop. Ec.* 2, 12, abym się przypatrzył im. 3 *Leop.*). – §. *Rec.* Spatrzać się z kim, z doświadczać się z kim, ſich mit einem verſuchen, mit ihm meſſen. Radby się był z nieprzyiaciołmi spatrzył; wszakże nad zakazanie hetmańſkie nie chciał się tego ważyć. *Biel.* 591. Rycerz mniema, że to mąż iaki doświadczony, Nie myśląc, aby białąplcią być miała, Chce się z nią spatrzyć. *P. Kch. Jer.* 314, *P. Kch. Orl.* 1, 79. Łuk porwawszy, krzyknął: zemną się spatrzay! *mecum tibi sint certamina, Zebr. Ow.* 106.

SPAZM, – u, *m.*, z Greck. kurcz. *Sr.* 1. жuвoв зпuнaнo, *Rs.* дeрóмa: Krampf, Krämpfung; ciągnienie gwałtowne części myszczastych, tak iż część naturalnie miękka, twardnieie. *Krup.* 5, 631 Lew, król zwierząt, leżał chory Na spazmy, czy na wapory. *Jak. Bay.* 214. SPAZMOWE ruchy. *Krup.* 5, 631; z konwulsye.

SPECYAŁ, – u, *m.*, SPECYALIK, – a, *m.*, *dem.*, przysmaczek osobliwy, delikacki, łakotek, ein ganz beſonderer Leckerbiſſen, *Vd.* lisni drobizh, sladzhiza). Osobki, ſtrawa, abo życie różne od pospolitego życia drugich, z któremi kto mieszka; specyałami niektórzy zowią. *Cn. Th.* 642. Strzeż się by twe specyały, wraz ci się śmiercią nie ſtały. *Lib. Hor.* 16. Mięso bażantowe do iedzenia iest osobliwym specyałem. *Haur. St.* 130. Za specyał te frukta mu dano. *Jabł. Tel.* 79. – §. *tr.* Stokiiów, niewielki specyał! *Teatr* 24 *c*, 81; niepocieszna uczta). – §. *de homine*: Wierz mi, drogi serca mego specyale. *Teatr* 16 *b*, 6, theurer Herzensſchatz. Jaki mi specyał, rozumie, że do tey iego przebrzydłey maszkary wzdychać nie przeſtanę. *Teatr* 29, 83. Co! dla ciebie? iaki mi specyał. *Teatr* 14 *b*, 69. SPECYALNY, – a, – e, – ie *adv.*, osobliwy, szczególny, Special-, beſonder. Nie ſtawił się iako komisarz, tylko iak specyalny plenipotent. *Zab.* 13, 194. – §. osobliwszego delikackiego smaku. delicat, ſchmackhaft, herrlich. Tort specyalny. *Jabł. Ez. B.* 4. Arcy specyalne potrawy; odjeść się ich nie mogą. *Teatr* 33 *d*, 83. SPECYFIKACYA, *ob.* Wyszczególnienie. SPEKTATOR, *ob.* Patrzacz, Patrzyciel, Przyglądacz, Poglądacz, Widz.

SPĘDZIĆ *cz. dk.*, Spędzać *ndk.*, a) do kupy zganiać. *Cn. Th.* 1040; *Vd.* spodit; zuſammen treiben, auf einen Haufen zuſammen jagen. Spędzony do kupy, *Rs.* сгонный, cf. zgoniny). – b) spędzić, *vel potius* zpędzić, precz odgonić, rozpędzić, wegtreiben, wegjagen. Kto ciska kamieniem na ptaki, spędzi ie. *W. Syr.* 22, 25. Ziele to ma moc rozbiiać i spądzać bolączki ogniſte. *Urzęd.* 256. Spędzić na dół, herabtreiben. Precypitować, na dół spędzić. *N. Pam.* 6 318. – *tr.* Jak ſkromnych wznosi, tak bóg pyszných spędza. *Leszcz. H. T.* 10; zrzuca, poniża). – §. *aliter*: Swą młodość na czytaniu spędził. *Mon.* 69, 613, przepędził, ſtrawił, hinbringen, zubringen.

SPĘKAĆ się, *ob.* Pękać się.

SPEKTAKL, – u, *m.*, das Schauſpiel, Schauſpielhaus; *ob.* teatr, teatralnia, komedyalnia, widowiſko, *Bh.* diwádlo, činohra; *Sr.* 1. hrayancza, pihladwancza; *Crn.* ględalishe, ględishe, resgledarna, pręsha; *Vd.* vidilu, iſkasa, shpetakel, gledalishnu meſtu, resgledalishe, perkasalishe, gledalishni goder, gledalishe, ſkasalishe, resgledarna; *Cro.* gledalische, peldokaza, peldoigra; *Rs.* позорище, зрѣлище, лицедѣйствіе; *Ec.* игралище. SPEKTATOR, – a, der Zuſchauer, widz, patrzacz, przypatrownik, *Boh.* diwak, (cf. dziwak, dziwiciel); *Crn.* ględovz; *Cro.* gleditel, gledavecz; *Dl.* gledalacz; *Rg.* glèdalaż, (*ob.* *glądać); *Rs.* смотрителъ, зрѣтелъ, взирателъ, (*ob.* *źrzeć, wzierać), *Ec.* позорáтай, (cf. pozor); *w rodz. żeńſk.* Spektatorka; *Crn.* gledovka; *Cro.* gleditelicza; *Dl.* gledalicza; *Rs.* смотрительница, зрѣтельница; die Zuſchauerinn.

SPEKULACYA, *ob.* Przemyślawanie, Przemysł.

SPEŁNA, *ob.* Pełno. SPEŁNIĆ, *ob.* Pełnić. *SPEŁNY, – a, – e, *SPEŁNIE *adv.*, cały, nienaruszony, zupełny, dostateczny, vóllig, gánzlich, vollkommen. Ci nauczyciele nie życzą tego uczniom swym, aby się czego dobrego nauczyli, ieno żeby od nich kwartały dobre a spełne brali. *Glicz. Wych. L* 8 *b*. Mąż spełnego rozumu. *Bud. Tyt.* 1, 8. Człowiek niespełnego rozumu. *Sax. Tyt.* 161. Baba ta była niespełnego rozumu, a przecię ią ſtracono. *Pam.* 83, 2, 150, cf. niewszyſtkie doma, klepki brak). *Jer. Zbr.* 94. Dobre mienie, zdrowie, zawżdy z żonką spełnieysze. *Rey Wiz.* 60 *b*. Przyszłoby nam, i to tu spełnie powiedzieć, to . . . *Sekl.* 77; dokładnie).

SPEŁZNĄĆ, SPEŁZAĆ, *ob.* Pełznąć.

*SPERANDA, – y, *ż.*, zyſk spodziewany, ein gehoffter Nutzen, (z *łac.*) Odwołuię się do znaczney sperandy, którą kredką na ſtole doſkonale wypisał. *Zab.* 13, 194. SPERANS, – u, *m.*, n. p. nasienia nayspewnieysze swego własnego oka, uchodząc w tym daremnego speransu. *Haur. Ek.* 50, zawodu, zwodniczego ſtarania, vergebliche Umſtände, Weitläuftigkeiten.

SPĘTAĆ, *ob.* Pętać.

*SPEZA, – y, *ż*, z *Włoſk.*, expens, koszt, wydatek, die Ausgaben, Koſten. Dla chwały nieznośne spezy na bankiety czyniemy. *Star. Ref.* 71. Zawsze on się broni kosztem albo spezą. *Pot. Arg.* 71, *Gaw. Siel.* 402, *Goſt. Gor.* 20. Mało maiąc spezy, Nie mógł zaczętéy dobudować wieży. *Odym. Sw.* 2, *N* 4, mało funduszu.

ŚPI, *ob.* Spać. 2) *ŚPI, z spy, *ob.* Sep.

SPIAĆ, śpiał, śpieli, śpię *Med. ndk.*, naspiać, dośpiać *dok.*, nadążać za kim. *Cn. Th.* 1040, nachkommen, einholen, nacheilen; *Ec.* спѣю ов дѣлъ *proficio, progredior, ob.* śpieszyć; *Ecc.* спѣешь плодъ *maturescit*; *Rs.* подоспѣть, подоспѣвать podźrzewać. – Łacno mi, ła en em, śpię, *vaco. Cn. Th.* 342, ich habe Muße. Nie śpię, zabawionym, nie zdążę. *Cn. Th.* 527, *et* 543.

Pochodz. *śpiech, pośpiech, śpieszyć, śpieszny, śpieszność; przyśpieszyć, dośpieszyć, dośpiać, naśpiać.*

Digitized by Google

2) *ŚPIAĆ, *ob.* Śpiewać.

SPIĄC, spiął, spięli, *F.* zepnie, spnie, zepnę, spnę *cz. dk.*, Spinać *ndk.*, *Bh.* sepnauti, spinati, (*Bh.* spěnat pęto końskie); *Slo.* spať, spjnati, zepnem; *Sr.* 2. spinasch, spesch; *Crn.* spejnam, spnem, shpiléti, shpilem. (*ob.* śpilić, cf. śpilka, *Ger* spellen); *Vd.* spehniti; *Cro.* szpéti, szpinyam, skup-szpinyam, zapinyam, kopchim, kapchim; (szpechújam *cohibeo*, szpét *compeditus*); *Bs.* speti, sapeti; *Rg.* spěti, spignem; (*Rs. et Ec.* спять, спинати, z na znak obalić, hamować, przeszkadzać). Spiąć, połączyć zapinając *etc.*, *pr. et fig.*, zuſammen knöpfen, zuſammen heften, feſt an einander haken, verbinden. Spiąć co sprzączką. *Tr.* Aby pętliczka iedna z drugą mogłaby się spiąć. 3 *Leop. Ex.* 26, 5, aby przęczka sznurkowa iedna ku drugiéy mogła się przygodzić. 1 *Leop.*, zeyść się, zetknąć się). Bóg z przybytku, kortynami spiętego, Moyżeszowi wolą swoię opowiadał. *Zrn. Pſt.* 3, 91. Opony podzielasz, aby się mogły iedna z drugą spinać. 1 *Leop. Ex.* 26, 4, spaiać. 3 *Leop.*). Srebrną haftką na nogach kształtny koturn spina. *Dmoch. Jl.* 2, 100; *Crn* afklati). Ciężarne chodzić powinny w przeſtronnych szatach, aby się kształtami nie spinały. *Cziach. przyr. h* 4. Wyka rzęsna śpina zboże, którym sp ęciem zadusza ie, a ztąd Spień zwana. *Syr.* 768. Żelaziem spinają okręty. *Uſtrz. Troj.* 126. Nawę spięli do nawy. *Tward. Wł.* 153. Okop wziął czynić, wozy spinać. po wosach ſtrzelców rozſtawił. *Warg. Cez. praef. C.* Spięci ściſłym miłości małżeńſkiey ogniwem. *Min. Ryt.* 2, 249. W moim dworzaninie maią być te dwie rzeczy pospołu spięte, nauka z rycerſkim rzemiosłem. *Gor. Dw.* 65. Spięcie *Subſt. verb.*, *actio*, spinanie, das Zuſammenheften; b) n. p. Kita zatknięta w bogatym sp ęciu, na którym wielka liczba dużych brylantów. *Gaz. Nar.* 1, 81; Spange. – §. Feb siadł z dala, łuk spina. *Dmoch. Jl.* 5, napina, er ſpannt den Bogen. – §. Spiać konia ostrogami n. p. gdy konia spiął ostrogami, koń się wspiął. *X. Kam.*, die Sporen geben. – §*. Spną się rumaki, nie cierpiące sfory' Targa ich dzikość i shukana pieni. *Kniaź. P.* 2. 252, wspinają się. die Roſſe bäumen ſich.

ŚPIĄCY, *ob.* Spać. ŚPIĄCZKA, – i, ż., *Sr.* 1. ſpar, ſpiar, *Vd.* spanjavitnoſt, terdospanjoſt, saspajozhnoſt, *Rs.* спячка, chorcba, *szubet, *śpik sregi, letarg, die Schlafſucht; Letarg albo śpiączka pochodzi z zamulenia albo zastanowienia się krwi i humorów w mózgu, które że nie przepuszczaią duchów zwierzęcych, człowiek w téy chorobie bez zmysłów zostaie. *Boh. djab.* 2, 165. Chory na śpiączkę, *Vh.* saspanobolun, terdospaniu, terdospiezhen, saspajozhén, spanjavien, ſchlafſüchtig. Medyk ieden chcąc chorego na śpiączkę ulécyć. . . . *Petr. Et.* 177. – §*. Tu mi pierwszy raz śpiączka zawiera powieki. *Przyb. Milt.* 245. sen, der Schlaf. Chciał ich do śmiertelnéy przywieść śpiączki. *Zab.* 7, 265; snu wiecznego, Todesſchlaf. – *Adv.* w śpiączki, we śnie, przez sen, im Schlafe, ſchlafend, *Bh.* we śpěčky. Stroynat Mindaka we śpiączki zabił. *Biel.* 152; *Rey. Zw.* 65 *b.* Chociaż w śpiączki iedzenia się napiera I próżną gębą rusza, i ząb o ząb ścierа. *Otw. Ow.* 340. Jam go na iawie widział, nie w śpiączki. *Pot. Arg.* 573. Co im mówi, gdy ich w śpiączki zaſtawa. *Birk. Chem. Bb.* Jeśli człowiek dobry abo zły, w śpiączki poznać nie możemy. *Petr. Et.* 42.

*SPIAŃCZYĆ się *Rec. ndk.*, n. p. Chmiel, gdy z podobną grzeszną młodą tańczy, Szczupnie, przyciśnie, umyślnie się spiańczy. *Bratk. D* 3. *Rs.* спятитьсѧ chwiać się, wanken.

SPIĆ się *Rec. dk.*, Spiiać się *ndk.*, mocno się upić, *Cro.* zopiamsze; *Ross.* спитьсѧ, спиваѣтьсѧ; ſich ſtark beſaufen. Leżał, spiwszy się srodze. *Birk. Chm. B* 3. Kazaliśmy dać wina, walnieśmy się spili Za zdrowie Niemców, co się w onych bitwach bili. *Niemc. P. P.* 8. Rozeszli się wszyscy spać, bo się byli wszyscy bardzo spili. *Radz. Jud.* 15, 2. On się spił, rozum, zmysł wszelki, Zoſtawił na dnie butelki. *Jak. B* 102. Walnieś się bawiła spiiaiąc za moie zdrowie. *Teatr* 55 *b.* 42, *ob.* pełnić). Obietnicami ich upaia, któremi spiiaią się tak bardzo. *Birk. Ex. H* 3. – §. Zjadło się, spiło się; iuż po wszyſtkim, poszło wszyſtko. *Cn. Ad.* 910; wszyſtko przehulano, es iſt alles durch die Gurgel gegangen; man hat alles verſoffen. (*Boh.* zpiti, zpiti przepić). Dobrze wam zgotowana sm kuie biesiada, Dobrze się wino spiia, dobrze mięso zjada. *Dmoch. Jl.* 108, wypiia się, piie się, der Wein trinkt ſich gut, geht glatt hinunter. Na ucztach spiiają się folwarki, wsie i włości. *Jez. Wyr.*, ſie werden verſoffen.

*ŚPIĆ, n. p. dzieci, z uśpić, usypiać, ſchlafen machen, einſchläfern. Pieśniami temi mamki dzieci śpiły. *J. Kch. Dz.* 112; *Przyb. Milt.* 45.

ŚPICA, SZPICA, – y, ż., *Bh.* ſſpic, ſſpička, (*Boh.* Špice sprychy; *Slo.* ſſpic, ſworſſek, (cf. wierzch); *Sr.* 1. zpicza, zpitza, wotré konczik; *Sr.* 2. ſchpiza, ſchpizza; *Crn.* shpiza, ojſt, (*ob.* ość), nawâd, nawâda, (cf. nabość, nabadać); *Vd.* spiz, shpiz, art, (*Vd.* shpiza, z paździor), oiſtrina, oiſterz, (*ob.* ostrze), boda, naboda, bodesh, bodei, shpizhei, nabodlei, verhezh, verhotez; *Cro.* spicza, nabâda, rât, ostrina, *Dl.* art, raath; *Bs.* rât, rrit, rrito, (2. woyna); *Rg.* rât, scip., varh, bodezân; *Sla.* bêrrk; *Rs.* спица, шпилъ, кончикъ, (*Rs.* спицы вязальныя droty pończochowe, стряная спичка siarnik; онъ какъ спичка chudy jak szczapa); *Suec.* spets, *Lat.* spica, *Ital.* spizzo, *Lat.* cuspis); koniczatość ostra, koniec ostry kołacy, *Ger.* die Spitze, (cf Spieß, Speiche). Byk z bykiem na rogów szpicę Biorą się o iałowicę. *Jak. Bay.* 51. Śpica dachu, wieży, die Dachſpitze, Thurmſpitze. Wieże w niebo prześwietnemi wdzieraią się szpicami. *Tward. Pas.* 110. Stolica ozdobna w obeliszki i wieżowe szpice. *Przyb. Milt.* 91. Polus abo śpica na niebie, *axis. Mącz.* Na głowie czubek storczy, na którego szpicy Gwiazda złotym ćmi błyſkiem wzrok byſtréy źrzenicy. *Tol. Sout.* 83. Śpica kapelusza, *Bh.* tytljť *apex*). Śpice trzewików, *Rs.* носки. – Śpica woyska, z czoło, die Spitze des Heers. Straszna, iak woienna śpica zszykowana. *Leop. Cant.* 6, 3, woienna szpica uszykowana. *W. Poſt. W.* 3, 379. Oſtatek woyska ku północy spicę miał. *Leop. Jez.* 8, 13. Wyszedł z woyſkiem, i obrócił szpicę ku puszczy. *ib.* 14. Stanie kapłan przed śpiczą woyska. 1 *Leop. Deut.* 20. Procarze szli przed woyſkiem, i byli na śpicy co mocnieysi mężowie. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 91, 11; *Slo.* na ſpicu ſa doſtal *summo periculo expositus*, *ob.* szańc). – Na śpicy, na czele, na widoku, an der Spitze, recht ſichtbar. Niemasz u nas urzędu, któryby na śpicy siedząc, patrzał na poſtępki z was każdego. *Gor. Wł. E b.* Człowiek doſkonały, którego nam ten wiek wyſtawił iako na szpicy ku okazaniu, że ieſt i teraz człowiek. *Gor. Sen.* 518. O święta wisro, ciebie wszyscy wielbią, i wysoko na śpicach ſtawiają. *Kosz. Cyc.*

Digitized by Google

227. Arryusz przez 40 mieysc z pisma przeciwko bóstwu Pana naszego na śpicę wyſtawował. *W. Poſt. W.* 2, 142. - §. Spica u kola, *Bh.* ſſpice; *Sr.* 1. ſtpica, ſtwizo, kolesna ſtnieza, (cf. sanica); *Vd.* shpiza, kolna shpeza, jabla, kolesna prezhka; *Bs.* spiça od kola, zbiçe od kola, paoçi; *Rs.* косякъ. die Speiche, Radſpeiche, *Angl.* spoke, *Ital.* spiga, *Fries.* Spetze. sprycna. Spica kolowa, *radius*. *Volck.* 796. Kola te były takowe, iak u wozu, i wszyſtko było lite, osie, piaſty, szpice, dzwona. *Radz.* 1 *Reg.* 7, 33; śpice. *W.* 3 *Reg.* 7, 33, 1 *Leop. ib.* Na iednym mieyscu złamana oś leży; w tey ſtronie śpice się z kol porozmiatywały, W tey tylko znaki wozu zbitego zoſtały. *Otw. Ow.* 90. - §. Spica Montawſka, der Montauiſche Winkel, kąt sam Wisły i Nogatu, część Żuławy Malborſkiey. *Dyk. G.* 2, 174. Od utrzymania tam na Wiśle, a naybardziey szpicy Montawſkiey defluitacya do Gdańſka zależy. *Vol. Leg* 7, 647.

SPICHRZ, SPIKRZ, SPICHLERZ, ŚPIKLERZ, SZPICHLERZ, - a, *m.*, *Bh.* ſeppka, (cf sypać), obilnice; *Slo.* ſppowné, obilnice, jitnik *Sr* 1. jitnicza, jitna wuta, brojna, brojnicza, (cf. brog); *Vd.* kasha, (cf. kaszta), koesht, kashta, hran, (cf. chronić), shitnica, shitni pod, nasutenza, (cf. suć), nasipishe, (cf. na ypać), nasipne tle; *Crn.* kashza; *Cro.* hambar, sitnicza, sitnik. *Rg* xitniza; *Bs.* sgitniça, hambar; *Rs.* жи́тница, житохранилище. лабазъ, лабазникъ, лабази́ки, Niederl. Spieker, *Ger.* der Speicher; (*ob.* Żytnica, *ob.* sol). Śpichrz iest to budynek, w ktorym omłocone ziarna zbóż i wyschędożone, każdy gatunek osobno w przegrodach zsypuią się do przechowania. *Kluk. Rosl.* 3, 255. Szpiklerze dla ſkładów zboż. *Vol. Leg.* 7, 572. *Przętr, gdzie żyto sypuią, śpichlerz. *Volck.* 380. W pewnym szpichlerzu maiętnego pana Były złożone wielkie legumina. *Zab.* 16, 59. - *tr.* Sycylią i Egipt zwano śpichlerzami Rzymu dla swoiey żyzności. *Kras. Pod.* 2, 165; śpiżarnią, Speiſekammer Dawniey Polſkę śpichlerzem całey Europy, iak niegdyś Egipt i Sycyliią śpichlerzami Rzymu nazywano. *Skrz. P. P.* 2, 202, *Boter.* 50, *et* 51. ŚPICHLERSKI, - a, - ie, *Rs.* лабазный, od śpichlerzów, od żywności, prowiantowy, Proviant-, n. p. śpichlerſkie ſtatki. *Warg. Cez.* 98. SPICHLERZNIK, - a, *m.*, co się śpichlerzem opieka, *horrearius Mącz.*, der Speicheraufſeher. (*Rs.* лабазникъ, медунии́чникъ pan śpichlerza).

*SPICZAK, - a, *m.*, *parectatus* młodzieńczyk, który iuż brodacieie, okrzos, śpiczak niektórzy mówią. *Mącz.*, ein junger Menſch, der anfängt einen Bart zu bekommen; szpyczak. *ib.* (*Bh.* ſſpičak ieleń młody; psi ząb). ŚPICZASTY, *SPICZATY, - a, - e, ŚPICZASTO *adv.*, kończyſty, *Bh.* ſſpičaty; *Slo.* ſſpicati; *Sr.* 1. ſpiczjſté, kończjſté; *Sr.* 2. ſchpizni; *Crn.* shpizhaſt, ojſtne; *Vind.* spizaſt, shpizhaſt, arspizhen, ospishen, pobodliu, oiſter, verhunzhaſt; shtulaſt; *Cro.* spichàszt; *Sla.* zashiljaſt; *Rg.* ratàšt; *Rs.* спичный, остроконе́чный, остроно́сый; косящатый; *Gr.* ſpitzig. Latorośl do szczepienia szpiczaſto zaoſtrzona na końcu. *Cresc.* 126. Śpiczaſto graniaſte ſłupy Egipckie. *Rog. Dos.* 2, 44. Krągło śpiczaſta kapa. *Torz.* 74, *oppos.* krągło płaſka). Etna śpiczata. *Otw. Ow.* 146. Śpiczaſto zaoſtrzyć. *Boh.* ſſpičatiti, oſſpičatiti; *Crn.* shpizhati, ojſtim; *Vd.* shpiziti, oshpizhati, pershpizhati, oiſtriti; *Cro.* spichiti, spichim. ŚPICZASTOGŁOWY, - a, - e, *Crn.* shtulaglavne, ſpitzköpfig. SPICZASTOGRAN - u, *m.*, *pyramis. Rog. bud.* 20, oſtrosłup, eine Pyramide. §. Spiczaſte koło *Xn. Th.* 1121. śpice czyli sprychy maiące, Speichen habend. SPICZASTOŚĆ, - ści, *ż.*, oſtrość zakończenia, die Spitzigkeit, *Sr.* 1. ſpitzjtoſti, *Ross.* колючесть, (*ob* kolącość).

*SPIDWAS, - u, *m.*, *SPIDWASEK, - ska, *m.*, szafa, ein Spind, ein Schrank. *Capsula* śpidwasek albo ſkrzyneczka, szafka. *Mącz.*, *viscus. Mącz.*, *Ferculo pulpita*, almarye, śpidwaſki, w których poganie chowali obrazy swoich bogów. *Mącz.*, Spidwas, szafa. *Cn. Th.* 1041.

*SPIE, - spy, *ob.* Sep. ŚPIĘ, *ob.* Spać.

SPIEC, spiekł, *F.* spiecze *cz. dk.*, Spiekać *ndk.*, *Crn.* spezhi; *Hungorh* speka; *Vd.* spezhi); gorącem zlepić, durch Hitze zuſammen backen machen. Słońce ziemię spiekło. *Jr.* Spiec się *rec.*, *Rs* specchise, oçvarnuti, *Ross.* спечься, спекаемься; twardnieć i zlepnąć od gorąca, zuſammen backen von der Hitze. Obmyli spiekłą krew z ran iego. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 3 *b.* Sucha chwila nie dobra ku oraniu, bo w ten czas ziemia się spiecze, a tak suche gruzły nie mogą się zdrobić. *Cresc.* 88. Kęs blocka spiekłego, mówić śmie do tworcy swego. *Dar. Lot.* 3. - §. Cmy koło światła się snuią, aż się też i same pod czas nieopatrznie spieką. *Mon.* 60, 262, sparzą, spalą, verſengen, verbrennen.

SPIĘCIE, *ob.* Spiąć.

ŚPIECH, - u, *m.*, *Sr.* 1. ſpěch, *Ec.* спѣхъ, поспѣхъ, *Rs.* спѣхъ, cf. *Gr.* σπουδή; (*Etym* śpiać); pośpiech, śpieszenie się, die Eilfertigkeit. Wielkim śpiechem nocą i dniem się kwapił. *Warg. Cez.* 25. Na ratunek drogą daleką dziwnym śpiechem towarzyszowi bieżał i przybieżał. *Warg. Wal.* 246.

SPIEG, *ŚPIEGARZ *SPIEGUN, - a, *m.*, *Bh.* ſſpeh, zwiđać (*ob.* zwiedzić), wyzwiđać (cf. wywiadywać się); *Slo* ſpehár, zradce, *Sr.* 1 wuhladnik (cf. wyglądać), fuſchwar (cf. fkusić), dopotwanik (cf. dopytać się); *Vd.* spegavez, shpion, shpioniravez, sveduvauz, vunsgleduvauz, sharaus, lukavez, okriunugledavez, kukavez, *Cro.* spiavècz, spion, uhòda, vuhoda (cf. uchodzić); *Rg.* vhoda; *Bs.* uhoda, ousiça; *Sla.* uhoda; *Ec. et Rs.* сходникъ (cf. schodzić, zeyść), исходникъ, соглядáтай (cf. oglądać), соглядатель, соглядникъ, подзорщикъ (*ob.* podzierać). подзирáтай, шпіонъ, лазутчикъ, предатай выведывальщикъ, выведывательница, подсматривальщикъ, подсмотрщикъ; cf. *obsol. Ger.* Spech, Specher, Speher, *verbi* ſpähen, *Lat.* speculator, *Angl.* spy, *Lat. med.* espia) wywiadownik, podsłuchacz, *explorator. Mącz.*, *Ger.* der Spion. Posłał Jozue dwóch śpiegierzów potaiemnie, i rzekł im: idźcie a obaczcie ziemię i miasto Jerycho. *Leop. Joz.* 2, 1. *Krom.* 47. Jesteście łazękowie a śpiegowie, dlategoście tu przyszli, żebyście nieobronność ziemi wyśpiegowali. 1 *Leop. Genes.* 42, 9. Spiedzy wróciwszy się oni . . . *Chrość. Fars.* 81. *Conquisitores*, śpiegunowie, którzy się wywiaduią, co się między ludźmi dzieie, co mówią. *Mącz.* Spieg, wyżel. *Cn. Ad.* 1078, *Gall.* mouche, Oeſterr. ein Naderer, ein Spitzel, ein Polizeyſpion). Ocućcie się na te śpiegierze, którzy postępki wasze wyiawiaią, a zdraycom cicho rady dodawaią. *Pasz. Bell. A* 4 *b.* Spiegowie, iako psi śledzący, przeniknęli i wymacali każdy kącik. *Boter* 4, 58. SPIEGI

Digitized by Google

plur., z śpiegowanie, das Spioniren. Których mogli dostać na śpiegach, wieszali. *Jer. Zb.* 247. W śpiegi kogo posłać. *Cn. Th.* 1041, *ob.* na wywiadki). Ten człowiek widzę, na śpiegi przyszedł. *Teatr* 4 *b*, 7. ŚPIEGARSTWO, - a, *n.*, ŚPIEGOTA, - y, ż., śpiegowanie, das Spioniren; *Rs.* подзóрь, подсмóтрь, подыскъ; *Ec.* соглядáтайство. Śpiegoty. *Eraz. izz. B* 68 *b*. Śpiegostwo, *collect.* śpiegowie, Spione. Wdzierało się wszędy nasadzone śpiegarstwo, i o wszystkim rządowi donosili. *Nar. Hist.* 3, 367, *Nar. Tac.* 3, 85. ŚPIEGIERSKI, - a, - ie, ŚPIEGOWNICZY, - a, - e, od śpiega, Spion; *Rg.* ùhodni; *Cro.* uhodni; *Rs.* подзóрный; *Ec.* подсмáтривательный. W śpiegierskiéy osobie cały obóz przepatrzył. *A. Kch. W.* 349, śpiegowniczy, *speculatorius. Mącz.* ŚPIEGOWAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* špehowati; *Crn.* shpegam, lukam, kukam; *Vd.* shpionirati, shpehat, poshpeguvati, merkat (cf. miarkować), napolukati, posgleduvati, nasgleduvati, nazevati, iszevati, nasozhituvati, lukati, spriunugledati, kukati, sveduvati (cf. zwiedzić), resgleduvati, ſtarati, ſtarkovati; *Cro.* spiam; *Bs. et Sla.* uhoditi (cf. uchodzić, wchodzić); *Rg.* vhoditti, trâxiti; *Rs.* подыскáть, подыскивать; *Ec.* подзрѣти, подзирати, соглядати; cf. *Germ.* ſpähen, Obd. ſpegen, ſpechen, ſpeigen, ſpieken, Nied ſ. *et Holl.* ſpeen, ſpien, *Angl.* spy, espy, *It.* spiare, *Suec.* speja, *Hisp.* espiar, *Wallis.* yspio, *Lat.* speculari, *Hbr.* נשׂח zapha *ex ſpelunca obſeruauit*): sekretnie śledzić, podsłuchywać, wywiadywać się, *Germ.* ſpioniren. Oni śpieguią kroki moie. *Teatr* 7, 11. Pani nadchodzi zapewne śpiegować, gdzie iestem, i z kim przestaię. *Teatr* 6, 8. Będę śpiegowała z iéy słów iéy umysł. *Paſt. Fid.* 107. ŚPIEGOWNICZKA, - i, ż., *indagatrix. Mącz.*, die Spioninn; *Rs.* лазúтчица, подсматривальщица, выѣдывательница.

ŚPIĘ; *ob.* Spiać.

SPIEKA, - i, ż., SPIEKOTA, - y, ż., upał śpiekaiący ziemię, Dürre, große Hitze; *Rs.* пекъ; (*Bh.* spekline lawa Wezuwiuszowa). Dla gorącości i śpieki okrutney słonecznéy, wiele rzek w toniach swoich powysychało było, *aeſtu et ardore. Krom.* 709. Zupełne trzy miesiące śpieką i posuchą srogą goraiąc, do szczędu urodzay spaliły. *Krom.* 1[illegible]. Od śpieki lasy i ziemia gorzały. *Chmiel.* 1, 119. Niemasz Palmiry, co wraz zemną piła, Gdy śpieka była. *Karp.* 1, 24. Przykre ci, drobiu kochany, wiatrów, słoty z piekotą przemiany. *Zab.* 14, 84. Krąży Feb w górę, susz w garle niezmierna, Ey czas Wirgili tę zwilżyć spiekotę. *Hor.* 2, 277, *Zab.* 9, 278. SPIEKAĆ, *ob.* Spiec. SPIEKŁOŚĆ, - ści, ż., zlepla susza, dürres Zuſammenbacken, Zuſammenkleben vor Hitze. Wodą spiekłość ziemi się odmiękcza. *Cresc.* 8. SPIEKŁY, *ob.* Spiec.

SPIEŃ, - ia, *m.*, SPIONEK, - nka, *m.*, *demin.*, (*Etym.* Piąć), *Bh.* špinadlo; *Rs.* спенекъ; kolec u sprzączki. *Wład.*, trzpień, der Dorn in der Schnalle; (*Bh.* špénát pęto na konie). Uczynisz pięćdziesiąt spieniów miedzianych. 1 *Leop. Fx.* 26, 11, iglic. 3 *Leop.*). Spień albo spiłka czółnka tkackiego dla cewki, *pauellium. Cn. Th.* 1041. die Zunge am Weberſchiffe zu der Spuhle. - §. *Botan.* Wyka rzęsna, Spieniem zwana, że spina zboże, a tym ie zadusza. *Syr.* 768, eine Art Wicken.

SPIENIĆ, *ob.* Pienić.

SPIENIĘŻYĆ *cz. dk.*, spieniężać, pieniężyć *niedok.*, *Boh.* zpenéžiti, zpenéžym; w pieniądze obrócić, za pieniądze przedać, zu Gelde machen, in Geld umſetzen. Spieniężywszy, co się sprzętów zostało, wyiechał. *Kras. Dos.* 106. Gdyby było miał wiele, miałby ziemianin, gdzie swoie rzeczy spieniężyć. *Gor. Wł. S.* 3 *b*. Abyś ztąd nie odjeżdżał, ażbyś tę swoię kupią spieniężył. *Bud. Ap.* 41. *Źle się (skoro się) zboże spieniężyło, zaraz postawy przybyło. *Cn. Ad.* 62, *Rys. Ad.* 82, ma chléb rogi; drogo pszenicę przedał). - §. Spieniężyć komu co, z drogo mu przedać, dobrze przedać, gut anbringen, theuer verkaufen. Często kalekę konia w cudnym doku Nieuważnemu roztrucharz spieniężа. *Pot. Syl.* 268. - SPIENIĘŻEĆ *neutr.*, w pieniądze być obróconym, in Geld umgeſetzt ſeyn. Już prawda spieniężała; iuż się prawda całe przedała. *Lub. Roz.* 282.

SPIERAĆ, *ob.* Zeprzeć. SPIERAĆ się z kim *recipr. ndk.*, (*Dok. deficit*); rozpierać się, sprzeczać się, *Sr.* 1. zperam ſo, zapéram ſo; *Crn.* prepiram se; *Vd.* prepirati se; *Ec.* споръ́мися, спираюся, ссориться, мягаться; mit einem ſtreiten. Tak spierały się te dwie niewiasty przed królem. *Bud.* 1 *Reg.* 3, 22. Przed laty zwyczay był u królów, że się z sobą o wiele rzeczy spierali; a gdzie kto sparł kogo, tam bryłę złota drugi dać musiał. *Podw. Wr.* 12. Spieramy się o to, iakby o coś poważnego, podniosłszy brwi do góry, stałdowawszy czoło. *Pilch. Sen. liſt* 4, 62. Nie spieray się słowy, boć to niczemu nie iest pożyteczno. 1 *Leop.* 2 *Tym.* 2, 14. Prawo niech rozkazuie, nie zaś roztrząsa i spiera się, *lex praecipit, non disputat. Pilch. Sen. liſt* 3, 156. Cnota i miłość, dway rycerze mężni, Spieraią się w niéy, a oba potężni. *P. Kch. Jer.* 152. Człowiek ieśliby się chciał z bogiem spierać, nie odpowie mu na iednę rzecz z tysiąca. *Radz. Job.* 9, 3. O ciało tego męczennika dwa miasta tak się spierały, iż do woyny mało nie przyszło. *Sk. Zyw.* 2, 8. Wiatry nawalną zgraią wypadłszy z Eolii, z sobą się spieraią razem. *Tward. Wł.* 30. Spierał się z nim i o to patryarchostwo. *Sk. Dz.* 876. Zawsze kłopot z weselem się spiera. *Otw. Ow.* 276. Każdy z nią się biegiem spierał, ktoby ią wyścignął. *Otw. Ow.* 417. SPIERAĆ, SPIERĘ, spiorę, *ob.* Prać.

SPIERWU, *vel potius* zpierwu, *adv.*, *Bh.* zprwu; z początku, z razu, anfänglich. Jarosław przykro zpierwu i rzeźwo się potyka. *Krom.* 71. Mieczysław spierwu udał się był do zięciów. *Biel*, 102, *ob.* *Pierw.

SPIERZYĆ, *ob.* Pierzyć. SPIEŚCIĆ, *ob.* Pieścić. SPIESZEĆ, *ob.* Pieszeć, Paieć.

*SPIESZEN, ŚPIESZNY, - a, - e, ŚPIESZNO *adv.*, *Bh.* špéſſny, špéſſné, na špěch, chwatawý (*ob.* chwytny); *Slo.* špéſſny, špíšeg, ſforšeg; *Crn.* hitr (cf. chytry), spęshnu; *Sor.* 1. ſpieſchni, ſpéſchné, zpiſchny, kwatapné, ſwatom; *Sr.* 2. ſpéſchne, nachwatku; *Vd* hiter, hitern, hitaſt (cf. chytry), hersen, jadern; *Dl.* hitar, bara, ydilye; *Bsn.* hrilli, harli, brriz, potesgjan; *Sla.* ù hitnji, bèrzo; *Rs.* спѣшный, поспѣшный, поспѣшливый, скороспѣшный, скоросый, успѣшный, вкрушѣ; *Ec.* спѣшителный, предпоспѣшно, предуспѣшно *praepropere*, спѣшу, скорю́ ſkoro, cf. *Gr.* σπευδικος, μετα σπουδῆς, cf. śpiać, śpieię, śpiech; cf. *Ger. Pruſſ.* ſpu

Digitized by Google

den, cf. biedz, cf. pieszy). Spieszny, z pośpiechem, prędki, eilend, eilfertig. Przysłano karetę, mówiono, że ten interes przewłoki nie cierpi; i śpiesznoi śpieszniéy, ledwo mi cokolwiek czasu zostało do włożenia salopy. *Teatr* 7 *b*, 36. Spieszen. *Eraz. ięz. B.* SPIESZNOŚĆ, -ści, ż., *Bh. et Slo.* śpiśnost; *Sr.* 1. śpeschnosći, śpechkwatnynosći; *Crn.* bershina; *Vd.* hitanje, hiternoſt; *Dl.* hitrost; *Rs.* спѣшность, поспѣшность, поспѣшительность, поспѣшливость; *Ec.* мόронъ (cf. trop); kwapliwość, prędkość, die Eilfertigkeit. Wielkie hufy Jaropełk z popędliwą śpiesznością wiedzie. *Stryik.* 191. Spieszność rzadko kiedy na dobre wychodzi. *Kras. Pod.* 2, 51, *Kosz. Lor.* 95 *b.* SPIESZYĆ *med. ndk.*, Spieszyć się *recipr. ndk.*, *Slo.* pośpichám; *Bh.* chwátam, chwatawám (cf. *chwatać, chwytać), cwaleti, cwaljm (cf. cwałać), *Sr.* 1. ßo śpychowaci, kwetam, śpěchuju; *Sr.* 2 śpěschiśch; *Crn.* hiteti, hitim, hilat, bershim (cf. *harzy); *Vd.* hititi, hitim, hitati, hilati; *Cro.* hiteti, hitriti, berzeći, setvjem, setuvalszem, sùrimsze, unapredkujem; *Dl.* hitriti, barzitisse, *Rg.* barzitti; *Bs.* harliti, pospiscitise, pospjesciti, potesgitise, hititi; *Sla.* hititi; *Ross.* спѣшить, (*Rs* спѣть, спѣю dośpiać, dożrzeć, *ob.* śpiać), успѣть, успѣвать, спѣшить, спѣшивать, спѣшить, проворить, торопиться, поторопиться, *vulg.* юрить, зюрить; *Ec.* спѣшу, имати спѣшно, благопещи; uwijać się, kwapić się, eilen, Nieder. śich śpuden, cf. *Gr.* σπεύδω, σπευδειν). Dokąd śpieszysz? *Teatr* 45 *d*, 5 *Wyb.* Dokądże to śpieszysie? co was tak zapala? *Dmoch. Jl.* 211. Z radą i pomocą drugim śpieszył. *N. Pam.* 3, 329. Spieszyć za kim, ścigać, *Vd.* pohilati, nahiluvati, hitati, nahituvati, einem nacheilen. Cała woli ludzkiéy intencya do szczęśliwości śpieszy. *Bardz Boe* 115 cf. dążyć). Kto nagle śpieszy, drugo kupi. *Pot Arg.* 168, *ob.* Przyśpieszać, naglić). Spiesz się powoli; śpieszyć się trzeba do tego co czynić przynależy; ale czynienie powinno być z uwagą i bez porywczéy nagłości, *festina lente. Kras. Pod.* 2 51 eile mit Weile. Im się kto bardziéy śpieszy, tym nierychléy skończy. *Opal. sat.* 54. Kto się nazbyt śpieszy, późniéy dóydzie. *Cn. Ad.* 391, pomału daléy uydziesz; skwapliwość szkodliwa). (*Ec.* предуспѣяю *progredior*, предуспѣяніе *progressio*).

SPIESZYĆ, *vel potius* Zpieszyć *cz. dk.*, *ob.* Pieszyć, n. p. konnych. SPIĘTY, *ob.* Spiąć.

SPIEWAĆ, -ał, a, *cz. niedok*, *śpiać *dok.*, Śpiewywać *frequ.*, *Bh.* zpiwati, zpijwati, śpiwám, zpiwam. *Slo.* śpiwám; *Sr.* 1. śpiewaci, śpěwam. *Crn.* spęvem, pęjti pęil, pójem, popęvam; *Vd* peti, pojem zapeti, popievati; *Cro.* popevati, popevam, pèvam, poim; *Dl.* peti, pevam; *Bs.* pietti, pjevati, popivati, spjevati, spitti, zacinati, bugariti (cf. Bulgarya); (*Bs* pojiti, poiti, ginberiti kako ptiće, *ob* piać); *Rg.* spjevati, pjevati, pjetti, pojatti; *Sla.* pivati; *Rs.* спѣвать, спѣть, пѣть, пѣвать, поемъ, пою. cf. *Gr.* ποιεω, *ob.* piać, pieję; głosem muzyczne tony wyrażać, singen. Kmieć w gorące dni, gdy śpiewa sobie o lipce, mniéy pracy a potu czuie. *Gor. Dw.* 69. Śpiewać, iak pastuchy, *Vd.* orokati. Źle śpiewać, *Vd.* kroliti. Dobrze śpiewaiący, *Ec.* благопѣсненный, добропѣсненный. Lubiący śpiewać, *Rs.* пѣвучь. Miło słuchać, kto śpiewa z duszy, Kogo płomień i pienie miłości nie ruszy, Musi być lód i kamień, musi być bez duszy. *Jag. Wyb. B* 4 *b.* Śpiewy tę aryą z oboiętnością, to iest, śpiewy, iak gdybyś śpiewał tylko dla śpiewania. *Teatr* 20, 29. Ptaśtwo śpiewaną z sobą woynę wiodą zgubną niezgodą. *Zab.* 4, 396 *Pir.*, Gesangstreit, Gesangkampf. Kto w łaźni a przy stole śpiewa, trzeba mu po ztu złotych płacić. *Rys. Ad.* 33. Wpodle mnie siedząc piosnkę śpiewywał. *Teatr* 55, 27. Pomniąc na młode swe lata, rozliczne pieśni śpiewywałem. *Nag. W* 523. Oset ten tak długo warzyć, iakoby trzy pacierze śpiał *Sien.* 205, *Spicz.* 117. Śpiewanie słyszałem, t. i. głos śpiewaiących, einen Gesang. *Cn. Th.* 1043, Śpiewanie wyraża i działanie i samo dzieło. *Budz.* 21, *Sr.* 1. śpěwano. *Vd.* petje, pojenje, pietje; *Crn.* pętje). Śpiewanie wdzięczne, *Rs.* сладкопѣніе. - *transl.* Śpiewaiąc to sprawisz. *Cn. Ad.* 1019, graiąc, śpiąc, bez pracy; iak wianki wił śpielend wirſt du's verrichten. Śpiewa po niewoli, choć mu się nie chce; wolałby płakać. *Cn. Ad.* 1079, z płaczemby o tym weselu powiadać, er möchte lieber weinen, als singen. Każdy ptak według nosa swego śpiewa. *Cn. Ad* 340, mowa wydaie, ludzkie obyczaie). Na czyim wózku siedzisz, tego piosnkę śpieway. *Cn. Ad.* 526, cf. iaki pan, taki sługa). On iego piosnkę śpiewa. *Rey Wiz* 135. Niedługo przyydzie nam iego piosnkę śpiewać. *Pot. Arg.* 449, z iednego tonu z nim, aus einem Tone mit jemanden pfeifen. Piękne śpiewa, kto ptaki łowi. *Sk. Kaz.* 19, iedwabne słówka). Inszą teraz śpiewa. *Cn. Ad.* 327, puścił z kwinty, tańszy, er pfeift aus einem andern Tone. Bardzobyście cienko śpiewali, gdyby nie moie pieniądze *Teatr* 10 *b* 16, cienko czyli goloby było koło was). Co przedtym cienko śpiewał pod oknem za kawałek chleba, teraz dmie, iakby zjadł go djabłów. *Mon.* 73, 589. Jeśli Turcy morskie iuż wyspy woiuią, I ty na lądzie bydźry Francuzie nie śpiewy. *Pasc Dz.* 58, nie wykrzykay, nie tryumfuy). Brzytwami go rzezali, aby śpiewał o hetmanie; ale on nic nie wydał. *Birk. Gl. K.* 44, aby odkrył, wyznał). - §. po po tyku śpiewać opiewać, wiersze składać, besingen, singen, in Gedichten. Petrark śpiewał rozum Laury i piękności. *Teatr* 14, 25 *Czrt.* - §. Kogut śpiewa, z pierie, der Hahn kräht. Kogut, gdy ma śpiewać, skrzydłami się bije, aby był ku śpiewaniu ochotniejszy. *Sien.* 290. Kur śpiewa na grzędzie. *Rey Wiz.* 87. SPIEWACZKA, i, ż., ktora śpiewa. die Sängerinn. *Boh.* zpěwačnė; *Sor* 1. śpěwarka, śpěwarnicžja. *Crn.* pevka; *Vd* pevahina peuka, *Cro.* popevàica; *Bsn.* pjevaliça, spjevaliça zacinaliça; *Rg.* pjevaliza; *Rs.* пѣвица. Śpiewaczki i tańcowniczki wmawiają w nas, iż złoto i kleynoty są iedynym miłości dowodem. *Mon.* 68, 269. *Pam.* 83, 2, 180. ŚPIEWAK, -a, *m.*, *Bh.* zpěwak, śpěwáli, *Slo.* śpěvák; *Sr.* 1. śpěwař; *Crn.* pevz, pejvz, *Crn.* koleduvovz zbarde). *Vd.* pienz, pevazh, penz, pievarez, poinik, pojez; *Cro.* pévrcz, pesznik, popevách, (*Cro.* pevecz, z pietuch); *Dl.* pevalacz; *Bs.* spjevalaç, pievalaç, zacinalaç. *Rg.* pjevalaz spjèvaz spjèvalaz, pjesnik, pjesnivaz; *Sla.* pivács; *Rs.* пѣвець, пѣвчій, (пѣвунъ lubiący śpiewać); *Ec.* пѣснивецъ, пѣвецъ (cf. подъячь); który śpiewa, der Sänger. Na początku l.d

wszy-

Digitized by Google

wszystek z księżą śpiewał; ale gdy niesklądne głosy wdzięczność śpiewania odeymowały. Śpiewaki po kościołach ustanowili. *Sk. Dz.* 46, kantorów, Vorſänger, cf. Rybałt). Ledwie nie wszyscy śpiewacy piraty. *Chmiel.* 1, 64, cf. organiſta. Śpiewak, niźli pieśń uczoną Przy iakiey zacnéy biesiedzie rozczyna, Wprzód cichym głosem drużynę zwiedzioną Do harmonii gotować poczyna. *P. Kchan. Jer.* 409. Nie dosyć śpiewakowi mieć głos piękny, ieżeli go udziałaniem muzyki wdzięczniejszym ieszcze nie uczyni. *Kras. liſt.* 2; 118. - §^{nt}. śpiewak porta, der Sänger, Beſinger, der Dichter; *Slo.* ſpěvorečník, ſpěvomluwník, wazomluwec, wazomluwník, werſowník, wazoſpěvník; *Crn.* spěvorežnek; *Vg* pj stopjevalaz). Śpiewak monarchów, sam śpiewaków książę. Za cel obrawszy pochwały Auguſta, Tak ton przyiemny w biegłe takty wiąże, Iż mu potomność chwały ſtawia buſta. *Zab.* 12, 19. - §. 2) Pospolite kartauny śpiewakami, piszczkami zowią. *Arch.* 8, *Chmiel.* 1, 238 eine kleine Karthaune. - §. 3) śpiewak, miano psów gończych, ein Name der Stäuberhunde. ŚPIEWACKI, - a, - ie, od śpiewaka, Sänger-. *Vd.* peushen, pjezhen; *Rg* pjesnicki; *Rs.* пѣвческій. ŚPIEWALNIA, - i, ż. mieysce, gdzie śpiewają, śpiewać się uczą, die Singeſtube, der Geſangſaal; *Sr.* 1 ſpěwanczа *deum*; *Rg* pjevalisce; *Rs.* пѣвческая. (*Sr.* 1. ſpěwarſtwo *psalmodia*). ŚPIEWALNY, - a, - e, n p. Śpiewalne mi były czyny twoie. 2 *Leop. praef.* były mi snadne ku wyśpiewywaniu. 1 *Leop.*, ſingbar, beſingbar, *cantabilis* ŚPIEW, - u, *m.*, *ŚPIEWKA, - i, ż., pieśń, piosnka, ein Geſang, ein Lied, ein Liedchen; *Bh.* zpěw; *Slo.* ſpěw, mluwespěw, ſpěwomluwa, ſpěwonec, ſpěworádek, wazospew, ſpewohlaſ, ſpewown'a; *Crn.* popevka, *Rg* pjevka; *Cro* popevka; *Bs.* kanât, bugarsc iça (*ob.* Bulgarya). Śpiewy hiſtoryczne *Juliana Nieniewicza*. Niemasz czasu do śpiewek. *Przyb Ab.* 17. Nie żal na śpiewce świerszcza noc przeczuwać całą. *ib.* 6. (*Bh.* zpěwobra opera). ŚPIEWLIWOŚĆ - ści, ż., tok mowy lub głosu ton śpiewający, ſingeriſches Weſen. Harmoniczny słow układ, by się w twardość lub męſkną nie zmienił śpiewliwość. *St. Pot. Kr.* 13. ŚPIEWLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, toku lub głosu śpiewaiącego, ſingeriſch. ŚPIEWNY, - a, - e, do śpiewania ochoczy. *Rg.* pjevni; *Rs.* пѣвучій; gern ſingend. Grób śpiewnéy Syreny *Min. Phar* 23. Śpiewny ptak *Urs. Gr.* 140, ein Singvogel, Geſangvogel, *Bh.* zpěwawý.

*ŚPIEŻARKA, *ob.* Śpiżarnia.

ŚPIGLE, - ów *plur.* szlifowane liſtki na robotach złotniczych, z *Niem.* Spiegelchen, polirte Platten auf Goldſchmidsarbeiten. Szabla z złotemi śpiglami i takowemi paſkami. *Tr.*

ŚPIGLICA, *ob.* Śpikulec. ŚPIIAĆ, *ob.* Spić.

1) *ŚPIK, - u, *m.*, śpiączka, *szubet, letarg, die Schlafſucht; *Boh.* záchwat (cf. zachwat); *Sor.* 1. ſpar, ſpiar, ſaſpanſtwo, ſparna khoroſcj; *Vd.* spanjavitnoſt, terdospanjoſt, saspajozhnoſt; *Sla.* umêrtvenje, mêrtvi san; *Ec.* м тогоѣнїе. Co choruią na letarg albo śpiączkę, choć ich kto wzbudzi, tedy wnet zasię do tego śpiku się nawracaią. *W. Poſt.* W 3 492. Strzeż boże, abyśmy kiedy w tym śmiertelnym śpiku nie pomarli. *ib.* - Noc tym smaczniejszym śpikiem obdarzyła, Komu nie ſtrzegą wor-

ków zamki, kłódki. *Chroſć. Luk.* 155, t. i. ſnem, Schlaf. - §. *Perſonif.* śpik, śpały, niedbały w swych rzeczach, *dormitator. Mącz.*, ein Schläfer, ſchläfriger Menſch, eine Schlafmütze; *ob.* śpioch.

2) ŚPIK, SZPIK, - u, *m.*, *Slo.* ſpik, mózg'i w koſ'tach, mozeł w koſti (cf. mózg); *Bh.* mozk, morek; *Sr.* 1. mozowki; *Sr.* 2. morſga; *Crn.* musk; *Vd.* musg, musik, (*Vd.* moshgani, s mózg); *Cro.* mózg, mozag, (*Cro.* mosgyani, *Dl.* mosdani *cerebrum*); *Bs.* mozak; *Rg.* mòzak; *Rs.* мозгъ. Śpik. *Etym. cf. Germ.* Speck, ſpicken); tłuſtość w kościach, tucz, tuk, das Mark in den Beinen; miękka oleyna tłuſtość z krwią pomieszana, od którey części płynnieysze rozchodząc się po kościach, utrzymuią gibkość ich. *Kluk Zw.* 1, 34. Dęte kości rozmaite maią drobne komorki, a w nich szpik, który kości zasila. *Zool.* 64. Śpik wołowy bierze się do różnego nadzienia, do pasztecików, torcików. *Wiel. Kuch.* 429. Śpik człowieczego grzbieta. *Otw. Ow.* 625, śpik pacierzowy, mlecz pacierzowy, *Ursinio* świeczka. - Członki całe zniszczały, śpiki wygorzały Od jadu, same kości tylko się zostały. *Bard. Tr* 495. Łatwo rozumować, kiedy nie czuie kto we śpikach palu, Ani ciężkiego w sercu czuie żalu. *Pot. Syl.* 17. Głód aż do szpiku doymuiący. *Pilch. Sen liſt* 3, 136, wſkroś). - W kaganku tak długo się świeci, pokąd ma doſtatek albo oleiu albo śpiku. *Syxt. sk.* 162, *ob.* tłuszcz, Fett. - §. Śpik kamienny, margiel, tłuſty, tęgi, gładki, daie się nożem ſkrobać. *Kluk Kop.* 1, 249, Steinmark.

ŚPIKAĆ się, *ob.* Spiknąć się.

ŚPIKA NARDOWA, ŚPIKANARDA, SZPIKANARDA, - y, ż., *SZPIGNARYA, - yi, ż., *ſpica Nardi*, gatunek lawendy, *Boh.* nard, Spikanard; *Sr.* 1. ſpikenard; *Cro.* spikinárda, kvenda; *Dl.* despik; *Crn.* shpikanarda; *Vd.* shpikinarda, narda; *Rg.* descpijk; *Bsn.* despik; Spick, Spickenard. Miała słoiek alabastrowy, maści spiki Nardowéy. *Leop. Mar.* 14, 3, oleiek spikonardowy. *Wuiek. ib.* Dziewki zbierały hyacynty śniade, Szalwiie płowe, szpignarye blade. *Zim. Siel.* 194. ŚPIKANARDOWY, - a - e, *Boh.* nardowý; *Bs.* despikni; *Sr.* 1. ſpikenardowé.

ŚPIKLERZ, *ob.* Śpichlerz.

SPIKNĄĆ się *recipr. idntl.*, Spikać się *ndk.*, *Bh.* ſpiknauti ſe, ſpikati ſe, ſpiknu, ſhuknu, ſhuknauti; *Vd.* ſkrotitise, vkupperseshi, vkupsrotitise; *Bs.* urottitise, okletise; *Rs.* заговарамшся *in bonam et malam partem*, sprzymierzyć się, złączyć się, sprzysiąc się przeciw komu, ſich verbünden, vereinigen, verſchwören. Źle, gdy wraz na iednego dwie się spikną siły. *Gaw. Siel.* 391. Źle będzie temu mnoſtwu, spikaiącemu się na mię. *Bud. Num.* 14, 35. Nikt się tak przy wolności nie popisał, a przeciwko Turkom nie spiknął, iak Skanderbeg. *Baz. Sk.* 60. Zspiknął a zprzysiągł się Jehu przeciwko Joram. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 9, 14. Spiknęli się z sobą i konspirowali; lecz przeklęta ieſt zgoda takowa, która się dzieie ze zgubą czyią. *Dambr.* 489. Światło chwały wiekuiſtéy Z okiem wnętrznym się spika. *Bal. Sen.* 91. Herod z Piłatem sjednali się i spiknęli na śmierć Jezusową. *Dambr* 401, zmowili się). Równie winnym ieſt, który na życie królewſkie spika się, iak i ów, co to dopełnia

Digitized by Google

zmówki. *Oſtr. P. K.* 1, 58. Tak się był z przyiaciołmi spiknął, że wszyscy z rąk prawych krew sobie puścili, i spólnie spili. *Warg. Wal.* 335. Z heretykami spiknęli się byli na to, aby z téy unii nic nie było. *Birk. Sk. C* 4. Jak się na nich spikniemy, każdy od nich ſtronić będzie. *Teatr* 1 *b*, 50, iak złącznie, spólnie powſtaniemy przeciwko nim). - Spiknienie, spisek, *Bh.* zpjćeni, piſſa, (piſanſ buntownik); *Slo.* ſpiknuti, ſpuntowani; *Vd.* sarotenje, vkuppersega; *Rs.* сословіе, сговоръ, заговоръ, сознаніе. Turek się bał spiknienia obudwu królów przeciw sobie. *Biel.* 432, ligi, soiuszu, konfederacyi, sprzymierzenia, przymierza, alliansu).

ŚPIKOWAĆ, SZPIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, naśpikować *dk.*, pokrajaną słoniną natykać, n. p. zaiąca śpikować, z *Niem.* ſpicken, z. B. einen Haſen. *Tr.*, *Slo.* ſpikugi; *Hg.* spékelem; *Vd.* slaniniti, pomaſtiti, oslaniniti, obmaſtiti, spikati, se slanino sapehati, natekniti, preboſti; *Cro.* spékam; *Rs.* шпиковать. Śpikowanie, *Rs.* шпикованье, шпиковка. Słoninę cienko w paſki pokraiesz, i potym kapłuna, indyka, sarny udziec lub inną zwierzynę naszpikuiesz, szpikulcem do tego zrobionym. *Wiel. Kuch.* 430. - §. *fig.* Na dzika nikt nie naciera, Tylko z daleka go śpikuiemy łukiem. *Pot. Syl.* 28, śpiluiemy). Harcownik tylko szpikował się z łuku Lub z pittoletow ſtrzelaiąc ku sobie. *Jabł. Buk. O.* 3. ŚPIKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, śpiku pełny. *Cn. Th.* 1043, markig, voll Mark; *Rs.* мозговатый. ŚPIKOWY, - a, - e, od śpiku, Mark-, *Rs.* мозговый (cf. mózgowy); n. p. rura śpikowa. *Tr.* ŚPIKULEC, SZPIKULEC, - lca, *m.*, ŚPIGLICA, - y, *ż.*, igła do śpikowania, n. p. zaięcy, die Spicknadel; *Bh.* Sſpička; *Crn.* shpikavnèk, wuzeka, knoſlèza; *Vd.* slaninezhna jigla, spikauna jigla, shpikalka, shpikauniza; *Cro.* spekálka; *Sla.* slaninnjacza, igla za slaninu; *Rs.* шпиковальная игла. Szpiglica. *Ern.* 1083. Szpikulce przeleciały przez piersi indyków. *Teatr* 33 *d*, 83,

ŚPILA, SZPILA, - i, *ż.*, ŚPIL, - u, *m.*, (cf. *Ital.* spillo, *Angl.* spill; *Germ.* Spille, Niederd. Spiele, Hchd. Speiler); śpiczaſta koląca broń, spisa, ein ſpitziges Gewehr, ein Spieß u. ſ. w. (*Vd.* shpila, shpiza, shdrzga, paździor; *Rs.* шпиль śpica, śpiczaſty koniec). Tych z wału drągiem, owych spycha dzidą W piersi kończyſte zawodząc im szpile. *Chroſć. Luk.* 178. On otworzywszy do obozu drogę Drze się na szpile, na dardy widomie. *Chroſć. Fars.* 257. Barbarzyńce iednych z nas na szpil wtykaią, drugich pieką na rożnie. *Kchw.* 116, *Brud. Oſt. G.* 9. Husarz kopie ieno co swe złoży, Nie ieden na szpil zoſtaie wetchniony. *Kchw. W.* 27, na grot, na śpicę). - §. Śpila rzeźnicza, do rozpinania bitego bydlęcia, *Boh.* ſpepl, ſpilek, ſpepelek, ſprepleček, ſpileček; *Vd.* shpevelza, knoſliza, buzika; das Sperrholz, ein geſchlachtetes Vieh damit offen zu halten. *Tr.* Śpila do śpikowania, *ob.* Spikulec. - Śpile do obrony mieysca iakiego, z oſtrze, palisady, kobylenie, cf. czosnki, rogatki, Spaniſche Reiter. - §. *fig. tr.* Wiem, iakich pełna twoia łbica szpili, W buntv to ufasz. *Zab.* 15, 249, pełna sztuk, figlów, psikusów, Schelmenſtreiche, Ränke. ŚPILANKA ziele, *ob.* Psia cebula. ŚPILART, SZPILART, - u, *m.*, szydło czworograniaſte szewſkie proſte. *Mag. Mſkr.*, Speillert, ein viereckiger gerader Schuſterpfriem. ŚPILCE, ŚPILCOWE ziele, *ob.* Hyacynt. ŚPILCZANY, ŚPILCZASTY, - a, - e, śpiczaſty iak śpilka, kolący, ſpitzig und ſtechend wie eine Nadel. Bicze te miały śpilczane haczki oſtre. *Bud.* 1 *Reg.* 12, 11. Ociec móy karał was biczmi, a ia was będę karał biczmi śpilczaſtemi. *Radz.* 2 *Kron.* 10, 11. - (ŚPILFLET, SZPILFLET, - u, *m.*, głos pewny w organach. *Mag. Mſkr.*, Spielflöte, ein gewiſſer Ton in der Orgel). - - ŚPILIĆ, SZPILIĆ *cz. ndk.*, Śpilować, Szpilować *kontyn.*, przekalać, durchſtechen. Skoczywszy na brzeg iazda pociſkiem i ſtrzałą Szpilować pocznie nieprzyiaciela. *Chroſć. Luk.* 55. Niechże świat żyie lub go wrogi szpilą. *ib.* 231. Pelida lud Troiańſki szpilował, *ſternebat. Zebr. Ow.* 313. - §. *intransitive*: szpilować, błyszczeć się, *pr. et tr.*, *Germ.* ſpielen, glänzen, brilliren. Skłu dodawszy kolor purpurowy, tak będzie szpilować iak rubin. *Torz. ſk.* 318. Potrafię tak szpilować na pokoiach i wszędzie, iż nie ieden będzie rozumiał, że mię na świat wydała fortuna. *Mon.* 74, 367. ŚPILKA, - i, *ż.*, SPILECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Boh.* ſpendlik (cf. spiąć, spiął, spinać; *diſig.* *Bh.* ſpilka wpuszczanie piwa w beczkę, *ſpilati cereuiſiam in dolia immittere*, *ob.* pić); *Crn.* sapon, sapúnek, sapejnek, sapejnâlu (*ob.* zapiąć), eſtanka (cf. haſtka); (*Sr.* 1. zpinka haſtka, *ob.* spinka); *Vd.* sapehniza, saklepouniza, siniza, zasadiza, vtekniza, vtekniuna jigla, (cf. wetknąć), konternza; *Cro.* zapinyacha, pripinyacha (cf. przypiąć), gumbashnicza; *Sla.* bumbacsa; *Rs.* шпилька, шпилечка, булавка, булявка, булавочка, cf. buława); *Jt.* spillo, Oberd. Spingel, Spangel, Spangelnadel, Spánnadel); głowiaſta igla, śpilka miedziana, miedzianka, die Stecknadel. Bononczyk w izbie, a kundel do psiarni, Szpilka w pultynku, a widły w maszturni. *Mon.* 71, 545. Śpilką niemasz gdzie zakłóć, żeby boleść nie była. *Brud. Oſt. E.* 2, całkiem zbolały). Obiecał mi dać połowę tego posagu na szpilki. *Mon.* 72, 693, ſtroie kobiece). Wszyſtko opuściła, i do śpilki naymnieyszéy rzeczy z sobą nie zabrała. *Teatr* 54 *d*, 53, zgoła nic). Rozbiera ią szpilka po szpilce. *Teatr* 20 *b*, 23, do nitki). Kto nas odrwi na szpilce, oddamy na igle. *Zabł. Fir.* 82, sowicie). Tak wartki, iż na końcu śpilki angleza wywiiać potrafi. *Teatr* 28 *b*, 9, auf einer Stecknadelſpitze. Siedzieć, ſtać, iak na śpilkach. *Teatr* 33 *d*, 76, *et* 30 *b*, 117, *et* 10, 16, iak na brzytwach). Gdyby o śpilkę, byliby utonęli. *Teatr* 23 *b*, 27, o włos, o mały włos, um ein Haar. - Śpilka od włosów, śpilka, die Haarnadel; *Crn.* rogovilze; *Sla.* kosne igle; *Rs.* шпилька. Anetka napiąwszy włosy śpilkami, ogląda się w zwierciedle. *N. Pam.* 11, 234. Śpilka do zębów, zębna śpilka, *ob.* zębodłub, dłubiząb, der Zahnſtocher. Z kłącza rozmarynowego czynią szpilki do wychędożenia zębów. *Syr.* 168. Śpilka drewniana, *ſpina. Cn. Th.* 1121, *Bsn.* spilka od zúbi, zubatka, ein Speiler, ein zugeſpitztes Holz. Ptaki na drewnie długim po iednemu powdziewa, i tak ich długo wtykać nie przeſtawa, aż wszyſtko wypełni, i szpilki nie ſtawa. *P. Kch. Orl.* 1, 249, rożenka póki ſtawa). - §. *fig. tr.* Jednako i lwy, niedźwiedzie i wilki Na ſtrzał kończyſtych szybkie bierzesz śpilki. *Pot. Arg.* 209, śpile, końce, śpice, groty, Spitzen. - §, Śpilka żywicznego drzewa, sosnowa i t. d., *Ruſs.* хвоя (cf. choia, choina), eine Tanzel,

Digitized by Google

Fichtenkangel u. ſ. w. ŚPILKARZ, - a, *m.*, *Bh.* Śpendljiař; ktory śpilki robi, przedaie, der Stecknadelmacher, St. nadelmann; *w rodz. żeńſk. Bh.* Śpendljikarka śpilkarca. ŚPILKOWAĆ, SZPILKOWAĆ *cz. ndk.*, śpilkami spinać. *Wlod.*, ſtecken, mit Stecknadeln anheften. Cytrynę śpilkowaną w beczkę wpuścić. *Haus Ek.* 180. (*Bh.* ſpilkowati, ſpendlowati, *Crn.* shpileti, shpilem, *Ger.* ſpeilen, śpilami s. ąć. *oppos Bh.* rozſpilkugi). - §. szpilkować zaiąca, pieczenią etc. słoniną . . u tykać. *Cn. Th.* 1121, śpikować. *Jr.*, einen Haſen u. ſ. w. ſpicken ŚPILKOWY, SZPILKOWY, - a, - e. od śpilki, *Rs.* булавочный, Stecknadel-, Nadel- Drzewa śpilkowe: iodła, sosna, modrzew, iałowiec etc. *Kluk Dyk.* 1, 10, Nadelholzer; (cf. Żywiczne drzewa). *śpilkowate*, n. p. nadaremna byłaby praca, gdyby kto razem na iednym gruncie śpilkowate drzewa z liſciowemi mieſzał. *Mon.* 74, 770, *Ross.* игловатый, хвойный; *cf. Rs.* красной лѣсъ. Szpilkowate drzewa pełne są żywicy. *Mon.* 743. Do szpilkowatego, czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą sosny, iodły i iałowiec. *ib.* - (SPIŁO się, *ob.* Spić. - SPILSNIC, *ob* Pilsnić). - - ŚPILUZA, SZPILUZA, - y, *ż.*, narzędzie na kształt dłóta, którym dychtuią ſtatki. *Mag Miſkr.* das Speileiſen.

SPINA, - y, *ż.*, *spina torsi Rs.* спина спинка, grzbietowe pacierze, das Rückgrad. U dobrego konia grzbietowa spina iakoby na dwoie się rozdziela. *Hipp.* 13. - §. rzecz napięta, etwas Aufgeſpanntes, *pr. et fig.* Skarb pospolity byłby iako iedna spina abo cięciwa woyny na każdego nieprzyiaciela. *Modrz. Baz.* 91. ŚPINKA, SZPINKA, - i, *ż.*, (*Etym.* piąć, cf *Jral.* spona, *Germ* Spange); *Bh.* ſpinadlo, zapona, zapinadlo. *Slo.* ſponka, *Sr.* 1. zpinka; *Cro.* shpanga; *Rg.* sponna; (*Ross* спенекъ spień w sprzączce). guziczek u kołnierza koszuli, das Hemdenknöpfchen Szpinki, taśmy, guziki różne *Zab.* 7, 135. Tyłem się wymknął, śpinkę i pierścień brylantowy do kieszeni spuściwszy. *Zab.* 13, 205. Szpineczka *zdrbn.*; *Mon.* 71, 395.

SPINAK, SZPINAK, - u, *m.*, *Boh.* Śpinák, blitt: *Crn.* shpinàza; *Vd.* shpenat, shpinaza, *Cro.* spinácz; *Rg.* spinách; *Dl.* blitva; *Sla.* shpinat shpanák; *Bs.* spinocch, spanacch, spannacch; *Rs.* синамъ, шпинатъ; *Turc. et Pers.* ispanak, isfinag; *Ital* spinacci; *Linn.* spinacia; *Angl.* spinage; *Germ.* der Spinat. liście iego zażywaią się na zieleninę. *Kluk. Dyk.* 3, 96, *Kluk Rosl.* 1, 217; *szpanak. Cn. Th.* 1120.

SPINELLI, Spinellen, rubiny białoczerwone. *Kluk Kop.* 2, 10, *Lat. med.*

SPINET, - u, *m.*, *z Włoſk.*, inſtrument muzyczny na kształt małego klawikordu das Spinett. Krucze pióra potrzebne są do spinetów, inſtrumentów muzycznych. *Kluk Zw.* 2, 290.

SPINKA, *ob.* Spina.

ŚPIOCH, - a, *m.*, ŚPIOSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, ospalec, człowiek senliwy, drzymliwy, śpiący, *śpik, leń, ein Schläfer, ſchläfriger Menſch, eine Schlafmütze. *Sla.* spavàcs. *Bsn.* spavaç; *Vd.* spavez, spajar spajavez; *Cro.* szpavavecz. *Hg.* szunyodò, szunnyadozó *Rs.* сонливецъ, сонура; *w rodz. żeńſk.* ŚPIOCHA, ŚPIOSZKA, - i.

SPIONEK, *ob.* Spień. SPIORĘ, piorę, *ob.* Prać.

SPIR, - u, *m.*, SPIRY, - ów *plur.*, *z Holl. Niem.* Spriet, poboczne maszty, osobliwie na okrętach woiennych powinny mieć wysokość od 15 do 18 sążni. *Kluk Rosl.* 2, 177, *Lad. H. N.* 104, Seitenmaſten. Niezmierne mnóſtwo sosnowego drzewa, pod imieniem masztów, spirów, balów i t. d., do portów Baltyckich spławione bywa. *Jundz.* 465.

SPIRA, - y, *ż.*, dawne miaſto wolne Niemieckie. *Dyk. G.* 3, 68, die Stadt Speyer. SPIREŃSKIE biſkupſtwo, das Bisthum Speyer, w cyrkule Renu górnego. *Wyr. G.* 207.

SPIRYTUS, *ob.* Wyſkok

1) ŚPIS, - u, *m.*, ŚPISA, - y, *ż.*, *z Niem.* der Spieß, kopiia; *Sr.* 1. zpiß, ławatj; *Crn.* shpeis; *Vd.* shpies bodesh, sbodalu, lanza). Upatrzywszy czas, popadłszy spis, ſkoczył do namiotu Scewola, i zabił kanclerza, co podle króla siedział. *Weresz. Rgl.* 143, *id. Rey Zw.* 86 *b.* Prusaki trzymali z sobą poplecione w pół spise. *Tward. Wł.* 108. Haydamaki na koniach ze Śpisami. *Teatr* 26, 11. Drzewo od śpisy, ratyszcze. *X. Kam.*, *Ec.* рамище, рогатина, *ob.* rohatyna.

2) SPIS, - u, *m.*, spisanie, spisek, napisana rozprawa o czym, pismo, das Verzeichniß, die Schrift, *Boh.* ſpiß; *Slo.* ſpiſ; *Rg.* pripis; (*Rs.* списáніе, спúсываніе kopiia, przepis, odpis); *Rs.* описъ. Nie mogę wszyſtkim w tym naszym spisie dosyć uczynić. *Modrz. Baz.* 2. Andrzeia Frycza *Modrzewſkiego* spisow o poprawie Rzpltéy księga piérwsza. SPISAĆ, *F.* spisze *czyn. dk.*, Spisować *ndk.*, Spisywać *frequ.*, *Bh.* ſepſati, ſpiſſi, ſpiſowati; *Slo.* ſpiſowat; *Sr.* 1. zpißuvu, romadu; *Crn.* spissat, spisûjem; (*Vd.* spissat, z odpisać, przepisać); *Cro.* zpiszati, zpiſsújem; *Rg.* izpisati, pripisati (cf. przypisać); *Ross.* списать, списывать, (z przepisać, odpisać); Spisać, na piśmie zebrać, popisować, reieſtrować, zuſammen ſchreiben, verzeichnen, zuſammen eintragen Co lepszego spisował i w pamięć brał. *Warg. Cez. C* konnotował). Atenz Szpartą mędrców *spiszta (*dual*, z spiszcie). *Kchw.* 325. Nikomu się inszéy wiary o Kryſtusie spisować nie godzi. *Kat. Gd.* 87, napisać, aufſetzen, aufſchreiben. U Rzymian, *patres conſcripti*, oycowie spisani. *Groch. W.* 263. - §. Spisać się z kim na kogo, przeciw komu, z spisek nań uczynić, spiknąć się, ſich gegen jemanden verſchwören. Emburonów król z Amboryxem się na woynę spisał. *Warg. Cez.* 144. Czech się przeciw Polszcze z Krzyżaki spisował. *J. Kchan. Dz.* 169. Dowiedział się król, że się nań spisuią; ale łatwo poradzić tym, co pokoy psuią. *Jabł. Tel.* 149. Baczył Woydyło, iż nań był łaſkaw Kieyſtud, namówił Jagiełła, iżby się spisał z Pruſkim miſtrzem przeciw Kieyſtutowi zawżdy być. *Biel. Sw.* 225 *b.* Od was samych słyszemy, że się spiszecie, wszyſtkich pobuntuiecie, i na króla naſtąpicie. *Sowit.* 30. Posłali nas ku wam, abyśmy z wami poſtanowili przyiacielſtwo i pokoy, ażebyśmy się spisali z wami, żeśmy towarzyszmi i przyiacielmi waszymi. *Leop.* 1 *Mach.* 8, 20. - §. Spisać się czym, z popisać się, pokazać się czym pamiętnym, ſich hervor thun, ſich auszeichnen. Ah spisałeś się pięknie! *Ld.* SPISEK, - ſku, *m.*, *zdrbn.* rzeczwn. spis; *Bh.* ſpiſek; *Sr.* 1. wopiß, zapißmo, regiſter; (*Crn.* spiſk, z przepis, kopiia); *Vd.* ſcriſs, ſasnamin *Rag.* spis; *Rs.* списокъ, росписъ, имóрдъ; *Ec.* прuчéтъ;

Digitized by Google

smówki. *Ostr. P. K.* 1, 58. Tak się był z przyiaciołmi spiknął, że wszyscy z rąk prawych krew' sobie puścili, i spólnie spili. *Warg. Wal.* 335. Z heretykami spiknęli się byli na to, aby z téy unii nic nie było. *Birk. Sk. C* 4. Jak się na nich spikniemy, każdy od nich stronić będzie. *Teatr* 1 *b*, 50, iak złącznie, spólnie powstaniemy przeciwko nim). - Spiknienie, spisek, *Bh.* **spięcí, piksa,** (pisanè buntownik); *Slo.* **spiknutj, spuntowanj**; *Vd.* sarotenje, vkuppersega; *Rs.* **сосло́віе, сговоръ, заговоръ, соглаша́ніе.** Turek się bał spiknienia obudwu królów przeciw sobie. *Biel.* 432, ligi, soiuszu, konfederacyi, sprzymierzenia, przymierza, alliansu).

ŚPIKOWAĆ, SZPIKOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, naśpikować *dk.*, pokraianą słoniną natykać, n. p. zaiąca śpikować, z *Niem.* **ſpicken,** z. B. einen Haſen. *Tr.*, *Slo.* **ſpikugi**; *Hg.* spékelem; *Vd.* slaniniti, pomaſtiti, oslaniniti, obmaſtiti, spikati, se slanino sapehati, natekniti, prebosti; *Cro.* spékam; *Rs.* **шпиковать.** Śpikowanie, *Rs.* **шпикова́ніе, шпико́вка.** Słoninę cienko w paſki pokraiesz, i potym kapłuna, indyka, sarny udziec lub inną zwierzynę naszpikuiesz, szpikulcem do tego zrobionym. *Wiel. Kuch.* 430. - §. *fig.* Na dzika nikt nie naciera, Tylko z daleka go śpikuiemy łukiem. *Pot. Syl.* 28, śpiluiemy). Harcownik tylko szpikował się z łuku Lub z pistoletów ſtrzelaiąc ku sobie. *Jabł. Buk. O.* 3. **ŚPIKOWATY,** - a, - e, - o *adv.*, śpiku pełny. *Cn. Th.* 1043, **markig, voll Mark**; *Rs.* **мозговатый. ŚPIKOWY,** - a, - e, od śpiku, **Mark**, *Rs.* **мозговый** (cf. mózgowy); n. p. rura śpikowa. *Tr.* **ŚPIKULEC, SZPIKULEC,** - lca, *m.*, **ŚPIGLICA,** - y, ż., igła do śpikowania, n. p. zaięcy, **die Spicknadel**; *Bh.* **Śpicka**; *Crn.* shpikavnèk, wuzeka, knoflèza; *Vd.* slaninezhna jigla, spikauna jigla, shpikalka, shpikauniza; *Cro.* spekálka; *Sla.* slaninnjacsa, igla za slaninu; *Rs.* **шпиковальная игла.** Szpiglica. *Ern.* 1083. Szpikulce przeleciały przez piersi indyków. *Teatr* 33 *d*, 83,

ŚPILA, SZPILA, - i, ż., **ŚPIL,** - u, *m.*, (cf. *Ital.* spillo, *Angl.* spill; *Germ.* **Spille, Niederd. Spiele, Hdd. Speiler**); śpiczaſta koląca broń, spisa, **ein ſpitziges Gewehr, ein Spieß** u. ſ. w. (*Vd.* shpila, shpiza, ſzczeza, paździor; *Rs.* **шпиль** śpica, śpiczaſty koniec). Tych z wału drągiem, owych spycha dzidą W piersi kończyſte zawodząc im szpile. *Chroſć. Luk.* 178. On otworzywszy do obozu drogę Drze się na szpile, na dardy widomie. *Chroſć. Fars.* 257. Barbarzyńce iednych z nas na szpil wtykaią, drugich pieką na rożnie. *Kchw.* 116, *Brud. Oſt. G.* 9. Husarz kopiie ieno co swe złoży, Nie ieden na szpil zoſtaie wetchniony. *Kchw. W.* 27, na grot, na śpicę). - §. Śpila rzeźnicza, do rozpinania bitego bydlęcia, *Boh.* **ſpepl, ſpilet, ſpeplét, ſpeplecek, ſpileček**; *Vd.* shpevelza, knofliza, buzika; **das Sperrholz, ein geſchlachtetes Vieh damit offen zu halten.** *Tr.* Śpila do śpikowania, *ob.* Spikulec. - Śpile do obrony mieysca iakiego, z ostrze, palisady, kobylenie, cf. czosnki, rogatki, **Spaniſche Reiter.** - §. *fig. tr.* Wiem, iakich pełna twoia łbica szpili, W buntv to ufasz. *Zab.* 15, 249, pełna sztuk, figlów, i sikusów, **Schelmenſtreiche, Ränke.** ŚPILANKA ziele, *ob.* Psia cebula. SPILART, SZPILART, - u, *m.*, szydło czworograniaſte szewſkie proſte. *Mag. Mſkr.*, **Speillert, ein viereckiger gerader Schuſterpfriem.** ŚPILCE, ŚPILCOWE ziele, *ob.* Hyacynt. **SPILCZANY, ŚPILCZASTY,** - a, - e, śpiczaſty iak śpilka, kolący, **ſpitzig und ſtechend wie eine Nadel.** Bicze te miały śpilczane haczki ostre. *Bud.* 1 *Reg.* 12, 11. Ociec móy karał was biczmi, a ia was będę karał biczmi śpilczaſtemi. *Radz.* 2 *Kron.* 10, 11. - (**ŚPILFLET, SZPILFLET,** - u, *m.*, głos pewny w organach. *Mag. Mſkr.*, **Spielflöte, ein gewiſſer Ton in der Orgel**). - - **ŚPILIĆ, SZPILIĆ** *cz. ndk.*, Śpilować, Szpilować *kontyn.*, przekalać, **durchſtechen.** Skoczywszy na brzeg iazda pociſkiem i ſtrzałą Szpilować pocznie nieprzyiaciela. *Chroſć. Luk.* 53. Niechże świat żyie lub go wrogi szpilą. *ib.* 231. Pelida lud Troiański szpilował, *ſternebat. Zebr. Ow.* 313. - §. *intransitive*: szpilować, błyszczeć się, *pr. et tr.*, *Germ.* **ſpielen, glänzen, brilliren.** Skłu dodawszy kolor purpurowy, tak będzie szpilować iak rubin. *Torz. ſk.* 318. Potrafię tak szpilować na pokoiach i wszędzie, iż nie ieden będzie rozumiał, że mię na świat wydała fortuna. *Mon.* 74, 367.

ŚPILKA, - i, ż., **SPILECZKA,** - i, ż., *demin.*, *Boh.* **ſpendlik** (cf. spiąć, spiął, spinać; *diſig. Bh.* **śpilka** wpuszczanie piwa w beczkę, **śpilati** *cereuisiam in dolia immittere*, *ob.* pić); *Crn.* sapon, sapúnek, sapejnek, sapejnâlu (*ob.* zapiąć), eſtanka (cf. haſtka); (*Sr.* 1. **zpinka** haſtka, *ob.* spinka); *Vd.* sapehniza, saklepouniza, siniza, sasadisa, vtekniza, vtekniuna jigla, (cf. wetknąć), kouternza; *Cro.* zapinyacha, pripinyacha (cf. przypiąć), gumbashnicza; *Sla.* bùmbacsa; *Rs.* **шпилька, шпилечка, булавка, булáвка, булавочка,** cf. buława); *Jt.* spillo, **Oberd. Spingel, Spangel, Spangelnadel, Spánnadel**); głowiaſta igła, śpilka miedziana, miedzianka, **die Stecknadel.** Bononczyk w izbie, a kundel do psiarni, Szpilka w pultynku, a widły w maszternì. *Mon.* 71, 545. Śpilką niemasz gdzie zakłóć, żeby boleść nie była. *Brud. Oſt. E.* 2, całkiem zbolały). Obiecał mi dać połowę swego posagu na szpilki. *Mon.* 72, 693, ſtroie kobiece). Wszyſtko opuściła, i do śpilki naymnieyszéy rzeczy z sobą nie zabrała. *Teatr* 54 *d*, 53, zgoła nic). Rozbiera ią szpilka po szpilce. *Teatr* 20 *b*, 23, do nitki). Kto nas odrwi na szpilce, oddamy na igle. *Zabł. Fir.* 82, sowicie). Tak wartki, iż na końcu śpilki angleza wywiiać potrafi. *Teatr* 28 *b*, 9, **auf einer Stecknadelſpitze.** Siedzieć, ſtać, iak na śpilkach. *Teatr* 33 *d*, 76, *et* 30 *b*, 117, *et* 10, 46, iak na brzytwach). Gdyby o śpilkę, byliby utonęli. *Teatr* 23 *b*, 27, o włos, o mały włos, **um ein Haar.** - Śpilka od włosów, śpilka, **die Haarnadel**; *Crn.* rogovilze; *Sla.* kosne igle; *Rs.* **шпилька.** Anetka napiąwszy włosy śpilkami, ogląda się w zwierciedle. *N. Pam.* 11, 234. Śpilka do zębów, zębna śpilka, *ob.* zębodłub, dłubiząb, **der Zahnſtocher.** Z kłącza rozmarynowego czynią szpilki do wychędożenia zębów. *Syr.* 168. Śpilka drewniana, *spina. Cn. Th.* 1121, *Bsn.* spilka od zúbi, zubatka, **ein Speiler, ein zugeſpitztes Holz.** Ptaki na drewnie długim po iednemu powdziewa, i tak ich długo wtykać nie przeſtawa, aż wszyſtko wypełni, i szpilki nie ſtawa. *P. Kch. Orl.* 1, 249, rożenka póki ſtawa). - §. *fig. tr.* Jednako i lwy, niedźwiedzie i wilki Na ſtrzał kończyſtych szybkie bierzesz śpilki. *Pot. Arg.* 209, śpile, końce, śpice, groty, **Spitzen.** - §, Śpilka żywicznego drzewa. sosnowa i t. d., *Ross.* **хвóя** (cf. choia, choina), **eine Tangel,**

Digitized by Google

Fichtentangel u. ſ. w. ŚPILKARZ, - a, *m.*, *Bh.* Sſpendljtař; ktory śpilki robi, przedaie, der Stecknadelmacher, Stecknadelmann; *w rodz. żeńſk. Bh.* Sſpendljtařka śpilkarka. ŚPILKOWAC, SZPILKOWAC *cz. ndk.*, śpilkami spinać. *Włod.*, ſtecken, mit Stecknadeln anheften. Cytrynę śpilkowaną w beczkę wpuścić. *Haus Ek.* 180. (*Bh.* ſſpilkowati, ſſpenlowati, *Crn.* shpileti, shpilem, *Ger.* ſpeilen, śpilami s. ąć. *oppos. Bh.* rozſſpilkugi). - §. szpilkować zaiąca, pieczenią etc. słoniną . . tykać. *Cn. Th.* 1121, śpikować. *Jr.*, einen Hasen u. ſ. w. ſpicken ŚPILKOWY, SZPILKOWY, a, - e, od śpilki, *Rs.* булавочный, Stecknadel-, Nadel- Drzewa śpilkowe: iodła, sosna, modrzew', iałowiec etc. *Kluk Dyk.* 1, 10, Nadelhölzer; (cf. Żywiczne drzewa). *śpilkowate*, n. p. nadaremna byłaby praca, gdyby kto razem na iednym gruncie śpilkowate drzewa z liſciowemi mieszał. *Mon.* 74, 770, *Ross.* игловатый, хвойный; *cf. Rs.* красной хлѣбъ. Szpilkowate drzewa pełne są żywicy. *Mon.* 743. Do szpilkowatego, czyli iak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą sosny, iodły i iałowiec. *ib.* - (SPIŁ) się, *ob.* Spić. - SPILSNIC, *ob* Pilsnić). - - ŚPILUZA, SZPILUZA, - y, *ż.*, nar ędzie na kształt dłóta, którym dychtuią ſtatki. *Mag Miſk.*, das Speileiſen.

SPINA, - y, *ż*, *spina dorsi Rs.* спина, спинка, grzbietowe pacierze, das Rückgrad. U dobrego konia grzbietowa spina iakoby na dwoie się rozdziela. *Hipp.* 13. - §. rzecz napięta, etwas Aufgeſpanntes, *pr. et fig.* Skarb pospolity byłby iako iedna spina abo cięciwa woyny na każdego nieprzyiaciela. *Modrz. Baz.* 91. SPINKA, SZPINKA, - i, *ż.*, (*Etym.* piąć, cf *Jral.* spona, *Germ* Spange); *Bh.* ſpinadlo, zapona, zapinadlo. *Slo.* ſponka, *Sr.* 1. zpinſa; *d.* shpanga; *Rg.* sponna; (*Ross* пенекъ spień w sprzączce), guziczek u kołnierza koszuli, das Hembeknöpfchen Szpinki, taśmy, guziki różne *Zab.* 7, 135. Tyłem się wymknął, śpinkę i pierścień brylantowy do kieszeni spuściwszy. *Zab.* 13, 205. Szpineczka *zdrbn.*; *Mon.* 71, 395.

SPINAK, SZPINAK, - u, *m.*, *Boh.* Sſpinák, blitt: *Crn.* shpinaza; *Vd.* shpenat, shpinaza, *Cro.* spinácz; *Rg.* spinách; *Dl.* blitva; *Sla.* shpinat shpanák; *Bs.* spinecch, spanacch, spannacch; *Rs.* синнамъ, шпинатъ; *Turc. et Pers.* ispanak, isfinag; *Ital* spinacci; *Linn.* spinacia; *Angl.* spinage; *Germ.* der Spinat. liście iego zażywaią się na zieleninę. *Kluk. Dyk.* 3, 96, *Kluk Rosl.* 1, 217; *szpanak. Cn. Th.* 1120.

SPINELLI, Spinellen, rubiny białoczerwone. *Kluk Kop.* 2, 40, *Lat. med.*

SPINET, - u, *m.*, z *Włoſk.*, inſtrument muzyczny na kształt małego klawikordu das Spinett. Krucze pióra potrzebne są do spinetów, inſtrumentów muzycznych. *Kluk Zw.* 2, 290.

SPINKA, *ob.* Spina.

SPIOCH, - a, *m.*, SPIOSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, ospalec, człowiek senliwy. drzymliwy, śpiący, *śpik, leń, ein Schläfer, ſchläfriger Menſch, eine Schlafmütze. *Sla.* spavâcs; *Bsn.* spavaç; *Vd.* spavez, spajar spajavez; *Cro.* szpavavecz. *Hg.* saunyodó, szunnyadozó *Rs.* сонливецъ, сонура; *w rodz. żeńſk.* ŚPIOCHA, ŚPIOSZKA, - i.

SPIONEK, *ob.* Spień. SPIORĘ, piorę, *ob.* Prać.

SPIR, - u, *m.*, SPIRY, - *ów plur.*, *z Holl. Niem.* Spriet, poboczne maszty, osobliwie na okrętach woiennych powinny mieć wysokość od 15 do 18 sążni. *Kluk Rosl.* 2, 177, *Lad. H. N.* 104, Seitenmaſten. Niezmierne mnóſtwo sosnowego drzewa, pod imieniem masztów, spirów, bałów i t. d., do portów Baltyckich spławione bywa. *Jundz.* 465.

SPIRA, - y, *ż.*, dawne miaſto wolne Niemieckie. *Dyk. G.* 3, 68, die Stadt Speyer. SPIREŃSKIE biſkupſtwo, das Biſthum Speyer, w cyrkule Renu górnego. *Wyr. G.* 207.

SPIRYTUS, *ob.* Wyſkok

1) ŚPIS, - u, *m.*, ŚPISA, - y, *ż.*, *z Niem.* der Spieß, kopiia; *Sr.* 1. ſpiß, ſawatj; *Crn.* shpeis; *Vd.* shpies bodesh, sbodalu, lanza). Upatrzywszy czas, popadłszy spis, ſkoczył do namiotu Scewola, i zabił kanclerza, co podle króla siedział. *Weresz. Rgl.* 143, *id. Rey Zw.* 86 *b.* Prusaki trzymali z sobą poplecione w pół spise. *Tward. Wł.* 108. Haydamaki na koniach ze śpisami. *Teatr* 26, 11. Drzewo od śpisy, ratyszcze. *X. Kam.*, *Ec.* рамище, рогатина, *ob.* rohatyna.

2) SPIS, - u, *m.*, spisanie, spisek, napisana rozprawa o czym, pismo, das Verzeichniß, die Schrift. *Boh.* ſpiß; *Slo.* ſpiſ; *Rg.* pripis; (*Rs.* списаніе, списываніе kopiia, przepis, odpis); *Rs.* описъ. Nie mogę wszyſtkim w tym naszym spisie dosyć uczynić. *Modrz. Baz.* 2. Andrzeia Frycza *Modrzewſkiego* spisow o poprawie Rzpltéy księga piérwsza. SPISAC, *F.* spisze *czyn. dk.*, Spisować *ndk.*, Spisywać *frequ.*, *Bh.* ſepſati, ſpiſſi, ſpiſowati; *Slo.* ſpiſowat; *Sr.* 1. zpißugu, romadu; *Crn.* spissat, spisújem; (*Vd.* spisat, s odpisać, przepisać); *Cro.* zpiszati, zpiſsújem; *Rg.* izpisati, pripisati (cf. przypisać); *Ross.* списать, списывать, (s przepisać, odpisać); Spisać, na piśmie zebrać, popisować, reiestrować, zuſammen ſchreiben, verzeichnen, zuſammen eintragen Co lepszego spisował i w pamięć brał. *Warg. Cez. C* konnotował). Atenz Szpartą mędrców *spisata (*dual*, s spiszcie). *Kchw.* 325. Nikomu się inszéy wiary o Kryſtusie spisować nie godzi. *Kat. Gd.* 87, napisać, aufſetzen, aufſchreiben. U Rzymian, *patres conscripti*, oycowie spisani. *Groch. W.* 263. - §. Spisać się z kim na kogo, przeciw komu, s spisek nań uczynić, spiknąć się, ſich gegen jemanden verſchwören. Emburonów król z Amboryxem się na woynę spisał. *Warg. Cez.* 144. Czech się przeciw Polszcze z Krzyżaki spisował. *J. Kchan. Dz.* 169. Dowiedział się król, że się nań spisuią; ale łatwo poradsić tym, co pokoy psuią. *Jabł. Tel.* 149. Baczył Woydyło, iż nań był łaſkaw Kieyſtud, namówił Jagiełła, iżby się spisał z Pruſkim miſtrzem przeciw Kieyſtutowi zawżdy być. *Biel. Sw.* 225 *b.* Od was samych słyszemy, że się spiszecie, wszyſtkich pobuntuiecie, i na króla nastąpicie. *Sowit.* 30. Posłali nas ku wam, chcąc z wami poſtanowić przyiacielſtwo i pokoy, ażebyśmy się spisali z wami, żeśmy towarzyszmi i przyiacielmi waszymi. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 20. - §. Spisać się czym, s popisać się. pokazać się czym pamiętnym, ſich hervor thun, ſich auszeichnen. Ah spisałeś się pięknie! *Lat.* SPISEK, - ſku, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* spis; *Bh.* ſpiſek; *Sr.* 1. wopiß, zapißmo, regiſter; (*Crn.* spiſk, s przepis, kopiia); *Vd.* sariſs, sasnamin *Rag.* spis; *Rs.* списокъ, роспись, итогъ; *Ec.* прилѣпъ;

Digitized by Google

zebranie czego na piśmie, rejestr, konnotowanie, konnotatka, notatka, poczet, pismo, das Verzeichniß, der Aufsatz, die Schrift. Nie chciał się obiecać na obiad, aż mu pierwéy gości proszonych spisek posłał. *Star. Ref.* 77. Chcieliśmy od nich mieć imiona przełożonych na spisku. *Leop.* 3 *Esdr.* 6, 12. Spisek imion żołnierzy do appelu, *Rs.* перекличка. Obożny ma mieć na spisku wszystkie wozy, aby wiedział, wiele rynkowych, a wiele skraynych. *Tarn. Ust.* 295. Mam na spisku tysiącami przykładów, ale milczeć muszę. *Star. Ref.* 73, *Star. Vot. D.* 4. Ofiaruię ci ten spisek żywota S. męczennika. *Wys. Aloy.* 2. Krotki spisek abo krótki zbiór rzeczy. *Pilch. Sen. list* 296. Pan rozkazał Moyżeszowi, aby im to dał wszystko na spisku, aby się tego pilnie uczyli. *Rey Pst. R* 6, krótko na piśmie). *Gil. Pst.* 26 *b.* Maią być deputowane osoby, żeby popisali wielkość imion; a takowe spiski aby były na seym zniesione, a tam z takowych spisków rozsądzić się będzie mogło ... *Herb. Stat.* 50. Spisek czyli inwentarz maiątku, *Rs.* данная. Myśmy się na to obietnicami, spiski i przywileiami obowiązali, że ... *Herb. Stat.* 2 podpisami, skryptami, dokumentami). Weźmiy spisek twóy, a siadłszy, napisz 50. *W. Post. Mn.* 314, cyrograf). - §. Spisek przeciw komu, na kogo, z spiknienie, sprzysięga, bunt, eine Verschwörung, heimliche Verbindung gegen jemand; *Boh.* zpiceni, piksa; *Slo.* spiknuti, spuntowáni; *Vd.* sarotenje, vkuppersega; *Rag.* okletva, vrok; *Rs.* сосло́віе, заговоръ, сговоръ, совѣща́ніе; *Ec.* сдоконове́ніе, единодыша́ніе, согласіе. To co oni postanowili, niech będzie zbrodnią i spiskiem; a to, co ia rozkażę, będzie prawem. *Niem. Bibl. T.* 3.

SPISGLAS, - u, *m.*, z *Niem.* das Spießglas; *Vd.* steklenina, steklenovetel kamen; *Rs.* сурьма; antymonium, oczna przyprawa. *Cn. Th.* 588, półmetal bardzo kruchy, białego koloru, wewnątrz nitkowaty i promienisty. *Kluk Kop.* 2, 259. SPISGLASOWE masło. *Kruml.* 408; wątroba spisglasowa. *ib.* 211, *ob.* Wątroba.

*SPISK, - u, *m.*, *spik, śpiączka, Schlafsucht. Ociętność i spisk iakiś wszystkich serca objął był, *torpor et veternus. Krom.* 714.

SPISKAĆ *cz. ndk.*, n. p. Los, gdy pomstę zamierzy, czy z dala, czy z bliska, Zawsze djabeł patrona lub powoda spiska. *Grób. Zbb.* 58. Gdzie się owe podziały gry szumne, parady, Wszystko to kaduk spiskał, wygaś to z pamięci! *Tręb. S. M* 60. Niech was tu kat spiska, mnie staremu na takie wyniść pośmiewiska! *Teatr* 45 *c*, 128.

ŚPISKOWY, - a, - e, od śpisku, Verschwörungs-. Śpiskowy *Subst.*, sprzysiężony, buntownik, *Bh.* pikaně; *Vd.* saperseshnik, vkupperseshen.

SPISNE, - ego, *n.*, zapłata od pisania, Schreibegebühren, Einschreibegeld. Poborca spisnego niech nie bierze; od kwitów niech nic nie bierze. *Herb. Stat.* 89, *ob.* Wpisne, Napisne, Zapisne). Starostowie, burgrabiowie, poborcy, nie maią brać spisnego. *Tarn. Ust.* 79, *Czack. pr.* 1, 322, *N. Pum.* 14, 214.

SPISNICZY, - a, - e, spisami zbroyny, bespießt, mit Spießen bewaffnet. Spisnicze legiie Rzymskie. *Papr. W.* 1, 24, *pilatae legiones.* SPISNIK, - a, *m.*, żołnierz pod spisem służący, ein Spießsoldat, Lanzenknecht. Spisnicy u dawnych trzymali każdy po siedm spisów w ręku, które ieden po drugim w potrzebie ciskali. *Papr. W.* 1, 293.

1) SPISOWY, - a, - e, od spisu, kopii, włóczni, Spieß-, *Rs.* копейный, копийный.

2) SPISOWY, - a, - e, od spisu, rejestru, rejestrowy, Verzeichniß-, Register-, *Ross.* переписный. SPISOWNIK, - a, *m.*, który spisuie, regestrator, der Verzeichner, Registrant; *Slo.* spisowatel; *Cro.* spiszàvecz; *Ross.* списчикъ; *Ec.* списа́тель. Spisownik, kompilator. *Chodk. Kost.* 71, der Zusammenschreiber. SPISUIĘ, *ob.* Spisać.

ŚPITAL, *ob.* Szpital.

ŚPITYMIERZ, - a, *m.*, Spytek, *nomen proprium*, *Rogatianus. Jabł. Her.*

ŚPIWRZÓD, - u, *m.*, ziele Pieniężnik, Stowrzodowiec, służy do goienia wrzodów, Wężownik, *Lysimachia*, Pfennigkraut. *Syr.* 303, *Sien.* 140. Uśpiwrzód. *Urzęd.* 81.

SPIŻ, - a, *m.*, ŚPIZKI powiat, *Bh.* Spis, Spiska země; *Gebusia*, *Scepusia*, *Ger.* Zips, die Zipser Gespannschaft, kray na pograniczu Polski i Węgier. *Dyk. G.* 3, 68, *Nar. Hst.* 3, 136, *ob.* niżéy Śpiżanin. (*Bh.* Spiska Sobota w Uhrzich, miasto Georgenberg w Węgrzech).

ŚPIŻA, - y, ż., *Bh.* spiže; *Sr.* 2. spiža; *Vd.* spisha, jed, jesteina, jedba, spenda; *Crn.* shpendija; *Cro.* brashno, pizha; *Rs.* бра́шно; *Suec.* spis, *Ottfried* spiso, cf. *nostrum* *pica); co w śpiżarni naśpiżowane iest, strawa, żywność wszelaka, *Germ.* Speise, Speisen, Eßwaaren, Mundvorrath, Proviant. Gdy z woyskiem iechał przez ziemię ich, posłali mu moc śpiży, iako to mąki, gęsi, miodowników, i innych rzeczy, które ku stołowi zależały. *Kosz. Lor.* 123. Zabrali im wszystkę śpiżę. 1 *Leop. Gen.* 14, 11, wszystko, co ku żywności *przysłuszy. 3 *Leop.*). Panowie sami do gumien, śpiklerzów i śpiżarń włamawszy się, wszelaką śpiżę zabierali. *Krom.* 191. Strzelba zamkowi mało wadziła; iednak iż śpiże na nim mało było, głodem go wymorzono. *Gwag.* 419. Będąc w oblężeniu, śpiży nic nie mieli. 1 *Leop.* 1 *Moch.* 6, 49. Niż z brzegu zepchniesz pilnie o sobie radź, Cobyś przeżywił, i tam i sam czeladź, Na trzy miesiące miéy śpiży przynaymniéy. *Klon. Fl. E* 1 *b*, *Bibl.* 256, *et* 436. Śpiży nie było w mieście, iuż wytrawili byli on ostatek, co było schowano. *Leop.* 1 *Mach.* 6, 53, *et* 3 *Reg.* 4, 7. Głód wziął moc w mieście, a śpiże nie dostało ludowi. *Radz. Jer.* 52, 6, chleba. *Bibl. Gd.*). - §. **Spiża, *ob.* Śpiżarnia. 2) ŚPIŻ, ŚPIŻ, - y, ż, lub - u, *m.*, miedź z innemi metalami, osobliwie z cyną mieszana, z którey się dzwony i armaty leią. *Kluk Kop.* 2, 188, *Ger.* Glockenspeise, Speise, Glockengut, Bronze. *Jak. Art.* 3, 316. Na większe działa wziął z sobą śpiży abo miedzi, żeby ich tam ulano, gdzieby mu ie potrzeba było. *Baz. Sk.* 280. Przywiózł z sobą śpiży bardzo wiele, na lanie dział i wszelakiéy strzelby. *ib.* 590. Arsenał śpiżą napełniony. *Tward. Wł.* 165, bronią śpiżaną, działami etc. - (ŚPIŻANIN, - a, *m.*, z Śpiża rodowity, ein Zipser; ŚPIŻANKA, - i, ż., eine Zipserinn). - - ŚPIŻANY, - a, - e, z śpiży kruszcu ulany, von Glockenspeise, von Erz, ehern. Działa śpiżane. *Chil. Dr. B* 3. Żelaznych dział używano, aż gdy poczęto śpiżane odlewać. *Archel.* 8. Przyłbica śpiżana. 3 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 5. Cymbale śpiżane. *ib.* 1 *Par.* 15, 19, miedziane. 1 *Leop.*). Podniósł wzrok srogi, i żelazną bronę Dwa kroć obeyrzał i wrota śpiżane. *P. Kch. Jer.* 498. Wrota żelazne, progi śpi-

Digitized by Google

żane. *J. Kch. Ps.* 162, *Groch. W.* 222, *Tward. Wł.* 19. SPIŻARNI, -iego, *m.*, ŚPIŻARNIK, -a, *m.*, *Bh.* ſpiżjirnik; *Crn.* shpendir; (*Vd.* shpishar, *Germ.* der Speiſer, Aufſpeiſer, Eſſer, iadacz); *Vd.* shpendir, misni oſke bnik, jeſtwinſki resdeliuz, perpraulavez; *Rg.* nadspremnik, *f.* nadspremniza); przełożony nad śpiżarnią, szafarz, der Speiſemeiſter, Schaffner. *Promus*, śpiżarnik, obrocżny, klucznik. *Mącz.* ŚPIŻARNIA, -i, ż., *ŚPIŻA, -y, ż., ŚPIŻARKA, -i, ż., *dem.*, *Bh.* ſpiżjirna, pobrawnisce; *Slo.* ſpiżjirné; *Sr.* 1. pedżi kłowanczja; *Crn.* shpishirna, shpendishe, smuk; *Vd.* shpishirna, shpendishe, sprema za jedbe, jedna hranva, spenda, kaska, speiskamra, perpraulishtna hranva; *Cro.* odélnicza, safranicza; *Sla.* komorica, dispenza; *Bs.* klit (cf. kletka), kljer, spremma; *Hg.* spremma; *Rs.* чуланъ, кладовая для припасовъ; ſkład na śpiżę, żywności, die Speiſekammer, (Oeſterr. die Speis). Żyta dobrze suche do sołu albo śpiżarni znosić. *Cresc.* 668, do śpiklerza). Czym twe śpikrze lepsze od moiey śpiżarki? *Zab.* 8, 320. Kotka częstokroć miasto myszy śpiżarkę splondruie. *Haur Sk.* 278. Na śpiżarnie ſtaroſci zima sposobi ziemię, zasiewa wiosna z iesienią, a ładuie lato. *Mon.* 61, 253. Wlecze mrówka, co zdoła do swéy *śpiży dziubkiem, Baczna na przyszłą porę, w ſtos uklada z czubkiem. *Zab.* 8, 319 *Jżych.*; *Slo. Prov.* co kto ma w komorze, to widáwá do kuchine, co kto ma w śpiżarni, to wydaie do kuchni, *os ex abundantia cordis loquitur*; co w sercu, to bywa i na języku. ŚPIŻARNY, SPIŻARNIANY, -a, -e, *Bh. et Slo.* ſpiżnj do śpiżarni należący, die Speiſekammer betreffend. Odwiedzać wnuków do ich śpiżarnych szafaszy. *Przyb. Ab.* 81, gdzie ſklady żywności chowali, Speiſehütten. -- **ŚPIŻOKUTE ſtrzały. *Nar. Dz.* 2, 118, *Zab.* 6, 377 *Nar.*, śpiżane groty maiący, mit ehernen Spitzen. **ŚPIŻOLITE szczyty. *Pot. Jow.* 2, 7, z śpiży ulane, von Erz gegoſſen. ŚPIŻOWAĆ *cz. ndk.*, w śpiżę, to iest w żywność opatrować (cf. picować), mit Lebensmitteln verſehen, verproviantiren. (*Crn.* shpisham, *Vd.* shpishati ospishat, *Sr.* 2. ſpiżowaſch, *Ger.* ſpeiſen, karmić). Śpiżować, dawne to i przez naylepszych pisarzów Polſkich używane słowo, znaczy, obficie napełniać, opatrować. *Pas. Wersz.* 5, 166. Tego dnia, gdy się galera śpiżowała żywnością nie mogliśmy się wybrać. *Warg. Radz.* 517. Kto obiz żywnością i-k naywiększą śpiżować każe. *Krom.* 92. Żywności tylko tyle brać maią, iak przez noc wychować się może, nie śpiżuiąc wozów. *Vol. Leg.* 3, 46. Kto woz śpiżuie, głod mu nie dokucza. *Rak. Pob. A* 3. - *latius*; śpiżować zbierać, ſammeln, verwahren. Domy pełne maiętności, których eś ty nie śpiżował. *Leop. Deut.* 6, 10, W dołach tych tak długo przeszli śpiżowali cesarze niezmierne zbiory bogactw. *Tward. Wład.* 141. ŚPIŻOWY, -a, -e, śpiżany, z śpiży ulany, von Erz gegoſſen. Piaſty koł do armat ciężkich maią buxy śpiżowe. *Jak. Art.* 1, 290.

SPŁACHIEC, SZPŁACHIEC, -chcia, *m.*, SZPŁACHCIE, -ia *n.*, (*Ety. ob.* płachta, płaszcz, płaſki); szmata, co się oderwie od sukni, ścierka; sukna uboga wytarta. *Dudz.* 62, galgan, *Slo.* ſpłacanina; *Cro.* lap, plat szukna, ein Hader, ein Fetzen, ein abgeriſſenes Stück. Chudopachołſki spłacheć. *Mon.* 75, 594. - Wielką w sobie wdzięczność rzemieſło iéy miało, Lub w pierwsze szpłachcie wełnę niesprawną ſtaczała, Lub rącznemi palcami przędzę rozprawiała. *Otw. Ow.* 215, w pierwszą osnowę, das erſte Gewebe. - §. spłacheć, sztuka oderwana, odłamana leda czego, kołacza, chleba, ein abgebrochenes Stück. Roku 1369 oſtateczna spłacheć (*obs. femin.*) Szląſkiéy ziemi króleſtwu Czeſkiemu przypadła. *Krom.* 365. - Spłacheć roli, ziemi, niewielki, ubogi kawał ziemi, *Crn.* láp, plat zemlye, ein kleines Stückchen Feld, ein Flick Acker. Kmieć, co ubogi spłacheć radłem porze. *Hor.* 1, 157 *Nar.* Oyczyſty spłacheć swemi wołmi sprawuie. *Kchw.* 10. Granicami spłachcia swego małego kontentował się, przeſtawaiąc na maluchnéy oſiadłości swoiéy. *Warg. Wal.* 230. Chłopek dawać musi uſtawnie z ubogiego szplachcia. *Opal. sat.* 13. SPŁACHETEK, -tka, *m.*, *dem.*, ein kleines Flickchen, *pr. et tr.* Lepiéy było przy ſkromnym spłachetku zoſtawać, Niż szukać ſiglem zbioru, który często chybia. *Opal. sat.* 61.

SPŁACIĆ *cz. dk.*, Spłacać *ndk.*, zupełnie się wypłacać z czego, *Bh.* ſplatiti, ſplacowati; *Vd.* doplazhati; *Cro.* zplatiti, zplacham; völlig auszahlen, abzahlen, ganz bezahlen, abtragen. Wszyſtkie długi przodków swoich spłacił dobra zaſtawne wykupił. *Kras. Pod.* 2, 29. Maiętność po oycu brat móy objął, mnie spłacił; ſioſtry wyposażył. *ib.* 2, 143. Gdyby kilku na iednych dobrach mieli długi, maiący większy kapitał ma prawo spłacić maiącego mnieyszy kapitał; albo ieżeli spłacić nie zechce, tedy mnieyszéy summy właściciel większego spłaci. Gdyby zaś obadwa nie chcieli siebie spłacić, maią się zgodzić, aby komu trzeciemu przezaſtawili, a pieniądze między sobą podzielili. *Czack. Pr.* 2, 173. - §. Czas drogi złotem niespłacony *Kul. Her.* 127, niedokupny, nicht zu bezahlen, nicht käuflich, nicht feil SPŁACICIEL, -a, *m.*, który wypłaca, der Auszahler, Abzahler, *Cro.* zpláchnik.

SPŁADZAĆ, spłodzić, *ob.* Płodzić.

SPŁAKAĆ się *recipr. dk.*, mocno wypłakać się, rozpłakać się, ſich ganz zerweinen; spłakany, wypłakany, mocno rozpłakany, ſehr zerweint. Porwał się ſtarzec spłakany i zbladły, Na głos z bożego, co słyszał, natchnienia. *Kras. W. C.* 88. Chciałem tam, życia złożywszy oſtatki, Spłakany ſtarzec być pogrzebiony. *Pot. Syl.* 240. Wydarł bogactwa spłakanym ubogim. *Chod. Ces.* 148.

SPŁAMIĆ, *ob.* Plamić.

*SPŁĄSAĆ co *czyn. dok.*, zemknąć co, ukraść, wegrapſen, mauſen, ſtehlen. Na gardło siedział, że był trochę śpiży spłąsał. *Bud. Ap.* 31.

SPŁASZAĆ, *ob.* Spłoszyć. SPŁASZCZAĆ, *ob.* Płaszczyć.

SPŁATA, -y, ż., wypłata, spłacenie kogo, wypłacenie mu, das Abbezahlen, Auszahlen, Abfinden. Jak uniknąć spraw nieoddzielnych od współwłaścicielów iedney wsi, kiedy ani spłata, ani przezaſtawienie ieſt podobne? *Czack. pr.* 2, 173.

SPŁATAĆ, *ob.* Płatać, pleść. SPŁĄTAĆ, *ob.* Płątać. SPŁATAĆ, *ob.* Płatać.

SPŁATANKA, -i, ż., plecionego co, etwas Geflochtenes, eine Flechte. U czapek były ze wstążek spłatanki. *Kniaź. P.* 2, 164.

SPŁAW, -u, *m.*, *Bh.* ſplav, spadek rzéki, zlewek, der Abfall, Abſchuß des Waſſers eines Fluſſes. (*Sr.* 1. zplahw, zplahwano ród, plemię, zplehwniſki *gentilitius*). Staw na spławie, to ieſt, piérwszy od rzeki zaczynaiący się, zwykł się prędko zamulać. *Haur Sk.* 145. Brailów nad spławem Seretu z Dunaiem. *Krom.* 467, nad zbiegiem, Zuſammenfluß. -

Digitized by Google

Nawa widzieć nie mogła towarzyſkiey nawy, przez morſkie błąkaiąc się spławy. *Bard. Tr.* 259, ſaic, wały. ſl.kty, Fluthen. - §. Cło nowe w W. X. L. i spław wodny, na tak gwałtowną Rzpltéy potrzebę ustanawiamy na lat dwie. *Vol. Leg.* 3, 569, *et* 4, 65, delluitacyą, spuſt, żeglugę, Schiffahrt. - §. 2) Spław, spławik *zdrón.*, Spławy u sieci, die Schwimmhölzer am Fischernetze; *Crn.* kręvleż; *Sr.* 2. spław, *ob.* pław, *oppos.* giąź) Na szn.rze zwierzchnim niewodu osadzaią się co ſtopa spławy pływaiące, z suchey wierzbiny, osiny lub brzeziny robione, któreby sieć w górze utrzymywały. *Kluk Zw.* 3, 241. - §. 3) Spław ziele, *ob.* Sit, Sitowiec. SPŁAWIC, SPŁAWIAĆ, *ob* Pławić. SPŁAWICIEL, - a, *m.*, ktory spławia, pławi, spuszcza w dą, der Holzflöſser, tapicel ktory ſtapia, der Schmelzer, Einschmelzer; *Rs.* сплавщикъ. SPŁAWISKO, - a, *n.*, mieysce spławu czyli spadu wod. der Ort des Abfalls des Waſſers. Role, które są na spławiſku, bardzo bywaią urodzayne. *Haur Sk* 46. SPŁAWKI w browarze; n. p. zbierać spławki ze słodu t. i. ſiarna zepsute, słomę lub barłog, ktory się na wodzie unosi. *Mag. Mscr.* was oben auf dem Maize ſchwimmt, taube Körner, Strohhalmen u. ſ. w. SPŁAWNOŚĆ, ści ż., *Bh.* plawnoſt, sposobność rzeki do żeglugi. die Schiffbarkeit eines Fluſſes. Przekładano potrzebę ułatwienia spławności na rzece Dnieſtrze. *Gaz. Nar.* 1, 21. Rady patryotyczne względem ułatwienia spławności rzek naszych. *Pam.* 85, 1, 317. Niewątpiono z rzeki takiego szukać pożytku, któryby tamował publiczną spławność *Przeſtr.* 1. SPŁAWNY, - a, - e, *Bh.* plawný, sposobny do żeglugi, spuſtny, ſchiffbar; *Bs. et Rg.* brodiv (ſt. brod), *Vd* ladjovosliu, brodliu; *Rs* судоходный; (*Slo.* plawitedlný, kdeż ſe plawiti může, (*Rs.* сплавный, сплавленный do spławienia, od spławienia, сплавленный лѣсъ tratwa, 2. сплавленный ſtopiony). - Spławna Wisła. *Zab.* 12, 19, cf. portowa rzeka.. *Torz. sk.* 2. SPŁAWNE, ego, *n.*, *Subſt.*, zapłata od żeglugi, die Schiffsſteuer. Poborca spławnego od Kupców wybrać nie mógł. *Vol. Leg.* 3, 47. - §. *tr. fig.* Spławne iey aż za pas warkocze. *Zab.* 10, 6 *Keſſ.*, spadaiące, spływaiące, herabhängend, herabſchwimmend.

SPLEŚC, - iu, *m.*, SPLECENIE, SPLECZENIE (*Haur Ek.* 155), - ia, *n.*, choroba końſka, psia. *Oſtr. Myśl* 26, eine Krankheit der Pferde, Hunde u. ſ. w., eine Lähmung, Verrenkung des Fußes Gdy koń kładąc się, albo i w biegu, porwszy z mieysca w ſtawie, chrząſtek, także i żył suchych onym przyległych narazi, splecieniem to zowią. *Hipp.* 113. Sposob na zaſtarzały spleś. *Hipp.* 118. - §. 2) splecienie, splecíony, *ob.* Spleść. SPLECZNY, - a, - e, splecíony, splecíem chorobą naruszony, verrenkt, gelähmt (von Pferden und Hunden). Na spleć niemasz sposobu, ieno żyłę tę splecżną trzeba kazać zaciąć *Hipp* 113. SPLECZY się koń. *Lek Koń.*, spleć cierpi, das Pferd hat eine Lähmung oder Verrenkung bekommen; *Rs.* исплеснуться. Splecżyć się, o koniach, nabyć pewnego gatunku choroby, wypleczyć się; ztąd koń splecżony, wypleczony. *X. Kam.* 2) SPLECZYĆ się, *ob* Pleczyć się.

ŚPLENDECA, - y, ż., SPLENDOR, u, *m.*, z *Lac.*, blask, rzecz błyszcząca, pompa, wspaniałość, Glanz, Pracht, Herrlichkeit. W grobach nawet, do których na każdy dzień lecą, Jeden drugiego głupią wyścigą splendecą. *Pot. Pocz.* 580. Rozpościeray się, iako chcesz, pieszczochu, Zgaśnie w grobowym ta splendeca lochu *Kchw.* 71. Silcie wy się panowie, na koszty próżne, Budując splendece rożne. *Kchw.* 202. Chociby też miał naywiększe splendury, I nożyce obcinać pazury; Chociby chodził w żółtym axamicie I poganiał sześć koni w karycie, Chybabych też mere osalała, Abych ciebie kottyro kochała. *X. Kam., P. Kowal., z Krckow.).* Nieszczęście wielkim ludziom splendoru dodaie. *Jabl. Tel.* 298.

SPLEŚĆ, splotł, *F.* splecie, splotę *cz. dk.*, Splatać *ndk.*, *Bh.* spleſti, *Rg.* splésti; *Bs* spleſti, ispleſti; *Cro.* zpleszti, zpletam; *Rs.* сплесть сплетаютъ, cf. *Rs.* сплотить, сплочу, сплочу; przeplataiąc iedno z drugim połączyć, zuſammen flechten. Sznur splecione. *Jak. Art.* 3, 225 Drobne drzewa nasadzone między płotem, gdy wzrosną, można ie splatać, nawodząc iedno ku drugiemu, z którego splecienia zrasta się płot mocny. *Cresc.* 22. Tam kędy lipy z iaworem gałęzi splecenie na cień iednę z drugą więzi, tam znieść każe wonie. *Mon.* 67 614. Do splecenia, *Ec.* сплетаемый *spletny. Pierwéy, niż się gola splecie *Cn Ad.* 1013, prędko, nagle, iak pióro opalił). - §. Kania przędza len splata. *Przyd.* 25, spina, ſie flicht ſich um den Flachs herum. Len ma być pilnie wypleniony od chwastu, zwłaszcza od kaniey przędzy, która len splataiąc, bardzo mu szkodzi. *Cresc.* 188. - §. *fig.* Oni się spletli i upadli *Wrob.* 42 sami się złapali w swych sidłach, ſie haben ſich verwickelt, ſelbſt gefangen. - §. *tr. fig* spleść bayki, gawędzić, ſchwatzen, waſchen, faſeln. Ludzie pod czas leda co mówią, trzęsą, splotą. *Cn. Ad.* 719, nie wszystko prawda, co ludzie mówią). W rozmowie nie raz potknie się, ustanie, zmyli, splecie, iakoby trzy po trzy było. *Glicz. Wych. K* 7.

SPLEŚNIEĆ, *ob.* Pleśnieć. SPLIN, *z Angielſk.*, *ob.* Smutnodur.

SPŁODEK, dku, *m.*, co iest spłodzonym, płod, das Erzeugte. Który kiedy rodzic swego spłodku wstydził się, iak się ci swoich zrodków wstydali, że się do nich znać nie zezwolili *Smotr. Ap.* 25. SPŁODZIĆ, *ob* Płodzić. SPŁODZICIEL, a, *m.*, rodzic, *tr.*, der Erzeuger Sięzakom się mniey przeciwko spłodzicielom swoim Polakom powstawać, aniż Krzyżakom, godziło. *Kom.* 615, *contra progenitores.*

SPŁOKAĆ, *vel potius* zpłókać. *F.* splocze *cz. dk.*, *Vd.* dolpoplakniti; *Rs.* сполоснуть, сполоскать, споласкивать; płócząc zmywać, abſpülen, wegſpülen herunter ſpülen.

SPŁONĄĆ, *vel potius* splonąć, *mod. idntl.*, nagle zgorzeć, w perzynę się obrocić, *Vd* splahniti; ſchnell aufloddern und im Feuer aufgehen, abbrennen, verbrennen. Ogień pod miasto podłoży którym spłonie zarazem. *Tw. Wł.* 65. Choćby ręka wezdrgnęła odważnie wykonam, kościoły będę łupił, i od ognia spłoną. *Bard. Luk.* 10. Miasta ogniem spłonione. *Pilch. Sen. liſt* 66 - *fig. tr.* Za Kazimierza W krusce śrebrne w Bytomskich górach spłonęły. *euanuerunt. Krom.* 365, znikły, verſchwanden, verloren ſich.

SPŁONIEĆ, SPŁONIĆ, *ob.* Płonić. SPŁOSZYĆ, *ob.* Płoszyć.

SPLOT, - u, *m.*, SPLOTKA, - i, ż., splecienie, cokolwiek splecionego n. p. splecione włosy, kosa pleciona, Flechte, geflochtenes Haar. (*Crn.* spletenisa, *Vd.* spletenisa, z krata, *Vd.* spletenshiza, z koszyk, *Bh.* ſpletiſa za-

Digitized by Google

mieszanie). Tęgim się członki ociągnęły splotem, *complexu coierunt. Zebr. Ow.* 90. Rozczochrały sploty swych warkoczy. *Przyb. Ab.* 203. Splot złotowłosy. *Hor.* 2, 197 *Kniaź.* Wieśniacką splotkę zmieniono w fryzurę. *Zab.* 10, 395 *Zabł.* SPLOTĘ, *ob.* pleść, spleść.

SPŁÓTNIEĆ, *ob.* Płótnieć. SPŁOWIEĆ, *ob.* Płowieć.

*SPLOZNĄĆ *med. idntl.*, spełznąć; verſchießen, die Farbe verlieren. Cera z piérwszéy krasy splozła. *Chrość. Fars* 186. - §. Splozнąć się *reipr.*; n. p. Hello od ſtrachu z kozła się splozła. *Pot. Syl.* 109, (cf. Płozić, płazić się), ześlizła się, spadła, ſie glitt herab.

SPLUGAWIAĆ, n. p. Więcéy splugawia człowieka źle czynić, a niżli mięso ieść. *Zrn. Pſt.* 103. Błogosławieni, którzy zachowuią Czyſtość serdeczną, i co śmiertelnemi Grzechami duszy swéy nie splugawiaią. *Odym. Sw. S* 3, *ob.* Plugawić.

SPLUNĄĆ, Spluwać, n. p. Splunże precz z ięzyka swego one marne gorzkości i słoności. *Rey Pſt. Mm* 3, pluiąc zrzucić, *Rg.* izpgljùvati, wegſpeien. Spluwać począł dość często, iakby w aktualnéy zoſtawał saliwacyi. *Mon.* 71, 490, wypluwać, ausſpeien; *ob.* Plać.

SPLUSKAĆ, SPLUSNĄĆ, *ob.* Pluſkać, Plusnąć.

SPLUWAĆ, *ob.* Pluć, Splunąć. SPLUWACZ, - a, *m.*, pluwacz, *sputator. Mącz.*, ein Speier, Spucker.

SPŁYNĄĆ, Zpłynąć, *F.* spłynie *med. idntl.*, Spływać *ndk.*, ściekać, herab fließen, hinab fließen, zuſammen fließen; *Bh.* ſplywáti, ſplywám; *Rs.* сплыть, сплывать; *pr. et tr.* Wody, które na dole są, spłyną i zginą, a nie będzie ich. 1 *Leop. Joz.* 3, 13, zbieżą a opadną. 3 *Leop.*). Sułtanowie wymyślili sposób osuszać złotą powodź, która tak często do szkatuły Wezyrowéy spływa. *Kłok. Tur.* 61. Z tą żoną wielkie w dom iego spłyną bogactwa. *Boh. Kom.* 2, 102. On bałwan z lekka, iak wosk od ognia rozpuszczony spłynął. *Birk. Ex. D* 2. Nieprzyiaciele niech napaduą, niech zewsząd spływaią; ale aby spłynęli i zginęli od oblicza twego, iak płynie wosk od ognia. *Pociey* 374, niech się zbiegaią, by ſtopnieli, rozpłynęli, zginęli). Padłszy na ziemię, zpłynął krwawym potem. *Bzow. roz.* 21, oblany był potem, er zerfloß oder rann über von blutigen Schweiß. Żydzi odpowiedzieli: krew iego niech na nas spływa i na nasze syny. *Odym. Sw.* 2, *Gg* 4, niech przyydzie na nas, wina niech spadnie na nas, ſein Blut komme über uns. Na kogo czyia wina spływa, temuć się przywłaszcza; ieślić się nie przywłaszcza, toć nie spływa; iedna Adamowa wina przez podawanie rodzaiu na nas ścieka. *Sal.* 4, 387. Szata z ramion iego do kostek spływała. *Odym. Sa.* 2, *M* 3, z lekka spadała, das Kleid floß von den Schultern herab. Z ręku cugiel się wywinął, Sam po prawéy łopatce (konia) bokiem na dół spłynął, *defluit. Zebr. Ow.* 144, przeszynął się, ſunk herab. - §. Spływać, pływaiąc się spuszczać lub zbiegać, herab ſchwimmen, zuſammen ſchwimmen. Ląd był niewarowny, niespłynione brody, *innabilis unda. Zebr. Ow.* 1, gdzie ieszcze nie spływano, spławiano, noch unbeſchwommen, unbeſchifft. SPŁYN, ZPŁYN, - u, *m.*, *archit.*, *apophygis*, łączy dwie część i płaſkie, z których iedna nad drugą występuie. *Rog. bud.* 53, tak dwa członki płaſkie wiąże, żeby się wydawały iedną i nierozdzielną sztuką. *ib.* 36; Säulenanlauf. SPŁYW, - u, *m.*, spływanie, spłynienie, sciek, der Abfluß, *Bh.* nános; *pr. et fig.* Powrót wiosny nie sprawił wesołości; tyle spływy swemi. *Przyb. Ab.* 88. *SPŁYWACZ, - a, *m.*, pływacz ziele, krwawnik cudzoziemſki, korzenia nie ma mieć a po wodzie tylko spływa, *ſtratiotes aquaticus peregrinus*, fremde Waſſerfenchel. *Syr.* 609.

SPNĘ, SPNĄ, *ob.* Spiąć, Spinać. SPOCIĆ się, SPOCONY, *ob.* Pocić się.

SPOCZĄĆ, spoczął, *spoczynął, *F.* spocznie *med. idntl.*, Spoczywać, *Spoczynać *nied.*, odpocząć sobie, wytchnąć, ruhen, ausruhen, ſich erholen, *Bh.* odpočiwati, oddechnauti ſobě; *Crn.* pozhyti, pozhyem, pozhivsm; *Vd.* pozhiti, pozhivati, (*Vd.* pozhivati, prebivati *habitare*); *Cro.* pochivati, pochivam, pochinuti, pochuhnújem, (*diſtg.* pochinyam, pocheti *incipere*, *ob.* *począć); *Rg.* pocinuti, pocivati; *Sla.* pocsivati; *Bs.* pocinnuti, odahnuti, (*Bs* poceti *incipere*); *Ec.* почити, почію; *Ross.* почивать, започивать. (*Ec.* спочиваю, купно спію *concumbo*). Na co się wam przyda tak wiele sypialnych pokoiów, kiedy w iednym tylko spoczywacie! *Pilch. Sen. liſt* 3, 43. Trzeba mi spocząć trochę, i nabrać sił. *Teatr* 53 *c*, 24. Jeymości spocząć trzeba, po takiey podróży. *ib.* 5 *b*, 59. Podź spocznij. *Teatr* 18, 11, begiebdich zur Ruhe). Wszyscy ptacy i zwierze rożne ucichnęły I ludzie od prac swych ciału *spoczynęli. *Kmit. Tr. C* 4; *Birk. Zyg.* 53, spoczynek ciału pozwolili). Jeleń okrutnie zgrzany, *obległ na murawie, I pod drzewem *spoczynał, w cieniu chłodnym prawie. *Zebr. Ow.* 247. Wnet nie spocząwszy dotąd, choć nie unużony Twórca spoczął, i wracał od dzieła ſtwarzania Do nieba niebios. *Przyb. Milt.* 229. Spocznienie *Subſt. Verb.* z SPOCZYNEK, - nku, *m.*, odpoczynek, wytchnienie, *Bh.* odpočinuti, obtuſſenj, obtucha, oddechnuti; *Crn.* pozhink, pozhytk; *Vd.* pozhitje, pozhitek, (*Vd.* pozhivalishé, pozhiunu meſtu; *Bs.* pocivallo, mjeſto ghdi se pociva; *Cro.* pochivalo *quietorium*; *Ross.* почивальня, опочивальня sypialnia; *Ec.* покоище, *ob.* pokoy); *Cro.* pochinek; die Ruhe, das Ausruhen, Raſten. (*Rs.* починокъ pole podle wsi). Śnie móy luby, spocznienia wiecznego obrazie. *Zab.* 11, 184. Po wysługach pracowitych, nigdzie przytułku i spocznienia nie znaydzie. *Xiądz.* 205. Częstokroć niespokoyny bywa spoczynek. *Pilch. Sen. liſt* 2, 8. Spoczynek siły zwątlone przywraca. *Chrość. Ow.* 46. Spoczynek wszystkie biedy léczy. *Bard. Tr.* 99. Że iuż późno było w noc, poszedłem na spoczynek. *Kras. Pod.* 2, 33; poszedłem spać, cf. do złożenia, ich begab mich zur Ruhe). - *Mechan.* Spoczynek, zachowanie ſtateczne iednakowey odległości ciała od rzeczy, które go obtaczaią. *Rog. Dos.* 2, 15. Spoczynek ieſt taki ſtan ciała, w którym części iego nie tylko nie są z mieysca poruszone, ale nawet od żadnéy siły nie są nagabane. *Jak. Mat.* 3, 228. Żadne ciało samo przez się ani spoczynku na bieg, ani biegu na spoczynek zamienić nie może. *Hub. Mech.* 17. SPOCZYNKOWY, - a, - e, od spoczynku, Ruhe-. Mieysce gdzie siedział, było spoczynkowe łoże. *Przyb. Luz.* 219; *Vd.* pozhitkouna poſtel, lenishe; Ruhebette. - *Artill.* Druga szpona łożowa, spoczynkowa; *de couche. Łęſk.* 2, 41. - *Chem.* Powinowactwo spoczynkowe, *affinitas quiescens*, ieſt to, które w dawnych iuż związkach ma mieysce. *Sniad. Chem.* 1, 23.

SPÓD, - u, *m.*; SPODEK, - dku, *Bh. et Slo.* ſpodek, ſpodek, (*Bh.* ſpodek, ſpodnjk niżnik w kartach; *Vd.* spudnjak,

Digitized by Google

(*Vd.* pod, dnu, tle, z dno, tło, *Vd.* spudni pou, poddiel, z spodnia część; *Vd.* pod *granarium*; *Cro.* pòd. tle. z tło; *Bs.* pòd dogni nakom se stoji *pauimentum*, pod gorgni *laquear*; *Rs.* исподъ, исподокъ; (*Rs.* сподъ gromada ludzi n. p. obozująca); spodnia czyli dolna część lub tro na, dno. der Untertheil, das Untere, das Unterste, der Boden. Spodek u pieca wielkiego, kamień z osowy *Os. Zel.* 84. Spodek w frysarce blacha gruba odlana *ib.* 84. Spodek w górze rudney znaczy ostatnią rudę albo ostatni plaskur rudy. *ib.* Spód domu drewnianego, *Ross.* подкалъ, подкалъникъ Kilka materacow, ieden na drugim leżących, były spodkiem tego łoża bardzo miękkim. *Pam.* 85, 136, Unterlage. Spod u karety, u pojazdu, drągi na których pudło spoczywa, das Gestell eines Wagens, einer Kutsche. Cały rok iednę ieździem karetą, a tylko wierzch kazałem odnowić, i spod dać inszy *Mon.* 73, 763. - *Adverb.* na spodzie, na spodku, spodem, z na dole, unten auf dem Boden; *Bh* spod, ze spodu, we spod, na spod; *Sr.* 1. pod, zpodě, po zpodě spodka zpoda, wotspotka; *Sr.* 2. pod, ipod, ipodi, spoi *Cn.* spod spòsej. odspod, odspůd, odspodej, *Vd.* spoda spoda. sdolej. odspodai, ispod, tuspoda; *Cro.* pòd. zdola, ozdol. zpoda, odzpoda, *Ec.* исподь. Na spód, czyli pod spód brać na siebie suknią, podwlec, *Rs.* подкалывать, подкладывать ein Kleid unterziehen. Zawsze mocny na wierzchu i słaby na spodku. *Bies. A* 4. To bywa spodem, co było na wierzchu, *Wad. Dan.* 201; *Sr.* 2. to spodne k' werchoju do góry nogami). Spodem, spodkiem, od spodku, od spodu, od spodz, ode *spodź od dołu, von unten. Spodkiem ziemia drży; nieba zaburzone Z góry huk srogi na nie spuszczają. *P. Kch. J.* 457. Pòydziesz środkiem, być skrzydła, gdzie się kiniesz spodkiem, z wód nie nagrzeszy. gór ą ogniem nie zetlały. *Zebr. Ow.* 194. Piramidy cegłą odespodź podmurowane. *Star. Dw.* 11. Wielkie te mury wieża biła z góry, A ode spodku rogate tarany. *ib.* 208. Pod donicą od spodź maią być węgle. *Cresc.* 498. Liście to z wierzchu zielone, odespodź prześbielsze. *Urzęd.* 253. Pod spód, *subtus. Cn. Th.* 746, nach unten, unterwärts. Pód spód iestem, *subsum. ib.* - (SPODLEĆ, *ob.* Podleć. SPODLIĆ, *ob.* Podlić, upodlić). - - SPODNI, - ia, ie, *Bh. et Slo.* spodní; *Crn.* spòdn; *Vd.* spodni, spudnji, spudneishi; *Rg.* ispodàgni; *Rs. et Es.* исподній, пренисподній; odspodni, na spodzie będący, unters, der die das untere. Spodnich rzeczy atłasowych żaden hetman nie miał, wielka była ozdoba, gdy wyłożki takie miał u rękawów. *Star. Ryc.* 44. Spodnia suknia męzka, *ob.* Żupan, *ob.* spodnik. - *§. Kraie spodnich ludzi, *antipodum. Podw. Wr.* 48, *ob.* przeciwnogi. SPODNICA, - y, ż., SPODNI ZKA, - i ż., *dem.*, spodnia suknia kobieca, der Unterrock der Weiber; (*Boh* spodnice pierzyna spodnia), *Bh.* rubáš; *Crn.* interfât; *Vd.* interfat, spudnja jopa, podjopa, podsuknja, podoblazhilu, podobliek; *Cro.* podhalnicza, *Sla.* zobún; *Rs.* исподница Widziałam wiele takich, co w iedney spodniczce przedtym; dziś w sukniach, w salopach, szubach paradnych chodzą. *Teatr* 22 c, 8. - *§. Nadziałasz dla lewitów spodnic lnianych. 1 *Leop. Ex.* 28. suknie spodnie). - §*. Spodnica, z spodnia czyli dolna część czegokolwiek. *Cn. Th.* 1044, der untere Theil, die untere Region. SPODNICZNY, - a, e, od spodnicy, Unterrocks, *Rs.* исподничный. SPODNICZYSKO, - a, *n.*, *contemt.*, paskudna spodnica, ein häßlicher Unterrock Zaraz zrzędziocha brudne spodniczyska, gdzie ala *Jek B* 183. SPODNIE, i, *plur.*, ubranie nogie, plądry, portki, *Bh.* nohawice, (cf. nogawice) ctmuńky, pectinicæ; *Slo* nohawice, náloti *Sr.* 1. kolowy kbelowé, kbelowki, (cf. kbelowy). bowip; *Sr.* 2. čolowi, ſpodnie; *Crn* hlazhe; *Vd.* hlazhe, klazne, hlazhize; (*Cro* hlacha, hlache lacse, z spodnie Węgierskie; *Cro* gache, z gacie Węgierskie *Cro.* gege, z Niemieckie spodnie, *Cro.* suitice, szvitlcze *perizoma*, szvitnyak *ligula perizomatum*; *Dl.* bicava, hlacsa, biscve, lacse. *Sla.* lacse, csakshire; *Bs.* benevreke; *Rs.* штаны; исподница; (*Rs.* онучи. onuczi długie spodnie, cf. ś i gno). die Beinkleider, die Hosen (Niederwand. Luth. 3 Mos. 6, 10). Nie ma tyle rozumu, żeby uważał czy ta osoba, z którą w rzecz się wdaie, spodnie lub spodnicę nosi. *Mon.* 64, 17; czy mężczyzna, czy kobieta). Ubrany w spodnie w spodniach, *Sr.* 1. kbelowaté, *Crn.* hlazhar. (*Crn.* hlazhâm *bracatus incedo*). SPODNIK, - a, *m.*, szata spodnia, ein Unterkleid. Sprawił żonie ze złotego tabinu spodnik *Opal. sat.* 39. SPODNIOWY, - a, e od spodni, Hosen-, *Vd.* hlazhni, *Ross.* штанный SPODNISK *plur.* *Contemn.*, brzydkie paskudne spodnie, häßliche Hosen, *Rs.* штанишки.

SPODOBAĆ się, *ob.* Podobać się.

SPODOBELEK, - u, *m.*, *archit.* nadsłupie czyli spodobelk *epistilium. Reg bud.* 25, der Architrab, cf. Srzodbelk.

SPODŹ *ob.* Spod

SPODZIĆ się, *F.* spodzieie się *Rec. dk.*, Spodziewać się *ndk*, *nadziewać się nadzieię mieć, (cf. dziać); oczekiwać pomyślnego, hoffen, Hoffnung haben: *Bh.* nadati se, nadíti se, daufat, *ob.* ufać), *Sr.* 1. zpodźiwam so; *Sr.* 2. najasom; *Bs.* nadatse; *Rg* nâdatise; *Slo.* uffatise; *Vd.* upati upat, dovupati, savupati, (cf. zaufać; *Crn.* vupati; *Cro* jasze ufam jasze nadjam, (*Cro.* nadamsze, nadejemsze, vidimsze *praesagio, spero*); *Rs.* надѣяться, надѣюсь, надѣю, (cf. czekać). W Podgorzu mówią zdziewać się, zamiast spodziewać się. *X Kam.* Gdzie się czego nie spodzieiesz, tam często naydziesz. *Cn. Ad.* 239. Daremnie się spodziewać *Rs. et Es.* суемудрованъ. Przypadnie na was on dzień ostateczny, gdy się nie spodzieiecie. *W. Post. W* 191. Ani się spodzieiesz. *Zegl. Ad.* 7. Nie spodziewałem się tego! słowo iest człeka głupiego. *Cn. Ad.* 649. Ktoby się był spodział, że... *Teatr* 5 *b*, 64, *Modrz. Baz.* 423. *St. Kaz.* 252. Mądry zawsze na obiedwie stronie spodziewa się. *Fr. Ad.* 44. Czego kto sobie życzy, tego się spodziewa. *Teatr* 32, 56. Lub się mógł spodziać uyścia, padł w bitwie zabity. *Bard. Luk.* 71. Spodziewały się śmiele, póki dusza w iele. Poki ieno człowiek ziewa, wszystkiego się niech spodziewa. *Cn. Ad.* 1079. Niech się mey córki nie spodziewa. *Boh Kom.* 4-77. To przezorny djabół, ktoby się tego o nim spodziewał? *Teatr* 30, 92, wer hätte das von ihm gehofft erwartet! Niech się po bracie moim niczego nie spodziewa, bo go wydziedziczył. *Teatr* 7 c, 7. *scil.* wziąć spadkiem). - Herman nie chciał się pisać królem, iż się spodziewał ieszcze brata przyiechać na swoie królestwo. *Biel.* 64, *obseru. Accusatiuum cum Infinitiuo, ad exercitium latini: speraui, fratrem reuersurum*). - Spodziewanie się, nadzieia, das Hoffen, die Hoffnung, *Rs.* чаяніе. SPODZIANY, SPODZIEWANY, *SPODZIEWAŁY, SPODZIEWNY, - a, - e, *partic.*,

Digitized by Google

tio., czego się spodziewaią, spodziewać mogą, do spodziewania, *Sla.* nádanj, *Rs.* чáемый, чáятельный, verhofft. *Oppos.* Niespodziewany, Niespodziany, *adv.* niespodzianie, *Bh.* nenadálý; *Slo.* nenadálé; *Sr.* 1. nepotrebné, predkneuvidjené, newatki, (cf. bez wieści); *Crn.* nanaglèma, (cf. nagle); *Sla.* nenadan; *Rg.* nenadan, nenádni, nenaadni, nensadani, (*ob.* z nienacka); *Rs.* нечáянный, нечáянно, неожидáемый, неожидáнный, неожидáемо, неожиданно, внезáпный; *Ec.* ненадéжно, ненадежнъ, незáпно, внезапу, нагáлый, нагáло, напрáсно, (cf. naprożno) Niespodziane dobro przyiemnieysze. *Cn. Ad.* 649 Im gość niespodzi wańszy, tym wdzięczanieyszy bywa. *Pot. Arg.* 220. Im niespodziewana, tym większa radość bywa. *Teatr* 27 *c*, 71, im niespodziewańsza). Zdziwią się nagłéy odmianie niespodziewanego zbawienia. 3 *Leop. Sap.* 5, 2, nienadziałego zbawienia. 1 *Leop.*). Patrzy na tak nagłe a niespodziałe ukaranie iego, które nań przypadło. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 2. Niespodziewały nosił na sobie koronę. 1 *Leop. Syr.* 11, 5. Rozruch niespodziały. *ib.* 3 *Mach.* 3. Nic niemasz u boga niespodziewałego, z czego pospolicie dziwowanie pochodzi. *Biał. Post.* 225. Grotem go ugodzi, daiąc raz niespodziewny. *Anak.* 47, *Zab.* 15, 302. - *Adverb.* Spodzianie *non ex insperato. Cn. Th.* 1044. Przychodzi zły los niespodzianie. *Xarp.* 1, 126. Litwa niespodziewale na Tatary ubezpieczone wpada. *Gwag.* 102; bez wieści). Niespodziewale przypadłszy. *ib.* 119. Tatarowie, iż niespodziewale przyszli, wielkie szkody poczynili. *Biel.* 517. - *§. *actiue*: Gliński, oskoczywszy Zabrzezińskiego w dworze, niespodzianego takich gości, kazał do niego drzwi wybić. *Stryik.* 693, nie spodziewaiącego się takich gości).

SPODZIW, SPODZIWNY, *ob.* Podziw, Podziwny. SPOGANIEĆ, *ob.* Poganieć. SPOGLĄDAĆ, *ob.* Poglądać.

1) SPOIĆ kogo *cz. dk.*, upoić, *Rs.* споить, einen besáufen, ihn berauscht machen. Tacza się; iakby miał być winem spoiony. *Otw. Ow.* 620.

2) SPOIĆ *cz. dk.*, spaiać *ndk.*, *Bh.* spogiti, spogowati, spogim, pogim, pripogiti, *Slo.* spogiti, pripogugi, spogugi; *Sr.* 1. zwojugu, (*ob.* związać); *Crn.* fègâm, (*ob.* fugować); *Rg.* spoitti, spaajam; *Bs.* spojtti, pripojiti, pripajati, zglobiti, zastaviti, (cf. zastawić); *Rs.* спаять, спаивать, паять, плотить, плочу, (cf. pleść, plotę), сдобить, сдоблять, сварить, сваривать, (cf. zwarzyć); *Ec.* спаяю, спáивaю, (cf. *Ec.* споити, споемлю z sobą wziąć); skleić, zlutować, ściśle połączyć, spiąć, zusammen löthen, zusammen fügen, zusammen heften. Czaszę onę zdruzgotaną tak spoił, iż i rozpadlin znać na niey nie było. *Sk. Dz.* 1021. Ule bywaią z deszczek albo z łat grubych dychtownie spoione albo zbite. *Haur Ek.* 139. Odszczepieństwo od kościoła potym wcale się naprawić i spoić nie mogło. *Sk. Dz.* 814. Rząd naylepszy, gdy się króleſtwo z kapłaństwem spaia. *Sk. Dz.* 1093. Wiemy o ich iednomyślnéy zgodzie, a prawie w iedno spoionéy w prawdziwie braterskiéy równości. *Sien. Cyc.* 352. Przyiaźń wszystkich nas ze wszystkimi wzaiemności ogniwem spaia. *Pilch. Sen. list* 363. Małżeństwa, które interes spaia, łamią czasem związki miłe. *Teatr* 4, 88; koiarzy). Łodzi do przebycia rzeki spaiali. *Warg. Cez.* 7; spinali). La-

da zwierzę ma lepiey spoioną skórę, niż człowiek. *Ger. Sen.* 117, spoilszą, tęższą, dicker, derber. SPOIENIE, *Rg.* spòja, *Sr.* 1. zwojeno, cf. wiązanie), *Rs.* náйка, сдóбка, свáрка; a) *actio*, spinanie, połączanie, das Zusammenfügen; b) *opus* związek, spoy, die Zusammenfügung, Verbindung. Spoienie duchowne, od wszelkiego odszczepieństwa i sporów wolne, ieden w Chrystusie kościoł. *Sk. Dz.* 827, *Pociey.* 259. Spoienie dachu, *Crn.* shlôta. - *Phys.* Siła, przez którą ciało opiera się rozerwaniu, zowiemy siłą spoienia, *vis cohaerentiae. Hub. Mech.* 210. Wszystkie ciała maią siłę spoienia. *Hub. Wst.* 382. - *Anatom.* Spoienie *symphasis*, złączenie kości za pomocą części miękkich. *Wey.* 29; die Fuge der Gebeine, Gelenke. Bić ich kazał tak, iż się im kości otwarzały, i prawie wszystkie się stawy i spoienia ukazały. *Sk. Zw.* 1, 102. Spoienie piszczela ramiennego z łopatką i z oboyczykiem nazywa się spoieniem płytkim. *Perz. Cyr.* 1, 24. SPOICIEL, - a, *m.*, ktory spaia, der Zusammenfüger, *Crn.* fegân; *w rodz. żeńsk.* feganka, z spoicielka; (*Slo.* spogitelka, spogugićnoſt, spogenoſt, ſkonawatelka koniugacya, *Slo.* wgednos spogitka *synaeresis*). SPOIŁOŚĆ, SPOISTOŚĆ, - ści, *ż.*, spoyność, związek wewnętrzny cząstek ciała, die innere Verbindung, der Zusammenhang der Theile. Większa lub mnieysza spoiłość czyni większą lub mnieyszą mocność ciała. *Jak. Art.* 1, 475. Spoiłość iest wszędzie iednakowa, kiedy wszystko ciało iest złożone z iednorodnych cząstek, które równie mocno trzymaią się między sobą. *Jak. Art.* 1, 475, *ib.* 3, 315. SPOIŁY, SPOISTY, - a, - e, SPOIŁO, SPOISTO *adv.*, złączysty, składny, fügbar, verbindbar. Niespoisty, *inseciabilis. Cn. Th.* 528. - §. spoiony, złączony, zusammen gefügt, zusammen hängend. Drzewo takie iest trwardsze, spoilsze, ważnieysze, i mocnieysze. *Jak. Art.* 3, 137; tęższe, dichter). - §. *actiue* spoisty, spaiaiący. *Cn. Th.* 1045, zusammen fügend, zusammen ziehend.

SPOKOIĆ, *ob.* Pokoić. *SPOKOIEM, *ob.* Pokoy, z pokoiem, spokoynie. SPOKOYNOŚĆ, - ści, *ż.*, uspokoienie, pokoy, *Bh.* spokogeni; *Crn.* pokojnoſt; *Vd.* pokoinoſt, pozhitlivoſt, pohleunoſt, mirnoſt, dopushnoſt, mirovitnoſt, mirovolnoſt, radomirnoſt; *Rs.* спокóйность, спокóйство, спокóйствíе, безмятéжность, угомонъ; *Ec.* безбурїе; die Ruhigkeit, die Ruhe. Spokoyność nie czasu, nie mieysca, nie okazyi, ale swego własnego umysłu iest darem, kiedy umysł od boiaźni, żądzy i wszelkiey trwożliwości daleki, ukontentowaniem cieszy się swoim. *Lub. Roz.* 319. Nie zna spokoyność gmachów okazałych, Częściey sen smaczny w lepiankach się mieści. *Kras. W. Ch.* 7. Spokoyność przynoszący, *Sr.* 1. pokoyoscjiwé, spokoyoscjaté, *Ec.* упокоительный, миродáрный. Spokoyność lubiący, **Spokoyniś*, *Vd.* pokoinik, miralubnik; *Rs.* любобезмóлвный, смиренникъ, *f.* смирéнница. Niespokoyność, *Vind.* nepokoi, nemir, randa, rafka; *Rg.* nepokoj, nemir, (*ob.* mir); *Rs.* безпокóйство, смущéнïе, забота. SPOKOYNY, - a, - e, SPOKOYNIUCHNY, SPOKOYNIUTKI, SPOKOYNIUSIEŃKI, - a, - ie *intensiu.*, SPOKOYNIE, SPOKOYNIUCHNO etc. *adverb.*, *Bh. et Slo.* pokogný; *Sr.* 1. wotpotjwaté; *Vd.* pokoin, miren, miern, smiram, (*ob.* smir), tih, (*ob.* cichy), pozhitlin, (*ob.* spocząć), gmachen (cf. gmach), mirovolen, radomiren, miroviten, po-

Digitized by Google

hleun, dopushen, (cf. dopuścić); *Cro.* pokòjen; *Sla.* miran, (*Sla.* pokojni, z nieboszczyk); *Bosn.* pokojan, miran; *Rg.* pokójni, pokojan, miran; *Ross.* спокóйный; (*Rs.* покóйный, покóйникъ nieboszczyk, покóйная, покóйница nieboszczka), смúрный, смирно, мúрный, мúръ, безмятéжный, безплищный, угомонный, угомóнливый; *Ec.* безбурный, тишествующій, тихообрáзно. - (*Etym.* koić), *z pokoiem będący, uspokoiony, ruhig, *pass. et act.* Był Konrad z Bolesławem w pokoiu przez niejaki czas; wszakże nie mógł być *z pokoiem (spokoynym) długo. *Gwag.* 51. Kto sam *spokoiem siedzi, nie wdawa się w żadne mordy, w żadne okrucieństwa świata tego. *Rey Pſt. Yy* 4. Maslaus, chociaż porażon, przedsię nie chciał być spokoiem (spokoynym) *Biel.* 52 *et* 104. Spokoynym być, spokoynie żyć, *Bs.* mirovati, bitti miran; *Cro.* miruvati; *Rs.* смиренномудрствовать; *Ec.* мировáти, мирствовати, жить мирно. Królowi temu bóg dał pokoy wielki, tak iż spokoynym zwany będzie. *Sk. Zyw.* 2, 161, friedfertig. Spokoyniuchne przyyście Chrystusowe. *W. Poſt. W.* 13. Spokoyniuchno i wesoło panu swemu ducha oddała. *Sk. Zyw.* 1, 425. Spokoyne morze, i żadną chmurą niezaćmione niebo, szczęśliwą nam wróżą żeglugę. *Teatr.* 49, 51. Dunay niespokoyny szumi za uchem Bulgarom. *Tward. Wł.* 240. Pałasz iego bardzo spokoyney natury. *Boh. Kom.* 4,240, niebitny). Niespokoyna głowa i w pustkach zwadę czyni. *Rys. Ad* 49; niespokoynik, warchoł, swarliwy, wichrowaty, *Vind* nepokoin, nemiran, vertazh, ein unruhiger Kopf, Brauſekopf. Zdaiesz mi się być niespokoynym. *Teatr* 18, 4. Bardzo niespokoyny, *Rs.* многомятежный.

SPOKREWNIĆ, *ob.* Pokrewnić.

*SPÓŁ, we spół, współ, *SPOŁU, pospołu, SPOŁEM, *Społek, społecznie *adverbialiter*, *Boh.* ſpołu, naſpołek, weſpołek, pospołu, pospołem, pospołku; *Slo.* ſpolu; *Sr.* 1. ſobu, (*ob.* z sobą), zpowu; (*Crn.* spol, z rodzay, płeć), *Crn.* ſkup (cf. w kupie, na kupie); *Vd.* vkup, ſkup, vkupe, kupei, vred, s'vred (cf. rzęd), (*Vd.* spol, rod, rodovina, z rodzay); *Cro.* szkup, vkùp, zkùp, zkupa, (*Cro.* szpòl, zpol *genus*); *Br.* ſkupno, (*Bs.* spol, z rodzay). *Rg.* zajedno, ſkuppa, ſkupno, (*Rg.* spool *sexus*); *Ec.* кýпно, (*Rs.* полъ rodzay). (*Etym.* Pół), mit einander, zuſammen. Urząd ziemski z ſtaroſtwem społu ſtać nie może. *Herb. Stat.* 175. Złe i dobre społu znosić. *Rey Pſt. H* 3, iedno przy drugim). Było na ten czas społu osob o ſto i dwadzieścia. *ib. Ccc* 1, w kupę zgromadzonych). Leci pareczka we spół zgodliwa. *Zab.* 8, 39 *Nar.* Szczęście z nieszczęściem spół graią, Ludźmi iak piłką rzucaią. *Dar. lot.* 6. Zmówił się lew z owcą, cobykolwiek społem ułowili, aby szło w równy dział. *Ezop.* 3. Złóż to społu, a rób iedno z nich. *W. P. W.* 332. Te trzy cnoty rzadko się u ludzi społem znayduią. *W. Poſt. W.* 313. Zaczęli się wymawiać społem wszyscy. *W. Poſt. Mn.* 283. Dziecię gdy z cudzego, a nie matki własnéy pokarmu używa, społem też bierze w się zwyczay żywota a obyczaiów cudzych. *Glicz. Wych. D* 3 *b*, *Eraz. Jęz. Ob.* Na to *społek zgodzić się nie mogli. *Glicz. Wych. J* 5; pospołu, z sobą). - §. wzaiemnie, wechſelſeitig Odkrywaią sobie społ swe miłosne ſkargi. *P. Kch. Orl.* 1, 164. Gdy rozmawiali i społu się pytali, Jezus się przybliżywszy, szedł pospołu z niemi. *Sk. Kaz.* 189. - §. *Not. in compoſitione nominum exprimit latinum con-*, *Germ.* Mit-, *Bh.* ſau-; *Moraw.* ſú; *Vd.* sraven-, vkup-, *Ec.* сос-, (cf. z) сово-; *ob.* społuczeń *condiſcipulus*, Mitſchüler; *cum vertit non neceſſe eſt* spół *siue* współ *iungere*, *sed seorsim scribi poteſt*: spół bieżeć, *non* spół-bieżeć, *simul currere*, mitlaufen; spół handlować, *non* spół-handlować, am Handel Antheil nehmen; spół iechać, mitfahren. *Cn. Th.* 1045. Współ iednoczy nas z bogiem umysł pobożny. *Zab.* 7, 229 *Koſſ.* Spół królować, mitregieren, spół pływać, *connatare*; spół prosić, *competere*. - *Compoſita vero*, *cum* spół-, *siue* współ-, *nonnulla eaque praecipua*, *hic ponemus*: *quae vero in dialectis inueniuntur*, *aſteriſco notamus*. *SPÓŁAPOSTOŁ Piotra S. Paweł. *Smotr. Lam.* 56, kollega w apostolstwie, Mitapoſtel. SPÓŁBISKUP, - a, *m.*, n. p. Konstantynopolski biskup zwierzchności na insze trzy spółbiskupy swoie sobie nie przywłaszcza. *Smotr. Lam.* 80; Mitbiſchof. *SPÓŁBŁYSZCZEĆ, *Ecc.* сообласнити, mitblitzen. SPÓŁBOIOWNIK, - a, *m.*, *Ec.* сподвижникъ, der Mitſoldat, *ob.* spółżołnierz; *Ec.* сподвизатися, z *spółboiować, *ob.* spółwoiować, *spółwalczyć. SPÓŁBRAT, WSPÓŁBRAT, - a, *m.*, (*diſtg.* *Półbrat), der Mitbruder; *Vd.* sravenbrat; *Ross. plur.* собрамія. Sprawy te tobie i twéy spółbraci przypisuią. *Obr.* 38. Król ten, co w ludziach swoich uznaie współbraci . . . *Kras. Liſt.* 2, 104; *Rs.* собрáтство spółbractwo. SPÓŁBANKIETNIK, SPOŁBIESIADNIK, SPÓŁGODOWNIK, - a, *m.*, *cōepulo. Cn. Th.* 1045, der Mitſchmauſer, Mitgaſt; *Slo.* ſpolustabownjk; *Sr.* 1. zpowu hoſtj; (*Rs.* собесѣдникъ, собесѣдователь, z compagnon, towarzysz; собесѣдовать rozmawiać, bawić się). Spółbiesiadnik powoli kollegę swego zmiękczy. *Pilch. Sen. liſt* 1, 41. *Spółbiesiadować, *Ec.* сопиршествую, совозлежúти. Spółbiesiadowanie, *Ecc.* сопиршество. *SPÓŁBRZMIENIE, - ia, n. p. Gdy rozliczne inſtrumenta zabrzmią, ſtaie się z tylu rozlicznych i wspacznych wdzięków spółbrzmienie. *Pilch. Sen. liſt* 2, 378, harmoniia, zgłośność. SPÓŁCECHOWY, - a, - e, mitzünftig, *Subſt.* ein Mitgenoß, *Ec.* сликóвникъ, спутникъ, товарищъ, клевретъ, единаго сѣ кѣмъ лика. **SPÓŁCHLEBOIEYCA, - y, *m.*, spólnie z drugim żywiący się, Mitgenoß, Miteſſer von einer Tafel. Dom się składa z spółchleboieyców, to iest, z iedney śpiżarni żyiących. *Petr. Pol.* 6. SPÓŁCHRZEŚCIANIN, - a, *m.*, *W. Poſt.* 2, 198; der Mitchriſt. *SPÓŁCHWALIĆ *cz. ndk.*, razem z kim chwalić, mitloben, *Ec.* совосхвалúти, имѣтъ сѣ кѣмъ хвалить. SPÓŁCIERPIEĆ *med. ndk.*, mitleiden, *ob.* spółubolewać, *Rs.* сострадать, сострáждy, спострадать. Na wielu społcierpiących boleść podzielona Nie tak gryzie, a łatwiéy bywa poniesiona. *Tol. Saur.* 27. *SPÓŁCIESZYĆ się, *Rs.* совосхищиться, совохищаться, ſich mitfreuen *SPÓŁĆWICZENIE, *Ec.* собоучéнїе, Mitübung. SPÓŁCZŁOWIEK, *Vd.* sravenshlovek; *in Plurali* SPÓŁLUDZIE, Mitmenſch. *Kras. liſt.* 2, 104. *SPÓŁCZCZONY, *Ec.* снеклоняéмый, mitverehrt. SPÓŁCZESNIK, - a, *m.*, *adi.*, SPÓŁCZESNY, - a, - e, - ie *adv.*, iednego z kim czasu żyiący, gleichzeitig, *Rs.* единовременникъ, современникъ, *f.* современница; *adj.*, единовременный, современный. SPÓŁCZYNNIK, - a, *m.*, w Algiebrze, znak pewny, wyrażaiący, ile razy wzięta iest ilość.

Digitized by Google

Alg. Nar. 5, *Ustrz. Alg.* 12, *coefficiens. Jak. Mat.* 2, 5, *Sniad. Alg.* 1, 12. *SPÓŁDYMNYCH zawiera dom, to iest iednego ogniska używaiących. *Petr. Pol.* 7, *Heerdsgenossen, die einen gemeinschaftlichen Heerd haben; ob.* Spółmieszkaniec. SPÓŁDZIAŁAĆ *cz. ndk.*, dzielnie się przykładać *mitwirken, Vd.* vkupstoriti, skupdelati, vkuppomnjatise, mujo pejdjati; *Rs.* содѣйствовать. *Spółdziałanie, *das Mitwirken, Ross* содѣйствіе, содѣйствованіе, содѣйствованіе. *Spółdziałacz, uczęstnik *Vd.* vkupdelavez, skupdelauz podpomagavez; *Ross.* содѣйственникъ SPÓŁDZIEDZIC, WSPÓŁDZIEDZIC, - a, *m.*, *der Miterbe; Slo.* spoludedič; *Vd.* vkupdieudizh; *Crn.* rajmnodedjèzh; *Rs.* сонаслѣдникъ, сонаслѣдникъ. Dziedzic powinien drugiego współdziedzica bronić, i zastąpić o dobra spadkiem nabyte i iemu odstąpione. *Szczerb. Sax.* 122. Pracowałem, abym się z wami dzielił i was do nabycia mego przypuścił i współdziedzicmi uczynił. *St. Kaz.* 551. *Spółdziedziczyć, *Vd.* vkuperbati, skupdieushati, *Ross.* сонаслѣдствовать, сонаслѣдовать, снаслѣдовать. *SPÓŁDZIERŻEC, *Vd.* vkupdershati s'kum dershati, *mitbesitzen, mitbesitzen.* SPOŁECZEŃSKI, WSPOŁECZEŃSKI - a, - ie, od społeczeństwa, *Cro.* obchinszki; *Gesellschafts-, Societäts-,* Mocne trunki miłe są ludziom, nie ukształconym ieszcze społeczeńską obyczynością. *Czack. pr.* 1, 274, cywilizacyą). Myśl w materyi współeczeńskiéy. *Mon.* 70, 664. SPOŁECZEŃSTWO SPOŁECZNICTWO, WSPOŁECZNICTWO - a, *n.*, SPOŁECZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* společnoſt, *społeczeństwi, obecenstwi, obec, (ob.* obec, w obec), zbilnoſt; *Sr.* 1. *pozpolnosci, zgromadności,* (cf. gromadny); *Sr.* 2. *gmejnstwo,* (cf. gmin); *Crn.* opzhina, zakr; *Cro.* obchina, pajdaſtvo, baratanye, terſtvo, druſtvo; *Dl.* opchina; *Rs.* общéнiе, общество, общежитiе, общежительство, совокупность, сословiе; spolność, społek, spółkowanie, towarzystwo, *die Gemeinschaft.* Mamy społeczność i towarzystwo z Krystusem, a z ewanielią i członkami iego. *Baz. hſt.* 156. Wielką społeczność ma syn z oycem swoim. *Farn.* 111. Liberyusz papież społeczność brał z heretykami. *Sk. Dz.* 258. Z Rusią nie widzę, aby za Hermana Polacy społeczność taką wiedli, którąby ich do podniesienia przeciwko Węgrom woyny zjednoczyć mogła. *Krom.* 112. - §. *Oeconom.* Owcom do społeczności i rodzaiu kiedy ma być czas. *Haur Ek.* 178, do spółkowania, pobiegania się, *zum Beſpringen.* - §. Ludzie z sobą łączący się, żeby podług pewnych przepisów do społecznego kresu doszli, zowią się społeczeństwem. *Gall. Cyw.* 1, 3, towarzystwem, *Geſellſchaft.* Społeczność iest iedną moralną istnością, którey członkami są obywatele. *Stas. Zam.* 19. Słowność w interesach, ludzkość w obcowaniu, są to ogniwa, z których się składa łańcuch porządnego współecznictwa między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Ich nie obierał król, ani biskup, ani podawca, iedno wszystka społeczność, przez ducha S. sprawiona. *Rey Pſl. E* 3, cała gmina). Kontrakt społecznictwa fabryki kraiowéy płociennéy. *Przyd.* 116, *Geſellſchaftscontract.* - *§. Społeczność S., kommuniia, die Communion.* Po społeczności *ś.*, cokolwiek z ofiar zbywało, w kościele pospolitą wieczerzą iedząc, społecznie trawili. *Zygr. Gon.* 254. SPOŁECZNIE *adv.*, *Bh.* společné; *Slo.* společné, wespolek; *Rs.* купно; spólnie, społem, *gemeinſchaftlich.* Cokolwiek im z ofiar zbywało, w kościele pospolitą wieczerzą iedząc, społecznie trawili. *Zygr. Gon.* 254. Daię wam nowe przykazanie, abyście się sobopolnie miłowali; iakem ia was miłował, abyście się i wy tak miłowali społecznie. 1 *Leop. Jan.* 13, 34; wzaiemnie, *wechſelſeitig. Cn. Th.* 1045. SPOŁECZNIĆ *cz. ndk.*, Społeczniać, uspołeczniać, *kontyn.*, uspołecznić *dk.*, wzaiemnie połączyć, *wechſelſeitig verbinden; Bh.* spolčiti; *Slo.* wspołčugi. Obyczaiów podobieństwo społecznia i utrzymuie przyiacielstwa. *Off. Mow.* 30, *generat.)* Przykłady honoru uspołeczniać z umysłami dzielnieyszemi. *Zabł. Roz.* 179. Społecznić się, *Ec.* совпадати, сообщатьсѧ съ кѣмъ, сподвизатися. SPOŁECZNIK, WSPOŁECZNIK, - a, *m.*, *Bh.* společník; *Slo.* společnik; *Rd.* vkupdeleshnik; *Rs.* сподвижникъ; *Ec.* приобщалый, участникъ, сообщникъ, товарищъ; Kollega, który co z kim dzieli, spólnik, towarzysz, *der Mitgenoſſe, Gehülfe, Theilnehmer.* Jest to w biedzie pociecha, mieć społeczników biedy. *Teatr* 34 *b*, *B* 2, *socios malorum*). Oto iest wspołecznik losów moich. *Teatr* 4 *b*, 168. W domu razem wychowani, w woysku społecznicy, potym spokrewnieni, w całym nakoniec życiu iednomyślni. *Siem. Cyc.* 316. *W rodz. żeńſk.* Społecznica, Społeczniczka, *Ross.* сподвижница. SPOŁECZNY, *SPOŁECZNISTY, - a, - e, *Bh.* společny, spolitý, obecnij, cf. obec, w obec, obecny); *Dl.* opchen; *Sls.* opchinski; *Rs.* общежительный, купный, (cf. w kupie); spólny, *gemeinſchaftlich.* Jestem społecznym sługą z tobą. 1 *Leop. Apoc.* 19, 10, spółsługa twóy. *Bibl. Cd.*, *Mitknecht, Mitdiener.* Mieysce społeczne ma być bezpieczne. *Cn. Ad.* 492, publiczne, pospolite, wszystkim służące). Społeczne, pospolite dobro, *Rs.* община, (cf. *rzeczpospolita). Judasz dał im społeczny znak, rzekłąc, którego pocałuię, tenci iest. *Sekl. Mark.* 14, ogólny). Ludzie niespołeczniste a niepospolite imię kamieniom i drzewom wkładali. 1 *Leop. Sap.* 14, 21, święte; cf. niespólny, niespołkuiący, nieudzielny, niepospolity, *incommunicabile nomen Dei*, uczesnika nie przyymuiące, którym żadnéy rzeczy nie godzi się nazywać. *Cn. Th.* Naywyższemu kapłanowi ieśli nie będzie dana niespołeczna moc, będzie wiele odszczepieństw. *Hrbſt. art.* 114, *exsors*, niepospolita, nadzwyczayna). Społeczna i zobopolna miłość. *W. Poſt. W.* 224, wzaiemna, *wechſelſeitig.* (SPOLEGAĆ, *ob.* Polegać). 1) SPÓŁEK, *ob.* Społka. 2) SPOŁEK, SPOŁEM, *ob.* Spół. SPÓŁGŁOSKA, - i, *ż.*, *consonans. Kpcz. Gr.* 1, 4, *der Mitlauter; Bh.* ſaugzuk, ſauzwuček; *Slo.* spoluzwučka, spolozwučka, ſuzwučka, spoluhlaſka, spoluhlaſná; *Sla.* ſobuhlôsne; *Crn.* skupglasnèk; *Vd.* v'kupglasnik, sravenglasez; *Rg.* ghluhoslovo; *Rs.* согласная буква; *oppos.* samogłoska. SPÓŁGŁOŚNY, - a, - e, *Boh.* spoluhlaſný, *Crn.* ſkupglasn, *mitlautend.* **SPÓŁGNIĘCIE, - ia, *n.*, spoiłość, *Zuſammenfügung.* Spółgnięcie i lipkość cząstek iednego ciała. *Reg. Dos.* 3, 76. *SPÓŁGOŚĆ, *Vd.* sravengoſt, *ob.* Spółbiesiadnik. *SPÓŁGRANICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Rs.* сопредѣльный, сопредѣльный, *ob.* ościenny, graniczny; *Ross.* сопредѣлiе, *spółgranicze. *SPÓŁGRZEBAĆ. *Ec.* спогребати *simul sepelio, mitbegraben.* *SPÓŁGRZESZYĆ, *Ec.* спогрешати, *mitſündigen.* SPÓŁHANDLOWAĆ, handlować z kim. *Cn. Th.*

Digitized by Google

1045, *et* 223, gemeinschaftlichen Handel führen; *Ec.* совупечествовать. Społhandluiący, *Boh.* saukup, społu kupec. SPÓŁHETMANI, - iego, *m.*, *Subst.*, συσατηγος. *Cn. Th.* 1045, der Mitbefehlshaber, Mitcommandierende. *SPÓŁHODOWNY, n. p. goście społhodowne. *Chodk. Kost.* 20, *ob.* spółbiesiadny. SPÓŁ-IADAĆ, *Ec.* сподядаю, gemeinschaftlich essen, miteſſen. Kommensał, który u kogo do stołu chodzi. *Volck.* 1097, *spóljadacz, *ob.* stołownik. (*SPOLIAŁY. *Ustr. Troi.* 41, *Chrość. Job.* 46, *Chrość. Fars.* 219; *ob.* Łupy, Łup - -). SPOLIĆ *cz. ndk.*, Uspolić *dk.*, pospołu łączyć, spaiać, mit einander verbinden, zusammen vereinigen; *Bok.* społim, społcim. Statków 50 w moſt spolił. *Warg. Cez.* 188; spinał). Z iego nogą spolił swoię nogę. *Otw. Ow.* 346, *Zebr. Ow.* 2. Szwedzi spolili siły swe z Moskwą. *Tward. W. D.* 2, 260. Było naturze roztropney miło wszystkich uspolić wśród siebie ludzi. *Zab.* 15, 325. SPOLIĆ się *Rec.*, związać się, *Ecc.* возобщиться, ſich verbinden. Widzisz iak buntownicy z sobą się kleią, iak się z sobą spolą! *Pot. Arg.* 319. Woiewoda Wołoski spoliwszy się z Tartary, Bracław ubieżał. *Biel.* 538. Mszczuy posłał do Bolesława, aby się oba spolili przeciw Margrabiom. *Biel.* 155. Do czego przyydzie, ieśli tak wielkie mnóſtwo z nieprzyiacielem się spoli. *Warg. Cez.* 177; SPOLENIE, spoienie, związek, die Verbindung. Przyiaźni związek spoleniu krewnemu równa. *Warg. Wal.* 137. SPÓŁ-IMIENNY wyraz. *Pir. Wym.* 243, bliznoznaczny, iedno znaczący, synonim, gleichlautend, gleichbedeutend; *ob.* Spółznaczny. *SPÓŁ-IESTESTNY, SPÓŁ ISTNY, SPÓŁ-ISTY, SPÓŁ-ISTOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, iedney z drugim istoty; *Rg.* iednobitni, iednosuceni; *Rs.* соесмéсмвенъ; *Ec.* сущéсмвенный, соприсносущный; gleichen Wesens. W Trójcy S. trzy osoby są spółistne. *Katch. Gd.* 55. Chrystus był spółistotnym i przyrodzonym oyca wiecznego, bogiem prawym z boga. *Olym. Sw. J* 3 *b*. Wierzem Chrystusa za spółiesteſtnego z oycem. *Sk. Dz.* 195. Chrystus iest spółistny oycu swemu. *W. Poſt. W.* 399, *Pim. Kam.* 386. Słowo iest i wiecznie, i z oycem spółistne, t. i. iedney a spólney istności. *Zrn. Pſt.* 27. Syn iest spółisty z oycem. *Zrn. Pſt.* 26. Dziwnie w myśli wiekuistéy Wiecznego począł rodziciel spółisty. *Odym. Sw. A b.* Bóg własnemu synowi swoiemu nie spółgował Choć spółistotnie iednorodzonemu. *ib. L* 3 *b*. SPÓŁ-IESTESTWO, - a, *n.*, SPÓŁ ISTNOŚĆ, - ści, *ż.*, Gemeinſchaft des Weſens, Weſeneinheit; *Rg.* jednobitje, jednosúccjanstvo, jednobitnos; *Ec.* соесмéсмвie, (*cf.* ссущеспвлéнie, *Gr.* ἑνοτοιεις *subsiſtentiae acceptio*, ссущеспвляюся, *Gr.* ἑσιῶμαι *consubſtantior*, *subsiſtentiam accipio*). Współiesteſtwo, *consubſtantialitas. Sk. Dz.* 195, Spółistności i spółrówności bożkich osób bronimy przeciw Aryanom. *Kat. Gd.* 57, *Smotr. El.* 23. Spółistność mieć, *Vd.* sraven biti, ravensnaitise; *Ec.* сбытии, сбéсть. (SPOLITYCZNIEĆ, *ob.* Politycznieć). SPÓŁKA, WSPÓŁKA, - i, *ż.*, SPOŁEK, - łku, *m.*, *Boh.* społek, obecenstwj *Sr.* 1. zpowudjerjeno, zpowli, zyzdnan'o *pactum*); *Bs.* opcchina; = społeczność, spólność, spółkowanie, die Gemeinſchaft, towarzyſtwo, Geſellſchaft. Z bluźniercami nie mamy czynić żadnych spółków towarzyſtwa. *Petr. Pol.* 2, 412. Niesłusznie do społku ludzkiego przychodzą, Ci którzy mogąc, sobie podobnych nie rodzą. *Zim. Siel.* 272. Chce żyć tylko dla siebie, nie dla społku ludzi. *Zab.* 16, 207. Chroni się, iako sowa od społku ludzkiego. *Pret. Jal. A* 3 *b*. Jak odyniec sam puſtopas chodzi, a żadnego społku z innymi nie używa. *Rey Zw.* 88 *b*, nie obcuie). Każdy ucieka od społku i od towarzyſtwa iego. *Rey Pſt. tt* 5. Zabronił mu towarzyſtwa i społku wszego z ludźmi. *Warg. Wal.* 53. Racz nas w społek swych wiernych wliczyć. *Kanc. Gd.* 127; w poczet, w liczbę, gromadę ich). Co twoie, to i moie; wszyſtkiego na współkę używać będziemy. *Teatr* 3 *b*, 47; społem, na połowę, auf die Hälfte. O współkach czyli towarzyſtwach ludzi kupczących. *Jabł. Tel.* 166. Kontrakt współki abo kompanii, ugoda wzaiemna, z obowiązkiem korzyſtania z zyſków wspólnych. *Oſtr. P. C.* 1, 281, Geſellſchaftscontract. - *Arithm.* Reguła spółki, die Geſellſchaftsrechnung, dzieli zyſk cały na części w ſtosunku ſkładki każdego. *Łęſk.* 2, 77, *Jak. Mat.* 1, 161. - *§. Wszyſtkie członki wiary chrześciańſkiéy, wedle społku apoſtolſkiego wierzą. *Baz. Hiſt.* 52 *et* 92, *ob.* ſkład, *symbolum apoſtolicum*). Dziatki nasze modlitwę Pańſką i społek apoſtolſki mówić umieią. *Rey Pſt. H* 8. - *§. *Vulg.* Spółka, pęcak z grochem pomieszany, ieśło proſtactwa. *Ryd.*, Graupen mit Erbſen vermiſcht. SPÓŁKOLLEGA, - i, *m.*, *Bh.* ſaudruh; spólnik, Mitbruder, Mitgenoſſe. Po ubiorze Wc Pana znać, że musisz być owego doktora współkollegą, albo przynaymniéy subſtytutem. *Teatr* 22, 30. Kochany współkollego nieszczęścia. *ib.* 51 *c*, 57, z SPÓŁKOMPAN, WSPÓŁKOMPAN, - a, *m.*, towarzysz, n. p. Na odgłos proiektu powſtali wszyscy współkompanowie moi z mieysc swoich, i naſtąpiła zgoda. *Mon.* 73, 590. SPÓŁKOSTERA, - y, *m.*, *collusor*, *spółigraiący. *Cn. Th.* 1045, der Mitſpieler. SPÓŁKOWAĆ *med. ndk.*, społeczność mieć, *Rs.* участвовать, соучаствовать (cf. uczęſtnik), Gemeinſchaft haben. Z heretyki spółkował. *St. Dz.* 736. Ja spółkować chcę z tobą w śmierci. *Paſt. F.* 25. Spółkuiący, *Rs.* учáстный. Niespólny, niespółkuiący. nieudzielny, niepospolity, n. p. *incommunicabile nomen Dei*, uczesnika nieprzyymuiące, którym żadney rzeczy nie godzi się nazywać. *Cn. Th.*, *ob.* nie *społeczniſte). - Spółkowanie, społeczność, towarzyſtwo, die Gemeinſchaft, Geſellſchaft. W wierze i w łasce społkowanie. *Kanc. Gd.* 152. Nawet w codziennych posiedzeniach duszą wszelkiego spółkowania iest wiara. *Lach. Kaz.* 1, 202. Spółkowanie nerwów. *Krup.* 3, 232. Gdy białogłowa mężczyznę do spółkowania przypuszcza . . . *Krup.* 2, 187, do małżeńſkiego uczynku, eheliche oder fleiſchliche Beywohnung, Vermiſchung; cf. *sowokupienie się męża i żony. *Sak. dusz.* 116). Niewſtydnie z sobą spółkowali. *Vad. Dan.* 251, wszeteczności płodzili). - *Recipr.* Spółkować się z kim, społić się, łączyć się, ſich mit einem verbinden, Gemeinſchaft machen. Przyrzekł Ziemomysł, że iuż więcéy z Krzyżakami spółkować się nie miał. *Krom.* 276. Kto na się krzyża brać iest niespodobnym, I mnie, znosząc go, mężnie naśladować, Ten nie iest godnym zemną się spółkować. *Odym. Sw. Cc* 4. der hat keinen Theil an mir. Luth). Tyrtes nie chce się spółkować z żadną rzeką. *Bardz. Luk.* 100. Wilcy w Lutym kupą chodzą, i spółkuią się *Haur Sk.* 513, die Wölfe ſind läufig, in der Brunſt. *SPÓŁKRÓLOWAĆ, *Ec.* соцарствовать, mitherrſchen, mitregieren; *ob.* spółpanować, spółwładać). Spółkrólowanie,

Digitized by Google

Ec. соцарствованїе. Spółkróluiący, *Ec.* единодáрственный. *SPÓŁ-LEŻEĆ, *Vd.* sravenleshàti, vupleshati, perleshati, vkupleshati, sravenspati, ukupspati, zuſammen liegen. *SPÓŁŁGAĆ, *Rs.* полыгать, mitlügen. *Spółlgarz, *Rs.* полыгáка, der Mitlügner. *SPÓŁMĘCZENNIK, - a, *m.*, *Ec.* сострадáлець, der Mitmärtyrer. SPÓŁMIERNE ilości, mogące ſię pomierzyć, *commensurabiles. Uſtrz. Alg.* 2, 159. Niespółmierna liczba, *incommensurabilis, irrationalis. Alg. Nar.* 204 *et* 180, *Egſk.* 2, 51. SPÓŁMIESZCZANIN, - a, *m.*, spółobywatel, der Mitbürger; *Vd.* smieſtaunik; *Rs.* сограждани́нъ. Aniołowie miłuią nas, iako tych, którzy mamy być spółmieszczanie ich. *W. Poſt. M.* 567. Spółmieszczaninem być, *Ec.* спригражда́нствовати, бытъ сообщникомъ, согражданиномъ. SPÓŁMIESZKAĆ, *Cn. Th.*, *Ec.* сообитать, спребыва́ю, сопребыва́ю, сожити, соживу, сожи́тельствовати, совоздвориться, совоздворя́тися, zuſammen wohnen. SPÓŁMIESZKANIE, - ia, *n.*, *contubernium. Cn. Th.* 1046, das Zuſammenwohnen; *Sr.* 1. zpowu bodleno; *Rs.* сожительство, сообита́нїе, сожитїе; *Ec.* сожи́тство, супружество, cf. małżeństwo). SPÓŁMIESZKANIEC, - ńca, *m.*, *contubernalis. Cn. Th.* 1046, der Miteinwohner, (der Stubenburſche); *Sr.* 1. zpowu bodlenk; *Rg.* zajednoſtaanik; *Rs.* сообита́тель, сожи́тель; *Ec.* сообитательникъ, сожи́тель, сожи́тникъ, совсе́льникъ, схранникъ, единохра́нный. Już nie ieſteście goście i przychodnie, aleście spółmieszkańcy z świętymi i domownicy boży. *Smotr. Ex.* 19. *W rodz. żeńſk.* spółmieszkanka, *Rs.* сожительница, совсе́льница. *SPÓŁMIŁOŚNICA, - y, ż., *Morszt.* 318, rywalka, *Rs.* совмѣ́стница, die Nebenbublerinn. SPÓŁMIŁOSNIK, - a, *m.*, rywal, der Nebenbubler; *Vd.* sravenlubnik; *Cro.* tekmëcz; *Rg.* natjézalaz; *Rs.* солюбо́вникъ, совмѣ́стникъ. Kto widział w dziwosłęby siać współmiłosnika! *Morszt.* 308. *SPÓŁMIŁOSNICKI, rywalſki, *Rs.* совмѣ́стниковъ, совмѣ́стничїй, совмѣ́стническїй. *SPÓŁMIŁOŚNICTWO, rywalſtwo, *Rs.* совмѣ́стничество. SPÓŁMÓDLCA, - y, *m.*, *Rs.* смолѣ́бникъ, der Mitbeter. *SPÓŁMÓWIĆ, *Ec.* соглаголить, mitreden. Spółmówienie, *Ec.* соглагóланїе. SPÓLNICA, - y, ż., ryba *amia*, dobra, łatwa do ſtrawienia. *Krup.* 5, 73, *non ſingulatim ſed gregatim eunt*; *Plinius etiam ait, piscis huius incrementa ſingulis diebus intelligi*; *quare* Roſtnica *etiam reddi poſſet. Cn. Th.* 1046, ein Secfiſch, der Seewels. *Tr.* - Spólnica rzeczna, *ob.* Sum. SPÓLNICTWO, - a, *n.*, uczęſtnictwo, *Vd.* deleshnoſt, deleshtvu, tovarshina, sdrushnoſt; die Theilnahme, die Gemeinſchaft. Rzadka nader zgoda między bracią w spólnictwie władzy. *Nar. Hiſt.* 2, 393. *SPÓLNICZKA, - i, ż., *Bh.* społecnice; *Vd.* drushiza, tovarshiza; *Rs.* полови́нщица; uczęſtnictwo maiąca, dzieląca co z kim, die Theilnehmerinn, die Gemeinſchaft an etwas hat. Król mianuie ciebie królewſkiego łoża i tronu spólniczką. *Oſſ. Mow.* 49, *Zebr. Ow.* 189. SPÓLNICZY, - a, - e, spólny, *Rs.* сообщи́ческїй, сообщничїй, gemeinſchaftlich. Pękły związki między zwierzęty spólnicze. *Przyb. Ab.* 46. Spólnicza tego rodzaiu połowa. *N. Pam.* 14, 265. SPÓLNICZYĆ *med. ndk.*, społeczeństwo mieć, społkować, *Ec.* слуковáти, сообщáюся, Gemeinſchaft haben, Theil nehmen. Z słabością prawie zawsze okrucieństwo spólniczy. *Stas. Num.* 2, 124. *SPÓLNIENAWIDZIEĆ, *Ec.* сопражда́ти, mithaſſen. SPÓLNIEWOLA, - i, ż., *conſeruitium. Cn. Th.* 1046, die Mitſclaverey; *Sr.* 1. ſpolne wotrocztwo. SPÓŁNIEWOLNIK, - a, *m.*, *conſeruus. Cn. Th.* 1046, der Mitſclave; *Sr.* 1. zpowuwotrocił; *Ec.* сопа́бникъ, купнорабный, сра́бъ, сра́бный, сраба́нникъ. SPÓLNIK, - a, *m.*, społecznik, *qu. v.*, der Mitgenoſſe; *Vd.* deleshnik, tovarh, tovarsh (cf. towarzysz), drushnik, spremnik, povodnik; *Cro.* szpólnik, szpólnik, kettus, paydás ù tergovine; *Dl.* ortak; *Rs.* общникъ, сообщикъ, полови́нщикъ; *Ec.* сообщникъ, сообщникъ, соучастникъ, обществу́ющий, обще́никъ, смысленникъ, слико́вникъ, сдѣ́йственникъ, сдѣ́йспи́тель. SPÓLNIKOSTWO, - a, *n.*, spólnictwo, spólka, die Mitgenoſſenſchaft. Dla pokrewieństwa, kumoſtwa, spólnikoſtwa. *Haur Sk.* 228; SPÓLNOŚĆ, WSPÓLNOŚĆ, - ści, ż., *idem*, *Bh.* obecenſtwi; *Sr.* 2. gmejuſtwo. Łaſka Pana Jezusa, i miłość boża, i wspólność ducha Ś. niech będzie z wszyſtkiemi wami. *Kucz. Kat.* 169. SPÓLNY, - a, - e, - ie *adv.*, wspólny, społeczny, gemeinſchaftlich; *Bh.* obecni (cf. obecny, *Bh.* pospolni *simultaneus*, pospolu, pospolem, pospolku *simul*, *Slo.* pospolu *simul*; *Sr.* 1. pozpolné; *Vd.* savseun, sdrushen, vseun, deleshnoſten; *Dl.* opchen; *Rg.* opchjeni; *Bs.* opcchjeni; *Sla.* opchenj; *Ross.* общій, общъ, общественный, совокупный, соединенный, соединенно, соединительно, совокупно, (cf. *Rs.* спо́льне miedza); *Ec.* обще, общно, вообще. Chcesz z nierównym panem żyć, musisz mu swéy własności ustąpić, ale z równym spólna gra bywa. *Ezop.* 3. U przyiaciół wszyſtkie rzeczy spólne. *Pot. Jow.* 138, *Pilch. Sen. liſt* 361. Przyiaźń wszyſtko czyni między nami spólne, niemasz między nami ani powodzenia, ani nieszczęścia poiedynkowego, żyiemy za iedno. *Pilch. Sen. liſt* 362. Biſkupi z synodu liſt spólny, który *synodicam* zowią, pisali do cesarza. *Sk. Dz.* 501, powszechny, zborowy). Obmyślaiąc *spólnéy* dobro *rzeczy*, Myślisz, iakoś zwykł, co rudzić uprzeymie Na trudnym seymie. *Mioſk. ryt.* 2, 6, *pospolitey rzeczy, rzeczypospolitéy). Rzymscy hetmanowie, Scypion, Attylus i Katonowie, Skarby wzgardziwszy Spólną rzecz mnożyli. *Stryik. Gon. E.* I gdzieś się oni tych czasów podzieli, Co dla spólnych spraw, swych za nic nie mieli? *Rey Zw.* 223, dla spraw rzeczypospolitéy, kraiu, oyczyzny). *SPÓŁOBIADOWAĆ, *Ec.* сообѣ́дати, mit zu Mittage eſſen, zugleich Mittag halten. *SPÓŁOBJĘTNY, - a, - e, *Ec.* сообъя́тный, *Gr. συνεπόχικος comprehenſibilis*, mitenthalten. *SPÓŁOBWINIĆ, *Eccl.* сообвиня́ю, mitbeſchuldigen, cf. Powołać. *SPÓŁODCHOWANIEC, - ńca, *m.*, *Crn.* perdojnizhén; *Vd.* perdoizhek, perdoiuizhezh, ſkupdojen, perdoizhe: *Cro.* pridojen, szkupdojen, pridojek, pridojche; *Rg.* jednomljecnïk, jednodojen; *f.* jednomljecniza; - *collactaneus*, Milchbruder; *ob.* spólwychowaniec. SPÓŁOPIEKUN, WSPÓŁOPIEKUN, - a, *m.*, *Fc.* соскорбя́щій, der Mitvormund. *SPÓŁOŻYWIĆ, *Ec.* сооживити, сооживля́ти, mitbeleben. *SPÓŁPANOWAĆ, *Vind.* vkupgospoduvati, mitherrſchen, (*ob.* Spólwładać, *spółkrólować). *Spólpanowanie, *Ec.* совлады́чество, сопрестóлїе, die Mitherrſchaft. *Spólpanuiący, *Vd.* vkup-

Digitized by Google

kraluvanz, sravengospodnik, tovarsh v' kraluvanji; *Rs.* сопрестóльный, сопрестольникъ; *Ec.* сопрестóльствованный; mitherrschend; der Mitherrscher. *ob.* spółrządca. *SPÓŁPIIĄCY, der Mittrinker; *Sr.* 1. zpowupitjf, *w rodz. żeńsk.* zpowu pitjczena; *spolpiiak, *Slo* kerdeliſh bratr; *Vd.* vinſki brat, pitni drush, pitni bratez; der Saufbruder. *SPÓŁPŁACIĆ, *Vd.* vkupplashati, mitbezahlen. *SPÓŁPŁAKAĆ, *Ec.* сплачествовати, mitweinen. *SPOŁPOCHWALIĆ, *Ec.* спохваля́ю, *collaudo*, mitloben. *SPÓŁPOCHWYTAĆ, *Ec.* совозхищаю, спохищаю, *Gr.* συναρπάζω *corripio*, mitfangen. SPÓŁPODRÓŻNY, *Rs.* спутникъ, *f.* спутница, *Ec.* споспѣшникъ, der Mitreiſende, Reiſegefährte spolpodróżować, *Ec.* спутешествовать. *SPÓŁPOGRZEBAĆ, *Ec.* спогрести, спогребати, mitbegraben; (*Ec.* спогрестися, спогребатися mocno żałować umarłego). SPÓŁPOKOLENIK, - a, *m.*, *W.* 1 *Theſſ.* 2, 14, ziomek. *Bibl. Gd.*, z iednego pokolenia pochodzący, aus einem Stamme; *Eccl.* сплеменникъ, *spółplemiennik. *SPÓŁPOMAGAĆ, *Vd.* vkuppomagati, perpomagati, *Ec.* спомогаю, спомоществую, mithelfen. *SPÓŁPOMOCNIK, - a, *m.*, *Vd.* perpomaganz, *Ec.* спомощникъ, der Mitgehülfe; Spólpomocnica, *Ec.* спомощница, die Mitgehülfinn. *SPÓŁPOSIADACZ, *Vd.* vkupposednik, der Mitbeſitzer. SPÓŁPOSŁANIEC, - ńca, *m.*, ὁ συμπρεσβις, der Mitgeſandte, *Cn. Th.* 1046, *Ec.* спосылаю, *Gr.* συνεκπέμπω *spolposylam. *SPÓŁPOSTNIK, - a, *m.*, *Ec.* спостникъ, der Mitfaſter SPÓŁPRACOWNIK, - a, *m.*, *Slo.* ſpolupracownik, *Rs* сотрудникъ, *Ec.* содѣйствитель, der Mitarbeiter; *spolpracownica, *Rs.* сотрудница; *spolpracowniczy, *Rs.* сотрудничій, сотрудническій; spolpracować, *Ec.* сотружда́юся, mitarbeiten. *SPÓŁPRZEDWIECZNOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* сопредвѣчность; *adj.* *spolprzedwieczny, *Rs.* сопредвѣчный. *SPÓŁPRZEMIANA, - y, ż., *Ec.* сопзмѣнѣніе, die Mitveränderung; *Ec.* сопзмѣнятися, *spolprzemienić się. *SPÓŁPRZEWRACAĆ, *Ec.* сопревращаю, mitumkehren. *SPÓŁPRZYIACIEL, *Sr.* 1. zpowupjeczel. *SPÓŁPRZYNOSIĆ, *Ec.* соприношу, mitbringen. *SPÓŁPRZYTOMNY, - a, - e, *Ec.* соприсущій, сосуществующій. SPÓŁRADOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* сорадованіе, die Mitfreude; сорадоватьсѧ, *spólradować się, ſich mitfreuen. SPÓŁRADCA, - y, *m.*, der Mitrath, College im Rathe, *Sr.* 1. zpowu radjicjel, zpowu ſebacjer. SPÓŁ RĘKOYMIA, - i, *m.*, *Rs.* сопручникъ, *f.* сопручница; *consponsor*, der Mitbürge. *Chel.* 147. SPÓŁROBOTNIK, - a, *m.*, der Mitarbeiter, *Ec.* сработникъ, сработь, spólniewolnik). Apoſtołowie zowią się sługami Nowego Teſtamentu, i spólrobotnikami bożemi. *Zrn. Pſt.* 18. SPÓŁRODAK, *ob.* spólziomek, ziomek. SPÓŁRÓWNICA, - y, ż., rówiennicska, die Geſpielinn, gleichen Alters. Twoie cię spólrównice będą zecić panią i oblubienicę. *Teatr* 44 *b*, 53. SPÓŁRÓWNOŚĆ bozkich osób. *Kat. Gd.* 58, *et* 57, *coaequalitas*. SPÓŁRÓWNY, *compar. Urs. Gr.* 148. Głoś był z obłoku w te słowa słyszany, którym zalecał syna spólrównego, ten ieſt moy miły syn . . . *Odym. Sw. J* 3. SPÓŁROZKAZOWAĆ, *Ec.* споведѣти, споведѣвати, mitbefehlen, *ob.* spólpanować. *SPÓŁROZPOŚCIERAIĄCY się, *Ec.* спросширáемый, ſich mitausbreitend. SPÓŁRURNIK abo SPÓŁWODNIK, wodę z drugim spół wiodący, *riualis. Cn. Th.* 1046, Bachnachbarn, die einen Waſſerbach oder eine Waſſerröhre mit einander gemein haben. SPÓŁRZĄDCA, - y, *m.*, der Mitregent; *ob.* spólpanuiący. SPÓŁRZECZNIK, *Spolpatron, *Ec.* сопроисходамай-шествующій, der Mitſchutzwalter SPÓŁRZEMIEŚLNIK, - a, *m.*, *Ec.* единохудожникъ, der Mithandwerker. *SPÓŁSADZIĆ, *Ecc.* споседáти, споседáти, mitſetzen. SPÓŁSĘDZIA, WSPÓŁSĘDZIA, - iego, *m.*, *Vd.* sravensodnik, *Ecc.* соу́дный. Dekret nie ieſt ważny, ieśliby sędzia miałinsze wspolsędzie i towarzysze, a opuściwszy ie, samby ſkazował. *Szczerb. Sax.* 75. SPÓŁSIEDZIEĆ *med. nlt.*, *Rs.* сосѣдитися, *Ecc.* сосѣдѣти, сосѣжду, сосѣдáю, сосѣдательствую, (*ob.* sąsiad); mitſitzen. Goście spólsiedzący Przeciwko panu, po cichu szemrali. *Odym. Sw. Zb.* Spólsiedzenie, *Rs.* сосѣдáніе. Spólsiedziciel, *Rs.* сосѣдатель, der Mitſitzer, Beyſitzer, cf. assessor. *SPÓŁSŁAWIONY, *Ross.* ссавянный, mitgelobt SPÓŁSŁUGA, - i, *m.*, SPÓŁSŁUŻEBNIK, SPÓŁSŁUŻYCIEL, - a, *m.*, *Cro.* szkupsluga; *Hg.* szolgatárs; *Ross.* сослужитель; *Ecc.* сраб, срáбный, купнорабный; der Mitknecht. Jeſtem spółsługa twoy, i braci twoiey. *Bibl. Gd. Apoc.* 19, 10, społeczny sługa. *Leop.*). *Boh. djab.* 3, 54. Cześć bożką oddaią ſtworzeniu, i opuściwszy Pana, spolsługi chwalą. *Zygr. Gon.* 382. Zadaią ci to własni twoi teraźnieyszego dworu spolsłużebnicy. *Smotr. Lam.* 75. Patryarcha ten w duchu S., miły nasz brat i spólsłużyciel *Veryf.* 16. SPÓŁSŁUŻBA, - y, ż., *Cro.* szkup-szluſtvo; *Hg.* szolgaitarsaság *conseruitium*, der Mitdienſt. *Spólsłużyć, *Rs.* сослужить, mitdienen. *SPÓŁSPIEWAĆ, *Ec.* сопоспѣвáю, mitſingen Spolśpiewaiący, przyśpiewuiący, wtoruiący, *Ec.* споющій. SPÓŁSPRAWCA, - y, *m.*, należący z kim do iakiego uczynku, der Mitvollbringer. Bóg ieſt, który sprawuie w nas chcenie; bez onego albo sprawce, żebyśmy chcieli, albo spólsprawce, gdy chcemy, do dobr pobożności nic nie możemy. *Zygr. Gon.* 81. *SPÓŁSTAĆ, *Ec.* сопостáти, сопостаю, *conſto. Cn. Th.*, razem ſtać, spólnie ſtać, mitſtehen. *SPÓŁSTANĄĆ *Ec.* спредстáти сопредстáну, ſich zugleich ſtellen, mit einſtellen. SPÓŁSTADNIK, - a, *m.*, *aries riualis. Cn. Th.* der Mitbeſcheider SPÓŁSTARSZY, - ego, *m.*, der Mitvorgeſetzte. Presbyterów albo ſtarszych proszę ia spólpresbyter, albo spólſtaresy, paście trzodę bożą. *Zygr. Ep.* 46. SPÓŁSTOŁOWNIK, WSPÓŁSTOŁOWNIK, - a, *m.*, *commensalis*, der Tiſchgenoſſe, *Ec.* единотрапéзникъ, сосѣдень. Dworzanie, współſtołownicy moi, nigdy mnie nie odſtępowali. *N. Pam.* 12, 273. SPÓŁSTWORZENIE, - ia, *n.*, das Mitgeſchöpf. J ia cię czczę pieniem, z drugim spólſtworzeniem. *Susz.* 3, *F* 3. *SPÓŁSWAT, - a, *m.*, *Vd.* sravensvat, ſkupsvatuvanz, der Mitbewerber, *f. Vd.* sravensvatinja. *Spólswatać, *Vd* sravensvatiti, ſkupsvatuvati, mitwerben. SPÓŁSWIADEK, - dka, *m.*, *Ross.* сосвидѣтель, der Mitzeuge. SPÓŁSWIADCZYĆ, *Rs.* сосвидѣтельствовать, *Ec.* спослушествовáти mitzeugen. *SPÓŁSWIĄTKOWAĆ, *Ec.* спразднествовáти, спразднýю, купно прáздную, *Gr.* συνέορτάζω *feſtum concelebro*, mitfeyern. SPÓŁSWIEKIER, - kra, *m.*, *consocer. Cn. Th.* 1046, der Mitſchwiegervater. SPÓŁŚRZODKOWE koła, *concentrici circuli. Geom.* 1, 225.

Digitized by Google

*SPÓŁSYPIAĆ, *Ec.* спочиваю, куннно сплю, *Gr.* συγκοιμαομαι, *condormio*, *concumbo*, *ob.* *spół leżeć, mitschlafen. SPÓŁTAŃCZYĆ, *Rs.* сплясаться, сплясывашься, mittanzen. SPÓŁTOWARZYSZ, WSPÓŁTOWARZYSZ, - a, *m.*, n. p. Spółtowarzysza nikt nie chce na tronie. *Chrość. Luk.* 5, Mitgenoſſe; *Slo.* spolutowariš'; *Rs.* сотоварищъ; *w rodz. żeńſk.*, n. p. o współtowarzyszkę upraszałem bogów. *Teatr* 30 *d*, 8. *Spółtowarzyſtwo, *Ross.* сотоварищество, *spółtowarzyszyć, *Rs.* сотовариществовать. SPOŁU, *ob.* Społ, *ob*, Pospolu. SPÓŁ-UBIEGAĆ się, konkurować, rywalizować, emulować, wyścigać się, *Rs.* соревновать, ſich mitbewerben. Spółubieganie się, współubieganie się, konkurs, *Rs.* соревнованїе, n. p. Współubieganie czyli usilne staranie się o równość. *N. Pam.* 20, 183. Współubiegaiący się, *Rs.* соперническїй, соперничїй. *Spółubiegacz, *ob.* Spółzawódca, *Rs.* соперникъ, соревнователь, соревнителъ, *f.* соперница rywalka, соревнователъница. SPÓŁ-UBOLEWAĆ, cf. spółcierpieć, *Rs.* сообалѣзновать, *Ec.* сподолѣти, сраспятися, сраспинашися, mitbedauern, mitklagen. *Spółubolewanie, kondolencya, *Ross.* сострадательство, сострадательность, *Ec.* сострадованїе, сообалѣзнованїе. Spółubolewaiący, *Rs.* сострадательный, *Ec.* спострадательный, сострастенъ, сострадателенъ. Spółubolewacz, *Rs.* сообалѣзнователь, сострадатель. SPÓŁUCZEŃ, - nia, *m.*, kondyscypuł, *Wlod.*, der Mitſchüler; *Slo.* spolu učedlnik; *Sr.* 1. zpowu hutjownik, *Vd.* vkupvuzheunik; *Rs.* соученикъ. Był on iego przyiaciel i spółuczeń w akademii *Mon.* 70, 621, *w rodz. żeńſk.* Spółuczennica, *Sr.* 1. zpowu hutjownicza. SPÓŁUCZENNICTWO, - a, *n.*, *condiscipulatus. Cn. Th.* 1046, die Mitſchülerſchaft, Schulcammeradſchaft. SPÓŁUCZESTNIK, - a, *m.*, *Rs.* сопричастникъ, спричастникъ, dzielący co z kim, der Theilnehmer, Mitgenoſſe. Woyny ucieczki mey spółuczestnicy. *Chrość. Luk.* 252. SPÓŁUCZESTNICTWO, - a, *n.*, wechſelſeitige Theilnahme. *SPOŁUDNY, ZPOŁUDNY, - a, - e, popołudny, *pomeridianus. Mącz.*, nachmittäglich; popołudniowy. *SPÓŁUMIERAĆ, *Ecc.* соумрѣть, соумирать, mitſterben. SPÓŁURZĘDNIK, - a, *m.*, *Rs.* collega, *Wlod.*, der Amtsgenoſſe; - SPÓŁURZĘDOWY, - ego; *m.*, Oktawiusz przymusił konsula swego spółurzędowego do ustąpienia z Rzymu. *Nag. Cyc.* 76. SPÓŁUSZYKOWANE stosunki, *coordinatae. Sniad. Alg.* 2, 5, spółrzędne, *cf.* podrzędne). SPÓŁUSTANOWICIEL, WSPÓŁUSTANOWICIEL, - a, *m.*, der Miterrichter, n. p. Towarzyſtwo złożone po części z mężów, którzy tey magistratury byli współustanowicielami, i naywięcey w niey pracowali. *N. Pam.* 23, 242. SPÓŁUWIELBIAĆ, mitpreiſen, *Ec.* спрославити, спрославлати. *SPÓŁUŻYWAĆ, *Vd.* vkuposhiulati, mitgenießen; *spółużywacz, *Vd.* skupvshiular, der Mitgenoß. SPÓŁWALCZYĆ, *ob.* spółboiować, mitſtreiten, mitkämpfen, *Ec.* сподорать, сподорствованы; spółwalczenie, *spółwałka, *Ec.* сподорствованїе, сподорѣнїе, (сподорство posiłek, pomoc); Spółwalczący, *Ec.* сподорителъный, сподорственный, *Subſt.* сподоритель, сподорникъ, *f.* сподоритељница, сподорница. SPÓŁWĘDROWAĆ, *Vd.* skupbandrati, s'kum drugam odhajati, mitwandern. SPÓŁWIECZNY, SPÓŁWIEKUISTY, WSPÓŁWIEKUISTY, - a, - e, - ieście, *adv.*, *Ec.* сопричносущный; iednakową wieczność maiący, gleich ewig. Oyca, syna i ducha S. iedno iest boztwo, spółwieczny maieſtat. *Kat. Gd.* 57, *Groch. W.* 21, *et* 298; *coaeternus. Pim. Kam.* 386, *Odym. Sw.* 2. *Ll b*, *ib. Jj 2 b.* Syn boży iest spółwiekuisty oycu wiecznemu, *Kant. Gd.* 20, *ib.* 55. SPÓŁWIEDZĄCY co, *conscius. Cn. Th.* 1046, mitwiſſend; *Vd.* skupvedenik, *Ec.* спанникъ. *SPÓŁWIEDZIEĆ, mitwiſſen, *Vd.* skupvedeti, s'kim vred vedeti. SPÓŁWIĘZIEŃ, - źnia, *m.*, *concaptiuus*, der Mitgefangne; *Vd.* sravenjetnik; *Rs.* сопалѣнникъ, *f.* сопалѣнница; *Ec.* соузникъ. Spółwięźniowie spólnie z sobą płakali. *Sk. Dz.* 726. SPÓŁWINNY, mitſchuldig; *Vd.* vkupdoushen; *Rs.* сообщничїй, сообничествїй; *Subſt.* *Spółwinnowayca, *Vd.* vkupdoushnik, *Rs.* сообщикъ, соумышленникъ; spółwinnym być, *Rs.* соумышлять, соумыслить. *Spółwina, *Rs.* соумышленїе. SPÓŁWŁADAĆ, *ob.* spółpanować, spółkrólować, *Ec.* сообладати, сообладаю, mitverwalten, mitregieren. SPÓŁWOIOWAĆ, *ob.* spółboiować, spółwalczyć, mitkriegen, mitkämpfen, mitſtreiten, n. p. Bóg spółwoiuie z żydami przeciw Filistynom. *Pocisy* 86. SPÓŁWSKRZESAĆ, *Eccles.* совоскрешаю, совозставляю, совоздвизаю, miterwecken. *SPÓŁWSTAWAĆ, mitaufſtehen, *Ec.* совозстати: совозстаю; *spolwstawanie, *Ec.* совозстанїе. *SPÓŁWYBIERAĆ, *Ec.* соизбираю, *coeligo*, miterwählen. *SPÓŁWYCHODZIĆ, *Ec.* соизхожду, mitausgehen, mitherausgehen. SPÓŁWYCHOWANIEC, - ńca, *m.*, *collactaneus. Cn. Th.* 1046, der Mitzögling, Mitbruder; cf. spółodchowaniec; *Sr.* 1. zpówuczeſchenik; *Rs.* совоспитанникъ; *Ec.* совоспитомецъ; spółwychowywać, *Ec.* совоспитавaю, совоспитывати, совоспитати; spółwychowanie, *Rs.* совоспитанїе; spółwychowany, *Ec.* совоспитательный. SPÓŁWYCHOWANICA, - y, ż., die Mitſchweſter. *SPÓŁWYGANIAĆ, *Ec.* соизгоняю, mitwegjagen, mitverweiſen, spółwygnany, *Ross.* соизгнанный; spółwygnaniec, *Rs.* соизгнанникъ. *SPÓŁWYLICZYĆ, mitauszahlen, *Ec.* соизчисляю. SPÓŁWYZNAWCA, - y, *m.*, *Veryf. pr.* 52, iednego z kim wyznania, der Mitbekenner, Glaubensgenoſſe. SPÓŁWYZWOLEŃIEC, - ńca, *m.*, *colliberlus*, der Mitbefreyte, Mitfreygelaſſene. *SPÓŁWZDYCHAĆ, mitſeufzen, *Rs.* совоздыхать. *SPÓŁWZDŹWIGNĄĆ, *Ecc.* совоздвигнути, совоздвизати, mit in die Höhe heben. *SPÓŁWZNOSIĆ, *Ec.* совосвзити, совосходити, mit aufheben. *SPÓŁWZRASTAĆ, *Ec.* совозрасти, совозрастати, mit aufwachſen. SPÓŁZALETNIK, SPÓŁZALOTNIK, - a, *m.*, *Sr.* 1 zpowu lubcz, zpowu lubk, spólmiłośnik, rywal, der Nebenbuhler. *Teatr* 35 *c*, 22, *et* 52 *b*, 36; SPÓŁZALOTNICA, - y, ż., SPÓŁZALOTNICZKA, - i, ż., die Nebenbuhlerinn. *Teatr* 48 *d*, 46; Obawiasz się współzalotniczki. *Teatr* 32, 78, *Zab.* 9, 354 *Zabł.* SPÓŁZALETNOŚĆ, - ści, ż., die Nebenbuhlerey. *Teatr* 32, 90. *SPÓŁZARĘCZYĆ, mitverbürgen, *Rs.* споручиться, споручаться. SPÓŁZAWODCA, - y, *m.*, *Stas. Num.* 1, 116, razem z kim ubiegaiący się, *ob.* spółubiegacz, der Wetteiferer. *SPÓŁZAŻYWAĆ, mitgenießen, *Ec.* сполучаю, соуслаждатися. *SPÓŁZEZWALACZ, - a, *m.*, der Mitbewilliger, *Ec.* соизволитель. SPÓŁZIEMIANIN, WSPÓŁZIEMIANIN, - a, *m.*, z iedney ziemi, krainy, der Land-

Digitized by Google

schaftscamrad, aus einer Landschaft; z SPÓŁZIOMEK, WSPÓŁZIOMEK, - mka, *m.*, iednego kraiu, der Landsmann, *Sr.* 1. zpowu krayownik, *Rg.* mjesctanin, (cf. mieszczanin); *Rs.* соотечественникъ, соомчичъ. Jedni współziemianie pracowali koło ustawy rządu; drudzy wewnątrz i zewnątrz kraiu. *N. Pam.* 12, 359. SPÓŁZNACZNY wyraz, synonim. *Kpcz. Gr.* 2, 3; gleichbedeutend; cf. blizkoznaczny. SPÓŁŻOŁDOWANIE, - ia *n.*, *commilitium. Cn. Th.* 1047, die Kriegscammeradschaft *ob.* spółboiowanie; SPÓŁŻOŁNIERZ, - a, *m.*, *Pilch. Sen. Gn.* 162, *commilito*, der Waffenbruder; *Vd.* skupvoinik, shoudni drush, *Rs.* совоинственникъ; *Ecc.* своинникъ, товарищъ въ военной службѣ. *SPÓŁŻYWIĄCY się, *Ec.* купнопитателенъ. sich mitnährend. SPÓŁŻYWY, - a, - e, zugleich lebend. Jezu z oycem spółwieczny, spółżywy. *Kanc. Gd.* 48.

SPOMINAĆ, SPOMNIEĆ, *ob.* Wspomnieć. *SPOMIANKA, *ob.* Wspomnienie, Wzmianka. SPOMOC, *ob.* Wspomoc. *SPOMOŻYCIEL, *ob.* Wspomożyciel.

*SPOMYKAĆ *cz. ndk.*, n. p. Bolesław, chcąc ozdobić Krakow, mieszczanom woyta ustawił, który spomykał, zwymierzał ulice, rynek, aby to rządnie w okręgu swoim rozdzielone było *Biel. Sw.* 198 *b*, rozszykował, aufräumen, in Ordnung richten.

SPONA, SPONKA, SPONISTY, *ob.* Szpona. SPONIEWIERAĆ, *ob.* Poniewierać.

SPOPAŚĆ, n. p. Spopadł sobie, spopadli sobie. *in malam partem et in vitio usurpatur: invasit eos vel eum libido, consuetudo hoc faciendi, loquendi etc. Cn. Th.* 1047; w zwyczay wziął. *Wład., Dudz* 58, sie haben die Unart, die üble Gewohnheit; sie haben sichs angewöhnt. A co nam tu swawolne żywoty niektórych duchownych spopadli wyrzucać, na to taka odpowiedź. *W. Post. W.* 67.

SPOPIELENIE, *ob.* Popielenie.

SPÓR, - u, *m.*, *SPORA, - y, ż., SPORKA, - i, ż., *Bh.* spor, rozpor (cf. rozpor), rozepre, por, pre (cf. *prza, *rozprza); *Slo.* rozepre, hadani (cf. gadanie); *Hg.* pör; *Sr.* 1. jtret, wuretjwano; *Crn.* prepir, prepirenga, shtrit, shtritenga, kręg; *Vd.* prepir, prepiranje, prepiringa; *Cro.* karka (cf. kark); pravda (cf. *prawda. *prawo); *Rs.* споръ; (*Etym.* przeć, cf. *prza; *Rs.* оспорить, оспоривать, z zaprzeczać), распря, которя, ссора, задоръ (cf. zadrzeć), перекоры (cf. przekora), схватка (cf. schwycić), стычка (cf. zetkać, tykać, cf. potyczka), ножевщина; *Ec.* супря, тяжба, спорь, сопрѣніе, обоюдная распря, ссора, прекя, репіь; spieranie, sprzeczanie, sprzeczka, cf. kłótnia, swar, zwada, eine Streitigkeit, ein Wortstreit, Disput. Nie byłoby mi trudno, na wszystkie twoie słowa dać nową odpowiedź; ale iż spór, że nie rzekę swar, nie ma końca, zaniecham. *Gor. Wł. K.* 1 *b*. Stał się między apostołami spór bez zwady, zdanie różne bez nieprzyiaźni. *Sk. Żyw.* 1, 378. Zwolennicy poczęli się *spierać* między sobą, ktoby był między nimi naywiększy; którą *dysputacyą* albo *sporkę* i przedtym czynili. *W. Post. W.* 238. Kto każdą rzecz dowodnie powiada, temu się nikt nie waży sporu trzymać. *Gor. Dz.* 15, *Ross.* перекоряться, поспорить; dysputować się z nim, *gadać się z nim): Ani w tym sporu trzymać będę, żeby rozsądek móy miał być lepszy, niż czyy inny. *Gor. Dw.* 17. Ma to do siebie szczęście, że przebryka, Gotowo z samym iść w spory Jowiszem. *Mon.* 71, 551, *obserues numerum Pluralem*) Spór wiodę, sprzeczam się, spieram się z kim. *Cn. Th.* 1053. Nieprzyiaciele grożą nam, wiodąc swoię *sporę. *Kanc. Gd.* 173. Nie woyną, ani mieczem, ale słośliwemi uczynki spór trzymał. *Kosz. Lor.* 61 *b*. Spora urosła między nimi. *Zrn. Pst.* 3, 665 *b*. Daremna iest spora naprzeciwko prawdzie. *Gil. Pst.* 232. O sprawiedliwości rozmaita iest u ludzi sporka. *ib.* 310 *b*. Ta dziwna sporka się skończyła *Past F.* 272. Spór puszczamy do prawa, do sądow, gdzie się strony między sobą rozpierają. *Kosz. Cyc.* 85. *Slo. Prov.* kde nemi rozepre, tu ne treba sporu, *ubi non est bellum, ibi non opus tumultu.* - §. 2) *Oecon.* W kłosach żytnych uyźrzysz ziarna czarne nad insze większe, sporem nazwane; niczym one nie są, iak gniazdkami robaczków i zdrowiu szkodzą. *Kluk Rosl.* 3, 207, *ob.* Sporysz, Śnieć, mącznica, Mehlmutter, Mutterkorn, Kornmutter, Afterkorn, *Ec.* спорынья въ хлѣбѣ *granum frumenti corniculatum.* SPORCZYWY, - a, - e, spory sprzeczny, *Rs.* спорливый, streitig, strittig. Legat papiezk. sporczywe trudności i niesnaski między książęciem Pomorskim a Krzyżakami rozsądził. *Krom.* 291. SPOREK, - rka, *m.*, *spergula*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 3, 94, Spark (Knöterich); *Rs.* морица; *adj.* sporkowy, морицный. SPORKA, *ob.* Spor. SPORNIK, - a, *m.*, *Rs.* спорникъ, спорщикъ, задорщикъ (cf. zadrzeć); sprzecznik, przeciwnik, kłotnik, der Streiter, Gegner. Cóż tedy na to rzekną spórnicy! *Sk. Kaz.* 142. W duchu się na to sporniki żaluiemy. *ib.* 144: Dwoiki mól was gryzie, ieden co doma rzeczy miesza, drugi postronny spornik albo zawisnik. *Jan. Lig. F* 5. SPORNOŚĆ, - ści, ż., *pugnacitas*, skłonność do sprzeczania się i zwady. *Cn. Th.* 1047, die Streitsucht; *Boh.* zpurnost; *Crn.* prepirnost; (*Vd.* spornust, z plugawość, potworność; *Slo.* spaura, spurnost *contumacia*; *Cro.* szpornoszt *parsimonia*; *Rg.* spornos *parsimonia*). Perdykas zabit w Egipcie od własnych rycerzów dla iego sporności. *Biel. Sw.* 29 *b*. - §. Sporność, SPORNOSTKA, - i, ż., *dem.*, sprzeczka, der Streit. Krom wątpienia i sporności, *ex confesso. Mącz.* Trudno mi wasze żwawe pogodzić spornostki, *tantas lites. Nag. Wirg.* 495. Aby mąż raczey żonę swą opuścił, niż w ustawiczney z nią mieszkał sporności. *Odym. Sw.* 2, *F* 2. SPORNY, - a, - e, SPORNIE *adv.*, sprzeczny, swarliwy, kłotliwy, zwadliwy, zänkisch, streitsüchtig, zankend, streitend, sich widersetzend; *Bh.* zpurny; *Sr.* 1. zperacjiwé; *Crn.* prepirn, prepirliv, (*Crn.* spórne, *Vd.* sporn *abominandus Cro.* szpòren, *Rg.* spòt, spòrni *parcus*); *Rs.* спорный, задорливый, сдорливый, вздорливый (cf. zadrzeć), ссорный. Kara dzieci, aby snadź potym iako niekarani nie sprzeciwiali się a sporni nie byli, a tobie iakiego żalu nie nawarzyli. *Gliez. Wych. E* 6 *b*. Nie bądź odpornym, iako iest naród ten sporny. *Radz. Ez.* 2, 8. Nie chcieycie spornemi być przeciw panu. *W. Num.* 14, 9. Poddani się krnąbrnie a spornie opierają, i wszystkiego zbraniają. *Kosz. Lor.* 35. On iest naszym nagłownieyszym, naiadewitszym a naspornieyszym nieprzyiacielem *Zrn. Pst.* 243 *b*. Ja nie chcąc być sporny, zezwalam na to.

Tworz.

Digitized by Google

Tworz. Wie. 27, niechcąc się sprzeczać). Dobry a niesporny czytelnik. *Sk. Dz.* 390. Po głosie spornym a sierdziwym, po głosie spokoynym i wolnym, poznać umysł. *Bud. Cyc.* 76. O dottoieństwo spornie się w Rzpltéy ſtarać, ieſt rzecz niegodna. *Kosz. Cyc.* 54. Niesporny, nierad się spieraiący. *Cn. Th.* 528. Niespornie, bez sporu. *Wlod.* Kardynałowi pokoy z Turkiem, nie bardzo kmyśli był; lecz nie do końca był w tym sporny. *Biel.* 331, przeciwny z uporem). §. *Oecon.* Kopalna sól od warzonéy daleko ieſt, iak mówią, *sporniejszą*, t. i. że mała iéy część większą słoność wydaie. *Kluk Kop.* 1, 172, oſtrzeyſza, **das Salz iſt ſchärfer, ergiebiger.** - §. 2) *Paſſ.* sporny, o którego spór ieſt. *Cn. Th.* 1047, **ſtrittig.** Niesporny, o którego niemasz sporu. *Cn. Th.* 528. - SPORO, *SPORZE *adv.*, (*Rs.* споро, z zyſkownie), znacznie poſtępuiąc, korzyſtaiąc, **ergiebig, ausgiebig.** Nie zawsze sporo, co bywa ſkoro. *Cn. Ad.* 1046, *Haur Sk.* 520, po mału daléy zaydziesz). Spólnie lżéy, sporzéy, lepiéy. *Cn. Ad.* 1080. Sporo rośnie; iak konop' rośnie. *Cn. Ad.* 1081, cf. iak grzyby). Nie sporo kwiatki, iagody, poziomki zbierać; nie sporo drobne rybki ſkrobać. *Cn. Th.* 528; żmudnie, **langweilig, ſaumſelig.** Niesporo mi, *parum vel nihil profi io. Cn. Th.* 528. *Ec.* **не спорится, не спорится; es geht mir nicht von Statten, es will nicht fort.** Rozciąga słaby członki ociężałe, Choć pilnie trzeba, wszyſtko mu niesporo, Służyć mu nie chcą nogi osłabiałe. *P. Kch. Jer.* 556. Nauczę cię sporo chodzić, *grandibo tibi gradum. Cn. Th.* 1047, **ich will dir gröſsere Schritte machen.** Z swą się fantazyą biedzę, nawet ruszyć się z mieysca mi nie sporo. *Bard. Tr.* 311. Złą powiadać wieść, każdemu niesporo. *Paſt. F.* 266, niéſpieszno, ociąga się). Nam ku wykonywaniu pobożności, nic z mieysca nie sporo, czego przyczyna nieszczęśliwe żądze nasze. *Zrn. Pſt.* 3, 534 *b.* Gdy się mu zamysły nie sporo wiodą... *Pilch. Sall.* 134. Walczym z sobą, i co iesscze gorzéy, Walczym i z samym bogiem, i tym nam nie sporzéy. *Pasz. Dz.* 110. - §. Niesporo, nie prędko, nie wczas, późno, **nicht geſchwinde, nicht bey Zeiten, ſpät.** Jednak się nie spore zda wybierać, nie chcąc ſkwapliwie i ſkoro nic poczynać. *Tward. Wł.* 106. Z Tatarami było bić się nie sporo. *Alb. z W.* 27. Niesporo naszym było się gotować; podobno na to się spuszczali, że Krzyżacy mieli pokóy ofiarować. *Biel.* 360. Nie sporo iuż, gdy się wrzód zapali. *Rey Zw.* 190 *b.* - Sporo, hoynie, obficie, **reichlich, überflüſſig, vollauf.** Ziarno, co padło na dobrym ugorze, Wydało z siebie owoc sporze. *Odym. Sw. A a* 2, ſtokrotnie, sowicie). Za moim pilnym ſtaraniem ſkoro było w domu. *Bud. Ap. T.* 4. U łakomego nigdy nic nie sporo. *Falib. R* 3. Wszyſtko idzie sporo z rąk bożkich. *Zab.* 6, 377 *Nar.* Zbytek, byś naysporzéy natkał, iak morze wszyſtko pożrze. *Star. Ref.* 40. - SPOROŚĆ, - ści, *ż.*, spory poſtępek, spory wzroſt; obfitość **glücklicher Fortgang, Wachsthum, Ergiebigkeit, Ausgiebigkeit,** *Ross.* спорынья. (*Boh.* **ſporota** *parsimonia*). SPORY, - a, - e, *Rs.* спорый; *Ec.* благоуспѣшный, (*Bh.* **ſporota** *parsimonia*, *cf. Ger.* **ſparen**); znacznie poſtępuiący, **ergiebig, ausgiebig, von Statten gehend.** Nie spory to chleb, nie spora taka kasza, *non facile implet hominem. Cn. Th.* 528, **giebt nichts aus.** Z Sagu czynią mąkę i chleb sporszy i sytnieyszy, aniż z ryżu bywa. *Boter* 53. Spora droga, *via commoda, facilis, expedita. Cn. Th.* 1047, niespora droga, *impedita. ib.* 528, żmudna, ſaumſelig, **langweilig.** Niespore poziomki, które zbierać niesporo. *ib.* 528. Niespora praca, ſaumſelige **Arbeit.** *Przyb. Milt.* 266. Niespora praca, gdy licha płaca. *Cn. Ad.* 434, leniwo każdy pracuie, gdy pożytku mało czuie). Jakim w południe będziesz, abo do wieczora, Jeśliż zaraz z poranku robota nie spora! *Sim. Siel.* 28. Niespora to litera, *in huiuscemodi literis scribendis aut legendis mora longa eſt. Cn. Th.* 528. Niespore takie drwa, *talibus lignis combuſtis parum calefies. Cn. Th.* 528, **ſolches Holz giebt nicht viel aus.** Spory, względem używania, *diuturni, longi usus. Cn. Th.* 1047, **geraume Zeit dauernd.** Spory, względem wielkości, wielki, obszerny, przeſtronny, **groß, geräumig, etwas betragend, ausgebend.** Wino uśpić umie, kto go sporą czaszą piie. *Gor. Dw.* 279. Spore puhary wysuszał. *Pilch. Sen. Gn.* 260. SPORYSZ, - a, *m.*, ziarno wielkie czarne podługowate w zbożu, *ob.* Spór, mącznica, **das Afterkorn, Mutterkorn.** - §. 2) Sporysz wielki, ziele, samieć, wróble ięzyczki. *Syr.* 321, mokrzec, muszec. *Ursin.*, *polygonum mas*, **Wegegras, Wegetritt**; *Bh.* truſkawiec, rdeſno, wrbła; *Crn.* truſkavèz (cf. truſkawka), (*Crn.* sporish, *Cro.* sporis; *Hg.* szapora, *Rg.* sporisc, *Bs.* sporisc *verbena*, koszyczko ziele); *Rg.* slâk (cf. ślaz); *Vd.* briszavek; *Sr.* 1. świnacza trawa; (*Rs.* спорышъ rdeſt ptaszy); sporysz drugi, płonnik rolny, wodny, *sanguinalis*, **Bluthirſe.** *Syr.* 325. Sporysz mléczny, *Euphorbia peplus. Kluk Dyk.* 1, 211, **eine Art Euphorbium.** Sporysz trzeci, żabie gronka, *herniaria*, **Harnkraut.** *Syr.* 325. Sporysz w Krakowſkim, to samo ziele, co Śmielka na Wołyniu. *Pam. Warsz.* 10, 1, 4 *Kortum*, cf. Śmiałek. - §. 3) Sporysz, ſkło powiększaiące rzeczy widome. *Wlod.*, **das Vergröſserungsglas**, cf. Drobnowidz.

SPORZĄDZIĆ *cz. dk.*, Sporządzać *ndk.*, *Boh.* **ſporadati**; *Slo.* **ſporábám**; *Sr.* 1. **ſpoředjam**; rozrządzać, rozprawiać, rozporządsać, **anordnen, einrichten, zurichten, zubereiten.** Oyczyznie, rodzicom, świątnicom i domom swym woynę sporządzali. *Pilch. Sall.* 96. W księgę sporządzoną zapisywali imiona nasze. *Xiądz.* 92. Zapłacił od kuferka ſtarego ślósarzowi, że mu go sporządził. *Teatr* 28, 31, że go wyreparował, naprawił, **ausbeſſern.** Sporządzenie, rozłożenie, porządek, przygotowanie, **die Einrichtung, Zurichtung, Anſtalt.** Liturgiią Ś. poſtylami i wszelkiem innym zbawiennym sporządzeniem cerkiewnym opatrzył. *Veryf.* 32, wszelkiemi rekwizytami). SPORZĄDZICIEL, - a, *m.*, przyprawiciel, **der etwas einrichtet, anrichtet, der Veranſtalter.** Otruty umarł bez żadnego potym sporządziciela tak szkaradnego uczynku wyiawienia. *Uſtrz. Kruc.* 2, 28.

SPORZE, *ob.* Spróc. SPORZUCAC, z *Leop. Math.* 9, 56, *ob.* Porzucić.

SPORZYĆ *cz. ndk.*, zdarzyć, błogosławić (o bogu); przysparzać, **gedeihen laſſen, gelingen laſſen, ſegnen.** (*Bh.* **ſporiti** *parcere*, *Ger.* **ſparen**, szczędzić). Skarbem, któryć bóg sporzy, szafuiesz hoynie. *Stryik. Henr.* Bóg kres życia zapisuie, dobrym sporzy, złym uymuie. *Susz. Pieś.* 3, *L* 4. Bóg móy łaſkawy, Sporzy me rymy i wszyſtkie

Digitized by Google

sprawy. *Petr. Hor. D b.* - §. Twoia prawica gdzie otworzy, Nie zawrze żaden; i zaś nie sporzy Odwieść drzwi, gdzie twóy zamok zapadnie. *Miask. ryt.* 2, nie zdoła, iść nicht im Stande. SPORZYĆ się *recipr.*, mnożyć się sporo, ſich reichlich vermehren. J w mieszku i w komorze, i na zdrowiu i w dobrey sławie wszyſtko się sporzy, za poczciwemi zasługami. *Rey Ap.* 11. Poruczyć wszyſtko w opiekę Panu, a mieć tę nadzieię, iż się nam wszyſtko sporzyć po myśli będzie. *Rey Pſt. M* 1, zdarzać się, wieść się, powodzić się wohl gedeihen. Gdy kto dobrze Panu wierzy, Hoynym funtem wszyſtko mierzy, A nacz się kolwiek oborzy, Dziwno mu się wszyſtko sporzy. *Rey Zw.* 231 *b.*

SPOSÓB, - u, *m.*, kształt, *foza, gatunek, rodzay, tryb, maniera, die Art. die Weiſe, die Gattung, die Manier; *Bh.* ſpůſob, ſpůſoba; *Slo.* ſpůſob (*habitus, conditio*); *Sr.* 1. waſchno, waſchnie, waſchni; *Sr.* 2. wiſa; (*Ger.* die Weiſe); *Cſn.* visha; *Vd.* visha, furm, mera, meha, guba; *Cro.* nachin (cf. *naczynie), fela; *Bs.* nacin; *Rg.* ciu, nâc 1, pût; *Sla.* nácsin, hòd (cf. chód); *Rs.* образъ (cf. *obraz); (*Ec.* способствованїе, пособїе pomaganie, pomoc, cf. po sobie). Każdy ma swóy sposób myślenia. *Teatr* 22 *c*, 19. Nic z dawnego uchwalenia i sposobu dla własnego frasunku nie upuszczał. *Warg. Wal.* 185. W iaki sposób do nich odezwę się! *Teatr* 47 *b. A.* 3. Zaczął w tym sposobie . . . *Chodk. Ges.* 91, tak). Generał w dobry sposób mówi. *Teatr* 48, 53, dobrze). Widzę że prawda, ieden rodzenia Sposób człekowi, tysiąc zginienia. *Kchw.* 142. Uprzykrzyło im się być zawsze na ieden sposób szczęśliwemi. *Oſſ. Bay.* 2. Na sposób, na ten sposób, *Rg.* na nâcin, auf Art, nach Art. Jakim sposobem? na iaki sposób? *Sr.* 1. na kaike waſchni? Tym sposobem, *Ec.* нравомъ симъ. Wszelkim sposobem, *Sr.* 1. na wſchè waſchno. - *§. Ci, którzy się w naukach kochaią, pierwszy pożytek ten maią, że sposób dobrych cnot wezmą. *Kosz. Lor.* 10 *b*, kształt, piękność, ozdobę, Zierde, Schmuck. Godny koń ieſt, który ma sposób wielki a długi, gdy też insze członki ku iego wielkości rymuią się. *Cresc.* 683, kształt, wzrost, Geſtalt, Wuchs. - *§. Zmysły maią się *przez *sposób sług i dworzan. *Sak. dusz.* 60, niby na kształt, nach Art, gleichſam wie. - §. Sposób do czego, droga, środek, *Vd.* srednina, sredik, sriedſtvu, pomuzhna srednina, podpomuzh, pomagaviza; Weg, Mittel, Gelegenheit, Hülfsmittel. On iakiś podaie sposób? zmiłuy się, powiedz, czy ieszcze zoſtaie nam który! *Teatr* 49 *b*, 45. Pospolicie mawiaią: mam ia swe sposoby; trudno sposobem się ratować, kiedy groszа niemasz; pewnieyszyby tu był sposób, abyśmy do tego przyyść mogli, cośmy zgubili. *Falib. F.* 2. Lecz mi pozwolicie, dać wam sposoby, że wolność i sławę sowicie utrzymacie. *Jabł. Tel.* 145. Na wszyſtko można znaleść sposób. *Teatr* 22, 64, każda choroba ma swoie lekarſtwo). Wziąć się na sposób, wziąć się na sposoby, *z szukać fortelów, Mittel und Wege ſuchen. Chciał piękną kobietę uwieść; ale więcey w tym miał odwagi, niżeli sposobu. *Teatr* 45 *c*, 53, sposobności, sręczności, Geſchicklichkeit. Pragniesz pokazać swéy dzielności proby, Jeſt mieysce i sposób, iaki się rycerzowi z dawnych lat nie trafił. *P. Kchan. Orl.* 1, 101, sposobność, okazya). - Sposób do życia, maiątek, fortuna, Lebensunterhalt. Która miała o mnie ſtaranie, umarła; więc ſtraciłem wszelki sposób do życia. *Teatr* 38, 31. Będąc bez szeląga, nie ma sposobu do życia. *Teatr* 31 *b*, 13. Ta cnotliwa panienka była bez sposobu, czy możnaż ią było opuścić! *Teatr* 38, 30. - §. Nie sposób! *Teatr* 33 *b*, 64, nie można, niepodobna, niepodobieńſtwo, keine, Möglichkeit, unmöglich; *Rs.* нельзя (cf. nie *lza); *Ec.* неудобь. Nie sposób uſtawnie przegrywać; trzeba kiedykolwiek i wygrać. *Teatr* 1, 64. Ale czy sposób? masze przyczyny rozumieć, że cię kocha! *Teatr* 1, 39, *Rs.* не ужели, не ужьли, не ужто? Żadnym sposobem, żadną miarą, *Slo.* nigaſo, jadnim ſpůſobom; *Cro.* nikak; *Ec.* никако; *Rs.* никакъ, bynaymniey. - §. 2) *Grammat.* sposób, *ob.* tryb, *modus. Tr.* SPOSOBIĆ *cz. ndk.*, Sposabiać, Usposabiać *kontyn.*, Usposobić *dk.*, *Bh.* ſpůſobiti; *Hg.* szabom; (*Bh.* ſpůſobiti *agere, efficere, Slo.* ſpůſobim *formo*); *Rs.* способствовать; sposobić kogo do czego, ku czemu, z sposobnym, zdatnym uczynić, przygotować, przyrządzić, vorbereiten, zubereiten, zurichten, geſchickt zu etwas machen. Jan S. sposabiał ludzi ku przyyściu Messyasza. *W. Poſt. W.* 37. Kryſtus na świat przyszedł, nie z mieysca na mieysce przyszedłszy, ale sobie człowieczeńſtwo sposobiwszy. *Zrn. Pſt.* 88 *b.* Winnica, niżeli się sposobi, siła kosztuie, siła czasu i pracy bierze. *Dambr.* 115. Sprawami cnotliwemi codzień więcéy się sposabiał na przyięcie nowych łask z nieba. *Wys. Al.* 72. Pan Jezus niech do tego sposobi, i przygotuie uszy i serca wasze. *Dambr.* 211. Maiąc wolnieyszy czas począł więcéy niż kiedy, sposabiać się do nabożeńſtwa. *Wys. Kat.* 27. Szkoda wielka, żeś się nie sposobił do nauk. *Teatr* 10 *b*, 70, żeś się nie applikował do nauk, daß du dich nicht auf die Wiſſenſchaften gelegt haſt. Człowiek usposabia się do społeczeńſtwa przez edukacyą. *Mik. Obs.* 405, kiedy kto dobrem wychowaniem a ćwiczeniem ieſt usposobion. *Glicz. Wych. A* 3 *b.* Ciężka, mówią rzecz człeku na sławę zarobić, A ia mówię, że lekka, byle rzecz sposobić. *Kras. W.* 50, sporządzić, ukartować, cf. brać się na sposoby, man muß es nur recht anſtellen, die Sache recht einleiten. Deputowali go, żeby żywność sposabiał, gdzie będzie mógł naysnadniey i do woyska odsyłał. *Vel. Leg.* 3, 522, przygotował, dostawiał, anſchaffen, herbey ſchaffen. Rady szuka, w któréyby ziemi miał swe sposabiać mieszkanie. *Otw. Ow.* 102, zakładać swe mieszkanie, osiadać, ſeinen Wohnſitz gründen. - Sposabiać kogo w co, z opatrywać go w co, womit verſehen, verſorgen. Nowych woysko zaciągów w obozy wprowadził, Miasto w żywność sposobił i porty do bitwy. *Pot. Arg.* 239. - Sposabiać się z kim, z przywykać komu, ſich an einen gewöhnen. Meinhard do Inflant zaiechał; gdzie z nienacka z ludem się sposabiaiąc, języka się nauczył. *Stryik.* 248. - *§. Sposobili sobie nieco z onych rzeczy zabranych. 1 *Leop. Joz.* 7, 1, przywłaszczali, ſie eigneten ſich zu, cf. sobie, *ob.* się). Potrzeba, aby ten, który sposabia albo przywłaszcza dziecię, był gospodarzem, i takim, któryby mógł płodzić. *Szczerb. Sax.* 417, który przysposabia, adoptuie). Gdy Eſter oyca i matki nie miała, tedy ią Mardocheus sposobił sobie za własną córkę. 1 *Leop. Eſt.* 2, 7. Sposobienie, *adoptio*, ieſt wybor prawny, ku pociesze tych, którzy dzieci nie maią wynalezionych, i do przyrodzenia skłonny. *Szczerb. Sax.* 417. Chlubimy się w

Digitized by Google

nadziei i sposobieniu synów swoich. *W. Post. W.* 3, 111, *ob.* przysposobienie). - §. 2) Sposobić Słowo *Grammat.*, czasować, *coniugare*. ein Zeitwort abwandeln. *Tr.* SPOSOBIK, - a, *m.*, *dem. nom.* sposób, *Sr.* 1. waschniczko; *in malam partem*, sztuczka, fortel, ein Kunstgriff. Sliczne sposobiki; wykwintne wybiegi. *Teatr* 9, 62. SPOSOBICIEL, - a, *m.*, *Bh.* pûsobce, czyniciel, działacz, der Thäter, Urheber; (*Ross* способствователь protektor, способствующій proteguiący). Imiona tych ludzi, co byli sposobiciele abo sprawcy onego budowania. 2 *Leop.* 1 *Esdr.* 3, 4, przyczyńcami. 5 *Leop.* SPOSOBNOŚĆ, ści, ż., *Bh.* zpûsobnost, zpûsobilost; *Slo.* spûsobnosť *habitudo*, spûsobilosť *habilitas*; *Sr.* 1. pjikwadnoici (cf. przykładność) *v. d.* perloshnoft, perkladnoft; *Ec.* удобизна, способность, удобство, удобность, удо ie (cf. doba); *Rs.* способность; zdatność do czego potemność snadność, zręczność, die Tauglichkeit zu etwas, die Fähigkeit, die Geschicklichkeit. Narody wynoszą się do inszych kraiu, abo sposobnością lepszą gruntów uwiedzione, albo też potrzebą przyciśnione. *Krom.* 6. Sposobnością mieysca i położeniem obronnym zabezpieczony. *Star. W. A.* 2. Niektorzy sposobnością od natury większą obdarzeni, rozumu ludzkiego granice rozprzestrzeniią. *Zab.* 1, 29 *Alb.*, Talent. Niezgody chrześciian podaią sposobność Turkowi do rozszerzenia potęgi. *Klok.* 78, okazyą, Gelegenheit. SPOSOBNY, *SPOSOBISTY, - a, - e, SPOSOBNIE *adv.*, *Boh.* zpûsobny, zpûsobilý; *Slo.* spûsobný, spusobni; *Sr.* 1. pjikwadné cf. przykładny), łmany, *v. d.* perloshen, perkladen; *Ec.* удобезненъ; *Rs.* способенъ, способный; zdatny czyli służący do czego, dogodny, potemny, tauglich, tüchtig, geschickt zu etwas. Polacy są równie, iak i inne narody, sposobni do wyuczenia się wszelakich umieiętności. *Mon.* 65, 506. Hetman upatruie sposobne czasy, sposobne mieysca, sposobne sztuki (stratagemata, fortele) i sposobne okazye do bitwy. *Star. W. A* 2 *b.* W mieyscu sposobiftym zasadzki założył. *Krom.* 465. Opowiem ci to w sposobniéyszym czasie. *Teatr* 24 *c*, 38 Nie maią wiadomości *mieysc bitwie sposobnych*. *Warg. Cez.* 60, *obser. Detiuum*). Żeby przyrodzenie nasze mogło być sposobnieysze ku chwale bozkiey... *Modl. Gd.* 123. Łodka niesposobna wielkich nawalności. *Bard. Luk.* 151, *obs Genitiu*, untauglich in Seestürmen. Wyspy te dla swey ostrości nie są sposobne dla ludzi, tylko dla węzów. *Beter* 145, nieprzydatne, *Boh.* nespûsobný, nemotorný. Dowodzi to bardzo sposobnemi przykłady. *Otw. Ow.* 506 dobitnemi, dosadnemi, sehr schicklíche, paſſende Beyſpiele. Piotr acz był młodszy, wszakoż dla sposobnieyszych obyczaiów wszyscy mu państwa życzyli. *Pap. Ryc.*, dla większéy zdatności). Bolesław nie mogąc przez zimę nic sposobnie sprawować, rozpuścił żołnierza. *Krom.* 133. *recte* należycie, cf. *czyście, gehörig, ordentlich. X Marcinowski, prze nie bardzo sposobne zdrowie, nad Prądnik odjechał. *Gor. Dw.* 4, nie bardzo czerſtwe zdrowie, słabowitość, nicht recht friſche Geſundheit, Kränklichkeit. Przez niesposobną wymowę i przyrodzoną wadę języka swego potrzebował biskup namiestnika. *Sk. Zyw.* 49 *a*, ciężką, niełatwą mowę). W świecie zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty, morze i ziemia i wyspy i lądy. *Beter a* 2, wygodnie, bequem. O tych tak niesnośnych rzeczach, ani sposobnie mówić, ani się poważnie użalać, ani wolnie wołać mogę. *Siem. Cyc.* 14, à propos, przyzwoicie).

SPOSOCZYĆ, *ob.* Posoczyć. SPOSPOLITOWAĆ, *ob.* Pospolitować. 1) SPOSTRZEC, SPOSTRZEGAĆ, SPOSTRZEŻENIE, *ob.* Postrzec.

2) SPOSTRZEC się *recipr.*, (*oppos.* rozpostrzeć się), zmieścić się, pomieścić się, Platz haben, Raum haben. Nie podobieństwo, żeby w tak małey ziemicy tak wiele narodow spostrzeć się mogło. *J. Kch. Dz.* 191.

SPOTĘŻNIEĆ, *ob.* Potężnieć. SPOTKAĆ, SPOTYKAĆ, *ob.* Potkać.

SPOTLIWOŚĆ, - ści, ż., łatwość spocenia się, ſtarkes Schwitzen. Woda z rudy żelazney ciekąca, ku spotliwości ciało pobudza. *Cresc.* 12. SPOTNIEĆ, *ob.* Potnieć.

SPOTWARZYĆ, *ob.* Potwarzyć. SPOUFALIĆ, *ob.* Poufalić. SPOWAŻNIEĆ, *ob.* Poważnieć.

SPOWIADAĆ się *recipr. vdk.*, wyspowiadać się *dok.*, *Bh.* zpowjdat se; *Sor.* 2. še spowědaſch; *Sor.* 1. zpowědam so; *Crn.* spovdujem se, spovędati; *Vd.* se spovedat, spovetise, spovedetise, spoviedatise; *Cro.* zpovedatisze, zpovédamsze; *Bs.* ispoviditise; *Rs* исповѣдамася; spowiedź czynić, wyznawać grzechy przed spowiednikiem, beichten. Człowiek spowiada się grzechow, upadłszy u nóg kapłańskich, i złożywszy pokornie ręce. *Karnk. Kat.* 230. Jeśli nie grzeszysz, iako mi powiadasz, Czego się miła tak często spowiadasz? *J. Kch. Fr.* 8. Chciał Wacław od Ś. Jana wiedzieć, z czego się królowa spowiada? grożąc mu, abo ty zginiesz, abo wszystkie grzechy, których się żona moia przed tobą spowiadała, wyiawisz. *Sk. Zyw.* 1, 307. SPOWIADAĆ kogo *cz. ndk.*, *Bh.* zpowjdati; *Sr.* 1. zpowiedam; *Crn.* spovdujem, spovęm, spovędati; *Vd.* spovedeti, spoviedati; *Bs.* ispovidati, slusejati ispovjesti; *Rg.* spovjedati, ispovidjeti; *Sla.* ispovidit; *Cro.* izpovedam, zpovédam; *Rs.* исповѣдати, исповѣдывать; spowiedzi czyiéy słuchać; Beichte hören. *Tr.* - (*SPOWIĆ, *ob.* Powić, Powinąć). - SPOWIEDNIA, - i, ż., SPOWIEDNICA, - y, ż., *Bh.* zpowědnice; *Crn.* spovdniza; *Vd.* spoveidnizza, spovedniza, spovedni ſtol, *Cro.* zpovedalnicza; *Sla.* ispovidalnica, s konfessyonał, der Beichtſtuhl. Z płaczem prosił, aby usiadł kapłan w spowiedniey, a uszy podał spowiadaiącym się nędznikom onym. *Birk. Gł. K.* 9. SPOWIEDNIK, - a, *m.*, oiciec spowiedny, *Bh.* zpowědnjk; *Sr.* 1. zpowiednik; *Crn.* spovdnik; *Vd* spovednik; *Cro.* zpovednik, izpovednik izpovidalsz; *Dl.* izpovednik; *Rg.* ispovjednik, ispovjedalaz, posnik; *Bosn.* ispovjednik; *Sla.* ispovidnik; *Rs.* духовникъ; któremu się spowiadaią, der Beichtvater. *Cn. Th.* 1049. (*Rs.* исповѣдникъ, który się spowiada *Vd* spovedni otrok, das Beichtkind, *f.* исповѣдница; *Ec.* исповѣдникъ *confeſſor*, męczennik, *fem.* исповѣдница). SPOWIEDNICZY, SPOWIEDNY, - a, - e, do spowiednika lub spowiedzi należący, *Bh.* zpowědní; *Sr.* 1. zpowiedny, zpowdny; *Cro.* zpovédni; *Ross.* исповѣдный. Beicht-, die Beichte betreffend, Beichtvater-. (*Rs* исповѣдникомъ od spowiadaiącego się, Beichtkinder-. Surowe kary na gwałtowników pieczęci spowiedniczéy. *Bals. Nied.* 1, 294, spowiedna pieczęć, *sigillum confeſſionis*. *Birk. Gł. K.* 44. Spowiedny ociec

Digitized by Google

powinien tę pieczęć milczenia zachować. *Birk. Gł. K* 46, *Sk. Dz.* 1028. SPOWIEDŹ, - i, ż., *Bh.* zpowěd; *Slo.* spowěď; *Sr.* 1. zpowiedj, zpowedj, spowedz; *Sr.* 2. spowiej, spojéj; *Crn.* spovèd, spovd; *Vd.* spoved, sposnanje; *Cro.* zpòved, szpoved, jzpoved; *Dl.* izpoveszt, izpovedanye; *Bs.* ispovjed, ispovjest; *Rg.* ispovjés; *Sla.* ispovid; *Rs.* исповѣданїе, исповѣдываніе, исповѣдь; die Beichte. Spowiedź iest grzechów naszych żałobliwe przed bogiem wyznanie, i pokorne odpuszczenia ich żądanie. *Hrbst. Odp. Ccc* 6. Wyznaie człowiek grzech przed bogiem i namieśtnikiem bożym, to zowiemy spowiedzią. *Sk. Kaz* 140. Spowiedź taiemna abo do ucha. *Sk. Dz.* 155, *et* 292, die Ohrenbeichte. Spowiedzi słuchać. *Cn. Th.* 1649, spowiadać kogo). - *Prov. Phras.* Jaka spowiedź, takie rozgrzeszenie. *Rys. Ad.* 20, iaka praca, taka płaca). Wyznay wszystko, iak na spowiedzi. *Off. Str.* 1. Jak na spowiedzi miéy to w sekrecie. *Jabł. Ez. B.* 3. Sekret mnie poufany, iest sekret spowiedzi. *Zabł. Zbb.* 74. - *fig.* Chce się iuż zwierzyć mu swoiéy miłości; lecz z boiaźni zachował na czas sposobnieyszy tę spowiedź tak trudną, *aveu. Stas. Num.* 1, 85. wyznanie). Nie chciéy z głupim zasiadać na spowiedzi. *Papr. Pr. D* 3 *b*, wdawać się w sekreta. *SPOWIEDZIEĆ, - Powiedzieć, sagen; *Vd.* spouedat, pouedat *nuntiare*; *Rg.* spovjédati *narrare*; *Bs.* spovjediti, pripovidíti *narrare*, spovidalać, koji pripovida *narrator*; (*Rs.* исповѣдать ślubować, przyrzec). Dam ten podarunek prorokowi, a spowie nam drogę naszę. *Bud.* 1 *Sam.* 9, 8. - *SPOWIEDZIEĆ się *recipr.*, przyznać się, wyznać, gestehen, eingestehen, bekennen. Spowiedział się był isden, skoro prawdę usnał, iż iednego czasu na szyderstwo w tyle Oycu Ś. wiecheć słomy był uwiązał. *Birk. Dom.* 15. Dostawszy wrzodu na wstydliwym mieyscu, boią się spowiedzieć lekarzowi. *W. Post. W.* 180. Chory, szukaiący ratunku, niech się wszystkich delegliwości swych spowie. *Ocsk. Prz.* 15. - §*. spowiedzieć się, opowiedzieć się, imię swe powiedzieć, sich melden, seinen Namen sagen. Spytał kto? spowiedzieli się, poimał ich. *Birk. Zam.* 29. Do bramy przyszedłszy, spowiedział się, z któréy był strony. *Pasz. Dz.* 43. On się im spowiedział być żydowinem. 1 *Leop. Est.* 3, 4. Niespowiedziany, co się nie spowiedział, coby zacz był, *inconfessus. Cn. Th.* 529, unangemeldet, unangesagt. Nie spowiedziała się, *inconfessa, quid esset. Cn. Th.* 1049, bez wieści).

SPOWINOWACIĆ *cz. dk.*, spowinowacać *ndk.*, powinowactwem połączyć, verschwägern. Spowinowaćcie się z nami; dawaycie nam córki wasze, a nasze bierzcie sobie. *Bud. Genes.* 34, 9. W tym stopniu spowinowacony iestem z żoną, w którym z mężem iéy spokrewniony. *Ostr. P. C.* 1, 68. Kto się spowinowaca z zacnieyszemi, niżli sam, zamiast przyiaciół, nabędzie panów. *Petr. Ek.* 58. Z nieprzyiaciół stali się przyiacielmi, i spowinowacili się. *Warg. Wal.* 117. - *§. spowinowacić sobie kogo, z obowięzywać go sobie, obligować, zjednać, ująć, sich einem verpflichten, verbindlich machen. *Spowinowacony, z obowiązany, obligowany, verpflichtet, verbunden. Nic się im milszego nie zdało, iako to, aby sobie tak szlachetnego króla iakąkolwiek chutliwą czynnością spowinowacili. *Baz. Sk.* 103. Nie możem sobie nigdy boga spowinowacić, aby nam co wedle sprawiedliwości był winien. *Sk. Kaz.* 89. Wola Pańska nikomu nie spowinowacona; on nikomu nic nie winien; nie daie z przymuszenia, ani z powinności, ieno z szczodrobliwości. *Sk. Kaz.* 467. Niezmierna łaska nikomu nie spowinowaconego boga światu się zjawiła. *Sk. Zyw.* 1, 1.

SPOWSZECHNIEĆ, *ob.* Powszechnieć. SPOWSZEDNIEĆ, *ob.* Powszednieć.

SPÓY, *Imperativ. Verbi* Spoić. SPÓY, - oiu, *m.*, *Rag.* spója *ferruminatio*; *Cro.* szpoyka, szpóna *pedica*, *compes* (cf. szpona); *(Rs.* спой, спайка lótowanie); spoienie, związek, złączenie, *Rs.* сцѣпка, сцѣпь (cf. czepić, zaczepić); *Bs.* zglob, zglobbi; *Slo.* wazalka (cf. wiązadło); die Zusammenfügung, Verbindung, das Band. Twa ręka spoiem takowych węzłów się trudzi. *Zab.* 15, 325. Nawa puściwszy spoie, gęsto w się wodę bierze. *Pilch. Sen. Gn.* 201, nity puściwszy). W spruchniałéy chałupie wszystkie spoie rozwalniaią się, a za zmocnieniem się iednych rozsiadaią się drugie. *Pilch. Sen. list* 245. Nie pstrzyli Stoicy pism swoich przynętnemi kwiatkami; cały onych spóy i tok ma w sobie coś stałego. *Pilch. Sen. list* 267, skład, układ, związek). - (SPOYMOWAĆ, *ob.* Poiąć). - *SPOYNIA, - y, ż., *łącznia, attrakcya; Anziehungskraft, Attraction. Złoto zmieszane z miedzią, włożone w merkuryusz, łączy się z merkuryuszem, miedź zaś osobno zostaie; skutek ten sprawuie spoynia wybierna. *Os. Fiz.* 29, *affinitas electiua*, Wahlverwandtschaft. Jeżeli cząstki iednorodne się łączą, n. p. z wody kropeleczek większa robi się, takową spoynią zowiemy łączną. *Os. Fiz.* 28. SPOYNIK, - a, *m.*, *Grammat. Coniunctio*, das Bindewort, pomaga innym wyrazóm, aby iednę i zwięzłą czyniły mowę. *Kpcz. Cr.* 1, *p.* 65, *Bh.* spogla, spogewka, spogenec, spoglowce; *Slo.* spógka, spogowka, spogitelka; *Crn.* skupsvesliva beséda; *Vd.* svesliva beseda; *Sla.* saštavak; *Rs.* союзъ. SPOYNOŚĆ, - ści, ż., spoistość, spoistość, związek wnętrzny cząstek iakiego ciała, der Zusammenhang der Theile eines Körpers. Włókna spaiaią się roślinnym kleiem, a tak czynią i maią między sobą spoyność, *anastomosis. Botan.* 10. Spoyność w ciałach, *cohaerentia. Hub. Mech.* 394 *et* 209. Bezprzestanna spoyność od natury we wszystkich iéy dziełach iest zachowywana. *N Pam.* 20, 187, związek.

SPOYRZEĆ, *ob.* Poyrzeć.

SPÓŹNIĆ *cz. dk.*, spóźniać *ndk.*, opóźniać, verspäten, durch Verspätung versäumen. Tę szczęśliwość, któréy on tak chciwie pragnie, iakaś zbyt długa spóźnia przewłoka. *Teat.* 2, 11. Bież iuż bez spóźnienia. *Teatr* 43 *c*, 120 *Wyb.*, ohne Versäumen. Co spóźni godzina, lata nie zagoią. *Pot. Arg.* 620. Niemasz do poczciwości czasu spóźnionego. *Bardz. Tr.* 252. SPÓŹNIĆ się *recipr.*, opóźnić się, sich verspäten. Deputat trybunalski spóźniaiący się godziną na sessyą, utraci z pensyi 9 złotych; spóźniaiący się dwiema godzinami, utraci 18 złotych etc. *Gaz. Nar.* 2, 83.

SPOŻYĆ, SPOŻYWAĆ, *ob.* Pożyć.

*SPOŻYCZAĆ się, n. p. Na stroie się *spożyczaią albo zadłużaią. *Gil. Pst.* 240, pożyczkami obciążać się, sich mit Anleihen belasten, Schulden häufen.

SPRAĆ, Spierać, *ob.* Prać.

SPRACOWAĆ kogo *cz. dk.*, *Bh.* upracowati; zmordować, bardzo sfatygować, sehr müde machen, ermüden; (*ob.* Pracować kogo). Wiedzie mię po przykrych górach, co mię

Digitized by Google

spracowały. *P. Kchan. Orl.* 208. Spracować się *recipr.*; zmordować się, mocno się sfatygować. zrobić się, ſich abarbeiten, müde arbeiten, müde machen, ſich ermüden. Starzec niosąc na sobie brzemię drew, gdy się daleko niosąc spracował, śmierci wołał. *Kasz. Lor.* 184 *b.* Lud ſtał tak zszykowany, a konie ich bardzo się spracowały. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 10, 81, bardzo się zrabiały. 3 *Leop.*). Bili się tak mężnie, aż się wszyscy spracowali; zawołał ieden na odpoczywanie. *Biel. Sw.* 232 *b.* Spracowany, zrobiony, zmordowany, mocno sfatygowany, müde geartbeitet, ermüdet. Day mi ieść, bom bardzo spracowan. 3 *Leop. Gen.* 25, 30, bom się bardzo zrobił. 1 *Leop.*). Póydźcie do mnie wszyscy, którzyście są spracowani; a ia ochłodzę was. *Rey Pſt. Ccc* 1. Spracowanie *subſt. verbi*, zmordowanie, die Ermüdung. *Cn. Th.* 1049.

SPRAGNIONY, - a, - e, upragniony, bardzo pragnący, *pr. et fig.*, ſehr dürſtend, ſchmachtend. Spragnione oczy moie ciekawie go wyglądać będą. *Teatr* 6, 16. Słówko pieszczone, ożywia chęci spragnione. *ib.* 52 *b*, 76.

SPRAKTYKOWAĆ, *ob.* Praktykować. SPRASZAĆ, *ob.* Sprosić.

SPRAWA, - y, *ż.*, (*Bh.* ſprawa naprawa, poprawa; *Crn.* sprava *pax, reconciliatio* zgoda; *Vind.* sprava, pogodba, spraulenje, = ugoda; *Cro.* zprava, szprava *apparatus* przyprawa, zaprawa, *Cro.* szprivische, = seym, zbor; *Bs.* spravva, sprava *apparatus, machina, expeditio bellica* wyprawa, *Bs.* sprava od kogna, = rząd na konia; *Rg.* sprava *apparatus*; *Rs.* справа; = sprawowanie się z czego, usprawiedliwienie, odkazanie prawne maiątku, wwiązanie, podpis kancellaryi, *Rs* спрáва, спрáвка poprawa błędów drukarskich; *Ec.* исправленїе polepszenie). – Sprawa, interes, potrzeba, rzecz która się powinna sprawić, die Angelegenheit, die Verrichtung, der Handel, das Geſchäft; *Vd.* opravilu; *Cro.* poszel, (cf. poseł); *Bs.* posal, poso, posao; *Rg.* oprava, cignenje, poso, poſáo, posla; *Ec.* немъ (cf. wiec). Co ty tu masz za sprawę, nie możesz w przedpokoiu czekać! *Teatr* 28, 78, co tu porabiasz? co tu masz do czynienia? was haſt du hier zu thun? zu ſuchen? Jechał w sprawie iakiey. *Cn. Th.* 1049 interessem, w interesie). Maciejowski kanclérz miał na sobie wielkie sprawy. *Gr. Dw.* 1. Ja z umarłym nie chcę mieć sprawy. *Boh. Kom.* 4, 251, ich will mit ihm nichts zu thun haben. Zakazali biſkupi, aby nikt z niemi sprawy nie miał, ażby chrześt S. brali. *Skarg. Dz.* 905; by się nie wdawał). Trudna z głupim sprawa. *Cn. Ad.* 256, głupiego trudno uczyć; głupiemu day pokoy, uſtąp' mu). Zła sprawa z nim. *Cn. Th.* 1049, mit ihm iſts ſchwer zurecht zu kommen. Snadniey doyść sprawy z iednym, niżeli z dwoma. *Kłok.* 53. Z poczciwemi ludźmi zawsze dobra sprawa. *Teatr* 27, 37. Dobra sprawa, krótka odprawa. *Dwor. P* 3. Wypędzić tego kutwę, dziwaka, z którym sprawy dóyść nie można. *Teatr* 19 *b*, 6, ładu z nim nie dóydzie, do końca nie trafi. – *Obſerv. ſæpenumero ſubſtant.* sprawa *ſubintelligendum e. g.* dobra nasza, n. p. hayże, hay! dobra nasza, dobra nasza! wiedzie nam się wyśmienicie. *Teatr* 24. 105 *Cztr.*; *similiter* przy nas sprawiedliwa; *similiter* Równa, nierówna, *qu. v.*). – §. Sprawa, rozprawa, rozbiór iakiéy rzeczy, iakiego interessu, iakiéy materyi, die Verhandlung. Krótka sprawa abo rosmowa między biſkupem a Halizeuszem. *Baz. hſt.* 191. Nie na tym ſtetus *controversiae* spolega, o któréy sprawa między nami idzie. *Salin.* 4, 143. Na piérwszéy moiéy sprawie albo obronie, żaden przy mnie nie ſtał. 1 *Leop.* 2 *Tym.* 4, 16. – §. sprawa sądowa, kauza, proces, Rechtshandel, Rechtsſache, Prozeß; *Bh.* pŕa (*ob.* *prza); *Sr.* 1. ſudniczka wécj; (ob. wiec); *Crn.* pravda (cf. *prawda); *Vd.* prauda, prazesz; *Cro.* právda; *Dl.* pria; *Rg.* právda, párba, pravdanje; *Bs.* pria, parba; *Rs.* дѣло, (cf. dzieło), тяжба, *obs.* тяжа, (cf. ciągnąć); *Ec.* потязáнїе, сýдное дѣло, пря, правежъ, споръ, (*ob.* spor). Sprawy, nie osoby sądzić się maią. *Fr. Ad.* 118. Sprawa każda czyli actio ieſt, gdy kto w sądzie własności swey lub iakiego pokrzywdzenia swego dochodzi. *A. Zam.* 2, 4. Już idzie sprawa na ſtół. *Teatr* 36, 87; *ob.* ſtół). Któż w swey sprawie sędzią? *Kras. W.* 50. Sprawę odbieżaną łacno wygrać. *Cn. Ad.* 1082. Jaka sprawa, taka odprawa. *Cn. Ad.* 286. – 2) sprawa, dzieło, uczynek, die Handlung, die That; *Vd.* djanſtvu, opraulenje, opravilnu djanje, opravilu, oprava; *Ross.* дѣйствіе, дѣйствіе, cf. dzieie). Sprawowanie, sprawa, czyn, uczynek, za iedno czasem bierzemy. *Petr. Et.* 120. Z spraw człeka lepiey poznasz, niżli z uſt dobrego. *Bach. Ep.* 62. Dobrą naukę nauczyciela złe sprawy niszczą. *Cn. Ad.* 525; inaczey uczy, inaczey żyie, cf. Mości Xięże Prałacie, inszo nauczacie, insze działacie). Złe sprawy rodzą dobre uſtawy. *Cn. Ad.* 168. Pisać o sprawach i porządkach narodów. *Krom.* 6, *de rebus geſtis*). Tak czytamy w sprawach Apoſtolſkich. *Kucz. Kat.* 165, w dziéiach Apoſtolſkich. *edit. recent.*, *in actis Apoſtolorum*, in der Apoſtelgeſchichte. Dziwne sprawy bożkie. *Rys. Ad.* 9. Bałwany pogańſkie, srebro i złoto, sprawa rąk ludzkich. 1 *Leop. Ps.* 134, 15, robota, Arbeit, Machwerk. – Sprawa, ſkuteczność, die Wirkſamkeit, Mitwirkung, Einwirkung. Influencya, ſkuteczność, abo sprawa niebios, gwiazd na ziemi. *Cn. Th.* 352, *ob.* *Siłowſtęp). Sylwiusz pracował wiele koło narodu Litewſkiego; wszakże wszyſtka sprawa i pożytek iego pracy ten tylko ieſt, iż mieysca onego położenie więcey, niż początek narodu opisał. *Stryik.* 51, cały ſkutek czyli owoc iego pracy, der ganze Erfolg der Arbeit). Rozkosz mu nigdy dobréy sprawy nie przyniesie, ani końca pochwalnego. *Glicz. Wych. E* 4 *b.* Sprawą, za sprawą, *adverbialiter*: za pomocą, pośrednicząo, przez pośrodek, vermittelſt, mit Hülfe. Cedry sprawą gęſtego liścia ulżywały gorącą słonecznych promieni. *P. Kch. Orl.* 1, 146. Bazyli posłał do Rusi biſkupa, za którego sprawą iawnie wisrę Chryſtusową przyięła. *Krom.* 57. – *§. Ziemia gdy bez sprawy leży, sama z siebie ſkłonna ieſt do mnożenia ciernia. *Gil. Pſt.* 75, bez uprawy, Acker ohne Beſtellung, unangebaut. – §. Sprawa wnętrzności zaiąca, które się zaraz w kniei psom gończym daią. *Skrb. Mscr.*, das Eingeweide des Haſen, das den Jagdhunden gegeben wird; *ob.* sprawić zaiąca, cf. trzewa, trzebić. – §. sprawa, postępowanie, zachowanie, sprawowanie się, die Aufführung, das Betragen, Benehmen. Chory się źle w niemocy zachował, nie chowaiąc lekarſkich uſtaw; opat dowiedziawszy się iego złey sprawy w chorobie, modlitwy za niego czynić zakazał. *Sk. Zyw.* 2, 26. – *aliter* Gdyby was Faraon pytał, iaką się sprawą bawicie, odpowiedzcie: myśmy paſtuchami. *Radz. Genes.* 46, 33, iakim sposobem do życia, iakim zatrudnieniem, Gewerbe, Hand-

Digitized by Google

thierung, Beschäftigung. - *Similiter*: Wszystkie członki ciała nie iednę sprawę maią. *W. Kam.* 14, 4; nie iednę funkcyą, Verrichtung. - *aliter*: W tragiedyi: Odprawa posłów Greckich, sprawa iest w Troi. *J. Kch. Dz* 62; rzecz, czyn, die Handlung des Stücks geht in Troia vor. - §. Sprawę mieć z którą, z spotkowanie cielesne, uczynek małżeński, *Cro.* hotinztvo (cf. chuć); Beyschlaf, Beywohnung, da man mit einer zu thun hat, fleischliche Vermischung. Krzywda się dzieje żonie, gdy mąż z obcą ma sprawę. *Petr. Ek.* 8. Jeśliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. Sprawa małżeńska wszelkiego czasu bez grzechu być może, a to kiedy się dzieie, albo w nadzieię płodu, albo dla uwarowania się cudzołostwa *Szczerb Sax.* 224. I bez sprawy małżeńskiey może być małżeństwo. *Karnk. Kat.* 277. Gdyby kto z bydlęciem przeciw przyrodzeniu sprawę miał . . . *Sax Post.* 59 Przegladkość i piękną postawę Chciała go zażyć i mieć z nim potaiemną sprawę *Kraj. Ch A* 5. - 3) sprawa, *Bh* зправа; *Slo.* зправованї, vládařstwí rządzenie, sprawowanie, rząd, правленїе, das Regieren, Herrschen, die Regierung, Leitung; *ob.* sprawa Konstantynopolskie cesarstwo było pod sprawą Łacinników 50 lat. *Biel.* 157. Leszek Kraków murem obtoczył, i sprawę mieyską samym Niemcom poruczył. *Biel.* 164; rząd nad miastem). Lud swoy w sprawie dobrey rządzili. *Weresz Kegl.* 1. Gordianus cesarz był dobrey sprawy i śmiałości *Biel. Sw.* 54 *b*, dobry rządca i żołnierz). Gdzie iest rada rozważna, a sprawa cwi zona więcey ieden radą swą poradzić i sprawić może, niżli ich wiele, co nie umieią. *Rey Zw.* 165 *a*; doświadczone dowództwo). Krzysztof hetman. mądrą sprawą, i rycerza mężną rawicą urząd wypełniając, żywy w ręce Krzyżackie przyszedł. *Stryik.* 402; mądrym komenderowaniem, rządzeniem woyska klugeß Commandiren. Napadł drugi pułk za sprawą Opolskiego książęcia i Zulisława idący. *Krom.* 245, *praeerunt*, z pod komendą, pod dowództwem. unter Anführung, Commando. Sprawa czyli rząd iak w Osieku; obiesiwszy, dopiero po ortel. *ob* Osiek. - Na dobrą sprawę, z podług sprawiedliwości, podług słuszności, gdyby sprawiedliwie, słusznie postąpiono sobie, n. p. na dobrą sprawę powinienby raczéy być ukarany niż nagrodzony. *X. Kam.*, wenn es mit rechten Dingen zugeht, nach Recht und Gerechtigkeit. - §. Sprawa, porządek, ład, *Vd.* ordninga, naredba, red, veritá. die Ordnung. Sprawa woienna, szyk. die Schlachtordnung. Ordnung der Reihen und Glieder. Lud szykował i przed obozem w sprawie stoi. *Warg. Cez.* 52. Nieprzyiaciela gotowego czuiąc, hetman lud pogotowiu uszykowany ma, w sprawie stoi, strzelby nasadza, straży czuć nakazuie. *Zrn. Pst.* 2, 451. Nieprzyiaciel w sprawie czeka. *Birk. Pod.* 8. Do sprawy przyyść nie mogli, ani też ieden do drugiego przeyść. *Biel.* 436. Gdy Polacy bez sprawy szli, iako domu bezpiecznie sobie poczynaiąc, Wołochowie zasadzkę na nich uczynili. *Biel.* 436. Woiewoda wciągaiąc do Rusi, sprawą szedł tak iż we dnie i w nocy koni nie rozpuszczano. *Biel.* 153. Gdy się o blizkim nieprzyiacielu dowiedział krol, iechał sprawą. *Gwag.* 52. *Biel. Sw.* 168. Gdzie tylko Skanderbeg się ruszył, wszędzie sprawą iechał, iako ku potkaniu. *Baz. Sk.* 124 Zapomnieliśmy rossypki, ale sprawą uchodzili. *Birk. Chm B* 4. Dziesięcioletni Leszek naparł się z woiewodą iechać, aby widział ludzi w polu i sprawę woienną. *Biel.* 110. Wizesław, wyrozumiawszy o wielkości i potężney sprawie woyska naszego, uciekł z woyska swego. *Stryik.* 163. Z nieprzyiacioł Saraceni tam byli nayzacniéysi, i sprawę wodną umieli. *Biel. Sw.* 169 *b*, woynę morską, sie verstanden den Seekrieg. - Bałam się, aby twoie dla iakiey sprawy nie zatonęły w siwych nurtach nawy. *Chrość. Ow.* 13. dla iakiego nieładu, nieporządku, niedbalstwa, błędu Unordnung, Versehen, Verstoß. §. Sprawa, sprawność zdatność, sposobność, Fähigkeit, Geschicklichkeit etwas auszuführen. W arcybiskupie Przemyskim sprawa wielka była. *Gor. Dw.* 3. Modlić się za przełożone, żeby im bog dał dobrą sprawę na przełożeństwie. *Karnk. Kat.* 386. - 4) Sprawę komu dawać, sprawować się komu o co, wywodzić się z czego, wymierzać się, Rechenschaft geben. Przymuię twoię sprawę wymówkę, *purgationem. Mącz.*, Rechtfertigung; *Vd.* razhun, raitinga, *Es.* отчетъ, взысканїе, выправка. Sprawę z czego daiący, *Ec.* виностовець, cf. Liczbę daiący. - §. sprawa, uwiadomienie, wiadomość, *Bh* зправа, *Rs* докладка, докладъ. (cf. dokładać); die Nachricht, Wissenschaft, der Bericht. O szańcach pogotowanych sprawę wziął *Warg* (*ez.* 106, rapport). O tym od swoich śpiegów sprawę miał. *Sk. Dz* 172. Nie byli przy tym, ale dostateczną o tym maią sprawę. *Gor. Wł. L.* Ty do tego powodem byłeś, iak ia mam sprawę. *Gor. Dw.* 4. SPRAWCA, - y, *m.*, *Rg.* spravitegl, opravitegl, opravnik. *Cro.* opravitel, upravlyvecz *tractator*, *curator*, *vestitor*; *Bc.* зправитегl *censor*, *corrector*, opraviteg *administrator*, *dem*, opraviteglicch; *Rs.* правитель regent; *Ec* справитель, *auctor*, *factor*, *instructor*. справщикъ *corrector*, *rector*, правящикъ rządca; sprawiciel, czyniciel, wykonywacz. der Urheber, Stifter, Thäter, *Sr.* i. wupednat, *ob.* wyednać). Nie słuchacze, ale sprawce zakonu u boga są świątobliwymi. *Hrizf. Nauk. O*, 8. Błogosławieństwo wam da, sprawca zakonu i *Leop. Ps.* 83, 8, zakonodawca. 5 *Leop.*, Gesetzgeber. Rozruchów niewiadomy sprawca. *Teatr* 46 *c*, 109. Boiaźń zawsze do swych sprawców powraca. *Pilch. Son. Gn.* 202. - §. sprawca, przez którego co wykonywaią komissant, der Commissionair, der Bestellte. Żądali Polacy, aby mogli przy dworze Tureckim swego agienta albo sprawcę chować. *Gwagn.* 125. Kupcy, którzy na ten iarmark przyiadą, albo sprawce swe poślą. *Pol Leg.* 2, 683 - §. Zawiadywacz dozorca, rządca *Bh.* správce; *Slo* zpráwce, správce; *Sln.* nastojnik; der Verwalter, Verweser, Regierer Kościelny ekonom albo sprawca. *St. Zyw.* 119. Winnicę naiął innym sprawcom, którzy mu oddadzą owoc czasu swego. *W. Post. Mn.* 320. Dziedzic iest pod opiekuny i sprawcami, aż do zamierzonego czasu od oyca. i *Leop. Gal.* 4, 2. Vormünder. Do okrętu, do zamku, do winogradu mądrego sprawcy szukać każe, a cóż do ćwiczenia dziatek! *Falib. G.* 2. Sprawcy okrętu *Zbil Dr. E* 2. Schiffscapitaine. Sprawca domu królewskiego, *maior domus. St. Dz* 663, marszałek). Zbytki kościoła i sprawiecicgo. *Rey Ap.* 35; rządców kościelnych, przełożonych, Vorgesetzte, Aeltesten. Naydują się różne w piśmie świętym nazwiska rządzicielów albo sprawców kościelnych. *Rey Pst. c* 2. Gdy skosztował sprawca onego wesela wina. *Bial. Post.* 191, marszałek weselny dozorca, der Speisemeister, Lutb) Pan wezwawszy szafarza albo sprawcę domu swego, Kazał, by wszystkich parobków zwoławszy, ukontentował za pracą każdego. *Odym.*

Digitized by Google

Sw. 2, *G b.* Jaki iest sprawca miasta, tacy są i obywatele. *Sk. Kaz.* 26, *Radz. Syr.* 10, 2. *Bud.* 4 *Ezd.* 9, 17; *gubernator*, der Gouverneur, Regent. Jagiełło Skirgiełona na mieysce swoie wielkim sprawcą Litewskim przełożył. *Krom.* 414; *summae rerum praefecit;* wielkim książęciem Litewskim, Großfürst. Juliana miano za dobrego sprawcę Rzpltey. *Sk. Dz.* 249, władcę). Saturn syn urodzony nieba szerokiego J sprawca naydawnieyszy pałacu górnego. *Papr. Tr. B* 4. Sprawco koła słonecznego, Tyś dał dniowi iasność. *Groch. W.* 46, twórco). Sprawca woyska, komenderuiący, der Commandirende, der Anführer. Każdy sprawca ludu rycerskiego i rotmistrz z historyi Maryusza nauczyć się może szykowania woyska. *Stryik.* 56. Porażkę tę przypisano niezgodzie sprawców naszych. *Biel.* 523. Przywódzca i sprawca. *Warg. Cez.* 68. (Na sprawcach wszystka moc walki należy, Bo gdzie tych niemasz, wszystko się wspak ieży. *Rey Zw.* 228 *b*, cf. woysko lwów pod ieleniem hetmanem). SPRAWCZYNA, - y, *ż.*, sprawicielka, czynicielka, wykonywaczka, rządczyna, die Verrichterinn, Stifterinn, Urheberinn, Regierinn, Verwalterinn, *Bh.* sprawćowa; *Cro.* opravitelica; *Rg.* spravitelisa; *Bs.* opravitelica; *Ross.* правительница; *Ec.* управительница. Tyś iest sprawczyną wszelkich nieprawości, którey złość białogłowska męzkie siły dała. *Bard. Tr.* 84. Bierze mię za sprawczynę uciech Wac Pani. *Teatr* 15, 73. Rzeczy ludzkich i bozkich Fortuno sprawczyna. *Bardz. Luk.* 2, 3. Ah ciebie, szczęścia naszego sprawczynę Wspólną rąk naszych pracą będziemy żywić. *Kniaź. Poez.* 2, 239. Szlachta Polska iest stanowicielką praw, sprawczyną sądów. *Skrzet. P. P.* 1, 190. - 2) sprawczyna, mała niewiele znacząca sprawa, processik, eine kleine Rechtssache, ein unbedeutender Proceß. Wygrał nieborak sprawczynę swoię. *Kras. Dos.* 91. SPRAWDZIĆ, SPRAWDZAĆ, *ob.* Prawdzić. SPRAWECZKA, *ob.* Sprawka. SPRAWIĆ *cz. dk.*, Sprawiać *ndk.*; Sprawować, sprawuię *Contin.*, (*Bh.* zprawiti, zprawowati, zprawugi *reparare*, *reficere*, *regere*, *dominari*; *Sr.* 1. parati, *Lat.* paro, *praepare*; *Vd.* spraviti *congregare*, *conciliare*, spraulishe *conuentus*; *Cro.* szpràvlyam, szpraviti, *componere*, *congregare*, zpravlyati *colligere*; *Bsn.* spravviti, pripravviti *apparare*, opravgljati, *negotiari*, *expedire*, ispraviti, upraviti *dirigere*, *corrigere*; *Rg.* spràviti, spravgljati *parare*, opravgljati *negotium agere*; *Sla.* spraviti, zupakować; *Rs.* справить, справлять, споспѣшить, направить, присправить, справиться, справляться radzić się; *Ec.* справлю *corrigo*). - Sprawić, *effectiue*, uczynić, udziałać, uskutecznić, wykonać, machen, hervorbringen, wirken, ausrichten, bewerkstelligen; *Bh.* pořiditi; *Sr.* 1. dokonaći, wukydrowaći; *Crn.* opravèti; *Vd.* opravit, doperneshi, opradati, vunopraviti, spopraviti, vunspelati, dokonzhati, sarozhit; *Cro.* opraviti, opravim, opraylyam, zvershiti, zvershujem, (cf. wierzch); *Bs.* uposlovàti; *Rg.* spraviti, spràvgljati, opravgljati poso; *Sla.* opraviti; *Rs.* исправить, исправлять. Sprawiać, użyć swoiey lub obcey władzy, by uskutecznić cel iaki. *Pam. Warsz.* 3, 314 *Niemc.* Wszystkie skutki naświecie są według wymiaru sił sprawuiących. *Rog. Dos.* 3, 179, skutkuiących, działaiących, wirkende Ursachen. Moie mię serce i ta ręka sprawi Niezwyciężonym, pókl dusza żyie. *P. Kch. Jer.* 258. Oni w rzeczy naszéy wielkie staranie czynili; ale ieśli co sprawili, abo uprosili, nie wiemy. *Baz Hst.* 141. Więcey ty sprawisz iednym słowem, niż ia dziesięcią *Cn. Ad.* 640, insza mnie, insza tobie). Iest, który kształtem próżnuiącego, naywięcey sprawuie. *Fr. Ad.* 1. Śpiewaiąc to sprawisz. *Cn. Ad.* 1079. Siła sprawił, który co mógł to czynił. *Hipp.* 51. Kto chce dobrze sprawić, trzeba się zabawić. *Teatr* 10, 26, gut Ding will Weile haben; was langsam wird, wird gut. Gdzie żołdacy mało posłuszni, tedy też niemi mało sprawi. *Bud. Ap.* 135. Nie mógł nic sprawić. *Warg. Cez.* 42; dokazać, wskórać). Jak mi tego nie sprawisz, to sto kiiów, chłopcze. *Teatr* 6 *b*, 42. Wszystko, cokolwiek iest złego, błąd sprawuie. *Bard. Tr.* 476. Tym się zatrudniamy, co rozkosz nam sprawić zdoła. *Teatr* 23 *b*, 17. Gdy się mu mu kochanym zjawił, Wielką pociechę w sercach sprawił. *Odym. Sw.* 2, *M m b*, wzbudził, wzkrzesił). Jak na nas byli sie sprawiedliwemi, niemniey też sprawiedliwość sprawuyąc nad niemi. *Jabł. Tel.* 150, wyrządzaycie). Noc w obu obozach sprawiła milczenie. *Tward Wł.* 77. Jezus był bardzo nadobny, iako duchem świętym sprawiony z panny. *Wreś.* 105; utworzony, hervorgebracht. Serce czyste spraw we mnie, móy miły Panie! *Rey Pst. Yy* 14; zrządź). Zakradłszy się komu wiatr w ucho, sprawuie w nim szum. *Perz. Cyr.* 2, 182. Poty sprawuiące lekarstwo. *Krup.* 5, 204, Schweiß treibend. Lekarstwo możne wszystkę niemoc odegnać, raz przyłożone wszystko sprawuie, tak że więcéy nie bywa przykładane. *Zygr. Gon.* 285, wirkt alles. - Wiele z własney chęci na woynę się spisało, tak dalece, że blizko 12,000 człowieka z siebie samych sprawili; *ut conficerent. Krom.* 656, wystawili, sie machten so viel aus; ihre Zahl betrug 12,000. - Sprawować wesele, bankiet, eine Hochzeit ausrichten, ein Gastmal geben. Skoro tu przyiedzie, wnet ma sprawić wesele. *Beh. Kom.* 5, 243. Kilka razy w rok sprawował bankiet, na który zapraszał przyiaciół swoich. *Zab.* 11, 254. Sprawuię igrzyska, widoki, *ob.* stroić igrzyska. - *similiter*: sprawuię, sprawiam komu, sobie, szatę, wóz etc. *Cn. Th.* 102, każę robić, anfertigen machen lassen. Patrz, iakie mi suknie sprawia, ze starzyzny tylko przerabiać każe. *Teatr* 30 *b*, 27. - §. Sprawuię urząd, urząd mam na sobie, wypełniam obowiązki urzędu, piastuię urząd, ein Amt führen, verwalten, verrichten. *Cn. Th.* 1200. Anastazyusz sprawował stolec papiski rok ieden. *Biel. hst.* 161. - *similiter*: Prokurator od sprawy iednego dnia przed sądem bierze 4 grosze, a tak ile dni sprawuie, tyle kroć 4 grosze ma wziąć. *Sax. Porz.* 25; ile dni przed sądem czyni, broni, czynnym iest). Sprawować mszą S., Messe halten. Przywrócił księdzu mszy S. sprawowanie. *Sk. Dz.* 757. Utrzymuią, że się tey świętey ofiary inaczey sprawować nie godzi, ieno pod obiią osobą. *W. Post. W. proef.* Ja też tego sam pragnę, aby kupie obudwu nas wolno po naszych państwach wozić, a handle sprawować możono *Baz. Sk.* 529, handel prowadzić, Handel treiben. Na ratuszu mieszkał urząd pogański, Piłat, i sprawowane były wyroki na gardła ludzkie. *Zrn. Pst.* 3, 773 *b*, ferowane, wskazane, die Urtheilssprüche wurden gefällt. - §. Sprawować się dobrze, źle, z zachowywać się dobrze, źle; postępować sobie dobrze, źle, *Cro.* baratati, ponashatisze; *Vd.* sadershatise; sich aufführen, sich betragen, sich verhalten. Sprawuy się tylko tak, iak dotąd, to będzie wszystko dobrze. *Teatr* 8, 49. Dobrze się sprawować, *Vd.* se dobru sadershati, dobrudjati; *Rs.* благочинствовать. Jako się

Digitized by Google

kto sprawuie, takie szczęście uczuie. *Cn. Ad.* 543. Sprawowanie, sprawowanie się, *Vd.* sadershnoſt, sadershba, sadershik; *Sla.* dêrzanje; *Rs.* поведеніе; die Aufführung, das Betragen, Verhalten. Dobre sprawowanie się, *Rs.* благоповеденіе. Sprawowanie iest czynienie skuteczne, które pochodzi z nałogu. *Petr. Et.* 29. Wityd człeku złego *sprawienia się. *Teatr* 18, 161. – §. sprawować *Verb. Med.*; *intransitiv*: skutkować, skutek czynić, działać, wirken, ſeine Wirkung thun. Wszystko się dzieie mocą gwiazd, iako sprawuiących na te niskości ziemskie. *Lat. Kom. B.*, influencyą maiących, wpływaiących, działaiących, Einfluß haben, mitwirken auf etwas. Nie dać mu ieść, aby to lekarstwo lepiey w nim sprawowało. *Cresc.* 535. damit die Arzeney beſſer in ihm wirke. Weź na raz pigułek trzy; a ieśli te nie sprawią, tedy na drugi raz weź pięć. *Syxt. Szk.* 245. – *transitive*: sprawuię abo sprawiło mię lekarstwo, z rusza mię, die Arzeney larirt mich, wirkt. Gdyby zbytnie kogo lekarstwo sprawowało, aż do mdłości, iak to zastanawiać. *Syr.* 325. – 2) sprawować, przyrządzać, sporządzać, nagotować, przygotować; *Vd.* porediti, rediti, nareduvati, verſtiti, poverſtiti, verſtuvati, vraunati, vrediti, péredivati, ponapraviti; zurichten, zubereiten, bereiten. Ś. Jan sprawował drogę Pańską. *Biał. Poſt.* 55. Przyydzie głos wołaiący na puszczy sprawuycie drogi Panu. *Rey Pſt. B* 6. Przed ruszeniem w drogę, konie przynaymniey kilka dni maią być przeczyścione i sprawione. *Hipp.* 56. W dzień Ś. Szczepana wszelkie konie sprawuią, krwi upuszczaią, zęby im chędożą, potym ięczmieniem w piwie umoczonym posiłą. *Haur. Ek.* 178, die Pferde innerlich reinigen. Uszczypliwemi, na rozruchy sprawionemi książkami ziemię napełniaią. *W. Poſt. W.* 410. Umysł źle sprawiony, serce żądzami zakażone. *W. Poſt. W.* 281. Duszę swą źle sprawili, albo postanowili. *Rey Pſt. Eee* 1. Wpadł w niemoc; sprawiwszy się chwalebnemi świątościami umarł. *Papr. Ryc.*, opatrzywszy się, nachdem er ſich mit den Sacramenten verſehen hatte. – Sprawić woysko, żołnierze, roty, z uszykować, in Ordnung ſtellen, in Reihe und Glied ſtellen. Soliman pędem na straże przypadnie Jeszcze do końca nie dobrze sprawione. *Pilch. J.* 228. Nasi prędko się sprawiwszy, z Wołochy potkali się. *Biel.* 436. Przyciągnąwszy do Macedonii, trafił na sprawione woysko. *Rey Zw.* 149 *b*, na uszykowane, w sprawie czyli szyku będące). – *§. Jupiter Satyrom się stawił kształtnym, gdy Nikteiownę na bliźnięta sprawił, *cum eam implerit gemino foetu. Zebr. Ow.* 140, gdy iey nabawił bliźniąt, als er ſie mit Zwillingen ſchwängerte. – §. Sprawiać, sprawować ziemię, rolą, ogród, z uprawiać, das Feld, den Acker beſtellen. Na grochowisku siewaią ozimią pszenicę, dobrze iednak sprawiwszy pole. *Haur. Ek.* 32. Noe począwszy sprawować ziemię, sadził winnicę. *Dambr.* 115, das Feld bauen. Tam zastał żyzne, ale nie sprawiane role. *Jabł. Tel.* 171; nieuprawne, nieorane). Litwa w ten czas w niesprawionych puszczach żyła. *Stryik.* 361. Chłopów tam osadzono aby grunta, przez woyny w rolnika ogołocone, sprawowali. *Krom.* 80. Sprawiać gnoiem ogród, gnoić ogród. *Cn. Th.* 1050. Rolą miękką nie trzeba na ięczmień sprawować. *Haur. Ek.* 33. – *aliter*: Gdy iuż sprawicie z pola wszystko zboże wasze ... 1 *Leop. Levit.* 23, gdy sprzątniecie, uprzątniecie, zwieziecie, vom Felde abräumen, wegräumen, in die Scheuern einführen. – *§. Dla składu Wrocławskiego Polacy przez Czeską ziemię sprawowali do Niemiec kupie swoie. *Biel. Sw.* 269, wyprawowali, expedyowali, posyłali, ſie ſpedirten ſie durch Böhmen. – §. *Culin.* sprawiać ryby płatać, (einen Fiſch teilen), ſpalten, aufſchneiden und ausnehmen *Vd.* spraviti, trieibiti, ſtriebiti, potriebiti, (*od.* trzebić, cf. trzewa), ispotiti; *Rs.* обрядить, обрядать; Sprawić ryby, do warzenia albo nasolenia, płataiąc wywnętrzać. *Wiel. Kuch.* 428, *ob.* oporządzić ptaka, oprawić wołu, bydlę, zwierzynę). Kto ryby sprawia i płata, może się wywiedzieć, iaką karmią żyią. *Cresc.* 646. Rybę sprawuiąc, nalazła w niey piękny kamień. *Sk. Zyw* 69. – Wołu ptaka sprawować. *Tr.* Zabitego wieprza sprawowano. *Ezop.* 43; cf. oprawiać wieprza. Sprawić zaiąca, sprawę z niego wyiąć i dać psom w kniei. *Skrbk. Mscr.*, den Haſen ausweiden. – *assimil*: sprawić człowieka, rozpłatać rozsiekać, zabić, einen zerſpalten, zerhauen, zuſammen hauen, umbringen. Posłani w łożnik siepacze, sprawili go okrutnie. *Tward. Wł.* 11. Gdy ią iuż mieli do końca sprawić kacikowie, nie mogli powroza dostać, którymby ią udusili. *Kłok.* 26, da ſie ihr das Garaus machen ſollten. Będę ogniem grody tyrana kurzyła, A zdrayce Tereusza śrzed zapału sprawię, *mediis immittam Tereа flammis. Zebr. Ow.* 156; zgładzę, aufreiben. – b) §. sprawować kogo, informować kogo, oznaymować mu, uwiadomić go, *Vd.* skasati; einen unterrichten von etwas, ihm Bericht ertheilen, benachrichtigen, Nachricht geben. Sprawili służebnicy Saula, mówiąc: tak a tak nam mówił Dawid. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 24. Z porażki uszedłem ia tylko sam, żebym cię w tym sprawił. 1 *Leop. Job.* 1 19. We wszystkim ią nauczę i sprawię. *Poſt. F.* 160. Samotulski sprawił Władysława o wielkim ludu Krzyżaków, ale nikczemnym. *Biel.* 184; doniosł mu o tym). Kiedyby go o tym kto wcześnie sprawił, niepochybnieby przybiegł. *P. Kch. Orl.* 150. Ty mię sprawić chciey, dokąd się mam obrocić. *Tward. Daf.* 54. O tych zamysłach nieprzyiacielskich od zbiegów sprawiony, uprzedza io. *Pilch. Sall.* 215, *Sk. Dz.* 64. Możesz się o tym i od inszych sprawić. *P. Kch. J.* 121. Aeneasz Sylwiusz, może od Czechów źle sprawiony, tak napisał; *male edoctus. Krom.* 67 *et* 29. Ztąd się łacno sprawić możesz, iak częstokroć niebezpieczna ... *W. Pojl. W.* 2, 290, nauczyć się, lernen. Jeśli słowom moim nie wierzycie tedy wzdy sprawuycie się temi dziwy i cudami, które czynię *W. Poſt. W.* 3, 202, przekonaycie się, ſich überzeugen. – 3) sprawować, rządzić, panować, regieren, verwalten, die Regierung führen, herrſchen, beherrſchen; *Rs.* правительствовать. Podbiwszy Czechy, Starosty, aby ci imieniem królewskim ziemię Czeską sprawowali, postanowił. *Krom.* 66. Leszek Słowakom, Panoniią na ten czas sprawuiącym, na pomocy bywał, *imperium tenentibus. Krom.* 42. Cyrenius Syryą sprawował. *Sekl. Luk.* 16, *not*, „był starostą abo gubernatorem Syryi". – Sprawował chwalebnie państwo bronią i sprawiedliwością. *Kłok.* 182. Sprawowanie, rządzenie, rząd, *Boh.* ſprawowánj *dominatus*, (*Bh.* ſprawowna nauka rządzenia); *Rs.* правительство, правленіе. W sprawowaniu abo gubernacyi poddanych srogość z słodkością miarkował. *Wys. Al.* 242. On konnych sprawował. *Warg. Cez.* 13, komenderował). Turcy nie mieli ludzi, coby umieli flotę porządnie sprawić. *Kłok* 247. Helikońska bogini sprawuy pióro moie

moie. *Zb l Cnrz. A* 2, kieruy, prowadz, **regiere, lenke, leite, führe**. Człowiek rozmyśla sprawy swoie w sercu swoim; ale Pan sprawuie ięzyk iego. *Rey Pſł D d d* 6. Wieczny twórco, co swą mocą Dzień sprawuiesz z ciemną nocą. *Groch W.* 31. Wolności ten nie godzien, kogo ciało, a nie dusza sprawuie. *Gor. Wł. C* 3 *b* Bóg sprawował w ich niewidomie duszach. *Zał. Teſt.* 368. Jak zawiasami drzwi się sprawuią, tak poważnością ſtolicy Apoſtolſkiey wszyſtkie się kościoły rządzą, *Sk. Zyw.* 2, 28. We wszyſtkich rzeczach przyſtoi rozumem się sprawować. *Kłok.* 165. Szczęśliwi, którzy się pańſkim zakonem sprawuią, którzy pana i wyrokow iego naśladuią. *J. Kch. Ps.* 177, **die nach dem Gebote des Herrn wandeln**. A żałby też tobie nie przyſtało sprawować się cnotami a sprawami Pana swego. *Rey Pſł Tr* 3. - §. 4. Sprawować się o co komu, albo czego, wywodzić się z czego, odpowiadać na co, wymierzać się, tłumaczyć się, *liczbę dadź. *Koss.* выправи́ть в) выправлять; (*cf.* wyprawić); **Rechenschaft geben, ſich rechtfertigen**. Nie mam racyi sprawiać się We Pani gdzie idę. *Teatr* 92 *d* 108. Z utraconego siostry maiątku do szeląga sprawić się musisz. *Teatr* 2, 94 *Barſſ.* Kornelii sprawować się nie dopuszczano. *St. Dz.* 63. Oczu podnieść nie śmieiąc, ſtoią iako niemi, Nie mogli się na żadne zdobyć sprawowanie. *Pot. Arg.* 233. *Si per plures Deos iuret* by mi się sprawiał i nadsprawiał. *Błącz.* - §°. *Actiue*: Aza teraz nie sprawię krwi iego z rąk waszych? *Bud.* 2 *Sam.* 4, 11; aza nie mam szukać krwi iego? *Bibl. Gd.*, dochodzić, patrzać zabóyſtwa iego po was? **an euch ahnden, mich an euch halten**. SPRAWICIEL, - a, *m.*, *ob.* sprawca czego, działacz, czyniciel, **der Thäter, Verrichter, Urheber**. SPRAWICIELKA, - i, ż., *ob.* sprawczyna, **die Thäterinn, Urheberinn**. Dobrego zdrowia nayprzednieyszą sprawicielką ieſt wątroba zdrowa. *Petr. Wod.* 2. *SPRAWIEDLIWIĆ, *cz. ndk.*, usprawiedliwiać *Cont.*, usprawiedliwić *dk.*, **rechtfertigen**, *Bh* **ospravedlniti, ospravedlňowati**, *Sr* 1. **hupſchawiſch**, (*cf.* uprawić); *Vd.* poprav izhiti, prom dat, pravizhniga delat; *Rs.* opravdati, osvitlati, *Rs.* оправдать, оправдывать, выправить, выправлять. Krol wyrozumiawszy sprawę sprawiedliwić się we wszyſtkim ukrzywdzonemu kazał. *Krom.* 78; sprawiedliwie mu krzywdę nagradzać kazał, **er ließ ihm Recht wiederfahren**. - *theol.* Bóg nas usprawiedliwia, w piśmie S. znaczy, że nas od winy i karania wolnemi czyniąc, sprawiedliwemi osądza. *Zygr. Gen.* 122. Usprawiedliwienie, **die Rechtfertigung**, *Vd.* popravizhenje, *Rs.* оправданіе. SPRAWIEDLIWOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* **spravedlnoſt, ſprawedlnoſt**, (*Boh.* **Přiſněna Nemesis**); *Slo.* **ſpravedlnoſt**; *Sr.* 1 **zyrabwnoſcj, vrabwba** (cf. prawda), **praudoſcj**. *Sr.* 2. **pſrawdoſcj, pſchaudoſcj**; *Crn.* praviza, (cf. prawica) (*Crn.* pravizhnoſt *aequitas*); *Vd.* praviza, pravednoſt, pravizhnoſt, (cf. prawość), spodobnoſt, (*cf.* *podoba, spodoba, pravizu, spodobnu; *Cro.* pravicza, pravichnoszt; *Dl.* pravda, *Bs.* pravda, praviça, razlòg; *Rg.* pravda pravizza, pravnoſt, pravednoś; *Rs.* праведнаго, правосудіе, правомолюбіе; *Ec.* справда, правоств, правота cnota moralna, u dawnych iedna z czterech cnot kardynalnych, **die Gerechtigkeit, die Tugend der Gerechtigkeit**; nałóg czynienia podług prawa. *Kp. z. Gr.* 3 *p.* 99. Sprawiedliwość ieſt ſtateczny, nieodmienny, a prawie wieczny umysł, każdemu to, do czego

prawo ma oddawać. *Szczerb. Sax.* 324. Sprawiedliwości własny ieſt urząd, każdemu przywłaszczać co iego ieſt; osobliwie w zapłatach i w karaniu. *Modrz. Baz.* 69. Sprawiedliwość każdemu, co iego ieſt, dać każe. *J. Kch. Dz.* 193, *Wrob.* 201. Sprawiedliwość ieſt dobrowolnie oddać każdemu, co czyie ieſt. *Wiśn.* 461. Naywiętsze prawo, a naywiętsza sprawiedliwość, przywłaszczyć to każdemu, co komu należy. *Rey Pſł. Tr* 6. Sprawiedliwość nie tylko każdemu przywłaszcza, co komu właśnie przynależy, ale też nic nikomu nie wydziera; owszem rzeczy swoie własne sprawiedliwie rozdaie. *Rey Pſł. D* 4. Z dobroci wypływa poczciwość, czyli co iedno znaczy, sprawiedliwość, przez ktorą szanuiemy innych należytości. *N. Pam.* 24, 326. Sprawiedliwość każdemu iego zacność i zasługi przyznawa. *Szczerb. Sax.* 324. Niesprawiedliwość na świecie panuie, a mieysce ma nietylko u monarchów, którzy biorą państwa, królestwa, nie maiąc do tego prawa żadnego, ani chcąc podlec prawu; ale i u ludzi równieyszych ſtanów. *Gor. Wł. N* 2 *b*; *Vind.* golba. Cnota zamordowana, sprawiedliwość potłumiona. *Birk. o Ex.* 11. Sprawiedliwość iedna ieſt prawna, druga rozdawna *diſtributiua*, ktora wedle godności tak czcią, iak też i hańbą w Rzpltey szafuie. *Orzech. Tar.* 83. Sprawiedliwość komu czynić, z słusznym iego żądaniom prawnie dosyć czynić, **einem zu ſeiner Gerechtigkeit, zu ſeinem Rechte verhelfen**. Leszek objeżdżał kray od ſtaroſtwa do ſtaroſtwa, czyniąc wszędzie sprawiedliwość poddanym. *Biel.* 116. Sprawiedliwość czynimy, kiedy dobrego i słusznego umieiętność ſkutkiem wyznawamy, i uczymy słuszne od niesłusznego, godne od niegodnego rozeznaiąc, a dobre ludzie nietylko boiaźnią karania, ale też i nadzieią pewnéy nagrody mnożąc. *Szczerb. Sax.* 324. Sprawiedliwość iak bogacza, tak sierotę sądzi. *Stryik. Gon. B* 2. Żaden sobie sam sprawiedliwości nie może czynić, ale do urzędu powinien się udać. *Sax. Tyt.* 129. Żaden sam sobie sprawiedliwości czynić nie ma. *Szczerb. Sax.* 450. Nie oszczędzali i życia, pokazali, iż są ludzie kawalerſkiego serca, umieiący czynić sobie sprawiedliwość za krzywdę. *Mon.* 73, 3, cf. satysfakcyą, cf. poiedynek). - *Sprawiedliwość na co, do czego, z sprawiedliwa pretensya, prawo do czego, **gerechter Anſpruch, Recht zu etwas**. Wszyscy Leszka obrali, mówiąc, że ma na królestwo sprawiedliwość, które mu bóg dawno naznaczył. *Biel.* 112. Goworek do Leszka mówi: dla mnie iednego nie opuszczay królestwa, bo masz do niego sprawiedliwość nad inne. *Biel.* 113. Jeśliby kto inny chciał być królem, nad blizkość i sprawiedliwość Kazimierzową, będzie go miał za nieprzyiaciela. *Biel* 338. Sprawiedliwość i słusz. *Ec.* праведно и право, *ius et fas, ὅσιον καὶ δίκαιον*. - §. Sprawiedliwość, urząd, prawo, urzędnicy sprawiedliwości dostrzegaiący, **die Gerechtigkeit, das Gericht, die Polizey**. Żebyś mnie przynaymniey z sprawiedliwością nie poklócił. *Teatr* 36 *b*, 38. Grożą mi sprawiedliwością. *Teatr* 34, 85. - §. Sprawiedliwość, wyrocznia sprawiedliwości, szubienica, mieysce ſtracenia złoczyńców, **das Hochgericht, der Galgen**. Złodziey, odwiązany od szubienicy, nim ten, co go odwiązał, zlazł z wysokości sprawiedliwości, uciekł. *Dwor. H* 3. - §. *Theolog.* Sprawiedliwość, usprawiedliwienie przed bogiem, niewinność, świątobliwość, **die Gerechtigkeit, Rechtfertigung, Unſchuld, Heiligkeit**. Sprawiedliwość zakonna, sprawiedliwość wia-

Digitized by Google

kto sprawuie, takie szczęście uczuie. *Cn. Ad.* 543. Sprawowanie, sprawowanie się, *Vd.* sadershnoſt, sadershba, saderabik; *Sla.* dêržanje; *Rs.* поведеніе; die Aufführung, das Betragen, Verhalten. Dobre sprawowanie się, *Rs.* благоповеденіе. Sprawowanie iest czynienie skuteczne, które pochodzi z nałogu. *Petr. Et.* 29. Wstyd człeku złego *sprawienia się. *Teatr* 18, 161. - §. sprawować *Verb. Med.*; *intransitive*: skutkować, skutek czynić, działać, wirken, seine Wirkung thun. Wszyſtko się dzieie mocą gwiazd, iako sprawuiących na te niſkości ziemſkie. *Lat. Kom. B.*, influencyą maiących, wpływaiących, działaiących, Einfluß haben, mitwirken auf etwas. Nie dać mu ieść, aby to lekarſtwo lepiey w nim sprawowało. *Cresc.* 535. damit die Arzeney beſſer in ihm wirke. Weź na raz pigułek trzy; a ieśli te nie sprawią, tedy na drugi raz weź pięć. *Syxt. Szk.* 245. - *transitive*: sprawuię albo sprawiło mię lekarſtwo, z rusza mię, die Arzeney larirt mich, wirkt. Gdyby zbytnie kogo lekarſtwo sprawowało, aż do mdłości, iak to zaſtanawiać. *Syr.* 525. - 2) sprawować, przyrządzać, sporządzać, nagotować, przygotować; *Vd.* porediti, rediti, nareduvati, verſtiti, poverſtiti, verſtuvati, vraunati, vrediti, péredivati, ponapraviti; zurichten, zubereiten, bereiten. Ś. Jan sprawował drogę Pańſką. *Biał. Poſt.* 55. Przyydzie głos wołaiący na puszczy sprawuycie drogi Panu. *Rey Pſt. B* 6. Przed ruszeniem w drogę, konie przynaymniey kilka dni maią być przeczyſcione i sprawione. *Hipp.* 56. W dzień Ś. Szczepana wszelkie konie sprawuią, krwi upuszczaią, zęby im chędożą, potym ięczmieniem w piwie umoczonym posilą. *Haur. Ek.* 178, die Pferde innerlich reinigen. Uszczypliwemi, na rozruchy sprawionemi książkami ziemię napełniaią. *W. Poſt. W.* 410. Umysł źle sprawiony, serce żądzami zakażone. *W. Poſt. W.* 281. Duszę swą źle sprawili, albo poſtanowili. *Rev Pſt. Eee* 1. Wpadł w niemoc; sprawiwszy się chwalebnemi świątościami umarł. *Papr. Ryc.*, opatrzywszy się, nachdem er ſich mit den Sacramenten verſehen hatte. - Sprawić woyſko, żołnierze, roty, z uszykować, in Ordnung ſtellen, in Reihe und Glied ſtellen. Soliman pędem na ſtraże przypadnie Jeszcze do końca nie dobrze sprawione. *Pilch. J.* 228. Nasi prędko się sprawiwszy, z Wołochy potkali się. *Biel.* 436. Przyciągnąwszy do Macedonii, trafił na sprawione woyſko. *Rey Zw.* 149 *b*, na uszykowane, w sprawie czyli szyku będące). - *§. Jupiter Satyrem się ſtawił kształtnym, gdy Niktoiownę na bliźnięta sprawił, *cum eam imlerit gemino foetu. Zebr. Ow.* 140, gdy iey nabawił bliźniąt, als er ſie mit Zwillingen ſchwängerte. - §. Sprawiać, sprawować ziemię, rolą, ogród, z uprawiać, das Feld, den Acker beſtellen. Na grochowisku siewaią ozimią pszenicę, dobrze iednak sprawiwszy pole. *Haur. Ek.* 32. Noc począwszy sprawować ziemię, sadził winnicę. *Dambr.* 115, das Feld bauen. Tam zaſtał żyzne, ale nie sprawiane role. *Jabł. Tel.* 171; nieuprawne, nieorane). Litwa w ten czas w niesprawionych puszczach żyła. *Stryik.* 361. Chłopów tam osadzono, aby grunta, przez woyny w rolnika ogołocone, sprawowali. *Krom.* 80. Sprawiać gnoiem ogród, gnoić ogród. *Cn. Th.* 1050. Rolą miękką nie trzeba na ięczmień sprawować. *Haur. Ek.* 33. - *aliter*: Gdy iuż sprawicie z pola wszyſtko zboże wasze . . . 1 *Leop. Levit.* 23, gdy sprzątniecie, uprzątniecie, zwieziecie, vom Felde abräumen, wegräumen, in die Scheuern einführen. - *§. Dla ſkładu Wrocławſkiego Polacy przez Czeſką ziemię sprawowali do Niemiec kupie swoie. *Biel. Sw.* 269, wyprawowali, expedyowali, posyłali, ſie ſpedirten ſie durch Böhmen. - §. *Culin.* sprawiać ryby płatać, (einen Fiſch reißen), ſpalten, aufſchneiden und ausnehmen *Vd.* spraviti, triebiti, ſtriebiti, potriebiti, (*ob.* trzebić, cf. trzewa), ispotiti; *Rs.* обрадить, обрѣзать; Sprawić ryby, do warzenia albo nasolenia, płataiąc wywnętrzać. *Wiel. Kuch.* 428, *ob.* oporządzić ptaka, oprawić wołu, bydlę, zwierzynę). Kto ryby sprawia i płata, może się wywiedzieć, iaką karmią żyią. *Cresc.* 646. Rybę sprawiaiąc, nalazła w niey piękny kamień. *Sk. Żyw* 69. - Wołu ptaka sprawować. *Tr.* Zabitego wieprza sprawowano. *Exop.* 43; cf. oprawiać wieprza. Sprawić zaiąca, sprawę z niego wyiąć i dać psom w kniei. *Skrbk. Mscr.*, den Haſen ausweiden. - *assimil*: sprawić człowieka, rozpłatać, rozsiekać, zabić, einen zerſpalten, zerhauen, zuſammen hauen, umbringen. Posłani w łożnik siepacze, sprawili go okrutnie. *Tward. Wł.* 11. Gdy ią iuż mieli do końca sprawić kacikowie, nie mogli powroza dostać, którymby ią udusili. *Kłok.* 26, da ſie ihr das Garaus machen ſollten. Będę ogniem grody tyrana kurzyła, A zdraycę Tereusza śrzod zapału sprawię, *mediis immittam Terea flammis. Zebr. Ow.* 156; zgładzę, aufreiben. - b) §. sprawować kogo, informować kogo, oznaymować mu, uwiadomić go, *Vd.* skasati; einen unterrichten von etwas, ihm Bericht ertheilen, benachrichtigen, Nachricht geben. Sprawili służebnicy Saula, mówiąc: tak a tak nam mówił Dawid. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 24. Z porażki uszedłem ia tylko sam, żebym cię w tym sprawił. 1 *Leop. Job.* 1 19. We wszyſtkim ią nauczę i sprawię. *Poſt. F.* 160. Samotulski sprawił Władysława o wielkim ludu Krzyżakow, ale mierzemnym. *Biel.* 184; doniosł mu o tym). Kiedyby go o tym kto wcześnie sprawił, niepochybnieby przybiegł. *P. Kch. Orl.* 130. Ty mię sprawić chciey, dokąd się mam obrocić. *Tward. Daf.* 54. O tych zamysłach nieprzyiacielſkich rod zbiegow sprawiony, uprzedza ie. *Pilch. Sall.* 215, *Sk. Dz.* 64. Możesz się o tym i od inszych sprawić. *P. Kch. J.* 121. Aeneasz Sylwiusz, może od Czechów źle sprawiony, tak napisał; *male edoctus. Krom.* 67 *et* 29. Ztąd się łacno sprawić możesz, iak częſtokroć niebezpieczna . . . *W. Poſt. W.* 2, 290, nauczyć się, lernen. Jeśli słowom moim nie wierzycie tedy wzdy sprawuycie się temi dziwy i cudami, które czynię *W. Poſt. W.* 3, 202, przekonacie się, ſich überzeugen. - 3) sprawować, rządzić, panować, regieren, verwalten, die Regierung führen, herrſchen, beherrſchen; *Rs.* правительствовать. Podbiwszy Czechy, Starosty, aby ci imieniem królewſkim ziemię Czeſką sprawowali, poſtanowił. *Krom.* 66. Leszek Słowakom, Panoniią na ten czas sprawuiącym, na pomocy bywał, *imperium tenentibus. Krom.* 42. Cyrenius Syryą sprawował. *Sekl. Luk.* 16, *not*, „był ſtarostą albo gubernatorem Syryi". - Sprawował chwalebnie państwo bronią i sprawiedliwością. *Kłok.* 182. Sprawowanie, rządzenie, rząd, *Boh.* ſprawowáni *dominatus*, (*Bh.* ſprawowna nauka rządzenia); *Rs.* правительство, правленіе. W sprawowaniu albo gubernacyi poddanych srogość z słodkością miarkował. *Wys. Al.* 242. On konnych sprawował. *Warg. Cez.* 13, komenderował). Turcy nie mieli ludzi, coby umieli flotę porządnie sprawić. *Kłok* 247. Helikońſka bogini sprawuy pióro moie

Digitized by Google

moie. *Zb l. Carz. A* 2, kieruy, prowadz, **regiere, lenke, leite, führe**. Człowiek rozmyśla sprawy swoie w sercu swoim, ale Pan sprawuie ięzyk iego. *Rey Pſł. D d d* 6. Wieczny twórco, co swą mocą Dzień sprawuiesz z ciemną nocą. *Groch W.* 31. Wolności ten nie godzien, kogo ciało, a nie dusza sprawuie. *Gor. Wł. C* 3 *b* Bóg sprawował w ich niewidomie duszach. *Zał. Teſt.* 368. Jak zawiasami drzwi się sprawią, tak powaźnością ſtolicy Apoſtolſkiey wszyſtkie się kościoły rządzą, *Sk. Zyw.* 2, 28. We wszyſtkich rzeczach przyſtoi rozumem się sprawować. *Klok.* 165. Szczęśliwi, którzy się pańſkim zakonem sprawuią, ktorzy pana i wyrokow iego naśladuią. *J. Kch. Ps.* 177, **die nach dem Gebote des Herrn wandeln**. A zażby też tobie nie przyſtało sprawować się cnotami a sprawami Pana swego. *Rey Pſł Tt* 3. - §. 4. Sprawować się o co komu, abo czego, wywodzić się z czego, odpowiadać na co, wymierzać się, tłumaczyć się, *Inczbę dadź. Koss.* выправи́ть выправлять; (*cf.* wyprawić); **Rechenſchaft geben, ſich rechtfertigen**. Nie mam racyi sprawiać się Wc Pani gdzie idę. *Teatr* 32 *d* 108. Z utraconego ſioſtry maiątku do szeląga sprawić się musisz. *Teatr* 2, 94 *Barff.* Kornelii sprawować się nie dopuszczano. *Sk. Dz.* 63. Oczu podnieść nie śmieiąc, ſtoią iako niemi, Nie mogli się na żadne zdobyć sprawowanie. *Pot. Arg.* 233. *Si per plures Deos iuret* by mi się sprawiał i nadsprawiał. *Mącz.* - §°. *Actiue*: Aza teraz nie sprawię krwi iego z rąk waszych? *Bud.* 2 *Sam.* 4, 11; aza nie mam szukać krwi iego? *Bibl. Gd.*, dochodzić, patrzać zabóyſtwa iego po was? **an euch ahnden, mich an euch halten**. SPRAWICIEL, - a, *m.*, *ob.* sprawca czego, działacz. czyniciel, **der Thäter, Vertichter, Urheber**. SPRAWICIELKA, - i, ż., *ob.* sprawczyna, **die Thäterinn, Urheberinn**. Dobrego zdrowia naypſzednieyszą sprawicielką iest wątroba zdrowa. *Petr. Wod.* 2. °SPRAWIEDLIWIĆ, *cz. ndk.*, usprawiedliwiać *Cont.*, usprawiedliwić *dk.*, **rechfertigen**, *Bh* **ospravedlniti, ospravedln'owati**, *Sr* 1. **hupſchawiſch**, (*cf.* uprawić); *Vd.* opravizhiti, prom dat, pravizhniga delat; *Rs.* opravdati, osvitlati, *Rs.* оправдать, оправдывать, выправить, выправлять Krol wyrozumiawszy sprawę sprawiedliwić się we wszyſtkim ukrzywdzonemu kazał. *Krom.* 78; sprawiedliwie mu krzywdę nagradzać kazał, **et ließ ihm Recht wiederfahren**. - *theol.* Bóg nas usprawiedliwia, w piśmie S. znaczy, że nas od winy i karania wolnemi czyniąc, sprawiedliwemi osądza. *Zygr. Gen.* 122. Usprawiedliwienie, **die Rechtfertigung**, *Vd.* popravisheuje, *Rs.* оправданіе. SPRAWIEDLIWOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* **spravedlivoſt, ſpravedlnoſt**, (*Boh.* **Přiſnéna Nemesis**); *Slo.* ſpravedlnoſt; *Sr.* 1 **ſprawnoſczj, pruhwda** (cf. prawda), **prawdoſcj**; *Sr.* 2. **pſprawdoſci, pſchawdoſci**; *Crn.* praviza, (cf. prawica) (*Crn.* pravizhnoſt *aequitas*); *Vd.* praviza, pravednoſt, pravizhnoſt, (cf. prawość), spodobnoſt, (cf. °podoba, spodoba, pravizna, spodobna; *Cro.* pravicza, pravichoszt; *Dl.* pravda, *Bs.* pravda, praviça, razlòg; *Rg.* pravda pravizza, pravnoſt, pravednoſs; *Rs.* праведливость, правосудіе, правомолюбіе; *Ec.* справа, правотa, правота cnota moralna, u dawnych iedna z czterech cnot kardynalnych, **die Gerechtigkeit, die Tugend der Gerechtigkeit**; nałóg czynienia podług prawa. *Kp. z. Gr.* 3 *p.* 99. Sprawiedliwość iest ſtateczny, nieodmienny, a prawie wieczny umysł, **każdemu to, do czego prawo ma oddawać**. *Szczerb. Sax.* 324. Sprawiedliwości własny iest urząd, każdemu przywłaszczać co iego iest; osobliwie w zapłatach i w karaniu. *Modrz. Baz.* 69. Sprawiedliwość każdemu, co iego iest, dać każe. *J. Kch. Dz.* 193, *Wrob.* 201. Sprawiedliwość iest dobrowolnie oddać każdemu, co czyie iest. *Wiśn.* 461. Naywiętsze prawo, a naywiętsza sprawiedliwość, przywłaszczyć to każdemu, co komu należy. *Rey Pſł. Tt* 6. Sprawiedliwość nie tylko każdemu przywłaszcza, co komu właśnie przynależy, ale też nic nikomu nie wydziera; owszem rzeczy swoie własne sprawiedliwie rozdaie. *Rey Pſł. D* 4. Z dobroci wypływa poczciwość, czyli co iedno znaczy, sprawiedliwość, przez ktorą szanuiemy innych należytości. *N. Pam.* 24, 326. Sprawiedliwość każdemu iego zacność i zasługi przyznawa. *Szczerb. Sax.* 324. Niesprawiedliwość na świecie panuie, a mieysce ma nietylko u monarchów, ktorzy biorą państwa, krolestwa, nie maiąc do tego prawa żadnego, ani chcąc podlec prawu; ale i u ludzi równieyszych ſtanów. *Gor. Wł. N* 2 *b*; *Vind.* golfa. Cnota zamordowana, sprawiedliwość potłumiona. *Birk. o Ex.* 11. Sprawiedliwość iedna iest prawna, druga rozdawna *diſtributiua*, ktora wedle godności tak czcią, iak też i hańbą w Rzpltey szafuie. *Orzech. Tar.* 83. Sprawiedliwość komu czynić, z słusznym iego żądaniom prawnie dosyć czynić, **einem zu ſeiner Gerechtigkeit, zu ſeinem Rechte verhelfen**. Leszek objeżdżał kray od ſtaroſtwa do ſtaroſtwa, czyniąc wszędzie sprawiedliwość poddanym. *Biel.* 116. Sprawiedliwość czynimy, kiedy dobrego i słusznego umieiętność ſkutkiem wyznawamy, i uczymy słuszne od niesłusznego, godne od niegodnego rozeznaiąc, a dobre ludzie nietylko boiaźnią karania, ale też i nadzieią pewnéy nagrody mnożąc. *Szczerb. Sax.* 324. Sprawiedliwość iak bogacza, tak sierotę sądzi. *Stryik. Gon. B* 2. Żaden sobie sam sprawiedliwości nie może czynić, ale do urzędu powinien się udać. *Sax. Tyt.* 129. Żaden sam sobie sprawiedliwości czynić nie ma. *Szczerb. Sax.* 450. Nie oszczędzali i życia, pokazali, iż są ludzie kawalerſkiego serca, umieiący czynić sobie sprawiedliwość za krzywdę. *Mon.* 73, 3, cf. satysfakcyą, cf. poiedynek). - °Sprawiedliwość na co, do czego, z sprawiedliwa pretensya, prawo do czego, **gerechter Anſpruch, Recht zu etwas**. Wszyscy Leszka obrali, mówiąc, że ma na krolestwo sprawiedliwość, które mu bóg dawno naznaczył. *Biel.* 112. Goworek do Leszka mówił dla mnie iednego nie opuszczay krolestwa, bo masz do niego sprawiedliwość nad inne. *Biel.* 113. Jeśliby kto inny chciał być królem, nad blizkość i sprawiedliwość Kazimierzową, będzie go miał za nieprzyiaciela. *Biel* 338. Sprawiedliwość i słusz. *Ec.* правѣдно и правo, *ius et fas, ὅσιον καὶ δίκαιον*. - §. Sprawiedliwość, urząd, prawo, urzędnicy sprawiedliwości dostrzegaiący, **die Gerechtigkeit, das Gericht, die Polizey**. Żebyś mnie przynaymniey z sprawiedliwością nie poklócił. *Teatr* 36 *b*, 38. Grożą mi sprawiedliwością. *Teatr* 32, 85. - §. Sprawiedliwość, wyrocznia sprawiedliwości, szubienica, mieysce ſtracenia złoczyńców, **das Hochgericht, der Galgen**. Złodziey, odwiązany od szubienicy, nim ten, co go odwiązał, zlazł z wysokości sprawiedliwości, uciekł. *Dwor. H* 3. - §. *Theolog.* Sprawiedliwość, usprawiedliwienie przed bogiem, niewinność, świątobliwość, **die Gerechtigkeit, Rechtfertigung. Unſchuld, Heiligkeit**. Sprawiedliwość zakonna, sprawiedliwość wia-

Digitized by Google

ry, sprawiedliwość życia. *Sekl.* 3, 9. - §. Nie wchodzę w to, czy sprawiedliwość maią, żartuiący z wspomnionego zwyczaiu. *Mon* 74, 304, czy racyą maią? ob ſie Recht haben? SPRAWIEDLIWY, - a, - e, SPRAWIEDLIWIE *adv.*, *Bh.* ſprawedliwy; *Slo.* ſprawedliwý; *Sr.* 1. ſprawbawné; *Sr.* 2. prawi, (*ob.* prawy), pſchawi; *Crn.* pravizhin; *Vd.* pravizhen, praveden, spravizhen, pravi, spodoben dostoin, (cf. dostoyny, przyzwoity), prau, po pravizi, pravizhno, po spodobi, *Cro.* pravichen; *Rg.* práv, vpravni, (cf. wprawny); *Bs.* prav; *Sla.* pravedan, pravo; *Ross.* справедливый, правосудный, правомолюбивый; *Ec.* благозаконный, благозаконно; wedle sprawiedliwości czyniący lub czyniony, prawy, gerecht. Kto sprawiedliwość czyni, sprawiedliwy iest. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3 7. Nieba sprawiedliwe! *Mon.* 70, 745. Rozboynicy niesprawiedliwie wydzieraią a sprawiedliwie się dzielą. *Cn. Ad.* 283, i w nierządzie iaki rząd być musi). Sławny prawników wyrok: sprawa sprawiedliwa, ale nieprawna, na tym zasadza się, iż maiątek może być nabyty sprawiedliwie, płacąc zań właścicielowi umówioną summę; ale dla niedopełnienia prawa solenności w téy przedaży, nieprawnie posiadać się będzie. *Oſtr. Pr. Zyw.* 2, 254. Cudzy maiątek przez pieniactwo prawnie a niesprawiedliwie posiąść spodziewa się *Pilch. Sen. liſt* 10. Cokolwiek się prawnie dzieie, sprawiedliwie się dzieie. *Szczerb. Sax.* 56. Sprawiedliwy *Masc. Subſt.*, der Gerechte, *Rs.* праведникъ, *f.* праведница. Sprawiedliwy, iakąkolwiek śmiercią zachwycon będzie, nigdy nie zginie zapłata iego. *Rey Pſt. Xx* 5. Kazimierza Sprawiedliwym, den Gerechten, nazwano, że Konarskiego nie dał ściąć o pogębek, gdy kostki z nim grał. *Biel.* 107 *et* 101. Sprawiedliwy sędzia, *Ec.* правосудецъ, *verb.* правосудствую, *Gr.* δικαιοδοτέω sprawiedliwie sądzę). Naybardziey zmiękcza rozgniewany bogów, Trochę zboża z sprawiedliwych brogow. *Lib Hor.* 81, poczciwie zebranych); *Slo. Prov.* geden nespravedliwi groſ', ſto inich ſpravedliwich ſ kapſi wihan'á, ieden niesprawiedliwy grosz ſto sprawiedliwych z kieszeni wygania, cf. źle nabyte, źle odbyte). Niesprawiedliwy; *Vd.* goliuf; *Rs.* неподобный, напрасный, напрасно; *Ec.* неправдивый Niesprawiedliwy człowiek; *Bh* nespravedliwec. Niesprawiedliwy sędzia; *Ec.* неправосудецъ. Niesprawiedliwie czynić, *Ec.* неправдовати. Waży funtów sprawiedliwych Gdańſkich 34. *Teatr* 16 *b*, 22; słusznych, dobrze ważonych, richtig gewogen. - §. SPRAWIEDLIWA *Subſt.*; *scil.* sprawa, z słusz, słuszna, sprawiedliwość, die gerechte Sache, die Gerechtigkeit. Sprawiedliwa wygrywa. *Zegl Ad.* 236. Przy sprawiedliwéy zawsze niebo ſtawa. *Pot. Arg.* 304, *Bud. Ap.* 39. Żeby on miał sprawiedliwą, czyby sprawiedliwości nie dochodził? *Falib. L* 3, *Chel* 55, *Sim. Siel.* 44. Odważnieśmy się bili przy naszey sprawiedliwéy. *Leszcz. Cl.* 75. Sprawiedliwsza o boskiey pomocy nam tuszy. *Bard Luk.* 118. Pracuycie, a co sprawiedliwa będzie, dam wam. *Sekl. Math.* 20, was recht iſt. Luth) Panowie, to co iest sprawiedliwa a słuszna, sługom dawaycie. 1 *Leop. Kol.* 4, 1. Prokuraci z ſtronami foremnie kugluią Onemi wykrętały, onemi dekrety, Byś miał naysprawiedliwszą, a nie miał kalety, Albo lisa w sanadrzu, albo wuia w prawie, przegrasz. *Paszk. Dz.* 114. SPRAWIENIE, SPRAWIONY, *ob.* Sprawić. SPRAWKA, SPRAWECZKA, - i, ż., *Rs.* справка dopytywanie, dochodzenie, poprawa błędów w druku); *dem. Nom.* sprawa; interesik, sprawuneczek, sztuczka, kleine Angelegenheit, kleiner Handel, ein kleiner Streich; *Rg.* posalak; *Cro.* poszlèk; *Bs.* posalak). O lada sprawkę ſto lat się prawuiemy. *Star. Vet. E* 4. By naymnieysze sprawieczki, które czynił, wielką dostoyność brały. *Wys. Al.* 180. Coż znaczy mina rzadka, i twarz pomieszana? Zapewne iakąś sprawkę? *Teatr* 42 *c*, 20, cf. ſigiel, psia sztuczka). Sprawki dziecinne. *Zab.* 13, 409. Już wiem o wszyſtkim, to iego sprawka. *Boh. Kom.* 1, 241, *et* 2, 231. SPRAWNOŚĆ, - ści, ż., (*Bh.* nespráwnoſt *negligentia*; *Sr.* 1. ſprahwnoſcj *aequitas*; *Vd.* opraulivoſt, opravilnoſt, = pilność, czynność; *Cro.* spravnozt, = koszt, nakład; *Rg.* správnos *habilitas*; *Rs.* неисправность niedbałość); ochota, skłonność, biegłość, prędkość w sprawowaniu rzeczy; zręczność, zdatność, obrotność, die Anrichtſamkeit, Geſchicklichkeit, Gewandtheit. Moia sprawność tego dokazała, że to się tak ſtało. *Boh. Kom.* 4, 392. Od marszałka sprawności po większey części, zawisł, pomyślny skutek seymowych obrad. *Skrzet. P. P.* 1, 275. - §*. Rzodkiew czyni wiatry i niesprawność żołądka. *Cresc.* 241, niespsobność, niewczesność, *incommodité*. SPRAWNY, - a, - e, Sprawnie *adv.*, (*Bh.* zprawný rządny, nesprávný *negligens*; *Slo.* nezprawný *inconditus*: *Sr.* 1. zprahné *aequus*, ſpranný mnj poczciwiec; *Vd.* opraviln, opravilen, opravilosten, *negotiosus*; *Rg.* spravan *praeparatus*; *Cro.* szpráven *paratus*; *Bs.* spravan, prighnút za koje djello *propensus*, *dispositus*; *Ross.* неисправный niedbały; *Ec* справно *perite*, *recta ratione*); zręczny do sprawowania czego, obrotny, zdatny, *Cro.* poszlèn, ausrichtſam, ausrichtig, geſchickt, gewandt. Sprawna główka do wszyſtkiego. *Teatr* 32 *b*, 53. Sprawny z Waści ptaszek. *Teatr* 33 *d*, 89. ein verſchmitzter Vogel. Gdy chcesz być sprawnym, folguy czasowi, darmo go nie puszczay. *Haur. Ek.* 6. Do interessu pieniężnego za katy sprawny; iakże dowcipnie umie kredytorów odprawiać, lichwiarzów uymować, kupców namawiać. *Teatr* 7 *c*, 31. Kto sprawnieyszy ten lepszy, poczciwość nie płaci. *Weg. Org.* 21. Sprawny toż ieden sam, co i z wielką assyſteneyą sprawić może. *Bud. Ap.* 125. Naysprawnieyszego z całey korony Polſkiey mam ſtangreta; szalenie zemną pędzi. *Teat* 7 *c*, 28. Sprawnego poślę kuryera z liſtem, Że się do króla szczęśliwie dobierze. *Jabł. Buk. O* 4 *b*. Poday kartę sprawnie. *Hul. Ow.* 74 Jam taki nędzny i niesprawny, iakbym ia twoie poselſtwo sprawował. *Sk. Kaz.* 270. Od tego czasu, niesprawnieyszego i nierychleyszego języka się ſtał. 1 *Leop. Ez.* 4, iąkaiącego się, ſtotternd. - §. sprawny, w sprawie, porządny, w dobrym porządku, szyku, ordentlich, in guter Ordnung, *Bh.* zprawny Nieprzyiaciele porwali niesprawnie bronie. *Krom.* 58, *tumultuarie*. Nie zwykli nigdy Turcy sprawnie ustępować. *Klok.* 242. - §. Oltarz kościoła iest umysł nabożny, wiarą sprawną. *Zrn. Pſt.* 2, 459, rządzący się wiarą. vom Glauben regiert, gelenkt. - §. Sprawny, należyty, gehörig. Sprawnieyszy dowód. *Krom.* 17. Sprawnie wysłuchawszy, rzekła posłowi ... *Pieſ* 6, *attente*). Dobry iest zakon, ieśliby go kto zakonnie a sprawnie używał. 1 *Leop.* 1 *Tym.* 1, 8, cf czyście). Ta ewanielija ku wielkiéy radości waszemu narodowi ludzkiemu, na on czas i potym sprawnieby miała być. *Rey Pſt. B* 5, właściwie, recht eigentlich. - Rosko-

Digitized by Google

szą cielesną sprawnie gardzić mamy. *Kosz. Cyc.* 66. *Dolet hoc cordi meo* iest mi tego sprawnie żal. *Mącz.*, rzewnie, mocno, duszno, recht sehr, recht stark. Przełożeni wszyscy sprawnieby się mieli dobrych nauk rozmiłować, a za nie się obiema rękoma uiąć. *Kosz. Lor. pr.*, gorliwie, na urząd, uprzeymie). Cyrusa wszyscy sprawnie miłowali. *ib.* 111 *b*, serdecznie). - §*. sprawnie, sprawiedliwie, gerecht. O sprawiedliwy sędzio, ty każdego Sprawnie oddzielasz wedle zasług iego. *J. Kch. Ps.* 8. Nieprzyiaciel mię w nienawiści ma niesprawnie. *J. Kch. Ps.* 54, bez przyczyny: niesłusznie). Wszystkim światem sprawnie rządzi. *Ryb. Ps.* 190. - b) Ziemia ona niesprawna stała się ogród rozkoszny. *W. Ezech.* 36, 35; niesprawiona, nieuprawna, unbebautes Feld. Ta część Afryki iest nieurodzayna, pusta, piaszczysta i niesprawna. *Boter.* 212. niezdatna do sprawienia, nie do uprawy, nicht anzubauen, nicht urbar. - *§. Na tym mieyscu o wszystkim doszły go sprawne listy. *Chrość. Fars.* 64, sprawiące go, donoszące, informuiące, oznaymuiące mu, awizacye, Berichte, Instructionsschreiben. *SPRAWOMÓWCA, - y, *m.*, patron, rzecznik, rzeczomówca, *cáusidicus*, der Sachwalter, (Redner). Polskiego sprawomówcę uczy stawać ładnie Dowcipny Kwintylian tłumaczon dosadnie. *Zab.* 10, 207. W wielkiey sprawomowców trzodzie, wymownych niewielka iest liczba. *Sir. Qu.* 1 *b*, cf. kausyperda). SPRAWOTA, - y, ż., sprawa, sprawczyna, ein Handel, eine Affaire. Tak się skończyła moia sprawota. *Off. Boh.* 77. Słuchayże sprawoty tych złoczyńców. *Pot. Arg.* 233. - *§. sprawowanie się, usprawiedliwianie, die Rechtfertigung. Wielka krzywda poddanym, wielka w królu wada, Kędy skarga sprawocie ussy pozakłada. *Pot. Arg.* 10. Wiesz, kogo potwarz wpisze do metryki, Niewinność ani sprawota wyskrobie. *Pot. Syl.* 49. Jeśli czytaią, uporowi swemu więcey u siebie mieysca daią, niż tey ich w obronie niewinności sprawocie. *Smotr. Ap. pr.* Że na twe skargi, żale i sprawoty Nie odpowiada iedney nawet joty. *Chrość. Job.* 124. SPRAWOWAĆ, SPRAWUIE. *ob.* sprawić. SPRAWUNEK, - nku, *m.*, SPRAWUNECZEK, - czka, *m.*, *dem.*, interes, potrzeba, die Angelegenheit, Verrichtung; das Geschäft; *Crn.* oppravk, oppravilu; *Vd.* opravilu, oprava, opraulenje, djanje, *Sr.* 1. schaft, predkmětjo, schaftzik. Wysyłaią go czasem na sprawuneczki *Teatr* 14, 104. Wysyłać, wychodzić na sprawunek, za sprawunkami, po sprawunkach. *X. Kam.*

SPRĘŻNY. *ob.* Sprężysty. SPRĘŻYĆ, *Cro.* szprusujem, s-prusujem *explodo*, zprusiti, zprusávam *emitto*, *evibro*, *displodo*; *ob.* Prężyć. SPRĘŻYK, -, *m.*, *elater*. chrząszczyk płaski, tak w grzbiecie silny, że gdy go na wznak położy, sprężystością swoią do góry się rzuciwszy na nogi pada. *Zool.* 179; der Springkäfer. SPRĘŻYNA, SPRZĘŻYNA, - y, ż., SPRĘŻYNKA, - i, ż., *dem.*, prężyna, *Rs.* пружина, пружинка, (*Bh.* prujina, pręga, pręt), *Bh.* pero, (*Etym.* cf. Przeć, pręt, *cf.* pióro). *Slo.* pero; *Vd.* peretniza, vok, spelesni lok, podertlivi, sproshlivi lok na vdarjenje; *Slo.* pero, tetik); laska czyli żelazo zgięte gwałtem, iako w zegarze bez wag, w kłótkach, w zamkach żelaznych. *Cn. Th.* 1052, die Springfeder, die Feder z. B. in einer Uhr. Części zamku są: rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna. *Teatr* 6 *c*, 58. Gdyby mi się ten interes poszczęścił, wkrótcebym mogła na sprężynach ieździć. *Teatr* 14, 36, na ressorach, in einem Wagen auf Federn. - §. *tr. fig.* sprężyna, powód, pobudka, bodziec, Triebfeder, Anstrieb. Intryga, interes, to iest sprężyną wszystkiego. *Teatr* 49, 27. Zazdrość i miłość własna, w sercach kobiet dwie naymocnieysze sprężyny. *Teatr* 52 *d* 90. Tyrańskich ruszywszy sprężynek, Potrzebą wymówił djabelski uczynek. *Przyb. Milt.* 114. Wszystkich sprężyn ruszymy, mamy głowy po temu. *Teat* 29, 19. Daleyże, natęż wszystkie sprężyny twoiey wybiegłości. *Teatr* 1, 82, (die ganze Spannkraft deiner Verschlagenheit). - §. W głowie pękła sprężynka. *Teatr* 7 *c*, 65, nie wszyscy doma, przesadził; klepki mu nie stoią, es rappelt in seinem Kopfe; es hat übergeschnappt. SPRĘŻYNNOŚĆ, SPRĘŻYSTOŚĆ, SPRZĘŻYSTOŚĆ, SPRĘŻYNOWATOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* упругость, własność zawarta w naydrobnieyszych cząstkach ciał, ktorey pomocą odpychaią się wzaiem, skoro ścieśnienie się ich znaglonym było. *Mir. Mstr.*, elastyczność, die Elasticität, die Federkraft, Schnellkraft. Sprężystość ciał, iest usiłowanie które maią pewne ciała ścisnione, przywracać się do pierwszego stanu po ściśnieniu. *Rog. Dos.* 1, 226. Sprężystość powietrza. *Hub. Wst.* 290. Żelazo ma nad wszystkie metalle naywiększą sprężynowatość. *Kluk. Kop.* 2, 208. Serce mocą odpierania swoiego albo sprężynności wyrzuca humory do żyły biiącey. *Boh. djab.* 34. Zdzbła na słońce i powietrze wystawione, twardzieią, a tak nabieraią większey siły i sprężynności. *Brzost. duch.* 524. SPRĘŻYNNY, - a, - e, od sprężyny, Feder-, Schnellfeder-, Springfeder-, *Rs.* пружинный. Sprężynny, = SPRĘŻNY, SPRĘŻYSTY, SPRZĘŻYSTY, - a, - e, *Rs.* упругій, *Ec.* малящимельный, elastyczny, elastisch. Ciała, które odmieniwszy kształt swóy w ściśnieniu, gdy to ustaie, do swoiey pierwszey pory przychodzą, zowiemy sprężystemi od sprężyny, która nam to widocznie pokazuie. *Rog. Dos.* 1, 226. Powietrze iest rozciekiem tłoczliwym i sprężystym. *Jak. Mat.* 5, 355. Ciała niesprężyste po uderzeniu nie maią mocy wrócić się do swego kształtu. *Rog. Dos.* 3, 192. Woda nie może bydź ściśniona, iak powietrze, i zbywa iey na tey własności sprężynney, którey nie ma żadne inne ciekące ciało, oprócz powietrza. *Mon.* 74, 565. Lawa stopiona zaczyna wrzeć, wznosić się, ale skoro moc ognia zwolnieie, gazy sprężne niknąą lub tracą swoię sprężystość. *N. Pam.* 9, 342. Z trunków robiących, płyn sprężny się wydobywa. *N. Pam.* 1, 15. Z zędry żelaznéy prędko się wydobywa płyn sprężny, saletroczyn. *Os. Fiz.* 1, 249.

SPRÓBOWAĆ, *ob.* Próbować.

SPRÓĆ, Spruć *vel potius* zprać, zprół, *F.* zporse *cz. dk.*, Sparać, sparać *ndk.*, *Vd.* dolsporgati, *Ross.* спороть, спарывать, rozprać, odprać, zertrennen, abtrennen, auftrennen. - *pr et fig.* Spróta powłoka, *Rs.* спорокъ, спорочекъ. Spruć pończochę, t. i nici z niey wysnuć. *Mag. Mstr.*, auftrippeln. - Kto wolność spara, zakon go ani ubezpiecza wiara. *Chrość. Fars.* 34. Nie miał mocy spróć wolą Jowiszową; *rescindere. Zebr. Ow.* 48.

SPRÓCHNIAŁOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* prachniwost, sprachniwelost; *Slo.* sprachniwélost; *Sr.* 1. prochniwosez; *Vd.* strohlivost strohljtje, strohnetje, strohlenje, kerhkovitnost, okerhnost, perhkovitnost zhervojedina); spróchnienie, zbutwiałość, die Morschheit, Mürbigkeit von Fäulniß. Poznasz spróchniałość, gdy kość niegładka, owszem poprzegry-

Digitized by Google

żana. *Perz. Lek.* 133. W chorobie zaraziły go wrzody i sprosne sprochniałości robaki rodząc. *Sk. Dz* 174. SPROCHNIAŁY, SPRÓCHNIEC, *ob.* Próchnieć. SPRÓCHNIZNA, - y, ż., sprochniałego co, morsz, morszatość, etwas Morſches, *Bh.* zjerwotočina, *Dl* csarvotocsina). Patrz w tey sprochniznie koza odpoczywa mała, Jakże sobie spokoyne schronienie obrała. *Chod. Ges.* 266, cf. dup', ein ausgefaultes Loch.

SPROFANOWAĆ, *ob.* Profanować.

SPROSIĆ, *F.* sprosi *cz. dk.*, spraszać *ndk.*, wielu poprosić, *Vd.* svabiti, *ob.* zwabić, *Rs.* созвáть, созывáть, cf. zazwać); mehrere zuſammen einladen; (*Vd.* isprashati, sprashuvati, = wypytywać; *Ross.* спросить, спрашивать, = pytać; спрóшиваніе pytanie; спроситься, спрашиваться radzić się kogo)). Niechay się wszyscy moi domownicy cieszą, niech sproszą wszyſtkich sąsiadów. *Teatr* 28 *b*, 135. Sproszenie, *Rs.* созывъ. Sprasz.ający, *Rs.* созывáтельный; Sprosiciel, *Rs.* созывáтель, sprosicielka, *Rs.* созывáтельница.

SPROŚNICA, - y, ż., sprosna nieczysta kobieta, nierządnica, wszetecznica, ein unzüchtiges Weib, eine Vettel; (*Sr.* 2. prośniża = wszeteczne gadanie). Rozkosz odpędził i sprosnice za stydził. *Sk. Dz.* 125. Sprosnicę do tego przywiódł, iż przysięgła iść na pokutę. *Sk Dz.* 819. SPROSNIK, - a, *m.*, sprosny nieczysty człowiek, nierządnik, wszetecznik, plugawiec, ein unzüchtiger Menſch, (*Ec.* порочникъ występek). Niewstydliwe postępki sprośników. *Sk. Zyw.* 1, 92 Ten sprośnik, ten dowódca szaloney młodzieży, Kiedy iuż chce, niech się żeni, iak należy. *Zabł. Fir.* 80. SPROSNOŚĆ, *SPROSTNOŚĆ, - ści, ż., (*Boh.* ſproſtnoſt *simplicitas*, *vulgaritas*, *vilitas*); psota, wszeteczność nieczystość, plugawość, Unzüchtigkeit, Unzucht, Unfläthigkeit, Schändlichkeit; *Sr.* 1. rozność (cf. różność), grośność (cf. groźność); *Crn.* praznoszt, praznovanye *fornicatio* cf. prożność, prożnowanie; *Rs.* сквернотворéніе; *Ec* студолóжество, нечистота, непотребство. Ubrał się w onę szatę sprosnościami pokalaną. *Warg. Wal.* 95. Zaprowadzili ią na mieysce sprosności. *Bals. Sw.* 1, 54, do nierządnego domu, do zamtuza). Nieobyczayność zamyka w sobie insze występki a sprosności, iako pijaństwa, fryerstwa i t. d. *Glicz. Wych. I* 3 *b.* Ustawicznością grzeszenia ludzie się w bydlęcą sprostność obracaią. *W. Poſt. W.* 96. Sprostność grzechu. *ib.* 54. - §. Sprostność człowieka wywraca drogę iego. *Bud. Prov.* 19, 3, głupstwo *Bibl. Gd.*, zdrożność, Ungereimtheit, Verkehrtheit. Chociaż oboie to, i ochędożnym być, i nie wydwarzać się, iest dobre w sobie; iednak kiedy kres swoy przeydzie, iuż się w sprosność obrócić musi. *Gor. Dw.* 40. SPROSNOMOWNY, *ob.* Blazgon. SPROSNOMÓWNOŚĆ, *ob.* blazgonienie. SPROSNY, *SPROSTNY, - a, - e, - ie *adv.*, (*Bh.* ſproſtný *simplex*, *plebeius*, *vulgaris*, *vilis*, *Hg.* parazna *libidinosus*); psotny, nieczysty, nierządny, wszeteczny, plugawy, unzüchtig, unfläthig; *Sr.* 1. rozné, rosny, roznjki; *Sr.* 2. prośni (cf. próżny), grośni (cf. groźny); *Rs.* порóчный. Sprosny *ad mores pertinet*; plugawy *ad naturalia sine peccato*; szpetny *et* zadny *ad aspectum*, *esto aliqui confundant haec. Cn. Th.* 1052. Ludzie sprośni, złościami wszystkiemi pomazani, w nieczystości żyiący. *Sk. Zyw.* 1, 103. Zbrodzień i sprosny cielesnik. *Sk. Dz.* 245. *Lupanar* *prożny dom, nierządny. *Urs. Gr.* 147, sprosny, *ob.* zamtuz). Puścili się synowie Izraelscy za marnościami, i sprostnie czynili. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 15; *Cro.* praznújem *fornicor*, (cf. próżnować), *Rs.* сквернотворить. Grzech sprostny i szkarady. *Karnk. Kat.* 226. Która rzecz iest ku uczynieniu sprosna, ta i ku mówieniu nieuczciwa. *Modrz. Baz.* 59. Sprosnie raniony. *Chel.* 167, haniebnie, szkaradnie, schändlich. Co może być sprostnieyszego nad rozgniewanego człowieka? *W. Poſt. W.* 2, 124, szkaradnieyszego, abſcheulich. Sprosna burza powstawszy, ostatnią zgubą utonienia przegraża. *Birk. Dom.* 111, haniebna, szkaradna, okrutna, ein abſcheulicher, ſchrecklicher Sturm. - §. Zadałeś posłom naszym nieumiejętność, iakoby oni tak *sprostni byli, aby radzili o tym, czego nie znaią. *Orzech. Qu.* 39; tak nieokrzesani, tacy prostacy, ſo albern, tölpiſch. Bardzobym ia temu rad, aby się tych gier rozmównych, iako we Włoszech ludzie zacnieysi maią, też u nas ludzie niesprosni ięli. *Gor. Dw.* 5, okrzesańsi, die cultivirteren, gebildeteren Klaſſen. Korzystał w przyiaźni téy białogłowy, iako i piękney i młodey, niesprosny młodzieniec ieden. *Gor. Dw.* 274, niczego, grzeczny, ein artiger junger Mann.

SPROSTAĆ czemu *Med. ndk.*, *Bh.* zaſtati (cf. zastać), mieć co siły, wyrównać czemu, wydoływać, einer Sache gewachſen ſeyn; Kraft und Fähigkeit genug zu etwas haben. Nie napieray się, czemu nie sprostasz. *Petr. Hor.* 2, *M b.* Czemu ty nie sprostasz, temu nikt inszy nie sprosta; czego ty nie będziesz mógł uczynić, tego też iście nikt nie uczyni. *Mącz.* Potrzeba, aby sam siebie człowiek dobrze znał i swoię siłę, czemu sprostać, a czemu nie może sprostać. *Gor. Dw.* 104; Możesz-li sprostać, podeymuy się; a nie możesz sprostać, day pokoy. *Biał. Poſt.* 134, *Chel.* 91. Na to się pokuszamy, czemu sprostać możemy. *Ezop.* 7. Trudnieyszych rzeczy, niźli im sprostać możesz, nie baday się. *Radz. Syr.* 3, 22. Ty sam sprostać nie możesz sprawom ludu tego. *Rey Pſt. B b b* 1. Nie tak nauką, iak biegłością wszystkiemu sprostał. *Papr. Ryc.* 223, *Krom.* 171 *et* 519, *Modrz. Baz.* 176. Gdy pan będzie miał co darować, ma pierwey sobie rozważyć maiętność, a dostatek i sprostanie swoie. *Kosz. Lor.* 114, *ob.* przemoga, przemożenie, możność). *SPROSTAŁY, - a, - e, wydoływaiący, wyrównywaiący, maiący z co siłę, gewachſen einer Sache. Na mieysce tego urzędnika, innego szlachcica osiadłego ku odprawowaniu tych roków obrać maią. *Stat. Lit.* 170. (SPROSTNY, *ob.* Sprosny). SPROSTOWAĆ, *ob.* Prostować. SPROSZYĆ, *ob.* Proszyć. SPRÓTY, *ob.* Spróć.

SPROWADZIĆ *cz. dk.*, Sprowadzać *ndk.*, zkąd przyprowadzić, przywieść, przyciągnąć, ściągnąć, herabführen, herbeyleiten, herzu ziehen; *Slo.* sprowáziti, sprowažím *deducere* (sprowádzan'i *concomitatio*; *Cro.* szprevajam *comitari*, szprévod *comitatus*, *funus*, szprevoditel, szprevagyavecz *assecla*, *comes*, szprevodni *funebris*, *exequialis*; *Rs.* спровáдить, спровáживать sekretnie na bok sprzątać). Sprowadź go na dół z góry. *Tr.* Przecudnieby było, gdyby ią tu można sprowadzić. *Teatr* 52 *d*, 87. Zakładał kosztowne ogrody, kazał wycinać perspektywy, sprowadzać wody. *Zab.* 14. Professorów do iakiey nauki, gdy komissya edukacyyna w kraiu znaleść nie może, spro-

Digitized by Google

wadza ich z zagranicy. *Dyar. Gr.* 154. - §. Sprowadzić do mnieyszéy liczby, redukować. *N. Pam.* 6, 318.

SPRUCHNIAŁY, SPRÓCHNIAŁY, *ob.* Próchnieć.

SPRYCA, - y, ż., strzykawka, z *Niem.*, die Spritze, Sikawka. *Czerw.* 9 *et* 36, *Perz. Cyr.* 2, 321; *Vd.* kropieza, kropiuniza, shverkaliza, resliuniza, besgalza, bozou, tershou; *Crn.* bèsgalza; *Cro.* spriczalka, sprihálka, (*spríkam spargo*), bzikalyka, bizikalka; *Rg.* scpirliza; *Rs.* шприцъ, насосъ, пожарная заливная трубя, *ob.* sprycować.

SPRYCH, - u, *m.*, SPRYCHA, - y, ż., śpica u koła, (*Etym. cf. Ger.* spreitzen, *ob.* sprys), die Speiche im Rade, die Radespeiche; *Bh.* Spice. W kołach promień każdy czyli sprych iest niby drągiem etc. *Rog. Dos.* 3, 134. - §. *Anat.* sprych, sprycha, mnieyszy piszczel, *fibula. Perz. Cyr.* 33, przęczka, die kleinere Beinröhre. Sprych, kość mnieysza łokcia. *Krup.* 1, 140, die kleinere Armröhre. - *tr. fig.* Widok ten zoftrzył sprych wzrokowy pod czarta powieką, Tak iż różnił przedmioty daleko. *Przyb. Milt.* 94, ostrość wzroku, promień oczny, den Strahl des Blicks, des Auges). - *aliter*: Któżby Nilu rzekł, na tak twóy brzeg cichy, Że w powodź takie miałbyś czynić sprychy Gwałtownie! *Bard. Luk.* 184, takie zbytki, susy, skoki, übermüthige Sprünge). - 2) Cło od wiosła i sprychy statku tym kanałem plawionego. *Vol. Leg.* 7, 816.? *SPRYCHNIE, n. p. Juno narzeka: Jowisz po cóż się z Kalistą nie kuma? Junonę małżonkę Przecz cierpi? przecz łóżnice nie odleci sprychnie? Przecz sobie Lykaona teściem nie wystrychnie? *Zebr. Ow.* 43, *cur non et pulsa ducat Junone, meoque colloset in thalamo*? - SPRYCHOWY, - a, - e, od sprychu, Speichen-. *Anat.* sprychowa kość. *Krup.* 3, 70, *ob.* Sprych, sprycha, piszczel.

SPRYCOWAĆ *cz. ndk.*, z *Niem.* spritzen, strzykać, sikać, z sikawki napuszczać; *Sr.* 2. schprijzowasch; *Vind.* shprizat, shverkati, shterkati, (*Cro.* spriham *spargo*). - Sprycowanie n. p. gardła. *Czerw.* 9; *Vd.* na kroplei, pokrop, shverklei. SPRYCOWNIK, - a, *m.*, *Vd.* kropnik, oshterkavez, shverka ez, polivar, cf. polewacz, der Spritzer, spryemaister, *Niem.*, der Spritzenmeister, dozorca sikawek.

SPRYS, - u, *m.*, SPRYSA, - y, ż. (cf. *Ger.* spreitzen, Spriet, *ob.* sprych); przewoźniczy drąg, die Spreitzstange der Botsknechte, der Bothaken, die Schifferstange; *Crn.* sòra; *Bh.* rozpérak. Flis z kowanym sprysem. *Klon. Fl. B* 3, *not.*, contus, tudis seu pertica, qua nauis impellitur". Sprysa. *Pot. Jow.* 2, 55. - 2) *Archit.* sprys, zastrzał, podpora z drzewa abo z muru dla umocnienia ścian. *Dudz.* 58, *Pot. Arg.* 33, ein Spreitzpfeiler, Gegenpfeiler, Strebepfeiler, die Spreitze. SPRYSZ, - u, *m.*, powierzchne wyrosty na roztopionym śrebrze. *Tr.*, *Ger.* Spriß, Auswurf, der sich auf dem geschmolzenen Silber aufwirft. SPRYSZCZEĆ, *ob.* Pryszczeć, Prysnąć.

SPRYT, - u, *m.*, z *Franc.* esprit, cf. *Lat.* spiritus, (*Rs.* спиртъ wyskok, spiritus). Spryt, żywość umysłu, która szybko rzecz każdą chwyta, zrozumiewa, domyśla się, jak ma być wziętą, przywłaszcza ią sobie, równie tak nazywamy iskrzenia się własney myśli i konceptów; spryt iest odmienieniem dowcipu. *Cztr. Myśl.* 69, Geist, Witzigkeit, Lebendigkeit des Witzes. SPRYTNOŚĆ, - ści, ż., własność tego, co wydaie spryt, geistreiches Wesen; SPRYTNY, - a, - e, - ie *adv.*, od sprytu, pełen sprytu, cf. dowcipny, geistreich, witzig, voll Geist, *Vd.* duhapoun.

*SPRZAĆ, *SPRZAŁ, *ob.* Sprzyiać.

SPRZĄCZKA, - i, ż., przączka, przęcka, przęczka, *Bh.* préska, préska; *Slo.* prezla, sponka; *Sr.* 2. schnella; *Crn.* karijze, saponki, (cf. zapiąć); *Vd.* sadershniza, kopzha, saponki; *Cro.* kopcha, shnola; *Sla.* pregjice; *Rs.* пряжка, пряжечка; die Schnalle. Sprzączki śrebrne, miedziane, mosiężne albo z kompozycyi biały, leią w formach w piasku wytłoczonych. *Cs. Rud.* 559. SPRZĄCZKARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od sprzączek, der Schnallenmacher, *Bh.* préstar, *f.* préstárka. *SPRZĄCZKOWY, - a, - e, od sprzączki, Schnallen-, *Rs.* пряженный. Sprzączkowa kość, *Krup.* 3, 229, *ob.* Sprych, sprycha, piszczel. SPRZĄDZ, SPRZĄC, sprząg, *F.* sprzęże cz. *dk.*, *sprzągnąć, sprzęgnąć, *F.* sprzęgnie *idntl.*, *Sprzągać, Sprzęgać *Contin.*, *Bh.* sprahnu, sprábl sprábnauti, sprahám, prabugi; *Sr.* 1. pjabam rómadu, zapjabam; *Sr.* 2. spesch; (*Rs.* спрячь, спрягать, z słowo czasowe, konjugować, спряженіе konjugacya; *Rs.* сопрячь, сопрягу, сопрягать połączyć, złączyć; *Rs.* супружество, *Ec.* супружество małżeństwo, *Ec.* супружный małżeński); bydło, bestye iedno z drugim razem zaprzęgać, zusammen anspannen, zusammen spannen. *Cn. Th.* 1053. Bardzom kontent, żeś Wc Pani tak piękny cug koni sprzęgła. *Teatr* 11 *c*, 23. Sprzężenie, sprzęganie, zaprzęganie razem, das Zusammenspannen; sprzężenie, sprzężay, das Gespann, die Anspanne. Nalazł syna orzącego dwanaścią wołów, a on między tym dwanaścią sprzężeniem wołów był sam ieden. 1 *Leop.* 5 *Reg.* 19, 19. - §. *transl.* Płaszcz mocno haftkami śrebrzystemi sprząga. *Dmoch. Jl.* 2, 205, spina, zapina, zuknöpfen, zuhaken. - §. *tr. fig.* sprzęgać, łączyć, sworować, koiarzyć, zwięzywać, verbinden, vereinigen. Konrad z Krzyżaki sprząglszy się, woynę przeciw Prusakóm podniosł. *Krom.* 234. Zawsze musi szkodować, kto się ze złym sprzęże. *Sim. Siel.* 94. Tylko ta wolność prawdziwa, która się spręga z rozumem. *Petr. Pol.* 2, 161. „Będziesz szczęśliwą, ieśli sprzęgniesz z miłością wierności ogniwo. *Zab.* 12, 37 *Gawdz., Pilch. Sall.* 201. Takie iest złączenie, sprzężenie i zjednoczenie w Troycy, iż syna od ducha, abo ducha od syna, lub od tegoż oyca odłączyć nie może. *Smotr. Lam.* 123; związek, węzeł). - §. *Venat.* O sprzęganiu psów. Myśliwiec ma ie umieć tak sprzęc, żeby wszystkiego miał dosyć, a niczego nazbyt. *Ostror. Mysl.* 42; sworować, die Hunde zusammen kuppeln - *Similiter*: Raz dwóch sporych wężów pod piękną dąbrową sprzęgłych łaską grzonął. *Zebr. Ow.* 64, splątanych, verflochten, in einander geschlungen. SPRZĄG, - ęgu, *m.*, SPRZĘG, *Bh.* spréj, cug, bydlęta zaprzężone, *ob.* sprzężay, das Gespann, die Anspanne, der Zug; (*Vd.* vprega konjou, z para koni; *Ec.* супрягъ, супряга, супруги, пара, двое, para, dwoie; *Ec.* супрягъ; *Rs.* супругъ małżonek, *f.* супруга małżonka). Kmieciowi nowo osadzonemu trzeba dać sprzężay wołów według zwyczaynego sprzęgu. *Haur. Sk.* 42. Do orania, odwracania, bronowania, zasiewania i gnoienia, iest sprząg folwarczny, do którego są fornale i parobcy. *Pam.* 85, 534. Potrafię i słowy, I zwykłą groźbą pędzić sprząg wołowy. *Zab.* 15, 389. Bachus swą sztuką uiął tygry w sprzęg niepospolity. *Hor.* 2, 23 *Nar.* - §. *fig.* związek, das Bündniß, die Vereinigung, Verbindung. Oktaw gotów był z Antonim nowe mieć sprzęgi, byle on się z nim koroną dzielił. *Chrośc. Fare.* 481. Gdy się w sprzęgu trzymaią

Digitized by Google

trzy woły pospołu, Żadnego z nich nie może lew pokonać. *Min. Ryt.* 4, 115. SPRZĄGŁOŚĆ, - ści, ż., zgodność, wzaiemna pomoc, Eintracht, wechſelſeitige Hülfe. Tam sprzągłości w urzędowaniu, tam szczérey pracy spodziewać się trzeba, gdzie przywiązanie ku rządzcy umysły kieruie. *Dyar. Gr.* 250, *ob.* sprzężyſty.

*SPRZĄM, *ob.* Sprzyiać.

SPRZĄŚĆ, *F.* sprzędzie *cz. dk.*, *Rg.* zaprełti, zaprędem, aufſpinnen, *ob.* prząść, uprząść.

SPRZĄTNĄĆ, zprzątnąć, *cz. idntl.*, Sprzątać, sprzątać *ndk.*, (*Ross.* прятать, прячу, спрятать schować; напрятать podziewać gdzie, опрячу, опрятывать umarłego ubierać, опрятываться uchodzić, wymykać się; *Ec.* спрятаю *summoueo.*); uprzątnąć, poprzątnąć, sprzęty lub inne rzeczy na swoie mieysca odłáwić, odkładać aufráumen, abráumen, wegráumen; *Bh.* klidim, klíditi, klídjwám, klízeni, ſlíjbiti, ſlízeti, uklíditi, uklízeti; *Vd.* spraulat, spraviti, (cf. sprawić), prezhspraviti, prezhvkasati, triebiti, (cf. trzebić), ſtriebiti, potriebiti, ispotiti, gorſtriebiti, dolpopraviti, dolſpraviti, dolsnashati; *Sla.* pokupiti, (cf. pokupić); *Rs.* сбирать, снимать. Czasu nie było do sprzątania obozu. *Warg Cez.* 178. - §. Sprzątać z pola, zbierać, die Feldfrüchte abráumen, einráumen, einführen. Pogoda mierna a sucha rolnikowi do sprzątania we źniwd z pol bardzo służy. *Pur G.* 2. Sprzątanie z pola rychłe niemały pożytek uczyni, że się w czas bydło rozpuści. *Haur. Ek.* 69. Markotny, że nie sprzątnął, iak rozumiał z pola, Cóż było sprzątać, kiedy płonna rola? *Min. Ryt.* 3, 331. - §. sprzątnąć co, sztucznie ukraść. *Cn. Th.* 1053 smykać, zemknąć, *Rs.* припрятать, припрятывать, спровадить, спроваживаю, (cf. sprowadzić); ſchnipfen, ſtibitzen, mauſen, entwenden. - §. sprątnąć kogo, z zgładzić, zabić, einen aus der Welt ſchaffen, aus dem Wege ráumen. Nie jednęś iuż żonkę z świata sprzątnął, niektóre arszenikiem, drugie z miłości podawiwszy na łóżku. *Opal. sat.* 29. SPRZĄTACZ, - a, *m.*, który sprząta, poprząta. der Aufráumer; *Vd.* spraulavez, ſtriebnik, *Rs.* прибиратель, (прибироха który cudze smyka).

SPRZEĆ, *ob.* Zeprzeć, sparł. *SPRZECHODZIĆ, *ob.* Przechodzić, Przeyść.

SPRZĘCIK, - a, *m.*, *dem. Nom.* sprzęt, ein kleines Geräthe. Niechay, co ktory ma sprzęcików swoich za wczasu sprzedawa. *Chroſć. Fars.* 56.

SPRZECIWIĆ się, *ob.* Przeciwić się. *SPRZECIWIA, *ob.* z Przeciwia. SPRZECIWIEŃSTWO, *ob.* Przeciwieństwo. SPRZECIWNIK, *ob.* Przeciwnik. *SPRZECIWNY, *Rey Pſt. F* 5, *ob.* Przeciwny. SPRZECZAĆ się z kim *Rec. ndk.*, spierać się, spór wieść, mit einem ſtreiten, Streit führen, einen Streit, Wortwechſel haben; (D b d. mit ihm wörteln); *Bh.* príti ſe, odporowati, odpor, odbog činiti; *Sr.* 1. zawojam ſo; *Crn.* prepiram se, besędém se, (cf. biesiadować); *Vd.* se sprekarjat, sprebarkovat, prebarkovat, se prepirat, se ardrati; *Cro.* oprechujemsse, pregovarjamsse, insdimsze, (*Cro.* sprechiti, sprechújem *impedio*, *inhibeo*, zprichavatisse, z sprawiedliwić się); *Rg.* srjécitise; *Bs.* srjécitise, skaratise, karatise, prirecchise, jsprjecitise, (*Bs.* isprecjati *in transversum pono*), pricjatise; *Rs.* спориться, сдорить, вздорить, вздорничать, противорѣчить, состязаться, спязаться, прекословить, воспрекословить, посчитаться; *Ec.* препираться, сопрѣчися, спираюся, ссориться, тягаться, словопрюся, противовѣщании, противогаголать, отборствованми. O słówko się naymnieysze sprzecza, iak zaiadły, *Zab.* 16, 113. My się sprzeczali, nie wiedzieć o co. *Teatr* 33 *c*, 39. Zawsze z kimkolwiek sprzecza się, kłóci, poiedynkuie. *Teatr* 21, 85. - *§. Przeciwnikowi waszemu djabłu, sprzeczaycie się mocniw wierze. *Zygr. Papr.* 172, odpieraycie, odpór daycie, widerſtehen SPRZECZANIE się, SPRZECZANIE, SPRZECZKA, - i, ż., spor, spieranie się, der Streit, die Streitigkeit; *Boh.* hadka (cf. gadka), rozpor; *Sr.* 1 źrét, wuretjwano; *Crn.* prepir, prepirenga *Vd.* prepiranje, prepiringa, pipinga, sprekarjanje, prebarkovanje; *Cro.* pregovarjanye, ináda: *Rs.* противорѣчіе, побранка, схватка, перекóры, состязаніе, спязáніе, спы́чка; *Ec.* сопрѣніе, обоюдная распра, ссора, супря, тяжба, спорь. Sprzeczanie wielkie prawdy ustępuie. *Cn. Ad.* 1084 Po długim w tey rzeczy sprzeczaniu, obaczywszy prawdę, nie chciał dłużey dysputować. *Pasz. Dz.* 149. Bywa o tym sprzeczanie między ludźmi *Petr. Pol.* 194. O coby między ludźmi była sprzeczka, gdyby wszyscy iednakowo o rzeczach rozumieli. *Teatr* 32 *c*, 17. Milczeć i nie wdawać się w sprzeczkę. *Teatr* 19 *c*, 79. Ażebyśmy z prawami boga i natury nie byli w sprzeczce. *Koll. liſt.* 2. 54, w przeciwieństwie, im Widerſpruche. - *§. Wy słuchacie djabła bez *przeczki; i o naszem słuchacie go. *Twor. Hie.* 8, bez odporu, ohne Widerſtand. *SPRZECZLIWY, SPRZECZNY, - a, - e, - ie *adv.*, sporny, swarliwy sprzeczający się. zänkiſch, ſtreitſüchtig; *Bh.* pútkliwý, swárliwe; *Sr.* 1. zpéracjné, zpéradné; *Crn.* prepirliv, prepirn, *Vd.* prepiren, prepirliu, praudliu, praudvatliu, sprekaren, sprekarjoviten, spezhan; (*Rg.* priprjeecni, z przeciwny); *Rs.* противорѣчный, сдоривый, вздóривый, прекословный, прекорѣчивый, любопрительный, отрицательный, разнорѣчивый, состязательный; *Ec.* прекословный, любопрѣтельный, любопрительный, прительный, на ссору выдань или въ споръ состоящій, (претительный, прещáтельный zakazuiący. Baba ta sprzeczna, iak djabeł. *Teatr* 6, 18. - §. przeciwny, przeciwiaiący się, widrig, entgegen, widerſtreitend, ſtreitig. Głos drugi, sprzeczny pierwszemu, szepce mi, nie wierz temu. *Teatr* 52 *d*, 99. Zdanie Vic Pana sprzeczne z moim wszędzie. *Niemc. P. P.* 17. - §. Sprzeczna odpowiedź skłoniła pokusić się o przeyście rzeczoney cieśniny. *N. Pam.* 4, 126, odmówienie, abſchlägige Antwort. - §. sprzeczny, o którego spór iest, ſtrittig. Jest to prawda niesprzeczna i maxyma niezawodna. *Mon.* 67, 306, niezaprzeczona). Niesprzecznie, *Rs.* безотрицательно, безсловно. Wszczęły się sprzeczliwe zayścia między biskupem a szlachtą o dziesięcinę. *Krom.* 559. SPRZECZNOŚĆ, ści, ż., skłonność do sprzeczania się, die Streitſüchtigkeit; *Bh.* pútkliwoſt, swárliwoſt; *Slo.* odpor, (*ob.* odpor); *Sr.* 1. zpéracjnoſcj; *Crn.* prepirnoſt, *Vd.* prepirnoſt, praudlivoſt, prepirlivoſt; *Rs.* любопрѣніе, противословіе, прекословіе. - §. przeciwność, przeciwieństwo, der Widerſpruch. SPRZECZNIK, - a, *m.*, sprzeczaiący się z kim, przeciwnik, *ob.* sprzeka, der mit einem ſtreitet, der Gegner; *Bh.* odpírač; *Vd.* sprekarjavez, sprekarjer, prepiravez; *Rg.* oprjecitegl; *Cro.* oprechitel; *Rs.* противословéсникъ, поперетчикъ

Digitized by Google

сосязáтель, сутя́га; *Ec.* совопро́сникъ, противоглаголатель. W sądzie dozwalaią sprzecznikowi mówić, co mu się zda, o świadkach, o sprawie. *Modrz. Baz.* 343 *et* 352; *w rodz. żeńsk.* *Sprzeczniça, *Sprzeczniczka; *Crn.* prepiravka; *Vd.* sprekarjarza, prepirarza; *Rg.* oprjecitegliza; *Rs.* попере́тчица.

SPRZEDAĆ, *ob.* Przedać. SPRZEDAŻNOŚĆ, *ob.* Przedayność.

SPRZĘG, *ob.* Sprząg. SPRZĘGAĆ, *ob.* Sprząc. SPRZĘGACZ, - a, *m.*, który bydło sprzęga; der Zusammenspanner, Anspanner, Einspanner; *Iugarius* poganiacz. *Cn. Th.* 1053, *Wlod.* - *tr.* koiarzyciel, połączyciel, der Stifter einer Verbindung *e. g. coniugator amoris. Cn. Th.* 1053.

SPRZEKA, - i, *m.*, sprzeczny, wybrydnik, wybrydzaiący, niedogodek, hyrny. *X. Kam.*, *ob.* zrzęda, cf. gdyra, *ob.* sprzecznik, ein Wörtler, Widersprecher, Zankſüchtiger.

SPRZEKRAWAĆ. *ob.* Przekroić. *SPRZEŁAY, *ob.* Przełay.

SPRZĘT, *SPRZĘTR, - u, *m.*, SPRZĘTY *plur.*, wszelakie meble, graty, naczynia, narzędzia, porządki domowe, Geräthe, Geſchirre, Hausrath, Einrichtung; *Boh.* nábytek (cf. nabycie), swrssky (cf. wierzch), zbozj (cf. zboże); *Crn.* domàshya, pohishtvu (*ob.* dom, *hyża); *Vd.* roba, imanje, napraulishtvu; *Cro.* pohištvo, pratés; *Dl.* pokuchtvo; *Rg.* pratéx, pokucchje, pokùchštvo; *Bs.* pratesg od kuchje, pokuchiscte, prritiscte; *Rs.* скарбъ (cf. skarb), имнарь (cf. utwor), обихо́дъ (cf. obchód). Sprzęt domowy, naczynia, iako są kadzi, achtle, sędy, prasy etc. *Cresc.* 39. Maiątek między nie podzieliła; sprzęt i *ochędoſtwo im rozdała. *Warg. Wal.* 47. Cały swoy sprzęt kawalerski sprzedał. *Boh. Kom.* 4, 361. Oto nasze sprzęty, Cztery kąty i piec piąty. *Teatr* 53 *d*, 11. Oycowie nasi lepiéy się od nas mieli, choć drewnianych sprzętów używali. *Teatr* 6. 62. Mówi o zbytecznym i wymyślnym sprzęcie albo ochędoſtwie domów, t. i. iak dziś modnie mówią, o meblach, które z Paryża sprowadzamy. *Mon.* 67, 622. Dwór świetny, świetne ſtatki, szaty i wszyſtek *sprzętr. *Kosz, Lor.* 75. Xiążę na sprzętrze rzeczy swych proſtym, ale iednak ochędożnym przeſtawiaiąc, bukowych mis, drewnianych łyżek używał. *ib.* 104. Teraz żadnego proſtego takiego mieszczanina niemasz, któryby się drewnianym sprzętrem nie brzydził, a na śrebrze albo na złocie nie iadał. *ib.* - Sprzęty upakowane, obłogi, Gepäcke, Bagage. Słonie sprzęt cesarſki niosące. *Tward. Wł.* 122. Na granicy Turcy nasz sprzęt oględowali. *Warg. Radz.* 161. SPRZĘTNY, - a, - e, skrzętny, geſchäftig, wirthſchaftlich, ämſig, ſich tummelnd. Zatym sprzętna gospodyni o wieczerzy pilność czyni. *J. Kch. Dz.* 270. SPRZĘTOWY, - a, - e, od sprzętów, Hausraths, Geräthes, Meubels, *Rs.* скарбовый, (*ob.* ſkarbowy).

*SPRZEWRACAĆ, *ob.* Przewrócić.

SPRZĘŻA, - y, *ż.*, SPRZĘŻAY, - aiu, *m.*, *Bh.* spřežení (*ob.* sprzężenie, sprzęgać, přípřež; *Sor.* 2. pśěg; *Sor.* 1. pjajne kotjo, zpówu pjajne; (*Crn.* prepręga, z rząd końſki, *Bs.* vres od kogna, sprava od kogna); *Rs.* упряжь, (z szory; *Rs.* упряжка zaprzężony poiazd, ſtoyka; *Rs.* спряженїе; konjugacya, czasowanie); bydło i naczynie wozowe, plugowe. *Cn. Th.* 1053, das Geſpann, die Anſpanne. Na wozie zręcznie ruszać będziesz sprzężą ptaków. *Hul. Ow.* 12. Sprzężay wszyſtek słoneczny pod Faetontem nie miał swéy zwyczayney wagi. *Otw. Ow.* 61. - §. *tr. fig.* Maiąc tak wielu świętych męczenników sprzężą, Nie tylko nam krzyż pańſki, ale suknie ciężą. *Pot. Zac.* 140, pasmem, pospołu, na kupie). *SPRZĘŻ, - a, *m.*, n. p. Ubogiego z Cyreny męża Na ratę dadzą Panu za *sprzęża. *Miaſk. ryt.* 68, za pomocnika, towarzysza, zum Gehülfen, Gefährten. SPRZĘŻENIE, sprzęganie, *ob.* Sprząc, sprzęgać. SPRZĘŻNY, - a, - e, do sprzężenia, z SPRZĘŻYSTY, - a, - e, *Sr.* 1. zpówu pjajne; (*Rs.* супружескїй, супружнїй, супружественный; daiący się sprzęgać, łączyć, koiarzyć, zusammenſpannbar, vereinbar. *Tr.* Sprzężne żebro, przy łopatach wołu, die Spannribbe bey den Schulterblättern des Ochſen. *Tr.* - §. 2) sprężyſty, *ob.* Sprężyſty.

*SPRZODKU, z przodku, *ob.* Przodek.

*SPRZYCZYNIĆ *cz. dk.*, uſkutecznić, przyczyną być ſkutku iakiego, verurſachen. Że zmartwychwſtały Tytus Lecha berłem włada, Wszyſtko to twa roztropna sprzyczyniła rada. *N. Pam.* 21, 364.

*SPRZYDAWAĆ *cz. iterat. dk.*, n. p. wiele nad słowo boże wypisane sprzydawali i nawymyślali. *Gil. Kaz. Ce* 7, przyczynili, pododawali, nach einander hinzu thun, *ob.* Przydać.

SPRZYIAĆ, *contr.* *SPRZAĆ *med. ndk.*, przyiznym czyli przychylnym lub życzliwym być komu, einem gewogen ſeyn, ihm wohlwollen; *Bh.* popřiti, popřál, popřegi; *Slo.* práť, pregem; *Sr.* 1. pjeyn, popjaći; *Crn.* pervôshiti; *Vd.* dobrovoshiti, dobrosheliti, pomiluvati; *Rs.* пріятствовати, благопріятствовать, благоволить; *Ec.* пріятствую. Szczęście raz sprzyia iednym, innym drugi. *Teatr* 45 *b*, 16. Jeśli ci szczęście sprzyia, waruy się nadymać. *Min. Aus.* 43. Każdy sprza człowiekowi daruiącemu. *Bud. Prov.* 19, 6. Kto swoim nie sprzyia, nikomu nie sprzyia. *Cn. Ad.* 402. Zprzyiałeś mi młodemu; teraz gardzisz ſtarym. *Ezop.* 11. Konſtancyusz był zarażony sektą Aryusową, i nie sprzał chrześciiſnom. *Biel. Sw.* 60, *Biel. hſt.* 156. Pan nasz nieuczonym kapłanom *nie *sprzyiaie. *Kosz. Lor.* 41 *b*. Bóg mi *sprzyiaie. *Petr. Hor. D b*; *Sr.* 2. komuż bohg jůži, tomu pschijo spiži; komuż bohg ni jůži, tomu pada ſ jůže, z komu bóg sprzyia, temu przydzie (śpiża) chléb; komu bóg nie sprzyia, temu spadnie z łyżki). Sprzyianie, *ob.* *sprzyiazność, przychylność, życzliwość, die Gewogenheit. - *tr.* Przyiemniéy w nocy piosnkom i cyterze sprzyiać mieli, niżeli na się brać pancerze. *Chroſć. Ow.* 55, *vacare cantibus.* - §*. sprzyiać, *Boh.* dopřiti, dopřati; doswalać, pozwalać, vergönnen, erlauben, geſtatten. Przed sądem burgrabſkim, nim kto pocznie swoię rzecz, bierze dozwolenie, mówiąc: Panie Wóycie, sprzyiay mówić, albo iak indziéy ieſt zwyczay: dopuść sprawy. *Sax. Porz.* 57. Panie Sędzio: *sprzyiaiesz Waszmość sprawy? *N* żałuie na *A. Szczerb. Sax.* 379. Ten, który rzecznika potrzebuie, ma oń żądać sędziego temi słowy: Panie Sędzio, sprzyiay mi Waszmość człowieka, któryby u sądu rzecz moię sprawił. Rzecze sędzia: sprzyiaię. *Szczerb. Sax.* 380. - §*. sprzyiać komu czego, z życzyć mu czego dobrego, einem (etwas Gutes) wünſchen, anwünſchen, (gönnen, vergönnen). Sprzyiam ci szczęśliwéy nocy, *precor tibi f. n. Mącz. Opto*, żądam, życzę, sprzam albo sprzyiam, n. p. żądam ci albo sprzam ci dnia dobrego

Digitized by Google

Mącz. Jaśnie Oświeconym Panom wszego dobrego i szczęśliwego panowania z umysłu a życzliwie sprza i *winszuie. *Glicz. Wych. A* 2. Antyochus żydom i zdrowia i mienia i szczęścia dobrego sprzyiaie. 1 *Leop.* 2 *Mach* 9, 19. Byś syna takiemu nauczycielowi nie poruczał ktoryby iedno zapłatę chciał mieć, a tego dyscypulowi nie sprzyiał, żeby z siebie nauczonym się stać mógł. *Glicz. Wych. L* 8 *b*, er gönnt es ihm nicht. Sprzyiaią sobie społecznie szczęśliwego dnia wielkanocnego. *Pasz. Dz.* 80. SPRZYIAŹNIĆ, SPRZYIACIELIĆ, *ob.* Przyiaźnić. *SPRZYIAŹNOŚĆ, -ści, ż., przyiazna przychylność, sprzyianie, die Gunst, Günstigkeit; *Sr.* 1. pjeyeno; *Crn* pervoshlivost; *Vd.* perjasnost, dobrovolnost, dobronagnost, pomiluvanye). Oni swą chuć a sprzyiaźność i wiarę królom nienaruszenie zachowywali. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 3; przywiązanie, Anhänglichkeit. SPRZYIAŹLIWY, SPRZYIAŹNY, -a, -e, -ie *adv.*, sprzyiający, przychylny, günstig, gewogen; *Bh.* přjn; *Sr.* 1. pjeyenité; *Crn.* pervòshne; *Vd.* perjasen dobrovolen, dobronagnjen; *Ross.* благоволительный; *Ec.* пріятнемыеный. Gdy go nie widziano, wszczęła się wielka trwoga, a zwłaszcza między onymi, ktorzy mu przychylniejsi i sprzyiaźniejsi byli. *Baz. Sk.* 405. *Subſtant. Bh* přjznivec, *Sr.* 1. pjevec, *f.* pjevecka, *Crn.* pervoshlivz, pervosnik. *Rs.* благоволитель; *ob* łaskawca.

*SPRZYKRA, z przykra, *ob.* Przykro. SPRZYKRZYĆ, *ob.* Przykrzyć. *SPRZYŁAIE, *ob.* z Przelai, Przelay.

SPRZYMIERZENIEC, -ńca, *m.*, alliant, w przymierzu z kim zostaiący, der Bundesgenosse, *coniuratus. Nar. Tac.* 2, 359, *ob* sprzymierzeniec, *Bh.* spoluspilný; *Vd.* vesodelesnik; *Rg.* uvjettovnik; *Rs* союзникъ, *f.* союзница, (*ob.* soiusz) Być czyim sprzymierzeńcem, *Ec.* прибѣгнути нами. SPRZYMIERZEŃSKI, -a, -ie, alliartski Bundesgenossen; *Bs.* uvjetovni; *Rg.* uvjetni, uvjettovni *Rs.* союзный, союзническій, союзно. Sprzymierzeńska wyprawa. *Nar. Hiſt.* 6, 128, *sociale bellum.* SPRZYMIERZYĆ się, *ob.* Przymierzyć się

*SPRZYPRAWIAĆ, *SPRZYPRAWOWAĆ, *ob.* Przyprawić.

SPRZYSIĄC się *recipr. dk.*, Sprzysięgać się *contin.*, spiknąć się pod wzaiemną przysięgą ſich verſchwören; *Slo.* spřisahati se; *Sr.* 1. zepjišabam bo; *Vd* vkup priseshi, se pogovoriti, vkupsrotitise sarotitise; *Cro.* zapriszésemsze, oklinyamsze, okleszemsze, rochimsze, dogovarjamsze; *Rs.* urottitise, oklètise; *Rg.* oklètise, oklignemsze, (*ob.* klnąć); *Rs.* заклинаться, заречаться. Sprzysięgli się z innemi na zgubę Rzpltéy. *Pilch. Sall.* 40. Zapiknął a zprzysiągł się Jehu przeciwko Joram. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 9, 14. Już i chłopſtwo przeciwko nam sprzysięga się, i wojuie nas. *Star. Ryc.* 29. Zebrali się niektórzy z nich, i sprzysięgli się. 3 *Leop. Act.* 23, 2, i zaślubili to pod klątwą. 1 *Leop.*). SPRZYSIĘGA, -i, ż., *Sr.* 1. zepjis šabano; *Vd.* sarotenje, vkuppersega; *Cro.* zapriszesenye, oklètva, urochenye, dogovor; *Bsn.* urotta oklètva; *Ross.* сговоръ; *Ec.* сдохновѣніе, единодышаніе, согласіе, сооклинаніе; związek pod przysięgą, spisek, spiknienie, die Verſchwörung, *coniuratio. Nar Tac.* 2, 360. Sprzysięgi tak częſte chrześcijań na Turka. *Off. Mow. praef.*, sprzymierzenia. Odchodzi, aby się dowiedział onéy sprzysięgi. *P. Kch. J.* 509, *Chroſć. Luk.*

5. Co za sposób téy sprzysięgi? *P. Kch. J.* 506. SPRZYSIĘGLEC, -glca, *m.*, SPRZYSIĘŻCA, -y, *m.*, SPRZYSIĘŻNIK, -a, *m.* SPRZYSIĘGŁY, do spisku należący, der Mitverſchworne. *Vd.* sapersezhnik, vkuppersezhen, vkupperseshnik, vkupsperseshen, vk psaroten, persegodrushen, deleshen saperaege; *Cro.* okletnik, rochnik, dogovoritel; *Rg.* oklectnik, urocnik; *Bsn. plur.* oklctnić, urotnić.) Wszyſtkie sprzysięgłe poimano. *Sk. Dz.* 736, *Vd* persegodrushnoſt, deleshnoſt saperſeke, persegnu drushtvu, Eidgenoſſenſchaft). Kara na sprzysięgłców. *Nag. Cyc praef.* 74. Łokietek postraszyć umyślił Mazurow, sprzysiężników Krzyżackich. *Stryik.* 562, sprzymierzeńcow). Na Rzym się zawzięli sprzysiężnicy. *Chroſć. Luk.* 201, *Birk. Sk. C* 2 *b.* Sprzysiężnicy na prawa narodow. *Przeſtr.* 21.

**SPTASZEĆ, *ob* Ptaszeć.

SPUCHLINA, SPUCHNĄĆ, SPUCHLNIĆ, *ob.* Puchlina etc. SPUKAĆ się, *ob* Pukać się, Puknąć. SPUCHNIĆ, SPUCHNIEC, Spuchlnić, *ob.* Puchlnić. Puchlnieć.

*SPUMA, -y, ż, *Lat.*, z piana, der Schaum. Wenus w morskiéy spumie urodzona. *Pot. Jow.* 159. Prożność myśl. ludzkiey wodnéy równa spumie. *Pot. Arg.* 264.

SPURPURZYĆ, *ob.* Purpurzyć.

SPUŚCIĆ, *F.* spuści *ez dk.*, spuszczać *ndk.*, *Bh.* spuſtiti, spauſtěti; *Sr.* 1 zpujcju, zpujcjam, zpujcjuvu, zpuſcju, zpuſcjim; *Vd.* spustiti, dolspushati, prezhpustiti, *Cro.* zpuscam, izpúcham, izpusztiti; *Bs.* spustiti; *Rg.* spûſtiti, spûcctiti, spúsctati; *Ross.* спустить, спускать; *Ec.* низпустити, низпущáти - 1) Spuszczać. *vel potius* puszczać co z góry, von oben herab laſſen, herunter laſſen. Spuszczać co po powrozie *Cn. Th.* 1055. Z ganku drabinę plecioną spuszczała, J po niéy przyſtęp do siebie dawała. *P. Kchan. Orl.* 1, 129. Kapłani ku nam iuż się tu spuszczaią. Lecz iuż nam czas iść, ono się ruszą *Paſ. F.* 275, ku nam schodzą, zstępują ſie ſteigen zu uns herab; cf. walić się). Spuszczam się z drzewa, złażę. *Cn. Th.* 1055. Matko zwolona Marya, zjścisz nam, spuścisz nam, twego syna zbożny czas. *Biel.* 19, (z *bogarodz.*) ześlesz nam). Spuścić pion, doświadczać pionem, czyli ściana ſtoi do pionu. *Mag. Mier.* Kapelusik spuszczony. *Taatr* 21, 94, nieſtosowany). Znaleziono drzwi spuszczane iak do piwnic, po weyściu zamykaiące się wewnątrz na rygiel. *Boh. Djak.* 2, 144, spuſt, eine Fallthüre. Spuszczać żagle, opuszczać. *Cn. Th.* 1054, ſtrychować. *Haur Ek.* 374, die Segel ſtreichen. Wszyſtkieśmy kotwice spuścili, *Wárg.* Wal. 12, die Anker auswerfen, fallen. Spuszczać drzewo, ścinać, einen Baum fällen Gdy pomiędzy wielkiemi drzewami wiele będzie młodych drzew, potrzeba przy wycinaniu pierwszych wielkiéy dołożyć ostróżności, ażeby tym drugim nie szkodzić; tym końcem trzeba u wielkiego drzewa gałęzie poobcinać, a dopiero cały pień po woli spuścić. *Mon* 74, 780. Spuszczanie drzewa, *Vd.* druvarjenje, druvarstje, druv napraulenje. O sposobie wycinania i spuszczania drzewa, wiedzą ci, którzy się z siekierą obchodzić umieią; drzewa po brzegach mieysc zgórzyſtych nie z góry, ale na górę spuszczać trzeba. *Kluk Rosl.* 2, 147 8. Drzewa spuszczać maią na tym mieyscu, którędy ludzie nie zwykli chodzić. *Chel.* 196. Gdyby kto podcięte drzewo

przy

Digitized by Google

przy drodze spuścił... *Chot.* 195. Staynia z drzewa dobrze spuszczanego budowana być powinna. *Hipp.* 34. Spuszczać co z ręku, wypuszczać, upuszczać, **aus den Händen fallen laſſen.** Oka w pończoszce podnieść, rozrachować, przybierać, zebrać, spuścić, zgubić *Mog. Mscr.* Puszczać psa z łańcucha, odwiązać, **von der Kette laſſen, loslaſſen** Póki pies na łańcuchu uwiązany, przypadek ſtać ſię może, że zerwie łańcuch, albo kto szalony spuści go. *Mon.* 76, 549. Spuścić z smyczy, wysworować. *Chmiel.* 1, 180. Trzymam parę chartow na smyczy w chrościnie, A gdyby trzeba spuszczać albo zaięcowi zaieżdżać, niktby mnie nie uprzedził. *Zbyl. Zyw. B* 3. Spuszczać cięciwę, sprężynę, zamek, ſtrzelbę, *Cro.* opruſujem; **loslaſſen, losdrücken, abdrücken.** Sznurek wypręzony tęgo, spuszczony. *Jak. Mat.* 1, 6. Trzeba zamek ſpuścić! bieży do drzwi i zamyka. *Teatr* 20 *b*, 62, **daß Schloß ablaſſen, abſchnappen laſſen.** Już mamy pokóy, ſpuść łuk po potrzebie. *Bard. Tr.* 256, **ſpann den Bogen ab.** Tatarowie łuki swe ſpuścili, z pol ustąpili. *Lib. Hor.* 72. Spuszczony łuk, nienaciągany, **abgeſpannt, nicht wieder aufgezogen.** Wziąwszy flintę, wymierzywszy do ptaſzka, gdy ſpuścił, nabóy ſuzyą rozdarł. *Perz. Cyr.* 3, 156, **da er die Flinte abdrückte.** Kiedy bóg dopuści, ſamo oſtro ſpuści. *Rys. Ad.* 25, wyſtrzeli, **ſchießt los, geht los.** – Spuszczać ſtaw, *Rs.* распрудить, распруживать; **einen Teich ablaſſen.** Spuszczanie ſtawów, wypuszczenie wody z nich, przez otworzenie mnichów lub upuſtów dla łatwieyszego wyłowienia. *Kluk Zw.* 3, 219. – *Spuść sierp swóy i żniy. 3 *Leop. Apoc.* 14, 15, zapuść sierp swóy. 1 *Leop.*, **laß die Sichel thätig ſeyn, ſetze ſie in Bewegung** Obłudnicy chcieli, żeby on ubezpieczywszy ſię, tym ſię bezpieczniéy ſłowem *ſpuścił. *Zrn. Pſl* 2, 432 *b*, żeby ięzyk puścił, ięzykowi folgował, **er ſollte der Rede den Zügel ſchießen laſſen.** – Spuszczać co rzéką, wodą **mit dem Strome herab laſſen, herab ſchiffen, herunter ſchiffen.** (*Rs.* спущать rotman). Nie mam po bliſku rzéki portowéy, którąbym mógł ſpuszczać drzewa do budowli okrętowéy. *Terz. ſkł.* 2. Roku 1629 do ſamego Gdańſka ſpuszczać czyli ſpławiać zboże, pozwolono. *Czack. pr.* 1, 328. Gdy ſpuścisz zboże do Gdańſka ſzkutami, Muſisz ie przedać, iako ustanowią ſami. *Star. Vot. B.* 2 *b. Frumentor*; przekupuię zbożem, ſpuszczam do Gdańſka. *Mącz.* Spuszczanie Wiſłą płodów różnych do Gdańſka i Elbląga, idzie żywo, *Pam.* 85, 1, 468, cf. fryor). – Spuszczać krowy, z doić. *Cn. Th.* 1055. **die Kühe melken.** *Dudz.* 58. lecz obacz niżéy: ſpuścić ogiera, klacz, krowę). Spuszczać woſk, łóy, z rozpuszczać, roztapiać. *Cn. Th.* 1050, *Wlod.*, *Vd* s'pushati *liquefacere*, **zerlaſſen, zerſchmelzen (Wachs, Inſelt)** Spuszczanie woſku, *ob.* Topienie. Spuszczanie kruszcu, *ob.* Zlewanie. Rzeczy kościelne nie maią być żydom przedawane, wyiąwszy by piérwéy ſpuszczone albo zſzmelcowane, i do piérwſzéy materyi przywrócone były. *Szczerb. Sax.* 534. – Spuszczać, zniżać, *phys. et moral.*, **herablaſſen.** Nasza rozmowa musi ſię nieco niżéy spuścić, iżby tym porządniéy do wyższych coraz rzeczy postąpić mogła. *Pilch. Sen. Gn.* 178. Spuszczać ton, ſpuszczać z tonu, **den Ton herab ſtimmen.** Nie ieſt to piérwſzy ton, który ona podnosi i ſpuszcza. *Teatr* 19 *c*, 100. Tak na kwintę ſpuścił, że trudno iego pomieszanie opiſać. *Teatr* 1 *b*, 63. Spuszczam z basu na kwintę, iak oſieſek, gdy na niego ciężkie tłomoki kładą. *Zab.* 7, 203. Otoż to przecię teraz ſpuści z tonu. *Teatr* 54 *b*, 26, *et* 17 *c*, 9. Spuszczam głos, półgębkiem mówię. *Cn. Th.* 1055, **kleinlaut werden.** Spuścił ogon. *Cn. Ad.* 1575, obwieſił skrzydła: zwieſił nos, **er ließ den Schweif hängen; die Flügel hängen.** Nie raz chcę ſię przelecieć, skrzydełka rozpuszczam, Lecz widząc szczupłość mieysca, znowu one spuszczam. *Tet. Saut.* 69. Spuszczam uszy, zwieszam, *Bh.* **klepim uſſi.** – *Similiter intransitive:* Nieprzyiaciel z owéy żwawości w bitwie ſpuścił. *Pilch. Sall.* 222, ſfolgował, popuścił, **er ließ nach, gab nach.** Wiek zeszły trochę go hamował, Że z piérwſzéy nieco ſpuścił okrutności. *P. Kch. J.* 25. Ona cieszona i ubezpieczona z boiaźni spuściła. *ib.* 88. – Spuszczam cenę, z tańſzy ieſtem. *Cn. Th.* 1055, *Mon.* 76, 5, **ich laſſe vom Preiſe nach, gebe es wohlfeiler.** – *Neutr.* ſpuszcza zboże, tanieie. *Cn. Th.* 1055, **das Getreide ſchlägt ab, wird wohlfeiler, fällt im Preiſe.** – *fig.* Chan ſłyszac o téy rezolucyi naszéy, Spuszcza taniéy, i nie tak, iak piérwéy straszy. *Tward. W. D.* 2, 111, **er zog gelindere Saiten auf.** – *aliter*; Spuszczam, łżéy, wolniéy postępuię w czym, upuszczam. *Cn. Th* 1054, opuszczam ſię, **nachlaſſen in ſeinem Eifer, erkalten, nachgeben.** Spuszcza mróz, zima, z folguie, (*oppos.* bierze), **die Kälte läßt nach, wird gelinder.** – Spuszczać twarz głowę etc., zwieszać, **das Geſicht, den Kopf hängen laſſen; Boh. ochlipiti, ochlipiti; Rs.** прихóхлиться. Uyrzał go z twarzą spuszczoną a smutną. *Sk. Dz.* 1169. Spuściłem głowę, iak oſieł leniwy. *Hor. sat.* 121. – Spuszczać oczy na dół, w ziemię patrzeć, **die Augen nieder ſchlagen;** *Ross.* помупить, помуплять; *Eccl.* понижнуть, поникать. Oczy w ziemię spuszczone trzymał i głowę skłonioną. *Star. Dz.* 59. To słyszac posłowie, spuściwszy oczy na dół, ze wstydem wyszli. *Nar. Hſt.* 5, 409. Spuść oczy, zawstydź ſię. *Teatr* 47 *c*, 84. Oczka spuszcza dla skromnéy boiaźni. *Hul. Ow.* 121. Spuszczała oczy ze wstydem i poniżeniem. *Teatr* 48 *d*, 74. Nie spuszczać oczu z kogo, nie spuszczać z oczu kogo, **kein Auge von einem abwenden, einen nicht aus den Augen laſſen.** Nigdy z męża swego oczu nie spuszcza. *Teatr* 52 *d*, 107. Królowa ta nigdy nie spuszczała czuynych oczu z narodu swego. *Przyb. Luz.* 39. Uważay pilnie, nie spuszczay z oka. *Teatr* 55 *b*, 12. – Spuszczać co drugiemu, odstępować mu, *Vd.* odpuſtiti, dolpuſtiti; **einem etwas überlaſſen, abtreten.** Spuszczam co za pieniądze, *e. gr.*, spuść mi korzec pszenicy. *Cn. Th.* 1055. Spuszczać komu maiętność, z wzdawać. Spuszczać komu dług, wlewać na niego dług. *Cn. Th.* 1272. Przyięgę komu spuszczam, *defero alicui iusiurandum. Cn. Th* 887, *Dudz.* 54, **einem den Eid antragen, ihn auf den Eid treiben.** Spuszczać komu urząd, porzucać mu swóy urząd, **einem ſein Amt übertragen.** Spuszczać urząd, porzucać, składać, **ſein Amt fahren laſſen, nieder legen.** Papieża prosił, aby mógł biskupstwo spuściwszy, w komorce na modlitwie ſię zamknąć. *Sk. Dz.* 698. W Kluniaku opactwo spuścił, i w Jeruzalem przemieszkiwał. *Sk. Dz.* 1117. Urzędy czasem dobrowolnie spuszczać mamy. *Bud. Cyc.* 57. Namawiali go do spuszczenia państwa. *Sk. Dz.* 1030, do złożenia rządu, **zur Abtretung der Herrſchaft.** Spuszczanie dostoyności. *Sk. Dz.* 827. – *§. Spuszczać komu, ustępować, pierwſzeń-

Digitized by Google

ſtwo dać, weichen, nachgeben, den Vorrang laſſen. Uroda iey białością śniegowi nie ſpuſzcza. *Uſtrz. Troi.* 55. – § *Verb. Recipr.* Spuſzczać ſię na kogo, z polegać na kim, *Rg.* spûſtitise na tkòga, spûsctatise; *Vd.* se na koga sanesti, sanashati, tagati, vslonjati; *Cro.* zaneztisze, zanasham; *Rs.* понадѣяться; ſich auf jemanden verlaſſen. Na iednę ſię broń nie ſpuſzczay. *Cn. Ad.* 529, dobrze mieć wiele drzwi w domu). Pilnuy ſam zawſze ſwego, nie ſpuſzczay ſię na drugiego. *Cn. Ad.* 800, kto okiem nie doyrzy, mieſzkiem dołoży; cf Pańſkie oko konia tuczy). *Ezop.* 40. Spuść ſię na mnie zupełnie. *Teatr* 54, 42, *et* 56, 101. Nie ſtraci, kto ſię ſpuści na boga ſamego. *Bach. Ep.* 36, *Jabł. Ez.* 82. – §. 2) *Coniungendo* Spuſzczać kogo z kim, przypuſzczać zuſammen laſſen, an einander laſſen; *Bh.* ſklopiti, ſklopowati; *Sr.* 1. puścjam romadu. Deſzczki gładko ſpuſzczone. *Torz. skł.* 15, ſtugowane, zuſammen gefalzt. Nagotował żelaza wiele na gwoździe do drzwi i na ſpuſzczanie, i *Leop. Par.* 22, 3, na zrąb, die Fuge. Spuſzczać psa ze psem. *Cn. Th.* 1005, naszczuć, zuſammen beżen, auf einander loslaſſen. – *fig.* Dawno o tym myślił, aby go był z kim ſpuścił i powadził. *P. Kch. Orl.* 1, 119. – *Oecon.* Spuſzczać ogiera z klaczą, beſpringen laſſen, belegen laſſen, beſchälen laſſen, Spuſzczanie, das Beſpringen, Beſchälen, Belegen. Koń ku ſpuſzczaniu ma być pięcioletni. *Cresc.* 682. Klacz do ſpuſzczania nie ma być przymuſzana; lecz ſama przez ſię rozegrzana, ieżeli ſpuſzczanie nie ma być nieſkuteczne. *Kluk Zw.* 1, 169. Koń Daryuſza poczuł ono mieyſce, gdzie był ſpuſzczon z klaczą, i zarżał napiérwéy. *Biel. Sw.* 24. Czas ku ſpuſzczaniu źwierzopek z końmi naylepſzy, gdy ſię noc ze dniem na wioſnę zrówna. *Cresc.* 515. Mieſiąc przed ſpuſzczaniem, krowę w mierności karmi chować. *Koń. Lek.* 2, 21. Spuſzczanie owiec z barany. *Cresc.* 559, *ob.* bukować). Świnia ſię we cztery mieſiące po ſpuſzczeniu oproſi, bowiem cztery mieſiące noſi. *Cresc.* 566. SPUŚCISTY, SPUSTNY, – a, – e, pochodziſty, pologi, abhängig, ſich ſanft herab ſenkend. Brzegi nie maią być przepaściſte, ale pochyłe i ſpuściſte. *Hub. Wſt.* 90. – § ſpuściſty, o napiętych i naciągnionych rzeczach, łatwy do ſpuſzczenia, ſprężyſty, leicht abzudrücken, voll Federkraft, Schnellkraft. Szybko ſpuściſta ſprężyna. *Zab.* 4, 266 *Min.* – §. Spuſtne drzwi, z ſpuſzczane drzwi, do ſpuſzczania na dół, Fallthüren. Spuſtne kraty, Fallgitter *Rs.* опускныя. – §. Spuſtny ſtaw, ſpuſtna ſadzawka, z których ſię woda ſpuſzcza, ein Teich zum Ablaſſen. *Włod.* – §. Spuſtny, żeglowny, *nauigabilis. Menin.* 1, 246, *ob.* ſpławny, cf portowy). Spuſtna rzeka, ſpławna, na którey ſtatki iść mogą. *Włod.*, ein ſchiffbarer Fluß. **SPUSCIZNA, – y, ż., dopuſzczenie, dopuſt, die Zulaſſung, das Verhängniß. Może za nader ſzczeſną wyrokow ſpuścizną Będzie tobie lekarſtwem, co drugim trucizną. *Kras. Wiersz.* 35. (– *SPUSKATY rozmaryn. *Hor. sat.* 220. – ?). SPUST, – u, *m.*, (*Bh.* ſpauſt *fiseura*, ſpauſta świata *machina mundi*); *Ross.* спускъ; *Ec.* опускъ; spuſzczanie, *varia significatione*, das Herablaſſen, Ablaſſen. Spuſty i podwyższenia głoſu. *Węg. Mar.* 3, 75, zniżenie das Fallenlaſſen der Stimme. Spuſt rzeką, morzem, ſpuſzczenie, ſpław, pławienie, das Herabſchiffen auf einem Fluſſe. das Stromabfahren. Chciał ſpuſtowi zboża z Egiptu przeſzkody czynić. *Sk. Dz.* 207. Pieniądze z Niemiec przychodzą niemałe tym, którzy ſpuſty do Gdańſka czynią. *Biel. Sw.* E 2 *b*, cf. fryor). Nie bronię ſpuſtu do Gdańſka. *Goſt. Gor.* 88. Śmelcarze, którzy do ſpuſtów smoły palą. *Vol. Leg.* 2, 1248. Ryga ma ſpuſt ze wſzyſtkiey Białéy Rusi Dźwiną. *Biel.* 546. – §. Spuſt wody, ſpadek wody, zlewek, zpław, zplynienie wody, der Abfluß des Waſſers. Jezioro to ſpuſtu nie ma. *Tr.* Lecz też często mocny ſpuſt nie ſtrzyma powodzi. *Kchw.* 134. Spuſty Dnieprowe. *Tward. Wł.* 3. – § Spuſt, ſpuſzczanie ſtawu, sadzawki. *Cn. Th.* 1054, das Ablaſſen eines Teichs. Spuſt żelaza, wypuſzczanie z pieca wielkiego żelaza roztopionego. *Os. Zel.* 84, das Abzapfen des zerſchmolzenen Eiſens auf dem Hochofen. – §. Spuſt, rzecz do ſpuſzczania, n. p. ſpuſt w bramach, krata żelazna do ſpuſzczania. *Cn. Th.* 1054, *Bh.* brlenj; *Crn.* lęsa, grebenesh; das Fallgitter. Spuſt, z drzwi ſpuſtne, eine Fallthüre. – Spuſt u łuku, cyngiel, za którego ruſzeniem łuk ſpuſzcza, der Schneller, der Abdruck bey einer Armbruſt. Litwin znalazł kuſzę napiętą, którą gdy włożył ſobie na ſzyię, z przygody dłubiąc trafił na ſpuſt, tak mu cięciwa zaraz ſzyię ucięła. *Stryik.* 252, *Gwagn.* 376. Spuſt u ſtawu, *Sr.* 1. zpuſchcjadło. SPUSTOSZYĆ, *ob.* Pustoſzyć. *SPUSTYNIA, *ob.* Puſtynia.

*SPY, *ob.* Sep. SPYCHAĆ, *ob.* Zepchnąć.

*SPYLIĆ, ZPYLIĆ *cz. ndk.*, w pył obrócić, ſkruszyć, zetrzeć na pył, zu Staube zermalmen. Hydrze Herkul łbów tyſiąc iednym razem zpyli. *Hor.* 2, 224 *Kniaź.*

SPYSKLIĆ, *ob.* Pyſklić. SPYSZNIEĆ, *ob.* Pyſznieć.

SPYTAĆ, *ob.* Pytać. SPYTEK, – tka, *m.*, który ſię pyta, dowiaduie, der Frager. Cóż ci do tego ſpytku ciekawy? *Anakr.* 14. – §. 2) *nomen proprium*; Spytek, Spytymierz, *Rogatianus. Nies.* 1, 103, *Jabł. Her.* Co ſobie Spytek nagotował, to zjadł Pan Krakowſki. *Opal. sat.* 101, urzędy bez dochodów zubożą człowieka).

SPYTKOWAĆ *cz. ndk.*, powrozem dla mocy tęgo okręcić, jak ſkrzynią u rudla. *Mag. Mscr.*, mit einem Stricke feſt umwickeln.

SPYTLOWAĆ, *ob.* Pytlować.

S R.

SRAĆ, ſram *cz. ndk.*, *Bh.* ſrati, ſeru; *Sr.* 2. ſzraſch, ſral, ſáru, ſárom; *Sr.* 1. ſracj, ſeru, żiwot polochſcham; *Crn.* sràti, sirjém; *Vd.* srati, serjem, vſrati se, se sesrati, se vkidati, trebuh, zhrovu sprasniti, odbasati, kakati, zhekati; *Cro.* szèrem; *Dl.* szrati; *Hg.* srárni; *Rg.* govnitti, izgovnitti (*ob.* gówno); *Ross.* испражняться, (cf. *Syr.* ארח sra *foetuit*, *Chald.* סרח serach, *metuit*, *Syr.* חרא *cacauit*, *Arab.* خرا, خرء, *Hebr.* חר *poder*, *Gr.* αχος, *Ger.* Arſch); wypróżniać ſię, żołądek wypróżniać, łayno zadkiem wypuſzczać, feydać, ſcheißen. Szeląg dam od wychodu, nie zjem ieno iaie; Drożéy ſram, niżli iedam, źle to obyczaie. *J. Kchan. Fr.* 33. Kto ſerdeczny, krew' leie; a ten ſra, kto tchórzy. *Pot. Jow.* 2, 29, cf. bzdzić). Srać, nie woiować. *Rys. Ad.* 62, kozy paść). – §. 2) Srać, srać! kaczki zwoływaiąc. *Urm.*, die Aenten zu rufen. SRACZ, – a, *m.*, *Bh.* ſrač; *Sr.* 2. Seſtranz ſraiący, der Scheißer. – §. b) prywet, potrzebne mieyſce, das Scheißhaus; *Bh.* ſron', ſrač; *Sr.* 2. ſzralna; *Sr.* 1. wotſtup (*ob.* wychod), ſracj; *Vd.* sralishe, sralniza, heiselz, sranſki kotez, sahod; *Cro.* szralnicza. SRACZKA, – i,

Digitized by Google

ż., *cacatrix. Mącz.*, die Scheißerinn. - §. b) *Bh.* ſtracka; *Vd.* sraujarica, sranstvu, hiterza, sviglja, shisa, grisha; *Rg.* ceſloserniza; : biegunka, die Scheiße, die Scheißerey, der Durchlauf. Stolec bardzo rzadki, srajczką nazywamy. *Perz. Lek.* 121. Mający srajczkę, *Slo.* zadrištanec, kdo ma ſtračku. - (*SRAGA, *ob.* Srôka. - SRAKA, - i, ż., zadek, der Scheißer, der Hintere Piardł Litwia, a tak nie wsele mówiąc, mowiła zań sraka. *Opal. sat.* 130.

SREBERKO, - a, *n.*, *dem. nom.* srebro, Silberchen, kleines Silber; *Rs.* серебрецо; *Ec.* сребрце Macie zapewne iakie sreberka, ktorych się wam pozbyć trzeba. *Teatr* 26 *d*, 6, sprzęciki srebrne. kleine ſilberne Geräthſchaften. Dam iéy sreberka, dam iéy kleynotki, Wiaz do szkatułki mieć będzie kluczyki. *Teatr* 106, 38. SREBRNIK, - a, *m.*, *Rs.* сребренникъ; *Ec* сребяникъ; pieniądz srebrny, ein Silberling, eine Silbermünze Srebrnik wielki, sykiel żydowski, półtalera nasze ztane niemal. *Cn. Th.* 1055, srebrnik mały poczwórny grosz; *quanquam poteſt sic vocari et* Potrójny, *et* Szóſtak ſtary. *quia argento bono olim conſtabant. Cn. Th.* 1050 ein Silbergroſchen. §. 2) *Bh. et Slo.* ſtříbrník; *Sr.* 1. ſlébornik, ſlebornicjer; *Vd.* srebernik srebernar, srebrouni kovazh, *Cro.* szrebernár; *Ec.* сребродѣлатель, сребренникъ, серебренникъ, среброкузнецъ, среброкѣлникъ, сребродѣлъ, сребрековачъ, сребросѣчецъ. Srebrnik, rzemieślnik od srebra, der Silberarbeiter. Niektory imieniem Demetryusz srebrnik, ktory robił obrazy z srebra odlewane *W. Act.* 19 24. Przedawać to złotnikom i srebrnikom. 1 *Leop Sap.* 12, 9. - §. 3) *Botan.* Srebrnik, *Bh* ſtříbrnjk, złotnik, rzepik leśny ziele, *potentilla*, Gänſerich, gęsie ziole; listy ma od spodu białe iak srebro. *Syr.* 189, *Urzęd.* 255, może i od znamienitych skutków swych to nazwisko otrzymało. *Syr.* 294 *Kluk Rosl.* 2, 256 - §. Srebrnik Włoſk ziele, białawiec, ziobro białe, szczerzyca, *leuce*, Wälſch Silberkraut. *Syr.* 316. - §. 4) Srebrnik, kamień drogi *androdamas. Plin.*, der Silberſtein. *Cn. Th.* 1056. SREBRNICZY, - a, - e, od srebrnika, Silberſchmids-, Silberarbeiter-; *Ec.* среброкузнечїй. SREBRNOKRES, - a, *m.*, motyl o żółtych skrzydłach, od spodu srebrnemi kreskami ozdobionych. *Kluk Zw.* 4, 390, *nymphalis Paphia. Ład H. N.* 110, ein ſilberfarbig geſprenkelter Schmetterling, der Silberſtrich **SREBRNOŁUSKIE ryby. *Anakr.* 81, *Nar. Dz.* 3, 42, ſilberſchuppig. **SREBRNONOGI, - a, - ie, n. p. tak rzekła wód morskich pani srebrnonoga . . . *Dmoch. Jl.* 1, 237. ſilberfüßig **SREBRNOPIÓRY ptak. *Min. Fars.* 10, ſilberfederig. Skrzydła srebrnopiore. *Zab.* 16, 312. Łabędź srebrnopiory. *Zab.* 3, 339 *Nar.* **SREBRNOPŁYNNY kryształ, kształtuiąc się wywnętrzają pieczary. *Zab.* 9, 112 *Zabł.*, ſilberweiß fließend; *ob.* **srebroplynny. **SREBRNOŚWIETNY księżyc. *Kul. Her.* 9, ſilberſchimmernd; **SREBRNOSZATY miesiąc. *Zab.* 9, 118 *Zabł.*, ſilbergekleidet, im Silbergewande. **SREBRNOTOKI księżyc. *Zab.* 14, 165, *Nar. Dz.* 3, 172, **srebrnotoki blask po niebie. *Zab.* 12, 212. ſilberſchwimmend. SREBRNY, - a, - e. *Bh. et Slo.* ſtříbrný; *Sr.* 1. ſlybernv, ſlébrné; *Sr.* 2. ſlábrné, *Crn.* srebern, srebérné: *Vd.* sreberni, srebern, srebren, srebroun, srebrenu; *Cro.* szreberni; *Dl.* szrebarn; *Sla.* srebérni; *Rg.* srebarni, srebrrino; *Ross.* серебряный, серебреный; ze srebra, ſilbern, Silber-. Srebrny serwis, *ob.* służba srebrna. Kredens srebrny, *Rg.* srebarniza, srebrohraniza, srebroshranna, srebroshranisctе; *Ec.* среброхранилище. Trunek iedno dobry day, o kubek srebrny nic nie dbay. *Cn. Ad.* 1179 Na koniach przy koronacyi były nity srebrne, pozłociſte, z drogiemi kamieńmi. *Biel. hſt.* 328. Moneta złota, czerwona, moneta srebrna biała; zdawkowa czarna. *Czack. pr.* 165. Są ludzie, ktorzy przychodzą na świat ze srebrną łyżką u gęby, a drudzy przychodzą z drewnianą. *N. Pam.* 2, 2, 152, cf. w czepku się urodził; cf. iednemu się krupi, drugiemu się zmiele; cf. iednemu szydła golą, drugiemu brzytwy nie chcą). Srebrna szumowina. *Sien.* 262, srebrna piana, *lithargyrium. Krup.* 5, 695, Silberſchaum, Silberglätte. Srebrna ruda, Silbererz, Silberſtufe *Cn Th.* 1055. Srebrna góra. *ib.*. ein Silberbergwerk. Srebrnego koloru, *Sla.* srebrosliscni; *Rg.* srebroslicni; *Rs.* серебристый; ſilberfarben, ſilberfarbig.

SREBRO, - a, *n.*, *Bh.* ſtříbro; *Slo.* ſtříbro, ſtribro; *Sr.* 1. ſlébro, ſlybero; *Sr.* 2. ſzlobro; *Crn.* srébrú; *Vd.* srebru; *Cro.* szrebro, *Rg.* srebro; *Dl.* szrebro; *Bs. et Sla.* srebro; *Rs.* серебро; *Ec.* сребро; *Krim. Tatar.* silvir, *Suec.* Silfwer, *Anglos* seolfer, sulfer, Niedſ Sulver, Zulver, *Ulphil.* silubr, *Angl.* silver, cf. *Lat. Etym.* sulphur; *Germ.* das Silber, metal biały, lśniący, trwały, po złocie nayciągleyszy, dźwięk maiący. *Kluk Kop.* 2, 160. Srebro nierobione, w blachach, w oselkach. Srebro szczére, czyſte, *ob.* brant srebra. Srebro robione, srebro ſtołowe, srebrne ſtatki, srebrna służba, *Crn.* srebernena. *Vd.* srebernia, srebrovina, srebernina; Silberzeug, Tiſchſilber. Umieraiąc srebro mu zapisał. *Gall. Cyw.* 2, 209. Srebro malarſkie, płatkowe, Silberblättchen. - §. Żywe srebro, rtęć Queckſilber; *Bh.* rtuć; *Slo.* živé ſtříbro; *Sr.* 1. živé ſlébro; *Vd.* shivu srebru, koshubarg, kosherban; *Dl.* xivo szrebro; *Bs.* sgiuo srebro, sgiuua; *Rs.* ртуть; półmetal; płynny, a nic przecię nie macza; przez naymnieyszą silę, dzieli się na drobne kuleczki. *Kluk Kop.* 2, 227. Żywem srebrem pokładać, *Rs.* ртутить, ртуть. *Slo.* ma živé ſtříbro w hlawe, *Vertumnus*, żywe srebro, żywe sreberko, wietrznik, niestatek. - §* Przedtym handleśmy odprawowali ſkorkami popielniczemi i wywiórczemi i srebrem czarnym. *Sum. A* 2 *b*, srebrną rudą nieczystą, unreines Silbererz; cf. czarna moneta, *oppos.* biała moneta, srebrna, cf. *sierebrzeszczyzna **SREBRODAYNY, - a, - e, *Ec.* сребродѣнемъ, ſilbererziebig, ſilberhaltend. SREBROGŁÓW, - u, *m.*, materya z srebrnych nitek utkana, iak złotogłów z złotych, Silberſtoff; *Bh.* ſtříbrohlaw; *Rs.* глазетъ. Ci w złotogłowy, ci w srebrogłowy, ci w bisiory, ci w iedwabie się przybierali. *Gwag.* 143. Nazaiutrz upomiuki pannie młodéy oddawane były, altembasy, złotogłowy, srebrogłowy na szaty. *Gwag.* 179. SREBROGŁOWY, - a, - e, z srebrogłowu, *Rs.* глазетовый; von Silberſtoff Posłał mu szaty złotogłowe i srebrogłowe w dary. *Baz. Sk.* 568. W białéy srebrogłowey szacie haftowaney w złote rózgi. *P. Kch. Orl.* 1, 123. *SREBROGORZ, *e. gr.* Gardło mu srebrogorz zasiadł; przedarowano go, zatkano mu gębę, *alluditur ad* ślinogorz. *Cn. Ad.* 939, er hat ein Silbergeſchwür im Halſe; man hat ihm mit Gelde das Maul ge-

Digitized by Google

ſtopft; man hat ihn beſtochen, daß er ſchweige. *SREBROLUBSTWO, -a, *n.*, *Cro.* ſzrebroszelnoszt *phylargyia*, *Rs.* сребролюбїе; die Silberſucht. *Srebrolubny, *Rs.* сребролюбивый, ſilberſüchtig; *Subſt.* сребролюбецъ, srebrolubnik, ein Silberſüchtler; *Verb. Ec.* сребролюбствую, *Gr.* φιλαργυρῶ, ſilberſüchteln. **SREBROPAWĘŻNIK. *argyraspis*, *argenteum clypeum gerens. Mącz.*, der Silberbeſchildete. **SREBROPŁYNNY, -a, -e, płynący srebrem ſilberfließend, *ob* srebnopłynny). Królowa srebropłynnych toni. *Dmoch. Jl.* 2, 168, morſka). **SREBROUZDNY, -a, -e, *Ec.* среброуздень, ſilberzaumig. SREBROWY, -a, -e, od srebra, Silber-, zum Silber dienend; *Ec.* сребряный. Srebrowe olſtro czyli puzdro, ein Silberbeſteck. *Cn. Th.* 1056. SREBROWY, -ego, *m.*, *Subſt.*, kredencerz. *Wlod.*, der Silberbeſchließer, Credenzer. SREBRZYĆ *cz ndk.*, usrebrzyć *dk.*, posrebrzać, zasrebrzać, verſilbern, beſilbern; *Cro.* szrebèrnim; *Rs.* серебрить; *Ec.* сребрю, посребряю. Sztuka złocenia i srebrzenia zasadza się na dziurkowatości kruszców, w które przez dziurki przenika zrobiona mieszanina z złota abo srebra i merkuryuszu. *Reg. Doſ.* 1, 134. Choćbyś i grosz usrebrzył, ieſt iakowa panna, Co sama przez się kania, z farbiczką Dyanna. *Jag. Gr. B. - fig.* Z iéy twarzy każdy żywszych naciąga promieni, Narcys wdzięczniéy się srebrzy a róża czerwieni. *Nar. Dz.* 2, 19. SREBRZYSTY, -a, -e, *Rs.* серебристый; *Es.* сребри́стый; pełen srebra albo też koloru iak srebro, voll Silber; ſilberfarbig. Przebiiała się srebrzyſta świątłość księżyca pomiędzy rozłożyſte gałęzie. *Kras. liſt.* 130, *Brud. Oſt. A* 2. Płomienie się Cyntyi z wod odłamywały, a srebrzyſtą się barwę w nurtach mieć zdawały. *Przyb. Luz.* 7.

SREDNY, *ob.* Srzedni. SREŻ, *ob.* Srzeź. SREŻOGA, *ob.* Srzeżoga. SROCIK, *ob.* Szrócik, Szrot.

SROCZKA, *demin.*, *ob.* Sroka. SROCZY, -a, -e, *Boh.* ſtračí; *Vd.* srazhji; *Crn.* srážhjo; *Rs.* сорочій, сорочинъ; Aelſtern-. Piąty rzęd ptaków sroczy. *Zool.* 217. - *Botan.* Gniazdo srocze, paſternak albo polna marchew, wilde Möhren. *Sien.* 128. SROCZĘ, -ęcia, *n.* młode srocząt ko, piſklę srocze, ein Junges der Aelſtern. Mięso srocząt młodych dobre ieſt dla naprawienia wzroku. *Spicz.* 152. SROCZNIK, -a, *m.*, *herb*, sroka na uschłéy gałęzi. *Tr.*, ein Wappen.

ŚRODA, ŚRODEK, *ob.* Srzoda, Srzodek.

SROG ŚROGI, -a, -ie, SROGO, SRÓDZE *adv.*, *Rs.* строгъ, строгій, (*Etym. cf. Germ.* ſchrecken, *cf. Vd.* srashen *magnus*); surowy, nieużyty, nieludzki, ſtraszny, iątrzący się, grimmig, heftig, ſtreng, unleutſelig, fürchterlich; *Sr.* 1. pérc, ſurowohladacjné; *Vd.* oiſter, oiſtroben, nemilen, terden, oiſtroviten; *Rs.* крутый, крутъ, люто, звѣровидный; *Ec.* лютъ, cf. Luty). Gdybyś mógł widsieć, iak w sercu ieſt ranną i smutną Ta, którą zowiesz srogą i okrutną. *Paſt. F.* 149. Bałem się, iżeś człowiek surowy, trudny a srogi. *Sekl. Luk.* 19, dziwny. *ib.*). Żołnierz nasz rozhukany srog ieſt ludziom wieyskim. *Klon. Wor.* 30. Dobry, rozgniewany sroższy. *Cn. Ad.* 185, cierpliwy poruszony gniewliwszy). Lew srogi. *Ban. J.* Na sądzie oſtatecznym Obróci Kryſtus twarz swoię surową Na tych, co będą po lewicy ſtali, Twarz iuż nie cichą onę barankową, Ale lwią srogą. *Odym. Sw.* 2, *T* 3. Nie tak srogi lew, iak go maluią. *Cn. Ad.* 665, ſtraszniéyszy djabół w farbach, niż w saméy iſtocie). Srogi miedzianego byka wynaleźca. *Warg. Wal.* 520, okrutny). Numa mniéy od Romula okrutny, ale równie srogi, nie paſtwi się tylko nad temi, którzy się bronią, *redoutable. Stas. Num.* 1, 153. Piianemu wszyſtko równo się widzi, a czasem i wielki pan srog mu nie będzie. *Zrn. Pſt.* 5, 528, nie będzie go miał w poważaniu). Niechay będzie srogi nieprzyiacielowi, a sąsiadowi niech na zdrowie nie naſtępuie. *Warg. Wal.* 262. Sprzymierzeńcom bez przyczyny woyną srog nie będę. *Warg. Cez.* 24. Machabeyczyk widząc, że się mu Nikanor przyoſtrzym ſtawi, i coś srożéy się okazuie, rozumiał, że ta nieochota z dobréy myśli nie pochodzi. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 14, 30, imponuiąc, kwaśno, przykro, górno, niełagodnie). Odpowiedział król ludowi srodze. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 13, dał mu twardą a ciężką odpowiedź. 1 *Leop.*). Srogi, ſtraszny, na weyrzeniu. *Cn. Ad.* 1084. Że mu przerwał onę sprawę, Krzywo patrzy i srogą czyni mu poſtawę. *P. Kchan. Orl.* 1, 21, groźną, dräuend. Pospolicie srogimi takich nazywaią, co maią przez twarz paragraf; sreższy to psiniec, co rozciął, niż co ma rozciętą gębę. *Bies. roz. B* 4. Nieſtraszny, niemasz się czego bać; Nie srog-eś mi, srogi iak misa ryb albo grochu *Cn. Ad.* 656, ſtrach dzieciński, bobo; ugrozisz mi, uczynisz mi; szymiesz mi kaczki na błocie). Piękny początek, ale srogie dokończenie téy przypowieści. *Rey Poſt. Tt* 2, groźne, okropne). - §. Srogi, *haniebnie wielki, *okrutnie duży, *ſtraszny, ſchrecklich groß. Rana głęboka na paznogieć, za srogą bywa poczytana. *Chel.* 166. Srogim sumptem kazał cyſterny po drodze z ciosanego kamienia porobić. *Star. Dw.* 64. Rozdawał posłom upominki drogie, Czeladź też wzięła podarunki srogie Każdy z osobna z worki bogatemi. *Auszp.* 24. Wysyła się ztąd serów i masła sroga wielkość do inszych kraiów. *Botw* 92, bez liku). Moschea ta pięknie zrobiona, maiąc srogą rzecz słupów marmurowych. *Star. Dw.* 8, co nie miara; niezliczoną wielość). Ogórki srogie i bachurowate. *Haur Ek.* 47, dziwnie wielkie, *ſtrasznie wielkie). - *aliter*; sroga rzecz, *immane dictu. Cn. Th.* 1056, das iſt ſchrecklich! abſcheulich! - Srodze *adv.*, iak naybardziéy, gar ſehr, recht ſehr, zum Erſtaunen. Panna ta srodze iéy była podobna. *Pot. Syl.* 408. Jezus powiedział, że nie przyszedł łamać zakonu, a owszem go ieszcze więcéy wszędy srodze potwierdzał w każdym roskazowaniu swoim. *Rey Pſt. B* 4. O tym *srodze pisze Josephus a Caſta. *Syxt. Sk.* 6, *fusius*, dokładniéy. **SROGOMÓWNY, -a, -e, -ie *adv.*, *saeuidicus. Cn. Th.* 1056, voll Drohungen, dräuenden Reden. **SROGOOKI Abas. *A. Kch. W.* 275, drohenden Blicks; *Ec.* лютоо́кій. SROGOŚĆ, -ści, ż., *Ross.* строгость, surowość, okrutność, die Grimmigkeit, die Strenge, die Fürchterlichkeit; *Sr.* 1. péroſci, ſurowohladacjnoſci; *Vd.* oiſtroba, oiſtruſt, nemilnoſt, terdnoſt, oiſtrovitnoſt; (*Vd.* sroshnoſt, sbieda, ubóſtwo); *Rs.* жестокость, люпость, *obs.* жесточь. Na cóż się przyda okrutnemu lwowi Srogość! *Paſt. Fid.* 155. - §. Roku 1440 zima w Polszcze straszna i wielka była; za czym srogość niewymówna żywności urosła. *Stryik.* 561, sroki brak; srogi głód, sroga drożyzna, ſchrecklicher Mangel, Theuerung. **SROGOSTROYNÉY wrzask trą-

Digitized by Google

by. *Nar. Dz.* 4, 156, groźno głośnéy. fürchterlich tönend. Pochodz. *srożeć, srożyć się, rozsrożyć się.*

SROKA, *SRAGA, - i, ż. SROCZKA, - i, ż., *demin.*, *Bh. et Slo.* ſtraka (cf. pſtry); *Sr.* 1. ſroka, ſroka; *Sr.* 2. ſzroka; *Crn.* sraka; *Vd.* sraka; (*Vd.* sraka, ropotez, klopotez, = brzękadło, grzegotka); *Cro.* szràka; *Hg.* szarka (cf. szary); *Dl.* ſtrakaa; *Sla.* svraka; *Bs.* svrakka; *Rag.* svrakka, chjola; *Rs.* сорока (gatunek ubioru na głowę u chłopek; - *Ec.* ерокá, несѣкóмое что-, часмица сáмая мáлая, нýнамь, = atom,; (cf. *Chald. et Syr.* שרקרקא serákreka, *pica*, *Hbr.* שרק *sibilavit*, *Hbr.* סרקי sarki, *Arab.* serak *auis praedatrix*, *cf. Ger.* Racke, *Sr.* 2. rakaiza); *corvus pica*, die Aelſter, ptak maiący głowę, szyię i ogon czarne, brzuch i nadlotki białe; ogon długi; pielęgnowany niektóre przeymuie słowa. *Zool.* 261. Sroka pſtra wszędzie, choćby i za morze poleciała. *Pilch. Sen. liſt* 3, 339. Sroka zawsze pſtra zoſtaie, w którekolwiek leci kraie. *Cn. Ad.* 563, mieysc rozmaite odmiany, nie uléczą dusznéy rany, *coelum, non animum mutant, qui trans mare currunt. Hor.*). Od puku tego *sragi z kukułkami rozleciały się. *Haur Sk.* 105. Niech też srokę kto wsadzi w klatkę pozłociſtą, Przykryie ią kitayką albo kamchą czyſtą, By też i uſtawiczne figi tam iadała, Przecię niech czyni co chce, wżdy będzie śmierdziała. *Rey Wiz.* 46, namaź ty go masłem, on przecię śmierdzi dziegciem). *Slo.* ſtraka ſwich ſkokow néchať nè moje, sroka swoich skoków nie zaniecha). Sroka ze krza, a dwie w kierz. *Tward. Daf.* 15, *Cn. Ad.* 669, *Rys. Ad.* 63, dosyć tego wszędzie; nie trudno o to; nie drogie te rzeczy). Sroki szczebiecące. *Ban. J.* 3, sroki szczegotały. *ib. J.* 3 *b.* Sroki za sową latają, Narzektawszy się darmo, nic za to nie maią. *Rey Wiz.* 55. Sroka bije na iaſtrzębia i skrzekocze; przecięż iaſtrząb' iaſtrzębiem, a sroka sroką. *Fr. Ad.* 116. Skrzekocze nad wróblami sroka. *Chroſć. Fars.* 14, *Bh.* ſehotati. Sroczka krzekce na płocie, będą goście nowi, Sroczka czasem omyli, czasem prawdę powie. *Sim. Siel.* 72. Sroka przyleciała, będą goście. *Petr. Hor.* 2, *H* 4. Śpiewa, iak sroka. *Teatr* 30 *b*, 16, aż uszy bolą). Tańcuiąc haszsz, iak sroka spętana. *Zab.* 9, 338 *Zabł.* Człeka takiego przyrównaią sroce, Który co ślina do uſt przyniesie bełkoce. *Pot. Pocz.* 596. Lubi gwarzyć iak sroka. *Mon.* 70, 758. Sroka brzechoce. *Papr. Rys. praef.* Jak sroka rozpieszczona brzechotał. *ib.* Sroka po Włosku gada, przecięż ona brydzi. *Fr. Ad.* 37. Biſkupy niemądre zowie Nazyanzen sroki kraczące. *Sk. Dz.* 302. - Nie srocem z ogona wypadł. *Rys. Ad.* 46, i ia nie podlego rodu). Wiedzą ludzie, żeś ty z ogona sroce nie wypadł. *Pim. Kam.* 359. Toś ty ieden pan; a my wszyscy sroce wyszli z ogona; tegośmy rzemiosła ludzie, co i ty; darmo dźwigasz chwoſty. *Zab.* 15, 263. SROKACINY *plur.*, SROKACINKI *dem.*, pſtre plamy, bunte Flecken. Sarneczka srokaciny upiękrzona. *Zab.* 16, 83 *Węg.* Ułapiłem sarneczek parę; ieszcze maią Srokacinki na grzbiecie. *Sim. Siel.* 16. SROKACIZNA, - y, ż., kolor ſtrokaty, pſtry, bunte Farben, Scheckigkeit. (*Bh.* ſtrakatina pſtre płótno). Rozmaita na bydle bywa srokacizna. *Pot. Pocz.* 618. SROKACZ, - a, *m.*, SROKOSZ, - a, *m.*, bydlę srokate, ein ſcheckiges Thier. Idzie ku mnie moy srokosz, cielec, zasępiony. *Zab.* 9, 243 *Kyſſ.* Srokacz, koń, eine Schecke, ein ſcheckiges Roß. *Tr.*, *Bh.* ſtraka. SROKATOSC, - ści, ż., *Bh.* ſtrakatoſt, = pſtrość, Buntheit. SROKATY, STROKATY, - a, - e, SROKATO *adv.*, *Bh.* ſtrakaty; *Vd.* pikaſt, vprishan, shekaſt, bresaſt; *Ec.* пелéсый; pſtrokaty, pſtry. bunt, ſcheckig. Odłączył barany barwy odmiennéy i srokate; a wszyſtko ſtado iednoſtaynéy barwy poruczył w moc synom swoim. 5 *Leop. Gen.* 30, 35, pſtre i nakrapiane. 2 *Leop.*). *Crokaty; srokaty, tarantowaty koń, geſcheckt. *Meniń.* 1, 25. Srokate włosy, srokacizna, *Rs.* проспдина, проспдь. - *alluz.* Jeśli będzie miał w głowie trochę mniéy srokato, Jeśli przeſtanie burdy robić... *Tręb. S. M.* 140, wirrchowato, unruhig im Kopfe. SROKOSZ, - a, *m.*, *Vd.* srakoliza, srakipar, sietniza; *Crn.* srakopér; *Rs.* сорокопýмъ, сорокопутка, мухоéдъ, кукша; rodzay srokoszów, *lanius*, należy do rzędu iaſtrzębiego. Srokosz, *lanius collurio*, der rothköpfige Würger, große rothe Neuntödter, ptak wielkości gila; małe ptaszki zabiia, wsadzaiąc ie na oſtre gałęzie, iakby na pal. *Zool.* 278, *ob.* Dzierzba. - *§. Swobodny srokosz płacze, móy dobytek luby, Ah nie czas, pewna wróżka niepozbędnéy zguby. *Zab.* 9, 243 *Kyſſ.*

SROM, - u, *m.*, *Crn.* srâm; *Vd.* sram, sramuſt; (*Vd.* moshki sram, = członek męzki, wſtyd; *Vd.* shienſki sram, = wſtyd kobiecy; *Vd.* sromak, = ubogi; *Vd.* sromazhnoſt, = bieda, ubóſtwo; *Vd.* sromashen, sromashki, = ubogi, potrzebny); *Cro.* szrám; (*Cro.* szram, szramoslive sztráni, *Hg.* szemèren teſt, *inguen*; *Bs.* sram, s.amesag, ſtid; *Rg.* srám; *Rs.* срамъ, cf. *Pers.* szereu); sromiężliwość, wſtyd, wſtydliwość, die Scham, Schamhaftigkeit. Srom ieſt oną przednią cnotą, która ieſt wszyſtkich cnot ſtróżem. *Gor. Dw.* 271. Za dyamencik srom druga przeda. *Gor. Dw.* 388. Kto się na złe udawa, zwłaszcza ku freiowi albo ku psocie, iuż taki traci srom, cnotę wysoką, wſtyd przyrodzony. *Ezop.* 90, *Ec.* обезсрамимися srom czyli wſtyd wyzuć). Niesrom, niewſtyd, *Cro.* neszramnozt; Schamloſigkeit. Niesrom, sromotność, sromotna rzecz, haniebność, Schändlichkeit, Schandthat. Krwawym potem poddanych swoich opłaca bezecne swoie niesromy, *ses plaisirs infames. Stas. Num.* 2, 125. - §. Srom mię *Jmperson.*, wſtyd mię, wſtydzę się, sromam się, ich ſchäme mich. Nie byłoby mię srom wyznać, iż czego nie wiem. *Gor. Dw.* 143. Panie ieſtem za ſtydzon, i srom mię oblicznoſci twoiéy. *Radz.* 3 *Izdr.* 8, 73. Nie srom was tych bezecnych ludzi wymysły. *Birk. Ex. D* 4. Srom kota. *Cn. Ad.* 1085, *amiſſa cauda, cf. vulpes Aesopi*). SROMAĆ się *recipr. ndk.*, *Crn.* sramûjem se; *Rg.* sramovatise; *Vd.* se sramovat, sramuvatise, sram biti, od sramote erdezh grati; *Cro.* szramuvatisze, szramujemszze; *Dl.* sztidimsse (wſtydzę się); *Bs.* sramitise, sramovatise; *Ec.* срамлúюся, стыдúуся; *Rs.* срамúться; wſtydzić się, ſich ſchämen. Bardzo się sromać i słusznie wſtydać musiał. *Wiśn.* 276. Sromać się, iakoby iakich nieczyſtości, rzeczy złych i szkodnych. *ib.* 273. Boże móy, wſtyd ci mię, a sromam się podnieść oblicza mógo do ciebie. *Dambr.* 703. Częſtokroć panowie tak wiele o sobie plotą, iż pochlebca, by nayniewſtydliwszy, sromać się musi. *Gor. Dw.* 65. Ludzie się tych grzechów nie sromaią, w których maią siłu towarzyſtwa. *Gor. Sen.* 168. Sromamy się wżdy. *W. Poſt. W.* 278. Rzymianie nie sromali się tego, posłać do Grecyi

Digitized by Google

po prawa; a wy, czemu się wstydzić macie posłać do cudzych ziem po dobrą radę? *Gor. Wł. F.* 4 6. SROMIĘŻLIWOŚĆ, *SRUMIĘŻLIWOŚĆ, - ści, ż., (*Mącz.*), wstydliwość, srom, die Schamhaftigkeit; *Crn.* sramoshlivoft; *Vd.* s.ameshlivoft, sramoshlivoft, sramnoft, sramujezhnoft, sramovanje, *Cro.* szrameslyivoszt, szrameslivosft, szrameslyivozt, *Vlg.* szemer m, szemermeteſeg; *Rg.* sramexglivoft, sramexglivos, sramexglivſtvo; *Ross.* стыдливость. Nie odchodź odniewiasty rozumney, bowiem wdzięczność sromiężliwości iey iest nad złoto *Loop. Syr.* 7, 21. SROMIĘŻLIWY, - a, - e, - ie *adverb.*, wstydliwy, verſchämt, ſchamhaft; *Crn.* sramn, sramoshliv; *Vd.* sramesliu, sramoshl u, sramosſiliu, sramen, sramujezhen; *Cro.* szrameslyiv; *Dl.* sztidan (cf. wstydny); *Rg.* sramexgliv, sràmni (cf. skromny); *Bs.* sramesgliv, posraman, ſtideech; *Sla.* posraman; *Rs.* стыдливый. Łakomſtwo natury ludzkie mieni, z laſkawych okrutne, z sromiężliwych wszeteczne czyni. *Sk. Kaz.* 329. Panienkom sromiężliwym panicze ochotne Sposabia w towarzyſtwo Hymen dożywotne. *Zim. Siel.* 271. Sromiężliwą twarz odkryła. *Otw. Ow.* 245. Marya, iako panna sromiężliwa, nie była przez czas porodzenia Elżbiety. *Zyw. Jez.* 17. Jako ku latom przyszedłszy ma wstydliwym być, który póki ieszcze mówić nie umiał, a iuż go ku niesromiężliwey nieczyſtości sposobiono? *Kosz. Lor.* 77 6. SROMOCIĆ *cz. ndk.*, hańbić, sromu lub sromoty czyli hańby nabawić, *Sr.* 1. ſtromoſchiſch. *Vd.* sramotiti, osramuvati, sasramuvati; *Cro.* szramótim; *Rg.* sràmiti, sramotitti, osramotitti, osràmiti; *Bs* sramotiti, ozloglasiti; *Rs.* срамить, срамлю; *Ec.* срамлю, срамомъ; ſchänden, Schande machen; łżyć, łáſtern. Sromocił go, że chciał mieć krolestwo iego. 3 *Leop* 1 *Mach.* 11, 10, zganił a obrzydził go. 1 *Leop.* . Sromocić poczęli Dominika S., słowa mu dobrego nie daiąc. *Birk. Dom.* 46. Gdy ty z innych szydzisz, azaż też kto ciebie sromocić nie ma? *Radz. Job.* 11, 3. Sromocą mię przeciwnicy moi, mówiąc: gdzież bóg twóy! *Bud. Ps.* 42, 10. Nie sromoc miana boga twego. *Bud. Lev.* 19, 12, nie łżyy imienia bo ga twego. *Bibl. Gd.*) - §. Kazał ią żołnierzom swoim sromocić i nieczyſtość z nią pełnić. *Sk. Dz.* 1079. gwałcić, hańbić, eine ſchwächen, ſchänden, ihr Gewalt anthun. SROMOTA, - y, ż hańba, rzecz wstyd czyli srom czyniąca, zelżenie, zelżywość, *Ser.* 2 ſtromota, ſtrommota. *Crn.* sramota; *Vd.* sromota, sramota, sasramota, osramotnoſt, (*Vd.* sromaſtuo, s ubóztwo); *Cro.* szramòta; *Dl.* szramota; *Hg.* szemirem; *Rog.* sramota, sramotta; *Bs.* sramota; die Schande, Schändlichkeit, Schandthat. W rzecsach uczciwych, gdy się ieden na drugiego sili, niemasz sromoty żadney, dać się zwyciężyć *Gor. Sen.* 329. Co kędy indziey chwalebną cnotą, Tam iest występkiem, wstydem i sromotą. *Paſt. F.* 262. SROMOTNIK, - a, *m.*, *Vd.* sasramuvauz, smirjavez; *Cro.* szramotitel, psanitel, *Ec* стыдодѣй; *Rs.* срамникъ; *corruptor. Mącz.* plugawiec, sprosnik, ein ſchändlicher Kerl, ein Schandkerl. Sromotnik w mowie, *Ks.* срамословецъ. SROMOTNOŚĆ, - ści, ż., haniebność, naruszenie sromu czyli wstydu, die Schändlichkeit; *Cro.* szramotnoszt; *Eccl.* стыдолóжество, стыдодѣяніе, исстыдодѣйство. Sromotność w gadaniu, *Rs.* срамословіе. SROMOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Vd.* sramoten, sasramen, sasramoten, sasramliu, osramen; *Rg.* sràmotni, sramotan, sraman, *Bs* sramotan, neposcten; *Ks.* срамный; SROMOTNIE *adv.*, haniebny, zelżywy, hańbiący, ſchändlich; *Crn.* s.ametna koſt, z wstydliwa, haniebna kość. Schambein. Nie tak sromotna rzecz iest nieszlachcicowi, nie czynić spraw poczciwych, iak szlacheicowi. *Gor. Dw.* 17. Sromotny w mowie, *Rs.* срамословный. Sromotnie gadać, *Rs* срамословить. S. MOWATY, - a, - e, *Bies. Roz. B* 3, sromiężliwy, ſchamhaft.

*SROMOWATY, *ob* Szramowaty. SROT, SROTOWAĆ, *ob.* Szrot.

SROŻEĆ *neutr. ndk.*, SROŻYĆ się *recipr. ndk.*, (*Vd.* sroshen, s ubogi, potrzebny,, srogim się ſtawić, srogo postępować, srogością narabiać, iątrzyć się, gorszyć się, zierdzić, ergrimmen, grimmig wüthen, toben. *Ks.* люмбить W prawą Scylla, w lewą Charybdys srożeie. *Otw. Ow.* 542. On srożenie tym więcey srodze rozgniewany. *Otw. Ow.* 195. W takim mu srożeniu się z ust iskry padaią, A z gniewu oczy ogniem niemałym pałaią. *A. Kch. W.* 340. Niechay się niebo, iako chce sroży, Czyſtego serca nic nie zatrwoży. *Nar. Dz.* 2, 187. Nie każdy śmiały, co się zwierzchnie sroży *Kres. Mon.* 1, nie każdy kąsa, co wąsami trząsa Serdyt, a nie duż). SROŻNY, - a, - e, groźny, srogi na wyźrzeniu, dräuend, fürchterlich. Ziemskich tych bogów postać sroźna. *Zab.* 16, 38 6.

SRÓŻ, *ob.* Srzeź.

ŚRZEDNI - ia - ie, (cf. *Etym.* rzęd, *Vd.* red); *Ser.* 2. ſtredni, ſtreni. *Sr.* 1. ſtrédni, ſtredni, ſtréni *Crn.* srędn; *Vd.* sriedui, s'redni, sriedniji, sredneu, srieden; *Cro.* szredne, *Bs.* sredni; *Rg* srédani; *Sla* sridnji, osridnji; *Rs.* средный, середный, срединный, средственный, средовый, междорный *Ec.* междный, coznoжий между двумя вещьми (cf. między cf. miedzi); *Boh.* ſtředmy, ſtřídmy mierny, wstrzemięźliwy); pośrzedni między drugiemi nie sam ieden, wśród drugich się naydniący, mittel-, mittlere, mittelſte, in der Mitte befindlich. Trze i palec środni, *medius Perz. Cyr* 1, 21, der Mittelfinger. Środnią się brzydzi drogą serce, lub kocha, lub nienawidzi. *Morszt.* 203, Mittelweg, Mittelſtraße Środnich lat człowiek. *Cn. Th.* 1057 środniego wieku, in den Mittelјahren; *Rs.* середовичь. Kobiety środniego ciała, t. i. ani bardzo tłuſtego, ani suchego. *Spisz.* 181, cf. mierny, pomierny, w miarę). W historyi, środni wiek, przeciąg przegradzaiący historyą dawną a teraźnieyszą, das Mittelalter. - *Gramm., vocabula media*, słowa środnie, ktore mogą być ku złemu i ku dobremu ciągnione, dobrze i źle zrozumiane. *Mącz.* Środni punkt w okrągłych rzeczach, *centrum*, der Mittelpunct. - Środnie przyczyny, pośrzednicze, środki, pośrzodki, Mittelurſachen. §. *In deterior.* środni, podleyszy *ut* środnie piwo, środni chleb. *Cn. Th.* 1057, nie naylepszego gatunku, mittelmäßig, nicht von der beſten Art, von der Mittelſorte. ŚRZEDNICA, ŚRZEDZINA, ŚRZEDZIZNA, - y, ż., środek, lub rzecz we środku się naydniąca, die Mitte, etwas in der Mitte Befindliches. *Vd.* siedina, sriedshina, sriednja riezh; (*Vd.* sredniza, s pośrzedniczka); *Cro.* szredina; *Rg.* srjedina, srjedniza; (*Rg* sredušt-niza, srjeednіza, s pośrzedniczka); *Ec.* среда, средина. Pień w śrze-

Digitized by Google

dzinie wyprochniały. *Pilch. Sen. liſt* 3, 51. - Czyni weście szerokie a wązką w średzinie dziurę. *Papr. Gn.* 1090. Sklepienie, przez układ kamieni w krąg nieznacznie pomykanych wiąże się z średziną. *Pilch. Sen. liſt* 3, 72. Doyźrzałość młodość i ſtarość średziną podziela. *Otw. Ow.* 614. - *Math.* średnica koła, *diameter. Łęſk.* 7, *Rg.* srjedomjerra; der Durchmeſſer. Liniie, które przechodzą przez śrzodek koła, kończąc się z obu ſtron na okręgu, sowią średnicami. *Jak. Math.* 1, 8, *Jak. Art.* 1, 280, *et* 3, 316. Średnice, liniie proſte, przez śrzodek koła przechodzące. *Sniad. Jeo.* 15. Kiedy cięciwa przechodzi przez śrzodek okręgu, nazywa się średnicą. *Geom.* 1, 7. - §. Średnica, naczynie do należenia śrzodku, *mesolabium. Cn. Th.* 1057, der Mittelmeſſer. ŚRZEDNIE, ŚRZEDNIO *adverb.*, miernie, nie bardzo, nie nazbyt, *Vd.* sredniu; *Rs.* срéдственно, незадóрно; mittelmäßig, nicht ſehr. Ludzie, ieśli się średnie zachowuią, tedy godzi się pomagać ktemu, aby się lepszyli. *Eraz ięz. S* 3. Jeszcze ia bardzo średnio ułam temu przywiązaniu. *Teatr* 36 *b*, 92. ŚRZEDNIK, - a, *m.*, *semicolon*, znak pisarſki, myśl zawieszaiący. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 154. Na średniku, *in media nota*, to ieſt w pośród sensu, przeſtaie się dłużéy, i zawiesza się głos podniesiony. *Kpsz. Gr.* 1, *p.* 53, śrzódznacze. *Dudz.* 9, das halbe Colon. (*Vd.* srednik, *Rg.* srjednik, srjedusſtavnik, *Cro.* szredoſtaynik *mediator*, *ob.* Pośrzednik). **ŚRZEDNIOGŁĘBEY wody iezioro. *Otw. Ow.* 231, we śrzodku głębokie, in der Mitte tief. **ŚRZEDNIOMIERNYCH ludzi klassa. *Petr. Pol.* 150, miernomaiętnych, mittelmäßig begütert. ŚRZEDNIOŚĆ, - ści, ż., przymiot tego, co ieſt śrzednim, mierność, niezbytniość, die Mittelmäßigkeit; *Sr.* 1. ſrédkoſci; *Vd.* sriednoſt, persriednoſt, posredaoſt; *Bs.* srednoſt, sridnoſt; *Rag.* srednós. ŚRZEDNIOSOLNE wody, *neutrales*, maiące sól średnią między pospolitą i ługową. *Kluk Kop.* 1, 93, mittelſalzige Waſſer. **ŚRZEDNIOWIETRZNE niebo. *Przyb. Milt.* 23, w śrzód powietrza będące, mitten in der Luft befindlich, von Luft umfloſſen. ŚRZEDNIÓWKA, - i, ż., śrzodek wiersza, zgłoſka oſtatnia, ktora dzieli wiersz na dwie prawie równe części. *Kpcz. Gr.* 3, 89, die Mittelſilbe in einem Verſe, die Cäſur *Slo.* pre'tinalka (cf. przeciąć); *Cro.* predábnénje (cf. przedech).

SRZEDZIŃSKIE, SRZEDZKIE prawo, prawo Teutońſkie, Niemieckie, Saſkie, Magdeburſkie, którym wiele miaſt się sądziło. *Krom.* 285, nie wiadomo nam, zkąd się wzięło to nazwiſko, kiedy o nim dawnieysi od nas kilkaset wiekami nie wiedzieli *Nar. Hiſt.* 6, 204, das Deutſche, Sächſiſche, oder Magdeburger Recht. *De iure Polonico in ius Teutonicum, quod* Srzedzkie *dicitur, transferimus etc. Papr. Ryc.* 469. W Srzodzie, w W. Polszcze musiało być naypiérwéy prawo Magdeburſkie wprowadzoném, kiedy w téy części kraiu nazywało się *ius Szrodense*, prawem Srzedzkiém. *Czack. pr.* 1, 285, *et* 547.

SRZENIAWA, - y, ż., *herb*, rzéka biała, na ukos wężykowato płynąca, na wierzchu krzyż; w hełmie między dwiema trąbami myśliwſkiemi lew; inaczéy: Drużyna. *Kurop* 3, 49, ein Wappen; (*Sor.* 2. ſzrénawa Średnia dziéwka, następuiąca po piérwszéy czyli ſterszéy w rzędzie służących). ŚRZENIEĆ *neutr. ndk.*, ośrzenieć *dk.*, szronem być obsypanym, pełnym szronu, szedsieć, voll Reif ſeyn, bereifen. *Pruinosus*, pełen szronu, oszroniały. *Mącz.* SRZENISTY, *ob.* Srzoniſty. *ŚRZEŻ, *ŚREŻ, *ŚRYŻ, - i, ż., woda ścinaiąca się w cienkie płatki lodu, które mróz tęższy w coraz większe sztuki lodu kształci, i te z sobą spaia, aż cała rzeka zamarznie. *X. Kam.*, das Grundeis, erſte dünne Eis. (*Boh.* ſtrž lodu łamanie, *Ser.* 2. ſchreſch, ſzreſch, = dolne kry; *Vd.* sriesh, kora, = kra; *Vd.* ſtriesh, leden zhep, = sopel; *Vd.* sriesh, smersnoſt, smera, mras, = mróz; *Vd.* srieshen hod, hod sriesha, kore lom, = kry łamanie, puszczanie, der Eisgang; *Cro.* szrès *gelicidium*, *pruina*; *cruſtae concretae fluminis*; *fibrae glaciales*; *Cro.* sztrès, sztressina, = sopel). Zraſta się na byſtrościach rzecznych śryż marznący. *Otw. Ow.* 435. Zima śniegiem by wełną pola odziewa, A śrzeź po ziemi iak popiół rozsiewa. *J. Kch. Ps.* 211. Ukazała się na puszczy manna drobna, iako śrzeź na ziemi. 3 *Leop. Ex.* 16, 14, iako śrzesz. 1 *Leop.*). SRZEŻNY, SREŻNY, - a, - e, od śrzezi, Reif-, Grundeis-. - *§. Suhſt.*; Osep była dań powszechna, w Krakowſkim nazywała się srezna. *Czack. pr.* 66, Schüttabgabe, Kornerabgabe. ŚRZEŻOGA, STRZEŻOGA, - i, ż., zwarzenie abo uschnienie od zimna kwiecia, liścia, *urede. Cn. Th.* 1057, der Froſtbrand, der Froſt, wenn Blumen und Blätter vom Froſt verſchrumpft ſind. Gdy przez śrzeżogi i śniegi przeleźli Zaſtali lato i piękne pogody. *P. Kch. J.* 592. Wy rosy i śrzeżogi dobrorzeczcie Panu. *Radz. Cant.* 3, 68. Choć szyper morza wiadomy przeſtrzega, Naymniéy o one nie dbaiąc przeſtrogi Każe odepchnąć na wietrzne śrzeżogi. *Pot. Syl.* 37. - §. Śrzeżoga zda się być dymem farby niby błękitnéy, a ieſt rozwlekła i wieszaiąca się po powietrzu. *Tr.* Z daleka iuż poznawa Sycyliyſkie ſtrony, Jle szare wzrok iego puściły ſtrzeżogi. *Pot. Arg.* 387.?

SRZÓBA, *ob.* Szruba.

ŚRZÓD, = wśrzód, wpośrzód, na śrzod, *reg. Genitiu.*, *Bh.* ſrad; *Sr.* 2. ſreje, beſreje; *Cro.* ssred, szredi; *Sla.* srid; *Bs.* ù srid, meghju; *Rs.* среди, cf. *Etym.* rzęd, *Vd.* red, *cf. Germ.* ſchroten, Schrot, *ob.* szrotować); mitten. O śrzód nocy wſtawałem. *Leop. Ps.* 118, 62, o północy, um Mitternacht. *Na śrzód do południa. *Cresc.* 556. SRZODA, - y, ż., *Bh.* ſtréda, ſtrédnj den; *Slo.* ſtreda, ſreda; *Sr.* 1. ſreda; *Sr.* 2. ſzróda, ſzróda; *Crn.* sręda; *Vd.* sriedа, sreda; *Cro.* szréda; *Hg.* serda, szerda, szereda; *Rg.* srjêda; *Sla.* srida; *Bs.* srjeda, srida, trecchi dàn od nediglje; *Rs.* середа, среда; der Mittwoch, die Mittwoche. W wſtępną śrzodę na popielec póydę. *Pot. Jow.* 158. Wſtępna Śrzoda, Popielec; *Slo.* popelec, popelna aneb ſ'kateđá ſtrada; *Cro.* pepelnicza, chiszta szreda; *Rg.* ciſta srjêda; *Sla.* csiſta srida. - 2) Śrzoda, miaſto w Poznańſkim. *Dyk. G.* 5, 70, eine Stadt. *Meditullium Poloniae Maioris* pośrzodek wielkiey Polſki, gdzie Srzoda miaſteczko leży. *Mącz.* *ŚROD-BELK, - u, *m.*, n. p. belkowanie trzy części w sobie zawiera: nadsłupie czyli spodobelk *epiſtilium*, tablica albo śrzód-belk *zophorus*, gzems czyli górnokryw *coronix. Rog. bud.* 25, der Fries. SRZODDZIENNY, - a, - e, - ie *adv.*, w śrzód dnia, mitten am Tage, (cf. poł-dniowy), *Ec.* средодневный, *Gr.* μεσημβρίος. SRZODEK, - dka, - u, *m.*, śrzedzina, śrzednica, śrzedzizna; pośrzodek, *Bh.* proſtředek, proſtřed; *Sr.* 1. ſrédk; *Sr.* 2. ſzrej, ſzreje; *Crn.* sręda, sręđk; *Vd.* sreda, va'riedai,

Digitized by Google

srodje, sredina, posredje; *Cro.* szredina; *Bs.* srida, srjeda; *Dl.* szrida; *Rg.* srjêdo, srjedizza; *Rs.* середка, середочка, срединa; *Es.* среда, срединa, die Mitte einer Sache. Środek rzeczy zowią, ktory równie odległ od obu pobocznych granic. *Petr. Et.* 103. – Srzodek koła, średni punkt; *Sr.* 1. średni punkt we kole, srédk; *Vd.* sriedik, sriedna pika; *Rs.* срединoчие, der Mittelpunkt. Punkt od okręgu zewsząd równo odległy, zowie się iego środkiem, *centrum. Geom.* 1, 7. Środek ciężkości ciała, *centrum gravitatis. Hub. Mech.* 90, *Jak. Mat.* 3, 298; der Schwerpunkt. – Srzodek w czym zachowany, miara, mierność, umiarkowanie, średni stopień, die Mittelstraße, der Mittelweg. Srzodek trzymaiący, t. i. ani bardzo bogaci ani bardzo ubodzy, naylepsi i naygodnieysi są do urzędów. *Szczerb. Sax.* 344. Wspaniałe umysły zawsze się trzymaią środka. *Pilch. Sen. list* 296. Srzodku się trzymay. *Cn. Ad.* 1086; miara we wszystkim potrzebna; co wczas, to z nas; pomierz się). Srzodkiem przez sam środek, w środ, mitten durch, die grade Mittelstraße. Poydziesz dziecię środkiem, być skrzydła gdzie się kniesz spodkiem, z wód nie nagręzły, gorą ogniem nie zetlały. *Zebr. Ow.* 194. Życie iego było bardzo mierne; ani bardzo podłe, ani bardzo drogie, środkiem szedł, ani na tę, ani na ową stronę nie skłaniaiąc się. *Sk. Zyw.* 2, 150, *Sk. Ds.* 106, die Mittelstraße gehen. Wynaleźć drogę, ktoraby środkiem męzkiego stanku i spokoynego pochlebstwa bezpiecznie prowadziła. *Kłok.* 60. Srzodkiem każda cnota iść powinna, skoro bowiem za granicę swey drogi wyboczy, zaraz przestaie być cnotą. *Mon.* 67, 50. – §. Srzodek do czego, sposob, droga do czego. *Crn.* sredbina, umejsk; *Vd.* sredina, sredik, sriedstvu, pomoczna sredina, podpomoch, pomagaviza; *Rs.* средa мер.; Mittel und Weg zu etwas. Chwyciłeś się prawa! otóż to środek, co zniszczył nie iednego do szczętu. *Teatr* 23 42 Srzodek którego użyłem stał się dla mnie gorszym nad sie samo. *Teatr* 23, 42, lekarstwo gorsze od choroby) Przez srzodek, z pośrzednictwa, za pomocą za pośrzednictwem, przez, vermittelst, mittelbar durch, mit Hulfe, unter Vermittelung Swatopełk musiał się iednać z Krzyżakami, przez środek posła papieskiego. *Bielsk.* 143. Dałmi znać przez środek znaiomey osoby. *P. Kch. Orl.* 1. 362 *et* 347. Nauka obyczaiów ma człowieka uczynić doskonałym, przez środek dobrych spraw. *Petr. Et.* 2. – *oppos.* Łańcuchem się żelaznym po całym ciele bez środku żadnego opasowała. *Wys Kat.* 45; bezpośrzednicze, bez przekładania żadnego, unmittelbar, ohne Dazwischenlegen SRZODKOBOYNY ruch ciała, *centrifuga vis*, iakoby boiący się środku, zmierzaiący do oddalenia od średniego punktu. *Jak. Mat.* 4, 130. *oppos.* wśrzodmierny *centripeta vis.* SRZODKOŚĆ. *ob.* Srzodniość SRZODKOWAĆ. SRZODOWAĆ *Med. ndk.*, we środku być, środek trzymać, *Vd* sreduvati; *Ec.* средoвaтьcя; die Mitte halten, in der Mitte seyn. *Quanquam via interiacet* aczkolwiek droga w pośrzodku była albo środowała. *Mącz.* Srzodowała rzeka między niemi. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 16, 5, była w pośrzód rzeka między nimi. 3 *Leop.*). Barwa srzodująca między czarną a białą, t. i. szadzawa. *Urzęd.* 153. Mądrze środkował między boiaźnią a zbyteczną śmiałością. *Tr.* Srzodkuią, a ciepłymi być chcą. *Gil. Pst.* 265 *b*, letnimi są, oboiętnymi, na dwoie. – §. Srzodkować, pośredniskować, vermitteln, Vermittler seyn; *Vd.* srediti; *Ecc.* срéдствовaти, посредствeнникомъ быть, находи́тьcя. Tak srzodkował i usiłował, że ich pogodził. *Warg. Cez. praef.* C 4. SRZODKOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, pośredniczy, za pośrzednictwem, mittelbar. Sny boskie są, które od boga lub środkownie, lub nieśrzodkownie wlewaią się. *Sax pr* 236. Język *immediate* nieszrodkownie smak pomnie. *Sak. pr.* 86, bezpośrzedniczo). Duch Ś. odnosi się do oyca, iak do produktora nieśrzodkownie. *Smotr. Ap.* 70, - 71. SRZODKOWY, - a, - e, SRZODKOWO *adv.* pośrzodkowy, w środku będący, śrzedni, in der Mitte befindlich, Mittel-, *Sr.* 1. środkować. Linia śrzodkowa słońca i xiężyca łączy środek xiężyca i słońca *Sniad. Jeo.* 199. Siła ciężkości iest oraz siłą środkową, *vis centralis. ib.* 24. Jeżeli kierunek przechodzi przez środek ciężkości ciała uderzaiącego lub uderzonego, na ten czas uderzenie iest środkowe, *collisio centralis. Hub. Mech.* 10. (*opp* mimośrzodkowy). W kulę niemożna uderzyć inaczey, iak tylko środkowo, *centraliter. Hub. Mech.* 162 **SRZODLETNI, - ia, - ie, wpółletni, w środku lata będący *Rs.* межeнный, (межéнь środek lata); mitten im Sommer sich ereignend. W upały i środletnie znoie Obiegać dla ochłody zdroie. *Zab.* 13, 295. *SRZODMIEŚCIE, ia, *n.*, *Ec.* срединрóдiе, środek miasta, die Stadtmitte. **SRZODMORSKIE skały. *Zab.* 11, 303, wśrzod morza się znayduiące, mitten im Meere befindlich. O brzegi nie stoi Cyteryyskie, w środmorskim Pafie nie postoi, *non alto repetit Paphon aequore cinctam. Zebr. Ow.* 200 **SRZODNOCEŃ, - cnia, *m.*, wiatr *Boreas. Zebr. Ow.* 3, północny wiatr der Nordwind; *oppos.* południowiec. *SRZÓD OD WIECZERZ w połowę odwieczerza początek zmierzchu, śrzódwieczerz, die Mitte der Abenddämmerung Gdy chcesz ptaki łowić wieczor, sieć przytrząś piaskiem na śrzódodwieczerz, a gdy chcesz w zaran, w wieczor (*resc.* 627 SRZODOPOŚCIE, - ia, *n.*, połowa postu Mitfasten; *Bh.* středopoští, středopůšt; *Slo.* prostred pošta, *Vd* sriedpošta; (*Cro.* szredoposztnicza *Quadragesima*); *Sla.* sridoposlje; *Rg.* srjedopôštje, (*Rg.* srjedoposniza, *Bs.* sridoposnića, cetvrrita nediglja korizme, *Dominica quarta quadrag.*). *Ross.* преполовeніе, крестопоклонная недѣля. Raz na środopoście drugi po Ś. Bartłomieiu *Vol. Leg* 3 42. SRZODOPOSTNY, - a, - e. Mitfasten die Mitfasten betreffend *Bh.* středopoštnj. Srzodopostna Nedziela, *Laetare*, *Bh.* Druga niedziela. W środopoštną Niedzielę kto się nie wyspowiada, iuż źle. *Rey Pst. P* 5, Gdy niedziel po Ś. Tróycy miewamy więcéy 24, Srzodopostną na ten czas ewanieliią powtarzamy. *Hrbst. Nauk. O* 5. **SRZODOSŁONECZNY, - a, - e, (cl. środoziemny), *heliocentricus. N. Pam.* 19. 86, im Sonnenmittelpunct. SRZODOWAĆ, *ob.* Srzodkować. **SRZODOWIECZNY, - a, - e, średnich wieków, vom Mittelalter Patrzmyż na środowieczne i dzisieysze czasy, *Papr. Gn.* 1002. **SRZODOWIEKI, - a, - ie, w środku wieku swego, mitten in seinem Lebensalter. Cnotliwie i pobożnie żył tu na świecie, Śmierć go nam udusiła w środowiekim lecie. *Papr. Gn.* 1019. SRZODOWY, - a, - e, od Srody, den Mittwoch betreffend, Mittwochs: *Bh.* středni. *SRZODOZIEMNY, - a, - e, (*dijig.* środziemny); n. p. Położenia planet i komet środoziemne (*locus geocentricus*), i

Digitized by Google

śrzodosłoneczne, *heliocentricus. N. Pam.* 19, 81, vom Erdmittelpunct; *ib.* 19, 86. SRZÓDPAŁ, - u, *m.*, *optic. focus*, punkt, do którego zbiegają się wszystkie promienie światła. *Jak. Mat.* 3, 316, *ib.* 2. 370, der Brennpunct. ŚRZÓDPIERSIDŁA błona, płeć podłużnie przez grodzająca, *mediastinum. Zool.* 17; das Brustfell. ŚRZÓDPOŁUDNIE, około ósmey, dziewiątey w lecie, dziesiątey, dziesiątéy w zimie. *X. Kam.*, halbvormittag *ŚRZÓDRYNKOWY, - a, - e, w śrzodku rynku będący mitten auf dem Markte befindlich Kramnice śrzodrynkowe Krakowskich sukienników, są dziełem Kazimierza W. *Krom.* 568. **SRZODWIETRZNY, - a, - e, ś. zed-owietrzny, w śrzodku powietrza będący, mitten in der Luft befindlich. Na śrzodwietrznym niebie. *Przyb. Hil.* 229.

ŚRZODWAGA, - i, ż., z *Niem.*, die Schrotwage, die Bley- oder Setzwage; krokiewka, od podobieństwa do krokwy. *Cn. Th.* 1058; *Bh.* závaží; *Vd.* svinzbni raunik, visha raunavisa, plaiba, sodna mera, merna shnura; *Rs.* уровень. Śrzódwaga, instrument do ważenia długości i szerokości, ieżeli tak równo stoią, iak woda cicha w sadzawce. *Sol. G.* 4; cf. Szynwaga. - *§. Śrzódwaga, ryba, *ob.* Szalka. *Chmiel.* 1, 628, *libella.*

ŚRZÓDWIECZERZ, *ob* Śrzódodwieczerz. ŚRZODZIEMNY, - a, - e, mittelländisch; *Boh et Slo.* prostředzemní; *Sr.* 1. sradijemaczé dabloko wot mora wowoſornené; *Vd.* sriédnodeshelen, *Ec.* средоземный. Morze środziemne iest niejako w środku globu ziemnego, między Europą, Afryką i Azyą *Dyl. G.* 3. 185; *ob.* międzyziemne; *Boh.* středozemné moře; *Rg.* sredzemaglsko more; *Sla.* sredzemalj ko more; *Rs.* средземное море, (cf. śrzodoziemny). ŚRZÓDZNACZE, *ob.* Srzednik.

ŚRZON, - u, *m.*, srzeź, szadź *Bh.* gini, ginowatina, ginowatka; *Slo.* mraz mraz padli, (*ob.* mroz; *Hg.* suzmaráz; *Sr.* 1. mroj; *Sr.* 2 mros, bobmá.slina mivowisna, *Crn.* vvie, vvje, slána, cf. slony; *Vd.* slána, mersla rossa, mras, biela rosa, (*Vd.* srien harsch, szorstki); *Cro.* mraz; *Rg.* bjelorossa, slána. *Sla.* slana. rosa smrrisnuta; *Sla.* mraz; *Rs.* обледь, (cf. obli), иней *Ec.* слáна, роса смéрзлая, иней; der Reif, gefrorner Thau. Śrzon iest rosa albo mgła roślin się czepiaiąca, i na nich marznąca. *Kluk. Rosl.* 3, 93. Bog dawa śnieg iako wełnę, śrzon iako popioł sypie. *Bud. Ps.* 147, 16 Srożyła się zima, i sępiło mglistym powietrze śrzonem. *Mon.* 1776, 1. Gałęzie lasu obsypał śrzon siwy. *Karp.* 1, 50. Śrzon padał, *Vd.* je slana padla; *verb.* slaniti ŚRZONISTY, ŚRZENISTY, a, - e, - o *adv.*, pełen szronu, oszedziały, oszreniały, voll Reif, bereift. O iak mię trapią ciemna nocne, poranne mgły, mrozy śrzoniste. *Tel Saut.* 56 ŚRZONOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *e. gr.* koń, mrozowaty pleśniwy, pleśni ey maści. *Cn. Th.* 710, ein Braunschimmel mit weißen Tüpfeln na ciasawey maści, maiący kropki i cętki białe.. *Wlod.* ŚRZONOWY, - a, - e, od śrzonu, Reif-, vom Reif. Listy lauru zielonego, które się strzał nie boią Grudnia ś zonowego. *Ryb. Gesl. B* 3, śrzeniſtego. der bereifte Christmonat.

SRZOT, *ob.* Szrot.

S S.

SSAĆ, *ssał, ssie, ssęcz. ndk.*, *Bh.* ſsáti, ſsal, ſsu, ſsagi, cycati, (*ob.* cyc), cucati, *cycać, (Oesterr. zuzeln), durmati, durmám; *Slo.* ſsu, ſgem; *Sr.* 1. cicam, czeczam, czówmam; *Crn.* zusam (cf. *Lat* sugo, *Angl.* sucan, *Jsl.* sugham, *Gall.* sucer, cf. succus, *ob.* sok; *Crn.* susèk, sèsz, s cycek). sèsàm, sisati; *Vd.* zisat, zusat, susat, sasati; (*Vd* sisek, zisei zesek, s cycek); *Cro* czeczati, cziczati, czeczam, szesznèm, (*Cro.* szèszëcz, czeczèk, s cycek); *Dl.* cziczam, szasznem, czecznem, (*Dl.* czicza, cziczak, doyka, szaszacz, s cyce); *Hg.* szopok; *Bs.* sissati, sasnuti; *Rg.* sisati. *Ec.* ссать, ссаль, ссу; *Rs.* сать, сосу, (*Rs.* сосецъ, сосокъ, сосóчекъ cyce); *Jsl.* siuga, *Suec.* suga, *Ger.* ſaugen; (cf. cedzić). Zwierzęta ſsące, *Ross.* сосущимающія животныя, die Säugthiere, dzieci swe karmią cycami. *Kluk Zw.* 1. 25. Baranek ſsący kozę wełnę ma szorſtką. *Mon.* 72, 277. Dziatki ſsące piersi matek swoich. *Gil. Kat.* 339. Ssący ieszcze, *ob.* Sysak. sysun; Osesek, *Bh.* cycáwý, cucawý, posáček; *Vind.* doizhe, doizhek, sesni, persni otrok, sesnjozha mladina, mlekmu diete, doinizheszh, doinu diete, sesnazhek; *Cro.* szeszni; *Rg.* sissalaz, *f.* sissaliza; *Ec.* ссу́щій, младенецъ грудной; iuż nie ſsący *ob.* Odsadzony, odchowany. Ssać dawać, karmić piersiami, cf. *doić, ſaugen, ſaugen laſſen. Rano wſtawszy, gdym chciała dać ſsać małemu dziecięciu, znalazłam go umarłym. *Zal. Teſt.* 192. - *transl.* Człowiek ten puszczał się w wodę ſtoiącą, i dał się ſsać cały piiawkom. *Pam.* 83, 2, 447; dał sobie krew' wyciągać piiawkom). Leżeć iak niedźwiedź mrucząc, a łapę ſsać, nie przyſtoi. *Rey Zw.* 164 *b*, *ob.* łapa, *ob.* niedźwiedź). - *§. fig. tr.* ſsać, wyſsyſać, ſaugen, ausſaugen. Zazdrość wewnątrz ſsie, a przeto zdrowiu szkodliwa. *Kras. Pod.* 2, 184, wewnątrz gryzie, nagt innerlich. Zniewieściałego pana faworyci, Harpiie państwa, krew' poddanych ſsały. *Kras. Mysz.* 5. SSALNY, - a, - e, od ſsania, vom Saugen, Sauge-. Ssalny, syt ze ſsania *fellebris satietas. Cn. Th.* 1058.

Pochodz. *dossać, nassać się, nassyać się; essać się; osesek, wyſsać, wyſsyać, wyſyſzacz; Sysak, Sysun.*

SSTA-, *abbrev.*, -starosta; *qu. v.*, *Gaz. Nar.* 1, 215. SSTĄPIĆ, *SSTĘPIĆ, *ob.* Zstąpić.

S T.

ST! odgłos, nakazuiący milczenie, s cyt! ſt! ſtille! St! milcz! taka iest wola moia; ſt! milcz, wszakżem iest pani twoia. *Teatr* 56 *d*, 16.

STABA, STABNIK, STABNY, *ob.* Sztaba.

STAĆ, ſtał. *ſtoiał, ſtoi, ſtoię *Med. Centin.*, ſtaiać, ſtawać *Freq.*, *Bh.* ſtati, ſtal, ſtogim; *Slo.* ſtáť, ſtogim; *Sr.* 1. ſtacj, ſtawiu, ſtaham, ſtawam, ſtam, ſtejiu, ſtoju, ſtoznu, ſtejem, ſtojem; *Sr.* 2. ſtojaſch; *Crn.* ſtâti, ſtojim; *Vd.* ſtati, ſtal, stojati, ſtojim; *Cro.* sztati, ztati, ztal, ztojm, sztoim, sztájem; *Sla.* ſtajati; *Bs.* ſtati, ſtatti, ſtajati; *Rg.* ſtâti, ſtojatti; *Rs.* стоять, стоялъ, стоя; *Gr.* στᾶν, στηναι, ἱστημι, *Lat.* ſtare, *Suec.* ſta, ſtanda, *Jsl.* ſtanda, *Angl.* ſtand; *Ger.* ſtehen, (ſtand; geſtanden). Stać na nogach, *actus corporis*, *ut* leżeć, siedzieć, ſtehen, auf den Füßen ſtehen. Piiany na nogach ſtać nie może, tacza się to tam to sam. *Dambr. Kaz.* 12. Oſtatek krwi z siebie tocząc, iednak na nogach ſtał. *Ger. Sen.* 177. Sarna na nogach by człowiek *ſtoiała. *Wad. Dan.* 149. Kogo nogi nie bolą, bedsy zdrow ſtał. *Pim. Kam.* 45, niech so-

Digitized by Google

…). Człowiek fałszywy i tak i owak słowa odmienia, …mówi stoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. Przed …stać, *Ross.* предстоять, предъимѣть. Stanie dać … (*vid. infra*). – *fig.* na nogach stać, na dobrych nogach … w dobrym być położeniu, **auf den Füßen stehen**, fest … Gdyby niewiast nie było, światby nie stał na no… *Bud. A* 4, nie utrzymałby się). Na iedney nodze … sprawić co. *Cn. Ad* 1015, prędko, igrając, iak …ro opalił, **auf einem Beine stehend**. Starzy, co iedną …gą w grobie stoią. *Bard. Luk.* 20, którym śmierć w oczy …gląda, **mit einem Beine im Grabe stehen**. Pod lata moie …stoie, nod zessły my wiek, już iedną nogą stoię w grobie, albowiem z tym światem co godzina rostać mi się przychodzi. *Smotr. Nap.* 24. Człowiek stoletni, który ieda dzień na mary póydzie, i iedną nogą na łodzi Charonta stoi. *Kul. Her.* 179. Nie każdy wie, kto za nim stoi. *Alb. z W.* 30; ogląday się za sobą). Stoiąc, *ob.* w stoiączki; n. p. Aktor i pozwany w sądzie siedzieć nie mają, ale stoiąc maią sprawy swe uczciwie odprawować. *Szczerb. Sax.* 9. – §. stoię bądź nogi mam, bądź nie mam, z nie ruszam się z mieysca **stehen, nicht gehen**. – *pr. et fig.* Stoi Ceres zdumiała. *Ustrz. Klaud.* 58. Czego ty stoisz, iak pień zamyślony? *Teatr* 22 *c*, 61. Próżniactwo woli stać i nic nie robić, niżeli się dać do roboty naiąć. *Lach. Kaz.* 1, 324. Wy tylko stoicie, I nie ruszа was i gniew i sromota. *P. Koch. J.* 183. Otoż milczę, iuż stoię iak niemy. *Teatr* 34 *b. G.* 2. Już gęby więcey nie otworzę, będę stał iak głupi. *Boh. Kom.* 1, 307. Otoż stoi cielę! mówże co masz mówić. *Teatr* 30 *b*, 55. Gębę rozdziawił, i stoi iak wryty. *ib.* 3. 31. Będę do stołu stał, wziąwszy widelce. *Pot. Syl.* 351, będę usłużował do stołu. **bey Tische aufwarten, mit dem Teller hinter dem Speisenden stehen**. Gdzie stoię, tam zaraz i mieszkam, bo wszystko z sobą noszę. *Teatr* 7 *d*, 14; *cf. infra* Rancyą stać. Tak poiedziecie, iak stoicie. *Teatr* 32 *b*, 21, z tym tylko, co macie na sobie, **wie ihr geht und steht**. Sługa, nad którym stać trzeba, ni płacy godzien, ni chleba. *Cn. Ad.* 1058; którego przy robocie pilnować trzeba, przynukać, napędzać, **dem man auf dem Halse stehen muß**, cf. przystaw). Czeladzi wiele żywił, o którą się bardzo starał, stoiąc częstokroć nad niemi, gdy się uczyli. *Kosz. Lor.* 70 *b*. Nieprzyiaciel iuż nad szyią nam stoi. *Star. Ryc.* 55; tuż nad karkiem). Przeklęctwo pańskie zawżdy stać musi nad głowami ich, a opatrzność święta iego iuż zawżdy musi być złożona z nich. *Rey Pſt. Yy* 3, unosza się nad nimi, wisi nad nimi, **schwebt über ihren Häuptern**. Stać u prawa, z stawać, stanąć, **vor Gericht erscheinen**. Obiecałem mu stać u prawa i pomagać mu. *Cr. Sen.* 312. Choć sąd nie naydzie obwinionego winnym, przecię w prawie stać musi, iż za czasem może się nań co pokazać. *Bud. Ap* 126. Stoy! stehe! halt! Duszą iest exercerunku kawaleryi, ażeby na słowo: stóy! koń iak wryty na mieyscu stanął. *Kaw. Nar.* 389, *Łęſk.* 2, 216. – *Fig.* Stóy, nie mów tak wiele. *Teatr* 45, 4, *Mon.* 65, 357, wstrzymay się, cf. stul!). – *Assimil.* Zegar stoi. *Cn. Th.* 1068, nie idzie, stanął, nie pomyka indexu, **die Uhr steht**. W hucie mówią: piec idzie, gdy w piecu ruda topnieie, przeciwnie stoi, gdy w nim ognia niemasz, gdy ruda nie topnieie. *Os. Zel.* 80, próżnuie, świątkuie). Woda stoiąca, spływu nie maiąca, **stehendes Wasser**. Wody stoiące, są iedne stawowe, drugie błotne, trzecie ieziorne. *Kluk. Kop.* 1, 89, *Pam.* 83, 2, 147. I woda stoiąc gniie. *Off. Bay.* 2; *Slo.* stogacá woda hnige a smrdí. Przy przeyściu z Egiptu morze i Jordan ścianami stały. *Pocicy.* 37 – *Similit.* Podpił sobie, często mu w gębie strawy stały, nie chcąc iść w usta. *Bard. Tr.* 329, tkwiały, **sie blieben ihm im Munde stecken**. – *aliter:* stoi rzeka, ieziora, z zamarza. *Cn. Th.* 1068, **der Fluß steht, ist gefroren**. – Stać na kotwicach, **vor Anker liegen**. *Warg. Radz.* 163, *Tom. roln.* 108. Otworem co stoi, otworzono co. *Cn. Th.* Dom ich stoi mi otworem, i tam mam wolny przystęp. *Dambr.* 445, zawsze dla mnie iest otwartym, **ihr Haus steht mir offen**. Tym tylko wieściom do wschodu droga otworem stała. *Siem. Cyc.* 354. Skarby me ci stoią niebronnym otworem. *Nar. Dz.* 1, 25. *Ellipt.* Obywatel, którego i serce, co do czułości, i dom co do przyięcia otworem, skarbi sobie miłość powszechną. *Kras. Pod.* 2, 92, otworem stoi). – Stoiące dobra, leżące, nieruchome, **liegende Güter**. *Ostr. P. C.* 1, 28. Wierzyciel długu swego dochodzić ma wprzód na ruchomych rzeczach dłużnikowych, potym na stoiącym imieniu iego. *Sax. Porz.* 70. Maiętności stoiące, role, winnice, domy; ruchome, sprzęty etc. *Petr. Ek.* 129. – Jagoda winna nie więcey tylko sześć dni ma stać na macicy gdy się dostoi. *Cresc.* 334, wisieć, zostać na niey). Wielkie państwa stoią fortunie na celu. *Bard. Tr.* 346, wystawione są, **sind ausgesetzt**. Łzy mu w oczach stoią. *Teatr* 45 *b*, 64, łzy mu się w oczach kręcą, **die Thränen stehen ihm in den Augen**. Kto się umrzeć boi, temu śmierć w oczach ustawicznie stoi. *Past. F.* 219, snuie się, **der Tod steht ihm vor Augen, schwebt ihm vor Augen**. *Karbona* śmierć, przed oczyma ludzkiemi będzie stała zawsze. *Warg. Wal.* 160. Ustawicznie mi na myśli stoi; tęsknię za nim. *Teatr* 10, 55. To iest przyrodzenie człowieka, iż zawżdy krzywda iego tuż ustawicznie stoi u progu iego, a przed oczyma iego. *Rey Pſt. Uu* 2, złe się długo pamięta). Odkąd droga Dafno nazywasz mię twoim, Odtąd przyszłość błyszcząca stoi oczom moim. *Chod. Gesn.* 2, snuie się przed oczami). – §. Stać, sterczeć, wzgórę stać, **in die Höhe stehen**. Komu kołnierz nie stoi, Niech tych żartów nie stroi, W stroynych się dziś kochaią. *Dwor. K* 3, kołnierz stoiący był w modzie, znaczył modnych, **ein stehender Kragen**. – *§. Stoi w piśmie etc; pisano iest, es steht geschrieben. Daley stoi w piśmie, iż wyznawali świadectwo iego. *Rey Ap.* 61. W piśmie S. tak stoi, że gdy . . . *Biel. Hſt.* 4. W gazecie Lipskiey stało, że między Prussami a Austryą stanął traktat. *Pam.* 85, 1, 320. Pisze Jozefus o tym tak, iak wyżéy stoi. *Biel. Hſt.* 68. Ta *kapitula na ten czas stała na końcu xiąg, i *Leop. Eſter.* 10, znaydowała się). – §. *durationis*, stać, trwać, **dauern, stehen, bleiben**. Bitwa ta była sroga i długo dosyć stała. *Biel.* 109. Stała bitwa od południa do zachodu. *Warg. Cez.* 205. Póki bitwa stoi, więźniami się nie bawić. *Tarn. Ust.* 162. W tym roku mrozy stały, aż do Świątek od Marca. *Biel. Sw.* 287. Seym 40 dni stał. *Biel* 403. Koncylium Bazyliyskie stało ośm lat. *Biel.* 310. Maximilian od Władysława był porażon; stała ta waśń między nimi kilka lat. *Biel. Sw.* 275. We dni iarmarkowe, póki iarmark będzie stał, przedawać im wolno. *Herb. Stat.* 325. Jeszcze w rozmowie stali. *Zebr. Ow.* 100, *nondum memoratis omnibus*, ieszcze nie skończyli byli). Stoi trybunał, agituie się. – Stać

Digitized by Google

lata u kupca, u rzemieślnika, **seine Lehrjahre ausſtehen**. *Tr.*, terminować. - Ospa ſtoi, **die Blattern ſtehen**. Dobrą ospę sowiemy, ktora podług zwyczaynego biegu, czasy swe ludzkiego ſtawania swoie odprawia. *Krup.* 3, 332. - §. *perseueruntiae*: Stać w czym, na czym, przy czym, *phys. et mor.* nie ruszać się, feſt ſtehen, ſtehen bleiben, beharren. Stać w mierze, nie wahać się, kroku nie odmieniać, **im Gleichgewichte ſtehen bleiben, in einerley Lage bleiben**. Proszę We Pana, ſtoy w mierze, nie ruszay się (techtuiąc). *Teatr* 26 *c*, 118. Ze ſtrachu tak drżę, że ſtać nie mogę w mierze. *Teatr* 43 *b*, 33. Księżyc nigdy w mierze nie ſtoi, raz szczupleie, drugi, cerę bierze. *Pot Jow.* 215. Stoi cena w mierze. *Cn. Th.* 1069. W swey kłobie ſtoią. *Rey Zw.* 18, nie przeſtępuią, nie przekraczaią). Stoi w brzegach. *Cn. Th.* 1098, nie przelewa). Nieprzyiaciele położyli się obozem niedaleko od nas ale tego dnia Polacy w pokoiu ſtali, *Stryik.* 392. Stóycie podpasani w prawdzie, przyobleczeni w pancerz sprawiedliwości. *Gil. Kat.* 317. Obiecaliśmy się do Chrystusa na wieczerzą iego, Stóymy w słowie i w powołaniu naszym. *Sk. Kaz.* 294, *ſtare promissis*). Poganie mocniey w swoich obrządkach ſtoią, niżli chrześciianie. *Sk. Dz.* 1059. Patryarcha Jakób ſtał czasu utrapienia swego mocną wiarą, na obietnicach bożych zasadzoną. *Zrn Pſt.* 3, 593. Gdy złodziey, ktory powołał, na tym, co wyznał, do końca ſtoi, a z tym i na śmierć idzie . . . *Sax. Poſt.* 7. Czyń co chcesz, ja w tym ſtoię, co słyszysz, i ſtać będę. *St. Zyw.* 72. Stoię przy tym, i nie odmienię zdania mego *Pilch. Sen. liſt* 1, 68. Siedm dni trwał na męczeństwie, przez które w cierpliwości wielkiey przy tymże ſtał, co i pierwey, i drugie 7 dni wytrwał, i leszcze go ſtatecznym znaleźli. *Sk. Zyw.* 2, 241. Dzierżże to mocno, ſtoy przy tym mocno, nie unoś się za czym innym. *Rey. Ap.* 40. Jak mur mocny przy cnocie ſtał. *Sk Dz* 864. Stał do skonania przy słowie swoim. *Ger. Sen.* 332. Piłat ſtoiąc przy swym zdaniu ſtale, Rzekł, com napisał, tom napisał. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 4 *b*. Przy swoim zdaniu ſtoi żarliwie. *Paſt. F.* 291. Zaiuszeni przy uporze ſtoią. *Zoyl. Dr. C.* Stoią w onych uporzech swoich. *Rey Pſt. Rr b*, nie ustępuią, nie ulegaią). Ofiaruie-ć on pokoy, lecz przy broni ſtoi. *Jabł. Tel.* 151. Pokaże to każda iego sprawa, Że ſtoi zawsze przy sprawiedliwości. *P. Kch. J.* 120. Stać przy kim zdaniem, obroną, pomocą, trzymać z kim, pomagać komu, ſtronę iego trzymać, **jemandes Seite halten, es mit ihm halten, bey ihm ſtehen, ihm beyſtehen**. Stoy mocno przy mnie, wierny kollego. *Hor.* 2, 143. Cicero przy Michale ſtali, puścili się na burdę. *Sk Dz.* 825. Na dobrego patrzeta należy, żeby pasł owieczki druga żeby przy nich ſtał *Damór.* 611, żeby ich nie opuścił). Położanie przy pierwszym książęciu swoim ſtatecznie ſtali, nie chcąc przyiąć Skirgayła. *Stryik.* 429. Bolesław sprawował królestwo dobrze; i dlategoż mocno przy nim ſtali wszyscy, ani ich ustraszyły sąsiedzkie poselſtwa. *Biel.* 93. Bił na tych, co przy cesarzu ſtali. *Sk. Dz.* 1094. Skoro szczęście zfalnie, iakoby nie znali, Odbieżą, co przy tobie ſtać obiecowali. *Bud. Ap.* 132; cf. Odſtać). - *Simil.* Potępiaią drugich, iakoby prawda za niemi ſtała *Sk. Dz.* 311, na ich ſtronie była, za niemi świadczyła). Nie tylko te przykłady za naszą rzeczą ſtoią; ale też . . . *Gliez. Wych. B* 4 *b*. Te słowa za naszą sentencyą ſtoią. *Glicz. Wych. K* 3, iey dowodzą, za nią mówią). - §. Stoi co dobrze, pięknie, z wydaie się dobrze, **es ſteht gut, läßt gut, ſieht gut aus**. Naczynia z drzewa iaworowego pod pokoſtem bardzo cudnie ſtoią. *Cresc.* 466. We dwa rzędy sadzony ogród kształtniey ſtoi. *Zim. Siel.* 282. Niech się nie kwapi na białą głowę, ktoraby płcią albo brwiami dobrze ſtała, ale coby była cnotliwa. *Glicz. Wych. A* 5, coby pięknie wyglądała). - §. Stać na czym, ſtać czym, polegać na czym, wspierać się na czym, zasadzać się. **worauf beruhen, ſich worauf ſtützen, gründen, durch etwas beſtehen, ſich dadurch erhalten**. Piękność na mniemaniu ſtoi. *Gor. Dw.* 51. Pan poddanemi a poddani panem ſtoią. *Rys. Ad.* 54. Miaſta nie domami, ale ludźmi ſtoią. *Opal. Sat.* 179. Ustawami i mężami miaſta ſtoią, nie murami. *Cn. Ad.* 1215. Ludzie ludźmi ſtoią; człowiek się bez człowieka nie obeydzie. *Lub. Roz.* 95. Jeśliby mocarz powstał sam przeciwko sobie, toć się iuż rozdwoił, i nie będzie mógł ſtać, ale iuż koniec ma. 1 *Leop. Mars.* 3, 26. Woyſkami państwa wszyſtkie ſtoią i ſtały. *Karp.* 7, 61. Tatarowie niczym inszym nie ſtoią, ieno prędkością swą; a druga, że wielką nędzę ścierpieć mogą. *Biel.* 577. Dwiema rzeczami Rzeczypospolite ſtoią, woiennych ludzi męstwem, a uczonych rozumem. *Gor. Wł. ded.* Temi dwiema rzeczami Rzplta ſtoi, nagrodą poczciwych spraw, a złych karaniem. *Gor Dz.* 104. Sługznością państwa ſtoią, nieprawością giną. *Zab.* 10, 26. Bez rządu żadne państwo długo ſtać nie może. *Star. Mon.* 2. Nierządem Polska ſtoi; lepiey, żeby rządem ſtała, i mocnieyby ſtała, i bogatszą była. *Lek. C. . . .*, *Dyar. Gr.* 296. Ogień ma materyą, którą ſtoi, to iest, drwa, które trawi. *Karnk. Kat.* 211. Otom rodzica wasza, was dwoykiem ſtoiąca, *veſtra parens, vobis animosa creatis. Zeor. Ow.* 143, szczycąca się wami, **ſtolz auf euch**. Gotlandya urodzaiem, bydłem, i innemi rzeczami dobrze ſtoi. *Gwag* 434; płuży, opływa, dobrze się ma, **befindet ſich wohl, im Ueberfluſſe**. W ten czas świat może dobrze ſtać, kiedyby go mądrzy ludzie sprawowali. *Glicz. Wych. K* 8. Kmita ludzie uczone przy sobie bawił i niemi ſtał. *Biel* 542, przez nich słynął, **er blühte durch ſie, wurde durch ſie berühmt**. Rozumne rozmowy, toć to zabawy są ludzi sędziwych; temi oni, okrom tańca, okrom muzyki, dobrze ſtać mogą. *Gor. Dw.* 96, **ſie können dabey wohl beſtehen**. Jeszcze w skrzydle lewym była nadzieia, gdzie wszyſtka iuż ſtała summa rzeczy. *Tward. Wł* 81, wszyſtko na nim się opierało, od niego zawisło, na nim się zasadzało, gruntowało). Aby wszyſtkie wody z saméy pary miały pochodzić, to żadną miarą ſtać nie może: *non eſt conceaendum. Syzt. sk.* 27, utrzymać się nie może, upaść musi). A iakoż to ſtać może, że kapłan uczynkami boga się wyrzeka? *Smotr Lam.* 40, iak się to zgadza?). - *Similiter*: Swawola żadnym obyczaiem ſtać nie może pospołu z szlachectwem. *Star. Ref.* 29, iść z sobą, **können nicht mit einander, bey einander beſtehen**. A iak to z sobą ſtoi, w mnieyszéy rzeczy obawiać się prawo przeſtąpić, kiedyś ie w większey nierownie zgwałcił? *Pilch. Sall.* 92. Chcę w iey sercu wyczytać iak ſtoi względem swey powinności. *Teatr* 46, 15; iak się ma, **wie es ſich verhält**. - §. Stać ſtancyą, gospodą, mieszkać, *Slo.* ſtajati, *Bs.* ſtati, ſtanovati, pribivati, *Ec.* cmáncm-

Digitized by Google

nosamь, (cf. *Rs.* стáнствовамь wędrować, podróżować, *Rs.* постоялецъ, постоялыцикъ komornik). Nie daleko od tey ſtancyi ſtał ſławny bogacz. *Zab.* 13, 206. Pokażę Wc Panu pokoie, w których ſtać będziesz. *Teatr* 17, 20. Jak dobrze ſtoisz Szambelanie! *Teatr* 33 *d*, 73. Śmierć podróżnie w iednym gościńcu i Kupido ſtali. *Wad. Dan* 218. Kto do mnie zaiedzie na nocleg, musi tak zapłacić, iak gdyby cały tydzień ſtał na Krakowſkiém przedmieściu. *Teatr* 28 *b*, 6. Ten to ieſt mąż święty boży, co to u nas ſtawa często. 1 *Leop.* 4 *Reg* 4, 9. Do tego domu wſtąpmy, gdziem gościną z wygodą zawsze ſtawał. *Teatr* 42 *d. B.* Gdzież ſtoi gospodą twóy kapitan? *Teatr* 24 *c*, 96. Móy Pan ſtał garnizonem o dwie mile od wspomnionego zamku. *ib.* 41 *b*, 176. - *Simil.* Woyſko obozem ſtoią. *Łęſk.* 97, obozuią obozem leżą. **die Armee ſteht im Lager.** - §. Stać za co, ręczyć, zaręczać, odpowiedzieć, odpowiedzialnym być za co, **wofür ſtehen, gut dafür ſtehen, gut ſeyn,** *Vd.* sa koga ſtati, se saloshiti). Pan nam pewnie obiecuie się ſtać za szkodę. *Rey Pſt. O o o* 4. - §. zaſtąpić, **vertreten, erſetzen.** W domu nie pytay chłopca czy kucharki, Sam ſtał za wszyſtko, za wszelkie szafarki *Jabł. Ez.* 46, *ob.* ſtanąć, n. p. głód ſtanie za kuchmiſtrzą). - §. *Pretii, valoris,* ſtać, wartać, ważyć, *Rs.* стоимь, стоилъ, стою; **werth ſeyn, (im Preiſe ſtehen).** Pruſki Mistrz chciał Łokietkowi Pomorſką ziemię zapłacić, iako ſtoi. *Biel.* 177. Stoi więcey, niż iako przedano. *Gor. Sen.* 427. Mądry wierny przyiaciel, więcey królom ſtoi, Niż woyſka tryumfalne. *Jabł. Tel.* 101. Pokazał im dyamenty, pytaiąc się, czegoby się mogły ſtać. *Kłok.* 26. Lewkowy taler 66 groszy ſtoi. *Dew. A* 2 *b.* Ona kotlinka nie ſtoi 20 groszy. *Goſt. Gor.* 6. Prosiłem, aby na te rzeczy dał ſto szkutów, iakoż, że ſtały więcey, rad uczynił. *Warg. Radz.* 349. Wziąwszy z sobą, co więcey ſtało, mniey ważyło, uiechali. *P. Kch. Orl.* 1, 240. Stoi za tyle, waży tyle, warta tyle, **es ſteht ſo hoch im Preiſe, iſt ſo viel werth.** Kazał zapłacić one drwa, za co ſtały. *Baz. hft.* 140. Agnus Dei, drzewo Ś. Krzyża w złoto oprawne i dyamenty, ſtało to przynaymniey za dwieście szkutów, krzyżyk na szyi ſtał czterdzieſtu czerwonych złotych. *Warg. Radz.* 349. Ziemia ta ſtoi za cztery ſta złotów srebra. 1 *Leop. Gen.* 23, 14. Leda co przed się wziąwszy, co nie ſtoi za grosz, mogą sobie za tysiąc złotych oszacować. *Rey Zw.* 155 *b.* Strzałka, która za grosz ledwo ſtoi, człowieka zabiia. *Falib. N.* 2. Jeſt tak dłużny, że iego maiętność za to nie ſtoi. *Gor. Wł. D* 2 *b*, tyle nie warta, tyle nie wynosi, **beträgt nicht ſo viel, macht nicht ſo viel aus.** Jz żoną i z dziećmi za to nie ſtoisz, czym zapłacić masz. *Rey Pſt. Tt* 4, wszyscyście tyle nie warci). Nędzniku, ciężkażby to była zapłata twoia, ty sam i z duszą i z ciałem, nie ſtoisz za przeſtępek swóy, a tu się zapłacić obowięzuiesz. *Rey Pſt. Tt* 4. Po czwartéy żonie Jagiełło żadnego posagu nie wziął; ale ſtała za niego, gdy mu dwóch synów porodziła. *Stryik.* 520, powetowała, nagrodziła mu to, **ſie vergütete ihm das.** Podporę ſtarości naszey odjąłeś nam, a te pieniądze za to nie ſtoią; za bogactwa nam ſtało patrzeć na syna naszego. *Sk. Zyw.* 2, 334. Gdyby na to świadectwa z pisma nie było, zezwolenie w tym świata wszyſtkiego ſtałoby za rozkazanie; bo wiele rzeczy, które się za podaniem kościelnym chowaią, za pisany zakon ſtoią. *Sk. Zyw.* 2, 223. Jeden mądry ſtoi za dziesięć głupich. *Cn. Ad.* 305. Każdemu zwyczay ſtoi za drugie przyrodzenie. *Rey Zw.* 28. Tysiąc rozkoszy nie ſtoią za iednę mękę. *Burl. A* 4. Ah ty sama możesz mieć ſtać za wszyſtko. *Teatr.* 38, 189. Dla miłości za fraszkę ſtoi i rzecz niebezpieczna. *Zbyl. Lam. A* 3. Nie ſtoi za moie. *Cn. Ad* 656, **es hat ſich nicht verlohnt.** Stoi za moie, *eſt operae pretium. Cn. Th.* 1068. Każdemu śmierć iego ſtoi za dzień pańſki. *Rey Ap.* 40. Już umieiętność za nic prawie ſtoi. *P. Kch. J.* 145. Każda za nic nie ſtoi, i każda nie płaci, Która cnotę i czyſtość raz utraci. *P. Kch. Orl.* 1, 209. Sokrates i Kato i wszyscy filozofowie za nic ſtoią u niego. *Gor. Dw. K.* Nauka dopomaga nam, abyśmy u pana boga dobrze ſtali. *Glicz. Wych. G* 7 *b*, dobrze położeni byli, przyiemnymi mu byli, **gut bey ihm ſtehen.** Wiele rzeczy, chociaż są przez się dobre, iednak kiedy ie kto nie na czas czyni, za nic nie ſtoią. *Gor. Dw.* 70. Tytuł w chorobie nie ſtoi za iaie. *Bies. A* 3. Serce, męztwo, uroda, dzielność, obyczaie, Te rzeczy w niedoſtatku nie ſtoią za iaie. *Czach. Tr. B.* 1, *Błaż. tł. B* 2 *b.* - §. Więcey mię ſtoi, niż gdybym był w kramie kupił, *conſtat mihi carius, Mącz.*, więcey mię kosztuie, **es kommt mir mehr zu ſtehen, als wenn..** - §. Stoię o co, = dbam o co, = trwam o co, **ſich worum etwas machen, etwas achten,** *Oeſterr.* **anſtehen um etwas** Co ia tam ſtoię o twego oyca? u nas żołnierzy krótka ceremoniia. *Teatr* 55, 65. Chcę Wc Pani pokazać, iak o iey łaskę ſtoię. *Teatr* 6, 61. Nie ſtoię, ani o tysiąc Augustynów, ani o tysiąc Cypryanów, by przeciw mnie ſtanęli. *Birk. o Ex.* 12, *Teatr* 37, 163. Kto o pieniądz nie ſtoi, za pieniądz nie ſtoi. *Jag. Gr. A* 4 *b.* To mam, o co nie ſtoię, nie mam, o co ſtoię. *Groch. W.* 229. Nie ſtoię o twą łaskę. *Cn. Ad.* 656. O nic, bylem się zemściła nie ſtoię, Obmów, osławy żadnéy się nie boię. *P. Kch. J.* 417. - Stać o co, = ſtarać się o co, **ſich um etwas bewerben, bemühen, darnach trachten, umthun.** *Ambire puellam,* ſtać o którą pannę t. i. w małżeńſtwo pożądać. *Mącz.* Prawodawca mniéy powinien ſtać o ukaranie, iak raczéy o zapobieżenie zbrodni. *Oſtr. P. Kr.* 1, 40. Niech dzieci z dzieciństwa poznaią, o co maią ſtać; a czego się wyſtrzegać, *Modrz. Baz.* 37. Eleazar zawżdy ſtał o to, aby szkodził Symeonowi. *Jer. Zbr.* 171. Prześladowanie gwałtowne było od tych, którzy na tym ſtali, aby zatłumili wiarę chrześciiańſką. *Biel. Poſt.* 240, radzili się na to). Przyciągnął kniemu, i o tym ſtał, aby dobył miaſta. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 6, 3. Kochamy się w świeckich marnościach, pożądliwie po nich ſtoiąc. *Fur. Um. E b. Jn malam partem:* ſtać komu na gardło, i t. d., naſtępować na gardło, o zdrowie ſtać, **einem nachſtellen, ihm nach dem Leben ſtehen.** *Facere inſidias,* ſtać na kogo. *Mącz.* Wyraźnie mu wszyſtko powiedziano, Jako na zdrowie Goffredowi ſtano. *P. Koch. J.* 510. Nie ma w głowie téy myśli, żeby sobie sam miał ſtać o zdrowie. *P. Kchan. Orl.* 1, 135, żeby się zabił, zdrowiu swemu szkodził). Poſtanowili między sobą bracia, aby iedeu drugiemu na gardło nie ſtał, ani maiętności naieżdżał. *Stryik.* 572. To dziw, ſtać temu na śmierć, co cię tak miłuie. *P. Kch. Orl.* 1, 109. Saul przeciwił się Dawidowi, i ſtał na to mocno, aby go ſtracił. *Jer. Zbr.* 90. Z każdego próżnego, nierzkąc kławliwego, i na krew ſtoiącego słowa, liczbę oddamy w dzień sądny Panu. *Veryf. pr.* 42, śmiercią grożącego). Syna, iakby mu po koronie ſtał, udawić kazał. *Fur. Uw. G.* Wacław oglądać się musiał

Digitized by Google

na Zygmunta, który pod nim ſtał o iego państwo. *Biel.* 246. Absalon oyca niepomalu trapił, i o królestwo iego pod nim stał. *Gil. Pſt.* 128. Weź dziecię i wroć się do ziemi żydowskiey; iuści zmarli oni, którzy ſtali o śmierć dzieciątka. *Zyw. Jez.* 44, die ihm nach dem Leben ſtanden. Luth.). Już wszyscy zmarli, ktorzy ſtali o twóy żywot. 1 *Leop. Ex.* 4. - STAĆ, ſtało, ſtaie *Jmper. ndk.* *zſtać *dk.*, ſtanie *Fut.*, ſtawać *Contin.*, ſtaie czego, = ieſt tego dosyć, doſtawa, doſtaie, wyſtarcza, ieſt *a to, naſtarcza, ſtarczy, zureichen, zulangen, hinreichend ſeyn, auskommen, ausreichen. Ogień gore tak długo, póki ſtawa drew, iako ſkoro spali one, a nie przyłożysz, natychmiaſt gaśnie; także i w kaganku tak długo się świeci, pokąd ma doſtatek oleiu. *Syxt. Sk.* 162. Drugiemu na rok ſtałoby namysłu i roboty, co u mnie w momencie. *Teatr* 19, *b*, 7, ein anderer hätte ein ganzes Jahr damit genug zu thun. Raz ſtaie, drugi raz nie doſtaie. *Haur Sk.* 179. Na przysmaki musi ſtawać; a na oyczyznę niemasz. *Star. Ref.* 41. Filonie, póki tych oczu ſtanie, Póki mi serce bić nie przeſtanie, Póty mi będziesz nad wszyſtko miły. *Karp.* 4, 3, póki te oczy widzieć, trwać, naſtarczać będą, ſo lange meine Augen hinreichen, dauern, ſehen. Chwalić będę pana, póki iednom żyw, a będę śpiewał bogu, pokąd mię iedno ſtawa. *Radz. Ps.* 146, 2. Będę cię wielbił móy Panie, Póki mię na świecie ſtanie. *J. Kch. Ps.* 38, pókim żyw, ſo lange mein Leben reicht, dauert. Naſtępcy posłuszeństwa winni być nie mieli, dokądby było zſtawało w żywocie króla ſtarego oyca. *Herb. Stat.* 6,, pókiby on żył). Teraz się ucz, gdy czas masz, pókić czasu ſtawa. *Paszk. dz.* 47. Coć gardła ſtaie, ryczysz. *Sim. Siel.* 37. Na świecie ten wyżey siedzi, kogo więcey ſtaie. *Brath. K* 2 *b*; kto maiętnieyszy, bogatszy, możnieyszy, vermögender, begüterter, wohlhabender. Jak kogo zſtaie; iak kto przemoże. *Cn Ad.* 501. Dosyć ci ieſt mieć iednę suknią szarą, albo więc dwie ieśliby oyca w tym zſtać mogło. *Glicz. Wych. F* 2 *b.* Tak krawiec kraie, iak mu materyi ſtaie. *Teatr* 20. 99, iak go sukna ſtaie, cf. podług ſtawu grobla, cf. pędzią się mierzyć), - *Negativ*: nie ſtaie czego; = nie wyſtarcza, braknie, zabrakło, es gehet ab, es mangelt, reicht nicht zu, iſt nicht hinreichend. Gdzie wilczey ſkóry nie zſtaie, lisiey nadſtawić; rozumem dopiąć, gdzie siły nie zſtaie. *Cn. Ad.* 1012. Nie ſtaie mi głowy, nie wiem co na to rzec. *Bard. Tr.* 361. By się to wszyſtko wyliczać miało, słówby mi nie ſtało. *Gor. Wł. R* 4. Zaprawdę dniaby nie nie ſtało, bym wszyſtko wyliczyć miał. *Baz. Sk.* 58, *Koss. Lor.* 28, *Hrbſt. Nauk. L* 3. Kiedy ci Polſkich słów nie ſtanie, pożycz z Czeſkiego języka. *Gor. Dw.* 47. Hetman obawiał się, by mu zboża nie zſtało. *Warg. Cez.* 145. Tego tylko do nędzy Troianom nie ſtało. *Bard. Tr.* 225. Gdy mu swego nie ſtało, na cudze się rzucił. *Biel.* 475. - Staie mię na co, = mam z to, zdobywam się na to, wyſtarcza mi na to, ich habe dazu Kraft genug, ich kann es zu Wege bringen, ich bins im Stande; es übersteigt nicht meine Kräfte. Nie mały upominek daie, kto daie, co może, i na co go ſtaie. *P. Kch. Orl.* 1, 2. Zobacay gdzie nową szatę, bindę; wnet ią na to ſtanie. *Jeż. Ek. F* 3. Przypatruiąc się twoiemu rymowi, J mnie się pisać zachciało, oddaię memu nauczycielowi Wiersze, na iakie mię ſtało. *Karp.* 1, 175. Słucham pytań iego, i iak mię ſtanie, odpowiadam na nie. *Teatr* 2 *c*, 22; ſo gut ich kann. - §. STAĆ się, *Fut.*, ſtanie się, *Rec. ndk.*, *zſtać się *dok.*, ſtawać się *Contin.*, ſtaie się *Pr.*, *Bh.* ſtat ſe, ſtal ſe, ſtane ſe; *Sr.* 2. ße ſtaſch, ße boſtaſch, boſtanuſch; *Sr.* 1. ſtahnu ßo; *Crn.* zikam; *Rs.* спанмься, спанемься; dziać się, geſchehen, vorfallen. Co ieſt to, co iuż było, ieno to, które ieszcze będzie; co ieſt to, co się iuż ſtało, ieno toż, co się ieszcze ſtać ma? *Leop. Eccles.* 1, 9. Co się iuż ſtało, trwóży ią, iakoby się ſtać dopiero miało. *Uſtrz. Klaud.* 58. Co się dziś nie ſtało, iutro się ſtać może. *Off. Str.* 7, *Gor. Sen.* 210. Co się ſtało, rozſtać się nie może. *Cn. Ad.* 103, *Nar. Tac.* 3, 13, co się ſtało, odſtać się nie może. *Gor. Dw.* 342, *Gor. Sen.* 598, *Teatr* 29, 69, *Gor. Dw.* 104. Co się ſtało, to się ſtało. *Teatr* 54 *c*, *D* 2, geſchehen, iſt geſchehen!). Ha! ſtało się. *Przyb. Ab.* 145, darmo!). Co nie chcesz, być się ſtało, nie czyń to drugiemu. *Teatr* 42. Ja się troszczę, by się co nie ſtało. *Teatr* 42, *D b*, niesszczęścia się boię). Coż ci się w łeb ſtało! *Bard. Tr.* 254, czy ci się w głowie pomieszało!). Amen! niech się ſtanie! *Grech. W.* 20; es geſchehe alſo! es werde wahr! Stań się wola Pańska. 1 *Leop. Act.* 21, 14. Nie ſtaway się wola moia, ale twoia. *Leop. Luk.* 22, 42. Pilnować będziem, aby się ſtało, co się tu umówi. *Jabł. Tel.* 147, żeby do ſkutku przyszło). *Factum*, *Stana rzecz, t. i. która się ſtała. *Mącz.* Naród nasz żadnéy wiadomości o téy takiéy na synodzie *ſtałéy się tyranii, nie słyszał. *Smotr. Ap.* 88; udzialanéy, uczynionéy). - §. Stać się czym, = zoſtawać czym, etwas werden; *Slo.* ſtáwám ſe; *Sr.* 2. worbowaſch, horbowaſch; *Ecc.* содѣлаться, содѣлываться. Sioſtra iego matką mi się ſtała, a mąż iéy oycem. *Teatr* 54 *d*, *D* 2. Skoro choć iednę wina butelkę wypiie, wnet ſtaie się miłym i wesołym. *Mon.* 69, 76. Poświęcaycie się, a ſtańcie się świętymi. 1 *Leop. Lev.* 20, 7, bądźcie świętymi. 5 *Leop.*). Z świętym *świętym się ſtaniesz*, a z przewrotnym *sprzewrotniesz. Zrn. Pſt.* 3, 683 *b*. Z iakim kto przeſtaie, takim się sam ſtaie. *Boh. Kom.* 1, 56. Na te słowa: bóg zſtał się człowiekiem, przyklękamy. *Sk. Kaz.* 534. Słowo ſtało się ciałem, t. i. wcieliło się, przywzięło ciało, t. i. z ciałem się zjednoczyło. *Gil. Kat.* 202. Jan Ś. pisze o wcieleniu się syna bożego, abo o iego ſtaniu się ciałem. *Salin.* 2, 149, Fleiſchwerdung, Menſchwerdung. NB. na wyrażenie ſtania się czym, służy u nas zakończenie czasowników niiakich wychodzących na *-ieć*, n. p. ſtać się czerwonym, = czerwienieć; podobnież: czernieć, drożeć, tanieć, sprzewrotnieć i t. d. - §. *Cum Nominativo*: Rzekł bóg, niech będzie światłość, i ſtała się światłość. *Bibl. Gd. Genes.* 1, 3, es werde Licht, und es ward Licht. Luth.). Rozumie Ś. Jan przez to słówko ſtania się wszyſtkich rzeczy, ſtworzenie. *Salin.* 2, 455, das Werden, Entſtehen, die Schöpfung. I ſtał się wieczor, i ſtał się zaranek, dzień pierwszy. *Bibl. Gd. Genes.* 1, 5. Zſtał się wszyſtek wiek Lamechow 777 lat. *Leop. Gen.* 5, 30, było wszyſtkich dni iego. *Bibl. Gd.*). - Stać się w co, = przemieniać się w co, ſtać się czym innym, niż pierwéy, przyeść w co, iść w co, przewierzgnąć się, przeobrażać, zu etwas werden, ſich in etwas verwandeln. Śpiewał, iako się w ſtok Cyanna w okamgnieniu ſtała. *Pot. Arg.* 287. - *§. Natchnął bóg w twarz Jadama tchnienie żywota, i ſtał się człowiek w

Digitized by Google

duszę żywiącą. *Sk. Kaz.* 208, nabył duszy, obdarzonym został duszą. - §. Łukasz Ś. świadczy, iż się do niego stało słowo Pańskie. *Zrn. Pst.* 5, 77, działo się, dało mu się słyszeć, zjawiło mu się.

Pochodz. *dostać, dostawać, dostałość, dostały; dostoyny, dostoyność, dostoiciństwo, nastać, nastawać; obstać, obstawać; *ostać, ostatni, ostateczny, ostateczność, odstać, odstawać; postać* Subst., et Verb. *postać, postawać, postoy! podstać się, przestać, przestanek, nieprzestannie, poprzestawać; przystać, przystoyny, przystoyność, przystawać; rozstać się, rozstaynia, ustać, ustoiny, wstać, wstawać; zmartwychwstać, zmartwychwstanie; odewstać, odwstawać, powstać; wystać, wystawa; zastać, zostać.* - *Stanąć, stawać; staie, staianie; staynia, staienny; iednostayny, iednostayność, stalić, stały, stałość, stal, statek, stateczny, stateczność, stathować, dostatek, niedostatek, stato, stadnik; stadło; stog, stągiew; stół stolik, stołek stołowy, stolarz, stolnik, podstoli; stolec, stolica; stołeczny; nastołka;* - *stawić, staw, stawka, stawiązka, stawiarka, stawidło; dostawić; nastawić, nadstawić obstawić, postawić postaw, postawa; podstawić podstawek, przestawić przystawić, rozstawić, ustawić, ustawa, ustawiczny, ustawiczność; wstawić wystawić; zastawić, zastaw; zostawić.* - *Stan, stanczyk, staneya; stacya, staciwy; Stanisław, stanowić, stanowiciel, stanowisko, postanowić, ustanowić, zastanowić, zastanawiać.* - *Sto, stami dwieście, trzysta, pięćset* etc. - STACH, - a *m*, zgrubiałe *dem. nom. proprii* Stanisław, **Stenzel, Stanislaus** Przebacz Waść; rozumiałem, że do Stacha gadam *Teatr* 52, 11, *ob.* Staś. STACIWY u krosien, *tibicines et fulcra textoria. Cn. Th.* 1058; **das Stellwerk, die Stuchhölzer des Weberstuhls**; *Bosn.* stan, krosna za tkatt. *textrina.* STACYA, - yi, ż. postoienie, mieysce zastanowienia, *przystawo, die Station der Standort, Verweilungsort; *Bh.* stawunk; *Sr.* 1. lehwo; (*Vd.* stanuyishhe, z kwatera; *Cro.* stacyun, z kram. sklep kupiecki). *Rs.* станъ (cf. stan); станція, (*ob.* stancya), постоялый; (*Ec.* станъ, karczma). Wybrawszy się z proszcy, po mieszkaniach abo stacyach swoich bawili 40 lat. 3 *Leop. Ex.* 17, 1. Stacya pocztowa, **die Postation**, *Rs.* станъ; (cf. stoyka). Stacya, mieysce, gdzie geometra z instrumentem stanie w rozmierzaniu gruntów. *Sol Geom.* 7, stanowisko, **der Standpunkt**, Standort Stacya kościelna, postoienie, **die Bethefarth der Bethestand, die Station bey einer Procession.** Mowy publiczne czyli kazania, i stacye pod czas adwentu i postu, nie będą miewane tylko od kapłanów. *N. Pam.* 21, 309. Stacya okrętów, stanowisko, **die Schifferhede.** *Tr* - 2) stacya, powinność żywienia i opatrowania przeieżdżaiących dworzan lub żołnierzy **das Ablager, die Ausspann, die Atz, die Atzung, das Atzungsrecht, das Recht des Landesherrn, bey seinen Unterthanen einzukehren und sich und seine Leute verpflegen zu lassen.** Stacya, *statio*, albo stan, wolność panuiącemu, lub dawniey fundatorowi, albo panu, bawienia bezpłatnie w dobrach, przez które przeieżdża *Czack. pr* 67. Ubogim chłopkom po wsiach stacyą naszym draganom, haydukom wydawać każemy lubo to na wesele, lub na odpust do Częstochowy, lub na seym do Warszawy iedziemy. *Star. Ref.* 29, **wir zwingen die armen Bauern unsern Dragonern** ꝛc. **die Atzung zu geben.** Wydaliśmy tak wiele poborow, tak wiele stacyy, że nam wsi i miasteczka bez ludzi zostały. *Star. Ref.* 12 *et* 18. Stacyi, która teraz ojczyznę wniwecz obrócila, żaden żołnierzowi dawać nie powinien, iako iey też za oycow naszych nigdy nie dawano; dopiero to Stefan piechocie swoiey Węgierskiey kazał dawać chłopom ieść; ale przecię do wozu nic od chłopa nie brano. *Star Ref.* 29. Żadnych stacyi albo rozkazowania albo zstępowania w dziedzictwach niczyich nie będziemy czynić, a ieśli potrzeba nas do tego przyciśnie, żebyśmy stanie tam czynili, tedy wszystko chcemy zapłacić. *Herb. Stat.* 261, *Jag.* 1433). Zamieniono za Piastów na pieniądze powinność nazwaną stan, *hospitatio principum*, czyli stacye, to iest, obowiązek włościanow do żywienia i utrzymywania dworu książęcego we wszystkich dobrach ziemiańskich, przez które książę przeieżdżał *Nar. Hst.* 2, 259 *et* 86 *et* 6, 260. - §. *aliter*: stacya pewny wyznaczony obrok ordynarya prowizya **Mundprovision, ausgesetzter Unterhalt an Lebensmitteln** W wielkich domach potrzeba oddzielić stacyą na rok, na miesiąc etc., co zostanie nazwysz od rocznego wychowania, to przedać może. *Petr. Ek.* 19. *STACYONARZ, - a, *m*. cudzym się kosztem żywiący, **der auf fremde Unkosten lebt** Ci szarpacze, stacyonarze, poberznicy, zaiębacze *Birk. Krz.* A 3b. STACYYNY STACYONY, - a, e, od stacyi, **Stations-, Tr.** (STACZAĆ, *ob.* Stoczyć. STĄD, *ob.* Ztąd STADHUDER, *ob.* Sztadhuder. - *j.* STADKO, *ob.* Stado. STADŁO, - a, *n.*, para, samiec z samicą, **ein Paar Männchen und Weibchen.** (*Sr.* 1. stadlo, *vulg.* stadwo, z stad. Wszystkie mnożą się zwierzęta, abo żyią z sobą ciągle w stadle, iak gołębie, albo czasowo, iak większa część ptastwa, *Zool.* 73. §. Stadło, małżeństwo, **die Ehe** Osobliwa to iest łaska od miłego boga, gdy małżonkowie w stadle a w *przyworze małżeństwa swego uzatki maią. *Glicz. Wyk. C* 7. Wielka miłość iest w niebie, choć tam niemasz stadła, Wiele stadeł na ziemi, a miłość przepadła. *Min Ryt.* 3, 218; ztąd ci teraz Fenixem prawie zgodne stadło *Kras. Sat.* 15. Znayduią się i w naszym kraiu bielepłowy Co umieią szanować święte stadła związki. I pośród dobrych matek i żon obowiązki. *Niemc. P. P.* 19. *§ *Myślycz test. g.* Kościoł boży ma trzy stadła; pierwsze było iakoby ciemność a noc aż do przyyścia Iezusowego; wtóre stadło iest światłości a łaski; trzecie wieczney chwały. *Wroh.* 180 STADNICZY, a, - e, od stadnika, **den Bespringer, Beschäler betreffend.** Stadnicze, - ego, *n. Subst.*, myto od stadnika, *equi emtum, pretium pro admissione equi. Cn. Th.* 1058 **Beschälungsgeld, Bespringgeld.** STADNIK, - a, *m*. pokładnik stada ogierzyk, kiernoz, **der Bespringer in der Heerde der Hengst Zuchthengst, Stöwer; der Zuchtochse, Stammochse Bulle, der Zuchteber das Stammschwein** *Bh* pusták hovnsi kůn; *Sr.* 1. pjipuszczitè kon, pjipuszczjanitè kon *Cro.* pastuk, pastuh (cf. pastuch); *Vd.* pastuh, poskakozhen konj, srebiz (*ob.* źrebiec) zelak (*ob* cały), rainisher, rainishar pastuh; *Cro.* pasztuh; *Dl.* pastuh. *Rs.* пастухъ *Rg* bazdúh, pazdúh; *Ross.* принускной жеребецъ *Kal.* стадникъ, вождь стада *ductor gregis*) klacz rodziła źrzebięta podobne stadnikom oycom swoim *Petr. Pol.* 89. U wołów samiec cały zowie się byk albo stadnik *Kluk Zw.* 1, 202. Jak stadnik z poiedynku uchodząc pierwszego, bieży w las na pustynią. *Bard. Luk.* 52. Do stada dziesię-

Digitized by Google

cin maciorek ieden zdołać może ſtadnik abo kiernoz, a do ſta dziesięć. *Haur Sk.* 61. Stadnik abo kiernoz wielki. *Haur Ek.* 132. – §. 2) ſtadnik, dozorca ſtada, ſtadny, ſtadowy parobek, der Stuttereyaufſeher, Viehhirt, Heerdenhirt; *Vd.* kobilar, kobilni moiſter, kiri paſtuha k' kobili pusha; *Ec.* стадонадь, стадоначáльникъ; *Rs.* табýнщикъ, штутмéйстеръ; *Ec.* стадоначáльствую, *Gr.* ἀγελαρχέω). Stadnik czyli paſtucha. *Jabl. Ez.* 99, koniuch. *Cn. Tk.* 299. STADNINA, STADZINA. – y, ż., ſtado z młodych bydląt złożone, eine Heerde jungen Viehs; cf. iałownik, całowizna). Ma swoię na paszy ſtadninę. *Zab.* 9, 88 *Jżyck.* Lekowałem przez dwa lata całą a całą iego ſtadzinę. *Teatr* 52 *c*, 21. *STADNISKO, – a, *n.*, *Ec.* стáднище, стадопитáлище *ſtabulum gregis, locus in quo pascuntur armenta*, die Viehweide; cf. Paſtwiſko. STADNY, STADOWY, – a, – e, od ſtada, *Bh.* ſtadnj; *Slo.* ſtadnj, co w ſtadě bywa; *Sr.* 1. ſtadlacie, ſtadwowſki; *Rg.* ſtadni; *Rs.* стáдный, табýнный, (стáйный od cugu czyli ſtada ptaków), die Viehheerde betreffend, Heerden-, Stutterey-. Bydło rogate, owczarne, ſtadne, chlewne. *Haur Sk.* 63, woły, owce, konie, świnie). Co tak posępne ſtadne moie woły? *Zab.* 32, 398 *Koſſ.* Kozły ſtare a ſtadne. *Bud. Ezech.* 34, 13. Stadowe konie, które się w ſtadach po dworach chowaią, tym bywaią lepsze, im pan ſtada większym ieſt miłośnikiem dobrych koni. *Kluk Zw.* 1, 162. STADO, – a, *n.*, STADKO, – a, *n.*, *zdrbn.*, *Bh.* ſtádo, ſtadce, hauf (cf. huf) bromada (*ob.* gromada), zástup (*ob.* zaſtęp), bryno (o ptakach, cf. hey!); *Slo.* ſtádo; *Sr.* 1. ſtadwo, ſtadło (*ob.* ſtadło); *Vd.* kobilſtvu, konjſku redishe, kobilnishe (*ob.* kobyła); *Cro.* jata, jàto, chreda (*ob.* trzoda), gyelèp; *Hg.* tsorda (*ob.* trzoda); *Dl.* sztado; *Bs.* ſtaddo; *Rg.* ſtaddo jatto (*ob.* jata); *Sla.* ſta'do, gulja; *Rs.* стадо, табýнъ, табунéцъ, конскíй заводъ (cf. zawod); (*Rs.* стáница ſtado wilków, dzikich gęsi i t. d., osada Dońskich Kozaków; *Ec.* стáдю, стáдствую *congrego*, стáдятся, стáюсь w ſtada się zgromadzić, стáя ſtado ptaków, отстáдню *segrego*); ſtadło bydła, koni, gęsi, eine Heerde Vieh, Pferde, Gänſe. Stadło kuropatw, ein Volk Rebhühner. Tysiąc trzod i tyle ſtad w paszach mu chadzało. *Otw. Ow.* 170. Zoſtawił wielkie bogactwa i maiętności w ſtadach wołów, w trzodach owiec bardzo wiele. *Leop. Jud.* 8, 7. Położyli się synowie Izraelscy, iakoby dwie małe *ſtace (*dual.*) koz. *ib.* 3 *Reg.* 20, 27. Jedney świnie się kondys, przypowieść powiada, Naſkubie, nie natrze wilk i niedźwiedź do ſtada. *Pot. Pocz.* 628, gdzie zgoda, tam i siła). Jeden kot ſtada myszy się nie boi. *Cn. Ad.* 307. Zdrowym wzgardziwszy rozumem Idzie iak ptak za ſtadem, Jak ryba za szumem. *Pot. Zac.* 34, mit dem Strome fortſchwimmen. Ptaki drapieżne radniéy same, niżli w ſtadzie latają. *Cresc.* 688. Stadem, ſtadami, *gregatim*, heerdenweiſe, in Heerden; *Bh.* ſtadně; *Ec.* стáдно, стáдомъ, стадовúднъ. Job bydła tysiącami i wielbłądów miał ſtadami. *Pieſ.* 15. O gromnicach wilki ſtadem chodzą. *Gor. Dw.* 158, kupą chodzą. *Haur Sk.* 315, die Wölfe gehen in Haufen, ſind häufig Udatne dziewoie od matek ſtadem pędzono do szaraiu. *Psalm.* 44. Tatarowie dobywszy Sandomierza, oſtatek gminu ſtadami nagnawszy w Wisłę potopili. *Stryik.* 283. – §°. Pisze *Długosz*, że ieszcze za niego o świątkach zwykli się byli ludzie schadzać po wsiach, i tańce wymyślać kwoli bożkom; a zwali to pospolicie ſtado. *Biel.* 34, *Gwag.* 30, *Nar. Hiſt.* 2, 32, zgromadzenie, schadzka). – Od iedności świętey, od ſtadka wybranych Pańſkich ludzie tłumem odłączali się. *Wiśn.* 128, od zgroma zenia, gromady, zboru). – §. Stado na konie, die Stütterey. Dzikie ſtada są, gdzie klacze i ogiery podług upodobania własnego rozmnażaią się; lepsze są chowane ſtada, gdzie iak ogiery, tak klacze od roku do roku chowaią się na ſtayni. *Kluk Zw.* 170.

*STAFIER, *STAFIR, *SZTAFIER, – a, *m.*, z *Włoſk.* ſtafiere), ſ lokay, der Lackey. Za nim szli pacholąt w barwie, sześciu i sześciu ſtafierów. *Oſſ. Boh.* 1, 247, *Stryik.* 619, *Falib. E.* 2. Król będzie brał syny wasze do swych wozów, i poczyni z nich iezdne i ſtafiry abo drabanty. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 8, 11. *STAFIR, – u, *m.*, sztafirowanie, muſkanie, das Putzen, Schniegeln, Staffiren. Muszę przeſtać sztafiru nieszczęśliwy golec. *Pot. Jow.* 56. *STAFIROWAĆ, SZTAFIROWAĆ *cz. ndk.*, wyſtafirować *dk.*, (*Gall.* eſtoffer, *Ital.* ſtuffare); muſkać, ſtroić, *Vd.* shtafirati, perraunati, napraviti, vshtantati, perpraviti; *Ger.* ſtaffiren, ſchniegeln, niedlich putzen. Sztafiruie grzebykiem szpakowatą brodę. *Pot. Jow.* 56. Wszeteczniça iuż pyſk ſtafiruie, brew' muszcze, włos plecie. *Pot. Syl.* 38. Patrz, iak ona się klania i ſtafiruie. *Haur Sk.* 326, *Bach. Ep.* 55. – Sztafirować, obsztafirować u krawca, sposób przyszywania podszewki brzegiem do sukna lub materyi. *Mag. Mſkr.*

STĄGIEW', *STĄGWIA, – gwi, ż., STĄGIEWKA, – i, ż., *zdrbn.*; (*Smotr. Lam.* 65), kadź wodna ſtoiąca, ein Waſſerſtänder, ein Ständerfaß; *Bh.* ſtaudew, ſtaudle; *Sr.* 1. ſtanda; *Eccl.* стоянець, дощáнъ, дщанъ (cf. deszcz). Stągwia biorąca każda w się dwa abo trzy wiadra. *Dambr.* 85. W każdym domu ku gaszeniu ognia ma być woda w ſtągwiach etc. *Sax. Art.* 60. Było tam 6 ſtągiew kamiennych, według oczyścienia żydowſkiego. *Sk. Kaz.* 46, *Joa.* 2, ſechs ſteinerne Waſſerkrüge. Luth.

1) *STAIAĆ, Stawać, *ob.* Stać. 2) STAIAĆ, *ob.* Taić, taie. *STAIADŁO, – a, *n.*, *dem. nom.* ſtaianie; n. p. Nam teraz ciężko kilka ſtaiadł abo kroków dla boga poſtąpić. *W. Poſt. Mn.* 307, ein Paar Feldweges. STAIANIE, STAIE, – ia, *n.*, pewna miara pola, *ſtadium*, ein Feldweges, ein gewiſſes Feldmaß; *Sr.* 1. pięćpolo, bonè (cf. zagon, wygon); *Sr.* 2. goni; *Crn.* oppęsh; *Vd.* oralje, oralishe, orano). Staie geometryczne ma kroków geometrycznych 125, albo łokci 416 i cało 16; ſtaie ſtatutowe, łokci 84. *Oſtr. P. C.* 2, 297, *Warg. Kurc. praef.* Staie ma w sobie kroków 125, t. i. ſtóp 625. *Haur Ek.* 24. Staie powinno mieć 220 kroków. *Czack. pr.* 1, 220. Mila Polſka liczy ſtaian 36. *Sol. G.* 3, 136. Dzienne ſtaianie albo płosa. *Cresc.* 81. Łan Polſki dzieli się na 3 pola, w każdym polu wzdłuż ieſt ſtay 4; każde ſtaie ma wzdłuż 150 ſtop. *Jak. Mat.* 1, 4, cf. Morg) Staie roli, ośmnaſta część łanu. *Grzepſk.* Przez iedno ſtaianie, *ad unius iugeri ſpatium. Krom.* 451, *Gwag.* 114. Nie ieden ſtaianie roli abo iaką niewielką maiętnoſtkę kupi w iakim powiecie, aby tam urzędu doſtał. *Modrz. Baz.* 298. Betaniia była niedaleko Jeruzalem, iakoby na ſtay pięcioronaście. *Rey Poſt. O* 1. Staiami, *Sr.* 1. po bonach *iugeratim.* STAIE, STAIE się, *ob.* Stać, ſtanie; *et* ſtać się. STAIENKA, *ob.* Staynia. STAIENNY, – a, – e, od ſtayni,

Digitized by Google

Cro. ſtálni; Stall-, den Stall betreffend; (*Rs.* стайный od ſtada ptakow odlatuią ych). Zyſki ſtaienne nie ſbogacaią tak, iak zyſki szafarzów, kucharsów. *Teatr* 52 *c*, 23. Staienny kitel, *Vd.* hlieuna jopa, hlievſka janka, konjarſka halja. STAIENNE, *n.*, *Subſt*, myto od ſtayni, Stallgeld. *Cn. Th* 1059, *Rs* подворное (*ob.* Podworze). - STAIENNY, *m.*, *Subſt.*, STAIENNIK, - a, *m.*, koło ſtayni chodzący, służą y od ſtayni, koniuch, der Stallknecht. *Bn.* ſtrolba; *Crn.* shzhitnik; *Vd* konjar, klieński hlapez, hlapez v' shtali, shzhitnik (*ob.* szczyt), *Bs.* kognuhar; *Cro.* konjúk, lovàsz; *Rs* конюхъ, конюшенный (cf. konius y). O szczęśliwy gospodarz, szczęśliwy ſtaiennik, u którego Jezus tego chorego umieścił. *W. Poſt. W.* 2, 205. STAIENNICZKA, - i, ż., dźiewka od ſtayni, die Stallmagd Helena, dobra ſtaienniczka, która tak pilnie żłobu pańſkiego szukała *Sk. Zyw.* 1, 274. STALOWY, - a, - e, na ſtale długi *ſtadialis. Cn Th.* 1059, *Ecc.* поприще въ пять, eines Feldweges lang; trzyſtaiowy, pięciostaiowy, i t. d. *Wlod.* (- STAKULEC, *ob.* Sztakulec, Sztachel. -).

STAL, i, ż., *Bh.* ocel, wocel; (cf. ocele); *Sr.* 2. ſtal; *Crn.* shtéklu, (cf. ściec, cf. ſkło), jéklu; *Vind.* shteklu, jeklu, jequo, equo, heklu, kresalu (cf. krzesać); *Cro.* oczèl, oczely, nado, naddo, ſtala; *Hg.* atzel; cf. *Lat.* acies, *Bs.* oçigl, oçil, bliznìça, naddo, gvozdje tvardo; *Sla.* cselik; *Rs.* сталь, булатъ, cf. bułat; *Ec.* калёло, каленое желѣзо, укладъ, сталь; *Suec.* ſtal, *Angl.* ſteel, *Ger* der Stahl; słowo *ſtal*, toż samo w całey prawie północy miało znaczenie, iak u nas. (*zasl. pr.* 1, 216; wydoſkonalone żelazo. *Kluk. Kop.* 2, 208; ſtal, żelazo doſkonale z węglikiem złączone *Sniad. Chem.* 1, 319. Stal się ſtaie z żelaza, z którego są wyprowadzone wszyſtkie ziemne czą tki, żeby żelazne mogły uformować massę twardszą. *Kluk. Kop.* 2, 339, *Rog Dos.* 1, 229. Stal hartem iſtotnie od żelaza różni się *Os. Rud.* 566, *Krumł.* 178. §. *allus ad duritiem*: Ach tyran, iakie serce podobne do ſtalu! *Morszt.* 348. On ma z ſtali serce. *Teatr.* 46 *b*, 19; ſkamieniałe, nieużyte, nieczułe). Twardsze ma przyrodzenie nad nieużytą ſtal. *Paſt. F.* 38. Mowmy co chcemy, serce nie ſtalem. Żal zawsze żalem. *Kras. liſt.* 2, 53, krew' nie woda). §. *transl.* ſtal żołnierza, wybór, sam kwiat, der Kern der Mannſchaft. Na czoło wszyſtkę ſtal żołnierza swego uszykował nieprzyiaciel; *robur omne. Krom.* 146. - *similiter*: Nie wiele tam ſtali, co pospolſtwo chwali. *Cn. Ad.* 501; nie wiele tam wątku, dobrego, chwalnego, nicht viel Treffliches, Gründliches, Lobenswürdiges - *In malam partem*. Wszyſtko ſtal; wszyſtko ſotrowie; Stek ſotrów; niemasz czym brząknąć. *Cn. Ad.* 1270; ſie ſind insgeſamt Raufer, Schläger, liederliches Geſindel. (- STALA, *ob.* Forma w kości-le). - STALE, STAŁO, *adv. adj.* ſtały; *Slo.* ſtale; *Ec.* стоятельно, постоянно; z ſtałością, ſtatecznie mocno, nie uſtępuiąc, nie wahaiąc się; ſtandhaft, beſtändig. Trzymay się ſtało, i nie day się zwyciężyć téy wdzięknm. *Teatr* 29, 73. Niemasz dobra na świecie, któreby ſtale człowieka przywięzywało, wszyſtko się przyje. *Teatr* 6, 133, ciągle, nieprzerwanie). Nieſtale, *Rs.* колобротно. STALIC, Stalować, (*qu. v.*), Uſtalać, uſtalować *cz. ndk*, uſtalić *dk.*, *Bh.* zocelim; *Vd.* jeklati, poheklati; *Cro.* oczèlim; *Ross.* придѣлать стальное остріе, твердымъ сдѣлать желѣзо; ſtalą zaprawiać, hartować, verſtählen, ſtahlen, zu Stahl härten. Kopie ziemię motyką ſtaloną. *Lib. Her.* 114. Naczynia różnie ſtalą. *Os. Rud.* 574. Palasze ſtalone. *Łącz. Zw.* 5. Szabla ſtalona *Bard. Tr.* 174. Stalone bułaty. *Wad. Dan.* 60. Miecz uſtalony wziął w ręce. *Kraj. Ch. A* 4 *b*. Przebił dziewięćsiła mieczem uſtalonym. *ib B.* 2. Hektor w lwim yku Obracał uſtalony w pierwszym oszczep szyku. *Niaſk R.* 97. Wszyscy czują ſtalony grot iego dzir dy. *Bard. Tr* 135. Oszczepy ſtalone w ręku kręcili. *Sęd. Siel.* 44. - §. *Simil phys* Już się lodem Wisła tera uſtali. *Tward. W. D* 2 2 5, ukrzepnieie). Lodem uſtalonym przez Helt przeciehał *ib.* 246, ſkrzepłym, zmarzłym. §. *fig.* ſtalić, hartować kamienić, *Bs.* ſtanovititi, uſtanovititi, krjepiti; ſtählen härten, verhärten. U tych, co z młodu do dobrego nie sposobieni, prawa, by też ſtalone były padać się muszą. *Petr. Ek.* 155. Niezwalczoney płci nadobna Sparty, Męzkiemi niedołężną myśl ſtaliła harty. *Nar Dz.* 2. 84 Laur duszę ſtalił w harty męztwa. *Zab.* 14, 168. Serce ſtalone myślisz zmiękczyć prośbami. *Bard. Tr* 40?, *Paſt. F.* 191. Uſtalić, ſwierdzić, umocnić, bekräftigen, verſtärken, ſtählen. Mężnie czyń, a uſtaluy i umocniy serce twoie, a wytrway panu. *Sk. Kaz.* 136. Pragniemy uſtalić rząd nasz, a oddalić bezkrolewia *Gaz. Nar.* 1, 148 Uſtalona męzka ſtatecznoś. *Paſt F.* 230. Uſtala nasze władze bóg. *Przyb Milt.* 10. Celem poſtanowienia tego, było uſtalenie szczerey przyiaźni między niemi. *Teatr* 2 *c.* 8. Na seymie Piotrkowſkim Zygmuntowi prywilejem królewſkim księſtwo Litewſkie uſtalowano. *Krom.* 546. przytwierdzono). Jeſteś tak uſtalowanego uporu, że nikomu nie uwierzysz. *Zebr Zw.* 106. STALIZNA, - y ż., u miecznika do polerowania ſtali i żelaza. *Mag Mscr.* der Polierſtahl. STALISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen ſtali, voll Stahl, ſtählern. Stalista woda. *Syr.* 1260, Stahlwaſſer, mająca w sobie cząstki ſtalne) Któż tak zatwardziałego a prawie ſtalistego serca ieſt, żeby go to zgwałcenie nie poruszyło? *Smotr. Lam.* 183 ſkaliſtego, ſkamieniałego.

STALKA, - i, ż. ſtalna oselka do krzesania ognia, der Feuerſtahl; *Bh.* ocelka, *Mor.* ocelka; *Vd.* jeklu, ognilu, (cf ogniwko, kresàlu, (cf. krzesiwko); *Sla.* ognjilo cselik; *Rs et Ec.* мусатъ, о что точатъ, огниво, огнивцо. (*Rs.* мусатми въ остряк). Musat u rzeźnika, ſtalka do ostrzenia. *Mag. Mscr.*

STALMACH, STELMACH, - a, *m.*, koleśnik, *Mącz.*; rzemieślnik, co spod do poiazdu robi (cf. Kołodziey), z *Niemc.*, der Stellmacher, Geſtellmacher, Wagner. *Boh.* kolář; *Sr.* i wągnik. *Crn.* kolàr; *Vd* kollár; *Bs.* kolar; *Sla.* kolàr, kolesnik. *Cro.* kolar, vozodelecz; *Rs.* каретникъ, колесникъ, колымажникъ Kowale, ſtalmaszy etc, *Petr. Pol.* 292. Arcybiſkup ten oyca miał ſtelmacha, co wozy robił. *Kosz. Lor.* 158. Kowal kradł; wykupić go od śmierci ſtalmachem. *Pot. Jow.* 124, *ob.* sprawa iak w Osieku). *STALMASZKA, - i, ż., żona ſtalmacha, lub też kobieta ſtalmaſtwem się trudniąca, die Stellmacherinn. *Bh.* kolářka. STALMASKI, - a, - ie, od ſtalmacha, Stellmacher-, *Bh.* kolářſký; ſtalmaſkie rzemieſło, z STALMASTWO, - a, *n.*, das Stellmacherhandwerk, *Bh.* kolářſtwj. Teleſfan ſtalmaſtwo robił, od Lidów królem obran.

Digitized by Google

obrah. *Stryik. Gon. f* 3. STALNY, STALOWY, STALOWNY, -a, -e, so ſtali, von Stahl, ſtählern, *Boh.* ocelowý; *Sr.* 2. ſtalani; *Crn.* jèklen; *Vd.* jeklen, heklen; *Cro.* ocseloi; *Rs.* стальный. Pałasze ſtalne. *Chroſć. Luk.* 108. Brandnary ſtalowne. *Czack.* 1, 216. Stalna ſkwara, *ob.* Skwara. J ia sam czuię się, żem nie ieſt ſtalny, że mię także ta krzywda wszech spólna bardzo obchodzi. *Jan. Oksz. R b*, nie ſkamieniały, twardy. STAŁO *ob.* Stale *adverb.* STALOGRYZ, -a, *m.*, iunak, rębacz, śmiałek, ein Eiſenfreſſer, Bramarbas. Z tym ſtarym ſtalogryzem nie są żarty. *Teatr* 30 43. STAŁOPŁYN, -u, *m*, n. p. co poźnieyſi chimicy ſtałoplynem, *aer fixus*, to naynowsi kwasem lub gazem węglikym, *acidum carbonicum* nazwali. *N. Pam.* 22, 69. Kohlenſäure. STAŁOSC, -ści, *ż.*, *Bh* ſtałoſt *Slo.* ſtałoſt, ſtáloſt; *Sr.* 1. wobſtaynoſći (cf. obſtać) ſtainoſc; *Crn* ſtanovitnoſt; *Vd.* ſtaunoſt, ſtanovitnoſt, obſtoinoſt; *Cro.* sztálnoszt, ztalnoszt obztojenye, tverdnoszt (cf. twardość), kreposzt (cf krępość, krzepkość), temelitoszt (cf. ciemię), szegurnoszt; *Bs.* ſtanovitoſt, krepkoſt; *Rg.* ſtávnos, ſtanovitos, ſtanovittoſtvo, krèpkos; *Rs. et Ec.* доблесть, твердость, постоя́нство, постоя́нie, постоя́нность, мужедобле́ствo, твердоду́шïe; ſtateczność, ſtatek, wytrwa ie, wytrwałość, die Standhaftigkeit, Beſtändigkeit, Feſtigkeit, Upor taki, ktory się ku rzeczy dobrey ściąga, mamy zwać ſtałością. *Gor. Dw.* 247. Z męſtwa oświeconego wynika ſtałość, która trwa w przedsięwzięciach chwalebnych. *N. Pam* 24, 327. Stałość, mądrości córka siodma, lecz wspaniała, Jak kamień w wodzie, w złym i w dobrym trwała. *Stryik. Gon. B* 3. Niewzruszona wierność i potężna ſtałość. *Herb. Stat.* 585. Nie zwykł przypadek szkodzić ſtałości umyſłu. *Min. Ryt.* 4, 151. Mawiali Stoicy, że ſtałość człowieka wszyſtko przewyższa. *Karp.* 4, 118. Niewiernicy uyźrzą w ſtałościach swych utwierdzone wierne. *Rev Ap.* 72. Niestałość w kochaniu nad samemi tylko podłemi duszami panuie. *Teatr* 9 *b* 82, niestatek, niestateczność, Unbeſtändigkeit. Życie skracamy naszą niestałością. *Pilch. Sen. liſt* 263 *Vd.* neſtanovitnoſt, prebernitlivoſt; *Rs.* колоба́тельность. - §. Początki kości młodych zwierząt codzień większą biorą ſtałość. *Krup.* 1, 3, tęgość, Steifheit Feſtigkeit. Bóg założył ziemię na ſtałości iéy; nie pochyli się na wiek wiekom. 1 *Leop. Ps.* 103 5, na fundamencie, utwierdzeniu, gruncie mocnym. STALOWAĆ *ez. nak.*, ſtawić, poſtawić uſtawić, *Ger.* ſtellen, zurecht ſtellen. Spławy u rybaka ſtalują się do niewodu. *Mag. Mscr* Grzęzy u rybaka są kołka żelazne ważne; do ſtalowania niewodu potrzeba ich 30 *ib.* Oprotki u rybaka do ſtalowania niewodu, powrozy 60 sążni długości. *ib.* - §. Stalować, ſtalą zaprawić, mit Stahl anmachen. Stalowana woda u kowalow. *Syr.* 131, w ktorey żelazo na ſtal hartowano, Löſchwaſſer, Waſſer aus dem Löſchtroge der Schmiede, Härtwaſſer. Woda ſtalowana, abo kowalſka. *Cziach. prz.* c 1. Piiać wino czerwone z wódką ſtalowaną. *ib. d* 3. STALWARKI *plur.*, w górach, poklady z drzew do wyciągania wody z szybu, *z Niem.* Stellwerk, in den Bergwerken, das Waſſer in die Höhe zu ziehen *Tr.* - STAŁY a, -e, *Bh.* ſtalý *Slo.* ſtáli, ſtáły *Sr.* 1. ſtainy, wobſtainy; *Crn.* ſtanoviten, terdan; *Vd.* ſtanoviten, terdn, ſtanoviti, terdoſtaun, ſtanoterden, nepremekliu; *Cro.* sztálen, kreposztën; *Dl.* sztanovitli; *Rg.* ſtanovit, krepak (cf. krępak), ſtávni, ſtavan; *Sla.* ſtalan; *Bs.* ſtanovit, krepak; *Rs.* тверды́й, твереръ; (*Suec.* ſtel), mocny, tęgi, feſt, ſteif. Te ciała ſtałemi (*cohaerentia*) nazywamy, których części tak mocno są spoione, iż się nie rozlatuią, choć ie w górę podniesiemy, iakie są żelazo, krzemień, drzewa etc. *Hub. Mech.* 11, (cf. Giętki). Ciała są ſtałe i płynące. *Os. F.* 9. Lekarz wyczyszcza ciało za wczasu z złey materyi, ktora pochodzi z iakiego nadpsucia ciekłych albo ſtałych ciała części. *Mon.* 73, 548. Ląd ſtały. *Stas. Buff.* 201, ląd tęgi, ziemia ſtała, tęga, *Ross.* твереръ, твереръ земля; das feſte Land; *oppos.* wyspa). - §. Na mieyscu swoim ſtały, mieysca swego nie odmieniaiący, beſtändig an ſeinem Orte. Piece chimiczne, względem podſtawy, dzielą się na ſtałe, *furni ſtabiles*, i przenośne, *portatiles. Krumf.* 23. Stały, nie błąkaiący się, nicht herum irrend. Żołnierz nigdy swoiey woli panem, nigdy ſtałym na mieyscu, nigdy pewnym, bo zawsze pod ordynansem. *Teatr* 21, 85. Gwiazdy ſtałe, nieporuszone. *Wyrw. G.* 51, die Fixſterne; (*oppos.* błąkacze, planety). Gwiazdy ſtałe nieruchome, przez się światłe, zdaiące nam się nie mieć żadnego własnego biegu, *ſtellae fixae. Sniad. Jeo.* 5. Widzimy na niebie niezliczone roie gwiazd, nieodmienne względem siebie położenie zachowuiących, ktore dlatego gwiazdami ſtałemi nazwane. *N. Pam.* 19, 65. *Ignes fatui*, ognie nieſtałe, pokazuią się wieczorami po mieyscach tłuſtych; z tych ogniów pospólſtwo wpada w przesąd, iakoby się zakopane pieniądze przesuszały. *Zab.* 10, 157 *Zabł.* Święta nie ſtałe, które bywaią wedle woli przełożonych przekładane i pomykane. *Mącz.* - §. *Moral.* ſtały, ſtateczny, nieporuszony, nie wahaiący się, ſtandhaft, beſtändig; *Vd.* ſtaun, pomoshen, ſtanoviten, obſtojezhen, obſtoin; *Rs. et Ec.* постоя́нный, постоя́нникъ, постоя́нница, стоя́кïй, стоикъ, cf. Stoik), твердоду́шный, добле́ственный, до́блïй, мужедо́бле́ственникъ, неукло́нный. Stały umyſł im większe zwycięży nieszczęście, większą ſławę sobie chowa. *Morszt.* 66. Stały nie traci w nieszczęściu nadziei. *Mon.* 70, 213. Bądźcie ſtałymi a nieporuszliwi. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 15, 58, *Ross. et Ec.* постоя́нничать ſtatkować, до́бле́ствую, мужедо́бле́ствую. Podał mu rękę, nie tak w woynach i potyczkach, iako w obietnicach i rzetelności ſtałą. *Siem. Cyc.* 350. Cnoty w iego młodych leciech okazowały się, iako w naſtalszym mężu. *Biel. Hſt.* 90, *ob.* uſtalony, cf. ſtateczny). Nieſtały, *Vd.* neſtanoviten, kaker veter potegne, prębernitliu; *Rs.* перемётчикъ, колоба́тный (cf. przemiatać, cf. przekińcsyk; cf. kołowrotny).

STAMBUŁ, -u, *m.*, Carogrod, Konſtantynopol, ſtolica państwa Tureckiego. *Dyk. G.* 2, 40, *Rs.* Константино́поль; *Ec.* Константинъ гра́дъ; *Turc.* iſtambul, iſtanboi, islambol, Koſtantanije). Któż kiedy Konſtantyna imię poſtrzeże w słowie Stambuł! *Zab.* 7, 181. STAMBUŁKA, -i, *ż.*, lulka Turecka, ein Türkiſcher Tabaksſpfeifenkopf. Stambułki, w handlu, lulki gliniane Tureckie; Stambułki w hucie, gatunek flaszeczek, nieco pękatych z szyyką. *Mag. Mscr.*, in der Glashütte bauchige Fläſchchen. STAMBULSKI, -a, -ie, Konſtantynopol-

Digitized by Google

ſki, *Ross.* Константинопольскій; Constantinopolitaniſch.

*STAMCA, - y, *m.*, *Niem.* Steinmetz, ciosacz kamienny; n. p. Sroga liczba złót zwyczaynych mularzom, ſtamcom, kamieniarzom, cieślom. *Sol. Arch. praef.*

*STAMENT, SZTAMENT, SZTAMEL, - u, *m.*, (*Rs.* стамедь rasa) Nie sam aksamit, nie sam atlas, ani sama przedayna w naybogatszym ſklepie leży lama. Znaydziesz złoczki, ſtamenty i wielbłądzią przędzę. *Pos Jow.* 34. Od sztuki sztametu . . . *Vol. Leg.* 6, 155. *Jnſtr. C. L.* Od tuzina pończoch, sztametów i bawełnianych chuſt. *Vol.* 4, 359.

STAMI, *ob.* Sto.

STAN, - u, *m.*, STANIK, - u, *m.*, *dem.*, (*Bh.* ſtan namiot, ſtaw ſtan, ; *Sr.* 2. ſchtand ; *Sr.* 1. ſtant, ſtahtjo, borjo, *ob* bycie ; *Crn.* ſtân ; *Vl.* ſtau ; *Cro* sztális, stol h (*Cro* sztán *hospitium*, *habitatio*, cf. ſtancya *Bs* ſtan, ſtaniſct *habitaculum*, ſtan, krosna za tkatti *textrina* ; *ob* ſtawy ; *Rg.* ſtan, ſtanje, ſtaniſcte pristaliſcte *habitatio* ; *Rs.* станъ obóz, ſtacya, ſtanowiſko, zaiazd, ſtan ciała, warsztat). Stan, w którym się kto znayduie położenie, sytuacya iego ; okoliczności, w których żyie, der Stand, worin ſich jemand befindet, die Lage, der Zuſtand ; *Bh. et Slo.* ſtaw, cf. ſtaw *Rs* состояніе. Stan teraźnieyszy Rzpltéy deklaruiemy za ſtan aktualney obrony przeciw woyſku i rządowi nieprzyiacielſkiemu. *Gaz. Nar.* 2, 2, 257. Żaden w swoim, ale raczey w cudzym ſtanie ieſt szczęśliwym. *Zab.* 7, 67 cf. pierze, ſkóra). ɣ. sposobność, możność, n. p. Jeſt w ſtanie wygodzenia bliźniemu. *Teatr* 8 c, 37, *Rs.* состоятельный, ſtaie go na to ieſt przy możności, może, cf. tant y. er iſt im Stande zu helfen. ɣ ſtan ſtosunki domowe sposobu życia, der Stand, die häuslichen Verhältniſſe unſerer Lebensart. Stan panſki wcale mi się ieszcze nie naprzykrzył. *Teatr* 7c. 29 iść za mąż, ſtan odmienić *Teatr* 2 b, 4, ſeinen Stand verändern. Już masz córko lata, które ci ſtan obierać każą *Teatr* 30 b, 69 *ob.* poſtanowienie eine Lebensart erwählen. W klasztorze się grzebią, by posąg nie wychodził z domu, Strach słuchać, gdzie fortuna ſtan obiera komu. *Teatr* 46, 14. Stan małżeński małżeństwo der Eheſtand. Rytygier w małżeński ſtan domagał się Wendy *Arom* 37 er verlangte ſie zur Ehe. *Stan, płeć, rodzay, das Geſchlecht. Sostra iego stróy męzki wziąwszy, ſtan zmyśliwszy, do zakonu Ś. Franciszka wſtąpiła. *Nies* 1, 187. ɣ. Stan obieray iak naylepszy. *Cn. Ad.* 1086 ſtan, rzemiesło obeyście, koło czego kto chodzi, czym się trud i a razem żywi. Stand, Gewerbe, Geſchäfte, Handthierung Każdy ma się poſtanowić, a ſtan sobie słuszny wybrać. *Glicz Wych. O* 3 b. Ociec aby syna swego ku czemu przywiódł, ſtan iaki a wezwanie onemu zamierzył a założył *ib. O* 1. Szczęście lub nieszczęście ludzkie zawisło od ſtanu życia, do którego się biorą. *Mon* 74, 25. Zaiſte ten ſtan, który inne utrzymuie, twierdzą ich nazwać możemy. *Siem Cyc.* 105, ſtan rolnicty, ziemiańſki, ziemiaństwo, rolnictwo). Rodzay ludzki na trzy ſtany rozdzielony ieſt, na modlących się, na broniących i robiących na księżę, rycerſtwo i lud pracuiący. *St. Dz.* 1008, *Star. Rvc.* 13, Lehrſtand, Wehrſtand, Nährſtand. *Kras. Pod.* 2, 251. Przed obliczności Twoiey chwały każdego nabożeństwa ludzi widzę, a z mego cechu albo ſtanu, *ordinis*, ach nieſtety żadnego nie widzę. *Zygr. Pap.* 145. (*Vd.* ſtan, red, redſtvu, ; zakon regula zakonna). - Stany w społeczeństwie cywilnym, klassy ludzi i rangi ich, die verſchiednen Stände nach ihrem verſchiednen Range in der bürgerlichen Geſellſchaft. Stan osób, podług prawa Rzymſkiego, ieſt własność ich, przez którą iakiegokolwiek prawa są uczeſtnikami. *Oſtr P. C.* 1, 20, *Bh.* ſtaw ; *Cro.* verzt, *Dl.* varſt (cf warſta) ; *Bs.* varſta, verſta, vrriſta bitje ; *Rs.* стамья ; *E.* стамия, прясло (cf. przęsło), чинъ, степень состояніе жизни, достоинство. Bóg różne ſtany chce mieć na tym świecie, Króle, książęta, pany, szlachtę, kmiecie. *Zegl. Ad.* 159. Na różne bóg od wieków świat podzielił ſtany, Dał króle i poddane, dał kmiecie i pany. *Nar. Dz.* 1, 203, *Zab.* 13, 13 *Zakl.* Klaudyus i Maxymus byli ludzie wielkiego ſtanu. *Sk. Dz.* 151, wysokiego urodzenia, familiianci, panowie z panów, von vornehmen, hohen Stande ; *Rs.* санóвникъ, санóвный. Wielki czyli wysoki ſtan, *Rs.* санъ, санóвитость. Człowiek niskiego ſtanu w gminie pospólſtwa żyiący. *Mon.* 64, 718. Nie znać ſtanów przed zbytkiem, wszyscy się panami piszą. *Bach. Ep.* 42. Kto nad ſtan swóy wychodzi, prędzéy doydzie szkody. *Gaw. Siel.* 364, *Teatr* 15, 5, piędzią się mierzyć). Abym miał według ſtaniku swoiego. *J. Kch. Dz.* 301. Stosownie do ſtanu *Vd.* ſtanomeren, po ſtani, poſtanſki, doſtojesh ; ſtandesgemäß. - *tr.* Ziemia, niebo, powietrze i wszyſtkie żywioły Wyſtąpiły z swych ſtanów *Pies.* 65, z swych kłobów kresów, ſie ſind aus ihrem Gleiſe heraus getreten. Stany polityczne, królestwa, Rzpltéy, die politiſchen Stände eines Staats, die Reichsſtände ; *Vd* dvanelni ſtani, deshelſki ſtanishuki, ſtaniki ; *Rs* государственные чины. Stany Koronne. *Gor. Dw.* 3. Prawodawca niedobry, który nie obmyśla żeby wszyſtkie ſtany Rzpltéy w zgodzie zachowane były. *Gor Wł.* 3 b. - *§. W téy iitności dziwnego boſtwa są trzy *ſtanowie, (bo mędrkowie zakazuią mówić trzy *persony*, t. i ociec, syn i duch S. *Rey Zw.* 9 b. - § 2) Stan, państwo kray z swoim rządem, *pospolita rzecz (cf Miaſto *Petr.*), *Vd.* sloshtvu, ſtalishtvu, deshelje ; *Ross.* стамья ; der Staat, das Reich. W ſtanach monarchicznych ład dobro państwa z pożytkiem monarchy ściśle i dnoczy. *Mon* 65, 76. Trwałość i dobro całego Stanu, końcem ieſt politycznych praw. *Zab.* 6, 221. Każde uſtanowienie, maiąc za cel Stan cały, razem wzięty, ieſt politycznym prawem. *Zab.* 6, 222. Stan musi niedołęgów i kaleki żywić. *Zab.* 7, 137. Baczny ieſt rząd aby się z czasem ſtan w ſtanie nie uformował. *N. Pa* 12, 260, *ſtatus in ſtatu*). Rada ſtanu, der Staatsrath : Rada ſtanu, ein Staatsrath. *N. Pam.* 22, 42. *Bh.* občanſki, obecanſki, občanſka rada (*ob.* obec) ; *Vd.* sloshtéu ſloshtenje, ſtalishtvem ſtalishen ; *Ross.* стáнскій. ; 3) ſtan ſtanie, ſtanowiſko, ſtacya Ruheort, Standort, Station ; *Rs.* станъ. станокъ warsztat, станъ miejsce dla koni w ſtayni). Krol wyprawił na pierwszą straż i rozdawanie ſtanów wszyſtkiemu woyſku Wołmańſkiego. *Stryik.* 777. Na rzékach portowych żaden ſtanów nowych ſtawić i grobel sypać ku przekazie nie ma *Stat. Lit.* 20, zaſtanowienie Anhalten, Aufhalten, der Ort, wo man ſtille halten muß. *§. W obozie Krzyżackim, albo w ſtankach ich, nalezione były

Digitized by Google

rozmaite rzeczy. *Biel. Sw.* 232 *b*, *Bh. et Slo.* ſtan namiot, *Rs.* станъ obóz). – §. Stan, rodzay danego obſtawienia. – § 4) Stan człowieka, wzrost, talia, **der Wuchs eines Menſchen, die Taille, die Länge des Leibes zwiſchen den Hüften und der Bruſt**; *Bs.* ſtas visina čojvjeka; *Ilg.* ſtas; *Id* ſtanish; *Rs.* станъ (*Rs.* станъ uroda. poſtać) Stan tak piękny, i tak ma dobrze pomierzony, jaki tylko zmaluie malarz nauczony. *P. Ach Ord* 1, 171. Cudnie piękna pani, Bo to ſtanik iak łatka, nóżka iak u łani. *Zabł. Fir.* 13. Sznorowka w ſtan iak nayglądziéy wpadła. *Mon.* 69, 1086. – Stan, Stanik wsuknia, ta część, która nad ſtanem, **der Leib in einem Kleide, die Taille**; *Rs.* станъ. Stanik, gatunek nibyto sznorówki pod suknią **das Leibel unter einem Damenkleide**; *Cro.* modercz; *Rs* шугай, шугаецъ, шугайчикъ, мѣлорѣя, мѣлогрѣйка, мѣлогрѣечка, (*Ross.* шаганы spodnie). S' ĄC, *F.* ſtanie *med. idntl.*, Stawać *kontyn.*, *Boh.* ſtanauti; *Slo.* ſtať, ſtaném; *Sr.* 2. ſtanuſch; *Sr.* 1 ſtanu, ſtanem; (*Sr.* 1. ſtanu, ſtanem, ſtawam, z wſtawam), *Vd.* ſaſtati, ſhtentatise, tshudershati; *Ross.* станать, станать, станывать; przeſtawać iść zaſtanawiać krok. **ſtehen bleiben, halten, ſtill ſtehen**, *pr et tr.* Kazał ſtanąć woźnicy i *Leop. Act* 8, 36. **er ließ den Wagen halten Halt machen.** Nie wie, co z ſobą na czynić, ſtanął iak wryty *Nag. Cyc.* 42. Stanęła Wisła. *Tr.*, zmarzła, **die Weichſel iſt zum Stehen gekommen** Dniepr w Lutym trzykroć ſtawał, i trzy kroć się roztapiał w wody *Ward. Wł* 46. Na ten widok krew w żyłach moich ſtanęła. *Teatr* 15, 48 ścinała się, ſtężała ſkrzepła, zdrętwiała **das Blut in den Adern erſtarrte.** Ręce im z łukami ſtanęły, że razić nie mogły *Sk. Dz.* 483. Stanąć na czym, ſtanąć gdzie *inſiſtere c. gr. digitis. Cn. Th.* 1059. **bey etwas, auf etwas ſtehen, ſtehen bleiben, ſich darauf hinſtellen.** Przy oſi brata z ſtańcie w namiecie zgromadzenia; szedł tedy Moyżesz i Jozue i ſtanęli w namiecie; tedy się ukazał pan w słupie obłokowym i ſtanął on ſie p nade drzwiami namiotu *Bibl. Gd Deut.* 31, 14–15 *ſtaniete. Bud ib.*, *dualis*, z ſtań ie wy dway). – Stanąć *actius* koniec czynić, **ein Ende machen, ſtehen bleiben** Na tym pomienieni pisarze ſtanęło. *Krom* 4. przeſtali pisać, więcey nie pisali) Cezar zaſtawy odebrawszy, w pokoiu z Brytanami ſtanął. *Warg. Cez.* 84 pokoy z niemi zawarł; na zawarciu pokoiu z niemi ſkończył, **er ſchloß den Frieden ab.** W zgodzie z nieprzyiaciołmi ſtanął, *Warg Cez.* 80. *W hucie*: Stanąć piecem, znaczy wygrzać oni ń w piecu wielkim. *Os Zel.* 84 **im Huttenweſen: mit dem Hochofen Einhalt thun, Halt machen ihn löſchen** Dla niedoſtatku gorliwiarza albo szmel erza częſto piecem ſtanąć potrzeba. *Os. Rud.* 111. – Stanąć *neutr.*, koniec wziąć kończyć się, **ein Ende nehmen, ſtehen bleiben, ſich endigen.** Na Wołoszku ſtanęła familia Wyngłowa. *Biel.* 127. Bacznieniem Pompeia, domowe niesnaſki nienaygorszéy ſtanęły *Warg. Cez.* 158. Kaźń grzechu nie na samym Adamie ſtanęła, ale na wszyſtko iego potomſtwo wylała się. *Karn. Kat* 23. Niech ieden władnie, niech was ieden sądzi, Tak Rana waśni i społeczne niezgody. *P Ach. J.* 10. Nie ſtanęła ta zaraza na Ewie, wszyſtka biała płeć tym iabłkiem otruta *Zab.* 15 2 6. Zwycięztwo to w Grudniu przypadło, i na tym ten rok ſtanął. *Sk. Dz.* 521. Na tym ſtanęło, *exitus is fuit*, *Cn. Th.* 449, *ea ſententia tenuit*, **es blieb dabey, es hatte dabey ſein Bewenden.** – §. Stanąć, ſkutku swego doyść, do ſkutku przyyść, **zu Stande kommen.** Dawnoż to, iak pokoy ſtanął! *Teatr* 4 *b*, 41. Przez dostanie obrazu Minerwy zwycięztwo nad Troią ſtanęło. *Otw. Ow.* 515, od niego zawisło). Mieczysław wymierza się że to nie nim ſtanęło, iż uſtawom dosyć nie czynił, ale pany Krakowſkiemi *non per se ſtetiſſe. Krom.* 209, **es wäre nicht bey ihm geſtanden, auf ihn angekommen, durch ihn geſchehen.** – §. Stanąć, przybyć, *Bh.* ocitnauti ſe; *Vd.* sempriti, napriti, perhajati, dopriti, dohajati; *Cro.* dohajati; **ankommen, anlangen, eintreffen**; (*cf. Rs.* спѣшу чинить, z буду чинить będę czytał cf. *Gall* je vais lire. Iuż nas wieli mówi:, iak ſtanie gadać", z iak zacznie, iak weźmie gadać, „ſtanął się kłocić", z zaczął, wziął się do kłoti i *X Kam.*). Okręty u brzegu ſtanęły. *Zbil. Dr. H* 5, przybiły). Woyſko tu dziś na nocleg ma ſtanąć *Teatr* 13. 6, przyciągnąć). Ktokolwiek ſtanie nogą na ziemi Polſkiéy, używa opieki rządu. *Uſt. K.* 1, 221, kto nogę poſtawi kto się nogą dotknie, **wer nur mit einem Fuße den Boden Polens betritt** Stanąłem na oſtatek u celu żądań moich. *Teatr* 3r 3, dopiąłem, doszłem, dokazałem **endlich habe ich das Ziel meiner Wünſche erreicht** – Stanąć u kogo gospodą, zaiechać do kogo, **bey einem einkehren, Quartier nehmen, bey ihm abſteigen**; *Cro.* ſtanovnik, z gość przybyły *Vd* ſtanounik, z komornik; *Vd.* ſtanuvati, z mieszkać; *Rg* ſtanovatti, z rezydować). Powiedz mi, ieśli ieſt w domu oyca twego gdzie ſtanąć? 1 *Leop. Gen.* 24. Paweł Ś. gospodą u ochmiſtrza ſtanął, i kilka dni mieszkał *Dambr.* 650. Stanął u mnie kwaterą. *Teatr* 30, 31. Z' prowincyi nieiaka pani przyiechawszy, u niéy gospodą ſtanęła. *Warg. Wal.* 129. – *Simil.* Port ciasny, nie ſtawaią w nim, chyba mnieysze ſtatki. *Warg. Kadz.* 160. ſtanowiſko maią, **die Schiffe haben in den Hafen ihren Standort, ankern dort** – §. Stanąć, ſtawić się. *Rs* предстать пре ставать (*cf.* przedſtawić). **ſich ſtellen, einſtellen, einfinden, erſcheinen.** Wſtań a ſtań w pośrzodku; a on wſtawszy, ſtanął. *Leop. Luc.* 6, 8. Stanąć u prawa. *Cn. Th.* 1059 Nayznakomitsi Rzymianie, chcąc dać dowód wymowy, nie wſtydzili się ſtawać w sprawach przyiaciół swoich. *Hor.* 1, 180. Patron ſtawa w sprawie. *Mon.* 67, 391. Stawa od zaſkarżaiącéy ſtrony Mecenas. *ib.* 76. 141. Syn Eudoxa nie przykład ł się do ſtawania w sprawach, czyli rzeczach ſtwa *Zab* 3 7. Wszędzie go śledzi słowa, Które przy boku rycerzów ſtawa. *Teatr* 51. 7. Stanę ć wszędy, do ſtawam dostoię placu wszędy. *Cn. Th* 101. Czy nie znayde nikogo, coby się odważył ſtanąć zemną w kroku, i mego żelaza skosztować? *Boh Kom.* 4 220, **einem die Spitze bieten, ſich ihm entgegen ſtellen.** Odważne serce dba na ſtrachy mało, Niebezpieczeńſtwu w oczy ſtanie śmiało. *Min. Ryt.* 1, 24. Panie, ſtań z mną w potrzebie *Ryb Ps.* 61, ſtóy przy mnie, pomagay mi, **ſtehe mir bey.** Żołnierz tchnący Marsowym duchem, do boiu ſtawa, iako w taniec *Mon.* 73 267 Stanęli mężnie przy obozach, i płoszali ufce bisurmańſkie *Birk. Fx. C.* 2 *b* Wziawszy się za ręce, zgodnie wszyscy w obronie oyczyzny ſtanęli. *Gaz. Nar.* 2, 260. Przy sprawiedliwości murem ſtanął. *Sk. Dz.* 817. Kto iak my przy krolu, kto ſtawa przy wierze? *Teatr* 45 *d*, 65 *Wsb.* Czyśmy nie odważnie ſtawali aże do gardł? *Bard. Luk.* 125.

Digitized by Google

Wielkiego właśnie króla to ieſt sprawa, Tak wiele czynić, choć w przek wszyſtko ſtawa. *Zab.* 8, 205 *Pir.*, choć się wszystko sprzeciwia, przeciw wstawa). - Stanąć grzecznie, pokazywać się, ſtawić się, popisywać się. *Cn. Th.* 756, ſich von einer guten Seite zeigen, ſich hervor thun. Szukay sławy, żeby z twych dzieł sądzono, czy w sromocie, czy ſtanesz w pochwale *P. Koh. Orl.* 1, 101. - §. *tr. fig.* Gdy się z sobą tak waży i wątpliwie kryśli. Pewny fortel na resztie ſtanie mu na myśli. *Zab.* 15, 15 *Kniaź.*, ſtawił mu się na myśli, przyszedł mu na myśl, es fiel ihm ein Kunſtgriff ein, kam ihm in den Sinn, in die Gedanken; ſtellte ſich ihm dar. Łzy iey w oczach ſtanęły, iakoby płakać chciała. *Teatr* 48, 9, kręciły iey się w oczach, die Thränen traten ihr in die Augen. - *Similiter*; Drogo nam nasza wolność ſtanęła. *Warg. Wal.* 173, drogo nam przyszła, ſie iſt uns theuer zu ſtehen gekommen. - - §. Stanąć z czym, ſtać się czym, odmienić się w co, zostać czym, zu etwas werden, ſich in etwas verwandeln. Niobe kamieniem ſtanęła, skoro ſtraconych dziatek żałować zaczęła. *Groch. W.* 550, (kamieniała). Nie chciał pokoiu, i wolał tak, że mu oyczyzna popiołem ſtanęła. *Biel* 160. Kością mu w gardle ſtanął. *Birk. Zyg.* 26, *Bratk. B.* 2 *b*, *ob.* Kość). - §. Stanąć komu za co, z zastąpić u kogo co, powetować mu, die Stelle von etwas bey jemanden erſetzen. Głod ſtanie za kucharmistrza. *Fr. Ad.* 8. Głod ſtanie za kucharmistrza; potrawy mnieysze są zno głodnemu żołądkowi przypadaią do gustu. *Pilch. Sen liſt* 128, *ib.* 4, 141. Cała ta noc ſtanęła mi za dzień sądny. *Off. Str.* 7. Ratował ich, i ſtawał im, iako mówicie, za różany wieniec; bo modlitwą, iako kwiatem naywonnieyszym ubłagał boga. *Birk. Zyg.* 47. Aeneasz Syl viusz gniewał się na Polaków, że go biſkupſtwem Elcberſkim upośledzili, acz mu Pan bóg ſtanął za szkodę, bo potym był papieżem. *Biel.* 148. Stanę ć za szkodę, z nagradzam. *Cn. Th.* 1060, ich ſtehe dir gut für den Schaden, ich erſetze ihn dir. - *§. Panie, ia ciebie nie ſtanę, pókim żyw. *Biel* 456. ? *STANAWIAĆ, *ob* Stanowić.

*STANCA, - y, ż., STANCYA, - yi, ż., STANCYKA, - i, ż. z *tron.*, mieszkanie, ſtanie, pokóy, złożenie, das Lager, die Wohnung, das Zimmer; (*Cro.* ſtanovanje, z bo mieszkanie; *Vd.* ſtanizа, z izba *Vd* ſtanujeſtishe, z kwatera *Cro.* sztan, ztán *hospitium, habitatio, Cro* ła[illegible], k n kleń kupiecki, *Cro.* ztena, z ściena; *Bs* ſtan, ſtanište, z bo mieszkanie; *Rg.* ſtan, ſtaniza, ſtaniciza, ſtanja, *Sr.* 1. ſtarof, z mieszkanie (cf. ſtatek); *Rs.* стáнція ſtacya, с нáми пóдла нá стрóжѣ; *Ec* стáнствовáли gospodą łać, *Ec.* с нáница *turma equitum, acies inſtructa*, ſs. с нáница ſtado; wieś Kozacka nad Donem, nad Wolgą); *Ital.* ſtanza, z ſtancya, *Rs.* пóдворное. Stańca ta abo ten pokoy ieſt na wierzchu nad innemi pokoiami. *Star. Dw.* 27. Niech się i me serce ſtanie tych gości godną ſtańcą. *Susz.* 2, *D.* Mimo nasze ſtańce i obozy wyprawił woyſko. *Tward. Wł.* 75, ſtanowiska, Standquartiere, Standplätze. Gdzież tedy móy syn ma ſtancyą? *Teatr* 27, 143. Tu u mnie od półroka ſtańcyą najął *Zab.* 13, 204.

*STANCZYK, - a, *m.*, błazen, śmieszek, *Tr.*, ein Poſſenreiſſer.

STANDAR, *STANDUR, *ob.* Sztandar.

STANGIERKA, STENGIERKA, - i, ż., (cf. wstęga), chuſtka kobieca na szyię złotem i śrebrem przetykana, *Tr.*, ein Weiberhalstuch, mit Gold und Silber durchzogen.

STANGRECIĆ *med. ndk.*, ſtangretem być, powozić, końmi powodować, kutſchiren. Stangrecąc kark złamał. *Nar. Tac.* 2, 431. STANGRET, - a, *m.*, STANGRECIK, - a, - *m.*, *zdrbn.*, z *Włoſk.*, woźnica, der Kutſcher; *Bh.* kočí (*ob.* kocz), (kočár, kočárek kareta); *Slo.* kočiš; *Hg.* kotsis; *Sr.* 1. kotſchat; *Vd.* guzhei, guzhar, pelauz, vosar, vosnjak; *Cro.* kochish, kochis, kochics, kuchish; *Dl* kochiar; *Bs.* kociasc; *Sla.* kocsiás; *Ross.* кучеръ, правильщикъ (cf. sprawca); *Ec.* колесничикъ, колесничие гонитель, конегонитель. Pomiędzy wszyſtkiemi ſtangretami, którzy maią honor siedzieć na kozłach, żaden a żaden, ani ſtangret dworſki, ani ſtangret ratuszny, ani ſtangret remizowy, ani na resztie ſtangret od fiakrów, nie może mi wydołać w moim urzędzie. *Teatr* 52 *c*, 47. Wąsaty ſtangret. *Teatr* 54, 19. Panowie sami zostaią dziś ſtangretami, aby się podali na pośmiechowisko. *Mon.* 64, 371, *Zab.* 12, 265. STANGRETKA, - i, ż., die Kutſcherinn. STANGRETOWY, - a, - e, STANGRETSKI, - a, - ie, od ſtangreta, Kutſcher-; *Bh.* kočowský, kocuw, kočarský.

STANIE, *tertia Persona Futuri*, *ob.* Stanąć, *ob.* Stać, ſtanie, ſtawa, *ob.* Stać się. STANIE, - ia, *n.*, *Bh.* ſtanj; *Ross.* стойка (cf. stoyka), *Subſt. Verbi* Stać, *stoienie, das Stehen. Długie na modlitwach ſtanie. *Smotr. Ap.* 64. Stanie u prawa, ſtanienie, ſtawienie się. *Cn. Th.* 1060, *Rs.* предстáніе, die Erſcheinung, Stellung vor Gericht. - §. Stanie, mieysce ſtania, ſtanienia, ſtanowisko, ſtacya, der Standort, Ruheort, die Einkehre. Żadnych ſtacyi abo zatępowania w dziedzictwach niczyich nie będziemy czynić; a ieśli potrzeba nas do tego przyciśnie, żebyśmy ſtanie tam czynili, tedy wszyſtko chcemy zapłacić. *Herb. Stat.* 261. Kasztelan z powiatem swoim ciągnąc ſtania albo odpoczywania swe ze szlachtą czynić będzie, nie we wsiach, ale blizko nich. *Herb. Stat.* 186. - *Simil.* Stanie na wodzie, gdzie kotwicę zapuścić można. *Wlod*, die Schifferhede. - §. Stanie, mieszkanie, ſtancya, *Cro.* ſtanovanje; *Vd.* ſtanualishe. *Cro.* sztánye stanye, ztanye; *Bs.* ſtan, ſtaniscte; *Rg.* ſtan, ſtan za, ſtanaa; Wohnung, Logis. Król August ſtał w dworze biſkupa, bo na zamku dla niego ſtanie być nie mogło. *Gor. Dz.* 11. Siana u nas doſtatek ieſt, i mieysce przestronne ku ſtaniu. *Leop. Gen.* 24. Mieszkania, w których ieſt komor niemało i ſtania sposobnego. *Varg. Radz.* 148. Stanie każdemu, swyczayne pielgrzymom, naznaczono. *Warg. Radz.* 61. - §. Stanie dla koni, dla bydła, ſtaynia, mieysce w ſtayni, der Stall, Pferdeſtall, Viehſtall, der Standplatz im Stalle; *Rs.* стóйло. Koń tłuſty, na ſtaniu w doſtatku chowany, *Ezop.* 74. Koń na ſtaniu, *saginarius. Cn. Th.* 295. Konia na ſtaniu chował, nim go siodłu przyuczył. *P. Kchan. Orl.* 1, 88. Szkapa długo na ſtaniu próżnuiąc, hasa. *Petr. Ek.* 112. Chciał z kościoła ſtanie zbudować dla koni swoich. *Birk. Dom.* 9. Zakazał im wielu koni kupować i na ſtaniu miewać. *Birk. Pod.* 13. Stanie dla wołów ma być twarde dla zachowania kopyt. *Koń. Lek.* 2, 25. Woły chować na ſtaniu. *Petr. Et.* 301. - §. 2) ſtanie, ſtanienie, z ſtanawianie, zatrzymywanie się, das Stillſtehen, der Stillſtand, *Vd.* obtentanje, thdershanje, obſtajanje, preſtaja, poſtanek, obſtanek, preſtanek. *Sol-*

Digitized by Google

ſtitium, ſtanie słońca. *Spicz.* 155, *Cro.* szunczesztaja, Sonnenſtillſtand, Sonnenwende; zawieszenie broni, rozeym, *armiſtitium*, der Waffenſtillſtand. Gdy się około spolnego pokoiu zgodzić nie mogli, ſtanie doczesne poſtanowili. *Stryik.* 650. Czescy posłowie woynę między Jagiełłem i Krzyżakami rozięli, w nadzieię zgody, i ſtanie poſtanowili do 24 Czerwca. *Biel.* 249. Uprosili ſtania pokoiu na trzy miesiące. *Stryik.* 547. Na nieiaki czas ſtanie otrzymali. *Warg. Cez.* 78, *Gwag.* 647, *Biel.* 367, *Falib. Q.* 3. On wszyſtko rosumiał, że to nie pokoy, ale było ſtanie. *Chroſć. Fars.* 401.

STANIEC STANIENIE, *ob.* Tanieć.

STANIENIE, *ob.* Stanąć. STANIK, *ob.* Stan. STANISŁAW, - a, *m.*, imię, znaczy tego, co sobie ſtanowi sławę. *Stryik.* 102. Stanisław, ſtań się sława Bogu i oyczyznie. *Chmiel.* 1, 60, Stanislaus. - *Prov.* Stanisław z izby, Stanisław do izby. *Rys. Ad.* 62, co Polak, to Stanisław. - - STANIUCH, - a, *m.*, ſtaienny, der Stallknecht. Żaden ſtaniuch abo woźnica, świadomy tego rzemiosła, nie będzie konia uſtawicznie smagał. *Pilch. Sen. łaſk.* 58.

STANKAR, *herb*, orzeł z rozszerzonemi ſkrzydłami, z koroną na głowie; z korony chorągiew wychodzi w literę S na proporcu zawiniona. Na piersiach orła tarcza, na którey u wierzchu miesiąc rogami do góry; od barku spodem krzyż albo miecz. *Kurop.* 3, 49, ein Wappen.

STANOWCA, - y, *m.*, *STANOWACZ, STANOWICIEL, - a, *m.*, który co ſtanowi, poſtanowił. urządził; sprawca, der Stifter, Ordener, Verordner von etwas; (*Cro.* sztanovnik, *hospes, diuersor, aduentor*; *habitator*). Jowisz grzmienia i piorunu ſtanowiciel, przez którego wszyſtkie na świecie rzeczy ſtoią. *Gor. Sen.* 240. Duch ś. iety ſtanowicielem iest tego nabożeństwa. *Bels. Nied.* 1, 142. Stanowca Rzymſkiego grodu, *Romanae conditor urbis. Zebr. Ow.* 374, der Gründer, Begründer. Jeden tylko iest ſtanowicielem sakramentów. *Pim. Kam.* 177. Kościoły te z apoſtołów i z apoſtolſkich uczniów ſtanowce żadnego nie pokazują. *Zygr. Ep.* 74. Censor, ſtanowiciel obyczaiow. *Petr. Pol.* 457. Nayſławnieyszy lekarz i nauki lekarſkiey ſtanowiciel Hipokrates. *Pilch. Sen. list* 3, 195. Stanowcy nowey wiary. *Petr. Pol.* 273. Stanowca praw. *ib.* 246, *conditor legum*). Przez boga królowie i *ſtanowacze praw sprawiedliwe rzeczy ſkazują. 1 *Leop. Prov.* 8, 15, prawodawce 3 *Leop.*, prawodawcie, Geſetzgeber. Sesoſtrys był ſtanowcą tych zwyczaiów. *Petr. Pol.* 2, 226. Prosił Jagiełło Witolda, aby był iednaczem i ſtanowicielem miedzy nim a oycem swoim. *Stryik.* 451, układaczem zgody. Friedensſtifter. STANOWICIELKA, - i, ż., die Stifterinn. STANOWCZY, - a, - e, ſtanowiący, ſtanowny, decydujący, entſcheidend Stanowcze zdania. *Ld.* STANOWIĆ *cz. ndk.* *Stanawiać *frequ.*, (*Petr. Pol* 8), *Bh.* ſtanowiti; *Rs* становить, zaſtanawiać, wſtrzymywać bieg, hamować, robić żeby co ſtanęło, żeby ſtało, nie ruszało się, zum Stehen bringen, ſtehen machen, aufs halten. Lutnia Orfeuszowa zwierze dzikie ſtanowiła. *Bard. Tr* 50. Czarownica swą nauką ſtanowiła ciekące rzeki. *Lib. Her.* 21. Ty morza ſtanowisz, akwilony wzruszysz. *Wad. Dan.* 11. Wszechmocność twoia błąkaiące się Chaos ſtanowiła. *Susz. P.* 3, *M* 2 *b.* Bieży, ani się ſtanowi. *P Kch. Orl.* 1, 197. Zima mrozem ściągaiąc, rzéki ſtanowi tak, iż wóz naycięższy po grzbiecie ich chodzi. *Groth. W.* 362. Liście te przyłożone ſtanowią krew z nosa płynącą. *Sien.* 358, ſie ſtillen das Naſenbluten. Krwi z nosa ſtanowienie. *Sien.* 358, die Stillung des Naſenblutens. Żyły, któremi się płód w żywocie trzyma i ſtanawia. *Spicz.* 181, *Vd.* ſtanoviti, z dzierżeć, trzymać, ſich halten, daran feſt halten. §. Stanowić kogo u siebie, u kogo, ſtawiać gospodą kogo. *Cn. Th.* 1061, *Vd.* podſtrehuvati, pod ſtreho vseti (*ob.* ſtrecha); *Cro.* nasztanujem, sztanovnike priemlem; *Bs.* uſtaniti, primiti ù ſtan; unterbringen, ins Quartier nehmen, Wohnung anweiſen. Stanowienia gości powinność, *hospites recipiendi neceſsitas. Cn. Th.* 1061. Zwykli biegli wodzowie tam swoich żołnierzy ſtanowić, dokąd rozumieią, że nieprzyiaciel uchodzić będzie. *Siem. Cyc.* 170, mieścić, lokować, placiren. Stanowić się, ſtanowiſko czyli ſtanie sobie obrać, *Bs.* uſtanitise; *Cro.* ſtanújem; ſich einquartiren, ins Quartier einlegen, einlogiren. Nikt w dworzech naszych ieżdżąc drogami, nie ma się ſtanowić, i ſtacyi na się i na konie swoie z dworów naszych brać. *Stat. Lit.* 36. - *Venator.*; *Oeconom.*; Ranifery ſtanowią się w Wrześniu, a w Maiu płód wydaią. *Wyrw. G.* 546, pokładaią się, pobiegaią się, sprawę z sobą maią, läufig ſeyn, ſich belaufen. Stanowienie abo bukowanie owiec. *Gaz. Warsz.*, das Belegen, Beſpringen der Schaafe. Żubrzyce z bawołami lub buhaiami Hollenderſkiemi ſtanowione być nie mogą. *Czach. pr.* 2, 260. - §. Stanowić, poſtawić, wyſtawić, hinſtellen, aufſtellen, aufrichten, errichten; *Bs.* ſtanovititi, uſtanovititi, ukrjepiti *ſtabilire, firmare*; *Cro.* sztanovitim *ſtabilio*); Waruią granic swoich, mury ſtanowiąc od granicy do granicy, iak Chinenczycy. *Star. Woy. A* 3. Zamki, fortece ſtanowić. *ib.* Uſtawicznie się nowe kościoły ſtanowią, iednak w iedney wierze zgadzaiące się, i za apoſtolſkie przyiane, *Zygr. Ep.* 74, zakładaią się, werden errichtet, geſtiftet, angelegt. Tomasz S. klasztorne śluby mnichów i mniszek ſtanawiał. *Zrn. Pst.* 3, 519, fundował). - §. Zwykły Hymena wzywać matki, Swoie gdy ſtanowią dziatki. *Ustrz. Troi.* 44, gdy im ſtan czyli poſtanowienie obmyślaią, corki wydaią, synów żenią, wenn ſie die Kinder verheurathen. - §. Stanowić co, poſtanawiać, uſtawiać, urządzać, feſt ſetzen, verordnen; *Boh.* určiti (cf. wyrok, cf. urzec); *Cro.* odluchújem, odlucham, (cf. odłączyć); *Ross.* предáть, предавать, вчинять, вчиня́ть *Ec.* законополага́ти, законоположу́. Prawa ſtanowić, uchwalać, Geſetze beſchließen, verordnen, geben W rządzie pełnomocniczym naród ſtanowi prawa przez pełnomocników swoich. *Ust. K.* 1, 5. Pisał, aby wszelaką pilnością ten dzień święty był ſtanowion na potomne czasy. 3 *Leop. Fstr.* 9, 29, aby był obſtalowan. 1 *Leop.*). Teraźnieysze uſtanowienie o miastach za prawo konſtytucyyne ſtanowiemy *Gaz. Nar.* 1, 130. Stanowienie *actio*, uchwalanie urządzanie, układanie, das Beſchließen, Anordnen, Verordnen, Ordnen. Litwa seymy i ſtanowienia rzeczy ma odprawić w Lublinie abo . . . *Herb. Stat.* 660. Po długim ſtanowieniu i traktowaniu, Bela miał poiąć siostrę Mieczysława etc. *Stryik.* 220; po długiey negocyacyi, nach langen Unterhandeln. Stanowienie *opus*, uchwała, uſtawa, urządzenie. *Cro.* odluka; die Feſtſetzung, Verordnung, der Beſchluß. Rozkazował im, aby chowali ſtanowienia apoſtołów i ſtarszych. *Sk. Dz.* 36. Przymierza abo ſtanowienia z którymkolwiek narodem przedtym uczynione, szko-

Digitized by Google

dla ſe którey ſtronie, dzierżane być nie maią. *Vol. Leg.* 2, 6.8. ugody, umowy **Vertrage.** - Stanowić co u ſebie, umyślać co, p zedsię brać. *Cn. Th.* 1061 **bey ſich beſchlieſſen, ſich vornehmen.** § St- o ić o czym, ſta o ić co, z decydować **entſcheiden, den Ausſchlag geben** Zwyczaiſt oto by ſo ſtanowiące. *Pam.* 15 145 ſtanowie, **ein entſcheidender Sieg.** Stanowiącą wydać bitwę *ib.* 12, 158. Ty ſtanowisz o mym losie, v zrok twoy czuły lub okrutny, Jam szczęśliwy albo sm tny. *Niem. P P.* 136. Ten moment o twoim losie na zawsze ma ſtanowić *Teatr* 46 c, 82 Dwie godziny rędzey lub poźniey to nie nie ſtano i *Teatr* 15, 9; **das entſcheidet nichts, thut nichts zieht nichts aus, verſchlägt nichts.** Lud rolniczy naylicznieyſza w narodzie ſtanowi ludność. *Gaz. Nar.* 1. 54; ſkroda, zawiera obeymuie, **das Landvolk macht die gröſte Volksmenge aus.**

STANOWICZNY, *adv.* Stanowniczny S. A. OWI. ŁO, - a, *n.*, rzecz służąca do ſtanowienia zatrzymywania hamulec, cf. ſtawidło, *fig.*; **Ruckhalt, Einhalt, Hemmung** Trzeba tey rzéce przyzwać ſtanowiel im zatopi niziny. *Pot Syl.* 60, tamy **Dämme, den Fluß aufzuhalten.** Natura, gdy się do zego z młodu przyzwyczai la Przełamie ta y erwie ſtanowi dła *Chron. Fars.* 281, ſłózy. **Schleuſen, Wehre.** STANOWISKO, STANOWISZCZE, - a, *n Bh.* ſtanowiſtie. *Vl.* ſtalishe, ſtojalishe, ſtrashna ſtaja, ſtanujezhni kwartir shonnirsko ſtanuvanje, ſtanujalishe, nattaja na lovi; *Cro.* sztán; nasztanenye; *Rg.* ſtan, ſtanie, ſtanisce te; *Bs.* ſtan ſtanisce; *Ross* становище (z obozowisko), станъ стойко; (*Ec.* ставищо *turma equitum acies instructa*, ста стадо trzoda; wieś Kozacka nad Donem, Wolgą); miyscе do ſtania, ſtanie, **der Standort Ort zum Stehen, Standplatz.** Naypierwszym byl wybo ſtanowiſkiem Greckiey floty *Ufirz Iro.* 12. Pła a od ſtanowiſka. *Vd.* meſtishnia, (cf. mieyscowe). **Standgeld.** W zamku nad Połotą miał Wielki Książ ſtanowiszcze ſwoie, gdy Połock dowywał. *Stryik* 235 pomieszkanie, kwaterę, ſtancyą, **Wohnung Quartier** Mieſiąc w kopie w ósmym domu albo ſtanowiſko. *Sr* 1196. Żołnierz poszedł na zimowe ſtanowiſko. *Boh. Kom.* 5, 329; *Sr.* 1 **lebwo**; legowiſka, leżyſka **Winterquartiere.** - *Venator* ſtanowiſko, mieyſce, gd ie myśliwy zwierza czeka, **der Anſtand, der den Jägern der Ort, wo man das Wild erwartet, um es zu ſchießen.** Ogary zwierza napędzają na ludzi po ſtanowiſkach ſtoiących. *Klth. Zw* 1 390. Czyhać na ſtanowiſko, *Rs* сидѣть на чуделахъ. - *Navigat.* ſtanowiſko naw na wo zie. *Cn. Th.* 1061; *Vd.* brodishe, ladjovishe bark ſtoie, **die Schiffsrhede, der Hafen.** Bo ſka opatrzność ſpo rządziła porty i mieyſca sposobne i tu i owdzie, iakby ſtanowiſka i gospody ſtatkom morſkim i żeglarzom *Boter.* 20. Stanowiſko naw na lądzie, **die Schiffswerfte** *Cn. Th.* 106, war ztat). Stanowiſko po drodze, gospoda, popas, pokarm, podkarm, ſtacya **das Futter, die Einkehr, die Station** Opatrzie żywność, przez wszyſtkie mieyſca puſte, nie żeby żołnierzom dawał darmo, ieno żeby mieli na każdym ſtanowiſku u kogo kupić. *Star. Dw.* 65. - §. Stanowiſko, gdzie co ſtanie zaſtanawia się, bieg kończy, **der Stillſtandspunct** Punkta ſtanowiſk ſłońca, w których ekliptyka ieſt nayodalsza od równików. *Sniad. Geo,* 102, nazywamy te punkta pospolicie przeſileniem dnia z nocą, albo punktami ſta owiſk ſłońca. *N. Pam.* 19, 74; *ob.* ſtanie ſłońca). Kto idzie proſtą drogą,

ma swe ſtanowiſko oſtateczne; błąkacz nie zna terminu ani mety. *Pilch Sen. Ijſ* 125. *Birk. Chmiel.* a 2 *o.* - §. *bath* ſtanowiſko, fundament, *basis*, **die Grundlage, Grundlinie, Baſis.** Obieranie linii ſtanowiſka czyl podſtawy. *Lgſk.* 150. O mierzeniu linii ſtanowiſk., *it* 148. STANOWNICZY, -ego, *m* go pody rozpisujący, kwaterminiarz, **der Quartiermeiſter Quartiermacher** Stanowniczy nasi i marszałko ie ienerscy i dworni pod seymem gospod nikomu w domach szlacheckich naznaczać nie maią. *Stat. Lit.* 109. Ktoby swawolnie napis ſtanowniczemu zmazał, albo herb za naznaczeniem iego na gospodzie przybity, oddarł, będzie ka an *Vol. Leg.* 5, 648, *Sk. Dz* 531. - 2*) ſtanowniczy i fundator zebrania świętego. *Birk. Dom.* 86; ſtanowca, ſtanowiciel **Grunder, Stifter.** *STANOWLENIK, - a, *m.*, n. p. Władyka nie patrzy na godność, na naukę i życie ſtanowlenika, *ordinandi. Pim. Kam.* 149. STANOWNY, - a, - e, - ie, *adv.*, *activ.*, ſtanowny, z ſtanowczy, ſtanowiący, **entſcheidend.** Liſt ſtanowny albo format od metropolity wziąwszy, do swe- poſtoła idą *Pim. Kam.* 150, inſtallacyyny, **Inſtallationsbrief, Stiftungsbrief.** - §. Stanowny, ſtanowny, mogą y być, wſtrzymanym, zaſtanowionym, **aufhaltbar** Nieſtanowny, **unaufhaltbar.** Bog niebo sprawił nieſtanowne, ziemię okrągłą i morze żeglowne. *Groch. W.* 327 Nieſtanowne ſkrzydła wichrów. *Nar. Dz.* 3 88. Słońce nieſtanownym biegiem przeciągi i dnia i nocy wymierza. *Oss. Sen* 65. Jeszcze promiennym itokroć nie ogonił Lat szafara Leycem nieſtanowney ziemi. *Zab.* 12, 120 *Nar* Nieſtanowne koło Ixyona. *Otw. Wirg* 473. - § ſtanowny, ſtały ſyſt. *Vd* ſtanoviten; *Dl.* ſtanovith; *Sla.* ſtanovit; *Cro* sztanovit *certus, fir us.* ſtanovito *firma, erte* sztanovitoszt *certitudo*, Niedawno ſtanowny on umyſł chwiać się począł *Birk Dom.* 125, ſtateczny **ſtandhaft.** To takowym sposobem pokazać się może z tych ſtanownych i nieodmiennych propozycyy; *ex ſolidis argumentis. Syxt. sk* 19. Szczęśliwy, pod spokoyny to kto wiodąc poszyciem, Wesołe mogł ſtanowny zakończyć dni życiem. *Zab.* 8, 100; iednoſtayny, **gleichförmig, einförmig.** Nieſtanowne lodami wody ala lekkiey zimy, przymuſiły woyſko do powrotu *Nar. Hiſt.* 5- nieliczne, mrozem nie ſięte **die Gewäſſer, die Flüſſe ſtanden nicht; waren nicht zum Stehen gekommen, nicht gefroren** Pogańſto, do łotrowſkich bitew wybiegow, niżli do ſtanowney bitwy przyzwane *Nar. Hiſt.* 4, 39, do ſtałéy, szykowney porządney, polowey bitwy, **eine ordentliche Feldſchlacht**

STĄPEL, pla, *m.*, w piecu wielkim hutarſkim kamień naprzeciw czeluści. *Os. Zel.* 46. **im Hochofen, der Stein gegen über dem Oferloche**; cf ſtępel.

STĄPIĆ *intrans. perf.* Stąp ć *ſtępać Contin. Rh* ſtens piti; *Sr* 2. ſtupiſch; *Sr* 1 ſturam, ſturim, ſtupiu (*Cn.* ſtopiti, ſtôpèm, ſtôpan, (*Cn* ſhâpam = lekko z cicha iść, *Cn* taptati *calcare*); *Vd.* ſtopiti, ſtopt *Bd.* ſtopiti, ſtopati, tlazhiti = tłoczyć; *Cro.* sztúpam tuchem ſitek *piso, pinso, ob* ſtapor, ſtępa *Sla* ſtupallo = podeszwa, *ob.* ſtopa); *Rs.* ſtupiti, ne niti ſtupaj, koraciti; *Rg.* ſtûpiti, poſtûpiti; *Rs.* ступнить, ступлю, ступлю (*cf.* ſegnać. (*Germ. cf.* tupać, *ſtąpać. cf* ſt pa, *cf Germ* ſtapfen, ſtapfen, **tappen,** cf. deptać, *apud Notkerum* ſtephen, *Jnſer. Germ.*.

Digitized by Google

ſtappen *ire*, *Anglsax.* ſtappan, *Angl.* ſtep, *Holl.* ſtap, *Gr.* σκιβειν, *Rabb.* קשש *cucurrit*, *Hebr.* קשש schuph *contriuit*, cf. *Ger.* Stufe. Stąpić, kroczyć, ſtopę nożną gdzie indziey kłaść, ſchreiten, Schritte machen, auftreten. Dla wyruszonych ze ſtawów kości ſtąpić nie mogła. *Nar. Tac.* 2, 363. Nie każdy co umie ſtąpać nogami, umie ſtąpać i słowami. Może drugi i na mieyscu siedząc zayść tam, kędy zamierza, a drugi i z fatygą nie umie w rzeczy poſtąpić. Polityk słowami swemi ſtąpa a deklaracyami poſtępuie; tak mu trzeba ſtąpać słowami, aby rzeczy nie ustępował. *Lub. Roz.* 101. Stąpienie ieſt ſtopień do poſtąpienia, poſtąpienie zaś do doſtąpienia. *Lub. Roz.* 101. Kto nie ſtąpa, nie zaydzie *Fredr. Ad.* 110. Na słowo komenderuiącego: Stąpay! schodzą z pomostu, i tyłem do przedpiersienia równaią się. *Jak. Art.* 413. Drży ziemia, gdy stąpaią mężе i konie. *Dmoch. Jl* 17. Nie będzie mogł stąpić ani iakiego naymnieyszego znaku pokazać aby tysiąca ludzi oczy tego nie podstrzegały. *Gor Dw.* 311. Koń tłusty, pyszanie stąpaiący. *Rey Ap* 79. Na piędź bez hayductwa kozactwa nie stąpiemy. *Falib. R.*, wir thun auch nicht einen Schritt ohne ... Bez muzyki na piędź nigdzie nie stąpiła. *Biel.* 190. Stąpa z partesów nakształt karmnego prałata *Zab.* 13, 276 *Tręb.* Czasem biegał, czasem poważnie stąpił, idąc powoli, iak za processyą. *Zab.* 13, 6 , er ſchritt gravitätiſch einher. Z góry stąpa, by wielbląd, rozmierzaiąc kroki. *Pot Jow.* 30 Przedtym około botów chodził, teraz nie wie, na którą nogę stąpić *Mon.* 77, 589. *Sublime ferri* z wysoka stępać, to iest, wysoko się nieść *Mącz.* Wysoko stąpał w fortunie, *superbum se praebuit. Mącz.* Wiedz że wszyſtkich tych, który h buczno stąpaiących widzisz szczęście iest dęte. *Pilch. Sen. liſt* 1, 99. Zacnych mężu, nie stąpay ludzi podłych śladem *Dmoch. Jl.* 30. nie chodź drogą ich, nie naſladuy ich). Syn iego koślawy stąpa, iak przez rowy. *Zab.* 8, 330 - §. Stąpić gdzie zstępować, wybaczać gdzie, wo eintreten, abtreten, wohin ausſchweifen. Na tey drodze stąpić chciał do iednego klasztoru. *M. Dz.* 1160. Wróćmy się do Massyliensów, do których stąpiliśmy indziey. *Warg. Wal.* 47. Stępmy, oglądayny co się dzieie na ziemi. *Rey Pſt. P* 2, spuśćmy się). Wszyſtkie z drogi stępuią dusze. *Uſtrz. Troi.* 43. - §. Krokiem pięć stop w sobie to iest dwoie stąpienie. *Warg. Kurc proef.* 2) STĄPIĆ sukno, zstąpić cz. *ndk.*, Stępować, zstępować *cont.*, das Tuch bereiten, es einlaufen laſſen, krimpen. Krawiec stępuie wprzody sukno, nim suknie weźmie do roboty *Grod. Dis. F* 4 *b.* W Anglii nie wiedzą, co to iest sukno stępować. *ib. E* 2 *b.* Przy stępowaniu znacznie sukna ubywa. *ib. E b.* Sukna stąpione być powinny. *Goſt. Gor.* 18. Stępowanie sukna, *Rs.* умочка, садка. Zbiegaiący się z stępowaniu, *Rs.* садкій. Rzadkie sukno w stępowaniu zbiega się. *Vyrw. G.* 419. Sukna wygładzonego i wyprasowanego dosyć się stąpi. *Grod. Dis. E* 3 *b*, zbiega się, kurczy się, ubywa go, das Tuch läuft ein. Na Angielſkim falendyszu stąpiło się na każdey półpięta ćwierci lepiey niż ćwierć. *ib. F b.* Zstępuią się posagi, iak kir. *Dwor B* 2. STĄPLOWANIE w górach, *Ger.* die Stämpel im Bergbaue, ſtarke Hölzer, die zwiſchen die Wandruthen und Anfälle eines Schachts getrieben werden. Łotr ieden u Wieliczki w górze solney stąplowanie zapalił, z którego dymu w podziemney iaſkini wiele się ludzi zadusiło. *Stryik.* 706, *ob.* Stęplowanie. STĄPOR, STĘPOR, - a, *m.*, *Boh.* ſtupadlo podnożek; *Sla.* stupallo, z podeszwa, stopa; *Vd.* stopar, stopavez, stopnik, z stąpaiący, *Cro* sztùpam, tuchem sitek *pinso*, sztuparnicza, z młyn); tłuk którym tłuką co w stępie, w moździerzu. *Dudz.* 58, *ob* stępka, der Stämpfel in einer Stampfmühle, zu einem Mörſer, *Bh.* pich, *Crn.* pah, (*ob.* pchnąć), *Vd.* shtesel). Stępor tłuk, długa sztuka drzewa u spodu zaokrąglona i śpiżem okuta, która podniesiona przy pomocy wału palczatego, spadaiąc na dół tłucze materyą w stępie. *Jak. Art.* 3, 317. Choćbyś stłukł głupiego w stępie iako krupy, bijąc z wierzchu stąporem ... *W. Prov.* 27, 22, *Bud. ib.* Sł ń nogi ma iak stąpory, trąbę na kształt żerdzi *Pot. Arg.* 650. Stąpory u pomp rurmusowych. *Cn. Th.* 1061; der Pumpenkolben.

STARAĆ, *ob.* Trać.

STARAĆ się *Rec. ndk.*, postarać się *dk.*, *Bh.* ſtarati ſe; (*Bh.* ſtáram, ſtati, *Ger* ſtieren, herumſtieren szperać pęcowati (cf. piecza) offatriti, ſnajiti ſe, (cf. snażny), *Slo.* ſtarám ſe; *Sr.* 1. ſtaram ſo wobſtaram; *Sr.* 2. ſe ſtaraſch; *Rg.* staratise, mâriti, nâstojati, râdit (cf. nastać, cf. rad), hajatise, (*opp.* nehajatise, *ob.* niechać); (*Rg.* starati poſtarati *senem facere*); *Bs.* staratise i *senesco*, 2) zbliknutise, mreitise hajatise, *esse sollicitus*; *Cro.* sztaramisze, szkerbimsze, zkerbiti, zkerbeti, máram, marim, terasetisze, *angor cura*, 2) sztar bivam *senesco*; *Dl.* pomniti, (*ob* pomnieć); *Sla.* brinutise; *Crn.* âram, marnujem, marnuvati, skerbit, (cf marnować), dęti, dęm, (cf dąć), persadęti, persadęvam, (cf persadzić). *Vd.* ſkerb imeti, (cf. ſkarb), pomuiatise, marlin biti, ſkerbeti, napomujatise, nasheliti, posheluvati, vrezhosheluvati; *Rs.* стараться, радѣть, порадѣть (cf rad) ревновать, ревную (cf. rzewny), тщиться потщиться, потщаться; *Arab.* שער *curauit*, שוער shoter *curator*); starunek mieć o co, usiłować zabiegać ſich bemühen, ſich bewerben um etwas, ſich darum Mühe geben. Kto się nie stara, niech nie obiecuie Próżnuiąc szczęście ſie sobie ukuie. *Puſt. F.* 92. Kto się o wszystkich łaſkę stara, żadney nie ma *Nar Dz.* 3, 130. Będzie iego powinnością starać się o przyiaźń pana pułkownika. *Teatr* 8 *b*, 20. Starać się o którą w małżeńſki stan, um eine werben, um eine anhalten Starał się o dożywotnią przyiaźń iey. *Zab* 12, 57. Ociec twóy stara się o mnie. *Teatr* 59, 27. Staranie się o żonę *Rs.* сватовство, *ob.* swat). Krassus czeladzi wiele doma żywił, o które się bardzo starał, stoiąc częstokroć nad nimi, gdy się uczyli. *Kosz. Lor.* o *b*, o nie wielkie staranie miał, *Rs.* попечительствами, попеченія) Staranie o co, die Bewerbung, Bemühung; *Bh* ſtaroſt, (ſ. starość), *Slo.* ſtaroſt, (*Slo* ſtaráni, *Pietas*) *Sr.* 2. ſtaroſcj, (cf. ſtarſtwo starość; *Rg.* staranje, ustaranje postaranje *inueteratio*); *Sr.* 2. jarba, (cf. piecza, cf. piec (cf. żar) *Crn.* mar, ſkerb, persadetje; *Vd.* ſkerb, snoha, maranje; *Cro.* staranye, szkerb, ſkerb, paszka, (cf. piecza) *Bs.* brigga, brinnutje, ſkérb; *Rg.* mâr hajanie; *Dl.* briga; *Bs.* стараньє, попеченіе, ревнованіе; *Ec* стараніе. Macie o to staranie czynić aby nauczycielom słuszne zapłaty były naznaczone. *Modrz Baz.* 554. - §. Jan Ś. starał się o tym, aby uczniowie iego,

Digitized by Google

już więcey Chrystusa ważyli, niż iego samego. *Bial. Post.* 35, troszczył się). STARANNOŚĆ, STARANNY, STARANNIE, *ob.* Starowność i t. d.

STARBAĆ się, STARBOTAĆ się, starboce się *Rec. ndk.*, chwiać się i tam i sam, przeważać się na tę i na owę stronę, nie stawać w kroku, nie ostać się na nogach krzepko. *Wlod.*, *Dudz.* 58, nicht fest stehen, wanken. Chory nogi włoczył, tylko się po udach starbocąc. *Sk. Dz.* 278. Starba się cyga, koło, *trepidanti motu rotatur. Cn. Th.* 1062.

STARCIE, *ob.* Zetrzeć, ścierać.

STARCOWSKI, - a, - ie, STARCOWSKIE *adv.*, *Rg.* staracchi; *Rs.* старичковъ, старчій, старческій; старичковскій; od starca, do starca należący, Greisens, einen Greis betreffend.

1) STARCZYĆ, *ob.* Stérczyć.

2) STARCZYĆ *cz. ndk.*, nastarczać, dostarczać, hinreichen, liefern, darreichen, *Bh.* stáčiti. Wsie ogromnym woyskom starczą żywność i ludzi. *Przyjr.* 212. - §. wystarczać, dostarczać, nastarczać, ausreichen, auslangen. Już żywi pogrzebowaniu umarłych nie mogli starczyć. *Leop. Sap.* 28, 12. Komu dłużey pieniądze starczą, ten dłużey woynę prowadzi. *Przyjr.* 251. Ku miastu lecą konie, ile nogi starczą. *Dmoch. Jl.* 2, 109.

STARCZYN, STARCZYNNY, - a, - e, od starki, babki, großmütterlich. *Tr.* STARZEK, - rka, *m.*, dziadek, oycow abo matczyn ociec, dziad. *Cn. Th.* 60, der Großvater; *Moraw.* ſtařič, ſtařečet, (*Bh.* ſtarec, ſtarčet pierwszy młynarczyk). - §. staruszek. *ib.* 1003, ein altes Väterchen; *Rs.* старичокъ. STARENAI, - a, - ie, STARENNY, - a, - e, podstarzały, podeszły, betagt, bejahrt, *Rg.* staracki, *Rs.* старческій. Już się iści wróżka stareńkiego Symeona. *Kchw. Roż.* 26. Starennych patryarchow grono. *ib.* 74. Na wsi młodość w wiek starenny bezpiecznie przechodzi, I w żywey człek cześratości w drugi wiek zachodzi. *Zim. Siel.* 556. Starenna iodła. *Kchw.* 392.

STARGNĄĆ *cz. idntl.*, Stargać *Cont.*, targaniem, szarpaniem osłabiać, durch Reißen und Ruttela schwächen, entkräften, *Bh.* ſtrhati, ſtrhnauti, ſtrhowati, ztrhám; *Sr.* 1. ztorkam; *Sr.* 2. ſtargaich; *Vd.* doltergati, potergati, dolpotergati, podreti, dolpodreti; *Cro.* ztergavam; *Ross.* сдергать, сдернуть, сдергивать. Kiedy się już wielkiemi pracami I laty stargał, i w sile ustawał, Odpasał szablę, i zbroię położył. *P. Kch. J.* 421. Czuiąc się być na siłach starganym, oddał niektóre ziemie pod rząd synów. *Nar. Hist.* 3, 63. Kiedyby był młodszym i nie tak ztarganym pracami, samby mu był wodzem. *P. Kchan. Orl.* 1, 205, zrobionym). Powrozmi piekielnemi stargnione. 1 *Leop.* 2 *Petr* 2, 4, skrępowane i szarpane). Niestargany, niestargniony, nie do stargania abo przedarcia, unzerreißlich. Chce iey się oddać przez niestargane małżeńskie związki. *Teatr* 25, 59. Chce mię przywiązać związkiem nigdy nie stargnionym do siebie. *Bzow. roż.* 53. Zbieganie abo stargnienie konia, gdy koń zachoruie z biegania wielkiego. *Kon. Lek.* 65, das Ueberjagen, Ueberstreiben, Verfangen des Pferdes. - *§. Dla strachu stargnąć się musi człowiek. *Hróſt. Nauk. S* 3, srywać się.

STARGOWAĆ, STARGOWAĆ się *dk.*, zgodzić się, pozwolić na cenę, behandeln, über den Preis einig werden; *Bh.* ſtrjjm, ſtrjíti; *Vd.* skupiti, israunati, poraunati, popraviti, (cf. wyrownać, cf. poprawić); *Bs.* ucinitise, pogoditise od çine; *Sla.* pogoditise; *Rs.* смопрошать. Spytała się o cenę konia, i nie mówiąc oń wiele, stargowała. *P. Kch. Orl.* 1, 85. Stargował i wziął na borg od szewca bóty. *Gor. Sen.* 551. Musiałbym ci ukraść, gdybym tak tanio miał zbyć. *w.* To się już nie ztarguiem. *Alb. n. W.* 14, nie zgodzimy się na cenę). Stargowanie, *Sr.* 1. zhandlowano, *Rs.* уморжка.

STARA, STERK, SZTYRK, - u, *m.*, usterk, zawada, ſterszącego co w drodze przeszkadzaiącego co, etwas, worüber man ſtolpert; ein Höcker, Anſtoß auf der Straße; ein Stein des Anſtoßes; *Bh.* ſtrk, ustrk, poſtrk, rozstrjla niesgoda; (*Vd.* shtor, terzhek penj, z pień, kloc), *Vd.* spotik, napotik, naporiu, z usterk; *Sr.* 1. poſtark obraza; *Cro.* terchek; *Dl* hreu *truncus terrae inhaerens*; *Rs.* морчокъ, co na storcu stoi). Nie zraniłeś się kędy o stark, o kamień, łami dokładaiąc? *Past. F.* 89. Czasem ieździec, czasem koń padszy na starki, Abo na rowy, często oba łamią karki. *Pot Pocz.* 625. Zawadził o stark iakiś nogą. *Pot. Arg.* 130. §. *tr.* Cieszyli się, że im bolesny stark z oczu uprzątnie *Pot Syl* 201; co im było solą w oku, kością w gardle). Teraz ci to wam godne w oczach starki. *Chroſć. Luk.* 200. - § *alter*: Dan mi iest stark w ciało, i anioł szatan, aby mię policzkował. *Rauz. 2 Cor.* 12, 7, *Budn.*, bodziec ciału. *Bibl. Gd.*, oścień, ein Pfahl ins Fleiſch, *Luth.*, ein Stachel. Apostoł starkiem abo bodzcem, który ciału był dan, nazywa ustawiczne utrapienie. *Smalc.* 17. Prożna Szawłowi wierzgać naprzeciwko starkowi. *Gil. Pst.* 232. - §. Sztyrk, grubość śkła w rurkach śklanych, n p. rurka cienka lub gruba w sztyrku. *Mag. Mstr.*, die Glasdicke in gläſernen Röhren, *cf.* sztych.

STARA, - i, ż., *Mor.* ſtařenka, ſtařinka; *Bh.* ſtařena; *Cro.* sztárka, sztari za; *Rg.* stáriza, staara, stariciza); babka, baba matki moiey lub oyca matka, die Großmutter. *Cn. Th.* 1062. §. Starka, staruszka, stareńka kobieta ein altes bejahrtes Mütterchen, eine Alte. Tobie starko u prześli L piey, niż skakać u geśli. *Hor.* 2, 111 *Var.* Dziwny świat, dziwny, patrzay co się dzieie, W połwieku drugi z starką odmłodnieie. *Bratł S.* 2. Ta starka wyrwała go z nieszczęśliwey doby. *Teatr* 51, 54. - §. Starki w ulu, stare pszczoły, (*oppos* młodki, roy młody), die alten Bienen im Stocke. - §. Starka, stara kuropatwa. *Ryd.*, eine alte Rebhenne. (STARNĄĆ, *ob.* Tarnąć). - STAROBLIWY, *ob* Starowny. **STAROBÓY, oia, *m.*, stary zasłużony wałecznik, żołnierz *Teatr.* 50, ein alter Soldat. STARODAWNOŚĆ, ści, ż., starożytność, alte Zeit, Alterthum *Slo.* ſtarobylioſt; *Sr.* 1. ſtarosba; *Vd.* predstarustvu, predstarshina; *Ec.* древность. Jerozolimę sami Turcy zowią S miastem i pilnie tego strzegą, aby iaka starodawność nie zginęła. *Worg. Rodz.* 80. STARODAWNY, a - e STARODAWNIE *adv.*, *Bh.* ſtarodawnj; *Slo.* ſtarobný; *Sr.* 1 ſtarobné, zaſtaroſcie, ſa ſtarſku; *Sla.* starinſki. *Ross.* древній, *ob.* drzewiey), старобытный, стародавный, исконный, изначальный, встарь, встари искони; *Eccl.* стародавный, издревле. Starożytny, bardzo stary uralt, ſehr alt. Jeruzalem, tak starodawne miasto. *Bial. Post.* 48. *Starodni. *Leop. Dan.* 7, 22. starodawny. *Bibl. Gd.*). STARODRZEWO, - a, *n.*, drzewo zrosłe stare, ein altes etwas

Digitized by Google

erwachsener Baum. Kiedy się same starodrzewa w lesie przedać mają trzeba je przeliczyć i odmierzyć. *Kluk. Rosl.* 2, 100. *STARODRZEWNY, - a, - e, starorodny, stary, (o drzewach), alt steinalt, (von Bäumen). Starodrzewny gdy dąb zatną w lesie, Potężniey runie, im wyżey wierzch niesie. *Kchw. Roż.* 107, *Kchw.* 126. Sosna starodrzewna. *Otw Ow.* 265. STARODUB, - a. *masc. et fem.*, dubiel stary, staruch, [illegible]; [illegible]; głupie; ein alter Einfaltspinsel, ein einfältiger alter Kerl, ein dummes altes Weib. Kiedyż starodubna życzył mieć za żonę! *Opal. Sat.* 16. - §. Starodub, Starodubow, w Moskwie stolica niegdyś powiatu Wdztwa Smoleńskiego. *Dyk. G* 3, 74. STARODZIEYSKI, - a, ie, staroświecki; nach der alten Weise, altmodisch. Pani starodzieyska *Kchw. Fr* 88. STAROGOD - a, *m.*, *Ger.* Stargard, miasto w woi. Pomorskim. *Dyk. G* 3, 74. Stargrad miasto przez synów Leszka III., założone, Niemcy Stargard wymawiają *Krom.* 43. §. miasto Altenhaus w Chełmińskim. *ib.* STAROKALENDARZANIN, - a, *m*, *Sak. Ok.* *STAROKALENDARCA, - y, *m Sak Ok* 21, starego kalendarza się trzymaiący, der nach dem alten Kalender lebt. Racye starokalendarzan w saméy rzeczy nic nie ważą. *Sak. Kal. B* 1. Odpuśćcie mi Panowie starokalendarzanie. *ib D* 2. Głupi starokalendarcze, dawnieysza iest wiara Rzymska, niżli twoia Ruska. *ib. B* 2 *b.* *STAROKRATOWY, - a, - e, n. p. Biesiady antykową, czy starokratową, (bo i tak się mówi), rządzące się przystoynością. *Warsz. Pam.* 4, 53 *Czrt.*, cf. arystokracya, demokracya i t. d.). STAROLETNY, - a, - e, w lata podeszły, alt an Jahren, altjährig; *Slo* staroletý, starobylý, *Sr.* 1. staroletné. Po lesiech staroletnych pogląda. *Zebr. Ow.* 113, *ob.* starodrzewny, starorodny; *Subst. Sr.* 1. staroblétnosť, *ob.* starodawność, starożytność. STAROMIEYSKI, - a, - ie, od starego miasta, altstädtisch, *Bh* staroměstský. Imię staromieyskie. *Zebr. Ow* 305. Ratusz staromieyski w starym mieście. STARONOWY - a, - e, alt und neu zugleich. Latosowy staronowy kalendarz *Zebr Zw.* 159. Jeymość PP. Modnożyńskie, owe to ustawicznych wielokosztownych, staronowy h, nowostary h, spadzistych, wcinanych stroiów i sukiengustosędzine. *Mon.* 70, 135. STAROOYCOWSKI, - a ie, dziadowski, *pappous, Mącz.*, od starego oyca czyli dziada, großväterlich. STAROPISCA, - y, *m.*, pisarz starożytności, ein Alterthumsbeschreiber. Staropisca Wegecyusz *Hipp.* 28. STAROPŁODZIEŃ, - dnia, *botan.*, Mieczyk sorodliwy *spatula foetida. Slaszk. Ped.* 422, stinkende Schwertel STAROPOLSKI, - a, - ie, taki, iakim starzy nasi oyciowie bywali, prosty, szczéry. *Boh.* staročeský, staročeština, po staroćesku; cf. *Germ.* ein guter alter Deutscher, Ona staropolska prostota serca i szczerość odpada. *St. Kaz* 392. To serce dobroczynne, ta dusza bezfkazy. Staropolskiego czasu wystawia obrazy. *Tręb. S. M.* 80. Staropolskie postępki i cnoty. *Kchw. Roż.* 110. Staropolskiey poprzeć mamy sławy *Jabł. Buk. E.* Ja mówię szczérze, po staropolsku. *Teatr* 9, 41. Dobrześć było u nas, gdy wszystkoż staropolska ludzie poczynali. *Opal. Sat.* 152. STAROPOLSZCZYZNA, - y. ż., wszystek zbiór staropolskich obyczaiów, zwyczaiów, sposobów myślenia, mówienia, das Altpolnische. Pieśń Bogarodzicy słowo od słowa z wykładem dla staropolszczyzny trudney, tu położę.

Sk. Zyw. 1, 252. *STAROPOSSESSYONAT, - a, *m.*, *Rp.* старопоссессіонатъ dawny posiadacz dóbr, ein Altangesessner. STARORODNY, - a, - e sta odawny, starowieczny, von altem Herkommen. Staro odna famil ia *Tr.* STAROŚĆ, - ści, ż., *Bh.* starost, (*Boh. et Slo.* staroſt o nico *cura*, *ob.* staranie, starowność); *Sr.* 2. starſtwo; *Sr.* 1. staroba, staroſci, wulkostarobnosci, (*Sr.* 1. staroſci staranność *cura*); *Crn.* starost, starust, *Cd.* starust, perlietnost; *Cro* sztaròszt, starina (2. sztàroszt, szkerb *anxietas*). *Bs.* staróst; *Rg.* staros starina, *Slo* starôst; *Rs* старость; die Bejahrtheit, Wohlbetagtheit, das Alter Od roku pięćdziesiątego wchodzi człowiek w wiek starości. *Zool.* 284, cf Zgrzybiałość). Dla starości, bo siedmdziesiąt lat dobrze był przeszedł, nie doyrzał. *Syr.* 1533. Dzieciństwo wiosna, lato młodzieństwo, iesień dostałe męztwo, a chmurna zima starość. *Kołak. W. A* 4. Starość, dokonywanie wieku. *Bud. Cyc.* 42. Starość w grob zamyka. *Teatr* 46, 45; cf. iedną nogą w grobie). O starości naszey siwizna znać dawa. *Zrn. Pſt* 3 598. Starość nie radość. *Teatr* 31 *b*, 123. Biedna starości, wszyscy cię żądamy, A kiedy przyydziesz, to zaś narzekamy. *Rys. Ad.* 2. Starości pragniemy, gdy przyydzie, tęskniemy. *Cn. Ad.* 1093 Starość oziębła na wszystkich przychodzi, A te wszystkie ciężary na ludzi przywodzi. *Prot. Kont. B* 3 *b.* Sama starość chorobą, darmo usiłuie Doktor twóy zawołany; bo choć opatruie, Jak stary kożuch łatał, iednę dziurę zszywa, A druga się w też tropy za łatą dobywa. *Groch. W.* 604. Starość stek chorob i przykrości; starość nie sama przychodzi, kupę z sobą chorob wodzi. *Cn. Ad.* 1092. Starość obraz abo owoc młodości; Poznać łacno w starości, iaki kto był w młodości *Cn. Ad.* 1092. Przypłacisz w starości rozpustnéy młodości, *ib.*, Jaki kto z młodu, taki na starość. *Cn. Ad.* 297; czego się nowa skorupka napiie, tym trąci; znać piwo po occie). Na starość, w starości, in den alten Tagen, auf die alten Tage, im Alter. Leniwa młodość robi na starość żebrakiem. *Min. Ryt.* 4, 119. Każdy na starość żałuie, że się z młodu nie uczył. *Rys. Ad.* 30: *Slo.* keď sa človek za mladi ne usiluge, na staroſt' ge tajſko. On iuż miał lata i słynął z mądrości, A teraz się iął na starość miłości. *P. Koh. Jer.* 126. Żenił się z młodą panienką na starość. *Teatr* 34 *c*, 57. - *tr. fig.* Staremu młode mieć obyczaie sromota ale w młodym piękna iest starość. *St. Zyw.* 2, 396; sędziwość, statek, poważne obyczaie. altes geſetztes Weſen STAROŚCI, STAROŚCIŃSKI, - a, - ie, *Rs.* старостинъ старостинскій. do starosty należący, Staroſten-, Landvogts-. Siedzy starościńscy *Sk. Zyw* 1, 42. STAROŚCIANKA, - i, ż., córka starosty, eines Staroſten Tochter Starościaneczka. *Teatr* 22 *b*, 53, *demin.* STAROŚCIC, - a, *m.*, syn starosty eines Staroſten Sohn. STAROŚCINA, - y, ż., żona starosty, die Staroſtinn, des Staroſten Gemahlinn STAROSTA, - y, *m.*, *Boh.* staroſta, *demin.* staruſſka; *Slo.* staroſta *senior in aliquo officio*: *Crn.* staroſtnik, z hrabia; *Vd.* z Polſk. staroſtnik, Polſki perveshnik; *Rg.* staròsta *optimates*; *Rs.* старостa; *Fr.* старостa *praefectus, maior, praeses*; - a*) ſtaroſta, starszy, przełożony, der Vorgeſetzte, der Aelteſte. Jezus stanął przed starostą, i pytał go starosta: tyś iest królem żydowskim? *Sekl. Math.* 27; *ob.* rządca prowincyi,

Digitized by Google

wielkorządca, Landpfleger, Landvogt, Landherr. - *fig.* Przez trud bóg swoy lud odjął djablu z straży, Przyiął nam zdrowia wiecznego, starostę ſkował piekielnego. *Biel.* 19, z *Bogarodzicy*. den Herrſcher der Hölle. - Starosta weselny, n. p Powiadasz, że się wodzi pop Ruſki z oblubieńcami, z drużkami, z starostami około stołka. *Pim. Kam.* 169. - b) *polit.* Rozszerzając dawni krolowie Polscy dobra stołu swego, osadzili w nich rządcow, ktorzy z nich wyznaczone daniny wybierali. Zakładali królowie w wielu takowych ekonomiach zamki, a straż ich z nadaną potym sądową iurysdykcyą owym rządcom oddali. Tym rządcom Słowiańſki ieszcze ięzyk dał nazwiſko starosty. *Kras. Zb.* 2, 508, *Czack. pr.* 1, 250 i t. d., der Staroſt, königliche Burgvogt, Schloßhauptmann. Grodzki starosta, sądy Grodzkie sprawował, bezpieczeńſtwa w ſtarottwie swoim pilnował, zamku całości przeitrzegał. *Skrzet. P. P.* 1, 216, der Burgrichter; cf *Rs.* кормленїе; - кормлéнїе сь бояремь судомь. W gornictwie Starosta, Oberburghauptmann, urząd ten bywa tylko w bardzo wielkich kopalniach; On czyni sprawiedliwość i upatruie bezpieczeńſtwa kopalni; w mniey-zych ieſt tylko podſtaroſta. *Kluk. Kop.* 2, 285. Starosta Zmudzki, *ob.* Zmudzki - *hodie in Gallic. Auſtr.* Starosta Cyrkularny, kreyskapitan, der Kreishauptmann; *Vd.* okroglishni vishnik. STAROSTWO, - a, *n.*, urząd, władza starosty, lub też kraina, nad którą starosta ieſt przełożony, *Vd.* starostia, starostna, (*Crn.* starostya, z hrabſtwo); die Staroſtenwürde, die Staroſtey, Landvogtey. Grodowe dzierżawy nazwano staroſtwami, inne dzierżaw, osad i t. d. otrzymywały imiona *Czack. pr.* 1, 250 *etc.* *Praetura* u Rzymian starostwo. *Petr. Pol.* 191. - 2) *coll.* starostwo, starosta z starościną, der Staroſt mit ſeiner Gemahlinn. Przybyli w tych dniach do Rzymu hrabſtwo Zamoyscy i Potoccy starottwo Urzędowscy. *Gaz. Nar* 1, 19. STAROŚWIECKI - a, ie, ſtarożytny, wedle dawnego świata, nach der alten Welt, vom alten Schlage, altmodiſch, altväteriſch; *Bh* ſtaroſwietſky, (*oppos.* nowoſwietſky). *Sr.* 1. ſtarobne; *Crn.* babaſt, (*ob.* babſki); *Vd.* babbast. staroshegen; *Rs.* старинскій, старинный. Człowiek staroświeckiéy cnoty. *Teatr* 42 *b D.* Po staroświecku, staroświeckie *adv.*, *Cn. Th.* 1063. STAROŚWIECKOŚĆ, - ści, ż., ἀρχαιοτης, *antiquitas rudis*, *Cn. Th.* 1063, alter Schlag, Altmodigkeit. STAROŚWIECZYZNA, - y, ż, *collect.*, cokolwiek nie teraźnieyszéy mody. *Rs.* старина, старинка; Altväteriſches Zeug. Z tych gratów, co mamy, nic się nie zda, wszystko staroświeczyzna. *Teatr* 19 *b*, 7. Za ryty tabin, za staroświeczyznę Sprawi sobie francuzczyznę. *Bratk. E.* Ta staroświeczyzna pogodzi sie z nowomodną nauką. *Mon.* 64. 328. STAROWIECZNOŚĆ, - ści, ż., starodawność, das hohe Alterthum eines Dinges. Starowieczność i nieodmienność są probą prawdy *Psalmod.* 20. Rozum i-h światu się wszystkiemu i starowieczności wszystkiey sprzeciwia. *Sk. Kaz.* 249. STAROWIECZNY, a, - e, STAROWIECZNIE, *adv*, *Bh* ſtarowéčny; starodawny, odwieczny, uralt Starowiecznego syn Hyperyona. *Tward. Daf.* 66. Prace przodkó starowieczne. *Hor. Sat.* 13. Czemu nauką ſtarowieczną oyców gardzicie! *Sk. Kaz.* 144. Zakon starowiecznie od apostołów podany. *Psalmod.* 18. *Starowieczne trakty dla kupców. *Czack. pr.* 2, 202. STAROWIERNY, - a, - e, - ie *av.*, *Rs.* старовѣрь, stárey się wiary trzymaiący, altgläubig. Ociec iey był starowierny. *Wad. Dan.* 219, *ob.* starozakonny). STAROWIERNOŚĆ, *Crn.* starovirnost, Altgläubigkeit. STAROWIERCA, - y, *m.*, trzymaiący się stárey wiary, *Slo.* ſtarowerec, *Crn.* starovirz). Starowiercy, czyli Carogrodzkiéy stolicy podlegli Rusini. *N. Pam.* 12, 344. Starowiercy, czyli Filiponi, Greckiéy rachuby między sobą używali. *Czack. pr.* 1, 84, *ib.* 301. STAROWIĘA, - y, *m.*,, biedny staruch, ein armer alter Mann. Biedny starowina podweselił sobie niezabawem. *Teatr* 33 *d*, 72. STAROWNIK, - a, *m.*, *Rs.* старатель, радѣтель, *f.* радѣтельница, взыскатель; *Ec.* щáтель, попечитель; ſtaranie maiący, staraiący się, der Sorgfalt anwendet. Usilny we wszystkich zabiegach starownik. *Mon.* 65, 94. STAROWNOŚĆ, STARANNOŚĆ, - ści, ż., *Sr.* 1. ſtaroſciwoſci, ſtaroſci, (cf. starość); *Cro.* sztaròszt, zkerblyivozt, marlyivozt, *Dl.* pomńivozt, (cf. pomnieć); *Crn.* marnost, marlivost, (cf. marność), ſkerbnúst; *Vd.* ſkerblivost, ſkerbnost, poſkerblivost, oſkerbnost, ſkerb, (cf. ſkarbić), maranje, obranba, oblastnia, flegaria, marnost, vanzhlivost, marlivost, pomujanje, perſkerb, perſkerblivost, doſkerbnost, predſkerb, predſkerbnost, ſkermust, naleshezhnost, nadleshnost; *Bs.* pamgna pomstvo; *Ross.* старательность, старательство, радѣнїе, (*ob.* rad), рачительность, рачительство, радивость, попечéнїе, попечительство, (*ob.* pieczołowitość, opieka); опáство; (cf. opatrzność), щáтельность, щáливость, блюстительность, забóта, заботливость; *Ec.* щанїе, щáне ьство, болѣзнованїе; pilność starania się, die Sorgfalt, Sorgſamkeit. Doſtatek kraiu nie tak z rozległości gruntów iak raczey z większey lub mnieyszey starowności i pracowitości mieszkanców przychodzi *Mon.* 6, 268. Sama starowność i pracowitość ludzka iest naypewnieyszym do zbogacenia kraiu źrzodkiem. *Mon.* 64, 268. Sama nie-starowność, i odciągnienie się od pracy, iest nayblizszą dobrowolney nędzy przyczyną. *Mon.* 67, 171. STAROWNY, STARANNY, *STARYNNY, STAROBLIWY, a, - e, STAROWNIE, STARANNIE *STARYNNIE *adv.*, z wielkiem staraniem, pilny, sorgfältig; *Bh. et Slo.* ſtaroſtliwý; *Sr.* 1. ſtaroſciwné, ſtaroſciwé, ſtaroſcine kędzbné, mezkovné; *Crn* ſkerbn, márne, marliv; *Vd.* ſkerbovitен sbatliu, vanzhliu, marn, marliu, ſkerben, poſkerbliu, oſkerbliu, perſkerben, perſkerbliu; *Cro.* màrlviv. *Dl.* pomniv; *Bs.* pomgniv; *Sla.* brixljiv. *Rs.* старательный, радѣтельный, радивый, рачительный, попечительный, заботливый, заботный, блюстительный, щáтельный, щательно, извѣстно; *Ec.* щáливый, щáливо, щательнѣ, попщáливѣ, попщательный, приалѣжень, исправень, рачителень, приалѣжно, уготованный, извѣстнѣ. Obrał Rzym za pany, starobliwe o siebie Troiany. *Mon.* 74, 651. Weźcie ten koszyk, schowaycie to wszystko starownie. *Teatr* 55 *e*, 27. Przodkowie nasi staryunie strzegli związków narodowych naruszyć. *Tward. W. D.* 2, 123. Ani czoła staryunne zmarszczki pokresily, Ani włosu Marcowe szrony przykurzyły. *Tward. Misc.* 145, t. i. zmarszczki od wielkich starunków, frasunków pochodzące. STAROZAKONNY, - a, - e, *Bh.* ſtarozakonný, ſtarozakonſký; *Ec.* старозаконный; *Ross.*

Digitized by Google

ветхозако́нный, ветхозавѣтный; wedle starego przymierza, altteſtamentiſch. W ſtarym zakonie uczony, *Ecc.* свѣтомудрый. Starozakonnéy i nowozakonnéy cerkwi różność. *Smotr. Lam.* 3. - *Epithet.* żydowſkie n. p. Jakób starozakonny, a żyd, ein Jude. STAROZAPUSTNA Niedziela, Siedmdziesiątnica; w naszym ięzyku od początku wiary starym się Zapuſtem ta niedziela zowie, iż ſtarzy iuż pościć do Wielkiey Nocy dnia 70go poczynali. *Sk. Kaz.* 85 *et.* 86, der Sonntag *Septuagesima*. Alter Slav. Dipl 1., *Bh.* dewćnik, dewitnik; *Slo.* dewátnik STAROŻEŃ, - nia, *m.*, który się na ſtarość żeni, der im Alter heurathet; STAROŻENIA, - i, *ż.*, która na ſtarość za mąż idzie, die auf ihre alten Tage einen Mann nimmt. Starożeniowi epigramma. *Kchw. Fr.* 59. O starożeniach: mężowi lat siedmdziesiąt, żenie tyle drugie *ib.* 81. STAROZESZŁY, - a, - e, bardzo podeszły, ſehr bejahrt; *Sr.* 1. wulkohſtarobné. Mingayło w starozeszłey siwiźnie umarł. *Stryik.* 232. *STAROZWYKŁY, - a, - e, n. p, Imię starozwykłe. *Rey Pſl. Nnn* 1, niemowotne STAROŻYTNOŚĆ, STAROŻYTOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* ſtarożitnoſt, ſtarobyloſt; *Vd.* ſtarustvu, ſtárovitnost; *Dl.* ſztarozth *Rs.* древность; ſtarodawność, Alterthum, Exiſtenz von alten Zeiten her. Bóg to wam dał, że tu i starożytnością Domu i przechodzicie wszystkich maiętnością. *Sim. Siel.* 45; (*Slo.* ſtarożitnochwał *archaismus*). Starożytnościami się bawiący, antykwaryusz, *Crn.* ſtarinar, ſtarak. STARÓŻYTNY STARÓŻYTY, STARÓŻYWY, - a, - e, STARÓŻYTNIE *adv. Boh.*, ſtarożitny, ſta obyło; *Sr.* 1 ſtarożné; *Slo.* ſtariński; *Rs.* старожилый древній; (*Rs.* m старожилец, dawny mieszkaniec). ſtardawny, alt, uralt, von Alters her. Przodkowie nasi na dostoieństwa wielkie ludzie starożytne sadzali, a nigdy to nie było, iżby nowe ludzie nad starożytne przekładać mieli. *Gor. Dz.* 104. Starożyta cnota. *Pot. Arg.* 55. Męstwo starożytne; *virtus antiqua. Zebr. Ow.* 278. Starożyta dawnych królow opatrzność *Pot. Arg.* 115. Starożytnie po oycowſku żyć, *moribus antiquis viuere. Cn. Th* 1063. po ſtaropolſku. STARSZEŃSKI, - a, ie, *Rs.* старшинскій старѣйшинскій do starszych czli starszeństwa należący, przełożeńſki Vorgeſetzten-, Aelteſten-, Vorſteher-. Każdy pod zwierzchnością zostaiący starszemu swoiemu powinien uznanie godności starszeńskiey i posłuszeństwo *Bals. Nied.* 1. 324. STARSZEŃSTWO, - a, *n.*, *Rg.* ſtarjeſcinſtvo, glavaarſtvo, poglaſtvo, vecchina; *Rs.* старшинство; *Ec.* старѣйшинство; przełożeństwo, die Oberaufſicht, Oberverwaltung, das Vorſteheramt. Starał się, iakoby mógł starszeństwo zakonne z siebie złożyć. *Birk. Dom* 86. Starszeństwo mieć, *Rs.* старшинствовать, старѣйшинствовать. - §. wyższa starość a ztąd wynikaiąca wyższa ranga, Vorrang nach dem Alter. Każdy wziął mieysce wedle starszeństwa albo też godności. *Jabł. Ex.* 220; siadanie po starszeństwie. *Xiądz.* 138. - §*. Jeden drugiego z tych bliźniąt w żywocie matczynym chciał ubiec, aby był sobie starszeństwa sławę zyskał. *Lub. Roz.* 157, pierworodzeństwo. *prim genitura*; Erſtgeburt. - 2) *person. coll.* starszeństwo, STARSZYNA, STARZYNA, STARSZYZNA, - y, *ż.*, *Rg* ſtarsj ſcine, pòglavine, *Rs.* старчество, старшина, старѣйшина; przełożeni, starsi, die Aelteſten, die Vorgeſetzten. Żołnierze obruszyli się przeciwko starszyznie. *Klok.* 12. Starszyś Menalko, moia rzecz służyć starszynie. *Nag. Wirg.* 501. Senatorowie Rzymscy, iakoby starzyna. *Faliſſ. Fl. praef.* (STARTY, *ob.* Zetrzeć. -). STARUCH, - a, *m.*, przykry stary, ein beſchwerlicher alter Mann; (cf staruszek, starzec); *Rg.* ſtaresćina; *Ross.* старичишко. STARUCHNY, STARZUCHNY, - a, - e, STARUCZKI, STARUSIEŃKI, - a, - ie *intens. Adj.* Stary; bardzo podeszły, zgrzybiały, ſehr alt; *Bh.* ſtaříčtí; *Vd.* ostarjen, postarn). *Persenex* starzuchny. *Urs. Gr.* 185. Sokrat, staruchnym będąc, na lutni się uczył. *Gor. Dw.* 67. Staruchny ociec Jakobowy. *Birk. S. K. A* 3. Staruczki prorok, *Sekl.* 74. Oyca mamy starzuchnego, a brata młodziuchnego. *Leop. Genes.* 44, 20. STARUNEK, - nku, *m.*, staranie się wielkie frasowliwe, ängſtliches Sorgen, große Sorge, Sorgfalt. Nic mnie iuż nie uleczy, daremny starunek. *Teatr* 46, 71. Pan o tym miał myśleć, a mnie zdał starunek. *Teatr* 43 *b*, 37. Pełen starunków, *Ross.* многопопечительный. STARUSZEK, *STARZUSZEK, - szka, *senex minime morosus, vel commiseratione dignus. Cn. Th.* 1063, starek, ein gutes altes Väterchen, Altchen; (cf. staruch, starzec); *Sr.* 1. ſtaruźki; *Bs.* staracjać; *Cro.* sztarchëcz; *Rg.* staracjaz; *Ross.* старичокъ; *Ec.* старичёкъ. Zawsze drżący staruszek i wątpliwy stoi, Łatwie wszystkiemu wierzy, wszystkiego się boi. *Prot. Kont. B* 2. Pomordowano starzuszki na ulicach, i młodzieńcy popadali mieczem. *Leop.* 1 *Mach.* 2, 9. STARUSZKA, i *ż.*, starka, podeszła ale nie przykra kobiecina, ein gutes altes Mütterchen, Altchen; *Bh.* ſtařena, ſtařice; *Sr.* ſtaruźka; *Cro.* sztaricza, ztaricza; *Rg.* stàriza, staricisa; *Bs.* stariça, staricica; *Sla.* starica, *Rs.* старуха, старушка. §. *Burl.* staruszka, stara pani, chałupa, sepet, sadek, der Hintere. *Tr.* STARUSZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Crn.* ſtarikaſt, *Rs.* старовамый, nieco na kształt starego zakrawaiący, ältlich, nach Art alter Leute. Gdyby tu przyszedł ieden po Polsku tak staruszkowaty, to . . . *Teatr* 22, 15. STARUSZKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, *Ross.* старовáтость, die Aeltlichkeit. STARUSZKOWY, - a, - e, od staruszka, Altchens, *Rs* старичковъ. Rozprawa miła staruszkowa. *Zebr. Ow.* 312. Z wrożek grubo szydzi staruszkowych. *ib.* 70. STARY, - a, - e, *Boh.* ſtarý, eſtarujni, ſtarecy; *Slo.* ſtari, ſtaričkí; *Sr.* 2. ſtari; *Sr.* 1 ſtaré, ſtary ſtarobný; *Crn.* star; *Vd.* ſtar, perlieten; *Cro.* ztar, stari, sztár (2. sztár *mensura frumentaria apud mare et simul salis*,: *Bs.* star, starri, staran, (2. star, mjerra za sgitto); *Dl.* sztar; *Rg.* star, staari, starra, ſtarro; *Sla.* stari, star, - a, - o: *Rs.* старый, cf. *Ger.* ſtarr; *Vind.* osgtareti, zdrętwieć, ſtarren, oshatarenje, zdrętwienie strętwiałość). - Stary, podeszły, sędziwy, niemłody, alt, bejahrt, bey Jahren, nicht jung. Siwizna czyni nas starymi, iż o starości naszéy iaśnie znać dawa i świadczy. *Zrn. Pſl.* 3, 598. Nadto stary iestem dla córki We Pana. *Teatr* 52 *c*, 26. Białogłowa stara i zgrzybiała, Kośtnica swoich piękności spróchniała. *Paſt. F.* 155. Stary bzdyk. *Teatr.* 8, 7. Stary grzyb, zgrzybiałec, *Rs.* хрычъ, хрычóвка, старый хрычъ. Stary sługa, iak stary pies, *Bud. Ap.* 54; *Slo.* ſtaremu pſowi a ſtarému ſluhovi geden plat ide. Koń młody w pieniądze idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357. Stary koń do gnoiu, choć przedtym służył w boiu. *Cn. Ad.* 1088; *Slo.* na ſtarom do mlina). Stary rozum lepszy niż młody. *Cn. Ad.* 1099

Digitized by Google

Stara głowa, rozum młody; stary a głupi; wystarzał się z rozumu. *Cn. Ad.* 1087. Mieczysława starym nazwano, nie żeby tak był stary laty, i no że był z młodu zawsze statecznay i poważny. *Krom.* 152 *Biel.* 100 *Ec.* старчествую, по старчески живу, *Gr. γεροντιῶ seniliter ago* Stary *subst.*, starzy *plur.*, **der Alte, ein Alter; die Alten, Greise.** Stary, długowieczny, długo żyjący, dawno pamięta. *Cn. Ad.* 196; cf. stary, iak świat). Starzy sobie lat ymaią, młodzi przydaią. *Cn. Ad* 1105 Stary, starodawny, starego wieku. *ib.* 1094. Stary bardzo, zgrzybiały, iedną nogą w grobie. *ib.* 1095; cf. przytrupiały). Kiedy się stary z młodą ożeni, tedy właśnie iakoby w stary woz szalone konie założył. *Rys. Ad.* 29. Staremu pląsać nie przystoi; stary się nie odmłodzi. *Cn. Ad.* 1091. Staremu folguy, młodym haruy. *Cn. Ad.* 1090. Stary do dziecińskiey własności przychodzi. *Kołak. W. C* 1. Starzy dwa razy dzieci. *Pat. Arg.* 547. Stary a szalony, iuż dwa razy młod bywa. *Rey Zw.* 121 *b.* Stary iak dziecię. *Cn. Ad.* 1007. Staremu, iak dziecięciu często ieść trzeba. *ib.* Starzy pod czas dziwy broią, gdy ich czym dobrym napoią; Stary łacno odmłodnieie, gdy sobie trochę podleie. *Cn. Ad.* 1102, cf. stroi baba turnieie). Starzy radzi się napinaią, o iedzę nie wiele dbaią. *Cn. Ad.* 1102. Stary wielomowny, świegotliwy. *Cn. Ad.* 1100, zapamiętały; wywietrzała mu pamięć. *ib.* przykry, niedogodny, mierziony, zniewliwy. *ib* 1099; oszczędny, skąpy *ib.* 1098 Staremu dobrze czynić, daremna utrata. *ib.* 1090, *cf.* dobrze czyń, a wedz komu). Staremu nie wiele trzeba. *ib.* 1091. Starego laska abo podpora zęby. *Cn. Ad.* 1089; *victu meliori eget*) Stare pomiatają, gdy młodzi nastaią. *ib.* Starego odmienić, od czyć przeformować trudno. *Cn. Ad.* 1089; starego się nowa skorupka napiie, tym trąci, *Slo.* **mladá koza sol lubi, a stará au že solničku uhicuge**). Staremu żywot naymilszy. *ib.* 1091. kto żego mało ma, oszczędza). - §. *In meliorem partem*; Stary, w rzeczach biegły. *Cn. Ad.* 1096 Stary ma nad młodego. *ib.* 1099. Stary młodemu rychle zrozumie. *ib.* 1098. Starego trudno oszukać. *ib.* 1090, *ob.* Ćwik; *cf.* starzec, wyiadacz. nie z iednego pieca chleb iadł. nie w iednéy był woynie *X. Kam.*, stary żołnierz, służały staroboy). Starych słuchać, szanować, z staremi nakładać dobrze *ib.* 1101 Stary od rady, a młody od zwady. *Rey Zw.* 62 *b.* - §. Stary *cum Substant.*, z dawny, **alt, von langer Zeit her.** Lasy stare, iak świat *Jabł. Fel.* 134. Stary to zwyczay; nie za nas się to poczęło, nie za nas ma ustać *Cn. Ad.* 1090 starodawny starego wieku). Stare niemocy trudno léczyć, iako i stare nałogi. *Sk. Dz.* 740 Człowiek stary daty. *Teatr* 43 *c*, 109 *Wyb.*, staroświecki). Stary gospodarz Pan Bóg. *Cn. Ad.* 1092, nie dziś dopiero rządzi) Nasza nauka iest stara, ieszcze od czasów Apostolskich podana. *Baz. Hist.* 182, cf. stary iak świat). Za starych wieków był na wielkiéy pieczy Ten, co wiernie strzegł pospolitéy rzeczy. *Rey Zw.* 222 *b.* Dobre stare lata, a nasze lepsze. *Cn. Ad.* 167, stare lata chwalmy, a swych zażywaymy. *Ern.* 41. Słuchaycież, co się stało przed staremi laty. *Zab.* 8, 93 *Tręb.* Złoto tak nowe dobre, iako i stare, w iednakiéy cenie idzie. *Sak. Kal. B* 2 *b.* Stare dzieie wspominasz. *Cn. Ad.* 1087; stara to piosnka, powieść, *ib.* - Jakem stary szlachcic, tak nie odstąpię. *Teatr* 7 *d*, 55, *oppos.* scartabell). W starym piecu djabeł pali. *Teatr* 51 *b*, 6, im kot starszy, tym ogon twardszy; *Sr.* 2. starschi kosol, twarjeischi rog; *Sr.* 1. starschi kosol, twardschi roh). Wino stare, dobre. *Teatr* 38 *b*, 22, *et* 6 *b*, 80, cf. wytrawne, wystałe). *In peiorem partem*; stary dom, stara szata, wiotcha, **alt, mürbe, abgenutzt.** *Cn. Th.* 1063. Lepsza szkuta nowa, niż stara, a ryba świeża, niż zmarsła. *Sak Kal B* 2 *b.* Ostatek tych galer oddano między stare statki. *Kłok. Turk.* 248. - *Comparat.* Starszy latami, więcey lat maiący, **älter, bejahrter.** Aaron brat Moyżeszow trzema laty starszy. *Sk. Zyw.* 1. 345. Jm kto starszy, tym powinien być mędrszy. *Rys. Ad.* 20. Żywot starszego, uczy młodszego. *Rys. Ad.* 79, *a boue maiori, discit arare minor*, **so wie die Alten jungen, so zwitscherten die Jungen.** Starszy, godnieyszy; Starszy Bóg, niż S. Marcin. *Cn. Ad.* 1094, *Rey Pst. Z* 2 1, starszy Pan Kozłowski, niżeli Pan Baranowski). Zda mi się, iż starszy Pan Jezus, niż S. Paweł *Twor. Wie.* 87. - Starsi nasi, z przodkowie; *Crn.* starshi; *Vd.* starishi, stareishi, predstareishi, veliki stareishi; *Sla.* nashi stári, **unsre Vorältern, Vorfahren.** Tak zachowali, i tak nam podali starsi nasi. *W. Post. W.* 69. *Parentes*, rodzice i wszyscy insi przodkowie z prawéy linii pochodzący, aż do pradziadów, nasi starsi. *Męcz.* - *Similiter*: Stara Matka, starka, babka, *Slo.* stará matka, baba, *Sla.* stára mama, baba, **die Aeltermutter, Großmutter; Slo.** prababa, bédowa baba, stareg matki stara matka prababka. Stary ociec, starek, dziadek, **der Aeltervater, Großvater; Slo.** stari otec neb tatik, bédo, béd; *Vd.* ozhjak, stari ozha; *Sla.* stári otac, did). Stary ociec, będzieli opiekunem, winien liczbę czynić matce wnęków swoich rok od roku. *Groi. Obr.* 149. Jeśliby kto po śmierci zostawił żywych dziada abo starego (oyca), i brata przyrodnego, tedy sam tylko stary do sukcessyi bywa przypuszczony. *Chel.* 77. Stary stryi, mego dziada brat; starszy stryi abo przestryiec, mego pradziada brat. *Sax. Porz.* 125. - §. *Superioritatis*: starszy zwierzchnością, przełożony, **der Aelteste, der Vorgesetzte, der über die andern ist**; cf. *Ger* Aeltermann, Altgesell, Altmeister, Altknecht, cf. *Ger.* **die Aeltern** Starszy szyper. *Zbil. Dr. F* 2. Zaprosił mię do niego starszy iego sługa. *Falib. C* 1; marszałek; *Vd.* starodrushnik, stantovarh. Przydał synowi, wyprawiaiącego do cudzych kraiów za starszego albo iak dziś mówią za guwernera, Possodarego. *Off. Boh.* 1, 21. Starsi bracia, starsza rada, z senat, **der Senat, das Oberhaus.** Gdy ich być winnymi naleziono, z foldrowania staréy rady, pościnano ie. *Biel. Sw.* 287 *b.* Uznawam chęci i rozsądek Jch M PP Braci moich starszych i młodszych, Jch M PP Senatorów i Posłów. *Warg. Wal.* 113. Starszy *absolute*, z przełożony; (*Slo.* stareshina, superior; *Bs.* staresczina, prior, iguman, z przeor; *Rg.* stariescina, glavár, poglaviza; *Rs.* предстоятель; *Ec.* первосѣдникъ, (*Ec.* старѣйшина *natu grandior*). Jako tedy Rzeczypospolite maią swoie senatory, tak też kościoł boży ma swoie starsze. *Rey Pst. C* 2. *Similiter*: pani stara, z ochmistrzyni, **die Hofmeisterinn, Inspectorinn.** Odprawuie ochmistrze, żegna stare panie, Co się z nią iechać daléy napierały. *P. Kchan. Orl.* 1, 405. Ja iey panią starą zawsze będę. *P K h. Orl.* 1, 405. Pani stara ćwiczy panny w domu, iak się ukłonić, iak krezy szychtować. *Alb. z W.* 22. - *tr. burl.* stara pani, staruszka, zadek, sepet, chałupa, cymbał, indermaoh: **der Hintere.** Za ten żart

Digitized by Google

sto plag wziął w starą panią. *Pot. Jow.* 195 *ob.* Pani). - 2*) Stary, *cuiuscunque aetatis, ut Germanice de infantibus, pueris etc., dicitur:* wie alt iſt das Kind, iak stare to dziecko, *quod non imitandum; sed dicendum potius*, wiele ma lat, miesięcy etc. Chrystus gdy był obrzezan, w ten czas był ośmdni *stary. *Dambr.* 78. Za Cesarza obrany 27 lat *stary był. *Fur. Uw. G* 4 *b.* - 3) *Venator*: Młody chart a szary, day mu to nazwisko stary. *Bielaw.* 4 *b*, Name eines grauen Windhundes. - 4) Stare, figury czyli obrazy w kartach, die Bilder in der Karte. *Tr.* - 5) *Botan* stareziele, *erigeron*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 1. 205; ein Pflanzengeſchlecht, Altmannskraut. - §. *Adverb.* po STAREMU, = iak dawniey, iak przedtym, iak zwyczaynie. *Crn.* postársh; wie ſonſt, wie vormals, wie gewöhnlich. Daniło koronę od papieża otrzymawszy, w Greckiey wierze, Rzymskiey zaniechawszy, po staremu trwał. *Stryik.* 280, iak trwał tak trwał). I po szkodzie Polak po staremu głupi. *Opal. Sat.* 171. Po staremu Bartosz. po staremu łotr, nikczemnik, pijanica. *Cn. Ad.* 905, *Slo.* ſtatu mru mu nameral, *mansit, ut ante fuit.* Wiedzą ludzie, co im grozi, a po staremu nie poprawują się w występkach swoich. *Zal. H. T.* 14. Człowiek, choćby był naysprawiedliwszym, iest po staremu człowiekiem, podpada pod pokusy *ib.* 188. Pies psem będzie, a słońce słońcem po staremu. *Mon.* 76, 370. Wadząc o nassę się skórę, I ieden chcąc koniecznie nad drugim mieć górę, My giniem po staremu. *Tward. W. D.* 2, 218. Przecięż to cnotę wielbią wszyscy po staremu. *Teatr.* 46 *b*, 13. Jeżeli która z nich donosi dziecięcia, tedy po staremu dzieci schną, więdnieią. *Kłok.* 186. STARYGRAD, *ob.* Starograd, STARYKOŃ *herb*, koń biały z złotemi kopytami w polu czerwonym, w poł przepasany czarnym popręgiem, ogon do góry zadarty. Na hełmie topor, końcem niższym akby w koronie utkwiony. *Kurop.* 3. 49. ein Wappen. *STARYNNY *ob.* Starowny. STARZA, *herb*, Topor, herb ten u nas tak dawny, iż go ztąd Starzą zowią. Musiał tu przodek iego z Lechem przyyść, a osieść w Krakowskiey ziemi, gdzie ieszcze ten obyczay, że kiedy na gwałt ludzie biią tedy Starzą wołaią. Ma być topor sam biały, w polu czerwonym, który Starzą właśnie zowią. *Biel.* 23, *Orzech. Tar.* 11, cf. Topor, cf. Kolki, ein Wappen. - (STARZAĆ, *ob.* Tarzać). - STARZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, starzenie się. *inueteratio. Cn. Th.* 1064, *Rg.* staranie, ostaranie, postaranie (cf staranie, starać się; das Altern Altwerden Dano nam przestrogę na piérwszym religii wstępku, co się potym dziać miało w starzałości i zgrzybiałości: koś iola *Zrn. Pſt.* 3 665 *b.* STARZEC, - rca, *m*, *Bh* ſtařec, ſtarec (*Morav.* ſtařik, ſtařeček dziadek, *ob.* Stary ociec), *Sr.* 1. ſtarez. *Crn.* staris, starz; *Vd.* starzheck, staris, starez dedei diedez (cf. dziadek); *Bs* star, staraç; *Sla.* starac; *Rg.* stàraz, star; *Cro.* ztaracz, sztaręcz; *Rs.* старецъ; sędziwy człowiek pełen powagi, ein Greis, ein ehrwürdiger Alter (cf. Staruszek, cf. Staruch. Takim kazaniem zmył starcowi głowę, Co za szaloną masz rzecze ochotę... *Zab.* 14, 246 *Szym.* Witold, przytrupiałym iuż starcem będąc, tak chciwie korony łaknął. *Krom.* 508. Rzékę tę starcem zowie Owidyusz. że leniwo płynie. *Otw. Ow.* 55. *Karmiciel starców, *Ec.* старопитáтель, *Gr.* γηροτρόφος *nutriens senes.* Starzec, wyiadacz, który nie z iednego pieca chléb iadł, nie w iednéy był woynie. *X. Kam.*, *ob.* ćwik, ſtarobóy). - *§. W którym manastyrku nie będzie braci 6 z *posłusznikami, nie ma się tam ihumen zwać ihumenem, tylko za starca, i to pod *naczałem inszego większego manastyru. *Sak. Seb. B* 3 *b*, za starszego, *ob.* stary, starszy, = przełożony). - §. *Botan.* Starzec, *Boh.* ſtařeč; *Rs.* кресмóянникъ; *senecio*, Kreuzwurz. Przymiotowe ziele, starcem dla kwiecia rzeczone, które zaraz po rozkwitnieniu siwieie. *Syr.* 1415, *Kluk Rosl.* 2, 256 STARZEĆ *neutr. ndk.*, Starzeć się *recipr.*, zstarzeć się, zestarzeć się *dk.*, *Starzywać się *cont. et freq.*, iść w lata, podeszłym być, *Bh.* ſtarnauti; *Crn.* stâram se, ostáriti; *Vd.* staruvati, postaritise; *Cro.* sztaramsze, = (1. szkerbimsze *angor cura*, *ob.* starać się, 2. sztar bivam, = starzeię); *Bs.* staratise, postaratise, 1. *senesco*, 2. brinnutise *esse sollicitus*); *Rg.* staratise, ustaratise, postariti, ostàriti, ovehscjatti, ovehnuti (cf. wieczny, wiek); *Rs.* старѣть, старѣться, состарѣться. состарѣвáться; ältern, alt werden, *pr. et tr.* Byłem młody, a iużem się starzał. *Wrob.* 86. Kto się rychło starzeie, długo starym będzie. *Cn. Ad.* 398. Królom przed laty starzeć się przychodzi. *Jabł. Tel.* 130, prędzéy się starzeią. *ib.* Zachowuy boiaźń bożą, i starzéy się w niéy. *Leop. Syr.* 2, 7. Postanowił bóg, aby się ludzie zstarzywali a potym umierali. *Otw. Ow.* 371. Pan Chrystus obiecał Ducha S. na wieki; ieśliż na wieki, tedyć się Duch S. nie starzywa, ale tenże zawżdy bywa. *Hrbſt. Odp. G* 2 *b.* Rzym pod królmi dzieckiem, pod konsulami smężniał, pod Cesarzami starzał. *Psalm.* 77. Co było starym, znowu się młodzi, A co nowego starzeie. *Nar. Dz.* 2, 197, *Ec.* мастарѣваемыя. Zstarzały zwyczay. *Sk. Dz.* 90. Nic się prędzéy nie starzeie, iak radość. *Haur Sk* 428. Pamięć dobrodzieystwa nigdy się starzeć nie ma. *Corn. Sen.* 16. (*Bs.* stariti, uciniti da nevaglja, *Rg.* starati, postaràti *senem facere*). STARZUCHNY, *ob.* Staruchny. STARZUSZEK, *ob.* Staruszek. STARZYZNA, *STARZYNA; - y, ż. *Sr.* 1 ſtaré ciapor. *Crn.* starina; *Vd.* starinna, starina; *Cro.* sztarina; *Bs.* starina, davnina; *Rg.* starex, *Rg.* starexàr *scrutarius*); *Rs.* старинщина, (2. pewna rekta), старье; wiotesz, stare graty, sprzęty, altes Zeug, alte Sachen, Rumpeley, Gerülle. Dawniéy się u nas żydzi tylko starzyznami, wendetami bawili *Haur. Sk.* 217. Posabierasz starzyznę z skrzyni i przedasz tandeciarsom. *Teatr* 36 *b*, 84. Jakie mi suknie sprawia, ze starzyzny tylko przerabiać każe. *Teatr* 30 *b*, 27. Dawnych wieków starzyzny, Przerabiamy na nowizny. *Kchw. Fr.* 115. Zamek ten iuż starzyzna. *Warg. Radz.* 103. Obyśmy się byli starzyzny uznanéy słowa bożego dzierżeli a dali pokoy nowym wyniosł m rozumom. *Gil. Pſt.* 27, dawney nauki). - §. Starzyzna, staryzna, grunt od dawnych czasów niesprawiony, odłogiem leżący, *oppos.* nowizna, nowina; ein ſeit langen Zeiten unbebautes wüſtes Feld. W niesprawionych puszczach a nie wyrobionych starzynach, iak w naypewnieyszych zamkach bezpiecznie żyli. *Stryik.* 561. Po błotnych się rozbiegli starzyznach. *ib.* 214. Po błotach i starzynach się rozpierzchnęli. *ib.* 230. Uciekaiących imali po zaległych starzynach. *ib.* 252. Niewiasty i dziatki na zamki, na iezierzyska, na bagniska i starzyny nieprzeszłe zaprowadzić kazali. *Stryik.* 391. - §. Starzyna, *ob.* Starszyna, Starszeństwo.

STAS, - ia, *m.*, STASZEK, - szka, *m.*, Stach, *demin.*

Digitized by Google

nom. proprii Stanisław, Stenzelchen, kleiner Stanislaus. Jana zowią Jachnikiem, Stanisława Staszkiem. *Achw. Fr.* 111. Stasiu, półroczne dziecię, czystey krwi owocu drogi. *Zab.* 10, 4. - §. Staś, mały Eustachi.

STATECZEK, -czka, *m.*, *dem nom.* statek, małe iakieś naczynie, fraszka iaka, ein kleines Gefäßlein, ein Sächelchen; (*Bh.* *statćek* maiąteczek). STATECZNIEĆ *neutr. ndk.*, statecznym się stać, statku czyli stateczności nabierać, ustawać się, ustatkować się, statko ać gesetzt und ehrbar werden *Rs.* степенитьсѧ осмотрѣтьсѧ. Już w tym roku bez wiosny lato będziem miel, Gdy młodzi statecznieią a starzy weseli *Kchw.* 209. STATECZNOŚĆ, -ści, *ż.*, (*Bh* *statećnoſt*, z męztwo; *Rs.* степенность, z postać poważna); statek, stałość, powaga, *Vd* stanovitnost, obstoinost; *Rg.* stavnos; *Rs.* степенство, степенность (cf stopień), Stätigkeit, Stattbaftigkeit, Standhaftigkeit, Gesetztheit, Ernstlichkeit Stateczność niepr elamaną w niepomyślnych przypadkach wielki ten przymiot duszy filozofia obiecuie, religiia daie. *Zab.* 13, 75. Stateczność iest, kłamstwu się a ludzkim baśniom od poznaney prawdy nie dać uwodzić. *Zrn. Pſt.* 142 *b.* Nie mogli kamienny iego stateczności postrachami zwątlić. *Sk. Zyw.* 2, 81. STATECZNY, -a, -e, STATECZNIE *adv.*, (*Bh.* *statećny* mężny, *statećnić* possessyonat; *Slo.* *statečni honeſtus*; *Rs.* степенный, степенный co się przygodzić może, możny, podobny; степный poważney postaci); stateczny, stały, swego się trzy mający, przy swoim obstaiący, standhaft (ſtätig); *Slo.* *statečńi*; *Vd.* staun, stanoviten, obstojezhen, obstoin, pomoshen; *Rs* степенный, степенно, степенность. *f.* степенница (cf. stopień); *Ec.* стоѧщельно, постоѧнно. Kaplan ma być stateczny albo iednostayny. *Gliez. Wych O* 6. Statecznego sowią poważni ludzie panienką, powiadaiąc, iż czysty stateczny młodzieniec, by miał być panienką; nazbyt poskocznego młokosa figle nimacz się nie przygodzą. *Rs. Zw.* 164 Stateczne męża cnotliwego serce Ani bunt gminny i krwawi morderce, Ni groźny tyran przez okropne cięcia Od chwalebnego ruszy przedsięwzięcia. *Hor.* 2, 23 *Nar.*, *fortem atque tenacem propositi virum*). Siedm dni trwał na męczeństwie, przez które w cierpliwości wielkiey przy tymże stał, co i piérwey; i drugie siedm dni wytrwał, i ieszcze go statecznym znaleźli. *Sk. Zyw* 2, 241. Czy znaydę cię w słowie danym stateczną? *Teatr* 44, 52. Ten iest na mylnym świecie bez wątpienia stateczny, co myśl częstokroć odmienia. *J. Kch. J* 206. Niestateczny odmienia świat się co godzina, Słów swoich z obowiązkiem prędko zapomina. *Min. Ryt.* 4, 188, unbeſtändig. Żaden tu nie stał w swéy mierze, Ten ich stan i obrot wieczny, w niestatku tylko stateczny. *Dar. lot.* 6. Puste są, niestateczne, to tam, to sam biegaią. *Birk. Bx. E.* 3. *Proteo mutabilior*, płochy, niestateczny, by wiatr, kuropłoch, pędziwiatr, tak stateczny, iak masło na słońcu. *Mącz.* Inaczéy się postępuie z tymi, którzy iuż są dorośli i rozum stateczny maią, niż z dziećmi. *Karnk. Kat.* 132, rozum doyźrzały, einen reifen Verſtand. - §. Stateczny, poważny, *Ger.* ſtattlich, ehrbar W statecznych szatach chodzić muszą, co przy kościele służą. *Alb. z W.* 33. On się po prostu i statecznie stroi. *P. Kch. J.* 66. - §. *Ridend.* Żartem mówiemy: stateczny; ni do czego się nie ruszy. *Fr. Ad.* 51, ochoczy, by pień na ptaki, er iſt ſtandhaft, ſteht immer auf einem Flecke, kömmt nicht von der Stelle; ſtirk, wie ein bleyerner Vogel, Olszowy Marcin, wie ein hölzerner Peter. - *§. *Paſſive*; n. p. W tym kraiu nie maią obywatele statecznego mieszkania. *Boter* 315, ciągłego, stałego, do mieysca przywiązanego, keine fire Wohnung, keine feſten Wohnſitze. STATEK, -tku, *m.*, a*) maiątek, na co kogo staie, mienie, dostatek, *Bh.* *statek*: *Slo.* *statek*, *statky*, gutni *bona*, *fortuna*; *Rs.* стяжокъ; das Vermögen, das Habe, Hab und Gut. Dziedzic póki iest w dzieciństwie, nie może szafować statkiem a dobry swoiemi dziedzicznemi. *Gil. Pſt.* 18 *b.* Jam na iego posługach będąc, swóy statek utracił. *Biel Sw.* 259 *b.* Nie przyszli nam nigdy Krzyżacy ku pożytku, iedno zawżdy z szkodą, na statki się ludzkie miecąc. *ib.* 2166. Dziedzic po mnie nie wiem, będzieli mądry, czyli głupi, a panować będzie nad statkiem mym. *Leop Ec.* 2, 19, w pracach moich. 5 *Leop.*, w dorobku moim; *Sr.* 1. *statk*, z czyn, dzieło). Nie umiałem używać pomiernego statku, to mię do nędzy przyprowadziło. *Czachr. C* 1. Statek byków i drobi większy był u mnie, niż u wszystkich sąsiadów. *Bud. Ec.* 2, 7, stada. *Bibl. Gd.*, Heerden. Bożkowi przynosili cielę, prosię i świnkę, kokosz i kurę, i inszego domowego statku po parze. *Gwag.* 428, dobytku, Hausvieh - *fig.* Żałosna, niemała szkoda mię potkała, Nie w złocie, ni w dostatku, Ale w nayprzedniejszym statku, Półroka minęło Serce mi zgnięło. *Zi r. Siel.* 287, w naywiększéy kosztowności, gröſte Koſtbarkeit, gröſter Schatz. - §. b) Statek, statki, naczyni domowe, *ob.* *sędy* Geſäße, Geſchirre, Geräthe, Werkzeuge; *Bh.* *zamérka*; *Crn.* posôda; *Vd.* posude; *Cro* poszuda; *Sla.* posuda; *Ross.* сýдъ, сýдно, посуда, сосýдъ, сýденко, сýдéнышко, сýденцо, сосýдецъ прáборъ. Statek, który podstawiamy, gdy co ciepłego, podstawek, skopiec, miednica, czesza. *Cn Th* 1064. Statki wszelkie powinien sterunik pod klu czem mieć, iako to powrozy, pobiegi, tarcice, poiazty, p ły i t d. *Hau Ek* 61. Statek, statki, w każdym rzemieśle drobnieysze narzędzia do roboty potrzebne *Mag. Mscr.* Żony rzemieślników maią przestać na swéy gieradzie, ale na statek albo caig do rzemiesła należący, nie maią się targać *Szczerb. Sax.* 141. Kupił ten ogród ze wszystkim statkiem i naczyniem. *Kosz. Cyc* 199. Z kościelnych statków wino wytrząsały. *Wad. Dan.* 123, *Rs.* сосýдъ kielich). Kurynusz gliniane statki swoie przełożył złotu *Faliſſ. Fl.* 42 Oto masz statki i naczynia twego oczyszczenia chrześciańskiego. *W. Poſt. W* 71. Kościoł relikwiie świętych czci, iako statki ducha Ś. *W. Poſt. Mn.* 381. S. Jan, iako głos boży i wybrany statek ducha Ś. *W. Poſt. W.* 31, narzędzie instrument, Werkzeug. - §. Statki wodne, czołny łodzie, promy, dubasy, szkuty, komiegi, okręty. *Klon. Fl*, (Oberd. Geſchirre), Gefäße. Schiffsgefäße, Waſſerfahrzeuge, Schiffe, beſonders kleinere; *Vd.* ladja, ladjiza; *Rg.* brood; *Rs.* сýдъ, сýдно; *Ec.* лáдія, всякое мореходное судно, меньшее корабля воинскаго (*ob.* лодéй), насáдъ, сýды, корабль, лодíй. Statek podług wielkości i gatunku budowania bierze swoie nazwisko, iako to: galar, dubas, szkuta, jadwiga i t. d. *Mag. Mscr.* Boska opatrzność sporządziła porty, i mieysca sposobne i tu i owdzie, iakby stanowiska i gospody statkom morskim i żeglarzom.

Digitized by Google

Boter 20. **Statkorozbicie*, der Schiffbruch, n. p. o rzeczach z statko- lub okrętorozbicia wypłynionych. *Czack. pr.* 2, 176. - §. *c) Statek, stacya, postoienie, stanowisko, Standort, Standquartier; *Sr.* 1. **statok**, **wobodles** no *domicilium*) *Qui in eadem legione militabat*, który w tymże hufie żołnierzował, statek swóy miał. *Mącz.* - §. d) Statek *moral.*, z stałość, stateczność, *Cro.* ztalnozt; *Ec.* постоянство, постоянность; die Standhaftigkeit, Stätigkeit, Feſtigkeit, Beſtändigkeit Starosta, gdy widział niezwyciężony statek męczennika, zagroził mu królem. *St. Zyw.* 1, 52. Naśladowcą Heliasza był Jan w statku na postrachy ludzkie. *St. Kaz.* 20. Uzbroiłem się na to wszystko nieprzełamanym statkiem. *Kras Pod.* 2, 40. Mężnie mu się stawił i w swoim statku trwał. *St. Dz.* 1078. Udają upor za nieporuszony statek. *Leszcz. Gl.* 59. Zwyciężyłaś pokuso móy statek nieprzełamany. *Boh. Kom.* 2, 39, *et* 4, 171. Statek u fortuny mały. *Zab.* 15, 275 Rozumu ma aż nadto, ale statku mu brakuie. *Teatr* 3 *c*, 46, Geſetztheit, Ernſthaftigkeit. Gdzież teraz szukać statku, kiedy ten śliwie a iszcze szaleie? *Zabł. Dz.* 84. Statek czyni dostatek. *Rys. Ad.* 62, *Gor. Wł. P* 2 *b* statkuy, przyydziesz do chleba; Kamień na mieyscu leżąc obrośnie). Konia nie biy, sługi nie łżyy, żony nie drażniy, chceszli mieć z nich statek. *Rys. Ad.* 52, ieśli chcesz, żebyć statkowały, *ob.* Niestatek). - §. Nie dziwuycie, że iestem na postaci młody, Anim statkiem osypał młodsiuchnéy iagody *Zim. Siel.* 271, powagą, poważnością, Gravität, Autorität. - §*. Suknią niestatkiem z nosa pomazać. *Eras. Dw. a*, tym, co z nosa kapie, smarkiem, Roz aus der Naſe

*STATERA. - y, ż., *z Łac.*, bezmian, przezmian, eine Schnellwage. Zważyła ich fortuna staterą równą. *Tward. Misc.* 152.

STATHUDER, *ob.* Sstadhuder.

STATKOWAĆ - ał - uie, *med. ndk.*, stateczanym być, w stałość i trwać, beharren, ſtandhaft ſeyn, ſtätig ſeyn; *Rs.* стоименичать, постоянствовать; *Ec.* постоянничать, постоянствую Przewrotna wola nasza nie rada statkuie, Raz odstąpi, drugi raz cnoty się wymuie. *Bach. Ep.* 36. O iak szczęście nikomu długo nie statkuie. *Bart. Pr.* 285, *et ib. praef* Fortuna statkować nie umie *Zegl. Ad.* 72. Ptakowi nogi nie statkowały; za ieden krok w prost, zawsze to w lewą, to w prawą dwa wybaczały. *Off. Str.* 3, die Füße thaten nicht ihre Dienſte, wollten nicht gut thun Po dziśieyszym obiedzie mam indygestyą; żołądek mi nie statkuie *Boh. Kom.* 5 462, nie dobrze się ma) Statkuy, przyydziesz do chleba. *Zegl. Ad.* 240, dobrze się sprawuy, führe dich gut auf, ſey geſetzt Statkuy, masz lata. *ib.* Czas statkować w tych leciech, czas żądze ukrócić, I do iednego celu wierne serce zwrócić. *Nar Dz.* 3, 162, *ob.* ustatkować się, ſtatecznieć, geſetzt werden STATKOWY, - a, e, od statków, Geſchirre-, Geräths-; *Rs.* судовый. Statkowe schowanie, *Ross.* сосудохранительница, *ob.* szelbląg. STATUA, *ob.* Posąg. STATUARYUSZ, *ob.* Posążnik. STATURA, *ob* Postać, Postawa. STATUT, - u, *m.*, ustawa, die Verordnung, das Geſetz; *Sr.* 1. postanowienie. Ustawy nasze od Kazimierza W. aż do Zygmunta Augusta, Łacińskim ięzykiem pisane, statutami zowią, t. i. prawami niby od samego króla za radą senatu stanowionemi, *placita principum*; późnieysze Polskim ięzykiem pisane, Konstytucyami. *Skrzet. P. P.* 1, 6, *Zab.* 5, 417. Statuta te zebrali Jan Łaski, Przyłuski, Sarnicki, Januszowski, Herburt. *Kras. Zb.* 2, 509. *Zab.* 5. 419, dla Litwy Leon Sapieha, pod tytułem Statutu Litewskiego. *ib.*, Geſetzſammlung. - §. *Alluz.* Ey porzućcie Herburta, tego bałamuta, Co ia zalecam zrobić, to dla was statuta. *Treb. S. M.* 52. Biegły w statucie Jurysta. *Zab.* 5, 212. Gwałt prawa formował, kto mocnieyszy, statuta iak chciał sobie knował. *Bard. Luk.* 6. Wydrze, ukrzywdzi, statutem się broni. *Bies. A.* 2. Nikomu z swoich przestępstw sprawować się nie chcą statut piszą w domu. *Pot. Arg.* 346. Statut iest wszystkim ludziom umrzeć. *Biał. Poſt.* 114. STATYKA, - i, ż., *z Grec.*, nauka o miarkowaniu ciężarów. *Sol. G.* 7, nauka o machinach. *Os. Fiz.* 100, die Gleichgewichtslehre. STATYSTA, - y, *m.*, polityk, *Vd.* sloshtvenik, sloshtvasnanz, politikar, sloshtnik; ein Staatsmann, ein Staatskluger, Politicus. Walecanyś żołnierz, statysta głęboki, Rzadko się w iednym te łączą przymioty. *Zab.* 13, 15 *Zabł.* Wielkie talenta tego statysty zasługują na tę ufność monarchy. *Pam.* 85, 2, 280. STATYSTKA, STATYSTYCZKA, - i, ż., kobieta statystyczna, statystyką, polityką się bawiąca, eine Staatskluge. Rodzay żartowniczek, nowiniarek, statystek, baieczniczek, i innych tegoż gatunku oratorek. *Mon.* 64, 285, *ib.* 68, 284. Statystyczki, niekontente z domowéy woyny, monarchów między sobą ustawicznie kłócą. *Mon.* 72, 424. STATYSTYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, od statystyki, tyczący się stanu, państwa, kraiu, polityczny, *Vd.* sloshtvenishen, stalishki; ſtatiſtiſch, politiſch. Cnota, rządność i statystyczny umysł dawno cię godnym tego mieysca uczyniły. *Dyar. Gr.* 145. STATYSTYKA, - i, ż., nauka polityczna, trudniąca się aktualnym stanem państwa czyli kraiu, die Statiſtic. STATYWA, - y, ż., stacya, postoienie, stanowisko, Standort, Ruheplatz Wszak często też i w podłych przybytkach przebywa Łaska boża, i niebu tam miła statywa. *Min. Ryt.* 2, 172. STAW, u, *m.*, *Bh. et Slo.* staw *conditio*, stan; *Bh.* ſtáw, ſtáwek krosne tkacze; *Scr.* 1. staw *caput*, *thesis membrum*, *articulus*; *Sr.* 2. ſtawić rozdział; *Crn.* stáva, stavk *positio*; *Vd.* stava, z rozdziały; staw w ciele, spoienie, złożenie kości, obrot, das Gelenk im Körper; *Bh.* klaub; klaubek (cf. kłąb); *Sr.* 1. ſtaw, ſtawcik; *Vd.* ſklep (*ob.* ſklep) kolienz, skolenz, vuden sklonik; *Cro.* zglob; *Bs.* zglòb, zglobbi, vezi od údá, sgglob; *Sla.* prigìb, cslának (cf. członek); *Rs.* сочлѣнъ: (*Ec.* благосочлѣненый, *Gr.* εὐαρθρος *bene articulatus*, składny). - Staw czyli kolanko iest takie złączenie kości, gdy wyniosłość, czyli wypukłość iedney wchodzi w równie wydrożone dołki drugiey. *Wey. An.* 29. Ból w stawiech. *Urzęd.* 15, *ob.* Denna niemoc, daa, *Ec.* членовная болѣзнь. Ból w stawach cierpiący, *Ec.* членоболѣзненъ, въ составѣхъ болѣзнь имѣяй. Dla wyruszonych ze stawów kości stąpić nie mogła. *Nar. Tac.* 2, 363. Wybicie, wyskoczenie ze swego stawu czyli z solniczki główki iakiey kości. *Perz. Cyr.* 1, 98. Gdy ręce, które świat stworzyły, Do dziur sznurami kręcąc dociągało Bezecne plemię, z mieysc swych wypadały Stawy, a kości w barkach gruchotały. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 4. Gdy kto rękę albo nogę wywinie, że mu z stawu swego wypadnie, tedy dok

Digitized by Google

chcąc onę rękę abo nogę znowu w staw swóy wprawić, naciąga oney ręki abo nogi. *Sak. Kal. D* 4 *b*. Nie gwałt czyni lekarz, gdy pacyentowi swemu wywinioną z stawu rękę abo nogę, z niemałym iego bolem naciąga. *Smotr. Nap.* 60. *fig.* Cerkiew' w swey przyrodzoney klubie stanąć nie może, póki ią nieszczęsna s lisma z stawu wywiia, i na mieyscu swym stanąć nie dopuszcza. *Smotr. Ex.* 11. - §. 2) Staw, obszerne mieysce dla stoiącey wody w sposobnym gruncie upatrzone, gdzie się ryby chować maią, i gdzie się woda według potrzeby wypuszczać może. *Kluk Zw.* 3, 189, *Bh* rybnik, rybniśtę, rybniček; *Sr.* 1. rèbnik, hat; *Sr* 2. ribnjza, gat; *Crn.* ribnik, ubert, wâjer, bajer, *obs.* iama, *Vd.* ribneck, ribnjak, ribnik, vejer, vejer, bajar, ubert, vjest, polter, teiht; *Cro.* ribnyák, vejer, biert; *Rg.* ribgnák; *Sla.* ribnjak, ribárnica. *Bs.* ribgnak; *Ec. et Rs.* прудъ (cf. prąd) прудикъ, прудокъ, прудище. *Ec.* купель (cf. kąpiel), рощенникъ (cf. rów ; ein großer Teich; cf. Sadzawka). Stawek *dem* ; Na stawki, gdy mroz przyydzie, ryby wyzdychaią. *Stroy. Staw. A* 4 *b*. Staw otworzyć, spuścić, *Rs.* распрудить, распружить. Pozwolić stawek zaiąć, byle tylko gruntów nie podtapiał. *Terz. skl.* 104. *Prov.* Według stawu grobla. *Rys. Ad.* 70, *Falib. H* 2, *Psalmod.* 11, *Cn. Ad.* 502, *et* 1226, iak kogo staie; piędzią się mierzyć). Ziemiańskie staw a Cesarskie ryby. *Rys. Ad.* 77. STAWAĆ, a) *Freq. Verbi* Stać. b) stać się, staie się. - c) staie. - d) stanąć *qu. v.* STAWACZ, - a, *m.*, *Bh.* stawać, co stawa, stoi, der Steher. STAWARZ, a, *m.*, gruharz stawowy, ein Teichgräber. Potrawy te grube ludziom wieyskim, pra owitym, fliśnikom, stawarzom w używaniu są. *Syr.* 1006 STAWIZYZNA, y, ż., płat od stawu, Teichgeld. Orzkowe, robowe, arędy, stawczyzny. *Tward. W. D.* 75. STAWIĄCZKA, i, ż. pismo stoiące, litery czyli charaktery proste, ſt hende Schrift. Pięknie iest stawiączka pisać tylko że długie do pisania i uprzykrzone *Haur Sk.* 180, *oppos.* wiązane (tery). - §. Stawiącską postawić w stoiączki, aufrecht hinſtellen. Korzenie te stawiączką pokłaść, iak widamy drwa na palenie węgla układaią. *Syr* 740. Jaia przez zimę chować trzeba w otrębach stawiącską do góry *Haur Sk.* 120, w popiele abo w suchym życie stawiącską grubszym końcem ku dnowi układać. *Haur Ek.* 135. STAWIANKA, - i, ż., gatunek wędy na szczupaki. *Skrb Mscr.*, eine Art Angelhaken. STAWIARKA, - i, ż., kopanie stawów, das Teichgraben. Sucha teraz mi trzeba deszczby mi przeszkadzał stawiarce. *Pot. Jow* 2. 6. §. Stawiarka, szlam stawowy. *Haur Sk.* 31 Teichſchlamm. STAWIARSKI, - a, - ię, od kopania stawow zum Teichgraben gehörig. Do rzeczy stawiarskich służące naczynia *Stroy. Staw. B* 2 *b*. STAWIĆ *cz. ndk.*, Stawiać *kontyn.*, *Bh.* stavêti; *Sr.* 2 stavisch, stajisch; *Sr.* 1 stajju, stajem, stavim, stavjem stavjam, stahwam; *Crn.* stavèti stavèl stâvem; *Vd.* stavit, postauit, staulati, postaulati; *Cro.* sztavim, klasti; *Rg.* staviti, stavgljati; *Bs.* staviti; *Rs.* ставить, (cf. *Lat.* statuo, sisto, *Gr.* ἱστημι, cf *Hebr.* נוח schudh *posuit*, cf *Ger.* ſetzen, ſtellen), postawić gdzie, wobin ſtellen, wobin ſetzen. Erato poskakuiąc nogi kształtnie stawia *Zbil. Dr. G.* 1. Krzepką stopką drobne kroki stawia dziecię. *Zab.* 3, 404. Bieży, i nogę nieboga pieszczoną stawia po skale, po śniegu, po lesie. *P. Kch. J.* 408. Konopie wysuszone z nasiadła, wiążą się na nowo, i stawiaią w takim suchym mieyscu. *Jak. Ark.* 5, 219. Świeczki stawiać *Roy Ap* 6, obrazom S. świecić). Flasz pusdrowych, butel, gąsiorow, kielichow wiwatowych, ktore przedtym na stole stawiano, teraz i imienia nie zostało. *Mon.* 73, 140. Naprzod dobre wino stawia, a gdy sobie podpiią, tedy podleysze i *Leop Joa.* 2. 10, daie na stoł). Na myszy stawić łap ce przy dziurach, kędyby wyłaziły. *Cresc.* 215, nasadzić. Fallen aufſtellen. Im bardziey się oraza, tym skrytiey pułapkę ustawią. *Sautr* 10 *b*, 7. Stawić sieci, sidła, klucski, *Bh.* poſtauant., liceti, licnym. Stawienie sieci. *Mon.* 64, 190 vlyarz aby nie stawiał na ryby. *Haur Ek.* 142 aufſtellen, z B. Nętze. - Woły na zimowanie stawiać około wszystkich SS. *Zaw G.*, na stayni postawić auf den Stall ſtellen. - §. Stawić komu pijawki *Perz Cyr* 2, 30, einem Blutigel anſetzen, ſetzen. Stawiać komu bańki. *Perz Lek* 246 Schropfköpfe ſetzen; *Sr.* 1. konkt stahwam - §. Stawiać co w grze, na przegranie, abo sadzić w grze grać o co. *Ch. Th.* 1065, aufs Spiel ſetzen. Na iedną kartę więcey stawia pieniędzy, niż na cały rok ma intraty *Teatr* 8, 33. Na cóż mam stawić? *Resp* na to, co w banku. *Teatr* 9, 48. Co z po zątku wygrawa na ostatku nie ma co stawić. *Rys. Ad* 31. To nie stawiana mówi, Panie bracie, Ja spełnił chyżo, czemu to trzymacie? *Bruk. I.* 4 *b*, nie taki mas: zakład, nie taka stawka das war nicht ſo gewettet. - *Similiter*: Niech każdy zdrowie dla spolnego stawi dobra. *P. Kch J* 340; na szańc stawić, narażać daran ſetzen, riskiren. Że mię przyprowadzi stawiał swoię szyię. *Jabł. Pel* 206 Krzepko gardła i piersi na szable pogańskie stawić. *Birk. Dom.* 139, ważyć na co gardło) Stawić naprzeciwko, *opponere*. *Cn. Th.* 1065, entgegenſtellen. Stawię się, *Sr.* 1 stahwam ſo o *ſo*. Miłosierdzie sprawiedliwości bożey się nie opponuie; ani sprawiedliwość boża stawia się na sprzeciwieństwie miłosierdziu iego *Salin* 1, 188. - *Simil* Jaropełk nie śmiał Włodzimierzowi pola stawić, i zawarł się w Kiiowie. *Stryik.* 123; bitwę dawać eine Feldſchlacht liefern, ein offnes Treffen wagen. Radził im aby z Rzymiany i z woyskiem ich boiu nie stawili *Praz. iez. G* 7 Żaden rycerz niepotrafi stawić na placu ani mocy, ani doświadczenia rownego. *Stas. Num.* 1, 215, położyć, pokazać zeigen, darſtellen. - §. Stawiać komu co, kogo, siebie, presentować, przynosić przywodzić. *Cn. Th.* 1065; *ob* przedstawiać vorſtellen, präſentiren; przed oczy stawić, vor Augen ſtellen. - *phys. et mor.* Niech mi wynosłość stawia wielkości wspaniałe, Niech Indye swe skarby mnoią okazałe, Niech piękność powabnieysza nad drogie kleynoty Stawia mi w wdzięckach swoich naymilsze pieszczoty. *Dmoch sąd* 27. Czas ów przywiedz sobie na pamięć staw sobie przed oczyma ów dzień *Siem. Cyr.* 3 6. Karać tych, którzy przewinili, a dobre przykłady na plac stawić. *Kosz. Lor.* 95. *ob.* plac). Stawmy sobie ludzi zawsze powszechnym dobrem zatrudnionych. *Zab.* 7, 269. wystawmy sobie, przypuszczaymy do myśli, imaginujmy, supponujmy). - §. Stawić kogo gdzie, przystawić doprowadzić, an Ort und Stelle hinliefern, darſtellen, hinſtellen, ſtellen. Tymaryoci za każde 5000 Aspров stawiaią żołnierza, konnego.

Klok.

Digitized by Google

Klok. 207. Stawić się gdzie, z ſtawać gdzie, ſtanąć, *Vd.* se notersnaiditi, sravensnaitise; *Rs.* предстать, предстание; ſich ſtellen, ſich einfinden, erſcheinen, hinkommen. Kto kiedy mężobóy ą ſtawił się do prawa! *Morszt.* 144. Kazał mi być u siebie, ſtawiłem się na rozkaz iego *Mon.* 64, 94. Stawiamy się podług rozkazu We Pana i na czas, i na mieysce naznaczone. *Boh. Kom.* 3, 170. Nie spodziewałem się ſtawić We Pani Dobrodzieyce tak po czerkieſku. *Teatr* 33 *d*, 34. Stracę mieysce w chorągwi, ieśli się nie ſtawię wyzywaiącemu. *Mon.* 67, 413. Stawiam się komu aby mię czym trafił za cel się ſtawiam. *Cn. Th.*, ſich einem in den Wurf ſtellen, ſich ihm darſtellen. Jeśli się myślą na mieyscu nie ſtawi, niech swoiey nieczułości z gdzie ktoią czyta, nie przypisuie. *Mon.* 72, 342, ſich in Gedanken an den Ort hin verſetzen - §. Stawić prosto, ustawiać prosto, aufrecht ſtellen, aufrichten. Stawiać budynek iaki, wystawować, *Bs.* ſtawëti; *Slo* ſtavim budugi; *Bs.* ſtaviti temegl, z fundować); ein Gebäude aufführen. Mieszczanin żyiąc z rąk prace, Jak pan ſtawiać chce pałace. *Jak. B.* 10. Zrysowanie albo ſtawianie liniy krzyżowych. *Sol G.* 29. - Stawiać kogo na nogi, wynosić go, wznosić, podnosić go, einem auf die Beine helfen, ihn erheben, aufrichten. Godność na nogi człeka ſtawia. *Balib. P.* 5. Prawa powinnyby być takie, ktoreby głupſtwo wykorzeniały, a mądrość ſtawiały na nogi. *Gorn. Wł.* 74. Religiią swoię szablami i kopiiami stawili na nogi. *Birk. Ex.* 11, ugruntowali). - *Simil.* Poświęcać go i ſtawić na patryarchoſtwo miano. *Sk. Dz* 739, podnosić, zum Patriarchen erheben. - iſkupów ſtawili i święcili. *Sk. Dz* 852, ſtanowili Biſchöfe einſetzen. Bóg sam ma wolność prawa swoie, ktore sam ſtawi, podnosić. *Skarg. Dz.* 54, ſtanowi, ustawia, daie. Geſetze geben. - §. ſtawić kogo u siebie, gospodą ſtanowić u siebie. *Cn. Th* 1001, einen bey ſich einlogiren einquartiren Jeśli mąż zwykł gości ſtawiać, tak żeby łoż i pościeli wiele miał, ... *Szczerb. Sax.* 136. Gdyby kto na czas iakiego pana w dom przyiął, nie może być za gospodarze domu gościnnego rozumian, ale iedno ten, ktory przychodnie ustawicznie ſtawia i chowa *ib.* 142. - §. *alter recipr.* Stawić się grzecznie, pokazywać się popisywać się ſtanąć grzecznie, ſich von einer vortheilhaften Seite zeigen, ſich hervorthun, auszeichnen. *Cn. Th* 7 6 Stawiać się mężnie po zynać sobie mężnie, ſich muthig entgegen ſtellen, muthig hervor treten. Przez czas tego prześladowania wszyſtko wytrwał inne posiłł, sam się lwem ſtawił, do męczeństwa ochotnie się kwapiąc. *Sk. Zyw.* 2, 377, iak lew, wie ein Löwe ſtammte er ſich muthig entgegen. Dopiero się oycu Iesem ſtawiła, iuż ci teraz iak wosk, topnieie, i na wszyſtko pozwala. *Teatr* 16 17. Zmysł smoka, chociaż mu się ostrym grzbietem ſtawił. *Bardz. Ir.* 480, bronił, ſich wehren, zur Wehre ſetzen. Stawać się komu łagodnie, łaskawie, ſich gnädig beweiſen, bezeigen erzeigen. Skanderbeg ſtawił się przeciwko więźniom dosyć łaskawie *Baz. Sk.* 150. Wszyſtkim się hoynie ſtawia. *Ryb. Pr.* 67. Pochlebców naywięcéy się trzeba ostrzegać, gdy się i poſtawą i mową naypowolniéy ſtawią. *Kosz. Lor.* 49 *b.* Grzecznie ſtawił się téy damie. *Mon.* 68, 319. Sami na obie nogdze chramią, a drugim w podparcie się ſtawią. *Smotr. Lam.* 14, obarują się ze wsparciem). Stawiać się nieprzyiacielſkie, srogo, surowo. *Cn. Th.* 1065. Zawsze ey się fortuna źle ſtawiła. *P. Kch. Orl.* 1, 299. Niech się szczęście ſtawi lub źle lub dobrze, na mnie nie utyie. *P. Kch. J.* 258. Trzeba mu się ostro ſtawić. *Teatr* 21 *b*, 70. Wszyſtkim Goſſred iednako się ſtawi. *P. Kch. J.* 120. Doświadczaymy go aż do końca, patrzaymy iak się ſtawi. *Teatr* 39, 44. Stawiać się komu iako abo iakim. *Cn. Th.* 1065. Głuchym się na te przekładania matki ſtawił. *Mon.* 65, 597 Nigdy takowey potrzeby nie było, W któreyby mu się szczęście macochą ſtawiło. *Groch. W.* 537, wo ſich ihm das Glück ſtiefmütterlich bewieſen hätte. Cesarz nie trudnym się Polakom, o co go żądali, ſtawił. *Krom.* 89. Znowu dziećmi ſtawiaią się ſtarzy. *Pet. Arg.* 162, tak się znowu pokazuią, zachowuią się iak dzieci, lub raczéy ſtawaią się). Jeśliś chudy pachołek, nie ſtawże się panem. *Klon. Wor.* 41. - §. Stawić się w słowie, zdotrzymać słowa, cf. Lat. *ſtare promiſſis*, stać w słowie, ſein Wort halten; (*oppos. Ross.* отпираться). Szczérze się w swoim słowie ſtawił, tak iak się ochotnie był ofiarował. *Uſtrz. Kr.* 1, 14. Żal mi, że w słowie ſtawić mu się nie mogę. *Teatr* 11, 72. Przyrzekł na piśmie; musi ſtawić się w słowie *Teatr* 24 *c*, 103. - §. Stawiać się, udawać, pokazywać po sobie powierzchownie tylko, ſich ſtellen als etwas, *simulare.* Staw' się We Pan weſoło. *Teatr* 45 *b*, 83. Stawiał się w powierzchownych znakach Katolikiem. *Tr.* STAWICIEL, - a, *m.*, ſtawiacz, ktory ſtawia, der Steller, Hinſteller, Hinſetzer; *Boh. et Slo.* ſtawitel budownik; *Vd* ſtavez, poſtawiacz, poſtawnik, ſtaulovez, *Rg.* ſtâvgljalaz. STAWIDŁO, - a, *n.*, (*Bh.* ſtawadlo hurty; *Ec.* ставило, подставка подъ смоль podsłupie, 2. ſtaynia, 3. szafa); ſtawidło u młyna, u upuſtu ſtawów, sadzawek zaſtawnik *Cn. Th.* 1065, das Schutzbret an den Teichen, das Fallbret; *Boh.* ſtawidlo; *Slo.* ſtavidlo; *Bs.* zaſtavak od vodenice, kojim se voda zaſtavglja) Stawidłem młynarze wodę na koło płynącą zaſtawiaią, gdy chcą młyn zatrzymać, albo gdy woda w ſtawie mała, i chcą, aby się iey uzbierało więcéy. *X. Kam.*, cf. śluza). Stawidła w upuście, deſki grube, w fugi wpuszczone *Os. Zel.* 85, *Sol. Arch.* 101. - *fig.* Kładło prawodawſtwo nasze mocne ſtawidło między wolnością obywatelską i prerogatywami królewſkiemi. *Oſtr. P. K.* 2, 198. przegrodę, Zwiſchenwand. STAWIENIE. STAWIANIE, *subſt. verbi* Stawić *qu. v.*; 2) *Stawienie przewory w ſtawniach, ſtabulatio. Mącz.*, die Stallbäume zwiſchen den Pferden in den Ställen. **STAWINOGA, - i, ż., *sic vulgus ruſticorum panem vocat, ſtabilimentum ventris. Cn. Th.* 785, Magenſtärkung, Brot; Stawinoga, ſtawiróżka. *Men* 78 501. STAWISKO, *s, n.*, lichy, paſkudny ſtaw, ein ſchlechter, unſauberer Teich. Stawiſka smrodliwe. *Petr. Pol* 2, 353. Stawisko, mieysce gdzie ſtaw, doł ſtawowy, *Bh.* rybniſtě. STAWKA, - i, ż., co we grze ſtawią, der Einſatz im Spiele, die Einlage, der Satz; *Bh* ſázka; *Ross.* ставка, ставка; (*Vd.* ſtava, ſtaviunu plazhilu, sadi na plazha, z ſtawowe, Teichgeld). Kto po cudzą ſtawkę idzie, trzeba żeby swoię ſtawił *Fr. Ad.* 52. Zgoła gry ſtawka fałszywa I samołówka prawdziwa, ieſt ten świat. *Dar lot.* 13. STAWNICZY, - ego, *m.*, nad ſtawem przełożony, der Teichauf-

Digitized by Google

seher. Stawniczy miał moc łowienia i sprzedawania ryb. *Mon.* 75, 181. STAWNIKI, u bednarza, rożnéy wielkości obręcze, potrzebne do stawienia statków. *Mag. Mscr.*, Stebreifen, Standreifen. STAWNOCIĄG, STAWNOPROST, z STAWNOPROSTA czyli STAWNOCIĄGŁA liniia, z prostopadła, pionowa, perpendykularna, eine perpendiculaire Linie. STAWNOCIĄGŁOŚĆ, STAWNOPROSTOŚĆ, *ob.* Prostopadłość. STAWNOPROSTOWNICA, Prostostawnica, Prostostaw. *Tr.*, die Bleywage, Waſſerwage. STAWNY, *ob.* Stawowy, (*Bh.* stawny stawaiący, n. p. koń znaczony). *STAWOWANIE, - ia, *n.*, n. p. Ciążanie, abo iak mowią, stawowanie ludzi z innych państw. *Sax Lyt* 133, przystawowanie, dostawianie das Herliefern, Ueberliefern, Stellen. STAWOWATY, - a, - e, - o *adv.*, członkowaty, gliederig, gegliedert. Ogon u raka iest stawowaty. *Zool.* 111. Rożki na głowach owadu są stawowate, twarduwe. *Zool.* 103. STAWOWY, - a, - e, od stawu w ciele, Gelenk-, Glied-. Sok stawowy, Gliedwaſſer. *Sien.* 394. *Stawosmarowidło, rozciek kleiowaty, mieysca stawowe odwilżaiący. *Krup.* 4, 156, *et* 154, die Gelenkſchmiere. Choroby stawowe, po stawach i iunkturach chodzące. *Krup.* 5, 110. - §. 2) Stawowy, stawny, od stawu rybiego, Teich-; *Bh.* rybniczny; *Vd.* vejarni; *Ec.* прудовый. Gospodarstwo stawowe *Stroynowskiego*. Woda stawowa, *aqua stagni*, w stawach albo w dołach. *Kluk Kop.* 1, 89. STAYNIA, - i, *ż.*, STAIENKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* stag, stage, konice, konirna (cf. koniarnia, konnica); *Slo.* konice, masstal (cf. masztalerz); *Hg.* istálló; *Sr.* 1. konencza, rodj (cf. grodza); *Sr.* 2. groj, grodka; *Vd.* shtala, stala, koinski hlieu (cf. chlew), konjarnica, konjarnishe, shtava; *Crn.* hlęv; *Cro.* stàla, sctala, konyarnicza; *Dl.* stala, sztaan; *Rg.* staja, kognùscniza; *Sla.* shtalla; *Bs.* sctalo, mjesto ghdi stoje imanja, kognuscnica; *Ec.* стоило, стайило; *Rs* конюшня, *Ital.* stalla, *Gr.* σταῦλος, *Ger* der Stall, Pferdeſtall; *ob.* Stanie, koń na stanie. Staynia od stania nazwana, a stania końskiego; bo insze bydlęta częściey leżą, niż stoią. *Hipp.* 33, (*dipling.* Chlew, obora) Staynia może być albo poiedyncza, gdzie iednym rzędem konie stoią; albo podwoyna, gdzie dwoma rzędami, w pośrzodku przeyście zostawiwszy. *Kluk Zw.* 1, 178. Stać na stayni *Vd.* hlievati, shtaluvati, v'hlievi stanuvati. W stayni postawić, *Vd.* vhlieviti, v' hlieu postaviti, vshtalati einſtallen. Staynia zimowa ciepła, *Rs.* мшеникъ, cf. mech. Staynie i wozownie Carskie, *Rs.* колымажной дворъ. Staynia na krowy, chlew krowi, *Ross.* коровникъ; na osły, oślarnia, *Ec.* осларня. - §. *fig.* Sprawiedliwość i łakomstwo nie mogą w iedney stayni być. *Fur. Uw. F.*, po-polu, bey einander.

*STĄŻYĆ, *ob.* Tążyć, Tęknić.

STĘBNIK, - a, *m.*, n. p. kopać loch na stębnik. *Torz. Sk.* 5, ?

STECH, STACH, - a, *m*, *nom. propr.* Staś, Stanisław, Stenzel. Włos czarny w głowie, biały w wąsach, Stechu! Stech odpowiada: bo wąsy na blechu. *Bratk. F.* 4. ?

STĘCHNĄĆ, STĘCHŁO, *ob.* Tęchnąć. - STĘCHLINA, - y, *ż.*, *Bh* stuchlina, tuchlost, tuchlivost; *Vd.* mlaknost, mlakota, mlaka, mlazhina, potresa; *Ross.* мухлость, мухоль, задхло, задхлость, душекъ. Wśmiardnienie, wstęchlina, wstęchłość. *Cn. Th.* 1294, dumpfiger Geruch, z. B. des Mehls.

STECKA, STECZKA, STEDZKA, *ob.* Ściezka.

STEFAN, - a, *m.*, *nom. propr.* Szczepan, Stephanus. Stefcio! *demin.*, *Teatr* 26, 75.

STEGI czyli sztaby żelazne. *Arch.* 4, Eiſenſtäbe.

STĘGA, *ob.* Wstęga. STĘGNO, STĘGNISKO, *ob.* Ściegno 2).

STĘK, - u, *m.*, *Bh.* ztok, ſſedlina; *Sr.* 1. zbiżanie nerad; *Crn.* stęqua; *Vd.* stekva, dishna shterna; *Cro.* stekalische, schava, napoy, szmetische (cf. śmiecisko); *Bs.* stek, potocina, kud ghnusna voda idde; *Ross.* стокъ (cf. stok), исто́къ, стеченіе, водоме́ча, водоме́чіе, водомечъ; ściek, ściekanie wody, zbieganie rzek, kałuża, sadzawka bez ryb, do potrzeb rozmaitych, Zuſammenfluß, Zuſammenlauf, Sammelplatz des Waſſers, der Flüſſe, des Moraſtes u. ſ. w. Stek domowy, odbyt kuchenny, pomyynik wypuszczony za dom. *Cn. Th.* 1066, *Rg.* smradotecje; der Gußſtein, der Ausguß in einem Hauſe, die Goſſe. - Stek okrętowy, *sentina*. *Cn. Th.* 1066, die Grundſuppe in einem Schiffe. - *Anat.* Stek mléczny. *Krup.* 2, 63, *ob.* Ściek mléczny. - Stek grzbietowy namazać przed przyyściem ograżki. *Sien.* 559, pacierze, das Rückgrad. - §. *tr.* ściek, spływ, zbieg, Zuſammenfluß, zjednoczenie, Vereinigung. Nie zda się Tyrus narodu iednego, lecz miastem świata całego i stekiem handlów. *Jabł. Tel.* 34 Starość stek chorób i przykrości. *Cn. Ad.* 1092. Ta kometa nam nic dobrego nie przyniesie, ieno mory, głody, nieurodzaie, i prawie stek wszystkiego złego. *Lat. Kom. D 2 b.* - *In peſſimam partem*; Stek łotrów, hultaiów, zboyców mieysce, zgromadzenie, eine Mörbergrube, Laſterhöhle. W mieście tym był stek rozboyców. *Biel.* 311, cf. *Rs.* набродъ. - §. *aliter*; Już skarb nasz na steku. *Chroſć. Fars.* 144, na ścieku, na schyłku, auf der Neige; *Bh.* stočky.

STĘK, - u, *m.*, ięk, stękanie, *Rs.* стонъ, стонáніе, стенáніе; *Ger* das Stöhnen. Stękiem wielkim w niebiosa kołatał. *Birk. Dom.* 83. Ięk, stęk, rozruch, w polach się rozlega. *Chroſć. Fars.* 293. Były słyszane gwałtownych razów trzaski, i częste nie wiedzieć od kogo ięki, pęki, stęki. *Stryik.* 301. STĘKAĆ *med. contin.*, *Stękać *idntl.*, Stękać *ezſtl.*, *Bh.* stonati, hekati, wzdychati, (*Bh.* stonati, stonu, stúni chorować, odstonati odchorować, odstonawati w chorobie stękać; *Slo.* stonať, stonem *aegrotare*); *Sor.* 1. stohnam *gemo*; *Crn.* stókam; *Bs.* stegnati; *Ec.* стеню; *Rs.* стонать, стоню, стеню, охнуть, óхать, охаю, визжать, завизжать, (cf. wzdychać), клохтать, заклохтать, клохчу (*ob.* szlochać); cf. *Suec.* stanka, *Isl.* stianka, *Gr.* στενειν, στεναχειν, cf. αὐδενειν, *Germ.* stöhnen); jęczeć, stęki i ięki wydawać ſeufzen, ächzen. Ciałem i duszą stękam, ledwie iżem żywy, Dokąd mnie chcesz zapomnieć oyczo litościwy? *J. Kch. Ps.* 7, w moim zmartwieniu chodzę ledwie żywy. *Karp.* 5, 12. Niemasz czasu stękać, Kiedy się niestękaney śmierci przyydzie lękać. *Pot. Arg.* 424. Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod niemi stękanie *Tward. Wł.* 140 Drzewo się pod ciężarem smoczym nachyngło, I na pień, końcem chwostu chluśniony, stęknęło, *flagellari gemuit. Zebr. Ow.* 57. Czy się zdało postęknąć, czy drewno stęknęło? *Zebr.*

Digitized by Google

Ow. 204. Gołębie płoche próżne gardła maią, Po gołębińcach żałośnie stękaią. *Groch. W.* 56. Jeśli pod tym iarzmem mam na zawsze stękać . . . *Teatr* 46, 64. Ostatnie stęknął. *Cn. Th.* 1066 skonał, ducha wyzionął). Szpetna choroba, kto stęka, ano go ieszcze nic nie boli. *Rey Zw.* 86, cf. Skarga, płaczek). - *§. Słabości takowe tym brzemiennym nabaziéy przypadaią, które na śledzionę stękiwały *Cria. prz. C.* 4, pobolewały, chorowały, kränken. kränkeln STĘKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, *Sr.* i stobnaté, ięklíwy, o lada co stękaiący, wimmerlig.

STELISKO, *ob.* Stylisko.

STELMACH, *ob.* Stolmach. STELWAGA. - i, ż., *z Niem.*, die Wage auf der Deichsel, die Vorderwage. Stelwagi u pojazdów bywaią iesionowe, brzostowe. *Kluk Rosl.* 2, 164.

STEMBLACHY, *z Niem.*, Stämmblech, blachy okrągłe, na których mayster dna od flasz szklanek i innego naczynia formuie; powinne być z żelaza gładkiego, a lepiéy z marmuru. *Torz sk.* 36.

STĘPELAK, STEMPEL, STEMPLARZ, STEMPLIK, *ob.* Stępel i t. d.

STENDAR, STYNDAR, *ob.* Sztandar.

STENGIERKA, *ob.* Stangierka.

STĘP, - u, *m.*, *Rs. et Ec.* степь, wielka pusto leżąca przestrzeń, *Ger.* eine Steppe, eine Heide. STEPOWY, - a - e, *Ec.* степнымъ; Steppen-. W południowéy Syberyi znayduią się dzikie owce, nazwane stepowe barany. *Zool.* 362.

STĘP! n. p. Woły, gdy maią stanąć, wołaią na nie: sto step sto! Gdy się maią cofać, to wołaią step, nazad! *Haur Sk.* 50, zurück! ein Befehlswort der Ochsentreiber.

STĘPA, - y, ż., *Bh.* stampa, stupnik, opiekarna, (dpiekati *tundere*, *ob.* pchnąć); *Sr.* 1. pyšta (cf. piasta), stupka, męłuszek, (*Sr.* 1. stupka tłuk); *Sr* 2. pěšta; *Crn.* stópe, (*Crn.* shtúpa, z stłuczone korzenie); *Vd.* stopa, (*diftgu. Pol.* stopa), stope, peka, pekalu, pekalishe, pekauni mlin, mlinska stopa; *Cro.* sztúpa, sztuppa, sztuparnicza; *Hg.* stompotska. *Rg.* stoppa; *Bs* stoppa, tuccjak, ù koj se tuce só alli popar; *Rs.* ступа, молчекъ, (*Rs.* ступа, ступка moździerz drewniany, 2. ступка tabliczka, ступица piasta u koła); (cf. *Gall.* etampe estamper, *Ital.* stampare, *Suec.* stampa); *Germ.* die Stampfe. Kamienie w rudę obfite tłuką w stępie; u nas zamiast słowa stępa, używaią tego tłuczka *Os. Rud.* 40. Stępy kruszcowe, das Pochwerk, zabudowanie, w którym woda poruszanemi stępami, (stąporami, Stampfer), kruszce tłucze. *Kluk Kop.* 2, 296. Stępy w kuźniach, podobne do tych, w których kaszę robią. *Os. Zel* 85. Stępa w młynie prochowym, wydrożenie, wewnątrz ogromnieysze, a ku wierzchowi węższe, w wielkiey sztuce drzewa, *Jak. Art.* 3, 316. Stępa na sukno, folusz, die Walkmühle. Sukno nie wprzód się kosztowney posoki napiie, aż przez stępę przeydzie w młynie. *Morszt.* 2. Znieśli oleiu z drzewa oliwnego, w stępie tłuczonego. 1 *Leop. Ex.* 27, Oelstampfe, Oelmühle STĘPAK, - a. *m.*, iednochodnik, szlepak, *Sr.* 1. tupolaf, bustobo stupa kon; *Rg.* jorga, prunez, dobronosz; ein Zelter, Paragänger, ein Pferd, das den Paß geht. Jednochodnik, *latiores paſſus facit, et minus placide fert seſſorem, quam* stępak. *Cn. Th.* 1066, *Dasyp. A a.* Za niemi iechał rycerz odziany w szaty królewskie na dzielnym stępaku królewskim, *in ambulatore regio optimo. Nar. Hiſt.* 7, 18. Podemnie dawano stępaka tarantowatego. *N. Pam.* 16, 17. - *§. Cicero, oiciec i zakładacz Rzymskiego krasomówstwa, był stępak. *Pilch. Sen. liſt* 308. ? STĘPEL, STEMPEL, SZTĘPEL, - pla, *m.*, STĘPELEK, - lka, *m.*, STĘPLIK, - a, *m.*, *z Niem.* der Stempel; *Bh.* tišťlj; *Vd.* shtempel, snamik, oshtamp, sasnamik, sashtampanje; *R* штемпель, чекáнъ (cf. czekan); narzędzie do wyrażenia cechy na czym, n. p. na pieniądzu, na papierze, der Geldſtempel, Münzſtempel, Papierſtempel. Pieniądz, któremu stępel dodaie cany. *Wag. Mar.* 1, 47. Na blaszkach wybiiaią czasem monniczniki wyobrażenia monet; sztychowane nawet widzimy stępłów wyrazy, za wzór do późniéy wyrytych stępłów. *Czach. pr.* 123. - Stępel, cecha stęplem wyrażona, *Rs.* клеймо, знамя; der aufgedrückte Stempel, das Stempelzeichen. - Stempel, z papier stemplowy, Stempelpapier. - *fig. tr.* Grosz iego, czy lekkim sposobem nabyty, czy w prasie uciśnienia zebrany, zawsze na sobie mieć będzie niestarty zdzierstwa stępel. *Mon.* 71, 484. Jeśli się słowa nie zgadzaią z sprawami, tedy się to tak wydaie, iak sztępel równy i dobry, ale na złym kruszcu. *Pilch. Sen liſt* 276. Którzy w zdaniach swych i słowach równą stałość i rzetelność zachowuią, ci zdaią się mowę swą iednakim sztęplem cechować. *Pilch. Sen. liſt* 276. - §. *Milit.* sztępel do muszkietów do armat, wypychacz, wtykacz, der Ladeſtock; *Boh.* ſtemſſlik; *Crn.* rajmóshèl; *Vd.* ramar; *Hg.* stempelyck; *Sla.* shibka (cf. szybować); *Rs.* шомполъ, шомпалъ, набойникъ (cf. naboy), цѣпъ, цѣпикъ *ob.* cepy, cf. czepić). Stępel, narzędzie do nabiiania armaty, wałek drewniany, okuty miedzianą rytką. *Jak. Art.* 3 317. Na słowo komenderuiącego: za stępel! stępel tak wysoko iak ręka wystarczyć może, do góry się wyciąga etc. *Kaw. Nar.* 240. Stępel na mieysce! stępel kładzie się w pierwszy bączek, a iak prędko w drugi bączek iuż wniydzie, żywo go na dół posunąć trzeba. *ib.* 242. - *Simil.* Stępel w sikawce. *Tr.*, *Rs.* мóрбало; der Spritzenſtöpſel, Spritzenſtock. Stępel w rurze pompowéy. *Hub. Mech.* Stępel w pompie nasi rzemieślnicy bębenkiem zowią. *Os. Fiz.* 323. Stępelek, Stęplik. *Jak. Art.* 1, 433. Stępelki drewniane, żelazne, mosiężne. *Jak. Art.* 2, 75. Stempelki w fortepianie drewniane, które uderzaią o strony; i stąd się mówi: fortepian na stempelkach. *Mag. Mscr.*, hölzerne Hämmerchen im Fortepiano. Stemplik u ślusarza, żelazko do kołków wybiiania w ramach. *Mag. Mscr.*, ein Stämmeiſen der Glaſer. - §. Stępel, w rozstowaniu, podpora. *Cn. Th.* 1123, Stempel, ſtarke Stütze, Baum zu einem Gerüſte. Stępie pod krokwami, *capreoli Cn. Th.* 1123. Stützen unter den Dachſparren. STEMPELKI, w hucie szklaney, kieliszki niskie z grubemi dnami do gorzałki. *Mag. Mscr.*, niedrige Branntweingläſer mit dicken Boden. STĘPIA, - i, ż., krocz, chód końiski pomiarkowany, der Schritt, den ein Pferd geht. Zrazu stępią, potym kłusem zaczynay. *Hipp.* 43, den Schritt reiten. Konia obaczywszy, spytał, ieśli stępią idzie? rzekli, że bystr. On prosił o innego, któryby statecznie szedł, bo był strudzon bardzo. *Papr. Kyc.* 106. Ledwie stępią wlecze się leniwo. *P. Kch. Orl.* 1, 205, noga za nogą).

Digitized by Google

STĘPIAŁY, STĘPIEĆ, STĘPIĆ, *ob.* Tępieć, Tepić.

STĘPICA, - y, ż., łapaczka, n. p. na zające eine Falle, Schlagfalle auf Hasen u. s. w. Stępice abo żelaza na łapanie w Łów, lisow etc. *Kluk Zw.* 1, 406. Bywaią stępice abo słupce na wilki drewniane, a drugie żelazne. *Cresc.* 658. Lis, chociay chytry, ani się obaczy kiedy w stępicę wpadnie. *Rey Zw.* 109 *b.* - *Allegor.* Skryta iest w ziemi stępica iego a samołówka iego na ścieszce. *Leop. Job.* 18, 9. STĘPKA, i, ż., *demin. nomin.* Stępa; tłuczka tłuk, eine kleine Stampfe, ein kleiner Stampfer, eine Mörserkeule. Stępka do tłuczenia kamieni. *Torz. sk.* 10. - §. Otzkas nie ma przechodzić na obie strony ula; ale tylko mu gniazdo abo stępkę wywiercieć, żeby końcem ula chwycił wolno. *Kącz.* 8, rynienkę, żłobek, eine Rinne, Falze. - §. Stępka iest belka gruba z drzewa całkowitego, ktora wzdłuż przez środek statku idzie, i na niey moc statku zależy. *Mag. Mscr.* Stępką u szkut zowią ten dąb abo drzewo, które wzdłuż statku leżąc, potęgą iest masztowi wysokiemu, przy którym żagle wieszaią. *Otw. Ow* 585 der Kiel eines Schiffes. Stępki do szkut, dubasów, bywią sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 165. Stępki, ów cały fundament szkut kraiowych, robią się z sosniny. *ib.* 179. STĘPKARZ, STĘPNIK, - a, *m.*, ktory w stępie robi, *Vd.* pehauz, pehazh pehar, *f.* pehauka pehavisa; (*Bs.* stupar, koji cisti hagline; *Rg.* stuppár *fullo*, folusznik) der Stampfer, der in der Stampfe arbeitet. *Pinsor*, stępkarz, żarnarz albo krupiarz, ktory iagły abo krupy czyni, w stępach otłuka, i w żarnach miele. *Mącz. Pinsor*, żarnarz abo stępnik *Mącz.* STĘPLARZ, STEMPLARZ; - a, *m.*, co pieniądze stępluie czyli stępel na pieniądze wyrzyna, stęplem znaczy, *Vd.* shtemplavez, sashtampar, oshtampavez, sasnaminuvauz, der Stempelschneider, Stempeler. Na dole tego pieniądza iest owalna tarcza, na boku imię stemplarza: w małey tarczy znak mynemistrza. *Czack. pr.* 1, 11. STĘPLIK, *dem. nom.* Stępel, Stępelek. STĘPLOWAĆ *czyn. ndk.*, cechować stęplem, piętnować, *Ger.* stempeln, den Stempel aufdrücken *Vd.* sasnaminuvati, oshtampati, sashtampati, shtemplati *Rs.* пя пнать, тамжить, клеймить заклеймить. Stęplowany, *Rs.* клеймёный. Papier stęplowany od R. 1775 wedle u nas w liczbie podatków. *Ostr. P. C.* 2 288 *Vol. Leg.* 8, 145. *Rs.* гербовая бумага, Stempelpapier. Przedaż niestęplowanego towaru, *Ross.* провяненіе. - §. Stęplować, stęplem nabiiać, laden, mit dem Ladestocke einpfropfen. *Tr.* - §. 2) Stęplować, po pierać podpory podsadzać, mit Bäumen unterstützen, Stützen unterfetzen. Stemplować, podstemplować ścianę lub dach, t. i. stemplami czyli podporami ią wesprzeć w czasie podkopywania. *Mag. Mscr.* Gdy się ganek coraz daley w podkopach prowadzi, cieśle stęplują i cembrują go, żeby się ziemia nie osypowała. *Jak. Art.* 2, 212. Wieża oba zadnie koła połamała, a iść nie mogła daley; ale piechota pod nią stęplowała tramy, na ktorych lesła zawieszona. *P. Kch J.* 298. Stęplowanie w podkopach, rozstowanie dane na poparcie ziemi. *Jak. Art.* 3, 317, drzewa, któremi ziemię w przebitkach wspieraią, aby nie spadała *Ost Zel.* 85, die Stützung, Rustung, das Stützgerüste die Stempel. STĘPLOWY, - a. - e, od stępla do znaczenia Stempels: *Ross* штемпельный, Stęplowy papier, *ob.* Stemplowany. Stęplowy, od stępla do nabiiania, Ladestocks; *Ross.* шомпольный. STĘPLOWKA, - i, ż., podstęplowanie, podsadzenie stęplów czyli podpór, stęple podsadzone, das Unterstempeln, Unterstützen, die Stützen. Rudny, powinien uważać, ieżeli cembrzyny i stęplowki w dołach dobrze dane, ieżeli przebitki z dołu do dołu porządnie zrobione, i stęplowką dobrze ubezpieczone. *Os. Zel.* 62. STĘPOR, *ob.* Stąpor. STĘPORNIA, - i, ż., wielka sztuka drzewa okuta, w ktorey rzędem potrzebna liczba stęp iest powydrożana. *Jak. Art.* 3, 317, der Stampfgang. - - (STĘPOWAĆ, STĘPNOWAĆ *cz. niedok.*, wyszywać, z *Niem.* steppen. *Tr.*, Stępowanie, pewny gatunek wyszycia, das Gesteppe. *Tr.*). - - STĘPOWAĆ, *ob.* Stąpić 1) *et* 2).

STER, STYR, - u, *m.*, Niederſ. Stár, *Anglos.* steore, *Holl.* stuur, *Suec.* styre, *Ger.* das Steuer; *Boh.* hlawni, przedni weslo; *Sr.* 1. tjownifka wopo; *Vd.* ladjounu drevu, tarbol na barki, rudu na lodji, timun; *Cro.* krét, korman; *Dl.* timun; *Rg.* timún, *barb.* dumèn; *Bs.* dumen, timun; *Lc.* кормá, кормилo; *Rs.* помéчь, рулъ; rudel, główne wiosło całym okrętem kieruiące, das Steuerruder, *pr. et fig.*: *Clavus*, styr, rząd okrętu. *Chmiel* 1, 79. Nawami rzeki i morza przebywamy, napiąwszy dla pędu wiatrów żagle, a z tyłu przydawszy stér, którymby to w tę to w owę stronę szybuiąc, nawy bieg zwracano. *Pilch. Sen. liſt* 3, 65. Szkoda tym styru zwierzać, ktorzy nie płynęli. *Rys. Ad.* 65, *Alb. n. W.* 6. Kieruy szczęśliwie tym *styrem*, który ci w ręce obywatele dali. *Lyar. Gr.* 14, marszałkostwo, laska). Marszałek seymowy, będący przy *styrze* obrad Rzpltéy, powinien wiedzieć, dokąd kierować ią tak wielką machiną *Koll. liſt* 1, 19; *Slo* pri pulpite jedi *clauum tenet*, *cf.* pulpit, *ob.* stolnik, sterować i t. d. - §. *tr.* Styrem u ptaka zowią się dłuższe pióra ogonowe, *rectrices*, że lataiącemu ptakowi służą w locie do styrowania. *Kluk Zw.* 2, 11, die Steuerfedern eines Vogels. §. Stér wiatrakowy, drąg, którym go obracaią i kieruią. die Steuerbeichſel an der Windmühle, das Wendeholz, der Sterz, die Sterze. *Tr.* - §. 2) Styr, rzéka na Wołyniu. *Wyr. G.* 21, ein Fluß in Wolhynien.

STERAĆ, Styrać, *ob.* Tyrać.

STERCZYĆ, STARCZYĆ, STORCZYĆ, STYRCZYĆ *med. ndk.*, (*ob.* Stark, *cf. Ger.* Steiß, Stotz, Sturz), wzięzonym być, do góry wstawać, na storczu postawionym być, nastorczonym być, *czyć, in die Höhe ſtarren, aufrecht gerichtet ſtehen, hervor ragen; *Bh.* trčeti, trčel, trčim; *Slo.* wyſtrkugi ſe; *Crn.* stershim, pizhâti, pizhim; *Vd.* sterzhati, nadvsiti, nadstati, priedshterliti, priedmoliti, (*Vd.* shtorek = ułomek, *cf.* stark, storc); *Cro.* scterchim; (*Sr.* 1. ſtarſam, ſtarjim, *Sr.* 2. ſtarjiſch sturknąć); *Rs.* торчать. Na głowie stérczała poieżona czupryna. *Off Str.* 3. Na głowie czubek storczy. *Tol. Saut.* 83. Część rozbitego okrętu stérczy ieszcze nad wierzchem wody. *Gaz. Nar.* 1, 261. Koniec strzały starczał. *Ezop.* 94. Śmiertelna w iéy boku strzała stérczy. *Jabł. Tel.* 51. Po polach piki gęste i włócznie ste*czały. *Jabł. Tel.* 279, *czczały, tkwiły do góry stoiąc). Piki dzidy, tak gęsto po polach sterczały, Jak gdy obszar Sykulski w kłosach pływa cały. *Jabł. Tel.* 144. Jako też starczy włosami; albo świnia szczeciną. *Petr. Hor.* 2, N. 4. Maszt sterczy k niebu. *Klon. Fl. E.* 1. Już ni śrzronem

Digitized by Google

łąki starzą, ani krami rzéki chrząszczą, ni łodźmi. *Petr. Hor.* 2, *M* 2. Gdzie związki i stawy mowy utaić możesz, na cóż te kości stérczeć maią? *Pir. Wym.* 150. Ussarze straszną postać maią, dla piór, które na ich głowach styrczą. *Papr. W.* 2, 269. Gałęzie styrczące, *erecti*, które mało co od pnia odstawaią. *Botan.* 44. Stércząc, *Rs.* мóрчмя, морчкóвъ, cł. storc. STERK, usterk, *ob.* Stark.

STERNAL, *ob.* Trznadel.

STERNICTWO, - a, *n.*, stérowanie, sztuka sternicza, kierowania okrętem, *Ger.* das Steuern, Führen des Steuerruders *Ec.* кормничество, управленіе корабля, кормчество. Próżno kuszono się oświecać Turków w architekturze morskiéy, hydrografii, sternictwie. *N. Pam.* 21, 293, Steuermannskunst. - *tr.* rząd, dozór, dyrekcya, Leitung, Regierung. Pod twoim, zacny Marszałku, stérnictwem oyczyzna została zbawiona. *Gaz. Nar.* 1, 518, pod twoią laską, unter deinem Marschallstabe. Ta świątnica i w niéy napisane foliały świadczą, iakie pod stérnictwem stryia i braci twoich sprawiedliwości rodziły się owoce. *Zab.* 10, 270, pod marszałkostwem trybunalskim).

STÉRNICZY, - a, - e, od sternika, Steuermanns-. Burza nie pracy stérniczéy iest na przeszkodzie, ale tylko powodzeniu onéy. *Pilch. Sen. list* 2, 401. STÉRNIK, STYRNIK, *STYRMAN, - a, *m.*, *Germ.* der Steuermann; *Bh.* zpráwce lodj, weslatú; *Sr.* 1. tjowma nawrocjér; *Vd.* marnar, barkolizh, barkolar; *Rag.* dumenâr; *Cro.* kormánik; *Dl.* dumenar; *Ross. et Ec.* кормщикъ, кормчій, кормникъ, окормитель, корабледержецъ, шкурманъ (cf. szturm), правильщикъ. Stérnik iest, co steru pilnuie, i rudlem galerę kieruie, kędy potrzeba. *Otw. Ow.* 520. Stérnik pilnuie rudła, i nim podług potrzeby kieruie, wodę uważa, i flisami rządzi. *Mag. Mscr.* Starszego stérnika gospodarzem szkutnym zowią. *Haur Ek.* 62. Styrnik spracowany wielką niepogodą morską, wielce bywa kontent, gdy port uyrzy. *Baz. Hft.* 146. Nawalność tak wielka powstała, że się i sam *styrman (*Germ.*) bardzo był trwożył *Bud. Ap.* 84. - §. *tr.* rządzca, kierniący czym, przewodnik, der Leiter, Führer. Dzięki królowi, sternikom obrad, seymniącym stanom. *Gaz. Nar.* 1, 519, marszałkom seymowym, den Stabhaltern, Reichstagsmarschällen. - (STERNOŻYĆ, *ob.* Trzynożyć). - STÉROWAĆ. STYROWAĆ *cz nak.*, sterem kierować, *Ger.* steuern, das Steuerruder führen. *Crn.* governâm; *Cro.* kormánim: *Ec.* кормить, управлять кораблемъ, окормляю, управляю, кораблемъ-правствую, простирать. *propr. et fig* Nauczyłem się pierwéy stérować, to iest, okrętem rządzić abo galerą na wodach. *Otw. Ow.* 128. Czołnik długim wiosłem przewoźnik styruie. *Bard. Tr.* 41. Apollo styruy łodkę, niechay płynie sporo. *Pasz. Dz.* 61. Styruy, ruszay z mieysca nagle, Wiatrom co nas wzywaią wszystkie opuść żagle. *Przyb. Luz.* 54. Każdy się krząta w nawach, wszystkich trudni praca, Rudel w styruiącego ręku się obraca. *Przyb. Luz.* 41, w ręku sternika). Ryby ogonem styruią, i lekkim onego ruszeniem na każdą stronę z równą łatwością bieg swoy zwracaią. *Pilch. Sen. list* 3. 65. STÉROWY, STYROWY, - a, - e, od styru, Steuer-; *Ec.* кормильный. Pióra styrowe u ptaków rayskich bardzo długie. *Zool.* 269, die Steuerfedern.

STÉRT, *ob.* Styrt.

STĘSKNIĆ się, *ob.* Tęsknić. STĘŻEĆ, STĘŻYĆ, *ob.* Tężeć, Tężyć. STEŻKA, Steczka, *ob.* Ścieszka. STKLIWIĆ, *ob.* Tkliwić. STLEĆ, STLIĆ, *ob.* Tlić.

STŁOCZYĆ *cz. dk.*, Stłaczać *niedok.*, *Boh.* stlačiti; *Sr.* 1. ztowtju, twotju romadu; *Vd.* stlashiti; *Bs.* zgasiti; *Ec.* истлачити; tłocząc ściskać, przyciskać, zusammen drücken, zusammen pressen. Tę rolą, gdzie orać maią, aby wprzód pasterze bydłem pasząc stłoczyli i udepcili *Haur Sk.* 48. Stłaczać, utłaczać, gmatwać, iak pilśniarz, czapnik. *Cn. Th.* 1066, walken, dick einlaufen lassen. - *fig.* Laty stłoczona i osłabła w siłach. *Teatr* 40 *d*, 31 *Wyb.*, przyciśnioną, stargana, vom Alter gebeugt, gedrückt. STŁOCZNY, STŁOCZYSTY, - a, - e, daiący się stłoczyć, zbić, zusammendrückbar, preßbar. *Tr.* - §. Stłoczony, skupiony ściśle, zusammen gedrängt. Ledwieśmy się wycisnęli przez opiłe i stłoczne pospolstwo. *Xiądz.* 216. STŁOCZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, snadność być stłoczonym, die Zusammendrückbarkeit, Preßbarkeit. *Tr.*

STŁUC, Stłukł, *F.* stłucze, stłukę *cz. dk.*, *Stłukać *kontyn.*, *Bh.* ztlauc, ztlaukł, ztlukn, zbmoždíti; *Slo.* stlúcť; *Vd.* stlejshi, stliesh, stouzhi, s'touzhi, stretí; *Cro.* ztúchi; *Sla.* istúchi; *Bsn.* istucchi, smeciti, (*Bsn.* stucciti, skuppiti *congregare, cogere*; *Ross.* смолочь, истолочь; tłukąc rozbiiać, złamać, zerstoßen, zerschlagen, zerbrechen. Stłukł kryształowe bardzo kosztowne naczynie. *Mon.* 72, 711. Jako iasie stłuc, tak to tanie u niego, targnąć się na bliźniego swego. *Rey Pſł. Tr* 5. Samo się źle stłucze. *Rys. Ad.* 62. - §. Zbić mocno, stark stoßen, schlagen, prügeln. Kto się nie chce stłuc, zdrowa na to rada. Po ziemi chodzić, nie chwytać się szczebli. *Zab.* 15, 264. Im kto wyżéy spadnie, tym się bardziéy stłucze. *Kosz. Lor.* 23. Dziecię kiedy na stół wlezie i spadnie dwoię szkodę odniesie, bo go i raz stłuczony potka, i ociec go ieszcze rózgą ubiie. *Zrn. Pſł.* 3, 5 5 *b* Nie bóy się, ia to opatrzę, iż się nie *stłuczewa. *Ezop.* 58, *Dual.*, - stłuczemy). Tym zwykle sobie grożą: stłukł mi on iednego, Aleć mu ich ia stłukę aż do dziesiątego. *Rey Wiz* 172 *b*. Od wczorayszéy hulanki ieszczem iak stłuczony *Teatr* 43 *c*, 96 *Wyb.*, wie zerschlagen. - §. *tr.* Stłuc kogo, pognębić, unterdrücken. Boiąc się król Albrecht, aby bywszego iego nauczyciela Kallimacha, zazdrośni Polacy nie stłukli, słał go w dalekie poselstwa. *Biel.* 434. Lacedemończycy bardzo Messeńczyków stłukali, a prawie niewolnicze iarzmo na nie włożyli. *Bud. Ap.* 126.

STŁUMIĆ, *ob.* Tłumić. STŁUŚCIEĆ, *ob.* Tłuścieć.

1) STO! (cf. stać, stoię), *Germ.* steh! halt! stob! ein Befehlswort der Ochsentreiber). Woły, gdy maią stanąć, wołaią na nie sto step sto, a biczem ie trochę trącą. *Haur Sk.* 50.

2) STO, *G.* stu *et* sta; *Instr.* stem; *Plur. Nom.* Sta, *G.* set; *Bh. et Slo.* sto; *Sr.* 1. sto, ſto; *Sr.* 2. stow, hundert; *Crn.* stu; *Vd.* stu, enustu, stue, stutina; *Cro.* zto, szto, ztotina, sztotina; *Dl.* szto, *Hg.* száz; *Rg.* sto; *Sla.* stò; *Bsn.* stó, stottina; *Rs.* сто, сотня; *Ec.* сотня, сторица; *Pers.* sad, (*Etym. cf.* stać, stoię). Dziesięć

razy dziesięć czyni sto. *Jak. Mat.* 1, 5, hundert. Wielkość dziesięć razy dziesięć, nazywa się stem. *Leśk.* 2, 4. Powiadamy temu, ktory kicha, sto lat zdrowia. *Teatr* 20, 95. A do stu katow! *Teatr* 36 *b*, 72. Ale do stu piorunów! *Teatr* 50, 59. *Zjadźże* sto katów. *ib.* 53, 10. By cię sto piorunow zabiło. *Birk Gl K* 44, cf. kopę, beczkę, ćmę djabłów, *Germani liberaliores dicunt*, tausend T., *non* hundert. Jak mi tego nie sprawisz, sto kijow chłopcze! *Teatr* 6 *b*, 42. Nie sto razy mowiłem i perswadowałem. *Nie* 16 *Kr.* 4, 157, więcej niż sto razy, mehr als hundert mal, *ob.* Nie). Choćbyś na sto zamkow drzwi pozamykał, przecię ... *Teatr* 20 *d.* 45. Od tego lichwiarza nawet krewni pieniążka wycisnąć naszey nie potrafią, jedno sto od sta zachowuje. *Pilch. Sen. list* 4, 127, po sto procentu, hundert Procent. Stami, *Rs.* посотенно, *centuriatim Cn. Th.* 1059 za hunderten, hundertweise. Było tak wiele set dzierżawców uprzywileiowanych. *Star. Zad. D.* Ze sta ieden ztamtąd się wróci. *Falib. Dis. P.* Jakby się sto lat znali, umność do się mieli. *Jabł. Tel.* 138. - Sto lat, stolecie, wiek, *saeculum*, das Jahrhundert. Gaius teolog żył w drugim stu lat kościoła. *Sk. Dz.* 71. Pod - trzecia sta lat, i dosyć szczęśliwie Pod siedmią królów Rzymskie państwo było. *Zab.* 15 254. STOARKUSZNY, - a, - e, obeymuiący arkuszy sto, von hundert Bogen, n. p. Stoarkuszne xięgi. *Mon.* 73, 367. **STOBRAME Theby. *Star. Vot. A* 4, hundertthörig. **STOBROZNE gumno. *Klon. Fl. C* 4, sto brogów zawieraiące, hundertfeimig.

STOCHMAL, - u, *m.*, omieciny we młynie, w piekarni, kurzawa z mąki, z *Niem.* Staubmehl, Mehlstaub; *Vind.* meu, hmiu, mlinski prah, mouna moka, polska; *Crn.* polnska; *Lat.* pollis; *Sr.* 1. mewk. Stochmal, mąka, która się we młyniech po ścianach wiesza. *Urs. Gr.* 163. Stochmal, proch mączny, abo co naymielsza mąka, która idąc w kurzawę sadzi się na ścianach i dachach młynskich. *Syr.* 993, *Sien.* 522. STOCHMALOWY, - a, - e, od stochmalu, Staubmehl-; *Sr.* 1. mewkowé; drobny iak proszek, iak kurzawa, staubig, Staub-; n. p. Sol stochmałowa wedle taxy opisaney iść ma. *Vol. Leg.* 4, 112, cf Gruzłowa).

STOCZEK, - czka, *m.*, *Rs.* свечка, der Wachsstock, (cf. *Germ.* Stock). Z woſku stoczki, pochodnie i świece robią. *Mon.* 74, 83. Przy świecach i stoczkach woſkowych pogrzeb im sprawowano. *Pilch. Sen. list* 4, 196. Wyszliśmy cicho wszyscy, stoczek zapalony postawiwszy w kominku. *Pot. Arg.* 374. Wychodzi z stoczkiem w ręku. *Teatr* 20, 35. Cukier nad stoczkiem topiony. *Perz. Cyr.* 2, 209. - §. Stoczek u fryzera drewniany, na którym się peruka stawia. *Mag. Mscr.*, der Perückenstock, Perückenklotz. - §. 2) Stoczki, (*potius* stoczki), *reliquiae vini aut cerevisiae in dolio. Cn. Th.* 1067, die Neige von einem Getränke im Fasse; *ob.* Stok, Stek). Piwa stoczki dla zalewania słodow. *Haur Ek.* 109. - *§. Niech nie ogląda stoczków rzeki, strumieniów miodu i masła. 1 *Leop. Job.* 20, 17, stoków, źrzódeł, Quellen, Erguß. STOCZKARZ, - a, *m.*, który stoczki robi, der Wachsstockzieher. *Tr.* STOCZYSKO, - a, *n.*, mieysce koło stoku wody, krynica, ściekanie wody, źrzódło, ein Ort, wo das Wasser zusammen rinnt; eine Cisterne, ein Quell. Studnie, cysterny i wszelkie stoczyska wód. *Rad. Lev.* 11, 56, każde zgromadzenie wód. *Bibl. Gd.*). - Do oblewania pasz stoczyska upatrują. *Haur Ek.* 178. Dom Pehorów i stoczyska Figi. *Bud. Jes.* 13, 20. STOCZYĆ z. *dk.*, Stoczać *nak.* *Bh.* stočiti, stáčeti; *Rs.* точить, точивать, точащий. точаться, (точаться, точиваться, точащаться, (точиваться, точащаться, точиваться, точащаться, точиваться, точащаться,

Pam. 5, 217, walczyła daremnie, hat vergeblich gekämpft. - *Simil.* Staczać spór, spierać się, einen Streit führen, disputiren. Stoczyć spór z kimkolwiek gotow był. *Sk. Dz.* 4. Uprosić nie mogł, aby dysputacyą stoczyć mógł. *Sk. Dz.* 244. Co to za rozmowy, ktore staczacie między sobą? *W. Post. W.* 326, które wiedziecie między sobą, Gespräche, die ihr unter einander führt. - §*. 6) Gdy Krzyżacy za Tatarami różno a ochotnie stoczyli, wnet ci znowu się do nich obrócili. *Stryik.* 545; gdy za niemi walili, ruszyli, gonili, nachjagen, nacheilen, nachbringen. STOCZYSTOŚĆ, - ści, ż., pochyłość, pochodzistość, die Abhängigkeit, Abschüssigkeit, der Abhang. Zewnętrzna stoczystość szańcow. *Łęsk.* 108. Każda gór stoczystość ostrzeyszą iest od zachodu, niżeli od wschodu. *Stas. Buff.* 164. STOCZYSTY, - a, - e, STOCZYSTO, STOCZYŚCIE *adv.*, pochodzisty, abhängig, abschüssig, *acclivis. Mącz.* Na górach i na równinach, i w polach i w stoczystych siemiach i w puszczy. *Bud. Joz.* 12, 8. Niech zastawiają stoczyste wnìki. *Bard. Tr.* 122. Nurty przez opokę sąższe rozpadzistą Wylewały się spodem w główny golf stoczysto. *Przyb. Milt.* 109, ztaczaiąc się). Na stoczystym w gumnie boisku kilka razy ziarna zwiewają. *Haur Sk.* 136.

STODOŁA, - y, ż., *Bh.* stodola, stodůlka, obilnice; *Slo.* stodola, stodolka; *Sr.* 2. brojna (*ob.* bróg); *Sr.* 1. brojna, brojnicza; *Crn.* skèdn, *Vd.* s'kedan, s'kedein, stueg (*ob.* stog), gomnu (*ob.* gumno); *Cro.* sheden, stagel; *Sla.* stodola, pojata; *Bs.* pojatte (cf. jata), sgitniça (*ob.* żytnica), hambar; *Rs.* сарай, рыумо; (*cf. Germ.* Stadel. Adlg.); mieysce do złożenia i młócenia zboża, die Scheune, die Scheuer. Wielkość stodoł powinna być względna przynamniéy śrzednim urodzaiom rol mieyscowych; u nas pospolicie się tak budują, iż podworze między niemi zabudowania na około zamykaią. *Kluk Rosl.* 3, 223. Mamy bażantarnią, a stodoły się walą. *Kras. Podśl.* 2, 30. Wielka stodoła, a zboża pusto. *Cn. Ad.* 1240, wielka klatka, a ptaków mało). Dużą ma stodołę, a w niéy ledwie cztery kopy. *Zab.* 11, 191. Z pustéy stodoły rady lecą sowy, Prosty rozum nie urodzi mądrey mowy. *Fr. Ad.* 22. STODOLNY, STODOŁOWY, - a, - e, od stodoły, Scheunen-, Scheuer-.

STODZIURNY, - a, - e, hundertlöcherig. Często z stodziurney surmy piszczek iednook. Ogromne głosy na wiatr wypuszczał szeroki. *Zim. Siel.* 2-3. **STOFUNCIE, - ia, *n.*, cętnar, hundert Pfund, ein Centner. *Cn.* 7*h* 1067. STOFUNTOWY, - a, - e, *Rs.* стофунтовый; hundertpfündig. Brama stofuntowym ryglem zmocowana. *Zuz.* 16, 313.

STOG, - u, *m.*, STOŻEK, - żka, *m.*, *dem.*, *Bh.* stoh, stoh obilny, brah; *Slo.* stoh; *Sr.* 2. stog; *Crn.* shtòg; (*Vd.* en stug druv, 1 szychta drzewa; *Vd.* stueg *granarium*); *Cro.* sztog, ztog, plišat, plasztnicsa; *Hg.* asztag; *Rag.* stogh sjena; *Bs.* stog od slamme, stóg od sjena, stógh, koppa; *Rs.* стогъ, стожокъ, подстожникъ, одонье, одонье, скирдъ (cf. styrt); *Ec.* верше́нïе (cf. wiersch); *Ec.* стогна ulica, *NB.* iak *ulica* od rzędu ulów, tak стогна od rzędu stogów nazwana); *Valach.* sztog, cf *Suec.* stock, *Jrl.* staeadh, *Ital.* staćca, *Angl.* stack, *Ger.* der Heustock, *ob.* Stock 3. Adlg., *Etym.* stać, stoię); Stog, kupa wielka siana na kształt brogu, der Heuschober, Heuhaufen. Czasem się siano na łąkach pod gołym niebem stawia w stogi. *Kluk Rosl.* 3, 296, *Hipp.* 118. Stożek. *Jak. Art.* 3, 165, *Jak. Mat.* 1, 154. Stogu zwierzchna warsta, *Rs.* оперье; Stóg siana przekładać, *Ross.* перелерывать, перелерывають. Mieysce, gdzie stogi stoią, *Sr.* 2. stogowiszcze. - §. *tr. fig.* kupa, stos wielki czegokolwiek, ein großer Haufen, ein Stoß von irgend etwas. Wysokie stogi pieniędzy. *Birk. Kant. B* 3. Nieprzyiaciele zamek drzewem w około obmiotawszy, potym one stogi drew zapalili pod murami. *Stryik.* 410. Niechay fortuna źrł, ból, strach pełnym na mię sypie stogiem. *Pet. Syl.* 3. **STOGĘBNY odgłos. *Zab.* 15, 106, die hundertfältige Fama. **STOGŁOWY Tyfeusz. *Zab.* 6, 373, *Per. Ilor.* 2, *B* 4 *b*, stołebny, stolbisty; *Cro.* sztoglàv; *Rs.* стоглавый. **Stugłowne ofiary. *Dmoch. Jl.* 2, 291, *hecatombe.* STOGOWY, - a, - e, od stogu, Heuschober, ; *Bh.* stohowý; *Rs.* стоговый. **STUGRODA Kreta. *Anakr.* 67, sto grodów zawieraiąca, hundertburgig. STOGROSZOWY, - a, - e, *centenarius. Cn. Th.* 1067, hundertgroschig. w STOIĄCZKI *adv*, stoiąc, *Vd.* stoje, stojezh; *Rs.* стоймомъ, стоймя; im Stehen, stehend. *Cn. Th.* 1217, *Wied.* STOIAK, - a, *m.*, darmoiad, próżniak, darmostóy, ein Faulenzer, der müßig da steht. Wystrzegał się licznych około siebie stoiaków. *Nar. Tac.* 2, 281. Czym ci się wywięzuią te stoiaki, przybrane w ubiory przepyszne? *Teatr* 19 *b*, 45, *Jabł. Ez.* 140. STOIĘ. *ob.* Stać.

STOK, *SZTOK, - u, *m.*, *Boh.* stok, stok, ztok, stoka; *Slo.* stoka; (*Vd.* stok, stor, 1 pień); *Ross.* стокъ; *Ec.* стокъ, стокчникъ; stek, ściek, ściekanie wody, cysterna, krynica, źrzódło, der Zusammenfluß, Zufluß des Wassers, die Cisterne, Quelle. Kryniczny stoku, ongi zasnąłem przy tobie, Raziłeś mi świergotem różnym uszy obie. *Zab.* 9, 380 *Eyff.* Tantal pragnie, maiąc sztok wody przeźroczystéy przed sobą. *Star. Ref.* 96. Woda ludziom nayzdrowsza iest, która ze stoków siemnych dobrowolnie wypływa. *Cresc.* 9. Mieysca dla łąki niskie dla wilgoci przy rzéce i stoku naylepsze. *Haur Ek.* 51. Rzek tak wiele iest, iż nie mogłoby inaze źrzódło, ani żaden stek zatrzymać ich, oprócz oceanu. *Bazer* 4. Stok wod wilgich pełny. *Kul. Her.* 94. Co mi po studni, kiedy się z stoku napiię! *Rys. Ad.* 7. Aretuza poczyna się z stoków, nie daleko Pizy. *Otw. Cw* 200. - *Prov.* Opił się iak sztok. *Opal. sat.* 159, piiany iak sztok. *Zegl. Ad.* 195, iak bela; - ieżeli to tu nie Niemieckie sztok Stock, kloc, *ob.* Sztok, cf. osztokować się, *Ec.* стокань puhar). - §. *fig.* Co teraz zebranie chrześciian, iedno stok złości! *Skarg. Dz.* 379, stek *in malam partem*, sentina, Grundsuppe. - **aliter*; Z miasta chciał uczynić stok kamieni a mieszkańcom grob sprawić pod rozwalinami. *Zał. Test.* 344. stog, kupa kamieni, ein Steinhaufen. - §*. Pomoż mi stokiem, *praesens succurre. Mącz.*, prędko, nagle, schleunig, nachdrücklichst. - §. 2) *Fortif.* stok, das Glacis, przedpiersień ukrytéy drogi, rozciągaiący się w pole potocysto, aż do zjednoczenia się z poziomem okolicy. *Jak. Art.* 3, 317, *ob.* Stoczysty, Stoczystość.

STOKFISZ, - u, *m.*, *z Niem.* der Stockfisch; *Boh.* treska; *Slo.* Sstokfiš, drewena riba, klupan, osiik; *Hg.* stokfis; *Cro* stokvis; *Vd.* shtokfish, shtokna riba, morski osel, terda riba; *Crn.* shtokesh; *Sla.* morski smugj; *Sr.* 1. ztoks

Digitized by Google

fisch, zaßnéna réba; *Rs.* мрецка; *gadus merluccius*, ma dwie pletwy na grzbiecie, szczękę sp dnią dłuższą od wierzchniey, suszony stokfisz, tak iak i keblon, znaczną iest częścią handlu północnych kraiow. *Zool.* 178, *Gwag.* 404. STOKFISZOWY, - a, - e, od stokfiszu, Stockfisch-; *Rs.* мрецковый

STOKŁOS, - u, *m.*, STOKŁOSA, - y, *ż.*, *Boh.* stoklas, stoklusa, spelina; *Vd.* shtoklafs; (*Cro.* sztoklasz *avena*); *Rs.* мятлица, метлика, метлица, костеръ, *bromus* die Trespe, rodzay właściwey trawy; u nas iest żytna, polna, dachowa, leśna, pierzasta. *Kluk Dyk.* 1, 84. Stokłos, *gramen loliaceum*, Raigras, rodzay trawy owcom bardzo przyiemney, sieią go na sztuczuych łąkach. *Kluk Rośl.* 3, 304. Stokłosa owsiana, owiesek, owies czczy, Taubhaber *Syr.* 901, *et* 902. - §. Stokłosa, sielsko, zboże tłumiące, Unkraut im Getreide. I przy liliiach rodzi się pokrzywa, Wraz z żytem kąkol i stokłosa bywa. *Zegl. Ad* 213. Źle, kędy stokłosa żyto przesiędzie. *Pot. Jow.* 26 STOKŁOSIASTY, - a, - e, pełen stokłosu, voll Trespen. Stokłosiasta słoma na dachowe snopki. *Haur Sk.* 21. STOKŁOSNY, - a, - e, od stokłosy, Trespen-. Ziarno stokłosne. *Haur. Sk.* 36.

**STO-KOMNATNA Kumańskiey Sybilli mieszkalnia. *Zab.* 14, 159, o stu komnatach czyli komorach. hundertkämmerig.

STOKORODNA Jda. *J Kch. Dz.* 77, *Zbil. Dr. C* 2, źrzódła rzek wydaiąca, quellenerzeugend. - §. *Pass.* Drzewo stokorodne *Birk. Chod.* 37, nad stokiem rodzące się, rosnące, quellenerzeugt. STOKOWY, - a, - e, od stoku wodnego Quell Woda stokowa, zdroiowa, która sama dobrowolnie płynie. *Haur Sk.* 97. § 2) *Fortyf.* Stokowa galerya w podkopach poprowadzona po pod stokiem. *Jak. Art.* 3, 519. die Gallerie unter dem Glacis.

STOKROĆ *adv.*, *Bh.* stokrat; *Vd.* stukrat, stubarti; *Rs.* сотнюю; sto razy, hundert mal Wolałabym stokroć umrzeć, niż . . . *Pieś.* 35. Stokroć razy to gorsze niż śmierć. *Teatr* 25, 110. Przeklinał nie stokroć dzień swoiey rodziny. *Teatr* 45 *b*, 30. - §. 2) *Botan.* STOKROĆ, - i, *ż.*, ziele stokroć, większe, Matecznik, Królik, Książki, Główka S. Jana, *chrysanthemum Leucanthemum*, gatunek Złotokwietu. *Syr.* 782. *Kluk Dyk.* 1, 123, große Maßlieben, Gänsekraut; *Bh.* sedmikrása; *Sr.* 1. bés wé kwétl hnúcié kwétk; *Cro.* jszkricza; *Rs.* бѣлянка, мирголишникъ. Stokroć mniejsza, cudna, *bellis minor*. *Urzęd.* 51, *Kluk Rośl.* 1, 262, Maßlieben, Monatblümchen Stokroć wielka rumiana *Dar. Lut* 20. STOKROTNY, - a, - e, STOKROTNIE, STOKROTNO *adv.*, stonasobny, tylesetny, hundertfältig; *Bh.* stonásobný; *Vd.* stubarten, stuverstен; *Pozn.* стократный, стократичный, стократно. Zebrał onego roku stokrotny użytek. *Radz. Genes.* 26, 12, *not.* „t. i. sto kroć więcey, niżli siał.“ Ziarna uczyniły owoc te stokrotny, owe sześćdziesiątkrotny, a drugie trzydziestokrotny i *Leop. Math.* 15, 8 dawały owoc niektore setny 3 *Leop.*). Oracz ziemię pługiem swym ostrym tak przewraca, Że mu stokrotną lichwą roboty przypłaca. *Groch. W.* 548. Stokrotna w niebie zapłata. *Brud. Ofl. B.* Bóg to nam łaską swoią nagrodzi stokrotnie, Cokolwiek tu dla niego podeymiem ochotnie. *Groch. W.* 307. Stokrotno czynię, *centuplico*. *Cn. Th.* 1069, stokrocę. *Tr.*, verhundertfältigen.

STÓŁ, - u, *m.*, *Bh.* půl: *Slo.* stôl stůl: *Cro.* stol, sztol; *Dl.* sztool; *Hg.* asztal, asztal; *Sla.* stol tarpèza (*Greckie τραπεζα*), *Rg.* stool, tarpèza, tarpeziza; *Bs.* stol (= 1. stol, sto za sjedati *sedes*, = stolić; 2. stol, tarpeza, tarpezza, trripeza, stolça *mensa*; stolać, stolnech *scabellum*, stolica *scamnum*, *Sr.* - blido, = stol, (cf. *Rs.* блюдо miska); *Sr.* 1. stol, stow, stolcik, = stolek, *Ger.* Stuhl; *Sr.* 2. blido; *Sr.* 2. stol, stolk, = stolek, stoleczek); *Crn* misa, = stol (*ob.* misa, miska, cf *Lat.* mensa; (*Crn.* stol, stoll, = stolek); *Vd.* misa, tabla (*Vd.* stou, klop *scamnum* ławka; *Vd.* stol, = stolek,); *Ross.* столъ; (*Rs.* престолъ, = tron, *ob.* przestoł stolica; cf. *Gr. στύλος columna*, cf. stać, stoię, *Germ.* Stuhl, cf. *Aethiop.* p o sol *tabula*). Stoł, naczynie domowe stoiące, by na nim co kłaść, co postawić i t. d. stoł wszelaki, *Ec* трапеза der Tisch. Stoł okrągły, *Ban.* sinia. Stoł ofiarniczy, *Vd.* kaldounishe, kaldounisa, kaldouna misa (cf. kaldun). Uderzyć w stoł, aż się nożyce odezwą *Teatr* 7, 15, *Mon* 72, 678, *ob.* nożyce). Poczęli nogami ziemię kopać, pięściami stoł tłuc. *Baz. hst.* 39, *ob.* stolnica) Ten już pod stołem a drugi po goni. *Pot. Syl.* 479, już się schronił. Sam ów żadnych nie było, iak po stole Turczyn poszedł do obrzow naszych. *Birk. Zyg.* 29, iak po tedzie iak po mydle, gładko, bez zawady. - Stoł do grania, der Spieltisch. Niedługo graiąc, ieden spadł z stołu, iż mu i pieniądz w mieszku nie został. *Gor. Dw* 209 wszystko przegrał, we grze zbankrutował, er hatte alles verspielt, bankrout gemacht. - Stoł w izbie sądowey der Tisch in der Gerichtsstube (*Rs.* столоначальникъ pierwszy ekspedytarz u stołu sądowego). Już idzie sprawa na stoł *Teatr* 56, 87, już ma być sądzona; sędziowie biorą się już do niey; już na nią koléy, die Rechtssache kommt schon auf den Tisch, kommt schon an die Reihe wird eben vorgenommen. Oto, sprawa już na stole a patron sobie pije. *Teatr* 56 *b* 98. Gdy *iuris* sprawa na stole się wywali, trzeba djabelnego obrotu *Teatr* 43 *c*, 17 *Wyb.* Jutro sprawa moia na stoł poydzie. *Teatr* 9, 17. W sądach *primae instantiae*, gdy sprawa uczynkowa na stoł przypada delator osobiście czynić powinien. *Ostr P. C.* 2 23. - §. Stoł iadalny, der Tisch, an dem gespeist wird, die Tafel. U Chrobrego było 40 stołów pospolitych, do których szedł każdy, kto chciał. *Biel.* 15. Prosił Faryzeusz Jezusa, aby obiedwał u niego, gdzie też on wszedłszy, usiadł k stołu *Sekl. Luk.* 11, do stołu, er setzte sich zu Tische (*Bh* stoliti *cenare*) Stoł otwarty trzymał na 20 officerów. *Boh. Kom.* 3, 160. Przykro, choć smaczne u stołu potrawy, Gdy niemasz rozmow rozumnych zabawy. *Zab.* 11, 148. Każ na stoł dawać *Teatr* 51 *b*. 49, auftragen, *Obd.* anrichten Powiedz, żeby do stołu dano. *Teatr* 19, 25. Jedzenie już iest na stole. *Teatr* 6 *c*, 29, es ist schon aufgetragen. Nie zaraz iść choć stoł nakryią. *Fr. Ad* 106. Stoł nakryć, *Sla.* prostérti (f. rozpoścrać, rozpostrzec, cf. prześ ieradło), cf *Sla* stolnjak; *Cro.* sztólnyak; *Ec.* столѣчникъ obrus. Wiele dziś osob u stołu będzie? *Teatr* 7, 23 do obiadu, zu Tische, zur Tafel Stoł Pański na osob dwadzieścia, marszałkowski na osob trzydzieści.

Digitized by Google

dzieści. *Teatr* 26 *b*, 7. Przygotuy na dzień iutrzeyszy na 60 osob do stołu. *Teatr* 19 *b*, 28. Do stołu! proszę do stołu! ju Tiche! kto robi, póydź do stołu, a kto próżnuie, za piec. *Bzow. roż.* 13. Wolę gęś na stole, niż bażanta w polu. *Zał. Zb.* 2, pewnieysze lepsze). Nie wszyscy za stół, drudzy przed stół. *Cn. Ad.* 717; nie wszystko się każdemu zeydzie, Jedni panami, drudzy sługami). Pok. lata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiędz *Birk. Kaz. Ow. L* 3. Do stołu służyć. *Teatr* 19, 49, bey der Tafel aufwarten). Skoro odeymowano stoły.. *Warg.* (*Ital.* 57, so bald die Tafel aufgehoben wurde. Siadłszy od stołu na miękkiey kanapie Spi, przewraca się i do wielkich apie. *Min. Kyt.* 3, 335; *Slo.* chrbtom ge ľohnu, a bruchom k stolu *est fortunatus*, cf. opływa iak pączek w maśle) Rozłączenie małżonków od stołu i łoża. *Gal. Cyw* 1, 16, *ib* 4; die Trennung, Scheidung der Eheleute von Tisch und Bett Stoł, potrawy na stole, iedzenie, obiad, wieczerza, Tisch, Tafel, Speisen, Essen Miałem stoł wyśmienity u kt mnie potraw wytwornością nie celował *Zab.* 2, 90 Mily mu swoy stół, choć ubogi. *Bach. Ep.* 30. Cały stoł prześpiewał. *Zab.* 8, 326. Stoł bogów uczestnicy *Twar. Wł* 1, stołownicy Tischgenossen. Z krolewskiego iedn. pl. stołu *Wad. Dan* 17; z krolewskiey kuchni i piwnicy). Dobra do stołu królewskiego należące, stołeczne imiona. *Stryik.* 465, stołowe dobra, königliche Tafelgüter, Kammergüter J przed stołem i po stole modlitwę każdy pocichu czynił. *Kras. Pod.* 2, 212. vor und nach Tische. *Theol* Stoł Ś. stół niebieski, stoł Boży sakrament ciała i krwi Pańskiey *Karnk. Kat.* 194. der Tisch des Herrn Łamaniem chleba zwali starzy stoł Pański. *Rey Pſt. A a* 6 *vd.* boshji stol, z tęcza).

STOŁA SZTOŁA, - y, ż., STOLNIA, - i ż. w górnictwie gatunek wytnu poziomey. *Mer. Mscr*, *Ger.* der Stollen, ein horizontaler Canal, der in das Gebirge getrieben wird; *Slo.* horní g'ang kahan *Crn* shtolega (m. rudni, rudkop, rudna jama, na, poukopalishe). Stolnia słowna die Erbstolle, stolnia poszukowalna, die Suchstolle. *Mer. Mscr.* Urządzenia o stołach zyli kanałach. *Cza k. pr.* 2, 190. Król Hiszpański zazdrościwy nie dopuszcza nas do tych sztoł, gdzie złoto kopaią *Biel. hſt.* 445. Sztoła, row albo kanał, który pod ziemią kopią, aby nim wody sprowadzić. *Os Zel.* 85. row w piecu wielkim na krzyż, aby nim wilgoć ewaporowała. *Os Zel.* 85. - §° Stoła, przykopa, rów, der Graben Ziemię w łotną naprawić przekopami, albo brozdy wielkie czyniąc albo sztoły. *Cresc.* 656. Z ziemi na pierwey szańce w nocy działają, Potym stołę kawerze pod prakan kopaią. *Biel S. N.* 33. Dobywaiąc zamku, kusili się kopaniem pod mury; ale iż rzadka ziemia była, stoła się im wszystka zawalała *Biel.* 301. Stołowanie *Bohomul.*, boday nie stęplowanie, cf. stołka.

STOŁA, *ob.* Stuła.

STOLARZ, - a, *m.*, *Bh* stoleř trublař *Slo.* stolár: *Sr.* 1. kitiezer, (skrzynarz *Gr.* Schreiner), tešeř, cf. cieśla), lodkař (cf. łodka); *Crn.* misar, skrynar; *Vd.* misar, tishlar skrinjar; *Cro.* skrinyar, ladi bàr tisalyàr, sstalos; *Bs* skrignar, koji skrinne cini; *Rg* skrignar; *Sla.* shkrinjàr stolár; *Ross.* столяръ, древодѣлъ, древотѣсъ, древотѣсникъ; *Ec.* вещедѣлникъ; teszarz, der Tischler Za czętym stołów robieniem, człowiek staie się stolarzem *Petr. Ec.* 152. STOLARCZYK, - a, *m.*, czeladnik stolarski, der Tischlergesell. *Tr.* STOLARKA, - i, *ż.*, żona stolarza, die Tischlerinn; *Slo.* stolárka; *Bh.* trublářka; *Rs.* столярiха. - §. Stolarka, z STOLARSTWO, - a, *n.*, rzemiesło stolarskie, *Boh.* trublařiwi; *Vd.* misarsku rokodelitvu; die Tischlerey; das Tischlerhandwerk. Chłopiec postąpił znacznie w stolarstwie, i był iedyną pomocą swoiemu mayſtrowi. *Mon.* 64, 142. Stolarstwem się bawić, *Rs.* столярничать. STOLARSKI, - a, - ie, od stolarza, Tischler-. *Bh.* trublářſký; *Sla.* stolarski; *Cro.* tisslyarszki; *Rs.* столярный столярскiй. Nie potrzebował roboty stolarskiey. *Mon.* 64, 142. Warsztat stolarski, *Rs.* столярна, z STOLARNIA, - i, *ż.*, izba w ktorey warsztat stolarski, i stolarz rabia, die Tischlerwerkstatt. *X. Kam.* STOLCOBUWIE, - ia, *n.*, *Archit*; podstawek, część podstupia, *basis*, der Säulenstuhl. *Rog. bud.* 14. STOLCOKRYW, - a, - u, *m.*, gzemsik, część podstupia, *coronix*, którym się kloc sam czyli podstawa z wierzchu przykrywa. *Rog. bud.* 24, das Schaftgesimse, der Säulenfuß. STOLCOWAĆ. *ob.* Stolczyć. STOLCOWY, - a, - e, od stolca, na który chodzą, Nachtstuhl-, Leibstuhl, Stuhl-. Stolcowe naczynie, donica, banie. *Cn Th.* 1069. Stolcowa albo do stolca chęć daremna, silenie się na stolcu, wydymanie się. *Cn Th.* 997; pochodzenie, der Stuhlzwang, Stuhldrang. - §. Stolcowy, od stolca w cielę. radkowy. *Cn. Th.* 1070, das Gesäß oder den Hintern betreffend. - 2°) Stolcowe mieysce, stołeczne, zwierzchnie, Regierungssitz, Oberherrschaft. Coraz nowe burdy w Ruskich państwach nastały o mieysce stolcowe. *Stryik.* 217. STOLCZYĆ, STOLCOWAĆ *med. ndk.*, stolec mieć, einen Stuhl haben, offnen Leib haben, stuhlen. Heliogobal w złotą wannę stolcował. *Kosz. Lor.* 107. Gdy sokoł nie może łayna zrzucić, day mu zjeść żółć kogutową, zaś kiedyby rzadko stolczył day mu pić soku bielenowego. *Sien.* 291. °°STO-ŁEBNE Hydry. *Leszcz. Cl.* 5, stołbiaste stogłowe, hundertköpfig. Ciebie ni Cerber straszy ni stołbista potwora, ni też Meduza ogniſta. *Mon.* 75, 695. STOLEC, - lca, *m.*, a°) *obsol.*: krzesło n. p. królewskie, sądowe, tron, stolica, der Sitz, Thron, Richterstuhl, die Residenz, der Sitz des Regierenden; *Bh.* stolec, trůn, *Sr.* 1. stow, (*ob* stol); (*Cro.* ztolecz, sztolëcz, sztoliza *sedes, sella*; *Rg* stòlàz, z ławka; *Bs.* stolaç, *scabellum*; *Ec.* столецъ, z стулекъ), *Ec.* восходъ, cf. wschód), сѣдалище креслы, или церкiй пр столь. Dla Kapistrana śrzód rynku Krakowskiego było uczyniono stolec podle kościoła Ś. Woyciecha, z ktorego kazał. *Biel. Sw.* 243 *b*, katedra, ambona, kazalnica, Lehrstuhl, Canzel. Gdy na surowym zasiędzieaz stolcu sądowym. *Groch W.* 52. Stolec Dawidowy, iak słońce przed oblicznością moią, *thronus Dav.*, *Wrob.* 213. Da mu posiść Pan stolec °Dawidow oyca iego. *Rey Pſt. Z z* 2. Bóg złożył mocarze z stolca, a wywyższył pokorne. *Biel Pſt.* 61. Powstali przeciw Izasławowi insze książęta Ruskie, chcąc go z stolca Kiiowskiego zrzucić. *Stryik* 194. Ś. Piotr stolec otrzymał wszystkiego świata. *W. Pos. H.* 3, 80, zwierzchność, Hoheit, Regierung. Chrystus do nieba nie tylko dlatego wstąpił, aby oney chwały i królestwa stolec otrzymał, ale też dla zbawienia naszego. *Kucz Kat.* 136. krzesło. *edit. recent.*, cf. senatorskie krzesło) Alaryk w Tolosie stolec państwa swego postawił, ale go ruszył ztąd Klodoweius. *Biel.* 17, stolicę założył, Regierungssitz, Re-

Digitized by Google

siedzą. Popiel z Krakowa do Gniezna przeniósł stolec swóy, a potym do Krświcy *Biel.* 23 ... w Kiernowie ks. [illegible] K. mus stol em mieszkał. *Stryik.* 2 3, rezydował i tr[illegible] dirte daselbst. W B kareście ieść stolec M[illegible]ńsk. *Stryik. Turk. G*, stolica, miasto stołeczne, Residenz Residenzstadt Zelandya wyspa głowa albo stolec krolestwa Duńskiego. *Biel. H, l* 192. - **Similit.* Wdowa, ktora siedzi na wdowim stolcu *Stat. Lit.* 229, Witwensitzbl Witwensitz. Konieczność cierpliwości przepisaną dla wdow, czekania półroku powtornego zamęcia), nazywano stolcem wdowim Wołyńskim. *Czack. pr.* 1. 85. 2) § Stolec, zasada, fundament, podstawa, die Unterlage, das Gestelle, der Stuhl, worauf etwas ruhet. ... loza mocnego kowalskiego wspiera się na stolcu. *Os. Rud.* 88 Stolec w hucie, grunt rzadki umacniony zelem i faszynami, aby pod wielkiemi ciężarami nie ustępował. *Os. Zel.* 85. Na szkucie tarcica z wrębami na dwoch kołkach albo stolcach, t. j. słupach, przybudzie wystawiania, na którey sternik chodzi, gdy ieść przy rudlu. *Mag. Mscr.* podpory, kozły, kobylice). Stolec, na którym się wiatrak obraca. *Sol. Arch.* 96, das Windmühlengestelle. W naszych wiatrakach na fundament albo według malynarzów na stolec potrzeba grubego drzewa dobrać. *Os. Fiz* 347. Owoc palmowego drzewa nie wisi na s vpułkach ale ma stolce nieiakie iakoby głowki makowe 403. - 3) Stolec, stołek dziurawy, z otworem w siedzeniu, ein Stuhl mit einer Oeffnung in der Mitte. Stolec do rodzenia. *Czerw.* 56. ein Gebärstuhl. Stolec, naczynie potrzebne, (sracz) der Leibstuhl Nachtstuhl; *Crn.* jevshlz; *Vd.* potrebn s desh, zurovesa sprasnenje; *Rg.* otiéznica; *Rs.* спальникъ, судно. Raz albo dwa na dzień na stolec chodzić trzeba. *Perz. Lek.* 175 Na stolec na potrzebę na dwor wychodzić. *Perz. Lek* 316; na wielki dwór *ib.* 78 czynić sobie wczas). Stolca nie trzeba robić w pokoiu chorego, bo smrod z niego powietrze zaraża. *Krup.* 5, 365. - §. *Metonym.* stolec, co stolcem odchodzi. *Vd.* stol (cf. stol). was durch den Stuhl weggeht der Stuhlgang, der Stuhl Stolec bardzo rzadki srzekę nazywamy. *Perz. Lek.* 121. Za pierwszym odezwaniem się stolca, natychmiast iść trzeba na stolec. *Perz. Lek.* 176. Zatwardzenie stolca. *Perz. Lek.* 175 Do trzeciego i czwartego roku bardzo obfity dzieci zwykły miewać stolec *Mon.* 70, 60. Stolec mieć, *ob.* Wypróżniać się. Stolec co czyni, *ob.* Rusza. - §. *tr. metonym.* Stolec w ciele ludzkim, pośladek, zadek der Hintere. W samym stolcu (*anus*) znayduią się cztery muszkuły. *Weych.* 211. Gdy ci ielita wychodzą przykładay soku tego na stolec *Spicz.* 11. - §. *Prow.* Nie po stolcu, *ab equis ad asinos. Rys. Ad.* 50 II. *STOLCE, *grallae*, nogi drewniane, na których dzieci, a zwłaszcza chłopięta zwykły chodzić: *Grallatorius gradus* szerokie łapanie, albo na stolcach chodzenie. *Mącz.*, stolec stołek soszka *Volck.* 378 z *Niem.* die Stelzen, z. B. auf Stelzen gehen *ob.* soszki, szczudła, szczeble drabki; *Slo.* štulp, štublp, chudy; *Boh.* štibla štibla, štibly, chudy; *Sr.* 1 wocjiški; *Vd.* shtelza, krukla, berla bergla, streuza, hodalka, kvaka, hodalnica; *Cro.* schyule; *Rs.* ходулки ходуля. Który na stolcach chodzi, drążnik *Volck* 370 który chodzi po drążku wysoko. *Dasyp. 4a* der Stelzengeher, Stelzentreter, *Sr.* 1 po wocjiških chodijacjé - *STOLECIE, -ia, *n.*, przeciąg czasu stoletniego, wiek, das Jahrhundert; *Bh.* stoletje; *Vd.* stulietje; *Rg.* stoljétaa; *Rs.* столѣтіе *STOŁECZEK, -czka, *m*, *dem. nom* Stołek. das Stühlchen, Seßelchen; *Bh* stoličica; *Sr.* 1. stowik, (cf. stolik), stolcijk; *Vd.* stolci, stoliz, stolizh *scabellum* ławeczka; *Cro.* sztolchecz *sellula*; *Rg.* stolich *scabellum*); *Rs.* спальникъ, спу вникъ. Pod stołeczkiem tey dzieciny Będę zbierał odrobinki. *Groch. W.* 370, (*potius* stołeczek, Tischchen). Lekarstwo to czyni dzieciom stołeczki i robactwo wywodzi. *Syr.* 222; małe stolce, kleine Stuhlgänge. *STOŁECZNIK, -a, *m.*, naczelnik, na czele stoiący, der Vorsteher, der an der Spitze steht, das Oberhaupt, der Vorgesetzte. Przednieysi z aniołów, stołecznicy, Cherubinowie, Seraphinowie, ktorzy zawsze stoią przed stolicą bozkiego maiestatu. *W. Post. M.* 566. Po aniołach archaniołowie, potym książęta, mocarstwa, stołecznicy, cherubinowie etc. *Sk. Zyw.* 2, 218. - §. Stołecznicy miewają rozmaite monety i komu potrzeba za *lifą odmieniaią. *Sekl. Moth.* 25, *not.*, „monetarze"; wexlarze, siedzący nad stołkami swemi, Geldwechsler. STOŁECZNY, *STOLICZNY, -a, -e, o miastach: główny, *Rg.* stólni; *Rs.* столичный; Haupt-, (von Städten). Stołeczne miasto, z stolica, *Rg.* grad parvostolni; die Hauptstadt. Woysko *stoliczne nie przy stolicy, ale w Polszcze macie. *Birk. Zam* 4. - 2) §. Przemyślał Witold, iakoby mógł imiona stołeczne, w onych woynach od stołu książęcego oddalone, przywrócić. *Stryik.* 465; stołowe imiona, dobra, Tafelgüter, Kammergüter. STOŁEK, -łka, *m.*, zedel do siedzenia na nim, der Seßel, der Stuhl; *Boh.* stolice, židlice, židle (*Slo* stolek *mensula* stolik); *Sr.* 1. stol, (*ob.* stolc, stów, stolcik, stolcz; *Sr.* 2. sztol, stol, stolt; *Crn.* stol, stoll; *Vd.* stou, stol, klop, stoll; shösl, (*Vd.* stou, klop, ... ławka); *Cro.* ztolecz, (cf. stolec); *Bs.* stó, stol; *Slo.* stolica, (*ob.* stolica); *Rg.* stólaz; *Ross.* стулъ; *Ec.* столецъ; *Lat. med.* stolium, *Krim. Tatar.* stul, *Wallis.* ystol, *Sorab.* stol, *Angl.* stool). Już są trzy stołki: krzesło dla starosty, dla sędziego, i stołek dla pisarza; starosta tam usiędzie, tu sędzia a tu pisarz. *Teatr* 7 *b.* 47. Stołek z poręczami, krzesło, *Vd.* sedilu, sedalu, sedalnica. stul s' naslonam, naslonjak, ein Lehnstuhl Armstuhl. Stołek ku noszeniu uczynił sobie Salomon. 3 *Leop. Cant.* 3, 9, lektykę, eine Sänfte, Oester. Tragsessel. Słomiany stołek, *Vd.* slamnu sedilu slamnilu. Dzieci wdowę chcieli z imienia wygnać, wystawiwszy iey stołek z kądzielą przed dom. *Sax. Tat.* 63 *Szczerb. Sax.* 460, sie stellten ihr den Stuhl vor die Thüre. - *Alluz.* Kto pod drugim stołek rad podrywa, Sowitym mu to odda bóg ryczałtem. *Morszt.* 70; kto drugiemu dołek kopie). Tak napędzę w dziurę, tak im przystawię stołka mam sposoby liczne. *Teatr* 43 *c*, 129 (*Wyb.*, ich will ihnen den Stuhl stellen, die Falle richten. Pochlebnicy, kiedy sami są przy panu, więc stołka radzi przystawią drugiemu, a potwarz iaką wywrą, aby sobie sami łaskę iednali. *Krzs. Lor.* 42 *b*, Rychley cię dwa, niżli ieden stołek zdradzi. *Pot. Arg.* 105; *Slo* medzi dwoma stoličkami na zem človek pada. Na dwóch stołkach siedzieć. *Pot. Jow.* 171; i z iedną i z drugą stroną trzymać, es mit beyden Theilen halten; *Slo.* na dwoch stoličkách sedi. Nie masz ty z sercem dwoynym i obłudnym spółki, Nie znasz, co to po kilkudwa dwa obrotne stołki. *Zab.* 10 48 *Koss* Wiele zazdrośnych, natrętnych, zuchwałych, i co iak żyią na dwu stołkach siedzą. *Zab.* 11, 27

Digitized by Google

Koſſ. - 2) Stolek, krzeſło, n. p. senatorſkie, der Stuhl, Sitz eines großen Herrn, Senatorenſtuhl, Senatorenwürde. ...naieść ſtolek prześwietny Senatorſki. *Birk. S. K. B 6.* Chodkiewicz z takich dziadow i pradziadow urodzony, z ktory h rzadki był, ktoryby abo bułany hetmańſkiéy nie nosił, abo ſtolka senatorſkiego nie zasiadał. *Birk. Chodk.* 2. Duroniemu senatorſki ſtolek wzięli, iż ważył się . . . *Warg. Wal.* 64. Ztamtąd na wyższy ſtol k i zacmieyszą katedrę potym postąpił. *Star. Zad. C 2 b*; na wyższe mieysce, wyższą godność, höhere Würde, höheres Amt. - Stolek Krolewſki, maieſtat, tron, der Thron. Po przywitaniu między gętym gminem Krol na swóy ſtolek Sułtana prowadził, I dał mu mieysce pod s ym baldekinem. *P. Kch. J* 260. Porwawszy Michała, na ces ſkim go mieyscu i ſtołku posadzili. *Sk. Dz.* 773. - - STOLETNI, ia, ie, lat ſto, (*ob* ſtolecie), n. p. Stoletnie dęby. *Zab.* 10, 42 *Koſſ.*, hundertjährig; *Bh.* ſtoletý, *Vd.* ſtu lét ſtar, ſtulieten; *Bs* ſtoljetni; *Hg.* ſtoljetni, stogodiſtni; *Rs.* столѣтный. Już też ſtoletnich wiekow przeminało Niemal czterdzieści, iako wsze ſtworzenie W początkach swoich iſtność otrzymało. *Odym. Sw. D 3 b*, wieków po ſto. lat liczących). Do Dyany i Apollina wiersz ſtuletni *Mon.* 70, 551, *carmen saeculare.* - (*STOŁGAĆ się, *Zetr Ow.* 381, *ob.* Czołgać się, *ob.* *Przyſtołgać się - -) STOLICA, - y, ż., *Bh* ſtolice; *Slo.* ſtolica ława, ławka; *Cro.* ſztolicza *sedes, sella*; *Dl.* ſtolicza, z ambona; *Sla.* ſtòlica, z ſtolek; *Bs.* ſtolica *scamnum*); *stolica, siedzenie poważne wielkich urzędników, panuiących, rządzów, *Ec.* восходъ, сѣдалище, кресалы, или царскій престолъ, erhabner Beamten Stuhl, Richterſtuhl, Königsſitz, Regentenſtuhl. Poglądał na senat, ſtolicę sądową iak na mieysce cnotom swoim nagotowaną *Mon.* 65, 133. Stolicę kaznodzieſką S Piotra w Rzymie, ieszcze ukazuią. *Sk. Dz.* 30. katedrę, ambonę). Stolica krolewſka, tron, maieſtat, der Thron Sprawił krol ſtolicę wielką z kości słoniowey. *Bud.* 2 *Chron.* 9, 17 Po śmierci Ziemowita panowie synem iego Leszkiem ſtolicę osadzaią *Krom.* 52. Seraphinowie zawżdy ſtoią przed ſtolicą bożkiego maieſtatu. *W. Poſt M.* 560. Co ieſt przed ludźmi wysokiego, to ieſt przed bogiem obrzydliwością a wżdy się iednak na wysokie ſtolice *kaszemy, a do wyniosłości i doſtoyności tego świata, ieden drugiego ubiegamy. *Zrn. Pſt.* 22 Przyrodzenie nieszczęsne nasze, na wysokie się ſtolice zawżdy *kasze. *ib.* 2, 309. Na wysokie się ſtolice *kasali, i ieden drugiego doſtoyności uprzedzać chcieli. *ib.* 3, 665, wysokie mieysca, urzędy, doſtoieństwa) - § Stolica, miasto ſtoleczne die Reſidenzſtadt, Hauptſtadt; *Boh.* ſydlo, obydlj, bydliſtě *Sr.* - bywanie mieſto *Vind* poglavitu meſtu, ſtannu preb valishe, residenza, prebivalishtvu; *Kg.* grad poglaviti, parvo ſtolni, (*Ig.* ſtolovatti, *Dl.* sztolovati, z panować; *Hg.* kiralyſzek; *Ross.* столица, пресмолъ; *P.* царственница. Stolica S. *N. Pum.* 21, 20, Rzym, ſtolica papieſka). Stolica młodzież psuie. *Teatr* 13 2 *STOLICZNY, *ob.* Stołeczny. STOLIK, a *m.*, STOLICZEK, czka *m.*, *dem. Nom.* Stół; das Tiſchchen ein kleiner Tiſch *Bh* ſtolek, ſtolček (*Bh* ſtolíſ szu-flad, ſtolowa, *Slo.* ſtolek, (- ſtolka, ſtolček, ſtoljček; *Hg.* asztalotſka; *Vd.* miſiza tabelza, (*Vd.* ſtolich *scabellum*, *Sr.* 1. ſtowił ſtoleczek); *Sr.* 1 *et* 2, blidko; *Cro.* sztòlek; *Rg.* ſtòlaz, deſsak, tarpesiza; *Sla.* ſtolica, (cf. ſtolica), (*Bs.* ſtolicch *scabellum*); *Rs.* столикъ. (*Rs.* столи́ще wielki ſtół, ſtoliſko, столи́шко mizerny ſtol, *ſtolina). Leżały na ſtoliku gazety. *Kras. Pod.* 2, 113. I ławeczkę z ſtoliczkiem oboie Z hebanu proszę, niech na dziecię moie. *Groch. W.* 555. Stolik mierniczy, *mensula, j. k. Mat.* 1, 289, *Łęſk.* 132, *Zabor.* 85 das Meßtischchen. STOLIKOWY, - a, - e, od ſtolika, Tiſchchen-, Tiſch-. Jeymość P. P. Próżnosiedzkie, ſtolikowych zabaw nayprzywiązanſze doglądaczki. *Mon.* 70, 132. *cf.* gotowalniany. - *STOLIMAN, *STOLIM, *STOLIN, STWOLIN, - a, *m.*, olbrzym, ein Rieſe. *Briareus* 100 *manuum* ſtolim; niektórzy mówią ſtwolin, *obrzym. *Mącz.*, *Crn.* ſtrámor; *Vd.* riſs, ſtramor, poshastni junak, orjak, goliat, gorostashnik; *Rg.* gorostasnik; *Rs. et. Ec.* исполинъ. Stoliman, wielki okrutny człowiek, stwolin abo *obrzym, niektórzy zowią stolin. *Mącz.* STOLINEK, *obrzymek, *gigantulus. Mącz.*, *zdrbn.*, ein kleiner Rieſe. STOLIMAŃSKI, - a, - ie, *Rs.* исполиновъ исполинскій; *Ec.* исполи́нный, (*Bc* исполи́нскую; *Gr.* γιγαντιάν *fortesse*); Rieſen-. Walka Stolimańſka, *gigantomachia. Mącz.* STOLISTNY, - a, - e, hundertblättrig. Stolistna roża, sto liściów maiąca. *Wlod.*, *Sr.* 1. ſtowop'enata roja; *Cro.* sztolisztna trava. STOLKA, - i, ż., (cf. stola, stolnia), rów cegłą wymurowany pod piecem hutarſkim dla ściągania wilgoci, *Tr.*, ein ausgemauerter Graben unter dem Treibofen, die Feuchtigkeit abzuleiten. *Ir.* STOŁKARZ, - a, *m.*, co stołki robi, *Ross.* стульникъ der Stuhlmacher STOŁKOWY, - a, - e, od stołka, *Rs* стульный Stuhl-, Seſſel-, n. p. nogi stołkowe. *Cześć.* 258. STOLLA, STOLNIA, *ob.* Stola. STOLNICA, - y, ż., STOLNICZKA, - i, ż., *dem.*, stołowa tablica. *Tr.*, das Tiſchbret, Tiſchblatt: *Boh.* waj (cf. walek; *Vind.* testaresvalniza; (*Kg.* ſtolniza *aba*, *acus*, stolnicica *dem.*). Dość człowiekowi ieść chleb z solą na prosty stolnicy. *Mon.* 72, 823. - §. Stolnica, stoł kuchenny do rąbania mięsa, ryb, der Hackiſch, Küchentiſch, das Hackbret. Stolnica, naczynie drewniane na ktorym w kuchni sieką rożne mięsa i t. d. *Viel Kuch.* 429. W piekarni pod oknem stać może stolnica do rozrabiania ciasta. *Swirk bud.* 293. STOLNIK, - a. *m.*, krolewſki abo koronny trukses, (podstoli), der Truchſeß, der Tafeldecker; *Bh.* ſtolník; *Vd.* truskar, misni nosnik; *Cro.* triszpet, *vulgo* krispet, jeztvinonosa; *Hg.* asztalnak, talnak; *Rg.* stolnicjar; (*Sla.* stòlnjak, z obrus); *Rs. et Ec.* столовникъ. - § stolnik, stolny robotnik, od stoli, od stolni der Stollenarbeiter, Stöllner, Steinſalzhauer. Podkomorzy ma wybierać rayce w Wieliczce i starsze stolniki, to iest robotniki w górach, i one podług praw ich sądzić. *Herb. Stat.* 108. Prawa tych, którzy sol wycinaią to iest stolników. Ustawiamy, aby w żupie Wielickiey i Bochńſkiey tylko robiło 60 tych, którzy sól wycinaią, ktore po Polſku stolniki zowią. *Herb. Stat.* 108 STOLNIKIEWICZ, - a, *m.*, syn stolnika, des Truchſes Sohn. STOLNIKIEWICZOWNA, - ey, ż córka stolnika, des Truchſes Tochter STOLNIKOSTWO, - a, *n.*, urząd stolnika, das Tafeldeckeramt Truchſesamt. §. *coll.* Stolnik. z stolnikową, der Truchſes mit ſeiner Gemahlinn. STOLNIKOWA, - ey, ż., stolnika żona, die Truchſeſ-

Digitized by Google

finn. STOLNIKOWSKI, - a, - ie, od stolnika. **Truchsess**, *Ks.* стольничій. STOLNY, -a, -e, od stoli w gorach. **Stollen-**, **Bergstollen**; n. p. stolny posarz *Tr.* STO-ŁOKIELNY Gigas. *Cor. Sć Ow.* 114, **hundertellig**. STOŁOWAĆ *cz. ndk.*, stołować kogo stołu mu dawać czynem den Tisch geben *Bh* stolovati stolitti, (*Bh* stoliti; *Sl-.* stoljm při stole sedim accumbo, ag. stolovatti. *Dl.* sztolovati, = panować, cf. *stolec stolica. Stołować się *Rec ndk*, strawować się, sich beköstigen; *Rs.* быть у кого на хлѣбахъ. Kiedy służą y się sam stołuie . . . *Gdl. Cvw* 2, 132. STOŁOWANIE, - ia *n.* stolnia. *Boh. n. Kr Biel.*, stępłowanie, die Unterstemplung, das Stollengerüste. Nie uwiedą mnie s tym pozorem złociste stołowania, nie marmurowe słupy; nie przestanę być przez to pamiętnym ludzkiey nietrwałości. *Sirac. Q 1.* 189. STOŁOWNIK, a *m*, uczestnik stołu der Tischgenoß; *Bh.* strawnik, *f.* strawnice *Vd.* perjednik, kjedinhodez, nakoshnik; *Rs.* нахлѣбникъ, нахлѣбница, бдокъ; *Ec.* пипомникъ, вскормленникъ, пипомецъ, припрапезникъ, companésникъ komensal, ktory u kogo do stołu chodzi. *Vol k.* 1097. Gospodarz wszystkim nam stołownikom do wieczerzy tylko iednę misę dał polewki grochowey *Star Ref.* 44 Współ-stołownik, *Fc.* единонщникъ. Postępuy zemną ze wszelką oinością, iak gdyś był moim stołownikiem. *Mon.* 70. 539. domownikiem). Dworzanie, pokoiowi, krewni, assystenci, Przyiaciele sąsiedzi i plenipotenci, I ta wszystka niesyta stołownikow zgraia, Co się zyskiem obłudy karmi i opasa. *Kras sat.* 3, *Groch. W.* 33, *Kras Pod.* 2, 67, *ob.* strawnik - 2°) Stołownik, = STOŁOWY *Subst.*, *diaetarius. Cn. Th.* 1070, maiący sobie poruczony stół, dozorca i opatrzyciel stołu *Cro* stolmëster der Tafelaufseher, Tafeldecker, der den Tisch zu besorgen hat. Przyimuiąc obiad krolewscy stołowi. *Vat. Dan.* 8. STOŁOWY, a, - e, od stołu, Tisch-, *Bh.* stolowý, stolnj; *Slo.* stolowý; *Hg.* asztali; *Sr.* 1. blidowné *Vd.* misni. *Cro.* sztolni; *Ross.* столовый. *Ec.* прандзный. Nogi stołowe. *Cn. Th.* 1070; *Bh.* trnoj Szuflada stołowa *Vd.* misniza, misal. Stołowa izba, iadalnia, das Speisezimmer, *Rs.* столовая, скатертная. Król, żeby godowników swego domu oglądał, do izby stołowey wszedł, i uyrzał tam człowieka iednego Co siedział, szaty nie maiąc godowey. *Od m. Sw.* 2, *O* 3. Łyżki, misy, solniczki i inne stołowe statki *Kluk. Rośl.* 2, 161 Tischzeräthe. Nóż stołowy, *Vd.* stolnjnik, Tischmesser Bielizna stołowa. *Teatr* 28 *b*, 108, Tischzeug, *ob* obrus, *ob* serweta). Służba stołowa, *ob.* Służba. - Dzieciom lekarstwo daią małemi łyżeczkami, dorosłym zaś stołowemi łyżkami. *Perz. Lek.* 190; Eßlöffel, Tischlöffel. Wina stołowe. *Haur Sk.* 510, *Wad. Dan.* 113. Wino słabe tytułuią stołowem. *Haur Ek.* 101. Kieliszki stołowe szklanki garniturowe. *Torz Sk.* 125. Stołowe szkło, garniturami robione, ma się w magazynie znaydować. *ib.* 124. Insza przyiaźń stołowa, a insza gruntowna. *Pilch. Sen list* 1, 58. Przyiaciel stołowy opuści cię czasu nieszczęśia. *Radz Syr.* 6, 10. *Sk. Dz.* 349. Stołowy przyiaciel iak mucha, naiwdzięczyse przez leci. *Burl.* a 3. Dworska i stołowa wiara za chlebem idzie. *Sk. Dz.* 266, *cf.* pochlebować). Bankety i owe wymyślone stołowe utraty. *Cor. Sen* 29. Stołowa rozmowa. *Xiąż.* 203, ein Tischgespräch. STOŁOWE, *n. Subst.*, pieniądze od stołu, za obiad, strawne. *Cn. Th.* 1070, Kostgeld. Stołowe, stołowy dochod, pieniądze, zboże, dobra. *ib.*, Tafeleinkünfte.

*STOŁPIASTA sól. *Jnstr. C. L.*, n. p. Soli stołpiastéy od 1000. Soli stołpiastéy maley od 100. *ib.* (*Ross.* столпъ słup); = bałwaniasta sól, Steinsalz in Klößen. STOŁPOWY, a, - e, *Ks.* столповый, słupowy, Säulen-. Pierwszéy i dziewiątéy pieśni *Irmosy są stołpowe, a insze Bożemu narodzeniu służące. *Pim. Kam.* 263.?

*STON, - u, *m.*, *cf.* stan; n. p. Cezar z prywatnego urodzony stonu, lub szlachetny, zacny między swemi. *Chroś. Fars.* 50. Wszak biliśmy się iak kawalerowie, Nie kryiąc piersi, karku ani stonu. *Chroś. Luk.* 230, cf. Szton.

STONĄĆ *med. idntl.*, utonąć, pogrążnąć w wodzie, im Wasser untergehen. Towar stonęły kupiec może z wody wybrać a nikt czyikolwiek brzeg iest, nie ma onemu stonęłemu trudność zadawać. *Stat. Lit.* 306.

STONASOBNY, *ob.* Stokrotny.

STONKA, - i, ż., *coccinella*, Johannisblut, polnischer Kermes. Owad mały okrągławy, maiący pokrywki czerwoniawe z czarnemi kropkami. Że pospolicie iest farby czerwonéy, dlatego nazwano go kokcynellą, imieniem robaka karmazynowego. *Zool.* 165.

STONOG, - a, *m.*, STONOGA, - i, ż., *Bh.* stonůjka, berusska; *Sr.* 1. stonoika; *Crn.* adrushka, adrushèza, presizhèza, babùra, babushka; *Vd.* mirnik, stunogazh; *Cro.* sztonog, ztonok, babura, babuska, babicza chëru, striga, (cf. strzyga); *Sla.* stonoga. *Rg.* stonòch, stonòga, cesjagl, babùscka, haburra, babak, cf babuška). *Bs.* babiça, baburra, galiiça; *Rs.* стоногъ, сороконожка, кавсякъ, корканъ, мокрица; owad ołowianego koloru, w wilgotnych mieyscach, osobliwie w piwnicach znayduiący się; niewłaściwie stonogą nazwany, gdyż nóg ma tylko czternaście. *Zool.* 113, *Sien.* 279, die Assel, der Kellerwurm, der Kellereisel. - Stonog morski robak, skorek. *Ursin.*, *chiton*, muszla złożona z kilku skorup podłużnie na grzbiecie ułożonych. *Zool.* 97, die Meernassel, *Chmiel* 1, 632, *Cro.* sztonog riba. STONOGI, - a, - ie, *centipes*. hundertfüßig. *Cn. Th.* 1071; *Bs.* stonogghi. STONOGOWIEC, - wca, *m.*, ziele śledzionowe, *asplenium scolopendrium*, gatunek śledzionki, zachwalony na choroby śledziony. *Kluk. Dyk* 1, 50, *Sleszk. Ped* 422, *Syr.* 277, *Urzęd.* 40, *Sien.* 165, Milzkraut, Milzfarn. *Boh.* cetera, vělenacze vazék *Crn.* plushz; *Rs.* многоголовникъ. *STOOKI - a, - ie, STOOCZNY, - a, - e, *Cro.* sztòok; hundertäugig. Stooczny Argus. *Zab.* 16, 95 *Kras.*, *Teatr* 52 *d.* 82, *Groch. W.* 166. Stooki rozum. *Chroś. Job.* 65, *Tward. Ad.* 75.

STOPA, - y, ż., STOPKA, - i, ż. *dem.*, STOPECZKA *dem. sec.*, (= *Germ* Fußstapfen, stapeln tappen, cf. *nostrum* tupać, tępać tąpać. Stopa jest sama dolna część nogi, na ktorey się całe wspiera *Zool.* 85, der Plattfuß, der flache Fuß, die Fußsohle, die unterste Fläche des Fußes. *Perz. Cyr.* 1, 21; *Bh* podšiw, podessw, podšw. podeszwa), spodek nohy, spodnjpřjst, plaska nohy chodidlo, chodidko (stupadlo podnožek; *Sr.* 1. stup, stopa, stupeg; *Sr* 2 stopa, *Crn.* stopàla (*Crn* stop, = wschody); *Vd.* stopnja, stopico stopina, (*Vd.* stopei, korak, = krok. *ob* stopa). *Sla.* stupàllo; *Hg.* tsapas; *Bs.* stupaj, koracaj, koraç, = krok *passus*, *gradus*); *Ross.* стопа, (cf. *Rs.*

Digitized by Google

cmoná, cmónka puhar; ryza papieru; cmónka żerdka, kręgielek farby, soli kamiennéy i t. d; *Rs.* monmàmь, monчy deptać). By kiedy miał stopeczki swe nad wosk iarzęcy bielsze obrazić, nie chcę tego cierpieć. *Groch. W.* 369. Jam ci nóżeczki i stopki prostował, J w ustach ślicznych ięzyczek kierował. *Paſt. F.* 195. Gołota, nie ma gdzieby stopę położył. *Cn. Ad.* 263, nie ma, gdzieby stąpił; nie ma, gdzie konia rozsiodłać). Naylepszy gnóy na rolą, Pańskich stop ślady, t. i. pańſki pilny dozór. *Petr. Ek.* 12, pańſki ślad albo stopy. *Kosz. Lor.* 58; pańſkie oko konia tuczy). *Jn veſtigio occultuit*, prędziusineczko, ledwo stopę przewrocił, iak poszedł do Abrahama. *Mącz.* Zazdrość w niéy od głowy aż do stop. *Pam.* 85, 1, 882; całkiem ią opanowała, vom Kopf bis zu den Füßen. Opisał go, od stóp do głow *Mon.* 29, 615. – §. Upadam pod stopy Wc Pani Dobrodzieyki. *Teatr* 15 *c*, 11, do nóg, ich falle Ihnen zu Füßen, unterthänigſter -). Ściskam stopy Pani. *Teatr* 43 *b*, 47. Upadam do nóżek, całuię stopki *Teatr* 34 *b G* 2, stopy czyli nóżki całuię). Ludzie niby to lepiéy wychowani, maią wybornieysze wyrażenia: całuię nogi, upadam do stóp, uniżam się pod stopy, ścielę się pod nogi i t. d. *Mon.* 67, 458. – 2) *Bh.* ſtopa, ſſlep'eg; *Sr.* 1. ſlěd, ſtup, ſtopa; *Crn.* stopina; *Vd.* stopnja, stopina, stopnje, stopinje: *Cro.* sztupina, szléd; *Bosn.* stoppa; *Rg.* stupaj, stoppa, stúp; *Rs.* слѣдъ, cmona; Stopa, szlad, trop stopy w ziemi wyrażony, die Fußſpur, der Fußſtapfen. Patrz na pawiment, obaczże, czyie to są stopy? 3 *Leop. Dan.* 14, 18, czyie to są ślady? 1 *Leop.*). Widzę, że to stopy hłopie, niewieście i dziecińſkie. 1 *Leop. ib.* Z stopy Herkulesowéy wszystkiego ciała iego wzrost i postanowienie miarkował. *Zygr. Fp.* 56. Jak raz stanął, przez kilka godzin w teyże stopie stał. *Warg. Wal* 285; cf. *Ross.* стопенитьѧ, остопенниться ustatkować się стопенничать statkować, стопенный stateczny; стопенство, стопенность stateczność). Przypadki za człowiekiem w stopy zawsze chodzą. *bud. Ap. U* 2. ſie folgen ihm auf dem Fuße nach. Za nim tuż w stopy gonił. *Stryk.* 524. Postępuie iego tryłem w stopę z stopy. *Sosz P.* 5, *J* 3. Pilnie się iego trzyma stopy. *Star. Vot A* 5. – 3) *Mensur*: stopa, pewna miara, ein Fuß, ein Stab. *Rs.* фунтъ, *Ec.* cmoná или прócmo мѣрb. Stopa, lubo powszechnie za półłokcia rachować się zwykła u geometrów atoli za 3 ćwierci łokcia Warszawſkiego czyli za 18 calów pospolicie się bierze. *Zabor.* 14, *et* 281, *Łęſk.* 2, 26, *Sol. G.* 2, 144; 16 calów. *Oſtr. P. C* 2 296; cztery dłoni (*Varg. Kurc. praef.* Półtóréy stopy. *Sl.* ciepła). Stopa kwadratowa. *Jak. Mat.* 1, 117. Dwie stopy *resc.* 507, *Dual.* 2, dwie stopy). – §° Stopka *Bh* ſtopka, szypułka, ogonek u owocu, Stiel, Stengel am Obſte. Fiołki rozgi żadnéy nie miewaią, tylko szypułki albo stopki długie, na których kwiateczek *Syr.* 1446. Kozia stopa, ob. Kozi. Niedźwiedzia stopa *ob* Niedźwiedzi, *ob.* Barszcz płonny). – Stopa menniczna, der Münzfuß. Prawidła panuiących o stopie mennicznéy, w miarę napływu iednego lub drugiego kruszcu zmieniać się muszą. *Czack. pr.* 1, 174. – II. Stopka, piesek o czarnych łapkach, ein Hund mit ſchwarzen Tatzen, *Bh.* ſtopka wierzcipięta, brukownik). Stopka, miano psa, *mel. nus. Cn. Th.* 693. *Tr.* Dopiero dziś nie szczeka, dopiero dziś milczy, stary stopa. *Pot. Jow.* 93. – III. Stopka regimentowy, rózgonoś, profos, in Weſtpr der Steppchen, cf. stupek), der Profos. Stopce regimentowemu przywrócono poczciwość przez rozkrwawienie głowy iego od uderzenia chorągwią. *Jez. Wyrw.* Kiedy exekucya lub komenda iaka przyydzie, w ten czas stopka regimentowy staie się w ich oczach generałem. *Mon.* 71, 740. (– STOPIĆ, *ob.* Topić). – STOPIEŃ, – pnia, *m.*, *Boh. et Slo.* ſtupeň, ſchůdek, ſchodek, (*ob.* schody, wschody); *Sr.* 1. ſtup, ſtopen (ſtupen trzewik); *Sr.* 2. ſchtuffa; *Crn.* stopna, shtabla; *Vd.* stopnja, stopniza, stopalu, shtapnja, grod, vishik, stopinitza, shtapla, stolniza, (*Vd.* stopnja, stopina, shlad stopa, *Vd.* stopei, krok,; *Cro.* sztupáy, krok). *Rg* postupaj, vzstúpniza, (*Rg.* stupáj, stup, krok), *Rs.* stupaj, prione stupne, pricjeghe, (*Bs.* stupaj, korać, krok); *Ross.* ступень, ступенька, степень, степенъ; *Ger.* die Stufe, die Staffel, (*ob.* tápać, tępać, trop ć). Schodów wszystkich stopnie powinny mieć wysokość na 5 calów, szerokość na 12, długość przynaymniey na 3 łokcie. *Skirk. bud.* 159. Każdy stopień, wstępuiąc do kościoła, całował. *Sk. Dz.* 732. Usiadł u stopniów ołtarznych *Wys. Jgn.* 20. Skoro kościelnych stopniów dotkn się nogami . . . *Otw. Ow.* 23. Do téy iaſkini przez wiele stopni po wschodzie schodzono. *P. Kch. Orl.* 1, 556. – §. Stopień u karety, strzemię karetiane, wozowe. *Cn. Th.* 1079. *Vd.* stop, stopina, stopinja der Fußtritt, der Tritt an einer Kutſche. Wypuścił mię przecię, ale się nie obeszło bez kielicha, i na progu, i w sieni, i na stopniu karecianym. *Kras. Pod.* 2, 125, *et* 14. Sał na stopniu u kolebki księżny. *Gor. Dz.* 141. Kozieł dźwiga lokaie, hayduki łamią stopień na zadzie. *Teatr* 45 *c*, 35 *Wyb.*, stopień w tyle karety, *Rs.* запяшки, (cf zapiąć); der Tritt hinten an der Kutſche. – §. *tr. fig. moral.* stopień, Stufe, Staffel, Grad. Jak cnota, tak zbrodnia maią swoie stopnie. *Teatr* 45 *c*, 58. Pycha na świecie ludziom porobiła stopnie. *Pot. Posz.* 131; klassy, różne stany i rangi) Stopień, ranga, dostoieństwo, *Fe* прѧсло, (cf. przęsło), чинъ, степень, состоянїе жизни, достоинство, *Rs* первостепенный, первостепéйный, pierwszego stopnia, przedni. (*Ec* степенная книга, xięga genealogiy od S. Olgi do Iwana Wasilewicza) Wedle stopnia natury, maią miarę doskonałości *Birk. S. B b.* Na wyższy stopień postąpił *Bach. Ep.* 53. Kto stopniem pierwszy; ten dalszego od sukcessyi wyłącza. *Chel.* 72, cf. bliskość. Wyſtrzegay się go, bo to w ostatnim stopniu filut. *Teatr* 33, 26, cf. arcy-, im höchſten Grade ein Spitzbube. Korzeń ten w trzecim stopieniu (stopniu) mniéy wysusza. *Urzed.* 10 Stopień ciepła, temperatura. *N. Pam.* 6, 318. Stopniami, po stopniach; nie zaraz iednym krokiem być na wierzchu, ani skokiem. *Cn. Ad.* 606. ſtufenweiſe, nach und nach; *Vd.* po stopiunizah poshtapnjah, stopze, od shtapne do shtapne, korakama; *Bs.* postupai, po stupaj; *Rs.* постепéнно; *Ec.* степенно. Stopniami trzeba postępować, iak to mowią, piano piano pianissimo. *Teatr* 19 *b*, 76. Nauki idą w górę, iak po stopniach. *Mon.* 65, 573, cf. iak po szczeblach). Nie skończyło się ieszcze nieszczęście; przez nie do większych żalów ułożył się stopień. *Bard. Tr. praef.*, przeyście przechód, gradacya). – *Arithm.* Liczba do drugiego, trzeciego, czwartego etc., stopnia (*potentia*) podniesiona, kiedy iest 1, 2, 3, 4 *etc.*, razy raz po raz przez siebie samę rozmno-

Digitized by Google

żoną. *Jak. Mat.* 1, 122, *et* 104, *Ustrz. Alg.* 9. - §. *Divis. Geometr.*, Okrąg dzielą na 360 części równych, stopniami *gradus circuli* zwanych. *Geom.* 1, 9, *Łęsk* 7, *Jak. Mat.* 1, 10, **der Grad eines Cirkels** Stopień Kozorożca. *Otw. Ow.* 55. - § *Grammat.* si pień *gradus*, iedna z trojakich odmian przymiotników, co do mniey szego lub większego wyrażenia przymiotu **die Vergleichungsstaffel** Stopień równy, *Positivus*; *Slo.* polożitilnyi *Ec.* положенный; *Rs.* положительной степень. Stopień wyższy, *Comparativus*: *Sr.* i. porownosczjate, *Rs.* сравнительный степень. Stopień nayw ższy, *Superlativus*. (- STOPNIĆ, *ob.* Topnieć. - *f.* STOPNIK, - a, *m.*, ryba na stopień długa, (cf. łokietnice ryby), **ein schuhlanger Fisch.** Rybki, gdy iuż podrosły z kroczków na stopniki, dopiero ie można do stawu wielkiego puścić. *Haur. Sk.* 141 - §. stopnik, pręt mierniczy na stopnie podzielony **ein Maßstab, worauf die Schuhe angezeigt sind** *Ir.* STOPIOWANIE, - ia, *n.*, **die Abmessung, das Abstufen** *Fortific.* Stopniowanie, umiarkowanie twierdz co do wysokości, ażeby zawsze tylna przenosiła twierdzę przodkuiącą. *Jak. Art.* 3, 317. - §. *Grammat.* Stopniowanie przymiotników Polskich. *Kpcz. Gr.* 2, 15; **das Abwandeln nach den Vergleichungsstaffeln.** Stopniować przymiotniki odmieniać ich zakończenia podług stopni, **nach den Vergleichungsstaffeln abwandeln.** STOPNISTY, - a, - e, STOPNISTO *adv.*, wschodowaty, *gradatus. Mącz.*; *Vd.* stopniasty, **abgestuft, stufenweise steigend.** - (2. stopnisty, *ob.* Topić) STOPNY, - a, - e, do stop należący. *Cn. Th.* 107; *Bh.* stupnowý; *Ec.* степенный, **die Fußplatte betreffend.**

STORAKI a, ie, - o *adv.*, setny, stonasobny, stokrotny, **hundertfältig.** Nabroią ci przy takim mistrzu storako więcey. *Smotr. Ex* 50.

STOR, STORZ, - u, *m.*, gzems nade drzwiami. *Cn. Th.* 1071; z *Niem.*, **der Storz, der Sturz, Thürsturz.** - §. W górnictwie gatunek windy, **eine Winde, bey den Bergleuten.** Storc, kołowrot, ktorym rudę z dołu na wierzch wyciągaią. *Os. Zel.* 85. Do windowania rudy używaią górnicy takich kołowrotów iakiemi ze studni wodę ciągną, a zowią je storce. *Os. Rud.* 7 *et* 10. - § Storc, strona rzeczy iakiey sterczącą, **die aufrechte Kante, die scharfe Seite**; *Bh.* stij przerwa; *Vd* stor *caulex, truncus*, *Vd* shtorezh, z ułomek, (*ob.* stark, sterk *Rs.* морчокъ rzecz sterczącą, морчáнie sterczenie, морчáня, морчкóмъ sterczące, na storcy. Deska tama w sztorcu swoim powyrzynane obręcze. *Jak Art* 1, 185. - Na storcz storcem, z krawędzią rębem prosto w górę sterczące, ieżące, **gestürzt, auf den Sturz oder die scharfe Ecke gestellt, aufrecht in die Höhe stehend.** Nie widzące o nieśli, złożywszy skrzynią, postawili ią sztorcem, opartą na murze. *Mon.* 70, 744 Rohatyny w wozach były storczem poutykane. *Zab.* 3, 78 Kiioce stawiać do góry storcem. *Jak. Art.* 3, 121. Bale porznięte postawione na storc dla odcieku wilgoci. *Jak. Art.* 3, 171. STORCZYĆ, STORZYĆ, STROSZYĆ, STROŻYĆ *cz. ndk.*, storcem stawić, tak żeby ster zało nastorczać **aufrecht aufrichten, in die Höhe stellen.** Wrotosierść, choć się nie sroży, Lecz się opaczną sierścią z przyrodzenia stroży *Kmit. Spyt. A* 3 *b.* Darmo się od ziemcy wszyscy w herby strożą. Bo ledwie na Parnasie nie orzą. *Pot. Pocz.* 480. Przymyka się, storcząc uszy i słucha nowego ięzyka. *Przyb. Milt.* 115 nadstawuiąc ucha, *et* spiżte das Ohr. Nocną fatygą zmordowane konie Na krzyk woiennych trąb uszu nie strożą. *Chroś. Luk.* 132; *ob* strzyc uszyma). Strożyć się, sterczyć, ieżyć się, **in die Höhe stehen, zu Berge stehen** Cerberowi na łbie węzow się stroszy tłuszcz. *Kor.* 298 *Nar.* Stroszą się strzałmi osypane dachy. *Zab.* 14, 593 Mchem poziomym obrosłe stroszyły się sosny. *Zab.* 15, 292. STORCZYK, a, *m.*, trzylistek, ziele, *satyrium*, **Stendel, Stendelwurz, Knabenkraut.** *Cru* zepêtz; *Cro.* lyubodrag; *Rs.* дремликъ, кокушкины слезы; członek męzki do skutku małżeńskiego nasrożony. *Syr.* 702. Od ziela tego cała gromada zowie się ziela STORCZYKOWE, *orchideae* pospolicie sążapełnionego. *Boran* 192. STORCZYPIĘTA, STORZYPIĘTA, - y, *m.*, STORZYPIĘTKA, - i, *m.*, chełpliwie się popisuiący, postawę stroiący, **ein Großthuer, Prahlhans.** Storzypięka *in moribus et factis*, chełpliwy *in verbis. Cn. Th.* 1071. Storzypięta krok iak z partytury wytwornie stawiaiący *Mon.* 75, 691. Storzypięcie i natrętowi należy się tylko za boki podeymować. *Eras. E.* Pod szubienicą na anatomiach bywałeś doktorze storzypięte. *Pot. Arg.* 49 *Exercere caput*, storzypiętką być, pysznie się nieść. *Mącz. Gesticulosus*, który nie ma miary kołowania, storzypiętka niektórzy mówią. *Mącz.* Zoilusów się z wszych nie łękam, ani hardych storzypiętków *Stryik. praef* Wyrzucić z hucby domowników storzypiętow darmozia ów darmozjadow. *Pilch. Sen. list* a. 91. STORZYSZEK, szka, *m.*, ziele, *clinopodium*, od storzenia męzkiego członka nazwane. *Syr.* 763 *et* 967, *Aluk. Dyk* 158; *Mostyntrauk* STORZYWĄS a, *m.* kręciwąs, **ein Schnurrbartdichter** To te dobrych konsyliarzow dobra rada była, nie storzywąsow. *Falib. R* 5.

Pochodz. *Stérczyć, nastorczyć, wystorczyć, dostarczyć nastarczyć, wystarczyć, upérk, stark, surchać, sturkać, cf. trcia trzcina.*

STORĘKI Gl. s *Parr Hor.* 2 C 5 *b.* Tyfeus. *Otw Ow.* 115, Briareus. *Otrzym storęki. P. Arch. Crl.* 1 161. Otrzymowie storęczni. *Otw. Ow.* 12 **hundertärmig. *Bh.* storuký, *Ec.* стопорукій. **STUROTNE seymy Rzymskie, *Gwagn. Fars.* 232. *comitia centuriata.* *STORZĘDNE ofiary. *Zab.* 11, 315, **hundertreibig.**

*STOROPIĆ *ob.* Stropić

STOS, STUS - u, *m.*, STOSIK, a, *m.*, Stosek, - sku, *m.*, *zdrtn.*, uderzenie, popchnięcie, z *Niem.*, **das Stoßen, der Stoß**; *Vd* potisk, stok, vdar poshek, shokovanje dregnenje, *Rs.* толчокъ, cf. tluc, напокъ, сопокъ, сопочекъ, поражъ. *Navem impingere*, odrąbić łódź, stos wziąć. *Mącz.* Wiele szkodliwych stosów wytrzymawszy, wiele ran odniosszy, broni się. *Warg. Cez.* 112. Stos, z uderzenie Stoß, Hieb, Streich, **Anfall.** Cyleńską szablą silnieyszy stos żadał, *Cyllenide confodit harpe. Zecr. Ow.* 110. Pierwszy stos naycięższy. *Cn. Ad.* 525. Był stateczny w wytrzymaniu stusów tak od oyca, iak i od innych ludzi. *Wys. Al.* 166 Obracay się, którędy wola, zewsząd tobie przykre stoski zewsząd tobie sromotne pogłki. *Veryf. pr.* Na naycięższe dla boia stosy odważny kapłan. *Nies.* 1, 48. Osoby umiarkowane unikaią siła przeciwnych stosów, w które bezrozumni wpadaią. *Mon* 76, 93. Pragnę, potym zawołał wielkim Jezus głosem, A cóż pod tak mieznośnym nie ma prągnąć stosem! *Pot. Zac.* 185. Nagły stos choroby nad spodziewanie go

Digitized by Google

przytrzymuie. *Jabl. Bak.* 26, uderzony o łożko, *cf. Gall.* tomber malade). Biegłością nasi dzieła rycerskiego stos nieprzyiacielski wytrzymali; *vim. Krom.* 114; pęd, impet) Słowacy, którzy stali na czele, nie wytrzymali mu stosu. *Baz. Sk.* 146. - 2) Stos, w który co układaią, n. p gonty, klepki, ein Stoß zuſammengehäufter Sachen, z. B ein Holzſtoß ꝛc.; *Bh.* halda; *Sr.* 1. żtoß drewa; *Crn.* skladovnèsa, arpa, smêt, (cf. śmieci, cf. zmiatać); *Cro.* verpa, nalog, naloga; *Hg.* àrpa darvaa, nàlogh dàrvaa, nalogaj, nàkup, gomilta, *Bs.* stos darva, naloga, (*ob.* nałożyć cf. nalog); *Rs.* кладка, кабшка, кабшочка, полѣница. W drwalni ustawicznie robią około drew, rzeząc, rąbią układaiąc stosy. *Star. Dw.* 22, cf. szychta). Zmieście z drogi kamienie, i uczyńcie z nich stosy 1 *Leop. Jer.* 50, 26, składźcie ie w stosy. 3 *Leop.*). Mielerz, stos z drzewa na kształt stogu porządnie ułożony, z ktorego węgle kurzą. *Os. Zel.* 79. Wlecze mrówka co zdoła do swey śpiży dziobkiem, Baczna na przyszłą porę, w stós układa z czubkiem. *Zab.* 8, 319. - *fig.* Religia została przytłumioną tak, iż ią rozeznać nie było można pod stosem niezmiernym obrzędów bałwochwalnych. *Mon.* 70, 822, cf. tłum, tłok). - §. Stos drew na palenie trupów u starych pogan, u nas, złoczyńców, der Scheiterhaufen, cf. zgliszcze; *Bh.* hranice, (cf. granica), hranićla; *Crn.* germàda, (cf. gromada); *Vd.* polenski kupez, germada, gromada; *Cro.* germada; *Rg.* spraxniza, ogagn; *Bs.* rripa, naloga drriva za izgoriti koga, vatra, drriva goruchja; *Ross.* костеръ, костерокъ; *Ec.* струбъ въ низже злодѣевъ жгутъ. On za swą zbrodnią wart ognia stosu. *Zab.* 12, 311. Stos drew nie będzie mnie czekał. *Teatr* 18 *c*, 5. Na stosie moie utrapienia zakończę. *Teatr* 18 *c*, 15. Tyś tłuku Apollina tu zwoź twe odory, Niech ma maluczki stosik Arabskie honory. *Tol. Saut* 36. STOSIŁ, - u, *m.*, ziele, wielosił, leczywrzód, wszystkim sił, wszystkim lek, to ieść wszystkim niemocom służące, *panax*, das Panakraut, Heilwurz *Syr.* 226 *et* 234.) - STOSOWAĆ, - ał, - nie *cz.* *ndt*, pchnąć, popychać, *Ger.* ſtoßen, hinſtoßen. Każdy dwiema nogami do swych piersi stosuią poiazdy; i raz w raz morze krają. *reluctant ad pectora remos. Zebr. Ow.* 282. - §. Stosować co z czym, do czego, z przyrównywać, pomierzać, przypodobywać, *Vd.* perkladiti, skladit; *Ross.* сноровить сноравливать, сообразить, сообразовать соображаю, vergleichen, anpaſſen, meſſen gegen einander, gegen einander halten, (zuſammen ſtoßen. Tylko przez stosowanie do siebie ciał nazywamy ie wielkiemi lub małemi *Stat. Buf.* 13. Ktoby wielkość państwa Rzymskiego z laty stosował, nad wiekby ią iego być obaczył. *Faliſſ. Fl* Rzeczy wielkie można stosować z mnieyszemi. *Hul. Ow.* 166. Trzeba nam professora coby prawo Polskie czytał, stosuiąc ie z inszemi. *Star. Vot. C.* 2 *b.* - §. stosować co do czego *nied.*, ustosować *dk.*, zgadzać co z czym, anpaſſen, nach einer Sache etwas ſtutzen. Umieiętny rzemieślnik stosuie dzieło swoie do kształtu i prawidła, podług którego to zrobionym być ma. *Mon.* 67, 451. Lessek dobry którego to zrobionym być ma. *Mon.* 67, 451. Leszek dobry monarcha, by był poślednieysze sprawy według pierwszych stosował. *Krom.* 298. Wcale się tak złe życie z kształtem nie stosuie. *Hul. Ow.* 243, nie idzie to pospołu es paſſt nicht zuſammen. Stosować się do kogo, akomodować się, dogadzać drugiemu, *Crn.* perlęshém se; *Bs.* prilecchi, napravitse; *Rs.* уморовить, уморавливать, подлáдить, подлаживать; ſich nach jemanden richten, bequemen. Trzeba się nam do drugich stosować, albo drugich do nas. *Zab.* 3, 264. Ludzie radniey prawom będą posłuszni, gdy ie do słuszności ustosowane być uyźrzą. *Modrz. Baz.* 396. - Władysław przypochlebnym zausznikom bardzo rad ucho stosował. *Krom.* 533; ucho dawał, słuchał ich, er gab ihnen Gehör; lieh ihnen ſein Ohr. Stosuiący się do drugich, dogodny; *Ec.* снаыкченъ. Stosowanie się, *Rs.* уморовка, уморавливаніе. - Patrz, do iakiey stosniesz się złości, *quantum aggrediare nefas. Zebr. Ow.* 162, zapuszczasz się, welcher Bosheit du dich unterfängſt. - §. Stosować co do czego, nacigać do czego, tłumaczyć applikować, anwenden, die Anwendung machen. Czy We Pani ten dyskurs do mego wuia stosniesz? *Teatr* 49, 23. Jeżeli We Pan stosuiesz do siebie com powiedział, nie wiem, co z tym czynić. *Teatr* 49 *d*, 41. Zebranie i stosowanie pisma starego. *Farnov.* 40. - 2°) Ja z domniemania, ani z niepewnego zdania, nie chcę historyi stosować. *Stryik.* 79; układać, składać, zuſammenſetzen, zuſammentragen. Sami nawy poprawuią, sztuki wymiatuią Ogorzałe, dębiną te mieysca stosuią. *A. Kch. W.* 140, łatają, flicken, ausflicken, ausbeſſern. Stosować kapelusz, einen Huth ſtutzen. Stosowany kapelusz. - 3°) Nie koniecznym krwi musem, ale rozgrzanionym Obieraniem człowieka stosowano, z tronem. *Pot. Arg.* 107; potykano go z tronem, man hat es ihm angetragen, angeboten. STOSOWNOŚĆ, - ści, ż., miarę się do czego, die Verhältnißmäßigkeit; *Rs.* сходство, сходственность, сообразность, соразмѣрность соотвѣтственность, соотвѣтствіе; *Ec.* благоключимственно. STOSOWNY, - a, - e, STOSOWNIE *adv.*, stosuiące się, odnośny, odpowiadaiący, dogodny, ſich beziehend, in Bezug, verhältnißmäßig, angemeſſen, entſprechend; *Slc.* přihodný, přiſluſſný; *Sr.* 1. pis prawowne, zdobne; *Crn.* perlęshn; *Vd.* spodoben, perpodoben, perspodoben, dostoin, skladnomeren, skladnoreden, perenak; *Ross.* сходный, сообразительный, сообразный, сообразно, соразмѣрный, равномѣрный, сличный приличный относительный, согласно, сладуя, соотвѣтственный, соотвѣтственно, *Ec.* ключимый, благоключимый, прилично, сгождаться на что. Cena pieniędzy nie iest rzeczywista, tylko stosowną, odmienia się co kilkadziesiąt lat. Stosowna cena pieniędzy do rzeczy zniża się, a stosowna rzeczy do pieniędzy idzie w górę. *Przeſtr.* 150. Pestalozy uczy nas, że przedmioty przedmiotami obiaśniane, i wszystkie stosownie do sił i władzy rozumu młodocianego wystawiane bydź powinny. *N. Pam.* 17, 312; cf stosunkowy. STOSUGA, - i, ż., u mularza, szpara czyli spoienie między cegłami w murze. *Mag. Mier.* die Ritze zwiſchen den Ziegeln in der Wand. STOSUNEK, - nku, *m.*, stopień stosowania się iedney rzeczy do drugiey, das Verhältniß, die Proportion, Relation: *Boh.* srownaloſt; *Sr.* 1. porunitoſcj; *Vd.* prutisadershnost, perenakost, perspodobnost, skladnomernost, perspodoba, skladnoredność; *Bs* pritaç; *Rs.* сноровка, содержаніе, размѣрность, соразмѣрность, касательность, относительность. Gdy rozum tak przypatruie się iedney rzeczy, iż ią niby prowadzi do drugiey, i przy niey ią umieszcza, iest to stosunek czyli odniosłość. *Cyank.*

Digitized by Google

Log. 60. Stosunek, *ratio*, w Matematyce, wypadek wynikający z przystosowania do siebie dwóch ilości. *Jak. Mat.* 1, 130. Gdy dwie ilości do siebie przyrownywamy, ile razy iedna zamyka w sobie drugą, takie przyrównywanie nazywa się stosunkiem geometrycznym *Geom.* 1, 157, *Eqsk.* 2, 69. Stosunek arytmetyczny, wypadek przystosowania różnicy dwoch ilości. *Jak. Mat.* 1, 135 *ib.* 1, 138. Stosunek składany, *ratio composita. Jak. Mat.* 1, 150. Stosunek trojnożny *ratio tripla. ib* 151 STOSUNKOWY, -a, -e, o *adv.*, od stosunku, **Verhältniß**. *Rs* возносительный. STOSYGIEL -gla *m*, gatunek hebla, **eine Art Hobel, Stoßhobel** Szyrwaga ma być od stolarza stosygiem prawie w miarę ustosowana, aby była prosta *Stoy. Staw. C.* ST SZYBY albo STOSZYBKI zowią się na szkutach kołka żelazne pod kl ńcami na dunalach i sworzniach. *Mag. Mscr.*, z Niem. **Stoßscheiben**.

Contin. deriv. *przystosować*, *zastosować*; *stusulec.*

STOTYSIĘC. Na wołac. *Arzt. list* 39, wartaiąca 100,000, **hunderttausend (am Werthe). Rzadko iest wdzięczności sentyment w panie stotysięcznym *Teatr* 43 *c*, 22 *Myb.*, w posiadaiącym 00 000 "STOUST sława, *Jak B.* 55, *Zab* 14, 159; **hundertmäulig** (-STOWARZYSZYĆ, *ob.* Towarzyszyć). STO RZÓD, -u, *m*, ziele Uśpiwrzod, śpiwrzód STOWARZODOWIEC, Pieniężnik, Wężownik, ma wielkie zalecenie do gojenia wrzodow *lysimachia nu mularia*, **Pfennigkraut** *Syr.* 303, *Urzęd.* 81. STOY, *ob.* Stać STOJKA, i, ż, szyldwach poczta, wedeta, żołnierz po edynkowy, pieszy lub konny, postawiony do pewnego czasu na straż miesca iakiego. *Pr. k. Art.* 3. 3 *cz* 3, 8, cf. warta **die Schildwache, Vedette gegen den Feind** (*Rs.* см ки, stoienie; przeciwstoy; podpora; stągiew) STOŻEK -żka Stog. STOŻIARN ziele, *ob.* Mołownik STOŻARNISTY, -a, -e, *centigrenus. Cn Th* 1072 **hundertkörnig**.

STRĄBIĆ *STREBIĆ *cz. ob.*, Strębować *ndk.*, trąbiąc zwołać, **zusammen blasen** Ledwo się przyszło obozowi w kupę strąbić i szyk sprawić. *Bielob Od* 19. Kazał hetman ludzie na odwrot strębić. *Papr. Syc* 665 Na tę szarpaninę wszystkich zwoływaią i strębuią. *Warg. Cez.* 147. *Ztrąbię chorych do niego zgraie. *Mit. Ryt.* 2, 118, zwołam ściągnę, sprowadzę zgromadzę

STRĘCENIEC, ńca, *m.*, *Bh* ztracenec; *Slo* zatraceneć nik zatraceneczník, (*Slo* zatraceneć o tępieniec) człowiek w stronnie czyli na śmierć gwałtownie wznaczony; **ein dem Tode Geweihter zum Tode Verdammter, ein Kind des Todes** Truciznę na psach, albo na straceńcach doktorowie probuią. *Birk. Kaz. Ob. I b.* Każ obwołać tyś cesarzem ot już więźniem twoim i straceńcem. *Birk Kaz. Ob F 3*, Schlachtopfer). Dion dodaie do tych straceńców Lokustę *Nar. Tac.* 2, 482. - §. Lisowczykom, ludziom przez siebie spisanym, Lisowski nazwisko straceńców dał, napawaiąc umysły ich tym, że albo się bić, albo im ginąć należało. *Nar. Chod.* 2, 115, *eos tanquam morti devotos* perditos *appellare solebat. Kołlerz* 508; **Soldaten, die keinen Pardon kennen, Todtenköpfe, Rothmantel.**

STRACH, -u, *m.*, *Bh. et. Slo.* strach, **pfiffers**; *Sr.* 1 zatrasčnosci strojeno; *Sr* 2 tschach; (*Sr.* 1. strach, strachota, *Sr.* 2. tschagota *periculum*; *Crn.* strah; *Vd.* strah, pristrah, strahota; *Cro.* sztráh, ztrah; *Rs* ztráh, strahochja, pripadanie; *Slo* stráh; *Rg.* stráh, strahos, pripadat; *Rs.* ужасъ, испугъ, испуга, испуганіе, ужасъ; *Boc.* ужасъ; Nagłe opadaiąca bojaźń, **der Schrecken, das Erschrecken. a) *subject.* Schrecken, Angst, Furcht** Trwoga powstaie za powzięciem wieści o niebezpieczeństwie; strach kiedy już niebezpieczeństwo przytomne. *Pam. W.* 1, 30 *Niemc.* Jak żyię, w tak wielkim nie byłem strachu. *Teatr* 23, 49. Drżę z strachu prawie Nie wiem, czym we śnie czyli też na iawie. *Past. k.* 355 Nogi mi drżą, strach zimny po żyłach biega. *Boh. Kom.* 2, 212. Stokroć drżący przez zimne strach kości przenikał. *Stryik. praef.* Słysząc srogi wyrok, ze strachu drętwiała. *Teatr* 46, 5. Ze strachu uch wycofił się łtarza świętego. *Bard. Tr.* 475. Strach wszystkich obleciał. *Pilch. Sali.* 187. Strach na mię wielki bnie. *Hróšt. Nauk. C* 4, cf siły na mię bią Bledniec, umrzeć ze strachu. *Rs.* мертвѣть, омертвѣть помертвѣть Zobacz wszy tę bestyą, strach mnie odrąpił *Teatr* 27, 109. Dj bolnie mu strachu napędził. *Teatr* 52 *b*, 45 piotra mu napędził) Strachu kogo nabawić. *Cn. Th.* 1072 Nie powiadayże tego Panu, bo skora w strachu. *Teatr* 7, 105. Strach koło mey skóry. *Teatr* 7 *c*, 5 Przed wami panem nie powiem; bo i tak była skora w strachu a ia nie lubię uzow. *Teatr* 22, 82, bałem się o skorę w skorę wziąć). - Strach dziecinski głupi próżny; boi się, sam nie wie czego. *Cn. Th.* 1105, **ein leerer Schrecken.** *cf* popłoch). Stara przypowieść: strach ma wielkie oczy. *Ar s Mysz.* 45, *Birk. Kaz. Ob. K 1 b.* Strach wielkooki. *Groch. W* 451; wielkooki *Kul Her.* 30. § *Impers on.* Strach, groza, straszno iest, **es ist schrecklich, gräßlich.** Strach wspominać patrzyć groza myślić. *Cn. Th* 1072 Grozi mu rożnemi mękami, ktore strach i wspominać, Boże ra z być z nami! *Paszk Dz* 116. Takie rzeczy, o ktorych i pomyśleć strach, były mu pożądne *Birk. Dom.* 69. - Strach mię, z strachem się, boję się *V.* mene je strah ich fürchte mich, bin in Angst und Schrecken nie za samego strachu mię o boku *Bard. Tr.* 13. Iż miam Pana sobie przytomnego, Niebezpieczeństwa nie strach mię żadnego *Ps Wuj* - 2 *Object* strach strachowisko, to co straszy, **das Schreckbild der Schrecken, alles was Schrecken einjagt**, *Bh.* strašak, *Boc.* пахожніе. Lędą znaki i strachy z nieba wielkie. *Sekl. Luk.* 21, *not.* „strachowiska abo z raźliwe widzenia). Strach boży, co się dzieie! nie za długo koniec świata. *Teatr* 16, 71. Twarz pała Marsowym strachem i srogość ią. *Iward. Wł.* 114. Strachy na Lachy. *Birk o Ex.* 2. Gorszy strach wowny, niźli sama woyna *Bard. Tr.* 319; *Slo.* tu sa leka. **tde rzni strachu**, boi się bez przyczyny). Szpetny do strachu. *Jabł. Ez.* 4, do straszenia, straszydło). Strachy to re, nocni e, pokusy na iakim mieyscu straszące. **Erscheinungen**; *Bh.* dáš *ob* djasek) **obluda** obluda), **złe duch. pryjście**; *Sor* . trasidivo, scherenje, **nocne scherena**; *Crn.* strashnik, poshast; *Vd.* spaka, poshast, kanik, strashnik, strah, konih, sumrak, nozhnu strashilu, nozhni duh, naperkas; *Cro.* nakaz, ztrashilo zkazilo; *Sla.* hidoba, utvora (cf. chudoba potwora); *Bsn.* maçicch, hidoba, koja nochjam plasci; *Ec* привидѣнія; *Rs.* привидѣніе, домовой. Na iedney Rusi ieszcze strachy i upiory znayduią się. *Teatr* 96, 82. Wielka chęć w dzieciach słuchania strachów. *Mon.* 65, 200, powieści o strachach, **Gespenstergeschichten.**

Digitized by Google

geſchichten. Strach na dzieci, *ob.* Bobo. - Strach we śnie, duszenie nocne, mara, das Alpdrücken, die Trut Strachy leśne, Boruta, *Sla.* Vile, iz gore zelène. STRACHAĆ się *recipr. ndk.*, STRACHOWAĆ się *contin.*, *STRACHNĄĆ się *idntl.*, *Bh.* ſtrachowati ſe; *Slo.* ſtrachugi ſe; *Sr.* 1. ſtrachuyu ßo, ztrachuyu ßo, tráchu ßo, traſchu ßo, boyu ßo, poſtroiu ßo (*ob.* trwożyć się); *Bs.* strasciti se, bojati se, pripadati se; *Ec.* пречестрашáвсѧ; lękać się, bać się, ſich fürchten, in Aengſten ſeyn, Angſt haben. Nie bóycie się zesromocenia ludzkiego, a bluźnierstwa ich nie strachuycie się. 1 *Leop. Jes.* 51, 7, nie strachaycie się. 3 *Leop.*). Wszak to iest on sławny mąż, którego się strachało wszystko woysko Rzymskie. *Jer. Zbr.* 108. Ona na to nic się nie strachnęła. *Gil. Kaz A a* 6. Ukrywaiąc się i trzasku każdego strachnąc, więc śmierci lęknąc, i tyże żądaiąc, z dalekam uyrzał okręt. *Zebr. Ow.* 354, *tremiscens*). Straszny wielom, strachay się wielu. *Cn. Ad.* 1106, ile się ich ciebie boi, tyleć ich o żywot stoi. Spokoyny i słaby, bardziey sam strachaiący się, niźli komu straszny. *Pilch. Sall.* 155. Kto straszy, stracha się. *Pilch. Sen. Gn.* 203. Wilków się kozłowie strachaią. *Lib. Hor.* 26. Mieczów błyszczących konie się lękaią. J samych ieźdźców twarzy się strachaią. *Lib. Hor.* 41. Będą się bać i strachować. *Leop. Eccl.* 12, 5. W mocnym zamku nie strachował się nieprzyiacielom zastanowić. *Cresc.* 21. Strachany, w strachu będący, postraszony, erſchrocken. Jak rzucaią się wilcy na owce strachane, Tak żołdaki pod Dametesa standary zebrane, . . . *Chod. Gesn.* 220. STRACHLIWOŚĆ, - ści, ż., lękliwość, boiaźliwość, łatwość strachania się, die Schreckbarkeit, Schrecks haftigkeit, Furchtſamkeit; *Cro.* strashlivozt, sztrahota. STRACHLIWY, - a, - e, - ie *adverb.*, *Vd.* britkusten, britkoun; *Rg.* strasciv, strascivaz; *Bs.* strasciv, plasciv, strasciviça, *Rs.* страхови́тый; *Ec.* страхлнвъ, боязлнвъ; lękliwy, strachaiący się, furchtſam, zagend, bange. Pod przemocą wychowany, na wszystko strachliwy, iak przed nieprzyiacielem przed drugim człowiekiem kryie się. *Przeſtr.* 128. Zaraża iego radość iakieś strachliwe przeczucie. *Stas. Num.* 1, 225. *STRACHOPŁOD, - a, *m.*, człowiek marnie się strachaiący, próżny strach cierpiący. der ſich und andern unnöthigen Schrecken macht. Nie iestem z liczby tych zjawienników, którzy bayki rozsiewać zwykli, ani z liczby owych, których strachopłodami sowiem. *Mon.* 74, 628, cf. strasznik. STRACHOWISKO, - a, *n.*, straszliwe widzenie. strach. *Sekl. Luk.* 21, *Krom.* 567, ein Schreckbild. STRACHOWITE przegrożki. *Krom.* 693, strassące, Schrecken einjagend, ſchreckend.

Pochodz. sub verbo: *Straszyć.*

STRACIĆ, *ob.* Tracić.

STRĄCIĆ, *Stręcić, *potius* Ztrącić *cz. dk.*, Strącać *ndk.*, *Bh.* ſtrcitì; *Bs.* dotisnuti, dorinnuti; *Ec.* истрясти, истрисати, возражаю, срѣю, низрѣяти, низринути; *Rs.* сри́нуть, свергнуть, сверга́ть, столкну́ть, ста́лкивать, сшибить, сшиба́ть; trącaiąc zrzucić, herab ſtoßen, herunter ſtoßen, herab ſtürzen, *pr. et tr.* Jeden się o drugiego otrącaiąc, misy przy ſtole ſtrącali. *Kosz. Lor.* 44. Złoczyńców tych z muru ſtrącono. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 10. Pycha niech twoiéy głowy nie zamąca, Bo takich na łeb własne głupſtwo ſtrąca. *Zab.* 13, 544 *Drużb.* Układaią sposoby ſtrącenia tego faworyta wyniosłego. *Teatr* 39, 144, zepchnięcia go). Strąceni, zawsze na tron chcą wrócić ſtracony. *Teatr* 45 *d*, 62 *Wyb.* Kasał go *ſtręcić, iako sprzeciwnika swego. *Rey Pſt. K* 3. Strąciło takie szczęśliwe powodzenie naszych, serca Krzyżaków, *deiecerunt haec animos. Krom.* 674. W tył włos ſtrącony powietrza zganiały. *Otw. Ow.* 30. Strącić komu karki. *Cn. Th.* 266, einem das Genicke abſtoßen. Okrutni ludzie, nie przychodzą do ſtaroſci; kiedy naybardziéy poczynaią dziwy pachać, tedy ich Pan Bóg ſtrąca. *Dambr.* 64, koniec im kładzie). - Szatan wszelką chytrość swoię na wiernych wypuszcza, aby iedno mógł ſtręcić od prawdy nam na wieki pożyteczney. *Gil. Poſt.* 178 *b*, oddalić, odepchnąć (cf. wſtręt), abwendig machen. - §. *Chem.* Ztrącanie, *praecipitatio*, iest to owa praca, pod czas którey ciało roztworzone w roztworzycielu, tak się z niego wyrywa, że oddzielone od niego na widok wychodzi. *Krumf. Chym.* 458, das Niederſchlagen, die Niederſchlagung. Ztrącenie mokre, albo się ſtaie dobrowolnie, albo przez dodanie trzeciego ciała, które się nazywa ztrącaiącym, *praecipitans. Krumf. Chy.* 459. - *§. Gdy się tam sam uwiia, z dziewoią się ſtrąci Z Nonakru, i w lot płomień w kościach mu zamąci. *Zebr. Ow.* 40, ſtyka, zdybuie się.

STRĄCZE, - a, *n.*, *coll.*, *Bh.* ſtrauči; *Crn.* ſtroshje; *Vd.* ſtrozhje; (*Rg.* ſtrúk, = roślina); *Rs.* стручки; ſtrąki, Schoten. *Brzoſt. duch.* 6. Strącze puszcza groch, z ſtrąkawacieie. *Cn. Th.* 1072, treibt Schoten. - §. Słodkie ſtrącze, Boża trawka, Turecki bób, *siliqua dulcis*, Bockshörnlein. *Krup.* 5, 65. STRĄCZASTY, STRĄCZYSTY, *STRĘCZNY, - a, - e, *Bh.* ſtručný, ſtručnatý; *Rs.* стручи́стый; pełen ſtrącza czyli ſtrąków, ſchotig, voll Schoten und Hülſen. Strączasty groch. *Kluk Rosl.* 3, 128. Roślina ſtrączyſta. *Haur St.* 447. Słonecznik ſtręczny, *lupinus*, Feigebohnen. *Sien.* 210, słonecznik ſtrączysty. *Mon.* 74, 712. STRĄCZEK, *ob.* Strąk. STRĄCZYNA, - y, ż., ſtrąk czczy łuſka ſtrąkowa. *Cn. Th.* 1072, die Schotenhülſe, Schotenſchale, Schlaube.

STRADAĆ *med. ndk.*, poſtradać *dk.*, (*Sr.* 1. trabaci; niedoſtatek cierpieć; *Crn.* ſtrádam, = głód cierpię; *Vd.* ſtradati, potrebuvati, = potrzebować, biedę klepać; *Ross.* страдать cierpieć, znosić); = tracić, gubić, verlieren, einbüßen. Krowa iego poczęła, a nie porzuciła; iałowica się ocieliła, a nie ſtradała płodu swego. 1 *Leop. Job.* 21, 9, cf. poronić). Gdy Bóg dopuści ogień, wszyſtkie naczynia w ten czas potracić może; przy tym też albo ręki ſtrada, albo nogi. *Glicz. Wych. H* 4. Sama cnota swéy nigdy trwałości nie ſtrada, Ni czas ią ſtrawi, ani los wydrze. *Zab.* 13, 416. Król sam w téy potrzebie ledwo życia nie ſtradał, gdyby go był prosty iakiś żołnierz nie ratował. *Nar. Hſt* 2, 353. Rzadko swego nie strada, kto cudzego pragnie. *Pot. Arg.* 568. On co znacznego miał nadzieię zyſku, J ſkarbów razem ſtradał i otuchy. *Nar. Dz.* 1, 118, *Zab.* 3, 154. - §. Kurfirſt wkrótce był poiman, a dlatego przez pięć lat był ſtradan żony i wszyſtkiéy maiętności od cesarza. *Baz. hſt.* 53, pozbawiony, beraubt. - (STRADEIETA, *ob.* Stratyotka). - STRADNY, - a, - e, zgubiony, ſtracony, verloren, nicht mehr

Digitized by Google

zu retten; (*Vd.* ſtradoviten potreben, ſ potrzebny). Stradaiego ſługę twego mniey z twoiey zaboli Umrzeć ręki, niż konać w nielas e powoli. *Morszt.* 154. Z trapioną myślą i nadzieią ſtradną Bi-ży w świat. *ib.* 80. Poznał swoy błąd Erysteaes ſtradny. *Pot. Arg.* 232. Niebożę ſtradny, co nayprędzey zbądź téy boleści. *Gor. Dw.* 154. Niebożę ſtradny, musisz Panu Bogu za wszystko dziękować. *Dwor. J.* 2, verlorner Unglückſeliger! Na żydów się żałuiesz, którzy pana na śmierć wydali, a ty go sam niebożę ſtradny tylekroć na śmierć zdawasz? *Zrn Pſt.* 173, 2 *Leop. Deut.* 28, 37. STRADZA, - y, ż., (*Vd.* ſtrad, ſtradoſt, potrebnoſt, ſ niedoſtatek; *Ross.* страда trud); ſ nędza, Elend, Mühſeligkeit. *Cn. Th.* 1074. Wadził się sąsiad z sąsiadem, brat z bratem, Wpadł Turek zatém, Zły to iest iednacz, niech nas nie rozwadza, Gdzie Bosniia, Serby? taż ie wzięła ſtradza. *Stryik. Gon. S.* 3. Po ſtradzy się popisał. *Klon. Fl. H.* 3; cf. po szkodzie mądry.

STRAFIĆ się, *STREFIĆ się *recipr. dk.*, Strafiać się, Strafować się *ndk.*, potykać się, schodzić się, zdybać się, einander begegnen, mit einander zuſammen treffen. Ułączcie na gory, by się z wami nie ſtrafili ci, którzy was gonią. 1 *Leop. Joz.* 2. Czemu się oba tak prędko ſtrafili? *Wad. Dan.* 226. - §. Strafiaią ſ ę iakie rzeczy zgadzaią się sobą, przypadaią do siebie ſie ſtimmen mit einander überein treffen zuſammen. Nie zgadzam się, nie ſtrafiam się do czego, *non quadro. Cn. Th.* 544. W tym rozdziale iest kilka rzeczy, któreby się z tym, co teraz słyszemy, ſtrefiły. *Sekl.* 8. Strafuie się iedna powieść z drugą, *cohaerent haec dicta inter se. Mącz.* - *§. Strefić, potrefić, u żydów, rzeczy kosherne, czyſte, których im religiia używać dozwala, srobić trefnemi, nieczyſtemi. *X. Kam.*, (cf. trafić), verunreinigen, entheiligen, entweihen. - *§. *Strefnić*, n. p. Lirvopa błękitna, czasów ią niedawnych W swych był wodach Caephysus ſtrefnił cichopławnych, *vim tulit. Zebr. Ow.* 65, zgwałcił.

STRĄK, - a, - u, *m.*, STRĄCZEK, - czka, *m.*, *dem.*, (Strączo *collect.*, *qu. v.*), (*Bh.* ſtrauči, ſtruk; *Crn.* ſtrok, ſtroshje; (*Bs.* ſtrúk, kakoti kupusa al locchike, ſ *pianta d' he bo*); *Rs.* стручь, стручки, стручокъ; *cf. Etym. Ger.* Strunk, Strang, ſtrona, Strick, ſtreng): die Schote. Strąk, *ſiliqua*, iest okrycie tylko z dwóch części złożone, w którym nasiona do obu szwów są przyczepione; ieżeli iest znacznie dłuższy, niż szerszy, zowie się strąkiem; ieżeli zaś długość równa się szerokości albo ią przechodzi, wtedy iest strączek, *ſilicula. Kluk Dyk.* 1, 39. Strączek, *legumen*, Hülſe, iest okrycie owocu, podobne łupinie, ale ziarna z iedney tylko strony spoienia wiszą iak u grochu. *Botan.* 126. Strąk caczy, łuſka strąkowa, *ob.* Strączyna. - §. 2 Strączek, pewna waga. Rolu 1536 denar ieden był równy kłosom 6, kłos ziarnom 9, 3 ziarna, ſ strączek 1. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 301. STRĄKOWACIEĆ *neutr. ndk.*, n. p. Strąkowacieie groch, ſiąkcze puszcza. *Cn. Th.* 1072, Schoten treiben, in die Schoten ſchießen. STRĄKOWY, - a, - e, *Rs.* стручковый; Schoten-, ſchotig. Strąkowy owoc, którego nasienie w strąkach podłużnych zawarte iest. *Kluk Rosl.* 2, 11. STRĄKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Rs.* стручковатый ſchotenartig.

STRAGAN, - u, *m.*, z *Niem.* der Schragen, Brotſchragen; (*Bs.* ſtragn, sctragn *cella vinaria*); budka lub stół, gdzie śmiedne rzeczy p zedaią, iatka, der Scharren, Ob. die Schranke; der Brotſcharren, Fleiſchſcharren; die Brotbank, Fleiſchbank, die Brotſchrane, Fleiſchſchrane, cf. Szragi, Szranki, cf. tasy, *Vd.* ſhrannizza). Stragan, stół czyli ława z towarem przekupki na ulicy. *Mag. Mſkr.* Stawią po rynkach tasy i ſtragany. *Nar. Hſt.* 5, 451. Pod świętym Janem Przedaie baba krupy, siedząc pod ſtraganem. *Nar. Dz.* 3, 153. Żołnierze wyuzdani lecą i rwą gdziekolwiek ſtragan co przedaie. *Chroſć. Fars.* 2.

STRAGARZ, STRANGARZ, - a, *m.*, belka. *Dudz.* 59, der Balken, Tragebalken. Poſtrzeglem wyryty na ſtragarzu napis: *antiquis moribus. Kras. Pod.* 1, 299. Skoro ślepy Samson ieden ſtragarz z budynku dosięże, Rzekłszy: z nieprzyiacioły giń ma duszo, lęże. *Pot. Pocz.* 370, słupy, Pfeiler, Tragepfoſten.

STRANGURYA, - yi, ż., z *Greckołac.*, uryny trudność z bolem. *Comp.* 625, der Harnzwang, Harndrang; *Cro.* vodoszteja.

STRAPIĆ, *ob.* Trapić. STRAPIENIE, - ia, *n.*, utrapienie, doległość, Leiden, Quaal, Marter. Strata iego tkliwym dla mnie była ſtrapieniem. *Niemc. Kr.* 3, 39. Lubieżnicy maią ſtrapienie duszy. *Bals. Sw.* 2, 193. STRAPIONY, - a, - e, utrapiony, udręczony, gequält, gemartert, geplagt. Chociaż był bardzo słaby, od gorączki ſtrapiony, iednak kazania nie opuszczał. *Wys. Jgn.* 49.

STRASBURG, - a, *m.*, miaſto w Alsacyi, *Argentoratum. Dyk. G.* 3, 80, die Stadt Strasburg; *Bs.* Srebrniça, cf. Brodnica.

*STRASTNA niedziela, *Ec.* страстная недѣля, u Rusinów Wielka Niedziela. *Sak. Ob.* 12, die Marterwoche, die Charwoche; wielki tydzień. (*Ec.* страсть cierpienie, męka; *Bh.* ſtraſt, *ob.* Treſktać, troſka).

STRASZNOŚĆ, STRASZLIWOŚĆ, - ści, ż., przymiot tego, co iest straszliwym, co straszy, die Fürchterlichkeit, Schrecklichkeit; (*Boh.* ſtraſſliwoſt *timiditas*, boiaźliwość, *Rg.* ſtrahos *horror*); *Vd.* ſtrashlivoſt, vſtrashnoſt, ſtrashnoſt, plashnoſt (*ob.* płoszyć), spaknoſt; *Cro.* sztrafslyivoszt, sztrâſsnoszt; (*Rs.* страшливость, страховáмость boiaźliwość). STRASZNY, STRASZLIWY, - a, - e, STRASZNIE, STRASZLIWIE *adverb.*, *Bh.* ſtraſſny, ſtraſſliwy, (*Bh.* ſtraſſliwý, 1. *timidus*, 2. *timendus*); *Slo.* ſtraſſliwý; *Sor.* 1. traſchowné, zatraſchné, zatraſchniwé, (*Sor.* 1. ſtraſchné *periculosus*, traſchiwé boiaźliwy); *Crn.* ſtrashliv, ſtrashnu, ſtrahovitn; *Vd.* ſtrahliu, ſtrahoviten, ſtrashen, ſtrashan, plashen, splashliu, grosoviten, grosan (cf. groźny), preſtrashliu, preſtrashen, savsetliu; *Cro.* sztrássen, sztrafslyiv; *Bs.* ſtrâsscjan, ſtrahovit, (*Bs.* ſtrasciv, ſ boiaźliwy). *Rg.* ſtraascni, ſtrahovit; *Sla.* ſtrashan, ſtrashno, ſtrahovito, (*Sla.* ſtrashljiv, ſ boiaźliwy) *Ross.* страшный, сострашливый, (*Rs.* страшливый boiaźliwy), ужáсный; *Ec.* умерщающїй. грозный, устрашающїй, (*Rs.* страховúтый lękliwy; nieco straszny); ſtrachu nabawiaiący, okropny, fürchterlich, erſchrecklich. Straszny wielom, ſtrachay się wielu. *Cn. Ad.* 1106. Straszniejszy djabeł w farbach, niż w saméy istocie. *Zab.* 11, 388. Teraz ludziom już djabeł i piekło nie ſtraszne. *Birk. Ex. H* 3. Pismo powiada, iż straszliwa iest rzecz wpaść w możne ręce Boga. *Rey Pſt. F* 4. Straszliwe wi-

Digitized by Google

dzenia, ſtrachowiſka, ſtrachy. *Sekl. Luk.* 21. Ziele to dziecinom do kolebki kładą, aby na nie przeſtrachy nie przychodziły, i ſtraszliwe widzenia. *Sien.* 187. W ſtraszliwych boiach się ćwiczą. *Petr. Hor. D* 3. - Straszno gdzie, okropno. *Cn. Th.* 1073, Straszno grzmiący grom. *Kanc. Gd.* 310. Odzienie ſtrasznoczarne podobne cieniowi. *Kolak. Cal. A* 3, fürchterlich ſchwarz. Strasznomowny, groźnomówny, groźny. *Tr.* - §*. Strasznie, wielce, okrutnie, bardzo, mocno, *haniebnie, ſehr, ſtark, heftig. Nasza pani lubi ſtrasznie ieździć po świecie. *Teatr* 54 *c*, 6. Żal mi go, bo go ſtrasznie kocham. *Teatr* 12 *b*, 116. - *§. *Subiective*; ſtraszliwy, ſtrachu w sobie doznawający, łatwy do przeſtraszenia, boiaźliwy, lękliwy, ſchreckhaft, furchtſam. Modła, przed którą klęczał, ruszyła się, a on będąc ſtraszliwy, *zlękł się, a w tym ſtrachu umarł. *Biel. Sw.* 142 *b*. Serce ſtraszliwe, a czegoż dowiedzie, I sławę traci, i guzu doiedzie. *Rey Zw.* 212. STRASZNIK, STRASZYCIEL, - a, *m.*, ſtraszący kogo, (*Crn.* ſtrashnik, s ſtrach nocny), der einen ſchreckt, ihm Schrecken macht. Żeby cię zabito ſtraszniku! *Teatr* 24 *c*. 105. - §. człowiek ſtrasznie szkaradny, ſtraszydło, ein Scheuſal von einem Menſchen, ein furchterlicher Kerl. STRASZYĆ *cz. nak.*, *Boh.* ſtraſſiti, děſyti, děſym, děſywám; *Sr.* 2. tſchaſchiſch; *Sr.* 1. ſtrojici, ſtrojeci, ſtraſchici, ſtrojam, ſtroju, traſchu, zrudju; (*Sor.* 1. ſtraſchicj, ſchericj płoszyć); *Crn.* ſtrashem, ſtrashiti, (*Crn.* ſtrahújem *coerceo domo*); *Vd.* ſtrashiti, seſtrashiti, plashiti (*ob.* płoszyć); *Cro.* ztrashiti, zstrássim; *Bs.* ſtrasciti, plasciti; *Rg.* ſtrasciti, *Rs.* стращить, (*Rs.* стращать grozić), пугнуть, пужать, пугать, испугать, испужать; *Ec.* пужáю, стращу; (*cf. Gr.* ταρασσω, *Hbr.* חרד charad, *tremuit*, *perterruit*; *cf. Germ.* Strauß 1. Abſg.); ſtrachu nabawiać, przeſtraszać, ſchrecken, in Schrecken ſetzen. Straszą nas odsieżą lwiey skóry. *Teatr* 11 *b*, 8. Równie go ſtraszą, by kozy wilka. *Rey Zw.* 141 *b*. Co ſtraszy, ſtracha się. *Pilch. Sen.* 203. - *Culin.* Straszyć pieczenią, z walkiem ią bić dla skruszenia. *Urm.*, den Braten ſchlagen, klopfen, damit er weicher werde. - §. *ob. sol.* Straszy gdzie, pokusy tam ſtraszą, nocnice dokazuią, *Vd.* vhishi ſtrashuje; es ſpukt, es geht um, die Poltergeiſter hauſen wo. Dlatego do tey karczmy nie śmiano zaieżdżać, iż tak ſtraszyło, że nikt całey nocy spokoynie nie wyspał. *Off. Str.* 1. STRASZYCIELKA, - i, ż., STRASZNICA, - y, ż., n. p. Hekate, Brime, w ſtrasznéy postaci ze trzema łby sprosnemi. *Otw. Ow.* 257, die Schreckerinn, Scheucherinn; (*Crn.* ſtrashnize, z lędze). - §. Strasznica, kobieta ſtrasznie szkaradna, ein Scheuſal von einem Weibe, ein Schreckensweib. STRASZYDŁO, - a, *n.*, ſtrachowiſko, wszyſtko co straszy, figura ſtrasząca, ein Schreckbild; *Bh.* ſtraſſidlo, ſtraſſák, přiſtrach; *Slo.* ſtraſidlo; *Sr.* 1. traſchidlo, traſchidwo, ſchereno, ſchereni; *Sr.* 2. poſchadlo, tſchaſchidlo; *Vd.* ſtrashilu, plashilu, ſtrashna poduba; *Cro.* sztrassilo, strashilo, zkazilo, nakaz; *Rg.* ſtrascilo, plascilo; *Ross.* стращало, страшилище, пугало, пужáло, чучело, чучелко; *Ec.* страхованïе, страшúло, пудúло. Bóg, który iest bogiem pokoiu, dopuszczałbyż, aby dusze od niego wybrane, stawały się straszydłami i burzycielkami spokoyności? *Boh. dj.* 3, 89, *ob.* strachy nocne, Geſpenſter. Głos srogi, twarz okrutna, właściwe ſtraszydło. *Pasz. Dz.* 15, Straszydło widome, urobione dla ſtraszenia. *Cn. Th.* 1075. Na wróble ſtawiaią się ſtraszydła. *Kluk Rosl.* 1, 67, *Cresc.* 328, eine Vogelſcheuche. Szpetny, iak ſtraszydło; mógłby nim dzieci ſtraszyć. *Cn. Ad.* 1144, bobo, Popanz. Kobiety piękne maią mężów wierutne straszydła, mężowie piękni maią znowu koczkodany. *Teatr* 24 *c*, 42. **STRASZYDŁORODA nec. *Tward. W. D.* 88, ſchreckens erzeugend. STRASZYNIEC, STRAŻYNIEC, - ńca, *m.*, Strażnica *Tr.*, *fortyf.* reduta, bastya czworograniasta, eine Redoute, viereckige Baſtion. *Leſk.* 780. Przy każdéy bramie obozu był strażyniec, zawsze napełniony żołnierzami. *Stas. Num.* 1, 160.

Pochodz. *Strach*, *poſtrach*; *ſtrachać się*, *ſtrachowiſko*; *naſtraszyć*, *odſtraszyć*; *oſtraszyć*, *oſtrachać*; *poſtraszyć*; *przeſtraszyć*; *wyſtraszyć*; *zaſtraszyć*; *cf. Truchleć.*

STRATA, - y, ż., *Bh.* ztrata, prodělek; *Slo.* ſtrata; (*Crn.* potráta, z marnowanie); *Vd.* oshkoda (*cf.* szkoda). *Cro.* potroshenye; (*Rg.* tràtgna, = expens, *Bs.* tratgna *id.*); *Bs.* sctetta; *Rs.* истрáта, (*Rs.* трáта wydatek), накладъ, поморя, уронъ (*ob.* nakład, potérać, uronić); utrata, poniesiona szkoda, zguba, (cf. niepożytek), der Verluſt, der Schaden. Strata, rozumu uczy. *Fr. Ad.* 30, po szkodzie Polak mądry). Lepsza przykrość przed stratą, niżli żal po stracie. *Kras. W.* 56. Nieszczęsna straty żałuie po szkodzie. *Zab.* 13, 366. O strato czasu nienagrodzona! *Zab.* 11, 149. STRATNY, - a, - e, STRATNIE *adv.*, tracący, utratny, verſchwenderiſch. Omamiony nieprawym polorem i gustem Piotr, co zaczął być stratnym, iest teraz oszustem. *Kras. sat.* 25. Stratnie żyć lubił, że wkrótce wielkie dostatki pogubił. *Hor. sat.* 202.

STRATOWAĆ, *ob.* Tratować.

*STRATYOTKA, *STRADIOTKA, - i, ż., *STRADIETA, - y, ż., *Chlamys*, iezdecka szata krótka, iak karwatka albo stradieta u nas. *Mącz.*, ein Reitkleid, Jagdkleid. Annibal Marcella w potrzebie pożywszy, włożył nań stratyotkę Punicką. *Birk. Zyg.* 5. (*Gr.* στρατιωτης hetman). Gdy sobie wspomniss one dziwne czuhy, one falsaruchy, one stradiotki, one z dziwnemi kołnierzami deliie, one rozliczne Włoskie i Hiszpańskie wymysły, one saiany, kolety . . . *Rey Zw.* 57 *b*.

STRAWA, - y, ż., *Bh.* ſtrawa; *Slo.* ſtrawa, roční auros da *annona*); *Sr.* 2. zaroba (cf. zarobek); *Crn.* reja, szerenga; *Cro.* brasno; *Bs.* brascno, (*Rg.* strava *veneficium*, strâviti, z struć); (*Rs.* стравка zpasienie, *Etym.* trawa); iedło, karmia, pokarm, śniedne rzeczy, Koſt, Nahrung, Speiſe, Eſſen. Odpraw ich, aby szedłszy do wsi, straw sobie kupili. *Sekl. Math.* 14, *not.* „pokarmów"). Jana Chrzciciela strawa była szarańcze i miód leśny. *Sekl. Math.* 3. Stworzenie stworzenia strawą, ryba rybą żyie. *Dwor. J.* Strawa dawana mu była od króla, ustawiona na każdy dzień. *W. Jer.* 52, 34. Na strawę im ze skarbu daią, gdy w drogę iadą, *Star. Dw.* 56, (cf. *obrok). Dostanie się go o cudzéy strawie. *Rys. Ad.* 11, cudzym kosztem). Żołnierzowi o strawie cudzéy lżey woiować. *Tward. Wł.* 115. Na cudzéy strawie hoyno sobie poczynać, a z cudzey skóry szerszy rzemień kraiać. *Kosz. Lor.* 41 *b*, z cudzéy skóry szerokie rzemienie albo pasy kraią. *Eraz. Ob. G.* Był pozwany o strawę abo żywność sobie daną. *Chet.* 152. Strawa bez roboty wieprzem sługę

Digitized by Google

czyni, praca bez strawy osłem. *Petr. Ek.* 109. Pochlebca z strawy służy *Cn. Ad.* 861, *laudicoenus*, pasorzyt, próżnostrawa cf. darmochléb, darmoiad). Ogrodne strawy, *olera. Krup.* 5, 55, iarzyna). - Strawa bydlęca, pokarm, obrok, pasza, *pica, Futter. Strawa, furaż, wszelka żywność dla koni lub innego bydła. *Jak. Art.* 3; 317, *et* 2, 168. - *fig.* strawa, karmia, Nahrung. Próżnowanie strawą iest wszelakich złości, namętności złey żagwią, mamką nieczystości. *Kul. Her.* 149. - §. Psi obiad, psia strawa, potrawa podła, zła. *Cn. Ad.* 911, Hundefreſſen, ſchlechtes Freſſen. Podolſki woiewoda, on senator prawy, Jako z Turkow naczynił ptakom i psom strawy! *Wer. Pob. C* 2 *b*, trupy ich słał na pokarm p akom i psom). - *aliter*; Psia strawa, krucza strawa, wisielec, szubienicznik, Raabenaas, Galgendieb. Woła nań wielkim głosem: zastanów się psia strawo! *P. Kch. Orl.* 1, 12. Tatarowie, ta psia strawa, nie raz Polſkę plundrowali. *Pasz. Dz.* 13, te psieruchy). Usłyszysz od niey co godzina, Żeś stary, krucza strawa, prochno i zdechlina. *Nar. Dz.* 3, 167. A tuś mi psubracie, licha strawo! *Teatr* 31, 80. - *§. Niestrawa, z niestrawność, Unverdaulichkeit. Woda Drużbacka niestrawę i słabość żołądka odeymuie. *Petr. Wod.* 15. STRAWCA, - y, *m.*, utratny, ktory marnie utraca; *decoctor. Mącz.*, der Verzehrer, Durchbringer, Vergeuder; *Ec.* изнурительь. Strawca, żarłok. *Volckm.* 485. Mamy w sobie wkorzenionego strawcę wszystkiey duchowney siły naszey. *W. Poſt. W.* 241. STRAWIĆ, *ob.* Trawić. *STRAWICA, - y, ż., n. p. Skępiec acz marnie tu *używie Świata, Wżdy mu się wlecze strawica na lata; Hoyny do czasu iako pan używa, A czasem z państwem i pod ławą bywa. *Rey Zw.* 217, strawſko, licha, ladaiaka strawa, ſchlechte Nahrung. Myśląc o tym, wszystkim się myśl wściekła, Jakoby się do czasu tam strawica wlekła. *Rey Wiz.* 184 *b*. STRAWKA, - i, ż., *zdrbn. rzeczown.* strawa; strawa niemnoga, geringe Nahrung. Od strawkim matczynéy odsadził Ancieia; *alimenta parentis eripui. Zebr. Ow.* 223. STRAWNE, *ob.* Strawny. STRAWNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſtrawník, *f.* ſtrawnice; *Rs.* нахлѣбникъ, *f.* нахлѣбница; co strawę u kogo za pieniądze ma. *Cn. Th.* 1076, der Koſtgänger; stołownik. STRAWNO tu, *Impers.*, *sumptuose hic vivitur. Cn. Th.* 1076, hier geht was auf; wird viel verzehrt; hier iſt theures Leben. STRAWNOŚĆ, - ści, ż., snadność strawienia, *Bh. et Slo.* zajímnoſt (cf. zażyć); *Vd* prebaulivost, sakuhlivost, pokuhlivost; *Crn.* utęknost; die Verdaulichkeit; Dla lepszéy strawności żołądka raczycie sobie poyść piechotą. *Teatr* 55 *b*, 55. Co się w ten czas dzieie, gdy piiaństwo zamieni się w ſkwarną niestrawność? *Pilch. Sen. liſt* 2, 368. - §. Strawne czyli śniedne rzeczy, Eßwaaren. Nanieśli nam chłopi bardzo wiele przepiórek, przy inszéy strawności. *Wærg. Radz.* 319. STRAWNY, - a, - e, do strawy należący, od strawy, śniedny, Koſt-, Nahrungs-, Eß-, Speiſe-; *Bh* zajímný; *Vd.* prebauliu, sakuhliu, pokuhliu; *Rg.* probávni. probitacni; *Rs.* удобоваримый, харчевый. *Penus*, śpiżarnia strawna. *Urs. Gr.* 172. Ta, która gierady bierze, do strawnych albo śniednych rzeczy domowych nic nie ma. *Szczerb. Sax.* 136. Kiedy ludzie wieyscy rzeczy strawnych na targ nie przywożą... *Sax. Tyt.* 188, Eßwaaren. Cena trunkom i rzeczom strawnym ma być stanowiona przez urząd Grodzki. *Stat. Lit.* 98. Szafarz rano na kupowanie strawnych rzeczy wychodził. *Sk. Zyw.* 2, 80. Skanderbeg Turkom dziękował, pieniędzmi ie darował, i strawnemi rzeczami na drogę ratował, *Baz. Sk.* 38. Co tam nayduią strawnego, to z sobą biorą. *Pasz. Dz.* 62. - Strawne, strawne pieniądze, pieniądze na strawę, Koſtgeld; *Vd.* brashnja, smuk, format; *Ross.* засмóльное (cf. zastole). Pięć złotych na strawne pachołkowi dosyć. *Alb. n. W.* 4. Niema strawnego czym zapłacić lokaiom. *Boh. Kom.* 3, 357. Musi być ieszcze u pana moie miesięczne, strawne, moie roczne, moie zasługi, moie suchedni. *Teatr* 32 *b*, 11. Płacę mu co miesiąc 30 złotych, oprócz strawnych pieniędzy. *Boh. Kom.* 3, 171. Pieniądze strawne posłom ziemſkim, wyprawuiąc ich na seym: Jeśliby była drogość żywności, tedy ma być posłom więcéy na strawę dawano. *Stat. Lit.* 71. Miewali dawnieyszych czasów posłowie od woiewództw swoie opatrzenie na seym, czyli strawne, które dalekością drogi i drogością czasów miarkowano. *Skrzet. P. P.* 1, 256, *Uſt. K.* 1, 199. Strawne nadrożne, *Ec.* напутное, (напутствовать opatrzyć na drogę, cf. *put), босманъ, босмана. - *tr. fig.* Strawne niebieſkie, wiiatyk niebieſki, N. sakrament ciała, którym umieraiących opatruią, Himmelsbrot, das h. Sacrament. Przyiął i nayświętszą eucharystyą, Strawne do nieba potrzebne. *Birk. Zbar. D* 3. Strawnym niebieſkim posilony umarł. *Tward. Wt.* 145, cf. dysponowany, dyspozycya). - §. 2) Strawny, *paſſ.* łacny ku strawieniu, snadny do strawienia, verdaulich, leicht zu verdauen. Niestrawny, unverdaulich. Na iego mowę nic nie odpowiedział, Jakoby się czym niestrawnym udawił. *Zab.* 15, 264. - §. *actiu.* Strawny, trawiący, verdauend. Co za bieda, mieć żołądek strawny, a nie mieć swéy kuchni. *Boh. Kom.* 5, 129. Możeż kto mieć nademnie zdrowszy i strawnieyszy żołądek? *Teatr* 34 *c*, 19, *ob.* Strusi żołądek). Nie każdy iednako ma strawny żołądek. *Pot. Jow.* 2. Kiedy oddać czynsze, niemasz nic, a iest na strawne drużyny. *Wad. Dan.* 91, na darmochleby, darmoiady). Strawny iest ten żywot; bo co dzień to nam siły uymuie; znać to na ludziach starych. *Dambr. Kaz.* 11. STRAWOWAĆ kogo *cz. ndk.*, podeymować go, żywić go, karmić go, einen beköſtigen, einem die Koſt geben; *Vd.* shiveti, poshiveti, rediti). Oblężeni prosili, żeby ich w niewolą wzięli i strawowali. *Warg. Cez.* 204. Barzillai strawował króla, gdy mieszkał w Machanaimie, bo był bogaty; a rzekł mu król, ty póydziesz semną a strawować cię będę z sobą w Jerusalimie. *Bud.* 2 *Sam.* 19, 32, podeymował króla... będę cię chował przy sobie. *Bibl. Gd.*, er bewirthete den König bey ſich. Strawować posła na seym, deputata na trybunał, einen Abgeſandten auslöſen. STRAWOWAĆ się *recipr.*, stołować się, *Rs* быть у кого на хлѣбахъ; ſich beköſtigen. Podróżnemu trzeba w trzos pieniędzy nakłaść, aby miał czym się strawować na drodze. *W. Poſt. W.* 3, 496, *Warg. Radz.* 339. Wyprawuiąc się na wygnanie, nie miał czymby się strawował. *Kosz. Cyc. C* 3 *b*. Dawniéy każdy szlachcic ze swego, lub z zdobyczy na woynie strawować się musiał. *Papr. W.* 2, 170.

*STRAYCHNADL, - u, *m.*, igła złotnicza, probierſka, *z *Niem.* die Streichnadel, Probiernadel. Dawniéy straychnadłow nie używano. *Rzecz. Zł. B* 4 *b*.

STRAŻ, - y, ż., *Bh. et Slo.* ſtraj, oſtrážnj; *Crn.* ſtrâsha,

Digitized by Google

strashé; *Vd.* strasha, varstvu (cf. warta); *Sr.* 1. wobwars nuwano (cf. obwarować); *Cro.* sztrása, strasa; *Hg.* stráza, iztrasa, istrasa; *Dl.* sztraxa; *Rg.* stráxa; *Bsn.* stragja; *Sla.* stráxa; *Ec.* стража, стражба; *Rs.* стороха, оберегáмельство; strzeżenie, przestrzeganie, pilnowanie, die Wache, das Wachen, Bewachen. Zostawił król dziesięć nałożnic swoich dla straży domowéy. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 15, 16, aby przyglądały domu iego. 1 *Leop.*). Jeden pies zdatny ku straży bydła od wilków, drugi ku straży domowey od nieprzyiaciela. *Cresc.* 568. Idź na straż w róg ulicy. *Teatr* 24 *c*, 40, czyhać, czatować, auf die Lauer. Żył w prostocie, w straży od złego, i w serca czystości. *Chroś. Job.* 11, wystrzegał się złego, er hüthete ſich vor dem Böſen, war auf ſeiner Huth. Straż nad sobą, pilnowanie siebie samego. *Cn. I'h.* 1074, Achtſamkeit auf ſich ſelbſt, Obacht. - §. Straż, areszt, *Rs.* соблюдéнїе, der Arreſt. Wolna czyli polityczna straż była u Rzymian, kiedy kogo dawano pod straż konsulowi abo senatorowi. *Pilch. Sall.* 81. Jaropełka Bolesław pod strażą w Krakowie osadzić kazał. *Strvik.* 189. Straż trzymać, wachtować, wartować, *Bh.* ponocowati; *Cro.* sztrásim; Wache halten, auf der Wache ſtehen. - §. Straż, ludzie strzegący, człowiek strzegący, stróże, strażnicy, wachta, warta, *Sr.* 1. *et* 2. wacha; *Vd.* strasha, branſki strashnik; die Wache, die Schildwache, der Wächter, die Schaarwache, Wache habende, oder auf der Wache ſtehende Leute. Straż, warta, większa lub mniejsza liczba żołnierzy, pilnuiących mieysca iakiego od doby do doby. *Jak. Art.* 1, 317. Główna straż, odwach, *Sla.* velika stráxa; *Vd.* glavitna stresha. Nocna straż. ponocka, *Bh.* ponucka, bláſta. Straż pańska naywiernieysza, poddanych miłość. *Cn. Ad.* 1106. Jeśliś dobry gospodarz, miéy na złodzieia straż. *Sk. Kaz.* 7 *b.* Dusze, które poczciwość kochaią, Innych nad cnotę st aż nigdy nie znaią. *Paſ. F.* 145. Bóg prawami swemi, iakby strażą zwierzchnią maiętności naszych broni. *Karnk. Kat* 35*o.* - *Polit.* Straż czyli rada królewska do dozoru exekucyi praw królowi dodana, składała się z prymasa, z 5 ministrów i z sekretarzów. *Gaz. Nar.* 1, 174, z *Konſtyt. 3go Maia*, der Staatsrath, Geſetzwächter. - Przednia straż, *Vd.* predstrasha, priedna strasha; *Sla.* pridnja stráxa; *Russ.* ярмоýлъный полкъ; das Vordertreffen. Tę część piechoty i iazdy, która idzie naprzód przed strzelbą, zowią przednią strażą, awantgwardyą. *Archel.* 2, 15, *oppos.* tylna straż, odwod, *Vd.* sadnji vliek, sadnja truma, sadihodshina; *Sla.* straxnja stráxa. - §. Straż piérwsza, wtóra, trzecia, godzina abo osoby odmieniaiące się, *Rg.* stráxe, *vigiliae*; die Zeit der Wache, die Nachtwache. U dawnych noc dzielono na czworą straż, z których każda przez trzy godziny trwała. *Sekl.* 70. Około czwartéy straży nocnéy. *Sekl. Mark.* 6. Sługa, nie dowiaduiąc się czasu przyyścia Pana swego, cierpliwie czekał tak piérwszéy, wtóréy, iako i trzeciéy straży. *Zrn. Poſt.* 5, 737 *b.* Powstań człowiecze w nocy, na początku straży. *W. Poſt. M.* 538. STRAŻNICA, - y, *ż.*, mieysce straży, wieża strażnicza, die Wache, der Wachthurm; *Bh.* ſtrajnice, blidka; *Sr.* 1. ſtroja, wobwarnuwarna, kukuejk, mézto, z kotrohoj ſo zkradu pjibladuyo; *Crn.* shuvajnisho; *Vd.* strasha, strashna staja; *Cro.* sztrasnicza, ztrasnicza, sztrasna hisa, ſgledálnicza; *Hg.* strásház; *Rg.* stráxniza, straaxniza, straxanissa; *Bs.* strasgjak, mjesto odkle se pazi; (*Sla.* straxnjica, z zadek); *Ec.* обзóрище, высокая башня, стражница, твержа (cf. twierdza); (*Ec.* стражище twierdza). Na strażnicy pańskiey iestem, stoiąc ustawicznie we dnie. *W. Jes.* 21, 8, *not.* „na wysokim mieyscu, skąd daleko widzieć może"; na straży stoię. *Bibl. Gd.*). Zbudowałem w téy wieży strażnicę. *Rey Poſt. K* 5. Upatrywać będzie, by z strażnicy wysokiéy, gdzieby który co naybliższy i nayprędszy był obłów. *Jan. Pos. B* 2. Z wieży wysokiey albo z strażnicy, która była nad morzem, oznaymiono, że idą dwie galerze. *Warg. Radz.* 314, cf. latarnia, *Rs.* калáнчá; *Ec.* колончá, маякъ. Strażnica na gwiazdy, gwiazdarnia, gwiazdalnia, obserwatoryum, *Rs.* наблюдáлище, вышка (cf. wyższość, wyżka). - §. *Ec.* стражница, стражбище, domek dla warty, szuleraus, das Schilderhaus. - §. Strażnica *Fortif.*, *ob.* Straszyniec, reduta. - §. 2) *Actiu.* Strażnica, która strzeże, *Rg.* straaxniza; die Wächterinn, Hüterinn. Zgoda, naywiernieyssa wolności naszéy strażnica. *Biel.* 622. Stała na wzgórku potężna twierdza, strażnica miasta przyległego. *Nar. Hſt.* 2, 406, *Nag. Cyc.* 78. STRAŻNICZY, STRAŻNY, - a, - e, od straży, *Bh.* ſtrájnj, ſtrajnj; *Sr.* 1. ſtrejanſki; *Cro.* sztrasni; Wach-, zur Wache gehörig. Strażne roty, *praetoriana phalanx. Brud. Oſt. B* 7. Przy pobocznych dróżkach strażnicze domki są stawione. *Xiądz.* 186. Strażniczy *Subſt.*, z STRAŻNIK, - a, *m.*, straż maiący, stróż, der Wächter, Aufſeher; *Sr.* 1. ſtroje hladacjet; *Crn.* stràshân, (*Crn.* stręshnek, z posługacz); *Cro.* sztrasnik, (*Cro.* sztrasamester *vigiliarum praefectus*); *Dl.* sztrasan; *Rg.* straxnik, stráxas. (*Rg.* nadstraxnik *praefectus praesidii*; *Sla.* straxmeshtar, z serżant). Strażniczy, *speculator. Cn. Syn.* 832. Z kimże cię porównać wielki borowniku, Wielki tryumfatorze, oyczyzny strażniku! *Groch. W.* 541. Górę swawola bierze, nie widać strażnika, Ani przy tym nieszczęsnym okręcie sternika. *Groch. W. A* 2. Starszy strażnik. *Ec.* страженачальникъ, *Gr.* προφύλαξ. I sam strażnik bywa w łykach. *Cn. Ad.* 282. - §. Strażnik Wielki i Obozny Wielki są obowiązani odprawować służbę, kiedy woysko idzie na nieprzyiaciela. *Papr. W.* 2, 230, General-Wachtmeiſter. Strażnik woyskowy polny, *exubiarum praefectus. Chmiel.* 1, 81. - §. Strażnik przy rogatkach, wizytator, celnik, akcyznik, der Viſitator, Zöllner, Mauthner. Djabli nadali tego strażnika, zabrał nam wszystko. *Teatr* 52 *d*, 50. - *§. *Strażniki dla pamięci spisane. *Sekl. Math.* 23, cedały. *ib.*, przestrogi, annotacye. STRAŻNIKOWAĆ *med. ndk.*, z strażnikiem czyli stróżem być, *Cro.* sztrásim; den Wächter machen. On mi sam i przy mistrzach wszędy strażnikował. *Zab.* 9, 87 *Jżyck.* STRAŻNIKOWSKI, - a, - ie, od strażnika. Wächter-, Wachthabers-, Wachtmeiſters-. Posłane półki strażnikowskie przodem. *Jabł. Buk. R. b.* STRAŻNIKOWSTWO, - a, *n.*, urząd strażnika, das Amt eines Wachthabers, Wachtmeiſters. *Tr.* STRAŻYNIEC, *ob.* Straszyniec.

Deriu. sub Verbo *Strzec.*

STRĘBOWAĆ, *ob.* Strąbić. STRECHA, *ob.* Strzecha.

STRECHAYZ, STREYCHAYZ, - u, *m.*, z *Niemiecki.* das Streicheiſen. Streychayze, żelazo do siekacza kuchennego podobne, potrzebne do ogładzania naczyń śklanych.

Digitized by Google

Torz. sk. 36. Skło z tygla wyymuiąc, będzie czyste, a gdy go strechayzem żelaznym dotyka się, brzydnieie. *Torz.* 147, cf. kopyść.

*STRĘCIĆ, *ob.* Strącić.

Na STRĘCIE, *ob.* Stręt. *STRĘCZNY, -a, -e, na stręcie będący, bey der Hand befindlich, zur Hand gelegen. Ci, którzy trzymali co stręczniey sze zamki, wypędzonych z Jeruzalem przyymowali, i ważyli się walczyć. *Leop.* 2 *Mach.* 10, 15, sposobne. *Bibl. Gd.*). - (2*. Strączny, *ob.* Strączasty). STRĘCZYĆ *z ndk.*, nastręczać, raić, zuweisen, zuschanzen; *Bh.* dobobiti *Crn.* meshętâriti, meshętèti; *Vd.* perpraviti perpraulati, perskerbeti, savkasati, napraviti, sarozhiti, sashafati; *Rs.* подарить. Stręczę komu pana, abo sługę. *Cn. Th.* 1074. STRĘCZYCIEL, -a, *m.*, rayfura, iednacz kupca etc., der Zuweiser, Zuschanzer; *Bh.* dobazovać; *Crn.* meshętar; *Vd.* podkupez, podbarantuvauz, meshet, mushetar, meshetar, predkupez, pogodnik *Rs.* сводникъ; *Ec.* сводитель, посредственникъ ab mopromъ. - *W rodz. żeńsk* STRĘCZYCIELKA, -i, ż., die Zuweiserinn; *Bh.* dobazovačka: *Crn.* meshętarza; *Vd.* mushetariza, podkupzhinja. STRĘCZYFURA, -y, *m.*, furmanom fracht stręczący, der Aufdinger, Schaffner, der dem Fuhrmanne die Fracht verschafft.

STRĘDOWACIEC *ob.* Trędowacieć.

STREFA, -y, ż., STREFKA, *STREWKA, -i, ż., *demin.*, z *Niem.* der Streifen, der Streif; (*Angl.* stripe); *Bh.* čara (cf. czara, czary), pruh (*ob.* prąg, pręga), prut (*ob.* pręt): *Vd.* raid (cf. rząd), lisa (cf. lista, listwa), shtriem (cf. strumień); *Rs.* полоса, полоска, полосочка; stroka, pas, pasek w materyi, kréska; n. p. Strefy papierowe, żyły iak liniie iakie. *Dudz.* 59, cf. Smuga). Strefa na szacie, bręt, stroka. *Cn. Th.* 1075. Strefa świata, *zona mundi*, kray świata różniący się ciepłem lub zimnem. *Dudz.* 59, *Vd.* semlishe, shtriem semle, podnebje; eine Erdzone, ein Weltstrich; pasy, Erdgürtel. Dawniéy mniemano, że strefa zagorzała iest niezamieszkaną. *Stas. Buff.* 209. Strefa podgorzała, ogorzała. *ib.* 259. - Pas umiarkowany dzielili na pomnieysze pasy, nazwane strefami *climata*, mniemaiąc, że mieysca na iednéy strefie ziemi położone iednakowe miewaią ciepło. *Hub. Wst.* 52. Strefami, *Rs.* поположно. - §. *tr.* Strewka, przekreszenie, kréska, którąśmy zwykli czynić, gdy co piszemy. *Mącz.*, Linie, Strich, Streif. *Latronem aliquem describere*, łotra własnemi iego strefami, iaki iest, wystrychnąć. *Mącz.* STREFIĆ *cz. ndk.*, strefami oznaczać, *Bh.* pruhowati, prutowati, cf. pręga, cf. pręt; *Vd.* preshtriemati, oshtriemati, obraidati; *Rs.* полосовать, разполосовать; streifen, mit Streifen bezeichnen. W misterne szyła wzory cud dzieła nieścigły, złotéy ciągiem igły; Tu żywioły porządkiem florysuiąc w cienie, dom oyczysty strefiła. *Zab.* 15, 29. Dwa stąd, dwa zowąd niebiosa strefuią pasy, *secant. Zebr. Ow.* 2, dzielą, przedzielaią. - §. 2*) Strefić się, *ob.* Strafić się. - STREFISTY, STRYFIASTY, -a, -e, strefowany, pełen stref. streifig, gestreift; *Crn.* shtrâhast; *Vd.* raidast, shtriemast; *Rs.* полосатый, дорожчатый, cf. dereszkowaty). Jowisza zwierzyniec w koło wieńczy strefistym opasem. *Zab.* 15, 13 *Kniaź* Złotostrefisty, złotem bramowany. *Cn. Th.* 1075. Matonak przędziwo nawet czyni pstre i płótno stryfiaste. *Haur Sk.* 57. Karciof ma pręt długi lafkawaty abo stryfiasty, pobielawy. *Syr.* 669 *et* 85.

STREFNIĆ, *ob.* Strafić.

STREGONIA *herb*, *ob.* Kościesza.

STREKOWAĆ *cz. ndk.*, *z Niem.* strecken, ausdehnen, wyciągać, rozszerzać, n. p. Nad szurlochem zostawi dziurę, gdzie stoi strekuiący czyli rozprawiaiący cholewy. *Torz.* 47.

STRENGIEL, -gla, *m.*, choroba końska, eine Krankheit der Pferde. Koń, któryby miał strengiel, wpuszczać mu w nos i w gębę parę ięczmienia wywarsonego etc. *Syr.* 970.

STRESKTAĆ, Strestać, *ob.* Tresktać.

STRĘT, -u *m.* na stręcie; z na razie, na dorędziu, gleich bey der Hand, gelegen. *Dudz.* 59. Na razie co iest, na stręcie. *Cn Th* 1047. Po szyściu bezpotomnym Leszka Czarnego państwo stało wielom na stręcie, *in medio erat. Kron.* 299. *STRĘT, *ob.* Wstręt. *STRĘTNY, *ob.* Wstrętny. Pochodz. *Stręczyć*, *nastręczyć*, *stręczyciel*, *stręczny*, (*cf.* ręka), *wstręt*, *wstrętny*.

STRĘTWA, *ob.* Drętwik. STRĘTWIEĆ, STRĘTWIAŁOŚĆ, *ob.* Drętwieć. STREYCHAYZE, *ob.* Strechayz.

*STROCZKI od tuzina. *Jnstr. C. L.*, *dem. nom.* Stroka, pasaman, kleine Borten; *Rs.* строчка szew dla ozdoby, przeszycie. STROCZYĆ, *ob.* Troczyć.

STROF, -u, *m.*, kara, ukaranie, mianowicie pieniężne, cf. grzywny, *z Niem.* die Strafe, Geldstrafe; *Sr.* 1. straffa, ztrafa; *Sor.* 2. schtroffa; *Crn.* shtrafènga; *Vd.* shtraffa, shtrafinga, straffa, straifinga, pena; *Ross.* штрафъ. STROFARZ, -a, *m.*, ktory drugich strofuie, der Sittenrichter, der andere mit Worten straft, zurechte weist; *Sr.* 1. naßwaticjer; *Vd.* shtrafavez, kashtigavez, *f.* shtrafarza, kashtigarza; *Bs.* pokoritegl (cf. pokorzyć); *Cro.* karavëca, pokazavecz; *Dl.* pokaralacz). U Greków pewnych przełożonych zwano νομοφυλακας abo strofarzmi, którzy nie tylko pisanych praw, ale też i obyczaiow doglądali. *Modrz. Baz.* 123 *et* 128. U Rzymian Censor, Szacunkarz. STROFOWAĆ, -ał, -uie, *cz. ndk.*, zestrofować *dk.*, ganiąc napominać, zadawaiąc, zarzucaiąc, upominać, słowami karcić, *z Niem.* strafen mit Worten, verweisen, einen Verweis geben, tadeln; *Bh.* domlauvati, domluviti (cf. domówić); *Slo.* kárám, *Sr.* 2. schtrofowasch; *Sr.* 1. pojtrafuvu, zeßwaru, naßwaru, ze swówami pojtrafuvu; *Crn.* shtrafam, karam, premsam, svarim (cf. swarzyć); *Vd.* strafat, shtrafat, postraffat, oshtrafati, shtrafuvati, krigat, suarit, s' beside shtrafat, popraulati, vunpopraulati; *Cro* pokarati, karam; *Sla.* karsti; *Bs.* karati, iskarati, pokarati, pokoriti (cf. pokorzyć); *Ross.* штрафовать, оштрафовать, наказать, наказывать, пънить, прошколить (cf. szkoła), вызвездить, вызабаживать. Jeśli zgrzeszy przeciw tobie brat twóy, idź i strofuy go między sobą i nim samym; ieśli cię posłucha, zyskałeś brata twego. *Bud. Math.* 18, 15. Każ słowo boże, nalegay pogodnie, niepogodnie, strofuy, proś, grom, we wszelkiéy cierpliwości. *Leop.* 2 *Tym.* 4, 2. Dobry nauczyciel nie często znaydzie się w potrzebie strofowania, a dopieroż karania. *Pir. Pow.* 39. Kto drugiego chce strofować, Nie ma się sam w tym naydować. *Cn. Ad.* 577. Kto sam kiedy nie szwankował, Słuszna by drugich strofował. *ib.* Grzechy strofować, a oso-

Digitized by Google

by szanować. *Cn. Ad.* 277, cf. satyra w szczególności nikomu nie łaie, Czołem bije osobom, gani obyczaie). Kogo sumnienie nie strofuie, Przed sąd wołany żartuie. *Fr. Ad.* 10, kogo sumnienie nie gryzie). Gdzie wstyd strofuie człeka, nadzieia poprawy. *Min. Ryt.* 4, 166. Surowo się sam strofuie. *Zab.* 14, 217, sam sobie wyrzuca, ſich ſelbſt Vorwürfe machen. - Strofować kogo w czym, z ganić mu co, einem etwas verweiſen. Gdy przyszedł Celas do Antyochii, zastawiłem się mu w twarz; bo było go w czym strofować. 1 *Leop. Gal.* 2, 11. - Strofowanie, napominanie, die Ermahnung, Strafrede; *Bh.* domluwa; *Sr.* 1. наѣwатeньſкi; *Crn* svar (cf. swar), prędsa; *Cro.* pokaranye; *Rs.* отпрафованїе, напѣванїе, напрягай. Strofowania godny, *Vd.* shtrafliu, posvaritliu, svaritliu, posvarliu. - §. Strofować na pieniądzach, z karać, *Cro.* birshati, ſtrafen um Geld u. ſ. w. NB. *quamquam subſtantiuum* Strof *inuoluit ſignificationem punitionis pecuniariae, attamen verbo Polonico* strofować *magis inuoluitur ſignificatio punitionis verbalis.*

STROFOWY, -a, -e, od strofu, Strafe; *Sr.* 1. ſtrafowné, ſtrafwarſti; *(Sr.* 1. ſtrafanité *plectibilis)*; *Vind.* shtrafni.

STROGATY, *ob.* Strokaty.

STROIĆ, - ił, - i, *cz. ndk.*, ustroić *dk.*, *Bh.* ſtrogiti; *Slo.* ſtrogit' *parare*; *Crn.* strojéti, strojem, z skórę wyprawiać; 1 *d.* stroijt *honorare*, *Vd.* stroi, strojenje, z świątkowanie; *Cro.* sztrőim *concinno pellem*; *Dl.* sztroiti, z przesiewać; *Bs.* ustroiti, uscskopiti *caſtrare*, *Bs.* strojitti kosgju, nacinitti kosgju *concinnare coria, pelles*; *Rg.* stroitti *coria perficere*; *Rs.* строить budować, сострóеніе, сострóиваніе budowanie, устроить, устрóять, устрóиватъ urządzić, tworzyć, stworzyć, устрóйство porządek; *Ec.* строю *guberno, dispenso, gero, moderer*, спрóеніе szafarstwo, устрóяшіеся, приготовляться przygotować się, устрóеніе, убранство, украшеніе ozdobienie, kunszt, rozrządzenie; *Ross.* строеный przyprawny, stroyny o instrumentach; *Ec.* строительствовати кого. призрѣніе имѣть о комъ opiekować się kim, строительство roztropność, приспрóй, устроеніе, чиное разположеніе, строительство rozporządzenie; cf. *Lat* struere, struo, cf. *Gr.* στρώσω. *Durich.* 1, 171, cf. *Gr.* στρώννυμι *sternere*); Stroić, nagotować, nastraiać, narządzać, przyrządzać, anrichten, zu rechte richten, anſchicken, zubereiten, bereiten Abyście gotowali a stroili drogę ku przyyściu Pana swoiego. *Rey Pſt. B* 6. Stroyże sobie przyprawy wedle rozkazania iego. *ib. Ss* 3. Na liszki, tchórze i insze zwierzęta trzeba w nocy nasiadki z roić. *Cresc.* 582. Dowiedział się Dawid, iż Saul złe nań stroił. *Leop.* 1 *Reg.* 23, 9, że taynie złe nań stroił. 1 *Leop.*, że nań dyhał, czatował). Lękam się, gdy rozważam to, co na wieczną zgubę naszę bisurmaniec zdradliwie stroi i wymyśla. *Jan. Lig. D.* Już gardło stroi na tę zdobytą zwierzynę. *Jak. B.* 134, apetyt sobie ostrzy). Ten umisguś stroi sobie apetyt na naszę łáymość. *Teatr* 17, 54, zęby ostrzy, oſkomę ma; ślinka mu przychodzi). Stroić się do czego, dokąd, na co, gotować się dokąd, na co, wybierać się, wyprawić się, n. p. Morawski król stroił się wygnać Krzesomyśla z ziemi. *Biel. hſt.* 321, *Biel. Sw.* 142 *b.* Dusza się ma naymniéy nie boi, Chociaż się na nią śmierć straszliwie stroi. *Ryb. Ps.* 40. Nie tylko abyś mu dufać miał, ale się nań stroisz, iako na prawo z prokuratory. *Rey Pſt. A a* 8. Bretysław stroił się do Krakowa, aby go z gruntu wywrócił. *Biel. Sw.* 146 *b.* Wacław się stroił z woyſkiem do Polſki na Łokietka, iż mu oyczyznę posiadł. *Biel. Sw.* 150. Ogień grubszy w gęścieysze powietrze się stroi, to w wodę, ziemia z wody obrzmiałéy przystawa. *Zebr. Ow.* 383, wzbiia się, wybiera się, przemienia się). - Ukázali się Wałasi z lasów, stroiąc się ku bitwie. *Biel. Sw.* 267, gotuiąc się, szykuiąc się). - Stroić woyny, bunty, fakcye, praktyki, z nagotować, wyprawować, Krieg, Meutherey, Unruhe ſtiften, anſtiften, anſtellen, anrichten, machen. Same ielenie ciężkie woyny stroią, Jeśli o miłą samicę się boią. *Bard. Tr.* 136, bitwy staczaią, ſie liefern Schlachten. Rzymianie poczęli sami z sobą wnętrzne walki stroić. *Biel. Sw.* 102. Chłopstwo bunty wnet stroić będzie. *Goſt. Gor.* 118, *Biel.* 291. Luboś się zgarbił, Mości Panie Woycie, Przecięż, iak mówią, fakcyi nie stróycie. *Bratk. C* 2 *b.* Komendor Pruſki iakieś praktyki ciche z Jagiellem stroił. *Biel.* 296. Roku 1526 Gdańszczanie nowe rzeczy stroili, i prawa sobie inne wymyślali. *Biel. Sw.* 287. Przeciwko Rzeczypospolitéy rady albo bunty stroią. *Szczerb. Sax.* 15. Dobra bez dziedzica zostaią, gdyby co przeciwko Rzeczypospolitéy stroił. *Szczerb. Sax.* 120. Krzyżacy i z Zygmuntem W. X. L. traktaty iakieś zaraz chcieli stroić. *Biel.* 299, wciągać go w negocyacye). Który pomruga okiem, stroi złości. *Leop. Syr.* 27, 25, knuie, etwas Böſes ſchmieden, im Schilde führen. Francuzi prędziuchno rady sobie stroią. *Warg. Cez.* 76, umieią sobie radzić). Elżbieta, względem przysłania Jadwigi z iedney coraz drugą wymówkę stroiła. *Krom.* 401, wynaydowała). - Stroić kłótnie, dziwy, okrucieństwa, mataczyny etc. wyrabiać, wyrządzać, wyprawować, Händel anheben, Grauſamkeiten u. ſ. w. verüben, anſtellen, treiben; cf. Broić). Nic nie umie baba, iak stroić po domu fasoły. *Sim. Siel.* 112. Żona, ba i corusia stroi mi cherchele. *Teatr* 43 *c*, 4 *Wyb.* Podobno się żywych boią, Więc z umarłych dziwy stroią. *Groch. W.* 473. Do téy świątości śmieią przykładać oleiu, soli, pluią, i inne dziwy stroią. *Rey Pſt. C c* 4. Potym tam iuż insze ceremoniie nad nim bywały stroione. *ib. J.* 1. Biią starych, i nad dziećmi w powiciu okrucieństwa stroią. *Bard. Luk.* 20. Łotrostwa stroili. *Biel.* 171. *Śmilstwo stroić. *Leop. Ezech.* 23, 37, *ob.* *Śmilstwo). Przez świat cały wam stroić z szczęściem mataczyny. *Bard. Luk.* 134, *ob.* Mataczyny). Wiele iest nierządnie żyiących, nic nie robiących, ale chytrze metlarstwo stroiących. *Gil Pſt.* 191 *b.* Alchimii nie stróy. *Mon.* 67, 445, nie bałamuć się nią). Turnieie stroić, *ob.* Turnieie. - Piany, po brzegach swych Ocean stroi rozigrany. *Tward. Wł.* 204, pianę wyrzuca, pieni się). - Bankiety, igrzyska, widoki i t. d. stroić, sprawować, wyprawować, narządzać, dawać. Gaſtmähler, Spiele geben, anſtellen, veranſtalten, ausrichten. Szlachta teraz bankiety rozpustne stroi. *Star Ref.* 51, *Star. Zad. C* 4. Widzę, w domu królewſkim stroią bankiet miły. *Bard. Tr.* 282. Każdy z nich co tydzień bankiet stroił, I w domu swoim traktował i poił *Chroſt. Job.* 7. Nie godzi się w święta weselu tak stroić, iak tu u nas, że i mszy S. omieszkać muszą. *W. Poſt. Mn.* 351. Antoniusz u Kleopatry stroi bankiety, pompy, gim-

Digitized by Google

tyki. *Chrość. Fars.* 471. Jgrzyska długo w noc stroili. *Goſt. Gor.* 125. Jgrzyska Emir cały tydzień doma stroił. *Warg. Radz.* 173. Nero komedye stroił, i między woźnicami ieździł. *Sk. Dz.* 48. Nieporzebne sobie rozkosze stroimy. *Sekl.* 104. Żadnych wymysłow dla rozkoszy w starości nie stroisz. *Prot. Kont. D b.* Rodzice aby przysmaków takich dzieciom nie stroili. *Glicz. Wych. F 5 b.* Z wielkiemi apparaty pompy stroią *Sekl.* 111. Pompy dziwne pogańskie stroimy. *Hrbſt. Nauk. E 7 b.* Nikt bogoboyny na to nie zezwoli, aby miało być wolno zbytki stroić. *ib. B 8 b.* Dla lepszego bytu nie ma czuba podnosić nad drugiego, ani sam dumy sobie stroić. *Gil. Pſt.* 103 *b.* Te Deum śpiewano, tryumfy stroiono. *Biel.* 309. Jałmużny dawał i pogrzeby stroił. *Leop. Tob.* 2, 16, wyprawował, kosztem swoim podeymował). Bankiety, kostyrstwa i krotofile stroili. *Krom.* 168. Hałasy z nimi wielkie stroią *Glicz. Wych. j 7 b.* Lud z pociechy Radosne stroi huczki, gziki, śmiechy. *Zab.* 12, 77. Dzień po dzień hula, stroi gzy, i piie. *Jabł. Buk. M b.* Strumyczek, co pierwey stroił gzy z piaskiem, Teraz cichuchno płynie. *Zab.* 10, 201 *Zabł.*, cf. Giez). Piękne tańce i pląsy poiedynkiem i parami stroili. *Jag. Wyb. A 4.* Począł kuglować, pięsy stroić z szyderstwy wespół. *Birk. Dom.* 88. Przechadzki stroić. *Klon. Wor.* 35, marnować czas przechadzkami). Wolno po dworze chodziła małpa stroiąc figle. *Zab.* 15, 309. Fryze stroić, Koperczaki, Kortezy, Komplementa, Koncepty, *vide sub his.* Żarty, żarciki i t. d. z kogo stroić. *Sk. Zyw.* 1, 136, *Mon.* 64, 183, *Tward. Wł.* 21, *Teatr* 4 *b*, 87, ſeinen Scherz mit jemanden treiben, ſeinen Spaß mit ihm haben. Zły zwyczay stroienia żartow w rzeczach świętych. *Mon.* 76, 533. Jgrzyſko z nas stroią. *Wad. Dan.* 79. Drwinki stroić. *Teatr* 43 *b*, 75. Gotów z przyiaciela stroić sobie śmiechy. *Zab.* 10, 339, śmieszki. *Teatr* 30 *b*, 107. Posłali do królowey, aby więcey śmiechow z nich nie stroiła, a królewnę posłała. *Biel. Sw.* 224 *b*, żeby dłużey z nich nie żartowała, nie drwiła). Teraz abyś się pomścił onych pośmiewisk, które on sobie stroi. *Baz. Sk.* 95. Naśmiewiska komu stroić. *Vol. Leg.* 5, 607, ogon komu przyszywać). Błazna sobie ze mnie stroiła, Jak na urząd, za nos mię wodziła. *Paſt.* 109. Przeczże się Poliarchem człowiecze mianuiesz, Baykę stroisz, i z ludzi oto tych żartu esz. *Pot. Arg.* 87. – Stroić minę, *s* minę układać, eine Miene annehmen, eine Miene machen, Geſichter machen, Geſichter ſchneiden. Przyymuie mię z zimną twarzą, i stroi miny rozpostarta w krześle. *Teatr* 22, 22. Nastroił dziką minę. *Teatr* 23 *c*, 14. Kwaśną stroi minę. *Teatr* 51 *c*, 33. Stroi minę miłą i poważną. *Teatr* 53 *c*, 59. Miłosne stroić minki. *Teatr* 3 *d*, 27. – Powagę stroić, uprząść sobie postawę, stąpać iak z tabulatury, iak paw', ſich ein Anſehen geben, ein Amtsgeſicht machen, eine gravitätiſche Miene annehmen. Powagę stroimy starcow, a przywary mamy chłopiąt. *Pilch. Sen. liſt* 1, 18. Stroił powagę Stoickiey sekty. *Nar. Tac.* 2, 417. Szła z prędkością, nie bawiąc się w drodze, ani stroiąc postawek. *W. Poſt. M.* 504. Faryzeuszowie umieli postawkę stroić świętobliwości, zdali się ludziom nabożni, a w rzeczy obłudą pachnęli. *Dambr.* 362, *Rey Zw.* 19 *b*, *Rey Pſt. Fff 2.* Maszkary stroi, na oko czyni, powierzchownie, na pozór. *Cn. Th.* 445. Czynią-ć sobie dobrą myśl, aleć to z wierzchu postawę tylko stroią, daleko serce od postawy maią, na które trudno się zebrać, kto ie raz straci. *Biel.* 59, *Zebr. Ow.* 251, tylko powierzchownie tak udaią, ſie ſtellen ſich nur ſo äußerlich. *Kchw.* 287. – *simil.* Podobieństwo ubioru i postawy ustroiwszy sobie, za komendatora Elbląskiego udał się. *Krom.* 606, *cum habitum aſſimulaſſet*). Ustroiwszy sobie zmyślone niedbalstwo, aż do murow przytknąć się nieprzyiacielowi dopuścił. *Krom.* 607, *simulata negligentia*). – *De grauioribus, seriori us*, Nie chcą pokuty stroić, maiąc się za święte. *Sekl.* 99, pokutować, Buße thun. Niemasz żadnego, któryby stroił pokutę za grzech swóy. *Leop. Jer.* 8, 6. Stroycie pokutę, bo ... *W. Poſt. W.* 39, *Rey Pſt. Aaa* 2. W popiele i włosienicach pokutę stroili. *W. Poſt. W.* 2, 61, *Rey Pſt. B* 2 *et* 3. Skruszony wnet prawą pokutę stroić zaczął. *W. Poſt. W.* 369, *Vd.* pokurę delat, pokuro storit) – Z wielką rewerencyą chwałę bożą stroią. *Sekl.* 111, Boga chwalić, i zawsze mu dzięki stroić. *Sekl.* 105. Rusacy po zamku kadzili, czaruiąc i modlitwy swe iakieś stroiąc. *Biel.* 296, ſie verrichteten ihr Gebet. Bałwochwalstwo iawne stroią. *Sk. Zyw.* 40, ſie treiben Abgötterey. Mardocheus nie chciał bałwochwalstwa, ani zabobonow stroić. *Her. Rgl.* 86. Wasi ministrzy niepoświęceni wielką u was stroią idololatryą. *Hrbſt. Odp. Aa.* Kacerz nie wierzy, i bałwochwalstwo stroi. *Hrbſt. Hauk. D 8 b.* Grzechem iest, osobne zbory sprowadzać, nowe nabożeństwa stroić. *W. Poſt. Mn.* 233. Żałosnym głosem rozlicznie lament stroią. *Sekl. Mark.* 5. Wtedy to bęą lament stroiły wszystkie pokolenia. *Sekl. Math.* 24. Żałość stroić. *ib.* 39. – Handle rozmaite i kupiectwa stroić. *W. Post. W.* 2, 170, prowadzić, Handelſchaft treiben. Od niego te rzeczy kupowali, a drugim zaś przedawaiąc, kupiectwo stroili. *Baz. hst.* 15. – § 2) *Music.* Stroić, nastraiać, pogadzać naczynie muzyczne, ein Inſtrument ſtimmen; *Bh.* ſtremmati; *Crn.* shtimam; *Vd.* glaſ. raunati, strune nategniti, vshtimati; *Cro.* szlagati, szlasem; *Rs.* строить, строю, подладить, подлаживать, ладить, ладжу (*ob.* lad). Stroić lutnią, harfę, regał, organy. *Cn. Th.* 1075. Ta stroi lutnią, ta cytrę brzęczącą, Owa zaś kornet, któraś arfę brzmiącą. *Zab.* 4, 395. Doskonały gracz każde skrzypce zgodnie nastroić potrafi. *Zab.* 7, 219. Sobek i Woyciech skrzypki stroią. *Teat.* 54 *d*, 25. Muzyka wdzięczna świętych pieśni brzmiała. Którą mistrz i dźwięk niepoięty stroi. *P. Kch. J.* 238; kieruie, dyryguie). – Zegar stroić. *Pot. Jow.* 176, rychtować). – *fig. tr.* Nie uwierzywszy świętym naukom iego, na co inszego stroią wymysły swoie. *Rey Pſt. F* 3, obracaią, kieruią, richten, lenken. Ustawicznie tu sobie po swéy myśli stroi te naśladownki swoie. *Rey Pſt. Kkk* 3, robi z nimi co mu się podoba). Matka Ruska synów Olgierda ku Greckiéy wierze stroiła. *Biel. Sw.* 225 *b*, skłaniała). 3) Stroić się, stroić kogo, *s* stroyno ubierać, anputzen, ausputzen, ankleiden, ſchmücken mit Kleidern und Putz. *Bh.* ſtrogiti; *Slo.* ſperkugi; *Sr.* 1. poſchnicj; *Vd.* lepotiti, zhediti, zirati, likati, skamilirati; *Rs.* рядить, ряжу, (cf. рядъ, рядить, оporядить), наряжать, наряжать, (cf. нарядить), красить, крашу, (*ob.* krasić), разубрать, разубирать. Na głowę się stroi

do

Digitized by Google

do twarzy. *Teatr* 37, 129. Kto lubi stroić się iak niewiasta, sławę z cnotą zgubi. *Jabł. Tel.* 6; *Rs.* холитьса. Dobrze się każdy stroi, który chodzi w cnocie. *Pot Arg.* 89. Stroi się, a przecię szpetny. *Cn. Ad.* 1107. Skoro chłopa inaczey ustroisz i każesz mu bramy pałacu pilnować, wnet staie się szwaycarem. *Mon.* 67, 269. – *fig.* Ustroiony rozmaitością nabytych umieiętności dowcip. *Zab.* 14, 190, zbogacony, ozdobiony). – *tr.* Kokosz kupię pani swoiey, która ią bardzo prędko w bogactwo ustroi. *Papr. Kol. R* 4 *b*, bogatą uczyni, ubogaci). STROICIEL, - a, *m.*, STROICIELKA, - i, ł, cf. *Boh.* strůjce *structor*, *auctor*; *mechanicus*, Anſtifter, Verfertiger, *Rs.* строитель budownik, *f.* строительница, *Ec.* строитель, управитель *rector*, sprawca, rządca). Sztuczny stroiciel kształtu, *simulator figurae. Zebr. Ow.* 287, udawacz, zmyślacz). Stroiciel, ubieracz, *Rs.* уборщикъ, убирательница, der Putzer, Anputzer, Aufputzer. Stroiciel instrumentu, *Vd.* raunauz glasa, vstimavez, vshtimar, der Inſtrumenten-ſtimmer. **STROIPOSTAWA, - y, *m.*, licemiernik, *versipellis*, chytry, lis. *Mącz.*, ein Gleißner. STROISZ, - a, *m.*, stroisze, pręciki, któremi zboże na statku otykaią i matami zakładaią. *Mag. Mscr.*, Steckpfähle. Stroisz na statki z zbożem płynące, bywa sosnowy. *Kluk. Rosl.* 2, 166, *Haur Ek.* 171. Stroisze u rybaka, kiie grube w ziemię wbite na około iazu, popłotą grabową przeplatane. *Mag. Mſkr.*, (cf. szyk). Chmielowi dać trzeba gęste zatyczenia, stroiszów nie żałuiąc. *Haur Sk.* 77, *ob.* tyk). Ość na ryby żelazna osadzona na długim stelisku lub stroiszu. *Mag. Mscr.*, cf. trzonek, dzierżak, Stiel. - STROKA, *STRZOKA, - i, ł., STROCZKA *dem.*, *Rs.* строка, строчка liniia, wiersz, szereg, строи *id.*); strefa odmiennego koloru, ein Streifen von einer andern Farbe. Stroka iedwabna na szacie, pasamon, strefa. *Cn. Th.* 1076; eine Borte. Owe rozliczne petlice, strzoki, knafle wymyślne, dziwne sznury, a u nich kutasy. *Rey. Zw.* 58. – *tr.* Stroka morza, *bands. Stat. Buff.* 242; Meerſtrich. STROKATY, STROGATY, - a, - e, strefisty, pstry, srokaty, iak sroka, geſtreift, geſcheckt, ſcheckig. Odłączę z trzody każde bydlę pstre i strokate. *Rad. Genes* 30, 32. Strokaty wół. *Teatr* 52, 9. W iednym wozie były konie białe, a w drugim konie strokate. *Bud. Zach.* 6, 3; Schecken. Galenus pisze, iż bazyliszek ma trzy na głowie guzy strogate, na kształt korony ułożone. *Boh. Pr.* 290. – STRONA, - y, ł., STRONKA, STRONECZKA, - i, ł. *dem.*, *Bh.* strana, stranka, stranečka; *Slo.* strana; *Sr.* 1. strona, bok, stronicita; *Sr.* 2. strona, stróna; *Crn.* strân; *Vd.* stran; *Cro.* satran, ztrán; *Sla.* strána; *Bs.* strána; *Rg.* stràna, (cf. *Rg.* prostran, z przestronny, *Rg.* prostràniti, prostrjéti, z rozprzestrzenić, rozpostrzeć); *Ec.* строна; *Rs.* сторона, *cf. Chald.* סטר *latus*). Strona iakiéy rzeczy, bok iéy, die Seite einer Sache. Dwoie drzwi po stronach, iedne dla zwyczaynego wyścia, drugie sekretne. *Teatr* 11 *b*, 37, zu den Seiten, auf den Seiten, zu beyden Seiten. Po drugiéy stronie drzwi, ma być komorka szpierzona. *Torz.* 16. Stroneczka tylna była z fladru pozornego. *Groch. W.* 555. Strona ſkóry odmięsna, die Aasſeite, Fleiſchſeite, *Rs.* бухмарна. Prawa strona, prawica, cf. ręka, *Vd.* desniza, desna roka, desna stran); Po prawéy stronie będący, *Sr.* 1. poprawnoſtronſki *dextimus*. Lewa strona, lewica, *Vd.* levisa. Po lewéy stronie będący, *Sr.* 1. pobliwoſtronſki *siniſtimus*. Czausz zawsze *po prawéy ręce* Emirowi stał, gdyż *ta strona* u Turków iest podleysza. *Warg. Radz.* 172. Prawa strona sukna, *ob.* Lice; lewa strona, *ob.* Nice. – Woyska Rzymſkie stanęły, z iednę stronę Oktawiego, z drugą Brutusowe. *Warg. Wal.* 19; z iednéy strony, z drugiéy strony). Z téy strony, dieſſeits, *cis*; *Sr.* 1. z téye ſtrone, (*adj.* hewſtronſki *citerior*, *ob.* *haiw); *Crn.* ovak, (*ob.* owaki), smak, *Cro.* z-ove strani, *Sla.* s'ovu stranu). Tam-ta strona, druga strona, *Ec.* онъ полъ, другая сторона рѣки. Przewoźnik przewiózł ich na drugą stronę. *Rey Zw.* 94 *b*, na drugi brzeg). Na tam-téy stronie, *Vd.* preik, (cf. *preko), na drugim kraju; na hunei strani). Z tam-téy strony, *Sr.* 1. z tameye ſtrone *trans*, jenſeits, *Crn.* kumak, unak; *Vd.* preik; *Cro.* z-one ztrani; *Sla.* s'onu stranu; *Ec.* обонполъ; (*adj. Vd.* hunostranſki, drugokraini; *Rs.* забережный zabrzeżny, jenſeitig. Mieli swoie gwardye i przed sobą, i za sobą i stronami. *Star. Dw.* 52, *Rs.* посторонъ; po bokach, zu den Seiten. Chmura się nagle stroną ukazała. *P. Kch. J.* 248, z boku, von der Seite. Wóz czekał go przy stronie. *P. Kch. J.* 255. Drugie hufce chytro oderwawszy, posłał Ferybassa stroną, by Skanderbegowi na tył zaszli. *Baz. Sk.* 231. Stroną rota się ukazała. *P. Kch. J.* 59. Od strony wszędzie zasadzki. *Teatr* 44 *c*, 41; *Ross.* сюду и сюду, тамъ и тамъ; na około; rund herum; von allen Seiten. – Niezgodę tłómaczów z textem po stronach znaczyłem. *Bud. Bibl. praef.*, po brzegach, po kraiach, an der Seite, auf dem Rande anmerken. – *Moral.* strona iakiéy rzeczy, z którey się uważa, lub rozumowi pokazuie, die Seite, von der man etwas betrachtet, anſieht, die Anſicht, der Sinn. Z dobrey zważa się strony, czego serce życzy. *Zab.* 15, 187. Serce dobre rzecz wszelką na dobrą stronę bierze. *Mon.* 70, 701, *oppos.* brać za złe). Nayroztropnieysza, gdy na ten przypadek z dobrey strony patrzeć będziesz. *Teatr* 7, 16. Mówiłeś Wc Pan niby na obiedwie strony, Lecz widzę za nowością zawsześ uprzedzony. *Niem. P. P.* 22. W każdéy rzeczy można na dwie strony mówić przeciwnie. *Pilch. Sen. liſt* 3, 28, *pro et contra*). – Z strony, ze strony, *strony, z względu, względem, względnie do, in Rückſicht, in Anſehung. Szukali przyczyny, aby należli na Daniela z strony króla. *W. Dan.* 6, 4 *not.*, „coby się króla i rządu dotykało". Uczynił wzmiankę strony powrotu Marcella. *Nag. Cyc.* 107. Ziele to bardzo szacowne dla osobliwych skutków, a zwłaszcza strony naprawienia wzroku. *Syr.* 896. – Na swoię stronę każdy ciągnie, na swoie koła, na swóy pożytek, awantaż, auf ſeine Seite, auf ſeinen Nutzen. Każdy to mówi i czyni, co ku iego stronie służy. *Ezop.* 41; każdy sobie gali). Wenus Jowisza błagała na stronę Eneasza syna kochanego. *Przyb. Luz.* 97, za Eneaszem, für den Aeneas. Prawo Semproniusza postanowione za stroną obywatelów Rzymſkich. *Nag. Cyc.* 91. Lewek ten iuż z oycowſkiey obroku nie wygląda gęby, ale iuż na swą stronę ugania i sobie iuż łowi. *Tward. Wt.* 48, na swą rękę, auf ſeine eigne Fauſt, auf ſeine Hand, für ſich. – §. Strona ludzi rozdwoionych, *różnica, partya, *Vd.* ſtran, partya, diel, die Parthey. Miała Moſkwa zawsze mocną stronę w Polszcze, bądź w osobie króla, bądź

Digitized by Google

w osobach możnych. *Uſt. K.* 1, 66. Rozumiesz, że się ſkłonić da na naszę stronę? *Teatr* 45, 27. Grozili nie tylko tym, którzy szli za stroną Cezara, ale nawet i tym, którzy się do żadney strony nie wiązali. *Nag. Cyc.* 125. Przeciwna strona, *Vd.* superſtwu, naprutstvu). Stron uchodzić, ni do tey ni do owey przyſtawać, neutralistą być, neutralizować. *Cn. Th.* 1076. Strona u prawa; strona powodna, *ob.* Powód, Aktor; strona odporna, pozwana, *ob.* Obwiniony. Strona stronie grzywien czternaście płacić ma. *Mon.* 76, 142. Poseł Węgierski, rodzony Polak, radził Krzyżakom ku zgodzie z Jagiellem; ale mu przymówił miſtrz: mówisz iako ſtrona, iżeś Polak. *Biel.* 252, nie ieſteś bezstronny). Woźny przy wszelakiey sprawie, dla którey posłan będzie, ma mieć przy sobie °stronę dwóch szlachciców dla podpory. *Stat. Lit.* 23, towarzyszących mu, zur Begleitung. - §. *Ametionis, longinquitatis remotae*, strona, bok, oddalenie, Seite, Abſeitigung, Entfernung. Będzie się komu zdało, że zbaczam, i z gościńca w stronę uchodzę. *Pilch. Sen. Gn.* 327. Miéy oko na to, co ze stołu zeydzie, żeby co na stronę nie poszło. *Teatr* 7, 57. Namawiam ich do chwały bożey, a oni w stronę idą do książąt. *Birk. Kant. B.* Ze strony mu to doniesiono, *Pilch. Sen. Gn.* 246, z boku, ubocznie, pobocznie, postronnie). Pod warunkiem, ieśli co z strony nie przyydzie, coby przeszkodziło. *Gor. Sen.* 309. To iest wielki przysmak w rozmowach, gdy co dworſkiego z strony przypadnie. *Rey Zw.* 15 *b*, niespodzianie, z niemacka). Pytano go, czyli to prawda była, co o nim po stronach powiadane? *Kosz. Cyc. Ab.* Na stronie, na stronę, *Sr.* 1. ſtronu; *Crn.* stràni; *Vd.* nastran, nastrani, postrani, perſtrani, nastranſku; *Cro.* na stran; *Rs.* ребромъ (cf. żebro). Na stronę! na bok! precz! weg damit! auf die Seite! Precz swywole, precz igraszki, Żarty, śmiechy na stronę! *Brud. Oſt. B* 2, *Teatr* 1, 9. Żart na stronę, prawda ta, że człowiek ieſt, dowodzi się tak pewnie iak teorema Pytagory. *Mon.* 76, 208. Na stronę te ukłony, nakryy głowę *Teatr* 2 *c*, 12. Woysko tych białych głow bardzo płocho stało, stroną wszystko chodziło, iakoby się bało. *Biel. S. M. B b*, stroniło, z daleka się cofało, nie nacierało). U mnie bezpiecznie być możesz na stronie Aż w nim gorącość powoli ołonie. *P. Kch. J.* 119; na ustroniu, in der Entfernung, auf der Seite. Tam przyiechawszy sługi odprawuie, Panny od siebie odsyła na strony. *P. Kch. J.* 417. Ryxa Polaki na stronę odkładała, a Niemcy do rady sadzała. *Biel.* 48; *Rs.* устранить, устранять, ſie ſchob ſie auf die Seite; entferute ſie. Nie bawiły go na stronie folwarki, ale ustawicznie przy boku był W. K. M. *Gor. Dz.* 33; abſeitig). - §. Strona świata, kraiu, kraina, okolica, die Gegend; *Rg.* stràna; *Cro.* strana, (*Cro.* prisztranchiti, z przybliżyć, zbliżyć); *Rs.* сторона; *Ec.* страна, поль (cf. pole), (cf. *Rs.* странствующій wędrowny, *Ec.* напестранецъ, напезéмецъ z naszey strony albo siemi, naszyniec, kràiowiec, rodak, *oppos.* чужезéмецъ, чужестрáнецъ, cudzoziemiec, cf. *Gall.* etranger; чужестрáнный cudzoziemſki, *ob.* postronny; *Ec.* коестрáнецъ, *Gr. πολιτης cuius? - cuius nationis*, z którey strony, siemi, krainy, lub kraiu?). Cztery krainy albo strony niebieſkie, *regiones. Mącz.*, Himmelsgegenden. Cztery strony główne świata, t. i. wschód, zachód, południe, północ. *Sniad. Jeo.* 71. Posłał Izaak Jakóba do oney strony, z któréy był dziad iego wyszedł. *Sk. Zyw.* 245. Rozjechali się w swoie strony. *Xiąż.* 199. Jeżeli kiedy będziesz przeieżdżał naszą stroną, proszę nas nie minąć. *Teatr* 35 *d*, 62. Opuściwszy oyczyſte strony, do grobu iego poszła. *Sk. Zyw.* 2, 16; okolice, die vaterländiſchen Gegenden, Gefilde, Fluren. Miał syna, ale ten w cudzey stronie dawno się bawił. *Pot. Jow.* 135, za granicą, in der Fremde. O tych, którzy nie maiąc osiadłości w powiecie którym, a tam przyiechawszy z strony szkodę czynią. *Stat. Lit.* 145, z sąsiedztwa, z zagranicy, z inszego powiatu, aus der Fremde, aus einer fremden Provinz. - Na stronie, po stronach, nie u siebie, nie doma, w cudzym mieyscu, za granicą, *foris*, nicht bey ſich, nicht zu Hauſe, an fremden Orten. Z celi wychodził, i tułał się po stronach. *Sk. Zyw.* 2, 258. J doma i na stronie bóg takich ludzi karze. *Rey Wiz.* 70. J doma wielkie doły bywaią kopane maiętnościom naszym, a po stronach bywamy zagubieni od nieprzyiacioł. *Modrz. Bas.* 409. Rzpltą i doma rządzili, i po stronach iey bronili. *ib.* 520. - II. Strona, struna, *Bh.* ſtruna, ſtrunka; *Slo.* ſtruna; *Sr.* 1. trùna; *Sr.* 2. tſchuna; *Crn.* strûna, (*Crn.* shtrêna; *Ger.* Stráhne pasme przędzy, *Crn.* tresyti *ſternere*); *Vd.* struna, struniza, (*Vd.* sztrena, z pasmo, *Vd.* trosit *ſternere*); *Cro.* struna, sztrùna na guszlah, sicza, (*Cro.* sztrunoigra *psalterium*; *Bs.* strunna, cetina (cf. szczeć) *seta*, strunna kognska; strunna, tetiva, (cięciwa), sgięçça *corda* (strunnav *setosus*; *Bs.* sgilla, (żyła), sgięa, sgiciça, z struna muzyczna; *Rg.* xisza; *Rs.* струна, струнка, (cf. *Germ.* Strang, *Lat. ſtrangulo*; cf. postronek, *Sr.* 2. ſchtrank); struna do lutni, ſkrzypic, die Saite auf einem Saiteninſtrumente. J naylepszy lutnista, kiedy ma złe struny, Bardzo się nie zgadzaią wnet iego barduny. *Rey Wiz.* 119. Wdzięcznemi stronami czcić bogów. *Lib. Hor.* 38; wdzięczną muzyką). Co strony robi; *Bh.* ſtrunar, *f.* ſtrunaika; *Crn.* strûnar,; *Vd.* strunar, strunodelauz, der Saitenmacher. Puścić go nie chcą, żeby stron iego słuchali. *Zbil. Gr. G.* 4, grania na stronach, ſein Saitenſpiel. *Vereor, ne iſthaec fortitudo in nervum erumpat denique*, obawiam się, aby ta śmiałość na sęk nie trafiła, abyś tak wysoko nie naciągał, aż się stronka spada. *Mącz.*, cf. przesadzić). Padały się iako strony żyły stargane gwoździmi. *Odym. Sw.* 2, *H b* 4. (*Slo.* trhagu ſa mu ſtruni, *pedet*, *ob.* popuścił, nity puściły, zamki). - °§. Suche strony w ciele, suche żyły, nerwy. *Urzęd.* 244. (STRONCZEK, z Strączek, *ob.* Strąk). STRONIĆ *med. ndk.*, Ustronić *dk.*, w stronę uchodzić, uciekać, oddalić się, ſich auf die Seite machen, entfernen, fliehen, meiden; *Bh.* straniti, (ustraniti, ustranowat zemknąć ce); *Rg.* odstranitise; *Bs.* uklagnatise, uklonittise, (cf. ukłonić), (*Cro.* sztrájam *abſtineo*, *parco*, *ieiuno*; *Vd.* strohnit *euanescere*; *Rs.* сторониться, отсторониться, посторониться, отшатниться, отшатнуться; Stronisz Chloe odemnie, iak ielonek, który Szukaiąc łani, bieży przez bezdrożne góry, *Hor.* 1, 112 *Min.* Nie dla zarazy iakiéy od rażonego piorunem stronili, ale dla uszanowania. *Pilch. Sen. Gn.* 339. Przyznaie się do winy, kto od sądu stroni. *Min. Ryt.* 3, 135. Zdaie się, iakby mowa moia znacznie od przedsięwzięcia swego ustroniła, lecz w rzeczy samey bliziuchno onego chodzi. *Pilch. Sen. łaſk.* 18. Tym Hadryan od przodka swego u stronił. *Sk. Dz.* 829. Zysaniów naszych błędy i herezye

Digitized by Google

od ewanielickiey prawdy ustroniły. *Smotr. Ap.* 176. Ustronić od stanu swego nie możesz, on cię wszędzie otacza, *Pilch. Sen. łaft.* 27. - §. Ustronić czego, = uyść czego, uniknąć, vermeiden, entgehen. Chętnie to czyń, czego ustronić nie można. *Pilch. Sen. liſt* 2, 49. Sternik stara się ustronić bursy i nawalności. *Pilch. Sen. liſt* 1, 103. Życia takiego ani żądać, ani stronić nie należy. *Pilch. Sen liſt* 3, 111. STRONICA, - ż., część postronna czego, die Seite, die Hälfte von einer Sache; *Crn.* stranize, = część boczna; *Vd.* straniza, = deska boczna; *Cro.* stran, = stronica xięgi; *Bs.* liçe od kgnighe *pagina*; *Rs.* стpаница, стpаничка. Stronica każda pisanego arkusza ma mieć wierszów 30. *Vol. Leg.* 7, 404, *Czack.* 1, 71. Lokay zlał iey całą stronicę modney amazonki; poszła wziąć Lewitkę. *Teatr* 43 *c*, 79. STRONNIK, - a, *m.*, zastronnik, do strony czyli partyi iakiey wiążący się, partyzant, *Ec.* смыслeнникъ, лицeпрiёмникъ, *cf.* licemiernik); der zu einer Parthey gehört, der Partheygänger. *Dudz.* 59; *Vd.* nastranſki istiekavez, na partie hodes; *Rg.* strânas *factiosus*, *Rg.* strenitegl *euersor*; (*Bs.* stranik, innostranaç, tughjia *peregrinus*, *aduena*; *Sla.* stranputnici, osebnici, = partyzanci w woyſku; *Ross.* наѣздникъ, *ob.* naiezdnik, *Rs.* стpанникъ wędrownik, *f.* стpанница). Nie iestem, ani Dworſkim, ani Hetmańſkim, ani Potemkinowſkim, Pruſkim, Cesarſkim, ani Moſkiewſkim; ale iestem nayprzywiązańszym stronnikiem narodu Polſkiego. *Przeſtr.* 17. STRONNOŚĆ, - ści, ż., STRONNICTWO, - a, *n.*, wiązanie się do iedney strony, parcyalność, die Partheylichkeit; *Vd.* enostranost, enopartiinost, partiastnost; *Rs.* лицeпрiя́тiе, прiстрáстiе. (*Rs.* стpанность dziwactwo, cf. stronić). Przemoc przeciwnika, stronność sędziów. *Teatr* 43 *b*, 96. - Niestronność, bezstronność, die Unpartheylichkeit. Sędzia z rostropnością i niestronnością powinien czynić sprawiedliwość. *Zabł. Roz.* 34. Powiedz niestronność, iaki ztąd pożytek, że wszystko traci zbytek! *Zab.* 11, 19 *Koſſ.* STRONNY, STRONNICZY, - a, - e, STRONNIE *adv.*, za stroną czyią, parcyalny, partheyiſch, (*oppos.* bezstronny); *Bh.* ſtranuj; *Vd.* enostranſki, enostranosten, enopartium, partiunest, (*Vd.* stranſki, postranſki, vstranjen, = postronny); *Rs.* лицeпрiя́тный, прiстрастный. (*Rs.* стpáнный dziwaczny, стopóнний cudzy, стpанствующiй wędrowny, стpаннический obcy, podreźny); *Ec.* лицeпрiёмый; (*Ec.* стpáнный postronny). Ludzie zabobonni, niewiadomi, stronni w sądzeniu. *N. Pam.* 9, 296. - §. Stronna sieć u rybaka, sieć pomierna, służy na białe ryby. *Mag. Mſk.*; ein Fiſchernetz mittlerer Größe. - §*. *aliter*: Listy nasze dawane być maią przez woźnego przed ludźmi stronnemi szlachtą. *Stat. Lit.* 23, towarzyszącemi mu, die ihn begleiten; *ob.* strona woźnego, assystencya). - §. Stronny, od kogo stroniący, meidend, abweichend. STRONOWY, STRUNOWY, - a, - e, *Vd.* strunſki, strunen; *Rs.* стpунный, od strun czyli stron do naczyń muzycznych, Saiten-. Instrumenta muzyczne stronowe, iak skrzypce etc. *Kpcz. Gr.* 5, *p.* 12.

Reliqua Derivata Verbi *stroić*: *stroy*, *stroyny*, *stroynie*; *nastroić*, *nastraiać*; *odstroić*, *przestroić*; *przystroić*, *rozstroić*, *ustroić*, *bezstronny*, *bezstronność*; *obostronny*, *postronny*, *postronek*, *postronkowy*; *przestronny*, *przestronność*, *przestrzeń*, *przestrzeństwo*; *rozprzestrzenić*.

STRÓP, - u, *et* - a, *m.*, *Boh.* ſtrop; *Crn.* strop, (cf. *Crn.* nastrôpje, = piętro; *Crn.* stropnèza *poſtez*); *Vd.* strop, verh strehe, (*Vd.* nastropje, = piętro; *Ec.* стnонъ, = dach, chór kościelny, стpóнове, верхи стpоенiя, стpóпилa, помолоки; *Rs.* стpопилo, стpопилa, стpопилнна krokwie); = pułap, piętro położone, die Decke eines Gemachs, die Zimmerdecke; *Slo.* podnebj w ſwětnicy; *Sr.* 1. zdeſtwané, werch wobdlena; *Bs.* pòd od kuchje gorgni, nebbo, (cf. niebo); *Cro.* persznicze; *Rs.* помолокъ. *Tabulatura* astrych z tarcic uczyniony, *przętr, strop, *Velck.* 978. Strop wytworny, futrowany, żłobkowany, podsiębitka, ſuffit, eine verzierte getäfelte Zimmerdecke. Przykrył dom boży stropem cedrowym. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 6, 9. Stropy kościoła Salomona były złotem pokryte. *Mon.* 76, 336. Nie od kości słoniowéy Domek móy, ani świeci złotogłowy, Nie strop Hymetſki szumny Gdzieś Afrykańſkie dźwigają kolumny. *Tward. Misc.* 110. Już on do stropa płynie, już nie po ziemi, lecz po ludzkich depce. *Pot. Arg.* 596, w ſufit płynie, nadęty, wyniosły, dumny, hutny). - *fig. poet.* Sporzyy na ten strop bezmierny niebios, który nas otacza. *Zab.* 6, 100 *Min.*, na to ſklepienie, das Gewölbe des Himmels. Tam góry pną się pod niebieſkie stropy. *Nag. W.* 517.

*STROPIĆ się, *STOROPIĆ się *Rec. ndk.*, *Rs.* стopóпить (cf. trup), truchleć, ſich entſetzen, (*diſtgn.* стpопить, ocтpопить strop dawać, krokwie postawić). I sam się nieprzyiaciel, patrząc na to stropi. *Pot. Arg.* 292, Stropi się, kiedy te słowa zobaczy. *Kniaź. Poez.* 1, 244. Nie wczas się w dole zwierz w upadku stropi. *Wad. Dan.* 225, *Pot. Arg.* 741. Psyche wszędzie Kupidyna tropi, Raz się spodziewa, drugi raz storopi. *Morszt.* 70. Żeby słońca tak brzydkim nie stropić widokiem. *Pot. Syl.* 19, żeby mu wſtrętu nie czynić). - §. Na Zodyaku stropi się potwór szereg wiecznotrwały. *Kniaź. P.* 1, 17, ſklepia się, niby iak strop.

STROSKANY, - a, - e, utrapiony, troſkami obalony, *Cro.* drèssel, salossten, gekränkt, gebeugt, betrübt, bekümmert Troſkany, ani łez zatrzymać, ani języka pohamować nie mógł, w przygodach nader dotkliwy. *Pilch. Sall.* 254. Strapionego, żalem zatroſkanego syna, gdy iészcze nie ze wszyſtkiem oycu swoiemu pogrzeb sprawił, z domu wypędzają. *Siem. Cyc.* 26; *ob.* Troszczeć się.

STROSZYĆ, *ob.* storczyć, strożyć.

STRÓY, - oiu, *m.*, (*Bh.* ſtroj, *ſtructura*; *Crn.* stroj *maceratio* bocowanie garbarſkie; *Cro.* astròy *farba*, astroy kosnyarzki *lixivium coriariorum*; *Rs.* стpой, = liniia; szereg, stroka). - a*) narządzenie, układ, sposób, die Veranſtaltung, Anordnung. Reguła Pańſka od początku świata iedna ieſt, i ieden iey stróy, ieden sposób. *Sekl.* 109. - Niektórzy maiąc wszyſtek stróy na odpieranie, uciekli na dwie wieże obronne. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 10, 18, narzędzia, naczynia, orężo, gotowość wszelaką). - - b) Stróy, nastroienie naczynia muzycznego, strony czyli struny, die Saiten eines muſicaliſchen Inſtruments, das Beſaiten, Beziehen mit Saiten, Stimmen der Saiten, Saitenſpiel. Póki świt ukaże się dzienny, dzwonić palcami w słodki stróy lutenny. *Chroſć. Ow.* 55. Już ci się sprzykrzyły roskoszne cytry, i lutni stróy miły ſuż nie do smaku. *Uſtrz. Troi.* 51. Więc i ia ciągnę kobzy moiéy stroie, Nie żeby grała Jugurtowe boie., Ale . . . *Kchw.* 244. Miłéy gra

Digitized by Google

ręka wprawiona do stroiu. *Zab.* 8, 28. – Stróy u surmy, *ligula tibiae. Cn. Th.* 1076, munsztuk, das Mundſtück. c) Stróy, ubiór stroyny, stroienie się, ubieranie się stroyne, der Putz, Anputz, die Kleidung; *Boh.* strog a strog w obiewu; *Vd.* lepotina, lepotinstvu; *Cro.* szvita; *Rs.* наря́дъ, наряжа́нїе, наряже́нїе. Stróy nie czyni człowieka zacnym. *Boh. Kom.* 5, 422. Szalony stróy, szalona głowa. *Gor. Dw.* 114, suknia często wydaie, czleka obyczaie; iak cię widzą, tak cię piszą). O zbytku stroiów! *Falib. M* 2. Naśladować potrzeba modę; dziś stroiem tylko podobać się można. *Teatr* 14, 109. Polakom każdy stroy wolny. *Cn. Ad.* 888. Polski stroy corok inszy. *ib.* Nie dbam o stróy, tylko o pożytek swóy. *Rys. Ad.* 45. – Stroy na konia, *ob.* Rząd końſki, ubiór. – 2) Stroie, mossna, iayca, muda, die Hoden, die Geilen. Pasterſkiemu bożkowi iayca końſkie, wołowe, kozłowe i inszego bydła stroie ofiarowali, kiedy ich wałaszyli. *Stryik.* 145. Bobrowy stróy, *Bh.* bobrowý ſtrog; *Crn.* pibrovna; *Vd.* pibrou preshiu, pibrovina, pibrovu jaize; *Cro.* brebrova jaycza; Bibergeil, tłustość gęstawa, przykrey woni, w osobnych torebkach tuż przy odchodku znayduiąca się. *Zool.* 341. Stroie bobrowe abo moszenka. *Haur. Sk.* 304. Gdy bobra gonią, tedy sobie uciekaiąc ugryzie stroie. *Urzęd.* 455. Iż bobrowe stroie ku lekarstwu są dobre, przeto bobr gdy widzi, iż go łowcy gonią, chcąc się odkupić, bacząc przez co go łowcy gonią, sam sobie urywa iayca, i rzuciwszy ie uchodzi w zdrowiu. *Ezop.* 56. Stroie męzkie. *Ezop.* 108. STROYNAT, – a, *m.*, STROYNIŚ, – ia, *m.*, lubiący się stroić, *Rg.* poljepùscija, ghizdelijn; der ſich gerne putzt, ein Putznarr. O stroynacie: patrzcież iak wszystek w lamie etc. *Kchw. Fr.* 62. STROYNISIA, – i, ż., lubiąca się stroić, eine Putznärrinn. Gotowalnia cała iey zabawka. Oh patrzcie tey stroynisi iaka teraz sprawka! *Zab.* 15, 196 *Nagl.* Damy w stolicy są zalotnice, kartownice, próżniaczki, stroynisie, zbytnickie. *Mon.* 71, 609. STROYNIK, – a, *m.*, narzędzie do stroienia muzycznych instrumentów, der Stimmer, Stimmhammer. *Tr.* 1, 62. *Rs.* строелáсица. STROYNOŚĆ, – ści, ż., osobne wystroienie, Geputztheit, *Rs. et Ec.* убóрность. (*Ross.* стройность, harmoniia, pomierność). STROYNY, – a, – e, STROYNIE, STROYNO *adv.*, ustroiony, wystroiony, ozdobnie ubrany, geputzt, ausgeputzt, zierlich gekleidet; *Bh.* ſtrogny; *Sr.* 1. poiſchný; *Crn.* snâshn; *Rs. et Ec.* уборный, убóрно, благоупварный, наря́дный, наря́дно, (*Rs.* стройный, стройно proporcyonalny). Przy koronacyi Zygmunta naystroynieyszy był ze wszystkich panów, pocztem okazałym, Michał Gliński. *Stryik.* 689, nayparadnieyszy). Niech się przestrzegą niewiasty stroyne, które się do kościoła abo na obiady idąc dlatego ubieraią, aby ie z urody chwaleno. *Sk. Kaz.* 626. Do grzechu pomaga wydworny stroyny ubior białogłowski. *Karn. Kat.* 348. U ciebie wszystko stroyno, choć dłużków po uszy, Kamerdyner, Węgrzynek, strzelec i koniuszy etc. *Nar. Dz.* 5, 46, po pańsku, paradnie). Stroyno a głodno; świetno a chłodno. *Cn. Ad.* 1117, huczno, buczno, a w pięty simno). Stroyno ubranemu ludzie się kłaniaią. *Ezop.* 94. – §*. Konie do stada maią być obierane szerokiego ciała, postawne i we wszystkich członkach stroyne, a dostateczne. *Cresc.* 515, pomierne, proporcyą maiące; *Rs.* стройный; *Ec.* благостройный). – §. Stroyny *Music.* stroiony, co do tonu zgodny, harmoniczny, *Rs.* строéный, geſtimmt, harmonirend, harmoniſch. Muzyk graiący na instrumencie niestroynym, czuie w sobie nieukontentowanie; przeciwnie zaś na instrumencie stroynym, czuie ukontentowanie, lubo strony ani ręki iego nie wzbudzaią, ani palcami wodzą i kieruią. *Boh. djab.* 40. Stroyne ſkrzypce. *Pet. Arg.* 766. W stroyne organy zagraią. *Tward. Wł.* 140.

STRÓŻ, – a, *m.*, *Boh.* ſtrajce, oſtřeż, hlídač, *f.* hlídačka, (*ob.* glądać); *Slo.* ſtrájce; *Bs.* straggjanin; *Rg.* stráxa, straxas, straxanin, stráxnik, (*ob.* strażnik); *Hg.* strása; *Cro.* chuvar; (cf. czuwacz, *Cro.* sztrás *canis catenarius*); *Sr.* 1. wobwarnuwaŕ, wachwaŕ; *Vd.* varch, varih, varuvaus, (*ob.* warować), (*Vd.* strieshaunik, postrieshnik, z posługiwacz, służący); *Ross.* стороżь, брежатой, зберегатель, оберегáтель, блюститель, *f.* блюстительница; straż maiący, strzegący czego, strażnik, *pr. et fig.*, der Wächter. Anioł stróż, der Schutzengel; *Vd.* angel varih, ajnaus varih, obvarni angelz; *Rs.* ангелъ покровитель. Według ich zdania, każdy człowiek ma swego ducha stróża. *Wyrw. G.* 145, Schutzgeiſt. Stróż w więzieniu strzegł Pawła Św. *Salin.* 6, 166. Stróżowie przy grobie Chrystusowym. *W. Poſt. W.* 319. Stróż nocny, der Nachtwächter; *Bh.* hlaſný, ponocný; *Rs.* бдúтель, *f.* бдúтельница, бýтошникъ. Nocni stróże krzyczą: ostróżnie z ogniem! *Mon.* 68, 208. Na szkucie stróż bywa na noc po kolei ieden z flisów, który w nocy strzeże od złodzieia. *Mag. Mſkr.* Stróż wieżowy, *Crn.* shuvaj. Stróż drogowy, *Ec.* путехранúтель, путечистúтель. Stróż ogrodowy, *Boh.* hotař, hůtař. Stróż winniczny, *Cro.* pudar, *Bs.* pudár, koji čjuva vinograd. Stróż polny, *Cro.* polyochnvár. Stróż nad stróżem, a oba kradną. *Rys. Ad.* 65. Pies, stróż domowy. *Cn. Ad.* 840. Kur, stróż grzebienisty. *Groch. W.* 32; iuż się stróż nocny ozywa, Co pieiąc dzień obwoływa. *Groch. W.* 31; *ob.* Pietuch). Pokora stróżem iest wszystkich cnot. *Birk. Dom.* 85. Boiaźń ludzka zły stróż długowieczności; miłość, był na wieki chciał, iest stróżem wiecznym. *Bud. Cyc.* Posłów zowią stróżmi Rzpltéy. *Rey Zw.* 56. Rzeczpospolita nigdy większey szkody Nie miewa, iedno z swych stróżów niezgody. *Rey Zw.* 222 *b.* – §. Stróż domowy, parobek podły, który leda co robi, posługuie a pilnuie domu, sergiel, usnacht, *Bh.* nadworník, *f.* nadwornice; *Bs.* zdúr, slusgbenik gospode; der Hausknecht, Ofenheitzer. Częstokroć dla niesdatności drzewa niewinny stróż piecowy musi co oberwać. *Kluk. Rośl.* 2, 152. W więtszéy wadze iest u nich palacz albo stróż, niż kiedy człowiek uczony. *Glicz. Wych. N* 8. – 2) Stróż u kuszy, *manuela*, *quasi* rączka. *Cn. Th.* 1077, die Nuß in der Armbruſt, ſo den Abzug anhält und abſchnappt. *Tr.* Stróż wozowy, Swerzeń, der Deichſelnagel. *Cn. Th.* 1077. STRÓŻA, – y, ż., powinność strażnicza chłopów, odprawuiących kolieyno straże nocne w dworach pańskich. *Nar. Hſt.* 2, 200, das Nachtwachen der Bauern auf den Adelshöfen. Prócz pańszczyzny odbywaią chłopi także stróżę całoroczną. *Oſtr. P. C.* 1, 52. Skoro chłop na stróżę przyydzie, zaraz w tym, albo w owym kącie odzywa się. *Boh. diab.* 2, 297. – 2*) Stróża, STRÓŻNE, – ego, *n.*, podatek dawny, zbożowy, potym pieniężny, na utrzymywanie straży zamkowey. *Krom.* 79, *Nar. Hſt.* 2, 86 *et* 258, eine Abgabe

Digitized by Google

zur Unterhaltung der Burgwachen. Kramarze w mieście, chociażby szosy, stróżne i inne podatki mieyskie odprawiali, ieśli . . . *Szczerb. San.* 183. – 3°) Stróża, *ob.* Straż.

STRÓŻOWA, – éy, ż., stroża żona, lub która stróża powinność odbywa, die Wächterinn, Hausknechtinn. *Baz. hft.* 56.

STRÓŻOWAĆ, – ał, – uie, °STROŻYĆ *med. ndk.*, stróżem być, Wache halten, Wächter seyn. Często przy moim domu stróżował. *Teatr* 31 *b*, 127; *cf.* strażnikować). – §. °Strożyć się, n. p. Toć to było to, czegom się strożyła; *quod timebam. Zebr. Ow.* 289, czegom się strzegła).

STROŻYĆ, *ob.* Storczyć, Streszyć).

°STROŻYNY w lepienych kóminach bywaią sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 165.

STRUĆ, *ob.* Truć.

STRUCH, STRUG, – a, *m.*, *Rs.* смрухъ, gatunek wielkich bark czyli galer, eine Art grosser Barken. Od lichtona, strucha, płacą po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 850. Alabastry, i inne materyały, aż z Inflant wożono strugami rzeką Dźwiną. *Steb.* 149. Nas kilku w strugu iechało do Dynamentu, tameśmy strugi do brzegu przypchnąwszy, nocowali. *Stryik.* 233. Maytek na struchach, *Rs.* смухрощникъ.

STRUCHLAŁOŚĆ, – ści, ż., struchlenie, zdrętwiałość z boiaźni; *Rs.* омоцвѣлость, das Starren vor Furcht und Bangigkeit. Troskliwe królów wzruszenie u wszystkich półków powszechną sprawiło struchlałość. *Tr. Tel.* 315.

STRUCHLAŁY, STRUCHLEĆ, *ob.* Truchleć.

STRUCLA, – i, ż., STRUCELKA, – i, ż., *zdrbn.*, der Strietzel, Strützel, die Stolle, der Weck; *Bh.* wánočnice, hanka; *Crn.* shtrùza, shtrúkel, (*Crn.* shtruzast, z śpiczasty na dwóch końcach); *Vd.* shtruza, shtruzhei, shtruzhek, kersh, kershezh, povalnik, posterganik, potiza, krapniza, gibanisa, pogashiza); pirog duży podługowaty, w pośrodku wzdłuż kręcony. *Dudz.* 59, cf. Plotka). Na wsi iagły, wyborny szczaw, i iarmusz mnogi. Daley strucle sążniste, kołacze, pirogi. *Zab.* 9, 375 *Eyff.*

STRUDNA, z z trudna, *ob.* Trudny.

STRUDZIĆ, STRUDZONY, *ob.* Trudzić.

1) STRUG, *ob.* Struch.

2) STRUG, – a, *m.*, od strugania, rzezak; *Boh.* struhadlo, struhadlo, struhadko *radula*, struh gnyp, *Bh.* ssskoble strugadło, cf. skobel; *Slo.* struh, struhadlo; *Vind.* strugalu, strushni nosh, derkulu, (*Vd.* strugalu, strugalka, pogladilu, hobou, z hebel, *Vd.* strushilu, strugalu, strugasha, strugazhnisa, z rassplа); *Cro.* sztrug, fer sztrugarszki, strugacha; *Sla.* strugacza; *Rg.* strúgh, plàgna *dolabra*, strugaccia *radula*, ostrùgh, *vulg.* cèkark; *Bs.* strúg, plagna, kom se strugju i gladde daske; nosg za strugati; strugaccia, strugallo *radula*, ostrúg *tornus*); *Rs.* скобель, (*Rs.* смухъ, смухокъ hebel); das Schnitzmesser. *Scalper*, nóż do rzezania, strugadlny nóż, strug. *Mącz.* – STRUGA, – i, ż., *Bh.* struha, struha, struska; *Slo.* wodnj struhy *colliquiae*; *Sr.* 2. tschuga; *Crn.* strùga, z odnoga rzeczna; *Vd.* struga, teshicha, z prąd, nurt, koryto; *Cro.* sztrùga *brachium fluminis*, *alueus*, (*Cro.* sztruganya, z koryto); (*Rg.* struja *lanis crispatio maris*); *Ross.* смухъ, смухка; (*Rs.* смухнный, смухистый pełen nurtów, *Ec.* смухнуть, z lać, wylać, смухнуться ciec, płynąć, płuszczyć); potok, strumień; ein Wasserstreif, Wasserbach, Bach. Uczynił Eliasz około ołtarza jakoby dwie strudze, (*Dual.*) aby woda zbiegała. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 18, 32, udziałał przykop wodzie, iakoby na dwie °bróżdzie. 3 *Leop.*). Płynęła woda około ołtarza, aż były pełne one strugi wody. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 18, 35, one przykopy. 3 *Leop.*). Strumyk abo podług pospolitego mówienia, częstokroć bez imienia, struga, woda wytryskaiąca ze zdroiów, i małym korytem płynąc, w rzéki lub strumienie wpadaiąca. *Kluk. Zw.* 3, 229. Jeśli kto widział przezroczyste strugi Między lasami pięknemi płynące. *P. Kch. J.* 347. Don z prowincyi Rzezańskiey strugę swą wywodzi. *Gwag.* 3, zrzódło, Quell. – *tr.* Na śmiertelną do Charonta iść strugę. *Chrość. Ow.* 371; do Styxu, der Todtenfluß. – *fig. poet.* Rzekła i rzewną zalała się strugą. *Zab.* 10, 28; Thränenfluth. Łzy iey płyną strugą na iagody. *Bard. Tr.* 448. Jan od złototoczących strug niebieskiey iego do pokuty nauki, złotousty mianowany. *Smotr. Lam.* 4, Chryzostom). STRUGAĆ, *ob.* Strużyć. STRUGACZ, – a, *m.*, który co struga albo struży, cf. śnicerz, der Schnitzer, Schaber; *Bh.* strauhać; *Vd.* strugar, strugavez, shkerblar, shkerblaus, derkavez, shobovez, *(Vind.* strugar, strugavez, strushnik, z tokarz); *f.* strugauka, shkerblauka; *Cro.* sztrugár, (z tokarz); *Bs.* strugar, koji strusge okrugom, bgljudar; *Rag.* strugàc, *vulg.* cekarkar. STRUGADLNY, – a, – e, od strugania, Schnitz-, zum Schnitzen; *Vd.* strugarski, strugalni, (z heblowy); *Cro.* sztrugarszki, (z tokarski). Strugadlny nóż do rzezania. *Mącz.* Strugadlny warsztat, *Vd.* strushnisa, die Schnitzbank. STRUGAŁEK, – łka, *m.*, STRUGAŁKA, – i, ż., strużona figura, rzezany obraz, ein geschnitztes Bild. Nie mów: bałwani moi sprawili to, a strugałkowie i ulani bożkowie moi rozkazali to. *Radz. Jes.* 48, 5. Złotnik zawstydzi się za strugałkę, bo bałwani ich są matactwo. *Radz. Jer.* 10, 14. Odbiegli Filistynowie strugałek swoich, które zabrał Dawid. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 5, 21; ryte obrazy. 3 *Leop. ob.* ryciny). *Baz. hft.* 28. °°STRUGOSTRZEGA, żaba, *ὑδρομέδουσα*, *Przyb. Batrachiom.*, *ob.* Wodomir.

STRUKAĆ *Intr. ndk.*, n. p. Żóraw' strukał. *Ban. J* 3 *b*, kreral; schreyen, wie ein Kranich.

STRUKCZASZY, – ego, *m.*, *Ger.* der Truchseß, Tafeldecker; stołowy, co do stołu nakrywa. *Dudz.* 59, cf. Stolnik, Podstoli). Strukczaszych, którzy ieść noszą Sułtanowi aż do pokoiów, iest 150. *Star. Dw.* 32.

STRUKTURA, – y, ż., z *fac.* budowanie, budowla, der Bau, das Gebäude. W półgaiu ponury wznosi się dawney gmach wielce struktury. *Zab.* 15, 331. Zastanowmy się nad strukturą, nad ułożeniem powszechnym całego świata. *Zab.* 6, 100 *Min.* W tym świętym zgromadzeniu założył głębokie fundamenta na przyszłą wielorakich cnot strukturę. *Sk. Zyw.* 2, 45.

STRUM, – u, *m.*, wole u gardła, der Kropf am Halse. Prutowa woda strumy na gardłach rodzi. *Tr.*

STRUMIEŃ, – ia, *m.*, ein reißender Bach, (*Ger.* Strohm I. Adlg.; *Anglos. et Angl.* stream, *Suec.* ström; *Vind.* shtriem, z strefa, promień, cf. *Ger.* Strieme; *sed Boh.* strom drzewo). Rzéki owe główne, które w samo morze wpływaią, Niemcy maią za strumienie, Ströhme; w naszym ięzyku, mnieyszą wodę rozumiemy, iak iest główna rzéka, i nieco bystrzeyszą. Strumieniami więc są owe wody płynące, które maiąc mierną znakomitość, z równemi sobie się nie łączą, lecz tylko z drobnemi stru-

Digitized by Google

mykami i w rzekę wpadają, n. p. Nurzec na Podlasiu, Liwiec na Mazowszu etc. *Kluk. Zw.* 3, 229. Strumienie *torrens* płyną szerszym kanałem od strumyków i w płynieniu znaczną bystrość mają, co 1000 stóp mają spadku od stóp 4 do 6; w godzinie upływają od 6000 do 12000 stóp. *Kluk. Kop.* 1, 88. Strumieniem, strumieniami, *Vd.* popotożnu, strohmweise, ströhmend, in Ströhmen. Strumieniami łzy lała. *Teatr* 28 *b*, 48. Krew z pod serca strumieniem mu pluszczy. *Tward. Duf.* 38. Widział lud płynącą krew strumieniami z ciała męczennika na ziemię, i rzeczkami po ziemi ciekącą. *Sk. Zyw.* 1, 29. Na zawrót głowy pomaga woda Drużbacka, osobliwie, kiedy iey kto strumieniem zażywa, to iest kapiąc nią na głowę. *Petr. Wod.* 15. STRUMYK, - a, *m.*, STRUMYCZEK, czka, *m.*, *dem.*, STRUMYSZCZEK, strużek, rzeczka, *Sla.* potocsich, ein Bächlein, ein kleiner Bach. Strumyki *rivi* płyną bardzo wązko i nie głęboko. *Kluk. Kop.* 1, 87. Schodzące się zdroie czynią strumyk; ze skupionych strumyków staią się rzéki. *Kluk. Kop.* 1, 99. Z czystego źrzódła mętny strumyk nie pochodzi, ni orzeł niebosiężny podłych ptaków rodzi. *Zab.* 9, 7. Smaczno brzmiące strumyczki. *Groch. W.* 352. Strumyk po kamyczkach mruczący. *Kras. Off. G. b.* Strumyszczek iakiś, iednak z wielkiego źrzódła wynikaiący. *Birk. Sk. E. b.* Pomiędzy łąki, ogrody, Płyniesz rozkoszny strumyku, Idą śpiesznie twoie wody, Mruczysz sobie na kamyku *Kras. list.* 2, 153, *Karp.* 3, 85. °STRUMISKO, - a, *n.*, ein elender Bach. Z oczu mu się gorących łez potok wyciska, Krew pod iego ciosami pociecze w strumiska. *Przyb. Luz.* 299. STRUMIENNY, - a, - e, od strumienia, Bach-. Zasiadłszy w chłodniku przy strumienney wodzie. *Zbil. Zyw. B b.* - §. Strumienny, strumienisty, pełen strumieniów, voll Bäche. Mieysca strumienne. *Chrość. Job.* 109. Co okrętów po strumienistym pływa oceanie. *Przyb. Milt.* 13, w który wiele strumieniów, rzék wpadaią).

STRUNA, *ob.* Strona II.

STRUP, - a, - u, *m.*, *Bh.* strup, straupek, straupček; *Sr.* 1. trup (cf. trup), (*Vd.* strup, 2 trucizna, iad); *Ross.* струпъ, 2 blizna); strup na wrzedzie, na ranie skóra chropawa, der Grind auf einem Geschwüre, auf einer Wunde, der Schorf Strupu nie oddzieray gwałtem, ale warzonego ślazu przykładay na strup, aż zmięknie. *Sien.* 468. Strupy ciekące na głowie, der Grind auf dem Kopfe. Kto parchy ma, włosy mu z głowy wypadaią a skóra brzydkiemi strupami oblewa się. *Perz. Cyr.* 2, 160. Mierzionego strupu, ieśli ropą płynie Bez krztuszenia cerulik biedny nie zawinie. *Pot. Poez.* 684. Słodki strup, nayczęściey dzieciom się przytrafia. *Perz. Lek.* 141, *Slesz. Ped.* 21, *meliceris*, die Honiggeschwulst; *Et.* бѣлый струпъ, бѣлѣть, uprzeżą. Dzieciom *strupki* po ustach się robią. *Mon.* 69, 106, krosty. - §. Strupy końskie, die Mauken, die Räppe, eine Pferdekrankheit. *Hipp.* 120. Strupy nie tak się szerzą, iak parchy, przeto mniéy zaraźliwe, *ib.* 121, *Kon. Lek.* 48. - §. *fig. tr.* Boże, po tym uczynku, zawal oczy strupem, I między dzikie wyżeń mię gdzie Fauny. *Pot. Syl.* 45; bielmem, STRUPIASTNY, STRUPLIWY, STRUPIASTY, - a, - e, *cruſtatus. Cn. Th.* 1077. grindig, schorfig. (*Vd.* strupovit, 2 jadowity), *Rs.* струпова́тый parchowaty). Myć głowę tym ługiem, zdrapawszy głowę strupliwą, wiele pomoże. *Spisz.* 19. Gdy komu namięcioną brwi od wilgotności strupiastych, pomazuy tą maścią. *Spicz.* 154. STRUPIĆ *cz. ndk.*, strupem nakrywać, mit Schorf oder Grind bedecken. Strupiący, *cruſtam inducens. Cn. Th.* 1077. - §°. Strupić, strupić, trupem położyć, zabić, todt hinſtrecken, tödten, umbringen. (*Vd.* strupiti, 2 złamać). Czemu mnie, gdy cię złość myśliła strupić, Nie godziło się twoich lat odkupić? *Chrość. Fars.* 43. STRUPIEC *Neutr. ndk.*, *Rs.* струпи́ться; strupem się nakrywać; ſich mit Schorf oder Grind bedecken, ſich beſchorfen. Rany iedne strupiałe, drugie świeżą krwią zbroczone. *Sk. Zyw.* 1, 398. STRUPIESZAŁOŚĆ, STRUPIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, okrycie strupem *pr. et tr.* Schorfigkeit, Raubigkeit, Schorf. Lekarstwo to parszywość na małych dzieciach i strupiałość spędza. *Syr.* 1412. Opuszczony gmach siwą strupieszałość nagnie. *Hul. Ow.* 55. - Strupieszałość kości, *ſpina ventoſa*, próchnienie kości wewnętrzne zaczynaiące się od śpiku. *Perz. Cyr.* 2, 102, innerliche Morſchheit des Knochens.

STRUS, - ia, *m.*, *Boh.* pštros, *Slo.* pštroſ; *Sr.* 2. ſchtruß, ſtruß; *Sr.* 1. jerawa, (cf. żóraw'); *Crn.* shtrás, *Vd.* shtrus, shtrosa, shtraus, shuk; *Cro.* strûcz, pstròss, shtruz; *Hg.* struts - madár; *Rg.* strùz, pštròs; *Bs.* strûç, pštros; *Sla.* gvozdozder (*ob.* gwoździ; 2 °żelazożer), *Ecc.* струхъ, струхоѣдъ; *Ross.* струхъ, струхоѣдъ; *Lat.* struthio; *Ital.* struzzo; *Anglos.* strutha; *Suec.* struts; *Angl.* ostrich, estrich; *Germ.* der Strauß, Straußvogel; (cf. *Gr.* στρουθός, *Chald.* סנור); naywiększy z ptaków, skrzydła w miarę ciała małe, nogi wysokie; ciężki do latania, ale w biegu szybki. *Zool.* 242. Strusie siłne. *Ben. J* 2 *b.* Struś krzyczał. *ib. J* 3 *b.* STRUSI, - ia, - ie, Strauß, 2 Straußen-; *Rs. et Ec.* струхи́ный, струхо́вый, струхо́вый. Rodzay strusi należy do rzędu bocianiego. *Zool.* 242. Pióra strusie do różnych ozdob służą. *ib.* Strusi żołądek. *Zab.* 8, 390, mocny, tęgi, strawny żołądek, ein Straußenmagen, ein eiſerner Magen. Goretszyby miał żołądek niż strusi, gdyby to strawił. *Pot. Syl.* 495. Teraz mi się trzeba zdobyć na żołądek strusi. *Pot. Arg.* 412, niestrawny to kąsek). - §. *Botan.* Strusie pióro, zgąsiewka, gatunek Długoszu, *Osmunda ſtruthiopteris*, rośnie w lasach wilgotnych. *Kluk. Dyk.* 2, 161. Flügelfarren, eine Art des Farrenkrauts. °Strusowe pióro. *Urzęd.* 140. STRUSOWATY, - a, - e, - o *ado.*, buchasty, na kształt strusich piór tylnych, wie Straußfedern. Zboże Indyyskie kłos ma kłosiasty strusowaty a gałęzisto rozłożony. *Syr.* 962.

STRUŻ, - y, *ż.*, strużenie, *Rg.* ſtrugotina; das Schnitzeln. Nie złotnicsey roboty, nie stolarskiey struży. *Pot. Poez.* 267. (- STRUZAK, - a, *m.*, 2 *Niem.* der Strohſack, siennik słomą napchany; n. p. Śpi na słomianym bez naspy struzaku, Lemiesza pracą rolnik utrudzony. *Mon.* 71, 75 -). STRUŻEK, - żka, *m.*, STRUŻKA, - i, *ż.*, *dem.* *Nom.* struga, 2 rzeczka, ein Bächlein, Bächelchen, kleiner Bach; *Boh.* ſtružka; *Rs.* струйка. Strużek bieży przez łąkę, rybki w nim igrają, Kamyczki malowane w wodzie się błyskają. *Wim. Siel.* 38. Tam między drzewy wartki strużek płynie. *Zab.* 9, 16. Wązkie strużka korytko. *Zab.* 9, 112 *Zabł.* Natura wasze pobrzeża, strużki, kwiecistym pędem odnowia. *Zab.* 10, 205 *Zabł.* Niedaleko bramy strużka ciecze. *Warg. Radz.* 104. STRUŻYĆ *cz. ndk.*, ustrużyć *dk.*, strugać, ustrugać *Contin.*; *Boh.* ſtrouhati, ſtrauhnu-

Digitized by Google

ſtrauił ſkrobać, *Bh.* ſtrúčnė *ſtrictim*; *Sr.* 2. tſchugaſch; *Crn.* stergati, steraném; *Vd.* stergat, (*Vd.* strugati, strushiti, s tocyć, *Vd.* ſtrugati, strushiti, strizhi, s raszplować; *Vd.* strugati, shkerblati, ſkubiti, s ſkrobać; *Vd.* strugati, ostrugati, lieſs poglajati, hebvati, s heblować, oheblować; *Rg.* strúgati, plagnati; *Bs.* strugatti, ostrugatti; *Sla.* strúgati, strúxem; *Rs.* стружить, стругать, строгать, строгаю heblować, *Rs.* стóрги srogi; *etym. cf.* ścierać, zetrzeć; *cf. Bh.* trubla, *Ger.* Truhe, *Bh.* truhlář, s stolarz), s nożem rzezać, obrzezować, wyrzezować, *Rs.* скобливать, скоблю; ſchnitzeln mit dem Meſſer. Wolę uryantówkę naturalną, niż z drzewa ustruganą, choć iak naypięknicy pokeszczoną. *Rey Zw.* 136. Ku czemuż iest pożyteczny ryty obraz, który ustruże rzemieślnik iego? *Radz. Hab.* 2, 18. Strugać, podłużne z drzewa kraiać wióry, iako nożem, ośnikiem, heblem; wystrugać czyli odheblować deſkę, u stolarza wygładzić. *Mag. Mſk.* Struż, ale waruy przestrugać. *Petr. Hor.* 2, *F* 4 *b.* Strugał, ſtrugał, aż przestrugał. *Cn. Ad.* 1108, chlustał, chlustał, aż konustał; Miara we wszyſtkim potrzebna). Nie strużmy iuż dla boga więcey tey wolności, bo zginiemy prędzey. *Tward. Misc.* 113. Wolno strugać każdemu kliny na twéy głowie. *Mon.* 70, 172, ciosać kołki, dokuczać z imponowaniem). Niestrugany, nieokrzesany, ungehobelt Myśli sobie, pewnie to niestrugane kołki Nie są to dzieci moiey przyiaciołki. *Jak. B.* 225; cf. bęben) – 2) §. Strugać *ruisseiller. Trotz.* 2, 5174, *Bs.* стругáмбся, strugą ciec, ciórosec, ſtröhmend fließen, (*ob.* struga). Jak krew bucha z téy ſkroni, i struży szeroko. *Przyb. Alb.* 145. Krew rzęsista struży w szkarłatnym roztopie. *ib.* 144. STRUŻYNA, – y, ż., oſkrobiny, odpadki od strużenia, *Bs.* strugottine, strigotine, stargotine; *Rg.* strugotina; *Rs.* стружки; Spáne vom Schnitzeln. Wyciąwszy drzewo, urobił sobie naczynie, a one strużyny spaliwszy zgotował sobie potrawy. *Rad. Sap.* 13, 12, *Bud. ib.* Pożytki świata tego za szkodę u siebie i strużyny iakie niepożyteczne mieli. *Wiśn.* 412, cf. śmieci, szyszka.

*STRWOGAC, *STRWOGANY, STRWOŻYĆ, *ob.* Trwożyć.

STRYCH, – u, *m.*, kresa, kréſka, liniia, z *Niem.*, der Strich, die Linie: *Sr.* 2. ſchtrich; *Vd.* raid, (*ob.* rzęd, rząd), potrsai, (*ob.* pociąg), potes, brasdiza, (*ob.* brozda), pobriſs, sbriſs, smuga, (*ob.* smuga). Strychy ciągnąć u malarza, t. i. liniie ciągnąć pęzlem. *Mag. Mscr.* Smuga u malarza, nazywa się strych, który się od pęzla zostaie, gdy się kolor nawodzi. *ib.* – §. Strych na ſkrzypcach, der Violinſtrich, Strich mit dem Fidelbogen. Liga znaczy, iż bez uniesienia ręki następnie iednę po drugiéy notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na ſkrzypcach zaś iednym strychem. *Mag. Mscr.* Jeden strych maią wszyſtkie wioliny, iedno zadęcie instrumenta wszyſtkie, tak iż słysząc około 40, myślałem, że ieden tylko nadzwyczayny instrument. *Pam.* 85, 1, 868. – §. Flisi, gdy statek uwięźnie na haku, to albo na strych biią, albo łaſkami dobywaią, albo kolnią. *Haur Ek.* 174, w proſt biią. – §. Strych, strychowanie zboża w miarach strychulcem, *Ger.* das Streichen, Abſtreichen der Getreidemaße, z strychulec, das Streichholz. Jednym kirlokiem mierzyć z karmazynem, Jednym pszenicę z owsem równać strychem. *Zab.* 15, 273. Wymiar zboża przez przedaiącego, i to strychem czynić się ma. *Oſtr. P. C.* 2, 315, pełną miarą strychowaną, bez czubka, bez wierzchu, pod strych, nie wierzchowatą, nienatłoczoną, geſtrichen voll; nicht über, nicht unter den Strich des Streichholzes. Zboża mierzyć maią równo, bez żadnego wierzchu, to iest pod strych. *Herb. Stat.* 314. W beczce ma być cztery korce równych bez wierzchu i bez trzęsienia, ale pod strych. *Stat. Lit.* 99; beczka Wileńska ma cztery korce Krakowſkie w strych. *Czack. pr.* 1, 193. – *Allegor. fig. tr.* Nie Zmudzką beczką furyi mierzą, Krakowſkim korcem, i to pod strych. *Rys. Ad.* 47; furya granic nie zna). Jeden iesteś, co strych czynić może, Niskich wynosisz, wielkich gnębisz boże. *Mon.* 64, 54; równać w miarę, w kłóby wprawić, nach dem Maße ebnen, gleich machen. Skąpa zawsze natura, kiedy swoie dary Na kogo sypie, patrzy, by nie nad strych miary. *Zab.* 9, 5 *Swiętorz.*; by nie nadto, nicht über die Maaße. Natura wszyſtko pod wagę i strych słuszności i sprawiedliwości ułożyła. *Pilch. Sen. liſt* 3, 216. Wszyscy, których ziemia nosi, pod równy strych prawa iść muszą. *ib.* 3, 95, sprawiedliwość musi być równo wszyſtkim wymierzona). Ta w oczy wpada nierówność, która z pod miary i strychu znacznie w górę wysadza. *ib.* 267. Wszyſtko równo iak pod strychem. *ib.* 269. Satyry, które wszyſtkich ludzi pod ieden strych biorą, nie mogą być użyteczne. *Mon.* 70, 87, cf. na ieden bleier; iednym sznurem). Nie wie iakim strychem swe radości mierzyć. *Pot. Arg.* 819; w granicach iéy wſtrzymywać, ograniczać, hamować nie może, in Schranken halten, begränzen. Nie radziłbym ci głowy podnosić nad korzec, Żebyś nie wziął w nią według przypowieści strychem. *Pot. Pocz.* 113, strychulcem). – §. Strych, fosa, sposób, tryb, kształt, die Art, die Weiſe, die Manier. Mury to dawnym strychem budowane. *Gwag.* 174. Lukul nie strychem Rzymſkim w budowaniu zachował się. *Warg. Cez. D.* 4. Powinni budynek swóy odprawować Pruſkim strychem, pod iedną proporcyą. *Wer. Kii.* 18. Kozackim strychem po Moſkiewſku się ubierzią. *Zbil. A* 3 *b.* Duchowni strychem pogańſkim, bożkich i ludzkich rzeczy opisy naydą. *Warg. Wal. præf.* Chcą, żeby koń w ten czas co czynił, kiedy mu ieździec każe, i tym strychem, iak go on wiedzie. *Gor. Dw.* 550. Na świecie nie wszystko iednym strychem idzie, ani fortuna na iednym mieyscu przebywa. *Gor. Dz.* 84. Ostatnia to, kiedy kto chce tymże strychem iak i drugi iść. *Gor. Dw.* 105. Eurypides więcey oratorſkim strychem pisze, niż Sofokles. *Mącz.* Względem zachowania, którymby obyczaiem a strychem miałby się młodzieniec mieć przeciwko ludziom. *Glicz. Wych. N.* 5. Tym obyczaiem a strychem ten młodzieniec z ciężkością się do ludzi uda. *ib. K* 6 *b*, *Bzow. roż. pr.* Izraelczykowie przyszli z błędów niewielkich do zabobonów grubych; też tymże strychem wszystkie zabobony wszczęły się i rozmnożyły. *Gil. Kaz. A a* 6 *b.* – §. 2) Strych, strécha, strzécha, *qu. v.* – §. 3) Stary strych, (*Gen.* strycha), dziad, zgrzyb, zgrzybiały, ein alter Knaſter, Knaſterbart. Blaskiem nikczemnéy omamieni pychy Wydaią (rodzice) sam kwiat wieku za stoletnie strychy. *Nar. Dz.* 3, 80, *Zab.* 4, 58 *Nar.* Czy ia to iuż mam minę strycha, staréy baby, Żeby mnie nie uściskać? *Zabł. Amf.* 57. Żebrak, strych ubogi, *rogator. Mącz.* Póydź do naynędznieyszych stryszków, przy kościele albo w ſpitalach żebrzących, izali którego z nich Pan Bóg opuszcza? *Hrbſt. Nauk. E* 7 *b*, *Zebr. Ow.* 48.

Digitized by Google

- §. 4) Strychy, w górnictwie, drewna nakształt półksiężyca koło miechu ogniowego, die Striche, Hölzer im halben Monde am Blasbalge. *Tr.* *STRYCHA, - y, ż., n. p. Strycha garbarska, *glutinum. Urs. Gr.* 188, Leim, Gärberleim. STRYCHARZ, - a, *m.*, który strychulcem korce równa, der Kornstreicher, Scheffelstreicher. *Tr.* STRYCHARSKI, - a, - ie, od strycharza, Ziegelstreicher; *n.* p. Strycharskie rzemiesło, z STRYCHARSTWO, - a, *n.*, das Ziegelstreichen, Ziegelbrennen. STRYCHARZ, - a, *m.*, cegielnik, der Ziegelstreicher. Z dobrze przysposobionéy gliny robią strycharze cegłę. *Kluk Kop.* 1, 302. STRYCHNAĆ, - ę, *m.*, n. p. strychnatem zaszywać u krawca, wskroś ścięgiem przeszywać gęsto, iak iest szew w rękawach. *Mag. Mscr.*, die Streichnath bey den Schneidern. STRYCHOWAĆ, - ał, - uie, *czyn. kontyn.*, Strychnąć *idntl.*, *Ger.* streichen; *Sor.* 2. schtrichowasch; *Crn.* shtriham; *Angl.* strike, *Suec.* stryka, *Ital.* striccare, strisciare, cf. *Lat.* stringere); strychulcem miarę równać, mit dem Streichholze streichen, abstreichen, z B. den Scheffel. Ten co przedaie, sam mierzyć i strychować ma. *Gosl. Gor.* 77. Niedobra miara, którą ci strychował ten szalbierz. *Birk. Ex. G.* 2. - §. *fig. tr.* Pomona sierpem krzywym częścią wilków srzyna, i rózgi strychuie ledaiako rozlazłe. *Zebr. Ow.* 367, zrównywa). - §. Strychować sukno, cenę mu naznaczać, taxować, das Tuch streichen, taxiren. Strychowanie sukien cudzoziemskich na iarmarkach głównych przez woiewodzy urząd nie ma bywać; bo to się tylko do ziemskich sukień referuie; a strychowanie ziemskich sukień, także szacunek innych rzeczy przez urząd, piérwszego dnia iarmarkowego sprawien być ma, tak żeby drugiego wolno kupcom przedawać. *Vol. Leg.* 2, 1242 *Zyg. III.* - §. Strychować nieprzyiaciela z armat, bestreichen, beschießen, z boku rasić, von der Seite anstreifen. Działobitnie strychuiące, *batteries d'enfilade. Jak. Art.* 1, 369. Nasi czaili się w dołach z rusznicami, zkąd z boków przebiegaiące Turki strychowali. *Nar. Chod.* 2, 411, *Lub. Roz.* 557. Tak ich strychowali miernie, że znaczną w nich zrobili dziurę. *Jabł. Buk S* 4. Dobrze z armat strychował i palił *Jabł. Buk. L b.* Kula, chociażby tylko strychnęła po głowie, może być wielkiego niebezpieczeństwa przyczyną. *Perz. Cyr.* 2, 14, (cf. kontusya), wenn die Kugel nur beym Kopfe vorbey streift. Obóz stawia na górze, ztąd mu się godzi strychować wszystkiego pola. *Bard. Luk.* 2, 56, von dem Berge kann er alle Felder bestreichen. Okiem ziemię strychuie. *Bard. Luk.* 92, mit den Augen durchstreichen. Boday się poglądać nie zdarzy na Emat i strychować pol klęską okrytych. *Bard. Luk.* 128. Chciwy zwycięsca strychuie dziedziny oczami Jliackie. *Bard. Tr.* 182. - Strychować przebiegać, prześledzać, durchstreichen, durchstreifen eine Gegend. Dobry popądzca, strychuie wszystkie mieysca, żadnego krsa nie miiaiąc. *Ostr. Myśl.* 30. Czasem nad nurtem siędzie, czasem lasu ciemnego gęstwinę strychuie. *Bard. Tr.* 144. - *Similit.* Rybak po wodzie wędą strychuie, rychło co poima. *Bard. Tr.* 9, i tu i owdzie wędą zawadza, er streift mit der Angel auf dem Wasser herum. - §. Strychować, kreski czyli liniyki porobić, stricheln, Striche machen. Rysuiąc rów, ieśli wodą iest napełniony, strychuie się, ieśli zaś suchy, to punktuie się. *Leśk.* 53. - §. Strychować żagle, spuszczać żagle, opuszczać, die Segel streichen. *Tr.*, *Mag. Mscr.* Gdy wicher abo szarga, strychować potrzeba, t. i. żagiel spuścić. *Haur Ek.* 174. STRYCHOWNICA, - y, ż., śrzódwsga *qu. v.* STRYCHOWNOŚĆ, - ści, ż., z STRYCHOWNE, horyzontalne, poziome położenie, die Horizontallage. *Tr.* W sztandarach stérczących nad strychowne czuby, Znać było malowidła różne pełne chluby. *Przyb. Milt.* 178. - §. strychowność, *ob.* Doniosłość. STRYCHOWY, - a, - e, pod strych, wedle strychu, mit dem Streichholze abgestrichen, gestrichen. Wymierzenie korców strychowych. *Vol. Leg.* 3, 200. STRYCHULEC, - lca, *m.*, *Sor.* z. strychowcz; *Crn.* shtrihávnek; *Vd.* shtrihalu, shtrihaunik, gladkuvalu; *Cro.* strihomer, zgrinyách; *Rg.* ravnillo; *Bs.* zghrrinać, kojim se zgitto zghrrignuje, kad se mirri (cf. zgarnywać); *Rs.* грабо, грабокъ (cf. grzeblo); deszczka lub wałek, któremi zboże strychuią mierząc, aby miara równa była z brzegami, a nic nie było nad strych. *Dudz.* 59, das Streichholz, das Getreidemaß glatt zu streichen. - *fig. poët.* Nikt pod strychulcem śmierci głowy nie podniesie. *Pot. Arg.* 600, śmierć wszystkich równa). - §. 2) Ściany na wsi robią z blochów, z strychulców i z słomy w glinie walanéy i między strychulcami mocno ubiianéy i przeplatanéy. *Switk. bud.* 66, Streichpflöcke in den Leimwänden der Bauernhäuser.

STRYCZEK, - czka, *m.*, powrozek niegruby, ale krzepki i mocny, z *Niem.* der Strick; ein dünner, aber fester Strick; *Sr.* 1. żtrét, strył, żtrécił, powreſtwo, (żtrekomik, z powroznik); *Sr.* 2. schtrick; *Vd.* strik, shtrishek, shtrishei, spletenizhiza, vesilse, konopes; *Cro.* stranga, veru; *Rg.* trak; *Bs.* trák, tracjac; *Rs.* верёвка, верёночка, верёвица. Na złodzieiów u nas sąd surowy; zaraz stryczek na szyię, i na szubienicę. *Boh. Kom.* 2, 212. W Turczech stryczkiem dussą. *Boh Kom.* 4, 265. Te figle stryckiem pachną. *Teatr* 8, 110, szubienicą, sie riechen nach dem Galgen. Uciekaiąc w stryczki wpadł oprawców nocnych. *Hor. sat.* 15, w pęta, w sidła, Schlingen. Wszystkich do stryczków napędzą ogołem, szczęśliwy kto się z obroży umyka. *Jabł. Buk. Q.* STRYCZKOWATY, - a, - e, - o, *adv.*, iak stryczek, wie ein Strick, strickartig, *Rs.* веревчатый. STRYCZKOWY, - a, - e, od stryczka, Stricke-, *Rs.* верёвочный, верёночный.

*STRYCZNY, *ob.* Stryieczny.

STRYFIASTY, *ob.* Stefiasty.

STRYI, STRYY, - yia, *m.*, *STRÝK, - a, *m.*; - STRYIASZEK, - szka, *m.*, *blande*; - *Bh.* strýc, strýček, strýčiček; (*Bh.* strýcenec stryiecany brat; *Slo.* strik, strícek, stric, otcow brater; *Sr.* 1. tŕét, nanowé bratr; cf. wuy); *Crn.* stris, *patruus*, ezh, *frater patris mei*; *Vd.* striz, strizei, ozhen brat, (*Vd.* striz, strizhiz, strinic, strizou sin, bratrov sin ali h'shi, ozhiniga brata dete; *Cro.* stricz, sztricz; *Dl.* dundo; *Bs.* dundo, stric; *Rg.* strijz, dúndo; *Sla.* stric; *Rs.* стрый; *Ec.* дѧдѧ (cf. *Gr.* θεῖος cf. dziad); oycowy brat. *Chel.* 76, des Vaters Bruder, der väterliche Oheim, Vetter, (*difing.* Wuy, Woiaszek). Stary stryi, mego dziada brat; starszy stryi abo przestryiec, *Boh.* prastrýc); mego pradziada brat. *Sax. Perz.* 125. Stryiaszku! *Boh. Kom.* 1, 376, lieber Onkel. Rzekł *stryk Saulowy do niego: gdzieżeś ty chodził? 1 *Leop.* 1 *Reg.* 10, 15, stryi, 5 *Leop.*).

Digitized by Google

5 *Leop.*). - §. Stryia się bać, ſtrofowania się wyſtrzegać; bo cięższi są napominacze ſtryiowie, niżeli oycowie; ſtąd przypowieść: nie bądź mi ſtryiem, nie napominay mnie, nie łay, nie grom, iak ſtryiowie zwykli. *Petr. Hor.* 2, *G* 6, nie ſtryiay. *Zab.* 9, 62 *Życk.* - §. Kiedy wiatr wieię, ſtryiem go ſlis wita. *Klon. Fl.* 4 6, den günſtigen Wind nennt der Bootsknecht: Herr Vetter! STRYIASZKOWY, - a, - e, od ſtryiaszka, Vetters:. STRYIECZNY, *STRYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* ſtryycenecy; *Vd.* ſtrizhen, ſtrishizhni; *Sr.* 1. bratrówſki; *Ec.* стрыечный, двоюродный. Julian był *ſtryeszny brat Konſtancyussa. *Biel. hſt.* 157, *Bs.* brattuced. Stryieczni bracia albo ſioſtry, które się rodzą od dwóch braci. *Sax. Porz.* 125, Vruderskinder, Geſchwiſterkinder von der väterlichen Seite, Vettern. *Slo.* ſtrični bratr, dwoch bratrow ſini. Stryiecznoſtryieczny brat, *Steb.* 77, przeſtryyca mogo syna). Stryieczny syn, *Bh.* ſtreycenec; *Vd.* ſtriz, ſtrizhiz, oshimiga brata dete, bratrov ſin, ſtrizou ſin; *Cro.* ztrichich, ſstrichich, ſtriuiah; *Sla.* ſtricsich, Vaterbruderſohn. Stryieczna córka; *Cro.* strichichna, *Sla.* ſtricsichna, Vaterbruderſtochter; (*Vd.* ſtrishnoſt, ſtriznia, s ſtryieczność). STRYIENKA, - i, ż., STRYINA, STRYYNA, - y, ż, ſioſtra oyca, meines Vaters Schweſter; żona ſtryia, meines Vaterbruders Frau; *Slo.* ſtrina, ſtrićkowa manjelka; *Sr.* 1. trékowa, *adj.* trékowſki *amitinus*; *Cro.* sztrina *patris soror, uxor patrui*; *Vd.* ſtrizinja, ſtrishka; *Rg.* ſtrina; *Bs.* ſtrina, ſtricena sgena; *Sla.* ſtrina; *Rs.* стрыя. Ktoby spał z ſtryiną swoią, i odkryłby aromotę ſtryia swego. *Bud. Levit.* 20, 20. STRYIOWSKI, - a, - ie, *patruelis. Cn. Th.* 1078, Oheims:, Vatersbruders; n. p. Stryiowſkie cnoty. *Tr.*

STRYKNĄĆ, *ob.* Strzyknąć.

*STRYNOŻYĆ, *ob.* Trzynożyć.

*STRYSZ, - u, *m.*, lód na rzéce gęsto ſatkany. *Ryd.*, *Kozik.*, *ob.* Sryss, srzeź, dicht gehende Eisſchollen auf einem Fluſſe, die ſich ſtopfen; der Eisgang.

STRYSZEK, - szka, *m.*, *dem. nom.* Strych. - §. dziadek, orzecholom, der Nußknacker.

STRYY, *ob.* Stryi.

STRZAŁ, - u, *m.*, wyſtrzał, ſtrzelenie, der Schuß. Strzał, wyſtrzelenie z iakiekolwiek ſtrzelby *Jak. Art.* 3, 317. Jednym ſtrzeleniem raniony, drugi ieszcze ſtrzał do siebie wymierzony widział. *Gas. Nar.* 1, 256. STRZAŁA, - y, ż., STRZAŁKA, STRZAŁECZKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* ſtrela, ſtrelka; *Slo.* ſtrela, Ssip, (*Slo.* strela *fulmen*, *Ger.* Donnerſtrahl, Blitzſtrahl); *Sr.* 1. ſchipa, liok, lwok; *Crn.* ſtrela, (1. *fulmen*, 2. *sagitta*); *Crn.* pshiza; *Vd.* ſtrela, ſtrelza, ſtrella, ſtreile, pshisa, sulza. (*Vd.* grumſki ſtrel, grumſka ſtrela, s piorun); *Cro.* sztréla, (*Cro.* strela, s piorun, *ob.* trzaſkawica); *Bs.* ſtrila; *Rg.* ſtrjéla, ſtrjelizza; *Rs.* стрѣла, стрѣлка, стрѣлочка; (*Eccl.* громовая стрѣла, перунъ); Notker ſtrala, *Anglos.* ſtrael, *Suec* ſtrala, *Ital.* ſtrala, *Dl.* ſtrilla, *obsol. Germ.* der Strahl, s der Pfeil); pocisk do kuszy, do łuku, der Pfeil zum Schießen. Strzały żelesce, *ob.* Grot. Strzała przyłomna, bez grotu, *ob.* Wereszka; *ob.* Brzechwa. - Strzałą poległ mierno ugodzony. *Lib. Hor.* 67. Kupidynek w iednéy rącsce trzyma łuczek, w drugiéy dwie ſtrzałeczki drobne. *Pot. Arg.* 464, *Sim. Siel.* 22. Strzałki i *Velum. V.*

pochodnicska, Kupidyna sprzęty. *Mon.* 76, 2. Dwie *ſtrzele (*Duel.*) *Pot. Pocz.* 475. Poleciał iak ſtrzała. *Teatr* 18, 155, cf. lotem, ptakiem, piorunem; cf. *Rg.* ſtrjelovit *velox*, ſtrelovitôs *velocitas*). Strzała pierzasta, *ob.* Pierzasty, cf. birkut). Ś. Michał pokazał się nad woyſkiem, pioruniſtą ſtrzałą goniący Chmielnickiego. *Chmiel.* 1, 217. Strzała procna, spora, *ceſtrosphendone. Cn. Th.* 1078, Schleuderpfeil. Procne ſtrzały. *Zab.* 6, 155 *Min.* Strzały przyprawne dla ſtrzelania z łuku i z laſki proſtéy dla zapalenia iakiego mieysca nieprzyiacielſkiego. *Aqu. Mscr.*, Brandpfeile. - *fig. poet.* I cierń sam mały proſtuie w niebo swe ſtrzały. *Dar. lot.* 12, swe kolce, ſeine Stacheln. - §. Strzała na niebie. *J. Kch. Dz.* 12, ein gewiſſes Sternbild. - §. *Math.* Strzała w cyrkule, liniia między cięciwą a między łuney wysokością. *Sol. G.* 7, der Pfeil, ein Theil von dem halben Durchmeſſer eines Cirkels. - §. Strzałka magnesewa, igła magnesem natarta. *Sol. G.* 1, die Magnetnadel; *Rs.* стрѣлка, n. p. минутная стрѣлка index zegarowy. - §. Strzałka, plama na ſkórze, na sierci na kształt ſtrzałki, gwiazdeczka, ein Strahl, ein Stern, ein Flecken von anderer Farbe auf der Haut, auf dem Felle. Syn móy ſtrzałkę ma na lewéy pasco. *Kniaź. P.* 2, 230. Strzałka biała na łbie końſkim. *Tr.* - §. Strzałka, środnia część kopyta końſkiego, ſtrzelica, der mittlere Theil des Hufes eines Pferdes, der Strahl, die Gabel. Apertura nayczęściéy w pęcinie przypada, gdy się koń tratnie, albo też w ſtrzelicy. *Hipp.* 152. Skarzy się koń wilkowi: w ſtrzałce mam wrzód spory. *Jak. B.* 211. - §. *Botan.* Strzałka, *sagittaria*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 3, 38, das Pfeilkraut; wodna ſtrzała, uszyca. *Syr.* 775. - Strzały, ſtrzali iad, nocny cień, psinki, *Dorycnion*, ziele tak rzeczone, iż ſtrzały sokiem iego napuszczano. *Syr.* 1374, eine Art Nachtſchatten; *Ross.* стрѣлá bobrek trójliſtny. STRZAŁISTE, STRZAŁOWE spoienie, szew ſtrzaliſty, *ſuture sagittalis*, spaia kości przodku głowy. *Perz. Cyr.* 1, 27, *et* 29, *Krup.* 3, 210, die Pfeilnaht in der Hirnſchale. STRZAŁOWY, - a, - e, do ſtrzał należący, *Sor.* 1. ſwokowé; *Rg.* ſtrjeelni; *Cro.* sztrélni; Pfeils. Strzałowa trzcina. *Cn. Th.* 1078. STRZAŁKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt ſtrzałki, wie ein kleiner Pfeil geſtaltet. Kukułka ięzyk ma ſtrzałkowaty. *Zool.* 263. Liście ſtrzałkowate, *sagittatum*: tróykątne, z wycięciem przy osadzie węglaſtym. *Botan.* 55. **STRZAŁOCHYBKA bogini, *dea pharetrata. Gwag.* 617, ſtrzelczyna, *Diana.* - **STRZAŁONOŚNY, *sagittifer. Cn. Th.* 1078, pfeiltragend; *Rag.* ſtrjelonoſni, ſtrjelonoſsaz; *Cro.* sztrelonószecz.

Pochodz. *ſtrzelać*, *ſtrzelić*, *ſtrzelec*, *ſtrzelczy*, *ſtrzelba*, *ſtrzelecki*, *ſtrzelnica*; *doſtrzelić*, *naſtrzelić*; *oſtrzelić się*, *odſtrzelić*, *poſtrzelić*, *poſtrzał*; *przeſtrzelić*; *rozſtrzelić*, *uſtrzelić*, *wyſtrzelić*, *zaſtrzelić*, *zaſtrzał.*

STRZASKAWICA, *ob.* Trzaſkawica. STRASKIEM, *ob.* z Strzaſkiem. STRZASNĄĆ *cz. idntl.*, Strzaſkać *ndk.*, *Bh.* ztroſkotati; sgrzmotnąć, z trzaſkiem rozbić, zerſchmettern, zertrümmern. Uchodząc nazad działka swoie porzucili, nasypawszy w nie pełno prochu dla ſtrzaſkania. *Gwag.* 154. Łeb mu na kawałki ſtrzaſkam. *Teatr* 9, 135. I dyamentowy sapor ſtrzaſka pocisk piorunowy. *Zab.* 15, 297. - §. *tr. fig.* Zginęliśmy, i ieśli nas nie wesprze łaska

Digitized by Google

ſka Twa, możny królu, wszelka nadzieia się ſtrzaſka. *Min. Ryt.* 2, 270, pęknie, rozbiie się, zniknie, alle Hoffnung ſcheitert. Otargnego żwawość lwa musi się ſtrzaſkać. *Zab.* 8, 398 *Kor.*, musi uledz.

STRZĄSNĄĆ, STRZESNĄĆ, ſtrząsł, *F.* ſtrząśnie *czyn. idntl.*, ſtrząsać, ſtrzęsać *ndk.*, trząsaniem zrzucić, herunter ſchütteln, abſchütteln, *pr. et fig.*; *Boh.* ſtraſti, ſtreſi, ſtraſti; *Vd.* ſtreſti, poſtreſti; *Bs.* ſtreſti; *Dl.* sztreſsti; *Ec.* compрясáю; *Rs.* стрясти, стрясать, стряхнуть, стряхивать. Po ſtrząsłych owocach następuią świeże. *Przyb. Ab.* 59. Łakoma śmierć owoc niedoyźrzały ſtrzęsła. *Groch. W.* 401. Złoż włosienicę, ſtrząśniy popioł z głowy. *Miaſk. ryt.* 2, 58. Przez ten oręż ſtrząsnąłem narody, i wytraciłem króleſtwa; ſtrząsnąłem przez niego konia i ieźdca. *Bud. Jer.* 51, 21. Ruszono niektórych wsi gromady do ſtrzęsienia lasów, w których się hultaie kryli. *Gaz. Nar.* 1, 239, do prześledzenia, ausforſchen, durchſuchen. - §. *cum Inſtrum.* Wół, gdy się zapali, będzie chrapał, sapał, rogami ſtrzęsał. *Wer. Rgl.* 125, będsie rogami miotał, ciſkał, rzucał.

*STRZĘBEK, *ob.* Strzępek. *STRZEĆ, *strzeć, *ob.* Zetrzeć.

STRZEC, Strzedz, ſtrzegł, ſtrzeże, ſtrzegę *cz. ndk.*, *Boh.* ſticiy, ſtrzehl, ſtrzehu; *Bh.* ſtetiti néčeho, hljdati, dohlidati ſe (cf. glądać, doglądać); *Slo.* ostrihám; *Sr.* 1. ſwarnowacj, wobwarnuyu (cf. warować, obwarować); *Vd.* ſtrezh, ſtregl, ſtreshem, variti, varjem, varuvati (cf. warować), obarovat, obranit, vanzhati, povanzhati, savahtat, (*Vd.* strezhi, ſtrieshem, ſtrieshem, z posługiwać, usługiwać, *Vd.* ſtreshba, obſtreshba, z czekanie, oczekiwanie; *Vd.* ſtrezhi, z oczekiwać; *Crn.* strężhi, ſtrężhem *miniſtrare*); *Cro.* sztrasim; *Hg.* ſtrásilok; *Rs.* стеречь, стеречу, берéчь, оберечь, зберегать, берегу, оберéчь, оберегать (cf brzeg); *Ec.* стрегу, опасаю (cf. opatrzeć), брещи, брегу, блюсти, блюду); *cf. Gr.* τηρέω, τηρησω. - Strzéc na ſtrażnicy ſtoiąc, straż trzymać. *Cn. Th.* 1078, wachen, Wache halten. Stróż, który ſtrzegł w więzieniu Pawła Ś.... *Sal.* 6, 166, der ihn bewachte. Miasto odźwiernych, drzwi ſtrzegą dłużnicy. *Groch. W.* 565, leżą przede drzwiami ſtrzegąc, ſie halten Wache vor der Thüre, hüthen die Thüre. Strzec czego, kogo, z pilnować, oko mieć, żeby co nie zginęło etc., bewachen, hüthen. Strzegący czego, *Rs.* наблюдатель. Koni pańſkich, iak oka w głowie ſtrzegę. *Teatr* 19 *b*, 31. Na nic więcéy się nie zdam, iak tylko ſtrzec twoich owieczek. *Teatr* 51 *c*, 47. Strzec ią pilniéy, niż oka mego, byłem winien. *P. Kch. Orl.* 1, 220. Cnoty, prawdy, ſtrzeż pilnie, iako oka w głowie. *Rey Zw.* 25 *b*. Strzec niewiaſty, nalewać w piaſty. *Rys. Ad.* 63, daremna praca). Nie mnieysza ieſt chwała nabytych rzeczy ſtrzec, iako i nabywać. *Petr. Ek.* 77, zachowywać, konſerwować, erhalten, bewahren. Jakem zebrał tysiączek, powiedziałem sobie, ſtrzeż - no ty tylko dobrze pierwszego, a i drugi do niego przyydzie. *Kras. Pod.* 2, 144. Złym ſtrzeżeniem, złodzieiów kraść uczą. *Pot. Syl.* 397, cf. okazya robi złodzieia). - Strzéc od czego, zachowywać od czego, vor etwas bewahren, hüthen, verwahren, in Acht nehmen. Niech bóg ſtrzeże oyczyznę od takich obrońców praw iéy. *Gaz. Nar.* 2, 272. Napomniał Apollo Filippa, aby zdrowia swego ſtrzegł od wozu pocwornego. *Warg. Wal.* 28. - *Omiſſo* od czego, *subaudiendo* od niebezpieczeńſtwa, szkody, zguby etc. Pijanego a dziecięcia bóg ſtrzeże. *Rys. Ad.* 54, broni, beſchützen. Dziwnie bóg ſtrzeże niewinnego. *Rys. Ad.* 9. Strzeżonego bóg ſtrzeże. *Sax. Art.* 59, *Pot. Arg.* 505, chcącego zginąć, nikt nie uſtrzeże; Kto się sam zginąć napiera, darmo ſtróż przed nim zawiera). Uſt swych kto ſtrzeże, ſtrzeże duszy swoiéy. *Brat. G. b.* Boię się, że są poimani; albo czego ſtrzeż boże, pozabiiani. *P. Kch. Orl.* 1, 84, uchoway boże! Gott behüte! Gott bewahre! da ſey Gott für! das wolle Gott nicht! Nierównie lepiéy łaſkawość, niżeli oręż ſtrzeże panowanie. *Off. San.* 44. - §. Strzéc się czego, kogo, z chronić się, wyſtrzegać się, ſich hüten, ſich vorſehen, ſich in Acht nehmen; *Boh.* ſtrehu, ſtrehnauti ſe, hledét ſe; *Vd.* ogibatise, opuſtiti, sogibatise, vgenitise, se sogniti, se vogibati, sojibatise, ogenitise; *Cro.* chuvatisze, habatisze; *Sln.* pazitise; *Rs.* храниться, внимать отв кого, опасаться, оберéчься, оберегаться, обéгать чего, блюстись; *Ec.* брегуся, огрестися, огребáться, отгребéтися, опазáться. Kto się czego, choć pilno ſtrzeże, przedsię nie zawsze się uſtrzeże. *Cn. Ad.* 395. Lepiéy się człowiek sam ſtrzeże, niżli się go ludzie ſtrzegą. *Rys. Ad.* 55. Każdy się nie swego wiatru ſtrzeże. *Sk. Kaz.* 69. Kto się zawsze ſtrzeże, ten bezpieczno chodzi. *Bud. Ap.* 61. Bezecnych ludzi ſtrzéc się iak ognia. *Exop.* 24. Z niewſtydliwemi ſtrzegła się obcowania, zawsze gorszéy niżli psa, niżli węża. *Teatr* 42 *d*, *B.* Strzegą się ich, iak morowéy zarazy. *Mon.* 64, 19. Niech chłopiec ſłucha prawdy, niech czasem się obawia, a zawsze się ſtrzeże. *Pilch. Sen. Gn.* 226. - *§. Szczęśliwi ci, co inszych ſtrzegą się przygodą. *Wer. Pob. C* 4 *b*, *ob.* kaiać się czym, przykład, przeſtrogę, sobie z czego wziąć, ſich eine Warnung, eine Lehre woraus nehmen, ſich daran ſpiegeln. Weyrzyy na insze państwa, a karz się ich szkodą, Szczęśliwy, co się ſtrzeże inszego przygodą. *Stryik. Tur. E* 3. - §. Strzéc czego, z dopilnować czego, dochowywać; przyſtrzegać, na oku mieć, in Augen haben, in Acht nehmen, beobachten. I w mowie i w milczeniu zawsze ſtrzeż pomiaru. *Min. Ryt.* 4, 174. Jeśli długo myśliss być szczęśliwy, Strzeż tylko uciech niewinnéy natury. *Zab.* 15, 405 *Zabł.* Przodkowie nasi, co sławy ſtrzegali, Dla Rzeczypospolitéy i gardła dawali. *Rey Zw.* 246 *b*, pilnowali, szukali, pragnęli). Więcey ſtrzegą powagi, okazałéy mowy, Niżli coby przyniosło nam pożytek zdrowy. *Biel. S. N.* 5. Serce zdrady nieumieiętne, słowa ſtrzeże. *Gor. Sen.* 165, dotrzymuie, ſein Wort halten. - §. Strzéc na kogo, pilnować na kogo, zasadzać się na kogo, auf einen paſſen, lauern, auf ihn halten. *Inſidiari*, czuhać, ſtrzéc na kogo. *Mącz.* Smierć na cię ſtrzeże. *Groch. W.* 527. Wszyscy na krew' *ſtrzegaią, mąż na śmierć brata swego czuha. *Leop. Mich.* 7, 2. Pochlebcy przewrotnością chytrą swą na to ſtrzegą, ku czemu się przyrodzenie Pańſkie naywięcéy ściąga. *Kosz. Lor.* 40, tego pilnuią.

Pochodz. *Stróż*, *stróża*, *stróżować*; *straż*, *strażnica*, *strażnik*, *strażniczy*, *strażnikowſtwo*; *ostróżny*, *ostróżność*, *ostrzegać*, *postrzéc*, *postrzegać*, **postróżca*, *przestrzéc*, *przestrzegać*, *przestrzegacz*, *przestrzegasz*, *przestrzega*; *podstrzegać*, *podstrzegacz*; *przystrzegacz*; *ustrzegać*, *ustrzéc*; *wystrzegać*, *zaſtrzegać*.

STRZECHA, STRECHA, -y, *ż.*, STRYCH, -u, *m.*,

Digitized by Google

Bh. strěcha; *Sor.* 1. cjlecha, tjecha, trěw; *Sor.* 2. tschěcha; *Crn.* strěha, streiha; *Vd.* streha, strehiza; (*Vd.* strieshenza, = deszczowa woda); *Cro.* sztroha *protectum*, sztrosina *stillicidium*, *Dl.* sztroha, *Rg.* strěha, *Bs.* strehha, pokrov od kuchje; *Sla.* striha; *Rs.* стрѣха; w innych dyalektach znaczy dach w ogólności; w Polskim zaś dziś dach słomiany, poszycie na chłopskim domu, *Germ.* das Strohdach, ein schlechtes Dach, wie auf einem Bauernhause; dawniéy w czasach mniéy przekwintnych za każdy dach wzięte, sonst jedes Dach überhaupt. Przodkowie W. K. Mości nie pod strzechą leżąc, ale w polu się potykaiąc, budowali-ć tak wielkie państwo. *Jan. Oksz. L* 3 *b.* Buduie-li kto co ku szkodzie sąsiada swego, iako gdyby mu strzechę albo abdach na iego dworzec wpuścić chciał,... *Szczerb. Sax.* 36. Wiatr gwiżdże, dmucha, nawałnie z domów zrywa strzechy. *Jak. B.* 157. Nieladno dom pod zgnilą nowy stoi strzechą. *Pot. Jow.* 17. Ptak siedząc na strzesze. *Zab.* 11, 3 *Kess.* - §. Strzecha, mieysce pod strychem, poddasze, der Ort unter dem Dache, der Boden, der Söller; *Sr.* 2. pschétsch, zurla; (*Sr.* 1. podtjeschné poddaszny); *Vd.* nahise, (*Vd.* podstrehina, podstrehje, podstreshnik, z wiązanie); *Crn.* svisle; *Rs.* засмрѣха, подволока, надвязница, чердакъ, чардакъ, чердачёкъ. Pomogłem Bartłomiejowi złożyć furę siana pod strych. *Teatr* 24 *c*, 21, auf den Heuboden. Jako lis na kury pod strzechą się tai. *Rey Wiz.* 159 *b.* Ptak pod strzechą się kryie. *Zab.* 13, 156. Letki iak wróbel w strzesze. *Teatr* 52 *b*, 101. Mieszka pod strychem. *Teatr* 18, 26, unter dem Dache, auf dem Boden, in einem Dachstübchen wohnen; cf. *Vd.* podstrehuvati, pod streho vseti, = do domu swego przyiąć, stanowić u siebie, gościć u siebie; cf. *Slo.* ſ streſſe ſa pritiſnut *sub uliena umbra latitare*). Fortuna mię z gmachu w ciasny strych przeniosła. *Teatr* 43 *b*, 96, w ciasne podłe pomieszkanie). Przed miłością, i strych nas nie schroni. *Teatr* 43 *b*, 11, chałupa, chata, eine Hütte. Nikt pod strzechą nie nabył doświadczenia. *Oss. B.* 2, doma siedząc, za piecem, legartuiąc, cf. domator). - *§. Kazała im wstąpić na wyższy strych domu swego. 1 *Leop. Jos.* 2, na wyższe piętro; cf. *Ger.* Strich. Adlg.

STRZEGĘ, *ob.* Strzéc. STRZEKAĆ, *ob.* Strzykać.

STRZELAĆ *cz. kontyn.*, Strzelić *ndk.*, *Bh.* střeliti, střjleti, střiljwati; *Sr.* 1. tjelam; *Sr.* 2. ścieliſch, ścielaſch; *Crn.* strělam, streilati; *Vd.* strielati, streliti, streilat, strìellat, ognjati, ognjuvati (*ob.* ognia dawać); *Cro.* ztrélati, sztrélyam, sztreliti, pukshati (cf. puszka, cf. puścić, cf. pukać); *Sla.* pucati; *Rag.* strjéliti, strjégljati, strièglivati; *Bs.* strilati, strigljati; *Rs.* стрѣльнуть, стрѣлять; (*Etym.* strzała); z łuku, z działa, z strzelby pocisk wyrzucać, schießen, abschießen, losschießen, abdrücken, feuern, abfeuern. Kiedy żołnierz każdy osobno strzela, nazywa się to ogniem sztachetowym. *Jak. Art.* 2, 456. Chłop strzela, a Pan Bóg kulę nosi. *Zagl. Ad.* 28, *Jabł. Buk. R* 2 *b.* Z armat pospolicie strzela się albo kulmi, albo kartaczami. *Jak. Art.* 1, 244, z armat biią kulmi, aus Kanonen wird geschossen, gefeuert; oder: schießt man, feuert man mit... W Krakowie rzemieślnicy kurka strzelali przed miastem, gdy ... *Bjel. Sw.* 246, *ob.* kurek, nach dem Vogel schießen. Strzelanie do kurka, das Vogelschießen. Mówić bez myśli, iest to strzelać bez ładunku. *Zab.* 14, 54 *Nagt.* Bąki strzelać, *ob.* Bąk; *Rs.* кубарить. Pilnie do szkoły chodźcie, nie strzelaiąc bąków po ulicy. *Dambr.* 372. Lepiéy syna dać do szkoły, niżeliby miał po polach, ulicach, bąki strzelać. *Glicz. Wych. K* 2 *b*, walęsać się). - Jak strzelił, prędko. *Cn. Ad.* 928, iak pióro opalił, lotem, piorunem, z trzaskiem, iak z bicza, wie ein Blitz, schnell. - Jelenie strzelaią się przed psami. *Kluk Zw.* 1, 344, *Passive*, die Hirsche werden geschossen vor... Strzelać się *recipr.*, poiedynkować się na strzelbę, na kule, sich mit einem herum schießen, auf den Schuß duelliren. Szlachcic o zelżywe słowo zaraz gotów strzelać się. *Jez. Wyr.* Nic w Achillesie tak Homer nie chwali sławnie, Jako że się on dla Patrokla strzela. *Chrośc. Fars.* 67. - Dzidą strzelić. *Tward. Wł.* 8, ciskać, den Wurfspieß werfen. Wielka różnica, ieżeli iednym oszczepem ze wszystkiéy mocy strzelono, a drugi ladaiako wypadł z ręki. *Gor. Sen.* 60. - W obozie więcéy ognia piekielnego, niż strzelanego. *Bals. Sw.* 2, 433, więcéy grzeszenia, niż strzelania, es wird im Lager mehr gefündigt, als geschossen. - *Allegor. fig.* Modlitwami do nieba strzelać. *Birk. Dom.* 107, cf. modlitwy strzeliste). Nazyanzen z pustyni listami strzelaiąc wiary bronił. *Sk. Dz.* 311. Tylekroć napięte nadzieie strzeliły wiatrem próżnym. *Tward. Wł.* 134, pękły, seine Hoffnungen zerstoben. Strzeliła skała strumieniem. *Cn. Th.* 1078, wytrysnął strumień z skały). Runął na wznak o ziemię, krew' strzeli do góry, *cruor emicat alte. Zebr. Ow.* 82, buchs, strömt empor. - Wre semsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela. *Dmoch. Jl.* 2, 8, wypryskuie, wyziera, iskrzy się, sprüht aus den Augen. Gdy syn groźny Saturna gromy z nieba ciska, Razi ladzi okropną światłością i trzaskiem, Takim z ramion królewskich miedź strzelała blaskiem. *ib.* 2, 12, odbiiała, Schimmer werfen, schimmern. - Złote strzelaiące, *aurum fulminans. Krumł.* 476, Knallgold, Platzgold, Prasselgold. - *W Górnictwie;* kamień strzelać, prochem rozsadzać. *Os. Zel.* 31, einen Stein mit Pulver sprengen. Kamienie kruszcowe prochem rozsadzać, nasi górnicy sowią strzelać rudę. *Os. Rud.* 40. - *Simil. neutr.* Ziemia rysami strzela. *Zebr. Ow.* 35, *diffilit*, pada się, rozsiada, pęka). - *aliter*; strzelać do kogo, zaczepiać go, uwiiać się koło niego, sich an einen machen, ihm bevzukommen suchen. Strzelali do Jesusa żydowie, strzelali i poganie. *W. Post. W.* 47. - *Aliae figurae*; Strzelać oczyma, (cf. strzyc oczami), *Bh.* čumjm, lelkugi; *Crn.* sijam; *Vd.* siati, okulsiati, pomeshkuvati; mit den Augen herum schießen, die Blicke herum fliegen lassen. Nie będziesz u mnie, póki się dobrze szafować oczyma, i niemi nie strzelać nauczysz. *Sk. Zyw.* 2, 395. Umie mléc ięzykiem, i strzelać oczyma niesfornie. *Przyb. Milt.* 368. Czego ty strzelasz raz tu, drugi raz tam temi ślepiami? *Teatr* 55 *b*, 49. Pan porucznik strzela oczkami na panią moię. *Teatr* 35 *b*, 33. Strzelay zapalczywie oczami. *Teatr* 36 *b*, 38. Strzelanie oczami, *Crn.* syalost. Strzelaiący oczami, *Crn.* syâlu, sijalu. - *Similiter;* Po cóż człek marny na dal myślą strzela? *Hor.* 1, 285 *Nar., quid brevi fortes iaculamur aeuo multa?*). Przecz w krótkim wieku po świecie strzelamy. *Petr. Hor.* 2, *C* 2 *b*, *not.* „Włóczenie po świecie strzelaniem zowie Horacy, dla prędkiéy odmiany, dziś

Digitized by Google

tu, a iutro gdzie indziéy będzie". - Strzelać gdzie, *Verb. Med.*, bieżeć gdzie, czesać, wohin ſchießen, eilen, rennen, laufen, ſtießen. Dafnida się porywa, nie utrzymana, ani uprossona, Jako sarneczka ſtreli w las pierzchliwa. *Tward. Daf.* 38. Strzeli chyłkiem od podwoia. *Brud. Oſt. A.* 6. - *De plantis*, ſtrzelać, prędko wzgórę wyraſtać, ſchnell empor ſchießen; cf. wzroſt ſtrzeliſty). J drzewo młodociane buyniéy ſtrzela w lesie. *Nar. Dz.* 1, 4. Tu pomiędzy wysokich kabłąków roztwory ſtrzelają cienkie drzewka, derenki i świrki. *Zab.* 9, 370 *Exſſ.* Ten kwiatek złotym szmelcem malowany, Dziś z pączka ſtrzela, a iutro usycha. *Zab.* 9, 303 *Zabł.* - *Similiter*; Włosy, nie wiem, z iakiéy przyczyny ſtrzelają w niebiosy? *Mon.* 70, 172, nagle się podnoszą, wsieżają, ſie ſträuben ſich plötzlich empor. - Strzelenie, Strzelanie, *Subſt. Verbale*, das Schießen, das Geſchieße; *aliter* ſtrzelenie, *ut* na ſtrzelenie dwoie, troie, iedno, z łuku, z kuszy, z armaty, z rusznicy, ieſt co odemnie. *Cn. Th.* 1028, ein nen, zwey, drey Schuß weit, einen Büchſenſchuß, Kanonenſchuß, Bogenſchuß weit u. ſ. w.; *Ec.* стрѣлиѥ, разстоянїе мѣста сколько стрѣлою досягнуть можно. Zstąpiwszy z drogi w lewą na iedno z łuku ſtrzelenie, oglądaliśmy ſtudnią. *Warg. Radz.* 58. Ztamtąd na ſtrzelenie z łuku ieſt drugi pagórek. *Pasz. Dz.* 30. Dziś w zad cofaiemy na ſtrzelanie z działa. *Jabł. Buk. O* 3 *b*, ſtrzelbiszcze. STRZELBA, - y, *ż.*, *Bh.* ſtřelba; *Sr.* 1. tjelba; *Vd.* ſtrelna puksha, pushka, (*ob.* puszka, puszkarz), ſtrelilu, ſtrelashtvu; *Cro.* púška; *Di.* szamokresz (cf. samoſtrzał); *Rs.* стрѣльба, ружьё (*ob.* oręż); narzędzie iakiekolwiek do ſtrzelania, *ob.* fuzya, ruśnica, działo, armata i t. d., das Gewehr, Schießgewehr. Gończy pies napędza zwierze na ſtrzelbę. *Zool.* 306, na ſtrzelczą rękę). - *Plerumque*, ſtrzelba *collective*, z ſtrzelby, wszelkie gatunki ſtrzeleckich broni, Geſchütz. Mała ſtrzelba, rusznice i muszkiety; wielka, działa, armaty. *Arch.* 61. Strzelba polna rożni się od dział wielkich burzących. *ib.* 2, 15. Strzelbę rozsadziwszy, i iednę na kościele, a drugą z tamtą ſtronę rzéki rozrychtowawszy, mury tłuką, *bombardis diſtribuitis. Krom.* 457. Kościoł ſtrzelbą osadził. *Biel.* 152. Mury dobrze obwarowane i ſtrzelbą ziemną i zwierzchną. *Gwag.* 368. Zwiezione działa i inszą ſtrzelbę ku zbiianiu murów. *Baz. Sk.* 164. - §. Strzelba, = ſtrzelanie z ſtrzelby, bicie z dział, ogień ſtrzelecki, das Schießen, Beſchießen, Feuern, Abfeuern. Częstą i gęstą ſtrzelbę z zamku na miaſto wypuszczać każe; *crebras globorum a bombardis eiectiones. Krom.* 616, gęsty, tęgi ogień, er ließ aus der Burg ein tüchtiges Kanonenfeuer auf die Stadt machen. Z dział ſtrzelba długo trwała. *Stryik. Henr. C.* Strzelba gęsta szła na oblężonych, aby ich z blanków mógł spędzić. *Biel.* 81. Wprzód ſtrzelbą z daleka, Polacy z kusz, a Rusacy z łuków bitwę zwodzili. *Krom.* 274. Strzelba nastąpiła na Turki, iako grad gęsta. *Birk. Chod.* 34. Jakoby ſtrzelbę gwałtowną z iak naywiększych dział wypuszczano. *Wez. Zap. A.* 4. STRZELBMISTRZ, - a, *m.*, puszkarz, co robi ręczną ſtrzelbę. *Jak. Art.* 3, 318, *ib.* 315, der Büchſenmacher. STRZELBMISTRZOWSKIE naczynia. *Jak. Art.* 3, 237, puszkarſkie, Büchſenmacherwerkzeuge. *STRZELBISZCZE, - a, *n.*, ſtrzelenie, dalekość doniosłości ſtrzelania, der Schuß, die Schußweite. Oba woyſka, gdy się, iako na dwoim ſtrzelbiszczu z łuku nad rzéką ściągały ... *Stryik.* 545. STRZELBNY, - a, - e, od ſtrzelby, Schießgewehr-, Gewehrflinten-; *Rs.* ружейный. Niedawnych wieków wynaleziony proch ſtrzelbny. *Chmiel.* 1, 234, Schießpulver, ſtrzelecki proch, ſtrzelniczy. STRZELCZY, - a, - e, *Bh.* ſtřelčí; *Rs.* стрѣльный; od ſtrzelania, Schuß-, Schieß-, Schützen-. Wielki to na Moſkwie ſtrzelczy urząd, iako u Turków Janczar Aga; nigdy go Carowie nie powierzają, ieno abo braciom, abo bardzo dufałym. *Zol. Mecr.* 63, Oberſchützenamt. Amor, ſtrzelczy ów pachołek. *Merszt.* 76, Schützenbube, kleiner Schütze. - Strzelcza ręka, = doniosłość pocisku, die Schußfäßigkeit, wenn etwas dem Schießenden ſchußmäßig oder ſchußgerecht ſteht, ſo daß ers treffen kann. Bronili się nasi, ſtrzegąc naywięcéy tego, aby nieprzyiacielom na ſtrzelczą rękę nie przychodzili. *Biel.* 682. Krzyknął hetman na swoich, aby Tatarom ſtrzelczą rękę odjęli. *Papr. W.* 2, 389. Nie wiedział, iż źle Kozakowi na ſtrzelczą rękę przychodzić. *Papr. Gn.* 1164. STRZELCZYK, - a, *m.*, młody ſtrzelec, czeladnik ſtrzelecki, der Jägerburſche. Z ſtrzelczyków i masztalerzów na łowczych i koniuszych awansowali. *Teatr* 19 *b*, 6. STRZELCZYNA, - y, *ż.*, bawiąca się ſtrzelaniem, *Rg.* ſtrjègljaliza, die Schützinn, die ſich mit Schießen beſchäftigt. Strzelczyna Dyana. *Otw. Ow.* 197. STRZELEC, - lca, *m.*, *Bh.* ſtřelec; *Slo.* ſtrelec; *Sr.* 1. tjelcz; *Sr.* 2. ſchutza; *Crn.* ſtrélz; *Vd.* ſtrelz, ſtreliz, ſtrielaves; *Bs.* ſtrigljeç, ſtrilaç, metalaç; *Rg.* ſtrjègljalaz, ſtrjègljaz; *Cro.* ſztrélecz, metalacz; *Ec.* стрѣлєць, стрѣлальникъ; *Rs.* стрѣлецъ, стрѣлокъ; ſtrzelaiący, ſtrzelaniem się bawiący, der Schütze. Strzelec łuczny, der Bogenſchütze. Strzały nieprzyiacielſkie wracały się na wſtecz, i ſtrzelce swoie biły i na głowę porzily. *Wys. Kat.* 98. Partus pewnieyszy ſtrzelec, niż Gnoszyyſki. *Bard. Tr.* 445. Strzelec kulny z muszkietu. *Cn. Th.* 1078, *ob.* Puszkarz, der Büchſenſchütze. Strzelec na zwierzę, der Jäger, (*diſtg.* Myśliwiec). - Strzelec do posługi, der Büchſenſpanner; *Vd.* pukshen napenjar, napenjavez). Mamy lokaiów czterech, hayduków dwóch, laufra, ſtrzelca, psiuka. *Teatr* 26 *b*, 41. - §. Strzelec, znak niebieſki iesienny, między Niedźwiadkiem i Koziorożcem. *Otw. Ow.* 57, *Zebr. Zw.* 25, *J. Kch. Dz.* 12, der Schütze am Himmel, ein Sternbild. - §. Strzelec, wąż, na ludzi się iak ſtrzała rzucaiący. *Dudz.* 25, die Pfeilſchlange, die ſich wie ein Pfeil über einen herwirft, *iaculus*, ἀκοντίας, die Schießſchlange. Wąż, którego zowią ſtrzelec, iakoby ſtrzała ſkoczy z daleka na człowieka. *Eraz. ięz. P.* 2. STRZELCOWA, - ówy, *ż.*, żona ſtrzelca, des Schützen Frau; *Sr.* 1. tjelcowa. STRZELECKI, - a, - ie, *Bh.* ſtřílecý, ſtřeleckí; *Sr.* 1. tjelczowné; *Rs.* стрѣлецкій; od ſtrzelców, Schützen-. Jeſt w Krakowie i w Poznaniu szkoła ſtrzelecka. *Skrzet. P. P.* 2, 129. Strzelecki proch, *ob.* ſtrzelniczy, ſtrzelbny. STRZELENIE, STRZELIC, *ob.* Strzelać. STRZELICA, *ob.* Strzałka u konia. *STRZELISKO, - a, *n.*, ſtrzelanie, ſtrzelba, *contemn.*, *ridic.*, der Schuß, das Schießen. Nabrawszy w gębę flegmy, chciał przez ſtół ſtrzeliſko Uczynić, a on w kaszę, która ſtała blizko. *Pot. Jow.* 2, 17, *ob.* pluć komu w kaszę). STRZELISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen ſtrzał, od ſtrzał, Pfeil-, voll Pfeile. Strzeliſte grady owe czołna gniotą. *Przyb. Lus.* 27, Pfeilhagel. = *Metaph.* ſtrzeliſty, na kształt ſtrzały, pociſku się wzbiiaiący,

Digitized by Google

wie ein Pfeil in die Höhe fliegend, empor fleigend; *Rag.* ſtrjelovit ſ. s prędki, *ob.* iak ſtrzała). Łzami oblewa dzieciane pieszczoty, Sięgaiąc niebios ſtrzeliſtemi groty. *Zab.* 9, 11. Modlitwy ſtrzeliſte. *Węg. Org.* 3, bardzo gorące, inbrünſtige Gebete; *ob.* modlitwami do nieba ſtrzelać; *Rg.* molitva ſtrielatna *preces iaculatoriae*). Pisałem oycu iego, i przesłałam liſty, W których mi syn oświadczał swóy affekt ſtrzeliſty. *Tręb. S. M.* 40. - *aliter*; wzroſt ſtrzeliſty, szybko wzgórę się wabiiaiący, smagły, ſchlank, empor ſchießend, ſchmächtig gewachſen; *ob.* drzewa do nieba ſtrzelaią). Teutoboch był wysokiéy urody i ſtrzeliſtego wzroſtu. *Stryik.* 34. Kazimierz Jagiellowic był wzroſtu ſtrzeliſtego, długiéy a suchéy twarzy etc. *Stryik.* 641.

STRZELNICA, - y, ł., pole ſtrzelcze. *Cn. Th.* 1079, mieysce, gdzie się w ſtrzelaniu ćwiczą, die Schießſtatt, der Schießgarten, Schießgraben. *Wlod., Bh.* ſtřilnice, (2. arsenał, zbroiownia. *Loderech.*); *Vd.* ſtrelniza, ſtrelna hisha, ſtrelauna huta, reszlep sa ſtrielanje, reſklon sa ſtrel, ſtrelishe, ſtrielavishe). Strzelnica, wyrznięcie, oko, albo dziura w przedpiersieniach, w murach, w okrętach, przez którą ſtrzelaią. *Jak. Art.* 3, 318, *Łęſk.* 2, 229, *Papr. W.* 1, 479; *Sla.* pushkarnica; *Ross.* 36ѣгъ. - §. Strzelnica, *Rs.* стрѣльница, стрѣлостоятельница, боинница; wieża ruchoma, z któréy na oblężonych ſtrzelano, ein Schießthurm, beweglicher Thurm, von dem man auf die Belagerten ſchoß. Rozkazał zatoczyć ſtrzelnicę, baszty i inne machiny swoie, biiąc z nich tak dobrze do miasta, że przeyście sobie sprawił w murach. *Ustrz. Kr.* 2, 554. STRZELNICZY, - a, - e, od ſtrzelnicy, Schießplatz-, Schießſcharten-. - §. Proch ſtrzelniczy. *Rog. Doś.* 2, 337, *Scheidt.* 12, ſtrzelecki, ruśniczy, Schießpulver; *Vd.* puksken purbel. STRZELNY, - a, - e, od ſtrzelenia, Schuß-; *Bh.* ſtřelneho platiti ſtrzelnego płacić, od wolności ſtrzelenia, Schußgeld.

STRZEMIĘ, - ienia, *n.*, STRZEMIONKO, - a, *n.*, *dem.*, *Bh.* ſtřmen, třmen, třmeniſtě; *Sr.* 2. tſchmen; *Vd.* ſtremen, ahtengraf, jesdarſka podnogniza; *Crn.* frémęn, ſtegraffi, ledník; *Cro.* sztrumènek, sztrumenische; *Rg.* ſtremen, ſtremenik; *Sla. Ture.* uzengyia, usengia; *Bs.* ſtremen, ſtrimme; *Rs.* стремя; (*Etym.* trzymać); u siodła wiszący na poślizku niby to ſtopień dla ieźdźca, der Steigbügel, *obs.* Steigreif. Strzemiona téy maią być długości, żeby zniósłszy się na nich ieździec, cała ręka między nim a siodłem przeyść mogła. *Kaw. Nar.* 594. Już cugle ma w ręku, iuż w ſtrzemieniu ſtoi. *Pot. Arg.* 746. - *Alleger.* Kto iedną nogą w niebo, drugą mierzy w ziemię, I tam i tu nie dóydzie, zerwie mu się ſtrzemię. *Pot. Arg.* 781, nie doiedzie, nie dokaże, nie dopnie). - §. *fig. moral.* w ſtrzemię czyie wstępować, naśladować go, iść za iego przykładem, wzór z niego sobie brać, in jemandes Fußtapfen treten, ihm nachahmen, ſeinem Beyſpiele folgen. On kiedyś w swoiego stryia walecznego wstąpi ſtrzemię niedługo. *Leszcz. Cl.* 79. Coraz to gorszéy płyniem, ani plemię Wstępuie w oyca iak należy ſtrzemię. *Min. Ryt.* 1, 256, *Pot. Arg.* 521. Tegoż rodzaiu piérwszego sie plemię Potomek nieszczęsny wstąpiłem w toż ſtrzemię. *Kul. Her.* 60. Piękaie go napominaią, aby w ſtrzemiona przodków swoich ſtąpił, a Rzpltą miłował. *Biel.* 535. Dziwnaby rzecz, ieśliby się nie miał ku Panu wrócić, i zląkłszy się złości swoich, w cnotliwe ſtrzemię wkroczyć, widząc co Pan cierpi za to, co on sobie lekce waży. *Sekl.* 124, poprawić się). - §. *aliter*; Czemu tych nie karać, co rozmyślnie w cudze ſtrzemię wstępuią, ludzkie domy *wyżeruią? *Lek. B* 5, w cudzą własność, fremdes Eigenthum. Niezgoda iedność dzieli, Śmiała trąbić na trwogę, I kłaść w różne ſtrzemię nogę. *Miaſk. ryt.* 2, 78. - §. *aliter*; n. p. *in amore temperari*, ukrzacać ſtrzemion swemu gamractwu, powściągać od miłości. *Mącz.*, Einhalt thun, den Zügel kürzer anziehen. - §. 2) Strzemię wozowe. *Cn. Th.* 1079, ſtopień wozowy, karetniany, der Tritt, Fußtritt an einem Wagen, einer Kutſche. - §. 3) Strzemię, ſtrzemionko u bóta, ucho u góry cholewy do wciągania bóta, die Strippe, das Ziehband am Stiefel. *Tr.* - §. 4) *Anatom.* Strzemię w uchu za bębnem, kość ſtrzemieniowa w uchu, *ſtapes. Kirch.* 100, *et* 94, *Kluk Zw.* 1, 44, der Stegereif im Ohre. - §. 5) Strzemię, *herb*, ſtrzemię złote w polu czerwonym; na helmie pięć piór ſtrusich. *Kurop.* 3, 49, ein Wappen. STRZEMIENNY, STRZEMIENIOWY, - a, - e, *Boh.* třmenný; *Rs.* стременный, s 2. masstalerz); od ſtrzemion, Steigbügel-, Bügel-. Strzemienny trok. *Ban. C.* 4. Strzemieniowa kość uszna. *Kirch.* 100.

STRZENOŻYĆ, *ob.* Trzynożyć.

STRZEPAĆ, *ob.* Trzepać. - §. STRZEPAĆ, *vel potius*, ztrzepać *cz. dk.*, ſtrzepywać *Cont. Freq.*, trzepiąc zrzucać; *Rg.* ſtrépati, ſtropatti; abklopfen. Mroźną odzież ſtrzepywali w sieni. *Karp.* 1, 52. Już nasze barany ſtrzepuią krople wody z wełny deszczem zlaney. *Chod. Ges.* 55.

STRZĘPCZYSTY, - a, - e, *fimbriatus*, *a quo pendent villi*, *nodi. Cn. Th.* 1079, *Bh.* ſtřapený; pełen ſtrzępków, faſig, voll Faſern. STRĘPKA, STRĘPECZKA, - i, ł., ziele, gatunek końskiego ogona, *equisetum aruense*, *equisetum limosum. Kluk. Dyk.* 1, 202 *et* 205; Arten des Kanenkrauts, Schachtelhalm; *ob.* Przęśla, Skrzyp, Kocie Ogonki. STRZĘPEK, *STRZĘBEK, - pka, *m.*, *Boh.* třapec kutas, *Boh.* třepeni *fimbria*; *Sle.* Sſtřebina, nas řezánj zubkowaté *crena*; *Rg.* ſtruja *crispatio*; *Rs. obsol.* стрѧпчей szatny Carſki, kamerdyner, *hodie* prawnik, rzecznik); kosmatość na kobiercach, kocach. *Duds.* 59; krauſe Faſern, *Sr.* 1 jmot, jmak. Arabowie, gdy ieżdżą na koniach, zdobią ich głowy ſtrzępkami i dzwonkami. *Warg. Radz.* 38. Mamelucy głowę konia zdobią ſtrzębkami i dzwonkami. *Gwag.* 699. Nuż poiazdy nasze koń za pięćset złotych, rząd za drugie, nuż owe alzbanty, nuż owe kutasy, nuż owe dziwne muchry, ſtrzępki, aż dziwno patrzeć na te ſtrasne wymysły świata tego. *Rey Zw.* 58. STRZĘPIA, - i, ł., sztraba, n. p. murować w ſtrzępią czyli w sztraby, t. i. uſtępki w murowaniu zoſtawiać, wypuszczaiąc cegłę, aby można na potym do niéy przymurować. *Mag. Mscr.*, beym Mauern Einſchnittsziegel geben. STRZĘPIĆ *cz. ndk.*, uſtrzępić *dk.*, *Boh.* třepiti *retexere*; (*Rg.* ſtrûjati *crispari*; *Rs.* стрѧпать warzyć, gotować; proces prowadzić). Strzępić, *uſtrzmić, ſtrzępczyſtym czynić, kędzierzawić, *Cro.* braszkati, faſerig machen, aufſaſern, krauſen, aufkrauſern, kraus machen. Strzępię płótno, wyciągam nitki. *Duds.* 60. Bram haftowany, pięknie uſtrzępiony. *Rey Wiz.* 25. Ta gaza ſtrzępiona, wstążki w wybornym guście, ta fryzurka modna, cóż to dziś znaczy! *Teatr* 35 *b*, 52. Żywemi kwiaty ſtrzępią się perłami *Zab.* 5, 404 *Nar.* Kobiety, skoro włosy po czole

Digitized by Google

uſtrzmią i pokręcą, W ten swóy na dożywotne więzienie dół nęcą. *Pot. Pocz.* 311. Wierzchgłowy ich łysy będzie, miasto ſtrzępionych włosów będzie łysina. *Sk. Kaz.* 580, *Otw. Ow.* 590. Uſtrzępiła się, ubiór obeyźrzała, Twarz wyciągnęła. *Zebr. Ow.* 88, *composuit se*). Strzępi wiatr wodę. *Dudz.* 60, wzdyma wodę, wirft Wellen. Strzępić głos, wycwerkować, trelować, trelami śpiewać. *Dudz.* 60, trillern, mit der Stimme Triller und Läufer machen. Przedtym głos móy ſtrzępiąc, przedsiwniem trelował Głośną trzodę leśną gorgamim celował. *Tel. Saut.* 68. - *In malam partem*: Uprząść poſtawę, uſtrzępić i uſtroić mowę. *Pilch. Sall.* 49. W przygodzie niech się tyle łez wylewa, ile serdeczna żałość wyciſka, nie zaś ſtrzępione udawanie. *Pilch. Sen. liſt* 3, 271.

Pochodz. *Naſtrzępić*, *naſtrzępiać*.

STRZĘSNĄĆ, *ob.* Strząsnąć. *STRZESTAĆ, *ob.* Treſktać. STRZEWA, STRZEWOWY, *ob.* Trzewa. STRZEŻ, ptak, *ob.* Strzyż. STRZEŻENIE, *ob.* Strzec. STRZEŻOGA, *ob.* Srzeżoga. STRZEŻOPRAWOWIE, *ob.* Prawoſtrzeżce. STRZNADEL, *ob.* Trznadel. STRZOKA, *ob.* Stroka.

STRZOSOWAĆ *cz. ndk.*, cumować, przybiwszy do lądu ſtatek u hartfula uwiązać. *Mag. Mscr.*, das Schiff am Uferspfahl anbinden.

STRZYC, STRZYDZ, ſtrzygł, ſtrzyże, ſtrzygę *cz. ndk.*, ſtrzygać *kontyn.*, *Bh.* ſtřihnauti, ſtřihati; *Sr.* 1, ztjihám, tjihám, truwam; *Sr.* 2. ſcjigaſch; *Crn.* ſtrizhi, ſtrishim; *Vd.* ſtrizh, ſtrizhi, ſtrishem, oſtrizhi, (*Vd.* ſtrizhi, ſtrugati, ſtrushiti, z raszplować, *ob.* ſtrużyć); *Cro.* sztrisem, ſiſkam; *Rag.* ſtricchi, ſtrixem; *Ross.* стричь, стригу, (cf. *Lat. ſtringo*, *ſtrictus*, *ſtrigilis*, *ſtrigor*, *Ger.* Striegel); nożycami przerzynać, zrzynać, mit der Scheere ſchneiden, ſcheeren. Strzygę co, papier, płótno. *Cn. Th.* 1079, zerſchneiden mit der Scheere Strzyc owce, poſtrzygać, die Schaafe ſcheeren; *Vd.* oushe ſtrizhi). Owce się albo raz tylko na rok ſtrzygą, albo też i dwa razy. *Kluk. Zw.* 1, 271, die Schaafe werden geſchoren. Każdego czasu, gdy ieno czas mierny, owce ſtrzyc można. *Cresc.* 559. Czas ſtrzyżenia owiec, *ib.* 559, die Zeit der Schaafſchur. Drży na baranie wełna, kiedy owce ſtrzygą. *Mon.* 74, 338, *cf.* lewek się boi, gdy pieſka biią). Dość wełnę ſtrzyc, a ſkora cała Co rok ci będzie wełnę dawała. *Cn. Ad.* 592, ſtrzyż, nie odzieray. *ib.* Nie ſkóry łupić, bo insza nie rośnie, ale wełnę ſtrzyc, bo insza porośnie. *Falib. Dis. N* 2. W ten czas się wełna ſtrzyc może obficie, gdy poroście. *Opal. sat.* 181. Ziemſki Pan ſtrzyże, a niebieſki ſtrzeże. *Chmiel.* 1, 61, bóg ubogiego obrona). - Strzyc komu brodę, głowę, (*oppos.* golić), mit der Scheere den Bart, den Kopf beſchneiden, die Haare beſchneiden, verſchneiden. Strzygał Absalon włosy raz w rok, bo mu ciężały. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 14, 26. Naypodobnieysza do prawdy, że Polacy głowy sobie ſtrzyc i golić poczęli po klęsce w Bukowinie, kiedy z nich wielu na gałęziach długiemi włosami zawieszonych, Wołoszą pokłóła. *Nar. Hiſt.* 2, 280. Duchowni przez oſtrzyżenie włosów Bogu poślubieni bywaią; ſtrzygą więc włosy na podobieńſtwo korony, (cf. plesz); a im na wyższy ſtopień godności wſtępuią, tym więcéy włosów ucinać powinni. *Kucz. Katch.* 2, 614. Pierwsze ſtrzyżenie, kleryckie, iakoby nieiakie przygotowanie do święcenia. *Karnk. Kat.* 262. Po pierwszym ſtrzyżeniu pierwszy ſtopień ieſt do święcenia odźwiernego. *Kucz. Kat.* 2, 616. Strzyżenie włosów przy krzcie, i zalepianie ich w woſk. *Sak. Persp.* 2, *ob.* Poſtrzyżyny). - Miła żono, gdy ia rzeknę golono, nie mów ty ſtrzyżono! *Papr. Przyk. B.* 2, nie bądź mi sprzeczną, widerſpricht mir nicht. *Gor. Dw.* 247. A golono? golono! ſtrzyżono? ſtrzyżono! *Rys. Ad.* 1, a biało? biało! - potakiwa!). Nieszczéry, obłudny, insze mówi, insze myśli; i ſtrzyże i goli. *Cn. Ad.* 658, der einem nach dem Maule redet. Człowiek fałszywy, słowa swoie opakuiący, i tak i owak słowa odmienia, i ſtrzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi ſtoiąc, insze siedząc. *Wer. Rgl.* 118. - §. Są brzegi pobliż łąki zieloney, ktorych nie dochodziły tak krowy rogate, iak owce, ani kozy ſtrzygły ich kosmate. *Zebr. Ow.* 345, *non carpserunt*, nie ścinały, ſkosiły zębami, spasły, abfreſſen, abweiden. - Mól, robak co ſtrzyże, z gryzie, toczy. *Tr.*, die Schaben, die Würmer freſſen etwas, zernagen es, als wenns zerſchnitten wäre. - 2) Strzyc uchem, uszyma, z ſtorczyć uszy, naſtrożyć uszy, die Ohren ſpitzen, (o koniach *etc.*, von den Pferden). Ćwiczony rumak w żartkim kroku wyrzuca cugle i uszyma ſtrzyże. *Kchw. Wied.* 16. Drapieżny próżno na nią uchem ſtrzyże źwierz. *Susz. P.* 2, *B* 4. Patrz bononczyk iak uszkami ſtrzyże, i ogonkiem dzwoni. *Mon.* 76, 664. - §. Strzyc oczami, ſtrzelać oczyma, z pod oka patrzeć, ſchneidende Seitenblicke auf etwas werfen. Lis, iak się układa, iak liże, Jak chytrze oczyma ſtrzyże. *Kniaź. P.* 3, 130. Zazdrość proſto nie patrzy, zézem tylko ſtrzyże. *Nar. Dz.* 3, 184. Patrz, iak siedzi, wąs kręci, a oczyma ſtrzyże, Na bót sobie pogląda, oczesuie bryże. *Papr. Pr. C.* Tak piękna była, iż gdzie się iedno obrócila, wszyscy za nią oczyma ſtrzygli. *Kosz. Lor.* 65 *b*. STRZYGA, - i, ż., STRZYGOMIA, - i, ż', gatunek pokus, nocnic, upiorów, eine Art von Nachtgeſpenſtern; *Lat.* ſtrix, ſtriga; *Gr.* στρίξ; *Ital.* ſtrega *saga*; *Crn.* ſhtrigón, z upior; *Cro.* ſtriga, z ſtonog; *ob.* ſtrzyż ptak). Upióry, ſtraszydła, mory, djabły, ſtrzygi i pokusy. *Teatr* 11 *b*, 106. O upiórach czyli podług innych, ſtrzygoniach, zmorach. *Krup.* 5, 621. Upierzyca czyli ſtrzyga. *Chmiel.* 1, 39. - § *tr.* Karzcie się ſtarzy tak bezecną ſtrzygą, Nie równą laty nie wiążcie się ligą. *Pot. Syl.* 46. STRZYGACZ, - a, *m.*, który ſtrzyże, der Scheerer; *Bh.* ſtřijce; *Vd.* ſtrishnik, ſtrishovez, *f.* ſtrigla, ſtrishniza; *Cro.* sztrisitel, *f.* sztrisitelicsa; *Rg.* ſtrixalaz, ſtrixitegl; *f.* ſtrixniza, ſtrixitegliza; (*Rs.* стригунъ, стригунецъ ogierek z przyſtrzyżoną grzywą); cf. Poſtrzygacz. STRZYGALNIA, - i, ż., mieysce do ſtrzyżenia, golenia, *Włod.*, barwiernia. *Cn. Th.* 15, die Scheerſtube, Balbierſtube, *Ec.* постригальня, цирюльня, cf. Poſtrzygalnia.

Pochodz. *Doſtrzyć*, *doſtrzygać*; *naſtrzyc*; *oſtrzyc*, *oſtrzygać*, *oſtrzyżek*; *odſtrzyc*, *poſtrzyc*, *poſtrzygać*, *poſtrzygacz*, *poſtrzyżyny*; *przystrzyc*, *przystrzygać*, *rozstrzyc*, *wystrzyc*, *ustrzyc*; *strzyż*, *strzyżyk*, *strzyżyny*.

STRZYKAĆ, STRZĘKAĆ, STRYKAĆ *med. Contin.*, ſtrzyknąć *idntl.*, *Bh.* ſtřiknauti, ſtřikati, ſiknąć, ciurknąć, iak z ſikawki, ſprudeln, ſpritzen; (*Rs.* стрекнуть, стрекать, стрекаю, стрекну бośdź). Krew' iéy promykiem z obu piersi ſtrzyka. *Chroſć. Fars.* 512. Stryknęła woda z cewki. *Tr.* Jeſtem siwy, ieſtem ſtary, Alem czerſtwy, alem iary, I tak mi krew' w żyłach ſtrzyka, Jak

Digitized by Google

nie lepiéy u młodzika. *Zabł. Bal.* 16, *Teatr* 56 *b*, 17; żwawo krąży, das Blut sprudelt in den Adern. Strzykaiący, sikaiący, *Bh.* ſtrſkawý. - *Actiue* Choremu temu czynione ma być kichanie, pieprzem abo ciemierzycą tartą w nos ſtrzyknąwszy. *Spicz.* 178, ſtrzykawką wpuściwszy, *Vd.* shverkati, shterkati, einſpritzen. Strzykanie, *Vd.* nakroplei, shverklei, pokrop. Wąż ten, gdy ſtrzyknie na człowieka, zaraz otruie. *Haur. Sk.* 526; gdy nań prztyknie, gdy go ozionie, wenn die Schlange den Menſchen anſprudelt. - §. Strzyka mię co, *palpitationem pungentem sentio. Cn. Th.*, es kneipt, ſticht, zwickt mich was innerlich, macht mir einen pickenden, zwickenden Schmerz, *Rs.* стрекнуть, стрекнать. Ból głowy ſtrzykaiący. *Krup.* 5, 603. Łamanie i ſtrzykanie w kościach. *Haur Sk.* 306. Tęgie chiragry ſtrzykanie. *Zab.* 13, 128. Boleści i ſtrzékanie ſkroni. *Sien.* 223, *Spicz.* 127. Strzekanie boków. *Sien.* 85, *Spicz.* 109 *et* 176. Od tego gwaru, aż mi w mózgu ſtrzyka. *Hor. sat.* 129. - §. Trznadle ſtrzykały. *Ban. J b.* Chrościele ſtrzykały. *ib.*, ſtrzykaiący w uszach głos wydawały, zirpen, einen die Ohren gleichſam zwickenden Ton von ſich geben. STRZYKAWKA, - i, *ż.*, *Boh.* ſtříkačka; *Crn.* bèsgalza; *Vd.* kropiza, kropiuniza, shverkaliza, resliuniza, biegalza, bozou, tershou; *Cro.* bzikulyka, bizikalka; *Rg.* sopirlisa; *(Ec.* стрикало, стрекало, з бодило, бодець bodziec, oścień); sikawka, spryca, die Sprütze. Mléka w ſtrzykawkę nabierać i wſtrzykać w macicę. *Sien.* 401, *et* 577, *Spicz.* 203.

*STRZYMAĆ, *F.* *ſtrzyma *cz. dk.*, a*) objąć, w sobie trzymać, umfaſſen, halten, enthalten. Nakładł ieden okręt, żeby dwa dosyć były miały Onych towarów, ledwie żeby ie strzymały. *Papr. Kot. R* 4. - §. dotrzymać, halten, erfüllen, z. B. ſein Wort. Męczenników czcimy, iako tych, którzy wiarę Panu swemu ſtrzymali. *Zrn. Pſt.* 3, 535. Obiedwie *ſtronie na to się udały, Aby to, co on rzecze prawdziwie strzymały. *Papr. Kot. P.* 4. Regulus Kartagineńczykom wiarę ſtrzymał, rozumieiąc to być rzeczą lepszą, niżliby nie ſtrzymawszy słowa, miał uyść śmierci. *Modrz. Bax.* 84. Słowa ſtrzymanie. *Star. Ref.* 49. Wiary nieſtrzymanie mogło im być dowiedzione. *Szczerb. Sax.* 46. - §*. Jeſtże dziś taka żona, abo i mąż taki, Aby ſtrzymał przysięgi swoiey takie znaki? *Papr. Kot. O* 3 *b*, aby wytrzymał, aushalten, beſtehen. - 2) *ſtrzymać, *ſtrzymawać, *ob.* Wſtrzymać. *STRZYMAWAŁOŚĆ, *STRZYMIĘŹLIWOŚĆ, *ob.* Wſtrzemięźliwość.

STRZYNADL, *ob.* Trznadel. STRZYNOŻYĆ, *ob.* Trzynożyć.

STRZYZOW, - a, *m.*, miaſto w Sandomirſkim. *Dyk. G.* 3, 82. - §. miaſto w Witebſkim. *ib.*; der Name einer Stadt.

STRZYZOWIANIN, - a, *m.*, einer aus dieſer Stadt. Strzyzowianie w lesie obſkoczyli cyganów. *Falib. U* 2.

STRZYŻ, STRZEŻ, - a, *m.*, STRZYŻEK, - żka, STRZYŻYK, - a, *m.*, *Bh.* ſtřížiček; *Rg.* ſtrjexiz, actárko, orùcjaz *trochilus*; *Bs.* ſtrise, oruscjaç, kraglicch, z królik ptak; *Vd.* ſtrihoka, z szczygiel; *Ec.* стрижь *troglodytus regulus*; *Rs.* стрижь. *hirundo riparia*, cf. *Lat.* ſtrix, ſtriga, cf. ſtrzyga); ptaszek *trochilus*, das Goldhähnchen. Mały ptaszek, podobny do królika. *Dudz.* 60. Malusienki ſtrzeż ſkacze po płocie. *Bielaw. Myſl. F.*, *Ban. J* 3. Strzyżyk naymnieyszy ze wszyſtkich ptasków. *Otw. Ow.* 305. Strzyżyk *ci ci* śpiewa. *Ban. J* 3 *b.* - §. Strzyżyki, *ob.* Nożyczki. *Klecz. Zd.* 57. STRZYŻENIE, *ob.* Strzyc. STRZYŻENIEC, - ńca, *m.*, maiący włosy oſtrzyżone, einer mit abgeſchnittenen Haaren, (ein Tituskopf). Włosy nie maią być zbytnie długie, ale coby ie mógł słusznie nazwać ſtrzyżeńcami, albo włosami męſkiemi. *Eraz. Ob. a.* STRZYŻYNY *plur.*, poſtrzyżyny, ſtrzyżenie, die Schur, Schaafſchur; *Bh.* ſtříž, ſtřížba; *Bs.* ſtargotine, ſtrigotine; *Rs.* стрижка, (z. dziecię ſtrzyżone). Gdy były ſtrzyżyny u Absalona, wezwał przyiaciół. *Bud.* 2 *Sam.* 13, 25.

STUĆ, STUCIEC, *ob.* Sztuciec. *STUCZKA, *ob.* Sztuczka, sztuka.

STUDENT, - a, *m.*, STUDENCIK, - a, *m.*, poczynaiący poświęcać się naukom, na nauki oddany, (cf. żak), der Student, Studioſus; *Crn.* marovt (mar *diligentia, cura*); *Vd.* shtudiaus, shtudent, liſtmarnek, marout; *Sr.* 2. ſchtus dant; *Rs.* студентъ. Mości Panowie ſtudenci, Życzę większéy do nauk wam przykładać chęci. *Nar. Dz.* 3, 212. Grzegorza Ś. Studenci puścić z Aten nie chcieli, prosząc, aby im nauk swych ſkarb otworzył. *Sk. Zyw.* 1, 291. STUDENTSKI, - a, - ie, *Vind.* shtudenten, shtndentovſki, Studenten, *Botan.* ſtudentſkie ziele, *ob.* Żakuſa. *Skr.* 597. *STUDOWAĆ *intransit. ſont.*, nauką się bawić, oddać się naukom, uczyć się pilnie, *Sr.* 2. ſtudirowaſch, *Vd.* shtudirati, navushivatise, se svushivati, vushitise; cf. szkołować, z *Lac.* ſtudieren, *Gall.* etudier). Cycerona syn Markus w Atenach ſtudował. *Glicz. Wych. M* 8. Dydaſkal pospołu z Gerganem w Witembergu Saſkim ſtudowali, i tam się tego, czym tu dychali, napili. *Smotr. Ap.* 121. Między gromadą iaką ſtudentów ſtuduią. *Glicz. Wych. K* 4. Człowiek młody nie do saméy śmierci ma ſtudować albo bursować. *ib. O* 1, ſtudentem być, żakować). Niechay mu nie dopuszcza wszyſtko ſtudować, gdy nieco postępku w nauce uczyni. *ib. O* 2 *b.* Żaczek bez chęci do ſtudowania ieſt by zaletnik bez pieniędzy. *Fur. Uw. F.* 2 *b.* Pokóy do ſtudowania, *Vd.* jispa sa shtudiranje, vushenishe, shtudiralniza, das Studierzimmer; ucsalnia, *X. Kam.*, cf. *uczyliſko.

STUDNIA, - i, *ż.*, STUDZIENKA, STUDZIANKA, - i, *ż. dem.*, *Bh.* ſtudnice, ſtuděnka, ſtudýnka, ſtudanka, *Slo.* ſtudn'a, ſtudénka, ſtudnice, ſtudnička; *Sr.* 1. ſtudzen, ſtudna, ſtudnia, ſtudzenka; *Sr.* 2. ſtudna; *Crn.* ſtudènz, ſtudenzhena, (*Crn.* ſtud *caſtitas* cf. watyd, *Crn.* ſtudn, z czyſty, klarowny, *Crn.* ſtudnoſt, z czyſtość), shtirna, (cf. cyſterna); *Vd.* ſtudenz, sdenz, shtirna, (*Vd.* shtepih, z ſtudnia otwarta do czerpania, Schöpfbrunnen, *Vd.* toterman, z pompa); *Cro.* sztudenica, zdenecz, zdénchecz, zdenchina, hladènacz, (cf. chłód); *Dl.* sztudenacz, bunar, cheszma; *Bs.* ſtudenaç, hladenaç, kladenaç, bunar, puç, izvar, (cf. wywar); *Rg.* ſtudènaz, bunar; *Sla.* bunàr; *Es.* студенецъ, кладязь, кладенецъ, кладязецъ, кóлиа; *Rs.* колодезь, колóдецъ, cf. kolę, kłóć); der Brunnen. Studnia, mieysce w ziemi wykopane i obmurowane abo ocembrowane, gdzie się wody zbieraią dla potrzeby ludzi. *Kluk. Kop.* 1, 125. Chędożenie ſtudzien. *Swit. bud.* 538, *Genit. plur.*). Studnia żywéy wody. *Kul. Her.* 25; krynica, zdrój, źrzódło). Dopiero dziś pierwszy raz taką widzę modę, Żeby kto drwa do lasa, w ſtudnią woził wodę. *Pot. Jew.* 168. Tym więcéy wody w ſtudni przybywa, im więcéy iéy czerpamy. *Mon.* 75, 686. I ſtudnia może być wyczerpana, *Slo.* ban'a ge ban'a, a prebce ſa prebere, keb' ſa wjbi do nèg idè; i ban'e ſa prebé ru. Studnia w podkopach, dół kwadratowy wycembrowany. *Jak. Art.* 3, 318.

Digitized by Google

Wpadliśmy iak kozioł w ſtudnią. *Teatr* 55 *d*, 15, w dół, w sidło, w ambaras). Coś mi powiedział, tak dobrze, iakby kamień w ſtudnią wrzucił. *Teatr* 10 *b*, 7; sekret niedocieczony). – Do napoiu używaią ſtoków abo ſtudzianek. *Wer. Kii.* 11. Pokryli się do iaſkin i do ſtudzianek. *Bud.* 2 *Sam.* 15, 6; do cyſtern). Studzienki płytko brane. *Susz. Piśń.* 3, *K* 2. – *fig.* Potu w ciele ſtrudzonym nakoniec nie ſtaie, J która łzy przywodzi ſtudzienka uſtaie. *Bard. Luk.* 168. – *§.* Studzienki, plece, łopatki, die Schulterblätter. Staw' bańki na plecach, abo iak balwierze mówią, na ſtudzienkach. *Syxt. ſk.* 261. STUDNIARZ, *ob.* Studziennik. STUDNICA, – y, *ż.*, STUDNICZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*, ſtudnia pełna, nad zdroiem, w wodę obfita, der Brunquell, (*Slo.* ſtudnice, ſtudnička, *z* ſtudnia, ſtudzienka). Żebrze wody u ſtudnicy. *Susz. Piśń.* 1, *D* 2 *d*; cf. *Tantalus*). *Plerumque allegorice*, *figur.* Świątość ieſt iakoby ſtudnica łaſk bożych. *Karnk. Kat.* 187. Rodzice chrzeſni za te dzieci, które dzierżą przy świętéy ſtudnicy, rzeką Bogu. *Hrbſt. nauk. T* 5 *b*, które do chrztu trzymaią). Chryſtus ma ſtudnice żywe, Z których kiedy pić będziecie, Wieczną ochłodę weźmiecie. *Kanc. Gd.* 262. Hippokrates, ſtudnica wszyſtkich lekarſtw. *Urzęd.* 2. Bezmierne rozdawanie maiętności ſtudnicę ſuszy. *Kosz. Cyc.* 158. Bóg ſtudnica wszego dobra. *W. Poſt. W.* 91. Dary znamienite od wiekuiſtéy ſtudnicy dobroci wynikaią. *Kucz. Kat.* 172, od wiekuiſtego źrzódła, *edit. recent.*). Pan Chryſtus ieſt łaſką prawdziwą, i wszyſtkich darów ſtudnicę w sobie zamyka. *ib.* 2, 401, źrzódło, *edit. recent.*). Ucieczesz się do głębokszych ſtudniczek Pana swego i do czerpaczów ich. *Rey Pſ. a* 6. – *§.* W powiecie Sion pokazała się iedna ſtudnica ſolna R. 1544. *Boter* 109, zdrój, źrzódło, eine Salzquelle. STUDNICZYSKO, STUDNISKO, – a, *n.*, dół na ſtudnią wykopany, cyſterna, lub też z naganą: ſtudnia niedobra, espetna, die Brunnenhöle, der Brunnengraben, die Vertiefung zu einem Brunnen, oder auch ein ſchlechter, elender Brunnen. W oney równinie było wiele ſtudniczyſk iłowatych. *Radz. Genes.* 14, 10. Tu macie ſtudnice żywe, nie szukaycież ſtudniſk nowych. *Kanc. Gd.* 262. Wrzucili Joſefa bracia iego do ſtudniſka próżnego. *Bud. Genes.* 37, 21, do ſtudniczyſka. *Radz.* STUDZIANY, STUDZIENNY, – a, – e, *Bh. et Slo.* ſtudniční; *Sr.* 1. ſtudnaczé; *Vd.* ſtudenſki, ſtudenszhni; *Cro.* zdénchni; *Bs.* bunarſki; *Rs.* студенчатый, студенцовый, колодезный; *Ec.* кладезный; od ſtudni, Brunnen-. *Wlod.* Studzienne wieko, nakrywka. *Cn. Th.* 1080. Studzienny drąg, *Sr.* 2. ſwohd; *Vd.* ſhtepishna monga, tromba (cf. trąba). STUDZIĆ *ex. ndk.*, *Bh.* ſtudit; *Sr.* 1. ſtudju, (*Sr.* 1. woſtudné *taedios*, woſtuda *taedium*; *Vind.* ſtuden *frigidus*; *Crn.* ſtudn, *z* czyſty, klarowny; *Cro.* sztuden *frigidus*; *Dal.* sztudeni, *z* Liſtopad *October*; *Dl.* sztuden, *z* mroźny; *Bs.* ſtuden *frigidus*, ſtuden, zima *frigus*); *Bs.* oſtudeniti, uciniti ſtudeno; (*Rg.* ſtùden *frigidus*, *Rg.* ſtudèni, *z* Liſtopad, cf. Styczeń; *Sla.* ſtuden, *z* zimny); *Rs.* студить, стужу, устудить, устужать, устуживать, (студиться стыгнąć, студеный zimny, стужа zimno); *Ec.* стужу, простужаю, кладю, (*Ec.* студь zimno); robić, że co ſtygnie, oſtudzać, chłodzić, wychładzać, kalt machen, abkühlen, auskühlen, kühl machen. Nie ſtudź łżby, i zamku nie psuy. *Teatr* 21, 202, nie przetwieray się). Zapalenia serca nie ſtudzą. *Bals. Św.* 2, 240. STUDZIENKA, *ob.* Studnia. STUDZIENNIK, STUDNIARZ, – a, *m.*, co ſtudnie kopie, rzemieślnik od ſtudni, grabarz ſtudzienny, *Slo.* ſtudniſak, który ſtudnie kopie; *Sr.* 1. ſtudničjer; *Vd.* ſtudenſki moiſter; *Rg.* bunarnik; *Ec.* кладязекопáтель, кладязекопáтельство *ſtudniokopárſtwo, *ſtudniarſtwo); der Brunnengraber, puteārius. *Mącz.* Jak wielu ſtudzienników, ſtudnie ſtare czyszczących, kopaczów miner, znagła wypadaiące kurzawy na mieyscu położyły! *Boh. Pr.* 282. – §. b) ſtudzienník, Wątrobne ziele. *Sien.* 56, *ob.* Płucnik.

Pochodz. *dostudzić*, *nastudzić*, *ostuda*, *ostudzić*, *wystudzić*, *zastudzić*; *stydnąć*, *stygnąć*, **ostydnąć*, *ostygnąć*; *wystygnąć*.

**STUGŁOWNY, **STUGRODY. *ob.* Stogłowy, Stogrody.

STUK, – u, *m.*, *Vd.* ſhok, poshok, vdar, ropot; *Ross.* стукъ, (*Ec.* стукъ szum); kołat, das Klopfen, Geklopfe. Cóż tu za ſtuk słyszę! *Teatr* 20 *b*, 70. Stuk iakiś słyszę, nie wiem, co to ma znaczyć? *Teatr* 55 *b*, 71. STUKAĆ *ex. ndk.*, Stuknąć *idntl.*, *Bh.* ſtuchati, ſtuklati ſturkuąć; (cf. *Ger.* ſtauchen, verſtauchen); *Crn.* terkam (cf. tryksać), klukam; *Vd.* terkati, tliekati, tleshi, klotiti, peketati, toushi (cf. tłuc); *Cro.* kuchiti, bubati; *Rg.* klappati (cf. klepać); (*Rg.* ſtùchi, ſtuusam *verberibus ossa comminuo*); *Rs.* стукать, стучать, стукнуть; (*cf. Ger.* ſtuckern, das Geſtucke re); uderzyć w co z łoſkotem, kołatać, klopfen, anklopfen, anſchlagen. Żołnierze ſtukaią razem kolbami w podłogę. *Teatr* 32 *b*, 96. Stukanie; *Rs.* колотня (cf. kłopot). We drzwi przyszedł ſtukać. *Bard. Tr.* 521. Idą ku chacie, ſtukaią we drzwi, otwiera im paſterka. *Stac. Num.* 2, 90. Rolniczy ſtan przekłada prawnik, gdy mu z kwitem Chcąc rady, we drzwi ſtuka pacyent przed świtem. *Mon.* 67, 338. Stukanie długie we drzwi, *Rs.* стукотня. Młotek do ſtukania czyli kołatania we drzwi, *Rs.* стукалцо, *ſtukadło, der Hausthürenklopfer.

STUŁA, STOŁA, – y, *ż.*, *z Greckośac.*, *Vd.* ſhtola, duhouſka nadramenna; *Cro.* nadramenicza; *Rg.* nadramenica, okoràmenica, rjéza, riza; *Rs.* епитрахиль, орарь, орáрь, *vulg.* олáрь, уларь; binda kapłańſka, kościelna, die geweihte Prieſterbinde, die Stole. Stuła służyła u Rzymian konsulom, cesarzom. Cesarze chrześciiańscy użyczali duchowieńſtwu ozdob swoich, więc i noszenia ſtuły. *Nar. Hiſt.* 2, 280. Poſtrzegłem X. plebana przybranego w komżę i ſtułę. *Xiądz.* 33. Prawa ſtuły. *Mon.* 76, 569, *Vd.* ſhtolinga, ſhtolna spoduba, naredba, Stollgebühren. Stola biała, znak nadziei. *Rey Ap.* 68, cf. Szlak. – §. *tr. fig.* Małżeńſtwo podległe odmianom; ſtuła częſtokroć nayżywszą miłość oziębia. *Teatr* 7 *c*, 12, ślub, die Trauung, Copulation. – §. Kobiety ſtroiów nieswyczaynych nie maią wymyślać, ſtuły od szyi do ziemi ... *Petr. Pol.* 2, 197, chuſty, rańtuchy, Shawl.

STULETNI, *ob.* Stoletni.

STULEYKA, – i, *ż.*, choroba, gatunek szankru, *phymosis*, pokrywa żołądź przedſkórkiem, czasem tak bardzo, że z ciężkością przychodzi mocz puszczać. *Perz. Leh.* 2, 18, eine Art Schanker, der die Vorhaut über die Eichel zuſammen ſpannt; cf. Załupek). Zbyt ciasny przedſkórek czyli ſtuley-

Digitized by Google

ſtuleykę może kto przynosi na świat. *Perz. Cyr.* 2, 240. STULIĆ *cz. dk.*. Stulać *ndk.*, ściskać, n. p. gębę, oczy, zawierać, zuſammen drücken, zudrücken, zuſchlieſſen, ſchlieſſen, z. B. die Augen, den Mund u. ſ. w.; *Rg.* ſtúliti; *Rs.* сжимать, сжимывать, (*Rs.* сумулямбся garbić się). Oczy sen ſtuli ſtrudzone z płakania. *Bard. Tr.* 559. Nocy trawię bezsenne, a kiedy na chwilę ſtulę oczy, marzenia mię łudzą. *Teatr* 44 *d*, 25. Oczy mu na sen się ſtulają *Bard. Tr.* 54. Na sen ciężki powieki mu się ſtulają. *Bard. Luk.* 55. Póki mego wzroku Parka nie ſtuli powiek. *Kul. Her.* 307. Koněw piwa, aż się oczy ſtulą, lepsza niż wszyſtkie sapory. *Lek. C* 2 *b*, daß die Augen übergehen. Od niego perfuma pieczenia z cebulą, A potym koněw piwa, aż się oczy ſtulą. *Rey Zw.* 241. Palce s palcy u rąk obudwu ſtuliwszy, mocno ią dzierżała. *Otw. Ow.* 362. W ręku piaſtuie łuk krzywy, A róg z rogiem ſtulaiąc pociąga cięciwy. *Otw. Ow.* 27. Nogi ſtulone. *ib.* 168. Serce, gdy się rozszerza, przyymuie krew w komorki; gdy się ſtula, wpędza ią do żył pulsowych. *Zool.* 13, wenn ſich das Herz zuſammen preßt. Ziele to ſtula mocno rany. *Spicz.* 502, ściąga, ściſka, zaſklepia). Gałęzie ſtulone, *coaretati*, wierzchołkami do pnia nagięte. *Jundz.* 2, 11. Stula ogon pies. *Cn. Th.* 1080, pod się go ſkrzywia, spuszcza, der Hund läßt den Schweif hängen, ſteckt ihn unter ſich. – Dwa woyſka tak się były ſtuliły, że armata o armatę się ſtukła, *ita cohaerebant. Warg. Kur.* 29, die beyden Heere waren ſo in einander gerathen. Panna ta ſtula wargi dosyć małe, tak że iedząc ledwie tylko tyle łyżki włoży w usta, ile w dziobek ptaszy. *Mon.* 73, 324, cf. pucek, ſie ſpitzt ſo den Mund. W wymówieniu *B*, wargi oboie pierwey ſtulić, potym rozwieść musisz. *Sak. pr.* 69. – Stulić gębę, umilknąć, ſchweigen, den Mund verſchlieſſen. Zamilknął, ſtulił wnet gębę: *Mącz.* Stul gębę, nie praw więcey. *Bard. Tr.* 198, halt das Maul; *Sr.* 1. ſtuli bubi, *Sr.* 2. jarj gubu. Stulże roſtryho pyſk, a niepotrzebnie nie gadaxy! *Pim. Kam.* 223. Stulże pyſk, panie mudrohelu. *ib.* 142. (*Slo.* taki ti dám ſtulipiſk *percutiam te per labia*). Stul gębę nieprzyiacielu, Chryſtus ci milczeć każe. *Sk. Zyw.* 1, 172. Moie dziecię, dobrzebyś zrobiła, Gdybyś trochę szerokich uſterzek ſtuliła. *Trzęb S. M.* 26. STULISZ, ziele, *ob.* Wrzodowiec.

*STUMIEC, - mca, *m.*, pewny gatunek rzemieślników. *Tr.*, *Ger.* der Steinmetz, kamieniarz, śnicerz kamieni, *Bandtk.*

*STUPAĆ, *ob.* Stąpać; *ob.* Tupać. *Stupay! Ross., ruszay, marsz! *STUPAYKA, Rossyyſki piechur. STUPEK, - pka, *m.*, oprawca, (cf. ſtopka, profos), der Hänſcher, Henkersknecht. Osman posła naszego wprowadzić kasał do miaſta przez miſtrza ſtupków i katów swoich. *Nar. Chod.* 2, 306. Wielu żebraków znaydziesz opiłych, rozpaſtnych, ſtupków, piecuchów. *Klon. Wor.* 50.

STUPURCZYĆ się *Rec. ndk.*, (cf czupurny), kokoszyć się, pawić się, ſich brüſten, ſtolzieren. Zbądź tego, co się ſtupurczy indyka, Powiedz mu we drzwi niech nosa nie wtyka. *Pulpor.*

STURBOWAĆ, *ob.* Turbować. STURMAK, *ob.* Szturmak.

STUROTNY, *ob.* Storotny.

STURSAĆ, SZTURCHAĆ, SZTURKAĆ *cz. cont.*, Stursnąć, Szturknąć *idntl.*; (*Etym.* ſtark, ſterk, ſtorc), *Bh.* ſtrkati, ſtrčim, ſtrkati, ſtrchati, (*ob.* ſtuknąć), *Sr.* 2. ſtarjiſch; *Sr.* 1. ſtorkam, ſtorjim, (naſtorkuju *ſtimulo*); *Crn.* dregniti, dregnem, drègam, drógam, (cf. drąg), sebniti, zebnem, sèbâm, perhniti, perhnem, pahniti, (*ob.* pchnąć); *Vd.* porinit, porivat, dregniti, dregati, pahniti, perhniti, potisniti, potiſkuvati, shokniti, shokati; *Cro.* rivati, berczati; *Rg.* salàktiti; *Ross.* толкнуть, пихнуть, напхнуть, (cf. natknąć), *vulg.* пырнуть, пырять; *Es.* ґинуть, рѣпти, рѣю; bość, kłóć, na przykład łokciem, trącić, ſtoßen mit etwas ſpitzigen, z. B. mit dem Ellenbogen. Kiiem szturkaiąc ziemię biie. *Zab.* 8, 595. Czego się szturchacie, czego się kłócicie? *Teatr* 52, 73. Zaczęli mię niektórzy ſtursać pod bok, i szeptać do ucha. *Mon.* 73, 60. Sturknienie, *Vd.* potiſk, shok, poshok, dregnenje, sheknenje; *Rs.* толчокъ, колотúкъ, напоякъ, сопóкъ, сопóчекъ. Sinieo z szturknienia się. *Perz. Cyr.* 1, 81. STURSACZ, - a, *m.*, *ſtimulator. Cn. Th.* 1080, der Anſtößer, Antreiber, der einen ſtößt, antreibt. *Włod.*, *Sr.* 1. naſtorkwar, *f.* naſtorkwarka.

STUSULEC, - lca, *m.*, u rzeźnika, służy do odbijania ſkóry od wołu. *Mag. Mſk.*, das Stoßholz, zum Abhäuten des Schlachtviehs; *ob.* ſtos.

STUTYSIĘCZNY, *ob.* Stotysięczny.

STUZINY, sznurki na bokach żaglu; które się pod czas hysu przywięzuią z tego boku, z którego wiatr wieie. *Mag. Mscr.*, gewiſſe Seitenſchnüre am Seegel.

STWARDNĄĆ, STWARDNIEĆ, STWARDZIEĆ, STWARDNIAŁY, STWARDZIAŁY, STWARDZIĆ, *ob.* Twardnieć. STWARDNIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zatwardzenie, die Verhärtung, *Rg.* utvárdnos.

STWARZAĆ, *ob.* Stworzyć.

STWIERDZIĆ *cz. dk.*, Stwierdzać *ndk.*, *Bh.* ſtvrditi, zgiſtiti; *Sr.* 1. jskrutjam; potwierdzać, utwierdzać, bekräftigen, befeſtigen. Sam on wybranego cesarza ſtwierdza, albo odrzuca, albo iuż koronowanego z urzędu kłada. *Smotr. Lam.* 33. Prawiley ten mocą tego seymu ſtwierdzamy. *Vol. Leg.* 5, 154. Wieczne ſtanowi pokoiu ſtwierdzenie Przez ſtron obudwu panów przyaięźenie. *Chel. Przy. A* 2. Boreas czyni kryształowe mosty przez niesbrodne rzéki, On oparzyſka ſtwierdza w lato niedochodne. *Ban. K* 2. Wiatry północne ſtwierdzaią śniegi. *Otw. Ow.* 249.

STWOLIN, *ob.* Stoliman.

1) STWORA, *vel potius* ZTWORA, - y, *ż.*, potwora, ein Ungeheuer. (*Bh.* ſtvůra, ſtvůrka *fabricatum*; *Sr.* 2. ſtwarba budowla; *Crn. et Vd.* ſtvar, z tvor, ſtworzenie, cf. twarz); *Cro.* ztvar, sztvár *res*, *ens*, *creatura*; *Dl.* szatvar *res*; *Rg.* ſtvaar, satvor *res*, ſtvor *factum*; *Bs.* ſtvar *res*, *negotium*, *dem.* ſtvarça, mała ſtvar *recula*, ſtvorra, ſtvar velika i teszka *moles*, *machina*, *Bs.* ſtvor, djello *opus*; *Sla.* ſtvár *res*; *Rs.* тварь twór, ſtworzenie; створка ſkrzydła drzwiczne). Bezrząd feudalny, ta nieprzyiaźna towarzyſtw cywilnych ſtwora. *Gaz. Nar.* 1, 299. Zdawało mi się widzieć ſtworę samego piekła, która radaby wytępić plemię człowieka. *Przeſtr.* 39. – Nieprzyacielſkiey ſtworze zadumany przypatruie się zwycięzca. *Żebr. Ow.* 57, *spatium victor victi considerat hostis*, nieſtworzoney ogromności smoka, ungeſchlachte Größe. 2) STWORA, - y, *ż.*, ſtworność, zgoda, zgodliwość, Einigkeit, Eintracht, gute Harmonie. Jeden ten naród krnąbrny buray w nam poddanych ziemiach. ſtworność i pokoy.

Digitized by Google

1 *Leop. Hester.* 13, 5. Moc i ſtrach u niego ieſt, który czyni ſtworność na wysokościach swoich. *ib. Job.* 25, 2, zgodę. 3 *Leop.*, utrzymanie spokoyność). *Plerumque cum negatione*: Nieſtwora, Nieſtworność, niezgoda, niesworność, roztork, Zwietracht, Uneinigkeit. Turkowi iedno króleſtwo nie podoła, chybaby go pan bóg nieſtworą w ziemi iego ſkarał. *Gor. Wl. T.* Dla nieſtworności i niezgody ſług, Abraham z Lotem pospołu mieszkać nie mogli. *St. Zyw.* 1, 203, *Bals. Nied.* 1, 191. Nieſtworność w moich wielka, niespore obronie. *Biel. S. M.* 3 *b.* - §. Nieſtwora, nieſkromność, niezbyte naleganie, natrętnictwo, Unbeſcheidenheit, Ungeſtüm, Zudringlichkeit, Taka ieſt ludzka nieſtworność, że chociaż i bardzo wiele wzięli, maią to iednak za krzywdę *Pilch. Sen. Gn.* 358. Zjednay nam zbawicielu świata tego Czyſtość, miłość i pokorę Naszę gładzącą nieſtworę. *Pieśń.* 21. Nieſtwora muchy. *Cn. Ad.* 658, *musca importunitatis symbolum*). Pomſta wielka krywdzącego, pogardzić nieſtworą iego. *Cn. Ad.* 893, *contumeliam*, Unbilde, Unfug. STWÓRCA, *ob.* Tworca, ſtworzyciel. STWORCZY, - a, - e, od ſtworcy, tworzący, Schöpferiſch, *Ross.* зиждительный, зиждителевъ. 1) STWORNY, - a, - e, sworny, zgodny, zgodliwy, ſkromny, einträchtig, verträglich, beſcheiden. *Cum negat.* Ukazał się Nalewayków brat, pop nieſtworny, i zawołał na odszczepieńców: zamną, zamną! *Birk. Ek. D.* Tarkwiniuszowi nazwiſko pysznego z nieſtwornych obyczaiów dano. *Fal. Fl.* 12. Nieſtworny, niesbyty; przykry w naleganiu. *Cn. Ad.* 658, natrętny). 2) *STWORNY, - a, - e, ſtworzony, geſchaffen. Niektóre rzéki od świata ſtwornego wynikuły z wſtrzęsienia ziemnego. *Bard. Lut.* 183. STWORZONOŚĆ, - ści, ż., rzeczy ſtworzone, ſtworzenia, das Erſchaffen, die Geſchöpfe, die Schöpfung. *Cum negatione* Nieſtworzoność, Chaos, ſtary odmęt, das Chaos. Tam gdzie się chyląc natura upadła, Twarz niewidzianą odsłoniła wiara, Wieczność dziedziczne przepaści posiadła ∫ nieſtworzoność rozsiąga się ſtara. *Karp.* 2, 79. STWORZYĆ *ez. dk.*, Stwarzać *ndk.*, *Bh.* ſtwořiti, ſtwořowati; *Slo.* ſtworugi; *Sr.* 1. ſtworić, ztwořu; (ztwořam budnię); *Crn.* ſtvariti, ſtvarem, (*Crn.* ſturim, z działam); *Vd.* ſtuarit, ſtvariti, ſtorit, (*Vd.* ſtoriti *agere*, *facere*, *parare*; *Dl.* tvoriti, (*Dl.* sztvoriti *condere*); *Bs.* ſtvoriti, uciniti od niscta, sazdatti; *Rag.* ſtvoritti, ſtvárati, ſtvaram; *Ross.* сотворить, творить, творю, устроить, устроять. устроиать (cf. ſtroić), erſchaffen, ſchaffen, aus Nichts hervorbringen. Stwarzać ieſt, z niczego wyprowadzić iaką iſtność. *Stas. Buff.* 45. Naprzód ſtworzył bóg niebo i ziemię. *Radz. Genes.* 1, 1; *not.* „z niczego uczynił". Stworzył bóg ten świat, nie z iakiey materyi, ale z niczego; rzekł, i ſtało się wszyſtko; rozkazał, i ſtworzone są wszyſtkie rzeczy. *Karnk. Kat.* 19. Stworzony, *Cro.* sztvorjen; *Ec.* бы́тный, cf. być, cf. byt). Stworzonym być, *Ec.* здаиодѣйствоваться. Pierwéy ſtworzony, *Ec.* первозда́нный, cf. pierworodny. Ociec nie ieſt ſtworzony, i syn nieſtworzony. *Groch. W.* 21. - §. Te dwie osoby właśnie są dla siebie ſtworzone. *Teatr* 54 *b*, 48; bardzo do siebie przypádaią, dla siebie zrodzone; ſie ſind für einan der erſchaffen; - STWARZANIE, STWORZENIE, *actio*, das Schaffen, Erſchaffen, Schaffen, die Schöpfung; *Boh. et Slo.* ſtwořenj; *Sr.* 1. ſtworeni, ztwořeno; *Vd.* ſtvarjenje; *Cro.* sztvorjênye; *Sla.* ſtvorénje; *Bs.* ſtvorenje, ſtvaranje; *Rs.* творе́нїе, созда́нїе, сотвореніе; *Ec.* возсмзда́нїе, воз:мáнїе. Stworzenie ieſt z niczegoś; rodzenie, gdy się z iednéy rzeczy drugá wypuszcza; rozmnożenie ieſt, gdy taż iedna rzecz się sama rozszerza i mnoży. *St. Kaz.* 317. Stworzenie ieſt wywiedzienie rzeczy z niczego, t. i. bez żadnéy przedłożonéy materyi. *Sak. dusz.* 47. Rozumie Jan Ś. przez to słówko ſtania się wszyſtkich rzeczy, ſtworzenie. *Salin.* 2, 455. Stworzenie świata. *Bibl. Gd. Gen.*, *Rs.* ми́росозда́нїе. Bóg ſkończył ſtwarzanie, i widział co ſtworzył. *Przyb. Milt.* 228. Twórca spoczął, i wracał od dzieła ſtwarzania Do nieba niebios. *Przyb. Milt.* 229. - §. STWORZENIE, *opus*, to co ſtworzono, kreatura, twor, das Geſchöpf; *Sr.* 2. ſtworba; *Crn.* ſtvar; *Vd.* ſtvar, ſtvarje, kreatura; *Cro.* stvorenye; *Rs.* творе́нїе, созда́нїе, живо́тное (cf. *żywocina); *Ec.* возсмáнїе. Człowiek, ſtworzenie boskie. *Bies. A* 2. Stworco, ſtworzenie wsparcia twego czeka, Z niczegoś ſtworzył marnego człowieka. *Kras. liſt.* 2, 93. Bóg ſtworzył z niczego duchowne ſtworzenie, (*collec ius*), t. i. niezliczone anioły. *Kucz. Kat.* 49. Na oſtatek uźrzeli nowe ſtworzenie ptaków, gdy przywiedzieni żądliwością, żądali pokarmów godownych. 1 *Leop. Sap.* 19, 11, nowy ród, rodzay, gatunek). - Panieneczka wcale przyſtoyna; tylko że to iakieś ſtworzenie dzikie. *Teatr* 26, 74, dziesyzna). Może się kocha w którym ſtworzeniu. *Teatr* 30 *b*, 35; w kimsiś). - §. *tr.* ſtworzyć, utworzyć, urobić, uczynić; machen, ſchaffen, hervorbringen, verurſachen Rolnictwo ſtwarza przemysł. *Przeſtr.* 232. Ni cóż sama sobie boiaźń moię ſtwarzam. *Teatr* 48 *b*, 11. Stwarzasz mię na nowo. *Teatr* 43 *c*, 150 *Wyb.*, robisz, że ieſtem, iak na nowo urodzony, du machſt, daß ich wie neu gebohren bin. STWORZYCIEL, - a, *m.*, STWÓRCA. TWÓRCA - y, *m.*, *Bh. et Slo.* ſtwořitel; *Sr.* 1. ztworicjel, ſtworicjel, (ztworicjel budownik); *Sr.* 2. ſtworiſchel; *Crn.* ſtvornek; *Vd.* ſtvornik; *Cro.* stvoritelj, sztvoritel; *Dl.* sztvoritely, sztvoritely; *Rg.* tvoritegl, tvornik, ſtvoritegl, ſtvòraz; *Sla.* ſtvoritelj; *Bs.* ſtvoritegl; *Rs.* творе́цъ (autor, pisarz), содѣте́лъ, созда́тель (budownik); *Ec.* здаиодѣтелевъ, ро́дода́тель, зиждитель, сотворитель, (*Ecc.* творе́цъ wykonawca); - iſtność z niczego na świat wyprowadzaiący, *pr. et fig.*, der Schöpfer. Aniołowie ſtworzycielami żadney rzeczy być nie mogą, dlatego, iż ſtworzenie ieſt wywiedzienie rzeczy z niczego. *Sak. dusz.* 47. Stwórca wszyſtkiego, *Rs.* всезиждитель, *Ec.* всехтворе́цъ. Stwórco, ſtworzenie wsparcia twego czeka, Z niczegoś ſtworzył marnego człowieka. *Kras. liſt.* 2, 93. Manicheuszowie uczyli, iż dwóch było *ſtworzycielu (*Dual.* z ſtworzycielów), ieden dobre, drugi złe rzeczy ſtwarzał. *Biał. Poſt.* 205. STWORZYCIELKA; - i, ż., die Schöpferinn; *Cro.* sztviteliczа; *Bs.* ſtvoritegliça; *Rg.* tvoritegliza, ſtvoritegliza; *Rs.* содѣте́льница. Mądrość boska, ſtworzycielka wszyſtkich rzeczy. *Biał. Poſt.* 157, *Sak. dusz.* 104. STWORZYCIELSKI, *ob.* Stworczy. *STWORZYSTY, - a, - e, który może być ſtworzony, *creabilis. Cn. Th.* 1080, *Cn. Syn.* 243, erſchaffbar; *Sr.* 1. ztwořenité. Nieſtworzyſta materya, *improsreabilis. Cn. Th.* 550, *Sr.* 1. nezťworenité. STWORZYSTOŚĆ, - ści, ż., możność być ſtworzonym, die Erſchaffbarkeit. *Tr.*

*STYBEL, - bla, - blu, *m.*, bót, z *Nic.*, der Stiefel. Tyśpis

Digitized by Google

w ſtyblach, w Lukańſkim śniegu na podworzu. *Zab.* 9, 75 *Jżyck.*

STYĆ, ZTYĆ, ztyie, stył, *ob.* Tyć, tyio.

*STYCHAR, - a, *m.*, *Rs.* стихáрь, *Ec.* стихарїй, ferezya duchownych z szerokiemi rękawami, ein langes Kleid der Geiſtlichen mit breiten Aermeln. Na wiersch ſtychura dyakońſkiego Jereyską ryzą był przyodziany. *Smotr. Ex.* 15. *STYCHIERA, - y, ż., *Rs.* стихира hymn iutrzenny lub nieszporowy, eine Morgen-, oder auch Veſperhymne; *Rs.* стихира. Po zwyczaynych ſtychierach albo hymnach. *Pim. Kam.* 229. Po psalmach tropari ſtychiery śpiewane bywaią. *ib.* 245. We wszyſtkich ſtychierach Nayśw. Pannę o pomoc proszą. *ib.* 215, *ib.* 217. Na wieczerni po ſtychierach śpiewaią bogarodzicę. *ib.* 229. Co u nas ſtychiery na wieczerni, to we mszy śpiewanie około adoracyi krzyża. *ib.* 82. STYCHOWNA, - y, ż., *Rs.* стиховна, pewna pieśń niesſporna, ein gewiſſes Veſperlied. Po tym o samym pogrzebie Pańſkim ſtychiery na ſtychownach śpiewaią. *Pim. Kam.* 254. (*Ross.* стихоглаголамель wierszopis, cf. *Gr.* στίχος.

STYCZE, STYCZEĆ, *ob.* Stykać, *ob.* Zetknąć. STYCZEŃ, - cznia, *m.*, *Bh et Sle.* leden (cf. Luty); *Sr.* 1. hódné mieſiącztwo (cf. gody); *Sr.* 2. ſachopni (ſachopiſch zaczynać), wośimſki; *Crn.* proſenz, (2. *Janus*; Proſeniza *feſtum Jani*, 2) prosiana słoma); *Vd.* simez, prosimez, proſsimez, pervnik, novolietnik; *Cro.* prossinecz, (szechen *Februar.*), malibosichnyak, (velikobosichnyak, gruden *Decembr.*); *Dl.* sieczan, szechen, (*Dl.* szicsen *Februarius*, prossinacz *Decembr*); *Bs.* sjecjan, sjecjagn, jenar, januar; *Rg.* sjecjagn; *Sla.* sicsani; *Rs et Ec.* сѣчень, генварь, иануарїй, январь, (cf. *obsol.* студенъ Grudzień); pierwszy miesiąc w roku, *Januarius*, der Jenner, od ſtykania się ſtarego roku z nowym. *Hour Sk* 475; *Chmiel.* 1, 192, *Kpcz. Gr.* 3, 52; podług innych dyalektów raczéy od *sieczenia* siekania, lub od *ſtudzenia*). Styczeń oſtry poczyna nowe lato. *Jeż. Bk. D* 3. STYCZKA, - i, ż., ſtykanie się, das Dranſtoßen, Zuſammenſtoßen, *Rs.* стычка zetkanie, spór, potyczka, bitwa). Wszyſtkie gmachy bez styczki z ianemi, własnemi murami otoczone. *Nar. Tac.* 2, 342. STYCZNIOWY, - a, - e, od miesiąca Stycznia, Jenner-, *Rg.* sjecgni; *Rs.* генварскїй. Styczniowe mrozy. STYCZNY, - a, - e, (*Rs.* стычный, z złożony, zetknięty): ſtykaiący się, berührend, anſtoßend; *Ross.* прикосновенный, сопредѣленный. - *Math.* Gdy proſta liniia ieden tylko ma punkt spólny z okręgiem koła, nazywa się ſtyczną z kołem, *tangens. Geom.* 1, 139, *Jak. Mat.* 1, 29, *Łgſk.* 2, 144, *Sniad. Alg.* 1, 268; *tkliwociąg. *Tr.*

*STYDNĄĆ, *ob.* Stygnąć. *STYDZIĆ się, *ob.* Wstydzić się.

*STYGAR, *STYGIER, SYGOR, - a, *m.*, pewny urzędnik żupny; ein gewiſſer Salzbergwerksbeamter; (może z Łac. *inſtigator*). Stolnicy maią słuchać żupnika i ſtygara; nieposłusznego ſtygar ma karać, i tak długo do góry nie puścić, aż od żupnika i ſtygara odpuszczenie uprosi. Tragarzom nieposłusznym ſtygar ma roboty zabronić, a drugich na to mieysce zasadzać. *Herb. Stat.* 108. Było w żupach Wielickich dwóch ſtygierów, którzy robotników w ziemi pilnowali. *Nar. Hiſt.* 4, 287. Aufſeher über die Arbeiter im Salzbergwerke. Urzędnicy żupni, pisarze żupni, ważnikowie, sygorowie. *Vol. Leg.* 5, 176.

STYGNĄĆ, *STYDNĄĆ *neutr. idntl.*, *Bh.* ſtydnauti, ſtydati; *Slo.* ſtydnauti, ſtydnu; *Sr.* 1. ſtudnu; *Sr.* 2. ſtunuſch; *Cro.* zimem, (*źimnieć, cf. ziębnąć); *Rg.* ſtinuti; *Bs.* ſtinnuti, oſtinnuti, ozebſti; *Rs.* стынуть, студенѣть, студиться; *Ec.* студенѣю; *ob.* ſtudzić); z ciepła tracić, kalt werden, kühl werden, erkalten, kühler werden. - *phys. et moral.* Miłość ziębnie, ſtydnie nabożeńſtwo. *W. Poſt. W.* 87. W ſtateczności miłość ſtygnie. *Weg. Mar.* 1, 58. Duch móy w takowéy ciężkości Dziw, że nie ſtydnie od żałości. *Ryb. Ps.* 283. Ze ſtrachu ſtygnę. *Teatr.* 46 *c*, 106. Żołnierz, zawiedziony w nadzieiach, nie ſtygł iednak w odwadze, i żywo żądał bitwy. *Uſt. K.* 2, 114.

*STYG; n. p. Jakbym się ze lwem spotkał, albo z iednorożcem, ſtyg pod żórawim piórem, ferezya brzedszcem. *Pot. Jaw.* 30.?

STYK, - u, *m.*, *ſtywa, *Lat.* ſtiua; kosica, kiy osadzony w żelazo, którym z lemiesza ziemię zgarnywaią. *Dudz.* 60, *iſtyk. Wtod.*, die Pflugreute, Pflugſcharre, Reute; *Slo.* ſtyk, plujina, żelezo, ſterym pluh wrýſtrubugi; *Hg.* esztéke, (*Slo.* ſtyka, *Hg.* tsáklya *contus*); *Vd.* plushna roshiza, ſtegazha, noshiza, plushnu ſtegnu, otka); *Rs.* лопатошка, (cf. łopatka). Były się im przytępiły lemiesze, motyki, widły, siekiery i ſtyki, które było oſtrzyć potrzeba. *Radz.* 1 *Sam.* 13, 21; oścień *Bibl. Gd.*). Nieraz nosił ſtyk w ręce ogrubiałéy wielce, Rzekłbyś, że świeżo rozprzągł porobione cielce. *Zebr. Ow.* 367. U pługa chłopek położywszy ſtyk przez drewno, które ieſt przetknione przez rękoieści pługowe, krzyż wyraża. *Zrn. Pſt.* 3, 605. Jako ten może być mądrym, który się trzyma pługa, a który się kocha w ſtyku poganiaiąc woły? *Radz. Syr.* 38, 26; który się chełpi w ſtyku kończaſtym? *Bibl. Gd. ib.* Do iſtyka, nie do pióra sposobnieysi; paść woły, nie do mądréy szkoły brać się. *Chmiel.* 1, 1118. Nauk zakazywał, radząc iſtyk, nie pióre trzymać. *ib.* 1, 1124. Styk porzuciwszy długi, rolnik obiaduie. *Susz. Pieś.* 3, *R.* 2. Szamgar zabił Pelisztynów sześćset ſtykiem wołowym. *Bud.* 1 *Jud.* 3, 13. Massa ta, gdy dobrze oſtygnie, ſtykami żelaznemi wybić, i do smelcugi zanieść. *Torz. Sklo.* 288, cf. kopyść. STYKAĆ, *ob.* Zetknąć Stykać. STYKAĆ się *Med. ndk.*, Styknąć *idntl.*, *Bh.* ſtepkam ſe; *Bs.* ſtuccitise, saſtatise za jedno; *Vd.* permejati, namejati, (cf. miedza); *Rs.* сопикнуться, стыкаться, potykać się, trafić ieden na drugiego, zuſammen treffen, zuſammen ſtoßen; graniczyć z sobą, hart an einander gränzen, angränzen. Ciało spoione ieſt przez każdego ſtawu ſtykanie. *Bud. Eph.* 4, 16. Widzisz w paszczęce koniec ogona u smoku, Każdego tak z początkiem koniec ztyka roku. *Pot. Pocz.* 683. Granice dobrego i złego ſtykaią się z sobą. *Pir. Wym.* 287. Styka się ze złym dobre, graniczy z przykrością wygoda. *Oſſ. Str.* 2. - §. Bóg cię ſtykay, *Deus tibi sit obuius, comes, feliciter proficiscere! Cn. Th.* 1080, Gott geleite dich.

STYL, - u, *m.*, z łac. u Rzymian narzędzie pisania z metalu; *Sr.* 1. piſacił, *Ec.* писáло, przeniesiono potym to słowo do znaczenia różnego sposobu w mówieniu i pisaniu; tak iak teraz w tymże znaczeniu biorą słowo pióro. *Pir. Wim.* 278, *Lub. Roz.* 59, *Kras. Zb.* 2, 513, der Styl, die Schreibart; *Bh.* piſebnoſt; *Rs.* слогъ cf. sło-

Digitized by Google

żyć). Były u dawnych tablice drzewiane, woskiem oblewane, *codicilli cerati*, na których ostrym pisano instrumentem, *vulgo* grabsztychem żelaznym *stylus* zwanym; co dało okazyą, że modelusz pisania stylem nazywaią. *Chmiel.* 1, 981. Starożytni ludzie, nie maiąc ieszcze inkaustu, ani piór zarzynanych, nie na papierze piórem, lecz żelaznym stylem na ołowianych lub drewnianych, woskiem naprowadzonych tabliczkach, pisywali xięgi i listy. *Mon.* 75, 206. Czy to pióro, czy też ięzyk czyi pięknie co wyrasi, zwykło się mawiać: pięknym to stylem napisano, dobrym stylem on mawia, albo też trudny to styl do zrozumienia. *ib.* 205. Styl dobry, gładki. *Zab.* 12, 38; łatwy, przyzwoity. *Gol. Wym.* 235. Stylu wyniosłość, *Ec.* вышесловїе. Słuszniéy sądziłbym to co pisze nazwać nie stylem, lecz piórem; i raczéy mówić teraz: pięknym to piórem napisano, albo dobrego to pióra xięga. *Mon.* 75, 206. - §. Styl, stél; STYLISKO, STÉLISKO, - a, *n.*, trzonek, dzierżak, *Ger.* der Stiel, styl u pensla malarskiego, nazywa się kiiek cienki a długi u pensla. *Mag. Mecr.* Ość na ryby osadzona na długim stelisku lub streiaszu. *Mag. Mecr.*

STYŁ, ZTYŁ, *ob.* Tyć, tyię. STYLAĆ, *ob.* Sztylać.

*STYMA, - y, *ż.*, *Włosk.* stima; *Franc.* estime; s szacunek, powaga, poważanie, w którym kogo maią, die Hochachtung, das Ansehen; *Cro.* prestimanye, (*Cro.* stimanye, s mniemanie, *Cro.* stimati, stimàm, s mniemam, rozumiem, *Cro.* shtemàm, s pysznię się; *Vd.* shtiman, poshtiman, s sławny, *Vd.* shtimati, s cścić, *Vd.* shtimat, mienit *arbitrari*, *Vd.* preshtimatise, poshtimuvatise, s pysznić się). Wewnątrz nam trzeba rządu, u świata stymy, u przyiaciół kredytu. *Vol. Leg.* 6, 158. O w iakieyby go ludzie stymie mieli, Gdyby to byli o nim wprzód wiedzieli. *Chrześ. Ow.* 70, *Jabł. Ex. B* 4, *Jabł. Tel.* 134, *Chrześ. Fars.* 338.

STYMBLOCH, STYMBORK, *ob.* Sztymbloch, Sztymbork.

STYNDAR, *ob.* Stendar.

STYNKA, - i, *ż.*, der Stint, ein Fisch, *salmo eperlanus*, drobna rybka, błotem trąci, znayduie się w rzékach. *Zool.* 184.

STYPA, - y, *ż.*, (*cf. Lat.* stips, *cf. Lat.* dapes); pogrzebny obiad, das Leichenmahl, Trauermahl, Leichenessen; *Sr.* 1. pohrebna hostijna; *Crn.* pogrebshèna; *Vd.* pogrebshina, sedmina, (cf. siódmy); *Cro.* karmina, (*ob.* karm'); *Dl.* martachka gozba; *Bs.* gosba mrtvačka, (cf. *Rs.* кутья pszenica lub ryż w miodzie gotowany, co po pogrzebie iedzą; cf. *Rs.* куприна, s 1) mogiła, 2) puhar, 3) naczynie od gotowanego Ś. oleiu; cf. *Ec.* трапеза uroczystość na pamiątkę zmarłego rozmaitemi igrzyskami obchodzona, трапезникъ zapasnik). Obiady sadusne abo stypę zmarłemu wuiowi sprawował. *Krom.* 373. Widziałem wiele razy pogrzeby krwią oblane, z których zaraz po obiedzie wysyłano za umarłym drugiego zabitego do nieba, aby oznaymił, co za ludzie na stypie byli. *Star. Ref.* 78, *Star. Dw.* 62. Stypy te pogańskie daią okazyą piianicom do piiania. *Smotr. Lam.* 170, *Gil. Kat.* 228. Umrze, wnet poślą dzwonić, potym psałterz śpiewać, z krzyżem prowadzić, potym sadusne msze, ubostwu kap dawać, stypę uczynić, łaźnie na ubogie sprawować. *Gil. Pst.* 212 *b*, Skonanie człowieka wiernego, nie potrzebuie stypy z roczniczkami. *Zrn. Pst.* 3, 793 *b*., pominki, *Rost.* поминки.

U chrześcian zawżdy, od początku wiary stypy albo uczty na pogrzebach bywały. *Sk. Kaz.* 640, agapy. *Sk. Dz.* 271, z Greck. Liebesmahler, gdzie ubogich hoynie częstowano). - Onby się rad upić na Wc Pana stypie. *Zabł. Zbb.* 92, radby cię widzieć na marach). Wilczą stypą bywa śmierć barania. *Klon. Wor. praef.* Niegrzeczną ten ma stypę, co z strachu umiera. *Zabł. Amf.* 17, bździnami mu dzwonią). STYPNY, - a, - e, od stypy, Leichenmahls-. *Threnodia* pogrzebne, żałobne, stypne śpiewanie. *Męcz.*

*STYPSEL, - psla, *m.*, zatyczka, z *Niem.*, der Stöpsel. *Tr.*

STYPUŁA, - y, *ż.*, STYPUŁKA, - i, *ż. dem.*, STYPUŁEK, - łka, *m. dem.*, *Lat.* stipula; n. p. Do kościoła Krakowskiego sprawił stypułę do choru, miednicę i nalewkę, wszystko z srebra. *Papr. Herb.* 221. Jeśliby robacy drzewo to psowali, maią być wygarnieni miedzianą stypułką. *Cresc.* 455. Nakręć trąbek z papieru formę udziawszy, Zawięzuy ie na końcu na stypułek wdziawszy. *Biel. S. N.* 57.

1) STYR, *ob.* Stér. 2) STYR, - a, *m.*, ryba, *ob.* Jesiotr.

STYRAĆ, *ob.* Tyrać.

STYRAK, - a, *m.*, drzewko i żywica, *styrax officinalis Linn.*, der Storax. *Krup.* 5, 139. Trzcinny styrak, w trzcinie go przywieziono. *Sien. Wykł.*

STYRCZEĆ, *ob.* Stérczeć. STYRKNĄĆ, STYRKAĆ, *ob.* Ustyrknąć. STYROWAĆ, *ob.* Stérować.

STYRTA (*forsan melius* STÉRTA, od stérczenia, lecz cf. *Rs.* просторнїй rospostarty); - y, *ż.*, gatunek brogów, eine Art Feimen, Fehm, Schober; *Rs.* скирдъ. Tego roku wszędzie stodoły sowitym Stérty, nietylko brogi nałożono żytem. *Pot. Pocz.* 242. O chléb, Wielmożny, prosisz Pana Boga; A styrt różnego zboża liczba sroga. *Bratk. K* 2. Pasły się w gumnach szczury nieskończenie, A zboże w styrtach butwiało i gniło. *Kras. Mysz.* 58, *Hipp.* 118. Obywatele widząc stérty swoie bez oddania pożytku, żałuią że na nie pracowali. *Pam.* 85, 392; cf. gumna, stodoły, śpichlerze, s składy zbożowe). - §. Stérty morskie, rafy, wyrostki stérczącego nad morzem lądu. *Sniad Jeo.* 224, spitzige Hügel am Seeufer.

STYRYA, - yi, *ż.*, *Boh.* Stýrsko; *Slo.* Stirsko; *Crn.* stajerska; *Vd.* shtaire, shtajerska deshela, shtajerska (sella); *Cro.* staer, stajerska zemlya; *Hg.* staer-ország); prowincya Austryacka, któréy stolica Grac. *Wyrw. G.* 203. STYRYYSKI, - a, - ie, od Styryi, Steyermärkisch, Steyerisch, Steyer-, *Bh.* Stýrský; *Vd.* Shtajerski; *Cro.* Staerszki; n. p. księstwo STYRYYSKIE, das Herzothum Steyermark. STYRYYCZYK, - a, *m.*, ein Steyermärker; *Crn.* shtajerz; *Vd.* stajerz, *f.* shtajerza; *Cro.* staerecz.

STYSK, - u, *m.*, *Bh.* stěskání, stížnost; utyskowanie, skwiork, Geklage, Gewimmer. Czemuż mi przez to tyski, co za uchem kwiczą, Te kilka godzin sennych zaprawiasz goryczą? *Przyb. Ab.* 153. Posłyszą tysk na biedę z boku. *ib.* 92. STYSKAĆ *med. ndk.*, Stýskować *contin.*, *Boh.* stěskati; (*Vd.* stiskuvati, natiskuvati, obtiskuvati, obtishati, s uciskać); utyskiwać, uskarżać się, skwierczeć, klagen, sich beklagen, seufzen. Rozgniewał się i tyskował na Labana. *Bud. Genes.* 31, 36; łukał nań. *Bibl. Gd.).* Stýskowało co mędrszych na takie nierządy. *Pot. Arg.* 617. Jornad na Wenety tyskuie, iż zewsząd okrucieństwa robili. *Krom.* 17. Na cóż tyskasz, małżonko moia nieszczęśliwa? *Przyb. Ab.* 44. Tak tyska z łez rzewnych ku

Digitized by Google

niebu popychem. *ib.* 218. Odpowiadaiąc Chryſtus na Marty ſtyſkowanie, Rzekł: Marto, Marto, ty ſię zbyt frasuiesz, Tego zaś myślą swą nie upatruiesz, Iż o iedno być ma pieczołowanie, Co ieſt potrzebno. *Odym. Św. Pp* 4o. - §. Styſkować sobie, przykrzyć sobie, mierzić, überdrüßig ſeyn, ſatt haben, einen Ekel an etwas haben. Obciążeni ieſteśmy nad przemożenie, tak że ſię nam iuż ſtyſkowało żywo być. *Leop.* 2 *Cor.* 1, 8. Wszczęło ſię szemranie ludu przeciwko panu, nieiako ſtyſkuiąc sobie dla pracy. *Leop. Num.* 10, 1. We wszyſtkim ucisk cierpiemy, ale nie ſtyſkuiemy sobie. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 4, 8. Począł pan sobie ſtyſkować nad Izraelem. 3 *Leop.* 4 *Reg.* 10, 32, cknąć a ſtyſkować, 1 *Leop.*). Dosyć-ci trocha wina, śpiąc nie będziesz ſtyſkował od niego. *W. Syr.* 31, 22, nie będzieć ſię cklito). STYSKLIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, sarkny, narzekaiący, cf. skwierczek, klagend. Z ich chat wznoszą ſię płacze i ſtyſkliwe biada. *Przyb. Ab.* 210. Wrzask biiących, konaiących ięki, Tworzą ſtyſkliwe szemry nieuſtanney męki. *Przyb. Lus.* 99.

*STYWA, - y, *ż.*, *Lat.* ſtiua, s ſtyk, Pflugſterze; n. p. Nie szpeciła u boku szabli w ręku ſtywa, Bieżał szlachcic na woynę od sierpa, od żniwa. *Pot. Pocz.* 480.

S U.

SUBALTERN, - a, *m.*, pod drugim służący, urzędniący, podrządny, podkomendny, *Rs.* подчиненный, ein Subaltern. *Tr.* SUBBASZA, - ego, *m.*, *Warg. Rad.* 116, namieſtnik baszy, der Unterpaſcha. SUBDELEGAT, - a, *m.*, delegowany niższey rangi, ein Unterabgeordneter. Sąd Grodzki ma moc wybrać sobie subdelegatów pięciu. *A. Zam.* 21. SUBDYAKON, - a, *m.*, poddyakon, n. p. Subdyakonów ieſt powinność dyakonowi do ołtarza służyć, powinien święty ubiór, naczynia, chleb i wino do mszy Ś. potrzebne nagotować; biſkupowi i kapłanowi wodę na ręce przy mszy Ś. podáie. *Kucz. Kat.* 2, 619. SUBDYAKOŃSTWO, - a, *n.*, ſtopień duchowny, dyakońſkim tylko od kapłaństwa przegrodzony; porządek święcenia piérwszy z trzech większych. *Kornk. Kat.* 265, der Unterdiaconus, das Unterdiaconat. SUBDYWIZYA, *ob.* Poddział. n. p. Subdywizye, poddziały, podziały działów. *Cztr. myśl.* 60.

SUBET, - u, *m.*, Sen uſtawiczny i bezmierny Subet z Arabſkiego zowią *Syst. ekl.* 231, *Birk. Zam.* 8, *Syr.* 40, *Cresc.* 564, *ob.* *Spik, Śpiączka.

SUBJEKCYA, - yi, *ż.*, przykrość inkommoduiąca, niewczasuiąca, trudność, (*qu. v.*), *Vd.* napoſt, nadlega, nadleshnoſt, Ungelegenheit, Unbequemlichkeit. Rzecz smrodliwa w pokoiu subjekcyą uczyni. *Perz. Cyr.* 2, 28. Jeżeli Wc. Panu subjekcyą sprawuię, odsunę ſię daley. *Teatr* 9, 80. Subjekcyą czynić, *Vd.* nadlegati, nadleguvati, (cf. nalegać). Nie wyspałem ſię po wczorayszym balu, a tak co dzień i noc w tey subjekcyi człowiek. *Teatr* 10, 5. Officer officerowi nie czyni subjekcyi. *Teatr* 21, 9. Bez subjekcyi, ohne Umſtände. Sans façon, bez ceremonii, bez subjekcyi, tak iak u siebie. *Teatr* 21, 8. SUBJEKT, - u, *m.*, *Philoseph.* subjekt, posada wszyſtkich przymiotów ciała. *N. Pam.* 23, 232, *Rs.* подлежащее, cf. podſtata, Grundlage, Grund. Subjekt w myśli, *podmiot, *cf.* objekt, obmjot. - §. Subjekt, - a; *m.*, człowiek używany do czego, ein Subject, ein Menſch, der zu etwas verwendet wird. Czy to tak ubogie króleſtwo w subjekta, że ich trzeba z świecą szukać na iakąś funkcyą? *Lub. Roz.* 192. SUBLEWACYA, - yi, *ż.*, *dilatio executionis iudicialis in proscriptum latae, beneficio principis concessa. Cn. Th.* 1081, Aufſchub der Execution gegen einen Geächteten. SUBLIMACYA, - yi, *ż.*, działanie chymiczne, którego pomocą nieiakie ciała suche zlotnionemi być mogą w naczyniach zamkniętych, i znowu w kształcie ſtałym otrzymane. *Mier. Mscr.*, pędzenie suche, die Sublimation, *Rs.* возгонка; Sublimować, *Rs.* возгонять, возгонять. - SUBMYTEL, - tlu, *m.*, w drukarni gatunek pisma, mnieyszy od mytlu. *Mag. Mscr.*, kleine Mittelſchrift SUBORDYNACYA, - yi, *ż.*, karność, posłuszeńſtwo ſtarszemu, *Vd.* podverſtva, die Subordination. Żadne zgromadzenie bez subordynacyi trwać nie może. *Zab.* 16, 241. Byłem posłuszny przez subordynacyą. *Teatr* 13, 199. SUBORDYNOWAĆ, podrządzić, poddać pod wyższego *Bh.* podrjditi, *Vd.* podverſtiti, podlagati, podnaredbati, podvrezhi, unterordnen. Zawisnął od niego, albo ieſt mu subordynowany. *Salin.* 2, 577. - SUB-ORNOWAĆ kogo na co, naſtraiać, einen wozu anſtiften. Pospólſtwo sobaczywszy, czy dobrowolnie, czy subornowani okrzyknął. *Chroſć. Fars.* 24. SUBPETIT, - u, *m.*, w drukarni, gatunek pisma, mnieyszy od petytu. *Mag. Mscr.*, kleine Petit. SUBPRZEOR, podprzeor, *ob.* Przeor.

SUBRETKA, - i, *ż.*, *Gall.* soubrette, s pokoiowa, garderobiana, Kammerzofe, Kammermädchen. Gdyby to w Warszawie, możnaby do tego użyć fryzera, korneciarki, albo iakiey dyſtyngwowaney rayſurczyny; ale tu, nawet subretki niemasz. *Teatr* 13, 45. Dziewczyna młoda żywa, ale nie z tego gatunku wesołości, która oznacza bezczelność, że tak rzekę, ſkażonych subretek naszych. *Teatr* 20 *b*, *praef.*

SUBSTANCYA, - yi, *ż.*, *philos.*, *ob.* Podſtata, Podſtawek, Podmiot; *Rg.* ſuccjanſtvo, biviſtvo. - 2) Subſtancya, Subſtancyyka *dem.*, mienie, maiątek, fortuna. Hab und Gut, Vermögen. Seneka, gorliwy ubóztwa poradnik, miał 6 milionów subſtancyi. *Nar. Tac.* 2, 267. Zapisała mu całą subſtancyą, i uczyniła go dziedzicem dóbr swoich. *Sk. Żyw.* 2, 42. Lot poimany był od nieprzyiaciół z subſtancyą swoią. *ib.* 203. Według potrzeby subſtancyyką maiąc, na niczym nie schodzi. *Psalmod.* 11. Zguba subſtancyi małpa i kieliszek. *Jabł. Ez.* 151. We Pan ieſteś familii dawney, ale podupadłey; ociec We Pana nadtracił subſtancyi. *Teatr* 35 *c*, 16. Ma znaczną subſtancyą. *ib.* 25 *d*, 26. - SUBSYSTENCYA, *ob.* Wyżywienie. - SUBTELNICZEK, - czka, *m.*, człeczek subtelny, delikacik, ein ſubtiler, feiner, zärtlicher Menſch. Akwilo pokurczył subtelniczki one, adziamſkie owe ciała powarzył. *Birk. Kaz. Ob. F.* 2. SUBTELNIEĆ *Neutr. ndk.*, subtelnym ſię ſtać, cieńczeć, *lenteſcere. Mącz.*, ſubtil werden, *phys. et metaph.* Skorupa od iaia coraz cieńcieie i subtelnicie, dla uſtawicznego nasiedzenia ptaka; iako też ścienczeie iaie, gdyby w occie leżało do dziewiątego dnia. *Sak. pr.* 179. SUBTELNOŚĆ, - ści, *ż.*, *opposit.* grubość, *phys. et metaph.*; *Bh.* gutloch, (cf. wątłość); *Sr.* 1. cjenkoſcj, ſnadnoſcj, (cf. snadność); *Vind.* drobnuſt, tinkuſt, tinkote, lishnoſt; die Feinheit, Subtilität. Przyszedł zbawiciel

Digitized by Google

zamknionemi drzwiami, Swą subtelnością one przenikąwszy. *Odym. Sw.* 2, *Nn b*; cialem swoim subtelnym). Damy Europeyskie sądzą, że subtelność naywybornieyszym iest ich urody wydoskonaleniem; w prasę tedy ciała swe biorą. *Zab.* 7, 134, smagłość, die Schlankheit, Dünnheit des Körpers. Subtelność rozumu ludzkiego. *Klok.* 167, delikatność, zabiegłość, Feinheit des Verstandes. Subtelność dowcipu. *Boh. Kom.* 4, 104. *Jn peius*: Subtelność, troska, robota niepożyteczna; Sztuka wielka, mały pożytek. *Cn. Ad.* 1109. Nic nie iest przeciwnieyszego mądrości, iak wielka subtelność; ona we wszystkich rzeczach przeciwi się prawdzie *Gor. Wł. J.*, ↕ SUBTYLIZACYA, Spitzfindigkeit, Sophisterey; *Vd* sbrisanoſt, premeteноſt; *Ec.* тонкослóвїе. Naywybornieysze dowcipy, zaprzątnione owemi wykrętnemi subtelnościami, nikczemnie się ſtarły. *Pilch. Sen. liſt.* 367. Rzecz dobra niepotrzebnie subtelności. *Fr. Ad.* 6. SUBTELNOSTKI *plur.*; subtylizacye, przeszrubowane argumenta, Spitzfindigkeiten. Wymyślnemi subtelnoſtkami iasne zbiiał iego dowody. *Tr Tel.* 467. SUBTELNY, - a, - e, SUBTELNIUCHNY, SUBTELNIUCZKI, SUBTELNIUTKI, SUBTELNIUTEŃKI, - a, - ie *intensiu.*; SUBTELNIE, SUBTELNO i t. d. *adv.*, niegruby, cienki, delikatny, *phys. et met.*, ſubtil, fein; *Bh.* autlý (cf. wątły); *Sr.* ı. ſubtilné, cjenkuſti, cjenkopité, wahadné, (cf. łagodny), ſchwijné; *Crn.* prashn, (cf. próżny); *Vd.* sutil, tinshken, droben, (cf. drobny), sdrobleu, tinek, lizhen, (cf. lice); *Ec.* тóнкостно, тóнкъ, подробне, подрóбну. Rąk swych roboty i subtelne tkania za upominki oddaią. *Groch. W.* 455. Przędła subtelniuchne nici. *St. Zw.* 2, 108. Subtelniuczka ſkóra. *Tward. Daf.* 4. Nie rozumie tu tych rzemiosł iedwabnych a subtelnych, ale rozumie oractwo. *Glicz. Wych. H* 1 *b*, sztuczne, kunsztowne). Rzeczy subtelne niemocne. *Fr. Ad.* 6. Subtelna komplexya ciała iego. *W. Poſt. W.* 288. Była Susanna subtelna i pięknego weyźrzenia. *W. Dan.* 13, 31, *ob.* sudamny). Widząc Wc Panią czyniącą się być subtelną, ſtaraſem się z nią subtelnie poſtępować. *Teatr* 12 *b*, 47; pieszczenie). Subtelny rozum, dowcip, przenikliwy, *Ecc.* искýстный, остроýмный; ein feiner Verſtand. Subtelny a delikatny ma rozum. *Teatr* 8 *c*, 25. Ludziom subtelnego dowcipu, wielkiego rozsądku, urzędy maią być dane. *Petr. Pol.* 305. SUBTYLIZOWAĆ *cz. ndk.*, cieńczyć, *Ital.* sottilizare; fein machen, verfeinern. Ziele to grubość złych wilgoci drobi i subtylizuie. *Urzęd.* 34, *et* 349. Subtylizuię w rozumowaniu, przesadzam rozbiorem, *Ec.* тонкослóвлю, подрóбну разговáриваю. Subtylizuiący, *Vd.* sbrisan, premeten, ſtekliu, nateklives, spashevez, shtuleglauni, *Ec.* тонкослóвный, тонкослóвецъ *argutus*, ſpitzfindig. SUBTRAKCYA *Arithm.*, *ob.* Uymowanie. *Rog. Dos.* 2, 190, odtrącanie, odciąganie, *Rs.* вычитáнїе.

SUĆ, ſuł, ſnie *ex. ndk.*, usuć *dk.*, ſypać, *Vd.* ſuti, ſujem, ſipati, posuti, (*Vd.* ſhuta, ſhutina *agger*, *Ger.* Schütte; *Crn.* ſújem *calceo illidere*); *Ger.* ſchütten, *Wallach.* ſkuturu, *Ital.* scuotere, *Lat.* *cutere, concutere, quatere, *Kero* scutan; *Angl.* shed, *Suec.* ſkudda, *Gr.* σκεδάν); aufſchütten. Wysokie tamy suł niespracowany, Broniąc się wodzie, co ie podlewała. *P. Kch. J.* 439. Książę Opolſki granice sobie suł, gdzie chciał, odgraniczaiąc się od Jagiełła. *But.* 239. Na zjeździe u Wielunia usuli między Prusy a Zmudzią granice wieczne. *Biel.* 283. Rzymianie mężom zacnym swoim słupy i groby wysoko usute ſtawili. *Stryik.* 87. W Arabii przez nóc wſtaią góry wielkie piaseczne, wiatrem sute i zgromadzone. *Biel. hſt.* 263. Perłami suknie suć. *Pot. Syl.* 20, obsypać, hoynie obsadzać, kameryzować). Krzesła sute perłami Ormuſkiemi. *Tward. Wł.* 45.

Pochodz. *suty*, *sowity*, *sowitość*; *dosuć*, *nasuć*, *obsuć*, *osutka*, *posuć*, *przysuć*, *usuć*, *zasuć*.

SUCHAR, - a *et* - u, *m.*, *Rs.* сухарь; *Ec.* пакснмáдъ, сухарь; osuch, Zwieback, Biscuit, Schiffszwieback. Na bardzo długie chowanie bochenki się przez połowę w płaſk przerzynaią i w piecu wysuszaią, i to się zowie sucharem *Kluk Rośl.* 3, 263. Sucharu w tayſterkę włożywszy, wybrała się w drogę. *Tward. Pas.* 48. Jadł mało, i po prottu, ażeby żołnierze Cierpliwości nauczył, suchar często bierze. *Jabł. Tel.* 241. SUCHAREK, - rka, *m.*, *dem.*, *Rs.* сухáрикъ; osuszek delikatnieyszy, gatunek ciaſta, Zwieback zur Näscherey, Zuckerbrot. SUCHARKOWY, - a, - e, od sucharka, Zwieback-; *Rss.* сухáрный. SUCHAWY, - a, - e, - o *adv.*, dosyć suchy, etwas trocken; *Rs.* суховáтый. Suchawość, mierna suchość, *Rs.* суховáтость. U traw pospolicie korzenie są suchawe, *filamentosae*. *Bot.* 30. SUCHEDNI, SUCHEDNIOWY, *ob. sub* Suchy. SUCHO *adv.*, SUCHUCZKO, SUCHUTEŃKO, SUCHUTENECZKO *intensiv.*, *Bh. etc.* ſucho; *Rs.* сухо; niemokro, niewilgotno, trocken, nicht naß, nicht feucht. Gdzie on powie: sucho, tam po uszy ulgniesz; godzien wiary. *Rys. Ad.* 16. Wody arka Pańska wspaczyła Jordanowe, i rozkazała tak długo czekać, ażeby naymnieyszy człowiek z Izraela sucho przeszedł. *Birk. Zam. praef.*, suchą nogą, trocknen Fuſſes. Morze na poły mocą swą rozsadził, Przez nie suchuczko swoie przeprowadził. *Ryb. Ps.* 152. Rozstąpiły się wody, i przeszły oba *suchem. *Bud.* 2 *Reg.* 2, 8, sucho). Wodę tę wygotować do sucha, zostanie się na dnie sól średnia. *Torz.* 166, żeby całkiem wyparowała). Płótno przepłokawszy, magluy wilgotne naprzód, potym wysuszywszy, wymagluy na sucho. *Przędz.* 89. Gdy się tęgie ciała biorą do deſtylowania, to nazywa się deſtylowaniem na sucho, *deſtillatio sicca*. *Krumł. Chym.* 221. - Potrzeba wszystkę czterdziesiątnicę pościć, sucho iedząc. *Pim. Kam.* 297, susząc, trockne Faſtenſpeiſe eſſen. - *§. tr.* Codzień wołamy, i z rana na sucho, J w wieczor winkiem podraczeni mile. *Hor.* 2, 234 *Kniaź.*, naczczo, nüchtern, ohne etwas zu genieſſen, trocken. - Chwalał bogu, cośmy na sucho wyszli. *Teatr* 53 *b*, 76, że nam się przepiekło, że nam uszło, Gottlob, daß wir ſo davon gekommen ſind, mit einem blauen Auge. Nie potrafisz, żebyś ztąd na sucho possedł. *Boh. Kom.* 1, 68, du ſollſt nicht mit heiler Haut von dannen kommen. Zje mi djabła, ieżeli puszczę go na sucho. *Teatr* 45 *c*, 52 *Wyż.* Wc Pana na sucho nie puszczę. *ib.* 31 *b*, 126. Puszczaią tych na sucho, bez naymnieyszego naruszenia, przeciw którym naywiększą złość mieli. *Pilch. Sen.* 131. Nie wyydzie mu na sucho sztuka, którą mnie zażył. *Teatr* 56 *b*, 115, es ſoll ihm nicht für genoſſen hingeben. J na sucheł to iemu uydzie! *Boh. Kom.* 1, 401. Nie zwiezie mu się to tak sucho, ſkarze to bog, weźmie swą zapłatę. *Mącz.* Nie sucho mu się to przepiecze. *Chroſć. Ow.* 102. Ma sięź mu

Digitized by Google

to przepełznąć na sucho? *Pilch. Sen. Gn.* 346. Występki to bez kary na sucho mu nie poszły. *Pilch. Sall.* 23. Nie suchość się odrze. *Lib. Hor.* 125. Nie udrze się to Skanderbegowi sucho. *Baz. St.* 122. Obaczy, żeć się mu to łyko sucho nie odrze. *Rey Pst. Hh* 6. J samemu Achitopelowi sucho się łyko za tę iego pochlebną radę, nie odarło; bo się i sam rękoma swoiemi obiesił. *Wer. Regl.* 112. Czemuż Pani, tak iak insze, na sucho nie odrywiwasz mężczyzn? *Teatr* 22*c*, 8; beskarnie, **ungestraft**. – Nie tak do pokoiu sucho przyjść i lekko, trzeba krwi utoczyć. *Tward. Wł.* 115; nie bez trudności, nie suchą ręką, **nicht so leicht, nicht ohne Schwierigkeit**. – *aliter*: Mówią o białych głowach strapionych: i ta go nieboga, sucho nie zje; (nie bez łez, nie bez płaczu), toż też mógłbyś rzec, chcąc dać znać, iż iest wielką piianicą. *Gor. Dw.* 145, nie bez napitku, trunku). – 2) *SUCHO, – a *n.*, susza, posucha, suchość, **die Dürre**; *Bs.* suho, kopno, z ląd tęgi; *Sla.* na sùhu, z na lądzie; *Crn.* sûha *defectus pecuniae*). Znowu Eliaszowe wracaią się sucha. *Pot. Zac.* 184. Kiedy chcieli, czynili sucho, a kiedy chcieli czynili deszcz prorocy. *Rey Pst. B* 4. Za sucha z zwożeniem zboża pośpieszyć trzeba. *Haur. St.* 16; póki czasy suche, **trockne Witterung**. SUCHOBOLNY, – a, – e, *arthriticus*. **gichtisch**, (cf. Denny, Dna). Głowy ból pochodzi z ostrości płynnych suchobolnych. *Perz. Lek.* 168. Wewnętrzne przyczyny chorob są z suchobolney materyi. *ib.* 80. SUCHODRZEWKOWY, *ob.* Wiciokrzewowy; *ob. pod* suchy. **SUCHOOKI, – a, – ie, *siccoculus*, twardy do płaczu. *Cn. Th.* 1081, **trockenäugig, schwer zum Weinen zu bringen**. SUCHOMELSZCZYZNA, – y, ż. czynsze z wiatraków, końskich i ręcznych młynów, **Zins von Winds-, Roß-, und Handmühlen**. Arendy, stawszczyzny, suchomelszczyzny. .. *Tward. W. D.* 75. *SUCHOREŻ, – y, ż., uschła gałąź, **ein trockner abgestorbner Ast**. Poiechać na suchoręże. *Bandtk.*, (*ob.* susz), **Reisholz, Reiser**.? SUCHORLAWIEĆ *neutr. ndt.*, suchorlawym się stać, z ciała spadać, **mager und dürr werden**; *Slo.* churawim, *cf.* chory); *Rg.* usicjati: Od takiey karmi psi paraszywieią i suchorlawieią. *Ostr. Myśl.* 17. SUCHORLAWOŚĆ, – ści, ż., spadanie z ciała, **die Dürre sucht, das Magerwerden**; *Slo.* churawosť *macies*; *Bh.* churawiny (churawstwo chorowitość); *Vd.* medluft, smedletje, (cf. mdłość). SUCHORLAWY, – a, – e, niegruby, nietłusty, wyschły, *Bh. et Slo.* churawý; *Vd.* medel, suhlin (cf. mdły); *Rg.* suhorgljav; *Crn.* szuhòrlyav; **hager, mager**. Świszcze ku końcowi zimy nader są chude i suchorlawe. *Zab.* 12, 191. Klacz, aby była ciała niesuchorlawego, ale mięsistego. *Hipp.* 15. Pies suchorlawy. *Ostr. Myśl.* 12. Suchorlawe owce. *Wolszt.* 104. SUCHOŚĆ, – ści, ż., *Boh.* suchosť; *Slo.* suchota (*ob.* suchota); *Sr.* 1. suhóta; *Vd.* suhota, susha, (*ob.* sussa), sushnoft, vsehnenje; *Cro.* szuhòta, szussa, szuhócha; *Bs.* suhochja, suscjaj; *Crn.* suhóta, (suhotina *terra arida*); *Hg.* aszászúság; *Rg.* suhòcohja, sûhos; *Rs.* сухость, сухота; *Lat.* siccitas, *It.* siccita), susza powietrza, ziemi etc., **die Trockenheit**. Suchość iest wielka, a dżdża pola potrzebuią. *Star. Dw.* 72. Skarżyli się na zbytnią suchość, bo do tego dnia dżdżu z nieba nie mieli, a role od upałów spustoszone były. *Birk. Dom.* 93. – §. *aliter*: Jeleń narzeka, iż go suchość nóg zaprosi. *Zab.* 13, 272 *Tręb.*, niegrubość, niecielistość, niemięsistość, chudość, cienkość, (*ob.* sucha noga, głowa), **Magerkeit, Dürre, Dünne**. SUCHOTA, – y, ż., SUCHOTY *plur.*, *Bh.* sauchotiny, bubeniny, churawiny, chrząknuti; *Sr.* 1. susch, susšara zèhmuiza, susšata thorosci, miaßu hinenie; *Sr.* 2. szuchota; *Vind.* shushiza, suha bolieszen, nedeha, jetika, shirota sushenje, ginenje, susha, svhnenje, vadnenje, tovanje; *Crn.* jetika, skapanje, (cf. skapać, bodaybyś skapał!); *Cro.* etika, om lyavicza, szúhibeteg; *Rg.* siccia, sicija; *Bs.* sicja; *Sla.* súha bolést; *Rs.* чахотка, сухотка; choroba, więdnienie ciała, z ciała opadnienie, ciała wyschnienie. *Krup.* 5, 670; *et* 568, *Perz. Lek.* 80, **die Schwindsucht, die Abzehrung**. Suchoty abo więdnienie, kiedy się ciało nie tuczy, a zawżdy z niego niece odchodzi, a nic nie przybywa, ztąd zbytnia szczurość a marskość przychodzi. *Spicz.* 235. Suchoty, kiedy kto płuca ma owrzodziałe, i ustawicznie pluie. *Syxt. sk.* 71. Suchoty często pochodzą z zastarzałych katarów. *Haur. St.* 397. Suchotę mieć, *Cro.* szuhobetegujem; *Ec.* сухотною, сухотною болью болѣзнію; *Rs.* прочахнуть, исчахнуть. – §. Na kształt dwóch brodawek na spodniey szczęce końskiey pod ięzykiem swykła nieiaka ostrość narastać, co to roztrucharze suchotami nazywaią. *Hipp.* 107. *Comp. Med.* **das Feuer, die Darre, eine Pferdekrankheit**. – §. *fig.* Szkatuła na suchoty ztęka. *Pot. Arg.* 439; dno sie przedziera; **der Geldbeutel hat die Schwindsucht, die Abzehrung**. 2) *tr.* suchoty, suszenie, post suchy, **strenges Fasten**. Zadaią nam, iakbyśmy w suchotach, w kropidłach, a nie w bogu, nadzieię naszę pokładali. *W. Post. W.* 47. U was płatnieyszа kapica, gromnica, bylica, odpusty, suchoty, kadzidło, kropidło, niżli szczére słowa Pańskie. *Rev Post. F* 3. Był ten pobożny zwyczay u starożytnych chrześciian, iż wszystkie Piątki suchotami odprawowali. *Pim. Kam.* 501. Suchotami w te dni powinni pościć. *ib.* 277. Trzemaś chatę przed gościem obwarował płoty, Czy Piątek, czy Niedziela, na stole suchoty. *Nar. Dz.* 3, 122. – *fig.* Wszystkie wytrzymać męki iestem gotów, Tylko zachowaj Tantala suchotów. *Zab.* 9, 38 *Zabł.*, poszczenia, pragnienia, łaknienia Tantalowego). SUCHOTNICA, – y, ż., *Bh.* sauchotinka, suchoty cierpiąca, **eine Schwindsüchtige**. Białe upławy bardziey u suchotnic zaczynaią ciec. *Perz. Lek.* 2, 8. SUCHOTNIK, – a, *m.*, *Bh.* sauchotinar; *Vd.* medluh, tovavez, nedeshnik); z cierpiący suchoty, **der Schwindsüchtige**. Kozie mléke dobre dla suchotników. *Zool.* 364. SUCHOTNY, SUCHOTOWY, – a, – e, od suchot, **Schwindsucht-, schwindsüchtig**; *Bh.* sauchotiný, sauchotinowatý; *Sr.* 1. susch mèpaczè, bènèpaczè; *Vd.* sushen, nedehen, suchoboun, jetikaft, nedeshen, sushizhen, na pluzheh boun, (*diſtg. Vd.* suhoten, z wysmukły); *Bs.* sicjavi; *Rs.* чахотный, сухотный. Kaszel suchotowy albo suchot początki ukazuiący. *Krup.* 5, 660. Suchotne ziele, *ob.* Iwa 2). SUCHOTNIARZ, *f.* SUCHOTNIARKA; u rzeźników, kto bez opłaty podatku pokryiomu bydło bije, i mięso roznosi. *Mag. Mscr.*, **ein verstohlner Fleischhöcker**. SUCHOWIETRZYCA, – y, ż., susza, suche powietrze, **die Dürre, große Trockenheit der Witterung**. Na lekkich gruntach, ieżeli iest obawa długich suchowietrzyc, dobrze gdy się nasiona powalcuią. *Kluk Rosl.* 3, 202. *SUCHOWODNY bóbr. *Bielaw. Mysl. A* 4, ziemnowodny, **landwasser-, amphibisch, beydlebig**. SUCHOŻYŁY, *nervi. Hub. Wst.* 259, *ob.* suche żyły, **die Nerven**. SUCHO-

Digitized by Google

ŻYŁNA maść, *unguentum neruorum. Perz. Cyr.* 2, 317, Nervensalbe. SUCHY, -a, -e, SUCHUTKI, SUCHUTEŃKI, SUCHUTENECZKI, -a, -ie, *Bh. et Slo.* ſuchý; *Sr.* 1. ſuchi, ſuſchaté, ſyry; *Sr.* 2. ſuchi; *Crn.* ſuh; *Vd.* ſuh, ſushen, posushen; *Cro.* ſzuhi, (*Cro.* ſzushecz, Marsec); *Hg.* aszszù, szaras; *Bs.* súh; *Rg.* súh, ſuuhi, ſkóren, *vulg.* marscjàv (cf. marszczyć); *Rs.* сухій, сухóпкъ, сýхонькій; cf. *Lat.* siccus; *Ital.* secco, *Gall.* sec, seche, *Hebr.* יבש sicheh, *Syr.* ܝܒܫ zecha *siccus, aridus, cf. Ger* ſeicht, ſiegen, verſiegen, cf. ſickern); niemokry, niewilgotny, trocken, nicht naß, nicht feucht. Przy suchym drzewku i mokre goreie. *Bratk. R.*, *Rys. Ad.* 54, złe przy dobrym uydzie. *Zim. Siel.* 251. W czasie suchego powietrza czyli posuch, panuią gorączki. *Perz. Lek.* 91. Eurus suchy. *Ban. K.* 3. Suchy Marsec, mokry May, będzie żyto iako gay. *Cn. Ad.* 1109, Marsec bez deszczów). Mam grunta dobrze uprawne, łąki niesuche. *Mon.* 74, 149, buyne). Drzewa leśne miewaią owoc drobny, ale gęſty, suższy (*Comparatiu.*) i cierpczeyszy, niźli owoce domowych drzew. *Cresc.* 151, mniéy soczyſty). Świerzb iest dwoiaki, mokry i suchy. *Perz. Lek.* 137. Rzecz daremna z suchéy ſtudni brać wodę. *Min. Ryt.* 3, 553, z golego i dziesięciu zbroynych nic nie wezmą). Ś. Hyacynt po Wiśle suchemi nogami chodził. *Birk. Dom.* 162, mit trocknen Fußen. Izraelczyki po suchu śrzodkiem morza przechodzili. *Bud. Ex.* 14, 39, sucho, suchą nogą, trocknen Fußes. Szalbierz, który po suchych mieyscach pływał, po wodzie suchą nogą deptał. *Mon.* 68, 207, niepodobne rzeczy udawał. Na nich nie mógł weyźrzeć okiem suchym. *Groch. W.* 249, bez łez, bez płaczu, mit trocknem Auge, ohne Thränen. *Birk. Gl. K* 26. Patrzą suchym okiem na pogrzeby własnych dzieci, iakoby cudzych. *Mon.* 69, 808, obojętnie, zimno). Na narzekania te suchym poglądam okiem. *Teatr* 49 *b*, 68. – Potarł król nieprzyiaciół, iak suche siano. *Biel. Sw.* 181, w proch, w niwecz obrócił, na głowę poraził). Abyś nie był iak wieprz w karmniku, albo iako suchy pień na roli, co się oń pługi zawadzaią. *Rey Zw.* 36, ucięty, wyschły, uwiędły pień). Drze łyka kędy może i z drzewa suchego. *Rey Pſt Oo* 4, i z uwiędłego drzewa bierze). – *Botan.* Wiciokrzew, Wisienkę, w niektórych powiatach suchym drzewem zowią. *Jundz.* 165, *Lonicera Caucasia*, *Ross.* морусмýнъ, жимолость, Zäunling, Bachweide, Beinholz, Hundskirſche. – *Chem.* Rozpuszczania suche, *solutiones via sicca*, które się dzieią za pomocą ognia. *Sniad. Chem.* 30, auf dem trocknen Wege. – Paſtelle, suche farby, do malowania. *Mag. Mscr.*, trockne Farben, Paſtellfarben. Sucha wanna, łaźnia, kąpiel pary, pocielnica, ein Dampfbad, *balneum vaporis. Czerw.* 37, *Comp.* 546. Poty w wannach suchych pobudzone bywaią. *Comp.* 545. – *fig. tr.* W pokoiu i wielkie kryminały sucha wanna zmywa. *Teatr* 21, 161, sucho uydą, bez kary, albo letką karą odbyte). – *aliter*; Będziesz ty wkrótce inszy, tylko suchéy łaźni zażyiesz. *Teatr* 21, 69, suchych rasów; plag; cf. łaźnia). Widziałem nieraz żołnierzy przez *suchy las* biegaiących. *Boh. djab.* 2, 86, przez rózgi, Spießruthen laufen. – *Chirurg.* Haftowanie rany lipkim plaſtrem nazywa się haftowaniem suchym. *Perz. Cyr.* 2, 145, *oppos.* haftowanie igłą, krwawe). – Suche razy, z bicie niekrwawe, unblutige Hiebe, Streiche, die keine offnen Wunden machen. Daycie pokoy; bez oręża Przynaymniéy na suche razy. *Zabł. Z. S.* 73. Gdy iuż ſtołowe wyrzucili ſtatki, Suchemi sobie dogadzaiąc razy, Kończą robotę płytkiemi żelazy. *Nar. Dz.* 2, 24. Jam go tylko suchemi razami bił. *Teatr* 30 *c*, 87. – §. Suchy ból, *arthritis*, ból w ſtawach. *Perz. Lek.* 52, cf. dna, denna choroba, die Gicht; *Sr.* 1. ſucha ſtawow bolesci. Czasem też ból suchy w nogach nas dręczy. *Pilch. Sen. liſt* 4, 164, cf. podagra). – Sucha żyła, sucha ſtróna, cięciwa, nerw. *Kirch. An.* 78, *Wsych.* 16, *Urzęd.* 244 *et* 217, *Perz. Cyr.* 1, 55, der Nerve; *Boh.* ſilna; *Sor.* 1. żpinata ſiwa, napinata ſiwa; *Vd.* biela shila, kita, ſtegnoshila, krepna shila; *Ross.* сухожилія жила. Żyły pięte albo nerwy. *Syr.* 59, *Sien.* 92, *Spicz.* 49. Zmysły są utkaniem żył suchych, iako ſtron na ſkrzypcach rozmaicie natężonych. *Boh. djab.* 31. Nie czuiemy żadnéy rzeczy, która żył suchych, zmysły ſkładaiących, nie porusza. *ib.* 39. – Sucha noga, sucha głowa, z niegruba, niemięsiſta, nietłuſta, nicht dick, nicht fleiſchig, nicht grob. Poważnym krokiem depcą drogi Białe, krótkie i suche i okrągłe nogi. *P. Kch. Orl.* 1, 172, cienkie, dünn, fein. Koń nogi suchéy, sudanney, wszyſtek gładki, smukły. *Pet. Pocz.* 145. Cudność konia w tym zależy, gdy ma głowę subtelną a dobrze suchą, tak iżby się ſkóra od kości nie zwiesiała. *Cresc.* 525. – Suchy, niepłodny, trocken, unfruchtbar. Prasunek niepłodnych a suchych rodziców. *Glicz. Wych. C* 2 *b*, bezdzietnych). Konopie suche, płonne. *Cresc.* 191, suszki, płoſkonki, Fimmel, Bäſtling. – Suche ſiele, *ob.* Szarota błotna, kocanki. – §. Suchy poſt, suchoty, suszenie, poszczenie o suchéy ſtrawie, trockne Faſten, bey trockner Speiſen. W ten czas suche tylko rzeczy zażywać wolno. *Pim. Kam.* 298. Msza, która się *sicca* albo sucha nazywa. *Pim. Kam.* 85, bez zażywania ciała i krwi Pańſkiéy, bez wina). Wszyſtkie suchoty (*qu. v.*) swoie tak bardzo zmoczy, żeby mu z piiaństwa mógł gębę wyżąć w suchy Piątek, iako i w mięsopuſtny Czwartek. *Pim. Kam.* 302, w Wielki Piątek, Charfreytag. – *Chronol.* Suche dni, cztery kroć do roku, poſt trzydzienny w tydzień kościelny. *Sk. Dz.* 115, die Quatemberfaſten. Kwartał albo suche dni liczą miesięcy 3. *Sol. G.* 5, 155, ein Vierteljahr, ein Quartal; *quatuor tempora*, na Mazowszu u proſtactwa, Kantopory. *K. Kam. Sla.* Kentopory; *Slo.* ſuche dni; ſántri; *Hg.* káutor; *Cro.* kvatri (cf. kwadra). Kalixt papież rok rozdzielił na cztery części, co zowią suchedni. *Biel. Sw.* 55. Naypiérwsze suchedni trafniią się w roku w piérwszym tygodniu w poſt. *Szczerb. Sax.* 343. Suchedniowy czas, die Quatember-Zeit. W iesieni po suchedniowym czasie. *Haur Sk.* 279. Owoce te po suchedniowych dniach ku Ś. Michałowi zrywać. *Haur Sk.* 73. Suchedniowe raty. *Vol. Leg.* 7, 439, Quatembergeld. Sól suchedniowa, das Quatembergeld, ein Adelsprivilegium. O soli suchedniowéy bałwaniaſtéy Woiewództwom Krak. Sendom. i innym. *Vol. Leg.* 5, 455. Prawo szlacheckie do soli, zwanéy suchedniową, z utraconemi żupami zginęło. *Skrzet. P. P.* 1, 189. – *aliter*; suche dni, suchedniowe, myto kwartałowe, kwartalne, kwartał, Quatembergeld, Quatemberlohn. O wikcie, o odzieży, o suchedniach i o innych nagrodach, które się daią służącym. *Zab.* 16, 30. Służebnika chował, któremu złoty na suche dni płacił. *Glos. Wych. M* 3.

Zboża

Digitized by Google

Zboża na suchedniowe służącym. *Uſtrz. Alg.* 105. Za cóż ty suche dni bierzesz, więc i płacę dorocznią i barwę i wszystko? *Opal. sat.* 52. Nieszczęśliwy to sługa, lecz i pan nie przedni, Gdzie trzeba za odprawę odpuścić suche dni. *Pot. Arg.* 60. Dobry nauczyciel godzien iest dobrych suchedni. *Glicz. Wych. M 5 b.* Miſtrz, gdy komu dziatki nadobnie wychowa, zda mu się, iż nic *przeń nie uczynił, kiedy mu suche dni zapłaci, ano nierówno więcéy on mu dał, niżli mu ten daie. *Rey Zw.* 99 *b. Minerual*, myto od nauk, w szkołach procyum albo suche dni zowią. *Mącz.* - §. Niedziela sucha, Wtóra Niedziela poſtna. *Herb. Stat.* 16, *Reminiscere*, der zweyte Faſtenſonntag. - § Sucha gra, sucha, z wygrana taka we grze, że drugi zupełnie zbity, Matſch, im Spiele. Dać komu suchą, einen matſch machen. *Tr.* - §. 2) Suchy, oschły, niesmaczny, czczy, *metaph.*, trocken, unſchmackhaft, leer. Nieoh będzie nauka iaka, iak chce, trudna i sucha, dla mnie iest zabawką. *Teatr* 9, 93. Sam Orfeusz uzna, że nie sucha twa muzyka. *Zęb.* 14, 153, nie czcza, nie płonna, nicht leer, nicht unfruchtbar. - *aliter*: Suchą ręką ich nie doſtanie; ieśli umrzeć przyydzie, to pewnie nie bez zemsty. *Pot. Arg.* 77. niełatwo, nie bez wylania krwi, nicht leicht, nicht ohne Blutvergießen. - *Herald.* Suche komnaty, *herb*, trąba czarna myśliwſka, oprawna w złote sztuczki a nawiązaniem; na wierzchu iéy krzyż. *Kurop.* 3, 49.

Pochods. *susza*, *suszyć*, *ſusz*, *suszalnia*, *suszalny*; *dosuszyć*, *nasuszyć*, *osuszyć*, *osuch*, *osuszek*; *posuszyć*, *posucha*; *przesuszyć*, *przysuszyć*, *wysuszyć*, *zasuszyć*: *Schnąć*, *sychać*; *doschnąć*; *naschnąć*, *oschnąć*, *oschły*, *oschłość*; *odschnąć*; *poschnąć*; *podschnąć*, *podsychać*; *przeschnąć*, *przyschnąć*; *rozeschnąć*, *rozsychać*, *uschnąć*; *wyschnąć*, *zaschnąć*; *zeschnąć*.

SUCZKA, - i, ł. *dem. nom.* Suka: SUCZYNA, SUCZYNKA *bland.*, Beßchen, kleine Hündinn, Hündchen; *Boh.* cjubka, cjubička; *Sr.* 1. cjulka; *Bs.* kucciça; (*Cro.* czuszek, z piesek); *Rs.* сучка, (*diſtg.* сучка kręcenie nici). Nagrobek suczyńce Lubci. *Kniaź. P.* 1, 103. W lecie wschodzi gwiazda, którą zowią *canicula*, t. i. suczka albo psiczka. *Cresc.* 70. SUCZY, - a, - e, od suki, *Bh.* cjubčin; *Rs.* сучиный, сучій; Hündinn. Pies figle swe poczyna, Jak to nie trudno u suczego syna. *Jabł. Ez.* 19.

*SUDAK, *SUHAK, - a, *m.*, (*Rs.* судакъ sędacz). Jeſt to zwierz na kształt sarny, wzroſtu wysokiego, Sierć pod brzuchem iak u barana młodego; Jedzą ie bardzo radzi, kiedy gdzie doſtaią, Kozacy i Tatarzy; ale rzadko maią Z nich zdobycz, bo nie naydzie nad ten zwierz prętszego. *Paszk. Dz.* 5. Suhak, źwierz prędkości wielkiéy i dzikości, do dzikiéy kozy podobny, rogami usbroiony od natury; pasąc się nazad się pomyka, pyſk włócząc po ziemi; ztąd podobno suhakiem nazwany, że sunie pyſk, czyli też Tatarſkim terminem, bo ztamtąd do Polſki rodzay swóy wprowadził. *Chmiel.* 1, 584. Źwierza rozmaitego Tatarzy maią, a zwłaszcza Korsaków, i w biegu prędkolotnych oſtróżnych sudaków. *Pasz. Dz.* 4. Suhak, *antilope Scythica*, źwierz większy nieco od kozła; nayduie się gromadnie w ſtepach Tatarſkich, dziwnie szybki. *Zool.* 365. Tatarka, u nas suhak. *Kluk Zw.* 1, 545, die Tatariſche Antilope.

SUDAMNOSC, SUDANNOSC, - ści, ł., cudność, wymuſkność, nadobność, trefność, udatność, układność, Elegans Volum. V.

gans, Niedlichkeit, Schönheit. Bolesław rozkoszami Kiiowa, piękności, sudamności i przyiemną wdzięczności urodziwéy białey płci uwiedziony, *teneritudine Krom.* 101. SUDAMNY, SUDANNY, - a, - e, SUDANNIE *adv.*, (cf. Sutana, *Gall.* soutane, *Ital.* sottana); galant, wymuſkany. *Cn. Th* 1082, cudny, trefny, nadobny, udatny, układny, *Ital.* svelto, *Gall.* svelt. *Cstr. Mser.*, elegant, niedlich, ſchön, lieblich. U nas Ruſka ziemia ma cóś nad insze, podobno, że blisko Grecyi ieſt; w któréy i wieśniacy są tak sudamni, iż w słowach i w poſtępkach, maią cóś podziwienia godnego. *Petr. Et.* 297. Cztery rzeczy koniecznie ma mieć w sobie panna: żeby była wſtydliwa, *ſkłonna i sudanna, Przy tym, żeby wszelakiéy przeſtrzegała cnoty. Tak się za mąż wyrai, maiąc te przymioty. *Mon.* 76, 280. Koń nogi suchéy, sudannéy, wszyſtek gładki, smukły. *Pot. Pocz.* 145. To ciała ozdobą naylepszą zowiemy, Gdy sobię twarz wymuszcze paniczek łaſkawy, A magierkę z pióreczkiem sudamnie poſtawi. *Papr. Prob. C.* Pas sudanny. *Ban. D.* Krótkim pasem sudannie przepasać się w poły. *Bard. Tr.* 138. Teraźnieysza apparencya raczéy się do podjazdowéy z różnego zaciągu expedycyi, w kroiach i farbach swoich, podawać nie tak poważnie, iak sudannie zwykła. *Mon.* 69, 605. Sudanne baezmagi. *Kchw.* 51. Widzę modny na wierzchu partyr kilkadziesiąt szacownych łokci wymierzony, sudanno na rog i szlak teraźnieyszy poſałdowany, pokawałkowany i urobiony. *Mon.* 69, 586. Sudamnie co mówić. *Petr. Pol.* 2, 323. Miesiąc swe niesudannie wlókł po niebie rogi. *Bard. Luk.* 84.

*SUDENNY, - a, - e, z sudnów, z łodzi, okrętowy, von Kähnen, aus Nachen zuſammen geſetzt, Schiffs-. Już na przeciwnéy tamtéy Dniepru ſtronie Przez moſt sudenny ogromnie ſtanęły. *Tward. Mis.* 11, *Rs.* мосmь на судахъ, na łyżwach, Schiffsbrücke. *SUDNO, - a, *n.*, *in plur.* *SUDNY, *Rs.* судно, судъ, суденко (cf. *Sąd, *sędu); łodź, bat, ein Boot, Schiffsboot. Zawsze bywaią u okretu sudny. *Pot. Jow.* 2, 54. Krążyli, i z daleka miiiąc port ludny Do rybitwiego brzegu przyſtawili sudny. *Pot. Arg.* 194. Kobiety puſtoszą państwa, zamki burzą, Te wielkie morza zagęszczaią sudny. *Pot. Syl.* 31. Maiąc po temu okręty i sudny. *ib.* 104. Osiadłszy sudny bez szerokich rozmysłów pod żaglami leci. *Pot. Pocz.* 172. - *Allegor.* Kiedy burza szaleie obłudna, Dosiadaymy na ziemi tak pewnego sudna. *Pot. Pocz.* 172. *SUDZINA, - y, ł., wielki *sąd czyli *sęd, fasa, ein Faß. W Zmudzi cztery wielkie sudziny piwa na czterech rogach ſtołu poſtawią, a potym bydła na ofiarę bogu swoiemu biią. *Stryik.* 146.

SUFIT, - u, *m.*, z *Włoſk.*, ſtrop wytworny, eine ſchöne Zimmerdecke, Gipsdecke; *Slo.* podnebj w ſwetnicy; *Rag.* pood, podpodiscte; *Bs.* podpodiscte, nebbo, podnebje, (cf. niebo, podniebienie, (podpoditi, uciniti nebbo *cealare tectum*); *Sla.* tavan; *Rs.* потолокъ (cf. pułap). Sufit, SUFITOWANIE, pułap wapnem z gipsem na trscinę bitą wyprawny; bywa gładki, lub obciągany. *Mag. Mſtr.* Sufity tylko dla panów się zdadzą. *Switk. bud.* 148. Z ſtołowéy izby balki wyrzuciwszy ſtare, Dała sufit, a nie nim Wenery ofiarę. *Kras. sat.* 81. W sufit plunie. *Mon.* 66, 204, pyszny, dumny, wyniosły, gęba wyżéy nosa.

*SUFFLETA, SZUFLETA, *n. p.* Żywot ten ieſt iako ko-

Digitized by Google

medya, w któréy suffleta królem; a ſkoro po komedyi, suffleta zoſtanie suffletą. *Sk. Zyw.* 1, 168, (czy souffleur?). Gdym szufletą bywał w Proszowicach z żakami. *Alb. z W.* 14, *Bald. Sen.* 41.

SUFRAGAN, - a, *m.*, namieſtnik biſkupi, biſkup *in partibus infidelium*, der Weihbiſchof; *Slo.* poſwacani biſkup; *Hg.* szentelö, viszepüspök.

SUFRYN, - a, *m.*, pieniądz złoty, *z Franc.* Souverain, ein Souverainb'or. *Teatr* 43 *b*, 75.

SUHAK, *ob.* Sudak.

SUIA, *ob.* Szuia. SUIĘ, *ob.* Suć.

*SUIECZKOWY, - a, - e, n. p. Wódką suieczkową często oczy przemywać. *Haur Sk.* 382. ?

SUKA, - i, *ż.*, SUCZKA *dem.*, *Slo.* ſuka; *Bh.* czuba (cf. czubić, cf. szuba), tjſta, tijſtka, fena; *Sr.* 1. czula, cjulka; *Sr.* 2. tſchula, beja, boia; *Crn.* kusla, kuselza, (*Crn.* suzèk, kushek *canis*); *Vd.* pesiza, psiza; *Cro.* kuszа, czúczka, pscicza, (*Cro.* czuczëk, s pies); *Dal.* pſicza, kucſka, kuchka; *Bs.* kuçka, psiça, vascka; *Rg.* psizza, kucka, *barb.* vascka; *Rs.* сука, сучка, жучка. (жучки grzbietowe kości, iesiotrowe, wyzinowe), (cf. Sobaka, *Germ.* Zaucke, Zauche, *Pers.* sek, *Hannover.* Tache, *Isl.* tük, cf. *Angl.* dog); psica, samica psia, die Hündinn, die Bețe. Suka nosi dziewięć tygodni, wydaie po kilkoro szczeniąt na raz ieden. *Zool.* 306. Suka szczenna. *Dudz.* 21, *Ec.* щенна. Suka oszczeniła się. *Dudz.* 21. - Pies suki nie kąsa. *Rys. Ad* 57, kruk krukowi i t. d.; znaſwóy swego. - *tr.* Tę wyszczekaną sukę Na miazgę ſtłukę. *Zab.* 14, 276.

SUKCES, *ob.* Poſtępek, Poſtępowanie, Powodzenie, Zdarzenie. SUKCESSYA, *ob.* Spadek, Dziedzictwo, Naſtępſtwo. SUKCESSYONALNY, n. p. tron. *Przeſtr.* 168, dziedziczny, spadkowy.

SUKIENKA, SUKIENECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* suknia, *Bh.* ſuknicka, kabátek (cf. kabat); *Sr.* 1. ſuknicika; *Rag.* sukgnisa, sukgniciza; *Vind.* oblushilze, oblieshik (*ob.* oblec); *Rs.* кафтанчикъ (*ob.* kaftan), (*Rs.* суконка kawałek sukna); das Röckchen. Gdy ociec synowi małemu Da według wzroſtu sukienkę, on sobie za krzywdę nie ma, że rodzonym iego Dłuższe zrobiono z sukna podobnego. *Odym. Sw.* 2, *G* 5 *b*. I szara sukienka kiedy w poczciwości Nadobnie umie zdobić każdego zacności. *Rey Zw.* 6. Sukienka szarłatnia. *Groch. W.* 569. - §. *tr.* Wziąłem sukienkę księżą w roku siedmnaſtym. *Xiądz.* 24, obrałem ſtan duchowny cf. habit, cf. obłóczyny, ich nahm den Prieſterrock, trat in den geiſtlichen Stand. - Obnaży się z wszyſtkich cnot, żeby się oblec w sukienkę wziętą u dworu. *Kłok.* 105, w dworską barwę). Sukienkę cnoty hypokryci na się obłóczą. *Petr. Et.* 269. Nie znaydziesz na grzéch sukienki. *Chroſt. Ow.* 257, plaszczyka, Deckmäntelchen. - *aliter*; Macocha tedy chce sukienkę mi uszyć, porzucę dom oycowſki. *Pot. Syl.* 48, sidło ſtawić, dół kopać, eine Falle legen; cf. bóty szyć. SUKIENKO, - a, *n.*, *Bh.* ſukynko; *Vd.* suknize, sukenze; *Cro.* szukéneze; *Bs.* svittiça); półsukna, Halbtuch. Porzuciwszy falendysz i granat natkany Wiotche wzięli sukienka, ledwieby na ściany. *Pot. Pocz.* 15. SUKIENNICA, - y, *ż.*, ſkład sukna, kram na sukna, *Crn.* seknishe; *Vd.* suknishe; das Tuchhaus, Gewandhaus. Kasimiers w Krakowſkim rynku sukiennice poſtawił. *Biel. Sw.* 220 *b*. Pełny był towarów ów gmach, co na rynku Krakowſkim ſtoi, i sowie się sukiennicą, dziś ieszcze świadczący celo myślącego o trwałości handlu Kasimierza. *Czack. pr.* 107.

SUKIENNICA, SUKIENNICZKA, - y, *ż.*, bawiąca się sukiennictwem; żona sukiennika, die Tuchmacherinn, Tuchhändlerinn; *Bh.* ſaukenice. Tkaczki, sukienniczki, ieśliby same z dziewkami tkactwo robiły, któregoby mąż nie robił, tedy one naczynie wszyſtko do gierady będzie należało. *Szczerb. Sax* 141. SUKIENNICTWO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* ſaukenictwi; *Crn.* seknarishe, seknarſtvu; *Vd.* suknarſtvu, suknarishe, sukuaria; *Cro.* szuknaria); sukiennicze rzemieslo. *Cn. Th.* 1082, das Tuchmacherhandwerk; handel sukienny, der Tuchhandel. SUKIENNICZY, - a, - e, *Bh.* ſaukenický, od sukiennika, Tuchmacher-. Weź mydła sukienniesego, którym foluią szaty. *Sien.* 568. Sukiennicze ziemie, *ob.* Folarſkie. SUKIENNIK, - a, *m.*, *Bh.* ſaukenik; *Slo.* ſaukenik, ſukenik; *Sr.* 1. pwatnik (*ob.* plat, cf. pleść); *Crn.* sèknâr; *Vd.* suknar, suknutekauz; *Cro.* szuknár; *Sla.* sûknar; *Rs.* суконщикъ; co sukno robi, der Tuchmacher. Sukiennikom do prępłowania sukien ziele szczeć polne abo szczotki nazwane potrzebne. *Syr.* 665. - §. co sukno przedaie. *Cn. Th.* 1082, der Tuchhändler; *Bh.* kragec ſukna. SUKIENNY, - a, - e, *Bh.* ſaukenný; *Sr.* 1. pwatowé, pwatné; *Vd.* suknen, seknen; *Crn.* seknęn; *Cro.* szuknèn; (*Bs.* suknen *laneus*); *Rg.* svitni; *Rs.* суконный; *Ec.* сукняный; z sukna srobiony, Tuch-, von Tuch, tuchen. Sukienne spodnie. - SUKMANA, - y, *ż.*, SUKMANKA, - i, *ż.*, *dem.*, żupan chłopſki z sukna, *Cro.* raknich, ein tuchner Bauerrock, (cf. Płócienuica). Sukmana z prędzy grubéy wełny. *Mon.* 75, 591. Pod czas w podłéy sukmanie naydzie się Pańſkie zdanie. *Cn. Ad.* 875. W tak podłéy płachcie i w grubéy sukmanie. *Paſt. F.* 195. Pasterſka sukmana. *Zab.* 12, 500. Maiąc dobrą sukmanę, łacniéy domówić się swego. *Alb. z W.* 34. Owa sukmanka dość dobra była, choć iuż zażywana. *Mon.* 64, 123, *Falib. L.* 2. - SUKNIA, - i, *ż.*, *Boh.* ſuknę, ſuknice, kabat (*ob.* kabat), rauho (*ob.* rucho); *Slo.* ſuknę; *Hg.* szoknya; *Sr.* 1. ſukna, ſuknia, jaka, draſta; *Sr.* 2. draſta (cf. drzeć, *Sr.* 2. ſjukna kobieca suknia sukienna); *Crn.* sukna, gvant (*ob.* gwent), (*Crn.* hâla, s suknia długa; *Crn.* shampr, s suknia długa kobieca); *Vind.* suknja, (s męska suknia), guant, oblozhilu, oblick, (*Vd.* sverhna japa, sgorna suknja, s zwierzchnia suknia, surdut; *Vd.* podsuknja, podjopa, podobliek, s spodnia suknia; *Vd.* jopa, s kobieca suknia); *Cro.* szuknya *veſtis*, *toga*, szuka szenszka (kobieca), szvita, halya, halline, oprâva; *Rg.* haglina, odjeccha, sûkgna, ruho korèt, (*Rg.* sûkna xènſka, s kobieca suknia, *Sla.* suknja); *Sla.* hodicha, hodilo (cf. chodzić), *Sla.* haljina, s suknia zwierzchna); *Bs.* haglina, (*Bs.* sukgna, sgenſka haglina, s kobieca suknia; *Bs.* sukgna, koret *palla*; *Russ.* кафтанъ (*ob.* kaftan), плáтье, плáтьеце (cf. plat); *Ec.* ряза; szata, osobliwie sukienna, der Rock, Tuchrock. Chryſtus rozkazał apoſtołom, aby nie mieli kalety i kosturów, ani dwu sukien. *Sk Dz.* 894. Suknia znoszona, *Russ.* лоскутъ, лохмотье. Po sukni umysł człowieczy poznaczyć się może. *Eras. B.* Suknia nie czyni człowieka. *Off. Str.* 3, *Cro.* oprava ne chini chloveka; *Cro.* Nit chini popa duga halya, Nit voynika zlata szablya, s nie czyni ięndza długa suknia, ni woiska złota szabla). Częſtokroć bardziéy suknią, niż człowieka szanuią. *Mon.* 64,

Digitized by Google

53, iak cię widzą, tak cię piszą). Suknia grunt. *Zab.* 1, 129, *ob.* Ubior, ſtroy). - *Metonym.* Jakiś labé chciał dla niey czarną ſukmią zrzucić. *Teatr* 42 *c*, 7, ſtan duchowny porzucić, cf. habit). - *fig.* Chciwość pod płaszczem ſkryta pobożności, Wydzierſtwo w ſukni mądrey opatrzności. *Paſt. F.* 263, cf. barwa. SUKNINA, - y, *ż.*; biedna ſuknia, *Ross.* кафтанишко, ein armſeliger Rock. Kto ſukniny moie widział, mniemał, że z pradziadowſkich mam ie ſpadków. *Zab.* 9, 87 *Zyck.* SUKNIANY, - a, - e, od ſukni, Rocks; *Vd.* oblashilen, oblashilſki, gvanten; *Sla.* hodichni; *Rs.* ряпный. кафтанный. SUKNISKO, - a, *n.*, ſukno grube szpetne, häßliches, ſchlechtes Tuch. Brześć na się ſukniſka pachołcsne. *Birk. Kaz. Ob. E* 3 *b.* SUKNO, - a, *n.*, *Boh.* ſukno, *Slo.* ſukno; (*Bh.* ſaukati kręcić nici); *Sor.* 1. *et* 2. płat, (*Sr.* 1. płachta, rub, lniana chuſta, cf. płat, płachta, rąb); *Crn.* ſeknu, (*Crn.* ſukam, ſ kręcę, *Crn.* ſukans, ſ nici kręcone); *Vd.* ſuknu, ſekno; (*Vd.* ſukati, ſuzhem, ſ kręcić, toczyć; *Vd.* ſukalu, ſukaunik, ſ cewkowe kołko), *Cro.* ſsúkno, (*Cro.* ſzukati, ſzúchem *torquere*); *Hg.* ſzoknija, poſtо (cf. poſtaw); *Dl.* sükno; *Sla.* súkno, súkno, czoha (cf. czuia); *Bs.* ſvitta, (*B.* sukno *pannus vilis*, ſukati *torquere*, *contorquere*); *Rg.* sûkno *panno di roſſa rozzo e vile*, ſvitta *pannus*, sûkati, sasûkati *torquere*; *Rs.* сукно, сученіе. *Ec.* скáніе kręcenie nici; *Rs.* посучить, посучивать pokręcić, досучить, досучивать dokręcić; *Rs.* сýченый, *Ec.* скáный na nici kręcony. *NB.* iak *płótno* od słowa *pleść*, plotę, tak *sukno* od Słowiańſkiego, u nas zaginęłego, *sukati*, kręcić na nici (wełnę) pochodzi). *Z Ragus. i Bosn.* ſvitta, porównay słowo zwiiać, wić; *Ec.* порпúще *pannus*, *ob.* parć, *ob.* portki). - Sukno, tkanina wełniana na ſuknie etc., Tuch, Gewand, Tuch zu Kleidern. Nie trzeba złego ſukna rozwiiać, z brzegu poznać, iakie ieſt w całym poſtawie. *Zebr. Zw.* 89. Sukna wszelakie ziemſkie inaczéy robione być nie maią, ieno na szérz dwa łokcia koronne bez krayki, a wzdłuż łokci trzydzieści. *Herb. Stat.* 179. Podkomorzemu żupnik będzie powinien dać poſtaw ſukna Machelſkiego, albo dziesięć grzywien *Herb. Stat.* 107. Sukno ſtępować, *ob.* Stąpić. Sukno ſtrychować, *ob.* Strychować. Lice ſukna, cel ſukna, *oppos.* Nice. Sukno grube, chłopſkie, ſiermięga, *Vd.* lodn; *Cro.* haba, abo *pannus Theſſalonicus*, *Rg.* àba; *Rs. Turc.* раба sukno grube białe. Sukno iedno grube nazywaią w Moſkwie watman. *Pam.* 83, 614. Flamandſkie sukno, *Rs.* фландское полотно. SUKNOWIEC, - wca, *m.*, mól *linea veſtianella*, die Kleiderſchabe; liszka tego motylka wielkie czyni szkody w ſukniach. *Kluk Zw.* 4, 353, *Ład. H. N.* 108.

SUKURS, *ob.* Posiłek.

*SUKRWICA, - y, *ż.*, *Bh.* ſaukrwice, ropa krwawa, otok, Blutseiter. Szkorbut, gdy się ſilić pocznie, daiąsła bardzo nabrzmiewaią, ſukrwicą ciekaiące i guiące. *Syr.* 618.

SULEIATY, SULATY, - ów *plur.*, (*cf. Gall.* ſouliers, *Germ.* Soblen), pilśniane obuwie. *Wied.*, Filzſchuhe, Filzſtiefeln. Króla przy koronacyi w ſuleiaty, w dalmatykę i w pluwiał złotogłowowy ubierają. *Gwag.* 395 *et* 185. Podagrę uwiiać w ſulaty. *Nar. Dz.* 2, 24, *Zab.* 2, 232 *Nar.* Ja podagra przymuſsam wszyſtkich, by leżeć chcieli, Nawetem nogi obwarowała, Gdy ſuleaty powymyślała. *Comp.* 386. Suleiaty, pończochy, *tibialia*. *Cn. Syn.* 883.

SULERZ, *ob.* Szulers.

*SULICA, - y, *ż.*, *Bh.* ſublice; *Crn.* ſulza; *Vd.* ſulsa, ſuliza, darda, kopje, oiſtrip, drog, nashpis, shelesni pikash, *dem.* ſulishiza, bodalse, buzei, *Vd.* ſulizhishe, ſ trzonek kopii; *verb.* nasulisati, ſkuſulizati, presulisati, ſ nabość, przebość); *Cro.* ſzulicà, ſzulicza, ſzulichicza; *Bs.* ſullice, kopje; *Rg.* ſullize, ſullicica; *Rs.* сулица; (*verb.* сулять, сулю ciſkać ſulicę); pociſk, rohatyna, dzida, der Wurfſpieß. Nie chodzi chłopiec za nim z granatą, z ruśnicą, Abo iako na wilka z okrutną ſulicą. *Rey Wiz.* 54.

SULIMA *herb*, na tarczy tarcza mała, niby w tryangul ułożona; na téy półorła widać; na spodniey tarczy trzy kamienie; na hełmie półorła czarnego. *Kurop.* 3, 49, ein Wappen.

SUŁTAN, - a, *m.*, z Arabſkiego, znaczy pana albo zwycięzcę; tak się tytułuie monarcha Turecki. *Kras. Zb.* 2, 515, der Türkiſche Kaiſer, Sultan; *Bh.* ſoldan. - §. miano brytanów, ein Name, den man den Bollenbeißern giebt. Nie nazyway psa Wesyrem, Sułtanem; bo te imiona są ludziom znacznym służące. *Chmiel.* 1, 582. SUŁTANA, - y, *ż*, SUŁTANKA, - i, *ż.*, nałóżnica, ſiostra, córka lub pokrewna Sułtańſka. *Klok.* 89, die Sultanin. Ta, która rodzi naſtępcę tronu, ma tytuł Wielkiéy Sułtanki. *Mik. Obs.* 211. - §. miano, które daią suczkom, ein Name der Schooßhündinnen. O moia luba sułtanko, nie będziesz-że więcey na moim legać łóżku? *Teatr* 49 *d*, 17. - §. gatunek kobiecych sukien, eine Art Damenkleider. Długie robrony, sułtany. *Teatr* 54 *b*, 21. Sółtany, ioſefki, ſtroy kobiecy. *Haur Sk.* 519, cf. Sutane. SUŁTANICZ, - a, *m.*, syn sułtański, ein junger Sultan. Nauka tych młodych sułtaniczów ieſt bardzo osobliwa. *Pam.* 84, 797. SUŁTANOWSKI, SUŁTANSKI, - a, - ie, ſułtaniſch. Wasza Sułtańſka Mość. *Zab.* 25, 77. Natarł na nas on tłum Sułtanowſki. *Jabł. Buk. K* 4 *b*, Tureoki.

SUŁWICA. *Bielow. Myſl. F* 2, rybka, *ob.* Sielawa.

SUM, - a, *m.*, *Bh.* ſum; *Slo.* ſum, hrča; *Hg.* bartsa; *Cro.* szòm; *Rg.* sóm, *Lat.* ſalmo; *Vd.* ſom, bolar; *Crn.* ſom, wólar; *Bs.* nosniça, sóm; *Sla.* ſom; *Rs.* сомъ; rodzay ryb brzuchopletwiſtych, *ſilurus*, der Wälſ. *Zool.* 182. Sum pospolity, *ſilurus glauis*, w wielkich rzékach, lubi wodę mętną; ryba wielka, kilka łokci długa, niekiedy ſto funtów ważąca. *Zool.* 183.

SUMA, SUMMA, - y, *ż.*, SUMKA, - i, *ż.*, *domin.*, z *Łac.*, *Bh.* ſumma, ſumec, ſaučet (cf. pocset); *Sr.* 2. ſumma; *Crn.* ſhuma; *Vd.* ſhuma, ſavjetje, vkupna shtetva, sberiza; *Bs.* broj; *Rg.* ſkùp (cf. w kupę zebrać); *Rag.* glavnizza, glavno (*ob.* główny); *Rs.* сумма; rząd liczby, zebrańey z wielu rzędów. *Sol. G.* 3, 80. Wartość całkowita sowie się summą. *Jak. Mat.* 1, 16, die Summe, Rechnungsſumme. W każdym tróykącie summa dwóch boków, wzięta iak się podoba, ieſt zawsze większa, niż trzeci bok. *Jak. Mat.* 1, 43. Summa pieniędzy, die Geldſumme. Sumki złączone rzem z porachowane z niewypłaconym od lat kilku procentem, uczyniły kapitał kilka kroć ſto tysięcy złotych wynoszący. *Kras. Pod.* 2, 44. Dobrze, kiedy ieſt sumka, od któréy się procent bierze. *ib.* 234, *ob.* kapitał, iścizna). Umierając wielkie oprócz dóbr summy, i na prowizyach i w gotowiznie zoſtawił. *Kras. Podſt.* 2, 29. Od ſta złotych bierzemy 5, t. i. kie-

Digitized by Google

dy nad główną summę pożyczaną bierzemy od każdego ſta po pięć. *Goſt. Gor. pr.* Jam w moiéy ſummie tę maiętność objął. *Kras. Pod.* 2, 44, w moim długu). - *allegor.* Kto wie, ieśli bóg do ſummy dzisieyszéy, Będzie chciał przydać godziny iutrzeyszéy minutę chromą! *Petr. Hor.* 2, *L* 2, do téy liczby lat). - §. Summa rzeczy, krótkie zebranie, treść, ein kurzer Inbegriff, der Hauptinhalt; krótkie osiężenie, osięgnienie któréy rzeczy, summa. *Mącz.*, *Bh.* obſah, wſeczność, calina, wczność; *Vd.* sapopad, sapopadek, vsmnosek; *Rs.* перечень; *Ec.* возглавіе вещей. Z obrządków chrztu summę wiary chrześciańſkiéy poznać możesz. *Kucz. Kat.* 2, 566, sbiór, *edit. recent.*). Dziesięć przykazań bożych, są summą i ſkróceniem wszyſtkich praw. *ib.*, sbiorem, *edit. rec.*). Tych rzeczy, które powiadamy, to głowa ieſt abo summa. 1 *Leop. Hebr.* 8, 1. To ieſt koniec a summa wszyſtkiego. *Rey Pſt. L* 114. Owego liſtu ta była summa. *Baz. hſt.* 247, *W.* 3 *Reg.* 21, 9. Summa papieskiego poselſtwa do Zygmunta ta była, aby król przeciw Turkowi ciągnął. *Stryik.* 703. Na końcu każdego kazania zawsze ieſt summa tego kazania. *W. Poſt. W.* 184, *et* 196 *etc.* - *§. Jeszcze w ſkrzydle lewym była nadsieia, gdzie wszyſtka iuż ſtała summa rzeczy. *Tward. Wł.* 81, cała decyzya na nim zawisła, der ganze Ausſchlag der Sache. - §. 2) Summa, oſtatnia śpiewana msza wielka, das hohe Amt, die hohe Meſſe. Sumę śpiewaną miał, sumę rekwialną celebrował X. biſkup, *Tr.* Co się panną będąc na kilku mszach bywało co dzień, Jeymością Panią zoſtawszy, ledwie tylko w Święto, i to na summie, a czasem i nie na cały. *Mon.* 71, 711. - - §. 3) Suma, Sumka, *ob.* Sumki, Suna, Sunka. SUMARYUSZ, SUMMARYUSZ, -a, *m.*, *Rs.* оглавленіе, krótki spisek, sbiorek, *ob.* sumowanie, Auszug, kurze Sammlung, *compendium.* *Summaryusz* konſtytucyi seymu Warsz. 1776. *Summaryusz* umiarkowania monety ſtaréy z dzisieyszą. *Krak.* 1641. *Summaryusz* wszyſtkiego Nowego Teſtamentu, to ieſt, krótkie okazanie tego, co się w ktoréy kapitule zamyka. R. 1570.

SUMAK, -a, *m.*, *Rhus*, krzew, którego korzeniem farbować można czerwono. *Kluk Dykc.* 3, 15, der Sumach, Schmack, Färberbaum, Gärberbaum.

SUMIMÓZG, *ob.* Szumimózg. SUMKA, *ob.* Suma.

SUMKI *plur.*, Sumły. *Loder.*, *Bh.* ſaumar, ſaumarſké ſes bło; *Vd.* zaeh, zuh, ledraſt uesh, koshna vrezha; *Crn.* meh (cf. miech); *Dl.* szamar; *Rs.* сума, сумка, сумочка, (: waliza, kieszonka, сума переметная tłomok, torba; ходить съ сумою chodzić z torbą żebrać; *Rs.* сумовщикъ buchaſty); (cf. *Germ.* Saum, Saumthier); iuki, sakwy podróżne ſkórsane, lederne Queerſäcke, Satteltaſchen. Sumki, tłomoczek ſkórsany, *bulga*, *hippopera.* *Mącz.* - §. Wzięli ſtare wory na osły swe i wino w ſtare sumki potarte i łatane. *Radz. Jos.* 9, 4, *not.* „w onych kraiach był zwyczay, iż w ſkórsanym naczyniu miewali wina, co my możemy nazywać sumkami abo miechami ſkórsanemi"; *ob.* Suna, Sunki, Weinſchläuche).

SUMMA, *ob.* Suma. SUMOWAĆ, *Vd.* shumati, seshumati, v' enu zhislu sbrati, v' enu shtivilu spraviti; *Bs.* brojiti; *Rg.* ſkuppiti; *ob.* Przydawać, Dodawać. SUMMOWANIE, *ob.* Przydawanie, Addycya. *Sol. G.* 3, 80. - §. *aliter*; Kazanie to iego, w krótkości ie sumuiąc, położyć tu umyśliłem. *Sk. Zyw.* 2, 191, treść z niego wyciągaiąc, ins Kurze zuſammen ziehen; *Rs.* оглавлять. Więcéy pożytku sprawi mowa zwyczayna, niżeli krótki spisek, który dawniéy sumowaniem, *summarium*, *breviarium*, zwano. *Pilch. Sen. liſt* 296, *ob.* sumaryusz). Mowa bardziéy ieſt potrzebna uczącemu się, sumowanie zaś umieiącemu. *ib.* 297. SUMOWNY, -a, -e, SUMOWNIE *adv.*, co zwłaszcza ku krótkiemu osięgnieniu należy, *summarius.* *Mącz.*, ſummariſch. *Bh.* ſummowni.

SUMNIENIE, SUMIENIE, -ia, *n.*, *Sądnienie (*Eraz. jęz. u* 2 *b*), (*Sąmnienie. *Eraz. jęz. V*), (*Crn.* sum, sumnye, : podeyźrzenie; *Crn.* shin, : ſkrupuł sumienia; *Vd.* sum, sumnia, sumnenje, : podeyźrzenie; *Vd.* se sumniti *coniicere*, *coniecturare*; *Cro.* szúmnya *suspicio*, szumnimsze, szumnitisze, szumlyati, szumlyivati *suspicari*; *Dl.* sumnya *coniectura*, *dubitatio*, szumnyti *dubitare*; *Rag.* súmgna, sumgnénje *incertitudo*, *dubitatio*, *scrupulus*, posúmgna *suspicio*, súmgniti, prosúmgniti *suspicari*; *Sln.* sòmljiti *suspicari*; *Bs.* sumgna, sumgnenje *ambiguitas*, *dubitatio*, *suspicio*, *scrupulus*, sumniti *dubitare*; *Bsn.* ſçjegnenje *opinio*; *Rs.* сумнѣніе, сомнѣніе, : wątpienie, powątpiewanie, сумнѣваться, сомнѣваться, : wątpić; cf. *Hbr.* זמם samam *cogitauit*, *cf. Ery.* iąć, imać, cf. *Rs.* умъ); Sumnienie, *Bh.* ſwědomj; *Sr.* 1. ſamotne ſwoye ſwěbomo; *Crn.* veſt, vieſt (cf. wiedzieć); *Vd.* vieſt. *Cro.* szvészt, szvészt, *Sln.* szvieſst; *Dl.* dussevnoszt *conscientia*; *Rag.* dúsczja (*ob.* dusza), sarse (*ob.* serce); *Rs.* совѣсть. Sumnienie ieſt prawo rozumu wolą naszą rządzące. *Psalmod.* 84, das Gewiſſen. Sumnienie ieſt rozum uważny iako wiedzący prawidło, którego się w poſtępkach naszych trzymać mamy. *Mon.* 75, 677. Sumnienie prawie ieſt to wóyt od boga, Aby powściągał, kiedy we złe trwoga. *Rey Zw.* 225 *b.* Sumnienie ieſt kryg twardy na swą wolą. *ib.* 225. Gdyby sumnienie nie wściągało zgoła, Przyrodzenieby rozpuściło koła. *ib.* Wielki to fortel na złe przyrodzenie Dać mu za miſtrza poczciwe sumnienie. *ib.* Sumnienie ieſt ſtróż pilny poczciwości. *ib.* Sumnienie zawżdy tam radzi, gdzie cnota. *ib.* Sumnienia trudno pozbyć. *Cn. Ad.* 1110. Sumnienie tysiąc świadkow. *Psalmod.* 83. Sumnienie świadek nieomylny, za wiele świadków ſtoi. *Cn. Ad.* 1111. Czy ieſt to sumnienie, tak z nią poſtępować? *Teatr* 10, 62, cf. bóy się boga). Czy macie wy sumnienie, czynić to? *Boh. Kom.* 4, 380. Już też nie trzeba mieć sumnienia, tak brzydko kogo posądzać. *Teatr* 10 *b*, 28. Szczęście pobudza ku niesłusznym rzeczom, którzy się rozumem, cnotą a *sądnieniem nie sprawują. *Eraz. jęz. U* 2 *b.* To człek bez sumnienia, bez poczciwości. *Boh. Kom.* 1, 41. Ja się sumnieniem świadczę. *Boh. Kom* 1, 49, cf. iakem poczciwy, na poczciwość moię). Biorę to na sumnienie swoie. *Uſtrz. Kr.* 1, 250 Panu Bogu za to odpowiem). Sumnieniem, abo pod sumnieniem obowiązać. *Cn. Th.* 1083. Pod sumnieniem! *Paſt. F.* 129, na charakter, iakem poczciwy). Poſtać święta, a hayduckie sumnienie. *Opal. sat.* 47. Za sumienie iego przysiągł. *Chel.* 53, za sumienność iego, za poczciwość iego). Lepsze ciasne sumnienie, aniżeli przeſtronne; ciasne, które i małego grzechu lekce sobie nie waży. *Sk. Zyw.* 2, 165, *ob.* ſkrupulatność). Jakim prawem i sumnieniem uczynić to mogli? *Teatr* 49, 2. Sumnieniem byś to dobrym zrobić mogła. *Teatr* 42 *d*, *E*. Dobrym sumnieniem własność cudzą otrzymać. *ib.* 27 *c*,

Digitized by Google

70. Nie wiem, czybym mógł dobrym sumnieniem z nim poiedynkować. *Boh. Kom.* 4, 257. Wielka ieſt moc sumnienia na obie ſtrony, iż ani się ci boią, którzy nie nie winni; ani uſtawicznego ſtrachu karania nie są próżni, którzy się w złym ucayuku czuią. *Gwag.* 575. Dobre sumnienie, *Rs.* добросо́вѣстіе, благосо́вѣстіе. Będący dobrego sumnienia, *Rs.* благосо́вѣстный. Czyſte sumnienie, nie obawia się złego. *Off. Str.* 3. Dufaſie mocne w naywiętszych przygodach czyni dobrą myśl człowieku świadomemu *sąmnienia swego. *Eraz. ięz. V.* Jeśli dobre sumnienie ma, niech się nie boi. *Sk. Dz.* 819. Mur żelazny dobre sumnienie. *Rys. Ad.* 41. Sumnienie dobre, wielka uciecha i obrona. *Cn. Ad.* 1110, niewinny śmiele i mówi i patrzy. Sumnienie wesołe. *Rey Pſt. Mmm* 2. Kogo sumnienie nie ſtrofuie, Ten przed sąd wołany, żartuie. *Pilch. Sen. liſt* 326. Sumnienie bezpieczne, a iako kryształ przezroczyſte, a które na się ani przed bogiem, ani przed ludźmi nic wszetecznego nie czuie, a iasne oczy ma na wszyſtkie ſtrony, a nigdy ich *painą nie pokrywa. *Rey Zw.* 114 *b.* Sumnienie z twarzy poznać. *Cn. Ad.* 1113, twarz łacno wynurzy, co się w sercu burzy). Dał Alexander W. doktorowi liſt, (w którym o truciznie doniesiono) czytać, patrząc, ieśliby w nim iaki znak sumnienia mógł poszlakować, *conscientiae motus. Warg. Kure.* 22, poruszenie, Gewiſſensrührung. Sumnienie go rusza. *Cn. Th.* 1083, ſtrofuie, karze). Sumnienie wzruszyć, upamiętać, *Ross.* совѣстить, уко́вѣстить, das Gewiſſen rühren. O bałamutowie, niebacznie ludzie za nos wodzicie, czyniąc im sumnienie kędy niepotrzeba, a nie czyniąc, kędy potrzeba. *Twor. Wie.* 18, ſkrupuł, *Vd.* vieſtna tesnoba, shin, vieſtna griſenje, einem ein Gewiſſen machen, einen Scrupel, Gewiſſensſcrupel machen; *Vd.* komu eno bouho vo vuhu posaditi, z *pchłę komu w ucho wsadzić). Rachuię się, iak nigdy na spowiedź z sumnieniem, A gdy żadnéy przyczyny w sobie nie znayduię, Niesszczęśeiu ten los cały memu przypiſuię. *Zab.* 14, 222. - Targować się z sumnieniem, *ob.* Targować się. - Sumnienie go gryzie. *Prot. Kont. C* 2 *b. Slo.* hrize ho ſwedomí; *Vd.* vieſt teshi, peshe). Myśl ci mą odkryię, Robak sumnienia w sercu moim wierci, ry e. *Mon.* 76, 809. Sumnienie gryzie, gdy na cnocie brudno. *Rey Zw.* 225. Owrzedziałe sumnienie nasze. *Rey Pſt. Nn* 3. Nie trzeba za morze biegać po one kosztowne ziola, na te nędzne a tak zarażone i zranione sumnienie nasze. *Rey Pſt. Ji* 5, *cf. coelum, non animum mutant).* Sumnienie uſtrassone, troſkliwe. *ib. Mmm* 2. Sumnienie ſtraszliwe. *ib.* Sumnienie złe ſłoi za kata. *Cn. Ad.* 1111, *Sk. Dz.* 827, cf. zjadł pies sadło). - Sumnienie, z sumnienie boiaźliwe, trwożliwe, podeyźrzliwe, troſkliwe. *Cn. Ad.* 1112, skrupuł, ein Gewiſſenszweifel, Scrupel. Zabiwszy go, a potym maiąc sumnienie o to, uciekali. *Biel.* 484. Maiąc sumnienie o krwi roslanie, radzili się, iakiby ich grzech był. *Sk. Dz.* 789. Sumnienie złożyć, oswobodzić, *eximere scrupulum. Cn. Th.* 1083. SUMIENNOSC, - ści, ż., (*Crn.* sumlivoſt, z podeyźrzliwość; *Rg.* sumgnivos, z wątpliwość; *Rs.* сомнительность, сомнительство wątpliwość); ſtosowanie do sumnienia, die Gewiſſenhaftigkeit; *Cro.* dussevnoszt (cf. dusza, duszność). SUMIENNY, - a, - e, SUMIENNIE *adverb.*, (*Crn.* sumeshliv, sumliv, z podeyźrzliwy, *Crn.* sumniv, podeyźrzany; *Vd.* sumniu, z podeyźrzliwy; *Cro.* szumnyiv *suspicax*, szúmnyen *suspectus*, szumnik, szumitel *suspector*; *Rg.* súmgniv, súmgnivaz *dubius, incertus, suspectus, scrupulosus*; *Rs.* сомни́тельный, сумни́тельный, z wątpliwy); od sumnienia, wedle sumnienia, gewiſſenhaft; *Bh.* ſwědomitý (cf. świadomy); *Vd.* vieſteben, pravizhen; *Cro.* dussevni; *Rs.* со́вѣстный, со́вѣстно, добросо́вѣстный. Mówiąc po sumiennemu, niemasz nic mniéy sprawiedliwego. *Teatr* 35 *b*, 84, *et* 22, 52.

SUMOWAĆ, *ob.* Summować.

SUMOWY, - a, - e, od suma ryby, Wälſs, *Rs.* сомовій. Sumowe mięso, sumowina, *Rs.* сомо́вина.

SUMPT, *ob.* Koszt, nakład.

SUMUŁKA, - i, ż., *dem. nom.* suma; sumka czego, króciuchna treść, kurzer Inhalt. *Tr.*

*SUNA, - y, ż., SUNDAK, - a, *m.*, *SUNKA, - i, ż., *dem.*, (cf. Sumki, *Rs.* сума); suna, rzemienna łagiew'. *Bud.* 1 *Sam.* 28, 3, ein lederner Schlauch; cf. Szawiók). Sunki, abo ſkórzany worek, w którym wino abo oley można nosić, *ascopera Mącz.* Suny, rozumiéy flasze ſkórzane, w których wodę, wino i innych mokrych rzeczy nosza; niektórzy sumami zowią. *Bud. Ps.* 56, 8. Wziął chleba i sunkę wody. *Bud. Genes.* 21, 14. Nabrali worów na osły i sunów winnych wiotchych, a popadałych i poszywanych. *Bud. Jos.* 9, 4. Suny nowe pukaią się. *Bud. Job.* 32, 19. Sundak wina. *Bud. Hoz.* 7, 5, *not.* „sundak abo suna ieſt flasza ſkórzana". (*Ross.* сундукъ, z kufer, sepet).

SUNĄĆ, sunął, sunie *cz. idntl.*, Suwać *kontyn.*, posuwać, pomykać, mknąć, ſchieben, hin ſchieben, fort ſchieben, fort bewegen; *Sr.* 1. ſuwam, ſuju, ſunu, ſuham; *Sr.* 2. ſunuſch; *Boh.* ſſaupati, ſſaupnauti, poſſaupnauti; *Cro.* szúvam; *Rg.* sùnuti; (*Rg.* súnutise *irruere*; *Crn.* suneti, sûnem, sujem, z nogami trącić; *Bs.* suniti, dotiesnuti, dorinnuti *protrudere, trudere*); *Cro.* rukneti, ruknem, rukam; *Vd.* mekniti, makniti, tishati, tishim, taksti, (cf. taszać, toczyć); *Rs.* сунуть, совать, суну, сую trącić, ſturknąć, włożyć, wetkać, *Rs.* сопо́къ, сопочекъ ſtos, ſturknienie, засунуться, засовываться zapodziać się), cf. *Lat. sinuo*, *Ger.* ſchub, ſchob, ſchieben, cf. szuflada; cf. szybować, cf. szubienica; cf. *Hbr.* נוע sua *mouere se*); *pr. et impr.* Gdzie kroki tak śpiesznо swoie suwasz? *Teatr* 42, *D. a.* Kto się ośmieli suwać wędrownicze kroki, Przez bezdenney przepaści naygrubsze pamroki? *Przyb. Milt.* 49. Suwa się waż, snuie się. *Cn. Th.* 1085. Suwaiąc sobą, szumno ſtąpać. *Cn. Th.* 1127, boki podeymuiąc, iak z regieſtru, iak z partesów, iak z tabulatury). Biczem ogniſte Juno szcina rumaki, Te lecą, i szybkiemi suwaiąc kopyty, Ślak w śrzód ziemi i nieba mierzą gwiazdolity. *Dmoch. Jl.* 140. Przebyliście Rubikon, suńcie się do tego Moſtu, a poratuycie iuż wpół zerwanego. *Bard. Luk.* 29, weźcie się do niego). - *Metaph.* Jaki szereg nieszczęść suwa się przed memi oczami! *Przeſtr.* 156.

Pochodz. *desunąć, dosuwać, nasunąć, nasuwać, nadsunąć; odsunąć, odsuwać; posunąć; podsunąć; przesunąć; przysunąć; rozsunąć, rozsuwać; usunąć, usuwać; wsunąć, wsuwać; wysunąć, wysuwać, zasunąć, zasuwać; zasuwka.*

SUPA, *ob.* Zupa, Zupka. SUPAN, *ob.* Zupan.

Digitized by Google

SUPERARBITER, - tra, *m.*, *Xiądz.* 164, rosjemca, polubowy sędzia.

SUPERATA, *ob.* Przewyżka, *Bh.* przebytek (cf. przebytek), nadwyfsek. *SUPERFIN, - u, *m.*, z feynu, z feynsylbru czyli z bardzo przedniego śrebra, n. p. iglica, eine Sache, z. B. eine Nadel von feinem Silber. Widzi warkocz po szyi białéy rospuszczony, Piękny, choć superfinem w kolko nie spleciony. *Zim. Siel.* 275. SUPERFINOWY, - a, - e, z przedniego feynu, z nayprzedniey fzego srebra, z brantu, vom feinften Silber, fuperfein. Superfinowe z głów zdiąwszy zaplotki. *Zim. Siel.* 194. SUPERINTENDENCYA, *ob.* Doglądanie, Dozór. SUPERINTENDENT, *ob.* Dozorca naywyższy, Doglądacz. SUPEROKTAWA, głos pewny w organach. *Mag. Mscr.*

SUPLIKA, - i, *ż.*, SUPLIKACYA, - yi, *ż.*, *z Łac.*, prośba uniżona, osobliwie na piśmie podana, eine unterthänige Bitte, Supplique, Bittfchrift; *Vd.* suplika, proshnja, proszhu pismu, marial; *Rg.* pomolniza. pomogljenstvo; *Rs.* молитвельное письмо; *Ec.* прошеніе, челобитье, челобитня (cf. Czołobitność). Chłop znowu w supliki, napełnia ziemię, i obłoki krzyki. *Jabł. Ez.* 30. Gdyby była iaka na prędce suplika, mogłaby się teraz podać. *Teatr* 46 *b*, 34. SUPLIKOWAĆ *med. cont.*, uniżenie prosić, uniżone prośby zanosić, unterthänig bitten; *Vd.* ponishnu prositi; *Cro.* sznúbim). Gdy kto z pokorą o co suplikuie, Kary podobno tym nie zasługuie. *Paft. F.* 285. Suplikuię We Państwu Dobrodzieystwu, nie żenuycie się dla mnie. *Teatr* 9, 33. Długo za onym miserakiem suplikował do officera. *Sk. Zyw.* 1, 393. Suplikuiący, SUPLIKANT, *f.* SUPLIKANTKA, *Bh* ſadoſtnik; *Vd.* proshnik; *Cro.* sznubitel, sznobok, *f.* sznubitelicza; *Ec.* челобитчикъ, *f.* челобитчица.

SUPONOWAĆ *cz. ndk.*, *z Łac.*, przypuścić zdanie iakie, zdarzenie iakie, dać czyli zezwalać, żeby tak było, ſupponiren, voraus ſetzen, zugeben, daß dem ſo ſey, den Fall annehmen, ſetzen; *Rg.* pridmnitti; *Rs.* предположить, предполагать. Do suponowania, *Rs.* предположительный, vorausſetzbar. SUPOZYCYA, - yi, *ż.*, suponowanie czyli przypuszczenie czego, i to, co się suponuie czyli przypuszcza, die Vorausſetzung. Była na niego supozycya, cf. Podeyźrzanie. SUPOZYTORYUM, *ob.* Czopek lekarski.

SURCZYĆ *med. ndk.*, świerczyć, zirren, ein rauhes Geräuſch machen. Dźwiga swóy ogon paw', i skrzydłami surczy. *Pot. Jow.* 2, 65.

SURDUT, - a, *m.*, SURDUCIK, - u, *m.*, *blande* Surducina, - y, *ż.*, suknia zwierzchnia Francuzka, z Franc. *surtout*, kapota, *ob.* nasuwień, *Bh.* obéwacý ſuknĕ; *Sr.* 2. kappa (cf. kapa); *Crn.* poverh súkna; *Vd.* zhrezoblazhilu, sverhna jopa, sgerna sukna; *Sla.* haljina; *Rg.* nadhàglina, kabanizza, kabaan, *vulg.* japúngja; *Bsn.* oggrinaç; *Rs.* сермя́къ; *Ec.* опашень, верхняя мужская одежда русскаго покроя; ein Oberrock. Bardzo lekko na tę porę ubrany iesteś; niemasz porządnego surduta? *Teatr* 35 *d*, 54. Przynieś - no móy surdut, kapelusz i laskę. *ib.* 52 *d*, 47. SURDUCINA, - y, *ż.*, nędzny surdut, ein armſeliger Oberrock. SURDUCISKO, - a, *n.*, podły, nikczemny surdut, ein ſchlechter, elender Oberrock. Musiało mu iakieś z dawnieyszych surducisko zostać. *Teatr* 19 *c*, 3. SURDUTNY, SURDUTOWY, - a, - e, od surduta, Oberrocks, *Rs.* сермя́нный.

SURMA, - y, *ż.*, SURENKA, - i, *dem.*, *Serranae tibiae, ob acutiorem sonum dictae*, *Varro*, gatunek piszczałek, fuiara; *Rg.* súrla, sviralla *ſtromento di fiato*, *piua ruſtica di vanna*; *Bs.* surlá, sviralla, diple, sviralle; *Dl.* surla, szvirale; *Crn.* roshénza; *Sr.* 1. tarakawa; *Ec.* сурма, труба, орудіе музыкальное трубъ подобное; *Rs.* сурна; die Zinke; eine Art Pfeifen. (*diſtg. Rs.* сурьма śpiesglas; насурмиться, насурмлюсь poczernić sobie oczy). Surmy z wielkiemi dzwonami. *Otw. Ow.* 138. Krzykliwych surm i lutni głos będzie słyszany. *Lib. Hor.* 118. Pacholęta Marsowe w suremki swe małe certowały dumaiąc. *Tward. Wł.* 207. SURMACTWO, - a, *n.*, *tibicinium. Cn. Th.* 1084, die Pfeifenkunſt. SURMACZ, SURMARZ, - a, *m.*, co na surmie gra, der Zinkenpfeifer, Zinkenblaſer; *Bs.* surlár, koji sviri; *Rg.* surlàr, sviraz, svedonicjar; *Sr.* 1. tarakař, *f.* tarakařka; (*Boh.* ſumař, z rzępoła; ſumarzim rzępolę, cf. szum). Grania na surmach żeby nie były, gdyż ztąd zwady między trębaczami i surma zami bywaią. *Vol. Leg* 5, 647. Już nie słychać trąby dźwięku złego. Uciehł surmacza głos przeraźliwego. *Bard. Tr.* 319. Tatarowie w swym własnym stroiu, trębacze, surmarze i inni, wyiechali z Krakowa. *Biel Sw.* 276 *b*. Między innemi znaydowały się chóry różne trębaczów i surmaczow Polskich; muzyka, która się dobrze osobliwie na wolnym powietrzu wydaie. *N. Pam.* 7, 12. §. Surmacz, co robi surmy. *C. Th.* 1084, der Zinkenmacher. SURMACZY, - a, - e, *auloticus. Cn. Th.* 1084; Zinkens, Zinkenmachers, Zinkenblaſers.

*SURNAT, - u, *m.*, *Rs.* сулема). Od funta Mercurii sublimati, aliàs surnat. *Vol. Leg.* 6, 156. Surnatu funt. *Jnſt. C. L*

SUROGATOR, - a, *m.*, zastępca starosty grodzkiego, der Unterſtaroſt, der Stellvertreter des Burggrichters. W woiewództwach Poznańsk m, Kaliśk., i Gniezn., namieśtnicy starostów nazywaią się surogatorami, w innych podstarostami. *Skrzęt. P. P.* 2, 411. SUROGACYA, - yi, *ż.*, urząd surogatorski, zastępstwo, das Amt eines Surrogators.

SUROPIEŁKI, SUROPIECKI *plur.*, podługowate strzaliki mięsa, längliche Stückchen Fleiſch. Suropieki, strzały z surowego mięsa wołowego kraiane, nasiekiwane i dobrze zaprawione, na czas słoniną śpikowane. *Wiel. Kuch.* 429. Pokraiać pieczenią na suropiecki. *Tr.*

SUROWIĆ *cz. ndk.*, surowym czynić, hart und rauh machen. Który rzecz przeciw obwinionemu surowi i rozszerza, *jax accusationis. Mącz.* SUROWIĆ się *rec. ndk.*, SUROWIEĆ *Neutr. ndk.*, *Boh.* ſurowěti, ſprowěti; *Cro.* szirôvem; *Rs.* суровѣть; surowym się stać, raub, hart, roh werden; *phys. et mor.* Surowi się nieprzyiaźń, *odium recrudescit. Mącz.* Od karmi ostrey i ościstey bydłu surowieią gęby. *Haur Sk.* 57. W złości swoiéy okrutnie surowieli. *Smotr. El.* 12, wydziwiali). SUROWICA, - y, *ż.*, rzecz iaka surowa; etwas Rohes. (*Bs.* siroviça *lignum viride*). Surowica solna, Salzſohle, natürliches Salzwaſſer. Po odkryciu żup Bochnieńskich i w Wieliczce na tenże kształt surowicę wyrębować i w sól przewarzać poczęto. *Krom.* 261. W Wieliczce, tak iak w Bochni dawniéy sól tylko warzono z surowic czyli wody słonecy. *Nar. Hſt.* 4, 285; *Sol. Krch.* 156. Piérwszy gatunek soli, którą w ziemi bałwanami i kruchami kopią, drugi ktorą z wody surowice na miałką białą na zbitych pan-

Digitized by Google

wiach żelaznych wywarzają. *Haur Ek.* 178. - *Anat.* W ciele ludzkim naczynia surowicy, czyli słoney wody, *vasa serosa. Perz. Cyr.* 1, 45. Z purchowki zaffarsaléy, lancetem przeciętéy, surowica czyli rudowina wytryskiwać zwykła. *Perz. Cyr.* 2, 85. - §. Surowica, SUROWKA, cegła surowa, niepalona, ungebrannte Ziegel. Budynki z surowki nie trwałe, ſkoro nie będą od wilgoci i słoty należycie opatrzone. *Switk. bud.* 146. SUROWIEC, SEROWIEC, (*Terz. ſk.* 18↔.), - wca, *m.*, żelazo surowe. *Os. Rud.* 57, roh Eiſen, ungegoſſenes und ungeſchmiedetes Eiſen. (*Rs.* сыромъ iedwab' surowy; miód niewarzony). Surowiec, żelazo, które z pieca dymarczanego, lub wielkiego wypłynęło. *Os. Zel.* 83. Surowiec żelazny, albo żelazo w gęsiach, żelazo z wąglem i z okrą żelazną złączone. *Sniad. Chem.* 1, 325, *Terz. ſk.* 175. Fryszerze z 7 cetnarów surowca oddaią 5 cetnarów żelaza kutego. *Os. Zel.* 4. - §. Surowiec, ſkóra surowa, nie garbowana, rohe Haut, roheſ Fell, geſäubert, aber nicht gegerbt. Skóry bydląt, abo się wyrabiaią na surowiec, a takowe naywięcey się wypotrzebuią do robot rymarſkich; albo się wyprawuią u garbarzów. *Kluk. Zw.* 1, 258. - §. Surowiec, rzemień z surowéy ſkóry wyrznięty, ein roher Riemen, Riemen von rohem Leder. Tatarzyn niewolnika surowcem bije. *Rak. Pob. B* 3. Surowcy oſtremi Chan niewolników naszych bicsował. *Tward. W. D.* 62. Osła masztalerz surowcem po boku tęgo namaca. *Zab.* 14, 278 *Rzew.* Surowiec ów tęgi wołowy. *Papr. Pr. E* 2 *b*, cf. bykowiec. SUROWIZNA, - y, *ż.*, surowość, ſtan surowości, *phys.*; *Sr.* 1. ſerovina; (*Rg.* sirovina, sirovo darvo *lignum viride*); *Cro.* szirovina; Rohheit, Rohigkeit. Póki surowizna ieſt w cegłach, póty dym wychodzi gęſty, gruby i ciemny przez lufty pieca. *Aich. Cegl.* 14; gdy się dym ukaże iasny, znakiem, że surowizna zupełnie z cegły wyszła. *ib.* W takim zawarciu muszą być zaduchy, pleśni, surowizny, wilgotności. *Haur. Sk.* 69. Surowizna w żołądku, *eruditas. Cn. Th.* 1084, cf. ſkwarna, Crudität im Magen; Nieſtrawność i surowizna w żołądku. *Sak. pr.* 147. SUROWNICA, - y, *ż.*, n. p. Poślednie piwo zlewać do roboty, i na surownice suplementować słody. *Haur. Ek.* 109. SUROWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Slo.* ſuřiwoſt *auſteritas, inclementia*; *Boh.* přiſnoſt; *Sr.* 1. ſurowa, ſuroba, ſurowoſci, ſurowohladacjnoſci, (ſrudoba smutność); *Rg.* sirovina; *Vd.* srovina, srovoſt, negodnoſt, nesreloſt, oiſtroba, oiſtruſt, nemilnoſt, terdnoſt, oiſtrovitnoſt; *Cro.* szirovoszt, ossornoszt, presznocha; *Ross.* суровость, (суровáтость mała wilgotność, cf. sér); сырость, (2. wilgoć), жестокость, *obscal.* жестость; niełagodność. - *phys. et mor.* die Rohheit, Rohigkeit, Schärfe, Strenge; Surowość nieba wygnała ich z tego kraiu. *Tward. Wł.* 104. Surowość w obyczaiach, w mowie, *severitas. Cn. Th.* 1084. SUROWY, *SEROWY, - a, - e, SUROWIE, SUROWO *adv.*, *Bh.* ſyrowy, ſurowý, přiſny, přiſtný; *Slo.* ſuſrowy, ſuřiwý, (cf. żur); *Sr.* 1. ſurowé, ſurowý, ſurowé, ſurowohladacjné, ſéré; (*Sr.* 2. żur, żurné, s kwaśno; ſuſrow gorliwość); *Crn.* srov, osórne; *Vd.* sreu, srovu, nevdelan, negoden, oiſter, oiſtroben, nemilen, terden, oiſtroviten; *Cro.* szirov, teszten, preszen, osszorni; *Dl.* szirov, priſsan; *Rg.* sirov; *Bs.* sirov; *Sla.* prisan; *Rs.* суровый, сырый (niewarzony, wilgotny, cf. sér; сыроватый zakalisty, wilgowaty, сыромолочный, o zbożu niesuszonym surowo zmełtym, сыромолома mąka z niesuszonego zboża), жестокій; (*cf. Hebr.* שור, schur, *Pers.* sciur, *Ger.* ſauer, cf. Schauer, *Angl.* sowr, *lat.* serum, *obs. Gall. et Bret.* sur, *Suec.* sur; cf. *noſtr.* sér); roh; iaki z natury, nie przyprawny, nie zaprawny, unzubereitet, unzugerichtet. Surowe płótno. *Cn. Th.* 1085, *non malleatum*). Niemądry, kto gardzi zgrzebnym surowym worem, proſtą a niemalowaną ſkrzynią, w któréyby było złoto. *Gil. Pſt.* 284. Siarka która się z rud kruszcowych otrzymuie, siarką surową nazywa się, *sulphur crudum. Krumł.* 386, nieſtopiona). W tyglach materya ſklana surowa się topi i w ſkło obraca. *Terz. ſk.* 62. Gdy szuty tylko przytleią, w piecu zimno, i ſkło *serowe będzie. *ib.* 109. Był zwyczay w Londynie dawania złota i śrebra surowego czyli w sztabach, zamiaſt pieniędzy. *Pam.* 84, 863. Drzewo surowe, świeże ieszcze, nie przewietrzałe, *Rag.* sirovina, sirovo darvo; *Bsn.* siroviça, friſches, nicht ausgewittertes, ausgetrocknetes Holz. Na galery drzewo mieli surowe, niesposobne do takiego budynku. *Klok.* 247. - *Per excell.* Surowe mięso, s niewarzone, niepieczone, roh, ungekocht. *Cn. Th.* 1085. Surowo iadaiący, *Rs.* сыроядецъ. - §. *tr.* surowy, oſtry, srogi, niełagodny, roh, rauh, ſcharf, hart, ſtreng, unfreundlich. Jedni z przyrodzenia swego są kwaśni, surowi i niełagodni, w których wszyſtko cokolwiek słyszą o innych, kwaśnieie i surowością trąci. *Mon.* 67, 274. Człowiek surowy, srogi, trudny. *Sekl. Łok.* 19, dziwny, *ib.*; Bądźże wesoły, Mądrość ieſt wesoła, odgania mozoły. *Jabł. Tel.* 112. Na sądzie oſtatecznym Obróci Kryſtus twarz swoię surową Na tych, co będą po lewicy ſtali, Twarz iuż nie cichą onę barankową, Ale lwią, srogą. *Odym. Sw.* 2, *T* 3. Nie umnieyszał nic z srogich pokut swoich, i życia bardzo surowego. *Wys. Jgn.* 42. Hetmanów do zatrzymania dyscypliny obierali surowych. *Star. Ryc.* 28. Surowe obowiązki ſtanu mego. *Teatr* 5, 113. Poczciwie i surowo sprawował swóy urząd. *ib.* 49, 38. *Surowopotężny Mars. *Pim. Kam. pr.* Zakazał iey to surowo. *Teatr* 56 *c*, 38. Surowie się z nim obchodzi. *Cn. Ad.* 1113.

SUS, *SZUS - u, *m.*, wybryk, ein Sprung in die Höhe, ein Satz von einem Ort zum andern, der Schuß wohin, *cf. noſtr.* szuſt). Niecierpliwy rumak różne pod ieźdźcem susy wyrabia. *Stas. Num.* 1, 99. Dzianety ich piękne korbety i szusy wyprawuią. *Birk. K. K.* 54. Koń susy robił. *Jabł. Ez.* 40. Przez kiy pies ſkacząc dziwne robi susy. *Jabł Ez.* 19. Jak się porwał, takiego susa uczynił, o mal na drugą ſtronę nie przeleciał. *Teatr* 11 *b*, 61. Pan mię woła, smyk trzy susy, i iuż ia u Jegomości. *Teatr* 20 *b*, 4. SUSEŁ, - sła, *m.*, *Bh.* ſyſel, ſiſel; *Rs.* суслякъ, *Germ.* der Zieſel, Zeiſel, die Zieſelmaus, *mus citellus*, wielkości wiewiórki, kształtu łasicy. Żywi się młodemi myszami; żyie gromadnie; naylicznieynad Wołgą, na Wołyniu, na Podolu. *Zool.* 345. - §. *fig.* Wszelkie czary na człeka maią swoie gusła, Ziele go w co inszego, wino robi w susła. *Pot. Jow.*, 198. SUSŁOWY, - a, - e, od susłów, Zieſel-; Futerka susłowe.

SUSCEPTA, - y, *ż.*, *ob.* Przyymowanie. SUSPENSA, *ob.* Odwłoka, fryszt. SUSPIR, - u, *m.*, es czyli suspir, znak muzyczny, okazuiący wſtrzymanie czyli milczenie tonu. *Mag. Mscr.* SUSTENTACYA, *ob.* Wyżywienie, utrzymywanie.

Digitized by Google

*SUSPICA, - y, ł., n. p. Bycy twoi suspicę czyſtą ieść będą, którą wywieią wiatrem i łopatą. *Bud. Jes.* 30, 24, *not.* „mieszane zboże".

SUSZ, - u, *m.*, *Bh.* ſauſ, otleſſtký; *Slo.* týwa, táidi (cf. rozdze); *Sr.* 1. ſuſchenka; *Crn.* sushmat *vepretum*, (*Crn. et Vd.* sushèz, ꞉ Marzec); *Cro.* reznik; *Rg.* poxàr (cf. pożar), súho darvo; *Bs.* posgjar, drrivo suho, koje se mosge lasno usgecchi, suhád, suhva, suhe grozdje *uvae passae*); *Ross.* сушь, хворостинякъ, хворостинникъ, хворостнъ, *Ec.* хрáстïе, (cf. chroſt), сушнякъ, uschłe z drzew odcięte gałęzie, dürre Aeſte, Zweige, dürre Holzſpähne. Pierwszym bądź kopać ziemię, pierwszym pozwożone Suche palić, od winnych macic odſtrzyżone. *Otw. Wirg.* 413. Nakładłszy wiorów różnego suszu, ściany zamkowe podpalają. *Papr. W.* 1, 214. Kazał natkać chroſtu i inney *suszy w czeluści, i ich żywo popalił. *Nar. Tac.* 2, 251, (*observ. femin.*). - 2) Susz pszczelny, eine leere Bienenzelle, Wachszelle ohne Honig. Nie znaydziesz ula, żeby między plaſtrami suszu, to ieſt, puſtych woszczyn nie było. *Kąck. Pas.* 54. Susz wybrać, i na woſk go ſtopić. *Haur Ek.* 137. Plaſtr miodu pod susz podłożyć. *ib.* SUSZA, ⸗ y, ł., *Sr.* 2. ſzuſch, (*Sr.* 1. ſuſch, miąſa bineno suchoty); *Crn.* susha, suhotina *terra arida*, suhota *ariditas* (súha *defectus pecuniae*); *Vd.* susha, usehnenje, suhota, sushoſt; *Cro.* szúsza, szuſsina, szuhocha, szuhota, szusha, (szusha, 2) ꞉ wozownia, szopa); *Hg.* aszszúság, aszály, szaraſsag; *Dl.* szusa; *Rg.* súscja; *Bs.* suscja, suscjaj, suhochja; *Ec.* cyma; *Rs.* cyxoma, cyшка, cyшeнïe, засуха, неженина; suche mieysce, das Trockene, trocknet Boden, trocknes Land. Między dwa wodne mury słony bród przebyli, Tak iakoby po suszy nayleprzey chodzili. *J. Keh. Ps.* 158. Chwalę twóy ſtan poczciwy, iżeś k latom przyszedł, A z srogiego okrętu na suszą iuż wyszedł. *Rey Zw.* 180. Na suszy pływa, *in portu nauigat. Tys. Ad.* 43, na suszy kota ciągnie. *ib.*, na bezpiecznym mieyscu się nayduie, er hat ſein Schäfchen ins Trockne gebracht. Licinius dał się poimać, aby iedno Brutus na suszy został. *Rey Zw.* 93. - §. Siedzieć na suszy, u piiaków, nie mieć co pić. *Bies. C* 2, trocken da ſitzen, nichts zu trinken haben. - §. Susz, posucha, suchość powietrza, Dürre, trockne Witterung; *Ec.* раздежéнïе, раждежéнïе. Pod czas suszy zwykli robacy na zagonach podgryzywać z korzenia rozsadę. *Haur Ek.* 41. Przyszła noc z wielkim dosteczem; ięli się frasować, Iż się nie mogli w suszą na pokóy zachować. *Papr. Kol. T* 3 *b.* SUSZALNIA, SUSZARNIA, SUSZNIA, - i, ł., *Bh.* ſuſſarna, ſuſſirna; *Crn.* palishe, pajshtuva; *Vd.* sushniza, sushilu, (*Vd.* sushla, sushiuniza, ꞉ która len suszy); *Ross.* сушильня; озúнъ, озúнецъ, рига; *Ec.* сушило; (cf. osdownia); mieysce suszenia, ein Ort etwas zu trocknen. W warzelni powinny być suszalnie, w których się sól suszy. *Kluk Kop.* 1, 163. Naylepsze na suszalnie komory w górze około kómina. *Kluk. Kop.* 1, 164. Naylepiey w piekarni razem mieć i suszarnią do suszenia na iesień owoców. *Swit. bud.* 292. Takie tygle, które długo ſtoią w suszni, pospolicie kilkanaście niedziel trwaią w ogniu; a te co się świeżo wezmą z roboty w pieꝛ, ledwo tydzień wystoią; *Terz.* 105. SUSZALNY, SUSZARNY, - a, - e, od suszalni, suszeniu służący. *Cn. Th.* 1085, Trenges, *Rs.* озúнный. Suszalna izba. *Cn. Th.* 1085. SUSZKI *plur.*, suche konopie, płoſkonki, które nasienia nie maią. *Syr.* 822, *Cresc.* 191, der Fimmel, Baſtling. (SUSZWAŁKI, *ob.* Szuszwałki). SUSZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* ſuſſiti, ſuſſyti; *Slo.* ſuſſim; *Hg.* sütöm; *Sr.* 1. ſuſchu; *Sr.* 2. ſuſchiſch; *Crn.* sushim; *Vd.* sushiti, vsushati, osditi, (*ob.* oździć; *Vd.* sushnik, sušhez, osujak, ꞉ Marzec); *Cro.* szushiti, szuſsiti, szuſsim, szuhszem, (*Cro.* szuſsecs, ꞉ Marsec); *Dl.* szusiti, (*Dl.* szusitise, szuhu biti, ꞉ schnąć); *Bs.* susciti; *Rg.* súsciti; *Ross.* сушить; *Ital.* seccare, asciugare, *Lat.* siccare, *Gall.* secher, sec) ꞉ robić co suchym, czynić żeby schnęło; trucken, trocknen. Wpadłszy w wodę suszy się teraz przy kominie, bo z sukien mu się woda leie. *Teatr* 54 *c*, *C* 2. Suszyć owoce, gruszki, śliwki *etc.*, Obſt trocknen, dörren. Kiedy nie wszyſtkie owoce przechowane świeżo być mogą, suszenie ieszcze podaie sposób trwałego pożytkowania. *Kluk. Rosl.* 1, 169. Suszony owoc, *Vd.* sushoba. Orzechy suszyć, *Rs.* калить (*ob.* kalić). Suszone mięso, suszone ryby, *Ross.* сушанина. Po niektórych mieyscach téy wyspy robią chléb z ryb suszonych. *Boter.* 2, 86. Suszący, *Ec.* сушительный. - Suszyć, chudzić, abzehren, mager machen, austrocknen. Smutny duch i tłuſte czasem kości suszy. *Rey Wiz.* 62. - *tr.* martwić, trapić, męczyć, plagen, quälen. Trzeba aby przekonany był karan; abo ieżeli ma być wolen, aby długim więzieniem nie był suszon. *Modrz Baz.* 341. - *Moral.* Żalem i boiaźnią się suszą, dzień im każdy rokiem się zdaie. *Teatr* 42 *d*, *D.*, trapią się, swędzą się, schną, ſie härmen ſich, ſie vergehen vor Kummer. Obaczysz, że się suszysz boiaźnią daremną. *Morszt.* 107. Ten którego mylna przyszłość suszy, Albo bez cnoty, albo bez duszy. *Zab.* 7, 416, wem die Zukunft Kummer und Sorge macht. Ten ieſt szczęśliwy, kogo chuć nie suszy. *Zab.* 16, 182 *Kniaź.* Suszyć sobie myśl, głowę, ꞉ łamać głowę. ſich den Kopf brechen. Suszycie mózgi i myśli obrotne natężacie. *Hor Sat.* 59. Jeśli, żebym cię dociekł suszę myśl daremno, Lub ia tępo poymuię, lub ty piszesz ciemno. *Dmoch. Szt. R.* 16, Suszy głowę, by w gładko utoczonym rymie, Podał wiekom następnym do ksiąg zacne imię *Zab.* 1, 108 *Nar.* Nie susz domowym o Rzym głowę trudem. *Hor.* 2. 81 *Min.*, kłopotać głowę, den Kopf warm machen. Psysze ſtrach niezmierny głowę suszy. *Morszt.* 57, mąci). Cicho! nie suszcie mi głowy. *Teatr* 23, 154. Żona moia długo o to suszyła mi głowę. *Teatr* 35, 15. Czyń coć się podoba, a nie susz mi głowy. *Węg. Mar.* 3, 167. Klepał głowę swemu oycu, mózg mu suszył. *Teatr* 24 *b*, 40. - 2) Suszyć *Verb. med.*, o suchéy ſtrawie pościć, trocken faſten, blos trockene Faſtenſpeiſen zu ſich nehmen. Mięsa nie iem, ale zawsze suszę. *Fabl. Ez.* 126; *Ec.* сухонмь; *Gr.* ξηροφαγέω. Suszenie, *Rs. et Ec.* сухождéнïе, сыропустъ. Siłać ich ieſt między chrześciiany, co suszą, poszczą? *Rey Pſt. Mm* 4. Są co i o naturę i boga się kuszą, Uſtawnie grzesząc, kilka dni do roku suszą. *Pet. Pocz.* 555. Wznieść dobry katolik, suszysz Piątki. *Off. ſtr.* 8. W Piątek, ieśli się kto obierze suszyć, przecię tego dnia bez łakotek wytrwać nie może. *Pim. Kam.* 302. Obiecał w Sobotę każdą o chlebie samym i wodzie suszyć. *Gor. Dw.* 212. Piątek suszył o grzankach, pił iak byk w Niedzielę. W wieczor.

Digitized by Google

wieczor był na Nalewkach, a rano w kościele. *Nar. Dz.* 3, 158. SUSZYKUFEL, - fla, *m.*, szczykufel. *Mon.* 71, 557, moczywąs, dybidzban, ein Saufaus.

Peshodz. sub: *Suchy.*

SUTANA, - y, *ż.*, SUTANKA, - i, *ż.*, *dem.*, z *Włoſk.* settana, *Gall.* soutane; (cf. Sudamny); suknia duchownych, doktorów, der Leibrock der Geiſtlichen, Doctoren. Ten xiądz nie chciał nic brać z sobą, oprócz po iedney sutanie grubey na każdego. *Boter.* 4, 174. Był to xiądz tylko z sutaną. *Pot. Jow.* 2, 82, cf. doktor pończoszka). Któż animuszom prałatów porówna, kto ſtroiom, Sutana i mantolet chwarszczą! *Opal. sat.* 137. Czarna sutana. *Pot. Pocz.* 174, *Sk. Zyw.* 1, 398. Doktor w długiey sutanie przychodzi. *Pot. Arg.* 477. SUTANNY, - a, - e, od sutany, Leibrocks=. Sutanne rękawy. *Tr.* - §. w sutanę ubrany, n. p. sutanny doktor. *Tr.*, mit einem Leibrocke bekleidet. - §. Sutanny iedwab', kręcony, gedrehete Seide. *Tr.*

*SUTEK, - tka, *m.*, cycek, piersi, sutek też niektórzy mowią od ſsania, *mamma. Mącz.*, *vel potius* ſsutek); die Bruſtwarze; *Sytek. *Tr.*

SUTY, - a, - e, *Partic. Verbi* Suć, Suię; z sypany, geſchüttet, obsypany, beſchüttet. Sute drogiemi kamieńmi saydaki. *Susz. P.* 3, *K.* - §. *tr.* Suty, Suto *adv.*; sowity, obfity, reichlich, überflüſſig; *Bh.* ſutý. Suknia suta i bogata. *Teatr* 34, 17. Suto nas czeſtował. *Teatr* 8, 44. Czeſtuie, gra, baliki daie, suto szafuie pieniędzmi. *Teatr* 14, 107. Huſsarſka pieczenia suto z cebulą, niech się przyrumieni. *Teatr* 43 c, 64. Niech co kosztuie to kosztuie, byle wszyſtkiego suto było. *Teatr* 6 *b*, 80. Suto w kieszeni. *Niemc. P P.* 10.

SUWAĆ, *ob.* Sunąć. SUWAŁKA, - i, *ż.*, suwałką nazywaią utarczki Tatarſkie. *Czack. pr.* 255, cf. taniec Tatarſki, Tatariſches Manœuvre. SUWALNY, - a, - e, od suwania, Schieb=, Schub=, ſchiebbar, *Rs.* сдвижной.

S W.

SWA, *ob.* Swoy, swoia, swe.

SWACH, *ob.* Swat. SWACHA, - y, *ż.*, *Rs.* свaха, kuplerka, kmocha, eine Kupplerinn; *ob* swaszka). Dobry on bardzo człowiek, by go nie psowała Domowa swacha, ta go właśnie osiodłała. *Sim. Siel.* 110; zrzędziocha). Bachus urodzonym swachom przy Biſtonie Nieszkodnym wężem zaplata kędzierze. *Hor.* 1, 307 *Nar.* SWACHNA, - y, *ż.*, swaszka, *pronuba. Mącz.*, *Rs.* свaмья, swata; *ob.* Swasska, die Brautwerberinn, Freywerberinn, dziewosłabica. SWACIĆ, *ob.* Swatać. SWACTWO, - a, *n.*, swatanie, dziewosłębſtwo, swaty, das Freywerben, Brautwerben. (*Cro.* szváchtvo, szvachinztvo, z szwagroſtwo, *ob.* swak); *Ross.* свaмовство, z swatanie, 2) szwagrostwo). To mego pana Wuia swactwo. *Teatr* 24 *b*, 19. Gdziekolwiek rozkażecie wszędzie poiedziemy, I swactwa i wesela spolnie pomożemy. *Sim. Siel.* 43. Będą baby bogactwa po iey śmierci pomocne mu do młodszego swactwa. *Gaw. Siel.* 569; *ob.* Swadźba, *Swad. *SWACZYNA, - y, *ż.*, na Szląsku koło Pleſny = podwieczorek, *Bandtk. Mscr.*, *cf.* iużyna, Veſperbrot.

SWĄD, *SMĄD, - ędu, *m.*, smród z przepalenia, Brandgeruch, Dunſt, (Schwaden 2) Adlg); *Bh.* ćmaud, ſmáha; *Sr.* 1. pécijjerſka won; *Crn.* smôd, smoj, saamód, (*Crn.* smódilu *lignum aduſtiuum*; *Vd.* smodei, sasmoda, osmod, persmodenje, sasmojen duh, oshgatliu duh; *Rg.* svúd, smúd, smudòtina; *Bs.* smud, smrad od dimma; *Rs.* палéнина, гарь, угарь. Zarazą głowy ieſt swąd z pieca. *Tr.* Gdy wybierasz z bańki rtęć, ſtrzeż się swądu, byś się nie zaraził. *Sien.* 606. Uſta srogi dusił *smąd, *vapor. Zebr. Ow.* 36. Aetna się płomieniami dwuraźnemi ſkwarzy, Parnas w tymże *smędzie. *Zebr. Ow.* 34, *ardet*). Swąd od czego, fetor, smród, Geſtank. *Tr.* - §. *tr.* Psim swędem wyszedł sąd iego. *Cn. Ad.* 1086, *corruptis iudicibus infami decreto absolutus*). Kilka razy, iak mogąc, zbyłem go psim swędem, Lecz co poczne, gdy dłużey zechce być natrętem? *Zabł. Zlb.* 83. - (*SWADA; *ob.* Zwada). - SWĄDLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen swędu, brennzelnd, nach Brand riechend, dunſtig; *Boh.* ſmudlý, ſtíſmudlý; *Vd.* smojenliu, sasmodliu; *Rs.* угарный, чáдный, чáдно; *ob.* *czad). Czarny słup dymu z swądliwym osmołem, Nad poiedynczych chałup usutym popiołem Wznosi się. *Przyb. Ab.* 146.

SWADŹBA, - y, *ż.*, *Boh.* ſwadba; *Slo.* ſwadba, weſele; *Sr.* 2. ſwajba; *Cro.* szvadba, szvátba, (*dſign. Rg.* svadba, svaghja *inimicitia*; *Bs.* svaditi, osvaditi *accusare*, *ob.* zwada, *ob.* wadzić); *Rs.* свáдьба, gody, swadziebne wesele, *nuptiae. Mącz.*, die Hochzeit. Powiedziem ią do ślubu; przyydzie nam obchodzić Swadźbę, do ſtołu służyć, i w tańcu rey wodzić. *Zim. Siel.* 147, *Stryik.* 118. *Swad, gody, wesele małżeńſkie. *Sekl. Math.* 22. SWADZIEBNY, - a, - e, *Bh.* ſwadebnj; *Cro.* szvatbéni; *Ec.* свадебный; weselny, godowy, hochzeitlich, Hochzeit=. *Epithalamium*, swadziebna piosnka, wiersze ku czci wesela czyiego uczynione. *Mącz.* Ruś w pieśniach swadziebnych na weselach Ladona wspomina. *Krom.* 55. Poimał pana młodego z gościami na weselu małżeńſkim goduiącymi i z wszyſtkim fraucymerem swadziebnym. *Stryik.* 340. Gość swadziebny, godownik, *Bh.* ſwadebník, *f.* ſwadebnice; *Rg.* swat, *f.* svátbenisa; *Cro.* szvati; *Sla.* svatovi; (*Boh.* hoď ſwadebný god małżeńſki, wesele małżeńſkie, swadziebne; *Slo.* ſwadebna matka *pronuba*). Odzienie swadsiebne. *W. Poſt. M.* 362, *Dwor E.* 3, *Kucz. Kat.* 2, 468, godowe, *edit. rec.*). Odzieniem swadziebnym ozdobieni, do ſtołu boskiego przyſtępuią. *Kucz. Kat.* 2, 464, godowym, *edit. rec.*). Odzienia swadziebnego nie maiąc, z wesela był wyrzucony. *Biel. hſt.* 181, *Rey Pſt. Rr* 6, *ib. O o o.* 4. *SWAK, *SZWAK, - a, *m.*, *Bh.* ſwak, *ob.* swat, swatać); *Slo.* ſwak, otcowég ſeſtri muj; matkineg ſeſtri muj; *Sr.* 1. ſwak; *Crn.* svák; *Vd.* svak, sefterni mosh, shenc brat, mosha brat, suak, svogér; *Cro.* svak, szvak, szeſtrin mus, *peregrin.* sógor; *Hg.* sogor; *Rg.* svák; *Sla.* svák; *Rs.* свояк (cf. swóy), шуринъ; szwagier, ſiestrzyn mąż. *Sax. Porz.* 132, der Schweſter Mann, der Schwager, (cf. Swiekier, cf. dziewierz). Przyiechali posłowie z Węgier od króla Zygmunta, swaka Jagiełłowego. *Gwag.* 76. Lud wieyſki z swoią rodziną, szwakami i drużyną do karczmy się schodzą. *Haur. S.* 154. - §. *swak, szampierz w miłości, *riualis. Mącz.*, spółzaletnik, der Nebenbuhler. *SWAKOWSTWO, - a, *n.*, szwagroſtwo,

Digitized by Google

die Schwägerschaft; *Sr.* 1. ſwakowſtwo powinnowactwo; *Crn.* svaknoſt, svashèna; *Vd.* svaknoſt, svashina, svazhina, svagernia, svashtvú; *Cro.* szváchtvo, ſzvachinsztvo, *peregr.* shogoztvo; *Hg.* sógorság. – *§. szampierſtwo w miłości *riualitas. Mącz.*, Nebenbuhlerey.

SWANTOPOLK, - a, *m.*, imię pogańſkie, święte polko. *Jabł. Her.* Swatopełk, „*cohors sancta*, *a Bh.* swiaty, (= święty), et polek, (= pólk). *Frenzel in Weſtphal Monument.* 2, 2412. SWANTYBOR, - a, *m.*, święci bor, imię pogańſkie. *Jabł. Her.*

SWAR, - u, *m.*, SWARKA, - i, ż., *Boh.* ſwár, ſwáda, ſſarwátka, (*ob.* szarwarki); *Ec.* свара; *Rs.* свара; *Crn.* suar *correptio*; *Vd.* svaritje, svarishtvu, = zarzucanie, zarzuty; *Suec.* swara, = odpowiedź, *Jsl.* andwara, cf. szwargotać, warczyć, warga, wrzeć), kłótnia, spor, sprzeczka, wadzenie się; *Sr.* 1. jtret, wureſiwano; *Vd.* krech, prepiranie, (cf. krzyk, cf. przeprzeć); *Dl.* kara, (*ob.* kara); Zank, Streit, Hader. W gnuśnym pokoiu tylko fakcye, tylko swary ſtroią. *Kchw. Wied.* 5. Co ci teraz ieſt ku pokoiu, obróci-ć się w gorzkość swaru. *W. Poſt. M.* 521. Wielkie swary na ſiedzie Florenckim. *Pociey.* 501. Po długich *swarzech (swarach). *Biel.* 449. Nie zna ratuſza, ni ſąſiedzkiey swarki. *Mon.* 64, 526. Między pysznemi swary uſtawiczne. *Sk. Dz.* 243. W równym wieku, gdy dobrana parka żyią szczęśliwie, nie znaią co swarka. *Teatr* 52 *b*, 142. Kanclerz ten dobra kościelne na uſtawiczne swarki naraził. *Nar. Hſt.* 7, 152. Z lekkich swarków srogie powſtało zabóyſtwo. *Nar. Tac.* 2, 255. SWARLIWOŚĆ, - ści, ż., ſkłonność do swarzenia się, kłótliwość, die Zankſucht, *Ross.* сварливость. SWARLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh. et Slo.* ſwárliwý, *Rs.* сварливый, kłótliwy, sporny, zánkiſch, zankſüchtig; *Vd.* svaritliu, posvaritliu, posvarliu, = kary lub ſtrofowania godny). Żona swarliwa, niemałe domu licho. *Teatr* 42 *d*, 3. Swarliwy, iak przekupka się swarzy. *Cn. Ad.* 1114. Przyiąć nie chciał swarliwego i trudnego mieyſca. *Sk. Dz.* 299. SWARNIA, - i, ż., mieyſce swarów, kłótni, ein Zankort, wo nur immer gezankt wird. Nie ieſt u nas rada, ale swarnia i giełda iedno na wſtyd i ruinę Rzpltey. *Lub. Ros.* 455. Do kościoła ku czci bożey chodzić mamy, nie do swarni. *Biel. Poſt.* 175. – (SWARSZLOWY koń, *ob.* szwarclowy. –). *SWARZĄDZ, - ędza, *m.*, lubiący się swarzyć, cf. srzęda, ein Zankſüchtiger; *Slo.* ſwárce; (*Vd.* svarnik, posvarnik, = wymawiacz, zarzuciciel; *f.* svarniza, posvarniza). Przyiechała nędza do swarzędza; *simile ducitur ad simile. Rys. Ad.* 58. SWARZYĆ, *SZWARZYĆ *intransit. kontyn.*, łaiać, ſtrofować, ſchelten, ſchmähen; *Sr.* 1. ſwariti; *Crn.* svarim; *Vd.* s'várit, svariti, posvariti, (cf. *Ger.* Wort, cf. gwar, cf. szwargotać, cf. *Ger.* ſchwören, Adgl.; cf. *Hbr.* גער gaar *increpauit*, cf. גור iagur, cf. *Lat.* iurgo, cf. *Hbr.* יסר *caſtigauit*). Na mnie matuleńka caluteńki dzień swarzy, zamyka mię iak niewolnicę iaką. *Teatr* 30 *b*, 26. Dąsać się, krzywić, a potym *czwarzyć z całym światem. *Węg. Mar.* 3, 288. – §. *tranſit.* swarzyć kogo z kim, wadzić go z kim, *ob.* poswarzyć, powadzić, zuſammen hetzen, an einander bringen. – §. Swarzyć się *Rec. ndk.*, *Bh.* ſwáriti ſe, kočkowati ſe, kočkugi ſe, wadítiſe; *Slo.* jehru; *Vind.* posvariti, svariti, sprekarjatise, prepirati, kregati, pipat, reshati, praudati; *Dl.* karatiſse; *Ec.* сварнться, wadzić się, ſich zanken, mit einander ſtreiten. Już teraz nic na zjazdach naszych nie czyniemy, ieno się kłócimy a swarzymy. *Star. Ryc.* 16. O maiętność prokuratorowie się swarzą, o ciało doktorowie, a o duszę teologowie. *Gor. Dw.* 182. Ieſt-że się tu o co swarzyć! *W. Poſt. W.* 229. Swarzcie się wy, a my będziem ieść. *Cn. Ad.* 1115. Nie godzieneś, abym się z tobą swarzył. *Cn. Ad.* 558, abym się tobą pyſkał).

SWASZKA, - i, ż., swachna, *pronuba. Mącz.*, swata; (cf. swieſtka); dziewosłębica, druchna; die Brautwerberinn; *Sr.* 1. ſwónka, ſlonka, „*quoniam mensam sale atque zingibere inſtruere assolet*; *Rs.* свашьа; (*Vd.* svatina, teta, *cf.* ciotka; (*Crn.* svakèna); *Sla.* svâſt, *Rs.* свекть, своячина; *Vd.* svaka, svakinja, svaſt, = svoſt, = swieść, *qu. v.*; *Rg.* svátbeniza, = swadziebna gość *conuiua nuptialis*). Kiedy młodziuchne za ſtarca zmawiaią, Za ſtarym swaszki dobre słowo daią. *Brath. L* 4. – §. *in malam partem*, *ob.* Swacha, *Rs.* свaха, n. p. Tyś inszych swaszek pilen, a żonka też inszych. *Opal. sat.* 184, *Twrd. W. D.* 2, 114, kmoszek). SWAT, - a, *m.*, (*Boh.* ſwat *levir*, *ob.* swak; *Slo.* ſtarogſſi, ſtari ſwat *pronubus*; *Vind.* svat, saroshnik, = zaręczony z którą, cf. *żenich; (*Vd.* shounirſki svat, = werbownik); *Crn.* svat, = *żenich; *Cro.* szvát *nuptiator*, *Cro.* szvati; *Sla.* svatovi *conuiuae nuptiales*, swadziebni goście; *Rg.* svat, *f.* svátbeniza *conuiua nuptialis*); *Rs.* свать, = 1) powinnowaty, (*ob.* swak, szwagier, 2) = swat); *Ec.* мыслцкой, дружка, невѣстоводникъ, невѣстоводи́тель, невѣстоводецъ, (cf. niewiasta), предобру́чникъ, который сговариваетъ жениха съ невѣстою; dziewosłąb, drużba, der Brautwerber; *Bh.* ſnaubce; *Crn.* snubâzh, snubz, (cf. *Lat.* nubo; *Crn.* snubliv *nubilis*); *Sr.* 1. ſwonczju, breſchka. Dziewosłąb, *żerca, swat. *Volck.* 664. Ja rozumiałem się tu być panem młodym, a ia widzę, muszę tylko przeſtać na swacie. *Teatr* 32, 102. Rycerz Polſki, iadąc sobie z przyiaciołmi po żonę, trafił na ſtraż nieprzyiacielſką, którą pogromił. A od tego czasu naſtały wielkie poczty swatów, kiedy się kto iechał żenić, obawiaiąc się nieprzyiaciela. *Papr. Gn.* 1096. Jechać w swaty, = ſtarać się o którą w małżeńſtwo, cf. swactwo, dziewosłębſtwo, auf die Freye ausgehen. – *tr.* W swaty, w śpiegi, w zwiady iechać. *Cn. Th.* 1217, auf Kundſchaft ausreiten. – *Prov.* Nie wyieżdżay przed swaty, nie bądź mądrym przed laty. *Cn. Ad.* 725, *Rys. Ad.* 49, nie wylatay, gdyć ſkrzydła nie wyrosły, nie odzyway się przed ſtarszymi; *cf.* raniey było się urodzić; *cf.* iayko mędrsze od kokoszy); *Chreść. Fars.* 75, *Twrd. W. D.* 20, *Chrośc. Job.* 120. Milczą tu drudzy, choć mężnieysi, a ty Tak się ſkoro wprzód wymykasz przed swaty. *P. Kch. J.* 455. Pięndzią się swą mierzy, nie wylata przed swaty. *Petr. Ek.* 115; naſeweiß ſeyn; früh klug ſeyn wollen; älteren Leuten vorgreifen. – §. Nie folgowali bratu, ani swatu, ani żadnemu. *Biel. Sw.* 165 *b*, ani krewnym, ani powinnowatym. – §*. Swat, szampierz, spółzalotnik, fryerz; der Nebenbuhler. Wymieniono swaty, z któremi iakoby królowa żądliwie obcować miała. *Krom.* 498. SWATA, - y, ż., *Rs.* свата, (cf. swacha, swaszka; cf. *swieść); która swata, dziewosłębica, die Freywerberinn. Sroga Julio i okrutna swato, Przybądź, i zemſtę bierz przez moie zmazy. *Chreść. Luk.* 245. SWATAĆ *ez. Contin.*, *Swacić *ndk.*, (poswatać, wyswatać *dk.*, *qu. v.*), dziewosłębić,

Digitized by Google

koiarzyć małżeństwo, den Freywerber machen, eine Ehe ſtiften, knüpfen, verbinden, zuſammen bringen; *Sr.* 1. ſwończju; *Vd.* svatiti, (*Vd.* svakuvati, seposvashiti, s powinnowacić się); *Crn.* snubiti, snúbem; *Rs.* сватать, (сосватать wyswatać, сосвататься ożenić się, сосватанный zrękowany, просватать zrękować, просватанная oblubienica; *Ec.* невѣстоводство; *Gr.* συμφαγωγεω. Kto swacił i do kupy to iednoczył ſtadło? *Gaw. Siel.* 368. Swatanie, swaty, poswatanie, *Vd.* svatitje, svatuvanje). Swatać się *Rec.*, ſich um eine Parthie bewerben, nach einer freyen. Oſkarżono Jadwigę, iakoby ona z Gwilelmem, który się iey pierwey swatał, obcowała. *Stryik.* 448. **SWATOWNY, - a, - e, swatuiący, freyend. Ne gody, ni się Juno swatowna ſtawiła, ni Hymeney, ni Łaſka w łożnicy drużyła. *Zebr. Ow.* 150, *pronuba.*

SWATOWIT, *ob.* Ś. Wit.

SWAWOLA, - i, ż., SWYWOLA, SWOWOLA, swa wola, swoia własna wola, swoboda, poſtępowanie wedle własnego upodobania, *Rg.* sveevòglja *suae voluntatis libido*, *Sr.* 1. zamopaſtnoſći, cf. samopas), der freye Wille, Eigenwille. Dziękuię bogu, że napominanie przyiął, a gdym tym treſkliwszym był, z swéy woli szedł do was. 1 *Leop.* 2 *Kor.* 8, 16, dobrowolnie, freywillig, aus eignem Triebe. Swa wola, że wolno płodzić co chce, *Kosz. Lor.* 26. Bez praw i rządu samopas i swey woli. *Pilch. Sall.* 11. Tu w Polszcze iedni ludzie są w wielkiey niewoli, a drudzy w wielkiey swywoli. *Gor. Wł. C* 3. Swawola tam być nie może, gdzie ieſt prawo. *Gor. Wł. C* 3. Gdy hamowana swawola nie będzie, Już iéy niecnota na trzy głosy *gędzie. *Rey Zw.* 223 *b.* Puszczone dziecię na swą wolą, zawſtydza matkę swoię. *Pociey.* 27, *eum dimittitur voluntati suae.* Swawola, wielka niewola. *Cn. Ad.* 1115, wolność fałszywa ieſt, czynić co się podoba). Swawola każdego zepsuie. *Rys. Ad.* 64. Iż był w młodości swoiéy woli nawrzał, w ſtarości się nikomu zachować nie umiał. *Papr. Kal. O.* Dziecię napiwszy się z młodu swéy woli i rozkoszy, w wszyſtko się źle udawać będzie. *Glicz. Wych. E* 4 *b.* Dziecię ze zbytniego pieszczenia w swą się wolą uda, i będzie brało na nię, iako koń na kły, gdy mu się na nie uzda zawadzi. *Glicz. Wych. E* 4 *b.* - §. swawola, *SWOWOLEŃSTWO, - a, *n.*, *Slo.* ſwéwolnoſt, ſamoſwognoſt upor, krnąbrność, *Slo. et Bh.* ſwemvſlnoſt *ferocia*; *Vd.* svojovolnoſt, laſtnovolnoſt, laſtna glava, laſtnoumnoſt; *Rg.* samovoglja, s kaprys; *Rs* самовольничество, самовольство, своевольство absolutność, Eigenmacht, eigenmächtiges Verfahren. Podobnobyś mi dał był, o móy miły, To dobrowolnie, coć biorę swąwolą. *P. Kch. J.* 519. Na te pochlubki a na te swowoleńſtwa swoię, radbyś i oſtatek wełny zdarł z nędznéy głowy iego. *Rey Pſt. Kk* 2. Uprzykrzają się spokoynym ludziom swoleńſtwy a łotroſtwy swemi. *Rey Pſt. H.* 1. - 2) Swawola, swywola, swowola, SWOWOLNOŚĆ, - ści, ż., *SWOWOLEŃSTWO, - a, *n.*, *Bh.* ſwéwolnoſt, bprwadnj; *Crn.* samapashnoſt; *Vd.* ispushnoſt, spushnovolnoſt, oshribnoſt, preshirnoſt, sanikarnoſt, bresobrasnoſt; *Cro.* objednoszt; *Rg.* sveevóglja, samovòglja, svevoglnos, svevólglſtvo; *Rs.* своеволъство, самовольничество, вóльничанїе, вожéнье, возни, прокáзы, рѣзвость, блудливость, мáлость, маливость, (*ob.* szaleć); rozpuſta, swawolowanie, Uebermuth, Muthwille, Ausſchweifung, Ausgelaſſenheit. Swawola ieſt rozchełznana a bezrozumna wola, maiąc za koniec swóy rozkosz, a do tey wszyſtkie swe kieruiąc sprawy. *Gor. Wł. D.* U Egipcyanów i malarzów i muzyków swąwolą karano, gdy co małowali abo śpiewali nieprzyſtoynego. *Petr. Et.* 187. Żadney miary na pohamowanie swowoleńſtwa nie szukamy. *Star. Ref.* 6. Prawom bożym dla wolności abo raczey swowolności swoiey wiązać się nie dali. *Sk. Kaz.* 464. Karania srogość złym odeymuie swowoleńſtwo grzeszenia. *Mod. Baz.* 286. Zachoway mię od swowoleńſtw upornych, aby nademną nie panowali. *Rad. Ps.* 19, 14. Uſtawiczne próżnowanie do takiego swowoleńſtwa ludzi przywiodło, że na prawa względu nie maią. *Vol. Leg.* 3, 13. - §. Swawoleńſtwo, *anarchia. Fr. Ad.*, bezrząd, Anarchie. - §. Swawola *collect.*, z kupa swawolnych ludzi. *Pot. Arg.* 90; ein muthwilliger Haufen, ein Haufen muthwilliger Leute. SWAWOLAĆ, SWOWOLAĆ *niiak. ndk.*, ſtawać się swawolnym, ausgelaſſen werden, *Rs.* своевольничаться. Gdy Dawid bardzo był *sswowolał, a iuż był bardzo zapłynął w szczęściu swoim, wziął Uryaszowi żonę. *Rey Zw.* 204 *b.* SWAWOLNICA, - y, ż., SWAWOLNICZKA, - i, ż., *dem.*, *Rg.* svevóglniza, *Rs.* своеволница, самовольница, рѣзвуха, худéсница, проказница, талýнья; kobieta swawolna, rozpuſtna, puſta, eine Uebermüthige, Muthwillige, Ausgelaſſene. SWAWOLNIE, SWOWOLNIE, SWYWOLNIE *adv.*, *Sla.* svojevolno, *Rs.* самовольно; swoią wolą, wedle swoiéy woli, eigenwillig, nach eignem Belieben. Swowolnie odjechać, odſtać, z swoiéy woli, bez opowiedzenia. *Wlod.* Nie chciał mu pięć dopuścić wyyść z klasztoru; wyszedł tedy swowolnie. *Biel.* 207. Swowolnie żyć, z swym rozumem. *Cn. Th.* 1093, rozpuſtnie, übermüthig, muthwillig. Kto swowolnie żyie, ten swowolnie ginie. *Rey Wiz.* 175 *b*, *Rys. Ad.*, *qui sine lege vivit, sine lege perit.* SWAWOLNIK, SWYWOLNIK, - a, *m.*, SWYWOLNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*; człowiek swawolny, ein Uebermüthiger, Muthwilliger, Ausgelaſſener; *Bh.* ſwéwolnjk; *Crn.* samsvoj, z sobie pan; *Vd.* svojovolnik, svoinik, samsvoi; *Rg.* svevóglnijk; *Sla.* svojevoljnik, z woluntaryusz, ochotnik; *Rs.* своевóльникъ, самовóльникъ, рѣзвакъ, (cf. rzeźwy), волéница, худéсникъ, прокýда, прокýдливый, проказникъ, острякъ, востряк; *Ec.* шаль, шалýнъ, *Ec.* самочúнникъ. Ludzie wyuzdani na wszelaką swąwolą, i z tego marnotrawſtwa szukaliby sławy, gdyby poſtrzegli swowolniczków imiona pismem nieśmiertelności podane. *Star. Ref.* 64. Rozpuſtny swywolniczek. *Teatr* 20 *b*, *praef.* Wſtydź się swawolnisiu. *Teatr* 55 *b*, 82. SWAWOLNY, SWOWOLNY, SWYWOLNY, - a, - e, wedle swoiey woli żyiący, swobodny, nach ſeinem eignen Willen lebend; *Slo.* ſwawolný, ſwewolný, ſwémpſlný uparty; *Sle.* ſwewolný *cerebrosus*; *Crn.* svojovoln, svojoglavn, z krnąbrny; *Vd.* suojovoilan, voivolen, samsvoi, z sobie wolny, *Vd.* svojovolen, radovolen, z dobrowolny, *Vd.* svojovolen, laſtnovolen, z uparty; *Cro.* szvoyvòlyen *sui iuris, pertinax*; *Rg.* svoevogljan, samovògl, svvevogljan *suae voluntatis*, (*Rg.* samovogljan, z kaprysnik, dziwaczny); *Bsn.* svojevoglja *effrenatus*; *Rs.* своевольный, самовольный. Daleś w moc ludziom wszyſtkie bydła polne, Daleś i leśne

Digitized by Google

zwierzęta swowolne. *J. Kch. Ps.* 9. Swowolny, bez prawa żyiący. *Wtod.*, *illex. Cn. Th* 1093, rozpustny, **ausgelassen, muthwillig, leichtfertig**; *Boh.* prostopášnŭ, rozpustilý, *Sr.* 1. **zamopaſtné, wóhlné**, zwolnjetrſki; *Cro.* obiszten, (*Cro.* obisztni *renalis*, obisztje *ren*); *Vd.* svojovoljén, preshérn, sanikarn, bresobrasen, spushnovolen, oshriben, spushen; *Crn.* samapashne, samapash, (cf. samopas), serborit, serboritaſt, serboriten; *Rs.* проу́дливый, рѣзвый, (cf. rzeźwy), блудливый, воженый, шаллйвый, (cf. szaleć), игривый, (ob. igrać). Za nic pismo S. u swywolnego światownika. *Wad. Dan.* 105 Młody człowiek nie tam idzie, gdzie rozum chce, ale tam gdzie go nałonine a swowolne przyrodzenie ciągnie. *Rey Zw.* 18 *b.* Swawolny chłopiec. *Tr.*, *Rs.* егозà. Czytał autorów swywolnych w materyi zwodzących intryg. *Mor.* 76, 87. – §°. Są rozboynicy, którzy kupy ludzi swawolnych zebrawszy, maiętności najeżdżaią. Przeciw tym liczne prawa pod tytułem: swawolnych kup, (*cf.* kozactwo), znayduiemy. *Ostr. P. C.* 1, 356; **Räuberhorden, Streifhorden.** SWAWOLOWAĆ, SWYWOLOWAC *Med. kontyn.*, swywolić *ndk.*, swywolnym być, swywolą narabiać, **muthwillig ſeyn, ausgelaſſen ſeyn, Muthwillen treiben**; *Bh.* **dowadĕti, dowadjwati**; *Sr.* 1. **wohlnu**; *Crn.* ritam; *Vd.* nasladuvati, nasladen biti; *Rg.* sveevogljti *far à sua voglja*; *Rs.* самовольничать, своевольничать, своевольствовать, куролѣсить, накуролесить, вольничать, завольничать, рѣзвиться, рѣзвлю ѣ, (cf. rzeźwić), егозить, егожу, блудить, блужу, блудствую, (cf. błądzić), прокудить, напрокудить, возиться, вожуся, задурить, задурачиться, проказить, прокажу, шалить, сшалить, шалю, (cf. szaleć), *vulg.* прибалживать.

SWĘDLIWY, *ob.* Swądliwy. SWĘDNIEĆ *neutr. ndk.*, swędem śmierdzieć, swąd z siebie wydawać, *Bs.* smuditi, smrriditi dimmom, **brennzeln, nach dem Brande riechen.** Piec swędnieie. *Tr.* – §. *ogólniey* śmierdzieć, cuchnąć, **ſtinken, ſtinkend werden.** Ptaſtwa po zabiciu, aby nie swędniały od sytości . . . *Haur Sk.* 343. SWĘDRA, – y, ź., zmaza, plama, **ein Schmutzflecken.** Piasek wsypany na białe płótno, gdy nie po sobie mułu abo prochu, chocia swędry nie zoſtawi strząśniony, taki nayczyścieyszy. *Cresc.* 34. Rozkoszuią w splugawieniu i w swędrach, *Leop.* 2 *Petr.* 2, 13, w sprosnościach). Krok móy nie wyſtąpił z drogi, a na rękach moich nie zoſtała swędra żadna. *Leop. Job.* 31, 7. Kto gromi niepobożnego, sam sobie swędrę rodzi. *Leop. Prov.* 9, 8, *Smotr. Lam.* 19, bicz na siebie daie). Pan sobie wyſtawił kościoł chwalebny, któryby nie miał swędry, abo °zmarſki. 1 *Leop. Efez.* 5, 27, bez ale). By cię snadź nie bawiło imię Alexandra, Precz gościu! boć tu leży złość i brzydka swędra. *Zygr. Pop.* 332, *scelus et vitium*). – §. *de homine* swędra, smród, gnoiek, zmiadak, **ein ſchmutziger Kerl.** Jedzie iako pan, a to swędra. *Palib. P.* Skaził mu się, nie synowie iego, swędra ich, ród niecny i przewrotny. *Bud. Deut.* 32, 5. SWĘDZIĆ *ex. ndk.*, przyswędzać, swędem napełniać, (cf. wędzić); *Bh.* **ćmuditi, ćmudim**; *Sr.* 1. **ſmudju**; *Crn.* smodim; (w Krakowſk. smąd, z swąd); *Vd.* smoditi, osmojati, posmoditi, posmojati, sasmoditi, (*Vd.* smodnik, smodei, osmojavez, z °swędsiciel); *Rs.* чадить, начадить; **einen Brandgeruch verurſachen, dunſten, dunſtig machen**, *nidorem dare. Cn. Th.* 1086. Ziemia kędy naywyższa płomieniem się °swędzi, I w głąb łupa, i w szczął się wymieździwszy wędzi. *Zebr. Ow.* 33, *corripitur flammis.* – 2) Swędzić, SWIĘDZIĆ, Swiędzieć, świędziało, z świerzbić, **jucken**, *Bh.* **ſwędĕti**, *Ross.* зудѣть, зазудѣть. Swędzi, czyli SWIĘDZI mię co, z świerzbi mię, **es jucket mich etwas, verurſacht mir ein Jucken.** Napada go swędzenie języka i niewczesne a razem głupie morały. *Teatr* 24 *c*, 107; świerzbiączka, *Sla.* shuga, svràb, *Rs.* зудъ, чесóтка, чесóтка, сосцá). Dłoń go świędziała. *Oss. ſtr.* 3. – §. *moral.* swędzić *ndk.*, uswędzić *dk.*, martwić, trapić, suszyć, **quälen, marteln, ängſtigen, beunruhigen, Kummer machen.** Byś tysiąc troſków mógł z myśli wypędzić, Niemniey zoſtanie, co mię będzie swędzić. *Zab.* 15, 343. Każdego swoia lubość, swoia żądza pędzi, Każdego swóy mól gryzie, swoia nędza swędzi. *Sim. Siel.* 16. Mię to swędzi, że żadnego towarzysza nie widzę. *Jabł. Tel.* 82, *Dar. lot.* 4, 21. Kochanka twego zaliż tak niemiłosiernie Mogłabyś swoią śmiercią śmiertelnie uswędzić! *Zab.* 15, 193. Swędzić się, trapić się, **ſich härmen.** SWĘDZIWY, SWIĘDZIWY, – a, – e, łechciwy, łżliwy. Swiędziwe Neptuna iątrewki, Po łono panny, a oſtatek ryby. *Klon. Fl. A* 2, Nereides.

°SWESTKA, °SZWESTKA, – i, ź., *Boh.* ſſweſtka, *Ger.* **die Zweſchge, eine Art Pflaumen.** Śliwki, które zowią sweſtki. *Sien.* 113. Śliwki Węgierſkie, szweſtki. *Syr.* 1006. °Szczwacska, żółta śliwka. *Tr. Dyk.* 2335, °szwaczka, °szwaszka. *ib.* 2368.

°ŚWIĄCIE, – ia, *n.*, n. p. Święcia trzymał się. *Zebr. Ow.* 108, *altaria*). Panna Ś. z Józefem nie przeto do Jeruzalem chodziła, aby przykład iakiego pielgrzymowania do °święci ſtanowić miała . . . *Zrn. Pſt.* 54 *b*, święte mieysce, świątość; *ob.* świątnica, świątynia.

ŚWIADCZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* **ſwĕdĕiti**; *Sr.* 1. **ſwĕdĕju, ſwĕdoſciem**; (*Sr.* 2. **ſwĕſk**, ſlub przymierze); *Cro.* szvedòchim, szvedochiti; *Bs.* svidociti; *Rg.* svjedocitti, *Crn.* prizham, prishujem; *Vd.* prizhati, prishuvati, (cf. przysiąc), ſkasati, dokasati; *Rs.* свидѣтельствовать; *Ec.* свидѣтельствую, третьюю, (cf. trseci), послушествовать. (*Etym.* cf. *obs. Germ.* ſchwaden, *lat.* suadus, suadere, *Suec.* suassa, *Germ.* ſchwatzen, *Adlg.*, *v. noſtr.* wiedzieć, wiadom, świadom; cf. *Arab.* שהד schahad *teſtatus eſt*, שהד sached *teſtis*); świadectwo dawać, czynić; **zaświadczyć, świadkiem być, zeugen, bezeugen, Zeuge ſeyn, Zeugniß geben, ablegen.** Świadczę za kim, świadectwo daię. *Cn. Th.* 1086. Swiadzyć u sądu pod przysięgą. *Karnk. Kat.* 359. Fałszywie świadczyć, *Ross.* лжесвидѣтельствовать. – §. Świadczyć kim, świadczyć się kim, na świadectwo brać. *Cn. Th.* 1086, *Rg.* svjedocittise, svjedocivatise; **zum Zeugen anrufen, zum Zeugen nehmen.** Nie bierz mnie za świadka, ieśli się mną świadczyć będziesz, wszyſtkiego się zaprę. *Pilch. Sen. Cn.* 247. – 2) Świadczyć komu, świadczyć mu dobrze, świadczyć mu dobrodzieyſtwa, (cf. oświadczać), *Ross.* воздáмь, воздавать, сослужить, **einem Gutes erweiſen.** Świadczysz; a na złe idą dobrodzieyſtwa twoie, Czemuż świadczysz z dobroci, gdy masz niepokoie? *Kras. sat.* 9. Bóg ma roskosz iakowąś świadczyć dla ſtworzenia, Rozradza, uszczęśliwia ludzkie pokolenia. *Karp.* 1, 189. Kto złemu dobrze świadczy, tym gorszym go czyni. *Min. Ryt.* 4, 52. Nie przeſtawał ioy świadczyć dobrodzieyſtw. *Teatr* 5, 8. Świadczący drugie-

Digitized by Google

mu, *świadczyciel, *Rs.* сослужитель, воздаятель. *f.* воздаятельница. - §. *aliter*: świadczyć się, zoświadczać się, obiecować, verheißen, ſich geneigt erklären, ſich günſtig zeigen, ſchöne Worterklärungen machen. Ułudza, zwodzi, świadczy się z ochotą. *Mon.* 64, 173. ŚWIADECTWO, - a, *n.*, *Boh.* ſwědectwj, doſwěcenj; *Sr.* 1. ſwědoma; *Cro.* szvedochánsztvo; *Rg.* svjedocjánſtvo; *Bs.* svidocjanſtvo; *Sla.* svidocsánſtvo; *Vd.* svedozhaſtvo, prizhvanje; *Crn.* prizha, (2. przytomność); *Rs.* свидѣтельство, свидѣнїе, свидѣтельствованїе, послушество, co kto zaświadcza, świadczenie, (*cf.* zaświadczenie); das Zeugniß. Cokolwiek kto twierdzi ſtatecznie kwoli bliźniemu, abo na iego szkodę, lubo u sądu, lub też kędy indziey, świadectwo ieſt. *Karnk. Kat.* 359; osobliwie zaś, kiedy kto u sądu pod przysięgą co świadczy. *ib.* Świadectwem świadków obronion. *Chel.* 41. Świadectwem iednego żaden nie bywa przekonan. *Sax. Porz.* 90. Boga na świadectwo wzywam. *Jabl. Tel.* 152. Bogiem się świadczę, biorę go za świadka, zum Zeugen anrufen. Dowód prawdy moralney ieſt świadectwo. *Zab.* 11, 130, *Rey Poſt. Lll* 2. ŚWIADECZNIE *adv.*, w przytomności świadków, mit Zeugen; nicht ohne Zeugen. ŚWIADECZNY, - a, - e, świadczący, na świadectwo służący, *Cro.* szvedòchni, Zeugniß-, zeugend, zum Zeugniß dienend. Znaydowano tam liczne kości, świadeczne klęſki nieprzyiacielſkiey. *Nar. Hſt.* 5, 5, 477. Długi takowe nie potrzebuią świadecznego dowodu. *Szczerb. Sax.* 80. Czeladnik nie ma być przyięty bez liſtu świadecznego. *Vol. Leg.* 3, 417; Atteſtat, Kundſchaft. Świadeczny liſt, kredyt, kredencyały, formaty. *Cn. Th.* 1086, *Wlod.*, *Cn. Syn.* 295; *Sr.* 1. ſobliſt. - §. By Jezus nie prawy i świadeczny bóg, czemuby prorok mówił: wyście iego od dni wieczności! *Sk. Zyw.* 2, 423, świadectwami potwierdzony, durch Zeugniſſe erwieſen. ŚWIADEK, - dka, *m.*, *Bh.* ſwědek; *Sr.* 1. ſwědk, *Sr.* 2. ſnank; *Crn.* svjetok, pizhuvavz; *Vd.* svedok, zaih, prizha; *Cro.* szvedòk; *Rg.* svjedok, svjedocitegl, *collect.* svjedoxba; *Sla.* svidok; *Bs.* svidok; *Rs.* свидѣтель, *f.* свидѣтельница; *Ec.* послухъ, (*ob.* posłuch), cf. *Arab.* شهد sahedh *teſtis*); świadectwo daiący, der Zeuge. Świadek sądowy, osoba poszwana, która świadectwo prawdy wydawa na sądzie pod przysięgą. *Sax. Porz.* 88. Świadectwem trzech abo dwóch świadków ma strona rzecz swą odzierżeć. *Stat. Lit.* 201. Świadki wieść. *Stat. Lit.* 89; ſtawić. Stawienie świadków, *Rs.* сводъ, cf. wywód). Świadek oczny, *Rs.* видокъ, cf. widz). Podpisany świadek, *Rs.* рукоприкладчикъ. Za świadka kogo brać. *Pilch. Sen. Gn.* 247. Boga mam świadka. *Bard. Luk.* 2, 64. Mam boga za świadka. *Teatr* 49 *b*, 65. Bóg świadkiem rzetelności moiey. *Teatr* 49, 88. Nie sądź o żadnym mieyscu, by bez świadków było. *Min. Ryt.* 4, 152. ŚWIADOM, ŚWIADOMY, - a, - e, *Bh.* ſwědom, (*Bh.* ſwědomitý sumienny); *Slo.* powědomý, powedomi; *Vd.* viedezhen, snajozhen, *Cro.* vesztovit; *Rs.* свѣдомый, свѣдущъ, (несвѣдомый niepoiętny); z doświadczenia wiadomy, doświadczony, dobrze wiedzący, znaiący, erfahren, kundig. Człek świadomy, od wieszczka biegleyszy. *Min. Ryt.* 4, 31. Świadomemu wierzyć się godzi. *Cn. Ad.* 1116. Myśmy tu mieysc nie świadomi. *Boh. Kom.* 3, 138. Być świadom, *Ec.* съвѣствованми. Turek nie lekce sobie ważył Polaków, których był świadom, gdy z Wołochy czynił. *Biel.* 432; dozna lich, doświadczył, *skosztował ich). - Świadomie, Świadomo, po świadomiu, z doświadczeniem, biegle, kundig, voll Erfahrung, auf eine geſchickte, kundige Art. On go omacnie mrokiem gęstych cieni Wziąwszy za rękę po świadomiu wodzi. *P. Kch. J.* 260. - §. *Paſſ.* świadomy, wiadomy komu, bekannt, notoriſch, bewußt. *Ut res multorum oculis esset teſtatior*, bardziey świadeczna albo oświadczona, świadomsza wielom. *Cn. Th.* 1087. - Pod świadomém, z za wiadomością, bey Mitwiſſenſchaft. Po upłynionym czasie wierzyciel może fant przedać pod świadomem dobrych ludzi. *Sax. Porz.* 81. Świadomo, świadecznie, *adhibitis teſtibus. Cn. Th.* 1087, mit Zeugen. ŚWIADOMCA, - y, *m.*, wiadomy czego z doświadczenia, ein Kundiger, der einer Sache kundig iſt. Pobożni panowie rady Chrystusowey, którzy przy stolicy iego sądowey zasiędziecie, świadomcy iego spraw i sądów. *Sk. Zyw.* ŚWIADOMIA, - i, *m.*, człowiek świadomy, abo ludzie świadomi które za świadki może kto brać; *cognitores. Cn. Th.* 1087. Kenner, Sachkenner; *Slo.* znamenitel, który o drubém znameni dáwá. ŚWIADOMOŚĆ, - ści, *f.*, (*Bh.* ſwědomj; *Sr.* 1. ſamotne ſwoye ſwědomo *conscientia*); wiadomość z doświadczenia, *Vd.* snanoſt, sposnanoſt, sposnanje, snajozhnoſt, viedezhnoſt, sviednoſt, viedesh, svedenje; *Cro.* vesztovitoszt; die Erfahrung, Kenntniß aus Erfahrung, *peritia. Cn. Th.* 1087. *ŚWIADSTWO, - a, *n.*, *Brath. H* 4 *b*; *ob.* Swiadectwo.

*ŚWIASZCZENNIK, *ŚWIESZCZENNIK, - a, *m.*, *Ross.* священникъ; *Ec.* чистителъ, (cf. czyścić), іерей, священникъ, святитель, (*ob.* święcić); *Rg.* posvechjenik, (cf. poświęcony), posvetnijk, posvetitegl, redovnik, misnik, pop; *f.* posvechjenizza); ksiądz Ruſki, kapłan Ruſki, ein Ruſſiſcher Prieſter. Pop, iako świaszczennik i plebam, miewa klucz od cerkwi. *Perz. Lek.* 259. Błogosławieństwo przez kapłana, po naszemu przez świeszczennika. *Sak. Pr.* 153. I świaszczenników, chociaż do cerkwi uciekli, Przy ołtarzach iak bydło na ofiarę siekli. *Zim. Siel.* 232. Skoro się dzieciątko urodzi, Ruśniący zaraz poślą po świeszczennika, to ieſt, po księdza, który pewne modlitwy przede drzwiami położnicy odprawuie. *Gwag.* 503. Władykowie dziedzicom wymowić chcą z rąk podawanie świeszczenników, i *ius collationis* sobie przywłaszczają. Ale prawo podawania świeszczennika do cerkwi, przy dziedzicach zoſtać ma. *Vol. Leg.* 4, 117. Świaszczennikiem być, *Rs.* священствованми. Pierwszy świaszczennik, arcykapłan, *Rs.* первосвященникъ; *Ec.* священноначалникъ; *verb.* священноначалствую ieſtem pierwszym świaszczennikiem czyli kapłanem. *Ec* священноначалїе, священноначалство hierarchiia. *Rg.* posvechjenistvo, *Rs.* священство, *Ec.* чистителъство, священїе, z *ŚWIESZCZEŃSTWO. *Sak. Job. B* 1; z kapłaństwo; *Ross.* священниковъ, священническїй; *Ecc.* чистителъскїй, святителъскїй, священическїй kapłański; z *ŚWIESZCZENICZESKI abo popowski. *Sak. Sob. B* 1 *b*. - §. *poet.* Ani dziki świeszczennik w Prusiech nie mógł tego Dokazać, by miał zakazywać imienia Polskiego. *Petr. Hor.* 2, *Q b*, t. i. Krzyżacy, zakonnicy.

ŚWIAT, - a, *m.*, *Boh.* ſwět; *Slo.* ſwet; *Sr.* 1. ſwět; *Sr.* 2. ſzwět; *Crn.* svęit, svejt; *Vind.* svjet, suet; *Cro.* szvět, szvèt; *Bs.* svjet, svit; *Sla.* svit; *Rg.* svjet, *Rs.* свѣтъ (cf. Świt); міръ; *mir, wszystek zbiór stworzonych rze-

Digitized by Google

czy, niebo, ziemia, ciała niebieskie i co na nich *etc.*, *Ros.* вселéнная, die Welt, die ganze Welt, Himmel und Erde ꝛc., das Weltall. Świat powszechny, *Universum*, zbiór wszystkich stworzeń materyalnych. *Sniad. Jes.* 1. *Boh.* spaustá swěta *machina mundi*, das Weltgebäude. Świat, po słowiańsku mir. *Sak. Kal. B* 2 *o.* Stworzenie świata, *Ross.* міросозда́нїе; *Ecc.* мї, ѡ́творенїе, міробы́тїе. Świata stwórca, *Ecc.* мїротворѝтель. Świat i wszystko, co w nim iest, stworzył bóg przez sześć dni. *Bibl. Gd. Genes.* Bóg stwórca i rządca świata. *Bard. Tr.* 433. Świat od światła nazwany, *Dar. lot.* 3. Świat słoneczny, *systeme solaire*, das Sonnensystem, zbiór wszystkich ciał około słońca krążących, wraz ze słońcem wzięty. *Sniad. Jes.* 5. Stary iak świat. *Jabł. Tel.* 134, od stworzenia świata). Jak świat światem, nikt nigdy tego nie widział. *Off. Str.* 8; so lange die Welt steht. Póki świat światem, wilk owcy nie będzie bratem. *Cn. Ad.* 733, *Pot. Pocz.* 12, *et* 423; trudna zgoda, ogień woda; przeciwne rzeczy nigdy się nie zgodzą). – §. Świat, na którym ludzie, ziemia, die Welt, die Erde. Cztery części świata. *Wyr. G.* – Mocą wiele świata Wziął za krótkie lata Król Macedoński; Lecz mu się tak zdało, Że nań samego świat był ieden mało. *J. Kch. Dz.* 206. Jednak świat, choć to tak ciasny i mały w okręgu swym, przecię w sobie wiele zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty morze i ziemia i wyspy i lądy. *Boter. a* 2. Sam chce świat pomierzyć, żeby nie samym cudzym relacyom wierzyć. *Tward. Wł.* 144. Pokresić świat, kraie, zwiedzić, zieździć. *Cn. Th.* 1455, die Welt sehen, bereisen. Siedm cudów świata. *Sk. Dz.* 656. Kobieta stateczna, byłby ósmy cud świata. *Teatr* 29, 60. W całymbyś świecie nie znalazł takiéy osoby. *Teatr* 7 *c*, 16. W świecie takiego nie naydzie, t. i. nigdzie. *Cn. Th.* 1217. Na świecie grubiiana i nieuka większego być nie mogło, iakim twóy oćiec bywał. *Pim. Kam.* 123, naywiększy ze wszystkich). To to rozum, którego w świecie poszukać. *Teatr* 7 *d*, 7 *Czrt.*, daleko go szukać). Dziewczyna nayładnieysza w świecie. *Teatr* 36 *b*, 12, wszystkie celuie). Działa, tak pięknie ulane, iakie mogą być na świecie. *Khok. Turk.* 235, iak naydoskonalsze). Któż to widział na świecie? *Teatr* 10 *b*, 35, któż to widział kiedy abo gdzie? wer in aller Welt hat das gesehen? Prędko zniknęli, iakoby ich na świecie nie było. *Falib. R.* 3, bez śladu, ze szczętem). Kościoł Ś. iest wszystko zebranie chrześciiańskie, gdzieżkolwiek iest po światu rozproszone. *Rey Pst. J* 5, po świecie, tu i tam, gdzie bądź, tam bądź). Poszedł w świat. *Cn. Ad.* 916, gdzie go oczy niosły, er ist in die weite Welt gegangen. Powódź przerwała mi groblę, ryby possły w świat. *Kras. Pod.* 1, 173, rozproszyły się). Furye biczami i wściekłe Eumenidy swemi Gorgonami za świat ich gdzie zaśrasną. *Tward. Wł.* 47, wszędzie prześladuią, do śmierci i po śmierci). Choćby za świat, gotów iestem iść naydalcy. *Hor. sat.* 221, za morze, za ocean). Na puszczy żyie się iak za światem. *Lach. Kas.* 1, 84, na ustroniu, w samotności). Nowy świat, *ob.* Ameryka. Wiadomości te, iakoby z nowego świata. *Warg. Radz. praef.*, bardzo dziwne). Idziem na świat przeciwny, a z swego schodzimy. *Bard. Luk.* 171, na opak wszystko). Jak na inszy świat przyszedł. *Cn. Ad.* 290, zdumiony nowością). Nie wiedziałem, na którym świecie, i czy żyłem? *Teatr* 43 *c*, 156 *Wyb.*, co się zemną dzieie?). Piiany, że o świecie nie wiedział. *P. Kch. Orl.* 1, 160, przytomność stracił). Piiany, o świecie nie wie, mówić nie umie, na nogach stać nie może, tacza się to tam, to sam. *Dambr. Koz.* 12, nie wie, co się z nim dzieie). On nie wie o bożym świecie. *Teatr* 11 *b*, 24, naymnieyszéy rzeczy nie wie, zgoła nic). Drży ziemia, szumią lasy, nie znać we mgle świata. *Zob.* 12, 242, nic nie widać na około). Gęste zewsząd obłoki świat im wzięły. *Tward. Wł.* 89, widok). Wyłogami sobolowemi świat tylko grzeią a grzbiet ziębią. *Lesk. C.* 3 *b*, na oko tylko ciepłe). Gdyby to w samey rzeczy było, iż ten Jmć tylu ludzi zabił, czy chodziłby on do tych czas po świecie? *Mon.* 74, 47, czyby ieszcze był przy życiu, czyby ieszcze żył?). Siła dusz nieprzyiacielskich na on świat zagnał. *Pasz. Chor. A* 3, życia pozbawił, in jene Welt hinüber. Osiadłszy na grabiecie Śmierć cię nieubłagana na tamten świat gniecie. *Hor. sat.* 189. Odszedł na lepszy żywot z tego świata. *Birk. Zbar. O* 2, pożegnał ten świat, poszedł do Oycow, do Abrahama, na dolinę Jozafat). Pod zeszły móy wiek, pod lata moie stare, iuż iedną nogą stoię w grobie, abowiem z tym światem co godzina rozstać mi się przychodzi. *Smotr. Nap.* 24. Oto ia iuż z świata idę. *Ezop.* 65, iużem na schyłku). Słuszniéy tym pomrzeć, co iuż maią lata, Młody na świat dopiero, a staremu z świata. *Kchw. Fr.* 81, młodego roskosz czeka, a starego żegna, auf die Welt – von der Welt. Kto pierwéy na świat, pierwéy z świata schodzi. *Zab.* 15, 276, pierwéy zaczęłeś, pierwéy skończyłeś). Ludzie w te czasy rzeczeni bywaią naywłaśniéy przychodzić na świat, kiedy się z żywota matek swoich na świat rodzą. *Sal.* 26. Narodzić się nic nie iest innego, tylko przyyść na świat. *ib.* 2, 96. Są ludzie, którzy przychodzą na świat z śrebrną łyżką u gęby, a drudzy przychodzą z drewnianą. *N. Pam.* 2, 152. Prawda iest dziecięciem, którego bez boleści na świat wydać nie można. *Zab.* 7, 45, trudno ią wyiawić, bo w oczy kole). – §. świat, życie na tym świecie, żywot, Erdenleben, Leben; *ob.* światować). W tym czasie Ludwik świata tego dokonał. *Sk. Dz.* 844, umarł). Nie dayże boże długo takim świata. *Burl. A* 2, *Alb. z W.* 13, skroć ich dni). – §. świat, czas, wiek ludzki, Menschenalter, Menschenleben, Zeit, Zeitalter. Niech się więcéy nie chlubią starodawne lata z swoiemi Helenami, iest za tego świata, Która gładkością wszystkie pierwsze minęła. *J. Kch. Fr.* 19, za naszych czasów, za naszych dni, za naszéy pamięci). – §. Świat, sprawy ludzkie na świecie, postępowanie, towarzystwo ludzkie, Welt, Leben in der Welt, Welthandel. Świat iest wielkie teatrum, a ludzie aktory. *Kras. list.* 2, 102. Wchodzisz na świat, krok pierwszy stawić iest nie snadno, Zewsząd cię zbóycy, zdraycy, filuty opadną. *Kras. sat.* 61. Świat zepsuty. *Kras. sat.* 1, 12. Świat pismo zowie marną omyłką, łotrowską iaskinią, omylną samołówką, na którym nigdy nic pewnego, nic trwałego być nie może. *Rey Pst. Hhh* 1. Zaż nie widamy odmienności świata? Dziś mamy z niego oyca, iutro kata. *Rey Zw.* 119 *b*. *Slo.* świt mu świtnę *in flore fortunae est*). Ey świecie, świecie! coli to ty umiesz, Tu iesz, tu piiesz, ni wiatr iaki szumisz! *Bratk. B, Slo.*

Digitized by Google

tak świt idè. Wszystko się plecie, na tym mizernym świecie. *Zegl. Ad.* 277. Równie i ia na świecie ieftem, wiem co się dzieie. *Teatr* 9, 19, nie dzisieyszy, nie wczorayszy, doświadczony). Dawno żyię na świecie, wiem dobrze świat iaki. *Teatr* 44 *d*, 34. Zażyć świata, póki służą lata. *Teatr* 10, 28. Świata zażyć, potym w niebie być. *Cn. Ad.* 297. Tobie na twe lata, czas poprzestać świata. *J. Kch. Dz.* 223, światowego trybu życia). *Slo.* świetom páchnè *homo mundanus.* Opuścić świat, sposób życia świecki, pospolity, abo towarzystwo ludzi pospolitych. *Cn. Th.* 1087, die Welt verlaſſen. Wcale nie zda się do świata, naylepiéy ią do klasztoru wsadzić. *Teatr* 26 *d*, 6. Udał się na świat, naśladuie mody. *ib.* 29, 89. Gdybym się była w świat udała, nie byłabym w takich trudnościach. *ib.* 9 *b*, 58. Znasz teraźnieyszy świat i gust, do mody stosować się należy, żeby uchodzić za ludzi umieiących żyć. *Teatr* 19 *b*, 7. Zabrnęliśmy bardzo w świat, my chrześciianie. *Hrbſt. Nauk. D* 6. Nuż poiazdy nasze, koń za pięć set złotych, rząd za drugie; nuż owe kutasy, nuż owe dziwne muchry, strzępki, aż dziwno patrzeć na te straszne wymysły świata tego. *Rey Zw.* 58. Na świecie, mówią, iak kto chce. *Teatr* 56 *c*, 51. Żyła w Warszawie na wielkim świecie. *Kraj. Pod.* 149, in der groſſen Welt. Opuściłem świat wielki dla małego świata. *Xiądz.* 8. Obyczaie wielkiego świata. *Teatr* 53 *c*, 5. Oszust dziś człek z wielkiego świata. *ib.* 43 *c*, 4 *Wyb.* Parafianie są łatwowierni; ale i ludzie większego świata, *Teatr* 11 *b*, 10. Odwołuię się w tym do pięknego świata. *Teatr* 28 *b*, 54. Oczy swe na tego męża obrócił i woienny i uczony świat. *Birk. Zam. praef.* Każdy zemną tęskni, cały świat odemnie ucieka. *Mon.* 65, 349. Jak inszy świat teraz. *Zegl. Ad.* 99. Według dzisieyszego świata. *Zab.* 14, 223. – Przy dworze chłopiec ten iest nayczystszy, któremu *trzy *światy złość wyrządzić. *Glicz. Wych. H* 6 *b*, naywiększa rozkosz, *summum bonum.* – Świat, widok publiczny, publika, *oppos.* dom, partykularz, prywata, Welt, Publicum, öffentliches Verkehr. Wyydę na świat, mam zwady, w domu mam kłopoty. *Zab.* 15, 171. Ukazać się na świat, *in publicum prodire. Cn. Th.* 1087. Na świat wydać dzieło, *z na *iaśnią, na *iawnią, aus Licht geben, aus Licht ſtellen, herausgeben ein Werk.* Aby wydać na świat iaką księgę, iest o czym myślić i pracować. *Haur Sk.* 379. – *§. Nowy świat, ulica w Warszawie, die neue Welt, eine Straſſe in Warſchau.* Podemną, hola ludzie! ledwie pstrosz włogawy Z Nowego Świata zaydzie do stárey Warszawy. *Zab.* 12, 168 *Zabł.* – §. *3) Świat, *ob.* Śniat.

ŚWIATCY, - ów *plur.*, martyrologium, świątnik; n. p. Musiałyby się wszystkie xięgi nasze, *światcy i paschalie pomieszać. *Sak. Kal. C* 4, *Ec.* сѧ́тцы kalendarz świętych cerkiewny, der Heiligenkalender. ŚWIĄTECZNY, - a, - e, *Boh.* swatečnj; *Slo.* swatečný, swatečni; *Sr.* 1. swatoſtjné, swatocjné, swatoczné *feſtiuus*, swatocjnoſci *feſtiuitas*; *Vd.* svetezhen, svetelishen, nadielen, nedielnodenſki, ponedielin (cf. Niedzielny, *Vd.* svetezhnoſt, svetelishnoſt, z uroczystość); *Cro.* szvetéchni; *Dl.* blagdan; *Rg.* svetacni, svecjani; *Rs.* праздничный; (*Rs.* сѧ́тошный сѧзъ od bożego narodzenia do trzech królów); odświętny, od świąt, świętalny, Feyertags-, Feſts. Trzeba nam się ubrać w suknie świąteczne. *Teatr* 13, 44. Gdy mu synaczek umarł, nie żałobną szatę, ale świętalną na się oblekł. *Gil. Pſt.* 309, *Sla.* hodicha posvetaçsna; *Rs.* однорядокъ, однорядка. – §. od zielonych świątek, *Slo.* swatoduſní (cf. świętoduski); *Vd.* binkushtni; *Cro.* Trojachki; Pfingſts. Niedziela Pentekostyi albo Świąteczna. *Pim. Kam.* 260, *Slo.* den' swatoduſní; *Rs.* тройцынъ день, *ob.* S. Troyca). Drugi dzień Świąteczny, *Slo.* pondèlek swatoduſní; *Rs.* духовъ день. Z wielkim nabożeństwem obchodzą one dni Wielkanocne i Świąteczne, w których woda chrztu poświęcona być ma. *Kucz. Kat.* 2, 363.

ŚWIATEK, - tka, *m., dem. nom.* Świat, eine kleine Welt, ein Weltchen. Smakuie mu świątek. *Rey Zw.* 220, światowość). Każdy ma swóy światek, swóy cyrkulik ograniczony, iedni większy, drudzy mnieyszy. *Lub. Roz.* 97.

ŚWIĄTEK, - tka, *m., dem. nom.* Święty, ein Heiliger. Ludzie swe dobrodzieie liczą między świątki. *Pot. Arg.* 70. – §. obraz świętego, ein Heiligenbild. Świętokrayca wsiął z kościoła świątka śrebrnego. *Klon. Jud.* 9. W kościele ze świątków śrebrne pozdzierał tablice. *Zab.* 13, 69.

ŚWIATEŁKO, - a, *n., demin. nom.* Światło, ein kleines Licht, Lichtchen; *Bh.* swětylko, (swětlićko światło łudzące). Wolno mu mówić, co tylko sam chce, i iak mu światełko dyktuie pomania. *Teatr* 16, 62. Tak to nowe światełka wschodzą, stare gasną. *Kras. sat.* 32.

ŚWIĄTKA, - i, *ż.*, karta świętna, która się święci, der Trumpf in der Karte. *Tr.* ŚWIĄTKI, ZIELONE ŚWIĄTKI, *plur.*, święto Ducha Ś., czyli zesłania ducha Ś., *Boh.* letnice, letnićký (cf. lato), hod, hody (*ob.* gody); swatoduſní swátký; *Slo.* den swatoduſní, den swateho ducha, zeſłani ducha swatého; *Sr.* 2. swatki, światocjnicjła; *Sr.* 2. birè; *Crn.* Winkushte; *Vd.* Vinkushti, binkushti, finkushi; *Cro.* Trojaki; *Hg.* Piinkösd; *Sla.* Duhovi; *Rg.* Rusàglje; *Ross.* троицынъ день, пятидесятница, пентикостія; *Ec.* пятьдесятница; (*vulg.* сѧтки poczet dni od Bożego Narodzenia do 5go Stycznia); Pfingſten, das Pfingſtfeſt. Zwyczay maienia czyli stroienia w pewne czasy zielonemi gałązkami domów, pokazuie wyraz Zielone Świątki. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 101. Gałęziami brzozowemi na Świątki kościoły i domy nasze maiemy. *Pam.* 83, 433. Stary kościoł doreszłym pospolicie chrzest odkładał na Świątki; stąd dotąd ieszcze na Świątki wodę do chrztu gotuiemy i żegnamy. *Sk. Kaz.* 260. Fałszywa przypowieść: do Świątek naylepszy (z obory) wziątek; bo od Świątek dopiero dobra poczyna się passa. *Haur Sk.* 55. W roku 1524 mrozy stały aż do Świątek od Marca. *Biel. Sw.* 287. – Na Zielone Świątki, *ad calendas Graecas. Rys. Ad.* 42, na S. Nigdy; na S. Adam; kiedy mi włosy na dłoni urosną; kiedy kiie *zakształ; pierwéy świat opak póydzie, auf den Nimmerstag, Niemals. *Mirror vero, cur id hoc sensu usurpatur, eum dies Pentecoſtes semper virere solescent; sed hic ut in multis aliis. Cn. Ad.* 547. – *§. Swiątki, Święta, uroczystość, Feyertage, n. p. Oto mi dzień nad wszystkie uroczystszy świątki, Nam i potomkom sławny, z wyboru pamiątki. *N. Pam.* 22, 107. ŚWIĄTKOWAĆ *ex. ndk.*, świętować, święcić, obchodzić święto, mianowicie obchodzić Zielone Świątki, ein Feſt feyern, beſonders Pfingſten; *Vd.* posvetuvati, prasnuvati, stroiiti (cf. próżnować, stroić), *Rs.*

Digitized by Google

prazdnowamb. Gdy czas téy uroczystości zbliży się, przez ośm dni świątkuią i bankietuią. *Boh. djab.* 337.

ŚWIATŁO, -a, *n.*, *Bh.* swětlo, (Swětlo imię miasta w Austryi Zwettel); *Slo.* swetlo; *Sr.* 1. switlo, swetwo, swistlo, swic, swiec, swce (*ob.* świt, świeca); *Sr.* 2. szwětlo; *Crn.* luzh (*ob. Lat.* lux, cf. łuczywo); *Vd.* luzh, svietlina, svetlost, (*Vd.* svietilu, bakla, = wachla, pochodnia); *Rag.* svjetlos, sjanje, svjetlocchja, svjetlillo, sjvanje, (*distgu. Rg.* svjèt, = rada); *Rs.* свѣтъ, свѣтило, = gwiazda, luminarz; cf. *Gall.* etoile; *Rs.* свѣтлить, вы-свѣтлить, *Bs.* svitlati, *Cro.* szvetlati, = polerować, gladzić). Światło, das Licht, die leuchtende Materie, Lichtmaterie. Światło iest owa rzecz, która czyni, ażebyśmy różne rzeczy ciało maiące widzieć mogli. *Krup.* 2, 305. Skoro być poczyna światło, wraz rodzi iasność. *Zach. Kaz.* 1, 16. Podług Newtona światło zawisło na wypuszczaniu cząstek z ciała świetnego. *Rog. Dos.* 1, 60. Światło działaiąc na oko nasze, iest siłą wzbudzaiącą czucie widzenia. *Sniad. Jeo.* 1. Światło iest ciało istotne, a ciemność iest utratą iego. *N. Pam.* 15, 357. - Światło, rzecz czyli ciało świecące, światło wydaiące, ein leuchtender Körper, ein Licht. Uczynił bóg dwie świetle (*Dual.*, = dwa światła) wielkie, światło większe, aby było nade dniem; mnieysze, aby było nad nocą. *Bial. Post.* 16, *Leop. Genes.* 1, 16, *Wuiek. ib.*, *ego redderem* dwa świetniki abo świetelniki abo lampy, *quia* światło *est qualitas*; *sol et luna sunt res per se subsistentes luminosae. Cn. Th.* 1087, *ob.* luminarz. - *fig.* Wybrał z nayznacznieyszych stanów samo światło. *Siem. Cyc.* 446, ludzi nayświatleyszych, luminarze, *Ec.* самосвѣтъ, самъ собѣ свѣтъ. - Światło okienne, światło niebieskie w okno biiące. *Cn. Th.* 1087, das Licht, Tageslicht, einfallendes Licht in einen Ort. Światło komu odiąć, zabudować okna, niebo. *ib.*, einem das Licht verbauen. - Światło, oświecenie iakiego mieysca, świece, lampy, kagańce do iego oświecenia służące, die Beleuchtung, das Geleucht, die Lichter, das nöthige Licht. Światło na każdéy representacyi teatrowéy wiele kosztuie. *Ld.* Niósł światło albo latarnią przed swym panem, gdy na ten uczynek szedł. *Fraz. ięz. N 5 b*, *Ec.* свѣтило latarnia). - Światło, mieysce światłem napełnione, oświecone, światłość, iasność, Licht, Helle. Niewielkie światło, *Rs.* свѣтлосамость. Światło i cień, *Rs.* свѣтлотѣнь. Listy te maią być z pilnością oglądowane, i ku światłu przeglądane, ieśli co nieskrobano albo nie przypisowano. *Szczerb. Sax.* 213, gegen das Licht halten und beſehen. Wynosić co na światło, na widok. *Cn. Th.* 1087. Z tayników i ciemności na światło ich wyprowadził. *Pilch. Sen.* 5. Gdy kto na słońcu iest, nie może inaczéy, ieno musi być na świetle. *Zebr. Zw.* 169. Kto się opóźni, a za światła sobie nie dobrego nie sprawi, iuż w wieczor trudnieyssa mu sprawa bywa. *Rey Pet. T, u* 1, za dnia, bey Tageslicht, ſo lange es helle iſt. Ktoby zabił człowieka, takowemu patrzeć na światło, to iest żyć, nie godzi się. *Mon.* 74, 41. - *Moral.* Światło, oświecenie rozumu, Aufklärung, Erleuchtung; *Crn.* svęshâva; *Ec.* свѣтоводительство, руководство ото умнаго свѣты, (*Ec.* свѣтолитіе wylew łaski bożéy). To mój urząd iest, i to mam w swéy mocy Na światło ludzie dźwigać z ciemnéy nocy. *Groch. W.* 431. Prosiłem żeby raczył obszerne dawać mi światło we wszystkim. *Xiąds.* 79, *Ec.* свѣтоводительствовать, руководемновать умнымъ свѣтомъ. Wszelkie światło i wszelki duch szlachetny przeciwny iest ustawom moim; wszelkie więc światło i nauki niech wykorzenionemi będą. *Nieme. Bibl. T.* 7. Ze światła wypływa roztropność, która mądry wybor rzeczy robi. *N. Pam.* 24, 326. - Roztropnie gada, rzecz światło bierze, możemy się zgodzić. *Teatr* 19, 76, rzecz się wyiaśnia, die Sache klärt ſich auf. - Światło oczu, moc widzenia oczu, das Licht der Augen, die Sehkraft. Łez obfitość iuż światło mych oczu zalała. *Kras. Oſſ. H* 2. - §. Światło, światłość, blask, Licht, Glanz. Po zachodzie słońca pokazuie się czasem na północy światło, światłem północnym zwane, *aurora borealis. Os. F.* 405, das Nordlicht, der Nordſchein. Widziałem płynąc światło, które wynika na niebie, Maytek go świętym zowie, w gwałtowney potrzebie Widać go, gdy nawałność naybardziey się sroży, A bliskie uśmierzenie swym oświtem wróży. *Przyb. Luc.* 150. Światło łudzące, mamiące, *Bh.* swětlicko. - *fig.* Światło sławy, fortuny, = lustr, blask. - Nie iuż w pustyniach Kapadocyi kryie się, ale w waszych osadach, t. i. w świetle Azyi przemieszkiwa. *Siem. Cyc.* 190, w nayludnieyszéy części). - §. 2) *tr.* Światło u stolarza i t. d., obszerność iaka wewnątrz wzięta, i w mierze oznaczona. *Mag. Mſkr.*, Licht, Lichtbreite, bey den Handwerkern, n. p. Czeluśniki maią być w świetle całów dziewiętnaście. *Torz.* 43, nie powinny być wyższe iak półtora łokcia w świetle. *ib.* Zostawić naczyniu łokci trzy w świetle. *ib.* Światło tu ma w okrągłości całów 64. *ib.* 58. Światło strzelby, samo uyście, die Mündung eines Schießgewehrs. Przy samym uyściu strzelby lub świetle. *Papr. W.* 1, 251. Pospolite rury strzelbowe maią dziurę równéy wielkości we dnie iak w świetle. *Papr. W.* 1, 255. **ŚWIATŁODAWCA, - y, daiący światło, der Lichtgeber, *Ec.* свѣтодавецъ (*Ec.* свѣтоначальникъ początek światła, *Ec.* свѣтоводитель wodzący do światła, свѣтоводити, свѣтоводствовати oświecić) **ŚWIATŁONOŚNY cug Apollina. *Zab.* 8, 253 *Nar.*, *Ec.* свѣтоносный, lichtbringend. *Bh. et Slo.* swětlonoš, dennice, *lucifer*, *Ec.* свѣтоносецъ, iutrzenka. *ŚWIATŁORODNY, - a, - e, rodzący światło, lichterzeugend, *Ec.* свѣтородительный. **ŚWIATŁORUMIANA zorza. *Rotak. Cat. A.* 3, lichtgeröthet, hellroth. ŚWIATŁOŚC, ŚWIETŁOŚC, - ści, ż., *Bh.* swětlost; *Slo.* swětlosť; *Sr.* 1. swětlimoſej glanc; *Crn.* svitluſt, svitloba; *Vd.* svetloba, svietloba, svetluſt, svetlueſt (*maiestas*); *Cro.* szvetlòszt, szvetlost; *Rg.* svjetlos, sjanje, svjetlocchja, svjetlillo, sivanje, srakka, (svietlisce, sjalisce *luminare*); *Bs.* svitlost, svjesleſt; *Sla.* svitlosť; *Rs.* свѣтлость; byt światła; iasność; die Helle, das Licht. Stań się światłości! i natychmiast stała się światłość. *Biel. Post.* 219. Światłość przyrodzona, słońce, miesiąc i gwiazdy. *Rey Pst. Lll* 3, światła, *ob.* luminarze, *świetniki). Bóg stworzył ziemię i niebo, i *ochędożył ie światłościami, słońcem, miesiącem, i gwiazdami. *Biel. hst.* 1. Wiele iest promieniów słonecznych, a światłość przecię iedna. *Hrbst. Art.* 14. Niezodzieneś téy słonecznéy światłości. *P. Kch. J.* 142. Gdy syn groźny Saturna gromy z nieba ciska, Razi ludzi okropną światłością i trza-

Digitized by Google

i trzaſkiem. *Dmoch. Jl.* 2, 12, blaſkiem). Im człowiek lepszy, tym się więcey w światłości kocha; im gorszy, tym bardziéy ciemności szuka. *Birk. Zbar. B.* Mieszkał *osobliwie dla wſtydu, ſtrzegąc się światłości i widzenia ludzkiego. *Stryik.* 626, widoku, świata, er ſcheute das Licht. – *fig.* Chryſtus ieſt bóg z boga, światłość z światłości. *Biał. Post.* 79. Wygaszaią w sobie tę światłość przyrod enia i rozumu. *Klok.* 162, das Licht der Vernunft. Kto iedno dotknie sumnienia swego, obaczy w nim zatkaną a zaślepioną tę światłość w sobie. *Rey Pst. Lll* 4. Światłość przyprawna, którą człowiek sobie nadaniem a oświeceniem rozumu swego przyprawić może. *Rey Pst. Lll* 3. Prawo z dzieiów rówieniczych mieć powinno światłość, i naypewnieysze myśli prawodawczych tłumaczenie. *Zab.* 4, 78, światło, oświecenie, objaśnienie). – §. *aliter*; O światłości Troiańska, o nadzieio Troi! *o lux Dardaniae. A. Kch. W.* 40, ozdobo, gwiazdo, luminarzu, Zierde, Glanz, Licht. – §**. Umieraiącemu poświęconą światłość do ręki dano. *Zim. Siel.* 197, gromnicę święconą, geweihete Kerze. – §. Po wzięciu światłości żył Tobiasz ſtary lat 42. *Sk. Zyw.* 2, 335, po odebraniu wzroku, po przeyźrzeniu, nach Wiedererlangung des Geſichts. ŚWIATŁY, – a, – e, ŚWIATLE, ŚWIETLE *adv.*, *Bh.* świetły; *Sor.* 1. świetwé, (*Sor.* 1. świetliwé glancowny); *Crn.* svitlè; *Vd.* svietel, suital, svetl, suetło, z klarowny, (*Vd.* Svietel, Presvietel, Suetli *Illustrissimus*, Jaśnie Oświecony, Jaśnie Wielmożny); *Cro.* szvètel, jaszen, (*Cro.* szvetlati, z polerować, *Cro.* szvetlàvecz *limator*); *Rg.* svjeetgli, svjètao, svieetli, svjetluuscti, sjajuuchi; *Bs.* svitli, jasni, (*Bs.* svitao, lasctecchi, z lśniący, *bs.* svitlati, z polerować, gładzić; *Rs.* свѣтлый, свѣтло; (*Ec.* свѣтло świetnie, wspaniale; *Ross.* пресвѣтлѣйшій, всепресвѣтлѣйшій; Jaśnie Oświecony, cf. Prześwietny; *Rs.* свѣтлить, высвѣтлить polerować); *Ec.* свѣтообразный, iasny, błyszczący, blaſkliwy, hell, glänzend. Mąż ſtanął przedemną w ubiorze światłym. *Bud. Act.* 10, 30, w odzieniu iasnym. *Bibl. Gd.*). Światła mąka, iasno biała iak śnieg, ſchneeweiß, klar, hell. Trzy miarki światłéy mąki rozczyń. *W. Gen.* 18, 6. Chleb cudny i światły. *Syr.* 919. Biały i światły chleb. *Fur. Uw. G* 2. (*Vd* svetla voda, z klarowna woda). Nieco światły, *Rs.* свѣтловатый. – W Roszyyſkim *światło-*, w ſkładanych zaſtępuie iasno-, n. p. свѣтлоцвѣтный iasnobarwy, свѣтлобурый iasnobrunatny; свѣтлогнѣдый iasnogniady; свѣтлозеленный iasnozielony; свѣтложелтый iasnożołty. – §. *aliter*; Którzy u nich naywięcéy dóbr swych zutracali, Ci się w ten czas nayświetléy z pocztem okazali. *Biel. S. N.* 25, nayparadniéy, aufs glänzendſte, prächtigſte. Sroczki, pawowie, *świetlno się być zdali, Ale kogutów mało, Coby się z kim klwali. *ib.* (*ob.* Świetny). – §. *Metaph.* światły, oświecony, pełen oświecenia, światła rozumu, aufgeklärt, hell, helldenkend. Światły rozum. *Hul. Ow.* 221. Ma światłe poznanie. *Teatr* 19 *b.* 44.

SWIĄTNICA, SWIĘTNICA, – y, ż., SWIĘTNIA, – i, ż., świątynia, mieysce święte, *Rg.* svetiscte, sveetnisa; das Heiligthum, ein heiliger Ort. Opona będzie dzielić świętnicę od świętnicy nayświętszéy. *Leop. Ex.* 26, 33. Za wtórą zasłoną był przybytek, co go zowią świątnicą

świętych. 1 *Leop. Hebr.* 9, 2. Świątnica żydowska, pogańska, *adytum. Cn. Th.* 1088, ein Tempel. Będą ſtrzec naczynia świątnicy. 3 *Leop. Num.* 3, 30, naczynia kościelnego. 1 *Leop.*). Naprzód idą biſkupi świątnic przełożeni, Potym popi Gabiyſkim rzędem poſtroieni *Bard. Luk.* 15. Do twéy bożku idziem świętni. *Anakr.* 66. SWIĄTNICZY, – a, – e, od świątnicy, Tempel-. Siedm łotów na wagę świątniczą. 1 *Leop. Num.* 7, 19, kościelną. 3 *Leop.*). SWIĄTNIK, – a, *m.*, mieysca Świętego ſtróż; słowo to w Krakowſkim kościele w używaniu zoſtało, gdzie ſtrożów kościelnych świątnikami nazywaią, zkąd i wieś *Świątniki* nazywa się, z zakryſtyan. *Włod.*, *Ec.* священнохранитель, *Gr.* ιεροφυλαξ; der Kirchen aufſeher, Kirchenwächter, Küſter. Kościelne sługi albo świątniki. *Szczerb. Sax.* 158. Krakowſki kościół na zamku lampami i świątniki opatrzon. *Biel. Sw.* 215 *b.* – *§. Kryſtus świątniki albo *świętodawce*, którzyby szafowali świętemi bożemi rzeczami obrał. *Gil. Pſ.* 314, *sacerdotes*). Święty Woyciech był z liczby onych *świętodawców*, o których powiedziano i przedtym: złoci *świętodawce* drzewianych kielichów używali, a teraz drzewiani *zięża* złotych używaią. *Teof. Zw. a* 4. – §. Świątnik, kalendarz o świętych. *Dudz.* 60, ein Heiligenkalender; *świątcy, *Rs.* святцы. – §*. Miaſto Efezkie chwalcą wielkiéy Dyany. *W. Act.* 19, 35, *not.* „świątnikiem", Anbeter, Verehrer. SWIĄTNY, – a, – e, *Anat.* kość świątna, nerwy świątne, *sacrales. Krup.* 3, 224, das heilige Bein, die heiligen Nerven; *ob.* Święnokoſtny. SWIĄTOBLIWOŚĆ, – ści, ż., *SWIĄTOBNOŚĆ, – ści, ż., Świętość, świątość, bogoboyność, die Heiligkeit, Gottesfurcht, Gottſeligkeit; *Bh.* ſwattoſt; *Sr.* 1. ſwatownoſcj; *Rs.* святыня, преподобіе, (святѣйшество tytuł duchownych składaiących synod), Rzadka ieſt w młodym wieku świątobliwość; należąca na życiu cnot gruntownych pełnym. *Bals. Nied.* 1, 42. Zmyślona świątobliwość ieſt dwoiaka złość. *Biał. Poſt.* 165. Chwalcie się imieniem świątobności bożkiéy. *Bud.* 1 *Chron.* 16, 10, w imieniu świętym iego. *Bibl. Gd.*). Kto wſtąpi na górę Jehowy, a kto ſtanie na mieyscu świątobności iego. *Bud. Ps.* 24, 3. Przysiągł Bóg na świątobność swoię. *Zrn Pſ.* 3, 673 *b.* – §. Papieże maią tytuł Waszéy Świątobliwości. *Kraj. Pod.* 113, Euer Heiligkeit. Konwencya między rządem Francuzkim, a Jego Swiątobliwością Piusem VII. *N. Pam.* 21, 296. ŚWIĄTOBLIWY, *ŚWIĄTOBNY, – a, – e, SWIĄTOBLIWIE *adv.*, bogoboyny, święty, *Rs.* святѣйшій, преподобный; *Eccl.* священноду'шный; gottſelig, heilig. Swiątobliwe prowadzi życie, świątobliwie żyie. *Tr.* Sakrament Pańſki bierzemy od sługi kościelnego obyczaiem widomym, powierzchnym i świątobnym. *Zygr. Gon.* 260. *ŚWIĘTODAWCA, *ob.* Swiątnik.

**SWIATOBURZ, – a, *m.*, der Weltſtürmer. Przykład zaraźliwy pomnaża liczbę światoburzów. *Zab.* 9, 216. **SWIATODZIERŻEC, – rżca, *m.*, dzierżący świat *ob.* Światowładca, *Ec.* міродержецъ, начальникъ сего міра богъ, (міродержитель djabół); *Rs.* міродержавіе panowanie nad światem. ŚWIATOGROMCZA ręka Rzymian. *Zab.* 14, 187, weltſtürmend, welteroberud. SWIATOLUBNY, – a, – e, – ie *adv.* lubiący świat, die Welt liebend, weltlich, *Ec.*

Digitized by Google

мїролюбный. *Subst.* любомі́рство, die Weltliebe. *SWIATOMĄDROŚĆ, - ści, ż., *philosophia, ob.* filozofiia, die Weltweisheit. *Krum.* 1, *Crn.* svejtavędnoſt. SWIATOPIS, SWIATOPISARZ, - a, *m.*, kosmograf, *Rg.* svjetorazpisnik; *Rs.* мїроописа́тель; der Weltbeſchreiber. SWIATOPISMO, SWIATOPISARSTWO, - a, *n.*, kosmografiia, *Sr.* 1. ſwęta wopiſ; *Rg.* svjetorazpis; *Ross.* мїроописа́ние; die Weltbeſchreibung. SWIATOPISARSKI, - a, - ie, kosmograficzny, kosmographiſch. *Tr.*, *Rs.* мироописательный. SWIATORZĄDCA, - y, *m.*, *Rs.* мїроправи́тель, der Weltherrſcher, Światowładca.

SWIĄTOŚĆ, SWIĘTOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* ſwatoſt; *Slo.* ſwatoſť; *Sr.* 1. ſwatoſcj; *Crn.* sv tuſt, svetina; *Vd.* svetuſt; *Cro.* poszvetilische, *Rg.* svętos, svętigna; *Rs.* свя́тость; świątobliwość, bogoboyność. *Cn. Th.* 1088, Gottſeligkeit, Heiligkeit. Miało świątości przykycztwo w mieście nalazł. *Baz. hſt.* 16. - §. Świątość, rzecz święta, czci godna, eine heilige Sache, etwas Heiliges, ein Heiligthum. R. 1254 podniesione są kości S. Stanisława, i rozdane do niektórych kościołów w świątości *Biel.* 146. Miał iednę szatę axamitną, a miał kilka córek, wszyſtkie tedy o iednéy szacie za mąż wydawał, którą iako świątość o tak zacnego aktu chowano. *Falib. M* 3. Przysięgaiąc rękę ma kłaść na świętość. *Sax. Tyt.* 59, na ewanieliią S., na krucyfix). - §. Świątości, Sakramenta, die heiligen Sacramente; *Slo.* ſwátoſť; *Sr.* 1. ſwatomſtwo, ſwate ſakrament; *Crn.* svętſtvu; *Vd.* sakrament, ſkriunoſt, svetſtvi; *Cro.* szvetotayſztvo, szvetozkrovnoszt, (*Cro.* Bozanstvo, s Sakrament S. Ciała, cf. Boże Ciało); *Hg.* szentség, szentesegh, szakramentom; *Rg.* svetotajſtvo, svetotajnos, svetiliscte, posvetiliscte; *Bsn.* otajſtuo, suetliscte, posuetiliscte; *Ross.* таинство, (*ob.* taiemnica); *Ec.* свящ\, же́ртва, приношеніе богу. Też są pięć świątości wszyſtkim chrześciianom pospolite: krzeſt, bierzmowanie, pokuta, świątość ciała pańſkiego i oley św ęty. (*Hrbſt. odp. M m* 7. Ku lekarſtwu duſznemu służą świątości kościelne, chrzeſt, bierzmowanie, pokuta, boże ciało, święty oley *Wrob.* 51. Chryſtus od podleyszego przyiął chrzeſt; ztąd niechay się też i człek nie brzydzi od sobie równego brać świętości. *Bial. Poſt.* 151. Stan małżeńſki ma mieysce między kościelnemi świątościami. *Bial. Poſt.* 192. Świątość Wieczerzy Pańſkiéy. *Kanc. Gd.* 7. Sprawiwszy się chwalebnemi świątościami umarł. *Papr. Ryc.*, z należytą dyspozycyą). Przez spowiedź i świątości chwalebnéy przyymowanie Bogu się upokorzyli. *Gwag.* 280, *Biel.* 472. Zygmunt przyiąwszy zbawienne świątości, koronowan na króleſtwo. *Stryik.* 689. Złodzieie chwalebną świątość z monſtrancyą ukradli. *Papr. Ryc.* ŚWIĄTOSZEK, *ob.* Świętoszek.

*ŚWIATOWAĆ *intransit. contin.*, żyć na świecie, auf der Welt leben, auf der Erde ſeyn. Bógdayś nie światowała, lat naszych sromoto! *Di te submoueant. Zebr. Ow.* 191. Nie godnam światować, zabiy mię! *sum digna perire. ib.* 192. Jego równie zabóyca nie dłużéy światuie, *non longius ille vivit. ib.* 58. ŚWIATOWNIK, - a, *m.*, ŚWIATOWNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſwětak, ſwětaček; *Rg.* svietovgnâk, (*Rg.* svjetovnik, s laik); *Rs.* мїря́нинъ (z. chłop); człowiek światowy, wedle świata żyiący, ein Weltmann, Weltgeiſt, ein Kind der Welt, Weltkind. Za nic pisma dowody u swywolnego światownika. *Wad. Dan.* 105. Młodzi rozpiſtni światowiczkowie. *Comp.* 411. ŚWIATOWŁADCA, - y, *m.*, władnący światem, światorządca, cf. światodzierżec, *Rs.* мїроправи́тель, der Weltherrſcher. Jeſt xięga fatalności w dyamencie ryta, W któréy swym czynom przepis światowładca czyta. *N. Pan.* 22, 111. ŚWIATOWOŚĆ, - ści, ż., światowe życie, poſtępowanie, duch światowy, *Ec.* мїродержа́ние, Weltlichkeit, Weltleben, Weltgeiſt, Weltton. Od światowości całe oderwani, Do boga tylko byli przywiązani. *Leszcz. H. T.* 507. Noszenie długich włosów miano za nieiakowąś światowość i znak próżności, pochodzącéy z miłości własnéy a przypodobania się sobie i drugim. *Nar. Hſt.* 2, 278. Niewiaſta pełna światowości. *Zab.* 14, 290. Wszelką od siebie światowość odrzucę. *Teatr* 33 *b*, 81. ŚWIATOWY, - a, - e, od świata, świata się tyczący na świecie będący, cf. świecki, Welt-, die Welt betreffend, in der Welt befindlich; *Vd.* posvetin; *Cro.* szvetovni; *Rg.* svjetovni, svjetovgni; *Rs.* свѣтскій, мірскій; *Ec.* мі́рный. Światowy mieszkaniec. *Tr.* O ty, co fatów odwiecznym wyrokiem Tóczysz światowe nieiednako rzeczy. *Zab.* 6, 214. Cnotę przenosi nad wszyſtkie światowe godności. *Teatr* 5, 37. - §. Światowy, wedle świata żyiący, wedle tonu świata, nach der Welt, im Welttone, weltlich, weltlich geſinnt oder lebend. Była dama piękney urody, i do tego światowa. *Haur Sk.* 509. Ludzie światowi pospolicie lekcy. *Boh. Kom.* 2, 27. Na saméy roskoszy przepędzać lata, nie wiem, choćby nayświatowszy, czy mu się podoba. *Lach. Kaz.* 1, 436. Niektórych rzemiosł kunszt bardziéy światowy, niż do życia potrzebny. *Jabł. Tel.* 170, zbytkowy, mehr für den Luxus, als das Bedürfniß.

ŚWIĄTYNIA, ŚWIĘTYNIA, - i, ż., *Bh.* ſwatyně; *Sr* 1. ſwatenczа (z sakryſtya); *Crn.* svetishe; *Vd.* svetiſhe, svetuſtvu, svetinje, svetinia; *Cro.* szvetische; *Rg.* svetiscte, sveetniza; *Rs.* святи́лище, чтилище (cf. czcić); *Ec.* свѣтили́ло; świątnica, der Tempel, das Heiligthum. Kapłani wzgardzili zakon móy, i splugawili świątynie moie, nie kładąc różnicy między świętą rzeczą a nieświętą. *Pociey* 325. Świątynia Wenery w Knidzie, poema przekładu *Szymanowſkiego.* Świątynia nayświętsza. *Leop. Ex.* 26, 34.

*ŚWICHODZIŃSKIEGO sukna poſtaw. *Jnſtr. C. L.* ? ?

ŚWIDER, - dra, *m.*, ŚWIDEREK, - rka, *m.*, *dem.*, *Bh.* wrtadło, *ob.* wiercić, nebožeg, nebožňžek; *Sr.* 1. nebož, nebožk; *Sor.* 2. naboſeg, naboſegk; *Crn.* svędr, nabushzhèzh, durgel, drèpanik; *Vd.* sveder, svejder, zvéder, sveders, nabosis, nabusez, nebueshiz, shrebelnik, durgel; *Cro.* szvéder, szvedércz; *Sla.* svêrdao (cf. wiercieć); *Rg.* svârdo, svârdlicch, provârt, vartillo; *Bs.* sverdao, svrridao, sverdlicch, svrridlicch; (*Bs.* sjedro, sidro, *Dl.* ssidro *anchora*, kotwica); *Rs.* сверде́ль, сверло́, вертло́, бура́вь, бурава́къ, бура́вчикъ, бурави́ще, *ob.* berarek, (berować), чертокъ, напа́рье, напарьица (cf. prość, naparać); *Ec.* свёрдло, свёрдель, вертина́ло, бура́вчикъ; narzędzie od wiercenia dziur, der Bohrer, Näber. Świdry niczym innym nie są, tylko śruby wypukłe, które obracaiąc się w drzewie, same sobie w nim wydrożaią śrzóbę wkręślą. *Rog. Doſ.* 1, 396. Pióro u świdra, sam koniec świdra płaſki i zawinięty. *Mag. Mſkr.*

Digitized by Google

Świderkiem napuścić, t. j. nawiercić dziurkę w drzewie, maiąc wbić gożdź żelazny. *Mag. Mskr.*, vorbohren. Trepan, świderek cyrulicki. *Czerw.* 18. Świder w ludwisarni, wałek śpiżowy o kilku ostrzach stalowych do odwiercenia kanału armatnego *Jak. Art.* 3, 318. Świder ziemny, der Bergbohrer; nim do znacznéy głębokości ziemi doświadczaią, co się w niéy zawiera. *Kluk Kop.* 1, 72, *Jak. Art.* 3, 318. - §. *tr.* Świdrem patrzy. *Cn. Ad.* 1323, zezem, szydłem, rożnem patrzy, schielen, mit den Augen falsche Blicke thun Lekarstwo na rozokość, t. j. aby dziecię świdrem nie patrzyło. *Spicz.* 188. Świdrem zażarte palaią mu oczy. *Chroś. Luk.* 2, 55, świdrzy oczyma, ostro patrzy, er wälzt die Augen herum. Łzy spadaiące, głębokie westchnienie, oczy z nagła świdrem idące, nie zawsze dowodem wewnętrznego ułożenia *Pilch. Sen. Gn.* 181. Oczy świdrem idące. *Pilch. Sen. list* 2, 368. Trefnie świderkiem z boku poglądał. *Mon.* 69, 413. - §. *aliter*; Strzela z ambony, ale na cóż to się godzi, Świdrem prosto od gęby każda strzała chodzi. *Pot. Pocz.* 412, świdrowato, kręcąc się, wirbelnd, zirkelnd. ŚWIDERKOWAĆ *cz. ndk.*, świdrować świderkiem, wiercieć, bohren mit einem kleinen Bohrer. - *fig.* Podeyźrzani są, którzy nie iak siekiera głosnym ciosem rzeczy swe buduią, ale ukradkiem świderkuią. *Fr. Ad.* 124. - (ŚWIDNICA, - y, ż., *Ger.* Schweidnitz; *Bh.* Świdnice, Świdnize: miasto obronne Śląska dolnego. *Wyrw. G.* 237, od Świebody nazwane. *Stryik.* 69, cf Świebodzyn. ŚWIDNICKI, - a, - ie, von Schweidnitz, Schweidnitzer; *Bh.* świdnický. Świdnickie piwo. *Syr.* 947. Moneta Świdnicka wywołana. *Gost. Gor.* 50, *Herb. Stat.* 82). - - ŚWIDROWAĆ *cz. ndk.*, świdrem wiercieć, *Bh.* vrtati; *Vd.* svertat; *Rs.* сверлить, сверлю, буравить. *ob.* berować, bohren. Narzędzia do świdrowania głowy, *pro trepanatione. Czerw.* Świdruiący, Świdrownik, *Rs.* сверлильщикъ, wierciciel. - §. *fig.* Dobyty z smutnych piersi głos uszy świdruie, Wydaią usta słowa, choć ból ie hamuie. *Tel. Saut.* 98, uszy razi, przenika, przeraża ŚWIDROWATY, - a, - e, ŚWIDROWATO *adv.*, na kształt świdra kręcony, wie ein Bohrer gewunden. Świdrowate oczy, zezowate, rozokie, schielende Augen. Rozoki, świdrowaty, który źle zezem patrzy. *Volck.* 507, świdrzący oczyma, patrzący świdrem. ŚWIDROWATOŚĆ, - ści, ż., oczu zezowatość, rozokość, świdrzenie, patrzanie świdrem, das Schielen der Augen. Jeśli kto ma źrzenicę na stronę obróconą, to zowią Świdrowatością. *Sien.* 474. ŚWIDROWNIA, - i, ż., silnia narządzona z wszelkiemi należytościami, na któréy odwiertuią się kanały armatnie. *Jak. Art.* 3, 318, *et* 107, die Bohrmaschine. ŚWIDRYK, - a, *m.*, kołatek, *termes pulsatorium*, owad mały, podobny do wszy, znayduie się w szparach domów drewnianych, kołace czasem na kształt gangu zegarka. *Zool.* 107, der Wandbohrer, ein Insect. ŚWIDRZYĆ *cz. ndk.*, świdrzyć oczyma, ostro patrzyć, oczy przerzucać, *Cro.* lúkam, nalukavamsze; die Augen umher wälzen. Świdrzy oczyma prorokini. *Chroś. Luk.* 144. Świdrzące oczy, *emissitii oculi Cn. Th.* 1088. Gniewem zapalony, gorącą krwią się oblewa, żyły napęczniałe, oczy iuż świdrzące i łyskaiące, iuż też w iedno wlepione i zdrętwiałe. *Pilch Sen. Gn.* 283. - **§. Piorun wydarty z zadziergi gromotnéy chmury padem błyskným świdrzenie krętliwie sprawiwszy, sam się niszczy. *Chodk. Kost.* 34. - §. *aliter*; Będę tak długo świdrzyć, aże się wyikrzy Kredytor i dług mu się i prawo uprzykrzy. *Klon. Wor.* 73, kręcić, wykrętów szukać, ſie werden ſo lange drehen, Drehereyen machen.

ŚWIDWA, - y, ż., ŚWIDWINA, - y, ż., *cornus foemina*, *Rs.* свидина, слѣпокурникъ, слѣпокурь. kyposlěpnikъ; (*Bh.* Swida karmazyn drzewko); der Hundsbeerbaum, der Hartriegel; dziki dereń, kwitnie biało kupkami w Czerwcu. *Kluk Rosl.* 2, 57, krzew czasem do pięciu łokci wyrastaiący. *Kluk Dyk.* 1, 157. ŚWIDWOWY, - a, - e, od świdwy, Hartriegel-. Drzewo świdwowe podobne iest dereniowemu; u nas pospolicie trzonki do kańczuków świdwowe daią. *Kluk Rosl.* 2, 57.

ŚWIEBIECZNY, - a, - e, - ie *adv.*, świegotliwy, schwatzhaft. Abyś był sekretu bespieczny, Nie powierzay go niewieście świebieczney. *Jabł. Ez.* 61.

ŚWIEBODA, ŚWIEBODNY, *ob.* Swoboda. ŚWIEBODZYN, - a, *m.*, miasto w Poznańskim. *Dyk. Geogr.* 3, 89, die Stadt Schwiebus; *ob.* świebody. *Stryik.* 69, cf. Świdnica.

ŚWIECA, - y, ż., *Boh.* świce, śwička; *Slo.* świce, świca, śwička; *Sor.* 1. świeca, świeza, świca, świczka, świczka, (*Sor.* 1. świc, świec, świec, świtlo, z światło, *ob.* świt; *Sr.* 1. świczkowne miesacztwo Luty); *Sr.* 2. szwiezka; (*Sr.* 2. szwiezkowni Luty, Szwiezkowniza, Szwiezkowna Maria Gromnice); *Crn.* svezha, svezna, svejzha; *Crn.* Svezhnesa, z Gromnice); *Vd.* sviezha, kandeva; (*Vd.* Sviezhniza, z Gromnice); *Vd.* Sviezhnik, Sezhan, z Luty; *Cro.* szvècha, (Szvechnicza, z Gromnice; *Cro.* Szvechen, z Luty); *Dl.* szvèchya; *Rg.* svjèchja; *Bs.* svichja, *Sla.* svicha; *Ross.* свѣча; *Ec.* свѣща; knot łoiem lub woskiem oblany do palenia lub świecenia, das Licht, die Kerze. Swieca łoiowa; *Cro.* lojenicza, das Talglicht, die Inſelkerze. Swieca woskowa, *Cro.* dopler, die Wachskerze. Świeca iarzęca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, porz z niéy popiołowy. *Burl. A.* 2. Człowiek bez uwagi zapatruie się na słońce, iak na tę świecę, która mu w nocy światła dziela. *Zab.* 6, 101 *Min.* Przy świecy maści nie poznali. *Burl. B* 2. *Slo.* ženi a plátno něni dobre pri świci kupować, żony i płótna niedobrze przy świecy kupować). *Slo.* gako świca rawni *rectae ſtaturae*, prosty iak świeca, Deſtr. kerzengrade. Nie naydziesz lepszego, byś go z świecą szukał. *Cn. Ad.* 628, *Pot. Syl.* 271. Igły szukaiąc, za grosz świecy spalił. *Rys. Ad.* 27, *Slo.* ta hra ani śwički ne ſtogi, szkoda świecy). Lepsza iedna świeca przed tobą, niżli sto za tobą. *Sk. Kaz.* 383, *ob.* świeczka). Szczypcami świecy nos ucierają. *Haur Sk.* 347. Z świecą igrać, iak dzieci, *Bh.* jahati (cf. żegać). Świece robić, ciągnąć, *Rs.* намажать, cf. namaczać). Świeca święcona, *ob.* Gromnica. Świece stawiać, *ob.* Swieczki. Świecę na kogo rzucać, wyklinać go publicznie, z ambony, einen öffentlich in den Kirchenbann thun; (*ob.* świeczka). Na Gwiberta wyklinaiąc go świecę miotano. *Sk. Dz.* 1081. - *Artiller.* sposób robienia kul i świec lanych, których ani wiatr, ani deszcz nie zagasi. *Aqu. Mscr.*, Brandlichter. - *aliter*; Kata wołaią, aby mu do boków świec przykładał. *Birk. Gl. K.* 44, pochodnie katowskie, Torturfackeln. Piiany, nie ocknąłby się, by go snadź i palił świecami. *Gor. Dw.* 279. - §*. Bazyliusz W., świeca świata całego. *Sk. Dz.* 274, światło, światłość, luminarz, ein Licht der Welt,

Digitized by Google

(ein Kirchenlicht). - §. 2) Świeca, rzéka na Rusi; zkąd zagadka: gdzie przy świecy (Swiecy) orzą? *Klecz. Zd.* 95.

*SWIECARNIA, - i, ż., gdzie świece robią, *Vind.* sviezharia, die Lichtfabric, Oeſt. Kerzlerey. SWIECARZ, - a, *m.*, co świece robi albo przedaie. *Cn. Th.* 1089, *Bh.* ſwiecnik; *Vd.* sviezhar; *Sla.* svichár; *Rg.* svjechjâr; *Cro.* szvechár; *Rs.* свѣчникъ; der Lichtzieher, Lichtverkäufer. Świecarz właściwie znaczy robiącego albo przedaiącego świece; lecz wyraża też człowieka przy świecach w czasie nieprzyzwoitym bawiącego się. *Pilch. Sen. liſt* 4, 203-4, ein Lichtbucker, eine wahre Nachtlampe, ein Nachtſitzer. SWIECIC *cz. ndk.*, *Świecywać *frequ.*, *Bh. et Slo.* ſwiſtiti; (*diſtgu. Slo.* ſweċiť *quadrare*, ſweċi *quadrat*); *Sr.* 1. ſwẽtju; *Sr.* 2. ßweſchiſch; *Crn.* sveititi, svẽjtem, svejtim; *Vd.* svietit, svietiti, posvetiti; *Cro.* szvetiti; szvétim; *Bs.* svititi; *Rg.* svjêtiti; *Rs.* свѣтить, свѣчу; *Ec.* свѣмѫ; (*cf. Gr.* φωτίζω *illumino*, φάω *luceo*, *Gr.* σαφὲς *dilucidum*); świecić komu, poświecać, z światłem kogo prowadzić, einem leuchten. Kiedy kto komu świeci, ma wprzody iść *Erasm. Dw. E* 2. - *fig.* Pobożnością drugim świecili. *Groch. W.* 587, ſie haben ihnen in der Frömmigkeit vorgeleuchtet. Synom swoim do świątobliwości świecił wprzod sam. *Birk. Dom.* 74, przewodniczył. - §. *Ascet.* Panie boże świeć nad duszą nieboszczyka! Gott gebe dem Seligen die ewige Ruhe, Gott habe ihn da ſelig! ct. niech rozjaśni twarz swoię Pan Bóg nad nami. *Kanc. Gd.* 348, Gott laſſe ſein Angeſicht leuchten über uns. Luther). Gdyby ieszcze dziś nieboszczka świętéy pamięci matka Wc Panny żyła, Panie świeć nad iéy duszą! etc. *Teatr* 29, 134. Nieboszczyk oyciec, Panie świeć na duszy iego, to to był człek! *Teatr* 45 *b*, 13, *Kras. Pod.* 1, 70. - §. Świecić komu bakę, *ob.* Bakę. - §. Gdy liszka kury wzgórę siedzące baczy, świeci na nie swemi oczyma, iak świeczką. *Cresc.* 583, ſtrzela oczyma, wirft leuchtende Blicke, funkelnde Augen auf ſie. - *aliter*; Śmierć moia, u sądu oczyma świecić. *Psalmod.* 11, w sądach bywać, prawować się, zabiegać sędziom). - §. W nocy ogniem świecywał. *Ryb. Ps.* 209, rozświecał koło siebie, beleuchten, Licht machen. - Tybyś swego oyca nie nalazł, byś go z świeczką świecił. *Glicz. Wych. B* 2, gdybyś go iak nayusilniéy szukał). - §. 2) Świecić *verb. med.*, Świecić się *recipr.*, światło czyli blask świecący z siebie wydawać, *Sr.* 1. ſwẽtlu ßo; *Crn.* sijâti, sijem; *Vd.* svietitise, svietlivati, zhembrati, svetluvati; *Cro.* szvetimsze, siati; *Dal.* szvitlaſsati; *Bs.* svititi, svitlitse, svjetlitise, sjattise, sjatti; *Sla.* sjati; *Rg.* sjatti, sivati, sinuti, svjetlitise, svjetliſkati, jasnitise; *Rs.* свѣтиться, свѣтлѣться, сіять, сіяю, возсіять; ſcheinen, leuchten, Licht von ſich geben. Psy wyią, miesiąc świeci, *Teatr* 33 *d*, 39, *Sla.* misèc sviti; *Vd.* miesenz svieti). Słońce świeci, *Boh.* ſlunit; *Vd.* seje sonze, sjati; *Sla.* sùnce sja). Świecenie słońca, *Vd.* sonzhnu sjanje, sonzhna svetloba, der Sonnenſchein). To tak ieſt rzecz pewna, iako że we dnie słońce świeci. *Mon.* 70, 160. Słońce świeci iaśnie. *Klon. Wor.* 80. Mniéy dba o gwiazdy, komu słońce świeci. *Pot. Pocz.* 696, *Slo.* ne dbám na meſác, keď mi ſlunce ſwíti). Dość kiedy w oczach twoich promień prawdy świeci. *Teatr* 46, 41. Wieczny odpoczynek i światło wieczniſte niechay nieboszczykom świeci, *Off. Str.* 3, *ob.* Panie świeć nad duszą ich). - Świecić, świecić się, błyszczeć, lśnić się, blitzen, glänzen, funkeln, leuchten. Nie wszyſtko złoto, co się świeci, Bíe blaſk często od szychowych nici. *Kras. liſt* 11, *Cn. Ad.* 723, *Jatl. Ez.* 180, *Vd.* se svieti, blíska, shimra). Co się prędko wznieci, nie długo się świeci. *Zegl. Ad.* 44. Na pozór tylko rzeczy ludzkie świecą. *Nar. Dz.* 4, 167. Świeci mi się, widzieć mi, *lucet mihi. Cn. Th.* 1088. Oycowie nasi, owa szara szlachta, nie używali purpur świetnych; kontentowali się suknem domowym, a cnotą się świecili. *Star. Ryc.* 41, szczycili). Nasz żywot nie długo się świeci. *Prot. Kont. B* 3, nie długo płuży). Zacnemi sprawami przed ludźmi świecili. *Kołak. Wiek. B* 2, słynęli). A Waszmość czemu Mospanie pisarzu Świecisz się właśnie ni palcat w lichtarzu. *Bratk. C b*, iak ogórek w latarni; cf. ſtracił z miny, z poſtaci, ſkrzydła zwieſił, läßt die Flügel hängen. Świecić się, pokazywać się, wystawować się oczom, obracać na się oczy, ściągnąć na siebie oczy, ſich den Augen der Leute ausſtellen, den Leuten in die Augen fallen wollen. Żebyś się przed chałupą nie świeciła, i nie wytrzyszczała ślepiów na parobków, którzy przechodzą. *Teatr* 14 *d*, 5. Nie świeciłem się po modnemu. *Kras. Pod.* 2, 145. - *aliter*; Świecić łokciami. *Teatr* 29 *c*, 28, dziurawe łokcie mieć, tak że drugim w oczy wpadają, mit den Ellenbogen leuchten; durchlöcherte Ellenbogen haben, ſo daß das Unterfutter oder Hemde durchleuchtet; *Slo.* tělom blíſkať *miſere veſtitum eſſe*, ciałom świecić). Bokami świecić. *Comp.* 409. odartym być, abgeriſſen ſeyn, voll Lumpen und Fetzen, daß die Seiten durchleuchten. Waść gołemi rękoma świecisz, a ia nie żałuię trzech złotych na rękawiczki. *Mon.* 74, 367. Ten iuż umarły, a ten ieszcze dycha, Ten świeci srogą przez ranę ielity. *P. Kch. J.* 191, kiszki mu przez ranę wyglądaią, die Eingeweide ſchauen ihm durch die Wunde durch. - *aliter*; Zębami świeci; uśmiecha się każdemu. *Bach. Ep.* 59, die Zähne ſehen laſſen; oft lachen.

Pochodz. sub *Swit.*

ŚWIĘCI, *ob.* Święty. ŚWIĘCIĆ *cz. ndk.*, *Boh.* ſwẽtiti; *Slo.* ſwẽtim; *Sr.* 1. ſwẽtju, ſwatoſcju, woſwetjam; *Sr.* 2. ßweſchiſch; *Vd.* svetuvati, posvezhuvati, posvetiti, shegnati, shegne dajati (*ob.* żegnać), prasnuvati (*ob.* praznik, cf. próżnować), ſtrojiti (cf. ſtroić); *Cro.* szvetim, szvetkujem; *Hg.* szentelem, szentelni; *Rg.* svètkovati; *Bs.* suetkouati, blagh dán cjaſtiti, slauiti; *Rs.* свящать, праздничать, праздновать; święcić święto, obchodzić święto, świątkować, świętować, feyern einen Feyertag, ihn heiligen, ihn gehörig begehen. Święcenie, świątkowanie, świętowanie, *Vd.* posvetuvanje, prasnuvanje, ſtrojenje, ſtroi. Święcić Sobotę, *Ec.* суббо́тствовати. Święcenie Soboty, *Ec.* суббо́тствo. Ieſt rozkazanie boże: święć święta, t. i. święte rzeczy w święto czyń. *Hrbſt. Odp. O o* 5. Turcy miasto Niedzieli Piątek święcą. *Star. Dw.* 63. Niedzielny dzień pamiętay, abyś święcił. *Kanc. Gd.* 252. W Rzymie Narodzenie Pańskie święcił, a odświęciwszy, do Rawenny wyiechał. *Sk. Dz.* 1079 *et* 879. Gdzie się S. Bernardyn obrocił z kazaniem, miasto wszystkie w dni nawet powszednie święciło, i warsztaty próżnowały. *Sk. Zyw.* 1, 319. Ruszaki, odprawiwszy służbę bożą, do rzemiosł się swych udawzią, mówiąc: święcić a nic nie robić, pańska to ieſt rzecz.

Digitized by Google

Gwag. 501. Panowie goście, kto tu zemną święci, Do trzech mu wypić albo do dziewięci. *Hor.* 2, 131 *Nar.*, *Ezop.* 89. - Święcić, próżnować, (cf. prazdnik; cf. Niedziela, nie działać), feyern, müßig gehen. Drugi za rok, gdy dobrego nauczyciela popilnuie, więcéy pochwycić może, niż drugi, któryby święcił a próżnował za kilka lat. *Glicz. Wych. N* 1 *b.* Człowiek gospodarny uſtawicznie pracuie, a nigdy nie przeſtawa, ani święci. *ib. M* 8 *b.* O żadne cnoty, uſtawicznie święcąc, nie dbaią. *Kosz. Lér.* 67. - §. Swięć się imię twoie, to ieſt, day abyśmy Cię prawdziwie poznali. *Kat. Gd.* 49, *Rad. Mat.* 6, 9, *sanctificetur nomen tuum*, niech będzie święte czyli świątobliwie uszanowane, poważane, geheiliget werde dein Name. Przez iedynego syna święci się wszyſtka miłość iego. *Farn.* 155. - §. Święcić, błogosławiąc wspominać, błogosławić, im Guten gedénken, ſegnen, in geſegnetem Andenken haben. Srogi zbóyca Falarys przepadł w niepamięci, Nikt brzydkiego imienia u ſtołu nie święci Przy słodkiéy brzęku arfy. *Zab.* 6, 585 *Nar.* - *Simil. Verb. Medium*; święcić, święcić się, z płużyć, zdarzyć się, kwitnąć, błogosławionym być, gedeihen, gut fortkommen, bekleiben, geſegnet ſeyn, im Segen ſeyn und bleiben. Chęć zyſkow pewnych do pochlebſtwa nęci, Cnota u dworu mało kiedy święci. *Kras. Mysz.* 7. Święciło się kochanko, w naszym ſtanie, kochamy się bez ceremonii. *Teatr* 22 *b*, 72, błogo). Bodaybyś święcił szczęśliwy wiek złoty, kiedy Aſtrea mieszkała na ziemi. *Kras. Mysz.* 32. Słodkie wspomnienie, szacowne przykłady, Bogdayby się nasze święciły pradziady. *Kras. Ant.* 68. Żołnierz na ſtan swóy narzeka, wzaiem kupiec: święciła się żołnierka. *Zab.* 8, 317 *Życk.*, boday to żołnierka, to ſtan ubłogosławiony; wiwat żołnierka). - §. *In ludo chartarum*; święcić, święcić się, kozerą być, Trumpf ſeyn. Biie i niźnik Pamfila, kiedy nie święci *Kniaź. Poez.* 3, 99. We grze, kto nie widzi, co się święci, nie wie, co zadać, i co czym uderzyć. *Lub. Roz.* 108. - *transl.* Nie wiesz, co się święci. *Teatr* 52, 24, o co idzie; co się dzieie, o co gra. *Cn. Th.* 1089, co się w tym kryie, du weiſt nicht, was vorgeht, was dahinter ſteckt, warum es zu thun iſt. Rozumiem, co się święci, iuż ieſtem w domu. *Teatr* 30 *c*, 79. Już wiem, co się święci, Domyślam się urazy i przyczyn niechęci. *Zabł. Fir.* 20. Z chodzenia, śmiechu, pochutnywania z sobą, wielekroć można poznać, co się wewnątrz święci. *Gor. Dw.* 116. - §. 2) Święcić kogo albo co, z poświęcać, świętym czynić, weihen, heiligen, einweihen. Święcony, *Rs.* ſвященный; pierwéy święcony, *Rs.* прежде освященный. Święcić kogo, czyli ręce kłaść; od obrządku kościelnego kładzenia rąk przez poświęcaiącego na poświęcanych. *St. Dz.* 446. Gdy biſkupa święcą, kładzie arcybiſkup na głowę biſkupa święconego ewanieliią, przydaiąc modlitwy. *Orzech. Qu.* 151, *Cro.* redim *inauguror aliquem sacris ordinibus*, *ob.* rzęd, rządzić; *Rg.* rêditi, datti komu réd sveeti; *Rs.* рукоположить, рукополагать; *Ec.* пророчествую, рукополагаю, посвящаю. Święcenie na kapłaństwo, *ob.* Poświęcanie; *Bh.* świcenj; *Sr.* 1. woßwetjeno; *Vd.* meshni shegen, meshnikovu shegnuvanje; *Sla.* sveti rád; *Rs.* священіе рукоположеніе. Siedm święceń kapłańskich. *Pam. Warsz.* 10, 1, 111. Święcenie pierwsze, die erſte Weihe; *ob.* Poſtrzyżyny. - Ludzie, którzy nie maią żadnego święcenia, nie maią prawa do odbierania dziesięcin. *Chel.* 125. Księża rozmaitego święcenia. *St. Zyw.* 1, 158. Każda rzecz, którą na kościelny pożytek obiecamy, bywa w kościele święcana. *Hrbſt. Nauk. R* 3 *b.* Dzwony nie chrzczą, ale święcą. *ib. R* 3 *b.* Pili z kubka święconego. *Wad. Dan.* 115, cf. kielich). Ktorzy się sami zabiiaią, na święconych mieyscach chowani być nie maią. *Szczerb. Sax.* 392, na cmentarzach; cf. na rozſtayniach). Święcenie wody, *Rs.* водосвятие, водосвященіе; die Waſſerweihe. Święcona woda, Weihwaſſer, *Sla.* sveta voda; *Cro.* szveta voda; *Bsn.* krrisactena voda. Nie nasza rzecz, wodą święconą szafować. *Falib. O* 3. Święconą wadę maią za obronę od czarów, od pokus. *Haur Sk.* 106. - *Prov.* Nie ſkropisz tego święconą wodą. *Rys. Ad.* 42, *Bud. Ap.* 24, nie zmyiesz tego, den Schandfleck wirſt du nicht wegwaſchen, den Fehler nicht gut machen. Święcone iayko, Święcone Wielkanocne, Oſterey, geweihtes Ey; Geweihtes; cf. *Vd.* shegnanu, preitel; cf. *Vd.* misnjak, velikanoshni kruh). W dzień Wielkanocny kto święconego nie ie, a kielbasy dla węża, chrzanu dla plech, iarząbka dla więzienia, iuż zły chrześciianin. *Rey Pſt. Pp* 5. - §. 3**) święcić, ofiarę z czego czynić, poświęcać na co, odżałować, łożyć na co, aufopfern, dran ſetzen, weihen, wiedmen, heiligen. Serce cnotliwe powinno święcić miłość swoiey powinności. *Stas. Num.* 2, 65. Święcić się trzeba na prace trudliwe, by ludzie czynić szczęśliwe. *Jabł. Tel.* 327, *Teatr* 48 *b*, 47. ŚWIĘCICA, - y, ż., *Bh.* ſwětice; *Rg.* svetizza; z białogłowa święta, die Heilige, eine Heilige. Relikwiie rozmaitych świętych i święcic noszono. *Zap. Wez. D.* 3, *Groch. W.* 231. Boga wzywaią, a z nim i przy nim wszyſtkich świętych i święcic, ile ich ieſt w niebie. *Zrn. Pſt.* 251, *Baz. hſt.* 138. Dziś brzydka baba święcicą się czyni. *Pot. Syl.* 11, dewotką). Mężczyznom ma być wszyſtko wolno, a wy białegłowy święcicami bądźcie. *Gor. Dw.* 266. Takie pokusy pod czas i święcicę ze ſtateczności zwiodą. *Gor. Dw.* 413. Wy gaiowe święcice, wasze dary opiewam Drysdy dziewice. *Otw. Wirg.* 374, Nymphen. ŚWIĘCICIEL, *ob.* Poświęciciel; *Sr.* 1. woßwetjitjeł; *Ec.* празднователь, (*Rs.* святитель arcybiſkup, святительство arcybiſkupſtwo, первосвятитель tytuł pierwszego prałata). *Smotr. Ap.* 12 *b.*

Pochodz. pod Święty.

ŚWIECIDŁO, - a, *n.*, ŚWIECIDEŁKO *demin.*, fraszka lśniąca się, bliktra, Flitter, Flitterwerk, glänzende Kleinigkeiten. Wnoszę, aby te próżne świecidła, ordery, uchylić. *Gaz. Nar.* 1, 189. Spodziewam się, iż temi dziecinnemi świecidłami poprawię moiego ſtanu na bruku Warszawſkim. *Teatr* 49 *d*, 8. - (ŚWIĘCIE, *ob.* Swięty). - ŚWIECISKO, - a, *n.*, paſkudny świat, die miſerable, elende Welt, (das Neſt). Patrz na niezliczone ognie pod niebem wznieconе, Zda się to ziemſkie świecisko Szczéry gnóy, podłe śmiecisko. *Dar. lot.* 6. ŚWIECISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen światła, świecący, świetliſty, świętny, voll Licht, leuchtend. Z tłuczaſtych gzemsów wiszą lampy promieniſte. W nich knoty przez subtelną magiią świeciſte. *Przyb. Milt.* 30. Świeciſte ſkrzele. *Przyb. Luz.* 176. ŚWIECIUCH: - a, *m.*, służący od światła, światłonosz. świecący komu, der Lichtträger, Leuchter, Fackelträger, *Tr.* ŚWIECKI, - a, - ie, od świata, światowy, Welt-,

Digitized by Google

von der Welt. *Cn. Th.* 1089, *Bh. et Slo.* świętſtwj; *Sr.* 1. świętné; *Crn.* posvejtn; *Vd.* posuetim, desheuſki; *Cro.* szvetszki; *Rg.* svjetovni; *Sla.* svitovni; *Ec.* міpный; *Rs.* свѣтскій, міpскій, житейскій. O święta niewinności, milszaś ty mnie, niż wszyſtkie świeckie osiadłości. *Pasz. Dz.* 106. Jak ty śmiesz święte rzeczy z świeckiemi równać? *Baz. hſt.* 80. Hańba świecka. *Kosz. Lor.* 36 *b.* Nieświecko, ani cielesnie, ale duchownie, niebieską formą argumentuie. *Smotr. Lam.* 166. - §. Swiecki, nie duchowny, nicht geiſtlich, weltlich; *Crn.* dushelske; *Rg.* svjetovnik; *Ec.* людинъ, людянинъ, народный, свѣтскій, міpскій; *Ross.* міpскій человѣкъ, міpянинъ. W duchownych sprawach świeccy panowie prędko pobiądą. *Sk. Dz.* 860 Bogowidcę Moyżesza, aby był kapłanem nie przyznawa, ale go człowiekiem świeckim być mieni. *Smotr. Ap.* 21 Swiecki kapłan, = nie zakonny, ein Weltgeiſtlicher. *Cn. Th.* 1089, *Slo.* cirkewnik, ſwetſki kn'ez; *Rs.* простецъ, (бѣлéцъ, = laik, cf. czerniec), священникъ (*ob.* świaszczennik). Po świecku ubrany. *Tr.* - - §. 2°) od świecy, świecki, Licht=, Leucht=. Kazimierz Jagiello kazał nieposłusznych mu kanoników z Krakowa wyświecać, a od tego czasu w Krakowie ulica ta i brama nazwana świecka. *Papr. Ryc.* 54, *vulgo* *szewſka. ŚWIECKOŚĆ, - ści, ż., światowość. *Crn.* svejtſtvu; Weltſinn, Weltton, Weltleben. Do świeckości i próżności lgną sercem. *Bals. Sw.* 2, 276. Duch pokory zmieniwszy się powoli w pychę i świeckość, zapragnął porownać opatów z książętami. *Nar. Hſt.* 2, 339. ŚWIECOGAS, - a, *m.*, *pyralis*, rodzay owych sanocnic, które wieczorem lecą do zapalonéy świecy. *Kluk Zw.* 4, 107, Schmetterling: ge, die ins brennende Licht fliegen; *Boh.* świtluſſka; *ob.* Gasiświeczka. ŚWIECONOSCA, - y, *m.*, nosiciel świecy, *ob.* świecznik; der Lichtträger; *Rg.* svjechjonossaz; *Ec.* свѣщеносецъ. Ordynował go na wszyſtkie ordines kleryckie, iak niepoświęconego laika, czyniąc zaklinaczem, świeconoścą, poddziakonem. *Fund.* 74. ŚWIECONOŚNY, - a, - o, lichttragend, *Ec.* свѣщеносный. *ŚWIECORADŁO, - a, *n.*, ucieraczka, szczypce. *Ern.* 846, die Lichtputze. *SWIECOZAPALACZ, - a, *m.*, który zapala świece, der Lichtanzünder, *Ec.* свѣщезажигáтель, понамарь, *ob.* zakrystyan, kościelny. - (*ŚWIECZENNIK, Świeszczennik. *ob.* Swiaszczennik). - ŚWIECZKA, *ŚWIECZECZKA (*Mącz.*), - i, ż., *dem. nom.* Świeca, *Bh.* ſwjćka, ſwijćka; *Slo.* ſwjćka; *Sr.* 2. ſwjżka; *Vd.* svieshiza; *Cro.* szvechicza; *Rag.* svjechizza; *Ross.* свѣчка; ein kleines Licht, ein Lichtchen, (Oeſt Lichtel), Kerzchen. W latarni iaka iest świeczka, takie światło. *Sk. Kaz.* 6 *b.* Lepsza świeczka iedna przed sobą, niż dwie za sobą. *Cn. Ad.* 448. Słońca z świeczką szuka. *Pot. Zac.* 37. Nie znaydziesz go, byś go nie z świeczką, ale z pochodnią szukał. *Gor. Wł. F* 4. - Swiętym świeczki ſtawiaią. *Rey Ap.* 50, *et* 6, *Sekl.* 73, den Heiligen Lichter opfern; Lichter zu den Heiligenbildern hinſtellen. Ze świeczkami na Wielki Czwartek ſtawią, i chrześciańſką odprawuią pokutę. *Haur Sk.* 201. - *Prov.* Ni bogu świeczki, ni djabłu ożoga. *Zegl. Ad.* 256, *Rys. Ad.* 41, nikomu pożyteczny). Z tego Zacharka Ni bogu świeczki było, ni ludziom ogarka. *Zim. Siel.* 226. - Świeczka i dzwonek, znaki klątwy, Symbole des Kirchenbannes; przy klęciu ksiądz świecę zrzuca z ambony, i trzy razy dzwoni. *Ld.* - Lada świeczka, lada dzwonek znadnie ich odſtraszy, tak że samegoby się boga zaprzeli. *Rey Ap.* 17. Obawiam się za to tysiąc exkomunik srogich i świeczek z kazalnicy. *Opal. sat.* 154. Gasząc na nie świeczki, wyklęli ie. *Sk. Dz.* 1181. - §. Świeczki, brantki, cienkie rurki papierowe nabite mączką prochową, do podpalania podsypki. *Jak. Art.* 3, 318, *et* 431, Zundlichter. Główienki abo świeczki pachnące. *Sien.* 577 trociczki, Räucherkerzgen. Świeczki cyrulickie, rurki wydrożone do goienia ran w kanale korzenia. *Czerw.* 27. - §. Mlecz w pacierzowéy rurze u zwierząt, Świeczka *Ursino*, *Cn. Th.* 417, ſpik pacierzowy, das Mark im Rückgrade. - §. Swieczki, ziele, Swietlik, *Bh.* ſwětlik, téſſinka, ambrojka; *Crn.* suetlika *Bs* vidaç, petpriſtiça; *Rs.* очная трава, помочь; *euphrasia*, Augentroſt, Augendienſt, ein Kraut; ocsom slabym bardzo pomocne. *Syr.* 1335, *Urzęd.* 134, *Kluk Dyk.* 1, 214. ŚWIECZKOWY, - a, - e, od świeczek, Licht=; *Rs.* свѣчный, свѣщный. Knot świeczkowy. *Tr.* Świeczkowy, taniec świeczkowy. *Tr.*, der Fackeltanz, Lichtertanz. ŚWIECZNIK, - a, *m.*, lichtarz, *qu. v.*, der Leuchter; *Bh.* ſwjcen, ſwjcnjčeſ; *Slo.* ſwjcen, ſwetnik, ſwetnik; *Sr.* 1. ſwiećenk, lichtar; *Crn.* svejahnèk; *Vd.* svietnik, svieshnik, svezhnik, suetelnik, sveitnak, laihtar, svieshnjak, (*Vd.* Swieshnik, = Luty); *Cro.* szvechnyak, svehncjak, chirák, czirak, (*Cro.* szvetnicza, = lampa); *Dl.* svichjak, szvichnyak, (*Dal.* szvichnicza, = lampa, latarnia); *Sla.* svichnjak, csirák; *Bs.* svitgnak, kerostaç= (*Bs.* svjetgnak, svitgnica, = latarnia); *Rg.* svičtgnák. svjeetgnak; *Ross.* подсвѣчникъ, (свѣчникъ świecarz, przyświecający; свѣточъ, свѣтычъ latarnia); *Ec.* свѣщникъ, (свѣтильникъ lampa). Żaden świecę zapaliwszy, nie ſtawia pod korzec, ale na świecznik, aby widzieli światło. *Sk. Kaz.* 645, *Bibl. Luk.* 11. Żaden nie zakrywa świecy, zapaliwszy ią, pod iakie ciemne naczynie, ale ią zawżdy na świecznik ſtawia, aby wchodzącym w dom iaśnie świeciła. *Rey Pſt. Lll* 3. Oliwę lano do lamp, które ſtały na świecznikach. *Rey Ap.* 90. Nauczyciele są, iako świece na świeczniku w półdomu poſtawione. *St Kaz.* 45. Którzy na wysokich godnościach są, iako świeca na świeczniku przykładami gminowi świecić maią. *Star. Ref.* 65. - **§. Świeczniki dwa wielkowspaniałe W okręgach widzieć niebieſkich ſtworzone, Słońce światłością śliczną okazało, Aby nade dniem było przełożone, Jxiężyc, aby nocne zgromadzone Rozpędzał cienie, świecąc na przemiany. *Odym. Sw.* 2, Q 4, *ob.* luminarze, świątła, Lichter, Weltlichter. - §. Świecznik, pusderko, w którym puszkarz nosi na sobie świeczki czyli brantki. *Jak. Art.* 3, 318, die Zundlichterbüchſe. §. 2) Swiecznik, urzędnik, co świece, latarnie opatruie. *Cn. Th.* 1089, der Beleuchter, der die Beleuchtung zu beſorgen hat; W zakonach go lucernarzem nazywaią. *Wtod.*

ŚWIĘCZYC *herb*, *ob.* Świenczyc. ŚWIĘDZIC, ŚWIĘDZIWY, *ob.* Swędzić 2).

ŚWIEGOT, SWIEKOT, SWIEGOTARZ, ŚWIEGOTEK, - a, *m.*, = ŚWIEGOTKA, - i, *m.*, szczebiot, wielomówny, klekot, świegotliwy, nie wrzód mu w gębę, ięzyk mu iak na kołowrocie biega, świerabi go ięzyk, mówi, co ślina do gęby przyniesie; młynkuie; ein Schwätzer, Plauderer, Salbader; *Bh.* barmotlach; *Slo.* tlachać, barmotlách, tluchuba; *Sr.* 1. trcſkawcj, plampawcj, plapotaſ; *Crn.* ſęſla, klepétavz; *Vd.* shlabraus, zheblaus, trantou,

Digitized by Google

branzou, lapous, kvantazh, pledroves, jesikazh, lopotez, klopotez, shlabuder, trabusa; *Bs.* tlapaç, tlapa, çankavac; *Ross.* суесло́вецъ, шалбі́ръ, (cf. szalbierz), зазво́нный, (cf. zadzwonić), пустословъ, загово́рщикъ, разгово́рщикъ, переговорщикъ, перевѣ́тчикъ, блядосло́вникъ. *Swiekot *locutor. Mącz.* Świegotarz, gdy napadnie człowieka, uszy zaniepraźniaiąc, albo właśnie blegocąc, czas truie, tak że go nie zbyć, a ledwo wycierpieć możesz. *Eraz. ięz. E* 6. Przechodzi się sekret z ucha do ucha, aż trafi na świegota, który szeroko rozniesie i rozplecie z sporym naddatkiem. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 364. Nie przeſtawać z świegotami. *Mon.* 68, 52. Dzisiejsi świegotarze nie idą do doktorów; ale pismo sami lepiey rozumieć chcą. *St. Kaz.* 519. Rozkoszniki, świegotniki i niewieściuchy od dworu odegnał. *Sk. Dz.* 212. Sługa ma być wierny, i nie świegotką. *Petr. Pol.* 21, plotką). ŚWIEGOTAĆ, - ał, - ocę, *ŚWIEKTAĆ, świekçe *Med. ndk.*, (*Boh.* ſſweholiti *trissare*, o iaſkółkach); wiele mówić, klekotać, pleść, ſchwatzen, plaudern, ſalbadern, ſchnattern; *Slo.* tlachati; *Sr.* 1. zçiebotam; *Crn.* feflâm, zhénzhàm; *Vd* shlabrati, feflati, pladrati, zkeblati, faitati, trabusati, shvandrati, kvantati, berbrati, trantati, klatiti; *Cro.* chervoliti; *Bs.* tlapiti, cankati, zanovetati, mnogo govoriti, glamazati, *Rs.* пустословить, буесло́вить, многосло́вить, калякать, шалберить, шалберничать. *Ec.* блядословлю, праздносло́влю, суесло́влю. Panienka rada z tym młodzieńcem świegotała; lecz gdy się raz na onych baykach i próżney rozmowie z nim baw ła, *etc. Sk Zyw.* 1, 385. Świegoce o ſtrojach, bryzach i marności świata tego. *Birk. Zam.* 16. Kiedy dziecię świegotać poczyna przykładaią właśnie ſtarania, aby coraz większym ſtawało się szczebiotem. *Zab.* 6, 321. Przyrównywa niewiedzących co szemrzą, ptaſtwu onemu, które też umie świegotać kilka słów, iakowi są drozdowie, szpacy, krucy, sroki. *Hrbſt. Nauk. b* 3. Uczy się świegotać po Francuzku, szwargotać po Niemiecku. *Mon.* 73. 132. U człowieka świegotliwego żadnego czasu niemasz, któregoby milczał, iż gdy iuż pocznie, świekce bez końca. *Eraz. Jęz. F* 3 *b.* - 2) Świektać, brudzić, walać, beſchmutzen. *X. Kam.* - Swiegotanie, ŚWIEGOTARSTWO, - a, *n.*, paplanie, Geſchwätze, *Bs.* tlape, çanke, *Sr.* 1. plapotaçtwo, plampaçtwo, *Cro.* shptanye, (*cf.* szeptać); *Vd.* pladranje, pladraria, shnodranje; *Rs.* суесло́вїе, калѣки, пустосло́вїе, буесло́вїе. ŚWIEGOTKA, - i, ż., kobieta szczebietliwa, plotka, eine Schwätzerinn, Plaudertaſche; *Vd.* feſla, shlabranka, *Crn.* zhénzha, *Bs.* tlapnića, çankaviça). On naypierwszym ieſt woźnym bogini świegotki, Pod iego są pieczęcią wszyſtkie babie plotki. *Nar. Dz.* 3, 106. - 2) Świegotka, *mascul.*, *ob.* Świegot. ŚWIEGOTLIWOŚĆ. - ści, ż., *Nar. Tac.* 3, 19, szczebietliwość, die Schwatzhaftigkeit; *Rr.* 1. plapotaçinoſçi; *Vd.* pladruſt, lopotanje pladrashnoſt, jesizhnoſt; *Ec.* щеслові́е. ŚWIEGOTLIWY, ŚWIEGOTNY, - a, - e, ŚWIEGOTLIWIE *adv.*, wielomówny szczebietliwy, plotliwy, ſchwatzhaft, geſchwätzig, plauderhaft; *Slo* tlewetný; *Sr.* 1. plapotaçné, plamſpaté, plampaçné; *Vd.* pladrarſki, shlabrarſki, pladrashen, pledrashen, plodraft, jesikat, jesizhen, kvantashen, hlopoliu, shlabrou; *Cro.* chervolyiv; *Bs.* tlapiui; *Rs.* суесло́вный, пустосло́вный, буесловный, языкатый; *Ec.* блядословный. Świegotliwy człowiek woli przyiaciela ſtracić, niż słowa. *Eraz. ięz. J* 2. Świegotliwa baba. *Hrbſt. Art. B.* Mężni obrońce prawdy, naprzeciwko świegotliwemu kłamſtwu. *Hrbſt. Art.* 40. Kruk przedtym biały, przez sprawę świegotnego ięzyka inszą wziął poſtawę. *Otw. Ow.* 81. Świegotne obmowy Za naypierwszą dziś chlubę maią białeglowy. *Nar. Dz.* 1, 142. Sroki świegotne. *Kmit. Spyt. A* 4. Świegotna wrona. *Anakr.* 15. Wilgi świegotliwe. *Ban. J* 3 *b.* Świegotne gniazdo. *A. Kch. W.* 354. Będą się Echa świegotne swarzyły O imię twoie, będą cię wielbiły *Paſt. F.* 14. Prawa kręte, *świekotliwe. *Ryb. Gesl. B* 3.

ŚWIEKIER, *ŚWIOKIER, - kra, *m.*, *Ger.* der Schwäher, cf. Schwager, *Pol.* szwagier, *Hisp.* suegro, *Suec.* swaer, *Anglos.* swaegr, *Ulphil.* swaigra, *Wallis.* chwegr, *Lat.* socer, socrus, *Gr.* ἑκυρος, *cf. Germ.* Schwieger); męża ojciec; żony ojciec. *Sed aliqui volunt*, *mariti patrem vocari* swiekier, *uxoris vero* teść, cieść. *Cn. Th.* 1089, des Mannes Vater; der Frauen Vater; der Schwiegervater; *Slo.* ſwekor, ſwoker, ťeſt', ženin aneb mužow otec; (*Bh.* pratchán *prosocer*); *Cro.* szvèker, (mężowy ojciec, *Cro.* tazt, żony ojciec); *Rg.* svèkar, *socer*, *padre del marito*; *Bs.* suekar; *Sla.* taſt; *Rs. et Ec.* свекоръ. Jetro, świekier Moyżeszow. 1 *Leop. Ex.* 18, 12, cieść Moyżeszow. 3 *Leop.*). Amfion mąż Nioby był synem Jowiszowym; dlatego Niobe świekrem swoim zwała Jowisza. *Otw. Otw.* 225. Świekier ieſt żony mey ojciec; ale dziś pospolicie ojcem zowią wedle zwyczaiu, a nie świekrem. *Sax. Porz.* 132. Maniak świekier albo cześć Swantopełka. *Stryik.* 173. Swantopełk świekier Bolesława krzywouſtego. *ib.* 179. Rzekł do *świokra swego. *Leop. Genes.* 30, 24. Iwan był Alexandrowi świekrem, a on mu zięciem. *Biel. Sw.* 256 *b.*; (*oppos.* zięć) U Rzymian zięciowie z swymi świekry, t. i. z ojcy żon swych, nie myli się społem w łaźni. *Eraz. ięz. C c b*; *Warg. Wal.* 278. ŚWIEKRA, ŚWIOKRA, - y, ż., ŚWIEKRUCHA, - y, ż., matka męża lub żony, teszcza. *Sax Porz.* 132; *Ger.* die Schwieger, Schwiegermutter; *Slo.* ſwekruſa, ťeſťina, manželowá aneb manželkina matka; *Bh.* ſwegruſſe, tchyné, (*Bh.* pratchyné *prosocrus*); *Crn.* svakena, shvagrèna; *Cro.* szvekèrva, punicza; *Sla.* punica; *Bs.* suekrrina, puniça, matti sgenina; *Rg.* svekàrva *la madre del marito*, pùnisa *la madre della moglja*; *Rs.* свекровь, *Ec.* свекры; *Gr.* ἑκυρα. Świekrą matkę mężową zowiemy *Sekl. Mark.* 1. Powſtanie świekra przeciwko synowey swoiey, a synowa przeciwko świekrze swoiey. *Sekl Luk.* 12. Świokra, *Warg. Wal.* 121, *Jan. Oksz. C. b.* Uyźrzał świekrę iego. 3 *Leop. Math.* 8, 14, matkę żony abo teszczę iego. 1 *Leop.*). Świekra i świekruchę, którzy ci na mieyscu rodziców będą, abyś we czci miała. *Teatr* 42 *d*, *D. Jn Plurali*: ŚWIEKRY, rodzice mężowe lub żonine, die Schwiegerältern. Daiąc córkę z domu za męża, upominali ią, aby świekry swoie, to ieſt rodzice męża swego czciła. *Sk. Zyw.* 2, 132.

ŚWIEKTAĆ, *ob.* Swiegotać.

ŚWIENCZYC *herb*, krzyż podwoyny w polu żółtym; na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 5, 5o.

*ŚWIEPIET, n. p. Ktoby świepiet umyślnie w czyim lesie porąbał, i miód wybrał, ma za to sześć rubli grosy zapłacić. *Stat. Lit.* 314.

*ŚWIERNIA, - i, ż., *ŚWIREN, - rna, *m.*, może zwiernia, ſkarbiec, schowanie, taynik. *X. Kam.* Za cóż twoie la-

Digitized by Google

musy, śpichlerze i świernie Z hańbą naszych słomianek wychwalasz obszernie? *Hor. sat.* 5. O pokradzieniu swirna albo kleci pańskiey: Gdyby pokradziono ziemianinowi swiren skarbny, albo śpiżarnią . . . *Stat. Lit.* 409. Z rynku Grodzieńskiego maią być poznesione drewniane kramy, swirny i iatki wszystkie. *Vol. Leg.* 5, 821.

ŚWIERCZ, ŚWIERSZCZ, ŚWIRK, ŚWIERK, ŚWIERCZEK, ŚWIERCZYK, - a, *m.*, *dem.*, *Bh.* cwrk, cwrćek, (cwrćała *turdus*); *Slo.* świrćek, ćwrćek, *Sr.* 1. schwerecj, *Crn.* shurk, gril, murènzh, (*Crn.* shvergolishe, = organy); *Vd.* sherzhovez, sherzhek, gril, marsha; *Cro.* chvèrchek, chmerchek, shmerchek, szmèrchek, schyuricz; *Dl.* ſtùrak, cercjak, csarcsak; *Rg.* sctûrik, (*Rg.* sviralla, sveróka, surla, svardoniza, = flet); *Bs.* cjarcjak, crricjak, popak, szturak, ſturaç, kries, çrriv, koji vecer çrrici, (*Bs.* svirna, sviralla, = piszczałka); *Rs* свеpмъ, свеpчокъ, кузнéчикъ; (cf. *Germ.* ſchwirren. *Suec.* swirra, *Ital.* sguirrare). Świerszcz *gryllus* owad maiący tylne nogi długie, ſkoczne; ſkrzydła cztery po bokach zwiisane, ktoremi ruszaiąc ociera ie o grzbiet; tym sposobem poruszone powietrze wydaie ćwierk. *Zool.* 152, die Zirſe, Zirke, Schirke, Schörke, Grille. Swierszcz świerszcoc, świerkoce, ćwierka. *Dudz.* 21; *Ecc.* кобылки и свеpчки чиpкаютъ. W wieczorne dni letnich zacisze Polne się świerki z dala odzywaią. *Kras. Off. B.* Ten co ięzyka wściągnąć nie umie, wyda się głosem swym, iako świerczkowie, którzy się oznaymuią, świerkocąc gdzie są. *Eraz. ięz. M* 5 *b.* Nie żal na śpiewce świercza noc przeczuwać całą. *Przyb. Ab.* 6. Wychudł iak świerczek polny. *Kmit. Spit. D* 4 *b* iak szczapa, iak gont, iak śledź). - *fig. tr.* Nauczyć go niewola robić, gdy mu przyprze, a świercze za piecem zaſkwierczą. *Glicz. Wych. P* 4 *b*, cf. gdy mu psy za uchem zawyią, gdy będzie w kłopocie). Świerszcze ma w głowie. *Kluk. Zyw.* 4, 361, rupie ma w głowie, es geht ihm im Kopfe herum. - 2) Świercz, naymnieysze działko, wyrzuca 1 i ½ uncyi żelaza. *Archel* 11, die kleinſte unter den Kanonen. - 3) Świerczek, Świerczek *herb*, litera wielka *N*; na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 50. ŚWIERCZNY, - a, - e, od świercza, Grillen-. Patrz na koniczka świerczncgo; ten niewiele półmiſków miał na obiad, a iako głośno śpiewa, rosy trochę ſkoszto awszy. *Birk. Kaz. Ob. L* 2. ŚWIERK, - u, *m.*, ŚWIERKA, - i, ż., ŚWIERCZYNA, ŚWIRCZYNA, - y, ż., smrok, smroczyna, w górach Krakowſkich smrek, *ob.* smerek; die Rothtanne; *Bh.* ſmrk, ſmrćek, ſmrkowina *pinus*; *Sr.* 1. ſchmrók *picea* *Crn.* smręka *pinus*, smreshje *pinetum*; *Vd.* smreka, smrökauo dreuo, jel, smolnu drevu *pinus*; *Cro.* szmrèk, szmreka, = sosna, *Bs.* smarsja, jeliça, = iodlina; (*Bs.* smricka, smrjek; *Rg.* smrjêk, smrekka: *Sla.* smrika *iuniperus*). Co u nas nazywaią świerkiem, iest tylko odmianą iodły; drzewo czerwone, szyszki mnieysze; w ogniu potężnie trzeszczy i ſkry rozrzuca. *Kluk Rosl.* 2, 25. Świerczyną i cyprysem oſtrym osłoniona. *Otw. Ow.* 108. ŚWIERGOT, ŚWIERKOT, - u, *m.*, świergotanie, ćwierk, ćwierkanie, *Ger.* das Schwirren, Geſchwirre. Konik polny słodkim żeńce ćwierkotem łechce. *Zab.* 10, 412. Kryniczny ſłoku, ongi zasnąłem przy tobie. Raziłeś mi świergotem różnym uszy obie. *Zab.* 9, 380 *Byſſ.* ŚWIERKAĆ, ŚWIERGOTAĆ, ŚWIERZGOTAĆ, ŚWIERKOTAĆ - ał, - ce *Med. ndk.*, ŚWIERSZCZYĆ *kontyn.*, *Boh.* cwerkati, ſſwirinkati, crwlikati, (cf. terlikać); *Crn.* zhivkam, (*Crn* shvergoléti, = grać na organach; terlikać iak wróbel); *Vd.* zherzhiti; *Cro.* chverchati, czverchim, chverchim, gyumboréti, sùmboriti; *Dl.* ſturiti; *Rg.* sctûrati, (*Rg.* sviriti ù sviráku *tibia canere*); *Bs.* crricjati, (*Bs.* sviriti *tibiis canere*); *Ross.* чиркать, дребезжать; (*Ec.* свирякю; *Gr.* συρίζω *fiſtulo*; *Ross.* свирѣль piszczałka trzcinna); ćwierkać, *Gr.* ſchwirren, *Suec.* swirra, *Ital.* sguirrare). Świergotanie świerszcza ztąd się ſtaie, kiedy się zadnie iego nogi ocieraią o ſkrzydła. *Kluk. Zw.* 4, 96, *Chmiel.* 1, 86. Człowiek świegotliwszy nad kobyłkę, która ćwierkoce uſtawicznie. *Eraz. ięz. D* 6 *b.* Ptaſtwo małe świerzgoce. *Dudz.* 21. Ptaszęta drobne koło okień iey świerkocą. *Tward. Pas.* 34. Jaſkołka, po wdzięcznym drzewie się wieszaiąc, Świerkotała na swoy los narzekaiąc. *Tward. Daf.* 80. Jaſkołka świergoce, papuga świegoce, kania ſkrzypi, kawka kwacze. *Tol. Saut.* 89. Świerkotał ptaszek w klatce z drocików zrobiony. *ib.* 38. *Świergolą syrokosy. *Ban. J* 3 *b.* Wróbel świerkał. *Ban. J* 3 *b.* Wróble, gdy się kupią, świergotaią a kąsaią się: na deszcz. *Haur. Sk.* 103. Świerszczą wróble na płocie. *Pot. Arg.* 589. ŚWIERKOTLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, świerkot wydawaiący, ſchwirrend. Świerkotliwa iaſkółka. *Tr.* ŚWIERKOWY, - a, - e, od świerku drzewa, Rothtannen. *Cn. Th.* 1090.

ŚWIERZB, - u, *m.*, *Bh.* ſwrab, ſwrb, drbanina, praſſiwka; *Sr.* 1. drava (*ob.* drapać), praſchiwoſći (*ob.* parszywość), żwa drapa; *Sr.* 2. dravawa, ſchuuna; *Crn.* garja, hraſta, *ob.* kroſta, (*Crn.* serbezhisa, = bolączka świerzbiąca); *Vd.* serbnisa, srab, kraſta, kröza, garje, harja; *Cro.* szrâb, szerbechicza, szerbina; *Sla.* svrâb, shuga; *Rg.* srâb, *vulg.* srâbex, (*Rg.* osrâbiti, osrabglivati kogo, *scabie inficere*); *Bs.* serbesg, srribesg, sarbesg, srâb; *Ec. et Rs.* свербъ, свербежъ, свербóма, свербячка, крáсма, нечистъ, чесóма, чесомка, очóсъ, восцà, (*Hbr.* גרב garabh *scabies*); świerzbienie ciała przemijaiące bez kroſt. *Cn. Th.* 1090, świędzenie, das Jucken. - Świersb, ŚWIERZBIĄCZKA, - i, ż., choroba, gatunek liszaiu, die Krätze. *Perz. Lek.* 137. Plaſtr na świerzbiączkę albo na gnoiſty liszay. *Sien.* 162. Na suchy świersb na licu i indziey recepta. *Sleszk. Ped.* 42. Świerzb, parch końſki. *Hipp.* 120. Niecierpliwą świerzbiączkę paznokciami ryie. *Zab.* 6, 168 *Min.* - *tr. fig.* Świerzbiączka do czego, chętka łechciwa pociągaiąca, die Sucht zu etwas, die Neigung, der Trieb. Przeklęta do kart świerzbiączka. *Teatr* 48, *A* 6. Świerzbiączka pisania, niebezpieczna choroba. *Zab.* 7, 97, der Schreibekitzel, die Schreibeſucht. ŚWIERZBIĆ *Jmperson.*, ŚWIERZBI mię co, *Bh.* ſwrabiti, ſwrbéti; *Sr.* 2. ſwerbiſch; *Crn.* serby mêne, ripim; *Vd.* serbi, serbeti, serbat, praſkat, zhassat, serbenje, serbetje; *Cro.* szerby; *Rg.* sarbjetti; *Bs.* srbiti, srribiti, srbitti, sarbitti; *Ross.* свербѣть; (*Arab.* גרב *scabiosus fuit*, *Hbr.* גרב scharab *accendit*). Świerzbi, świędzi, es juckt. Świerzbienie nosa iest znakiem robaków w kiszkach. *Perz. Lek.* 189. - §. *fig.* Zęby mię świerzbią, żołądek mruczy. *Teatr* 42 *d*, *A*, zęby piszczą, łakomią się, die Zähne jucken, haben Appetit zu etwas. Grzbiet go świerzbi. *Teatr* 52 *d*, 80, *Off. Str.* 1, załawia, goni na guz, na złe, der Buckel juckt ihm, die Haut juckt ihm. Świerzbi go ięzyk, świegotliwy. *Cn. Ad.* 1116, er kann

ſein

ſein Maul nicht halten. Dłoń mię świerzbi. *Off. Jr.* 3; odbiorę co pieniędzy). Świerzbiące ręce. *Birk. Gt. K.* 47; do których co prędko się przylepia, Finger, an denen gern was kleben bleibt. Świerzbiący, *Boh.* ſwrbolawý; *Ecc.* чешемъ. Wolałbym przez rok pchły z worem na paſtwę wynosić, niźli iedney świerzbiącego łona niewiaſty ſtrzedz przez ieden dzień. *Ezop.* 119. Owe panie duszki, Co się przed każdym ſkarżą, że ich świerzbią brzuszki. *Paszk. Dz.* 127, cielesności oddane). Według swych pożądliwości nagromadzą sobie uczycielów, maiąc świerzbiące uszy. *Zygr. Pap.* 104, łechciwe, pieszczone). Świerzbiał cię pokoy! *Cn. Ad.* 619, obmierzł mu pokoy; *cf.* Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie parszywe prosię, er war der Ruhe überdrüſſig. SWIERZBOWATY, - a, - e, - o *adv*, świerzb maiący, świerzbiączkę chorobę cierpiący, krätzig; *Boh.* ſwrbowatý, chraſtawý; *Sr.* 1. drapowité, praſchiwé; *Crn.* hraſtov, gnojov, ripęsh; *Vd.* harjaſt, kraſtou, kraſtau, srabliu, krözou; *Cro.* szrablyiv, szrablyivecz; *Bs.* srabgliv, srabglivaç; *Sla.* svrabljiv, ſtrugàv; *Rg.* srabgliv, srabglivas, srabgliviza; *Rs.* чесомочный, чесóменъ; *Ec.* краcтомый, (*ob.* kroſtawy). Świerzbowaty człowiek. *Perz. Lek.* 55. Obsypanie głowy świerzbowate. *Perz. Lek.* 141; cf. Parchy, *cf.* Ognipióro). ŚWIERZBOWATOŚĆ, - ści, ż., mienie świerzbu, kroſtawość, die Krätzigkeit; *Sr.* 1. praſchiwoſci, (*ob.* parszywość); *Crn.* serbę hnoſt, serbéshûſt, serbézhina, ripézhuſt; *Vd.* serbeshnoſt, serbezhina, srablivoſt, harjavina, kraſtavina; *Cro.* szrablyivoszt.

*ŚWIERZEPA, *SWIERZOPA, *ŚWIRZOPA, *ŚWIERZEPICA, - y, ż., *ŚWIERZOPKA, ŚWIERZOBKA, *ŚWIRZOPKA, y, ż., *dem.*, (cf. źrzobek, źrzebek, źrzebię); *Bh.* hřebice, hřebička; klacz, kobyła, die Stutte. (*Rs.* свирѣпый, свирѣпъ, beſtyalſki; *Ec.* свирѣпость, свирѣпоcтвъ beſtyalſtwo, zwierzęcość, свирѣпcтво, дичина, рсемѣнїе лѣсное). Klacze nazywano świerzopy. *Czach. pr.* 2, 240. Konie tylko dwa kroć przez dzień z świerzepicami spuszczać. *Cresc.* 682. Świerzobka ze ſtada, *armentalis equa. Mącz.* Trzy tyaiące świerzop i ze źrzebięty, z sobą pognali. *Baz. Sk.* 543. Piękną świerzepę od woiowania wyzwolił. *Kosz. Lor.* 131 *b.* Klaczę abo świerzepę, na którą ku potrzebie wsiadał przeciw nieprzyiacielowi, kazał wodzić pod dekiem złotogłowowym. *Biel. Sw.* 173 *b.* Koń rżaniem długim znaczy pożądanie świerzopy. *Hipp.* 5. Cena koniom roboczym domorosłym: za konia abo za świerzopę dwie kopy groszy; za trzeciaka źrzebca od roboczych świerzop dwie kopy groszy, za trzeciaczkę świerzopę dwie kopy. *Stat. Lit.* 393. Tatarowie a źrzebców i świrzopek krew puszczaiąc źrą, iak psi. *Gwag.* 590. W ciągnieniu się nań nie poſkarży chłopek, Na podwodę mu nie wzięte świerzopek. *Kchw* 7. *Turſki bunczuk świerzopy nie czyni pogasem. *Kchw. Fr.* 83. Świerzopka trzyletnia Nie da się dotknąć, a patrząc na źrzebca Kopytem depce. *Hor.* 2, 98 *Nar.* *ŚWIERZOPI, *ŚWIRZEPI, - ia, - ie, klaczy, kobyli, Stutten-. Pograbienie ſtada świerzopiego; gdy dzierżący to ſtado źrzebca abo świerzopę umorzył, nawiązka za źrzebca ośm kop groszy, za świerzopę cztery. *Stat. Lit.* 391. Stado świerzepie, bydło dworne przy wdowie zoſtaią *ib.* 227.

ŚWIEŚĆ, - ści, ż., sioſtra męża lub żony. *Sax. Pors.* 132, *Volum. V.* żelwica, des Mannes Schweſter, der Frauen Schweſter, die Schwägerinn; *Boh.* ſwatka; *Sr.* 1. ſwakowa, ſwakowa, ſwagerna, (*ob.* szwagrowa); *Crn.* svakèna; *Vd.* svakinja, bratouna shena, svaka, shlahta po moshi, posheni svaſt, sveſt; *Bosn.* zava, seſtra musevlja; *Sla.* svâšt; *Ross.* свекомь, своячина, своячница, (*ob.* swoia), золóвка, золóвушка. Świeść, mężowa sioſtra. *Dasyp. Z* 4 *b*, żelw, żelwica. *Volckm.* 371. Posłał Mendog do świeści, sioſtry żony swoiey, aby przyiechała na pogrzeb sioſtry. *Stryik.* 287.

*ŚWIESZCZENNIK, *ob.* Świaszczennik.

ŚWIĘTALNY, *ob.* Świąteczny.

*ŚWIETLICA. *ŚWIETNICA, - y, ż., *Boh.* ſwětnice, ſwětnička; (*Vd.* svietnicza, = świecznik, *Vd.* svitnishe, parlament); *Ross.* свѣтлица, горница; izba, eine Stube. Widziałem w Bukoreſtu obraz Stefana Woiewody Wołoſkiego, na murze w świetlicy hospodarſkiey pokoiowey. *Stryik.* 669. Rozwieś cechy na pierszyny w świetnicy. *Sien.* 481. ŚWIETLICZKA, - i, ż., ryba morſka *lucerna. Cn. Th.* 1090, ein gewiſſer leuchtender Seefiſch. 2) Świetliczka, ziele, co w nocy świeci, abo iasnotka, ognik, gęsiboy, *nyctegreton. Plin.*, ein gewiſſes Kraut, das bey der Nacht glänzt. *Cn. Th.* 1090. *ŚWIETLIK, *ŚWIETELNIK, *ŚWIETNIK, - a, ein lichtgebender, leuchtender Körper; (*Dl.* szvitnyak, szvetnyak, szvetnicza; *Hg.* szvetnek, = pochodnia; lampa; *Ec.* свѣтильникъ lampa, *ob.* świecznik, *Rs.* свѣтецъ żelazne narzędzie, w które chłopi zapalone łuczywo wtykaią). *In sacra hiſtoria luminaria vocantur sol, et luna, quae ego redderem* dwa świetniki abo świetelniki, abo lampy, *non* światła, *quia* światło *eſt qualitas. Cn. Th.* 1087. Słońce, świetnik ten, zdaie się, iż nie ieſt tylko okręgiem ognia nayſubtelnieyszego. *Zab.* 6, 124 *Min.* Zorza, świetnik. *ib.* 133. 2) Świetlik, ziele, *ob.* Świeczki, 3) Świetlik, ryba, ŚWIETŁUSZKA, *miluus*, ięzyk ognisty, iak pochodnią pokazuie, w nocy pływaiąc po morzu. *Chmiel.* 1, 626; *ob.* Błyszczak. 4) Świetlik, *Bh.* ſwětlomuſſka, ſwětluſſka; *Dl.* szvitak, *lampyris*, owad; samice w nocy się świecą. Świętoiański robak ieſt gatunkiem świetlika. *Zool.* 167, *Kluk. Zw.* 4, 33, *et* 388; der Lichtwurm. ŚWIETLISKO, - a, *n.*, blache światło; ein elender Schein, elendes trauriges Licht, Przy tym bladym pogrzebowym świetliſku. *Stas. Num.* 2, 26. ŚWIETLISTY, - a, - e, - o *adv.*, świeciſty, pełen światła, lichtvoll, voll Licht. Gębczaſta kula słońca, otworów pełna, które ciecz świetliſtą piią. *Przyb. Milt.* 223. *ŚWIETLNY, *ob.* Świetny. ŚWIETŁOŚĆ. ŚWIETŁY, ŚWIETLEYSZY, *ob.* Świetły. - (- ŚWIETNIA, ŚWIETNICA, *ob.* Świątnica -). ŚWIETNIEĆ *Neutr. ndk.*, błyszczeć, świecić się, *Ross.* свѣтлѣть, посвѣтлѣть, blitzen, leuchten, ſchimmern; *pr. et tr.* Złoto, którym świetnieią bogaci. *Teatr* 49, 114. Choć głowa plocha Cnoty nie kocha, Przecię ią wielbi w tych, którzy cnotą świetnieią. *Mon.* 73; 40. ŚWIETNIĆ *cz. ndk.*, uświetnić *dk.*, świetnym uczynić, *pr. et tr.*, glänzend machen, verherrlichen, *Cro.* szvetlati, szvetlâm; *Rg.* svjetgljatti. ŚWIETNIK, *ob.* Świetlik. **ŚWIETNOGRZYWE konie Meryon sprzęga. *Dmoch. Jl.* 2, 296, o grzywach pięknych, iasney maści, glänzendmähnige Roſſe. ŚWIETNOŚĆ, - ści, ż., blask, iasność, Glanz, Licht,

Digitized by Google

Schimmer; *Slo.* świetłość; *Sr.* 1. światocjność; *Vd.* svetliest, svetloba, svetlina, svitluſt; *Rs.* сіяніе, свѣтозарность, знаменность, (cf. znaczność), лучезарность. - *pr. et fr.* Tego zbawiciel nie mowi, aby wielkością świetności święcenie imienia boſkiego na ziemi, równało się onemu niebieſkiemu święceniu. *Kuez. Kat.* 3, 503. Baieczne tam bóztwo z swą świetnością całą Z dworem piesszczonych bożąt i nimi panowało. *Przyb. Ab.* 137. **SWIETNOCIELNY, - a, - e, *Ec.* злакосіяющелень, *virenter splendens*, glánzend grünend. SWIETNY, *SWITNY, (*ob.* Świtny), - a, - e, ŚWIETNIE, SWIETNO, *SWIETLNO *adv.*, błyszczący, świecący, iasny, glánzend, blitzend, leuchtend, erleuchtet; *Slo.* świetlý, świetle; *Sr.* 1. świetliwé, świetwoscjiwé, światoscjné, pjewoßobné; *Vind.* svietel, presvietel, svietliu, vidliu, svietloben, svietezhen, svital, svetle; *Cro.* szvétli; *Bosn.* svitli, vlaſtelin; *Ross.* свѣтящійся, лучезарный; *Ecc.* благозарный, свѣтлый, свѣтло. Na tych kwiatach mnożą się *świtne robaczki, *cantheriades* zwane. *Haur. Ek.* 153. W poźrzodku dworſkiey zgrai, choć maiey świetni ekwipażem, wszyſtkich oczy obracali na siebie. *Mon.* 65, 63. Uſtawce synodu byli ludzie świetni, zacni, bogaci, abowiem cesarze byli. *Wiśn.* 166. Wsiada na wóz świetny, ozdobny. *Leszcz. Cl.* 66. Oycowie nasi nie używali purpur świetnych, kontentowali się suknem szarym, a cnotą się świecili. *Star. Ryc.* 41. Persyka chodziła w złotym odzieniu *świetlno. *Biel. hſt.* 132, *Biel. Sw.* 39. Przy twoiey splendorze *świtnolitéy szaty, nie mogą się odprawić przedświtne roraty. *Mon.* 69, 590. Sama potomność świetne odkrywa przymioty, Kto był pełen rozumu, i kto pełen cnoty. *Zab.* 15, 308. Świetnolity kalkan *Kchw.* 268. Żywot dworſki świetnogorzki. *Rys. Ad.* 81. Świetnozłote ozdoby. *Zab.* 12, 8. Świetnie się weselił. *Sekl. Luk.* 16; „znamienicie używał“). - cf. Prześwietny.

SWIĘTNY, - a, - e, święcony; geweiht: (*Bs.* suecjani *solennis*). - *In ludo chartar*: kralka świętna. *Teatr* 52, 106; która się święci. świątka, Trumpf. im Kartenſpiele. SWIĘTO, - a, *n.*, *Bh.* św'atek; *Slo.* świátek; *Sr.* 1. świátek; *Sr.* 2. ſwjéjen; *Crn.* prasnek, (*ob.* prazdnik), gód, (*ob.* gody); *Vd.* god, gued, presnik, prasnik, nediel, nedeu, nedju, (cf. niedziela), svetik, goden den; *Cro.* szvétek, svetek, suetezhni dan, (*ob.* świąteczny), blagdan, (*ob.* blogi); *Dl.* szlavni dan; *Rg.* svetkovina, blaghdan, svétas; *Bs.* suetkovina, god, blágdán, blaghi dan; *Sla.* svetkovina; *Rs.* праздникъ; dzień który się uroczyście obchodzi, święci, osobliwie dla pamiątki iakiego Świętego, der Feyertag, Feſttag, Heiligentag. Okrom Niedzieli kościoł i inne święta uſtawił. *Sk. Kaz.* 550. Źle święto święci, który w nie upadłego ratować nie chce. *ib.* 593. Święto ruchome, nieruchome; nakazane. *Cn. Th.* 1091. U leniwych zawsze święto. *Rys. Ad.* 69; *Slo.* kto ne rád robi, temu wjdicki świátek geſt, (hodi ſu). Święto do zbytku powód. *Cn. Ad.* 1120. ŚWIĘTOBOYCA, - y, *m.*, zabóyca świętéy osoby, ein Heiligenmörder. Wykonali w nocy rozkaz dany świętoboycy; zamordowali biſkupa z iednym benedyktynem. *Nar. Hſt.* 5, 360. ŚWIĘTOBURZYC, - a, *n.*, na świętych powstaiący, ein Heiligenſtürmer. Patrz, iak onemu świętoburzycowi gębę zatkał. *W. Poſt. W.* 597. *SWIĘTOCHROŃCA, - y, *m.*, *Ec.* священнохранишель, *Gr.* ιεροφυλαξ, *sacrarii custos*, *ob.* świątnik; cf. zakryſtyan; *Ec.* священнохранилище, *ob.* zakrystya. ŚWIĘTODAWCA, *ob.* Świątnik. ŚWIĘTODUSKI, - a, - ie, od Świętego Ducha, Heiligengeiſt-, n p. Wileńſka Świętoduſka archymandrya. *Steb. pr.*, *Slo.* światoduſnis, Świąteczny, od Zielonych Świąt. ŚWIĘTOGÓRSKI, *ŚWIĘTOHORSKI, - a, - ie, od góry świętey, vom heiligen Berge. Zwyczay oyców świętych da...nych Jerozolimskich i Świętogórſkich. *Pim. Kam.* 503. Starożytne uſtawy oyców świętych Atanazyusza i Piotra Atenſkiego, które się świętohorſkiemi nazywaią. *ib.* 297, od góry Libanu czyli Athos. ŚWIĘTOIAŃSKI, - a, - ie, tyczący się święta Jana S., das Johannisfeſt betreffend; *Bh.* światojanſký. Pieśń Świętoiańſka. *J. Kch. Dz.* 254, cf. Sobotka). Świętoiańſkie, z świętoiańſki grosz, zadatek, *arrabo. Męcz.*, Handgeld, Drangeld. Kontrakt takowy niech będzie utwierdzony albo zadaniem Swiętoiańſkiego albo litkupem. *Chel.* 107; *Vd.* likof. - §. *Hiſt. Nat.* Świętoiańſkie ziele, *Hypericum*, Johannisſtraut; pospólſtwo ma koło niego wiele zabobonów; osobliwie, ażeby go zbierać w południe na Ś. Jan. *Kluk. Rosl.* 2, 257, *Kluk. Dyk.* 2, 47. (*Crn.* shentjanshovza, z pewny gatunek wina). Świętoiańſkie iabłka, *ob.* Rayſkie iabłka. - Świętoiański robak, gatunek świetlika. *Zool.* 167, das Johanniswürmchen, *ob.* Świetlik). ŚWIĘTOIERSKIE wino, Sanct Georgen Wein. Wino Endeburſkie, Świętoierſkie, Rakuſkie, idą do Małey i Wielkiey Polſki. *Vol. Leg.* 3, 564. ŚWIĘTOKAŹCA, - y, *m.*, gwałciciel świętych rzeczy, der Entheiliger. Uciekay świętokaźco! Nie gwałć błogosławionych świętego siedliſka. *Przyb. Ab.* 215. Ci świętokaźcy śmieią przymówić S. Pawłowi. *W. Poſt. W.* 597, *Przyb. Luz.* 205. **ŚWIĘTOKAŹNI, - a, - ie, entheiligend. Święte i świętokaźne imię wraz wzywaią. *Przyb. Luz.* 99. **ŚWIĘTOKŁAMCA, - y, *m.*, ślubu nie dotrzymuiący, ein Gelübdebrüchiger. Gdy ociec Agamemnon u oltarza świętokłamca ſtanie, iak do ślubu córki, Sam Kalchas zląkł się niesłychanie. *Bard. Tr.* 248. - *Anat.* ŚWIĘTOKOSTNA okolica *regio sacralis. Rerz. Cyr.* 1, 20; koło kości świątnéy, die Gegend um das heilige Bein. ŚWIĘTOKRADZCA, ŚWIĘTOKRAYCA, ŚWIĘTOKRADCA, - y, *m.*, der Kirchendieb, der geweihete Sachen ſtielt; *Bh.* ſwatokradce; *Sr.* 1. ſwatohrabjnik; *Vind.* svetokradnik, zierkouni tat, zirkouni ropar; *Sla.* svetokradljivac; *Rg.* svetokraghjaz; *Rs. et Ec.* священнокрадецъ, святотатецъ, святокрадецъ, богокрадецъ, священнограбитель. Ktoby co z rzeczy kościelnych ukradł, świętokradztwo popełnia i ieſt świętokradzcą. *A. Zam.* 103. Ktokolwiek to, co boże ieſt, wziął, ieſt świętokradscą. *Gor. Sen.* 514. Świętokrayce gardłem karzą. *Gor. Sen.* 363, *W. Poſt. W.* 180. *Vox Polonica* świętokradzca, *ut Latina sacrilegus*, *Graeca*, *ιεροσυλος*, *non eum tantum*, (*ut sonat*), *denotat*, *qui rem sacram aufert*, *sed etiam eum*, *qui quocunque modo violat. Cn. Th.* 1091. - *fig.* Nie bądź świętokradscą przyiaźni, popolituiąc dla każdego iey święte imię: *ne profanez pas l'amitié. Stas. Num.* 1, 41. ŚWIĘTOKRADZCZYN, - a, - e, do świętokraycy należący, dem Kirchenräuber zuſtändig. Do świętokradzczyney łożnicy wszedł zaraz, do Erysychtona świętokradźcy, który boginiom chwały uymował. *Otw. Ow.* 340. ŚWIĘTOKRADZKI, ŚWIĘTOKRAYSKI, - a, - ie, ŚWIĘTOKRADZKIE, ŚWIĘTOKRADZ-

Digitized by Google

KO, SWIĘTOKRAYSKIE, po SWIĘTOKRADZKU *adv.*, kirchenräuberisch; *Sr.* 2. swatohrubejnicżki; *Vd.* svetokradni, sirkvoroparski; *Cro.* szvetokradni). Dlatego pieniądze nie są świętokradzkie, chociaż świętokradzko biorą się. *Pilch. Sen. list* 2, 456. Oddaymy to, cośmy świętokradzko wydarli. *Kell. list.* 2, 53. Świętokrayskie. *Zrn. Pst.* 55. SWIĘTOKRADZTWO, ŚWIĘTOKRAYCTWO, - a, *n.*, *Bh.* swás tokradej, *Sr.* swatohrubenstwo; *Crn.* svętorop; *Vd.* sirkouni rop, svetokradva, sirkvenatatvina; *Cro.* szvetokrazya; *Rg.* svetokraghia, svedogardje; *Ec. et Rs.* святоматство, святокрадство, священнограбительство; der Kirchendiebstahl, Kirchenraub. Gdy poświęconą iaką rzecz kto na swóy pożytek nieprzystoynie obraca, zowią to świętokrayctwem. *Karnk. Kat.* 351, *Klon. Wor.* 9. Wzięcie iakiéy rzeczy świętéy, świętokradztwem zowią. *Kucz. Kat.* 3, 162. Świętokrayctwo, SWIĘTOŁUPSTWO. *Klon. Jud.* 10, Kirchenraub. Popełnić świętokradstwo, *Rs.* святоматствовать; *Ec.* святокрáдствую. SWIĘTOKRZYSKI, - a, - ie, od S. Krzyża, n. p. w Warszawie, od Kościoła Ś. Krzyża, zum h. Kreuz, Kreuzkirchen:. Zegar Świętokrzyski ma iść nayregularniéy. *Teatr* 16, c 23. SWIĘTOKUPIEC, - pca, SWIĘTOKUPCA, - y, *m.*, symoniak, który święte rzeczy, urzędy etc., kupuie, lub przedaie, *Wlod.*, *ob.* świętoprzedawca, Käufer, oder Verkäufer geistlicher Sachen, Aemter ꝛc.; *Bh.* swatokupec. O biskupie tym statecznie twierdzili, iż iest symoniak abo świętokupca, iż pieniędzmi biskupstwa dostał. *Sk. Zyw.* 2, 26. Czy godzi się pod opatem świętokupcą abo symoniakiem służyć? *ib.* 25. Świętokupiec ten pocałebstwem sobie biskupstwo kupował. *Sk. Dz.* 560. Papieżem on nie był, ale świętokradzcą i świętokupcem. *ib.* 533 *et* 1049, *Zrn. Pst.* 261. ŚWIĘTOKUPSKI, - a, - ie, die Simonie betreffend. Złości świętokupskiey i kacerstwa być nie rozmażał. *Sk. Dz.* 1063. SWIĘTOKUPSTWO, - a, *n.*, *Bh.* swatokupectwj; *Rg.* svetopródsja; *Bs.* simonia, prodaja od svete stvari; *Ec.* священнокупство; Simonie, Handel mit geistlichen Aemtern. Symoniacką zarazą i świętokupstwem na duchowne urzędy puą się. *Sk. Zyw.* 2, 25. Uczyniony iest srogi kanon na symoniią i świętokupstwo, aby nikt nie śmiał za pieniądze nikogo święcić. *Sk. Dz.* 446, *et* 1191, *et* 1017. Beneficya kościelne kupuiąc i przedaiąc, w świętokupstwo wpadaią. *Hrbst. Nauk. m* 8 *b*; *ob.* Simoniia. *Modrz. Bas.* 555, *Mon.* 75, 591. SWIĘTOMARCIŃSKI, - a, - ie, od S. Marcina, Martins-, das Martinsfest betreffend. Świętomarcińskie lato, *Tr.*, babie lato, der alte Weiber Sommer. *ŚWIĘTOMYŚLNOŚĆ, - ści, ż., sposób święty myślenia, cf. bogomyślność, heilige Gedanken, heiliger Sinn. *Chodk. Kost.* 45. *ŚWIĘTOMYSLNY, - a, - e, - ie, *adv.*, święcie myślący, heiligen Sinnes. Tam ucsesni przykładni, świętomyślni, ciszy. *Chodk. Kost.* 40. ŚWIĘTOPIETRZE, - a, *n.*, grosz S. Piotra, pieniądz od każdéy głowy w Polszcze wypłacany każdego roku na lampę w kościele Rzymskim S. Piotra. *Krom.* 89, *Biel.* 61, *N. Pam.* 13, 80. Za naszéy pamięci ieszcze to Świętopietrze dawano. *Sk. Dz.* 907, der Peterspfennig. *Prov.* Podrwił Świętopietrze. *Rys. Ad.* 58.? ŚWIĘTOPRZEDAWCA, - y, *m.*, przedaiący rzecz świętą, *ob.* świętokupiec, ein Verkäufer heiliger Dinge. Świętoprzedawca przeklęty. *Smotr. Lam.* 25. Narowy te posągiem od Greków świętoprzedawców wzięte w Ruskich władykach się pokazuią. *Sak. Persp.* 4. SWIĘTORUSKI, - a, - ie, n. p. Świętoruska wiara, *Fund.* 29, wiara Święta Rusinów. ŚWIĘTOŚĆ, *ob.* Świątość. SWIĘTOSŁAW, - a, *m.*, imię męzkie, niby Święty Pani sława. *Chmiel.* 1, 60, ein Mannsname. *ŚWIĘTOŚPIEWNY, - a, - e, śpiewaiący świątobliwie, heilig singend. Cny Kostko, świętośpiewnéy doday proszę siły! *Chodk. Kost.* 2. *ŚWIĘTOSPORNY, - a, - e, sprzeczny w rzeczach świętych, uneinig in heiligen Sachen. Wolimy być z Jeremiaszem świętospornymi, a niżli z faleszniki psy milczącymi. *Zrn. Pst.* 3, *A. b.* ŚWIĘTOSZEK, ŚWIĄTOSZEK, - szka, *m.*, *Bh.* swatacel; *Rg.* svetàcjas; *Ross.* святóша, пустосвятъ, *f.* пустосвятка; *Ec.* ханжà z Turek); liziobrazek, ein Kopfhänger, Frömmler. Tenże to ów świątoszek, którego z mądrości Wychwalał wszystek ięzyk i z świątobliwości. *Kul. Her.* 82. Gdy go widzieli, że nie inaczey przystępował do magistra swego, tylko z uklękaniem i żegnaiąc się krzyżem Ś. nazywali go świątoszkiem. *Sk. Zyw.* 2, 144. Drugi w naszym położeniu, dyskret, nie dyskret, skrupulat, nie skrupulat, świętoszek, nie świętoszek, mnieyby ieszcze podobno miał od nas dyskrecyi. *Teatr* 21, 182. SWIĘTOWAĆ *Med. ndk.*, święto obchodzić, świątkować, święcić, *qu. v.*, feyern, festlich begehen. Zgromadzili się do Jeruzalem Wielkonoc świętować. *Leszcz. H. T.* 644. Często świętuiąc na wspólney biesiedzie Wszyscy zwykliśmy z sobą cieszyć się naymiley. *Przyb. Milt.* 178. ŚWIĘTOZIOŁ, - a, - u, *m.*, *santolina* rodzay rośliny, dokąd należy Cyprysowe ziele. *Kluk. Dyk.* 5, 50; die heilige Pflanze. (- *ŚWIETSKI, *ob.* Świecki -). ŚWIĘTY, - a, - e, ŚWIĘCIE *adv.*, *Boh.* swaty; *Slo.* swati; *Sr.* 1. światy, światy, swaté, swatujšti, swatomné; *Sr.* 2. świeti; *Crn.* svęt; *Vd.* svet, suet, sveti; *Cro.* szvét, szveti; *Dl.* szveth; *Hg.* szenth, szent, szentelt; *Bs.* sueti; *Sla.* sveti; *Rg.* sveet; *Rs.* свяmый, (*cf. Ital.* santo, *Lat.* sanctus); bezgrzeszny, świątobliwy, heilig, unsündig. Wołał Serafin ieden do drugiego: Święty Święty Święty Pan Bóg zastępów. *Leop. Jes.* 6, 3. Święty Boże, Święty mocny, Święty nieśmiertelny, śpiewanie kościelne, które zowią *trishagion* tróyświęta pieśń. *Sk. Dz.* 425; *Rg.* trosvetstvo, trosvètje). Święty, przez męczennictwo; heilig, für einen Heiligen erklärt. Święty Jan, Święty Marcin etc. Wypuszczę mu wieś na przyszły Święty Jan. *Teatr* 22, 86. Święty Antoni Padewski, co się z tym człekiem dzieie. *Teatr* 43 *c*, 9 *Wyb.* Święci ludzie maią swoie niedoskonałości. *Sk. Zyw.* 2, 177, i w kapicy wełna, nikt bez ale). O święty Sokratesie, tak cię Frazm mienił, Nie byłbyś nigdy świętym, gdybyś się nie żenił. *Kras. W.* 56. - *Simil.* ś. p., z świętey pamięci o nieboszczykach, (cf. Panie świeć nad duszą iego), seeligen Andenkens. Mówiąc o umarłym, powinno się dołożyć: świętey pamięci nieboszczyk. *Mon.* 74, 558. Odszedł na lepszy żywot z tego świata, świętéy pamięci Xiążę Krzysztof Zbaraski. *Birk. Zbar. Q* 2. Świętéy pamięci nieboszczyk pan nasz. *Kras. Pod.* 2, 28. Wiele winienem świętey pamięci matce moiey. *Boh. Kom.* 1, 175. - §. Święty, poświęcony, heilig, geheiligt, geweiht. Kościoł iest nazwany święty, bo na chwałę bożą poświęcony. W sta-

Digitized by Google

rym zakonie szaty, naczynia, ołtarze na chwałę bożą poświęcone zwano rzeczami świętemi. *Karnk. Kat.* 74. Kościoł w kredzie świętym mianuiemy. *Hrbſt. Nauk. B* 5 *b*. Czwarty ſtopień święcenia ieſt akolitów, a ten oſtatni między temi, które mnieyszemi i nieświętemi nazywaią. *Kucz. Kat.* 2, 618, cf. świecki). Święte świętych, das Allerheiligſte; *Ross.* святая святыхъ. Nayświętszą część kościoła żydowſkiego Święte Świętych zwano. *Jer. Zbr.* 329. Imię boże święte, cf. niespólne, niespólkuiące, nieudzielne, niepospolite, niespołeczniſte). Święte drogi. *Pam.* 85, 1, 594, cf. ślubne drogi, cf. pątnikowanie, pielgrzymowanie, Wallfahrten. Świętych rzeczy nie pospolitować. *Cn. Ad.* 1120. Świętym mieyscom day pokoy, szanuy ie. *ib.* 1119. Niemasz nic świętego dla gracza. *Teatr.* 45 *b*, 9. – Rok święty. *Birk. S. K. C* 2 *b*, *Petr. Hor.* 2, *R* 2, miłościwe lato, iubileusz, das Jubeljahr. – Dni święte, = święta, Heiligentage, Feſttage. Pospolicie oycowie nasi tak działali, Czeladce we dni święte tańce pozwalali. *Sim. Siel.* 52. – Pismo święte, bibliia, *Cro.* szvete piszmo; *ob.* Pismo. – Od Eugeniusza IV. nakazany ieſt sąd, nazywaiący się święte wybadanie. *Steb.* 35, inkwizycya święta. – Geografiia święta, opisuie kraie wspomnione w piśmie świętym, *Wyrw. G.* 3, die bibliſche Erdbeſchreibung. – *tr.* Jezioro Święte, pod Gnieznem, toż ma być, w którym bałwany pogańſkie topiono. *Dyk. G.* 3, 89, *Ład. H. N.* 59; der heilige See. Święta, rzeka, w powiecie Wilkomirſkim. *Dyk. G.* 3, 89; ein Fluß in Litth. – §. Święty, świątobliwy; święcie, świątobliwie, heilig (der Geſinnung nach). Juno bogi piekielne, Tytany wymienia, Swiadcząc się, że dotrzyma obietnicy święcie. *Dmoch. Jl.* 2, 49, sumiennie, skrupulatnie, ściśle). Święcie z świętym kapłanem rozprawia. *Chod. Koſt.* 52, *Sla. Prov.* tko sveto xivi, sveto umre, = kto święcie żyie, święcie umrze. – §. Święty *varie*, błogosławiony, błogi, szanowny, heilig, geſegnet, preislich. O święte prawa. *Pasz. Dz.* 106. Chléb święty. *Cn. Ad.* 61. Day mi święty pokoy. *Teatr* 21, 299, den lieben Frieden. Swięta to woyna, mścić się swych wolności, A zaś przeklęta z niesprawiedliwości. *Pasz. Bell. A* 4 *b*. Święte panowanie Jagiełłowe i Kazimierzowe; tudzież dzielność i cnoty Zygmunta. *Stryik.* 688. O święty związku małżeński. *Teatr.* 18, 46. Święta to rzecz, gdy dwie ręce pomagaią sobie. *Alb. n. W.* 9, dobrze mieć przyiaciela, *vel* ożenić się). Jeść, pić, nic nie robić, to więte iakieś życie. *Teatr* 21, 55. O święty kiiu, bądź nam na pomocy, A nie racz dać tym pauiom nad nami téy mocy. *Papr. Kol. Q* 5 *b*, dzielny, pomocny, skuteczny. 2) *Subſtant.* Święty, *Vd.* svetnik, *Rg.* svêtaz, *Rs.* святець, *vulgo* Świątek (*qu v.*; cf. *fem.* Święcica); ein Heiliger. Czczenie świętych, *Rs.* мкоиопоклóненїе; Czciciel świętych, мкоиопоклóнникъ. W poczet świętych przyiąć, *Ec.* упреподóбитити, почесть святыхъ кого. Przez Świętych do boga, a przez sług do pana, Droga każdemu, iak mówią, usłana. *Pot. Arg.* 174, *Jabł. Ez.* 14. Przez pany do króla, a przez święte do boga. *Rey Pſt. Z.* 1. Próżno się ty od Świętych masz pomocy spodziewać. *Bzop.* 8; *Slo.* nè mi ku ktorému ſwatemu ſa obrátit, *non reperit rimam*, nie wie, ku któremu świętemu się obrócić; przyparto go w ciasny kąt, w kozi rożek). Wszyſtkich Świętych dzień, święto, *Slo.* den wſech bożich ſwatich; *Vd.* sviuveti; *Sla.* svisveti; *Cro.* Vszeszvéte (*Cro.* Vszeszvètchak *November*, *ob.* Liſtopad). Szkoda się czynić świętym, kto się csuie w grzechu. *Pot. Jow.* 208. Maią i święci swoie ułomności. *Sk. Zyw.* 1, 346. I święty tam się nie wysiedzi. *Rey Wiz.* 64 *b*. Gdy go odrą dłużnicy, zoſtanie nagi, iak święty. *Nar. Dz.* 3, 228, cf. Turecki Święty, derwisz, pizus, bizun). SWIĘTYNIA, *ob.* Swiątynia, Świątnica.

Pochodz. *Święcić. świaszczennik, świeszczennik, świąteczny, świątek; świątka, Swiątki, świątnica, świętnica, świętnia, świątynia, świętynia; świątnik, świątny, świętny; świątobliwość, świątobliwy; świątość, świętość, świętoszek, świątoszek; święcica, odświętny; poświęcić.* (Etym. cf. *świt, światło* etc.).

ŚWIEŻEĆ *niiak. ndk.*, (odświeżać *dk.*, *qu. v.*), świeżym się ſtać, friſch werden, *Rs.* свѣжѣть, посвѣжѣть. Lub świeżeie wspomniony żal, ścierpię wżdam napomnieć swe dzieie. *Zebr. Ow.* 362, *admonitu quanquam luctus renouantur amaro.* ŚWIEŻOŚĆ, - ści, ż., (*Sr.* 1. świżność prędkość), *Rs.* свѣжесть, niezwiędłość, niedawność, nowość, die Friſchheit, Unverwelktheit, Neuheit, *phys. et tr.*, W mieście świeżość codzienna wiadomości rożnych. *Mon.* 74, 406. ŚWIEŻY, - a, - e, ŚWIEŻO *adv.*, ŚWIEŻUTEŃKI, ŚWIEŻUTENECZKI, ŚWIEŻUSIENIECZKI, ŚWIEŻUCZKI, ŚWIEŻUCHNY *intensiv.*, nowy, niedawny, dawnością nienadpsuty, niezwiędły, *Boh.* świży; (*Sr.* 1. świżné prędki); *Crn.* frishn, (*ob.* frysz), firsh, zverſt; *Cro.* novi; *Bs.* prisan, frescjak; *Ross.* свѣжій, свѣжехонекъ, свѣженькій; *Ec.* новокрáтный, свѣжій, friſch, unverwelkt. Swieży kwiat lepiey pachnie. *Sk. Zyw.* 2, 249. Świeże kwiatki, żywey miłości są zadatki. *Teatr* 51, 15. Lepsza suknia nowa, niż ſtara, a ryba świeża, niż zmarła. *Sak. Kal. B* 2 *b*. Świeże mięso, *Rs.* свѣжина. Świeżo solony, *Rs.* свѣжепросóльный. Nieco świeży, *Rs.* свѣженáтый. Świeże rzeczy przyiemnieysze. *Cn. Ad.* 1121. Niech będzie rzecz mało co warta, ieżeli iednak ieſt świeża, ſtaie się wnet modną, zatym drogą i szacowną. *Mon.* 64, 294. Przyiaciel nie ma być iak kwiatek, który poki świeży, póty miły. *Rys. Ad.* 57. Świeże iaia, które cały swóy białek zachowuią. *Reg. Dos.* 1, 121. Hoży i świeży chłopiec. *Teatr* 54, 22. Chłopiec świeży, iak malina. *Teatr.* 10, 31, *cf.* iak grosz). Usta Świeże. *Teatr* 23 *b*, 67. Wyniosł księgę Minosową, Chowaną w złotey ſkrzynce, świeżą, iakby nową. *Jabł. Tel.* 68. Świeżobarwe kwiaty. *Przyb. Ab.* 184. Płacą im świeżemi pieniądzmi, co ie dopiero z pod młota biorą. *Star. Dw.* 39. Świeże urodzone dziecko. *Kras. Pod.* 2, 18, dopieruteńko urodzone, neu geboßren. Ma żałość w zacierzy świeżusieniecko. *Zebr. Ow.* 331. Niemasz godziny, iak świeży kuryer przybył. *Boh. Kom.* 3, 198. Słuchaymyż też świeższych rzeczy. *Ząbk. Mł.* 408, nowszych, późnieyszych). Bóy się woyny narodu świeżego. *Bard. Tr.* 381; niespracowanego, *dużego, czerſtwego). Wpiszę to, póki świeża pamięć. *Hor. sat.* 215. We wszyſtkich, tak ſtarodawnych, iak w świeżopamiętnych potrzebach, Litwa na wielkiey pomocy zawżdy Polakom była. *Stryik.* 664. – Jawny albo świeży uczynek ieſt to, kiedy się co świeżo ſtanie. *Szczerb. Sax.* 169. Czas świeżego złego uczynku niech będzie rok i 6 niedziel. *Herb. Stat.* 52, na gorącym uczynku, auf friſcher That. Gdy kogo za świeża poimaią na mężobóyſtwie abo na gwałcie . . *Sax.*

Digitized by Google

Porz. 51. Rany swe za świeża pokaże ławnikom. *Chel.* 26. ŚWIEŻYĆ *cz. ndk.*, odświeżać, erfriſchen, friſch machen. (*Ross.* свѣжевать, освѣжевать, свѣжую ſkórę zdzierać, свѣжеваніе zdzieranie ſkóry). Wy Zefiry gór wierzchołki zielone Świeżycie duchem swobody. *Kniaz. P.* 3, 51.

SWINI, - ia, - ie, *Bh.* ſwinnj; *Sr.* 1. ſwinacżé, ſwiniazy; *Vd.* svinſki, svinarſki, (*ob.* świnſki, świniarſki); *Cro.* prášchyi, (*ob.* prosięcy); *Dl.* karmechi, (*ob.* karmnik); *Rg.* prasłcni; *Ross.* свиный, od świni, Schweines, Saus. Świnia maciora wydaie raz lub dwa razy na rok na iedno gniazdo kilkoro do kilkunaſtu prosiąt. *Zool.* 381. Świnie udo, *ob.* Szołdra, kąp'). Świnia głowa, *ob.* Głowizna; *aliter* świnia głowo! s głupcze! Schweinskopf! Gänſekopf! Do kogo ty to mówisz? *Ry.* Do ciebie, świnia głowo! *Teatr* 56 *c*, 95. Świni chlew, *ob.* świnnik, cf karmnik. - Świnie łayno, *Vd.* svinzhlak, svinſki klat. Świnia trzoda, s trzoda; *Rg.* ſtadda praascoje, xirni sko, (*ob.* żer, *ob.* ſkot). *Oecon.* Świnie wrzody, zauszne, zauszyce, bolączki pod gardłem, szkrofuły, świnie guzy, bo świnie temi wrzodami często niemogą. *Urzęd.* 154, *et* 36, *Syr.* 8, *et* 491, *et* 588; ſkwinancya, świniogorz, Halsbräune, Bräune, Kehlſucht, wildes Feuer. - *aliter*: Koń oſtréy kości, którą świnią nazywaią słabego biegu. *Lek. Kon.* 9, *Hipp.* 11; ſcharfe hervorſtehende Knochen an den Pferden. - *Botan.* Świni orzech abo kasztan, *ob.* Kasztan. Świni mlécz, papawa, mniszek, mnich, popia główka, mnisza główka, psi mlécz, świni pyſk, radyki, wilczy ząb, żabi kwiat, plesz, lwi ząb, gołębi groch, Mönchskopf, Pfaffenplatte, Butterblume, Dotterblume, u. ſ. w. *Urzęd.* 268, *Syr.* 1154, *leondoton Taravicum. Linn.* Świni mlécz, leśny mały, prosiennik, prosienniczek, *hypochaeris porcellia*, Ferkelkraut, Cykorya świnia. *Syr.* 1168. Świni chléb, *ob.* Świniak ziele. (*Sr.* 1. ſwinacza trawa snoryż ziele). Świnia rzepka. *Syr.* 568, Lwi liſt, Löwenfuß. Świni mord, ziele, od którego świnie zdychaią, *che topodium*, Gänſefuß, Saurodt. *Syr.* 1458. Świnia wesz, *cicuta*, Schierling, świni kopr, wieprzyniec. *Syr.* 195, *Kluk. Rosl.* 2, 257, *Kluk. Dyk.* 1. 148; piszczałka, *Haur Ek.* 178; *Bh.* bolehlaw; *Slo.* bolehlaw; *Crn.* boleglôſt; *Vd.* trabelika, grobuel; *Cro.* trabelika; *Bs.* çvolika, svigna vez; *Sla.* trubeljika; *Rs.* болиголовъ, (*ob.* głowy ból); *Ecc.* свиневъшїе зелїе. Swinie bagno, *ob.* Rozmaryn Czeſki. Świnia rzeżucha, *cochlearia coronopus*, gatunek Warzęchy. *Kluk. Dyk.* 1, 140; Schweinskreſſe. Świnia salata, *hyoseris*; rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 47, Sauſalat. Świnie ziele *hypochaeris. Kluk. Dyk.* 1, 53, Schweinskraut. - §. Świni raz dać, ślozem uderzyć, *tractim tangere aliquem*, *ut dormiat. Cn. Th.*, zerznąć kogo, einen tödtlichen Seitenhieb verſetzen. Świniego *Subſt.*, n. p. Ale by się świniego też czasem uczyli Snadźby niż one wrony też zacnieysze były. *Rey. Wiz.* 55, ? *cf.* psiego. SWINIA, - i, ż., SWINKA, - i, ż. *dem.*, *Bh.* ſwinè, ſwinka, prase, (*ob.* prosię); *Slo.* ſwin'a, ſwin'ka, braw; *Sr.* 1. ſwinio, ſwin'o, ranczą, rancika, (ſwinatko prosię); *Sr.* 2. ſzwina, rampa; *Crn.* svina, présiza, preshizh, presishèza; *Vd.* svinja, svina, svinska mati, dojinsa, prasiza, prashzhja svina, dojesha svinja, preshisa, shauka, pressiza, presiza, presse, preshizh, svinzhle; *Cro.* szvinya, szvincho, húle, (cf. chuy), praszicza, praszecz, kèrmak, (cf. karmnik, cf. kiernoz, *Cro.* kernyak, praszecz z-koplyen *maialis*); *Dl.* kär. mak; *Bs.* svigna, svigniça, prasiça, prasiciça, prasaç, prase, krrmak, prascciccb; *Rg. vulg.* svigna, svijgna, *Rg.* prâssaz, prassiza, prascccich, karmak, xijrnik, prascina, *porcaccio*; *Sla.* kèrmacss, prasica, (prase, s prosię), kèrmak; *Rs.* свинья, свиньи́ще; *Ec.* свиня, свинка, свиночка, свиненокъ, поросёнокъ, *Suec.* swino, *Angl. et Anglos.* swine, cf. *Lat.* sus, *Gr.* σῦς, *Ger.* das Schwein, die Sau. Świnia, samica; kiernoz, (kierda, knur), cały samiec, wieprz samiec pokładany; prosięta młode. *Kluk. Zw.* 1, 284. **Szczecionosne zwierze. *Otw. Ow.* 569; szczeciſty kwiczoł. *Mon.* 69, 606. Świnia bita wypatroszona, *Rs.* мýша, мýшка. Świnia kiernozi się, krzeka, beſtwi się, *Bh.* bauká ſe, huka się, (cf. ukać się), *Vd.* se hukati). Nie dopuszczać, aby się świnie przed pięcią kwartałami hukały. *Wolszt. bydł.* 131. Próżna świnia, *Boh.* prázná, ſauprázna; *Slo.* prázná, ſprázna ſwin'a; *Sr.* 1. ſeproſchna; *Rs.* супоросая. Świnia póki próżna iest, nieſkąpe ma mieć pożywienie. *Kluk. Zw.* 1, 285, *ob.* maciora prośna). Maciorki, to są świnie, takie do płodu sposobne są, które podłużne, boków długich, brzucha szerokiego, *Haur. Ek.* 132. Świnia się we cztery miesiące po spuszczeniu oprosi, bo cztery miesiące nosi. *Cresc.* 566. Świnia miiaiąc człowieka krząknie. *Rys. Ad.* 76, *Vd.* kruliti, kriliti, krohotati, krohezhiti, kernohati, kerlonkati, dreti, zviliti). *Sr.* 2. won mlatſcha ako ſzwina, on mlaſka iak świnia). Młótem tam świnie w karmniku tuczono. *Min. ryt.* 3, 284; *Slo.* kdo ſa medzi otrubi miſa, ſwinè ho zezertu, kto się między otręby miesza, świnie go zjedzą). Dobrze tobie świnie paść, i to dalеko od zboża. *Rys. Ad.* 62, do niczego). Kto nie umiał po łacinie, ten musiał pasać świnie, nie być urzędnikiem. *Star. Vot. C* 3 *b.* Mam-li świnie paść, wolę całą trzodę. *Rys. Ad.* 40; kiedy wisieć, to za obie nogi; mali-być kwaśno, niech będzie iak ocet). Świnia umyta wróci się do kałuży. *Radz.* 2 *Petr.* 2, 22; nałóg trudno wykorzenić); *Slo.* ſwina ſwini, bi na ſebe zlaté ſedlo mala, świnia świnią, by na sobie złote siodło miała. *Slo.* tak ſluſi, iako ſwin'i ſedlo, tak służy iak świni siodło). Ponura świnka głęboko w siemi ryie. *Ryr. Ad.* 54, cicha woda brzegi podrywa; milczy, a złe broi). Świnia kwiczy, a wór drze *Cn. Ad.* 1121; bije, płacze, ucieka, świadczy, skarży; Kurczy się a kole). *Slo.* dobre, że ſwin'a rohow nè ma, dobre, że świnia rogów nie ma, *vana sine viribus ira*); *Slo.* wżácni, gako ſwin'a w zidowſkém dome, wzięty, iak świnia w żydowskim domu, *inuisus*). Wesoły, iak świnia w deszcz. *Cn. Ad.* 691, ponuro patrzy; kwaśny). Choć się za iby wodzą, nastąp'że ieno na którego, Uyźrzysz, iak się zgodzą, iak świnie na wilka. *Pot. Arg.* 320. Jużci nie świnia dla ucha. *Pot. Pocz.* 161; nie dla muzyki). Świnia świni nauczyć nie może. *Glicz. Wych. L* 5 *b*; nieuk nieuka). Szynkarzu, przeszynkowałeś, świniać z czopem uciekła. *Groi. Obr.* 153, szynk twóy przepadł). - §. Świnia, potrzebuie wina. *Zegl. Ad.* 245; świnina, wieprzowina, Schweines fleiſch. - §. *tr. de homine* Świnia, świntuch, s niechluy, flądra, świnſki człowiek, *Vd.* svinjar, nevzhednik, ogadnik, marjasez, pazhei, ein ſáuiſcher Menſch, eine Sau, ein Schwein, Sweinigel, Schweinhund. Własne świnie, nie ludzie; bo świnie więcey się w błocie kochaią, niż w czyſtey wodzie. *Birk. Ex. D* 3; *Ec.* вепрєчныя, свя-

Digitized by Google

нїй подóвно живу̀, *Gr. συός*). - 2) Świnka morska, *mus porcellus*, das Meerſchweinchen, Meerferkel, wielkości małego królika; głos wydaie podobny prosięcemu. *Zool.* 344; *Bh.* morka; *Slo.* belſin, morſka ſwina; *Vind.* morſku svine, svinja jeshoveh shetin, pobodliva svina; *Bs.* plisnaviça, duplin; *Rs.* мумáкъ, мумúцъ, *ob.* tun, tunina. Świnka ryba, *ob.* Krzywoszczok. - 3) Świnka *herb*, wieprzowa głowa w polu czerwonym, którey pyſk ręka w błękitnym rękawie rozdziera; na hełmie półpanny z warkoczem rozczesanym, pod boki się rękami trzymaiąca. *Kurop.* 3, 50, ein Wappen. - §. *Artill.* o ławie albo świni, inſtrumencie sposobnym do podnoszenia któréykolwiek sztuki działa, i położenia na swéy łoży i kołach bardzo łacnie. *della Aqua Mscr.*, ein Kanonenheber; (*Vd.* svinia, s tus; *Crn.* svinka *lusus puerorum* pewna gra dziecinna. ŚWINIAK, - a, *m.*, *Botan.*, *ob.* Gduła ziemna, wieprzowy albo świni chleb, świni orzech. *Syr.* 622, *helianthus tuberosus*, Saubrot, Schweinsbrot, Grundbirn. *Urzęd.* 113; *Rg.* krixalina. - §. *ob.* Marchew' polna, ptaszе gniazdo. *Syr.* 1065. - §. *ob.* Wycze węszły. - §. *ob.* Kmin leśny. - 2) Świniak, ŚWINIARZ, ŚWINIOPAS, *ŚWINOPAS, - a, *m.*, *Boh.* ſwin'ák; *Morav.* ſwinaŕ; *Sr.* 1. ſwinéč, ſwinaczé paſtéř; *Crn.* svinár; *Vind.* svinjar, svinar; *Cro.* szvinyár; *Rg.* svignár, prascejár; *Bs.* prascejar, svignar, koji cjuva prasçe; *Slo.* kérmar; *Ec.* вепренáсъ, вепрярь; *Rs.* свиноналъ, co świnie czyli trzodę pasie, der Saubirt, Schweinehirt. Świniak ieden zagnał świnie na dąbrowę, aby ie żołędzią napasł. *Exop.* 93. Świniopasowie. *Petr. Pol.* 2, 227. Piotr S. nie czynił inszych świnopasy, a samego siebie paſterzem. *Zrn. Pſt.* 74 *b.* Juſtynus cesarz, świnopas, wołopas, cieśli sługa, nakoniec cesarz. *Chmiel.* 1, 353. Którzy nic dobrego nie czynią, mógłbyś słusznie nazwać świniopasami Epikurowemi. *Wersz. Regl.* 16, *Mon.* 75, 591, *ob.* dobrze tobie świnie paść). - §. Świniarz, plugawiec, głupiec. *Cn. Th.* 1092, ein Saukerl, Schweinhund, Schweinigel; *Vd.* svinjar, nevzhednik, ogadnik. ŚWINIARKA, - i, *ż.*, pasząca świnie, die Schweinemagd, *Vd.* svinjariza, svinarka, svijnarizza; *Cro.* szvinyaricza. - §. Świniarka, niechluiowata, fleytuch, ein ſäuiſches Weib, ein Saunickel *Tr.* - §. Świniarka, bedlka, chrząszcz. *Jundz.* 555, *Rs.*свинуха, свинушка, *agaricus violaceus*, eine Art Erdſchwämme. ŚWINIARSKI, *Tr.*, ŚWIŃSKI, - a, - ie, ŚWIŃSKIE, po ŚWIŃSKU, po ŚWINIARSKU *adv.*, *Bh.* ſwinſký; *Crn.* svinſke; *Vd.* svinſki, nezheden, ſkuru, sporn, sviniarſki, (*Vd.* svinſki, svinarſki, *z* świni); *Cro.* szvinszki; *Rs.* свинскíй; niechluiowaty, fleytuchowaty; ſäuiſch, ſchweiniſch. Kto żył po świńſku, niechay ma grob u świni w zadku. *Pot. Jow.* 72; *Crn.* svinâm *maculo*). ŚWININA, - y, *ż.*, *Crn.* svinina; *Vd.* svinninna, svinina, svinske messu, svinſku; *Bs.* svignina, prascevina, slanina, meso prascçje; *Rs.* свинúна; wieprzowina, Schweinefleiſch. Świnina w occie z czosnkiem gotowana, *Ross.* бужени́на. Świniną Tatarzy się brzydzą. *Pasz. Dz.* 5. Mahomet wziął to z ſtarego zakonu, żeby świniny nie iadać. *Biel. Sw.* 71. *ŚWINIOBÓY, - oia, *m.*, *Rs.* свинобóй, rzeźnik od świni, der Schweineſchlächter. ŚWINIOGORZ, *Eras. Dw.*, *ob.* Śliniogorz, Swinancya, świnie wrzody. ŚWINIOPAS, *ob.* Świniak, Świniarz. ŚWINIOPASTWO, - a, *n.*, pasienie trzody; das Schweinehüthen. *Cn. Th.* 1092, *Vd.* svinjarishtvu, svinsku rejenje; *Ec.* вепренпитáïе, вепренасóмство. ŚWINKA, *dem.*, *ob.* Świnia. SWINNIK, - a, *m.*, *Sr.* 1. ſwinerna, ſwinacze kłów; *Crn.* svinák; *Vd.* svinjak, svinſki hlieu; *Cro.* szvinschak, kotecz, (cf. koiec); *Slo.* svinjac; *Bs.* brrilog, (cf. barlog); *Rs.* свинáрня; *Ec.* вепрáрня, свинарня; świni chlew, der Schweineſtall. *Frn.* 110. SWIŃSKI, *ob.* Świniarſki. ŚWIŃSTWO, - a, *n.*, niechluyſtwo, nieochędoztwo, *Vd.* svinjaria, svinarſtvu, ſkurnoba, ogadnoſt, klafaria, ſkurnobnoſt, spornuſt; Schweinerey, Säuerey. Ale fefe, to świńſtwo wierutne. *Teatr* 19 *c*, 153. ŚWINTUCH, *ob.* Świnia, człowiek.

*ŚWIOKIER, *ŚWIORRA, *ob.* Swiekier. SWIRCZEK, *ob.* Świerczek, ŚWIRCZYNA, *ob.* Świerczyna. ŚWIRK, *ob.* Świerk. ŚWIRNIA, *ob.* Świernia.

ŚWIST, - u, *m.*, *Vd.* svishdanje, shvishganje, sashvishg, piſk; *Slo.* ſvpenj; *Rg* svixd; *Rs.* свистъ, (*Lat. sibilus*), świszczenie, gwiżdżenie, der Pfiff, das Pfeiffen, (Sauſen, Ziſchen). Zradliwym ułowiony świſtem kwiczoł. *Zab.* 10, 76. Swiſty języków smoczych. *Przyb. Milt.* 321. Strzały się rzną powietrzem smutne graiąc świſty. *Przyb. Luz.* 122. Świszcze świſtem swoim odmianę powietrza przepowiadaią. *Zab.* 12, 197. - 2) Swiſt, gatunek materyi, ein Zeug. Świſtu od sztuki. *Inſt. C. L.* J świſtu czasem nie godzien pan w aksamitach. *Pot. Arg.* 512. ŚWISTACZ, - a, *m.*, *sibillator. Cn. Th.* 1092, der Pfeiffer; *Crn.* svishgavz; *Cro.* svisgávecz, svisgávecz; (*Cro.* svisztav *balbus*); *Rg.* svixdalaz; *Jt.* fischiatore; (*Rg.* svixdak, svijdallo, *z* piszczałka); *Rs.* свистунъ; (*Rs.* свистокъ, свистунка piszczałka kruszcowa). ŚWISTACH. ŚWISTAK, - a, *m.*, ŚWISZCZYPAŁA, - y, *m.*, ŚWISZCZYPAŁKA, - i, *m.*, wietrznik, płochy, letki człeczek, ein windiger Patron, ein Schuß, ein Sauſeckpf; *ob.* *poturniak). Bóg mię strzeże puſtych świſtachów, płochych moloyców i prożnych gachów. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* Miny trzpiotowate w łeb poſtrzelonych świſtaków. *Teatr* 6, 6. Napaść bezwſtydnych puſtaków. *Teatr* 48 *d*, 7, *Mon.* 64, 25. Pyszna świſtaków gołota. *Zab.* 16, 182 *Kniaź.* Nie wdaway się z tym świszczypałką. *Teatr* 21, 171. Ten świszczypała, co to mię tak uścisnął, i tak się do mnie przyznawał, ieſt naywiększy w świecie szalbierz. *Teatr* 54, 63. Syn iego gracz, świszczypałka, marnotrawca. *Teatr* 7. *c*, 44. A cóż ten daley będzie robić świszczypała? *Zabł. Fir.* 95. *Teatr* 24 *c*, 12. - *w rodz. żeńſk.* świſtaczka, kobieta wietrzna, eine windige Weibsperſon. - §. Świſtaczka, narzędzie od świſtania, ein Pfeifchen. Wróciłem do domu, kontent z moiéy świſtaczki, świſtałem bez przestanku, naprzykrzaiąc się przez to całemu rodzeństwu. *N. Pam.* 2, 145. ŚWISTACTWO, ŚWISZCZYPAŁKOSTWO, - a, *n*, płochość, wietrzność, szum; windiges Weſen, Sauſen und Braus. Świszczypałkoſtwem się bawi i puſtotą. *Zabł. Zbb.* 10. ŚWISTNY, - a, - e, świszczący; pfeiffend, ziſchend. Ptak naſtroi świſtney szyi. *Brud. Oſt. B.* 4. ŚWISZCZ, - a, *m.*, ſtrzała świszcząca, ein pfeiffender ſauſender Pfeil. (*Rs.* свищъ, свищихъ dub', dziura w drzewie gałęziowa; dziurka w czerwiwym orzechu). Strzała z szeloſtem lecąca, dla zabawki tylko. *Dusz.* 25. - *tr.* Młodzi, żeńcie się, macie w fraucymerze moim Jak w szydaku! *Ry.* By nie był świszcz, tego się boim. *Kchw. Fr.* 46, by na wietrzną kobietę nie trafić). - Świszczem, świszczakiem, ſauſend,

Digitized by Google

pfeiffend. Amor przyklęknąwszy, ſtrzeli świszczkiem do niego. *Tward. Pas.* 24. - §. Świszcz, powietrze świszczące, wiatr świszczący, (cf. Poświt), ſauſender Wind, Sauſewind. Na ten czas srogie bywają na powietrzu burze, świszcze i nawałności. *Haur St.* 101. Świszcze i wichry. *Leszcz. Cl.* 56. - §. Świszcz, *marmota*, das Murmelthier, zwierzątko w Szwaycaryi i Sabaudyi płodzące się; imię świszczów maią od przeraźliwego świszczenia; nazywaią ie także szczurami górnemi albo niedźwiedziomyszami. *Zab.* 12, 184, *Kluk. Zw.* 1, 369; *Slo.* ſiſel; *Crn.* goderuéza, berga mashka; *Vd.* marmota, bergamashka, goderniza, *Rs.* бабáкъ, bobak), бабáкъ, cypókъ, (*Rs.* сысиунóкъ, суслякъ *mus citellus*, свищъ *anas penelope*. Bobakowi Polſkiemu imię świszcza dawaią; bobak albo świszcz Polſki, moraz albo świszcz Kanadenſki, kawia albo świszcz Bahamſki, krycet albo świszcz Strasburſki, cztery są różne gatunki. *Zab.* 12, 196. Świszcze raź tylko do roku kocą się. *Zab.* 12, 194. ŚWISZCZEĆ, - ał, - y, *cz. ndk.*, Świsnąć *idntl.*, Świſtać *Cont.*; *Bh.* ſućeti, (cf. fukać); *Slo.* ſypim, (cf. siposz); *Hg.* süvöltök; *Sr.* 2. ſchwizaſch; *Crn.* shvishgam, svishgam; *Vd* shvishgat, shvisgati, piſkati, (*ob.* piszczeć, piſkać); *Cro.* svisgati, svisgam, svisgam, (*Cro.* svisztam *balbutio*, szvisztav *balbus*); *Rg.* svixdati, zasvixdati; *Bs.* svjezdati, svjesgdati, piſctati; *Sla.* svirati; *Rs.* свистнуть, свистать, свищу, (усвистнуть psu zwierza świſtem oznaczyć); сопѣть, сопю, соплю; *Ec.* звиздати. свистать, (звиздáти, позвиздáти ksykać, cf. *lat.* sibilare, ſibilare, cf. syczeć, sykać, *Dan.* ſwidske, *Gr.* ὄῖζειν, *Ger.* ziſchen); gwizdać, ziſchend pfeiffen, laut pfeiffen, ſauſend pfeiffen. Świszcz rozdrażniony przeraźliwie świszczy, że znieść nie można świſtania iego; ale i w ten czas świſta, kiedy ma nastąpić odmiana powietrza. *Zab.* 12, 187. Wąż żądłem iadowitym świszczy. *P. Kch. Orl.* 1, 292. Gile i szpaki świszczą. *Ban. J.* 3 *b*. Na łuk cięciwę napiął, wyciągnął spuścił; świszczy wypuszczona ſtrzała. *Bard. Tr.* 52; leci z świſtem). Tylko nad ramieniem pocisk lecąc świsnął *Dmoch. Jl.* 2, 113. Wiatr świszczy. *Dudz.* 21. Rumak przeſtronnym nozdrzem świszczy i płomienie pucha. *Pot. Pocz.* 145. Stangret świsnął na konie. *Dmoch. Jl.* 272. Przyłożywszy pięść do uſt, świsnął, zwolywaiąc ſtrzelco. *Baz. hſt.* 207. Świszczenie, piszczenie, szum w uszach, *ob.* Dzwonienie. - *Prov.* Naucz cię po kościele świſtać. *Mon.* 64, 723, *ob. sub* Gwizdać). *Prov. Vd.* bob v' ſrieno metati, rakam shvishgati, z groch na ścianę rzucić, rakom świſtać, z prożną rzecz robić.

Pochodz. *naświſtać się, odświſtać, poświſtać, poświſt; przeświſtać, przyświſtać, wyświſtać, zaświſtać.*

ŚWIT, - u, *m.*, ŚWITANIE, - ia, *n.*, *Bh.* ſwitanj; *Slo.* ſwitánj, uſwit; *Sr.* 1. ſwitano, (*Sr.* 1. ſwitlo, ſwic, z światło); *Crn.* svit; *Vd.* svitanje, (*Vd.* svit, z rada, *ob.* wiece); *Cro.* szvitanye, szvenutje, zarja (*ob.* zorsa), (*Cro.* szvita, z ſtróy); *Bs.* svichjanje, svanutje, zora, (*Bs.* svit, svjet, z świat); *Rg.* osvjet, pridzorje, (pridzórni *antelucanus*); *Sla.* svit, svanûtje; *Rs.* свѣтанïе, разсвѣтъ; *Ec.* зисвѣта, зисвѣтло, (*Ec.* свѣтъ światło), (cf. Brzaſk); die Morgendämmerung, das erſte Morgenlicht, Tagesanbruch. Powietrzokrąg, odbiiaiąc premienie wschodzącego słońca, daie nam przed wschodem owo słabe światło, świtem zwane. *Hub. Wſt.* 271. Świtanie codzienne, z początku mdłe i słabe, potym ſtopniami wzraſtaiące światło. *Sniad. Jeo.* 326. Szare świtanie dzień z nocą miesza, i noc z białą światłością. *Paſt. F.* 46. Zaiaśniał dzień on pożądany, Dzień trzeci, w którym Zbawiciel świata wſtał pod świt różany Z martwych. *Odym. Sw.* 2, *Lt* 2. Już i na ziemię i na morze słone, Złote iutrzenka świty prowadziła. *P. Kch. J.* 197. Od świtu do wieczora. *Groch. W.* 7. Zorza do ciebie różowa się śmieie, Świt i wątpliwe w koło światło sieie. *Susz. P.* 2, *B* 2 *b*. Wſtawał w świtanie. *Zab.* 13, 378. W świt go budziła. *Zab.* 13, 382, nade dniem, *Cro.* ob zorji). Przed świtem, *Cro.* pred zorjem. - *tr.* Żywe księżyca świty. *Przyb. Ab.* 174, blaſk. ŚWITAĆ, świtało, świta *Impers.*, *Bh.* ſwitati, (*Bh.* zabrezkuge ſe, počina ſwitati brzeszczy się); *Sor.* 1. świta, zaświtła ſo, zaśwituje; *Vd.* svitat, deniti se, (dnieć), svita, den perhaja, den se dela, se deni; *Cro.* szvitam, szvenujem; *Rg.* svittati; *Bs.* svichjati, cinitise dan, suanuti; *Sla.* svanu; *Rs.* свѣтать; świta, rozednieva się, świt ieſt, es wird Morgen, es wird licht, der Tag bricht an, es taget, es dämmert. Świta - ć to iuż! *Cn. Th.* 1092. Przez szybę wygląda, ieśli iuż świta? *Rey Zw.* 100. Rozeszli się, ſkoro świtane sorze obaczyli. *Ban. G* 4 *b*, rozświtane). - §. *tr.* świta w mieszku, w ſkrzynce, dno się przebiia; puſtki się zrobiły, es wird leer im Beutel u. ſ. w. Jak oſtygnie ogniſko, w mieszku pocznie świtać, Żaden cię ze twych przyiaciół nie zechce i witać. *Jag. Gr. B* 3. Płacz człeka bierze, kiedy w mieszku świta. *Brath. B.* 3. Zewsząd dziurawo, zewsząd bardzo świta, Nie wzwiemy, ſkąd nas miecz pański przywita. *Stryik. Gon. S* 2. - §. Świta w głowie, z marzy się, snuie się dziwnie, roi się, es ſchwärmt im Kopfe, ſpuckt im Kopfe, rappelt. Świta w głowie Waszeci, Gubisz dom swóy i dzieci, Oſtatnieś przepiła. *Kniaź. P.* 2, 201. Nieprzeſtannie mu w głowie, w sercu świta, Gdzie tylko ta przeſtawa kobieta. *Zab.* 15, 188. ŚWITNY, - a, - e, od świtu, Dämmerungs-. - (*ŚWITNY, *ŚWITNO, *ob.* *Swietny).

Pochodz *Światło, światełko, światłość, świetłość, światły, świetły; świeca, świecarz, świecić; świecidło, świecidełko, świeciſty, świetliſty, świetny; świeczka, świecznik; świetlica, świetnica; świetliczka; świetlik, świetnik, świetnieć, świetność. świetny, prześwietny, przedświetny. - Świat, światek. świecki, światowy; światowość; światopis; świetownik; - oświecić, oświecenie, oświtnąć, oświt, poświata, poświecić; przyświecić, rozświecić, zaświecić.*

*ŚWIT, *ŚWITEK, *ob.* Zwitek.

*ŚWITA, z Francusk., *ob.* komitywa, *Rs.* прово́ды, посáдье, посáдъ.

*ŚWITNY, - a, - e, (*diſtgu.* świtny, od świtu); n. p. Statut drugi Litewſki napisał, dać pachołka, a na nim suknia świtna. *Czack. pr.* 1, 217, *not.* „ten wyraz „Świtna, ieſt od słowa *świta*, znaczącego sukmana". *ib.*, *cf. Rag.* svila, svióna *raso*, *drappo di seta liscio e lustro*, *sericum ratum.*

SWOBODA, *SWIEBODA, *SŁOBODA, - y, ż., *SWOBODKA, - i, ż., *zdrbn.*, SWOBODNOŚĆ, - ści, ż., *Bh. et Slo.* ſwoboda; *Sr.* 1. ſwóbodnoſći *libertas*; (*Sr.* 2. ſłoboda śmiałość); *Crn.* svojbodnoſt *libertas*, *Vd.* svojo-

Digitized by Google

bodnoſt, swojobodshina, slabednoſt, *Cro.* szloboda, szloboschina *libertas*, *Dl.* szloboschina, *Hg.* szabadság; *Bs.* sloboda, smiróſt, *animi praesentia*, *corraggio*, *immunitas*, *libertas*, *licentia*, *facultas*, sloboschina, oprosetenóſt *priuilegium*, wolność; *Rg.* sloboda *libertas*, *animus praesens*, *audacia*; *Sla.* sloboda *audacia*, *Sla.* sloboda, salvagvardia); *Rs.* свобода, свобóдность, (*Ety.* swóy *et* będący, *ut Gr.* ἀυτεξουσιος); sobiepaństwo, wolność, (cf. Swawola), Freyheit, Eigenwilligkeit, Unabhängigkeit, Ungebundenheit, Ungezwungenheit. Po śmierci rodzicow dla zbytniéy swobody, udał się za zbytkami. *Wys. Kat.* 379. Gdy widzi przełożony, że mu wolniéy niż komu, że nie ma ktoby go skarał, tym on więcéy ma sam siebie powściągać, a im większą od ludzi łaskę a swobodność ma, tym on sam nad sobą sroższym ma być. *Kosz. Lor.* 26. Swoboda, którą ma każdy człowiek od boga, nie iść, gdy nie chce, w ogień. *Gor. Dw.* 286. W małżeństwie będziesz gronem dziatek otoczony, W zupełnieyszéy swobodzie będziesz żył bez żony. *Zab.* 15, 172. W cichy kącik gdy się skryię Wdzięczney swiebody zażyię. *Bard. Tr.* 310. – Swoboda od podatków. *Herb. Stat.* 9, *Rg.* izbava). Wieki dawnieysze były wiekami swobod (*immunitas*) i przywileiów. *Czack. pr.* 1, 190. Z nowin po zakończoney swobodzie, czyli czasie zwyczaynym, w którym karczuiący odbiera nagrodę swego trudu, należy się dziesięcina. *ib.* 320. – *fig. tr.* By wilcy nie mieli tak swobodek wiecznych. *Rey Zw.* 120, wolności bez granic). – §. Słoboda, słobodka, osada wolna, ein Freyſitz, Freygut; *Bh.* ſwobodſtwj; (*Rs.* слобóда wieś wielka o iedney ulicy; przedmieście). Wieś Tyszczy z słobodką Pachnowką. *Vol. Leg.* 4, 682. Miasta, miasteczka, wsie, słobody. *ib.* 4, 977. Chłop na słobodę za granicę wychodzi. *Perz. Lek.* 1, 260. Bardzo dalekie słobody tych czasów. *Pim. Kam.* 369. Osobliwie na słobodach obuchem i kiiem nieboraku świaszczennikowi grożą. *ib.* 167. Nie chciał mu oney słobodki bezprawnie puścić. *Steb.* 2, 265. – §. Swoboda umysłu, postaci, nieżenowanie, otwartość, Freymüthigkeit, Offenheit, freyes Wesen, Unbefangenheit. Giesta poważne, wesoła cera, swoboda niezrównana tego kawalera, Wszystko to dawało wysokiego znaki urodzenia. *Pot. Arg.* 218. – §*. Swoboda, Swobodność, *swiebodność, szczodrość, szczodrobliwość, Freygebigkeit, Milde. Między łakomstwem a między rozpraszaniem środek iest bardzo piękna cnota, umiarkowana swieboda. *Kosz. Lor.* 172 *b.* Nie stałem się uczestnikiem twoiéy swiebodności, nie okazałeś mi nic łaski, *liberalitas*. *Męcz.* Jesu, coś nam z swéy swobody Nagotował takie gody. *Kanc. Gd.* 248. Gdy iednego dnia żaden Alexandra o dar iaki nie prosił, powiedział: nie liczcie tego dnia, bom żadnemu swéy swobody nie ukazał. *Bud. Ap.* 98. *cf.* uczynność). – §. Swoboda, powodzenie, zdarzenie, Wohlergehen, Wohlbefinden. Na początku zda się, iżby co niosło wesela, swobody albo słodkości ... *Wys. Kat.* 71. Zaraz się namnożyło tych, których swoboda bliźniego w oczy kole. *Psalmod.* 21. Gdyś na swobodzie, myśl o przygodzie. *Rys. Ad.* 52, *Zegl. Ad.* 52, czasu pogody, bóy się nawałności). SWOBODNIEĆ *neutr. ndk.*, swobodnym się stać, wolności nabierać, frey werden. Dopiero ich umysły więcéy swobodzieią, Wzbudzone do zuchwalstwa fałszywą nadzieią. *Przyb. Milt.* 52. SWOBODNY, -ie, -e, *SWIEBODNY; – SWOBODNIE, *SWIEBODNIE *adv.*, *Bh.* ſwobodný, ſwobodnický, (ſwobodnik wyzwoleniec, *libertus*; *poſſeſſor praedii immunis*); *Slo.* ſwobodný, ktorý práwu podbán nenj *liber*); *Sr.* 1. ſwóbodné *liber*; *Sr.* 2. ſłobodne, po ſzkoloje śmiało); *Crn.* slobodn, svojbodn *liber*, *caelebs*, (*Crn.* svojbodnek *liber Baro*); *Vd.* svojoboden, prost, frai, slaboden, svoje vole, ne savesan, (*Vd.* svojebodnik, s baron, *f.* svojobodniza, baroninja, s baronowa); *Cro.* szloboden, nepodlosen, (szlobodnyak *libertinus*, szlobodno, s wolno, godzi się; *Dl.* szlobodno yeſt *licet*; *Dl.* szlobodnik *libertus*, *Hg.* szabad, szabados, *Hg.* zabolatlan *effrenatus*; *Rg* slòbod, slòbodan *immunis*, *sui iuris*, *audens* (slobodnik *liberator*); *Bs.* slobodan *animosus*, *audens*, *ingenuus*, *liber*; *tutus*, *securus*; *Sla.* slobodan, s śmiały, wolny; *Sla.* slobodni gospodni, s baron; *Sla.* slobodno, s śmiało, zuchwale; *Ross.* свободный, (*Rs.* слободскіе полкы Husarskie albo Kozackie półki, слобожанинъ mieszkaiący na słobodzie, *Ec.* свободникъ sobie pan, wolny); swóy; wolny sobie, nie podległy, frey, ununterworfen, ſelbſtwillig, eigenwillig, freywillig; (cf. *Swawolny). Chodził swiebodnie między ludźmi, bo go było nie dano pod straż do ciemnicy. 1 *Leop. Jer.* 37, 4. Ludziom swiebodnym wolność odeymuie. *Klon. Wor.* 31. Stanął, nie iako więzień, ale iako swiebodny. *Birk. Kant. A.* 4. Niesswobodny, w więzieniu zostaiący, albo nie swoiéy woli. *Wied.* Rzecz swiebodna, którą wolno człowiekowi przyiąć albo precz puścić. *Wiśn.* 312. Im więcéy wiara uciśniona bywa, tym więcéy się na wierzch dobywa, tym wolnieysza i *swiebodzieysza bywa. *Wiśn.* 242, swobodnieysza). Wracaią się do swobodnego, albo raczéy swywolnego swego życia. *Syzt. Sk.* 258. Lud swóy w iedno skupiwszy, i inszy swiebodny z sobą zaciągnąwszy ... *Krom.* 23, dobrowolnych, ochotników, Freywillige. Powietrze naturalne czyli swobodne. *Jak. Mat.* 5, 397, wolne, nie zamknięte, freye Luft. Swobodnym i naturalnym krokiem regiment na dzień uydzie 3 mile Polskie. *Jak. Art.* 2, 455, wolny, nie żenowany krok, ein freyer, ungehinderter Schritt. Nie trzeba zostawić sobie pozad nieprzyiaciela, iżby swiebodne było iechanie do woyska. *Biel.* 435, nieprzeszkadzane, nieprzerwane, unverhindert, ununterbrochen, frey. – Abram Dunin na Wartemberku swobodny pan. *Warg. Wal.* 230, dziedziczny pan, *liber Baro*, Freyherr auf ... Swobodne miasto, wolne od opłat, *Slo.* ſwobodne méſto, *Hg.* szabad város, *municipium*, *ob.* słoboda). Swobodny, wolny od podatków, państwowy, *Rs.* свободный, *Subſt.* свободный, свободность. – Siedm nauk, które Łacinnicy *liberales*, t. i. swobodne zowią. *Kosz. Lor.* 2 *b*, *ob.* wyzwolone). – §. Swobodny, nie żenuiący się, otwarty, freymüthig, unbefangen, offen. Odprawił to z osobliwą wszystkich pochwałą swobodnie i szczęśliwie. *Warg. Wal.* 72. Komuż tytuł róży swobodniéy przystoi, Jeno tam, gdzie niewinność i wstyd w oczach stoi? *Kchw. Roż.* 101, przyzwoiciéy). Ten bożek tak był piękny, iak twe lube oczy, Tak swobodny, tak miły, iak twóy śmiech uroczy. *Chod. Gesn.* 127. Lecz iuż nadchodzi Chloe, iéy zielona szata Na swobodnych zefirach tu i owdzie lata. *ib.* 142. Co

Digitized by Google

za radość, co za roskosz miła Mnie całego w téy chwili swobodnie przeszyła. *ib* 56. - § Swobodny, szczodry, hoyny, wspaniały, freygebig, großherzig. Szczęśliwy człowiek, który swe ufanie Położył w tak łaskawym i swobodnym panie. *Kanc Gd.* 520. Lew nad insze źwierzęta naymężnieyszy, mocny, wspaniały, szczodry i też swiebodny *Sien.* 289. Orzeł między ptaki naymężnieyszy i nayswiebodnieyszy. *Sien.* 290. *SWOBODYNIEC, -ńca, *m.*, *Liber Bathus. Zebr. Ow.* 79. SWOBODZIĆ *cz. ndk.*, (oswobodzić, wyswobodzić *dk.*, *qu. v.*), *Boh.* swobditi; *Cro.* szlobodim; *Rg.* slobodditi, (slobodittise, s odważyć się, śmieć). *Hg.* szabaditó; *Bs.* sloboditi od koga *liberare*, sloboditi serce, datti slobod *addere animos*); *Rs.* свободить, свобождать; oswobadzać, uwalniać, swobody nabawiać, frey machen, befreyen Siebie zawodzi, kto drugiego (ręcząc) swobodzi. *Cn. Ad.* 594, kto ręczy, tego kłopot męczy). Sobie szkodzi, kto złego swobodzi. *Rys. Ad.* 65. Prawda twa niech nas swobodzi. *Kanc. Gd.* 286.

SWOIAK, - a, *m.*, rodak, siomek, współsiomek, towarzysz, nasznyniec, (*ob.* swóy), der Landsmann von jemanden, National, Genoſſe, das Mitglied. (*Ross.* свояк swak, świekier, szwagier, свояченица świeść, swacha; *Es.* свой, s oyczysty dom, die Heimath). Izasława nieiakiś zdrayca z ludzi Olegowych, uczyniwszy się swoiakiem, zabił. *Nar. Hſt.* 2, 259. Gość radością swoiaków właśnie opętany, Nie czuie się z podróży, iak nią zmordowany. *Zab.* 12, 91. Królowie Polscy, dla zachęcenia swoiaków do rozmaitych umieiętności zakładali akademiie. *Zab.* 6, 87. *SWOIERZ, - a, *m.*, *SWOIK, - oyka, *m.*, n. p Tamar złożywszy odzienie wdowie, zawiła się w swoik. 3 *Leop. Genes.* 38 14, okryła się rąbkiem. *Bibl. Gd*, wzięła na się szatę letnią. 1 *Leop. Gen.* 38, 15, ſie decke ſich mit einem Mantel. Luth.). Odeymie pan córkom Syońskim nauszki, pierścionki, płaszczyki i swoyki. *Leop. Jes.* 3, 21, podwiki. *Bibl. Gd.*). - Swoierze należą do stroiu białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 7. SWOIĆ *cz. ndk.*, swoić co z czym, oswaiać, przyucsać, wkładać, an etwas gewöhnen, dazu anhalten. Niechay dzieci się swoią z powinnościami obywatela. *Przeſtr.* 339. Rodzice iuż niewinne dzieci swoili z podłością. *ib.* 91. W tył póydzie, co się nie swoi s miłosnym Kupidyna obozem. *Hul. Ow.* 12. - §. Swoić, przywłaszczać sobie, ſich zueignen; *Crn.* persvoijm; *Vd.* svojiti, vlaſtiti; *Croat.* szvoim; *Rs.* своить. Świadka ni iednego nie stawił; tylko tak gołemi słowy grunt cudzy swoił. *Stat. Lit.* 295. *SWOIOLUBSTWO, - a, *n.*, n. p. uwodzić się swoiolubstwem i zaſtrońſtwem. *Mon.* 73. 411, stronniczym przywiązaniem do swoich, parthepiſche Liebe zu den Seinigen.

SWORA, SFORA, ZWORA, - y, ż., SWORKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* ſwůra, ſwůrka; (*Cro.* szvóra, s sworzeń; *Bs.* svor, ussl *nodus*; *Rg.* svor *nodo d'albero à legno*); *Rs.* свора; (*Etym.* swierać, zewrzeć); związanie psów ogarów, toż co smycz dla chartów, die Hundekoppel, die Koppel. Ogary przyuczać do sfory. *Kluk Zw.* 1, 590. Już ieleń uſtrzelony leżał, iuż do sfory Strębuią psów myśliwcy, objeżdżaiąc bory. *Pot. Pocz.* 256. Ogary w sworach, a charty na smyesy. *Kchw.* 25. - §. Swora psów, para ogarów związanych sworą, eine Koppel Jagdhunde. Chartów smycz, gończych psów sfora, a nie para mówi się; inaczéy między myśliwemi albo śmiechem albo smyczą byłbyś ukarany. *Chmiel.* 1, 80. Dobrze dla uciechy sforek kilka, albo smycz iedna druga chartów. *Opal. sat.* 150. Psów do uciechy doſkonałéy dosyć ieſt swór dwanaście. *Oſtror. Myſl.* 42. - § *fig. tr.* sfora, spoienie, związek, złączenie, zjednoczenie, skoiarzenie, para zgodna, Band, Bund, Bündniß, Verbindung, Vereinigung, Paar. Jeſt się czemu zadziwić, gdy kto w iednę sworę Złączył s wielką nauką skromność i pokorę. *Zab.* 1, 107 *Nar.* Rozumiałem ia na królewskim dworze W iednéy s bogactwy szczodrobliwość sworze. *Paſt. F.* 261. Dwie rzeczy, rzadko kiedy z sobą zgodne, umiał do iednéy sfory zaciągnąć, wolność i posłuszeństwo. *Birk. Zbar. A* 2 *b.* Wielkie błogosławieństwo ieſt przyiaźń; ale w téy sworce trudno ich więcéy ma chodzić, iedno dwa. *Gor. Dw.* 119. Idzie to po sworze. *Orzech. Qu.* 76, zgodnie, zgadza się z sobą). Dawniéy przyiaźń z szczerością w iednéy sforze chodziły, Ten wiek teraźnieyszy wszystko to rosforował. *Opal. sat.* 72. - Swora, SFORNOSC, - ści, ż., zgoda, zgodność, Einträcht, Einigkeit; *Bh.* swornoſt. Gdy swornoſć ieſt między małżeńſtwem, cieszą się z tego przyiaciele. *Petr. Ek.* 24. - *Opposit. Niesfora*, *Niesfor*, - u, *m.*, niezgoda, Uneinigkeit. Z samychże buntowników teraz każń weźmiemy niesfory. *Pot. Arg.* 147. Niesfor ich miał w przepaści pogrążyć. *Zab.* 15, 296. W hałasie i niesforze pomieszanych głosów. *Nar. Tac.* 3, 97. SWORNOSC, - ści, ż., *Slo.* ſwornoſt, zgoda, zgodność, die Einträcht, Einigkeit, Harmonie. Wielkiego pożytku ieſt we wszelkich stanach pokóy, zgodliwość, swornoſć. *Gil. Pſt.* 28. Trudno ma wós dobrze iść, kiedy ieden stary wół ciągnie dobrze sasa, a drugi młody do lasa; potrzeba sworności *ib.* 127. SWORNY, SFORNY, *ZWORNY, - a, - e, SFORNIE *adv.*, zgodny, zgodliwy, *Bh. et Slo.* ſworný; *Rs.* сворный; einträchtig, einig, harmonirend. (*Rg.* svorni *nodosus*). Niezworne woły trudno maią wóz ciągnąć. *Gil. Pſt.* 111 *b.* Niedaleko zaiedzieszs końmi niesfornemi; bo każdy w swoię stronę ciągnie. *Teatr* 6 *b*, 42, ieden sasa, drugi do lasa). Nieswornie, *Ross.* недружно (*ob.* drużyć). Winniśmy sobie dopomagać sfornie. *Trąb. S. M.* 75. Sforne życie. *Susz. P.* 1, *A b.* Ma dzieci bardzo niesworne. *Teatr* 8, 26. Byłem ci i ia w młodości moiéy niesforny trochę chłopak. *Teatr* 30 *b*, 36. SWOROWAĆ, SFOROWAĆ *cz. ndk.*, usworować *dk.*, (*Rs.* своровать smykać, kraść, приворовывать do swory przyuczać psy); do swory zbierać psy, na sworę brać, u swory uwięzywać, die Hunde koppeln. Ogary powoli przyuczaią się do sfory; w początku sforuie się pies z suką, potym młody ze starym etc. *Kluk Zw.* 1, 590. Sworuy psy; a iakoż sworować, kiedy ich niema? *Bratk F.* 4. Tatarowie *sforuią konie iako psy, uzdy na szyią od iednego do drugiego włożywszy. *Biel.* 572. - §. *tr. fig.* spaiać, spinać, sprzęgać, iednoczyć, łączyć, koiarzyć (*ob.* rozsworować), verbinden, verknüpfen, vereinen. Trudno Marsa **sforyć z Kupidynem. *Zab.* 15, 228. Jagiełło Litwę do Polski przyszczepił, w iedno państwo sworował, i przysięgą obwarował, *in unum corpus redegit.* *Krom.* 411. wcielił). Powiaty Krakowskie wszystkie wszystkaRzplta Pol-

Digitized by Google

ſka z rządami naywyższego maieſtatu Książęcego zforowal. *Krom.* 181. Różnych przymiotów żywioły iedne z drugiemi bóg uſorował, że iako bydłre konie w iednym cugu ciągną. *Psalmod. A* 2. - °§. Abyś w pſtrych a w worowanych odzieniach sobie nie rozkoszował. *Glicz. Wych. E* 7 *b*, w sztucznie zszytych, haftowanych. SWORZEŃ, - rnia, *m.*, ſtróż wozowy abo pługowy, gwoździ dyszlowy, der Spannnagel; *Sr.* 1. ſworník, dornik; *Crn.* gridèlnisa, vojnék; *Cro.* szvóra; *Bs.* argutla, arghitla; *Rs.* шкворень, шворень, сердечникъ. Sworzeń w poiazdach proſtych zamiaſt żelaznego bywa dereniowy, głogowy. *Kluk Rosl.* 2, 165. Miał tak grube palce, Jak ſfornia farmańſkiego łamane kawałce. *Pet. Arg.* 590. - §. Prędko oś nową zjeżdżisz, gdy wierzbowy sworzeń. *Pet. Jow.* 2, 18. ? - §. Sworznie żelazne, któremi ſtępka ieſt do ſtatku przymocowana, u których są ſtoszyby i kliñce. *Mag. Mscr.*, Zapfen, czopy. SWORZNIK, - a, *m.*, die Bolzennachſe. *Bndtk.*

SWOWOLNY etc., *ob.* Swawola. - SWÓY, *Fem.* swoia, *contr.* swa; *Neutr.* swoie, *contr.* swe; *Boh.* ſwůg, ſwá, ſwé; *Slo.* ſwóg; *Sor.* 1. ſwoi, ſwoy, - ya, - ye; *Sor.* 2. ſwoj; *Crn.* svoj; *Vd.* svoi; *Cro.* szvoj, - a, - e; *Rag.* svoj, - ja, - je; *Sla.* svoj, svoja, svoje; *Bs.* svoj; *Rs.* свой, - ея; - оё; (*Etym.* Sobie, sobą, *ob.* Się, cf. *Lat.* sibi, se, suus, sua; *Gr.* εος, εη, εον); *Ger.* ſein. *Pronomen hoc locum tenet reliquorum Poſſeſſiuorum, quotiescunque ſubiectum ſermonis pertinet ad personam verbo expreſſam*; n. p. póydę do swego ogroda, in meinen Garten; czy póydziesz dziś do swego ogroda, in deinen G.; poszedł do swego ogroda, in ſeinen G.; poszliśmy do swego ogroda, in unſern G.; czy do swego ogroda póydziecie, in euern G.; poszli do swego ogroda, in ihren G. *Quando vero persona Verbi differt a persona, ad quam pertinet ſubiectum ſermonis, unaquaeque earum, suo exprimenda eſt Poſſeſſiuo*: prosilem go do twego ogroda; czyś go zaprosił do mego ogroda? brat móy prosi, żebyś przyszedł do iego ogroda, s brat móy prosi cię do swego ogroda etc. - §. Na swoie oczy to widziałem. *Teatr* 54, 48, *his oculis vidi*, na własne oczy, na moie oczy, mit meinen eigenen Augen. Swoią ręką, własną ręką, własnoręczny, własnoręcznie, *Rs.* своеручный, своеручно. Swego czasu, *Cro.* za góda, zu ſeiner Zeit. Która rzecz nie swego czasu bywa, nie trwa długo. *Exop.* 72, nie w przyzwoitym czasie, nie w czas, nicht zu ihrer Zeit, zur gehörigen, rechten Zeit. Pan nie w swym humorze. *Teatr* 43 *c*, 7 *Wyb.*, nie w swoim zwyczaynym dobrym humorze, nicht bey Laune. On w sobie nie miał żadnéy swéy godności, Ale go szacnym tytuły czyniły. *P. Kch. J.* 423, właściwéy, osobiſtéy, eigene, eigenthümliche, perſönliche Würde; *Rs.* свойственный właściwy). Pan surowéy a swéy myśli; trzeba słuchać do naymnieyszego punktu iego roskazania. *Gor. Dw.* 110, absolut, uparty przy swoim, eigenwillig, eigenſinnig; cf. *Crn.* svojeglavnoſt, samoglavnoſt, s krnąbrność). Nie swoią zeyść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. liſt* 2, 141. Nie swą śmiercią zeszli z świata. *Stryik.* 468, nie naturalną, gwałtowną, nicht natürlichen Todes. Każdy takowe dziecię poklnie, mówiąc: nie będzie z tego nic dobrego, nie zginie to swą śmiercią, nie uroście. *Dambr.* 84. Wolę iuż umrzeć swoią śmiercią, niż żeby mię doktor miał dobić. *Opal. sat.* 68, *Biał. Poſt.* 101. Lepiéy o swych rzeczach rozmawiać, niżli o cudzych. *Boh. Kom.* 2, 17. Wiadomość rzeczy swych i poſtronnych. *Gor. Dw.* 317, domowych, kraiowych, einheimiſch. Annibal ſtarał się, aby Fabiusza iako w podeyrzenie do swych Rzymian wdawać. *Warg. Wal.* 243, u rodaków, *Fc.* свои, своихъ oyczyzna, pomieszkanie; *ob.* u siebie, pod słowem Się). Słowa twoie powinny być ile możności z swoiego ięzyka, nie z obcych pożyczane. *Karp.* 2, 44, swoyſkie). Nikt rzeczy swych nie kupuie. *Gor. Sen.* 509, za moię własność nie daię pieniędzy). Na iakimkolwiek mieyscu ich znaydziesz, bierz iak swoich. *Teatr* 32 *b*, 107, śmiało, dobrém prawem, dobrém sumnieniem). - *Omiſſo Subſtantiuo*: Swoie, Swe, (*oppos.* Cudze), własność czyia, mienie, posiadłość, das Seinige, das Eigenthum jemandes. Swe traci, kto na cudze łakomy. *Kchw. Wied.* 11, Kto pragnie cudzego, poſtrada i swego. *Cn. Ad.* 374, swoiego poſtradał, cudzego nie doſtał. *ib.* 1121. Żyy oycowſkim trybem, który na swym przeſtawał, cudzego nie pragnął, nikomu nie zayrzał. *Falib. dyſk.* Q 3. Dawna przypowieść: trzymay swoie. *Groch. W.* 456. Mam te za swe, cokolwiek tobie szczęście niesie. *Bard. Tr.* 301. Cudze za swe udawać, błazeńſtwo. *Cn. Ad.* 112. Każdemu swoie miło, chociaż na pół zgniło. *Rys. Ad.* 21, *Gaw. Siel.* 587, każdemu swoie naypięknieysze. *Cn. Ad.* 326, każda liszka swóy ogon chwali). Każdemu swego żal. *Glicz. Wych. D* 1. - Swóy, należący do kogo, swoiak, będący z kim w iakimkolwiek związku, der Angehörige jemandes, der Seinige, der Meinige, der Deinige, der Unſrige, Eurige; cf. Naſki, Waſki, Naszyniec, Waszyniec; *Rg.* svooj *consanguineus*, *Bs.* svoj, rodjak, krewny, *Dl.* szvoy po kervi; *Rs.* свойственникъ, *f.* свойственница. Niechay znam łaſkę twoię, że mię liczysz swoim. *Pasz. Dz.* 92, daß du mich zu den Deinigen zählſt. Nie mam się za co wſtydzić, że choć swego, ale godnego chwały chwalę. *Jabł. Buk. praef.*, daß ich meinen Angehörigen, meinen Verwandten lobe. Ona choćby i Jowisz chciał ią mieć za swoię, Nie więcéyby nad miłość ważyła go moię. *Otw. Ow.* 293, wenn ſelbſt Jupiter ſie zur Seinigen haben wollte. Dobrze, kto ma u dworu swoiego. *Wad. Dan.* 63, konfidenta, przyiaciela, es iſt gut, wer bey Hofe jemanden hat. Każdy człowiek bliźni; lecz przecię co swóy, to nie obcy. *Oſſ. Str.* 5, krew nie woda; bliższa koszula, niż kaftan). Cięższa krzywda od swego. *Rys. Ad.* 6, krzywda od swoiego, ieſt coś nieznośnego. *Cn. Ad.* 11, bardziéy boli od swoiego. *Zegl. Ad.* 10. - *Similiter*; Nalazł swóy swego. *Cn. Ad.* 532, *Sio.* swóg swébo naſ'el; sobie podobnego; znalazła Marta Goterta; trafił djabeł na poganina, gleich ſucht ſich, gleich fand ſich. Trafił swóy na swego, i on-ci to był także żołnierzem. *Oſſ. Str.* 1. Swóy do swego lgnie. *Cn. Ad.* 1122, równy rad równemu, gleich und gleich geſellt ſich gern. - *aliter*; Całym ieszcze nie swóy. *Teatr* 49 *b*, 106, ieszczem nie zupełnie przyszedł do siebie, ich bin noch nicht ganz zu mir gekommen, noch nicht ganz bey mir. Poznała, że Miłoss coś nie swóy; zgadła, skąd to ſtrach na niego padał. *Oſſ. Str.* 9. Biedny chłopak, od tego czasu chodzi iak nie swóy. *Teatr* 14 *d*, 40, odmieniony, nie wolnéy myśli). Nigdy sam swóy nie ieſt, podobno połowica djabłowa. *Rey Zw.* 160. Sam swóy, sobie pan, *Crn.*

Digitized by Google

samsvoj, samsvojne, - a, - u; *Vd.* samsvoi, samsvoin, samstojezh, svoivolen, (*ob.* *swawolny), svoinik, svojovolnik, (*Subst.* samosvoinost, samostojezhnost, s udzielność); *Ec.* самостоятельный, самостоятельникъ. Swoia wola, swa wola, *ob.* *Swawola. - §. Każdy w swą. *Cn. Ad.* 344, ieden tam, drugi sam; każdy swe porze, jeder geht seinen Weg, folgt seinem Kopfe. Przyszła godzina, żebyście się każdy w swą rozpierzchnęli. *W. Jan.* 16, 32, każdy w inszą stronę). Pop swoie, chłop swoie. *Teatr* 20 *b*, 185, temu z ust, a iemu mimo uszy szust). Skończył napominania, ów przecię swą porae, *dictis tamen ille repugnat. Zebr. Ow.* 30. Prawo, nieprawo, ia za swoiém *potahnu. *Rey Zw.* 191 *b*, za moią głową póydę). Doznawamy przygod, któremi nas bóg dotyka, przecię my w swą, przecię my codzień to głębiey w las. *Podw. Wr.* 61. Gdym Stachowi serce dała, Tam zabawa, gdzie nas dwoie; Matka czasem połaiała, Ona swoie, a ia swoie. *Kniaź. P.* 3, 186. Gdy Krzyżacy przy swoim stali, aby król albo zapłacił, albo się zrzekł zamku, rozeszły się strony w uporze. *Nar. Hist.* 5, 314, przy swoim zdaniu, żądaniu obstawali, sie blieben bey ihrem Satze. Na swoie koło ciągnąć, na swóy młyn wodę obracać, na swoie wiiać motowidło, *ob.* prywatą się rządzić, *ob.* koło). Dusi kot myszy zawżdy po swoiemu. *Zab.* 16, 61, według starego nałogu, po staremu, nach seiner Weise, Gewohnheit, Manier. Tobie - li tylko uydzie to samemu Długie dyskursy prowadzić po swemu? *Chrześ. Job.* 42. Oto masz, iuż zaczyna swoie. *Teatr* 55 *b*, 10, *ec.* figle, psie sztuki, er fängt schon wieder an. Daymy temu pokóy, a wróćmy się do swego. *Teatr* 27, 6. do swoiey sprawy, materyi, kehren wir zu unserm Geschäfte zurück. Zrobiliśmy iuż swoie, wychodzimy. *Teatr* 7 *d*, 50, wir haben schon das Unsrige gethan. Nie dbał na to odpocie, swoie robił. *Jabł. Tel.* 185, co zaczął, kończył). Nie, nie dokażesz swego, chyba że żyć nie będę. *Teatr* 54, 30, nie dopniesz zamiaru swego, celu, widoku swego). Sprawą i męztwem czynili swemu dosyć. *Gor. Dw.* 367, swemu obowiązkowi, swoiey powinności, sie haben Genüge geleistet; das Ihrige gethan. - Proszę za swoią, słusznie ci mawiaią. Co swoie trunki na stole stawiaią. *Bratk. T.* 5, proszę na móy kieliszek odpowiedzieć, ich bitte auf mein Glas Bescheid zu thun. - Masz za swe, = dobrze ci tak; takiemu takie; iaka robota, taka zapłata, wie die Arbeit, so der Lohn; es geschieht dir schon recht; da hast, was du verdient hast. Dobrze ci tak, masz za swe, niebaczny Korylu, J cóż ci po twym niebie, po Dyanach tylu! *Zab.* 9, 367 *Eyff.* Masz za swe, kara za występkiem chodzi. *Zab.* 13, 254 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 196. Weźmiesz ty kiedy za swoie, ia ci tego nigdy nie daruię. *Teatr* 10, 83. - Wszakże też Węgrowie mieli za swe; *i* ieśli się naszym przykrzyła woyna, tedy i onym. *Biel.* 105, i im się dostało; i im się dało uczuć; dało im się w znaki, auch sie bekamen ihren Theil; auch sie empfanden es. Dobra duchowne pustkami stoią; ale i szlacheckie maią za swe. *Falib. N.* 2. Acz tego nie cierpią co inni; lecz i ci maią za swe. *Pasz. Dz.* 1, 129. Chciałbym mu oddać za swoie, bo mam nań chrapkę, *Teatr* 30, 91, odwetować na nim moię krzywdę, pomścić się, wet za wet oddać, powetować). - Wychodzić na swoie, przychodzić do swego, = nie tracić, zyskać, płużyć, kwitnąć, wskorać, auf das Seine kommen, nicht einbüßen, gewinnen, seinen Zweck erreichen. Cnota, choć iéy dokuczą troski, niepokoie, Późniéy prawda, lecz lepiéy wychodzi na swoie. *Kras. sat.* 34. Nie bóy się, We Pan, wyydę ia na swoie. *Mon.* 67, 4. SWOYSKI, - a, - ie, należący do kogo, czyy, móy, twóy, iego, iéy, nasz, wasz, ich, naśki, waśki, angehörig jemanden, mein, dein, sein, ihr, unser u. s. w. (*Ross.* свойственный właściwy. Matka Machabeyczyków wyprawowała synów na śmierć odważnie, iakoby nie swoyskich. *Bach. Ep.* 18, iakoby obcych, nie swoich). Stanął Bolesław więcéy niżli w szczupłym woysku, Maiąc nadzieię w sercu odważnym po swoysku. *Pot. Pocz.* 479, *Ross.* свойски, по свойски, po swoiemu, po staremu, iak zwyczaynie, auf seine gewöhnliche Art, wie es ihm eigen war. - §. kraiowy, domowy, chowany, einheimisch, Haus-. Zwierzęta iedne są dzikie w kniejach, lasach i t. d. się kryiące; drugie są domowe albo swoyskie. *Chmiel.* 1, 571. Swoyskie a domowe drzewa, które dla pracy naszéy lepszy owoc daią. *Cresc.* 80. Obce drzewa w naśkie mieni, Gdy pniak swoyski z przywożną latoroślą żeni. *Zab.* 10, 50 *Koff.* Swoyskie kokosze. *Alb. z W.* 16. Miała cztery swoyskie krowy; potym przydała do nich piątą Hollenderską. *Pam.* 84, 760. - §. oswoiony, rochmany, łaskawy, zahm, nicht wild. Świszcz za młodu chowany, oduczą się przyrodzoney dzikości, a stawa się swoyskim, iak znaiome domowe źwierzęta. *Zab.* 12, 186. Powieść o swoyskim iednorożcu przez pannę, bayką nazywaią. *Birk. Chm. C. b.* - §. Widziałem na wszystkich twarzach zupełną oboiętność; rzecz dla mnie nayokropnieysza, była dla nich swoyską. *Prześtr.* 40, swyczayną, z którą się oswoiono, cf. oklepana, gewöhnlich. **SWOYSTWO, - a, *n.*, właściwość, własność, Eigenthümlichkeit, Eigenheit, Eigenthum; (*Sr.* 1. swójba pokolenie; *Rg* svójstvo, svójta, ródstvo, rodbina *propinquitas*, *affinitas*; *Ren.* svoita, rodbina *consanguinitas*; *Cro.* szvoynoszt *suitas*, szvoita *affinitas*; *Rs.* свойство przymiot, właściwość, powinnowactwo, свойственность właściwość; *Eccl.* свойство, свойство, собственность przymiot, właściwość). Dałeś nam rozum i z tobą spółżycie, Te są twe swóystwa, twóy wyraz prawdziwy. *Zab.* 10, 135 *Koff.* SWOYSZCZEĆ *neutr. niedok.*, uswoyszczać *dok.*, swoyskim, łaskawym się stać, krotnieć, rochmanieć, zahm werden. Jednorożec bardzo dziki, który nie swoyszczeie nigdy, ieno gdy się z samicą kuma; dawni pisarze żadnéy wzmianki o tym uswoyszczeniu nie czynią. *Birk. Chm. C b.* SWYWOLA etc., *ob.* Swawola.

Pochodz. pod *Się.*

SY.

*SY, = *Bh.* sy, = sobie, *Ger.* sich. Czy go kaci tu przynieśli, mówiłem sy cicho. *Zab.* 7, 203, do siebie, zu mir.

SYBARYTA, *Zab.* 6, 362, *ob.* Pieszczoch, Papinkarz.

SYBERYA, - yi, *ż.*, **SYBIOR, - u, *m.*, *Rs.* Сибирь, (*Rs.* сибирь północ; cf. Siewier; сибирка zimno); Sibirien; kraina składaiąca część państwa Moskiewskiego w Azyi. *Dyk. G.* 5, 45. Lisy takie dalsi tylko Sybior z sobolami mnoży. *Pot. Pocz.* 104. SYBERYYCZYK, - u,

Digitized by Google

m., der Sibirier. W powszechności Syberyyczykowie są próżniacy. *Dyk. G.* 5, 45. SYBERYYSKI, - a, - ie, Sibiriſch; *Rs.* Сибирскій; (*Rs.* сѣверный, *Ec.* сѣверскій północny). Prócz lnu pospolitego znany iest len nieśmiertelny albo Syberyyski. *Przędz.* 16 *et* 30. Mahometanie Syberyyscy. *Dyk. G.* 3, 45.

SYBILLA, *ob.* Wieszczbiarka, Prorokini, Przepowiadaczka, *Crn.* Hertha; *Cro.* Vila, Vilenicza; *adj.* vilni, *ob.* szalawila.

*SYC *adv.*, *Bh.* ſyc, ſyce; *s* saś, hingegen. A syc, ieśliby ten kąt był mnieyszy, tedy... *Grzęp. G* 4 *b.* A syc, tedyć ta liniia prosta czyniłaby więcéy niż dwa proſte kąty. *ib. H.* 3.

*SYCERA, - y, *ż.*, *SZEKAR, *SZECHAR, - u, *m.*, s Hebr. שכר; trunek upaiaiący, ein berauſchendes Getränk; *Rs.* сикера; (*Ec.* оловина, питіе всякое хмѣльное кромѣ вина виноградного) Strzeż się, abyś nie piła wina i sycery. *W. Jud.* 13, 4, *not.* „nic piianego". *W. Luk.* 1, 15. Dawaycie sycery smętnym a wina tym, których serce w gorzkości. *W. Prov.* 31, 6. Wina i szekaru pić nie będziesz. *Bud. Levit.* 10, 9, *not.* „wszelkie picie, co upaia, iako miód, piwo"). Szechar. *Bud. Ps.* 69, 17.

SYCI, *ob.* Syty. - SYCIĆ *cz. ndk.*, nasycać, sytym uczynić, sytości nabawić, *Bh.* ſytiti; *Sr.* 1. ſetiju, wobſićjam; *Crn.* siteti, sitèm; *Cro.* szitim; *Rg.* sittiti; *Bs.* sittiti, nasittiti; *Ec.* сытію, насыщаю, *Gr.* σιτέω, σιτῶ nutrio, (σιτος żyto, σιτια sibaria); *Ger.* ſättigen; (*Vd.* sititi, s pienić się koło gęby). Chuderlawym wanna zdrowie utwierdza, i ciało syci. *Haur Ek.* 15, tuczy). Sycić się, nasycać się, *Bh.* ſićim ſe. - §. Miód sycić, rozsycać miód, warzyć miód pity, (*Rs.* сытить медомъ zaprawiać; *Ec.* сытію, сладю słodzę; *Vd.* set, sat, setonje, setje, s plaſtr miodowy, *ob.* syta); Meth brauen, den Honig zerlaſſen, ſeimen und trinkbar machen. Miód iak sycić abo warzyć. *Haur Ek.* 141. Miodu słodkiego napiy się w domu syconego. *Jeż. Ek. D.* 3. Miód sycony, bez zbytniéy mocy, którą ma z korzeni, ſtaie się trunkiem miłym, zdrowiu niesskodliwym. *Kras. Pod.* 1, 19. SYCIUCHNY, *ob.* Syty.

SYCYLIIA, - ii, *ż.*, Sicilien, wyspa nayznacznieysza między wyspami morza śrzodziemnego. *Wyrw. G.* 195. SYCYLIYCZYK, - a, *m.*, der Sicilianer. Przymioty Sycyliyczykow. *Wyrw. Gso.* 196. *Sykuliyczyki. *Sk. Dz.* 1187. SYCYLIANKA, - i, *ż.*, die Sicilianerinn. SYCYLIYSKI, - a, - ie, Sicilianiſch. Nieszpory Sycyliyskie. *Dyk. G.* 3, 46.

SYCZEĆ, - ał, - y, *med. ndk.*, Syknąć *idntl.*, Sykać *contin.*, *Bh.* ſyčeti; (*Rag.* sicjati, cicjati *lamentarsi piangendo*; *Ross.* сыкнуть, сыкать *signo exclamationis uti*); s kszykać, świszczeć iak wąż, gęś, (*Gr.* σίζειν, *Holl.* hissen, kissen, *Ital.* siechare), *Germ.* ziſchen, wie eine Schlange; *Rs.* шипнуть, шипѣть, шиплю, (*dſtgu.* szyplić). Wąż syka. *Tr.* Człowiek, gdy mu cyrulik rany proszkiem zasypie, syczy iako gęś. *Comp.* 409. - §. Sykać, sarkać, ſeufzen, ſtöhnen, klagen. Syknąwszy na docisk brzemienia, zatoczył się pod ſtrzechę. *Przyb. Ab.* 137. Trudno nie syknąć i nie umartwić się, kiedy człeku wszyſtko szło iak z kamienia. *Teatr* 33, 6. Narzekanie, płacz i sykanie wielkie. *Sekl. Math.* 11. Nie chcę cię tykać, i bez żadnéy pociechy wolę w sobie sykać. *Jabł. Tel.* 205. Cierpliwa dosyć iestem; ale muszę syknąć, Że nieszczęśni nie mogą zawiści uniknąć. *Tręb. S. M.* 42. Owca nie syknie, baran się nie skarży. *Jabł. Ez.* 101.

SYGNET, *W. Eſtr.* 8, 8; SYGNECIK, *Teatr* 12, 82, *ob.* Pieczęć, Pieczątka, Pierścionek z pieczęcią, *Boh.* pečet, ſekrét. SYGILLACYA sukna miastu Gdańskowi pozwolona. *Vol. Leg.* 4, 11, ſtęplowanie, das Stempeln, Beſiegeln des Tuchs. *SYGNOWAĆ *cz. ndk.*, poznaczać, oznaczać, znak dawać, bezeichnen, anzeichnen, ein Zeichen geben. Biſkup czasem w nocy kapłanów budził, sam sygnuiąc i dzwoniąc. *Sk. Zyw.* 1, 283. SYGNATURKA, - i, *ż.*, dzwonek na wieży kościelnéy naymnieyszy. *Mag. Mscr.*, das kleinſte Kirchenglöcklein. SYGNUM w muzyce, znak, do którego się po skończonéy iakowéy części odsyła. *Mag. Mſkr.*

*SYGOR, *ob.* Stygar. SYKAĆ, SYKNĄĆ, *ob.* Syczeć.

SYKIEL, *ob.* Srebrnik.

*SYKOMORY *plur.*, *W.* 3 *Reg.* 10, 27, *not.* „płonne figi". *Bud.* 2 *Chron.* 1, 15, figi morowe. *Urzęd.* 544, *Rs.* ягодичина, (ягодичїе owoc tego drzewa). *SYKOFAMCYA, z Greck., obłuda, zdrada. *Birk. Gl. K.* 18, *Birk. Zbar. D* 3 *b*, *W. Poſt. M.* 563. *SYKOFANTA, *Bies. A* 2, obłudnik, zdrayca, nieszczery, oszczerca.

SYLLABA, z Greck., *ob.* Zgłoska, *Rzek; zbieranka. *Urs. Gr.* 117, syllaba, słowa część wymowna, zbieranka. *Ursine*, *dura vox. Cn. Th.* 1021, *Bh.* ſylaba; *Slo.* ſlowka; *Sr.* 2. ſylba; *Sr.* 1. ſilba, piſmikow i wurečenu zwojenje; *Vd.* silb, silba, sloga, slosha, slouka, zharshva; *Crn.* slósha; *Bs.* sillaba, slovka, slosgenje od slova, glás od slova; *Rg.* slóvka; *Rs.* слогъ, слогиня, складъ (cf. skład); *Ec.* слогиня, слогинн, слогни. Pierwsza syllaba, *Slo.* predoſlowka; środnia, medzoſlowka, proſtredſlowka; trzecia od końca, *antepenultima*, tretopredzadna; przedostatnia, predzadoſlowka; ostatnia, zadoſlowka SYLLABNY, - a, - e, od syllab, Silben-; *Slo.* ſlowkowiti; *Vd.* silbni, silben, silbaſt, slogen. SYLLABIZOWAĆ, *ślabizować, *ślebizować, *ob.* Zgłoskować; ſilbifiren, buchſtabiren; *Vd.* zherkati, sherkuvati, sharshuvati; *Cro.* szlabekuvati, szlovkuvati, slábkujem, (*Cro.* slábram, s bełkocę; *Cro.* slábarecz *blatero*). Jako nie zaraz Rzymu zbudowano, tak też nie wszyſtkiego razem potrzeba dziecięcia ucsyć, piérwéy abecadła, potym syllabizować, albo litery składać, a na ostatek czytać. *Glicz. Wych. J* 8. Syllabizowanie, *Rs.* складываніе.

SYŁAĆ *Frequ Verbi* Słać, śłę. SYŁKA, - i, *ż.*, n. p. Wsięty został od Moskali w syłkę. *Gaz. Nar.* 2, 50, w posyłkę, na posłanie, zum Verſchicken. A będzież ieszcze to czułe wieyskie życie, syłką i wygnaniem mianowane? *Siem. Cyc.* 46, *relegatio*, wysłaniem, odesłaniem.

SYLLOGIZM, wniosek trójskładny; Maior objawia rzecz w powszechności, Minor powszechność do szczególności ſtosuie; konsekwencya wyłuszcza, do czego się zmierzało. *Kras. Liſt.* 172, *Sr.* 1. dopoſlawata téti; *Rs.* умоключеніе; *Ec.* смышленіе, умозаключеніе.

SYMBOLICZNY, - a, - e, SYMBOLICZNIE *adv.*, allegoryczny, obrazowy, *Rs.* образовательный; *Ec.* знаменательный; ſymboliſch. SYMBOLIZOWAĆ *cz. ndk.*, duchownie oznaczać, symbolicznie przeznaczać, bildlich vorſtellen. Róża czerwona wſtyd Panny Błogosławionéy symbolizuie. *Radz. Zyw.* 33. SYMBOLUM Apoſtolſkie, *ob.*

Digitized by Google

Skład Apostolski, Kredo, Wyznanie. - §. Symbola, *ob.* Figury, allegorye. *St. Zyw.* 2, 358, *et* 359, *et* 377, *Vd.* pomiena, poduba, pomenik. SYMETRYA, *ob.* Pomierność. *SYMFONAŁ, - a, *m.*, *z Greck.*, muzyczne narzędzie, ein muſicaliſches Inſtrument. Gdy usłyszycie dźwięk trąby i fletniów i harfy, i symfonału i wszelaką muzykę . . . *Leop. Dan.* 3, 5, *Wuiek. ib.*, *Bibl. Gd.* Byli tam lutniſtowie, arfy, symfonały, A za niemi panienki przyśpiewaiąc ſtały. *Rey Wiz.* 25. SYMFONIIA, - ii, *ż.*, SYMFONIYKA, - i, *ż.*, *dem.*, pewna sztuka muzyczna do grania, die Symphonie; *Vd.* sinfonia, glasasloshnoſt; *Crn.* spolézhnu godenje; *Cro.* szlosnoglaszje; *Bs.* согласіе. Dam ci za to dwie symfoniyki nowiuteńkie. *Boh. Kom.* 1, 212.

SYMON, SYMICH, *ob.* Szymon. SYMONIACTWO, *ob.* Swiętokupſtwo; SYMONIAK, *ob.* Swiętokupca.

SYMPATYA, skłonność, przychylność przyrodzona, *Rag.* jednoduszno. SYMPATETYCZNY, Przychylny, skłonny z przyrodzenia do drugiego. *Zab.* 14, 142.

SYMPLA, - i, *ż.*, *z Łac.*, poiedyncza płata, einfache Zahlung. Teraz trzecią kwartę, nie półtoréy kwarty, ale symplę oddać maią. *Vol.* 3, 261. - §. sympla we grze, przegrana, za którą się iedna ſtawka płaci. *X. Kam.*; *oppos.* dubla. SYMPLAK, - a, *m.*, proſtak, nieokrzesany, ein ungehobelter, ſimpler Menſch. Symplak ieden w załoty przyiechał do dworki. *Pot. Jow.* 125. Który proſtą drogą sprawiedliwą idzie, nazywaią go symplakiem, laikiem, parafiianinem, i niesposobnym do niczego. *Teatr* 22 *b*, 126.

SYN, - a, *m.*, od oyca spłodzony; *Bh.* ſyn, ſynek, ſynáček; *Slo.* ſyn, ſin, ſinek, ſináček, ſynáček; *Sr.* 2. ſzyn, ſzynk; *Sr.* 1. ſſyn, ſyn, ſéhn; *Crn.* syn; *Vd.* sin, sinek, sinish, rojenahizh; *Cro.* szin, szinek; *Sla.* sin; *Bs.* sin, sinak, sincicch; *Rg.* sijn, sincich; *Rs.* сынъ, сыночекъ; *Germ.* der Sohn, das Söhnlein, Söhnchen; Ottfried ſun: *Ulphil.* sunus, *Angles.* sune, cf. *Gr.* υἱος, *Accus* υἱον); SYNEK, - nka, *m.*, *dem.*, SYNECZEK, SYNACZEK, - czka, *m.*, *dem. secund.* Syn w piątym przypadku, *in Vocatiuo*, synu! niegdyś synie! *Xpcz. Gr.* 2, *p* 128. Ociec niektóry miał dwu synu (*Dual.*, z synów). *Bud Math.* 21, 28. Syn oycu pospolicie podobny, oyca naśladuie. *Cn. Ad.* 1123, *Slo.* gaki otec, taki ſin; niedaleko iabloni iabłko spada). Nie zawsze z dobrych rodziców synowie dobrzy. *Birk. S. K. B* 2 *b.* Ociec cnotliwy czasem na synach bywa nieszczęśliwy. *Jabł. Ez.* 149. Pospolicie po złym oycu bywa gorszy syn. *Biał. Poſt.* 177, *Slo.* otec ſtíkal, a ſin wſkal *prodigus eſt natus*, *de parco patre creatus*, co ociec zebrał, syn rozciſkał). Syn niemotrawny, *ob.* Marnotrawny). Syn w dom, dziewka z domu. *Rys. Ad.* 62, na synach zasadza się potomność). Synaczek móy malutki. *Zbil. Dr. E* 4, *Groch. W.* 532. Synek Wenery zuchwały Miece z łuku swoie ſtrzały. *Lib. Sen.* 16. Synecsek. *Teatr* 7 *c*, 75. Syn iednorodzony boży, *ob.* Jednorodzony). Wtórą osobę dlatego synem nowiemy, bo wieczne iéy od oyca pochodzenie właśnie rodzeniem się nazywa; iako więc pochodzenie owo imieniem rodzenia znaczy się, tak osobę, która wynika, właśnie synem nazywamy. *Kucz. Kát.* 164. - Syn przysposobiony, *Sla.* posin; *Bs.* posignen, uset za sina, *Rs.* усыновлённый; *Ec.* сыноположный, сыноворный. Przysposobić syna, *Bh.* za ſyna zwolit; *Crn.* posyneti, posynèm; *Vd.* posinuvati; *Bs.* posiniti; *Rg.* posinovitti, posiniti; *Rs.* всыновить, всыновлять, усыновить, усыновлять; *Ec.* сынополагаю, сыноворю, вмѣсто сына пріемлю. Przysposabiaiący syna, *Rg.* posinovitegl, posinitegl; *Bs.* posignitel; *Rs.* усыновитель. Przysposobienie syna, adoptacya, *Vd.* posinſtvu; *Bs.* posignenje; *Rs.* усыновлёніе; *Ec.* усыновлёніе, всыновлёніе, пріятіе въ сына, сыноположеніе, сыноворёніе. - Podał się w podeyrzenie, że nie ieſt synem kościelnym. *Warg. Radz.* 13, chrześciianinem, ein Kind der Kirche. - Milszy tobie syn kobyli, aniżeli boski. *Sk. Dz.* 655, koń, niż człowiek). Syn chrzesny, *ob.* Chrzesny. - §. *Maledic.* Pogański synie! *Teatr* 32 *b*, 117, poganinie! du Heide! Skurwysyn, *ob.* Kurwa. - Synowie Koronni. *Herb. Stat.* 58*o*, *ob.* Koronny. - *Blande*; synu, synku, synaczku! - móy miły, luby, kochany, moie dziecię, Kind, Kindlein, Söhnchen. Z wielkiéy miłości Jesus uczniów na żegnaniu nie tylko synami, ale synaczkami, iak matki z gorącego serca ku dzieciom rady mówią, zowie. *Skarg. Kaz.* 217, *Karnk. Kat.* 55, 1 *Joan.* 5. - §. *Botan.* W polnych gwoździkach rószczka, która pośledniéy wyrośnie, bywa wyższa, dlatego nazywaią to ziele syn nad oycem. *Spicz.* 36, Feldnelken. SYNAL, - a, *m.*, *zgrubiałe*; *obiurgando*; niegodziwy syn, ein (ungerathner) Sohn. Móy pan synal, czegoby nie dokazał! ieſt to ptaszek obrotny. *Teatr* 29, 69. Z niepocsciwym synalem namawiał się. *ib.* 7, 97. Śliczny synal, nie złych mu zachciewa się rzeczy. *Zabł. Zbb.* 93, *Tręb. S. M.* 8. Jakożkolwiek od przodków synal się odsadzi, Przywary spraw bezecnych iasny red oszpecą. *Hor.* 2, 223 *Kniaź.* Oycu synal głowę mąci. *Zab.* 14, 248 *Szym.* SYNALO, - a, *m.*, SYNALEK, - lka, *m.*, *dem.*, zgrubiałe, z synek, Söhnlein. Antoś, móy młodszy synalo, iak mi zaczął płakać! *Teatr* 23, 61. Wielką będę miał pociechę patrząc na małych synalków moich. *Teatr* 34 *c*, 20.

SYNAGOGA, *ob.* Bożnica, cf. Szkoła. SYNAGOGANIN, *ob* Zborownik. SYNAEREZYS, *Slo.* wgłębnoſpoiſtka. *SYNDON z naybielszéy przędzy. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 2 *b*, *Gr. Lat.* sindon, *ob.* bisior. SYNDYK, *SĘDYK, SENDYK, z *Greckołac.*, prokurator Rzeczypospolitéy, Kolegium iakiego etc. *Cn. Th.* 1093, sprawca. *Wlod.* Przestaniemy teraz oglądać prezydentów, woytów, ławników, sendyków. *Teatr* 25 *c*, 107, der Syndicus. SYNDYCTWO, *patrocinium causae publicae. Cn. Th.* 1093, das Syndicat. - *SYNEKDOCHE, *Slo.* porozumitelka, *Crn.* skupjemnoſt. - (**SYNIEC, - ńca, *m.*, n. p Khtorſke rzéka, *syniec Amitaonow. *Zebr. Ow.* 585, *natus*, *ob.* syn, synal) SYNKOPE, *Slo.* wihobitelka, proſtrebobralka. SYNOD, *z Greck.*, sbór, sjazd biskupów. *Kras. Zb* 2, 519. Na kapitule abo synodzie zakonu swego. *Birk. Dom.* 54. SYNODALNY, - a, - e, - ie *adv.*, SYNODALSKI, - a, - ie, n. p. Wyrok synodalski. *Sk. Zyw.* 1, 269. Księgi synodalskie. *Rey Ap.* 88. Synodalnie cerkiew' wyprawiła dwóch wysłańców. *Pim. Kam.* 412. SYNODOPISCA, - y, *m.*, pisarz lub dzieiopis synodalny, der Synodenſchreiber, Synodenbeſchreiber. Przyznawaią im to synodopiscy. *Smotr. Ap.* 59.

SYNOGARLICA, *ob.* Sinogarlica.

**SYNOIEDZTWO Saturnowe sprosne. *Wad. Dan. praef.*, der Kinderſtraß. **SYNOIEDZCA Saturn, dzieciożerca. *Zab.* 16, 405, der Kinderfreſſer, Söhnefreſſer.

Digitized by Google

SYNONYM, z *Greck.*, *ob.* Spółznaczny, Spółimienny, bliskoznaczny, *Slo.* gednotedelni, gednaki, gednowka, gednotelka, gednotedlnoſt, gednoſtagnoſt, *ob.* iednoſtayność); *Crn.* enakorezhnoſt; *Rs.* мѣжесмво, мождество, сословь. *SYNONIMA, - y, ż., słownik, dykcyonarz, ein Wörterbuch. Na słowa architektońſkie osobneyby synonimy pot zeba. *Sol. Arch. praef.* Inne dziś imię na złodzieiów w modnéy synonimie. *Teatr* 43 *c*, 49 *Wyb.*

SYNOWA, - y, ż., *Crn.* synâha, synka; *Vd.* sinaha, sinka, sinova shena, setinja (cf. się), neveſta, sinouna gospa, mlada gospodinja, sneha, snaha; *Cro.* szneha, szinova sena, snaba, sarozhniza (cf. zaręczyć); *Bs.* nevjeſta; *Sla.* sinova xena, snaha; *Rs.* сноха, невѣстка, невѣсмушка; *Ec.* невѣсма; *sneszka, *cieść, *niewiſtka, synа żona, des Sohnes Frau, die Schwiegertochter, die Schnur. Moy syn będzie Wc Pana zięciem, a córka Wc Pana moią synową. *Teatr* 21 *c*, 86. Hebe była synową Junony, bo była żoną przysposobionego syna iéy Herkulesa. *Ofw. Ow.* 369. SYNOWICA, - y, ż., córka mego brata. *Sax. Porz.* 125, bratanka, die Bruderstochter; *Vd.* bratouna hshi, vnushiza, vnukinja od brata, sestrizhka, bratanzinja, ozhnego brata hzhi; *Bs.* braticna, kcchi brattova; *Rg.* sinôvza, bratticha; *Sla.* sinovka; (*Crn.* synkena, *Vd.* sinouka, sinova hzhi, sinkinja, vnuka, vnushiza, z wnuczka od syna). Własną synowicę swoię za żonę wziął. *Sk. Dz.* 622. SYNOWIEC, - wca, *m.*, *Boh.* ſynowec; *Vd.* bratoun sin, bratish (*ob.* bratanek), vnuk, nushat od brata, bratrans, ozhnego brata sin; *Cro.* szinóvecz; *Rg.* sinôvas, brattich, *barb.* nechják; *Bs.* sinovaç; *Sla.* sinovaç; *Rs.* сыновецъ, брашанничъ, брашичинъ сынъ; syn mego brata. *Sax. Porz.* 125, der Brudersſohn, bratanek, *Crn.* synovz; *Vd.* sinoun, sinovi sin, sinouli sin, vnushik, z wnuk od syna). SYNOWSKI, - a, - ie, SYNOWY, - a, - e, *Slo.* ſynowſki, ſinowi; *Sr.* 1. ſchnowé, ſchnowſki; *Vd.* sineu, sinouli, sinoun; *Rg.* sinovgni, sinovgli, sinovij; *Ross.* сыновный; do syna należący, Sohns-, dem Sohne eigen, zuſtändig. Stał smutny oyciec na piaszczyſtym brzegu, Poki mógł doyźrzeć naw synowſkich biegu. *Groch. W.* 435. Syn nieprawości oycowſkich, ani ociec synowych nie nosi. *Szczerb. Sax.* 430. Jednego tylko Ducha Ś., a tego i Ducha Oycowego i Synowego być wyznawamy. *Zrn. Poſt.* 250. Wszyſtko co oyciec ma, ieſt też i synowe. *Kat. Gd.* 60. - *Adv.* Synowſkie, po synowſku, *filiorum more*. *Cn. Th.* 1094. SYNOWSTWO, SYNOSTWO, -a, *n.*, *Vd.* otroshshina (*ob.* otrok), posinenje; *Rs.* сыновсмво; *ў ѵѡдїа*, *quasi* filietas; bycie synem, die Sohnſchaft, Kindſchaft; (*Eccl.* сыноомечесмво kacerſtwo Sabellianów, poczytuiących w Troycy ś. Oyca z synem za iednę osobę). Bliſkość z kmotroſtwa ieſt synoſtwo między okraczonym a między tym, który go u krzta trzyma. *Szczerb. Sax.* 184. Prosz chrześć nam bóg synoſtwo i dziedzictwo wieczne daie. *Sk. Kaz.* 516. Chryſtus wybrane swe w synoſtwo boże powołał. *Biał. Poſt.* 124. Nie względem synowſtwa, ale względem albo urzędu albo tytułu, maią oycowie podczas cścić synów. *Petr. Ek.* 91. Kranz daie Mieczysławowi dwóch synów; Adam Bremeńſki nic nie pisze o tym synowſtwie. *Nar. hſt.* 2, 245.

SYNTAXA, *ob.* ſkładnia. SYNTEZYS, *Slo.* zmiſloſcalka.

SYP, *ob.* Sep. SYPAĆ, - ał, sypie, sypę, *cz. niedok.*, *Bh.* ſypati, ſypěti, ſyptěti; (*Bh.* ſyp sép, ſpala osypka; *Sr.* 2. ßipaſch, ßippaſch; *Sr.* 1. ſcpam, ſipam, ſipu, ſipiam; *Crn.* sipam, (*Crn.* ispa, z izba; *Crn.* ispize, z izbica); *Vd.* sipati, suti, sujem (*ob.* suć), posuti, (*Vd.* sep, sasip, nasip, z grobla); *Cro.* szipávam; *Rg.* sipati, sippati; *Bsn.* sippati; *Rs.* сыпать, сыплю, (*Rs.* сыпь osypka, krosty; cf. *Lat.* dissipo, *sipo, cf. *Hebr.* נשף saphach *aggregauit*, *effudit*); sypać co w co; o suchych rzeczach, toż, co lać o płynnych; wsypywać; ſchütten, einſchütten. Sypać zboże w wór. *Tr.* Sypać piasek na papier, nasypywać, aufſchütten, ſchütten. *Tr.* Sypać na kupę, kupami sypać. *Cn. Th.* 1094, suć, in Haufen aufſchütten, aufhäufen. Sypać groblę, wał, kopce, einen Damm u. ſ. w. ſchütten, aufwerfen. Sypie czas góry, kędy był grunt piaſki *Zab.* 12, 2, *Sak.* Gdy nie będziesz miał postanowionego serca swego, wszyſtko iakobyś plewy sypał przed obliczność pana swego. *Rey Pſt. u b*, jakbyś plewy przesypywał). - §. *fig. tr.* Od gniewu z oczu iſkry sypie. *Wad. Dan.* 72, rozsypuie, Funken ſprühen. - §. Sypać co komu, z hoynie rozrzucać, rozrzutnie rozdawać, reichlich ausſtreuen, ausſpenden. Gáściami na kartę złoto sypali. *Teatr* 19 *b*, 2. Tak był szczodry król ten na synów koronnych bez miary, Że sypał swych dobrodzieyſtw, nie rozdawał dary. *Min. Ryt.* 2, 38. Grachus trybunem będąc, pospólſtwu siła wzbyt sypał. *Warg. Wal.* 79. Do téy funkcyi potrzeba człowieka, coby mógł sypać, byleby wiedział komu i iakim sposobem. *Lub. Roz.* 193. Prokuratorom sprawę maiąc sypać musisz. *Gor. Wł. M b.* - Sypać czym, szafować czym hoynie, ſpenden, ſpendiren, reichlich ausſtreuen, austheilen. Panowie ci złotem, iak piaſkiem sypali. *Auszp.* 28. Albo to ieden millionami sypie, a serca dokupić się nie może. *Teatr* 6 *b*, 35. Jegomość za ludźmi się ugania, djabłami sypie. *Teatr* 6 *b*, 5, djabłami liczy). *Paſſiue;* U nich gęba iak kołowrot, a słowa sypią się iak z pytla. *Pilch. Sen. liſt* 304. Sypał się grosz publiczny na gratyfikacye, pensye i zaległości. *Uſt. K.* 2, 2 5, rozchodził się marnie, die Staatsgelder wurden verſchwendet, vergeudet, verthan. - §. *Recipr. tr.* Sypie się lud i t. d., licznie wychodzi, gnuie się kupami, wali się, das Volk u. ſ. w. wimmelt, ſtrömt in Haufen; *Bh.* ſjititi ſe; *Bs.* verviti, vrriviti mnogo cegljadi, (*Bsn.* vrrivgljenje, navrrivglenje *concurſus*, *frequentia*, cf. wrzeć); *Rs.* мполпишься, смополпишься. Gdy się szlachta i chłopſtwo zewsząd za zwierzchnią głową sypali, ściągnęli się na iedno pole wszyscy. *Stryik.* 319. Począło się woysko nieprzyiacielſkie sypać, iak czarny las. *Papr. Ryc.* 97. Roty się zewsząd sypią. *Groch. W.* 539, von allen Seiten ſtröhmen ſie herbey. Jak nasi kredytorowie zaczną się sypać, to niewiem, co tu robić będźie. *Teatr* 22 *c*, 9. - *Nidificia formicarum burriebant*, wrzało, kipiało mrowisko, szmer był, sypały się mrówki z chropotem. *Cn. Th.* 1094, *Rs.* кишѣть, закишѣть, копошиться, копошишься. Sypanie się robactwa i t. d., *Vd.* mizlanje, vervretje. - §. Sypie się broda, wąs i t. d., przebija się, dobywa się, kluie się, die Barthaare brechen durch, kommen zum Vorſchein. Wąsik mu się niedawno sypać zaczął. *Boh. Kom.* 1, 49. Tak się z nią cacka, iak gdyby mu się wąs dopiero sypał. *Teatr* 24, 97 *Czr.*, iak śpiczak, iak mleko). Milona iagody Zdobił mech delikatny sypiącéy się brody. *Chod. Gesn.* 22.

Digitized by Google

Pochodz. *Sypień, sypki, sep; dosypać, dosypka, nasypać, nasypka, naspa, nadsypać; obsypać, osypać, osep, osypka, ospa, ospice, posypać, posypka; podsypać, podsypka; przesypać; przysypać; rozsypać, rozsypka; usypać; wysypać; wsypnć; *wysep, wysypa; zasypać, zaspa, zasep; zsypować.*

SYPIAĆ *Med. Frequ. Verbi* Spać, zu ſchlafen pflegen. Nie o to ią bito, że chodziła w żyto, ale że doma nie sypiała. *Rys. Ad.* 43. SYPIALNIA, - i, ż., sypialny pokoy, łoźnica, das Schlafzimmer, die Schlafkammer, das Schlafgemach; *Bh.* lehanice, lehací komora, líhárna (cf. leżeć); *Crn.* jespiza, (cf. izba); *Vd.* spalniza, spajalishe, jispiza, kamra za spanje, (*Vd.* spalnizu, jispizu, hishizu, = izdebka); *Rg.* spaavalisce; *Cro.* szpalnicza, komornicza; *Ross.* спальня, спáленка, почивальня, спочивальня, (*ob.* spoczynek, odpoczynek); *Ec.* ложница, постéльная, (cf. pościeł), чертогъ, (*Ec.* спáльникъ *komornik). Sypialnie i gabinety dla zgiełku maią być oddalone od pokoiów dziecinnych. *Swith. bud.* 99. SYPIALNY, - a, - e, *Rs.* спáленный, спáльный, do spania służący, Schlaf-. Drzwi porterą zasłonione wiodły do pokoiu sypialnego. *Kras. Pod.* 2, 192, *Zab.* 15, 192, *Teatr* 9, 55. Na co się wam przyda tak wiele sypialnych pokoiów, kiedy w iednym tylko spoczywacie? *Pilch. Son. liſt* 5, 43.

SYPIĘ, *ob.* Sypać. SYPIEŃ, - pnia, *m.*, *Bh.* ſypeň, *Rs.* сыпецъ, *ex origine sonat infundibulum rerum siccarum; passim tamen usurpatur pro hauſtro cereuſiariorum, longum manubrium habente. Cn. Th.* 1094, naczynie do przesypowania lub przelewania, czerpaczka. *Wied.*, ein Schüttrichter, Gießtrichter, Trichter, Schöpfgelte; *ob.* ley, leiok. SYPKI, - a, - ie, *Bh.* ſypký; *Rs.* сыпучій; daiący się sypać, ziarnkowaty, miałki; ſchüttbar, kleinkörnig, ſich ſchütten laſſend. Widziałeś kędy maią swe noclegi Ziarniſte grady, albo sypkie śniegi. *Chroſć Jeb.* 150, *Karp* 150. Sypka ziemia. *Haur. Sk.* 135, krucha. SYPKOŚĆ, - ści, ż., die Schüttbarkeit, *Bh.* ſypkoſt. (*§. Sypkość, *ob.* sipkość. SYPNIEĆ, *ob.* Sipnieć.

SYRAKUZA, - y, ż., SYRAKUZY *plur.*, dawna ſtolica Sycylii. *Wyrw. G.* 195; Syrakus. SYRAKUZANIN, - a, *m.*, der Syrakuſer. SYRAKUZANKA, - i, ż., die Syrakuſerinn. SYRAKUZKI, - a, - ie, Syrakuſiſch.

SYRB, *ob.* Serb.

SYRENA, *ob.* Piersiopławka; *Bh.* ſchochula, ochechula.

SYROIESZKA, - i, ż., bedłka. *Fundz.* 555; eine Art Erdſchwämme; *Bh.* ſyrowinký.

SYROKOMLA *herb*, Abdank swyczayny z krzyżem na wierzchu i na hełmie. *Kurop.* 3, 50; ein Wappen. - §. Syrokomla, maiętność Firleiów. *Kras. liſt.* 46.

SYROKOS, - a, *m.*, pewny ptak leśny, ein gewiſſer Waldvogel. Syrokosy leśne. *Ban. J* 3. Syrokosy świergolą. *ib. J* 3 *b.*

SYROP, - u, *m.*, SYROPEK, - pku, *m.*, *zdrón.*, *Ger.* der Syrup, *Arab.* Serup, *Pers.* scherbet: *Sr.* 2. ſerrup; *Crn.* syrop; *Vd.* sjrup, sirup, ſterden ſok; *Cro.* sirup; *Bs.* szirup; *Rg.* rástop saharni, (*ob.* roztop); *Rs.* сиропъ, napoka cukrowa (*ob.* patoka); sok cukrowy gęſto uwarzony... *Krup.* 5, 44. W téy niemocy ani syropku, ani żadnych pigułek nie szukay. *Wer. Rgl.* 129. SYROPOWY, - a, - e, od syropu, *Rs.* сиропный, Syrupp-.

*SYROWATKA, *ob.* serwatka.

SYRTY, *ob.* Haki, Mielizny, Miela, Płytczyzna. SYRYNGA, *ob.* Strzykawka, Sikawka. SYRZYSKO, *ob.* Serzyſko.

SYSAK, SYSUŃ, - a; *m.*, osesek, (*Etym.* Ssać); ein noch ſäugendes Thier; *Bh.* cucák. Zwierzątko, póki się karmi mlékiem matki, ieſt sysakiem. *Kluk. Zw.* 1, 124. Sysuń, *Dudz.* 29.

SYSTEMA, *ob.* Układ. SYSTOLE, *Slo.* bluhokrátilka. *SYT! = *ob.* Cyt! *ob.* St!

SYT, - u, *m.*, dosyt, nasycenie, sytość, die Sättigung, Erſättigung. Jadłem do sytu. *Tr.*, *ob.* Dosyć, Dość. 2) Syt, *ob.* Syty, - a, - e. SYTA, - y, ż., SYTKA, - i, ż., *dem.*, *Rs.* сыта, miód wodą rozpuszczony czyli woda miodem nasycona, Honigwaſſer, Honigtrank; (*Crn.* sat, satovje; *Vd.* set, sat, setovje, setje, = plaſter miodowy; miod pity; *Cro.* szit meda *fauus mellis*; *Rg.* sát, = plaſter miodu, = *Rs.* comb, сомы, cf. *Gr.* σῦτος *potus ex frumento*; *Hbr.* משתה *scheth potus, potatio*). Woda miodowa, to ieſt, syta. *Sien.* 73. Miód przasny, albo syta. *Spicz.* 153. Miodową brzęczkę zowią sytą. *Syr.* 501. Ul nowy wymywać sytą; a ta syta ma być uboga, żeby 5 części było wody, a tylko szóſta miodu. *Kach.* 9. Syta miodowa z kopru Włoſkiego. *Syr.* 594. Niegdzie z ięczmienia czynią sytę abo miód do trunku bardzo przyiemny. *Syr.* 978. O sytkach lub napoiach z iabłek, gruszek etc., zrobionych. *Krup.* 5, 96; Cider, Apfelmoſt, Birnmoſt. - §. Sytka, ziele, od sytości, Pomorczyk, Mlecznik Pomerſki, *glaux*, eine Art Milchkraut, doſtatek mléka mamkom dodaie, i utracone przywraca im. *Syr.* 598. *SYTEK, *Tr.*, *ob.* Sutek. *Mącz.* *SYTNIEĆ *ez. ndk.*, ſtać się sytnym lub sytym, ſättigend werden; ſatt werden. Uschłe cieplym wieią wiatrem usta, i ciężkim powietrzem sytnieią; *aurae graues captantur hiatu. Zebr. Ow.* 178. SYTNOŚĆ, - ści, ż., przymiot tego, co sytnym ieſt, co sporo nasyca, nakarmia, die Nahrhaftigkeit; *Rs.* питáтельность, (*ob.* pica). Sytność chleba, kaszy. *L.* - §*. = Sytość *qu. v.* SYTNY, - a, - e, *Rg.* zasittiv; (*Crn.* sitn, = ciężarem będący; *Crn.* sitnek, sitnésh, = przykry człowiek), *Rs.* сытный, питáтельный; *Ec.* насыщáтельный; mocno nasycaiący, nahrhaft, *implens facile ventrem. Cn. Th.* 1094. - §*. Sytny, = Syty *qu. v.* SYTOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* ſytoſt; *Vind.* situſt, sitnoſt, nasitnoſt, dovolnoſt; *Cro.* szitószt; *Rg.* sittos, sittina, najeſt, (cf. naieść się); *Sr.* 1. ſétoſcj; *Rs.* сытость, syt, dosyt, nasycenie, das Sattſeyn, Sattwerden, Erſättigen, die Sattigkeit, Sättigung. Chleb im sgotował do sytności. *Leop. Syr.* 45, 26. Sytość zdrowiu i cnocie szkodliwa. *Cn. Ad.* 1124; przepełnienie, przeładowanie, Ueberladung. Z sytności bunność pochodzi. *Kosz. Lor.* 182 *b.* Uprzykrzoną wzgardę sytość rodzi. *Poſt. F.* 38. Do sytości bogacili się publicznemi funduszami. *Uſt. K.* 2, 167. Przeydzie rozkosz, nastąpi sytość po użyciu. *Kras. W.* 56; mierziączka, Ekel. Wszyſtkiego sytość bierze i snu i kochania, Jskoków, i słodkiego dla ucha śpiewania. *Dmoch. Jl.* 2, 27, man bekommt alles ſatt. - §. Niesytność, niesytość, nienasytek, Unerſättlichkeit. Woź, na którym sbytek ieździ, za staremi się woźniki grzechów toczy, t. i. za obżarſtwem a niesytnością brzucha. *Kosz. Lor.* 66 *b.* - §. tłuſtość, cieliſtość, mięsiſtość, Wohlleibigkeit, Fett Dicke. Tatarska śniada czyni sytność ciała i odmiękcz

Digitized by Google

brzuch. *Cresc.* 180. Nie ten ieſt zdrowszy, który wiele iada, ale ów, który to w się bierze, co mu w sytość idzie, i tyle, ile trawi. *Pilch. Sen. liſt* 3, 372, ile mu służy). Poſkoczne czytania, a potrawy ſkwapliwie pożywane i nieżute, równie w sytość nie idą. *ib. pr. Prov.* Wydarte rzeczy w sytość nie idą. *Fr. Ad.* 41, zdrowiu nie służą, nie tuczą, **unrecht Gut gedeiht nicht.** (SYTUACYA, *ob.* położenie, posada). - SYTY, *SYT, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* ſyty; *Sr.* 2. **ſiti**; *Sr.* 1. **ſeté**; *Crn.* sit, (*Crn.* sitn, z przykry, ciężarem będący); *Vd.* sit, nasitjen, (*Vd.* siten *moleſtus*); *Cro.* ssit; *Rg.* sit, (*Rg.* nesit *onocratalus*; *Sla.* nèsit); *Bs.* sit, sitti; *Rs.* сытный; SYCIUCHNY, SYCIUTEŃKI *intenſiv.*; *Rs.* сытехонекъ, *Germ.* ſatt, *Lat.* sat, satur, *Angl.* sated, *Ottfried.* sat, *Ulphil.* sad, cf. *Ger.* ſchütten, sué), z nielaknący, pokarmem nasycony, **ſatt, geſättigt** Już iadłem syci. *Chroſt. Jow.* 190. Sytemu nic nie smakuie. *Cn Ad.* 1120; kto nie doie, mądrze żyie). Wiatrem syt. *Cn. Ad.* 475, mało iada; manną bożą żyw). Łaską syt sługa nie będzie. *Cn. Ad.* 428; łaska bez datku nic nie waży). Na gładką żonę patrząc, syt nie będziesz. *Rys. Ad.* 51; cf. oczy paść). Nie wyrozumie zgłodniałemu syty. *Pot. Syl.* 16. Na tym zależy, aby wilk był syt, owca zdrowa. *Pot. Arg.* 347. Chciwość nigdy nie iest syta. *Pilch. Sen. liſt* 5, 138. - Syt. czego być, mierzić co sobie, **etwas ſatt ſeyn, ſatt haben, überdrüßig ſeyn.** Strawiony pracami, wiekiem uciśniony, syt ieſtem rządu. *Teatr* 50, 9. Do klasztoru possła, syta świata. *P. Kch. Orl.* 1, 144. - *aliter*: Kto tu pomyślnych fortun syty, ten w przyszłym żywocie będzie pragnął z bogaczem. *Psalmod.* 38; kto tu opływa, do zbytku zażywa). Każdy sobie tuszył, iż syt korzyści i zwycięstwa do domu powróci. *Pilch. Sen.* 256. - §. Syty, *sytny, karmny, tłusty, cielisty, **wohl bey Leibe, dick und fett.** Zygmunt August Katarzynę oddalił, winy inney do niey nie maiąc, ieno że syta była, a potomstwa nie miała. *Biel.* 558. Ludzie sytego i pełnego ciała, mogą nieco ciemierzycy używać. *Syr.* 1465. Zarzeźcie ciele syte *Bud. Luk.* 15, 23, tłuste. *Bibl. Gd.*, **ein gemäſtetes Kalb. Luth.**). Syciuchne kurczęta. *W. Poſt. W.* 3, 76. Koń, gdy mu wileze sęby wyimiesz, sytnieyszy bywa na ciele. *Cresc.* 523. Roſtrucharz dostatek owsa koniom dawa, iżby ie, gdy syte będą, co naylepiéy przedał. *Gorn. Sen.* 420. Domowe źwierzęta bywaią zawsze cielistsze i sytnieysze, niźli dzikie, a to dla dostatku karmi większego. *Cresc.* 80. 2*) syty, sytny, nasycaiący, **ſättigend, ſatt machend.** Każda rzecz na tym świecie syta. *Pot. Jow.* 23, wszystko się przeje, **man bekommt alles ſatt.** Jaki smak? nie snasa; dosyć byle było syto. *Mon.* 70, 174, duże, suto.

Pochodz. *sycić, nasycać, nasycić, dosyt, dosyć, dość, zadosyć, dosyćczynienie; podsycić, podsyta.*

S Z.

*SZ -; na wyrażenie złożonych tych dwóch spółgłosek, abecadło Słowiańskie osobney używa litery, nazwasney sza, z m; Czesi piszą ſſ, š. - §. SZ, z ż; *enclit.*; e. gr. *któss, s któż; *ob.* - ż *enclit.*

SZA SZA SZA między sobą. *Teatr* 22 *b*, 107, szeptali między sobą; **ſie flüſterten unter einander**; cf. szept, cf. *Niem.* **ſchwatzen.**

SZABA, - y, ż., u bębnarza, ośnik skrzywiony w półokrąg, który służy do gładzenia klepek lub dna w statku. *Mag. Mſkr.*, **das Schabemeſſer der Böttticher.**

SZABAS, *ob.* Sobota żydowska; *Sr.* 1. **ſabbat, ſobbota, ſwętoł**; *Vd.* sabbota, pozbitek, prestaja dela; *Rs.* шабашъ, (*Hebr.* נוח schabbath *quieuit*; cf spać). Łacno ieſt *szabat zachować, od mięsa zakazanego wstrzymać się, umywaniem się oczyścić i t. d. *Smalc.* 69, świątkować, cf. pościć. - §. *tr. fig.* Kot Myszoboy, gdy po dachach, w ogniu cały, szuka żony, tegoż czasu, Gdy zażywa z nią szabasu . . . *Jak. B.* 98; gdy z nią rozkoszuie). SZABASNIK, - a, *m.*, piec do chleba pieczenia, w izbie między piecem ogrzewalnym, a kominkiem, w którym się z kominka pali na chléb. *X. Kam.*, **eine Art Backofen neben dem Stubenofen.** SZABASZNY, - a, - e, od szabasu, **Sabbaths-, Schabas-**, *Rs.* шабашный. SZABASOWAĆ *cz. ndk.*, szabas obchodzić, świątkować, **den Schabas feyern**, *Rs.* шабашить, пошабашить.

SZABELKA, - i, ż., *dem. Nom.* Szabla, *Cro.* szablyicza, *Rs.* сабелька; **das Säbelchen, ein kleiner Säbel.** Konia dosieść, szabelkę przypasać. *Birk. Sk. D* 4. Dworackie szabelki nazywały się za Kazimierza Jagiellończyka indyckami, od podobney do szyi indyków formy. *Czack. pr.* 1, 217. Tak dobrsem go po karku liznął moią szlifowaną szabelką, aż się głowa na ziemi oparła. *Mon.* 74, 43. SZABELKOWY, - a, - e, od szabelki, od szabelek, **Säbelchens.** Ustawne szabelkowe kraiania. *Czack. pr.* 217. SZABELNIA, - i, ż., fabryka, w którey głównie na szable albo pałasze robią *Os. Zel.* 69, **die Säbelfabrik**; *Cro.* szablyarnicza. SZABELNIK, - a, *m.*, który szable robi, **der Säbelmacher**, *Ld.*, *Cro.* szablyar, *Sla.* sabljàr, *ob.* miecznik. - §. *aliter*: Roshukani owi szabelnicy zamordowali wszystkich. *Nar. Hſt.* 7, 112; szablami zbroyni, **mit Säbeln bewaffnet.** SZABELNY, - a, - e, *Sla* szabljeni; *Vd.* krivomezhni; *Rs.* сабельный; od szabli, **Säbel-**. Ten muszkietową z konia leci pluną, Ow z tyłu ścięty szabelnym pochopem. *Jabł But. J* 3 *b*. Szabelne w karku poniósł dęgi. *ib. N* 2. SZABELTAS, - u, *m.*, kieszeń szabelna, od pasa szabelnego wisząca, *Cro.* szablyetaſka; z *Niem.*, **die Säbeltaſche.** Wchodząc husar zawadza szabeltasem o drzwi. *Teatr* 16, 8. Na szabeltasach herb ich. *Jabł. Her.* W szabeltasie groszy mało. *Bies. B* 2, żołnierz niepieniężny). - SZABELTASZNO *adv.*, z szabeltasem, **mit einer Säbeltaſche.** Owo młodzi do nauk z dostatkami oddawaią, bławatno, pierno, kowano, szabeltaszno. *Falib. O.* 5. SZABLA, - i, ż., *Bh.* ſſawle; *Slo.* Sſabla, Sſable, ſſable; *Sr.* 2. **ſabla**; *Sr.* 1. **ſabla**; *Crn.* sabla; *Vd.* sabla, kriu mazh, kordesh; *Cro.* szablya; *Sla.* sablja; *Dl.* szablya; *Hg.* horgas szablya, szablyutſka; *Rg.* sàbglja; *Bs.* sabglja; сабля, корда; *Es.* сáбля, сáбя; *Finl.* sabeli, *Svec.* sabel, *Angl.* sable, *Ital.* sabla, sabra, sciala; *Gall.* sabre, *vulg. Ger.* **Sabel, Sabet**, *Gr. nov* ζαβυνη, *Arab* seif, z szpada, cf. *Gr.* σίβω macto, ζαβος curuus, ζαβυνη szabla; cf. *Hebr.* נוח sabach *mactauit*); pałasz skrzywiony, *Ger.* **der Säbel.** Nieoprawne szable, głównie, *ob.* brandnary. *ob.* ital. *Czack. pr.* 1, 216. Nasza nieco skrzywiona szabla, któréy i Węgrzy używaią, iest z Azyi. Ustawnie ieżdżący na koniu, taką szablą, oprócz mocnieyszego cięcia, maią większą zasłonę głowy, niżeli od prostéy szabli czyli szpady. *ib.* 217.

Digitized by Google

217. Dla kawaleryi biała broń, iak mówią, czyli szabla, iest użytecznieyszą od karabinów. *ib.* Szabla Węgierka, czapka magierka. *Mon.* 76, 281. Szablą mu nad łbem machał. *Teatr* 26 *b*, 39. Na szable szli; tarczami się zasłużywszy, na nie ie brali; nasi zaś tarcze odeymuiąc, z wierszchu ie siekli. *Warg. Cez.* 34. Rohatyny wyciskawszy do szabel się rzucili. *ib.* 208. Sąsiedzi na się szable wyostrzyli. *Lib. Hor.* 11. Szabla szablę budzi, *arma armis irritantur. Kurc. Warg. praef.* Na szablach go rozmieśli. *Birk. Zb. B* 4; na kawałki rozsiekli; *Vd.* sablati; *Bh.* posſawlowati, *Ger.* niederſäbeln. Junacy w kącie szablą wiatry kraią. *Pilch. Sen. liſt* 2, 287, suchwale się odgrażaią). Na ulicy w pięćdziesiąt szabel na mnie napadli. *Boh. Kom.* 1, 57, *Klok. Tur.* 207; zbroynych szablami, szabelników) Prowincye częścią szablą, częścią przez przymierza hołdowne sobie uczynił. *Nies.* 1, 7, bronią, orężem, gwałtem, mocą, woyną). *Prov.* Kord do boiu; szabla do stroiu. *Rys. Ad.* 26. Szlachcica oznaczało noszenie szabli lub szpady. *Czack. pr.* 2, 243. *Cro. Prov* nit chini popa duga halya, nit voynika zlata szablya, z nie czyni xlędza długa suknia, ni woiaka złota szabla. - **§. Wieprz dziki psa wali krzywą szablą, kędy się nagodzi. *Zebr. Ow.* 101, *falcato vulnerat ense*, kłem, mit dem krumm men Hauer. SZABLICA, - y, ż., duża szabla, ein groſſer Säbel. SZABLINA, - y, ż., biedna, miserna szabla, ein elender Säbel. SZABLISKO, - a, *n.*, *contemn.*, szpetna szabla, ein häßlicher garſtiger Säbel. Musiał na seymiku dobrze szabliſkiem po uchu dostać. *Teatr* 22 *b*, 37. **SZABLONOSZEC, - sca, *m.*, nassący szablę, ein Säbelträ-ger, *Cro.* szablyonoszecz.

SZABRAKA *Tr.*, *ob.* Czaprak.

SZABRY *plur.*, kawałki drobne cegły lub dachówki. *Mag. Mskr.*, Ziegel- oder Dachpfannen-Stückchen. SZABROWAĆ *cz. ndk.*, zassabrować *dk.*, u mularza, szabrami szpary w murze zaćwiekować. *Mag. Mſkr.*, die Löcher in der Mauer mit Ziegelſtückchen ausfüllen.

SZACH, - u, *m.*, (szach w całey Azyi oznacza rządcę, monarchę. *Kras. liſt.* 2, 87, *Pers.* Cha, z król). Szach, bierka, iedna z tych, któremi w szachy grają. *Cn. Th.* 1095, ein Schachſtein; *Bh.* ſach; *Cro* chàk, chah; *Crn.* tschak; *Vd.* skak, shah; *Rs.* шахъ, шахматка. Podnosi rękę, bierze palcami za szach, iedzie nim, gdzie trzeba. *Pam.* 85, 1, 93. - §. Szach, słowo przestrzegaiące w szachach króla lub królową, że im trzeba mieysce odmienić; Schach! wenn man Schach bietet. Dać szach królowi. *Tr.*, *Rs.* дать шахъ царю. Król w szachu. *ib.* - *fig.* Widzisz pociechy po twych żalach nowe, Ty dziś daiesz szach sley fortunie z metem. *Pot. Syl.* 188; zwyciężyłeś ią, ſchach matt machen, *Vd.* premagau!). Mógł im szach i met dać i ukazać wrota do rozumu. *Birk. Zam.* 27. Szachem pada. *Rys. Ad.* 63; zwyciężony). Albo szach albo met. *Zegl. Ad.* 2, *Rys. Ad.* 63; entweder beugen oder brechen. Lepiéyby było, aby z nim zgoła nie walczyć, abo się nań z wielką mocą oburzyć, iżby był abo szach abo met. *Baz. Sk.* 132. - Szachem o niebo. *Brud. Oſt. C* 6; grać, Rarać się o niebo). - §. SZACHY *plur.*, gra szachami, das Schachſpiel, das Schach; *Bh.* ſachy; *Vd.* skakniza, shahna jigra, shahspil; *Rg.* sckakki; *Ital.* scacchi; *Ec.* шахматы. Gra w szachy iest czysta a rozumu bystrego zabawa. *Ger. Dw.* 122. W szachy grać, *Vd.* se shakami jigrati, na shahi jigrati, Schach ſpielen. Jak w szachy grał. *Zegl. Ad.* 97, ſtracił). I w szachach przyiaciela poznać. *Rys. Ad.* 76. - Szachy, poema Jana *Kochanowſkiego. Kras. liſt.* 84. - *tr.* Przez powabne tego zdraycy szachy, Posunęli się Turcy do szabel na Lachy. *Jabł. Buk. E* 2; przez iego matactwa, Durchſteckereyen, *Rs.* шашни kunszafty.

Pochodz. *Szachować*, *szachowany*, *szachownica*, *szachulec*.

SZACHER, SZACHERMACHER, słowo żydowskie, oszwabienie w handlu, das Schachern, Geſchacher. Nic nie dać a wziąć, i szachermacher. *Kniaź. Poez.* 2, 189. Czynię mały szachermacher z iednym rzeźnikiem poczciwym. *Teatr* 53 *c*, 58. - §. Szacher, Szachray; *ob.* Szachrayka, Szachrayſtwo, Szacharſtwo, Szachrować.

*SZACHOR, *Sak. dusz. pr.*, *ob.* Cukier.

SZACHOWAĆ *cz. ndk.*, szach zadawać, Schach bieten. Rycerz króla szachuie, Pop biie rycerza, Wieża iako z więzieniem do królowey zmierza. *Zegl. Ad.* 97. 2) Szachować, w kostkę sadzić, na małe czworogranki dzielić, *Ger.* ſchachten, ſtechen, in Vierecke theilen. Zewlekli go z onéy sukienki szachowanéy. 1 *Leop. Gen.* 37, 23, przetykanéy. 5 *Leop.*). Zdarli bracia z Józefa onę suknią szachowaną, którą miał na sobie. *Radz. Genes.* 37, 23; suknią z rozmaitych farb. *Bibl. Gd.*, sztukowaną. *Bud.*, płtrą, bunten Rock, Luth. Napiersień wielkiego kapłana udziałasz robotą szachowaną. 1 *Leop. Ex.* 28, 15, haftowaną. 5 *Leop.*, geſtickt. Dworzanin miał na sobie szatę szachowaną. *Papr. Pr. C* 3 *b.* Po ludziach nie patrz szachowanego odzienia; ale co się wewnątrz świeci. *Bud. Ap.* 78. Gdy za godność, nie za grosz dawano infuły, Musiał pan szachowany kłaniać się mądremu. *Papr. Gn.* 1202. W rzezanych sukniach abo szachowanych chodzić, należy małpom i błaznom. *Er. Dw. B.* Trefniś w sukni szachowaney. *Pot. Jow.* 195, arlekińskiey). Błazen szachowany. *Klon. Wor.* 57. Szachowany lampart. *Nar. Ds.* 1, 121. Nie dbaią dziś o rozum tylko szachowany. *Papr. Gn.* 1201, o pstrość w głowie). SZACHOWNICA, - y, ż., *Bh.* ſachownice; *Vd.* shahna tabla, pretspil; *Crn.* tatishe; *Rg.* sckaknisa; *Rs.* шашечница; tablica szachowa, die Schachtafel, das Schachbret. Szachownica na 64 podobnych części podzielona iest. *Kras. Liſt.* 2, 86. Szachownica, na kształt chorągwi, z różnych kolorów w kwadrat złożona. *Chmiel.* 1, 82. - §. *tr.* w szachownicę ułożyć. *Kluk. Dyk.* 2, 14, w kwadraciki, in kleine Vierecke theilen. Dobra te szachownicami między nassemi leżące, na inne zamienimy. *Vol. Leg.* 8, 647; rozstrzelone, rozproszone i tam i sam). Mieszane dziedziny, czyli tak nazwane szachownice, *Czack. pr.* 2, 189, *ib.* 183. - §. *Botan.* Szachownica, *fritillaria Meleagris*, gatunek korony; na kwiatach iey są pospolicie dwa kolory w szachownicę ułożone. *Kluk. Dyk.* 2, 14, die Schachblume. - §. Szachownica herb, ein gewiſſes Wappen. SZACHOWNICZY, - a, - e, na kształt szachownicy, szachowany, *Rs.* шахматный; wie ein Schachbret. Szachownicze rozsadzenie drzewa, z w kostkę, *quincuncialis ordo. Cn. Th.* 1095, cf. Cynek. SZACHOWY, - a, - e, od szachów, Schach, *Rs.* шашечный. Szachowe kamienie, Schachſteine, *ob.* bierki). Gracz szachowy, *Vd.* shahni jigrauz, skaknizhar, der Schachſpieler.

SZACHRAY, - aia, *m.*, SZACHER, - chra, *m.*, oszwabiaiący

Digitized by Google

po żydowsku handlarz, *Vd.* barantauz, kapzhuvauz, kamatnik, ein Schacherer. Człek poczciwy ściska się z filutem, z szachraiem, Nie za skłonnością, ale za zwyczaiem. *Zabł. Z. S.* 23, *Teatr* 22 *b*, 132. SZACHRAYKA, - i, *ż.*, die Schacherinn; *cf.* żydówka). Moiey córce kilka wstążek i kornetów kupiłem, a iuż mnie te przeklęte szachrayki zdarły z pięć set złotych. *Teatr* 22, 99. Bodayby przepadły wszystkie szachrayki, korneciarki, krawcowe, i to wszystkie, które są wygodne do stręczenia. *Teatr* 15, 48. SZACHRAYSKI, - a, - ie, od szachru, Schacher-, *Vd.* kamaten. SZACHRAYSTWO, SZACHERSTWO, - a, *n.*, szachermacher, oszwabienie w handlu żydowskie, *Vd.* kamata, barantuvanje; Schacherey. Żyd szachraystwem się bogaci. *Nar. Dz.* 2, 135. Wstydź się, że takie szachraystwa porobiłeś. *Teatr* 22 *b*, 128, *Teatr* 53 *d*, 68. Wiele biednego z samym prawie szacherstwem bawiącego się w Polszcze żydostwa. *Pam.* 85, 1, 414. SZACHROWAĆ *cz. ndk.*, oszwabiaiący handelek prowadzić, schachern, *Vd.* barantuvati, kamatati, *Chald.* סחר, *Hebr.* שכר *et* שקר). Lepiey być z żydkami szachrował, niż wdawał się w takie rzeczy. *Teatr* 8 *c*, 4. Winska Morawskie za Węgierskie szachrują. *Jeż. Ek. F* 3.

Pochodz. *przeszachrować, naszachrować, wyszachrować.*

SZACHT w górach; *Slo.* Sſachta; *ob.* Okno; *ob.* Szyb.

SZACHTYNOWAĆ *cz. ndk.*, u lakiernika, ostatnie dawać gładzenie gruntu skrzypiem, lub mokrym płótnem do pozłoty. *Mag. Mſkr.*, beym Lackieren, mit Schachtelhalm polieren, die letzte Politur geben.

SZACHULEC, - lca, *m.*, gatunek budowania drewnianego w szachy, Schachbindwerk, geſchachtes Fachwerk. Jeden dom wystawiony w szachulec, a drugi w Pruski mur. *Gaz. Warsz. R.* 7, 1159.

**SZACIĆ *cz. ndk.*, w szaty ubierać, ankleiden. Niech się iak chce ubiera, niech się iak chce szaci. *Pot. Arg.* 89. SZACISKO, - a, *n.*, podła szata, gaigan, sukmisko, *Rs.* кафтанишко, ein elender Rock, ein Lumpen. *W. Poſt. W.* 238. Sprosnemi szaciski go zakrywali. *W. Poſt. W.* 276.

SZACOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, *Bh.* ſſacowati; *Slo.* ſſacugi; *Sr.* 1. ſchacjnyu; *Sr.* 2. ſchazowaſch; *Vd.* shasati, shusavati; *Crn.* shazat; *Cro.* sàczam; *Svec.* ſkatt, scena), *Ger.* ſchätzen, (cf. Taxe, *Gr.* τάξις). 1) szacować; oszacować *dk.*, *Crn.* razunim; *Ec.* шапѣсатъ, шапѣсанно; (cf. napisać; cf. popis); taksować, cenę naznaczać, **sperować, ſchätzen, taxieren, einen Preis ſetzen. Maią być wybrani mężowie na szacowanie tych maiętności. *Herb. Stat.* 91, szacunek, taxacya, Schätzung, Taxation. Szacuią maiętności, kupie etc. *Cn. Th.* 1095. Szlachta między sobą na sto grzywien głowę przyiacielską szacuie. *Modrz. Baz.* 107. Kray nasz mężobóystwa niekarnością mnoży, krew szacuie człowieka na obraz boży stworzonego, miawszy grzywny, zabić możesz. *Sk. Kaz.* 315. Kiedy kto sam siebie, iż na którym członku chromy iest, tedyć onego członku szacować nie potrzeba. *Szczerb. Sax.* 453, *ob.* bassarunk naznaczyć za członek). - *Similiter:* szacować kogo, naznaczać mu, wiele powinien płacić, einen ſchätzen, eine Schatzung auflegen. Serwius Tullius szacowanie i popis wymyślił. *Faliſc. Fl. praef.* Jeden drugiego naieżdża na dom, szacuiąc a wiążąc, pałąc zamki i miasta, wsie wybieraiąc. *Biel.* 228; brandſchatzen. Rycerstwu swemu dopuścił kupiectwa, zbytków wnętrznych, biorąc z kościołów skarby, kapłany szacuiąc. *Biel. Sw.* 208, *idem Warsz. Rgl.* 43. - §. Szacować, ważyć sobie, cenić, w szacunku mieć, za szacowne mieć, szanować, poważać, hoch ſchätzen, ſchätzen, achten; *Sr.* 2. achtowaſch; *Vd.* shtimati, (cf. *ſtyma), seniti, za vried dershati, po vriednoſti sposnati, shazati, zhazuvati; *Crn.* shtemàm; *Cro.* preſtimàvati, preſtimávam, marati; *Sla.* proshtimati). Tak szacuie oyczyznę, że ią iak naydroższey przedaie. *Teatr* 1, 103. Drogo co sobie szacować. *Cn. Ad.* 211. Drogo to sobie ludzie szacuią, co więc pokorną prośbą kupuią. *ib.* Lekko sobie szacuiemy, czego darmo dostaiemy. *Cn. Ad.* 94, gering ſchätzen; co przyydzie łacno, nie bywa smaczno). Komu czego trzeba, drogo to szacuie. *Cn. Ad.* 355; potrzeba rzeczy droży; u głodnego naydroższy chleb). Szacowany, czczony, *Rs.* почитаемый, *cf.* nieoszacowany. - §. Sądzić, osądzać, beurtheilen, richten. Nie trzeba to po minie człowieka szacować. *Teatr* 52 *c*, 18. Nie trzeba nikogo z postawy, ani z odzienia szacować, gdyż często pod owczą barwą taią się wilcy drapieżni. *Ezop.* 121. Ludzie nie maią być *szatsowani z pięknych słów, ale z dobrych uczynków. *Kosz. Lor.* 47. Szacuią człowieka nie z tego, co sam iest, ale czym z wierzchu upiększony iest. *Birk. Kant. B* 3 *b*; iak cię widzą, tak cię piszą). Z owocu trzeba drzewo szacować, nie z liścia. *Min. Ryt.* 4, 40. Często z kilku łotrów szacuią nas wszystkich. *Klon. Wor.* 52. Synowie nie bywaią szacowani z domu macierzyſtego, ale z oycowskiego. *Smalc.* 11, po mieczu ranga, dostoieństwo, spadek). Ktoś słysząc, że dmę tak często wzywam, słów tych nie zrozumiawszy, Dmę tak często wzywaną za Nimfę szacował, mniemaiąc, bym się ia Nimfy rozmiłował. *Otw. Ow.* 294, za nimfę ią brał; Nimfą ią być rozumiał). - §. *Jn peius:* szacować kogo, nicować, krytykować, ſplitterrichten, kritiſiren, verunglimpfen. Nie łżyy, nie szacuy, nie obmawiay bliźniego. *Haur. Sk.* 265. Niech się pilno przypatruie swemu, co cudze szacuie. *Rey. Zw.* 236. Szacuiąc drugich, nie patrzysz siebie. *Pot. Syl.* 365, *Rey Zw.* 69 *b*. Kto sam nic nie robi, cudze sprawy rad szacuie. *Fr. Ad.* 23, *Slonk. Pers.* 26. Zoilus Homera Iliadę słośliwie szacował. *Stryi. praef.*, *Ktok.* 199. Szkaradne obmowiska albo szacowania. *Rey Pſt. T* 4.

SZACOWNICZY urząd, u Rzymian, *censura. Męcz.*, das Cenſoramt bey den Römern. SZACOWNIK, SZACUNKARZ, - a, *m.*, **sperownik publiczny albo urzędowy, *taxator. Cn. Th.* 1095, der Schätzmeiſter; *Slo.* Sſacowniſ; *Sr.* 1. ſchaczownik; *Boh.* Sſacmiſtr, pokladuik; *Vd.* shasman, shasar, shasuvaus; *Crn.* razunik; *Cro.* sàczmeſter; *Ross.* цѣнитель, ценовщикъ, оцѣнщикъ; *Ec.* оцѣнитель. Gdzie się wiele przedaie, tam szacunkarze *aediles* potrzebni. *Petr. Pol.* 457; *ob.* Podkomorzy). *Reges aerarii*, szacownicy albo poborce, którzy szacunki ustawiaią i odbieraią. *Męcz.* - §. Szacownicy, *censores*, obyczaie strofuią. *Petr. Pol.* 2, 197. *Męcz.*, strofarz, der Sittenrichter, Cenſor. *Cenſores*, szacunkarze, albo inſtygatorowie wielcy. *Faliſſ. Fl. praef.* Królby powinien obyczaiów ludzkich poprawić, albo ie iako szacunkarz strofować. *Modrz. Baz.* 79. - §. *in peius:* szczypacz, obmówca, oszczérca; der Splitterrichter, Criticus, Tadler, Spötter. Ofiaruię tę pracą W. M., aby od obmowy szacunkarzów, którzy ięzykiem uszczypliwym zwykli się na dobre

Digitized by Google

rzeczy targać, tym bespieczniey sza była. *Gwag.* 472. Złośliwi szacownicy i nayczystszą cnotę nicują. *Tr. Tel.* 353. Trudno się ustrzedz opacznych uszczypliwych szacunkarzów, którzy nietylko wyftępek przed oczyma położony zganić, ale też i rzecz dobrze uczynioną wykrętnym rozumem, a opacznym rozsądkiem, szukaiąc leda przyczyny, w złe obrócić mogą. *Baz. hft. pr.* Niech się pilno przypatruie swemu, kto cudze szacuie, Kto tu chce być szacunkarzem, Trzeba aby nie był łgarzem. *Rey Zw.* 226. – §. Szacownik, szacuiący wysoko, szanuiący, esciciel, cenicicl, *Es.* дюбопочтимый, *Vd.* shtimauz, zenitnik, vrieda sposnaus, shasman, der Schätzer, Hochschätzer. Hetman Chodkiewicz wielki szacownik heroicznych mężów. *Nies.* 4, 14. SZACOWNY, – a, – e, – ie, *et* – o *adv.*, wart szacunku, szanowania, szanowny; *Slo.* poważitedlni; *Vd.* shtiman, shtimanliu, velajozhen, zenitliu; *Crn.* obrejtliv; *Hg.* drága, (*cf.* drogi); *Es.* многоцѣстный; *Rs.* достопочтéнный; schätzbar, achtungswürdig. Podgórzanin niezgrabny, maiący dobre serce, szacowniey szy iest nad dworaka do wszelkiey podłości skłonnego. *Zab.* 16, 22. Ale iakiż z We Pana nayszacowniey szy człowiek! *Teatr* 14 c, 15; nieoszacowany). Co iest rzadkiego i niepospolitego, to szacowne bywa. *Pileh. Sen. list* 2, 524. SZACOWNOŚĆ, – ści, ż., die Schätzbarkeit, Achtungswürdigkeit, *Vd.* shtimanoft, shtimaulivoft, velajozhnoft, dragoft, zenitlivoft. SZACUNEK, *SZACUNK, *OSZACUNEK, – nku, *m.*, *Boh.* ſacunk; *Slo.* Sſačunek; *Crn.* shasènga, senènga, zenitva; *Vd.* shacinga; *Cro.* procsemba; *Rg.* szjenna, (*ob.* cena); *Rs.* оцѣнка; szacowanie, cenienie, ceny naznaczanie, taxowanie, taxa, das Schätzen, Taxieren, die Taxierung, Schätzung, die Taxe, der Preis. O przedawaniu iedzenia i picia w obozie, hetman polny ma szacunek wydawać. *Gwag.* 306. Uchwalono na seymie szacunk wszystkich maiętności; a maią być wybrani mężowie godni wiary na szacowanie tych maiętności. *Herb. Stat.* 91. Będzie-li chciał nabyć, nadda ieszcze ku oszacunku piątą część. 1 *Leop. Levit.* 27. Ofiarowali owce i woły, bez szacunku i bez liczby. 5 *Leop.* 3 *Reg.* 8, 5, bez oszacunku. 1 *Leop.*, co niemiara). Widział nędznik szacunk długu swego. *Rey. Pſ. Tt* 4, rojeſtr, obrachunek). – §. Szacunek, popis, naznaczanie poboru, *Vind.* ftibra, veshe, zhiena, shazinga; Schätzung, Feſtſetzung der Steuer. Bolesław Swidnicki książe naypierwey szacunek do Szląska wniósł, i wyprawę woienną pieniężną uftawił, miafto pospolitego ruszenia. *Biel.* 173. – §. Szacunek, cena, wartość czego, der Werth, der Preis. Zaczął z damami gadać o szacunku zboża, o czynszach, o sposobie czynienia folwarki intratnieyszemi. *Zab.* 16, 16. Wszyscy ten samopał chwalą, powiadaią, że i szacunku nie ma. *Teatr* 10, 15; że wszelką cenę przechodzi, cf. nieoszacowany, über allen Preis, unbezahlbar. – §. *Moral.* szacunek, szanowanie, wysoko cenienie, poważanie, czczenie, cześć, hoher Werth, Hochſchätzung, Werthſchätzung, Achtung; *Vd.* poshtenje, poshtenja skasanje, poshtuvanje, sramoshlivoft; *Cro.* preſtimanye, doſtojnozt, (*ob.* doſtoyność); *Rs.* почтúтельность, достопочтéнie, почтéнie. Dobre serce dawcy dodaie szacunku darom. *Kras. Pod.* 2, 94. Często nic dla człowieka z większym nie byłoby użytkiem, iak szacunek swey własney osoby. *Przyb. Milt.* 254. Pełen szacunku, *Rs.* почтúтельный. Z szacunkiem, *Rs.* почтúтельно. – §. *In pelus* szacunek, szacowanie, nicowanie, krytykowanie, szczypanie, das Splitterrichten. Bardzo przez takie szacunki, obmowiska, łaianie, obrażana bywa miłość. *Birk. Dom.* 144. SZACUNKARZ, *ob.* Szacownik. SZACUNKOWY, – a, – e, *aeſtimatorius. Cn. Th.* 1095, Schätzungs-, *Rs.* ценощúтный Sprawy szacunkowe, w których idzie o to, czymby rzecz, o którą idzie, podleyszą była, *actiones quanto minoris. Szczerb. Sax.* 2.

SZADRAS, – u, *m.*, *Hg.* szuytas; u smuklerza sznurek płaski, cienki, na obie ftrony iednakowy, robiony na kleckach. *Mag. Mſkr.*, bey den Bortenwirkern: ein breites dünnes gefippfeltes Band.

SZADŹ, SADŹ, – i, ż., (*Etym.* cf. sedziwy, szedziwy; *Cro.* szedina *pilus canus*); szron; *Rs.* иней; der Reif, gefrorne Thau. W zimie często rosa do ciał namarzłych przylega, i na nich osiadłszy, marznie, co szadzią czyli szronem nazywamy. *Hub. Wft.* 165, sądź: *Kluk. Rosl.* 5, 94. Widzisz, iako śnieg mrożne góry kryie, Gnuśne zaś drzewa pod szadzią się zgięły. *Hor.* 1, 60 *Kniaź.* *SZADAWY, – a, – e, (cf. Szedziwy), popielaſty. *Urzęd.* 535; *Cro.* széd; *Rs.* сѣдоволóсый; ſchgrau. Botrys siele wszystko iest szadawe. *Urzęd.* 57, *et* 76, *et* 89. Barwa szrodkuiąca między czarnym a białym, to iest szadawa. *Urzęd.* 155. SZADZIEC ziele. *Cresc.* 255, *ob.* Sadziec. SZADZIEĆ *Neutr. ndk.*, oszadzieć, oszedzieć, poszedzieć, *dk.*, *Boh.* ſſedziwěti; *Slo.* ſedivegi; *Bosn.* sidit, osidit; *Cro.* szedeti; *Rag.* sjéditi, osjéditi, posjediti; *Dalm.* sziditi; *Rosc.* сѣдѣть, посѣдѣть; szronem przypadać. *Wlod.*, *Dudz.* 60. – *tr.* siwieć (cf. szedziwy); grau werden. Każdą rzecz srebrną, którą ubielić chcesz, włóż do oguia, aż poszedzieie iako popiol. *Sien.* 604. Już prawie laty doyźrzałemi oszedziały sługa. *Gwag.* 195. SZADZIĆ *cz.*, *ob.* Szedzić.

SZAFA, – y, ż., SZAFKA, SZAFECZKA, – i, ż. *dem.*, *almarya, *olmorya, ſkrzynia przywyższa, (z *Niem.*, das Schaff, szafel, szaflik; Niederſ. Schapp, *Anglos.* sciop, cf. *lat.* scapha, *Sla.* shkaf, z ſkopiec; *Gr.* σκάφος, *Hebr.* ארון); der Schrank, (Röthe, Almer, Spind); *Sr.* 2. labuj; *Vd.* vomar, shranga, planka, vomarizh, ladishiza, (*ob.* lada); *Bs.* spremma, poliça, polićiça, (cf. półka); *Rs.* шкáфъ, шкáнъ, шкáфецъ, шкáфикъ, носмáнъ, (cf. postaw), носмáшецъ, носмáшникъ; *Ec.* сшáшило, носмáшецъ. Na mole ruty kłaść między szaty do szafy. *Syr.* 538. Szafa, w niey łożko i pościel była dla służącego. *Kras. Pod.* 2, 55. W każdey szafeczce 24 książek; nad temi szafeczkami, drugie były szafki wyższe. *Star. Dw.* 28. *Okiennice albo *szawki, kędy księgi stawaią, *fori. Volck.* 527. Szafa na suknie czyli szaty, *Bh.* ſatnik. Niech ci ſtolarz zrobi szafeczkę. *Sol. Arch.* 178. SZAFARKA, – i, ż., klucznica, z *Niem.*, die Schafferinn, Ausgeberinn, Haushälterinn, Beſchließerinn; *Bh.* nadwornice, (cf. dwerka); *Sr.* 1. ſchafticzerka; *Sr.* 2. ſaſtojnizza; *Vd.* ofkerbnisa, vkasanka, hishuvauka; *Cro.* saffaricza; *Rg.* nadspremnizza). Szafarka w klasztorze. *Tr.* – §. *fig.* Niemasz u niewieſt hamulca, gdy pozbywszy czuynego ſtróża, własney woli szafarkami zostaną. *Nar. Hft.* 2, 454; paniami, mogącemi szafować według upodobania). SZAFARNIA, – i, ż., officyna, śpiżarnia, *Cro.* saffarnicza, odelnicza; die Schaffnerey, Speiſekammer. Po szafarniach glód nie zapera. *Rud.*

Digitized by Google

Oſt. G. 9. – *fig.* Dwory pańſkie dawniey obyczaiów i cnoty szafarniami bywały; *officinae. Krom.* 648. SZAFARSKI, – a, – ie, od szafarza, Schaffner's, *oeconomicus, ad dispensatorem pertinens. Cn. Th.* 1096; *Cro.* saffermalski; *Ross.* управительскій, управителевъ; *Ecc.* строительный; *Sr.* 1. ſchaftjenſki *negotialis*, ſchaftowné *negotiosus*. SZAFARSTWO, – a, *n.*, *SZAFAROWANIE, – ia, *n.*, włodarſtwo domowe, die Schaffnerey, das Haushalten, Schaffneramt, Verwalteramt; *Slo.* ſafárſtwj; *Hg.* sátárság; *Sr.* 2. ſaſtojane; *Crn.* hishnuvanje; *Vd.* oſkerbnia; *Ec.* строёніе; *ob.* ſtroić); *Rs.* управительство, pf. uprawa). Day liczbę z szafarowania twego, bo daley nie będziesz mógł szafować. *Sekl. Luk.* 16. Cóż uczynię, gdyż pan móy odemnie szafarſtwo bierze? *ib.* – *latius* Podał mu w szafarſtwo, wszyſtko swe carſtwo. *Groch. W.* 599; do zawiadywania, rządzenia, zur Verwaltung. Farao polecił Józefowi swe szafarſtwo. *Biel. hſt.* 17. – Gospodarſtwo, choćby naywiększe, nic nie pomoże, kiedy złe szafarſtwo. *Haur. Et.* 1; zły rząd; zła ekonomika). – Szyper ma rachunek leguminu i pomiarkowania szafarſtwa wszelkich wydatków uczynić. *Haur. Ek.* 172. SZAFARZ, – a, *m.*, *SZAFAR, włodarz, zawiadywacz, z *Niem.* der Schaffner; *Bh.* ſafár, ſaffár, nadworniſ, rataguiſ (cf. ratay), rataguiſ; *Slo.* Sſafár; *Hg.* sáfár); (*Sr.* 1. ſchafjls ciec *negotiator*), *Sr.* ſohwacjet; *Crn.* hishnèk, naſtazhila, (cf. hisa, cf. przyſtaw); *Vind.* oſkerbnik, vkasavez, (cf. wſkazać), hishnik, shaffar, shafnar, shpendir; *Cro.* sáffar, span, (cf. jespan, żupan); *Rg.* nadspremnik; *Ross.* управитель; *Ec.* строитель, (cf. строić). Wierny szafarz, którego poſtawił pan nad czeladzią swoią, aby iey dawał obrok czasu swego. *Sekl. Luk.* 12, *Bud. Luk.* 12, 42. Człowiek niektóry bogaty miał szafarza. *Sekl.* 1 *Luk.* 16, *not.*, „urzędnika abo sprawcę". Gdyż ieſt szafarzem u pana albo u króla iakiego, izali nie według woli pańſkiéy ſkarbem szafuiesz? *Hrbſt. Nauk. B* 7 *b*, *Slo. Prev.* ne bima bobre, keď Safár ſwého pána učí, nie bywa dobrze, kiedy szafarz swego pana uczy, cf. iayko mędrsze od kokoszy). Szafarz ſtrawy, obreczny, *promus*; szafarz pieniężny, pańſki abo publiczny, Podſkarbi; szafarz pieniężny prywatny *dispensator. Cn. Th.* 1096. Szafarz mieyſki u Rzymian *aedilis. Petr. Pol.* 191. Józef był sprawcą wszyſtkiego państwa Egipſkiego, i iakoby miernikiem z szafarzem nad zbożem i gumny Faraona. *Glicz. Wych. C* 6. Szafarz klasztorny, *Rs.* хранительникъ, хлѣбодаръ; *Ec.* трапезникъ. Szafarz weſelny, marszałek, drużba, *Rs.* мѣсяцкой. Maciejowſki, będąc uraczony od króla bogatym biſkupſtwem, rozumiał się być szafarzem, a nie panem tego. *Gor. Dz.* 33. Kapłan ieſt szafarzem sakramentu. *Karnk. Kat.* 235. SZAFARZYĆ *cz. ndk.*, szafarzem być, szafarſtwem się trudnić, Schäffner ſeyn; *Slo.* ſafarugi; *Hg.* sáfárlok; *Cro.* saffarim; *Crn.* klusharem, (*ob.* klucznik). SZAFECZKA, *ob.* Szafa. SZAFEL, – fla, *m.*, SZAFLIK, – a, *m. dem.*, ſkopiec, wodny ſtatek, (z *Niem.* Schaff); das Waſſerſchaff, Scheuerſchaff ic. Szafel, naczynie bednarſkiéy roboty płytkie, z iednym uchem, do kuchni i t. d.; szafel mularſki do wapna o dwóch uchach. *Mag. Mſkr.* W. pobliskości kotła trzeba mieć szaflik, w którymby pomieścił się wszyſtek ług. *Fat. Art.* 1, 52. Faſki, wiadra, szafliki i inne ſtatki bednarſkie, bywaią dębowe, sosnowe, bukowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Wodę od ognia odjąwszy, wleyże w iaki szaflik. *Sien.* 594. Szaflik umywalny. *J. Kch. Ps.* 85, *Sol. Arch.* 169. Był tam bukowy szaflik, za ucho zadany na gwoździ, ten z wodą ciepłą na nogi im dany. *Zebr. Ow.* 209. SZAFLIKOWY, – a, – e, od szaflika, Schaffs-. Boras wylany w szaflik, zawiesi się do ſtron szaflikowych. *Sien.* 595.

*SZAFELIN, *ob.* Szafelin.

SZAFIAN, SAFIIAN, – u, *m.*, *Vd.* safian; *Rs.* сафьянъ; *Pers.* sachtian; ſkóra Turecka, der Saffian. Szlachcic w szafianie. *Falib. M* 3. SZAFIANOWY, – a, – e, *Ross.* сафьянный, von Saffian. Szafianowe bóty, *Rs.* чёботы, чёботы, (cf. cheboty). Szafianowy szewc, *Rs.* чеботарь; warsztat чеботарня; szafianowym szewſtwem się trudnić, *Rs.* чеботарить.

SZAFIR, – u, *m.*, *Vd.* safir; *Cro.* sáfir; *Rs.* сапфиръ; *Ger.* der Sapphir, *Gr.* σαπφειρος, (*Hebr.* ספיר, ספר, z pięknym być); kleynot przeźroczyſty różnego błękitnego koloru; w twardości mało się nie równa rubinowi. *Kluk. Kop.* 2, 31. Pan (Jezus) ieſt sardykiem, który utrapionym J frasobliwym wesele przynosi, J iako beryl, myślom poświęconym Mądrości, doweip oſtrzy, tępość znosi; Oże ſzafirem, śliczną zaleconym Barwą niebieſką, wdzięki swe odnosi. *Odym. Sw. B* 6 *b.* – *blande*: Dobry dzień mo kochanie, szafirku, tulipanku, naywonnieyszy gwoździeszku. *Teatr.* 11, 10; cf. rybko, serduszko, gwiazdko! SZAFIROWY, – a, – e, *Vd.* safirſki, safiren, *Rs.* сапфирный, Sapphir-. SZAFIRKOWAC komu *cz. ndk.*, bakę komu świecić, einem ſchmeicheln, ſchön thun, zu gefallen ſuchen. Obrutnie pannie Karolinie szafirkował. *Teatr* 22 *b*, 99. Gdy gaszek umie szafirkować, oho! iuż w respektach, i ieſt upragniony za męża. *Mon.* 73, 592. Pochlebſtwo mu szafirkuie. *ib.* 70, 180.

SZAFKA, *ob.* Szafa. SZAFLIK, *ob.* Szafel. SZAFOWAC, – ał, – uie *cz. ndk.*, (z *Niem.* ſchaffen; *Sr.* 1. ſchaftiu *negotior*, ſchaft *negotium*, *Ger.* Geſchäft; *Sr.* 2. ſchaffowaſch; *Crn.* kshaft *teſtamentum*, *reperitur in antiquissimis Slavicis manuscriptis*; cf. *Gr.* σκευος). a) naſtarczać, przyſtarczać, dawać, podawać, przynosić; verſchaffen, liefern, geben. Ktoby więźniowi szafował broni, narzędzia, lub inny podawał sposób wymknienia się . . . *Oſtr. P. K.* 1, 166. Weneci dawniey sami wschodnym kraiom szafowali towary. *Wyrw. G.* 281. Wolą (do Gdańſka szafować i wsie kupować, niż pod namioty leżeć. *Biel. S. M. C* 2, zboże przyſtawiać, spuszczać do Gd.). Szafować znaczy u ſiłów zboże ze ſtatku szypować do ſpichlerza. *Mag. Mſkr.* Niemiecki kray obfcie szafuie dobre piwa, wełnę, sukna, konie, owce etc. *Wyrw. G.* 213, wydaie; geben, herbeybringen. *Przyb. Luz.* 18. Zabrali pieniądze, aby ie tam szafowali rzemieślnikom za robotę kościelną. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 22, 9, aby ie rozdano. 5 *Leop.*). Wieczerzą Świętą pod obiema osobami przez 1000 lat dawano i szafowano. *Gil. Kat.* 357, udzielano). Bóg szafuie taką miarką wiary Ś., iaką komu racy. *Wiśn.* 158, udziela). – §. Szafować co abo czym, zawiadywać czym; verwalten, ſchalten und walten. Może szafować nabytym leda kto, to ieſt, źle szafować; ale dobrze szafować bardzo trudna rzecz ieſt. *Petr. Ek.* 121. Skarby bez szafowania słusznego właśnie są iak miecz w ręku szalonego. *Stryik. Gen. E.* Gdyż ieſt szafarzem u pana iakiego, izali nie według woli pańſkiéy ſkarbem szafuiesz? *Hrbſt. Nauk. B* 7 *b.* Day liczbę z twego szafarſtwa, bo daley nie będziesz mógł szafować. *Sekl. Luk.* 16; szafarzem być, szafarzyć, Schaffner ſeyn.

Digitized by Google

Wolność nasza iest drogim skarbem, którym ostróżnie szafować potrzeba. *Leszcz. Gl.* 60. - §. rządzić czym, regieren, ſchalten und walten. Ona sercu moiemu panuie, Ona zdrowiem i moim żywotem szafuie. *P. Kch. Orl.* 1, 142. Sam stworzyciel szczęściem szafuie. *Rys. Ad.* 61. Niech kto, co chce plecie, Pieniądz wszystko szafuie i rządzi na świecie. *Trębi. S. M.* 48. - *fig. tr.* Oczyma źle szafuie, w patrzeniu się na niewiasty kocha; na białegłowy dwornie a bezpiecznie patrzy. *Sk. Zyw.* 1, 72, mit den Augen zügellos herumſchießen. Nieopatrznie okiem swoim szafuiąc, w wielką pożądliwość ku onemu młodzieńcowi wpadła. *Sk. Zyw.* 1, 55. W kościele niech się strzegą nieuczciwego oczu szafowania. *Sk. Kaz.* 544. - *Jn peius*; Szafować czym bardzo, nieoszczędnie używać, rozrzucać, sypać, vergeuden, verſchwenderiſch verthun, verſchwenden. Szastać, marnować, sypać, szafować. *Dwor. B* 1. Szafować pieniędzmi w gwałtownych okolicznościach iest to używać ich rozumnie. *Teatr.* 28 *b*, 178. Czestuie, gra, baliki daie, suto szafuie pieniędzmi. *Teatr* 14, 107. Słyszymy przewoźników w czasie niepogodnym szafuiących tysiącami korców przeklęctwa. *Mon.* 64, 68. Cudzym łacno szafować. *Cn. Ad.* 111; cudzego nie żal; z cudzego się szeroko kraie rzemień, z swego szczupło). SZAFOWY, - a, - e, od szafy, *Rs.* шкáфный, Schrank-. Szafowe drzwi.

SZAFRAN, - u, *m.*, *Bh.* ſſafrán; *Slo.* Sſafrán; *Sr.* 2, zafran; *Sr.* 1. thucharßta barba, (*ob.* barwa); *Crn.* shefrân; *Vd.* shafran, shofran; *Cro.* sáfran, s'affran, shafran; *Dl.* cjafran, saffran, *Hg.* sáfrány, saffrany; *Bs.* safaran, cjafran, scjafran; gjufran; *Rg.* cjafran; *Sla.* shafran; *Ross.* шафранъ; *Ital.* safferano; *Ger.* der Saffran; *Arab.* sahafaran, *Pers.* zafferon, zaffaranum); szafran prawdziwy *crocus*, der gemeine Saffran, rozmnaża się z cebulek; kwiat iego wydaie kolor pięknie żółty. *Kluk. Rosl.* 1, 221. Szafran domowy naski, *ob.* Krokos. Szafran polny, Turecki, Narcyszek żółty, Liliia wielkonocna *qu. v.* Szafran dziki, *Cro.* safranika, divij safran; *ob.* Zimowił. - §. *Prov.* Lepszy funt szafranu, niż wóz siana. *Cn. Ad.* 451, lepszy funt złota, niż centnar ołowiu). - *tr.* Nie każdy szlachcic, co szafran wzuie. *Bies. B* 4, żółte bóty; gelbe Stiefeln. Na głowie szafran, łysy, kutrzhoga, Jeżeli w nim krzyna cnoty, cud to iest od boga. *Kchw. Fr.* 59; żółtowłosy; gelbhärig, rothköpfig. - *aliter*: Kiedy u pana zjesz w szafranie flaki, Gdy flaszą wina utraktuie gości, To trzeba zaraz obrać Jegomości. *Bratk.* 3; flaki szafranem zaprawne, specyał, Kuttelfleche mit Saffran gewürzt. Szafran, wino i złoto, tyle maią siły, Że się na iasną prawdę nie po raz rzuciły. *Pot. Arg.* 12; uczta, biesiada, papka, Tractament. - 2) Szafran metalowy, u Chymików, proszek z metalów, w kolorze nieco szafranowi podobny, lekarstwo na zamulone wnętrzności. *Kluk. Kop.* 2, 323, *Kruml.* 211; Metallſaffran. SZAFRANIASTY, SZAFRANOWATY, - a, - e, - o *adv.*, żółtawy na kształt szafranu; *Cro.* sáfranaszt, s'affranaszt; *Hg.* sáfrányozott; ſaffrangelb. Kolor szafranowaty. *Os. Zel.* 35, *ib.* 41. Szafraniasty kamień, SZAFRANEK, *crocias. Cn. Th.* 1096; ein ſaffranfarbiger Edelſtein. SZAFRANIĆ *cz. ndk.*, uszafranić, oszafranić *dk.*, *Ecc.* шафранить; szafranem zaprawiać, farbować, żółcić, ſaffranen, mit Saffran anrichten. - *pr. et fig.* Opium fałszowane łacno poznać, bo gdy go rozpuści, szafrani, iak szafran. *Syr.* 1362. Żyd zbrodnie swe cukruie, szafrani, że się smaczniuchną potrawą zdadzą. *Grad. Dię. F. 5.* SZAFRANIĆ się *Rec.*, żółcić się. *Cn. Th.* 1096, ſaffrangelb werden. SZAFRANICA, - y, ż., ziele, Ostrzyż Indyańſki. *Syr.* 29; żółcień, *Curcuma*, Gelbwurz. SZAFRANIEC, - ńca, *m.*, żółtowłos, ein Gelbhaariger. Rudego Judasza pochlebnie szafrańcem zowie. *Zab.* 13, 64. Szlachcic ieden, że był żółty głową, Jego potomstwo długo Szafrańcami zowią. *Pot. Pocz.* 144. - §. szafraniec, kupiec Węgierski, rozwożący po wsiach różne towary; a między niemi szafran, którego zapachem wszystkie iego towary trącą. *X. Kam.*, ein Ungariſcher Hauſirer, Saffranhändler. SZAFRANNY, SZAFRANOWY, - a, - e, SZAFRANNO *adv.*, z szafranu, szafranem zaprawny, lub też koloru żółtego iak szafran, *Boh.* ſſaffranný, ſſafranowý; *Sr.* 1. żowteye barbé; *Croat.* s'affranyen; *Hung.* sáfrányozott; Saffran-, von Saffran; ſaffrangelb. Woda szafranna z rury wypuszczona. *Bard. Luk.* 169. Szafranowy ogród, *Bh.* ſſafranice; (*Cro.* safranicza, odélnicza *dispensa*). Lepszy móy wżdy Panie mierny Obiad szafranny a pierny, Albo torcik z marcepanem, niż twóy z kapustą a chrzanem. *Rey Zw.* 231 *b*. Szafranno iadać. *Chroſć. Job.* 197. Szafranowy plastr. *Perz. Cyr.* 2, 308. Ranna zorza szafrannym wozem dzień przywodzi z morza. *Otw. Ow.* 108. Judasz w szafranney szacie z brodą cisawą. *Klon. Wor. praef.* SZAFRANOWACIEĆ *Neutr. ndk.*, szafraniasto się farbować; gelblich werden. Żółtaczka po nieiakim przeciągu czasu, szafranowacicie. *Perz. Lek.* 113. SZAFRANOWATY, *ob.* Szafraniasty.

SZAFT, - u, *m.*, szafty u tkacza, ramki drewniane z niciami kręconemi, które się na osnowę zakładaią. *Mag. Mſkr.*, die Schafte an den Weberſtühlen, Stäbe an den Kämmen.

SZAFUIĘ, *ob.* Szafować. SZAFUNEK, *SZAFUNK, - nku, *m.*, szafowanie, władnienie, kierowanie, das Verwalten, die Verwaltung. Król, iż go na monarchiią obrali, Prosił, by mu co rychléy w szafunk ią podali. *Stryik. Henr. C.* Ci którzy miastu liczby z szafunku dać nie mogą, dobra do skarbu tracą. *Szczerb. Sax.* 125. By się każdy swoiém bawił, w powołaniu swém trwaiąc naznaczonym, W szafunku zwierzonym. *Stryik. Gon. D.* Skromny szafunek iest wielki dochód. *Modrz. Baz.* 142; dobra ekonomika, gospodarność; *parsimonia eſt magnum vectigal*). Pełna była instrukcya poselska rekomendacyi do łaskawego JKMości szafunku *panis bene merentium*. *Kras. Dos.* 258, *ob.* rozdawnictwo). Nie oycze kochany Niech też i ia, twa córka, władnę mym szafunkiem, Nie chcę się oddać tylko pod pewnym warunkiem. *Trębi. S. M.* 49; niechże będę panią mojéy woli, mego wyboru). - §. *Jn peius*: On ani miary, ani czasu, ani końca szafunkowi nie ma, dobra swe nikczemnie rozprasza i utraca. *Szczerb. Sax.* 451.

SZAFUNT, - u, SZYFUNT, - u, *m.*, z *Niem.* das Schiffspfund; waży kamieni 15. *Skrzet. P. P.* 2, 196, *Vol. Leg.* 7, 331; szyfunt waży 320 funtów Kolońskich. *Off. Rud.* 550, *Sol. G.* 3, 316, *Oſtr. P. C.* 2, 315. Szyffunt iest waga 416 funtów; w Gdańsku waży się potaż na téy wadze. *Czack. pr.* 292, cf. Liesfunt). Szyfunt każdy 400 funtów. *Pam.* 83, 368.

SZAIA, *ob.* Saia.

SZAINY, - a, - e, n. p. Któraż to skała, która pieczara, Brząknie szainego sławą Cesara! *Hor.* 2, 164 *Nar.*?

Digitized by Google

•SZAK, *ob.* Siak.

SZAKŁAK, SZEKŁAK, - u, *m.*, ciernie, *rhamnus*, Kreuzdorn, krzew mierny i prosty, liście ma ciemnozielone, iagody okrągłe. *Kluk. Rosl.* 2, 58; *Sr.* 1. рѣзовая рябодѣлка, рѣзовыдѣлка; *Vd.* sramsa, sramshnu drevu; *Ross.* жёстерь, держи дерево, придорóжная иглóлка, крушúна. Nie zbiera nikt iagod w szekłaku, Ani z ostu fig, albo owocu z bedłaku. *Kul. Her.* 244. SZAKŁAKOWY, - a, - o, Kreuzdorn-, *Rs.* крушúнный. Z szakłakowych iagod robią zieloną farbę. *Sleszk. Ped.* 422.

SZAL, - u, *m.*, z *Angl.* ein Schawl, niby to rańtuch, chusta długa kobieca naszyyna z cieńkiey bardzo materyi. *Gaz. Nar.* 1, 130, *ob.* łoktusza.

•SZAŁ, - u, *m.*, szaleństwo, szalenie, dokazywanie po szalonemu; eine Raserey, ein Anfall der Tollheit, ein rasender toller Streich. Cóż z tym poczniesz? poeci zawsze są poeci, Albo im ieden taki szał przez łeb przeleci? *Zabł. Amf.* 4. Troski iey wielkie sprawiał mąż przez swe dzikie szały. *Przyb. Ab.* 16. Ludzie i o bogu zapomną w złym szale. *Przyb. Milt.* 28. Szał nieporządny ich unosi, *ib.* 298 *et* 24. Jakiś mu szał do głowy przyszedł. *Teatr* 18, 72. Na zniszczenie iego srogim godzą szałem. *Przyb. Lus.* 247 *et* 22. Jakiż to szał niesczęsni, zawrócił wam głowy? *N. Pam.* 3, 343. 1) SZALA, - i, *m.*, (*Rs.* шаль, малунь, cf. *Germ.* Schalk). Szalony, szaleniec, głupi, *Cn. Th.* 1097; szaławiła, szałaput, postrzelony, ein Wetterrückter, der einen Schuß hat.

2) SZALA, - i, *ż.*, SZALKA, - i, *ż. dem.*, *Boh.* ssálek, ssáleček; *Sr.* 1. вага, гирька; *Crn.* shála, (2. żart); *Ec.* прошка, прешка; misa, miseczka szalna czyli ważna, z *Niem.* die Schale an der Wage, die Wageschale, *Svec.* skal, *Angl.* shell, *Wallis.* ysgal). - *pr. et fig.* Na iedney rządzca świata rozłożył szali króleſtwo i nienawiść. *Bard. Tr.* 455. Złoto dla próby wagi, na równéy zawiesimy szali. *Pociey.* 253. - *in Plur.* Szale, Szalki, Szala, z waga, *pr. et tr.* die Wage, Wagschale. Szalki albo ważki, których do ważenia towarów używaią. *Os. F.* 119. Waga większa, żeby można 100 funtów razem na niéy ważyć; szale zaś do ważenia drobnieyszych materyałów na łoty. *Torz. sk.* 120. Rożne także szale i szalki do ważenia powinien mieć chymik. *Kruml.* 61. Szal rękoieść, ucho, *ansa*; szal kluba, dziura w rękoieści, którą ięzyczek biega *trutina*; szal kołowrot, u którego końców misy wiszą, waga, *scapus*, *libríle*; szal ięzyczek, który w klubie stawa *examen*, *canon*; szal goździk, biegun, na którym chodzi kołowrot, *agina*; szal stanie w klubie równo, *aequilibrium*. *Cn. Th.* 1097. Czym szczupleyszy iest pręt poprzeczny w szalkach, tym bardziey czuią. *Kruml.* 62. Kłaść co na szale. *Kras. sat.* 11, ważyć co). *Prov.* Szale pokażą, co rzeczy ważą. *Cn. Ad.* 1002, równanie rzeczy wszelkie czyni małe lub wielkie). Słowa opatrznych szalami będą ważone. 3 *Leop. Syr.* 21, 28, gwichtem będą ważone. 2 *Leop.*). Wszystko należy nam brać na szalę rozumu. *Pilch. Sen. list* 5, 272. - §. *fig. tr.* Granice, szala, powaga i określenie władzy rady nieustaiącey. *Vol. Leg.* 8, 99; balląns, równowaga). - §. *hist. naturaln.* Szalka, szczodwega, *libella*, ryba, głowę ma na oba boki rozciągnioną, iak szalki. *Chmiel.* 1, 628.

•SZAŁAMACH, - u, *m.*, n. p. Nie zażywaią potraw smakowitych, Jeno tołokna, szałamachy, szołodusze, pszennika, co wszystko z mąki z żagiel robią, soli trochę z słoniny przydawszy. *Star. Ryc.* 57.?

SZAŁAMAIA, - ai, *ż.*, *Bh.* ssalmege, ssalamag; *Vd.* shalmaja, brenzhna pishau, roshenza, *Suec.* skalmeja, *Germ.* die Schalmeye, *Angl.* shalm, *Gall.* chalumeau, chalemie, *Ital.* caunamela, ceunamela, ciaramela, *Etym. lat.* calamus); gatunek muzycznego naczynia dętego, czyli piszczałki; n. p. W szałamaie •szyposom przygrywać kazał. *Faliff. Fl.* 55. Opiekunowie aby nie kazali sobie za duszę w dudy albo na szałamai grać. *Groi. Obr.* 202

SZAŁAPUT, - a, *m.*, SZAŁAWIŁA, - y, *m.*, (cf. *Lat.* salaputium disertum, *Catull.*); szała, postrzelony, wichrowata głowa; ein toller unruhiger Kopf, ein Schuß, Wirrkopf; *ob.* wiła, cf. przywilszy, przyszaleńszy *subinsulsus*. *Mącz.*, cf. *Bh.* wila, błazen, ssaffek błazen, wilý błazeńſki, *Bh.* Wýla, Wyle *Hecate*, *Bh.* Wel Bożek; *Crn.* Vila, z Hecate, *Crn.* shéſtovilaſt *blitsus*, shestovilu *ſtolo*; *Cro.* Vila, Vilenisa, z Musa, Nimfa, Sybilla; *Bs.* Vila, pievaliça, Vileniça, z Nimfa; *Rg.* Vila, z Nimfa; *Sln.* Vile, z leśne ſtrachy). Szałaput komu przypadkiem na nogę nastąpi, w tańcu wyprzedzi, z tym wybić się musi. *Mon.* 73, 729. To iakiś szałaput. *Teatr* 56, 22. Co za przeklęty szaławiła. *ib.* 36, 25. Nie depcz mnie; niech przynaymniey w tym schowany grobie, Gdym żywy niespokoynik był, spoczynę sobie. - Nie wierszę, Jak dawne byłeś szaławiłą, Być i w tym grobie dłużey leżeć się zdarzyło. *Gaw. Siel.* 594. SZAŁAPUCTWO, - a, *n.*, szały, niespokoyności, wichry, Unruhe, tolle unruhige Wirtschaft. Rządy monarchy szałaputctwa uspokoiły. *Teatr* 52 *b*, 105. SZAŁAPUTAĆ *Med. ndk.*, szałaputem być, ein Wirrkopf seyn. SZAŁAŚNICA, - y, *ż.*, szaleiąca kobieta, djablica, ein rasendes, teuflisches Weibsſtück. *Tr.*

SZAŁASZ, SAŁASZ, - a, - u, *m.*, SZAŁASIK, - a, *m. dem.*, *Slo.* Salaš', ſalaš *tugurium*; *Hg.* szállás *domicilium*, *hospitium*, *obsidio*; (*Hg.* salni, z osieść); *Ross.* шалашь, сѣнúца; *Ec.* сѣнь; (cf. sień); budka czyli kucza polna pasterska etc., z chrostu, *Crn.* hôtla; *Vind.* ouzharnishe, ouzharska huta, ouzharnisa, (cf. owczarnia); eine Feldhütte, Laubhütte. Już szałasz chrościany odarty, który winiarze Stawiaią dla warty. *Zim. Siel.* 162. Wiosna była na ów czas, przyiaciele mili, Gdyśmy sobie na wzgórku szałasz uklecili Z gęstoliściech gałęzi. *Nar. Dz.* 3, 51; *Kniaź. P.* 1, 188. Pod kościołem w czasie kiermaszu szałasze były rozstawione do trunków. *Xiędz.* 215. Zimowali żołnierze pod ukleconemi z chrostu szałaszami. *Nar. Tac.* 2, 800, *Bard. Luk.* 11. Kakúś woły do łotrowskich swoich szałaszów ciągnął za ogony. *Klon. Wor.* 23, *Kras. list* 2, 159. Szałasik liściem sklepiony, *Kniaz. P.* 5, 249, *Pilch. Sen. list* 378. Szałasik cieniſty. *Przyb. Ap.* 221. - *fig.* Progna szałasik klecąc pośród łomu Coraz nad Jtym żałosnie nóci. *Hor.* 2, 275 *Kniaź.*, gniazdecsko).

SZAŁAWA, *herb*, cyrkuł żółty na tarczy; w iego środku trzy krzyże; na hełmie ręka po łokieć wyniesiona z mieczem. *Kurop.* 3, 50; ein gewiſſes Wappen.

SZAŁAWIŁA, *ob.* Szałaput.

SZALBA, - y, *ż.*, ziele, gatunek dziewanny, szałwii podobny, *verbascum*. *Syr.* 1420, eine Art Wullkraut.

SZALBIERKA, - i, *ż.*, oszuſtka, die Betrügerinn; *Sr.* 1. ſchibawezjina, (*ob.* szybal); *Rs.* безобразница; Matacski i szalbierki za lekarki się udaią. *Syr.* 1079. Brzydka zdray-

Digitized by Google

czyno, wierutna szalbierko. *Paſt. F.* 108, *Klok.* 25. SZALBIEROWAĆ *cz. ndk.*, (*Rs.* шалберить, шалберничать, gawędzić, pleść, cf. *Germ.* ſalbadern); szalbierſtwem narabiać, oszukiwać, okpiwać, *Boh.* ſſaliti, (*ob.* szalić); *Crn.* golufam, golfam; *Bs.* hiniti, varati; *Rs.* бездѣльничать, betrügen, berücken. Który dobrze szalbierować umie, ten naylepsze na siebie ściąga pochwały. *Teatr* 22 *c*, 125. Trzeba było szalbierować, urywać, kręcić, żeby się pan nie poſtrzegł. *Teatr* 19 *c*, 68. Zdradzaiąc i s ludzi szalbieruiąc. *Sk. Kaz.* 461. Onych czasów wielkie w Krakowie szalbierowanie było. *Falib. F* 3. Szalbierowane machlowane dryakwie. *Syr.* 55*o*. SZALBIERSKI, - a, - ie, oszukuiący, okpiewaiący, *Sr.* 1. ſchibawczſtwé, (*ob.* szybalſki); *Crn.* golufao, golfiv, himbaſt, himbéshen; *Ross.* бездѣльническій; betrügeriſch, berückend. Umyſł twóy ieſt falszywy; zwodzisz ią po szalbierſku. *Teatr* 53, 18; s Szalbierſkie *adv.*; - Szalbierſkie abo kuglarſkie słoyki *acetabula. Cn. Th.* 1097; Taſchenſpielerbecher. SZALBIERSTWO, - a, *m.*, szalbierowanie, oszukiwanie, okpiewanie, *Bh.* ſſalba); *Crn.* himba; *Bs.* himba, varka, hila; *Rs.* бездѣльничество; Betrügerey, Berückung, Trug. Oszuſtwo tomu szalbierſtwo z oczu patrzy. *Teatr* 48, 4*o*. SZALBIERZ, - a, *m.*, (*Rs.* шалберъ plotkarz, cf. *Germ.* Salbader; oszuſt, okpiwacz, ciarlatan, cygan, *Boh.* ſſaliteł; *Sr.* 1. ſchibawczj, (*ob.* szybał); *Crn.* goluf, golfiva, himbès, dovshèkar; *Bs.* hinaç, himbenek, *Rs.* шельма, бездѣльникъ; ein Betrüger, Berücker. Szalbierz ten po suchych mieyscach pływał, po wodach suchą nogą deptał. *Mon.* 68, 207. Na to trzeba być oſtatnim szalbierzem. *Teat.* 3 *c*, 70. SZALEĆ, - ał, - ieć, *med. contin.*, (*Crn.* shaleti *iocari*, shaliti *offendere*, shâla *iocus*; *Vd.* shalit, se shalit, s żartować; *Vd.* shala, s żart; *Vd.* shalnoſt, s żartobliwość; *Cro.* shalitisze, s żartować; *Cro.* sála, shala *iocus*; *Cro.* shalenye, s żartowanie; *Cro.* shalecz, s żartowniś; *Sla.* shalitise, shallitise, s żartować; *Bsn.* scjalitise *jocari*, scjala *iocus*, scjalaç, scjalivi *facetus*; *Rg.* sciâliti *scurrare*, scjalitise *iocari*, scjalivaz, scjalas *ioculator*, scjâle, s żart; *Hbr.* שחל schal *petulantia*, שלה scheli *error*, שלח shalah *errauit*); szalonym być, waryatem, waryować, verrückt ſeyn, nicht recht bey Troſte ſeyn; *Bh.* ſſilim, tieſſtéti (cf. treſktać); *Sr.* 2. głupiſch ſe; *Vd.* sjirati, sjiruvati; *Rg.* mâmitise, smâmitise, pomâmitise; *Bs.* mahnitati, manenovati, smamitise, pomamitise, biskiti; *Ross.* бѣſнствовать, безумствовать, безумѣть, неиſтовствовать; *Ec.* неиſтовиться, шалить, бѣсишься, юродствовать, врить, неиſтовствобатися, неиſтовлялося, шалю. Szaleie spokoynie, bezrozumny ieſt. *Cn. Th.* 1097, nie wszyſtkie doma, er iſt nicht bey Sinnen; cf. zaszedł w głowę, odszedł od siebie; pękło mu coś w głowie; skaził mu się mózg). Głowa mu się zawracała, a prawie szalał z mózgu. *Clicz. Wyſh. O* 4 *b.* Kto szalony, rozumie, że szaleią drudzy. *Min. Ryt.* 4, 141. Szaleć zuchwale, szkodliwie, szalenie się sprawować, raſen, toben, wüthen, raſend ſeyn. Psy osobliwą maią swoię chorobę, że czasem szaleią. *Kluk Zw.* 1, 301, *ob.* wściec się, toll werden. Szaleię od ſtrachu, *exſternor*, szaleię od wody, *lymphor. Cn. Th.* 1098. - §. *tr.* szaleć, rospuszczać się, niehamownie puſtować, *Rs.* шалѣть, спалѣть, шалю; (*Etym. cf. Ger.* Schall, Sahl I. Abſg.); ausgelaſſen ſeyn, raſen, tollen; Dawny swyczay młodym szaleć; to gorsza, co teraz w modę wchodzi, że ſtarzy szaleią. *Teatr* 21, 116. Źle szaleć młodemu, Ale kiedy się przyda oszaleć ſtaremu, Tam iuż miary nie pytay. *Sim. Siel.* 53. Gdzie młody wyſtąpi, tam szaleie ſtary. *Kchw. Fr.* 75. Płodziła nieczyſtotę, i szalała z gamraty swemi. 1 *Leop. Ezech.* 23, 5. Szaleć trochę można, *insanire iuuat. Hor.* 2, 130 *Min.* Ey, kiedy szaleć to szaleć. *Hor.* 2, 131 *Nar.* Nie szaléy, trzymay miarę w wydatkach. *Opal. sat.* 51. Majątek szaleiąc utracił. *Ex.* 53. - Szaleć za czym, szalenie pragnąć czego, raſend nach etwas ſtreben, ſchmachten. Będę ią woził po spacerach, redutach, kompaniach; a kobietki szaleią za tym. *Teatr* 22, 47. Wszyſtkie kobietki za moim panem szaleią. *Teatr* 11, 46, giną). Szaleć przeſtawać, *ob.* Wyszaleć, Odszaleć. SZALEŃ, - ia, *m.*, SZALEY, - eiu, *m.*, ziele, bielun, *hyoscyamus. Sien.* 80, das Bilſenkraut, Tollkraut; *Bh.* ſuſik; *Rs.* головоломъ, омегъ, дягиль собачій, петрушка собачья. Szaley mały czyli ogrodowy. *N. Pam.* 13, 64. Szaley nakrapiany. *ib.* Szaley szkapi, *hippomanes. Ursin.* Szaley wielki, *ob.* Psinki. Szaleń iadowity, *cicuta*, Schierling. *Kluk Dyk.* 1, 129. Szaleń blekot. *Kluk Dyk.* 1, 11, *ob.* Blekot. SZALEIOWY, - a, - e, od szaleiu, Bilſen-. Plaſtr szaleiowy. *Perz. Cyr.* 2, 317. SZALENIE, SZALONO *adv.*, SZALENIUTEŃKO *intenſiv.*, z szaleńſtwem, do szaleńſtwa, szaleiąc, raſend, toll. Dziedzicem zoſtawił młodzika, nie tylko zapamiętale, ale i szalenie zbytniego. *Warg. Wal*, 312. - §. bardzo, wielce, mocno, *bardzo, *haniebnie, *okrutnie, *ſtraſznie, ſehr, ſtark, heftig, *ſchrecklich. Jakżeś się Wc Pan szalenie omylił! *Teatr* 55, 126. Ok szalenieć on dobrze znał kobiety. *Teatr* 1, 114. Szalenie się uczy, *insano amore literarum tenetur. Cn. Th.* 1098. SZALENIEC, - ńca, *m.*, (*Rag.* scjâlas *ecurro*, *Rs.* шалъ, шалунъ puſtak); szala, szalony, ein Raſender; *Bh.* tieſſtił, ztieſſténiec; *Cro.* ludjak, norcz; *Ross.* безумецъ. Szaleniec porwał się z motyką na słońce! *Pim. Kam.* 319. Rzuca się, iak szaleniec iaki. *Zab.* 15, 282 *Trſb.* Nie dasz się opatrzyć szaleńcze! *Cn. Th.* 1098. Nazwałbym takich szaleńcami. *Warg Wal.* 47. SZALENIUTEŃKI, *ob.* Szalony. SZALEŃSTWO, - a, *n.*, (*Rs.* шалость, шалавность swawolność); szaleńſtwo spokoyne, głupie, odeyście od rozumu. *Comp.* 92, waryacya, die Verrücktheit, der Wahnſinn, Wahnwitz; *Boh.* ſſilenoſt, neſmyſlnoſt; *Sor.* 1. nezmóżnosći, wiwawé, tornosći, dźiwosći; *Vd.* nevum, siranje, sjiranje, sjiranoſt, smieshanje; *Cro.* lyutoszt, ludoszt, pomáma, mahnitoszt; *Dl.* mahnitoszt; *Rg.* pomama; *Sla.* pomámnoſt (*ob.* mamić); *Bosn.* mahnitóſt, obíſt, pomama; *Ross.* безумїе, безумство, неиſтовство, бѣшенство; *Escl.* шаловство, безумство, глупость, лудъ, шалъ, безумїе, сумазбродство, дурачество, злобѣсїе, бѣсованїе. Przez szaleńſtwo rozumiemy wyobrażenia, nie zgadzaiące się z objektami, pochodzące z ułożenia mózgu zepsutego. *Krup.* 5, 606. Szaleńſtwo pochodzi z praymnożonego albo opieszałego obrotu humerów w mózgu. *Boh. djab.* 2, 79. - Szaleńſtwo dzikie popędliwe, die Raſerey, die Wuth, Tollheit, durnowatość dzika, maniia, natężenie naywiększe smutnoduru, aż na dzikość, złączone z zuchwalſtwem, z wszelkiéy przytomności ogołocone. *Perz. Lek.* 193 - 201. Szaleńſtwo psie

Digitized by Google

ob. Wściekłość, Wścieklizna. - §. *tr.* Gniew bez rozmysłu nie zowią gniewem, ale furyą, a szaleństwem. *Rey Zw.* 80 *b.* Nowiny te szaleństwem się i plotkami zdały. *Odym. Sw.* 2, *Ll* 4. - §. 2) szaleństwo, szalenie, pustowanie, pustota, rozpusta, *Rs.* шалость, шалость; die Ausgelassenheit, das Toben. Naykrótsze szaleństwo iest naypięknieysze. *Lub. Roz.* 515, *les folies les plus belles sont les courtes.* SZALESNIK, ziele, *ob.* Sytka. SZALEY, *ob.* Szaleń. SZALIĆ *cz. ndk.*, (*disling.* Szaleć), szalonym czynić, rozumu pozbawić, einen verrückt machen, rasend machen; (*Boh.* ſſaliti oszukać, odrwić); *Slo.* ztrestiti; (*Cro.* salim drugoga *vexo*); *Rs.* безумить, обезумить; *Ec.* низумлять, изнемстовляю. Wszytko matka w dzieciach chwali, Nie dziw, bo ią miłość szali. *Pot. Arg.* 738. - *Cum Inſtrum.* Szczęście które szali światem. *Achw.* 54, głowę mu przewraca, einem den Kopf verrücken. Pochlebca marnie pochlebuiąc, panem szali, od dobrey go drogi odwodzi. *Kosz. Lor.* 46 *b.* Baby do odbierania płodu, nic nie pomogą, ieno ludźmi szalą. *Gkcz. Wych. C* 4. Bezwstydnie szalisz ludźmi, Paulinie! *Zygr. Pap.* 279. - §. Szalić kogo, z omamić, oszwabiać, oszukać, einen betrügen. Matacze ludzi fałszywym udawaniem szalą dla pieniędzy. *Sien.* 106. Co winami ludzi szalą. *Jeż. Ek. F* 3. Stroiem Dyany szalić bez pochyby i uyść za Latoniią można było. *Zebr. Ow.* 23, *fallere.* - (SZALKA, *ob.* Szala. SZALNY, - a, - e, od szali, Wageſchale. Szalne sznurki; misa szalna. *Cn. Th.* 1097. - - SZALON, - u, *m.*, gatunek materyi iedwabney, z Franc., Chalons, ein Seidenzeug. *Mon.* 74, 566). - - SZALONOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* ſſilenoſt; szaleństwo, bezrozumność, waryacya, Verrücktheit, Wahnſinn, Tollheit, Raſerey. Melankoliia, szaloność, odstępowanie od rozumu. *Urzęd.* 178. Cóżkolwiek z mierności Wyniydzie, iuż podobne bardzo k- szaloności. *Rey Wiz.* 42. O szaloności ludzka! *W. Poſt. W.* 2, 179. SZALONY, - a, - e, SZALONIUTEŃKI, SZALENIUTEŃKI, SZALONIUTKI *intensiv.*; zaszły w głowę, odeszły od siebie, waryatki, bezrozumny, verrückt, wahnſinnig, wahnwitzig; *Slo.* ſſalený; *Bh* ſſilený, ztrestený, nesmyſlný; *Sr.* 1. nezmobné, torné, bžiwí; *Vd.* siran, sjiran, smeknjen, omeknjen, smieshan, verstglan, smoshen, magnjen, nevumen; (*Vd.* shalen, shalav.ten, z żartobliwy); *Cro.* lúd (cf. łudzić); *Dl.* prespametan (cf. bez pamięci); *Bs.* mahnit, obistan, manen; *Sla.* pomaman, preshuman, lûd, *Rs.* шальный, (шалавый swawolny, pusty), неистовый, бѣшеный; *Ec.* изумлённый, изумленъ. Nieraz pogroźka i chłoſta szalonych powściągnęły; rozumiem tu owych szalonych, którzy cierpią nieiakieś pomieszanie na rozumie, nie zaś owych, którzy całe z rozumu wyszli. *Pilch. Sen. liſt* 3, 155. Za szalone i bezrozumne ie sądzą. *Wiśn.* 265. Czyli nam nie dostawa szalonych, żeście tego przywiedli, aby szalał przy mnie? 2 *Leop.* 1 *Reg.* 21, 15. Wiele płotek, iako szaleni i od rozumu odeszli mieszali. *Sk. Dz.* 247. Szaloniuteńka, w głowie iey się pomieszało. *Teatr* 14, 81. Szaloniuteńki, ogłupiał nieborak. *Teatr* 27, 30. - *tr.* To szalona mowa, nic się z niey dorozumieć nie potrafię. *Teatr* 3 *b*, 15. Szalony ſtróy, szalona głowa. *Gor. Dw.* 114, szata często wydaie człeka obyczaie). - §. Szalony zuchwale, wściekły, rasend, wüthig. Szalonemi zostali i biegali po lasach, po polach, szaty na sobie drapaiąc, ciało swe kąsaiąc. *Sk. Zyw.* 2, 242. Miecz w ręce szalonego, którym oyca, matkę, brata, dzieci sabiia. *Birk. Zam.* 24. - Szpital szalonych. *Haur Sk.* 159, dom waryatów, czubki, *Crn.* protje, rashpovs, das Narrenhaus. - *fig. tr.* Szalone dżdże nań uderzyły, *Birk. Dom.* 83, wielkie, gwałtowne, niehamowne, *haniebne, szkaradne, raſende, gewaltige Regengüſſe. Szalone tam morze, dlatego przeprawa niebespieczna. *Birk. K. M. C* 2 *b*, burzliwe, niespokoyne, unruhig, ungeſtüm. Szalona rzeka. *Birk. Dom.* 162. Cóż znaczy ten szalony wrzask i narzekanie? *Bard. Tr.* 145. - W młynach bydlęcych krom dyszla daią kole gładkie bez palców, szalone zwane. *Sol. Arch.* 95, in den Roßmühlen, ein glattes Rad, woran die Deichſel kommt. - §. szalony, pusty, puſtuiący, rozpustny, dokazuiący, ausgelaſſen, tobend, ſchwärmend. Panna Karolina cóś ma minę szalonéy pałki. *Teatr* 52 *d.* 75. Szaleniuteńka kobieta. *Teatr* 55 *b*, 3. Dni Bachowe szalone. *Tward. Wł.* 19.

SZALOTKA, - i, *ż.*, gatunek cebulek cudzoziemskich, *allium ascalonicum. Linn.*, *Kluk Rośl.* 1, 211, *Lad. H. N.* 20; *Gall.* escalotte, echalo te, *Ital.* scalogna, *Hisp.* escalona, *Angl.* scallion; od miasta Askalon w Palestynie, *Ger.* die Schalotte, Aſchlauch, Eſchlauch; *Bs.* gljutika, lûk kescerou; cf. Szczypior).

SZAŁSZA, *ob.* Salsza. SZAŁSZANOWE ziele, *ob.* Czosnkowe.

SZALUPA, - y, *ż.*, mały ſtatek zdatny do małéy przeprawy i do komunikacyi między sobą. *Papr. W.* 1, 337, *Ger.* die Chaluppe, *Gall.* chalouppe, *Angl.* shallop, *Holl.* sloep, (cf. *noſtr.* chałupa).

SZAŁWIIA, - ii, *ż.*, *Bh.* ſſalwěj; *Sr.* 2. jalbija; *Sr.* 1. jalbiva, jelbiva; *Crn.* shajbel, shalvei; *Vd.* shaubei, kidulja, bieloſtenes, shaibel; *Cro.* sálfia, kús. kadulya; *Dl.* kadulya; *Hg.* saliya, zalya; *Sla.* zalfia; *Hg.* salvia, kadùglja; *Bs.* sgjal, sgjagl, kadùglja, slavuglja, pelin (cf. piołun); *Ec.* шалфея; *Rs.* шалфей; *Lat.*, *Ital.* salvia; *Ger* die Salbey; ziele; szałwiia dwoiaka iest. większa u pospolitych ludzi nazywa się Piwonie; mnieysza zwyczayna. *Kluk Rośl.* 1, 271. Szałwiia leśna, *ſlachys. Syr.* 696, Roßpoley. Szałwiia czarna, *ob.* Zwiesinosek. Szałwiia Rzymska, *ob.* Miętka Grecka. - *Prov.* W szałwiią pokrzywy odmieniaią. *Rey. Zw.* 2; czarne w białe, aus Schwarz Weiß machen. Może pochlebca parsącą pokrzywkę Szałwiią nazwać, włożywszy pokrzywkę. *Rey. Zw.* 216 *b.* *Zeymiesz pokrzywkę, alić piołunek miasto szałwii w garnku. *ib.* 56 *b.* SZAŁWIIOWY, - a, - e, Salbey-. Wino szałwiiowe bardzo zdrowe. *Slesz. Ped.* 588, *Croce.* 255.

SZAMBELAN, - a, *m.*, z *franc.*; Podkomorzy, der Kammerherr. *blande*: Szambelaneńku! *Teatr* 33 *d*, 78. SZAMBELANIC, - a, *m.*, syn szambelana, des Kammerherrn Sohn. SZAMBELANKA, - i, *ż.*, córka szambelana, des Kammerherrn Tochter. SZAMBELANOWA, - y, *ż.*, żona szambelana; die Kammerherrinn, des Kammerherrn Gemahlinn. SZAMBELAŃSKI, - a, - ie, do szambelana należący, dem Kammerherrn zuſtändig. SZAMBELAŃSTWO, - a, *n.*, podkomorstwo, godność szambelańska, die Kammerherrnwürde. - *collect.* szambelan z szambelanową, der Kammerherr mit ſeiner Gemahlinn. Scena w domu

Digitized by Google

domu szambelaństwa. *Teatr*, 16 *c*, 2. [Państwo szambelaństwo. *Teatr* 49 *b*, 1.

SZAMBRAN, - u, *m.*, n. p. Nayprawdziwiéy ten sam się ftroi w szambran złoty, Kto żyie sprawiedliwie, i przeftrzega cnoty. *Pot. Jow.* 13. ? *SZAMERLANY, manty, suknie kobiece. *Comp.* 705. ? *SZAMERLUKI, n. p. Tak były godne śmiechu zużmanty, i szamerluki, iak teraźnieysze robronty i szufty. *Mon.* 72, 511.

SZAMEROWAĆ *czyn. ndk.*, bramować, cf. kameryzować, bebrámen. Suknia złotem szamerowana. *Zab.* 2, 180. Suknia szamerowana kwiatkami brzoskwiniowemi. *Teatr* 37, 148. Łańcuszki w szmuklerfkiéy robocie służą do szamerowania sukien. *Mag. Mscr.* Bywałem w Wiedniu na szamerowanéy w nowy rok gali. *Off. Str.* 8, *Teatr* 48 *b*, 18. Szamerowanie, SZAMERUNEK, - nku, *m.*, *Ec.* pásná, hafty kosztowne, lśniące, Schammerirung. Po fklepach zebrali wielki lecs lekki kosz blondyn, garnitur, szamerunków. *Mon.* 72, 506.

SZAMET, - mtu, *m.*, gatunek raszy, Kronrasch. *Tr.*

SZAMLOT, *ob.* Czamlet.

SZAMOTAĆ, - ał, - oce, *cz. ndk.*, szarpać kogo, rzucać kim, rwać i tam i sam, herum reißen, hier und dort hinreißen, rütteln. (*Crn.* shemetati *vacillare).* Świat się wszyftek prawie kazi, Gdy go wichry szamocą. *Bal. Sen.* 82. Nieprzyzwoita szamotać ramiony. *Pilch. Sen. liſt* 1, 112. Deliia się umazała, o koło się szamocze. *Dwor. K.* Wilk od bydlęcéy krwi nie zawściągniony Dobytek wzbyt szamotał, srodze zaiuszony. *Zebr. Ow.* 280. SZAMOTA, SZOMOTA, - y, ł., szamotanie, szarpanina, das Herumreißen. Wiek nasz żelazny, z szranek ludzkości i chwały wyzuty, Cały się poddał w hołd dzikiéy szamocie. *Zab.* 14, 163.

SZAMPANATA, *ob.* Spampanata.

SZAMPAN, - a, *m.*, z SZAMPAŃSKIE wino, *Cer.* Champagner. Między winami Francuzkiemi nayfławnieysze są Burgundzkie i Szampańskie. *Wyrw. G.* 318, *Krup.* 5, 104. Może nam się dziś iaka butelka okroi szampana. *Teatr*, 17, 158. Szampan, Ren, Węgrzyn, dodaie wesołéy miny. *Zab.* 8, 310 *Nar.*

SZAMPIERZ, - a, *m.*, (cf. *Gall.* champion); spółzalotnik, der Nebenbuhler. *Competitor*, szampierz w ftaraniu o iaką dostoyność, gdy się dwa do iakiéy dostoyności ubiegaią. *Mącz.* Szampierz, *riualis. Urs. Gr.* 164; *w rodz. żeńſk.* SZAMPIERZKA, - i, ł., *competitrix. Mącz.*, die Nebenbuhlerinn. *Szampierzyca. *Stas. Num.* 2, 135. - §. 2) Szampierz w szachach, z rycerz. *J. Keh. Dz.* 96, der Springer im Schachſpiele.

SZAŃC, SZANIEC, - ńcu, *m.*, Szańce *plur.*, *Slo.* ſtánc; *Bh.* załopy; *Hg.* sántz; *Sla.* shenac; *Sr* 2. schanza; *Sr.* 1. schancza, woberancza, piedwobronencza, piedpaieno; *Crn.* sasip, sagréb, sashap, nasip; *Vd.* sasip, shanza, poſtaina, branishe, obkop, sahribernishe, predkopishe, hribernishe, predkop, prekop, zagreb; *Cro.* sáncz, sáncz, ogradya; *Dl.* szaacz; *Rs.* шанцы, законъ; *Germ.* die Schanze, die Schanzen, die Verſchanzung, *Ital.* scanso, *Angl.* sconce, *Suec* ſkans). Szaniec, okop iakiéykolwiek poſtaci, złożony z przedpiersienia i rowu. *Jak. Art.* 3, 318. Jak sobie szańc wysypie z darnu zielonego Śpi bezpiecznie żołnierſtwo wśrzód namiotu swego. *Bard. Luk.* 13. Dla męztwa zrobił go król, ſtarszym nad szańcami. *Papr. Ryc.* 166. - *fig.* Szaleńſtwo w szańc śklany dufać. *Mon.* 70, 386, obrona z piasku. - §. *tr.* szańc, hak, sztych, zły raz, niebezpieczeńſtwo, Gefahr, Riſike. Pierwszy Władysław pod Byczyną za Polską koronę szaniec krwawy ſtawiwszy, przeciwnika zraził. *Tward. Wł.* 4. Dway ci sąsiedzi nie śmieli z sobą się na szańc woienny puszczać. *Nag. Fil.* 113. Na szańc przyszedł. *Chroſć. Job.* 19, w niebezpieczeńſtwo, er iſt in Gefahr gerathen; *Slo.* na špicu ſa dostal. Twoia w wątpliwym i ciasnym ſtoi szańcu tak sława, iak i cnota. *Bard. Tr.* 67. Na szańc ſtawić, kłaść, nieść, z narażać, wyſtawiać na niebezpieczny raz, ryzykować, der Gefahr ausſetzen, in die Schanze ſchlagen, dran ſetzen, dran wagen. Radzono Daryuszowi woysko rozdzielić, a nie na ieden fortuny szańc wszyſtkie siły ſtawić. *Warg. Kurc.* 25. Wszyſtko sadzi na szańc dufaiąc szczęściu. *Bud. Ap.* 131. Drugi na szańc szczęścia i wszyſtko wysadzi, iedno to iego, co na grzbiecie a na szyi zoſtanie. *Rey Zw.* 168 *b.* Stawić maiętności na wątpliwym szańcu nie chcę. *Warg. Cez.* 131. Zdrowie nawet na szańc kładli. *Birk. Ex. G b.* Wyſtawienie siebie i wszyſtkiego swego na szańc. *Pilch. Sen. o laſk.* 14. Całość sprzymierzonych waszych na szańc i niebezpieczeńſtwo ieſt wydana. *Siem. Cyc.* 196. Niosę życie na szańc, i wy bracia nieście *Teatr* 45 *d*, 65 *Wyb.* - §. Szańc we grze, z ſtawka, der Satz, Einſatz im Spiele. Konarſki z królem graiąc w koſtki, gdy szańc wielki sadził król, a wygrał na nim wszyſtkie pieniądze, dał poliszek królowi. *Papr. Ryc.* 160, *ob.* Schanze im Würfelſpiele; Adlg.). Po 30 czerwonych złotych na szańc w warcaby grać nie chciał, powiadaiąc, po tak małe grać, ieſt iakoby wszy bił. *Gor. Dw.* 158. - §. *tr.* Do szańca kogo uprzedzić. *Pot. Arg.* 757, do celu, do kresu, do mety szczęścia, do harapu, einem zuvor kommen, ihm den Rang ablaufen. Umyślił przez domowniki ieszcze szańcu swego powetować. *Wys. Kat.* 26, ſtracone odzyſkać, das Verlorne wieder gewinnen. - §. Na szaniec komu co dać, odżałować mu, einem etwas Preis geben, zum Beſten geben. Tam na niespodzianą trafi u nich zwadę, Jeśli czego na szaniec nie da w ich gromadę. *Pasz. Dz.* 118. - §. *aliter*; Zamysły swoie, w taiemnych radach dotąd przechowywane, teraz na szańc otworzyſty wyrzucili, *in apertum proferebant. Krom.* 701, na iaw, offner Raum, offner Spielraum. Niechęci dawno w sercach utaione, na szańc otworzyſtéy nieprzyiaźni wyſtępowały. *Krom.* 85, otwarte pole). Dyskurs ma to prawo, wolny ma szańc na wszyſtko. *Falib. S.* SZANCKOPNIK, - a, *m.*, *Vd.* branisha delaus, predkopaus, sakopaus; *Ross.* шанцокопъ; podkopnik, der Schanzengräber. *Archel.* 2, 9, z SZANCKNECHT, - a, *m.*, proſty kopacz szańców, z *Niem.* der Schanzenknecht, iak SZANCMAISTER, z *Niem.* Schanzenmeiſter, przełożony szanckopników, n. p. Szancmeiſter uſtanowiony ieſt dla naprawienia dróg woyſku z swemi szancknechtami. *Tarn. Uſt.* 290. Szancmaiſter, co będzie obóz kładł, ma być przy obozie. *Tarn. Uſt.* 241. SZAŃCOWAĆ *cz. ndk.*, *Slo.* ſtancugi *Sr.* 2. schánzowaſch; *Cro.* s'ancsam, sáncsam; *Hg.* sántzolom; *Vd.* sashanzati, branisho delati, sasipuvati, predkopuvati; *Rs.* шанцовать; szańce kopać, sypać, Schanzen graben, Schanzen aufwerfen. Szańcować się, okopywać się, ſich verſchanzen.

Digitized by Google

- §. podkopywać się, approſchiren. Trzeba umieć ięzyka dostać, umieć swych ratować, A ku nieprzyiacielom mądrze się szańcować. *Pasz. Dz.* 47. Nieprzyiacielom ku twierdzy szańcować się dopuścił, aby przystąpili. *Wys. Kat.* 101. - §. Jedni z szturmowników ściany tłuką, drudzy ogień podrzucaią, drudzy drabiny szańcuią. *Krom.* 278, przystawiaią, podstawiaią, unterſtellen, anſtellen, anlehnen die Sturmleitern. - niéy z ustami szańcuie się, *admouet os. Zebr. Ow.* 252, przybliża się, przysuwa się). W nasze tropy się szańcuyoie! *comitate gradus. ib.* 210. Już k - ziemi się szańcuie, i podpada, *admotus terrae. Zebr. Ow.* 290. Ziemia a woda na dół się szańcuie, *in inferius feruntur. ib.* 382, spuszczaią się, opadaią). - §. Szańcuie się komu co, z szczęści się, glücken, gelingen, *cf. obs. Germ.* erſchanzen). Sprawy twe szczęśliwieć się szańcować będą. *Radz. Joz.* 1, 8. Rozpaczaią chorzy, że się im nie zaraz wedle myśli szańcuie, i nie mogą być zaraz zdrowi. *Biał. Post.* 47. Litwie pierwsza zaraz wyprawa tak się szańcowała, iż wielkie zwycięstwo odnieśli. *Stryik.* 86. Kiedy się dziwował szańcowaniu Skanderbega. *Baz. Sk.*, szczęściu iego). Nieszczęśnie się im to zwiodło a *oszańcowało. *Eraz. ięz. L 4 b.* I trzeci nawet zaciąg królowi nie według myśli szańcował się. *Krom.* 258. Widząc, że mu się nie szańcuie, począł myśleć o pokoiu. *Biel.* 491. Gdybyśmy obaczyć chcieli, iako się nam w tym szańcuie, pewnie byśmy tego zaniechali. *Rey Pſt. Ggg* 2. Xerxes, iż mu się w Grecyi na woynie nieszczęśliwie szańcowało, u wszystkich wzgardzonym był. *Kosz. Lor.* 50 *b.* SZAŃCOWY, - a, - e, od szańców, Schanzen-; *Cro.* sańczni.

SZAŃCZYK, - a, *m., dem. nomin.* Szaniec, eine kleine Schanze. Postawić leda szańczyk nad brodem, odstraszysz ich od przeprawy. *Star. W. A* 3 *b.*

*SZANKI *plur.*, miara zbożowa, ein Getreidemaß. Szanki na Podlasiu były dwoiakie, iedne stárey miary, zawierały 48 garcy, a łasztowemi zwane zawierały garcy 24. *Czack. pr.* 1, 293.

SZANKR, - kru, *m.*, wrzód francowaty. *Perz. Lek.* 2, 19, der Schanker; cf. Stuleyka, Zalupka.

SZANOWAĆ *cz. ndk.*, *Boh.* ſanowati; *Sor.* 1. ſchonowacj; *Sr.* 2. ſchonnowaſch; *Vd.* shonat, sashonat; *Rs.* щадить, пощадить, беречь, сохранить, жалѣть; ochraniać, oszczędzać, *Ger.* ſchonen, (*cf. Lat.* sanus), in Acht nehmen. Szanować czego, szaty, ksiąg, *oszczędać. *Cn. Th.* 1099. Szanowanie, *Rs.* пощада. Szanować się, szanować zdrowia, ſich ſchonen. Cyrulik obiecuie go w krótce wyléczyć, byle się dobrze szanował. *Teatr* 48, 117. Jeńce Czeskie Kazimierz łaskawie szanować kazał. *Krom.* 550. Nie sił się, ieszczeć daleko do końca, szanuy się. *Twor. Wis.* 87. Gdyby żeglarz dał się tłuc dobrowolnie o pnie i kamienie, azaby nie rzekli: to niecnota, nie szanuie samego siebie, okrętu swego, kupców, i kupli ich. *Jer. Zbr.* 95. Szanuy się dla nas, ieśli nie dla siebie, Twym zdrowiem prawie wszystko woysko stoi. *P. Kch. J.* 280. - §. 2) szanować, czcić, poważać, ważyć sobie, ehren, verehren, hochſchätzen, hochachten; *Crn.* shònam se koga, sposhtujem; *Vd.* poshtuvati, poshaſtiti, poshtenje skasati, shtimati; *Cro.* poštuvati, poštujem; *Dl.* štujem; *Bs.* pocitati, posjaſtiti). Jeśli chcesz być szanowanym, szanuy. *Zab.* 3, 246. Szanuy mię dema, będę cię szanowała u ludzi. *Rys. Ad.* 62. Szanować mniéy iest, niż miłować; nie każdy miłuie, co szanuie. *Cn. Ad.* 1127. Szanuy szczęścia; nie podnoś się szczęściem; nie ufay szczęściu. *Cn. Ad.* 1127, skromnie zażyway). Tytydzie! ciebie Grecy szanuią biesiadą, Kruż pełny nalewaią, i lepszą część kładą. *Dmoch. Jl.* 201, szczycą, szaszczycaią, beehren. - §. Przeto nas tak źle szanuią, trapią, i dni nasze krótsze czynią. *Baz. hſt.* 31, niecześą, bezeczczą, znieważaią, lżą, verunehren. SZANOWNY, - a, - e, *a) oszczędny, oszczędzaiący, ochraniaiący, ſchonend, ſparend, ſparſam. Piiak, żarłok i swadzca dni sobie utrąci, Trzeźwy, skromny, szanowny przeżyie dziesiąci. *Pot. Arg.* 247. Szanownemu o wszystko łatwie. *Gor. Dw.* 165. - §. b) szanowny, *SZANOWITY, szacowny, godny uszanowania, poważny, *Sr.* 1. čedjbnanité, w tjeſtji djerjanité; *Vd.* poshten, shtimanliu, jimeniten, navidliu, nagledashen, zhaſtivrieden; *Rg.* poactovani; *Cro.* poštuvani; *Bsn.* cjaſtan, cjaſtno; *Rus.* почтéнный; *Ec.* почтитель, почтительный, говѣйный, достопочéстный, достоговѣйный; achtbar, ehrwürdig, achtungswürdig, verehrungswürdig. Szanowny ſtarzec. *Ld.* Ludzie szanowite oboiego stanu, wszelakiéy czci i poszanowania godne, łaie, sromoci, lży. *Smotr. Ap.* 62. SZANOWNOŚĆ, - ści, ż., poważanie, powaga, poważność, *Cro.* poštuvanoszt; die Verehrung, Ehrwürdigkeit, Verehrungswürdigkeit. Będzie nieco śmiałości albo zuchwalstwa, tedy to surowością odeymuią, a de szanowności, do wstydu, do pokory i dobrych obyczaiów one przywiodą. *Gor. Sen.* 448.

SZANTA, - y, ż., ziele, *marrubium*, Andorn, *Boh.* ſtoléčnik; *Rs.* мáндра; iest biała i czarna; maią moc leczenia. *Kluk Rosl.* 2, 259, *Sleszk. Ped.* 422, *Syr.* 688. Szanta kocia, *ob.* Serdecznik, *cardiaca*, Herzgeſpann.

SZANUIĘ, *ob.* Szanować.

*SZAPIEL; n. p. kniele z bogiem obrońcą taynie nawidzisz głębokie, a nie z szapielem bogiem; *nec de plebe Deo. Zebr. Ow.* 20. ? Oeſterr. Tſchapel głupiec.

SZAR, - u, *m.*, rząd gontów, n. p. dachowek, szereg. *Wtd.*, eine Reihe Schindeln, Dachziegeln u. ſ. w. Gonty obłatuią szarami z dachu. *Dwor. D* 4, *cf. Ger.* Schar, Abſatz, *cf. Lat.* series, *Pol.* szereg, obszar, szerza.

SZARA, SIARA, - y, ż., młodziwo, *Bh.* mlezywo, pierwsze mléko po cielęciu. *Dudz.* 31; die erſte Milch nach dem Kalben, die Beeſtmilch. SZARACZEK, - czka, *m.*, szara sukienka podła, ein ſchlechtes graues Röckchen. Zdeym z niebo urząd starościca; a po dawnemu w szaraczku uchodzimy stąd milczkiem. *Teatr* 14, 8. SZARACZKOWATY, *ob.* Szarawy. SZARAFAN, - u, *m.*, szara suknia domowa, ein grauer Hausrock. W tym samym codzień musiałeś chodzić szarafanie. *Teatr* 19, 27. - 2) Szarafan, z suknia kobieca przed rokiem powszechnie używana. *X. Kam.* - (*SZARAGI, źle zamiast: Szragi. *Dudz.* 29). - SZARAK, - a, - u, *m.*, n. p. Sarny się pokazały, psy za niemi, i my też iuż iuż dochodzili, aż szarak smyk przed nami, na mieyscu go psy rozs targały, ale skoki z sobą przywiozłem. *Teatr* 19 *b*, 75 szary samiec, ein grauer Rehbock. SZARAN, *ob.* Szarak. SZARAŃCZA, - y, ż., *Bh.* kobylka; *Slo.* kobilka, kobilka, konik, koníček (*ob.* kobyłka, konik); *Sor.* 1. ſkoczſtoczik (*ob.* skoczek; *Crn.* kobilzhar; *Vd.* kobiliza; *Cro.* kobilicza; *Hg.* Sáska; *Sla.* kobilica, skakavac; *Bs.* prig skakavaç, kries, crricjak; *Rg.* skakaviza, prungh, sk

Digitized by Google

kàvaz; *Ross.* саранча, кобылка, шапки, шáпочки; *Ec.* пруги, пружïе, пруэи, саранчà; *gryllus locusta*, die Heuschrecke, *collect.* Heuschrecken; imię maią od koloru swego szarawego. *Haur Sk.* 111, owad podobny do świercza, przylatuie do nas od kraiów Tureckich, niby iak chmura. *Zool.* 155. Jeden gatunek iey piechota. Pewny gatunek szarańczy, *Ecel.* врухъ, сицлене, сърïа, сърïи, *Rs. Asiat.* акриды. Roku 1534 szarańcza u nas wszystko zjadła; tak iey było wiele, że słońce lecąc zasłaniały; a gdy na ziemię padły, tedy się kopyta końskie w nich zakrywały. *Biel.* 189. Jedzenie Jana Chrzciciela było szarańcze albo koniki, lecz nie takie, iakie w naszych kraiach są. *Zrn. Pst.* 3, 620; *Rs.* саранчеядець *szarańczoieds). Szarańcza buia, skacze, na cudzey trawie. *Rey Ap.* 78, na cudzych osiewkach tyie, nic dobrego nie działaiąc. *ib.*; *inde* Szarańcza, *pro hominibus noxiis*, unnütze, schädliche Brotesser, eine Last der Erde. *Teatr* 48 *b*. 34. *Quisquiliae*, *de hominibus*, nikczemni ludzie, podnóżkowie, szarapatki, szarańcza. *Mącz.* - §. Szarańcza czego, wiele czego, chmura. *Cn. Th.* 1099, ćma, tłok, tłum, chasa, chałastra, tatarstwo, ein gröſser, dicker Haufen, ein Schwarm, eine ganze Wolke, groſse Menge. - §. 2) *Botan.* S. Jana szarańcza, *ceratonia*, *Rs.* овечьи рожки, rodzay rośliny z pomieszanemi płciami; tylko ieden gatunek nam znaiomy z owocu, to iest, strąków, które kupuiemy na stół od Ormian. *Kluk Dyk.* 1, 115, świętoiański chleb, S. Jana chleb, Różki, Johannisbrot. Ssarańcza, roślina wielka pełna, bladożółta lub żółtogorąca, *flos Africanus Maior. Kluk Rosl.* 1, 285, *Rs.* мсанки, бархамець. SZARAŃCZOWE drzewo w Ameryce, der Heuschreckenbaum; żywica z niego kupuie się do pokostów. *Kluk Dyk.* 2, 46. SZARAŃCZYK, - a, *m.*, młode szarańczę, das Junge der Heuschrecke. Szarańczyki wylęgaią się z iay bez skrzydeł, ktorych po trzecim dopiero zrzuceniu skórki dostaią. *Kluk Zw.* 4, 382. SZARANEK, - nka, *m.*, karpik młody do zarybienia stawu, ein junges Karpfchen. *Jabł. Ez.* 5. Szarany, szaranki, karpie. *X. Kam.*, *Cro.* sáran, krap; *Sln.* sharan; *Ben.* scjaran, karp). Karpika w rzece na kształt małego szaranka Rybak uchwycił na wędkę iednego poranka. *Jak. Bay.* 129. SZARAPATKA, SZEREPETKA, - i, *m.*, CIARAPATA. *Teatr* 15, 84, odartus, gołota, ein Abgerissener, Zerlumpter, Abgerissener. *Quisquiliae de hominibus*, nikczemni ludzie, podnóżkowie, szarapatki, szarańcza. *Mącz.* A ty, co bywszy przedtym ostatnim gołotą W sute lamy się stroisz, tłoczysz w kufry złoto, Nie chlub się z marney doli, że cię z szarapatki Wywłokłszy, okrył Plutus licznemi dostatki. *Nar. Dz.* 2, 157. Ja zaś, choć teraz sługus, chociaż szerepetka, Wiedzą, żem bywał lepiey, wiedzą, żem szlachetka. *Zabł. Zbb.* 2. *SZARASY, *ob.* Szarawy. SZARAWARA, - y, ż., SZARAWARY, *SARAWARY *plur.*, *Rs.* шаравары; *Cro.* s'alavarde, navlachke; *Hg.* salavari; *Turc. et Pers.* szalwar, z spodnie szerokie. *Biel. thes. philol.*, *Michael spirileg.*, Scytowie nazywali spodnie swoie σαραβαρα *Pollux Onom.*, *Czrt. Mscr.*); szerokie przestronne długie do stop pludry, lange, weite Pumphosen, Ueberziehhosen; (*cf. Bs.* scjaroviti, z pstry. *Bs* scjarovitost, z pstrość). Perska szarawara. *Klon. Wor* 54, *not.* „σαραβαρα *tibialia seu feminalia apud Persas*; *qua vote et indumento usi sunt aliquando Poloni*". Włos głowy ich w ogniu nie przypalił się, i szarawary ich nie odmieniły się. *W. Dan.* 3, 95, *not.* „τα σαραβαρα. *LXX.* - *Chaldaic.* Sarabala iest płaszcz, ale bardzo na szarawary poszło. *Budn. ib.* Tatarowie ubiór spodni, który pospolicie szarawarami zowią, lniany noszą. *Gwagn.* 594. Janczarowie maią pludry abo racsey szarawary białe. *Star. Dw.* 42. Ociec nie rad się wyda synowi na ubiory, sprawiwszy mu szarawary a karwatkę. *Gliszczyński. F* 5 *b*. Kurfirst Pruski od króla wedle mody starey Brał chorągiew', i z sobą przywiózł szarawary. *Pot. Jow.* 31, o raytarach iego). SZARAWY, *SZARASY, - a, - e, *Crn.* shëry; *Bs.* scjaroviti; *Rs.* сѣровато́й, na szary kolor pochodzący, etwas grau, gräulicht. Kolor szarawy. *Haur Sk.* 111. Ludzie w tym kraiu są szarawi. *Boter* 246. Noc ku nam poziera Szarawe skrzydła na świat rozpościera. *Zab.* 8, 309 *Nar.* Ty się pomknij szarasy, siądźże ty pozłocisty! *Rey Zw.* 70 *b*, szarku ustąp' się, cf. iak cię widzą, tak cię piszą). - (SZARAY, *ob.* Saray, Seray. - *SZARBOCH, *Syr.* 320, *ob.* Szkorbut).

SZAREK, - rka, *m.*, (*Rs.* сѣрóкъ, сѣрúнъ pies morski Archangielski); w szarą suknią ubrany, ein Graurock, cf. *Gall.* sarrau). *Cum raui coloris panni viliores sint, hinc fit, ut iis induti, contemptim sic appellentur, ceu tenuis fortunae et ex vulgi grege*; *sic translate ad alios colores* Szarek, z podło ubrany, iakieykolwiek maści szatę podłą maiący, *pannosus*, galgan, odartus, oszarpaniec, szarapatka, ein schlecht gekleidetter, abgerißner, zerlumpter Mensch. Milcz szarku, mów Panie szatny. *Błaż. tł. B* 4 *b*, *ob.* szarasy). Przeciwnie złotogłowni na spodku panowie, A nad niemi wierzch maią dziś marni szarkowie. *Jag. Gr. A* 3 *b*, cf. Szara szlachta, szary koniec). - §. pies szary, ein grauer Hund. Panięta po ulicy psy pogromili, Kęsego poimali, a szarka zabili. *Rey Wiz.* 97 *b*. Wydał złodzieia szarek psim ozorem. *Miask. ryt.* 2, 177. - (SZARFA, *ob.* Szarpa). - SZARGA, SZARUGA, - i, ż., słota, pluta, pluskota; zadymka, zawieruchа, zamieć, chera; deszcz z wiatrem, nasse, ungestümes Wetter. Szargi i pluski Oktobrowe. *Tward. Wł.* 195. Szarugi wilgotne. *Hor.* 2, 199 *Nar.*, *imber edax*). Dzień, noc, słota, szaruga, czy marznie, czy pali, Skoro pan powie nuże! nogi za pas, daley. *Zabł. Amf.* 12. I w szarugi odprawiać pod niebem noclegi I bosą nogą deptać święte mrozem śniegi. *Zab.* 10, 42 *Koff.* Tam na wdzięczney pogodzie z szargi osychaią. *Tward. W. D.* 2, 208. Slepa szarga widok odeymuie zawikłaną srodze drogą. *Susz. P* 2, *F* 4 *b*. Obłok skoro się rozwarł, ciężką wody swey szargą zalał. *Otw. Ow.* 455. - §. Szarga morska, burza, nawał, Sturm, Ungewitter, Seesturm. Czarna szarga morze z boku turbuie W długim przez tak wiele wałów skoku. *Bard. Luk* 85. Łodź moia żadney szargi i żadney nie boi się burzy. *Pot. Pocz.* 85. - *fig.* Nie bardzo nam ieszcze do śmiechu z przeszłey szargi. *Pot. Arg.* 430, zawieruchy). SZARGAĆ *cz. ndk.*, poszargać, uszargać *dk.*, szargnąć *idntl.*, kalać, błotem nieczyścić, besudeln, beflecken, beschmutzen mit Straßenkoth, beschlumpern; *Bh.* sſubrám se (*ob.* szubrawiec), (cf. *Boh.* caurati wléc, pláſſt se caura płaszcz się wlecze; *Crn.* shörgam, shorglam, z ciurczeć; *Hg.* szeürgem *strepo*, cf. *Cro.* sárgaszt *varicolor*). Szargać szatę, szargać się, *Cn. Th.*

Digitized by Google

1100. Jam kadet, nie będę się w błocie szargał. *Teatr* 8, 6. - *fig.* W Warszawie się uszargał, z Dubna iak zmyty czyśćm powrócił. *Zab.* 13, 214, zadłużył). Żaden się bez iakowéy przywary nie rodzi, Ten naylepszy, kto się mniéy w téy szarga powodzi. *Hor. sat.* 36., kto naymniéy ma plam, wad. On z moią powagą waszę razem szarga; Na nasze przywileie, na władzą się targa. *Wyg. Org.* 18. On się tylko pieniactwem szarga, a z sąsiady Ustawicznie o lada żagon waszczyna swady. *Nar. Dz.* 3, 148. Głowy uszargać nie potrafisz winem, Ni z kołem godowniczym tańczyć koło dsbana. *Zab.* 9, 338 *Zabł.*, odurzyć, den Kopf benebeln. - *§. szargnąć, szarpnąć, targnąć, szarpiąc poruszyć, reißend zucken, mit einem Ruck bewegen. Wyrwawszy teszak przy boku miany, onymże w się szargnął, i wskok z gorącéy rany martwiciąc wytargnął. *Zebr. Ow.* 82, *dimittit in ilia ferrum*). Potężnie drżącą bronią szargnął, *trementia forti tela manu torsit. Zebr. Ow.* 296. Brzydkiemi szargnęła włosami, *mouit. Zebr. Ow.* 93. SZARGANIEC. - ńca, *m.*, SZARGAWIEC, - wca, *m.*, poszargany, gnoik, smród, niechluy, ein schmutziger Mensch, eine Sau. Już lada szarganiec i gruby knecht lada, Kontem się csy Markizem bezwstydnie powiada. *Nar. Dz.* 3, 214. Już mi to obmierzło, że lada szarganiec cudze występki gani. *Mon.* 73, 665. Cynik szarganiec. *Bal. Sen.* 49. Cicho ty szargawcze. *Teatr* 56, 21. *SZARGANT, *SZARGART, *SZARGARZ, - a, *m.*, *lictor*, oprawca. abo mieyski sługa, szargarz, buttel, kat, który złoczyńce imuie i traci. *Mącz.*, szargant, *lorarius. ib.*, *licterius*, co ku szargartom a buttlom należy. *ib.*, może z *Franc.* sergeant).

SZARKAĆ, SZARKNĄĆ, *ob.* Sarknąć.

SZARŁACIĆ, SZKARŁACIĆ *cz. ndk.*, uszarłacić, uszkarłacić *dk.*, rumienić iak szarłat, czerwienić, bescharlachen, scharlachroth machen. Wschod szkarłaci nadobne zaranie. *Przyb. Milt.* 212. Flora ogród krasnym kwiatem hoynie uszkarłaci. *Zab.* 9, 6. Niebieskie szkarłacą się róże. *Przyb. Milt.* 85 Mężowie waleczni uszarłacili się. *Bud. Nah.* 2, 3, szarłatem odziani. *Bibl. Gd.*). W szarłat przyobleczony, uszarłacony, *coccinatus. Mącz.* SZARŁACISKO, - a, *n.*, *Zab.* 9, 83, *contemn.*, elender Scharlach. SZARŁAT, SZKARŁAT, - u, *m.*, *Boh.* ſarlat, cjerwec; *Slo.* Sſarlát; *Sr.* 2. ſcharlat; *Sr.* 1. ſcharlachowa barba; *Crn.* shkerlát; *Vd.* shkarlat, sharloh, barsun, karmesin; *Cro.* skerlàt, shkarlat; *Sla.* skerlet; *Bs.* skerlet, çergljena svitta, skerlet sok, mast; *Rg.* grimiz; *Rs.* шарлахъ, алое сукно; *Germ.* Scharlach, *Suec.* skarlakan, *Ital.* scarlato, *Angl.* scarlet, *Franc.* ecarlate, *Isl.* skarlat; *Arab.* yxquerlat, *Turc.* iskerlet, *Pers.* sagallat). Teraz częściey mówią szkarłat, szkarłatowy, niż szarłat, szarłatowy. *X. Kam.* Marcin z *Urzędowa* rozumie, że z Polskiego *Czerwiec*, tak słowo *Kermes*, iak i słowo *Szkarłat* pochodzi. *Urzęd.* 433. - 1) Szarłat purpura, małż morski, z którego szarłatną farbę wyciskaią, ryba, żołw', ślimak morski szarłatny. *Cn. Th.* 110, die Purpurſchnecke; *murex*, gatunek ślimaków w morsach Azyatskich; czasami wypuszczaią po trochu farby szarłatney, u dawnych zwaney purpurą. *Zool.* 95. - Szarłat, krzewinka, szarłatowe drzewo, z którego iagody na farbę zbieraią, *ilex coccifera. Syr.* 1342, der Scharlachbaum. - Szarłat farbowny ziele, abo szarłatne ziele, *sandyx. Cn. Th.* 1100, Scharley, Scharlachkraut. - Szarłat, SZARŁATEK, ziele, *amaranthus*, gatunki tu należące są Miłosnik, smenda, samit. *Kluk Dyk.* 1, 27; *Birk. Gl. K.* 19, *Syr.* 1355, *Rs.* бархатникъ, Tauſendſchön, Sammtblume. - §. Szarłat, szarłatna farba, szarłatny sok, którym szarłat farbuią, Scharlachfarbe, Purpurfarbe, Scharlach; *Vd.* shkarlatna farba; *Rs.* багряность. Z proszku karmazynowego robią przednie rumieniдło szkarłat. *Krumf.* 494. - *fig.* Postępek ich szkarłatem iagody iéy zarumienił. *Niemc. Kr.* 4, 115, cf. raki piec). Szkarłat, purpura z różą, ustępuie temu wdziękowi. *Past. F.* 325. Będąli grzechy wasze iak szarłat, wybielone będą, iak śnieg, a ieśli będą tak czerwone iak bawełna zbieleią. 1 *Leop. Jez.* 1, 18. - §. Szarłat, materya, sukno, iedwab' tego koloru, Scharlachtuch, Scharlachſeide, Scharlach. Gdy czerwcem sukna farbuią, takie sukna zowią szarłaty, iakoby rzekł szkarłat skażoną mową Czerwiec. *Urzęd.* 333. Szarłatne iagody farbierze do farbowania iedwabiów, wełn i sukień używaią, które potym od téy farby szarłatami zowią. *Syr.* 1343. Włosy głowy twoiéy iak szarłat zwiniony. 3 *Leop. Cant.* 7, 5, iak pawłoka królewska. 1 *Leop.*), *ib. Exod.* 28, 33. - §. 2) Szarłat, miano pięknego charta. *Bielaw. Mysl. B 4 b*, Name eines ſchönen Windhundes. - §. 3) *Medic.* Szarłat, wyrzut plam czerwonych małych po całym ciele. *Krup.* 5, 344, szkarlatyna, Scharlachausſchlag. SZARŁATNIEC *neutr. ndk.*, rumienić się iak szarłat. *Cn. Th.* 1100, ſcharlachroth werden. SZARŁATNIK, - a, *m.*, co farbuie szarłatno. *Włod.*, der Scharlachfärber; *Ec.* червленичникъ, *Gr.* πορφυρεὺς *purpurarius.* - *§. Papież z swoiemi szarłatnikami, kardynałami. *Baz. hſt.* 20, cf. *Sr.* 1. purpurnik, w szkarłat ubrany, ein in Scharlach Gekleideter; *w rodz. żeńſk.*, n. p. abyś iuż z kubka złotego oney szarłatnicy Włoskiéy wina obrzydliwości nie pragnął, ale raczéy głosu bożego słuchał! *Teof. Zw.* 32, cf. purpurat). - §. Szarłatnik, małż szarłatny, ślimak, die Purpurſchnecke. *Tr.* SZARŁATNAWY, - a, - e, półszarłatny. *Cn. Th.* 1101, halbſcharlachen, ſcharlachartig. SZARŁATNO *adv.*, koloru szarłatnego, ſcharlachfarbig; szarłatno czynię, *purpuro. Cn. Th.* 1101. - w szarłacie, im Scharlach. Szarłatno chodzący, *purpuratus. Cn. Th.* 1101. Jak się dziecię za młodu pysznо a szarłatno nauczy chodzić, potym tak się będzie odymało, że ludzi nie będzie chciało znać. *Glicz. Wych. F 4 b.* SZARŁATNORODNY, - a, - e, *oſtrifer. Cn. Th.* 1101, ślimaki szarłatne rodzący, Purpurſchnecken zeugend. SZARŁATNY, SZARŁATOWY, - a, - e, od szarłatu, Scharlach-, ſcharlachen; *Bh.* ſarlatný, ſarlatowý; *Slo.* ſarlatowý; *Vind.* shkarlaten, purpraſt, barsunski, karmesinſkofarbaſt; *Cro.* skerláten, skarlatni; *Hg.* skárlátszini; *Bs.* skerletni; *Rg.* grimizni; *Rs.* багряный, багряноцвѣтный, червленый; *Ec.* червлёный. Ciało iego białe i szarłatne. *Groch. W.* 331, rumienne). Szarłatne iagody, karmazynowe ziarnka. *Syr.* 1345. Szarłatna szata, ein Scharlach-, oder Purpurkleid. Jezusa oblekli w szatę czerwoną, szarłatną abo purpurzaną. *Sekl. Math.* 27. Opony z iedwabiu szarłatnego. 3 *Leop. Ex.* 26, 1, powłoczonego. 1 *Leop.*, z szarłatowego. *ib.* 26, 31. Otworzcie - no szkarłatni zbóyce wasze dzieie, Jzali myśl w nich strachem zdięta nie struchleie? *Nar. Dz.* 1, 77, purpurą, purpurą okryci). Tyranowie szkarłatni. *Zab.* 16, 120 *Ner.*

Digitized by Google

SZARLETAN, SZARLETANKA, *ob.* Ciarlatan.

*SZARŁOOKOŚĆ, - ści, *ż.*, szarlatawe oczy, iak u królików. *X. Kam.*, Kaninchenäugigkeit. Wódka ta dziecięciu młodemu szarłookość naprawuie. *Sien.* 252, *idem Spicz.* 108.

SZARMANTKA, - i, *ż.*, miano, które suczkom daią, Name einer kleinen Schooßhündinn. *Mon.* 64, 140. Hayduk szarmantkę przez nieostrożność potrącił. *Mon.* 67, 285. Obudziła mię szarmantka szczekaniem. *ib.* 67, 287. SZARMANTSKI, - iego, *m.*, *Niemc. P. P.*, cf. fraczek, fircyk. fiutyniec; *w rodz. żeńsk.* Szarmantska.

SZARO *adv.*, grau. Kaczka szaropióra. *Tward. Wł.* 245. Nurek szaropióry. *Zab.* 10, 82 *Koff.* Założył Jan Zamoyski iednę fortecę naybliżéy granic Tureckich, i nazwał ią Szarogrodem, na pamiątkę Szaryusza Jelitczyka, od szarey sukni tak nazwanego. *Boh. Zam.* 9 *et* 183, cf. Szara szlachta, Szarek. SZAROOKI, - a, - e, oczu szarych, graúugig; *Rs.* сѣроглáзный. SZAROPICH, - a, *m.*, n. p. Rarog się przelatywał aż pod obłokami, Kiedy go obaczyła gniewna była kani, Mówiła: Poczekay mię Panie szaropichu! Wołaiąc złorzeczyła; on latał po cichu. *Papr. Kot. K.* 2. ? SZAROŚĆ, - ści, *ż.*, SZAROTA, - y, *ż.*, *Rs.* сѣрь, сѣрость, сѣризна, сúрость (*ob.* siwość); die graue Farbe, das Grau. Szarość bierze coś od czarności i od białości, i tak bywa, ani biało, ani czarno, ale coś średniego. *Petr. Et.* 107. Zabrzmiy w cichéy szarości, móy samotny głosie. *Przyb. Ab.* 11, w szarey poświecie, w zamierzchu, Graudunkel, Dämmerung. - §. Szarota ziele, *ob.* Kocenki. *Jundz.* 410, *Rs.* кошечьи лапки, горлáнка. SZAROSIWY, o koniach, *Rs.* чáлый, чáлко, Grauschimmel. SZAROWAĆ ściany *cz. ndk.*, szaro ściany tynkować, nim się wapnem bielą, grau betünchen. *Urm.*

SZARPA, SZARFA, - y, *ż.*, binda dla ozdoby, *Gall.* echarpe, *Angl.* scarf, *Suec.* ſkärp, *Germ.* Schärpe; *Vd.* sharpa, shounirſku opasilu, ofizirſki prepaſs; *Ross.* шарфъ, перевязь (cf. przewiąs); *Ec.* пораница, перевязь воинская. Szarpa officerſka, die Feldbinde. Rzuca ziarno kmiotek na uprawną rolą, Worem zboża przeciągniony, który iak szarfa silne zdobi mu ramiony. *Tomasz. roln.* 47. Ankry, szarpy, ſtroie kobiece. *Haur Sk.* 519, Leibbinden der Damen. SZARPOWY, - a, - e, od szarpy, Schärpen-, *Rs.* шарфяный.

SZARPAĆ *cz. ndk. et kont.*, Szarpie *praes.*, Szarpnąć *idntl.*, (*cf. Ger.* ſchárben, *cf. Pol.* sierp', *Gall.* echarper, *Lat.* sarpere; *cf. Germ.* ſcher, Tſcherper, Adlg., *cf. Lat.* carpere; *Carn.* sharbam, s biię, okładam plagami, *cf. Gr.* σφάζω, *Hbr.* ארב arabh *carpsit*, טרף taraf *rapuit*); s siepać, rwać kogo, *Slo.* trhám (*ob.* targnąć); *Bs.* ſkiddati, iſkiddati; *Rs.* терзáть; reißen, hin und her reißen, zauſen. Szarpać się s kim, s rwać się s kim, ſich mit einem herum reißen; herum balgen. Chciałem się z nim szarpać, ale darmo, mocnieyszy, wygrał. *Teatr* 32 *b*, 112. Gdy się tak Polſka domowemi niezgodami szarpie, dźwigała się potęga Ruſka. *Nar. Hſt.* 4, 127. - Szarpnąć się na co, s porywać się, rwać się na co, auf etwas losgehen, ſich darüber hermachen, einen Anfall darauf thun. Skoro się dowiedzieli Prussacy o zgubie woiewody, szarpnęli się śilniéy, niżeli kiedy na udział księcia Konrada. *Nar. Hſt.* 4, 196. Sam na sam, to sztuka; zaraz ia ci pokażę - -, szarpie się do niego. *Teatr* 31, 54. - §. Szarpać ciało, mięso, drzeć, targać, rozszarpywać *ndk.*, uszarpać *dk.*, zerreißen, zerfleiſchen, in Stücke reißen. Strona przeciwna go uszarpała, i na twarzy poraniła. *Sk. Dz.* 869. - *pr. et fig.* Zmartwienie nieuſtanne serce moie szarpie. *Teatr* 4, 19, dręczy, kraie, zerfleiſcht mein Herz. Lud się wspomoże, Gdy go ani celnik, ani żołnierz szarpać będzie. *Star. Vot. B b*, zdzierać, ſchinden, prellen, betrügen. - *tr.* Szarpać kogo, sławę iego, łżyć go, uwłaczać mu, jemandes Ehre angreifen, ihn ſchänden, läſtern. Tacyt wszędy pochlebia Germanikowi, którego ostro szarpie Paterculus, *Pilch. Sall.* 6. Honor móy przed drugiemi szarpie. *Boh. Kom.* 1, 22. Niecnoto śmiesz szarpać sławę pana twoiego. *Teatr* 25 *c*, 88, *Teatr* 9 *b*, 43. Czyliż można ludziom złym gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? *Teatr* 15 *c*, 5. Wy mi honor szarpiecie. *Zab.* 13, 273 *Tręb.* Szarpące święte postępki ięzyki. *Nies.* 1, 138. SZARPACKI, - a, - ie, od szarpacza, siepacki, ceklarſki, Häſcherś-, Schinderś-. On go przed grobowcem Katula szarpacką ręką mordował. *Pilch. Sen. Gn.* 325. Szarpackie kupy, rozdzieraiące Rzpltą. *Pilch. Sen. liſt* 1, 107. SZARPACZ, - a, *m.*, (*Rg.* kàrpaz, karpitegl *interpolator*); co szarpie co, albo drugiego, *Ross.* терзáтель, der Herumreißer, Leutequäler, Placker. Biada szarpaczom, którzy iedność Ś. targaią. *Birk. Ex. D b.* Cudzego maiątku szarpacz. *Mon.* 69, 1044. SZARPAK, - a, *m.*, nóż lub miecz do rozszarpania, kord, *Germ.* ein Tſcherper, (Adlg.), Handegen, Sarraß, (cf. sierp'). Wściekły Mars płytkim szarpakiem koli. *Nar. Dz.* 1, 30. Jak dobył szarpaka . . . *Kniaź. P.* 2, 206, *Zab.* 14, 387. Szarpak topny w Noryckich buchtach, *Noricus ensis. Hor.* 1, 90 *Nar.* SZARPANINA, - y, *ż.*, SZARPANINECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* drtina (cf. drań, dranica); to, co szarpaią, iako ścierw psia ſtrawa, do rozszarpania żer, *canibus data praeda. Cn. Th.* 1101, *Ec.* звѣроядина; was zum Zerfleiſchen Preis gegeben wird, der Antheil des Leithundes von einem gefällten Wilde; das Jägerrecht. Armeńſkich się nie lęka lwów szczupła mróweczka, Co do lwiéy paszczęki ta szarpanineczka? *Tol. Saut.* 29, odrobina poszarpana). - §. *fig.* rozszarpywanie, łup cup, das Zerreißen, Zerſtücken, Zerfleiſchen. Z prowincyi wypędzonych pospólſtwu na szarpaninę maiętności dali. *Warg. Wal.* 127. Dobra ciężką pracą nabyte podlegaią mocnieyszych szarpaninie. *Kluk.* 104. Jeszcze ciało do grobu nie będzie włożone, pocznie szarpanina około niego. *Rey Pſt. Ss* 5. Nie chciał, żeby króleſtwo, idąc w szarpaninę przez podziały, słabiało. *Nar. Hſt.* 2, 282. Szły Inflanty, za pomnożeniem przybyszów coraz w większą między różnemi ſtanami szarpaninę. *Nar. Hſt.* 4, 276, *Zab.* 16, 124 *Nar.* Pigmalion niedowiarſtwu, miłości i łakomſtwu w szarpaninę był podany. *Tr. Tel.* 159. - Szarpanina, szarpaniem, wydzieraniem zgromadzone zbiory, zuſammen geraffte Sammlungen, Vorräthe. Nie nauki oschłéy i miſternéy szarpaniny, czekamy po tych nauczycielach. *Zab.* 8, 180, kompilacyi). SZARPNY, - a, - e, szarpiący, prędki w porywaniu, reißend. Szarpny ryś. *Chodk. Koſt.* 25.

Pochodz. (*cf. Sierp'*), *doszarpać*, *naszarpać*, *oszarpać*, *oszarpaniec*; *odszarpać*, *poszarpać*, *przeszarpać*; *rozszarpać*; *uszarpnąć*; *wyszarpać*, *zaszarpnąć*.

SZARSZA, - y, *ż.*, materya wełniana z iedwabnemi nicia-

Digitized by Google

mi pomieszana, *Germ.* die Sarſche, ein wolliges Gewebe, (*Franc.* Serge, *Ital.* Sargia, *Angl.* searge, *Lat. med.* sargium; z *Łac.* sericum). SZARSZEDRON, - u, *m.*, materyyka iedwabna, *Gall.* serge de Rome, Charchedron, ein Seidenzeug. Szalon, a naywięcéy szarszedron swyczaynym był iego w lecie odzieniem *Mon.* 74, 366.

*SZARSZYN, *SZARSZUN, - a, *m.*, gatunek szabli, pałasza, szpady, (cf. *Gall.* charger), eine Art Säbel. Jednemu się chce gospodarſtwa, drugiemu konia a szarszuna, drugiemu prawa, drugiemu pokoiu. *Rey Zw.* 12 *b*. Nasi bracia, kiedy się dwaj swarzą, tedy się śmieią, aż kiedy się rzucą do szarszunów, toż dopiero chcą rozwadzać; aliści drugiemu, choć nic nie winien, ręka wisi. *Rey Zw.* 80, do korda). Pan na warchoły marne świata tego Chce zawżdy dobyć szarszuna swoiego. *ib.* 227. Póydzieć i Mazur, wasz mężny brat miły Z szarszunem, z kiycem ſkosztuie swéy siły. *Stryik. Gon. U* 3. Musi się *radszéy obrócić do pługa, niż do szarszuna. *Rey Zw.* 45 *b*, musi się *radszéy obrócić do pługa, niż do szarszuna, albo do zbroi szorowania. *Wer. Rgl.* 44, raczéy do rolnictwa, niż do woyſkowości).

SZARUCHA, - y, *ż.*, szara maść, die graue Salbe. Szarucha, którą barwierzy smaruią. *Oczk. prz.* 9, nasza miła szarucha, pomſta barwierſka, czy Galenowi kiedy w myśli była? *ib.* 4.

SZARUGA, *ob.* Szarga.

SZARWARK, - u, *m.*, robota publiczna na pana, praca z pańszczyzny wypadaiąca, *Ger.* das Scharwerk; (*Bh.* ſarwátka, ſwáda, ſwar, swar). Szarwarki, λειτουργίαι, *publicae operae. Klon. Jud.* 15. Szarwarki do grobel, moſtów, powinny być zażyte; ale częściéy niemi koło polowych robot robią; te co miesiąc dzień ieden poddani powinni odbyć. *Mon.* 64, 196, *et* 199, *ib.* 67, 196, cf. Tłoki, gwałty. - §. *tr. fig.* szarwark, tartas, kołowrot, zamieszanie, hałas, Lärm, Verwirrung, Unruhe, Getöſe. Co za niespodziewany koło mnie tu szarwark! *Klon. Jud.* 20. Na to on: wierz ty mnie, i iać się dziwuię, Kiedy owe szarwarki na świecie widuię! *Rey Wiz.* 66. Jeszcze mało maią, te ſtroić szarwarki. *Zebr. Ow.* 379, *nefas.* SZARWARKOWY, - a, - e, od szarwarków, Scharwerks. Annibal nie uſtąpił szarwarkowym pracom, aż się przez Alpy w Auzoniią wedrze. *Mon.* 71, 154, nie poprzeſtał łamania gór).

SZARY, - a, - e, (*Bh.* ſarý, čerň, tmawý *sublucidus, subobscurus*, ciemnawy, ąſfera, ziemna z ciemna); *Sor.* 2. ſchéri; *Sr* 1. ſchjrv, ſchvrv *canus*. *Crn.* shara *genus, species*; *Vd.* sharovit, z pſtrokaty; *Cro.* sár, sáren *variegatus*, sárgaszt *varicolor*, szúr *cinereus*; *Hg.* sárga *fuluus*; *Sla.* sharen, z pſtry; *Rg.* scjaaren, scjarovit *multicolor*, scjarati *variare*; *Bs.* scjaroviti *discolor*, scjarovitoſt *varietas colorum*, scjarati, nascjarati *diſtinguere colore*, suri, z płowy; *Rs.* сѣрый (cf. siarka, cf. *Gall.* sarran; cf. *Chald., Syr, Arab.* חסר chasar *albescere*; *Ec.* марѣ, мáры farba, kolor, cf. żar, шаровный malowany, марю, ушáрити, ушарáти farbować); podpolały, wilczasty, grau von Farbe, wolfsgrau; (*diſting.* siwy, *szedziwy). Każdy wilk szarą sierść ma, *omnes sibi congruunt, unum cum noris, omnes noueris. Rys. Ad.* 55. Nie wilk - li, to pies będzie szary. *Pot. Arg.* 777. Tak się rządzi, iak szara gęś po niebie. *Mon.* 71, 712, *ob.* srzęda, kaprysnik, dziwak). Szary papier, z bibuła, graues Löſchpapier, Fließpapier. Wodę przecedzić przez szary papier. *Rog. Doś.* 1, 128. Szara godzina, zmierzch, *Ec.* сумракъ, сумерки, (полумракъ, полумеречная ciemnawość); Dämmerung, Zwielicht. Szara poświata, noc widna, eine helle Nacht, Sternennacht, Mondennacht. Tym, którzy w nocy, bądź przy szaréy poświecie, bądź przy świecy widzieć nie mogą, lekarſtwo. *Syr.* 524. Szara suknia, szarza, ein grauer Rock. Zakon Ś. Franciszka z szarymi mnichy przyiął. *Szczerb. Sax.* 251. Jeden z familii Kozłorogów od szarey sukni Saryusz nazwany, przodek Zamoyſkich. *Boh. Zam.* 9. Dosyć ci ieſt mieć iednę suknią szarą albo więc dwie, ieśliby oyca w tym ſtać mogło. *Glicz. Wych. F* 2 *b*. Po co ślesz co rok babo do Torunia? Dobry szary płaszcz, dobra drugiéy gunia. *Groch. W.* 414. Starsi bracia przy boku Paſińskim zasiadłszy, uboższych szarą szlachtą, od sukien szarych, w iakich na on czas wszyscy niemal chadzali, na wzgardę nazywali, i w purpurę się przybrali. *Star. Ref.* 160, szarkami, Grauröcke, grauröckiger Adel. Oycowie nasi szarą szlachtą się zwali, iż nie używali bławatów i purpur świetnych; kontentowali się suknem, które w domu robiono, a cnotą się świecili. *Star. Ryc.* 41. W bogactwach szlachectwo znaią, Ku drogiéy szacie dziś tylko powſtaią, Ubior a srebro godno czci i wiary, Uſtępuią szary. *Stryik. Gon. B.* 1. - *fig. tr.* szary koniec, oſtatnie mieysce siedzących u ſtołu. *Mon.* 75, 307, das ſchlechte Ende, das dünne Ende; (cf. *Rs.* хвóсть koniec materyi iakiéy, *ob.* chasa). Szary koniec, z smutny koniec, ein trauriges Ende. Zginął nam wybór, i przywódzca ſtary, A zoſtał iako mówią koniec szary. *Jabł. Buk. N* 2 *b*, *Teatr* 24 *b*, 16. - *transl.* Patrząc na darmohardego chłopa, każdy szarą pychę u siebie snadnie omierzić może. *Rey Zw.* 55. Chociay kto będzie kleynotem szlachectwa i dobremi cnotami osadzony, trzeba mu tego przeſtrzegać, aby w nim iaka szara pyszka nie urosła. *ib.* 55, szpetna, bez fundamentu, wietrzna, napuszona. - §. *Medic.* Szara maść, z żywego srebra z sadłem, *ungentum Neapolitanum, Mercuriale. Perz. Cyr.* 2. 327, *Wolszt.* 112, *ob.* szarucha. die graue Mercurialſalbe. Szare bielno, zrzenicę bielmem białawym, burawym, żółtawym lub niebieſkawym pokrywa. *Perz. Cyr.* 2, 169, der graue Staar. 1) SZARZA, - y, *ż.*, szarzyzna, szare sukno, grauer Tuch. Przodkowie o szarłat nie dbali, Woiewodowie w szarzy więc chadzali. *Jeż. Bl. E.* 1. Zygmunt August na seym Piotrkowſki przyiechał dwór swóy wszyſtek w szarzę ubrawszy, barwę tę ziemiańską nazywaiąc. *Biel.* 555, *ob.* Szara szlachta).

2) SZARZA, - y, *ż.*, z *Franc.*, ranga, godność, urząd, eine Charge, eine Ehrenſtelle. Do wszyſtkich szarz woyſkowych krol patentuie. *Skrzet. P. P.* 1, 107. Nie chciałbym, ażeby szarze woyſka naszego przedayne były. *Koll. liſt* 1, 89.

SZARZAĆ co, lub czym, *cz. ndk.*, (cf. *Ger.* ſcharren, ſcheren, cf. szargać); poniewierać, nie szanować, nie ochraniać, etwas herum reiben, abreiben, abnutzen, ohne Schonen herum werfen, herum reißen. Następca w swoy dom niesie kapelusz, aliści ugrzy zszarzany i cienki iak z liści. *Zab.* 12, 76. Po świecie nędznym się szarzasz. *Dar. lot.* 6, kąty pocierasz, tułasz się, ſich herum ſtoßen in der

Digitized by Google

elenden Welt. Szarzaią się za cackiem niepewnym. *Mon.* 69, 580, ubiegaią się z narażeniem, ſie rennen ihm unbes dachtſam, zu ihrem Schaden nach. Kościoł spuſtoszały, którego wierszchy mchem się plugawym szarzały. *Otw. Ow.* 23, ciężały, ſie waren damit beladet. Mężczyzny szarzać miłością, i odmieniać ią często lubią. *Teatr* 15, 28. Nie ten brał urzędy, który miał zasługi, ale kto naylepiéy życiem i sumnieniem szarzał. *Przeſtr.* 90. Czemu tak szarzasz fortunę i bogi, Dobrowolnie wydaiąc się na sztychy! *Chroſt. Luk.* 163. Oyczyzna nie szarzała panem. *Jabł. Buk. D b.*

SZARZERUNEK militarny. *Kaw. Nar.* 268, *ob.* Rękoczyn.

SZARZYĆ się *recipr. ndk.*, *Bh.* ſcerîti ſe; mierzchnąć, dämmern, dunkel werden; (*Sr.* 1. ſchyrn *canesco*; *Rg.* scjarati *variare*; *Bs.* scjarati, nascjarati *diſtinguere colore*; *Rs.* свѣрѣть siwieć). Nagle się niebo zaćmi a horyzont szarzy. *Przyb. Milt.* 352. Słońce zaszło, a miersch znaczny przez szarzenie zbliżał od wschodu. *ib.* 230, przez szarotę). - §. szarzyć się, szarzeć, szarym się ſtać, grau werden, ergrauen. Pole się urodzayne daleko szarzeie. *A. Kch. W.* 199. - §. szarzyć się, migać się w oczach, w oczy słabo świecić, in die Augen dämmern, ſchwach in die Augen ſcheinen. Rzadko znaydziesz takiego na okręgu świata, Co mu się szarzy prawdy zbawiennéy poświata. *Pot. Zac.* 117, cf. szara poświata). Tam na schodach się szarzy ſtopień marmuru ciosanego gładki. *Pot. Syl.* 473. Ale zda mi się, tam się coś ruszyło, W onéy gęſtwie, i tak się szarzyło Właśnie iak wilk; wilk ieſt, nie inaczéy! *Paſt. F.* 236. SZARZYZNA, - y, ż., Szarza, szara suknia, ein grauer Rock. Piękna była, lubo się w włosienicę ową i szarzyznę przybrała. *Tward. Pas.* 73. Przychodzi do mnie iakaś w szarzyznie babka. *Teatr* 10, 51. Czemuż nie weźmie szarszyzny, i nie osiędzie przy kościele! *Teatr* 10, 69.

SZAST! *interj.*, *Bh.* ſſauſt; *Rs.* шасть; trzask, szus, szuſt! smyk! *Ger.* wie ein Schuß, im Schuſſe, (*cf. Ger.* Haſt)! im ſauſenden Sprunge; rauſchend vor Eile; Plotz, Plutz! Czemu się Waść kręciss niby na zawiasie, szaft szaft, iaki mi Francuz! *Teatr* 43 *c*, 5 IV, 6. Pani zadzwoni, szaſt dwa kroki, i iuż ia u Jeymości. *Teatr* 20 *b*, 4. SZASTAĆ *intrans. ndk.*, Szaſtnąć *idntl.*, *Bh.* ſſauſtati; *Rs.* шасmать, шасmнyть; z szeleſtem ruszać czym, mit Geräuſch bewegen, durch Bewegung ein Geräuſch machen; (cf. *Rs.* шамнyть, шамàть chwiać, cf. szata). Szaſtanie nogami siedząc u ſtołu tak znaczne, że ociec rozumieiąc, iż ten szeloſt od psów pochodzi, niewinnie psa uderzył nogą. *Boh. Kom.* 1, 270. Ptak ſkrzydły szaſta. *Przyb. Milt.* 225. Wchodząc kłania się z szaſtaniem. *Teatr* 19, 8, z szaszorem). Przechadzaiąc się, i nogami szaſtaiąc, ſtarali się, aby ocknął, na urząd on trzaſk czyniąc, aby nie od budzących, ale od szumieiących ocknął. 1 *Leop. Jud.* 14, 9. - *Recipr.* Szaſtać się, *Rs.* шасmамься, z szeleſtem czyli szaszorem uwiiać się, kręcić się gdzie, ſich mit Geräuſch herum drehen, herum tummeln; cf. *Rs.* шамàться tacsać się, wahać się). Uſtawiczne szaſtanie się Moſkwy po Polszcze. *Kur. P.* 157. Twa córka między chłopy się szaſta. *Hor.* 2, 111 *Nar.*, śérta się). Małpa się szaſta z pompą w ozdobnéy purpurze. *Min. Ryt.* 3, 559. Szaſtaiący się włócęga, tłuk, *Rs.* праздношамáющійся. - Szaſtać się, szaſtać, z dokazywać, szumić, luſztykować, in Saus und Braus leben. Szaſtać, marnować, sypać; Miarkuie się to, kiedy przyydzie swoim szaſtać. *Dwor. B* 1. Teraz iestem człowiek żonaty; nie mogę szaſtać się iak dawniey. *Teatr* 24, 87 *Crt.* - §. 2°) *Transit.* szaſtać chuſtę w wodzie, z płókać, wypłókiwać. *Tr.*, ſpülen, ausſpülen, z. B. Wäſche. Szaſtać kogo, *potius* wyszaſtać *qu. v.*, wybić. SZASTAY, - aia, *m.*, miano charta, Name eines Windhundes, cf. szaszek. SZASTKA, - i, ż., miano charcicy, Name einer Windhündinn. SZASZEK, - szka, *m.*, błazen. *Cn. Th.* 1101, figlarz, kuglarz, ein Poſſenreißer; *Bh.* ſſaſſek, ſſaſſka błazgon, ſſaſſkowati, ſſaſſkugi błaznować). Niewdzięczny gaszek, do żony iego przymknął się iak szaszek. *Jabł. Ez. C.* 3. Kiedy nie będzie na tobie ubioru Świetnie drogiego, wiisy bracie z dworu, Bo dziś szlachectwo, rozum w adamaszku Chodzi, choć w szaszku. *Stryik. Gon. E.* - §. gatunek psów, eine Art Hunde. Co za szaszek, wracać się na swe legowiſko. *Rys. Ad.* 6. Nie podeymuy się szaszku pola legawego. *Jabł. Exop.* 40, nie podeymuy się, czego nie umiesz. *Rys. Ad.* 41, *Cn. Ad.* 636, *ne suter ultra crepidam).* Podjąłeś się móy szaszku legawego pola, Bo nie możesz mu zdołać, pobłądziłeś zgoła. *Bach. Epikt.* 53. Wyżłowie, kądlowie, brytany maią często być używane w łowieniu, żeby szaszkowie nie zalegały pola. *Haur Sk.* 340. SZASZOR, - u, *m.*, ruch z szeleſtem, lot szaſtaiący, *Bh.* ſſauſtanj; *Rs.* шорохъ, шоборnъ; eine ſchnelle Bewegung mit Geräuſch, Geraſſel. Z pokoiu szaszorem wypadła. *Tward. Pas.* 32. Wypchnęła fetra z okna, leciał na dół szaszorem. *Klon. Wor.* 43. Piekło się otworzyło; za nim powlekło się wszyſtko złe szaszorem. *Tward. W. D.* 6. Gromadą i szaszorem z obłoku szarańcza się wali. *Tward. Wł.* 160. - §. szaszor, *actius*, co sprawuie szeleſt, co żywo sunie, z szaszorem, szeleſtem, *Dudz.* 60, was ſich mit Geraſſel bewegt; etwas Raſſelndes; *Cro.* szacher; *Hg.* szatyor, Deſtert. Seget, gatunek koszów). Szaszor, szyb, orzeł wykliiany, który dzieci wypuszczaią na powietrze. *Wlod.*, latawiec, ein Papierdrache, den die Kinder in die Luft aufſteigen laſſen. - *aliter*; Uszykowane w porządne szaszory sznurem wędruią w podróż. *Przyb. Milt.* 225, hufy, kupy, gromady ciągnące, wandernde Haufen.

°SZAŞZUŁECZKA, *ob.* Czaszuleczka, Czaszułka, Czasza.

SZATA, - y, ż., SZATKA, - i, ż., *zdrbn.*, *Bh.* ſſat chuſta, płachta, *linteum*, 2. *veſtis*; Sſatek chuſtka, Sſatſtwo *veſtimentum*; *Slo.* Sſatka, ručníček chuſtka do nosa; ſati szaty); *Sr.* 1. *et* 2. draſta (cf. drzeć); *(Crn.* shât *mapella*, *Crn.* franten *paludamentum*); *Vd.* oblashilu (*ob.* oblac), obliek, gvant (*ob.* gwent); (*Vd.* shat, z serweta); *Cro.* oprava (*ob.* oprawa), halya, szvita (cf. zwinąć); *Dl.* halina, szukna, odecha, dolama (*ob.* odzież, doloman); *Sla.* hodicha, hodilo (*ob.* chodzić); *Ross.* плашь (*ob.* płat, płachta), плáтьице, кафтáнъ, кафтáнецъ, кафтанчикъ (cf. kaftan); *Ec.* ри́за (*ob.* °ryza); szata powszechnie, wierszchne odzienie z płótna, z sukna; suknia; lub też cała odzież, das Kleid, die Kleidung, Kleider; cf. *Rs.* шамàть, шáмнyть chwiać, wahać, шамàться tacsać się, *ob.* szaſtać). Szata ieſt wynaleziona dla przykrycia ciała nagiego, nie dla pychy. *Petr. Ek.* 75. Pięć lat temu (koło 1553 pisano), iak nasi krótsze szaty niż poſtronni poczęli nosić; tak iż nie wſtydzą się ukazo-

Digitized by Google

wać onych części ciała, które maią być zakryte. *Modrz. Baz.* 201. Stęskniwszy się z obyczaymi i ubiorem Macedońskim Alexander, szaty na się wziął Perſkie. *Warg. Wal.* 326. Jaką dziecię szatkę ma mieć. *Glicz. Wych. P* 3, iaką sukienkę, Röckchen. Dotykanie szaty czyli sukni Chryſtusowéy zdrowie dawało. *Sk. Kaz.* 439. Mniſkie szaty. *Sk. Dz.* 1040, habit, kapica). Szata podła, szaciſko, *ob.* sukmana. Szata powierzchnia, *ob.* Kontusz, Surdut; szata spodnia, *ob.* Żupan, kaftan. Szata do ludzi, odświętna, *ob.* Ochędożka. Szata iedwabna droga, *ob.* Jedwabnica. Szata podszyta futrem, *ob.* Szuba. - *Prov.* Szata często wydaie człeka obyczaie. *Cn. Ad.* 1127, szalony ſtróy, szalona głowa; znać ptaka po pierzu). Szata dodaie śmiałości, wiary, urody, godności. *Cn. Ad.* 1127, iakie odzienie, takie zaczenie; iak cię widzą, tak cię piszą, Kleider machen Leute. Szata nie czyni mężnym. *Pilch. Sen. liſt* 268, rękaw nie bije). Szata świetna nie osłobi złego; a podła nie oszpeci dobrego. *Cn. Ad.* 1127, szkoda krasy, gdzie rozumu pasz; cf. Główka iak makówka). - *fig.* Wiosna okryie krzaki i gaie zielonemi szaty. *Chod. Gosn.* 132, umai, ubarwi, upſtrzy ie

SZATAN, - a, *m.*, *Bh.* ſatanáś; *Sr.* 1. *et* 2. ſatan; *Vd.* satan, poshtalenz, slumek, supernik, vrashnik; *Cro.* sátan, szotona, vrag, malik, szumrak, napasztnik (*ob.* napaſtnik), ſkrapecz, złódi (cf. złodziéy), paklenik (cf. piekielnik), hudich (cf. chudy), djaval; *Sla.* sotona; *Rag.* sotóna, sotonna, vrágh, djaval, hudòba, nâpaſt, ſtrascnosilnik hudobſki, neciſti duh, duh zli, napasnik, zarni duh (*ob.* czart); *Bs.* sotona, vragh, vrág (*ob.* wróg), pogan (*ob.* poganin), hudoba; *Rs.* сатана; *z Hbr.* שטן satan *adversarius*, cf. שד sched *daemon*); arcywróg, czart. *ob.* Djabół; *Turc.* szaitan. *Pasz. Dz.* 132, *Ger.* der Satan. Łacinnicy zowią potwara, co Grecy zowią dyabolien, i ztąd ma imię ten nieprzyiaciel rodzaiu naszego; żydowie zowią szatan, co się znamionuie iakoby przeciwnik. *Eraz. ięz. T* 6. Szatan ieſt ſtary hetman, iuż od pięciu tysięcy i pięćset lat woiuie, umie takie i owakie sztuki i fortele. *Gil. Pſt.* 197. Kędyś bywał szatanie? Zwodziłem świat panie! *Rys. Ad.* 31. SZATAŃSKI, - a, - ie, od szatana, Satans; *Vd.* satanſki, poshtalenſki, vrashji; *Bs.* sotonſki, vragxji, hudobni; *Rg.* sotònſki, hudobſki, vravíj, djavaoſki, hudobni, djavgli; *Rs.* сатанинъ, сатанинскій. Jeśli komu nie godzi się szatańſkiego tańca ſkakać, tedy człowiekowi krześciańſkiemu dopieroż nie godzi się o nim ani pomyślać. *Gil. Pſt.* 28, *ob.* Czartowſki, Djabelſki. SZATAŃSTWO, - a, *n.*, djabelſtwo, Teufeley, Teufelswesen, Teufel, Kładąc rękę na opętanych, uwalniał ich od szatańſtwa. *Sk. Zyw.* 2, 145. Na krew chrześciiańſką Głodne z Stambułu szatańſtwo. *Psalmod.* 104.

SZATARNIA, *ob* Szatnia. SZATKA, SZATECZKA, - i, *ż.*, *dem. nom.* Szata, das Kleidchen. Ta szateczka szarłatna w złoty wzór robiona, Kamykami drogiemi, perłą osadzona. *Groch. W.* 369. Wszyſtka iego maiętność, wytarte szatki i trochę książek. *Sk. Dz.* 276.

SZATKOWAĆ, n. p. kapuſtę, ciaſto etc., kraiać, siekać, klein hacken, klein ſchneiden; cf. siatkować; (cf. *Dl.* szatnik, z siepacz). SZATKOWNICA, - y, *ż.*, deſka do szatkowania kapuſty, bywa sosnowa. *Kluk Rosl.* 2, 166, hebel kapuściany, der Krautbobel.

SZATŁAWA, - y, *ż.*, *Bh.* ſatlawa, więzienie, ciemnica· *Sax. Rej.*, ein Gefängniß. Komu szatławę i więźnie ku opatrzeniu i ku zamykaniu porucsono . . . *Sax. Pſt.* 46, *Pam. Warsz.* 7, 56 *X. Szaniawſk.*, cf. zakrata, grzymka, isdebka.

SZATNIA, SZATOWNIA, SZATARNIA, - i, *ż.*, SZATNICA, - y, *ż.*, garderoba, *Sr.* 1. raſtowna; *Vd.* kamra za oblazhilu, oblazhilna hranva; *Rag.* odjechnisa; *Cro.* odechnicza (*ob.* odzież); die Kleiderkammer; *Bh.* ſatnik szafa szatna). *Veſtiarium*, szatownia, komora do chowania szat. *Mącz.* Gdybym wszedł do szatarni twoiéy, o iakbym tam wiele par sukień drogich nalazł! *Bals. Nied.* 2, 247. SZATNICZY *Subſt.*, z szatny, *veſtiarius. Cn. Th.* 1105, der Kleiderwärter; *Cro.* odechnik, *Rg.* nadodjechnik, cjohadâr; *Ec.* рязничій; *Rs.* смрящечь; u zakonnikow Weſtyarz. *Włod*; *w rodz. żeńſk.* Szatnicza, z szatna; Garberobianka. Szatny zdaie się być bardziéy młodszym bratem, niżeli kamerdynerem iego. *Mon.* 72, 63. Jesień szczyci się być kamerdynerką czyli szatną ziemi. *ib.* 71, 203. SZATNY, - a, - e, *Boh.* ſatni; *Vd.* oblazhilen, oblazhilſki, gvanten; *Rs.* рязный, кафтанный; od szat, do szat należący, Kleiders. Szczotka szatna. *Warg. Radz.* 174. Na cóż tedy tak wiele szat nawymyślali, Że szatną litaniią z nichby napisali? *Łącz. Zw.* 30. Prawa szatne bronią sbytnich ubiorów. *Petr. Ek.* 75, Kleiderordnung. - §. Szatny, *adv.* Szatno, dobrze w szaty opatrzony, ubrany, odziany suto, reichlich mit Kleidern verſehen, kleiderreich, wohl oder reich gekleidet. Chce być chwalon, że ieſt szatny, A za cześć bótek poczyta udatny. *Papr. Ryc.* 374. Wdowa młoda, bogata, szatna. *Pot. Syl.* 60. Ukazowali się na obrządkach świątecznych szatno i ſtroyno. *Nag. Fil.* 33.

SZATRA, - y, *ż.*, *Slo.* ſátor, šator, ſtan; *Crn.* sbótor (cf. kotara); *Vd.* shotor, al ena hisha na pulo, za voiſki za shunirje; *Hg.* sátor, satorotſka; (*Hg.* szatyer *scirpea*); *Cro.* s'ator, sator, shator, sátorecz, s'atorek, shottor, (cf. *Cro.* zasztor, z zasłona); *Dl.* sator; *Bs.* scjator; *Rg.* scjattor, scjàtor, zâſtor; *Ross.* шатеръ, (*Rs.* шатёрный namiotowy, шатёрникъ namiotowy rzemieślnik, шатерничей dozorca nad namiotami); *Ec.* шатёръ, палáтка, наметъ, *dem.* шáтрикъ, (*Hebr.* שטר shoterim *praefecti caſtrorum*, *Hebr.* נטה schatach *expandit*); namiot, das Zelt. Namioty świetne, w kole nich zaś szatry świecą się przytomne książąt, baszów i konnych rozmaitych. *Pasz. Dz.* 108. Poraź na głowę nieprzyiacioł, niech a pola zſtępuie, Obcy niech w twoiéy ziemi *satrów nie tasuie. *Stryik. Gon. N* 3. Owczarze, domów nie maiąc, pod szatrami siedzą. *Paszk. Dz.* 121. Scena ieſt w taborze cygańſkim pod szatrami, w lesie. *Kniaź. P.* 2, 174. Cóż my mamy? ot te szatry, Które grodzą cztery wiatry. *ib.* 178. - *Anat.* Szatra mozgowa; błona, maiąca postać rozpiętego namiotu lub kaczy mózg od mózdzka oddzielaiąca. *Perz. Cyr.* 1, 38, *s.* 40, die aufgeſpannte Haut, die das Hirn vom Hirnlein abſondert. - §. 2) szatra, *Rs.* шатеръ, gatunek sieci na ptaki, n. p. na cietrzewie, ein Netz, Vögel zu fangen. Szatry, sadziergi, sidła, siatki. *Nar. Dz.* 3. 206.

*SZATRZYĆ się *Rec. ndk.*, n. p. Jeśli się kto zamyśli, zamówi, zapatrzy, Jeśli się kto zabawia, ieśli się nie szatrzy . . . *Klon. Wor.* 36, *not.*, „szatrzenie, po Czesku": baczenie). *Bh.* ſſetiti, *attendere*, Acht haben; Acht geben, aufmerken.

SZAWEŁ, - wła, *m.*, *Bh.* Sſawel, *Ger.* Saul. Paweł pierwéy

wey zwany Szawłem. *Sk. Żyw.* 1, 438. Szaweł, którego też Pawłem zowią. *Leop. Act.* 13, 9. Szawle, Szawle, przecz mię prześladuiesz! *W Act.* 9, 4.

*SZAWIAĆ *cz. ndk.*, szamotać, herumreißen, herumzauſen. Głową potrząsać, włosami szawiać. *Eras. Dw. G* 3. Niebezpieczny ów syſk, Co nim fortuna szawia na swym kole, Jako koſtera warcabami po ſtole. *Klon. Fl. D* 3.

SZAWINA, *ob.* Sabina. *SZAWKA, *ob.* Szafka, Szafa.

SZAWŁÓK, - a, *m.*, wór skórzany, który się składa. *Włod.*, *uter plicatilis. Cn. Th.* 1105, ein lederner Sack zum Zuſammenlegen, *Ger.* ein Schlauch, (cf. Suma, sunka). Stół Tatarow z rzemienia bywa, Ten wszerz rozciągaią, W pośrzodku wszyſtkich, i zaś iak szawłuk swinią. *Pasz. Dz.* 125, cf. szewluch).

SZCIE, *ob.* Ścię. SZCZ, = spółgłoſkę tę Rossyanie iedną literą wyrażaią: щ; n. p. szczypce щипцы; Czesi zaś ſſt n. p. szczyt ſſtit.

SZCZAĆ, - ał, - y, szczę *Med. ndk.*, *Bh.* ſcati, ſſtim. dſſtim (cf deszcz dżdżyć) ſcati, dscati, pickam, cjicati, cicati, cicám, czurati cjmawám, (cf. ciurczeć); *Sr.* 2. szasch; *Sr.* 1. jtju, pujcjam mocz *Crn* szati, shzhm; *Vd.* szati, shzhim, sojo vod pishtit zurat, zurlat, zurat; *Cro.* schim, scsalszem: *Sla.* p. sam, pishati; *Bs.* piscjati, mocritise, (*ob.* mokrzyć), *Rg.* bûritise (cf. burzyć); *Rs* мочить, мочу исчекать, ссать; *Lat. med* sciare. Obd. ſácken, Preuß. ſeichen, *Arab.* שתן *lotium emisit*, *Hebr.* ישתין bischtin); cykać, siusiać, mokrzyć, mocz wypuszczać (*de hominibus*); piſſen, Oeſterr. brunzen - (SZCZĄD *ob.* Szczął. *SZCZAIA, - i *m.*, n. p. Za wyźla dwie kopy groszy; za szczaię półtory. *Stat. Lit.* 396. -). SZCZAK, - a. *m.*, urynał, *mattula*, *Mącz.*, *Crn.* zh ép, (cf. ſkorupa, czerep), kahla, (cf. kafla); *Vd.* nozhna zhrepinja, zhrepniza, nozhna posoda, kahla, szaniſka posoda, *Rg.* bûrexgnak, vàrcina; *Sr.* 1. noczné ſudowo, hornécz; *Rs.* уриальникъ; der Piß topf. - §. co szczy, der Piſſer. *Tr.*; *Vd.* szauz, poszajavez.

Pochodz. *naszczać*, *poszczać*, *przeszczać*, *szczoch*, *wyszczać się*.

SZCZAŁBATKA, *ob.* Czałbatka. SZCZAPA, *ob.* Szczopa.

SZCZĄT, SZCZĄD, SZCZĘT, *Gen.* szczętu, szczątu, szczędu, szcządku, *m.*, SZCZĄTEK, - tku, *et* - tka, *m.*, *zdrbn.*, *Etym.* szczędzić, *forsan a verbo* Ciąć cięty, albo iąć); krzyna, krta, reszta mała, odrobina pozoſtała; ein ganz kleiner Ueberreſt, ein kleines Bischen. Żaden tego nie ma za szczęśliwego, w którym sprawiedliwości szczędu nie masz. *Petr. Pol.* 2, 202. Z nich i szczęt nie zoſtał więcey przez zniszczenie. *Przyb. Milt.* 40. Niech nam ukażą iaki ieszcze szczęd albo znak narodu Dawidowego? *Zrn. Pſt.* 3, 674 *b*, iaki naymnieyszy zabytek). Szczątek czasu. *Mon.* 70, 833. Od żalu i ſtrachu snu nie miał ni szczątku. *Pasz. Dz.* 41. Od Władysława zaſtępy Krzyżackie do szczędu małego wybite. *Krom.* 459. - *Hodie non usurpatur nisi adverbialiter praemissis praepositionibus* do szczętu, w szczęt, ze szczętem, z wszyſtkim, zgoła, do oſtatniego, zupełnie, *Boh.* naproſto, prochem; *Crn.* da framenta, porsé, gánzlich, vóllig, vollkommen. Do szczątka zgładzili pamiątkę tego miaſta. *W. Poſt. W.* 317; ażeby do szczędu nie zgaſło. *ib.* 401. Państwo Greckie przez Turki wywrócone i do szczętu zepsowane ieſt. *Birk. Gl. K.* 9. Zamki, wieże, miaſta na wielu mieyscach leżą do szczątku zburzone, *Prot. Kant. C* 2. Cokolwiek się działo przed tym, do szczętu zapomniał. *Teatr.* 3, 68. Wszyſtkoś ſtracił, do szczątkuć prawie przyszło. *Teatr* 42 *d*, *B.* W szczęt pozabiiał centaurów tak wiele. *Chroſt. Ow.* 120. Wyspę woiować, i wszczęt ią zepsować. *Przyb. Cri.* 1, 250. Moc złośników w szczęt wyplenił. *Ryb. Ps.* 88. W szczęt na popioł spalony. *Brud. Oſt. B.* 4, ze szczętem, wſkroś, durch und durch). Tron w szczęt złoty ſtał po lewey ſtronie. *Chelch. Poprz. A* 2 *b*, z litego złota, von gediegnem Golde.

Pochodz. *szczędzić*, *szczędziwy*, *oszczędziwy*, *oszczędzać*, *oszczędliwy*, *oszczędny*, *oszczędność*, *oszczędek*, *oszczątek*.

SZCZAW', - iu, *m.*, SZCZAWIK, - a, - u, *m. zdrbn.*; *Bh.* ſſtowik, ſſtiowik; *Mor.* ſſtiawik; *Sr.* 1. ſißelcjk, zcjchel; *Crn.* shavje, kisléza; *Cro.* kiszelicza; *Vd.* kiseliza, kialeza; *Hg.* sóska; *Bs.* sctavje, kiſsegljak, kiſseliza; *Rag.* sctávje; *Sla.* kiseljàk; *Ross.* щавель; szczaw' kwaśny, *acetosa*, der Sauerampfer; Hollenderſki dobry do iedzenia. *Kluk Rosl* 1, 217. Szczaw' kobyli, *Sr.* 1. ſwodka wop'ena, ſwodki wopen'; *Ross.* сорочей щавель; *rumex*, Grindwurz; korzenie iego maią moc laxowania, i są prawdziwym rhubarbarum kraiowym. *Kluk. Rosl.* 2, 259. Szczaw' ieleni *ceterach*, kleines Milzkraut. *Krup* 5, 151, *Syr.* 777. Szczaw' krwawy *rumex sanguineus*, Blutampfer, Drachenblut, rothe Mengelwurz. *Syr.* 1093; *Rs.* змѣиникъ. Szczaw' zaięczy, SZCZAWIK, trójliſtny, kapuſta zaięcza, *acetosella* S. *alleluia*, Haſenklee. *Kluk. Rosl.* 2, 260, *Urzęd.* 8 - 9, *Krup.* 5, 162; *Bs.* tripriſtac, troliſt ditèleria; *Rs.* кисличь, заячей щавель. SZCZAWIAN, - u, *m.*, n. p. Szczawian kwaśny potażu, *axalas acedulus potassae*, sól szczawikowa, *sal acetosella*, wydobywa się z soku szczawikowego. *Sniad. Chem.* 2, 93, Sauerkleeſalz; = Sól szczawikowa, do wypierania plam atramentowych zdatna. *Jundz.* 254. SZCZAWIOWY, - a, - e, od szczawiu, Ampfer-, Sauerampf-. Szczawiowe liście. Ogród szczawiowy, *Crn.* ſajzhja detéla.

SZCZAWKA, *ob.* Szczakawka. SZCZĘ, *ob.* Szczać.

SZCZEBEL, - bla, *m.*, (cf. *Germ.* Stapel, Staffel; *Boh.* ſſtibly *grallae*, Stelzen). *Boh.* naſtupka, (*ob.* naſtąpić); *Crn.* shtâbla, (*Crn.* shtibla, = galązka.); *Vd.* ſtopień; *Rs.* ступень, ступенка лѣсницы; Szczeble, w drabinie poprzeczne drewna czyli ſtopnie, die Leiterſproſſe, Sproſſe in einer Leiter. Drabin do muru przyſtawiali, na których się na każdym szczeblu dwu zmieszczali. *J. Ach. Orl.* 1, 426. Po szczeblach biegąc, na wierszchu muru ſtanęli. *Pilch. Sen.* 222, po drabinie). Częſtokroć bywa, że złodziey z oſtatniego szczebla odwoływa. *Pot. Zac.* 40, z drabiny szubienicznéy). Z szczebla iuż prawie śmierci oſtatniego Do życia się tak powrócił wdzięcznego. *Paſt. F.* 323. - §. *fig.* szczebel, ſtopień, gradus, die Stufe zu etwas. Urodzenie wysokie było mu szczeblem do honorów i maiątków. *Nar. Hiſt.* 7, 53. Wynieśli rolnictwo do tego dokładności i użyteczności szczebla. *Pam.* 83, 565. - Po szczeblach, szczeblami, = ſtopniami, ſtufenweiſe. Tak to, iak gdyby po szczeblach iedna zbrodnia do wyższych prowadzi. *Stas. Num.* 2, 154, *Mon.* 72, 309. Naród nasz po szczeblach aż na samo dno oſtatniego poniżenia zſtąpił. *Pam.* 83, 2, 234. Życie to rozpuſtne szczeblami cię o zgubę przyprawi. *Teatr* 2, 25. - §. Kto się nie chce ſłuc,

Digitized by Google

zdrowa na to rada, Po ziemi chodzić, nie chwytać się szczebli. *Zab.* 15, 264, Stelzen, *grallae*, podobno szczudła, *dolce, drążki.

SZCZEBIETLIWOŚĆ, SZCZEBIOTLIWOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſtſtébetnoſt; *Sr.* 1. zcjebetantßliwoſcj; świegotliwość, die Geſchwätzigkeit, Schwatzhaftigkeit. Świerszbiący ich język szczebietliwość do gadania koniecznego przymusza. *Mon.* 65, 108. SZCZEBIETLIWY, SZCZEBIOTLIWY, SZCZEBIOTNY, - a, - e, SZCZEBIETLIWIE *adv.*, *Bh.* ſtſtébetny, ſtſtébetawý; *Slo.* ſtſtébetný; *Sr.* 1. zcjebétatě; świegotliwy, wielomowny, plotliwy, ſchwatzhaft, geſchwätzig. Nie wierz iey, bo z niey dziewczyna szczebiotliwa, i prędko się wygada. *Teatr* 9 *b*, 25. Człowiek szczebietliwy. *Radz. Job.* 11, 2. Szczebiotliwe panienki. *Teatr* 1, 52. Nie może być szczebietliwy, By zawżdy miał być prawdziwy, Co iako korzecznik miele, Nie przeſtanie do niedziele. *Rey Zw.* 234 *b*. Język szczebietliwy sekretu sobie powierzonego dotrzymać nigdy nie potrafi. *Mon.* 70, 588. Ludowi szczebietliwemu takową skargą gąb nie pozamykali. *Warg. Wal.* 163. Niech ieszcze naszych synów córy i wiek wnuczy Szczebiotne pokolenia twych pochwał wyuczy. *Przyb. Ab.* 110. Szczebietny języczek zegarka. *Nar. Dz.* 2, 183. Wrona szczebiotna. *Hul. Ow.* 211; szczebiotliwa. *Otw. Ow.* 82, Szczebiotna dzierzba. *Kchw.* 185; świerkotna, ſchwirrend. SZCZEBIOT, *SZCZOBIOT, - u, *m.*, szczebiotanie, świegotanie, das Schwatzen, Geſchwätze, świerkot, Geſchwirre. W szare ranki ptaki pieśń wyſtraiaią różnym szczebiotem. *Przyb. Ab.* 83. Grał biedny paſterz swoie kłopoty, Słowik zaś z góry los iego niedoli Wtóremi coraz dobierał szczebioty. *Zab.* 13, 421 *Zabł.* Znał się na ptaszym locie, umiał ich szczebioty. *Pot. Jow.* 62. 2) Szczebiot, - a, *m.*, świegot, świerzbi go język, *Slo.* ſtſtébetnjk, ſtſtébetka; *Hg.* tsátsogótſka; ein Schwätzer, ein Plaudermaul. Kiedy dziecko świegotać poczyna, właśnie naywiększego przykładaią piaſtunki ſtarania, aby coraz większym ſtawało się szczebiotem. *Zab.* 6, 321. Szczebiot nie przykry, zabawny. *Zab.* 6, 329. SZCZEBIOTKA, - i, ż., świegotka, die Schwätzerinn, Plauderinn. Skarał bóg tę szczebiotkę z iey gębą wszeteczną. *Papr. Gn.* 2055. Ty któryś poprzysiągł iego taiemnicę Odpądź chytre szczebiotki precz na szubienicę. *Papr. Koł. K b.* Ładna szczebiotka, choćby bezprzeſtannie mówiła, przykrości nam nie sprawuie. *Zab.* 6, 330. Prędkoś mi nadto umilkła, nagle cię sroga Śmierć spłoszyła, moia wdzięczna szczebiotko droga. *J. Kch. Dz.* 115, o Urszulce). SZCZEBIOTAĆ, SZCZEBIETAĆ, *SZCZEPIETAĆ, - ał, szczebioce, szczebiece *Med. ndk.*, *Bh.* ſtſtébetati; *Slo.* ſtſtébocy; *Sr.* 1. zcjebótam, zcjebetam; *Dl.* czakoliti; *Hg.* chachogni; *Rs.* щебетать; świegotać, ſchwatzen. Kto rad szczebiece, Wszyſtko wymiece. *Rys. Ad.* 27. W szkołach niczego więcéy się nie nauczył, tylko szczebietać po łacinie. *Mon.* 70, 2, cf. trzepać). Młoda iedna papuga, piękna, okazała, Lepiey ieszcze od pani swoiey szczebiotała. *Kras. Bay.* 8. Szczebiotanie papugi. *Hul. Ow.* 127. Jak dziecko szczebiocze. *Teatr* 28 *b*, 82. Zobaczymy, kto po dziecinnemu szczebiocze, ia czy W Pan? *Teatr* 28 *b*, 82. Sroki szczebiecące. *Ban. J.* 3. Tu pod dachem szczebiecą iaſkołki. *Kul. Her.* 123, świerkocą, ſchwirren, zwitſchern. - §. szczepietanie, wada mowy z przyrodzenia. *Kraz ięz. Dd* 7, *ob.* szeplunienie, das Lispeln.

SZCZEBLIK, - a, *m.*, *dem. Nom.* szczebel, eine kleine Sproſſe, Zegarek nie dobry, gdy się choć na iednym zaiąka szczebliku. *Fr. Ad.* 121. SZCZEBLISTY, - a, - e, pełen szczebłów, voll Sproſſen. Szczebliſty, wschodziſty, *scalaris. Mącz.* Kołko szczebliſte, przez zęby drugiego koła obracane bywa. *Rog. Dos.* 3, 3.

*SZCZEBRZUCH, - a, *m.*, graty czyli naczynia domowe, Hausgeräthe, Geräthſchaften. Sprzęt domowy, pospolicie mówią grat, szczebrzuch domowy, naczynie. *Sax. Tyt.* 1. Domowy szczebrzuch, we złocie, we śrebrze, kleynotach, pieniądzach gotowych, wszyſtkie inne rzeczy, ku gieradzie nie należące, przy mężu po śmierci żony bezpłodnéy zoſtaią się. *Sax. Porz.* 131. Kiedy żona iakiego mieszczanina umrze, tedy wszyſtek grat i szczebruch na męża i dzieci ma *przysłuszeć. *Sax. Porz.* 130. Dzieci z oycem po matce geradę abo szczebrzuch biorą. *Groi. Obr.* 35. Złodziey bierze, co komora ma, domowe szczebruchy, Maſło, sery, gomołki, baranie kożuchy. *Klon. Wor.* 55. - *Szczebrzuch, *Szczebrzucha, n. p. Dworka ma tego ſtrzedz, aby pietruszka, szczebrzucha i inna ogrodowina, do kuchni iak nayraniéy przyniesiona była. *Haur. Gosp.* 13. Niech ma na reieſtrze mięsa *więdłe, słone, szoldry albo salcece albo kiełbasy, iarzyny, szczebrzuchy. *Oczk. prz.* 423. Na zimę prawie przed zamarznieniem wsiać po troſze szczebrzuchów dla rannego pożytku. *Zaw. G.*, domowych potrzeb śniednych).

SZCZEĆ, - i, ż., 1) *ob.* szczecina. - 2) ziele, szczeć polna, szczotka, panieńſkie wiadro *dipsacus*, Weberkraut, sukiennicy głowek iego potrzebuią do grępłowania. *Klut. Rosl.* 2, 260, *Slesz. Ped.* 423, *Syr.* 665; Kardendiſtel, Weberdiſtel; *Bh.* ſtſtétka; *Mor.* kartáč; *Crn.* shetizhurje; *Rs.* ворсильна, ворсильныя шишки. Szczeć ogrodna biała czerwona, *dipsacus sativus*; Szczeć polna giacha *minor. Cn. Th.* 1105. Szczeć morſka, oſtromleczny korzeń *hippophaes*, Meerkardendiſtel. *Syr.* 682. SZCZECIN, - a, *m.*, ſtolica Pomeranii, przez synów Leszka III. założona, *Niemcy* Stettin wymawiaią. *Krom.* 43, *Nar. Hiſt.* 3, 124. SZCZECINA, - y, ż., SZCZECINKA, - i, ż., *dem.*, *Boh.* ſtſtétina; *Sr.* 1. ſtercj, (cf. sierć), ſerſtka, ſerſtje; *Crn.* shęt, shetina, ojſtnina; *Vd.* shetina, shzhetina; *Cro.* schetina, shetina, peravicza; *Bs.* schjetina, scchjetina, peraviça (cf. pióro), çetine, cetina prascja, ſtrunna, (*ob.* ſtrona, ſtruna); *Rg.* kocét, ſtręgna; *Rs.* щетина, щетинка, щеть, (cf. *Lat.* seta, *Gr.* χαίτη), szorſtka sierć świnia, die Borſte, Schweinsborſte. Szczecinami wieprzowemi żydzi u nas handluią; potrzebuią ich do szczotek, pęzlów mularſkich, szewcy do dratew etc. *Kluk. Zw.* 1, 292. Bogacz wszeteczny podobien ku świni, Co z niéy targaią na szczotki szczeciny. *Rey. Zw.* 227. Szyia (dzika) się ieży, ſtoią ſtraszliwe szczeciny. Jako gęſte oszczepy abo oſtrożyny. *Otw. Ow.* 315; *Rs.* щетиниться, ощетиниться ieżyć się). *Anat.* Włoſki, abo ieżeli są twardsze, szczecinki, *setae*, wyraſtaią z otworów powierzchney ſkóreczki roślinnéy. *Botan.* 82; Borſten auf den Pflanzen. - 2) Szczecinki, gatunek iabłek. *Dyk. Med* 2, 625, *Lad. H. N.* 50, Stettinerápfel. SZCZECINOWATY, - a, - e, *Slo.* ſtſtétinowatý, *Rs.* щетиновапный iak szczecina, borſtenartig. Wełna szczecinowata. *Wolsz* 101. SZCZECINIANIN, - a, *m.*, z Szczecina rodem ein Stettiner; SZCZECINIANKA, - i, ż., eine Stett

Digitized by Google

nerinn. SZCZECIŃSKI, - a, - ie, Stettins, von Stettin. Kazimierz Wielki Elżbietę wydał za księcia Szczecińskiego, co Niemcy Stetińskim zowią. *Krom.* 348. - - **SZCZECIONOSZE zwierzę. *Otw. Ow.* 569, wieprz, świnia, das borstentragende Thier; *Sr.* 1. ſerſtjnoſchaczé; *Cro.* schetinonoszni. SZCZECISTY, SZCZECIASTY, SZCZECIANY, SZCZECZNY, - a, - e, *Sr.* 1. ſerſtjopité; *Crn.* shetinaſt; *Vd.* shetinaſt; *Cro.* schetinaszt; *Rg.* kocetivan, ſtruganv; *Bs.* ſtrunnav; *Ross.* щетинный; pełen szczecin, szczecinią okryty, obrosły, borſtig. Szczeciſty dzik. *Bard. Tr.* 283; wieprz szczeciſty *Otw. Ow.* 470. Świnie szczeczne, *setigeri sues. Zebr. Ow.* 260, szczeciſty kwiczoł. *Mon.* 69, 606, wieprz). Ryby szczeciſte. *Bardz. Boc.* 80, cf. szczeżuia. Ziele Wieprzyniec liście ma przy samey ziemi gęſto szczeciaſte. *Syr.* 195. Twarz bezemcha, miley się gładkiey tyka twarzy, Twarz szczeciana nie tak się w całowanie darzy. *Gaw. Siel.* 376.

Pochodz. *szczotka, szczotkarz.*

*SZCZECZEK, - czka, *m*, *dem. Nom.* Szczekacz, szczekuła; *tr. de homine* oszczerca, ein Beſelerer, Verleumder. Nas ſtarszych tak plugawą lekkością dał znieważać królewic tym szczeczkom, którymby dobrze bóty nasze wycierać. *Off Boh.* 115. Ni on bogóm, ni iego szczeczkowie nie wierzą. *Jabł. Tel.* 300.

SZCZECZUIA, *ob.* Szczeżuia.

SZCZĘD, do szczędu, *ob.* Szczął. (*SZCZEDŁ, szedł, *ob.* Zeyść. - -). SZCZĘDZIĆ *cz. ndk*, *Bh.* ſporiti, (*ob.* sporzyć); *Bs* ſctediti; *Rg.* ſctêditi, a têdjeti; *Ross.* пощадить, щадить щажу; *Ec.* щажду, oszczędzać, ſchonen, ſparen. Bogacz ten, komu wżdy szczędził, chował, zbierał! *Pot. Jow.* 75. Obroku nie szczędźcie dla koni. *Dmoch. Jl.* 1, 44; nie żałuycie im). Bóg szczędzi duszę moię od ſkażenia *Bud. Job.* 33, 18, chroni, zachowuie, bewahren, beſchützen. *SZCZĘDZIWY, - a, - e, *SZCZĘDNY, - a, - e, - ie *adv.*, oszczędny, ſchonend, ſparend, ſparſam; *Rg.* ſctedeechi, (*Cro.* cheden *modeſtus, circumſpectus*; *Ec.* нещадно, безъ милости *ſine commiseratione*; *Rs.* нещадный obfity). Ani bądź nazbyt gościnny, ani nazbyt szczędziwy. *Star. Ref.* 76. Nie pasterze ale wilcy drapieżni owieczki sami nieszczędnie pożerają *Smotr. Lam.* 13; nielitościwie). *SZCZĘDNOŚĆ, - ści, *ż.*, das Schonen, die Sparſamkeit; *Bh.* ſporoſta; *Rg.* ſctêdgna, ſctedechſtvo; (*Cro.* chednoszt *circumſpectio*); *Rs.* щадость, пощада.

Pochodz. sub *Szczął.*

SZCZEGOCE, Szczegotać, *ob.* Szczekotać.

SZCZEGÓŁ, - u, *m.*, SZCZEGÓLNOŚĆ, SZCZEGULNOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Rs.* щеголь, elegant, pieszczoch, popisujący się swoią wytwornością, amator pięknych rzeczy; *Rs.* щеголь szczygiel, щеголиха elegantka; щегольство przepych). Szczegół, (*oppos.* ogół, ogolność; cf. obec), *Gall.* detail; das Einzelne, Beſondere. Gdzie powszechność szczęśliwa, tam i szczególność uszczęśliwioną być musi. *Mon.* 65, 255. W chórze daią się głosy wszystkich śpiewaiących słyszeć ogólnie, lecz w szczególności żaden. *Pilch. Sen. liſt* 2, 378. Każdy w szczególności, w powszechności wszyscy, ganiemy oszczerców. *Mon.* 72, 634. Satyra wytyka tylko powszechne przywary; w szczególności zaś żadnego nie obraża. *Teatr* 34 *b*, *B* 2, *Mon.* 72, 526; *ib.* 73, 50, *et* 200. Stosować te uwagi do szczególności. *Mon.* 75, 511, *ad ſpeciem.* Szczegóły, *s* wyszczególnione okoliczności, *detail*, einzelne Umſtände, Erörterungen, Auseinanderſetzungen, Zergliederungen; *Rs.* подробность, подробно; *Ec.* подробну, подробнѣ. Opuszczam wszystkie szczególności, bobym i końca w nich nie znalazł. *Mon.* 73, 144. Jeszcze nie wiemy szczegółów tey bitwy. *L.* - §. Szczególność, osobliwość, die Sonderbarkeit, etwas Sonderbares, Beſonderes. Pospolitych rzeczy nie lubi, tylko w szczególnościach się kocha. *L.* - Szczegół, a, *m.*, elegant. *X. Kam.* - §. szczególność, *ſolitudo. Cn. Th.* 1105, die Einſamkeit, das Alleinſeyn, samotność. SZCZEGÓLNY, SZCZEGULNY, - a, - e, SZCZEGÓLNIE *adv.*, (*Rs.* щеголькій przepyszny; щеголевáтый elegantki; щеголять fircykować, пощеголять poparadować, прощеголять przestroić). Szczególny, sam ieden, einzeln, einzig, allein. Towarzysze mu w drodze zachorowali, przeto sam szczególny zoſtał. *Sk. Zyw.* 1, 368, *incomitatus. Cn. Th.* 1105. Bez synów samą mię szczególną zoſtawili. 1 *Leop. Bar.* 4, 16. Sioſtra moia ſiedzi i próżnuie, zoſtawiwszy mię do usługowania Szczególną, namniéy zemną nie pracuie. *Odym. Sw. Pp.* 4. Szczególni, albo szczególnie, po iednemu chodzą, *ſoliuagi. Cn. Th.* 1105, samopas, einzeln, allein, jeder beſonders. Choroby szczególne, które z szczególney się przyczyny ſtaią, i tylko szczególne osoby napadaią. *Krup.* 5, 9, poiedyncze, einfach, *oppos.* endemiczne). *Gramm.* Wyrazy szczególne n p. Rzym; pospolite n. p. miaſto. *Kpcz. G.* 3, 2; *nomina propria*, einem Dinge eigenthümliche Namen. Szczególny iedno znaczy co iedyny. *Kpcz. Gr.* 1, 6. - §. *aliter*: Nigdym ia nie sądził, abym ia przemożny król, szczególnemu człowiekowi miał być kiedy obowiązanym. *Pilch. Sall.* 311; prywatnemu, einem einzelnen Privatmenſchen. - § szczególny, osobliwy w swoim gatunku, osobliwszy, beſonders in ſeiner Art. Co do wyśpiegowania, on do tego szczególny. *Teatr* 10, 23, wyborny). Czyliż może zaś taki bohatyr zapalić, W którym nie szczególnego nie widzim nad ludzi? *Dmoch. Szt. R.* 64. Szczególniéy, naywięcéy, naybardziéy, *Rs.* наипáче. - §. szczególny, z szczegółami, wyszczególniony, dokładny, umſtändlich. Czynię We Panu raport ogólny, szczególnieyszą relacyą zachowuiąc sobie do uſtnéy z nim rozmowy. *Mon.* 73, 250.

SZCZEK, - u, *m.*, *Bh.* ſtěkot; *Vd.* lajanje; *Cro.* lajanye; *Rs.* лай, брехáнie, (*ob.* brzechać); das Bellen, Gebelle, Gebelfere; *Cro.* chèvk *latratus, de canibus in venatione ad veſtigia ferarum latrantibus*). Wilk w dzień nie pożywiłby się dla hukania pastuszego i szczeku psiego. *Sak. Pr.* 25. Z zawiesiſtey paszczeki Ogar da ogromne szczeki. *Morszt.* 201. Szczek Duńskich morągów poziomy Rozlega się po knieiach, płosząc zwierz łakomy. *Nar. Dz.* 2, 18. SZCZĘK, - u, *m.*, szczękanie, szczęknienie; dźwięk od metallów, Klang, Ton von Metallen. (*Cro.* csokol, czokola *crepida*, *Ec.* щукъ, шумъ, *Ec.* щукомъ *ſtrepitus*, шукóмно *cum vehementi ſtrepitu*; *Rs.* чокъ dźwięk od uderzenia w co, cf. *Gall.* choc, choquer). Strzały w bystrym biegu ſtrasznemi szczęki przerażały. *Dmoch. Jl.* 4. Chrzęſt zbroi, szczęk mieczów słychać wieloraki. Skruszyli tarcze, skruszyli szyszaki. *Kras. Off. F* 2 *b.* Tyle przepędził lat wśród szczęku broni. *Hul. Ow.* 102. Wszędy szczęk i łoskot broni ucichł. *Pilch. Sen. liſt* 3, 85. SZCZĘKA, SZCZOKA, - i, *ż.*, (*Rs.* щекá, щокá, щёчка, щочка

Digitized by Google

policzek; щока скалы po obu brzegach; cf. щеколда, щеколдочка klamra); *Etym cf.* szczuka). Szczęka, kość czeluści, w którey zęby, żuchwa, (cf. żuć), *Cro.* srèlo (cf. źrzeć), die Kinnlade, der Kinnbacken. Szczęka, *maxilla*, poniżey pyska; z nią dziąsła są złączone. *Kluk. Zw.* 1, 45. Szczęka wyższa, niższa. *Kirch.* 69 *et* 102. Koza dzika szczoki ma białe. *Kluk. Zw.* 1, 345, *et* 3, 93. Bóg wygłodzonym lwom zamykał szczoki, Kiedy im na żer rzucano proroki. *Pot. Pocz.* 179; paszczękę, paszczę). Kruszyłem szczęki przewrotnika, a z zębów iego wydzierałem korzyść. *W. Job.* 29, 17. Ziemia żarłocznie rozdziawiła szczęki, i krew' Abla żłopała. *Przyb. Ab.* 258. SZCZEKACZ, SZCZEKARZ, -a, *m.*, który szczeka, der Beller, Belfer; *Slo.* Sťekať; *Sr.* 1. ścjekotak, ścjowkaŕ; *Rg.* lajavaz; *Bs.* lajalaç, *f.* lajaviça; *Cro.* lajavëcz, *f.* lajavicza; *Ec.* брехàтель, лáятель, (*ob.* brzechayło). Szczekacz pies. *Otw. Ow.* 111. Podszczwali niektórego szczekacza, aby Hussa swemi kweſtyami rogatemi zábawił. *Baz. hſt.* 7. Łapacza a wykrętnika szczekaczem zowią. *Rey Zw.* 96. - *tr.* szczekacz iuryſta. *Jabł. Ez.* 159, brzechayło, Zungendreſcher, *Bh.* ſťekawec. *Orzech. Tar.* 3. Szczekacz oſkarżyciel. *Jabł. Ez.* 109. Zoilus, pies i szczekacz. *Stryik. praef.*, *Chmiel.* 1, 585. Nietayne mi są z rybim niewiaſty podpasem, Ni szczekacz Erebowy z potróynym hałasem. *N. Pam.* 22, 107, Cerberus). SZCZEKNĄĆ *cz. idntl.*, SZCZEKAĆ *kont.*, *Bh.* ſťekati; *Slo.* ſťekám, (cf. *Hebr.* פעק saak *clamauit*); *Sr.* 1. ścjowkam, ścjewkam; *Sr.* 2. łajaſch, wajaſch, (*ob.* łaiać); (*Sr.* 2. ścjokaſch, = łaiać); *Crn.* lajam, javkam; *Vd.* lajat, lajati; *Cro.* scheukam, chevkati, baukati, (*ob.* chapać, hapać, haupać, chap, hap, huff, haf haw haw), lajati, lajem; *Rg.* łajati; *Bs.* lajati; *Rs.* лáять, лаю, гáвкнуть, гáвкать, загáвкать, тявкнуть, тявкать; *Ec.* брешу, *ob.* brzechać, brzechtać); o głosie, którym się zwyczaynie pies odzywa, bellen. Tak ogar szczeka, iako i kundyś; ale wżdy i ogara poznać, kiedy szczeka na wilka, a kiedy zaiąca goni. *Rey. Zw.* 146 *b.* Co pies szczeknie. *Cn. Th.* 86, = co go nie widać, *ob.* co; w momencie będzie, ce moment spodziewany; co się drzwi otwieraią). Pies co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. *Cn. Ad.* 402, krowa co wiele ryczy, mało mléka daie). Kondel szczeka naywięcey, kiedy kto ucieka. *Tward. W. D.* 82. Im bardziéy ciſkamy na psy, tym bardziey szczekaią. *Mon.* 70, 94. Boiaźliwi psi bardziéy szczekaią. *Mącz.*; *Slo.* pes báſlivi víc ſťeká, neż hryže. Pies szczeka, a głos się po wiatru rozchodzi. *Rey Wiz.* 49, psi głos nie idzie do niebios). Lubo pies szczeka ku słońcu iasnemu, Słońce ieſt słońce, pies psem po ſtaremu. *Zegl. Ad.* 193; psy szczekaią, miesiąc świeci, *Slo.* proti mesícu ſťekať. J psi nań nie szczekaią. *Rys. Ad.* 76; nikt na świecie o niego nie dba). Liszka szczeka. *Ban. J* 2 *b*: ſkowycze); *impr.* Orzeł szczekał ſtraszným krzywonosem. *Ban. J* 3 *b.* - *aliter*: Stała i niezwyciężona mężność wszyſtkim naiazdom szczekaiących na nas nawałności ma się przeciwiać. *Hrbſt. Art.* 72. - §. *tr. fig.* szczekać na kogo, o kim, = potwarzać, kłamliwie obgadywać, belfern, verläumden, läſtern, ſchmähen, ſchänden. Szczekanie, *Ec.* лай, преносно значить хулу, поношеніе безстудное, особливо на начальниковъ, отъ собачья крика, лаянье. Ta rzecz bez sromoty i bez szczekania albo obmowki ludu pospolitego być nie może. *B. rz. Sł.* 257. Blaſkiem złota tknięty mownie patron szczekał. *Zab.* 13, 250 *Ner.* Śmieią prawdzie uwłóczyć i na iawność szczekać. *Kras. sat.* 23. Szczekasz przeciwko niemu zazdroszcząc mu tego kupna. *Teatr* 12 *b*, 63. Czegoż ten pies szczeka na pasa swoiego, z którego ſtołu żyie! *Karp.* 2, 71; *Ec.* пословично говорится: собака на владыку лаетъ. Gniewosz musiał na seymie pod ławą iawnie głosem wielkim iak pies szczekać, a odwoływać i wyznawać, iż łgał i szczekał niecnotliwie, iako pies, o cnotliwey królowey. *Stryik.* 448, *ob.* Odszczekać. SZCZĘKNĄĆ *Mod. idntl.*, Szczękać *kont.*, szczęk wydawać, głucho brzmieć, dumpf klingen, hohl klingen. (*Ec.* щукомъ *fragorem edo*; *Rs.* чокнуть, чокать *frapper legerement contre quelque objet*, чокаться bić w kieliszki, cf. *Gall.* choquer; чкнуть, чкать bić, uderzyć). Szczęka nadtłuczony I nie głośny dźwięk garniec ma niewypalony. *Stonk. Pers.* 22. Szczękła ſtrona, łuk warknął, a ſtrzała ſkrzydlata Okrutny cios niosąca, na Greki wylata. *Dmoch. Jl.* 2, 91. Wzmaga się zgiełk, szczękają żelazne oszczepy. *ib.* 2, 147. Około piersi króla tak ſtrasznie miedź szczękła, Iżby na ten dźwięk dussa naytężéy się zlękła. *Dmoch. Jl.* 103. Szczękła broń, gdy na ziemię z łoſkotem upada. *ib.* 2, 10. Już woyna, już sięściérają, Huk, wrzawa idzie po ziemi, Broń szczęka, ſtrzały świſtają . . . *Kniaz. P.* 2, 17. Brzęk słychać groźny, tarcz szczęka o tarczę. *Kras. Off. A* 3. - §. *Act.* szczękać czym, brząkać czym, womit Getöſe machen. Podnieś ten miecz w górę, nie szczękay nim, bo pana zbudzisz. *Teatr* 16, 19. Krzyknie zatym muzyka, krzyknie woyſko razem I szczęknie hartowanym w żelazo żelazem. *Pot. Arg.* 240. Bluźnią naywyższy panie, święte imię twoie, A szczękają żelazem o hartowne zbroie. *N. Pam.* 22, 116. - SZCZĘKAĆ, SZCZEKOTAĆ, SZCZEGOTAĆ zębami, klapać, klepać, *Cro.* czokotati zubami, *Dl.* czokochati zubmi, mit den Zähnen klappern. (*Rs.* щекотáть łechtać, щекотливый łechciwy). W onym srogim zimnie zębami szczegotali. *Sk. Zyw.* 1, 151. Drugim, gdy co publicznie mówić mią, zęby szczegoczą, ięzyk momota. *Pilch. Sen.* list 74. W niespokoyności śmierci co moment się lęka, Pierś mu bije gwałtownie, a ząb o ząb szczęka. *Dmoch. Jl.* 2, 13. Wargi się trzęsą, zęby szczegocą. *Pilch. Sen. Gn.* 110. Stanął Dolon, drżał, szczękał zębami wybladły. *Dmoch. Jl.* 263. - *Neutr.* zęby szczękają, die Zähne klappern. Skrzytanie i szczekotanie zębów. *Sekl. Math.* 8. - *Similiter*: Sroki szczegotały. *Ban. J* 3 *b*; *Ross.* щекотать, von dem Geſchrey der Aelſtern. SZCZEKLIWY, -a, -e, *SZCZOKAT, (*ob.* szczęka), ſkory do szczekania, belfertiſch, szczekaiący, bellend, (*Rs.* щекастый pucelowaty). Hilaktor szczekliwy, *acutae vocis. Zebr. Ow.* 61. Anub szczokaty, *latrator. ib.* 239. *SZCZĘKOMÓL, -a, *m.*, *dermeſtes*, podobny do małego chrząszcza. *Zool.* 165; der Schabkäfer. SZCZĘKOWY, -a, -e, od szczęki, Kinnladen-. Kość czeluściowa lub szczękowa. *Kirch.* 69. SZCZEKUŁA, -y, *m.*, pies ustawicznie szczekaiący. *Dudz.* 6, ein unaufhörlicher Beller; *Bh.* ſťiſťule kłótniarka, - Szczekuła, miano psa, *Canache. Cn. Th.* 693.

Pochodz. słowa *szczekać, szczeknąć, szczęknąć*: szczenię *i. t. d.*

SZCZELINA, -y, *ł.*, SZCZELINKA, -i, *ł. dem.*, *Boh.* ſťiſťulina, *Rs.* щель, щелка, щелочка, разщелина, разсѣлина, разсѣдина, (*ob.* rozsieść się), щербина, щер-

Digitized by Google

бѣлка, (*ob.* szczerbina); skálina, skadłubina, *ob.* Skała 1.), (*dissing.* Szelina), ryss, szpara, eine Spalte, eine Ritze. Większe dziury satyka, pomnieysze zaś szczeliny, wodę nieznacznie sączące, pilnie opatruie. *Pilch. Sen. Gn.* 201. W nawie, przez którą się sączy, iedney albo drugiey szczelinie zabieżeć nietrudno, lecz gdy na wielu mieyscach zwalniać i rozsadzać pocznie, niepodobna iuż osiadaiącą ratować. *Pilch. Sen. list* 243. Mrueny wiatr szyie szczeliną. *ib.* 2, 11. Robaczki z swych szczelin wychodzą. *Kołak. W. B* 1. Widzę, iż niemasz szczeliny tak ścisley, Gdzieby bóg nie miał złotolewny dociec. *Hor.* 2, 118 *Nar.* - §. Szczelina, długi cienki kawałek odszczepiony od czego, ein langer Spahn, Streif. Szczelina z gonta odłupana. *Tr.* - §. Szczelina, deszczułka, którey używa secer w drukarni do wyymowania pisma z winkielaku. *Mag. Mscr.*, die Setzlinie der Buchdrucker. SZCZELINISTY, - a, - e, - o *adv.*, rysowaty, pełen szczelin, voll Spalten, *Rs.* щелевáтый, щелúстый; *Rs.* щелúться rysować się). SZCZELNOŚĆ, - ści, *ż.*, dychtowność, *Rs.* плотность, die Dichte, Dichtheit. Nie maiąc dosyć na tey szczelności, wbiiaią ieszcze kliny. *Kluk. Rosl.* 3, 226. SZCZELNY, - a, - e, SZCZELNIE *adv.*, (cf. *Bh.* zcelitì *consolidare*, zceleti *solidescere*, *ob.* cały, calec; *Ross.* сцáлить, сцáливать dwie nawy linią pozwięzywać; сцáлка z więzywanie dwóch naw); dychtowny, dicht, genau zusammenpassend; *Bh.* zewrubny, zewrub, (*ob.* zrąb), *Rs.* плóтный, сплóтный, сплóть, плóтно, вплóть. Ocembrowanie przechowań solney wody daie się z grubych balów bardzo szczelne. *Kluk. Kop.* 1, 163. Zdroie słone powinny być tak szczelnie ocembrowane, aby się w ziemi żadna inna woda dobrać nie mogła. *Kluk. Kop.* 1, 161; Jak nayszczelniey. *Kluk. Rosl.* 1, 108, *Switk. bud.* 546.

SZCZENIĘ, - ięcia, SZCZENIĄTKO, - ka, *n.*, *dem.*, *Bh.* ſſtěně, ſſtěnátko; *Slo.* ſſtěně; *Sr.* 1. ſcjenio; *Sr.* 2. ſcjenie, ſcjenetko; *Vd.* shene, pshene, posle; *Cro.* shènye, czucek, czuchich, *plur.* schenczi; *Rg.* sztěncich, kucich, psich; *Dl.* schyene; *Ross.* щенокъ, щенá, щеночекъ; (*Etym.* szczeknąć, szczęknąć), лизýнщикъ, (cf. lisuń); młode psie, małpie, lisie, wilcze, niedźwiedzie etc., das Junge der Hunde, Affen, Füchse, Wölfe, Löwen ꝛc. Samiec pies, samica suka, sobaka; młode szczenię. *Kluk. Zw.* 1, 299. *Catulus* szczenię albo pies młody. *Biel. hſt.* 317. Szczeniątka iadaią pod stołem odrobiny dziatek. *Bud. Marc.* ý, 28, die Hündlein, Hündchen. Szczenię nie ma rozumu psa starego. *Kraj. Pod.* 141. Małpy szczenięta swoie mocną na ręku. *Haur. Sk.* 325. Nayroższe bestye nigdy więcey śmiele, Jako o swe łożysko, i szczenięta małe. *Tward. Wł.* 123. Niedźwiedzice miewaią naywięcey po pięciorgu szczeniąt. *Otw. Ow.* 623. - Lew się do nog szczenięciom Androklesowi zwiia. *Pot. Pocz.* 152, tak pokornie iak szczenię, wie ein Hündchen. SZCZENIĆ się *Rec. ndk.*, oszczenić się *dk.*, *Bh.* ſſtěniti ſe; *Rs.* щениться; szczenięta wydawać; Junge werfen, von den Hündinnen, Füchsinnen, Wölfinnen (wölfen), Bärinnen, Löwinnen ꝛc., (*dissing.* kocić się, cielić się). Suka po trzy razy w roku szczeni się, i po kilkoro razem wydaie szczeniąt. *Kluk. Zw.* 1, 299. SZCZENIENIE *Subſt.*, pomiot, das Werfen, der Wurf. Psy pierwszego szczenienia nie naylepsze. *Tr.*, pierwsze szczenięta abo kocięta topią. SZCZENIĘCY, - a, - e, *Rs.* щенковъ, щенячíй; od szczenięcia, *catulinus. Cn. Th.* 1106, von einem jungen Hunde. SZCZENIUK, - a, *m.*, *contemn.* niezgrabne szczenię, ein häßlicher junger Hund. Brzydkie szczeniuki karmi. *Sarz. P.* 3, *H* 2. Upokorzony, będę czołgać się po ziemi, iak szczeniuk wzgardzony. *Kul. Her.* 233, *Kluk. Zw* 2, 340. Myśliwy szczeniuk, gdy się szczekać na ielenią skórę wprawi w dworze, upędza się w kniei. *Mon.* 69, 1036. SZCZENNA, - *in plur.* Szczenne, *Rs.* щенная, *Ec.* щенúца; płod w sobie nosząca, (cf. kotna, cielna), o sukach, liszkach, wilczycach, niedźwiedzicach, lwiczch, trächtig, von Hündinnen, Füchsinnen, Wölfinnen, Bärinnen, Löwinnen ꝛc. *Dudz.* 21. Psica szczenna. *Lib. Her.* 85. Szczenna wilczyca. *Her.* 2, 25 *Nar.* Szczenna tygrzyca. *Bard. Luk.* 81.

SZCZEP, - u, *m.*, SZCZEPEK, - pka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſſtěp, ſſtipeł, taub, (cf. rąb); *Slo.* Sſtěp, ł ſſtěpeni gſaucý prautet; *Crn.* zęp, ozzęp; (cf. cepy); *Vd.* ceip, ceipka, vziep, ozep, sasadvia, sasadik, mladika, grebenika, shibika za vzieplenje, natizh; *Cro.* csèp, grebenicza; *Rg.* scibika; (*Rg.* scip, z grot kopii; *Rs.* черенóкъ, высадокъ, привúвокъ; *Ec.* привúвокъ, черенóкъ; cf. *Lat.* cippus); szraz czyli latorośl z drzewa owocowego w drugie wsadzona, lub też drzewko niesiane, niesadzone, ale szczepione, *oppos.* Płonka), der Pfropf, das Pfropfreis, ein gepfropftes Bäumchen. Jaki szczep, taki owoc. *Falib. G.* 2, *Zegl. Ad.* 94. Szczep dobry, czasem złe diwa owoce. *Auszp.* 28. Młode szczepki iuż poczynały kwitnąć. *Wys. Jgn.* 44. Wielkie rzéki z małego źrzódła; wielkie drzewa z małego szczepu. *Lach. Kaz.* 1, 293. Drzewa, szczepy, tak misternie wymalował, iż liście ich chwiać się zdawały. *Op. Jer.* 22. - §. *tr. fig.* Czechowie i Polacy z iednego szczepu wyniknęli. *Krom.* 2; iednego plemienia, aus einem Stamme entſproſſen. - *aliter*: Attalus Klausus szczep domu Klaudyuszów. *Nar. Tac.* 1, 25; początek, Stammvater. Konrad, Kas. II. syn, szczep książąt Mazowieckich. *Nar. Hſt.* 4, 95. - *aliter*: Zaszczepił iéy oepę, a szczep wcale się nieprzyiął. *N. Pam.* 4, 29, szczepienie, zaszczepienie). Lucydus z Egidiuszem od papieża na nowy szczep prawdziwey wiary wysłani. *Nies.* 1, 14; na nowe zaszczepienie, zasiewanie). SZCZEPA, SZCZAPA, - y, *ż.*, SZCZEPKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* ſſtěpina, (ſſtipka rozszczep, rozpor), prosſtěpi, poleni prosſtěpina, poleno, poleni, polinke; *Sr.* 1. ſcjepa, ſchlevß; *Sr.* 2. ſcjepa, ſcjepka; *Crn.* zépin, spęvta, polęnu, (*ob.* polano, polednia); *Vd.* poleno, polènu, druvu, leber, leberje; poklenisa, spokalsa, (*Vd.* zlepleniza, z klin; *Cro.* schyâp, *scipio*, *fustis*, poleno, glavnya, (cf. główna); *Rg.* zjepsi, zjepanisa, darva razzjeepana (zjepotina *assula*); *Bs.* cipaniça, (cipotina *fissura*; *Rs.* щепа, щепка, щепочка, полéно, полéнце, полéнище; odszczepiony długi kawał drzewa, ein Scheit Holz, ein Holzscheit, Brandscheit. *Discuneata ligna*, szczepy, klinem rozdarte drwa, klofty. *Mącz.* Szczapa długa na łokci 2. *Os. Zel.* 49. Ścięte drzewo bobry przecinaią na kloce, a kloce wposzdłuż wyśmienicie szczepać umieią; szczapy tedy sprowadzaią do wody. *Kluk. Zw.* 1, 37 .. W piecu mieysce zostawić otwarte dla przyrzucenia szczapów. *Aign.* 15. Każdemu daią 6 cienkich szczepek, które i na godzinę do palenia nie wystarczą. *Pam.* 83, 2, 134. - *Alleger.* Sam masz wielką szczepę abo balkę w oczach twoich. *W. Poſt. W.* 2, 103; większych grzechów do siebie nie czuiesz; o małe bliźniego szacuiesz). - *Prov.* Wyschły iak szczepa. *Min.*

Digitized by Google

Ryt. 3, 152, *Zab.* 8, 97 *Tręb.*, *Sien.* 529, *Teatr* 15, 26, *et* 28, 132; *Rs.* онъ какъ спичка. Jak szczepa, choć wiele iada. *Cn. Ad.* 626; ausgetrocknet wie ein Spahn. - §. *aliter:* Grady szczepami z nieba padały. *Gęb. Hym.* 329, klinami, iak kliny, szczepy, der Hagel fiel keilenweise, wie Keile. SZCZEPAĆ *cz. ndk.*, *Boh.* ſtjpati (cf. szczypać); *Slo.* ſtjpám; *Crn.* zépiti, zępem, klâti, kôlem, (*ob.* kłóć, kolę); *Vd.* ziepiti, zieskati, (*ob.* ciosać), sziepiti, klati, klal, kójlem; *Cro.* czépati, (*ob.* czepić), czepam, kálam, kalati; *Bs.* çjepati, çipati, rascipati; *Rg.* zjêpati; *Rs.* щепать, щепаю, щеплю, мощепать, колымать, колоть, калывать, колю, *obs.* скепаю, cf. *Gr.* σκήπτω, *Lat.* scepto, cf. *Gr.* κόπτω); łupać, płatać, ſpalten, ſ. B. Holz. Pochodnie z łuczywa szczepane. *Otw. Otw.* 58. Szczepany, *Rs.* плашный. Pioruny na kościoły ich biią, bałwany na trzaſki szczepiają. *Zrn. Pſt.* 2, 462 *b*; rostrzaſkuią). Moyżesz tablice szczepał. 1 *Leop. Exod.* 32, *szczepał. 3 *Leop.*, ſtłukł). *Simil.*: *aeſtus hiulcat terram*, szczepa, ziemię. *Mącz.*, rozywa). Szczepać ſię *Rec.*, padać ſię, ſich ſpalten, auffſpalten. Drzewo wyſtawione na ſłońce wysycha prędko, ale ſię rado szczepa. *Jak. Art.* 3, 171. Gdy ſię drzewa szczepaią od zeschnięcia, tedy rozpadlina albo ſkałuba pospolicie tylko do rdzenia bywa. *Cresc.* 53. SZCZEPACZ, - a, *m.*, który szczepa, der Spalter, *Vd.* ziepnik, ziepovez, zieskavez, siepez. (SZCZEPAN, - a, *m.*, imię Stefan, Stephan; *Slo.* Stefan; *Sr.* 2. Ścjepan. Szczepan mąż pełen wiary i ducha świętego. *Bibl. Cd.* 6, 5. Wieża S. Szczepana w Wiedniu. *Kras. Doś.*). -- SZCZEPANIE, SZCZEPANY, *ob.* Szczepać. SZCZEPEK, *ob.* Szczep. SZCZEPIĆ, *cz. ndk.*, uszczepić *dk.*. *Bh.* ſtjpiti, ſtjpiti, ſtjpowati, raubim (cf. rąbać), rohowati; *Sr.* 2. ſłoiſch (cf. kłóć, kłwać); *Crn.* sepiti, zępem pelzati, grebenizhiti; *Vd.* zepiti, vziepiti, saditi, grebenizhiti, peuzat, sasajat, flansat; *Cro.* zepiti, czépiti; *Rs.* прививать, прививать; einen Baum pfropfen. Szczepienie, das Pfropfen, *Ross.* прививáнїе, прививка; ieſt wsadzenie zrazu od drzewa dobrego urodzaynego w płonek rozszczepiony, żeby podobne onemu owoce rodził. *Kluk Rosl.* 1, 99, *Cresc.* 72. Młode drzewo im naylepiey uszczepione a oprawiane będzie, tym nayrychley urośnie, i wdzięczne owoce snadniey może podać z siebie. *Rey Zw.* 7 *b*. Kto usadzi winnicę i uszczepi drzewo, słuszna, aby używał owocu z niego. *Kłok.* 164. Zasadsone i szczepiono winnicę. *Węg. Mar.* 1, 73. Słupów szukał, pasmi ie opasował, włosy na łbie ſtrzygąc, w nie szczepił. *Rey Pſt. J i i* 5; wraził, wtykał). - *Similit.*: szczepić ospę *Perz. Cyr.* 2, 126, *Rs.* прививать óспу, die Blattern einimpfen, oculiren. Szczepienie ospy krowiey ieſt użytecznieyszym dla ludzi nad szczepienie ospy naturalney. *N. Pam.* 4, 29. - §. *fig. tr.* Wiarę chrześciiańſką pswali, a swoię Mohametańſką szczepili. *Sk. Dz.* 875, krzewili, fortpflanzen, ausbreiten einen Glauben ꝛc. Naukę S. ewanielii szczepił w serca wasze, gdy był biſkupem. *Baz. hſt.* 220. Szczep' nauki, wsnoś handel, kray uszczęśliwiay. *Kras. sat.* 6. Cesarz nierad niezgod widzi, a tych którzy zgodę szczepią, miłuie. *Sk. Dz.* 266. Honor szczepi męztwo, *Stęs. Num.* 2, 198; krzepi, pobudza). SZCZEPIE, - ia, *n.*, *collect.*, *Bh* ſtjpí, szczepione drzewka, gepfropfte Bäume. Jeśli kto szczepia czyie pokazi, s Jeśli które szczepie iuż wszczepione i wkorzenione kto wyrwie etc. *Hist. Stat.* 533. Szczepia mnoſtwo szczepi, ale nie wszyſko, co wszczepił, przyymie a wkorzeni ſię. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 41. Szedł do sadu, gdzie było pełno szczepia. ib. *Heſter.* 7, 7. Naziałał sobie ſławów, aby odwiłżał sad szczepia rodzącego. 1 *Leop. Eccl.* 2, 4. Kazimierze one, one Władysławy wasze, Króleſtwa tego pięknie kwitnącego, niekiedy przesławne szczepie. *Jan. Pos.* C4. SZCZEPISKO, - a, *n.*, *contemn.*, niezgrabna szczepa, ein ungeſchlachtes Holzſcheit, Stück Holz; (*Rg.* zjepotina *assula*, *Vd.* ziepouniza, zieplenica, preziepnica, zepin, s topor od szczepania). Nieludzkie żołdaki pędzą niewolników s fukiem; a który zdążyć nie może, biią go grubym szczepiſkiem. *Stas. Num.* 1, 131, pałką. **SZCZEPIOWIAR, - a, *m.*, który wiarę S. zaszczepił. *Dudz.* 19, der Glaubenseinführer. Szczepiowiar Świeci Mieczysław cnotami Cney pobożności między książętami. *Petr. Hor. Cb.* SZCZEPKA *dem. Nom.* Szczepa. SZCZEPKI, - a, - ie, *SZCZEPŁY, SZCZEPNY, SZCZEPISTY, - a, - e, *Bh.* ſtjpný, ſtjpný; *Slo.* ſtjpný, co ſe ſtjpati může; *Rg.* zjepgliv; *Sr.* 1. łolné; *Rs.* колкій, łupny snadny do łupania, szczepania (*opp.* zawiły), ſpaltbar, leicht zu ſpalten. Drzewa z natury swoiey twarde, mocne i szczepkie, nabywaią w wodzie własności drzew miękkich. *Jak. Art.* 3, 178. Szczepne drzewo, *Rs.* кряжевúна. Między kraiowemi drzewami naybardziey szczepkie są dębina, sosnina, iedlina. *Kluk. Rorl.* 2, 171. *Sectilis* szczepły czosnek, iż się łatwo główka iedna od drugiey szczepa. *Mącz.* Niektore drzewa są bardzo szczepne, drugie mniey. *Botan.* 11. Drzewa północnych kraiów mniey są szczepnemi. *Jak. Art.* 3, 92. - 2) Szczepny, szczepiony, gepfropft, *Rs.* прививальный, прививный, прививочный, szczepny, SZCZEPOWY, do szczepów należący szczepom służący. *Cn. Th.* 1106; Pfropf-. Jabłko rayſkie może być mnożone zakopaniem klocka albo też sztuki szczepney. *Cresc.* 414; *Slo.* ſtjpný prautek płonka. SZCZEPNOŚĆ, - ści, ż, łatwość do rozszczepania łupność, *Ross.* колкость, die Spaltbarkeit SZCZEPNICA, *SZCZYPNICA, - y, ż., SZCZEPNIK, - a, *m.*, *Boh.* ſtjpnice, ſtjpnička; *Slo.* ſtjpnice i *Sr.* 1. ſchmenſtwo; *Crn.* zeplenishe, (*Crn.* zeplénze, owoc szczepny); *Rg.* râsad, rassadnik, (cf. rozsad); mieysce czyli sad na szczepy, die Pflanzſchule, der Pflanzgarten, Baumgarten, Obſtgarten. *Seminarium* szczepnik *Volck.* 875, nasiennik płonnik. *Dasyp. J ii.* Grady potłukły winnice, drzewa figowe i wszyſtkie szczepnice. *Ryb. Ps.* 155. *Arbuſtum* sad, szczepnik. *Mącz.* Mieysce, plac albo gruba, gdzie szczepy odchowywaią, szczepnik, *plantarium*, *Mącz.* - *fig.* Pan Bóg nas swoiey szczypnicy nie zapomni. *Gil. Pſt.* 219 *b*, swego kościoła, swoich wiernych, wyznawców). - 2) SZCZEPNIK, SZCZEPNIARZ, - a, *m.*, który szczepi, der Pflanzgärtner, Pfropfer; *Boh.* ſtjpař, ſtjpýř, ſtjpitel: *Vd.* vziepovez, sadnik, sasajovez, grebenizhar; *Crn.* grebenizhar; *Cro.* czeplenik; *Rs.* прививальщикъ, прививáтель. *Insitor* który umie szczepić, szczepniarz albo szczepnik może być zwan. *Mącz.*. (*Boh.* ſtjpařſtwj ogrodnictwo drzewowe, sadownictwo).

Pochodz. *doszczepać*, *doszczepić*; *naszczepać*, *naszczepiać*, *naszczepić*; *odszczepać*; *odszczepić*; *odszczepieniec*, *odszczepieńſtwo*; *przyszczepić*; *rozszczepić*; *wszczepić*, *zaszczepić*; *uszczepić*; *cf. Czepić*, *czepnąć*, *sapnąć*.

Digitized by Google

SZCZER, *ob.* Szczyr.

SZCZERB, - a, *et* - u, *m.*, SZCZERBA, SZCZERBINA, - y, *ż.*, *Boh.* ſſtěrbina; *Ross.* щербина, щербинка, ſkalina, szczelina; *Slo.* ſtrbina *hiatus*; *Sr.* 2. ſcjerbina rysa; cf. *Germ.* Scherbe, Schart-, ſkorupa; cf. *Sr.* 2. ſcharabatka halerz; *Ital.* scard, *Angl.* shord, *Ger.* Kerbe, *ob.* karb); wyłamywanie w ostrzu noża, miecza etc., *Ger.* die Scharte in einer Meſſerklinge, Säbelklinge ꝛc., *Crn.* shkèrba, (*Crn.* szkorbina, ſ październ); *Vd.* shkerba, shkerbina, sherba, sherbina, (*Vd.* shkerbina, shrimf, ſ plama); *Bh.* сеч; *Rs.* зазубрина. Miecz dobry i w wielkich potrzebach bywały, Szczerbin w nim co nie miara, *Alb. n. W.* 9. Ziele to ma liście wyszczerbione, a na końcach szczerbin i wykrawania swego ości. *Syr.* 1189; karby, Kerben, Einſchnitte. Rzekła mu rybka: ogona troszkę mi narzniycie; zawsze po téy szczerbinie tam mię obaczycie. *Papr. Kol. J* 4. Junak ten miał szczerbę od szarpaka na łbie. *Nar. Dz.* 3, 137, szram, eine Schmarre, Riß oder Hieb über den Kopf. - *fig.* Nie bez szczerby matce syny uboży, panoszy pasierby. *Pot. Arg.* 400, nie bez serdeczney boleści, Herzenskränkung. Grzech im ieszcze szczerbę zadał małą. *Przyb. Milt.* 200; mało ich nadwątlił. SZCZERBAK, - a, *m.*, *Bh.* ſſtěrbak, endywiia; liście tego ziela zażywaią się na dobrą sałatę. *Kluk. Dyk.* 1, 127, *Krup.* 5, 57. (*Sr.* 1. zcjerbak *edentatus*; *Crn.* shkerbz, ſ nóż kieszonkowy). SZCZERBATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen szczerbin; ſchartig, voll Scharten; *Boh.* cecatý, *Crn.* shkerbáſt, shkerbàsôb; *Vind.* sherb, sherbliu, shkerbinaſt; *Rs.* щербинова́тый. Szczerbaty nóż. *Tr.* Garniec szczerbaty. *Cn. Th.* 1106. Szczerbaty ząb, nadłamany, wygryziony, wyiedzony, ein hockriger ausgebrochner Zahn. Od orzechów nie ieden ma zęby szczerbate. *Zab.* 13, 79. Szczerbata gęba, eine Haſenſcharte. Urodził się z szczérbatą gębą. *Rey Wiz.* 128. - *aliter*: Szczerbaty, przednich zębów nie maiący; *Crn.* shkerbaſt, shkerbinaſt; *Vd.* skerbaſt, pres sobj; ohne Vorderzähne, mit Zahnlücken. Drugi rzęd zwierząt ssących zawiera te, które przednich zębów nie maią, rząd szczerbatych. *Zool.* 282. - *fig.* Powiedz mu, by słówko o świętości religii, Nazwie cię głową szczerbatą albo fanatykiem. *Nar. Dz.* 3, 119; ſkażoną głową, Schwindelkopf, Schwärmer. SZCZERBIĆ, *ez. ndk.*, szczerbin nabawiać, ſchartig machen; (*Crn.* shkèrbam, ſ ſkrobię), *Crn.* kerham, (cf. kruchy). Szczerbić się *Rec.*, szczerbatym się ſtać, Scharten bekommen, ſchartig werden. Z toporzyſk im siekiery spadaią, szczerbią się i tępieią. *Bard. Tr.* 514. - *fig.* szczerbić, łżyć, läſtern, ſchänden. Heretyk ten bardzo szarpał i szczerbił niepokalane dziewictwo panny czyſtey. *Biał. Poſt.* 73. SZCZERBIEC, - bca, *m.*, miecz Bolesława Chrabrego, między ſkarbami królewſkiemi w Krakowie schowany, a przy koronacyi każdemu królowi, do boku przypasany bywał; szczerbiec zwany, iż się Bolesławowi naszczerbił, gdy nim ciął w złotą bramę w Kiiowie. *Biel.* 44, *Nar. Hiſt.* 2, 191, *Teatr* 45 *d*, 75 *Wyb.*, das etwas ſchartige Schwert Boleslaus des Kühnen, das jedem neuen Könige bey der Krönung umgegeben wurde.

SZCZERK, - u, *m.*, n. p. w tym polu sam szczérk, siemia pełna szczerku, ſ pełna drobnych kamyczków, piaſku grubego, szczéry piasek, *X. Kam.*, kleines Geſtein, Erdreich voll kleiner Steine. SZCZERKAC, SZCZERKOTAC, *SZCZYRKOTAC *med. ndk.*, ciurkać, wytryſkiwać, ſprudeln, laut hervor ſprudeln, tieſeln; (*cf. Rs.* чирка́ть, зачирка́ть, ſ wołać przy znalezieniu czego, że na połowę iść powinno). Strumienie niewyschłemi szczérkają wodami, W iednéy mierze ſtałemi tocząc się brzegami. *Tot. Saut.* 81. Strumień szczerkaiąc po kamyczkach spada. *Tot. Saut.* 107. Głowy ucięte, krwią szczérkaiące. *A. Kch. W.* 555. Zewsząd ich sieką, od byſtrych kopyt krwawe aż krople szczérkaią. *ib.* 549. Z kwiatka szczerkaiące krwawe krople, *decidere*. *Zebr. Ow.* 228, *Chodk. Koſt.* 9. - §. ciurczący odgłos wydawać, ein ſprudelndes Getös machen. W któréy beczce czego trocha, tedy by iedno naymniéy ruszył, nazbyt szczyrkoce. *Gil. Pſt.* 99 *b*. Ziele Dzwonki dlatego nazwane, iż nasienie, gdy w główkach szupiniaſtych dóźrzeie, a bylina od wiatru ruchа się, szczyrkoce i dzwoni. *Syr.* 829. SZCZÉRKOWATY, - a, - e, pełen szczérku, kamyczkowaty. *X. Kam.*, voll kleiner Steine. Grunt pod len czarny i tłuſty przez się, i razem szczerkowaty, lepszy ieſt niż zbyt gnoyny. *Przędz.* 5.

SZCZERNY, *ob.* Szczery. **SZCZEROBIAŁY, - a, - e, - o *adv.*, bez plam biały iak śnieg, ſchneeweiß ohne Flecken, durchaus weiß. Szczerobiały obraz marmurowy. *Otw. Ow.* 570. **SZCZEROCZARNY, - a, - e, - o *adv.*, durchaus ſchwarz. Ziele Głowienka czarna dla ciemności zwane, bo zdaleka zda się szczérocznarnym krzaczkiem. *Sien.* 48. SZCZERODOBRY, SZCZEROMYŚLNY, SZCZEROŻYCZLIWY, - a, - e, szczerze, bez obłudy, bez udawania dobry, aufrichtig gut, redlich denkend, ehrlich meynend. Co nam dobrodzieyſtwo słodzi, ieſt szczerodobra wola dobrodzieiowa. *Gor. Sen.* 48. Pozdrawiam was, szczéromyślni spektatorowie. *Teatr* 42, *D.* Szczerożyczliwy sługa. *L.* SZCZEROŚREBRNY, - a, - e, z samego niezfałszowanego śrebra, lichtſilbern. Moneta drobna szczérośrebrna. *Star. Vot. B* 5 *b*. *Similit.* Szczerozioty, Szczeromiedziany *etc.* **SZCZEROZIMNYM wolałbym żebyś był, niż tak letnim. *Rey Ap.* 43, recht kalt, durchaus kalt. SZCZEROŚĆ, - ści, *ż.*, (*Cro.* szèrchènoszt *generositas*, *ob.* serdeczność, *etym.* serce; *Ross.* щедрость чędогость, czystość, nadobność). - a*) czyſtota, gdzie niemasz przymieszania, przysady, die Lauterkeit, Reinheit, Unverfälſchtheit; *Bh.* pauhoſt. Moyżesz z obcemi narody kumać się żydom zakazuie, żeby szczerość narodu naruszona obcą krwią nie była. *Orzech. Tar.* 10. Szczerość złota, śrebra. *Tr.* - b) *moral.* szczerość, nieobłudność, nieudawanie, *Bh.* bezelſtnoſt; *Crn.* trisnoſt, serzovidnoſt, serzoustnoſt; *Vd.* serzopertnoſt, perserzhnoſt, resnizhlivoſt, ozhitnoserznoſt, serzovidnoſt; *Rs.* простосерде́чіе, простосерде́чность, простоду́шіе, чистоду́шіе, чистосерде́чіе, праводу́шіе, нелóжность, откровéнность, искренность; die Aufrichtigkeit. Szczérość łączy prawdę z otwartością i wylaniem serca, które znamionuią prawdę; przydaie prawdzie to wszyſtko, co do przekonania o niéy za potrzebne osądzi. *Pam. Warsz.* 4, 39, *Niemc.* Szczerość, owa doſkonała umysłu gotowość, nie kryć się z niczym przez wykręt, nie chcieć nikogo zdradzić przez chytrość, nie pragnąć nikogo omamić przez obłudę. *Mon.* 70, 587. Szczerość naybardziéy na tym zawisła, ażeby to w uściech było, co w sercu. *ib.* 74, 1. Szczerość się nie lęka, mówić prawdy pożyteczney. *N. Pam.* 24, 327. Prawdziwie niemasz teraz szczerości na świecie, Każdy ma cukier w uściech, a iad w sercu gniecie. *Nar. Dz.* 3, 125. Przy

Digitized by Google

niewinności zbytnia szczérość błądzi, Gdzie przemoc prawa pisze, a łotr sądzi. *Zab.* 12, 309. Szczerość ma -ość za końcu, często dławi. *Burl. A* 3. Gdzie wiele ceremonii, tam szczérości mało. *Mon.* 64, 457. Kto się zbytnie pokorzy, rzadko to bez nieszczerości. *Lub. Roz.* 123. *Nieszczerota. Modl. Gd.* 92. SZCZÉRY, *SZCZÉRNY, *SZCZYRNY, -a, -e, (*Bh.* čitý, ſſitý otwarty, niezamknięty, n. p. pod ſſirým nebem cf. szers; *Crn.* sor *merus*, *Gr.* ἁμὸς; *Rs.* щирый, : chędogi, ładny, prawdziwy). Szczéry, a*) czysty, bez przymieszania, bez przysady, nieprzysadny, rein, lauter, unverfälſcht, ohne Beyſatz, unvermiſcht; *Bh.* bezelſtný, pauhý: *Sr.* 1. lúté, nemeſchané. Slina z rana ieſt *szczéra. *Sch. Prell.* 85. Tu dobro nasze ieſt ze złym zmieszane, Tam dobro szczére i niepokalne. *Paſt F.* 218. W niebie szczere a nie zmieszane ieſt z żadnym uprzykrzeniem szczęście. *Sk. Zyw.* 2, 299. Szczérne złoto i szczérne dobre pieniądze daiemy, a od sąsiadów kotliny nikczemney bierzemy. *Coſt. Gor.* 91. Szczerne twarde pieniądze, złoto, talery. *Geſt. Gor.* 56. Moneta coraz to gorsza, szczerna kotlina, za którą nic nie kupi. *ib.* 8; sama kotlina *ipsissima* iſtna, prawdziwa, wahres Kupferblech. Która woda żadnego zapachu z siebie nie wydaie, o tey rozumiéy, że to woda szczéra i dobra. *Syst. ſkł.* 61. Innego napoiu nie piiał, ieno szczérą wodę. *Birk. Gd. K.* 16; samę wodę, bloßes Waſſer, eitel Waſſer. Heretyk o bóztwie Jezusowym nic nie trzymaiąc, szczerym go człowiekiem czynił. *Sk. Dz.* 58; nic bozkiego mu nie przyznaiąc, za wiecey nic, tylko za człowieka poczytał, er hielt ihn für einen bloßen Menſchen. Szczyre to być plotki i babie baśnie. *Wyr. Kat. praef.*, bloße Mährchen, nichts als Mährchen. W Turczech nikt nie trzyma naymnieyszey rzeczy, czegoby nie miał z Sułtana szczerey szczodrobliwości. *Kłok.* 4; samey szczodr., *pura puta*; iedynie z szczodr., einzig und allein. Szczerych nie not uczy ta bereszyna. *Birk o Łx.* 6. W piekle wody zgnuśniałe i noc szczerą widziałem. *Bard. Tr.* 373. *ob.* szczéroczarny). Leży od przykrey śmierci mocarz porażony bez zmysłów, szczéra ziemia i w ziemię zamknięty. *Groch W.* 549, więcey nic iak ziemia, proch, bloße Erde. Szczere pole, szczyrne pole, gdzie by naymnieyszey rzeczy czyli odmiany niemasz, offnes freyes Feld, wo gar nichts iſt. Szczyrne pola i wzgorki bez cienia, na których nic się pożytecznego, nic ozdobnego nie rodzi. *Mon.* 65, 50. Żeby dach mu nie wadził, w szczyrnym żył polu i sypiał na łąkach. *Jabł. Ez.* 46, *Zab.* 16, 189. W nocy musieli pod namiotami zostawać w szczerym polu. *Pam.* 84, 182. Jeśliś ostróżny ptak, bóy się sieci i w szczyrym polu. *Sk. Kaz.* 7 *b.* Pospolſtwo rozbiąkało w szczéroy a nie przeyźrzanéy równinie sadziło się. *Krom.* 31. Bohater Lech sławny, w puſtyniach szczerych zacząwszy wiek dawny. *Groch. W.* 431. Próżna robota na szczérym piaſku siać pszenicę. *Gor. Dw.* 392. - b) *Moral.* szczery, *adverb.* SZCZÉRZE, co na sercu, to i na języku co na języku, to i na sercu. *Cn. Ad.* 1128, nieobłudnie, nieudaiąc, aufrichtig; *Crn.* trisn. serzovidn; *Vd.* serzoperten, perserzben, resnizhliu, opertga serza, ozhitnoserzen, serzoviden; *Cro* szérchéni. *Rs.* праводу́шный, простодушный, чистоду́шный, чистосердечный, простосердечный, откровéнный, искренный, искренъ, и кренiй, искренней, искренень, неложный, необиновéнный, откровéнно, спрóсна; *Be.* отвороненнїе, прѣмѣнбе. Nie iedenasię w uściech za szczérego uda, W oczach iednak nieszczérość i w sercu obłuda. *Min. Ryt.* 4, 89. Dobrodzieyſtwo ma być szczére a bez nadziei. *Gor. Sen.* 11, *ob.* szczeromyślny, szczérożyczliwy). Szczerym być, szczérze postępować, *Ross.* истинствовати, прямить, попрямить. Proszę poprzestać tych żartów, bo się szczérze gniewam. *Teatr* 24 *b.* 9; prawdziwie, im Ernſte. - §*. *aliter*: Cudze języki tak wymawiał szczérze, Że się zdumieli ci, co go słuchali. *P. Kch Jer.* 464; czyſto, rein, richtig. - (*SZCZERWIENIEĆ, *ob.* Czerwienieć, szczerwienieć). - SZCZERZYĆ zęby *cz. ndk.*, wyszczérzać, (zähnen Lbrd.), die Zähne zeigen, die Zähne blecken; *Bh.* ſtiriti zuby, ſtiriti, wyſtiřim zuby, oſtřiibnauti ſe, oſtřibati ſe, oſtřiekowati ſe; *Cro.* czeriti zube, (*Cro.* czerozubëz *dentes oſtentans*). Wilk szczérząc zęby na iagnię młode, Baranie, mówi, nącisz mi wodę. *Kniaź. P.* 3, 77. Łasuś móy ku tobie szczérzy ząbkami. *Zab.* 10, 200 *Zabł.* SZCZERZYCA, ziele, *ob.* Srebrnik Włoski.

SZCZĘŚCIĆ *cz. ndk.*, szczęście dawać, zdarzać komu; *Bg.* ceſtitti, oceſtitti; *Bs.* ceſtit; *Hg.* boldogitem; Glück geben, glücken laſſen, Gedeyen geben. Szczęść boże! pozdrawianie praccuiącym, : pomaga bóg! Glück zu! Glück auf! *ob.* Bóg). Szczęść ci boże w tym, day zdrow to czynić; rośniy, *mueta virtute. Cn. Th.* 1107. Szczęść wam tedy boże. *Teatr* 45 *b*, 99. Gdziekolwiek chcesz iść, szczęść boże. *Bard. Tr.* 405, niech cię bóg prowadzi, Gott geleite dich. Szczęść Marsie rządom oyca, a orężom syna. *Teatr* 45, 8 *Skrzet.* - §. Szczęścić kogo, szczęśliwić, uszczęśliwiać kogo *ndk.*, uszczęścić *dk.*, glücklich machen, beglücken. Zdziwią się nad tym sprawiedliwi, Że bóg nieprawych i szczęści i żywi. *Chroſć Job.* 62. Szczęścił go Pan bog na woynach. *Sk. Dz.* 901. Dla dobrego sługi bóg szczęści gospodarſtwo. *Sk. Kaz.* 61 *b.* Boże, ty mdłe zmysły czerſtwisz, i szczęścisz pobożne zamysły. *Cdym Św.* 2; *A*; błogosławisz). Nie będzie tego P. Bóg szczęścił, który lekce sobie waży swoie rodzice, *Hrtſt. Nauk. S* 2 *b.* Namawiał go, iż go ubogacić i szczęścić miał, gdyby . . . *Sk. Zyw.* 2, 457. Choćby ona królewną nie była Tylko pasterką, dośćby cię szczęściła. *Jabł. Tel.* 318. Małżeńſtwo, którem być uszczęśliona miała. *Otw. Ow.* 97. Wstąpieniem na tron uszczęśliony *Sk. Dz.* 561. - Szczęści mi się co, zdarza się dobrze, powodzi, szczęście się, *Vd.* sreshnu jiti, od rok jiti, vareshatise, sreshatise, es glückt mir, gelingt mir etwas. SZCZĘŚCIE, -ia, *n.*, *Boh.* ſtěſtí, ſtěſtij; *Slo* ſcéſ'ti, ſtěſtj; *Sr.* 1. zboje, (cf. zboże, cf. boży czas), ſboji, zbojiczko; *Sr.* 2. glück; *Crn.* srezha; *Vd.* srezha, shreza; *Cro.* szrecha, (cf. *Lat.* sors), *Dl.* szrychya; *Hg.* szerenché, szerentse, bóldogság; *Slo.* sricha; *Bs.* srechja, srichja, céſt; *Rg.* srecchja, cés, céſti; *Rs.* щастїе, счастїе, участь, (cf. część), удача cf. удать się). задача, получай, пай, рокъ, (cf. rok, urok, wyrok), время, (*ob.* czas), годи́на, (cf. godzina); *Be.* счáстїе; *Ftym. cf.* część, *cf.* Jąć, ięty, zjęty). - Szczęście, *Object.*, fortuna, los, coś rządzącego losem naszym i uszczęśliwieniem; das Glück, die Fortuna, das Schickſal, das Loos. Szczęście ieſt fortuna ślepa, niedoſkonała, znocie częſtokroć nieprzyiazna, niesprawiedliwa. *Lub. Roz* 253. Bogini szczęścia, Fortuna, *Boh.* ſtěſtěna. Człowiek szczęścia igrzyſko. *Birk. Kaw. Mal.* 6 4. Szczęście ludźmi cisko iak

pilą.

Digitized by Google

piią. *Stryik. Gon. E* 2. Jako choremu pozłociste łoże, Także też złemu szczęście nie pomoże. *Rey Zw.* 229 *b*, Szczęściem przeznaczony, *Rs.* роковый, *ob.* wrog, wyrok). Ślepe szczęście, *Slo.* slepé štěstí; cf. *Vd.* se mu je vslepilu, naslepilu, s miał ślepe szczęście). *Cro.* razum miszli, razum szudi, Ali szrecha nayvech prudi; = rozum myśli, rozum sądzi, Ale szczęście naywięcéy pomaga). Pan Bóg szczęściem władnie. *Rys. Ad.* 54. Szczęście czego mi nie dało, tego mi nie będzie brało. *Cn. Ad.* 1129. Szczęście pobłaża, nie podnosi się; szczęście się przeciwi, nie upaday. *Cn. Ad.* 1131. Szczęście podwyższa, szczęście poniża. *ib.* 1132. Szczęście wiele może *ib.* 1133. Nieszczęście, złe szczęście, *obiest*, wróg, zły los, Unheil, Unglück, Mißgeschick; *Crn.* nasrężha; *Vd.* nesrezha, nesgoda, hudovurnik; *Sla.* nesricha; *Cro.* nesszrecha, nezgoda, zla nemera; *Dl.* zla kob; *Rg.* nesrecchja, zla srecchja, protivni udés; *Rs.* нещáстїе, злощáстїе, напáсть, (cf. напасть), негóдь, н-згóдье, незгода, злоключéнїе злополýчїе, окаáнство; *Ec.* злочáстїе, злочь, жестточестно, злообстоянїе, озлоблéнїе. Złe szczęście, kiedy się gdzie zaweźmie, kto zahamować może! *Podw. Sion. P* 2. Gdy żadnéy przyczyny w sobie nie znayduię, Nieszczęściu ten los cały memu przypisuię. *Zab.* 14, 222. W nieszczęściu być, *Ec.* злочаствовать. Nieszczęściu ustąpić, nie mam za nieszczęście. *Warg. Wal.* 75. Bodayby ich nieszczęście porwało! *Teatr* 18 *b*, 4. Nie wspominay mi go, niech go nieszczęście ogarnie. *Teatr* 16 *c*, 49. Czy ią tu nieszczęście wniosło! *Teatr* 26, 66; kaduk, kat, hat ſie der Henker, der Guckguck hergebracht. Czy mnie nieszczęście . . . ! *Teatr* 30 *c*, 86. Jdźże do nieszczęścia! *Teatr* 24 *c*, 15, *ib.* 31, 42. Nadał się iak półtóra nieszczęścia. *Mon.* 67, 723, *Teatr* 21, 151, iak bies). Gdy na ambonę wniydzie mnich, odmie się iak półtóra nieszczęścia, on kaptur rozwiedzie . . . *Opal. sat.* 165. Tłusty i gruby, iak półtóra nieszczęścia. *Teatr* 36 *b*, 26. – §. *Subiect.* Szczęście, szczęśliwość, dar boży do częstego dobrego powodzenia w sprawach, das Glück das jemand woju hat, *quasi facultas quaedam, vel accidens aliquod.* Mass wielkie szczęście do ludzi. *Falib. L* 3, *Lub. Roz.* 244. Jam wielu ludzi nawrócił, a do ciebie szczęścia nie mam. *Sk. Zyw.* 2, 67. Djabelskie szczęście ma, iż go wszystkie białegłowy miłuią *Gor. Dw.* 304. Szczęścia wiele, rozumu mało; gdzie szczęście panuie, tam rozum szwankuie. *Cn. Ad.* 1129; *Cro.* bolsse szrecho, neg pameti). Szczęście w testament nie idzie; szczęściem oycowskiem syn nie dziedziczy. *Cn. Ad.* 1134. – §. Szczęście, dobre, złe, powodzenie dobre, złe, das Ergehen, Wohlergehen, Uebelergehen, das Glück, Unglück. Posłowie, w iakimby szczęściu Rzplta Ryxie opowiadaią; lecz ta mizernemu szczęściu utrapionych Polaków urąga. *Krom.* 88. Wszyscyśmy szczęścia naszego kowale. *Pot. Syl.* 51; *Slo.* kujdi ſebe ſreſtiſtuge, *fortunae faber.* Nie każdy dzień iednakie szczęście niesie. *J. Ch. Dz.* 100. Szczęścia w świętą szukać. *Cn. Ad.* 1129; *dictum furis*). Kilkom rotom kazał z nieprzyiacielem szczęścia sprobować. *Falib. B* 2, ihr Glück versuchen. Szczęście serce czyni i psuie, za szczęściem serca przybywa i ubywa. *Cn. Ad.* 1134 Szczęście, dobre szczęście, dobre powodzenie, *Cro.* dobra szrecha; *Dl.* dobra chesst; *Rs.* благощáстїе, блáгополýчїе, блáго, (cf. blogo), добродѣтельство; *Ec.* добросчáстїе, благополучїе, доброполучїе; Glück, Wohlergehen, *oppos.* Nieszczęście, Unglück, Uebelergehen. Lepszy iest stopień z nieszczęścia do szczęścia, niźli z szczęścia do nieszczęścia. *Petr. Ek.* 76. Tyś mi był druchem w nieszczęściu szczęśliwym, Chcę byś i w szczęściu był zemną szczęśliwy. *Past. F.* 258. Gdzie szczęście, tam i ludzie. *Pot. Arg.* 289. Wielkie szczęście, wielkie też ma w sobie odmiany. *Morszt.* 107. Nie wszystko dobrém to zwać się nam godzi, Co do nas w szczęścia postawie przychodzi. *Past. F.* 334. Nie toć iest szczęście, w czym się kocha ciało, Jeśli na duszy co złego przywrzało. *Rey Zw.* 229. Takiego szczęścia używa i bydło, Gdy kto swéy woli da wolne wędzidło. *ib.* Szczęście rozum odeymuie, z nieszczęście go dodaie. *Cn. Ad.* 1134. Szczęście podnosi, rozpuszcza. *Cn. Ad.* 1132, ma chléb rogi). Rośnie cnota w nieszczęściu. *Bard. Luk.* 49. Nieszczęście nayleplesza szkoła cnoty. *Teatr* 33 *d*, 9. Szczęście odmienne, niestateczne iest. *Cn. Ad.* 1130; *Vd.* srezha je opotozhna; *Cro.* kot sze pila tache, tak szrecha szvata szkache). Nie tego trzcinnego szczęścia i szklanego wesela szukał ten święty. *Wiśn.* 555, cf. słomny, nietrwały). Szczęście niesszczęśliwe; szczęście zbytnie ustawiczne, podeyrzane. *Cn. Ad.* 1129. Szczęście, to zadosyć uczynienie wewnętrzne duszy, które rodzi się z posiadania dobra. *Mon.* 75, 90, uszczęśliwienie, szczęśliwość). Pospólstwo to wszystko, co twardo, cierpko i z pracą przychodzi, nieszczęściem zowie. *Pilch. Sen. list* 2, 335. – §. Szczęście, nieszczęście, trafy, zdarzenia, przypadki szczęśliwe, nieszczęśliwe, Glück, Unglück, Glücksfälle, Unglücksfälle, Ereugnisse. Przypadki, ktore nam pożytek lub szkodę przynoszą, nazywamy szczęściem abo nieszczęściem. *Gall. Cyw.* 5, 158. Mieć życia potrzeby, zdrowie i pokoy, te trzy rzeczy stanowią rzeczywistą człowieka szczęśliwość; wszystkie inne szczęścia są mniemane i wymyślne. *Stas. Zam.* 16. Nie mówmy więcey o twoich nieszczęściach. *Niemc. Kr.* 5, 75. Jak go wielkie szczęścia za żywota potykały, długoby trzeba pisać, dla ich liczności. *Warg. Wal.* 302. Co cię tu za nieszczęścia do mnie sprowadziły na tę pustynią; wiatr, czy burze iakie? *Jabł. Tel.* 209. Nie mam szczęścia znać We Pana. *Teatr* 9, 55. – Na szczęście, szczęściem, wielkim szczęściem, szczęście, szczęśliwym trafunkiem, *Sr.* 1. poßboju, t. sboju, *Bs.* posricchi, nasrichju; zum Glück, *oppos.* na nieszczęście, zum Unglück. Przy tey ciekawey we włosach kwerendzie Jakby na szczęście ktoś trzeci przybędzie. *Zab.* 15, 185. Trafił, chybił, na szczęście się żenię. *Teatr* 42 *c*, 51. Jeśliby opiekun w próżno imienie wszedł, a on grunt dziecinny na szczęście, to iest, na szkodę albo na pożytek swym nakładem naprawiał, tam opiekun pożytki brać ma. *Szczerb. Sax.* 295. Jużeście w stadle świętym; wszyscy wam daiemy Na szczęście, i miłego życia winszuiemy. *Sim. Siel.* 75, t. i. podarunek, aby się nim dorabiać). Dałem mu złoty na szczęście; grał i wygrał tysiąc. *Off. Wyr.* – Często na nieszczęście my długo żyiemy, Gdy na nasze nieszczęścia patrzeć się musiemy. *Jabł. Tel.* 285. Na nieszczęście zabawi u nas. *Teatr* 15, 34. – *aliter:* Dzieci szły naprzeciw z palmami, śpiewały, i na szczęście wołały. *Sk. Dz.* 732, dobrego szczęścia mu życzyły, błogo wołały, ſie riefen: Heil! Boże day szczęście, cny kawalerze! *Birk. Kaz. Ob.* 5 *b*, *ob.* pomaga bóg, *ob.* Bóg. – Pod szczęściem, = od szczę-

Digitized by Google

ścia zawisło, od szczęśliwego trafu, *es kommt aufs Glück an.* W zimie ten drobiazg zmizeruie sie, i pod szczęściem, aby się na ten czas mógł odchować. *Haur Sk.* 60. SZCZĘŚLIWIĆ *cz. ndk.*, uszczęśliwiać *kontin.*, uszczęśliwić *dk.*; **beglücken, glücklich machen**; *Sr.* 1. **wozbojam, wozbojnoſcjam**; *Rs.* щастливить; *Ec.* благосчáстию; Bóg iego czyny zwieńczył, szczęśliwiąc go synem. *Przyb. Luz.* 76. Raduią się z konſtytucyi, która wszyſtkich szczęśliwi. *Gaz. Nar.* 1, 595. Pensylwaniią szczęśliwiły prawa i uſtawy. *Pam.* 83, 2, 86. Rząd dobry może iedynie uszczęśliwić naród. *Gaz. Nar.* 1, 13. Ten mi wielkim, kto umie uszczęśliwić ludzi. *Nar. Dz.* 2, 62. Żaden z każdey ſtrony nie uszczęśliwiony. *Min. Ryt.* 3, 527. Trzy rzeczy człowieka uszczęśliwiaią: nauka, cnota i zdrowie. *Mon.* 65, 513. Dzień drogi, szczęśliwiaiący poddanych, weselący bogi. *Tom. roln.* 43, *Ec.* благосчастителенъ. Nie to, co mam, szczęśliwi, choć w wszyſtko opływam, Lecz to, iak miarę dzierżę, i iak iey używam. *Kras. liſt.* 2, 100. Do kogoż bardziey ta radość należy, Jeśli nie do tey, którą szczęśliwisz młodzieży. *Zab.* 4, 364 *Sap.* - Nieuszczęśliwić, *potius* unieszczęśliwić; *qu. v.* SZCZĘŚLIWIE *adv.*, *Bh.* ſſtaſtně, *Ross.* щастливо, SZCZĘŚNIE, **glücklich, auf eine glückliche Art.** Jakże szczęśliwie spotykam Wc Pana. *Teatr* 14, 136, w czas, **glücklicher Weiſe.** *Jron.* Czegom się w szkołach nauczył, w domu szczęśliwie zapomniałem. *Mon.* 71, 419, na urząd, ze wszyſtkiém, do szczętu). Gdy ten szczęśliwie ſkończył, drugi na oſtatnią dobitkę tego, taki wysilił argument. *ib.* 71, 894, aby raz, przecięż, na koniec przecię, **endlich einmal.** SZCZĘŚLIWIEC, - wca, *m.*, *Rs.* щастливець, człowiek szczęśliwy, szczęsny, **ein Glückskind, ein Glücklicher**; *oppos.* nieszczęśnik, nieszczęśniś, *fem.* nieszczęśnica). Obiad Nazydyena szczęśliwca. *Zab.* 8, 338 *Jżyck.* SZCZĘŚLIWOŚĆ, SZCZĘSNOŚĆ, - ści, *ż.*, **die Glückſeeligkeit**; *Boh.* ſſtáſtnoſt; *Sr.* 1. **zbojnіwoſcj, wozbojnoſcj**; *Sr.* 2. **gluznoſcj**; *Crn.* srezhnoſt; *Vind.* srezhnoſt, svelizhnoſt; *Cro.* chesztitoszt, szrèchnoszt; *Dl.* chesztitoszt; *Rg.* ceſtittos, srechuos, ceſtitſtvo; *Bs.* ceſtitoſt, srecchnóſt; *Rs.* блажéнство, (*ob.* błogosławieńſtwo), благодéнствіе, благоврéменство; *Ec.* благополучіе, благосчáсміе, благожрéбіинность. Szczęśliwość ieſt cnota, która ieſt szczęściem umysłu, która i w nieszczęściu doſkonałym szczęściem być może. *Lub. Roz.* 255. Nie szukay daleko szczęśliwości, ona w tobie samym ieſt. *Karp.* 1, 80. Horacyusz za szczęśliwość kładzie, rozum zdrowy w ciele zdrowym. *Karp.* 1, 119. - §. szczęście, powodzenie, **Glück, Wohlergehen.** Mieć życia pierwsze potrzeby, zdrowie i pokoy, te trzy rzeczy ſtanowią rzeczywiſtą człowieka szczęśliwość; wszyſtkie inne szczęścia są mniemane i wymyślne. *Stas. Zam.* 16. Pierwsza nasza szczęśliwość powraca. *Teatr.* 19 *b*, 16. Nie lękam się nieszczęśliwości, nie uganiam się za szczęśliwością. *Teatr* 19 *c*, 77. SZCZĘŚLIWY, SZCZĘŚLIW, SZCZĘSNY, *SZCZĘŚCIEN, - a, - e, *Boh.* ſſtáſtny, ſſtiaſtný; *Slo.* ſčaſtliwi, ſſ'taſtný; *Sr.* 1. **wozbojené** (*ob.* *zbożny), **zbojné, zbojniwé**; *Crn.* srezhnu; *Vd.* shrezhn, srezhn, srezhen; *Cro.* szrèchën, chesztit, chasztën; *Dl.* szrichyan; *Hg.* szerentsés, szerenchçes, boldog; *Bs.* srechjan, srichjan, ceſtit; *Rg.* srecchjan, ceſtìt, ceesni; *Sla.* srichan; *Rs.* щастливый, блажéнный, благодéтственный, благополýчный, задáчливый; *Ec.* благосчáстный, счáстливый, благополучный, благожрéбіинный, блажéнъ, доброщáстливый; powodzi mu się dobrze, zdarza mu się, szczęście maiący, uszczęśliwiony, **glücklich, beglückt.** Szczęśliwy, a głupi. *Cn. Ad.* 1129. Żaden na świecie niebył we wszem szczęśliwy. *ib.* 1130. Już się Kadmo, *szczęściem zdaleś wygnańſtwem; *felix. Zebr. Ow.* 58. Wschodni kościoł przedtym w tak mądre i święte doktory szczęśliwy. *Sek. Persp. pr.* 2 *b*, do nich szczęście maiący, w nich obfituiący). Szczęśliwe powodzenie, rodzi szkodliwe ubezpieczenie. *Cn. Ad.* 1035. Szczęśliwym być, *Rs.* благощаствовать, благоденствовать, *Ec.* добродéнствовати, жить счастливо, благосчáствую, благоденствую, благодéнствуетъ ми ся. Nie toć ieſt szczęsny, co siedzi w złocie, Poleruie się cnota przy kłopocie. *Rey Zw.* 229. Jam szczęśliw żoną, żona mną szczęśliwa. *Otw. Ow.* 293. Nieszczęśliwy, *Cro.* neszrechën, *Dl.* kobni, *Rs.* нещастный, нещастливый, злощастный, злощáстенъ, злополýчный, злоключúмый, злоключúтельный, пагубный; *Ec.* злочáстный, напáстный, окаáнный, преокаáнный, весьма бѣдный. Nieszczęśliwym być, *Rs.* окаáнствовати, *Ec.* напастствовати, (cf. напаść, злощастствую, злоключúмствую, злополучествовати. Nieszczęśliwym się każdy brzydzi. *Paſt. P.* 310. Wielki ten człowiek bardziey ieſt nieszczęśliwy, niż winny. *Niemc. Kr.* 4, 65. Szczęśliwa podróż! *Zab.* 14, 249. Szczęśliwey drogi życzę. *Teatr* 52 *d*, 57. Nieszczęśni dziś oyczyzna nasza, i my z nią niefortunni. *Falib. U. - §. Actiu.* szczęśliwy, szczęsny, szczęście przynoszący, uszczęśliwiaiący, **glücklich, glückbringend, beglückend.** Wyiechał z Wołoch do Jana Tarła; lecz ta droga nie była na szczęśliwa. *Gor. Dz.* 170. Paſtwiſka szczęśliwe, Co rodzą napoy, i pokarmy żywe. *Paſt.* 95. Bogu dziękować mamy z rzeczy szczęsnych i nieszczęsnych. *Wrob.* 29. Cokolwiek uczyni, będzie mu bardzo szczęsno; (*adverb. Ec.* благосчáстно). *Wrob.* 1; będzie mu się szczęściło). Nócił łóżnicy szczęsnorymne pienie. *Zab.* 14, 390; dobrze życząc, **Glückwünſchende Lieder.** O dniu nieszczęsny! *Teatr* 3 *b*, 74. Nieszczęśliwa godzina. *Teatr* 21, 23, *ob.* godzina; *Vd.* vura je nesrezhna bila, ker je mati me rodila; cf. Gwiazda). Na łodzi żagle rozteczywszy, szczęśliwemi wiatry proſtą drogą do portu wjedzie. *Zn. Pſt.* 72, pomyślnemi, powiewnemi). NB. *Beatus* woli *Budny* przełożyć *błogi*, niż szczęśliwy, „bo to ieſt od szczęścia, które słowo ieſt pogańſkie", *Budny Math.* 5, 3 *not.* SZCZĘSNY, - ego, *Subſt.*, imię *Felix. Jabl, Ha.* Żywot S. Felixa abo Szczęsnego. *Sk. Zyw.* 1, 41.

ŚZCZĘT, *ob.* Szczat.

SZCZESZUIA, SZCZECZUIA, SZCZEŻUIA, - i, *ż.*, twarda łuſka, ſkorupa, **eine harte Schuppe, Schale,** *Boh.* ſſeſſutina, ſſeſſelina, ſſeſſelinka, luſſtina; *Vd.* luſka, ſkorja; *Bs.* gljuſka od oraha; gljusctrina od ribbe, luſtra; *Rost.* чешуя, чешýйка, (cf. чесáмъ, чемý czesać). Łuska rybia, szczeżuia. *Cn. Th.* 575, **die Fiſchſchuppe.** Orzeł swym dziubasem rozdziera na smoku zielonawą szczeczuię *Stas. Num.* 1, 127, **Drachenhaut, Drachenſchuppe.** Konchy gładką szczeszuię abo ſkorupę maią. *Mącz.*, **Muſchelſchale.** Szczeszuia, orzeszyny *caliculus Mącz.*, Rußſchale

len. Szczeszuia abo czaszka, w którey żołądź roście, *calix. Mącz.*, der Eichelkelch. Od szczeżui *adj.*, *Rs.* чешуи́чный. Pełen szczeżuy, *Rs.* чешуи́стый.

SZCZKAĆ *Med. kontyn.*, Szczknąć *idntl.*, *Bh.* ſſtkati, ſſkytati, ſſtkám, - ał, - ati; *Slo.* ſſtkám, ſſtká ſe mi; *Sr.* 1. ſſikam; *Sr.* 2. ſſkáſch *Crn.* kovzhe sè mèni; *Vind.* kolsati, kúlsati, sasukuvat, kouzati, zukati, kouzhitise, zukovati, sasukuvatise; *Hg.* zokogom, tsaklom; *Cro.* sch uczàmisze, (*Cro.* kuczàm, schuczam; *Dl.* ſtuczam *singultio, pulso, ſtrepito*); *Dl.* kuszamisze; *Sla.* shchucati; *Bs.* sctuçatise *singultio*); *Rs.* мнѣ икается, икать, икнуть; szczkawką się odzywać; ſchluchzen, ſchlucken, den Schlucken haben Wiele ludzi, z zwyczaiu szczkaią, kaślą, rzygaią. *Eraz. ięz. E e 2.* Szczkam, *s* szczka mi się. *Cn. Th.* 1108. *Singultio* szczka mi się, napadło mię szczkanie. *Mącz.* Szczkniesz, ktoś cię wspomina. *Pot. Jow.* 205. Szczknienie, szczkanie, raz, dwa etc., *singultus crebri*: *Cn. Th.* 1108, der Schluchzer, das Schluchzen. - *fig.* Nie będzieć się szczkało na sumnieniu, którego grzyźć nie będzie krew' niewinna. *Birk. Zyg.* 50; nie odezwie się sumnienie twoie, dein Gewiſſen wird ruhig bleiben. Błogosławiony mąż, który się nie potknął w słowie ust swoich, a nie ieſt *szczkan albo frasowan smutkiem grzechu. 1 *Leop. Syr.* 14, 1; uniespokoiony). - *aliter *actiue*: Taką uznał ranę, że ledwo ducha nie szczknął. *Burl. B* 1; wyzionął, ausathmen, ausblaſen. SZCZKAWKA, - i, ż., *SZCZKOTA, - y, ż., szczkanie; *Boh.* ſſtkawka, ſſtěkawka, ſſtkawka, ſſtkawka; *Slo.* ſſtkanj; *Sr.* 1. ſſikawka; *Sr.* 2. ſſkawka; *Crn.* kovzanje; *Cro.* schuczavicza, ſkuczanye, kuczavicza, schuczanye, schyuczànye; *Hg.* tsuklás. zokogás; *Sla.* shchucanje; *Bs.* sctuçanje; *Rs.* икота; odzywanie się szczkaiąc, choroba, der Schluchzen, der Schlucken. *Singultus* szczkanie, szczkota. *Mącz* Szczkawka przychodzi często z śmiechu, czasem z oziębienia żołądka. *Haur. Sk.* 591, *Comp.* 178, *Krup.* 5, 669. - *Allegor.* Nie radaby szyia puszczała, ieno iż ręka szczkawkę zadsia. *Rys. Ad.* 51; *cf* co ręka zgrzeszy, głowę o to karzą). - *alit. fig.* Nie będzie to ku szczkawce, ani ku uszczypku serca panu memu. *Leop* 1 *Reg.* 25, 30, ku urazie. *Bibl. Gd.*, ku mierzącsce, Widerwillen, Verdruß.

2) SZCZKNĄĆ, *ob.* Szczyknąć.

*SZCZMIĆ, *SCZMIĆ *cz. ndk.*, *Rs.* щемить, ściskać, ściągać, zuſammen drücken, zuſammen ziehen. Bez, wysuszaiąc, ściągaiąc i szczmiąc ochładza *Urzęd.* 88. Wszyſtko się rozleci, co szczmisz dla dzieci. *Kys. Ad.* 73. Sok ten w ukąszeniu nieiakie cierpnienie sprawuie. *Urzęd.* 324. Ziele to rany świeże łaſkawie i bez szczmienia goi. *Syr.* 149.

SZCZODRAK, - a, *m.*, chléb na podarunek dany. *Włod.*, *ſtips epiphaniorum. Cn. Th.* 1109, Brot, das am Dreykönigstage unter die Armen vertheilt wird; Rogal *alicubi vocatur a forma. ib.* SZCZODROŚĆ, - ści, ż., *SZCZODROBA, SZCZODROTA, - y, ż., SZCZODROBLIWOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſſtědroſt, ſſtědrota; *Slo.* ſſtědroſt; *Sr.* 1. ſcjedrosćj; *Rs.* щедрость, щедрота, щедролюбіе, чивость; hoyna dobroczynność: die Mildthätigkeit, Freygebigkeit, Wohlthätigkeit. Szczodrość ieſt, kiedy upadłego pogodnie ratuiemy datkiem naszym. *Petr. Et.* 291. Szczodrobliwość ieſt, dać kiedy trzeba, komu trzeba, iak wiele i dla czego co ma być dano. *Modrz. Bas.* 84. Ta chrześciiańska szczodroba, która bywa poczciwie w imię páńskie obracana, zawżdy każdemu na dobre wychodziła. *Rey Pſt. T. u* 3. Znamienita cnota, i wielkie ozdobienie Páńskie ieſt szczodrobliwość, za którą dwie *towarzyszce chodzą, ludzkość a łaska. *Kosz. Lor.* 113. Towarzyszki iey ludzkość i łaſkawość. *Warg. Wal.* 145. Szczodrobliwość we środku między rozrzutnością a ſkąpſtwem położona. *Star. Ref.* 70. Płynie szczodrobliwość z własnego każdego rozsądku i szlachetney dobrotliwości i chętliwości. *Warg. Wal.* 142. Nieszczodrość daie, ale mniey niż przyſtoi i kiedy nie przyſtoi. *Petr. Et.* 256. Szczodrobliwości miara, mieszek. *Cn. Ad.* 1136; drugim day, a na się pamiętay). Oszczędność z szczodrobliwością, szczodrość mieszay z oszczędnością. *Cn. Ad.* 798; nie wyrzucay nic, choć podłego; nie żałuy dać gdzie trzeba i drogiego). Uczmyż się od zbawiciela miłosierdzia i szczodroby ku bliźniemu naszemu. *W. Poſt. Mn.* 192 *et* 304. Bóg nas usprawiedliwia z szczérey dobroci i szczodroty swey, bo tego zasłużyć nikt nie może. *Sk. Kaz.* 349 *et* 129. - *§. Szczodrobliwość abo upominki oblubienicy, ieſt dar, który oblubieniec oblubienicy, abo także ona iemu daie. *Szczerb. Sax.* 457, Brautgeſchenke. SZCZODRY, SZCZODROBLIWY, - a, - e, SZCZODRZE, SZCZODROBLIWIE, *adv.*; (*Etym. forsan* szczerze dobry, *per contract.*); *Boh.* ſſtědry, (*Bh.* uſſtědřiti *largiri*); *Slo.* ſſtědrý; *Sr.* 1. ścjedré; *Sr.* 2. ſcjodré; *Rs.* щедрый, щедролюбивый, щедродáтель, *f* щедродáтельница, чивый, (cf. *Rs.* щедровáтый, щедриновáтый dziubaty, ospowaty, щедрина, щедри́нка dołek ospowy; cf. *Ec.* ущедри́тель miłosierny); - Szczodry, nie żałuiący potrzebuiącemu, hoyny w dobroczynności, mildthätig, freygebig. On szczodrym ieſt, który co drugiemu daruie. *Kosz. Lor.* 115 *b.* Szczodrobliwi, którzy maiętnością swą więźnie wykupuią, przyiacielskie długi na się biorą, córki ich wyposażaią, do dorobku im pomagaią. *Budn. Cyc.* 123. Jehowa ieſt szczodrobliwy, bo chce dawać, ile każdemu ieſt potrzeba. *Bud. 4 Ezdr.* 7, 65, *Wuiek. ib.* Bóg szczodry ieſt, abowiem ci chce darować, ile komu potrzeba. *Leop. ib.* My zbogiem szczodrze, on też szczodrym się nam ſtawi i łaſkawym. *Birk. o Ex.* 27. Szczodremu pan daie, Skąpemu każdy łaie. *Jeż. Ek. C* 5. Szczodry nie żebrze, kto daie, ten też bierze. *Cn. Ad.* 1137. Na szczodrych miara, Na ſkąpych kara. *Brath. D* 2 *b.* Ręka iego w biciu, nie w dawaniu szczodra. *Teatr.* 1, 75. Kto szczodrzeyszy, wygrawa. *Kłok.* 216. Szczodrym łacno być, gdy ieſt z czego. *Cn. Ad.* 1136. Szczodrym być z cudzego, nie ma nic chwalnego. *Cn. Ad.* 111, *Ross.* щедродательствовать; *Ec.* щедри́ть, ущедри́ть, (*Ec.* ущедряю umiłuię się); *cf.* cudzym łacno szafować). - §. Szczodry dzień, s dzień trzech królów, czyli zjawienia Páńskiego, der Tag der h. 3 Könige. Dnia tego chrześciiańskie pierwiastki królowie Jszczą się Jezusowi w obiecanym słowie, Niosą królewskie dary bogu i królowi; Zkąd i szczodry dzień powstał, słowo w dary płodne. *Groch. W.* 414. (*Bh.* ſſtědrý den, ſſtědrý wečer; *Slo.* ſcédri dèn, wilia Kriſta Pana noc bożego narodzenia. SZCZODRZENIEC, - ńca, *m.*, *cytiſus*, rodzay rośliny, do niego należy Nawrot

Digitized by Google

Kluk. Dyk. 1, 179, der Geifikee; *Sr.* 1. kawaté dziecięt; *Rs.* щеранёнъ, ракúтникъ, ракитовъ кустъ, чижёвникъ.

SZCZOKA, *ob.* Szczęka, *SZCZOKATY, - a, - e, n. p. Anub szczokaty, *latrator. Zebr. Ow.* 239, szczekaiący, szczekacz, bellend, belferig.

*SZCZOŁGNĄĆ się *Rec. ndk.*, n. p. Żelazo z żelaza się szczołgnęło. *Tward. Pasq.* 86; może szczołgnąć, z ześlizgnąć, abgleiten. *X. Kam.*

SZCZOTKA, - i, ł., SZCZOTECZKA, *dem.*, *Boh.* ſſtět, ſſtetka; (*Slo.* ſſtěť *carmen, ob.* szczeć); *Sr.* 2. ſcieſch, ſcietka; *Csn.* shęt, kertàzha; *Vd.* shet, shetiza, shzhetiza, shzhet, shiet; *Cro.* schèt, scheticza, kefa, keficza; *Dl.* koczet; *Sla.* kefa; *Rs.* щетка, щеточка, cf. *Lat.* setaceum, *Ital.* scopetta, scovolo; narzędzie pospolicie z szczeciny do chędożenia i szczesania sukień etc., die Bürſte, Kleiderbürſte. Szczotka szatna. *Warg. Radz.* 174. Szczoteczka. *Goſt. Gor.* 107. Będzie szczotka z szczeci. *Pot. Pocz.* 422. Szczotką czesać, chędożyć, *szczotkować, bürſten, *Crn.* kertazhiti; *Vd.* shzheteti, poshzhetiti, odshzhetiti, nashzhetiti, gorshzhetiti, ishzhetiti, vunshzhetiti; *Cro.* iszkefati). Ostrą szczotką kapeluszom barwę daią. *Zab.* 12, 67. Szczotka do trzewików chędożenia. *Kluk. Resl.* 2, 165, *Vd.* shzhet za shrieule, shreulna shet, die Schuhbürſte. Szczotka u armat, narzędzie do wycierania kanału armatnego. *Jak. Art.* 3, 515 *et* 518; Kanonenbürſte. Szczotki do wymiatania pokoiów. *Kluk. Resl.* 2, 165, miotełki, *Vd.* pometsuna shzhet, shzhetna metlize, shetinje, shetounik, Kehrbeſen. Weź szczotki; kanapę, krzesła, luſtro, ściany i wszędzie poobmiatay. *Teatr* 15 *c*, 12. Szczotki żelazne do oczyszczenia lnu. *Przędz.* 15, die Flachshechel. Szczotki do wyczyszczenia konopi, maią ząbki wbiiane w szachownicę. *Jak. Art.* 3, 222, die Hanfhechel. - *Assim. fig.* Oset, choć pięknie kwitnie, nic nie rodzi, tylko kolące szczotki, które się w suknie wieszaią. *W. Poſt. Mn.* 312. Szczotki na sławie, bezecne plotki. *Pot. Jow.* 60, uwłaczanie dobrey sławie). - §. Szczotki ziele, *ob.* Szczeć. SZCZOTKASTY, SZCZOTKOWATY, - a, - e, szorſtki, na kształt szczotki, bürſtenartig, ſcharfborſtig. Niektóre owce zamiaſt długiéy cienkiey wełny, maią grubą szczotkowatą, bardziéy włosy, niżeli wełnę. *Wolszt.* 97. Łodyga szczotkowata *hispida*, kiedy ma na sobie niby szczeciny tęgo ſtoiące. *Botan.* 42, ma włos twardy, ostry, kruchy. *Jundz.* 2, 15. Nasienie tego ziela obdłużne na wierzchu szczotkaſte. *Syr.* 1175. SZCZOTKARZ, - a, *m.*, *Bh.* ſſtětkař; *Rs.* щеточникъ; rzemieślnik od szczotek, der Bürſtenbinder. *Tr.*

SZCZUBEĆ, *ob.* Szczypta.

SZCZUBIAŁKA, SZCZUBLICA, - y, ł., *Bh.* ſſtička, mała szczuka. *Cn. Th.* 1109, SZCZUBLĘ, - ęcia, *n.*, SZCZUBLĄTKO, - a, *n.*, ein kleiner Hecht, ein Hechtchen. W rzéce na wiosnę szczublęta, karpięta i wszelaki drób łowić, a ſtawy tym rybić. *Haur Ek.* 68.

SZCZUĆ, szczuł, szczuię *cz. ndk.*, Szczwać, szczwał *kont.*, *Bh.* ſſtwáti, ſſtwu; *Sr.* 2. ſcziuwaſch, ſeſcziuwaſch; *Vd.* huſkati, drashuvati; (cf. drażnić); *Cro.* szhuvati; *Rg.* uzkati, naùzkati, (cf. *Rg.* kiſkati *chiamar i cani*); *Rs.* травить, травлю (cf. trawić), стравить, стравливать, psy na kogo puszczać i chęcić, hetzen, die Hunde anhetzen, hetzend jagen. Łowcy, gdy na mieysce przyszli, szczuiąc, żadnego tam psa wpędzić nie mogli. *Sk. Żyw.* 2, 164. Szczuli, iak na wilka, aż go też wyszczwali. *Teatr* 43 *c*, 4 *Wyb.* Szczuwał chartami. *Zebr. Ow.* 61. Jeślić chart ieden, ſtraszysz, dwoma tylko szczuiesz. *Chmiel.* 1, 80. Szczwanie, das Hetzen, die Hetze, *Crn.* drashla, (cf. drażnić); *Vd.* drashba, huſkanje; *Rs.* травля, стравленïе, стравливанïе, стравка, Kto szczwania nie świadom, prożno z nim na pole. *Sim. Siel.* 71. Wilki ia szczwał, a nie owce. *Biel.* 101. Charty szczuią lękliwe zaiące. *P. Kch. Orl.* 1, 178, *Jabł. Ez.* 52. Szczwać zaiące, *Rs.* затравить, затравливать. Szczwanie zaiąca, *Rs.* затравка, затравка. - *fig.* Szczuć kim kogo, z podszczuwać, pobudzać kogo na kogo, podwodzić, iątrzyć, podżegać. *Cn. Th.* 747, anhetzen, aufhetzen, zuſammen hetzen, in Harniſch jagen, erbittern, aufbringen. SZCZWANY *partic.*, gehetzt, *fig.* ćwiczony, okrzesany, oklektany, *Bh.* vyſikany; *Sr.* 1. vjeklepané; *Crn.* prevârn; *Vd.* pregnan, prevershen na vse kraje; erfahren, beſchlagen, abgeviert, gewandt. Już to szczwany wilk. *Rys. Ad.* 17. Lis, oszuſt dobrze szczwany, W sztukach filut zawołany. *Jak. B.* 97. Witey, pożądany świſtaku, urwipołciu, ſtary lisie szczwany. *Zabł. Fir.* 9. Szczwany i doświadczony dworzanin. *Dwor. F.* Praktyk, abo iak mówią szczwany. *Lub. Rox.* 113. Szczwany Mazur zaraz poczuł, co w tym było. *Off. Boh.* 82. *Szczwaność, biegłość, doświadczenie, *Crn.* pregnanoſt; *Vd.* pregnannoſt.

SZCZUCZY, - a, - e, od szczuki czyli szczupaka, szczupakowy, Hecht-, vom Hechte, *Rs.* щучïй. Wleyże do tego garka polówki szczuczey, abo w któréy lin wrzał. *Sien.* 608. Nie przyprawował Abraam łbów szczuczych, iako błaznów, ale upiekł koźlątko a uwarzył iagniątko. *Rey Zw.* 193 *b*. Szczucze mięso, *Rs.* щучина.

*SZCZUDŁAĆ *cz. ndk.*, targać, szarpać, siepać, reißen, herumreißen, raufen. Jako przy swey oblubienicy, gdy się rozigraią dzicy, Dotąd z sobą szczudłaiąc, póki w tey zabawie Jeden drugiego zębem nie obrazi. *Tward. Wł.* 224. SZCZUDLASTY, - a, - e, n. p. Szósta kostka korzeni palców nazywa się szczudlastą, *os piramidale. Perz. Cyr.* 1, 33; kłykciowy, Knöchel-. SZCZUDŁEK, - dełka, *m.*, SZCZUTEK, - tka, *m.*, *Bh.* ſſtilec; *Slo.* ſſtilec, kdyż kdo prſtem ubéží; *Sr.* 1. kněpneno; *Crn.* fogèrz, shnôbèrz; *Vd.* shterkez, huderz, ferkez, oberli na zhelu ali na nuſs; *Sla.* osvéljak; *Rg.* ſkarpùscja; *Bs.* luſkagne, luſkaigne, krripuscja, sctrognaç, udrenje noktom ù celo; *Rs.* щелчокъ, (cf. *Rs.* шутка żart); uderzenie kogo palcem śrzednim od kciuka odbitym w nos, der Naſenſtüber. Żydzi za szeląg szczudłkom nadſtawuią nosa. *Pot. Zac.* 99. Dziecię często się przypatruiąc w karcięta się wprawi, O szczudłki, o orzechy, potym grosze ſtawi. *Klon. Wor.* 34, *Pot. Zac.* 64. Dała mu w nos szczutka, aż odskoczył. *Off. ſtr.* 3. Za tę sprawkę, wartby ze ſto szczutków. *Teatr* 28 *b*, 57; godzien być zeszczutkowanym. *ib.* 31, 82. Szczutki dawać, z SZCZUTKOWAĆ, naſenſtüben, *Rg.* ſkarpùscjati; *Vd.* shterzniti, shterkniti, ferzniti; *Ross.* щелкнуть, щелкать, пощелкать, пощелкивать. - *tr.* dać komu szczudłek, przymawiać mu, dać mu w nos, dać łacinę, szczypać go. *Cn. Ad.* 140, despekt wyrządzać, einem Stichelreden geben, ihn ſchelten, unglimpflich behandeln. Ta zgubi nasz kray, że bez kary uchodzi, dawać panu szczutki. *Pot. Arg.* 324, *ob.* Tyr). SZCZUDŁO, - a, *n.*, drewniana noga kaleki niedołężnego, ein hölzer-

Digitized by Google

nes Bein eines Bleſſirten. Tamerlana Moſkwiewskie kroniki Temirazsk, to ieſt, żelazem chromym zowią, bo na szczudle chodził. *Stryik.* 475. Stawa w pośrzodku rzeſkiéy młodzieży Przychodzień o dwóch szczudłach w żołnierſkiéy odzieży. *Tom. roln.* 78. Nie zayrzy ſkoczek nic chromemu szczudła. *Rey Zw.* 224. Oczy, nogi zapuchły, a brzuch, iako pudło, Będzie wołał po chwili, niż krogulca, szczudło. *Rey Wiz.* 15. - §. Szczudła, szczeble, ſtolce, drążki, soszki, *Bh.* ſſtihly, ſſtihla, ſtjdla, chůdy; *Slo.* ſſtihly, chůdy, ſtuly; *Sr.* 1. wocjeżki; *Vd.* shtelza, krukla, hodalniza, berla, bergla, ſtrouza, hodalka, kvaka; *Bs.* sctakka, schijule, sctupi s'raſokom; *Cro.* schyůle; *Ross.* ходуля; Stelzen. *Tr.* Charybdys na szczudle chodzi, Żagle łamie, rwie kotwice. *Pieſ.* 168. - 2) *personif.* Szczudło *masc.*, ten, co na szczudle chodzi. *Cn. Th.* 1109, der auf einem hölzernen Beine oder auf Stelzen geht, *Bh.* ſſtihlak.

SZCZUIĘ, *ob.* Szczuć.

SZCZUKA, - i, *ż.*, SZCZUPAK, - a, *m.*, SZCZUPACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, Szczubiałka, Szczublica, *Cn. Th.* 1109, *dem.*, SZCZUPIEL, - a, *m. dem.*, *Jabł. Ez.* 5; szczublę, szczublątko; *Bh.* ſſtika, ſſtička; *Slo.* ſcuka, ſſtika; *Siles.* ſſtuka, ſcuka; *Sr.* 1. ſcjudła; *Sr.* 2. ſchcjipel, ſcjipelk; *Crn.* shůka; *Vd.* shuka, shukiza; *Hg.* chuka, tsuka; *Cro.* chůka, schukánecz, lubeń; *Sla.* shtuka; *Rg.* lubin, smudůt; *Bs.* ſtukka, sctukka, luben, vůk, smudůt; *Rs.* щука, щучка (cf. szczęka, szczoka), cf. *vet. Ger.* snouch; *Holl.* snoek); der Hecht; szczupak *esox lucius* ryba długa i smagła, głowę ma ostrą, długie i ostre zęby; bardzo żarłoczna. *Kluk. Zw.* 3, 153; dla żarłoczności wilkiem wodnym zwana. *Zool.* 185. Naywiększe szczupaki głowacze zowią, średnie półmiſkowe, małe trawniki. *Kluk. Zw.* 3, 153. Ułowili dwie wielkie szczuki. *Sk. Dz.* 1022. Rybitw goni szczukę, szczuka okunia. *Rey Pſt. K k k* 3, *Papr. Kol. J.* 2. Beczka szczuk Lwowſkich. *Vol. Leg.* 3, 340. Na szczukę trzeba na łańcuszku wędy, Włosień i konop' zębem utnie wszędy. *Bielaw. Myſl. F* 3. - *Prov.* Szczuka zdechła, ale zęby zoſtały. *Rys. Ad.* 63. - §. Szczuka morſka, wilk morſki, szczupak morſki. *Zool.* 185; der Meerhecht, Meerwolf. SZCZUPAKOWY, - a, - o, szczuczy, Hecht-, vom Hecht.

SZCZUPAĆ, SZCZUPIĘ, *ob.* Szczypać.

SZCZUPIEL, *ob.* Szczuka, Szczupak, Szczubiałka.

SZCZUPLEĆ *Neutr. ndk.*, szczuplym się ſtać, *gracilescere. Cn. Th.* 1109; dünner, ſchwächer, geringer werden, *abnehmen phys. et metaph.* Nigdy tak siły moie nie szczuplieią, ażeby na więcey prześladowania gotowemi nie były. *Bals. Sw.* 1, 184. SZCZUPLIĆ *cz. niedk.*, uszczuplić, zeszczuplić *dk.*, *Rg.* scjůpgliti, proscjůpgliti *forare, perforare*); uszczuplać, szczupleyszym uczynić, cieńczyć, umnieyszyć, dünner, ſchlanker machen, geringer machen, verringern, *Bs.* otanciti, uciniti okoscta). W tym przeobrażeniu głowa na subtelnieyszy kształt była szczuplona. *Otw. Ow.* 43. Wielka liczba czerwonych złotych, obcerzniętych, w wadze uszczuplonych. *Pam.* 85, 1, 65. Kray nasz szczuplą, umnieyszają. *Zab.* 10, 225. Do uszczuplenia nadętey potęgi Sieciechowey, kto nad Zbiegniewa sposobnieyszy? *Krom.* 118. Lubi Moſkwa państwo swoie rozszerzać, ale nie uszczuplać. *Kur. P.* 34. Nie iadł ſkąpiec, by pełney nie uszczuplił ſkrzyni. *Pot. Jow.* 25, by iéy nie ubyło). Wielka w takiey dobie szczodrobliwość, komu dać, uszczupliwszy sobie. *Tward. Wł.* 130; ująwszy sobie). Szczuplić się *Rec.*, umnieyszać się, ſich verkleinern, verringern. Chleby teraz dla ochrony wiele dzierżaw wszyſtkiemu woyſku szczuplą się. *Vol. Leg.* 4, 841. Hardy, buntownik woli żyć pod szorokim państwa cieniem, Niżli ciasnym choć własnym szczuplić się imieniem. *Pot. Arg.* 545, kontentować się; ſich begnügen. SZCZUPŁOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Rg.* scjupglina *concavitas*); szczurość, cienkość, subtelność, mierność, małość, *Bs.* okosctnóſt, tancina, mlednoſt; die Dünnheit, Geringheit, Wenigkeit. Przed bitwą z szczupłości iego woyſka śmieli się. *Siem. Cyc.* 217. SZCZUPŁY, - a, - e, SZCZUPŁO *adv.*, SZCZUPLUCHNY, SZCZUPLUTKI, SZCZUPLUTEŃKI *intensiv*; *Bh.* ſſtiply, ciplý, ciply, (*Bh. cip cippus*, cf. czepy, *Bh. cipe, cápe* czapla, cjipel czopek); *Mor.* ſſtiplý; (*Rag.* scjuupagl *cauus, rimosus*, scjupglina *concavitas*, scjupgljàk *nux vitiosa*; *Sla.* shůpali *cauus*; *Bs.* scjupagl *cauus*, scjupgliv *fistulosus*, scjupglina *foramen*); Szczupły, subtelny, niegruby, szczury, nieduży, mały; *Vind.* tinkoslosbliu, *Bs.* okosct, (cf. kość), otancen; dünn, zart, nicht dick, nicht groß, gering. Człowiek szczupły, szczury, cienki; glista, konop'. *Cn. Ad.* 1138, smagły, schmächtig. Ma taliią szczupłą i kształtną. *Teatr* 41 c, 308. *Tenellus* szczupluchny, cieniuchny. *Mącz.* Uiął mię szczupluchną, lecz silną prawicą. *Zab.* 16, 300. Cząsteczka szczuplutka. *Kur. P.* 547, drobniutka, klein winzig. Nie szczupłe to, co mnieysze iest od naywiększego. *Min. Ryt.* 4, 151. Wiernych trzoda szczupła wśrzód niewierców. *Przyb. Milt.* 397.

SZCZUPNĄĆ, *ob.* Szczypać.

SZCZUR, - a, *m.*, SZCZUREK, - rka, *m.*, *dem.*, *Boh.* Nemecka, ſwinſka myš; *Slo.* potkan; *Hg.* potkány, patkány; *Sr.* 2. ratwa, welawa, (*Sr.* 1. żurk myss polna); *Sr.* 2. wulka mósch; *Vd.* podkana, podkan, podgana; *Cro.* ſtakor, pùh, (cf. puch); *Dal.* púh; *Crn.* podgána; *Ben.* pùh; *Sla.* ſtakór; *Ross.* крыса, крыска, крысенокъ, крысица, (*Rs.* жупъ *mus avellanarius*, cf. iaszczur; *Rs.* щурить, защурить, прищурить mrużyć, zamrużyć, przymrużyć); die Ratze. Szczur domowy, długi na siedm calów; ogon długości kadłuba. *Zool.* 343. Szczur wodny, błotny, die Waſſerratze, mnieyszy od domowego, idzie pod wodę, iak wydra. *Zool.* 344, *Kluk. Zw.* 1, 372. Szczury polne większe są od domowych. *Kluk. Zw.* 1, 361. Szczur mieszkowy, *Ross.* хомячебка, die Beutelratze. Kocha go, iak szczur kota. *Teatr* 27, 162. Myszy, szczurków pełno wszędzie. *Petr. Pol.* 71. Wpadł mi iak szczur w łapkę. *Teatr* 7, 106. Szczurkowie z iedney mąki; osłowie z iedney łąki. *Dwor. D* 3, iedney faryny). O szczurkach doświadczona rzecz iest, iż młodsze swoie ſtarsze chowaią, a im usługuią potrzebami za to, iż ich też wychowały. *Gil. Pſt.* 186 *b. Lucini* którzy nie daleko widzą, patrzą iak szczurek z miecha, iak w przypowieści mówimy. *Mącz.* Wygląda, by szczurek z mąki. *Rys. Ad.* 72. Niedosyć iest na tym, iż kto sam iak szczurek w kącie spokoiem siedzi, ani nacz się dobrego nie przygodzi. *Rey. Zw.* 141. Ospały, iak szczurek śpi. *Cn. Ad.* 796, iak sarznięty). - 2*) szczur, *Rs.* щурь, щурка, ptak, *loxia enucleator*, der Fichtenhacker, ein Vogel; щурка *merops apiaſter*, der Heuvogel, Bienenfraß. Na Ukrainie

Digitized by Google

ptaki, szczury zwane, naywięcey pszczoł gubią. *Kluk. Zw.* 4, 266. SZCZURCZY, - a, - e, *Vd.* podganſki; *Rs.* крысíй, крысíнíй; od szczura, Ratten-. Szczurczy sadz *glirarium. Cn. Th.* 1110; klatka, w ktorey szczurów cudzoziemſkich tuczono, do iedzenia. *Wlod., Bosn.* puhiscto, mieſto od puha; *Cro.* puſsina). Łayno szczurcze, *Crn.* podganjek, *Vd.* podganik, podkanjak. Szczurczy pieprz, *Crn.* frapérs. SZCZUROŚĆ, - ści, *ż.*, szczupłość, die Dünnheit, Dünne, Geringheit, Magerkeit. Zeſle pan na tłuſtości iego szczurość. *Leop. Jes.* 10, 16, *Sien.* 368. Suchoty abo więdnienie, kiedy się ciało nie tuczy, a zawżdy z niego co odchodzi, ztąd zbytnia szczurość a marſkość przychodzi. *Spicz.* 235. Asson, gdy napóy Medei raną wsarknął, broda w czarną maść natychmiaſt wessła, szczurość nie wiedzieć iak zeszła. *Zebr. Ow.* 169, *macies.* SZCZUROWICE, miaſto w Belzkim. *Dyk. G.* 3, 92, eine Stadt. Szczurów ſtolica, od ich imienia ſławne Szczurowice. *Zab.* 12, 302 *Nar.* SZCZURY, - a, - e, szczupły, subtelny, niegruby, dünn, nicht dick, gering, klein; (*Rs.* щýра мрużek). Blada, szczura osobka. *Klon. Wor.* 57. Rycerz młody, szczury iednak i szczupły, na trzy piędzi przeciwnika wzroſtu nie dopędził. *Pot. Arg.* 591. Szczury, cienki, gliſta, konop'. *Cn. Ad.* 1158.

SZCZUTEK, SZCZUTKOWAĆ, Szczutki dawać; *ob.* Szczudłek.

SZCZUTY, SZCZWAĆ, *ob.* Szczuć. SZCZWACZ, - a, *m.*, który szczuie, *Vd.* draſznik, (*ob.* drażniciel), huſkavez; der Hetzer, Anhetzer. Szczwacze i myśliwi maią się po głosach psich znaczyć i miarkować. *Haur. Sk.* 339. Czekam ia, rychło albo do więcierza Kiedy ryś, wilk, łoś wpaduie na szczwacze. *Pot. Syl.* 28. Uciekał zwierz od psów rozpędzony Nic nie dbaiąc na szczwacza, który nań był rozsadzony. *Ban. A* 2 *b.* SZCZWANICA, - y, *ż.*, SZCZWALNIA, - i, *ż.*, *Boh.* ſtwanice, ſtwa, ſtwaćka; *Vd.* huskalishe); mieysce szczwania zwierząt; hec, die Hetze. SZCZWANY, *ob.* Szczuć. *SZCZWAŁ, *ob.* Cwał.

*SZCZWACZKA, śliwka, *ob.* Swestka, cf. Śliwka.

SZCZYCIĆ *cz. ndk*, bronić od czego, zachowywać od złego, chronić, ochraniać, *Ger.* ſchützen, *Sr.* 2 ſchuzowaſch; *Cro.* schitim, schititi; *Rg* sctititi *Susc.* ſkyddda, *Angl.* shut, *ob. noſtr.* Szczyt; *Bh* ſſtiti ſe *fugere* chronić się, *Rs.* ущищать obronić; bewahren. Rusacy goniąc sieką, Węgrowie w góry bieżą, tarczami się szczycąc. *Stryik* 220, zakrywaiąc się, ſie bedecken ſich mit den Schilbern. Pan ci ieſt tarcz nassa, którą się szczycimy. *Ryb. Ps.* 177. Kościoł maią szczycić a bronić od nieprzyiacioł. *Glicz. Wych. K* 8 *b.* Wieże bardzo pewną a mocne były na każdym rogu, broniąc a szczycąc ie. 1 *Leop. Mach.* 6, 37. Myśmy kościoły swoiemi piersiami szczycili od pogan. *Tward. W. D.* 34. Piotr chciał tego szczycić ludzką obroną, który mocą swą bozką wszyſtko mógł wniwecz obrócić. *W. Poſt. W.* 270. Własną się cnotą i męztwem szczycicie. *Tward. Wł.* 109. Od wszyſtkich nieprzyiacioł będzie nas szczycił i bronił. *Herb. Stat.* 125. Racz nas szczycić od każdego Naiazdu śmierci przykrego. *Groch. W.* 110. Na tę noc prosimy cię Panie, żebyś nas szczycił od czarta złego. *Kanc. Gd.* 341. To tobie Bożku ofiaruiemy,, żeś nas roku przeszłego dobrze zdrowych w okwitości zboża i maiętności zachował i szczycił. *Stryik.* 146. Porażeni, po lasach ucieczką zdrowie swoie szczycili. *Stryik.* 698. Młodzieńca ſkłonnego ku złemu nauczyciel powściągać, a szczycić umysł iego będzie. *Kosz. Lor.* 2, ſtrzedz, pilnować, hüthen. - §. Szczycić, zaszczycać, zaszczyt czynić, beehren, Ehre machen, Ehre bringen, Ehre anthun, *Vd.* ſtroijt, (*ob.* ſtroić); Herb W. X. Litewſkiego krzyż szczyci; bo murem iest krzyżowi zawżdy od Turków i Tatarów. *Stryik. Gen. N* 2. - §. *tr.* szczycić się czym, z zaszczycać się, polegać na czym, mieć sobie za główną rzecz swoię, ſich worauf gründen; ſich worauf etwas zu Gute thun, ſich darauf ſteifen, viel für ſich daraus machen; *Rs.* красоваться. Tym się szczyci; to iego ozdoba, zalecenie. *Cn. Ad.* 1158. Próżny to tytuł szczycić się wiarą bez dobrych uczynków. *Lach. Kaz.* 1, 219. Nie swoim się szczyci, Kto tylko złotem i herbami świeci. *Nar. Dz.* 1, 46.

SZCZYCIEL, - a, *m.*, broniciel, obrońca, szczyt. *Rg.* sctit; der Vertheidiger, Beſchützer, Schutz. Syny S. Dominika, woźni Ewanielii, szczyciele wiary S. *Birk. Dom.* 32.

SZCZYGIEŁ, - gła, *m.*, SZCZYGLIK, - a, *m.*, *dem.*, SZCZYGIEŁEK, - łka, *m.*, *Boh.* ſtehlik, ſtehlijk, ſtehlicel. *Slo.* ſtehlijk, ſtehlik, ſcehlik; *Crn.* shtiglèz, lisz, lisshèk; *Vd.* ſtiglitz, shtiglez, lesez, lysez, liesz, finkoviz, spieglavuz, shpieglevez, osatiza, ſtrizhoka; *Cro.* ſtiglécz, ſtrichovka (cf. ſtrzyżyk); *Hg.* tengelitz, tengeliez; *Bs.* ſcighjel, ſteglicch, ſtaghlica, ſtaglja, poirch; *Rg.* ſtaghlin; *Sla.* ſtaglin, ſtigliac; *Rs.* щеглóкъ, щеглéночекъ, *f* щеглóска; der Stieglitz, (*Norveg.* Stillitz); *Fringilla carduelis* ptaszek wielkości wróbla, srokaty; śpiewaiący. *Zool* 221. Szczygieł czerwonogłowy. *Ban. J* 3. Zanieś małego szczyglika Joddy go za muzyka. *Groch. W.* 370. Szczygiełek ptaszek. *ib.* 369. - *Prov.* Nic wielkiego nie zrobią, ile w szczygłu ſadła, *Opal. sat.* 50, iak ſadła w raku; iak w komorze ſadła). SZCZYGŁOWY, - a, - e, od szczygla, Stieglitz-; *Rs.* щеглéночекъ, щеглянóй.

SZCZYKAĆ *cz. kont.*, Szczyknąć, *szczknąć idntl.*, uszczknąć *dok.*, *Bh* ſſtknauti, ſſtkl, ſſtknu; *Vd* vshknuti, vshknem; *Vd.* smekniti, (*ob.* zemknąć), targati, odtregati, *ob.* targać, odtargać); (*Rg.* scjakka *quantum manus apprehendit*, szczypt, garść); (cf. *Rs.* щикать, щикнуть, сощикнуть, świecę ucierać, чкнуть, чкать bić czym o co; przymawiać, przytyki dawać u очкнуть, прочикать przekłoć wrzód); Szczykać, kwiatki pazuokciem szczypać, urywać, pflucken, Blumen pflücken, (rupfen). W tym lesie Prozerpina, gdy sobie igrała Fiiołki i białe liliie szczykała. *Otw. Ow.* 199. Szczykać abo szczypać, *carpere. Mącz.* Co kwiat szczykacie, i co poziomki słodkawe, Kaycie się o chłopięta, wąż się zakradł w trawę. *Nag. Wirg* 495, *Otw. Ow.* 388, *Przyb. Milt.* 84. Żeby rozmnożyć tę roślinę, tedy masz wierzchołki szczykać, i w ziemię sadzać. *Haur Ek.* 103. - 2) §°. łykać, łyknąć, ſchlucken, einen Schluck thun, zechen. No szczykniymy ieszcze po kieliszku. - §. szczknąć szczkać, szyć na prędce kilką ściegami. *Tr.*, zuſammenheften. SZCZYKACZ, - a, *m.*, który szczyka, uszczyka, der Kneiper, Abkneiper, (*Ross.* щикáтель ucieracz świecy). - §. szczykacz, łykacz, wlewacz w siebie, der Zecher, Schlucker.

SZCZYNIAĆ *cz. ndk.*, n. p. (szczynianie, skrążanie ziarna okrągłego na sicie, przetaku, nieckach, dla odłączenia

Digitized by Google

większego lub cięższego od mnieyszego, lub lekszego i nikłego. *X. Kam.*, Körner ſieben, durch Sieben ſortiren; cf. doczynić.

SZCZYNY *plur.*, *Boh.* ſcánki, bſcánky, ſſtiny, bſſtiny, čiſtánky; *Sr.* 1. ſcjanta, jtjanté; *Crn.* szavnèza; *Vd.* szanje, zhanje, szhia, szalniza, zalniza, szalina, szomneza, poszanje, naszanje; *Cro.* scsalina, s'zalniza, szèch, búres; *Bs.* piscjaka; *Sla.* pishaka; *Ec.* сéчь, мочà человѣческая, вода семенственная; mokrz ludzki, uryna, Piſſe, (Brunze). Zamiaſt wina, szczyn się napił. *Pot. Jow.* 213.

*SZCZYPA, *ob.* Szczepa.

SZCZYPAĆ, SZCZUPAĆ, - ał, - ie *cz. ndk.*, szczypnąć, szczupnąć *idntl.*, *Bh.* ſſtipati, ſſtipnauti; *Sr.* 1. zcjipam; *Crn.* shipati, shipneti, shiplem, zakem; *Vd.* shzhipati, shzhiplem, ſkubiti; *Cro.* schipati, schiplyem; *Dl.* schipati; *Hg.* chipai, chijpny, tsipdesem; *Rg.* sctipati; *Sla.* shtipati; *Bs.* sctipati, sctinuti, usctinuti, usctipnuti; *Rs.* щипать; *Ec.* счипаю; paznokciami, kleszczykami etc. uiąwszy, rwać, kneipen, kneifen. Szczypać i krwawić go tak długo kazał, ażby się wiary zaprzał. *Sk. Dz.* 864. Ci szczypią, owi dziubają, wszyscy krakają. *Paſt. F.* 131. Chmiel, gdy z podobną grzeczną młodą tańczy, Szczupnie, przyciśnie, umyślnie się spiiańczy. *Brath. D* 5. W tey lub mnie zdybiesz, lub cię ia przydybię kupie, Tam niech mię czuła ręka za co zdoła szczupie. *Hul. Ow.* 18. - §. *tr.* Głaskać i szczypać, a to wszyſtko razem. *Teatr* 16 *c*, 78, cf. drapać). - Szczypać kwiaty, szczykać; Blumen abkneipen, pflücken. Na wianeczek wyszła szczypać kwiatki. *Zab.* 7, 286. Tam to gwoździki, to pachnące mięty, Szczypiąc kładzie w fartuszek podgięty. *Zab.* 4, 142. - Szczypać, kąsać, gryźć, beißen, kneipen. Zięby dziobem bardzo szczypają. *Tr.* Jaszczórka śmiertelnie szczypająca. *Teatr* 49 *b*, 78. - - Ziele to szczypie w ięzyk. *Cn. Th.* 1110; *Vd.* shzhimi, shzhimati; es beißt auf der Zunge. Oddaliwszy się ta woda od źrzódła, iuż nie tak szczypie ięzyk, i iakoby kwasek traci. *Petr. Wod.* 31. Szczypiący, *Bh.* ſſtipawý; *Vd.* ripezh, grisezh, serbezhen, *ob.* szczypawy, szczypny). Nie wiém, coś w oczy szczypnęło niezwykle. *Teatr* 42, *D d.*, kole, es ſticht mich was in den Augen. - *fig.* Sumnienie szczypie, gryzie, das Gewiſſen beißt, plagt. Większe sumnienia szczypania, niźli naywiększe męki. *Bud. Ap.* 65. Niewidome sumnienia szczypanie, Ma potępionych trapić bez przestania. *Groch. W.* 284, *Smotr. Lam.* 202. - *fig. tr.* szczypać kogo słowy, przekęsiwać, przymawiać, przycinać, obmawiać, szacować, nicować, ſticheln, beißen, mit der Zunge kneipen; hecheln, durchziehen, verunglimpfen; *Vd.* vushagati, (cf. żgać, żgnąć), aisnati, pehati, preshkarjati; *Rs.* чкнуть, чкать, завздѣть, завважу. Moia wolność w żartach samych tylko szczypie głupców. *Teatr* 49 *d*, 43. Uszczypliwie mówi, przycina, szczypie. *Cn. Ad.* 1219. Na ostatek przyszedłszy, uszczypała mię słowy. 1 *Leop. Luc.* 18, 5. Urągał mi tym, i szczypał mię słowy, powiadaiąc, że iakoby . . . *Baz. hſt.* 72. Omylnie szczypiesz wierne państkie, a radbyś ie przywiódł na każde zatracenie ich. *Rey Pſt. Yy* 4. Pracą moię teraz szczypać i naganiać poczynaią, nazywaiąc ią, nie porządkiem, ale nierządkiem. *Groi. Obr. pr.* Szczypanie, przytyk, *Cro.* vcheknenye, *Vd.* pobadanje, bodezhina, podbodaria, pehanje, pikanje, Sticheley. Jęli go słowy zelżywe szkalować, zbawiciel iednak tak przykre szczypania Cierpliwie znosząc, odpowiedział skromnie. *Odym. Sw. Nn* 2. I żart dowcipną przyprawiony sztuką Zbawienny, kiedy szczypie, a nie kąsa. *Kras. Mon.* 79. Nie ieden go z towarzyszów szczypał żartem gładkim. *Przyb. Luz.* 154. Pod krytyki płaszczykiem, pod prawdy pozorem, Nie szczyp' ludzi, zmaczanym w brzydkiey żółci piórem. *Dmoch. Syt. R.* 99, *Bach. Ep.* 46; *Sk. Dz.* 177. Często ięzyki ludzkie szczypią cnotę. *Morszt.* 214, *Warg. Wal.* 156. Choć go za życia niechętne szczypały ięzyki, umieraiąc miłość powszechną po sobie zostawił. *Nar. Hſt.* 6, 9. My nie umiemy u stołu rozweseleni, ieno abo nieprzytomne szczypać, abo przytomne gniewać. *Sk. Kaz.* 393. Kacerze ci pokutę Ś. szczypali i znieważali. *W. Poſt. W.* 16. Śmieią szczypać i szczerbić dziewictwo N. P. *Biał. Poſt.* 74. SZCZYPACZ, - a, *m.*, który kogo szczypie, obmawia, przygania, przycina komu, der Tadler, Durchhechler, Durchzieher; *Vd.* pobodavez, pobadavez, pehaus, podbodnik; *Rs.* щипáка. Zawiśni szczypacze świątobliwości iey. *Wys. Kat.* 65. Szczypacze honoru. *Chmiel.* 1, 1184. SZCZYPAWKA, - i, ż., *Ross.* щипунь, щипунья; *forficula*, owad, którego tył kadłuba zakończony nożycami, któremi szczypa. *Zool.* 170; ein ſehr kneifendes Inſekt, Zangenkäfer. Każdy szczypiący owad; beißendes Ungeziefer. Wszy, pchły, pluskwy, szczypawki, sąsiectwo domowe. *Bielaw. Myſl. B.* (*Bsn.* sctipavaç, *scorpion*; *Vd.* shzhipalke, rakove noge, razhje klieshe). - §*. szczypawka, piiawka; der Blutigel. *Tr.* SZCZYPAWOŚĆ, - ści. ż., smak szczypiący, szczypność, beißender Geſchmack, Beißigkeit. Trawa ma w sobie nieiaką niewielką szczypawość, subtelność cząstek i przenikayność. *Syr.* 1503. SZCZYPAWY, - a, - e, szczypiący w ięzyk, szczypny; *Bh.* ſſtipawý; *Vd.* ripezh, grisezh, serbezhen; *Rs.* колкій, cf. kłóć), beißend, von beißendem Geſchmack. SZCZYPCE, - ów *plur.*, *Bh.* świetlociſt, tratiknot; *Slo.* kratiknot, tratiknot, puckil; *Sr.* 2. hapawka, lichtputze; *Crn.* usękalnèk, vsekalnik, usękalu, vsekazh, usęknék, fushilnék; *Vd.* puser, shnaizer, oternik, sviezhosveknik; *Cro.* vszekalnik, snáyczar; *Sla.* usekalo, mumakaze; *Rs.* щипчы, щипчики, ucieradło, nożyczki do świec, narzędzie do ucierania świecy, die Lichtputze. Szczypce, ucieraczka, świecoradło. *Ern.* 846. Wziąć od szczypców prochna, co świecy nos ucieraią, a tym trzeć zwierciadło. *Haur.* 547. Motyle nie przestaią koło świecy goreiących krążyć, póki swych skrzydeł nie osmędzą, i upadłszy szczypcami starte nie zostaną. *Mon.* 70, 242. - 2) Szczypce, SZCZYPCZYKI, SZCZYPCIAŻKI *dem.*, kleszczyki, *Ec.* клещи, щипцы, кускн, усѣкальница, kleine Kneipzangen, Kneipſcheeren. Szczypce zębate ostre do polipu w nosie starcia. *Czerw.* 19. Szczypciążki zestali lub śrebra, do wyciągania subtelnych cząsteczek z ran i sleytuszków w nich pozostałych. *Czerw.* 4. Szczypciążki do wyrzynania skancerowanego oka. *ib.* 55. Z rany kosteczki szczypczykami czyli też obcążkami powydobywać i poucinać. *Per. Cyr.* 2, 40. Szczypczyki narostek wystrzyc. *Perz. Cyr.* 2, 166. Dobywa z kieszeni zwierciadełka i szczypczyki. *Teatr* 16 *b*. 100; *Rg.* sctipaviçe, *Bs.* sctipaviça, sctipalo, vlasosctipka. - §. *Geom.* Pion czyli iak zowią szczypczyki abo parallele, do ustawienia punktu na stoliku pionowo nad punktem znayduiącym się na ziemi. *Zabor.* 88.

SZCZYPIĘ, *ob.* Szczypać. SZCZYPIOR, - u, *m.*, SZCZY-

Digitized by Google

PIOREK, -rka, *m.*, Liście cebuli szalotki, pod imieniem szczypioru, zażywają się do przyprawy potraw. *Kluk. Dyk.* 1, 23, Schnittling von Zwiebeln, Schalotten, Lauch. Szczypiórek z tatareczki. *Kluk. Dyk.* 1, 24, Schnittlauch, Schnittling, *Vd.* drobnjak, drobnak, shnidvsh, resanisa.

SZCZYPKA, -i, *ż.*, *Crn.* ſtip; (*Rg.* scip, s ſpica, wierzch); *Rs.* щипка, щипóкъ, szczypnienie, das Kneifen, der Kniff. Szczypką albo szczypkiem, *carptim. Cn. Th.* 1111, *Cn. Syn.* 156; *Sr.* 1. wuſczipnicz; *Cro.* schiplyuch, *Hg.* tsipve; kneipend, mit einem Kniffe. Szczypkiem, urywczem, tu i owdzie. *Menin. Tur.* 1, 92. Szczypka, uszczypek, uszczypliwy przysinek, szczypka, *Vind.* pobadlivi govor, podbodni marinj proshkarjenje; eine Sticheley, Biſsrede, Sarkasm. Komedye iego pełne szczypek soli Attyckiey. *Teatr* 24, 79 *Czrtr.* 2) SZCZYPKA, SZCZYPTA, -y, *ż. dem.*, *sonat et actionem seu modum actionis, ut* szczypką, nie garścią bierz; *et effectum eius*: mam szczypkę soli, szczubeć; Pfötchen, Priſe; das Nehmen mit den 2 oder 3 erſten Fingern; und ſo viel man mit den Spitzen der 2 oder 3 erſten Finger nehmen kann, (ein Schmutzel, Oeſterr.); *Rg.* scip, nsctipak, (*cf Rg.* scjakka, s garść); (*Cro.* schepcsi, s końce palcowe); *Ross.* щепóмка, щепóмка. Brać co szczyptą, *Rs.* бpать что щепотью. Rozdawał im hoynie, nie szczyptą, ale całą garścią. *Gor. Dw.* 580. Ty szczyptą będziesz dawał, a ratunek boży Całą garścią do tych się nakładów przyłoży. *Zim. Siel.* 138. Ozimine garścią, iare zboża szczyptą siać trzeba. *Haur. Sk.* 11. Ty cudzego szczypty, a djabeł twego garścią. *Rys. Ad.* 66, *Rey Pſt. Uu* 3. Oni za dobra kościoła Rzymſkiego szczyptem, a Tatarzy, za ich samych i za dobra ich garścią. *Wer. Kii.* 6. Wierzcież mi, co wy nam szczypkami odeymuiecie, djabeł wam garścią odbierze. *Dambr.* 593. Szczypta, *pugillus*, zawiera w sobie tyle, ile trzema palcami obiąć można. *Krup.* 5, 235. Każdego proszku tego weź po szczypcie, to iest, co możesz we dwa palce wziąć. *Syr.* 780. Szczypta soli. *Pot. Syl.* 174. Szczyptę do szczypty ręka niech coraz przykłada, A tak z maley gromadki srobi się gromada. *Min. Ryt.* 4, 178. Kilka szczypci tabaki w tobakierkę mi wsypał. *Teatr* 21, 115, *sznupka*, niuch tabaki; *Ross.* щепóтка, eine Priſe Tabak.

SZCZYPLIWY, SZCZYPNY, -a, -e, szczypiący, szczypawy, *Rs.* кóлкiй; kneipend, beiſsend. Snadno i te szczypliwe wyziewy pokona. *Przyb. Milt.* 42. (*SZCZYPNICA, *ob.* szczepnica). SZCZYPNOŚĆ, -ści, *ż.*, gryzienie, gryźliwość, przymiot szczypania, *Rs.* кóлкость, das Beiſsen, Kneipen, das Biſsige. Gwoździki kramne maią w sobie szczypność albo kąsanie ostre. *Sien.* 74. *SZCZYPOTKANY wiersz musiałem pisać na cię rozgniewany. *Petr. Hor. D.*, *not.*, „uszczypliwy, łziania i sromocenia pełny". *Dudz.* 57; anzüglich, beiſsend.

Pochodz. *uszczypać*, *uszczypek*, *uszczypliwy*, *uszczypliwość*, *zaszczypek*.

SZCZYR, SZCZÉR, -u, *m.*, *Cro.* schir; *Dl.* schyur; *Rs.* хyрь, прóѣзка; *Mercurialis*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 120. Merkuryał *Ursin.*, das Bingelkraut. *Krup.* 5, 144, (*Slo.* ſtir ſkorpion). *Mercurialis masculus* to iest Szczér. *Hipp.* 20; *femina Mercurialis* SZCZYRZYCA *Ursin.*, białawiec, śrebrnik, ziobro białe, Wälſch Silberkraut. *Syr.* 316. Szczyr Włoski, *ob.* Płodzieniec. Szczér leśny, *ob.* Bożanka.

SZCZYRBATY, *ob.* Szczerbaty. SZCZYRKOTAĆ, *ob.* Szczérkać.

SZCZYRNY, SZCZYRY, *ob.* Szczéry, Szczérny. *SZCZYRWIENIAŁY, *Rey Pſt. G g* 4, szczerwieniały, *ob.* czerwienieć.

SZCZYT, -u, *m.*, *Bh.* ſſtjt, ſſcjtek, *Slo.* Eſtjt; *Crn.* shtit; *Vd.* shzit, sshit, psish, (*ob.* paiża), vſtrioga, tarsha, odnesenza, bramba, branva, (*ob.* obrona); *Cro.* schít, szhit, schitek; *Rg.* sctit, sctitich, sctitak; *Dl.* schiit; *Bs.* sctit, sctitaç, (cf. *Bs.* skùt, krilo, s łono); *Ross.* щитъ, щитокъ, щитецъ, (*Lat.* scutum, *Ital.* scudo, cf. *Germ.* ſchützen, Schutz); (cf. *Gr.* σκύτος *scutica*), puklerz, pawęża, paiż, der Schild; *Sr.* 1. naſtahwka, naſtahwa, (*ob.* nadſtawić). Dla Rapltey drzewa, zbroi, szczytu, konia przeciwko nieprzyiacielowi mężnie używał. *Orzech. Tar.* 119. U ołtarza podawano znaki rycerſkie pana umarłego; syn iego niósł szczyt świecami oblepiony. *Orzech. Tar.* 118. - *fig. tr* To iest nasz oſtateczny szczyt. *Rey Pſt. Aa* 3, oſtatnia obrona, ucieczka, ratunek, *Ec.* защищение, защита, кровъ. Miasta będą za szczyt wszyſtkiey Ukrainy od czopowego i od poboru wszelakiego. *Weresz. Kii.* 15, zasłona. - Szczyt budynku, ſpica, wierzchołek, der Giebel eines Gebäudes. Za Jana Olbrachta Kraków od północy wieżami, blankami, szczytami obmocniono, *pinnas. Krom.* 763; Zinnen, Mauerſpitzen. Zwracią na siebie oczy wędrowników ich kościoły, tak dla wysokości swych szczytów, iako też dla rozmaitości świetnych ozdob. *N. Pam.* 11, 164. R. 1465 wieża i szczyt u kościoła S. Franciszka powątlona przez ogień się powaliła. *Biel. Sw.* 247 *b.* Nade drzwiami z szczytu kościelnego Kamień wielkością wypadł okazały. *Oaym. Sw.* 2, *Ji* 4 *b.* - Szczyt zowie się *frontispicium. Chmiel.* 1, 78. Szczyt, dach, das Dach, der Giebel. Drzewo to iest ku budowaniu bardzo pożyteczne, zwłaszcza na szczyty albo na dachy. *Cresc.* 36. Cieśla ku poſtawieniu dachu albo szczytu na domie siekiery używa. *Kosz. Kor.* 108. W tym kraiu budowania szczytów, ani krycia żadnego nie maią. *Warg. Radz.* 56. Zboża w kodole, aby do samego nie dokładać szczytu. *Haur. Sk.* 19. We wsi, w domeczku małym, w folwarkowym szczycie, Nayszczęśliwsze życie. *Gaw. Siel.* 357. Jaskołka lepi sobie gniazdo wśrzod mego szczytu. *Anakr.* 40. Równo tu sługa z panem obdarzony; Nie mogą większey odnosić pociechy Blaszane szczyty nad słomiane ſtrzechy. *Pot. Syl.* 465; *Rg.* primiti pod svoj sctit albo krilo, s do domu swego, pod swóy dach czyli szczyt przyiąć. - Szczyt, naywyższy punkt, wierzch, ſtopień, der höchſte Wipfel, der höchſte Punct, *phys. et moral.* Nad morsem wierzch wysoki, w szczyt ieden zemknięty, Ku wodom pod drzewami ſtoi przyſklepiony, *apicem collectus in unum. Zebr. Ow.* 544. Szczyt górny zowie się punkt nayznaczniieyszy gór wyniosłości. *Miar. Mscr.*, Rücken des Gebirges. Powieś ten puklerz na szczycie drzewa. *Kraz. Cſſ. B* 5 *b.* Na naywyższy szczyt honorów się posunął. *Tr.*, ſtopień). - §. szczyt, zaszczyt, ozdoba, Würde, Zierde, Ehre. Jerzy Struś był prawie wieku mego szczytem kraiów Polſkich. *Papr. Rys.* 542. - §. Szczyt w mierzaniu korcem, czubek na korcu, wierzch brzegi korcowe przechodzący. *Tr.*, *Slo.* ščtica; *Hg.* üstök; der Berg, der Haufen, auf dem Getreidescheffel. Szczyt z korca ſtrychować. *Tr.* Szczytem mierzyć, nie ſtrychuiąc ſtrychulcem, gehäuft, ohne mit dem

dem Streichholze abzuſtreichen. *Tr.* SZCZYTNIK, - a, *m.*, co ſzczyty robi, *Rag.* scitâr *scutarius*, *Ital.* scudajo, scudiero; *Cro.* szhitnik, schitar; der Schildmacher, Schildverkäufer; *Eccl.* щитопродавецъ. (*Vind.* shzhitnik *ſtabularius*, *ob.* szczyt, ſ dach). Szczytnik, ſ *SZCZYTONOSZ, - a, *m.*, zbroyny ſzczytem, tarczownik, *Bh.* ſſtitonoſý; *Cro.* schitonoszecz; *Rg.* sctijtnik; *Rs.* щитоносецъ, щитникъ. SZCZYTNY, SZCZYTOWY, - a, - e, od szczytu, Schilds; *Rs.* щитный. Pochodz. *szczycić*, *zaszczyt*, *zaszczycić*.

SZCZYZORYK, *ob.* Scyzoryk. *SZECHAR, *ob.* *Sykar. SZEDŁ, *ob.* Jść. *SZEDŁAK, *ob.* Siodłak. SZEDOWAĆ, *ob.* Szeydować. SZEDWASER, *ob.* Serwaser.

SZEDZIĆ, SĘDZIĆ, SZADZIĆ *cz. ndk.*, *Sr.* 1. ſchędźiwu; ſzadzią okrywać, oszedziałym czynić, ſrzenić, oſrzeniać, mit Reif bedecken, bereifen, *pr. et tr.* Już mu ſkronie wiek szędzi. *Morszt.* 51, siwi. SZEDZIEĆ, *ob.* Szadzieć. SZEDZIWY, SZĘDZIWY, SĘDZIWY, - a, - e, *Bh.* ſſedziwy; *Slo.* ſſedivý; *Sr.* 1. ſchędźiwé; *Cro.* ſzéd; *Dl.* szijd; *Rg.* sjed, *Comp.* sjeghi; *Bs.* sid, sjid; *Bc.* сѣдимый; *Rs.* сѣдый; oszedziały, siwy, bereift, grau. Liliia szedziwa. *Otw. Ow.* 488. Wilcy szedziwi. *ib.* 282. Włos szedziwy, siwy, graues Haar. Leciwemu człowiekowi sędziwy włos spokoynie siedzieć każe. *Gor. Dw.* 92, *Petr. Et.* 282. Starców szedziwych i dziatki powyścinali. *Gwag.* 230. - §. Szedziwy, ſtary, alt, bejahrt. Powſtaway przed człowiekiem szedziwym, a miéy w poczciwości ſtarca. *Radz. Levit.* 19, 32. Sędziwy był zakonnik, co i z kroku leniwego i z siwych włosów wydawało się. *Kras. Pod.* 2, 148. W dziecinnych iego leciech znać było sędziwe Obycsaie, poſtępki ſkromne, wſtrzemięźliwe. *Min. Ryt.* 3, 3, *Bh.* Sſediwec sędziwy człowiek, *sędziwiec, siwiec. SZEDZIWOŚĆ, SZĘDZIWOŚĆ, SĘDZIWOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* ſſediwoſt; *Sr.* 1. ſchędźiwoſći; *Rs.* сѣдость; siwość, siwy włos, ſtarość, Grauheit, graues Haar, Alter. Parki u nóg Plutona przed tronem padłszy, włosy siwe i sędziwość posłały. *Zab.* 15, 8 *Kniaź.* Doprowadzicie szedziwość moię z boleścią do piekłów. *Leop. Genes.* 42, 38, *Radz. Genes.* 44, 29, *Bud. ib.* Do szedziwości przyszedł i wyrównał lata przodków swoich. *Otw. Ow.* 656. Późna sędziwość wiek wszyſtkich siwiła. *Mon.* 71, 716. Nie wieku, ale obyczaiów sędziwość poważna. *Fr. Ad.* 12. SZEDZIZNA, SĘDZIELIZNA, - y, ż., SĘDZIOŁ, - u, *m.*, *Bh.* ſſediny; *Slo.* ſſediny, ſſedivé właſy; *Bs.* sidina, bilochja od vlasi *canities*; *Bs.* sidine, sjedene, vlasi bili; *Rg.* sjedine; *Dl.* szidine; *Cro.* szedina *pilus canus*; *Rs.* сѣдина, сѣдизна; szadź, oszedziałość, oſrzeniałość, siwizna, Reif, Bereiftheit, Grauheit. Z czyiego żywota wychodzi mróz, a kto rodzi szedzisznę? *Radz. Job.* 38, 29. Onego czasu, gdy Zefir cieplawy Sędziołły zmiatał i odmładzał trawy ... *Zab.* 15, 275 *Trębi.*, *not.* „sędziołł, sędzielizna. *idem*".

SZEFELIN, SZAFELIN, - u, *m.*, włócznia. oszczep, rohatyna, der Wurfſpieß, die Lanze, der Spieß, der Speer. Szafelin, krótsze drzewo żołnierſkie z grotem trzygranym. *Mącz. Pilum*; szefelin abo rohatyna Rzymſkiego żołnierſtwa, których pociſkiem przeciw nieprzyiacielowi używali. *Mącz.* Skoczą do siebie; naprzód szefeliny miały Robotę, ugadzaiąc, gdzieby bok otwarty od tarczy. *Sim. Siel.* 44. Na Turczyny konia osiadł, i zbroie włożył z szefeliny. *Biel. S. M. B* 2 *b*, *et B.* 3. Pachołę z szefelinem za królem na koniu ſtał. *Gor. Dz.* 50; *Bielſk.* 561. Należli Saula śpiącego, a szeffelin wetkniony w ziemię u głowy iego. *Leop.* 1 *Reg.* 26, 7. J szefeliny nasze rdzą rudawą ſtrawi, i ziemna bótwiałość plugawą. *Paszk. bell. B* 4. SZEFELNIK, SZAFELNIK, - a, *m.*, szefelinem zbroyny, ein Spießträger, Lanzenträger. *Pilani*, rohatnicy, szafelniey. *Mącz.*

*SZEFERGRYN, *ob.* Kléy.

*SZEKAMBET, - u, *m.*, *Persic.*, czaprak z litéy materyi, dłuższy od mitiuka, a krótszy od dywdyku. *Czrt. Mscr.*, eine Art Schabracken.

SZEKŁAK, *ob.* Szakłak.

SZELĄG, - a, *m.*, (*Rs.* шéлегъ, ſ liczman), pieniądz ieden z naymnieyszych, *Vd.* shileng, shkiln; der Schilling, (*de etym. v.* Abl(g.). W różnych czasach, różnie wartał; R. 1368 ieden szeląg = 12 gr. Polſk. R. 1451 = groszy 11. R. 1496 = gr. 6. R. 1598 = gr. 3. R. 1620 = gr. 1 1/2. R. 1650 = gr. 1. *Oſtr. Pr. C.* 2, 300. Potym szczéromiedziane bez żadnego pobielenia szelągi były kowane, dla ubóſtwa. *Star. Mon. A.* 3. Dwa szelągi, = ieden grosz Polſki. *Ld.* Na oſtatek trzy szelągi, = ieden grosz. *X. Kam.* Podjezdka iednym funtem, t. i. dwudziestą szelągów płacą. *Szczerb Sax.* 453. - (cf. *szepszeląg). - §. Szeląg, symbol naymnieyszéy wartości, = halerz, babka, kwartnik, die kleinſte Münze, der kleinſte Werth. Co nam po szelągach, kiedy czerwonych złotych hukiem mamy? *Teatr* 7 *c*, 7. Co mi potym, że w złocie, kiedy nie mam sławy, Wolę ia z lichym słynąć szelągiem. *Zab.* 13, 417. J po szelągu wiele się nabierze. *Bratk. O* 2, po trosze; szczyptę do szczypty). Już co za to, i szelągabym nie dał. *Teatr* 21, 142, i złamanéy babkibym nie dał). Za szeląg nie ma rozsądku. *Teatr* 23, 25. Rozumu nie znaydziesz w nim i za dwa szelągi. *Zab.* 16, 355. Nie wziął od nikogo szeląga złamanego. *Star. Zad. D*, by naymnieyszéy rzeczy). Woli się za szeląg albo za grosz dać ukrzyżować, aniżeliby go miał udzielić ubogiemu. *Glicz. Wych. M* 2 *b*. Do szeląga zgrany. *Teatr* 15, 54, do oſtatniego grosza, ze szczętem). Pieniądze mu co do szeląga oddałem. *Kras. Pod.* 2, 145. Znaiomy tu, iak zły szeląg. *Teatr* 51 *b*, 12, *ib.* 10, 81, cf. zły a fałszywy kwartnik. *Rey Pſt. Uu* 2. Podła, marna rzecz, przyłożywszy szeląg, będzie żemła. *Cn. Ad.* 875. - Bez szeląga, bez grosza, bez pieniędzy, goły iak Turecki święty, ohne einen Heller. Będąc bez szeląga, nie ma sposobu do życia. *Teatr* 31 *b*, 13. SZELĄGOWY, SZELĘŻNY, - a, - e, od szeląga, Schillings-. Na małych szelągowych miseczkach poſtawić przed każdym ulem sytę. *Kącz. Pas.* 15, szeląg kosztuiących, wartaiących po szelągu, die einen Schilling koſten. Szelężna w kruchcie baba. *Zał. Zb.* 2, *praef.*, szelągi zbierająca). SZELĘŻNE *Subſt.*, podatek szelężny, Abgabe, Steuer, Trankſteuer. Czopowego i szelężnego płaci się dziesiąty grosz czyſtego zyſku z propinacyi. *Vol. Leg.* 5, 135, *et* 144, *Skrzet. P. P.* 1, 365. SZELĄŻEK, - żka, *m.*, *dem. nom.* szeląg, ein kleiner Schilling. Na drogę ni szelążka, Ani weźmiesz pieniążka. *Brud. Oſt. A* 4. - §. *Botan.* Szelążek, *rhinanthus*, rodzay rośliny nieużyteczny i bardzo w polach naprzykrzony. *Kluk Dyk.* 3, 15, Hahnenkamm, ein Unkraut; *Ross.* клоповъ. SZELĄŻKO-

Digitized by Google

WATY, -a, -e, -o *adv.*, na kształt szeląźka, wie ein kleiner Schilling. *Orbicularis*, talerzkowaty, szeląźkowaty. *Perz. Cyr.* 1, 174, in kleinen Scheibchen.

SZELBĄG, SZELBLĄG, -u, *m*, SZELBĄKI *plur.*, w kuchni szafa z rzędami do postawienia statków kuchennych, der Küchentisch, die Topfbreter in der Küche; *Vd.* skledajak, skledník; *Rg.* pohrana; *Cro.* poszudische, zdélnyak; *Rs.* посудникъ, стольникъ (cf sędy, cf. stoyka); *Es.* сосудохранилище, сосудохранительница. - §. szafa czyli skrzynia do spania, srlabank, ein Schlaftisch, eine Schlafbank. *Tr.*

SZELEŚCIĆ, szeleści, *et* szeleszcze, *med. ndk.*, szeleść wydawać, brzęczeć, (*Hg.* szeleście *ventus*), rauschen, ein Geräusch machen. Szumią wichry szalone, Szeleszczą listki strwożone. *Dar. Lot* 11. Wiatr szeleści po gałąskach *Kras. Liſt* 2, 152. Liścia szeleszczą, wiatr kiedy zahuczy. *Kras. Off G b.* Wyszli nad brzeg strumienia, co w cichey dolinie P zerzyna gay wierzbowy, i szeleszcząc płynie. *Chod. Gesn.* 47 Upada (rycerz), zbroia dźwiękiem żałobnym szeleszcze. Zwycięzca zaś tak z niego natrząsa się ieszcze... *Dmoch. Fl.* 2, 17. Brzęczą stalne kostury, szeleszczą łąń uchy. *Pot. Arg.* 81. Świetną szatą szeleści, choć mu nie przystoi. *Bach. Ep.* 42, *Przyb. Milt.* 372. SZELEST, -u, *m.*, brzęczenie, szmer, das Rauschen. Szelest liściany. *Zab.* 14, 241 *Szym.* Szelest listka wiatrem porussonego trwoży was *Zab.* 15, 288, *Teatr* 37, 214. Wchodzi z takim szelestem, iakby szło za nim sto koni. *Boh. Kom.* 2, 242 SZELESTNY, -a, -e, szeleszczący, szmer czyniący, rauchend, Geräusch machend. Jędza skrzydła wężami szelestne spuściwszy, Ku piekłu się udała, niebo opuściwszy *A Kch. W* 200.

SZELĘŻNY, *ob* Szelągowy. SZELĘŻYSKO, -a, *n.*, paskudny szeląg, ein häßlicher Schilling. Te szelężyska na lepszą trzeba przemienić monetę. *Haur Sk.* 90

SZELIGA, *herb*, księżyc rogami do góry, w środku iego krzyż kawalerſk; na helmie ogon pawi. *Kurop.* 3, 51, ein gewiſſes Wappen, (*Rs* шеляга drążek kruscowy).

SZELINA, SELINA, -y, *ż.*, bór, gay, ein dicker Wald, (*diſting* Szczelina). Szelina, *lucus. Zebr. Ow.* 163. Jdą iuż w onę drogę po gęstéy szelinie, Upatruiąc gdzie prościey, znacząc po chrościnie. *Rey Wiz.* 22 *b.* Błota tam były szerokie przy szelinie gęstéy. *Papr. Gn.* 91. Słowik w selinach, gdy zorza zakwita, Gardłeczkiem rannym młodą wiosnę wita. *Zim. Siel* 339. W towarzyſtwie Dyany rzucił sieci przy gęstéy szelinie, Trzymaiąc parę chartów na smyczy w chrościnie. *Zbyl. Zyw. B* 3. Lepszéy rozkoszy używa, co sobie w ciepłéy izbie siedzi, niż ten, co po szelinie biega, sam nie wie czego szuka, a okiść mu za szyię pada. *Rey Zw.* 67, co po borach polnie, *ob.* szelinarz). Z ciemnych szelin i krzewiſtéy łozy Zażenia w kupę rozbłąkane kozy. *Zab.* 9, 17. Huk i krzyk po szelinie, po szerokich polach. *Stryik.* 684. Pierzchnęli po szelinie, *ib.* 596. Porażeni po lasach i gęſtych szelinach ucieczką zdrowie swoie szczycili. *Stryik.* 698. Góry skaczą, padoły kleszczą i doliny, Lasy śpiewaią i gęste szeliny. *Zim. Siel.* 182. Tak się zwierz nie nawinie, Ani w Apulſkiéy szelinie, Ani w kraiu Maurytańſkim. *Hor.* 1, 110 *Kniaź.* Piękne drzewo między drobną szeliną stoiące. *Rey Zw.* 143 *b*, między chróſtem, gąszczem, im Dickigt. SZELINARZ, -a, *m.*, co po szelinie biega, wiatru szuka, poluie, myśliwiec próżniak, ein Buſchjäger, Waldſtreicher. Rezważay człowiek podobien ieſt piękaemu drzewu między drobną szeliną ſtoiącemu, na ktorym się i ptacy gnieżdżą, i pszczoły osiadaią, i pod nim się zwierzęta chłodzą, i na wiele rzeczy przygodzić się może; ale nasi *szelinarze* i niczemu się nie godzą, i w niwecz się obracaią. *Rey Zw.* 143 *b.*

SZELKA, *ob.* Szla, Śla.

SZELMA, -y, *m. et ż.*, *Bh.* ſſelma, (2. *beſtia*), ſſelmicka, (praſſelma arcyszelma, wierutny); *Sor.* 1. *et* 2. ſchelma; *Vd.* shelm, deup, tat; *Rs.* шелма, бездѣльникъ, бездѣльница, плутъ, плутѣцъ, плутяга, плутишка, плутище, плутовка; *Ger.* der Schelm (im ärgſten Sinne), *Angl.* ſkellun, *Jsl. et Suec.* ſkelm); s oszuk, der Betrüger. Ty szelmo i mnie szelmą chcesz uczynić. *Jabł. Ez.* 141. *Slo.* ge wiſſiwaná, prefukaná ſelma wiertny szelma. *Slo.* čim watſi ſelma, tim lepſe ſcieſi. *Sr.* 2. wětſchi ſchelma, wětſcha glúka, im większy szelma, tym większe szczęście miewa. *Slo.* gaki ge kdo ſelma, tak teſ i o druhich miſli, cf. kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca. *Slo.* tak Pan Boh ſelmom trefa, abi ſa huncwuti karhali, cf. karanie iednego poprawa dziesiątego. (*Monſtrum* po Czesku szelma. *Klon. Wor.* 75). SZELMOWAĆ kogo *cz. ndk.*, bezecnym go czynić, czy pozbawiać. *Tr.*, bezecnić, (cf oberznąć nos, uszy), einen ehrlich, zum Schelme machen; cf. szkalować. SZELMOWSKI, -a, -ie, -o *adv.*, iak szelma, ſchelmiſch, ſpitzbübiſch, niedbałträchtig, (im ärgſten Sinne); *Bh.* ſſelmowſky; *Sr.* 2. ſchelmoſki *Vd.* slepeshki, tatinski, tatouski, kradorad, (złodzieyſki). *Rs.* плутовскій, плутоватый, бездѣльническій. Proszę o mnie tik szelmowſko nie dyskurować. *Mo.* 74, 44, tak bezecnie, szkaradnie. SZELMOWSTWO, -a, *n.*, postępowanie szelmowſkie, Schelmerey, Schurkerey, ſchelmiſches, ſchurkiſches Verfahren; *Bh.* ſſelmowſtwj; *Sr.* 2. ſchelmareya, ſchelmſchtuka; *Vd.* tatnina, tatinſtvu, tatvina, tatnia; *Ross.* плутовство, плутня, бездѣльничество, s *SZELMSZTUK, -u, *m.*, żywcem z *Niem.* das Schelmenſtück. Szelmsztukiem narabiania ślepiłeś proſtaki. *Klon. Wor.* 67, frantoſtwem, oszuſtwem). Szelmowſtwa robić, *Rs.* плутовать, плутовáться, бездѣльничать, избездѣльничáться, ошпильничáться.

SZEMIĘGA, -i, *m. et ż.*, n. p. A póydziesz-że ty szmięgo! *Teatr* 12, 37, *ob.* ciemięga).

*SZEMKA, -i, *ż.*, n. p. Od muchaieru, szemki iedwabney farby, przednieyszego i podleyszego, od sztuki gr. 15. *Vol. Leg.* 4, 358.

SZEMLE, *plur.*, w górnictwie, drewna miech kowalſki łańcuchem rozciągaiące, *Germ.* die Schämelſchenkel, Hölzer an der Kette, die den Blasbalg aufziehen. *Tr.*

SZEMR, -u *m.* szemranie, mruczenie, mamranie, gwar cichy, szmer markotny niezkontentowanego, *Es.* sgjamor; *Cr.* memranye; das Murren. W szemrach bunt począł łaiać Moyżesza; ten znosił skargi, szemry i pogłoski. *Leszcz. H. P.* 116. Za szemr przeciw Moyżeszowi połknęła Datana ziemia rozgniewana. *Kul. Her.* 52. Słowa z ust iego iako miód płynęły, Na które wszystkie szemry zamilknęły. *Auszp.* 13. Szemry świeżego zdroia, *Przyb. Milt.* 112. Straszliwe się poświſty zewsząd słyszeć daią, Bliskie kniei długim się szemrem odzywaią. *Przyb. Luz.* 10. SZEMRAĆ,

Digitized by Google

szemrał, szemrre, szemrzę *med. ndk.*, mamrzeć, mamrać, marmotać, mruczeć, markotać, *Bs.* sgjamoriti, sgjuberiti, rumoneti; brummen, murren. Uśmierzmy się, nie szemrzmy przeciwko bogu. *Teatr* 9 *c*, 27. Taka iego wola, słuchay a nie szemray. *Stas, Num.* 2, 127. Potrafię tę boleść znieść bez szemrania. *Teatr* 39, 320. Ma zwyczay, na krzyż leżąc, pacierze szemrać. *Rey Pſt. A a* 2. Ci szemrzący nie byli z liczby bogomyślnością bawiących się zakonników. *Boh. djab.* 3, 192. SZEMRACZ, - a, *m.*, *murmurator. Mącz.*, der Murrer, Brummer. Obmówcy i szemracze lżą pany swoie. *St. Dz.* 331. Abyś nie był niepotrzebnym szemraczem, a wielomównym. *Rey Pſt. Z* 2. SZEMRANINA, - y, *ż.*, szemranie, markotanie, das Gemurre, das Murren. Wnet się rzuci między nich szemranina cicha, Także to zawsze nasza kondycya licha! *Bard. Luk.* 7, *et* 174. Nie ieſt wrzaſk, tylko co szemranina głucha, Jaka z morza pochodzi, kto z daleka słucha. *Zebr. Ow.* 295, *paruae murmura vocis.* SZEMRLIWY, - a, - e, szemrzący, skłonny do szemrania, zum Murren geneigt, mürriſch. Na puszczy wystarczała szemrliwey ona manna tłuszczy. *Chodk. Koſt.* 19. Znak szemrliwych a skrzętnych synów Izraelskich. 1 *Leop. Num.* 17.

SZENDOWAĆ *cz. ndk.*, w hucie ſklanéy, kiedy ſkło gorące proſto z pieca w wodę się wrzuca, aby się popadało w sztuki. *Terz. Sił.* 36, heiſſes Glas ins Waſſer werfen, daß es in Stücke zerfällt.

SZENIEC, - ńca, *m.*, narzędzie zduna, którym gładzi swoię robotę. *Mag. Mscr.*, das Glattholz der Töpfer.

SZEPC, - u, *m.*, piwo Wrocławſkie nie mnieyszéy dobroci od Hamburſkiego piwa. *Syr.* 947, ein Bier, das in Breslau gebraut wird, der Schepſ. Adlg. Piwo szepc z naszych pszenic i ięczmieniów. *Goſt. Gor.* 106.

SZEPCE, *oo.* Szepnąć. SZEPIETLIWY, SZEPIETLAWY, - a, - e, SZEPIETLIWIE *aav.*, *Bh.* ſſeplawy; *Slo.* ſſeplawý, ſſeptlawý; *Hg.* süvóltó; *Rs.* шепелявый; szepluniący, liſpelnd. Szepetlawe słowa. *Mon.* 72, 423. Szepietliwie mowimy Saul, ale powinno być Szaul. *Bud.* 1 *Sam.* 9, 2. SZEPIETLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, wada szeplunienia, das Liſpeln, Gelispele: *Rs.* шепелявость. SZEPIELAK, SZEPIOŁ SZEPLENIUCH, - a, *m.*, SZEPLUN, - ia. *m.*, SZEPIOŁKA, SZEPIOTKA, - i, *m.*, *Vind.* shepetauz, mumlauz, seslauz, shlekodrazh, shleikoviz; *Crn.* kudraviz: *Hg* selyp; *Cro.* ſ'viſztav (cf. świſtacz); *Rs.* шепелявый, шепелявый, шепелявый шепелявый; co szepluni der Liſpeler, einer, der liſpelt *Blaesus*, który nie może wymawiać słów, szepielak niektórzy mówią. *Mącz.* Człowiek może przełamać trudność swego ięzyka, i z szepleniucha uczynić się mówcą, wybitnie z ust swoich wydaiącym dźwięk każdego słowa. *Mon.* 71, 275. Bolesław, Margrabia Morawſki, nazwany szepiotka, to ieſt, który mówiąc szepluni. *Nar. Hiſt.* 4, 310. Na panicza mówią, że mądry, mowny, mężny, choć głupi, szepioł, pieszczoch. *Pot. Arg.* 401. Szepiołka bywa zdradny. *Haur Sk.* 178. SZEPLUNKA, SZEPIOTKA, - i, *ż.*, która szepluni, die Liſplerinn. *Rs.* шепелявка. SZEPLUNIĆ, SZEPLENIĆ *med. ndl.*, *Slo.* ſſepljim gas zębem; *Sr.* 2. ſchüllerijch; *Vd.* shepetati. shellati, mumlati, shlekodrati, shleikati, seslati, sislati, snalati; *Cro.* s'viſtam (cf. świszczeć); *Hg.* selypegek; *Rs.* шепелявить *et* шепелявить, шепелявлю, шамшить; *Eccl.* шепчу, шепчешь; *Germ.* liſpeln. *Multi, sed falso intelligunt vocem* szepluić *de eo, qui* ſ *usurpat in illis vocibus, in quibus* ſz *poni debet, dicens* sary *pro* szary; *sed blaesitas non eſt vitium pronuntiationis arbitrarium, sed connaturale, quod vix unquam corrigi poteſt, et consiſtit in eo, quando quis* ſ *etiam simplex,* (*et eadem ratio de vicino* cz), *anserino sono et quasi flatu labiorum, apposita dentibus lingua, aut exserta, pronuntiat. Cn. Th.* 1112. Nie seplunię - *é*, oto nie seplunię! *Cn. Ad.* 644, prząc się czego, wydaie się, *vitium negare conans, eo ipso illud magis prodit*; *cf. Hbr.* Szybolet, sybolet. *Bibl. Gd. Judic.* 12, 6). Mazurowie iednego z Polakami ięzyka, ieno nieco szepluniąc używaią. *Gwag.* 205. Kazimierz Wielki szeplunił trochę. *Biel.* 202. Jakoby się dopiero mówić nauczała, Tak w ten czas szeplenila, tak się zaiąkała. *Pet. Arg.* 353. Ucięte słowa wzdychaniem przerywa; iuż nie mówi, lecz szepleni. *Pot. Syl.* 279. SZEPNĄĆ *czyn. idntl.*, Szeptać, - ał, szepce *ndk.*, *Bh.* ſſeptati, ćati, ćam; *Sr.* 1. ſchepatam, ſchepnú; *Crn.* shèpetâm, shèmlam, shumlam; *Vd.* shepetati, shebetati, shumlati, mumlati, mermrati; *Cro.* septati, sepchem, prissepnuti, prissepchújem, sépchem; *Hg.* súgok; *Rag.* scjeptatti, poscjaptatti; *Bs.* scjaptati, mrmljgljati, govoriti iz meghju zubi, po lako govoriti; *Ross.* шепнуть, шепнать, пришепнывать; *Eccl.* ушепчю; cicho do ucha powiadać, poszeptywać drugiemu, flüſtern, ziſcheln, zuflüſtern, ins Ohr raunen. Z tyłu będę We Panu do ucha szeptał. *Teatr* 8 *c*, 62, von hinten zuflüſtern, einblaſen. *Teatr* 6 *b*, 47. Część kiwaniem głucho Daie mi znać, czego chce, a część szepce w ucho. *Otw. Ow.* 131. Zła tam otucha, gdzie szepcą do ucha. *Rys. Ad.* 78, między sobą sza sza sza. *Teatr* 22 *b*, 107). Igraszka szeptanego. *Zabł. Zb.* 2, *praef.*, ein Spiel, wobey man jemanden ins Ohr flüſtert. Śmieszna ieſt rzecz, ścianom to rzeczy szeptać, które do ludu należą. *Zygr. Papr.* 199. Kościoł pierwszy głosem teſtament Pański czytał, a nie szeptał go. *ib.* 198. Szeptane mszy gwałci wieczerzą świętą. *ib.* 197. - Szeptać, półgłoſkiem mówić, mruczeć o czym, szemrzeć, ziſchen, flüſtern, leiſe reden, murmeln. Zacząli naprzód szeptać, potym i głośno mówić na swoich ſtarszych. *Kłok.* 27. O woynie szeptali. *Warg. Cez.* 213. Kto na się co czuie, mniema, aby o nim wszyscy szeptali. *Rey Zw.* 51 *b*. Wszyscy o tobie szepcą, a ty nie dbasz; wszyscy cię szacuią z onych sprosnych poſtaw i obyczaiów twoich. *Rey Zw.* 69 *b*. Końſkim nogom, szeptaney powieści, kupieckim zalotom, opatrznie trzeba wierzyć *Rys. Ad.* 32. Szeptania i szegnawania chorób są kuglarſtwem. *Perz. Lek.* 212. - *Allegor.* Tak mi często myśl ſkrytą szeptała. *Paſt. F.* 227, przeczuwałem). Serce szeptało mi, że bóg ieſt dobrym. *Stas. Num.* 2, 117. Kiedy miłość szepce, rozum milczeć musi. *Teatr* 1, 11. - *fig. tr.* woda szepce, szemrze, szeleści, das Waſſer rauſcht, flüſtert. Strumyki szepcące, mówne ptaszyny. *Zab.* 12, 10. Wdzięczne wód szeptania. Wdzięczne zdroiów gadania. *Groch. W.* 352. - §. *szeptawać się *recipr.*, *n. p.* Ni ocz nie pytali, iedno iż się trwożyli, iedno iż się szeptawali. *Rey Pſt. x* 6, szeptem z sobą się znosili co robić? - (*SZEPSZELĄG, - a, *m.*, na przykł. Jeśliby kto przed ławnikami sprawę miał, około uczynienia daru, powinien dać

Digitized by Google

szepszeląg, który ławnicy za pamiętne wezmą. *Szczerb. Sax.* 207, z Niem Schöppenschilling, nagroda ławnikom). Położyć pamiętnego szepszeląg *ib.* 356. Przysiężnik pieniądze i szepszelągi bierze względem u zędu. *ib.* 206). - - SZEPT, - u, *m.*, szeptanie, co szepną, *Bh.* ſſept; *Sr.* 1. ſchept; *Vd.* shepetanje; *Rg.* scjapat; *Cro.* sheptanye; *Rs.* шепотъ, шопотъ, шепотня; das Flüſtern, Geflüſtere. Ciche do ucha szepty. *Mon.* 67, 387. W tym ciche szepty pokoy napełniły, Jakby coś chciano królowi powiedzieć. *Auszp.* 33, szmer). Moie szepty ięzykiem wypowiada głośnym *Otw. Ow.* 294. Lepiéy, że kawaler w przytomności rodziców z panną rozmawia, niż pokątne szepty. *Teatr* 28 *b*, 86. Szeptem, szepcąc, *Ross.* шепотомъ, шопотомъ, flüſternd. SZEPTARZ, SZEPTUCH, - a, *m.*, który szepce, der Flüſterer, Einblaſer; *Sr.* 1. ſchepťacz, vſiſchepťwar; *Cro.* septavöcz, s'eptavecz, prisseptàvecz; *Hg.* suttogó; *Rg.* scjaptavaz, poscjaptavaz; *Rs.* шепотникъ; *Ec.* ушникъ, шепотникъ (cf. zausznik). Mądra kobieta uszy zamknie przed szeptarzami i szemraczami. *Zab.* 11, 532. Szeptuchowie nauczą się zakonu. *Leop. Jes.* 29, 24.

SZERBCZYZNA, SZEREBCZYZNA, SZEREPCZYZNA, *ob.* Sierpszczyzna.

SZERCHLA, - i, *f.*, koźlista na owcy wełna. *Korr. Gaz. Warsz.*, ziegenhaarige, ſchlechte Schafwolle. SZERCHLOWATY, - a, - e, - o *adverb.*, z szerchlą, z wełną koźlistą, n. p. szerchlowata owca. *Gaz. Warsz.*, ziegenhaarig.

SZEREG, - u, *m.*, *SZEREĘG (*Dudz.* 29), (*Crn.* shara, z rodzay, płeć; *Cro.* séreg, s'ereg, z rota żołnierzy, *Cro.* shereg, z horda, cf. *Cro.* sérg, z serżant, cf. *Germ.* Sörgel; *Hg.* sereg *exercitus, legio, caterua, cohors, phalanx*; *Dl.* sereg; cf. *Hg.* szer *series*); *Rs.* шеренга, чередa; *Ec.* чредà (cf. trzoda); (cf. *Lat.* series, *Jt.* schiera, cf. *Hebr.* שורה *series vitium*, *Chald.* שיר schejar, *exercitus*). Szereg, rząd, *Ec.* ιαρycb, die Reihe, das Glied. Szereg iest rząd ludzi ieden przy drugim ſtoiących. *Łęſk.* 2, 210. Rzędem przeczym iść, ławą, szeregiem, *ordine transverso dispositi. Cn. Th.* 969. Szeregami, *Rs.* поперéножно, glidami, gleytami. Z przedniey-szemi monachami świata, w iednym szeregu chodzi. *Psalmod.* 14, w iednym rzędzie, w iedney randze). - *Math.* Szereg liczb. *Alg. Nar.* 270, *Sniad. Alg.* 1, 108. - *NB.* Szereg, *plerumque usurpatur de hominibus*; rząd *de hominibus et rebus ordine dispositis.* - *§. Rzekł Piłat: macie sobie pozwolony Odemnie *szerek, do ſtraży gotowy Żołnierzów Rzymſkich, dobrze uzbroiony. *Odym. Sw.* 2, *K k 4 b*, rotę żołnierzy. SZEREGOWAĆ *cz. ndk.*, w szeregi rozſtawiać, *Jt.* schierare, in Glieder ſtellen. Szeregować żołnierzy. *Tr.* - §. *intransit.* szeregować, służyć w woyſku za szeregowego czyli pocztowego. *X. Kam.*, als gemeiner Cavalleriſt dienen. SZEREGOWY, - a, - e, od szeregu, Reihe-, Glied-, *Subſt.* Szeregowy, - ego, *m.*, z SZEREGOWIEC, - wca, *m.*, n. p. Płatna kawalerya składała się z towarzyszów, pocztowych czyli szeregowych, i łusaków. *Czack. pr.* 1, 215, ein gemeiner Cavalleriſt.

SZEREPETKA, *ob.* Szarapatka. SZERLETAN, *ob.* Ciarlatan. SZERMIĘGA, *ob.* Siermięga.

SZERM, SZYRM, - u, *m*, (cf. *Germ. obs.* Schirm); *Suec.* ſkerm, *Bs.* sckrim, *Jtal.* scrima, scherma, *Angl.* screen, (*Vd.* sherm *agger*); mach, samach, cios, ciąg broni, *Rg.* maccia (cf. miecz); der Hieb, Zug, Strich mit dem Gliede u. ſ. w. Jednym szermem uciął głowę wołowi. *Dudz.* 61, *Cn. Th.* 378, iednym machnieniem). - *fig. tr.* proſtym szermem, po proſtu, gerade in einem fort. Artyllerya wiele nauk w sobie zamyka, i nie proſtym szermem sobie postępuie. *Arch. ded.* Proſtym szermem iedziemy do dworu. *Pot. Jow.* 150. Proſtym szyrmem pisma moie fałszem nazywasz. *Zebr. Zw.* 90. SZERMIERSKI, - a, - ie, *Bh.* ſſermýrſký; *Slo.* Sſermiérſký, ſſermýrſký; *Cro.* mechovojnichki; *Rs.* бойчеcкій; od szerm erza czyli szermowania, Fecht-, fechteriſch, gladiatoriſch. Szermierſki plac, *arena. Cn. Th.* 1112, *Crn.* shermishe, der Fechtboden; szermierſkie rzemienie, *caeſtus. Cn. Th.* 1112. Szermierſkie igrzyſka sprawować. *Warg. Wal.* 334. Nieprzyiaciel nie biie plazą, iak w szkole szermierſkiéy, ani z gałką sztychem, ale oſtrym koncerzem. *Star. Vat.* C 4, *Bard. Tr.* 58. Szermierſkie *adv.*, po szermierſku, als Fechter Art, fechteriſch. - SZERMIERSKA *Subſt.*, *scil.* Sztuka, z SZERMIERSTWO, *SZERMIRSTWO, - a, *n.*, *Bh.* ſſermýrſtwj; *Cro.* mechovojnichtvo; *Hg.* hartzolis (cf. harc); *Rg.* maccia (cf. miecz); die Fechtkunſt, fechterkunſt, *gladiatura. Cn. Th.* 1112. Jednemu się chce gospodarſtwa, drugiemu szyrmirſtwa z rozmaitych pokoków. *Rey Zw.* 12 *b.* W szermierſkiéy prozdokwał Bellerofont. *Lib. Hor.* 74. Szermierſtwo, nauka albo samo ćwiczenie i dokazywanie szermierzów. *Wied.* - *fig.* Rok 1585 był czas piſmowego o dziesięciny szermierſtwa. *Czack. pr.* 322, piśmienny woyny, Federkrieg. SZERMIERZ, - a, *m.*, *Bh.* ſſermýř, ſſerm jř, kolec (*ob.* kłoć, kolę); *Slo.* Sſermýř; *Sr.* 1. kawatjer, fechter (cf. fektyr, rubawcz (*ob.* rębacz), bédzieiçer; *Crn.* shermir, shvirkar, shvirkovt, wódéwnek; *Vd.* junak (*ob.* iunak), jenak, fehtar; *Cro.* mechobojnik; *Hg.* kardos, kardosbajnok (*ob.* kord; *Dl.* korda; *Rs.* мечебúецъ, мечебóецъ, бойцъ; *Jtal.* schermitore, schermidore; der Fechter. Rzymscy szermierze czyli wysiekacze naypodleyſi byli z ludzi; w ich igrzyſkach, na których się poiedynkiem po ſto, drugdy i więcéy par, okrutnie mieczami ſiekli, naywiękſzą mieli upodobanie Rzymianie. *Pilch. Sall.* 57 *et* 84. Szermierze, abo ci, którzy się w szrankach za kogo biią, są bezecni. *Szczerb. Sax.* 17. Z szermierzem może się każdy bronić; ale człowiek dobréy sławy szermierzem nie może być narzeczon w prawie swym. *ib.* 3. Szermierze, to ieſt, poiedynek odprawuiący, w oczach się iego bili. *St. Zyg.* 2, 280. Szermierz ćwiczył go w sztuce szermierſkiéy. *Nag. Cyc.* 21, fechtmiſtrz). Szermierze fakcyi gorącéy wyznaczone sobie od naczelników mieysca zabrali. *Uſt. I.* 1, 144, rębacze, Räufer, Schläger. Złemu szermierzowi lada co zawadzi. *Fr. Ad.* 3. SZERMOWAĆ, *SZYRMOWAĆ *intr. ndk.*, *Bh.* ſſermugi, - owati; *Slo.* ſſermyrugi; *Bs.* sckrimmati, ucitse maccem bitti; *Crn.* shvigam, shvirkam; *Rg.* maceittise; *Hg.* meghartzolok (*ob.* harcowac, kardoskodom (*ob.* kord); (*Germ. obs.* ſchirmen, ſchermen; *Suec.* ſkirma, *Jtal.* schermire, scrimare, *Gall.* escrimer; cf. Scharmützel). Szermierz dotąd ucznia swego uczy szermować, sztuki czynić, paraty wyprawiać, aż go miſtrzem oſtawi, i sam przez się będzie szkoły miewał. *Glic. Wych. O* 2, fektować, fechten. Kto szyrmuie abo miotá ramiona spracuie; pannie szyrmować nie przyſtoi. *Ocz. prz.* 43. Szermować iako szermierz, z kim, poiedynk

Digitized by Google

wać, bić się z kim, mit einem fechten. *Cn. Th.* 1112. = Szyrmować, szermować czym, machać, fechten, fuchteln mit etwas, herum ſchlagen, herum fuchteln. W chłopięcym wieku iuż ſręcznie żelazem szermował. *Pilch. Sen. liſt* 286. Gdy ręka nie szermuie, szabla sama nie biie. *Fr. Ad.* 59. Wy, co oſtrym szermuiecie grotem W gniewie Marsowym i żarliwym boiu. *Tward. Daf.* 41. Cyruliku, pomału brzytwą szermuy, byś nie zarznął w brodę. *Kchw. Fr.* 112 Bardziéy ięzykiem, niż żelazem szermuie. *Boh. Kom.* 4, 244. Nie pałaszem, nie rękoma, lecz ięzykiem szermował. *Bals. sen.* 19. Ięzykiem szermować zdolniey si, niźli orężem. *Pilch. Sall.* 194. Mógłbyś uczciwiéy swą gębą szermować. *Pim. Kan.* 105. Kto rad szermuie, ten nie wiele nabiie. *Bul. Ap.* 121, więcéy huku, niż puku). Wielomówſtwem ięzyka szermuie. *Chroſć. Job.* 42. Szermować na wiatr, *cum umbris luctari. Cn. Th.* 1112, Luftſtreiche thun. - Szermować czym, chełpliwie się popisywać czym, pokazywać się, womit breit thun Hardo ſtoiąc, a plecami i krokiem szermuiąc, woła na nich, sromocąc ich. *Stryik.* 126. Szermować szlachectwem. *Cn. Th.* 1112. Nie dayże się uwodzić tym nowotnym rozumkom, którym podobno tego potrzeba, aby *imi szyrmowali. *Rey Zw.* 9. - *aliter*; szermować czym, poterać czym, niedbale używać, nieuważnie chodzić koło czego, unbedachtſam gebrauchen, unachtſam behandeln. Prawy i wolnością ladaiako szermowali, wszyſtko sobie lekce poważaiąc. *Falib. F.* Z wodą Drużbacką, która oſtra i wapienna ieſt, szermować bezpiecznie nie trzeba. *Petr. Wod.* 13, żartować.

SZEROKI, *SZYROKI, - a, - ie, Szerszy *compar.*, Széroko, Szeroce *adv.*, Szerzéy *comp. adv.*, *Boh.* ſſiroký, *Slo.* ſiroký, ſiroki, ſirſi; *Sr.* 2. ſchiroki, ſcheroki, ſchiroko, ſchirſchi, ſchieroko; *Sr.* 2 ſchiroki, ſchuroki; *Crn.* shirok, shrok, shirshe; *Vd.* shirok, shrok, shirji; *Cro.* shirok, sirok, shirshi; *Sln.* shirok; *B.* scirok; *Rg.* scirok; *Rs.* широкій; (*cf. Gr.* ἐυρυς, *cf. Hebr.* ירח scharuah *extensus*; *cf. Ger.* ſchräge). Szeroki, (*oppos.* wązki); breit. Deſka na półłokcia szeroka. *Tr.*, wszerz). - Szeroki, nie ciasny, przeſtronny, nicht eng, weit. Do piekła szeroki dostęp. *Przyb. Milt.* 313. Szerokie wrota do piekła. *Cn. Al.* 1138. Każdemu będzie *szyroko ta fórtka otworzona. *Rey Pſt. Ss* 1, *Vd.* preshroku, po narshirjeishem, z na oścież). Z cudzéy ſkóry szerokie rzemienie kraią. *Eraz. Ob. G.* Na cudzéy ſtrawie hoyno sobie poczynaią, a z cudzéy ſkóry szerszy rzemień kraią. *Kosz. Lor.* 41 *b.* (*Vd.* shirozhka, *Cro.* szirochka szekira *ascia*, *ob.* oksza, barta). Nieco szeroki, *Rs.* широковáтый. Szukay sobie inszéy, dość - ci świat szeroki. *Tward. Daf.* 13, dość rozwarty, wielki, cf. *Ec.* necбоширóкій rozpoſtarty). Dziatki nas szeroce do koła oklękną. *Przyb. Ab.* 81. Szerokie włości. *Ryb. Ps.* 66, rozległe, wielkie, weitläuftige, große Güter. Pſkowſka Rzplta szeroko w północnych krainach panowała. *Stryik.* 703, wielkie państwo miała, große, weitläuftige Herrſchaft. Szerszy panuiesz, gdy poſkromisz żądze, Niż żebyś z Kadyx, Libii pieniądze J ziemie złączył. *Hor.* 1, 189, większe twoie państwo będzie; większym panem będziesz, du wirſt ein mächtigerer Herrſcher ſeyn, wenn . . . (*Vd.* shroka, z brzemienna, ciężarna, kobieta w ciąży; *Vd.* shroko ſtoriti, z płodu nabawić). O krótkież to słowa, ale z szerokiego serca wypuszczone. *W. Poſt. W.* 75, z głębokiego serca, aus tiefem Herzen. Krótkie słowa, ale mu długą myśl i rozrywkę szerokiéy uwagi uczyniły. *St. Zyw.* 2, 199, wielorakiéy uwagi, vieles Nachdenken. - Szeroka mowa etc., dokładna, wyszczególniaiąca, rozwlekła, umſtändlich, weitläuftig. Szerokiemi słowy matkę cieszył. *Gor. Dz.* 2. O tym szerokie hiſtorye są napisane. *Rey Pſt. D d d* 5. O inszych przypadkach iego czytay hiſtoryki szersze. *Gwag.* 201. Długosz kronikę Polſką dosyć szeroce pisał. *Biel.* 426. O czym, chcesz li szerszéy wiedzieć, czytay Diodora. *Papr. Ryc.* 2. Dosyć szeroce im o tym powiedział. *W. Poſt. Mn.* 310. O tym w ewanielii szeroce i krótko ieſt napisano. *W. Poſt. W* 195. O tym wiele proroków *szyroko opisało. *Rey Pſt. Rr* 5. Chwaląc się szerokiemi słowy dzieie swoie rozszerzał. *Kosz. Lor.* 91. - Szeroka gęba, szeroko a niewdrzymanie dochodząca, niewyparzona, ein loſes, unhöfliches, großſprecheriſches Maul. Cicho szczebiotko przeklęta, bo ci tę gębę szeroką zamknąć każe. *Teatr* 33 *b*, 27. Moie dziecię, dobrzebyś zrobiła, Gdybyś trochę szerokich uſteczek ſtuliła. *Tręb. S. M.* 26. SZEROKOBOCZNY, - a, - e, boków szerokich, breitſeitig. Starać się do chowu o świnie długie szerokoboczne i kalduniſte. *Wolszt.* 130. *SZEROKODZIOB, *SZEROKONOS, - a, *m.*, *Rs.* широконосъ, плаunоносъ, *ob.* bąk, baba, ptak, der Breitſchnabel. SZEROKONOSY, - a, - e, nosa szerokiego, breitnaſig, *Rs.* широконóсый. SZEROKOLIŚCI, - ia, - ie, SZEROKOLISTNY, SZEROKOLISTY, - a, - e, liścia czyli liſtów szerokich, n. p. **Szerokoliſty klon. *Pet. Arg.* 377, breitblätterig, *Rs.* широколи́ственный; *Ec.* шероколи́стный. Szerokoliſtne dęby. *P. Kch. Orl.* 1, 164. Owoc euforbii szerokoliściéy brózdowaney. *Jundz.* 259. SZEROKONOGI, który szerokie ſtopy ma, *pansa. Mącz.*, *Bh.* ſſirokonohý; *Crn.* shrokanog; *Cro.* sirokonog, z SZEROKOSTOPY *id.*, *Cn. Th.* 1113, breitfüßig. Tury szerokonogie. *Bzn. J.* 2. SZEROKOPIERSI, - ia, - ie, piersi szerokich, breitbrüſtig, *Ross.* грудúстый, *ob.* Gruda. *SZEROKOPLECZY, - a, - e, pleców szerokich, breitſchulterig, *Rs.* широкоплéчій, *ob.* pleczyſty. Człowiek szerokopleczy, *Rs.* широкóй. **SZEROKOWŁADNY król. *Hor.* 2, 124 *Min.*, weitherrſchend. *Lib. Hor.* 78. Oyciec Polskiego państwa szerokowładnego. *Groch. W.* 531, *et* 397. Szerokowładna Rzplta Rzymſka. *J. Kch. Dz.* 180. SZEROKOŚĆ, - ści, *f.*, *Bh. et Slo.* ſſirokoſt; *Sr.* 1. ſcherokoſcj, ſchirokoſcj; *Crn.* shirokuſt; *Vd.* shrokuſt; *Dal.* proſtor (*ob.* przeſtwor); *Rs.* широта; szerz, iedna z trzech rozciągłości brył, die Breite. Trzy cale szerokości. *Tr.* Szerokość geograficzna, odległość mieysca iakiegokolwiek ziemi od równika. *Sniad. Jeo.* 66. Gradusy szerokości geograficzney liczą się na merydyanie ku biegunowi. *Wyrw. G.* 48, może być północną albo południową. *Lęſk.* 2, 188, die geographiſche Breite. - *f.* szerokość, wielkość przeſtwor, Weitläuftigkeit, Größe, Geräumigkeit. Turcy z nikczemnych początków do takiéy szerokości państwo swoie przywiedli. *Krom.* 72. Narody te sławą, męztwem, rozumem, szerokością panowania słynęły. *Star. Ref.* 5. Jemu bóg dał opanować od granic do granic wszyſtkie *szyrokości świata tego. *Rey Pſt. Ss* 1. Szerokość oceanu między nami a tamtymi ludźmi, wedle ich mniemania, nie mogła być przebyta przemy-

Digitized by Google

słem. *Boter* 260. Niewielka szerokość, czyli wielkość czego, *Rs.* широковáмостьь. - §. *W górnictwie*: szerokość żyły, die Mächtigkeit des Ganges, odległość skały nadżylney od podżylney czyli odstęp między podżylem i nadżylem. *Mier. Mscr.* SZEROKOTWARZY, - a, - e, twarzy szerokiey, breiten Gesichts, *Rs.* широколицый, широкорожій. SZEROKOUSTY, - a, - e, ust szerokich, breitmäulig, *Ec.* широкоустый. - - (SZERSCISTY, *ob.* Siercisty. SZERSUKI, *ob.* Szorłuki. SZERSZEŃ, *ob.* Sierszeń). - - SZLEZ, SZERZA, - y, ż., *Bh.* ſſiř, ſſiřka, ſſiře, ſſiřegi, *Sr* 2. ſcéř; *Crn.* shirjava; *Vd.* shirjava, shirja; *Cro.* sirina; *Ben.* scirina, prostor; *Rg.* scirijna; *Rs.* ширь ширина; szerokość, die Breite. Dymensya względem dłuży, szerzy i głębokości. *Mon.* 76, 211. Dom wzdłuż na sto łokci a 50 na szerzą. *Leop.* 5 *Reg.* 7, 2, *ob.* Wszerz, in die Breite. Przysionek na szerzą 25 łokci. *W. Esech.* 40, 36. Droga ode wsi do wsi ma mieć 8 stop w szerzą. *Sax. Art.* 46. Kładą fleytuchy w ran otwartych szerzą. *Pot. Arg.* 677, otwor). Wyrzucili kotwy na bezdenney szerzy. *Pot. Arg.* 802. Długą szerzą kupy nieswalczone Radą młodzika były zwyciężone. *Lib. Hor.* 95. Wiosłowa szerzą, *ob.* Pióro u wiosła, das Ruderblatt, die Ruderplatte. SZERZYĆ *czynne ndk.*, *Sr.* 1. woſcherokoſcjam, ſchirim, ſchiru, *Vd.* shirjati, poshirjati; *Bs.* sciriti; *Rg.* sciriti; *Cro.* širim; (*Hg.* szerzëu, z rozszerzyciel, rozmnożyciel); *Rs.* ширить; (*cf. Hbr.* שרה *extendit, dilatavit*); rozszerzać, szerokim czynić, ausbreiten, breit machen, *phys. et tr.* Małe rzeczy szerzą. *Sk. Dz.* 710, rozciągają, powiększają, ausdehnen. Przyprowadziwszy więźnia, do krola poszedł, pokazuiąc a szerząc posługi swe, iako nie śpi, iako etc. *Gor. Dz* 78, szeroko opisuiąc, powiększaiąc, weitläuftig ausdehnen, größer machen. Bunt szerząc nieufność i boiaźń, dwoił i niszczył duch narodowy. *Ufi. K.* 2, 133, rozsiewaiąc, rozszerzaiąc, ausbreiten, ausſtreuen. Szerzył chwałę bożą. *Tward. W. D.* 196. Gdy wszelki inny naród ięzyk swóy przyrodzony miłuie, *szyrzy, krasi i polernie, czemu sam Polski naród swym gardzi i brząka, który mógłby iście obfitością i krasomową z każdym innym porównać. *Eraz.* ięz ii *b*, rozszerza, mnoży, bogaci, przysparza. - § Szerzyć się z czym, z rozwlekle o czym rozprawiać, mit etwas weitläuftig werden, umſtändlich davon handeln, reden. Zakazano, aby prokurator z rzeczą swą szerzyć się, a żałobliwemi słowy przerażać umysłów nie mógł. *Ger. Dz.* 84. Między oświadczeniami, z któremiś się szerzył, Powiedziałeś, że ... *Nieme. P. P.* 87. - *aliter*: Szérzyć się; *passive*: szerzym, większym się stać, powiększać się, rozprzestrzeniać się, ſich ausbreiten, verbreiten, vergrößern. Szérzy się wrzód. *Tr.* Znowu się szérzy zabóy srogi. *Twarď. Wł.* 80, wzmaga się). - *aliter*; Szérzyć się, boki podpierać, großthun, prahlen. Ano poznaią zaraz co nie czyie, Paw się w swym szerzy, wrona w kąt twarz kryie. *Stryik.* 237. Nietylko iż sami rodzice by pawowie się szerzą, ale też i temiż piórkami syny swe obtykaią. *Glicz. Wych. F* 2 *b*. Szerzył się bisurmanin tytułem ziemi Mołdawskiey. *Twarď. Wł.* 56. SZERZYNA, SZERZYZNA, - y, ż., *Crn.* shirjáva; *Cro.* sirina; *Bs.* scirina; *Rg.* scirina; *Rs.* ширóта, ширина; szerokość, szeroka płaszczyzna, die Breite, eine breite Fläche. Po wszystkich morskich taynikach, szerzynach, pobrzeżach. *Fal. R.* 137. Wielkiey Grecyi minąwszy szerzyny Pod Ancyrą kotwice wyrzuca i liny. *Pot. Arg.* 533. Światowa szerzyna, *Chroſć. Job.* 144. Rozwlekła pol żyznych szerzyzna. *Zabł. Roz.* 47.

Pochodz. *obszar, obszerny, obszerność; rozszerzyć.*

SZEŚĆ, - ści, *obs.* - ści, *Bh.* ſſeſt; *Slo.* ſ'eſt'; *Sr.* 1. ſcheſti, ſcheſe, ſchieſći, ſcheſczio; *Sr.* 2. ſcheſcj, ſcheſchcj; *Crn.* shęst, shest; *Vd.* shest, shiest; *Cro.* seszt, shezt, s'eszt; *Hg.* hath; *Sla.* shèst; *Bs.* sceſt, sces; *Rg.* scés. sceſt; *Ross.* шесть; *num. cardinal.*, liczba między pięcią a siedmią, *Ger.* ſechs, *Suec.* sex, *Isl.* siax, *Angl.* six, Niederl. ſös, *Otfr.* secs, *Isidor* sehs, *Ulphil.* saihs, *Lat.* sex, *Ital.* sei, *Gall.* six, *Gr.* ἕξ, *Krim.* ses, *Pers.* schesch, *Indic.* shashta, *Syr.* ܫܬ, *Arab* ست, *Hebr.*, *Chald.* שש scesch, ses, (*Aethiop.* ሠሣ sisa *sexaginta*, *Hebr.* שש schischah *sextavit*). Od sześciu dni konał. *Teatr* 236, 46. Szedł za młodemi dobry oyciec syny J Selima wszystka *sześć opadli. *P. Kch. Jer.* 230, wszyscy sześć, alle ſechſe. Między sześćma osobami. *Stat. Lit.* 93, między sześcioma, między sześcią osobami). Sześć rzeczy powinien mieć szlachcic w domu dla gościa: kapłuna tłustego, piwo dobre, chleb chędogi, ocet mocny, świece jasne, i gorzałkę przednią. *Rys. Ad.* 62. Nie wziąłem z publicznego skarbu sześciu groszy. *Pot. Arg.* 76, ani szeląga). SZEŚĆDZIESIĄT, *G.* sześćindziesiąt, *Boh.* ſſedeſat; *Slo.* ſ'eſtdeſát; *Sr.* 1. ſcheſchdjeſaci, ſcheßdjeßat, ſcheſtdjeßat; *Sr.* 2. ſcheſchtjeßet; *Crn.* shestdeset; *Vd.* shestdeset, shiestdeset, shiestred; *Bs.* scesdeset; *Rg.* scesdesét; *Sla.* shèsdesèt; *Cro.* sezstdeset, shezdezet, sezstdezset; *Ross.* шестьдесятъ; sześć razy dziesięć, ſechzig Sześćdziesiąt sztuk czego, *ob.* kopa. Sześćdziesiąt kroć, *sexagies*, ſechzigmal. SZEŚĆDZIESIĘTKROTNY, n. p. owoc dawały nasiona, 1 *Leop. Math* 13, 8, SZEŚĆDZIESIĄTNY, 3 *Leop. ib.*, *SZEŚĆDZIESIĘTNY, 1 *Leop. Marc.* 4, 8, ſechzigfältig; *Bh* ſſedeſatery. SZEŚĆDZIESIĄTLETNI - ia, - ie, *Bh.* ſſedeſatiletý, kopuletý (*ob.* kopa); *Sr.* 1. ſcheſtjdjeßat letu ſtaré; *Vd.* shiestredliten; *Rs.* шестидесятилѣтный; *Ec.* шестьдесятолѣтный; lat 60 maiący, ſechzigjährig. Starzec sześćdziesiątletni. *N. Pam.* 24, 296, *sześćdziesiątoletni. *Boh. djab.* 2, 110, (cf iużem się z siódmym pożegnał lat krzyżykiem, a z siódmym witać szczyram. *Mon.* 76, 801); *Boh.* Sſedeſátnik, *Germ.* ein Sechzigerl. SZEŚĆDZIESIĄTNICA, - y, ż., Niedziela po Rayu zapuście abo siedmdziesiątnicy, zowie się Sześćdziesiątnicą, to iest, Niedzielą w siódmym dziesiątku dni do Wielkiey nocy. *Sk. Kaz.* 86, Niedziela mięsopustna. *Bols. Nied.* 1, 138, *Dominica Sexagesima*. *Cro.* sezstodesetica; *Rg.* scesſtodesetisza. SZEŚĆDZIESIĄTY, - a, - e, *Bh.* ſſedeſaty; *Slo.* ſ'eſtdeſáti; *Sr.* 1 ſcheſtdjeßaté, ſcheſchdjeſaty, ſcheſtjdjeßaty; *Sr.* 2. ſcheſchtjciaßeti; *Crn.* shestdeseti; *Vd.* shestdeseti, shiestreden; *Cro.* szezstdeszeti; *Sla.* shesdeseti; *Bs.* scesdesetni, *Rg.* scesdeseti; *Ec.* шестьдесятый; *Rs.* шестидесятый w porządku po 59 następuiący, der Sechzigſte. W *sześćdziesiątnym lecie. *W. Pol. M.* 527. By Helenę Parys był poznał w *szóstymdziesiątym, (w sześćdziesiątym) lecie, Nigdyby był tey trwogi nie wzbudził na świecie. *J. Kch. Fr.* 15. SZESCIAN, - u, *m.*, *cubus*, kostka, bryła między sześcią równemi kwadratami zawarta. *Jak. Mat.* 1, 152, *Łęſk.* 5, der Cu-

Digitized by Google

bus, der Würfel. Sześcian liczebny, trzeci stopień liczby przez się mnożony. *Jak. Mat.* 1, 122, *Leśk.* 2, 44, die Cubiczahl. SZEŚCIENNY, - a, - e, od sześcianu, Cubic-. Cal sześcienny. *Hub. Wst.* 199. Liczba sześcienna. *Jak. Mat.* 1, 122. Pierwiastek sześcienny. *Jak. Mat.* 1, 122, *Leśk.* 2, 44, *et* 54, die Cubicwurzel. *SZEŚCINIEDZIAŁKA, - i, ż., *SZEŚCINIEDZIELNICA, - y, ż., *Boh.* šestinedělka, (*Bh.* Sšestineděle połóg), kautnice (cf. kąt); *Slo.* šestonedělka; *Sr.* 1. nedjelnicjja; *Vd.* dietetnisa, kimpatarza, s położnica, die Sechswöchnerinn; (białe głowy zwykły w połogu *sześć niedziel leżeć. Szczerb. Sax.* 225). Usłyszałem głos, iakoby téy, która się przy rodzeniu pracuie, uciski iako sześciniedziałki. *Leop. Jer.* 4, 31. Łożysko po porodzeniu pozostałe biedrzeniec sześciniedzielnicom wywodzi. *Syr.* 70 *et* 399. Sześciniedziałkom i położnicom lubszczyk bardzo pomocen. *Syr.* 380 *et* 107. Wwodzenie do kościoła sześćniedzialek. *Hrbšt. Nauk Z* 6 *b.* Gdy się dowiedział, że przyiaciela żona była zległa, szedł do niego nawiedzać a winszować sześciniedziałce, z tego co iéy Pan Bóg dał. *Glicz. Wych. D* 4 *b.* SZEŚCIOBOCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, o bokach sześciu, sechseckig; n. p. prysmata sześcioboczne. *N. Pam.* 9, 341. **SZEŚCIOCHORNY, - a, - e, o chorach sześciu, sechschörig. Śpiewania sześciochorne. *Chod. Kosł.* 59. SZEŚCIODNIOWY, SZEŚCIODZIENNY, - a, - e, sześć dni trwaiący, lub co sześć dni wracaiący, sechstägig; *Bh.* šestidenní; *Sr.* 1. šćěstjdnewski; *Vd.* shiestdanski: *Cro.* sészterodnevni. SZEŚCIOGODZINNY, - a, - e, godzin sześć trwaiący, lub co sześć godzin przypadaiący, sechsstündig. Pięcio- lub sześciogodzinne kamieniem przy stole siedzenie. *Mon.* 71, 92. SZEŚCIOGRAN, SZEŚCIOKĄT, - u, *m.*, SZEŚCIOKĄTNA figura, *Bh.* šestihranatost; *Rg.* scesteronughla; *Rs.* шестиугольникъ; maiący sześć anguły i ściany. *Solsk. Geo.* 7, das Sechseck. Sześciokąt, 6 boków maiący, *hexagon. Jak. Mat.* 1, 52. Sześciogran, *cubus. Ustrz. Alg.* 2, 28 *et* 6, *ob.* Sześcian. - *fig.* Sześciogran, który sobie pszczołka uskleia. *Zab.* 14, 88, komorka sześciokątna). Sześciokątne komory woskowe. *Otw. Ow.* 623, sechseckig, z SZEŚCIOGRANIASTY, SZESCIOKĄTNY, SZEŚĆWĘGIELNY, *Dasvp. Bb*, 6, *Cn. Th.* 1113, *Slo.* šestobranni; *Sr.* 1. šćestjrojné; *Vd.* shiestvoglast, shiestvoglou, shiestrobni; *Cro.* sesztervouglaszt; *Rg.* scesteronughli, na zàr; *Rs.* шестиугольный, шестероугольный. Han ten, dał ogrodowi swoiemu wieże sześciokątne lub ośmiokątne. *N. Pam.* 322. SZEŚCIOKONNY, - a, - e, o sześciu koniach, poszóstny, mit sechs Pferden. Wyiechałem z Krakowa w przystoynéy karecie sześciokonnéy. *N. Pam.* 12, 266, *Vind.* shiestvpreshni, se shiest konjami. SZEŚCIOKROTNY, *ob.* Sześćkrotny. SZEŚCIOLETNI, - ia, - ie, *Bh.* šestiletý; *Slo.* šestoročáš. *Sr.* 1. šćestjlétné, šćostak (cf. szóstak); *Vd.* shestlieten, shest liet, shest lét star: *Rg.* scesteroljetni, scesterogodni; *Bs.* scestak; *Rs.* шестилѣтный; sześć lat maiący lub trwaiący, lub też co sześć lat przypadaiący, sechsjährig. Hetmani przedtym bywali sześcioletni. *Leszcz. Gl.* 41. Sześcioletnia i trwała na prace mulica. *Dmoch. Jl.* 2, 308. Przeciąg czasu sześcioletni, z *sześciolecie, - ia, *n.*, *Rs.* шестилѣтіе, *Ec.* шестеролѣтіе, *sexennium.* SZEŚCIOŁOKCIOWY, - a, - e, sześciu łokci wielkości, długości, sechselllig, *Ec.* шестолáктный. SZEŚCIOMIAROWY wiersz, *hexameter. Gol. Wym.* 408, *Slo.* šestorodec, šestorodel; *Rg.* scesterisza. SZEŚCIONOGI, - a, - ie, *sepes. Cn. Th.* 1113, n. p. mrówka sześcionoga, sechsfüßig; *Ec.* шестеронóгій. SZEŚCIOPALCOWY, - a, - e, z sześcią palcami, o sześciu palcach, lub też długości, wielkości sześciu palców, sechsfingerig; *Boh.* šestiprstý; *Rg.* scestoparstaz; *Ec.* шестипéрстный. *SZEŚCIOPIÓR, - a, *m.*, *Crn.* shestopernèza, shestopiraiza; *Vd.* shestoperniza, *Rg.* scestopèr, *Cro.* sészstoper *clava radiata*; *Bsn.* scestoperaç *clava ferrea.* Bulawę zowią Moskale *schestoper. *Biel. Hst.* 435, (cf. *Rs.* пернамà dawny gatunek bulawy), *ob.* buława, *ob.* maczuga. SZEŚCIORAK, - a, *m.*, gatunek ięczmienia, który w sześcioro rzędów okrągłe w kłosie ziarna rodzi. *Haur Sk.* 15, cf. czwartak, płaskur), die sechszeilige Gerste, cf. *Ross.* шестерáкъ sześciodrótowy postronek, sześciocalowy gwoździ, świeca z sześciu na funt), cf. sześciorządkowy, sześćrzędy owies. SZEŚCIORAKI, - a, - ie, SZEŚCIORY, - a, - e, SZEŚCIORAKO *adv.*, *Boh.* šestery, šestternásobny *sześcioronasobny; *Slo.* šéstori; *Sr.* 1. šćéstera, šćeßejory; *Sr* 2 šćeščjorake; *Vd.* shiestvishen, shestfurmen; *Sla.* shesterostruk; *Ec.* шестерáкій, шестерáко, на шестъ дóлъ; sześciu różnych gatunków będący. sechserley, sechsartig. SZEŚCIORNY, - a, - e, sześć zamykaiący, poszóstny. *Slo.* šesterni; *Vd.* shestviren, shestversten, shestgubni, shiestpriemni; sechs enthaltend. Większy to akt od dzieła dwa kroć sześciornego. *Bard. Tr.* 66, 12, *labores Herculis*). SZEŚCIORO, - ga, *n.*, sześć sztuk czego, osobliwie różnéy płci, sechs Stück, sechs; *Slo.* šestoro; *Vd.* shesteru, shestiru, shestieru; *Sla.* shesteri; *Rg.* scèsctero; *Rs.* шéстеро, шéстеры. Z sześciorgiem dziatek nie ma z czego się żywić. *Ld.* Roskrawy pomarańczę na *czworę albo w *sześciorę. *Sien.* 536; *Rs.* шестерúть *sześcioraczyć, cf. dwoić, troić. **SZEŚCIOROSKRZYDLAŚCI Serafinowie. *Sk. Żyw.* 1, 271, Szóstoskrzydlaści. *Sk. Żyw.* 2, 218; sześcioroskrzydły, ἑξαπτέρυγος. *Cn. Th.* 1113, sechsflügelig; *Ec.* шестокрúлатый, SZEŚCIORZĄDKOWY owies, w sześciu rzędach ma osadzone w kłosie ziarna. *Kluk Rosl.* 3, 154, sześćrzędy. *Cn. Th.* 1113, sechszeilig, *ob.* sześciorak. SZEŚĆKROĆ. *Vd.* shiestbarti, szestkrat; *Rs.* шестью, шестьюпрúдею; *Ec.* шестижды; rasów sześć, sechsmal. SZEŚĆKROTNY sześciokrotny, - a, - e, - ie *adv.*, sechsmalig; *Vd.* shiestbarten. SZEŚĆMIESIĘCZNY, SZEŚCIOMIESIĘCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, trwaiący miesięcy sześć, lub przypadaiący co sześć miesięcy, sechsmonatlich; *Bh.* šestiměsíčný; *Slo.* šestmesjačný, půlročný. *Sor.* 1. šćéstjměßaczjné; *Rs.* шестимѣсячный. Woysko opatrzone w żywność sześciomiesięczną. *N. Pam.* 4, 114, na sześć miesięcy wystarczaiącą. SZEŚĆSET, *G.* sześciu set, z sto sześć razy; *Sr.* 1. šćesti stow, šćeßej stow; *Sla.* sheststo; sechs hundert. Sześćsetkroć. *Birk. Zam.* 1, sechshundertmal. SZEŚĆSETNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* šestistý; *Sr.* 1. šćest stoteré; *Rs.* шестисóтный; der Sechshundertste; sześćsetny w rzędzie. *Cn. Th.* 1113; b) sześćsetny, sześćset w sobie maiący. *ib.*, sechshundert enthaltend. SZEŚĆSTOPNY, *senipes*, sechsfüßig. SZEŚĆWĘGIELNY, *sexangulus. Cn. Th.* 1113, *ob.* sześćkątny, sześćgraniasty, sechseckig. - (SZESLONG, - a, *m.*, *Xiądz.* 21, z *Frgnc.* chaise-longue; gatunek sofy, na kształt po-

Digitized by Google

dłużonego ſłotka). - SZESNASCIE, *C.* szesnaſtu, *Boh.* ſſeſtnact; *Slo.* ſ'eſtnáſt; *Sr.* 1. ſcheſtnacje, ſcheſnacje, ſcheſtnatjo; *Sr.* 2. ſcheſcinaſcjo; *Vd.* shieſtnaiſt, shieſtneſt, sheſtnaiſt, *Cro.* ſesstnadeszte, sesztnayszt; *Rg.* scesnàeſt; *Sla.* sheſtnaeſt; *Bs.* scesnadeſte, scesnaeſt; *Ross.* шестьнадцать; *Ec.* шестьнадесять; sześć nad dziesięć, ſechs zehn. Szesnaście set. *Fur. G* 2 *b.* W sześcinaſtu lat. *Czach. Tr. H* 1, w szesnaſtu latach). SZESNASTOHERBOWNY familiiant. *Mon.* 65, 323, ſechszehnahnig, von ſechszehn Ahnen. SZESNASTOLETNI, ſechszehnjährig; *Bh.* ſſeſtnáctiletý. SZESNASTY, - a, - e, *Bh.* ſſeſtnactý; *Slo.* ſ'eſtnáſti; *Sr.* 1. ſcheſtnaty, ſcheſtante, ſcheſnaty; *Sr.* 2. ſcheſcinaſti; *Vd.* sheſtnajſti, shieſtnaiſti; *Cro.* sesztnadeszti; *Sla.* shesnaeſti; *Bs.* scesnadeſti; *Rs.* шестьнадцатый; po piętnaſtym naſtępniący, der Sechzehnte. SZESNASTKA, - i, *ż.*, iedna szesnaſta część czego, ein Sechzehntel; *Boh.* ſſeſtnáctka. Cztery ćwierci ſkładaią beczkę, każda ćwierć ma dwie ośmin, ośmina dwie szesnaſtek, szesnaſtka garcy dziewięć. *Czach.* 1, 288. W Litwie ośmina trzyma szesnaſtek 2, a szesnaſtka garcy 9. *Oſtr. P. C.* 2, 316. Szesnaſtka, nota w muzyce, 1/16, *Ec.* двоелóманая, *dwułomna, dwuogonatka. *SZESNY, *SZESTNY, - a, - e, n. p. Gdy księżyc przez szóſtą część nieba oddala się, zowiemy to aspekt szeſtny, to iest, wzgląd szeſtny. *Sien.* 423, *Spicz. idem* 191, cf. czwartny, cf. trzeciak); w ſtosunku szóſtym, ſechstheilig, im Verhältniſſe zu Sechs. Szesny Marsa i trzeciak. *Mon.* 67, 444. - Dwakroć *szesne Jzraelowych synów pokolenie. *Odym. Sw. H* 4 *b*, liczące sześć dwa razy, dwunaſtne.

Pochodz. *szóſty*, *szóſtak*, *szóſtka*, *poszesny*.

SZESZUŁA, - y, *ż.*, SZESZELINKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* Eſſſulina, ſſeſſelina, ſſeſſelinka, luſtina; łuſzczka, łupina, die Schale, Nußſchale u. ſ. w., cf. ſzyſzka). Sok z ſzeſzelinek, t. i. z owych czeſzułek zielonych, w których orzech laſkowy ſiedzi, ... *Spicz.* 121, *ob* Szyſzka.

SZEW, *G.* ſzwu, *m.*, *Bh.* ſſew; *Sr.* 2. ſchaw; *Sr.* 1. ſchow; *Vd.* shiu, sashiu, rob (cf. rąb); *Cro.* seu, nassva; *Rg.* scjav; *Bs.* scjav, scivenje; *Ec.* мéнъ, мшеніе; *Ross.* мовъ; ſzycie, mieyſca zſzyte, ściągi, die Naht. Haftować co ſzwem kuśnierſkim rzadko daiąc ścig od ścigu. *Perz. Cyr.* 2, 26 Szew ſzewſki, *Rs.* сшéйка (*ob.* ścieg). Szew woru młyńſkiego, *Rs.* гаубъ, аушá. Czołny z żubrowych ſkor dziwnie ſzywali, A ſzwy dla przeyścia wody łoiem nacierali. *Stryik.* 215. Gdy ſzew na przodku puszczwieſz, iuż ſię wſzyſtek ſam porze aż do końca. *Sk. Zyw.* 2, 364. - *Prov.* Nie po ſzwie mu ſię porze. *Cn. Ad.* 661, *Rys. Ad.* 43, nie powodzi mu ſię, es geht ihm nicht nach Wunſche. Kto koſztownie iada, chodzi, a źle orze, Takiemu ſię żadna rzecz iuż po ſzwie nie porze. *Falib. A* 2. Nigdy cnotliwym po ſzwie ſię nie porze. *Pot. Syl.* 133, *Biel.* 727. Niezbożny, że mu ſię nie po *ſzwu porze, własną ręką ſobie gwałt czyni. *Jer. Zbr.* 88. - §. *Anat.* Spoie kości między ſobą z gruntu nieruchome, nazywaią ſię ſzwem, *sutura*. *Perz. Cyr.* 1, 25, die Naht, eine gewiſſe Verbindung der Knochen. Szew w kości głowiéy, ząbkowate schodzenie kości głowiéy. *Cn. Th.* 1113, *Perz. Cyr.* 2, 134, *et* 1, 29. Szew białogłowſki, międzykrok. *Krup.* 2, 157. - Szew u ryb, niby paſek kropkowaty w podłuż ciągniony, iakoby wyſzywany, ieſt znakiem, gdzie ciągną koſtki paciorkowe. *Kluk Zw.* 3, 58, die Naht auf dem Rücken der Fiſche. SZEWC, - a, *m.*, *SZWIEC, *G.* ſzewca, *m.*, *Bh.* ſſwec; *Slo.* ẽwec, čižmár (*ob.* czyżma); *Sor.* 2. ſcheiż; *Sr.* 1. ſchewż, (*Sr.* 1. ſchewcż *sutor*), *Crn.* zhevlar, (*Crn.* zhevl, z trzewik); *Vd.* shueſtar, shushtar, shreular, shrieular, sheular; *Cro.* shoſtar, s'oſtar, calaolar, obuvos'ivecz, czepeliasar, posztolar (*ob.* poſtoły), (*Cro.* s'ivecz, s'ivavecz, svelecz, z krawiec, który szyie, cf. szwaczka); *Dl.* poſtolar; *Rg.* poſtolár, zrevgljar, (*Rg.* scjavacz, svittár *sartor*); *Bs.* poſtolar, çrevgljar, vorza, bjecvar, bicvar, papucjar (*ob.* papucie, (*Bs.* scjavaç, koji scije, koji scie svittu, krajaç, z krawiec); *Sla.* csizmár, cipelar, poſtolàr, (*Rs.* швецъ, шилъ co szyie, haftarz, wyſzywacz, швея ſzwaczka; ſzewc canoжникъ, башмачникъ, cf. baczmagi; *Ec.* шéвецъ krawiec; niemieślnik od obuwia, der Schuſter, Schuhmacher. Szewc, co z szafianu robi, *Rs.* чеботáрь. Szewc lub też ſkórnik, garbarz zwyczayny, lichy, *Rs. vulg.* усномазъ. Za częſtym botów robieniem ſtaie ſię człowiek ſzewcem. *Petr. Et.* 132. Dobry ſzwiec trzewiki, ani bardzo wielkie, ani też za małe robi; ani też więcéy ſkory, ni mniéy nie bierze do roboty, ieno według potrzeby. *Fur. F.* 4. Nie chwalą szewca, który wielki bot na małą nogę robi. *Erax. Jęz. E.* 5. Szewc gnypem robi. *Hor. sat.* 44. *Szwiec ſkóry, a krawiec igły pilnuią. *Herb. Art. I.* Szwiec, kiedy ſię na ſkóry zadłuży, tedy podeſzwami wypłaca. *Rey Zw.* 167 *b.* Coby to był za ſzwiec, coby u iednym kopycie wſzyſtkim ludziom bóty robił! *Urzęd. Sąd.* Jeśliś ſzwiec, patrz ſwego kopyta. *Cn. Ad.* 318, patrz każdy ſwego. *Ern.* 53, czego ſię kto uczył, to niech robi; kowalu nie bądź konowałem, lub złotnikiem; nie podcymuy ſię ſzaſzku legawego pola). Za zwyczay ſzewc drugiego robotę gani. *Teatr* 20, 10, zazdrość rzemieślników). Naygorſze bóty u ſzewca. *Cu. Ad.* 529, naygorſza ſiekiera u kowala; drugim dobry, ſobie zły; co v ſwéy mocy mamy, o to mniey dbamy). Był ſzewc, który nie piiał. *Kras. Bay., ob.* *niebylica). Szewc piiany iak bela taczał ſię. *Teatr* 22 *c*, 34. Mówiąc o ſzewcu, powinno ſię mówić wprzód: nayſłodſze imię Jezus! a potym ſzewc. *Mon.* 74, 359. Śpieszy ſię, by ſzwiec z botami na targ *Rys. Ad.* 62, *Slo.* beji gako ẽwec do trhu; ẽwet ie garmatku beha; *Germ.* er läuft wie ein Bürſtenbinder. §. Liny, ryby, ſzewcami zowią. *Haur Sk.* 405, die Schleihe (der Schuſterfiſch); *Slo.* lin, ẽwec. SZEWCOWA, - y, *ż.*, żona ſzewca, *Bh.* ſſewcowa; *Slo.* čižmárka; *Vd.* zhreulariza; *Sla.* csizmárisa; (*Rs.* швея ſzwaczka); *Rs.* башмачница, canoжница; die Schuſterinn, Schuhmacherinn. SZEWCZY, - a, - e, SZEWSKI, - a, - ie, *Bh.* ſſewcowſky, ſſewcuw; *Sr.* 1. ſchewczki; *Sla.* csizmarski; *Cro.* soſtarszki; *Rg.* poſtolarski, srèglјarski; *Bs.* çrevgljarski; *Rs.* canoжническій, canoжничій; Schuſter-, Schuhmacher-. Szewſka ulica, *ob.* Swiecka. Szewſki warſztat, *Vd.* shreulariske. Szewſkie rzemieſło, z SZEWSTWO, - a, *n.*, *Bh.* ſſewcowſtwj; *Bs.* poſtolarſtvo, çrevgljarſtvo, vorgarina; *Rg.* zrevgljarſtvo, zrevgljarsctina; *Cro.* soſtaria; *Rs.* canoжничество, canoжничанье; das Schuhmacherhandwerk, die Schuhmacherey. *Cn. Th.* 1113. Uczyć ſię trzeba krawiectwa, szewſtwa, garbarſtwa, aptekarſtwa, zło-

Digitized by Google

słotnictwa i innych rzemiosł czas niemały. *Hrbſt. Odp. Pp.* Szewſtwo robić, *Rs.* башмачничать, сапожничать. SZEWCZYK, - a, *m.*, czeladnik szewski, *Vd.* shreularſki chlapez; *Ross.* сапожникъ; der Schuhmachergeſelle. Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, rymarczyk, gdy ſię uſtroi w bławaty, porzuciwſzy ſzydło, igłę, dratew', rozumie że ſzlachcic. *Mon.* 75, 578, *Pot. Poez.* 705. SZEWCZYSKO, - a, *n., contemn.*, ein garſtiger Schuſter. Szewczyſko piiane. *Teatr* 22 *c*, 24.

*SZEWLUCH, - a, *m.*, (cf. *Rs.* шелухà, шелýмка łuſzczka; cf. шелешить łuſzczć); mercha, ſzkapa, co ſię ledwie ruſza, eine Schindmähre. Inſzy fryz, inſzy zmudzin, inſze ſą ſzewluchy, Przyrodne do orczyka, chomonta i duchy. *Pet. Jow.* 197. - §. *de homine*; Po kabakach lada ſzewluch dziś ze ſwemi ſię muſtruie. *Tward. W. D.* 2. Szydzili naſi z Szwedów: cóż morſkich tych ſzewluchów śmierdzących śledziami, nie moglibyśmy za morze zaſiec nahaykami! *Tward. Wł.* 180, cf. Szawłok.

SZEYDARZ, SZEYDOWNIK, - a, *m.*, który kruſzce ſzeyduie, rozkłada, rozłącza, z *Niem.* der Scheider der Metalle, der ſie von einander ablautert. Z żydów ſzeydarzów trzech uſtanawiamy. *Gaz. Nar.* 2, 67. Złotnicy, probierze, ſzeydownicy z nauki chemii powſtali. *Biel. Hiſt.* 26. SZEYDOWAĆ *cz. ndk.*, kruſzce rozkładać, rozłączać, die Metalle ſcheiden, von einander abſtringen und reinigen; *Sr.* 2. ſchejdowaſch. Złoto w kolbie ſzeydowane. *Złot. A* 4 *b*. Złotnicy ſzeydują złoto, gdy z niego maią co robić, kładąc ie w ogień. *Sien.* 258. *Spicz.* 130.

SZKADŁUBA, SZKAŁUBA, *ob.* Skadluba, Skalina, Skała.

SZKALOWAĆ *cz ndk.*, łżyć kogo, ſzczypać ſłowami, einen läſtern, ſchimpfen, ſchmähen; *Bh.* tauhati ſe (cf. urągać ſię); *Rs.* ларгàть. Nie mogąc Pana żydowie ſtrofować, Jęli go ſłowy ſelżywie ſkalować. *Odym. Sw. Nn* 2. Grozi, fuka, ſromoci, klnie go i ſzkaluie. *P. Kch. Orl.* 1, 270. Porzuć tę łacinę; mógłbyś mię i ſzkalować, a ia nie wiedziałbym o tym. *Teatr* 30, 12. Nie chcę nikogo obmawiać, ſzkalować, żebym grzywien nie zapłacił. *Teatr* 5 *b*, 61. I nayczyſtſza cnota, nie ieſt od ſzkaluiących wyięta ięzyków. *Teatr* 30 *b*, 114. Zdraycami nas oyczyzny i ſpiegami ſzkaluią. *Ver. pr.* 2. SZKALOWNIK, - a. *m.*, ſzczypacz, obmawiacz, oſocznik, der Schmäher, Schänder, Verläumder; *Bh.* rauhawý. Plotką abo zdradziectwem ieſt two doniesienie, Wybieray ſzkalownika imię lub oſzuſta, Oboygiem cię rozumiem. *Teatr* 45 *b*, 57. To ſłyſząc Dawid, lekko wiarę daie, Na ſzkalownika udanie przyſtaie, I uwiódł ſię fałſzywą obmową. *Leszcz. H. S.* 298.

SZKAMONIIA ziele, *ob.* Ścocznica. SZKANDELA, SZKANDALAN, n. p. moſiężna do grzania pościeli faierka, ſzkandalan od niektórych rzeczona. *Mon.* 71, 204, der Bettwärmer, *Rs.* грѣлка; *ob.* Łożogrzéy.

SZKAPA, - y, *masc. et fem.*, (cf. *Gr.* καβαλλης, *Misnic.* Schäker, Schächer, *Livon.* Tſchuker), mercha, eine Schindmähre, Mähre, Gurre, Kracke, ein elendes Pferd; *Bh.* mrcha, herka; *Vd.* medel konj, shiva merha; *Rs.* лошадéнка. Przed namioty ſkap zdechłych wielkie kupy leżały. *Birk. Pod.* 12. Zły ſzkapa, kiedy ſię uprze, i z góry nie pociągnie. *Rys. Ad.* 79, zła ſzkapa. *Cn. Ad.* 1332. Dyſzy w téy chorobie, ni ſzkapa ſtara w chomoncie. *Comp.*

400. Biegam, iak na poczcie biedny ſzkapa, Który iuż zmęczony ledwo ſapa. *Teatr* 52 *d*, 120. Rząd ſtarał ſię o wytępienie tych wſzędzie biednych i małych ſzkap. *Pam.* 85, 353. Zasłużonych bez względu, iak ſtare ſzkapy, na pole wyganiaią. *Teatr* 30 *b*, 99. - §. *tr. ad homin.* To weź ie ſobie, ty ſtary ſzkapo. *Teatr* 30, 34. SZKAPI, - ia, - ie, od ſzkapy, końſki, von einer Mähre, Pferdes, Gurren-. Tatarzy mléka ſzkapiego zażywaią. *Tward. Wł* 9, Stuttenmilch. Jakoby ſzkapie żołądki mieli. *Birk. Kaz. Ob. L.* 2, cf. ſtruſie). Ludzie z owym ſzkapim brzuchem, co weń kiymi kołacą. *Rey Zw.* 102 *b*. Żydzi czaſem ſzkapie lekarſtwa ludziom daią. *Petr. Pol.* 415. Nazaiutrz koło miaſta Tatarſkie zagony, Stanęły pod ſzkapiemi z daleka ogony. *Zim. Siel.* 245, pod büſchenſtumpfen, Roßſchweife. - *Poet.* I iam-ci na Aońſkiéy nie ſypiał wierzchnicy Anim ſię kąpał w ſzkapiéy z Minerwą krynicy. *Sim. Siel.* 212, w Hippokrenie). Szkapia ſiarka, którą parchy końſkie léczą. *Sleszk. Ped.* 420. Szkapie mięſo, z SZKAPINA, - y, *ż.*, Pferdefleiſch, Gurrenfleiſch. Tatarzynowi ſzkapiny ſztuka, choć ieſzcze w zębiech drga, ni kąſka nie wadzi. *Oczk. prz.* 52. Muſiał ſzkapinę z Tatarami iadać. *Dwor. K.* Cóż, gdyby kto ſługę chciał żywić ſurową ſzkapiną? *Petr. Ek.* 111. - §. b) Szkapina, biedna ſzkapa, ein armſeliges Pferd. Wydobył z téy przepaści ledwie żywą ſzkapinę. *Mon.* 67, 300. SZKAPIORA, - y, *m.*, *zgrubiałe*, duża ſzkapa, eine große Mähre. Szkapiora, iak ſię potknął, myślałem nie dożyć wieczora. *Teatr* 43 *c*, 58 *Wyb.* SZKAPSKO, - a, *n.*, ſzkaradna, brzydka, paſkudna ſzkapa, *Ross.* клячa, клячка, клячóнка (cf. klacz), eine garſtige Schindmähre. Z dzielnego ſię konia z laty ſzpetne ſzkapſko ſtaie. *Zab.* 8, 598.

SZKAPLERZ, - a, *m.*, z *Lac.* ſcapulare; *Sor.* 1. ſkapulir, wopatkowne wobhlečenjeno; *Vd.* shkapalir; *Cro. et Hg.* skapulár); z pacyoncya mniſka, krótki ubiór mniſki, das Scapulier der Mönche. Już albo na kray świata prędko uciecze, Abo u czerńców czarny ſzkaplerz oblecze. *Petr. Hor.* 2, *Pb.* - §. ſzkaplerz', ſzkaplerzyk, co na ſznurku noſzą, ein Scapulier, wie man es am Halſe trägt. Kramiki z ſzkaplerzami *Xiądz.* 213. Miałem zaſzyte w ſzkaplerzu wexle. *Kras. Doś.* 211. Prywatne nabożeńſtwa ſzkaplerza, różańca, paſka, ſznurka. *Mon.* 76, 577. SZKAPLERZNY, SZKAPLERZOWY, - a, - e, od ſzkaplerza, Scapuliers. Kłótnia urosła o precedencyą bractwa ſzkaplerznego i różańcowego. *Xiądz.* 213. Ołtarzyki nayświętſzéy Panny różańcowéy i ſzkaplerznéy. *ib.*

SZKARADA, - y, *ż.*, rzecz ſzkaradna, uczynek ſzkaradny, ſprosność, etwas Abſcheuliches, eine Abſcheulichkeit, abſcheuliche Handlung; *Sr.* 1. ſkarada. Pijaſtwo ieſt matką wſzelakiéy ſzkarady, a ſromotnéy nieuczciwości nauczycielką. *Kosz. Lor.* 119. Ani dziwna, że takie znoſić muſim kary, Co to naſzym ſzkaradom żadnéy niemaſz miary. *Zab.* 6, 147 *Min.* - §. 2) ſzkarada *mascul et fem.*, monſtrum, ein Scheuſal, ein Ungeheuer. Sakarada okrutna, *mönſtroſiſſima beſtia. Mącz.* A więc śmiałeś mnie zdradzać, niewdzięczny ſzkarado! *Teatr* 42 *c*, 56, *Rs.* скарéдъ). Te i inne ſzkarady wyłatuiąc hurmem Mocne piekła zawory ſilnym łamią ſaturmem. *Zab.* 6, 170 *Min.* SZKARADNICA, - y, *ż.*, kobieta ſzkaradna, kocskodan, ein abſcheuliches Weibsſtück. Będzie ci zapewne

Digitized by Google

ciężko ſzkaradnicę poiąć za żonę. *Teatr* 55 *d*, 31. SZKARADNIK, -a, *m.*, *Rs.* скаредъ, ſzkaradny człek, paſkudnik, ein häßlicher Kerl. SZKARADNOŚĆ, *SZKARADOŚĆ, -ści, *ż.*, *Bh.* ſſeredność; *Sr.* 1. ſkaredności; *Crn.* gnusoba (cf. gnusność); *Rs.* скаредность, гнусность: *Ec.* шкáредство; sprosność, szpetność, die Häßlichkeit, Abſcheulichkeit. Tak doſtatecznie z kankru uzdrowiona była, że ani naymnieyſzego znaku ſzkaradności iakiey na twarzy nie zoſtało. *Wyt. Kat.* 458. Piękność iest twarz przyiemna, luba, weſoła a która pragnie przyſtoyności; a ſzkaradność zaſię twarz ponura, przykra, ſmętna, mierzona, a która chciwa iest na nieprzyſtoieńſtwo. *Gorn. Dw.* 410. Ogień na końcu świata Wſzyſtkie z żywiołów smazy wypali I wſzelką od nich ſzkaradość oddali. *Odym. Sw.* 2 *T.* Znam złość i ſzkaradość grzechu mego. *Sk. Kaz.* 302. Złości a ſzkaradości cieleſne. *Sk. Dz.* 86. SZKARADNY, *SZKARADY, -a, -e, SZKARADNIE, *SZKARADZIE *adv.*, *Bh.* ſſeredný, ſſkaredý, (*Bh.* ſſkarohledý nieweſoły, niełagodny; *Slo.* ſſeredný *inamoenus*); *Slo.* ſſkaredný; *Sr.* 1. ſkaredné; *Ross.* скаредный, гнусный (cf. gnuśny), отвратительный; *Ec.* шкáредъ; (cf. *Syr.* שרר ſcharar *turpem eſſe*); ſprosny, szpetny, abſcheulich, ſcheußlich, häßlich. Trzy wyſtępki ſzkaradne mu zadano. *Boh. Kom.* 3, 356. Zbóyca ſzkarady. *Uſtrz. Kl.* 67. Ci, którzy palą gumna, śmiercią nayſzkaradſzą maią być karani. *Herb. Stat.* 204. Dobrodzieyſtwa nie być wdzięcznym, rzecz ſzkaradna iest. *Gor. Sen.* 134. Szkarada rzecz ſtarcowi, kiedy twarz chędoży, Albo kiedy odzienie na ſię piękne włoży; Jeſzcze bardziey ſzkarada, kiedy ſię w Wenerze kocha. *Prot. Kont. B* 6. Ani oczy mogą patrzeć na ſzkarade ręce waſze. *Bzow. roż.* 55. Możności ſwéy źle a ſzkaradzie używali, a ſzlachetność rodu ſwego ſzkarademi wyſtępki pomazali. *Kosz. Lor.* 26. Obmawianie iest ſzkarade a nieprzyſtoyne chrześciianinowi. *Eraz. ięz. Gg* 2. Pſuią dobre obyczaie rozmowy ſzkarade, tym więcéy ſtrzedz ſię maią rodzice, aby ſzkaradzie łamiąc wiarę małżeńſką, dziatkom przyczyny nie dali, lekko ich ſobie ważąc. *Rey Pſt. H* 7. Codzień to w większe i ſzkaradſze grzechy wpadaią. *W. Poſt. W.* 206, *Sk. Kaz.* 77, *et* 105. Szkaradzie poſieczony. *W. Deut.* 25, 3, *Pot. Arg.* 741, cf. hanieb nie. (*Slo.* popelna aneb ſkaredá ſtreda, popelec, = Popielec). **SZKARADOPŁODY wiek. *Hor.* 2, 62, *Kniaź.*, *foecunda culpae saecula*, fruchtbar an Abſcheulichkeiten. **SZKARADZIĆ *czynne niedokon.*, oſkaradzić, poſzkaradzić, uſzkaradzić *dk.*, ſpęcić, łżyć, ſchänden, häßlich machen, verunſtalten; *Bh.* ſſeredim, ſſeredíti, zohaviti, zohyzdíti; *Rs.* портить, порчу. *Turpificatus*, uſzkaradzony, seſzpecony. *Mącz.* Nieprzyiaciele co nayświętſzego ſzkaradzą w kościele. *Leszcz. H. S.* 484. Kunſzt drukarſki nie tylko proſtego człeka, ale ſamego ſzlachcica nie ſzkaradzi. *Papr. Ryc.* 215, nie hańbi). On ſię właśnie na tym ſadzi, Że mię, gdzie może, ſzkaradzi, *Groch. W.* 475, obmawia, ſzkaluie, ſzcuie, ſzczypie, verunglimpfen. Rzymſcy Panowie, co ſię wam to dzieie, Dlaczego ſię tak oyczyzna ſzkaradzi! *Chroſć. Fars.* 7.

*SZKARDASZTWO, -a, *n.*, słowo Tatarſkie, pobratymſtwo, przyiaźń, braterſtwo, Freundſchaft, Bruderſchaft. Z Tatary pokoiu nie zawierał, nigdy im nie wierzył, lubo to kurczyli ſię, zalecali ſzkardaſztwem ſwym i braterſtwem. *Birk. Chmiel. C* 2 *b.*

SZKARŁAT, SZKARLATYNA, *ob.* Szarlat. SZKARPA, *ob.* Skarpa. SZKARPETKA, *ob.* Skarpetka.

SZKATUŁA, -y, *ż.*, SZKATUŁKA, -i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſſkatule, ſſkatulka, krabice (*ob.* krobia); *Slo.* ſchowadlo (*ob.* ſchowanie); *Sr.* 2. ſchachtula; *Crn.* shkatla; *Vd.* shkatla, ſklopniza, shkatelza, ſklopnizhiza; *Cro.* ſkatùla, ſkatulya, ſkatulicza; *Dl.* ſkatula; *Hg.* iſkátulya; *Bs.* ſkatula, ſkrabiciça; *Rs.* шкатула, шкатýлка, дóскань; *Gall.* chatouille, *Ital.* ſcatola, *Lat. med.* ſcatula; cf. *Germ.* Schachtel); ſkrzynka od pieniędzy, die Geldſchatulle, Schatulle. Leciała iedna ſumma po drugiéy, i nie prędzéy ſię poſtrzegł, aż gdy w ſzkatule dno obaczył. *Mon.* 63, 671. Chećby miał ſto tyſięcy dukatów, za krótką chwilę ſzkatułę do oſtatniego wypróżni ſzeląga. *Zab.* 13, 62. Nie po tytule, gdy puſto w ſzkatule. *Zegl. Ad.* 154. Nie trzeba ſzkoły, mogą być ſzkatuły Wſzyſtkie natury i ſzczęścia tytuły. *Pot. Jow.* 188. Szkatułka piſarſka, ſtuć. Ca. *Th.* 701, ein Schreibezeug, Schreibebüchſe. SZKATULNY, SZKATUŁOWY, -a, -e, od ſzkatuły, Schatullen-; *Vd.* shkatelni.

SZKLANKA, SZKLENICA, SZKIEŁKO, SZKŁO etc., *ob.* Śklanka, Śklenica, Śkiełko, Śkło. SZKLNIĆ się, SZKLNĄĆ, *ob.* Lśnąć. SZKNĄĆ, *ob.* Szczykać, ſzczykнąć. SZKOBEL, *ob.* Skobel.

SZKOCYA, -yi, *ż.*, *Gall.* Ecoſſe, Schottland; *Rs.* монáндія; północna część Wielkiéy Brytanii. *Dyk. G.* 3, 92, *Wyrw. G.* 396, *ob.* Szkot, Szkotſki.

SZKODA, -y, *ż.*, *Boh. et Slo.* ſſkoda; *Sor.* 2. ſchöde; *Sor.* 1. ſkoda; *Crn.* shkôda, qvar; *Vind.* shkoda, kvar, nedobizhek, restroshek, okshkodek, shkodovitnoſt, *Croat.* skòda, kvàr, schap, gubitök, ſteta, kvarovanye; *Dal.* ſteta, gubitäk, poguba, poraza, kvaar; *Hung.* kvaar, kár; *Sla.* shkoda, kvâr; *Rag.* sckodda, scteta, poguba (cf. sguba), naudènje; *Bs.* skoda, sckoda, sctetta; *Ross.* шкóда, нáкость, врéдъ (cf. wrzód), наклáдъ (cf. nakład); *Ec.* вредъ, вредúтельство; *Germ.* der Schade; *Isl.* ſkade, *Suec.* ſkada, *Angl.* scath, *Anglos.* scathe, Ottf. scado, cf. *Gr.* σκεδάω *noceo*, σκάω *scrifo*, σκετλιος *miserabilis*, cf. *Ger.* ſchädlich, *Lat.* scelestus; cf. *Hbr.* שדד schadad *vaſtauit*, *Arab.* شدد *corrupit*. Szkoda, szkodowanie, uszkodzenie, ſtrata, utrata, uszczerbek (cf. *niepożytek); der Schade, Verluſt. Szkoda iest uſzczerbienie albo uięcie maiętności. *Szczerb. Sax.* 433. Szkoda znaczna, *Rs.* злопрéдіе. Niedbalſtwo może być takie, że żadnéy ſzkody nie niesie. *Szczerb. Sax.* 72. Nauczyciel zły wieleby złego uczniowi nawarzył, i ſzkody nabroił. *Glicz. Wych. L* 6 *b.* Nagrodzić ſzkody, wętować, *Vd.* doſtaviti, poverniti). Moia w tym, nie wasza ſzkoda. *Boh. Kom.* 1, 413. Każdy z cudzéy ſzkody ſzuka zyſku. *Pileh. Sen. Gn.* 192. Czyia ſzkoda, tego i grzech. *Pot. Arg.* 252, *Zegl. Ad.* 56; Ten, co ma ſzkodę, ma i grzech. *Papr. Ryc.* 163; *Slo.* Kto má ſkodu, ma i posmech. Rad czyiéy ſzkodzie, *Vd.* shkodovefiel, shkodogmaiten, radoshkodliu, ſchadenfroh. Ten ſzkodą goni, kto co czyni nagle. *Błaż. tł. A*, es ringt nach Schaden. Próżne to ludzkie wywody, Żeby ſzkodą nie zwać ſzkody. *J. Keh. Dz.* 124. Przy iednym ſzczęściu dwie *ſzko-*

Digitized by Google

dzie (*Dual.*, z szkody) bóg daie. *J. Kch. Fr.* 21, *Rys. Ad.* 57. Frasowny każdy pewnie ma dwie *szkodzie, Jednę z frasunku, a drugą w przygodzie. *Rey Zw.* 230, dwie *szkodzie będziesz miał. *Syxt. Skł.* 280. Dziecię kiedy na stół wlézie i spadnie, dwoię szkodę odniesie, bo go i raz stłuczony potka, i ociec go ieszcze rózgą ubiie. *Zrn. Ps.* 3, 515 *b.* Szkoda, przygoda, do mądrości droga. *Cn. Ad.* 107, co zaszkodziło, to nauczyło). Szczęśliwy, kogo ostróżnym czynią cudze szkody. *Pot. Syl.* 4. Po szkodzie Polak mądry, *sero sapiunt Phryges. Czach C.* 3, *Biel.* 50, *Stryik.* 742; *Cro.* po kvarusze chlovek vuchi; *Slo.* po tudé biwagú páni mudregſ't. Miawszy iuż doświadczenie po szkodzie, trzeba mieć rozum przed szkodą. *Kras. liſt.* 143. Glupi kto po szkodzie radzi o przygodzie. *Dwor. K* 2. Włoch przed szkodą, Niemiec w szkodzie, Polak po szkodzie przychodzi ksobie. *Rys. Ad.* 71. Zmazać starą, napisać iuż przypowieść młodą: Tymże Polak po szkodzie, czym był i przed szkodą. *Pot. Pocz.* 28. Próżny żal po szkodzie. *Kras. sat.* 83; *Slo.* pozdé biſa honit. Smutny paſterz, odebrawszy szkodę, Gdy mu w niebytność srodzi lwi rozproszą trzodę, Wróciwszy się, paſtwiska obchodzi do koła. *Uſtrz. Treſ.* 304. Wielki swar gasić szkodami małemi. *Sim. Siel.* 43, *ob.* lepsza szkodka, niż szkoda). - *Simil.* na moię szkodę, na móy koszt, na moie niebezpieczeństwo, na moię rzecz, auf meine Koſten und Gefahr. Złotnik Przemysław zebrał pospolitego ludu niemało, iak mówią, na swą szkodę, i odgromił nieprzyiaciela. *Biel.* 25. Profil mnie, abym mu konia w swéy stayni, na iego grosz i na iego szkodę postawić dozwolił. *Szczerb. Sax.* 181. - §. *Aſſimil.* szkoda w polu, spaś w zbożu, w łące, der Schaden im Felde, Viehſchaden, Weidеſchaden, Hutſchaden. Gdy obaczył konie w szkodzie, kazał postrzelać. *Oſſ. Boh.* 68. Uszkodzony zwierzę w szkodzie weźmie, ieśli będzie chciał. *Szczerb. Sax.* 435. Bydło w szkodzie zaięte, przez noc przechowane, nazaiutrz prezentowane być ma. *Vol. Leg.* 2, 28. Nie o szkodę zaiąca gonią. *Cn. Ad.* 629, nie o toć go bito; nie o wodę wilkowi idzie). - *Adverb.* Szkoda, szkoda czego, *Cro.* skoda! ſchade! ſchade um etwas! Szkoda, żeś nie był! szkoda żeś nie burmistrzem, starostą, królem, *ironice vel serio*, szkoda, żeś nie woźny z tą gębą! *Cn. Th.* 1114. Szkoda takiego rozumu w kącie. *Cn. Ad* 1140. Krótka, ucieszna historya, któréy szkodaby nie czytać. *Groch. W.* 72. Szkodaż go! żal się go boże. *Cn. Th.* 1114. Sokrates cię popsuł, szkoda cię! *Wyg. Mar.* 1, 34. Szkoda papieru! *Zegl. Ad.* 249. Szkoda zarębować, co się nie ma gotować. *Cn. Ad.* 1140. Szkoda krasy, gdzie rozumu nie masz. *ib.* 1138. Szkoda cię tey urody, głosu, wymowy! *Cn. Th.* 1115, szkoda tu tego; szkoda psu białego chleba. *Cn. Ad.* 1139. Błaznowie, którzy niegrzecznie błaznuią, szkoda im i chleba. *Petr. Ek.* 110, nie warci i chleba, es iſt ſchade um das Brot, das ſie kriegen. - Szkoda, próżno, darmo, daremny koszt, fatyga, praca daremna, nie wskórasz, nie warto, vergeblich, umſonſt, es iſt nichts ausgerichtet. O rządzie szkoda u nas mowić. *Biel.* 249. Szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce żyie. *Podw. Sion. A* 2 *b.* O wszystkiéy téy przesacnéy familii szkoda myślić chcieć wyliczyć wszystkie ich wielkie sprawy. *Petr. Ek. ded.* Jak okrutnie po nim tęsknisz, szkoda wielą słów opisać, *Warg. Wal.* 137. - Szkoda, szkodzić może, niebezpiecznо, es iſt gefährlich, mißlich. Prawa natury iuż są próżne mary, i matce rodzonéy szkoda wierzyć. *Bard. Tr.* 424. Szkoda ufać ramieniu swemu, choć naymężnieyszemu. *Ryb. Ps.* 68. Szkoda dwóch do iednego miechu kotów wsadzić. *Pot. Arg.* 795. Szkoda sobie z iednéy szkody dwie czynić, i frasować się i cierpieć. *Rey Zw.* 152. Szkoda pod czas mówić. *Cn. Ad.* 494, milczeć lepiéy). Szkoda pod czas milczeć. *Cn. Ad.* 496, milczenie pod czas szkodliwe). - §. 2°) Szkoda, szkoła, brayn, *Medic.*, die Bräune, die Kehlſucht. Wódka na zepsowanie dziasł i ustecek dziecinnych, to iest, na szkołę albo radniéy szkodę i brain. *Syr.* 279, *et* 263, *et* 293, *et* 475, *et* 1299. SZKÓDKA, SZKODECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, mała szkoda czyli strata, ein kleiner Schaden. Lepsza szkódka, niż szkoda. *Stryik. praef.*, *Rys. Ad.* 35, *Pot. Arg.* 400, lepiéy rękawem zatkać, niż całą suknią). Nigdy on szkody wielkiéy szkodecską nie goni, Widząc, że do téy małéy, gdy się wielka skłoni, Dwieby *szkodzie (*Dual.*, z szkody) otrzymał, a ieśli nie obie Więc iednę, ale większą. *Błaż. st. B* 4, *Krom.* 426. SZKODLIWY, - a, - e, SZKODLIWIE *adv.*, *Bh.* ſſkodliwy; *Sr.* 1. zkodliwé; *Crn.* shkodliv; *Vd.* shkodliu, shkodoviten, shkodezhen, nedobizhen, restroshliu; *Cro.* skodlyiv, skodlivo, poſkòden, kvarèn; *Bsn.* skodgliv, nsudiv, udiv, zledan, ozlediv; *Sla.* shkodljv, kvaran; *Rg.* sckòdan, naudni (cf. nudny), pogùbn; *Rs.* шкодливый, вредный, вредоносный, вреднительный, гибельный, убыточный; *Ec.* растлительный, вредящій, портящій; szkodzący, szkodny, szkodę przynoszący, czyniący, ſchädlich, nachtheilig. Żaden z cesarsów Tureckich szkodliwszy chrześciianom nie był nad Mahometa II, który nam wziął dwoie cesarstwo Greckie i Trapezuntskie, i Słowiańskie państwo. *Pasz. Dz.* 94. Wielce szkodliwy, *Rs.* зловредный, *ob.* zgubny. Kazimierz ochraniał się, aby Raduł szkodliwego czego na ziemię Wołoską nie wewlokł, *mali aliquid. Krom.* 698. - Szkodliwy, niebezpieczny, gefährlich. Miał konia szkodliwego, który bił i kąsał. *Chel.* 197. Uderzą w się szkodliwie. *Krom.* 99. Szkodliwie ranny, daléy bronić się nie mógł. *Tward. W. D.* 10. Z niemacka potrzeci szkodliwiéy upadamy. *Oſſ. Sen.* 53. - Xiążę Wratysław z ludem szkodliwym do Polski wtargnął. *Krom.* 97, *infeſtus*, nieprzyiacielski, feindſelig. SZKODLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Sr* 1. zkodliwosci; *Vd.* shkodlivoſt, shkodovitnoſt, shkodeshnoſt, kvarnoſt, oshkodnoſt, oshkodlivoſt, svrstanoſt; *Cro.* skodlyivoszt; *Rs.* вредность, пакость; die Schädlichkeit. SZKODNICA, - y, *ż.*, *Bh.* ſſkůdnice; która szkody czyni, die Schadenſtifterinn. *Malefica*, szkodnica, czarowni a *Mącz.* SZKODNIK, - a, *m.*, *Boh.* ſſkůdnik; *Sr.* 1. zkodnik; *Crn.* shkodlivec; *Vd.* shkodliviz; *Cro.* skoditel; *Rg.* osctettitegl; *Bs.* sctetocigna; *Rs.* вредитель, повредитель; *Ec.* озлобитель, отщетитель; szkodzca, szkodzący, który szkody czyni, szkodzi, der Schadenſtifter. Urzędnik, gdy się napiia, ieśli szkodnik pewny. *Haur Ek.* 14. Szkodnikowi szkoda na dobre nie wyydzie. *Alb. z. W.* 17. Szkodnicy poginą, którzy cię trapili. *W. Bar.* 4, 31. Sądź panie szkodniki moie, a zwalcz nieiszniki moie, *Leop. Ps.* 34, 1. Jawni szkodnicy odprzyięgaią się, będąc winnemi. *Gor. Wł. Q* 2. Nocni szkodnicy na polu, grunciech, rolach, i z samych ko-

Digitized by Google

ściołów maią być brani. *Herb. Stat.* 156. Szatan boży przeciwnik, z Kryſtuſem niezgodnik, Duchowi Swiętemu odpornik, człowieczy ſzkodnik. *Gil. Pſt.* 65. SZKODNICZY, -a, -e, ſzkodzący, nieprzyiacielſki, ſchädlich, feindſelig. Nie godziło ſię nawet ſzkodniczego pſzczołom niedźwiedzia ubić. *Nar. Hſt.* 3, 367. SZKODNY, SZKODZIEN, -a, -e, SZKODNO *adv.*, a) *actiu.* ſzkodzący, ſzkodliwy, *Slo.* ſſkodný; *Sr.* 1. ſkodné; *Vd.* shkodoviten; *Bs.* sckodan, sctettan; *Rg.* sckodni, sctetni, scòdan, naùdni; *Rs.* вредный, вредительный; ſchädlich, schadens bringend. Prędki syſk za swyczay ſzkodny. *Switk. bud.* 14. Wſzelkie nieſnaſki uciſz Boże, a ſzkodną prywatę umorz. *Kanc. Gd.* 306. Florus w tym tylko ſzkodzien ſobie, że więcéy nie piſał. *Lub. Roz.* 72. Prawo ſrogo karze tych, co dawaią truciznę; ale to ieſzcze ſzkodnieyſzy iad, który truią ięzykiem. *Eraz. ięz. Aa* 2. Szkodno, *Rs.* шкодно, наказдно; ſzkodno ieſt, ſzkodzi, es iſt ſchädlich, es ſchadet. Szkodno ſtare drzewo przeſadzać. *Ezop.* 29. Zdawało ſię to pożyteczno, lecz to było ſzkodno poſpolitemu człowiekowi, *Petr. Pol.* 582. Co z tym czynić ma, aby to nie było ſzkodno prawu iéy? *Szczerb. Sax.* 469. Moczenie konopi w ſadzawkach rybom ieſt ſzkodno. *Jak. Art.* 5, 111. - §. b) *Paſſ.* ſzkodny, ſzkoduiący, ſzkodę ponoſzący, ſchadenleidend. Żałoſny król, ſzkodzion oraz i w ſiemi i w ſynie. *Pot. Syl.* 190. Nie baw', gdy w Rzymie bez obrony dyſzą, Szkodzien kto zwłóczy, wieki o tym piſzą, *Chroſt. Luk.* 14. W to pilnie weyrzeć mieli, aby w czym Rzplta nie była ſzkodna. *Biel.* 370, *ne quid detrimenti capiat*). Witold z Moſkwy korzyść wielką wyniósł; było z nim Polaków doſyć, którzy nie byli ſzkodni téy drogi. *Biel.* 247, nie ſtracili na niéy). - Szkodniéy trzewika niż nogi, Mówi ſkąpy i ubogi. *Cn. Ad.* 1140. SZKODOWAĆ *med. ndk.*, *Bh.* ſſkodowati; ſzkodę podeymować, ſzkodę popadać, ſzkodę brać, Schaden nehmen, Schaden leiden; *Vd.* shkodo terpeti, oshkoden biti, shkodo imeti; *Cro.* kvaruvati; *Rg.* sctettovati; *Rs.* повреждаться, повреждаться. Kto ſię przed ſądem nie ſtawi, na dniu ſzkoduie. *Chel.* 135. Łakomy, chcąc więcéy mieć, ſzkoduie. *Cn. Ad.* 423, cf. ſkąpy dwa razy traci). - *§. *activ.* Szafarz z dobr Pana chytrze ſobie galił, i na nich go długi czas ſzkodował. *Odym. Sw.* 2, *C* 4, krzywdził go, ſzkodę mu czynił). SZKODZCA, SZKODCA, SZKOYCA, -y, *m.*, SZKODZICIEL, *Bh.* ſſkůdce, *ob.* ſzkodnik, co ſzkody czyni, der Schadenſtifter, Beſchädiger. Patrzy na ięczące z ran nad brzegami cielce, I na ſzkodzcę wilka z zjuſzoną paſzczęką. *Otw. Ow.* 448. Zdrayca, poſpolity ſzkodca i nieprzyiaciel. *Sax. Poſt.* 42. Topili onego ſzkodzcę Rzpltéy. *Birk. Kaz. Ob.* 5. Waſzych ſzkodców wydaycie na ſztych. *Czach. F.* 2. Przeważna bohatérka zabić ſzkoycę ſwego zamyśla. *P. Kchan. Orl.* 1, 376, gwałtownika swego). SZKODZIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* ſſkoditi; *Slo.* ſſkodim; *Sr.* 1. ſkodim, ſkodjiti, wadjiti (cf. wada, wadzić); *Sor.* 2. ſchkoješ; *Crn.* shkòdijem, shkodujem, shkoduvam; *Vd.* shkodit, shkoduvati; *Cro.* skoditi, skódem, poskodújem, schápim, gubiti (cf. gubić); *Dl.* stetiti, ostetujem; *Rg.* sckoditti, sckoditi, sctetiti, osctettiti, osctettovati, ùditi, naùditi; *Bsn.* uditi, nauditi, zl-diti, ozlediti; *Rs.* вредить, повредить, убытчить, накостить, нáкому; *Ec.* вреждáти, вредишь, вредь дѣлать, повреждать, портить, тщетить, тщетну творю; *Germ.* ſchaden; *Suec.* skada, *Angl.* scathe, *Anglos.* scathan, Notker scadon, *Ulphil.* scathjan; cf. *Hebr.* שדד puſtoſzyć). a*) ſzkodzić kogo, *cum Accusat.*, z uſzkadzać kogo, einen beſchädigen. Cieſząc ſię z upadku bliźniego, myśliłem go w czym ſzkodzić. *Ryb. Ps.* 10. Szkodzić kray, pole, z puſtoſzyć, verheeren, verwüſten. Wrocławianie powiat Wieluńſki ſzkodzili. *Krom.* 556, *vexare*). Krzyżacy dzierżawy Polſkie zdradliwie ſzkodzili. *Krom.* 595, *Weresz. Kii.* 27. - §. b) ſzkodzić komu, ſzkodę mu czynić, ſchaden. Schaden thun. Kto ſzkodzić może, boią ſię go, choć nie ſzkodzi. *Mis. Ryt.* 4, 160. Kto komu ſzkodzi, niech ſię na ſzkodę gotuie. *Sim. Siel.* 89. Kto innym ſzkodzić pragnie, ſamego ſiebie nayczęściéy zdradza. *Teatr* 12, 23. Sam ſobie ſzkodził, cf. bies na ſiebie dał, *Vd.* je ſam ſebi rokau ushivau). Kto nie w czas przychodzi, ſam ſobie ſzkodzi, *Slo.* kdo ne ſtoro chòdi, ſam ſebe ſkòdi. Szkodzi mi co. *Cn. Th.* 1115, *oppos.* służy mi). SZKODZIEN, *ob.* Szkodny.

Pochodz. *bezszkodny*, *uszkodzić*, *zaszkodzić*; *przeszkoda*, *przeszkadzać*, *przeszkodzić*.

SZKOFIA, *ob.* Skofia.

SZKOŁA, -y, ż., SZKÓŁKA, -i, ż., *dem.*, *Bh.* ſſkola, jakowna (*ob.* żak); *Slo.* Sſkola, učitelna; *Sor.* 1. ſchula, hutjenczja; *Sr.* 2. ſchula; *Hg.* oskola; *Crn.* shòla, shula; *Vd.* shula, shulna hisha, vushilniza, vuzhenishe, vukna sala, vushirna; *Cro.* uchilnicza, vuchilnicza, *peregr.* skòla; *Rg.* uciònixa, uecionixa, naùcnixa; *Bs.* skulla, mjesto ghdiſe uci; *Sla.* shkula; *Rs.* школа, ученіе; *Ger.* die Schule; *Suec.* skola, *Angl.* school, *Kero* scuola, *It.* scuola, *Lat. med.* escola, *Gall.* ecole, z *Lac.* schola, *Gr.* σχολη, cf. *Hebr.* שלה schala *quiescere*, *tranquillum eſſe*). Szkoła w Greckim znaczy iakoby upróżnienie, dzie bowiem ſzkoła tym, którzy idy służą, wolność od innych powinności Rzpltéy. *Modrz. Baz.* 512, ſzkoła, mieyſce ćwiczenia wſzelakiego, die Schule, der Ort, wo unterrichtet wird. Szkoły te, domy rozumu, dlatego budują, aby tam było mieyſce uczenia i ćwiczenia w rzeczach ku roſtropności. *Glicz. Wych. L.* 1. Muſiſz ſam wprzód być w ſzkole, niżeli ią uczyć. *Pot. Arg.* 108. Szkołą dzieci ſtraſzyć, głupſtwo. *Zegl. Ar.* 245. Ey chłopcze, poślę cię do ſzkoły, będzieſz tam dobrze ćwiczony. *Mon.* 67, 426. Rodzice maią oko mieć, aby dzieci każdodziennie w ſzkole, a nie za ſzkołą bywali. *Haur Sk.* 203. Za ſzkołą ſię uczył. *Cn. Ad.* 243, nie przebrał nauki). *Slo.* ſmrti mu ſſkola ſmierdzi mu ſzkoła, nie ſmakuie mu nauka. *Slo.* bez ſu'ch w ſſoli, bez penéz do trhu, bez xiążek do ſzkoły, bez pieniędzy na targ; nic nie wſkórasz). Szkoła Koronna, akademiia Krakowſka. *Groch. W.* 269, *Suez. P.* 3, *H* 4, *ob.* Główna ſzkoła, *Crn.* glagóle, modrina, modrishe; *Vd.* viſoka shula, modreſkupzhina, glagole; Universität. Szkoły Woiewódzkie, Gimnazya, Wydziałowe. Szkoły podwydziałowe. *Ld.* Szkołki parafialne po miaſteczkach i wſiach do wychowania przyſwoitego ſtanom mieyſkiemu i rolniczemu. *Dyar. Gr.* 156. - Szkoła Rycerſka, Ritteracademie. Założenie ſzkoły rycerſkiéy w Warſzawie od Stanisława Augusta uſkutecznione. *Skrzet. P. P.* 1, 601, *Vol. Leg.* 7, 462. Szkoła rycerſka we Lwowie naznaczona. *Vol. Leg.* 3, 789. Szkoły Jezuickie, Piiarſkie, Kollegium, Konwikt. Szkoły Pobożne, Piiarſkie, *scholae piae*, Ksiądz czyli Profeſſor ſzkół pobożnych, z Piiar. - §. Szko-

Digitized by Google

ły, uczenie w ſzkole, uczenie ſię w ſzkołach, nauka, die Schule, das Lehren, Lernen in der Schule, die Lection, das Studiren. Dyonizy ſzkołą ſię żywił, gdy był z państwa wygnan. *Stryik. Gen. f* 3, dzieci uczył, er nährte ſich vom Schulehalten. Szermierz dotąd uczniа ſwego uczy ſzermować, aż go miſtrzem oſtawi, i ſam przez ſię będzie ſzkoły miewał. *Gliczn. Wych. O* 2. Po ſzkołach niech nauczyciel przebieży myślą wſzyſtko, co czynił w ſzkole. *Pir. Pow.* 15, po lekcyi). Przed każdą ſzkołką niech ſię nauczyciel gotuie na wſzyſtko, co do uczenia w ſzkole wypada, *ib.* 12, przed każdą lekcyą). Mężczyzny przywłaſzczyli to ſobie, do ſzkół chodzić. *Zab.* 15, 62, na lekcye, uczyć ſię, ſtudieren. W ſzkołach będąc, na teologiią chodził. *Teatr* 8 *c*, 61. Wyliczę pewną ſummę na ſzkoły dla niego, a potym dam na cudze kraie. *Teatr* 35 *c*, 17. Dzieliſem czas móy na posługę dla wyżywienia, i na ſzkoły do nauki. *Xiąd.* 86. Po ſkończonych ſzkołach, znaydowałem ſię w domu. *Teatr* 16 *b*, 25, cf. z nauk w oyczyſte powraca progi. *Pocies* 17, nach geendigten Schulen, Schuljahren, von der Schule, von der Univerſität. Szkołę opuścić, przeſtać ſię uczyć. *Cn. Th.* 1116. Niedawno zakończył ſwe ſzkoły. *Mon.* 68, 915, edukacyą ſwoię, nauki ſwoie). Kiedy komu wymawiamy głupſtwo, lub złe poſtępki, mamy zwyczay mówić: znać żeś niewiele wziął plag w ſzkołach, znać że cię niedobrze bito, znać żeś nieczęſto pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136. Dawny on móy od ſzkół ieſzcze przyiaciel. *Zab.* 13, 426, alter Schulfreund. - *Meton.* ſzkoła, klaſſa ſzkolna, *Vd.* ſhula, rasdielſtvu, redſtvu, eine Claſſe in der Schule. Do którey ſzkoły teraz chodzi? *Pr.* Do ſyntaxin, ale ſię ſpodziewa, na przyſzły rok promocyi do poetyki. *Teatr* 8, 70. - *fig.* Wyborne kſięgi za naylepſze ſzkoły ſtaną. *Zabł. Roz.* 18, za naylepſzego miſtrza). Szkoła każdemu otwarta, uczyć ſię każdemu wolno. *Cn. Ad.* 1140. Do ſzkoły ieſzcze do mnie, do ſzkoły. *Teatr* 30 *b*, 60, ia cię nauczę). Nieſzczęście to ieſt naylepſza ſzkoła cnoty. *Teatr* 55 *d*, 9. - §. Szkoła, oſoby, liczba uczniów w ſzkole, *ut* wielką abo małą kto ma ſzkołę. *Cn. Th.* 1116, Schule, Schüler. - §. Szkoła różną od drugiey naukę podaiąca, *secta*, *disciplina*, *familia philosophorum*. *Cn. Th.* 1116, *Rs.* школъ. Z tey ſzkoły iak z Pandory ſkrzyni Złe wyszło, którym ludzki rod do ſzczętu ginie. *Zab.* 12, 239. - Szkoła żydowſka. *Bud. Ps.* 74, 8. Żydom powinno być wolno zakładać ſynagogi i ſzkoły. *Pam.* 83, 61, *ob.* Bożnica. - §. b) Szkoła w ogrodzie, *Bh.* ſemeniſtě; *Slo.* Sſtěpnica; *Crn.* zeplenishe; *Vd.* ſasadishe, vsieplenishe, mladikovishe, dreuku redishe; *Rg.* râsad, rassadník; *Cro.* preſsadiſche, preſzadni vert; eine Baumſchule, Schule im Garten, Pflanzſchule. Na drzewka ſzkoła. *Mon.* 74, 707. Mieyſce, na którym dochowuiemy ſię ſzczepów, zowie ſię ſzkołą. *Kluk Roſl.* 1, 90. Morwy co dwa lata w oſobnéy ſzkołce przeſadzaią. *Przędz.* 66. - (2°. Szkoła, brayn, *ob.* Szkoda 2), *Vd.* ſhuela, gniline vuſte, ſ ſzkorbut). - SZKOLARSKI, - a, - ie, pedantſki, pedantiſch, ſchulgerecht. Dawna ieſt bardzo, ale ſzkolarſka racszy, niż uczona kłótnia, ile ieſt tropów! *Kpcz. Uhł.* 148. Nauka nie powinna być po ſzkolarſku dawana. *Pir. Wym.* 111. SZKOLARZ, - a, *m.*, (*Bh.* ſſkolář, ſſkolar, ſſkolnjk *discipulus*; *Sr.* 1. ſchuler; *Crn.* sholar; *Vd.* shular, navushenik, joger; *Rs.* skular, ucenik); - pedant, ſzkołą trącący, *Vd.* shulskosnauz, srovovushen, vushenirogel, uhule, prasni poshtimauz svoje vjednoſti, poshulounik, pedantar, shulskovushen, vshulovan; ein Schulpedant. Ci ſzkolarze zawſze muſzą margać Łaciną; gadaу po Polſku! *Teatr* 24 *c*, 32. SZKOLASTYK, - a, *m.*, Szkolaſtycy, filozofowie od 11go do 15go wieku, w ſzkołach utrzymuiący filozofiią pełną błędów na fundamencie nie dobrze tłumaczonego Aryſtotelesa. *Kras. Zb.* 2, 479, ein Scholaſticus, ſcholaſtiſcher Philoſoph. - §. Szkolaſtyk, SCHOLASTYK, duchowny przy katedralnym kościele, maiący na ſobie dozór ſzkół. *Nar. Hiſt.* 2, 364, *Kras. Zb.* 2, 479, *Modrz. Baz.* 523-5. SZKOLNICZY, - a, - e, od ſzkolnika, Schullehrers, Lehrers. Wiek iedenaſty początek akademii i ſzkolniczéy nauki. *Stas. Zam.* 11, ſzkolnéy nauki, Schulſtudien. SZKOLNIK, - a, *m.*, SZKOLNY *Subſt.*, nad ſzkołami przełożony, der Schulaufſeher. Rabin z ſzkolnikiem rewizyą głów uczynią. *Vol. Leg.* 7, 44. - *§. ſzkolnik, *ſzkołmiſtrz, nauczyciel ſzkoły, der Schullehrer, Schulmeiſter; *Sr.* 2. ſchulář, ſchulmeiſtar; *Ser.* 1. ſchulemiſter, ſchulmiſter, hukuena méſtar; *Slo.* Sſkolný miſtr; *Hg.* oskola-mester; *Sla.* shkòlnik, meshtar (cf. miſtrz); *Cro.* skolnik; (*Bh.* Sſkolář, Sſkolnjk; *Rs.* школьникъ uczeń, żak). - §*. ſzkolnik, literat, ſawant, ein Gelehrter. Poyrzyymy na dawne ſzkolniki, którzy też w Rzpltéy kwitnęli. *Modrz. Baz.* 516. SZKOLNOŚĆ, - ści, *ż.*, pedanterya, *Vd.* shularia, shulſtvu; Pedanterey. Szkolność Aryſtoteleſowſka w naukach przyrodzony porządek na wſpak obróciła. *Kpcz. Uhł.* 28. SZKOLNY, - a, - e, od ſzkoły, do ſzkoły należący, Schul-; *Boh.* Sſkolní, Sſkolſký; *Slo.* Sſkolſký; *Sr.* 1. ſchulſki; *Vd.* shulski; *Cro.* skolni; *Hg.* oskolni; *Rs.* учильищный. Szkolny mędrek. *Mon.* 70, 3, *ob.* pedant). Głupſtwem proſzoną ſzkolną nazywaią. *Paſt. F.* 265. Szkolne xiążki, elementarne, *Ross.* учебныя книги. Szkolny miſtrz. *Warg. Wal.* 205. Szkolny ſtan ieſt naycudnieyſzy, i rzeczom ludzkim naypożyteczniejſzy. *Modrz. Baz.* 521. Szkolna retoryka, obfita w słowa, czcza w rzeczy. *Uſt. K.* 2, 9. Pomnę, że i mnie z młodu często więc napadła Szkolna choroba, gdy ſię do ſzkoły nie chciało. *Opal. sat.* 74. Szkolne goſpodarſtwo, a z ksiąg hetmańſtwo, oboie niepewne. *Cn. Ad.* 1141. *SZKOŁOWAĆ *cz. koniyn.*, ſzkołą ſię bawić, do ſzkoły chodzić, in die Schule gehen; *Cro.* skolati; *Vd.* shtudirati (*ob.* *ſtudować), navushivatiſe, se svushivati, vushitiſe; (*Rs.* школить, вышколить ćwiczyć kogo, krseſać go, okrzesać, kſztałtować, вышколить wprawić kogo, прошколить ſtrofować kogo). Między nieukami, i tymi, którzy trochę litery zakuſili, a przedtym niżeli do ſwego poſtanowienia żywota przyſzli, ſzkołowali, powſtawaią poſwarki, coby lepſzego było, czyli gdyby ſyna ociec do ſzkoły uczyć dał, czyli gdyby do rzemieślnika w rzemieſło przykazał. *Glicz. Wych. G* 4 *b*. Oni iakoby iacy mniſzy w klaſztorze ſzkołnią. *ib. K.* 4. Chwałę dobrą odnoſzą, z tego ſwego ſzkołowania. *ib. H* 6 *b*, *Vd.* vuzhenſtve, shtudirſtve, *SZKOLSKI, - a, - ie, ſzkolny, ſzkolarſki, *Vd.* poshulſki, pedanterſki; ſchulgerecht. Już tu terminów przeſtań, radzę, ſzkolſkich. *Klon. Fl. E* 2.

SZKOMA, *ob.* Skoma. SZKOPIEC, *ob.* Skopiec. SZKOPUŁ, *ob.* Skopuł.

SZKORBUT, *SZARBACH, *SZORBOCH, *SCHORBUK

-u, *m.*, *Bh.* ſurbèg; *Vd.* shkarbut, shkarbutna bolieſen, vuſtnu gnitje, gniune vuſte, sobna gniloba, shuela (cf. szkoła); *Cro.* szzubnicza; *Rg.* zasùbica; *Ross.* цынгà; *Ger.* der Scharbock, Scorbut, Niederſ. Schárbut, *Holl.* Schearbuyk, *Suec.* ſkörbiug, *Angl.* scurry. Szkorbut nazwiſko swoie niedawno ma, a od tych narodów podobno, u ktorych naywięcéy gości wzięte, iako Hollendrów, Dunczyków, Szwedów etc.; Syreniusz go zowie francą pomorską. *Petr. Wod.* 23, *et* 24, *Syr.* 320; *et* 617, *et* 156, *et* 298, gnilec, dzięgno. SZKORBUTNICA, - y, ż., kobieta szkorbut cierpiąca, eine Scorbutiſche. Białe upławy u suchotnic lub u szkorbutnic, niebezpieczne. *Perz. Lek.* 2, 8. SZKORBUTOWY, - a, - e, od szkorbutu, ſcorbutiſch, Scorbut-, *Rs.* цынгóтный.

*SZKORNIE, *Gil. Pſt.* 197 *b*, *Seil. Mar.* 6, *Podw. Sion N* 4, *ob.* ſkornie.

SZKORP, SZKORPICA, *Sien.* 289, *Syr.* 484, smok morſki. SZKORPION, *ob.* Niedźwiadek robak. SZKORPOWY oley, w którym szkorpy potopiono, léczy ukąszenie szkorpowe. *Sien. wykł.*, Scorpionöl.

*SZKORT, - u, *m.*, *z Łac.* scortum, z nałożnica, das Kebsweib, die Beyſchläferinn. Wielu mężów iąwszy się szkortow, na zdrowie żonom swoim ſtoią. *Petr. Ek.* 86, *Tward. Daf.* 68. Czemuż przeklęty szkorcie tego nie zrobiła, Ażebyś mnie z nim oraz tak twardo uśpiła. *Ban. F.* 3. Herodyado, szkorcie nieczyſty i niewſtydliwy. *Baz. hſt.* 61. Szkort bezecny plugawy panował nad niemi. *Birk. Zyg.* 53. Teodora, ſławny w Rzymie szkort, do szkaradnéy bezecności ich przymuſiła. *Zygr. Popr.* 9. Szkortu i niecnéy niewiaſty nie poymiesz za żonę. 3 *Leop. Levit.* 21, 7, *W. Poſt. W.* 3, 135, *Bud. Cyc.* 25, *roby. 1 *Leop. ib.*). Ktoby mówił: żal mi grzechu nieczyſtego, a szkortaby przedsię chował sobie, Panem Bogiem ten ſłudzi. *Hrbſt. Odp. L* 4 *b*. SZKORTACYA, - yi, ż., porubſtwo, gamractwo, kurwiarſtwo, Hurerey, Unzucht. Ten nasz ayn szkortacyi tylko pilen. *Wer. Rgl.* 78. SZKORTATOR, - a, *m.*, porubnik, kurwiarz, ein Hurer. Szkortatorowie i cudzołożnicy królestwa bożego nie otrzymaią. *Baz. hſt.* 80. Wszem w obec daią moc mówić przeciw nim, choć i niesławnym ludziom, t. i. łotrom, szkortatorom. *Baz. hſt.* 12.

SZKOT, SZOT, - a, *m.*, (*diſling.* Skot), ze Szkocyi, *Bh.* Eſot; *Rs.* шотлáндецъ; ein Schotte, ein Schottländer. Język Szkotów górnych podobny do Irlandzkiego. *Dyk. G.* 5, 92. Szkoty abo Szoty nie raz Dunczyków naiechali. *Sk. Dz.* 836. - §. Szkot, Szot handluiący, przekupuiący, handlarz, ein Schotte, Hauſirer, Krämer. Nasi szkotowie na opalce drobne rzeczy rozmaite dla przedania noszą po ulicach. *Warg. Radz.* 174. Szotowie, którzy na sobie noszą swoie rzeczy ku przedaniu, płacą po złotemu; Szotowie, którzy końmi swoie towary wożą, od konia po kopie monety. *Vol. Leg.* 2, 665. Przez Włochów, Szotów i innych cudzoziemców miasta nasze wielką szkodę biorą. *Herb. Stat.* 309. Spisywać maią w każdym mieście liczbę domów mieszczan, Szotów, Żydów, Tatarów. *Vol. Leg.* 4, 978. Podatek ten płacą kupcy, przekupniowie, kramarze, szoci albo i faktorowie. *Vol. Leg.* 5, 184. Gdy go doszły o szkotach Tarnowſkich awizy ... *Pot. Jow.* 109. Szlachta się teraz w szotów obróciła, Handlów ſtanowi temu zakazanych pilnuie. *Opal. sat.* 186. - Niechay go szoci biorą. *Pot. Jow.* 110, niech go kaci wezmą, daß dich die Schweden ... - § 2) Szot, pewna waga, Szkot, Skot, das Schott, Karat, deren 24 eine Mark machen. Skot waży dwa grosza. *Herb. Stat.* 103. *Digreſſus siue scotus*, podwóyny grosz, albo szkot. *Urs. Gr.* 388. *Poena*, sześć grzywien, *alias sex scotorum. Vol. Leg.* 1, 35. Złota ſkotów kilka. *Popr. Dr. D* 2. - §. 3) Szkot, Szkotowa materya, gatunek kamlotu, Schottiſcher Camelot. Szkot na woreczki naboiowe, ieſt prawie tak dobry, iak kamlot. *Jak. Art.* 2, 360. Szkotowe albo kamlotowe woreczki. *ib.* 1, 361. SZKOTKA, SZOTKA, - i, ż, kobieta z Szkocyi, die Schottländerinn. Jeden z nich poiął Niemkę, drugi Irlandkę, trzeci Szkotkę, a czwarty Szwedkę za żonę. *Pam.* 85, 1, 570. O Szotkach mówią, że żadnych szat, coby ściſkały, nie używaią. *Cziach. prz.* 24. SZKOTSKI, SZKOCKI, SZOTSKI, SZOCKI, - a, - ie, do Szkocyi czyli Szkotów należący, Schottiſch, Schottländiſch; *Bh.* Eſotſký. Rzeczy Szockie i kramarſkie. *Vol. Leg.* 6, 134. Szockie sukno. *Jnſtr. C. L.* Domy mieyſkie, Szockie, Żydowſkie, Tatarſkie. *Vol. Leg.* 4, 977. Opuścił uszy, niby mieszk Szocki. *Brath. C.* 2.

SZKOTAK, *ob.* Skotak.

SZKROFUŁ, *ob.* Swinogorz, Śliniogors, Skwinancya, Świnie wzrody.

SZKRUPUŁ, - u, *m.*, *z Łac.*, a) ważka, *Vd.* shkremen, tesha za 20 proseneh sernet, tretki diel kvintizha; das Scrupel, trzecia część drachmy. *Slesz. Ped.* 421, *Krup.* 5, 235. Szkrupuł ma w sobie 20 ziarn. *Spicz.* 241. - *Math.* Szkrupuł, minuta, część iedna, na iakich 60 ſtopień ieden cyrkułu się dzieli. *Sol. G.* 7, der 60ſte Theil eines Grades, die Minute, das Scrupel. - §. b) *Morel.* szkrupuł, sumnienie trwożliwe, *Sr.* 1. świadoma cżiczcjenie, traſchiwoſcj; *Crn.* shin; *Vd.* vieſtna tsnobo, shin, vieſtna grisenje; *Rg.* súmgna (*ob.* sumnienie); der Gewiſſensſcrupel, der Scrupel, Gewiſſenszweifel. Szkrupułami, to ieſt ściśnieniem i trwogą sumnienia się trapił. *Sk. Zyw.* 2, 74. Nie chcę posądzać, bo się boię szkrupułu. *Boh. Kom.* 2, 207. Że gardzisz szkrupułami, winszuię ci tego, Znak to ieſt mocnéy duszy, umysłu wielkiego. *Kras. sat.* 33. Szkrupuł bez szkrupułu, tytuł książki o zdrożnościach Polſkiego rządu, p. Jana Stan. *Jabłonowſk.* SZKRUPULACKI, - a, - ie, SZKRUPULATNY, - a, - e, SZKRUPULATNIE *adv.*, trwożliwy na sumnieniu, ſcrupulös; *Sr.* 1. traſchiwé; *Rg.* súmgniv; *Rs.* мнúтельный. Niemasz iuż nauki szkrupulackiéy dawnéy. *Bals. Nied.* 1, 2. Szkrupulatny człowiek. *Hul. Ow.* 203. Nie będzie ona tak szkrupulatnie święta, żeby się miała o to gniewać, że ią kochaią. *Teatr* 14, 96. SKRUPULATNOSC, - ści, ż., trwożliwość sumnienia, die Scrupuloſität: *Sr.* 1. traſchiwoſcj, ſtaroſciliwoſcj; *Rs.* мнúтельность. SZKRUPULAT, - a, *m.*, człowiek na sumnieniu trwożliwy, *Rg.* súmgnivaz; ein Gewiſſensgrübler, ſcrupulöſer Menſch. Jaki ſkrupulat; wszystko się u niego nie godzi, grzech. *Teatr* 19 *c*, 79. W takiéy potrzebie, dyskret, nie dyskret, szkrupulat, nie szkrupulat, świętoszek, nie świętoszek, mnieyby ieszcze podobno miał od nas dyſkrecyi. *Teatr* 21, 182. SZKRUPULIZOWAC *med. ndk.*, sumnie-

Digitized by Google

nie w czym mieć trwożliwe, *scrupuliſiren*, ſich ein Gewiſſen machen. Alboż to teraz ludzie szkrupulizuią w téy mierze! *Teatr* 36 *b*, 59.

SZKRUTYNIUM, *ob.* Skrutynium, Wywiedzienie.

*SZKRYBA, Szkrybowie, 1 *Leop. Math.* 23, 13, *ob.* Skryba. SZKRYPT etc., *ob.* Skrypt.

SZKUDŁA, - y, *ż.*, SZKUDEŁKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Crn.* shkodla; *Vd.* krouniza, sziepleuka, ſkodliza, deſkiza, ziepotnik, shintel; *Sr.* 1. ſchindjel; gonta, *Bh.* ſſindel; *Lat.* scindula, scandula, *Ital.* scandola, *Gall.* echandule, *Lothar.* chendre, *Angl.* shingle, *Ger.* die Schindel, Dachſchindel. Gonty, szkudły, *affes.* *Mącz.* Dachy pokrywaią się także szkudłami czyli gontami dębowemi, a zwyczayniéy sosnowemi. *Switk. bud.* 223, *et* 112. Szkudełka, *aſſula.* *Mącz.* SZKUDLANY, SZKUDLNY, - a, - e, gontowy, gonciany. *Volck.* 853, Schindel-. Dach szkudlany. *Switk. bud.* 234. SZKUDLARZ, - a, *m.*, co gonty robi abo niemi pokrywa dachy, der Schindler, Schindelmacher, Schindeldecker. *Tr.*, *Sr.* 1. ſchindjelnik.

SZKURŁAT, *ob.* Skurłat.

SZKUT Włoſki, pieniądz złoty, ein Skudi, eine Italiäniſche Goldmünze. *Cn. Th.* 1116.

SZKUTA, - y, *ż.*, ſtatek wodny, iakim zwyczaynie zboża wożą, okręt rzeczny, Wiślny, *Germ.* die Schüte, *Isl. et Suec.* ſkuta, *Irland.* scud, *Holl.* schuyta, *Angl.* scute, *Lat. med.* escauda, *Lat.* schedium, *Gr.* σχεδία, ein Flußſchiff, Weichſelſchiff; (cf. *Rs.* шнúкъ nawa pięć sążni długa, 2 szeroka, deſki ma rzemieniami poszywane; ztąd nazwiſko iéy od słowa szyć). Szkuta ieſt ſtatek o 16, 18, 20 ludziach, i weźmie łasztów naywięcéy 54. *Mag. Mscr.* Szkuta mała, *ob.* Koza, Dubas. - Sternik, gdy pogody kierowania szkuty zaniedba, przywodzi szkutę do rozbicia. *Petr. Et.* 92. Raduycie się iuż teraz brogi wypróżnione, Coście na wiosnę do szkut były wymłócone. *Zbyl. Zyw. B* 2 *b*, fryor). Wodopławne szkuty. *ib. A* 2. Szkuta kupiecka. *Vol. Leg.* 3, 59. SZKUTNIK, - a, *m.*, flis, der Schutnickel, Botsknecht. *Cn. Th.* 1116. - §. co szkuty robi, der Schütenbauer, Schiffszimmermann. Warowną szkutę niech ci zbuduie szkutnik nauczony, *naupegus.* *Klon. Fl. D* 3 *b.* - §. gatunek gwoździ, eine Art Bretnagel. Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel.* 4. SZKUTNY, SZKUTOWY, - a, - e, od szkuty, Schüten-, Schiffs-. Kotwice szkutowe. *Sol. Arch.* 47. Cetnar żelaza szkutnego dobrego. *Os. Zel.* 49. Starszego ſternika zowią gospodarzem szkutnym. *Haur Ek.* 62.

SZŁA, 3 *Pers. fem. Sing. Perf. Verbi* Iść, *qu. v.*

SZLA, ŚLA, - i, *ż.*, SZLEIA, SZLIIA, - ii, *ż.*, SZLEYKA, SZELKA *dem.*, *Bh.* ſſle; *Sr.* 2. ſſla, z szory; *Hg.* szij *lorum*; *Rs.* шлея, шлейка, (*dſtgu. Rs.* шелкъ iedwab', шелковúна iedwabna nitka, шелковица morwa); chomąto z poſtronkami, *z Niem.* die Siehle, (cf. Seil, Adlg.); das Kummet nebſt dem Geſchirre, das Hinterzeug am Kummet, die Geſchirrriemen, der Umgang; *Cro.* hám. Szleie czyli chomąto do zaprzężenia koni. *Kluk Rosl.* 5, 121. Siodła, uzdy, szleie, loyce. *Stat. Lit.* 595. Konie w szliiach. *Hor.* 2, 182 *Nar.* Konie, gdy do barków dyszla przyprzężone są na równo d'ugich szlach, równo ciągną. *Reg. Doſ.* 2, 142. We szli idę, ciągnę, *tracho funo*, *ut helciarii solent.* *Cn. Th.* 1116. Szelki maią ſſiny gdy holuią, któremi się do półki zaczinaią. *Mag. Mscr.* On co miłości wóz kierował dawniéy Teraz w nim w szelce ciągnie za woźnika. *Morszt.* 72. Szleyki, służące do pociągu, składaią się z naplecznika etc. *Jak. Art.* 1, 416. Chlubny pogromca gnał przed sobą w szliie Żelazne uplątanych harde królów szyie. *Hor.* 1, 250. Spuszcza ona z okna szlą, w którą mu się włożyć iak długi każe, i tak go wyciągaią. *Chroſć. Fars.* 503. - Szelka procna, nawiązanie procne. *Tr.*, das Schleuderleder. Grabie szerokie z szelką u końca przywiązaną. *Haur Ek.* 52, z kluczką). - Szelki od spodni, *Bh.* ſſlehy, ſſandy; *Crn.* shtertshel; *Vd.* hlazhnjak, naramik, haushtre; der Hoſenträger;

SZLABAN, ŚLABAN, - u, *m.*, rogatki mytne, *z Niem.* der Schlagbaum; *Sr.* 2. ſchlagbom: *Vd.* savara (cf. zapora, zawrzeć), sadjanſki hlod). Ktoby się ważył psuć szlabany na drogach zypanych poſtawione... *Oſtr. P. K.* 1, 186. - §. W téy gonitwie za otwarciem ślabanu i daniem znaku, wybiegaią sanki. *N. Pam.* 10, 53, cf. szranki.

SZLACHARZ, - a, *m.*, ptak z rodzaiu nurków. *Dudz.* 61, ein Vogel, eine Art Taucher.

SZLACHCIANKA, - i, *ż.*, SZLACHCIANECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, szlachecka córka, ein adeliches Fräulein, eine Adeliche; *Bh.* ſlečna, ſlečinka; *Sr.* 1. ſemianſka (*ob.* ziemiańſki); *Vd.* shlahtna dekelsh, shlahtniza, dvorna dekelza, gospodizhna, gospodizha, gospa, shlahtna shena; (*Vd.* kervna shlahtniza, rodjanica, z krewna); *Cro.* gospodichna; *Rg.* vladika, gospoja, plemeniza, plémkigna, plémka (*ob.* plemię); *Ross.* Дворянка, Бáрышня, Бояршня (*ob.* boiar). Jeśliby który szlachcic nieszlachciankę sobie nierówną poiął, tedy tę nieszlachciankę żonę swoię sobą i szlachectwem swym uszlachci. *Stat. Lit.* 80, eine Unadeliche. Mieszczki biorą na się ubior szlachecki, szlachcianki ſtroy woiewodziny. *Petr. Ek.* 68, *Biel. S. N.* 22, *Birk. Dom.* 12. Szlachcianeczki, mieszczaneczki. *Teatr* 1, 44. SZLACHCIC, - a, *m.*, *Bh.* ſſlechtic, władyka, lorpota, zeman, zemanjn, zemènjn (*ob.* ziemianin); *Slo.* zeman, (ſſlechtic, ze ctného rodu, z familiiant; - *Ger. Norimb.* ein Geſchlechter; *Sr.* 2. ſchlachta, z plemię, rod, familiiant); *Sr.* 1. ſemian; *Crn.* shlahtnèk, pleménitnèk, *plur.* gospoda, gospodſtvu; (*Crn.* shlâhta, 1) *genus, prosapia*, 2) *affinitas*); *Vd.* shlahtnik, shlahten gospud, doshelni shlahtnik, vlaſtelnik, *plur.* shlahtniki, shlahtni ludi; (*Vd.* shlahta *cognatus*, *cognatio*, *genus*, kervni shlahtnik, kiri je v'shlahti, ushlahten, shlahta, ushlahtnik, rodjak, z krewny; *Vd.* on je meni shlahta, z ieſt móy krewny); *Cro.* plemenit, plemenitas; *Sla.* plemich; *Bs.* vlaſtelin (*ob.* właściciel), *plur.* vlaſteli, gospoda; *Ross.* шляхтичъ, *plur.* шляхта, (шляхта gatunek siekiery), дворянинъ (*ob.* dworzanin), благородный человѣкъ, господинъ (cf. gospod); (cf. *ap. Otfried. et Notker.* slahta, slahto, gislaht, *Sax. Inf. et Germ. Sup.* Schlecht, z Geſchlecht *genus*, *Suec.* slag, slagt). Szlachcic, der Edelmann. Szlachcic należy się pisać, nie Ślachcic, bo z Niemieckiego Schlacht. *Jan. Nowy Ch.* Jabłonowſki rozumie, że ma być Sławczyc od sławy. *Jabł. Her.* Toż Sarnicki wywodzi, że szlachcic wziął początek od słówka sława, iakby sławcic. *Chmiel.* 1, 369. Szlachcic u Polaków niby Schlachter, według Hartknocha z Niemieckiego, rzeźnik, przez poſtpozycyą nazwany, że na woynie pod Grunwaldą Polacy

Digitized by Google

Krzyżaków 50 tysięcy położywszy, wiele naczynili mięsa Marsowi *in victimam*. Kromer zaś twierdzi, że się zowią Geſchlechter, t. j. z podłych idący, że wielu podłych za odważne czyny szlachectwa odnieśli zaszczyt. *Chmiel.* 1, 369. Widzimy w Niemieckim ięryku słowo Schlacht bitwa; i raczéy imię szlachcica przypomina nam początek służby i nagrody męstwa. *Czack. pr.* 1, 262. Szlachcic, rycerz, członek stanu rycerskiego, *miles famosus*. *Vol. Leg.* 1, 37. Szlachcic uczyniony, *ob.* Schertabel. - Szlachcic nowy, z cnoty i zasług uczyniony, nie z przodków urodzony, *novus homo*. *Cn. Ad.* 1141, cnota szlachcicem czyni, szlachectwo daie). Szlachcicem zoſtać, *Ben.* ugospoditise, uljeſti ù gospoſtuo). Szlachcic nowy, wlaz; szlachcic orlowy; szlachectwo kupił. *Cn. Ad.* 1141. Szlachcicem być, *Rs.* благородствовать. Szlachcic po babce. *Cn. Ad.* 1142, *nobilis haberi vult, cum non sit*. Szlachcic urodzony, zacnie urodzony, ſtarodawnego domu. *Cn. Ad.* 1142, familiiant, cf. - cki, - ſki). Jakem szlachcic, tak prawda. *Teatr* 29, 101. Jakem ſtary szlachcic. *Teatr* 7 *d*, 55. Szlachcic ubogi, *Slo.* zeman, ſyſta chuda nie mám *pauper nobilis*. - *Pluralis hodie irregul.* SZLACHTA, *G.* - y, *D.* - cie, *collect.*, Edelleute, Adel. Nowa szlachta, tak osiadli, iako i nieosiadli, płacą ... *Vol. Leg.* 5, 173. Wszyſtkę szlachtę równemi być między sobą uznaiemy. *Gaz. Nar.* 1, 154. Gdyby którego świadka nagnił w szlachectwie, tedy oni drudzy świadkowie iego profią powieścią maią sprawić, iż iest *szlachta osiadły i woynę służy. *Tarn. Uſt.* 10, iż iest szlachcic osiadły). *Apud veteres reperitur Pluralis fere semper regularis*: Obywatele i *szlachcicy Rzymscy. *Kosz. Cyc. B* 3. Jak wielu *szlachciców, z dobrych rodziców urodzonych, odrodków widziemy. *Petr. Pol.* 60, iak wiele szlachty. *W. Poſt. W.* 241. Szlachcicem ieſt, którego obadwa byli rodzice *szlachcicy. *Herb. Stat.* 258, szlachtą). Chudzy *szlachcicy. *Gor. Wł. N* 4 *b*, *Stryik.* 75, *et* 80. Było wiele niesłachciców, którzy cnotą swą uczynili zacne potomſtwo swoie. *Gor. Dw.* 19. *Rs.* разночинецъ *roturier*, Unadeliche. - §. Wy-ście *szlachcicy, a myśmy nie *szlachetni. 2 *Leop.* 2 *Cor.* 4, 10, wy-ście szlachetni. 3 *Leop.*, wy-ście zacni, a myśmy bezecni. *Bibl. Gd.*). Choć szlachcicy będą synowie iego, choć nie szlachcicy. 2 *Leop. Job.* 14, 21, szlachetni, nieszlachetni. 3 *Leop.*, zacni, wzgardzeni. *Bibl. Gd.*). Antyocha nazywano szlachcicem. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 7, szlachetnym. 3 *Leop.*, epiſenes. *Bibl. Gd.*, erlaucht. - §. szlachcic, prosty szlachcic, nie Pan, nie Senator, nie Woiewoda, (cf. boiar), ein ganz gemeiner Landedelmann. Szlachcic tam iakiś do Pana przyszedł. SZLACHCIĆ, SZLACHETNIĆ *cz. ndł.*, oszlachcić, uszlachcić *dk.*, *Bh.* ſſlechtiti; *Vd.* oshlahtiti, poshlatiti, poshlahtnit; *Bs.* oplemiti; *Rg.* oplemmenitti, ugospoditti, povlasteliti); szlachcicem czynić, adeln, zum Edelmann machen. Godny on, żeby był szlachcony. *Jabł. Tel.* 168. Chrobry po téy bitwie szlachtę ubogacił; prostego też rodu żołnierzów uszlachcił. *Stryik.* 156. Nobilitacya ieſt uszlachcenie nie będącego szlachcicem. *Czack. pr.* 265. - §. *tr. fig.* szlachcić, szlachetnić, ozdabiać, szlachetnym czynić, zdobić, zaszczycić, uznacnić, adeln, zieren, ſchmücken. Nayduią się na urzędzie ludzie podli i niskiego stanu, tych też urząd nie szlachci i zacnieyszymi nie czyni. *Szczerb. Sax.* 200. Jeśli cnota szlachci, co się twarzy przypatruiecie? *Smotr. El.* 7. Co takiemu wadzi *naród prosty, którego dobre obyczaie iego szlachcą? *Kosz. Lor.* 29 *b*. Dobrém a poczciwém mamy się zdobić, szlachcić, i w nim się zachować. *Key Zw.* 93 *b*. Dwie rzeczy człowieka szlachcą, obyczaie i rozum. *J Ach. Dz.* 193. Mało o to dbaią, aby się obyczaymi naukami i zacnemi uczynkami szlachcili. *Modrz. Baz.* 166. Człowiek uszlachciony ieſt darem rozumu. *Petr. Pol.* 64. Ludzi przyrodzoną śmiałością uszlachconych bardzo miłował. *Stryik.* 551. Domy zaszczycone i uszlachetnione tylu doſtoieństwy. *Zab.* 14, 212. Nie uszlachcaią nas przestworne domu ściany gęstemi przodków uslane portretami. *Pilch. Sen liſt* 1, 351. Rodem Homera siedm miast uszlachcić się chciało. *Dmoch. Szt. R.* 89. Tak wielu znakomitych cnot uszlachcasz zbiorem Rod twóy. *Zab.* 9, 42 *Zabł.* Pragnął uszlachetnić pozostałe dni panowania swego. *Uſt. A.* 1, 74. Z mego wonnego kwiatu pracowite pszczoły Biorą miód, który potym szlachci paſtkie ſtoły. *J. Ach. fr.* 26. Połyſkuią się w tylnéy ſtraży rozwieszone znaki, Co Portugalską szlachetnią koronę. *Przyb. Luz.* 120. Wszechmocnie nowe ſtwarzaią słowa; samowładnie szlachcą pokorne. *Oſſ. Mow. praef.*, daią im niby indygienat, przywłaszczają). - *Simil.* Gorczyca bieli blizny czarne szlachci i ciału podobne czyni. *Syr.* 1201, gładzi). Blizny ran sok ten szlachci i wyrównywa. *Syr.* 186 Szlachetnić, poprawić, w szlachetnieysze obyczaie wkładać, verädeln, bilden. Dzięki sprawcom uszlachetnienia w części plemienia ludzkiego. *Gaz. Ner.* 2, 330 *b*. SZLACHCINA, - y, *m.*, *commiser.* biedny szlachcic, szlachetka, ein armſeliger Edelmann; *Rs* голокрещенъ. SZLACHCIURA, - y, *m.*, SZLACHCISKO, - a, *n.*, *contemn.*, nieokrzesany szlachcic, ein grober, ungehobelter Edelmann. Głupi szlachciura nie zna się na niczym. *Teatr* 24 *b*, 15. Cóż mam z tym szlachciurą parafianem gadać? *ib.* 24 *b*, 52. *SZLACHCIWY, - a, - e, szlachetny, niegminny, edel. Między inszemi bydlęty, koń ieſt nayszlachciwszy królem. *Cresc.* 513. SZLACHECKI, - a, - ie, do szlachcica lub szlachty należący, edelich, Adels; *Bh.* vládycký (*ob.* vladyko), zemanſký (*ob.* ziemiański); *Crn.* gospoſk; *Vd.* shlahtnoſten, poshlahtna, shlahten, visokoroden; *Cro.* plemenit, ulasztelin; *Bs.* plemenit, vlaſtelſki; *Rg.* plemènit; *Rs.* шляхетскій, дворянскій, господскій, благороженный; *Ec.* благородній. Sądy szlacheckie, dla szlachty, *ob.* sąd. (*Slo.* Pán Sluini, Služnodworſki *iudex Nobilium*. *f.* Pani Sluiná, Služnodworſká). Objecnię szlacheckim słowem wszelaką nagrodę za pracę podjętą. *Arch.* 2, 11. Mój domek szlachecki mu się upodobał. *Kras. Pod.* 2, 142, niemiański, *Bh.* zemanſtwi. - Niesłachecki, *Bs.* potucten, sebar; *Rs.* худородный; *Ec.* неповородный. Szlacheckie piwo, cienkie piwo, cienkusz, Halbbier, Nachbier. Szlacheckiego opiwszy się piwa Chłopek z iarmarku próżny iadąc śpiewa. *Zab.* 9, 144 *Skrzet.* Szlacheckie piwo tym drożéy przedaią, Co chłop, co szlachcic niechay chłopi znaią. *Brath. M* 5 *b*. - Szlachecka, szlachecka sprawa, adliches Verfahren, Handeln. Szlachcicem dobry, mówisz, a za szlachcic Kraść, rozbijać powinien! a za to szlachecka! *Opal. sat.* 5. Szlacheckie *adv.*, po szlachecku - wie ein Edelmann, adelich. Kto nie żyie po szlachecku, nie szlachcic, *Opal. sat.* 6.

Stat-

Digitized by Google

tecznie, mężnie i *ślachetakie na świecie żyli. *Kosz. Lor.* 79, szlachetnie). SZLACHECTWO, - a, *n.*, *Bh.* ſſlęcſtictwi, władyctwo, władcſwi, urzędność (cf. władyka, cf. urodzony), ʒemanſtwo (cf ziemiańſtwo; *Bh.* ʒemanſtwij dwór szlachecki); *Sle.* ʒemerſtwo; *Crn.* shlahtnuſt, shlahtenſtan, shlahtenrud; *Vd.* shlatnoſt, shlatnuſt, visokorodnoſt, shlahtenſtan, shlahtenrud, (*Vind.* shlahtnishtvu, shlaten dvor, = dwór szlachecki); *Bs.* gospoſtvo, vlaſteoſtvo, plemenſtvo; *Cro.* plemenitoszt, plemenschina; *Rs.* мажемство, дворянство, благородіе; ſtan szlachecki, ranga szlachecka, der Adel, Adelſtand, Adelſchaft. Szlachectwo prawdziwe, nie na owym pargaminie, na którym prerogatywy są pisane, zależy, ani też na tym, iż kto z tego a z tego oyca rodzi się, lecz na cnocie, męztwie, zasługach. *Mon.* 65, 459. Szlachectwo iest nieiaka zacność przodków, a uczciwość którey się rodzice nasi cnotliwie dosłużyli. *Kosz. Lor.* 296. Szlachectwo było wynaleziene przez starożytność, dla nasycenia takim kosztem ambicyi ludzi niskiego ſtanu. *Mon.* 70. 627. Kanonicy Św. Stanisława ośm ſtopniów szlachectwa dowodzić powinni. *N. Pam.* 9, 278. Cnota szlachectwo dzie. *Zegl. Ad.* 57. Szlachectwo bez cnoty, z łyków forboty. *Cn. Ad.* 1143. Lepsza cnota bez szlachectwa, niż szlachectwo bez cnoty. *Cn. Ad.* 436. Nieszlachectwo, *Ec.* неповрдность; *Ross.* худородство. SZLACHETCZYZNA, - y, ż., dziedzina szlachecka, ein adliches Gut. Po królewszczyznach, równie iak po szlachetczyznach chłopi pańszczyzny odbywaią. *Cſtr. P. C.* 1, 56. SZLACHETKA, - i, *m.*, *quasi deminut. nom.* Szlachcic; gołota, chudy szlachcic; ein armer Teufel von Edelmann. Tym czasem szlachetka dyskuruie, rozprawia w kole, ba i łaie. *Cpal. sat.* 78. Ja sáś, choć teraz sługus, chociaż szerepetka, Wiedzą, żem bywał lepiey, wiedzą, żem szlachetka. *Zabł. Zbb.* 2. SZLACHETNIC, *ob.* Szlachcić. SZLACHETNIK, - a, *m.*, szlachetnie posępiający, ein Adler, Adelsverderber. Nieszlachetnicy, którzy z twarzy i z czoła wſtyd otarli. *Eras. Dw. A*; Unedle. Nigdy od tego nieszlachetnika (szczerna), i od pokusy iego spokoyni być nie mamy. *Rey Pſt. M* 4, *ib. Q* 96, *Rey Zw.* 83. SZLACHETNOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* ſſlechetnoſt, uſſlechtilſt; *Vd.* shlahtnoſt, shlatnozershnoſt, *Ks.* благородство, сановитость; spaniałość, der Adelsmuth, das Adele, der Adel, Geiſteſadel, die Vortrefflichkeit: Ze światła wypływa szlachetność duszy, ktora przenosi honor nad wszelki inny interes. *N. Pam.* 24, 316. Cóżkolwiek piszesz, chroń się pisać ſtylem podłym, Wszyſtkich ſtylów piękności szlachetność iest źrzódłem; Chroń się brać za szlachetność nadętych wyrazów, Słów dziko powiązanych, olbrzymſkich obrazów. *Dmoch. Szt. R.* 10. SZLACHETNY, - a, - e, SZLACHETNIE *adv.*, *Boh.* ſſlechetny, uſſlechtilý, urozený, (cf. urodzony); *Slo.* ſſlechetný; *Crn.* shlahtné, (= kosztowny); *Vd.* shlahten, (= krewny, spokrewiony), shlahtnoserzhen, shlatnu rojen, (*Vd.* shlahtnu *pretiosus*, *Vd.* shlahten *vel* shlahtni kamen, = drogi kamień); *Rs.* благородный; *Ec.* сановитый; niepodły, cnotliwy, wyborny, adel, adelmäthig. Szlachetny *non ad genus, sed ad mores pertinet. Cn. Th.* 1117, (*diſling.* szlachecki). Jeſt szlachetnym ten, który z przyrodzenia dobrze iest ku cnocie ułożony. *Pilch. Sen. liſt* 330. Jeśliże iest co szlachetnieyszego a przyſtoynieyszego człowiekowi, iak cnota, któremu klenotowi żadne insze zwierzę nie rozumie. *Rey Pſt. T* 3. Pomyśl sobie, ieśliże iest który szlachetnieyszy kleynot tego to człowieka nędznego, iako ona święta a niewinna duszyczka iego? *Rey Pſt. T* 3. Szlachetne iego czyny. *Birk. Dom*, 161. - §. *Quoad pretium*: Szlachetnieysze części ciała; których obrażenie o śmierć przyprawia człowieka. *Perz. Cer.* 1, 15, części mniey szlachetne, bez których życie ludzkie, lubo z biedą, obeyść się może. *ib.* Szlachetne ziele. *Sien.* 78, *Spicz.* 98; szlachetny kwiat. *ib.* 255 *et* 187. Ciało pańſkie w przenayszlachetnieyszym sakramencie. *W. Poſt. W.* 2, 41; w przenayświętszym). - §. szlachetny, co do rangi, rodu, zacny, vornehm. Wszyscy ludzie iedenże początek maią, z iednego przodku idą, ani ieſt ieden szlachetnieyszy niż drugi, chyba kto ma lepszy dowcip. *Gor. Sen.* 195. Imię szlachetne, ieſt to ſkutek cnot tych mężów, którzy się iako wodzowie zasługami popisali. *Pam.* 85, 1, 938. - §. szlachetny, tytuł burmiſtrzowſki, Adelbeler, Titel der Bürgermeiſter. Zoſtałeś obrany burmiſtrzem; zaczym: szlachetny Panie! *Teatr* 13, 89; Szlachetnie urodzony). Szlachetny burmiſtrz nie wyrozumiał iſtoty sprawy. *Mon.* 76, 141. SZLACHTA, *ob.* Szlachcic. SZLACHTAWA, - y, ż., Chlaſtawa, Chlaſtana, Pleśnik, złoty trank, chmielik, *conyza*, rodzay rośliny. *Kuk. Dyk.* 1, 154, *Syr.* 746; Flöhkraut, Dürrwurz; *Crn.* dréscn; *Cro.* bussinecz, jermèn; *Bs.* buscina, buscinaç. SZLACHTOWAĆ, SZLACHTOWANIE, *ob.* Bić rzeź. SZLACHTUŃ, - ia, *m.*, szlachcina, szlachetka, ein unbedeutender Edelmann. Jakiś szlachtuń ſtary tu widzę idzie. *Teatr* 55 c, 45. SZLACHTUZ, - a, *m.*, mieysce, gdzie rzeźnicy bydło biią, rzeźa, rzeźnica, rzeźarnia, z *Niem.* das Schlachthaus; *Bh.* ſſlachtata, porażka, (cf. porażka); *Sr.* 1. ſchlachtwancza, zareźwarna; *Vd.* mesnica, (cf. mięsne iatki); *Cro.* meszarnicza; *Hg.* meszarszek; *Dl.* komarda; *Sle.* kasapnica; *Bs.* komerda, bekarie; *Rs.* бойня; (cf. boy, boiſko). Szlachtuz, kutlof, rzeźniczy warsztat. *Dasyp. Ee* 4 *b.* Szlachtuzy maią być przeniesione w mieysca ustronne, ſotorem swym mieszkańcom nie szkodliwe. *Gaz. Nar.* 2, 109.

SZLACZEK *dem. Nom.* Szlak *qu. v.*

SZLAD, ŚLAD, - u, *m.*, *Bh.* ſled, *Slo.* Eſlepege; *Sr.* 2. ſzlób; *Sr.* 1. ſled, ſtup, (cf. stopa); *Crn.* sled, sledina; *Vd.* slèd, slied, sledba, osled, slèditje, (*Vd.* slied, Shenvalentinova bolesen, = Św. Walentego niemoc); *Cro.* szléd, sztupina, trág; *Rs.* слѣдъ, вмѣчка. *Szlad*, nie *Ślad*; bo nie mówimy *siedł*, ale *szedł*, *szła*. *Jan. Nowy Ch.*, szlak, ſlegno, pad, trop, ſtopa, oślada, die Spur, die Fährte, der Fußtapfen. Patrz na pawiment, obaczże, czyio to są ślady? 1 *Leop. Dan.* 14, 18, ſtopy. 3 *Leop.*). Naylepszy gnóy na rolą, pańſki slad albo ſtopy; obecność pańſka wiele waży ku dobréy sprawie w każdey potrzebie. *Kosz. Lor.* 58; *ob.* oko pańſkie konia tuczy). Trop albo ślad naylépiey się poznaie po świeżym śniegu. *Kluk. Zw.* 1, 383. Idą psi za zaiącem, iedni śrzodkiem za samym padem abo śladem, drudzy po tę i ową ſtronę pada, na wiarę tych, którzy śladem idą, choć sami o padzie nie wiedzą. *Ofror. Myſl.* 32; *ob.* śladogonny). Melamp ślad zgubił. *Ban. A.* 4. Ślad zwięczy, *Rs.* звѣринъ, звѣринъ. Slad lisi, *Rs.* лисичь. Podwóyny ślad, *Rs.* сдвойка. Śladem szukać, w też tropy za kim iść, śladować, śle-

Digitized by Google

dzić, *pr. et tr.*, der Spur nachgehen, nachspüren. Olgierd zebrawszy się, tuż w Ropy i w świeży ślad za mistrzem Pruskim do Prus ciągnął. *Stryik.* 391. Droga iest ślad, którędy kto pierwszy kieruie. *Min. Ryt.* 4, 143. Do prawdziwéy piękności ich gościniec wiedzie, Lecz niewielu waży się chodzić po ich śledzie. *Chod. Gesn.* 153; za ich przykładem, wzorem). - *§. Ścieszek przez zagrodzenia bronić trzeba; niech każdy idzie zwyczaynq drogą, a nie iak złodzieyskim śladem. *Haur Et.* 104; przesmykiem, cf. szlak). - Ślad czego tracić, gubić, zacierać co, żeby śladu nie było, wygładzić, do szczętu, z kretesem, auch nicht eine Spur zurück lassen. Będę woiował z Persami, ale tak, że i śladu ich nie zostawię na świecie. *Boh. Kom.* 2, 425. Prawnuki i szladu tey góry nie uyrzą. *Teatr* 8 *b*, 44. - §. Szlady ciesielskie, liniie kreciane *etc.*, na drewnie. *Tr.*, kresy, Striche, Linien der Zimmerleute auf dem Holze. Naznaczyć ślad rubryką, kretą. *Tr.* - 2) Szlad roli, łan, miara roli, eine Hufe Landes. W Prussiech, w Mazowszu, w Litwie, na włoki mierzą, w Wielkiey Polszcze na szlady; w małey Polszcze i w Rusi na łany. *Grzęb. K* 2 *b*. Zrzebia, szlady, pewnego wymiaru nie miały, brano ie iako dni orania. *Czack. Pr.* 223. Z każdego zrzebia, szladu, włóki z osiadłych rol maią płacić po 10 groszy. *Vol. Leg.* 2, 662, cf. półszledník. *ŚLADEK, - dku. *m.*, n. p. Na śladku posadzić, zasadzić na kogo, *ponere in insidiis. Mącz.*, Hinterhalt. SLADOGONIEC, - ńca, *m.*, goniący za czyim szladem, der Nachjäger, Nachsetzer. Zbieg przepłynąwszy rzékę, tam dopiero pozbył swoich śladogońców. *Pot. Pocz.* 137. SLADOGONNI psi. *A. Kch. W.* 91, *odora canum vis*, nachsetzend, die Spur verfolgend. Przez skały uchodziła ona, Śladogonnych psów głosem bywaiąc pędzona. *Otw. Ow.* 78. Psi śladogonni, *naribus acres. Zebr. Ow.* 186. SZLADOWAĆ, ŚLADOWAĆ *ex. ndk.*, *Rs.* слѣдовать, (z naśladować, indagować); слѣдничать, śladem szukać, iść w też tropy za kim, śledzić, szlakować, nachspüren, der Spur nachgehen. Pies zaiąca śladuie. *Tr.* 2, 238. Niektórzy myncarze pieniądze potaiemnie i złośliwie fałszuią; przeto takich złoczyńców śladować każdemu należy. *Szczerb. Sax* 255. Szladowanie, indagacya, śledztwo, *Cro.* obszók. - *fig.* Śladuię bozkiego dzieła. *Susz. P.* 3, *E* 1 *b*, dochodzę rozbieraiąc). SZLADOWNIK, ŚLADOWNIK, - a, *m.*, śledziciel, ścigacz, pryciacz, der Nachspürer, Nachsetzer, Nachfolger, Verfolger. Idzie za nią, iakoby śladownik. 2 *Leop. Syr.* 14, 23, iakoby goniec. 3 *Leop.*). SZLADOŻYLE, - a, *n.*, wrąb w wnętrze gorzystości, dla lepszego rozpoznawania świeżo napadniętey żyły kruszcowey. *Mier. Mscr.*, der Schurf, im Bergbaue.

Pochodz. *naszladować, naszladowca, naszladownik, naszladownictwo; przeszladować, przeszladowca*; *oszladła*; *pośladek, pośledni, upośledzać, śledzić, wyśledzić*; *śledź, śledziówka*; *cf. ślí, szły, szła* Verbi *Jść.*

SZLAFMICA, - y, *ż.*, SZLAFMICKA, - i, *ż. dem.*, nocna czapka, duchna, duchenka, z *Niem.* die Schlafmütze; *Vd.* ponoshna kapa; *Rs.* спальной колпакъ, колпачёкъ. Zerwał swoię białą szlafmicę z swoiéy łysey mozgownicy. *Teatr* 33 *d*, 82. - *allegor.* Gdy się drzem za laurem, dobrze ieśli który Brudnéy na łeb szlafmicy zarwie lub misiury. *Zab.* 12, 170 *Zabł.* SZLAFROK, - a, *m.*, SZLAFROCZEK, - czka, *m. dem.*, nocna suknia, der Schlafrock; *Vd.* noshna jopa, noshnu oblazhilu, hemetel za spanje; *Sln.* haljina spávacha; *Ross.* шлафрокъ, спальное платье. W czasie prześcielania łóżka niech chory szlafrokiem lub nocną suknią pokryty, na miękkim krześle siedzi. *Krup.* 5, 367. Zskoczyła z swego łożka, lekkim tylko narzuciwszy się szlafrokiem. *Niemc. Kr.* 1, 57. Na teatrze bywała w długiey wygodnéy sukni, która była do szlafroka podobna. *Pam.* 83, 2, 49. - *fig. tr.* Można i w szlafroka męstwo pokazać. *Pilch. Sen. list* 2, 286, nie koniecznie w zbroi, *in toga)*. Sztuka pochlebcę odziała cnoty szlafrokiem. *Zab.* 10, 156 *Zabł.*, płaszczykiem. SZLAFROKOWY, - a, - e, Schlafrock-. Ubior szlafrokowy. *Teatr* 19 *c*, 51. SZLAFTRUNK, - u, *m.*, picie na dobrą noc, z *Niem.* der Schlaftrunk. Po podwieczorku wieczerza, po wieczerzy szlaftrunk. *Opal. sat.* 72.

SZLĄG, - u, *m.*, powróz na klucaki zadzierzgniony, z *Niem.* die Schlinge, ein in Schlingen geknüpftes Seil. Widząc w Wieliczce ludzi nowego szciągu Wsiadaiących do szybu, aż i bachmistrz w szlągu Musi być Morsztyn... *Pot. Pocz.* 63, gruba lina, na kształt krzesełek obwiązana, w których się siedząc na dół szybu spuszczaią). Balwan soli, wszystko obrachowawszy, iako to szlągi, powrozy konopne, łyczane, nie będzie drożey przedany, ieno po 5 groszy. *Herb. Stat.* 104.

SZLAGA, - i, *ż.*, SZLAŻKA, - i, *ż. dem.*, kula drzewiana, młot wielki. *Cn. Th.* 1117; z *Niem.* die Schlage, die Holzschlage; *Bh.* bigák, pich, pobigačka, klápec; *Slo.* pobigačka, maleška; *Sr.* 1 *et* 2. hèja, (*Sr.* 1. schlaha, bówha prećina jerdi przewora; *Crn.* falkél, kladvo, kys, ky; *Vd.* kis, kizhis, terkel, butez, nabijazh, nabijalu, trepaunik, butiza, shis, kladiue; *Rs.* бьйло, долбня, долбуха, колотьйло, колотýшка, колотýшечка, чекмáрь. *Malleus* szlaga, kula, taran. *Mącz.* Szlaga drewniana służy ogrodnikowi do wbiiania w ziemię większych kołków. *Kluk. Rosl.* 1, 81. Grusły ziemi rozbite być powinny szlagą czyli młotem drewnianym. *Przęd.* 35. Śnicerze potrzebuią drzewa na szlążki do pobiiania dłota. *Kluk. Rosl.* 2, 169. Szlążka czyli tłuczek mały. *Jak. Art.* 2, 249. Szlaga u bednarza, drewniana lub żelazna, którą pobiia obręcze. *Mag. Msw.* Zgadłem, chaos w głowie, za naylepszeby stała krople i ulepki Szlaga bednarska, bo mu braknie piątéy klepki. *Zabł. Zbb.* 99. U flisów szlaga iest pniak z trzonkiem, którym hartuią na lądzie wbiiaią. *Mag. Mscr.* - §. Szlagi, sztaby, legary wschodowe, *scapi scalarum. Cn. Th.* 1122; Treppenstufe, Treppenpfosten. SZLAGIER, - a, *m.*, u smuklerza iest kościany, do przybiiania wątku w taśmie. *Mag. Mscr.*, der Klopfschlägel der Posamentirer.

1) SZLAK, ŚLAK, - u, *m.*, paraliż. *Syr.* 32; spopleksya, z *Niem.*, der Schlag, die Apoplexie, der Schlagfluß; *Crn.* boshje shlâk, shlâk, (*Crn.* slâk, z powóy siele); *Vd.* boshy slak, boshji shlak, boshji vdarez, s'krouina, krulevuft, krivuft, (*Vd.* shlak, vdarek, vdar, z uderzenie); *Cro.* boshy udaraz, guta, dërhtavicza; (*Cro.* slàk *ictus, verber*); *Rs.* удáръ, разслаблéніе. Lawendowa woda zachowuie od szlaku, t. i. od zabicia powietrza. *Spicz.* 101 2) Szlak na ptaki, klatka, *decipula auium. Mącz.*, (cf. potrzask) ein Schlagbauer, ein Taubenschlag. Szlak w gołębieńcu. *Tr.* Gołębice latają do szlaków swoich. 1 *Leop. Jez.* 60, 8 do okienek swoich. 3 *Leop.*). Jako szlak pełen ptaków tak domy ich pełne zdrady. 1 *Leop. Kr.* 5, 27. Jako ku

Digitized by Google

ropatwa bywa przywiedziona do szlaku, albo kózka leśna na siodło, tak i serce pysznego. 1 *Leop. Syr.* 11, 32.

2) SZLAK, - u, *m*, żużel, z *Niem.* der Schlacken; *Ross.* шлакъ, шлакá, (cf. skwara), шлакарина, шлакáрка. (*Rs.* сажкомъ пыта). *Molybditis* ołowny szlak, ołowne szymowiny, brudy. *Męcz.*

3) SZLAK, ŚLAK, - u, *m.*, przesmyk, *Ger.* der Schlich, ein verborgner geheimer Weg, Schleichweg, enger Paß, (Nieders. slete; - *Bh.* ślad trop; *Vd.* shlak, mestu, krai, z mieysce, *Vd.* v'tem shlaki, na tem mesti, z natychmiast). Szlaki Tatarskie zwyczayne, któremi zwykli wpadać do ziem Ruskich i do Wołoch, są trzy: ieden Kuczmienski, drugi czarny szlak, trzeci Wołoski. *Gwag.* 618. Wiedział przeskoki i saczayne znaki Kuczmeńskie i Wołoskie, ba i czarne szlaki. *Pasz. Dz.* 19, *Pasz. Chor. A* 3; *ob.* czarna droga). Przez Niepr dwa też brody albo szlaki są niepospolite, któremi Tatarowie do nas przechodzą; sowią się Krzemieniecki i Kuźmiński. *Biel.* 3, *Gwagn.* 3 *idem*. Szlakiem Tatarskim zwano tę przestrzeń ziemi, którędy nayczęściey wypadali Tatarowie. *Czack. pr.* 1, 182. Strażą czuyną opatrzył wszystkie szlaki. *Teatr* 45 *d*, 64 *Wyb.* W nocy bezdrożnemi szlakami przerznąwszy się, z nienacka Rzymian napada. *Pilch. Sall.* 212. - §. Szlak, droga, tor, *pr. et tr.*, der Weg, die Straße, die Bahn. Szło woysko trzema szlakami w dobrym porządku. *Nar. Hist.* 2, 401. Bieg gwiazd dokonany, tymże szlakiem na nowo poczyna. *Pilch. Sen. list* 289. O ia trzykroć szczęśliwa, bym przelecieć mogła W obóz króla Kretfkiego powietrznemi szlaki; *per aures. Zebr. Ow.* 189. Szlak ziemia w piekło otwarła. *Zebr. Ow.* 118. Szlak przodków swoich opuściwszy, za swoim się przedsięwzięciem udawamy. *Bud. Cyc.* 61. Oderwali się od kościoła powszechnego, i nastąpili na ślak pogański. *Gil. Kaz. B* 6. - §. szlak, szlad, ślegno, trop, ślopy, die Spur, *pr. et fig.* W starym sakonie są niby szlaki i podobieństwa niektóre S. Tróycy. *W. Post. W.* 2, 9. Lekarski szlak na samym domyśle, a domysł pewności dać nie może. *Bals. Nied.* 2, 478. - §. szlak, SZLACZEK czego, brzeg, kray czego, bramowanie, der Rand, der Saum. Biała wstęga z czarnemi szlakami. *N. Pam.* 12, 280. Czy w tym szlaku szerokim pierwey się rózaczki zaczynaią haftować, czy kwiatki? *Teatr* 16 *c*, 74. Jeymość do miary coraz się nadstawia, Jegomość siedzi boiaźliwy, aby znowu po przydatek do szlaku, na kliny albo falbany do kramu posyłać nie musiał. *Man.* 69, 588. Jakże się Wc Pani ten szlaczek podoba? *Teatr* 31 *b*, 47. Dawni Polacy świąt uroczystych przy odprawowaniu mszy S. szlak albo ręcznik biały, na kształt stuły kapłańskiey, z szyi zwieszwszy, nosili. *Krom.* 89; ſtrefy, Streiffe. Przed laty każda sztuka ochędóstwa Polskiego miała się wieczystym kroiem, i potym się pod szlak inszy przydawała. *Mon.* 69, 605. Szlak u postawow sukień, kitaiek, aksamitów. *Cn. Th.* 1014, die Salleiſte, Leiſte am Zeuge, Tuche, (cf. Krayka). Krawcy na swóy odrwisz lepiey, aniżeli kiedy na szlak skroić umieią. *Mon.* 69, 602, uciąć sukna, materyi. SZLAKOWAĆ *cz. ndk.*, szladować, śledzić, *Bh.* ſlačugi, ſlidim: *Vd.* posleduvati, nasleduvati, poslediti, preslediti; spüren, aufſpüren. Zwierz leśny szlakował. *Groch. W.* 488. - *fig.* Patrzać na swoie wady oślep i przez szpary A skrzętnie w przyiacielach szlakować przywary. *Zeb.* 8, 528. SZLAKOWNY, SZLAKOWANY, - a, - e, snadny do wyszlakowania; ausſpürbar, leicht auszuſpüren. - *phys. et mor.* Nieślakowne ludzkich serc zakręty. *Nar. Dz.* 3, 91, unergründlich, unerforſchbar. - §. Szlakowny, poszlakowany, ertappt, überwieſen, tatbeſtaft. Takie iawne matactwo iuż nie wodzą znaczy, Lecz szatana fałszerza szlakownego raczey. *Przyb. Milt.* 134. W niczym nieszlakowni. *Przyb. Milt.* 194. To są nieprzyiaciele kłamstwa, szczerzy ludzie, Nigdy nieszlakowani w zdradzie lub obłudzie. *Przyb. Luz.* 223.

SZLAM, ŚLAM, - u, *m.*, muł, z *Niem.*, der Schlamm; cf. *Itel.* limo, *Lat.* limus; (*Boh.* ſlam flegma); *Slo.* kal, (*ob.* kał), żmulina, (*ob.* muł); *Sr.* 2. ſchlám; (*Crn.* shlęm, s ślina, flegma); *Vd.* shleme, gln, glenza, glinza, klatje, sekla, musga, bersa, blatu; *Ross.* илъ, (cf. il), тина; *Ec.* тимѣ'ие. Szlamy wielorskie, rzeczny, ſtawowy, ieziór, błot. *Kluk. Rosl.* 3, 183. Niezaraz szlam z stawu, sadzawki, na rolą wywieźć; ale niech się wprzód uleży. *Haur Sk.* 31. SZLAMA, - y, ż., mada, grunt wysoki i madzisty czyli gliniasty. *Mag. Mſkr.*, hoch aufliegender Lettboden. - §. *ob.* szlamowe futro. **SZLAMONIK, - a, *m.*, żaba πηλωτος. *Przyb. Batrach.*, cf. Bagnoch. SZLAMIĆ się *Rec. ndk.*, szlamowatym się stać, ſchleimig werden. Gdy iuż zaczynaią się krosty szlamić i rozpękać, tedy . . . *Krup.* 5, 453. SZLAMOWATOŚĆ, SZLAMOWITOŚĆ, SZLAMISTOŚĆ, - ści, ż., obfitość szlamu, die Schlammigkeit, *Rs.* илоснатость, илистость, тинистость. - §. flegmistość, flegma, zamulenie, Schleimigkeit, Schleim. Nerwy oziębłe i szlamowatościami flagmistemi ogarnione, ziele to rozgrzewa. *Syr.* 194. Sole do rozrzedzenia szlamowitości używane bywaią. *Krumf.* 120. Szlamowatość gęsta apetyt gubi. *Krup.* 5, 668. Ślizkość abo ślamowatość. *Syr.* 820 *et* 282. SZLAMOWATY, SZLAMISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen szlamu lub flegmy, ſchlammig, ſchleimig, *Crn.* shlęmaſt; *Vd.* glenzaſt, klaten, glenzhen, glenſki, blaten, lushen, ſkaljen, sablazhen; *Rs.* илонистый, вязкій, тинистый, тинозный. SZLAMOWAĆ *cz. ndk.*, rzekę, sadzawkę ze szlamu czyścić, z *Niem.* ſchlämmen, vom Schlamme reinigen; *Sr.* 2. ſchlammowaſch; (*Sr.* 1. ſchlamuw *ligurio*, ſchlamuwar utratnik). Gdy stawy szlamem lub błotem zalażą, wyczyszczaią się przez szlamowanie abo wywiezienie błotnéy ziemi. *Kluk. Zw.* 3, 221, *Switk. bud.* 397. Szlamowanie *elutriatio. Krumf.* 71. SZLAMOWY, - a, - e, od szlamu, Schlamm-, *Rs.* тинный.

SZLAMOWE futro; SZLAMA, ŚLAMA, - y, ż., SZLAMY *plur.*, brzuchy i boki lisie albo rysie, Bauch- und Seitenfelle von Füchſen, Leoparden &c. Futra rysie poiedynkowe; futra rysie szlamowe. *Vol. Leg.* 4, 556. Rysiego błamu przedniego, tak nóżkowego, iak i ślamowego nad złł. 200 *Goſt. Gor.* 78. Moskwa wydaie piłśń, pieszki, rosomaki, szlamy. *Pam.* 83, 615.

SZŁAP', (*Dudz.*, n. k. 29, woli CZŁAP'), - i, ż., spory krok końſki; *Rs.* иноходъ (ob. iednochod); großer Pferdeſchritt. (*Bh.* ſlapadlo, - ſtopa nożna; *Crn.* slâp *semita maris, cataracta*; *Cro.* szlâp, klâp *vapor*). Szłapią ieździć. *Dyk. Med.* 2, 670. Koń ten ma dosyć szłapi. *Pot. Arg.* 84. Lekkim zrywaniem możesz konia do szłapi, do pląsania, do hasania aplikować. *Haur Ek.* 149. - §. *de homine*: Ale też

Digitized by Google

We Pan bardzo prędko biegasz, nie możemy tak człapią biegać. *Boh. Kom.* 2, 59. SZŁAPAK, - a, *m.*, SZŁAPACZEK, - czka, *m., dem.*, CZŁAPAK. *Dudz.* 29; *Bh.* flapal; *Vd.* dobrokorashlin konj, lohkokorazhni konj; *Rs.* многодедъ, (cf. iednochodnik). (*Rs.* шляпа, шляпка kapelusz); z Koa szłapią idący, ein Paßgänger, ein Pferd, das einen großen Schritt geht. Szłapak roshukany na kiel wziąwszy, unosić go począł. *Kur. P.* 2. Już Tytan wprzągł swe człapaki. *Zab.* 10, 207 *Zabł.* W rzęzłone szłapaczki do małey kolaski. *Hul. Ow.* 64. 2) Szłapak, piechur, piechotnik, ein Fußgänger. SZŁAPIĆ *cz. ndk.*, Szłapać *kontyn.*, *Bh.* flapiti, flapati; *Slo.* flapám *calco*; (*Rs.* шлепнуть, шлепать z płaskiem na ziemię walić, шлепнуться obalić się, отшлепать trzewiki znosić; (*Cro.* szlapimsze *vapore*); z Szłapią iść, (*Germ.* schlappen; *Bh.* flepege trop; stopa), den Schritt gehen. Noc była ciemna, koń szłapał noga za nogą. *Off. Str.* 9. - *de homine*: Gdy wchodził, usłyszał szłapanie nóg iego. *W.* 3 *Reg.* 14, 5, 1 *Leop. ib.*, das Schlappen, Geräusch der Füße. *Bud.* 1 *Reg.* 14, 6. - Szłapać się, wlec się, włóczyć się, sich langsam nachschleppen, nachkriechen. Dworskiey polewki, ni kasla nie łapa, Ni dla bankietów za panem się szłapa. *Zaw. G.* 2) *Actiu.* szłapać co, kogo, deptać, przydeptać, treten, niedertreten. *Titubata vestigia* szłapane, deptane stopy. *Mącz.* Niektórzy rzodkiew szłapią, po wierzchu nać przydeptuiąc, aby się tylko w korzeń kochała. *Cresc.* 246. Sierć śliczna, iak śnieg, dotąd nie słapany nogami. *Zebr. Ow.* 53. - *allegor.* Jako głowa mówi o nogę uszłapaną, czemu mię szłapiesz? tak Pan mówi, że iemu się dzieie, co sługom iego wyrządzaią. *W. Post. W.* 3, 143, szarpiesz, targniesz). *Macerare lutum* zgnieść, uszłapać, uprawić glinę. *Mącz.* SZŁAPISTY, - a, - e, kroczysty, wielką szłapią chodzący, weit schreitend. Koń szłapisty. *Tr.* 2, 158. (*Crn.* szlapaszt, hlapaszt, szapaszt *vaporosus*).

*SZLARA, - y, *ż.*, SZLARKA, - i, *ż. demin.*, bramowanie u sukień kobiecych, der Saum an einem Damenkleide, der Besatz. - *fig.* Księżyc, gdy żadney makuły niema na kształt szlary albo kwefu, pogody się spodzieway. *Haur Sk.* 107.

SZLĄSK, ŚLĄSK, *SZLĄSKO, - a, *n.*, *Bh.* flezſke, fleze, flezy; *Slo.* flezſke; *Sr.* 2. ſchlaſinſka; *Sla.* shlèzia; *Gcr.* Schleſien; Nazwisko Śląska od różnych narodów zgromadzenia nadane iest, tak iż Ślęzacy, iakoby Zleszlakami albo Schodniami nazwani są. *Krom.* 177, *Biel.* 97. *A Slavonico* flêj szlaz, *malva*, *deducit Durich* 1, 215. Nam się zdaie, że nazwisko Szląska *Silesiae* było ieszcze dawniey znaiome, ale tylko w iedney małey krainie, nazwaney *pagus Silensis*. *Nar. hſt.* 3, 38. Szląsk dzieli się na górny i dolny. *Wyrw. G.* 257. *Prov.* Daley Szląska nie był. *Pot. Jow.* 70. SZLĄSKI, - a, - ie, Schleſiſch; *Boh.* flezſký; *Ross.* шленскій. Księstwo Szląskie od Kazimierza W. koronie Czeskiey ustąpione. *Wyrw. G.* 237. Szląskie płótna, (*ob.* Szlązak, Szlęzak, Szlęzanin).

2) SZLAZ, ŚLAZ, - *m.*, rodzay rośliny, *malva*, *Bh.* flez; *Sr.* 2. ſchlez, wulki ſchlez, werebina; *Crn.* slęs, slis, shlęs, kompolje; *Vd.* slis, slies, popovina, poprosha; *Cro.* szlèz; *Bs.* sljez, sliz; *Rg.* sljez; *Sla.* sliza; *Ec.* слазъ; *Rs.* зимзимей, просвирки, проскурнякъ большой; *Malve*, Pappelkraut, ślaz ogrodowy. Stockroſen, wyżey człeka rośnie z kwiatami wielkiemi, do róży podobnemi; ślaz pospolity; ślaz polny, płonny, pięćlisty, *alcea*, Wetterröslein; ślaz wysoki, wianeczny, *althaea*, Eibiſch. *Kluk Rosl.* 2, 255, *Sien.* 99, *Cresc.* 285, *Kluk Dyk.* 1, 26; *ob.* róża ślazowa, róża czarna. *Cresc.* 286. Ślaz gęsi, *rotundifolia*, zaięczy zyłeſtris etc. *Kluk. Dyk.* 2, 107, *Sleszk. Ped.* 421. Ślaz żydowski zieleninowy, *corchorus olitorius*, w wschodnich kraiach zażywany na zieleninę. *Kluk Dyk.* 1, 155. - 2) Ślaz, (Śliz), czwarty żołądek zwierząt przeżuwaiących, *Rs.* рубецъ; *ventriculus hic inaequalis et turgens eſt, inſtar Malvae folii. Cn. Th.* 178; der vierte Magen der wiederkäuenden Thiere, der Fettmagen, das Lab, der Roden. Wół ma cztery żołądki, ieden się zowie xięgi, drugi czepiec, trzeci łosia skóra, czwarty ślaz. *Sak. pr.* 71. Ślaz, łączy się z żołądkiem, i od niego zaczynaią się cienkie kiszki. *Mag. Mſkr.*

SZLĄZAK, ŚLĄZAK, ŚLĘZAK, *ŚLĘZANIN, - a, *m.*, *Boh.* flezak; *Slo.* flezák; *Crn.* Qvâdar *Quadus*, z Szląska rodowity, der Schleſier. *Dudz.* 18. Ślęzacy, iakoby Zlaslaki albo Schodnie. *Krom* 177, *Biel.* 97. Ślęzanie, *Star. Vot. B* 4; *Boh.* Slezacy tylni, ostatni, Ziehy za (poczynaiący), przedni, pierwsi. - *ſ.* Ślęzak, w Toruniu, pewny gatunek ciasta z rozynkami. SZLĄZACZKA, ŚLĘZANKA, - i, *ż.*, die Schleſerinn; *Slo.* Slezáčka *dem. Nom.* Szlaga *qu. v.*

SZLĄZOWY, *ŚLĘZIENNY, - a, - e, od Szlązu, *Rg.* slješni; *Cro.* szlezni; *Eec.* слазовый; Malves, Pappel. Ślązowa róża, *malva vessa. Kluk. Rosl.* 2, 265. Wino ślezienne. *Syr.* 279. Ślązowy albo Ślązowaty kamień, na kolor liścia ślązowego, der Malachit, Pappelſtein. *Kluk. Kop.* 2, 63, *Lud. H. N.* 65.

SZLEDZIĆ, *ob.* Śledzić.

*SZLĘGA, - i, *ż.*, śmigownica, z *Niem.*, die Feldſchlange, die Schlange, ein Geſchütz. Pierwey szlęgi wypalić, a potym kartany. *Biel. S. N.* 54.

SZLEIA, *ob.* Szla. SZLEIOWY, - a, - e, od szli czyli szlei, *Rs.* шлейный.

SZLEMIĘ, - ienia, *n.*, drzewo, drewno poprzeczne, w poprzek położone, ein Querbaum, Querholz, Baum; cf. balka, bierzwono, bierzmo, tram, tragarz; *Cro.* szlene, velika greda, trám; *Bs.* slimme, greda velika od kuchnje; *Ec.* слѣмя, бревно; (*Crn.* slęmé *vertex fornacis*; *Vnd.* sleme, strop, z szczyt dassny, *Vd.* preshnu sleme, trot, z drąg prasowy; *Rs.* шеломъ, шоломъ, wywyższa krokiew daszna, шлемъ, шелом, hełm, osobliwie w herbach). U miechów w kuźniach w walcu koła są ramiona; te więc kak albo sztabę zwaną szlemią na dół ciną i miech dmie. *Os. Rud.* 88, der Baum am Blaſebalgen. Szlemię średniey grubości, *Rs.* слега, слѣжка. Na trunę tobie z trzecim ślemieniem wystarczą dwie drewnie. *Kchw. Fr.* 144, z szubienica, z trzech drewien złożona). Obieszono go na wysokim ślemieniu. *Klon. Wor.* 39. Kassyusz im był tak surowy, Iż ledwie ich co nie wieszał na szlemię. *Chrośc. Fars.* 325.

SZLERA, SZLIRA, *ob.* Ślera, *cf.* szlara. SZLEYKA, *ob.* Szla

SZLEYMOWAĆ *cz. ndk.*, n. p. kadź duża do szleymowania gliny. *Torz. Skł.* 287.

SZLĘZANIN, SZLĘZAK, *ob.* Szląsak. SZLEZIENNY, *ob.* Szlązowy.

SZLICH, SZLICHT, - u, *m.*, drobno stłuczone kawałki kruszcowe wodą zaprawione, z *Niem.* der Schlich, gepülverte

mit Waſſer vermiſchte Erzerde. Z kruszców stłuczonych spławione szlichy lekkie, mieszają się do przepalenia z innemi cięższemi. *Kluk. Kop.* 2, 298. Szlicht metallowy. *ib.* 2, 167.

SZLICHTA, - y, ż., tkaczy kley, którym osnowę pomazują, *Bh.* ſlichta; *Vd.* shlihta; z *Nem.* die Schlichte der Leinweber, ein Brey, womit ſie den Aufzug ſteifen. Szlichta dla tkaczów być powinna z mąki żytney z wodą przegotowaney. *Przdz.* 29. Płótno od tkacza odebrawszy, dać pomaczać, aby szlichta wymokła. *Zaw. G., Haur. Ek.* 77 *idem.* SZLICHTOWAĆ płótno *cz. ndk.*, szlichtą pomazować, z *Niem.* die Leinwand ſchlichten, mit der Schlichte glatt ſteifen; *Vd.* seshlihtati, pershlihtati). Płótno gdy kaap na swoim robi warsztacie, to ie aby gładkie było, mąką żytną z wodą uwarzywszy iak na barszcz ślichtuie. *Haur Ek.* 178. O szlichtowaniu płocien. *Haur Ek.* 178.

SZLICHTADA, - y, ż., przeiażdska sanna, die Schlittade; *Vd.* sanienshanje, sanimska voshnja, sanienkanje; *Ross.* санѧніе. Tey zimy mieliśmy raz wielką szlichtadę. *Teatr* 46 *b*, 26, *et* 36 *c*, 9, *et* 24 *b*, 57.

SZLIFA, SZLUFA, - y, ż., pętlica na ozdobę służąca, kluczka ozdobna, z *Niem.* die Schleife, z. B. Hutſchleife; *Sr.* 2. ſchleiffe; (*Rs.* шлифы podwiązki); *Vd.* povesilu, povesazha, obvesje. Gusik na kapeluszu złotolity z szlifą drogą kładsie. *Zab.* 12, 64. Nie wyszło półmiesiąca, We Pan nam się zaraz w szlifach zaświecił. *Teatr* 27, 8; w officerskich szlifach). - 2°) *trafa* sanki albo szlifa, iak niektórzy mówią. *Mącz.*, płozy do ciężarów wleczenia, die Schleife, Laſten damit zu ziehen. SZLIFIERNIA, SZLOFARNIA, SZLUFARNIA, - i, ż, *Bh.* bruſſa, bruſſyrna, brauſyrna, brauſownice, (*ob.* brus); *Slo.* bruſárňa, bruſírňa; *Rs.* шлифовальня (шлифовка politura), мочильня, (*ob.* toczyć); mieysce czyli budynek, gdzie co szlifuią, die Schleifmühle. Szlifiernia zwierciadeł. *Wyrw. G.* 309. Każemy budować dla płatnerzów szlofarnią i mieszkanie. *Vol. Leg.* 3, 200. SZLIFIERZ, SZLUFIRZ, SLUFIERZ, - a, *m.*, oselaik, brušnik; *Sr.* 2. ſchleiffer, bruſer, *f.* bruſerka; *Slo.* bruſár, bruſir; *Crn.* brusàr; *Vd.* brusar, brusnik, *Cro.* bruszar; *Sla.* brusács, oshtrioc; *Rs.* шлифовальщикъ, гранильщикъ, мочильщикъ; z *Niem.* der Schleifer. *Kluk. Kop.* 2, 82. W hucie śklanéy, gdy kompozycya śklana ostygnie, szlufierz tygielki od massy ma oszlufować piaſkiem. *Torz. ſk.* 507. Do huty trzeba sprowadzić iakiego rysownika i szlufirza, *ib.* 103. Wytoczyć, odtoczyć nóż, u ślufierza. *X. Kam.*, wyślifować. SZLIFIERSKI, - a, - ie, *Ross.* точильный, do szlifierza należący, Schleifer-, Toczydło szlifierſkie. *Kluk Rosl.* 2, 166; *Boh.* bruſnice. Warsztat ślifierski. *Chmiel.* 1, 227. Aby cena śkła nie była przesadzona dla rysowniczéy albo szlufirskiéy roboty. *Torz. ſk.* 104. SZLIFOWAĆ, SZLUFOWAĆ *cz. ndk.*, ostrzyć, brusować, gładzić, ſchleifen; *Sr.* 2. ſchleiffowaſch; *Crn.* brusiti, brusem; *Vd.* brusiti, nabrusiti, oibriti, pobrusiti, *Rs.* шлифовать, отшлифовать, точить, точу, (*ob.* toczyć), гранить, ограненъ, ограненать, (cf. granisty). Skiełka ślifowane. *Mon.* 67, 609. Ma ſto szabel szlufowanych. *Teatr* 56 *c*, 23. Zawieszam przy kapeluszu ślifowaną szablę. *N. Pam.* 11, 229. Tak dobrzem go po karku liznął moią szlifowaną szabelką, aż się głowa na ziemi oparła. *Mon.* 74, 45. - Szlifować u malarze, do gładkości szpachlówką przyprowadzić. *Mag. Mſkr.*, szpachlować). - §. Szlufowanego, gra pewna w karty, ein gewiſſes Kartenſpiel. Z deputatami w maryaszu szlufowanego grywa cały dzień. *Teatr* 24, 153 *Czrt.*

SZLIIA, *ob.* Szla. SZLIRA, *ob.* ślera.

SZLOCH, ŚLOCH, - u, *m.*, szlochanie, *Cro.* szkuchanye; *Hg.* sohajtás; *Ec.* мычаніе, всхлипываніе; *Rs.* хныкъ; des Schluchzen. Nie mam do szlochów ani do chyehotów ducha. *Przyb. Ab.* 22. Daruymy szlochom krwawym. *Teatr* 47 *c*, 86. SZLOCHNĄĆ *med. idntl.*, Szlochać *kontyn.*, *Bh.* cupim, upim; *Crn.* yhtèm se, ihtiti se, ihtèm, tuliti, (*ob.* tulić); *Cro.* kuczám, schuczam, skuczam, szkuczam; *Hg.* tsuklom, sohajtok; *Dl.* ſtuczam; *Bs.* jeççati, (cf. ięçzeć, *Bs.* jeciati), cicjati; *Rs.* хлипать, (*ob.* chlypać), хныхнуть, хныкаю, хнычу, клохтать, заклохтать, клохчу, *vulg.* рюмить; *Ec.* рыдать, вопьствовать; głosno płakać z iękiem, ſchluchzen, laut weinen. Tak ieſt! kochany synu, - znowu szlochnie, Irzęsiſtemi łzami źrzenice zalewa. *Przyb. Ab.* 170. Nie płacz, bo i iabym musiał szlochać. *Teatr* 11, 11. Hoy teraz to tu szlochanie i płacz będzie. *ib.* 8, 96. Szlochała, aż się serce kraiało. *Teatr* 38, 227. Wdowy po śmierci męża rwą włosy, szlochaią. *Teatr* 28, 153.

*SZŁOKADA, - y, ż., n. p. Bierze (do poiedynku) pałasz; aż widząc husarza z szłokadą, Śle, niechay się rapirem bije albo szpadą. *Pot. Jow.* 227.

*SZŁOP, n. p. Boiaźń boża, pierwsze grono Na ten łubek przywinione, Bo ta ſtróżem, ta i tropem, Byś nie spluſkał szaty szłopem. *Miaſk. ryt.* 2, 150, może złopaniem, złopaiąc?

SZŁOPA, *ob.* Łapa. SZŁÓSARZ, *ob.* Ślósarz. *SZŁOYRZOWATY, *ob.* Słoierzowaty. SZLUFOWAĆ, *ob.* Szlifować. SZLUZ, *ob.* Śłóz.

SZŁY, SZŁYŚCIE, SZŁYŚMY, *ob.* Iść.

SZŁYK, SŁYK, - a, *m.*, czapka futrzana coraz węższa ku górze, eine hohe polniſche Pelzmütze. Pierwey królowie sami w baranich kożuchach i szłykach baranich chadzali. *Star. Ref.* 40. Panowie Litewscy, w niedźwiedzie kożuchy i wilcze szłyki z saydakami świetno, (iak w on czas ſtroy był 1225 R.), przyiechali do Krakowa. *Stryik.* 361, *Gwag.* 380. Stary Litwin zwierzęcy łeb obłupił i wdział miasto szłyka. *Stryik.* 214, *Jag. Gr. A* 2. Przed lat 40 kit czaplich nasi Polacy używali i szłyków marmurkowych. *Star. Ref.* 45. Szłyk Moſkiewſki. *Miaſk. ryt.* 2, 20. Szłyk marmurowy; szłyk lisi grzbietowy. *Inſtr. cel. L.* - §. Chłop na głowę słomiany szłyk wdziawszy.... *Zab.* 10, 47 *Koſſ.*, kapeluszyſko).

SZMACIANY, - a, - e, *Ross.* тряпичный, od szmat, ze szmat, Lumpen-. Epoka odkrycia naszego lnianego lub szmacianego papieru dotąd nie ieſt dostatecznie wiadoma. *Przyb. Pis.* 116. SZMACIK, *ob.* Szmat. SZMACINA, - y, ż., biedny szmatek, ein elender Fetzen. Niemasz teraz na mnie i szmaciny, niemasz i iedney chuściny. *Comp.* 702. SZMACISKO, - a, *n.*, brzydki szmat, gałganiſko; ein garſtiger Fetzen. Szmaciſko, *centunculus. Mącz.* Stare poszarpane szmaciſka. *Radz. Jer.* 58, 11.

*SZMAGA, - i, ż., n. p. Na brzegu, gdzie miał wyciadać z szmagi ... *Pot. Arg.* 623. ?

SZMALCOWAĆ 1), *ob.* Szmelcować. 2) Szmalcem omaścić, okrasić, szmalcu dodać, oszmalcować, osmalczyć, *Crn.* maſtim

Digitized by Google

(cf. maścić, cf. *Cor.* máſten), *Vd.* masliti, (cf. maslo), pomasliti, sabieliti, (*ob.* sabielić), obieliti, zerkati; mit Schmalz anmachen, schmalzen. Smalcowany, osmalczony. *Cn Th.* 1029; *Vd.* masloun, obmaslen, maslen, maſten, siun, sabielen; *Crn.* maslęn). Szmalcowany rożek czyli bułka, *Crn.* maslarya, Dest. Schmalzkipfel. - §. Szmalcować, *Szmelcować (*sed of. hoc*); na szmalec przetapiać, zu Schmalze ausbraten, ausschmalzen, zerschmalzen, zerlaſſen. Smalcowany loy kosi. *Sien.* 275. *Szmelcowany loy. *Slesz. Ped.* 425. - *tr.* Gorącość słoneczna prawie smalcuie. *Glicz. Wych. K* 4, dopieka, dogrzewa. SZMALCOWY, - a, - e, od szmalcu, Schmalz-, Szmalcowy garnek, naczynie, *Crn.* maslęnek, masovnek, *Vd.* leſtvizh, maslouna diesha. Szmalcowy dołek, *Vd.* maſtnina, maſtovina, obiunoſt, Schmalzgrube. SZMALCUGA, *ob.* Szmelcuga. SZMALCZYSTY, - a, - e, osmalczony, szmalcem zaprawny. *Cn. Th.* 1029; geſchmalzt, voll Schmalz. SZMALEC, SMALEC, - lcu, *m.*, sadło topione, *Bh.* maſtidło; *Slo.* maſt, (cf. maść); *Sr.* 2. ſchmalz; *Sr.* 1. tuk, (*ob.* tucz); *Vd.* shmauz, svinſka maſt, svinſka toushtina, maslu, (*ob.* maslo); *Cro.* maszlo; *Sla.* maslo; *Rs.* разтопленный жиръ; das Schmalz. Tłuſtość niektórych zwierząt po rozpuszczeniu bardzo wolną zoſtaie; ta się zowie szmalcem. *Kluk. Zw.* 1, 54. Szmalec, tłuſtość z kapłuna, gęsi, kaczki i t. d., przetopiona, bardzo delikatna, do potraw i ciaſta przymięszana. *Wiel. Kuch.* 428. Szmalec gęsi, bywa zażyty zamiaſt masła. *Kluk. Zw.* 2, 157. - §. Szmalec uszny nie dopuszcza błonce kanału słuchalnego usychać. *Kluk. Zw.* 1, 44, das Ohrenſchmalz. 2°) Smalec, *ob.* Szmelc.

SZMARAGD, - u, *m.*, kleynot przezroczyſty różnego zielonego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 55; *Vd.* shmerald, shmaragd, zelen drag kamen; *Dl.* smerald; *Rs.* изумрудъ; *Ger.* der Schmaragd, *Pers.* zemerud, *Gr.* σμαραγδος). Nie złoto, nie szmaragd, nie perły cię zdobią, cnota tylko. *Papr. Przyk. Bb.* SZMARAGDOWY, - a, - e, ſchmaragden-; *Rs.* изумрудный.

*SZMAROWAĆ, *ob.* Smarować.

SZMAT, - a, - u, *m.*, SZMATEK, - tka, *m.*, SZMACIK *dem.*, sztuka ledeczego, kawałek chleba, sera, mięsa, żelaza etc., spłachcć, odłamek, ein abgeriſſenes Stück von etwas, ein Fleck, ein Bruchſtück. Pies kocha pana za szmatek miserny chleba. *Kul. Her.* 96. Lepszéy doda cery szmat wołu kwaśno uduszony z chrzanem. *Mon.* 71,, 351, cf. sras). Skąpy nie da choć małego szmata. *Patr. Jał.* 7. Koło się rozproszyło w szmaty. *Sk. Zyw.* 1, 101. Żagwi zapalonéy szmat mu oddali. *Stryjk.* 580. Wziął większą część człowieka djabeł sobie, a oſtatki pobrały ciało i świat rozebrawszy w szmatki. *Kul. Her.* 27. Na czymże mi schodzi, Gdy mi oyczyſty szmat buyno zarodzi! *Kchw.* 95, spłacheć roli). Już podrąbili byli szmat lasu na kilka ſtaiu. *Gwag.* 114. Świata szeroki szmat skrążył. *Leszcz. Cl.* 40. - Szmat, SZMATA, - y, ż., kawał urwany płótna *etc.*, gałgan, ein Lappen, ein Flick, ein Fleck; *Crn.* ashkert, ashkèrz; *Vd.* krainik, blek, ſterina, barcjusa; *Rg.* edirak, irka, kàrpa, làpat; *Rs.* отрѣпье, тряпье, тряпица, тряпичка, тряпка, лоскутка (cf. wieteha). Dawszy szmat płótna z niczym wyprawnie z domu. *Kul. Her.* 249. By kmiecą szmatą przyodziana była, Nad inszych tysiąc twarsby iey świecila. *Auszp.* 48. W liche szmatki leżysz uwiniony. *Groch. W.* 373. Szmata do chędożenia.

Cn. Th. 1118, ścierka, ein Wiſchlappen. Zawsze powinien mieć cyrulik na dorędziu fleytuchy i różne szmatki. *Perz. Cyr.* 2, 7.

SZMELC, *SZMALC (*diſting.* Szmalec); - u, *m.*, skłonność metallowa; z *Niem.* der Schmelz, die Schmalte; *ital.* smalto; *lat. med.* smaltum; *Cro.* smòlcz; *Vd.* spushanſtvu, spushavina, svaritje, svarishtvu, ſtopliua; *Rs.* смальтъ, финифть, черненая работа, черневь. O szmelcach przedtym nie słychać było w Polszcze: gdy naſtały, rozumiano, iż to iaki metal drogi, a gdy wytłucze szmelcse złota, ali śkło. *Rzecz. Zł C.* 2. Jawnie szkodliwe szmelce w robotach drotowych, gdzie ieſt połowica złota, połowica szmelcu, ktory śmieli złotnicy przedawać za złoto, zowiąc to robotą francuzką. *ib. A* 2 *b.* Szmelc biały; szmelc modry. *Slesz. Ped.* 425. Były tam drugie obrazy pod szmelc sztucznie malowane. *Stebel.* 127. Zawinęli był z śrebrnych blach *szmalcem napuszczonych. *Rey Wiz.* 24 *b.* Na czele rumaka zapona Drogim szmalcem i drugim kamieniem sadzona. *J. Koh. Dz.* 289. Łańcuchy z szmelcem rozmaitym wymyślaią. *Petr. Pol.* 2, 199. - *fig.* Łąkę strumień opaszował A kwiat różny w szmelc malował. *Jak. Bay.* 158. - *Artill.* Skaliſty szmelc, zaprawa z pewnych materyy zapalnych, nad ogniem rozpłynionych, po zaſtygnieniu niby w ſkałę twardą przemieniona *Jak. Art.* 5, 516, *roche à feu. ib.* 277 *et* 82. SZMELCARSKI, - a, - ie, od szmelcowania, od szmelcarza; *Ros.* плавильный, (cf. плавить), Schmelz-, Schmelzer-. Warsztat szmelcarſki, *Vd.* spusharia, spushavishe, spushanisa, svarjalishe, spushanna hute; *Rs.* плавильня, *szmelcarnia. Do Chymiki należy także sztuka szmelcarſka. *Krumf.* 2; z SZMELCARSTWO, - a, *n.*, *encauſtic. *Cn. Th.* 1029; die Schmelzerkunſt. SZMELCARZ, SZMELCERZ, SZMELCMISTRZ, - a, *m.*, szmelcowaniem czyli topieniem, przetapianiem bawiący się, *Ger.* der Schmelzer; *Cro.* smòlczar; *Rs.* плавильщикъ. Robotnik hutniowy doglądaiący topienia, rowie się szmelcerz. *Os. Rud.* 154; podmayſtrzy. *Os. Zel.* 84; der Eiſenſchmelzer, Eiſenſchmelzer. Szmelcarze, którzy do spustów smołę palą. *Vol. Leg.* 2, 997, *et* 3, 52, Pechſieder, Theerbrenner. U nas potoże szmelcarze zakupuią. *Pom.* 84, 762. - Szmelcmiſtrz, szmelcarz *encauſtes. *Cn. Th.* 1029, szmelcem maluiący, der Schmelzmahler. SZMELCOWAĆ cz. *ndk.*, *Sr.* 2. ſchmelzowaſch; *Vind.* spushati, respushati, variti, svarjati, reszvirati, reſtajati, topiti, kopiti; *Ross.* спаивать, спаивать, спаивать; *Germ.* ſchmelzen, (cf. Szmalcować), *Sues.* smaelta, Netter. ſchmilzen, *Anglo.* meltan, myltan, *Angl.* melt, smalt, *Gr.* μελδειν, cf. μαλαττειν), topić, przetapiać; ſchmelzen, umſchmelzen. Masło, na długie chowanie, szmelcuią. *Haur Ek.* 178. Żydzi ięli szmelcować śrebra, i złota i z korony wywozili. *Rzecz. Zł. B* 4 *b.* Rzeczy kościelne nie maią być żydom przedawane, wyiąwszy by pierwéy spuszczone albo zszmelcowane i do piérwszéy materyi przywrócone były. *Szczerb. Sax.* 534. Szmelcowanie, *Rs.* плавка, спаивание, спаивание. Żołędzie z szmelcowanéy gliny procami ciskali. *Warg. Cax.* 116; z spalonéy gliny, gebrannter Leim. - Szmelcować powidła, smażyć. *Haur Sl.* 76; Salze kochen, ſchmelzen. Szmelcuią też piwo, gdy go dobrze w kotle przewarzaią, aż go czwarta część uwre. *Haur Ek.* 107. = §. Szmelcować, *szmalcować *ndk.*, uszmelco-

Digitized by Google

wać *dk.*, z szmelcem ozdabiać, malować, in Schmelz arbeiten, mahlen, mit Schmelz verzieren, *encaustо aliquid pingere. Cn. Th.* 1029. Zbroia szmalcowana, *P. Kch. J.* 66, *J. Kch. Dz.* 94, z SZMELCOWNY, szmelcem ozdobny, *Cro.* smèlczan; *Rs.* финифтяный; *pr. et tr.* in Schmelz gemahlt. Malarzu, uszmelcuy pulchnym lice iey szkarłatem. *Anakr.* 31. Nie takbyśmy gładkości ufali, ani twarzy swych oleykami i farbicakami smelcowali gdybyśmy na przyszłość pamiętali. *Zrn. Pst.* 3, 747 *b*, cf. pstryć). W śliskie kłęby zwiia szmelcowna pierś smoczą. *Przyb. Milt.* 227. Pod wiosnę, gdy wdzięczne powiewy Z bryl rozcieklych szmelcowne wyprowadzą krzewy. *Zab.* 12, 230. SZMELCOWY piec. *Tr.* 2164, od przetapiania, der Schmelzofen. SZMELCTYGIEL, - gla, *m.*, rynka do przetapiania; z *Niem.*, der Schmelztiegel. Listków złota włożyć w szmelctygiel złotniczy a wstawić na ogień. *Sien.* 583, *Slesz. Ped.* 423, *Crn.* rekopisma. SZMELCUGA, SMELCUGA, SMALCUGA, SZMALCUGA, SMOLCUGA, - i, *ż.*, gatunek potaszu, die Weidasche. Potassu alias szmelcugi łasst. *Jnstr. C. L.* Cło ma być płacone od potaszów, smelczug, ołowiów etc. *Vol. Leg.* 5, 113. Smolcuga, *Swad.* 3, 79. Od łasztu szmalcugi po 5 złł, *Vol. Leg.* 4, 354. Od towarów leśnych, od szmalcugi łasztu po złł. 5, od beczki potassu 5 szyffunty ważącey, po złł. 2. *Vol. Leg.* 6, 13. - §. Śmelcuga, mieysce gdzie śmelcugę robią, die Weidaschefabrik. Temi ługami przedni popioł lutruią w smelcugach. *Torz. śk.* 209. Z fryttą tak się trzeba obchodzić w piecu, iak nasi maystrowie w śmelcugach, gdy potasz lutruią. *ib.* 226.

SZMER, - u, *m.*, szemr, gwar cichy, szelest; *Rg.* хáмор, ropon; *Bs.* sgjamor, sgjuborenje, rumor: *Rs.* шоборъ, шорохъ, das Geräusche, Rauschen, Murmeln. Szmer pomieszany znakiem iest boiaźni. *Węg. Mar.* 1, 162. Nadstawia ucha szmerowi ludu; dowiaduie się, iż przyiaciel iego w kaydanach. *ib.* 1, 158. Piwo, które z rozmarynem Czeskim warzą, szmer czyni w głowie. *Syr.* 171, szum, Sausen im Kopfe. - §. *Botan* Szmer nafki, *ob.* Rozmaryn Cześki, Swinie bagno; *Vd.* shmerl *fucus*). Rozmaryn polny szmerem zowią, że piwo, które z nim warzą, szmer czyni w głowie piiącym go. *Syr.* 171. Gdy uchmielonym piwem, szmerem zatartém, głowę zawróci i by maślokiem w szaleństwo obróci, tam stroi firlele . . . *Gil. Pst.* 130. - Szmer Włoski, *ob.* Dzięcielnica. SZMERAĆ, *ob.* Szmernąć.

SZMERGIEL, - gla, *m.*, *Ger.* der Schmergel, *Gr.* σμυρις, *Ital.* smeriglio), kamień śklarski, śnicerski, słotniczy; między kruszcami naytwardszy; stłuczony używa się do polerowania kleynotów etc. *Kluk. Kop.* 2, 219; *Vd.* shelesnast kamen; *Rs.* наждакъ, наждакъ. Żelazo kwarcowe, dawniéy było znane pod imieniem szmerglu. *N. Pam.* 22, 67.

SZMERGIEL, SZMYRGIEL, SZMERMEL, - mla, *m.*, puszkarska zaprawa kretońska, część ogniów zabawnych, *Ger.* der Schwärmer in der Feuerwerkskunst; *Rs.* шмермеръ, бураковъ, бурачокъ. Po wieczerzy feierwerk; goście patrzą z sali, Wpadł szmermel między gumna, Rodoła się pali. *Kras. sat.* 81. Raca z szmermelami, *Rs.* шумиха. Człowiek podobny do płochego szmyrgla, Wścibski, łgarz, warchoł, nie stąpi bez figla. *Zab.* 2, 269. SZMERGNĄĆ, SZMARGNĄĆ, SZMERNĄĆ *med. idntl.*, Szmerać *kont.*, Szmerzyć *ndk.*, szmer robić, szemrzeć, rauschen, ein Geräusch von sich geben; *Crn.* shôrgam, shorglâm, vershati, vershim; *Vd.* smershat (*flertere*); *Cro.* romulim; *Rg.* хâморити; *Bs.* sgjamoriti, rumoniti; *Rs.* морокнуть, морóчу, морокнутся, морошиться, журкнуть, журчý, (cf. ciórczeć). Żaby wnet, niech tylko posłyszą, że chrząst iaki szmernie, ukoczą zlęknione. *Przyb. Luz.* 42; chrośnie). Gołąb' szmergnął w krzaki. *Off. Bay.* 2; z szmerem uleciał). Słodkie zefiry, gdy swoiém wianiem Przyiemnie moie ochłodzicie ciało, Mniemam, iak gdyby z lubém szmeraniem W koło mnie iakieś bóstwo latało. *Chod. Gesn.* 11. Drzewoszko z ziemi wytargnie, którym ku Morawcowi dosyć chybko smargnie. *Papr. Gn.* 506, z szmerem macha, szermuie). Gdyby on nad kupą pierwszą tą mową szmergał Rozpierzchłaby się. *Klon. Fl. H* 1 *b*, hałasował, iunaczył). Komu we łbie smerzą małe, Niechay ze psy iedzie w pole. *Kchw.* 73; szemrzą). Żalił się na iakiś defekt, że iey coś po sercu szmera. *Teatr* 10, 18; niepokoić, beunruhigen, ängstigen. - §. Szmerzą się robacy, sypią się z chrobotem, die Würmer wimmeln mit Geräusch. Po śmierci robacy się w człowieku naszmerali. *Comp.* 702. SZMERNY, - a, - e, szemrzący, szmer wydaiący, *Rg.* хаморни; rauschend. Szmerny strumyczku, co po kamyczku etc. *Zab.* 10, 102.

SZMIGA, *ob.* Smiga. SZMIGIEL, - gla, *m.*, miasto w Poznańskim, sławne iarmarkami. *Dyk. G.* 3, 27; eine Stadt in der Woiw. Posen. *Prov.* Dryia w Szmiglu konia wygrała, a chłopa obieszono. *Rys. Ad.* 11.? SZMIGOWNICA, *ob.* Śmigownica.

SZMIOT ziele, *ob.* Opich. SZMIRGIEL ziele, *ob.* Kniat.

SZMUKLERZ, - a, *m.*, (cf. smukarz), passamonik, der Bortenwirker; *Vd.* priemar, priemni kauz; *Sla.* gombàr; *Rs.* позумéнщикъ. Szmuklerze, passamonicy, haftarze. *Vol. Leg.* 3, 629. Żyd u nas krawcem, szmuklerzem, arędarzem. *Grod. Dis. F b.* SZMUKLERSKI, - a, - ie, Posamentirer-, Szmuklerskie rzemiesło, z SZMUKLERSTWO, - a, *n.*, die Posamentirerey. SZMUKLERKA, - i, *ż.*, die Posamentirerinn.

SZNEPER, *ob.* Sznyper.

SZNICA, - y, *m.*, n. p. Dziś on szewczyk, on rzeźnik, gnoiek, leda sznica Posiędzie na publice starego szlachcica. *Pot. Pocz.* 705. Zuieś wszystkie rzéki na herb, (cf. Srzeniawa), ieśliś leda sznico, Chłopeś, gbureś, nie uydziesz wiersmi za szlachcica. *Pot. Pocz.* 80. - Sznica; SZNICE *plur.*, ramiona dyszlowe, die Deichselarme, die Spalte, die Schere am Wagen; *Sr.* 1. ſnica; *Sr.* 2. ſnicza ſtnicza, ſnize; *Crn.* gredanza, (cf. grzęda); *Cro.* skerich kolni). U przodkarów sznice są tak dane, żeby między nie skrzynka wchodziła. *Jak. Art.* 1, 305, et 2, 288; *armons Jak. Art.* 1, 271. SZNICOWY, - a, - e, od sznic, die Armdeichsel betreffend. Węzeł sznicowy, którym się ermatna linka do sznicow przywięzuie. *Jak. Art.* 3, 46.

SZNICERNIA, - i, *ż.*, sznicerski warsztat, die Bildschnitzerwerkstatt. *Cn. Th.* 1118. SZNICERSKI, - a, - ie, *Ec.* вазмёльный; *Rs.* рѣзчикóвъ; do sznicerza należący, Bildschnitzer-, Bildhauer-. Sznicerskiey nauki koniec iest obraz rzezany. *Petr. Et.* 46. Sznicerska sztuka lub rzemiesło, z SZNICERSTWO, - a, *n.*, *Vd.* podubska dlietovina, iz resuvanstvu; *Ec.* вазмёльство, изваймельное художество; die Bildschnitzerey, Bildhauerey. SZNICEROWAĆ *ex. kont.*, ryć, wyrzynać osoby, kwia-

Digitized by Google

ty, z drzewa, kamienia etc. *Wlod.*, Bilder ſchnitzen, ausſchneiden, ausgraben, ausheuen. SNICERSZCZYZNA, -y, ż., robota śnicerſka, Schnitzwerk, Bildſchnitzerarbeit. Cóż na tym, że karoca wytworną ozdobiona śnicerszczyzną? *Pilch. Sen. liſt* 2, 426. SZNICERZ, °SZNICER, - a, *m.*, który umie ryć kamienie albo rzeźać obrazy, *ſcalptor*. *Mącz.* °Sznicer, obrazník albo obrazny może być zwan; bo sznicer iest Niemieckie słowo, nie Polſkie. *Mącz.*, *Ger.* der Schnitzer, Bildſchnitzer, Bildhauer; Sznicerz, posążnik, obraznik. *Volckm.* 937; *Sr.* 1. znamerał; *Crn.* obrasnekar; *Vd.* podubski dlietavez, dletnik, isrezuvanz; *Sla.* kipodilac; *Cro.* kipodubecz, peldorezecz; *Ec.* долбимщелъ; *Rs.* рѣзникъ; Sznicerz nie robi złota i kości słoniowéy, ale daie postać temu, co topi i rznie. *Kras. Liſt.* 2, 122.

SZNIDŁO, SZNIDO siele. *Mącz.*, *ob.* Sinilo.

°SZNIT, - u, *m.*, kroy, rznięcie, z *Niem.*, der Schnitt; *Crn.* snita kruha *lamella panis*). Czy rznięcie uważasz, czy sznity, Piękności wszędzie wybór znamienity. *Zab.* 9, 139 *Skrzet.* Worek ten rozmaitemi sznity zrobiony. *Klon. Wor. praef.* SZNIT-JARMUŻ, Schnittkohl, kilkakrotnie do roku obrzynany, zawsze świeże wypuszcza liście. *Kluk Rosl.* 1, 216. SZNITSAŁATA, Schnittſalat, ile razy będzie sersnięta, tyle razy świeże wypuszcza liście. *Kluk. Rosl.* 1, 217; *Rs.* синимь, синимь, дягиль, *aegopodium podagraria*.

°SZNIWAGA, *ob.* Szynwaga. SZNUPKA, *ob.* Sznypka.

SZNUR, SZNÓR, - a, - u, *m.*, SZNUREK, - rka, *m.*, *dem.*, SZNURECZEK, - czka, *m.*, *dem. sec.*, *Rh.* ſſnura; *Slo.* ſnúra; *Sr.* 1. ſchnora; *Sr.* 2. ſchnuora; *Crn.* shnora, skripz; *Vd.* shnura, shnuriza, shnurovez, sadershnisa, pervesena, pervesisa, ſtoglei; *Cro.* snòra, gàytan, (cf. kaydan), verushiza; *Hg.* sinór, sijnor; *Bs.* sveza, svezaccja, tzk; *Sla.* gájtan, ſtruka; *Rs* снурь, снуровъ, снуровекъ, (cf. *Rs.* сноровить, сноравливать porównać, srownać); raúmanb; *Ec.* снурокъ, сучение чиновнбудь; powróz, *Niem.* die Schnur, das Schnürchen; Niederſ. Snoor, *Angl.* snare, *Suec.* snara, snöre, *Finl.* nuora, cf. *Gr.* νευρον, *lat.* neruus). Z uplecionych pierwszych sznurków znowu przez zaplecenie kilku ſkłada się grubszy, a z grubszych kilku, znowu ieszcze grubszy sznur. *Reg. Doſ.* 2, 429. Sznury spleciene z dwóch lub więcey postronków są liny; sznury zaś raz tylko plecione są postronki. *Jak. Art.* 3, 225. Moc sznura zawisła w mocy nitek, z których się ſkłada, i od sposobu robety. *Reg. Doſ.* 2, 429, *Jak. Art.* 3, 215. Sznur we troie spleciony, nierychło bywa ſtargany. *Rodz. Eccl.* 4, 12, troiſty. *Bud. ib.* Żonyby trzeba na sznurku przy sobie zawsze wodzić. *Teatr.* 56, 45. W Turczech nie ieden bywa sznurem zaciągniony. *Tward. Wł.* 144; uduszony). Sznur wędny, *Crn.* vodiza; *Rg.* tùgna, ſtrùgnja; *Rs.* лесà, лѣса, *ob.* sznura. — Sznurki u smuklerza są dwoiakie, kręcone i rebione na kleckach, iako to kompasel, borytas, szadras, cięciwka, i t. d. *Mag. Mſkr.* Sznur szyyny na obrazach ŚŚ., *Ec.* убрусъ. Sznur pereł, *Rs.* низанье. Ślepe przywiązanie do prywatnych nabożeństw Szkaplerza, Różańca, Paſka, Sznurka, i t. d. *Mon.* 76, 577. Wszyſtkich na ieden sznurek. *Opal. sat.* 87, iedney faryny, iedney kuźni). Sznury z piasku kręcić. *Smetr. Lam.* 45, *ob.* bicza z piasku nie ukręcisz).

Sznur ciesielſki, die Schnur, Richtſchnur der Zimmerleute; *Crn.* snòra, potęsa, plajba; *Bs* perdia, (cf. pertyka); *Rs.* причалъ. Cieśle zwykli linią prowadzić sznurem w rubryce zmazanym. *Sol. G.* 30. Pod sznur, wedle sznura, prościuteńko, *Sr.* 1. po ſchtrice; *Slo.* gelo po ſnure; *Vd.* po shnuri, glibvnu, (poniti) po verſti, kaker bi se shnure vdariu; nach der Schnur, Schnurgerade. Ulica szeroka lipkami pod sznór sadzona. *Zab.* 9, 137 *Skrzet.*, szła w prost pod sznur. *P. Kch. Orl.* 1, 170, *Erasm. Dw. C.* Z obu ſtron gościńca topole pod sznurem wyſadzone cień sprawują chłodny. *Hor. sat.* 78. Proſto, iak po sznurze. *P. Kch. Jer.* 149, *Zab.* 14, 53. Jak pod sznur. *Cn. Ad.* 295; *adj. Vd.* poshnuren, verſtnoraun, glibpotegnjen. — *ind.* sznur, z prawidło, linija, Richtſchnur, Regel. Poſtanów twe życie podług sznuru cnoty i rozumu. *Bud. Ap.* 31. Abyśmy według woli boſkiéy żyli, i wszyſtkie myśli nasze i sprawy tym sznurem mierzyli. *Kucz. Kat.* 3, 335. Bóg chce powodować nas sznurem wiary. *Loch. Kaz.* 1, 215. Niech on idzie za sznurem, a nie za sznur ciągnie. *N. Pan.* 23, 247. Mądry nie według uſtaw ludzkich żyie, ale według sznura cnoty. *Bud. Ap.* 22. Pismo niechay szczérze wykładaią wedle sznuru wiary. *W. Poſt. M.* 400. Po sznurze czego dochodzić, z po nici kłębka, dem Faden nachſpüren. Dopiero trafiło się na szlach, i iuż szło wszyſtko iak po sznurze. *Biel.* 598. Gruntownie a ſtatecznie, iako po sznurze wypytać się, w iakimby ſtanie były rzeczy wszyſtkie. *Kosz. Lor.* fo. — Wszyſtkie te przykłady, iakoby na sznurek zebrać; *Gliczn. Wych. G* 5 *b*, do kupy porządnie, iak na nitkę). — *tr. varie*: sznur, ciąg, pasmo, Faden, Fortgang, Tauer, Verfolg. Sznur żywotu nadspodzianie iego był przerwany. *Bal. Sen.* 20; nić, nitka). W dalszym prawa sznurze, dewieni się. *Teatr* 45 *c*, 48 *Wis.*, w poſtępku, ciągu). Złe przygody sznurem się po powietrzu zbiegają. *Bal. Sen.* 93, na kupę, pasmem, zuſammen, auf einen Haufen. — *fig. tr.* Czasem ięzyk dziecięcia tak iest rozsasowany spodem skóreczką, którą zowią sznurkiem, że nie może nim swobodnie obrocić. *Mon.* 69, 1003. Słońce swe iuż rozpościera złote sznury. *Aurg.* 15; promienie, Strahlen. Goździec na wierzch z wieńcami przedarłszy się, w sznury i kołtuny, w warkocze, Zöpfe. Ledwo u hardonie śrebrnym gładka. Pierzyn zgodne smęci sznury, ſtrach go doieżdża ponury. *Zal.* 6, 372 *Ner.*, ſtruny, ſtrony, Saiten. W karecie chodzi koń w pięknym monidzowym sznurze. *Pot. Jow.* 184; w rzędzie, w szorach, Geſchirr, Pferdegeſchirr. — Sznur mierniczy, mierniczy pręt, die Meßſchnur, Meßkette. *Chmiel.* 1, 78; *Vd.* merna shnura, merauna verv. Sznur, pewna miara geometryczna, Schnur, ein beſtimmtes geometriſches Maß. Sznur ma prętów 10 czyli ſtop geometrycznych 100; ſokci 7[illegible] *Zabor.* 14, *Lęſk.* 2, 26, *Sol. G.* 2, 145, *Oſtr. P. C.* 1 297, *Czack. pr.* 2, 206, *Grzep. K.* 3; cf. Węzyſko). Sznur albo kordá ma w sobie *virgas* laſek 3, pertyk 6, ſokci 4[illegible] *Haur Ek.* 25. — *allegor.* °Sznury mi przypadły na mieyscach wesołych, przypadło mi też i dziedzictwo wdzięczne *Radz. Ps.* 16, 6, *Bibl. Gd.*, dział moy, Antheil, Ertheil. Wyrzucił bóg przed niemi pogany, a przypadły na nie sznury dziedzictwa. *Rad. Ps.* 78, 55. SZNURA, - y, binda, sznura u czapki. *Cn. Th.* 31; eine breite Ed[illegible] ein

ein Band, eine Binde. *Sznura z wędą na smagłym pręcie. *Cresc.* 646, *ob.* sznur wędny, sznurek, die Angelſchnur. SZNURKOWAĆ *cz. ndk.*, obsznurkować *dk.*, sznurkami obramować, mit Schnüren einfaſſen, beſetzen. *Tr.* SZNURKOWY, - a, - e, od sznurków, Schnur-, Schnürchens, Przęczka sznurkowa. 1 *Leop. Ex.* 26, 5. Skąd te mordy i walki idą, świadczą konspiracye Francuzkie, mordy Anglickie, hasła sznurkowe, rączkowe, i inſze tym podobne praktyki. *Zrn. Pſt.* 3, 700. SZNUROWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*, usznurować *dk.*, *Sr.* 2. ſchnürowaſch, (*Sr.* 1. ſchnorwanciło, ſchnorwano *faseia*); *Vind.* shnurati, vesati, saderseniti; *Crn.* uèshklàm; *Rs.* снуровать; sznurami zwięzywać, *Ger.* ſchnüren, (*Suec.* ſnöra), zuſchnüren, zuſammen ſchnüren. Zdrowia i kształtu zgubne sznurowanie męczy płeć niewieścią, a ciężar uciſka obręczy. *Zab.* 8, 85; sznurówki, rogówki). Każdy anatomik nieprzyiacielem ieſt sznurowania i wszyſtkich ciała ludzkiego więzów. *Zab.* 7, 133. Sznurować tłomok. *Pot. Syl.* 87. Usznurowałem powrózkami łoże moie. *W. Prov.* 7, 16, *Radz. ib.* Koszulą złotem wyszytą panieńſkie pierſi sznurowała. *P. Kch. J.* 317; krępowała, przykrywała, przypassała). - Sznurować, u cieśli, sznur główną zczerniony odbić. *Mag. Mſkr.* - *tr.* Gębę sznurować, krzywić, różnie pociągać, das Maul verziehen, das Geſicht verziehen, Geſichter machen. Sznurowanie uſt we śnie bywa znakiem robaków w człowieku. *Perz. Lek.* 188. Oko niby wpół śpiące, uſta sznurowane. *Teatr* 43 *c*, *Wyb.* - *aliter*: Gębę sznuruie. *Cn. Ad.* 243, powagę ſtroi, er giebt ſich ein Anſehen; ſpricht vornehm; macht ein vornehmes Geſicht; *Rs.* чопенимать. Sznurowanie gębusi, podrygi i cedzenie ślinki, nie wprawią nas w tę, którey pragniemy, opinią. *Mon.* 70, 159. Wyćwiczył się w ſtawianiu nóg, a naywięcey pożytkował w sznurowaniu gęby. *Mon.* 75, 631. Kto słowa tworząc, uſta sznuruie, ten co złego uczyni. *Kosz. Lor.* 44 *b.* Gdy u dworu przechodzi rada około czego, tedy przewrotni pochlebcy naperzą brwi, a poſtawę usznuruią. *Kosz. Lor.* 41. - *Sinil*: Sznurowana mowa płaczącemu. Tak się właśnie udaie, iak plęsy choremu. *Jur. Pogrz.*, upſtrzona, kunſtowna, sztuczna, przesadna, gekünſtelt, geſchniegelt. - §. *Widzimy rozmaite ſtany, iako się po drodze żywota naszego sznurują, a prawie się ślizaią, iak kozy po lodzie. *Rey Zw.* 157 *b.* SZNUROWADŁO, SZNÓROWADŁO, - a, *n.*, wiązadło do sznurowania służące, eine Schnürbinde. Przeſtrzonna odzież naylepiey młodemu wiekowi służy; więc ani podwiązkami, ni żadnemi iakiemi sznorowądłami ściſkać się nie potrzeba. *Mon.* 69, 1091. SZNÓROWKA, SZNUROWKA, - i, *ż.*, *Bh.* jiwotek, jiwútek, (cf. żywot); *Crn.* moderz; *Vd.* muders, neders, (cf. nadrse), persau vesilu; *Sla.* modrac; *Cro.* modercz; *Rs.* снуровка, снуровáнїе; (*Rs.* сноровка zrównanie, porównanie), z kaftanik kobiecy do sznurowania, der Schnürleib, die Schnürbruſt. Sznurówki z rogów do ſtroiu. *Comp.* 705. Sznorówka iey w ſtan iako naygładziey wpadła. *Mon.* 69, 1086. Twarde noszą sznurówki do krępowania ciała. *Zab.* 7, 154. Męczą kobiety od dzieciństwa sznórówkami, rogami, żelazami. *Zab.* 10, 216. Zwyczay dzieciom nader szkodliwy, że ie matki sznurowkami wycieńczaią. *Mon.* 69, 654. SZNUROWKOWY, - a, - e, od sznurowki, Schnürleibs. SZNUROWY, - a, - e, *Rs.* снуровый, od sznura, Schnur-. (*Rs.* снуровая книга rachunkowa xięga w kancellaryach, przez którey wszyſtkie karty podwóyny szpagat ieſt przeciągniony. SZNURZYĆ *med. ndk.*, n. p. Sznurzy czyli utyka żyła rudy, to ieſt, w inną ſtronę niż przedtym idzie. *Os. Zel.* 84; die Erzader nimmt eine andre Richtung. SZNURZYSTY, SZNÓRZYSTY, - a, - e, pełen sznurów, ſchnürig, voll Schnüre. Ziele kropidło ma iakoby paciorki po pięciu na iednym korzonku sznórzyſtym. *Syr.* 736.

SZNYPKA, SZNUPKA, - i, *ż.*, *Sznupka tabaki, *ob.* szczypta, niuch. - §. przytyk, przycinek, uszczypek, szczypka, *Crn.* osshtęp, osshtępk; *Ger.* ein Schnippchen, ein Stichelwort, eine Sticheley, Anzüglichkeit. Gdyby kto miał dzieci z nieuczciwą białą głową, dzieciom tym zawżdy sznypka w nos od drugich będzie pogotowiu. *Glicz. Wych. A* 5, cf. szczutka). Za dobrodzieyſtwo podzięk, za krzywdę powetowanie, abo przynaymniey sznupkę. *Pilch. Sen. liſt* 2, 317. Panu w każdym sądzie i drogach, przykrości, Różne despekty, sznupki, urągania Cierpieć przychodzi od katów srogości. *Odym. Sw.* 2, *Ff b.* Sofiſtom mimoiszdem daie sznupkę. *Pilch. Sen liſt* 370. Jedni niewiele mówią, ale się zaraz pięścią rozprawiaią, inni zaraz sznupkami, tyrami i złorzeczeńſtwy docieraią. *Pilch Sen. Gn.* 120. Na pana samego uszczypki swawolnie czasem miota, i żartowne sznypki. *Tel. Saut.* 45. Kiedy kogo tęgiemi dowody bardzo potłumiaią, tedy on sznypkami iakiemi a szyderſtwy i przerywaniem rzeczy, chce odwieść od przedsięwzięcia onego. *Bax. Hſt.* 175. Auguſt, iak sam bardzo rad z inszych szydził, a bezpiecznie żartów używał, tak też zasię, gdy go kto bezpiecznie żartem abo sznypką iaką dworſkie doiechał, bardzo rad wycierpiał. *Kosz. Lor.* 177 *b.* To trefnie, kiedy kogo uszczkną w tymże, w czym on pierwey dał sznupkę. *Ger. Dw.* 190, *W. Poſt. W.* 344. Jſikratesowi, który oyca szewca miał, ieden sznypkę rodzaiu ku zelżywości iego zadał. *Kosz. Lor.* 30. Przecz ia urągania i sznupki odnoszę? *J. Kch. Ps.* 98. Konaleś iednak Panie bluźnierſkie ich ſtrzały, Urągania ich, sznupki, w cię iak w cel trafiały. *Groch. W.* 165. Dał tu Pan sznupkę onym bogaczom, iż zapomnieli miłosierdzia. *Rey Pſt. M* 2. Patrzayże iako tu na oſtatku Pan dał dwie sznupce Światu temu *ib. U* 5. Przy tym szkalowaniu doſtanie się też iaka sznupka i oney. *Ger. Dw.* 301. Słowa Jehowy były mu urąganiem i sznypką. *Bud. Jer.* 20, 8, *Cn. Th.* 1119.

SZNYPER, SZNEPER, - pra, *m.*, narzędzie iedno z naywygodnieyszych do puszczania krwi. *Perz. Cyr.* 2, 109; *Ger.* der Schnepper, Aderlaßſchnepper; *Ec.* жилостучно, monopórh. Lancety, sznypry czyli puszczadła do krwi. *Perz. Cyr.* 2, 6. SZNYPROWY, - a, - e, den Schnepper betreffend. Trzaśnienia sznyprowego niektórzy nie mogą słuchać bez lękania się. *Perz. Cyz.* 2, 111.

SZNYRKIEL, - kla, *m.*, z *Niem.*, der Schnürkel. Woluty, sznyrkle, są ornamenta kapitelów, iako to węźownice, trefione włosy. *Chmiel.* 1, 79.

SZOCEWICA, SZOCZKA, *ob.* Soczewica. SZOCKI, *ob.* Szkocki. *SZODZEL; n. p. Odważnieysze tu dziewki można nazwać śmiele, które na końce noszą gotowe szodzele. *Pot. Jow.* 2, 73.

SZOŁDRA, - y, *ż.*, (z *Niem.*, die Schulter, *Suec.* skuldra, *Angles.* sculdor, *Awgl.* shoulder, *Jsidor.* sculdro);

Digitized by Google

wieprzowa łopata, wędzona, solona, z szynka, Schweisneschulter, Schweinskeule, Schinken; *Slo.* ſoldra, ſoldra *perna*, *succidia*; *Hg.* sódor, sóder, szügy; *Bh.* chuffka; *Vd.* plezhe, (cf. plecy); *Cro.* kúk, praszje sztegno, (*ob.* święgno); *Bs.* plechje, zarebarnik, perscjutak, *Sla.* kuk, but. Dobra szołdra w zimie Kiedy uschnie na wietrze albo w gęſtym dymie. *J. Kch. Fr.* 42. Szołdra wielkonocna święcona. *Haur Sk.* 19. *Kosz. Lor.* 150 *b.* Szołdra w Wielką Noc lepsza niż zwierzyna. *Jeż. Ek. D.* 4. Żądasz zdrowia; lecz wielkie misy z tłuſtemi szołdrami Upresić bronią. *Slonk. Pers.* 20. Tatarzy szkapowiny miasto szołder więdłych używaią. *Pasz. Dz.* 8. - §. Szołdra *iurgand.*, z świnia, Schweinigel, Schweinhund. Niemiec, gdy obaczy piianego Polaka, to rzecze: świnia Polſka; a on sam w tym ieſt większa świnia, bo go i szołdrą zowią. *Haur Sk.* 158.

*SZOŁODUSZA; n. p. Tatarzy wiedząc, że na twardości, nie na pieszczotach dzieło rycerſkie się funduie, nie zażywaią potraw smakowitych, ieno tołokna, szałamachy, szołodusze, pasznika; co wszyſtko z mąki a z iagieł robią, soli trochę a słoniny przydawszy. *Star. Ryc.* 37.?

SZOŁTYS, - a, *m.*, SOŁTYS, *Germ* der Schuldheiß, Schulze, Dorfrichter, Schulzenlehner; *Anglos.* scultheta, *Saxon.* scultheit, *lat. med.* sculdasius, scultetus, *Ottfried* sculdheizzo; *Sr.* 1. ſcholta, *vulgo* schówta; *Sr.* 2. ſcholta, ſchulta, schowta; *Chald.* שלט schallita *plenipotentiarius regis*, שלט schallit *dominator*; *Chald.*, *Rabb.*, *Syr.* שלטן saltan *dominator*, *ob.* sultan; *Chald.* שלטן schiltan, schaltan *poteſtas*; cf. *Ger.* ſchalten: cf. siła. - - Słowo szołtys, *scultetus* wzięte z ſtarey Niemczyzny, w któréy, Schuld, znaczy grzech, winę, karę; ponieważ tych rozeznanie do sędziego wieyſkiego należało. Ci szołtysi mieli od dziedziców lokuiących wsie, nadawane sobie pewne grunta dziedzictwem, ażeby lepiey powinność swoię pełnili i chłopów doſtrzegali. *Nar. Hiſt.* 6, 324; *Vint.* sodez, sodnik, (*ob.* sędziak, sędzia), rihtar, shuppan, (*ob.* pan, župan), *praetor*; *Hg.* ispan *villicus*, cf. iespan). Szołtys abo wóyt trzy sądy wielkie do roku miewa. *Sax. Porz.* 40, *Vol. Leg.* 1, 39, *Stryik.* 343. Jeſtem w téy tu wsi ſtarszym, ieſtem sołtysem. *Teatr* 30, 15. Rolnicy iedni maią znaczne gospodarſtwo, iako te szołtysi, okupnicy, kmiecie; drudzy mniey znaczne etc. *Swit. bud.* 441, (*ob.* rolnik); Schulzenlehner, Bauerlehner. SZOŁTYSI, - ia, - ie, SZOŁECKI, - a, - ie, do szołtysa należący, Schuldheiß-, Schulzen-. Z każdey włoki szołtysiéy po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 436. Sądu szołtysiego żaden inszy odprawiać nie może, iedno sam sołtys albo iego sługa przysięgły. *Szczerb. Sax.* 409. Mieszkania kmiece lub szołeckie. *Switk. Bud.* 481. SZOŁTYSIK, - a, *m.*, syn szołtysi, *Dudz.* 61; des Schuldheiß Sohn. SZOŁTYSOWA, - éy, *ż.*, żona szołtysa, die Schuldheißinn, Schulzinn; *Sr.* 2. ſchulſchina, ſchulſchinka, ſchuſchina, - ſchuſchinka; *Sr.* 1. ſcholcjina, ſchowcjina; *adj.* ſcholcjinowy, ſchowcjinowy. SZOŁTYSTWO, SOŁTYSTWO, SZOŁECTWO, - a, *n.*, urząd, władza, należytość szołtysa, das Schuldheißamt, Schulzenamt, die Schulzerey, das Schulzenlehen; *Bh.* rychta; *Sr.* 1. ſcholcjinſtwo, ſchowcjinſtwo. Uſtanowienie sołtyſtw zdaie się ztąd ma początek, że dawni książęta puſte grunta nadawali prywatnym; ci mieli z razu zupełną wolność od wszelakich powinności; ale z czasem włożono na nich służbę woyſkową; rozsądzali przedtym sprawy między wieśniakami. *Skrzet. P. P.* 2, 177. Woytoſtwa i sołtyſtwa zasłużonym żołnierzom nadaiemy. *Vol. Leg.* 4, 108.

SZOMOTA, *ob.* Szamota.

SZOPA, - y, *ż.*, SZOPKA, - i, *ż. dem.*, budynek z przykryciem dla schowania rzeczy od deszczu; *Slo.* Sſop *foenile*; *Crn.* shúpa; *Vd.* shupa, ſkedn, parna, hisharka; *Cro.* szusha; *Bs.* pojatta; *Sla.* pojata; *Ross.* сарай, сарацъ; *Germ.* der Schoppen, *Schuppen, Obd. Schupf, Schupfen, *Anglos.* sceof, scypen, *Angl.* schop, *Gall.* echope, *Gr.* σκηνη, cf. schować, *Gr.* σκεπειν, *lat. med.* eschopa). Chałupa, supps czyli szopa w ſtarym ięzyku Polſkim. *Nar. Hiſt.* 4, 282, cf. Župnik). Szopy ku zachowaniu siana. *Cresc.* 26. Chowa się często siano w szopach na łąkach wybudowanych. *Kluk. Rosl.* 3, 296. Pilnie przeſtrzegać, aby na téy szopie, gdzie cegły, dobrze był uwarty dach. *Haur Ek.* 6. Szopy ſkładowe na drzewo. *Jak. Art.* 3, 172. - Szopa elekcyyna, der Wahlſchoppen. Na seymie elekcyynym mieysce zasiadania senatorów iest budynek drewniany, naprędce i umyślnie do tego zrobiony, który nazywaią szopą. *Skrzet. P. P.* 1, 93. - Szopa woienna, budowanie nakryte do dobywania miaſt ruchome, nieruchome, rozmaite; *teſtudo. Cn. Th.* 1119, das Sturmdach der Alten. Szopą zakryta pod mury się ruszy Zbliżona Rzymſka dzielność. *Bard. Luk.* 46. - *Artill.* Ogniowa szopa, der Schwanzriegel, Sztuka drewna spaiająca same końce dwóch ścian łożowych. *Jak. Art.* 3, 306. - 2*) Szopka, *ob.* Szypułka. (*SZOPEL, *ob.* Sopel). - SZOPISKO, - a, *n.*, mieysce, gdzie szopa ſtoi, der Schoppenplatz. - 2) *ob.* szopſko. SZOPNY, - a, - e, od szopy, Schoppen-. Urzędnicy župni, pisarze, ważnikowie, hutmanie, szopni ... *Vol. Leg.* 5, 176; dozorce szopni, Schoppenaufſeher. SZOPSKO, - a, *n.*, brzydka szopa, chata, ein häßlicher Schoppen, eine häßliche Hütte. Kto za prawidło wziął mierność złotą, Jiey się ſtrzymuie kiernic, Ten ni pod szopſkiem mieszka gołotą, Ni dla zazdrości buduie; *caret obſoleti ſordibus tecti*: *Hor.* 1, 236 *Nv.*

SZOR, - u, *m.*, SZORY *plur.*; *Sr.* 2. ſzła, (*ob.* szla); Crn. prepręga, (*ob.* przeprządz); *Vd.* kshir, napregſtru, perprega; *Sla.* hámovi, orma; *Bs.* vres od kogna, sprava od kogna; *Rs.* шоры, шорки, (шóрникъ rymarz), uprząż, збруя; szur. *Cn. Th.* 1127; rząd końſki, z *Niem.* das Geſchirr, Pferdegeſchirr, (*Schirr). - 2*) Szor, szorowanie, nawał; Ungewitter, Wetter, Seeſturm. Z morza szor się gwałtowny wychynie I *zaspie nawy. *Chroſt. Lat.* 293. - 3) szor brzuszków lisowych. *Tr.*, 20 par, zwei zig Paar Fellchen, ein Zimmer, z. B Fuchsbälge. Szor lisów brzuszków, ein Zimmer Füchſe oder Wammen. *Ern.* 141

SZORARZ, - a, *m.*, w hucie, co drwa do pieca przykłada szoruie, der Zuſcheurer, der in den Scheuerofen Holz einwirft. *Tr.*

*SZORBA, - y, *ż.*, (*cf. Lat.* sorbeo); polewka; Suppe. Na łęku torba, sucharki, rzadko w święto z ſkopowiną szorba. *Pasz. Dz.* 49.

SZORBOCH, *ob.* Szkorbut, gnilec.

SZORC, - u, *m.*, *SZORSTUCH, - u, *m.*, fartuch, Nie der Schurz, die Schürze; *Sr.* 2. ſchorza; *Sr.* 1. ſchurc, ſchczuch, ſchurzych, wotkaſt, podkaſt, piedkaſt; *Bh.* zástěra, ſtérka; *Vd.* shurz, ſkurshik, okrilje, okrielje, obpass, opasagernilu, obgernilu, predokrielje, predogernilu, pred

Digitized by Google

sannik, predpaſs, predvesaniza, predpert, nadkolenize, bertasher; *Cro.* pàss, (*ob.* pas), zastor, fortun; *Rs.* передникъ, (cf. przednik), запонь, запонеръ, (*ob.* zapona). Pozasywali liście figowe, a poczynili sobie szorce. *Bud. Genes.* 3, 7. Tysyfone szoro na się wdziawszy J pokręconym wężem biedra przypasawszy, Wyszła z domu. *Otw. Ow.* 163. Wziąwszy szorſtuch, przepasał się. *Sekl. Jan.* 13, lnianą chuſtę. *ib.* Szorc szewſki, ſkórzany, *ob.* szuſtfal, szorſtfal.

SZOROWAC *cz ndk.*, trąc chędożyć, *Germ.* ſcheuern, *Sr.* 2. ſchurrowaſch, Nieders. ſchüren; *Suec.* skaera, skira, ſkura, *Angl.* scowre, *Jrl.* sciuram, *lat. med.* escurare, curare, *Ital.* scurare, curare, *Gall.* escurer, curer, *Ulphil.* scauran). Piasek do szorowania naczyń powinien być biały i miałki; do chędożenia kosztownieyszych rzeczy bierze się trypla. *Kluk. Kop.* 1, 328. Uſtawicznie przeciwko nam szoruią groty i pancerze swoie. *Rey. Ap.* 73, oſtrzą, szlifuią, gotuią). Zbroie szoruią. *Wer. Regl.* 44; pancerze szoruią. *Rey Lw.* 16 *b.* Lekarſtwo to na laxowanie obrane, dobrze kiſzki szoruie. *Perz. Lek.* 230, wyciera). Zęby i uſta iak nayuważniéy szoruią. *N. Pam.* 21, 338. Ogony piaſki zwierzchne długiemi szoruią, *summae cauda verruntur arenae. Zebr. Ow.* 265, zamiataią). Gałąź szyią szoruie. *Papr. Pr. B* 3, wisi na drzewie). - Szorować, mocno poruszać, ſtark bewegen, ſchüttern. Wy o Auſtry szoruycie liściem i drzewa poruszaycie. *Tward. Daf.* 60. Kamienie z wielkim dźwiękiem Etna wysypuie A ode dna samego gwałtownie szoruie. *A. Kch. W.* 80, wyrzuca. - §. szorować drzewa do pieca hucianego, *ob.* szorarz), Holz in den Scheuerofen werfen. *Tr.* SZOROWNIA, - i, ż., piec od szorowania w hutach, der Scheuerofen in den Schmelzhütten. *Tr.*

SZOROWY, - a, - e, od szorów, Geſchirrs, *Rs.* мóрный.

SZORSTFAL, SZUSTFAL, SZUSZFAL, - u, *m.*, szorc ſkórzany rzemieślników; z *Niem.*, das Schurzfell; *Cn. Th.* 1127. Szuszfal, fartuch szewſki ſkórzany. *Mag. Mſtr.*, cf. szuszfałki.

SZORSTKI, SZERSTKI, - a, - ie, - o *adv.*, (cf. Sierć); niegładki, chropawy; *Bh.* ſrſtnáty; *Slo.* ſrſtnáty, drſnatý; *Hg.* szörös, sertes, szörüs; *Sr.* 1. ſcherſcherkaté, (*Sr.* 1. ſerſtjowité *setosus*, ſerſtjowſcherczé *setiger*, ſerſtka, ſerſtje *seta*); *Rs.* шершáвый, шершень, шéршавъ, (cf. szerszeń), шероховáтый, (*ob.* szerchlowaty), осистый, неровный, (cf. osisty, cf. psi), ежевать, (cf. jeżyć), rauh, nicht glatt ſpießig, ſtreifhaarig. Łodyga szorſtka, *hirsuta*, kiedy kosmatość na niey cokolwiek oſtra. *Botan.* 42; *Jundż.* 2, 15. U nich podły człowiek, co nie w iedwabiu, lecz w szorſtkim kamlocie. *N. Pam.* 5, 199. Szorſtkie krótkie włosy w wełnie, *Rs.* шерсть. Szerſtkie niedźwiedzie. *Dmoch. Szt. R.* 23. W gorących kraiach włosy są twarde, szerſtkie. *Wey. An.* 61. Człowiek szorſtkich włosów na głowie, *Rs.* еромистый. Szorſtkim czynić. *Rs.* шероховатить. Szorſtkim się ſtawać, *Rs.* шершавѣть. - *moral.* nieł godny, unſanft, unfreundlich, rauh. Kraczą na sektę Stoików, iż ieſt zbyt szorſtka i twarda. *Pilch. Sen. las.* 96. Kato zda nam się bardzo być szorſtki i surowy. *Pilch. Sen. liſt* 1, 78. Czego się ieduo cnota dotknie i ugładzi, by też innym nie wiem iak się szorſtko wydawało, tobie smarownie *póydzie. Pilch. Sen. liſt* 2, 161. SZORSTKOSC, SZERSTKOSC, - ści, ż., niegładkość, chropawość, die Rauheit, Unglätte, *Rs.* шершавость, шероховатость, шерохъ, (*ob.* szerchla). Kto z wolna głaszcze, nie uczuie szerſtkości i chropowatości. *Pilch. Sen.* 298. Gładkość, szorſtkość, przeciwne dwa przymioty. *Zool.* 54. - *moral.* W pismach iego wydaie się szorſtkość umysłu. *Teatr* 24, 42 *Cart.*, nielagodność, surowość, Härte, Unfreundlichkeit.

SZORSTYN, *Niem.*, der Schornſtein. *Cn. Th.* 1120, *Bielaw. Myſl. B* 3, *ob.* Komin.

SZORUIĘ, *ob.* Szorować. SZORULEC, - lca, *m.*, pogrzebaczka do pieca. *Wlod.*, koczarga, potiaſk, koszor. *Cn. Th.* 754, ożog; die Ofenkrücke, der Schürſtock. Szorulec kamienniczy, tablica czyli naczynie rzemieślnicze do równania iakiey rzeczy, n. p. muru, posadzki etc. *Wlod.*, das Scheuerbrett, Scharreiſen, etwas damit gleich zu reiben; *Bh.* ſſorna.

SZOS, - u, *m.*, *Ger.* Schoß, Steuer, Abgabe; (cf. Schatz); *Bh.* ſſoſ, ſſoſ, (*Sr.* 1. ſchoßat podſkarbi, ſchoßarſtwo podſkarbſtwo); *Ross.* налóгъ, (cf. nakład, cf. nałog). Szos, podatek od miaſt i miaſteczek, płacony z domów. *Nar. Hſt.* 4, 39. Rzemieślnicy szosy, ſtróżne i inne podatki mieyſkie odprawuią. *Szerb. Sax.* 183. Obywatel od dóbr swych szosy i inne podatki daie. *Szczerb. Sax.* 138. SZOSOWY, - a, - e, od szosu, Schoſſ-, Steuer-, *Bh.* ſſoſowni, ſſoſownj.

SZOSIK, SOSIK, *ob.* Sos 3). SZOSKA, *ob.* Soszka, Soche.

SZOSTAK, - a, *m.*, (*Bh.* ſſeſták pieniądz sześciorny, 2) ieleń o sześciu końcach; *Sr.* 2. ſcheſcherak, (*Sr.* 1 ſchoßak sześcioletni); *Cro.* sheſtiza; *Vd.* sheſtak, sheſtnik; *Rg.* sceſtâk; *Bs.* sceſtak *sexennis*; *Cro.* sésztak *sexennis*, *Cro.* sésztak *sexennis* 2) sészticzà; *Dl.* sesztak, marias, pet gros i dwa krayczara; *Rs.* шестерь, шестерикъ. Szoſtak, liczba sześć, maiąca *senarius numerus. Cn. Th.* 1120; Zahl von Sechſen, ſechs Stück; etwas aus ſechs Theilen beſtehendes. Szoſtak, poszoſtny wiersz *senariolus versus. Cn. Th. ib.*, *hexameter.* Szóſtak, miara mokrych i suchych rzeczy u Rzymian ſtarych *sextarius*; kwarta nasza dziesięcią uncyi większa, niż ten szóſtak. *Cn. Th. ib.*, *Cro.* maszlin, meczely; *Sla.* litra; ein gewiſſes Maß bey den Römern. - Szóſtak, grosz poszoſtny, *Bh.* ſſeſták, *Ger.* der Sechſer; moneta srebrna dawniey w Polszcze używana, miała w sobie groszy miedzianych 12. *Kras. Zb.* 2, 522. *Segrossus* poszósny grosz, albo szóſtak. *Urs. Gr.* 358. Drobna moneta, szóſtaki, troiaki, półtoraki. *Goſt. Gor.* 37. Od sierpa 2 szóſtaki bite. *Mon.* 64, 204. To rozum, to nauka, w tym się wszyſtko mieści, Szóſtak groszy dwanaście, a złoty trzydzieści. *Kras. sat.* 24. - 2) Szóſtak, człowiek o sześciu palcach. *Cn. Th.* 1120, ein Sechsfingriger. SZOSTKA, - i, ż., *Bh.* ſſeſtka, *Sr.* 2. ſcheſcherizza; *Vd.* sheſtiza; *Rs.* шестерка; liczba sześć w kartach, na koſtkach etc.; die Sechſe in der Karte, in der Würfel ꝛc. (*Bh.* jij *senio*, szóſtka koſtkowa, cf. sez). Coż teraz czyni? oto widząc w worku puſtki, Z szóſtek robi siódemki, a z siódemek szóſtki. *Kras. sat.* 112; fałszuie karty we grze). Podała mi w uwagę szóſtka żołędna bardzo dobrą temę: obrotliwa błądzi. *Mon.* 74, 389 *et* 398. - §. Szóſtka, iedna szósta część, z 1/6, ein Sechſtel, *Sr.* 1. ſcheſtelk; *Vd.* sheſtiz, sheſti diel; *Sla.* sheſtina); n. p. trzy szóſtki, z 3/6. *Jak. Mat.* 1, 60, trzy szóſte części, Sechſtel. SZOSTNY, - a, - e, sześć w sobie osięgaiący, *senarius. Mącz.*, *Rs.* ше-

Digitized by Google

смéрный, ſechsfällig. *SZOSTOSKRZYDLASTY, SZOSTOSZKRZYDLNY, *Chodk. Koſt.* 37, *ob.* Sześcioskrzydlasty. SZÓSTY, a, - e, *Bh.* ſieſtу; *Slo.* ſéſti; *Sr.* 1. ſcheſty, ſchoſty, ſchéſte; *Sr.* 2. ſcheſti, ſchoſti; *Crn.* shęſtè; *Vd.* sheſti, sheſtui; (cf. *Vd.* sheſtnik, z Czerwiec), *Cro.* sészti, shezti; *Bs.* sceſti; *Sla.* shéſti; *Rg.* sceeſti; *Rs.* шестый, *Ital.* seſto, *Lat.* sextus, *Jndic.* shashshtti, *Ger.* der Sechſte; w porządku po piątym następuiący, *Num. Ordinalis a cardinali* Sześć. Szósty raz Konsul, *sextum. Cn. Th.* 1120. Po szóſte, *Vd.* k' sheſtenu, sheſtnu, zum Sechſten. Szósta godzina, z szóſta, ſechs Uhr, Sechſe. O któréy? koło szoſtéy! *Teatr* 17, 44. Sexta, daie nam znać, o przybiciu na krzyż około południa i godziny szóſtéy, i co się z Panem naszym aż do dziewiątéy godziny działo na krzyżu. *Hrbſt. Nauk. P* 5 *b.*

SZOT, SZOTKA, SZOTSKI, *ob.* Szkot, Szkotki.

SZPACHLA, SZPACHLÓWKA, - i, *ż.*, u malarzy, rogowa lub drewniana; używaią iéy do gładzenia gruntu. *Mag. Mſkr.*, die Spathel der Maler, das Temperirmeſſer, cf. cf. szpatela. SZPACHLOWAC *czyn. ndk.*, u malarzów, wygładzić szpachlówką grunt dany do malowania, *Mag. Mſkr.*, ślifować, mit der Spathel glätten.

*SZPACIĆ, *ob.* Szpecić.

SZPACZKOWAC *cz. niedok.*, iak szpak gawędzić, brédzić, pleść, wie ein Staar ſchwatzen. Obcym szpaczkuie ięzykiem. *Nar. Dz.* 3, 117. Przecz papugo tak gładko ludzkie słowa ſkładasz? Bo się do tego pilnie szpaczkuiąc przykładasz! *Saut. Tol.* 45. - §. przedrwiwać, żartować. *Wlod.*, necken, ſchrauben, veriren. Do prawdy mówisz, czy zemnie żartuiesz? *Pr.* Chyba, że zemnie ty samże szpaczkuiesz. *Paſt. F.* 4. Wszyſtkie dworſtwa, wszyſtkie szpaczkowania, wszyſtkie kortyzacye gotów ieſt wycierpieć Polak. *Wer. Rgl.* 118. (*Vind.* spaka *ſtultitia*, spakovanye *nugae*, *Cro.* szpachujem, z oszukuię, cf. pak, opak). SZPACZEK, *dem.*, *ob.* Szpak. SZPACZKIEM *adv.*, iak szpak, szpaczkuiąc, wie ein Staar ſchwatzend. Nie dayże synu wiele lada czego szczebiotać, iako to inni bardzo radzi widzą, a zowią to szpaczkiem. *Rey Zw.* 7 *b. Cauillor*, szydzę szpaczkiem. *Urs. Gr.* 233. SZPACZY, - a, - e, do szpaków należący, Staar-, Stuhr-. Szpacze ięzyczki, ziele, liſteczki ma na kształt ięzyczków szpaczych, *lingua paſſerina*, wroble ięzyczki, Spatzenzunge. *Syr.* 597, *Sien.* 321. Szpacze śliwki, Herlitzen. *Sien. wykl.*

*SZPĄD, *ob.* Spąd.

SZPADA, - y, *ż.*, SZPADKA, - i, *ż.*, *dem.*, *daga, *deka, tulich, gatunek niby to wązkiego miecza, naywięcéy do ozdoby służący, czasem do poiedynku. *Bh.* płeć; *Sr.* 1. teſak (*ob.* tesak), *Sr.* 1. ſpoda rydel, ſpoda motyka, *ob.* szpadel; *Sr.* 2. ſchpoda rydel); *Crn.* mezhe (*ob.* miecz); *Vd.* mezh, palash (*ob.* pałasz); *Cro.* dèglin; *Rg.* vúcjaz; *Ec.* шпáга; *Ross.* шпага, шпажка, (шпажникъ mieczник); *Gr.* σπαθη, Gallowie tak nazwali swóy miecz. *Diodor Sicl* 6, *Strabo* 4, 136, *Jtal.* spada; *Lat.* spatha; cf. *Germ.* Spaten *ſignificatione enſis)*; der Degen. Tak mu to przyſtoi, iak psu przy szpadzie. *Teatr* 35 *b*, 64. Prawo mienia sokoła tak oznaczało szlachcica, iak noszenie szabli lub szpady. *Czack. pr.* 2, 243. Proszę Wc Pana, abyś raczył temi szpadkami nie co zabawić się. *Teatr* 54 *c*, 95. bić się na szpady). - §. *Hiſt. nat.* szpada morſka, *xiphias*, *gladius* ryba, któréy szczęka wierzchnia i wązka na kształt szpady; w morzu śrzodziemnym. *Zool.* 177, der Schwertfiſch. SZPADOWY, - a, - e, od szpady, Degen-, *Rs.* шпажный.

SZPADEL, *ob.* Szpatel.

SZPĄGA, - i, *ż.*, spoienie, n. p. którym deſki u drzwi z sobą spaiaią ſtolarze. *Dudz.* 61, szpona, *Slo.* ſponka *fibula*; *Sr.* 1. zapajeno, zapajwano, zſlutjabwo, czwinga); Queerband, Queerſtück, ſo Bretter oder anderes Zimmerholz verbindet. *Fibulae*, Nadprożki we drzwiach abo oknach drzewianych, u klatek wielkich, u sadzów zwierzchno szpągi. *Cn. Th.* 1120. Szpąga w szkucie, w okręcie, bunt, *coſta. ib.*, die Schiffsribbe, das Bauchſtück.

SZPAGAT, - u, *m.*, *Jtal.* spaghetto, spaga, Obd. Spagat; *Bh.* ſpagat; *Crn.* kerpzhina, chreptina; *Vd.* vesna, nit za veso; *Cro.* spága; *Bs.* vrripça, dretva (cf. dratwa), *Rg.* drètva, tùgnisa; *Rs.* верёвка, веревочка, верп, вéрвіе, снна, мотовязь, мотовязга; *Ec.* сосканіе, снуровъ, верёвица; zegielgarn, der Bindfaden; szmarek ieden z nayciensznych, którym się n. p. flaszki obwiązuią. *Dudz.* 61. SZPAGATOWY, - a, - e, od szpagatu, Bindfaden-; *Rs.* верёвочный.

SZPĄK, - u, *m.*, n. p. w hucie co innego iest robić naczynia rubinowe, a co innego rubiny do osadzania w pierścionki, sygnety lub szpąki. *Torz. ſk.* 317; czy nie szpinki?

SZPAK, - a, *m.*, SZPACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſpaček; *Slo.* ſpaček, ſtorec; *Sr.* 2. ſchkorz; *Sr.* 1. ſtarz, ſtorz; *Crn.* shkorz; *Vd.* ſkorz, shkoriz, shtarl; *Cro.* ſkvorac; *Dl.* chvarly; *Rg.* cvargljàh; *Sla.* cevorak; *Bsn.* spanak, çquoraç, çvoraç, çvrrigljak, çurrigljak, scquergl; *Rou.* скворецъ, скворчикъ, *f.* скворка, кось (*ob.* kos), (cf. *Germ.* Spatz, Specht), ptak, *ſturnus*, der Staar; pstrokaty, wielkości drozda, w swoim rodzaiu rozumny, wymawia słowa, śpiewa noty. *Kluk Zw.* 2, 300, Zool. 228. Szpak gwiżdże. *Ban. J.* 4, *Chmiel.* 1, 86, *Cn.* chverchi). Gadać iak szpak. *Zab.* 14, 29, brédzić, iak sroka gawędzić, szpaczkować; *Vd.* spaka *ſtultitia*, spakovanje *nugae*; *Cro.* szpachujem, z oszukuię, cf. pak, opak). Szpakami, wronami karmiony, frant. *Jabl.* 163; kos. *Teatr* 36 *b*, 19, ein pfiffiger Kerl. Mądry, dowcipny, szpak. *Cn. Ad.* 464, ma kiełbie we łbie; ma ole w głowie). Nie chcę ia wziąć na moię głowę tak szpaka. *Teatr* 34, 68. Oy szpaczek to widzę, ten Jegomość. *Teatr* 22, 57. Jeſt tu szpak, przy swoiéy mi spokoyney daleko zasięga. *Teatr* 39, 63. SZPAKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, pstrokaty iak szpak, *Rs.* сизоватый; srokaty, bunt wie ein Staar, grau geſprenkelt. Siwe konie szpakowate. *Hipp.* 8, *Koń.* 5. - *Jocan.* Wieku średniego człek, iuż trochę szpakowaty. *Jak.* 54, podsiwiały). Szpakowate włosy, *Rs.* проспбавленные проспбав. Sztafiruie grzebykiem szpakowatą brodę. *Jow.* 56. SZPAKOWY, - a, - e, od szpaka, Staar-.

SZPAŁDOWAC *ex. kontyn.*, z Niem. ſpalten, rozsiecz, rozdzielić, stąd SZPAŁDOWKA, - i, *ż.*, u mula cegła przez pół na płask łupana, która się sadzi tam, gdy by cała cegła górowała. *Mag. Mſkr.*, ein Spaltziegel.

SZPALER, SZPALIER, - u, *m.*, SZPALERA, - y, *Cn. Th.* 1120), SZPALEREK, - rka, *m.*, *demin.*, shpalir, zhresteniak, saſtor, ssslon, stene sakriuz. daobliek, sidnu obgernilu; *Rs.* шпалéрникъ; *Jt.* spaliere; *Ger.* das Spallier, w pokoiach obicie, opona, bi

Digitized by Google

peten. *Cn. Th.* 1120; *Rs.* шпалеры obicia; шпалерная фабрика fabryka obiciów). Przeſtawał na szpalerach lub czytym w domu obiciu, które wziął po pradziadzie. *Pam.* 84, 346. Na długim haſtuią szpalerze Herbowne Jana trzeciego puklerze. *Susz. P.* 3, *F* 4 *b*. Gdy widoki *zacne spaler uchylaią, osoby się więc *ſtroią, *ubi tolluntur feſtis aulaea theatris, ... Zebr. Ow.* 57. W ogrodach szpalery, ściany z gęſtych drzew obcinanych lub ziół wysoko się wspinaiących liściami pokryte; daią się pospolicie w około ogrodu, dwoma rzędami, formuiąc ulicę. *Kluk Roſl.* 1, 75. Szpalerki nizkie z krzewin grodzą wewnętrzne ſtrony rabbatów. *ib.* 1, 41, Gartenſpaliere, Gartengeländer. Ciemny szpaler. *Zab.* 15, 354, chłodny. *ib.* 15, 590. SZPALERNY, -a, -e, Spallier-. Chłody szpalerne. *Zab.* 15, 388. SZPALEROWAĆ *cz. kontyn.*, szpalerami okryć, osadzić, mit Spallieren beſetzen; *Vd.* shpalirati, ſteno saslonit, sid oblezhi, sid obgerniti.

SZPANAK, *ob.* Spinak. SZPARA, SZPARY, SZPARKA, *ob.* Spara.

SZPARAG, -u, *m.*, *SZPARAGA, -i, *ż.*, (*Lib. Her.* 111), *Bh.* hromowé kořeni; *Sr.* 2. ſchpargöl; *Crn.* shporgel; *Vd.* shparga, shporgel; *Cro.* ſpárga; *Dl.* szparoga; *Rg.* spároga; *Hg.* spargoa; *Sla.* shparog, shparoge; *Bs.* sparoga; *Rs.* спаржа, подчесъ (cf. podcios), холодѣцъ (cf. cholodec); *Ec.* аспарагъ, подчосъ; *Gr.* ἀσπαράγος; *Ger.* der Spargel; *Ital.* sparaga, *Lat.* asparagus, *Turc.* isfirag, esferag, *Pers.* esferadsch); gromowe ziele, iabłonki, częſtym przesadzaniem wypuſtki szparagów grubieią. *Kluk Roſl.* 2, 213, *et* 260. - *allus.* Komissarz ten possessorów iak szparagi przesadza. *Zab.* 13, 195. Dziki szparag, *Crn.* bilush; *Cro.* blyusch (cf. bluszcz). SZPARAGOWY, -a, -e, od szparagów, Spargel-; *Ross.* спаржиный.

SZPARGAŁ, -u, *m.*, SZPARGAŁEK, -łka, *m.*, *dem.*, papierzyſko pisane, drukowane, ramota, ein Fleck Papier, es ſey beſchrieben oder gedruckt; eine Scarteke. Spleśniony i egryziony pargaminowy szpargał, piętno ſtarożytności na sobie nosi. *Kras. Deſ.* 81. Z szpargałami pod pachą sądów pilnuie. *Zab.* 7, 160. Wſtydźże się tak wiele fałszów w tak małym szpargale na świat wydawać! *Pim. Kam.* 315. Tak w przedmowie, iak i w całym szpargale plecie; iedno drugiego się nie trzyma. *Steb. pr.* Babich baśni w swym szpargale nagwazdał. *Pim. Kam.* 236, *ib.* 100. Między niektóremi szpargałkami mam tu pewny bilecik. *Teatr* 5 *c*, 44. SZPARGALISTA, -y, *m.*, co szpargałami się trudni, der mit Scarteken zu thun hat, ein Scartekenſchmierer. *Obr.* 70.

1) SZPARKA, *ob.* Spara. SZPARKO *adverb.*, Szparcéy *Comp.*, n. p. Ta ochmiſtrzyni, co wychowała panią, sawsze to powiadała, że szparko biie. *Teatr* 10, 15. Rzucone groty Rzymſkie szparko przez tarczę nawet i zbroię zabiiały. *Papr. W.* 1, 53. Z góry szparcéy groty lecą, i z większym impetem niżéy walczących górna pędzi ſtrona. *ib.* 99.? SZPARKOŚĆ, -ści, *ż.*, n. p. Rzymianie z kuszy ſtrzelali a taką szparkością, iż przez zbroię iezdnych i przez tarcze pieszych zabiiali. *Papr. W.* 1, 67.

SZPARNO *adv.*, n. p. Niech każda rozpadlina, zalepiona, lub suchym mchem ubita szparno, od robactwa zachowuie ziarno. *Tom. roln.* 97, szczelno, dychtownie, dicht.

SZPAROWAĆ *cz. kontyn.*, u lakiernika, ſtrychy cienkie kolorowe ciągnąć przy brzegach lub kantach. *Mag. Mſkr.*, beym Lackieren, feine Randſtriche ziehen.

SZPAT, -u, *m.*, *z Niem.* der Spath, eine Steinart. Kamienie niby kryształowe albo solne, z bardzo cienkich liſtków złożone, szpatami zowią. *Kluk Kop.* 2, 7, szpat wapniſty, Kalkſpath; gipsowy, Gypsſpath. *ib.* 55, *et* 94, *et* 96.

SZPATEL, -tlu, SZPADEL, -dlu, *m.*, SZPATELA, -i, *ż.*, (*Cn. Th.* 1120), *Ger.* der Spatel der Wundärzte &c., *Lat.* spatula (cf. szpachla); *Slo.* palo; *Hg.* pallos; *Bs.* spatella, komse miscja pomáſt, kom se ogleda rana, kolikoje duboka; *Rg.* badalo (cf. badać); *Cro.* badalo, penácha; *Dl.* suplyacha); kopyſtka barwierſka, aptekarſka, inſtrument od iednego końca szeroki a płaſki, szpatel. *Mącz.* Szpadel do smarowania plaſtrów. *Czerw.* 5. Soku w ranę napuścić szpatlem. *Sien.* 520. Balwierz w ranie szpadlem musi gmerać, niżli ią goić może. *Pot. Syl.* 553. Próżno cyrulik kusi się z szpadlami, daremnie chwyta kleszczykami. *A. Kch. W.* 551. - *allegor.* W każdym nawet nayswornieyszym ſtadle, Między swe maści miłość miesza szpadle. *Morszt.* 67, ciernie koło róży). - §. Szpadel, naczynie podkopnicze, łopatka żelazna do rznięcia darniny. *Jak. Art.* 5, 318, rydel, der Spaten, das Grabeſcheit; cf. szpada). - §. Szpatela, naczynie żelazne, na kształt łopatki zrobione, którego używaią w kuchni, rozpaliwszy go w ogniu, do glazyrowania ciast lubpotraw przyrumieniena. Jeſt także szpatela drewniana do rozcierania marmelady, iarzyny i t. d. *Wiel. Kuch.* 429, der Küchenſpatel.

*SZPATNY, *ob.* Szpetny. SZPECIĆ, *SZPACIĆ *cz. ndk.*, oszpecać, szpetnym czynić, plugawić, nieczyścić (cf. szpocić), häßlich machen, verunſtalten, entſtellen; *Slo.* ſpatim; *Bh.* hyzdjm, zhyzditi (cf. chydzić); *Sr.* 1. won'ejtawtnoſcju (cf. niekształtny); *Crn.* gerdim (cf. gardzić); *Vind.* vgerditi, ſkruniti; *Cro.* rúsim; *Rg.* nagarditti; *Bs.* grubiti (cf. gruby); *Rs.* безобразить, портить, порчу. Brodawki osobliwie też twarz szpacą. *Sien.* 514. *Foedare*, szpacić, szkaradzić, mazać. *Mącz.* On to, co go obłudne sprawy iego szpacą, Co nań świat zgryzta, nawet i dzieci kołacą. *Klon. Wor. praef.* Co przynosi za pożytek *naród zacny temu, którego mażą a *szpacą obyczaie iego? *Kosz. Lor.* 29 *b*. Zły to ptak, co swoie gniazdo szpaci. *Teatr* 55 *c*, 50, plugawi, paſkudzi). Chrześciianin iuż raz się oczyścił z plugawości przyrodzonéy, tak iżby więcéy nie miał się nią *szpacić i mazać. *Gliez. Wych.* 7 *b*, *szpacić płód swóy iaką ślą sprawą, nie godzi się rodzicom. *ib. E* 5 *b*. Zopyr nós i uſty sobie obrzezał, zmyślaiąc się być od Daryusza tak okrutnie *szeszpaconym. *Kosz. Lor.* 88, verunſtaltet. Wieś arędą trzymać, nie szpeci szlachcica. *Teatr* 26 *b*, 85, nie hańbi). *Cauillis, sarcasmis obducere*, szpocić i szpecić. *Chmiel.* 1, 66, łżyć. SZPECIĄG, -e, *m.*, ſtraszydło, koczkodan, szpetna potwora, szpetnik, szpetnicka; ein Scheuſal, eine häßliche Geſtalt. Pozwalam ia to młodszym, ale tobie babo Pieszczotkami się bawić! pfe brzydki szpeciągu! *Opal. sat.* 41. Stare szpeciągi nie cierpią osob przy sobie młodszych, powabność urody maiących. *Mon.* 69, 593, *ib.* 54.

Digitized by Google

SZPEFLIK, - a, *m.*, skórka, która bywa na wierzchu klinika na brzegu trzewika. *Mag. Mſkr.*, *Germ.* der Speilfleck.

SZPEŁCIANY, *Syr.* 920, orkiszowy. SZPEŁTA, *ob.* Orkisz.

SZPERAĆ, SZPERLAĆ *cz. ndk.*, *szperować, troskliwie szukaiąc przerzucać, przetrząsać, gmerać, *Bh.* ſtáram, ſtáti (cf. starać się, cf. *Ger.* ſtieren, ſpüren, Niederſpören, *Anglos.* spyrian, spurar, *Suec.* spörrja, *Scot.* speer, *Jsl.* spirja, *Angl.* spere). *Bh.* ſaumati, (*Bh.* ſperkowati wyſtroić, *Slo.* ſperfugi ſtroię, zdobię, ſperky ſtróy, ochędoſtwo); *Sr.* 2. grúplowaſch; *Vd.* posveduvati; *Cro.* jamichati; *Rs.* шарить, обшарить; forſchen, ſorgfältig ſuchen, nachſuchen, grübeln. Szperać w sekretach nie przyſtoi. *Teatr* 58, 165. Darmo czas trawiemy, zakrytego początku każdéy rzeczy w naturze szperaiąc. *Lub. Roz.* 13. *Ruspor ventrem piscis*, porzę, przerzynam, otwieram rybę, szperam w brzuchu rybim. *Cz. Th.* 1121. Szukam, szperam zranionego serca. *Pociey* 257. Szperanie, *Rs.* шаренье; *Ec.* многоискáнïе. SZPERACZ, SZPERLACZ, *SZPERLANT, *SZPERLER, - a, *m.*, *szperownik, zgłębiacz, dochodziciel, der Spürer, Nachſpäher, Grübler, Nachforſcher; *Bh.* ſaumatel; *Vd.* posveduvauz; *Ec.* искатель, многоискатель.

SZPERKA, SZPYRKA, - i, *ż.*, SZPERECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, ſkwarek, kawałek słoniny wyſkwarzony, *Crn.* oszvirk; Speckgriefe, gekröſchtes Stückchen Speck; (*Boh.* ſperky ſtróy, *ochędóſtwo, kleynoty). Salachta iuż nie chce się szperką i wędzonką kontentować; ale bankiety rozpuſtne ſtroi. *Star. Ref.* 30. Chléb, szperka, sér na łęku, dobre dla przygody. *Biel. S. N.* 31. Szpyrka wieprzowa. *Syr.* 525. Nie miał co ieść, iuż bóty miaſto szperek iadał przypiekaiąc. *Biel. Sw.* 129. Oycowie naſi nie iadali ieno szpyrkę a kaszę na krzynowie drewnianym. *Star. Ryc.* 37. - §. *fig. tr.* Każdy co weźmie, żaden nie póydzie bez szperki. *Pot. Pocz.* 422, bez obrywki, bez obłowu, ohne ein Profitchen, Gewinnſtchen. - §. 2) Szperka, - i, *m.*, łazienka, ſknera, mrzygłód, liczykrupa, ein Knicker, ein Filz. *Z alluzyą*: A na cóż ci, moia Saluziu, ſtary szperka, kiedy mnie młodszego całym u nóg swoich widziesz połciem? *Teatr* 16 *b*, 37.

*SZPEROWAĆ *cz. kontyn.*, szperać, szukaiąc gmerać, nachſuchen, ſpähen, ſpüren, forſchen. Nie waż się szperować w niedoścignionym bóstwie. *W. Poſt. W.* 420. Pan pozna wszyſtkie uczynki ludzkie, który szperuie przepaść i ſkarby iéy. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 15 *b*, 58, który przegląda przepaści. *Bibl. Gd.).* Jutro poślę sługi moie do ciebie, a będą rumować a szperować dom twóy. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 20, 6, przeszperaią dom twóy. 3 *Leop.*, wyszperaią dom twóy. *Bibl. Gd.*, trząść będą, przetrząsą). - §. szperować, SZPERUNKOWAĆ, szperunek czynić, zapowiedź, areszt kłaść na czyi maiątek, przyaresztować, Obb. ſperren, die Sperre anlegen, Arreſt legen auf etwas. Dziedziców sędzia fantować albo szperować nie może, tak aby się tym pogrzeb miał rozrywać. *Szczerb. Sax.* 119. O dług, gdy kto szperuie na cudze imienie, tedy pierwszy szperunk idzie naprzód; lecz ieśli ten, co pośledź szperunkował, lepiéy przewiedzie prawo, tedy on iuż będzie bliższy. *Sax. Art.* 17. Niech szperuie lichwiarz wszyſtkę maiętność iego, a niech rozszarpią obcy pracą iego. *Leop. Ps.* 108, 11, niech rumuie. 1 *Leop.*, niech załapi. *Bibl. Gd.).* - Szperować czyie dobra, urzędownie szacować na przedaż, gerichtlich taxiren. Szperowanie, szacowanie, gdy kto dla długów zbieży, tedy iego dobra szperuią, t. i. szacuią. *Mącz.* SZPEROWNIK, - a, *m.*, szperacz, dochodziciel, der Nachforſcher, Nachſucher, Aufſucher. *Indagator aquarum*, szperownik wod, który przepatruie, gdzieby lepsza woda była, a łatwiéy mogła być przywiedziona, rurmiſtrz. *Mącz.* - §. szperownik, przyaresztuiący i urzędownie szacuiący czyi maiątek, szacownik publiczny, der Sperrbeamte, der gerichtlich Arreſt legt und taxirt. Szperownik, szacownik, *auctionarius. Mącz.*, *Cn. Th.* 1095. *SZPERUNK, szperanie, szukanie rostrząsaiąc, gmerząc, das Nachforſchen, Nachgräbeln, Nachſuchen. Przez szperunki poiedynkowe odkrywamy prawdy powszechnieysze. *Petr. Ex.* 24. Niechay nam iszego Chryſtusa ukażą; lecz w tym szperunku prędko uſtać muszą. *W. Poſt. W.* 24. - §. *Szperunk, urzędowne zapowiedź i przyaresztowanie czyiego maiątku, szacowanie tegoż na przedaż publiczną, die Sperre, Sperrung, der Arreſt auf jemandes Vermögen; die gerichtliche Schätzung deſſelben. Szperunk albo areszt, zapowiedź osoby albo dóbr iéy przez sługę urzędowego z rozkazu sędziego. *Sax. Porz* 117. Prokuratorowi od szperunku, dosyć by był dawan ieden grosz. *Dub.* 97. - §. 2°) Szperunk budowniczy, zaſtrzał w budowaniu. *Cn. Th.* 1111, sprys. *Wlod.*, der Gegenpfeiler, Spreitzpfeiler, die Sprite.

*SZPETNICKA, - iéy, *ż.*, kobieta szpetna, szpeciąg, ein häßliches Weib, eine Häßliche. Miia każdy szpetnicką ruſzkę. *Mon.* 73, 640. SZPETNIEĆ *niiak. ndk.*, szpetnym się ſtać, häßlich werden; *Rs.* дурнѣть, подурнѣть (*ob.* dureń, durzeć). SZPETNIK, - a, *m.*, szpeciąg, szpetny *żadny człowiek, ein häßlicher Kerl. Za takiego mię chciał wydać szpetnika, Dobry opiekun ... *P. Ech. J.* 90. Kąpiąc się żaba w rzece, gdy raka uyrzała, rzekła do niego: iakoś ty śmiał szpetniku, tak się ważyć tego, Żeś naplugawił wodę sobą tę tak piękną. *Papr. Ed. J.* 3. SZPETNOŚĆ, - ści, *ż.*, *żadność, niegładkość, brzydkość, die Häßlichkeit; (*Sr.* 1. ipatnoſçi *vilitas*); Crn. gerdoba; *Bs.* grubochja (cf. grubość), ghrridoba, ghrridobba, gherdoba, gardoba (cf. gardzić); *Rg.* gardeccia, gardòbactina, nagarda, negàrdnós, gardòbnos; *Rs.* дурнота, дурнота, безобразïе, безобразность. Na zwierciadło winne, że przeglądaiący się szpetny, ale szpetność, że się źle wydaie. *Mon.* 72, 542. SZPETNY, *SZPATNY, - a, - e, SZPETNIE, SZPETNO *adverb.*, (*Bh.* ſpatny *vilis*; *Sr.* 1. ipatné *vilis*, *exiguus*, *exilis*); żadny, brzydki, niepiękny, *phys. et moral.*, *Sr.* 1. ſtyzni; *Sla.* rúxan; *Crn.* gerd (cf. *Ger.* garſtig, cf. gardzić); *Vd.* gerd, nevzheden, sporn, ſkurn; *Cro.* rúsen; *Rg.* gardan, gard, gardobni, nagàrdan; *Bs.* gard, ghrrid, ghrridobno, grub (cf. gruby); *Rs.* дурный (cf. durny); безобразный; häßlich. Szpetny iak straszydło; mógłby nim dzieci straszyć; nad prosem go poſtawić; żeby się z nim w drodze potkać; *iron.* w podarki go posłać. *Cn. Ad.* 1145, szpatny, *foedus. Mącz.* Kto się w piaſkowisku w nieczyſtości wda, ten się ſtawa *szpatnym, niemocnym, mdłym. *Kosz. Lor.* 175 *b*. Trąd, albo szpatne krosty na twarzy, iak goić. *Sien.* 523. Szpetna twarz, zwierciadła nie lubi. *Cn. Ad.* 1144, prawda w oczy kole). Niemasz

Digitized by Google

szpetnieyszéy twarzy nad twarz rozgniewanego. *Pilch. Sen. Gn.* 283. Co gładkiego, to gładkiego, a co żadnego, to żadnego; co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. *Glicz. Wych. P.* 8 *b*. Szpetną twarz cnotą ozdobić może; niecnocie gładkość nic nie pomoże. *Cn. Ad.* 1144. Szpetnego nikt nie chce. *ib.* Szpetne przy pięknym szpetnieysze; piękne przy szpetnym pięknieysze. *ib.*, przeciwna rzecz przy przeciwnéy bardziéy się wydaie; różnanie rzeczy wszelkie, czyni małe albo wielkie, cf. kontraſt. - Bóty We Pana szpetne, zaraz ich otrę. *Boh. Kom.* 2, 253, nieczyſte, zaszargane, garſtig, nicht ſauber, nicht rein. - §. *Observ.* Nieszpetny, s piękny, chwalebny, chwalny, wyborny, *czyſty, niczego, nicht häßlich, ſchön, brav, wacker, wie ſichs gehört und gebührt. Nieszpetnego wzroſtu, minę ma przyiemną. *Teatr* 39, 58. Może mieć poſażek nieszpetny, *Teatr* 30, 6. Nieszpetna sumka. *ib.* 7, 17. Nieszpetna to sukcessya po Muftym. *ib.* 55 *e*, 22. Zda się, iakbym iuż widział wielkich wodzów onych, Tumanem wżdy nieszpetnym wodzów zakurzonych. *Hor.* 1, 181 *Min.*, *haud indecoro pulvere*). - §. *Frenice*; Nie szpetniem się w tę sprawkę wplątała. *Teatr* 30 *b*, 6, wcale pięknie). Nieszpetnego mi Jegomość dzisiay wypłatał figla. *Teatr* 24 *e*, 83. *SZPETULICHA, - y, ż., **SZPETULSKA, *Kchw. Fr.* 73, koczkodan, szpetna kobieta, ein garſtiges Weibsſtück. Gdy ona twarz pofarbuie, zdaie się coś gładkiego, a ona przecię szpetulicha. *Petr. Ek.* 9, *Petr. Hor.* 2, *P* 3.

SZPIANTER, *ob.* Zynek. SZPICA, SZPICZASTY, *ob.* Śpica. SZPICHLERZ, *ob.* Śpichlerz. SZPIEG, *ob.* Śpieg. SZPIGLICA, *ob.* Śpikulec. SZPIK, *ob.* Śpik. SZPIKANARDA, *ob.* Spikanarda. SZPIKOWAĆ, SZPIKULEC, *ob.* Śpikować. SZPILA, SZPILART, SZPILFLET, SZPILKOWAĆ, SZPILOWAC, *ob.* Śpila, Śpilka etc. SZPISGLAS, *ob.* Śpisglas.

SZPITAL, - u, *m*, inſtytut dla ubogich zchorzałych, *Ger.* das Spital, *Hospital*; *Bh.* ſſpital, dům zábuſſni (cf. zadusny), nemocnice (cf. niemiec.); *Slo.* ſſpitál; *Sr.* 1. ſpital, braſchnéch cžwowekow wobsbleno; *Crn.* shpital, betéshnishe; *Vd.* shpitau, betéshnishe, bonnikounishe, boliehaſtouna hisha, kushnu pohishtvu, bonnikalishe, boliehaſtneh preſtálishe; *Sla.* shpitalj; *Hg.* ispitály, ispotály, ispotályok; *Cro.* spital; *Bs.* spital, mjesto za nemocchnike, oscpidao; *Ks.* госпиталь, больница, богадѣльня, убóжница; *Ec.* врачéбница, врачилúще; *Lat.* hospitale; *Ital* spedale). Do szpitalów maią być brani prawdziwie ubodzy, i zarobić sobie nie mogący. *Skrzet. P. P.* 2, 183, cf. Lazaret). Szpital Ś. Rocha w Warszawie od biſkupa Tarla założony. *Vol. Leg.* 7, 373. Szpital dziatek sierot, *orphanotrophaeum*, das Waiſenhaus. Wielki i wspaniały szpital, imieniem dzieciątka Jezus nazwany. *Mon.* 68, 114, dom podrzutków, *ob.* Dzieciątko Jezus. - *Prov.* Wiedzą to i baby w szpitalu. *Cn. Ad.* 304, baby na trecie o tym gadaią). - §. 2) Szpital, *de homine paupere contemtim. Cn. Th.* 1122, ein armer Schlucker. SZPITALNY, - a, - e, do szpitalu należący, *Bh.* ſſpitálnj, ſſpitalſký; *Vd.* shpitalſki, shpitaun, shpitauſki, botesbnifki; *Ross.* госпитáльный, богадѣльный. Szpitalne okręty. *Pam.* 83, 2, 94. Śpitalny wóz, *ob.* Lazaretowy. Gorszy od baby szpitalnéy wydałeś mię. *Teatr* 43 *c*, 137 *Wyb.*; SZPITALNY, - ego, *m. subſt.*, *Bh.* ſſpitálnjk; *Cro.* spitálnik; *Bs.* ospedalnik; *Rs.* богадѣльникъ; przełożony nad szpitalem, der Spitalvorſteher. *Tr.* Szpitalny ma być także przy obozie, aby ranne królewſkim nakładem léczyć. *Tarn. Uſt.* 244, lazaretowy, feldszer).

SZPIŻOWAĆ, *ob.* Śpiżować. SZPŁACHEĆ, *ob.* Śpłacheć. SZPLINT, *ob.* Kliniec.

*SZPOCIĆ *cz. ndk.*, (*Sr.* 1. ſpotuyn szydzę, *Sr.* 2. ſchpottowaſch, *Vd.* shpotatise, shpotuvati, (*Vd.* shpot, sram, osramota, s srom, *Crn.* shpót); *Crn.* shpôtam se; *Rg.* scpotatise *irridere*, *Bs.* scpotatise, rugatise *illudere*, scpotalać, porugać *derisor*, *Cro.* spótam *derides*, pospotávam, ospotávam, izpachújem, izpachiti, zpáchujem, zespotavitisze; *Dl.* izopachujem); plugawić, szpecić, nakrzywiać, verunſtalten, verſtellen, häßlich machen; krumm machen, verdrehen, *phys. et mor.* Wy paſterze szpocicie naukę bożą, a nie wyprawuiecie, gdy swe kazania prawicie. *Smotr. Ex.* 7. Niezbożni Faryzeuszowie pisma wykręty swoiemi szpocili. *Odym. Sw. Gg* 2 *b*. Słowo boże niciują, szpocą, wykręcaią. *W. Poſt. W.* 46, *et* 84. Szpoci ſtatut, wykręca prawo. *Gor. Dw.* 280. Rozciągaią szeroko prokuratorowie swoie proporce, i wykręcaią dekreta, ſtatut szpocą, prawo w niwecz obracaią. *Gorn. Dw.* 573. Heretycy pismo wywracaią i szpocą. *Bial. Poſt.* 130. Prawa ludzkie i bozkie na wniwecz szpocić i wywracać poczęli. *Krom.* 443. Niecnotami Auguſta imię szpoci brzydko. *Bard. Tr.* 545. W czym go oſkarżasz, to go nie szpoci. *Zab.* 1, 43, nie hańbi). - §. Szpocić, łżyć, szkalować, läſtern, ſchimpfen. *Cauillis*, *ſarcasmis obducere*, szpocić i szpecić. *Chmiel.* 1, 66. Przy kuflu królowi tylko umiesz łaiać, poſtępki iego szpocąc, i głupie szkaluiąc. *Opal. ſat.* 118. Z rażu się tylko słowy szpocą, a potym za łby. *Jabł. Ex.* 121, *Bals. Nied.* 1, 130.

Pochodz. *szpotawy*, *podszpocić*, *wyszpocić*.

SZPONA, SPONA, - y, ż., **SZPON, - u, *m.*, SZPONKA, - i, ż., *zdrbn.*, (*Etym.* spiąć, spinać, *Bh.* ſpoutá, ſpinadlo haſtka; *Crn.* spune, s pęto nożne; *Cro.* spona, s klamra, *Cro.* szpóna, szpoyka, *pedica*, *compes*; *Dal.* spone, s pęta; *Rg.* sponne *pedica*, *annuli veſtiarii*; *Ec.* спóна zawód, przeszkoda). Szpona, s ostry pazur drapieżnego ptaka, die Klaue eines Raubvogels; *Sr.* 2. klawa; *Vd.* nohet, krampel (cf. nogieć); *Rg.* chjapet, cjsmpragga; *Rs.* кóготь, когтм, кóхтм (cf. kogut). W górę orzeł się wzbiia, chcąc wytropiony połów zimać szponem. *Zab.* 14, 165. W ptaka go *wdał, dał krzywy nos, dał *sponie do pazurów krzywe, *hamos*. *Zebr. Ow.* 278. - *tr.* Kotwice wyrzucone, gdy w morzu dno schwycą w swe haczyſte spony, trzymaią okręt prawie niewzruszony. *Mon.* 73, 269. - §. szpona, zwora, szpąga, klamra, *Rs.* скоба (cf. ſkobel), eine Klammer, Zwinge. Ściany łoży armatnéy spoione są czterema sponami. *Jak. Art.* 1, 277, *et* 3, 300, *et* 315, *Eſt.* 2, 242. Szpona, rygiel, w łożu armatnym, sztuka drzewa poprzeczna iednocząca dwie ściany łożowe iednę z drugą. Pospolicie bywa ich cztery; pierwsza od przodu nazywa się czołna, druga spoczynkowa, trzecia celownicza, a czwarta ogonowa. *Jak. Art.* 3, 318. - §. Sponka, haftka, das Haftel, Heftlein, Heftel. Szaty niewieście, pierścionki, spon-

Digitized by Google

ki, albo ręczne ochędostwo. *Szczerb. Sax.* 134, cf. manele. - §. *Botan.* Spona ziele, Ostrzycz, od spinania szat rzeczona. *Syr.* 557, Klebkraut. - (SZPONDER, - dru, *m.*, w szlachtowaniu, część piersi od brzucha. *Mag. Mskr.*, beym Fleischer, der Bruſttheil gegen den Bauch hin. Szponder z dziurą, mięso bez kości, między ćwiercią zadnią i przednią, w którym rzeźnik przerzyna dziurę, dla zawieszenia go na kołku. *ib.*, cf. słabizna). - - SZPONISTY, SPONISTY, - a, - e, szpony maiący, *Rs.* когтистый, mit Klauen verſehen. Orzeł szponisty. *Susz. P.* 3, *F* 4 *b.* Czemuż za króla ptaszął nie czyżyka obrano? ale orła szponiſtego ten honor w rzeszy powietrzney potyka? *Mon.* 71, 547. Gdy mierzionego smoka orzeł zoczy, siodła go, i by gębą nie kręcił nieczystą, W szyię wkleszcza pazury szponiſte. *Zebr. Ow.* 101. Jastrząb szponisty. *Mon.* 71, 467.

SZPONCIK, SZPONT, *ob.* Szpunt.

SZPOTAWY, - a, - e, SZPOTAWO *adv.*, krzywonogi, *flexipes, loripes. Mącz.*, koślawy, krummbeinig; (*Sr.* 2. ſchpot, *Ger.* Spott, *Vd.* spot, spotovanje, s szyderstwo, cf. szpocić; *Vd.* spotliu, s haniebny). Koń się czasem urodzi z krzywemi goleniami, a będzie tak szpotawy, iż chodząc iedną nogę o drugą bije. *Cresc.* 527. Bez sprawiedliwości nie może być prawo, Nie idzie prosto, ieno krzywo i szpotawo. *Klon. Wor.* 66. To tak długo czynić masz, aż się oczy szpotawe naprostują. *Spicz.* 190, szerokie.

**SZPRACHAĆ *med. ndk.*, po Niemiecku gadać, *Ger.* ſprechen, deutſch reden. Jeśli dość umiesz, sam s Niemcem szprachay. *Klon. Fl. G.* 4. **SZPRUCHY, SZPRÓCHY, SPRÓCHY, - ów, *plur.*, sposoby mówienia, z *Niem.* Sprüche, Redensarten; *Sr.* 2. ſchpruch. Każde rzemiesło ma swoie przeswitka, nawet i hultaie swe szpruchy maią. *Klon. Fl. E* 2. Kunszta i więcéy i pożyteczniéy go nacieszyć mogą, niż inszych bardzo wiele błazeńskich szprzéchow. *Kosz. Lor.* 15 *b*, cf. dykteryyki, koncepta. Pańską łaskę dworskiemi szpruchami sobie sposobiali. *ib.* 54 *b.* Posblebcy postępni i radę Pańską dziwnemi szpruchy wydawaią. *ib.* 6 *b.* Na cnotliwych nie radzi patrzą dla grzechów złości a złych szpróchow świeta tego. *Clicz. Wych. O* 7 *b.* Małżeństwo iest trudny stan, który zawsze nieprzyiaciel duszny nadchodzi swemi zdradliwemi szpróchy. *ib. P* 2 *b.*

SZPRYCH, *ob.* Sprych.

SZPULA, - i, *ż.*, SZPULKA, - i, *ż.*, *dem.*, u kołowrotka gatunek rurki, na około którego nitka się oprzędza, z *Niem.* die Spule an den Spinnrädern. Kołowrotki o dwu szpulach, ktore iedne kołko obraca. *Kluk Rosl.* 3, 328. Szpulka u smuklerza, drewienko do zwiiania nici, iedwabiu i t. d. *Mag. Mskr.*

SZPUNT, SZPONT, - u, *m.*, SZPUNCIK, - a, *m.*, *dem.*, otwor wydrożony, *Sr.* 2. ſchpunt; z *Niem.* der Spund, Obd. Pundt, *Lat. med.* bondonus, *Ital.* bondone, *Gall.* bondon, cf. *Gr.* σφὴν, cf. *Hbr.* נסך saphan *operire*); *Sla.* vránj, lakóunica; das Spundloch. Mocne wino, dla ciasnego szpuntu, Gdy luftu nie ma, dno wysadza z gruntu. *Chroſć. Job.* 121. Szpuncik. *Cresc.* 128. - Szpunt, drewno, czopek, co się wkłada w otwor wydrożony, czym się zatyka, *Vd.* pila, satik, pilka, veha, veishniza, zhep, (cf pilka, zatyczka, wiecha, czop); *Rs.* пыжка, пыжка, пыжочка, *cf.* tuleia; der Zapfen des Spundlochs, der Spund. Rura pompowa ma w sobie nieruchomy szpunt z klapą. *Hub. Wſt.* 206. Szpunty beczek winnych kiedy niekiedy chędożyć i odnawiać trzeba. *Kluk Rosl* 3, 346. W pomaranczy wykroy szponcik, wybie z środek do połowy, a nakryy szponcikiem. *Conp.* 251. - *§. Szpunt, szpont, u mularzów, n. p. murować za szpuntem, t. i. futro od okna lub drzwi tak wmurować, iż cała cegła występuie równo z futrem. *Mag. Mscr.* *SZPUNTPAL, - u, *m.*, pal w drugi wpuszczony. *Os. Zel.* 85, z *Niem.* der Spundpfahl. Szpuntpale do zapobieżenia przeyścia wo[illegible]. *Kluk Rosl.* 2, 165. Upuſty ugruntuią się szpuntpalami w ziemię ubit-mi. *Kluk Zw.* 3, 201. SZPUNTOWAĆ *cz. ndk.*, zaszpuntować *dk.*, szpuntem zatykać, *Sr.* 2. ſchpundowić; *Vd.* pilati, opilati, sapilkati; ſpünden, zuſpünden; szpuntuy ten antał. *Tr.* Piwa w beczce dotąd nie szpuntować, poki dobrze w achtelach nie wyrobi. *Haur Ll* 107, iak robić przestanie, to go zaszpuntować piaskiem abo słomą otuliwszy pod krańc. *ib.* - Szpuntować drzewo, szczepić, wstawiać w niego latorośl. *Cresc.* 128, Pfropfen pfropfen. Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrzyna, i rózgi strychnie ledaiako rozlazłe, przyczęścią szpuntuie w króy zaskórny, i płodu podsyca rodzego; *fisso cortice virgam inserit. Zebr. Ow.* 51. SZPUNTOWY, - a, - e, do szpuntu należący, Spund. szpuntowa dziura. *Tr.* Szpuntowe *Subſt.*; plat, podatek czopowe, Trankſteuer, Zapfengeld. *Tr.*

SZPYCZAK, *ob.* Śpiczak. SZPYRKA, *ob.* Szpórka.

SZRAGI, - ów, *plur.*; dwa drewna prostopadłe z trzecim w górze poprzecznym, *furca. Cn. Th.* 1122, socha, wieszaczka, drążek do wieszania czego. *Wlod.*, z *Niem.*, kr Schragen; (*Bh.* ſtraf podſtawek pod dzieżę; *Sr.* 2. ſtrag *id.*); cf. stragan, cf. Szranki.

SZRAM, - u, *m.*, SZRAMA, - y, *ż.*, blizna, brózda od rany, osobliwie na twarzy, *Germ.* die Schramme, Schra[illegible], *Suec.* skrama, *Isl.* skrama; *Boh.* ſtram; *Slo.* ſtrám; *Sr.* 2. ſchramma; *Crn.* shrunf; *Vd.* shrimf, shrumf; *Rs.* щербина, щербинка, щрамина, задорина, рубец. Szrami się szpetnie twarz odmieniła. *Rey Zw.* 100. Szram husarza nie zdobi, nie był szramowaty Alexander co podbić pragnął óba światy. *Kchw.* 52; paragraf. kres. Żołnierz dobry cieszy się szramą, ktorą na woynie dobi i tym rycerstwo swoie wysławia i zaleca. *Dembr.* SZRAMOWAĆ *cz. ndk.*, szramu nabawiać kogo; *Vd.* shrimfati, zherzelizo se vdarkam ſloriti; *Ger.* ſchrammen, eine Schramme verſetzen. - §. Sukno szramować, n. Przestrzegać należy, aby sukna doma nie szramowano. *Gr. Dis. E* 3 *b*, na ramach rozciągniono. SZRAMOWATY, - - e, - o *adv.*, pełen szramów, *Slo.* ſtrámowatý; *Cr.* shrunfaſt, shrunfz; *Vd.* naſekan, shrimfaſt, shrunfa brasgoten; ſchrammig, ſchmarrig, voll Schmarren. Do[illegible] sego szramowatego. *Pet. Jow.* 107. Żołnierz stary szramowaty. *Pet. Pocz.* 109. Na twarzy był szpetny i szramowaty. *Sk. Dz.* 614; kreseowaty, poorany). Wię wiersyj naznaczonemu a szramowatemu cudzoziemcowi, własnym ludziom. *Kosz. Lor.* 28 *b.* Szramowate, k[illegible] ſtawe abo parchowate, nie będziecie ofiarować Pa[illegible] *Leop. Levit.* 22.

*SZRANK, - u, *m.*, SZRANKI, - ów, *plur.*; ogrodzone miejsce ogrodzone do potyczki, do igrzysk, *Boh.* ſtra[illegible] *Vd*

Digitized by Google

Vd. shranga, planke, predgraja, ograja, prekrishje, predkarfije, predrushtvu, goder; *Rg.* ódtark; (*Rg.* zhranna, zhranisa, zhraniziva, skrigniziva, *Sr.* 1. ſchráne, ſtjina, *Sr.* 2. ſchranf, s skrzynia, *Ger.* der Schrank); - Szranki, *Ger.* die Schranken, ż. L. Thurnierſchranken; (cf. *Hebr.* כרן kuran, s chronić, chować). Wypuszczony ze szranków na gonitwach woźnica, nie przestaie na wyprzedzeniu iednego. *Zab.* 5. 220. Bije rumak nogami w szranki, biegu mu pożądnego zbraniaiące. *Otw. Ow.* 60. Rozjadł się, nie inaczey iak byk w otworzonym szranku, gdy rogiem bodzie drażniących szalonym, *in circo. Zebr. Ow.* 297. Szermierze, abo ci, którzy się w szrankach za kogo biią, są bezecni. *Szczerb. Sax* 17. - §. *Metonym.* szranki, s bitwa czyli poiedynek w szrankach, der Schrankenkampf, der Zweykampf in den Schranken. Gdy kogo obwinią o iaki uczynek, on się chce szrankami albo ostrą gońbą wywodzić, ... *Szczerb. Sax.* 439. Jeśli niedołężnego w szranki wyzową, tedy to może zań uczynić każdy, ktory się tego będzie chciał podiąć. *ib.* 3. W szranki wyzwać iest, gdy ieden drugiego prawnie wyzwie na rękę, ku okazaniu sprawiedliwości, maiąc tę nadzieię, że mu się tym szkoda iego nagrodzi. *ib.* 458. O rany nieszkodliwe, w szranki wyzwać nie może. *ib.* 551. Jeśliby pozwany dekret nagnił, a wziąłby na swą prawą rękę, albo w szranki, z większą częścią tych, którzy na to zezwalaią, tedy się ma bić samosiodm przeciwko także wielom, a którzy bitwę wygraią, ci dekret odniosą. *ib.* 71. Na tych luźniach dóydzie szranków, a to ieżeliby tak wielkie rany były, żeby o nie w szranki wyzwać mógł. *ib.* 550, dóydzie prawa bitwy szrankowéy). Starzy Polacy samo imię kłamstwa mieli sobie za godne na rękę wyzwania, godne szranków, i znaczney pomsty. *Wer. Rgl.* 119. W szranki wstąpić, wchodzić z kim, s passować się z nim, wdawać się z nim w walkę, za pasy z nim chodzić, *pr. et fig.* Turcy nie dosyć maią śmiałości wchodzić w szranki z isdowitą chorobą powietrza. *Alok. Turk.* 145. - §. Szranki, *latius*, każde ogrodzenie, Schranken, Geländer, Einfassung. Tak się do S. Kapistrana cisnęli, iż abo między szrankami, to iest ogrodzeniem, abo między zbroynemi, bronić go od ludzi musiano. *Sk. Żyw.* 2, 285. Broń w sali rynsztunkowéy na szrankach dobrze przestawiana. *Jak Art.* 3, 230, w rzędach na około idących, w szafach, szelbląskach). - §. *tr. et moral.* szranki, granice, kres, określenie, Gränzen, Schranken. Wyszledza nieznaiome morza, i świata, że tak rzekę, szranki przełamuie. *Pilch. Sen. list* 4, 143. Rozwiozłego w szranki wprowadzić. *Wład.* SZRANKOWAC *cz. ndk.*, szrankami ogradzać, *Slo.* ſtrankugi; *Vd.* graditi, ogradditi, predgrajati, krishama delati; mit Schranken umgeben, umſchränken. W szrankowanym ustępie, wśród gleytów rzęsistych Tysiąc półbogow siadło na krzesłach złocistych. *Przyb. Milt.* 52. SZRANKOWY, - a, - e, od szranków, od bitwy w szrankach, poiedynkowy, Schranken-, Schrankenkampf-, Zweykampf-. Gdyby ukrzywdzonemu szrankowego dowodu broniono, ... *Szczerb. Sax.* 440, t. i. żeby się poiedynkuiąc czyli bijąc w szrankach sprawiedliwił). Głębokość rany na paznogieć, iest głębokość rany szrankowéy. *ib.* 550, t. i. o którą się poiedynkować trzeba). Trafia się, że kto mie-

wa opiekuna do dóbr, który nie chce być szrankowym opiekunem. *ib.* 3, który się za małoletniego bić nie chce). Umarły może być bronion, gdyby go szrankowemi słowy kto chciał pokonać. *ib.* 3, zelżywemi, ktore tpoiedynkiem pachną). Szrankowemi słowy nagabać, t. i. osławić. *ib.* 6.

SZREDNI, SZREDNICA, *ob.* Średni, Średnica.

SZRĘDOWAC, SZRENDOWAC *cz. ndk.*, n. p. Niepodobna, żeby ieden człowiek szkło w tyglach mieszał, a ono podług potrzeby szrędował. *Terz. Ił.* 122 W szrędowanym szkle, ieśli czego nie ma, dobrze się przypatrzyć, a znalazłszy wyrzucić. *ib.* 155. Szrendowane szkło dobrze wymieszać, żeby wyschło. *ib.* 172.

SZREDZKIE prawo, *ob.* Srzedzińskie.

SZRETER, - a, *m.*, błazen, kuglarz, arlekin, ein Poſſenreiſſer, Hans Wurſt. *Tr.*

SZREŻOGA, *ob.* Srzeżoga.

SZRÓBA, *ob.* Szruba. SZROCIK, *ob.* Szrot. SZROD, SZRODEK, *ob.* Śrzód, Śrzodek. SZRON, *ob.* Srzon.

SZROPA, - y, ż., SZROPECZKA, - i, ż., grzebło. *Cn. Th.* 1123, *Vd.* strugalu; der Strieget, (cf. *Ger.* ſchrapen skrobać). Szropa, cudzidło, grzebło, drapaczka. *D. Polk. Ler.* 457. Przedtym żarzy używali szropy w łaźni dla ochędożenia się z brudu; teraz konie tylko nim chędożą. *Dudz.* 62. *Scapella*, szropeczka, którą się po grabiecie drapią. *Mącz.*

SZROT, - u, *m.*, SZROCIK, - á, *m.*, *dem.*, strzeleckie ziarnka ołowiane, żelazne; kulki do strzelania, *Ger.* Schrot, Schrotkörner zum Schießen; *Bh.* brok, (*Bh.* ſtrutka płacu od szrotowania, Schrotgeld); *Sr.* 2. ſchrot; (*Sr.* 1. ſtrtke, ſtrtcjiczka *mica*, *fragmentum*; *Hbr.* שרית sziridh *residuum*, שרך szradh *superesse*, *residuum esse*); *Vd.* svinz, svinzhna bobeka, shretel; *Cro.* sprik; *Hg.* serét; *Sla.* shpria, sacsma; *Rs.* дробь. Do strzelania na pomnieysze zwierzęta potrzeba różney wielkości szrotu. *Kluk Zw.* 1, 387. Drobny szrocik. *Rog. Doś.* 5, 110. Szrot nayważniejszy iest łóstkowy, naymnieyszy ptaszy. *Kluk Zw.* 1, 388. - *fig.* Na szrot wydawać, na szańc, na sztych, na niebezpieczeństwo, s narażać, der Gefahr ausſetzen, Preis geben. Tu my stoimy, iak na szrot wydani, Sami od wszystkich ach nie ratowani. *Tward. Mist.* 168. Tą przegraną Łowicz i sama Warszawa na szrot wydane były. *Tward. W. D.* 2, 146. Zwycięzcy na szrot teraz żyię. *Chroś. Luk.* 268. Puściłem na szrot dziedzictwo moie. *Radz. Jes.* 47. 6. Królestwo iego łakomstwu swemu na szrot puścił *Pilch. Sall.* 142. - *Moral.* Puścić się na szrot. *Rys. Ad.* 56, puścić chotę, sumnienie, wstyd na szrot. *Groch. W.* 198. *et* 468, rozpuścić się, zupełnie się oddawać rozpustom, rozwiosłości, alles der Zügelloſigkeit Preis geben, Tugend, Gewiſſen, Scham u. ſ. w. Długoż się swym łotrostwem będą chlubili, Którzy wstyd i cnotę swą na szrot puścili! *J. Ech. Ps.* 139. Niewiasty, które poczciwość dla zysku na szrot puściły. *Pilch. Sall.* 48. Gdyby iednę i drugą ukarano, wnetby trzecia zapomniała Tak brzydko na szrot puszczać właściwego ciała. *Paszk. Dz.* 127. Na śrzód puszczona cnota. *Tward. Wł.* 26. Któż ma prawdę mówić, gdyż się wszystko na szrot puści? *Falib. A* 3, *Sekl.* 78. Czasem pan niedbałością swoią a puszczeniem wszystkiego na szrot, u pod-

Digitized by Google

danych selży. *Gorn. Dw.* 377, lekce ważeniem). Wam na szrót szły i w żarty Wszech naypewnieysze prorockie karty. *Miask. ryt.* 108. - Język na szrot puścić, z rozpuszczać go zupełnie, cugle mu popuszczać, der Zunge den Zügel ſchieſſen laſſen. Język ma w posłuszeństwie, na szrot go nie puszcza. *Rey Zw.* 7. Na *szrotę słowa puszczać. *Zab.* 10, 402 *Zabł.* - Na szrot się stroi, *fasque nefasque confusura ruit. Zebr. Ow.* 155, na oślep, na złamaną szyię, chybi, trafi). - *Contrar.* On nie ubliżył prawdzie iednym szrotem. *Chrześć. Luk.* 2, 48, bynaymniéy, ani tyle, ani o mały włos, auch nicht im Geringſten. - II. szrot, szrotowana mąka, krupy, grob gemahlnes Getreide, Schrot. Grysowy szrot. *Syr.* 964. - III. Szrot, podłużnie wykrojony kawałek mięsa, ryby, z pasek, ein Schrotſtück, Schrot Fleiſch, Schrot Fiſch. Szrot mięsa u rzeźnika, sztuka czyli kawał mięsa surowego. *Mag. Mscr.* Szrot wędzonki. *Chrześć. Fars.* 534. - *fig.* Groził, że go na szroty rozsieka. *Chrześć. Fars.* 507, na drobne kawałki).

SZROTARSTWO, - a, *n.*, *Propinatio cereuisiae, medonis aut vini, in vulgari* szrotarstwo *nuncupatur. Dub.* 3, szynk, der Schank, Bierſchank, Methſchank, Weinſchank. SZROTOWAĆ *cz. ndk.*, krupić zboże, grubo mleć, *Sr.* 2. ſchrobowaſch; *Ger.* ſchroten das Getreide, grob mahlen. (*Vd.* srediti, resrieditи, z *srzedzić, środkiem podzielić). Mąka szrotowana, skrupiona, na pół zmełta. *Cn. Th.* 1122, - §. 2) szrotować, na kawałki rozkraiać, rozszczepać, ſpalten, in Stücke zerlegen, ſchroten. Półżywe, w których dusza ieszcze tchnęła, członki, szrotuie, *dilaniat. Zebr. Ow.* 157. Przy uczcie i uroczystym szrotowaniu mięsa, wszystko to, co się tylko ręką bierze, dzieli się na części. *Pilch. Sen. liſt* 2, 197. Srebro na talery szrotować. *Dow. A* 4 *b. Segmentatum*, *słoierzowata, szrotowana, pstra robota, t. i. z małych sztuczek spoiona, iak bywaią skrzynki. *Mącz.* Szrotować, odszrotować. z gruba odheblować, odtoczyć. *Mag. Mſkr.* - *fig.* Jedna to przywara, zostawić całkiem, czyli szrotować filosofią na drobne cząstki. *Pilch. Sen. liſt* 3, 53, posiekać, rozsiekać, po-drobić). - §*. *fig. tr.* Mowa nieszrotowana i głos od ludzkiego nie sroższy. *Bard. Luk.* 76, nie sznurowana, nie przesadna, übertrieben, affectirt. - *aliter*; Miia iuż i ostatni frukt długiéy miłości, Szrotuią swoie żale w téy okoliczności, Oboie się nie żegnaią. *Bard. Luk.* 90, skracaią, abkürzen, abbrechen. SZROTÓWKA, - i, ż., gatunek strzelby, *Rs.* дробовикъ, die Schrotflinte, Schrotbüchſe. SZROTOWY, - a, - e, od szrotu strzeleckiego, Schrot-, Schießſchrot-; *Rs.* дробовый. Szrotowy worek. *Ld.*, *Bh.* brokownice; *Ross.* дробница. - §. 2) Szrotowa mąka, szrotowana, razowa, od otrąb nie oddzielona. *Kluk Rosl.* 3, 259, *Haur Et.* 245, *oppos.* pytlowa, geſchrotenes Mehl. SZROTYZN, - u, *m.*, z *Niem.* das Schroteiſen. Gdy żelazo rozpalone na kształt placka pod młotem rozciągną, dzielą ie na części, a to żelazem podobnym do klina, zwanym u nas szrotyzn. *Os. Rud.* 300. Dłotem albo szrotyznem żelazo roscinaią. *ib.*

SZRUBA. SZRÓBA, - y, ż., SZRUBKA, - i, ż., *dem.*, *Bh.* ſtrub; *Sr.* 2. ſchrubba; *Sr.* 1. ſchrubk; *Crn.* shravf, shkerpa, vertilu; *Vd.* ferk, persuk, shkerpes, ſtisnik, doguanik, vertilu; *Rg.* lòza; *Sla.* csivia; *Rs.* винтъ, винтикъ (cf. gwint; *Rs.* шурупъ, шурупецъ, шурупикъ macica szrubowa); *Germ.* die Schraube; *Ital.* scrofola, *Finnl.* scruuwi, *Gall.* ecroue, *Suec.* ſkruf, *Holl.* schrôve, *Angl.* screw, Nieders. ſchruve). Szróba iest wałek, maiący rówki wyrznięte, kręcone na kształt ślimaka, gwintami nazwane. *Rog. Doś.* 2, 388, *Jak. Mat.* 4, 348. Bryła, w któréy szruba chodzi, macica. *Jak. Mat.* 4, 348. Szrubki utwierdzone maciczkami. *Teatr* 6 *c*, 57. Trzeszcząca szruba przykre ſkrzypy wydaie. *Tel. Saut.* 100. Szruba w prasie drukarskiéy, z drągiem i z kulą ołowianą, któréy czop chodzi w panewce. *Mag. Mſkr.* - *Aſſimilit.* Chłopiec żywy, ładny, iak na szrubach, gustownie przybrany. *Teatr* 22, 50, wysmukły, geſchniegelt. Jak na szrubie się obraca. *Star. Dw.* 31, obrotny, zwinny). Łakomiec biega iako na szrobach, myśląc iakoby gdzie cośzłapić, albo wyłupić, albo wyszydzić. *Wer. Rgl.* 97. Ufa mu by na szrubach chodzą. *Kosz. Cyc.* 85. Od niemiernego kwapienia się, muszą mu wargi iak na szróbach chodzić. *Kosz. Lor.* 4 *b*, trząść się, drżeć). Masz miarę żałości i płaczu wziąć, abyś się nie na twarzy barwą zmienił, aby ci twarz na szrobach nie chodziła. *Kosz. Lor.* 180. - *aliter*; Zawsze w boiaźni, zawsze iak na szróbie. *Pot. Syl.* 265, iak na brzytwach). - *aliter*; Chęci swoie w ścisłéy trzymać szrubie. *Hor.* 2, 120 *Nar.*, w kłobie, w kleszczach, im Zaume halten. - §. *Anat.* Szruba macharzyny, fibry myszczące zamykaiące macharzynę, ażeby uryna ustawicznie nie ciekła. *Krup.* 2, 122. SZRUBOWAĆ, SZRÓBOWAĆ *cz. ndk.*, szrubę obracać, szrubą przymacniać, *Sr.* 2. ſchrubbowaſch; *Vd.* ferkati, sukati, perkvinzhati; *Rs.* винтить, шуровать, завуровать; ſchrauben, eine Schraube drehen, anſchrauben. O lekką krzywdę wnet iuż pancerze szoruią, arkabuzy szróbuią. *Rey Zw.* 16 *b*, do poiedynku się biorą). Szróbowanie. *Rs.* винтованіе. - *Post.* Wąż szrubuie kręgi w szalbierskie przeguby. *Zab.* 10, 157 *Zabł.*, smyka, mkaa, kręci, drehen, ſchlängeln. - §. *tr. fig.* szrubować, wszrubować się abo co, wkradać, wkładać, wmykać, wkręcać, wprowadzać, einſchrauben, eindrehen, einweben. Prawę Pańską chcą zatłumić, szróbuiąc swe błędy. *Kanc. Gd.* 129. Pod gładką obłudą w serca się szróbował. *Tward. Wł.* 110, ſich in die Herzen einſchleichen. Obcy się w nasz kray szróbował. *Groch. W.* 478. Mieszczanie czasem szrubuią się w szlachectwo zakupowaniem dóbr ziemskich. *Vol. Leg.* 3, 14. SZRUBOWY, - a, - e, od szruby, Schrauben-, *Rs.* винтовый. Szrubowy tok, *Rs.* завитокъ, Schraubengang. Szrubowa macica, *Rss.* гайка. SZRUBSZTAK, - a, *m.*, SZRUBSZTACZEK, - czka, *m.*, kłóba szrubą się przyciskaiąca, z *Niem.* der Schraubſtock; *Bh.* ſwjrak; *Vd.* ferkalu, persukalu, ſtiſkadershalu; *Rs.* тиски, тисочки, зажимка, винтовальня. Szrubsztaki u ślósarzów. *Sol. Arch.* 39. Szrubsztaczki cyrulickie. *Czerw.* 40.

Pochodz. *doszrubować*, *naszrubować*, *odszrubować*, *poszrubować*, *przeszrubować*, *przyszrubować*, *rozszrubować*, *wszrubować*, *wyszrubować*, *zaszrubować*.

SZRYK, - u, *m.*, szryk do iazów, pal grubszy, co dzieśięć stroiszów w ziemię wbity na rzéce. *Mag. Mſkr.*, ein Waſſerpfahl. SZRYKOWAĆ *cz. kontyn.*, szrykować czyli zastawić szryki zowią, kiedy stanąwszy na piasku wbiią pale przy statku, i rudlem kieruiąc na obie strony statek o-też pale przybiiaią. *Mag. Mſkr.*, Waſſerpfähle einſchlagen.

Digitized by Google

SZRYŻ, *ob.* Srył, Sreł, Srzeł.

SZTAB, - u, *m.*, wyżsi officerowie regimentu, od Maiora zacząwszy, *Vd.* previshina; der Regimentsſtab, der Stab eines Regiments. Specyfikacya osob, z których się ma składać sztab generalny. *Kolł. Liſt.* 1, 57.

SZTABA, - y, *ż.*, SZTABKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, drąg żelazny, *Ger.* ein Stab Eiſen, eine Stange Eiſen; *Ross.* полосá, полоскá, полосочкá (cf. плоскá), пятнá. Stegi czyli sztaby żelazne. *Arch.* 4. Sztaby żelazne w kratach dolnych okien. *Teatr* 55 *e*, 15. Przez dziurę w piecu tygle się żelaznemi sztabami rychtują. *Terz. ſk.* 234. Naczynia do robienia tafel ſklanych: Kluczki dwa, dwie sztabki i t. d. *ib.* 48. - Złoto w sztabach. *N. Pam.* 12, 299, w sztukach, w drągach, in Barren. Był zwyczay w Londynie dawania złota i śrebro surowego czyli w sztabach, zamiaſt pieniędzy. *Pam.* 84, 863. - §. Sztaby, szlagi, legary wschodowe, *scapi scalarum. Cn. Th.* 1122, die Treppenſäulen, Spindeln. - §. 2) Sztaba, sztuka drzewa z przyrodzenia zakrzywionego, którą w pośrzodek wszelakiego ſtatku wodnego wprawuią. *Otw. Ow.* 174, sztuka drzewa miąższego, które na przodek galery wſtawiwszy, do niego szycie i nawy, z których okręt buduią, zawodzą. *ib.* 585, cf. ſtępka). Sztaba ieſt sam przodek ſtatku, którego koniec ieſt nieco do góry zakrzywiony. *Mag. Mſkr.*, der Vorderbaum eines Schiffs, die Spitze, der Schnabel. - §. sztaba, *oppos.* rufa; przodek okrętu. *Klon. Fl. D* 4 *b*, *Papr. W.* 1, 564, sztabą nazywa się także mieysce od sztaby aż do zyry. *Mag. Mſkr.* das Vordertheil eines Schiffs, das Gallion. Do portu się udawszy, wnet z ruty zrzucili Kotwie, a sztabami się brzegu uchwycili. *A. Kch. W.* 179. Nie da się zwieść otuchą walnych zyſków, aby Brożdził groźne zagony pieniſtemi sztaby. *Hor. P.* 1, 6 *Nav.*, *trabe Cypria*, okrętem. SZTABIKOWE żelazo. *Os. Zel.* 49, żelazo w sztabach, Stabeiſen. Cetnar żelaza sztabikowego, fryszowanego, szynowego, kratowego. *Os. Zel.* 4. **SZTABISTE koła. *Zab.* 9, 365 *Eyff.*, szynami czyli sztabami żelaznemi okute, mit Eiſen beſchlagen. SZTABNIK, - a, *m.*, sztaby okrętowéy pławiący, der den Vordertheil des Schiffs beobachtet. Sztabnik zowie się pierwszy flis od sztaby na bakorcie. *Mag. Mſkr.*, *proreus. Zebr. Ow.* 74. Melantus sztabnik lisowaty. *Otw. Ow.* 129. SZTABNY, *Stabny, SZTABOWY, - a, - e, od sztaby, drągowy, drążny, Stabs-, *Rs.* полосный, полосовый. - §. od przodu okrętowego, Vordertheils-. Chwali sprawę głosem Lybis, chwali ſtabny ſtróż Melant, *prorae tutela. Zebr. Ow.* 74, sztabnik). Sztabowi zowią się sztabnik, podsztabniczy, marszałek i podmarszali. *Mag. Mſkr.* - §. sztabowy, m. p. officyer, od sztabu, *ob.* sztab, Stabs-.

*SZTACHEL, - chla, *m.*, z *Niem.* der Stachel im Hüttenbaue, ein langes, ſpitziges Eiſen, den Robſtein abzuſtechen. Szmelcarze sztachel albo drąg żelazny w zaprawę wpuszczaią, i części ſtężałe poruszaią i przerabiaią. *Os. Rud.* 259. Tę sól corocznie sztachlami wybiiaią. *Terz. ſk.* 215.

SZTACHETY, SZTAKIETY, - ów *plur.*, SZTAKIECIKI *zdrbn.*, ostrożenie, ostróg, palisady mnieysze, *Ger.* Stacketen, *Ital.* ſtacchetta, *Sr.* 2. pſchepletanka (cf. przepleść); *Rs.* рeшéтка, рeшотка, рeшоточка (cf. rzeszoto). Poydę ochotnie na szańce, na sztakiety. *Jabł. Euk. F* 3. Sztakiety bywaią sosnowe, dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 164. Przed temi kramami dane są sztacheciki, pod któremi każdy kramarz ſtawia soſę małą do siedzenia. *Pam.* 85, 1, 140. SZTACHETOWAĆ *cz. ndk.*, sztachetami ogradzać, verpalliſadiren, mit Stacketen einſchließen. Sztachetowania na mursch ogrodowych nie chwalę, bo bez wszelkiéy trudności wyłamane być mogą. *Kluk Rosl.* 1, 60. SZTACHETOWY, - a, - e, Stacketen-. Kiedy żołnierz każdy osobno ſtrzela, nie na wykomenderowanie officera, nazywa się ogniem sztachetowym, *feu de palliſades. Jak. Art.* 2, 456.

SZTACHOWAĆ *cz. kontyn.*, u flisów, sztachować, omiiać drugi ſtatek, lub miaſto iakie, nie zawiiaiąc do niego. *Mag. Mſkr.*. vorbey ſteuern.

SZTADHUDER, STADHUDER, - dera, *m.*, wielkorządca Hollenderſki, *Ger.* der Statthalter von Holland. Galiczyn, iako naywyższy ſtadhuder, objął całego miaſta rządy. *Steb.* 2, 453, iako gubernator. SZTADHUDERAT, - u, *m.*, STATUDERSTWO, STATUDEROSTWO, - a, *n.*, władza sztadhudera, die Statthalterſchaft. Odjęte ſtatuderoſtwo xiążętom z domu Oranii, znowu im powrócili, i prawem dziedzicznem posiadanie władzy wykonawczéy temu domowi nadali. *N. Pam.* 3, 301. Zrzeczenie się ſtatuderſtwa przez xięcia Oranii. *ib.* 13, 125. Hollandya, zniósłszy ſtatuderat, dała sobie imię Rapltéy Batawſkiéy. *ib.* 1, 98. - §. *Meton.*, = Hollandya.

SZTAFETA, - y, *ż.*, poſtylion umyślnie nagle wyprawiony w pewnym interessie, tudzież papiery, doniesienia przez niego przywiezione, *Ger.* die Staffette, *Jt.* ſtaffetta, *Gall.* eſtaffette). Oſtatnia sztafeta upewnia mię o życiu iego. *Teatr* 53 *b*, 15. Żeby to wiedział, sztafetąby tu do nas przyleciał. *Teatr* 55 *b*, 21, kuryerem, gońcem, cf. lotem, ptakiem, piorunem.

SZTAFIROWAĆ, *ob.* Stafirować.

SZTAK, - u, *m.*, gruba lina okrętowa. *Tr.*, *Germ.* der Stag, Maſtstag, Schiffstau; *Gall.* etai). Sztak, gruba lina, która idzie od masztu do windy, i tenże maszt utrzymuie od sztaby; na iéy końcu ieſt kotwica uwiązana. *Mag. Mſkr.* Chcąc rękoma sztak ułapić kręcony, w wodę runął; *ad intortos cupiens dare brachia funes. Zebr. Ow.* 76.

SZTALMACH, *ob.* Stalmach. SZTAMENT, *ob.* Stament.

SZTANDAR, STANDAR, - u, *m.*, proporzec iazdy, *Jt.* ſtandardo, *Vd.* shtandara, shtandarek, jesdazhova bandera; *Ger.* die Standarte. Na północy mnieysze chorągwie nazywano ſtandar, i to imię chorągwiom w kawaleryi zoſtało, nietylko u nas, ale i w innych kraiach. *Czack. pr.* 239, kornet. *Chmiel.* 1, 84. Sztandar na pendent! sztandary przed siebie! sztandar do nogi! *Kaw. Nar.* 366. - *fig.* O tę zdobycz Dyana sztandar woyny wzniosła. *Dmoch. Jl.* 242, cf. haslo woyny). Na co wznosić niesłuszne do bitew sztandary! *Zab.* 15, 10 *Kniaź.*, bunty). - §. 2) Sztandar, ſtandur, ſtendar, ſtyndar, z *Niem.* der Ständer, wielkie drzewo na podporę służące, der Gerüſtſtänder. Stendary na rosztowanie mularſkie, boże męki, sochy etc. *Sol. Arch.* 20. Spróchniały pień, ani na ſtandur pod przecież, ani na łuczywo się nie przyda. *Rey Zw.* 160 *b*. Standary do rosztowania, n. p. ma-

Digitized by Google

larſkiego. *Kluk Rośl.* 2, 166. - *fig. tr.* Oparł się o gór wysokich ſtyndary. *Gęb. Hymn.* 326, filary, kolumny.

SZTANDAROWY, - ego, *m.*, der Fähndrich bey der Reiterey. Sztandarowy ma ſtopień wyższy od towarzysza, a zoſtaie pod komendą namieſtnika; obowiązany zawsze z sztandarem ieździć, i tego sztandaru, choćby i życie miał utracić, nie opuszczać. *Kaw. Nar.* 58.

SZTEMBNOWKA, - i, *ż.*, szew sztembnowany. *Mag. Mſkr.* ?

SZTEMBORK, *ob.* Sztymbork.

*SZTENKIERKI, sukaie do ſtroiu. *Comp.* 704.

SZTĘPEL, *ob.* Stępel. SZTERNIK, *ob.* Stérnik.

1) SZTOK, *ob.* Stok, Stokowy. 2) *SZTOK, - u, *m.*, więzienie, ciemnica. *Sax. Rej.*, z *Niem.* der Stock, in den die Gefangenen gelegt werden, kłoda. - §. Upił się iak sztok, *ob.* Stok.

*SZTOKADA, - y, *ż.*, sztych szermierſki, szerm, ein Fechterſtoß, Fechterhieb. Szermierz Niemiec chwaląc swe sztokady, Drwił z naszych szabel. *Pot. Pocz.* 550. Niech się z sztokadą Niemiec iak chce sroży, Sto głów ich szabla wnet nasza położy, *Kchw. W.* 8. Z łuku pierścień raz po raz ubiiał, Z drzewem gonił, sztokadą szermował, tak byſtrze, że wszyſtkich przeszedł. *Pot. Arg.* 577.

SZTOKFISZ, *ob.* Stokfisz. SZTOKOLM, - u, *m.*, ſtolica Szwecyi. *Wyrw. G.* 505, Stockholm.

SZTOKOWY, *ob.* Stokowy, SZTOŁA, *ob.* Stoła.

SZTON, - u, *m.*, bierka we grze, ein Stein im Spiele. Assamble... niosą karty i sztony i marki, Zasiadaią szulery... *Kras. sat.* 106, cf. ſton, cf. *Gall.* jetton.

SZTORC, *ob.* Storc. SZTORCUMA, *ob.* Sztrosa.

SZTORT, - u, *m.*, gatunek wielkiéy piszczeli, iak pomort, eine groſſe Baßpfeife, ein Blaſeinſtrument. Dęta muzyka, floty i sztorty i puzany. *Tward. Misc.* 161. Sztorty i regały Pełny głos niosą chwały Monarchy naywyższego. *Ryb. Ps.* 294. Jeſt innych przy nim wiele puzanów i sztortów, Kawek, i z grubym głosem trafiaków, pomortów. *Ban. A* 2 *b.* SZTORCISTA, - y, *m.*, n. p. nie kpiy duda z barbirza, Nie kpiy trębacz z sztorciſty, Niech nie kpi surmacz z bębeniſty. *Dzwon. Stat.* a 3, co gra na sztorcie, der Baßpfeifenblaſer.

SZTRABA, *ob.* Strzępia. SZTROF, SZTROFOWAĆ, *ob.* Strof, Strofować.

SZTROSA, - y, *ż.*, albo sztorcuma, lina, którą ſtatek u pachołków od budy bywa uwiązany. *Mag. Mſkr.*

SZTRYCHOWAĆ, *ob.* Strychować. SZTRYFIASTY, *ob.* Strefiaſty.

SZTUĆ, SZTUCIEC, *G.* sztućca, *m.*, SZTUĆCZYK, - u, *m.*, *dem.*, *Jt.* ſtuccio; *Rg.* ſtukèt; *Bs.* ſtuket, nosgnica za pera; *Crn.* noshnèk (cf. nożnica; *Vd.* noshje, noshi, noshenze, pukshiza, kratka risaniza, kratka pushka; *Rs.* готовальня (cf. gotowalnia), влагалище (cf. włożyć; wkładać), прибоpъ (cf. przybrać), футляръ, футлярецъ; *Eccl.* ножевлагалище, ножны; narzędzia z puzderkiem abo do puzderka czyli futeralika, czyli do pary należące, ein Beſteck. Sztuciec z różnemi igłami cyrulicki. *Czerw.* 31, Sztuciec z dziesięcią inſtrumentami cyrulickiemi. *ib.* 32. Sztuciec barwierſki, *Rs.* бритвенникъ (*ob.* brzytwa). - *Theca cultraria literatorum* Ruć. *Cn. Th.* 475, pisarſka szkatuła, ſtuć. *ib.* 701. Sztućczyk *etuis. Teatr* 12, 46. Sztuciec ſtołowy, z nóż, grabki, łyżka; Liſchbeſteck. Sztućce śrebrne do iedzenia, i inne drobne śrebra, *S. Grodz.* 2, 135. Ukradziono sztukę iedaę ſtołowego sztućca. *Teatr* 28 *b*, 147. - 2) Sztuciec, Sztućczyk, gatunek ſtrzelby, z *Niem.* der Stutz, Stutzer, die Stutzbüchſe. Miałem sztuciec, co to o siedmset kroków bije; iak się złożę, iak wytnę do nich, wszyscy cztery z koni iak kaczki. *Teatr* 26, 57. Jak wytnę z moiego sztuczyka, obadwa z dymem. *Teatr* 26, 57. SZTUCOWAĆ *cz. kont.*, u ogrodnika, z sęków obcinać, pasenkować, trzebić. *X. Kam.*, Bäume ſtutzen, ihnen den Stutz geben, ſie beſchneiden.

SZTUCZKA, *dem. Nom.* Sztuka. SZTUCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, kunsztowność, miſterność; *Vd.* savitnoſt, sasuknoſt; *Ross.* хесть; die Künſtlichkeit, Kunſt, Künſte. Młodey chytrości ſtara sztuczność na wſtręcie była. *Warg. Wal.* 245. O wróblach i ich sztuczności. *Haur Sk.* 285.

SZTUCZNY, - a, - e, SZTUCZNIE *adv.*, kunsztowny, miſterny, foremny, künſtlich; *Slo.* kunſtowný, miſtrowſký, *Hg.* mesterséges; *Bh.* umėnný, (cf. umieiętny); *Crn.* umętn; *Vd.* vmetaln, vmetalnoſten, moiſtrun, kunshten, povmetalski, po kunshti, pomoiſtroven; *Rg.* rukotvorni, hitretvorni; *Rs.* изкусственный, хи́трый, хи́трь, (cf. chytry), худо́жный, (cf. chędogi), худо́жественный, *Ec.* благохудожный. Sztuczna rzecz, sztuka. *Cn. Ad* 1145. Jnsza ieſt droga traktowania z sztucznemi, a insza z szczéremi. *Lub. Roz.* 131; cf. chytry, podſtępny, lis, *Vind.* savit, sasukan, hudokunshten, galufish, pregnan, kunſten; *Ross.* хе́стный. - §. *paſſive*; sztucznie czyli sztuką zrobiony, nie przyrodzony, künſtlich gemacht, künſtlich hervorgebracht. Ręce lub nogi sztuczne do przyprawiania po upiłowaniu onychże. *Czerw.* 37. (*Ross.* и́скусственный, z sztuk czyli kawałków złożony, ſkładany). - (SZTUFADA, SZTUFATA, y, *ż.*, duszona potrawa, ein gedämpftes Gericht; *Sla.* shtufát). Sztufata czyli duszona sztuka mięsa, lub pieczenia wołowa. *Wiel. Kuch.* 430. - -).

SZTUKA, - i, *ż.*, SZTUCZKA, - i, *ż. dem.*, *Bh.* ſtuka, ſtućka; *Sr.* 2. ſchtuka, ſchtuzka; *Crn.* shtuk; *Vd.* shtuzhei, shtukelz, shtukel; *Bs.* stućka od mesa, zalogaj, zalogajicch; *Rs.* штука, штучка; kawał, szmat, spłacheć, część łoda czego, *Ger.* ein Stück, ein Stückchen, ein Theil von etwas; *Suec.* ſtycke, *Anglos.* ſticce, *vulg. Germ.* Stuck. Na dwie się sztuki dzida złamała zaiadła, Część utkwiła w puklerzu, część na ziemię padła. *Dmoch. Jl.* 2, 24. Wszyſtkich w pień wycina, w sztuki płata. *Teatr* 56 *c*, 23. Na tysiąc sztuczek go rozrąbali. *Birk. Gł. K* 44. Na małe sztuczki dali rozdrapać ciało swoie, i po małéy krepli rostrząsnęli krew swoię. *Rey Pſt. Yy* 3. Skały z opokami się padaiąc twardemi Z kraszliwym grzmotem w sztuki się kraiały. *Odym. Sw.* 2, *Ji* 4 *b.* Sztuka u mularza, znaczy cegła niecała. *Mag. Mſkr.* Armata dzieli się na trzy części, na denną sztukę, na czopową i na wyłotową. *Jak. Art.* 1, 138, *Łęſk.* 2, 240. Sztuka drzewa, o którą się łoża opiera. *Jak. Art.* 1, 24. Cudzą sztukę kraiu zawoiowali, kray cały własny niszcząc. *Jabł. Tel.* 59. Jeſt u Euzebiusza sztuka liſtu Diogenesa. *Sk. Dz.* 155, ułomek). W królestwie tym nie używaią monety, tylko sztuczki złote w zamian daią. *Boter* 228. Trąba myśliwſka, oprawna w złote sztuczki. *Kurop.* 3, 49; cętki). Włosów iey perły nie zdobią, ni sztuki złociſte. *Bard. Tr.* 455. Sztukę chleba, kawałek, kęs chleba; ein Stückchen, ein Biſ-

Digitized by Google

ſen Brot. Gdy ubogiemu potkniesz sztuczkę chleba, Rzeczeć, płać ci boże z nieba. *Lib. Sen.* 13. Położę przed cię sztukę chleba, abyś iedząc wzmógł. 3 *Leop.* 1 *Reg.* 28, 22, chlebicę chleba. 1 *Leop.*). Gdy tedy on wziął sztuczkę chleba, wnet precz wyszedł. 1 *Leop. Joan.* 13, 30. Dla sztuczki chleba, dla szkapiny trochę, do Tatarów przyſtaią. *Birk. Kant. B* 2 *b.* Sztuczkę chleba w misie omoczywszy, podał mu. *Sekl. Jan.* 13. - *aliter*: sztuka chleba, = kawałek chleba, sposób do życia, ein Stück Brot, Brot, Unterhalt, Auskommen. Do sztuki chleba komu pomagać. *Haur St.* 204. Zapłaty dzielność nie ma, cne nauki Głodne bolesią bez swey chleba sztuki. *Groch. W.* 566. - Sztuka, sztuczka mięsa, = kawałek, kęs mięsa, ein Stückchen, ein Bissen Fleisch. Sztuczkę mięsa zjadł, i także mieraiuczko pił. *Sekl.* 13. Sztuczka od mostu. *Rys. Ad.* 64, od mostka, od piersi kawałek, przedni, specyał. ein Stückchen von der Brust. - *aliter*: sztuka mięsa, = sztukamięsa. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 178, wołowina, mięso wołowe na stół; *Vd.* goveje, goveju mesu, volovnu mesu, govednu mesu, govedina, goveje, goveja pezhenka; *Bs.* govedina, govedjo meso; *Sla.* govedsko méso, govedina; *Ross.* говядина; Rindfleisch. Po dobrey sztuce mięsa i klarownym winie Łatwiey w was zapalczywość zapewne przeminie. *Weg. Org.* 28. Dobra iest sztuka mięsa przerastała a krucha. *Kras. Ped.* 2, 68. Proszę cię Mikołaiu do siebie w dom, ale Po staropolsku mówiąc, na sztukę mięsa, choć Będzie przy tym co więcey. *Opal. sat.* 158. Kto i proszę gani, Wołową sztukę do chrzanu! *Tward Misc.* 109. - Sztuka u stołu, porcya, część iadła każdemu udzielona. *Wied.* die Portion, das einem jeden zukommende Stück. - Sztukami, po sztuce, częściami, *fruſtatim. Cn. Th.* 1124, stückweiſe, theilweiſe; *Vd.* po kosi, na drobnu, na falate, kosovitnu; *Rs.* поштучно. Mięso sztukami by deszcz padało z obłoków, którego większą część ptastwo rozchwytało. *Warg. Wal.* 16. Od sztuki do sztuki, einen Theil nach dem andern. *Nominatim perscribere*, słowo od słowa albo od sztuki do sztuki oznaymić. *Mącz.* - *De homine* sztuka łotra, *aliquantum improbus*, *fruſtum nebulonis. Cn. Th.* 1124; na łotra pochodzi, zakrawa, ein Stück von einem Spitzbuben, ein kleiner Spitzbube. - *similit.* to wykwintna sztuka, ten człowiek; nie lada sztuka. *L.* Fartyczna *sztusia. *Pot, Arg.* 725, o chytrym złodzieiu). - §. Sztuka; iedna rzecz przez się cała, ein Stück für ſich. Wyrabianie śkła u nas do téy doskonałości doszło, iż wprawne oko mieć trzeba, aby niektóre sztuki rozróżnić od Angielskich. *N. Pam.* 15, 38. Zabrał pięć set dział, oprócz sztuk mnieyszych. *Star. Vot. D* 5 *b.* Na sali było sto sług kędy iedli; Sztuk kryształowych, tam gdzie goście siedli, I złotych wielką liczbę rozłożyli. *P. Kch. J.* 568. Ze stu drachm srobię sobie dwieście, przedaiąc śkło na sztukę. *Mon.* 69, 404, sztukami, *oppos.* hurtem, ryczałtem). Jedna sztuka z pary, *Rs.* пáрникъ. Dał mi sztukę złota. *Teatr* 8, 51; pieniądz złoty, ein Goldstück. Talar w sztuce, 6 franków czyni. *N. Pam.* 12, 285, cały talar, kurantowy). W sztukach miedź, mosiądz, śrebro; nie robione, ale na wagę. *Cn. Th.* 1218; w sztabach). - Sztuka płótna, pewna liczba łokci płótna, ein Stück Leinwand, eine beſtimmte Anzahl Ellen. Na płótno lniane cienkie, wchodzi w półsetek sztuk 8; sztuka po łokci 12. *Przyd.* 28. Sztuka niesie łokci 12 na wielkie motowidło. *Haur Ek.* 58. Sztuka płótna ma w sobie łokci 100. *Chmiel.* 1, 161. Bolica płótna Kolińskiego ma w sobie sztuk 60. *Goſt. Gor.* 111. Łokci liczba wielka w małey sztuce abo pakieciku się zawiera. *Grod. Dis. D* 3 *b.* Nalazła w skrzyni sztukę albo postaw sukna. *Szczerb. Sax.* 140, cf. postaw). - Sztukę w sztukę, ein Stück ins andre gerechnet. *Tr.* - - Sztuka w samku strzelbowym, żelazko sprężynę odpieraiące, der Nuß in dem Schloße eines Feuergewehrs. *Tr.* - §. b) sztuka, dzieło kunsztu, sztuka od roboty malarskiey, szniccrskiéy, muzyczney, teatralnéy; *Ger.* ein Stück, Produkt der ſchönen Künſte. Sztuki subtelnym pęzlem malowane. *Susz. Pieś.* 3, *N* 4 *b.* Gram na klawicymbale wcale nową sztukę. *Teatr* 38, 25. - §. Sztuka, u rzemieślników wszystkich, którą wystawiaią ci, co mistrzami chcą zostać. *Cn. Th.* 1124, *Crn.* mojstrya; das Meiſterſtück eines Handwerkers. Żadnemu nie dopuszczą niiakiego rzemiosła iawnie robić, aż sztukę uczyni. *Modrz. Baz.* 184. - 2) Sztuka, *subiectiue*, = sztuczność, kunsztowność, misterność, die Künſtlichkeit, die Kunſt. Z taką sztuką grał Mentor na lirze, że Achitas zazdrosny puścił lirę swą. *Jabł. Tel.* 113. Sztuk w biedzie nie stawa. *Bard. Tr.* 264. - O sztukę z kim iść, w zakład zręczności się puszczać, ſich in einen Kunſtwettſtreit einlaſſen, um Kunſt oder Geſchicklichkeit einen Wettſtreit wagen. Sofokles iuż zgrzybiały szedł z swoią tragiedyą o sztukę z drugimi poetami, a iednym głosem wygrał. *Warg. Wal.* 338. Z iednym tam o sztukę strzelał z łuku. *Papr. Ryc.* 592. - *passiue*: Sztuka, rzecz sztuczna, sztucznie, misternie zrobiona, etwas Künſtliches, eine Kunſt, ein künſtliches Ding, Werk, Kunſtſtück; *Vd.* vmetalstvu, iskushnishtvu, *Rg.* rukotvor, (cf. rękodzieło); Sztuczna rzecz, sztuka wielka, misterna, wytworna, *Palamedis inuentum. Cn. Ad.* 1145. Sztukim dokazał, iż nie mierząc, i na pamięć strzeliwszy, dobrze trafiłem. *Mon.* 74, 46. Sztuka wielka, mały pożytek. *Cn. Ad.* 1109. - §. *Obiectiue*: Sztuka, kunszt, die Kunſt; *Bh.* um, (cf. *um, umieć, rozum), umění; *Crn.* umetalnoſt, umétnoſt; *Vind.* kunsht, viednoſt, (cf. wiadomość), vmetalnoſt, vuk, (cf. nauka, cf. wyknąć); *Cro.* vmetelnoſt, moſtria, zanât; *Dl.* zanat; *Bs.* zanát, hitroſt, (cf. chytrość); *Sla.* sanat; *Rg.* nauk, hitrina, hitrotvornos, tvorba; *Rs.* искýсство; *Es.* художество, хитрость. Sztuka tym lepsza będzie, im lepiey będzie naturę naśladowała; wszystkie sztuki maią za cel naśladowanie natury. *Gel. Wym.* 118. I na cóż więc prawidła swe sztuka nam kreśli? Na to, żeby natury trzymać się nayściśley. *Dmoch. Szt. R.* 84. Na tym sztuka naywiększa, ukryć sztukę. *ib.* 78. Sztuki wyzwolone. *Zab.* 7, 154, die freyen Künſte. Sztuka rymotworcza. *Dmoch.*, die Dichtkunſt. Kto iaką umie sztukę, ćwiczyć się w niey powinien. *Teatr* 27 *c*, 40. Sztuk, co nie umiesz, nigdy nie pokazuy. *Jabł. Ex.* 43. - §. *In deteriorem partem*: sztuka, zła sztuczność, mikerność, *Vd.* oziganoſt, (cf. cygan); Kunſt, Künſtlichkeit, Verſchmitztheit. Pochlebca synowi interessowi wziął w mamki sztukę, tę szalbierkę starą, która go cnoty odziała płaszczem. *Zab.* 10, 156; cf. obłudność, Gleißnerey. Człowiek ten ma w sobie wszystkie złe sztuki, wszystkie wady pospołu pomieszane. *Gor. Sen.* 291. Sztuka, fortel, Kunſtgriff, Kniff; *Cro.* himba; *Bs.* varka, himba; *Rs.* збóй, (cf. sbóy), уловка, (cf. ulowić), проклятство, промыслъ, прóмыслъ; *Ec.* прилóгъ,

Digitized by Google

хитростномпорѣніе. Na przebiegach się znaią, i sztukami narabiać umieią. *Mon.* 69, 612. Sztuka żołnierska, *ſtratagema*; *Sr.* 1. pieklepane pohlecijene; *Sla.* vojnicska majſtoria, privara, (cf. przywara); Kriegsliſt. Mogliśmy sztuki woiować sztukami, Wpadliby byli Grecy w łapkę sami. *Bard. Tr* 270. Sztuki, fortelu szyć, sztuką zayść na kogo, postąpić sztuką; iak cię zmogę, ieśli nie mocą, to przez nogę; *Rs.* шаимничать; (*Rs.* шаимни кунзасты); Liſt brauchen, mit Liſt auf einen losgehen. Poczciwy temi sztukami nie poydzie. *Ger. Dw.* 304. Jeszcześ się ważył zostać hypokrytą, zayść sztuką na mnie. *Zab.* 13, 562. Przy mnie ſtoi, a przeciw mnie sztukę ſnuci. *Cn. Ad.* 1181; tu ſtoi, a indzie zło broi). Sztuka na raz. *Teatr* 83, 43. Sztuka na sztukę. *Cn. Ad.* 1147; ieſt rozum nad rozum; trafiła kosa na kamień). Dobrze kto sztuką i na sztukę zaydzie. *Jabł Ex.* 40. Frant się swoią sztuką gubi. *Kras. liſt.* 165; kto drugiemu dół kopie, sam weń wpada). Na iego zabicie sztuki robili u króla. *Jabł. Tel.* 183; intrygowali). - Sztuka, sztuczka, figel, psikus, ein Streich, den man jemanden ſpielt, ein böſes Stückchen. Nie zaprzeſtaniesz codzień nowych płatać mi sztuczek! *Teatr.* 29, 91. Ta sztuczka, ieżeli nie gardłem, to kaydanami pachnie. *Teatr* 1 *b*, 85. Poznaię teraz iego sztukę, zażył mnie z maſki. *Teatr* 21 *b*, 49. Kobietki same wyuczyły go swych sztuczek miłosnych. *Teatr* 5 *b*, 9. - §. *szermierſk.* sztuka, krzyżowa sztuka, szerm na krzyż, Kreuzhiebe der Fechter. Szermierz dotąd ucznia swego uczy szermować, sztuki czynić, paraty wyprawiać, aż go mistrzem oſtawi, i sam przez się będzie szkoły miewał. *Glicz. Wych. O.* 2. Niech go kaci weźmą, gęſto macha, a na kształt coś krzyżowey sztuki. *Teatr* 45 *c*, 122 *Wyb.* - SZTUKATOR, - a, *m.*, ozdoby gipsowe robiący, der Stuckaturarbeiter. Stał w kramie sztukatora Kupido woſkowy Na przedaż, i tylko mu brakowało mowy. *Mon.* 76, 4. SZTUKATORSKI, - a, - ie, do sztukatora należący; Stuckator-. Meblów kosztownych wybory, Sztukatorſkiego czyli dłota wzory. *Zab.* 9, 138. Jakich wyrabia szkukatorſka ręka z gliny, takich wy woiowników wyrabiacie. *Nag. Fil.* 35. Sztukatorſka robota, s SZTUKATORYA, - yi, ż., ozdoby na facyatach lub wewnątrz domów przez sztukatora z gipsu i wapna wytobione. *Mag. Mſkr.*, SZTUKATURA, Stuckaturarbeit, Kapiuszony na osobach ſtaroświeckiéy sztukatoryi w Gdańſku widziałem. *Mon.* 73, 36. *SZTUKODZIELNY Włoch. *Zab.* 5, 319 *Pir.*, kunſtgeübt, kunſtthätig. **SZTUKCZYNNOŚĆ, - ści, ż., fortel sztuki, sztuka ſkutecznie działaiąca, die Kunſtanwendung, der Kunſtgriff. Za pomocą sztukczynności różny ſtopień twardości nadany być może ſtali hartowaniem. *Krumł. Chy.* 179 *et* 83. SZTUKMISTRZ, - a, *m.*, SZTUKMAISTER, - ſtra, *m.*, sztuką się popisuiący, artysta, ein Künſtler, Meiſter im etwas; *Bh.* umělec; *Crn.* umetalz; *Vind.* vmetalnik, moiſter; *Rs.* художникъ, хитрѣнъ, (cf. chytrzec), *Rs.* шмукáрь kuglers, *f.* шмукáрка); *Ec.* худóгъ, (cf. chędogi), худóжникъ. Jm większe będzie miał sztukmiſtrz albo rzemieślnik znaiomości chemiczne, tym lepiéy wydoſkonali swoią sztukę. *Mon.* 73, 530. Już prawie tarczę tę ukończył sztukmiſtrz doſkonały. *Dmoch. Jł.* 2, 177. Sztukmiſtrz Dedalus. *Bard. Tr.* 126, *Rog. Doſ.* 3, 148, *Krumł.* 179. Często pływacz naylepszy na dnie się ozbynie, I kark łamie sztukmayſter, co ſkacze po linie. *Min. Ryt.* 4, 194; powrozobiegun; Seiltänzer, Taſchenkünſtler. Włóczą się po kraiu obcy kramarze i sztukmiſtrze czyli kuglarze. *Pam.* 85, 1, 101; *Ross.* шмукарь). - *tr.* O zdradliwy fałszerstwu, sztukmiſtrzu wszech złości. *Bardz. Tr.* 217. - §. Sztukmiſtrz ſtrzelbowy, puszkarz, *Ger.* der Stückmeiſter, Artilleriſt, Feuerwerker. Do inżeniera albo sztukmiſtrza należy, aby umiał odległość mieysc pomierzyć, fortyfikacye sporządzić etc. *Archel. proef.* SZTUKOWAĆ *sz. kont.*, siec na sztuki, *Crn.* shtúkam, *Ger.* zerſtücken, ſtücken. Bodzy go kat sztukował. *Tr.* - §. 2). sztukować, sztukę przydawać, nadſtawiać, anſtücken, ſtücken. Kobiety nic nie robią, tylko gatnieruią, blendyny treſą, marszczą, rzną, sztukuią. *Teatr* 24 *b*, 8. Sztukowanie albo szpuntowanie drzew, szczepienie. *Cresc.* 128. - §. sztukować, sztuki dokazywać, kunsztować, künſteln. Żadne sztuki nie ieſt z pożytkiem, gdy iey kto używaiąc sztukuie ú nazbyt. *Mon.* 71, 274. SZTUKOWY, - a, - e, od sztuki, do sztuki należący; Stück. Sztukowe *subſt.* płat od każdey sztuki bydła, Zoll von jedem Stück Vieh. Miſto to pogorzałe od podatków uwalniamy i sztukowe mieszczanom przywracamy. *Vol Leg* 4, 112. *SZTUKWARI, - u, *m.*, składane, szrotowane, słoierzowata robota, szaſika, (z *Niem.* Stückwerk), eingelegte Arbeit, (sztukaterya). Drzwi sztukwarkiem rozlicznym dziwnie nakrapiane. *Rey Zw.* 11. Sztukwarkiem drzwi, marmurem ziemia położona. *Otw. Ow.* 534. Marmurem albo sztukwarkiem ściany osadzone. *Gor. Sen.* 236. Ktoby budowaniu, malowaniu, sztukwarkom i innym zbytkom miarę poſtanowił *Gor. Wł. S.* *SZTUKWARKOWY, - a, - e, do sztukwarku należący, *słoierzowaty, ſkładany słoiem, wyłożony, eingelegt, mit eingelegter Arbeit verziert. Sztuczki sztukwarkowe w ściany wsadzone. *Gor. Sen.* 236. Sztukwarkowa szafa. *Bud. Ap. T.* 3.

SZTURCHAĆ, SZTURKAĆ, SZTURKNĄĆ, *ob.* Sturmd.

SZTURM, - u, *m.*, burza, nawał; *Boh.* ſturm, domá; *Sr.* 2. ſchturm; *Vd.* shturm, fortuna, (cf. fortuna); Cr. burkanye, hal-buka; *Rs.* бура, (*ob.* burza); шмурбъ; *Ger.* der Sturm, Sturmwind, Seeſturm, Nieder; *Angles.*, *Angl.*, *Suec.* ſtorm, *Irland.* ſturrim, *Jtl.* ſtormur, *Wallis.* yſtorm, cf. *lat.* turbo). Szturm wielki powſtał, morze się wzburzyło, Wszyscy mniemali, że ni po nich było. *Auezp.* 80. Smiało żagle puszczaią na szturm wiatrów srogi. *Hul. Ow.* 162. Gdy inne drzewa szturm łamie i kruszy, Liście szeleszczą, dąb się ani rusza. *Kras. Oſſ. C b.* Na wielkie gmachy często szturmy biią. *Bard. Tr* 578. - 2) *Milit.* Szturm, szturmowanie, atak obozu, ſtacyi, zamku, fortecy, przypuszczony otwarcie, to ieſt, ani okopem, ani koszami nie zasłoniwszy żołnierzy. *Papr. W.* 1, 479; *Crn.* preskok, (cf. przeskok); *Vd.* naskak, napad, shturm, naskozhenje; *Cro.* ſtúrma voynicka; *Sla.* jurish; *Rs.* шмурмъ, приступъ; die Beſtürmung, das Stürmen, der Sturm, das Sturmlaufen. Szturm przypuścić. *Star. Ref.* 98, szturmować. Sturmlaufen. Z wielu ſtron mógł szturm puścić do miaſta. *Kchan. Orl.* 422. Nieprzyiaciel domyślił się, z ktorey ſtrony dać szturm. król umyślił. *ib.* 423. Szturm odeprzeć, wytrzymać. *Cn. Th.* 1124. Szturm ſtracić. *Chmiel.* 1, 85 - *fig.* Łzy kobiety są naymocnieyszym szturmem na męzczyznę. *Teatr* 21, 82. *SZTURMAK, - a, *m.*, gatunek hełmu czyli szyszaka, przy szturmowaniu używany, Ge-

Digitized by Google

die Sturmhaube, Bickelhaube. Kamieniecki w szturmaku czubatym ieżdżąc, woyska szykował. *Stryik* 714. Włosy szturmaki okryły. *ib.* 494. Na głowie szturmak soboli z zaponą. *Kochow.* 51. – §. gatunek strzelby z rurą przy wylocie szeroką, eine Art Schießgewehr, (cf. półhak). Parę pistoletów, szturmak, obuch i burka na ścianie wisiała. *Mon.* 69, 147. – 2) szturmak, petarda, puszka nabita prochową zaprawą, do wyłamania bram, murów służąca. *Jak. Art.* 3, 319 *et* 1, 8, *et* 2, 167; die Petarde. – §. szturmak, u ślósarza, hak do okna, dla trzymania kwatery od mocnego wiatru. *Mag. Mſkr.*, *Ger.* der Sturmhaken, Fenſterhaken. SZTURMOWAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* ſturmowati; *Vd.* sturmat, sturmiti, shturmati, naskakati, napadati, obidje treti; *Cro.* ſtúrmam, puntati; *Sr.* 2. ſchtormowaſch; szturmować do miasta, = szturm przypuszczać do miasta, szturmem dobywać miasta, eine Stadt beſtürmen, Sturm laufen. *Cn. Th.* 1124. – Kulmi szturmuiesz w kręglarni do póty, póki grosza na wetówkę ſtanie. *Mon.* 76, 728. – *fig.* szturmować do kogo; szturmować na kogo, = mocno nacierać na kogo, auf einen losſtürmen, heftig losdringen, ihn beſtürmen. Szturmuy do niey serdecznie, byś iey miłość wzbudził. *Trſ. S. M.* 98. Tego po was dopraszaią się uciśnionego pospólſtwa łzy, do samych szturmuiąc niebios. *Off. Mow.* 38. Szatan na człowieka szturmuie. *Karnk. Kat.* 437. Aryſtoteles szturmuie przeciwko nauce Platonowey. *Petr. Et.* 65, *Gor. Sen.* 547. SZTURMOWNIK, – a, *m.*, szturmuiący, szturmem dobywaiący; *Vd.* sida, grada terez, naskakuvaus, shturmavez; der Stürmer, Beſtürmer. Jedni z szturmowników ściany rozwalaią, drudzy ogień podrzucaią. *Krom.* 278 Szturmowniki, co się dobywaią do drzwi niby szturmem, włamuią, złodzieie. *Alb. n. W.* 6. SZTURMOWY, – a, – e, do szturmu służący, od szturmu, Sturm=. Naczynia szturmowe Turkom pobrano. *Baz. Sk.* 272. Szturmowe wieńce, Sturmkränze, używane pod czas przypuszczonego szturmu. *Jak. Art.* 2, 106, *et* 3, 319. Szturmowe pale. *Łęſk.* 2, 229. Miasto prędko przez gwałt szturmowy wzięli. *Warg. Cez.* 69.

*SZTUSIA, *ob.* Sztuka.

SZTYBER, – bra, *m.*, n. p. Zcapion Węgrzynek na pulpitu spływy Przyprawion, sztybra chwyta się iak grzywy. *Pulp.* 11. Sztyber na ſtatkach, okrętach. ?

SZTYCH, – u, *m.*, sztychnienie, pchnienie czym ostrym, zakłócie, *Germ.* der Stich, den man jemanden verſetzt; *Vd.* ſtich, peh, vbod, pobod, sabod, buz, pehnenje; *Cro.* boden; *Rg.* ùbood; *Bs.* sadivgljaj, koji se ighlom cini; (*Rs.* штыкъ, штыкѣтъ, bagnet), *Rs.* колотье. Grotu złotego sztych nieodbity. *Pilch. Sall.* 148. Nieodbity sztych szwaycy złotey. *Jag. Gr. A* 5. Sztychem czyli sztychowemi pocisками poległ, *fossim telis obrutus. Cn. Th.* 1125; *pachmie, *punctatim*, sztychem, *Mącz.*; *Sr.* 1. ſawayo, 3 ſawania; *Rg.* bodèzom, bódimize). Raz tylko człek się rodzi A śmierć tysiącznym sztychem nań godzi. *Kchw.* 142. Sztych krawiecki, haftarski, szwaczki, *ob.* Ścig, Ścieg. Sztych u krawca i szwaczek znaczy każde nięcie igły w szyciu. *Mag. Mſkr.* Ścieg u krawca i szwaczek znaczy za każdym sztychem zaciągnienie nitki w szyciu. *ib.* Za sztych szaszywać, u krawca, szycie sukna lub materyi, trzymaiąc ie dubeltowo w palcach. *ib.* Wybrać sztychy, powyciągać nitki ze szwu po rozprociu. *ib.* – §. Sztych u miecza *etc.*, śpica, koniec ostry, ostrze końca, die Spitze des Schwerts ꝛc. Szyi w środ ſtrzała mu się śmiertelna zawarła, J sztych ostry na drugą ſtronę przepadł garła, *nudum ferrum. Zebr. Ow.* 144, *cf.* grot). Trąci sztychem oszczepnym w furtę; ta odskoczy. *ib.* 50, *extrema cuspide.* Samoſtrzał robiony z drzewa nieswyczaynego, sztychem złotym tkniony; *cuius fuit aurea cuspis. ib.* 181. Gdy go nie chcieli dobić, sam na sztych broni swoiey padł i zabił się. *Zabł. Hiſt. T.* 171. Sztych miecza i żelezca ſtrzał ku sercu się iego obrócą. *Psalmod.* 38. Jeśli obwiniony do sądu nie przyydzie, tedy powód wstawszy, ma przeciwko wiatrowi dwa razy mieczem, a trzeci raz sztychem uderzyć. *Szczerb. Sax.* 438, dwa razy ciąć, trzeci kłóć). – Strzelać na sztych, t. i. fuzyą prostą nad głową wyrychtowaną do ptaka ſtrzelać, grade über ſeinen Kopf weg in der Luft den Vogel ſchießen. Prawo iest myśliwskie, żeby na sztych do słomki nie ſtrzelać. *Skrbk. Mſkr.* Wziąłem ią na sztych, i dlatego mi nie trafił. *ib.* – – Na sztych bieżeć, u flisów zowie się iść prosto na wodę. *Mag. Mſkr.*, grade ins Waſſer gehen. – *fig.* sztych, niebezpieczny raz, niebezpieczeństwo, die Gefahr. Łatwiey cudzą skórę na sztych wydać, niż swoiey nadstawić. *Teatr* 8, 110; narażać, na szańc ſtawić). Sławę człowieka na sztych podawać. *Bud. Ap.* 114; na złe języki, na hańbę). Przyydzie czas, gdy pod ten sztych przyydą, J z śmiertelnego opisu nie wyydą. *Susz. P.* 2, *T* 3 *b*; pod ſtrychulec śmierci). – Przyyść z kim na sztych, = w zapasy z kim iść, walczyć z kim, spierać się, *pr. et fig.* mit einem kämpfen, ſtreiten. Gdy na sztych przyydziesz z niedowiarki, trway w ſtateczności. *Rey Ap.* 3. – §. Sztych szaicerski, sztychowanie, rznięcie, rycie, rzeźba, der Stich, das Stechen, Kupferſtechen, der Kupferſtich, Holzſtich. Sławni w sztych mistrzowie, Ruben etc. *Lib. Sen.* 10. – §. Sztych w ziemię etc., głębokość wybrana sztychem; tyle, ile iednym sztychnieniem dobrać można, ein Stich Erde, ſo viel ſich mit einem Grabſcheite ausſticht. Ten kamień nie leży głębiey, iak na ieden sztych. *Torz. śk.* 201. Kopiąc Dydo w Afryce grunt Kartadze nowey, Znaydzie na kilka sztychów w ziemi łeb wołowy. *Pot. Pocz.* 408. Pierwsza warsta ziemi nie iest głębsza nad półsztychu. *Swit. bud.* 382. Ludziom-ci dosyć w ziemi grobu na trzy sztychy, *Pot. Zac.* 155. Cóż potym pysznić się w ziemi na trzy sztychy? *Pot. Pocz.* 2, 26. – §. Gdy będzie ſkło czyſte, białe, choćby w sztychu pokazało się cokolwiek czerwieniawe, z takiego robić kieliszki. *Torz. śk.* 125, w przełomieniu, w przełomie, im Bruche; *ob.* sztyrk, ſtark. – §. *translate* *sztych, = ſtawienie rzeczy przeciw rzeczy, równanie rzeczy z rzeczą, porównywanie, trzymanie iedney przeciw drugiey równaiąc, das Gegeneinanderhalten, Gegenüberſtellen, Vergleichen, die Vergleichung. Nie to mnie obraża, że cnocie po rozkoszy dziecie mieysce; ale to, że ią na sztych kładziecie z rozkoszą. *Gor. Sen.* 229. Na sztych kładę *oppono vitium virtuti. Cn. Th.* 448. Które złoto na świecie iest takie, któreby z tym złotem naszym czystością, iasnością i wagą złożyćby się na sztych mogło! *Jan. Pos. A* 3. Cokolwiek na sztych idzie, nie może się sztychować samo, ale z czym drugim. *Gor. Sen.* 351. Cnoty zdadzą się, iakoby między sobą przeciwne były; kiedy ie pospołu, iako na sztychu postawisz, iedna drugą zdobić będzie. *Gor. Dw.* 86. Nie ma-

Digitized by Google

łąc nikogo, któryby z nim szedł na sztych, iako z obrońcą i oycem oyczyzny zacnemu z dawna oycu, daleko więcey przyczynił sacności. *Gor. Sen.* 212. Język swoy za gruby ma; czego dowodząc, wyrwie iakie staropolskie słowo z bogarodziey, a z Czeskim iakim gładkim słówkiem na sztych ie wysadzi. *Gor. Dw.* 45. - §°. Sztych, sztychowanie, frymarczenie, frymark, handel w zamianę, der Tauschhandel, Stichhandel, der Stich. Cierpi i wstyd i szkodę; gdy pozwie cygana że go w sztychu oszukał; cygańska wygrana. *Klon. Wor.* 68. SZTYCHARNIA, - i, ż., izba do sztychowania ozdób i herbów n. p na armatach. *Jak. Art.* 5, 102, die Werkstatt des Stechers, Petschierstechers, Kupferstechers.. X. Cybulskiemu winniśmy założenie w Warszawie sztycharni nót muzycznych. *Pam. Warsz.* 4, 124. SZTYCHARZ, - a, *m.*, który na miedzi etc., sztychuie, ryie, *Rs.* рѣзчикъ; (cf. rzeźba), der Stecher, Kupferstecher, Petschierstecher. *Tr.* SZTYCHARSKI, - a, - ie, od sztycharza, Stechers, Kupferstechers, Petschierstechers; *Rs.* рѣзчиковъ. Rylec, grabsztych, narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryie. *Jak. Art.* 5, 314. SZTYCHNĄĆ *cz. idntl.*, Sztychać *ndk.*, *Succ.* sticka, *Angl.* stich, sting, *lat.* °stigare, *Gr.* στιγειν, στιζειν); kłóć, kolnąć, pchnąć czym ostrym, stechen, einen Stich versetzen; (*Cro.* stèham *stimulo*; *Crn.* stibam, z przekopuię). Klitemu iesion długi sztychnął w biodra obie, *per utrumque aeta femur. Zebr. Ow.* 109. SZTYCHPLASTR, - u, *m.*, plastr na sztychową ranę. *Syr.* 82. ein Stichpflaster, ein Pflaster auf eine Stichwunde. Maść to na sztychplastry kosztowna. *Syr.* 716. SZTYCHOWAĆ *cz. iont.*, ryować, ryć, rzeźać; graben, *Ger.* stechen, §. B. in Kupfer; *Rs.* чеканить. Sztychować herby. *Jak. Art.* 5, 102. - Sztychować serwaserem, osowć, mit Scheidewasser ätzen. *Tr.* Sztychować, w *górnictwie*, kruszec rostopiony z pieca wypuszczać, im Hüttenbaue, stechen, das Metall aus dem Oberheerd in den Niederheerd abzapfen. *Tr.* - °§. *fig. tr.* sztychować kogo, zadawać mu sztych, przytyk, einem einen Stich versetzen, auf ihn sticheln. Nietylko Kalwina, ale i pisma Św. słuchać nie chce, owszem przez bok Kalwina i Zwingliusza doktory dawne sztychuie. *Zrn. Pst.* 5, 82. Diogenes tych, którzy się frasuią o pochowanie zmarłych ciał, w powieści swoiey sztychuie. *Kosz Lor.* 186 *b.* Gdy August młodzieńcowi niektóremu sznypkę dał, ten ku osobie cesarskiey żart on, sztychuiąc go, obrócił. *ib.* 177 *b.* - b) Sztychować co z czym, porównywać iedno naprzeciw drugiego równaiąc, gegen einander halten, vergleichen, einander gegen über stellen. Dawne dwory są daleko podleysze od teraźnieyszych, zwłaszcza sztychuiąc ie z dworem Zygmunta Augusta. *Gor. Dw.* 81. Cnoty z cnotami, a występki z występkami sztychować. *Grach. W.* 475. By nie nasienie, nie byłoby zboże, a wżdy sztychuiąc do tego co z nasienia urosło, maluczka rzecz nasienie będzie. *Gor. Sen.* 200. Cokolwiek na sztych idzie, nie może się sztychować samo, ale z czym drugim. Bez czego drugiego sztychowanie rozumieć się nie może. *Gor. Sen.* 351. Przypodzenie we wszystkich swych sprawach stara się o pomiarkowanie między rzeczami, i żeby iednę z drugą iakby zważyła i sztychowała. *Boter.* 2. - *Simil.* Jey wszystko służy, bądź wdzięcznie tańcować, Bądź z kim dworstwem sztychować. *Petr. Hor.* 2, *B* 3 *b*; emulować, wyścigać się). - §. Sztychować co, kogo, celować, przechodzić, przewiązać, przechodzić w czym, (einen ausstechen) übertreffen. Nie iest to człowiek tak osobliwy, iżby się siła drugich nie nalazło, coby go daleko sztychowali. *Gor. Lw.* 127 Budynki ziemiańskie, iuż sztychują pałace pańskie. *Petr. Hor.* 2, *C.* 2. - *tr.* Oparł-li się °chyż który, i wydołał wszystkie włosy wytrwać, szczyt iego wody sztychowały *culmen unda tegit. Petr Ow.* 10, pokrywały, zalewały - §. sztychować, frymarczyć, einen Stichhandel machen, stechen, tauschen Sztychowanie towarów za towar służy tylko bliskim miejscem *Petr. Ek.* 127. SZTYCHOWNY, - a, - e, n. p. Krew do góry buchaiąc, przez powietrze sztychowne przepada; *longe terebrata prosilit aura. Zebr. Ow.* 145.? SZTYCHOWY, - a, - e, od sztychu, do sztychu należący, Stich-. Rana sztychowa. *Syr.* 81, kłócie, sztych). Bohatyr ręką ćwiczoną Podaie rany cięte i sztychowe. *P. Kch. J.* 113. Rana za każdym razem, lub był sztychowy lub cięty. *P. Kchan. Orl.* 1, 249. SZTYCHULEC, - lca, *m.*, listwa drewniana, którą szewc na kolanie podkłada do przeszywania bótów. *Mag. Mstr.*, der Stichleisten der Schuster. SZTYCHWASER, *ob.* Sztwaser.

Pochoda. *nasztychować*, *przesztychować*, *wysztychować*.

SZTYFT, u, *m.*, SZTYFCIK, - a, *m.*, *dem.*, nit, spinka, z *Niem.* der Stift, das Stiftchen; *Sr.* 2. sztyfft; *Vd.* stoglei, stegla, kouterniza). Małemi śpilkami lub sztyftami papier do szyby przymocnić. *Leśk.* 114.

SZTYG SZTYG! wyraża odgłos kroku chodzącego, tap tapp! den Schritt des Fußgängers ausdrücken. Już się w drogę wyprawuią, I tak sztyg sztyg iak zdołały, Owych nogach pośpieszały. *Jak. B.* 128.

°SZTYLĄG, - u, *m.*, attytuda, położenie figury malowney *etc.*, z *Niem.* die Stellung, §. B. einer Figur. W malarskim kunszcie na sztyląg i proporcyi każdey figury wiele zależy. *Haur Sk.* 356.

SZTYLAĆ, SZTYLAĆ się *med. ndk.*, (*Crn.* shtéklam, schodzić ko chodzić, *Crn.* shtéklazha, z kiy wędrowniczy, *Cr.* shteklazhar, z włóczęga), szpetnie chodzić iak krzywonogi, chramać, leniwo chodzić, einen grätschlichen Gang haben, grätschen. Wulkan chromy sztyla się o kuli. *Pot. Arg.* 63. Na kuli wsparty sztyla się, nowe knuiąc zdrady. *Pot. Syl.* 457.

SZTYLET, - u, *m.*, SZTYLECIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, puinał, *ital.* stiletto; *Vd.* shtilet, tinku bodalze, vbodalze, polodalu. *Cro.* stilét, kordecz stiletecz; *Rg.* ubodâc; *Ger.* der Stilett, ein Dolch. Lubobyś mi chciała sztylet w gardło utopić, nadstawiam ci szyię. *Bard. Tr.* 287. Gdybym miała sztylet, tysiąc razy utopiłabym go w mym sercu. *Nieme. Ir.* 4, 169. Wąsik w sztylecik ukręcić. *Mon.* 6, 117, śpiczasto). Dawniey pisano na tabliczkach woskiem cienko powleczonych sztyleczkiem. *ib.* 70, 263, grabsztychem, rylcem, grafką). Sztylet w drukarni, śpiczasty ostry do wymywania liter z formy w korygowaniu. *Mag. Mstr.*

SZTYLFA, SZTYLPA, - y, ż., założona u góry część cholewy bóta, z *Niem.* die Stülpe, Stiefelstülpe. *Tr.* Sztylpa u bóta bywa z szarey lub czarnioney skóry, na wierzchu cholewy. *Mag. Mstr.*

SZTYMBELEK, ZIMBELEK, - lka, *m.*, SZTYMBLOSZEK, - szka, *m.*, sztymbelek, zimbelek albo sztymbloszek, belka nad samą zyzą w poprzek statku lękato idąca od burty

Digitized by Google

tu są ćwintnale. *Mag. Mſkr.*, der Steuerbalken auf den Flußſchiffen. SZTYMBLOCH, - a, *m*,, druga belka koło sztymbelka od sztaby, i ta iest szereza. *Mag. Mscr.*, der zweyte Vorderbalken des Flußſchiffs. *Haur Ek.* 171. SZTYMBORK, SZTYMBOR, SZYMBORT, - u, *m.*, prawy brzeg czyli kray okrętowy, das Steuerbord, *Gall.* ſtribord, *Suec.* ſtyrboid, *Holl.* ſtuurbord, *Jsl.* ſtiornbord). *Tr.* Sztymbor zowie się burta po prawéy ręce od rudla. *Mag. Mſkr.* Stérnik ma pilnować sztemborku. *Haur Ek.* 171. Marszałek ieſt piérwszy flis od sztaby na sztymborku. *Mag. Mſkr.* - §. Rubakier albo sztymber woła ſtérnik, kiedy flisom każe poiszdami robić. *Mag. Mſkr. Dirige dextrorsum*, ſtéruy ku bakortu, *dirige ſiniſtrorsum*; ſtéruy ku szymbortu. *Chmiel.* 1, 80. *SZTYRNIK, *ob.* Stérnik.

SZTYWNY, - a, - e, - ie *adv.*, niegięttki, nieruchawy, *Ger.* ſteif, *Rs.* крѣпкій, (*Crn.* shtajf, z węzny, wspaniały). SZTYWNOŚĆ, - ści, *ż.*, niegięttkość, nieruchawość, *Ger.* die Steifheit. SZTYWNIEĆ *niiak. ndk.*, zesztywnieć *dk.*, sztywnym się ſtać, ſteif werden.

SZUBA, - y, *ż.*, SZUBKA, SZUBECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſſuba, ćuba, (*Bh.* cjuba, cjubka, cjubićka, z suka, sobaka, psica; wilczura); *Sor.* 1. ſchuba; *Sor.* 2. ſchuba, ſchubba, ſchubka; *Crn.* shavba, z futro; *Hg.* suba *palla*, *longum pallium*, *siue pallio ſimilis toga talaris*; *Vind.* shauba, z suknia wesdna chłopianek; *Cro.* súba, s'uba, halya z długemi rukavi, z suknia z długiemi rękawami; *Cro.* choba *gausape*; *Rs.* шуба, шубка, шубища, шубейка, (*Rs.* шубникъ kuśniera); *Ger.* die Schaube, *Ital.* giubba, *Turc.* dzieba, odzienie zwierzchnie futrem podszyte. *Czrtr. Mscr.*); suknia futrem podszyta, *Cro* mènten, menténecz; *Dl.* chyurak; ein Pelzkleid, Pelzrock, mit Pelz gefütterter Oberrock. Szata, zrobiona z sukna, podszyta futrem, ſtaie się szubą. *N. Pam.* 1, 42. Starca nie mierzi szuba pod czas kanikuły. *Pot. Arg.* 349. Król w hatłasowéy szubce, podbitéy rysiami. *Stryik. Henr.* Na wsi człowiek ſtroiów nie zażywa, Oprócz co się giermakiem i szubą okrywa. *Gaw. Siel.* 358. Szubki, króy bisłęgowſki. *Sex. Tyt.* 7. Szubeczka popielicna. *Star. Ref.* 46. Nie każdemu w szubce przyſtoi. *Rys. Ad.* 43. Skoro dziecię na świat wyydzie, wnet mu krzyżyki, wnet złota na szyię, wnet szubeczki adamaszkowe i koszulki. *Glicz. Wych. F* 3, potrzeba mu spać 12 godzin, potrzeba piękney sukienki, kitlicska, szubeczki. *Hrbſt. Nau. o.* 5. - (SZUBET, *ob.* Śpiączka, Spik). - *SZUBIĆ *cz. ndk*, uszubić *dk.*, w szubę czyli futro ubierać, bepelzen, mit Pelzkleidern verſehen, *pr. et fig.* Koniec ziemſkiego! bóstwa, które djabeł ślubi, Skoro Adama w ſkorę baranią uszubi. *Pot. Pocz.* 523. Swięty Marcinie, nie bardzo to do fozy, Suknią rznąć, kiedy ludzie szubią się na mrozy. *Pot. Pocz.* 147. Nie suknie z nich, nie gunie, ale ſkóry ſkubią, A sami się z nich w rysie i w sobole szubią. *Pot. Pocz.* 147. Wrona w cudze piorka się uszubi. *Pot. Pocz.* 638, uſtroi, upſtrzy.

SZUBIENICA, - y, *ż.*, SZUBIENICZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* ſſibenice, ſſibenka, wiſáłka (*ob.* wisieć), cjakan, czekan (cf. czekan); *Slo.* ſſibenice; *Sr.* 1. ſchibenczga; *Sr.* 2. ſchibenza, (cf. *Ger.* ſchieben, cf. szybować); *Crn.* obeshilu (*ob.* obiesić), gavge; *Vd.* obesilu, obieshalu, obieshaliſhe, gauge, galge; *Cro.* obeszilo, veszila (cf. wieszadło), szohe (cf. socha), gálge; *Dl.* visala, szohe; *Rg.* vjescjala; *Bs.* vjescjala, viscjala; *Sla.* vishaláh, gàlge; *Rs.* висѣлица, рел.; *Ec.* вѣселица, вѣсило, вѣсникъ; *pohybel (cf. szlemię), trzy drewna do wieszania złoczyńców, złodzieiów etc., *vulg.* *sprawiedliwość. *Dwor. H* 3, der Galgen. W ryaku szubienice budowali, aby nieposłusznych wieszali. *Birk. o Ex.* 16. Niemiło złodzieiowi na szubienicę patrzyć. *Rys. Ad.* 50, na złodzieiu czapka gore). Dobry człowiek nie frasuie się, kiedy szubienicę widzi. *ib.* 12, cf. sumnienie). - §. Szubienica, sposób kaźni, śmierci, obieszona śmierć, obieszenie, powróz, der Galgen, die Galgenſtrafe, der Galgentod, der Strick. Rozboynika prowadzą na szubienicę. *Boh. Kom.* 4, 226. Poiedynki tam szubienicą karzą. *ib.* 215. Złym wychowaniem dzieci zli rodzice Sami wiedziecie ich na szubienice. *Jabł. Ex.* 152. Cżłek nie tonie, godzien szubienicy. *Pot. Arg.* 503, co ma wisieć nie utonie). Złodziéy, a chociaż szlachcic, wart ieſt szubienicy. *Teatr* 43 *c*, 49 *Wyb.* Takie zdobywanie szubienicą pachnie. *Alb. z W.* 17. *Birk. o Ex.* 30. Będziesz miał, ſłuczesz - li kłodkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rey Zw.* 237 *b*, cf. na trzech drzewien węzeł go pasuią. *Glicz. Wych. H* 6 *b.* - *Slo.* ſſibenica mu chibi *nihil ipsi deeſt*. *Slo.* ič, trebaſ na wiſálu *abi in malos corvos*. - §. szubienica, gra od proſtactwa używana, das Galgenſpiel. - §. Szubienice *plur.*, mieysce, gdzie szubienica ſtoi. *Cn. Th.* 1126, das Hochgericht, der Galgen. - §*. szubienica, naczynie ſtarodawnych narodów, którą winne urzędownie karano, krzyż. *Cn. Th.* 1125, krzyżowa szubienica, das Kreuz. - 2) SZUBIENICA, - y, *m.*, SZUBIENICZNIK, - a, *m.*, wart szubienicy, wisielec, powróz, ein Galgenſtrick, Galgendieb; *Bh.* ſſibenićnjk; *Slo.* ſſibenićný ptál; *Vd.* obeshenjak, gaugenjak; *Rs.* висѣльникъ, *f.* висѣльница. *Flagrio*, szubienica, iak mówiemy, z szubienicy się urwał, t. i. smard, nogieć, kiia godny. *Mącz. Trifurcifer*, szubienicznik, łotr. *ib.* Wołała za nim: złodzieiu, szubieniczniku. *Haur Sk.* 105. Ten szubienicznik naigrawa się z mego nieszczęścia. *Teatr* 1 *b*, 96, *Hor. sat.* 247. - §. wisiec, wisielec, *sed minus offendit aures vox* Obieszony. *Cn. Th.* 1126, co wisi na szubienicy. ein Gehenkter, der am Galgen hängt. SZUBIENICZNY, - a, - e, do szubienicy należący, *Vd.* obieshaun; Galgen-; n. p. szubieniczna śmierć, z powrozowa.

SZUBKA, *ob.* Szuba.

SZUBKIELNIA, - i, *ż.*, w hucie ſklanéy, łyżka żelazna duża, którą ſkło ſtopione z tygla wyrzuca się. *Torz.* 56, die Schüppe, der eiſerne Löffel in der Schmelzhütte. *Torz.* 266, *ib.* 203.

SZUBRAWIEC, - wca, *m.*, hultay, oszarpany, odarty, łaydak, gałgan, (*Bh.* ſſubrám ſe szargam się), ein abgeriſſener Lump, ein Lumpenkerl, Lumpenhund. Wielu żebraków żmydzieza opiłych, rozpuſtnych, szubrawców. *Klon. Wor.* 50. Łotrze, szubrawcze, niecnoto. *Zabł. Amf.* 26, *Teatr* 18 *b*, 8. hultaie, szubrawce. *Lib. Sen.* 10, *Birk. Ex. D.* SZUBRAWSTWO, - a, *n.*, *collect.*, hultayſtwo, hultaie, Lumpengeſindel, Lumpenpack. Po tym szubrawſtwo owe, wziąwszy iego szaty, Chcieli rzezać na ostery między sobą płaty. *Pot. Zac.* 168, o krzyżownikach Jezusowych).

*SZUDZIĆ, *ob.* Szydzić.

Digitized by Google

SZUFATA, -y, ż., sieć do łowienia ryb, na dwóch kijach składanych osadzona. *Mag. Mſkr.*, ein Fiſchernetz auf zweyen Stöcken.

SZUFLA, -i, ż., SZUFELKA, -i, ż., *demin.*, łopata, *Sr.* 1. wopatka; *Vd.* shubva, shubla, lopata, grebelza, ogrebelza, shubelza, lopatiza; *Ross.* лопата; *Germ.* die Schaufel; Nieders. Schufel, Schüppe; *Anglos.* scoſl; *Angl.* shovel, scoop, *Suec.* ſkofwel, ſkryffel, cf. *noſtr.* ſkop.ec). Szufla do przerzucania zboża. *Kluk Rośl.* 2, 165, die Wurfſchaufel. Szufle służą do rysowania zboża, i wody z zyzy wylewanie. *Mag. Mſkr.* Rysować, t. i. szuflami zboże pod czas przerobki przerzucać ze ſtatku na ląd, a z lądu na ſtatek. *ib.* Ma on w ręce szuflę albo łopatę, i wywiele boiſko. *W. Poſt. W.* 30, wieladło). Ci dziurę okrętu łatają, tamci do szufli, do łopat, do konewek się rzucają. *Pot. Arg.* 607, die Waſſerſchaufel. Szufla, którą proch wsypują do armaty. *Areh.* 3, 9, niby łyżka miedziana, osadzona w rękoieści. *Jak. Art.* 3, 319, *et* 1, 265. Szufelka. *Jak. Art.* 2, 75. Szufla w drukarni, na którą zyce- z winkielaku wykłada pismo, dwoiska, zycerſka i presserſka. *Mag. Mſkr.*

SZUFLADA, -y, ż., SZUFLADKA, SZUFLADECZKA, -i, ż., *dem.*, popchnica, ſkrzynka w większéy ſkrzyni do wysuwania i wsuwania, *z Niem.* die Schublade, der Schubkaſten; *Bh.* ſchowadlo (cf. ſchować), truhlik, truhlicek, ſtolik (cf. ſtolik); *Vd.* vliezhna ladiza, vliezhnik, pridel, pridelzh, tishni pridel, misniza, misa; *Rg.* skrábijza; *Sla.* ladica; *Crn.* misènza; *Rs.* ящикъ, ящичекъ, выдвижный ящикъ (cf. iaszczyk). Kałamarz z macicy perłowéy sztucznie zrobiony, komorki miał z kości słoniowéy, a szufladki z rozmaitych kamieni osobliwie uczynione. *Warg. Radz.* 161. Nie wiesz chudzino, co iest ſkrzynia okowana Z pieniędzmi, a co mieszek, albo szufladeczka. *Opal. sat.* 31. SZUFLADOWY, SZUFLADNY, -a, -e, od szuflady, Schubladen-, Schubkaſten-; *Rs.* ящичный.

*SZUFLETA, *ob.* *Sufleta.

SZUFLOWAĆ *cz. ndk.*, szuflą czyli łopatą robić, przerzucać, *Vd.* shublati, greblati, ogrebati (cf. grzebać), lopatiti, lopatuvatiti, s' lopato delati; ſchaufeln. Zboża wszelkie na szypaniu często szuflować, ile w lecie. *Haur Ek.* 54. W Maiu trzeba gnéy na podworzu na kupę szuflować, i na ozimine pola wywozić. *Zaw. Gosp.*

*SZUFNAROWSKI, n. p. Pewny, by Turſki z ogary, a Szufnarowſki z karaśmi. *Rys. Ad.* 54, cf. zarobił iak Zabłocki na mydle.

SZUIA, -i, *m.*, *et* ż., (*Ec.* муй lewy, муйство, неправда fałsz); nikczemnik, plugawiec, *balatro. Mącz.*, szubrawiec, ein Lump, ein ſchlechter Kerl, Lumpenkerl. Nie chcieli podrzutowi i szui służyć nikczemnemu. *Tward. Wł.* 30, Szuyſkiemu). Gdy ieden senator *suiami tę drobną szlachtę, co to była pieszą przyszła, naswał, wielka się żałość w szlachcie poruszyła. *Biel.* 522. W Rzymie nakoniec lada szuię posadzili na tronie. *Pot. Arg.* 508. Lada to szui dzieło, lada klechy. *Pot. Syl.* 386. W szturmie naymężnieyszy od lada szui zabitym będzie. *Bud. Ap.* 122. Odpędźmy tę nikczemną gadatliwą szuię. *Zabł. Amf.* 15. - Na szuię konia kładą złe furmani. *Alb. z W.* 11, na szkapſko). - §. 2°) szuia, *ob.* Csuia, Csuyka, *Csuhay. SZUIOWATY, -a, -o, -o *adverb.*, nikczemny, gałganowaty, żerlumpt, abgelumpt, Lumpen-. W wielkiéy gęſtwie ludzi, więcéy bywa zgrai szuiowatéy i hałaſtry nikczemnéy, aniż chłopa hożego. *Krom.* 334.

SZUKAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* hledati, hledawam, (2. hledim, hledèti *videre*, *ob.* *glądać); *Sr.* 2. pütam, putaſch (*ob.* pytać); *Sr.* 1. pyttaći; *Crn.* yſkati, yshem, iſkati, ishem (*ob.* iskać; *Vd.* jiſkati, iſkati, jishem, jishat; *Cro.* iskati, ischem, iszkati, izkanye, zizkavati (cf. zyskać), traſiti; *Sla.* trasiti, trâxiti; *Rg.* ſkatti, iziſkivati, isvidjeti (cf. wywiedzieć), traxiti; *Ross.* искать, ищу; *Persic.* geüſten); *naydować, ſtarać się by należć, śledzić, *Ger.* ſuchen, *Suec.* söka, *Dan.* soge, *Angl.* seek, *Anglos.* secan, Nieders. ſöken, *Ulphil.* sokjan, *Kero* suahhan, cf. *Gr.* ζητεῖν, cf. *Lat.* sequi, *Lett.* sekku; *Hebr.* נזש zada *quaesiuit*). Szukaycie, a naydziecie, szukaiący znayduie. *Bud. Luk.* 11, 9. Gdzie nie szukamy, tam naypierwéy naydziemy. *Teatr* 8, 52. Któż kogo ma szukać? *Cn. Ad.* 404, *non praesepe bouem, sed bos praesepe requirit*). Szukasz, czego nie masz; wczorayszego dnia szukasz. *Cn. Ad.* 1148, *Bh.* hledá včerejſſího dne; *Slo.* hleda včerajſ'ého dňa. Właśnie tak, iak mówią, w wodzie ognia szukać. *Smotr. Lam.* 177. Igły szukaiąc, za gross świecę spalił. *Rys. Ad.* 27, nie ſtoi to za to). Nie znaydziesz go, byś go nie z świecską, ale z pochodnią szukał. *Gor. Wł. F* 4. Słońca z świecską szukał. *Pot. Zac.* 37. O co to była za pani! iuż takiéy drugiéy trudno i szukać. *Teatr* 26, 76, nie znaydziesz). Szukay sobie inszéy za żonę; mnie się nie spodzieway. *Teatr* 54 *c*, *A* 2, uday się gdzie indziéy). Po świecie chleba szukaią. *Sk. Dz.* 419. Co nie szukać, nie szukać. *Sim. Siel.* 19, nie szukay, nie ruszay czegoś nie położył). Na to mamy rozum, abyśmy prawdy szukali. *Mon.* 67, 503, szperać i szukać. *Pociey* 608. Szukać, ſtarać się o co, ſuchen, ſich um etwas bemühen, darnach trachten. Moia rzecz każdego szukać szczęścia. *Boh. Kom.* 4, 71. Z poſtów próżney sławy szukał. *Sk. Dz.* 581. Ty widzę, guza szukasz. *Boh. Kom.* 1, 556, na guz zabiwiasz, du ringſt nach Schlägen. - §°. Co ieſt za wyſtępek moy, iż król szuka zdrowia moiego? *Radz.* 1 *Sam.* 18, 1, naciera na życie moie, einem nach dem Leben trachten. Dawid wpadł w niełaskę u Saula, tak iż dziwnemi kształty szukał żywota iego. *Rey Zw.* 204. Na śmierć zgotowaną iéy szuka. *Morszt.* 77, chce ią zgubić). SZUKACZ, -a, *m.*, szukaiący czego, *Ger.* der Sucher; *Vd.* jiſkaus, sledník, svedavez; *Rg.* iziſkalaz; *Rs.* изыскатель; *Ec.* исчисль. - §°. Stawiali sidła szukacze duszy moiéy. *Bud. Ps.* 58, 12, prześladowcy życia mego, die nach meinem Leben trachten. *SZUKALNY, -a, -e, do szukania, *Rg.* iziſkivgliv *inquisibilis*; ſuchbar. *SZUKAY, -a *m.*, miano charta, *Bielaw. Myſl.* 4 *b*, Name eines Windhundes. SZUKAYŁO, -a, *m.*, szukaiący gdzie nic się położył, złodziéy, rozbóynik, ein Dieb, Strauchdieb, Buſchklapper. Są i drudzy, co ie szukayłami zowią, Co nayduią miſternie i przemyślną głową, Naydzie w izbie w sieni przepomnione rzeczy, Które iednak gospodarz na pilnéy pieczy. *Klon. Wor.* 72. On szukayło iawnie swoie zdrady i fortele oznaymił. *Birk. Dom.* 90. *SZUKADŁO, -a, *n.*, *Rs.* шупь, шупцъ *une sonde*.

*SZULDBRYF, -u, *m.*, *syngraphum*, spisek, ręczny list; pisek może być zwan; bo co zowią handszryft, szuldbry

Digitized by Google

są Niemieckie słowa. *Mącz.*, *Ger.* der Schuldbrief; *Boh.* giſtota (*ob.* iſtota, iſciec). Szuldbryfy albo cyrografy. *Klon.*. *Fl. G.* 4. Szuldbryf albo zapis na nas, iuż zmazany i umorzony ieſt. *Orzech. Qu.* 98, cyrograf albo szultbriff. *Kucz. Kat.* 109. Dał mu ono śrebro na *szultbriff własnéy ręki. 1 *Leop. Tob.* 1, 17, na cyrograff. 3 *Leop.*). Weźmiy *szulbrycht twóy, napiszże pięćdziesiąt. 1 *Leop. Luc.* 16, 6, cyrograff twóy. 3 *Leop.*

SZULER, - a, *m.*, SZULEREK, - rka, *m.*, *demin.*, grą, osobliwie hazardowną bawiący się, gracz nienasycony, koſtera, der Spieler, Doppler, beſonders Hazardſpieler; *Bh.* korbanik, (*Bh.* korban fary ⌣); *Rg.* igarcina (*cf.* *igrać); *Vd.* jigreshelen, veſa tert na jigro, potozhen na jigre; *Crn.* qvartopirz, quartash; (*Sr.* 1. ſchuler, *Ger.* Schüler uczeń; *Rs.* жилить kłócić się we grze). Sławnego szulera znałem, który grywał, wygrywał, przegrywał i nie oddawał, całe życie faraonowi służył, a kwindecy był na zawołaniu, maryasza nieodſtępny przyiaciel. *Mon.* 67, 205. Szuler gry p'n ie, mimo mne sprawy. *Min. Ryt.* 5, 513. Szulery sztucznie grać umieią. *Teatr* 15 *c*, 15, *et* 9, 145. Charakter gracza czyli szulera, niewielką ieſt dla człowieka zaletą. *Mon.* 76, 724. - (SZULERAUZ, *ob.* Szylerhauz). - SZULERKA, - i, *ż.*, * grą się obierająca, die Spielerinn; *Bh.* karbanice. - §. Szulerka, z SZULERYA, - yi, *ż.*, SZULERSTWO, - a, *n.*, uſtawiczne grywanie, koſterſtwo, *Vd.* jigreshelnoſt; *Crn.* qvartopirnoſt; beſtändiges Spielen, Doppeln, Spiel. Tylko się włóczą i szulerką bawią. *Teatr* 27, 10. Szulerya i lusztyki były kilkoletnią ciągłą zabawą moią. *Teatr* 35 *d*, 7. SZULERNIA, - i, *ż.*, schadek szulerów, ein Schlupfwinkel der Spieler und Doppler, ein Spielort, Spielwinkel. Dom Wilsona szulernia. *Teatr* 45 *b*, 77. Powiedz mi, co są ludzie, co ten świat nasz znaczy, Jeżeli nie szulernią mieszkaną od graczy? *Zabł. Fir.* 43. SZULEROWAĆ *med. contin.*, szulerką się bawić, szulerem być, koſterować, *Bh.* karbaniti); doppeln, ſpielen, einen Spieler abgeben. Całe życie szulerowali. *Teatr* 22, 41. SZULERSKI, - a, - ie, do szulery lub szuleryi należący, koſterſki, *Crn.* qvartopirſke; Spiel-. Coraz więcéy zgromadza zyſk szulerſkiéy rzeszy. *Kras. sat.* 107.

SZULERZ, SULERZ, - a, *m.*, w hucie ſklanéy, opałaniem pieca się trudniący, der Ofenheitzer in der Glashütte. Dobierać trzeba, aby szulerze byli dobrze wyćwiczeni w tym, aby umieli szyty wysuszać, w piec ie regularnie kłaść i ogniem kierować. *Torz.* 108. Sulerz powinien co dwanaście godzin piec z gruntu chędożyć. *ib.* 115. Do grub w pieckach trzeba ram żelaznych, bo szulerz przez częſte kłod w piecki kładnienie, pieckiby poroswalał. *ib.* 44, *ib.* 109.

SZUM, - u, *m.*, SZUMIK, - a, *m.*, *dem.*, mocny przygrubszy szmer, *Sr.* 1. ſchumeno; (*Sr.* 2. ſchum piana, szumowiny); *Bh.* Sſuſt (*ob.* szuſt; *Bh.* ſſuma, pěna piana; *Bh.* ſſumař rzępola, ſſummarzim rzępolę, *cf.* ſkrzypić); *Crn.* shum; *Vd.* shum, shumenje, shvenk (*ob.* dźwięk), (*Vd.* shumju *fucus*); *Cro.* shum, súm vode, lisztja, (*Cro.* súma, shuma, loza, z las; *Sla.* shuma, shumna, z las; *Bs.* scjumma *sylva*); *Rs.* шумъ, шумокъ, (*Rs.* шумѣло krzykało, шумиха szych, lama); *Ec.* шýкъ (*ob.* szczęk), шумъ, (*Etym. cf. Ger.* Summen, *cf.* ſchnumen, Schaum, *Jsl.* ſkuum, *Sues.* ſkumm, *Ital.* schiuma, z piana). Szum wiatru, lasu, das Sauſen, Brauſen des Windes. Stał się nagle szum z nieba, iak przychodzącego wiatru gwałtownego. *Leop. Act.* 2, 1, szum ſtał się przypadaiącego wiatru gwałtownego. *Wiśn.* 195. Niemasz znaku na powietrzu latania ptaszego, iedno tylko szum ſkrzydeł powietrza wachluiącego słychać. *Gil. Pſt.* 256. Świat huczy około łbów ludzkich, że szum zawżdy około uszu, iakoby się pszczoły roiły. *Rey Zw.* 100 *b*. Szumy we mkłych się choinach dzieią. *Otw. Ow.* 658. Dla szumu do lasa nie iść. *Cn. Ad.* 156, dla grzmotu do młyna nie iść; wymówka leniwych). Szum wody, morza, das Brauſen des Waſſers. Sciekaiących wod szumy. *Leszcz. Cl.* 63. Szum powſtał i gwałtowna z wierzchu niepogoda, Wały za wałmi pędzi poruszona woda. *Papr. Ryc.* 26. Jak morze szumem pieniſtym się bieli, Kiedy się zaprą duchy, co nim władną. *Kras. Oſſ. F* 2 *b*. Małe ſtrumienie szumem się po kamieniach włóczą. *Fr. Ad.* 28. Rzéka szumem tak po wszyſtkich ſtronach się rozlega, Aż głos daléy niż w kraie sąsiedzkie zabiega. *Otw. Ow.* 55. Słyszałem głos mówiący, a szum iego, iako szum gwałtownych wód. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 17. - *fig.* Za szumem iść, z wodą, z prądem, mit dem Strohme ſchwimmen. Ty nauką i zdrowym wzgardziwszy rozumem Idziesz iak ptak za ſtadem, iak ryba za szumem. *Pot. Zac.* 34. Naywięcéy ludzi za szumem idzie, iak ptak za ſtadem leci. *Pot. Arg.* 430. - Szum w głowie, wiatry, humory w głowie szumiące, das Sauſen im Kopfe. Zakradłszy się komu wiatr w ucho, zwykł sprawować w nim szum. *Perz. Cyr.* 2, 182. Nie napełni się szumami głowa, gdziebyś krótkie spał. *Petr. Ek.* 124. Ma szumik, z podpił sobie, er hat ein Räuſchchen. - *Moral.* szumy, dumy, fumy, dasy, muchy, Saus, Braus, Capricen, Aufgeblaſenheit, wilder Humor, Toben, Raſen. Szumów pełna ambicya. *Pot. Arg.* 255. Ucichną te nie długo huoski i szumy, Póydą na wiatr pysznych dumy. *Kchw.* 297. Pod czas wzięcia Troi Achillesa szumy, Pychę Agamemnona i Aiaksa dumy, Trzeba było uśmierzyć ... *Jabł. Tel.* 147. Trwalszy mózg ſtary, niż szum w młodéy głowie. *Zab.* 13, 218. Skoro się w nim te szumy ukołyszą, powiedz mu prawdę. *Pot. Arg.* 500, iak się udobrucha). - *§. Szum, z szumowiny, piana, der Schaum, (Oberd. Faum). Szum trzyma wódka, u gorzelnika znaczy, gdy zmięszana utrzymuie na sobie perełki. *Mag. Mſkr.* SZUMIEĆ, szumiał, szumi *med. ndk.*, *Bh.* Sſuſtěti, ſſuſtnauti (*ob.* szuſt), (*Bh.* ſſumarzim rzępolę); *Crn.* shumim, shumęti, (*Crn.* shumlâm, z cicho gadam); *Vd.* shumati, shumim, shumeti, bronzhati (brzęczeć), buzhati (bęczeć), berzhati, berzhim (brzmieć), hrushati (chrościć); *Sr.* 2. iwarzaſch; *Rg.* susegnitti (cf. susz); *Cro.* súmim, sumeti, shumeti, shumim; *Rs.* шумѣть; cf. *Lat.* sono, cf. *Hbr.* שחם schama *audiuit*, השמין hishmia *sonum edidit*; *cf. Germ.* ſummen, ſchäumen); z szum wydawać, ſauſen, brauſen. Szumi wiatr, szumi. *Bratk. C.* 5 *b*. Szumiejące wiatry. *Fur. F.* 2. W Delfie ſkały zawieiſte były, które wiatrem szumiały, iakoby trąbił. *Biel. Sw. D* 5 *b*. Wiosły siekane wody szumią srodze. *Otw. Ow.* 304. Bóg wzburza morze, a *szumieią głośno wełny iego. 1 *Leop. Jer.* 31, 35, szumieią. 3 *Leop.*). Woda szumi z potoka, *Teatr*

Digitized by Google

56 *c*, 108. Bystry prąd bardziéy szumi, niźli brzegi ſtrzyże. *Pot. Arg.* 410, więcéy huku, niż puku; cicha woda brzegi rwie). Próżna beczka szumi, a wiatr ią obali; Pełna ſtoi, choć milczy, chociaż ſię nie chwali. *Boh. Kom.* 4, 267. Przechadzaiąc ſię i nogami szaſtaiąc, na urząd on trzaſk czynili, aby nie od budzących, ale od szumiących ocknął Holofernes. *Leop. Jud.* 14, 9. Dziwny świat zawżdy szumi a huczy około łbów ludzkich, że szum zawżdy około uszu, iakoby ſię pszczoły roiły. *Rey Zw.* 100 *b*. Liście po ziemi iuż rozsypane, Szumi idących ſtopy deptane. *Chod. Gesn.* 92. – Szumi w głowie, *phys.* es ſauſet im Kopfe. Wnet w trąby uderzyli, aż szumiało w głowie. *Rey Wiz.* 25 *b*; – *fig.* szumi w głowie komu, unosi ſię, es ſauſt und brauſt einem im Kopfe. Młodemu zawsze szumi w głowie. *Rey Wiz.* 40. Pospolicie szumi temu we łbie, który ſię kasze na wysokie rzeczy. *Bud. Ap.* 52. Oy bieda, kiedy komu w głowie wiatry szumią. *Teatr* 36 *c*, 72. Zamieszanie to i po dziś dzień iak w piekło wre i szumieie. *Smotr. Ap.* 9. – §. Szumieć, szumno żyć, im Saus und Braus leben; cf. *Rs.* разшумѣться, rozhulać ſię). Jeśli tak będziesz szumiał, nie na długo ci tego posagu ſtanie. *Teatr* 35 *c*, 41. Kobietki teraz chcą szumieć, balować. *ib.* 54, 22. Nie ſtara ſię o serce, fortuny tylko szuka, z któréy szumieć myśli. *ib.* 23 *d*, 26. Póki kto szumi, póki kto ieſt panem, Póty życzliwość, póty pełno chluby. *Kniaź. P.* 3, 121. Młode piwko szumi. *Zab.* 14, 40, *ob.* szumować, cf. młodość płochość). SZUMIŁEB, – łba, *m.*, SZUMIMÓZG, – u; mózgowiec, warchoł, (*Rs.* шумило krzykaylo); ein Tollkopf, Wirrkopf, Brauſekopf. Na króla u nas leda ſzumiłeb wſtanie. *Pot. Arg.* 322, *Mon.* 75, 591. Oni szumimózgowie swarzyli ſię o to, ieśliby iaycа albo ptaki pierwéy były ſtworzone. *Stryik.* 2. SZUMISTY, – a, – e, – o *adv.*, pełen szumu, szumny, ſauſend, voll Saus und Braus. Szumiſty potok. *A. Kch. W.* 201. Pusząca duma, szumiſte tytuły. *Zab.* 9, 310 *Zabł.* – (*SZUMKA, *ob.* *Sumka, *Sumki, *Sunki). – SZUMLAS, – a, *m.*, miano psa gończego. *Ryd.*, Name eines Stäuberhundes; cf. Grzmilas. SZUMNOŚĆ, – ści, *ż.*, szumienie, das Sauſen, Brauſen; *Ross.* шумливость. Wszyscy oczy obracaią, na Wc Pana trzpiotoſtwo, na szumność. *Teatr* 22, 11, na szumne iego życie, ſauſendes und brauſendes Leben. SZUMNY, – a, – e, SZUMNIE, SZUMNO *adv.*, (*Bs.* ſcjumav *syluosus*; *Cro.* ſúmaszt *ſtupidus*, *temulentus*, *vinitus*); *Rs.* шумливый, шумный; szum wydaiący, brauſend, ſauſend. Wody szumne wzruszonemi wały. *Otw. Ow.* 555. **Szumnolotny wicher! *Zab.* 11, 349. **Szumnogałęźne drzewa. *Zab.* 10, 122 *Nar.* – *tr. fig.* Wſtęp do téy opery był szumny z bębnami i waltorniami. *Zabł. Bal.* 41. Gęba iego śmiała paple szumnym tonem, Co iéy przypłynie z ślinami. *Zab.* 12, 84. Szumnemi słowy Chcą zaſtąpić ubóſtwo ſkąpéy w myśli głowy. *Dmoch. Szt. R.* 5. Tytuły szumne. *Zab.* 14, 243. Panegiryki są pospolicie szumne i pochlebne. *Mon.* 65, 478. Wieczerza szumna. *Birk. o Ex.* 5. Przy gościnnym ſtole Grzeie łeb szumny winnemi puhary. *Hor.* 2, 68 *Kniaź.*, łeb, w którym szumi, szumu pełny, den Kopf, worin es ſauſt und brauſt; voll Saus. Szumny, szumno, n. p. ſtroiący ſię, żyiący, z pysznie, z przepychem, dumno, gar zu prächtig, ſchreyend herrlich. Z daleka pałac wydaie ſię szumny, Kędy swym ſłońce przemieszkiwa dworem. *Uſtrz. Troi.* 89. Odemnie mało ce szumniéy ſtroyny. *Teatr* 43 *b*, 10. Szumno, a w pięty zimno. *Rys. Ad.* 61. Wynosi on ſię szumno i dumno, gdyby ieno zawsze tak ſtawało. *Haur Sk.* 204. Szumne ſtąpa; suwaiąc sobą. *Cn. Th.* 1127, szaſtaiąc; iak z partesów, iak z tabulatury, boki podeymuiąc, einher ſtolziren, gravitätiſch ſtolz einher ſchreiten. Mina szumna. *Mon.* 64, 222. Szumno-dumna. *Pilch. Sen. liſt* 1, 23. Szumnomyślny. *Mon.* 71, 433, *Ec.* высокопарный. высокопарный, высокія мысли имѣющій. SZUMOWAĆ, *SZYMOWAĆ *cz. ndk.*, odszumować *dk.*, z szumowin czyli piany oczyścić, *Ger.* abſchäumen, ſchäumen; *Boh.* ſumowati, ſumugi; (*Boh.* ſumiti, pěniti pienić); *Angl.* scum, ſkim, *Suec.* ſkuma, *Hbr.* מוץ). Biada garncowi pieniciącemu ſię, którego nikt nie odszumuie. *Radz. Ezech.* 24, 6. Miód prasny na wolnym ogniu odszymować trzeba. *Haur Sk.* 448, *Cresc.* 350. Sos ten osłodź dobrze szymowanym miodem. *Spicz.* 6, *ib.* 43. Szumować czyli odbierać ziarna na wierzchu wody pływaiące. *Brzoſt. duch.* 403. Łyżka od szumowania, warzęcha, zufan, *Bh.* opěnawačka; *Vd.* ponouka, odpenauka; *Cro.* penyacha; *Sla.* pinjacsa; *Rs.* чумичь, чумичка. SZUMOWINY, SZYMOWINY, *SZUMINY *plur.*, piana, der Schaum; *Bh.* ſuma, pěna; *Sr.* 2. ſchum; (*Vd.* shumju *fucus*); *Rs.* умолъ; Nieders. Schuum, *Angl.* scum, *Isl.* ſkuum, *Suec.* Skumm, *Ital.* schiuma, *Gall.* escume, ecume, *Alban.* ſkiumpa, cf. *Lat.* spuma, cf. *noſtr.* piana. Szumowiny, które wrząca woda wyrzuca. *Haur Sk.* 98. Wodę tę warząc pilnie odszymować, aż iuż szumin z siebie przeſtanie wydawać. *Syr.* 406. Gdy ſię zbierą falmasy, t. i. szymowiny ze ſkła, . . . *Torz. Sk.* 126. *Molybditis*, ołówny szlak, ołówne szymowiny. *Mącz.* Srebrna *szymina albo śrebrne szymowiny. *Sien. wykł.* SZUMOWISKO, – a, *n.*, nieczyſta brzydka piana, häßlicher Schaum. Pogrąża go w swoiéy głębi szumowiſkiem zapieniona woda. *Stan. Num.* 2, 47. *SZUMOWATY, *SZYMOWATY, *SZYMIASTY, *SZYMOWNY, – a, – o, pianiſty, ſchäumig; *Bh.* ſumowatý. Liście tego ziela wilgotności szymowatéy albo szymiaſtéy. *Syr.* 759. Miode na szymownego do tego lekarſtwa biorą. *Sien.* 530. SZUMÓWKA, – i, *ż.*, meſsówka, drugi raz przepędzona proſta gorzałka. *Ryd.*, der zweyte Branntwein, der zum zweyten male durch den Kolben gelaſſen iſt.

SZUPINA, – y, *ż.*, SZUPINKA, – i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* ſupina, ſupinka; *Sr.* 1. pluwiżna, bujcijzna (cf. plewa); *Cro.* voshúpnék; (cf. *Ger.* Schuppe); łupinka na ziarnie ieszcze nie odbita, (odbite sowią ſię plewą), die Schelfe, der Balg auf einem Samenkorne. Nasienie żywokoſtu w sieiących szupinkach albo w ſtrączkach bywa. *Syr.* 257, w szupinkach, iak w iakich kieliſzkach. *ib.* 304. Pszenicy wierzchnia szupinka ma na końcu ość długą. *Brzoſt. duch.* 338. SZUPINIASTY, SZUPINOWATY, – a, – e, – o *adv.*, *Bh.* ſupinatý, ſupinowatý; szupinki maiący, ſchalig, in Schalen, Schelfen, Bälglein. Goryczka nasienia szerokiego, lekkiego, szupinowatego albo plewiſtego. *Syr.* 643. Nasienie ziela Dzwonki, gdy w główkach szupiniaſtych dozrzeie, a bylina od wiatru ruszy ſię, dzwoni. *Syr.* 829.

*SZUPRYNA, *ob.* Czupryna. SZUR, *ob.* Szor, Szory.

Digitized by Google

SZURGAĆ *cz. ndk.*, SZURGOTAĆ *kontyn.*, z hałasem tam i sam miotać, mit Geräuſch herum werfen. Pilnować trzeba, żeby kosiarze częſtym oselkami szurganiem i ocieraniem kosy, czasu nie mitrężyli. *Haur Sk.* 78. SZURGOT, - u, *m.*, szurgotanie, geräuſchvolles Rücken, Bewegen. - §. czym szurgotają, pomiotło, etwas Verwerfnes; brak, Auswurf. Jm większy iarmark, tym więcéy w nadziei sprzedania zniosą do tandety łachman, szurgotów. *Mon.* 71, 705, rupieci.

SZURLOCH, - u, *m.*, w piecu hucianym otwor, którym się w piecu pali, *Ger.* das Schürloch. W szurlochu pali się szytami. *Torz.* 45. Glutloch, dziura na przeciw szurlochu ſtoiąca, którą żar i popioł wygartuie się. *ib.* 34, *ib.* 55, *ib.* 47. SZURLOCHOWY, - a, - e, od szurlochu, Schürloch's. Gdy wewnątrz wedle ściany szurlochowéy pryſku wiele układnie, ogień trochę szurlochem wybuchać zaczyna. *ib.* 112.

*SZURMICA, - y, ż,, n. p. Ludzie z przedmieścia z szurmic do miasta ku obronie obrócono, a przedmieścia spalić kazano. *Papr. Ryc.* 552.

*SZURNY, - a, - e, przykroschodsiſty, ſteil, abſchüſſig. *Tr.*

*SZURZY, - ego, *m.*, *Bs.* scjura *levir*; *Rg.* scjúra; *Crn.* shurija; *Bs.* шуринъ, шу́рїй; *Ec.* шáреръ, шуринъ, женинъ брáтъ; der Schwager, der Frauen Bruder. Swatopełk zabrał woyſko przeciwko Arnolfowi szurzemu swemu. *Biel. Sw.* 143 *b.* Gdy Amurat miał szurzego w więzieniu, prosiła żona za bratem o łaſkę. *ib.* 119 *b.* Gwilelm będąc naznaczonym królem od Balduina szurzego, umarł. *ib.* 95 *b*, cf. dziewierz.

SZUS, *ob.* Sus, wybryk. SZUST! *Jnterj., ut*: szaſt, trzaſk, smyk! ſchuß! plotz! plutz! im Schuſſe; *Bh.* ſſaust (cf. szaſt!). Mnie z uſt, a iemu mimo uszy szuſt! *Rys. Ad.* 40, *Cn. Ad.* 517; *Slo.* tebé z uſt, gemu mimo uſi ſuſt. SZUST, - u, *m.*, *Subſt.* szaſtanie, szeleſt, szmer, Sauſen, Geräuſch; *Bh.* Sſuſt. Chorągwie wiatrem rozwinięte tym wspanialszy szuſt czynią, że herby złotem lite pana swego noszą. *Pot. Arg.* 267. - *adverb.* szuſtem, mit Geräuſch, rauſchend. Drą się iako dway kosi, krew' się szuſtem codzi. *Pot. Arg.* 761, ciórczy). Wprzód szmer po samych sznurach i po masztach szuſtem igrał, ieszcze sen większym przyprawuiąc guſtem. *Pot. Arg.* 606. - (§. szuſt, cf. szuſtmana, ubior kobiecy, ein Weiberputz. Tak były godne śmiechu zuźmanty i szamerluki, iak teraźnieysze robrony i szuſty. *Mon.* 72, 511. Girlanda na ugarnirowanie szuſtu, robronu albo deshabilu. *ib.* 71, 127). - SZUSTAĆ *cz. ndk.*, szuſtnąć *idntl.*, *Bh.* ſſuſtéti, ſſuſtnauti; szuſt wydawać, z szuſtem runąć, rauſchen, hinrauſchen, hinplatzen. Smutne serce koi obszernemi słowy, Lubo wszyſtkie szuſtaią ime uszy mowy. *Zebr. Ow.* 281, odbiiaią się, odpadaią iak groch od ściany. - §. *transitiue*: n. p. Prędko naſtała, prędko musi uſtać Ta moda, panny iako konie szuſtać. *Pot. Syl.* 492, z szuſtem porzucać, niemi szurgotać.

SZUSTFAL, *ob.* Szorſtfal, szorc.

SZUSTMANA, - y, ż., n. p. Soltany, szuſtmany, ſtroie kobiece. *Haur Sk.* 519.

SZUSZFAŁKI, - ów *plur.*, nici wyſtrzępione i wypadaiące z płótna. *Wtod.*, *titiuillitium. Cn. Th.* 1127, *ſtrigmenta olei*, oſkrobiny, *suszwałki z rąk od oleiu na rękach szczyaione. *Mącz.*, Faſern, Abfallſel, Kleinigkeiten; *Sr.* 1. ſkalczne wotpadki, wotſznowanki, zaſchmatancze, śwaki; *Crn.* svalk; *Cro.* niſtaria, fafúlyék; *Dl.* favolyak od stukna, platna; *Rs.* мýмера.

*SZUTNIĆ *cz. ndk.*, n. p. Temu szutnią korony, buławy i krzesła ... *Pot. Pocz.* 184. (*Rs.* мýмка, = żart). ? ?

SZUTY, *G.* szut, ż., sznury na rogach u dołu żaglu, które się pod czas hysu przywięzuią do pachołków. *Mag. Mſkr.*, die unterſten Segelſchnüre. *Haur Ek.* 170. SZUTY, - a, - e, na Ukrainie gomoły, n. p. kosioł szuty. *X. Kam.*, bezrogi, hörnerlos.

SZUWAŁOWSKA armata, = SZUWAŁÓWKA, gatunek armaty wynalazku Generała Rossyyſkiego Szuwałowa. *Jaś. Art.* 2, 149.

SZUWARA, - y, ż., zielſko, Unkraut. Morſkie monſtra, i insze poczwary Pomiędzy gęſte snuią się szuwary. *Uſtrz. Troi.* 69. Na granie Orfeuſza, w tan idą cedry, Dereń z iesionem równéy szuka pary, J mnieysze taktu nie uchybią bluszcze, Porwą się szybe do pląsów szuwary. *Mon.* 71, 719. Przeklina twórca ziemię i dla kary Każe iéy rodzić ciernie i szuwary. *Leszcz. H. S.* 16.

SZWAB, - a, *m.*, SZWABCZYK, - a, *m.*, *dem.*, z Szwabii rodem, *Boh.* Sſwab; *Sla.* Shvába; *Cro.* Shvaba, der Schwabe. - §. Szwab, *contemt.*, Niemczyſko, szoldra. - §. Szwab, koń Szwabſki, ein Schwäbiſches Pferd, ein Schwabe. Jeden na kopieniczym harcuie, a drugi na szwabie. *Rey Wiz.* 159. Przecięż ſkacze szwab, choć mu ogon utną. *Rey Wiz.* 192. Cnota ſtrzępiona Szwab bez ogona. *Rey Zw.* 237 *b.* SZWABKA, - i, ż., z Szwabów kobieta. eine Schwäbinn. *Warg. Cez.* 35, *contemn.* Niemkinia, SZWABSKI, - a, - ie, Schwäbiſch; *Bh.* Sſwábſký. Cyrkuł Szwabſki, SZWABIIA. *Wyrw. G.* 204, *Dyk. G.* 3, 94, *Sla.* Shvabſka.

SZWĄCZKA; - i, ż., *Bh.* ſſwadli; *Slo.* švadlena, švadlenka; *Sr.* 1. ſchewcjjerna (cf. szewcowa); *Vd.* shivilla, shivila, shiukinja, moshkra; *Cro.* shvéla, s'velya, svélya, moshkra; *Rg.* scivacizza, svittariza, *Rs.* швея, портнúха, портнúжка (cf. parć), смеráздица (cf. ścieg); która się szyciem, n. p. koszul obiera, die Näherinn. Nigdy poważną nie zatrudnis się zabawą, prócz z krawcem swoim lub z szwaczką. *Zab.* 16, 44. Szwaczka, co wyszywa drogie materye, haftarka, die Stickerinn. Dziewczynę oddać do szwaczki. *Haur Sk.* 241. - §. 2) Szwaczka, Szwaszka, gatunek żółtych śliw, Spilling, Roſpflaume. *Tr., sed vide* Swestka.

SZWADRON, - u, *m.*, *Jtal.* squadrone, *Gall.* escadron, *Vd.* shbadron, *Ger.* die Schwadrone, korpus kawaleryi ze 100 - 200 towarzyſtwa złożone; u piechoty batallion. *Papr. W.* 1, 479. Szwadron w rzeczy samey ieſt liczba żołnierzów w doſkonały kwadrat uszykowanych. *Chmiel.* 1, 341. Stoią szykowne na placu szwadrony. *Zab.* 6, 239, *Jabł. Tel.* 72.

SZWAGIER, - gra, *m.*, zieſtrzanek, ſioſtry mąż, żony brat. *Mącz.*, *Bh.* ſſwagr; *Slo.* Sſwag'er; *Sr.* 2. ſchwaar; *Sr.* 1. ſwak, ſwat; *Crn.* shvógr, svák (*ob.* swak), diver, *socer*, (*ob.* dziewierz), shurija (*ob.* *szurzy); *Vd.* svak, svoger, moje seſtre mosh, seſterni mosh, shene brat, mosha brat; *Cro.* svógor, sógor, szvèker (cf. świekier), szvak, diver; *Hg.* sógor; *Sla.* svák; *Bs.* suekar *socer*, scjura *levir*, pascja *quibus duae sorores nupserunt*; *Rg.* scjúra *uxoris frater*, pâse *vir sororis uxoris*; *Rs.* своякъ,

Digitized by Google

мýрїй, мурынъ; *Ec.* мшúрерь, мурынъ, женынъ брамъ; *z Niem.* der Schwager. Sprzyiał mu iako szwagier, bo mieli oba siostry rodzone. *Nar. Hst.* 3, 280, *plur.* szwagrowie *mariti duarum sororum. Cn. Th.* 1127. Skoro się mąż z żoną złączy, tedy wszyscy krewni żenini są iego szwagrami, także też iego krewni żeninemi. *Szczerb. Sax.* 184. - *Slo. Prov.* z gednu sestru dwoch świagrow dostać, *una fidelia duas inalbare parietes*, iednym sawodem dwie rzeczy srobić. *SZWAGIERKA, - i, ż., s SZWAGROWA, - y, ż., die Schwägerinn, *Tr.*; *Slo.* świagrina; *Sr.* 2. schwagrowka; *Sr.* 1. świakowa, świakowa, schwagerna; *Crn.* shvagrèna, svakena; *Vd.* svakinja, bratouna shenu (*ob.* bratowa), svaka, shlahta po moshi, po sheni, svaft, sveft (*ob.* Świeść); *Cro.* szvekèrva (*ob.* świekra), nevesta (*ob.* *niewiastka); *Sla.* svâšt; *Rg.* zava (*ob.* żelw'); *Rs.* свекть, свóячина, свояченица, (*adj.* свóячинницный), золóзка, залóвушка, (*adj.* залóвкинъ); *Ec.* ямровъ, ямровыя (*ob.* *iątrew'). SZWAGROSTWO, SZWAGROWSTWO, SZWAGIERSTWO, - a, *n.*, *Bh.* świagrowstwi; *Slo.* Sswag'erstwj; *Sr.* 2. schwagerstwo; *Sr.* 1. świakowstwo; *Crn.* svashèna, svaknoft; *Vd.* svazhina, svagernia, svashina, svashtvu, svaknoft; *Cro.* svogorsztvo, shogorstvo, szvachinsztvo, szvachinstvo, szváchtvo; *Hg.* sógerság; *Rs.* сватовство (cf. swatać); die Schwägerschaft. Szwagierstwo iest spowinowacenie osób przez złączenie, dlatego tak rzeczone, iż się dwa domy od siebie różne przez małżeństwo łączą. *Szczerb. Sax.* 184. Wasza Królewska Mość masz pomocniki na tę woynę, życzliwe sobie iako z echoty, tak i z tego powinowactwa i szwagierstwa z strony królowey JM. Bony, którą W. K. M. za sobą mieć raczysz. *Jan. Oksz. Q 4 b.* Tłuką się królowie, szwagierstwo na kołku zawiesiwszy. *Pot. Arg.* 451. SZWAGROWSKI, - a, - ie, od szwagra, szwagrostwa, Schwager's; *Cro.* svogorszki; *Ross.* свояковъ. SZWAGRZYĆ się *recipr. ndk.*, szwagierstwem się powinowacić, *Vd.* svakuvati, se posvazhiti, v' shlahto stopiti, shlahto narediti, skumplatise shenitvo; sich verschwägern. Szwagrzą się, rodzone kiedy siostry biorą. *Pot. Syl.* 446. Szwagrzyć kogo *actiu.*, einen verschwägern. Antoniego z Oktawiuszem szwagrzą, dawszy mu Oktawiią żonę. *Chrość. Fars.* 386. SZWAK, *ob.* Swak.

*SZWANCHAMER, - u, *m.*, w fryszerce, młot na przewagę idący. *Os. Zel.* 85, *Ger.* der Schwanzhammer, im Hüttenbaue.

SZWANK, - u, *m.*, *titubatio et offensio. Cn. Th.* 1127, wahanie się, chwianie, potknienie, *Ger.* das Schwanken, Wanken, Straucheln. Szwank a ustąpienie na lewą, by o włos, wieczną sromotą pachnie. *Gor. Dw.* 23. - Szwank, uderzenie, uszkodzenie, usterk, uraz, Stoß, Verletzung, Beschädigung, Schaden. Spadł z konia, ciężkiego stoli szwanku nie poniósł. *Gaz. Nar.* 1, 506. Przez szwank przypadkowy skaleczał. *Mon.* 71, 208. Padł na ziemię, ach iak się lękam, by szwanku nie odniósł. *Teatr* 42 *d*, *D.* Bracie, iać radzę, Starszych słuchay rady, Bo o nieposłuszeństwo wźmiesz szwank *szkarady. *Papr. Kol. U.* 3. Opiniia ta heretycka, choć się rozmaitych mieysc Pisma Ś. chwyta, i rozumem swoim to tam to sam szwanku uchodząc kołysze, wszędzie iednak w błędzie przeięta, i o szwank przyprawiona. *Salin.* 2, 484. Trzęsienie ziemi wielkie w domach, zamkach i wieżach szwanki przyniosło. *Nar. Hst.* 4, 122. Podnieść się z szwanku swego iuż nie mogli. *Nag. Fil.* 135, z upadku swego) Pod czas tego tak wielkiego nieszczęścia i tak ciężkiego woyny szwanku. *Siem. Cyc.* 218. Nie leniłem się na szwank podać życie. *Teatr* 46 *d*, 29, na sztych, na szańc, na niebezpieczny raz, narażać, der Gefahr aussetzen. SZWANKOWAĆ, - ał, - uie, *med. ndk.*, chwiać się, *Ger.* schwanken, wanken. (*Sr.* 2. schwánkowaſch chwiać czym, etwas schwánken). Wypchniony szwankowałem ku upadku; ale Pan przyiął mię. 1 *Leop. Ps.* 117, 13, potoczyłem się). Szwankowaliśmy o południu; iakoby w ciemnościach a w mroku. 1 *Leop. Jez.* 59, 10, taczaliśmy się). Szwankować pod ciężarem Atlasowi przyydzie. *Bard. Tr.* 456. Z samego wielkość ciężaru szwankuie. *ib.* 244. Rzeczy szwankowały, iedna drugim wadziła, że się ucierały Twarde z miękkiemi, lekkie z ciężarowatemi. *Zebr. Ow.* 1. W szczęściu ustawnie szwankuie cnota, A zaś w nieszczęściu mocno się gruntuie. *Bach. Ep.* 4. Wszystko iuż prawie szwankuie, Nic niemasz całego, z kluby wszystko występuie. *Kanc. Gd.* 267. - §. szwankować, potykać się, utykać, stolpern, straucheln, anstoßen, *pr. et fig.* Noga twoia szwankować nie będzie, gdy naśladować zechcesz porady boskie. *Biał. Post.* 287. Ten tylko wdzięk wygrawa, Kto szwankowawszy powstawa. *Groch. W.* 518. Tłumacze Radziwiłłowscy gdyby w hebrayski text poglądali; nigdyby tak szpetnie nie szwankowali. *Bud. praef.*, cf. podrwić głową, poszkapić się, stolpern, einen Verstoß machen, einen Bock schießen. Jest takowy, który się *potyka ięzykiem*, ale nie z umysłu; albowiem kto ten iest, któryby nie *szwankował* kiedy ięzykiem swoim? 1 *Leop. Syr.* 19, 16. Kto sam kiedy nie szwankował, słuszna, by drugich strofował. *Cn. Ad.* 377, kto drugiego chce strofować, nie ma się sam w tym naydować). Gdzie szczęście panuie, tam rozum szwankuie. *Cn. Ad.* 1129. - §. szwankować, szkodować, szkodę brać, Schaden nehmen, Schaden leiden, Verlust leiden, verlieren. Lać ubogi szwankuie, gdzie panow niezgody. *Min. Ryt.* 4, 15. Obawiał się, aby mu nie przyszło szwankować od brzytych, którzy go osadzili na państwie. *Ustrz. Kruc.* 3, 179. Szwankuie na oczy, z oczy mu szwankuią. *Tr.*, sein Gesicht nimmt ab. Na nogi czyli na nogach szwankuie, z nogi mu szwankuią, *Tr.*, seine Füße wollen nicht mehr recht fort. Szwankuie na rozumie, *amens. Zebr. Ow.* 250. - Szwankować na czym, upadać na czym, spadać z czego, mit etwas in Verfall kommen, an etwas Schaden nehmen, in Abnahme kommen. Ślepym obawiać się nie trzeba, aby na wzroku szwankowali. *Zab.* 13, 79. Byłby zdrów zupełnie, gdyby na worku nie szwankował. *Teatr* 8 *c*, 8. Leszek na domowych szczodrobliwym był, lub kto w cnocie iakiéy celował, lub w obóstwie na dostatku szwankował. *Krom.* 40, że mu zchodziło na potrzebach, es mangelte ihm am nöthigen Auskommen. Nie szwankowaliby byli na mniemaniu względem Wandy Polacy, by mu była samaż nie zakroczyła. *Krom.* 37, nie straciliby nie oszukaliby się, nie zawiedliby się byli, sie würden sich nicht getäuscht haben, betrogen haben. Bohatyr ten aż do siwego włosa skronie swe szyszakiem przyciskał; szwankował na nim on wierszyk: szpetnie staremu być żołnierzem. *Birk. K. K.* 55, chybił, nie spełnił się, nie zjścił się, schlug fehl, gieng nicht in Erfüllung. — Szwan-

Digitized by Google

kować o co, s przychodzić o ſtratę czego, na szańc ſtawić, in Gefahr mit etwas kommen. Powołany na ſąd, szwankuie o sławę i całość swoię. *Pir. Wym.* 22.

SZWARC, - u, *m.*, czernidło, osobliwie do obuwia, z *Niem.* die Schwärze, Schuhſchwärze, Schuhwachs, Schuhwichſe. *Wlod.*, *Sr.* 2. ſchwárza; *Vd.* shvórza, shernilu, shrieulamas, gliz, galsh; *Crn.* galzh; *Cro.* chernilo, galicz; *Hg.* galitskö; *Rs.* мáкса, (cf. *Ger.* Wachs wosk, cf. Wichſe, wichſen). Z szwarcu wąsy. *Teatr* 24 *b*, 96. - §. 2) Kiedy zrzebcą dzierżysz za duży cugiel, spokoyniéy tak musi chodzić, niż w lecu albo na szwarcu. *Hipp.* 32. Koń na szwarcu, nareczny leycowego, na czwartni czyli na prawéy ſtronie leycowego zaprzężony. SZWARCBIR, - u, *m.*, czarne piwo, Schwarzbier. Holender, Szwed z Duńczykiem szwarcbir się napiia. *Stryik. Tur.* d 3. *SZWARCLOWY, *SZWARCOWY koń; SWARSZLOWY koń, na prawéy ręce leycowego zaprzężony, (*opp.* leycowy). *Ryd.* Żona chce, szwarclowego wyrzuc, bo zmienił grzywę, iuż się tu nie godzi, Raczże kupić inszego, ten niech w bronie chodzi. *Rey Wiz.* 57 *b*. Zaś nieborak szwarcowy na Miśka narzeka, że mu się często z biczem swym na grzbiet pomyka. *Czech. Tr. L* 2). - - SZWARCOWAĆ, - ał, - uie, *ez. ndk.*, czernić, *Sr.* 2. ſchwárzowaſch; *Rs.* мáкснть (cf. woszczyć, woſkować); *Ger.* ſchwárzen Czernidło, którym szewcy ſkóry szwarcuią. *Pot. Pocz* 306. Szwarcuie trzewiki. *Mon.* 70, 174. Śmiano się z iego szwarcowanych sztyblów. *Pam.* 85, 1, 110. Stangret niech sobie szwarcowane wąsy przyprawi. *Teatr* 26 *b*, 12, z szwarcu srobione.

SZWARGOT, - u, *m.*, szwargotanie, przykre grube bezsenſu paplanie, das Plappern, Schwadroniren, *Rs.* марамóренье. - SZWARGOT, SZWARGOTNIK, - a, *m.*, który szwargota, ein Schwadroniter; *Crn.* shlobúdra; *Vd.* shlabraus; *Ross.* марамóрка, моромóрка; *fem.* SZWARGOTKA, - i, *ż.*, SZWARGOTNICA, - y, *ż.*, SZWARGOTNICZKA, - i, *ż.*, die Schwadroniterinn; *Vd.* fefla, shlabrauka. SZWARGOTAĆ, - ał, - oce, *cz. ndk.*, (cf. swar), nie miło gadać, przykrym tonem a dużo paplać, laut, aus einem widerlichen Tone ſprechen, disputiren, ſchwadroniren; *Crn.* shlobedrâm, berbrâm; (*Crn.* shvergoléti, s na organach grać, śpiewać iak wróbel); *Vd.* shlabrati, feflati; *Rs.* мараморить, мороморить. Bakałarz po Łacinie szwargotał. *Teatr* 30, 27. Uczy się świegotać po Francuzku, szwargotać po Niemiecku. *Mon.* 73, 132, cf. szprachać). Szwargocze, kaduk wie, iakim tam ięzykiem. *Teatr* 30 *b*, 16. Szwargotał, co tylko mu przyniosła ślina. *Zab.* 7, 203. SZWARGOTLIWY, - a, - e, - ie, ſkłonny do szwargotania, ſchwadronirend.

SZWAYCA, - y, *ż.*, gatunek szydła, (*Ety.* *szwiec, szewc, szyć); der Pfriem. *Prov.* Nieodbity sztych szwaycy złotéy. *Jag. Gr. A* 3. Nawet króle przez samo serce złota szwayca kole. *Pot. Syl.* 300. Złota szwayca mury przebiie. *Zegl. Ad.* 297, wszyſtko przeniknie. *Pr. Ad.* 31, *Pot. Zac.* 205. Niech iako kokosz niewinny krokorze, Wszyſtko winnego złota szwayca sporze. *Rey Zw.* 225. Dali się przepchnąć złotą szwaycą. *Biel.* 275, przekupić; cf. orzeł złoty wszędzie doleci). - Dozórcy za lada szwaycą wszyſtko przeyrzą. *Syr.* 1219, za lada przedarowaniem).

SZWAYCARYA, - yi, *ż.*, SZWAYCARY *plur.*, Helvetia, SZWAYCARSKA ziemia, Rzeczpospolita. *Dyk. G.* 3, 95, *Bh.* ſſweyczary; *Sla.* Shvaicerſka; *Rs.* швейцáрія; *Ger.* die Schweitz. SZWAYCAR, - a, *m.*, z Szwaycaryi rodem, *Bh.* Sſweycar; *Vd.* Shveisar, (*Vd.* svaisar, siernik, oushar, s owcarz); *Cro.* Svíczar; *Sla.* Shvaicer; *Ross.* швейцáрь; der Schweitzer. *Zwiczary. *Birk. Zyg. B.* Szwaycarowie są prości i poczciwi ludzie. *Dyk. G.* 3, 95. - §. Szwaycar, s portyer, wrotny, der Portierer. Skoro chłopa pan inaczéy ustroi, i każe mu bramy pałacu pilnować, wnet ſtaie się szwaycarem. *Mon.* 67, 269. Ten hultay tak ieſt przedayny, iak miniſtrowſki szwaycar. *Teatr* 29 *b*, 42. SZWAYCARKA, - i, *ż.*, die Schweitzerinn; *Bh.* Sſweycarka; (*Vd.* svaisarsa, siernsa, s owczarka). *SZWAYCARNIA, - i, *ż.*, odźwiernia, komorka odźwiernego. *X. Kam.*, die Schweitzerſtube. SZWAYCARSKI, - a, - ie, od Szwaycara lub Szwaycaryi, Schweitzers; *Bh.* Sſweycarſký; *Rs.* швейцáрскій. Po Szwaycarſku ubrani Sasi. *N. Pam.* 15, 311.

SZWECYA, - yi, *ż.*, wielkie króleſtwo północne. *Wyrw. G.* 504, *Bh.* Sſweyndy; *Sla.* Shvedſka; *Rs.* Швéція; *Ger.* Schweden. SZWED, - a, *m.*, z Szwecyi rodem, *Boh.* Sſweda; *Slo.* šwéd; *Sr.* 1. Schweda; *Sr.* 2. Schweida, Schweda; *Sla.* Shvéd; *Rs.* Швéдъ; der Schwede. Szwedzi są mężni, pracowici, wytrzymali. *Dyk. G.* 3, 95. (*Slo.* šwe'gd *rex Sueciae*). - §. Szwedy, szperki, ſkwarczki, Speckgriefen. Kiedy mam kapuſtę z słoniną albo kaszę z szwedami, u mnie bankiet. *Boh. Kom.* 2, 107. SZWEDKA, - i, *ż.*, kobieta z Szwecyi, *Rs.* Швéдка, (*Slo.* šwe'gbowna *regina Sueciae*), die Schwedinn. Jeden z nich poiął Niemkę, drugi Irlandkę, trzeci Szwedkę za żonę. *Pam.* 85, 1, 570. SZWEDZKI, - a, - ie, *Bh.* Sſwedſký; *Rs.* Швéдскій; Schwediſch. Stany Szwedskie; handel Szwedzki etc. *Wyrw. G.* 504.

SZWERYN, *ob.* Zweryno. SZWESTKI, *ob.* Swoſtki. SZWIDNICA, *ob.* Świdnica. SZWIEC, *ob.* Szewc.

- - SZY, *vel potius*, - - wszy; *terminatio Gerundii praeteriti*; *quod a tertia masc. Singularis Praeteriti formandum, et quidem, si characteriſticam Praeteriti* ł *vocalis praecedit*, ł *deleto*, - wszy *addendum, ut* czytał, czytawszy; *praecedenti vero consonanti, non additur nisi* - szy, ł *conservato aut deleto, ut*: przyszedł, przyszedłszy, przyszedszy; siadłszy, siadszy, padłszy, padszy. *Redduntur vero haec in sermone Germanico periphraſtice*: usłyszawszy to, nachdem er das gehört hatte, oder: da er das hörte, verſtummte er; *ubi bene notandum, personam verbi alterius membri, indicare eandem personam Gerundii*; *Latine vero varie reddi poſſunt*: Siadszy umarł, *poſtquam aſſedit*; ſtanąwszy krzyknął, *ubi surrexit, dixit*; wypiwszy opuchł, *simul ac ebibit, intumuit*; wyznawszy zamilkł, *confeſſus obmutuit*; przysiągszy, nie spełnił, *iuratus non impleuit*; uyrzawszy mię, wrócił się, *viso me rediit*; usłyszawszy to, zamilkł, *audito hoc, obmutuit.*

1) SZYB, *SZYP, - u, *m.*, szaszor, orzeł kleiony do puszczania na powietrze. *Wlod.*, ſtrzałka dziecinna z piórem. *Dudz.* 62, *iaculum puerile alatum, virga, funda vel amento proiectum, longiſſime volans. Cn. Th.* 1128, ein Wurfpfeil der Kinder; ein Luftdrache, Papierdrache; ein ſchnell durch die Luft ſauſender leichter Körper, Volant; (*Bh.* ſſip ſtrzała; *Vd.*, *Crn.* shiba, s pręt (cf. gibki); *Sla.*

Digitized by Google

shibka, z ſtępel ładunkowy; *Ec.* шипъ, шипикъ, гвоздь гвоздź; *Ross.* перешибить, перешибать celować, przeyść kogo, rozbić co; перешибъ przełom, mieysce przełamane). Sokoł proſte iak ſtrzała, albo iak szyb na kaczkę uderza. *Haur Sk.* 272, iak szyp. *Cresc.* 619. Beſtya rozgniewana, iak szyb biegała, na rohatyny. *Paſt. F.* 198. Tytan się wzgórę iak szyb wspina. *Wad. Dan.* 6. - Szybem, z szybko, raźno, pfeilſchnell, flugs, mit einem Schneller. Sprawy ludzkie takim idą trybem: Knuy żelwim krokiem, orlim wytenywsy szybem. *Zabł. Zbb.* 54. Dobrzeć, gdy ſtoi w kroku (fortuna); lecz gdy zmyka szybem, Równym to, com wziął od niéy, znów oddaię trybem. *Hor.* 2, 195 *Kniaź.* - §°. szyp, z ſtrzała, osobliwie zapalnicza, der Pfeil. Ugodzony z kuszy szypem na wylot, upadł i umarł. *Warg. Cez.* 169. Na takim mieyscu ſtawił woysko, zkąd iuż mógł szypem dosągnąć obozu nieprzyiacielſkiego. *Warg. Cez.* 221. Zbroią u nich łuk z szablą i ſtrzały obfite, I oszczepy, i kusze i szypy. *Kmit. Spyt. A* 2 *b.* Tymże też obyczaiem iak kule ogniſte, i szypy działaią, Z kusz albo z długich rusznic na dachy ſtrzelaią. *Biel. S. N.* 36. Szypy zapalczywe. *Kanc. Gd.* 28. - §. Szyb, ryba morſka, *dromon*, od prędkości rzeczona. *Cn. Th.* 1128, ein gewiſſer ſehr ſchneller Seefiſch. - - 2) SZYBA, - y, ź., ſklana tafla lub tafelka w oknie, *Ger.* die Scheibe, Fenſterſcheibe, Glasſcheibe, (cf. błona); *Bh.* kolečko (*ob.* kolko, kolo); *Crn.* shipa, (*Crn.* shibra *poplos*); *Vd.* shibra, shibre; *Cro.* szyba; *Sr.* 2. ſcheibe; *Rs.* смекло (*ob.* śkło). Przywoźć szyb kryształowych w karocy. *Tward. Wł.* 166. O gdyby do serc ludzkich szyby były. *Pot. Arg.* 68, *et* 543. - 5) SZYB, - u, *m.*, SZYBA, - y, ź., szyb, dół, który szukaiący soli albo wydobywaiący ią, biią. *Os. Zel.* 85, szyba w górze, którą się górnicy na dół spuszczaią. *Cn. Th.* 1128, *Bh.* ſachta, zmrſt, pawunk; *Slo.* ſachta, gáma, báne (cf. iama, banie); *Hg.* banya); *Vd.* shahta, rudnu kopalishe, rudni ſtudens; *Rs.* шахта (*ob.* szycht); der Schacht, Bergſchacht. Każda w szczególności kopalnia zowie się cechem czyli pieczarą, rudnikiem lub szybą. *Stawiar. d. int. Pr.* 213. *Ergaſtulum*, szyby sowią w Wieliczce albo Bochni, gdzie sól *kopaią. *Mącz.* Szyb główny, der Erbſchacht, Hauptſchacht; naygłębszy i nayobszernieyszy; szyb silni, der Kunſtſchacht, przedział szybu głównego, w którym silnie; szyb dobycia lub dobytkowy, Förderſchacht, przez który wyciągaią się wyręby; szyb schodkowy, Anfahrſchacht, Fahrſchacht, którym robotnicy schodzą po drabinkach; szyb wietrzny, Wetterſchacht, Windſchacht, którym udziela się świeżego powietrza w głąb kopalni. *Mag. Mscr.* Jeſt szyb w Bochni ieden, którym onę wodę wylewaią. *Syxt. Sk.* 29, *trochlea*). - Mnie żadnych kruszców nie dodaią szyby. *Susz. P.* 1, *B*, kopalnie, góry). - *Poet.* Szybą z dołu ſkry wytyka Dno otchłani ogniſte. *Brud. Oſt. D.* 7, otworem, Schlund. Raz z nieba w Awernowe szyby, raz się przesiada Wenus z lwów na wieloryby. *Tward. Daf.* 25, przepaści, odchłaniſka Awernowe). - §. Szyba w maſzcie zowie się kołko niżéy głowy wprawione, po którym żagiel do góry hyssią. *Mag. Mſtr.*, die Segelſcheibe am Maſtbaume.

SZYBAŁ, - a, *m.*, SZYBAŁA, - y, *m.*, *Boh.* ſtibal; *Sr.* 1 ſchibal, ſchibaw, ſchibawez, ſchibel, *f.* ſchibawczjina; (*Vd.* shibavez, z profos, oprawca); *Vd.* savitnik, saviunik, galuf, galufauz, domishlenik, (cf. domyślny), zigan, (cf. cygan), kurbetat, cf. korwety; (cf. *Hbr.* חבל chebel *laqueus*, *Arab.* حبل *retia*); szalbierz, chytrzec, przechera, szyderz, ein Schalk, ein verſchmitzter Betrüger. Jeden pan miał młynarza wielkiego złodzieia i szybałę, który ryby tak sztucznie zawsze kradł, że się domyślić nie można było. *Dwor. J.* Chytry trafił na większego franta i szybałę. *ib. J.* 2. Mówią, iż kto raz będzie szybałem i łgarzem, Ten iuż nigdy nie będzie dobrym gospodarzem. *Klon. Wor.* 41, *Ger. Dw.* 193; *Sr.* 1. liepſchi racjl, antecji ſchibal, im większy gracz, tym większy szybał, oszust. Pisałem to, nie kształtem szybałów i potwarców, ale iako się godzi i przyſtoi na wiernego sługę bożego. *Zygr. Pap.* 157. Herod szybała po Chryſtusie wyciągał cuda. *Zygr. Pop.* 301. Żydowie z dworſtwa szukaiąc cudów z Herodem od Chryſtusa szybałami słusznie są nazwani. *ib.* 273. SZYBALSTWO, - a, *n.*, *Boh.* ſtibalſtwj; *Slo.* ſzibalſtwo *fallacia*; *Sr.* 1. ſchibalſtwo, ſchibawſtwo, ſchibaczſtwo; *Vd.* savitnoſt, obresnoſt, saviunoſt); szalbierſtwo, chytroſtki, przechytrzenie, Schalkheit, Verſchmitztheit. Sulla, póki go nie uczyniono kwestorem, w swoyſtwie, w piiaństwie, w szybalſtwach, nie przyſtoynie żył *Werg. Wal.* 217. Błazeństwa abo szybalſtwa dworſkie ſtatecznemu nie przyſtoią. *Modrz. Bac.* 238. Oszukanie abo szybalſtwo. *Zygr. Pop.* 165. SZYBAŁSKI, - a, - ie, oszuſtowſki, betrügeriſch; *Sr.* 1. ſchibawſki, ſchibalſki, ſchibalſy, ſchibawczſtwé; *Vd.* savit, obresen, pregnan, saviun, galufen, na vse kraje preverſhen, premeten, ciganſki; *Sla.* prevarljiv. Szybalſtwo to, nalazłeś ale sposób, iako i tego i owego nie dać. *Gor. Sen.* 86; wybr. SZYBIASTY, SZYBISTY, - a, - e, na kształt szyby okienney, ſcheibenförmig. Szybiſte ſkrzydła. *Mon.* 71, ſcil. pełne szyb. Szybiſty, szybiſto *adv.*, zaokrągłony, ſtrzywiony, gerundet. Oſm tych sztuk drzewa niech obe... szybiſto do cyrkla, tak wewnątrz iak zewnątrz. *Sol. Arch.* 85. Machina ta ſkłada się z koła szybiſtego ... *Sol. C.* Nie zraz się tak szybiſto koło w dzwona ſkłada, Żeby wszyſtkie iednakiem kwadrowały tokiem. *Pot. Pocz.* Zawinięcia złożone na kształt dyamentów w figury szybiſte albo w kanty. *Boh. djab.* 162. SZYBKA, - i, *SZYBIK, - a, *m.*, *dem. nom.*, szyba okienna, *Ger.* Scheibchen, eine kleine Glasſcheibe. W proſtych okna szybki kwadratowe lepsze są od okrągłych. *Świtk.* 251. Huczą okropnym łoskotem szybki. *Kchw.* 301. SZYBKI, - a, - ie, SZYBKO *adv.*, *Bh.* hbitý, (cf. hbité *flexibilis* gibki); *Sr.* 1. ſchwijné, wuſtocjne, (cf. wyk... czyć); (*Crn.* shibke *flexilis*, shibkoſt *teneritudo*, shibk... *flectere*, shiba, z rózga, *ob.* giąć, gibać); *Crn.* ferk, ... bershęzh, (*ob.* *barzy); (*Vd.* shibek, z wysmukły, shib... *Vd.* shiba, shibiza, *Bs.* scibiciça, scibikka, z pret, ... cik); *Slo.* bérzj; *Rs.* шибкій, прыткій, (*ob.* pre... провóрный, ловкій, молодéцкій, молодéческій, ... młodzieńſki), скóро, (*ob.* ſkoro), хвáтски, пох... ски, (*ob.* *chwatać, chwytać), састоронный, (cf. ... tropny); chybki, raźny, prędki, *ob.* szybem, ſtink, ſch... Tak szybki był w biegu, Że żadnego szladu nie zo... na piaſku, gdy biegał z nakładu. *Jabł. Tel.* 283. ... szybka za przybyciem wody spływa rzéka. *Hul. Ov.* ... Day mu ten liſt, ale szybko. *Teatr* 38, 269. SZYBKO... - ści, ż., prędkość, chybkość, raźność, die Schnellig... Ge...

Digitized by Google

Geſchwindigkeit; *Boh.* hbitoſt; *Sr.* 1. ſcwijnoſcj, mufkoćinoſci; *Crn.* urnoſt; (*Vd.* shibkota, shibkoſt, shibezhnoſt, ſ cienkość, wysmukłość); *Cro.* hitrost, (cf. chytrość); *Bs.* hitroſt, lakuſt, (cf. lekkość); *Rs.* шибкость, прытkость, проворство, лóвкость, скоропечность, молодечество, расторопность. Wziąwszy, prochu za mało na nabóy, kula nie doſtaie zupełney szybkości. *Jak. Art.* 1, 548. Szybkość ciała mierzy się przeciągiem mieyſca przebieżonego w pewnym czasie. *Jak. Art.* 1, 443.

SZYBKOWY, SZYBOWY, - a, - e, do szyb należący, *Vd.* shibraſt; Scheiben-. W Wieliczce naypodleyszy gatunek soli ieſt zielony: lepszy ieſt soli szybkowey, naylepszy oczkowatéy. *Dyk. G.* 3, 189. Pospolicie mówią: *sól szybikowa. X. Kam.*

SZYBOWAĆ, - ał, - uie, *cz. et Med. ndk.*, (cf. *Rs.* шибать, шибнуть, ſ cisnąć, uderzyć, сшибить zbić, zwalić, сшибиться chybić, ошибиться pochybić, ошибка, прошибка chyb, uchybienie, сшибиться zabłądzić, сшибка utarczka, прошибить, прошибать przeſtrzelić, przebić, прошибиться uchybić, ошибить, ошибать odłamać, odbić, ошибиться oddalać się, odlatywać, разшибить rozbić, ушибить urazić, obrazić, ушиб uraz; *Ec.* ошиб, хвóсть великій *ogon*). Szybować, ſ posuwać, sunąć, *Germ.* ſchieben, niederſchuven, *Anglos.* scufan, *Angl* shove, *Suec.* skufwa, skuffa, cf. szuflada, cf. *Hebr.* שוב, cf. *Germ.* ſchupp, ſchuppen, cf. szubienica, cf. *Gall.* chopper), fortſchieben, hinſchieben. Fliſy na szkucie wiosłem robią albo laſkami szybuią. *Haur. St.* 126. Szybować albo pałkować, laſkami pchać. *Mag. Mſkr., Haur. Ek.* 172. Na galerach niewolnicy, którzy ſie szybuią, bywają bici. *Mon.* 70, 773, cf. wiosłem robić). Z tyłu nawy przydaią ſtér, którymby to w tę, to w owę ſtronę szybuiąc, nawy bieg zwracano. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 65, kieruiąc, rychtuiąc, obracaiąc). *Propelle* szybuy! *Chmiel.* 1, 80. Gołębie tu po samey ziemi prędkim lotem szybuią. *Stas. Num.* 2, 107. Orlę porosłe w piérze, Gdy gniazdo rzuca rodzinne, Raz ſię w te ſtrony ulecieć bierze, Alić szybuie znow w inne. *Zab.* 10, 410 *Zabł.* - *Zaimkowo*: szybować ſię, n. p. Orzeł w górę ſię szybuie pod samo słońce. *Bard. Tr.* 468 wysoko ſię nad świat wzgórę wyszybuie. *ib.* 50; emporſchwingen. Poseł Jowisza byſtrym lotem szybuie ſię ku ziemi. *Przyb. Luz.* 52, ſchießt zur Erde herab. Łąki, co siwym bieliły ſię śrzonem, Porosłem w górę szybuią zielonem. *Hor.* 1, 25 *Kniaź.* **SZYBOWNY, - a, - e, szybuiący, posuwaiący, ſchiebend. Szybowne loty orła. *Zab.* 14, 103 *Nar., Nar. Dz.* 2, 175. ſchwingend.

SZYBOWY, *ob.* szybkowy. (*SZYBUŁKA, *ob.* Szypułka).

SZYC, - ył, szyie *cz. ndk.*, uszyć *dk.*, Szywać *kont.*, *Bh.* ſſiti, ſſigi; *Sr.* 1. ſcicj, ſcił, ſchivu; *Sr.* 1. ſchiſch, ſchúſch, ſeſchúſch; *Crn.* shyti, shyem, shyvam, (*Crn.* shivanka, shyvanka, ſ igła); *Vd.* shivat, shivati, poshivati; (*Vd.* shivariti, shniderovati, ſ krawiectwem ſię bawić, *Ger.* ſchneidern, *Vd.* shivaniza, shivanza, ſ igła); *Cro.* shivati, sívam. (*Cro.* shivanka, ſ igła, *Cro.* razssvavam, ſ rozparam); *Bs.* scitti, sascitti, (*Bs.* rascitti, rasporiti, *dissuere*); *Rg.* scitti, (*Rag* rascitti, raspârati, ſ rozpróć); *Slo.* shiti, vézti, (cf. wieść. wiązać); (*Sla.* shivachaa, igla, ſ igła); *Ross.* шить, шью, ушить, ушивать, (*Ross.* разшить, разшивать rozpróć); *Ec.* шити, шию; cf, *Volum. V.*

lat. suere, suo; *Goth.* shiujith, sjujan, *Anglos.* siwan, *Arab.* ونح chuth, *Chald. Syr.* ونح chatat); igłą i nitką co zszywać, nähen. Szyć koszulę. *Tr.* Szata prawie na ięy wzroſt uszyta była. *Sk. Żyw.* 1, 48. Zaigłą szyć, t. j. wracać ſię z nitką za ścieg; (ſ stębnować); przed igłą szyć, proſto szyć bez zakładania nitki. *Mag. Mſcr.* Szycie, *actio*, das Nähen, *Rs.* шитьé, пошивка, (cf. poszycie, poszewka), *Ec.* швéйне. Szyciem ſię bawiła. *Uſtrz. Troi* 35. - *Prov. Slo.* geden ſ'ige, druhi párá, ieden szyie, drugi porze, *ob.* prać. - Wiatrem szyte powieści w niwecz obrócić ſię muszą. *Smotr. Lam.* 192, *ob.* podszyty wiatrem. (*Sr.* 1. ſchivicjné *sutilis*). - §. Szyć przez co, przenikać, przekalać, przeszywać, durchdringen, durchſtechen. Srogi sewsząd grom powietrze szyie. *Hor. Nar. ded.* Przez wszyſtkie kości szyią go ſtrachy. *Przyb. Ab.* 142. Większy żal ſtrapione ieszcze serce szyie. *Bard. Tr.* 125. *Intransit.* Wiatr z północy szyie A rzeki szklanym okowem ſię ścięły. *Hor.* 1, 50 *Kniaź.*, przenikliwie, er weht durchdringend. Gdy mruczny wiatr szyie Szczeliną, zda mu ſię, że tam ktoś na trwogę biie. *Pilch. Sen. liſt* 2, 11. - §. Szyć ſtrzałami, z łuku, ſtrzelać, ſtrzelaiąc ugadzać, ſchießen, mit Pfeilen, mit Pfeilen treffen, durchſchießen, (ſpicken, ſpießen). Z łuków szyli. *Jabł. Euk. L.* Nasi szablami, ſtrzelbą ruśniczną ich biią, A Tatarowie z łuków bez przeſtanku szyią. *Stryik.* 479. Z wież doświadczeni szyią ſtrzelcowie. *Chroſć. Fars.* 431. - *Simil.* Uważa, ieśli Telemak nie szyie oczyma do Eucharys. *Jabł. Tel.* 92; *ob.* ſtrzelać, ſtrzyc oczyma, mit den Augen ſchießen, ſchielen, einen ſcharfen Seitenblick thun. - §. Szyć co, ſ knować co, brać, etwas ſchmieden, im Schilde führen, etwas nicht Gutes ausführen. Szyie co złego przeciw oyczyznie. *Nar. Cyc.* 55. Bardziey z nienawiści ku szlachcie to złe szyli, niźli dla dobra Rzpltey. *Pilch. Sall.* 187. Obawiaiąc ſię tego, co mu szyto, upominkami ich przeciągnął. *Pilch. Sall.* 300. Wiem ia gdzie Waści za to uszyię boty. *Mon.* 67, 723, uknuię coś, przysłużę ſię. Cichaczem mi u nich bóciki szyie. *Teatr* 22 *b*, 102, czerni mnię, potwarza). Kaptur komu szyć, *ob.* kaptur. - *aliter*: Spytany, ktoby był, w momencie rod sobie inszyi naswiſko uszył. *Chroſć. Fars.* 190, uknuł, zmyślił). - §. Szycie, co szyto, *opus*, das Genähte, szew die Naht. - Na ſtatkach, szycie, bale poboczne, z których ſię boki ſtatku składaią. *Mag. Mſkr.* Szycie u ſtatków rzecznych bywa dębowe, sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 164; burty, die Bauchſtücke eines Schiffs.

Pochodz. *doszyć*, *doszywać*; *naszyć*, *obszyć*, *podszyć*, *podszycie*, *podszewka*; *poszyć*, *poszycie*; *podeszwa*, *poszwa*, *poszewnik*; *przeszyć*; *przyszyć*; *przyszwa*; *uszyć*; *wszyć*, *wyszyć*, *zaszyć*, *zszyć*; *szewc*, *szwiec*; *szwaczka*; *szew*, *szydło*, *szwayca*; Hue pertinet forsan adhuc; *Szyia* etc., *szyderz*, *szydzić*.

SZYCH, - u, *m.*, falszywe złoto lub śrebro, falſches Gold oder Silber; (cf. alherunt); *Crn.* lôsh; *Vd.* shumnu hrushezhu slatu; *Rs.* шумúха, мишурà, помáзь. Szych pełznie w ogniu, a złoto ſię czyści. *Kras. Ant.* 5. Nie idzie drogą pochlebſtw człowiek doſkonały, Widzi świetny blaſk szychu, lecz zna ſię na złocie. *Kras. Wiersz.* 64.

SZYCHOWY, - a, - e, od szychu, n. p. czapka szychowym obłożona galonem. *N. Pam.* 10, 113.

SZYCHCIARZ, w hucie, *ob.* Gichciarz. SZYCHTA, - y,

Digitized by Google

ż., z *Niem.* die Schichte. a) warsta; *Vd.* shihta, stavishe, poklad, rudavishe, raunanje, stug; (cf. stog); *Rs.* кабанка, кабаночка. eine Flötze, Lage, Schichte in der Erde, u. s. w. Szychty, żyły ciągnące się minerałów, metallów. *Kluk. Kop.* 1, 54. Szychta w murowaniu, warsta sadzonych cegieł. *Ugz Mskr.* Szychta drzewa *cf.* stos. Szychtami, warstami, *Vd* po shihtah, po redi. Szychta, z SZYCHT, – u, *m.*, część szyby, otwor kopalni; *Ger* die Schichte, ein Theil des Schachts. Weyście do kopalni Wielickich iest przez ośm, iak nazywaią, szychtów. *Kluk. Kop.* 1, 168. W gorach Tarnowieckich odkryto obfitą kopalnią ołowiu, tak że szychta ieden po 8 godzinach kopania, wydał 50 cetnarów. *Pam.* 84, 990. c) Czas w który górnicy robić powinni, nazywa się szychtą, to iest, od zaczęcia aż do czasu, kiedy przestać, albo odpocząć maią. *Kluk. Kop.* 2, 289, die bestimmte Arbeitszeit der Bergleute, die Schicht. SZYCHTA, – y, ż., gichta, die Gicht, der Geyer auf dem Schmelzofen; szychta, dziura, którą w piec hutarski rudę, węgle, wapno wsypuią; i zasypanie pieca węglami, rudą, wapnem; takn. p. mówią: trzecia szychta, gdy szychciarz do pieca doda trzy razy materyałów. *Os. Zel.* 86. SZYCHTARKA, – i, ż., mostek od nadpiecka aż do węglarni w piecu kruszcowym. *Os. Rud.* 100, *Os. Zel.* 86, die Gichtbrücke, Geyerbrücke auf dem Schmelzofen. SZYCHTARZ, *ob.* Szychciarz, Gichciarz; (*Vind.* shihtar, rudavishnik, poraunaz, raunik, z układaiący warstami). SZYCHTMEISTER, – ftra, *m.*, *Ger.* der Schichtmeister, ma do czynienia z kompaniią kuxu, dopomina się o dokładki, wchodzi w rachunki. *Kluk. Kop.* 2, 287. SZYCHTOWAĆ *cz. ndk.*, uszychtować *dk.*, szykować, urządzać, przyrządzać, z *Niem.* schichten, (schlichten), ordnen, in Ordnung bringen, zurichten, zubereiten. Pióra woskiem spina, i tak uszychtowanych lekkuchno przygina na wzór ptastwa prawego. *Zebr. Ow.* 194, *compositas pennas*). Juno oczy Argowe w własnego szychtuie ptaka ogon, *collocat. Zebr. Ow.* 24, przenosi rzędami). Nad księgami rzkomo przepieruie, Chce sokoły zalecieć, więc rozum szychtuie. *Rey. Wiz.* 90. (*Jronice*) na piwnicę: W tym gmachu rozum szychtuią, Na wywrot go wynicuią. *Rey. Zw.* 237. Przekonaią się z dzieiów, gdy rzeczy poślednieysze z pierwszemi porządnie i stosownie szychtować zechcą, *apte et convenienter contexere. Krom.* 343. Bogdan o pokoiu traktował, sidła fortelne szychtuiąc, *dolos nectens. ib.* 580. Bolesław młodszego księcia Czeskiego przeciw starszemu szychtował, *illi obiiciebat. Krom.* 67, forytował). Rady Cesarskie, koronacyą Witoldowi szychtuiące, do skutku nie przyszły. *Krom.* 504. Skrzydła pegazom swoim szychtuią, aby wylatywały do nieba. *Birk. Krz. K.* 17. – §. Ochmistrzyni panny ćwiczy, iak się ukłonić, iak tańcować, iak krezy i iako bieretek szychtować. *Alb. z Wey.* 27, marszczyć, w zmarszki układać, fałdować, falten, in Falten legen.

•SZYCHTUCH, – u, *m.*, tkanina z szychu, ein Gewebe von unächten Golde oder Silber. Znacznieysza skaza bywa na blawacie, niż na szychtuchu, by był opluśniony. *Wad. Dan.* 116.

SZYCIE, *ob.* Szyć. SZYD, – u, *m.*, szydzenie, szyderstwo, *Sr.* 2. schpot; *Vind.* spot, shpot, sram, osramota, spotovanie, poshikanje; *Cro.* spót; der Spott, das Spotten, Höhnen, der Hohn; (*Rs.* шумъ, z trefnić). Głupstwo to skazą iest obyczaiów, szydem ludzi rozumnych obrazą nieba. *Zabł. Zbb.* 74. SZYDERKA, – i, ż., która z drugich szydzi, *Vd.* posmehuvauka, shpotuvauka; *Cro.* spotnica, jzpachitelicza; *Dl.* izopachitelicza *Rs.* насмѣшница, пересмѣшница, скалозубка, зубоскалка; die Spotterinn. *Tr.* SZYDERSKI, – a, – ie, SZYDERSKIE *adv.*, szyderzom, szybałom służący. *Cn. Th.* 1128. spöttisch, höhnisch. *Bh.* usstipečny, (uszczypliwy), utrhačný; *Sr.* 1. wußmêcharski, (*ob.* wyśmiać), ipotarski, ipotarkè; *Vind.* shpotliu, shpotujezhen, posmehliu, posmehlivi, shmugujezhliu, radoshmaglin, obsmashajozhliu; *Cro.* spòtni; *Rs.* насмѣшливый, насмѣшливо, насмѣшничество, пересмѣшническій, пересмѣшливый, кощунскій, колотырной. SZYDERSTWO, – a, *n.*, szydzenie, szybałstwo, naśmiewisko, (*Slo.* Ssidiſtwj *offuciae*; *Vd.* posmehuvanje, faikanje, shmagujezhliuost, radoshmagnost *Cro.* oczerjànye; *Ross.* насмѣшничаніе, насмѣшничество, пересмѣшливость, насмѣшливость, скалозубство, зубоскальство, цыганство, (cf. cygaństwo), издѣвка, шпынство, кощунство, кощуны, глумъ; *Ec.* глумы, шутки, смѣхъ, игры; das Spotten, Gespötte, Verhöhnen, Höhnen, Schöhne. SZYDERZ, – a, *m.*, SZYDERCA, – y, *m.*, *Slo.* posmiwač, utrhač; *Sr.* 1. wośmiêchar; *Vd.* sasramuvauz, posmehvauz, faikavez, niehavez, ogrisavez, objedavez, oposhavez, shpotuvauz, shpotliuz; *Cro.* spotlyivecz, oczerjàvecz, pospotlyivecz, jzpachitel; *Dl.* izopachitel; *Bn.* scpotalec, porugac; *Rs.* насмѣшникъ, пересмѣшникъ, скалозубъ, зубоскалъ, язвительль, прунъ, шпынъ, (cf. śpiąć), глумъ, глумникъ; *Ec.* глумецъ, глумословецъ, кощунникъ, кощунъ, олтареманъ, кпіагz, szybał, przedrwiwacz, der Spötter, Verhöhner, Spottvogel. Szyderze natrząsaią się z nas. *W. Post. Ma.* 383. Szyderze naigrawaiący. *Birk. Ex. H 2 b*, *Birk. Dom.* 73, *Brud. Ost. G. g.* Będzieszli mądrym, sam sobie będziesz, a ieśli będziesz szyderzem, sam to złe poniesiesz. *Leop. Prov.* 9, 12. – 2*) szyderz, – u, *m.*, materya, ein Zeug. Towary cudzoziemskie, muchaiery, czamlety, szyderze. *Vol.* 4, 81; od szyderzu gładkiego, kosmatego etc. *ib.* 354. Sukna Szląskie pospolite, schiftuchy, karazye, kiery, pończochy, szyderze. *Gost. Gw.* 106

SZYDŁO, – a, *n.*, *Bh.* ſſidlo, Sſpice, (*ob.* śpica); *Sla.* ſidlo; *Sr.* 1. ſſidwo; *Sr.* 2. schilo, schilko; *Crn.* shilu, shylu, shiuo, budalu, wudàlu; *Cro.* silo, shilo, perjavicza; *Vd.* shilu, shivu, shivo, luknjauz, bedalu; *Rg.* scilla, pribodaccja; *Bs.* scillo; *Sla.* shilo; *Rs.* шило, шильце, *Ec.* шило, (*Ross.* шильникъ rzezimieszek); Niederl. sneel, snel, subbel, sugel, *Suec.* syl, *Gr. Med.* συβλα, *lat.* subula, *Etym. Lat.* suere, z szyć); gatunek szwayc., der Pfriemen, die Orte, die Ahle. Igła czyli raczey szydło do przekłócia kości. *Czerw.* 18. Gatunek szydła, *Rs.* кочедыкъ, кочедычекъ. Szydło czworograniaste szewskie proste, szpilart. *Mag. Mscr.* – Tak się tym rozjadł, iakby go kto szydłem ukłół. *Zab.* 12, 269 *Dudz.*, cf. rozkrwawiony. – §. *Prov.* Nie zatai się szydło w worze. *Rey Wiz.* 123, *Boh. Kom.* 4, 333, *Birk. Chod.* 22, *Błaż. tł. B.* 2; *Slo.* tajſ'to ge ſidlu krič ſa w pitſ. Zaraz się szydło z woru kole. *Pot. Syl.* 464, *Pot. Arg.* 185, *Rys. Ad.* 43, nałóg, affekt, przyrodzenie zataić trudno; wyiawi się to

Digitized by Google

wyydzie na wierzch iak oliwa). - Jak na szydłach. *Teatr* 56 *c*, 79, iak na brzytwach, na śpiłkach, igłach, wie auf Nadeln. Między poczciwymi ludźmi taki będzie siedział by na szydłech. *Glicz. Wych. K* 6 *b*. Jak po szydłach ſtąpać. *Cn. Ad.* 554, oſtróżnie). *Pot. Arg.* 317. - Zgadzaią się tak, iak szydła w worze. *Cn. Ad.* 344, dway koci w iednym worze). - Szydła mu golą, szczęści mu się, szańcuie mu się, powodzi się, das Glück iſt ihm günſtig, will ihm wohl. Już opuścił ſkrzydła, już się nie po szwu porze, iuż nie golą szydła. *Rey Wiz.* 56 *b*. Już z lepszą myślą kroczy, iż mu szydła golą. *ib.* 54 *b*. Nie psuy sam sobie czasu, pókić szydła golą. *ib.* 22. U niey mu bardzo szydła golą. *ib.* 23. Mnie brzytwy nie chcą, komuś szydła golą. *Kchw.* 61, *Rys. Ad.* 17. Na ono wyszło u ciebie, że iednym szydła a drugim brzytwy golić nie chcą. *Zygr. Papr.* 171. - Złotym szydłem wnet przekolisz. *Cn. Ad.* 871, sztych złotéy szwaycy nieodbity; orzeł złoty wszędzie doleci; pieniądze wiele mogą; złotemi włóczniami wnet zwyciężysz). - Szydłem mu we łbie układano. *Falib. J* 3, *Rys. Ad.* 62; widłami; iglą; nie dobrze w głowie ułożono; brak czego, klepki; nie wszyscy doma; er iſt nicht recht bey Troſte; es rappelt in ſeinem Kopfe. - Szydły widły, z groch z kapustą, alles durch einander, drunter und drüber. W Gdańſku masz okręty z płóciennemi ſkrzydły, Tu masz z zamorza trefne szydły widły. *Klon. Fl. G.* 3 *b*. - §. Szydłem *adv.*, Szydłem patrzący, rożnem patrzący, świdrem, *ob.* zezem, ſchielend. Dwa o trzech koniach szydłem karawany; Pewnie księża kweſtarze iadą po barany. *Zabł. Fir.* 67, wzdłuż ieden za drugim zaprzężone konie). - 2) *Botan.* Szydło, *subularia* rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 3, 103, Pfriemenkraut. SZYDŁOWY, - a, - e, od szydła, Pfriemen-; *Rs.* шильный.. *SZYDRZENIEC, - ńca, *m.*, domek waryatów, czubki, das Narrenhaus. *Tr.* SZYDLIWY, SZYDNY, - a, - e, SZYDLIWIE, SZYDNIE *adv.*, szydzący, żartobliwy, drwiący, kpiący. ſpöttiſch, ſpottend, höhniſch, (*Sr.* 2. ſchidni chytry). Zerbina patrząc mu w oczy, szydliwie śpiewa. *Teatr* 56 *d*, 15, uragaiąc, z urąganiem). Sam na siebie napiszę kilka piosnek szydnych, i dam drugim ton żartowania ze mnie. *Teatr* 25, 104. - §. *passiue*: człek szydny, *un homme ridicule. Czrt. pann. n. w. praef.*, *Teatr* 24, 65, cf Śmieszny, ein lächerlicher, drolliger Menſch. SZYDNOŚĆ, - ści, *ż.*, talent szydzenia, szyderſtwo, szydzanie, der Spott, die Spötteley, ſpöttiſcher Witz; (*Sr.* 2. ſchidnoſci chytrość). Plaut ma trefną szydność. *Dmoch. Szt. R.* 46. Cycero często sobie szydności pozwalał. *Gol. Wym.* 266. - §. *pass.* szydność, cf. śmieszność); das Lächerliche, die Lächerlichkeit. Nie może nigdy komedya szydność swych osób znaczną nadto spektatorowi pokazać. *Teatr* 24, 65 *Czrt.* SZYDŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt szydła śpiczaſty, pfriemenförmig, geſpitzt wie ein Pfriem. Słupy szydłowate. *Nar. Tac.* 2, 238, *metae*, *ob.* oſtrosłup. SZYDZIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* ſſibiti; (*Slo.* ſſidim *decipio, fraudo*), posmiwám ſe, utrhám, (cf. utargnąć, (cf. uwłaczać); *Sr.* 2. ſchpottrowaſch, (*ob.* szpocić); *Sr.* 1. ſpotuyu; *Crn*, shpôtam se, opponôsem, opponêſti; *Vd.* shpotatise, shpotuvati, posmehuvatise, posramuvati, niehati, faikati, pashitise, ograjati, nuditi, pozhiekatise, shpot delati; (*Hg.* szidom *maledico*, szidalom *conuitium*); *Cro.* spotati, spôtam, se-

spotavitisze, pospotávam, jzpachujem, jzpachíti, zpachujem, ospotávam, prisaiti komu rep, (cf. przyszyć komu kapt r); *Dl.* izopachujem; *Bs.* scpotatise, rugatise, (cf. urągać się); *Rg.* scpotatise; *Rs.* шутить, пришутить, пришучивать, ругáться, (cf. narągać się), шпынять, комунистновать, скалозубить, зубоскалить, (*ob.* zęby wyszczerzać), трунить, (*ob.* trunać); szydzić z kogo, drwić z niego, kpić, szpaczkować, *medium eſt verbum inter* łżyć *et* żartować, über einen ſpotten, ihn höhnen, ſchrauben, ſcheeren, ſich über ihn luſtig machen. August, iako sam bardzo rad z inszych szydził, a bezpiecznie żartów używał, tak też zaś gdy go kto sznypką dworſkie doiechał, bardzo rad wycierpiał. *Kosz. Ler.* 177 *b*. Śmieiąc się a *szudzęcy z niego, przeswali go Epaminondas, iż uczynki onego hetmana tak często wspominał. *Eraz. ięz. Ff* 5 *b*; szydząc, żartuiąc). Głupi rękoma kleszczą dla oznaczenia applauzów, a mądrzy szydząc gwiżdżą. *Mon.* 70, 830. Szydzą z niego. *Cn. Ad.* 1149, palcem go sobie pokazuią, palec na niego zakrzywiaią; gębę na niego wykrzywiaią; ogon, kapturek mu przyszywaią). Kto z dobrych szydzi, tym się bóg brzydzi. *Rys. Ad.* 33. Któż tak ślepy, że nie widzi, Jak z nas fortuny płoche koło szydzi! *Nar. Dz.* 4, 166, *Kul. Her.* 303. Szydzą z obyczaiów, z cnoty i samey wiary. *Mon.* 65, 215. Ma on coś szydzącego w fizyonomii. *Węg. Mar.* 1, 187, etwas Spöttiſches. Nie dam z siebie szydzić. *Cn. Ad.* 566; nie dam sobie na gębie, na nosie grać, w nos dmuchać, w kaszę plunąć). - §*. *Cum. Jnſtr.* Człekiem świat ten, by lekkim zdzieblkiem wicher szydzi. *Rey Wiz.* 110 *b*, igra).

*SZYFRUCHT, - u, *m.*, n. p. Od Luńſkiego szyfruchtu, od sztuki całéy ... *Vol. Leg.* 4, 356. ?

SZYFUNT, *ob.* Szafunt.

SZYIA, - yi, *ż.*, SZYYKA, SZYIKA, SZYIECZKA, - i, *ż. dem.*, *Bh.* ſſige, ſſije, hrdlo, (*ob.* gardło), hrb; *Slo.* ſſie, ſſa, krk, (cf. kark), hrdlo; *Sr.* 2. ſchija; *Sr.* 1. ſchija, ſchia; (*Crn.* shya *scapula*, shinjek, z kark); *Crn.* urât, (cf. świrot); *Vd.* vrat, gerlu, garlu, gartanz, (*Vd.* shia, plezhe *scapula*); *Cro.* vrât, kérk, vrátecz, sla, (*Cro.* siâ, súly *callus*); *Dl.* vraath; *Rg.* vrát; *Sla.* vrât; *Bs.* sciá, vrát, garlu, gartanz; *Rs.* шея, шéйка, (*Rs.* перемéокъ przesmyk); *Ec.* шía, шея, вы́я; (*Hebr.* חך chech *palatum*, *guttur*); der Hals; średnia część między głową a piersiami, łącząca głowę z kadłubem. *Wcy.* 18, *Kir. An.* 3, *Zool.* 67. Szyika iego słoniowéy się kości równa. *Groch. W.* 371. Poday szyieczkę do łańcuszka swoię. *ib.* 333. Po szyię w wodzie. *P. Kch. Orl.* 1, 18. W rozpuſtności do szyi brodząc, niesprawiedliwości codzień przyczyniał. *Sk. Dz.* 686. Na szańc wszyſtko wysadzi, iedno to iego co na grzbiecie a na szyi zoſtanie. *Rey Zw.* 158 *b*. Chuſtka na szyię, *ob.* szyinica. Szyi przodek, z gardło. Wszyscy wesoło pełną krzykną *szyią. *Pot. Arg.* 265; całym gardłem, głosem, aus vollem Halſe. Darmo leżący iako kiernos tyie, Tylko brzuch natka, a dolewa *szyie. *Rey Zw.* 221 *b*. - *inde* szyia, z gardło, z życie, der Hals, das Leben. Patrokl i Antylok, i ci dali gardło z szyią. *Jabł. Tel.* 210. Tuszy, iż usłyszy, że szyi zły tyran pozbędzie. *P. Kch. Orl.* 1, 246. Na szyiach ich pokarał *Krom.* 575. Wiary chrześciiańſkiey o ściętą szyię przyiąć nie chcieli. *Biel.* 106, woleli gardło dać, życie

Digitized by Google

ſtracić, niż wiarę przyiąć). *Mordicus tenere*, zęboma trzymać, t. i. o ściętą szyię nie chcieć puścić. *Mącz.* Zmataleś to na swą szyię. 1 *Leop. Dan.* 13, 55, na głowę swoię, 3 *Leop.*; skłamałeś na głowę twoię. *Bibl. Gd.*, kłamſtwo twoie śmierć ci przyniesie, ieſt kryminalne, gardłowa sprawa). - Szyi tył, s kark, das Genick; Szyię złamać, kark skręcić, den Hals brechen, das Genick abſtürzen *pr. et tr.* Będzie dobrze, kiedy zło szyię złamie. *Rys. Ad.* 2. Nie myślił o czci świeckiey, o którą ludzie tak szyię łamią. *Sk. Zyw.* 1, 326; narażaią się). Wszyſtkie iego sekretne zdrady szyię złomały. *Pilch. Sall.* 50. Zima szyię złamała. *Brud. Oſt. G.* 10. Bóg pysznym szyię złamie. *Sk. Dz.* 538. - Na złamaną szyię, na złamanie szyi, z oczywiſtym niebezpieczeńſtwem życia, *Rs.* опромемъ, mit offenbarer Lebensgefahr, halsbrecheriſch; *Cro.* vratolòmnoszt *collifragium*, *praecipitantia*, vratolom *collifragus*, *f.* vratolomka). Przez okna ich na złamaną szyię wyrzucono. *Nar. hſt.* 7, 112. Chciałeś się topić nie raz, pić śmiertelne soki, J na szyi złamanie padać w rów głęboki. *Zab.* 5, 352 *Koſſ.* Póydę czyli to w pław przez morze, czyli na złamaną szyię, przez góry, przez werteby uwolnić cię. *Oſſ. ſtr.* 1. Bezecne to zuchwalſtwo tak wielu na złamaną szyię potrąciło. *Pilch. Sen. łaſk.* 44. Uszły te czasy na złamaną szyię. Co nam zrodziły czyſte Lukrecye. *Bard. Dz.* 1, 43, *id. Mon.* 69, 521, przepadły na wieki). Na łeb, na szyię śpieszyć się. *Teatr* 7, 27, na złamaną szyię, über Hals und Kopf, *Bh.* přeſſot, překot; *Rs.* стремглавъ; co tchu ſtaie). Pogromienitak się mieszali, że iedni na szyie drugich potrącali. *Tward. Wł.* 197; ieden drugiemu tuż na karku doſkwierał). Przegraną swoię sprawę na szyię widząc, ucieka. *Jabł. Tel.* 99; na głowę przegraną, zupełnie, do szczętu, gánzlich, völlig. Za szyię go, gdy masz czas. *Jabł. Tel.* 181; za łeb, za kark). Następować komu na szyię, nad szyią ſtać komu, nacierać nań, einem auf dem Nacken ſeyn, auf dem Halſe ſeyn, ſehr auf ihn andringen. Nieprzyiaciel nad szyią wisi, obrony nadzieia słaba. *Falib. R.* Rzymianie tę górę zaiąć chcieli, aby gdyby ią pierwéy Annibal zaiął, iakoby na szyi nieprzyiaciela nie nosili. *Kosz. Lor.* 154. Starzy bliższą czuią śmierć nad szyią. *Prot. Kont. D* 3 *b.* W doſtatku tego świata, nędza zawżdy iaka nad szyią wisi. *Sk. Zyw.* 2, 298. Wierzyciel mu ſtoi nad szyią, żeby mu tey godziny zapłacił. *Gor. Sen.* 12. Przyſtawy tuż miał zaraz nad szyią, którzy wszyſtkie sprawy iego notowali. *Tward. Wł.* 56. Lepszéy rozkoszy używa, co sobie w ciepłéy izbie siedzi, niż ten co po szelinie biega, sam nie wie czego szuka, a okiść mu za szyię pada, *Rey Zw.* 67, cf. za kołnierz). Kupiec taniey przeda, żeby mu on towar na szyi nie leżał. *Star. Ref.* 45; ciężarem nie był, auf dem Halſe bleiben. Radaby co nayprędzey zbyła go z szyi, bo się iéy ona godzina rokiem widzi. *Gorn. Dw.* 303. Długi mieć na swey szyi, *Kosz. Cyc. B.*, Schulden auf dem Nacken haben. By mężowi na maiętność, dom, abo na szyię przyszło się zadłużyć, żona musi się ſtroić. *Star. Ref.* 42. Trudno się ten młodzieniec ma ſtać uczonym, któremu doma niedoſtatek wielki zaſtąpił, abo za szyię bije. *Glicz. Wych. M.* 7 *b.* Brał to na swoię szyię, że nieprzyiaciela zabiie. *Jabł. Tel.* 277, na swoie ryzyko). Kto mię za szyię biie? *Cn. Ad.* 95, *quis urget*, co mi tego za niewola?). Bywamy pokorni, gdy nas smutki za szyię biią. *Sk. Kaz.* 433; przyciſkaią). - Szyię pod iarzmo położyć. *Birk. Sk. E* 2; dać się ojarzmić). Bogom tym i nasi panowie szyie schylaią. *Sk. Zyw.* 2, 104, kłaniaią się im, chwalą ich). Lud ten twardey szyi ieſt. *Leop. Exod.* 32, 10; twardey *krzeszycy, krnąbrny, pyszny). Nie poprawili się iadowici i twardey szyi. *Sk. Dz.* 378. Człowiek wyniosły myśli i szyi wyciągnioney, i ludziom i bogu się nie podoba. *Sk. Dz.* 356. - 2) Szyia *tr. varie*: szyia u lutni, u cytry, u ſkrzypiec, der Hals an der Laute &c., szyia u dzbana etc. *Cn. Th.* 1129. Szyia u kieliszków, n. p. myieczka była niby w złoto oprawna. *Torz. ſk.* 317. *Szyia u nogi, *conuexum pedis*, *tarsus*. *Menińſk. Tur.* 1, 116, cf. Przyszwa). Szyia armaty, *collect.*, przednia część działa od przodku, gdzie nayciensze ieſt. *Arch.* 3, 60, Jel. *Art.* 3, 319, *Łęſk.* 2, 240. Szyia w piecu ludwisarſkim. *Jak. Art.* 3, 319. Szyia kóminka, *gorge*, ieſt otwor naczynaiący się nad kapturem. *N. Pam.* 11, 211. Do środniego komina niech się wszyſtkie kominy i czeluści szyimi schodzą. *Haur Bk.* 14. Więzień może palić ogień u kóminku, w którego szyi są trzy kraty, iedne nad drugiemi. *Pam.* 83, 2, 134. Szyia w fortyfikacyi, wnętrzna otwartość, ſkładaiąca wchód do narożnika. *Jak. Art.* 3, 319, die Kehllinie. Piwniczna szyia. *Warg. Rądz.* 515, der Kellerhals. Szyia piwnicza, przedpiwnicze, *veſtibulum cellarii*. *Mącz.* Było tam weście w lochy i w szyie podziemne. *Pot. Arg.* 26. Przez zwężenie szyi kominowey wzmocni się cyrkulacya powietrza. *Swith. bud.* 702, 28, przesmyk, enger Durchweg. - §*. Ogony warzonych raków prości ludzie szyiami zowią. *Syr.* 966, Krebsſchwänze.

SZYIĘ, *ob.* Szyć. *SZYINICA, *SZYYNICA*, - y, *i*, chuſtka na szyię, alsztuk, das Halstuch; *Boh.* krkomůſſat, ſſatek na krk, krkotoč, krkonoš; *Sr.* 2. ſchant; *Sla.* narama na vrátu; *Cro.* golerecs, vratni rubecs; *Rs.* ношникъ. Popluſkałeś sobie szyinicę, to ieſt, krawat, Halskrauſe. *Ern.* 100, *ib.* 1102. SZYINY, SZYYNY, SZYIOWY, - a, - e, *Cro.* vratni); do szyi należący, Halss. Szyiowe pacierze. *Kirch. Anat.* 105. Szyna część futra, *Rs.* дужчатый. Ziele Dzwonki zowią też Szyine ziele, iż boleścion w szyi i w gardle pomocne. *Urzęd.* 68. SZYIOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* krkoſtý, szyi otyłéy. *Cn. Th.* 1129, dickhälſig. *Wlod.* *SZYIOZŁOTY gołąb'. *Pot. Arg.* 378, goldhälſig.

SZYK, - u, *m.*, (*Ger. obs.* Schick, Geſchick, cf. ſchicken cf. szychta), porządek, rząd, sprawa, *Vd.* ordninga, narecha, red, verſta; die Ordnung, das Ordnen; (*Sr.* 1. ſchik zdatność). Tak szczęście w ludzkich sprawach dziwnym szykiem włada. Zwyciężony zwycięzcę bije i posiada. *Stryik.* 195. - Szyk woyſka, die Schlachtordnung; *Slo.* Sſikowani f. bitne. Uſtanowiwszy liczbę żołnierza maiącego ſkładać woyſka robi się w nim porządek, a to nazywaią szykiem bojowym. *Jak. Art.* 2, 467, rozporządzenie batalionów, szwadronów, artylleryi, iak naypożyteczniieysze względem położenia. *ib.* 2, 487. Gdy żołnierze wedle czasu od hetmana byli w szyk sprawieni, bitwa się rozpoczęła. *Pilch. Sall.* 242. - Szyk, uszykowane woyſko, woyſko porządnie poſtawione. *Papr. W.* 1, 100, das in Schlachtordnung ſtehende Heer. Ruszył się król do Radoszkowic, gdzie szyk był. *Ger. Dz.* 166. - *Poet.* Szykami idą gwiazdy, które nam noc ode dnia dwoią. *Susz. P. A* 4, w sprawie, iak woyſko uszykowane, sprawione. - §*. Ka-

Digitized by Google

sacy z Greki, z Szwedy, Szkandy, Nortweyczyki, J z Danami miewali częſto krwawe szyki. *Stryik.* 213, krwawe boie, turnieie, tańce, walki, blutige Kämpfe. - *tr. fig.* połamać, pomieszać, pomylić komu szyki, z wybić go z iednochody, pomieszać mu koncepty, inszą mu zagrać, *Rs.* сбивать, сбивать; einen aus dem Gleiſe bringen, ihm das Concept verrücken, ſeinen Plan vereiteln. Ten powrót niespodziany interessikom waszym szyki połamie. *Teatr* 7 *c*, 55. Zmyliła, ach zmyliła okrutna śmierć szyki. *Pot. Jow.* 83. Szalenie mu się szyki połamią w miłości. *Teatr* 28 *b*, 90. Dobywszy oręża, szyki iéy zamącił. *Zebr. Ow.* 556, *pauidam deterruit*). Nędzniki, co im w sprawiedliwości gwałtem mylą szyki. *Pasz. Dz.* 116. On nam pomylił do fortuny szyki, Że trafić w dawny rumel nie możemy. *Wad. Dan.* 192. - - (*SZYKADEM, n. p. Pan z gniewem po szlachcica posyła szykadem. *Pot. Jow.* 110, może z Niem. ſchicken posłać; t. i. poselſtwo, posłów po niego wyprawił, żeby go przyprowadzono). - - (*SZYKANA, złość. *Gaz. Nar.* 1, 176, urąganie, szyd, dokucząka, przegryzek, *Ross.* цѣпка, кляузы, крючокъ, крючекъ, крючечникъ, ябеда, ябеды. Szykaner, *Rs.* кляузникъ, ябедникъ (cf. brzechayło). Szykanować ябедничать; szykanuiący завзятливый (cf. zawias); szykanowanie ябедничество). - - SZYKOWAC, - ał, - uie, *cz. ndk.*, uszykować *dk.*, przyrządzać, naſtawiać, przygotować, (*Ger.* *ſchicken), anſchicken, bereiten, zurecht machen; *Sues.* ſkicka). Mistrz Liflantſki szykuiąc na arcybiſkupa Ryskiego przyczyny, złożył seym w zamku swoim. *Stryik.* 754. - Szykować się do czego, zbierać się, zabierać się do czego, ſich wozu anſchicken. Do niesłychanych kunsztów się szykuie, *animum dimittit. Zebr. Ow.* 194. - *Med. Recipr.* szykuie się, ſtosuie się, przyſtoi, es ſchickt ſich, iſt paſſend, unpaſſend; *Sor.* 2. ſchikowaſch ſe; *Vd.* se perkladiti, perrauniti, spodobiti; *Crn.* rajma se, rajmam (*ob.* rymuie się). Jak ten młodzieniec wyraża całym brata naszego, ciała ſkładem; rzekłbyś, że on sam, gdyby szykował się ku temu wiek. *Teatr* 42 *d*, *B*, gdyby się zgadzał, odpowiedział). Nie szykuie się, nieprzyswoito, nieprzyſtoi, *Ec.* непримѣчествуемъ, неключимствуемъ. - Skoro się nam cokolwiek nie wedle myśli szykuie, zaraz wpadamy w gniew. *Pilch. Sen. liſt* 309, nie wiedzie się, nie powodzi, nie zdarza, nie szczęści, es gelingt nicht. Gdyby baczność zawsze na wszyſtko mieli, pomyślnieyby się rzeczy szykowały. *Pilch. Sall.* 3. - §. szykować woyſko, sprawować, w sprawie poſtawłać, *Vd.* poreditи, reditи, nareduvati, verſtiti, poverſtiti, verſtuvati, vraunati, ponapraviti, *Rg.* izrédditi vojſku; in Schlachtordnung ſtellen. Lud szykował, i przed obozem w sprawie ſtał. *Warg. Cez.* 32. Szykuią się powozy. *Wtg. Mar.* 1, 41, ſie ſtellen ſich in Ordnung. Czasem mieysce nie pozwala rozprawy uszykowanego woyſka. *Jak. Art.* 2, 492. Bóg krąg miesięczny zbudował J planety uszykował. *Groch. W.* 49. - *absol.* Nie ieden dziś podpiwszy szykuie przy ſtole, Wąsy ciągnie; aż kiedy przyydzie wyniść w pole etc. *Zegl. Ad.* 88; dowodzi, komenderuie). SZYKOWNOSC, - ści, *ż.*, sręczność, die Geſchicklichkeit, Geſchicktheit; *Sr.* 1. ſchikwanoſti, ſchikownoſć; *Vd.* perkladnoſt, spodobnoſt, rozhnuſt, perjemlikoſt; *Ec.* сапчїе, приличность, пристойность, согласїе; Miłość własna tak nas omamia, iż do każdego urzędu zdolną niby widziemy w sobie szykowność. *Mon.* 65, 189. Cv za wspaniałość, co za wdzięki, co za szykowność. *Teatr* 55 *b*, 24. W Gotſkich budowlach iakowaś części ie składaiących nieszykowność uderza. *Mon.* 72, 471, niepomierność, niekształtność. - §. szykowność, *ob.* przyzwoitość, przyſtoyność, godziwość. SZYKOWNY, - a, - e, SZYKOWNIE *adv.*, *Slo.* ſikowné, ſikowité, *Sr.* 1. ſchikny, ſchikowné; *Sr.* 2. ſchikowani; *Vd.* shikan, perkladen, rozhen); sręczny, udatny, geſchickt. Ta mała, lecz szykowna; zwabiaią mię obie, J nizka i wysoka dogodzić mi może. *Hul. Ow.* 123; kształtna). Gdyby kto pozbierał rożnorodne części, do siebie źle przyſtaiące, w proporcyi niezgodne, wyſtawiłby zapewne raczéy poczwarę, iak postać szykowną człowieka. *N. Pam.* 24, 364. Nieszykowny, *Ec.* неключимый. - §. Ażeby rzeczy szykownie prowadził, namyślał się naprzód z sobą. *Nar. Hiſt.* 2, 410, sręcznie, porządnie).

*SZYLAWY, - a, - e, - o *adv.*, rozoki, zezem patrzący, *Ger.* ſchielend. Szylawy był, i tym swoim patrzeniem srogi się zdał. *Eraz. ięz. J. b.*

SZYLDWACH, SZYLWACH, - a *et* - u, *m.*, SZYLWACHA, - y, *ż*, (*Zab.* 12, 188), warta, ſtoyka. *Jak. Art.* 5, 319; *Ger.* die Schildwache; *Ross.* часы, (*ob.* czas), часовой, караульной, караущикъ, пришивъ; Szylwach zbroyny nademną nie wartuie. *Bard. Tr.* 313. Nie trzeba warty, nie trzeba szylwachu, Byśbył próżen zawsze ſtrachu. *Susz. P.* 3 *B* 2 *b*. Na szylwachu ſtać. *Zab.* 12, 198; na warcie). SZYLERHAUZ, - u, *m.*, *Kaw. Nar.* 11; pospolicie: szulerauz. *X. Kam.*, schronienie, niby budka dla szyldwacha, *Ger.* das Schilderhaus; *Vd.* ſtražhna hishiza; *ob.* ſtrażnica; *Rs.* караульня, будка, сторожка; *Ec.* стражбище.

SZYLKRETOWA robota. *Kluk. Zw.* 3, 13, z ſkorupy żółwiowéy, Schildkröten-.

SZYMBORT, *Chmiel.* 1, 80, *ob.* Sztymbork.

SZYMON, - a, *m.*, SZYMEK, - mka, SYMICH, - a, *m. dem.*, imię męzkie, *Sr.* 2. Schiman; *Ger.* Simeon. Szymon S. apoſtoł, wraz z Judą Tadeuszem koronę męczeńską odebrał. *Kras. Zb.* 2, 524. Szymon ieſt imię Hebrayſkie, które się wykłada słuchacz. *Dambr.* 786. - *Ec.* Богопріимецъ, t. i. принявшій спасителя на руки, epitet S. Szymona). W dzień Szymona i Judy, boi się koń grudy. *Rys. Ad.* 74. - §. *Simones* delfinowie, ryby morſkie, szymkami bywaią zwani. *Mącz.*

SZYMOWAC, SZYMOWINY, *ob.* Szumować, Szumowiny.

SZYNA, - y, *ż.*, *Bh.* ſina; *Sr.* 1. ſchina; *Sr.* 2. ſchinna; *Crn.* shina; *Vd.* shina, shinja, koliesni okou; *Cro.* sinya; *Rs.* шина; *Germ.* die Schiene, eine eiſerne Stange, *Suec.* Skena, *Niederſ.* Schene, Schenne). Wytopione z kruszców żelazo w hamerniach przerabia się na szyny, sztaby etc. *Kluk. Kop.* 2, 222. Żelazo, którym okołek u koła okuty bywa, zowią szynami. *Arch.* 3, 62, die Radſchiene. Szyna pod sankami, *Ross.* подрѣзъ, мормазъ. - *Prov.* Kiedy się rozgrzeie szyna, rób z niey gwoździ, póki nie zaſtygnie. *Fr. Ad.* 81, żelazo kuć, póki rozpalone; łyka drzeć, kiedy się dają). Na mękach świecami albo rozpalonemi blachami i szynami żelaznemi palą. *Syr.* 87. (*SZYNĄĆ, schynąć, *ob.* Chynąć). - - SZYNAL, - a, *m.*, gwoździ do obiiania szyn kołowych, *Germ.* der Schienennagel, Radnagel. *SZYNDOWAC, - ał, - uie *cz.*

Digitized by Google

ndk., skórę zdzierać, łupić; *Germ.* schinden, *obs. Germ.* Schin, = skóra, *Angl.* skin, *Suec.* skinn, *Dan.* skind). Zwierzynę tę szyndować i w ćwierci siec poczęli. *Tward. Pas.* 80. Skoro obrócim szablą bisurmańców tyły, Łacno trupy szyndować i łapać kobyły. *Pot. Pocz.* 150. W tym się już do potraw zwierzynnych gotują, A z skóry odzieraiąc wnętrza w nich szynduią. *A Kch. W.* 8. *SZYNDLE, z *Niem.* die Schindeln. *Mącz., ob.* Gonty, szkudła.

SZYNK, - u, *m.*, szynkarstwo szynkowanie trunków, *Bh.* szenk; *Sr.* 2. schenk; *Sr.* 1. pinczа; *Vd.* tabernanje; *Ross.* шинокъ, корчёмство, корчемничество; *Germ.* der Schank, das Schenken, Bierschenken, Weinschenken ꝛc., *cf. Lat. med.* scantio, *Gr.* ξενικον, *Gall.* echanson). Szynkiem się i handlem malwazyi bawił. *Tward. Wł.* 110. U nas szynk trunków w ręku żydowskich zostaie. *Przestr.* 243, cf. propinacya). - 2) szynk, szynkownia, karczma, die Schenke, *Ec.* стачюнь, корчемница, шинокъ, кабакъ, питейной домъ; Kazał przynieść trzy garce malwazyi z szynku. *Pot. Jow.* 128. U nas na szynku bawiąc parobcy, grzeczniey się z płcią obchodzą. *Teatr* 43 *c*, 85 *Wyb.* Gorzelny szynk, *Vd.* shganjarska, shganjouna taberna. - §°. *fig. tr.* Jowisz do Kupidyna: Tylko też o mnie pomniy panie synku, Gdy co gładszego będziesz miał na szynku. *Morszt.* 97; na stręcie, na pomku). - 2) *SZYNK, - a, *m.*, szynkarz, *Ger.* der Schenke, Schenkwirth. Mazur przyszedł śmiele do szynka, pyta go, iest wino? iest panie! odpowie szynk. *Opal. sat.* 25. Szynkowie pospolicie wino gorsze do lepszego przymieszaią. *Cresc.* 356. Kurfirst Krol Czeski, Podczaszy albo szynk. *Biel Sw.* 87 *b*, *ob.* szynkostwo. - - (SZYNKA, - i, ż., z *Niem.* der Schinken; *Bh.* sunka, wieprowa lepla, ujanina, (cf. wędzonka); *Sr.* 2 *et* 1. schinka; *Crn.* plèzhe, cf. plecy); *Vd.* plezhe, gnat, (cf. gnat), svinsku stegnu, (cf. ściegno); *Cro.* shunka; *Sla.* kuk, but; *Rs* ветчина, (cf. wiotchy, wiechеć), окорокъ, окорочекъ; *Ec.* ядчина, ветчина, ветшина. Szynki, uda wieprzowe przyprawione i uwędzone. *Kluk. Zw.* 1, 290; *ob.* szołdra; kąpie). Sławne szynki Westfalskie. *Dyk. G.*). - - SZYNKARCZYNY, - a, - e, do szynkarki należący, Schenkerinn-. Szynkarczyney figury lęka się. *Teatr* 32 *b*, 79. SZYNKARKA, - i, ż., SZYNKARECZKA *dem.*, *Bh.* Sjenkovka, krčmarka; *Slo.* hoſ'tinſka; *Vd.* tabernarza, tabernanka, litishinja; *Ross.* шинкарка; kobieta, co gościom trunki szynkuie, *Germ.* die Schenkerinn, die Getränke schenkt. Ja twoia żona chodzić mam iak szynkarka do kostek w sukience? *Papr. Przy. C* 2. Szynkarka Grecką bindą przepasawszy czoło, Krzepki bok przy cymbałach uwiiała w koło. *Mon.* 76, 282. Zdałaby się u nas do Warszawy za szynkareczkę. *Teatr* 19, 26, *et* 21, 58. SZYNKARSKI, - a, - ie, do szynkarza należący, Schenken-, Schenkwirths-. Ćwiertnia ma mieć w sobie wymierzonych garcy szynkarskich 24. *Haur Et.* 105. Szynkarskiey łaski to day, day, nie traci; Ale się i tam słodko pije, gorzko płaci. *Jag. Gr. B* 5 *b*. SZYNKARSTWO, - a, *n.*, *Rs.* шинкарство, szynk, szynkowanie. *Cn. Th.* 1130, *Germ.* der Schank, Bierschank ꝛc., *ob.* szynkowstwo. SZYNKARZ, - a, *m.*, *Bh.* Sjen's kyř, hoſ'tinſki, krčmář; *Slo.* ſſenkyř; *Sr.* 1. schénka, pinczař; *Vd.* tabernar, likeb, litish, (cf. litkup), oshtar, kershmar, tabernauz; *Rs.* шинкарь, karczmarz, co trunki szynkuie, der Schenke, Schenkwirth, z. B. Bierschenke; (*ob.* Szynk 2). - Szynkarz gorzałczany, *Ross.* цѣловальникъ. Równi z panami są przed prawem piekarz, rzeźnik, i szynkarz weselaki. *Paszk. Dz.* 127. Urzędnik ieden władał nad szynkarzami, a drugi nad piekarzmi. 1 *Leop. Gen.* 40, 1-3, miał moc nad piwnicznymi. 3 *Leop.*, *ob.* podczaszy, ib. - §°. *tr. fig.* Krwi ludzkiey szynkarze. *Gęb. Hym.* 321, rozlewcy). (SZYNKIEL, - kla, *m.*, ostatni koniec osi, das Aeuſſerſte der Achſe am Wagen, die Achſenſpitze, worin die Lunſe ſteckt. Klął furman na wyboie, w których po szynkle uwiązł. *Jak. B.* 226. - §. Magnes nam szynkle świata *polos mundi* okazuie. *Os. Rud.* 17. *Poli*, końce osi niebieskiey, szynkle. *Zebr. Ow.* 29. - -). (**SZYNKODRAP, - a, *m.*, mysz πτερνογλυφος. *Przyb. Tetrach.* - -). SZYNKOWAC, - ał, - uie *cz. ndk.*, szynt trzymać, trunki gościom przedawać, *Ger.* ſchenken Getränke, einen Schank halten; *Vd.* tabernati, tezhiti, (cf. toczyć); *Rs.* шинковать. Wódka początkowo nie była wymyślona, by ią w karczmach szynkowano. *Per. Ld.* 257. Wina i mocnych trunków by nie szynkowano, Kto by ie śmiał szynkować, by mu ie zabrano. *Biel. S. N.* 11. Szynkowaliście Nazareyczykom wino. 1 *Leop. Am.* 2, 12. - Szynkuie przy ſtole; *nectar miniſtrat Ganymedes. Leb. Ow.* 248. - §. *tr.* Panicz do stołu przednie wino szynkuią, za czym wiosek ubywa. *Petr. Et.* 97, czestuie przednim winem, er tiſcht guten Wein auf. - §. *improp.* Sol po miasteczkach kwartami szynkuią. *Vol.* 5, 184, przedaią, höcken, Salz verkaufen. - §. *fig. tr.* Krówkę pilno pasiemy, doma iey sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy; krowka też garniec masła i kopę serów za onę sieczkę pewna szynkować musi. *Rey Zw.* 95, dawać, wetować). - Nie patrzę zysków wykrętami, Nim szynkował u sądów łepka funtami. *Stryik. Kr. łyc.*, nie byłem przedaynym rzeźnikiem. SZYNKOWNIA, - i, ż., szynkowny dom, szynk, *Bh.* Sjen'kowna, krčma; *Sr.* 2. ſchenka; *Crn.* pyvnica, (= piwnica); tovirna; *Vd.* taberna, tabernalishe, tabernska hisha, piunisa, goſtilniza, tovirne, kerzhma; *Ec.* стачюнь, корчемница, шинокъ, кабакъ, питейной домъ, die Schenke, das Wirthshaus. Piiak powraca do domu z szynkowni. *Teatr* 55 *c*, 45. SZYNKOWNY, - a, - e, do szynku, do szynkowania należący, Schenk-, *Bh.* Sjen'ſtni, *Vd.* tabernſki, tabernarski, litoushki, nalitni; *Rs.* кабацкой: Szynkowne wino, piwo. *Tr.* **SZYNKOWSTWO, - *n.*, podczaſtwo, urząd podczaszego, Hof-Schenkenamt; *Bh.* ſſenkſtwj; *Sr.* 1. ſchénkarſtwo. List cesarza Rudolfa, w którym królowi Wacławowi szynkowstwo poruczа. *Gwag.* 60, Szynkostwo. *Biel. Sw.* 144 b. SZYNK-WAS, - u, *m.*, naczynie z wodą do chłodzenia trunków, z *Niem.* das Schenkfaß. Karczmarz stoiąc z szynkwasem, Gdy się popili mięszał piwo z kwasem. *Pot. Jow.* 67. Niechay szlachcic nie bierze żony od szynkwasu. *ib.* 197.

SZYNOWY, - a, - e, od szyny, Schienen-. Żelazo szynowe, szynowe, kratowe. *Os. Zel.* 4, *Boh.* Sjenowy, *Rs.* шинный.

*SZYNTROT, - u, *m.*, n. p. Szufli, stęplów, kołuchów i szyntrotów ile potrzeba. *Arch.* 2, 9. ?

SZYNWAGA, - i, ż., śrzodwaga, *Bh.* záwaží; *Rs.* отвѣсъ die Schrotwage, Bleywage, Setzwage. Budownicze abo stolarskie naczynie do ustawiania prosto ku górze roboty ieſt iako T łacińskie werszałowe wywrócone tak ⊥; a ma

Digitized by Google

rek od góry z ołowiem wisi. *Cn. Th.* 1130; różni się od srzodwagi formą tylko, iż ta iest iak krokiewka. *Dudz.* 62. - *fig.* Dobry człowiek iest iako *szniwaga wszystkich nałogów, którą wymierza, co iest poczciwego, co nie. *Petr. Et.* 167.

*SZYP, *ob.* Szyb 1).

SZYPEL, - pla, *m.*, węzeł. *Cn. Th.* 1130; ein Knoten, (cf. *Germ.* Schapel, Adlg.). (*Rs.* шиль cierń, ocel, czop; *Ec.* шипóкъ róża dzika, szypszyna). Szyplami lwów okrutnych powiązał skóry. *Zebr. Ow.* 307, *inter se connexis nodis*; *ob.* Szypleć; szyplanina, wyszypleć, szypułka, szypka.

SZYPER, - pra, *m.*, dozorca pierwszy okrętowy, *Ger.* der Schiffer, Schiffspatron i *Bh.* ſſifaŕ, pławac; *Sr.* 1. tjewmiczerſki, (cf. czoln); *Vd.* brodnik, zolnar, murner, marinar; *Rs.* шкиперъ, судовщикъ; (cf. *sęd, *sud). Rządca statku zowie się szyper. *Chmiel.* 180; szyper ma dozór nad statkiem, i zwierzchność nad flisami; ma pomieszkanie na budzie. *Mag. Mſkr.* Szyprowie na statkach pańskich maią moc zupełną do przedania lub zamienienia towarów sobie powierzonych. *A. Zam.* 85. Błądzi, kto szypra na wodzie nie słucha. *Pot. Syl.* 79. *Szypnik. *Sien.* 560.

SZYPERSKI, - a, - ie, do szypra należący, Schiffer-, *Sr.* 1. tjewmiczerſki; *Ross.* шкиперовъ, шкиперскій. Powinnością szyperską iest doprowadzenie okrętu. *Petr. Pol.* 205. Szyperska sztuka, nauka, stan szyperski, z SZYPERSTWO, - a, *n.*, die Schifferkunſt, das Gewerbe, der Stand eines Schiffers.

SZYPKA, SZYPUŁKA, SZYPUŁECZKA, - i, *ż.*, ogonek owocowy; der Stiel am Obſte. *Ern.* 64; der Stengel; *Bh.* ſtopka, ſtopka, ſſpiċka, (cf. śpica); *Slo.* ſtupek byliny, (cf. słupek); *Sr.* 2. hopuſchka, (*Sr.* 1. ſchiplenka, polna roja; *Sr.* 2. ſchiſchka, (*ob.* szyszka), *Crn.* shtéblu (cf. źdźiebło), rêzel, pêzèl, paperk, ozzimek, (cf. odziemek); *Vd.* repish, (cf. rzep), shtakel, kozen, pezel, rezel, shtaklizh, klizhek, dershalka, shtingelz; (*Vd.* shipek, z głóg, *Vd.* shipezhje, z głogowy krzak); *Cro.* ſtilek, trùha, petlicza, petle. (cf. pętlica); *Rg.* ſtescivgliza, dàrxak. (cf. dzierżak); *Bs.* dárszgiak, scipurina, groszdovina, huſtovina; *Rs.* спицáкъ, спицéвникъ, спицéлкъ, (*Rs. et Ec.* шипóкъ, шипóвникъ, szypszyna, róża dzika, głóg); (*cf. Lat.* ſtipula). Szypułki *pedunculi*, są to ogonki, na których same kwiaty, a potym owoce wiszą. *Botan.* 79. Ziele to liścia ma na cienkich szypkach obdłużnych. *Syr.* 1066. Fiołki rózgi żadney nie miewaią, tylko szypułeczki albo ſtopki długie, na których kwiateczek. *Syr.* 1446. Szypka, pióra odartego szypułka, pipka odarta. *Cn. Th.* 1130, der bloße Kiel einer geſchloſſenen Feder. - *§. Jedno trzeba wſkok na nie, (na Tatary), bo swemi *szypiki, Jako imdasz poczekać, wnet pomylą szyki. *Rey. Zw.* 242 może kon z szybkie, harce szybkie?). SZYPKI, SZYPKOŚĆ, *ob.* Szybki.

SZYPLEĆ, *SZYPOLEĆ, - ał, - e *cz. ndk.*, Szyplać *kent.*, palcami skubać, by zagmatwanego co rozwięzywać, mit den Fingern aufknüpfen wollen, mit den Fingern zupfen, rupfen, klauben, um einen Knoten aufzubringen. *Dudz.* 62; *Crn.* shiplem; *Hg.* chijpnij; *Cro.* schipati, czukati; (*Rs.* шипнуть, шипѣть, шипло ksyknąć iak wąż). - §. Chory w zgniłéy gorączce, po pościeli szyple. *Perz. Lek.* 78; maca palcami, skubie, der Patient zupft das Bett, greift um ſich herum. *Perz. Lek.* 99. - Szyple sobie koło skroni, mówić iey zmieszane affekty nie dały. *Pot. Syl.* 426, maca, ręką trzyma skronie). - Szyplać koło czego, mitrężyć, z mitręgą robić, kuzdrać się, langſam etwas machen, klauben, zaubern. Pasiecznicy przez całą iesień powoli sobie koło ulów szyplać i one naprawować maią. *Kąck. Pas.* 4. - Szyplać komu około mieszka, podskubować go, einem den Beutel rupfen, zupfen, fegen. *Cn. Th.* 1130. - *§. Zwierzęta urodziwszy się, zaraz same pożywienia sobie szukaią, i trawę i ziołka *szypolą. *Sak. Pr.* 75, szczykaią, abrupfen. SZYPLANINA, - y, *ż.*, nieskończone szyplanie, Rupfen und Klauben ohne Ende, mitrężenie, Klauben und Zaubern ohne weiter zu kommen. Ule zawczasu maią być gotowe, tak żeby pod czas roienia żadney koło ulów szyplaniny nie zostawało. *Kąck. Pas.* 23.

SZYPOSZ, *ob.* Siposz.

SZYPROWAĆ, - ał, - uie *med. ndk.*, szyprem być, szyperstwem się obierać, Schiffer ſeyn, ſchiffern, ſchiffen. Do Gdańska szyprował. *Teatr* 25 *c*, 6.

*SZYPSZYNA, z róża polna, głóg. *Dudz.* 51; *Boh.* ſſipek; *Vd.* shipek, shipezhje; *Ec. et Ross.* шипокъ, шипонникъ.

*SZYPTUCHU postaw. *Jnſtr. C. L.*, *Ger.* Schifftuch, Segeltuch, gruba tkanina, z którey żagle bywaią.

SZYPUŁKA, *ob.* SZYPKA. *SZYRM, *ob.* Szerm.

*SZYSLOCH, *ob.* Strzelnica. SZYSMA, *ob.* Odszczepieństwo.

*SZYSZ, - a, *m.*, n. p. Wszystkie gościńce Moskwa osadziła gęstemi szyszami. *Nar. Chod.* 2, 2 *not.* „szyszowie, z szysze, awanturnicy, weyskowi", Freybeuter im Kriege.

SZYSZAK, - a, *m.*, *Bh.* kapalin, (cf. kapa), lebka, (cf. łeb), helm, (*ob.* helm); *Slo.* lebka, ſſiſſak; *Hg.* sisak; *Dl.* sijo, sisak; *Vd.* shishak, zhelata, shelesna kapa, shelesna glavopokrija, naſkokna glavepokriva; *Crn.* zhelâda, (cf. czeluść); *Cro.* sissak; *Jll. barb.* sciscjak; *Rg.* kaziga; *Bs.* sisak, kasiga, kaçigga, kacitra, (*Bs.* sciscjati, z golić); *Sr.* 1. jelazné kwóbel; *Ross.* шишакъ, z helm, wysoka przyłbica. *Dudz.* 62, der Helm, eine hohe ſpitzige Sturmhaube. SZYSZAKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt szyszaka, wie eine Sturmhaube. Szlyk skórzany twardy szyszakowaty. *Cn. Th.* 1130. SZYSZAKOWY, - a, - e, do szyszaka należący, Helm-, Sturmhauben-. Bellona paszczę szyszakową okrywa zasłoną. *Bard. Luk.* 2, 8. Szyszakowa kita, federpusz, pióropusz *qu. v.* SZYSZCZAGTY, - a, - e, iak szyszki, wie Tannen- oder Fichtenzapfen, *Rs.* шишковáтый guzowaty). Korzenie karczochu i główki, szyszczaſte bywaią. *Syr.* 670. SZYSZKA, - i, *ż.*, *Bh.* ſſiſſka, geblicí; (*Mor.* ſſiſſka klófka); *Slo.* ſſiſſka; *Sr.* 2. ſchiſchka; (*Sr.* 2. ſchéſchke wątroba); *Sr.* 1. schijka. (schischka *Sorabis etiam eſt pediculus pyri, pomi*; *ob.* szypułka); (*Crn.* shishka, z galas, *galla*); *Crn.* zhersh, skorsh, sbrakka; *Vd.* zhersh, zhurzhel, skorsh, shtarsh; (*Cro.* sések, siska, lubanya, z czasza głowy; *Cro.* siskata *galla*); *Bs.* sciscka, sciscjatka; (*Bs.* scesce, z *puſtulae*, krosty; *Bs.* scisc *dolon*; *Bs.* sciscjati *tendere*; *Rg.* sciscka, z *gallas*, *Rg.* scésce *puſtulae*, *Rg.* sciscjarka *echinus*); *Rs.* шишка; (*Rs.* шишешка guzik, *vulg.* шишкать, шишкаться marudzić; cf. *Hebr.* שיח siach *frutex*); szyszka drzewna, Tannzapfen, Fichtenzapfen, Zapfen der Nadelbäume, (cf. szeszuła, szeszelinka); Szyszka *ſtrobilus* ma pod łuszczkami skórkowatemi ukryte ziarna, iak n. p. u sosny. *Botan.* 127. Szyszka sosnowa iest iey owoc, która w sobie zamyka wiele

Digitized by Google

niarnek. *Crese.* 463. Jodłowe szyszki. *Zab.* 1, 191. - Szyszka miękka podługowata iako ogonek, na drzewach niektórych, iako leszczynie, rzęsa, rząsa. *Cn. Th.* 1131, Kätzchen, Würſte an den Haſelſtauden, Weiden ꝛc. - *Prov.* szyszki do boru woźić, s drwa do lasa, Holz in den Wald führen. Pytay się, iak tam twoy towar płaci, Byś szyszek nie woził do boru. *Kon. Fl.* I. 3; wody do morza). - *aliter*: szyszka, s fraszka, bez wartości rzecz, leda co, ein Pappenſtiel, ein Nichts, etwas Werthloſes, eine Kleinigkeit. U nas szkło czynią tak dobre, że za szyszkę ſtoi. *Urzęd.* 423. *Nauci, nihili ſtoci*, za nic, za borową szyszkę. *Urs. Gr.* 358, cf. szczupka tabaki). Kacerſka modlitwa nie ſtoi za szyszkę. *W. Poſt. W.* 68. Za leda co dać, za borową szyszkę. *Cn. Ad.* 1298, za bezczen). Bez pieniędzy mędrzec nie ſtoi za szyszkę borową. *Bürl. A* 2. (*Rs.* показать кому шишъ figę pokazać)). - 2) *Medic.* szyszka, guz w ciele bolący *furunculus. Cn. Th.* 1130, ein Blutgeſchwür. Lekarſtwo na szyszki francuskie albo wrzody. *Sleszk. Ped.* 205, ſiszki, figi w zadzie, Feigwarzen. **SZYSZKORODNE kupressy. *A. Kch. W.* 84, *conigerae*, Zapfentragend; *Sr.* 1. ſchilfericht SZYSZKOWY, -a, -e, Zapfen-, Nabelholzzapfen-. Szyszkowy owoc ieſt z wielu drzewiſtych ſuſek złożony. *Aluk. Roſl.* 2, 12. Szyszkowe iądrka. *ob.* Liſtowe orzeszki. Szyszkowy korzeń, gatunek Narcyszków *gu. v. Syr.* 2482. Gmach szyszkowy, tak rzeczony od podobieńſtwa szyszki ſosnowey. *Mon.* 69, 673. Szyszkowe kartacze, od podobieńſtwa do szyszek borowych rzeczone. *Jak. Art.* 3, 519.

SZYTA, -y, ż., w lucie szczapa drzewa ſuchego do palenia, ein Holzſcheit. Drzewo dobrze zwiędłe, czyli terminem hutnym mówiąc szyty. *Torz.* 17. Szyty rok cały więdnąć i wiatrem przesychać, powinny. *ib.* 17. *Szolerz aby umiał szyty wysuszać, w piec ich regularnie kłaść i ogniem kierować. *ib.* 108. Szyty, gdy iuż dzwonią i są letkie, odſtawić do palenia niemi. *ib.* 109.

SZYTY; *ob.* Szyć. **SZYWALNIA. - i, ż., gdzie szyią, n. p. warsztat krawiecki. *Rs.* шивальня. *SZYWALNY, - a, - e, do szycia. *nábbar*, *Rs.* шивальный. *Cypr. Ec.* шивéнный *insutilis*. SZYYKA, SZYYNICA, SZYYNY, *ob.* Szyia, Szyika, Szyinica, Szyiny.

T.

T *litera alfabetu łacińſkiego* 18*ta*. Kras. Zb. 2, 525; *Rs.* Т, т, твердо, *Gr.* Τ, τ ταυ; T Polonicum semper durum, sic, ut nunquam *i* sequi possit; hinc ubi in aliis dialectis t lene occurrit, apud nos in ć mutatur, e. gr. *Boh.* tichý, cichy, teſký *ciężki*, těſto *ciaſto*, tenký *cienki*; temný *ciemny*; idem in noſtris derivationibus, declinationibus, et coniugationibus obseruandum, e. gr. świat, *na świecie*; *tret*, *na trzecie*; *latać*, *lecieć*, *szmat*, *szmaciſko*, *ciąć*, *tnie*; *ucinać*, *utnie*; *trzeć*, *cierać* etc., *cf.* Lucian. de altercat. literae S et T). - J. Kch. *piſze: „t mamy iedno; a po th w Polſkim języku nic, chyba, gdzie Grechie słowa: Thetis*". Nowy Ch. Sed et talia sedunt usui receptae orthographiae noſtrae; scribimus enim: *Tetys*, *Teofraſt*, *teologiia*. - §. Ceterum obserues vim quandam *demonſtratiuam* literae t in respondendo *quaeſtioni*, e. gr. *taki*? *p.* *taki*! - *kilś*, *kilki*, *ilki*? *p.* *tylki*! *Jle*? *p.* *tyle* etc.

T A.

1) TA! TA! wyraża uderzenie, bicie, einen Schlag, Streich, Hieb ausdrücken. Młot kowalſki biie ta ta ta! *Teatr* 52 *c*, 4. Coś mi w głowie kołata, właśnie iak kotłów bębnienia ta ta ta tarapata. *Teatr* 56, 126; cf. taran, tarantara, taratan; tarabanić; tatuff, tauff, tau.

2) TA *fem.*, *ob.* Ten ta to.

3) - - TA, *terminatio ſecundae perſonae obſoleti Dualis Polonici, apud ruſticos adhuc in usu, e. gr.* Znata. *Alb. n. W.*, wy dway znacie, *obſerv. relationem inter* t *et* ć, *inter* - ta, *et* - cie). *Sic*: podźta, czytayta, zrobiłaśta, będzieta robić, będzieta robiła *venite vos duo* etc.

TA, *ob.* Ten.

TABAKA, ę i, ż., TABACZKA *dem.*, ziele zdrowie, wrzodowe ziele, bielun cudzoziemſki, der Tabak, Taback, das Tabakskraut; *Bh.*, *Sr.* 2. *tabak*; *Crn.* duhán (cf. duch; *Crn.* duham *olfacio*); *Vd.* tobak, kihovez, duhan; *Cro.* duhàn, *peregr.* tobák, tobàk; *Hg.* tobák; *Rg.* duhan. *Barb.* burkùt, (*Rg.* tabakâr, s garbarz); *Bs.* tabak, (*Bs.* tabak, majſtor koji kosge ſtroji *coriarius*; *Dl.* tabak *cordo*, *coriarius*; *Rs.* табакъ, табачекъ. Polacy tylko tabakę do zażywania. *Vd.* shnopauza, shnopauni tobak, shnopovez, *Ger.* Schnupftobak, przez to słowo rozumieią do kurzenia zaś z Tureckiego Tutuniem sowią. *Ld.* (Tabakiw rurkach, w kiiach, rapowane. *Mon.* 65, 28 5. Tabaka ołówkowa, w ołówkach. *Oſſ. Wyr.* Pewny gatunek tabaki, *Rs.* бахýнъ. Tabaka Hiszpańſka, s Hiszpanka). Siedzi nad papierami, zamyślony trzyma pióro, bierze tabakę z tabakierki. *Teatr* 34 *b*, *a ji*, er nimmt eine Priſe Taback. Dla czego tabaczki używać poczęto? *Perz. Lek.* 219. Zażywać tabaki, *Rs.* нюхнýть, нюхáть, (*ob.* niuchnąć), нюхать табакъ. Dlaczego w paleniu lub zażywaniu tabaki tak bardzo smakuią amatorowie? *N. Pam.* 11, 194; an Rauchen und Schnupfen Geſchmack finden. *Mon.* 69, 176. U nich zakazano *tabaki nosem *pić. *Sak. Sob. A* 3 *b*, zażywać, ſchnupfen. Poczęſtuy go tabaczką. *Teatr* 23 *b*, 4. Czy nie zażyiesz dobrey tabaczki? *Teatr* 52 *d*, 94. Gęſto teraz zażywaią tabaki czyli proszku francuskiego. *Haur Sk.* 202. Czy bierzesz tabakę?, francuzczyzna, po Polſku: czy zażywasz tabaki? *I.d.* Nie ma sobie za co i tabaki kupić, s bardzo nędzny, ubogi. Kto tabaki zażywa, nie obeydzie się bez chuſtki, s ieden wydatek ciągnie za sobą drugi). Do tabaki! do tabaki! trzebaby tabaki, s śmierdzi! - Proszę na tabakę. - Niekażdy nos iednę tabakę lubi, s nie wszyſtko wszyſtkim do smaku. Szczupka tabaczki, szczy-

Digitized by Google

szczypta, niuch, zażycie iedno, *Rs.* нанонька. I szczupki tabaki niewarte; nie stoi za funt tabaki; = nic nie warto, cf. szyszka. - §*. tutuń, (*Ross.* тютюнъ tabaka w liściach), Rauchtabak; *Bh.* kaurlawy tabak. Widzę, iżeś się iuż obżarł piaku, Czyś się gorzałki dorwał i *tabaku. *Pusł. F.* 255. Tabaka, dusza Kozacka. *Zim. Siel.* 251. TABACZNIK, - a, *m.*, handluiący tabaką, der Tabakshändler. - §. Zażywaiący wiele tabaki, TABACZARZ, ein ſtarker Schnupfer, Tabaksſchnupfer; osobliwie *cum emphasi et in vituperium*, *Bh.* tabáčník; *Vd.* tobakar, shnopavez, shnopavez, shnopar; *Rs.* табашникъ; *w rodz. żeńſk.* tabaczniczka, - i, *ż.*, die Tabaksſchnupferinn; *Bh.* tabáčnice. TABACZNY, TABAKOWY, TABACZKOWY, - a, - e, od tabaki, Tabaks-; *Sr.* 1. tubakowi; *Rs.* табашный. Skład tabaczny, *Vd.* duhaunishe. Opili się dymem kurzu *tabacznego. *Dar. Lot.* 19, tutuniowego. TABACZNE, - ego, *Subſt. n.*, = płat, podatek od tabaki, Tabaksſteuer. Tabaczkowy kolor. *Teatr* 32 *b.* 91, Tabaksfarbe. TABACZYNA, - y, *ż.*, licha tabaka, elender Taback. TABAKIERA, - y, *ż.*, TABAKIERKA, TABAKIERECZKA, - i, *ż.*, *dem.*, puszka, w którey tabakę przy sobie noszą, die Tabatiere, Tabaksdoſe; *Bh.* tabáčnice, piksla na tabak; *Cro.* tobakira; *Vd.* tobaknisa, duhaniza, shkatelza, shnoparska shkatulza, shkatla, hranishisa; *Sla.* burmutica; *Rs.* табакéрка, табакéрочка. Kilka szczypci tabaki w tabakierkę mi wsypał. *Teatr* 21, 113. Koucha osobliwsza na tabakierkę. *Teatr* 49 *d*, 8. Kochanka weźmie szpineczkę, tabakiereczkę, czasem i złota w uiey trochę, po samo wieczko. *Mon.* 71, 395. - Tabakierka bez tabaki, = głowa bez mózgu, bez oleiu. Próżna tabakiera, pusta stodoła, z którey nie wyleci chyba sowa lub wróbel. TABAKIERCZYNA, - y, *ż.*, biedna, licha tabakierka, eine armſelige, elende Tabaksdoſe. Marney tabakierczyny darować mi nie chce. *Teatr* 21, 115. TABAKIERCZYSKO, - a, *n.*, brzydka tabakiera, niekształtna, eine häßliche Tabaksdoſe. TABAKIEROWY, TABAKIERKOWY, - e, - e, do tabakiery należący, Tabaksdoſen-, *Rs.* табакéрочный. Wieko tabakierowe.

*TABAN Perſki, nayprzedniejszy rodzay Perſkich głowień. *Czrt. Mscr.*, die beſte Gattung Perſiſcher Säbelklingen.

TABASZ, - a, *m.*, imię Staropolſkie Tobiasz. *Teatr* 42, der Name Tobias.

TABELLA, - i, *ż.*, z Łac. Niem., cf. spis, poczet, die Tabelle, *Rs.* табель. TABELLOWY, TABELLARNY, - a, - e, od tabelli, *Rs.* табельный, Tabellen-.

TABIN, - u, *m*, gatunek kitayki, *Ger.* Tobin, Tabinet, eine Art Taffet. Od złotogłowów, tabinów, altembasów podatek . . , *Vol. Leg.* 4, 81. Teraz aksamitów, złotogłowów, tabinów, lada u kogo pełno. *Star. Ref.* 40. Sobole tabinami złotemi podszyte. *Star. Ref.* 40. Sobole tabinami złotemi podszyte. *Star. Ryc.* 41. TABINKI (*Tr.*), *ob.* Tebinki.

TABLATURA, TABULATURA, - y, *ż.*, muzyka nie notami, lecz literami pisana, die Tabulatur in der Muſik. - *Jnde Proverbialiter*; z tablatury, = z partesów, z reiestru, = przesadnie, nach der Tablatur. Postawę sobie stroi, stąpa iakoby z tabulatury, pyszny, że coś drogiego na się włożył. *Bud. Ap.* 64. Z tablatury stąpa, krok liczy leniwy. *Xchw.* 52. Wyuczonym twarzy złożeniem i chodem przymuszonym powagę iakąś iednał sobie, i iak powiadaią, z tablatury stąpał. *Lub. Roz.* 250. Ludzie młodzi, którzy we złym ćwiczeniu są, nogi iakoby błaznowie, z tabulatury stawiaią. *Kosz. Lor.* 4 *b.* Z tablatury wszystko czyni. *Fr. Ad.* 94. - §. 2) Tablatura w architekturze, w malowaniu lub stolárſkiey robocie, składa się z samych filunków i fryzów. *Mag. Mſtr.*, das Tabulat. - Tablatura malarſka, płótno, na którym się maluie. *Tr.*, die Leinwand, worauf der Mahler mahlt. TABLICA, - y, *ż.*, TABLICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* tabule, tabulka; *Slo.* tabule; *Sr.* 1. tábla, tabulka; *Sr.* 2. tbla, toffla, toflizka; *Crn.* tabla; *Vd.* tabla, tabilza, (*Vd.* tabla, misa, = stół); *Cro.* tabla, tablicza, (*Cro.* table, = okiennica); *Hg.* tábla, tablatska; (*Sla.* tábla, = batterya); *Ross.* таблица, таблička, саржалъ, спиунка; *Dat.* tabula; *Ger.* die Tafel, das Täfelchen. Tablica do pisania na niéy, eine Tafel, darauf zu ſchreiben. Starożytni nie na papierze piórem, lecz żelaznym stylem na ołowianych, lub drewnianych woſkiem naprowadzonych tabliczkach, pisywali xięgi i listy. *Mon.* 73, 206. W początkach pisano na tabliczkach woſkiem powleczonych stylecikiem. *Mon.* 70, 263. Tablice do pisania bywaią lipowe. *Kluk Rosl.* 2, 166. Tablice z łupkowego kamienia. *Kluk Kop.* 2, 85, *Crn.* plôsha, plôsheza; *Vd.* plôsheza (*ob.* płaſki); die Schiefertafel. - §. Mógliby ieszcze poyść z tablicą. *Wad. Dan.* 31, do szkoły chodzić). Jeszcze się na tablicy uczył, = dopiero zaczynał syllabizować, dópiero co się zaczynał uczyć, ieszcze się uczył a b c, ieszcze się uczył na elementarzu. *Off. Wyr.* J Kupida z tabliczką w naukę posłała. *Burl. B* 4, *Susz. P.* 2 *F.* Z tablicą ma za nim chodzić, = ma się ieszcze czego nauczyć, nie doszedł iego rozumu. *Off. Wyr.* Maleńka miedziana tablicaka, na którey wyryty był wyrok. *Teatr* 49 *d*, 37. Stać z tablicą, t. i. z tą, na którey zbrodnia wypisana, = pod pręgierzem; gatunek kary, mit der Schandtafel ausgeſtellt ſeyn. Tabliczki kieszonkowe, pullaresy, Schreibtafel. Piosnkę tę mi na swoich tabliczkach napisał. *Niemc. Kr.* 3, 30. Gada iak z tablicy, nagotowany należycie, iak z partesów. - Tablice Moyżeszowe. *Goſt. Gor.* 106, die Geſetztafeln. Na iakiéy to tablicy napisano? skąd to? nie prawda! nie powinność! wo ſteht das geſchrieben? Rozum rodzi się, iak tablica goła; co na niéy napiszą, to na sobie nosić musi. *Rey Pſt. L ll* 5. Dzieci, iak tablica, na któréy nie nie napisano, ale może się napisać; a gdy się napisze, trudno zmazać. *Petr. Ek.* 100. - §. Tablica abo deska gładka, równa, drewniana, kamienna, iak portatyl kościelny, do zegarów na równi. *Cn. Th.* 1151, eine Platte, Tafel. Tablica stołowa, *ob.* Stolnica. Tablica, na którey w hucie szklaney tafle się rozprawiaią. *Torz.* 48. - Tablica, tabliczka, coś na kształt tabliczek, n. p. tabliczka czekolady, tabliczka mydła; układać co w tablice, w tabliczki. - Tablice, tabliczki ślubne, Gelübdetafeln. Dąb sam tylko ieden był stoiący, Wielką liczbę na sobie obwiązek noszący, i tabliczek pamiętnych, *ex voto*. *Otw. Ow.* 536. Grób iego ślubnemi tabliczkami uczcił. *Chodk. Koſt. praef.* - §. tablica pisana, tabella, w rzędy pisany spis, eine Tabelle; *Ec.* правильница (cf. prawidło). Spaść z tablicy, nie utrzymać się na reiestrze. *Off. Wyr.* Tablica multyplikacyi. *Teatr* 28 *b*, 102, tablica mnożenia; Pitagoresowa. *Łgſk.* 2, 7, *et* 45, das Einmaleins. Tabliczka kwadratów. *ib.* 2, 45. TA-

Digitized by Google

BLICOWY, TABLICZNY, - a, - e, *Rs.* скрижальный, do tablicy należący, Tafel=. Łupek tablicowy iest przednieyszy od dachówkowego; łupa się na cienkie tablice obszerne, z których się robią ſtoliki, tablice do pisania etc. *Kluk. Kop* 2, 85.

Pochodz. *tafla*, *taflować*, *taflowanie*.

TABOR, - u, *m.*, TABOREK, - rka, *m.*, *dem.*, *Bh.* tabor *caſtra*, Tabor imię miaſta w Czechach); *Crn.* tabor, s 1. forteca, 2. obos. *Vd* tabor, voiſknu leshishe. logar, kamp, s obós, namiot; *Vd.* taborishe, s obozowiſko; *Cro.* tábor *caſtra*, *bellum*; *Dl.* tabor, s obóz, *Hg.* tabor - hely; *Bs.* tabor *septum*, *vallum*; *Rg.* tabor *caſtra*, *Rg.* tábor *ianuae obex*; *Sla.* tàbor *campus*; *Rs.* табóрь, мóварь, мáварь, s obóz; (*Rs.* товарь, товарь, s towar kupiecki; cf. *Eccl.* товарышь towarysz, товáрищество towarzyſtwo); das Feldlager der Koſaken, die Wagenburg. Taborem nazywaią Kozacy otoczenie woyſka wozami, z za których, iak z za wałów mężnie bronią się. *Papr.* *W.* 2, 114, *Plasecki Chr.* 335, *Relation hiſt de la Pol.* 58. - §. tabor, s obóz, das Lager, Feldlager. Kiedy waszą bracią wiązano, wyście za zdrowie ich w obozie albo taborze pili. *Falib. Q.* Wsiąwszy taborek ten Polſki, mówił Sułtan, Polſka moia będzie. *Birk. Ped.* 3. Taborem się ſtawić, taborem ſtanąć, następować, położyć się. *Dudz.* 63. Moie zdanie, abyśmy taborem raczéy, a nie roszypką ztąd uſtępowali. *Birk. Chod.* 9. Umyślił nakoniec zasłaniaiąc się taborem, uchodzić z mieyſca. *Kraj. Czarn.* 32. Kładą się taborem woyſka, obóz z obozem zetknąwszy. *Krom.* 92. - §. Tabor artyllerycżny, park, obóz artyllerycżny, czy to pod fortecą, czy w polu poſtawiony. *Jąk. Art.* 3, 320, *et* 2, 168, der Artilleriepark. - §°. S. Paweł był rzemieślnikiem około taborów, ſkóry szywał etc. *Sk. Dz.* 58, około namiotów, ein Zeltmacher. - §. 2) Tabor paſtuszy, przenośna owczarnia, albo płoty, któremi owce na noc ogradzaią. *Dudz.* 63, hurty, die Hürden, Schäferhürden. - §. W mowie Słowiańſkiéy tabor, mnogość ludzi, bydląt, naładowanych wozów lub pak na bydlęta, kiedy woyſko albo lud paſterſki przenosi się z iednego mieyſca na drugie, n. p. paſterze przenieśli się na inne mieyſce z całym taborem, t. i. z swoią ow żarnią, i ze wszyſtkiemi rzeczami. Za woyſkiem poszedł wielki tabor, cały tabor ſtanął obozem. W Ruſkim dyalekcie, gdy się przepędza wielkie ſtado bydła, mówią: przeszedł tabun, табунъ. A ponieważ w owych pierwszych czasach ludzie odprawowali swoie wędrówki po górach; przeto gdziekolwiek ſtanęli, nazywali takowe mieyſca taborem; ztąd dotąd się mówi: paſterze lub woyſko ſtanęło taborem, otaborowało się, kiedy na iaki czas ſtanie i obóz swóy okopie lub wozami obſtawi. *Kotł. Rozpr. Mſkr.* 4, *p.* 622. Bolesław przez puszcze siódmym taborem do miaſta Goldberg przedarł się, *ſeptimis caſtris*. *Krom.* 126, siódmym obozowaniem). TABORET, - u, *m.*, TABORECIK, - a, *m.*, *dem.*, gatunek ſtołków bez poręcza i ściany do oparcia, ein Stuhl ohne Lehne und Rücken. Wygodne ſtołki dla ludzi prawnych; taboret dla pisarza. *Teatr* 20*b*, 125. Chciéy sobie wygodzić na tabereciku, bo iedaym tylko krzesłem obchodzimy się. *Teatr* 6, 41, *Zab.* 9, 347 *Zabł.*, *Pam.* 84, 162 TABOROWAĆ *cz. ndk.*, otaborować, *qu. v.*, utaborować *dk.*, wozy poſtykać, dyszlami pospaiać na kształt taboru, die Wagen in einander ſtecken, wie in einer Wagenburg. Każdy wóz, iak tylko ſtanie, tak zaraz ieden po drugim taboruie się. *Jąk. Art.* 2, 306. - §. Obozować, lagern, ein Lager aufſchlagen; *Crn.* taborim, s fortyfikuię; *Cro.* tabòrim *caſtra metor*; *Vd.* taboriti, tabor sabijati, poſtaviti. *Bs.* taboriti, ograditi; *Rg.* taboriti, utaboritse, taborimse, utaboriti. TABOROWY, - a, - e, do taboru należący, ob zowy, Wagenburgs, Lagers; *Slo.* táborſký; *Crn.* taborſke, s forteczny; *Cro.* tabòrszki; *Rg.* táborſki, taborai). Lgną nieprzyiaciele przy brzegach samych taborowych. *Białob. Od.* 19. TABORZANIN, - a, *m.*, taborem ſtoiący, obozuiący, der in der Wagenburg, im Feldlager ſteht. Taborzanie z góry Polakom byli na wielkiéy pomocy. *Biel. Sw.* 239 *b*. (*Crn.* taborè, s komendant forteczny).

TABUŁAT, - u, *m.*, blaszane nakrycie fontany, die blechene Decke über einen Springbrunnen. *Tr.* TABULATURA, *ob.* Tablatura. TABUŁKA, *ob.* Tabliczka.

*TABUN, *ob.* Tabor.

1) TACA, - y, *ż.*, TACKA, - i, *ż.*, *dem.*, naczynie, na którym filiżanki z herbatą, kawą etc. roznoszą, (Oberb. die Tatze), das Kaffeebret, Theebret; *Vd.* taza, poſtrieshauna platiza, sdeliza, poſtrieshielniza; *Rs.* подносъ, подносъ. Do kawy trzeba imbryczków, łyżeczek, tac, puzderek, a to wszyſtko musi być srebrne. *Kras. Pod.* 2, 135. Królowa dała różne sprzęty służące do kaplicy, iako to krucyfix, tackę do ampułek, pacyfikał. *N. Pam.* 17, 149. - §°. czasza, czara, miſka, (*Rs.* мазъ, мазникъ, мазище miedzica); eine Taſſe, Schale, Trinkſchale. Garńce i tace i kubki. *W.* 4 *Reg.* 25, 14. Ani się gęſte miodem okrywały bez ſtarania pilnego lasy, i bez pracy wino w żadnéy pływało samorodnéy tacy. *Uſtrz. Trei.* 28, w iagodzie, w gronie.

2) *TACA, - y, *ż.*, dziesięcina, *Ger.* der Tag, *z Lac.* decem, *Sr.* 2. daza, dazent; *Crn.* daz; (*Vd.* taz, dazia, s akcyza); der Zehente. Niektóre dobra osepy czyli meszne, tace etc. ſtarą miarą odbieraią. *Vol. Leg.* 7, 332.

TACHER, - chru, *m.*, sztuk 12. *Sol. G.* 5, 137, tuzin, *Ger.* der Tacher; ein Dutzend. Nożów Szwedzkich tacher; nożów Węgierſkich tacher. *Jnſtr. C. L. Praesertim de pellibus*, ein Dutzend Fellchen, Rauchwerk. Od tachra ſkór drobnieyszych po gr. 20. *Vol.* 3, 646.

TACKA, *ob.* Taca 1).

TACHLOWAĆ, - ał, - ---nie, *cz. ndk.*, mieniać, przemieniać, zamieniać, szachrować co za co, sztychować co na co, frymarczyć, kupić i odprzedawać, verſchachern, vertauſchen. Grzebło za iagody chłopiec tachluie. *Zab.* 15, 134. Tachlować zawsze z przyganą znaczy, tak że albo niefałość i letkomyślność, albo chęć oszukania i drobnych zyſków wyraża. *Off. Wyr.*

TACZAĆ *cz. kontyn.*, (cf. Toczyć), (*Rs.* тачáть obrębować, szywać dwa końce, ſtykać szyiwaiąc); tacsać co okrągłego, lub co na czym okrągłym, pomykać z wolna, *Crn.* takam, takniti, takújem; *Vd.* takati; *Rs.* катáть, покатáть, катать, катывать, качать, качывать, качивать. Taczanie, *Rs.* кáтка, катанïе; wälzen, langſam fortſchieben. Tacsać się na czym, po czym, *volutari*, ſich wälzen. Tacsał się na brauchu, przewalał się. *Off. Wyr.* - *aliter*; Tacsać się, potacsać się, (cf. *szwankować), taumeln, torkeln; *Bh.* kačym ſe, kaceti ſe; *Sr.* 2. ſe tokoniſch, tokotaſch; *Sr.* 1. motam ſo (cf. miotać się)

Digitized by Google

Crn. oppotękam se; *Vd.* se vertivati, vertitise, veihlati, blagutati, se spotikovat, shematati; *Cro.* zvráchamsze (ch wracać); *Rs.* мамамыся. Piiany o świecie nie wie, na nogach ſtać nie może, tacza się to tam to sam. *Dambr.* 12, kaczki zagania). Szewc piiany iak bela, taczał się. *Teatr* 22 *c*, 34. Kto trunku Limeſtowey rzéki gardłem łakomym dobierze, tacza się, nie inaczéy by piian na winie, *titubat. Zebr. Ow.* 385. TACZAŁA *herb*, żóraw, a z każdéy ſtrony gwiazda. *Kurop.* 3, 51, ein Wappen. TACZKI *plur.*, *Gen.* taczek, (*dem. nom.* Tak, Taki), der Schubkarren; *Bh.* táčka, kolečko, traťár; *Crn.* tazhka, shajtèrga; *Vd.* tazhka, tazhke, tashishke, vlieshna trugla, hare, samoteshniza, shaiterga; *Cro.* tachka, táchke; *Sla.* kolica, tralje; *Ross.* мачка, (*Ross.* мачка szew za igłą). Taczki n. p. do woźenia ziemi w ogrodzie. *Kluk Rośl.* 2, 166. Niechby się tu pokazał teraz nieboraczek, Wiemy co z tym uczynić, wnet póydzie do taczek. *Tręb. S. M.* 50, błoto ſkrzybać na ulicy w kaydanach, Straßen kehren. Od taczek go uwolnił. *Teatr* 50 *c*, 56. TACZKARZ, - s, *m.*, posuwacz taczek, *Bh.* kolečník; *Vd.* takavez, tishavez; *Cro.* tachkovozecz; der Schubkarrenſchieber. - §. taczkarz, co taczki robi, przedaie, der Schubkarrenmacher. TACZKOWY, - a, - e, do taczek należący, Schubkarren-. Taczkowa robota *Zaw. G.*

TADEUSZ, - a, *m.*, imię męzkie, Thaddäus. - *Prov.* Tadeusza śpiewać, z torbą póyść, na dziady, an den Bettelſtab kommen. Zdrowie straciwszy i fortunę, chodzi po ogrodach, gwiżdże sobie, a Tadeusza piosnkę nuci. *Teatr* 32 *b*, 25.

TAF! n. p. Zagray piérwszy odezwał się: huf! huf! huf! za nim inni: taf tuf! taf tuf! taf tuf! *Teatr* 19 *b*, 72, pewny odgłos szczekania.

TAFLA, - i, *ż.*, TAFELKA, - i, *ż.*, Tafla, w ogólności, kształt czworograniaſty każdy, *ex oppoſito* tablicy, nieco podłużney, eine viereckige Tafel, ein Viereck von irgend etwas. Gada, iak gdyby w tafelki i wzorki wyrzynał części mowy swoiéy. *Pir. Wym.* 258, cf. w talarki). Tafla ſklana szyba wielka, eine Glastafel, Tafel, große Glasſcheibe Dziś oprawiaią tafle w oknach nie w ołów, ale w liſtewki drewniane, i szpary wylewaią kitem. *Switk. bud.* 251. Zasunione taflami karety. *Zab.* 10, 215. W hucie ſklanéy, ſkrzyniowa tafla ieſt tak wielka iak połarkusza regałowego papieru; te zwykły się pakować po sztuk 120 w paki, które się nazywaią ſkrzyniami. *Torz.* 172. Skrzynia ſkła w hucie trzyma 120 tafli ſkła ordynaryynego; przednie zaś tafle na kopy się rachuią, *Mag. Mſkr.* Rosayda w hucie tafla ſkła ordynaryynego zielonego. *ib.* Podłać taflę sposobem zwierciadlnika cyną i merkuryuszem; tafla podlana ieſt zwierciadło. *ib.* - §. Tafla w ſtolarſkiéy robocie, deſka kwadratowa gładka lub wysadzana, z gładkim na około fryzem, iak bywa w posadzce, w blacie bilarowym. *Mag. Mſkr.*, eine Brettafel beym Tiſchler; cf. taflować, taflowanie. - §. Tafle z chroſtu plecione używaią się, gdyby okopy abo działobitnie na mokrym mieyscu przypadały, za podłogę dla ludzi. *Jak. Art.* 1, 379, Reiſigtafeln, Flechten von Reiſern zur Unterlage auf einem feuchten Boden. Tafla, zaſtawa na ſrzodek ſtołu zwierciadłowa, kruszcowa, lub iakakolwiek kształtem tablicy, ein Tafelaufſatz, Tiſchaufſatz. Nigdzie biórka, sekretaru niemasz, ſtół bez przybrania i *taflów (tafel). *Teatr* 19 *b*, 11. - Tafla, część ſtołu, do przytknienia do drugiéy, n. p. złoż trzy tafle razem, cf. ſtolnice, Tiſchbreter. TAFELNIK, - a, *m.*, w hucie ſklanéy, rozprawiacz tafel ſklanych, der Tafelſtrecker in der Glashütte. Cholewę, sztukę ſkła, iak pęcherz rozdętą, z obu końców otwartą, otrzaſkawszy tafelnik, rozprawi z niéy tafle w kaszubie. *Torz.* 32. Do osobnéy izdebki cholewy nierozprawne tafelnicy ſtawić maią, żeby się nie zakurzyły. *ib.* 16, *ib.* 102. TAFELSZTYN, - u, *m.*, *Germ.* der Tafelſtein, ein Demant. Szlifuią się dyamenty na tafelsztyny, u wierzchu i u spodu płaſkie, a na bokach maiące tylko ieden rząd szlifowanych polek. *Kluk Kop.* 2, 28. TAFLOWAĆ, - ał, - ie, *cz. konſtyn.*, potaflować, wytaflować *dk.*, taflami drewnianemi czyli deſkami pokładać, *Ger.* täfeln, austäfeln; *Slo.* taflowati, blajiti; *Sr.* 2. tofflowaſch; *Sr.* 1. zdes ſtupu, wobdeſtupu; *Hg.* deszkázni; *Vd.* tablati, ſtablati, sdilami oblizh, podnjati, popodnjati; *Cro.* tablam; *Rs.* обшивать досками, нарѣмь сдѣлать. TAFLOWANIE, - ia, *n.*, *actio*, das Täfeln. - §. *opus*, składany tabliczkowy ſtrop, lub podłoga, ściana, *Vd.* tablashtvu, peranize, istablanje, istablishtvu, *Ger.* die Täfelung, das Täfelwerk. Zbudował Salomon taflowanie nad wszyſtkim domem. *Leop.* 3 *Reg.* 6, 10, opasanie z pobocznice. 3 *Leop.*). Z ſtropu i z taflowania gmachu wieńce nań spuszczano. *Werg. Wal.* 313. TAFLOWY, - a, - e, do tafel należący, kształtu taflowego, Glastafel-, Täfel-. Naypiękniey sze okna są szyb taflowych. *Switk. bud.* 251. Mayſter ten umiał robić ze ſkła taflowego cholewy. *Torz. ſk.* 101. Na ślepéy podłodze daie się druga podłoga, gładka lub taflowa. *Mag. Mſkr.*, cf. parkietowa.

TAFTA, *TAWTA, - y, *ż.*, *Ital.* taffeta; kitayka, *Ger.* der Taffet; *Bh.* tykyta; *Sr.* 2. taffent; *Crn.* kamuka; *Vd.* kamuka, tofat, tafant; *Cro.* tafet, tafúta; *Rg.* svilenizza; *Rs.* мафмя; (cf. Tabin). Z młodu w tafcie, na ſtareść w płachcie. *Cn. Ad.* 1277. Białogłowy kształtnie uściegnione w telie i tafty zielone. *Tward. Wł.* 170. Tylko się w lekką iakąś tawtę uwinęła. *P. Kch. Orl.* 1, 176. Ziele to w cyndelin albo w tawtę cienką zawiązać, nosić na szyi. *Syr.* 97. - *tr.* Już podnoszą drągi i rozwiesią tafty na zaciągi. *Jabł. Fz.* 171, chorągwie. - *aliter*; Wszyscy białe tafty na sobie nosili, *niveas vittas. A. Kch. W.* 170. Anius głową białemi taftami otoczoną trząsnąwszy, powiedział smutliwy, . . . *Zebr. Ow.* 536, *niueis vittis*). Dąb ten w poły *tawt i tabliczek moc opasowała. *Zebr. Ow.* 212, *vittae medium cingebant*). TAFTOWY, *ob.* Kitaykowy, *Bh.* tykytowý; *Rs.* мафмяный.

*TAFTAY, - aia, *TAFTUY, *m.*, *Tat.*, przykrycie na ſtrzały. *Czrtr. Mscr.*, die Köcherdecke, Decke über die Pfeile; (*Es.* мафмя nakrycie głowy u Mahometanów zwyczayne, dawniéy w Rossyi używane, aż do zakazu przez Jana Wasilewicza; *Crn.* totah *catapulta*). Miał Tatarzyn kożuch na wywrót, taftay na ſtrzałach paczesny. *Pot. Jow.* 32. - *fig.* W swym tuzinie sobsiąc zgodni apoſtoli, Świat napełnili, choć im Judasz, ieden szuia, Lecz dobrali inszego, wypadnie z taftuia. *Pot. Pocz.* 628, z kolczana, z liczby ich).

TAIĆ, - ił, - i, taię czego, co, *cz. ndk.*, *Bh.* tagiti; *Slo.* tagim *celo*, *diffiteor*, *nego*; *Sr.* 2. tawiſch; *Sr.* 1. tawiči,

Digitized by Google

potawić, (tayu po *simulo*, *assimulo*); *Crn.* tajim *nego*; *Vd.* tajit, obtajit, vtajiti, nikati, nekati, satajiti, sanikati *negare*, *Vd.* odtajiti, odrezhi, sareshi, s odmówić); *Rg.* tâjati, pscitti, zapscitti *negare*, *inficiari*; *Hg.* tagadom, tagadni *diffiteor*, *nego*. *Dl.* tayati *negare*; *Cro.* tajim, satajam *nego*, *infitior*, taimsze *lateo*; *Ross.* таить, прятать, прячу (cf. sprzątać; cf. *Lat.* tegere, *Alleman.* tagen, dagen, *Tatian* tahan, *Ottfr.* thagan, *Strycker* dagen, *Jsl.* thaecka, *Suec.* täcka, *Anglos.* thecean, thaccian, *Dan.* däkke, *Germ.* decken, *Ulphil.* thiubjo *occulte*, *clam*); w sobie ukrywać, verhehlen, geheim halten, bey ſich behalten, verbergen. Czas wszyſtek ma być łożony na takich zabawach, którychby nam nie trzeba było taić i ukrywać. *Pilch. Sen. liſt* 2, 353. Roskazuię wam taić co powiem, aż przyydzie do ſkutku. *Teatr* 46 *c*, 98. Znać było, że ſkrytego coś w sercu taiła. *Zab.* 5. 435. Nie ieſt to taienie, gdy o czym milczyss. *Kosz, Cyc.* 197. TAIĆ się *recipr.*, kryć się z czym, mit etwas geheim thun, damit geheim ſeyn. Nie tay się, nie tay, po coż to wzdychanie! *Paſt. F.* 161. Taić się, kryć się, ſich verbergen, verſtecken. Niech zdeymą ludzie maszkarę, pod którą się kryią. *Mon.* 65, 130. Cnota, iak szydło w worze, się nie tai. *Boh. Kom.* 1, 203. **TAIA, *ob.* Taynia.

Pochds. *taiemny*, *taiemnica*; *tayny*, *taynik*, *taynica*; *tayno*; *potaiemnie*; *utaić*, *zataić*.

TAIEĆ, taial, taie *med. ndk.*, ſtaieć, ſtaiał *dk.*, *Bh.* táti, tál, tagi, gihnauti, gihnu, obgihnauti, obgijenj; *Sr.* 1. tacj; *Bs.* tajati; *Cro.* taliti; *Crn.* tajam, kopny se, skópnem, skopniti; *Vd.* kopniti, kopneti, ſkopniti. kopnie snieg; *Rs.* таять, таю, истаять, истаевать, стаять, таялый, тáял, (тáял odmięcz); *Ec.* истаявáю, (истаевáю ſtapiam, истáиательный *liquabilis*); *Ger.* thauen, aufthauen, *Suec.* töa, *Anglos.* thavan, *Angl.* thau, *Dan.* töe); śmeg, lod taie, topi się, rozpuszcza, odwilża, der Schnee, das Eis thaut auf, zerfließt. Gdy na wiosnę słońce rozpościera swe promienie, po górach śnieg ozdobny taie. *Tward. Wl.* 204. Marcowy śnieg taie. *Rey Pſ. Ss* 2. Snieg taie od mocy Nota. *Bard. Tr.* 470. Taią ludzie z lodem. *Pot. Syl.* 298. Pókiby przed niemi nieprzyiaciel iak lod przed słońcem nie ſtiał. *Tward. W. D.* 51. – *fig.* Trupiście z ſtrachu i z boiaźni taie. *Morszt.* 59. Srogo mu się ſtawił, lecz potym taiał, aż się i udobruchał. *Oſſ. Wyr.*, cf. mięknąć, łagodzić się, spuszczać z oſtrości. – *Absolut.* Taie na dworze, s odwilgło, odwilż, roszciecz, odmięcz ieſt, es thauet draußen, es iſt Thauwetter.

TAIEMNICA, – y, ł.. *Boh.* tagemſtwi, tagnoſt (*ob.* tayność); *Slo.* tagemſtwj; (*Sr.* 1. tavenſtwo, tayeno *simulatio*; *Crn.* tajba *negatio*); *Crn.* ſkryvnúſt; *Vd.* ſkriunoſt (cf. ſkrytość); *Rg.* taj, tajſtuo, potaja, potajnos, skrovitos; (*Bs.* otajſtuo *sacramentum*, *myſterium*); *Hg.* tetok, (*Hg.* tagadás, *Cro.* tajenye *inficiatio*); *Rs.* таинство; co ma być taiono, zamilczano, sekret, das Geheimniß, was geheim bleiben ſoll. Póki ieden wie, taiemnica ieſt; gdy iuż potym przyydzie na drugiego wiedzieć, iuż się rozsławi. *Eraz. ięz. K* 2. Taiemnic nie łacno się leda komu zwierzay. *Cn. Ad.* 1151, miéy ięzyk za zębami). Taiemnic cudzych nie chciéy przyymować, Przyięte pomniy wiernie sachować. *Cn. Ad.* 1151. Taiemnicę trudno zatrzymać, *ib.* 1152. – §. taiemnica, rzecz tayna, którą ukryto, któréy nie docieczono, ein Geheimniß, etwas Geheimes, Unbekanntes, Unerforſchtes. Nie wiem, co to ma znaczyć, poiąć trudno tę taiemnicę. *Teatr* 29, 57. Kto może rosumieć taiemnicom pańſkim. *Rey Poſt. Xx* 4. Głębokie taiemnice na rozumy nasze. *Rey Poſt. Ddd* 2. Czego w niego piorun nie uderzył, boskiey to mądrości i cierpliwości taiemnica. *St. Dz.* 257. Taiemnicą nazywamy sakrament ciała i krwi Pańſkiéy, ie ich pod poſtaciami chleba i wina okiem cielesnym nie widziemy, tylko wiarą. *Karnk. Kat.* 173; taiemnica ta ieſt, iż inasze widziemy, a inasze rozumiemy. *Zrn. Poſt.* 155 *b*. Kielich do służby taiemnic boskich. *Sk. Dz.* 59. – *§. Chryſtus w ten czas mówił bez żadnéy taiemnicy abo *przekazy trudnéy powieści. *Baz. hiſt.* 173, bez sekretu, bez taiemności, nietaiemnie, iawnie. – §. W taiemnicy, pod taiemnicą, s taiemnie, potaiemnie, sekretnie, geheim, in Geheim. Alexander z Janem Olbrachtem w taiemnicy był poſtanowił, iż miał ciągnąć do Wołoch. *Stryik.* 649. – §. Taiemnica, taynik, taynia, iaka sekretna, uſtępna, mieysce niedościgłe, *latebrae*. Ol. *Wyr.*, ein Schlupfwinkel, verborgner Ort. **TAIEMNICZY, – a, – e, pełen taiemnic, geheimnißvoll. Sea taiemniczy. *Przyb. Luz.* 133, *Stas. Num.* 1, 226. Głębokie milczenie oſtrzegać zdawało, iż to ieſt taiemnicze mieysce. *Stas. Num.* 2, 189. TAIEMNIK, – a, m, taynik, (*Bh.* tagemnjk *secretarius*; *Sr.* 1. tavicjer, tayeni *simulator*; *Crn.* tajivz *negator*; *Vd.* tainik *negator*, *fem.* tainiza, (cf. *Vd.* tat, *fur*, złodziéy); *Cro.* taitel, tajitel, tajnik, zataitel, zatajnik, *Hg.* tagadó *inficiator*, *Cro. fem.* taitelicza, *Cro.* otàynik *secretarius*, (cf. *Cro.* tàt *fur*, *Rg.* tâjalaz *negans*, *abscondens*; *Ec.* таинникъ secretarz; таиóникъ taiemniczy spólnik, *fem.* таиóница; taynia, mieysce tayne, ein geheimer Ort, ein Schlupfwinkel. Od ognia wszyſtkie spuſtoſsone Taiemniki wainem obrócone. *Kul. Her.* 298. TAIEMNOŚĆ, – ści, ł., tayność, ſkrytość, *Cro.* otajnozt, otàynoszt, tayaſtvo, otajſtvo; *Rg.* potajnos, ſkrevitos; die Heimlichkeit. Jan zawsze uczył w kościele, w taiemności nicem nie mówił. *W. Poſt. Mn.* 164. – *tr.* taiemność, cichość, ſkromność, łagodność. *Oſſ. Wyr.*, Stille, Ruhe, Sanftheit. – ukrytość, ſkrytość, Verſteckheit. TAIEMNY, – a, – o, – e *adv.*, *Bh.* tagemny, potágný, potagno, tagně, ſaukromny, ſaukromj (cf. ſkromny); *Slo.* tagné, tagno; *Cro.* otàyni, otajno; *Dl.* szkrovito (ſkrycie); *Rg.* potájnj, otajni, ſkroviti; *Bs.* otajni, potajni, ſkroviti; *Sla.* potajan, otajni, otajini, otajno; *Rs.* таинный, таи́ственный, таи́комъ, таи́емъ, ухóдомъ, ухóдкою; *Ec.* таи, таил tayny, potaiemny, ſkryty, ukryty, kryiący się, geheim, heimlich, verborgen. Taiemna schadzka. *Cn. Ad.* 1151. cudzy się tam nie ukazuy). Małżeńſtwa taiemne, *matrimonia conſcientiae. Pam.* 83, 2, 194. Niemasz nic tak taiemnego, ceby się objawić nie miało. *Rey Poſt. Lll* Trudniéy się uſtrzéc taiemnego nieprzyiaciela, niżeli iawnego. *Paſt. F.* 93. Taiemny ból cięższy. *Cn. Ad.* 1151 ſkryta rana nieuleczona). Co chcesz mieć taiemnego miéy u siebie samego. *Cn. Ad.* 88. – Członek taiemny 3 *Leop. Gen.* 17, 11, *ob.* wſtydliwy). – §. 2) *taiemny milczący, taiemnicy dochowuiący, verſchwiegen. Niewiaſty świegotliwe nie taiemne są *Petr. Pol.* 467. Ty

Digitized by Google

śliłem taiemnicę, chcąc doświadczyć, iakoś taiemna, a iakoś powściągliwego ięzyka. *Eraz. Jęz. J.* 7 *b.* TAIENIE, *ob.* Taić.

TAISTRA, TAYSTRA, - y, *ż.*, TAYSTERKA, - i, *ż. dem.*, torba, iuki; *Slo.* taniſtra; *Hg.* tarisznya, (cf. *lat.* canistrum; *Sr.* 2. teiſa, ż puszka); *Germ.* der Tornister, Schnappſack. Opatrzył się żywnością podróżną do taistry, chlebem, sérem. *Papr. Ryc.* 282. Tayſtra na sér, kiy pasterski w ręku. *Jabł. Ez.* 110. Suchary w tayſterkę włożyła, i wybrała się w drogę. *Tward. Pas.* 48, *Radz.* 1 *Sam.* 17, 40.

*TAISZKA Ruska, pstra gunia, koc, *cento. Męcz.*?

1) TAK, - u, *m.*, TAKI, - ów *plur.*, (taczki *dem.*); kara taczaiąca się o iednym kole, der Schubkarn. Taki, rydle, motyki. *Petr. Pol.* 454. - §. pewna miara, tyle ile się w taku mieści, ein Schubkarren voll. Skrzynia wapna ma taków 12. *Sol. G.* 3, 157.

2) TAK, TAKO *adv.*, TAKUCZKO, TAKUCHNO, TAKUTEŃKO, TAKUTEŃECZKO *intensiv.*, *Bh. et Slo.* taf; *Sr.* 1. tak, takhley, hay; *Sr.* 2. tak; *Crn.* tók, toku, taku, tokiſtu; *Vd.* tak, taku, takou, tai, letaku, letakou; *Cro.* tàk, tako, ovak, ada, anda; *Dl.* tako; *Bs.* tako, na taki nacin; *Sla.* tako; *Rg.* takko; *Rs.* такъ, такоb; *Ec.* тако, сице; (cf. *Chald.* דך dach *illâ*, *iſtâ*). Tak, tym sposobem; ſo, auf dieſe Art. Z nią nie można tak, trzeba ostróżnie. *Teatr* 17 *c*, 15. Oczy iéy zapłakane, poszarpane szaty, Nie tak pociechy niosą, nie tak iadą w swaty. *Jag. Wyb. C* 4. Tak kostka padła; tak się trafiło. *Cn. Ad.* 1152. Tak musi być; bez tego nie może być. *ib.* A co tak, to pozwolę. *Teatr* 36, 107. Ja tak chcę i tak być musi. *Teatr* 25 *c*, 5, *sic volo*, *sic iubeo*, *ſtat pro ratione voluntas*). Synu, przecześ nam tak uczynił? *Sekl. Let.* 11; dlaczegoś się nam tym sposobem zachował?) Tak się rzecz ma. *Cn. Th.* 1133. *Describ.* Tak a tak mówił. *Cn. Th.* 1132, tym kształtem, tym sposobem). Jak ci się wiodło? *Reſp.* Ot tak, i źle i dobrze. *Teatr* 30 *b*, 90, zwykle, ſo ſo!). - Tak sobie, tak też, tak bez pewnego powodu, bez celu, z przypadku, nie wiedzieć dlaczego, ubrdało się; ſo! nur ſo, ohne beſtimmten Beweggrund. Cóż cię do takiego pytania przywodzi? *Reſp.* Nic, ia się tylko tak pytam. *Teatr* 30 *b*, 13. Ci Mospankowie, będąc napomnieni o swoię w mówieniu wolność, odzywaią się bez zaiąknienia: ia to tak tylko mówię. *Mon.* 74, 140. Po coś przyszedł? *Reſp.* tak też. *Cn. Th.* 1133. Tedy Jesus spracowany z drogi, siedział sobie tak nad studnią. 1 *Leop. Joan.* 4, 6, z niechcenia). Wolałby był tak puſtopas chodzić. *Wer. Regl.* 120. Gdyby się żeglarz chcąc tak puścił na wodę dobrowolnie, i dał się tłuc o puie i kamienie, azaby nie rzekli kupcy, i to niecnota, nie szanuie samego siebie, okrętu swego, kupców i kupli ich. *Jer. Zbr.* 95, na los, na szczęście, na azard, nieostróżnie, bez należytych przygotowań). Gdy okręt nie mógł zdołać przeciwko wiatrowi, puściwszy okręt wiatrom, toś my tak się wieźli. 1 *Leop. Act.* 27, 15, puściwszy się płynęliśmy. *Bibl. Gd.*, oddawszy się Panu Bogu). Skoruczko się wytrzeźwią, zapomną wszystkiego, I ciebie tak w nadziei sostawią samego. *Papr. Pr. A* 4; bez skutku obietnic). - - Iż dobrze ieſt człowiekowi tak być; ieśliś poiął żonę, nie szukayże rozwiązania, ieſteś rozwiązan od żony, nie szukayże żony. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 7, 27, niożonatym być, bezżennym, wolnym sobie). - *Cum enclit.* - że, *in interrog.* I także to ma być? i także mię to szanuie? *Cn. Th.* 227, alſo ſo!). *Cum enclit.* - ci; takci, ż nuści tak! freylich ſo. Takci napisano ieſt, i takci musiał Chrystus cierpieć. *Sekl. Luk.* 24, Takci ia to mówię; takci ia rad żartuię. *Cn. Th.* 1134. Takci on to mówi, nie będzie z tego nic. *ib.* Takci dudki łowią. *Cn. Ad.* 1153. - I tak, i takci, ż i bez tego, więcey nie trzeba; auch ſo ſchon genug, ohne dieß genug. Będziesz miała dosyć i tak zemsty, nie przyczyniay żalu mego. *Teatr* 17, 152. Jeymość ze ſtrachu ledwie i tak żyie. *Teatr* 16 *c*, 102. Day mi pokóy, i takci źle. *Cn. Th.* 227. Nie piy, i takeś iuż sobie podpił. *ib.* Zamknij, i takci izba nie wiele ciepła. *ib.* Nie chwal go, i takci niedbały; *iron.* i takci dobry, że go chwalisz, *vel* chwal go, i takci pilny. *ib.* I takci dobrze, *ne sic quidem male eſt. Cn. Th.* 227; auch ſo iſts gut, muß es gut ſeyn. - *aliter*, *conclus.*: I takci zginął, umarł, *et ille quidem sic periit. Cn. Th.* 227, und ſo ſtarb er. - §. Tak, daymy to żeby, na przykład, przypadkiem, trafunkiem, ſo zum Beyſpiel, geſetzt den Fall, zufällig, allenfalls. (*Rs.* и такb, ż więc, tedy). Gdyby tak, świętéy pamięci matka Wc Panny żyła, na całe życie do klasztoruby cię oddała. *Teatr* 29, 46; cf. zdarzeniem). Gdyby tak pulardka była, tobym ieszcze iadł kawałek. *Teatr* 8, 45. - §. *Affirmation.* Tak ieſt, tak! ſo iſts! ja ſo iſts! ja! *Bh.* brž, (cf. bardzo, *barzy*; *Sr.* 2. jo, jgan; *Cro.* tak je, je, jest, da; *Sla.* jeſt, da; *Vd.* temu taku, *adi.* temutakeshen, ż prawdziwy; *Subſt.* temutakeshuoft, ż prawdziwość). O prawda przebóg! tak ieſt, nie inaczéy. *Paſt. F.* 294. Ah boże, tak ieſt, on to, on tu leży. *Przyb. Ab.* 167. Oy tak tak, nie darmo się marszczy czoło moie. *ib.* 90; ach ja ja! Pochlebca nigdy inaczey, tylko iak kaczki tak tak Mościwy panie. *Bud. Ap.* 15; potakuie, potakiwacz; a biało? biało! czarno? czarno!). Pomnę ia lokucyą: wróbel dziw dziwi, Tak Tak kwaczą kaczory, będziem nieszczęśliwi. *Mon.* 70, 190. Zdanie swoie wyraża przez tak albo nie. *Kłok. Tur.* 133, ja oder nein. Kto ieſt za wnioſkiem, niech powie tak; kto przeciw niemu, niech powie nie! *Gaz. Nar.* 2, 184. On będzie mówił tak, a Wc Panna nie, i cała rzecz. *Teatr* 25 *c*, 28. U człowieka uczciwego więcey ważą te słowa: tak albo nie, niżeli wszystkie zaklęcia. *Teatr* 39, 10. Niechay mowa wasza będzie tak, tak, nie, nie. *Radz. Math.* 5, 37; bądź wasza rozmowa: ieſt tak, ieſt! nie ieſt tak, nie ieſt. 1 *Leop. ib.*, bądź wasza mowa, ieſt, ieſt, nie ieſt, nie ieſt. 5 *Leop.*, eure Rede ſey ja ja, nein, nein. Luth. Równie oszukuie ten, który powiada, że to tak albo siak ieſt, lub było, iak ten, który obiecuie, nie wypełniaiąc. *Mon.* 75, 669. Ile ieſt obietnic bożych, w nim są tak, a w nim amen. *Radz.* 2 *Cor.* 1, 20, *not.*, „pewne i nieodmienne"). - *Cum enclit.* Niewiasta odpowiedziała Jezusowi: takci ieſt panie. *Sekl. Mark.* 7; nuści tak ieſt, ja freylich. *Ironice*: Tak ieſt, wéy bardzo, zgadłeś, słyszę, ale, trafiłeś! *Cn. Th.* 1133, ja doch: du haſts getroffen! - §. *Gradus*: tak, ż do tego stopnia, tyle; *Cro.* tuliko, *Rs.* толь, столь; *Ec.* толмà, ſo, in einem ſolchen Grade. Już też i nóg nie czuię, takem się schodził. *Teatr* 10, 78. - *Cum aduerbiis et adiect.* Tak gorąco, tak simno, tak długo, tak dawno; tak wielki, tak mały, tak stary. Tak wiele, *ob.* Tyle. Tak drogo, ż po temu, za tyle. Tak często, *Ec.* елúжды, елúкожды; Tak też,

Digitized by Google

równie tak, *Rs.* обрáзно, *Ec.* обрáзнѣ. – Tak wczas. *Cn. Th.* 1153; nie naygorzéy, nie naygorszy, nie pośledni, grade recht, nichts zu viel. Aby rodzice nie zapalonym gniewem dzieci swych doglądali, ale aby bacznie, maiąc w tym nieiaką dyskrecyą, coby było tak w czas, abo w miarę, a prawie po przęckę, a nie nazbyt, ani bardzo zasępliwie. *Glicz. Wych. G* 1. – §. Tak-iak; iak – tak, tak-tak, *Slo.* tal-galo, *Comparat.*, ſo-wie; wie, gleichwie-ſo. (*Rg.* ták i lih *par impar*, cetno licho, n. p. igratti na tak i na lih, *Bs.* tak i lih, takau i lih). – *aequalitatis*: Nikomu krzywdy nie czynić, tak ubogiemu, iako bogatemu, tak księży, iako komu innemu. *Biel.* 103. Poznałam was, iak iednę, tak drugą. *Teatr* 37, 62. Gwałtem wszyſtkich śmierć bierze, tak z konia iak z wozu, Tak z łóżka iako z krzesła. *Pot. Pocz.* 477. Tak nam od głodu umrzeć, iak od miecza, poddaymyśl się. *Sk. Żyw.* 2, 230. Na koniec ludzie, ale niewczas takuczko iako przeszłych wieków przodkowie nasi na Krzyżaków, płakać a biadać będą. *Teof. Zw. E* 3; podobniuteńko, równiuteńko). Jak cię widzą, tak cię piszą. *Papr. Ryc.* 2. Jak ktoś kim, wzaiem mu tak będzie płacono. *Gaw. Siel.* 591. Jak drzewo świeży bierze liść, gdy ſtary minie, Tak z czasem słów dawnieyszych używanie ginie etc. *Kor. Her.* 5. Będzie ona tak dobra, iak drugie. *Teatr* 56, 111, nie lepsza). Jaki kto sam ieſt, tak rozumie o drugich. *Cn. Ad.* 297. Powiedz wszyſtko *tak iakeś poczciwy. *Bard. Tr.* 61; iakeś poczciwy, wedle twoiey poczciwości; na sumnienie zaklinam). *Quoad gradum*: Nie tak lichwiarza cieszy kruszec złoty, Nie tak doktora żółtaczka, suchoty, Nie tak dewotkę szwanki cudzey cnoty, Jak gdy księżniczka ... *Kras. Mysz.* 64, nie tak bardzo). Tak-tak, *iron.* Grozi mu; zabiie cię, rozszarpię, spalę, w popioł obrócę, na proch zetrę; uśmiechnął się, rzekł tak tak, i odszedł; z rzekł ot tak tak! – §. Jak tak *verbo iterato, exprimit continuationem aequalem actionis vel ſtatus*: Jak je, tak je, Jabł. *Ex.* 144, wciąż, bez przeſtanku i końca, er friſt ohne Aufhören, in einem fort. Poszła gdzieś, a krosienka iak ſtoią, tak ſtoią. *Kniaź. Pocz.* 3, 210. Pies iak szczeka tak szczeka. *Kras. W.* 25. Jak nie widać, tak nie widać. *Zab.* 16, 150. *Verbo omisso*: Nowy rok po ſtarym idzie, wszyscy iak w biedzie, tak w biedzie. *Zabł. Z. S.* 34, ſie ſtecken nach wie vor in Noth. Jak dobrze, tak dobrze; iak źle, tak źle. *Cn. Ad.* 289 *et* 295. – *aliter*: Jak się kto urodził, tak urodził, dosyć że żyie. *Teatr* 54, 6, wszyſtko iedno, iak się urodził, gleichviel wie. – §. Jak tak, z Jako, tako; było iako, iak wypadło, nienaygładziéy, nienayzręczniéy, ale iak się udało, nie naylepiey, ſtoli, przecięż, *Rs.* и такъ, и самъ; ſo ſo; ſo viel, möglich, ſo wieß gehen will, ſich thun läßt. Musiałem iako tako wywinąć się. *Teatr* 33 *d*, 38. Figura ta z gruba przezemnie wymalowana, tak iako tako ſtanęła. *Ger. Dw.* 312. Okręt miotany wiatrami szedł iako tako w pośród nawałności. *Nieme. Dum.* 128. Uyźrzał wilk kiedy wronę na drzewo wleciała, A iż mięsa niemałą sztukę w gębie miała, Rzekł: obym ią oszukał, dostał mięsa tego, Podparłbym iako tako boku zgłodniałego. *Papr. Kol. L* 4 *b*, cokolwiek). Aby granice były iako tako opatrzone, tysiąc żołnierzy do Rusi wyprawione. *Biel.* 533. – §. *diuersit*: tak-tak; tak-owak; tak-opak; tak-siak; tak-inaczey, ſo und ſo; ſo oder anders. Szatan z Panem Chryſtusem nigdy się zgodzić nie chce: Pan tak, a on opak. *Hrbſt. Nauk. O* 8, cf. czart swoie, pop swoie). Każdy ma dar swóy od boga, ten tak, a ten zasię tak. *Zrn. Poſt.* 3, 597 *b*. Na iego zapytanie odpowiedzieli, ten tak, a ten tak. *Bud.* 1 *Reg.* 22, 19. Jak mogę tak i tak po błocie się wiozę. *Alb. z W.* 8. Ni tak, ni siak; ni tak, ni owak, z źle, ladaiako. *X. Kam.*, nicht ſo recht. – *Cum enclit.* – li, z czy tak, czyli też; ob, oder. Zapaliła się wieża z prochy, takli z przygody, takli też kto z nayu zapalił, nie wiedzieć. *Biel.* 266. Czy tak, czy sak, wszyſtko od ciebie zawisło. *Teatr* 23, 56. Abo tak, abo tak, *vel alias, vel neges. Cn. Ad.* 5. Wymawiał się iéy, i tak i owak, czasem swoią chorobą, czasem na seym odkładał. *Biel.* 111. Owa my tak, a bóg inaczey. *Gwag.* 184. – §*. tak *tempor*; tak rok, tak miesiąc, tak tydzień, z teraz właśnie rok temu, miesiąc temu etc., z przed rokiem, łońſkiego roku; przed miesiącem etc., eé iſt jetzt grade ein Jahr, ein Monat ꝛc.; vor einem Jahre, Monate ꝛc. W poborach wiernie zachować się maią nie tak, iako przeszłego roku; napominamy, aby z większą chucią aniżli tak rok, do tego wszyscy się przykładali. *Vol.* 2, 662, als vorigen Jahr. Wszyscy na ten czas maią tak płacić, iako takrok. *ib.* 663, *et* 665, *Stryik* 319, *Birk. Podz.* 4. Po dwa grosza z łanu, iako tak trzy lata. *Vol.* 2, 740. *Cum. adject.* tak roczny, przeszłoroczny, łońſki, przeszłego roku, (*oppos.* tegoroczny); vorjährig, im vergangnen Jahre. Wszytek podatek na ten rok obyczaiem tak rocznym uſtanawiamy. *Vol.* 2, 710. Do niedoſtatku tego i tak roczna wyprawa woienna dopomagała, *superioris anni. Krom.* 610. Nieszczęście bitwy tak roczney. *Krom.* 291, *Birk. Podz.* 7, *Tsard. Wł.* 267, *Jabł. Buk. E* 3 *b*. Całe ieszcze tam były szańce tak roczne. *Wag. Cez.* 145, *Star. Dw.* 38. Podatek na ten rok obyczaiem tak dwuletnym uchwalony. *Vol.* 2, 735, iak przed dwoma latami). Przed przyściem Pańſkim byli ludzie, którzy wierzyli weń tak przyszłego ieszcze, iako i my wierzymy tak iuż bytego. *Gil. Pſt.* 564, w ten czas przyszłego ieszcze, z te sz iuż bylego). – (TAKI, *Gen.* takow, *ob.* Tak. Taki, taczki). – – TAKI, – a, – o, TAKOWY, – a, – e, TAKUCHNY, TAKUTEŃKI, TAKUCZKI *intensiv*, *Bh.* takw, takowy; *Slo.* taki; *Sr.* 1. tayki, taikt; *Crn.* tak, takou, takershn, takershue, lihtak, lihtakershn; *Vd.* tak, takoun, takeshen, taksorten, taksorten, takershen, takershni, takshni, takushen, takemase, takufurmaß; *Cro.* takòv, (*Cro.* tekmim *perfect.* tekmimaze *aemuler*); *Bs.* taki, takov, takman, jednaki; *Rg.* takòv, takmèn, takki, taki, taká, také, (*Rg.* takmitti *aequare*); *Slo.* takvi, (*Slo.* taki, z wnet); *Rs.* такій, таковый, такоемъже, такимъже, такимже, такожде; *Ec.* такóенный, точный, сицевый, сицевь, семикь, толикій, такоѭ; *Suec.* thylik, thelik, tockem, *Gr.* τηλικος, *lat.* talis); tych przymiotów, tego rodzaiu, sposobu, przyrodzenia, kształtu etc., ſolcher, ſolche, ſolches; ein ſolcher ꝛc. Czy nie ieſtem ia też takim? *Pilch. San. Gn.* 148. Że są takie niektóre, albo przeto o wszyſtkich tak trzymać należy? *Teatr* 26, 43. Łżesz, abym ia miał być złodziéy iaki, Albo łotr, iak mówisz; Sameś raczéy taki. *P. Kchan. Orl.* 1, 30. Upieleś się, fe! masz głowę nieſtangretſką, ale babſką. *Reſp.* Co? ia mam głowę babſką? tyś sam taki! *Teatr* 51c 47, sameś babą). Albo taki chce być, abo żaden inszy *Cn. Ad.* 5. Prawda, że to zły argument, toć i twóy ni

Digitized by Google

lepszy, bo takuczki. *Tworz. Wie.* 84. Co z tym mam robić, poradźże, ieſt to taka rzecz. *Teatr* 13 *c*, 45; tak się rzecz ma, die Sache iſt die Taką rzeczą, *ob.* Rzecz. - *Jnterr. indirecta*: Słysząc o Bazyleiu wielkim, myślił sobie, coby to był za człowiek taki! *Sk Zyw.* 78; was das für ein Mann wäre. Ch iała koniecznie wiedzieć, ktoby to był taki! *Papr. Ryc.* 9; was das für einer wäre. *Kras. Pod.* 2, 23, *Teatr* 15 *c*, 45. *Jnterrog. directa*: Hey Janie! *Reſp.* cóż takiego? *Teatr* 22, 14; nun was gibts? Cóż się takiego dzieie? *Teatr* 36 *b*, 79; cóż podobnego? was geſchieht denn? was geht denn vor? was iſt denn das? (Obd. bey einem Gleichen). Słówko ci iedno powiem! *Reſp.* cóż takiego? *Teatr* 17, 37, *et* 10 *b*, 23; was gibts denn? was ſolls denn? was z. B.? Cóż to takiego? widzę Wc Pana w gniewie? *Teatr* 7, 115, cóż to znaczy! zkądże to?). - *Contemn.* Nie taki to, z daleko większy, lepszy, ein ganz andrer z. B. Kerl ꝛc. Dumny pohańcze, ozwał się Zawissa, Nie takich nasi gromili m carze! *Kras Choc.* 71. Nie takie panny człowiek wyprowadzał z głowy! *Niemc. P. P.* 32. - *Describ.* taki a taki, ſo und ſo beſchaffen. Przyiechali do wsi, pytaiąc się o takim a takim człowieku. *Sk. Zyw.* 2, 197. Znasz iakiego żołnierza, na imię Filip? *Reſp.* Znam, taki ieſt a taki. *Sk. Zyw.* 1, 158. - Taki i owaki, z rozmaity, wszelaki, von mancherley Art, mannigfaltig; *Rs.* макóвскiй. Każde zebranie musi mieć między sobą i takich i owakich ludzi. *Rey. Ap.* 26. - *Jn malam partem*: taki owaki, z onaki; taki, siaki, *periphrasis vocabuli, quod honeſte proferri non poteſt, ut eſt ſpurius, fur, moechus etc.* Ty taki owaki, du Schlechter, (Deſtert.), Canaille, Halunke, Lumpe. Niech sobie gdzie indziéy szuka mieysca, to taki to siaki. *Mon.* 75, 684, cf. ladaiaki, cf. łaydak). Wrzasnął głosem ogromnym: gdzieżeś ty taka owaka? *Off. Str.* 2. A tego błaźnie nie wiesz, że z taką onaką leżysz, która etc. *Opal. sat.* 42. Chwyciłem się postępków i takich i siakich. *Mon.* 71, 444. - §. Jaki taki; z byle iaki, *qualiscunque*, gleich viel welcher, irgend einer, ſo hin, nicht zum beſten beſchaffen; gleichviel wie, wenns nur iſt; oben hin. Woleli Rzymianie iaką taką głowę iednę, niźli dwie z rozerwaniem. *Sk. Dz.* 873. Póki siły iakie takie, bronili się. *Warg. Cez.* 201. Scypio starał się, aby za wiersze Enniusza iakim takim do wiadomości potomności przyszedł. *Warg. Cez. C* 4. Umyślili iaki taki tumult wszczynać. *Uſt. K* 1. 146; ieden i drugi, niektórzy, nieieden). Jaki taki, z każdy, ieden. Jaki taki zaczął się wynosić. *Off. Wyr.*, wszyscy po iednemu, ieden po drugim wszyscy). Z drogi, z drogi! iaki taki! bo idzie Jaśnie Oświecony. *Teatr* 55 *b*, 14. - §. *Correlat.* Jaki - taki, *vel* Taki - iaki, was für ein - ſo einer; wie - ſo. Jakie pytanie, taka odpowiedź. *Teatr* 21 *c*, 36. Jaki pan, taki i sługa. *ib.* 29, 100, abo kram). *Birk. o Ex.* 4; *Slo.* gaſi pan, taki trám, gaci pani, takowi poddani; iaki hetman, taki żołnierz. *ib.*; *Pilch. Sall.* 179. Jaki ieſt u drzewa korzeń, taki owoc na nim rośćie. *Sk. Kaz.* 269. Dzieci są zawsze takiemi, iakiemi ich mieć chcą rodzice. *Zab.* 14, 298. Będzie on taki, iakim był iego ociec. *Biel.* 208. Takim bądź, za iakiego chcesz być mianym. *Cn. Ad.* 1154. Jakim kto ieſt, i iakim być chce, do takich woli i w takich się kocha. *Sk. Kaz.* 306 *b*, cf. Rowny z równym nakłada). Jakim ty sam będziesz, takież i sąsiady Pewnie sobie sposobisz do każdey biesiady. *Rey Wiz.* 99. Jakie zrobisz, takiego napiiesz się piwa. *Pot. Art.* 448; iaka praca, taka zapłata). Takiemu takie. *Cn. Ad.* 1154, iakie odsienie, takie raczenie; *cf.* dobra psu mucha; dobra kosie brzeza). - Taki -, *cum. adv.* iak, ſolcher - wie; To takuchnych dwoie ludzi, iako ieden. *Star. Ref.* 135. Byli to mężowie takuchni iak i ty. *Radz. Judic.* 8, 18. Synaczek takuczki, iak i pan oyciec. *Hipp.* 15; takuteńki, wykapany, iak z oka wyiął, iak gdyby z pod iednego ſtępla, iak gdyby go ulał, karb w karb, kubek w kubek. TAKO, *ob.* Tak. TAKOWY, *ob.* Taki. TAKOŻ, *ob.* Także.

*TAKIEW i bobek zdobić będzie Wszyſtkie gry i teatra. *Tward. Pas.* 70.

TAK-ROCZNY, *ob. sub* Tak.

TAKSA, TAXA, *ob.* Szacowanie, Cena, Szacunek, *Germ.* die Taxe; *Vd.* taksa, zena, dasha; *Crn.* senènga; *Cro.* preczemba; *Bs.* procjena; *Rs.* máкса, оцѣнка. Po 12 groszy od grzywny, według zwyczaynego szacunku, albo iak więc mówią, papiezkiey taxy, wypłacano. *Krom.* 668, cf. opłata sądowa. - §. Nieraz i Wc Pani sława na taxie była. *Teatr* 10, 85, w censurze, pod krytyką. TAKSATOR, TAXATOR, - a, *m.*, TAXARZ, co taxuie, ceniciel, *Ger.* der Taxator, Taxirer; *Crn.* senik, razunik; *Vd.* shazuvaus; *Rg.* prozjenitegl; *Cro.* preczenitel; *Bs.* procjenitegl; *Rs.* цѣнúмель, ценовщúкъ, оцѣнщúкъ; *Ec.* оцѣнúмелъ. Fortun taxarze. *Chmiel.* 1, 457, TAXATORSKI, - a, - ie, od taxatora, *Rs.* ценовщúчiй, Taxator-. TAKSOWAĆ, TAXOWAĆ *cz. ndk.*, szacować, oceniać, taxiren; *Crn.* razunim; *Vd.* zeniti, shazati, taksati, taksirati, oshtimati, doshtimati, dolshtimati; *Bs.* procjeniti; *Rg.* prezjêniti; *Rs.* исполчстúмь. Ludzi taxować raczéy, nie rachować trzeba. *Min. Ryt.* 444, ważyć).

TAKT, - u, *m.*, pewna miara w muzyce, uderzeniem, tupaniem zwyczaynie się wyrażaiąca, der Takt in der Muſik; *Vd.* takt, musikalſki vdar, musikalſki mah; *Crn.* tàkt; *Rs.* мáкмa, макмъ. Takt w muzyce, podział czasu w każdéy sztuce muzycznéy; w notach takt ieden od drugiego kréską podłużną ieſt oddzielony. *Mag. Mſkr.* Takt, ieſt to miara przeſtrzegaiąca śpiewaka albo muzyka, aby nie iednym czasu przeciągiem śpiewał, lecz raz leniwiéy i wolniéy, drugi raz śpieszniéy. *Chmiel.* 1, 344. Prosty takt w muzyce ma w sobie cztery ćwierćnoty czyli fuzy proſte. *Mag. Mſkr. Semitactus*, mały takt. *Urs. Gr.* 89. Niepodobna mi tańcować, kiedy taktu nie pilnuiesz. *Teatr* 55, 53. Takty dawać. *Otw. Ow.* 129, den Takt ſchlagen, *Rs.* имимумáмь. Takt zachować. *Mon.* 65, 521, den Takt halten. W takt, wedle taktu, nach dem Takte. - *pr. et tr.* W takt poskoczyć nie wadzi, gdy dudy zagrają. *Dwor. K* 3. Hymen swykł do koła W takt ludziom świeckim pocić swemi pieśniami czoła. *Kul. Her.* 1. Puls w takt biie. *Cn. Th.* 1124. Z nót się uśmiecha, w takt słowa mierzy. *Zab.* 9, 347 *Zabł.*, z partesów, z tablatury; z przesadza, pieści się). Stąpa iak z partesów, w takt gada. *Off. Wyr.*, cf. gębę sznuruie). Zbić kogo z taktu, *ob.* zbić go z *iednochody, pomylić mu szyki). Zmylił takt, chybił, poszkapił się, potknął się, podrwił głową, pokpił sprawę, popsuł robotę, źle zadał, pobałamucił, powichrzył). Trafił mu w takt, *ob.* trafił mu w rumel. W takt odpowiedział, do rzeczy, trafnie, trafił, zgadł. Tak w takt, raz w raz, zawsze do rzeczy. - §. Takt, poięcie, domyślność, przeniknienie, prze-

Digitized by Google

nikliwość, Takt, Gewandtheit. Wielkiego taktu człowiek. Nie ma taktu. - §. *aliter*: Wiersz niższy był iednaki; lecz ktoś mi powiada, Rozśmiał się na to Kupid i takt ieden skruda. *Hul. Ow.* 6; miarę iednę, ogniwo iedno wiersza, ein Versglied. TAKTY, z TAKTOWY rejestr, z TAKTOWA sprawa, *Jurid.*; kryminał; kryminalny, Criminal-. Rejestr taktowy trybunalski, obeymuie kryminały lub pod sądami, lub o milę od miasta, lub na osobie deputackiey wyrządzone. *Vol. Leg.* 7, 399. Sprawy taktowe. *Skrzet. P. P.* 2, 384. Pozew w taktowym terminie. *Zab.* 15, 417. Pozwany przez takty. *Trzb. S. M.* 111, *not.*, „*ex termino tacto*"). Takty w woiewództwie Płockim znosimy. *Vol. Leg.* 3, 182. TAKTYKA, - i, ż., z Greck.; nauka stanowienia, szykowania i obrotów woyskowych. *Łęsk.* 2, 209, die Tactik.

TAKUCHNY, - o, TAKUTEŃKI, *ob.* Taki. TAKŻE *Conj.*, TAKIEŻ, TAKOŻ, tymże samym sposobem, na tenże kształt, na ten kroy; ebenfalls, gleichfalls; auch; eben so; desgleichen; *Slo.* také; *Crn* lihtoku; *Vd.* enakeshnu, tudi, (cf. tudzież), taku; *Cro.* takny, takaysse, takaiahe, takojer; *Rg.*, *Bs.* takoghjer; *Ec.* тождественно, приискренѣ, подобнымъ образомъ, точь въ точь, такѣже. Że Pan duszę swą za nas położył, my takież mamy kłaść dusze swą za bracią. 1 *Leop.* 1, *Joan.* 5, 16. Wyprawił się Bolesław do Prus; oni takież przeciw niemu. *Biel.* 78, W. *Post. Mn.* 517. Konsul Rzymski nie miewał więcey nad dwa legiony, przydawszy pomoc przyiacielską, których także wiele bywało, abo trochę więcey. *Modrz. Baz.* 448, tyleż, eben so viel. Ma się bić w szrankach samosiódm, przeciwko także wielom. *Szczerb. Sax.* 71. Szczęście iego iest moim takoż szczęściem. *Teatr* 25, 132. - *aliter*: Prosił Józef, aby zdiął ciało Jezusowe; dopuścił mu Piłat; także przyszedł i zdiął go. *Leop. Jan.* 19, 38; iakoż, wie auch; und in der That, und wirklich. - §. Tak-że, *cum exclamat.*, tymże tedy sposobem, tak tedy! so also! auf solche Art also! Także to złośliwy Nad cnotą weźmie górę! i także to marnie Wydziera matkom dzieci i ołtarzom złoto! *Karp.* 1, 84.

TAŁAŁAYSTWO, - a, *n.*, Niederl. Tafel; (*Bs.* talabukka *tumultus*); motłoch, łaydactwo, brak, drużyna, chałastra, chasa, Lumpengesindel. Duma możnieyszych umykało ich osoby od chorągwi, a na mieyscu ich łada taałayństwo przystawiała, ztąd słabość woyska z naiemney tey zastępney drużyny. *Nar. Hst.* 7, 75.

TALAR, TALER, - a, *m.*, pewny pieniądz, *Ger.* ein Thaler; *Bh.* tolar; *Sr.* 1. toler; *Sr.* 2. tolar, tollar; *Vd.* tolar; *Cro.* talér; *Ec.* талеръ. Talery począł bić około R. 1487 Zygmunt arcyksiąże Rakuzki, które od miasta Joachimsthal, talerami, u drugich Joachimikami zwano. *Sum. A* 4, *Rs.* ефимокъ. Taler Roku 1598 gr. 36; R. 1611 gr. 40; R. 1620 gr. 75. *Ostr. P. C.* 2, 305. - R. 1676 zł. 5; taler twardy zł. 6. *ib.* Taler stary niech nie idzie, ieno po półzłotego, maiąc w sobie groszy piętnaście. *Star. Ref.* 170. Lewkowe i złotowe talery. *Dow. A* 2 *b.* Taler bity, z bity; moneta śrebrna, w wyższey od innych monet sztuce i wewnętrzney dobroci. *Kras. Zb.* 2, 526, ein Speciesthaler; ein harter Thaler, *Sr.* 2. twardi, szkutoli tolar. Kto swe talery w gęste kupki składa, Ten mądre wiersze składa, świat powiada. *Bratk. Bp.*; *Sla. prov.* koliko talira, toliko prijateljah, z ile talarov, tyle przyiaciół. *Prov.* Na zły talar grać. *Cn. Ad.* 548, nie szkoda go; nie żałuy go, na małe probować; co szturmu chałasiną puszczać; na zley szkapie brodu probować). TALAREK, - rku, *m.*, *dem.*; z w talarki kraiać, z w talerzyki, w krążyki, in runde Scheiben schneiden. Jabłka w talarki i w kostki kraiane. *Haur. St.* 517, w cienkie talarki pokraiane. *Syr.* 123 *et* 60.

TALEK, - łku, *m.*, (Talk. *Torz.* 189); kamień, niby z tkich szyb złożony, między palcami na drobny i nieco ślizk proszek się rozcierający. *Kluk. Kop.* 2, 90, *Ger.* der Talk, ein thonartige Steinart, *lat. med.* talcum, *Pers.* talcy, talchum.

TALENT, - u, *m.*, waga pieniężna Grecka, Rzymska; *Cro.* talentum; *Dl. et Bs.* talenat; *Rs.* талантъ; das Talent bey den Griechen und Römern. Talentem rozmaite narody rozmaicie liczyły, i Attycki nawet nie był iednaki. Talent mnieyszy Attycki, n. p. miał w sobie sześć set grzywien. Rachunek talentów na grzywny i złote Polskie, ob. *Warg. Kurc. pruef.* - 2) talent, TALENCIK, - a, *m.*, *dem.*, dar lub przymiot przyrodzony, zdatność, zdolność, natürliches, angebohrnes Talent. Talentem nazwano sposobność z dowcipu i gieniuszu pochodzącą, ktora się z iedney umieiętności osobliwiey nad inne ukazuie, *Jo. Wym.* 12. Talenta, dary i łaski, które bog ludziom daie. *Kas.* 466. Każdemu bóg daie swóy talencik, abo dar iaki, iako dobre rzemiesło w rękę. *ib.* 468. Talenta, biegłość w sztukach nadobnych, w muzyce, w tańcu, w rysunkach. TALENTOWY, - a, - e, talent ważący. *Cn. Th.* 1124; na Talent werth. TALENTOWAĆ *cz. ndk.*, utalentować, talentami przyrodzonemi obdarzać, uprzymiocić, mit Talenten, Fähigkeiten begaben. Pięknym go bóg utalentował rozumem. *Bals. Niedz.* 1, 217. Człowiek nieposzlednie utalentowany. *Mon.* 70, 649.

TALER, *ob.* Talar.

TALERZ, - a, *m*, TALERZYK, - a, *m.*, *dem.*, *Bh.* talíř; *Sr.* tallař, talař, talarik; *Vd.* tallar, tallier, talier, delier, okrogel (*ob.* okrąg), okroshnek, okroshnik, okrogla misna dilina. *Cro.* okrôshnèk; *Cro.* tanyér, tanyérecz, (*Cro.* tanyerobuzecz, porczyt), plandizh; (*Hg.* tál, tálatsna, z misa, miska, *Dl.* zdilo); *Dl.* pladan; *Bs.* pladagn, tanur; *Rg.* plàdagn, tanjur; *Ec.* талéрь, морбака; *Rs.* тарелка, тарелочка; *Finl.* talricki, *Suec.* tallrick, *Dan.* tallerken, *Jtal.* tagliero, *obs. Gall.* tailleor, *lat. med.* tarium, *etym.* cf. *Gall.* tailler, *Jtal.* tagliare, *Ger.* theilen, z dzielić); znaiome naczynie stołowe, *Ger* der Teller, Tellerchen. Talerz każdemu iest znaiomy; ale w wyrzie śpiżarnianym, nazywaią te naczynia talerzem, na które kładą kompoty, ciasta, owoce, sér, kasztany i t. i. i mówi się pospolicie: zrobić czyli dać komput na talerz. *Wiel. Kuch.* 430. Talerze drewniane, cynowe. *Zab.* 109. Farfurowe, *ob.* Farfurki. - Talerzyk fruktów, Obstkerbl). Nie dawne to czasy, Gdy dla gry samey tylko pierwszy talerz śrebrny Na stole był widziany. *Opal.* 32. Talerze na talery, skuymy, A żołnierzowi pieniędzy gotuymy. *J. Kch. Dz.* 238. Do stołu z talerzem słać. *Teatr* 19, 49; talerze odmieniać, *ib.* 23 *b*, 83. Służyć talerzem, z służyć w niższym rzędzie sług, za pachołka paiuka, lokaia; n. p. niedawno z talerzem stawał, teraz Pan całą gębą. *Oss. Wyr.* Z talerza żyć, żywić się z tego co z talerza spadnie, dojadać reszty, odebrawszy od

Digitized by Google

od tego, którem u się do stołu służy; n. p. niedawno z talerza żył, a teraz sam czestuie i raczy. *Off. Wyr.* Z cudzego talerza żyć, patrzeć na cudzy talesz, z z cudzéy kuchni, szukać cudzego stołu, upatrywać gdzie się z kómina kurzy. *ib.* Oblizować talerze, z łakomie ieść. *ib.* Nie widzi talerza przed nosem, z niedaleko widzi, niedużo przewiduie, niebystry. *ib.* Zmywać talerze, farfurki, zjadać przed kim ukradkiem. *ib.* Wziąć komu talerz przed nosem, wziąć to, czego był bliski, co miał za swoie *ib.* Odstawić komu talerz, oddalić kogo od czego, cf. odsadzić kota od mleka. *ib.* Nie w swoim talerzu, z Franc. il n'eſt pas dans son assiette, *ob.* nie w swoim sosie. - §. Po długiey często stęka żołądek wieczerzy, Chcesz li lekkim być na noc, zmnieysz liczbę talerzy. *Min. Ryt.* 4, 185, półmisków, potraw. - §. Talerz rachowniczy, na którym pieniądze odliczaią *Acęz.*, celbrat. - §. talerzyk, krążek, talarek; ein Schildchen. Nóż ten na końcu ma mały talerzyk do oglądzania kości świdrowaney. *Czerw.* 17. Bóraki w talerzyki pokrsiane. *Kluk. Zw.* 1, 235, *Kluk. Rosl.* 1, 231. TALERZOWY, - a, - e, od talerza, Teller, *Rs.* тарéлочный Kosz talerzowy, od talerzów, *Rs.* тарéлочникъ. TALERZYKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, szolążkowaty, *orbicularis. Perz. Cyr.* 1, 172. *Botan.* Korona talerzykowata *hypocrateriformis*, kiedy kray korony płaski na rurce iest osadzony. *Bot.* 102.

TALIIA, - ii, ż., TALIYKA, - i, ż. *dem.*, z Franc. flan, flanik, kibić, die Taille, der Wuchs. Piękna taliia. *Mon.* 69, 1088. Ślicana taliia. *Teatr* 23 *b*, 52. Jak mnie nie kochać, taki zemnie cacka, Taliyka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabł. Fir.* 62. 2) Taliia kart, gra, pasza kart, ein Spiel Karten. Taliia kart czyli cała gra. Taliia kart Francuskich ma kart 52, Polskich 36. *Mag. Mſkr.* Przynieś dwie taliie kart francuskich. *Teatr* 9, 42. Od kart do gry, to iest od talii francuskich, złoty. *Gaz. Nar.* 2, 45.

TALIZMAN; *Nar. Hſt.* 5, 85; amulet, noszenie czarownicze, broniące od przygód; n. p. Egipcyanie wielką moc przyznaią czarom i talismanom. *Pam.* 83, 639.

TALK, *ob.* Talek.

TALKA, - i, ż., skręcone pasmenko nici, iedwabiu *etc.*, *Germ.* eine Docke Seide, Garn ic. Talek półtokciowych kopa. *Jnſtr. C. L.* Od kopy talek, to iest, przędzy. *ib. Pol.* 6, 132. Na krosnach wełnę i talki snować. *Teatr* 52, 64.

TALMUD, - a, *m.*, z *Hebr.* der Talmud. Talmud żydowski Babiloński R 476 od Rabi Asse i Amai złożony i bluźnierstwy napełniony iest. Pierwszy, co go począł w półtora sta lat po zburzeniu Jerozolimy był Juda, syn Symeona; drugi we 300 lat po onym zburzeniu Rabi Joanna; z owi dwaj skończyli. *Sk. Dz.* 459.

TALAMUZY, - ów *plur.*, ciasta z serem robione. *Wiel. Kuch.* 430, eine Art Käſekuchen.

*TAŁOWITY, *TAŁWISTY, *ob.* Tyłowity.

TAM, (*TAMO, *Cresc.* 135 *et* 487); *adv. loci*, *Boh.* tam, tamto, ondeno, hyn; *Slo* tam, tamto; *Sr.* 2. tam, tamſo, tamkor, tamkora; *Sr.* 1. tam, tamu, tamto; *Crn.* tam, tamkej, ondi, ondokej; *Vd.* tam, tamkai, v tem krajo, tuiſtem krajo, vundi, litukai, litemi, lito, litam, litamei; *Cro.* tàm, tamo, onde tam, ovde, (cf. owdzie), *Volum. V.* onam, (cf. onąd), tete, totu, (cf. tu); posoi; *Bs.* tammo, ondi; *Sla.* tu, eno, eto, ondi; *Rg.* tammo, tamo, onàmo, taj ondi; *Rs.* тамъ, тамо, тымъ; *Ec.* онáмо, нуда; *Hebr.* שם, שמה *ibi*, *Syr.* ܬܡܢ teman *ibi*, *Hebr.* שמה schamma *ibi*, cf. sam). - §. *quietis*, tam, z na owym mieyscu; dort, da. Owdzie wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące, zowąd smocy iadowici, a ztąd bazyliki srogie. *Smotr. Lam.* 2. Tamem miał urząd przełożonego, i tamem na cztery lata mieszkał. *Wys. Kat.* 576. Puka ktoś; kto tam? *Teatr* 51 *c*, 10, *Ross.* кто тамъ? wer da? Szablą po prawéy ręce i po lewéy uderzył, mówiąc: i to moie i tamto. *Birk. Chmiel. C.* 4; *ob.* tamten). Aż tam, *Sla.* dònle; aż tu, *Sla.* dòvle). Gdzie Pan Bóg, tam zwycięstwo. *Sk. Dz.* 295. Tam myśl, gdzie i serce. *Opal. sat.* 61. Tam-ci świat; tamby się starzeć. *Cn. Ad.* 1156. Nad rzekami Babilońskiemi, tameśmy siedzieli i płakali. *Wrcb.* 315. - *Pleonaſtice*: Tymochus Pirrusa chciał otruć przez syna swego, co tam był u niego cześnikiem. *Warg. Wal.* 206. *Vulgar.* Co mi tam do tego? *Teatr* 20 *b*, 174. A co tam przodkowie? dziś iuż wszystko inaczey! *Teatr* 29, 25. W reszcie, co mi się tam w cudze wdawać rachunki? *Teatr* 55, 24. He co tam, to nie szkodzi! *Teatr* 56 *c*, 6. Gdzież ten czarnoksiężnik, czyli ten wróżek, iak go tam nazywasz. *Teatr* 28 *b*, 66. Kata tam potrafię. *Teatr* 56, 5. Boday tam We Pana. *Teatr* 45 *c*, 81. *Cum exclomat.* Tam do djabła! *Teatr* 36 *c*, 36; porwon!). - §. *motus ad locum*: tam, z do tego mieysca; dorthin, dahin. Tam mierzy, a tu uderzy. *Cn. Ad.* 1156. Tam i sam, *signifieatione motus in loco vel ad locum*, hier und da; hierhin und dorthin; *Sr.* 1. tam a sym, tam ha sém, hore ha dèhle, (*Ger.* auf und ab); *Crn.* semterkje, semtertam, gorindoli, sem tir tja; *Vd.* sam inu ta, ta nu sem, pried inu sad; *Cro.* szèm, ovàm; *Sla.* ovamo onamo, ovdi ondi; *Rs.* сюдá и сюдá; тамъ и самъ. Wody morskie, iako dwa mury tam i sam stanęły. *Zrn. Pſt.* 236. Tam i sam się przewiiały kielichy. *Cn. Ad.* 1125, na różne strony). Z woyskiem i tam i sam chodził. *Stryik.* 72, hiers hin, und dorthin. Przypatrzał się z okna ludziom, którzy ustawicznie szli i tam i nazad. *Kraj. Pod.* 88; auf und abgehen. Zawiedli ich na błota lgniące, iż ich było ani tam ani sam naszych. *Biel.* 98, ſie konnten weder vorwärts, noch rückwärts. Prawa ręka, ni się sam, ni tam ruszyć dała. *Otw. Ow.* 187. Ani mię tam, ani mię sam, *lupum auribus teneo. Rys. Ad.* 1, *Zegl. Ad.* 5, cf. złapałem Tatarzyna).

Pochodz. *tamtędy*, *ztamtąd*; *tameczny*, *tamteyszy*, *tamten*; *tamże*.

TAMA, - y, ż., TAMKA, - i, ż. *dem.*, *Ger.* Damm, *Angl.* dam, *Gall.* dame, *lat. med.* damma, *Suec. Dan.* dam), grobla w wodę wchodząca, wodę odbiiaiąca, eine Schleuſe, eine Schlacht, eine Fluthſchleuſe, eine ins Waſſer hineingehende Verdammung; *Bh.* hráz, hrázka, (cf. grodza); *Sr.* 2. bam; *Crn.* sashap, sasip, (cf. zasypać), jespize, ispize, (cf. izbica); (*Cro.* tâma, z kryiówka, taynik); *Vd.* sasip, jies, (cf. iaz), jesa, sherm, schutina; *Es.* gát, (*ob.* gać), zagatje, zajazenje; *Rs.* плотина, плотинка, (cf. плесть, płot), заплóтъ, перепрýда, запрýда, (cf. prąd); *Ec.* хлéбъ. Tamę bić trzeba, aby woda lądu nie podmywała. *Os. F.* 265. Bystra rzeka, któ-

Digitized by Google

réy wysokie grobel tamy z brzegów wylewać nie dopuszczają, ieżeli wód wyyście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem łąki ponurza. *Mon.* 71, 757. Tamka mała, *ob.* Taras. – *fig.* To wszystko postrącał, cokolwiek było tamą iego zapędowi. *Mon.* 71, 820. Dalszym iego honorom śmierć prędka tamę rzuciła. *Nies. Kor.* 28. Chęć i cnota człowiecza we krwi maią tamy. *Przyb. Ab.* 207. – §. Tamka, ulica w Warszawie, n. p. mieszka na Tamce.

Pochodz. *tamować, zatamować.*

TAMARYNDY; *Vd.* amarishka; *ob.* Daktyle leśne. TAMARZYSZEK, *ob.* Września.

TAMBOR, – a, *m.*, TAMBOREK, – rka, *m.*, narzędzie na kształt bębenka do szycia, haftowania, ein Tambour, worauf genäht, gestickt wird; (*Cro.* tambùra *fides duarum chordarum*, *barbar.* tambúr; *Bs.* tambur *fides*, tamberlin, bubagu, = bęben). Tambór do haftowania. *Teatr* 20, 42. Tamborek od szycia. *Perz. Lek.* 319. Przynieś mi tamborek z kartuzem. *Teatr* 31 *b*, 44.

TAMECZNY, TAMTEYSZY, – a, – e, z tamtéy strony, ztamtąd, *Bh.* tamnj; *Vd.* tamkain; *Rs.* тáмошный, тутошный, (cf. tuteyszy); dortig, daſig. Mało nie wszyscy tameczni na każdy rok ofiary wielkie czynią. *Pasz. Dz.* 91.

TAMIZA, – y, *ż.*, rzéka w Anglii, nad którą Londyn. *Wyrw. G.* 20, die Themſe.

TAMKA, *ob.* Tama.

*TAMO, *ob.* Tam.

TAMOWAĆ, – ał, – uie *ex. ndk.*, tamą hamować, *Germ.* dämmen, Nieders. tämmen, *Suec.* daemma, *Anglos.* demman, *lat. med.* addemnare, cf. *lat.* domari, *Gr.* δαμάειν); ein Waſſer hemmen, den Lauf aufhalten; *Sr.* 2. dammowaſch; *Vd.* jesiti, (cf. gacić); *Rs.* прудúть, пружу̀, запрудúть, запружúвать, перепрудúть, перепружáть, перепружúвать. – *pr. et tr.* Tamować rzekę, aby nie wylewała *Tr.* Rzéka ścierwami narzucona, w biegu swoim tamowała się. *Psalmod.* 91; der Fluß wurde gehemmt in ſeinem Laufe, verſtopfte ſich. Bystre strumyki stawały, a gdy się tak tamowały, Wysychały mieyscem wody. *Bard. Tr.* 485. Tamować koło. *Tr.*, hamować, hamulcem wściągać. TAMOWY, – a, – e, od tamy, cf. grobelny, Damm=, *Rs.* плотúнный.

TAMTĘDY *adv. loci*; *illac*, tamtą, ową drogą, przez tamto mieysce, *Boh.* onam; *Sr.* 1. tan pjež, tan lobers; *Crn.* kjè, kjekej, leunod, *Crn. obs.* tjakej; *Vd.* tota, tamtota, totai, kekai, teta, ta, leta, takai, na takrai; *Cro.* onud, ohuda, (cf. onąd); *Bs* onamo; *Ross.* муда̀; *Ec.* муда̀; dort durch, cf. ztamtąd. Jutro wyprawicie się na to i na to mieysce, bo tamtędy póydą. *Sk. Zyw.* 2, 179. TAMTEN, TAM TEN, tamta, tamto, = ów; *Vd.* tisti, teſti; der dort, die dort, das dort. Tamtego nie widział. *Tr.* Tamci panowie. *ib.* Osiadłszy na grzbiecie, Smierć cię nieubłagana na tamten świat gniecie. *Hor. sat.* 189. TAMTOWIECZNY, – a, – e, owego wieku, czasu, jener Zeit. Słowa te od iakiego mędrka tamtowiecznego wetknięte. *Nar. Hſt.* 5, 289. TAMTEYSZY, *ob.* Tameczny. (– TAMUIĘ, *ob.* Tamować. –). TAMŻE *adv. loci*, na tamtym samym mieyscu, *Crn.* lihtôd, lihtukej, leondi, leondokej; eben daſelbſt.

1) TAN, – u, *m.*, *franc.*, dąb garbarski, die Lohe. Korę dębową na tan dla garbarzy na wiosnę odzierać trzeba. *Switk. bud.* 40.

2) TAN, *ob.* Taniec. TANCERZ, *ob.* Tanecznik. TANCMISTRZ, – a, *m.*, który lekcye tańców daie, obſol. ſkoczek; *Ger.* der Tanzmeiſter; *Crn.* plesár, (cf. plęsy), plesmashter; *Vd.* raini moiſter, (cf. rey), plesar; *Cro.* tanczomeſter, pleszovod, kolovod, tanczuſs; *Rs.* танцмейстеръ; *Ec.* тамéчникъ, учитель танцовъ. Młodzieży trzeba tancmistrzów, fechtmirzów. *Pam.* 85, 1, 700. Exercitia w Paryżu miałem te: kawałkacyą, lutnią i ſkoczka. *Oſſ. Bol.* 1, 30, tancmiſtrza). TANCMISTRZSKI, – a, – ie, od tancmiſtrza, Tanzmeiſters, *Rs.* танцмéйстеровъ, Tancmiſtrzska sztuka, TANCMISTRZSTWO, – a, *n.*, die Tanzmeiſterkunſt, mieysce czyli urząd tancmiſtrza, die Tanzmeiſterſtelle. **TAŃCOLUBSKI, – a, – ie, tańczyć lubiący, gern tanzend. Jeymć PP. Tańcolubskie, owe u wysmukłych kibici i byſtrolotnych nóżek ſkoczki. *Mon.* 70, 132. TAŃCOWAĆ, – ał, – uie *cont.*, TAŃCZYĆ *ndk.*, *Bh.* tancowati, krpčiti, krpčim, (*cf. Bh.* krpte cupidae, *ob.* kurpie); *Sle.* tančugi; *Sr.* 1. repnyn, rejnowaś, (*ob.* rey prowadzić); *Crn.* rajam, pleshem, plesati, (*ob.* pląsać); *Vd.* rajati, plesati; *Cro.* tanczat, tanczati, tanczam, pleſsem; *Hg.* tanczolni, ugrem, (*cf.* igram); *Sle.* igrati, (*Sle.* igratise, igrać); *Rg.* tanzatti; *Bs.* tançati; *Ec.* танцовáть, приплясывать; *Ec.* амкостиоюнаа, амковаши; taniec odprawiać, tanzen. Moſkwicin nie przy surmach tańcować niedźwiedzi. *Pasz. Dz.* 110. Trzy lata nie tańczyłem, *Teatr* 33 *d*, 96. Nie czekay od nas łez żadnych, tańcować raczey będziem po grobie twoim. *Birk. Kaz. Ob. E* 4; ſkakać, pląsać, cieszyć się). Tańcować nie chciał po tym graniu. *P. Kch. Orl.* 1, 271. *Cum casu*: tańcować gonionego. *Stryik.* 476; tańcować klaſkanego, Polſkiego *etc.* – *fig. allegor.* Jak komu inres zagrał, tak każdy tańczył. *Zab.* 13, 212; *Sle.* ti na kteru nótu tancować ma, *nescit unde initium sumendum.* Ja w iego wieku inaczey musiałem tańcować. *Teatr* 31 *c*, 51, w inszych byłem obrotach, w obertasach. *aliter*: O oycu ani pytay; z tym matka tańcowała, z kim się lubo było. *Mat. z Pod. B* 3; z tym się wdawała, sprzymiężała, bawiła się). – Tańcować z kim, szamotać się, szarpać się, kręcić się mocuiąc, mit einem herum tanzen, mit ihm herum balgen. Jak się wzięli za łby, tańcowali z sobą po całey izbie. *Oſſ. Wyr.* – Potańcuiemy z sobą, póydziemy z sobą w taniec, = rozmówimy się, rozprawimy się, zmierzymy się, sprobuiemy się, powadzimy się. Tańcować z Tatarami, na granicy walczyć, *ob.* Trzaskać Tatarſki. TAŃCZYK, *ob.* Taneczek, Taniec. – *Deriv. pochodz.*: dotańcować, wytańcować, potańcować, przetańcować, odtańcować, *ob.* Taniec.

TANDECIARZ, – a, *m.*, przekupień ſtarych gratów, (cf. der Tandler), der Trödler; *Bh.* tarmarečnjk, ſkartrödler; *Crn.* martalos, (cf. martauz); *Vd.* tandlar, barantosh, kshnivaus; *Rg.* ſtarexár; *Rs.* лоскýтникъ. Starzyzna przedasz tandeciarzom. *Teatr* 36 *b*, 84. Tandeciarze żydów nay więcey rzeczy kradzionych nabywaią. *Gaz. N.* 2, 68. *w rodz. żeńſk.* Tandeciarka, *Bh.* tarmarečnice; tandlarza, kupzhlivarsa, kupzhuvauka, bragnarza, Trödlerinn, Tändlerinn, *ob.* Tandeta.

*TANDEM *adv. loc.*, nakoniec przecię, kiedy tedy, ent-

Digitized by Google

Bs. napokon, najposlje, na kon konça, (*cf.* na koniec końców); *Rg.* napokon, na svarhu, (*cf.* wierzch). Już tandem pewnym być można pokoiu. *Gaz. Nar.* 1, 228. Tandem po dość długiey podróży, stanąłem w Paryżu. *Kras. Dos.* 98. Tandem z oczu mu znika. *Jabł. Tel.* 335. Siada tandem. *Mon.* 67, 239. – Tandem tedy, i cóż zatym? cóż daley?

TANDETA, – y, *ż.*, TANDET, – u, *m.*, wendeta, handlarstwo starzyzną, gratami; targ na starzyznę, graty; tret; *Dłb.* Tandlerey, Tandelkram, Tandelmarkt; *Boh.* tarmark; *Vd.* kupzhuvalishe, kupzhlivarsku tershishe; *Rs.* лоскутной рядъ; der Trödel, Trödelmarkt. Utrzymywanie tandet żydom zabrania się. *Gaz. Nar.* 2, 68. Tandety są względem sukien, co cmentarze względem ludzi. *Zab.* 1, 140. Dziś cnotę, honor, iak na tandecie przedaią. *Wad. Dan.* 67 *et* 90. Serce na zbycie ma, iak na tandecie. *Zab.* 16, 118. Lais Koryntska w przysionkach Wenery Rozpustną nader tandetę zakłada. *Zab.* 15, 352. Wstyd teraz poszedł na tandetę. *Nar. Dz.* 2, 110. Za dary, cnotę, wiarę i zdrowie, na starey zawieszaią tandecie. *Pot. Arg.* 493. Chętnie dla zysku dobre imię na tandet' wywieszaią. *Pilch. Sen. list.* 4, 101; publicznemu pośmiewisku podawaią). Człowiek z tandety, z niewiele wart, nikczemny. TANDETNY, – a, – e, od tandety, z tandety, Trödels. Robota tandetna, licha, *oppos.* na urząd.

TANECZEK, TANEK, TAŃCZYK, *ob.* Taniec. TANECZNICA, TANIECZNICA, – y, *ż.*, TANECZNICZKA, TAŃCOWNICZKA, – i, *ż. dem.*, tańcowaniem się obieraiąca, *Ger.* die Tänzerinn; *Boh.* tanečnice; *Sr.* 1. repywarka; *Vd.* rajauza, plesarza, rajauka, rajarisa, rajarza; *Cro.* tanczusicsa; *Rg.* tanzaliza; *Bs.* tançaliça; *Rs.* танцовщица, плясея, плясавица, плясунья; *Ec.* плясица, лнковámельница. Śpiewaczki, tańcownicz-ki wmawiaią w nich, iż złota i kleynoty są iedynym miłości dowodem. *Mon.* 68, 269. Z tanecznicą nie byway, ani iey słuchay. *Bial. Post.* 198. – §. tanecznica, mieysce do tańcow, sala. *Vd.* rajishe, plesarjishe, raini prestor, der Tanzsaal, Tanzort. *Choragium* tanecznica albo insze mieysce, na którym gry albo tańce sprawuią. *Mącz.* Z domów bożych tanecznice, śpichlerze, szopy czynią. *W. Post. W.* 2, 337. TANECZNIK, TANCERZ, – a, *m.*, tańcowaniem się bawiący, uczący tańcować, tańcuiący często lub dobrze, *Bh.* tanečnik; *Sr.* 1. repywar, (cf. rey wodzący); *Crn.* plesavz; *Vd.* rajavuz, plesmashter, rajaves, plesauz, rajar; *Cro.* tanczusicza; *Rg.* tanzaliz; *Bs.* tançalo; *Sla.* igrács, (cf. igracz); *Rs.* танцовщикъ, плясальщикъ, плясунъ; *Ec.* танéчникъ, учитель танцовъ, плясáмель, плясальникъ, лнковáмель, лнковствовáмель; der Tänzer. Vestris, sławny we Francyi tancerz. *Nieme. P. P.* 19, *Teatr* 24 *c*, 77. Królowa Anna tak się bardzo kochała w tańcach, iż gdziekolwiek iechała, zawsze retami w około siebie tanecznikow wodziła. *Stryik.* 386, tanecznikow i skoczkow. *Pilch. Sen. list.* 3, 218. TANECZNY, TANIECZNY, TAŃCOWY, – a, – e, do tańca lub tańcowania należący, Tanz; *Cro.* tanczni, tanczusni, *Rs.* танцовальный, плясальный; *Ec.* плясáмельный. W taneczne idzie koło. *Bals. Sw.* 2, 164. Szkoła tanieczna. *Petr. Pol.* 2, 190. Pieśń tanieczna, *Vd.* raina popeuka, falerka. TANEK, *ob.* Taniec.

TANGIENT u organ, klawiatura, przebieralnia, klawisz, pokładka, postawek, młotek, którym palcami przebieraią. *Włod.*, die Tastatur, Claviatur, z. B. in einer Orgel. Tangent, Drücker, w organach otwiera wentyle w wintladzie. *Mag. Mskr.* TANGIENTA, *mathem.*, *ob.* Styczna linija, Tkliwociąg, Przystawka.

TANI, – ia, – ie, TANIE *et* TANIO *adv.*, Tańszy, Taniéy *Compar.*, *Bh.* lacyný, (cf. łacny); *Sr.* 2. tuni, tuno, tuniej; (cf. *Crn.* tanke, tajnushe, *s* cienko; *Rg.* táman *vilis*); *Rg.* zjčnce, za mallo; *Jll. barb.* jeftino; *Bs. et Sla.* jeftino; *Cro.* zlahka, (cf. z lekka); *Ross.* дешéвый); niedrogi, za małe pieniądze, wohlfeil, nicht theuer. Tani rzemieślnik, nie może być wyborny. *Cn. Ad.* 1157. Chłop odbyć musi tłoki i szarwarku dzień za pieniądze nadto tanie, mówię, że nadto tanio, gdyż za nie i podjeść dobrze nie może. *Mon.* 68, 196; za zbyt szczupłą płatę). Tanio przedawać, *Rs.* дешевить. Kitayki dupla, po zł. 3, 4, 5; tańsza po zł. 1. *Gost. Gor.* 112. Gdyby u nas były tańsze dukaty, a gdzie indziey droższe, toby nam wszystkie wywieziono. *Gost. Gor.* 29, w niższey cenie). Tanio co czynić; *oppos.* wzdrażać. *Cn. Th.* 1156. Tanie kupisz, psom wyrzucisz; co się kupi tanio, psom się to dostanie. *Cn. Ad.* 100. Tanie rzeczy niesmaczne. *ib.* 1158; *Slo.* čo wjácne, nčni lacne *quod rarum carum*). Poganin plundrował, przyszło mu to tanio, Trzodę, bydło, dobytek, nie robięcy na nie. *Paszk. Dz.* 16, przyszło mu łatwo, bez kosztu). Nie da taniey, iedno iak w targu. *Rys. Ad.* 45, nie ustąpi-ć nic). – *fig.* Jeden drugiemu taniey dać nie chciał; zatym wyiechali na poiedynek. *Warg. Cez. praef. D* 5, ulegać, ustępować, nachgeben, weichen. Z obu stron bili się długo, ieden drugiemu nie chcąc kosztownie nic dać taniey. *Biel.* 265. – §. *transl.* tani, nieszacowany, za nic nie miany, nicht geschätzt, gering geachtet. Henrykowi tak tania była korona Polska, a Francuzką cenił drożey. *Min. Ryt.* 2, 44. Tanie im dla oyczyzny zdrowie. *Jabł. Buk. C* 2 *b.* Jako iaie słuc, tak to tanie u niego, targnąć się na bliźniego swego. *Rey Pst. T t* 5. Te nayżywsze oświadczenia niewypowiedzianego iednych ku drugim przywiązania serca, tak są tanie i tak mało nam kosztuią. *Mon.* 67, 467. Tanie to sobie szacuią ludzie, czym bardzo obfituią. *Cn. Ad.* 1158. Więcey-em o tobie rozumiał; iużeś u mnie tańszy. *Cn. Ad.* 664, straciłeś z szacunku). – *aliter quasi active*: Tańszy on teraz. *Cn. Ad.* 1158, spuścił z kwinty; iuż nie tak hardy; swiesił skrzydła, er giebt gelinder; ist nicht mehr so stolz. Za godzinę może będziesz ty tańszą. *Teatr* 53 *c*, 55, nie będziesz się iuż tak drożyła). Taniego sumnienia, z byle za co zrobi wszystko, cf. za tanie pieniądze psy mięso iedzą.

Pochodz. *tanieć*, *stanieć*, *taniość*.

TANIEC, – ńca, *m.*, **TAN, – u, *m.*, TANEK, – nku, *m.*, TAŃCZYK, – a, *m.*, TANECZEK, – czka, *m. dem.*; *Bh.* tanec, skočna, (cf. skoczny); *Slo.* tanec, tancowánj; *Sr.* 2. teya, teja, *Sr.* 2. teja, (*ob.* rey); *Crn.* ples, (cf. pląsy), raja; *Vd.* raji, raj, raja, rajish, plesh; *Cro.* táncz, tanecz, plész, szkok; *Rg.* tànaz; *Hg.* tántz, taancz, tántzolás, ugrás; *Bs.* tanaç; *Rs.* танецъ, пляска, плясáнїе, прыпляска, скáчка; *Germ.* der Tanz, das Tänzchen; Niederl. Danz, *Angl.* dance, *Gall.* danse, *Ital.*

Digitized by Google

danza, *Arab.* tantza, cf. *Gr.* δονησις); tańcowanie, pochód, ruch, skakanie podług muzyki w takt, das Tanzen, der Tanz Niechay do tańca graią, Już się nogi zwiiaią. *Kniaz. P.* 1, 105. Prosić damy w taniec. *Gaz. Nar.* 1, 104. Szła z nim w taniec. *Gor. Dw.* 274. Prowadzić pannę w taneczek. *Jeż. Ek. E* 4. Już składne ruszy do taneczka pięty. *Hor.* 1, 247. Ubiegaią się, kto ma pierwey w tanku poskoczyć. *Rey Zw.* 23. Leśne Nimfy rzędem Uiąwszy się za ręce, różne stroią tany, Gdy satyrowie dzicy graią im w organy. *Zim. Siel.* 352, *Szym. Sw.* 59, cf. Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabanta. *Teatr* 24 *c*, 74. – (*Ec.* Αμκοσιτιε, taniec duchownego z chrześnymi po odbytym obrzędzie, po trzy razy na około chrzcielnicy; tudzież przy święceniu diakona i presbytera; podobnież po danym ślubie małżeńskim). W tan idą cedry, iak (Orfeusz) gładko pomuszcze, Dereń z iesionem równey szuka pary, I mnieysze taktu nie uchybią bluszcze, Porwą się suche do pląsów szuwary. *Mon.* 71, 719. Trudno tego do tańca ciągnąć, kto nie rad skacze. *Rey. Zw.* 26 *b*. Kiedy się pianemu zachce w tanek, aliści się ślizo, iako kozieł po ledzie. *Rey Zw.* 62. On nie do tańca, albo iak niedźwiedź do tańca, z niezgrabay. *Ld.* Nic nie umie, do niczego go użyć nie można, ani do tańca, ani do rożańca. *Mon.* 74, 106, cf. ani do rady, ani do zwady, ani do pióra, ani do szabli). Niedźwiedzi, Smorgońki taniec, z niezgrabne ruszenie. – On na to, iak na taniec, lubi to, rad temu, ochoczy do tego. – Kozacki taniec, z rzecz dzika, nie według porządku. – Z tańca do grobu niejednego niesą. *Pot. Syl.* 240. Śmiertelny taniec, *saltus mortalis*. – Taniec, muzyka taneczna, *ut* gray, śpieway mi ten taniec, die Musik zu einem Tanze, ein Tanz. Obiecano mi na iutro przepisać śliczne dwa tańczyki. *Boh. Kom.* 1, 207. Kozak na teorbanie tnie tańczyki. *Zab.* 13, 204. Uciąć tańca, z góry zagrać, żwawo odgrać. Nieszpetnego mu tańca zagrał, z wyplatał mu sztukę, uciął mu kurtę, zadał mu gracko, pomieszał mu szyki, zbił go z drogi, z taktu, cf. z siednochody – §. *transl. fig. varie*: Śmierć zemną chodzi w tańcu. *Kul. Her.* 60; zaprasza mię z sobą). Taniec S. Wita, *ob.* Wit. Rzeka do morza wpadłszy, tam wszystkich swoich tańców dokończyła. *Pasz. Dz.* 22, biegu swego). Spodziewał się zbieg, że mu daruią, i że go w taniec nie zaproszą. *Teatr* 8, 105, przez rózgi, Spießruthen, Gassenlaufen. – Taniec, Marsowy taniec, targaniec, bitwa, walka, utarczka, turniey, Kriegstanz, Angriff, Schlacht, Kampf, Treffen; (*cf. Lucian de Saltat.* 14, 2, 276.... *Anachars.* 4, 106: „les Thessaliens elevoient une statue à Jlation, parcequ'il avoit bien *dansé* au combat"). Tatarowie radzi się potykaią w polu równym, półki swe w około zgromadziwszy, szykiem zakrzywionym, który pospolicie ludzie rycerscy Marsowym tańcem zowią. *Gwag.* 593. Tatarowie z łuków tańcem zwykłym nieźdźaiąc bez przestanku Litwę przerywali. *Stryik.* 548. Tatarowie zwykłym tańcem różno się rozstrzelili, ucieczkę zmyślaiąc. *Stryik.* 545. Ruś się na nas oburzyła; pomożmy im tego tańca, na który przyiechali. *Biel.* 59. Litwa z naywiększą śmiałością Tatarom pierwszym i wtorym tańcem odpór dała; na ostatek Tatarowie nie mogąc wytrzymać trzeciego tańca, poczęli pierzchać; Litwa zaś za niemi gonionego tańcuiąc, tym śmieley biła. *Stryik.* 476. Synowie, nie uczcie się tańców, bo tego i w domu z Tatarami nauczycie się (przestroga Sobieskiego, wyprawuiącego synów do cudzych kraiów). *Karp.* 4, 21. Od Tamerlana podane prawidła woiowania zachowali Tatarzy, i to nazywali nasi dziadowie tańcem Tatarskim. Takiego słowa używa *Konstantyn Xiąże Ostrogski, Marcin Bielski, i Jakób Sobieski w daney nauce dzieciom idącym za granicę. Polacy nazywali suwałką ten rodzay utarczek. *Czack. pr.* 1, 235. Uciekną (Tatarzy) iak złodzieie, strzałki wystrzelawszy, Taniec za potkanie w koło udziałwszy. *Stryik. Tur.* 4. Gotowe do rozprawy szańce, Zechce-li z nami iść w Marsowe tańce. *Jabł. Buk. M.* 44. Jużbyś więcey w tan Marsa nie chodził pod Troią. *Dwoch. Jl.* 2, 119. Tatarowie prędko przyszli do koni i sprawy, skoczyli tańcem. *Papr. Ryc.* 80. – *Simil.* Junacy obadwaj, poszli z sobą w taniec, z wzięli się za łby. Póydziemy z sobą w taniec, z rozmówimy się, rozprawimy się. – *Prov.* U tego tańca dwa końca. *Rys. Ad.* 69, niebezpieczna sprawa, rzecz wątpliwa, iak się uda; cf. Psiego, Sowiego skakać.

TANIEĆ, – iele *Neutr. ndk.*, stanieć, *F.* stanieie *dk.*, tańszym się stać, spadać z ceny, *Rs.* дешеветь, подешевѣть, издешевѣть, wohlfeiler werden. Stanieło po drogości zboże. *Cn. Th.* 1136. Wszystko wszędzie staniało, a grosz wszędzie drogi. *Jag. Gr. A* 4 *b*. – *tr. fig.* tanieć, spadać, z szacunku utracać, geringer geachtet werden, in Schätzung verlieren. Dobre przy lepszym tanieie. *Cn. Ad.* 165; cudne przy cudnieyszym gaśnie). Rozum, pocciwość, sumnienie staniało. *Wad. Dan.* 67. Swiat mi cały przy tobie taniał i tanieie, Serce moie za tobą póydzie w puste knieie. *Teatr* 44, 78. Dla nauki Chrystusowey powaga Faryzeuszów taniała. *Zarn. Post.* 3, 552 *b*. Poważność Janowa nieiako była dla onego w ciemnicy iego więzienia staniała. *Zrn. Pst.* 12 *b*. Dawniey uczenie ludzie w wielkiey wadze byli, nie tak iako dziś u niektórych tanieią, i za szyszkę ie sobie ważą. *Glicz. Wych.* 56. Rzeczpospolita bardzo dziś ostaniała, Co się prywata cisko iey kłaniała. *Rey. Zw.* 222 *b*. Jaki dziś Rzym, iako staniał. *Bal. Sen.* 26. Zda mu się, żeby iedaym stopniem niżey stąpić i zaraz stanieć musiał, gdzieby miał dać to za ludziom, że się uczył kiedy. *Gor. Dw.* 6. Staniała w królewnie podufałość ona przeciwko Tymoklei. *Pot. Arg.* 149; umnieyszyła się, upadła, sie nahm ab. Cóż tedy nam tytuł da, żeśmy chrześciianie? Kiedy spraw chrześciiańskich sława u nas stanie? *Paszk. Dz.* 110, tanieie). – §. Taniec, już nie tak hardy, spuścił z kwinty, zwiesza skrzydła, a giebtś jest wohlfeiler, ist nicht mehr so stolz. Wtyd z razem i ciężki gniew poduszcza, przecięż z humoru swego już opuszcza i co daley tanieie. *Tward. Wt.* 134. – (TANIECZNICA etc, *ob.* Tanecznica). – TANIO, Tanie, *adv.* Tani. TANIOŚĆ, TANNOŚĆ, – ści, ż., niedrogość. *Bh.* łacynost, (cf. łacność); *Rs.* дешевизна; die Wohlfeilheit. *Dudz.* 16. Na samo iego imię z nagła tanność żywności przeszła i naywiększego zboża niedostatku i drogości nabyła. *Siem. Cyc.* 248.

TANTONIĆ się *Rec. ndk.*, tantoni się ogień *gliscit ignis*. *Cn. Th.* 1126; wzmaga się ogień, wybucha. *Wtod.*, das Feuer greift um sich, nimmt Ueberhand, sprüht um sich herum Z nagła się wszystko tantoni, Gdzie blask stalney miecz broni. *Zab.* 6, 239.

TANTNY, – a, – e, dostatni, którego stać na co, n. p. Żyd tantny, z stać go na kilka aręd; – rozumiem, że z łacińskiego *Tanti est*; *opp.* Kapsan. *Off. Wyr.*, ieżeli nie

Hebrayskiego תן tanah *largiter donauit*; zwłaszcza że się o żydach naywięcey używa; *Ld.*; vermöjend, wohlhabend.

TĄPAĆ, TĘPAĆ, *ob.* TUPAĆ. TAPCZAN, *ob.* Tarczan.

*TAPEZAN, - a, *m.*, n. p. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, tapezany. *Vol. Leg.* 4, 82. Chodzi po altembasowych tapezanach. *Tward. Pas.* 5.

TAPICYER. *Kras. Pod.* 2, 214, *Mon.* 67, 623; *Boh.* čjas launjř, (cf. całun); *Crn.* prapagnek; *Vd.* prešternik, tapisirac, prestranjar, (*ob.* prześcrzeń, rozprzestrzenić), prapignek, cf. przepiąć); *Rs.* обёмщикъ; *ob.* obiciarz.

TAPIROWAĆ *cz. kontyn.*, z franc., u frysera włosy grzebieniem w kupę zbiiać. *Mag. Mskr.*

TARABAN, - u, *m.*, kotły woyskowe, tolombas, eine Trommel, Heerpauke, *Rs.* барабанъ, bębon, cf. tarantara). Bębny, tarabany grzmią. *Leszcz. Cl.* 64. TARABANIĆ *cz. ndk.*, *Ross.* барабанить; bębnić, trommeln. Dobosz, co pod okna capstrych tarabani. *Kras. sat.* 100.

TARAĆ, *ob.* Tarzać.

TARADAYKA, TERADAŸKA, - i, ż., *Boh.* talawaffka; *Sla.* taljuga, (*ob.* telega); *Rs.* тарантайка, prosta nikczemna kolaska, eine ſchlechte Kaleſche; cf. taratatka.

TARAMTARAM, *ob.* Taratan.

TARAN, - u, *m.*, *Bh.* had', (*Bh.* had, z wąż, cf. gad); *Crn.* reskropilu; *Vd.* sidni podiravez, restrupilu; *Ec.* баранъ, сиѣнобитное орудіе, (*ob.* baran); *Rs.* тарань; der Mauerbrecher, Sturmbock; belka dębowa, w końcu okowana na kształt głowy baraniéy, którą tłuczono mury. *Biel.* 66, *Papr. W.* 1, 192, *Warg. Cez. praef.* 4, *Otw. Ow.* 453; *ob.* baran. *Chmiel.* 1, 463. - *Taran, szlaga, kula. *Volckm.* 518, ein Schlägel. - *fig.* Złote a niezgoda naydzielnieyszy do łamania murów taran. *Nar. hſt.* 2, 191. Niemasz muru, któregoby złotym nie przełamać taranem. *Fr. Ad.* 38; cf. złota szwayca). - §. *tr.* taran u. p. morski, z bałwan, szturm, nawał, Sturm, Ungewitter, Meereswogen. Tak bywa rzucany okręt, gdy różne biią nań tarany. *Morszt.* 55. Okrętięczał od srogich szturmów i taranów. *Jabł. Tel.* 47. Podobny bałwanom morskim był i płyącym Neptuna taranom. *Jabł. Tel.* 279. Główne tarany bezbożność, bluźnierſtwo, niesprawiedliwość, które fundamenta monarchii z gruntu poruszaią. *Psalmod.* 29. Po tylekroć swe tarany Na zadanie ciężkiéy rany Smutek wali w nędzne serce. *Zab.* 11, 207. Ja maiąc ten taran w sercu, wytrwać-em nie mógł. *Wyn. Kat.* 398, *cf.* oścień).

TARANT, - a, *m.*, koń lub pies *etc.*, tarantowaty; *Sla.* šarac; ein Apfelſchimmel, ein Tiegerpferd, ein Pferd von dergleichen Farbe, ein Hund ꝛc. Wszak widziałeś i dobrze znasz moie taranty, Konie dzielne, maść rzadka, gustowne ubranie. *Zabł. Fir.* 29. Jmie się otyłego wilk taranta w głodzie. *Pot. Pocz.* 216. Tarant pies leżał na środ izby. *Pot. Jow.* 111; cf. Morąg). TARANTOWACINA, - y, ż., maść czarno i biało nakrapiana; weiß und ſchwarz geſprenkelte Farbe. Marmur biały, maiący krople czarne po sobie na kształt tarantowaciny. *Star. Dw.* 6, cf. Morągowaty). Pszczoły te, tarantowacinami z wszech stron żółtemi Ponakrapiane ciała maią, *paribus lita corpora guttis. Otw. Wirg.* 457. TARANTOWATY, - a, - e, *TARĘTOWATY, TARANTOWY, *Rs.* чубарый, czarno biało nakrapiany maści. cętkowany czarno biało; apfelſchimmelig, getiegert. *Crokaty, srokaty, tarantowaty koń, geſcheckt. *Menin.* 1, 25. Konie tarantowate. *Hipp.* 9. Pódemnie dawano ſtępaka tarantowatego. *N. Pam.* 16, 17. Dzikie lamparty tarantowéy barwy. *Mon.* 71, 901. Lampart tarętowaty. *Ban. J* 2, dzięcioł tarętowaty. *ib. J* 3. - *fig.* Znać po tarantowatéy cerze waszey, którą zewsząd szyszki osiadły . . . *Pot. Pocz.* 239. TARANTULA, *ob.* Krzeczek.

TARAPATA, - y, ż., hałas, kołat, bębnienie, ſtukanie ciągłe, Lärm, Geklopfe, Getöſe. Coś mi w głowie kołata, właśnie iak kotłów bębnienia ta ta ta tarapata. *Teatr* 56 *c*, 126. - §. tarapata, kłopot, kłotnia, swar, obroty, reſterk, obertas, Verlegenheit. W kaduczney pan móy tarapacie. *Zabł. Amf.* 60. Nie uszedłem powszechney z wami tarapaty, Popalono mi gumna, ſtodoły, pnie, chaty. *Zim. Siel.* 229. Wielka tarapata, dziurawa w deszcz chata. *Rys. Ad.* 75. Nie uwierzysz, w iakich ia tarapatach bywałam, wiele się to chłopców przeminęło, ce się za mnie wyzywali. *Teatr* 21, 71. TARARA, *ob.* Taratan. TARARUSZKI *plur.*, fraszki, bayałaszki, brydnie, bliktry, Schwindeleyen, Windbeuteleyen. Zagorzałe pały! u tych kobiet w głowie nic więcey, tylko tararuszki. *Teatr* 53 *d*, 19. Wszystko poszło na brydnie i na tararuszki, Na przysmaczki, śpiewaczki i na panie duszki. *Nar. Dz.* 5, 55.

1) TARAS, TARAZ, - u, *m.*, różna nasypka, rozmaity drobny materyał, kamienie, gruzy, chrosty i t. d. do zawalenia, przyparcia czego; Tarraß, Traß, gepülverter Stein. Upuſty gnoiem, tarasem, darniem opatrzyć. *Haur Sk.* 146. Potrzeby różne do ſtawów przysposobić w zimie i saniami zwieść okoły, chrosty, taraz, gnoie na upusty. *ib.* 144. - 2) TARAS, - u, *m.*, może z *franc.* terrasse, z wał z ziemi usuty, grobla, ein Erdwall, eine Baſtey, ein Tarraß; *Bh.* taraś, rauben', raubeni, (cf. rąb, zrąb); *Bs.* taraça, mieſto visoko od kuchje za grjatse na sunçu, 2) jaſtrik *pauimentum*). Taras wałowy, płaszczyzna wałowa, przytykaiąca z iedney ſtrony do ſkarpy, a z drugiey do przedpiersienia. *Jak. Art.* 3, 320. Taras, grunt słaby, umocniony drobną ſkrzeczyaką, iłem przesypany, czyli tamka mała. *Os. Zel.* 86; nasyp, nasypiſko oparte, omurowane). Kazał Mieszko mocny taraz udziałać przeciw zamkowi w mieście, a dobywać go. *Biel. Sw.* 187 *b*; baszty). *Tarasy na ciſkanie kamienia i bełtów. *Leop.* 1 *Mach.* 6, 51, kusze. *Bibl. Gd.*). Bliżey ogroda się wznosi taras brukowany. *Zab.* 9, 138 *Skrzet.* Pantofle przesiąkłe wodą położył na tarasie swoiego domu, aby wyschły na słońcu. *N. Pam.* 3, 277. Pokoie cesarſkie są otoczone terassami i galeryami. *Pam.* 83, 561. - *Anat.* taras, grobla, międzydupie *perinaeum. Perz. Cyr.* 1, 176. die Arſchkerbe. - 2) Taras, więzienie, kłoda, turma, wieża, *Vd.* jetnishna hisha, knozak, kaiha, das Gefängniß, der Kerker, die Gefängnißſtrafe. Wsadził go ſtarosta do tarasu. *Baz. hſt.* 219. Rospaczaiącą we łzach zamyka w tarasie. *Teatr.* 46, 48. Nie taras czyni sromotę, ale wyrępek. *Modrz. Baz.* 541. Taras, kara zbrodni szkaradnych. *Nag. Cyc.* 89. Lepiéy z lasu, niż z tarasu, z lepiéy uciec, niż dać się więzić. TARASEK, - ska, *m. dem.*; *§. Gdyby kto piianicy posłał wielką ślenicę albo choremu na oczy tarasek . . . *Gor. Sen.* 36, umbrelkę?). TARASOWAĆ, - al, - uie *cz. ndk.*, zatarasować *ndk.*, mocno zamykać, palami, ryglami obmocować, *Boh.* tarasiti, (cf. rąbać, zrąbać), (*Bs.* taraçati *pauimentare*); ver-

Digitized by Google

rammeln, feſt zumachen. - §. w więzieniu zamknąć, więzić, ins Gefängniß ſetzen. TARASOWY, - a, - e, do tarasu więzienia należący, Gefängniß-. Tarasowy *Subſt. masc.*, więzniów dozorca, der Gefängnißwärter, Kerkermeiſter. *Teatr* 9 *c*, 75. Tarasowe *Subſt. Neutr.*, od tarasu płaca. *Cn. Th.* 1136, turmowe, Gefängnißgeld, Sitzgeld.

TARATAN, ż TARAMTARAM, ż TARATANTARA, ż TARARA, - odgłos trąb, (cf. taraban), Trompetenton, Trompetenſchall, Trompeten. Rzekłszy, taratantara w trąby trąbić ięto. *Kmit. Spyt. B* 4 *b*. Daway, ſtrawy nie żałuy, nie tak, iako kędyś U iednego, gdy trąbią, miasto taramtaram, Krupy, krupy, na obiad trębacz otrębuie. *Opal. sat.* 55. Taratan tara tartan trąby zewsząd brzmiały. *Stryik.* 49. Tatarantara wszędzie brzmi, a echo krzyczy. *Stryik. Henr. B* 3. Tarantatara, albo pobudka do rycerſtwa Polſkiego. *Kchw.* 310. - §. Sikora tarara. *Ban. J.* 3 *b*.

TARATATKA, - i, ż., kapota Polſka, ein polniſcher Oberrock. Jedni w fraczkach, drudzy w taratatkach. *Gaz. Ner.* 1, 20. - §. *ob.* taradayka.

TARAZ, *ob.* Taras.

TARCHAĆ, *ob.* Tarkać, Tarkotać. a) TARCHAĆ n. p. ſłomę, *ob.* Targać. *TARCHAN, - a, *m.*, parobków woyſkowych czyli ciurmę Turcy zowią babami a innych niewolników tarchanami. *Kłok.* 248.

TARCICA, - y, ż., TARCICZKA, - i, ż. *dem.*, deſka piłą tarta, ein Bret, eine Diele. Tarcice do różnych robot i różney grubości trą się z dębiny, sosniny, iedliny. *Kluk. Rosl.* 2, 166. Tarcica od brzegu, czyli od kory drzewa rznięta, oblader, obladra. *Mag. Mser.*, okrayka, das Schwartenbret, die Schwarte. Tarciczka *asserculus*. *Mącz.* Tarcicami pokładać, nakrywać. *Cn. Th.* 1156, dielen; *Cro.* podim, popogyújem, z deſkami pokrywam; *Hg.* deszkázom). Nie po iedney tarcicy chodzi; z Piiany, zatacza się; nie idzie w proſt; albo: oszuſt, na dwóch ſtołkach ſiedzi, z bierze się od ſiebie i kobie, iak mu zyſkowniéy; i ciepło i zimno wychodzi mu z uſt. TARCIE, *Subſt. Verbi* Trzeć, *qu. v.* TARCICOWY, - a, - e, do tarcic należący, Bretter-, Dielen-. Owoc chować na tarcicowym tle. *Crese.* 438.

TARCZA, **TARCZ, - y, ż., *Crn.* tarsha *orbita, scutum*; *Vd.* tarzha, szhit, paish, branva, bramba, odnesenza, vſtriega; (*Cro.* taràż *pauimentum*; *Cro.* taraczati, z brukować; cf. tarcica, *Cro.* taràczam *pauimento*); *Rs.* щитъ; *Ital.* targa, *Gall.* targe, *lat. med.* targia, *Arab.* tarka, darka, *Chald.* תרס teresa); mnieysza od pawęży, dla iazdy służąca. *Papr. W.* 1, 227; *Ger.* die Tartſche, (Rondatſche, Rondel), das Reuterſchild; *Sr.* 1. naſtabwka, (*ob.* nadſtawić), naſtahwa; *Krom.* 277, *Chmiel.* 1, 458. Tarcz z byczych skór ſiedmiu złożona. *Zebr. Ow.* 326. - §. *Phras.* Dawni ludzie z sobą upraeymie, nie za tarczą żyli. *J. Kch. Dz.* 162, nie w uſtawicznych walkach, nie w niedowierzaniu, podeyźrzeniu; z wzręcz; ieſt ieſt, niemasz niemasz! ohne Mißtrauen. - *fig.* tarcza, szczyt, obrona, zasłona, Schutz und Schirm. Łzy tylko w iey nieszczęściu są obrony tarczą. *Teatr.* 46, 54. O iak tarcz słaba z saméy poczciwości. *Paſt. F.* 266. Bóg ieſt ratunek nasz, i tarcz nasza. *Radz. Ps.* 33, 20, *Rey Poſt. Yy* 2. - §. *Herald.* tarcza, pole, w którym znaki znaydować się maią. *Wiel. Her., Jabl. Her.*; das Schild eines Wappens; das Wappenſchild. Tarcza, herb Sobieſkich, zkąd gwiazdy, za Jana Sobieſkiego odkryte, nazwano tarczą Sobieſkiego. *Boh. Preg.* 8. - §. Tarcza u tablicy mierniczéy. *Sol. G.* 2, 11, *Jak. Mot.* 1, 300, das Schild auf dem Meßtiſche. - §. Tarcza ſtrzelnicza, do którey ſtrzelaią, szyba, krąg, meta, die Schießſcheibe. *Tr., Bh.* tarč. - §. *Hiſt. Nat.* tarcze, pod brzuchem u węży, łuſki szerokie, taśmiaſte, poprzecznie idące, *scuta. Zool.* 198; die Schilder an dem Bauche der Schlangen. - *aliter*: rodzay gadu pływaiącego, gad rybny tarcze zwany, *centriscus*, których grzbiet nieiakim ieſt pancerzem okryty. *Kluk. Zw.* 3, 52; Schalfiſche. TARCZAŁA *herb*, żóraw' na iedney nodze, nad nim dwie tarcze. *Tr.* TARCZAN, TAPCZAN, - u, *m.*, deſka czyli przyszerzsza ława, do spania na niey, das Schlafbret, die Schlafbank, *Rs.* нары. Chce póyść spać, znaleść nie może łóżka, ni tarczanu. *Teatr* 43 *c*, 79 *Wyb.* Kogut pial; baba zaraz chyc z tarczanu. *Zab.* 13, 278 *Tręb.* Jak mała szafa przybita do muru, ieſt tapczan z tarcic. *N. Per.* 16, 29, cf. szlabank). - *Phras.* Przewalał się na łóżku, a teraz chrapi i na tarczanie. *Cſſ. Wyr.*, z fortuną odmieniaią się obyczaie; ſtaniał, spuścił nos. TARCZENNY, TARCZOWY, - a, - e, do tarczy należący, *Vd.* tarzhoun, Tartſchen-, Schild-. *Scutarius* co ku tarczy należy, tarczenny, pawężniczy. *Mącz.* Odyńca trzeba z tarczowéy ruśnicy dobrze sparzyć. *Haur Sk.* 294, z których do tarczy ſtrzelaią, Schießſcheibenbüchſe, womit man nach der Scheibe ſchießt. TARCZNIK, TARCZOWNIK - a, *m.*, ktory tarczę nosi, (*Tarczonoś), der Schildträger, *Sr.* 1. naſtahwonik); albo tarcze robi, Schildmacher. *Mącz.* Poczynił tarcze miedziane, i dał ie w ręce przełożonym tarczników. *W.* 3 *Reg.* 14, 28, przełożonym nad piechotą. *Bibl. Gd.*). Sym Joiady był rotmiſtrzem nad woyſkiem ſtrzelców i tarczowników. 1 *Leop.* 2 *Par.* 18, 17, pawężników. 3 *Leop.*). TARCZOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt tarczy, geſchildet; wie Schilder. Melon tarczowaty. *Syr.* 1184. TARCZYCA, - ż., *scutellaria*, rodzay rośliny, do niego należy ziemik. *Kluk. Dyk.* 3, 65; Helmkraut, Schildkraut. TARCZYCZKA, - i, ż. *dem.*, pawęzka *scutulum. Mącz.*, mała tarcza, das Schildchen, Schildlein. TARCZYK, - a, *m.*, *clypeola*, roślina, u nas rośnie na polach, rzadko wyżey nad 4 cale. *Kluk. Dyk.* 1, 139, Schildkraut.

*TARĘTOWATY, *ob.* Tarantowaty.

TARG, - u, *m.*, *Bh.* trh, rynk; *Sr.* 1. torzieio, miſi, (*wiec); *Crn.* tèrg *forum, oppidum*; *Vd.* terg, terh, pin (*dem.* tershizh); *Cro.* tërg, tergovischo *forum, nundinae*, (*Cro.* tergouina, *mercatura, telonium*, *Cro.* térſtua, terszenye, z handel; cf. *Cro.* terh; *Hg.* tereh *onus*); *Dalm.* targh, pijazza, z plac; *Bs.* terg, tergouiscte, trrigh, pazar, (*ob.* bazar), *Bs.* targ, targouina, triigovina, tergovina, trrigouanje *mercatura*, tergouine *merces*; *Rg.* targh, targouiscte, targouina, (*Rg.* targh, targovina, targovanje *negotiatio*; *Sla.* tergovina, z handel; *Rs.* торгъ, (торгованіе handel); (*Turc.* tcharche); mieysce targowe, targowiſko, rynek, der Marktplatz, der Markt. Mazur poyść na targ, mam tam korcy kilka dziesiąt pszenicy. *Teatr* 4 *b*, 55. Rybny targ, *Vd.* ribnaria, ribnu tershishe. Targ, mieysce lub czas targowy, dzień targowy, *Vd.* tershden, terguvanje, tershishtvu; Markt, Marktplatz, Marktzeit, Markttag. Zygmunt poſtanowił, żeby po wsiach targi i iarmarki nie bywały. *Skrzet. P. P.* 2, 200. Targi w Gdań-

Digitized by Google

ſku tego lata będą bardzo dobre. *Mon.* 67, 110. Nie rada koza na targ, ale musi. *Rys. Ad.* 43, *Pot. Arg.* 449; *Slo.* ne radabi koza do trhu, ale muſi, wiele ten czyni co musi; z musu cnota, *nolentem fata trahunt*). Wiedzie ich iak w uździeniey do targu. *Rey Pſt. K k k* 3. Na zdrowym do targu, na chromym do domu. *Klon. Wor.* 68; zarobił iak Zabłocki na mydle, poprawił się z pieca na łeb; dał siekierkę, wziął kiiek; lub też: co lepszego sprzeday, co podleyszego tym się obchodź sam). Na iarmarku albo na targu pospolitym kto co kupi, to zarazem ma zapłacić. *Szczerb. Sax.* 168. – *Prov.* Bez pieniędzy na targ, bez soli do domu, *Slo.* bez peneż do trhu, bez ſoli do domu, bes pieniędzy do miaſta, bez soli do domu. *Zegl. Ad.* 13, *Rys. Ad.* 2; *Slo.* bez kniich do Skoli, bez peneż do trhu, bez xiążek do szkoły, bez pieniędzy na targ, z z piaſku bicz nie będzie). Jak w targu z wszyſtkiemi się bratay. *Birk. Gł. K.* 18. I naytrzeźwieyszy częſto z targu piiany wraca. *Qff. Wyr.*, świat psuie; okazya czyni złodzieia). Powracał iak z targu, szumno, weseły, piiany. *Ld.* Zły targ bywa po iarmarku. *Pot. Arg.* 309, *Pot. Zac.* 11; po dobrym obiedzie nie smakuie wieczerza; niewielkie święto (po oſtatkach Niedziela). Wyieżdża z czym, iak z łysą kobyłą na targ, z popisuie się z rzeczą iuż spowszedniałą. *Wolſk.*, chlubi się, iak gdyby z czym poczciwym, nadſtawia się, chciałby się koniecznie pozbyć). – *fig.* Nie wyieżdża na targ z tym, co komu czyni, a potiemnie wedle potrzeby każdego wspomaga. *Kosz. Lor.* 114 *b*, nie chwali się, nie chlubi się, nie popisuie się), *ib.* 49, *Slo.* ne ze wſeckim na trh, *non omnia reuelanda*). Wyiechał z tym na targ, z podał pod kweſtyą, pod roztrząśnienie, rzucił kość). Nie masz z czym na targ, nie na targ to! nie masz z czym się popisywać, to nie do ludzi, w kąt z tym, na targu tego nie sbędziesz, ani na iarmarku, nie kupi tego nikt). Po targu, chybił targu, z po czasie, ſtało się iuż, odſtać się nie może, po barszczu szperka, chrzan po sztuce mięsa, łyżka po obiedzie, nóż po pieczeni; po mszy do kościoła; po śmierci lekarſtwo). Targ uczy kupować. *Arch.* 2, 64; do wszyſtkiego trzeba praktyki; po szkodzie mądry; doświadczenie miſtrzyni). – Jak na targu, targ w Osieku, *ob.* sprawa iak w Osieku; czart swoie, pop swoie, wszyscy krzyczą, żadnego nie słychać. W głowie, iak na targu, *ideae confuſae*, groch z kapuſtą, bigos. – Targ, targowanie, zmowa o kupno, das Handeln, Dingen, Bedingen, Beſhandeln, der Handel, Kaufhandel. Kamil targ zrzucił, który z Gallami szlachta Rzymſka zawierała bez iego wiadomości. *Birk. Kaz. Ob. C* 2. Podkupywać kogo w targu. *Teatr* 52 *c*, 9. Krakowſkim targiem, na połowicy przeſtanie. *Rys. Ad.* 29. Pierwszego targu nie upuseczay. *Rys. Ad.* 58, *Cn. Ad.* 839. Oſtatnim targiem, oſtatnim słowem, oſtatnią ceną, mit dem letzten Worte. Skoro znacie się na tym, prędzéy dobiiemy targu. *Teatr* 18 *b*, 24, prędzéy ſkończymy, zgodzimy się). Dobiiać, docierać, dobić, dotrzeć targu, ſkończyć umowę, ręką w rękę uderzyć; *oppos.* odſkoczyć od targu, nie dobić, zrzucić się. – Targ ieszcze, nie kupno, targ nie litkup; myśl ieszcze nie oczyaek; daleko ztąd do owąd; ieszcze się nic nie ſtało, ieszcze to nie ślub; ieszcześmy nie przyszli do litkupu. Jeszcze rzecz w targu, nieſkończona, na dwoie, może być ieszcze i tak i siak. Nie wykrzykuy, póki targ, nie mów hup, aż przeſkoczysz, *ante victóriam ne canas triumphos*, nie śpieway Aleluia aż po wielkim Piątku. – J ieszcze targ; targ i targ, a do słowa nie przychodzi; zwłoczy się; kiedyż koniec? – Targ targ, a słowo słowo, z ieszcze może się rozeyść. – J do targu nie przyszło, rozeszli się od razu. – Targ, z zwada, n. p. wielki targ między nimi powſtał. *Off. Wyr.*, cf. targać, tarkać). – Targ, targowa cena, der Marktpreiß. Zbożem kupczący większy targ i cenę onegoż wznieśli. *Chel.* 4. – *fig.* Dziś w lekkiey wadze a targu są nauczyciele. *Glicz. Wych. N* 8, w niſkiey cenie, w małym poważaniu). – Targ, z to, co na kupi zyſkał, *ut* dobrym targ miał. *Cn. Th.* 1157, co utargowano; ich habe einen guten Markt gehabt, Marktverdienſt, Gewinſt, gute Löſung. Zły miał targ, z źle przedał; w ogólności: nie udało mu się, szwankował, źle padło, nie upiekł pieczeni, wſkórał iak Zabłocki; poznano się na nim, poszedł iak zmyty. *Cum emphasi* przyciężaiąc: zły miał targ, z oberwał, wziął po łbie, po ezuprynie, wytargano go, powrócił z siniakiem, łysy, z wydartą czupryną. – Targ cygańſki, cygańskie kupno, kradzież, letki chleb, letkie, złe nabycie, Zigeunerhandel, Diebſtahl, Gaunerey. – §. *fig. tr.* W Niniwie wszyſtko na targu było, godności, urzędy, sprawiedliwość. *Stas. Num.* 2, 123, na tandecie, na przeday, zum Verkauf. Za urzędy, za łaſki, za ładowne trzosy, Na targ idzie oyczyzna, na targ wolne głosy. *Teatr* 45 *d*, 82 *Wyb.* Poyść w targ o serce, rzecz to, która zdradza. *Teatr* 54 *d*, 39; targować serca). – Targ z kim o co, umawianie się o co, nieprędkie uleganie, nieochoczość, niegotowość do czego, Dingen, Handeln, Gedinge, Unwilfährigkeit, Unluſt, Saumſeeligkeit. Wielkie zwłoki przez znaczną nieochotę i sromotne targi z żołnierzem nałapiły. *Tward. Wł.* 44. Zaniechay targiem iść z panem bogiem i ś. kościołem. *Sak. Ok.* 7. – *aliter*: Puścić uszy na targ, z posłuchywać między ludźmi, co też o czym mówią, (*ob.* tarkają o tym), dowiadywać się co gadaią, sądzą, unter die Leute gehen, ſich erkundigen was paſſirt; horchen, was geredet wird. Gdybyś puścił uszy na targ, iściebyś usłyszał pewną nowinkę o sobie. *Rey Poſt. L l* 5. Nie tylko patrzeć na gładkość białogłowy, ale też i uszy posyłać na targ, iaka o niey sława. *Bud. Ap.* 138. TARGAĆ, TARCHAĆ *cz. kontyn.*, Targnąć *idntl.*, *Boh.* trhati, trhnauti, brhnauti, (cf. zadziergnąć, zabrhauti), brhl, brhnu, brháti; (brhlen tarlica); *Slo.* trhať, trhám, (trhlivi *lacerativus*); *Sr.* 2. tergaſch; *Sr.* 1. torhaci, torham; *Crn.* tergam, (tergam z 2) wino obierać; *Crn.* terganje, z winobranie); *Vd.* tergati, ſtergat; *Cro.* tergati, tergam; *Bs.* tergati, trrigati, otrrighnuti *vindemiam facere*, terganje, trrigaaje *vindemia*, tergati, otrrighnuti *frangere*; *Rag.* targati vlase, utarghnuti, targati *vindemiam facere*; *Rs.* теребить, дернуть, дёргать, дергивать, терзать, теребить, теребило, (cf. trzebić), macskám; (cf. *Gall.* tirer, Nieder. tiren, Ottfr. scerren, Hochdeutſch zerren, *confer. Ger.* die Zarge, z wąter, *cf. Ital.* ſtracciare; *cf. Chald.* תרך *rupit, disrupit*, *Hbr.* טרך torach *rupuit, dilacerauit*); szarpać, rwać, *pr. et tr.* zauſen, reißen, zupfen, hin und her ziehen, herum zauſen. Biiąc targaiąc zelżywie po mieście go włóczyli. *Sk. Dz.* 257. Targnął łańcuch ze złości. *Bard. Tr.* 43. Wrzkomo płakano i targano włosy. *Jabł. Tel.* 267. Biy w piersi i z głowy Targay włosy prze ciężki żal. *Groch. W.* 418. Me-

Digitized by Google

cry a młody pachołek nie mógł koniowi oczasu targnąć razem, ſtary po iednemu włosu targaiąc, wszyſtek wyrwał, że nic nie oſtało. *Kras. iez. G 7 b*; cf. *Vd.* sobe tergati, = zęby rwać). Targać kleszczami. *Cn. Th.* 1137, mit Zangen reißen, kneipen. Targać słomę, tarchać, Stroh verwirren, verreiben. Bariog czyli targana słoma, *Swit. bud.* 62; Wirrſtroh, Krummſtroh. Gardliną albo trzciną izby poszyway; nie masz-li trzciny, targaną słomą, kitek nawiązawszy, to mało krócicy trwa, niż gardlina. *Haur Ek.* 66. Nietargane cielce. *Otw. Ow.* 545; nieutargane, nieobjeżdżane, niezaprzęgane, niewłożone, nieprzyuczone, nieobrochmanione, nieokrócone, ungebändigt. Targanie i darcie w żywocie, w trzewach i w stolcu. *Syr.* 434, *Crn.* terganje; das Reißen und Grimmen in den Gedärmen. Targać kogo za suknią. *Cn. Th.* 1137, beym Rocke zupfen. – §. Przeczże się nie obawiał targnąć ręki twoiey na zabicie pomazańca Pańskiego? *Mon.* 71, 847, ściągnąć, wyciągnąć, ausſtrecken, *ob.* targnąć się na co). – *Targnąć czym, szarpnąć czym, womit einen Ruck thun. Podpinałem łańcuszek moiemu koniowi; on targnął głową, i kruczkiem od wędzidła zadrasnął mię. *Teatr* 20 *b*, 65. – *tr. fig.* targać co, = drzeć, roztargiwać, rwać, szarpać, rozszarpywać, łamać, rozłamywać, rozprzęgać, rozdzierać, rozforować, niszczyć, brechen, zerreißen, herumreißen, niederreißen, ſchwächen. Gdy król Anglii kościoł Ś. i wolności iego targa . . . *Sk. Dz.* 1171. Gospodarſtwa świętego nic więcey nie miało popsować i targać, ieno ten nieszlachetny kąkol. *Rey Poſt. Kkk* 5. Zdrowie od natury dobre wziąwszy, zbytkiem go targaią. *Warg. Rad.* 5. Królu, pokóy z nami, od tylu wieków chowany targasz, nieprzyiaciołom daiąc posiłki. *Boh. Kom.* 2, 499. Przez przerwaność u proroka znaczą się ludzkie występki, któremi targaią sobie przyſtęp do kroleſtwa niebieſkiego. *Gil. Pſt.* 265 *b*, przerywaią go sobie, trudnią go sobie). Targać się *Verb. Med.*, szarpać się, rzucać sobą, ſich reißen, mit ſich ſelbſt herum ſchlagen. Pies na łańcuchu targa się tylko, a nic uczynić nie może. *Rey Zw.* 81 *b*, *Cro.* terszitisze *niti*). – §. Taka się targa ruśnica. *Tr.*, dieß Feuerrohr ſtößt, reißt. – §. siły rwać, ſich abmatten, ſich entkräften. Krwią oczy Panu zaciekaią; ustaią mdłe siły, członki się targaią. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 2. – Targać się *Rec.*, szarpać się z kim, rwać się, mocować się, tarmosić się, mit einem raufen, ſich mit ihm herum balgen. Targali się za czupryny te zawzięte syny. *Jabł. Ez.* 149; za łby chodzili). – Targać się na co, na kogo, = porywać się, rzucać się na kogo, *Rag.* tarkatti, targnutise; ſich über einen hermachen, über ihn herfallen, auf einen losgehen, ihn angreifen. Ktoby na przełożonego swoiego targnął się, ma być gardłem karany. *Vol.* 2, 1695. Darmo się targasz słaby na mocnego, Wiesz, iaka dzielność ieſt pana moiego. *Kras. Oſſ. C* 2. Odźwierni się zmówili targnąć na króla. *Radz. Eſt.* 6, 2, *Sk. Dz.* 553. Chcieli Chryſtusa poimać, ale się nikt nań z rękoma nie targnął. *Sekl. Jan.* 7, *not.* „ręku nie wrzucił, abo nie jął go". Targnął się na towarzysza swego i ręką i słowy. *Dambr.* 485. Żeby się żaden z tych, którzy do sądu należą, ieden na drugiego, ani słowem, ani uczynkiem, ani iakimkolwiek inszym sposobem nie targał. *Szczerb. Sax.* 153. Uſtawicznie się targamy na to zakazane drzewko. *Rey Poſt. Lll* 3 Lud targnął się słowy na Moyżesza. *Radz. Ex.* 17, 2. A wy, o nieżyczliwi, o zapamiętali, Długoś się na mą sławę będziecie targali! *J. Ach. Ps.* 4. 2 tey i owey ſtrony, targano się na dobrą sławę iego. *Birk. Zam.* 27. TARGACZ, – a, *m.*, targaiący co, der Zauſer, Reißer; *Rg.* targalas *rupter*; *Cro.* tergách, *f.* trgachica; *Bh.* trhačka kwiaty zrzczykaiąca; *Rg.* targâc; *Ll.* targac, *f.* targaczicza; *Bs.* trigać *vindemiator*; *Rs.* мергамень, szarpacz. TARGAN, – u, *m.*, robią z ſtarych powrozów, które rozkręcaią; służy do dychtowania szycia. *Mog. Mſkr.*, Zupfſtrick zum Calfatern; = TARGANIEC, – ńca, *m.*, n. p. Gdy się w ſtatku otworzy dziura, co prędzey wziąć targańca ze szkutnych powrozów, i tym iako najlepiey udychtować dziury. *Haur Ek.* 174. – §. Targanie, szarpanina, walka, mocowanie się, zapasy, chodzenie za pas, czuby, tarmoszenie, woyna, za łby wodzenie się, bitwa, bitatyka, zalebki, das Raufen, die Raufereyen, das Ringen, Gefinge, der Kampf, Fauſtkampf. Pękią w srogich targańcach kołnierze, Jucha się leie, brzmią pięściami pyſki, pełno hałasu, leci ze łbów pierze, Kufle tłuką, latają półmiſki. *Zab.* 2, 231 *Nar.* W targaniec się gotuiąc, zęby ten ów zgrzytał, Ten maczugę toczoną, ów kamienie chwytał. *Gaw. Siel.* 377. Prosili go, żeby na targańca iuż z przeciwnikiem nie chodził. *Pot. Arg.* 3[illegible] *Birk. Chod.* 21. Czy to on pieszo póydzie na wyścig, Czy w targańce z chłopięty . . . *Hor.* 2, 102 *Nar.*, Jesk. *Buk. K* 2 *b*. Zazdrość sama w sobie targaniec cierpi, a ma sobie męką. *Birk. Zbar. B* 4 *b*, bole, męki, Pein, Schmerz n. – Oberwał targańca, = wziął po łbie. – §. a) Targaniec, narzędzie do rwania zębów. *Perz Cyr.* 2, 191; der Zahnbrecher, die Zähne ausreißen. – §. b. Targanie, Targ. ńce, rzemień, utrzymuiący powóz przy drągach. *Cf. Wyr.*, der Querwungriemen unter einem Wagen. Przyśnić, przypuścić targańca, *fig.*, uiąć lub dać komu więcey wolności, ouzdać lub wyuzdać, uiąć, przyſtrzec, popuścić cuglów, zesforować, wysforować. TARGANNA, – y, ż., szarpanina, rwanie i tu i tam, Zerren, Reißerey hier und dorthin, *Bh.* branice, (cf. darcie). Nie wiedź tancmiſtrz, po rozkoszney targaniny węże, Dopiero zwykł był miewać pokarm w swey paszczęce, Zel. go. – §. targanina, wodzenie się za łby, czuby, n. p. było tam targaniny dosyć, Raufereyen. TARGOWAĆ, – u – uie *cz. ndk.*, *Bh.* trjiti; *Slo.* trjim; *Crn.* tergûjem, w aim, (terguvanje, = handel); *Cro.* terguvati, tergo teraiti, = handlować, *Cro.* tersitisze, = ſtarać się, (*Cro.* jam *exigo*, terjávecz *exactor*; *Bs.* tergovati, trigovati *negotiari*, *facere mercaturam*; *Rg.* targovatti, = handlo *Rs.* торговать, приторговать, приторговывать, приторжка; (*Rs.* расторговаться, расторговы ваться, rozszerzyć swóy handel); (cf. *Chald.*, *Samar.*, *Syr. Arab.* תגר tegar *mercaturam exercuit*, *Arab.* تاجر tagir *mercator*); targować co, czego, = kupuiąc podawać *Vd.* salikofati, salikofuvati, (cf. litkup), kupczyć, etwas handeln, dingen, etwas bekandeln. Zgodź się kupcem o tę kłódkę, którą targowałem przy tobie, chciał iey dać od 20 złł; day mu 19. *Teatr* 52 *d*, 20. już ten zaraz, co targuie, kupi *Pot. Arg.* 188; insza insza kupno; daleko ztąd do owąd). Kupić, nie kupić potargować wolno, cf. próbować, ſkosztować). Kobworze targować, targować po omacku, nieroztropnie, daco za coś, *ob.* kot). My złego sługi ani targować chce-

Digitized by Google

chcemy. *Hrbſt. Lek. E* 4, i darmo go nie chcemy). Targować cielę za wołu, źrzebię za konia, targować łysą kobyłę, s nie znać się na czym). Kota targuie, kupuiący wołu. *Pot. Arg.* 156, zwyczaynie o mało mówi, kto na dużo zakrawa, prosi o krómkę, a chce bochenka; cf. by ogonek położyć). Targował, aż przetargował, s długo myślił, a podrwił głową, pokpił sprawę. - *fig.* Targować serca może, kto ma złoto. *Teatr* 1, 40, kupować). Jeszcze własny mąż żywy, a ona targuie Chłopa sobie innego, a swoiego truie. *Pasz. Dz.* 127. - *aliter*; *targować, s handlować, handel prowadzić, Handel treiben, handeln. Mieszkaycie w naszey ziemi, i targuycie w niéy. *Bud. Genes.* 34, 10. - *aliter*, targować utargować, przedaiąc zyskać, Geld lösen, markten, im Handel gewinnen. Ziębnę tu, a nic nie targuię pieniędzy. *Jr.* TARGOWAĆ się *recipr.*, powoli postępować cenę kupuiąc, *Sla.* pogadjatise, (cf. *Sla. et Ros.* pogoditise od çine, uçinitise *conuenire de pretio*); lange handeln, dingen, (feilſchen, märkeln); n. p. ośm złotych. weźmiecie. P. nie dam od dziesięciu A. macie półdziewiąta. P. przyłóżcie s połdziesięta. *Alb. n. W.* 12. Targuyże się, chcesz-li kupić tanio *Alb. n. W.* 11. Będzie się o to targował, by o konia. *Glicz. Wych. M* 3, by o dom, by o co wielkiego, drogiego). Targuie się iak Żyd, s niłczemny, o grosz mu idzie). Gotów się pół dnia o ieden grosz targować. *Teatr* 16 *b*, 112. Targować się s sumnieniem, pod restrykcyą czynić; szukać wybiegu przeciw sumnieniu, nie być całkiem poczciwym, *entrer en composition avec sa conscience.* §. *fig. tr.* targować się, nie zaraz na wszystko sezwalać, nie być posłusznym, ochoczym do pełnienia obowiązku, n. p. nie targuy się s Panem Bogiem, s nie ociągay się w powinności względem niego. TARGOWICA, - y, *ż.*, miasto w woiew. Wołyńskim, gniazdo imienia Targowickich; 2) miasto w Bracławskim, imię bierze od handlu czyli od targów, który tu, iako w mieście pogranicznym s Kozakami Zaporowskiemi, teraz s nowymi Serbami utrzymywany bywa. *Dyk. G.* 3, 102, Name verſchiedener Handelsſtädte im Ruſſiſchen. - §. Targowica, s Targowicka konfederacya, *o uſtanowieniu i upadku Konſtyt. 3go Maia.* TARGOWISKO, - a, *n.*, *Bh.* trhowiſtě, trhiſtě; *Sr.* 1. toroſcie, torojo, torojçjo; *Sr.* 2. mark; *Crn.* tershishe; *Vl.* tershizh, tershiſtu, krai sa bar itanje, krai sa kupzhna; *Cro.* tergouische; *Rg.* targoviscte; *Bs.* tergouiste, pazarisste, mjesto od trrigouine; *Sla.* tèrgovishte; *Rs.* моргошище, моржище, площадь (cf. płaszczyzna, plac); *Ec.* моржесшво, моржище, купишище; miejsce, na którym targi bywaią, n. p. rynek, tret, der Marktplatz. Nie ieden s targowiſka szedł na szubienicę. *Pot. Zac.* 5. - §. Targowiſko, Targowica, targowa wieś, maiąca przywiley na targi, ein Marktflecken. Biegali po wsiach, miasteczkach i targowiſkach. *St. Dz.* 204. TARGOWNIK, - a, *m.*, *Cro.* tergovecz, *f.* tergovschicza; *Rg.* targovaz, targovcich; *Ros.* tergouiaç, trrigouiaç; *Sla.* tèrgouac; *Rs.* моржникъ, *f.* моргошница, моргока; *Fs.* моргонецъ, моржникъ; handlarz, kramarz, przekupień, frymarz, kupiec, der Krämer, Handelsmann, der um etwas handelt, dinget, der Feilſcher. Wypędził Jezus z kościoła wszystkie one targowniki. *Rey Poſt. Ll* 2. TARGOWY, - a, - e, do targu należący, Markt-, Wochenmarkts; *Bh.* trhowý; *Vd.* tershen, tershni, tergni; *Rg.* targovſki, targovacki, targovni; *Rs.* моргошный, моржищный, площадный. Targowy dzień, targ. *Cn. Th.* 1137. Targowy dzień, pilny każdy swego. *Rys. Ad.* 165, o złodzieiu nietrudno). Targowe miasteczko. *Zab.* 16, 132. Miasteczko albo wieś targowa nie ma być blizko drugiey sadowiona, to dlatego, żeby to nie było z szkodą drugiego. *Szczerb. Sax.* 246. (*Rs.* моргонная казнь, моргошное наказание, s kara publiczna). Targowy *Subſt. m.*, dozorca targowy, der Marktmeiſter; *Boh.* trhný. Targowe *subſt. neutr.*, płaca od przedaży na targu, Standgeld, Marktgeld, Marktſteuer; *Bh.* trhne, trhného platiti, s cło targowe; n. p. Cła targowego ktoby nie oddał, winy 30 szelągów przepadnie. *Szczerb. Sax.* 49. Za Piastów targowe płacono po miasteczkach od naymnieyszych nawet drobiazgów. *Nar. Hſt.* 2, 258, *et* 86. Od przeieżdżaiących na iarmarki było przedtym w miastach królewskich wybierane targowe. *Skrzet. P. P.* 2, 200. Król postanowił targowe, aby od naymnieyszéy rzeczy, co człek na sobie przyniesie, dwa pieniądza brano. *Eraz. Jęz. N.* 7. - §. Kiedy pani serce przedaie, służąca powinna brać targowe. *Teatr* 16 *c*, 20, cf. barasznо, poczesne, na piwo, tryngield, na śpilki, od-uzne, podarek od odprowadzenia rzeczy kupionéy.

Pochodz. *targać, tarchać, roztarchać, roztargać, potargać, przytargać, natargać, utargać, nadtargać, odtargać; wtargnąć, zatarga; targować, dotargować, natargować, odtargować, przetargować, utargować, ſtargować; wytargować.* - §. *wgter.*

TARKA, - i, *ż.*, TARŁO, - a, *n.*, naczynie do tarcia czego, *Bh.* ſtruhadlo, ſtruhatko (cf. ſtrugadło); *Sr.* 1. trus hadwo; *Crn.* rêshn, ribêshn; *Vd.* ribeshel, ſtrugalu, reshen, godillu; *Cro.* ribès, ribeseny, reketas; *Dl.* rakates; *Sla.* irenda; *Rs.* мёрка; ein Reibeiſen. Tarka z blachy naczynie, na którym chleb suchy do posypowania pieczyſtego trą, lub gałkę muszkatołową. *Wiel. Kuch.* 431, *Ern.* 86o. Trzeć muszkatową gałkę na tarce. *Tr.* Korzeń rozmarynowy na tarce raszplowany abo utarty. *Syr.* 164. Tarka pieprzowa. *Cn. Th.* 1137, moździerzyk, młynek, eine Pfeffermühle. - *Lima*, naczynie ślosarskie, którym piłuią, trą, piłka, tarka. *Mącz., Rg.* tarlisa; die Feile, die Raspel. Brać kogo na tarkę, na przetak, wecować, szlufować, einen hürſten. Byłon iuż nie na iednéy tarce, s przeszedł przez rózgi, przetarty, ćwiczony, szczwany. - §. 2) Tarło, *ob.* Tarliſko §. 3) Tarka, *ob.* Tarnka. Tarnek. - TARKAĆ, TARCHAĆ, TARKOTAĆ, TYRKOTAĆ, *cz. ndk.*, Tarknąć, Tarchnąć *idntl.*, tarkot wydawać, ein rauhes Geräuſch machen, raſſeln; (*Bh.* trkati tryksać); *Crn.* terzheti, terkam, terklam, s stukać); *Rg.* tarkatti, tarcjatti *currere*, *Bs.* tercjatti, trricjatti). Koła, powozy tarkocą. *Oſſ. Wyr.* Liny galerne trzeszcząc od wiatru tarkocą. *Otw. Ow.* 452. Grucha gołąbek, skrzydłami tarcha, miłe kwili. *Gaw. Siel.* 383. Grzywacze tam skrzydły żartkiemi tarkają. *Twa-d. Daf.* 26. Lata koło wioseł, tarkocąc skrzydłami. *Otw. Ow.* 579. - *fig.* Wiele tarkocze, mało ieździ, s więcéy wrzawy, niż skutku, wiele obiecuie, mało daie, więcéy dymu, niż ognia; więcéy huku, niż puku. - §. Tarkotać językiem,

Digitized by Google

mléc ięzykiem, bez zaſtanowienia, złym tonem gadać, viel ſchwadronicen. – §. *tr.* Z nieukontentowania pierwéy umrze, niż ona, ieśli ieszcze do tego uſtawicznie tyrkotać będzie. *Teatr* 32 *b*, 5, ſrzęśić, gderać, pleć głowę, kłopotać, gnurren. – *tr. fig.* tarkają o czym ludzie, s grachnęło co, gadają szeptem o tym, szepcą, szem zą, bąkają, trzęsą, man murmelt von etwas, munkelt davon, es verbreitet ſich ein Gerücht; (cf. puścić uszy na targ). Dawno o tym tarchaią. *Mar. z Pod.* Tarchaią cóś po kątach niektórzy, iż... *Birk. o Ex.* 21. Z razu ludzie zaczęli o tym tarkać, potym i w głos mówili. *Pot. Arg.* 548. Wieści te nie próżno tarchiące... *Tward. W. D* 2, 104. Tarchnęły o tym dotąd wieści iedno ta ne. *ib.* 115, pokątnie się słyszeć dały, es gieng ein ſtilles Gerücht herum. TARKOT, – u, *m.*, kół odgłos, chrobotanie, wrzawa, hałas, gwar, niesforny wrzask, das Raſſeln, Geraſſel, Rauſchen. Tarkot wozów, rżenie bystrych koni. *Oſſ. Wyr.* Krzyk mężów i powrozów tarkoty powitają. *A. Kch. W.* 4. Woysko kruków z paszy się wracaiąc, gęstemi ſkrzydły tarkot czyniły. *O.w. Wirg.* 3 e, *Bh.* trkot. Wypuszczone z zamknięcia gęsi z ochoty ku słonecznym rospar m żartkiem i tarkoty w, iersi ię uderzaią. *Tward. Wład.* 142, *Chodk. Koſt* 55. Gł uszą nas lud wrzaſkiem, powrozy tarkotem, woda klaſki m, rum powietrzny gromotem. *Zebr. Ow.* 283. Gołębica tarkot ſkrzydłami czyniąc, wzgórę się wzbiia. *A. Kch. W.* 121. Trzykroć puhacz tarkotem złe dał haslo srogi. *Zebr. Ow.* 257, *letali carmine*, krzykiem, wrzaſkiem chrapliwym. – §. Tarkot, – a, *m.*, niewyrozumiały, niesforny gadacz, iąkaylo, wielomówca, ein Schwadroneur

TARKOWY, – a, – e, od tarki Reb. ſen: *Rs.* мерошный. – §. 2) *ob.* Tarnkowy. TARŁO, *ob.* Tarka, *et* Tarnina, Tarń. TARLAĆ się, Tarać się, *ob* Tarzać. TARLICA, – y, *ż.*, *Bh.* trlica. drdeń; *Vd.* terliza; *Bs.* tirliça za trzitti lan; (*Rg.* tarliza *lima*, tarka, *Rg.* t orlaz *ſector*); *Ross.* трепалка, трепалло; cierlica, die Flachsbreche; *ſtuparius malleus*, tarlica, trzepaczka, do tarcia przędziwa. *Mącz.* Sposób międlenia czyli tarcia konopi na miądlicach czyli na tarlicach. *Jak. Art.* 3. 219. – §. Tarlica w robotni artyllerycznéy, ſtół z brzegami, na którym roſcieraią się saprawy ogniowe. *Jak. Art.* 3, 320, der Reibetiſch, das Reibebret TARLISKO, – a, *n.*, *TARŁO, – a, *n.*, mieysce, gdzie się ryby trą, czas tarcia się ryb, *Crn.* derſtva, die Fiſchleiche, der Ort, wo die Fiſche leichen; die Leichzeit; (*Hg.* tarló, s ſ.ierniſko). Przeſtrzegać trzeba, aby w téy sadzawce, gdzie są karpie na tarliſko, żadnego nie było szczupaka. *Haur Sk.* 141. Lin błotem żyie; gdy wyydzie na tarlo, tedy w ierzchem chodzi. *Spicz.* 158. Morſkich orków i balen potwornych ieżyſko, Rybnych tarel i piſków zmieſzanych igrzyſko. *Przyb. Milt.* 375. – *aliter*; Wraca się pies do swoich plwocin, a świnia do tarliſka. *Eras. Ob. A*, do kałuży, w któréy się tarała, Pfütze. – §. Tarliſko, mieysce, gdzie trą tarlicą, der Flachsbrecheort. TARMOSIĆ się *zaimk. ndk.*, tarmosać się *kontyn.*, targać się, szarpać się, mocować się, ſich herum zerren, herum raufen. Żrzebcowi uwięzuią iaką mierną kłódkę, tylko trzeba, aby się za nim nie tarmosała, a bardziéy źrzebca nie ſtraszyła. *Hipp.* 52, aby się nie szamotała.

TARŃ, TARKA, – i, *ż.*, TARNIE, – ia, *n.*, *collect.*, TARNINA, – y, *ż.*, *Bh* trni. trn. trnina; *Sr.* t. cierno, dornijina; *Crn.* derkule, germúle; *Vd.* teraje, ternovje, dern (cf. dereń, *Vd.* dren, s głóg); *Cro.* tërn, (tarnye, s chrościna); *Rg.* tarn, (*Rg.* ſtarn *culmus*); *Bs.* targne, trrigne, dracoje, *Sln.* tę nják; *Rs.* тернъ, терніе, терновникъ, дрѣнье; *Bc.* терниина; cierń, ciernie, *Germ.* der Dorn, Dornen; *Angl.* thorn, *Anglos.* deorn, *Dan. et Suec.* torn, *Holl.* doorne, deurne, *Ulph.* thaurnus. *Jsl.* thorn, thyrner). Nad rowem ma być nasadzono tarnie z korzeniem. *Cresc.* 21. Cierznie albo tarnie. *Cresc.* 455. – §. TARN, – u, *m.*, TARNEK, – nku, *m.*, *dem.*, kolec u tarni, *Vd.* tern, oiſters, sern, sheva, oſtnu (*ob.* oścień), oiſt, nabad, nabada, oiſtnu; ein Dorn, Stachel am Dornſtrauche. Biedny tarń, gdy go kto tłoczy, nogę mu własną krwią zbroczy. *Dor lat.* 10, i słaby się broni, i biedna gęś syka, i psina się odszczekuie, i lichy wróbel trzepie ſkrzydłami, gdy go schwytasz). Tarnek się z młodu oſtrzy. *Sim. Siel.* 93, *Birk. Kaz. Ob. K.* 5. Tarnek oſtry z młodu zaraz kole. *Sim. Siel.* 70, *Rys. Ad.* 77. Pospolicie powiadaią, że się za młodu tarnek oſtrzy. *Glicz. Wych. K* 3, *Slo.* jmie ôl ſa trn' oſtri, *Vd.* aguda pozhne shgati, kar kopriva ozhe oſtati; zhlovek kashe v' mladoſti, kai ozhe bit v' ſtaroſti, s wcześnie pocznie żegać, co pokrzywą ma zostać, człowiek pokazuie w młodości, czym chce być w starości). – *fig.* Oy oſtrzysz tarnek na mię. *Burl. B* 2, gotuiesz mi zmartwienie, cf. Oścień, cf. mól). Siedzi iak na tarkach, s iak na śpilkach, na szydle, na brzytwach, na kolcach, – *Vd.* taku trebi, kaker tern v' peti, s tak potrzebuy, iak tarń w pięcie, cf. iak Pilat w kredzie, iak djabół w Częſtochowie. – §. TARN, – i, *ż.*, TARNINA, – y, *ż.*, tarnkowe drzewko, tarnośliwka drzewko, *Bol.* trnka; *Vd.* ternika, ternina, ternovje, tarn; *Bm.* targnina, trrignina çargnina; *Crn.* eparenza; *Rs.* терновникъ; *spina*, die Schlehenſtaude, krzew mierny, wielą kolcami osadzony, daie owoc ciemnogranatowy wielkości małey wiśni, cierpki. *Klut Resl.* 2, 58. Naypięknieysze płoty bywaią z ciernia, które sowią tarniną, owocem iego tarki. *Swith. bud.* 450, Weiſsdorn. TARNAWA, *Hrb.* krzyż, przy nim na lewéy kaięzyc rogami do krzyża obrócony; na helm e pięć piór ſtrusich. *Kurop.* 3, 51. TARNIEC, *TARGNIEC *neutr. ndk.*, ſtarnieć *dok.*, Tarnjé *idntl.*, *Bh.* trnauti, ztrnauti, ztrnu, uſtrnauti; *Crn.* terpaiti, terpném; *Bs.* utarnuti, utrrinuti, (utrrinuti, ugasiti *extinguere*, utrrinutise *extingui*); *Rg.* tarnutti, tarnem, utarnutti; *Rs.* терпнуть; cierpnieć, n. p. od tarek, że kwaśne i cierpkie; drewnieć, drętwieć, ſtumm werden, wie die Zähne von Säure; ſtarren, erſtarren, (ein ſchlafen). Oczom poczynaiącym tarnieć albo drewnieć, a iak drudzy mówią, w słup iść, lekarſtwo. *Syr.* 389. Od dymu tego ziela węże ſtarnieią, i na poły umieraią. *Syr.* 633. Lekarſtwo ſtarnieniu któregokolwiek członka, któryby władzy i rusania nie miał. *Syr.* 739, czyi ſtarniały, że na żadną ſtronę głowy obrócić nie można. *Syr.* 1206. Żyły w ciele tarnieią. *Bal. sen.* 23. Komuż w boiu ręka nie ſtargnie, gdy mu w oczy ſtanie ociec! *Bard. Luk.* 42. Twoim ſtrachem ciało tarnie, sądów twych się boię. *J. Kch. Ps.* 182. Tarnę wszyſtek, na przeſtępce patrząc uſtaw twoich. *J. Kch. Ps.* 179, drętwiałem. *Karp.* 6, 157). – Tarnę, *ita efficior, quasi formicas repentes*

Digitized by Google

sentiam. Cn. Th. 1137, tarnienie, *formicatio. ib.*, mrowisko. TARNCZANY, - a, - e, do tarnek należący, Schlehen-. Tarnczany sad, *prunetum. Mącz.* TARNINA, *ob.* Tarń. TARNKA, TARKA, - i, ż., *Bh.* trnka; *Crn.* ternûla, dernûla, ternûle; *Vd.* tarnulla, ternula, ternoliza, terneuniza; *Bs.* ternina; *Bs.* tergne, trrigne, draccje; *Rs.* терновая ягода; tarnośliwa, owoc tarnczany, die Schlehe. Owoc cierznia albo iagody, tarnki. *Cresc.* 455, tarnka czerniowa. *Mącz.*, leśne śliwka. *Urzęd.* 575, *Cresc.* 589, *Switk. bud.* 430. Tarki, *alias* cierniowy owoc. *Haur Sk.* 114. TARNIOWY, - a, - e, cierniowy, Dorn-; *Bh.* trnowetý; *Sr.* 2. cjernowé; *Vd.* ternouiten, terniu, ternjaft; *Rg.* tarnòv; *Bs.* tergnini, trrignini, dracini; *Rs.* терновый; *Ec.* терни́стый (*ob.* cierniſty). - *Anat.* Nerw tarniowy, *spinalis*; miecz tarniowy etc. *Krup.* 3, 179, grzbietowy, Rückgrad-. TARNISKO, - a, *n.*, plac, gdzie rośnie tarnina, albo wykarczowany z tarniny; n. p. Wysiano na tarnisku korcy 12, ein Dornenplatz, wo Dornenhecken stehen oder ſtanden. *TARNKOPŁODNY, - a, - e, w tarnki płodny, ſchlehenerzeugend; *Ec.* терноплодный. TARNKOWY, - a, - e, od tarnek, tarnczany, Schlehen-; *Bh.* trnčný. Sok tarnkowy. *Krup.* 5, 157, *Crn.* dernûlz; *Vd.* ternulz, ternolisku vinu; *Rs.* терновка. TARNOŚLIWA, TARNOŚLIWKA, *ob.* Tarń, Tarnka. TARNÓW, - a, *m.*, miaſto w Krakowſkim, gniazdo Tarnowſkich. *Dyk. G.* 3, 102, Name einer Stadt. TARNOWEK, - wka, *m.*, miaſto nad Wisłą, o milę od Baranowa. *ib.* TARNOWICA, - y, *m.*, miaſto w Szląsku. *ib.* TARNOWIC, - a, *m.*, miaſto Szląskie w xięſtwie Opolſkim. *ib.* (*Sr.* 2. Tarnowitz, wieś Tornitz).

*TART, n. p. znalazła Marta swego Tarta, *ob.* Gotart.

TARTAK, - a, - u, *m.*, młyn do tarcia drzew na tarcice, dyle, *Bh.* pilnj mlewn, pila (*ob.* pila); *Crn.* ſtergâlu; *Vd.* shagni mlin, resatinſki mlin; *Rs.* пильная мельница; die Schneidemühle, Sägemühle. Tartaka iedna część należy do podnoszenia piły i rznięcia; druga do nadawania drzewa pile. *Os. F.* 351, *Chmiel.* 1, 227. - §. *fig. tr.* Tertak, człowiek, co zawsze ięzykiem miele, plecie sam nie wie co, ein Schnappermaul.

TARTANA, - y, ż., *z Włoſk.*, gatunek pomnieyszych okrętów, die Tartane, eine Art kleiner Schiffe. Złożona była flotta z półtóra set wielkich okrętów, 80 galer, oprócz bark i tartan. *Uſtrz. Kruc.* 2, 307.

TARTAR, TARTARÓG, - u, *m.*, n. p. Skorupa żołwi morſkich wyrabia się na szylkret czyli tartaróg. *Zool.* 210, Schildkrot. Mennica nasza, sprowadzaiąc miedzi, ſtali, żelaza, tartaru, tyglów do szmelcowania, na komorach ſło zaspokoi. *Vol. Leg.* 8, 905. TARTAROGOWY, - a, - e, z tartarogu, szylkretowy, Schildpatt-. Ząb się złamał w grzebieniu moim tartarogowym. *Mon.* 67, 283.

TARTAS, - u, *m.*, TERTES, grzmot, wrzawa, hałas, *Vd.* tertraaje, larmanje, hrup; Lärmen, Gelärme, Getöſe. Tartas w całym domu, wszyſtkie się uwiiemy, wszyſtkie się krzątamy. *Teatr* 42 *d*, *D* 2. Jak się wziął tłuc z tartasem, obrzydły krzykała, ucieklem. *Zab.* 15, 285 *Tręb.* Pełno hałasu, tartasu, krzyku, a nigdy spokoyności. *Teatr* 27 *b*, 10. Już też i ia bywalec i świadom hałasu, Alem nigdy równego nie widział tartasu. *Tręb. S. M.* 124, *Kchw. fr.* 66. Skoczą na siebie myszy i łasice, w tym tertes i piſk srogi. *Kniaź. P.* 3, 74. Tam tertes uſtawiczny, tam niepokóy, a tu Nieslychać ani wrzasku, ni bruków kołatu. *Nar. Dz.* 3, 48; (*Vd.* tertrati, larmati, hrupati, z hałasować.

TARTOFLE, *ob.* Trufle. - TARTY, *ob.* Trzeć.

TARZAĆ się *recipr. ndk.*, TARAĆ się, TARLAĆ się, (cf. Terać, Tyrać, cierać, trzeć); walać się, przewalać się, spluſkać się, ſich herum wälzen. Po ſtayni, po słomie się tarza, bo i po rynsztoku. *Falib. E.* 3. Po cierniach i pokrzywach tarząc się, do obfitego wylania krwi swoiéy. *Star. Ben. B* 3 *b.* Po cierniu się tarzała i raniła. *Sk. Zyw.* 1, 338 *et* 415. W wzgardzonym tarzacie się gnoiu. *Tward. Daf.* 41. Zabit Achilles dla sławy zarobku, Bez powinnego tarlał się nagrobku. *Chroſć. Ow.* 359. Częściéy ogromne w gruzach żałosnie Własnych się tarzają domy. *Hor.* 1, 236 *Nar.* - §. Tarać *cz.*, Starzać, Utarzać *dok.*, przewalać co, brudzić, walać, beſchmutzen mit etwas. Włóczą go po ulicach ſtarzanego błotem. *Tward. Wł.* 21, we krwi utarzany. *Sward. Misc.* 14, *Min. Ryt.* 1, 149. Robić z rozczynionego ciaſta kloſki, tarać ie w mące, i gotować. *N. Pam.* 5, 287, taczać, żeby mąki na około nabrały, im Mehle walgern. Gdy masz ryby smażyć, należy się wprzód ie utarzać w mące, nim włożysz w maſło roztopione. Także robiąc różne ciaſta, trzeba wprzód utarzać w mące. Mięso niektóre utarzaią w korzeniach tłuczonych. *Wiel. Kuch.* 432. - §. Tarzać się *transl.*, mazać się, hańbić się, popełniać złe niegodziwe uczynki, ſich beflecken, moraliſch verunreinigen. *TARZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* trjiti, targować, handlować, feilſchen, handeln. Przyſięgał się przeſtać Wiſlnéy żeglugi, Choć raz źle tarzył, przecię płynie drugi. *Kchw.* 33. - *fig.* *tarzyć, z czynić o co, um etwas handeln, unterhandeln. O oſtatek się z nim tarzy. *Pot. Arg.* 407. Hamuy płacz twóy, na się ma ten ſkarzyć, Kto na cudzy błąd goni, a zdrady zwykł tarzyć. *Jag. Wyb. D*, oszukiwać; zdradą narabiać.

*TAS, *ob.* Tasz. TASAK, *ob.* Tesak.

TAŚBIR, TYŻBIR, TYŻBIER, TAŻBIR, TAŻBIER, TESZBIR, - u, *m.*, TAŻBIREK *dem.*, cienkusz, podpiwek, *z Niem.* das Tiſchbier (Kovent), dünnes, ſchlechtes Bier. Na młoto wywarzonego piwa znowu wodę gorącą leią; ztąd bywaią teszbiry i cienkusze dla czeladzi. *Syr.* 945. Tyżbiery. *Syr.* 943. O cienkuszu albo tyszbierze. *Syr.* 959. Tażbiery także przewarzać dobrze, drożdży dodać, i tego ubogim ludziom nie żałować. *Haur Sk.* 162, *Haur Ek.* 109. Taźbir do dworu czeladzi robotnéy zawżdy zoſtawować ma piwowar. *Haur Ek.* 92. W żołądku iego iedło leży, iak śmierdzące młoto w kadzi, co z niego taźbir zlano. *Rey Zw.* 157 *b.* Taśbir macie? daycie mi taśbiru za szeląg. *Opal. sat.* 26. Białogłowſki trunek, woda lub taźbierek. *Zegl. Ad.* 16. Z łodu taźbierek Warecki piiecie, Albo w Weneckim kryształe chłodzony. *Mon.* 71, 714.

TASIEMIEC, - mca, *m.*, wstęgowiec, *taenia*, pospolicie soliter, robak płaſki, na kształt tasiemki, trudny do wyprowadzenia z człowieka, że naymnieysza część pozoſtała odrafta. *Zool.* 90, der Bandwurm; *Rs.* глисты плоскія. TASIEMKOWY, - a, - e, *Rs.* тесёмочный; Band-. Tasiemkowa gliſta. *Pers. Lek.* 187. - (TASIK, *ob.* Tasz). - TAŚMA, - y, ż., TASIEMKA, TASIEMECZKA, - i,

Digitized by Google

ż., *dem.*, pasmo tkane z prostego włokna, (*oppos.* wstęga z iedwabiu), ein ſtarkes Band, ein Zwirnband; *B.* pentle, pentlicka (cf. pętlica), tkanice (cf. tkanka), tkanicka, fefflik, kalaun, kalaunek; *Sr.* 2. bant; *Crn.* pántlin, pantlek; *Rs.* месма, месемка, мезенючка, лéнта, лéнточка; *Ec.* mecmà. Taśma u ſmuklerza rozmaita, iako to: w wemik, futrowana, w bugler, w wężyk, w oczka, w ząbki i t. d. *Mag. Mſkr.* Osnowa taśmy u ſmuklerza, z nici, z iedwabiu i t. d., wzdłuż ramy nasnuta. *ib.* Taśiemka do zawięzywania włosów, *Rs.* косоплетина, косоплетинка, косоплéтка. Cyrulik maiąc krew puszczać, powinien mieć na dorędziu taśmę półtóra łokciową, na dwa cale szeroką, do wiązania ręki. *Perz. Cyr.* 2, 119, *Czerw.* 7, bindę). Taśiemka w xiążce, do znaczenia, gdzie czytaiący ſtanął, *Rs.* закладка. - °§. Pasem abo taśmą żoniną piersi swoie przywięzywał. *Birk. K. O. K* 2 *b*, Gurt, Gürtel. Wenery zwodnicza taśma. *Karp.* 3, 84. - *Anat.* taśmy, *ligamenta*. *Wey An.* 27, *Vd.* vesilſtvu (*od.* wiązadła, więzy), die Bänder der Theile im thieriſchen Körper. Taśma czyli wędzidełko żołędziowe członka męzkiego. *Perz. Cyr.* 2, 243. - §. *fig.* °taśma myśli, pasmo, der Faden der Gedanken, die Reihe. Jak się porządnie raz ułoży w pamięci cała taśma pryncypalna dzieiów, od początku, aż do czasów naszych . . . *Mon.* 65, 232, lepiéy pasmo, szereg, ciąg, osnowa. TAŚMIANY, - a, - e, z taśiem, od taśiem, Bands, Bänder-. W gsto się i w tkankę taśmianą przebrała. *P. Kch. J.* 170. TAŚMOWY, TASIEMKOWY, - a, - e, od taśiem, Bands. *Rs.* лéнтный, лéночный. TAŚMIARZ, TASIEMKARZ, - a, *m.*, co taśmy, taśiemki robi, der Bandmacher; *Bh.* pentlikař, tkaničkař, tkaničník, kalaunkař; *Rs.* лéночникъ; *w rodz. żeńſk.* Taśmiarka, T siemkarka, *Bh.* pentlikařka, tkaničkařka. TAŚMIARSKI, TASIEMKARSKI, - a, - ie, od taśmiarza, taśiemkarza, Bandmacher-; *Bh.* pentlikařſký; rzemieſło taśmiarſkie, z TAŚMIARSTWO, TASIEMKARSTWO, Bandmacherey; *Bh.* pentlikařſtwj.

TASOWAĆ, - ał, - uie, *ez. ndk.*, kartować, karty do rozdania mieszać, *Rs.* мацовать, помацовáть; die Karten miſchen. Uſtawicznie zbiera i tasuie karty, tak że są zabrudzone. *N. Pam.* 2, 166. Tasowanie kart, *Rs.* мацóвка. - °§. Poraź na głowę nieprzyiaciela, Niech z pola ſtępuie, Obcy niech w twoiéy ziemi szatrów nie tasuie. *Stryik. Gon. N* 3, niech namiotów nie rozwinie, niech chorągwi nie rozpoſtrze). - §. *fig.* Tasować, knuć co, ſtosować, przysposabiać, układać, n. p. Chcąc się iednowładnym uczynić, wszyſtkie przypadki tak tasować, żeby go musieli poſtawić na czele wóyſka. *Oſſ. Wyr.*

TASZ, TAS, - u, *m.*, TASIK, - a, *m.*, *dem.*, TASZA, - y, ż., *dem.*, buda kramarſka płachtami okryta, kram pod namiotem, *Vd.* predaunica, shtasuna; *Cro.* ſtaczun; *Ec.* лавка моброна; eine Kramerbude mit Leintücher bedeckt, ein Kramerzelt. Kupcy po miaſteczkach z kramami, kramnikami, taszami, tasikami przeieżdżaiący, nie wprzód tasze swoie rozbiiać będą, aż reieſtra towarów urzędowi podadzą. *Vol.* 5, 186. Stawiąc po rynkach tasy i ſtragany, zyſku szukali. *Nar. Hiſt.* 5, 451. Jezus z kościoła kupców wysiekł biczem, Powywracał im tasze, powywracał ſtoły. *Pot. Zac.* 8. W obozie tasze rozpoſtrze i barany ukradzione będzie przedawał. *Birk. K. M. B.* 3. Chociażby drugi wszyſtkie pozakupił tasze, Nic przecię nad potrzebę, takie żądze nasze. *Pot. Arg.* 459. Pod tasami, szopami, kuglarze szaleńſtwa swe wyprawowali. *Nar. Tac.* 2, 243, pod rozpiętą płachtą czyli namiotem, pod płociennym dachem. TASZKA, - i, ż., *Bh.* taſſa, (*Bh.* taſſař rzezimieszek); *Sr.* 2. taſcha; *Vd.* tashka, toshel, döushak, harshat, moshna (cf. mieszek); *Cro.* taſka, torbicza; *Hg.* táſka; *Ross. ruk.* зепь; kieszeń, kieszonka, kieſka, worek, *Ger.* die Taſche, *Suec.* taſka, *Hell.* tas, tasch, *Lat. med. et Ital.* tasca); der Beutel, Geldbeutel. Sięgnął do taszki i dobywał flaszki. *P. Kch. Orl.* 1, 211. Gdy masz próżne taszki, Nie siaday do flaszki. *Min. Ryt.* 4, 179. Nie bóycie się, taż to taszka sprawuie! *Wys. Kat.* 138. Chełpiła się, w swą taszkę trzepiąc, że z téy się kalety rodzą kasztellani. *Jag. Gr. B* 5 *b*. Porwono łakomſze frasce, Byle grosz na grosz był w taszce. *Ryb. Gpſk. Bak.* - Taszki u miecza, pokrywka rękoieści miecza. *Wlod.* - §. *Botan.* Taszka, TASZNIK, TESZNIK, ziele, ma liſtki, iakoby kaletki abo taszki, *Thlaspi bursa paſtoris*, kaleta paſterſka, tobołki, das Taſchenkraut, Täſchelkraut, die Hirtentaſche. *Sien.* 26, *Crn.* bobûlza, kobulèża; *Ber.* gusomaccja trava.

TATA, - y *m.*, TATKA, - i, *m.*, TATEK, - tka, *m.*, TATUŚ, TATUSIEK, TATYNIECZEK, TATULO, TATYNEK, TATULKO, TATUNIO, TATULEŃKO, TATUNIEŃKO, TATUSIEŃKO, TATEŃKO *dem.*, z oyczeńko, *puerorum vox patrem compellantium*, *Bh.* tata, tatiſ, tatiček; *Slo.* tatík, tato, otec *parens*, (ſtari otec ieb tatí, dèdo, z dziadek); *Crn.* ata; *Vd.* atei, ata, tatei, tatek, ozhek; *Cro.* jápa, japek, japicza; *Dl.* chyako, otec. *Hg.* apa, atya, attya; *Rs.* тáта, тятинька, бáтюшка; *Mexic.* tatl; *Germ.* Tatte, Tatte, Papa, *Epirot.* τατα, *Theſſal.* τεττα, *Lat.* tata, *Angl.* dad, dadde, (cf. *noſtr.* dziad, dziatki), *Hiſp.* taita, *Turc.* tada, ata, *Goth.* atta, *Lapp.* atye, atshie, *ob.* Ociec, Oyciec, cf. papa); *Sr.* 1. *et* 2. nan, z ociec, cf. niańka). Dziecię za nim biegało i wołało: tata, tata! *Sk. Zyw.* 1, 129, *Birk. Kaz. Ob.* Ex. S. Woyciecha Słowacy zwali tata, iako oyca. *Gweg.* 562, *Biel. Hiſt.* 299. Ah tato, ciesz płaczącą, tul mamusią tato. *Przyb. Ab.* 226. Prosi Kupide Jowisza, iak tatę o pomoc. *Morszt.* 96. Szukałem, gdzie twóy ſtary tatu. *Tręb. S. M.* 27. Zaczerwienił się nasz tatek, że się wſtydzi sprawek dziatek. *Dwor. G.* 2. Tatkowie wasi, co z proſta wierzyli, By dziś powſtali, takby się dziwili, Gdzież pokóy święty, iedność, ſtała wiara, Wzięła ią mara. *Stryik. Gon. S* 3, przodkowie, rodzice). Wſtydźm się tatku z babiemi baykami hiſtoryków świętych potwarzać. *Pim. Kum.* 287, dziadku, babiarzu). Mass dobrego tatkę. *Zygr. Papr.* 334. Kochany tatunieńku. *Teatr* 15 *c*, 50. Nie, tatuleńku. *ib.* 7 *b*, 49, tatynecaku. *ib.* 43 *c*, 66 *Wyb.* Opowiem wszyſtko tatulowi. *ib.* 29, 90. Móy tatulu. *ib.* 54 *b*, 72. Tatu ku! *Mon.* 75, 420. Tatulo się będzie dziwował. *Teatr* 22, 60. Kochany tatuniu. *Oſſ. Str.* 3. Prawił tatuś sędziwy synowi daremnie. *Pot. Jow.* 27. O tym ich tatuś, dziaduś i pradziaduś bynaymniéy nie wiedział. *Pam.* 84, 370. Wełnę drą z pana tatuśka. *Rey Wiz.* 57. - Tatuś, z dziad, ſtaruszek, ein altes Männchen. Ale i móy pan, taki tatuś, taki ſtarzec, przecięż do trzech się razem umizga. *Zabł. Dz.* 56.

Digitized by Google

TATAC *ez. ndk.*, tata wołać, Papa rufen. (*Vd.* tatati, atati, s piąlać). Wdzięcznie rodzicom swoim pochlebiała, Oycu tatała, matce zaś mamała. *Past. F.* 195.

TATAR, TATARZYN, - a, *m.*, *TATARA, - y, *m.*, *Ger.* der Tatar, Tartar; *Bh.* tatar; *Sr.* 1. Tattiat; (*Sr.* 2. Tatari, s poganin); *Vd.* Tartar; *Cro.* Tartar; *Bs.* Tatarin; *Sla.* Tartarin; *Rs.* мамаринъ; *Ec.* скуѳъ, сагматинъ, козарь (cf. kosiarz). Tatarowie, naród Scytów, który lub że od rzeki, lub od rozrodzenia, imienia tego, do którego się sami znaią, dostąpił. *Krom.* 218. Scytha Tatarzyn, że tatę, t. i. oyca szarzyna. *Urs. Gr.* 325. Lotny Tatarzyn. *Groch. W.* 515. Hardy Tatara. *Birk. Kant. C.* Lepiéy u was Tatarą być, niż synem; Tatarze waszemu wolno z ſdaniną swą począć, co chce, przedać, frymarczyć, zapisać. *Birk. o Ex.* 23, cf. Szkot). Dostrzegłem nieraz, że wyraz Tatarzyn znaczył u Chinczyków zdraycę i hultaia. *N. Pam.* 22, 14. Nędzniki one, by też byli przed Tatary rzecz swą prowadzili, osądzonoby ie było niewinnemi. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 47, *Bibl. Gd. id.*, nawet przed nayzroższymi ludźmi). Poimałem Tatarzyna: Wiedźże go sam: Nie chce iść; Podźże ty sam; Nie chce mnie puścić. *Rys. Ad.* 54, *Pot. Jow.* 190, cf. wilka za uszy trzymać; ani mnie tam, ani mnie sam). TATARAK, *ob.* Tatarskie ziele. TATARCZANKA, - i, *ż.*, słoma tatarczana, *Crn.* aidovza; Heidekornſtroh. Siana pięknego owcom dawał, także grochowin, tatarczanki. *Haur Ek.* 125. TATARCZUCH, - a, *m.*, chléb z tatarki. *Syr.* 1005, *Crn.* ajdovnek; s kreczuszek, Brot von Heidekorn. Tatarczuch, paluch, łazanek z tatarki, Heidekornkuchen. TATARCZANY, - a, - e, z tatarki zrobiony, von Heidekorn. Tatarczana kasza abo krupy mniéy posilne, niżli żytne. *Syr.* 1004. TATARCZYSKO, - a, *n.*, pole, na którym tatarka była, das Heidekornfeld. Na tatarczysku co siać. *Haur Sk.* 9. - §. 2) *contemn.* Tatarczysko, paskudna tatarka. *X. Kam.*, ſchlechtes Heidekorn. - §. 3) brzydki, dziki Tatar, ein ſcheußlicher Tatar. TATARCZYZNA, TATARSZCZYZNA, - y, *ż.*, wszystko co się Tatarów tycze, co do nich należy, das Tatariſche. Nakazuiemy lustrowanie tatarczyzn. *Vol.* 3, 583, osiadłości Tatarów w Litwie, Tatarencolonien Tatarowie paląc i zabieraiąc, aż do Opola przepadłszy, po trzecim miesiącu odeszli; rok téy tatarszczyzny był 1260. *Krom.* 271, zagonu, naiazdu Tatarskiego, Tatarenzüge, Streifzüge. W one Tatarszczyzny, które po odiechaniu Henryka częste bywały, wych dzali i plon odbiiali. *Papr. Ryc.* 295. - Tatarszczyzna, ięzyk Tatarski, obyczaie Tatarskie, das Tatariſche, Tatariſche Sprache, Sitten u. ſ. w. - Tatarszczyzna, towary Tatarskie, Tatariſche Waaren. - §. Tatarczyzna s TATARYA, - yi, *ż.*, TATARY, - ów *plur.*, (cf. Tatry), kray Tatarski, *Ger.* die Tatarey; *Sla.* Tatarska; *Bh.* Tatary, Tartarſká země. Tatarya Moskiewska, Chińska, Wielka; Tatarya mnieysza, Perekopska. *Dyk. G.* 3, 104. Ma-li być co złego, na Tatary. *Cn. Ad.* 472, *in Pyrrhaeorum regionem, omnibus exosam*, cf. Tatry). W Tatarzech nie znaydziesz i iednego filozofa, a we Włoszech bez liku. *Petr. Et.* 139. TATARECZKA, - i, *ż.*, *allium schoenoprasum*, gatunek cebuli, szczypiorek z niéy używa się do kuchni. *Kluk Dyk.* 1, 24, *Vd.* drobnjak, drobnak, shnidvah, resanisa; der Schnittlauch. TATARKA, - i, *ż.*, gryka, hreczka, pogaika. *Ład. H. N.* 47, *Slo.* pohanka; *Ser.* 2. heida; *Crn.* ajda; *Cro.* hajdina, hajda; *Sla.* helda; *Hg.* hajdéna; *Rs.* гречиха; der Buchweitzen, das Heidekorn, (cf. Siedmioletka). Tatarkę i inne krupy przedawać. *Zygr. Pap.* 154. - §. 2) Tatarka, antilope, *ob.* Sudak. - §. 3) Tatarka, Tatarkini; Tatarzynia, Tatarczyni, kobieta Tatarska, die Tatarinn. Gdy się grzała u ognia Tatarka, obaczyli, iż niewiasta a nie chłop, co ich powiązała. *Biel. Sw.* 287. Zabita z hakownicy Tatarkini, w odsieniu chłopskim. *ib.* TATARKOWATY, - a, - e, na kształt tatarki, hréczki, wie Buchweitzen, heidekornähnlich. Rudę żelazną czarniawą kostkową, nazi górnicy zowią tatarkowatą. *Os. Rud.* 13. TATARSKI, - a, - ie, do Tatarów należący, *Bh.* Tatarſký; *Sr.* 1. Tartarſki; *Cro.* Tatárszki; Tatariſch. Ty zaiąca szukasz, pies potraw Tatarskich. *Bielaw. Myśl. B* 3 *b*, ścierwów). Tatarskie kupy pustoszące kraie, w dawnych autorach nazywane zagonami, które rozpuszczali Tatarowie w czambuł. *Czr. myśl.* 100. Tatarskie Hordy, Tatarski szlak, *vide sub his.* - Obeydą się bez tego, iak Tatarskie wesele bez marcypanów. *Teatr* 24 *b*, 33. Chłopa skarać do zamku na Tatarską robotę. *Haur Sk.* 229, do taczek). Grubian ten, tak po Tatarsku obszedł się z tobą. *Teatr* 31, 57. - *Bot.* Tatarskie ziele, rayska trawa, TATARAK, - u, *m.*, *acorus*, der Kalmus; *Bh.* přeſtworec; *Sr.* 1. broſtwon, broſtwonz, kholmuſ; *Crn.* kolmésh, meshizhje; *Bs.* min vodeni, mazumien; *Rs.* ирь; korzeń iego rozgrzewa i nmacnia żołądek; smażą go w tabliczkach w cukrze. *Kluk Rośl.* 2, 261. TATARZYN, *ob.* Tatar. - (TATEK, TATKA, *ob.* Tata). - TATRY, - ów *plur.*, Karpak, Krapak, Krępak, pasmo gór między Polską, Węgrami i Siedmiogrodem. *Krom.* 1, die Karpathen, das Karpathiſche Gebirge; *Bh.* Babí hory, Tatry. Stoią Tatry wysokie i długie Biesciady, I bory gałęziste i szczepione sady. *Zbył. Zyw. B* 2. - *Slo. Prov.* za babku bi i kozu preſ Tatri hnal, za babkę (za szeląg) i kozę przez Tatry gnałby, s łakomy na zysk). - *latius*; Tatry, wysokie góry, hohe Berge. Wiarą ruszyć można Tatry. *Pot. Arg.* 627. Czynią się Argusami, lecz krotom równi; okiem chcą przenieść i Tatry. *Zab.* 15, 180. - **Singul.* Kurzawe chmury z szczytów iakiéy Tatry wznoszą się. *Przyb. Milt.* 51, z góry wysokiéy.

TATULO, TATEŃKO, TATUŚ etc., *ob.* Tata. TATUŁOWY, TATUNIOWY, TATUSIOWY, - a, - e, *blande*: oycowski, od tatunia, Papas-, väterlich, des lieben Väterchen. Jam sobie wróżyła, nieszczęśliwa matka, Że mój Antoś mieć będzie nieboszczyka dziadka I tatulową dobroć. *Nar. Dz.* 3, 21. Rozmowę tatuniową z Wc Panem pamiętam. *Teatr* 28, 7. Dobra rada tatusiowa. *Papr. Kol. C.* 3. TATUSIEC, TATUSKOWAĆ *med. niedok.*, *patrizare*, czynić iako ociec, naśladować oyca. *Mącz.*, dem H. Papa nachſchlachten. - *aliter*; Już sobie podtatusiał. *Tr.*, podstarzał sobie, er iſt ſchon ein altes Männchen.

TATUF, TAU, TAUF! różne szczeki psów wyrażaiąc, das verſchiedene Anſchlagen der Hunde auszudrücken. Na niedźwiedzia psi idą przeraźliwie wrzeszcząc: tatuff tatuff tau tau. *Haur Sk.* 340. Na wilka psi wydaią takie głosy: tauff, tauff, tauff, ia iau, ia iau. *ib.* 339.

TAURYKA, - i, *ż.*, *Chersonesus Taurica*, Krym, die Krimm. *Dyk. G.* 2, 50. Tauryka, historya tego kraiu p.

Digitized by Google

Naruez. **TAURYK, TAURYCZANIN, - a, *m.*, Tatar Krymski, ein Krimmischer Tatar. Tauryk, gdy się wysworuie, kraie Polskie swym trwoży tłumem, i plondruie. *Kul. Her.* 35. Tauryk srogi Brańca skrępował pęty za ręce i nogi *ib.* 244. TAURYCKI, - a, - ie, od Tauryki, Krymski, Krimmisch.

TAUTOLOGIIA, *ob.* Tosamość.

*TAWASZA, *Tatar.*, przewóz. *Gwagn.* 260, *Tawane. *Biel.* 414.

TAWKA, - i, ź., krzyż u pałasza składa się z gifesu, tawki, wąsów, rękoieści, kapturka na rękoieść i palucha. *Mag. Mscr.*

TAWTA, *ob.* Tafta.

TAYNIA, - i, ź., TAIA, - i, ź., *Rg.* taj, tajstvo, potaja, potajnos, skrovitos, zataja, skroovi; *Ec.* тайная; *Rs.* тайна; taiemnica, sekret, skrytość, das Geheimniß, die Verborgenheit. Postrzegłem w słowach iéy iakieś taynie. *Teatr* 43 *b*, 84. Ukaiąc mieysca tayni, córkę tam ukryła. *Zab.* 15, 17 *Kniaź.* Już teraz duszy moiéy odkryię ci taynie. *Trąb. S. M.* 83. Na cóż on przecięż mówił, te taynie cóż znaczą? *Teatr* 43 *b*, 7. W tai zachowany skarb umieiętności. *Zebr. Ow.* 5 *b*, cf. pod korcem). Takie czasy wspominaią, gdzie co dziś w tai siedzi, po wodzie pływała Ortygiia. *Zebr. Ow.* 585. W taynie natury bystro się zacieka. *Kniaź. P.* 2, 107. Wiedzący taynie, *Rs.* таинственникъ, таинновѣдецъ; (*Ec.* таинноводство, *Gr.* μυσαγωγια *initiatio in sacris*, таинноводникъ *Gr.* μυσαγωγὸς; таинноводствую *initio*).

TAYNIK, - a, *m.*, *Bh.* Freyßer, (tagnice metryka); *Sr.* 1. ziłhow (cf. schowanie); *Crn.* tâma; *Vd.* sakotek (cf. zakąt), skrivalishe, skrivauniza, sakotje; (*Vd.* tainik, s zaprzecaiący, *f.* tainiza; *Cro.* taynik, taitel, zataitel, zatajnik *negator*, otáynik, s sekretarz; *Bs.* tajnik, koji muci, s milczący człowiek); *Bs.* skroviscte, mjesto potajno; *Rg.* tajniza; (*Sla.* tavniza, s więzienie, cf. ciemnica; *Ec.* таинникъ sekretarz); *Ec.* закрóвъ (cf. zakryć); *Ross.* таинникъ, таинничекъ; mieysce taiemne, skryte, ein geheimer, verborgener Ort, ein Schlupfwinkel. W tayniku co kryć. *Bud. Deut.* 27, 15. On tę naukę s tayników i ciemności na światło wyprowadził. *Pilch. Sen. łask.* 5.

TAYNOŚĆ, - ści, ź., taiemność, die Heimlichkeit; *Bh.* tagnost, tegnost; (*Sr.* 1. tayenstwo obłudność); *Bsn.* tajnost, mucjanje; *Rag.* tajstvo, potajnos; *Cro.* tayszstvo, otáyszstvo). Nauka krótka o tayności chrztu. *Baz. hft.* 368. TAYNY, - a, - e, TAYNIE, TAYNO *adv.*, *Bh.* tagny, tegný, potágný, tagnè, potagno, podtagi; (*Sr.* 1. tayenez obłudnik, cf. *pokrywca); *Slo.* tagný, tagnè, tagno; *Crn.* tajne; *Vd.* skniun, mousheun, skrinshen, s skryty; *Cro.* tajiv, tayni, otâyni, otajno; *Hg.* titkos, tagadbató; *Rg.* tajni, otajni, potájnj, skroviti; *Dl.* otayni, sskrovito; *Bs.* otajni, potajni, skroviti; *Sla.* potajan, otajni, otajini, otaino, (*Sla.* tâvan, s ciemny); *Rs.* таинный, таинственный, тайкомъ, таемъ; *Ec.* тай, втай, отай; taiemny, skryty, sekretny, geheim, verborgen. Nie iest nic taynego, coby nie miało być wyiawiono. *Rey Ppſ. Uu* 1, *Leop. Luk.* 8, 17. Bogu nigdy nic tayno nie było. *Rey Poſt. Xx* 3. Konsyliarz tayny legacyi. *Gaz. Nar.* 1, 103., geheimer Legationsrath. Tayne sądy, inkwizycya, *Rs.* тайная. - §. tayny, taiący w sobie, milczący, nieotwarty, zamknięty, milczek, verschwiegen, heimlich, verschlossen. Królowa, będąc tak tayną, odkrywa wam nayskrytsze życia swego sprawy. *Niemc. Kr.* 1, 79.

TAYSTRA, *ob.* Taiſtra.

TAŻ, TĄŻ, *ob.* Ten, Tenże. TAŻBIR, *ob.* Taſbir.

TĄŻYĆ, *TUŻYĆ, (*Tężyć qu. v.*), *med. ndk.*, *Bh.* tužiti, (*Bh.* taucham nečemu *appeto*; *Slo.* tužit *anhelare*, sujugi *ango*; *Sr* 1. tjschu *taedet me*; *Crn.* tuhtam, s gryzę się; *Crn.* thòshem, toshùjem, s oskarżam; *Crn.* togotim *irascor*; *Vd.* toshit, se pertoshit, poteshati, obteshati *conqueri*; *Vd.* toshit, satoshit *accusare*; *Cro.* tugovati, tugújem *moereo, angor*; *Cro.* potuszujèmasze *queritor*; *Sla.* túxiti, s skarżyć się; *Bs.* tugovati, ustugovati, sgjaloſtitise *moerere*, tusgitise *queri*, *accusare*, stusgitise *nauseare*); *Rg.* túxiti, tujgovatti; (*Rg.* túxitise, túxiti, potúxitise *queri*, *gemere*, stúxiti tkoga *nauseare*; *Ross.* мужить, мужу, стужаться, расмосковаться; (*Ec.* стужáть nudzić, natrętnym być, prześladować, uciskać, przymuszam, przymuszam, przymuszam, cf. *Lat.* taedet, pertaesus, *Hebr.* דוה davah *elanguit*, דוה deeh *languores*); tęsknić po kim, *tęgę mieć po kim; *sed* tużyć *saepius de brutis dicitur*, tęsknić *de homine*. *Cn. Th.* 1158, *Vd.* sheliti, posheliti, sheluvati, borshuvati, zheleti, obshuvati, shaditi; sich nach einem Abweſenden ängſtlich ſehnen, (Preuß. ſich nach einem bangen). Tużyły do drugich cielęta kradzione. *Klon. Wer.* 23. Gdy iuż iagnięta zapomną po matkach tużyć... *Cresc.* 562. *Desiderium magnum tui hic reliquiſti*, wszyscy tu po tobie tużą. *Mącz.* Gdy męża nie będzie w domu, żona będzie tużyć, iako po swym serdecznym przyiacielu. *Petr. Ek.* 21. Umarła mu żona, po któréy począł bardzo tużyć. *Stryk.* 287. Po kimże chłop prosty ma tużyć, Który ustawnie musi robić albo służyć. *Sim. Siel.* 28. Nie umiem zalamywać rąk, ni zbytnie tużyć, Gdy groźny szturm w mętnéy chce toni pogrążyć okręt. *Hor.* 2, 194 *Kniaź.*, zasmucać się, sich betrüben. Do nieba zawsze tużą. *Birk. Kant. B.* 4, es ſchmachtet nach dem Himmel. Tużył żołnierz do bitwy. *Chroſt. Luk.* 2, 68. - *§. tużyć, stużyć się, utużyć, unudzić się, znudzić się, tęsknić się, es was ſatt bekommen, einen Ekel haben, überdrüßig werden. Bogacze, gdyby i naydłużéy tu mieszkali, nie stużyliby się. *Bial. Poſt.* 265. Już należy na mię, ku końcowi rzeczy moiéy się mieć, abym wam tęskności i stużenia się uczynił, *satietas. Mącz.*, Ekel, Ueberdruß. Nie utęsknę się, nie utużę nigdy, ani w mieście, ani na wsi, *odium nunquam me percipit urbis etc. Mącz.* Jużem się utużył nad naukami, *satietas iam me tenet. Mącz. - *Paſſiv.* Utużyć się, uprzykrzyć się, obmierznąć, lästig werden, zur Laſt fallen. Jak się skoro utuże, wstąpnie, przemieni mieysce, *ubi satietas coepit fieri. Mącz.*

T C.

*TCHŁO, *ob.* Tło.

TCHAWICA, - y, ź., krtań, rura w gardle, którą duch idzie. *Sien. wyk.*, die Luftröhre; *Bh.* dychawice; *Sr.* 1. bè chaczstwo, ferka, bechelna trubka; *Vd.* odihalze, oduhalze, gergutez; *Crn.* dushnik; *Rg.* duscnik, odihaviza; *Rs.* дыхало, дыхальцо; *difting.* Gardziel. TCHEM, TCHU, *ob.* Dech. TCHNĄĆ, tchnął, tchnie, tchnę *med. identl.*, dech wypuszczać, a zaś wpuszczać, dychać, oddychać, ath-

Digitized by Google

men, Athem hohlen; *Bh.* dchnauti, dchnuti; *Sr.* 1. dẽ̀tam; *Crn.* diham; *Vd.* dihati, dehniti, dihuvat., sapopushati; (*Vd.* dishati, duh dajeti, dishesh biti, d-hniti, s pachnąć, zapach wydawać); *Cro.* dihati, dehati, dishem, dẽhnuti, dehnem, dàhnem, dihanje, dehuenye; (*Cro.* dehuenye, s wonia, pachnienie, zapach); *Sla.* dihàti; *Rs.* дхнуть, дыхнуть, дыхать, дохнуть, дохну, (*Rs.* дохнуть krótko przed zgonem ciężko dychać); *Eccl.* дхнути, дхну (cf. dunąć; cf. *Sanscr.* atmah, *Germ.* athmen). Tchnąca rzecz, dech abo duszę maiąca, ruch, samoruch, co się samo rusza, żywocina. *Cn. Th.* 1138, ein athmendes, ein lebendes Geschöpf, alles, was Athem hat. Wieczni bogowie, bez których zrządzenia, I tchnąć nie mogą, wszystkie przyrodzenia. *Past. P.* 299. Jakżem się zbiegała, zlatała, ledwo tchnę. *Teatr* 62. Którzy popełniaią taką zbrodnię, nietylko bez zgryzoty sasnąć, ale tchnąć nawet bez boiaźni nie mogą, *resp rare*. *Siem. Cyc.* 72, cf. piasnąć). Bez oyców S. wy ani tchniecie. *Smotr. Ex.* 6. Na ten czas żaden nie śmiał przeciwko przepowiadaniu ewanielii tchnąć. *Baz. h t.* 27. Duch, co w nas tchnie, prędziuchno upływa. *Burd. Tr* 201, co nas ożywia. - *Transitive sum Accus.* tchnie tu powietrze i zdrowe i mile. *Zab.* 16, 186 *Kniaź.*, wciąga w się tchem, oddycha nim, einathmen, athmen eine gesunde Luft. - Tchnąć gwałtownie, mocno, dyszeć, keichen. Kto raz nazbyt prędko, raz nazbyt pomału chodzi, od niemiernego kwapienia musi tchnąć. *Kosz. Lor.* 4 *b.* Tchnęły konie od biegu, i dymem kurzyły. *P. Kch. Ż.* 255. Siłą pięścią się w piersi ciężko tchnące bije. *Przyb. Ab.* 153. - §. Tchnąć, chuchać, n. p. na kogo, hauchen, anhauchen. Tchnął na uczniów Jezus, mówiąc im: bierzcie ducha Ś. *Odym. Św.* 2, *Nn*, 1 *Leop. Jan.* 20, 22, er blies sie an Luth. Czyni kapłan przy exorcyzmie tchnienie *Urbst. Lek. D* 4 *b.* cf. chuch). Z ducha iednego i zimno tchnął i ciepło. *Tward. Wł.* 111. - §. *fig. tr.* W słowach iego szczéra tchnie prawda. *Teatr* 33 *d*, 29, wydaie się, in seinen Worten athmet reine Wahrheit. - *Cum Instr.* tchnąć czym, dychać czym, oddychać czym, przepełnionym być czym, von etwas beseelt seyn, voll seyn, mit etwas angefüllt seyn, athmen, keichen, schnauben. Jedną duszą w dwóch ciałach tchnęli. *Mon.* 70, 654, zgodni, iednomyślni, *Vd.* enodushen, enovolen, *Rs.* единодушный; *Ec.* единодушный, согласнодушный, у котораго душа и сердце сь согласно; *Gr.* ὁμοψυχος *unanimis*; *Ec.* единодушествую, *Gr.* ὁμοψυχία; *Subst.* единодушіе, *Gr.* ὁμοψυχία, *Vd.* enodushnost, enovolnost; *Rg.* jednodusnos *sympathia*). Jego duchem tchnie. *Cn. Ad.* 311, iednym duchem tchną, iedna to dusza; wierni przyiaciele; lub też: od niego nastroiony, naucsony). Taż to dziś między nami p nuic. szczerość, którą dawniéy tchnęliśmy wszyscy. *Teatr* 55 *d*, 36. Pókiś tchnęła prostotą, kochałem z ciałem piękną duszę. *Hul. Ow.* 67. Paweł tchnął groźbami i morderstwy na uczniów Pańskie. *Zrn. Pst.* 3, 552. - Tchnąć co w kogo, wpaiać, in einen einathmen, einhauchen, einflößen. Tchniy mu odwagę w serce. *Dmoch. Jl.* 2, 104. Obywatelom od iarzma cudzoziemskiego wraża wstręt, a tchnie miłość oyczyzny *Przyb. Luz.* 240. Poważna iego postać tchnie w wszystkich święte poszanowanie dla niego. *Stas. Num* 1, 218.

TCHÓRZ, °TORZ, -a, *m.*, *Bh.* tchoř, schoř; *Slo.* tchor; *Sr.* 1. tkore, twór; *Sr.* 2. twor (cf. trwożyć); *Crn.* dihûr, (*a verbo* diham, dishim *olere*, *quia foetorem exhalat*, cf. dyszeć, dech, tchnąć); *Vd.* duhur, smerduh (cf. śmierdzieć); *Cro.* torcz; *Rg* zlatko; *Rs.* хорекъ, хорёкъ, хоречекъ; *mustella putorius*, der Iltis, bardzo podobny do kuny domowéy; bardzo przykrą wydaie wonią; szkodliwy gospodarstwu. *Zool.* 323. - §. Tchórz, symbol boiaźni, straszący, Symbol der Furchtsamkeit, Feigherzigkeit; Doma lew, na woynie tchórz. *Cn. Ad.* 525, na bruku mężny; gębą woiuie). Tchórz go obleciał. *Psałmod.* 67, boiaźń go opadła, (cf. Pietrek), Furcht, Feigherzigkeit überfiel ihn. Tak - li ich srogie obleciały tchórze, Że się bez wstydu za murami kryią. *Chrość. Fars.* 279. Tchórzem podszyty. *Auszp.* 23, *Zegl. Ad.* 253, °torzem podszyty. *Opal. sat.* 97, s tchórz, boiaźliwy, zaięczego serca człowiek. *Cn. Ad.* 58, truś, zastraszyłby go macharzyną, *Bh.* žeta; *Crn.* shlęva, arga; *Vd.* pesdlinz, figamosh; *Cro.* zayczoszerchen (cf. zaięczego serca); *Rg.* strascivac; *Sla.* strashljivac; ein Hase, ein Feigherziger. Tchórz to, nie żołnierz, i znać z potrzeby uciecze, Kogo we grzbiet, nie w piersi nieprzyiaciel siecze. *Pot. Pocz.* 648. Wyzywałem go po kilka razy na pojedynek; ale podły tchórz nie chciał wychodzić. *Mon.* 74, 45. Rząd niewolniczy czyni ich nikczemnymi i boiaźliwymi tchorzami; nie stawią się nigdy śmiało, ani serdecznie. *Boter* 3, 98. Wszyscy byli strachy nadziewani, Mogli być w obec torzami nazwani. *Auszp.* 21. Lękliwy i tchórz, boi się, czego się bać nie potrzeba. *Bard. Boet.* 122. Zacznij odważnie dzieło, tchorzów szczęście miia. *Min. Ryt.* 3, 126, *audaces fortuna iuuat*). Często tchórz tchórza straszy. *Off. B* 1, saiąc żaby). Tchórzem trąci, *elludit ad qualitatem animalis physicam, unaque ad effectum timoris*, cf. popuścił ze strachu, cf. kurzyć, bździć; cf tchórze dymki. TCHÓRZĄTKO, -a, *n.*, *dem.*, ein kleiner Iltis; ein furchtsames Häschen. Jakie tchórzątko, iak ci ręce drżą. *Teatr* 1 *c*, 37. TCHÓRZĘ, -ęcia, *n.*, piskię tchórzowe. das Junge des Iltis. Tchórze opuszczaią te mieysca, gdzie się im młode tchórzęta pobiią. *Kluk Zw.* 1, 310. °TCHÓRZOWAĆ *med. contin.*, Tchórzyć *ndk.*, serce tracić, bać się, lękać się, trwożyć z sobą, den Muth verlieren, feigherzig s seyn; *Rs.* робѣть, о робѣть. Zło actwo, które tak tchórzow ło, przed nieprzyiacielem pierzchało, srogo współbraci zabiia. *Stas. Num.* 2, 120. Idą na pozór śmiało, a każdy z nich tchórzy, Krew się w każdym z boiaźni porusza i burzy. *Węg. Org.* 20. Mina człowieka tchórzącego. *Teatr* 11 *b*, 23. Nie tchórzała ciemność krwi, widziałem go w przypadku, śmiałość doświadczona. *Teatr* 45 *b*, 83. - § 2°) tchórzyć, kurzyć, wiatru przyrodzonego upuścić, einen Wind lassen, einen fahren lassen, stänkern. *Cn. Th.* 1138. TCHÓRZOWACTWO, TCHÓRSTWO, -a, *n.*, boiaźń, boiaźliwość, *Vd.* sezhjost, bojazhnost; die Feigherzigkeit, Verzagtheit. W czynach iego nie było znaku tchorzostwa *Zab.* 14, 52. Boiaźliwość czyli tchórstwo iest szkodliwą przywarą. *Zab.* 11, 71, *Mon.* 71, 53. TCHÓRZOWY, TCHÓRZY, -a, -e, do tchórza należący, Iltis- *Bh.* tchořowý; *Rs.* хорьковый Tchórza skóra, *Vd.* dyharnovzna. - §. 2 TCHÓRZOWATY, -a, -e. - *o adv.*, boiaźliwy, furchtsam, feigherzig; *Crn.* meyshast, strahopesdliv; *Rs.* робкій, робокъ. Słabego i tchórzowatego serca. *Teatr*

Digitized by Google

30, 97. Próżnowanie sprawuie serce tchórze. *Kul. Her.* 146. Serce zaięcze, oczy tchórzowe, nogi ielenie. *Star. Ryc.* 42. Wytrwał, okrywszy cnotą sierść tchórzową. *Pot. Syl.* 490. Sługa ma się mężnie, śmiało a nietchórzowato stawić, broniąc Pana. *Haur Ek.* 178. Ale czegoż mię to tchórze przechodzą dymki? *Teatr* 30 *b*, 87, *ob.* tchórzem trącić, popuścić, kurzyć, bździć i t. d.

TCHU, *ob.* Dech.

*TCIE, z czyta, *czci, *ob.* Czytać, *Czcić. TCIONKA, *ob.* Czcionka. TCZE płótno, *ob.* Tkać. TCZOW, *ob.* Czczew. *TCZY, *ob.* Czczy.

*TCZYWO było królom dłużéy czekać. *Biel.* 477, ekliwo, überdrüßig.

T E.

TEATR, *Bh.* diwadło (cf. dziwić), herna; *Sr.* 1. hrayenczy, pżihlabwancza; *Crn.* gledalishe, gledishe, resgledarna, shasalishe (*ob.* *glądać, pokazać); *Vd.* rasgledarna, resgledarna, gledalishnu mestu, resgledalishe, gledalishai goder, gledalishe, vidilu (cf. widziadło), iskasa, shpetakel, perkasalishe. skasalishe; *Rg.* prikázaliscte; *Ross.* зрѣлище, позорище, лицедѣйствіе; *Ec.* позорь, позорище, игралище; *ob.* Widowisko, Komedyalnia, Spektakl, Widok. TEATRALNY, -a, -e, -ie *adv.*, od teatru, do teatru należący, *Bh.* hereczuj, herun; *Sr.* 1. hrayenczli (cf. graiący); *Vd.* gledalishki, komediaski, teatralski; jigrazhnoderski; *Rg.* prikasaliscni; *Cro.* peldokázni; *Rs.* игралищный, лицедѣйственный; *Ec.* позорищный; Theaters. Każdego teatralnego dzieła celem ma być zabawa i naprawa obyczaiów. *Teatr* 45 *c*, 5.

TEATYN, -a, *m.*, zakonnik reguły Karaffy, biskupa miasta Theate czyli Chieri, ein Theatinermönch. TEATYNKA, -i, *ż.*, zakonnica téyże reguły, eine Theatinernonne. TEATYNSKI, -a, -ie, Theatiner-. Zakon Teatyński fundowany 1524. *Tr.*

TEBEL, -bla, *m.*, kol, czop, klin, *z Niem.* der Döbel, Drbel, ein Pflock. Cieśle, mocno na tebel biy, by się drzewo nie chwiało, Da-li bóg, to do stu lat iście będzie stało. *Rey Wiz.* 84 *b.* U budowania, u murowania, u kopania, u grabarsów wszędy się pilnie upomina, aby grunty dobrze zasadzono, aby mocno na teble bito. *Rey Zw.* 159 *b.* TEBLOWY, -a, -e, do tebla należący, Döbel-. Maią wszyscy pasiecznicy mieć wielki teblowy świder. *Kąck. Pas.* 13.

TEBIENKI, TABINKI (*Tr.*), TEBINKI, TYBINKI, -ów *plur.*, sztuki skórzane lub kosztowniejsze dla ozdoby u siodła wiszące, Stücken Zeug oder rothes Leder an den Seiten des Sattels zur Zierath; cf. *Ks.* рѣмна. Woiewodzie od Cara oddany w upominku koń drogo przybrany; był iarczak szczérozloty, strzemiona i tebienki i bębenek takowyż z obu stron wisiał, w których dwanaście czar szczérozłotych było. *Gwag.* 563. - §. *tr. fig.* Po tych swoich drwinkach, Poskrób się bracie w głowę, weźmiesz po tebinkach. *Zabł. Fir.* 32. Jak mi wyciął kuranta! nie źle mi dał po tybinkach. *Mon.* 67, 723.

TĘCHLINA, *ob.* Stęchlina. 1) TĘCHNĄĆ *med. idntl.*, tęchnieć *ndk.*, stęchnąć *dk.*, *Bh.* stuchnauti, tuchnauti, tuchnu, stuchlý, tuchlý, tuchliwý; (*Bh.* stuchlif skąpiec); *Vd.* pleanivati, plesnodishati (cf. pleśnieć), sadehen, sadehem biti, plesnodishezh, plesnoviten, plesnivast (cf. pleśniwy), mlakast, mlashen, mlakoten; *Cro.* dehnuti, dinuti *foetere* (*ob.* tchnąć), dehnen, pridehnut; *Dl.* duhat; *Rs.* тухнуть, тухлый (2. gasnąć), сдохлый (cf. zdechły), сходнуться, сдыхаться, (сдохнуть wytchnąć, odetchnąć sobie); wśm ordnąć się. *Cn. Th.* 1158, mucheln, muchelig werden, anbrüchig riechen oder schmecken 2) TĘCHNĄĆ *med. idntl.*, stęchnąć, utęchnąć *dk.*, klęsnąć, osiąkać, opadać z ociekłości, *Bh.* splesnauti, spl'asowa (*ob.* splaszczyć), (cf. *Bh.* tuhnauti *rigescere*); *Crn.* splahnem; *Croat.* oddúvamsze; *Bsn.* oduttise, oduttise, izduttise, ispihnuti, zdimatise, zdimitse, (oduttti *deturgefacio*, *oppos. nostr.* odąć), izdimatise, opisnuti; (*Ross.* упухнуть ugasnąć); wieder zusammen fallen, die angeschwollne Bauchigkeit verlieren. Stęchła puchlina, *desedit tumor. Cn. Th.* 1156, *fig.* ustępuie, fallen, legen. Morza czasem rosną, czasem tenże tęchną i niby skurczone, pokazuią swe brzegi obnażone. *Suez. Pieś.* 3, *S.* 4 *b.* Nakoniec z nienagła uszanina ona stęchnęła. *Krom.* 538, *turba conquievit.* Patrz iak wodne wszędy ucichły rozruchy, Kwoli tobie utęchły w koło wietrzne dmuchy. *Nag. W.* 523. Jak kiedy kto ogień sosnowy zgasi, Utęchnie płomień ten, tylko się dym kwasi. *Klon. Wor.* 24. Po dostatecznym utęchnieniu mgły, nowe woysko nieprzyiaciół sobaczyło. *Krom.* 537. Takie nastąpiło trzęsienie ziemi, że rowy pola z górami były, a wierzchy gór utęchniły. *St. Ds.* 66. Zaraz po utęchnieniu morowego powietrza, Litwa wpadła. *Krom.* 555. Utęchnęło ckliwe pragnienie króla, zmorzone smacznemi obyczaiami Jadwigi. *Krom.* 606. Smiercią iednego złe na czas tylko utęchło, ale nie na zawsze się udusiło. *Nag. Cyc.* 27.

*w TĘCZ; n. p. Niektóry strzelił z łuku w tecz, i ugodził króla. *Radz. 1 Reg.* 22, 34, na niepewną. *Bibl. Gd.*, cf. wtrzeć.

TĘCZA, -y, *ż.*, *Bh. et Slo.* duha; *Morav.* Dauhe, Zuhel, dessthe; *Sr.* 1. tuczel, tuczjel; 2. ptüzza, ptüzzha, tüza; *Crn.* mavèrza; *Vd.* maura, maverza, boren stol, piauka (= f boży stół, cf. piiawka); *Cro.* duga, cf. daga, puga, huga; *Rg.* dúgha; *Bs.* dúga, łuk niebiesni *Bl* Marienschicz; *Sla.* dúga; *Ec.* дугà небесная; *Ross.* радуга; *duha, *Biel. Sw.* 5, der Regenbogen; łuk wielobarwny w powietrzu, z odbiiania się promieni słonecznych o chmury wilgotne. *Otw. Ow.* 20, *Boh. Progn.* 159. Tęcza, obłąk w atmosferze, z siedmiu świateł złożony. *Śniad. Jeo.* 511. Dessczonosa w rozliczne się stroi Tęcza farby, gdy w kształt napiętego stoi łuku. *Bard. Tr.* 360. Po gruszce tęcza Ozdobnym pasmem niebo uwieńcza. *Kras. Ofl.* 6. Łuczna tęcza. *Otw. Ow.* 601. Pod deszcz słońcami tęcza zastrzelona, Niebo długie malować zwykła zachylone; W któréy barw rozmaitych, lub na tysiąc *sztawa, Rozstępowanie samo oczy w mylkę wdawa; Jedno prawie, i jedno, co się z sobą łyka. Ostateczne pokrayki różnicą zamyka. *Zebr. Ow.* 128. - *Mythol. personif.* W tym z czerwonemi skrzydły tam z niebo przybyła Tęcza rożna, rosliczne barwy z sobą wlecze. *A. Kch. W.* 112, *Iris.* Posłanica Junony Tęcza z pstrą postawą wody chwyta. *Zebr. Ow.* 9. - *Slo Prov.* pise, gako duha wodu *intriguer potator*; cf. kamionka). - *Prov.* Jak w tęczę patrzać. *Pol. F.* 171, *Wad. Dan.* 76, *Morszt.* 31 ciągle patrzać, oczu nie zamrużaiąc, wie in den Regenbogen schauen; seine Blicke

Digitized by Google

Blicke feſt auf etwas heften. Patrz iak w tęczę, w ten czyn oyca twego. *Ryb. Gęſl. C b.* - §. *Archit.* Tęcza w budowli kościołow, drzewo poprzek kościoła od ściany do ściany, niekiedy obłąkowate, ale pospolicie proſte, przedzielaiące część kościoła iednę od drugiéy górą, na którym ſtoi za zwyczay krzyż. *Off. Wyr*, *cf.* ſłoſtram. - §. *Anatom.* Tęcza oka, okrążenie źrzenicy różnego koloru, i od tego pochodzą nazwiſka błękitnych, czarnych etc., oczu. *Kirch. An.* 85, *Kluk. Zw.* 1, 43, der Reif um den Stern im Auge herum. - §. *Hiſt. Nat.* tęcza, *papilio Iris*, motyl dzienny, maiący ſkrzydełka ząbkowate, koloru szaro z błękitnym mienionego. *Zool.* 141, ein Schmetterling, ein Tagvogel, die Iris. TĘCZOWY, TĘCZYSTY, -a, -e. - o *adv.*, Regenbogens; *Bh.* duhowý; *Rs.* рáдужный. Tęczowy słup ukazował się Izraelitom na puszczy. *Rey Poſt. B b* 5. Tęczyſta błona w oku. *Zool.* 48.

TEDY, *TEGDY *Coniunct.*. *Boh.* tedy, teda, tehdy; *Slo.* tehdy, tehdáj, tedi, tehdi, tehda; *Sr.* 1. tohde, tohdi, tohodla, dha, (*ob.* dlatego, *ob.* *da); *Sr.* 2. tegdy, tedi; *Crn.* tedai, tedej; *Vd.* tedai, tai, taku tai, potem, nahajoshnu; *Cro.* onda; *Bs.* onda, tad, tata, kadano; *Hg.* tehát; *Rg.* tòt, dakle, dake; *Sla.* tada, dakle; *Ec.* máye; *Rs.* итакъ, убо. Tedy, *conclus.* więc, alſo. Jutro tedy zapewne wymaszeruią. *Teatr* 15, 67. *Praecedenti* ieśli, wenn, ſo. Bóg iuż był, aniżli było wszyſtko; ieśli był, aniżli było wszyſtko, tedyć był przed wszyſtkim czasem i początkiem. *Zrn. Pſt.* 25. Jeżeliś moim przyiacielem, tedy to uczyniss. *Tr.* - §. *Tempor.* tedy, w tedy, wtedy, w ten czas. *Cn. Th.* 1139, alsdann, damals, zu der Zeit; *Bh. et Slo.* wtedi, (*Bh.* tehdegſſi ówczesny, w tedy będący); *Sr.* 2. tegdi, tedi, tedobu, ten zaś; *Vd.* teda, tedai, tai, taiſti krat, taiſti shas, potem, potlej, satorei; *Cro.* tada, onda; *Rg.* tada; *Rs.* тогда, (тогдашный ówczesny). Kochać wiernego przyiaciela wtedy, gdy mu fortuna złotym piaſkiem miele klepsydrę życia, a kiedy go miota, porzucić, niewielka to cnota. *Mon.* 71, 544. Prawo to od Rusi *tegdyż zaraz przyięte było. *Obr.* 65. Kiedy tedy; *cum enclit.* kiedyś tedyś; *vide sub* Kiedy. - Tedy owedy, czasami, dann und wann. Przychodzą iey wprawdzie tedy owedy dobre chwile, ale to nie trwa długo. *Teatr* 7 *c*, 64. Na nic się nie przydały wydane tedy owedy przeciw żydowſkim szacherſtwom prawa. *Pam.* 85, 1. 416. TĘDY *adv. loc.*, *Boh.* tudy; *Slo.* tadè, tadél, tadèto, tadyto, tudyto, tadèlto; *Sr.* 2. how, hewtober; (cf. *hayw); *Crn.* letód, tód; *Vd.* to ſkus, tam ſkus, leunad, sempruti, grede, sem, (*ob.* sam), ſtusam; *Cro.* tud, ovud; *Bs.* amo, ovamo, ovda, ovuda, simmo; *Rg.* tuda; *Sla.* ovuda; *Ross.* туда; *Ec.* тyдѣ, сѣмо, cf. *Germ.* dannen, von dannen, *noſtr.* ztąd; *Anglos.* thenana, *Angl.* thence, *Suec.* taedan, *Jel.* tadan). Tędy, tą drogą, przez to mieysce, *oppos.* owędy, hier durch, dieſen Weg. Tędyś przyszedł, tędy wychodź. *Teatr* 29 *c*, 55. Idź tylko, a kędy Droga ta poprowadzi, zaraz miey się tędy. *A. Kch. W.* 15. Jeśli nie tędy, tedy owędy. *Cn. Ad.* 318; ieśli się tak nie powiedzie, więc owak). Rozum i tędy i owędy pochodom uſtępuie. *Gor. Sen.* 93; *Ec.* сѣмо и овамо.

TĘGA, -i, ż., tęſknica, tęſknienie; *Boh.* tuha, tuhá, tauženy, teſtność; (*Sr.* 1. tuinoſtj *ardor*; *Crn.* tógóta *iracundia*, toshba *accusatio*); *Vind.* tegota, melankoliia, *Volum. V.* *Vd.* teshava *nausea*; (*Vd.* toshba, toshva, toshuvanje, tóshenie *accusatio*); *Dl.* tuga; *Cro.* túga *calamitas*, *miseria*, *anxietas*, (*Cro.* tusba, ż ſkarga); *Bs.* túga, slavoglja, sgjaloſt *moeror*, *aerumna*, *moeror*; (*Bs.* tusgba *querela*); *Sla.* tûga *anxietas*; *Rg.* túgha, túga *nausea*, *faſtidium*; (*Rg.* tûxba *querimonia*; *Ec.* мyга, мyженїе, дряхловáнїе; *Rs.* москà; (*Rs.* стyженїе ucisk; cf. *Hbr.* תאונה taonjah *moeror*); die Sehnſucht nach einem. Tęga, tęſknica, *taedium. Volch.* 979. *Desiderare aliquem* mieć tęgę po kim. *Mąsz.*, *tążyć, *tęźyć, ż tęſknić po kim). *Desiderium* chuć, żądliwość, pożądanie, tęga. *Mąsz. Teneor desiderio tui*, *wielmi mię tęga po tobie. *Mąsz.*

*TEGDYĆ, *Obr.* 63, *ob.* Tedy.

TĘGI, -a, -ie, Tęższy *Comp.*, TĘGO *adverb.*, Tęże *Comp.*, *Bh.* tuhý (*adv.* tuje, tauj bardzo, bardziéy), nosztný; *Slo.* tuhý, tuhi *firmus ſtrictus*); *Sr.* 2. ſchutti, ſchuſche, kruſche; *Vd.* tog, okoren, terden, vterden, oterjen, woker; *Ross.* мyгїй, (*Ross.* мyгїй ſkąpy, мyгóнекъ przyſkępszy); плóтный, плóтно, молодцовáтый, напрyгїй, (cf. naprężony), матéрый, матéрь; *Ec.* очюнь, велми, зѣло; (cf. *Lat. tensus*, *tendere*; *Germ.* tüchtig, *Suec.* dugtig, *Angl.* doughty, *obs. Germ.* Tucht moc); niemiękki, sztywny, niegiętki, twardy, ſteif, feſt, ſtramm, hart. Tęga tektura papierowa. *Perz. Cyr.* 2, 40. Ciało tęgie. *Hub. Mech.* 75. Łodyga tęga *rigida*, kiedy sama bez podpory ſtać może. *Botan.* 39. Nieco tęgi, *Rs.* мyговáтый, крyтенекъ, плотновáтый. Nie tęgi, obwisły, *Vd.* slaboshilaſt, slabovuden, dolspushen, povisnjen. - *transl.* tęgi, mocny, ſtark. Coraz tęższe czuię zapachy. *Weg. Mar.* 3, 57. Tęgi, główny, walny, mocny, silny, nielada, (cf. łepſki, gracki), ſtark, mächtig, tüchtig, gewaltig, groß, viel. Attakuiącym tęgi dał odpór. *Uſt. K.* 2, 113; waleczny). O szczęśliwy autorze, co z twey głowy tęgiey Co miesiąc się bez trudu liczne rodzą księgi. *Teatr* 45 *c*, 4. Bardzo to są święte księgi, Lecz od złych ludsi falsz w nie wmieszan tęgi. *Pasz. Dz.* 89, potężny). Tego truduo dokazać bez wielkich pieniędzy, Znać dobrze, że tam byli gospodarze tędzy. *J. Kch. Dz.* 32; wielcy, przedni, walni, treffliche Wirthe. W rękę wziął Jupiter piorun niepochybny, którym więc, rzecz tęga, przez ziemię aż do piekła oſtatniego sięga. *J. Kch. Dz.* 27; rzecz bez przykładu, nielada, etwas unerhört gewaltiges. Usypia tęgo. *Teatr* 39, 287, mocno, do nie przebudzenia, na obie uszy, er ſchläft feſt ein. Tężéy się trzymaią, czego się nauczyli, aniżeli tego, z czym się urodzili. *Kłok.* 33, uparciey, feſter, hartnäckiger. Starodawny i tęgo trwaiący zwyczay. *Fur. Uw. E.* 2. - §. Ziemia tęga, ląd, ſtała ziemia, das feſte Land, *Rs.* материкъ, матерая земля.

Pochodz. *tęgość*, *tężyzna*, *tężyć*, *natężyć*, *zatężyć*, *ztężyć się*; *potęga*, *potężny*, *wytężyć*, *przytężyć*.

*TEGODNIE, ż Tygodnie, *ob.* Tydzień. TEGODNIOWY, TEGODZIENNY, -a, -e, do tego dnia należący, *Rs.* сегóднишный, севóднишный, denſelben Tag angehend. Tegodniowy generał, odprawuiący służbę tego dnia, o którym mowa. *Jak. Art.* 5, 320, jeneral du jour). Tegodniowy, tego dnia uczyniony, o którym mowa. *Cn. Th.* 1139. - *diſtingu.* Tygodniowy.

TĘGOKRUSZ, -u, *m.*, kruszec śpisglasowy. *Kluk. Kop.* 2, 240, ſtahlbichtes Erz.

Digitized by Google

TEGOMIESIĘCZNY, - a, - e, n. p. tegomiesięczne listy. *Tr.*, von ſelbigen Monat, von dieſem Monate.

TĘGOPOY, - oia, *m.*, co wiele pić może, nie tracąc przytomności. *Czrt. Mſkr.*, ein tüchtiger Zecher.

TEGOROCZNY, *Slo.* tohoročný, *ob.* Jary, Latosi. TEGOWIECZNY, - a, - e, *Teatr* 22 *c*, 72, von dieſem Jahrhundert, Zeitalter, Tegowieczna elegancya. *Pam. Warsz.* 3, 328.

TĘGOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* tuhoſt, *Vd.* terdnoſt, ſtanovitnoſt; *Rs.* тугость, плотность, прочность; *Ec.* благомощіе; niegiętkość, sztywność, siła, moc, silność, łopskość, die Steife, Feſtigkeit, Heftigkeit, Mächtigkeit, Tüchtigkeit, Strenge. Pomierna tęgość, *Rs.* плотномѣрность. Tęgość papieru. Tęgość zimy. Tęgością snu zatłumi smuiące się imaginacyi w umyśle wyrazy. *Mon.* 72, 629. Przy zaletach serca i dowcipu, nie miał on tęgości charakteru, t. i. duszy mocnéy, ſtałéy i nieporuszonéy. *N. Pam.* 4, 79.

TEKA, - i, *ż.*, z Łac. tegere), ſuteralik na papiery, *Rag.* kgnixna zavlaka; eine Thefe, eine Mappe, Papiere darin zu tragen oder darauf zu ſchreiben. Do szkoły z teką chodzić. *Teatr* 52 *d*, 79. Nosiłem za panem w szkołach tekę. *Teatr* 43 *b*, 99, *et* 33, 73. Uczony trawi wiele lat w szkołach, i nad teką. *Mon.* 75, 629. Jeszcze mu do szkoły z teką chodzić, z niedouczony, niedouk, zielony, niedopieczony. - Niewart za nim teki nosić, z nierówny mu. - Mądrość iego w tece, z sam z swoiéy głowy nic nie umie. - 2) Teka, nakrycie, die Decke, der Deckel, die Bedeckung, das Dach. Studnia przykryta teką złocistą. *Birk Gl. K* 56.

TEKST, TEXT, - u, *m.*, między którym abo na którym bywa głoſka, komentarz, wykład. *Cn. Th.* 1139; *Vd.* tekſt, red, ſtava, sloshishe, slog, splet, sapisana beseda, savjetik; der Text, der commentirt wird. Tekſt zabiłby, gdyby wykład nie ożywiał. *Rey. Ap.* 32. Tekſt, wyraz pisma Ś. *Kras. Zb.* 2, 537, eine Schriftſtelle, ein Spruch aus der Bibel. Na początku kazania zakładany bywa tekſt z pisma S. *Gol. Wym.* 351. Nie wiem iak się ma rozumieć text Piotra i Pawła, osobliwie te słowa: *non solum etc. Mon.* 73, 382. Tekſtami zowią też wyroki prawne, przytaczane u sądu abo w obradach. *Kras. Zb.* 2, 537; ein Beleg, ein Citat, *Slo.* muſi sa ki tekſtom mluwiť *tibi omnia aperte proponenda.* - *Simil.* Dziesiątego roku dziecię po ſto wierszy Wirgiliusza mówiło za text, *Orzech. Tar.* 20; przytaczało na pamięć). - §. w drukarni text, litery małe, w każdym gatunku pisma. *Mag. Mſkr.*, Textſchrift. TEKTURA, - y, *ż.*, tęgi zbity kilkakrotnie papier na okładki xiążek używany, karton, *Rs.* полимупа, Pappendeckel, Pappe. Tektura u introligatera papier w kilkoro kleiony, lub z papieru tektura różnéy grubości, którą ta zoż z Francuskiego kartonem nazywaią. *Mag. Mſkr.* Na tekturze albo regałowym papierze. *Sol. G.* 66. Nakrywać z wierzchu cienkim łubem lub tęgą tekturą papierową. *Perz Cyr.* 2, 40, ſteifer Papierdeckel.

TELBUCH, - a, *m.*, n. p. Z swym brzuchem iak z telbuchem chodzi. *Kchw. Fr.* 123.?

TELEGA, - i, *ż.*, *Crn.* taliga; *Bs.* teglighe, z bieda o dwoch kołach; *Cro.* taliga *biga*; *Hg.* taliga, talyiga *cisium*; *Sla.* taljuge; *Ross.* телега, телѣга, тележка, телѣжка, chłopski wóz, ein Bauerwagen. Pełnych teleg, to ieſt, Ruſkich kolas, było 5400. *Pasz. Dz.* 23. Skarbniczkiem czyli telegą przyieżdżali, a karetami odjeżdżali. *Mon.* 65, 60. Wozy, telegi, rydwany iadą. *Mon.* 75, 644. Zimy sprzęty i ekwipaże są niedźwiednie, wilczury, a zaś poiazdem paradnym sanki, łubie, telegi. *ib.* 71, 204. (*Rs.* телѣжный, *Teleżny, Telegowy; телѣжникъ rzemieślnik od teleg; *Ec.* мѣлегожимеѕ, который вмѣсто дому имѣетъ для жительства мѣлеry, каковы Скиеы. Telega, cf. cielę).

TELEGRAF, *Dalekopis.

TELEPAĆ się *Rec. ndk.*, wlec się, ledwo iść, nogi wlec, powoli się ruszać, ciężko chodzić, gramolić się, *Crn.* zijaseti, langſam kriechen, ſich kaum fortſchleppen.

TELESKOP, - u, *m.*, z Greck., narzędzie wspieraiące oko nasze w widzeniu ciał niebieſkich. *Sniad. Jeo.* 4, *Rag.* ochnik, das Fernrohr, *ob.* *Dalekowidz.

TELET, TYLET, - u, *m.*, TELEY, - eiu, *m.*, gatunek materyi kosztowney, i szaty z niéy zrobioney, eine koſtbaren Zeuges, und daraus verfertigten Gewandes. Aksamitu łokieć, aby po 20 talerach przedawano; złotogłow po ſtu; telet po 50, aby się pychy umnieyszyło. *Let. D.* Mahometanie w koszulach z szerokiemi rękawami chodzą, a w deliiach tylko, aby się mogli zawsze kąpać po łokieć, nie rozbieraiąc się z teleiów. *Star. Dw.* 57. Dla niego krawcy szyią telety, kraią złotogłowy. *Opal. Sat.* 151. Teraz i w telety iuż żony ubieracie, Przetoż też ch nich wsi swe i miaſta miiacie. *Zbyl. Zyw. A* 3. Trumn nakryto, A na wierzchu krzyż z białéy telety (*femin.*) przyszyto. *Zbyl. Tr. F.* 2. Lam wzorzyſtych nie szuka; telet zleca komu. *Gaw. Siel.* 358. Ani panny zalecą tyle drogie, kiedy lice nie chędogie. *Kchw.* 175. Tatarzyn nigdy nie odniósł w szydaku twey ſtrzały, W boku rychley przez pancerz i przez teley biały. *J. Kch. Dz.* 159. Przebiegał un młodzieniec w białym lekkim teleiu. *Tward. Pas.* 60, *Tward. Daf.* 81, *Brut. Oſt. C* 4; *synthesis*). Nie śpi się smaczno na telecie, Gdy niemasz zgoła pieniędzy w kalecie. *Bratk. J.* 3 *b*. TELETOWY, - a, - e, z teletu urobiony, von dieſem Zeuge gemacht. Księżna w teletowey szubie lekkiey, po izbie pochadzała sobie. *Tward. Pas.* 10.

TELKI, *ob.* Tyłki.

TEM, Tym, *ob.* Ten.

TEMBLAK, TEMLAK, TYMBLAK, - a, *m.*, Tatar., *Crn. Mscr.*; (*Rs.* темлякъ kutas u szpady); pas czyli rzemień u rękoieści szabli, za który dobytą można na ręce zawiesić, der Degenriemen, Säbelriemen. Miecz na tymblaku puści. *Pot. Arg.* 296. Zadaiąc sobie wzaiem razy ciężkie, Nie tylko temblach i cienki i mały, Ale i nakowalnie kdwieby wytrwały. *P. Kch. Orl.* 1, 7. Skoczę do rohatyny, z którą, pomierzaiąc ręką, a z palcami się do temlaka mając, oczu kęs odwróciłem. *Zebr. Ow.* 185, *digitos amentis indere tento*). - U niego zawsze szabla na temblaku, z iunak zawadyak, gotów się zaraz rąbać. - §. Temblak, podpeſka pod ramiona, n. p. kaleka nosi rękę na temblaku.

TEMPERAMENT, umiarkowanie, własność ciała, *ob.* utwor, twor.

TEMPEROWAĆ *cz. ndk.*, zatemperować, utemperować dl; (z lac. attemperare *Senec.*); *Ital.* temperare la penna, pióro zacinać, eine Feder ſchneiden; *Rg.* napraviti; (*cf.* naprawić); *Rs.* очинить, очинивать. Skrypturałom pióra temperują albo rzezą ku pisaniu. *Mącz.* - §. *aliter:* temperować, utemperować, *ob.* miarkować, pomiarkować, umiarkować.

Digitized by Google

TEMPLARZ, TEMPLARYUSZ, - a, *m.*, ein Tempelherr; *Bh.* templař. Zakonnicy templarscy, templarze, zakon żołnierski iak Krzyżacy i Maltańczycy, ufundowany 1100, zniesiony 1354. *Nar. Hiſt.* 3, 321, *Kruc. Uſtrz.* 1, 339, *Wyrw. G.* 392, *Krom.* 173. TEMPLARSKI, - a, - ie, od templarza, Tempelherren, *Bh.* templarzſký.

*TEMPORALIK, - a, *m.*, scyzoryk, skrypturalik, nożyk do piórek, das Federmeſſer. W ſtoliku pisarſkim ma być papier, opłatki, temporalik, pióra. *Haur Sk.* 168.

*TEMRUK, - a, *m.*, Temruki, z Tureck. kaydany. *A Cztr. Mscr.*, pęta, Feſſeln, Banden. Skróciłeś buntownika i twarde mu włożyłeś temruki. *Tward. W. D.* 12. Zrządzono im na barki temruki niewolne, *vincla. Zebr. Ow.* 337. Kładziecie na mnie pęta i twarde temruki. *Kul. Her.* 89. Czemu, maiąc nań podeyźrzenie takie Twardych temruków i kaydan nie doſtał, żeby go na wieki więzieniem zgnoił! *Tward. W. D.* 6.

TEN, ta, to, *Inſtr.* tym, tém, *plur.* ci, te, *Accus.* tych, te; *Inſtr.* z temi, *Loc.* w tych; *Bh.*, *Slo.* ten ta to, tens to, tato, toto; *Sr.* 1. ton, ta, to, te, tubton, tamy, tas ma, tame; *Sr.* 2. tej, ten, ta, to; *Crn.* te, ta, tu, letà, leta, letu; *Vd* te, ta, to, ta, leta, taiſti, tiſti, letiſti; *Cro.* te, taj, ta, to, ov, ova, ovo, (cf. ów); *Bs.* taj, ta, to, saj, se; *Rg.* táj, tá, tó, saj, sá, séj, ovi, - a, - o; *Sla.* taj, ta, to, ovaj, ova, ovo; *Rs.* momb, mà, mò, эmomb, эma, эmo, мóй, máя, móe, сей, cïя, cïe, cerò, céй, ceró; *Ec.* moй; *Svec.* then, thenne, *plur.* thesse, *Gr. Dor* ὅς, ἥ, τo, τηνος, *Hebr.* Chald. ז den *ille*, *Chald.* א da *illa*, *Lat.* iſte, iſta, iſtud); *pronomen demonſtratiuum*; der, die, das, dieſer, dieſe, dieſes; cf. *Etymolog.* den, die. Znam tego człowieka. *Tr.* Ten temu pan, kto kogo ekpi. *Teatr* 15 *c*, 16. Za cóż to, a nie co innego? *Teatr* 20 *b*, 195. Sukienkę dał ubogiemu, mówiąc: na! to tobie. *Prot. Jaſ.* 18. Byłbym się tam zawsze trzymał, gdyby nie to, żem się przemówił . . . *Teatr* 24, 95 *Czrt.*, gdyby nie ta okoliczność). U spodu kutasy, między temi dzwonki powiązane. *Jabł Buk. J a.* Rusacy pobili posłów Tatarſkich; Tatarowie z tego gniewu porazili Rusaków. *Biel.* 116. Do tego dnia, s do dzisieyszego dnia, bis auf dieſen Tag. - *aliter*: Dwa kroć się poszczę do *tego dnia. *Rey Poſt. L* 15; do tygodnia, w tydzień, *ob.* tydzień). Tym czasem, w tym, indeſſen, (*ob.* Tymczasowo); *Slo.* medtim; *Vd.* vmieſs, vmiesama, miesama; med tem, doshaſs, dokle, dotlei, toshaſs, dokler da; *Cro.* vutomtoga); W ten czas, *Vd.* tedni, tiſtikrat, tiſtobart, *ob* w tedy). To ieſt, s t. i., *Boh.* totiž, totiždto, towež, *Ross.* сирѣчь, (*ob.* rzec), *scilicet.* - Ten, ten sam, tenże, derſelbe, eben derſelbe, der nämliche, der. Pokóy, iak nie ten, wyrzucili wszyſtko, co w nim było, *Teatr* 19, 23. Dayci go bogu, iako się zmieniła Ta tu kraina, iakby nie ta była. *Paſt. F.* 265. To maią w uściech, gdy trzeźwi, to, gdy pijani, to przed nieznaiomemi głoszą. *Gor. Sen.* 554, to samo, toż, zawsze iedno). - *Relatiue*: ten, który, s ten, co; iaki, taki, der, welcher; ſolcher. Ty nie ten człowiek, co byłeś. *Teatr* 19 *c*, 65. Sshylam się iuż do wieczora, Już ia nie ten, com był wczora. *Karp.* 4, 29. Tyś teraz tym ieſt, com ia przedtym bywał. *Morszt.* 114. Białogłowy nie są tey siły, tey czerſtwości, któréy mężczyzna. *Gor. Dw.* 238. Ten u mnie wszyſtko, kto ma sumnienie spokoyne, *Stas. Num.* 2, 82. - *Cum neutro*: Wszędzie ludzie są tym, czym rząd chce, żeby byli. *Gaz. Nar.* 1, 39, ſie ſind das, was . . . Co oko ciału, to sumnienie duszy. *Lach. Kaz.* 1, 72. Jak to? oto tak! *Teatr* 29, 6. To ma, w czym chodzi. *Cn. Ad.* 1165, więcéy nic, *omnia sua secum portat*). To moie, co zjem, co wypiię. *ib.* To dom zdobi, kto w nim mieszka. *Krás. liſt.* 39. Kiedy tak na po czątku, co to będzie potym? *Teatr* 19, 25. Znać, czuć, mówić, dać przykład, to ieſt być kapłanem. *Kras. W.* 5, na tym rzecz, to grunt). - *Pleonaſt.* Kto boga się nie boi, ten takowy człowiek, iak bydlę żyie. *Gor. Dz.* 80. Każdy człowiek ten, kto krewkość białeygłowy pokrywa, wart pochwały. *Gor. Dw.* 267. Co ludzi na pogrzebie iey było, nie był ten ieden, któryby z suchemi oczyma odszedł. *Gor. Dw.* 284. Widząc piękność odnowy rzecze: ów że ten ſtary kapelusz, czy nowy? *Zab.* 12, 69. - *Deſcript.* ten a ten, to a to, der und der, das und das. Bracie, umyśliłeś to a to, w ten czas i na tym mieyscu zabić mię chcesz. *Sk. Zyw.* 1, 231. Jutro wyprawicie się na to a na to mieysce, bo tamtędy póydą. *Sk. Zyw.* 2, 179. Jak przyydzie do ciebie, aby się ciebie radziła, to a to iéy powiesz. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 14, 5. Mówią, że to prawda dlatego, iż ten i ten przysiągł. *Szczerb. Sax.* 108. - *Aliter*: zie tego a tego, co doſtąpi tego urzędu. *Mon.* 70, 55, kata, kaduka). Żeby go ci a ci wzięli. *ib.* 14, cf. żeby go kaci wzięli). - *Diſtincte oppos.* ten, - ów, dieſer - jener; der - jener. Ten królem, ów poddanym. *Zab.* 9, 20. Ten omylił nadzieię naszę, ów ią zawiesił, tam ten nas podszedł. *Pilch. Sen. Gn.* 291. Pyta się tego, to owego, żeby się czego dowiedzieć pewnego. *P. Kch. Orl.* 1, 179. Heraklit z Demokrytem swe miewali szkoły, Miał uczniów ów ponury, miał i ten wesoły. *Zab.* 15, 175. Ten to, ten owo, iak kto co przemógł, dawali mu. *Gor. Sen.* 25. Jednemu bóg dał to, drugiemu owo. *Sk. Zyw.* 1, 125. Albo to, albo owo. *Cn. Ad.* 3, albo tak, albo siak). Albo to, albo nic. *Cn. Ad.* 3. Mówił to i owo, lada co, co mu się trafiło. *Cn. Th.* Ni to, ni owo, nic do rzeczy, n. p. plecie ni to, ni owo). I to i owe tam znaydziesz. *Cn. Ad.* 282, *bona mixta malis*). To to, to owo to sobie powiadały. *P. Kch. Orl.* 1, 77. - *pleonaſt.* To w ten, to w ów ten półk wjechał wmieszany. *P. Kch. J.* 507. - *aliter*: Jeden drugiemu alów szkaradnych ni z tego, ni z owego nasadzi. *Gor. Dw.* 151; nie wiedzieć zkąd, mir nichts, dir nichts; von freyen Stücken; ohne alle Veranlaſſung). Ni z tego ni z owego zaczął mię szkalować. *Teatr.* 30, 56, bez przyczyny, z góry). Ni z tego, ni z owego wszczęła się nie bardzo pomyślna mowa o We Panu. *Mon.* 73, 50. - *Simil.* Przy karecie ci iadą, ci skaczą, ci idą. *Kras. Wiersz.* 61; iedni iadą, drudzy skaczą, die einen - die andern -). - To *absolute* das. Tylko też tego Alcyd śmiały nie mógł zrobić. *Bard. Tr.* 45, tego iednego nie potrafił, nur das konnte er nicht. Z tego nic nie będzie. *Zab.* 6, 347, daraus wird nichts, nie będzie z tey rzymąka). Nie z tegoś powinna żałować, że będzie karany, ale z tego, że na karę zasługuie. *Teatr* 48, 128, nie z tego powodu, względu, nie dlatego, deshalb, deswegen. Jeśli ia tak chcę, co tobie do tego? *Biał. Poſt.* 107; was geht das dich an! Cóż w tym ma być złego? *Teatr* 33 *b*, 77, was iſt denn da Böſes drin! Dopókiż to znowu tego będzie? *Teatr* 33, 23; wie lange ſoll denn das wieder währen? Nie wiele na tym. *Birk. Dom.* 148; *ſcil.* zależy, es kommt nicht viel darauf an; es liegt nicht viel daran. Po temu,

Digitized by Google

s dogodnie, angemeſſen, gemäß entſprechend. Walecznego miał żołnierza, lecz mieysce nie po temu. *Pilch. Sall.* 208. Ma głowę po temu. *Teatr* 1 *b*, 33. Czas po temu. *Zegl. Ad.* 49; *ob.* Po, potemny, *ob.* *pogoda, pora). – Rok temu, miesiąc temu, iakeśmy się nie widzieli. *Cn. Th.*, s rok teraz, miesiąc teraz, es iſt ein Jahr, ein Monat, daß, – – *Temu *respond.* s dlatego, dla tey przyczyny, *k-temu, *Rg.* tjém; *Cro.* za to; (*Vd.* temuzh *at*, *sed*); deswegen, weil. Czemu imię iego będzie Dziwny? Temu, iż ieſt bóg prawdziwy! *Biał. Poſt.* 127, *ob.* Co, Czemu). – Do tego, s nad to, über dieß. – To, *in omni genere*, *non mutatum*, n. p. Jegomość to, od którego Helenka uciekła? Ten sam! Piękny to ptaszek! *Teatr* 54 *c*, *D* 2. Mądry to ptaszek niewiaſta, niekażda to się da łatwo złowić. *Mon.* 71, 382. Córkę miał iedyną, Roztropniuchne to było, choć ieszcze dzieciną. *Tręb. S. M.* 65. Twóyże to brat, abo bratże to twóy! Dobry-li to grosz? Onasz to Jezabel? *Cn. Th.* 1144. – *Jndic. admir.* To to Pan! to Pan i sprawiedliwy i dobry. *Teatr* 54 *c*, *C* 2. To mi autor, to mądry człek, który mi przyszłość opisuie! *Mon.* 67, 8. Zaczęli wywoływać z ukontentowaniem: to to żołnierz! *Przeſtr.* 47. Dobroć serca monarchom wcale nie przyſtoi, To mi to król, co go się każdy człowiek boi! *Kras. sat.* 10. To mi sztuka! *Cn. Th.* 1144. Tam to doktorom żyć, gdzie się ieszcze na nich nie poznali. *Teatr* 24 *c*, 105. – To, *particula*, *coniunct.*; czasem dla saméy wybitności się kładzie, iak *Niem.* denn, nun, doch, alſo, ſo; (cf. *etiam etymol. Germ.* ſo, s to). Cóż ci to? *Kniaz. P.* 5, 104, *Perz. Lek.* 514; was iſt dir denn? A iuż też bardzo z tego gorszę się Mospanie, Także to czynią bracia, tak to chrześciianie! *Tręb. S. M.* 50. Ciebież to widzę, czy mi sen się w oczach wiie! *Min. Ryt.* 1, 192, *Stas. Num.* 2, 135. Po omacku! albo ia to kot? *Teatr* 53, 28. Ty to boże rządzisz tym okręgiem, ty to go iednym palcem dźwigasz. *Zab.* 13, 177. Dla niegoż to te czuię niepokoie! *Szym. Sw.* 5. Gdzież cię to pędzi płochość nieuięta! *Hor.* 2, 155 *Nar.* Nie ciebie to w pole wywieść! *Teatr* 33 *d*, 90. Była to iedna ſtaruszka w Waszawie, Miała dwie służebnice . . . *Zab.* 13, 278 *Tręb.* Już też to tego nadto. *Teatr* 14 *b*, 40. Co to ta fortuna robi. *Jabł. Tel.* 24. Gdzieżem ia to widział tę piękną brygadę! wszak to w tym kraiu Pińſkim, który . . . *Dyar. Gr.* 293 *Stan. Aug.* A zkądzeście te pieniądze wzięli? *Reſp.* zkądżem ia wziął, tom wziął, to We Panu nic do tego! *Teatr* 8, 115. Teraz to podpić, teraz ſkoczne nogi ruszyć do tańca. *Hor.* 1, 171 *Nar.* Jeszcześ to do apteczki panów nie prosiła. *Teatr* 45 *c*, 96 *Wyb.* – *Consequ.* to, s tedy, ſo, alſo, folglich; *Rs.* mo. A co tak, to poswolę. *Teatr* 36, 106. Ha co to, to przyrzekam. *Teatr* 30, 11. Gdybyś się tym kontentował, to ieszcze. *ib.* 47, 3. Czy mówić nie umie? *Reſp.* Bo to on boiaźliwy, do tego schorzały. *Tręb. S. M.* 88. To ia to teraz ieſtem kochanym braciszkiem, gdy mnie ci potrzeba! *Teatr* 36 *b*, 55. To po tak wielu znacznych dziełach, moia sława ieszcze nie wielka. *Nag. Cyc.* 131. To iuż po djable! *Teatr* 7 *c*, 44. Jam prosiła o to . . . *Reſp.* to co? *A*: to, że nie chce. *Teatr* 36 *c*, 25. Coby się miał P. Bogu polecać, to sobie ieszcze żart z niego czyni. *Star. Ryc.* 47; *ob.* Co). Ja się ſtroię dla siebie, a nie dla kogo; a komu się nie podoba, to niech na mnie nie patrzy. *Teatr* 27 *b*, 14. Kto łże, to i kradnie. *Teatr* 21 *c*, 71, ten i kradnie). Ach! tośmy i w domu. *Teatr* 36 *c*, 6. To gdy tak w Prussiech kłócili się, tym czasem nieprzyiaciele puſtoszyli Polſkę. *Krom.* 466. (Jowisz do Neptuna): Leniwym mię rozumiesz, że to piorunami Nie ſtrzelam! *Uſtrz. Klaud.* 12; weil ich nämlich . . .). Wesoła? to trzpiot! oziębła? to nie czuła! unika-ć zabawy? to niegrzeczna! umizga-ć się? to kokietka! *Teatr* 27 *c*, 45. Jeślim za niego poszła, tom musiała. *ib.* 10 *b*, 81. – Tym *eum Comparat. adv.*; tym lepiey, gorzey *etc.*; *Sr.* 2. ſchim; *Vd.* telkai, telku; *Ross.* тѣмъ, кóлькими нáче; um ſo – deſto. Im większa choroba będzie, tym pilnieysze ma być leczenie. *Birk. Ek. E* 2. Dwa lekarze chorego razem nawiedzali, Jeden tym lepiey, drugi tym gorzey, się zwali. *Jak. B.* 164. Im wyżey kogo szczęście poſtawiło, tym słabiey ſtoi. *Gor. Sen.* 463, *Wys. Jgn.* 68. I tak, czym cię na większym świat ſtopniu ogląda, Tym celnieyszych po tobie daleko cnot żąda. *Zab.* 15, 106. – *aliter*: czym tym, s leda czym, mit dem Erſten dem Beſten. Interes ten nie może być czym tym uspokoiony. *Lach. Kaz.* 1, 318. Com napisał, tom napisał. *Sekl.* 19. Już co przednia, to przednia. *Teatr* 22 *b*, 74, *Superlat.*, w naywyższym ſtopniu, cf. całą gębą, *ob.* Co). – §. To – to *adverb.*, raz–, drugi raz; czasem – a czasem; raz to, – raz owo; bądź, – bądź; bald – bald; theils – theils. Właśnie też o tym czasie iesień poczynała, To deszcz, to słotne, tęcza, wicher, chmurne nieba. *Jak. B* 156. Ogląda się to na tę, to na owę ſtronę. *Gor. Dw.* 116. To te, to owe krainy puſtoszyli. *Krom.* 328. Chery to leżeć, to chodzić, to siedzieć poczyna, pokoiu szuka, to z tą poduszką, to z ową, to na tym łożku, to na owym, a przecię boli. *St. Kaz.* 194 *et* 68. Świat czyni z ludzi odmienne igrzyska, To w górę wznosi, To ich na dół ciska. *Zab.* 16, 143. Wyliczyłem wszystkich woiewodów, którychem się tylko mógł doczytać, to w metryce koronney, to po różnych przywileiach, to po księgach grodzkich, to po konſtytucyach, to z nadgrobków, to po hiſtorykach. *Nies.* 1, 97. TENCI, tać, toć, s iuż ci ten, tenże, freylich der, dets ſelbe, der nämliche, der alſo. Toć to ieſt; toć to było; o toć go bito. *Cn. Ad.* 1164. Toć iego zabawa rozkosz. *Cn. Ad.* 1163. Tymci wszędy zatkać. *Cn. Ad.* 1159; tym wszyſtko narabiasz; tylko też to umiesz). *Jronice* tenci był. *Cn. Th.* 1139; ja, der war es, das iſt er! Tenci winien. *Cn. Ad.* 1159. Tegoć ieszcze nie doſtawało. *Cn. Ad.* 1159. – §. Toć *admirat.* to mi to! das iſt mir! Toć to orator! *Cn. Th.* 1144. Toć się wierci, toć ſkakał, toć ſkąpy chłop. *ib.* – §. toć, tedy *consequ.* s więc, folglich, alſo, ſo. Toć sama tylko dusza ieſt szlachetnością i zacnością ciała. *Mon.* 74, 237. Słowy cię naprawić trudno, toć zelżywością sawściągnion będziesz. *Pilch. Sen. Gn.* 152. Jeśli bogowie rządzą, rząd ich sprawiedliwy, Toć, ieśli tu nad cnotą przemaga cnotliwy, Dusza twa nieśmiertelną być musi koniecznie. *Karp.* 1, 85. TENLI, TALI, TOLI *Jnterr.*; tenli czy nie ten? tenli abo nie? *Cn. Th.* 1139; der? dieſer? oder ein andrer? – *Similiter*: TENŻE? TAŻ? TOŻ? *interr.*, tenże to? iſt es der? dieſer? *Cn. Th.* 1139. – *exclamat*: Też to przysięgi twoie! taż to twoia wiara? *Min. Ryt.* 1, 134. – §. *affirmat.* tenże, s ten sam; *Bh.* týž, táž, též; *Sr.* 1. téſamſtné; *Crn.* taiſte, lihtà; *Vd.* taiſti, teiſti, teſti, tiſti, tote, tè, leto, leta, leto, letu; *Sla.* iſti; *Rs.* мóйже, мóяже, мо-

Digitized by Google

же, можe; *Ec.* сицевый, сицевь; derſelbe, der nämliche, grade der. Jednego i tegoż smutku, zawsze musi być taż i iedna przyczyna. *Salin.* 4, 155; *cf. Es.* тождеобразная podobieństwo). W też tropy biada za uciechą wędruie. *Kul. Her.* 204. I żelazo z tychże, z których złoto, ciemności ziemnych wyięte. *Gor. Sen.* 520. Pod iednym z niemi niebem, na teyże ziemi, w tymże powietrzu. *Syr.* 1266. Taż baba na tychże kołach. *Zab.* 15, 269, ſtara pieśń to, zawsze iedno, immer die alte Leyer, das alte Lied. Mówisz: co tych antyfon! a wszyſtko toż a to. *Pim. Kam.* 239, *unum idemque*; *Rs.* точь въ точь, z kubek w kubek). Toż a toż powtarzasz. *ib.* 101. Nie toż macocha, co matka. *Cn. Ad.* 667, co matka, to matka, a co macocha, to macocha; insza matka, insza macocha). Téyże siły, téyże mocy, rownosilny, *Ec.* тождесильный. Bolesław do Rusi wtargnął; ale ſkoro się wrócił, ali mu Ruś toż uczyniła i także wtargnęła mu do Mazowsza. *Biel.* 164. Przepamiętałeś bliźniego ialmużną ratować, co toż waży, iakobyś iego własne wziął. *Zrn. Pſt.* 2, 555; tyle waży). - W tąż, z tymże sposobem, niemniéy, także, na iedno, na toż samo, auf eben die Art, gleichfalls. Dyanę chwalcie, młodziuchne dziewczęta, W tąż Apollina chwalcie pacholęta. *Mon.* 69, 448. Żona szalona piekło ubogiemu małżonkowi, ale i bogatemu w tąż. *Birk. Zyg.* 53, *Warg. Cez.* 78. Brew' ma zarosła, długa, w tąż brodać nie grzeczy zda się. *Nag. Wirg.* 516. Płacze matka, w tąż ociec żałosny łzy leie. *Kchw.* 92, *Biel.* 263. - §. Toż *coniunct.*, potym, zatym, darauf, hernach, hierauf; *Ec.* можь, тождe. Doświadcz pierwey, toż wiedzieć będziesz. *Gor. Sen.* 389. Dawszy wiadomość, zkąd urosła rozmowa, toż dopiero, iaki ma być dworzanin, pokażę. *Gor. Dw.* 1. Oświadczył król ukontentowanie swoie półkownikowi, toż officerom. *Gaz. Nar.* 1, 258. O móy boże, toż to pan syn nie inaczey być może uczeſtnikiem maiątku, tylko aż dopiero po śmarłey głowie. *Mon.* 71, 382. - Toż, z na ów czas dopiero, późniéy dopiero, alsdann erſt. Ludzie nie czuią pociechy z tego dobrego, którego używaią; aż gdy ie ſtracą, toż chwalą, toż cukruią sobie *Gor. Dz.* 119. Toż dopiero śmiać się, gdy mamy przyczynę do śmiechu. *Zab.* 12, 259 *Dudz.*

*TENAR, - u, *m.*, loch podziemny, eine Gruft, Kluft. Przenikam nieba, w ciemne spuszczam się tenary, wywodzę z otchłań na świat nieboszczyków mary. *Zabł. Zbb.* 70. Cokolwiek kryią tenary, Upiory, ſtraszydła, mary, Diabły, ſtrzygi i pokusy. *Teatr* 11 *b*, 106.

*TENDA, - y, *ż.*, rozpięta zasłona, kortyna, ein aufgeſpannter Vorhang. Uczyniſz tendę we drzwiach przybytku; przed słupami rozciągniona będzie tenda. *W. Exod.* 26, 36 *et* 37, zasłona. *Bibl Gd.*).

TENOR, - u, *m.*, ſrzedni głos między altem a basem; der Tenor, die Tenorſtimme. - *fig.* Drozd na wiosnę dziwne tenory wypuszcza. *Sien.* 295, *idam Spicz.* 150; trele, śpiewania). - §. Tenor pisma iakiego, z brzmienie, osnowa, der Inhalt einer Schrift. *Tr.* TENOROWY, - e, - e, Tenor-. Zaraz ia go po głosie tenorowym poznała. *Alb. z W.* 4.

TENTACYA, *Mon.* 67, 19; *ob.* pokuszenie, pokusa.

TENTEN, TENTENT, *ob.* Tęten.

TENTOWAĆ *cz. ndk.*, próbować, doświadczać, pokuszać się o co, etwas unternehmen, verſuchen, probieren. Wiele tentować każe ubóſtwo człowiekowi. *Min. Ryt.* 4, 138. Tentować szczęścia na inny sposób. *Teatr* 15 *c*, 19. Tentować kogo o co. *ib.* 18 *c*, 58; doświadczać go względem czego).

TENUTA, - y, *ż.*, ſtaroſtwo bez iuryzdykcyi, tenuta, dzierżawa. *Skrzet. P. P.* 1, 216; eine Staroſtey ohne Gerichtsbarkeit. TENUTARYUSZ, - a, *m.*, tenutę trzymaiący, dzierżący, dzierżawca, ein Staroſt ohne Gerichtsbarkeit. *Vol. Leg.* 7, 44.

TENŻE, *ob.* Ten.

TEOFIL, *ob.* Bogumił, TEOŚ, - ia, *m.*, *dem.*, Gottlieb, chen. Ucz się zawczasu Teosiu miły, Jak trzeba czynić, by nie żałować. *Zab.* 14, 259. TEOKRACYA, *bogowładztwo, *Ross.* богоначáлïе; Teokracki, *bogowładny, *Rs.* богоначáльный. TEOLOG *etc.*, *ob.* Bogosłow; *Bogomędrzec. *Stas. Zam.* 10; *Crn.* bogavędnok; *Bs.* bogoslovac; *Ec.* богословъ, богословъ, (богогласóльникъ, prorok), священногласóльникъ, толкователь божественныхъ вещей. Swięty Jan był od ſtarych Greków Janem Teologiem przezwan. 1 *Leop. pr. Apoc.* TEOLOGICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Rs.* богомýдрый; *Ec.* богогласóливый. TEOLOGIIA, - ii, *ż.*, *Boh.* bohoſlowj, bohomluwactwj; *Crn.* bogavędnoſt, boshjavednoſt; *Bs.* bogoslovſtvo, *Sla.* bogoslovica; *Ross.* богомýдрïе.

TEORBAN, - a, - u, *m.*, *TYORBA, - y, *ż.*, gatunek większey lutni, *Ger.* die Theorbe, eine Art Laute; („Theorbe, *fuit priscis inſtrumentum musicum, in similitudinem utriculi*", cf. *Crn.* torba; *Pol.* torba). Na teorbanie naylepiey się wydaie zręczność ſkładney ręki i ruszenie delikatnych palców. *Wgg. Mar.* 1, 56. Na smutnym Safo ſkarży teorbanie. *Hor.* 1, 255. Niech brzmi Apollo w teorban złoty. *Anakr.* 72, *Zab.* 12, 28 *Kniaź.* Kozak na teorbanie tnie tańczyki. *Zab.* 13, 204. Muzyka manualna, t. i. pandora, lutnia, *tyorba, arfa, cytara i, t. d. *Warg. Wal.* 306.

TEORYA, - yi, *ż.*, z *Greek.* zbiór poſtrzeżeń i reguł z praktyki czego wyczerpanych; *Ger.* die Theorie; *Vd.* vuzhenoſt v' pameti; *Rs.* зрúтельство, умозрѣнïе. Teorya pospolicie rodzi się z praktyki. *Gol. Wym.* 5. TEORYCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ross.* умозрúтельный; theoretiſch.

*TEPAĆ *cz. ndk.*, *Boh.* tepati, *Crn.* tẽpſti, tẽpem; *Cro.* tepzti, tepem; (cf. *Gr.* τύπτω); bić, trapić, treſktać, ſchlagen, quälen, martern. Więcey nas teraz będzie tepał Seba, niżli kiedy Absalon! *Leop.* 2 *Reg.* 20, 6, a zaś nas tak okrutnie będziesz tepał? *Leop. Jes.* 64, 12; *cf.* Terpać, Tyrpać.

TĘPAĆ, TĄPAĆ, TUPAĆ *cz. kontyn.*, Tępnąć, Tupnąć *idntl.*, *Tęptać, *tępce *ndk.*, głośno na ziemię nadeptywać, nogą w ziemię uderzać; *Bh.* dupati, dupnauti, (cf. deptać); *Slo.* dupati, (*Slo.* tupjm *damno* potępiam); *Sr.* 1. tepcu, tepcem, taptam, z nohoma kwapotam, (*Sr.* 1. tupotak iednochodnik); *Sr.* 2. topotaſch; (*Crn.* taptati *calcáre*, tapati *in tenebris palpitare*); *Crn.* upetâm, paham, krovsâm; (*Vd.* tapat *calcare*, *Vd.* tepſti, tepem, z bić); *Vd.* zepetati, s'nogami treti, klazhiti, trupati, zebati; (*Cro.* tepzti, tepem, z bić); *Hg.* tapodom, tepem, toppantani; *Rs.* тóпнуть, тóпать, топтáть, топчу, шаркнуть, шáркать; *Ec.* тóпаю ногáми; *Germ.* ſtampfen mit dem Fuße, (ſtapfen, ſtapeln, tappen; *Anglos.* ſteppan, *Angl.*

Digitized by Google

ſtep, *Holl.* ſtapp, *Gr.* σεῖβειν, cf. *Hebr.* בוס tapap *ingressus eſt citissime*). – Podrygaiąc chodziły, nogami swemi tępały. *Bud. Jes* 3, 16, *Zrn. Poſt.* 3, 622. Klaśniy rękami, *tępcy nogami twemi. *Radz. Ezech.* 6, 11. Klaskałeś rękami i tęptałeś nogami. *Radz. Ezech.* 25, 6. Tupnie nogą. *Pot. Jow.* 2, 54. Tąpa nogami. *Teatr* 22 *b*, 104. Rozpalił się, tupnął nogami. *Teatr* 30, 83. Nogami tupaią, zębami zgrzytaią, oczami ſtrzelaią. *ib.* 52 *d*, 71. To raz tupnie, to ręką kiwnie. *Mon.* 71, 43. To tupnie, to mruknie pod nosem. *ib.* 73, 723. Tupanie, *Boh.* bušot, *Ross.* топотня, топотъ, топотня. Góry Chocimſkie zdumiały się, gdy po grabietach ich tak wiele gości tęptać poczęło. *Birk. Chod.* 5; deptać, ſtąpać, trampeln, ſchreiten. *Caprae, creprae, quod cruribus crepent*, bo łuſka im w nogach, gdy niemi tępią. *Mącz.*, naſtępuią, auftreten auf die Füße. Lada tępnienie albo szeleſt iaki, kładę za przyyścia twego znaki. *Chreść. Ow.* 299, lada tentent). – §. tępać kogo, podeptać go, podbiiać go sobie, z prochem go mieszać, einen in den Staub treten. Złośliwi dziwnych dróg szukali, by dobrych tępali. *J. Koh. Ps.* 89; ieżeli to nie: tepać *qu. v.*). – §*. *Anat.* Tępanie żyły, puls, pulsowe bicie, der Pulsſchlag, das Schlagen des Pulſes. Lekarz ma mieć baczność na tępanie a ruchanie żyły u pacyenta. *Sien.* 399. Będzie-li tępanie żyły chybkie a rychłe, to kolerę znamionuie. *Sien.* 399. – *Similiter*: Tupa serce, twarz truchleie. *Kchw. Roz.* 41. Tykałem z zalęknienia piersi tupaiącey; *salientia motu. Zebr. Ow.* 207.

Pochodz. adiung. *deptać, nadeptać, obdeptać, podeptać, rozdeptać, udeptać, wdeptać, wydeptać, zadeptać, zdeptać.* – *Stąpić, ſtępować*; *doſtąpić, doſtępny, naſtąpić, naſtępca, naſtępſtwo*; *obſtąpić*; *odſtąpić, odſtępca, odſtępny*; *poſtąpić, poſtępek*; *podſtępować, podſtęp, podſtępny*; *przeſtąpić, przeſtępca, przeſtępſtwo, przeſtępny*; *przyſtąpić, przyſtępny, przyſtęp*; *rozſtąpić, rozſtępny, uſtąpić, uſtęp*; *wſtąpić, wſtęp, wſtępny, wyſtąpić, wyſtęp*; *zaſtąpić, zaſtępny, zaſtępca, zaſtęp*; *zſtąpić, zſtępować*; *ſtępak, ſtępa*; *ſtopa, ſtopień*; *ſtopniowanie*. – §. addas: *Tępy, tępić, tępość*; *potępić, potępieniec*. – §. Dąb, *Bh.* dub, od tupości, t. i. twrdości.

*TEPER *adv.*, *Bh.* teprw; *Rs.* теперь, z dopiero teraz; jeżt erſt, erſt jetzt. Ot i teper iakie im graią dudki. *Tward. W. D.* 57.

*TEPERELLE, n. p. Co się ſkarbu bożego popaule na owe pozłociſte nitki, na owe forboty, na owe teperelle, na owe tkanice! *Rey. Zw.* 58; *ob.* trepele

TĘPIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* tupiti, ztupiti, ztupowati, wytazyti; (*Slo.* tupim *damno*, *ob.* potępiam); *Sr.* 1. tupu; *Vd.* otopiti, kerhati, ſkerhati; *Be.* tupiti, iſtupiti, natupiti, okrrinuti; *Cro.* tupim; *Hg.* tompetanni; *Rg.* tûpiti, iſtûpiti, iztûpiti; *Ross.* тупить, иступить; tępym czynić, przytępiać, *Ger.* ſtümpfen, ſtumpf machen, (*Niederſ.* ſtumpen); *pr. et tr.* Miłość własna wzrok nam tępi, swoich przywar nie doſtrzegamy. *Pilch. Sen. Gn.* 148. – 2) tępić, wytępiać, niszczyć, gubić, vernichten, verderben, zu Grunde richten, ausrotten. Nasi do miaſta wpadli; Moſkwa kratą zapuściła bramę, i naszych ięła tępić. *Gwag.* 170. Syn oyca grą tępi i wniwecz obraca. *Chel.* 202. Wszędy łżył, niszczył, tępił, wszyſtkie złośliwe mocarſtwa świata tego. *Rey Pſt. Fff* 1. Zdało się żydom, iż Jezus zakon łamał, niszczył, tępił. *Rey Pſt. B* 4. Jeronim błędy Orygienesa wszędzie tępił. *Sk. Dz.* 546. TĘPIEC *Neut. ndk.*, ſtępieć *dk.*, *Bh.* tupěti, ztupěti; *Slo.* tupnu; *Vd.* otopitise, top gratati; *Bs.* saluditi, sabudaliti; *Cro.* tupnem; *Hg.* tompálok; *Rs.* тупѣть; tępym się ſtać, z oſtrości utracać, *pr. et fig.*, ſtumpf werden. Twóy miecz, kiedy móy ſtępiał, w posiłku przybywał. *Morszt.* 114. Gdy się od ciała oddziela dusza, natychmiaſt tępieią oczy. *Bals. Nied.* 1, 467. Już ſtrzelać nie mogę; iuż ręki ſtępiałey łuk nie słucha. *Bard. Tr.* 483. (TĘPŁOTA, *Pim. Kam.* 58, *ob.* ciepłota). *TĘPNA żyła, ſkokna żyła, puls. *Sien.* 558, tętno, die Pulsader, Schlagader. Pulsy, t. i ſkokne albo tępne żyły. *Sien.* 540. Naypospolitszy znak maią lekarze z pulsu chorego, to ieſt z tępney żyły. *Sien.* 398. TĘPICIEL, – a, *m.*, tępiący co *Tr.*, der etwas ſtumpf macht, der Abſtumpfer; *w rodz. żeńſk.* tępicielka, *Cro.* tupitelicza. TĘPNIENIE *ob.* Tępać. TĘPOKĄTNY, – a, – e, – ie *adv.*, kątów tępych, nieoſtrych, ſtumpfwinkelig, (cf rozwartokątny); *Rs.* тупоугольный. Tępokątna łodyga, *obtusangulus*, tak nazwana ieſt dla tępości kątów. *Junds.* 2, 16. TĘPOKOŃCZATY, – a, – e, – o *adv.*, *Rs.* тупоконечный, ſtumpfſpitzig. TĘPONOSY, – a, – e, nosa tępego, ſtumpfnaſig, *Rs.* тупоносый. TĘPOŚĆ, – ści, ż., ſtępienie *pr. et fig.*; die Stumpfheit, Abgeſtumpftheit; *Boh. et Slo.* tupoſt; *Cro.* túposzt, tupost; *Hg.* tompaság; *Bs.* tupoſt; *Rg.* tûpoſt; *Rs.* тупость; n. p. Tępość noża. *Ld.* Pomierna tępość, *tępowatość, *Rs.* туповатость; tępość wzroku, *Ec.* тупозрѣніе; tępość rozumu, *Bh.* blbost; *Vd.* topoglávoſt, slaboumnoſt, poslabnoſt, abotnoſt, nepametnoſt, preproshina; *Ross.* тупоумие, Stumpfköpfigkeit. TĘPOZĘBY rzed zwierząt ssących, *belluae. Zool.* 282, ſtumpfzähnig. *TĘPT, – u, *m.*, tępnienie, tępanie, tęten, das Stampfen mit den Füßen, das Trampeln. Zewsząd tępt końſki słyszę i wściekłe bieganie. *Petr. Hor. C* 4. Są ludzie, którzy się myszego tęptu boią. *Petr. Et.* 178. TĘPY, – a, – e, TĘPO *adv.*, *Bh.* tupý; *Sr.* 1. tupy, tupé; *Crn.* tup; *Vd.* top, tumpaſt, ſatoplen, neoiſter; *Cro.* túp, tumpaszt; *Hg.* tompa; *Dl.* tuup, *Rg.*, *Bs.* túp; *Slo.* tep; *Rs.* тупый, nieoſtry *pr. et tr.*, *Germ.* ſtumpf, *Suec.* ſtump, cf. *Gall.* dupe). Nóż tępy. *Tr.* Miecz nie tnie, ale tłucze iako ſtępy, Tak oſtrze ſtracił i tak zoſtał tępy. *P. Kch. J.* 250. Tępa ſiekiera, *Rs.* тупица. Nieco tępy, *tępowaty; *Rs.* туповатый. Wzrok tępy. *Groch. W.* 568. Tępy rozum człowieka przyszłości nie przenika. *Teatr* 54 *c*, *D* 2. Tępy, niedowcipny, miałkiego, niegłębokiego rozumu. *Cn. Ad.* 1160; *Bh.* blby, blb, bluma; *Crn.* tumpaſt, tumpz, *f.* tumpa; bębaſt, bęba; *Vd.* topoglav *tępogłowy, slaboumen, aboten, preproſt, poslablen, tumpaſt, okoren, slamnoglavez, slamnovitna glava, neumnik; *Cro.* tupoglav; *Rg.* tupoglav, neuglávgliv; *Rs.* тупоумный, тупица; *Ec.* слабоумный. – *Math.* Tępy kąt, rozwarty, ein ſtumpfer Winkel. Tępy kąt większy ieſt od proſtego. *Grzęp. C* 4, *Haur Ek.* 24. – *Herald.* Tępa podkowa, herb, podkowa barkiem do góry, w środku iey pod spodem krzyż, a na hełmie orle skrzydło. *Kurop.* 3, 51, ein Wappen, ia-ſtrzębiec wywrócony.

TERAĆ, *ob.* Tyrać. TĚR, *ob.* Tyr. TERAS, *ob.* Taras. TERAZ *adv. temp.*, tą razą, ninie; *Boh.* nyně, nyni, teď, (*ob.* wtedy); *Slo.* teraſ, nini, wčil, wčiľek; *Sr.* 1. ſkero,

Digitized by Google

(*ob.* skoro), metk, metko, netko; *Sr.* 2. net, neto, netke, (cf. wnet); *Vd.*, *Crn.* sdei, sedsi, sdai, sotai, vtei vre, seda, teshasi, koli, tebarti, te dobe, v' teh dub; *Cro.* szàd, vesda, szada, ovde, pred liczem, (*cf.* oblicznie), nazochi, (cf. naocznie); *Sla.* sada; *Bs.* sad, sada; *Rg.* sàd, sadá, sadar; *Ross.* нынѣ, нынѣча, нинѣ, менеpь, (*cf.* dopiero), jetzt, gegenwärtig. Oſtatka snadno za czasem poprawić, ale toby teraz trzeba w swey klubie poſtawić. *Star. Vot. A* 4. Idźże teraz, uciekay. *Jag. Wyb. D* 2. W iakieyże to szkole byłeś, że taki z ciebie teraz teolog. *Teatr* 19 *c*, 68. Myślę się na teraz kontentować słowem twoim. *Teatr* 17 *c*, 5, für jetzt, für dieſes Mal. - §°. teraz - teraz, z raz - raz; czasem - czasem; to - to; iuż - iuż, bald - bald. Fortuna teraz równą drogą z nami idsie. *Warg. Wal.* 335. Teraz od zapalczywości blednąc, teraz się czerwieniejąc, bez przeſtanku wrzeszczy. *Kosz. Lor.* 1 *b*. TERAŹNI, - ia, - ie, TERAŹNIEYSZY, - a, - e, ninieyszy; jetzig, gegenwärtig; *Bh.* нынѣшній; *Vd.* sdain, sedain, sedaishni, prizhni; *Cro.* vezdasnyi, ovdèsnyi, nazochni; *Rg.* sadagni, sadasegni; *Bs.* sadascgni, ovdascgni; *Sla.* sadashnji; *Rs.* нынѣшній, менеpешный, настоящій; *Ec.* нaсyщeнyющь. W teraźnie czasy. *Zrn. Pſt.* 6. Teraźnie Jeruzalem dalcko ieſt mnieysse, niżeli ono dawne. *Warg. Radz.* 136. Tego wyciągał sam czas teraźni. *Pot. Arg.* 98 *et* 261. Teraźnie nasze i Rzpltey osierocenie opiece boskiey oddaiemy, *Vol. Leg.* 3, 720, *Chroſć. Job.* 104. Czas teraźnieyszy, w Gramm. *Praesens*, *Rs.* настоящее время. TERAŹNIEYSZOSĆ, TERAŹNOSĆ, - ści, ż., czas teraźnieyszy, ninieyszość, die gegenwärtige Zeit, die Gegenwart. Ciebie trapi teraźność, mnie zaś i to krzywo, Co niepewność odległą razi perspektywą. *Zab.* 9, 43 *Zabl.* °TERAZNIUCZKO *adv.*, *intensiv.*, dopiero teńko, eben erſt. O tym terazniuczko wzmianka była. *Hipp.* 24.

TERCFLET, - u, *m.*, głos pewny w organach. *Mag. Mſkr.*, die Tercienflöte, eine Stimme in der Orgel. TERCYA, - yi, ż., *Eccles.*; *Tercya* przywodzi na pamięć godzinę *trzecią*, którey Pana biczowano, mordowano, koronowano, pośmiewano, naoſtatek na śmierć krzyżową zdano. *Herbſt. Nauk. P* 5 *b*; *Rg.* trecchja; die Terzie; z. B. in den Klöſtern, von neun Uhr Vormittags. - W muzyce: tercya, większa, tony odległe od siebie o dwa tony całe; mnieysza, odległe o ieden ton cały i ieden półton. *Mag. Mſkr.*, die Tercie in der Muſic. - Tercya, w drukarni, gatunek pisma, mnieyszy od parangonu. *ib.* TERCIANELA, TERCYNELA, - i, ż., materya pewna, ein Zeug. Podatek od kitaiek, felp, tercyanel. *Vol. Leg.* 4, 81. Od sztuki tercynelli złł. 5. *ib.* 6, 152; TERCYANA, - y, ż., trzeciodzienna febra. *Krup.* 5, 534, *et* 551, das dreytägige Fieber; Trzeciacska, *Vd.* tretkiza, tretshiza; *Bs.* terçana, oghnjça, koja hvatta svakki trreechi dán; *Rg.* groznissa, trechjodanissa. TERCYARZ, - a, *m.*, w zakonie Franciszkańſkim braciszek trzeciego rzędu, świecki który do klasztoru wſtąpił, a ieszcze na laika nie poszedł, ein Weltlicher, der in ein Franciſkanerkloſter tritt, und noch nicht Layenbruder iſt; n. p. Zrozpaczy zoſtałem tercyarsem. *Teatr* 51 *b*, 51. TERCYOWAĆ *cz. kontyn.*, n. p. tercyować sztuki, działa, ſtrzelby, kule, szufle, łoża, koła, troiaką próbę robić, n. p. ſtrzelać trzy razy na próbę z działa, lub chcąc wiedzieć, czy ma powinną grubość, na trzech mieyscach iéy szukać bliżéy zapału, w uszu, i w szyi. *Aqua Msec.*, dreyfach probiren.

TEREBIĆ, *ob.* Trzebić. TEREBINT, *ob.* Terpentyn. TEREDAYKA, *ob.* Taradeyka.

TEREFERE, TEREBZDERE, TEREBZDERY, *effutitium verbum*, *ut* sidłu widłu, farafamſa, ficke, facke; (*Cro.* terczi ferczi *pele mele*, terczaszt, z kusy; *Bs.* ter, tere *et*, *atque*; *Rg.* tefericiti, z bonować). O! terefere, naylepszy na duchów exorcyzm, kiy! *Teatr* 11 *b*, 35. Tere bzdere. *ib.* 43 *c*, 32. Takie terefere. *Teatr* 43 *c*, 47 *Wyb.* Nowe terebzdery, reduty i pikniki. *Teatr ib.* 65.

TERESA, - y, ż., TERESKA, - i, ż. *dem.*, TERECHNA, - y, ż., imię kobiece, Thereſia. Kochana Tereſka. *Teatr* 30, 6. Tereſko! *Burl. C* 1. Cóż nie widać naszéy Terechny. *Teatr* 30, 5.

°TEREŚNIA, *ob.* Trześnia.

TERLAGI, - ów, *plur.*, po kuźniacku taczki. *Os. Rud.* 246, Schubkarren, in den Eiſenwerken.

TERLICA, - y, ż., (*Etym.* Trzeć, *Bs.* terliçati, trritti *limare*); drewno w kulbace; kulbaka ieszcze nieobita, das Sattelholz, der hölzerne Sattel. Na terlicy, takem się biedak wytarł! *Teatr* 43 *c*, 58 *Wyb.* W iednę nogawicę byłbym takich trzech sokował, i wsiadł na terlicę. *ib.* 98.

TERLIKAĆ, TYRLIKAĆ *cz. ndk.*, trelować sobie, treluiąc nócić, śpiewać, grać, (*Boh.* cwrlikám świerkoczę), ſwitořim, (*Bs.* terliçati, trritti *limare*); ſich etwas vortrillern, trillernd ſingen, ſpielen. Paſtuszy za bydłem na różku terlikaią. *Per. Pol.* 2, 375. Terlikanie, *Es.* перекатіе, скомрашескій рагнѣвъ. Blahe terlikanie, *barbaricum carmen. Zebr. Ow.* 272. W tym puſtym kraiu żadnym się ptacy nie odzywali terlikaniem. *Tr. Tel.* 345, świerkotem, zitſchern, zwitſchern). Tyrlikanie, tanieczna gra, *crusma. Mącz.*

TERNACULUM u szycera, liſtewka z oſtrzem na końcu do zatknięcia w kasztę; na nim leży exemplarz utrzymany przez dywizorium. *Mag. Mscr.*, z łac. *tenaculum*, der Tenakel bey den Setzern.

TERMES, - u, *m.*, *fac.*, gałązka z owocem urwana. *Tr.*, ein abgebrochner Aſt mit Frucht und Blättern.

TERMIN, - u, *m.*, TERMINEK, - nku, *m.*, *dem.*, wyraz nauce iakiey lub sztuk lub rzemiosła właściwy, ein Kunſtwort, ein *terminus technicus*. Jakiemiś sobie dziwackiemi terminkami gębę pomazał. *Teatr* 26 *c*, 125. - 2) Termin, kres, meta, granica, Gränze, Ende, vorgeſteckes Ziel. Niemasz drogi żadnéy bez terminu i mety. *Pilch. Sen. liſt* 2, 267. Namawiali go, aby nie dochodząc do termiau, w blizkiey wiosce zanocował. *Sk. Zyw.* 1, 392. Opatrzność w terminach mierności maiąc mię, nie chce, abym w oſtatnim ubóztwie rozpaczał, ani w obytnich nie brykał doſtatkach. *Psalmod.* 12. Mieysce, którędy dukt ciągną ſtrony rozpieraiące się o granicę, zowie się termin przez który, *terminus per quem. Zabor.* 557. Chodkiewicz naprawił karę żołnierſką, która znacznie z ſtarożytnych terminów wykroczyła. *Tward. Wł.* 97. - §. termin, czas przeznaczony, rata, eine feſtgeſetzte Zeit, ein Zeittermin; *Sr.* 2. termin; *Vd.* rok, (*ob.* °rok, °roczek), narok, narezhen rok, napoveden den; *Ross.* срокъ, (cf. °srok); *Ec.* нарокъ, опредѣленное, уреченное, назначенное время, прежданіе, призрочный день, сро-

Digitized by Google

ным. Kilka ieszcze miesięcy było do terminu wyznaczonego wesela. *Kras. Pod.* 2, 59. Na terminie mi zapłaci. *Teatr* 56, 37. Przychodzą porządnie według terminów trzech królów, środopoścła, Ś. Jana i t. d. *Mon.* 72, 782. - *Juridic.* Termin, czas prawem opisany albo dla stawienia się do sądu, albo ku wypełnieniu wyroków sądowych lub kontraktowych; stąd: „stawić się na terminie", "uiścić się na terminie". Sam także pozew, die Ladung, Vorladung, tym słowem termin wyraża się n p. wydać komu termin do trybunału, zapozwać go. Nakoniec termin znaczy, porządek processu i stopnie iego; n. p. która terminy poopuszczała, wykroczyła w processie nad przepis prawa. *Ostr. P. C.* 2, 37, *Herb. Stat.* 48. - 3) Termin, położenie, sytuacya, obrót, osobliwie, zły raz; Umstände, besonders, üble Lage, Gefahr Dziś uczciwe dziewczęta, uczciwe białogłowy w złych terminach. *Falib. X.* 2 W niebezpiecznym terminie znayduie się Rzplta. *Zab.* 13, 88. Patrz, ieślim nie był celem ich zazdrości, Jak żyw o sidłach dworskich nie słychaiąc, Ani w takowych terminach bywaiąc. *Past. P.* 264. - §. termin u rzemieślnika, z nauka, czas nauki chłopca terminuiącego, die Lehre, Lehrzeit der Lehrburschen. Maystrom wolno więcéy niż iednego chłopca trzymać w terminie, i sporą liczbę czeladników. *Pam.* 83, 2, 431. TERMINALNOŚĆ, - ści, ż., zachowywanie terminologii czyli właściwych terminów, stricte Terminologie. Filozofki uczoną terminalnością pomazawszy sobie ięzyk, nim kawą poczęstuią, gotowe godzinę gadać o Arabii; a tym czasem kawa ostygnie. *Mon* 72. 424. - §. prawna formalność. Rechtsformalität. Opuszczone w processie terminalności, niekiedy całą robotę sądową zniszczyły. *Ostr. P. K.* 2, 230. TERMINALNY, - a, - e, TERMINALNIE *adv.*, dogodny terminom prawnym; schulgerecht, nach den Rechtsformen. Ten testament nie iest terminalnie napisany. *Teatr* 1 *c*, 79. TERMINATA, - y, ż., TERMINATKA, - i, ż. *dem.*, spisek krótki, notatki, lista czego, ein kurzes Verzeichniß. Terminata ksiąg, każdemu ziemianinowi potrzebnych. *Haur St.* 168, katalog. *ib.* 169. - §. *Jurid.* terminata n. p. przysięgi. *Tr.*, rota, die Gerichtsformel, z. B. eines Eides. TERMINOWAĆ cz. *ndk.*, Sterminować *dk.*, spisać, znotować krótko; kurz aufmerken, aufzeichnen, notiren. Wszystkie pisma przeczytał i porządnie sterminował. *Papr. Ryc.* 197. Daią mu na piśmie te wszystkie sprawy, krociusieńko sterminowawszy. *Star. Dw.* 23. - 2) Terminować u kogo, n. p. u kupca, rzemieślnika, z służyć lata uczenia się kupiectwa, rzemiosła etc., być w terminie, die Lehrjahre ausstehen, in der Lehre seyn. Nim zostałem kowalem, terminowałem u cyrulika. *Teatr* 52 *c*, 17. Jam ci się nie promowował na cyrulictwo, anim terminował nigdzie. *Jabł. Ez.* 39. Chłopiec terminuiący. *Pam.* 85, 1, 254, ein Lehrjunge, Lehrbursche. W Smorgońskiey terminował akademii. *Teatr* 9, 37; *ob.* Smorgonia. - Terminowanie, uczenie się, czas uczenia się, die Lehrjahre, Lehrzeit, Lehre. Uczeń u maystra w terminowaniu zupełnie przez lat trzy zostawać powinien; po wyyściu czasu terminowania, ma być w protokuł cechowy za czeladnika zapisany. *A. Zamoy.* 80, TERMINOWY, - a, - e, od terminu, Termin-, *Rs.* срочный.

TERMOMETER, *ob.* Ciepłomierz.

TERPENTYNA, - y, ż., żywica terebintowa. *Ursin.*, der ächte Terpentin; *Bh.* terpentina, *Vd.* tarpentin, trapetin, preshei; *Cro.* terpentin; *Rs.* терпентинъ, скипидаръ, *Gr.* τερβινθινη, *Pers.* terbentin). Sącząca się z iedliny żywica, znaioma pod imieniem terpentyny. *Kluk. Rosl.* 2, 45, gewöhnliches Terpentin. TERPENTYNOWY, - a, - e, Terpentin-; *Bh.* terpentynowý, *Cro.* terpentinszki; *Rs.* терпентинный. Terpentynowe drzewko, terebint. *Ursin.*, *Sr.* 1. terebintjina.

TERTES, *ob.* Tartas. TERTUFLE, *ob.* Trufle.

TESAK, TASAK, - a, *m.*, *Bh.* tesák, tesáček, (*Sr.* 1. tesák, z szpada; *Cro.* tesak, z wyrobnik); *Ross.* мечикъ; (*Es.* мечіакъ, мечикъ *semispatha*, *cf. Rs.* меча, мечища, мечо oksza; *Etym.* mecamb czesać, oczesywać); miecz krótki szeroki, *Ger.* der Dusak, ein kurzes breites Schwerdt. Maią Moskale nakształt noży tasaki przydłuższe, których miasto puinałów używaią. *Gwag.* 518. Słonie te niosły w zębach nieiakie szpady albo tesaki, któremi żołnierze pocinali to wszystko, co się im nawinęło. *Bot.* 3, 115. Wyrwawszy swóy tesak Piotr z poszew, ciął na Malchusa. *Zrn. Post.* 3, 762, *W. Post. W.* 270. A król mężów tasaka natychmiast dobywa, Który mu się przy pochwach pałasza ukrywa. *Dmoch. Jl.* 77. Tasakiem gardło mu przerznęła. *Otw. Ow.* 264. W gardziel tasak głęboko mu wbiie. *Bard. Tr.* 352. Już zgotował pop tasak, którym ią rznąć miał na ofiarę. *Bard. Boet.* 148, *Bard. Luk.* 15; Opfermesser. W kuchni tasak, naczynie żelazne do siekania iarzyny. *Wiel. Kuch.* 430, das Küchenmesser, Hackmesser. Kto włoskie przeniosł do Polski ogrody, co ie w połmiski tasakami sieką? *Mon.* 71, 714. Jzali tesakiem rybitwim porąbasz głowę Lewiatana? *Radz. Job.* 40, 26; Fischermesser, Fischmesser.

*TESARZ, *ob.* Teszarz.

TEŚĆ, CIEŚĆ, - ścia, *m.*, *Boh.* test, tchán, świst, (pratchán *prosocer*); *Slo.* tést', swekor, swoker, ienin aneb mużiow otec; *Sr.* 1. pschichodny nan, pjikhodné nan, jonjné nan; *Crn.* tast, (*Crn.* tasheti, z cieszyć); *Vd.* tast, moshni ali shenski ozha; *Cro.* tászt, otecz sénin, (*Cro.* szveker, z mężowy ociec); *Bs.* tást, otać sgenin; *Rg.* tást, (*Rg.* svékar *socer*, *padre del marito*); *Sla.* tašt; *Rs.* тесть, (*Rs. obs.* тёза, тёзя imię, miano, cf. dziać komu), (*Rs.* свекоръ ociec męża); *Ec.* тёсть, отець богомдайный; oyciec żony. *Sk. Dz.* 734, der Frauen Vater, der Schwiegervater. Przyzwał teścia, albo oyca żony swey. *Sk. Zyw.* 1, 149. Jetro *cieść Moyżeszow. 3 *Leop. Ex.* 18, 12, świekier. 1 *Leop.*). - Oyciec męża, świekier, des Mannes Vater. *TESZCZ, - y, ż., TEŚCIA, - i, ż., żony lub męża matka, *Bh.* tchyně, tchiná, swegrusse, (pratchyně *prosocrus*); *Slo.* téstina, swekrusa, manżelowa aneb manżelkiná matka; *Sr.* 1. jonina maci, pjikhobna maci, pschichodna maci (pschichodny sya sięć, *ob.* przychodny); *Crn.* tásha; *Vd.* tasha, taszha, moshna ali shuska mati, taštinja; *Cro.* taštzha, svekeru polniza; *Rg.* pùniza; *Sla.* punica; *Rs.* тещя; *Ec.* свекры, (*cf.* świekra, świeść), die Schwiegermutter. Teścią swoię, to iest matkę męża swego, cierpliwością miękczyła. *Sk. Zyw.* 1, 275. Wszedłszy do domu, uyźrzał matkę żony albo *theszcz iego. 1 *Leop. Math.* 8, 14, świekrę. 3 *Leop.*; uyrzał *tcą iego. *Sekl.* - §. *Teyść, syna mego żona, *nurus*. *Sax. Porz.* 132; synowa.

TE-

Digitized by Google

TEŚCIOWSKI, - s, - ie, TEŚCIOWY, - s, - e, do teścia należący, Schwiegervaterś. *Bard. Luk.* 119. Odmłodzić wiek teściowski. *soceri aevum. Zebr. Ow.* 165. Zięciowską krew ze krwią pomieszał teściowską, *generi cruorem sanguine cum soceri permiscuit. Zebr. Ow.* 373.

TĘSKLIWOŚĆ, TĘSKNOŚĆ, - ści, ż., TĘSKNOTA, TĘSKNICA, TESKNICA, - y, ż., *Bh.* teſknoſt, teſklivoſt, tujebnoſt, tujka, tavjenj, tuha, ſmutek, bydtivoſt; *Slo.* teſkliwoſt, tavjenj; *Sr.* 1 trinosci *ardor*, ſtęſknosci, ſtiſtnoſc, tiſchnoſc *taedium*; *Sr.* 2. teſchniza; *Crn.* teshkosha *moleſtia*, teshkoſt, z orieżałość, ciężkość; *Crn.* tógota *irrcunnia*; *Va* teshava *nausea*, tesnoba, britkuſt, riva, runoſt, shaloſt, (*Vd* tegota, z czarna żółć, *Vd.* teshkuta *moleſtia Va.* teshliveſt, z gnuśność; *Vd.* toshba, toshenje, toshva, toshuvanje, satoshenje, satoshba, natoshba potoshba, potosherje, poteshba, poteshava, teshava, teshkuſt, z narzekanie, skarga, żałoba); *Cro.* tùsba, tusnoszt *moeſtitia*, túga *calamitas*, *miseria*, *anxietas*; *Dl.* tuga, briga, ukor; *Rg.* túxba *querimonia*; *Ross.* москливость, москà, мошнота, грусть, рóбкость, робость, робѣнїе; *Ec.* смужность, мужене, дряхловáнїе; тęга, ſtęſknienie, ciężkość serca, *Crn.* nuda (*ob.* nuda); Beklommenheit, Herzensbangigkeit, Bangigkeit, Angſt. Tęga, tęſknica, *taedium. Volck.* 979. Naydą tęſknice człeka przy obfitym ſtole. *Bach. Ep.* 64. Ciężki żal górę bierze, tak iż prze tęſknicę Nie mogę smutny patrzeć na tę kamienicę. *Groch. W.* 120. Przyszliśmy w wielką tęſknicę, a w oſtatnią potrzebę. *W. Poſt. W.* 576. Stałość w przygodzie wielka pomocnica, Bo każda przez nią słomi się tęſknica. *Rey Zw.* 211 *b.* Czynić komu tęſknicę, trwożyć, *Vd.* ſtiſkuvati, natiſkuvati, britkuvati). Umieć czas trawić ieſt życia iſtotą, Bezczynność przykrą nabawia tęſknotą. *Zab.* 11, 149, nudą, nudnością, lange Weile. Nieprzyſtoyna rzecz człowiekowi tęſknić, ponieważ tęſknoſć, ieſt ſkutkiem próżnuiącego leniſtwa. *Mon.* 70, 763. Zakonnicy nieszczęśliwie żyią, którzy nie czynią nic, a tak tęſknicami albo na łow ieżdżą, albo piią, albo próżno mówiąc dzień ſtrawią. *Eras. ięz. Dd* 6 *b*, z nudów, aus langer Weile, vor langer Weile. Inszych hiſtoryków, tęſkliwości czytelnika folguiąc, opuszczę. *Stryik.* 66, omierżeniu, sprzykrzeniu, Ueberdruß. - Tęſknica po kim, za kim, do kogo, tążenie, tęſknienie, pragnienie mocne, bange Sehnſucht. Tęſknica mi po tobie bracie móy. *Bud.* 2 *Sam.* 1, 26. Tęſkność na wiosnę. *Karp.* 1, 7. Jeſteś z nami, twóy widok troſki me osładza, I długiéy niebytności tęſknotę nagradza. *Niemc. P. P.* 40. Bywałoć takich niemało Przełożonych, którzy Poddanym swym po sobie wielką tęſkność ſoftawili. *Kosz. Lor.* 35 *b.* Na Xanta i Toona idzie rycerz krwawy, Zabił obu: ach iakáż dla oyca tęſknica, Wiek go gniecie, a nie ma innego dziedzica. *Dmoch. Jl.* 117. TESKLIWY, TĘSKLIWY, TĘSKLIW, UTĘSKLIWY, TĘSKNY, *TESZNY, - a, - e, TĘSKLIWIE, TĘSKNO, *TESZNO *adv.*, *Bh.* teſkliwý, tujebny, bydtivý; *Slo.* teſkliwý, teſkliwi *impatiens*; *Sr.* 1. ſtęſnę, tiſchny, ſtiſkliwy (cf. utyſkliwy); *Sr.* 2. ſtiſne, teſchne; (*Crn.* toshliv, z markotny, gnuśny, ociężały, *Crn.* toshlivz, z gnuśnik, *Crn.* teshnik, z oſkarżyciel, *Crn.* togotn *iracundus*); (*Vd.* teshaun, shaloſten, z żałosny,

Vd. teſhku, teſsno, teſnu, britku *anxie*, britkuſten, britkotn *anxius*, cf. brsydki, *Vd.* teshak *moleſtus*, *Vd.* toshitliu, satoshliu, toshbe vrieden, obtoshliu, z ſkarżący, żałobliwy, *Vd.* toshnik, z oſkarżyciel, *Vd.* toshliu, z gnuśny; *Cro.* tusen *calamitosus*, tusbènik, tusitel *accusator*, *Cro.* tusni ja, z ia biedny! ia nędzny!); *Dl.* brixan; (*Rg.* tuuxan, tuuxni, tuxben *dolorosus*, *querulus*, *lamentabilis*, tusbenik *querens*, tugbliv *nauseosus*, *moleſtus*; *Bsn.* tughgljv, tusgiv, koji se tusgi *moleſtus*, *queribundus*, tusgjan, tughgniv *moeſtus*; *Rs.* москливый, рóбкій, робокъ, (мóшно скliwo, nudno), грустный, грустливый; *Ec.* смуженъ, недоволенъ своимъ состоянїомъ niekontent, смужáмелень *moleſtus*, *acerbus*, мóшно *cum taedio*). Tęſkliwy i t. d., z co ma tęſknicę, abo co tęſkni łacno, beklommen, ängſtlich, voll Angſt und Bangigkeit, bange, voll Bangigkeit und Sehnſucht. Polacy bez pana tęſkliwi. *Zbil. Dr. H.* 1. Czeka cię do swego pokoiu korona długo teſkna, wierna matka twoia, czeka cię pospolita rzecz wszytka chętliwa. *Paszk. Bell. B* 2. Duma, ſiedząc w oknie teszny. *Pot. Syl.* 502. Jéy powrót rozwesela móy ſan utęſkliwy. *Przyb. Milt.* 251 *et* 312. Ledwie co żywy w teſknym zdumieniu, Żałośnie nócił na smutnéy ſletni. *Zab.* 10, 204 *Zabł.* Nie bądź teſkliw przed treſktaniem. *Radz. Prov.* 3, 11. Tęſkno mi, *Teszno mi, tęga mię, tążę, tęſknię, mir iſt bange, ängſtlich, ich bin voll banger Erwartung, Sehnſucht; *Bh.* ſteſklo ſe *taedet*, *taesum eſt*; *Sr.* 2. mne ſo ſtiſno, teſcno; *Vd.* toshi se mi, onta se mi po prjateli). Dokąd ia go nie widzę, muai mi być teſsno. *J. Kch. Fr.* 32. Teszno było *Pomorzan z pokoiem być. *Biel.* 69. teszno im było. *Papr. Ryc.*, sprzykrzył im się pokóy, ſie waren ſeiner überdrüßig. Było *go bardzo teszno. *Rey Poſt. N.* 4. - §. 2) *active*; tęſkny, tęſknotę przynoszący, bedngſtigend, ängſtlich. W domu frasunków pełno i pracy troſkliwéy, Strach, ucisk, nędzy dosyć zewsząd ieſt tęſkliwey. *Stryik. Con.* y. Tam ni gwiazd, ni księżyca, ni słońca iasnego Niemasz, okrom ciemności i czasu tęſknego. *Kul. Her.* 85. Szerzéy o każdéy z tych rzeczy mowić, byłoby długo i przytęſkliwszym. *Petr. Pol.* 40, nudno). TĘSKNIĆ, TESKNIĆ, *TESZNIĆ, TĘŻYĆ (*ob.* tążyć), *med. ndk.*, Tęſkniwać *frequ.*, *Boh.* teſknitt, teſkniti, ſteſknaut ſe; *Slo.* teſknim *condoleo*, tujit *anhelare*, ſujugi *ango*; *Sr.* 2. teſchniſch; (*Crn.* tòshem, toshújem *accuso*, toshnik *accusator*, togotim *irascor*; *Vd.* toshit, satoshit, potoshitise, pertoshitise, natoshiti *accusare*, *conqueri*); *Rg.* tugovatti, (*Rg.* túxitise *querelarsi*, ſtúxitise komu, tumbatise, ſtúxitise tkoga *nauseare*); *Cro.* tusimsze *moereo*, tusimsze *queror*, túsiti *accusare*; *Sla.* túxiti, *Bs.* tugitise, potugitise *queri*; *Rs.* московать, стосковаться, расмосковаться, (мошнúться сканć sobą, помускнуть ćmić się), смужáмися, (смужамель nudziarz), грустúться, грустúть, сгрустúть, сгрущу, скорбѣть. скорблю, мúти, мúю, мúть, нóю; *Eccl.* поболѣти, помужить, сожалѣть, дряселовáти, дряселую, дряхластвовати; тęſknotę czuć, tęſknym być, (*cf. Lat.* taedet, taesum), beklommen ſeyn, bange ſeyn, Bangigkeit haben. Gdy długą przewłokę w zyszczeniu obietnicy obaczył, począł tęſknić w nadzieł.

Digitized by Google

str. 451. Tęsknią sobie wiele, tak że nie przestają na bożéy opatrzności, *Gil. Post.* 153. - Tęsknić sobie w czym *ndk.*, utęsknić sobie, ſtęsknić się w czym *dk.*, cknąć sobie, mierzić sobie, überdrüßig werden, einen Ekel, Ueberdruß bekommen. Tęskniącym sobie w czytaniu długich historyy Rzymianom, krótko pisał Waleryusz. *Warg. Val. praef.* Widząc osieł konia tłustego, Stęsknił sobie w swoiéy nędzy. *Exop.* 74. Nie lepieyże mi było zostać przy tym grobie, A przy dobrodzieiu swym nie utęsknić sobie? *Groch. W.* 227. Stęsknił się nad oną rzeczą, *cepit eum satietas huius rei. Mącz.* Stęskniwszy się Scewola z prawą ręką swoią, że iéy do zamordowania króla użyć nie mógł, położył ią na ogniu. *Warg. Wal.* 88. - *Passive*; Życie mi się na tym świecie stęskniło. *Sk. Dz.* 41, uprzykrzyło, omierzło, przyiadło, es iſt mir überdrüßig geworden. - §. Tęsknić *absolut.*, nudzić się, lange Weile haben, ſich langweilen. Gdy się kto zabawia, nie ma czasu tęsknić. *Mon.* 70, 765. Nieprzystoyna rzecz człowiekowi tęsknić; ponieważ tęskność iest skutkiem próżnuiącego leniſtwa. *ib.* Ktoby wierzył, że tęsknią i bogowie sami, Że niebo opuściwszy z swemi wygodami Czasem szukać na ziemi zabawy im miło. *Min. Ryt.* 2, 301. - §. Tęsknić po kim, do kogo, bez kogo, tążyć, tęgę mieć, *Bh.* bychtim po něčem (cf. dyszeć), bajim, bajiti po někom; *Vd.* sheliti, posheliti, sheluvati, borshuvati; *Cro.* klepeti; ſich nach einem ſehnen, in ſeiner Abweſenheit trauern, bekommen ſeyn. Stęsknić się, utęsknić się *dk.*, n. p. Skoroś tylko odjechał, począłem tężyć po tobie, *cepit me desiderium tui. Mącz.* Czekaiąc długo, że się do niéy nie wracał, utęskniła się. *P. Kch. Orl.* 1, 225. Utęsknić się po kim, *capere desiderium ex aliquo. Mącz.* Tęskniła tu bezemnie. *Teatr* 27, 19. Tęskni bez państwa czeladka. *Bratk. P.* Kędyżeś Elmiro miła, Obyś tak po mnie tęskniła, Jako ia tęsknię po tobie! *Kniaź. P.* 1, 21. Gdy matka do Rzymu zaiechała, córka bardzo się do Rzymu za matką stęskniła. *Sk. Zyw.* 184. Tęsknić będziemy po tobie, Będziemy siła tęsknić, iako tęskni siła Jagnię do matki, gdy ie nowo urodziła. *Sim. Siel.* 118. Tęskniłem do ciebie móy przyiacielu. *Teatr* 19 *e*, 81. Od tego dobra ziemskiego, do onego, które iest w niebie, tęsknił. *Sk. Zyw.* 2, 304. Wiem, co cię trapi, i gdzieć serce tęży. *Morszt.* 66. Wszyscy się rozeszli, Bo tam każdy do swych spraw bardzo pilnie teszni. *Rey Wiz.* 33. Stęskniony, utęskniony *Partic.*, tęskliwy, pełen tęsknoty, voll banger Sehnſucht. W tym życiu płaczliwym dusza utęskniona ięczy. *Tol. Saut.* 72. Dzieci wyszły z chaty stęskniene bez mamuni długo i bez taty. *Przyb. Ab.* 200.

TEST, *Cn. Th.* 1167, *ob.* Tygiel.

TESTAMENT, -u, *m.*, TESTAMENCIK, -a, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſſaft, pořjzeni; *Sr.* 1. ſmertne wotkazano; *Crn.* testamentum, kshaft, *reperitur in antiquissimis Slauicis manuscriptis*; *Vd.* testament, sliedna vola, oporoka, operozhenje, srozhenje, pismu, naredba sliedne vole; *Cro.* testament, oporuka; *Rg.* óporuka (cf. poruczyć); *Bsn.* testament, naredba najposledgna; *Rs.* завѣщáніе, духóвная, духóвница, рядá; ostatniéy woli umieraiącego rozporządzenie. *Gall. Cyw.* 2, 156, *Rey Post. Q.* 6, *Ośr. P. C.* 1, 164, *Sax. Tyt.* 158, der letzte Wille, das Teſtament. Testamentu wykonacz, *Rs.* душеприкáщикъ, *f.* душеприкáщица; *adj.* душеприкáщичій. Testament robić, zapisać, *Crn.* kshaftujem; *Vd.* srozhuvati. - §. Testament, księgi pisma Ś., dzielące się na ſtary i nowy testament, zakon, przymierze. *Kras. Zb.* 2, 535, *Vd.* ſtara, nova savesa; *Rs.* завѣтъ, *adj.* завѣтный; das alte und neue Teſtament. TESTAMENTARZ, TESTAMENTNIK, -a, *m.*, co testament srobił, der Teſtamentirer, Teſtirer, Teſtamentverfaſſer; *Boh.* ſſaftugicý *testator*, ſſaftownik *legatarius*; *Slo.* poručownik (poruczyciel), ſſaftownik; *Sr.* 1. wotkazwař odkazuiący; *Vd.* srozhuvaus; *Rg.* oporucitegl, *f.* oporucitegliza; *Rs.* завѣщатель, *f.* завѣщательница. Testament nie iest ważny, aż po śmierci testamentnika. *Gil. Pſt.* 14 *b.* Testamentnik, póki żyie, póty testament swóy może odmienić. *Sax. Tyt.* 158. Opiekunowie po śmierci testamentnika inwentarz czynić powinni. *Groi. Obr.* 22. *Legator*, testamentarz, ten, który komu co odkazał. *Mącz.* TESTAMENTARZOWY, TESTAMENTNICZY, -a, -e, do testamentnika należący, den Teſtamentsſtifter betreffend, Teſtirers. Ostateczna wola testamentarzowa. *Mącz.* TESTAMENTOWY, TESTAMENTNY, -a, -e, do testamentu należący, Teſtaments-; *Bh.* ſſaftowni; *Vd.* testamenten; *Rs.* завѣщáтельный. Prośby testamentowe do braci. *Birk. Zbar. B* 2. Odkazowanie testamentne. *Sax. Tyt.* 158. Zeznawania testamentowego nie może być świadkiem białogłowa. *Szczerb. Sax.* 444.

*TESTNO *Groi. Obr.* 114, *ob.* Tęſkno. TESZ, *ob.* Też.

*TESZARZ, *TESARZ, -a, *m.*, (*Bh.* teſař, *Sr.* 1. téſcher cieśla); ſtolarz, *Germ.* der Tiſchler, (*Bh.* teſati ciosać, *Cro.* tiſelyàr, z cieśla, *Rg.* dessak, z ſtolik, cf. deſka); *arcularius. Mącz.* Teszarz złotnika cieszy. *Radz. Jes.* 41, 7. Gdy komu *teszar szczudło przyprawi, to mu bardzo chromy dziękuie. *Rey Zw.* 101. *TESZARSKI, *TESZARSTWO, *ob.* Stolarſtwo.

TESZBIR, *ob.* Taśbir. TESZNIK ziele, *ob.* Tasznik.

TĘTEN, TENTEN, -tna, *m.*, TENTENT, tępanie nogami, *Bh.* klusot, busot, bus; *Rg.* bahat kógnski; lautes Auftreten, Trampeln mit den Füßen, Stampfen. Przed głosem i tętnem kopyt mocnych koni. *Bud. Jer.* 47, 3. Sam tętent nóg mnie trwożył. *Otw. Ow.* 210. Tam wielki tenten i grzmot usłyszeli. *P. Kchan. Orl.* 1, 25. Słucha, skąd tentent wychodzi. *Bard. Tr.* 42. TĘTNIĆ *med. ndk.*, Tętnać *kontyn.*, tępać, tupać, mit den Füßen ſtampfen, taſſeln, trampeln. By snadź nad trupem ziemią nie pokrytym, Płochym Bistończyk nie tętnił kopytem. *Zab.* 14, 388. Tam płoche ſtada i drobny skot owiec, Kędy z Parysem legł Pryam wyniosły, Kopytem w sprosny tętniły grobowiec. *Hor.* 2, 53 *Kniaź.* Zlęknie się matka, i tropem bieży, Gdzie już bez duszy swierzątko leży, Więc tętnie nad nim, żywo-li ieszcze. *Miask. ryt.* 2, 145. Nie zdarzyło się złodzieiowi, abowiem poczuto, gdy chodził a tętnął. *Eraz. ięz. M* 6 *b.* Tętnanie i dźwięk kopyt waśniwych koni. *Radz. Jer.* 47, 3. TĘTNO, -a, *n.*, tętna żyła, pulc. *Klocz. Zd.* 57, der Puls, die Pulsader; *Bh.* průdušní, srdečni, žiwotni, pulsowni žila, srdečnice, hrdlina; *Crn.* zipla; *Vd.* serzhna shila, rokna shila, kervna shila, jigravisa, zipla, shilni vdarik; *Cro.* dihavicsa, treptavicza sila; *Dl.* sila duhatnicza, treptavicza, duhaticsa; *Bs.* treptiviça, duhatiça; *Rg.* dihaviza, treptiviza, bille; *Rs.* бьющаяся жила; *Ec.* помощи-

Digitized by Google

nie. Po tętnie dochedzą choroby. *Zątk. Mł.* 46. - *fig.* Poczuł biskup po tętnie, że posłowie mieli prosić króla, żeby biskup pieczęci nie dzierżał. *Gor. Dz.* 158, wymacał to z nich; domyślił się).

TETRYCZNY, -a, -e, -ie *adv.*, *Lat.* tetricus; niewesoły, kwaśny, posępny, mürrisch, finster, sauertöpfisch; *Sr.* 1. struchwé; *Crn.* turóbn, gerdoględne; *Sla.* turóvan; *Rs.* угрюмый. Szkoła tetrycznego Heraklita. *Zab.* 7, 74.

TETRYCZNOŚĆ, -ści, ż, niewesołość, ponurość, Saus ertöpfigkeit; *Sr.* 1. struchwosçi (cf. truchleć); *Crn* gerdoględnoſt; *Sla.* turóvnoſt; *Rs.* угрюмость. TETRYCZEĆ *niak. ndk.*, stetryczeć *dok.*, tetrycznym się stać, ſauertöpfiſch werden; *Rs.* угрюмѣть, глупѣть Nie mozól sobie głowy temi zawiłościami, żebyś nie stetryczał. *Mon.* 71, 757. TETRYK, -a, *m.*, człowiek posępny, ein Sauertopf, Murrkopf; *Sr.* 1. mersał (cf. miersić sobie); *Crn.* gerdoględesh, gerdoględz, salusht; *Vd.* mersliuz, oiſter shlovek; *Rs.* понура, дикарь. Surowi, tetrycy, marsowaci, nigdy się nie śmiejący. *Chmiel.* 1, 701. Jeśliś smutny, tetrykiem cię zowią. *Mon.* 73, 429. Nie godzi się być smutnym i ponurym tetrykiem. *Wer. Rgl.* 140. Patrz na mędrca tetryka, głupca wesołego. *Kras. W.* 14, *Pot. Jow.* 2, 84. TETRYKOWATY, -a, -e, -o *adv.*, nieco posępny, etwas ſauertöpfiſch, *Tr.*, *Rs.* угрюмоватый.

TEYSS, -u, *m.*, *Tibiscus*, Cissa, wielka rzéka w Węgrzech, *Dyk. G.* 3, 114, *Bh.* Tiſe; *Sla.* Tissa; die Theiß in Ungarn, cf. cis, cisowe drzewo.

*TEYSTY, -a, -e, n. p. kosztownie przyprawne oleyki albo *teyſte mażi. *Kosz. Lor.* 19 *b*, może tłuste, lub te *iſte, *ob.* *isty.

TEŻ, TESZ, *TEŻE (*Cresc.* 85 *et* 141) *Conj.*, *Bh.* teij, také, taky; *Slo.* tej, teſ', ai; *Sr.* 1. telij, tèj, teiſch; *Sr.* 2. tek, teko, teker, ke; *Crn.* tudi; *Vd.* tudi, ja she; *Cro.* takaj, tulikaj, tulikaisse, takaisho, josce, joſtera, takojer; *Hg.* es; *Rs.* же, жъ (cf. тудзież, cf. że); także, auch. O bliźniego się też, nie tylko o siebie starasy. *Sk. Zyw.* 1, 172, *Cro.* nego josh, z ale też, leca też). I to też żołnierz! I tyś też, *vel* ieśliś ty też żołnierz. *Cn. Ad.* 283. - *Consequ.* też, zatym, auch, folglich. Ubodzy, co mniéy iedzą, mniéy też i choruią. *Jabł. Tel.* 235. - *Aggravand.* Już ci go też nikt nie wybawi. *Ryb. Ps.* 135. O ieno też Wc Panna ... *Teatr* 43 *c*, 37 *Wyb.* Rozmawiałem z nim; przeraźliwa też to figura. *Teatr* 28 *b*, 129, das iſt doch auch gar eine ſchreckliche Figur. Już też co szczęśliwy, to szczęśliwy, tylko nie wiem, na iak długo. *Teatr* 22 *b*, 5. Jużem też stary. *ib.* 26 *b*, 10. Już też, Panie Boże odpuść, moia mamulu, sami nie wiecie, co gadacie. *Teatr* 14 *d*, 5. Oy oy oy, iakże wstydliwa! niby też to! nie chce ciebie! *Teatr* 29, 19, das ſoll ſo was heißen, ſo was vorſtellen. - Też przecię, endlich, doch, doch noch, auch. Otrząsaiąc się z deszczu i z onéy przygody, Radnie się, iż się też doczekał pogody. *Rey Wiz.* 35. - §. 2) Te-ż, *ob.* Ten, Tenże.

1) *TĘŻYĆ, *ob.* Tążyć, Tężnić.

2) TĘŻYĆ *cz. ndk.*, tężyć *dk.*, *Bh.* tužiti, ſtauſilti; *Sr.* 2. hukruſchtiſch, hukſchuſchiſch; *Vd.* togati, potogati, obtogati, (z krochmalić, *Vd.* togna moka, togovina, z krochmal); *Rs.* жестить, жесточу, (cf. Lat. *tendere*, *tenstum*; *cf. densare*); tęgim czynić, ſteif machen, hart und feſt machen. Obwiesz a zmarszczone cycki iak wygładzić i tężyć. *Sien.* 522. Ocet ztężony, *acetum concentratum. Krumt. Chem.* 514. - Tężyć kołczan. *Zab.* 15, 358, natężać, napinać, aufſpannen, ſpannen. TĘŻEĆ *neutr. ndk.*, Stężeć *dk.*, tęgim się stać, *Bh.* tuhnauti, ztuhnauti; *Rs.* жестѣть, окостѣть, ожестѣть; ſteif werden. Rzéki mroźnym lodem stężały. *Krom.* 529. Ciągnie wapno u mularza, gdy narzucone na ścianę, zaczyna schnąć czyli tężeć. *Mag. Mſkr.* - *fig. moraln.* Któż ma tak stężały i na wszystkie przygody *otwardniały* umysł? *Pilch. Sen. list* 2, 54. Naycięższe przeciwności brzemiona stężałym dźwiga karkiem. *ib.* 2, 175. TĘŻYZNA, -y, ż., tęgiego co, walnego co, etwas Steifes, Starkes, Tüchtiges.

T F, i t. d.

TFÉ! TFU, wyraz obrzydzenia, *Ger.* pfuy, (*ob.* fe! fi!). Woyskowa służba, to to honor, a reszta tfe! *Teatr* 36 *c*, 65. Tfu, plunąłem na to! *ib.* 19 *c*, 8. Obraca się ku mieyscu, gdzie upadł: bodayże ten prog - - tfu!! *ib.* 21, 25.

**TIBISOLKA, -i, ż., (z *Lac.* tibi soli), sekretnica, kobieta pod sekretem wszystko opowiadaiąca, eine Geheimnißträmerinn. Jedna z tych sekretnych tibisolek. *Nar. Dz.* 5, 105.

TIUTIUŃ, *ob.* Tutuń.

T K.

1) TKAĆ, tkał, tkam *cz. ndk.*, wtykać, wpychać, tłoczyć wtłaczać, *Crn.* shôkam; ſtopfen, pfropfen, hinein ſtecken Kamień tka w zęby, miasto chleba. *Wad. Dan.* 202. Kilka złotych tkał mu w rękę, ale on ich na ziemię rzucił *Warg. Radz.* 156. Tkać co w wór, w beczkę. *Cn. Th.* 2141. Ilekroć bydlęcinę tkacie w gęby swoie, Wiedzcie, że swych rolniczków trawicie. *Zebr. Ow.* 379. Niepotrzebne obżarce, które tylko w brzuch tkaią. *Kosz. Lor.* 107 *b*. Tkać w się, żreć, obtykać się, żłopać, chłać; in ſich hinein freſſen, ſich beſtreſſen. - *fig.* Sam z téy cieśni, w którą heretyka słowa pańskie tkaią, nie wyciśnie się. *Zrn. Pſt.* 5, 84, wpędzają). - *transl.* W krainach różnych iuż sobie szlachta po złotych 5, 6 tkaią czerwone złote. *Goſt. Gor.* 7. Coraz kilka groszy drożéy tkamy pieniądze. *ib.* - 2) TKAĆ, tkał, tka *cz. kontyn.*, tcze, tkę *ndk.*, utkać *dk.*, *Bh.* tkati; *Sr.* 2. tkaſch; *Sr.* 1. tkaym, tju; *Crn.* hkâti, hkêm; *Vd.* tkáti, hkati, tkal, tkem; *Cro.* tkati, tkèm; *Rg. et Bs.* tkatti; *Rs.* ткамъ, тчемъ, точомъ, ткы, соткамъ (cf. zetkać), ткахомъ, соткавшій; (*Lat.* texere, *Ital.* tessere); płótno lub inszą materyą po tkacku robić, weben auf dem Webeſtuhle, Leinwand machen u. ſ. w., wirken. Tkaczów trzeba pilnie doglądać, aby dobrze tkali. *Haur Ek.* 77, dozierać, aby dobrze i gęsto tkali. *ib.* 57. Pallas żonom wymyśliła prząść kądziel, i płótno tkać. *Biel. Sw.* 8 *b*. Anna chadzała zawżdy tkać płótna, tak że z pracy rąk swych pożywienie miała. 1 *Leop. Tob.* 2, 19. Nietylko płótna, ale i rozmaite iedwabne rzeczy tką. *Bud. Ex.* 26, 36. Dobrze tkany, *Ec.* добротканный. Tką

Digitized by Google

płótno paięcze. *Radz. Jes.* 59, 5, *not.* „co czynią, nie nie iest pożyteczno"). Bez przestanku tę paięczynę *tczą i przędą. *Zrn. Pst.* 303 *b.* Kobierce złotem tkane. *Star. Dw.* 42, przetykane). Tkany złotem porządek. *Herb. Art.* 198. Stroy drogo *tkniony. *Miask. R.* 2, 77, drogo tkany). Tarcze z wici utkane. *Warg. Cez.* 53, uplecione, geflochten. Tkanie, robota tkania, das Weben; *Sor.* 1. tkano; *Cro.* tkanye; *Rs.* сотканїе; (*Rs.* тканьё piket, materya). Utkanie, *opus*, tkanina, ein Gewebe, *pr. et fig.*, puchlina, zebranie się wody w pęcherzykowatych utkaniach ciała. *Perz. Lek.* 5. Całe ciało nic innego nie iest, iedno utkanie żył suchych. *Boh. djab.* 2, 82. TKACKI, -a, -ie, TKACZY, -a, -e, *Boh.* tkadlcowský; *Sla.* tkálacsk; *Cro.* tkaléchki; *Hg.* takátsi; *Ec.* ткаческій; *Rs.* ткаческій; do tkacza należący, Weber's. Tkackiéy nauki koniec iest płótno. *Petr. Et.* 46. Podnóżki tkacze, *insile. Cn. Syn.* 486, *Sr.* 1. tkalczja podnoja. Tkaczey synowie od rodziców maią skłonność do sedentaryi. *Torz. skł.* 104. TKACZ, -a, *m.*, *Bh.* tkadlec; *Slo.* tkáč, tkadlec; *Sr.* 1. tkalcz, tkalz; *Sr.* 2. tkalj, talj; *Crn.* hkavz; *Vd.* hkauz; *Cro.* tkálecz; *Hg.* takach, takáts, takavach; *Bs.* tikač, tkač, tkallač, (*Bs.* tkanicjar, tko tkanice tka, = pasnik); *Sla.* tkalac; *Rg.* tkàlaz, partenàr (*ob.* parć); *Rs.* ткачъ, ткамель; *Ec.* ткáчь, ткáмель, ткáмельникъ; rzemieślnik od tkania, n. p. płótna etc., der Weber. Tkacze, nietylko ci, co płótna, ale i rozmaite iedwabne rzeczy tką. *Bud. Ex.* 26, 36. *Slo. Prov.* i stari tkadlec nekdi prádzu zm'ate, i stary tkacz czasem przędzę zmota, *quandoque bonus dormitat Homerus*, TKACZKA, -i, ż., *Bh.* tkadlice, raussnice (cf. ruchо), *Slo.* tkáčka; *Sor.* 1. tkalczja; *Cro.* tkalícza; *Hg.* takátsné; *Bs.* tkalliça, tikaciça; *Rg.* tkàlisa; *Ec.* ткáльница; *Ross.* ткачиха, ткамельница; die Weberinn. Tkaczki, sukienniczki, i t. d. *Szczerb. Sax.* 141. Niech przetną Parki nić, żywota tkaczki. *Jabł. Tel.* 29. TKACZOWNIA, TKALNIA, -i, ż., *Bh.* tkadlcowna; *Slo.* krosna (*ob.* krosna); *Sr.* 1. tkalczjerna; *Crn.* shvâje, statuva; *Vd.* hkauzhna hisha; *Cro.* tkálnicza; *Hg.* takátsmühely; *Bs.* stan, krosna za tkatti, razboj (cf. rozbić); *Rs.* ткальня; *Ec.* станъ, станокъ, ткáлище; warsztat tkacki, die Weberwerkstatt. *Textrina*, tkaczownia, tkacka izba. *Mącz.* Tkalnie płócienek różnych. *Xiądz.* 120. Żadnemu z ludzi ku naśladowaniu nie iest podobna owa paięcza tkaczownia; iak wiele to pracy, nici porządnie rozciągać, iedne na prost zapuszczone miasto gruntu, drugie z gęsta w rzadkawe krążki, i oczka plecione? *Pilch. Sen. list* 4, 186, tkaczy kunszt, tkanina. TKACZTWO, TKACTWO, -a, *n.*, *Boh.* tkadlectwj; *Cro.* tkalchia; *Hg.* takátsmesterség; *Rs.* ткачество; tkackie rzemiesło, die Weberey, das Weberhandwerk. *Cn. Th.* 1141. Tkaczki, sukienniczki, ieśliby same z dziewkami tkactwo robiły, któregoby mąż nie robił, tedy ono naczynie wszystkie do gierady będzie należało. *Szczerb. Sax.* 141. TKACZY, *ob.* Tkacki. *TKALNY, *TKANNY, -a, -e, do tkania, mogący być tkanym, zu weben, Webe-; *Sr.* 1. tkanité; *Rs.* ткáльный. TKAM, *ob.* Tkać. TKANICA, TKANINA, -y, ż., TKANECZKA, TKANICZKA, TKANKA, -i, ż., *dem.*, *Vd.* tekanje, tekanstva; *Crn.* preprega (cf. przeprząść); *Rg.* tkànisa *textile, drappo, cintura da donna*; *Bs.* tkaniçe, kaniça, pojas, pas, s pas; *Rs.* ткань, тканина, посмáсъ (*ob.* postaw); rzecz tkana ze lnu, iedwabiu, wełny etc., materya, materyyka. *Sla.* svitta, podstava; ein Zeug, ein Gewebe, gewebter Zeug. Tkanina rozwita na prostéy żerdzi. *Przyb. Milt.* 24. By była Penelope tkaneczek nie tkała, Trudnoby swą statecznośc była zachowała. *Rey Wiz.* 60 *b.* - §. *Bh.* tkanice, tkanička, s taśma, wstęga, strefa, ein breites Band, ein Streif. Menelas dopadł czubu szyszaka Parysowego, i ciągnął go, A tego węzeł dusił upstrzonéy tkanicy, Która pod brodą strzegła czubatéy przyłbicy. *J. Kch. Dz.* 56. Tkanica, iedwabna listwa przez obrusy kościelne. *Cn. Th.* 1141, stroka, strefa, ein eingewirkter Seidenstreif. Tkanica, lbramowanie, listwa obszyta, die Einfassung, der Besatz, der Saum. Kossule z tkaniczkami marszczonemi. *Lek. C* 4 *b.* Teraz żadnéy żony człowieka ubogiego niemasz, którąby czepców nie nosiła, troiakiemi forbotami albo tkanicami złotemi szerokiemi bramowanych. *Kosz. Lor.* 104 *b.* Tkanki haftowane. *Ustrz. Troi.* 145. Przyszywają tkanice z modrego iedwabiu. 1 *Leop. Num.* 15, 39, petlice. 3 *Leop.*). Biegała po kramikach, kupuiąc swierciadła, tkaneczki, brameczki, bryżyczki, barwiczki, i inne rzeczy świata tego. *Rey Pst. Fff* 2. - §. Stróy na szyię, krawat, ein zierliches Halstuch, Halsband. Już móy oblubieniec wieżył drogą tkanicę na szyię moię, i na piersi moie noszenie zawiesił. *Sk. Zyw.* 1, 47. - §. Tkanka, Tkanica, stróy kobiecy na głowę, *redimiculum totum caput ambiens. Cn. Th.*, cf. Brameczka, czołko, ein weiblicher Kopfputz, eine Staatshaube. W tkankę wieżystą pani ustroiona. *Bard. Luk.* 26. Staroświeckie tkanki, złotemi łańcuchami opasane, iuż wyginęły. *Haur Sk.* 519. Tkanka perłowa. *Rey Pst. Fff* 2. Owe dziwne tkanice, tak szyte, iako haftowane, że iuż i malarze wzorów nie nastarczą wymyślać. *Rey Zw.* 58. Lwią skórę Herkul zrzucił, i czoło okrył tkanką niewieścią. *Bard. Tr.* 454. Łotewki tkanki na głowie, miasto pereł, galeczkami śklannemi przyozdabiają. *Gwag.* 414. Włożyła tkankę prostą na głowę. *Tward. Pas.* 48, *Radz. Jes.* 3, 21 *et* 22, *Leop. ib.*, cf. Toczenica). TKANIE, TKANY, *ob.* Tkać. TKANKOWATY, -a, -e, -o *adv.*, na kształt tkaniny, dziurkowaty, komorkowaty, wie ein Gewebe, Gewirkte, voll Zellen - *Anat.* Błona tkankowata, *cellularis. Krup.* 2, 161. Części ciała, tkankowatą i komorkowatą substancyą maiące. *ib.* 5, 769. TKNĘ, *ob.* Tkać. TKLIWIĆ *cz. ndk.*, stkliwić *dk.*, tkliwym czynić, poruszać, einen rühren, gerührt machen, rührend machen. Tu Wenus twarz swą roznieci, Bozkim stkliwioną uśmiechem. *Kniaź. P.* 3, 30. Słowik tkliwiąc uczucia miłosne, Kochance wierney opiewa łąki rozkwitłe. *Kniaź. P.* 1, 157. TKLIWOŚĆ, -ści, ż., snadność do poruszenia, czułość, die Rührung, Empfindsamkeit, das Rührende. Czart zmysł tkliwości wiąże miękkością, lubością. *Bals. Nied.* 1, 148. TKLIWY, -a, -e, TKLIWIE *adv.*, snadny do poruszenia, wzruszenia, czuły, pieszczony, leicht zu rühren, empfindsam. Tak tkliwa, że nie może patrzeć bez płaczu, kiedy kurczę zarzynają. *Teatr* 27, 55. Płeć tkliwa. *Teatr* 19 *c*, 58. Trwożę się coraz bardziéy, serce tkliwiéy boli. *Teatr* 45 *d*, 40 *Wyb.*, boleśniéy, mocniéy). - §. b) *actiu.* poruszaiący, czuły, rührend. Trzeba być tkniętym, żeby tkliwie mówić. *Pir. Wym.* 186. *TKLI-

Digitized by Google

WOCIĄG *Tr.*, Tangiensa, *ob.* Styczna liniia. TKNĄĆ, tknął, tknie *cz. idntl.*, Tykać *kontyn.*, *Bh.* tknuti, tpkati, tknuti se; *Sr.* 1. tjkam, tjknu; *Crn.* tikam, *obsolet.* taknem, takniti, *in usu* datikam, dataknem; (*Vd.* tezhim, *ob.* tyczyć); *Vd.* dotekniti, perteknit; *Cro.* tikam, teknenye, teknyen, (*Cro.* tik, tikcze, s podle, obok); *Dl.* taknuti; *Bs.* tiçati, taknuti, tiknuti, teghnuti, tiçati; *Rg.* taknutti, tèghnuti, tizati, p'ppati; *Rs.* тыкнуть тыкать, тыкну. (cf. тыкáть, тыкáчь bagnet), тронуть, трóну, трогать (cf. трунáть), притронуться, притрогивáться, касáться, коснуться, (*Ross.* тюкнуть, тюкать uderzyć łagodnie o co twardego, cf. ciokać); *Es.* коснýтися, касáтися); cf. Riebeb, ticken, *Ulphil.* tekan, cf. *Ital.* toccare, *Gall.* toucher, *Angl.* touch, *Gr.* ἅπτω; cf. *Hebr.* נגע tiga *tangit*, נתק taka *infixit*, *obs. Lat.* tagere, tigere, *Lat.* tangere, tactus, cf. *Ger.* ſtecken); ~ tknąć co, tykać co, tknąć się czego, tykać się czego, n. p. palcami etc., dotykać się czego, etwas berühren, anrühren. Kto smoły się tyka, smołą cuchnie. *Bach. Ep.* 41. Przyrzekł, że nie tknie się więcéy ani kart, ani kości. *Teatr* 1, 8, *et* 45 *b*, 67. Do grobu ią włożywszy, nikomu tknąć się trunny nie dali. *Falib. R.* Puklerz tyka puklerza, przylbica przylbicy. *Dmoch. Jl.* 2, 163, tyka się, schodzi się, ściera się, ociera ieden o drugi). Sosna wierzchołkiem nieba tykaiąca. *Bard. Tr.* 178. Memnon możny krwią tykał swą trony. *Zab.* 13, 308. Z takiéy sławy zda mi się, tykam głową nieba. *Groch. W.* 334. Włkok, ledwie się tykaiąc ziemi postępuie. *Bard. Tr.* 170. Przyięła duch Febowy, choć się nie *tkła (tknęła) iamy. *Bard. Tr.* 356. Tykam się prawie ręką dobrodzieyſtw boskich. *Birk. Chod.* 12. Nie wierzy, czego nie widzi i palcem nie tyka. *P. Kch. Orl.* 1, 167, rękami nie maca, was er nicht mit den Händen greift, mit den Fingern betaſtet. – *Paſſiv.* Samoſtrzał robiony z drzewa niezwyczaynego, sztychem złotym tkniony, *cuius fuit aurea cuspis. Zebr. Ow.* 181, osadzony, beſetzt, beſpießt. – *Absolute*; rad tyka, rusza, bierze, gdzie nie położył, przylgnie mu do palców, er macht lange Finger. Nie tkniesz, gdy nic nie widzisz. *Cn. Th.* 960. – Tknąć co wzmiankuiąc, nawiasem dotykać, berühren, erwähnen. Gdy żydowie byli w niewoli, iako wyżéy tknione, lat 70 ... *Biel. Sw.* 21 *b*. – §. *Cum quadam vi*: tykać się czego, żeby gwałcić, rzucać się do czego, etwas angreifen, ſich darüber hermachen, es gewaltſam rühren, ſich daran vergreifen. Genzeryk, do Rzymu wpadłszy, nie kazał ani tykać kościołów. *Birk. Ex. H b.* Pasterwnik kosą nietykany. *Tward. Daf.* 35, nienaruszony). Zepsuli wszystko, tknąć się śmieli okrutnicy *Liberum Veto*, téy to wolności źrzenicy. *Niemc. P. P.* 10. – Tknąć kogo, s przerażać, przenikać, poruszać, durchdringen, rühren, erſchüttern, innerlich bewegen. Zimnym tkniony mrozem, tak iakoby mu w serce kto uderzył nożem. *P. Kch. Orl.* 1, 120. Temi słowy, iak piorunem tknięty, dopiero siebie poznał. *Jabł. Tel.* 253. Tknięta twoią miłością, czuła iest na nią. *Teatr* 41 *c*, 319. Pan Joba tknion męczeństwem, Hoynieyszym nadal go błogosławieństwem, *Chrośc. Jób*, 170. Trzeba być tkniętym, żeby tkliwie mówić. *Pir. Wym.* 186. Na wskroś przeięty ogniem serdecznym dla nietkniony tleię. *Zab.* 13, 259 *Jakub.*, dla nieczuły, dla oboiętney). Maie to iednak tknęło. *Teatr* 43 *b*, 84, pikęło). – Tknąć kogo, szczypać kogo, przytyk mu dawać, einen mit Stichelreden angreifen, ihm ins Herz treffen, ihn treffen. Nie wiem kogom tknął w prawdzie, przecięż tknąłem kogo, Poznam, kto będzie czytał wiersz móy z gniewem srogo. *Min. Ryt.* 3, 232. Choć wyſtępkom przymawiam, nie tykam osoby, Nie sarkay, kto się czuiesz, poznam cię s téy proby. *Kchw. Fr.* 86. Pisząc do niego, temi go słowy tyka. *Smotr. Lam.* 65. Tkniy go iedno, poznasz co iest. *Cn. Ad.* 1161, uders w garniec, dźwięk go wyda; nie budź licha; day złemu pokóy). Tykam kogo w co, s przymawiam w czym. *Cn. Th.* 1167. Tknąłem go w sedno. *Cn. Ad.* 1161, trafiłem, gdzie boli; poczuł, das rechte Fleckchen treffen; einen dort treffen, wo es ihm wehe thut; *ob.* Sedno). – Tknąć, macać, dochodzić, examinować, przetrząsać, doświadczać, prüfen, unterſuchen. A tak tkniy każdy powinności swoiéy, ieśli się tak zachowywasz, iak trzeba. *Rey Poſt. F* 3. Tkniyże się sam każdy, ieśli swéy powinności czyni dosyć. *W. Poſt. W.* 51. Tkniy, pomacay się sam, weyrzyy w się; patrz sam siebie. *Cn. Ad.* 824, die Hand aufs Herz! Tkniy się ieno nieboraczku, tkniy, a obacz, coś iest. *Rey Poſt. C* 1. – *§. Zmysł tknienia, dotykania, s czucie, uczucie, *Sr.* 2. tjmaßane, tuſche; *Crn.* potip; *Sln.* ticanje, pipanje; der Sinn des Gefühls. Zmysły tknienia, kosztowania, widzenia, słuchania, wonienia. *Petr. Et.* 136. – §, *Impersen.* Tknie się, tycze się co czego albo kogo, dotycze się, należy do tego, ściąga się do tego. *Bh.* teyče ſe; *Vd.* tu mene sadene, dotekne; *Crn.* sadéne mene, amtizhe, amsadéne; es betrifft etwas eine Sache, oder jemanden, geht ihn an. Co się tknie sądów, nasłuchali się wyroków tego sędziego. *Star. Zad. D* 5. Co się téy nauki tycze, bardzo iest pożyteczna. *Tr. Hodie praeter Praesens*; Tycze się, Tknie się, *reliqua non usurpantur*; *apud veteres reperitur Praeteritum*: Co się posagu królowéy *tkło. *Biel.* 371, tknęło, was den Brautſchatz betraf, anlangte. Co się tkło krzywd zobopolnych, tedy na to mieli być sędziowie wysadzeni. *Biel.* 270. Tyczący się czego, *Rs.* касáтельный. – *§. Miſtrzu, nie tycze się to ciebie, że giniemy? 1 *Leop. Marc.* 4, 39, nie obchodzi ciebie to?). TKWIĆ, tkwił *et* tkwiał, tkwi *med. contin.*, wetkanym być, *Bh.* trčeti, trčim (cf. stérczeć); *Sr.* 1. tju; *Crn.* tizhati, tishim; *Vd.* tezhati; stecken worin, worauf; eingeſteckt ſeyn. Plaſtr, póki żelazo tkwi w ranie, naymniéy bywa nie mocny. *Ząbk. Mł.* 32. Armata póty nie użyteczna, póki będzie tkwił gwóźdź w zapale zabity. *Jak. Art.* 1, 434. Już na wieżach bissurmańſkie księżyce tkwią. *Psalmod.* 44. Już pozad się został księżyc śrebrnotoki, Już się gwiazd tkwiących żar tleiący niży. *Zab.* 14, 165, tkwiących na niebie, niby przybitych). – *fig.* Niechay ci to dobrze tkwi w pamięci. *Teatr* 5, 94, im Gedächtniſſe bleiben. Ta łaska iego wiecznie w sercu moim tkwić będzie. *Teatr* 52 *d*, 54, im Herzen bleiben. Nie mogłem zasnąć, tak mi tkwiły w myśli rozmaite dnia tego widoki. *Kras. Pod.* 1, 9. Rzeczy te ieszcze z dzieciństwa ustawicznie tkwią przed oczyma naszemi. *Rey Poſt. B b b* 5, snuią się przed oczami, vor Augen ſchweben. Dawno czytałem tę księgę; teraz nic mi o niéy pewnego nie tkwi, właśnie iakbym tylko słyszał, a nie czytał *Pilch. Sen. liſt* 1, 345. No ieszcze ci to tkwi w głowie

Digitized by Google

Teatr 29 *e*, 24, iesucześ tego nie zapomniał? ſteckt dir das noch im Kopfe? Będę zawżdy tkwiał przed oczyma nieprzyiacielſkiemi z rycerſtwem moim. *Bar. Sk.* 70, będę mu się uſtawicznie uwijał, snował przed oczami. - §°. Gdy mu dokuczała, a przez wiele dni uſtawicznie przy nim tkwiała, czasu do odpoczynienia nie daiąc... *W. Jud.* 16, 16, zawsze mu na karku była, da ſie immer bey ihm ſteckte, ihm immer auf dem Halſe war.

Pochodz. *dotkać*, *dotykać*, *dotknąć*, *dotkliwy*, *dotykalny*, *dotkliwość*; *natkać*, *natykać*; *obetkać*, *obtykać*; *odetkać*, *odetknąć*, *odtykać*; *potknąć*, *potykać*, *potkać*, *potkliwy*, *potyczka*; *patyk*; *przetknąć*, *przetkać*, *przetykać*; *przytknąć*, *przytkać*, *przytykać*; *rozetkać*, *roztykać*; *ſtykać*, *ſtyczeć*, *zetkać*, *zetknąć*; *Styczeń*, *ſtyczny*; *tycz*, *tyczki*, *tyk*, *tykalny*, *tykwia*; *utykać*, *utknąć*; *wetkać*, *wetknąć*, *wtykać*, *wątek*, *wytykać*, *wytkać*, *wytknąć*, *wytycz*, *wytyczny*, *zatkać*, *zatyczka*; *niebotyczny*. - §. *tkliwy*, *ekliwy*, *ckliwo*, *ckliwość*, *cknąć*, *cnąć*.

T L.

TLEĆ, tlał, tleie, tlo *med. ndk.*, °tla, °tłam *kontyn.*, *Bh.* tlěti, (*cf. Bh.* autly subtelny, *ob.* wątły), dautnati; *Sr.* 2. ſe bajeſch; *Crn.* teléti, télim; *Vd.* tleti, tlie, tliem; *Rs.* млѣть, маѣю, маѣться (1. маѣть gnić, ſkazić się, испмлѣть psuć, ſkazić, испмлѣть sprochnieć, мал, маѣнь zgniliznа, маѣность ſkazitelność, испмлѣнный ſkazitelny, распмлѣть, распмлѣвать zepsuć, распмлѣтель ſkaziciel; *Ec.* испмлѣтель, (*Ec.* маѣти, маѣю psuć się, niszczeć); przytłumionym ogniem nieszczeć, palić się bez płomienia, żarzyć się, glimmen, ſchwelen; Stleć, zetleć *dok.*, verglimmen, verſchwelen, *pr. et fig.* Ogień tym mocniéy wybuchnął, im dłużéy tlał zatrzymany. *Boh. Zam.* 114. Od wielkości drew ogień albo gaśnie, albo tylko będą się kwasić one drwa i tleć, a nie będą gorzeć. *Syxt. Skł.* 76. Gnóy do ogrodów nie ma być wyschły, a zbuczniały albo zetlały. *Creſc.* 76, spalony, przepalony, zwietrzały). W zakrytym garku kuchars wie, co tleie. *Bratk. D b*, co wre). Od żałości prawie sam w sobie tlał. *Gwag.* 20. Na wſkroś przeięty ogniem serdecznym dla nietknionéy tleię. *Zab.* 13, 269 *Jak.* Już członki Alcydowe ſtlały z iadu Nessa. *Bard. Tr.* 471. To pan, kto nie tla zgubną żądością. *Ryb. Geſ. C* 3. TLIĆ się *idem*; n. p. Po worku iego miarkuię, czy serce iego tli się, czy ſtygnie. *Teatr* 1, 19, czy pała). TLIĆ *cz. ndk.*, ſtlić *dok.*, skwarzyć, dusić, ſchwelen, brennen. Tlę węgle, palę węgle. *Dudz.* 63, Kohlen brennen, ſchwelen. Co smołę tlą, po gr. 18; a od tlenia węgla po złł. 2. *Zaw. G.* Ziemia zmarłych nie pokryła, ogień nie ſtlił. *Bard. Tr.* 527, nie spalił.

Pochodz. *wątlić*, *zwątlić*, *nadwątlić*, *wątłość*.

TŁO, - a, *n.*, *Bh.* podlahe, *obsol.* dláha, (dlaźiti °dłażyć, brukować); (*Sr.* 2. tla gumno); *Sr.* 1. zpódł (*ob.* spodek); *Crn.* tla, tłęh, tlák, s astrych; *Vd.* tle, pod, s grunt; *Cro.* tla *solum*, *terra*, tle, tlo, taràcs *pauimentum*, *ſtratum*; *Bs.* tle, nemglja, pogljana *solum*, pòd, taráça, na kom se ſtoji *pauimentum*; *Rg.* tlè, tli *pauimento à plan terreno*, pood *suolo dove si camina*; *Sla.* tavan, dólnji tavan, pomoſt; (*Suec.* flo, flor, *Isl.* flaar, *Holl.* vloer, *Angl.* floor, cf. *Ger.* Flur); podłoga, der Fußboden, der Boden. *Pauimentum*, astrych, allo urownane albo ulepione dno, niektórzy tło zowią. *Mącz.* Pisykrył ściany cedrem ode tła aż do wierszhu, a tło położył tarcicami. *Bud.* 1 *Reg* 1, 16. Tło albo pawiment pałacu. *Sk. Zyw.* 2, 181. Uyrsał marmurową na tło tablicę, a owe po nim deptać nie chciał. *Sk. Dz.* 574. Położył Salomon tło kościelne marmurem. *W.* 2 *Paral.* 3, 6. Tło posadzką wytworną sadrone. *Odym. Sw.* 2, *Q* 2 *b*. Nikt nie mógł bezpiecznie chodzić po tle kościelnym, bo zlane było krwią. *Jer. Zbr.* 172. Winem i ſtoły i ściany i °tchła polewał. *Sk. Kaz.* 15. Tło ubijać, gruzem nabijać. *Cn. Th.* 1142. - §. tło, grunt, der Grund, der Boden. Chłopi, kiedy im równać tło w piecach i na ogniſkach trzeba, zaraz do dachowek się rzucaią. *Swith. bud.* 89. Tło malowidła. *Zab.* 16, 134, dno). Były tłem pięknéy osnowy życia Szymanowſkiego, zjednoczone te dary. *N. Pam.* 6, 348, wątkiem, poſtawą. TŁOCZEK, - czka, *m.*, ſtępelek, n. p. u ſikawki, ein kleiner Stößel, Stempfer, Stempel, z. B. der Spritzenſtock, Spritzenſtempel, Stöckel; (*Bs.* tuccjak, *Rs.* толчекъ ſtępa). TŁOCZLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, mogący być ſtłoczonym, znadny do ſtłoczenia, zuſammenpreßbar. Ciała tłoczliwe, *compreſsibles*, które będąc ſtłoczone mnieyszą objętość zabieraią. *Jak. Mat.* 5, 355. TŁOCZNY, - a, - e, - o *adv.*, *actiu.* tłoczący, ściskaiący, preſſend, drückend. Zewsząd ſtarych i młodych tłoczny nacisk płynie, Żadna głowa nie zamknie srogiéy Prozerpinie. *Hor.* 1, 135 *Kniaź.* - §. *paſſ.* tłoczony, gepreßt, gedrückt. Smacznego puhar wina Słodko tłoczną iędrzy rosą. *Kras. Liſt.* 2, 8. Tłoczna ziemia, tłok, odłog od bydła zdeptany, tłoczony. *Haur Sk.* 27, ein vom Vieh zuſammen getretner Brachacker. TŁOCZOBRZUCH, - a, *m.*, żarłok, co tka albo wtłacza w brzuch, ein Freſſer, Bauchmáſter. Tłoczobrzuchami żarłoków zowie, iż więcéy niż potrzeba brzuch natykaią. *Petr. Et.* 187. TŁOCZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* tlaciti, maćknauti, maćkati, maćkawati; *Slo.* tlačim; (*Sr.* 2. tłoźiſch deptać); *Crn.* tlàzhem, tlàzhiti, (tlaſkam *allido*); *Vd.* tlazhit, tlezhi, tliezhem, ſtopiti, ſtopati (*cf.* ſtąpać); *Cro.* tlachim; *Rg.* tlacciti, potlacciti; *Bs.* tlacciti, tlaciti *conculcare*, podeptać); *Rs.* молочимъ. молочу̀ tratować, podeptać zboże; *Ec.* млачимъ, млачу̀, умлачáю, *cf. Gr.* ϑλάω, ϑλάω *tundo*, *contundo*, *Hbr.* יחן tela *tutudit*, cf. tłuc); gnieść, cisnąć, ściskać, drücken, drängen, preſſen. Siła uderzenia nie może być porownana z samym tylko tłoczeniem, t. j. z tą usilnością, na iaką zdobyć się może, mocą samey ważności swoiey. *Jak. Mat.* 4, 16. Okrążono ich, tłoczy, pyta się każdy, nalegaią wszyscy. *Stas. Num.* 1, 115, *on les preſſe*). Aby nie kupą, ale nadobnie parą a parą szli, bez tłoczenia ieden drugiego. *Bzow. Roz.* 129. Tak biegł rączo, że ſtopy nie tłoczył, J piaſki szladu żadnego nie miały. *P. Kchan. Jer.* 243, nie wytłaczał na piaſku, er drückte keinen Fußtapfen in den Sand. Każdy wilk, kędy może, biedną owcę tłoczy. *Pasz. Dz.* 116, gniecie, żrze). Jle tuż to wymyślny zbytek, w ieden obżarty brzuch tłoczyć. *Pilch. Sen. liſt* 5, 192, tkać, pchać). Wszyſtko w kupę gmatwasz i w iedne tłoczysz. *Smotr. Ex.* 54. Czas długi potaiemnie znaiomość prawdy w sobie tłocząc, czasu śmierci

Digitized by Google

iawnie ią wyznawali. *Zrn. Poſt.* 274 *b*, w sobie tłumiąc, dusząc, ſie zwángten ſie in ihrem Herzen, behielten ſie bey ſich. Gdy twe czułe ku niebu podnoszisz spoyrzenia, Ah iakie czucie w ten czas duszę moię tłoczy, Pierś moia się wydyma, i łzy leią oczy. *Chodk. Gesn.* 19, ciężyły). Laty stłoczony ociec, doznał w synu kata. *Teatr* 45 *d*, 73, obciążony, zgarbiony, schylony, nieder gedrückt, belaſten. - Tłoczyć, wybiiać oliwę, Oel preſſen; tłoczyć winno, wyciskać, den Wein keltern. Groza tłoczą się, to iest, gniotą dla należytego potym soku wyprasowania, albo kolbami, albo się depcą w kadziach nogami, albo w ręcznych młynach przez wałce. *Kluk Rosl.* 3, 544. Jagoda winna dóźrzeie, i któż ią tłoczyć będzie? 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 26. Wina w prasie nie będzie *dławił* ten, który był zwykł tłoczyć; odjąłem głos depcących. 3 *Leop. Jes.* 16, 10, nie będzie *dłażył*, który był zwykł *dłażyć*. 1 *Leop.*). Tłoczyć się *ruſipr.*, ściskać się, naciskiem nachodzić, ſich drángen. Zabrania weyścia ludowi tłoczącemu się. *Teatr* 18 *c*, 88. Gmin się tłoczył do sali. *Przyb. Milt.* 31. Oh! łzy mi się w oczy tłoczą. *Teatr* 30 *b*, 59, rzucaią mi się). TŁOCZYCIEL, - a, *m.*, który tłoczy, cf. tłokarz, der Stopfer, Drücker, Preſſer, Dränger, Packer, Zuſammenpacker, *Bh.* tiſkař, *Cro.* tlachitel; *w rodz. żeńſk.* tłoczycielka, *Bh.* tiſkařka, *Cro.* tlachitellicza. TŁOK, - u, *m.*, tłoczenie, cisk, gniecienie, *Boh.* tlačenice, mačkanice; *Vd.* tlazh, tish, ſtiſs; *Rs.* молóка, молочéніе; Drúcken, Gedrücke, Gepreſſe, Gedränge. Przeciężom się wyrwała z tego tłoku uprzykrzonego, który mię od dwóch godzin dręczył. *Teatr* 57, 80. Nigdy nie było tłoku tak znacznego do moiego towaru. *ib.* 23 *c*, 15, natłoku). Tłok nieprzeyrzany ludzi Nasycić się tym widokiem śpieszy. *Niemc. P. P.* 121, ciżba). Niezliczony rzeczy tłok. *Karp.* 2, 15. Cisną się hurmem w pole, a od tylu tłoków (*obſerv. Pluralem*) Wrzask i zgiełk się przebiia do samych obłoków. *Dmoch. Jl.* 60. Pospólſtwo ścisnęło się koło niego, ale gwardye przez tłok drogę mu robiły. *Gaz. Nar.* 1, 40. Ptaſtwa się tam nalecialo tłokiem. *Karp.* 1, 88, hurmem, kupami, w kupie, in gedrángten Haufen. - §. 2) tłok, ſtłoczonego co, etwas Zuſammengedrücktes, Gepreſſtes. Tłok, ziemia dawno odłogiem leżąca, od bydła na niéy pasącego stłoczona, tłoczna ziemia. *Haur Sk.* 26, ein feſt getretner Brachacker. Tłok, z tło, grunt, dno, der Boden, der Grund; *Cro.* tlák *lutum aceratum*). W rząpiach z wapna tło, albo iak drudzy sowią tłoki, tak czyście ubiią i udepcą, iż ... *Cresc.* 35. - Tłok, ſkrzynia pompowa, der Brunnenkaſten. Zbić cztery deſki na tłok. *Tr.* Tłok, żebro poſtronkowe, die Lize in einem Stricke. Sznur ze czterech tłoków kręcony. *Tr.* - §. Tłoka, - i, *ł.*, *plur.*, tłoki, gatunek pańszczyzny, cf. Tłuka, eine Art Frohndienſte; *Crn.* tlaka, z pańszczyzna, *Crn.* tlazhân *angarus*, *Vd.* tlaka, rabota, z robota, pańszczyzna, *Vd.* tlazhanik, rabotnik, z pańszczyznę odbywaiący; *Cro.* tlaka, robota *labor colonicalis*. Prócz pańszczyzny są tłoki, mieyscami ½; te do żniwa bywaią zawsze zażyte. *Mon.* 67, 195. Prócz pańszczyzny tygodniowéy, odbywaią ledwie nie wszędzie chłopi tłoki, gwałty, szarwarki, raz lub kilka razy do roku, dwoygiem lub troygiem ludu do żniwa, ſieyby, plewidła. *Oſtr. P. C.* 1, 52. - *§. TŁOKA, - i, *ł.*, n. p. Zmowa albo tłoka na złe cudze. *Gor. Wł. Q* 2, Zuſammenrottirung. TŁOKARNIA, - i, *ł.*, mieysce, gdzie tłoczą n. p. oliwki. *Włod.*, die Preſſe, Oelpreſſe, Weinkelter; *Rag.* xětak; (*Vd.* touzhnu delu, touzhenje, Pechwerk). TŁOKARSKI, - a, - ie, do tłokarza lub tłoczenia należący; Kelter-; n. p. tłokarſkie naczynia. *Włod.* TŁOKARZ, - a, *m.*, co wino lub oliwki tłoczy, der Preſſer, Kelterer. *Włod.*, *Sr.* 1. tepłarnik, cf. tłoczyciel.

Pochodz. *dotłoczyć*, *dotłaczać*, *motłoch*, *natłoczyć*, *otłoczyć*, *potłoczyć*, *przetłoczyć*, *przytłoczyć*, *roztłoczyć*, *utłoczyć*, *utłaczać*, *wtłoczyć*, *wytłoczyć*, *wytłoczyſty*; *ſtłoczyć*, *ztłaczać*; *zatłoczyć*, *zatłaczać*; *cf. Tłuc* cum deriuatis.

TŁÓMACZ etc., *ob.* Tłumacz. TŁÓMOK, *ob.* Tłumok.

TŁUC, tłukł, tłucze, tłukę *cz. ndk.*, utłuc *dk.*, *Bh.* tlauct, tluku, utlaucy, utlaukl, utlaukati, hmoždíti, hmožďím; *Slo.* tlúcť; *Ser.* 1. tóvku, muzitju; *Crn.* tolshi, tovzhi, tovzhem, pôzheti, pezhem (cf. począć); *Vd.* tòlzhi, touzhi, tlezhi, tolkèm, tòlzhem, touzhem; *Cro.* tuchi, tuchem; *Bs.* tucchi, kladiti, klaſti, uklaſti (cf. kłaść); *Rg.* tûchi, tûcem, iſtûchi, vtûchi; *Rs.* молоть, молу, молкнуть, молкать, умолóть, (*cf. Ital. toccare*, *cf. Gr.* θλάω, θλάω, *Syr.* תלה *contudit*, cf. tłoczyć); mocno uderzyć, tęgo bić, ſtark ſchlagen, ſtampfen, ſtoßen. Ze złości nogami tłucze. *Teatr* 28, 130, tupa). Wrona się rozgniewawszy, ſkrzydłami na nią tłukła. *Papr. Kol. P b.* Drzwi tłukł kolany, Iż nie pośpiał otworzyć chłopiec zawołany. *Pilch. Sen. Gn.* 302. Zamkniy się, a ieśliby kto chciał przyyść do ciebie, nos mu utłucz drzwiami. *Teatr* 56 *c*, 44. Orzech, osieł, dzwon, dziecię, w ieden rzęd się sadzą, Jeżeli ich nie tłuczesz, niuać się nie zdadzą, *sine verbere cessant*. *Mon.* 73, 135, *ob.* bić, bity, znać żeś nie bity). Zaczęta wołaiąc i hucząc za nim, utłukli go. *Zygr. Popr.* 153. Poczęli znowu nogami w ziemię kopać, pięściami ſtół tłuc. *Baz. hſt.* 59. Na morzu łodkę tłuką wały. *Kołak. Cat. C* 1. Tłuczony wiosłami Hellespont ſtęka. *Tward. Wł.* 105. Wiatry szalone górom tłukły boki. *P. Kch. J.* 416; *Sla.* túchi gràd, z bić z armat do miaſta, ſtrzelać). - Tłuc masło, tłukąc śmietanę masło robić, Butter machen, buttern. *Tr.* - Tłuc, roztłukać, n. p. w ſtępie, otłukać, ſtampfen in der Stampfmühle; *Bh.* opichati. Stępor, spadaiąc na dół mocą ciężaru swego tłucze, i przerabia materyą w ſtępie. *Jak. Art.* 5, 317. Tłuczony len, konopie, międlony. *Cn. Th.* 1142, gebrochner Flachs, Hanf. Tłuc co w możdzierzu, im Mörſer ſtampfen. Gdybyś ſtłukł głupiego w możdzierzu iako grucę, biiąc z wierzchu piſtalem, nie będzie odjęte od niego głupſtwo iego. 1 *Leop. Prov.* 27, 22. Na miazgę ſtłuc. *Teatr* 30 *b*, 55. Miałko co tłuc, kruszyć. *Cn. Th.* 398. Miecz nie tnie, ale tłucze, iako ſtępy, Tak oſtrze ſtracił i tak zoſtał tępy. *P. Kchan. Jer.* 250. Zły duch, gdy mi syna popada, tłucze go i rozdziera, a saledwo odſtępuie, natargawszy się go. 1 *Leop. Luc.* 9, 38, zerpie, porywa, reißt und zauſt ihn herum. - Tłukę garniec, ſklenice, na kawałki rostrącam, zerſchlagen, in Stücke zerſchlagen, zerbrechen. Tłuc na łbach sporządzone kufle do uciechy Tracka rzecz; procz zwyczaiu barbarzyńſkiéy rzechy! *Hor.* 1, 125 *Nar.* - Tłuc, uderzaiąc zabiiać, zgrzmotać, tłoczyć, todt ſchlagen, zuſammen ſchlagen, vernichten. Jednym ſtrzeleniem po 5 par tłuklem kuropatw. *Boh. Kom.* 5, 22. Kucharze z rożny, pacholcy z obuchy Tłukli ich, iak motyle i muchy.

Digitized by Google

Jabł. Buk. P. 2. Lew trzodę począł tłuc i źrzeć bez miary. *Jabł. Tel.* 23. Wilcy chcieli owce tłuc; także psi, niechaiąc wilków, potłukli owce swoie. *Biel.* 101. – §. Tłuc się *recipr. act.*, walczyć z sobą, bić się, sich mit einander herum stoßen, herum schlagen, herum balgen. Wymówić trudno, iak się z Turki tłukli nasi. *Jabł. Buk. J* 3 *b.* Barany się między sobą *tłukaią. *Mącz.*, trykaią. – §. Tłuc się gdzie, włóczyć z hałasem, grzmotem, uderzeniem, niespokoynie, *Vd.* klotiti se, plasiti, potepati; *Rs.* молкнутьсѧ, молкатьсѧ, помаѧтьсѧ; cf. tułać się; sich wo herum stoßen, unruhig umher ziehen, herum spuken, herum poltern. Po ulicach biegaiąc, Tłuc się iak dziki kot albo w lesie zaiąc. *Rey Wiz.* 60 *b.* Zwierz ten może wytrwać bez pokarmu wszego, Tłukąc się i sam i tam po skałach wysokich. *Pasz. Dz.* 124. To ia dla szukania go, po całey wsi tłuc się będę! *Teatr* 8, 25. To iest bardzo przykra rzecz, tłuc się niepotrzebnie przez lasy i przykre góry. *Baz. Sk.* 240. We dnie spać się kładzie. A całą noc się tłucze w dzikiey promenadzie. *Niemc. P. P.* 5. I tłucze się i tłucze, iak po piekle Marek. *Rys. Ad.* 65, *Zabł. Fir.* 37, *ob.* Marek. – *fig.* Dowcipy ich tłukły się tylko po ślepych gadkach. *Warg. Wal.* 94, wałęsały się, błąkały. – *Impers.* Tłucze się w tym domu. *Tr.*, straszy, es spuckt in dem Hause, geht darin herum, poltert. – *Aliter*; Nadęta pila tłucze się od ściany do ściany. *Rey Zw.* 143, odbiia się). – Tłuc się *rec. pass.*, uderzeniem uszczerbek brać, sich stoßen, schlagen, zerschlagen; einen Schlag, Stoß bekommen. Nie urośnie dalecię, które się nie tłucze. *Rys. Ad.* 45. – *fig.* Państwo Konstantynopolskie rozruchami się w Azyi i w Afryce tłukło. *Krom.* 8. TŁUCARZ, – a, *m.*, *Bh.* bmoždić, bmožditel; *Sr.* 1. tómłać; *Eccl.* молкáтель, молщáтель; n. p. Przy wielkim piecu iest gichciarzów trzech, tyleż tłucących, albo tłucarzów. *Os. Zel.* 57, Erzstoßer, die das Erz klein stampfen. TŁUCZ, TŁUCZA, – y, ż., TŁUKA, – i, ż., *Bh.* tluč; *Crn.* tolto; *Rs.* молокно, молва; karm z tłuczonego ziarna, miszga, Brey, zusammen gestampftes Futter. (*Crn.* tòzha, *Vd.* tozha, tusha, *Cro.* tùcha, *Bs.* tuccja, grâd, krupe, s grad). *Polenta*, tłucz, t. i. ięczmienna mąka przesrotowana. *Urs. Gr.* 117. Jarzębiom dawaią ku pokarmu tłucz albo ciasto z fig tłuczonych a otrąb. *Cresc.* 591. Gąsiętom trzykroć przez dzień ciasto albo tłucz dawaią. *ib.* 579. Źrzebiętom dawać ięczmienney mąki społem z otrębami, u nas tłuczą zowią. *Cresc.* 517, Gerste mit Kleien zerstoßen. Źrzebcom sama tłucza ma być dawana przez 10 dni. *Cresc.* 518. Tłuczą po dziś dzień zowią mąkę przesrutowaną, iż ią dawniey dla bydła zwłaszcza w stępach tłuczono; przeto i mieyski lud tłuczą zowie mąkę ięczmienną, którą kury karmią, *polenta*; pod czas ią z rozmaitego zboża tłuką, choć ieszcze nie dostałego. *Sien. wykł.* W Niemczech nie używaią kasz żadnych, ani tłuki, ani bru, ani innych iarzyn. *Boter* 78. *Sagina*, tłucz albo tucz, którą tuczą. *Mącz.* Tłucz dla psów, omasta, osypka, ospa, Hundes futter, Hundebrey. Tłucz dla psów ma być z samego owsa ziarnistego, czystego. *Ostror. Mysl.* 15. Tłucz owsiana. *ib.* 11. TŁUCZEK, – czka, *m.*, *dem. nom.* Tłuk, ein kleiner Schlegel, eine kleine Keule; *Bs.* tuçagn; *Vd.* touklei, toukash, kemlek, toukalu, toukalze; (*Rg.* tùčjak, *Dl.* tucsak, s moždzierz; *Rs.* молочокъ stuknienie, stos). Szłażka czyli tłuczek mały, *mofete. Jak. Art.* 2, 249. W moździerzu tłuczkiem utłuc. *Syr.* 540. TŁUCZENIEC, – ńca, *m.*, ciasteczko z tłuczonych migdałów, Gebäckel von gestoßnen Mandeln. Nie omieszkiwałem wodeczki chłysnąć, i tłuczeńca przegryźć z rana. *Pam. W.* 4, 64 *Cztr.* – *§. Niż ty onych tłuczeńców z kosmatym odprawisz, Wiesz mi, iż próżną folgę pod mieszek podprawisz. *Rey Wiz.* 57. ? TŁUCZKA, – i, ż., *Sr.* 1. stupka; *Bs.* tuccjak, stuppa, u kojoj se tuce só al papar; *Rs.* молчекъ; rępa. *Os. Rud.* 40, die Stampfe. Tłuczka, das Pochwerk, zabudowanie, w którym znayduie się kilka rzędów stęporów, do tłuczenia żylników mniey wydatnych. *Mier. Descr.* Tłuczka ma stępory, które walec przez wodę obracany, podnosi; wpadaiąc tedy nazad w stępę, rudę kruszą *Os. Rud.* 49. Tłuczka, machina, w którey żużel tłuką, aby żelazo, znayduiące się w nim, odciągnąć. *Os. Zel.* 86 *et* 57. Tłuczka, młot wielki, którym rudę tłuką. *Os. Zel.* 86, der Pochhammer. – §. Tłuczka, kobieta wałęsaiąca się, eine Herumstreicherinn, die sich herum stoßt. Tłuczką świata była, *exul erat mundi. Zebr. Ow.* 142, wygnana). TŁUCZNE orzechy. *Kmit. Spyt.*, które bywaią tłuczone, rozbiiane, hartschalige Nüsse, die man aufpochen, aufschlagen muß. – *§. *aliter*; Już kos, iuż tłuczne świece, iuż mary zrządzono, *quassae faces. Zebr. Ow.* 70. TŁUK, – a, *m.*, *Boh.* tlukadlo, tlauk, pich, trdlo, trdýlko, pist, mantew (*ob.* mątew); (*Slo.* tluk *tigillum*); *Sla.* tucalo; *Rg.* tùcka, tùcjak, tuucjak, tuucagn, backio, kjella; *Bs.* tuçagn, tuçka, kom se predivo tuce; *Cro.* tukách, perivàlo; *Dl.* tucsak; *Vd.* touklei, toukash, toukalu, toukalze, tukash, shtesl; *Crn.* kolzhe, shvenkel, kemhèl; *Rs.* молчакъ, молачникъ, молотúлка, колотúлка, колотúшечка, пестъ; narzędzie do tłuczenia służące, ein Stampfer, Stößel. Tłuk, stępor, w stępie, podniesiony wzgórę przy pomocy wału palczatego, spadaiąc na dół, mocą ciężaru swego, tłucze materyą w stępie. *Jak. Art.* 3, 317. Tłuk, stępor, kloc wielki z rękoieścią, którym ubiiaią ziemię. *Jak. Arj.* 3, 320, baba, eine Ramme. Tłuk moździerzowy. *Syr.* 333, eine Mörserkeule. Tłuk, strzała z grotem nieśpiczastym zatępionym. *Wlod.*, ein stumpfer Pfeil mit einer Kuppe. *Contus*, kiy, tłuk albo śpis rybitwy, którym mierzą głębokości wody. *Mącz.* – §. tłuk, ostatni tłuk ludzi, z motłoch wałęsaiący się, tłok, Herumtreiber, Herumstreicher; *Bh.* zběť. Tłuk, otłuk, nierządnica, wszetecznica. TŁUKA, – i, ż., *vindemia frugum. Cn. Th.* 1143, zbieranie zboża, owoców. *Wlod.*, die Fruchteinsammlung, Getreide-, Obst-Erndte, Weinlese; (cf. tłoka, pańszczyzna). – §. biesiada, uczta, z okoliczności zbiorów polnych, żniwa etc., Erndteschmaus; cf. wyrzynki; *ob.* lizak). Tłukę mieć, na tłukę zaprosić. *Cn. Th.* 1143. *Transfertur etiam vox Polonica ad alias operas*: sprawiać tłukę postrzyżyn etc. *ib.*, z biesiadę. *Dudz.* 63. TŁUKĘ, *ob.* Tłuc.

Pochodzą *dotłuc*, *natłuc*, *natłukać*, *nactłuc*, *odtłuc*, *otłuc*; *potłuc*, *przetłuc*, *przytłuc*, *roztłuc*, *utłuc*, *wytłuc*, *wtłuc*, *zatłuc*; *ftłuc*; *cf. tłok*, *tłoczyć*.

TŁUM, – u, *m.*, wielka gromada, ciżba, tłuszcza, rzesza, *Rs.* молва; ein großer Haufen, eine Menge. Wielkim tłu-

Digitized by Google

tłumem schodził się do niego lud zewsząd. *Odym. Sw. D d 2 b.*; hurmem, gromadą). Trudno szukać zgody w tłumie. *Teatr* 4, 5. Srogiemi tłumy zbiegi wszędy. *Tward. Wt.* 94. Lepiey rozumem, niż tłumem. *Cn. Ad.* 436; lepiey bezpiecznie, niż serdecznie). Kto takowy heroizm dziwactwem nazywa, znać że sam iest z tłumu. *Mon.* 72, 589, z motłochu, z gminu.

Pochodz. *tłumić, tłumny, tłumliwy; dotłumić, potłumić, potłumiciel, przytłumić, stłumić, zatłumić; tłumok, tłumoczek.*

TŁUMACTWO, TŁÓMACTWO, TŁÓMACZOSTWO, - a, *n.*, tłumaczenie, krzątanie się koło tłumaczenia, sposób wykładania, das Dollmetſchen, die Dollmetſcherey, das Erklären. Pismo fałszuiecie, tłumactwem i retoryką swoią nicuiecie. *Sk. Kaz.* 229. Koniec około tłumactwa biblii uczyniło koncylium Trydenckie. *Sk. Dz.* 118. Obszerne przywileie tłumacsoſtwa bożego zaszczycaią duchowieństwo. *Mik. Obs.* 256.

TŁUMACZ, TŁÓMACZ, - a, *m.*, *Bh.* tłumač, tłumačník; *Slo.* tłumač; *Vd.* tolmazhnik, tolmazhar, tulmacher, dolmazh, mushetar, mushet, premushetar; *Bs.* tomač, tomačnia, dragoman; *Rg* tomacitegi, tomacnik; *Dl.* tumacs; *Hg.* tolmach, tolmáts, magyarázó; *Cro.* tolmàch, tolmachnek, tolnachnik, (*Cro.* telnach, szvet, *Hg.* tanáts, z konsyliarz; *Cro.* tolnachnik, *Hg.* tanátsos, nadworny konsyliarz, 2) tłómacz; *Cro.* tolnachnicza, z ratusz, *Cro.* pretolmachitel *expositor*; *Rs.* толмачъ, толковникъ, толкователь. (толковитость bystrość, przenikliwość, rozumność, истолкователь, *Tatar.* tolmasch; *Germ.* der Dollmetſcher, (Nieberſtolla, *Dan.* tolke, *Sues.* tolk, *Isl.* talkr, *obsol. Ger.* tal mowa, *Angl.* to talk, z mówić, *Cro* tolnach, *Hg.* tanáts *consilium*; *Rs.* толкъ sens); przekładacz z języka na język, między rozmawiaiącemi, der Ueberſetzer, Dollmetſcher. Mozaid oba języki posiada, służy im za tłumacza i słowa wykłada. *Przyb. Luz.* 216. Król Ludwik Węgrzyn, iako cudzoziemiec, wszystkie rzeczy od tłumacza odprawował, *Stryik.* 414. Tłumacz dzieła, przekładacz, *Rs.*, *Ec.* переводчикъ, претолковникъ, переводникъ, сказателъ; der Ueberſetzer eines Werks. Prawy tłumacz nie tak się sadzi na wyborne słowa, iak raczey samę rzecz wiernie wyraża. *Bard. Tr. praef.* Dobry tłumacz potrafi umysł wydać cudzey mowy z własnością swego języka. *Cztr. Myśl.* 49. Tłumacz Serapiona. *Syr.* 29. – §. Tłumacz czego, wykładacz, der Ausleger, Erklärer. Na tym mieyscu, przez proroki rozumieią się tłumacze, którzy wykładaiąc proroki wnieśli z nich, że Chrystus miał być nazwany Nazareyczykiem. *Dambr.* 66. – *fig.* Czystości mowa są tłumaczami serca. *Teatr* 48, 47, wydaią serce. TŁUMACZKA, - i, ż., die Dollmetſcherinn. (*Cro.* tolnachnicza, szvetnicza, *Hg.* tanátsone, z konsyliarzowa). Pytya, prorokinia, czyli raczey czartowskich wyroków tłumaczka. *Chmiel.* 1, 46. Mowa, tłumaczka myśli mówiącego. *Kpcz. Gr. pr.* 2, 21. Mowa zawsze powinna być myśli wierną tłumaczką. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 8. TŁUMACZY, - a, - e, TŁUMACKI, - a, - ie, do tłumacza należący, *Rs.* толмаческій, переводческій; Dollmetſcher-, Ueberſetzer-. *Cn. Th.* 1143. (*Cro.* tolnachnichki, tanatsbeli, z konsyliarski; *Ec.* толковательный *explicabilis*; *Ross.* толковитый bystry, przenikliwy).

TŁUMACZYĆ, TŁÓMACZYĆ *cz. ndk.*, *Boh.* tłumačiti; *Vd.* tolmazhiti, tolmazhuvati, tulmazhivat, mushetati, mushetit, islagat, arsloshit; *Crn.* muzhti, mushém; *Cro.* tolnachiti, tolnáchim, tolmáchim, pretolmachújem; *Hg.* tolmátsoom; *Rg.* tomàciti, iztomàciti, istomàciti, istomaclvati, (*Bs.* tomaciti, govoriti *loqui*, *proferre sermonem*); *Rs.* толмачить, толковать, tolkować. *Sak. duz.* 141); z języka na język przekładać; dollmetſchen, überſetzen. Tłumaczyć, iest to iedneż myśl drugim powiedzieć językiem. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 172. Tłumaczenie *actio*, das Ueberſetzen. Częste tłumaczenie z łacińskiego na polski i z polskiego na łaciński język, użycie iego zwyczaynym czyni. *Dyar. Gr.* 154. – *opus* tłumaczenie, przekładanie, przekład, prewod, n. p. tłumaczenie Homera przez *Dmochowskiego*, die Ueberſetzung; *Croat.* preztavlenye, tolnachenye, rastolnachenye; *Hg.* tolmátsás, megmagyarázás; (*Cro.* tolnachenye, tolnáchtve, tolnach, *Hg.* tanátskozás *consultatio*); *Rs.* переводъ, толмаченье; *Ec.* переведéнїе, преводъ, претолкованїе. – §. tłumaczyć, wykładać; auslegen, erklären, deuten. Pozwolić każdemu tłómaczyć dowolnie prawa, byłoby nie mieć wnet żadnego prawa. *Skrzet. P. P.* 2, 428. Wszystko sobie tłómaczysz na dobre. *Teatr* 41 *e*, 55*o*. My dzieła tłómaczemy z pozoru, bóg sądzi z istoty. *Kras. Pod.* 241; sądzimy o nich). W Agrykoli tylko coś poważnego widzieli, tak że żaden go tłómaczyć, i wzorków z niego wybierać nie śmiał. *Lub. roz.* 230. Tłumaczony, wykładany, *Rs.* толковый. Tłumaczenie *actio*, wykładanie, *Rs.* толкованїе, das Auslegen, Erklären; *opus* wykład, *Rs.* толкъ, die Auslegung. Źle wierzą i odstępuią prawdziwego tłumaczenia alkoranu. *Star. Dw.* 56. – – §. Tłumaczyć, wyrażać myśl, uczucie, ausdrücken den Gedanken, das Gefühl ic. Łzami tylko mogliśmy tłumaczyć naszę wdzięczność. *Gaz. Nar.* 1, 223. Tłumaczyć się, wykładać lub wyrażać swoie uczucia, myśli, przekładać ie, Gedanken, Empfindungen vortragen, ausdrücken, auseinander ſetzen. Ktokolwiek mocno czuie, nie będzie się słabo tłumaczył. *Gol. Wym.* 52. Gdy ią słyszysz mówiącą, nie rozkniesz inaczey Tylko, że się przez usta serce iey tłumaczy. *Szym. Sw.* 47; serce przez usta mówi, das Herz ſpricht). Otrzymawszy wolność mówienia, w ten sposób tłumaczyć się zaczął. *Dyar. Gr.* 145. Wolny głos i wolne tłumaczenie się z swego sposobu mówienia każdemu zapewniamy. *Gaz. Nar.* 1, 598; freyer Vortrag ſeiner Gedanken). – *fig.* Ten snadno myśl swą znaczy, Kto się milczeniem tłómaczy. *Teatr* 46 *c*, 64. – *Simil.* tłumaczyć się komu z czego, tłumaczyć komu swoie postępowanie, z sprawować mu się, liczbę dawać, ſich worüber erklären, Rechenſchaft geben.

Pochodz. *wytłumaczyć, przetłumaczyć, natłumaczyć się.*

TŁUMIĆ *cz. ndk.*, utłumić, stłumić *dk.*, utłumiać, zatłumiać, przytłumiać, przyciskać żeby nie wychodziło na wierzch, bedecken, verdecken, niederdrücken, nicht emporlaſſen, verhüllen, dämpfen, erſticken; *Sr.* 1. podczyścicu. Niewola myśl w człowieku tłumi, niszczy, gasi. *Orzech. Qu.* 136. Nic nie trzeba zostawić w popiele, coby nie utłumione wybuchnąć miało. *Lub. Roz.* 564. Czart, chcąc utłumić wiarę Ś., posiał kąkol. *Bals. Nied.* 1, 88. Święta prawda, ozkolwiek ią tłumią, a wszakże iéy nigdy nie zatłumią. *Wer. Rgl.* 115. Okoliczności wymagaią,

Digitized by Google

abym tłumiła w sobie umartwienia. *Teatr* 4, 12. Już władać mieczami trudno, w ciżbie tłumią się ściskaiący sami. *Bard. Luk.* 71. Przed okopem się utłumili, a odstąpić pierwszym ostatni nie dopuszczali. *Warg. Cez.* 116. Cóż za nierozum, co noc w sobie tłumi, to w dzień odkrywać i stawić na iawi. *Hul. Ow.* 251. Tłumisz wszystkiemi sprawami swoiemi świętą chwałę iego. *Rey Poſt. Ggg* 4. Swym przykładem szczym tłumił drugich złości. *Prot. Jał. A* 2. Los utłumia sporki, i między możnymi rozsądek czyni. *Leop. Prov.* 18, 18. TŁUMICIEL, - a, *m.*, potłumiciel, der Niederdrücker, Dämpfer, Unterdrücker. *Cn. Th.* 1143; *w rodz. żeńſk.* Tłumicielka. TŁUMLIWY, TŁUMNY, - a, - e, TŁUMNO *adv.*, gromadny, liczny, tłoczny, zahlreich, gedrängt voll. W tych to tłumliwych schadzkach młodzież psuć się musi. *Zabł. Bal.* 34, *Teatr* 56 *b*, 34. Tłumne obchody. *Karp.* 4, 82. Dawne dzikich narodów z mieysc swoich tłumne wychody. *Zab.* 9, 226. Tłumna trzoda. *Hul. Ow.* 55. Wrzawa słów i tłumliwe gadania. *Teatr* 25 *b*, 9; szumne, groźne). Tłumna chluba cesarſkiego maieſtatu. *Nar. Tac.* 2, 272. TŁUMOK, TŁOMOK, - a, *m.*, TŁUMOCZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Boh.* tlumok, filec, fileček, wiſak (cf. wacek); *Sr.* 2. ranzel; *Sr.* 1. ranczen, wandrowſki mieſek, bremo (cf. brzemię), plntel; *Crn.* rónz, zęhta; *Vd.* bisaga, (cf. biesagi), bishága, buntara, bùntaroviza, buntariza, buntaroshenza, punkel; *Cro.* zulce; *Bs.* denak; *Dl.* misina; *Rs.* чемоданъ, чемодáнецъ, ранецъ, cuma перемѣнная; ſkórzany niby wór na drogę, der Bettſack, das Ränzel. Około północy ułożyłem móy tłumoczek, w którym były dwie koszule i t. d. *N. Pam.* 12, 502. Tłomok sznurować. *Pot. Syl.* 87. Na wszystko około siebie poglądsy, iak na tłomoczki w domie gościnnym złożone. *Pilch. Sen. liſt* 2, 323. Zdiął z siebie tłomoczek, i posłał sobie na ziemi. *Mon.* 67, 309. Tłumoki i zdobycz w iedno mieysce zniósł. *Warg. Cez.* 15, bagaże, oblogi, das Gepäcke. Bierz tłomoczek. *Brud. Oſt. B.*; wychodź, wybieray się, gotuy się na drogę, na tamten świat). Każdy swóy tłumok poniesie, i za sprawy swe odpowiadać będzie. *Zrn. Pſ.* 3, 570. Na koniec waśni swe kładą do tłomoka. *Pot. Arg.* 757, odrzucili, odłożyli).

TŁUSCIĆ, - ił, - ił, tłuszczę *cz. ndk.*, utłuścić *dk.*, tłustym czynić, cf. tuczyć, *Sr.* 2. tłuſcjilſch, tłuſcjiſch, (cf. kłófka); *Cro.* tusztiti, tuztiti, utuſtiti, utuschújem; *Bs.* tuſtiti; fett machen *pr. et tr.* Uprawa gruntów i utłuszczenie ziemi, obfitsze wydaią pożytki. *Xiądz.* 272, ugnoienie). Utłuszczone palce oblizuie. *Eras. Ob. F.* Sława dobra tłuści kości. *Bud. Prov.* 15, 30, tuczy). Utłuściłeś oleykiem głowę moię. *W. Ps.* 22, 5, *Wrob.* 52, *Eraz. Jęz. T* 4; obmazałeś tłusto, mit Fett beſchmieren). Miecz iego utłuścił się od łoiu baranów. *W. Jes.* 34, 6. W siarce przyprawney strzały gdy utłuszczą, Zapalą nawy, skoro ie w nie puszczą. *Chroſć. Luk.* 93. - *fig. tr.* sędziemu ręce tłuścić. *Rey Zw.* 235 *b*; ręce smalić, smarować, dem Richter die Hände ſchmieren. TŁUSCICIEL, - a, *m.*, który tłuści, *Cro.* tusztitęl, der Fettmacher. TŁUSCIEC, TŁUSTNIEĆ *neutr. ndk.*, *Boh.* tluſtnauti; *Slo.* tlúſtnuť, tlúſtnauti; *Cro.* tuszteti; *Rs.* тучнѣть, добрѣть, толстѣть, tłuſtym się ſtać, tyć, ciała nabierać, fett werden, dick werden. Kobiety podstarzałe tłustnieią z zatrzymania czasu miesięcznego, *Perz. Lek.* 129. Tłuścieie ziemia, iłowacieie, *gliscit. Dasyp. Z* 4 *b*, *Sr.* jchelu ſo. TŁUSTAWY, - a, - e, - o *adv.* trochę tłusty, etwas fett, fettlicht. Ziemie tłuſtawe. *Os. Zel.* 31. TŁUSTNY, - a, - e, od tłuſtości, Fett-, Kwas tłuſtny, *acide sebacique*, Fettſäure, otrzymuie się z tłuſtości przez działanie ognia, lub z tychże tłuſtości przez alkalia i wapno, za pomocą mocnego ciepła. *Mier. Mscr.* Kwasotłuszcz, złączenie kwasu tłuſtnego, w kształcie sól obospolnych. *ib.* TŁUSTO *adv.*, Tłuściéy *Comp.*, *Boh.* tlušťe; *Sr.* 1. tolſto; *Sr.* 2. tłuſto, tłuſto, s grubo, *Rs.* мóлстo, s grubo); krasno, niechudo, fett. Tłuſto iadać, nie zdrowo. *Haur. Sk.* 487. Przy takich sprawach prokuratorowie tłuſto iadaią. *Falib. J* 5, zarabiaią, zarobek maią). TŁUSTOBRZUCH, - a, *m.*, *Rs.* мóлстoбрю́хій, otyły, ein Dickbauch, Schmeerbauch. Zaięcze mięso tłuſtobrzuchom dobre, którzy chcą sużi być. *Sien.* 285. TŁUSTOCH, - a, *m.*, który rad tłuſto iada, *pinguiarius. Męcz.*, ein Fetteſſer, der gern fett iſt. - §°. Jedlii czynili cześć wszyscy tłuſtochowie ziemscy. *Leop Ps.* 21, 30; wszyscy bogaci ziemi. *Bibl. Gd.*). - §. tłuſtoch, człowiek tłuſty, tłuſtobrzuch; *w rodz. żeńſk.* TŁUSTOCHA, *zdrobn.* tłuſtośka. *TŁUSTOGARDŁY, - a, - e, gardła tłuſtego, fettkehlig, *Vd.* toustogerlaſt, sagerlen, saruzhon, *Subſt.* toustogerlazh, sagerlenik. **TŁUSTOKRASNY iagiel garnek, *Zab.* 11, 190, smaczny i tłusty, dobrze zaprawny, fett angemacht). **TŁUSTORODNE błonie nad Dnieſtrem. *Zab.* 9, 244 *Eyſſ*, żyzne, fruchtbar, fett. Ruda żelazna tłuſtorodna. *N. Pam.* 22, 57. TŁUSTOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* tlouſtoſt; *Sr.* 1. towſtoſcj; *Vd.* toushova, debelnoſt; *Rs.* мóлщизнá, мóлщa, мóлстoтá, s grubość, (*Ec.* мóлщa gruda ziemna); otyłość, *oppos.* chudość, die Fettigkeit, die Fette. *Cn. Th.* 1143; *Bh.* tlauſſt, tlauſſtka; *Slo.* tlúſtoſť; *Sr.* 1. tucjnoſcj, tuk; *Crn.* tolſtina, tolſtnina; *Vd.* toushina, touſtina, touſtnina, maſtnoſt, debelnoſt; *Bs.* tuſtina, pritiloſt, pritilloſt, tuſtinna, mrris; *Rg.* tuſtillo, tuſtina, pretillo, pretillina, pretillós, máſt; *Cr.* tusztócha; *Rs.* бóлстъ. - Tłuſtość, tłuſte, tłuszcz, das Fett, materya biała i oliwna, która się oddziela przez gruczołki odo krwi, znayduie się w całym ciele, oprócz powiek. *Kirch. An.* 13, *Weych.* 62. Tłuſtość zwierzęca w różnych częściach osiadaiąca, iest rzecz mydlaſta, paląca się w ogniu, z wodą się niełatwo mieszaiąca. *Kluk. Zw.* 1, 34. Tłuſtości, iako sadła, łoie. *Urzęd.* 427. Tłuſtość zaięcza, ſkrom. *Mag. Mſkr.* Tłuſtość iest naycięższa do trawienia. *Krup.* 5, 594. Tłuſtość wołowa lub inna, na okrasę potrzebna; przetopiona tłuſtość lub masło leie się w kuropatwy, aby się w lecie nie zepsuły. Tłuſtość z potraw przed wydaniem zbierać należy, ażeby nie zbyt tłuſte były. *Wiel. Kuch.* 431. - Ziemia masności czyli tłuſtości nie maiąca. *Os. Zel.* 32. Tłuſtości ziemne, Erdfette, Erdpeche, Erdharze, ciała w ziemi się znayduiące, maiące w sobie tłuſtość oleiową albo żywicową, od innych sokami ziemnemi zwane. *Kluk. Kop.* 1, 197. TŁUSTOSZ, *ziele*, *ob.* Kurza noga. *Krup.* 5, 56; *Vd.* tushjak, trava sa merslizo; *Rg.* tuscjak, túsct. *TŁUSTOSZYI, - ia, - ie, szyi tłuſtéy, *Vd.* touſtovratnik, fetthälſig. TŁUSTY, - a, - e, Tłuścieyszy *Compar.*, Tłuściuchny, Tłuściuteńki, Tłuściutki *intensiv.*; (*Bh.* tlúſtý, s gruby), *Bd.* bridký, (cf. brzydki); *Slo.* tlúſtý; (*Sr.* 1. towſté, tolſty, s gruby), *Sr.* 1. tolſty, towſty, tolſchi; *Sr.* 2. tłuſti; *Crn.* tolſte, tovſte, maſtne; *Vd.* touſt, toushi, maſten, debel, siun; *Cro.* túszt;

Digitized by Google

Bs. тȗст; *Rg.* тȗст, pretio, *f.* pretilla; *Sla.* debee; (*Rs.* толстый, s gruby); бомбастый, жировый; *Ec.* благомблесный; *oppos.* chudy, fett, nicht mager. W bardzo tłustym ciele, nauki nie wiele. *Cn. Ad.* 47, brzuch tłusty, łeb ma pusty. *ib.*, kto doie, dopiie, w rozum nie utyie). Zawsze ma przód tłusty, przed chudym. *Pot. Arg.* 399. Tłusty iak wieprz. *Zegl. Ad.* 254, otyły, w brzuchu utonął) Ludzie tłuści. *Kucz. Kat.* 1, 231, brzuchaci). Błona tłusta, *membrana adiposa*, die Fetthaut, część trzecia powłoki ciała, komorek pełna, zachowuiących materyą tłustą i oleistą. *Krup.* 2, 8, *Kirch.* 12. Tłusty zaiąc, *ob.* Skromny zaiąc. Tłusty zaiąc u myśliwych skromny, od skromn., tłustość zaięcza. *Mag Mscr.* Sarna i zaiąc, skromne się mowi, a nie tłuste. *Chmiel.* 1, 80. Tłusta kuropatwa, tłusty bekas, *ob.* piczny. Tłusty poleć mazać, *ob.* Polać. - Tłusta ziemia, masna, fettes Erdreich. Ziemia ieśli tłusta, czyli nieurodzayna? 3 *Leop. Num.* 13, 21; rędzinna. 1 *Leop.*). Ognie nieśtałe nay więcey się pokazuią wieczorami po mieyscach tłustych, iako to cmentarzach i rudach mineralnych. *Zab.* 10, 157 *Zabł.* Morgów 200 koniczyną zasiane są ugorem tłustym, a zaś 200 morgow, na których różne trawśka rosną, są ugorem chudym. *Pam.* 85, 1, 906. Zasiewać tam po troszcze rzepnik, tytuń i inne tłuste rośliny. *ib.* 84, 834, siemię tłuszczące, gnoiące, düngend. - Wapno chude u mularza, do którego wiele piasku domieszano; tłuste, mało maiące piasku. *Mag. Mscr - transl. fig.* Tłuste dobra *Birk. Dom.* 74, intratne, wielki dochod czyniące, sehr einträglich. Płacą mi dobrze moie towary, wracam z tłustą ręką. *Zab.* 16, 543, z pełną garścią, z pieniędzmi, bogaty). Nie chcę by mię przyznana nagroda tłustym czyniła, chudym odmówiona. *Mon.* 75, 643; bogatym, by mię miała zbogacić). Zgrzybiałe lata nadeszły; nie one, które złotemi albo tłustemi zwano, kiedy wszystko by cielęta igrało, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a polciami i gomołkami domy pobiiano. *Pod. Wroż.* 24. - *aliter*: Wiersyki tłuste. *Teatr* 19 c, 44; śliskie, *obscoeni*, schlüpfrige schmutzige Verse. Żarciki tłuste ale grzecznemi słowami uwinione. *ib.* 34 *b*, B 2. Żartów, albo przez się tłustych, albo przez wielorakie tłumaczenie, nie używa nigdy. *Mon.* 70, 39. Tłusta historyyka. *Teatr* 1, 9. - TŁUSTE, - ego, *n.*, *Subst.*, tłustość. TŁUSZCZ, - u, *m.*, das Fett; *Bh.* tlauſſt; (*Rg.* тȗсст, tuscjak, s tłustosc). Tłuste ludzkie po wierzchu popiołu onego, iak oley pływało. *Wez. Zop.* B 4. W każdey maści iest tłuste i tym każda stoi. *Alb. n. W.* 19. Rany koniowi tłustym zaśkwarzać każemy. *Alb. n. W.* 19. Oleie z roślin zbierane zwyczaynie maśłami nazywaią, łoiami zaś albo tłuszczami, gdy się otrzymuią z zwierząt. *Krumf. Chym.* 132. Tłuszcz wielorybi daie tron; oprocz tłuszczu wieloryb daie fiszbein. *Pam.* 83, 131. Dobry zaiąc przy słoninie i tłuszczu skopowym. *Bielaw. Bb.* TŁUSZCZA, - y, *ż.*, *Rs.* толпа, толпимца, (*Rs.* толпиться, столпиться sypać się skąd); *Ec.* чема, полкъ, толпа людей; tłum, zgraia, rzesza, ein groſſer Haufen Volks. Ledwo co wszedł Kazimierz na granice Polśki; ali się wysypuie, drogę mu zabiegaiąc, wszelkiego narodu, lat rozmaitych i płci obojey niezmierna tłuszcza. *Krom.* 90. Bóg na puszczy przez 40 lat żydowśką tłuszczą żywił. *Kanc. Gd.* 142, *Biał. Post.* 49, *Sekl. Jan.* 7. Na głowie tłuszcza woła, w bramach mieyskich wyprawia słowa swoie. 1 *Leop. Prov.* 1, 20, przed zaśtępy woła. 3 *Leop.*, na czele ludu). Tu rozpacz, a tu nadzieie zwycięstwa Zaiadłym tłuszczom dodawaią męstwa. *Kras. Choc.* 106. - §. *in malam partem* n. p. Ty szubrawcze, ty łaydacza tłuszcza. *Zabł. Amf.* 81; *ob.* tłok, motłoch.

T M.

Verba ab his literis apud Slavos incipientia, Polonі incipiunt a literis ćm, c. gr. Bh. tma ćma, tmiti ćmić.

T N.

Ab his literis non incipit, nisi unum Futurum Verbi Ciąć (*qu. v.*), *i. e.* tnie, tniesz, tnę, tną.

T O.

TO, *ob.* Ten ta to.

TOALETA, - i, *ż.*, z franc. ubieranie się, ubiór, die Toilette, das Ankleiden. Jeszcze swoię toaletę kończy; ale wraz będzie gotowa. *Teatr* 19 c, 14. - §. Toaleta, toaletka, *ob.* gotowalnia.

TOBIASZ, *ob.* Tabasz. TOBIE, *ob.* Ty.

TOBOŁA, - y, *ż.*, TOBOŁKA, - i, *ż. dem.*, *Bh* toboła, tobołka; *Slo.* tobolka; *Sr.* 1. tóbowa; (*Sr.* 2. toboliza długa niebieśka mucha; *Crn.* toboliza, *libella*); *Rg.* tobolaz, tobocich; *Bs.* tobolaę, toboliça, moscgna, sgep, scpagh; *Ec.* тобольць, (cf. *Germ.* Tanpel), torba pastusza podróżna, ein Tornister, eine Hirtentasche, Reisetasche. Włożył Dawid kamyki do naczynia pasterskiego, które miał, to iest, do toboły. *Bud.* 1 *Sam.* 17, 40. Przyszedł Dawid z tobołką swoią i poraził Goliasza. *W.P. W.* 13, 383, *Pot. Jow.* 5. Tobołki *ziele*, kaletki, *thlaspi*, Hirtentasche, Bluttraut, Täſchelkraut, tasznik. *Urzęd.* 64, *Syr.* 1211, *Kluk. Dyk.* 1, 113; *Bh.* kolossia; *Vd.* bubulza, kobuliza.

TOC, *ob.* Ten, Tenci.

TOCZARNIA, - i, *ż.*, szlifiernia, die Schleifmühle. *Tr.* TOCZEK, - czka, *m.*, krążek, eine runde Scheibe. *Arcolae mammarum*, toczki na około brodawek u piersi, *Perz. Cyr.* 1, 143, *et* 19. - Kładzie na głowę toczek z długą zasłoną z wysokiemi piórami. *Teatr* 20 *b*, *praef.*, okrągły płaski kapelusz, ein runder flacher Huth. - Toczkiem *adv.*, kulaiąc, taczaiąc, tocząc, wälzend; gewälzt, in die Runde bewegt, fugelnd. Cymbry z Alpów toczkiem zwaliwszy się, do Włoch weszli. *Paliff. Fl.* 122. TOCZENICA, - y, *ż.*, *redimiculum* czepiec, tkanka, toczenica, ochędożenie, które białogłowy na głowie noszą. *Męcz.*, stroy białogłowśki. *Sax. Tyt.* 6, ein Weiberhuth, eine runde Weiberhaube. (*Bh. točenice* toczenie). Odeymie pan corkom Syońskim przyprawki i pończoszki i toczenice i iabłuszki woniaiące. *Leop. Jes.* 3, 19, czepce. *Bibl. Gd.*). - *aliter*: Uczynił dwa słupy, dwie toczenice, które otoczały w koło dwie kapitele na słupach. *Leop.* 3 *Reg.* 7, 41, dwie gałce okrągłe. *Bibl. Gd*, runde Knäufe). TOCZKARZ, - a, *m.*, który co toczy, der etwas herumwälzt. - *fig.* Jakał się każdy w tey krainie, zmyślny toczkarz

Digitized by Google

słów swych w ślinie. *Zab.* 15, 201 *Nagl.*, słowa cedzący, w gębie tacsaiący, der die Worte im Munde herumwälzt, ehe er etwas hervorbringt. TOCZKIEM, *ob.* Toczek. TOCZNY, -a, -e, snadny do toczenia, leicht zu wälzen. (*Rs.* мочный, z akkuratny; *Es.* мокéнный, мочный takuteńki, podobniuteńki). *Volubilis*: toczny, obrotny. *Mącz.*, beweglich, geschmeidig. *Flexilis equus*: obrotny, toczny koń. *ib.* TOCZNOŚĆ, -ści, *m.*, obrotność *volubilitas. Mącz.*, die Beweglichkeit, Geschmeidigkeit, Wälzbarkeit; (*Rs.* мочность akkuratność). TOCZYĆ *ex. ndk.*, (cf. Taczać, cf. ciec, *cf.* potok); tociti, tesćeti, tocim, tacim; *Crn.* tozhiti, tozhim; *Cro.* tácshem; *Rs.* точить, (cf. *Germ.* bocken), kulaiąc obracać, walaiąc popychać, wälzen, fortwälzen, wälzend und kollernd fort bewegen. Toczyć kamień, pień. *Cn. Th.* 1144. Na co kamień pod górę toczyć, kiedy się znowu na dół powróci? *Mon.* 73, 722. Toczyć co ciężkiego na wałkach, fort schieben, fort schleifen. Takami ziemię toczą na groblę. *Cresc.* 156. Toczenie ciężarów na półwoziu, na karach, takach albo po wałkach. *Sol. Arch.* 18. - §. *Latius* toczyć czym, toczyć co, obracać, wenden, rund um und um kehren, herum wälzen, hin wälzen. Harcownik toczył koniem krętym. *Jact. Buk. N.* 2, das Pferd tummeln. Umiéy konia prędko dosiadać i dobrze nim toczyć. *Star. Vot. C* 3 *b.* Jak Euryalus końmi swemi toczcie. *Prot. Par. B* 3 *b.* Więcéy chłopcu myśl o koniku, na którymby uczyniwszy go sobie z laski, objeżdżał a toczył, niż kiedy o facinie. *Glicz. Wych. J* 5 *b.* Zrzebcem pospolicie nie każdy zatoczy, A miasto zatoczenia rychléy przez łeb skoczy, Szafrańcowie stary dom z tego herbu byli, A z dawna iako i dziś tą szkapą toczyli. *Rey Zw.* 183, *epigr.* na herb: stary koń). Mowi podobna Wirgilego lutni, Terzyt rumakiem Achillesa toczy. *Zab.* 10, 158 *Zabł.*). Dobry ieździec, co się tycze kształtownego toczenia koniem podług miary i czasu. *Gor. Dw.* 32. - *Similit.* Ten chytry swodnik umie misternie toczyć tymi błazny swemi *Rey Post. L ll* 1. Helm na nim piersem ogromnym nie toczył, I kity pozbył, wszystek porąbany. *P. Kch. J.* 251; nie kiwał, ruszał nim). Wół rozdrażniony ku górze toczy ogon kręty. *Tward. Wł.* 70, wznosi obracaiąc, er schlägt den Schweif in die Höhe. Już z tobą tańca nie toczę. *Past. F.* 127, nie odprawiam, ich (tummle) mache mit dir keinen Tanz mehr. Ta krok pełen rozkoszy w lekkim chodzie toczy. *Hul. Ow.* 123, posuwa). Oczy swoie po wszystkich uważnie toczy. *Pot. Arg.* 49, er wälzt sein Auge umher, läßt seine Augen herumkreisen. Oko toczy wzrok ciekawy po upstrzonych błoniach *Zab.* 13, 167. O ty, co fatów odwiecznym wyrokiem Toczysz światowe nieiednako rzeczy. *Zab.* 6, 244, obracasz, kieruiesz, powodniesz, władasz niemi, lenken, leiten, regieren. Toczyć się *Recipr.*, kulać się, obracać się, sich umwälzen, herum kugeln, herum kehren, drehen, umwenden, wälzen. Nic się lepiéy nie toczy nad kulę. *Zabł. Rez.* 91. W koziełki iak kula się toczył. *Jabł. Ez.* 84. Uciął głowę Imbremu, i Trojanom w oczy Cisnął; ta na kształt kuli na piasku się toczy. *Dmoch. Jl.* 2, 10. Sniegu bryły tym bardziey gromnieią, im dłużey się toczą. *Zab.* 5, 128. Powieki iego drgaią; oko całe kołem się toczy. *Perz. Lek.* 147. Wlecze się chuda mądrość, spasłe głupstwo toczy. *Kras. W.* 14; tocza się, tummelt, torkelt von einer Seite zur andern. Toczą się pieniądze, bo okrągłe, t. i. łacno się wydadzą. *Cn. Th.* 450. Fortuna zawżdy na kole się toczy, A z tym na zdradzie, z kim napięknieéy w oczy. *Rey Zw.* 229 *b.* Uważay sobie odmienność fortuny, iako się ona dziwnym kołem toczy. *Rey. Zw.* 66. Bóg kazał machinie świata pięknym porządkiem się toczyć. *Kołak. W. A* 2. Jako co ktoremu stworzeniu bóg przywłaszczyć raczył, także się iuż to koło wiecznie a nieodmiennie toczyć musi. *Rey Zw.* 2 *b*; tak się to koło iuż zawżdy toczyć musi, aż do skończenia świata wszystkiego. *Rey Post. J ii* 1; iuż się tak zawżdy aż do końca musi toczyć ten nędzny a omylny świat. *ib.* Toczą się iakie rzeczy, idą swoim trybem, eine Sache geht ihren Weg. W naszey Rzpltey wszyscy niemal opuszczaią wszystko, i pozwalaią, aby się rzeczy same, iako chcą, toczyły. *Lub. Rez.* 419, sie lassen alles gehen, wie es will. Na świecie dziś nowym iakimsi obyczaiem rzeczy toczą się. *Lat. Kom. E* 3 *b*; es geht jetzt alles auf eine andre Weise. Toczy się komu, wiedzie mu się, zdarza się, powodzi się, es glückt, geht von Statten. Wielekroć się Panu naylepiey toczy, tyle się kroć poddanym nagorzéy dzieie. *Kosz. Lor.* 127 *b.* Toczyć mowę, rzecz, sprawę, prowadzić, snować, przekładać, eine Sache, Rede vortragen, halten, führen. Dziś trochę obszerniéy rzecz swą przed wami toczył i prowadził. *Jan. Lig. A* 3 *b.* - *simil.* Jedwabniki, robaczki, co iedwabie toczą. *Cresc.* 421; snuią, z siebie wyprzędaią, die Seidenwürmer spinnen die Seide aus sich heraus, wickeln sie aus sich heraus. Paiąk kunsztownie swoie toczy paięczyny. *Tr. Recipr.* Woyna z woyny rośnie, spór się ieden z drugiego toczy. *Kosz. Lor.* 143, ieden się rodzi z drugiego, wynuwa się). - Toczy się sprawa, ciągnie się, trwa, odbywa się, agitur się, (cf. wytoczyła się); die Verhandlung geht fort, dauert, wird geführt. Toczyła się ona sprawa i przewłoka aż do czwartego roku. *St. Dz.* 1012. Koncylium Trydentskie przez lat się blizko 20 toczyło. *Sk. Kaz.* 34 *b.* Toczące się teraz negocyacye między dworem Wiedeńskim a Bawarskim. *N. Pam.* 15, 124, obwaltende, schwebende Unterhandlungen. Już teraz temu dzień trzeci, iak się te rzeczy toczyły. *Odym. Sw.* 2, *Mm* 2 *b.* Gdy się ta rzeczy scena toczy, tym czasem... *Tward. Wł.* 191. Utwierdzono, aby to, coby się około biskupich skarg toczyło, niepiérwéy traktowano było, ażby do znaiomości stolicy S. przyszło. *Herb. Art.* 170, *quid ageretur*). Wszyscy świadkami tego, cokolwiek się w téy moiéy sprawie toczyło, długoby to było zaś wypisać, co się działo. *Baz. hst.* 197. Wszystka rozmowa przez całe posiedzenie nie o czym innym, iak o tym toczyć się będzie. *Mon.* 70, 681. Woyna się toczy, prowadzi się, der Krieg wird geführt, cf. stoczyć, staczać). Żelazem i męstwem woyny się toczą. *Boh. Kom.* 2, 507. Woyna nie może się toczyć bez rynsztunków należnych. *Star. Vot. D* 7. - *simil.* Czas tię toczy, z upływa, die Zeit verfließt, geht dahin, verrinnt. Zaczną się wieki toczyć ku nieskończoności. *Przyb. Milt.* 400. Nowy rok, aby się w błogosławieństwie Pańskim toczył, życzymy. *Birk. Zam.* 1; żebyśmy go pędzili). - §. *de fluidis*: Strumyk w zielonéy murawie przeźroczystą wodę toczył po kamykach. *Mon.* 65, 168; obracał, prowadził, der Bach wälzte sein Wasser über das Gestein. Toczyć łzy, cedzić łzy, wylewać łzy, Thränen vergießen, einen Thränenstrohm fließen lassen; *Ec.* caeso-

Digitized by Google

мочити, слезити плакać, слезотóчный, мочащій слезы, слезящій, плащучій płaczący). Widziałem Prozerpinę, która toczy łzy ustawne. *Ustrz. Troi.* 47. Westchnąwszy ciężko ze dna głębokiego, I tocząc z oczu nieprzebrane zdroie, Rzekła ... *Odym. Sw. K* 3. Magdalena łzy toczyła obfite mistrza płacząc kochanego. *Odym. Sw.* 2, *Ji* 2 *b*. Nie usypia w zimne nocy, i łzy ustawiczne toczy. *Lib. Hor.* 70, *Zimor. Siel.* 1, 5. – *Similiter*: Duch popada mi syna, iż gwałtem krzyczy, a on go tłucze i rozdziera, tak iż piany toczy. 1 *Leop. Luc.* 9, 38. *Recipr.* toczyć się, z płynąć, fließen, vergossen werden. Z oczu mu się toczył strumień łez obfity. *Zab.* 1, 102 *Nar.* Toczyły mu się łzy z oczu. *Stas. Num.* 2, 80. – §. *tr.* Toczyć trunek iaki z beczki, ściągać, wytaczać, przetaczać, z czopu wypuszczać, ein Getränk zapfen, abzapfen, umzapfen; *Bh.* ztočiti, točiti, ztaćeti; (*Sr.* 1. točzka podczaszy); (*Crn.* tozhiti, tozhem; *Vd.* tozhiti, tabernati, z szykować; *Vd.* tozhi, tezhi, z siec *fluere*); *Cro.* tochiti, tochim, vlevam; *Rg.* tocitti, utocitti, natocitti, iztocitti; (*Bs.* toziti, utociti *haurire*, toçnik *scaturigo*); *Ec.* мочити, мочу, cf. *Gr.* τηκω *liquefacio*). Wino tam bardzo dobre toczą. *Birk. Dom.* 81. Ty z pełnéy beczki toczysz; my drożdży nie mamy. *Sim. Siel.* 29. – §. Toczyć co, utaczać, tocząc robić, kształtować, etwas drechend formen, runden. Toczę co okrągło, okrągło czynię, *glomero. Cn. Th.* 1145. Garncarz naczynie toczył z gliny rękami swemi na krągu swoim. *Radz. Jer.* 18, 4. Anacharsis wynalazł koło garncarskie, którego toczeniem robią się naczynia. *Pilch. Sen. list.* 3, 71. – Toczyć, iak tokarz, *Bh.* soustružowati, (cf. strugać); *Sr.* 1. dreßlyn; *Vd.* strushiti, strugati; *Crn.* draxlam; *Cro.* sztrugati, strusem; *Rs.* мочу, мочить; drechseln, auf der Drechselbank abdrehen. Stoły dębowe z nogami toczonemi. *Bok. Kom.* 3, 169. Toczenie *actio*, das Drechseln; *opus* tokarsko zrobiona rzecz, das Gedrechsele, Schnitzwerk. Dom wewnątrz był cedrem oprawiony, maiąc toczenia i fugowania swe bardzo foremne. *W.* 3 *Reg.* 6, 18; rzeźanie. *Bibl. Gd.*, rzeźba). Toczyć n. p. u kowala, na toczydle, ostrzyć, wecować, *cf.* odtoczyć, wytoczyć siekierę, auf dem Drehstein schleifen, wetzen; *Sr.* toziſch; *Rs.* мочу, мочить. U kowala, ślosarza, gdzie siekiery, sierpy i inne naczynia żelazne na kamieniu toczą, ustawa się w korytku bruzyna. *Haur Ek.* 178. – §. Toczy robak drzewo etc., wierci, gryzie, *Rs.* мочу, мочить, die Würmer nagen, zerstechen, zerfressen, z. B. Holz; (cf. *Ger.* stücken, zerstücken. Cedru i drugich drzew zdrowych mol i czerw' nie toczy. *Birk. Chodk.* 20. Heroda robaki toczyły. *St. Kaz.* 506; die Würmer haben ihn gefressen. Robacy mię toczą, robaczywieię *vermiculor. Cn. Th.* 918. Krety ięły ziemię ryć, w koło i toczyć i piować. *Niemc. P. P.* 125. – §* *toczyć kogo, otaczać, umringen, umgeben, einschließen. Z tyłu i w czoło Niezmierzony gmin ludu toczy go około. *Tward. Wł* 16. Złoty mu wieniec skronie toczy. *Pot. Arg.* 30 TOCZYDŁO, – a, *n.*, *Bs.* tocje; *Rg.* tosio, zila; *Rs.* мочило, (*Rs.* мочильщикъ ostrzyciel, szlufierz, мочильня szlufiernia, мочильный szlufierski, tokarski; (*Rs.* мочило 2) prasa od wina); okrągło wyrobiona osia z rękoieścią do obracania. *Kluk. Kop.* 2, 82, ein runder Schleifstein zum Drehen. Toczydło kowalskie, szlifierskie. *Kluk. Rosl.* 2, 166, *Jnstr. C. L.* TOCZYSTY, – a, – e, = o *adv.*, okrągły, iak toczony, rund, wie gedrechselt. Ręka pełna, toczysta. *Teatr* 20 *b*, 203.

Pochodz. sub: *Tok.*

TOF, – u, *m.*, *tophus*, *Ger.* der Tof, Tofstein, Ducstein, kamień wapnisty; osiada z mułu w wodach. *Kluk. Kop.* 2, 93; *Vd.* tuftizh, srablin resatinski kamen, resatishna pezh, mervlenjak.

TOIAD, – u, *m.*, ziele, wilczy iad, *aconitum*, Wolfswurz, Sturmhuth. *Syr.* 1383, *Kluk. Dyk.* 1, 5, *Rs.* царь трава. TOIEŚĆ, – ści, ż., (*Bs.* tojaga, z laska), u Rusniaków toieścią mianowany. *Syr.* 1383, *asclepias*, *Crn.* faroneka, astoklep; Schwalbenwurz, Giftwurzel. *Kluk. Dyk.* 1, 6. Toieść *vincetoxicum*, Schwalbenkraut. *Kluk. Rosl.* 2, 263. Toiad mordownik, pospólstwo na wielu mieyscach czarnobylem, ogrodnicy bernardynem zowią. *Jundz.* 286; *Rs.* кордовникъ, простр Вальная трава. Toieść wielka, *lysimachia*, Weidrich, rośnie i kolankowato na mieyscach wilgotnych. *Kluk. Rosl.* 2, 26, *Kluk. Dyk.* 2, 105, bażanowiec wielki. *Syr.* 1258. TOINA, TOYNA, – y, ż., ziele, *apocynum*; u nas ieden iest gatunek, toina puchowa. *Kluk. Dyk.* 1, 46, iadowita, Hundstod.

TOK, – u, *m.*, toczenie, kolenie, obrot, das Umdrehen, Wälzen, die Wendung. (*Slo.* tok *fluxio*, *fluxus*; *Crn.* tók *tumor*; *bisaccium*, *Cro.*, *Hg.* tok *theca*; *Rs.* токъ potok, cf. ciek). Świtała te niech dzielą dzień od nocy, a wieczne mi toki Niech znaczą dnie i pory i kolistе roki. *Przyb. Milt.* 222. Bóg niebu dał to, iż tok swóy rozumnym biegiem swym zawsze odprawuie, i nigdy toku swego nieuchybi. *Podw. Syon. A* 4 *b*, *Podw. Wr.* 39. Co wam otuchę dobrą uczynić może, to iest własny tok szczęścia. *Jan. Oksz. C* 4. – *fig. tr.* Pewność o pomyślnym toku negocyacyi. *N. Pam.* 13, 123, o pomyślnym biegu, postępie ich. – *Anat.* barkowy tok, pociąg łopatki, *acromion*, *Perz. Cyr.* 53, die Erhöhung des Schulterblattes. – §. Tok ciała, toczność, kształt toczny, Gewandtheit, Geschicktheit des Körpers. Klacz przedziwnego toku. *Teatr* 7 *c*, 28. Co za tok, co za figura! *Teatr* 56 *c*, 42. – Tok, kształt, sposób, fora, maniera, die Gestalt, Art, Manier. Urzędnicy dywanu różnią się od inszych osobliwszym tokiem sawoiu. *Klok.* 55, kroiem). Te panienki nie takie filutki, iak Warszawskiego toku dziewczęta. *Teatr* 35 *b*, 29. I na kraiów i wieków zważay obyczaie, Różny tok czucia, różny rząd i wiek nadaie. *Dmoch. Szt. R.* 51. Algiebra na tok języka Polskiego przerobiona. *Ustrz. Alg. praef.* – §. Tok, toczenica, stróy na głowę, ein Kopfputz. Tok panieński z białemi piórami. *Teatr* 20 *b*, 178. – §*. tok, na Rusi: klepisko, boiewisko. *Dusz.* 31, die Dreschtenne. Poydźmyż iuż za rolnikiem, co powraca z toku Niosąc w śpichlerz zapasy dla głodnego roku. *Tom. roln.* 95. – §. Tok do kopii na koń, w który się kopiia wstawia, żeby mocno stała przy ieździe, der Lanzenschuh. Trzeba do kopii toku, w toku iezdni kopiią stawiaią. *Alb. n. W.* 9. Woli ogromne drzewo dźwigać w toku, Łuk tęgi ciągnąć . . . *Pot. Syl.* 87. Wielkie w rzemiennym drzewa niosąc toku Poszli do siebie oni dwaj rycerze. *P. Kch. J.* 143. Za wytrąbieniem trzecim, drzewo w toku złożył. *P. Kch. Orl.* 1, 136. Bez toków trudno zażyć drzewek. *Pot. Jow.* 2, 75. Tok do karabina, hak, der Karabinerhaken. Na słowo komenderuiącego: broń do toku! kładzie się prędko karabin w tok, sapina się folga etc. *Kaw. Nar.* 413. Tok

Digitized by Google

żelazny w ziemię wbity, dla proporca ſtawiania. *Cn. Th.* 1145, ein Ring in der Erde, worein die Standarte geſteckt wird. – §. Jęczmień wprzód zalać w toku albo w kadzi, w którey ma być czop spodem, dla wypuszczenia wody. *Haur. Ek.* 106.? – §. Tok, toczenie robaków, grzyzienie, rycie, das Nagen der Würmer ꝛc., das Wühlen, Graben. Krety, wſtrzymaycie się proszę. Od tego rycia i toku! *Niemc. P. P.* 125. – §. *de fluidis*: tok, *Bh.* tok, *Rs.* токъ, ciek, cieczenie, das Fließen, der Fluß, das Ergießen. Tok zbytni krwi z nosa albo z uſt. *Syr.* 602, (*ob.* Krwotok). Kocytałswy ſtrumień spadnie, a pobrzeże Flegeton z Acherontem cichym tokiem rzeże. *Zab.* 15, 12 *Kniaź* TOKARNIA, – i, ż., *Boh.* ſaustruh; *Sr.* 1. dreſ ſlarna, werzejelna; *Vd* vertiuna klop, sukalu, ſtrushna, ſtrugauna klop; *Ross.* стамѣ, (станокъ. токарня; warsztat od toczenia n. p. tokarſki, garnca ſki kręg, die Drehſcheibe, Drechſelbank, Töpferſcheibe. Glina na ſtołku albo tokarni garncarſkiey, wyrabia się na misy, talerze, garki. *Kluk. Kop.* 1, 313. Tokarnia do toczenia, dębowa, sosnowa, bukowa; drąg zaś do niey grabowy, dębowy. *Kluk. Rosl.* 2, 166. Ciało iey właśnie iak z tokarni. *Morszt.* 18; wie gedrechſelt, wie eine Docke. TOKARKA, – i, ż., *Bh.* ſaustrujnice; co się tokarſtwem bawi, die Drechslerinn. *Tr.* TOKARSKI, – a, – ie, do tokarza lub tokarſtwa należący, *Bh.* ſaustrujni, ſaustrujnicky; *Sr.* 1. dreſlarſki; *Sln.* ſtrugárski; *Cro.* sztrugarszki; *Rs.* токаревъ, токарный, точильный; *Ec.* макарный; Drechsler-. Tokarſkie dłoto; (*Bs.* oſtrug); tokarſkie heblowiny; tokarſkie wrzeciono, wałek. *Cn. Th.* 1145. Tokarſka robota, *Rs.* тóчка. TOKARSTWO, – a, *n.*, *Bh.* ſaustrujnictwi; *Vd.* ſtrushnia, ſtrugaria; *Cro.* sztrugaria; *Rs.* токарство, макáрное худóжество; *Rs.* токарство; sztuka tokarſka, das Drechſeln, die Drechſelkunſt, das Drechslerhandwerk. Król Zyg. Auguſt tokarſtwo pięknie robił. *Petr. Pol.* 215. TOKARZ, – a, *m.*, *Boh.* ſaustrujnik; *Sr.* 1. dreſlař, wereſelnik; *Crn.* draxlar, lęsasuk; *Vd.* ſtrugar, ſtrugavez, ſtrushnik; *Cro.* sztrugár, ferkach, *Sln.* ſtrugács; *Bs.* ſtrugar, bgljudar, koji ſtrusge okrugom; *Ecc.* макáрь, точúльникъ; *Rs.* балясникъ, токарь, rzemieślnik od toczenia gałek, lalek etc., der Drechsler; cf. *Ger.* Docke.

Pochoda. od słowa. *tok*, (*cf. Tknąć*); *taczać*, *dotaczać*, *dotoczyć*, *nataczać*, *obtaczać*, *obtoczyć*, *otoczyć*; *otok*, *potok*, *potoczny*, *przetak*, *przetaczać*, *przetoczyć*, *przytoczyć*, *przytaczać*; *roztok*, *roztoczyć*, *roztaczać*; *ſłoczyć*, *ſłaczać*, *ſłoczek*, *ſłoczki*; *utoczyć*, *utaczać*; *wtoczyć*, *wtaczać*; *wytoczyć*, *wytaczać*; *zatok*, *zatoczyć*, *zataczać*, *zatoczyſty*.

TOKAY, – aiu, *m.*, miaſto Węgierſkie, ſławne przez swoie wino. *Dyk. G.* 5, 123, Tokay. TOKAYSKIE wino. *Krup.* 5, 102, Tokayer.

TOKOWAĆ *Med. ndk.*, parzyć się, o niektórych ptakach, od głosu, którym się w ten czas wabią, ſich paaren, locken, (von gewiſſen Vögeln, *Vd.* klukati). Cietrzewie podobnie tokują, iak głuszce grają, tylko że gromadnie i na ziemi *Zool.* 240. Jarząbek gdy tokuie, można go wabić piszczałką, głos samicy udaiącą. *ib.* 240. Drob tokuie albo parzy się na końcu Marca. *Kluk. Zw.* 2, 203, *Lud. H. N.* 30.

TOŁ. *ob.* Tuł. TOLIĆ, *ob.* Tulić.

*TOLKOWAĆ, *Sax. dusz.* 141, *ob.* Tłumaczyć.

TOŁOKNO, – a, *n.*, n. p. Wiedząc że na twardości, nie na pieszczotach dzieło rycerſkie się zasadza, nie zażywaią potraw smakowitych, ieno tołokna, szałamachy, szołoduszę, pszennika; co wszyſtko z mąki a z iagieł srobi, soli trochę a słoniny przydawszy. *Star. Ryc.* 37; *Ross.* полокно, suszona mąka ięczmienna, gedörrtes Gerſtenmehl.

*TOŁUMBAS, *TOŁUMBAS, *TUŁUMBAS, – a, *m.*, *Rs.* тулумбасъ; turecki bębenek z dzwonkami, eine türkiſche Trommel, Janitſcharenpauke; W ciągnieniu Turcy zażywaią tołumbasów, coś na kształt cymbałów. *Kłok.* 207, *Kras. W. Ch.* 68. – Bęben, taraban, die Trommel, Heerpauke. Śpiżan- tołumbasy miedzianym prętem bite. *Otw. Ow.* 126 *not.*, „bębny". Brząkano w miednicę, bębniono w tołombasy. *Pot. Pocz.* 61. Na muzycznych inſtrumentach, kotłach, tułumbasach, trąbach tam iuż graią. *Chmiel.* 1, 588. Więc o wielki hetmanie, w twoię się opiekę Dawszy, nie skórą, ale papierem oblekę Lichy tołombaś, który iuż lat dwa tysiąca Dochodzi, iako dźwiękiem uszy ludzkie trąca. *Pot. Zac.* – *Anat.* TOŁUMBASOWA błonka w uchu, *membrana tympani*. *Perz. Cyr.* 2, 181, das Trommelfell.

TOŁPA, – y, ż., (*Ross.* толпа, gromada ludzi, pułk). – n. p. w Ruskich kraiach po wsiach naydują się słone wody, z których prasołowie warzą sól, i w tołpy formują. *Syxt. ſkł.* 104

*TOLSTKA, – i, ż., n. p. Ziarnek rumiennych ziela Sowia ſtrzała, na Rusi, w Litwie i na Podolu zbieraią do farbowania tołſtek. *Syr.* 84.

TOŁUB, Tołw, *ob.* Tułub.

TOM, = to m, = to ia, *ob.* Ten.

TOM, – u, *m.*, z Greckołac. dział księgi, wolumen, der Theil eines Buchs, der Band. Wiele ogromnych tomów napisał o rzeczach, których sam nie rozumiał. *Zab.* 6, 340. – §. w *Górnictwie* tom, ſtawik z którego woda w rynny ciekąca rudę myie, im Bergw. ein kleiner Teich, daraus das Waſſer in die Rinnen geht, das Erz zu waſchen. *Tr.*

TOMAKOWKA, – i, ż, wyspa na Dnieprze, ſławna bronieniem się na niey Kozaków. *Dyk. G.* 5, 123, tego nie wiem, czy ta wyspa Kozacka nie od *Tomos*, onego dawnego miaſta, tak ieſt rzeczona. *Biel.* 3, eine Dnieperinſel.

TOMBAK, – u, *m.*, mieszanina metaliczna prawie czerwonożółtawa. *Kluk. Kop.* 2, 340; złoto sztuczne. *Krumf.* 199; *Ger.* der Dombak; *Crn.* medlan.

TOMASZ, – a, *m.*, TOMASZEK, – aszka, *m.*, TOMEK, – mka, *m.*, TOMUS, – ia, *m.*, TOMECZEK, – czka, *m.*, TOMUNIO, TOMCIO, TOMKO *dem.*, imię męzkie, Thomas; *Bh.* Tomaš, Tuma, Tomik; *Slo.* Tomaš. Przyydzie zima, uchowaj Boże, żeby mały Tomcio miał wyyść na dwór. *Mon.* 71, 106. Łapay Tomku, póki na pomku. *Rys. Ad.* 34; łyka drzeć i t. d.). – *Allud. ad*: eto mass! da hast!). Lepszy Tomasz, niż Niemasz. *Jog. Gr. B b.* Mymbyś zabiegł wadom, Byś na mnie rzekł o Tomasz, abo na się Jadam (ia dam *allud. ad* Adamum). *ib.* Bogday Oto i Tomasz żył w Sapiehów domu. *ib.*

TOMIK, – u, *m.*, *dem. Nom.*, ein Bändchen eines Werks, ein kleiner Band, Theil. TOMOTWOR, – a, *m.*, n. p. Cycero ieden z naymędrszych i nayksztaſtniey piszących tomotworów. *Mon.* 70, 41, co wiele pisze, autor wielu tomów lub dzieł, *mnogopis, ein Vielſchreiber.

Digitized by Google

TON, -u, *m.*, *Ger.* der Ton, *lat.* tonus *etc.*, *Bh.* hlahol; *Slo.* zwuk, hlas, prizwuk; *Sr.* 1. zenk, (*ob.* dźwięk); *Crn.* glasin, (*ob.* głos); *Vd.* glaſs, shtima; *Cro.* zvénk; *Bs.* zéek, zvék, zvecjanje, zvón, zuconje; *Rg.* zvék, zvoon, (cf. dzwon); *Rs.* звонъ, звукъ. Głos, ile się z iednego na drugi odmieniać może, zowie się tonem. *Kpcz. Gn.* 3, *p.* 12. Łagodność iego mowy, ton przyiemnie tkliwy. *Teatr* 46, 23. Odmieniaią głos sobie, i osobliwszych w mówieniu tonów zażywaią. *Mon.* 67, 499. W muzyce tonów ieſt siedm, te są c, d, e, f, g, a, h; ton w notach poznaie się przez liniią, na którey, lub nad którą ieſt położony. *Mag. Mſkr.* Wziąwszy bandurę, ze wszyſtkich tonów, od *ut* do *sol* skoczne wygrawał tańce. *Zab.* 13, 61. W muzyce, ton, do którego inne odnosimy, nazywa się tonem głównym. *Hub. Mech.* 147. Wysoki ton w muzyce, t. i. cienki, w notach na wyższey linii położony. *Mag. Mscr.* Niſki ton w muzyce, t. i. głęboki, gruby, w notach na niższey linii położony. *ib.* - *tr. varie*: tony, słowa, mowa, Töne, Worte, Rede. Nigdy tak piękne uſta przyiemnieyszych nie wydały tonów. *Węg. Mar.* 1, 57. - Ton, sposób mówienia, tłumaczenia się, postępowania, der Ton, die Art, die Manier. Już też czas odmienić te tony, dosyć tych pieszczot, nie iesteśmy dzisieysi małżonkowie. *Teatr* 15, 17. Śmiać się z drugich, ieſt to ton wielkiego świata. *Kras. Pod.* 2, 105. Człowiek wielkiego świata, przeiął modne tony. *Teatr* 33 *d*, 44. Do mody stosować się należy, żeby uchodzić za ludzi umieiących żyć, i za ludzi *du bon ton*. *Teatr* 19 *b*, 7. Powszechnym zaczyna być tonem, nie tak czynić, iak dawniey czyniono. *Kras. liſt.* 64. Ludzie dobrego tonu. *Teat* 48 *b*, 5. Ponieważeś z tego mi zagrała tonu, poradzę ia sobie. *Teatr* 10 *b*, 48. Powziął ton decyduiący, iakby na trybunale siedział. *Kras. Pod.* 2, 233. Ton suchwały, niby wyroki iakie wydaiący. *Mon.* 70, 546. Te śmiałe tony urażać mnie powinny. *Teatr* 33 *d*, 45. Ton brał z nami despoty. *Teatr* 45, 1. Życzę zaśyć trochę tony. Bądź cokolwiek względnieyszy a mniéy naprzykrzony. *Tręb. S. M.* 113. Nie ieſt to pierwszy ton, który ona podnosi i spuszcza. *Teatr* 19 *c*, 100. Otóż to przecię teraz spuszcza z tonu. *ib.* 54 *b*, 26, *et* 17 *c*, 9, spuszczać z basu na kwintę, den Ton herabſtimmen, ſkrzydła obwiesić). Pan Szambelan daie sobie też tony. *Teatr* 19 *c*, 101; powagę stroi, imponuie). Żyią według górnego tonu. *Pam.* 85, 1, 867, z pańſka.

TOŃ! słowo komenderuiące, ein Befehlshaber-Wort, halt! Ognia! ton! tuy! cel! pal! *Kaw. Nar.* 280. Na słowo ton! pluton się zaſtanowi; na słowo marsz, robi trzy raźne kroki; na słowo tuy, gotuie się. *ib.* 298.

TOŃ, -i, ż., TONIA, -i, ż., *Bh.* tuně; *Sr.* 2. ton; *Rs.* моня, монька; głębia wody, cf. topiel; die Tiefe, tiefer Ort im Waſſer. Miaſto ieſt, gdzie toń przedtym była Amfitryty. *Zab.* 8, 367 *Kniaź.* Dzieliwszy się wprzód Nil, znowu wszyſtkie odnogi w iednę toń łączy. *Bard. Luk.* 184. Psia Scylla Sykulſkie oszczekuie tonie. *Zebr. Ow.* 162. Dla gorącości wiele rzék w toniach swoich powyschało. *Krom.* 709. - *allegor.* Trudno było na to odpowiedzieć; żeby wybrnąć z tak głębokiey toni, udał się do Xiąg. *Kłok.* 136. - Tonie, mieysce na iezierze upatrzone do sieci, maią być ze wszyſtkim oczyszczone. *Kluk. Zw.* 3, 235, in der Fiſcherey, ein Strich, der mit Netzen umſtellte Strich Waſſers. W iezioro wwiązanie dawane być ma według wiadomości, iako wiele toni w którym iezierze będzie, każdą tonią ſtanowiąc za 24 groszy. *Stat. Lit.* 217. - tonia, połów, tyle ryb, ile iednym połowem wyciągniono, ein Zug, ſo viel Fiſche als auf einen Zug gefangen werden. Gdy rybitwowie łowili, pewny człowiek tonią iednę zakupił u nich. *Warg. Wal.* 116. Przedali mu rybią tonią. *ib.* - 2) *tr. fig.* tonia, niebezpieczeńſtwo, zły raz, Gefahr, äußerſte Noth, *Ec.* крокаянство, великанство несчастіе. Z rozmaitych przygod i z szkodliwych toń za świętą opatrznością dziwnie wychodzimy. *Zrn. Pſt.* 3, 520 *b*. Ze złey toni Rzplta wyszła. *Star. Ryc.* 55. Nieuſtraszone męſtwo Sobieſkiego wyratowało kray z oſtatniéy toni. *Pam.* 83, 2, 237. J Halicz, który iuż był na złey toni, odzyſkał Kazimierz. *Biel.* 105. Któryż bóg z tey cię toni, która wiedma swemi, Lub czarownik wydźwignie zioły Tessalſkiemi. *Hor.* 1, 124. Próżno się śmierci boim, żaden się tey toni Na świecie nie uchroni. *Petr. Hor.* 2, *B* 4. Wszyscyśmy w teyże śmierci toni. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 2 *b*. Gdy iuż nim przyydzie na zgonney toni, toż dopierko do boga. *Rey Pſt. Ss* 6, Todesgefahr, Lebensgefahr. - TONĄC *med. idntl.*, *Bh.* tonauti, ztonauti, ztonul, ztonu; *Rg.* tonutti; *Bs.* tonuti; *Cro.* tònem, tonulszem; *Ec.* тону; *Rs.* тонуть, погрязть się, im Waſſer ſinken, hinunter ſinken, in Gefahr kommen zu erſaufen. Piotr, póki ma wcale wiarę, chodzi po wodzie, iak po suszy: a gdy iey naruszył wątpliwością, poczyna tonąć; i utonąłby był, by go pan nie ratował. *Sekl.* 70. Gdy począł tonąć, zawołał: Panie! ratuy mię, tedy natychmiaſt Jezus wyciągnąwszy rękę, uiął go. 3 *Leop. Math.* 14, 30, gdy się począł zanurzać. 1 *Leop.*). Kto tonącemu pomoc z popłynąć po niego chce, ma mieć dużą siłę, aby go on tonący nie utopił. *Sk. Zyw.* 2, 200. Kto tonie i gołego się miecza chwyta. *Rys. Ad.* 22, i miecza i ciernia. *Cn. Ad.* 1165, i wiszu się chwyta. *Pot. Arg.* 58. J brzytwy się chwytamy, gdy toniem. *Pot. Arg.* 271; wszyſtkich sposobów używamy). - Okręt tonął. *Bard. Luk.* 13; das Schiff ſank, fieng an unter zu gehen. W iednym okręcie płyniemy Jednakoż wszyscy toniemy. *Dar. Lot.* 2. Nie tonący, nie pogrążny, co nie utonie, nie idzie na dno, *immersabilis*. *Cn. Th.* 533 *et* 514, nicht erſaufend, verſinkend, unverſenkbar.

Pochodz. *utonąć*, *zatonąć*, *potonąć*; *cf. Topić*.

TONEK, -nka, *m.*, *dem. Nom.* ton; ein Tönchen. Tonek podufały. *Teatr* 28 *b*, 29.

*TONIEC, *ob.* Taniec. TONN. *ob.* tunczyk ryba.

**TOP, *ob.* Topiel. TOPACZ *herb*, sępie skrzydło; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 52, ein Wappen.

TOPAZ, -u, TOPAZYN, -a, *m.*, kleynot przeźroczysty, wysokiego żółtego koloru i w samym ogniu trwałego. *Kluk. Kop.* 2, 34; *Ger.* der Topas. *Sien.* 539.

TOPEYKA, *ob.* Tupeyka.

TOPIĆ *ex. ndk.*, *Bh.* topiti, ztopim, ztopiti; (2. topiti w piecu palić; tapati *naufragium facere*; *Sr.* 1. tepim, tepu *mergo*; *Crn.* topim, ſtopim *liquefacere*, 2) *mergere*, *Crn.* tôp, ſ armata; *Vd.* topiti, potoniti, v'topiti *mergere*, topiti, ſtopiti, reſtajati, ſ roztopić; *Cro.* topim, ztópiti, ztápliam *calefacio*, (topel, ſ ciepły, cf. *Lat.* tepidus; *Cro.* vtaplatisze, vtopitisze, ſ utopić się; *Hg.* táplálom *foveo*, *nutrio*: *Cro.*, *Sla.* tòp *bombarda*, topigia *librator tormentarius*); *Bs.* topiti, topliti, ſtopliti, ſ cieplić, grzać *fouere*, *calefacere*; *Bs.* ſtapati, natapiti *madefacere*;

Digitized by Google

Rg. toplitti, ſtoplitti *calefacere*, topitti, utopitti *submergere*; *Rs.* топить, топлю, palić w piecu, cieplić, topić *mergere*, topić, roztapiać *liquidum facere*, стопить, спáливать, истопить wypalić piec; przetopić wszyſtko; истопникъ palacz piecowy, истóпле opałowe drzewo; тóпка palenie w piecu, попаливать poroztapiać, nieco napalić; утопить, утаплúвать uwarzyć; утонáть, утóнуть, истóнуть, истопать, утонуть utonąć, тонучíй grząſki; cf. *Hebr.* טבל tabal *intinxit*, טבע taba *immersus eſt*, *Aeth.* ጠበዐ *periit in aquis*, cf. *Gr.* τἑφος *locus paluſtris*, *uliginosus*, cf. *Ger.* Tiefe; cf. *Ital.* tufare, *Ger.* taufen, tauchen); pławić, pogrążać, zanurzać, w wodzie, (cf. tonąć); (*Dok.* utopić); ins Waſſer tauchen, ſenken, erſäufen, verſenken. Od mieczam ia chciał ginąć, baby tylko topią. *Pot. Arg.* 198, czarownice topią). Myślę iść topić się do Wisły. *Teatr* 436, 69; ich will mich erſäufen). Topi ſternik bogactwa iedney że godziny, Które troſkliwie zbierał z dalekiey krainy. *Teatr* 46 *d*, 47. Rozpalone żelazo wąglami, które wyiąwszy kowal krzywemi kleszczami, topi w wodzie, to zatym pryſke zatopione, i popiſkuie w mokrzy ciepłéy zagrążone. *Zebr. Ow.* 302. – *tr. fig.* Psy dzika dopadłszy, topią w nim swe zęby. *Miaſk. Ryt.* 2, 109; utapiaią, zapuszczaią). Wzrok swóy w ziemi topi. *Bard. Tr.* 237. Orlik topi w słońcu wzrok. *Tward. Wł.* 6. Raz chmurną twarz ku niebu wznoſi wyſokiemu, Drugi raz w nizkiey ziemi topi swe źrzenice. *Otw. Ow.* 631; ſie verſenkt ihren Blick in die Erde; wryte ma w ziemię oczy). – 2) topić kruszce *etc.*, ſtopić *Dak.*, roztapiać, pławić, rozpuszczać, zlewać, ſchmelzen, zerſchmelzen, zerfließen laſſen; *Sr.* 1. jíru; *Vd.* s'pushat, arapushat, respushati, variti, (cf. spuścić woſk, łóy), prelijat, (cf. przelać); *Cro.* czvreti, czvrem, zczviram, latim; *Rs.* топить, сплавить, сплавлять, сплáвливаю. Gdy się tęgie ciało za pomocą ognia w płynne obraca, mówiemy, że się topi, a samę tę pracą zowiemy roztapianiem. *Kruml.* 179. Pobrał od nich kolſtki, ſtopił i wlał ie w formę. 1 *Leop. Ex.* 32, 4; ſplawił ie. 3 *Leop.*). Wszyſtkie niepotrzebne dzwony ſtopione, a z nich drobna moneta bita zoſtanie. *Gaz. Nar.* 1, 273. Topienie, ſpławienie, rozpuszczenie przez ogień, *Rs.* плáвка, сплáвка, сплáвлéнïе, сплáвливанïе. – *fig. tr.* Topić swóy maiątek, marnować go, rozrzucać, durchbringen, verſchlemmen, vergeuden; *Sr.* 1. toplupu, newnjitne pjetjinam, (*Sr.* 1. toplerſki rozrzutny). NB. Jak słowo Pławić przechodzi ze znaczenia zapuszczania w wodę do znaczenia roztopu przez ogień, tak też podobnież słowo nasze Topić znaczy *mergere* i *liquefacere*. Atoli za ſkazówką dyalektów, w których słowo *topitti*, *topliti* znaczy *cieplić*, grzać, trafimy na źrzódło ťeplý t, i ciepły; zatym wszyſtkie znaczenia za ich pomocą tak pogodzić wypada; topitti, = 1) *calefacere*, cieplić, 2) *liquefacere* roztapiać, 3) *mergere*, n. p. w roztopie, w odmięczy. TOPIALNY, – a, – e, do roztapiania służący, Schmelz-, Gieß-. Piece doświadczalne, i topialne, *fusoriae*. *Kruml.* 25; *Crn.* ſtopniza, plavsh; *Vd.* spushauna pezh, plaush, reesviralniza, = piec topialny; *Rs.* рóпновый, od pieca topialnego); *Crn.* reſtopniza, = tygiel topialny). Kuſle topialne, *coni fuſorii*, Gießbuckel. *ib.* 48. (*Rs.* подтопка podnieta). TOPICIEL, – a, *m.*, roztapiacz, roztopiciel, der Schmelzer; *Vd.* spushavez, apushar, varitnik, varez, reſtajavez; *Ross.* сплáвщикъ, плавúльщикъ; *Bh.* topič, *f.* topička; *Cro.* topitel *calefactor*, *f.* topitelicza. TOPIEL, – i, ż., **TOP, – u, *m.*, TOPIELISKO, – s, *n.*; przepaść wodna, tonia, ein Waſſerſtrudel, Waſſerſchlund, Abgrund im Waſſer; *pr. et fig. Sr.* 1. ſnjow; *Cro.* posiralische; *Vd.* poshiralshe, vertulez, vodnu vertovilu, vtonishe, vtoniuna jama, potoniuniza, podteshishe, (*Vd.* ſtoplina, = szmelc; *Crn.* toplina); *Rs.* топь. Alexander bez wiatrów przebył Pamfiliyſkie topy. *Chroſć. Fars.* 47. Okręt rznie śmiało sztabą swą morſkie topiele. *Mon.* 73, 269. W ten czas po morzu lawirować, gdy wszedłszy cney synowie Ledy promieniem morſkie uciszą topiele. *Mon.* 71, 544. W deszczów buynym topie Sami z końmi się nurzali. *Chroſć. Luk.* 113. Jużeśmy, choć przy brzegu blizkim Smutnym szli w gardło śmierci topieliſkiem. *Pot. Syl.* 312. Przebywszy nawałność, sama ledwo od topieli ocalona, na ląd wyniosła zwłoki oycowſkie. *Off. Sen.* 27. Chciwych morze żeglarzów pogrąża topielą Zagęszczone pogrzeby. *Hor.* 1, 127 *Min.* Gdzież gościniec, którym wierni miiaią tę topiel czyścową. *Zrn. Pſt.* 3, 730 *b.* TOPIELEC, – lca, *m.*, TOPIEŃ, – pnia, *m.*, człowiek, który we złey toni ieſt, albo z niéy wybrnął, albo w niey zoſtał, z rozbit; *Bh.* tápač; *Rg.* utopjenik, utopnik; *Rs.* утóпленникъ; *Es.* тóплый. корабленкрушúтель, (корабленкрушúтъ *naufragium facio*; ein Schiffbrüchiger, der bei Waſſersgefahr kaum entgangen, oder auch darin umgekommen iſt, ein Ertrunkner. Topień morſki, który okręt rozbił. *Volc.* 595. Napełniło się iezioro martwemi ciały, a wode topielcami zaśmiardła połów rybny zatrzymawała. *Nar. Hſt.* 5, 65. Wszak się nie zbraniam śmiertelny umierać Tylko nie chcieycie mnie bogowie tak haniebnie zbierać Topielcem z świata. *Zab.* 13, 140. Archita, nędzny topień, wiatrów igrzyſko, W trosze lichego ma prochu łożyſko. *Hor.* 1, 131 *Nar.* Widzi wybawionych na desce topniow z toni. *Bard. Tr.* 231. *Naufragus*, topień morſki, który łódź złamał, ſtracił na morzu wszyſtkę maiętność swoię. *Mącz.* Z topniów ten i ów się włóczy z swą deską, prosząc chleba. *Min. Ryt.* 4, 55. Topień se mnie, grążnę snadno Wszyſtek na dno. *Kchw.* 113, *Bard. Luk.* 84. – 2) Topielec, Topień, TOPNIK, – a, *m.*, ſtrach wodny; der Nix, ein Waſſergeſpenſt. O topielcu powiadaią, że zwykł w rzékach panować, i bydła rozmaite topić; że iego natura pochodzi z białey głowy brzemienney, która utonie; lecz gdy paſterze będą piianemi, kiedy napawaią bydło, gotowy topielec będzie. *Haur Sk.* 100. TOPIELISTY, – a, – e, – o *adv.*, pełen topieliſk, *Rozt.* тонкúй, voll Waſſerſchlunde. Rzéka ta bardzo błotna i topieliſta. *Biel.* 300. Brzeg głęboki, piaszczyſty, topieliſty. *Archel.* 2, 156. TOPNIEĆ *Neutr. ndk.*, ſtopnieć *dk.*, *Rs.* тонúть, тонáть), roztapiać się, rozpuszczać się, rozpływać się, ſchmelzen, zerſchmelzen, zergehen, zerfließen; *Boh.* obgihnauti; *Sr.* 1. jíru ſo, rozbeju ſo. Piec idzie, gdy w piecu ruda topnieie; przeciwnie ſtoi, gdy w nim ognia niemasz, gdy ruda nie topnieie. *Os. Zel.* 80. Topnienie, *liquefactio*, gdy ciało ſtałe mocą ognia zamienia się w płynne. *Sniad. Chem.* 31. Woſk rozgrzany topnieie. *Auszp.* 43. Dopiero się oycu lwem ſtawiła; iuż ci teraz iak woſk topnieie, i na wszyſtko poswala. *Teatr* 16, 17 – *fig.*

Digitized by Google

fig. Topniał z radości. *Weg. Mar.* 3, 55. Z wesela niewysłowionego Wszyſtka na sercu i duszy topniała. *Odym. Sw. D* 4 *b.* Przeszło 40000 Moſkali pod Oczakowem ſtopniało. *Kr. P.* 331, zginęło, przepadło, ſie ſind geſchmolzen, geblieben, umgekommen. STOPNIAŁY, TOPNY, - a, - e, roztopiony, ſtopiony, *Rs.* сплавленный, geſchmelzt, geſchmolzen. Srebro pięć kroć topne. *Anak.* 22. - §. TOPNY, TOPNISTY, STOPNISTY, snadny do przetopienia, mogący być ſtopionym, *Vd.* reſtsplin, spushanliu, svarliu, *Rs.* плавкій, плавокъ плавильный; ſchmelzbar, leicht zu ſchmelzen. W ogniſtym płomieniu ołów trzyma topny. *Hor.* 1, 163, *Zab.* 5, 297 *Nar.* Topne wkupę znosząc miody Pszczoły sok roskładaią w woſkowe przegrody. *Pilch. Sen. liſt* 2, 375. Rzeczy nieſtopniſte. *Stas. Buff.* 16. Nietopniſty, *non liquescens. Cn. Th.* 533. Góry nieſtopniałemi lody przykryte. *Stas. Buff.* 274. TOPNISTOŚĆ, - ści, ż., *Rs.* плавкость, snadność bycia roztopionym, die Schmelzbarkeit.

Pochodz. *dotopić, dotapiać; potopić, potop, potopowy; ſtopić, ſtapiać; roztopić, roztapiać, utopić, utapiać, zatopić, zatapiać; zatop*; ſortassis etiam *topola.*

TOPOLA, - i, ż., TOPOL, *Bh.* topol, linda; *Crn.* topol, topólna, jesika, jagned; *Vd.* topol, jagned, jagneda; *Sr.* 2. topol; *Sr.* 1. topow; *Cro.* topòl, trepelika drevo; *Bs.* topola, trepetglika; *Rg.* tòpola; *Sla.* topola, jablan (cf. iabłoń), *Rs.* тополь, осокорь душистая balsamowa topola, райское дерево); *Lat. populus arbor, Gall.* peuplier, *Ger.* die Pappel, der Pappelbaum, drzewo pierwszéy wielkości; dwoiakie; biała topola i czarna. *Kluk Roſl.* 2, 34, *ob.* Osika). Topola Włoſka, die Wälſche Pappel, ma gałęzie ku drzewu ściśnione, i w rośnieniu nieiaką piramidę wyraża. *ib.* 67. Wodoluba topol. *Zab.* 9, 218. TOPOLINA, - y, ż., topolowy gay. *Cn. Th.* 1146, *Crn.* topolje; *Vd.* topolje, topolovina, jagnedje; *Cro.* topolovina, topolje; *Bs., Rg.* topoliscte; *Rs.* тополь̀никъ; das Pappelwäldchen. Gdyśmy iuż byli w topolinie ... *Przyb. Ab.* 46. - §. drzewo topolowe, drzewo z topol, Pappelholz; *Crn.* topolovina; *Rg.* topolina, topolovina. **TOPOLISTA rzeka. *Otw. Ow.* 35, nad którą dużo topoliny, voll Pappeln. **TOPOLORODNY Padus. *Hul. Ow.* 168, pappelntragend, *populifer*). *Subſt.* **Topolorodaca Sperchiéy, *populifer Sperchees. Zebr. Ow.* 19. TOPOLOWY, TOPOLNY, - a, - e, do topoli należący, *Bh.* topolowý; *Rg.* topolòv, topòlni; *Bs.* topolov; *Cro.* topòlov; *Rs.* тополевый, Pappel-. Topolowa maść, *aegirinum. Cn. Th.* 1146. Topolne drzewo. *Lib. Hor.* 109. TOPOLÓWKA, - i, ż., rodzay rośliny, *alcea. Linn.*, Sigmarkraut, Pappelkraut; u nas ieden gatunek ieſt różowéy, Roſenpappel. *Kluk Dyk.* 1, 19, *Rs.* рожа.

TOPOR, - u, *m.*, TOPOREK, - rka, *m.*, (*Bh.* toporo, toporko, toporiſčo, *Vd.* topar, toparishe, dershalu, rozhiza, - trzonek, dzierżak); *Slo.* topor; *Rs.* топоръ, топорикъ; (*Pers.* teber. *Czrt. Mſk.*); naczynie ciesielſkie. *Jak. Art.* 3, 320, gatunek krótszéy siekiery, das Beil; *Vd.* butiza, shroka sekira, zimbraka, ziepouniza, siepleniza, preziepniza, zepin; *Ec.* оскóрдець, оскóрдь (cf. oſkarda), сѣчиво. Siekierę zowią Moſkale topor. *Biel. liſt.* 435. Jakoby w lesie drwa, siekierami wyrębowali drzwi iego, siekierą i toporem obalili ſo. 3 *Leop. Ps.* 73, 6, siekierą i nasiekiem. 1 *Leop.* - *fig.* Ludzi zbierać w pokoiu, ieſt to sobie wieszać topor nad szyią. *Pot. Arg.* 507. miecz do gardła; oczywiſte niebezpieczeńſtwo). - §. Topor *herb*, tak dawny, iż go też ſtarszą sowią; topor biały w polu czerwonym. *Biel.* 23, *Kurop.* 3, 52, ein Wappen. - §. 2) Toporek ryba, *ob.* Barwena. TOPORNIA, - i, ż., huta żelazna na topory, eine Eiſenhütte, wo Beile gemacht werden. Do pieca Stąporkowſkiego ieſt 5 fryszerek i topornia. *Os. Zel.* 56. TOPORZYSKO, - a, *n.*, *Vd.* sekirni topar; *Crn.* toporishe; *Sr.* 2. toparischcjo; *Sr.* 1. toporiſcjo, toporiſcjo; *Ross.* monopuще; (*Bh.* toporiſte, topûrko, násabiſſte, *Crn.* toporishèze, *Cro.* toporische, dersalo, ruchicza, - trzonek, rękoieść); drewno, na którym topor osadzony lub siekiera, der Stiel eines Beils, einer Art. Nad rzéką drwa rąbiącemu, siekiera z toporzyska spadła w wodę. *Star. Ben. B* 4 *b.* Z toporzyſk siekiery spadaią. *Bard. Tr.* 514. Na krótkim toporzyſku. *Rys. Ad.* 47. Okrutną częſtokroć oddaią nam niewdzięcznością, na kształt owéy zaoſtrzonéy siekiery, która z lasu dobrawszy toporzyska, tym samym wszyſtkie wycina drzewa. *Mon.* 73, 758. - Toporzyſko, drzewo grube dębowe, na którym młot wielki, który żelazo kuie. *Os. Zel.* 86, der Hammerſtiel in den Eiſenhämmern. - §*. toporzyſko, wielki albo zły topor; *sed hoc sensu raro obvium. Cn. Th.* 1146, ein ungeſchlachtes, elendes Beil. TOPOROWY, - a, - e, od toporu, Beils; *Rs.* топóрный. Toporowy pokrowiec, *Rs.* топóрникъ.

TOR, - u, *m.*, (*Bs.* tór, ghdi ovce ſtoje *ovilè*, tór od krava i volova, obor *bovile*). Tor, droga wydeptana, wytarta, utarta, pełna szladów, ein betretner Weg, eine Bahn, *Vd.* ſtorjen pot, zeſta; *Sr.* 2. bonna. - *pr. et fig.* Rzecz trudna w śmie wyśledzić tory. *Przyb. Milt.* 74. Jeździł wszyſtko wielkim gościńcem, bitym torem. *P. Kchan. Orl.* 1, 37. Łatwo póty nie błądzić, póki się bitego pilnuie toru. *Mon.* 76, 557. Nikt nie zbłądzi, który po twym torze z uwagą chodzi, wielki Monitorze; Nie zboczy wpadłszy na rozdrożne widła, Trzymaiący się twoiego prawidła. *ib.* 74, 38. Zbłądziłeś od toru prawdy, odſtąpiłeś od gościńca sprawiedliwości. *Pociey.* 158. Tor do żywota zbyt nie obfity, Ale do śmierci gościniec bity. *Kchw.* 142. Nie tać to ieſt droga i tor spokoyney gościny. *Susz. P.* 3, *B* 2 *b.* Nuż tym torem, za tą nędzną a upadłą Magdaleną. *Rey Poſt. Fff* 6. Idzie chwalebnym dawnych poprzedników torem. *Zab.* 12, 65, szladem, ściegnem). Czynił mu mieczem tor na zachód cały. *Susz. P.* 3, *H* 3; mieysce, rum, drogę mu otworzył, utorował). Tor życia, sposób życia, tok życia, die Lebensart, der Lebens wandel. Staray się równy zawsze utrzymać tor życia. *Pilch. Sen. liſt* 279. A ia proſtak, a przecięż chciałbym z tego toru Coś poiąć i określić, iak żyią u dworu. *Kras. Sat.* 85. Broń cię boże, abyś się miał dać tłumić i zbić z toru. *Pilch. Sen. liſt* 257. TORAK, - a, *m.*, zgrubiale, *vituper.*, tor podły zły, eine ſchlechte Bahn. Bita droga przez pole, iakie więc toraki Czynią ordy Tatarſkie, po naszemu szlaki. *Pot. Poez.* 613.

Pochodz. *torować, utorować.*

TORBA, - y, ż., TORÉBKA, TORBECZKA, - i, ż. *dem.*, *Sr.* 1. ranczen, wandrowſki męſchk; *Crn.* tôrba, mavha; *Vd.* torbiza; *Cro.* torba, torbicza, torbichicza, (*Cro.* tor-

Digitized by Google

borezecs, z rzezimieszek); *Hg.* turba, táfkátfka; *Bs.* torba, perica, tebatica; *Rg.* tôrba, torbisa; *Rs.* морба, cyma переметная, na Kamczatce морбáсы pantalony, (*Turc.* tobra. *Csrt. Mscr.)*, taiftra, tobola, ein Torniſter, Bettelſack; (cf. teorba). Nie iedne są to ludzi losy, Jedni torby dźwigaią, drudzy nossą trzosy. *Zab.* 14, 68. Smutny widok snuiących się figur okropnych, przybranych w torby i gałgany, licznego ubóſtwa. *Xiądz.* 31. Z torbą póyść. *Teatr* 8, 27, żebrać, bettelu gehen, an den Bettelſtab kommen. Z piiaństwa wynika z torbami po żebrach chodzenie. *Pers. Lek.* 257. W cóż się Pan obróci, kiedy wszyscy poddani iego z torbą póydą? *Teatr* 8, 32. Trzeba będzie rozbiiać, hultaić i torbę włóczyć bez żadnego zapasu. *Teatr* 19 *c*, 66. Tysiąc biednych djabląt, żyiących z kałamarza, wrzeszczą, że ich przywodzę o torbę. *Teatr* 20 *b*, 194. *Adag.* Jeden taki iak drugi; to wór, to torba. *Teatr* 21, 168, cf. nie kiiem, lecz pałką). *Burlesque*: torbami, kupami, in ganzen Haufen, Packen. Obciążał wszyſtkie znaiome osoby torbami komplimentów. *Zab.* 16, 43. - §. Torebka, *botan* okrycie owocowe, z wielu części złożone, w czasie doyźrzenia ziarn otwieraiące się, *capsula. Bot.* 126, die Fruchtkapſel. TORBIARZ, - a, *m.*, z torbą chodzący, żebrak, ein Bettler, der mit dem Bettelſack, Schnappſack herum geht. Wiotchemi torbiarz trzęsie gałganami. *Hor.* 2, 143 *Nar.* Różnych warzyw kosze Od iednych drzwi do drugich iak torbiarz roznoszę. *Zab.* 15, 176. TOREBNY, TORBOWY, - a, - e, od torby, Torniſter-, Bettelſack-, *Cro.* torbichni.

TORF, - u, *m.*, *turpha*, *Jtal* torba, *Ger.* der Torf, *Gall.* tourbes, *Angl.* turf, *Suec. et Jsl.* torf; pewna ziemia tłuſta gęſtemi i różnemi korzonkami przerosła; która w sztuki na kształt cegieł wykopana i wysuszona, zażywa się zamiaſt drew i węgli. *Kluk Kop.* 1, 227; *Vd.* sushik, rushina, rushena; *Rs.* мóрф. TORFOWY, - a, - e, od torfu, Torf-, *Vd.* sushni, sushizhni; *Rs.* мóрфяный.

TORGAWIIA, - i, *ż.*, miasto Saſkie, Torgau. *Dyk. G.* 3, 125, od słowa targ *forum. Bohoritz., Sr.* 2. Torgow, *Bh.* Turkow.

*TORŁOP, - u, *m.*, ſułup, cały kożuch, ein ganzer Schafpelz, durchaus gleich. Za kożuch barani białogłowſki torłop, 70 groszy. *Stat. Lit.* 595.

TORNAK, - u, *m.*, *Tournay*, miasto w Niderlandzie. *Wyrw. G.* 246, eine Stadt.

*TOROPIĆ się, *ob.* Trapić się.

TOROWAĆ *cz. ndk.*, utorować *dk.*, tor czynić, drogę słać; *propr. et fig.* einen Weg machen, bahnen; *Vd.* pot nareditи, pot porauнati; *Rs.* укатáть, укатывáть, морить дорóги, (*Rs.* морúть zwyczaić, морúться ſtoiąc czekać, морóть, натморóть wyknąć, nawyknąć, морéнie zwyczaienie; мóрный gładki, równy, o drodze); *Ec.* путетворю, путетворити. Wielki bity gościniec torowały za nim. *Przyb. Milt.* 69. Będę się trzymał ſtaréy drogi, lecz ieśli krótszą znaydę i równieyszą, tę sobie utoruię. *Pileh. Sen liſt* 1, 273. Żelazem przeyście otworzyć, i drogę sobie torować. *Pilch. Sall.* 112. Dokądkolwiek iść podoba się, zawsze mieczem nam drogę utorować trzeba. *Zab.* 12, 299. Drogę sobie pałaszem utorować. *Boh. Kom.* 4, 204. Owść to ścieszka, którą prorocy od początku świata sobie upodobali, onęż tłoczyli i torowali. *Wisn.* 176. Idzie Baranek, *gotuiąc drogę* do Jerozolimſkiego tryumfu, *toruie ścieszkę* do państwa niebieſkiego. *Pocicy* 210. Torowany, *contr.* Torowny, - a, - e, bity, ubity, n. p. gościniec, gebahnt. Torowanym gościńcem leda kto się wlecze. *Rys. Ad.* 68, *Cn. Ad.* 1166. Póydzie on torownym twym szladem. *Zab.* 12, 111. Szedł na Armeniią torownemi szleki. *Chroſć. Fars.* 472, *Chroſć. Luk.* 154. Tu ci się ukazuie iaśnieyssa droga, a utorowańszy gościniec ku Panu chwały. *Rey Pſt. K k b.* Chodzą w drogach złości, to ieſt, od onych ſtarożytnych ludzi świętych nieutorowanych, ale nowo wymyślonych. *Gil. Pſt.* 258 *b.* Na tym świecie niemasz ścieszki, którąby od tysiąca ludzi przed nami nie była utorowana. *Teatr* 33, 31; udeptana, utarta, betreten, ausgetreten.

TORT, - u, *m.*, *TORTEL, - u, *m.*, TORCIK, - a, *m. dem.*, *lat. med.* torta, *ital.* torta, *Gall.* tourte, *Angl.* tart, *Ger.* die Torte; *Boh.* hort, teplanec, hortik, hortiček; *Crn.* tôrta; *Vd.* torta, gosposhna potiza; *Cro.* tórta, torta; *Bs.* torta, prrisnaç, priesnac, ghibaniça, zelegnak, prrisnaç od selja; *Rg.* ghibàveza, prjèsnas; *Sla.* kolàcs, cf. kołacs); *Rs.* мурнъ, сладкíй пирóгъ, cf. pirog). Tort, ciasto z konſturami, marmeladą różną, pieczony. *Wiel. Kuch.* 431. - Czynią kucharze z ryżu przypiekanki abo tortele. *Syr.* 1001. Tort iabłeczny. *Tr.* Mnieysze ſtany pieką kreple, większe torty. *Rey Zw.* 61, cf. podług ſtawu grobla, pięzią się mierzyć). *Gil. Pſt.* 519. TORTARZ, - a, *m.*, co torty robi, piecze, *Vd.* tortni peshenik, der Tortenbäcker. Nie było w ten czas tak wymyślnych kucharzów, piekarzów, tortarzów, smażarzów. *Rey Zw.* 60.

TORTURY *plur.*, *ob.* męki, cf. pytki, *Sr.* 2. tractura, *Vd.* reſtegnilu, (cf. rozciągnąć), saghuni sprashanje, glavokriunu sbaranje; *Ross.* пытка, розыскъ, die Tortur, *med. Lat.* tortura, cf. *torquere*, *torsus*). Uczynku tylko na torturach dochodzimy, sprawiedliwości zaś na sądach. *Siem. Cyc.* 500. Nie bredziłyż inkwizytki na torturach, tak iak niesie przysłowie: bredzą iak na mękach. *Boh. djab.* 2, 310. - *fig.*, *in Singular.*, Co drugich zaleca, to dla niéy ieſt torturą. *Mon.* 68, 227, męką. TORTUROWY, - a, - e, od tortur, Tortur-, *Rs.* пыточный.

TORUŃ, - ia, *m.*, pierwsze między trzema Pruſkiemi miaſtami wielkiemi. *Vol. Leg.* 7, 759, die Stadt Thorn an der Weichſel). Toruń budowny i bogaty w cnotę, Tam szczérych mieszczan oglądasz ochotę, Tam pokóy, tam wſtyd, tam płuży uczciwość, J sprawiedliwość. *Klon. Fl. F* 3 *b.* - §. *botan.* Toruń, pieczyſte ziele, *artemisia dracunculus*, gatunek bylicy. *Kluk. Dyk.* 52, *Syr.* 179, der Dragun, Draban; eſtragon. *Wiel. Kuch.* 451. TORUŃCZANIN, TORUŃCZYK, - a, *m.*, który z Torunia rodem, der Thorner. *Torunianie. *Vol. Leg.* 3, 455. TORUŃSKI, - a, - ie, Thorniſch. Piernik Toruńſki. *Haur St.* 36. Cegła Toruńſka, *ob.* Cegła.

*TORZ, *ob.* Tchórz.

TOŚ, *ob.* Ten. TOSAMOŚĆ, - ści, *ż.*, *indentitas. Cyanh. Leg.* 63; TOŻSTWO, - a, *n.*, *Ec.* мóждество, мождествóнie; die Einerleyheit, Jdentität; *Eſk.* 2, 112, *Sniad. Alg.* 1, 28, *Alg. Nar.* 4. Ociec i syn przez tożſtwo i iedność siły tchnienia ich, ieden i tenże ieſt iego *spirator* tchnący. *Smotr. Ap.* 72. Zjednoczenie trzech person, iedność i tożſtwo iſtności. *Smotr. Lam.* 128, *Smotr. Ap.* 51. TOSAMY, - a, - e, identiſch. Zrównania są tosamemi, kie-

Digitized by Google

dy wyrażają tosamość co do ſtosunków i co do terminów. *Sniad. Alg.* 1, 46.

*TOSIENKO, *ob.* Dosienko.

TOSOWAĆ *cz. ndk.*, n. p. Poszóſtne ieździsz, talery tosuiesz, A poszelężnym być sobie mianuiesz. *Bratk. O b*; tasuiesz, w ſtosy układasz.?

TOTUMFACKI *burl*, z łac. *fac totum*; z co wszyſtkiego u kogo dokażnie, prawa iego ręka, der bey einem alles macht, alles gilt. –Stary totumfacki półkownika. *Teatr* 30, *praef.* et 33 *c*, 12.

TOWALIA, *ob.* Tuwalnia.

TOWAR, - u, *m.*, TOWAREK, - rku, *m. dem.*, *Bh.* ertaff, workaff, (cf. wyderkaf), zboji kupeckie, (cf. zboże); *Slo. et Siles.* towar; *Sr.* 2. wobra, ſchami; *Sr.* 1. wora; *Crn.* blagu, (cf. blogo; *Crn.* tovor *clitella* iuki, *Crn.* tovorneſke kojn, z iuczny koń; *Vd.* tovor, tovorſtvu, z ciężar, brzemię, trocht, ładunek, *Vd.* tovoriti, tovorjati, potovoriti, z ładować, *Vd.* tovornu sedlu, z iuki, *Vd.* tovorſki, tovorni vas, z bryka, *Vd.* tovorni, tovorſki konj, z iuczny koń *Vd.* tovorni osel, z iuczny osieł; *Vd.* tovornik, z drągarz, noszarz, *Dl.* tovarnik, z oślarz; *Dl.* tovar, magazyn, z osieł; *Cro.* tòvor *onus, sarcina*, 2) *asinus*, *Cro.* tovòrim, *sarcinas impono*, iuczę; *Cro.* roztovorújem *deonero*). – *Cro.* roba, tergovina, (cf. targ); *Bs.* tergovina, pratesgi, (cf. sprzęty), (*Bs.* tovar, z 1) osieł, 2) tovar, suaka sgivina od sumara *iumentum*, 3) tovar, brimme *onus*, *Bs.* tovarcicch, z osiełek, *f.* tovarçiça, *Bs.* tovarina, cjovjek od niscta, z nikczemnik; *Rg.* tovar, osseal, magarre, magarraz, poslenik, *dem.* tovarcich, magarcich, oslich, oslovaz, *f.* tovariza, posleniza. magariza, oslizza, z osieł, osiełek, oślica, 2) *Rg.* tovar *sudes*; *Sla.* natovariti, z naładować, *Sla.* iztovariti, z wyładować); *Slz.* roba, (cf. rąb, rąbek); *Rs.* товарь, товарецъ, (*Rs.* тóвары, тóвары obóz, *cf.* tabor); cf. *Ger.* die Waaren; *Suec. et Isl.* wara. *Isl.* werja, z przedawać). – Towar, kupia, *Ger.* die Waare, Handelswaare. Kupcy będą lamentować nad nim, że iuż towarów ich więcéy żaden nie kupi; towaru ich, złota, srebra, kosztownych kamieni, i t. d. 1 *Leop. Apoc.* 18, 11. Drobne towary, *Rs.* дробязникъ, *cf.* drobiazg). Kradzieżą grzeszą, którzy złe, skażone i fałszywe towary za prawdziwe i całe przedawaią. *Kucz. Kat.* 3, 166. Towary leśne, popioł, potasz, smoła, cembrowiny, klepki, wasilki, maszty, bale, tarcice etc *Vol.* 3, 60. Jaka płaca, taki towar, *Slo.* łacné maſſo, řídká polewká *merces pretio correspondent*, kupfern Geld, kupferne Waare. TOWARNY, - a, - e, *Rs.* товарный; do towarów należący, Waaren-, (*Vind.* tovoren, tovorſki, z ciężarowy, brzemienny, iuczny; *Rg.* tovarſki, magarſki, oscgli, z ośli). Towarne nabywanie zależy na przywożeniu i wywożeniu. *Petr. Ek.* 26. Wyrębowanie towarnego drzewa. *Pam.* 85, 1, 412, *ob.* towary leśne.

TOWARZYSKI, - a, - ie, TOWARZYSKO, TOWARZYSKIE *adv.*, TOWARZYSZNY, - a, - e, snadny do towarzyſtwa, do towarzyszenia się, ludzki, *Bh.* towarzyſſtwy; *Slo.* towariſ'ni, towariſ'liwi, towariſtwec *Socialis*, *Inſtrumentalis Casus Gramm.*); *Sr.* 1. towarſchki, towarſchné, wobohny, (cf. obesały); *Vd.* tovarshliu, perluden, tovarshen, perdrushliu, (*Vd.* tovarshen, sdrushliu, z małżeński); *Cro.* paydassni; *Bs.* drusgevan, (cf. drużyna); *Sla.* druxevan; *Rs.* обходительный; geſellig, umgänglich, leutſelig. Bóg człowiekowi dał naturę towarzyſką, która go do kupy pędzi. *Sk. Kaz.* 633, *Pilch. Sen. liſt* 12. Wół między inszemi zwierzęty iest towarzyszny a przyiaźny. *Sien.* 273. Dobrodzieyſtwo dawać, rzecz iest towarzyſka; bo kto daie, iedna sobie u kogo przyiaźń. *Gor. Sen.* 554. Cnoty towarzyſkie są te, co nas czynią użytecznymi tym, z którymi żyć nam przychodzi. *N. Pam.* 13, 44. Z dobroci wypływa grzeczność, i cnoty towarzyſkie, które uprzyiemniaią życie tych, co nas otaczaią. *N. Pam.* 24, 326. Siadywał przy nich towarzyſko. *Wad. Dan.* 29, familiarnie, po przyiacielſku, cf. bezpiecznie). Wiele z nim i towarzyſkie mówił. *Baz. hſt.* 97. Przyiacielſkie go i towarzyſko u siebie zatrzymywał. *Warg. Wal.* 152. Pisaliśmy do papieża towarzyſkie liſty, *familiares. Herb. Art.* 154. Od trzydziestego roku Jezus z ludźmi towarzyſkie żyiąc, ich kłopoty nosił. *Sk. Kaz.* 26 *b*. Jezus żywot sobie tak nizki i towarzyſki obrał, iż nayuboższemu trudny do niego przyſtęp nie był. *Sk. Kaz.* 299. – Towarzyſki komu, familiarny, poufały z nim, mit jemanden vertraut. Był Jan Ś. Jezusowi nad inne towarzyſki i iemu łagodną nad inne pokazował pan miłość, bo na piersiach iego odpoczywał. *Sk. Zyw.* 2, 427. Był Ś. Filip bardzo wdzięczny i towarzyſki P. Jezusowi, maiąc u niego bezpieczność nad innych. *Sk. Zyw.* 269. Xiądz ten, acz z młodych lat był *towarzyſkim* Husowi, wszakoż potym, gdy się Hus przeciwił papieżowi, począł być Husowi *nieprzyiacielem*. *Baz. hſt.* 6 *b*. – §. towarzyſki, *Rs.* товарищескій, клеврéшный; *possess.*, towarzyszom spólny, do towarzyszów czyli towarzyſtwa należący. *Cn. Th.* 1147; Mitgenoſſen-, Mitgeſellen-, Freunde-, Bundesgenoſſen-. Towarzyſkie miasto, *socia urbs. ib.* TOWARZYSKOŚĆ, - ści, ż., *Bh.* towarzyſtwj; *Sr.* 1. towarſchnoſcj; *Vd.* tovarshnoſt, tovarshlivoſt, perdrushlivoſt, perludnoſt); z snadność towarzyszenia się, die Geſelligkeit. Towarzyſkość zbytnia sługę psuie, i wzgardę pana u niego gotuie. *Cn. Ad.* 1166, pospolitowaniem osoby drogie tanieią; uſtawiczne obcowanie jedna lekkie poważanie). TOWARZYSTWO, - a, *n.*, *Boh.* towarzyſtwo, towarzyſſtwo; *Slo.* towarzyſtwj; *Sr.* 1. towarſchtwo; *Crn.* tovarshtvu drushba, sdrushba, cf. drużyna, drużba); *Vd.* tovarſtvo, tovarshtvu, drushtvo, drushba, drushnoſt, továrshina; *Cro.* tovaruſtvo, tertuo, drúſtvo, drùsba, paydaſtvo; *Dalm.* tovariſtvo; *Hung.* tarsasagh, társaság; *Rag.* druxina, zâdruxba, drùxtuo, drûxenje, sadrûxenje; *Bs.* drusgba, drusgtvo; *Sla.* drúshtvo; *Russ.* товарищество, сотоварищество, совокупность, дружина, общество, (*ob.* obec), сообщество, клеврéтство, сослóвіе; *Ec.* товáрищество, клеврéтство; towarzyszenie, obcowanie towarzyſkie, społeczeństwo, społeczność, geſelliger Umgang, Freundſchaft, Gemeinſchaft, Geſellſchaft. Towarzyſtwo z mądremi, mądrego czyni; towarzyſtwo z głupiemi, mądrego głupim czyni *Cn. Ad.* 1167; obcowanie snadno daie, złe i dobre obyczaie; z iakimi nakładamy, takimi się wnet ſtawamy). Nie wiodę towarzyſtwa z ludźmi wszetecznymi. *J. Kch. Ps.* 34. Xiądz ten w prawie bardzo uczonym był; z nim też wiele xiążąt i królów towarzyſtwa wiodło. *Kosz. Lor.* 6 *b*, prayiaźń utrzymywało). Złe towarzyſtwo na złe wychodzi. *Rys. Ad.* 79. Wziął z niemi towarzyſtwo, będąc tam długo. *Biel.* 96; saprzyiaźnił się z nimi). Naczelnicy ich dali nam ręce prawe na znak towarzyſtwa.

Digitized by Google

a *Leop. Gal.* 2, 9, przyiáźni, na zgodę). W miastach towarzyſtwa a zatym miłe posiedzenia łatwieysze, niż na wsi. *Kras. Pod.* 2, 101, kompaniie, Geſellſchaften). Towarzyſtwo każdy u nas iedno rozumie, co kompaniia albo biesiada. *Mon.* 75, 42. Jeymość sama smaczno ieść nie może, iedno z towarzyſtwem. *Pim. Kam.* 285. Zbytnie towarzyſtwo wzgardę czyni. *Petr. Ek.* 112, zbytniia poufałość, *ob.* *bezpieczność, zu große Vertraulichkeit. - §. Towarzyſtwo, związek do pewnego iednego celu, społeczeństwo, die Geſellſchaft, eine gewiſſe Verbindung zu einem beſtimmten Zwecke. Towarzyſtwo, złączenie wielu osób na pewny koniec, który ma w sobie iaki pożytek powszechny. *Mon.* 75, 249. Ma być wkrótce akademiia albo towarzyſtwo ludzi uczonych, dla wydoſkonalenia ięzyka Polſkiego. *Mon.* 69, 241. Rocznica otwarcia towarzyſtwa do ksiąg elementarnych. *Zab.* 14, 189. Franklin ufundował polityczno-moralny klub, czyli towarzyſtwo. *Pam.* 84, 139. - Lwiem towarzyſtwem to zowią, gdy ieden chce być, pewien pożytku, tak aby drugi wszyſtkę szkodę cierpiał. *Szczerb. Sax.* 445. - Towarzyſtwo *collect.*, = towarzysze, drużyna, *Ec.* касиди; die Mitgenoſſen, Geſellen, Geſährten, Freunde. Kazali go sędziowie męczyć, ieśliby miał iakie towarzyſtwo. *Baz. hſt.* 55, spółwiñowayców). Waruy się towarzyſtwa złego, zazdrościwego, rozpuſtnego i graczów i urągaczów. *Bud. Ap.* 79. Jakie towarzyſtwo, takie też i obyczaie pospolicie bywaią. *Rey Zw.* 7 *b.* Z towarzyſtwa o obyczaiach naszych daią rozsądek. *Sk. Kaz.* 300. Szczodrobliwości, które lepsze dam towarzyſtwo, nad ludzkość i łaſkawość! *Warg. Wal.* 145; towarzyszki?). - *Milit.* towarzyſtwo, towarzysze woyſkowi, (*ob.* towarzysz); die polniſchen Towarziſchen. Towarzyſtwo Husarſkiego, pancernego znaku. *Mon.* 73, 581. - §. *Arithm.* Regula towarzyſtwa. *Sniad. Alg.* 1, 32, die Geſellſchaftsrechnung.

TOWARZYSZ, - a, *m.*, *Boh.* towaryſ, towaryſſ; *Slo.* towaryš; *Sr.* 1. towarſch; (*Sr.* 2. towariſch, = drużba weselny); *Crn.* tovarsh, „a varijem *cuſtodire, quasi cuſtos alterius*“, *ob.* warować), spremluvavs, pajdash; *Vd.* tovarsh, tovarish, tovarh, k'span, drushnik, spremnik, povodnik, (*Vd.* tovarsh, = małżonek, *Vd.* tovarshtnik, = kompanjon; *Cro.* tovàruš, ortàk, paydás, drûgh, drusbenik; (*Cro.* tovarush, = małżonek; *Dl.* tovaris; *Hg.* taars, útitárs, *Rg.* drugh, druxbenik; *Rs.* товарищъ, собесѣдникъ, собесѣдователь; *Ec.* товарышъ, клеверетъ, подругъ, обѣщникъ; общникъ, приобщный, (cf. *obec), участникъ, (cf. uczęſtnik), сликовникъ, спутникъ, единаго съ кѣмъ лика; towarzyszący komu, spólnik, kollega, *Ger.* der Geſährte, (cf. *Hbr.* חבר *ſociatus fuit*, cf. tabor, cf towar); Geſell, Genoſſe, Mitgenoſſe. Towarzysz, który iednego ſtanu i urzędu ieſt, *collega. Mącz.*, spółurzędowy, der Amtsgenoſſe, Amtsbruder; cf. spółcechowy). Berło i miłość nie chcą towarzysza. *Pot. Arg.* 159, *ib.* 409; cf. iedno słońce dość na niebie). Jeſteśmy wszyscy towarzysze pana. *Warg. Radz.* 336. Towarzysz podrożny abo w drodze, der Reiſegefährte; *Boh.* ſpoluchudcze. Planety drugiego rzędu, towarzysze, *satellites*, xiężyce, niektórym planetom głównym dodane. *Sniad. Jeo.* 6; *Rs.* спутникъ. Towarzysz woienny, woyſkowy. *Teatr* 32, 42, *commilito*, der Kriegskammerad. Z płacącym wodzem płaczą towarzysze broni. *Dmoch. Jl.* 2, 191, die Waffenbrüder. Towarzysz piérwszy, drugi, trzeci, aż do oſtatniego, po łacinie *commilito. Chmiel.* 1, 82. Towarzyszami Rzymianie nazywali monarchów albo narody te, które z niemi przymierze zawarli wzaiemnego posiłkowania. *Siem. Cyc.* 197, sprzymierzeńców, *socios*). Towarzysz w mieszkaniu, *ob.* Spółmieszkaniec. - Czyſtość ubóſtwa w zakonie towarzysz wierny. *Birk. Dom.* 76. Wierny towarzysz pies we dnie i w nocy. *Zab.* 11, 13 *Koſſ.* Pijanica, zwodziciel, towarzysz łotrom, złoczyńca. *Sk. Kaz.* 126. Z iakim się kto towarzyszem braci, Tey obyczaiów nabędzie poſtaci. *Kchw.* 152. Połączmy biedy nasze, nie wiem, kto to pisze, Ale i wisieć miley, maiąc towarzysze. *Zabł. Amf.* 97, spólnie łżey, *cf.* dla kompanii dał się Niemiec obiesić). Nic tam w smak nie bywa, gdzie się bez towarzysza używa. *Cn. Ad.* 552. Żona ma być mężowi żywota towarzyszem. *Petr. Ek.* 70, towarzyszką, Lebensgefährte. - §. towarzysz rzemieślniczy. *Vol.* 2, 848, czeladnik, *Rs.* подмастерье, ein Handwerksgeſelle, ein Geſelle eines Meiſters. Rzemieślniczkowie abo towarzysze u rzemieślników robiący. *Vol.* 3, 593. Ten Andrzey młodzieniec był towarzysz rzemiesła krawieckiego. *Baz. hſt.* 38. - 2) Towarzysz w woyſku Polſkim, ein polniſcher ablicher Officier zu Pferde, mit einem oder zwey Reitknechten. Towarzysz kawaleryi narodowéy ma rangę officera prawem poſtanowioną. *Kaw. Nar.* 49. Towarzysz i namieſtnik kawaleryi narodowey ma w woyſku rangę chorążego. *S. Grod.* 2, 90. Płatna kawalerya ſkładała się z towarzyszów, pocztowych czyli szeregowych, i łuzaków; aż do seymu 1788 R. mieli towarzysze rangę chorążych. *Czack. pr.* 215, *Chmiel.* 1, 82. - *§. *Towarynka*; *commiſer.*; = biedny towarzysz, ein armes Officierchen. Niemczyk zaraz u nas urzędnikiem, a Polak z wyszczerbaną na woynach wyszynką, Zjadłszy zęby, będzie stał za nim towarynką. *Pot. Pocz.* 17. TOWARZYSZKA, - i, ł. towarzysząca komu, spólniczka, uczeſtniczka, *Boh.* towaryſſka; *Sr.* 1. towarſchka; *Vind.* tovarshiza, drushiza, tovarshtniza, k'spaninja; *Cro.* továruſsicza, tovarusicza, paydaſsicza, drusbenicza, (*Cro.* tovarushicza, = małżonka); *Rs.* собесѣдница; *Ec.* подруга; die Geſährtinn. Życia mego towarzyszka. *Teatr* 46, 167. Mnie trzeba towarzyszki uczciwey i czułey, od któreybym się nauczył znosić troſki życia. *Teatr* 18, 63. Niewiaſta ma być wierną człowieka towarzyszką i dóbr iego wszyſtkich uczeſtniczką. *Zab.* 16, 247. Za szczodrobliwością dwie *towarzysze (*dual.*, = dwie towarzyszki), albo *pannie (*dual.*, = panny) służebne chodzą, Ludzkość a Łaſka. *Kosz. Lor.* 113. TOWARZYSZYĆ z kim, abo komu, *Med. ndk.*, nakładać z kim, towarzyſtwo z nim mieć, przeſtawać z nim towarzyſkie, mit einem geſellig umgehen, Umgang pflegen; *Sr.* 1. ztowarſchu, ztowarſchuyu, (ztowarſchnik *ſociator*, ztowarſchnicia *ſociatrix*, pjitowarſcham przybieram do towarzyſtwa, roztowarſcham *diſſocio*, rozbratam); *Vd.* ſkovarshati, potovarshati, sdrushiti, spaidashiti, (= koiarzyć); *Crn.* spremlam, (cf. sprzyiam); *Cro.* drusujem, zdrusújem, drugujem, druguvati, paydassim, pratim; *Dl.* zdruxiti; *Hg.* tarsasitanni; *Rg.* drûxiti, sadrûxiti; *Bs.* drusgiti, zdrusgiti, sadrusgiti; *Rs.* сотовариществовать. Ani szkoły, ani księgi nie są tak ſkuteczne młodemu, Jako kiedy z dobrym towarzyszy. *Pot. Arg.* 8. Kto ze złym towarzyszy, złe ma obyczaie. *Kchw. Fr.* 135. Da towarzy-

Digitized by Google

szył temu niecnocie. *Teatr* 18, 150. Jedna osoba z sobą towarzyszyć nie może, musi mieć inszego. *Petr. Ek.* 49. – *fig. tr.* Przymiotom znakomitym skromność towarzyszyć zwykła. *Gaz. Nar.* 1, 22. Nie zawżdy rozumna głowa towarzyszy dobremu sercu. *Teatr* 26 *c*, 74, begleiten. Frasunki równie towarzyszą tronowi, iak chatom. *Zab.* 13, 289. TOWARZYSZYĆ się *ndk.*, stowarzyszyć się *dk.*, *Boh.* stowarysſim ſe, druſim ſe, *Cro.* tovarussimsze; *Bs.* uortaccitise; *Ec.* возобщимися; towarzyskie się z kim związać, przyiacielić się, społecznić się, spolić się; ſich mit einem verbinden, Gemeinſchaft machen. Zamiarem towarzyszenia się ludzi ieſt ubezpieczenie sobie spólnie praw przyrodzonych. *Przeſtr.* 53. Dziwna było, iak tak wiele ſtanów różnych wzaiem się towarzyszyło z sobą. *Birk. Dom.* 17. Stowarzyszyć się z kim bardzo, pospolitować się, ſich mit einem ſehr gemein machen. Zbytnie stowarzyszenie do wzgardy przywodzi. *Pot. Arg.* 318. – *similiter*: Tak wielce się z nim stowarzyszyła, iak oblubienica zwykła być towarzyszką oblubieńcowi. *Zygr. Pap.* 147; tak z nim spółkowała). – *actiue*: towarzyszyć kogo z kim, stowarzyszyć kogo z kim, *sociare*. *Cn. Th.* 1072, verbinden, vereinigen. Książętom Mazowieckim, stowarzyszonym obcownikom naszym, *sociis noſtris*. *Krom.* 624.

TOYNA, *ob.* Toina. TOŻ, *ob.* Ten, Tenże. TOŻSTWO, *ob.* Tożsamość.

T R.

TRA, Trę, *ob.* Trzeć.

TRĄBA, – y, ż., TRĄBKA, – i, ż. *dem.*, *Boh.* trauba, truba, trubka; *Slo.* trauba; *Sr.* 1. truba, trubel, tromeſta, tarakawa, (cf. krzywuła); *Vd.* trobenta, trumpeta, tromenta, trumeta; *Hg.* trombita; *Cro* trumbéta; *Dl.* trublya, trumbita; *Bsn.* trubglja; *Rag.* trúbglja, trúbja, trúbgliza; *Rs.* трyба, трyбка; *Ital.* tromba, trombetta, *Angl.* trump, trumpet, *Bretag.* trumpil, *Suec.* trumma, *Isl.* trameta, *Gall.* *trompe, trompette), narzędzie dęte, *Ger.* die Trompete. Trąba, gdy ią słyszemy, upomina ludzi, aby się albo ku boiu, albo ku iakiéy innéy sprawie gotowali. *Rey. Ap.* 73. Trąba w sobie nie ma nic pieszczonego, chrapliwie i straszliwie brzmi, na trwogę raczey, niż w taniec. *Birk. Kaz. Ob. J.* Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami Chwalcie Pana. *Ryb. Ps.* 294. Rzeźwy koń, miedzianą trąbę słysząc, zgrzyta I za brzmiącym iey głosem, chęć do woyny chwyta. *Otw. Ow.* 134. Tarstan tara tartan trąby zewsząd brzmiały. *Stryik.* 49. Rozlegają się głosy chrapliwych trąb. *Stryik.* 191. Trąby na prawym skrzydle krzykliwie zagrały. *Bard. Luk.* 2, 52. Głos fasolny straszney trąby. *Brud. Oſt. B* 5. Sprawiedliwości czekay, kiedy umarli trąbę usłyszą anioła. *Zab.* 16, 124 *Nar.*, przy sądzie oſtatecznym, die Poſaune des jüngſten Gerichts. – Trąby, głos pewny w organach. *Mag. Mſkr.* – Trąba myśliwcza, das Jägerhorn, Hüfthorn. Z trąbą za psami pędzi. *Falib. L.* 2. Trąba, trąbka, pocztarska, das Poſthorn. – *fig.* Trąby Ducha S., Apoſtołowie święci. *St. Dz.* 741. Rozbiegły się po mieście i szynkowniach buntowników trąby, które lud burzyć nie przeſtawały. *Uſt. K.* 1, 141. – 2) *Translat. varie*: Trąba, rura, eine Röhre, ein Rohr; *Bh.* trubka, trubice, trubička; *Rs.* трyбá, трyбка. Trąba ſkentoreyſka. *Hub. Wſt.* 223, rura, przez którą gadaią, *Crn.* trobilu; ein Sprachrohr. Trąba uszna. *Hub. Wſt.* 223, ein Hörrohr. W Chymii, trąby śrzodkowe, rury między odbieralnikiem a bańią, *tubi intermedii*. Vorſtöße. *Krumſ.* 55. – Trąby ſtawowe. *Sol. Arch.* 21, ein Gerinne, Teichgerinne. Trąba upuſtowa, *Cn. Th.* 1148, ein Schleuſengerinne. Po złowieniu ryb upuſty, tyny albo trąbę dobrze opatrzyć. *Haur. St.* 144; (*Crn.* trômba; *Vd.* tromba, *piſtillum* drąg ſtudzienny, Brunnenſtange; *Ross.* пожарная, заливная труба сикавка огньова, трyбная ſклад на сикавки огньове, трyбникъ parobek od sikawek; *aliter*: трyба комин, трyбочистъ kominiarz). – *Phys.* trąba morſka, kolumna wodna, obłok okrągłoſłupiſty w niebo spodem obrócony nad morzem wiszący, okrętom niebezpieczny. *Boh. Prog.* 2, 72; die Waſſerhoſe, Meerhoſe; *Rs.* смéрчь, смéрчъ. Smok albo trąba morſka. *Boh. Pr.* 2, 116. Trąba powietrzna, twor napowietrzny, ieden z nayokropnieyszych i nayszkodliwszych. *Sniad. Jeo.* 305. – §. Trąba u słonia, rylec, der Rüſſel des Elephanten; *Bh.* ſłonowa trauba; *Rg.* słońſka truubglja, trubisa, rillo słonſko; *Bs.* trubiça, gubiça, rilliça, rillo; *Cro.* gubecz; *Dl.* gubicza, rillo, trubicza, turiu; *Rs.* хóботъ, хоботокъ, (cf. choboty, cf. chwytny). Trąba u słonia nos zaſtępuie, bardzo długa, chwytna. *Zool.* 292, *Haur. St.* 321. – *Venator.* Gębę u charta myśliwi zowią trąbą, *Klon. Fl. E* 2, *Otw. Ow.* 31. Teraz z wietrznemi trąbami psy niech wiatr chwytaią, niechay nos ciekawy na las obróca. *Bard. Tr.* 122. Trąbą nazwiy psa z nosem długim. *Bielaw. Myſl.* 4 *b.* – §. Trąbka aptekarſka *etc.*, papierowa, na korzenie, die Düte, z. B. Pfefferdüte; *Boh.* tule, tulicek, kornaut, kornautek; *Vd.* savit papir, papirni svitik, (cf. świtek); *Ross.* свéрмокъ, свéрмошекъ. Narób z papieru trąbek, iakich kupcy do korzeni używaią. *Kluk. Rośl.* 1, 69. Książka dobra na trąbki do apteki. *J. Kch. Dz.* 60; na placki, gut für den Käſeſtecher. Oeſterr.). – *fig.* Ach na to słowo, móy ięzyk w trąbkę się zwinął. *Teatr* 29, 33. – *aliter*: Cynamon w trąbkach przedaią. *Urzęd.* 529, w rurkach. – §. Trąbki żydowſkie, nowy rok żydowſki. *Tr.*, das Neue Jahr der Juden. – §. *Herald.* Trąby, *herb*, trzy trąby czarne myśliwſkie oprawne w cztery ſtrofy, każda z nawiązaniem złotym. *Kurop.* 3, 52, ein Wappen. *Biel.* 34.

TRĄBCZASTY, – a, – e, – o *adv.*, na kształt trąbki, Hörnchenartig, *Rs.* трyбчатый rurczaſty, (*Rs.* трyбчáтка *tubularia*).

TRĄBIĆ *cz. ndk.*, *Boh.* traubiti; *Sr.* 1. trubim, trubim; *Sr.* 2. trompetowaſch, tſchubiſch; *Crn.* trobiti, trôbem, trúmetati; *Vd.* trôbiti, trobentati, trementat; *Cro.* trumbétam, trubentujem, trubim; *Hg.* trombitálok; *Dl.* trubim; *Rg.* trúbiti; *Rs.* трyбить, зaтрyбить; *Ital.* trombare, trombettare, *Ger.* trompeten, cf. *Arab.* תרע *modulatus eſt*); w trąbę uderzyć, dąć trąbę, blaſen auf der Trompete, auf dem Horne, Hüfthorne, Waldhorne, Poſthorne ꝛc. Żołnierz niech się nauczy rozeznawać trąbienie, to ieſt, gdy ruszenia pierwszy raz, gdy wtory, gdy trzeci trąbią, gdy hasło rozdaiąc, gdy cichą pobudkę, gdy na trwogę; gdy kto nie rozumie, niech trębacza pyta, na co trąbi. *Vol.* 2, 1701. Na odwrot trąbić, *ob.* Odwrot. – Przed bitwą nie trąbić wygranéy. *Pot. Zac.* 72, nie mów hup, aż przeſkoczysz). Trąbienie do każdego zamyſłu myśliwcsego insze. *Oſtror. Myſl.* 48. – *fig. tr.* Armbryczanie na woynę trąbią. *Warg. Cez.* 210, woynę gotuią). Mo-

Digitized by Google

ſkwa za uchem trąbi. *Biel. S. M. B* 3 *b*, grozi nam woyną). Trąbić za kim, przyczyniać się mocno, za nim mówić, einem ſtark das Wort reden. Ztąd za iednym natrętnie Juno dziewosłąbi, Ztąd za drugim Latona ieszcze lepiey trąbi. *Zab.* 15, 17 *Kniaź.* Nic nie mówisz, trzeba i tobie trąbić w uszy. *Teatr* 56 *d*, 5; w uszy krzyczeć, in die Ohren ſchreyen. Kiedy czynisz iałmużnę, nie każ trąbić przed sobą. *Biał. Poſt.* 246; otrębować, ogłaszać, ausposaunen. - §. *tr.* Komor trąbi *Tr.*, brzmi, brzęczy, die Mücke ſumſet. TRĄBICIEL, - a, *m.*, który trąbi, der Trompeter, Blaſer, *Rg.* trubitegl, *ob.* trębacs. *TRĄBIROG, - a, *m.*, der Hornbläſer. *Tr.* TRĄBNIK, - a, *m.*, co trąby robi. *Cn. Th.* 1148, der Trompetenmacher, Blaſhornmacher; (*Rs.* трубникъ parobek od sikawek, трубочникъ rurnik, co rury robi). TRĄBNY, - a, - e, do trąby należący, Trompeten-, Blaſhorn-. Słyszeli głos trąbny. *Bud. Ex.* 20, 18. (*Rs.* трубный kominowy, 2) trąbny; трубная dom sikawek).

Pochodz. *trębacz*, *trębaczka*, *otrąbić*, *otrębować*, *potrąbić*, *przetrąbić*, *przytrąbić*, *roztrąbić*, *utrąbić*, *wytrąbić*, *zatrąbić*.

TRACH, *herb*, tarcza wzdłuż podzielona, po prawey smok, po lewey trzy wręby. *Kurop.* 5, 52; ein Wappen; (*Rag.* trak *vittae taenia*; *Vd.* trak, = promień).

*TRACEŃCZY, - a, - e, n. p. Małopolskie rycerstwo, iako zbroyniey szli za Wielkopolanami w traceńczym uffie. *Biel. Sw.* 254, w tylney straży, Hintertreffen, cf. Straceniec). TRACIĆ *Med. ndk.*, utracić, ſtracić *dk.*, *Bh.* traſtiti, ztratiti, potratiti, utratiti, utraceti; *Slo.* tratiti, utracugi; *Crn.* potratiti, = marnować, *Crn.* potrâta, = rozrzutność; *Crn.* utratiti, = koszta łożyć na co); *Rg.* trattiti, ſtrattiti, trajati, ſtrajati, (trattilaz *obsonator*); *Bs.* trattiti, karciti, ſtrattiti, actettovati; *Dl.* izgubiti, (cf. wygubić); *Rs.* тратить, утрáтить, утрачивать, изтрясть, истрясывать, (expensować, трата expensa), истратить, истрачивать, дотрáтить, дотрачивать, терять, потерять (tyrać, potyrać). уронить (uronić), (*Rs.* страдáлець męczennik, *Ec.* страдáлець zapasnik); *Ec.* трошу, изтурáю *consumo*, (cf. trocha, cf. *lat.* terere); UTRACAĆ *kont.*, einbüßen, verlieren, um etwas kommen. Straciła córkę i męża razem. *Teatr* 5, 5. Straciwszy wolność, ſtracą i cnoty doſtoyne. *Przyb. Milt.* 574. Kto służy, wolność traci. *Leszcz. Gl.* 70. Jeśli z chudobą cnota nie utracona, i w chacie mieszka rozum. *Tward. Wł.* 117. Co naybardziey miłuiesz, ſtraciwszy bardziéy poczuiesz. *Cn. Ad.* 98. Zawsze część z siebie utracać z wykliśmy, gdy utracamy przyiaciel. *Teatr* 80 *c*, 66. Jednoś utracił, drugiegoś nie doſtał. *Cn. Ad.* 516. To wszystko utraciss, co uczyniss dla niewdzięcznego. *Ezop.* 3. Pierwéy życie niż nadzieię ſtracić. *Teatr* 49 *b*, 48. Jeszcze ia nie tracę nadziei. *Teatr* 6 *b*, 67, upadać na nadziei, die Hoffnung verlieren, aufgeben. Serce brać, nie tracić trzeba, komu przyiazne są nieba. *Jag. Wyb. D* 5 *b*, upadać na sercu, das Herz verlieren. Czas tracić, die Zeit verlieren. Ona, o którą *traciwa (*Dual.*, tracimy my dway) czas biiąc się, iuż dotąd za górą. *P. Kch. Orl.* 1, 7. Spiesz się, nie trać i momentu czasu. *Stas. Num.* 2, 32. Staray się, niech ci darmo czas się nie utraca. *Min. Ryt.* 4, 184; niech ci darmo nie ginie, laß ſie nicht verloren gehen. Marniem dzień dzisieyszy ſtracił, bom nikomu nic nie dał. *Bud. Ap.* 89, *Teatr* 46 *d*, 5. - Utracać sprawę u sądu, przegrywać. *Dudz.* 66. Pole ſtraciwszy, w miaſtach się bronili. *P. Kch. Orl.* 1, 387, przegrawszy, das Schlachtfeld verlieren, verſpielen. Polacy utracili do Szwedów więcey iak 300 armat. *Jak. Art.* 1, 24, ſie verloren an die Schweden. Uderzcie, sławę utracą do was. *Warg. Cez.* 192. Gutt do czego ſtracić. *Teatr* 7, 83, den Geſchmack an etwas verlieren. Mąż począł serce tracić do żony. *Mon.* 88, 312, zaprzeſtawał ią kochać). Z boleści zmysły ſtraciła. *Teatr* 4, 115, od zmysłów odeszła, ſie verlor die Sinne Stracił głowę nie umie sobie radzić, er hat den Kopf verloren, weiß ſich nicht mehr zu rathen. Straciwszy oczy, tak nagli ſtrach, lecą na błota. *Susz. P.* 3, *K.*, na oślep, nie widząc, nie postrzegaiąc). Mowę ſtraciła *Teatr* 18 *b*, 30. Wspieray mię, siły utracam i wszyſtkie zmysły *Teatr* 49, 23 *Bogusł.* - **Niestracony, którego zgubić nie można, unverlierbar. Cnota kleynot niestracony, Cnota skarb nieprzepłacony. *M. J. Kch. Dz.* 298. *Absolute*: tracić, szkodować, Schaden leiden, Einbuße haben, verlieren, einbüßen. Utracać na czym, nie brać słusznego zwyczaynego zyſku, dochodu. *Cn. Th.* 1208. Każdyby nie rad ſtracił na swey kupi. *Rey. Wiz.* 69. Skąpy dwa razy zawsze traci. *Teatr* 8, 13, *Slo.* ſkupi vjdicki vic trati. Jak zyſkał, tak ſtracił, iak przyszło, tak odeszło; *Slo.* gaſko zjſkal, tak ſtratil. - 2) *Actiu.* tracić, utracać, przemarnować; *Sr.* 1. ſchlamupu, twojeju cf. szlamować; *Vd.* saprauit, (cf. zaprawić); *Rs.* замотаться, cf. zamotać się); verthun, verſchwenden, vergeuden. Jeśliby kto dobra swe przegrał, przefryiował, albo iakolwiek rozproszył, ona szkoda tego samego ieſt, który utraca. *Szczerb. Sax.* 34. Co rodzice trudną zarabianą pracą To dzieci na swą zgubę niepamiętnie tracą *Hor. sat.* 73. Co krwawym potem oycowie zbierają, Synowie gnuśni marnie utracaią. *Kchw.* 214. Marnie rzeczy swoie utracaią. *Chel. Pr.* 148. Utracać na czym, zbytnie wydawać na co. *Cn. Th.* 1208. Co on też porabia? *Resp.* Zwyczaynie traci. *Teatr* 30 *b*, 35; cf. Kurzy się). - *Simil.* Ale cóż, nie słuchasz, widzę darmo moie tracę słowa. *Zab.* 14, 122. - Tracić, wytracać, *Rg.* satàrti, (cf. zatracić), wegſchaffen, vertilgen, vernichten Niech ſtraci a zniszczy Pan każde usta zdradliwe. 1 *Leop. Ps.* 11, 4, niech zatraci, 3 *Leop.*). Polepa gruba ścian głos traci. *Tr.* Niewiasta nasza ciążą, gdyby płod iuż żywy w sobie ſtraciła *A Zam.* 193, die Leibesfrucht abtreiben. Namawiali męczennika, aby się sam nie tracił, on odpowiedział: iakom się sam nie ſtworzył, tak się sam gubić nie mogę. *Sk. Zyw.* 1, 194, żeby się nie narażał, cf. Gubić). Tracić złoczyńcę, ścinać go, wieszać go, einen armen Sünder hinrichten, abthun; *Bh.* utratiti. U Turków Kapigów urząd ieſt, tracić złoczyńców, kiedy Wezyr każe. *Star. Dw.* 55. Muftego nie tracą, ale go włożą w moździerz i tłuką. *Klok.* 136. Pierwéy niźli go tracić poczęto, uprosił sobie wolne mówienie. *Baz. hſt.* 40. Pytał pies pasterza: czemu mię wieszasz, azaż ci wilk nie więcéy krzywd? ia iżem kilka iagniąt zjadł, chcesz mię ſtracić? *Rey. Zw.* 49. Stracenie, *Cro.* pogúblenie, die Hinrichtung. Mieysce ſtracenia złoczyńców, der Richtplatz, *Bh.* poprawiſtě. Obwinionego o zabóystwo, prowadzono na ſtracenie. *Sk. Zyw.* 2, 348. Farao kazał szukać na ſtracenie Moyżesza. 1 *Leop. Ex.* 2, na śmierć, na zgubę. TRACICIEL, - a, *m.*, który, tra-

Digitized by Google

ci, der Verlierer, Durchbringer, Vernichter, Verderber, *Slo.* trakil.

Pochodz. *ſtracić*, *ſtrata*, *ſtraceniec*, *utrata*, *utracić*, *utracać*, *utratnik*, *utracyusz*; *ſtradać*; *wytracić*; *zatracić*.

TRĄCIC *cz. ndk.*, Trącać *kont.*; *Sr.* 1. ſtorkam, (cf. ſturkać); *Sr.* 2. ſtorziſch; *Crn.* wunkam, bunkam; *Vd.* potisniti, dregniti, shokniti, shokati, pahniti, perhniti, porivati, poriniti, potiskuvati, dregati; *Rs.* трутить, тручу, пырнуть, пырять; *Ec.* рынуть, рѣзати, рѣю; (cf. *Gall.* detronquer, z odtrącić), lekko ſtursnąć, tknąć, ein wenig ſtoßen, leicht berühren, antühren, anſtoßen. Trącił ſioſtrę łokciem, aby milczała. *Tr.* Trącam kogo, napominaiąc o co. *Cn. Th.* 1149. W rozmowie z Cześnikiem zmierzać zacząłem do rzeczy ekonomicznych; ale mię ekonom w bok trącił. *Kras. Pod.* 2, 25. Trącenie, *Rs.* трясёнїе, трѧска, (*ob.* trząść), пырокъ. W teorban złoty lub trącał w Aońſką cytrę. *Zab.* 12, 28 *Kniaź.*, w ſtrony uderzył, ruszał ie palcami; grał). Trącić konia uzdeczką. *Tr.* - 2) Trącić czym, oddawać czym, śmierdzieć, pachnąć czym, nach etwas ſchmecken, nach etwas riechen, einen Nachgeſchmack oder Geruch von etwas haben. Piwo beczką trącące. *Syr.* 934. Aby wino niczym przykrym nie trąciło. *Sleszk. Ped.* 379. Czego się nowa ſkorupa napiie, tym zawsze trąci. *Zegl. Ad.* 52, *Boh. Kom.* 1, 414. - *fig.* Poſtać iey trąci kokietką. *Teatr* 7, 86. Tak trąciła boginią, że ią można było o milę zwietrzyć. *Teatr* 3, 17. Otoż sposób mowienia, który trąci grzecznością Europeyſką. *Węg. Mar.* 3, 264. Te zdania nowością trącą. *Mon.* 76, 311. Grosić mi batogami, to trąci grzywnami wielkiemi! *Teatr* 11, 103. Taki uczynek szubienicą trąci, *ob.* Pachnie szubienicą.

Pochodz. *natrącić*, *natręt*, *natrętny*, *odtrącić*, *otrącić*, *potrącić*, *przetrącić*, *przytrącić*, *roztrącić*, *ſtrącić*, *utrącić*, *wtrącić*, *wtręt*, *wtrączkowy*, *wytrącić*, *zatrącić*.

*TRACIKNOT, - u, *m.*, TRACIŁOY, - iu, *m.*, węzełek u knota palący się, świecę marnie tracący. *Tr.*, wilk, złodziey u świecy, der Räuber am Lichte, der Wolf. (*Bh.* tratiwod kałuża).

TRĄCY, *ob.* Trzeć. TRACZ, - a, *m.*, który piłą lub pilnikiem trze, *Vd.* dolni resar, resauz, shagar, shagmashter, der Säger, Feiler. Tracz rznący tarcice. *Rog. Dos.* 3, 164, der Bretſchneider. *Pot. Pocz.* 333, *Zab.* 16, 565. - §. Tracz, tartak, die Schneidemühle, Sägemühle. Młynarz ma tramów przyczyniać, gdzie iest tracz, kiedy czas tego, aby tarł. *Haur Ek.* 41. Młyn i tracz na byſtrey wodzie. *Mon.* 75, 435. - §. Tracz, ryba morſka, co grzbietem oſtro chropawym sznur wędny przeciera i uchodzi, *squalus priſtis*, gatunek hai. *Zool.* 195, der Sägefiſch, Schwertfiſch.

1) TRĄD, - ędu, *m.*, *Bh.* trud, trudowatoſt, malomocniſtwi, molomocnoſt, (cf. niemoc); *Sr.* 1. wuſad; *Sr.* 2. husaj; *Crn.* góba, (cf. gąbka); *Vd.* goba, gobe, kröze shöbe; *Cro.* gùba; *Dl.* guba; *Hg.* poklosagh; *Rg.*, *Bs.* gubba; *Sla.* gube, kraſte, (*Sla.* trùd, z gąbka); *Rs.* проказа, (проказить swawolować, прокáзникъ swawolnik); *Ec.* священный недугъ, лютая проказа; trąd prawy choroba, trąd słoniowy, *elephantiasis*. *Syr.* 684; der Ausſatz. Trąd całego człeka zaraża, trąd twarz człowieka szpeci, trąd choroba nieuléczona. *Dambr.* 1014. Zarazić się trądem, trędowacieć; *Rg.* ogubavitise; *Ec.* проказишиcя, заражаться проказою. - *fig.* Zła rada świętokupſki trąd nań przywiodła. *Sk. Dz.* 1065, zaraziła go grzechem świętokupſtwa). Oyciec S. uznawa między trądem a nie trądem. *Gor. Dw.* 41, między grzechem a niewinnością). - §. trąd, prości zowią, twarzy czerwoność zbytnią. *Cn. Th.* 1149, Kupfer im Geſichte, Röthe mit Ausſchlag. Osypanie twarzy czerwone. *Dudz.* 25. Trąd iest zgęſtwienie i oſtrość części krwi wodniſtey. *Boh. diab.* 2, 164.

Pochodz. *trędowaty*, *trędowateść*, *trędowacieć*.

2) TRĄD, - u, *m.*, *Bh.* traup, (cf. trup), trauda, mebogidka; *Slo.* trub, trup, traub (traub *fomes*); *Sr.* 1. jkala, (cf. skalać, zkłóć); *Crn.* trôt, (trotarza *ſterilis res apum*), ropànze, nauratnéza; *Vd.* shumel, shumju, shumerl, sershen, (cf. siersień), ropenza, roparniza, navratniza; *Cro.* oszinecz, (cf. osa), oszinjak; *Bs.* osinać, velika oſa; *Rg.* ſtarmêgl, (*ob.* trzmiel); *Ger.* die Drohne, Träne, Brutbiene, Hummel, *Angl.* drone, *Anglos.* draen, dran, *Suec.* drön, *Gr. apud Ariſtot.* κηφήνη), *trutes*, *fucus*, większy od pszczoły roboczéy, bez żądła, podobno trądy przeznaczone są do upłodnienia królowey. *Zool.* 119. Trąd w ulu tylko miód je, a nie robi. *Chmiel.* 1, 77.

TRADYCYA, - yi, *ż.*, podanie nauki kościelney krom pisma. *Sk. Zyw.* 1, 315, *et* 9, *et* 2, 378, die Tradition, mündliche Ueberlieferung, *Slo.* podáni, odewzdáni. - §. *Jurid.* tradycya, tradowanie, oddanie rzeczy drugiey osobie urzędownie; w prawie Polſkim, oddanie dóbr za dekretem zwierzchności w possessyą tego, który process przewiodł. *Kras. Zb.* 2, 546, gerichtliches Tradiren, Einhändigen, Uebermachen. TRADOWAĆ *cz. ndk.*, urzędownie oddawać drugiemu, einem andern gerichtlich ausliefern, übermachen. Jednego młodego panicza meble, sprzęty, śrebro i porcellanę tradowano. *Teatr* 19 *b*, 8.

TRAF, - u, *m.*, trefunek, trafunek, zdarzenie, przypadek, *Bh.* treffa; *Rs.* случáй, прилучáй, приключéнїе, *obs.* клучéнїе; der Zufall, zufälliges Eintreffen, Ereignen; das Ereigniß. Gdy się zjściły sny raz trafem płonnym . . . *Zab.* 14, 158. Ślepym trafem urodzenia Ten wziął berło, ów rogoże; Los te czyni rozróżnienia. *Teatr* 20 *b* 251. Serce czyni, a nie traf, nas niepoczciwymi. *Bard. Tr.* 154. Grady, nieurodzaie i inne trafy niepomyślne. *Wyrw. G.* 559. Siedli pod wierzbą, a satyr smutny, Tak opowiadał swóy traf okrutny. *Chod. Gesn.* 115. Pomyślnością traf często włada. *Nar. Dz.* 1, 173. Nie sztuka to, co trafem do skutku przychodzi. *Min. Ryt.* 4, 125, przygodnie, przypadkiem, *Rs.* случáйно. Prócz odmian zdrowia tysiąc innych trafów. *Nag. Cyc.* 129. Wypadły trafy, których malkontenci czekali. *Uſt. K.* 1, 59, wypadki polityczne). Zgony panuiących zawsze się nadzwyczaynym iakimści trafom przypisować zwykły. *Nar. Tac.* 1, 279. Na traf co czynić, na szczęście. *Dudz.* 16, auf gut Glück, chybię, trafię). - W traf, przypadaiąc do miary, do okoliczności, do gustu; dogodnie, paſſend, angemeſſen. Prawa maią być do Rzpltey w traf ſtosowane, tak aby iey właśnie służyły. *Petr. Pol.* 253. Nie w traf ſtarcowi biesiada; Gdy mu co nie ku myśli, narzeka, biada. *Kołak. W. C.* 1. - Nie piękna z to ta processya żołnierska, traf traf! gdyby ieden. *Teatr* 13, 43, o bieganiu przez rózgi: smyk smyk! Hieb auf Hieb!). TRAFAKI *plur.*, kawałki cienkie i krótkie rudy, albo do niéy podobne; gdy ie w dole poſtrzegą górnicy, tuszą sobie, iż rudę znaydą. *Os. Zel.* 87, kleine Erzſtückel, Brucherz.

Digitized by Google

TRAFIACZ, -a, *m.*, trafiający do celu. *Cn. Th.* 1149, der Treffer, der etwas trifft. TRAFIAK, -a, *m.*, n. p. Jest inszych przy nim wiele puzanów i sztortów, Kawek, i z grubym głosem trafiaków, pomortów. *Banial. A* 2 *b*: muzyczne iakieś narzędzie, ein gewiſſes muſicaliſches Inſtrument. TRAFIĆ, *TREFIĆ *cz. ndk.*, Trafiać *kont.*, *Trafować, *Trefować *Freq.*, *Germ.* treffen, *Swec.* trefwa, treffa, cf. *Ital.* trovare, *Gall.* trouver; utrafiać, ugadzać w cel, (*oppos.* chybić celu, ins Ziel treffen, nicht fehlen; *Boh.* treffiti, treffim; *Slo.* trefim *ferio*; *Sr.* 2. treffiſch, treffowaſch; *Sr.* 1. trefficj; *Vd.* trofiti, sadeniti, dotizbeti; *Sla.* zgoditi; *Rs.* попѣтить, умѣтить, умѣю, (cf. umieść), уцѣлить, уцѣливаю, (cf. cel); Trafiam do celu, w cel, trafić ptaka. *Cn. Th.* 1149. W śrzodek tarczy utrafia, lecz iéy nie przebiia, Znalazłszy odpor, dzida kończata się zwiia. *Dmoch. Jl.* 80. W biodro utrafia strzała, cierpi rycerz wiele, Trzcina się przylamuie, żelazo tkwi w ciele, *ib.* 299. Utrafia tam rycerza dzida zapalczywa. *ib.* 2, 117. Chybił Hektora, tylko żelazem swéy broni Emiopa utrafił, stróża iego koni. *ib.* 1, 199. On daleki cel dardą trafić umiał. *Otw. Ow.* 181. O Febe zdarz trafić pewnym gdzie mierzę postrzałem. *Zebr. Ow.* 199. Sztukim dokazał, iż nie mierząc i na pamięć strzeliwszy, Dobrze trafiłem. *Mon.* 74, 46. Często i długo strzelaiąc, kiedy tedy trafi. *Cn. Ad.* 376; kto często mierzy, wzdy kiedy uderzy). Trafiaiący, miernéy ręki; *Rs.* мѣткій, мѣткость; *Subſt.* мѣткость, (cf. miść, miatać, miotać). Nie trafiaiący, chybiaiący, niemierny ręki, *Rs.* проворостный. Bożek miłości trafił w iey serduszko. *Teatr* 21, 191. – *fig.* Trafił w cel abo do celu, z zgadł. *Cn. Ad.* 1324, er hats getroffen. Właśnie też trafiła, iak kulą w plot. *Teatr* 17, 117, *ironice*). Na tym świecie w loteryą gramy; chybił, trafił. *Teatr* 19 *c*, 77. Trafił podle celu, sążeń od celu. *Cn. Ad.* 1170, nie trafił, nie zgadł; daleko stąd do owąd). Trafiać kogo, *vel* komu w sadno, tykać w sadno, trafiać gdzie boli. *Cn. Ad.* 1161, *Zabł. Fir.* 81, das rechte Fleckchen treffen, wo es am meiſten ſchmerzt. Pochlebniki umieią się z pańską myślą zgadzać, a w notę iéy trafiać. *Kosz. Lor.* 113, w notę im ugodzić umieią. *ib.* 182, cf. w rumel). Usłyszycie, w cobym wam powieścią moią trafiać miał. *Baz. St.* 99, do czego to mówię). Trafię cię; Nie chybię cię. *Cn. Ad.* 1169, przypłacisz mi tego). Traktuie mnie, iak chłystka wzgardzonego, którego trafia kiiem kat zjadły po grzbiecie. *Kul. Her.* 86; maca go kiiem, obkłada, bije, mit dem Stock treffen, ſchlagen, prügeln. Trafić gdzie, trafić drogę, należć, wohin treffen, wohin finden. Prowadź mię, bo sam nie trafię. *Ld.* Gdy dziecina pochwę strzałową włożyła, Pszczołki z niey wylatuią, iak która trafiła. *Tol. Saut.* 17, którędy która mogła). – §. Daniel gadki *trafował, trudne rzeczy rozwięzywał. *Radz. Dan.* 5, 12, zgadywał gadki, er hat Räthſel gerathen, zu errathen geſucht, errathen, getroffen. Kiedy gadki zadał, nikt ich nie trafił; ale on zadane zgadał. *Jabł. Ez. C* 5. Samson dał onym młodzieńcom, co gadkę trafili, 30 szat. *Biel. hſt.* 52. Żaden mu ten sen nie trafił. *Biel. hſt.* 16. – §. Trafić na co, uderzyć na co, przypadać na co, potykać, *quoad tempus*, *euentum*; auf etwas treffen, ſtoßen. Trafiła kosa na kamień. *Gor. Dw.* 269; trafił djabół na poganina). Tam *trefisz na iesscze mędrszego. *Rey Wiz.* 63. Trafił swóy na swego. *Cn. Ad.* 1171. Nie trafiłeś na dudka. *ib.* Uciekaiąc z miasta przed ogniem, na insze nieprzyiacioły trefowali. *Biel.* 399; napadali). Trafił na prask, *ob.* Prask. – Gdybyśmy byli trafili na iego senatorstwo, spodziewaćbyśmy się tego żadnym sposobem nie mogli. *Warg. Wal.* 71. Mahomet trafił na czas sobie nie bardzo wygodny. *Klok.* 124. Gdzie trafisz, tam iedz. *Cn. Ad.* 239. Trafił na dobry byt. *ib.* 1169. – Trafić dobrze, źle, es gut, ſchlecht treffen. Mógłbyś ią za mnie wydać, nie źleby zapewne trafiła. *Teatr* 31 *c*, 74. Dama, która długo przebiera, naygorszey pospolicie trafia. *Teatr* 32. 60. Przecięż mnie w mym wyborze szczęście nie zawiodło, Ulubiwszy Biedossa, trafiłem niepodło. *Teatr* 43 *b*, 89. Przed głodem uciekali do Węgier, ale nie trafili, abowiem Węgrowie, co mieli, to im wydarli. *Biel.* 161; nie dobrze trafili). Trafił na zły raz; na sęk. *Cn. Ad.* 1170; trafił ze dżdżu pod rynnę. *ib.* 1171. – *§. Trafić co, znaleźć co, treffen, finden. Buynieyszych w żadném położeniu traw nie trafisz. *Zebr. Ow.* 23. – §. Trafić w co, z potrafiać co, dokazać, w ſtanie być dokazania czego, etwas bewerkſtelligen, ausführen, etwas wirklich treffen; es ohne Fehlſchlagen vollziehen. Dziwna rzecz, iak człowiek, w co chce, trafić może. *Groch. W.* 548. Mądrością swoią w to trafiła, że się uspokoili. *Gor. Dw.* 245. Ledwieby w to trafił Demostenes sławny, abo Cycero Rzymski. *Pot. Jał. A* 2. Trafić czego, trafić pacierza, piosnki zagrać, *absque errore aliquid perficere*. *Cn. Th.* 1149. Jeśli zechcą, trafią nas bogowie ratować. *Jabł. Tel.* 38. Medea cory Peliaszowe w tę nadzieię wdała, że w młodość trafi ſtarość oycowską przeczynić, *reuirescere cum arte posse*. *Zebr. Ow.* 170. W Niemczech ludzie trafią łacno to wszystko co obaczą, i maią wielkie zalecenie w rzemiosłach. *Boter.* 80. Bez instrumentów może kto być w sztuce muzyczney biegłym, acz sztukę swą pokazać podobno nie trafi bez nich. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 429. Nie trafię do końca z nim. *Teatr* 33 *d*, 63, ich kann mit ihm nicht zu Ende kommen. – §. Trafić maluiąc, rysuiąc, kopiuiąc, z prawdziwie, rzetelnie oddawać, wyrażać, *Ec*, pełnoobrazowanie, treffen im Mahlen, zeichnen, kopiren, ganz genau darſtellen. Malara mię głową trafił, lecz rozumu w głowie arcymalarz nie trafi. *Groch. W.* 578. W hafcie Arachne tak wszystko porządnie wyprawiła, Że i osoby wszystkich i mieysca trafiła. *Otw. Ow.* 219. Wziąwszy na siebie postać Podlasianina, tak dobrze go trafiłem, że mnie siostra nawet nie poznała. *Teatr* 1 *b*, 74. Tak go twarzą, wzrostem, tak mową trafiła, Tak go dobrze postawą wszystką wyraziła, Że z niey był własny Atlant sztuky. *P. Kch. Orl.* 1, 184. – *Trafić się na kogo *Rec.*, pochodzić na kogo, podobnym mu być, einem ähneln, ähnlich ſeyn, ähnlich werden, nachſchlachten. *Patri respondere*, na oyca się trafić, obyczaiów iego naśladować. *Mącz. Fratri similior, quam patri*; bardziey się trafił ku bratu, niż ku oycu. *Mącz.* Niepodobny, nie trafił się nań, *absimilis*, różny. *Cn. Th.* 514. – *Similiter*: Trafiły mi się trzewiki na nogę, *conueniunt*, *quadrant*. *Cn. Th.* 1149, paſſen. – *§. Trafić, trefić, trefnić, utrafiać *ndk*, utrefić *dk.*, włosy, płocienne rzeczy, z sztucznie kędzierzyć; *Cro.* czifram; *Hg.* tzifrázom; friſieren, krauſen. Kobiety włosy trafią, złotem się okładaią, zbytnie się stroią. *Karn. Kat.* 348.

Utra-

Digitized by Google

Utrafia kędziory, gładzi twarz, przeglądа się. *Klon. Wor.* 62. Włosy utrefione rozpuścił. *Gor. Dw.* 80. Czyież natrętne dłonie Utrefionemi włosy okryły me skronie? *Teatr* 45 *c*, 18. Na wszelkie zbytki się udali, włosy sobie trafili a czesali, które długo nosili. *Biel.* 396. Głowę trafić. *Otw. Ow.* 75. Monstruie, perfumuie i trefi Włosy, z których żelazo ledwie kiedy zmydzie. *Opal. sat.* 3, *P. Kch J.* 410. Za co z taką wytwornością trefisz włosy? czyli one obyczajem Partów zwiesisz? czyli kształtem Niemców w węzły splecisz, gęstsza na karku końskim miga się grzywa. *Pilch. Sen. list* 4, 236. Trefi włosy, rwie, ucina, Sadzi, rozpuszcza, podpina. *N. Pam.* 13, 121. Z utrefionemi i namaszczonemi włosami po mieście lata. *Siem. Cyc.* 150. Trafienie włosów. *W.* 1 *Petr.* 3, 3. Piękne włosów trefienie. *Zab.* 2, 180. Od trefienia się by sowa, złoty ieden. *Lek. C* 5 *b*. To rozpleść włosów i rozpuścić wszędzie To do trafienia iak znowu usiędzie, Nie może wytrwać . . . *Morszt.* 218. Fraucymer, co te nic nie robią, tylko garnerują, blondyny trefią, marszczą, rżną, sztukują, i iak kiełbasy nadziewają. *Teatr* 24 *b*, 8. Włosy muszcze, płaszcz aby kształtnie leżał trafi, By widzian był bram złoty. *Zebr. Ow.* 49. Trepelów djabeł trafiać pomaga. *Lek. C* 4. *Trafiony, trafny, trefny, sudamny, künſtlich, ſchön, elegant, geſchmackvoll. Posąg, im go głębiey dłoto bierze, Tym w gładszey sława i trafiony mierze. *Morszt.* 2. – §. Trafić się *Rec.*, przytrafiać się, przygadzać się, przydawać się, zdarzać się; *Vd.* se pergoditi, se permeriti; *Crn.* permire se; *Rs.* случиться, случáться, случáться, случúться, приключúться, приключáться, приключáться, случúться, случáться, случáться, приводúться, (cf. przywieść); ſich ereignen, zuſtoßen, widerfahren, begegnen. I rostropnemu głupi żart się trafi w mowie. *Min. Ryt.* 4, 157. Trafi się i naymędrszemu potknąć. *Cn. Ad.* 1168. *Trefi się. *Rey Ap.* 66. *Trefiło się, że w owey krainie był głód. *Radz. Genes.* 26, 1. *Trefuie się to, człowiek pod czas sie co brzydkiego, nie wiedząc. *Gor. Dw.* 317. To się w piiaństwie trafuie. *Eraz. ięz. E* 8 *b*. Strafiło się, że Tarsenczykowie rozruch uczynili. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 4, 30. Wielekroć się *trefowało, iż anieli ukazowali się w osobach pielgrzymskich. *Rey Poſt. T. u.* 3. Koronacya Zygmuntowa trafiła się dnia 24 Stycznia 1507. *Stryik.* 689; działa się, przypadła). Napierwsze suchedni trafiają się w roku w pierwszym tygodniu w poſt. *Szczerb. Sax.* 343, *Zrn. Pſt.* 2, 467. Ja gdy biię, biię, gdzie się trafi. *Teatr* 30 *c*, 75. Trafi się i ślepey kokoszy ziarno. *Cn. Ad.* 1168, i ślepéy kurze trafi się ziarno. *Teatr* 11 *b*, 4; *Slo.* i ſlepa kura nekdi na zrnko trafi; z trafunku ślepa kokosz na ziarno trafi. *Syxt. ſk.* 200; szczęście ślepe). Gość mu się w dom trafił. *Groch. W.* 418; iakoś przybył; es kam von ohngefähr ein Gaſt. Co za gość nam się trafił w nasz dom teraz nowy? *A. Kch. W.* 78. Saul, gdy się trafił do Samuela, szukaiąc oślic oyca, on go na króla pomazał. *Sk. Zyw.* 2, 34. Trafił się w dom Hupalda ksiądz ieden, który rzekł . . . *Sk. Zyw.* 2, 16. – Trafić się dokąd, z iakoś przybyć, ſtanąć, von ohngefähr ankommen, antreffen, eintreffen. Lewita, gdy się trafił na toż mieysce, gdzie słupiony leżał, uyrzawszy przeminął go. *Sekl. Luk.* 10. Puściła się w drogę; Do Jeruzalem naprzód się trafiła, Gdzie ią król przyiął . . . *P. Kch. J.* 149. – §. Trafić się z kim, natrafiać na kogo, napadać, potkać się z kim, zdybać go, mit einem zuſammen treffen, ihm begegnen, auf ihn ſtoßen. Trafił się wilk se psem w lesie przed świtaniem. *Ezop.* 25. TRAFISZ, – a, *m.*, miano psa gończego. *Ryd.*, Name eines Stäuberhundes. TRAFNA, – y, *ż.*, we grze lub loteryi numer zyskowny, ein Treffer im Spiele, in der Lotterie. *Tr.* – §. 2) Trafna, miano suki gończéy. *Ryd.*, Name einer Stäuberhündinn. TRAFNOŚĆ, TRAFNY, *ob.* Trefność, Trefny. TRAFOWY, – a, – e, przypadkowy, zufällig. Trafowy ratunek. *Przyb. Milt.* 65.

Pochodz. *trafunek*, *trefunek*, *przytrafiać się*, *potrafiać*, *ſtrafiać*.

TRAFTA, *TRAWTA, TRATWA, *TRATFA, – y, *ż.*, płatwa, płta, płety, płty, *Boh.* plť, plti, wor, worek (*ob.* wor); *Crn.* vór; *Vd.* plau (cf. plaw), ploholadja, povodniza (cf. powodź), flosa (cf. flis); *Cro.* flyosz, chàtra, vodeplavka; *Dl.* povodnicza; *Rg.* povòdniza; *Ross.* плотъ (*ob.* plot, *ob.* płta); die Holzflöße, Flöße, (in Preußen: Holztrift, Trift, Traſte). Trafta składa się z ośmiu gąsek, gąska z czterech tafel; Spód złożony z kloców, z których poboczne zowią poganiaczami; rudło zaś zowią drygawkami. *Urm.* Na traftach wożą towary leśne. *Klon. Fl. D* 1 *b*. Po Wiśle trafty płyną, i z zbożem komiegi. *Zbyl. Zyw. B* 2. Na szkutach, komiegach, tratfach. *Vol. Leg.* 4, 733. Sprowadzili drzewa dla zrobienia z nich tratew, któreby aż do brzegów tamtych wyſtarczały; porobiono tedy tratwy, i na wodę puszczono. *Boh. Zam.* 118. W nocy poczyniwszy z drzewa trafty, przewozili piesze ludzi, ſtrzelbę i inne potrzeby. *Biel. Sw.* 274, cf. próm). Było miasto Ryga przez kilkanaście lat różnemi sposobami kształtem woiennym i dziwnemi trawtami od królów Duńskich i Szwedzkich i od kniaziów Moskiewskich przenagabane. *Gwag.* 409. TRAFTARZ, – a, *m.*, płetownik, *ratiarius*. *Cn. Th.* 115*a*, *Bh.* plťař, naplawać; *Dl.* plutvar; *Cro.* plohar, floszar, flyoszar (*ob.* flis), der Flößer, Holzflößer. TRAFTOWY, TRATWIANY, – a, – e, do trafty należący, Floß-. Traftowe drzewo, *Bh.* pramowe, worowe dříwí.

TRAFUNEK, TREFUNEK, – nku, *m.*, traf, przygoda, przypadek, *Bh.* treffunk; *Rs.* случáйность; der Zufall, das Ereigniß. Trafunek iest z nierozsądnego początku i bez wszelkiego przyczyn porządku pochodzący skutek. *Bard. Bos.* 151 *et* 152. Wiele tych trefunków iest, które zawadzają do wypełnienia rady naszéy. *Gor. Sen.* 310. Trefunek pod czas lepszy, niż rozum. *Cn. Ad.* 1173, szczęście pod czas rozmysł przechodzi). Głupi z trafunku czasem dobrze powie. *Sekl.* 61, zufälliger Weiſe. Z trafunku ślepa kokosz na ziarno trafi. *Syxt. ſk.* 200. Wyciągnąwszy łuk, ſtrzelił w niepewną, a z trafunku poſtrzelił króla. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 22, 34. Trefunkiem, z trafunku, trafunkowo, przypadkiem, przygodnie, zufällig; *Slo.* nas hodně (trefunkom); *Bh.* mane; *Sr.* 2. pschigojeji; *Sor.* 1. nawadki. Chcę, żeby się zdało, że się to trafunkiem stało. *Paſt. F.* 104. Dobrodzieyſtwo trefunkiem dane, podło bywa szacowane. *Cn. Ad.* 181. – §. *trafunek, potkanie się z kim, zdybanie, natrafienie na kogo, das Begegnen, Zuſammentreffen, Zuſammenſtoßen. Z zrzódła Tygrys i Eufrat iednego wychodzą, A wnet rozłączywszy wody się rozchodzą, Gdyby się zeszły i w ściek jeden się zebrały, I gdyby swe wzaiemnie wody pomieszały,

Digitized by Google

Zbiegałyby się czołny i drzewa urwane Byłyby i trafunkiem wody pomieszane, *Bard. Boc.* 158. Miły to trafunek dla mnie, że tu Wc Pana spotykam. *Teatr* 5 *b*, 75. TRAFUNKOWY, TREFUNKOWY, - a, - e, TRAFUNKOWO *adv.*, z trafunku przypadły, przygodny, zufällig. Klasztor Mogilnicki trafunkową pożogą do szczędu zgorzał. *Krom.* 574. Trefunkowy liter układ wypadł mi z pióra mimo wolą moię. *Mon.* 73, 16. Nie przypadek to, ani trefunkowe losy Zrobiły bezskuteczne postrzały i ciesy. *Zab.* 4, 381 *Min.*

TRAGANT, *ob.* Dragant.

TRAGARY, *ob.* Legary, Legar. TRAGARZ, - a, *m.*, drążnik, noszarz, z *Niem.* der Träger, Lastenträger; *Slo.* nosyč; *Sr.* 1. mechow noscheŕ, mechownik; *Crn.* noshâzh; *Vd.* tovornik (cf. towar), podigavez (cf. podźwignąć); *Cro.* terhonòszecz; *Rg.* nossàc, bastâh, argattin; *Ec.* бременникъ (cf. brzemię). Tragarz, miechownik. *Dasyp. Fff* 3. Dayże to tragarzowi, niech ci to do domu zaniesie. *W. Post. W.* 2, 160. Miał Salomon 70000 tragarzów. *Bud.* 1 *Reg.* 5, 15, *not.* „nosicielów brzemion". - §. Tragarz, tram, der Tragebalken, Träger, Unterzug. Zbudował sień wnętrzną trzema rzędy kwadratu, a iednym rzędem tragarzów cedrowych. *Radz.* 1 *Reg.* 6, 36. Tragarze trzeszczą. *Pot. Jow.* 62. - §. *Anat.* pierwszy z prawdziwych paździerzów, tragarz, bo głowę nosi. *Kirch.* 105, das erste Wirbelbein des Rückgrads. TRAGI *plur.*, drągi tragarzów, *Cro.* tragle; *Germ.* die Trage, Tragebahre. Tragami pomocnicy dodaią kamieni mularzom. Kiedy są wielkię kamienię do iednych trag być musi użytych 4 ludzi i więcéy; lepsze zaś są kary. *Switk. bud.* 31. Już tragi z pod naw biorą. *Dmoch. Jl.* 34, spuszczaią nawy.

TRAGIEDYA, TRAJEDYA, - yi; ż., z Greck., akcya teatralna, którey cel wzruszenie boiaźni i politowania. *Kras. Zb.* 2, 546, *Vd.* tragedia, shalostan sgod, shalostnu sgodenje, sgoditje; *Boh.* smutnohra, truchlohra. Traiedya powinna być poważna i tkliwa, i rzeczą i stylem. *Gol. Wym.* 433. Traiedya Zygmunt August, p. *Wybickiego.* Epaminondas, traj. *Konarskiego.* - §. *tr.* burda, smutne zawieruchy, cf. sceny, tragische Auftritte, Unruhen. Wolą złe ustawy cierpieć, niż tragiedyom przyczynę dać. *Sekl.* 72. Z Aryany tragiedya szkody kościołowi czyniła. *Sk. Dz.* 246. TRAGICZNY, TRAICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, do tragiedyi należący, *Vd.* tragedishen; die Tragödie, das Trauerspiel betreffend, tragisch. Wyznać potrzeba, w sztuce traiczneyśmy mali, Niech Rzewuskich, Wybickich przykład nas zapali. *Dmoch. Szt. R.* 50. TRAGEDYOPIS, - a, *m.*, *Mon.* 75, 591, pisarz tragedyi, der Trauerspieldichter.

TRAKARZ, - a, *m.*, górnik rudę na takach wożący, *Ger.* der Trecker, der Knappe, der das Erz auf dem Schubkarren herbey fährt.

TRAKT, - u, *m.*, z Łac., gościniec, droga walna, die Landstraße, Hauptstraße wohin; *Bh.* tráta ciąg). Zapłaciwszy na Wiśle mostowe, na walnym trakcie szukał noclegu. *Zab.* 14, 274 *Rzew.* Bezecne drogi wszędzie mię zatrzymywały, iak tylko z pocztowego traktu zjechałem. *Teatr* 19, 8. Traktu nie znaiąc, tylko się z gwiazd miarkowali. *Bard. Luk.* 170. Ruszyłem się z Wiednia w dalszą podróż traktem na Frankfort. *Kras. Dos.* 96. Zboczyliśmy z traktu. *Boh. Kom.* 4, 291. - *fig.* Jeden iest trakt do życia, tysiąc do zniszczenia. *Zab.* 11, 375 *Zabł.* - trakt, okolica, die Gegend, der Strich. Kasztel ten broni wszystkiego traktu miasta od nieprzyiaciela. *Tr.* - §. *tr. fig.* trakt, ciąg, bieg, die Dauer, der Lauf einer Sache. Sprawy u nas leniwym traktem się sądzą. *Bard. Tr.* 38. Komu się większy nagodził trakt nocy, iak Herkulesowi! *ib.* 60, dłuższa noc). - §. *trakt, sposób, kształt, foza, die Art, Weise, Gestalt. Na tym kamieniu iest krzyż Ruskim wyryty traktem. *Stryik.* 235. - *§. *w cerkwi*: n. p. Twoiém zdaniem nic po gradualach, po traktach, po offertach, po sekretach, po kommuniiach i postkommuniiach; bo tych wszystkich w ewanielii nie napisano. *Pim. Kam.* 124. TRAKTAMENT, *ob.* uczta, biesiada, ochota. - §. *aliter*; Nie mogący więcéy znieść tak surowych traktamentów, uciekła. *Zal. H. T.* 29, obchodzenia się, Behandlung. TRAKTAT, negocyacya o przymierze, konwencya, która odbiera stwierdzenie przez ratyfikacyą. *Kras. Zb.* 2, 547, ein Tractat, z. B. Friedenstractat, eine Verhandlung. - §. Traktat o czym napisany, dyssertacya, rozprawa, spis, *Ross.* сочинéніе; eine Abhandlung, ein Tractat. Traktacik *dem.*, ein Tractätchen. *Tr.* TRAKTOWAĆ *cz. ndk.*, czynić o co, rozprawiać co z kim, eine Angelegenheit tractiren, verhandeln, behandeln; *Sr.* 1. zakhadjam (cf. zachodzić). Dopiero dobrze się porozumiawszy, będziecie traktować interessa. *Teatr* 26, 69. Traktuiący co, o co, traktator, *Sr.* 1. zakhadjwać. Ma dobry sposób traktowania. *Teatr* 8 *c*, 47. Rzeczy te bardzo letko traktuie. *Teatr* 1, 76, letko bierze). Litwini dawni, na płotach z kłodzin, woienne sprzęty, nie długo traktuiąc, przeprawili. *Stryik.* 227, bez ceregielów, ohne viele Umstände. - §. traktować kogo *ndk.*, utraktować *dk.*, obchodzić się z nim, etc. mit ihm umgehen, verfahren. Codzień mię źle traktował mąż. *Teatr* 18 *c*, 12. W niewoli dosyć go dyskretnie traktował. *Sk. Zyw.* 2, 44. Szalony iesteś, że Hrabiego tak źle traktuiesz. *Teatr* 55 *b*, 57. Jak zawołam ludzi, natychmiast cię tak utraktuią, iak zasługuiesz. *Teatr* 20, 67. Utraktuię Wc Państwo, iak tylko można będzie. *Teatr* 7, 101, uraczę, poczestuię. - §. Traktować co, praktykować, etwas practiciren. Syn iego woyskową także traktował. *Kras. Pod.* 1, 243. I iam też kiedyś szkoły traktował. *Teatr* 7 *d*, 56 *Czrt.* TRAKTYER, - a, *m.*, garkuchnik, *Rs.* трактиръ, трактирщикъ; der Traiteur, Speisewirth. - Traktyer ten, co to potrawki smaczne gotuie. *Teatr* 34, 20. Na każdey prawie ulicy znaydziesz tam traktyerów Francuskich. *N. Pam.* 14, 152. TRAKTYERKA, - i, ż., *Rs.* трактирщица; die Traiterinn, Speisewirthinn. TRAKTYERNIA, - i, ż., garkuchnia, das Speisehaus. Gotowe iedzenia w traktyerniach. *A. Zam.* 104, *Teatr* 22, 10. We wszystkich traktyerniach leży na stole karta potraw. *N. Pam.* 14, 152. *TRAKTYWA, - y, ż., n. p. Tak go ubiią, że boki sobie psim sadłem maże, ale mu też tak przystoi, a szkoda mu traktywy. *Rey Zw.* 103 *b.*?

TRAM, *TROM, - u, *m.*, *Bh.* tram, tramec; *(Slo. strom arbor; *Sr.* 2. tramá łegary piwniczne); *Crn.* tram, (strom *stirps*), brun, krokniza (cf. krokwie); *Vd.* tram, hlod (cf. kłoda), brune, steber, resdram, glet, krokniza, (*Vd.* tram, tramezh, leska, krounu dreuze, vata, slata); *Cro.*

Digitized by Google

trám, bervno, greda, szleme, bálvan; *Sla.* grède (cf. grzęda); *Rg.* privòz; *Rs.* перевóдина, перекладь, перекла́дина; *Ec.* конь, конёвъ; *Ulphil.* thrams, *Gr.* δοκάβη, *Lat.* trabs, *Ital.* trave); *Ger.* der Tram; belka główna, der Hauptbalken, Tragebalken. Kozieł, łata, tram, possowa, *tignus. Volck.* 1009. Szynkarze na tram długi piszą. *Rey Wiz.* 162 *b.* Pisz ty co chcesz na tram, ale ia też, wiesz to Pan Bóg, kiedy dam. *Rey Zw.* 58 *b.* Las tramami zarosły, *frequens trabibus. Zebr. Ow.* 199, drzewami). Tram, w szkucie na spodzie położony. *Sak. pr.* 125, *carina*, der Kiel. Ciężki tram na zraniono ramiona Jezusowe. *Groch. W.* 201, krzyż, cf. słoftram). - *Allegor.* Widzisz trzaskę w oku brata swego, tramu w oku twoim nie obaczasz. *Sekl.* 7, *belku abo *bierzmna. *ib.*, w inszych oku proszek widzisz, w swoim tramu nie bacząc. *ib.* 27, kretowie na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. *ib.* Wyrzuć pierwéy tram z oka twego, potym z cudzego źdźbło. *Zygr. Pap.* 232, *Sk. Kaz.* 273. Przyganiamy komu O źdźbło, a w swoim oku nie widzimy *tramu. *Pot. Arg.* 398. Łatwiéy komu tram z oka, niż sobie źdźbło dobyć. *Pot. Jow.* 121. TRAMOWY, - a, - e, do tramu należący, abo z tramów, *Cro.* tramni; Balken-. *Cn. Th.* 1150.

TRAN, *ob.* Tron.

TRANK, *Hipp.* 106, *Kosz. Lor.* 84 *b*, *ib.* 88, *ob.* Trunek. - *Botan.* Złoty trank, ziele, Szlachtawa, Chlastawa, Pleszník, *conyza*, Dürrwurz. *Syr.* 746. Trank ieleni, Sierpik, *serratula*, Scharfenkraut, *Syr.* 1254. Anielski trank, *alisma*, Engelstrank. *Syr.* 825, *Kluk Dyk.* 1, 49. Trank, pęsiana włoć, *aurea virga. Sleszk. Ped.* 425, *Syr.* 69, heidnisch Wundkraut. Ś. Kunegundy trank, ziele, *ob.* Sadziec.

TRANSĄKCYA, - yi, ż., umowa na piśmie między osobami prywatnemi zachodząca; wyraz prawny. *Pam. Warsz.* 5, 205, die Verhandlung. TRANSFUZYA prawa swego na drugiego. *A. Zam.* 164, zlewek, wlewek. TRANSLAPS, *ob.* Rok przepadły. *Dudz.* 64, *Bard. Luk.* 186, puścił w translaps ów czas, s opuścił go. TRANSPIRACYA, *Rs.* испáрина, *ob.* Parowanie. *Krup.* 5, 43. TRANSET, *ob.* Prewet, Przechod. *Birk. o Fx.* 5. TRANSPORT, *ob.* przewóz, wózka, *Rs.* вóзка, свозъ, свóзка, перевóзка, провозъ, отвóзка, отвóзъ. TRAŃSPORTOWY, przewozowy, *Rs.* извóзный, отвóзный, перевóдный. TRANSSUMT, *ob.* Przepis. TRANSYTOWY, n. p. handel, przechodni. *Pam.* 85, 1, 176.

*TRANT, *Cresc.* 598, *ob.* Trąd 2), Truteń.

TRAPEZA, - y, ż., z Greck., stół, jedzenie, w Greckich zakonach refektarz, der Tisch, die Tafel; der Speisesaal in den Griech. Klöstern. Po skończeniu liturgii Św. idziemy do trapezy, t. i. do refektarza. *Pim. Kam.* 341.

TRAPIĆ, *TOROPIĆ *cz. ndk.*, utrapić *dk.*, *Bh.* trápiti, trapiwati, utrápiti, usaužiti, usauźim; *Slo.* trápim, trapiti, trápeni; *Sr.* 1. trapu, prudim; *Vd.* tarati (cf. tyrać), hudusadievati, hudusadeti, nadlagati, nadleshuvati; *Cro.* trapiti, trápim, (traplenye, = krzyżowanie); *Rg.* tarpitti, (*Rg.* trappiti *lavorare un terreno à fondo, scassare*, *ob.* karczować, *Rg.* trap *solum alte fossum*); *Dal.* pedipsati, nevoliti (cf. śniewalać; *Bs.* trappiti, kopati *sarculare*, trap, kopanje *sartura*); *Ross.* мороúть, (= naglić, мóрокъ kwapliwy, cf. trop); dręczyć, martwić, (*cf.* trupać), quälen, peinigen, *phys. et moral.*, (cf. Strapaze. Abtg., *cf. nostr.* cierpieć). Mów, czy kogo nie trapią przeszłéy woyny przypadki! *Boh. Kom.* 2, 462. Kto złych nie karze, ten dobrych trapi. *Birk. Zyg.* 15. Król Syryyski trapił syny Izraelskie. 3 *Leop.* 4 *Reg.* 13, 22, poniedział. 1 *Leop.*). Niechay cię Pan doieźdża a trapi aż zginiesz. 5 *Leop. Deut.* 28, 23, niechay cię nędzi. 1 *Leop.*). Trapią mię lędźwie moie. 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34, gryzą mię wnętrza moie. 3 *Leop.*). Trapił senat pod czas swego trybunostwa, znosił wszystko, cokolwiek się dla Rzpltéy działo; mnie z oyczyzny wypędził, dobra zrabował, dom spalił, dzieci i żonę moię trapił. *Siem. Cyc.* 548. Waszego serca, niech boiaźń nie trapi troskliwa. *Odym. Sw.* 2, *Mm* 4. Nie trap' się, miéy umysł spokoyny. *Teatr* 42 *d*, *D.* Wielce się trapić, *Ec.* многоздыхать. Trapi mię co, gryzie, rupi; frasuię się. *Cn. Th.* 955 *et* 1150. Summienie go trapi. *Teatr* 46, 46. Nie mówmy więcéy o tym, widzę, że to We Pana cokolwiek utrapiło. *Teatr* 6 *c*, 64. Utrapionemu nie przyday utrapienia. *Cn. Ad.* 1220. Utrapienie, doległość, mól, rup', Qual, Kummer. Pozwala małe utrapienie skargi, Ale nieznośny żal zamyka wargi. *Morszt.* 231. Choćbyśmy z natury nayłaskawsi byli, dla saméy trapienia ustawiczności, wszelką z serc naszych ludzkość utracamy. *Siem. Cyc.* 174. Ogniem piekielnym ich się dusza topi, Duszy nie spala, lubo się strasznie toropi. *Jabł. Tel.* 255. Sen okropny trapił mię całą noc. *Węg. Mar.* 1, 13. Trapić ciało, martwić, seinen Leib kasteyen, das Fleisch kreuzigen. Wieczna będzie ustawa, abyście corok tego dnia ciała swe trapili. *Radz. Lev.* 16, 29, *not.* „przez wstrzymywanie od pokarmów". Post, powściągnienie pożądnych ludzi od roskoszy cielesnéy i uskromienie a utrapienieciała naszego. *Zygr. Gon.* 356. Trapienie, utrapienie, umartwienie, udręczenie, Pein, Qual, Marter, Plage. Szkody im poczynił i trapienia zadawał. *St. Dz.* 246. Zesłany ku trapieniu złośliwych. *Zygr. Pap.* 177. TRAPICIEL, - a, *m.*, *Cn. Th.* 1150, TRAPNIK, trefiarz, gabacz, *vexator. Mącz.*, der Quäler, Placker; *Bh.* trapič; *Cro.* trapitel; *Vd.* nadlugnik, nadleshnik, hudusadielauz; *w rodz. żeńsk.* trapicielka, *Bh.* trapička.

TRAREF, - u, *m.*, lina gruba, na środku rei umocowana, którą żagiel do góry hysuią. *Mag. Mscr.*, ein gewisses Segeltau. Na hys, gdy wiatr dobry ku górze, aby do góry żagieł i za warkocz i za traref ciągnęli, i one zaburtowali i zahalzowali, według potrzeby. *Haur Ek.* 174, *ib.* 170.

TRĄT, *ob.* Trąd.

**TRATA, - y, ż., strata, utrata, zguba; *Ross.* трата; der Verlust, das Verderben, der Untergang. Niepodobna się zdało z takiego nasadu Uyść Sycylii zguby, straty i upadu. *Pot. Arg.* 471. **TRATNICZEK, - czka, *m.*, utratnik, marnotrawca, der Durchbringer, Verschwender. Słuchay, iakie są stopnie tych miłych tratniczków: Naprzód się zapożyczą . . . *Opal. sat.* 32.

Pochodz. pod tracić.

TRATOWAĆ, TRETOWAĆ *cz. ndk.*, utretować, stratować *dk.*, *Rs.* стоптать, стáптывать, истоптать, истаптывать, молочу, молочить; *Ec.* млатѹ (cf. tłoczyć); deptać, nadeptywać, podeptywać, *Ger.* treten,

Digitized by Google

Suec. trada, *Jsl.* troda, *Angl.* tread). Gdzie niegdzie iarzyny nie młócą się, lecz końmi lub wołami ie tratuią. *Kluk Rosl.* 3, 226. Lecieli z koni, a konie poczęły ich tratować. *Bard. Luk.* 122. Biegąc na koniu, dzie.ko na ulicy ſtratował. *Boh. Kom.* 77. Plac utretowany wszędzie i rozbity wozami i kopyty. *Otw. Ow.* 223. Błonie utretowane końmi. *Zebr. Ow.* 143. Chytrą głowę nogą mu ſtratuie. *Susz. P.* 2, *A* 4. Aponiusza plotkarza, wozem kamieniami naładowanym ſtratowano. *Nar. Tac.* 2, 476, zgnieciono, ſtłoczono). Czegoż ta złość nie tknie się, czego nie obiera, Co się po ſtratowanym oyću na tron wdziera! *Zab.* 16, 231. - *fig.* Naród barbarzyński nayważnieysze opatrzności dary nogami tretuie. *Pam.* 84, 550. Tratowali nogami wszyſtkie prawa, pod pozorem praw samych. *Gaz. Nar.* 1, 100. - §. *Nauig.* tratować, do lądu ſtérować, przy brzegu płynąć, landeinwärts ſchiffen, ſich am Ufer halten, am Ufer hinſchiffen. Tratuy do lądu, Już tu panie młody, Day ſło od wody. *Klon. Fl. P* 1. Ku brzegu sztabami kieruie, A z ochotą przy rzéce wesołéy tretuie, *succedit. A. Kch. W.* 182. Żaglem i wiosłami w port Cekropſki z biegu tretuie, *intrat. Zebr. Ow.* 151. - §. *Culin.* tratować w kuchni, spuszczać co na gorące masło, in Butter braten. *Tr.* Zaczął smażyć, warzyć, grylować, tratować. *Teatr* 53 *d*, 83. Tratować, przetratować masło, w wodzie czyſtéy przepłókać; także iabłka lub gruszki tratować czyli rozetrzeć. *Wiel. Kuch.* 431.

Pochodz. *tret*, *tretowy*, *treter*, *zatret*.

TRATWA, TRATFA, *ob.* Traſta. TRATWIANY, *ob.* Traftowy.

TRAWA, - y, *ż.*, TRAWKA, TRAWECZKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Boh.* trawa, trawička; *Slo.* tráwa; *Sr.* 1. trawa; *Sr.* 2. tſchawa; *Crn.* trâva, (*Crn.* Travn velike, = May); *Vd.* trava, trauje, (*Vd.* trava, selishe, = siele, *Vd.* Mali Traven, = Kwiecień, *Vd.* Veliki Traven, = May); *Cro.* trava, travicza, (*Cro.* Veliki Traven, Rosoczvet, = May, *Cro.* Traven, = Mali Traven, = Kwiecień, *Dl.* Travan); *Bs.* trava, troskot; *Rg.* trâva, troskót; *Hg.* pásit (*cf.* passa); *Rs.* трава, травка, травинка, (z. ziele, ziołko), травовѣдецъ botanik, zielnikarz, травовѣдство botanika, *obs.* трáвень Kwiecień), былина, былинка (*ob.* bylina); *Ec.* злакъ; (*cf. Gr.* τρέφω, *Hebr.* טרף taraph *aluit*); das Gras. Pospolicie nazywamy wszyſtkie rośliny trawą, które na siano koszone bywaią. *Bot.* 172. Pożytek z łąk sawisł na trawach, które się koszą na siano. *Kluk Dyk.* 1, 8. Niechay wypuści z siebie ziemia trawę zieloną, którąby z siebie nasienie dawała. 1 *Leop. Gen.* 1, niechay puści z siebie siele zielone. 3 *Leop.*, zieleninę). Dorodne trawy na brzegach Izmenu cichego. *Bard. Tr.* 255. Na iedney łące, ſtara to przypowieść, wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735, nieiednegośmy smaku, nie iedney ſkłonności). U przodków kwiateczki a piękna trawecska to było obicie ich, namiotek albo chrościana budka to były marmury i alabaſtry ich. *Rey Zw.* 69 *b*. Piękna trawecska. *Rey Zw.* 69 *b*, *oppos.* trawſko). Trawka młoda. *Teatr* 54 *c*, *A* 2. - - O pierwszéy trawie do woyſka powrócił. *Warg. Cez.* 37, z początkiem wiosny, ſkoro się zazieleniło, ſobald es nur grün wurde. Tatarowie w polu włóczą się od trawy do trawy. *Tward. Wł.* 18, od trawnika do trawnika, od łąki do łąki, od paſtwiſka do paſtwiſka, von einem Grasplatze zum andern. - *Prov.* Nie wszyſtko trawa, chociaż się zieleni. *Rey Wiz.* 189, pozorom nie wierzyć; znam cię ziołko, żeś pokrzywą). Chléb trawa, ryba woda, mięso potrawa. *Cn. Ad.* 61. Ryby wodniſte są, według oney dawnéy a podobno Turſkiéy powieści: ryba woda, chléb trawa, mięso wſiemu hołowa. *Sak. pr.* 151. - - W trawie ieszcze zboże, dopiero wschodzi, das Getreide iſt noch im Graſe, grasartig, geht erſt auf. Gdy człowiek nasieniem zasieie Ziemię uprawną, potym snu nocnego Zażywa, i zaś wſtanie, gdy odnieie, Tym czasem zżarna zboża posianego Pukną, i trawę z siebie puszczą potym. *Odym. Sw. A* 4 *b*. Między pszenicą a kąkolem, póki ieszcze trawą są, a ieszcze kłosu niemasz, trudne rozeznanie. *Bial.* 254. Niszczeią w pierwszéy trawie zboża, raz ie psuie zbytnie słońce, drugi raz zbytni deszcz morduie. *Otw. Ow.* 205. - *fig.* Jeszcze w trawie ci nieprzyiaciele, sa lat kilka nieleniwego doyrzeieć całe nieszczęśliwe żniwo. *Susz. P.* 2, *E*. Naród żydowſki tak mocno się między nami roskrzewił, iak kąkol w zbożu, że naszym biednym katolikom podnieść się nie da, gnębiąc ich, iak mówią, ieszcze w trawie. *Mon.* 73, 588. - *Equit.* Dwa zęby wierzchnie i dwa spodnie, które konie naypierwéy zmiatają, zowią pierwszą trawą, albo pierwszéy trawy; następuiące dwa, wtóréy trawy; a trzeciego zmiatania, trzeciéy trawy. *Cresc.* 514, *Kon. Lek.*, die erſten, zweyten, dritten Zähne des Pferdes. - §. Trawa miodowa, *holcus*, rodzay właściwéy trawy, bydłu przyiemna pasza. *Kluk Dyk.* 2, 41, das Honiggras. Trawa perłowa, *Melica*. *Kluk Dyk.* 2, 115, das Perlgras. Trawa Wiechowa, *poa. Kluk Dyk.* 2, 206, gemeines Gras; piórowa, *ſtipa*, Federgras. *ib.* 3, 102; żabia, *triglochin*, Froſchgras. *ib.* 127. Boża trawa, Boża trawka, kozorozec, fengrek, *trigonella fenum Graecum*, Bockshorn, Griechiſch Heu. *Syr.* 1017, *Urzęd.* 343. Turza trawa, Oſtrzyca, Riethgras. *Syr.* 1307. Trawa rogata, ieża, oſtra, rogalica, *gramen aculeatum*, eckig Gras; *sparganium*, Igelskolben. *Syr.* 1311. Trawa kwietna, *floridum*, Blumengras. *ib.* 1312, manniana, krwawna, Blutgras. *ib.* Trawa morſka, *ob.* Poroſt. Trawa wonna, *ob.* Rayſka trawa. - (TRAWERSA, *ob.* Przerwa). - TRAWCA, - y, *m.*, TRAWICIEL, - a, *m.*, pożeracz, niszczyciel, *consumptor*, *Cre.* potrossuik, potrossitel, zatrossnik, zateritel, *f.* potrossitelicza, zateritelicza; der Verzehrer, Aufzehrer. Czas wieków trawca. *Kniaź. P.* 1, 161. *Bh.* trawač, = trawę poszący, *f.* trawačka *ancilla graminaria*). TRAWIANY, - a, - e, *Rs.* травяный; z trawy, trawny, gras̈ig, von Gras, Gras̈s. Wieniec laurowy, trawiany, dębowy. *J. Kch. J.* 445. Korzeń trawiany. *Urzęd.* 160. TRAWIASTY, - a, - e, na trawę coś pochodzący, do trawy podobny, grasartig, grasicht. Drzewne warsty, nim tęgości drzewa nabędą, miękkie i trawiaſte są. *Kluk Rosl.* 2, 7. TRAWIĆ *cz. ndk.*, Strawić *dk.*, *Bh.* trawiti (trawiti znaczy także: truć), ſtrawiti, ſtrawowati (*ob.* ſtrawować), zajiti, zajiwati (*ob.* zażyć); *Slo.* trávim, ſtráviť, zajiwáni; *Sor.* 1. zcezeruyu; *Sor.* 2. ſzarowaſch; *Crn.* zeram, pivkam, spivkam, respivkam, respivam, potroshim (*ob.* troszka, trochę); *Vd.* zerat (*cf.* żrzeć), pozerati, sazerat, s'zerat, kuhat, poſkuhati, ponusat, sadjati, sakuhati, prebaviti, prebaulati, gorſtroshéti, gor-

Digitized by Google

potroshiti, satroshiti, potroshiti, ſtroshiti, ſtroshuvati, ſajeſti, savshiti, (*Vd.* traviti, travo napraulati, paſti ſe, = trawę ieść, paść ſię trawą lub na trawie, *Vd.* odtraviti, potraviti, travo popaſti, = trawę spaść, *Vd.* obtraviti, potraviti, = trawą zazielenić); *Cro.* prebávlyam, prebavlyati, prebavlenye, troshiti, troſsiti, troſsim, potroſsujem, potroshenye, zhiushati, (*Cro.* trávim, trujem, = truię); *Dl.* probavlyam; *Bs.* probaviti; (*Bs.* ſtraviti, ſtrasciti *terrere*, ſtravitise *horrescere*, *Rg.* ſtrâviti, = ſtruć, *Rg.* ſtrava *veneficium*); *Rg.* probaviti, probavgljati; (*Rs.* справить paść na łące, справить, справливать spaść trawę, wybecować, wygryźć, wytrawić, szczuć; *obsol.* справиться, wyzywać ſię; разправить, растравливать rozjątrzyć, rozdrażnić; справленїе, справливанїе, спрáвка spasienie trawy, becowanie, szczwanie; *Eccl.* травливью, травлю, обростáю *herbesco*); *Rs.* варить, *ob.* warzyć; *Ec.* истрошáю, изнурáю, ижданáю, изжданáю; trawić pokarm, iedło, = konkokcyą, dygeſtyą mieć, verdauen. Piérwsze trawienie w żołądku ieſt, gdy potrawy przechroſtane z gruba ſię tylko przewarzaią. *Sak. Pr.* 202. Nie ten ieſt zdrowy, który wiele iada, ale ów, który to w ſię bierze, co mu w sytość idzie, i tyle, ile trawi. *Pilch. Sen. liſt* 3, 372. Muszą koniecznie rzeczy rozliczne i niezgodne sprawić wzburzenie, a przełknione rospierać i źle ſię trawić. *ib.* 5, 192, być nieſtrawnemi). Trawi dobrze; trawi iak kaczka. *Cn. Ad.* 1172, ma ſtrusi żołądek). Trawić, pożerać, niszczyć, *phys. et mor.*, verzehren. Wolą od beſtyi być ſtrawieni, niżby do niewoli mieli być przywróceni. *Pasz. Dz.* 62. Ilekroć bydlęczyznę tkacie w gęby swoie, wiedzcie, że swych rolniczków trawicie. *Zebr. Ow.* 379. Trawi ogień, trawi wrzód ciało, pożera. *Cn. Th.* 1151. Nie mogąc dostać zamku, ogniem go ſtrawił. *Nar. Hiſt.* 5, 119, spalił go, w perzynę obrócił). Podpal ogień, traw mięso. *Radz. Ezech.* 24, 10, w niwecz obroć. *Bibl. Gd.*). W Hierozolimſkim kościele ogniem paleno cokolwiek zoſtało nieſtrawionego, *inconsumpta*. *Zygr. Gon.* 241. Ogień piekielny pali, a nie trawi. *Sk. Dz.* 60. Armata im krótsza, tym mniéy prochu ſtrawić potrafi. *Jak. Art.* 1, 348. Świeca ludziom usługuiąc, sama ſię trawi. *Rys. Ad.* 65, *Mon.* 65, 97. W Chymii trawienie, *digeſtio*, kiedy roztworzyciel, na ciało, maiące być roztworzone, nalany, zoſtaie z nim przez nieiaki czas. *Krumł.* 82. - Trawić pieniądze, trawić ſię, wydawać ſię, trwonić, Geld verzehren, ausgeben, verthun. Co ſię lecie zarobi, to ſię zimie ſtrawi. *Dambr. Kaz.* 11, to ſię zje, wypotrzebuie, wyda). Kto więcéy trawi, niż dochód niesie, zginął. *Petr. Ek.* 123. Zebrawszy wszyſtkie rzeczy swe, iachał w dalekie krainy, tamże ſtrawił wszyſtkę maiętność swą, żyiąc rozpuſtnie, a gdy wszyſtko potrawił, począł niedoſtatek cierpieć. 3 *Leop. Luc.* 15, 13, roztrwonił. 1 *Leop.*). Biſkupi ubogich pieniądze trawią, a żołnierze ubodzy zoſtaią. *Sk. Dz.* 877. Jeden robi, drugi trawi. *Cn. Ad.* 308. Ode dnia do dnia czekaiąc w mieście, trawili ſię. *Klok.* 221, expensowali ſię). - Czas wszyſtko trawi. *Zab.* 13, 410, *Cn. Ad.* 121, czas wszyſtko psuie, odmienia i trawi. *Zab.* 14, 382. - *aliter*; Czas, lata, życie, wiek trawić nad czym, przepędzać, die Zeit hinbringen. O piękne i szczęśliwe dni, z wami ſtrawione. *Jabł. Tel.* 324. Anzelm długi czas na wyćwiczeniu Tatarów ſtrawił. *Birk. Dom.* 36. Będę w Pańſkim domu lata trawił. *Ryb. Ps.* 40. Zoſtań u mnie dziś a ſtraw dzień wesoło, a iutro póydziesz. *W. Jud.* 19, 9. Chcę u was oſtatek wieku mego, póki go ſtawa, ſtrawić. *Baz. Sk.* 66. Od młodości swéy ſtrawił na sweywoli wszyſtkie lata, i wszyſtkie czasy swoie. *Rey Pſt. Jii* 2. Trawiłem dni i nocy w niesłychanym smutku. *Jabł. Tel.* 25. Nocy trawię bezsenne, a kiedy na ohwilę Stulę oczy, marzenia łudzą oczy mile. *Teatr* 44 *d*, 23. W klasztorze życie moie trawiłam. *Teatr* 6 *c*, 20. Wiek swóy wszyſtek bez małżeńſtwa ſtrawili. *Warg. Wal.* 63. Prawdziwie trawi żywot bogu podobny ubogi filozof. *Zab.* 7, 230 *Koſſ.* Trawić czas darmo, trwonić czas, cf. Truć czas). Czasu nadaremnie trawić, nie godzi ſię. *Kras. Pod.* 2, 210. Ten xiądz nie trawiąc czasu, począł zaraz robić około katechizmu. *Beter* 4, 175. Wszyſtek czas trawią na tańcach, na grach. *P. Kch. Orl.* 1, 163. Nie będziemy czasu trawić, iak tylko na kłótniach. *Teatr* 23 *d*, 42. Odszczepieńſtwo ze ſtrony sukcessyi papieżów ſtrawiło lat 124. *Zygr. Papr.* 231, zabrało, trwało). - Trawić wszyſtkę pracą i dowcip nad czym. *Cn. Th.* 1151, verwenden, verbrauchen, dran ſetzen. Przyſtoyna rzecz mi ſię zda, abym piérwszą xięgę ſtrawił na pokazaniu przyrodzenia wody. *Syst. ſkł.* 2, bym ią temu poświęcił, tym zaiął). Żarłoczność i piiaństwo nie wczas trawią siły. *Kras. Pod.* 2, 183, nadwerężaią, die Kräfte verzehren. Strawiony pracami, wiekiem uciśniony, syt ieſtem rządu. *Teatr* 5*e*, 9, zrobiony, zpracowany, aufgerieben, abgenutzt, conſumirt. Maligna go w saméy porze wieku ſtrawiła. *Nies. Kor.* 4, 9, życia pozbawiła). Trawić ſię, trapiąc ſię niszczeć, ſich verzehren, vergehen, ſchwinden, (z. B. vor Kummer). Poznaię, że ſię trawisz, melankoliia cię opanowała. *Węg. Mar.* 1, 232. Już też to kilka dni i nocy prawie, Jako nie nie śpię, biedzę ſię i trawię. *Zab.* 9, 96 *Urb.* Tyże to trawić ſię będziesz w uciążliwym pożyciu. *Węg. Mar.* 3, 110. - *Jnuſitat. post.* Bież, co ſtrawi drogi, koń wiatronogi. *Kmit. Tr. C* 2 *b*, co ſtarczy). - Trawić kogo zkąd, = wyiadać kogo zkąd, wygryzać, *proprie de canibus vel lupis, quorum alter alterum morsu appetendo fugat aliquo loco, tr. inſectando exigere domo. Cn. Th.* 1313, einen wegbeißen, wegjagen, cf. wykurzyć. - *Venat.* trawić, *Rs.* травить, szczuć, hetzen. Niedźwiedzia psy trawione. *Gor. Dw.* 195, (*Rs.* травля heca, szczwanie). TRAWICIEL, *ob.* Trawca. TRAWISKO, TRAWSKO, -a, *n.*, podła paſkudna trawa, (*Vd.* traviza, ſelishize, = ziołko); elendes, ſchlechtes Gras. Kwaśne z błocka trawſko. *Przeſtr.* 129. Naypoślednieysze siano, w którym ſię gęſto ladaiakie trawiſka przemięszywaią. *Haur Sk.* 80. Nieużyteczne trawſko. *Hor.* 2; 125 *Nar.*, chwaſt. *ib.* 124 *Min.* TRAWISTY, -a, -e, -o *adv.*, *Bh. et Slo.* trawnaty; *Ser.* 1. trawopité; *Vd.* travaſt, traviten, *Bs.* troſkotiv; *Rg.* troſkòtni; *Rs.* травянистый, злачный, (трáвчатый kwieciſty, n. p. atlas); *Ec.* былúстый; pełen trawy, obfity w trawę, grasreich, grasig. Jeśli pola zbytecznie ſię osuszy, nie będą trawiſte; a trawy na nich będą łodygowate. *Haur Sk.* 79. Na nie zawsze trawiſtéy pokłada ſiemi bok miasto łoża, *non semper gramen habenti*. *Zebr. Ow.* 21. - Kolor trawiſty. *Comp.* 678, grasgrüne Farbe; *Vd.* traunoselen, selen kaker trava, soknoselen; *Cro.* travoselen; *Sla.* travoliśna boja. TRAWKA, *ob.* Trawa. TRAWNICA,

Digitized by Google

-y, ż.; rodzay rośliny, *zanichellia*. *Kluk Dyk.* 3, 173, ein Pflanzengeſchlecht; (*Bh.* trávnice, s gatunek poziomek).

TRAWNICZEK, - czka, *m.*, ptak, czasem się u nas pokazuiący przedziwnych kolorów. *Kluk Zw.* 2, 330, die Grasmücke; *Slo.* trávnik *curruca* piegża, *Rs.* травникъ.

TRAWNIK, - a, *m.*, TRAWNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, mieysce trawą obrosłe, murawa, ein Grasplatz, Rasenplatz, Grasſtück; *Bh.* trawnik; *Crn.* travnek; *Vd.* traunik, (z łąka), snoshet (sianożęć); *Sr.* 1. żélencz (cf. zielony); *Ec.* травникъ łąka, зеленичіе; (*Rs.* травникъ zielnik, zielnikarz, botanik). Przyiemne w ogrodzie trawniki. *Przyb. Milt.* 273. Łąki ſtare pod-orywać, aby z nich lepsze i nowe były trawniki. *Haur Ek.* 51. Wartę mieć, gdy się na łąkach trawniki puszczaią. *ib.* 51. Jednę część naybliższą od dworu, obrócić na trawnik i kapuſtnik. *Pam.* 84, 824. Czasem głowę położy na trawniczku zdrowym. *Lib. Hor.* 110. Len świeży porozkładać na trawniku. *Haur Sk.* 82, *Min. Ryt.* 1, 82. - §. 2) Małe szczupaki zowią trawniki. *Kluk Zw.* 3, 153, Grashechte, noch kleine Hechte. TRAWNY, - a, - e, *Boh.* trávní, trávný; *Sr.* 1. trawné; *Vd.* traven; (*Crn.* Travnè Pân, e bożek *Pan*); *Rg.* travni; *Cro.* trávni; *Bs.* troſkotov; *Rs.* травяный, травянный; *Ec.* былный; do trawy należący, Gras. Kosy dwoiakiego są gatunku, trawne i sieczczane. *Os. Zal.* 66. Trawny, trawą się pasący, paſkowny. *Cn. Th.* 1151, n. p. trawny wół. *Tr.*, grasend, auf dem Graſe weidend, Gras freſſend. Trawny, trawiſty, trawy pełen, w trawę obfituiący, grasreich, grasig. Trawny, z trawy, trawiany, Gras-, von Gras. Na trawnéy siedząc pościeli, We dni święte przy buteli. *Hor.* 1, 203 *Nar.*, *Hul. Ow.* 210. *TRAWOCHODNY, - a, - e, po trawie chodzący, *Cro.* travohodni. *TRAWOJEDNY, - a, - e, trawę iedzący, *Eccl.* травоядецъ, злакоядецъ. *TRAWONOŚNY, *TRAWORODNY, - a, - e, *Rag.* travorodan, traavan, *Ec.* злаконосецъ. *TRAWOSIECZNY, - a, - e, *Cro.* travoszechni *herbisecus*. *TRAWOZNAWCA, *Cro.* travoznan *herbipotens*, cf. zielnik.

Pochodz. *dotrawić*; *marnotrawić*, *marnotrawca*, *marnotrawſtwo*, *potraw*, *potrawa*, *potrawka*; *przetrawić*, *ſtrawić*, *ſtrawny*, *ſtrawa*, *ſtrawne*, *ſtrawca*, *ſtrawnik*, *ſtrawować*, *ſtrawność*; *wytrawić*, *wytrawny*; - 2) *truć*, *trucizna*, *otruć*, *ſtruć*, *zatruć*; *truciciel*, *trucicielka*. Quemadmodum *Jad* a verbo *Jeść*, sic *trucizna* a verbo *Truć*, *Trawić*. - 3) *truchleć*, *truchliwy*, *truś* (*cf. Trzeć*).

TRAWTA, *ob.* Traſta.

TRCIA, TRCINA etc., *ob.* Trzcia, Trzcina. TRĘ, *ob.* Trzeć.

TRĘBACZ, - a, *m.*, *Bh. et Slo.* trubač; *Sr.* 1. trubičzeł, trubatj, tarakat, trometat; *Crn.* trôbz, trobęntar; *Vd.* trobentar, trobentavez, trobez, trumpetar, trometar; *Hg.* trombitas; *Dl.* trumbitar; *Bs.* trubnik, trubgljar; *Cro.* trumbetas, rogopussecz; *Rg.* trubitegl, rogotruubnik, rogotrubitegl; *Rs.* трубачъ; *Ec.* трубникъ, дудильникъ; trąbieniem się trudniący, der Trompeter. Sztabowy trębacz wszyſtkie feldsztuki woienne umieć grać powinien, i pilnować, aby wszyscy trębacze iednakowo grali pobudki, capſtrychy, marsze. *Kaw. Nar.* 204. - *fig.* trębacz walki niesłuszney przeciw oyczyznie. *Zygr. Rap.* 264, poduszczyciel, poddymacz, podszczuwacz, pobudziciel). Trębacz, rozgłosiciel, pletka, ein Ausplauderer, Herumträger. - §. 2) Trębacz, miano psa gończego *Ryd.*, Name eines Stäuberhundes. - §. *vulg.* trębacz, nie wiele dokazuiący, słabizna, ein Pfuſcher, mit dem nicht viel zu machen iſt. - *w rodz. ż niſk.* TRĘBACZKA. *Cro.* trumbetaſicza. TRĘBACKI, - a, - ie, TRĘBACZOWY, TRĘBACZY, - a, - e, do trębacza należący, Trompeters. Trębacka ulica, w Warszawie. - *Anat.* Nerw trębaczowy, *buccinatorius*. *Krup.* 3, 164.

TRĘBECKI, imię familii Polſkiey; dziś sławnego wierszopisa. - *Prov.* Własny Trębeckiego djabeł, trudno się go ſkropić. *Rys. Ad.* 74. ?

*TRĘBIĆ, *ob.* Trąbić.

*TREBNIK, - a, *m.*, agenda cerkiewna Ruſka, die Kirchenagende bey den Reußen; *Ec.* требникъ, молитвенникъ книга, молитвословецъ; *Rs.* потребникъ, (*Ec.* треба ofiara, cf. trzewo, trzebić). W żadnym tego rytuale albo trebniku Roxolańſkim niemasz. *Pim. Kam.* 1. Nie te są w trebniku albo w agendzie Ruſkiey położone modlitwy. *ib.* 18. Modlitwy, które są w trebnikach i czasosłowach, nabożnie odprawuie. *ib.* 95. Te modlitwy z ich służebników, trebników, t. i. mszałów i agend i ustawów są wybrane. *Sak. Pers.* 1 *pr.* Tak nadrukowała Moſkwa w swych trebnikach albo agendach. *ib.* 2. Piotr Mohiła, metropolita Kiiowſki, wydał xięgę nazwaną trebnik wielki. *Fund.* 57.

TRĘDOWACIEĆ *neutr. ndk.*, ſtrędowacieć *dk.*, trędowatym się ſtać, aussätzig werden, *Rg.* ogubavitise; *Ec.* проказитися, заражатися проказою. Strędowaciała, zbielawszy, iako śnieg. *Radz. Num.* 12, 10, *Bud. ib.* TRĘDOWACINY *plur.*, TRĘDOWATOŚĆ, - ści, ż., *Boh.* trudowatoſt; krosty trędowate, czerwone, bolesne. *Syr.* 118a, trąd, Aussatz, Flecke. Trędowaciny, oszpecenie ſkóry na licu. *Urzęd.* 49 *et* 144. TRĘDOWATY, - a, - e, - o *adv.*, *Bh.* trudowitý, małomocný; *Crn.* góbov; *Vd.* gobou, krözou, shobau; *Cro.* gubav; *Dl.* gubav, gubbav; *Rg.* gubav, gubbavaz; *Bs.* gubbavaç, gubbavi; *Sla.* gubàv, ghelàv; *Rs.* прокаженный; trądem zarażony, aussätzig. U żydów trędowate dla zarazy innych wyklinano i za miaſto wyganiano. *Sk. Kaz.* 367. Trędowaty na twarzy, krosty czerwone na twarzy maiący, fuſſig im Geſichte. *Tr.* TRĘDOWIZNA, - y, ż., *ob.* trąd, Aussatz. *Tr.* TRĘDOWNIK, - a, *m.*, *scrofularia*, Braunwurz, ziele; korzeń służy na gruczoły etc. *Kluk Rosl.* 2, 262, *Sien.* 67, trędowaciec, martwa pokrzywa. *Urzęd.* 149, *Bh.* ſtrčiník; *Crn.* shèrnaben; *Rs.* зобный корень, собачья голова, норичникъ, завлецъ.

TREFIĆ, TREFNIĆ, *ob.* Trafić. TREFNIARZ, - a, *m.*, TREFNIŚ, - ia, *m.*, TREFNICZEK, - czka, *m.*, TREFNISIEK, - śka, *m.*, *dem.*, dowcipem narabiaiący, żartowniś, *Slo.* poſmiewač; *Hg.* tréfás, tréfalódó; *Ec.* трефникъ, притрапезникъ, лизоблюдъ, кои при столахъ шутятъ, подхлебатель; *Rs.* блазень, затѣйникъ, *f.* затѣйница; *vulg.* trelůb; ein Witzling, Spaßvogel, ſcherzhafter Spaßmacher. Cycero trefniarz. *Kosz. Cyc. A* 3. Dowiódł trefniczek panu, zakład uczyniwszy, iż naywięcéy lekarzów na świecie. *Bach. Ep.* 61. Trefnisiek mały do bluzgania wielkie miewa zachęcenia. *Zab.* 6, 321, *Dwor. G* 3. Takich koncepcistów i trefnisiów dawnieysi panowie nasi za pieniądze dla zabawy na

Digitized by Google

dworach swoich chowali. *Teatr* 19 *c*, 60. Trefnicy trzymani przed czasy u dworów. *N. Pam.* 13, 51, cf. blazen nadworny, Hofnarr. Trefnik nadworny. *Mon.* 70, 279, *ib.* 71, 601. TREFNOŚĆ, *TRAFNOŚĆ, - ści, *ż.*, *decentia*, przyſtoyność, ſłuszność. *Mącz.*, die Wohlangemeſſenheit. - §. dowcipna żartobliwość, *Hg.* trefálódás; (*Hg.* tréfa *iocus*, tréfátska *ioculum*); ſcherzhafter Witz, treffende Scherzhaftigkeit. - W trefności, iak nauki, tak i mistrza niemasz; bo się z tym człowiek urodzić musi. *Gor. Dw.* 138. Trefnością albo rozmową około miłości bawili się. *Gor. Dw.* 328, trefnowaniem, żartowaniem). TREFNOWAĆ *cz. ndk.*, żartować, dowcipnie przedrwiwać, *Hg.* trefalni, tréfalódom; witzig ſcherzen, Spaß treiben. Cycero z konsula kilkodniowego tak trefnował, iż za iego urzędu nie było ani zimy, ani wiosny, ani iesieni, ani lata. *Bud. Ap.* 117. Panowie lubią ludzie krotochwilne, którzyby im trefnowali. *Petr. Pol.* 419. Jeden sposób trefnowania w długim a dworſkim, iak się co ſtało, powiadaniu zależy, drugi w iednym, a węzłowatym rzeczeniu zawisł. *Gor. Dw.* 146. Gdy lud uźrzał, że ich hetman tak bezpiecznie a śmiele w takiéy niebezpieczności trefnuie, ſtał się wnet śmielszym. *Kosz. Lor.* 153. Tak-ci oni żołnierze, będąc dobréy myśli, a trefnuiąc sobie rozmaitemi żarty, pracy podróżnéy sobie ulżali. *Baz. Sk.* 92. Pan z pieſkiem rad trefnuie, Chociaż ten nic nie robi, tylko wyskakuie. *Papr. Kol. L b*, żartuie, bawi się, krotochwili, kurzweilen. TREFNY, *TRAFNY, - a, - e, TREFNIE *adv.*, trafiaiący, ugadzaiący, n. p. w cel, nie chybiący, treffend, nicht fehlend. Z trafnéy Patrokla ręki pocisk utkwił w brzuchu. *Dmoch Jl.* 2, 113. Nie zbroi dzida ręki, ni głowy przyłbica, Łuk, proca, ten ich oręż i trafna prawica. *ib.* 30, cf. pomierny, mierny). Wół dostawszy od obucha nietrefnéy rany, srożeie. *Tward. Wł.* 15. Uczynię podziwienie ludu temu wielkim dziwem i trafnym. *Leop. Jes.* 29, 14, w oczy uderzaiącym, poruszaiącym). Czy nie trefnie, kiedy trafi kosa na kamień! *Gor. Dw.* 169. - Trefny, przypadaiący, ſtosowny, przyſtoyny, paſſend, ſchicklich. Przykład bardzo trefny. *Biel.* 101. *Decenter*; przyſtoynie, trafnie, ſłusznie. *Mącz.* Żona w żadne nietrefne rozmowy wdać się nie ma. *Papr. Przyk. A* 4 *b*. Miewaią białegłowy biesiadki nietrefne lada z kim, a ſługa poczciwy będzie na ſtronie. *Gor. Dw.* 309. Świegotliwą mową przyprawisz się o nietrefną sławę. *Gor. Dw.* 232. Stargaią sobie młodość zbytkami i innemi rzeczami nietrefnemi. *Bud. Ap.* 71. - *§. Strefić, potrefić, u żydów, rzeczy koszerne, czyſte, których im religiia używać dozwala, zrobić nietrefnemi, nieczyſtemi. *X. Kam.* - Nietrafny, przykry, przeciwny, szkodliwy, widerlich, widerwärtig. Nie oglądowali się na żadną nietrafną przygodę. 1 *Leop. Jud.* 8, 11, przeciwną przygodę. 3 *Leop.*). Przyda mu się co na drodze nietrafnego, . . . 1 *Leop. Gen.* 44, co niepomyślnego). - Trefny, sudamny, guſtowny, geſchmackvoll, niedlich, elegant. Suknia ta wprawdzie kosztowna, ale nie trafna, *gratia caret. Mącz.* Szarfy trefne z falbanami. *Comp.* 765. - Szczególny, wyśmienity, wyborny, beſonders auserleſen, treffs lich. Sokoł ptak, trefny iest w lataniu swym. *Cresc.* 618. - §. Trefny, ucieszny, dowcipnie żartobliwy, *Hg.* trefas, trefaas *facetus*; witzig, ſcherzhaft, luſtig mit treffenden Witz, fein komiſch. Trefni, żartowni, sposobni każdemu trafić w rym. *Petr. Et.* 280. Graczyn trefny z natury lubił z drugich szydzić, Nikomu nie darować, każdego zawſtydzić. *Dmoch. Sxt. R.* 72. Trefnie ieden rzekł: więcéy Cezar niż obiecał, iści. *Warg. Cez.* 28. Kiedy zchodzą z pola, trefna się przygoda, lecz dobra ſtała. *Pot. Arg.* 280, ucieszna, wesoła, ein drolliger, luſtiger Vorfall. Czytay tę dołyć trefną a śmieszną historyą. *Baz. hſt.* 58. *TREFOWAC, *ob.* Trafić. TREFUNEK, TREFUNKOWY, *ob.* Trafunek.

TREKTAĆ, *ob.* Treſktać.

1) TREL, - u, *m.*, TRELIK, - a, *m.*, *dem.*, narabianie głosem wycwerkami, *Vd.* glasajiglanje, jiglauzhik; *Suec.* drill, *Ital.* trillo; *Ger.* der Triller. Trel w muzyce pisze się nad notą, zaczyna się od uderzenia wyższéy noty, wybiia się w walorze noty, nad którą ieſt położony, i kończy się, odbitą od dołu. *Mag. Mſkr.* Trelik, trel krótki, nad małą notą wypisany, który bez odbitey się bierze. *ib.* Głośne słowiki z topoli swoie wywodzą trele. *Zab.* 13, 6. Wód mnóſtwo w usta się wdarło Wśród wiersza, nim zaczęty trel dokończył. *Zab.* 12, 331 *Eyſſ.* Upominaią, a oni przecię po ſtaremu w plęsy i w trele. *Podw. Wr.* 60. Gdy przeſtanie lutnia ma wydawać trele, Pod ſkrzepłemi palcami, płaczcie przyiaciele. *Zab.* 12, 379. Z trelikiem nóci aryetkę. *Zab.* 2, 46. - (2. TREL, TRYL, - u, *m.*, ścieszka flissowska. *Klon. Fl. E.* 4. Tryl flisy nazywaią ląd równy, po którym można holować. *Mag. Mscr.*, *Ger.* der Treilweg, Treppelweg, Treckweg an einem Fluſſe. Na tryl, to się rozumie, gdy flisi lądem wszyscy ciągnąć maią polną liną ſtatek, a ieden tylko chłop przy ſterniku na warudze zoſtaie, wołaiąc na nich holuy, albo nie holuy. *Haur Ek.* 174. Kucharz niechay warugi przy ſterniku pilnuie, nie szczupląc flisa do trylu. *ib.* 173, do holowania). - - TRELNY, TRELISTY, - a, - e, TRELISTO *adv.*, trelami, wycwerkami narabiaiący, trillernd. Gra tak trelisto dziu, a ſkrzypce mu buch buch. *Mon.* 75, 64. Trelnym czyżyk organkiem przybiera. *Zab.* 9, 17. Trelne na wodach łabędzie. *Zab.* 14, 91. 1) TRELOWAĆ *cz. ndk.*, trelami śpiewać, głosem narabiać, wycwerkować, przepierować, *Vd.* s' glasam jiglati, jigluvati; trillern, Triller ſchlagen. Przedtym głos móy ſtrzępiąc, przedsiwniem trelował, Głośną trzodę leśną gorgamim celował. *Tol. Saul.* 68. Niech chłopek za woły poganiaiąc treluie. *Glicz. Wych. O.* 6. - - (2. TRELOWAĆ *cz.*, ſtatek wodny ciągnąć linami przez ludzi abo konie, lub też okręt morſki przez baty, *Ger.* ein Schiff treideln, *Holl.* treylen, mit Seilen fortziehen, trecken, bugſiren. Treluią okręt zruynowany szalupami. *Papr. W.* 1, 358).

TREN, - u, *m.*, z Greck., żałobna pieśń, ein Klagelied, Trauergeſang, Elegie. *N. Pam.* 5, 200. Treny Jeremiaszowe przełożył *Przybyłſki.* Treny Jana *Kochanowſkiego* na śmierć córki Urszuli. Treny Stan. *Grochowſkiego* na śmierć Macieiowſkiego. - Choćbyś pożyczał u Orfeusza melodyczney *treny. *Jabł. Ez.* 147, *in fem.*). *TRENIĆ *cz. ndk.*, treny śpiewać, żałośnie narzekać, (cf. dumać), Klagelieder anſtimmen. Trenię, bo na mię ze wszech ſtron trwog nawałności szturmuią. *Kul. Her.* 2. Pokutować, trenić, łzy wylewać, rzewnie żałować. *ib.* 7.

TREPANOWAĆ, głowę przewiertywać. *Krup.* 5, 604, *Bard. Luk.* 146.

*TREPELE, TREPERELE *plur.*, krézy abo kolnierz mar-

Digitized by Google

szczony. *Wład., ob.* teperelle; ein gekrauster Halskragen, eine Halskrause. Od trepelów, których djabeł trafiać pomaga, a iednéy pani były w szyię wrosły, niech zapłacą talar. *Lek. C.* 4. Bóg kościoł swóy przyoblekł w zasługę syna swoiego, ranami iako puntałami, iego łańcuchami iako treperelami. *Gil. Pst.* 218 *b.*

TREPKA, - i, *ż.*, *Bh.* trepka, (*Etym. et Germ.* treppen, *Gr.* τραπεω, *Ger.* Treppe), *solea*, Bernadyńska trepka, obów tylko podeszwę nóżną nakrywaiący, na wierzchu rzemieniem zawiązany. *Mącz.*, ein Holzschuh, Klotzschuh; *Rg.* klópaz, klopcich; *Bs.* klepci, fratuni; *Cro.* czoklye; *Crn.* sókla. Mnich ci gada o kapicy, o trepkach, o pleszu. *Rey Zw.* 6 *b.* Co ztąd bogu za wdzięka, że mnich chodzi w trepce! *Pot. Arg.* 785, *Pot. Pocz.* 593. - *fig.* Za nim się na trepkach szczęście włóczyło. *Weresz. Rgl. pr.*, ?? (*Vd.* le na trepko vdariti, s płazem uderzyć). - *fig. tr.*, *titubo*, obawiam się, zaiąkam się, na trepkach mi ięzyk chodzi. *Mącz.*, iak w pantoflach, eine schwere Zunge haben. *TREPY tracżów do wstępowania na drzewo, bywaią sosnowe. *Kluk Rośl.* 2, 166, wschody, drabina, szczeble, Treppe, Leiter, Auftritt. Na szkucie trepy, tarcice z wrębami, na dwóch konikach albo kołoch, t. i. słupach przy budzie wystawiane, po których stórnik chodzi, gdy iest przy rudlu. *Mag. Mskr.*

*TREPLIKOWY, - a, - e, n. p. Jedwabne robaczki znalazłem w sadzie swoim na iabłoni treplikowéy w Sandomierzu. *Urzęd.* 585.

TRESĆ, *TRZESĆ, - ści, *ż.*, wycisk, sok wyciśnięty, extrakt, ausgedrückter Saft, essencya, Essenz. Treść wina, *protropum vini. Cn. Th.* 1153, der Vorlauf des Weins, Kernwein. Wmieszali miód i winną treść. *Otw. Ow.* 568. Z tego ziołka sok prędko wyciśnąwszy, Jsamę tylko treść z niego odjąwszy, Maść uczynił. *Past. F.* 517. Oeneus za roczny plon szczęśnie zebrany Cererę zbóż pierwszczyzną, Bacha odprawował winem, treścią Paladką Minerwę hodował. *Zebr. Ow.* 197, *latices*, oliwą). Ambrozyową treścią się karmili. *Otw. Ow.* 55. Życie wieczną treścią, to iest, zielem ambrozyą, która wiecznemi czyniła tych, co iéy używali. *Otw. Ow.* 289. - Treść miodu, pateka. *Cn. Th.* 1153. Przedni miód biały, drudzy treścią zowią. *Syr.* 655, klarer, geläuterter Honigsaft. - §. *tr.* treść, istota czegokolwiek, główna przednia część iego, iądro, kwiat czego, das wahre Wesen, der Kern, das Innere, die Hauptsache, die besten Bestandtheile; *Bh.* obsah; *Slo.* summowné obsáhnutí; *Crn.* sapopádk; *Vd.* summa, shuma, sapopad, sapopadek; *Cro.* jakło; *Rs.* ядро, ядрышко, оглавлéніе, перечень; *Ec.* возглáвіе нещéй, главизна, *phys. et meral.* Nie nasze, co los szczęsnym przysposobił datkiem, Cnota treścią człowieka, a reszta przypadkiem. *Kras. W.* 65. Sędzia otworzył ostrygę, każdemu z spierających się z sobą dał po skorupie, sam treść zjadł. *Mon.* 71, 430. Treść to całego woyska. *Tr.*, *Ec.* мужемвóріе, *Gr.* ἀνδρολογία. Treść pisma, listu, der Hauptinhalt; *Ec.* оглавлéніе, крáткое главъ книжныхъ показаніе, posnuch. Treść wyciągnąć, *Rs.* оглавлять (cf. *Głowa). Powody iego w następuiącéy mieszczą się treści. *N. Pam.* 4, 120. Ciekawy, z podeyrzeniem o autorze wieści Myślę, smażąc mózg ledwo nie do piątéy treści. *Nar. Dz.* 5, 105, *quinta essentia*), wskroś). - §*. treść drzewa, *ob.* Rdzeń, der Kern im Baume. Rdzeń drzewa drudzy trześcią nazywaią. *Syr.* 535. - §. 2*) *Treść, s *TRESKA, *TRESTKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* tréstka, tréska, tryska, trestka, (s cybuszek); *Crn.* terst *arundo* (cf. trzcina, s 2. miasto Tryeft); rurka, ruroczka, ein Röhrchen. Treść do dawania enemy miewa na końcu mieszek. *Cresc.* 553. Koniowi odętemu treść wstérczyć w zadek etc. *ib.* 555. Treśkę albo rurkę iednym końcem do macicy włożyć. *Sien.* 454. W pośrzódku dna, aby była treska albo rurka mała. *Cresc.* 53. Gdy koń ma bielmo, trzeba sól utłoczoną treską dmuchać w oko. *Cresc.* 540. Na zapieczenie wołowi uczynić krystery, t. i. nalać lekarstwa treską w zadek. *Cresc.* 553. Ze bzu bywaią treski i piszczałki. *ib.* 455. Por surowo iedzony treski albo żyłki czcze w płócach wyczyszcza. *Cresc.* 215. Treść abo rogoz. *Budn. Ex.* 13, 18. - §. Treska ryba, *ob.* Troska ryba. TREŚCISTY, TRESCIWY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen soku, soczysty, iędrny, *pr. et tr.*, saftig, kernig. Układaią w ten koszyk naytreściste figi. *Przyb. Ab.* 164. Wiele kosztuie poety imię Trzeba znać różnych rodzaiów tony, Sam tylko może w treściwym rymie Wsławić się dowcip sztuką ćwiczony. *Dmoch. Szt. R. ded.*, *Bc.* главизненъ, вкрáпкослóвïй. - TRESTKAĆ, *TRESKAĆ, *TRESTAĆ, *TREKTAĆ, treskce, treskcę *cz. kontyn.*, *Trzeszczyć *ndk.*, streskać, streskać, utrektać *dk.*, *Bh.* trestati, trestawati, streskati, ztrestati, ztrescy, trizniti, pretrestati, (*Bh.* trest kara, trestanec kary godny); *Slo.* trestati, trestáni, (trescy *argue*; *Rs.* испрéскаться pękać się, cf. trzaskać); karać, strafen. Nie racz mnie treskać w gniewie twoim. *W. Post. W.* 3, 466. Nie w swéy zapalczywości treskczyy mnie, ani w gniewie swoim kars mnie. *Leop. Ps.* 37, 1. Nie tresc mnie w twoiéy popędliwości. *Radz. Ps.* 6, 1. Wezmę z ciebie pomstę w treskaniu zagniewania mego. *Radz. Ezech.* 5, 15. Nie wzgardzay karania Pańskiego, ani ustaway, gdy będziesz od niego treskan. *Kucz. Kat.* 3, 289, *not.* napominany"). Między urzędniki dworskiemi mało iest, którzyby chcieli pana napomionać a słowy streskać. *Kosz. Lor.* 48, strofować). Bóg Joba na ciele karał i treskał. *Rey Pst. R.* 6. Treskać dzieci o co i karać. *Eras. Jęz. Cc* 4 *b.* - *Prov. Slo.* tak Pan Boh ščelmow trescе, abi sa hunczwuti tatheli; tak bóg szelmów karze, że sie złodzieie kaią. - §. Treskać, trapić, dręczyć, quälen, martern, plagen. Gabał Saula duch niedobry, i rzekli do niego: oto cię treskce zły duch. *Leop.* 1 *Reg.* 16, 15. *Afflictus*; strapiony, streskany, znędzony, n. p. od powietrza streskane miasto. *Mącz.* Czemuż tak treskce żydów Pan Bóg! *Biał. Post.* 2, 437. Złe przygody, któremi od boga treskkani bywamy. *Kucz. Kat.* 3, 287, *not.* „doświadczani"). Żydzi Jezusa mieli zasmucać i też treskać. *Wrob.* 5. Za nieszczęśliwszego mamy tego, którego zimno treskce, niżli tego, który żałością iaką serce obciążone ma. *Sekl.* 126. Myśli treskkane. *Gor. Dw.* 368. Treskkany rozmaitemi frasunkami. *Wys. Kat.* 318. Duch streskkany. *Orzech. Qu.* 100. Nadobnie patrzeć na wspaniałe serce, Gdy się frasunkiem leda ocz nie trescе. *Rey Zw.* 230 *b.* Abym ciebie i siebie o to więcéy nie treskkała. *Wys. Kat.* 55. *Maledictis vexare*; treskać kogo złemi słowy. *Mącz.* Kościoł,

ścioł, gdy go trapią, tedy się poprawuie, gdy go treſkcą, tedy więcey rozumie, gdy go prześladuią, naywięcey kwitnie. *W. Poſt. W.* 84. J tego pan bóg nie po mału treſkce, Komu da szpetną twarz, miłosne serce. *Rys. Ad.* 17. Szczęście po ſtaremu ich trektalo. *Krom.* 453. Skwierkiem poddanych swoich ſtrektani, do pokoiu się ſkłonili *Krom.* 493. Całodzienną pracą utrektane ciało, shem roztrzeźwiaią. *Krom.* 454. Henryk woyną domową utrektany i porażony, z frasunku w chorobę wpadł, *bello lacessitus et profligatus. ib.* 520. Narzekaniem i złorzeczeńſtwem ludu utrektany, biſkupa wypuścił, *exagitatus. Krom.* 280. •TRESTARZ, - a, *m.*, *Bh.* treſtatel, trapiciel trapnik, gabacz, *vexator. Męcz.*, der Placker, Plager, Quäler.

Pochodz. *troszczyć*, *troſka*, *troſkliwy*, *trzesz zeć*, *wytreszczeć*, *trzaſk*, *trzasnąć*, *trzaſkać*, *trzuſka*, *drzazga*, *trzaſkliwy*, *roztrzaſkać*. Forsan adhuc *trocha*, *troszka*, *troszeńka*.

TRESSA, - y, ź., z franc., u fryzera, włosy nawięzywane na iedwab' na perukę. *Mag. Mſkr.*, die Dreſſe bey den Perückenmachern. TRESSOWAĆ *ex. kontyn.*, u fryzera, nawiązywać włosy na iedwab' na perukę. *Mag Mscr.*, bey den Perückenmachern, dreſſiren, Haare zwiſchen ſeidne Fäden feſt einflechten. - §. Choć się ſtrosię iak mogę, fryzuię, proſtuię, tresuię, chodzę iak z partesów, nic to nie nada, ona i patrzeć nie chce na mnie. *Teatr* 54, 19, układam się, ich ſchniegle mich. TRESURKA, - i, ź., wisiadło; die Treſſur, ein Tabletchen. *Tr.*

TRET, TRYT, - u, *m.*, (z Niem. treten, tratować), *1) ſtąpanie, kroczenie, krok, *Ger.* der Tritt, Gang; (Niederſ. trette, *Angl.* tread). Czynili za niemi bardzo bykre trety. J wiele ich zabili . . . *Kmit. Spir. C* 4. - *§. ścieszka, droga, der Weg, Fußſteig. Cnota niegodnym drzwi niebios zawiera, Sama się wązkim tam tretem przedziera. *Hor.* 2, 14 *Kniaz.* - §. ganek okrętowy, der Gang auf dem Schiffe, der Tritt, Auftritt. Towarzysze z okrętu po drabinie wysadza; siła ich od tretów na miałkość ſkakali. *A. Kch. W.* 274. - § Tret, targowiſko na drobiazgi, tandeta, rynek, Trödelmarkt Trödel, Markt für Kleinigkeiten; *Rs.* плоцадь. Baba w Krakowie na trecie naymędrszego filozofa przedyſputowałaby. *Zygr. Pap.* 376. Wiedzą to i baby na trecie. *Cn. Ad.* 504; baby w szpitalu). Baiesz, by baba na trecie. *Pim. Kam.* 95 Ledaby się dudarzowi, albo niewſtydliwey iakiey przekupce na trecie takie baianie zeszło. *ib.* 105. Z tretu ta wieść. *Dudz.* 64; brukowa). Smrodzie, wychowany na gnoiu, spłodzony na *trycie. *Min. Ryt.* 4. 18. TRETA, - y, ź., zamieszanie, tertes, Verirrung. Nie był na takiey ieszcze Mars znać trecie, iak tu Polacy Turka czeſtuiecie. *Jabł. Buk. R* 4 *b.* O tey nie wie ieszcze trecie. *Chroſt Fars.* 110. - §. Treta lub wszywanka, szycie pode zwy u trzewika damſkiego na około ſtopy *Mag. Mſkr.*, die Sohlennath im Frauenſchuh. TRETER, u, *m.*, zbieganie, tartas, Zuſammenlaufen drunter und drüber, Durcheinanderlaufen. Fortuna ledaco wyrzuci, to my, iako dzieci, w taki treter, że z sobą wyniesiem i śmieci; więc temu rękaw urwą, a ten czapkę ſtraci. *J. Kch. Fr.* 124, *Filch. Sen. liſt.* 2, 207. TRETOWAĆ. *ob.* Tratować. TRETOWY, - a, - e, z tretu, co się na trecie bawi, podły, *circulatorius. Cn. Th.* 1153; Trödel-, *Rs.* плоцадный.

TRĘTWA, TRĘTWIĆ, TRĘTWOŚĆ, *ob.* Drętwik, Drętwić etc.

TREWIR, - u, *m.*, miaſto Niemieckie w cyrkule Niższego Renu. *Dyk. G.* 3, 154, die Stadt Trier. TREWIRSKI, - a, - ie, von Trier, Trieriſch. Arcybiſkupſtwo Trewirſkie. *Wyrw. G.* 208; das Erzbiſthum Trier.

TREYBAUZ, z Niem., Treibhaus, *ob.* Krzewodom. *Pam.* 83, 431; *ob.* rośliniarnia.

TREYTAK, - a, *m.*, niecka albo opałka mała, którą rudę i wapno w piec wielki sypią. *Os. Zel.* 80 *et* 87, *Os. Rud.* 244; eine Erzmulde, Kalkmulde, womit Erz und Kalk in den Hochofen geſchüttet wird. *Trotz* pisze Troytak.

TRĘZLA, - i, ź., TRĘZELKA, - i, ź., *zdrbn.*, gatunek uzdy na konia, *Ger.* die Trenſe, ein leichter Pferdezaum, (*Suec.* trena, *Holl.* trenſe). Jeżeli konie na siebie tręzli włożyć nie dają, nie dać im spać przez trzy dni i nocy; tym znudzone, dadzą włożyć na siebie tręzlę, którey wędzidło grube i tępe być powinno. *Kaw. Nar.* 584. W początkach żołnierz nie powinien używać munsztuka, ale tręzlą wszyſtko z koniem robić. *ib.* 391 *et* 396.

TRLICZ, TRLICZEK ziele, *ob.* Skoczek ziele.

TROCHA, - y, ź, TROSZKA, TROSZEŃKA, - i, ź., *dem.*; (*Etym. cf.* treſktać, treść, cf. trzeć); małość, kęs iednéy iakiey rzeczy, lub też małość liczby względem wielu rzeczy, niemnogość; ein Wenig, etwas Weniges, ein Bischen, Etwas, nicht viel; *Boh.* trochu, troſſku; *Slo.* troſka, troſku, troſicku, trocha, trochu; *Sr.* 1. trócha, trochu, troſchcku, troſchczijiciku; *Sr.* 2. trochu, tſchochu, tſchoſchku, tſchocha, drobenzu, drobenz'ku, (cf. drobno, odrobina), bitſcha; *Crn.* tróha, z fraszka, (*Crn.* potroshim *consumere*, cf. patroszyć); *Vd.* kolzhekai, kolzhkei, (cf. cokolwiek); *Cro.* treszka, trèsche *segmentum*, mervina, (cf. mierzwa), drobtina, mervo, mervichëk; (*Cro.* troſsim, troshiti, troſsiti, potroſsujem, raztroſsujem *consumere*; *Ecc.* mpomy, *consumere*; *Rs.* порох в wnętrze ptaſze, rybie, cf. podrobie; попрошить, выпорошить patroszyć, wywnętrzyć); *Rs.* крошечку, (cf kruszyć, kraszyna), мало, малѣхи, немнóшко. Rodzaynieysza bywa trocha roli dobrze sprawioney, niż wielkie pole niedbale zorane. *Cresc.* 657. Morze nas rozłącza, trocha nas wody, że się nie schodzim, łamuie. *Otw. Ow.* 122. Mała trocha kwaśnego ciaſta wielką moc ciaſta prześnego kwasi *Kosz. Lor.* 4 *b.* Maluczka trocha kwasu tego. *W. Puſt. W.* 2, 179. Lepsza dobremu trocha maiętności, Niż niepobożnym ich szerokie włości. *J. Kch. Ps.* 51. Day mi tę trochę czasu, a nie bądź tak ſkora, Wszyſtko się ſtanie, tylko wytrway do wieczora. *Morszt.* 339. Dziwna rzecz, iakie my gardłowania podeymuiemy, dla trochy tego *imienia doczesnego. *Hrèſt. Nauk. D* 8, dla małego zyſku, dorobku). Lepiéy trocha dobrego, niż wiele złego. *Rys. Ad.* 55. Lepsza trocha pewnego, niż wiele niepewnego. *Cn. Ad.* 448. Zawiia onę trochę oszczędzonych pieniędzy. *Stas. Num.* 1, 36. Rzecz ta za trochę groszy ſtoi. *Ger. Wł. H* 2. Nie przyiął tych pieniędzy, że abo trocha to było, abo też ich nie potrzebował. *Krom.* 730. Odparci byli trochą żołnierzy. *Sk. Dz.* 295, garſtecką). Ta ludzi trocha, co mieszkała tam, w ieden się naród zrosła. *Krom.* 29. Mała troszka Chryſtusa poznała, i to co wzgardzeńszych. *Zrn. Pſt.* 10, mała gromadka). Cnotliwych na świecie silna troszka. *Ger. Dw.*

Digitized by Google

578. Dziewczyna, dufaiąc tey trosze, które ma wdzięków, mną pogardza! *Zab.* 16, 321. – Trocha *absolute absque Genitiue*: Lepsza trocha w pokoiu, niż na woynie wiele. *Alb. z W.* 32. Lepiey mieć trochę z sprawiedliwością, niźli wiele z nieprawością. *Radz. Job.* 12, 7, *Bud. Prov.* 15, 16. W kim umysł wspaniały ten w trosze swoiey Większy pan, niż grzeyskarb, co o grosz płacz stroi. *Ryb. Gesl. C* 4. Serce na swoiey trosze przestawaiące, przewyższa wszystkie bogactwa świata. *Gil. Pst.* 281 *b*. Zbiera mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze i zapomoże się w kupie a w sprzęt iaki dobry. *Glicz. Wych. M* 8 *b*. Ponieważeś nad trochą był tak wiernym, postanowię cię nad wielą. *Leop. Math.* 25, 21. Puszczę na was bestye polne, któreby poiadły dobytek wasz, i przywiodły do trochy wszystko. *W. Levit.* 26, 22. Głupstwo wielkie na trochę wiele kłaść. *P. Kch. J.* 46; igły szukaiąc świecę spalić). I to trocha, i to płocha. *Cn. Ad.* 283; niewiele, a do tego w złym gatunku). Rozgniewany, gdy karać będzie, nigdy téy mierności nie zachowa, która iest między trochą a małem. *Glicz. Wych. G.* 3 *b*, by nie przesadzić, a przecię dosadzić). – §. Trochę, Troszkę, Troszeńko, Troszeczko *adverbialiter*: kęs, względem wielkości; mało, ein bischen, ein wenig, nicht viel. Jeden miał trochę coś więcey nad trzy lata, a drugi pięć. *Birk. Dom.* 106. Oni troszeńkę, a tamci bardzo wiele robili. *Sekl.* 96. Skazili zamek, którego ieszcze był Kazimierz trochy nie domurował. *Biel. Św.* 221 *b*. – Trochę względem ropnia, mocy, tęgości, z nie bardzo, ein wenig, nicht sehr. Ja niby zacznę się troszkę użalać; będę się trochę starał ią przeprosić; nakoniec móy oyciec będzie się troszkę z początku gniewał. *Teatr* 28, 145. Tknąwszy moich ust trosseńkę z daleka, Wnet mię sprawiła do mowy śmiałego. *Wad. Dan.* 185. – Trochę, względem czasu, z krótko, niedługo, ein wenig, nicht lange. Jako się strzedz mamy fałszywych proroków, powiem trochę. *Sk. Kaz.* 529. Jeszczeć troszuczkę i niewiele, a skończy się gniew móy. *Leop. Jes.* 10, 25. Co iest żywot wasz? para, co się troszuczkę ukaże, a potym zginie. 1 *Leop. Jak.* 4, 14. Trochę potym, *paulo post*, trochę przedtym *paulo ante*. *Cn. Th.* 1153. – §. O trochę, o mały włos, o kęs, bez mała, um ein Haar, fast, beynahe, es fehlte nicht viel. O trochę się nie wymówił. *Teatr.* 41, 121. Rzym domowemi buty wewnątrz zbity Od Afrykana o trochę i Scyty Nie zginął. *Hor.* 2, 59. O trochęm sobie iuż w łeb nie wypalił. *Teatr* 29, 4. – §. Po trosze, po troszce, po trochu, z po mału, po kąsku, szczyptami, nie wiele na raz; nach und nach, zu wenigem, nicht viel auf einmal. Ziele to, każdego dnia po trochu go używaiąc, starych pokrzepia. *Syr.* 532. Po trosze iedz, żebyś zaś wiosłki nie połknął. *Opal. sat.* 51. Tak po trosze, po trosze, zbiorą się grosze. *Kniaź. P.* 3, 117. Domyślam się po trosze. *Teatr* 54, 16; po woli). *TROCHOSKUB, – a, *m.*, w Batrachom., mysz μυοιδαρπαξ. *Przyb.* TROCHOŚĆ, – ści, ż., niemnogość, małość, die Wenigkeit. Nie mamy się wielkością sprawować w poznawaniu wiary; ale przestawać raczey i z trochością, przy którey prawdziwe słowo boże. *Żrn. Post.* 3, 790.

TRO..HT, *ob.* Trucht.

TROCICZKA, TROCISZKA, – i, ż., *Boh.* trocyssek; *Cro.* trancsikus; *Rs.* курительныя свѣчки; albo od trocin węgla lipowego, albo z Greck. τροχισκος. *Cn. Th.* 1154; świeczka wonna, kołaczek do kadzenia. *Sien.* 377, das Räucherkerzchen, (Wien. Franziskerl). Sprawił i trociczki z wonnych rzeczy. 1 *Leop. Ex.* 37, 19, tymiany. 3 *Leop.*). Piżmo i wonne trociszki. *W. Post. W.* 2, 65. Trociczek iuż nie stało, tak okrutnie smrodził. *Pow. Jow.* 2, 46. Pokóy trociszkami wykadzaią. *Psalm.* 51 TROCINA; – y, ż., Trociny *plur.*, (*Etym.* Trzeć), *Bh.* drtiny, opilky, odpilky; *Sr.* 1. truwanki; *Crn.* shaganje; *Vd.* troshiza, ostrushek, resatinske pile, shagovina; *Bs.* stargotine, strigotine; *Rg.* taròtina; *Rozs.* опилки; opiłki, Feilspähne, Sägespähne; trociny, proch, który pada pod piłę, gdy drzewo trą. *Mącz.*, *Urs. Gr.* 174. Trociny różnych drzew z pod piły, wyśmienitym są nawozem na grunta tęgie. *Kluk. Rosl.* 3, 187.

TROCZYĆ *cz. ndk.*, stroczyć *dk.*, *Rs.* морочить, замарочить, замарáчивать, (2. морочить, омарáчивать otaśmować, obszyć, omorocka garnirowanie, смрочить, przeszyć, смрочéніе, смрóчка przeszywanie, смрочка liniia, rząd, wiersz; *Rs.* спростить, смрому, спращивать skręcić); trokami wiązać, zwięzywać, binden, schnüren, fesseln, zusammen binden. Płaszcz w tyle kulbaki troczony być ma. *Kaw. Nar.* 396; przywiązany, sznurowany). Woli wprzód umrzeć, niźli go kat stroczy. *Pot. Syl.* 69. Tak się dobrze swą ręką stroczy, że ze łba obie wylazły mu oczy. *Zab.* 15, 278, obiesił się postronkiem). Kto myśli uciekać, na drogę się troczy. *Pot. Zac.* 35; pakuie się, sznuruie się). *Venat.* Jedni szczuią, drudzy troczą. *Pot. Syl.* 254; w troki wiążą zwierzynę). – *Poet.* Spólna wstęga królom obu palce u rąk stroczy, Co ich w przymierze umówione sprzęga. *Pot. Syl.* 307.

*TROGŁOWY, *ob.* Tróygłowy.

TROI, TRÓY, – oia, – oie, *Bh.* trogi, trog; *Sr.* 1. troji, troyi, trojaki; *Sr.* 2. tschoji, tschojaki; *Crn.* troj, – a, – u, trojne; *Rs.* трехличный, трóи; trzy zawieraiący, tróydzielny, (*lat.* trinus), dreyfach, dreyerley, aus drey bestehend. Bóg ieden w istności, a tróy w osoby rozdzielony. *Kanc. Gd.* 248. Pospolicie sadzą troy albo czwor rodzay wina. *Cresc.* 307. Ziela tego troy znayduie się rodzay. *Syr.* 701. Troim woyskiem ciągnął do Węgier, a nad Cisą przybyło do nich czwarte woysko. *Biel.* 56. Ni mi postać Hyberskiego troia pasterza, ni Cerberze, straszna była twoia; *forma triplex*. *Zebr. Ow.* 223. Troia ośm czyni 24. *Grzęp. Gr. H.* 4; trzy razy wzięta). Troią przyganę daie Arystoteles Platonowéy Rzpltey. *Petr. Pol.* 86. Troie noszenie na stół, z na trzy misy. *Cn. Th.* 1154; drey Trachten, drey Schüsseln auf die Tafel. Dasz półmisków sto, da on tylo troie. *Groch. W.* 564, dreymal so viel. Troie niewidy pleść. *Teatr* 30 *c*, 41, trzy po trzy, (*ob.* Niewid). Troie niewidów od potopu świata prawi, plecie. *Mon.* 70, 66. Pogaństwo, które się zabobonami bawi, troie niewidy o zielu Kamfora pisali. *Syr.* 612, bałamuctwa bez końca). Bach, iak podsunie w głowę dziwy troie, Za nic są mądre Parmessu dziewoie. *Zab.* 9, 36 *Zabł.* Tylo troie czynić, *ob.* Troić, potroić). Na troie dzielić, *ob.* Troić, roztroić. Liście w *troy (w troie) rozdzielone. *Syr.* 1023; (cf. Troie, Troyga *Neutr.*). TROIA, – i, ż., *Ilium*, miasto niegdyś w Myzyi, zburzone od Greków. *Dyk. G.* 3, *adj.* 65; die Stadt Troja. Zwał się

Digitized by Google

cały kray Troia, że go trzy morza oblewały. *Klecz. Zd.* 54. TROIAK, - a, *m.*, TROIACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Slo.* trogujk; *Crn.* trojak; *Vd.* troik, troinik, troiniza; (*Cro.* Trojaki, z zielone Świątki, *Cro.* Trojachki, z Wielkonocne Święta); liczba z trzech złożona; troie czego, *Tr.*, eine Zahl von drey Stück; pieniądz trzy mnieysze zawieraiący, *Vd.* tretjak; ein Dreyer. - Troiacy, trzey razem urodzeni, trzy bliznkowie, *trigemini*. *Mącz.*, Drillinge; *Bh.* trúgéata, trúgátta; *Cro.* troyki; *Rs.* тройни; *Singul. Bh.* trogće, trúgce, Trojak, *Crn.* trojshèk, trojshèzh; *Rs.* тройнишникъ. TROIAKI, - a, - ie, *Slo.* trogni, trogski, trognaſobni; *Sr.* 1. troyaki, troyi, troiji, trojaki; *Sr.* 2. tſchojaki, tſchojij; *Crn.* trojne; *Vd.* trisorten; *Sla.* troſtruk; *Rs.* троякій; troiéy różności; dreyerley, von dreyerley Art. Pola albo role są troiakie; iedne na ozimine, drugie na iarzynę, trzecie na ugór. *Haur. Ek.* 18. TROIAKO *adv.*, troyką, we troie, dreyfach. Pole, gdy odłogiem który czas poleży odda troiako, co panu należy. *Tward. Wł.* 246. *TROIAKONITE stalone zbroie. *Tward. Daf.* 38; *ob.* Troynitny TROIAKOŚĆ, - ści, ż., troia różność, die Dreyfachheit, Dreyfaltigkeit. Jedyne bóztwo w troiakości. *Rey. Poſt. B b* 5, *Rey. Wiz.* 115 *b*, *Rey. Ap.* 7 *et* 68. TROIANEK, - nku, *m.*, siele, troyczak, wilcza ſtopa, wątrobnik, z trzech liſteczków sobie równych złożony. *Syr.* 702, *hepatica nobilis*, Edelleberkraut. *Kluk Resl.* 2, 262, *Kluk. Dyk.* 1, 35. TROIANIN, TROIAŃCZYK, - a, *m.*, z Troi miasta rodowity. der Trojaner; *Fem.* TROIANKA, *abbrev.* TROYKA, - i, ż., die Trojanerinn. Nieiedna z Troiek westchnie głębokiemi iękı . . . *Dmoch Jl.* 2, 167. TROIAŃSKI, - a, - ie, Troiſch, Trojaniſch. *Dmoch. Jl.* TROIĆ *cz. ndk.*, roztroić *dk.*, *Bc* трóю, на трóе дѣлаю; *Rs.* троить: na troie dzielić, in drey Theile zertheilen. Trudno się nam troić. *Pot. Syl.* 465. - §. troić, tyle troie czynić, potroić, utroić; *Sr* 1. wotroyoſciam, na troye tſinu; *Vd.* trojiti, triverſtiti, potrojiti, troinati; *Kg.* troſtrucciti, troduplatti; *Cro.* troydùplam, troyverstim; *Bs.* troduplati; *Rs.* утроить утроять утраивать; *Ec.* трóю, утроюю, строюю, возтроюю трегубствуюю; verdreyfachen, verdreyfältigen. Nie szkodzi głowie napoy ten, ani się troi mi w oczach, i serce się ckliwości nie boi. *Min. Ryt.* 2, 302. Skacze: firleie ſtroi, gdy mu się łeb zagrzeie, świeca w oczach troi. *Mon.* 75, 186. Ażeby to złe udwoili i utroili, poczęli *malis addere malum, ut eueniret bonum. Smotr. El.* 5. *TROICZANIN, *ob.* Troyczanin. TROIE, *ob.* Troi, troia, troie. TROIE, *G* troyga *Neut.*, trzy różnego rodzaiu, *Slo.* troge; *Sr.* 1. troje; *Vd.*, *Sla.*, *Rg.* troje; drey Stück verſchiedner Gattung oder Geſchlechts. Troie dzieci. Troie nas było. W troie, we troie, troiako, potroynie, troynasobnie, *Rs* тройнъ, въ тройнъ, втрóе, въ трóе, трегубо. Ja we dwoie i czasem we troie więcéy na rok wydaię, niż mam dochodów. *Mon.* 68, 6; 4. *TROIEDYNY, *ob.* Troyiedyny. TROIEDZIENNY, - a, - e, na dzień po trzy razy powtórzony, dreymal täglich. Po troiedziennym dyscyplin zażyciu. *Chodk. Koſt.* 44. *TROIENAŚCIE, *ob.* Trzynaście. TROIEŚĆ siele, *ob.* Toieść, Bazanowiec. TROISTY, - a, - e, TROISTO *adv.*, *Sr.* 1. troyi, *ob.* troi, *Vd.* troin, troinaſt, troiſchen, trybart, trigubo; *Bs.* трóичный, трóичастый, трóйный; potroyny, trzy razy ſkładany, na troie rozdzielony lub rozdzieliſty, troi, dreyfach, dreyfältig. Sznur troiſty nie łacno się przerywa. *W. Eccles.* 4, 12; tróynitny). Paszcza troiſta moraga piekielnego. *Zab.* 15, 12 *Kniaź.* (*ob.* tróypaszczęki). Obóz wałami ozypować i dwoiſtemi i troiſtemi. *Star. Pob. B* 3 *b*. Troiſty Polſki denar czyli tróypieniążek. *Czack. pr.* 14. Chłop po dudach tańcuie, aż się troiſty pot z kosztuli leie. *Haur. Sk.* 99.

Po *Lods.* sub *Trzy.*

TROKI, - ów *plur.*, *Rs.*, moroka, rzemienie, łyka żołnierſkie do wiązania niewolników, ieńców, więzy *etc.*, *Wlod.*, myśliwcze, do nawiązania zdobyczy, Riemen, Stricke, Bande, Feſſeln. (*Rs.* трóки tebinki u siodła; *Bh.* troky, trucky, necky, z niecki; *Cro.* terkla, z rzemienie). Tatarowie ludzi rozmaitych lat w troki nawiązanych pędzili przed sobą z Polſki. *Krom.* 242. Mężczyzny do ciężkiéy i okrutnéy niewoli w trokach powiodą. *Jan. Pos. D.*, *Bh.* otrok niewolnik, otroctwj niewole; *cf.* *otrok). Rozmaitego zwierza na owych łowach pełno około iarczaków w troki nawiązali i nawieszali *Stryik.* 353. 2) TROKI, ſtolica woiewództwa Trockiego. *Dyk. G.* 3, 158, eine Stadt in Litthauen. 3*) Trok, chochoł, ein Flauſch *Tr.* TROKOWAĆ *cz. kont.*, n. p. Trokować maią ſlisi, czyli wyciągać pułkę, kiedy holuią, aby się o drzewo lub kamień nie złożyła. *Mag. Mſkr.*, das Schiffstau ſcharf anziehen, *cf. Ger.* trecken.

Pochodz. *trocznć*, *ſtroczyć*.

TRO-KSZTAŁTNY, *TRO-LETNY, *ob. sub* Troy. - - 2) TRON, - u, *m.*, z *Greckolac.* *ſtolec królewſki, monarszy, ſtolica, *Ger.* der Thron; *Bh.* trún, trúnecek, ſtolec; *Sr.* 1. thron, kralowſki ſtów *Sr.* 2. thron; *Crn.* tron; *Vd.* tron, kralovu sedalishe; *Cro.* prisztolje; *Bs.* priſtolje; *Rg.* priſtoglje; *Ecc.* прεстóлъ, прεстóлецъ, восхóдъ, сѣдалище, кресла; *Rs.* тронъ. Tron, prawda, mieysce zacne, pełne wspaniałości, Ale cóż i po tronie, kiedy nikt nie kocha! *Kras. liſt.* 2, 5. Wstąpić na tron, *Rs.* воцарѣться; wstąpienie na tron воцарѣніе. Wynieść na tron, *Rs.* воцарить, воцарять. Następca tronu, *Vd.* nahajavez na troni; *Rs.* наслѣдникъ, преемникъ чьего престола, der Thronfolger. Bóg tron czyli ſtolec swóy na niebie poſtawił. *Kucz. Kat.* 1, 140. I tronubym nie chciał tym sposobem kupować. *Teatr* 49 *b*, 92, nawet i królestwa, cesarſtwa). Sto talerów mu daruie Czym iak na tron stewca wyſławuie. *Jabl Ex.* 178, iak gdyby go królem zrobił. - - - (*2. TRON, *TRAN, *TRUN, - u, *m.*, *Bh.* tukowina, (*ob.* tucz); *Vind.* ribnu maslu, ribji olei, ribja maſt, ribja maszhova; *Rs.* ворванъ, ворванное сало; *Ger.* der Thran; (*Suec.* tran, *Angl.* trainoil), tron, czyli tłuſtość z koni morſkich niemal tak dobra, iak wielorybia. *Zool.* 295 *et* 393. Z wątroby psa morſkiego, sączą tłuſtawą wilgoć, którą na tron urabiaią. *Zool.* 195. Smoła tran z Albanii i Woloch. *Klok.* 248; Szlachcic teraz nie wſtydzi się zyſku z naliszych towarów, Zeehce i ſkórmi kupczyć i dziekciem i trunem. *Opal. sat.* 60, **TRONOWŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, thronbeherrſchend. O Xiążę, wielu potęg tronowładnych głowo. *Przyb. Milt.* 8. TRONOWY, - a - e, od tronu, *Rs.* прεстóльный. Tronowa izba, das Thronzimmer, *Rs* тронная. - (TRÓNOWY, - a, - e, od trónu, tránu, Thran, *Rs.* ворванный).

Digitized by Google

TROP, - u, *m.*, (*Rs.*, *Ec.* тропа ścieszka, cf. *Germ.* trat den *Stryeker.*, traben, Niederſ. draven, *Suec.* thrafwa, *Angl.* trap, cf. trot, trucht, cf. drab', drep'; *Vd.* trop, tropla, trapa, trapla, ſ drób); ślad, ſtopa w ziemi wyrażona, ściegno, die Spur, die Fährte, das Gefährt; *Crn.* ſtopina; *Cro.* trág, szléd; *Bs.* tragn; *Rg.* trák, trágh; *Rs.* ловчка; Łowiectwa umieiętni znaią ſię na tropach zwierząt, t. i. z szladu poznawać umieią, czy samiec czy samica ieſt w kniei, ſtary czy młody, czy kotna, cielna etc. *Kluk. Zw.* 1, 383. Trop podwóyny; *Rs.* сдвойка. Trop zaięczy, *Rs.* малякъ, пязанки. Trop lisi, *Ross.* нарыскъ. - *propr. et tr.* Trop krwawy w prochu zadeptany. *Tward. Wł.* 13. Cnot swoich zoſtawił wszędzie tropy znaczne. *ib.* 172, znaki, pamiątki). Gdzież szukać będę Melampa wiernego, Gdzie trop przeymować kochanka wiernego? *Paſt. F.* 81. Zaraz z obozu biegł do przyległego Lasu, przez pole za nią proſto w tropy. *P. Kch. J.* 171. Za nią w ięyże tropy rącze puścił nogi. *Otw. Ow.* 102, der Spur nacheilen. Idź ty wprzód, ia za tobą w tropy. *J. Kch. Dz.* 75, auf dem Fuße, auf der Ferſe nachfolgen. Cień wszędzie bieży w tropy ciała. *Paſt. F.* 171. Nienawiść tuż w te tropy idzie za zazdrością. *Teatr* 52 *d*, 80. Ja za niemi trop w trop. *Teatr* 28, 73. Karanie za winą temiż tropy chodzi. *Lib. Hor.* 97. Obróciwszy ſię, obaczył ucznia tropem idącego. *Odym. Sw.* 2, *Nn* 3 *b*. Usiłował iść tropami odkupiciela. *Birk. Dom.* 129, drogą, ścieszką iego, *moral.*). Drze ſię chodzić tropem zabronionym. *Lib. Hor.* 61. Jezus dla nas cierpiał, abyśmy naśladowali tropów iego. *W. Paſt. W.* 296. Ciągnie ich do naśladowania w tropy, własna potrzeba, ieśli nie wiara w Chryſtusa. *Pec.* 180. Córki w tropy matek swoich wſtępowały. *Ząbk. Mł.* 148. - §. trop, zgromadzenie żołnierſkie, die Verſammlung der Soldaten. Bębnić, trąbić do tropu. *Tr.*?

*TROPA, - y, *ż.*, z franc., *Boh.* tropa; *Crn.* tropa; *Cro.* tròpa; *Vd.* trup, mnoshiza); woyſko, die Truppe, das Heer Soldaten; (*ob.* trupa). Szwed ſłysząc o woyſku naszym w Krasnym Stawie, zaraz tropę wyprawiwszy dużą podeń, sam ſtanie pod Gołębiem. *Tward. W. D.* 2, 171.

*TROPAR, - u, *m.*, *Ec.* тропарь hymn o czynach bozkich lub SS., krótko zebranych, eine Art Hymnen. Po psalmach tropar i ſtychyry śpiewane bywaią. *Pim. Kam.* 245, *ib.* 86, *ib.* 223. Nietylko tropary, kondaki, ale i inne bywaią hymny. *ib.* 112, *ib.* 113.

TROPASZCZĘKI, *ob.* Tróy . . .

TROPIĆ *cz. ndk.*, (*Bh.* tropiti, ſtropiti *patrare, committere* broić; *Ross.* тропить naglić kogo, потропить ponaglić, popędzić, торопиться, потропиться śpieszyć ſię, pośpieszyć ſię, *Rs.* торопай, торопливый kwapliwy, расторопный szybki, swinny, (cf. roztropny, *Ec.* тóропь śpiesznoſć); śledzić, za tropem iść, wittern, ſpüren, der Spur nachgehen; *Bs.* tragiti, kakoti pas: *Rg.* trâxiti; *Cro.* trásim; *Ross.* сабанивать. Psu oſtry węch, gdy tropić ma, nąwiększą jedna zaletę. *Pilch. Sen. liſt* 2, 242, (*diſting.* Trapić). TROPICIEL, - a, *m.*, który tropi, śledziciel, der Spürer, Nachſpürer, *Cro.* trasitel. TROPISZ, - a, *m.*, miano psa gończego. *Ryd.*; Name eines Stöberhundes.

TROROCZNICA, TROROGI, *sub* Troy -

TROSKA, - i, *ż.*, *TROSK, - u, *m.*, frasunek, utrapienie, treſktanie; *Bh.* ſtraſt, ſtaroſt (cf. ſtarość), pčče (cf. piecza), łopota (cf. kłopot); (*Sr.* 1. troſt *mus araneus*); *Crn.* ſkerb, (cf. ſkarb); *Vd.* ſkerb, maranje, ſkierb, s'kerb, s'kierbet, ſkerbet, riva, saloſt, (cf. żałość), -(*Vd.* tróſka, troſkie, troſki, dreshje, ſ drożdże); *Cro.* ſkerb, szkêrb, szkërb, paszka, (cf. piecza), sztaròszt; *Dl.* brige; *Bs.* ſkérb, brigа, tuga, (*ob.* *tąga), pecjallenje; *Sla.* briga; *Rg.* pomgna, (cf. pomnieć); *Ross.* прискорбіе; Kummer, Sorge; *Harm.* Więcey *troſku przy większym państwie się znayduie. *Jabł. Tel.* 293. Proszę Muso, byś go okwicie czciła Wieńcem witym z nietroſki ziela. *Petr. Hor. D* 4. - §. Troſka *herb*, złota ſtrzała, na hełmie ſkrzydło orle a na nim ſtrzała. *Kurop.* 3, 52. 2*) Troſka, treſka, ryba, *Rs.* треска kablon; n. p. Od troſki iunów po gr. iednemu. *Vol. Leg.* 2, 989. Od *troſla wiunów. *Vol. Leg.* 4, 555. TROSZCZYC *cz. ndk.*, Utroſkliwiać, Troſkać *kont.*, utroſkać, utroſkliwić *dk.*, treſktać, frasować, trapić, kłopotać, Kummer machen, bekümmern; *Slo.* ſujugi; *Bh.* ſtaroſt dělati; *Sr.* 2. rojeſch; *Bs.* pecjalliti, sgjalloſtiviti; *Rs.* печалить, озабóтить, озабóчу, озабóчивать, (*Rs.* тростить, трощу нici ſkręcać). Nie chciał go o to troſkać. *Sk. Dz.* 1103. To utroſkało trzęcie pytanie Jezusowe Piotra wątpliwego. *Odym. Sw.* 2, *Nn* 3. W krytycznych tych kraiu okolicznościach, naród utroſkliwiających. *Vol.* 8, 631. Podparłem łokciem me utroſkane ciemię. *Kul. Her.* 81. Żywot nasz utroſkany. *Odym. Sw.* 2, *A* 4. Utroſkana a prawie zginiona, oyczyzna. *Krom.* 334. Troszczący kogo, *Bh.* ſužitel, *f.* ſužitelkyně. Nie troszcz sobie tym głowy. *Tr.* - Troszczyć ſię, ſich kümmern; *Bh.* ſaužit ſe, ſwjtati ſe; *Crn.* ſkerbęti, grimam; *Vd.* ſkerbeti, preſkerbetise, sebi persadievati, ogrimatise, pezhatise, maratise, sebi parsadeti, propresuvati, kumratise, skaluvati, (cf. żałować), *Vd.* se troshtat, ſ oczekiwać czego; *Cro.* szkerbiti, szkerbeti; *Bs.* ſkerbitise, brinnutise, pobrinnutise, sgjuritise, peciallitise; *Rg.* pomgniti, (cf. pomnieć); *Rs.* печаловать, печалиться, заботиться, заботусь; мясти́сь, мы́сти, мы́ю, мо́ю; *Ec.* оскорбѣти, скорблю, опечалиться, побол҃ѣти, попужить, сожалѣть, мóлвити. Począł ſię frasować i troſkać. *Sekl. Marc.* 14. Nie troszczcie ſię mówiąc: cóż będziem ieść, abo co będziem pić? *Sk. Kaz.* 374. - Utroſkanie, frasunek, zgryzota, troſka, mól, rupie, Kummer und Noth. Dobrzy czasem utroſkanie maią. *Bud. Ap. U.* 2. *Indolentia* nietroſkanie. *Mącz.*, die Unbekümmertheit, Kummerloſigkeit. TROSKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, pieczołowity, *anxius. Mącz.*, frasobliwy, *Bh.* ſtraſtný, ſtaroſtlivý; ſtaroſtný; *Sr.* 1. ľúdžné, merkovné; *Crn.* ſkerbni; *Vd.* ſkerben, poſkerbliu, oſkerbliu, s'kierben, s'kerben, perſkerben, teshaun, shaloſten, riun, shalujeshen, riunaſt; *Cro.* szkërblyiv, pomnik, *curator*, (cf. pomny, cf. pomnik); *Bs.* ſkerbgliv, ſkerbnutiv, brisgjan; *Sla.* brixljiv; *Rg.* pomnik, pomnitegliza; *Rs.* скорбный, скорбенъ, прискорбный, озабóченный, забóтливый, забóтный, попечи́тельный, тща́тельный, тща́тельно; *Ec.* тща́ливый, тща́ливо, тща́тельнъ, съмованный, съмова́тельный; bekümmert, beſorgt. TROSKLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, pieczołowitość, troszcząca ſię ſtaranność, *Bh.* ſtraſtnoſt, ſtaroſtliwoſt, łopotnoſt; *Slo.* ſtaránj; *Crn.* ſkerbnúſt; *Vd.* ſkernaeſt, ſkerbnoſt, oſkerbnoſt, poſkerblivoſt, perſkerbnoſt, perſkerblivoſt, riunoſt,

Digitized by Google

kumranje, shaloſt, grimnoſt, ogrimanje; *Cro.* szkörblyivoszt, szkérbnoszt; *Rs.* забóлѣлнвость, забота, попечéнїе, попечѝтельство, тщáтельность, тщалѝвость; die Beſorgtheit, Bekümmertheit. Pokazał politowanie nad nędzną troskliwością, którą o nim krytycy iego bezprzestannie mieć raczą. *Mon.* 73, 422. TROSZKA, po TROSZE, TROSZYNKĘ, *ob.* Trocka.

TROT, TROTTOWAĆ, *ob.* Trucht; Kłusać.

TROY, *ob.* Troi, Troia, Troie. TROYBARWISTY, TRZYBARWISTY, - a, - e, - o *adv.*, *tricolor*, dreyfarbig. *Tr.* Potróyny fiolek nie ieſt trzybarwiſty, ale dwóybarwiſty. *Syr.* 1452. TROYBOŻANIN, - a, *m. W. Poſt. W. praef.*, *Hrbſt. Nauk.* 1 *b*, *ib. m* 3. Tróybożanie, heretycy, *trinitarii*, dla trzech osob boskich iſtność bożą troią czynili. *Kat. Gd.* 57, *Zrn. Poſt.* 3, 558, Dreygötter. Już tróybożanie, iuż tróyczacy i t. d. w naszéy się siemi namnożyli. *Wer. Regl.* 15; *ob.* Troyiednik. - *adj.* TROYBOŻAŃSKI, - a, - ie, n. p. kościoł Tróybożańſki. *Hrbſt. Nauk. B b.* TROYBUNCZUCZNY basza. *Zab.* 16, 129, z trzema bunczukami (*qu. v.*), von drey Roßſchweifen; *ob.* trzytulny. *TROYBYTNY, TROYISTNY, - a, - e, troi co do bytu lub iſtności, *Ec.* трисýщный, dreyweſentlich. TROYCA, - y, ż., *Boh.* trogice; *Slo.* trogica; *Sr.* 1. troyicza; *Sr.* 2. tſchojoſci; *Crn.* trojiſtvu, trojiza; *Vd.* troiza, triednoſt; *Cro.* tròicza, troyaztvó, szveto trojztvo; (*Bs.* troiça *tria*), *Bs.* troiſtvo; *Rg.* trôjſtvo, troizza; *Sla.* trójſtvo; *Rs.* трóица; bóg w trzech osobach; die Dreyeinigkeit, Dreyfaltigkeit. Tróyca, nie bóg ci to ieſt, ale liczby naswiſko, wzięte od chrześcian; którym sobie znaczą tych trzech mianowanych, Oyca, Syna i Ducha Świętego, być iedynym bogiem. *Gil. Kat.* 71. W iſtności bóſtwa trzy osoby, tróyca przenayświętsza. *Karn. Kat.* 15, *Klok.* 166. Syna nam nie ſtanie, ieśli Oyca samego przyczyną Ducha S. uczynimy; t. i. utracim tróycę, przy dwoyce zoſtaniemy. *Smotr. Lam.* 119. Niedziela Św. Tróycy; *Crn.* Trojâsi; (*Cro.* Trojaki, ſ Zielone Świątki, *Cro.* Trojachki, ſ Wielkonocne Święta; *Rs.* трóицынъ день, Świąteczny dzień, pierwszy z Zielonych Świąt). Pieśń na Św. Tróycę, *Rs* трóичень. - *Prov. cum allusione*: Bóg tróycę lubi. *Rys. Ad.* 5, *numero impari gaudet.* **TROYCIAŁY Geryon. *A. Kch. W.* 218, ſ TROYCIELNY, *Bard. Tr.* 280, *Chroſć. Ow.* 120, ſ **TROYCIELESNY. *Bard. Tr.* 494, Tróycieliſty. *Urs. Gr.* 155; *Slo.* trotélni; *Sr.* 1. tſijſiwotné; *Cro.* troytelni; *tricorpor*, dreyleibig. TROYCZAK ziele, *ob.* Troianek. - §. Tróyczacy mniśi, w białych kapicach z czetwonemi krzyżami naſtali R. 1220. *Teof. C* 5, Trynitarze. - §. Tróyczak, Tróyczanin, *Wer. Regl.* 15, *Smalc.* 122, *Farnow.* 12, *et* 69, *ob.* Tróybożanin, (*Crn.* trojzhèk, trojzhèzh, ſ troiak, troyny bliźniak). *TROYDANNICZY, - a, - e, *Ec.* трóеданнникъ, платящїй въ три мѣста дань, dreytributar. **TROYDROGI, - a, - ie, TROYDROŻNY, - a, - e, *triuialis. Cn. Th.* 1154, *Ec.* трéпутный, трóепутный, dreywegig. TROYDROŻE, *ob.* Trzydroże. TROYDROTOWE n. p. pończochy, troynitne, dreyfädig, dreydräthig; *Bh.* trzipramený. TROYDZIELNY ſtosunek *ratio subtriplicata. Łęſk.* 2, 3; *Ross.* трóечáстный, *Ec.* трúчастный, *ob.* Trzyczęſtny, trzyczęściowy. **TROYGŁOS Cerbera. *Otw. Ow.* 276, *trilinguis Cerberus*, die dreyfache Stimme des Höllenhundes. **TROYGŁOWY, - a, - e, *Bh.* třihlawý; *Crn.* triglavn; *Rg.* troglàv, troglavi, troglavni; *Cro.* troyglavni; *Sr.* 1. tſijhowaté; *Ec.* трегла́вый; *Rs.* трóеглáвый; *triceps*, dreyköpfig. *Trzogłowy. *Urs. Gr.* 178. Tróygłowy Cerber. *Bard. Boe.* 107, Tróygłowiſta zobaka. *Bard. Tr.* 373; ſ *Subſt.* Trzygłów czworonogi. *Morszt.* 92; *Ross.* призвáнный, *ob.* tróypaszczęki, tróyłbiſty, tréypyſk; *Bh.* třihlawec Cerber). Zdumiał się ſtróż tróygłowy, Uslyszawszy koncert nowy (Orfeusza). *Bards. Boe.* 107. Hekate tróygłowiſta. *Bard. Tr.* 70, tróygłowa. *Otw. Ow.* 262; *Crn.* triglav, ſ *Dyana.* *Trogłowa Hekata. *Zebr. Ow.* 166. *Anatom.* Trzygłowiſta myszka uda, *triceps. Krup.* 4, 121. *TROYGRAN, - u, *m.*, igła trzygraniaſta. *Czerw.* 22, *et* 23, *et* 25; eine dreyeckige Nehnadel. TRÓYGRANIE, - ia, *n.*, tryangul, troykąt. *Mon.* 75, 591; *Bh.* třihraník; ſ *TRÓYGRANIEC, TRZYGRANIEC, ńca, *m.*, ein Dreyeck. Podobny do tróygrańca. *Nar. Tac.* 2, 242. Trzygraniec na niebie Δ *deltoton*, *ſignum Andromedae. Cn. Th.* 1161, ein Geſtirn. TRZYGRANISTOŚĆ, tróykątność, die Dreyeckigkeit; *Boh.* tréhranoſt, třihranoſt. *Cn. Th.* 1161. TRZYGRANISTY, - a, - e, Tróykątny, Tróywęgłaſty, dreyeckig; ſ TRZYGRANOWITY. *Sien.* 76; TRZYGRANOWATY n. p. ſtrączek ſkoczku. *Spicz.* 40; *Vd.* trikrain; *Rs.* трегрáнный. TRÓYGROSZNIAK, *ob.* Trzygroszówka. **TRÓYGROTNY, - a, - e, *tricuspis. Cn. Th.* 1154, dreyſpitzig, dreyzinkig, *ob.* Tróyśpiczaſty, *Sr.* 1. tſijſpicijjté. TRÓYHALERZ, - a, *m.*, n. p. Gdańſki tróyhalerz, czyli potróyny denar. *Czack. pr.* 14, ein Dreyhellerſtück; cf. tréypieniężnik, trzypieniężny. **TRÓYIEDYNY Bóg. *Odym. Sw.* 2 *A*; *Vind.* trieden, triedinaſt; dreyeinig; (*Cro.* troyjedinoszt *trinitas*). *Troiedynego boga słuchać mamy. *Farn.* 57. Wiara o *trojednym bogu. *ib. pr.*, *ib.* 41. *TRÓYIEDNIK, *Troiednik. *Farn.* 12, *et* 71, *ob.* Tróyczak, Tróyczanin, *oppos.* Tróybożanin. TRÓYIMIENNY, - a, - e, o trzech imionach, *Cro.* troyimen, dreynamig. TRÓYKA, - i, ż., troynik, liczba trzy wyrażająca; *Bh.* trogka; *Crn.* trojka; *Cro.* troicza; *Rg.* troizza; *Bs.* troiça, (cf tróyca); *Rs.* трóечка, трóечка, трóечáтка, die Drey. Troyką, troiako, we troie, *tripartito*, dreyfach. *Cn. Th.* 1154. - §. Troyka, iedna trzecia część całości, 1/3. *Jak. Mat.* 1, 60; *Boh.* třetina, třetinka; *Vind.* tretkish, tretki diel; *Cro.* tretina; *Sla.* trechina; *Ross.* трéть, трéтúна; ein Drittel. - **§. Troyka, *ob.* Trojanka. - TRÓYKĄT, - a, *m.*, tryangul, figura trzy boki maiąca. *Jak. Mat.* 1, 52, *Łęſk.* 17, *Klesz. Zd.* 75, tróygranie, *Mon.* 75, 591; *Bh.* třihraník; *Crn.* trivogl; *Vd.* trivogel, trivoglina: *Cro.* troykutje, troyvugel; *Rg.* trokûtje, tronùghlo, trinùghliza, tronùghliss; *Rs.* трегóльникъ; das Dreyeck, der Triangel. **TRÓYKĄTMIERSTWO, - a, - n., *trigonometria. Geom.* 1, 269; trówęgłomiar. *Reg. Des.* 1, 529. TRÓYKĄTNY, - a, - e, TRÓYKĄTNIE *adv.*, troywęgielny, *Bh.* třihraný tróygraniaſty, třeuhelný, třiuhelný; *Slo.* trohranni, triuhelný, *Sr.* 1. tſijroſné tróyrożny; *Crn.* trivoglat; *Vd.* trivoglen, trivóglaſt, trikrain; *Rag.* trokutni, trinùglaſt; *Cro.* troyvuglaszt; *Rs.* трегóльный; *Ec.* трéугóльный; dreyeckig. Punkta uſtawione tróykątnie, *triangulariter. Alg. Nar.* 273. - **TRÓYKIELNE pioruny. *Przyb. Milt.* 202, tróygrotne, dreyzackig, dreyzinkig; TRÓYKOŃCZATY piorun. *Otw. Ow.*

Digitized by Google

71; *trifidus*; *Cro.* troykonchen. TRÓYKOWY, - a; - e, od troyki, Dreyen-, Terzial-, *Rs.* тройный. **TRÓYKRÓTKI, - a, - ie, *Tribrachys. Urs. Gr.* 167, n. p. słowo tróykrótkie. - **TRÓYKSZTAŁTNA bogini. *Otw. Ow.* 261, TRZYKSZTAŁTNA, *Zebr. Ow.* 163, *triformis Hecate*; Miesiąc *trzykształtny*, raz pełnym okręgiem, drugi raz połowicą, trzeci tylko kraiem świeci. *Otw. Ow.* 257; (*ob.* tróyodmienny); dreygestaltig. *Zab.* 15, 5 *Kniaź.*; *Sr.* 1. tropostawne; *Cro.* troykipni; *Ec.* тройдный, троелицный. Chimera tróykształtna. *Birk. Ex. E* 2, *ob.* tróygłowy, tróyciały. TRÓYKOLEC, - lca, *m.*, obrączka żelazna o trzech kolcach, na rurce krótkiey prochem nabitey, które przeciw nacieraiącey kawaleryi wyrzucaią. *Jak. Art.* 3, 320, Dreystachel; cf. tróyząb. TRÓYKORONNY cyciec. *Zab.* 12, 232, papież, dreykronig; (cf. *Ec.* тройцарственный, имѣющій три царства, = tróykoronny). TRÓYKWIAT, - u, *m.*, kościelne ziele *narcissus sextus. Ursin.*, eine Art Narcissen. **TRÓYŁBISTY Cerber. *Min. Ryt.* 2, 262; troygłowy, dreyköpfig. **Trzyłba Hekate. *Brud. Ost. C* 12. TRÓYLETNY, TRÓYLISTNY, *ob.* Trzyletni, Trzylistny. TRÓYLICZ, *ob.* Reguła trzech; (*Rs.* тройчисленный. *tróyliczny*, troie liczący, potróyny). *TRÓYMĘSKI, - a, - ie, z trzech mężów, n. p. Postanowili tróymęską godność. *Chmiel.* 1, 452, *triumviratum*, *Cro.* troynoladanye, *ob.* tróywładca, tróywładstwo. - **TRÓYMIĄŻSZY Geryon. *Petr. Hor. C* 6., *not.*, „e trzech głowach"; tróygłowy, tróyłbisty. TRÓYMNOŻNY stosunek, *ratio triplicata. Geom.* 2, 98, *Łęsk.* 2, 3, *ib.* 103, (cf. dwumnożny); dreyfachmehrend. TROYNASOBNY, - a, - e, - ie, *et* - o *adv.*, w troynasob; *Bh.* trognasobny, trinasobný, trinasob; *Slo.* trognásobný; *Vd.* trybart, trigube; *Cro.* troydúpel, troywersatni; dreyfach, dreyfáltig; *triplus.* Odda mu to w troynasob. *Kras. Pod.* 2, 35. *TRÓYNEWID, - a, *m.*, Chimeręby nazwać można *Troynewid*, albowiem było to od Greków zmyślone zwierzę, z *trzech* różnych, to i. lwa, kozy i smoka złożone, którego nikt nigdy *nie widział. Klesz. Zw.* 75; *ob.* Tróyrodna Chimera, tróyskładna. TROYNIK, - a, *m.*, *Bh.* trognik, trogničel; *Slo.* trognik troiak; *Rs.* троякъ, (*Rs.* троякимякъ troiak troyny bliźniak); rzecz z trzech części złożona, etwas aus Dreyen bestehendes. Troynik, tróyka, die Drey. *Cn. Th.* 1154. Troynik Pytagoresowy. *Zab.* 5, 278, *τρίας*, tróyka. - §. Troynik, pity miód, lipiec, *hydromel. Mącz.*, *medice aqua temperatum, quasi tres partes aquae continens. cum simplex hydromel multo plus aquae recipiat. Cn. Th.* 1154, gutet Meth, nur von drey Theilen Wasser. Od tróyniku, maliniku, każdy płaci, iak od starego miodu. *Vol. Leg.* 2, 987, *et* 5, 58. Za zdrowie iego troynik zmieszawszy z muszkatelą wypili. *Biel. Sw.* 287 *b.* **TROYNITNY, - a, - e, - ie *adv.*, we troie kręcony, troydrotowy, *Rg.* troxicni; dreydrathig. *Trilix* *troionitny, troisty. *Urs. Gr.* 186. Axamitu przedniego tróynitnego. *Gost. Gor.* 107. - *aliter*: Zaledwie twego życia tróynitne siostry Erebowe Zaczęły motać krociuchną osnowę. *Zimor. Siel.* 199, trzy Parki nić żywota ludzkiego przędące). 2) Troynitny, TROYNONITY, we troie nitowany, dreyfach genietbet. Pancerz tróynitny. *Anakr.* 17. Cóż pancerz cnocie troynonity przyda? *Mon.* 71, 76. TROYNOGI, *ob.* Trzynogi. **TROYNOŚĆ, - ści, ż., troiakość, die Dreyfachheit. Troyność święta, że oyciec z synem i duchem ten ieden bóg. *Gil. Pst.* 116 *b.* **TRÓYNY, - a, - e, *Slo.* trogni; *Crn.* trojne; *Rs.* троинный; potróyny, troi, troyraźny, dreyfach. Troyny pies Cerber. *Bard. Tr.* 494, tróygłowy, tróyłbisty). **TRÓYOCZNY kamień *triophthalmos gemma. Cn. Th.* 1154, dreyäugig. **TROYOŚĆ Neptunowa. *Klesz. Zd.* 93, tróyząb, tróykolec, Dreyzack. *TRÓYODMIENNY, - a, - e, - ie *adv.*, troiako odmienny, dreyfach verändertich. Lice tróyodmiennego xiężyca. *Susz. Pies.* 3, *R* 2 *b*, *ob.* tróykształtny). *TRÓYOSOBNY, *TRÓYOSOBISTY, - a, - e, w trzech osobach, dreyperſönlich, in drey Perſonen, *Ec.* тріипостасный, n. p. тріипостасное божество, отець, сынъ, и святый духъ. TRÓYPASZCZĘKI Cerber. *Tward. Daf.* 19, *Tward. Wł.* 37, *Kul. Her.* 516, *Zimor. Siel.* 145, *trifaux. Chrość. Ow.* 120. Trzypaszczęki. *A. Kch. W.* 161; *Rs.* тріязычный. *ob.* tróygłowy; *Sr.* 1. tjiſchiyaté tróyszyyny). Zadumiał się i zamilkł merąg tróypaszczęki. *N. Pam.* 4, 99. *Trzopaszczęki. *Urs. Gr.* 189; dreyrachig; *TRÓYPYSK Cerberowy. *Jabl. Tel.* 254, der Dreyſchlund des Höllenhunds. - TRÓYPIENIĄŻEK, żka, *m.*, troisty Polski denar. *Czack. pr.* 14, ein Dreypfennigſtück, *ob.* tróyhalerz, *ob.* trzypieniężny. TRÓYRAZNY, TRZYRAŹNY, - a, - e, *triplex. Urs. Gr.* 184, po trzy razy powtórzony, potróyny, tróyny, troi, tróynasobny, dreyfach; *Cro.* troyaztruk). Wiatr napełnił Cerber oszczek trzyraźnemi, *ternis latratibus. Zebr. Ow.* 173. *TRÓYROCZE, - a, *m.*, *triennium*, *Rg.* trigódisete. **TROYROCZNICE Bachowe, święta co trzeci rok przypadaiące. *trieterica. Otw. Ow.* 379 *et* 244, das dreyjährige Feſt des Bachus. **TRÓYRODNA Chimera, z połkonia, półniedźwiedzia i półczłowieka złożona. *Dudz.* 19, tróycielśta, troyksztaltna, troyskładna, dreyerleygeſtaltet, von dreyerley Körper; *ob.* *Tróynewid; (*Ross.* троюродный *iseu de germain*; cf. przyrodny). **TRÓYROGI, - a, - ie, *tricornis*, *Bh.* trerohý, tjirohý; *Sr.* 1. tjirojné, tjirohaté; *Cro.* troyròg; *Rg.* trorogh, ttoroxni, troroxaz, dreyhörnig. Tróyrogie oręże rządzcy morza. *Otw. Qw.* 22, tróyząb. tróykończate berło); - TRZYROŻNY kapelusz. *Zab.* 12, 61, dreyeckig. Piątka TRZYROGATA. *Mon.* 68, 99 -- TRÓYROZSOCHATY, - a; - e, o trzech rozsochach, *Sr.* 1. troyohſochaté *trifurcus*, dreygablig. **TRÓYRZĘDNE kłow osęki psa piekielnego. *Brud. Ost. C* 2; w trzech rzędach osadzone, dreyreihig. TRÓYŚCIENNA figura, figura o trzech ścianach. *Sol. G.* 7, dreyſeitig. *Subst.* TRÓYŚCIENNOŚĆ. *Czack. pr.* 2, 205, zbieg trzech granic ościennych, dreyfache Nachbarſchaft. **TRÓYSERCY, *Cro.* troyszerchen; *tricor*, trzy serca maiący, n. p. Enniusz, *apud Gell.*, albo iż trzy języki umiał, albo dla trzech osobliwszych przymiotów. *Cn. Th.* 1154, *Dudz.* 64, dreyherzig, hochherzig. **TRÓYSETNA rada. *Petr. Hor.* 2, *R* 3 6, z trzech set złożona, (cf. trzechsetny), aus dreyhundert beſtehend. TRÓYSIECZNY, - a, - e, o trzech ostrzach, dreyſchneidig, *Ec.* трилезвійный. TRÓYSKŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, złożony potroynie, dreyfach zuſammengeſetzt, *Vd.* trisloshaften, *Ec.* трисоставный. Tróyskładna Chimera. *Petr. Hor. B* 2, *not.* „złożona z troyga zwierząt, konia, niedźwiedzia i człowieka"; tróyrodna, tróykształtna, *ob.* *Troynewid; dreygeſtaltet, dreyfach zuſammen geſetzt. **TRÓYSMUTNA łez dolina. *Brud. Ost. D* 4, przesmutna, cf. *Gall.* très triſte; ſehr traurig. TRÓYSPICZASTY, *Syr.* 702, dreyſpitzig, *ob.* Tróygro-

Digitized by Google

tny; *Sr.* 1. tjtipicjjjité; *Vd.* trinaboden, tribodesh, trio-ſtrinaſt. TROYSPRZĘŻNY, - a, - e, na trzy konie, n. p. wóz, *Sr.* 1. tjtpiajné wój, *Ger.* dreyſpánnig. **TROY-STOPNISTY, *od.* Trzyſtopny. **TROYSWIĘTA pieśń, *trishagion*: święty boże, święty mocny, święty nieśmiertelny, śpiewanie kościelne. *Sk. Dz.* 423; das dreymal Heilig; *Ec.* трисвятóе, (*Ec.* трисвятый, трисіятельный, трисвѣтлый epitet Św. Troycy; трисіятити troiakim światłem błyszczeć, o Św. Tróycy). TROY-SYLLABNY, - a, - e, - ie *adv.*, co do syllab tróyſkładny; *Slo.* trogſlowkowiti; *Vd.* trisilben, trisilbaſt, trisloshaften, trisloshen, dreyſylbig. (TROYTAK, *ob.* Treytak). TROYUSTY, - a, - e, TROYGĘBY, o trzech gębach, uſtach, dreymáulig, *Rg.* triusni. **TROYUSZNY ſtatek. *Cn. Th.* 1154, o trzech uchach, dreyöhrig, dreyhenkelig, mit drey Henkeln. TROWĘGIEŁ, TROYWĘGLASTA figura, tróykąt, tróygran, das Dreyeck. *Cn. Th.* 1154; *Crn.* trivogl; *Cro.* troyvugel; *Rg.* trinùghliza; *Rs.* треугóльникъ. TROYWĘGLASTY, - a, - e, na trzy granie. *Cn. Th.* 449, TROYWĘGIELNY, tróykątny, *Bh.* třeuhelný, trjuhelný; *Slo.* triuhelný; *Crn.* trivoglat; *Vd.* trivoglen, trivoglaſt; *Rg.* trinùglaſt; *Cro.* troyvuglaszt; *Rs.* треугóльный, *Ec.* троеугóльный, dreywinkelig. TROYWĘGŁOMIAR, *ob.* Tróykątmierſtwo. **TROYWIECZNY Neſtor. *Hor.* 1, 230 *Nar.*, tróywieki Neſtor. *Petr. Hor.* 2. *A* 4, *not.*, „iuż trzecie ſto lat żyiący". *Dudz.* 19, dreyhundertjährig, drey Jahrhunderte lebend, trzyſtaletny. *TROYWĘZŁY, - a, - e, o trzech węzłach, dreyknotig, *Cro.* troyvùzlen, *trinodis.* TROY-WŁADZCA, *triumvir. Krom.* 386. TROYWŁADZTWO, *triumviratus; Rag.* trojnovladanje; *Cro.* troynoladanye, = Troymęſka godność. *Chmiel.* 1, 457. TROYWRĄBY, *trigliphus. Rog. Bud.* 39, dreyſchlitzig. TROYZĄB, - ęba, *m.*, *Otw. Ow.* 328, *Odym. Sw.* 2, *H* 3, *Mon.* 75, 591; TRÓYZĘBE berło Neptunowe. *Otw. Ow.* 20, TRÓY-ZĘBNE, *Dmoch. Jl.* 190, TRZYZĘBNE widły. *Chmiel.* 1, 33; tróyzębe widełoe, *Pot. Syl.* 314; *tridens*, der Dreyzack, das dreyzackige Scepter Neptuns; *Vd.* trisoben, trisobaſt; *Cro.* troyzùb; *Rg.* trozubje, trozùbja; *Bs.* oſti, (*cf.* ość); *Ecc.* трезýбъ; *Ross.* трезýбецъ, трезýбный. Trzyzębate karciąłki. *Czerw.* 13, cf. tróykolec, cf. tróyśpiczaſty. **TROYZĘBONOSZY rządzca morza Neptun. *Otw. Ow.* 438; Neptun tróyzębny, *N. Pam.* 10, 91; Neptun *trozęby. *Miaſk. ryt.* 2, 99, *tridentifer, tridentiger*, der Dreyzack führend; *Trozębnik Neptunus. *Zebr. Ow.* 207, *trozębnik morſki. *ib.* 273. - **TROYZBROYNI Rzymianie. *Wad, Dan.* 207; mocno zbroyni, (*Gall.* très), ſtark gepanzert. *TRÓYŻEŃ, - ia, *m.*, *TRÓYŻONATY, *TRZEŻEŃ-CA, - y, *m.*, trzy żony maiący, lub też trzecią żonę maiący, drey Frauen habend, oder die dritte Frau habend, *Ec.* трижéнецъ, троеженецъ, троебрачный, komorý na trzeciéj żenatý. Strofuię dwużeńców i trzeżeńców. *Smotr. Lam.* 25. *TRÓYŻEŃSTWO, *Rs.* троебрачïе, троебрáчность. *TRÓYZŁOŻNY, *Vd.* trisloshen, trisloshaften, *ob.* Tróyſkładny.

TRTEC, TRTĘCZ, *ob.* Rtęć.

TRUĆ, truł, truie *cz. ndk.*, otruć, ſtruć *dk.*, *Bh.* trawiti, (*ob.* trawić), zgizwiti, gizwim; *Vd.* sadati, savdati, (*ob.* zadać); *Cro.* trujem, trávim; *Rg.* trújem, trovatti, otroyatti, ſtràviti, cf. ſtrawić, trawić); *Rs.* отравить; *Ec.* отравою, порчу, (*Ec.* трутю, повреждаю, *Rs.* порчу, портить psuć); truciznę zadawać, trucizną zadaną zabiiać, vergiften, mit Gift umbringen. Gdy chce wyrok wieczny, i trucizna nie truie. *Min. Aus.* 5. Mężobóycom i truiącym część będzie w iezierze goraiącym ogniem. *Radz. Apoc.* 21, 8. Truli, trucí są. *Pot. Arg.* 256. Trucie, ſtrucie, otrucie; *Rg.* ſtrava, (cf. ſtrawa); *Ross.* окóрмъ, окóрмка; *Ec.* зелéйничество, (cf. zielnik). - Truć płód, poronienie czynić, kasić płód. *Cn. Th.* 778, tracić płód, die Leibesfrucht abtreiben. Truie się brzemienna, ſtruła się, abo ſtruła płód niedoszły chcąc. *Cn. Th.* 1156. Truie się płód, poronieniem odchodzi, *aboritur. Cn. Th.* 778; die Leibesfrucht iſt fehl gegangen, die Mutter iſt darum gekommen, hat mißgebohren, (von Thieren; verworfen). - *post.* Na głos pańſki z obłoków ognie wyſkakuią, Puſtynie drżą Arabſkie, łanie dzieci truią. *J. Kch. Ps.* 38, ronią, poronisią). - §. *tr. fig.* truć, trawić, trwonić, kasić, psuć, niszczyć, verzehren, verderben, aufreiben. Pomyślność zbyteczna częſtokroć naymężnieysze truie umysły. *Ner. Hſt.* 5, 259. Szkoda tu truć pieniędzy. *Pot. Arg.* 252. Nie truy mi serca, które iak liść zwiędło. *Zab.* 15, 360. Zamiaſt żebyś miała być kontenta, truiesz się niepotrzebną zgryzotą. *Teatr* 9 *b*, 30. Ta materya ſtruła dwie sessye i trzecią zabiera. *Gaz. Nar.* 1, 46; czas truć, niepotrzebnie trawić; *Bs.* karsmati, dangubiti *terere tempus.* - Każdy dar fortuny trofką ſtruty bywa. *Przyb. Luz.* 127; traci z smaku, wdzięczności. (*TRUCHLA; n. p. Do Truchli i Modzelowſkiego nie raiłbym nikogo dobrego. *Alb. n W.* 11. Truchla i Modzelowſki, reſtrucharze, oszukacze, mogą się brać ogólnie za handlarzów oszwabiaiacych). - - TRUCHLEĆ, - ał, - ieć; *Neutr. ndk.*, ſtruchleć *dk.*, (*Bh.* truchliti *lugere, dolere*; *Slo.* truchlim *dolso*; *Sr.* 1. ſtruchwè tetryczny, ſtruchwoſcj tetryczność; *Vd.* ſtrohliti, ſtrohlivati, ſtrohneti, poſtrohliti, = próchnieć, gnić, *Vd.* ſtrohlivoſt, ſtrohlitje, ſtrohnetje, ſtrohlenje, = sprochniałość; *Bs.* truhnuti *marcescere*, truhav *marcidus*; *Rg.* trùhli *grauidus*); *Ross.* трухнить, трухну, дряхнуть; *Ec.* дряхлѣть, дряхловать, дряхлетвовати, дряселовáти, дряселую; siły utracić, słabieć, z sił spaść, die Kräfte verlieren, kraftlos werden. Gdy coras zadaią Nowy ból iemu, krew się święta leie, On coras bardziey na siłach truchleie. *Odym. Sw.* 2, *Ff* 4. Siła męzka w nas roskoszami ſtruchlała. *Star. Ref.* 41. Struchleć od rozkoszy musiał, którego boki od cudzey pracy bolą. *Pilch. Sen. Gn.* 254. Z więzienia okrutnego wypuszczony, iuż nie mógł więcey wſkórać; lecz z nienagła zawsze truchleiąc, wychorzały ſkawęczał. *Krom.* 304, *lento morbo consumptus eſt*). Struchlały, *Rs.* дряхлый, отороплый, дряхлéцъ. Ciału ſtruchlałemu lada co zawadzi. *Bud. Cyc.* 32, Temi przygodami maiętności giną, stany bogate niszczeią, i familiie truchleią. *Birk. o Ex.* 26. Struchlenie, *Rs.* отороплость otrupiałość; *Ec.* дряхлованïе, tużenïe, (cf. tążyć). - Truchleć z boiaźni, ſtrachu, dziwu, zadumienia *etc.*, drętwieć, ſtarren; erſtarren vor Furcht, Verwundrung; ſtaunen; *Sr.* 1. traſchu ßo, ſtrachuju ßo; *Crn.* skoperneti; *Bs.* snebivatise, pripadatise; *Rs.* стружить, (*ob.* truś), оторопить, (cf. trup), застужитися, *Ec.* утерпáю, (cf. cierpnąć). Aż truchleię na tę mowę. *Teatr* 9 *b*, 99. Jakże truchleiesz cała, usiądź i uspokóy się. *ib.*

Digitized by Google

58, 125. Blednieią J iakby z powney śmierci przed czasem truchleią. *Bard. Luk.* 113. Trwoży się serce we mnie i truchleie, J ręka czemuś nad zwyczay słabieie. *Paſt. P.* 280. Struchlawszy na umyśle, omdlewał, że się nie tak ſtało, iako był chciał, 2 *Leop.* 1 *Mach.* 4, 27. Gdy Pańſkiego nie znalazły ciała, zlękły się, i na swych sercach ſtruchlały. *Odym. Sw.* 2, *Ll* 3 *b*. Za anielſkim ſtaf się otrzeźwiony Zniknieniem, orszak z boiaźni ſtruchlały Halabartników, którzy grobu ſtrzegli. *ib.* 2, *M m b*. Widząc to, z radości truchleie, J krzyknie: cudo się w tym dziele! *Zab.* 12, 64. TRUCHLIWY, - a, - e, *Bh.* truchliwy, boiaźliwy, lękliwy, *Ross.* трусливый, (cf. truś), *Ecc.* дрязгáль, дрязкалый, *Vd.* zagou, zaglou; ängſtlich, furchtſam, erſchrocken. Serce truchliwe. *Leop. Jer.* 8, 18; *Slo.* truchły, truchliwý *lacrimabilis*; *Sr.* 1. ſtruchwé tetryczny.

TRUCHT, - u; *m.*, TRUCHCIK, - a, - u, *m.*, *zdrbn.*, (*lat. med.* troctus, *ital.* trotto, *Angl.* trot), kłus, *Gr.* der Trott, der Trab den man reitet; *Vd.* dirja, dirjanje, (cf. dyrd, dyrdem, dyrdanie), koniſki sriedni hod, lohkokorak, bersnokorakna jesda, lohkokorazhenje; *Rs.* рысь, рысцá, (cf. ryść). Truchcikiem ieździć, *Rs.* грунóю ѣхать. Truchtuiący dobrze, dobrze kłusuiący, *Vd.* dirjavez, dirjar, *Rs.* рысúстый, рысáкъ, рысачекъ.

TRUCICIEL, TRUCIZNIK, - a, *m.*, *fem.* TRUCICIELKA, - i, ż., *Bh.* trawič, trawička; *Sr.* 1. ydwati, żkuzwać; *Rg.* ſtravitegl; *Vd.* obſtrupnik, otrovauz; *Ec.* отравникъ; co truciznę zadaie drugim, der Vergifter, Giftmiſcher, die Vergifterinn, Giftmiſcherinn. Któryż we Włoszech całych truciźnik związany nie był z Katyliną? *Nag. Cyc.* 37, *Czask.* 2, 33. Truciciel. *Pilch. Sen. Gn.* 151. Trucicielka iego, po nim brała sukcessyą. *Teatr* 5, 59. - §. truciźnik, truciznę robiący, przedaiący *venenarius*. *Cn. Th.* 1155. TRUCIE, otrucie, *ob.* Truć. (TRUCIEŃ, *ob.* Truteń, Trąd). TRUCIZNA, *TRUCINA, - y, ż., *Bh.* trawěnina, otrawa; *Crn.* gift, ſtrup, (cf. ſtrup), zhimęr, (cf. czmer, ciemierzyca); *Vd.* otrova, ſtrup, gieſſt; *Cro.* otrova, otròv, chèmer; *Dl.* otrov; *Bs.* otrov, otrovi, jid, (*ob.* iad), cemer; *Rg.* cemer, òtrov, nâlip; *Rs.* отрава, окóрмъ, окóрмка, зéлье, (cf. ſiele); *Ec.* порча, отрáва, трумизна; rzecz truiąca, którą sobie abo drugiemu kto zadaie z iadu, soku, ziol, prochów (*diſling.* Jad), das Gift, (womit vergiftet wird). Trucizną kogo gubić. *Sk. Zyw.* 2, 174. J trucizny, które zabiiaią Od ziol zdrowych swóy początek maią. *Paſt. P.* 151. Za truciznę maią Te ziola, co człowieka psuią, zabiiaią. *Zab.* 5, 339 *Koſſ.* Gdyby kto nosił iad albo truciznę, szaliby się nie ſtrzegł, aby tym, którymby dobrze chciał, śmierci tym nie uczynił, ażeby ich nie otrawił? *Brax. ięz. B b*. Kleopatra zadała sobie trucinę przez węże. *Biel. Sw.* 37 *b*. Trucizna iadowita. *Biel.* 413. Zmiłuy się, niech mię kto ratuie Jadowitą truciznę pilem, ſkutki czuię. *Zab.* 5, 344 *Koſſ.* Gdy bóg chce; trucizna nie truie. *Min. Aus.* 5. Lekarſtwo przeciw iadowi i trucinie wszelkiey. *Cresc.* 466. Na poły z trucizną są takie potrawy *Rey Wiz.* 49; cf. z arszenikiem). - *tr fig. moral.* Gift. Hańba, ieſt to wolna trucizna, zabiiaiąca duszę czułą. *Teatr* 49 *b*, 81. Trucizna nauki heretyckiey. *Zygr. Pap.* 202. Pochlebſtwo, wielka na pana trucizna. *Groch. W.* 567. Trucizna miłości. *Teatr* 49, 107. TRUCIZNIK *ob.* Truciciel. TRUCIZNOWY, - a, - e, do trucizny należący, od trucizny, trucizną zaprawny, napuszczony, Giftig. Piłki ogniſte, nabite zaprawą dymiącą się, smrodliwą, trucizną zarażoną, zowią truciznowe kule. *Jak. Art.* 2, 95. Truciznowe lekarſtwa zamorzyły króla Stefana. *Czask. pr.* 2, 98; szkodliwe, zabiiaiące, przeciwne.

TRUD, UTRUD, - u, *m.*, (*Boh.* trud, trapení *vexatio*, 2) trudowatoſt *mentagra*, cf. trędowatość, *Bh.* traud *fomes*; *Crn.* trûd, z fatyga, *laſſitudo*; *Vd.* truditnoſt, truditje, z zpracowanie; *Cro.* trûd, trudenye, z fatyga; *Rg.* trûd *labor*, *opera*, trûd, têxanje, z rolnictwo; (*Rg.* trûd *fomes*); *Bs.* trûd *labor*; *Rs.* трудъ, z praca, (*Ec.* трудъ водный puchlina). Trud, spracowanie, uſtanie sił z pracy, die Ermüdung, Ermattung. Przydawaią się też wołom choroby rozmaite, iako trudy z pracy wielkiey a gorąca; to poznać, gdy albo ieść nie chcą, albo ięzyk dla ochłodzenia wywieszaią. *Cresc.* 553. - §. trud, trudzenie, fatyga trudząca, praca ciemiężąca, ciemiężenie, *Sr.* 2. mûja, mûcha; *Sr.* 1. proja, horio; *Vd.* muja, baluvanje, sadievanje, delu, delanje, opravilu, (cf. dzieło, działać, cf. oprawić); *Bs.* tégh, (cf. ciąg, ciężkość); *Cro.* raunanje, (cf. runąć); *Rs.* мозóль, (cf. mozol), надсéда, Strapaze, Beſchwerde, Mühe, Mühſeeligkeit. Woyſka iuż ſtrudzonego a sobą wyciągać i nowym trudem mordować nie chciał. *Krom.* 129. Wielki trud, *Ross.* многотрýдіе. Trudem osłabiać, *Rs.* надсадúть, надсаждать. Nie potrzeba trudu tak wielu ludzi, lepiey tę woynę skończyć przez ieden poiedynek. *Zał. H. T.* 155. Próżne znoie, trudy, poty, Kiedy fortuna matką być nie chce. *Mon.* 65, 96. Nigdy się trudy i wysługi nasze nie nadgrodzą. *Teatr* 4 *b*, 151. Nie masz nic dobrego bez trudu i kłopotu. *Pilch. Sen. liſt* 1, 253. Już też po długim utrudzie, J nam się niebo uśmiecha. *Kniaz. P.* 3, 259. Przyydzie zakończyć życie i życia utrudy. *Przyb. Luz.* 304. Zmąć z krótkim głupſtwem ſtaranne utrudy, Słodkość na mieyscu poszaleć trochę. *Hor.* 2, 276 *Kniaz.* Narodził się dla nas syn boży, W to wierz człowiecze pobożny, Iż przez trud Bóg swóy lud Odjął djabłu z ſkrazy. *Biel.* 19, z *bogarodz*: przez mękę swą. *Sk. Zyw.* 2, 253; *Rs.* страдá ciężka praca, trud, страдáніе męka Chryſtusowa, passya). Horacyusz w trudach więzienia Moſkiewſkiego przełożony przez *Petrycego*. Trudu Moſkiewſkiego księgi pierwsze, napis pierwszéy Xięgi Od Horacyuszowych *Petrycego*. TRUDLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, trochę trudny, *Ross.* трудненекъ, трудноватый, (*Subſt.* трудноватость), etwas mühſeelig, ſchwierig. Święcić się trzeba na prace trudliwe. *Jabł. Tel.* 327. TRUDNIĆ *cz. ndk.*, trudnym czynić, przytrudniać, zatrudniać; ſchwer machen, Mühe machen. Wzdyma się rzeka nagle, mętnemi wodami, przeprawy wszyſtkie trudniąc i z brodami. *Susz. Pieſ.* 5, *K* 4. Uciekaiąc w ciasnych bramach sami się trudnili.

Warg.

Digitized by Google

Warg. Cez. 169, zawadzali iedni drugim). - §°. Trudnić kogo do czego, trudnym go czynić do czego, hamować go od czego, einen zu etwas ſchwierig machen, ihn davon zurück halten. Do apoſtolſkiéy téy pracy, (miewania kazań) ani go biſkupi urząd, ani ſenatorſka godność nie trudniły. *Nies.* 1, 80, nie wſtrzymywały od niéy). - Trudnić ſobie co, trudnić ſię w czym, trudności czynić, Schwierigkeiten machen. *Tr.* - §. Trudnić kogo czym, z zatrudniać go czym, trudność mu czym czynić, einen womit beſchweren, Beſchwerde machen, beläſtigen. Niespokoyność moia nie trudni We Pana bynaymniéy. *Teatr* 11, 29, nie obchodzi go). - §. Trudnić ſię, zatrudniać ſię, zaiąć ſię iakim trudem, iaką pracą, ſich womit beſchäftigen; *Bs.* trúditi, djellovati, tersgjati, poslovati *laborare, opus facere*; *Ross.* трудиться, потрудиться, тружуся, *vulg.* тружусь. Robić ieſt trudnić ſię pracą. *Pam. Warsz.* 5, 313 *Niemc.*, *Rg.* trudnik, truudnik *patiens laboris*, 2. *agricola*, *Bs.* trudnik; *Rs.* тружающійся pracuiący; *Ec.* трудникъ, ктоpый трудами своими пищу промышляетъ pracownik, wyrobnik na chleb pracuiący; *Ec.* злотрудникъ, во зло употребляющій труды свои co złe zbroi, cf. złoczyńca, złodziey); *Ec.* трудолюбивый pracowity, трудолюбіе pracowitość). Nie wiersę, aby Władyslaw, nie uprzątnąwszy zupełnie domowych rzeczy swych, odległą i niepotrzebną trudnić ſię miał woyną. *Krom.* 112. TRUDNO *adv.*, niełacno, z trudem, z pracą, z ciężkością, *Rg.* trûdom, truudno; *Rs.* трудно, натужно, затруднительно; ſchwierig, ſchwer, nicht leicht. Chcącemu nic nie trudno. *Pot. Arg.* 73. Trudno ſię śmiać, gdy co dolega. *Cn. Ad.* 1177. Trudno to dochować cało, na co ich godzi niemało. *Cn. Ad.* 1177. Trudno wiele i mądrze mówić. *ib.* Trudno zataić co nowego. *ib.* 1178, szydło w worze). Trudniéy czasem upor zwyciężyć na rzeczy mnieyszéy, niżli na téy, gdzie o zdrowie idzie. *Star. Ryc.* 39. Acz od ciebie do grunatu zniszczeni, Jednak ci za złe mieć trudno mamy i winnować cię nie możemy. *Biel.* 262, z trudnością, z ciężkością nam przychodzi). Trudno ma wóz dobrze iść, kiedy ieden ſtary wół ciągnie dobrze zasa, a drugi młody do lasa. *Gil. Pſt.* 127, niepodobieńſtwo, niepodobna). Niesworne woły trudno maią wóz ciągnąć. *ib.* 111 *b*, nie pociągną go). - §. Trudno o co, ciężko o co, rzadkie co, es iſt ſchwer um etwas, etwas iſt ſelten. Teraz nam o Zamoyskich, Strusów. Chodkiewiczów, i innych zacnych ludzi, w téy oyczyznie trudniéy, Niżli o Nalewayków, Pawluków, Chmielnickich. *Opal. sat.* 57. - *§ Natrudniéy raz z drogi prawdy spaść, potym im dłużéy ścia, tym daléy w las. *Smotr. Ex.* 91, naygorzéy, nayniebezpieczniéy, niemasz ratunku). - *absolute, ex abrupto* trudno! a darmo! co robić! es iſt umſonſt! was iſt zu thun? leider! Należało mi się być karmionym do śmierci kosztem publicznym; ale nie miałem tego szczęścia; trudno! *Zab.* 5, 188. - Z trudna, *ſtrudna *adv.*, trudnym sposobem, z trudnością, nie bez trudności, nicht ohne Schwierigkeit, mit vieler Mühe. Tak walne było niebezpieczeństwo, że mu woysko z trudna zabiec mogło. *Vol.* 5, 466. Żona, ieżeli nie będzie dobra, ſtrudna będzie mógł być dobry rząd w domu. *Petr. Ek.* 17. Przewrotni z trudna bywaią naprawieni. *Birk. Dom.* 163. Z trudna należć się mogą podobni przyiaciele. *Wyr. Kat.* 73. Z trudna mieć mogła, aby ią kto nawidził. *Wyr. Kat.* 181. Turcy między sobą są obyczayni, iak z trudna na dworze Francuzkim. *Klok.* 39, iak lepiéy nie można). - §. Trudno mi, zabawiony ieſtem. *Cn. Th.* 1155, ich bin beſchäftigt; habe zu thun, habe keine Zeit. - *§. Trudno-, w składanych słowach Cerkiewnego dyalektu wyraża się przez неудобо-, (cf. niedoba); **Trudnochodny*, *Ec.* неудобоходный *inacceſſus, inuius*; **Trudnodzierżny*, *Ec.* неудободержимый; **Trudnopoiętny*, *Ec.* неудобопоятный; **Trudnoprzyiętny*, *Ec.* неудобопріятный; **Trudnoprzyrodny*, *Ec.* неудобоестественный, *Gr. δυσφυής difficilis naturae*; **Trudnoruchy*, *Ec.* неудободвижный *difficilis motu*; **Trudnouléczny*, *Ec.* неудобоцѣлительный, неудобоисцѣлимый; **Trudnoużywalny*, *Ec.* неудобопотребительный, *Gr.* ἀχρηστος; **Trudnowidzialny*, *Ec.* неудобовидимый, неудобозримый *difficilis visu*; **Trudnowyrytalny*, *Ec.* неудобоизрытный. **TRUDNOMÓWNOŚĆ, -ści, ż., n. p. Krótkomówność, trudnomówność ἡ βραχυλογια σκοτολογια, *breuis eſſe labore, obscurus fio. Cn. Ad.* 565, ſchwerer Styl, Schwerredenheit; *adject.* Trudnomówny, - á, - e, - ſie *vel* - o *adverb.*, TRUDNOŚĆ, - ści, ż., (*Bh.* trudnoſt, z smutek, *Crn.* trudnoſt *laſſitudo*, *Vd.* trudnoſt, obtrudnoſt, truditnoſt, truditje, otrudnoſt, ſtrudenje, z ſtrudzenie, utrudzenie, *Vd.* trudnoſt, vgenoſt *laſſitudo*, *Vd.* vtrudliveſt, z pracowitość; *Rs.* трудность, затрудненіе (*ob.* затрудненіе), мудрость (*ob.* мądрość); niełacność, ciężkość, *Vd.* teshlivoſt; die Schwierigkeit. Trudność uſtąpi, gdy wola przyſtąpi. *Cn. Ad.* 1178, chcącemu nic trudnego). Trudność iaka daie szacunek rzeczom. *Lach. Kaz.* 1, 175. Trudność ieſt chwały nieśmiertelnéy matka. *Mon.* 71, 550. Rozkosz, którą z trudnością kto doſtał, naysłodsza. *Min. Ryt.* 4, 168. Nie litować, ani kosztu, ani trudności swoiéy. *Rey Pſt. Fff* 5. Trudność mam, trudności zażywam, *sudo. Cn. Th.* 1155. Jako się będziesz pocił, iaką będziesz miał trudność! *ib.* Zadawać komu trudność, czynić mu trudność. *ib.* - *aliter*; Pięknością swoią siłu białychgłów i oczom i myślom czynił trudność ten młodzieniec. *Warg. Wal.* 134, subjekcyą, ambaras, zawrót głowy, er machte ihnen Umſtände, ſetzte ſie in Verlegenheit. - Trudność, bieda, uciſk, Noth, Gedränge. Przywiedsiony do oſtatniéy trudności, musiał ſię ukłonić. *Klok.* 78. Przyszlibyśmy byli do trudności wielkich, by on nas nie ratował. *Warg. Radz.* 159. Ktoby potwarliwie na kogo żałował, czymby obwinionego do trudności albo więzienia przywiódł, ma być karan. *Szczerb. Sax.* 174. - Trudności, niepokoie, kłótnie, Zänkereyen, Streitigkeiten, Unruhen. Nie należy komu bez przyczyny trudności skargą zadawać. *Karnk. Kat.* 565. Szlachta o grunty wielkich trudności między sobą zażywaią, i ztąd morderſtwa między niemi bywaią. *Biel.* 434. Polacy wnet zbrzydzili sobie trudności, które na nich za panowania Woiewodów gwałtem wielkim przypadały. *Krom.* 34. TRUDNY; - a, - e, *Bh.* trudny, trudliwý *triſtis, moeſtus*; *Vd.* truden, otruden *laſſus, fatigatus* (vtrudliv, z pracowity); *Cro.* trúden *feſſus, fatigatus*; *Rg.* truudni, truudan *anxius*, trudonòssan *aerumnosus*; *Bsn.* trudan *laſſus, laboriosus*); *Ross.* трудный, затруднительный, натужный, натужно, надсадный, мозольный (*ob.* mozolny), мудрéнь (*ob.* mądry); niełacny, ciężki do uſkutecznienia, ſchwierig, ſchwer, nicht leicht.

Digitized by Google

Trudna to rzecz, sprawa; nie wiedzieć co tu począć. *Cn. Ad.* 1175. Trudne a ciężkie iest iarzmo świata nędznego tego. *Rey Poſt. C a* 5. Trudna, *ellipt.*, *ſcil.* rzecz, n. p. to trudna, das iſt ſchwer, etwas Schweres, eine ſchwere Sache, ein ſchwerer Umſtand. Trudny do zrozumienia, ſchwer zu verſtehen. Trudna to gadka, kwestya, pisanie, mowa. *Cn. Ad.* 1174. Onych trudnych a skrytych rzeczy, których rozumem sięgamy, nie może prosty człowiek łatwie poiąć. *Orzech. Qu.* 187. Trudny przeiazd, trudne przeyście, ſchwere Paſſage, Durchfahrt. Uiechaliśmy trzy mile drogą trudną i kamienistą. *Warg. Radz.* 119. Wszędzie tam w tych górach iest kray trudny, pusty, Nie wlézie tam na górę opiły chłop. *Biel. S. N.* 16. Medea barana z złotą wełną zawiesiła w ciasnym a trudnym mieyscu między dwiema ſkałoma na morzu. *Biel. Sw.* 9 *b*, w nieprzystępnym mieyscu). Bardzo trudny, *Rs.* многотрудный. – *Similiter*; czasy trudne, ciężkie, ſchwere Zeiten. Lata te nasze są żelazne, skaliste, twarde, trudne, których nieladaiako pożyć, iuż tu wszystko iak z kamienia kował. *Podw. Wroż.* 24. Arfo złocista, ucieche świętego Króla Psalmisty, w trudne czasy iego, Kiedy przed Saulem z tobą samowtóry Uciekał w góry. *Groch. W.* 598. (*Rs.* трудовый dorobkowy). – §. Trudny do czego, niełacny, nieskłonny, nieprędki, nieochoczy do czego, niegotowy, unluſtig zu etwas, ſchwer. Komu kiedy Jezus był trudny ku wspomożeniu! *Biał. Poſt.* 236. Jeśliby w tych rzeczy wypełnieniu niedbali albo iakokolwiek trudni byli, tedy ich dla takiéy wzgardy rozkazów naszych klątwom poddaiemy. *Herb. Star.* 148. Żydzi w początku trudnemi się czynili w popisaniu. *Biał. Poſt.* 68. Prosiła oyca, aby ią do grobu bożego posłał; na co trudny był ociec, nie maiąc innego dziecięcia. *Sk. Żyw.* 1, 16. Trudny człowiek, nieludzki, nieuproszony, nieuczynny. *Cn. Th.* 1155, nieużyty, twardy, ein harter Mann. Ciężki a trudny człowiek, *durus et ferreus*. Męcz. Bałem się, iżeś człowiek trudny. *Sekl. Luk.* 19, dziwny, surowy, srogi. *ib.*, dziwaczny, niedogodzony). Oy to kobieta bardzo trudna! *Teatr* 41 *c*, 503, ſchwierig, ſpröde, unerbittlich.

TRUDZIĆ, *TRUŻYĆ *cz. ndk.*, strudzić, utrudzić *dk.*, utrudzać *kontyn.*, *Bh.* trubiti, unawiti; (*Bh.* traubiti ſe *dolore affici*); *Vd.* vtruditi, truditi, ſtruditi, otruditi, obtruditi; *Crn.* trudíti, trudèm; *Cro.* truditi, trúdim, utrudújem, utrugyujem; *Dl.* utrudivam; *Rg.* utrûditi, trûditi tkoga, vztrûditi, otrûditi, iztruditi; (*Bs.* truditi *laborare*, truditi, nebaviti *occupare*); *Ec.* мружданти; *Ross.* трудить, утруднть, утруждать, замучить, замучаю; mordować kogo, fatygować, trupać, einen müde machen, ermüden, beläſtigen, beſchweren. Przy roli członki do upadłéy trudzę. *Przyb. Ab.* 117. Wszelkie roboty ręczne ciężkie i utrudzaiące. *Mon.* 67, 156. Praca nieustanna rozmaitemi utrudzaiąc sposobami, przytłumia żywość myśli. *Mon.* 71, 596. Czyż bez utrudzenia chcesz przyyść do pociechy! *Sk. Zyw.* 1, 19, bez prace nie będą kolacze). Nie ważyli sobie żadnego strudzenia. *Rey Pſt. Hh* 5, naywiększe trudy za nic mieli). Hetman maiąc iuż i siły strudzone i konie ustawiczną pracą wycieńczone ... *Tward. W. D.* 20, zrobione, skołatane). Ulissa towarzystwo długo strudzone. *Zab.* 8, 227. Woysko długą drogą i ustawiczną pracą strudzone. *Krom.* 129. Przyszedłem gościem w dom twóy, a nie dałeś wody na moie utrudzone nogi. *Odym. Sw. Z b.* Utrudzony, *Bh.* ustálý (*ob.* ustać). Dalekie trudzenia przez przykre góry, zagęszczone lasy! *Krom.* 27. Strudzić się, utrudzić się, *Vd.* se obtruditi, vgnatise, se vtruditi, se ſtruditi; *Rs.* замудимься; ermüden, ermatten. Biegnąc dzień i noc na koniu, mocno się strudził. *Teatr* 8 *b*, 42, *Pilch. Sen. Gn.* 234, trupał się). Pracuią się młodzieńce i trudzą się. *Radz. Jes.* 40, 30. Żadnym rozkazem twym się nie utrudzę, Będąc powolnym w naymnieyszéy usłudze. *Min. Ryt.* 2, 126. Nieutrudzony, nie do strudzenia, niezmordowany, *Ec.* неутружденный, *indefatigabilis*. Całowaniem nóg i witaniem starego strudził. *Sk. Dz.* 1180. Nigdym nie chciał o tym trudzić czoła. *Kuł. Her.* 48, głowę sobie łamać, mordować, ſich den Kopf brechen. Strudzenie, zmordowanie, sfatygowanie, trud, *Boh.* ustalost (*ob.* ustać); *Vd.* ſtrudenje, otrudnoſt, trudnoſt, vgnanoſt, prepadnoſt, obtrudnoſt; die Ermüdung. Przyłóż to ziele na nogi, które bolą z chodzenia wielkiego, a oddali strudzenie. *Sien.* 2. Trudzić, trużyć ciało, martwić, trapić, den Leib kaſteyen. Myśmy tu przyszli grzeszne ciało trużyć Aźci oprócz trużenia iako widzę, iuż tu Dostąpiemy z łaski twéy Ruskiego odpustu. *Zim. Siel.* 218 *et* 135. – §°. trudzić, hamować, krępować, hemmen, feſſeln. Strudzili pętem nogi moie. *Bud. Ps.* 105, 18. Stefana bóg wzbudził, aby Moskwy hardość strudził. *Kmit. Spyt. A.* 2.

TRUFLA, *TRÓFLA, *TARTOFLA, – i, ż., *Germ.* die Trüffel, *Gall.* truſle, *Ital.* triffolo, tartuffo, *Bh.* hlíva, laneyš; *Bs.* taratufali, taratufao, orascjàk, gomoglika, ghgniva; *Rg.* gomoglikka, orascjàk; *Rs.* трюфель; *lycoperdon tuber*, gatunek bedłki kulkowéy, nayduie się w ziemi; podłużne bywaią od ludzi zażywane. *Kluk Dyk.* 2, 2, 101. Tartofle, trofle, do zaprawy wielu potraw w kuchni potrzebne. *Wiel. Kuch.* 450.

TRUIĘ, *ob.* Truć.

TRUKAĆ *med. ndk.*, głos trukawki wydawać, wie eine Turteltaube trommeln, girren, turteln, (*Ital.* tortorare). Trukaią na wyniosłym trukaweczki dębie. *Kochow.* 108, *Ban. J.* 5. Trukanie, *Rs.* воркованіе, cf. worek, cf. warczeć). TRUKAWKA, TURKAWKA, – i, ż., TRUKAWECZKA *dem.*, *Hebr.* תור thor, *Lat.* turtur, *Ital.* tortora, *Angl.* turtle, *Wallach.* turtura, *Alban.* turtul, *Ger.* die Turteltaube; *Sr.* 1. tuyawka, tujawka; *Sla.* kumria; *Rs.* воркомунъ, воркунъ, воркомунья, воркунья. Dzikie sinogarlice zowią trukawkami. *Haur Sk.* 129. Turkawka, *columba turtur*, od głosu tak nazwana, mnieysza od gołębia. *Zool.* 226. Trukawieczki trukały. *Ban. J* 5 *b*. Wzdychaią trukawki, gruchaią grzywacze. *Zab.* 12, 373. Kwilna turkawka. *Zab.* 13, 173.

TRUKCZASZY, – ego, *m.*, *Vol.* 5, 170, TRUKSES, ſtolnik, *Ger.* der Truchſeß (*ob.* Adlg.), Tafeldecker. Gdy przemiia trukczaszy, więc go nie hamuiesz, Półmiſki napoiem w oczy nie brakuiesz. *Bach. Ep.* 20.

TRUN, *ob.* Tron.

*TRULICA, – y, ż., TRULICZKA, – i, ż., *demin.*, *Bh.* trublice, trublička, ſkrzynka, ſkrzyneczka, Oberd. die Truhe, das Trühel, eine Kiſte, ein Käſtchen. Moyżesz, dzieciątko, w truliczce był saniesiony do Nilu. *Gil. Poſt.* 254. TRUMNA, TRUNA, TRUNNA, – y, ż., TRUNIENKA, TRUNIENECZKA, – i, ż., *dem.*, (*Bh.* tru-

Digitized by Google

bla, truhlice, *Slo.* truhla, ſkrynė, *Vd.* truja, ſ Obſáchſ. Truhne, Obd. Truhe ſkrzynia); niby to ſkrzynia, w któréy umarłego chowaią, der Sarg; *Bh.* umrlcj truhla, ras kew, rakwe; *Slo.* truhla; *Sr.* 2. ſ kajcj; *Sr.* 2. kaſchcj, kaſchcjik; *Cro.* trùga, leſs (cf. łoże); *Vd.* merlizhna trugla, mertvezhki leſs, sharg, mertouſka ſkrinja; *Crn.* shèrg, sharg; *Sla.* grobniza, lies; *Ross.* гробъ, гробокъ, гробница, колода (cf. grob, cf. kloda). Trumna kości świętych, *Rs.* ráka. Trumna, łóżko umarłego. *Klok.* 160. Truna każdego naypewnieyſza miara. *Cn. Ad.* 272, grob i naywiększego zmierzy). Już iuż popioł z niego, tak wielkiego Achilla, co ani truncneczki lichey napełniło. *Zebr. Ow.* 313. Mieści się człowiek wyniosły i dumny W kilku tam deſkach trzyłokciowéy rumny. *Mon.* 70, 598. Młode członeczki iéy w trunienkę schowali. *Zbyl. Dr. H* 1. Trunna abo pogrzeb iego piękło ze wszyſtkiemi okrucieńſtwy wiecznemi iego. *Rey Poſt. Yy* 2.

TRUNĄĆ *med. idntl.*, pisnąć, bąknąć, tchnąć, gębę otworzyć, *Bh.* cekuauti, cekuu, cknuti, cnu; *Cro.* chmergnuti, chmergam; *Bs.* romoniti, govoriti napo iezika; (*Rs.* прунимъ szydzić, drwić, пронумъ ruszyć, пронумъся ruszyć się); einen ſchwachen Laut von ſich geben, mucken. Darmo niebogi od swoiéy zguby zmykały I trunąć nawet nie śmiały. *Kniaź. P.* 3, 111. Zdechli wszyscy, żaden ani trunie. *Pot. Arg.* 63. Nikt nie rozdziewi gęby, Żaden nie trunie, żaden się nie ruszy, Tylko że się kęs rusza serce w duszy. *P. Kch. J.* 146, *Zim. Siel.* 163, *Min. Ryt.* 4, 58, *Pilch. Sall.* 314. Trunienie, bąknienie, das Mucken, cf. Truś, Truśka.

TRUNECZKA, *ob.* Truna.

TRUNEK, -nku, *m.*, *TRANK, -u, *m.*, TRUNECZEK, -czka, *m.*, *demin.*, z *Niem.* der Trunk, Trank; picie, das Trinken, der Trunk, (cf. *Gr.* τρυξ, *G.* τρυγος); napóy do picia, to co piią, napitek, das Getränke, der Trunk; *Bh.* trank, trunk, napog; *Sr.* 2. trunk, trunaſchk; *Vd.* trunk, pitje, pilish, piazha, popilu, pialu, pivu, pita (*ob.* piwo), pitek, popitek, ſpitek, napitje, pijonje, popitje; *Cro.* pilo, napítek, pitvina; *Sla.* pîtje; *Ross.* пóйло (cf. poić). *Ec.* питво, питїе, напитокъ. Korzenie te warzone, a trunkiem abo iedzeniem używane, womity czyni. *Syr.* 1484. Nie źle przy żalu trunek, Nie taki, który obrzydłe Przemienia człowieka w bydlę, Taki iednak co ochoczy, Wzmaga, cieszy a nie mroczy. *Kras. Liſt.* 34. Dobry trunek na frasunek. *Bach. Fp.* 64, *Zegl. Ad.* 62, *Perz. Leh.* 261, *Mon.* 76, 832. Wzmacnia mi siły truneczek miły. *Teatr* 54 *b*, 8. Truneczek mierny nie zawadzi. *Prot. Par. B* 3 *b*. Trunek odmieni zdanie i mowę trzeźwego. *Cn. Ad.* 1178. Trunkiem się wielkie dusze upodlały, Leszków i Mieszków, on na złe przemienił. *Kras. Myſz.* 98. Człowiek może zbytecznie tutuń kurzyć, pić trunki, tabaki zażywać, że mu się od tego wſtrzymać niepodobna. *Mon.* 69, 176. Zwyczayne u nich trunki: wino, piwo, iabłecznik, gruszecznik, miód i t. d. *N. Pam.* 4, 1; Wiśniak, malinnik, lipiec, miód, wszyſtkie bardzo przyiemne trunki. *Xiędz.* 77. Chłodzący trunek, n. p. limonada, orzsada, *Ec.* хладопи́тїе; студенопи́тїе, холодное питье. Trunek piiany, *Ec.* олови́на, питїе всѣкое хмѣльное кромѣ вина виногра́днаго. Trunek upaiaiący człowieka iest płynem, który złączony z krążącą w żyłach naszych cieczą, nową w nerwach sprawuie drażliwość. *N. Pam.* 10, 65. Białogłowſki trunek, woda lub taźbierek. *Zegl. Ad.* 16. Trunki robione w browarach i gorzelniach, bywaią za zwyczay przedawane po karczmach. *Switk. Sud.* 285. Beczkę potym i drugą wyſtawia im trunku . . . *Pot. Zac.* 206. Trunek ty ieno dobry day, o kubek srebrny nie nie dbay. *Cn. Ad.* 1179. Naczynie, kubek do trunku, *Vd.* pitna posoda, pialze, piuneza). Piwo Gdańſkie ieſt więcéy lekarſtwem, niźli trunkiem. *Syr.* 946. Trunek na rozſtaniu, na walecie, po biesiedzie abo na noc, *poculum sanitatis. Cn. Th.* 1156, Abſchiedstrunk, Schlaftrunk u. ſ. w. - §. Trunek, tyle napoiu, ile się na raz piie ſo viel man mit einem Trunke zu ſich nimmt, ein Trunk. Wódka z powoiu ſuchotnym po trunku rano i na noc używaiąc, bywa ratunkiem. *Syr.* 1924. Piwa Gdańſkiego ieden trunek więcéy uczyni w ciele dobrego, niźli półgarca pospolitego. *Syr.* 946. Piwa tego dobry trunek do garnca pospolitego piwa wlać, uczyni go smacznym. *ib.* Ruty warzonéy rano i na wieczor pić po truneczku miernym, kaszel uśmierza. *Syr.* 526. Przy obiedzie pierwéy ieden abo dwa trunki piwa wypić, potym zaś winem przyłożyć. *Sak. pr.* 195. Kazał mu za zdrowie pana swego wypić; a tak, kiedy kilka sporych trunków uczynił . . . *Gor. Dw.* 153, ein Paar tüchtige Züge thun. - §. Trunek, trank aptekarſki, ein Tränkchen aus der Apotheke. Lekarze ku zdrowiu Alexandra na ieden syrop albo trank zezwolili. *Kosz. Lor.* 88. Uczony lekarz plaſtrami albo tranki niezdrowie uleczyć może. *ib.* 84 *b*. Żaden mi iuż lekarſki nie pomaga trunek, Ni żadna rzecz, co chorym przynosi ratunek. *Zab.* 8, 391 *Koryt.* Na dychawicę uczyń trank z gwoździków, a wléy koniowi w gębę. *Cresc.* 535. Trunek miłości, póydź za mną, zadanie miłości, *philtrum. Volck.* 702, *Ec.* блудопи́тїе. - *Botan.* trank, n. p. ieleni etc., *ob.* Trank. TRUNKOWY, -a, -e, do trunku należący, Trink-, Getränk-. Beczki, kuffy, antały i inne trunkowe naczynie. *Vol.* 7, 632. Trunkowy człowiek, trunkom oddany, piiak, opóy, ein Trinker, Trunkenbold. Chirurg woyſkowy, zdrowy, nie trunkowy, przy téy operacyi w konwulsye wpadł. *Krup.* 5, 378.

TRUNIENKA, *ob.* Truna. TRUNNY, -a, -e, do truny należący, Sarg-. *Cn. Th.* 1156, *Rs.* гробный, гробовый, *ob.* grobowy). Trunny ſtolarz, *trunodziéy, *Rs.* гробоздáмель.

TRUP, -a, *m.*, (*Bh.* traup *ſtipes, caudex*; *Slo.* trúp, trúb, *Bh.* traup, trauba *fucus*, *ob.* trąd, *Slo.* traupſký *barbaricus*, traupſtwj barbarzyńſtwo; *Sr.* 1. trup ſtrup; *Crn.* truplu *cadaver*; *Vd.* truplu, telęsni penj, z tulub ciała; *Vd.* truplo, mertvu truplu *cadaver*, *Vd.* trupizh, z kaleka, *Vd.* ſtrupiti, z złamać; *Bsn.* trup, tjelo bez glave *truncus*, 2. trup, trupina od duba *caudex*, 3. ribba *thynnus*, trupaç *lapsus*, *collapsus*, trupnuti, truppiti *proſternere*; *Rg.* trup *truncus*, *proprie degli animali*, *Rg.* trúp, truppina *tronco*, *caudex*, *Rg.* trup *corpaccio*, z cielſko, *Rg.* trúp, trupina, *mensa laniena*, z iatki; *Cro.* truplo *corporis truncus*, *Cro.* trup, pony, z pień; *Cro.* trupina *basis currus vel rotae*, *Cro.* raztrupávam *confringo*; *Dl.* trup, z pień, *Dl.* trupina, z oś; *Rs.* трупъ *cadaver* ścierw, трупоразъмїе anatomiia, трупоръ-

Digitized by Google

mina dub' w drzewie, wyguiła dziura; cf. *Ger.* ſtrupfen). Trup ciało zmarłego, der Leichnam, ein todter Körper, ein Todter; *Bh.* mrtwina, umrlina, umrlina, umrlec, mrcha, mrtwola. *Slo.* umrli, umrlina; *Crn.* merlish; *Vd.* merliz, mertvu tellu, (mertvo *cadaver*); *Cro.* truplo, mërtvo telo; *Bs.* telesina, mrriçina, mrritvo tilo; *Dl.* marcsina; *Sla.* mêrtvac; *Rs.* мертвечь, (мертвечина ścierw). Ciało bez krwi trupem ieſt, krew' bez ciała posoką. *Hrbſt. Odp. Kk 6, Gil. Kat.* 355. Oſtre żelazo w piersiach utopiła i trupa onym sługom nieczyſtości zoſtawiła. *Sk. Zyw.* 92. - (Trup, choć znaczy umarłe ciało, ma w czwartym przypadku *in Accusatiue* trupa. *Kpcz. Gr.* 126). - Znalazł 'trup (trupa) iego porzucony na drodze, a lwa przy trupie, a przecię nie iadł lew trupa; a tak podjął on trupa tego, i odwiózł, i położył trupa iego w grobie swym. *Bud.* 1 *Reg.* 13, 30, *honeſtius dicitur* ciało). Zjęli trupa iego z krzyża. 3 *Leop. Joz.* 8, 29, ciało iego. 1 *Leop.*). W tak wiele sztuk szło Ormundowe ciało J inszych iego, że trupa nie miało. *P. Keh. J.* 539. 'Trupowie polegli na górze. *Bud.* 1 *Chron.* 10, 1, *W. Jes.* 37, 36, nazaiutrz przyszli zewłóczyć trupów. *Bud.* 1 *Chr.* 10, 8, zabitych, poległych). Jeſteśmy iak trupowie śmierdzący. *Baz. hſt.* 204. - *Pleonaſt.* Po śmierci trup ciała iego rozerwanego na pewnym mieyscu pogrzebli. *Zygr. Pap.* 15. - Trupem paść. *Zab.* 12, 405 *Koſſ.*, ledz, lęgnąć, todt hinfallen, bleiben. Nie ieden od biegania trupem padł na mieyscu. *Teatr* 8, 77. Gdzie tylko poſkoczy, Wszędzie trupem padaią, wszędzie krew' się toczy. *Hor.* 2, 15 *Min.* Niech trupem padnę, ieśli się tego dopuszczę. *Teatr* 29, 128 *et* 46, 15. Trupem kogo położyć. *Tr.*, einen todt hinſtrecken. - §. *Collectiu.* Pełno na krwawym trupa legło boiowiſku. *Zab.* 15, 49, pełno trupów, zabitych, voll Leichname, Erſchlagne, Todte, Gebliebne. Nuraddim mnogiego trupa na placu zoſtawiwszy, sromotnie uciekać musiał. *Karp.* 4, 27. - §. *tr. aſſimil.* Blady iak trup. *Przyb. Ab.* 225, Piotrowin, *Slo.* wibleda gako ſmrt'; cf. *Rs.* морощить ſtropić się, truchleć). - *Transfertur ad senem decrepitum, sed vituperii vel probri sensu*, eine halbe Leiche, ein Ausgemergelter, Abgelebter, eine Leiche; *ob.* Przytrupiały ſtarzec). Opętany trup. *Teatr* 24 *c*, 109. Jakiego mi frasunku ten trup móy narobił! *Teatr* 42 *d*, *d. Murcus*, leniwy, zgniły, trup, boiaźliwy. *Mącz.* - (TRUPA, - y, ż., z *Franc.*, trupa komedyantſka. *Teatr* 39, 260, kompaniia, towarzyſtwo akterów i aktorek, eine Trouppe, Schauſpielergeſellſchaft, cf. Tropa; *Vd.* trup, mnoshiza, banda). - 'TRUPAĆ kogo *cz. ndk.*, (cf. Trapić), trudzić kogo, moleſtować, niewczasować, mordować, inkommodiren, beſchwerlich werden, beſchweren. Córka twoia iuż umarła, nie trupay miſtrza. *Sekl. Luk.* 8, nie trudź nauczyciela. *Bibl. Gd.*). Trupam się, *concutio corpus, e. gr. via deterrima. Cn. Th.* 1156. Panie nie trupay się, χυρις μη σκυλλυ. *Luc.* 7, 6, nie zadaway sobie pracy. *Bibl. Gd.*, nie fatyguy się. TRUPEK, - pka, *m.*, *dem. nom.* trup, ein kleiner Leichnam. Małe trupki chłopiąt zrąbane na ćwierci leżały. *Przyb. Ab.* 94. TRUPI, - ia, - ie, *Boh.* umrlčj; *Rag.* martacki; *Rs.* мертвенный, трупный; do trupa należący, Leichen-, Todten-. Nie zrzynaiąc, ogniłe i pół trupie ciała Lęczył, że się nie wiedsieć gdzie rana podziała. *Jabł. Tel.* 254; halbe Leichen, halbtodte Körper. Trupie zimno ciągnie się po całym ciele. *Stas. Num.* 2, 154. Trupia bladość. *Otw. Ow.* 151. Trupia twarz, TRUPIASTA, szpetna. *Cn. Th.* 1156, ein Todtengeſicht, Todtentopf. Trupia głowa, *Vd.* mertouſka glava, lubanja, (cf. leb), glubanja, smertna glava, kalvaria (cf. kalwarya); ein Todtenkopf. - *Hiſt. Nat.* trupia główka, *atropos*, motyl zmierzchny, ieden z większych, na grzbiecie wydaie się znak trupiey główki. *Zool.* 143, ein Schmetterling, der Todtenkopf. TRUPIEĆ, TRUPIESZEĆ *neutr. ndk.*, trupem się ſtać, drętwieć, *Rs.* искалѣть (cf. kolem ſtanąć, słupieć); ſtarren, erſtarren, wie eine Leiche. Gdy serce pleura przeſtrzeli, całe trupieie ciało. *Bals. Nied.* 1, 496. Leżałem w bolach ſtękaiąc ſtrupiały. *Przyb. Ab.* 120. Blada śmierć iuż usiadła z kolorami swemi na twarzy ſtrupieszałey. *Jabł. Tel.* 281. Trupieie z ſtrachu. *Morszt.* 59, słupieie, cf. truchleię). Po źle wyleczoney febrze ludzie czuią trupienie po całym ciele, pod ów czas, w którym paroxyzm bywał. *Krup.* 5, 561. TRUPISKO, - a, *n.*, brzydki trup, ścierw, ein häßlicher todter Körper. Śmierdzi to trupiſko. *Jak. B.* 174. *'TRUPOKUPIEC, - pca, *m.*, *'TRUPOKUPCA, - y, *m.*, trupa wykupuiący od nieprzyiaciela, n. p. Pryam trupa Hektora, der einen Leichnam auslöſet, Leichnamskäufer. J ty trupokupcze sam połężesz. *J. Kch. Dz.* 80. - §. trupa przedaiący, der Leichnamsverkäufer. Pelid Hektora na placu położywszy, trupokupcą został. *Zim. Siel.* 273.

TRUŚ! TRUŚ! wołaią na indyki, na króliki, ſo werden die Truthühner, Kaninchen u. ſ. w. gerufen.

TRUŚ, - ia, *m.*, TRUSIA, - i, *m.*, TRUŚKA *dem.*, *Rs.* трусъ, трусея, трусиха, (струсить serce ſtracić, cf. truchleć); tchórz boiaźliwy, ani trunie, niewiniątko, ein feiger, furchtſamer Menſch, der das Maul nicht aufſperren kann, ein unſchuldiges Geſchöpfchen, die liebe Unſchuld. Widzi się na oko truśka, a w rzeczy saméy nayważszy złośnik. *Teatr* 22 *b*, 120. Żołnierz nie ſtąpi bez figla, a naygorsze bywaią te ciche i ponure trusie. *Teatr* 21, 85. Z Panami ni trusie umilknął. *Wad. Dan.* 70. Stoi przy murze, gdyby trusia, cały zbledniały. *Teatr* 25 *c*, 104. cf. iak miłosierdzie w murku). Gdy z szkoły wyszedł, był iak aniołek, siedział zawsze iak truśka, od kobiet uciekał. *ib.* 29, 88. - *Fem.* TRUSIA; n. p. Nie tu po kocich komplementach, trzeba owszem łaſkawą być trusią. *Teatr* 168, 128. Nasza Elżusia, Jak żeby to nie o niey, ſtoi gdyby trusia. *Treb. S. M.* 111. Ty widzę, coś smutna; czegoż to sobie założywszy ręce ſtoisz iak trusia? *Kniaź. P.* 3, 187. Słuchay, moia trusiu! *Teatr* 28 *b*, 115, dziecko, serce, rybko! meine Traute! Masz iednakowy zawsze charakter, tak też moia trusia Ma humor podobny twemu Hanusia. *Zab.* 10, 400 *Zabł.* Domowa trusia, choć się na modach nie zna, nakładzie na się pstrocin i błyſkotek. *Pot. Syl.* 25, cf. Dorotka.

TRUSK, TRZUSK, - u, *m.*, szmer, chrośnienie (cf. trzask), Geräuſch, Geraſſel. Za lekkim truſkiem liścia powiewnego, mniemaiąc tam zwierza być, pchnę poſtrzał do niego, *levem ſtrepitum. Zebr. Ow.* 187. Ukrywaiąc się i trzuſku każdego ſtrachnąc, więc śmierci lęknąc, z dalekam uyźrzał okręt. *Zebr. Ow.* 354.

TRUSKAWKA, - i, ż., gatunek większych poziomek, eine große Art Erdbeeren, Praſſelbeeren; *Sor.* 1. truſkalcza, truſkalza; *Vd.* truſkeliza, zeshmilje; *Ross.* клубника; (*Crn.* truſkavèz *polygonum* sporysz, *Bh.* truſkawec 1. po-

Digitized by Google

łygonum, 2. *turdus viscivorus*, *Boh.* truſka *scorta*, *Boh.* truſ *ſtercus gallinaceum*, *columbinum*). Odmiany ogrodowe poziomek truſkawkami się zowią. *Jundz.* 273. Truſkawki, co drugi rok, rozdzieraiąc korzonki, przesadzać trzeba, mieysce im daiąc w cieniu. *Kluk Rośl.* 1, 224. – §*. Truſkawki, *ob.* Kosmatki.

*TRUTA, – y, ż., (*Rs.* трутнь, *s* żagiew'). Rybiéy truty funt. *Inſtr. C. L.* ?

TRUTEŃ, – tnia, *m.*, TRUCIEŃ, *Bh.* trup; *Cro.* tròt, trut, pchela; *Rs.* трутень, *s* trąd, *fucus*, *Germ.* die Drohne, Thräne, Brutbiene, Hummel, *Angl.* drone, *Anglos.* draen, dran, *Suec.* drön, *Gr. apud Ariſtot.* τευθηνη); większy od pszczoły roboczéy, bez żądła; podobno trądy przeznaczone są do upłodnienia królowéy. *Zool.* 119. – §. *tr. cauill.* truteń, błazen, gap', Tölpel, Narr, dummer Kerl. Oh ty trutniu borowy, iabym miała póyść za ciebie, taki pień, taki niedźwiedź! *Teatr* 55 *b*, 76 *et* 36, 12. Jakiéy mi cierpliwości potrzeba z tym trutniem! *Zabł. Amf.* 44. Trutniu pytam cię grzecznie, nim użyię mocy, Któś, skąd, czyi, dokąd idziesz, czemu w nocy? *Zabł. Amf.* 18.

TRUTWA ryba, *ob.* Drętwik. TRUTY, *ob.* Truć.

TRUTYNA *Lac.*, waga, rozwaga. TRUTYNOWAĆ co, rozważać, roztrząsać, abwägen, erwägen, unterſuchen. Potrzeba, żeby proiekta wprzód w poufałych znoszeniach się trutynowane były. *Gaz. Nar.* 1, 301, *Stan. Aug.*

*TRUŻELNIK, TRUŻENIK, – a, *m.*, który kogo truży, t. i. trudzi, ciemiężyciel, der Bedrücker, Beläſtiger. Własny bisów truźelnik, dopieroś osądził, Że równie cały żywot, iak téy nocy błądzili. *Zimor. Siel.* 227 *et* 134. *TRUŻYĆ, *ob.* Trudzić.

TRWAĆ, – ał, – a, *med. ndk.*, utrwać *dk.*, *Bh.* trwati; *Slo.* trwám; *Sr.* 1. trayu, wobſtóyn, naſtejin, naſtejem; *Sr.* 2. traſch; *Cro.* durati; *Bs.* durati, trajati; *Rg.* trajatise; *Vd.* terpeti, doterpeti, gverati, oſtati; *Crn.* gviram; *Germ.* dauern, Obd. tauren, *Lat.* durare, cf. *Gr.* δηρον, *Hbr.* דור); czas nieiaki nie ustać, ciągnąć się, eine gewiſſe Zeit lang dauern, währen. Co ręka ludzka robi, długo trwać nie może. *Pot. Zac.* 93. Co odpoczynku nie ma, długo trwać nie może. *Zrn. Pſt.* 2, 399. Prędko się rozgniewa, ale ten gniew iego nie długo trwa. *Teatr* 5 *b*, 22. Długo trwać nie może, co mus i gwałt przemoże. *Cn. Ad.* 160. Co długo ma trwać, długo na to myślić trzeba. *Pot. Arg.* 502. Cnota trwa naydłużéy. *Gaw. Siel.* 367. We wszyſtkich kraiach, i trwa i trwać będzie imienia iego sława. *Siem. Cyc.* 564. Każda nocna straż *trfała 3 godziny. *Sekl.* 70. Panowie nie trwaią długo, że używaią pokarmów nieprzyrodzonych. *Urzęd.* 15, nie żyią długo). Zalegli w grobie Prorocy, co tu niegdy żyiąc *trwali. *Odym. Sw. Nn* 2 *b*. Ryba bez wody nie trwa. *Cn. Ad.* 1014, nie wytrwa, nie wytrzyma, dauert nicht aus. – Trwać, zostać, zostać się, bawić, bleiben. Nic w swym wiecznie nie trwa ſtanie Co ma natura, podlega odmianie. *Nar. Dz.* 4, 164. Moyżesz trwał na górze 40 dni i nocy. *Leop. Deut.* 10, 10. Daycie wy imieść, niech trwaią z nami. *Odym. Sw. Dd* 3. Familiia Piaſta trwała na tronie Polſkim aż do Kazimierza W. *Wag. Liſt.* 11. Prosili go, żeby przez 10 dni zabawił się; on wymawiał się, a tak długo trwać nie chciał. *St. Zyw.* 243. Dziwowali się, iż tak długo trwał w kościele. *Leop. Luc.* 1, 21. Trwaycie tu przez noc. 1 *Leop. Num.* 22, zostańcie tu. 3 *Leop.*). Trwał w słońce aż do tego dnia, którego dobyto miasta. 1 *Leop. Jer.* 38, 27. Oracz na deszczu, na śniegu musi trwać czasem. *Petr. Ek.* 5. Rok cały w Atenach na to trwał, aby prawa ich wypisał. *Falib. L.*, przetrwał, bawił rok cały). Na rozdawaniu tym czas trwaiąc . . . *Gor. Wł. Ub.* Trwała na téy służbie przez całe życie. *Wyc. Kat.* 365. – Trwać ſtatecznie, trwałym być, wytrwałym, ſtandhaft ausdauern, beharren. Trwaymyż ſtale do końca, a trwaiącym korona wieczna będzie dana. *Kanc. Gd.* 170. Przyszedł wieczor, mrok mię nocny w okienku zaſtał, Trwałam przecię, dokąd księżyc pełny nie naſtał. *Zim. Siel.* 292. W modłach trwa, sen go nie zeymie. *Groch. W.* 39. Trzeba trwać na modlitwie uſtawicznéy. *Hrbſt. Nauk. N* 2 *b*. S. Szczepan codzień na modlitwie i nauce apoſtolſkiéy trwał. *St. Kaz.* 493. Żyd chrzczony, wilk chowany, przyiaciel iednany, Tak trwaią, iako babi taniec i deszcz ranny. *Pot. Arg.* 134, tak trwałe są). Trwanie, das Ausdauern, Beharren. Pod Smoleńſkiem trwaniu tak długiemu Europa wydziwić się nie mogła. *Birk. Zam.* 3. Wszyſtko to zachęca nas do utrwania w ochotnie zacznym biegu. *Zab.* 12, 338, do wytrwania aż do końca). – *Trwać komu, wiernie przy nim obſtawać, dotrzymywać mu wiary, bey einem ausharren, ihm beharrlich treu bleiben. Ty ieno ſtale trway panu swoiemu. *Rey Poſt. L*. Tu pogrzebiony Nieprzyiaciel domowy, Matce oyczyznie nie trwał, użył w nię oręża. *Gaw. Siel.* 389. – §. 2) Trwać o co, trwać na co, ſtać o co, ſdbać o co, uważać na co, auf etwas achten, Anſtand darüber nehmen, ſich etwas daraus machen, anſtehen um etwas. Dobry człowiek swéy cnocie uſa, nie trwa na mowy ludzkie, nie miarkuie według nich życia swego. *Opal. sat.* 127. W doſtatku ni o czyią łaſkę nie trwasz. *Ezop.* 8. O dzieci, żonę, dobra nie dbam, choć weźmiecie, mniéy trwam o to, byleście świata uchowali. *Bard. Luk.* 125. Nie trwam o gwiazdy, kiedy słońce świeci. *Rys. Ad.* 42. Nie trwam o iedzę, kiedy dobrze siedzę. *ib.* 49. Nie trwam o wieczność. *Petr. Hor.* 2, *L* 2, *ib. P* 4 *b*. Nie trwam o wasze przymówki. *Sak. Ok.* O złych ludzi nie trwaymy mniemania. *Bals. Nied.* 1, 350, *Zab.* 12, 207 *Zabł.*, *Zab.* 10, 412 *Zabł.* *TRWALIĆ co *cz. ndk.*, utrwalić *dk.*, utrwalać *kont.*, trwałym czynić, ſtalić, twierdzić, utwierdzać, dauerhaft machen. Przypadek dźwigał i utrwalał trony, Przypadek ie odmieniał, zniżał i obalał. *Dmoch. sąd.* 70. Potrzeba nowéy konſtytucyi do utrwalenia rządu naszego. *Gaz. Nar.* 1, 211. – *Chym.* Gdy się do ciała iakiego drugie przyłącza, coby ogniowi bardziéy odpierało, wtedy będzie utrwalonym, *fixatum*. *Krumf.* 375, (*opp.* ulotnione). Utrwalenie, *fixatio*. *ib.* 259. – §. Trwalić się *Paſſ.*, dauerhaft werden. Już się pokóy i zgoda między niemi trwali. *Przyb. Ab.* 54. TRWAŁOŚĆ, – ści, ż., *Bh.* trwaloſt, trwanliwoſt, ſetrwánliwoſt, bytedlnoſt; *Sr.* 1. tratjo, wobſtoynoſcj; *Vd.* obkoinoſt, obſtojitnoſt, obſtojezhnoſt, ſtanovitnoſt, obſtanitnoſt, doterplenjoſt, gvernoſt; *Cro.* mukoterplyivnoszt; *Rs.* прочность; ſtałość, wytrwanie, die Dauerhaftigkeit, Beſtändigkeit, Ausdauer. Nietrwałość ludzkiéy roboty znamieniem, Moment ią ſtawia i psuje. *Kras. W.* 84. Trwałość na robotę. *Cn. Th.* 1156, wytrwałość. TRWAŁY, – a, – o, TRWALE, TRWAŁO *adv.*, *Bh.* trwaly, trwanliwy, ſetrwanliwe

Digitized by Google

wý, bytebluý, bytný; *Slo.* trwanliwý; *Vd.* terplín, terpeozh, terpesh, terdouráten, obſtojezhen, obſtoin, doterpezhen, gvern (cf. cierpliwy, cf. obſtać); *Sr.* 1. trapiczné, nieſtainy, wcześtoyné; *Cro.* terpliv, mukotèrpliyiv; *Hg.* tarto; *Ks.* проѣмнѣ; ſtały, trwaiący, dauerhaft, dauernd, ausdauernd. Nic nie ma świat trwałego, takeś zrządził boże, Że co dziś pięknie świeci, iutro zgasnąć może. *Nar. Dz.* 1, 80, *Zab.* 4, 6. Człowiek na świecie tak ieſt trwały, iak ów bębel na wodzie po dżdżu, który w ocemgnieniu nie wiedzieć gdzie się podziewa. *Kosz. Lor.* 52, prędkoznikły). Wiecznie trwały, wiekuiſty, *Vd.* spuvu obſtojezh, spuvoſtoin, vseleibiten). Zmyślone rzeczy nie trwałe. *Pilch. Sen. toſk.* 7. Boleść abo znośna abo krótko - trwała. *Pilch. Sen. liſt* 2, 277. Nic w pamięci ludzkiéy nad ich imiona trwalszego być nie może. *Star. Ryc.* 13. Trwały owoc na zachowanie. *Cn. Th.* 1157. Pod takim puklerzem byłby trwalszym na razy żołnierzem. *Susz. Pieś.* 2, *E* 3. Arabowie i konie ich na pracą i głód dziwnie są trwali. *Warg. Rads.* 49, wytrzymali, wytrwali.

Pochodz. *dotrwać, potrwać, przetrwać, wytrwać.*

TRWOGA, - i, ż., *Rs.* трепога, мспуѣ, ужасѣ; *Ec.* ужáсмь; zatrwożenie, ſtrwożenie, boiaźń z pomieszaniem, ſtrach, Beſtürzung, bange Furcht, Schrecken. Trwoga powſtaie za powzięciem wieści o niebezpieczeńſtwie; ſtrach kiedy iuż niebezpieczeńſtwo przytomne. *Pam. Warsz.* 1, 30 *Nieme.* Przelęknienie, nagła trwoga, przez uderzenie zmysłów przedmiotem nadzwyczaynym, lub zdaiącym się grozić niebezpieczeńſtwem. *ib.* 28. Straszna to chwila, Drżyſz, trwoga w oczach nieprzyiaciół mnoży. *Kras. Oſſ. A* 2. Gdy trwoga, to do boga. *Żegl. Ad.* 76, *Jabł. Ez.* 91. Chcesz widzę trwogę robić. *Teatr* 46, 67. - Trwoga wojenna, larmo, allarm, *Cro.* larmo, bukka: *Dl.* buna; *Sla.* búna; Lärmen, Sturmlärm, Allarm. Na trwogę uderzyć w bębny kazał. *Papr. Ryc.* 96, er ließ Lärm ſchlagen. Do broni iuż biią trwogę na odwachu. *Teatr* 44, 84. Gdy o tym do obozu znać dano, na trwogę uderzono. *Biel.* 688. Trąbić na trwogę. *Nag. Cyc.* 62, Sturm blaſen, Lärm blaſen. Jakby im kto grał na trwogę Tak się z sobą biią. *Bal Sen.* 83. Działa wytoczyli, bramy osadzili, ſtraż we dniu i w nocy trzymali, trwogi czynili. *Biel.* 567, *Gwag.* 126. Trwogi ma też hetman niegdy na ludzi czynić, aby wiedział chuć i gotowość ludzi. *Tarn. Uſt.* 258. Obłudna trwoga, fałszywy allarm, blinder Lärm, falſcher Allarm. Działo na trwogę, *piece d'allarme. Jak. Art.* 2, 479, die Sturmkanone. Gdy z działa na trwogę uderzą, powinni byli pod gardłem osobami swemi się ſtawić. *Wer. Kii.* 22. Na trwogę dzwonić. *Tr.*, Sturm läuten, Oeſterr. anſchlagen.

Pochodz. *trwożyć ſtrwożać, ſtrwagać, trwożny, ſtrwożyć, natrwożyć, potrwożyć, przetrwożyć, wytrwożyć, zatrwożyć.*

TRWONIĆ *cz. ndk.*, roztrwaniać, marnować, rozrzucać, verſchwenden, vergeuden, verthun; *Bh.* zmrhati (cf. mercha); *Sr.* 2. broſſch (cf. broić); *Rs.* замотаться (cf. zamotać), *vulg.* уходить, ухожу (cf. uchodsić). Lubimy więcéy trwonić, niż mamy dochodu. *Teatr* 42 *c*, 12. Pieniądze trwonić. *Teatr* 37, 144. TRWONICIEL, - a, *m.*, marnotrawca, der Verſchwender; *Rs.* замотáка; *Ec.* изнурúтель. TRWONNOSC, - ści, ż., rozrzutność, marnowanie, marnotrawſtwo, die Verſchwendung. *Teatr* 24, 75. TRWONNY, - a, - e, rozrzutny, verſchwenderiſch. Trwonną wytrząsa ręką perły, rubin, złoto. *Przyb. Milt.* 35.

TRWOŻYC, *STRWOGAĆ kogo *cz. ndk.*, ſtrwożyć *dok.*, trwogi nabawiać, naſtraszać kogo, einen beſtürzt machen, ihm Schrecken einjagen; *Ross.* преножить, испреножить, преножу, изпренóжу, изумить, изумлять (cf. zdumieć); *Vd.* britkuvati (cf. brzydki). Mię, co ni płytkie miecze, ni hartowne groty Trwożyły przedtym, teraz gdy mroczny wiatr szyie Szczeliną, zda się, że tam ktoś na trwogę bije. *Pilch. Sen. liſt* 2, 11. Są niektórzy, co was trwożą. 3 *Leop. Gal.* 1, 7, co wemi mącą. 1 *Leop.*). Choć był dosyć w téy ćwiczony paleſtrze, Sroze mu serce Aſtynome ſtrwoga. *Pot. Syl.* 491, *Pot. Arg.* 656. Styrem dobrze władał, umysłu nie ſtrwożył. *Zbil. Dr. D* 3. Moyżesz rzekł: przeſtraszony ieſtem i ſtrwogany. *Salin.* 2, 69. - §. Trwożyć się, Trwożyć sobą, Trwożyć z sobą, *Sr.* 1. poſtroju ſo; *Ec.* смятáтися (cf. smęcić się, smucić się); beſtürzt werden, verzagen, ängſtlich bekümmert ſeyn. Senatorowie w onych wnętrznych woynach sobą okrutnie trwożyli. *Stryi.* 72. Co się dzisie! cała sobą trwożę! *Teatr* 44, 81. Gdy uſłyszycie woyny, nie trwóżcież z sobą. *W. Marc.* 13, 7. Wylewała łzy boynie Trwożąc się o kochanka, Czy nie zginął na woynie. *Kras. Oſſ. B* 3 *b.* Trwoży się serce we mnie i truchleie, I ręka czemuś nad zwyczay słabieie. *Paſt. F.* 28*o.* - Strwożony, *ſtrwogany, pełen trwogi, przeſtraszony, beſtürzt, verzagt. Ma serce nie ſtrwożone. *Boh. Kom.* 5, 281. Trwoga stała za porażkę, a nasi broń i zakłady od ſtrwoganych pobrali. *Faliſſ. Fl.* 146. Tak się gmin, iakby ſtrwogany piórunem żewszą gromadzi. *Morszt.* 26 *et* 86. TRWOŻNY, TRWOŻLIWY *paſſ.*, ſtrwożony, beſtürzt. Niewinnie iéy boiaźń trwożną dręczy duszę. *Teatr* 48 *b*, 10, *Rost.* преножливый, робкій, робокъ. - *actiu. Rs.* преножный, trwogi nabawiaiący, beſtürzt und verzagt machend, Schrecken einjagend. W nocy się tumultów trwożnych obawiali. *Bard. Luk.* 186. Rozpuſtna rzecz ieſt wino, a trwożliwa piiaństwo. 1 *Leop. Prov.* 20, 1, zaburzliwe piiaństwo. 3 *Leop.*). Wiem, iak trwożliwa ieſt dostoieństwa żądza, iak troſkliwa chęć konsulſtwa. *Siem. Cyc.* 478, obawiaiąca się wszyſtkiego, beſorgt, ängſtlich. Trwożliwie, ſtrwożenie *adv.*, beſtürzt, erſchrocken. Odpowiaday nieſtrwożenie. *Teatr* 36 *b*, 22. śmiało, bez trwogi, boiaźni, unerſchrocken. TRWOŻLIWOŚC, - ści, ż., trwożna troſkliwość, Aengſtlichkeit, ängſtliche Beſorgtheit, *Rs.* робость, робость. TRWOŻKA, - i, ż., *dem.*, mała trwoga, ein kleiner Schrecken. Pana za lada trwożką zaprzeli się. *Zrn. Poſt.* 3, 764.

TRYANGUŁ, *os.* Trójkąt.

TRYB, - u, *m.*, (cf. *Ger.* Trieb, treiben, Oſtfr. triben, *Gr.* τρίβειν, z pędzić); *moral.* ślad, droga, poſtępowanie, sposób, kształt, układ. die Spur, der Weg, der Pfad, die Handlungsart, das Verfahren, die Weiſe. Jáż trybem, którym idziesz, od przodków zaczętym. *Groch. W.* 245. Pospolitym trybem szedł, *Caesar hanc Reipubl. viam, quae populariis habetur, secutus eſt. Cn. Th.* 1157. Niech tym trybem, iak zbawiał innych, sobie dziś pomoże. *Odym. Sw.* 2, *Ji b.* Często pospólſtwa trybem myślą pany. *Zab.* 5, 389. Liteści Twoiéy Boże nie

Digitized by Google

wysłowiem Żadną wymową; anić od nas dany Może być równy tryb wdzięczności. *Odym. Sw.* 2, *Lib*, wyraz wdzięczności odpowiadający). Lubo iedne mnieysze, a drugie ieszcze większe miasta są w Turczech, niżeli Stambuł, ale tryb wszędzie ieden. *Star. Dw.* 19. Przymusili go do tego gwałtownie, trybem żołnierzom zwykłym. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 3 *b*. Tryb woyskowy, gatunek porządku lub exercerunku żołnierzy; der Kriegsfuß, Exercierfuß. Żołnierze oboiego trybu, Polskiego i cudzoziemskiego. *Tr.* Młodź w woyskowym trybie ćwiczą w żołnierce. *Pam.* 85, 1, 739. - §. *Grammat.* tryb, *modus verbi*, *Slo.* spuſob, ſpuſobi; *Vd.* visha; *Rs.* наклоненіе (*cf.* nakłonić). Tryb bezokoliczny *Infinitiuus*, oznaymuiący *indicatiuus*, łączący *coniunctiuus*, rozkazuiący *imperatiuus modus*, *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 204. - *Logic.* Trybami nazywam te wyobrażenia złożone, które tylko mamy za przymioty istności, n. p. tróykąt, wdzięczność, zabóystwo. *Cyanh.* 29, Formen der Vorſtellung, Denkformen. - §. *Mechan.* Tryb, koło zębate, zaczepiaiące o szczeble cewy i onę obracaiące. *Jak. Art.* 3, 520, das Getriebe, Triebrad. Tryby u zegarmistrzów toż znaczą, co u młynarzów cewy. *Sol. Arch.* 1, das Getriebe in einer Uhr. - Szyna wyszedłszy z pod trybu i mlota, 60 łokci brała długości. *Wad. Dan.* 68. - §. *Górn.* tryb, odłączanie szumowin od roztopionego ołowiu, das Abtreiben der Glätte vom Bley. *Tr.* Gleyta przy trybie srebra odchodzi. *Haur Ek.* 132. TRYBIK, - a, *m.*, *dem.*, mały tryb młyński albo zegarowy, ein kleines Getriebe. *Tr.* - §. pieczyk do odłączania szumowin, n. p. ołowianych, ein kleiner Treibofen. *Tr.* *TRYBOWAĆ, - al, - uie, *cz. ndk.*, (*Germ.* treiben, *Crn.* derwim, *Suec.* drifwa, *Angl.* drive, *Anglos.* dryfan, *Ulphil.* dreiban, *Ottfr.* triban, *Gr.* τρεῖβειν pędzić, gnać). Trybować, pędzić, popędzać, gnać, pognać, *Ger.* treiben, jagen. To do źrzódeł, to i do morza się prąda Flagi błędne trybuiąc, *incertas exercet aquas. Zebr. Ow.* 193. Trybować, u ogrodników, pędzić drzewko w górę, obrzynaiąc z gałązek aż do korony. *X. Kam.*, in die Höhe treiben. - §. Trybować u flisów, kiedy flatek sam płynie z wodą, nie robiąc poiazdami *Mag. Mscr.*, mit dem Strohme treiben, fortſchiffen ohne Rudern. - *§. Usty żucha łacnemi, ząb o ząb trybuie, I głodne gardło jadłem znikomym szoruie. *Zebr. Ow.* 215, *fatigat*; ściera ząb o ząb, er beißt einen Zahn auf den andern. Niemiłosierną kaźń na niego zmyślili, Ciężkim trybować go głodem, *lacerare fame*, *Zebr. Ow.* 215, męczyć go, martern. - §. Trybować, dystillować przez ogień, ciepło przepuszczać, gorącem do formentacyi wzburzać, diſtilliren, gähren machen, durch Wärme in den Trieb bringen. Jak złoto w ogniu trybowane, iak czysty płomień wypolerowany. *Wad. Dan.* 215. Sęki drzewa natura dała, żeby się tam sok zastanawiał, i tym więcéy trybował. *Cresc.* 50. Każda część drzewa ma w sobie iakoby żołądek, w którym trawi i trybuie wszelką wilgotę ku swéy żywności. *Cresc.* 61. Im niżéy drzewo szczepią, tym też bardziéy się smak onéy płonki trybuie i mieni, który w płonce bywa cierpki. *ib.* W Libyi nie kwitną urodzaie żadne Słońce ią tylko upałem trybuie. *Chroſć. Luk.* 309, smaży, ſuszy, dörren. Młode piwo albo wino, gdy się trybuie, wszyſtko z siebie na wierzch wyrzuci. *Rey Zw.* 19. W domu się nie kocha rozum uchowany, Ale różnym trybuie niebem harowany. *Tward. Wł.* 145. - §*. trybować czym, handlować czym, womit Handel treiben. *Cauponari*, przekupować, i tym i owym trybować. *Mącz. Cetarii*, rybitwi, którzy wielkiemi rybami trybuią. *ib.* TRYBOWY, - a, - e, wedle trybu, foremny, regelmäßig, nach der gewöhnlichen Art. Nie trybowy, nie według trybu abo porządku pospolitego, nadzwyczayny. *Cn. Th.* 553. - §. trybowy, od trybu młyńskiego, zegarowego, Treib-, das Getriebe angehend. Trybowe skrzydełka albo zęby zaczepiaią się w szynę zębatą, a obracaiąc się podnoszą ią w lewarze. *Jak. Mat.* 4, 524. Młyny konne, iedne bywaią trybowe, t. i. o dwóch kołach i o dwóch cewach, drugie proſte o iednym. *Sol. Arch.* 82.

TRYBT, - u, *m.*, *Rs.* трупъ; *Ital.* trippa), gatunek materyi iedwabnéy, *Ger.* der Tripp, ein Zeug. Towary cudzoziemskie, muchaiery, czamlety, trybty . . . *Vol.* 4, 81.

TRYBULA, ziele, *ob.* Trzebula.

*TRYBULACYA, - yi, *ż.*, *tae.*, niepokoy, Unruhe. Dni pełne trybulacyi będą, iakie nie były nigdy. *Podw. Wr.* 31.

TRYBUNAŁ, - u, *m.*, w Polszcze, naywyższa zwierzchność sądowa, do któréy sprawy przychodziły przez appellacyą od ziemstw lub grodów. *Kras. Zb.* 2, 554, *A. Zam.* 27, die oberſte Juſtizſtelle. - *fig.* Rozbieray każdy w sumnieniu swe sprawy, Taki trybunał domowy taiemny Bogu przyiemny. *Groch. W.* 568. TRYBUNALISTA, - y, *m.*, deputat do trybunału, ein Obergerichtsdeputirter. Niech habit różny noszą, aby znano, co poseł, co trybunalista, co prokurat. *Star. Vot. B* 4 *b*. TRYBUNALSKI, - a, - ie, do trybunału należący, Tribunal-. Marszałek trybunalski. *TRYBUNARZ Rzymski. *Krom*, 690, *tribunus*.

TRYBUS, - u, *m.*, tryfus, dynarek, trzynóg, *Germ.* ein Dreyfuß. *Tr.* Gdzie się piwo warzy, powinno być tyle mieysca, żeby się pomieściły różne trybusy wielkie i wanny do gotowania, przelewania i chłodzenia piwa potrzebne. *Switk. bud.* 266. Trybusy naylepsze są z dylów dychtownie spoionych i klinami ścisnionych. *Switk. bud.* 279.

TRYBUSZON, - u, *m.*, z *Franc.*, narzędzie niby świderek, do wyymowania korków z butelek, wyrwicz, der Pfropfenzieher. *Czerw.* 16, grayçar, graycarek, korkociąg, *Rs.* пробочникъ.

*TKYBUT, pobor, czynsz. *W. Poſt. W.* 283, haracz. *Pasz. Dz.* 139, *Cro.* ſtibra.

TRYCA, - y, *ż.*, z *Niem.* die Tritze, rowek w blochu na sznur. *Mag. Mſkr.*

TRYCEZYMA, - y, *ż.*, n. p. Widziała duszę nieboszczyka; dano zaraz na trycezymę; pobenedykowali oycowie Reformaci. *Kras. Pod.* 1, 70. Po śmierci nędznych żywotów naszych mieli pomagać upadłym duszom naszym, już nam powiadaiąc o czyściach, o odpuściech, o trycezymach. *Rey Pſt. Ee* 3.

*TRYDENT, *ob.* Tróyząb. *A. Kch. W.* 6. TRYDENT, miasto i biskupstwo w Austryi. *Dyk. G.* 3, 136. TRYDENTSKI, - a, - ie, n. p. biskup Trydentski, zbor Trydentski. TRYEST, - u, *m.*, port w Istryi. *Dyk. G.* 3, 136, *Lat.* Tergeſta; *Vd.* Terſt; *Crn.* Terſt, (*Crn.* terſt, trscina); *Cro.* Terszt; *Ilg.* Tergeszt.

*TRYGANIEC, - ńca, *m.*, n. p. Stawa kapłan na świętym tryganiu, duch boży zstępuie na niego. *Stas. Num.* 2, 167, *ob.* trzynóg.

TRYKNĄĆ, TRYKSNĄĆ *czyn. idntl.*, Trykać, Tryksać

Digitized by Google

kont., *Bh.* trknanti, trkati, potrkati, (roztrkam rozbość, roztrška rozbrat, niezgoda, cf. roztargnienie, cf. roztarchać); *Slo.* trkám; *Hg.* töröm; *Crn.* terkam, terklam, sturszam; *Vd.* terkati, ternkati); bość rogami iak barany etc., mit den Hörnern ſtoßen, wie die Widder, hörnen. Chodzi iak owieczka, a tryka iak baran. *Ern.* 199, *Rys. Ad.* 6, cicha woda). Kozieł tryknął owieczkę. *Dudz.* 64. Trykać się abo Tryksać się, iak czynią barani, gdy się rogami tłuką. *Mącz.*, *Vd.* se terkati z rogami, boł zkvlam salietati, vkupvdarjati; *Crn.* ritam; *Bs.* rogoboritise). Tryksaią się głowami barany. *Comp. Med.* 396. Swowolne się tryksały kozły. *Hor.* 2, 29. - §°. *impr.* Słonie wierzgać i trykać ięły. *Pot. Arg.* 650. TRYKLIWY, -a, -e, *Boh.* trkawy; *Vd.* terkazh, ternkashen, ritaſt; *Crn.* ritaſt; serborit; ſtößig. Kozielki trykliwi, którzy się radzi trykaią. *Mącz.* TRYKS, - u, *m.*, TRYKSNIENIE, - ia, *n.*, uderzenie rogami, *Vd.* terk, terkanje, vkupvdarjenje; ein Hörnerſtoß, Stoß mit Hörnern. Baran od tryksów rogi utracił. *Tr.* - §. *tr.* ſtursnienie, jeder Stoß, Schlag. Gdy go ſkromnie napominała, Miasto przeprosin tryksy odbierała. *Jabł. Ez.* 211. TRYKACZ, - a, *m.*, baran, *Crn.* terkâzh, ein Widder, Schafwidder, Stoßwidder. Trykacze Hiszpańſkie zdolne do trzody. *Pam. Warsz.*

Pochodz. *ſtrykać*, *ſtrzykać*, *pſtrzykać*, *ſtrzykawka*; *tryſkać*, *wytryſkać*, *ſtark*, *ſtérk*, *uſterk*, *ſterczyć*, *ſtorc*; *cf.* *trzeszczeć*, *trzaſkać*; *cf.* ſturkać.

TRYL, *ob.* Trel. TRYNADL, *ob.* Trznadl.

TRYNA, - y, *ż.*, otrociny, odpiłki, opiłki, Feilſtaub. Wziąć funt tryny żelaznéy z pod pilnika albo świdra, gdzie rury kręcą. *Torz. Sk.* 255, półfunta tryn żelaznych z pod pilnika. *ib.* 97.

TRYNGIELT, - u, *m.*, pieniądze na piwo, na wódkę, lokaiowi etc. darowane, cf. pocasne; *Cro.* aldomás; Trinkgeld. Tryngielt mu dał, aby go za pracą czym kontentował. *Chel.* 17. Nosząc od nich do niego, od niego do nich, koperczaki miłosne, ze samych tryngieltów mogłem się spanoszyć. *Teatr* 11, 46. Na mieyscu tryngieltu batogi oberwał. *Teatr* 11, 115.

TRYNITARZ, - a, *m.*, zakonnik S. Troycy od wykupienia chrześciian z niewol. pogańſkiéy, ein Trinitarier, ein Mönch, *ob.* Tróyczak.

TRYNK, TRYNKOWAC, *ob.* Tynk, Tynkować.

TRYNKA, - i, *ż.*, w kartach, trzy tusy, drey Däuſer im der Karte. Grał Zygmunt w karty z senatory dwoma, A choć trzeciego króla w garści nie ma, każe na trynkę. *Pot. Jow.* 117, cf. Krępa, tuz). - *tr. fig.* potróyne szczęście, dreyfaches Glück. W sądzie fawor, a we grze potkała cię trynka, To cię trzeba mieć białéy kokoszy za synka. *Kchw. Fr.* 128. Wszelkie szczęście w téy trynce zwykło się zawierać, Dobrze się rodzić, dobrze żyć, dobrze umierać. *Kchw. Fr.* 138, *Pot. Syl.* 293.

TRYP, *ob.* Trybta, *ob.* Turmalin. TRYPA, TRYPER, choroba lubieżna, rznącska, rzezączka. *Krup.* 2, 146 *et* 124, *Perz. Cyr.* 2, 69, der Tripper.

TRYPELA, TRYPLA, - i, *ż.*, *terra tripolitana*, piasek drobny z gliną pomieszany, spiekły i ſtwardniały, koloru różnego; zażywa się do polerowania ſkła, kruszców, kamieni; nayprzednieyszy z Trypoli. *Kluk Kop.* 1, 254, der Tripel, eine feine Erde; *Crn.* shólta; *Rs.* трéпелъ.

TRYPLIKOWAC co, *ob.* Troić.

TRYSKA, - i, *ż.*, linka, którą się żagiel od dołu ze środka podkasuie, aby mógł ſternik widzieć przed sobą. *Mag. Mscr.*, ein Tau, den Segel von unten auf zu ſchürzen.

TRYSKAC *med. ndk.*, wytryſkiwać, *Rs.* бурóвить, забурóвить; ſpritzen, ſprühen. Wody pod rzutem kotwy pieniąc się tryſkaią. *Przyb. Lux.* 14. To wymawiaiąc tryſkał mu z oczu ogień. *Stas. Num.* 1, 84.

TRYSZAK, - a, *m.*, TRYSZACZEK, - czka, *m.*, *dem.*, gra w karty, das Treſchak, ein Kartenſpiel. Po wieczerzy poszliśmy w tryszaczka. *Teatr* 28, 91. Tryszak czyli ſtraszak. *Mon.* 76, 727. Do modlitwy ani iéy popędzisz, a chapaneczka, trysetka, tryszaczek, kwindecz, weintrin, onzedmi, byle z gachami, ni w dzień, ni w noc się nie przykrzy Dobrodziéyce. *Teatr* 24 *b*, 7.

TRYT, *ob.* Tret.

TRYTEF, - tfa, *m.*, droga sypana na łęgach, trzęsawicach; *X. Kam.*, *Ger.* die Trift, der Treibweg. W traktach dla handluiących wyznaczonych, gdzieby mostów, trytfów lub grobel potrzeba wymagała... *A. Zam.* 2, 55.

TRYUMF, - u, *m.*, TRYUMFEK, - fku, *m.*, *dem.*, *Grecholac.*, zwycięzka pompa, der Triumpf; *Sr.* 1. triumph; *Vd.* slaunu vpelanje, veselni obhod, hopkanje, slaunu veselje; *Rg.* slavnodobitje, slavnarados, slavnoveſeglje; *Rs.* пріумфъ, торжество, торжествованïе; *Ec.* побѣдное; Obrządek uroczysty, wjazd solenny wodza w Rzymie po zwycięzonych nieprzyiaciołach. *Kras. Zb.* 2, 554. Obchodź wesoły tryumf, pieśń zwycięzną śpiewaj. *Otw. Ow.* 594. Czynić tryumf. *Sk. Dz.* 57. Tryumfy z nieszczęść nieżyczliwych. *Groch. W.* 583. Zyskownieysza między bracią zgoda, niżeli krwawe nad nimi tryumfy. *Nar. Hſt.* 2, 402. Gdzie zwycięstwo bez pracy, tam tryumf bez chwały. *N. Pam.* 6, 214. Mały tryumfek. *Zabł. Roz.* 90. Szkoda trąbić tryumfu przed wygraną. *Pot. Zac.* 27. Nie nóć tryumfu przed bitwą. *Jabł. Ez.* 78, nie mów hop, aż przeskoczysz). - §. 2) Tryumf, miano psa gończego. *Ryd.*, Name eines Stäubers hunds. TRYUMFANT, TRYUMFATOR, TRYUMFALNIK, - a, *m.*, tryumfuiący, ze zwycięztwem uroczyście się wracaiący, der Triumphirer; *Sr.* 1. triumphuwaz; *Vd.* triumfiravez; *Rg.* slavodobitnik, proslavnik; *Rs.* побѣдоносецъ; *Ec.* ликовственникъ, ликующïй, веселящïйся, торжествующïй. Tryumfator wielki. *Jabł. Ez.* 218. Tryumfalnicy Rzymscy w zamek wjeżdżali Capitolium zwany, gdzie bogom dawali dzięki. *Chod. Koſt.* 62. O Jezu, o całego świata tryumfancie! *Pot. Zac.* 106. TRYUMFATORKA, - i, *ż.*, die Triumphirende. Twoia nad nami dobroć iest tryumfatorka. *Teatr* 44, 15. TRYUMFALNY, TRYUMFOWNY, TRYUMFOWY, TRYUMFNY, - a, - e, TRYUMFALNIE *adv.*, do tryumfu należący, Triumph-; *Sr.* 1. triumphiſki; *Vd.* slaunoveselni, triumfni; *Rog.* slavodobitni; *Ross.* тріумфальный, торжественный. побѣдоносный; *Ec.* добропобѣдный, любопразднственный. Tryumfalny wieniec. *Warg. Wal.* 60. Szata tryumfowa. *ib.* 109. Nieraz August wracaiąc z woiennéy wyprawy Krył się przed tryumfnemi okrzykami sławy. *Tom. roln.* 40. Tryumfowne woysko. *Krom.* 618. Tryumfalnie chce być spalonym. *Teatr* 18 *c*, 40. TRYUMFOWAC *ex. niedok.*,

tryumf

tryumf odprawiać, wracać się uroczyście zwycięzcą albo z zwycięstwem, triumphiren, einen Triumph halten, *Sr.* 1. tríumphuyu; *Vd.* triumfirati; *Ec.* тріумфую, тріумфетвую; *Rs.* надъ кѣмъ возмóржествовать, красоваться, славословить. - *pr. et tr.* Nie ſtrzelał z dział, nie tryumfował obyczaiem świata tego] *Rey Poſt. Ddd* 5. Onaż to wdzięka Grecka, co świat tryumfuie, Móyże to syn Herkules? *Bard. Tr.* 33. Mądrością zwykła tryumfować. *Boh Kom.* 4. 167.

TRYUMWIRAT, *ob.* Tróywładztwo, Tróymęſka godność.

*TRZA, *ob.* Trzeba.

TRZĄSC, trząſł, trzęśli, trzęsie, trzęsę *ez. ndk.*, Trząsnąć *i.intl.*, Trząsać *kontyn.*, *Bh.* trást, trésu, trásti, trásl, (trausyti potrząsać, sypać). *Slo* t áſ't, trasem: *Sr.* 1. tjasȳu, cjaſçi, protjam, (truschu *spargo*); *Sr.* 2. tſchéſçi, tſchęſl, tſchęſu; *Crn.* tręſti, tręſt, tręsem, (*Crn.* tresyti, *ſternere*, *Crn.* trôsem *spargo*); *Vd.* tréſti, tresem, tresal, ſtreſti, potreshuvati, (trósit, *ſternere*); *Cro.* trezti, treszem, treszti, driesszam, kaszàm, kassem, kaszati; *Dl.* truszam; *Rg.* trêſti; *Bs.* treſti, drrimmati; *Ross.* трясти, тряснуть, трясну, трусить, натрусить, трушу, трусить, момать, момнуть. (cf. motać), (cf. *Gr.* τρέω, τρέσω, *Lat.* tremo). trząść co, albo czym, potrząsać, zatrząsać, ſchütteln, rütteln, beuteln; *Bh.* klátiti, klátim, klatjwam. Gorączka piecze, febra trzęsie. *Pot. Jow.* 21; *Rg.* trescgljaviza, *Ec.* трясавица; z febra, *ob.* trzęsawica, trząsca). Grozi Jędza, trzesąc na łbie brzydkiemi iaszczury. *Zab.* 3, 399 *Nar.* Trząsać głową, odkiwać, nieprzyzwalaiąc. *Cn. Th.* 598. den Kopf ſchütteln, beuteln; *Bh.* mrdam; *Rg.* ſtrêsati ghlavom. Co za ukontentowanie widzieć go trząsącego nogami. *Teatr* 34, 93, mit den Beinen zappeln, t. i. wisieć na szubienicy). Trzęsący. *Rs.* трясúтъ. Trząść owoc, otrząsać, Obſt ſchütteln. Gdy owoce trzęsą, słomy pod drzewa naścielą, aby się nie tłukły. *Haur. Sk.* 70. Gruszki trzęśli. *Teatr* 29, 130, lubaszki. *Dzwonk. A* 2. Na pował leżały trupy, iak robaczywe kiedy oblecialy iabłka, za trząśnieniem rózg, iak żołądź obity. *Zebr. Ow.* 179. - *fig.* Strach wielkooki upadł na nie gwałtownie, trzęsąc oba boki. *Miaſk ryt.* 22. Poiazd, wóz, kolaſka, kareta trzęsie der Wagen ſtößt. *Tr.*; *Tr.*; *Sr.* 2. ztumpotaſch, tumpotaſch, cf. tupać). - Trząść, przetrząsać, przerzucać przeciersiąc, rewiduiąc, *Rs.* шарить; genau durchſuchen, revidiren, viſitiren, durchbeuteln. U rogatek Wiedeńſkich rewidowano mię i trzęsiono bez miłosierdzia. *Kras. Dos.* 95; tłomoki nasze zwartowali, patrząc, ieśli towarów iakich nie wieziemy. *Warg. Radz.* 61. Kazał iey zawołać i trząść ią, znaleziono przy niey list bardzo podeyźrzany. *Teatr* 5, 122. Trząść każą rzeczy, ſkrzynie i tłomoki. *Jabł. Ez. D* 3. Trząsnąć pieniędzmi, trzosem, z brząknąć, mit Geld klappern, klimpern Darmo się puszmy do kraiu Cytery, Jeśli nie trząśniem złotkiem i talery. *Zab.* 9, 95; cf. Darmo nic, brząkać tu trzeba). - *fig. tr.* Żarty trząść z pohoźenia, *irridere pia vota. Zebr. Ow.* 8, żarty ſtroić, Scherz treiben. - Trząść czym, gwałtownie poruszać co, wzruszać, wzburzać *phys. et mor.* etwas heftig erſchüttern, gewaltſam bewegen. Wziął Samson słupy domu, ieden prawą, drugi lewą ręką, a trząsnąwszy mocno słupami, obalił dom wszyſtek. *Sk. Zyw.* 2, 3. Przez chciwość wiele krwi niewinney wylewaią i trzęsą światem. *Sekl.* 87. Ow Baiazet, rycerz zawołany, Co niegdyś całym zdawał się trząść światem. *Kras. Mysz.*

46. Naród Polſki przyszedł do tak opłakanego ſtanu, który niegdyś trząsał północą. *Pam.* 85, 1, 717. Interesami całéy Europy podług swoiego uroszczenia udzielnie trząsa. *Mon.* 71, 211. Reginka, mego oyca zuchwała miſirzyni Trzęsie domem, za nos go wodzi, co chce czyni. *Zabł. Zób* 9. Rzeż ta iawnie się ſtała, teraz słuchaycie, co się więc w domach trzęsie. *Modrz. Baz.* 121; co w domach broią, wie tumultuariſch es in den Häuſern zugeht. - *Similiter*: trząść kogo, niszczyć, gubić go, einen verniçhten, ins Verderben ſtürzen. Trząsłem przez cię paſterza i trzodę iego, trząsłem oracza i woły, trząsłem księdza i tyrany. *Bud. Jer.* 51, 23, pokruszyłem. *Bibl. Gd.*). - *tr.* trząść co na myśli, rozbierać, układać, snować, knuć, im Schilde führen, in Gedanken ſchmieden, einen Plan ſpinnen, entwerfen. Niektórzy panowie nechętni wiele rzeczy nowych u siebie na myśli trzęśli. *Modrz. Baz.* 155, - *aliter*: Trząść nowiny, wieści, trząść o czym, tarkać, von etwas munkeln, ein dumpfes Gerücht verbreiten. Z nienawiści rzeczy szkaluie, nowiny trzęsie. *Krom.* 480. Pod czas niebytności Bolesława, buntownicy zdradę wywieraią, trzęsąc wieści, że krom ich wiadomości naſtępcę wyznaczył. *Krom.* 280 Nie wszyſtko prawda, co ludzie trzęsą. *Cn. Ad.* 666. To co trzęsiono około tey dziewki, plotki były. *P. Kch. Orl.* 1, 261. Między mnichy o nim trząść się poczęło, iak gdyby był heretyk. *Sk. Dz.* 281, gruchnąć). Obéyźrz się na móy wzrost, Jupiter na niebie nie ma nad mię, boć wy tam trzęsiecie u siebie coś za króla Jowisza; *vos narrare ſoletis. Zebr Ow.* 342. Nie wiesz o niczym, chciey to odemnie usłyszeć, czym się prawie całe miasto trzęsie. *Teatr* 30 *b*, 14. TRZĄSC się *Rec. et Paſſ.*, drżyć, zittern, beben, erbeben; *Sr.* 2. ße tſchéſçi; *Sr.* 1. treſchu ße, tjepotam, (cf. trzpiotać się); *Rg.* trêſtise; *Vd.* setreſti, potreſti, trepetati. - *phys et mor.* Płakali wszyscy, trzęsły się serca na tak ciężką sprawę. *Zab.* 15, 270. Trzęsący się, drżący, *Bh.* treſavy. Trzesie się iak osika, *Sr.* 2. won ße tſchéßo, ako woßina, ako woßinowi liſt. Niechay się ziemia wzruszy, trzęsąc się z górami. *Bard. Tr.* 503. TRZĘSIENIE, das Schütteln, Rütteln, trzęśienie, trzęsienie się, drżenie, das Zittern, *Bh.* traſlawice, treſlawé ruce; *Vd.* treſs, potreſs, tresenje, treshenje, tresje, ſtreſs, ſtreshenje, trepetanje; *Crn.* tres; *Rg.* trêscgna; *Sla.* tréshnja; *Bs.* tresena, tresenje; *Rs.* трясéнïе, тряска; *Ec.* трýсъ. Trzęsienie ziemi, *drżenie ziemi, das Erdbeben; *Boh.* zemêtřeſenj; *Slo.* traſowica, traſeni zeme, zemetraſeni; *Sr.* 1. zeme tjeno; *Crn.* potrês; *Vd.* tres, treſs, potreſs, potresek semle; *Cro.* potrés semlye; *Rs.* землетрясéнïе. Za Kazimierza trzęsienie ziemi przypadło, co tak rzecz rzadka w Polszcze, że ilekroć przytrafia się, zawsze to sobie ludzie za wielki cud biorą. *Krom.* 84. Wzruszenie albo trzęsienie ziemi. *Otw. Ow.* 250. TRZĄSCA, -y, ż., *Rg.* trescgljaviza, *Ec.* трясавица; z zimnica, febra, *paroxismus. Mącz.*, das kalte Fieber, die Fieberkälte, *ob.* trzęsawka, trzęsawica.

Pochodz. *trzęsawica*, *trzęsawiſko*, *trzęsawiec*, *trzęśba*, *trzęsianka*, *trzęsidło*, *trzęsiogon*, *trzęsiſtrzynka*, *trzęſki*; *dotrząsać*, *natrząsać*, *otrząsać*, *potrząsać*, *przetrząsać*, *przytrząsać*, *roztrząsać*, *utrząsać*, *wſtrząsać*, *wſtręt*; *wytrząsać*, *zatrząsać*.

TRZASK! (*á exili*, *cum puncto notato. Cn. Th.* 1158) *particula ſonum crepantem exprimens*, *ut* buf, pluſk, klaſk, puk, plaſk! trach! puff! No daley, trzaſk, plaſk,

Digitized by Google

chluſt! *Teatr* 31, 81, 2) TRZASK, - u, *m.*, *(nomen, a pleno et absque puncto. Cn. Th.* 1158); *Boh.* třeſkot, třeſk, praſk, praſkot, (třeſky plesky); *Slo.* třeſk, třeſkot; *Sr.* 1. tjéſk, tjeſkot, reſkot, *vehemens fragor arborum, fragor fulminis*, praſk *sonus flagelli aurigalis*, (*Sr.* 1. tréſti płotki *nugae*; *Crn.* tręsk *fulmen*, *ob.* trsaſkawica; *Vd.* treſk, treiſk, *tonitru*, *fulmen*; *Cro.* trészk *fulmen*, *telum coeli*); *Cro.* treszka, praszk, ropot *ſtrepitus*; *Dl.* rogobor, karsnya; *Hg.* ropogas, harsanas; (*Rg.* trjés *fulmen*), *Rg.* trèska, bukka, ùrnebes, xàmor, rógobór, trepét, karscgna; *Bs.* treſka, bukka, talabukka, (*Bs.* trjeſk, trisak; *Sla.* trisak *fulmen*); *Rs.* трескъ, трескотня, трещи́на, трещи́нка, плёнокъ; trzaſkanie, trzeszczenie, cf. *truſk, trzuſk, das Raſſeln, Geraſſel, Krachen. Gdy przyłożysz ogień do prochu ruśniczego, będzie trzaſk. *Zrn. Poſt.* 223. Przede drzwiami nogami szaſtali, aby ocknął, na urząd on trzaſk czyniąc, aby nie od budzących, ale od szumiejących ocknął. *Leop. Jud.* 14, 9. Nie słychać chrobotania i trzaſku w porcie. *Pilch. Sen. liſt* 127. Co się osoby mey tycze, bardziey mię miesza hałas, niżeli trzaſk iaki i chrobotanie. *Pilch. Sen. liſt* 2, 5; trzaſk, huk, hałas, Lärm, Poltern, Getöſe. Czy to warto było tyle hałasu i trzaſku. *Teatr* 13, 34. U złego robotnika siła trzasku, roboty mało. *Fr. Ad.* 59. Przed trzaſkiem do lasu nie iść. *Rys. Ad.* 53. - Z trzaſkiem, ſtrzaſkiem, z ſtrzaſkiem, z hucznie, z hukiem, krachend, mit Ungeſtüm polternd. Tyber ciemnomgliſty z trzaſkiem do morza wpada. *Otw. Ow.* 577. - Nagle, szybko, nieopowiednie, iak z bicza, iak z procy; *Sla.* iz nebruha; *Gall.* brusquement; plötzlich, ſchleunig. Poimańca przyprowadzili przed króla swoiego, Aby go z trzaſkiem osądził, iak śpiega zdradnego. *Papr. Kol. P* 2 *b.* Bardzo prędko, ſtrzaſkiem, pośpiesznie, *celeriter. Mącz.* Wyprawił się Bolesław ſtrzaſkiem nad nadzieię Pomorzan. *Biel.* 69. Bez wieści z trzaſkiem na obóz iego gwałtownym lu lem uderzono. *Gor. Sen.* 451. Gdyby rękoymia umarł, tedy nie saraz z ſtrzaſkiem sukcessorowie iego maią być przymuszeni do zapłacenia. *Chel.* 143. Co im kazano, z trzaſkiem wykonali. *Bud. Ezdr.* 6, 13. Strzaſkiem przyydzie nędza leniwcze, nagle ſtart będziesz. *Bud. Prov.* 6, 15. TRZASKA, DRZAZGA, - i, ż., *DRZAŻDŻE, - a, *n.*, *collect.*, TRZASZCZKA, TRZASECZKA, DRZAZECZKA *dem.*, *Boh.* třiſka, třiſtka, pšecka; *Slo.* trand, (cf. trąd, cf. trud); *Sr.* 1. tjeſka, cjieſchka; *Crn.* treſka, tèrſka, pesdir; *Vd.* trieſka, shpan, trieskiza, leberiszh; *Cro.* trészka, trészchje, trasche, truha; *Bs.* trisctiça, trisctje, triſkotine; *Rg.* trisctiza, triſkotina, zjepottina, sckordiglja; (*Rs.* дрязгъ śmieci, wyrzut, дрязга zdruzgotane kamyki); *Rs.* скóлокъ, скóлочекъ, оскóлокъ, оскóлокъ, cf. (kłoć), отщéпокъ, ощепокъ, ощепочекъ щепань, (cf. szczepać), занóза, иверень, иверьнокъ, (cf. wiór); kawałek odszczepionego drzewa, der Hol'ſpan, Splitter. Drzewa w trzaſki ſkruszywszy, do szabel się rzu ili. *Warg. Cez. D* 3. Zjątrzony niedźwiedź wszyſtko w drzazgi rozmiata. *Wad. Dan.* 3, kruszy). Wziąć kawał tego drzewa, i na drobniuchne ie pokraiać drzazeczki. *Haur Bk.* 165. Małą trzaszczkę darował mu krzyża Ś. *Sk. Dz.* 339. Trzaſki abo oſtrużyny buksbaumowe. *Cresc.* 475. Nie miey za dęba liche iego trzaſki. *Jabł. Ez.* 137. Trzaſkę burza wyrwała iednemu dylowi. *Zbil. Dr. E.* 2. Popioł z drażdża winnego. *Urzęd.* 407. Gdzie drwa rąbią, tam trzaſki lecą. *Ld. ob.* wióry). Pies śmielszy na swych śmieciach, trzaſki same biią w domu. *Pot. Arg.* 478. Trzaſk pełen, abo poszczepany, potrzaſkany, *assulosus. Cn. Th.* 1158, ſplitterich, voll Splitter. Bodaybyś był na tysiąc drobnych trzaſk pierwey połamał nogę! *Off. Str.* 7. Trzaſka w ciało wpadła, tarń, goździ etc. Srogą lwowi drzazgę z łapy ſkaleczonéy wyymuie. *Jabł. Ez.* 215. Drzazeczkę sobie zakłóć, *Rs.* занозить. - *allegor.* Cóż widzisz trząszczkę w oku brata, a tramu w oku własnym nie widzisz? Jak możesz rzec: bracie, day ci wyrzucę trzaseczkę z oka twego, a . . . *Sk. Kaz.* 273; widzisz trzaſkę w oku brata. *Sekl. Math.* 7, proszek, *ib.* 27, pażdziorko, 1 *Leop. Math.* 7, 2, trzaszczkę. 3 *Leop. ib.*). 2) *herald.* Trzaſka, herb, w polu niebieſkim księżyc rogami do góry złoty i dwie głównie otłuczone z krzyżami i rękoieściami. *Kurop.* 3, 52, ein Wappen. TRZASKAWICA, - y, ż., trzaſk, trzaſkanie, grzmot, piorun, Krachen, Knallen; Donnerknall, Donner, Donnerſtrahl; *Slo.* ſtrala, (*ob.* ſtrzała); *Sr.* 1. tjeſk, tjeſkot; *Crn.* treſk; *Vd.* treſk, treiſk, grom, grumſka ſtrela, germanje; *Cro.* trészk, trezk, strèla, (treszkavicza *fulminatio*, treszkàvecz *fulminator*, *f.* treszkavka; treszkonoszni *fulminifer*, treszkov *fulmineus*; *Bs.* trisák, trjeſk, ſtrila koja s'nebba padda, magna; *Rg.* trjeskaviza *fulminatio*, trjeskalaz *fulminator*; *Sla.* trisak; *Ec.* трескa, громъ съ молнiею, трескосвѣтiе перуна. Gruchnęły wiatry, trzaſkawice, błyſkawice, ziemi trzęsienia. *Birk. Dom.* 16. Widział pioruny i trzaſkawice wypuszczone. *St. Dz.* 499. Gromy, trzaſkawice padały na świat. *Zrn. Pſt.* . . ., *Rey. Apoc.* 97. *Strzaſkawice. *Petr. Pol.* 64. Niebo od chmur zczerniało; zaczym gęſte a ſtraszne trzaſkawice powſtały, a piorun uderzył ogromnie na wóz Jagiełła. *Stryik.* 517. Świata nie widać, ze wszech ſtron się błyſka, z gromów ſtraszliwe idą trzaſkawice. *P. Kch. J.* 194. Jako więc pracowity oracz wylękniony W niepogodę, piorunem srogim ogłuszony, Kiedy iuż trzaſkawica i on grom uſtawa . . *P. Kchan. Orl.* 1, 23. - *Allegor.* Iż się zachmurał bardzo grzech twóy około niego, iście się pewnéy trzaſkawice a pewnego gradu nadzieway około siebie. *Rey Pſt. Ss* 6. - *aliter*: Oblicze ich pełne gniewu a trzaſkawicy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 15, 34, hałasu, wrzawy, wrzaſku, Toben, Getöſe. - *§. Wasze półhaki, wasze trzaſkawice. *Groch. W.* 414, trzaſkaiące ſtrzelby, Knallbüchſen. TRZASKLIWY, - a, - o, - ie *adv.*, *Rg.* treſkovit; *Rs.* трескучiй; *Bh* praſkawý; pełen trzaſku, krachend; *Cro.* treszkov *fulmineus*; *Sr.* 1. treſkowné, treſkovité *nugax*, *Subſt.* tréſkawcz, treſkač. Trzaſkliwy piorun wolą bożką ogłasza szeroko. *Przyb. Ap.* 205. TRZASNĄĆ, *TRZUSNĄĆ, trzasnął *et* trzasł, trzaśnie, trzasnę *Med. idntl.*, Trzaſkać, *Trzuſkać *kont.*, *Bh.* třiſkati, třeſknauti, praſkati, praſknauti, praſkowati; *Crn.* tręshem, tręsheti, tręſkam, lopûtam; *Vd.* pokat, luſkat; *Cro.* trezkati, prászkam; *Rg.* trjesnuti, trjeskovatti; *Bs* treſkati, trisnuti, s'nebba ſtriliti; (*Dl.* trasſkati *blaterare*); *Rs.* трескать, хлопнуть, хлопать, (cf. klapać), плеснуть, плескать, (*Rs.* истрéскаться pękać się); *Ec.* трогу, (*Gr.* τρέζω, *ob.* trzeszczyć, cf. *Ger.* trotzen); trzaſk wydawać, głośno trzeszczeć, knallen, krachen. Kasztany w pryſku trzaſkaią pieczone. *Zab.* 10, 72 *Koff.* Drwa od ognia trzaſkaiące. *Teatr* 13 *c*, 85. Ni trzusnąwszy pió-

Digitized by Google

ry, wypadł, *volat nullis strepitus facientibus alis. Zebr. Ow.* 288, *ob.* truſk, trauſk, cf. trzpiot, trzpiotnąć). Nayliższa szemrzanina nikogo nie budzi, po drzewach liſt nie trzuśnie, *immotae sient frondes. Zebr. Ow.* 166; nie szeleści). Jak się sażrę, trzaśnie mi aż za uchem. *Zabł. Amf.* 94. Trzaſka, piorun trzaſka, piorun biie, *Cro.* trezka. Słowa idą mu z uſt, jako piorun trzasnął. *Rey Zw.* 84 *b*, piorunujące słowa). Wołanie wielkie i grzmot wszczął się, ze wszech ſtron, trzaſkanie dział, bękienie, tak iż ieden drugiego słyszeć nie mogł. *Baz. Sh.* 668, *Rs.* хлопошня, cf. kłopot). Tak się dmiesz, że ledwie napuszona ſkóra nie trzaśnie. *Hor. sat.* 213, z trzaſkiem pęknie). Omal mi łeb z mu li nie trzaśnie. *Zabł. Z. S.* 24. St. z gołą głową na trzaſkającym mrozie. *Mon.* 67. 240. – Trzasnąć, piardnąć z trzaſkiem, *cf.* Skrzypnąć **einen knallen lassen**. Litwinowi się przytrafiło, że trzaſk chudzina w izbie, co aż słyszeć było. *Opal. sat.* 150 Daley kot trzasnie, niźli myss skoczy. *Rys. Ad.* 12. – §. *Actiu.* trzaſkać czym, **wozmit ein Geröſe, Gekrache machen, klatſchen, knallen.** Stary furman rad słyszy, kiedy kto biczem trzaſka. *Rys. Ad.* 64, *Bard. Tr.* 484. Gdy owo woźnica biczem w powietrze uderzy, głośno trzaśnie, i potężny grzmot z onego uderzenia ſzymy. *Sak. Pr.* 61. Wychodząc z hałasem, trzasnął drzwiami. *Węg. Mar.* 1, 121, **er warf die Thüre zu.** Jakoś nos tam wścibił, ta drzwi trzasła. . . *Teatr* 43 *c*, 108 *Wyb.* Cicho wychodź, żeby trzaśnieniem drzwi go nie obudzić. *Teatr* 10 *b*, 84. – Trzaskać co, trzuſkać co, z trzaſkiem rozbić, grzmotnąć, **zerſchmettern.** Darmo cię zbroi karceny łuſka, Bo miękka rozkosz i bułaty trzuſka. *Mon.* 71, 897. Trzaſkać kogo, z trzaſkiem uderzyć, bić, **mit Geröſe ſchlagen, ſchmettern** Jakże mię w papę trzasła. *Teatr* 51, 39. W twarz pięściami trzaſka, szaty na sobie drapie, w piersi ciężko praſka. *Zetr. Ow.* 289. Niech piorun trzaśnie takiego gapia! *ib.* 36 *b*, 26. Bodayby was piorun trzaſ. *ib.* 10 *b* 30. Rozumiałeś, żeć słońce nigdy nie mogło zagasnąć J przygoda cię krętym biczem trzasnąć. *Chroſt. Job.* 81. – *aliter*: trzaſkać na kogo, gromić kogo, fukać. *Cn. Th.* 210, **auf einen wettern, fluchen.**

Pochodz. *natrzaſkać, potrzaſkać, przetrzaſkać, roztrzaſkać, potrzeſk; trzeszczyć; wytrzeszczyć.*

TRZĄSNĄĆ *ob.* Trząść.

TRZCIA, TRCIA, – i, ż., TRCINISKO, – a, *n.*, *Bh* trtj, trtiniſtě, trtinowina, treſt, trtina, (*Bh.* trs, z laseczka); *Slo* trtinowina, trtj; *Sr.* 1. cjinina; *Sr.* 2. ſchulp; *Crn.* terſt, terſtje, terſtovina, rokitje, (cf. rokić), 2) *Crn., Vind.* terſt, z Tryeſt miaſto; *Vd.* terſt, tarſt, terſtina, terſtovina, terſtinje, terſtikovina, ſteblo, (*ob.* zdzieblo); *Croat* terszt, tertztiſche, terszikovina, (*Croat.* Terszt; *Hung.* Tergeszt, z Tryeſt); *Bosn.* tarſt, trriſt, terſt treſtiça, trriſtiça, tarſtiscte, terſtiscte, trriſtiscte, (*Bs.* Terſt Trieſt, grad, z Tryeſt miaſto); *Dl.* tarſst, moszur; *Rg.* tarſt, tarſtje, tarsctizza tarſtiscte, tarſtenik, tarſtenizza; *Rs.* тростникъ, тростничекъ; (*Etym.* cf. ſtorc. ſterczyć); mieysce czyli bagno trzciną zarosłe; **ein Rohrplatz, Rohrſumpf, Schilfſumpf.** Trcia trzcin, szuwarów i sennych makowek pełne. *Min. Aus.* 49. Miaſto ciała Syryngi błotne trzcie otrzymał, *calamos paluſtres. Zebr. Ow.* 24. – *tr.* wielka liczba ſterczących rzeczy, **eine große Menge aufrecht ſtehender Dinge.** Trcia ſtrzał roskrzewiona z krwi moiey. *Min. Aus.* 34; *seges telorum*). Ludzi, iak trzcia ze wszech ſtron. *Pot. Arg.* 214. TRZCIALKA, TRCIALKA, TRCIONKA, – i, ż., rurkowata bylina, rurkowate źdzbło; **ein Halm, Röhrchen.** *Cn. Th.* 1152; z TRCIANKA, – i, ż., rurka trzciny, n. p. cukrowey, **der röhrige Schaft, z. B. des Zuckerrohrs.** Trcianki wylaczają, z których idzie miod, a z tego cukier warzą. *Urzęd.* 459. Trcianki nierówne woſkiem ociągnione. *Zebr. Ow.* 24, *dispares calami* i. t. d TRZCINA, TRCINA, – y, ż., TRZCINKA, TRZCINECZKA, – i, ż., *dem., Bh.* trtina, trztina, treſt; *Slo.* trtina; *Mor* palach, (cf. paluch, cf palcat, palczat); *Sr.* 1. ſcjina, cjina; *Sr.* 2. ſcjina, buſchat, buſchar, łaſwej; *Crn.* bil, (cf. biel), ceu; *Vd.* ziu, (cf. cewka); *Cro.* tersztika, terszt; *Ross.* тростъ, тростина, тростинка, тростечка, тростникъ, тростничекъ, очеретъ, камышъ, *Ecc.* тростка, стебло, стеблие, стеблїе, (*ob.* zdzieblo), лучица, *arundo*; **Rohr, Schilf**; rośnie po ſtawach zdatna do okrywania proſtych dachów, w pokoiach do ſufitów gipsowych. *Kluk. Roſl.* 2. 263. Trzcina błotoluba, *paluſtris. Zebr. Ow.* 88. Wodna trzcina w wielkiey suszy, ſkoro leda wiatr wionie, zarazem się ſkruszy. *Pieś.* 164. Bdź się trzeba trzcinie, gdy wiatr dąb wywinie. *Cn. Ad.* 8. Jeżeliśmy trzciną słabą, przywęzuymy się do mocnego dębu. *Sk. Kaz.* 14 *b.* Trzcina cukrowa. *Boter.* 254, **Zuckerrohr.** Tak się było bezpiecznie na nim wesprzeć, iak na trzcinie, która, gdy się złamie, rękę podziurawi. *Birk. Zbar. D.* Trzcina wonna, *ob.* Rayſka trawa. Odmienni ludzie lada ze wiatrem iako trzcina się tam i sam poruchuią. *Dambr.* 569. – Trzcina laſkowa, z niey laſki pod imieniem trzciny Hiszpańſkiey. *Kluk. Dyk.* 1, 53, **ſpaniſche Röhre, Rohrſtöcke.** Po żołnierſku z trzciną, na znak unterofficerſtwa. *Teatr* 24 *c*, 108. Na trzcinie ieździć, iak dzieci. *Kmit. Spit.* **Steckenpferd reiten.** Na trzcinie by na koniu ieździł Sokrat między swemi chłopięty. *Warg. Wal.* 278. – *Allud.* Figurka gdyby trzcinka, i kształtna i proſta. *Teatr* 10, 5, *cf.* świeca, świeczka). – §. Trzcinka w cewce dla obracania, trcionka, **das Schilfröhrchen in der Weberſpule.** *Cn. Th.* 1152; bylina czcza, zdzieblo, **ein hoher Halm, ein Röhrchen.** *Tr.* TRZCINIANY, – a, – e, *Bh.* trtinowaty; *Sr.* 1. cjinane; *Dl.* tarsztschiv; *Rs.* тростяный; ze trciny, **von Rohr, Schilf, Rohr-.** Poszycie trciniane. *Cn. Th.* 1152. Trzciniane piszczałki. *Otw. Ow.* 456, *Zab.* 10, 38 *Koſſ.* TRZCINIASTY, – a, – e, do trciny podobny. *Cn. Th.* 1152, **rohrartig, ſchilfartig.** TRZCINISKO, *ob.* Trcia. b) *contemn.* trzcina paſkudna, **häßliches Rohr.** Grube trzciniſko błoto zapchało. *Przeſtr.* 128. TRZCINISTY, – a, – e, – o *adv.*, pełen trciny. *Cn. Th.* 1152, **voll Rohr und Schilf**; *Sr.* 1. cjinovité; *Cro.* tersztikonoszni; *Ec.* тростистый. TRZCINNIK, – a, *m.*, TRZCINNICZEK – czka, *m.*, *Rs.* тростянка, очеретянка; trznadl, *emberiza schoeniclus*, Wrobel trzcinny, ptaszek nie wielki, ziębie się równaiący. *Kluk. Zw.* 2, 512, **der Rohrammer, Rohrſperling.** Pliszka trzcinniczek, *motacilla salicaria*, ptaszek mały, z kształtu pliszkom podobny, utrzymuie się w trzcinach. *Kluk. Zw.* 2, 511, **die Rohrſtelze, Rohrmeiſe.** TRZCINNY, – a, – e, do trciny należący; **Rohr-**; *Vd.* terſtni; *Slo.* trſtěný, trtěný; *Rg.* tarſtni, tarſteni; *Cro.* tersztni, tersztikov; *Rs.* тростниковый, камышевый; *Ec.* тростный, тростяный.

Digitized by Google

Pierzysko trzcinne, *ob.* Pierzysko. Zwierze trzcinne. *Psalmod.* 71, w trzcinie przebywaiące, ſich im Schilfe aufhaltend. Wrobel trzciny, *ob.* Trzcinnik. – *tr.* Człowiek trzciny, chwieiący się rozmaitemi wiatry. *Zrn. Pſt.* 3 *b*, 709, wankend wie ein Rohr. Nie tego trzciunego szczęścia, ſklanego weſela tu szukał ten Święty Pańſki. *Wiſn.* 555. TRZCINOWAĆ *cz. kontyn.*, u mularza, trzcinę nabiiać i drótem nawięzywać na ścianę lub ſufit. *Mag. Mscr.*, rohren, berohren. Trzcinowanie, ſ b) ściana trzcinowana, das Rohrwerk. Kielnią rzucać gips na ścianę, gzyms lub trzcinowanie. *Mag. Mscr.* TRZCINOWY, – a, – e, od trzciny, Rohr, vom Rohre. Trzcinowym kiiem nic nie nabiie. *Pstr. Pol.* 330; ſłabym, kruchym. TRZCIONKA, *ob.* Trzcialka.

TRZEBA, *Contr.* *TRZA; *Imperson.*, *Boh.* třeba, (*Bh.* třebaš nawet); *Slo.* trebaſ, tremaſ, (ſ chociaż); *Sr.* 1. treba, (*Sr.* 1. třebaš, ſ podobno, może), dirbu, dirbim *oportet me*, dérbi ßo, hodzi ßo *oportet*, muſa, cf. mus; *Sr.* 2. derbu, tŕoba, (*Sr.* 2. troba potrzeba, konieczność); *Crn.* tręba je; *Vd.* trebu, potrebnu; *Cro.* trebo; *Rg.* trjêbaje, trjebovati; *Bs.* trebovati, tribovati; *Sla.* valja; *Ec.* трѣбѣ есть, потрѣбно есть, (требный потребны, трѣбованїе potrzebowanie, трѣбую potrzebuię), *Ross.* должно, (cf. dłużno), достоинъ, (cf. doſtoyno), (*Rs.* требовать potrzebować, żądać, выпребовать, изтребовать żądać; *Ec.* потребляю *abolco*, *deprauo*; потрѣбовательный *abusiuus*); potrzeba ieſt, potrzebno ieſt, es iſt nöthig, man hat von nöthen, (cf. *Germ.* darben, bedürfen, dürfen, *Uphil.* tharban, thaurban, *Suec.* trafwa, *Anglos.* thearfan, *cf. noſtr.* dobry). Dziś, gdy czeſtuie, albo daie chleba P. tay się pierwéy, czego panie trzeba? *Bratk. B* 3 *b*. Pokazuie się, gdy nie trzeba, gdy trzeba, nie widać go. *Cn. Ad.* 885. Trzeba mi cię trochę na słówko, *paucis te volo. Cn. Th.* 1158. Ani ia mam złota, ani tobię *trzeba. *Prot. Jał. A* 2 *b*, potrzebne). Ładna i grzeczna, trzeba, żebyś ią poznał. *Teatr* 19 *c*, 62; życzę ci, warta). Zdobić społeczeńſtwo nie ieſt dosyć, trza nad to dobroci. *Zab.* 9, 113 *Zabł.* Kiedym zdrów, wody zażyię i chleba, O iakoż wielu rzeczy mi nie trzeba! *Pot. Syl.* 27. Ey nie trzebać, mówi Doktor, a nadſtawia rączki. *Pot. Arg.* 352. Nie wiele mu trzeba, przeſtaie na leda czym, ſkromny w życiu. *Cn. Th.* 537. – §. trzeba. tak wypada, tak wypadało, müſſen. Trzeba, żebyś iutro u mnie iadł obiad, mam gęś tuczną. *Teatr* 30 *c*, 25, du muſt morgen bey mir eſſen. Zawsze wprzód biegła suczka przed panią, trzeba było być wszędzie beſtyyce. *Zab.* 9, 275, upierała się być wszędzie, ſie muſte allenthalben mit hingehen. Jedę tylko żonę miałem, i tey trzeba umrzeć. *Teatr* 26 *d*, 5, zdarzyło się, że umarła; und auch die, muſte ſterben. Tey kobiecie trzeba się we mnie zakochać. *Teatr* 30, 36, trafiło się, że się zakochała, zufällig wurde ſie in mich verliebt. *Observ. in vulgari narratione* trzeba *saepenumero superflue usurpatur*, *semper vero ſignificatu euentus alicuius.* – §. *Aliquando* trzeba *omissum subintelligendum.* Myśli sobie, mieć tam być, by naytrudniéy było. *Rey Wiz.* 177. Troiańſkie miaſta w popioły obrócił, I teraz się bać, aby czego złego Moc nie zrobiła Boſka gniewliwego. *Bard. Tr.* 574. Drżeć mu się przez ſkały, Kto chce na górze pięknéy ſtanąć chwały. *Nar. Dz.* 1, 65, trzeba, potrzeba, wypada; muß.

Pochodz. *potrzeba*, *potrzebny*, *potrzebność*, *potrzebować*, *wypotrzebować*, *Trzebnica.*

TRZEBIĆ, *TEREBIĆ *ndk.*, utrzebić *dk.*, *Crn.* trebiti *purgare*; *Vd.* triębiti, iſtriebiti, potriebiti, ſ chędożyć, sprzątać; *Cro.* trébim *expurgo*, *perpurgo*, *secerno* raztrebljujem *segrego*, *seiungo*; treblenye, ſ wybrakowanie; *Rg.* trjêbiti, otrjêbiti *purgare triticum*, *herbas*, raztrjêbiti *complanare*, raztarbùsciti *exenterare*; *Bs.* tribiti *purgare*, raſtribiti *seiungere*, raſtrribusciti *exenterare*; *Rs.* теребить, тереблю targać, rwać, натеребить, натеребливать natargać, оттеребить, оттеребливаю odtargnąć, odczesać len, отребьи́пи, отребля́пи okrzesać drzewo, macicę winną, ociosać, протеребить, протеребливать przerywać rośliny, plewić, потеребить, потеребливать potargać, перетеребить, перетеребливать prześkubać, потребить, потреблять pustoszyć, wytępić, wygładzić, растеребить, растеребливать rozdrapać); Trzebić, w ogolności czyścić, przeczyszczać, chędożyć, reinigen. Drzewa z sęków obcinać, pasenkować, trzebić, sztucować. *X. Kam.* Ptaki rozpuszczaią ſkrzydła, dziobami pióra układaią i trzebią się. *Boh. djab.* 3, 169. Krokodylowi w pyſk otwarty, gdy śpi, robak ten wlatuie, zęby z mięsa *terebi, czyści. *Chmiel.* 1, 610. – §. czyścić samca, wałaszyć, caſtriren, verſchneiden, wallachen; *Sr.* 1. wutŕebu, muzkoſcj wutéju; *Sr.* 2. chreſchiſch, ſchoſchiſch; *Vd.* resati, kopiti, ſkopiti, ismeshiti, (cf. ſkopić); *Cro.* kopim, zkopiti, zkàplyam, izkoplyujem; *Dl.* ſkopiti; *Bs.* sckopiti, usckopiti, ustroiti, (cf. ſtroić); *Rs* исказить, изказю́, холостить, охолостить, холощу́; *Ec.* исказити, искажаю. Poimawszy go przez zdradę, utrzebili. *Krom.* 83, cf. trzewa). Konie waśniniwe, gdy ie utrzebi, spokonieysze bywaią. *Cresc.* 524. Wziąwszy brzytwę, utrzebili go, i był rzezany i zaraz zléczony, i odtąd od pokusy wolny. *Sk. Zyw.* 2, 407. Byli ludzie, co się utrzebili dla królestwa niebieſkiego. *W. Pſt. W.* 3, 414, *Birk. Kaz. Ob. B* 4. Sługy trzebieni albo uwałaszeni. *Kosz. Lor.* 68, trzebieńcy, rzezańcy). Julian sługi trzebione z pałacu wygnał. *ib.* 107 *b*, *ib.* 39, eunuchów). – §. Pszenicę trzebić miotłą. *Zab* 9, 23 *Koſſ.*, czyścić, przerabiać, przewiewać, opalać, (cf. *lat.* tribulum, tribulare, *Bh.* tŕibiti, das Getreide reinigen, umarbeiten. Sami Apoſtołowie byli nie raz przewiewani a trzebieni od szatana. *Gil. Pſt.* 188. Statek, cierpliwość, wiara, Gdy nie ſą częſcie dogara, Nie we wszyſtkich iednaki, Kto wniydzie na przetaki; Ludzi śmiertelnych bóg trzebi rzeszotem, Tych mieć chce plewą, chwaſtem i odmiotem, Innych przesiawszy sitem Pszenicą albo żytem. *Chroſć. Jeb.* 3. TRZEBICIEL, – a, *m.*, który trzebi, czyściciel, der Reiniger, (*Vind.* ſtriebanik, ſ sprzątacz). TRZEBIENIEC, – ńca, – ia, *m.*, *TRZEBIEŃ, **TRZEBNIK, – a, *m.*, rzezaniec, kaſtrat, ein Verſchnittner; *Bh.* klesťênec, (cf. kleszczyć); *Sr.* 1. třebenik; *Vd.* ſkoplenik, ſkoplen zhlovek, resanik, kopun, kapun; *Cro.* zkoplyènec; *Dl.* hadum; *Bs.* sckopaq, usckopgljen, hadum; *Rg.* hadùm, usckopgljegnak; *Rs.* скопецъ; *Ec.* холостéцъ, каженикъ. Narses Eunuch abo trzebieniec, hetman Juſtyniana. *Stryik.* 43. Tenże nam będzie trzebień nieuczciwy Za królewſkiego panował potomka, Wolemy męża całego i ziomka. *Pot. Syl.* 101. Jako trzebieniec, brody nie miał. *Sk. Dz.* 824. Ktoby się trzebieńcem uczynił,

Digitized by Google

między księżą być nie może. *Sk. Dz.* 115, *et* 814. W niebie przyymą koronę ci trzebieńcy albo rzezańcy, którzy sami się rzezali dla króleſtwa niebieſkiego, nie ciało, lecz pożądliwości wyrzezaiąc. *Gal. Alf.* 325. Julian *sługi trzebione* z pałacu wygnał, że mu nie była potrzeba *trzebników, gdy mu iuż żona była umarła. *Kosz. Lor.* 107 *b.* – (§. *Ec.* трéбникъ, *Rs.* потребникъ rytuał, agienda cerkiewna; *Ec.* потребникъ gatunek ciaſta; *Ec.* треба ofiara; pełnienie cerkiewnego obrządku, n. p. chrztu, *Esc.* требище bałwochwalnia, bożyszcze, *Ec.* чистительнъ kapłan, чистительство kapłaństwo; cf. trzewa. TRZEBIEŻ, – a, *m.*, czyszczenie, n. p. gruntu, karczowanie; czyszczony grunt, karczowiſko, das Reinigen des Erdbodens, das Roden, Ausroden; ein Rodeplatz. Dobra z lasami, trzebieżem, wygonami etc. *Oſtr. P. C.* 2, 432. Jazygowie do uprawy roli przywykli, oczyścili nowe swoie siedliſko przez trzebieże puszczy, i w poliſty a żyzny kray zamienili. *Nar. Hiſt.* 2, 326. Jeżyna rośnie w zaroślach i na trzebieżach. *Jundz.* 271.

TRZEBNICA, – y, ż., Trebnitz, miaſto Szląſkie w Xſtwie Oleśnickim z opactwem bogatym. *Dyk. G.* 133. Gdy pytał Henryk Xiężny Petrucyi, trzeba li czego więcey do klasztoru, odpowiedziała z Niemiecka: trzeba nic, a ztąd miaſto Trzebnicą przezwano. *Biel.* 117. *TRZEBNY, – e, – e, *TRZEBNIE *adv.*, *Ec.* трéбный; potrzebny, nöthig. Żono biesiad nietrzebnych, abyś zaniechała. *Papr. Przyk. Bb.* Trzebnie rąk a uszu, t. i. słuchać a czynić, a nie próżno mówić. *Eraz. Pęz. E* 3, potrzeba.

TRZEBULA, TRYBULA, TREBULKA, – i, ż., *Bh.* třebule, kerblik; (*Sr.* 2. Tŕòbule miaſto w Luzacyi); *Crn.* krebulèza; *Vd.* krabiliza; *Cro.* kerſulicza; *Hg* turbolya; *Rs.* кербéль, петрýшка дикая, венеринъ гребень; rodzay rośliny, *scandix*, Kerbel, znayduie się w ogrodach, ma zapach anyżowy. *Kluk. Dyk.* 3, 57; należy do ogrodowin, których się i ziele i liście zażywaią. *Kluk Roſl.* 1, 218, *Cresc.* 246.

TRZEĆ, tarł, trze, trę *cz. ndk.*, *cierać *kont.*, *Boh.* tru, třiti, třel; *Slo.* třti, tru, utjrám, (téradlo, třelce raszpla); *Sr.* 2. treſch; *Sr.* 1. truwam, (truwadné *rasilis*); *Crn.* tręti, terl, tárem, têrem, aram, reshnâm, ribam; *Vd.* treti, terem, brisati, brishem, ribat; *Cro.* treti, terem, terlszem, tirati, (*ob.* terać, tyrać), ribati, ribam, glodati, glodyem, (cf. głodać głodzić); *Hg.* tòròm, tòrsòlòm, tòrlòm, teürni, (*Hg.* tòrò, *Cro.* szteritel, ścieracz); *Dl.* rakechem; *Rg.* tárti, tréma, tarem, tjèrati; (*Rg.* targliv, pritárni *ſeſtilis*); *Bs.* terti, trritti, protrritti, terlicati, (*Bs.* tricçe, ścierka, otręby); *Sla.* têrti; *Rs.* терéть, тру, трéніе; (*Rs.* терять, потерять ſtracić, *ob.* téráć; мерпугъ pilnik, мóрный gładki, utarty, o drodze; cf. tor, torować; *Ec.* трыти, трыю, (*Ec.* тромъ, комараго чрéвъ напираютъ); (*lat.* tero, *Gr.* τείρω, τρίβω, *Chald. Syr.* תרע tera *diruit*, סתר sethor *deſtruxit*, *Arab.* תאר taar *percussit fuſte*); ocierać, pocierać, reiben. Osieł tarł bok po piaſku to lewy, to prawy. *Zab.* 14, 285. Trą się ptaki w piaſku, *volutantur aues in puluere. *Cn. Th.* 1222. Trą mu brzuch, iak szkapie na rupie. *Rey Zw. O, b.* Trzeć sobie oko swędzące, *Rs.* кспть, кýкшу. Wrzodów tarciem nie léczą. *Zab.* 7, 162. Tarcie bieg ciał zaſtanawia. *Os. F.* 36, die Reibung, das Reiben. Przeszkodę w biegu, tarciem nazywamy. *Hub. Mech.* 259, *Jak. Mat.* 4, 359. Ciało iedno o drugie tarte, zagrzewa się. *Zool.* 12. Trzewik mię trze. *Cn. Th.* 1152, gniecie, ucisk, uwiera, reiben, wund reiben, drücken. *Medic.* Tarcie, fryxya, die Reibung, die Friction. Bierze się multan, grzeie się nad węglami rozżarzonemi, i trze się ciało. *Krup.* 5, 589. Kosztowne tarcie zębów. *Sien.* 516; proszek do tarcia, ein Reibepulver, Zahnpulver. – Tarty gościniec, utarty, torowany, ein glatter gebahnter ebner Weg. Oto masz świeżą drogę a tarty gościniec do nieba. *Rey Poſt. B* 3. – Trzeć len, konopie, miądlić, *Bh.* drhnauti, dhrl, drhnu; *Sr.* 2. tarliſch; *Vd.* treti, terem; den Flachs oder Hanf brechen. Sposób miądlenia czyli tarcia konopi na tarlicach. *Jak. Art.* 3, 219. – *Trzeć zboże, *apud veteres, e. gr. Judaeos, Romanos*, młocić zboże, das Getreide dreſchen, (bey den Alten), *tribulare*. Nie zawiążesz gęby wołowi trącemu na boiowiſku zboże twoie. *W. Deut.* 25, 4. Wóz młócący ma zęby trące. *W. Jes.* 41, 15. – §. Trzeć piłą drwa, żelazo, ſägen, feilen. *Cn. Th.* 1152. Młynarz ma tramów przyczyniać, kędy ieſt tracz, gdy czas tego aby obecnie tarł. *Haur Bk.* 41. – §. *fig.* Kto chce, niech pyszných pałaców trze progi. *Zab.* 1, 111 *Nar.*, wycierać, wydeptać, abreiben, abtreten, abwetzen. Syrach *poranić się radzi nam, i drzwi mężów rozumnych progi nogami naszemi trzeć. *Smotr. Ap.* 1. – *fig. tr.* Służby taiemnica to nie była, coby się tarło o uszy pospolitego człowieka. *Hrbſt. Art.* 54, cf. tarkać o o czym). – §. Trzeć co drobno, rozcierać, klein reiben, zerreiben, (*ob.* zetrzeć *dok.*). Malarz trze farby i pęzle gotuie. *Jabł. Tel.* 313. – §. Trą się ryby, ikrzą się, die Fiſche leichen; *Sr.* 2. ſchtriſchowaſch; ierknuſch, nerknuſch; *Crn.* derſtim; *Sla.* riba se mêrſti; *Ross.* приться, o śledziach нарóстомъ. Ikrę w pewnych czasach wypuszczoną ryby samce mleczem upładniaią, i to zowiemy tarciem się ryb. *Zool.* 174; *Crn.* lèſtenje; das Leichen, Fiſchleichen. Tarcie, ieſt to ów czas, kiedy ryby ikrę wypuszczaią. *Kluk. Zw.* 3, 139. Tarcie ryb w różnych miesiącach swoich. *Haur Sk.* 110. – §. *Trzeć na co, nacierać na co, napierać się; gonić na co, auf etwas dringen, darauf beſtehen, darnach ringen, ſtreben, trachten. Niektórzy na to tarli, aby przeciw przeciwnikom oſtro poſtąpili. *Biel.* 670. Na seymie niektórzy tarli na to, aby rug między sobą uczynili. *Biel.* 344. Przecz ſtoisz nademną, oczy mi zasypuiesz, trzesz na zwadę zemną! *Papr. Kol. C* 2 *b.* Trzeć się z kim, walczyć z kim, mit einem kämpfen, ſtreiten. O iako pożądany zawód, gdzie syn z oycem trzeć się będą, kto przed kim ma dobrodzieyſtwa wygrać! *Gor. Sen.* 218.

Pochodz. *detrzeć, docierać; natrzeć, nacierać, nadcierać; natręt, natarczywy, natarczywość, ocierać, otrzeć, otręt, obetrzeć;* (Obotritae, *gens deterса.* Frenzel in Weſtphalen Monum. 2, 2413.); *odcierać, odetrzeć; potrzeć, pocierać; przetrzeć, przecierać, przećieradło; przytrzeć, przycierać; rozpościerać, rozpoſtarcie, rozcierać, rozetrzeć; ścierać, zetrzeć, ścierka, ścierw, utrzeć, ucierać, utareczka; wcierać, wetrzeć; wątor; wycierać, wytrzeć; zacierać, zatrzeć. Tarcica, tarlica, tarliſko, cierlica, tarka; tartak, tracz, trociny; tyr, tér, tyrać, ſtyrać.* – §. cf. etiam *Truć, Trawić, cf. trocha.*

TRZECH, *ob.* Trzy. TRZECHSETNY, – a, – e, *numerus ordinalis numeri cardinalis* trzyſta, der Dreyhundertſte; *Slo.* triſti; *Rg.* triſtòti, triſtòtni; (cf. *tróysetny). TRZECH-

Digitized by Google

TYSIĘCZNY, - a, - e, *ordin. numeri cardinalis* trzy tysiące, der Dreytausendste, *Bh.* třitisící. TRZECI, - ia, - ie, *Bh. et Slo.* třetí; *Sr.* 2. tſcheſchi; *Sr.* 1. tjeczji, jes cjit; *Crn.* tręti; tręte; *Vd.* tretji, tretki; *Cro.* tretji; *Bs.* trecchi; *Rg.* trecchi; *Sla.* trechi; *As* пиремеи трмиїи; *Ulphil.* thridja, *Kers* dritta, dritto Dttfried-thritta, *Anglos.* dridda, Niederf. drudde, *Holl* derde, drydе, *Angl.* third, *Wallis.* thryttid *Suec.* tredje, *ysl.* thridie, *Gr.* τρίτος, *Lat.* tertius)! po drugim następujący, *Ger.* der Dritte. Z źle nabytego ledwie się trzeci dziedzic radować będzie. *Kosz. Lor.* 151, źle nabyte, prędko odbyte). Dzień trzeci i gości i ryby brzydzi *Pot. Arg.* 175. Gdy trzeci raz konie zęby zrzucają, nowe nastające zowią zęby trzeciey trawy, gdyż w ten czas koń trzyletni bywa. *Cresc.* 514. Trzeci raz, potrzecie. *Vd.* tretkiszh; *Rs.* трети́чно, трети́цею, трети́е. Trzecia część czego, *ob.* Tróyka czego, trzecizna, *Rg.* trechina; *Cro.* tretina; *Rs.* трети́на, (*Rs.* трети́ны modlitwy trzeciego dnia po śmierci zeszłego; *Kg.* trecchja *terza, una delle ore canoniche*, s tercya). Co trzeci dzień, *ob.* przez dzień, przezedni). Dziś trzeci dzień, *Rs.* трети́еводнишнїй przedwczorayszy трéтьяго́дня, *vulg.* трети́ёводни przedwczoray, onegday, ongi. (*Slo.* tretoſlowna, tretopredzadná ſlowka przedostatnia syllaba, trzecia od końca. Trzecia, *scil*: godzina, drey Uhr. O trzeciey przyydę. Już trzecia biła. TRZECIACZKA, - i, ż., gorączka trzeciodniowa. *Spicz.* 33, *Sien.* 384, *et* 40, *Perz. Lek.* 43, tercyana; *Sr.* 1. cejetjohdneyſka; *Rg.* groznizza, das dreytagige Fieber. TRZECIAK, - a, *m.*, *Astrol.* Czasem się oddala księżyc przez trzecią część nieba, a to zowiemy aspekt trzeciak. *Sien.* 423, der dritte Aſpect. Słońce z Marsem trzeciakiem na się poglądają, albo słońce w szóstaku, *Syr.* 116, *Mon.* 67, 444. Miesiąc w trzeciaku ognistym, t. i. w skopie abo we lwie. *Syr.* 155. (*Vd.* tretnik, s Marzec; *Cro.* tretjak *trimus, tertiarius*; *Bs.* trecjak *triennis*; *Rg.* treták, s trzecia kwadra xiężycowa, *Rg.* trechják *triennis*, *Rg.* trecchják, trechjarodni, trecchi sinj, s trzeciorodny *tertio genitus*). TRZCIAKOWAĆ *cz. ndk.*, po trzeci kroć czynić *tertiare*, *Mącz.*, *Cro.* tretim, zum dritten male wiederhohlen. Trzeciakowanie *tertiatio. Mącz.* *TRZECIEGODNIOWY, TRZECIODNIOWY, - a, - e, co trzeci dzień przypadający *Menińſk.* 1, 249; n. p. trzeciodniowa gorączka, *ob.* Trzeciacka, dreytägig, den dritten Tag gefällig. Pamiątki za umarłe abo pominki trzeciodniowe, dziewięcioduiowe czynimy, także czterdziestodniowe i rokowe. *Smotr. Apol.* 147, w trzeci dzień po śmierci, *Rs.* трети́ны; *TRZECIODZIENNY, n. p. Na znak trzeciodziennego z grobu powstania Pańskiego. *Pim. Kum.* 110. - §. trzydniowy, dreytägig, drey Tage alt. Nie trzeciodniowyć szatan, ale dawny i zastarzały. *Zrn. Pſt.* 245 *b*; nie dzisieyszy, nie wczorayszy). - TRZECIOSTOPNIOWA ściana, sześciogranna, *cubica*, die Cubiczahl. *Ufrz. Alg.* 2, 9. *TRZECIOTYDNIOWY targ, *trinundinum. Urs. Gr.* 129; Dreywochenmarkt. TRZECINA, - y, ż., trzecia część włoki, ma 10 morgów. *Łęſk.*, der dritte Theil einer Hube. TRZECIZNA, - y, ż., tróyka, iedna trzecia część, ein Drittel Do tych pieniędzy dwie drugie trzecizny przyłożyła Rzplta. *Dyar. Gr.* 295. *Tertiarium* trzecizna. *Mącz.* - Dzierżenie dóbr za oddaniem trzeciey części pożytków, Verpachtung gegen den dritten Theil der Früchte. Włoka pusta, którą dano z trzecizny abo kopcyzny orać . . . *Vol.* 3, 50. Jedni chcą trzecizny; drudzy czwarcizny. *Czack. pr.* 2, 6, *Pam.* 83, 2, 69, *Szczerb. Sax.* 156

TRZEMCHA, - y, ż., *Rs.* черемуха, (cf. czeremcha), *phillyrea. Ursin.*, Hartriegel, Mundholz. Trzemcha *porraceus Mącz* TRZEMUCHA, leśny czosnek, *bulbus. Mącz.*, *Rs.* черемша черемша; *allium ursinum*, Bärenlauch. TRZEMDAŁA - y, ż., ziele, poley Włoſki, dyptan fałszywy *pseudodictamnum. Ursin.*, *Syr.* 108, *Sien.* 52, falſcher Diptam.

TRZEPAĆ, trzepał trzepie, trzepię *cz. ndk.*, ſtrzepać, wytrzepć *dk.*, *Bh.* třepati potřepati, *Bh.* třepiti *retexere*, třepeni *fimbria*; *Crn.* trepàm *extendo, aequo lota*; *Rg.* trepatti nogami, s tupać; *Rg.* ſtreptjétti, treptijm *tremo*, *ob.* trzpiotać); *Rs.* трепать, трепало, помпенать, (cf. *lat.* ſtrepere, cf. *Gr.* τρέπω *verto*); prętem uderzyć, głośno bić, *Crn.* guliti, gulém; klopfen, ausklopfen mit einem Stecken. Wytrzep' suknie. *Tr.*, trzep ć kogo, bić go, ćwiczyć go, chłostać, merſkać, obkładać, einen ſchlagen, peitſchen, durchklopfen, ausprügeln. W podeszwy wnet trzepią korbaczem. *Pasz. Dz.* 50. Już się dziś z ciebie naśmiano i grzbiet ſtrzepano. *Paſt. F.* 151. Nie wziął nieprzyiaciel góry, owszem dobrze ſtrzepali mu skóry. *Biał. Odm.* 26. Bez winy go zła fortuna trzepie. *Pot. Arg.* 27, chłości, prześladuje). - Trzepać, klaskać, klaskaiąc uderzyć, klatſchend ſchlagen, klatſchen. Rącze ciała ſtrzepawszy dłoniami Wskoczył w głąb wody. *Otw. Ow.* 155. Pełne ducha i nowey nadziei Trzepią ſtrzelami pod wodą Napu. *Tward. Daf.* 2. - §. Trzepać, klepać, brząkać, klappern, lärmen. Młyn wietrzny, chociaż nie ma co mleć trzepie. *Zab.* 23, 219. - *assimil.* Chłopca przez siedm lat bawią samą gramatyką, którą iako papuga trzepie bez rozumu. *Opal. sat.* 66, klekoce, paple, plappern, herſchnattern. Jaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga, co iéy tylko wpadnie na ięzyk. *Mon.* 74, 141. Trzepie to, iak pacierz. *Mon.* 76, 802. TRZEPACZKA, - i, ż, narzędzie od trzepania, ein Werkzeug zum Klopfen, Pochen; (*Rs.* трепа́лка, трепа́ло cierlice; *Crn.* trepàvnik *tudes lotricum*, kijanka. Trzepaczka u introligatora iest drewniana, do roztrzepywania sznurków do okładki u xiążki. *Mag. Mscr.* Trzepaczka na muchy, oganka, ein Fliegenwedel. Kiedy złéy żony muchy nierychło ominą, Żéżyv trzepaczki na nią, od tey muchy giną. *Zegl. Ad.* 172 *Niewieſk.* Trzepaczka arlekińſka, leszczotka, eine Pritſche, Britſche. *Ern.* 842. Arlekin kuligowy z trzepaczką. *Teatr* 43 *c*, 61 *Wyb.* TRZEPIOTAĆ. *ob.* Trzepiotać. TRZEPIETARZ, - a, *m.*, arlekin z trzepaczką, der Britſchmeiſter, Hanswurſt. *Tr.* Trzepietarz wytrzepał chłopca. *Ern.* 842. - 2) trzepietarz, *ob.* Trzpiot, Trzepigroch.

TRZĘSAWICA, TRZĘSAWA, - y, ż., TRZĘSAWISKO, - a, *n.*, *Rs.* трясина, ручевно, (*ob.* rędzina), zabłe, w Syberyi мунда́ра; ziemia trzęsąca się, bagnista, gdzie nogi zapadają. *Dudz.* 44. Trzęsawica, ługowisko, tonące a trzęsące mieysce. *Mącz.*, die Quebbe (Adlg.), der Mohr, ſumpfiger Boden. Na trzęsawicach bywają różne krzaki, a zawsze wyrastające gęste pagórki, między któremi w dołkach woda koi. *Kluk. Kop.* 1, 89, cf. Kałuża). Stanął Szachmet na górze suchey, a niemal w koło były

Digitized by Google

trzęsawice; nasi rzucą się z trzaſkiem do nich, a o trzęsawicy nie wiedzieli; na którą gdy przyszli, powięźli i z końmi. *Biel.* 313. Wielka liczba naszych w przepaściach ponursona, w trzęsawach grób znalazła. *Nar. Hiſt.* 3, 353. Hollenderſki kray na trzęsawiſkach założony. *Leszcz. Gl.* 120. - *fig.* Fundamenta nie na chwieiącym się trzęsawiſku zakładaycie, ale na opoczyſtey ſkale. *Leszcz. Gl.* 3. - *aliter*: Przez takie szczęścia trzęsawice. *Groch. W.* 298; trzęsienia, obroty szczęścia, koleie, **mancherley Wendungen des Glücks**. - §. Trzęsawica, choroba, trzęsienie, drżenie członków, *Rs.* трясучка, **das Zittern in den Gliedern**. *Cn. Th.* 1159. (*Rg.* trescgljaviza, *Ec.* трясавица febra, *ob.* trząsca). Będzie ſtrach i drżenie wielkie na ziemi, i wezdrgną się ci, którzy uyźrzą gniew on, a trzęsawica ie popadnie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 15, 36. Przypadł ſtrach i trzęsawica na wszyſtek lud. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 7, 18, ſtrach i boiaźń. 3 *Leop.*). - §. Trzęsawica, TRZĘSAWKA, trzęsidło, **eine Zitternadel**. Tu przyczepia kwiatek, tam trzęsawkę, owdzie błyszczadła. *Mon.* 65, 610. TRZĘSAWICZNY, TRZĘSAWIſTY, - a, - e, pełen trzęsawiſk, trzęsący się nad wodą, **mohrig, quabbig, ſumpfig**; *Syberyjſk.* мундарный, (*Ec.* трясавичный febrzyſty). Zgnilizna bydła pochodzi z trzęsawiſtych i nizinnych paſtwiſk. *Wolszt.* 126. Trupy w onę przepaść trzęsawiczną prawie na ſamo dno wdeptano. *Gwag.* 555. TRZĘSAWIEC, - wca, *m.*, *gymnotus electricus*, ryba znaczną moc elektryczną maiąca; ktokolwiek iey się dotyka, nadzwyczayne czuie ſtrząśnienie. *Kluk. Zw.* 3, 91, **der Zitteraal**, cf. Drętwik! (*Dl.* truszálacz *succussorius*). *TRZĘSBA, - y, ź., trzęsienie, **das Schütteln, Zittern, Beben**. Co mor, głód albo ogniowe przypadki Lub ziemna trzęśba połknęła obrokiem. *Chroſć. Luk.* 220. (TRZEŚĆ, *ob.* Treść). TRZĘSĘ, *ob.* Trząść. TRZĘSIANKA, - i, ź., n. p. W niedoſtatku ſiana daie się wołom wiązka trzęsianki, z żytney, pszenney i ięczmienney ſłomy. *Kluk. Zw.* 1, 218; mieszwianka do potrząsania, **Schüttſtroh** TRZĘSIDŁO, - a, *m.*, TRZĘSIDEŁKO *dem.*, trzęsące się, drżące i błyszczące piękrzydła, n. p. na głowach damſkich; **Flinder, Flitter, Zitternadel**. Te kwiatki, te kosztowne fraszki, te trzęsidła, Niech mi się godzi spytać, na kogo są sidła? *Zabł. Fir.* 51. Te ich trefienia, te pudry, te muchy, te trzęsidła, na błaznów sidła. *Pot. Syl.* 51, *Tward. Pas.* 48. Wymyślne mody. Paryſkie fryzury, Co pióra dadzą, co trzęsidła, kity? Takież koń z fioków może mieć zaszczyty. *Mon.* 73, 111. - 2) *Botan.* Trzęsidło, *tremella*, rodzay krytopłciowy, tu należy Gnóynica, Judaszowe ucho etc. *Kluk Dyk.* 3, 120. TRZĘSIENIE, *ob.* Trząść. TRZĘSIOGON, - a, *m.*, TRZĘSIOGONEK, - nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* **třaſořitel, čitořaſel**, *Slo.* **traſoritka, traſoritel**; *Cro.* treszorepka, pesztirichicza; *Ross.* трясогузка, гузница, гужголка, (*cf.* gzegżołka); *motacilla*, **die Bachſtelze**. Rodzay trzęsiogonów do rzędu wróblego należy. *Zool.* 229, cf. Pokrzywka, piegża, pliszka, słowik, królik, popek. TRZĘSIONY, *ob.* Trząść. **TRZĘSISKRZYNKA, - i, *m.*, złodziey, rzezimieszek, **ein Beutelſchneider, Kaſtenausleerer, Dieb**. Tu legł niegdy piwowey od chorągwi ciura Miſterny trzęsiakrzynka. *Kchw. Fr.* 147. TRZĘSKI, - a, - ie, trzęsący, **ſchüttelnd, beutelnd**. Trzęſki rydwan, *Nar. Ds.* 2, 72.

TRZESKA, TRZESTKA, *ob.* Treſka, Treſtka, *sub* Treść. *TRZESKTAĆ, *ob.* Treſktać.

TRZEŚNIA, CZEREŚNIA, - i, ź., *Boh.* **třeſně, ſtreſſně, třeſſnowy ſtrom**; *Slo.* **třeſně, čerešně**; *Sr.* 1. **tješchna**; *Crn.* zhęsna, zhęshna; *Vd.* zhreshna, zhrieshaja; zhreshnu drevu, zhrieshna; *Cro.* chréssnya, chresnya, chreshnya, krischys; *Dl.* czrisna, cariscnya; *Rg.* tseresznye, tseresnije, cheresnije; *Rg.* triscgná, kriescja; *Bs.* sriscgna, scriscgna, criscgna, kriscja; *Sla.* trishaja, trishnjovo dèrvo; *Rs.* черешня; *Ec.* черешня; **Obd. Kerſe, *Holl.* Karse, *Dan. et Suec.* Kirsebär, *Anglos.* Cyrse, *Gall.* cerise, *Ital.* ciregia, *Angl.* cherry, *lat. med.* ciriegas, *Epirot.* chierssy, *Alban.* kjerssi, *lat.* cerasum, *Gr.* κερασον, *Pers.* keras, *Ger* **die Kirſche**; *a Cerasunte, Ponti civitate*; (*diſling.* Wiśnia, **die Weichſel**). Trześnia w południowey ſtronie kraiu naszego dziko rośnie w miernéy wielkości; owoc mięsiſty, soczyſty, okrągły, w pośrzodku nasienną peſtkę maiący; drzewo czerwonawe daie się przednie polerować. *Kluk Rosl.* 2, 46. Trześnie są osobny rodzay wiśni. *Kluk Rosl.* 1, 148, *Krup.* 5, 65. Trześnie poziemne, wisienki *chamaecerasus. Ursin.*, **Zwergkirſchen**. (*Bh.* **chrupawka** gatunek trześni większych, **Pelzkirſchen**; *Rg.* hruſtaviza *cerasum duracinum*, cf. śklanki). TRZEŚNIOWY, - a, - e, od trześni, **Kirſchen-**, *Bh.* **třeſn'owý**; *Slo.* **třeſn'owý, čerešn'owý**; *Vd.* zhrieshnjou, zhreshen; *Cro.* chresnyiscbe *cerasetum*.

TRZESZCZKI, - ów, *plur.*, kośtki małe drobne w ſtawie ręku, nóg, *sesamoides. Urs.*, *ossa minuta, quorum sonus auditur in tensione. Cn. Th.* 1159; **die Gelenkbeine, Gleichbeine**. TRZESZCZEĆ, - ał, - y, trzeszczę *Med. ndk.*, *Bh.* **třeſtěti, praſkati**, (*Bh.* **třeſtiti, ztřeſtiti** *perturbare mentem*, **třeſtiti ſe** *furere*, **třeſtěti** szaleć, **ztřeſtěnéc** szaleniec); *Slo.* **třeſkám**; *Vd.* brasketati, (*ob.* brzask), ſterkati, *ob.* ſterk), kreshpetati, (cf. chrościć; *Cro.* ztreszkávam, z policzkuję; *Bs.* triscati *fulgurare*, *ob.* trząſkać, trząſkawica); *Ross.* трещать, трещать, потрещать; *Ec.* трещу, (cf. *Gr.* τρίζω, *Ger.* trotzen); - tarkot wydawać, **knaſtern, praſſeln, raſſeln**. Ognie smolne po rudach i hutach trzeszczące. *Kul. Her.* 514. Dębowe drzewa trzeszczą. *Terz. ſk.* 45. Ogień tylko coś trzeszczy przy twardey wątrobie. *Bard. Tr.* 519 *et* 529. Z wielkim trzeszczeniem ogień zaraz z rózg suchych wanieciony. *A. Kch. W.* 197. Trzeszcząca szruba przykre gdy ſkrzypy wydaie, Że ią tyka móy uciſk, boleiąc wyznaie. *Tol. Saut.* 100. Liny galerne trzeszcząc, od wiatru tarkocą. *Otw. Ow.* 452. Trzeszczą liny u masztu, rwie żagle wiatr szybki. *Pot. Posz.* 87. Gdy się dom obalić ma a trzeszczy, prędzey z niego uciekaią. *Sk. Dr.* 371. Pod prałatem krzesło trzeszczy. *Psalmod.* 85. Złamane drzewa trzeszczą, tu koń zdycha, Rycerz od koni podeptany wzdycha. *P. Kch. J.* 191. Z cięciwy lekko spuszczoney, wolne chluſtanie, z słabego nabicia ruśnicy, lekkie i małe bywa trzeszczenie. *Sak. pr.* 63. - *fig.* A mnie aż głowa trzeszczy, co o was radzę. *Mon.* 67, 148; ledwie nie pęknie, **der Kopf möchte mir berſten**. Aż mi w głowie trzeszczy, gdy sobie myślę, co to z tego wyniknie. *Teatr* 29, 61. Od iéy gdakania w głowie mi trzeszczy, i w uszach gorące. *Teatr* 42 *d*, *d*. Tę sprawę tak zamatwali, że mi

Digitized by Google

aż łeb trzeszczał. *ib.* 45 *c*, 8 *Wyb.* - *aliter*: Trzeszczeli nie dawno na książki mądre o skutecznym rad sposobie. *Mon.* 65, 358; wrzeszczeli, krzyczeli, ſchreyen, lármen. Niech tu nikt na to nie trzeszczy, iakobym ia królów równał z bogiem. *Mon.* 75, 385. - *aliter*: Osieł wilka uyźrzawszy uciekał, szpetnie wrzeszczał, a pośladkiem trzeszczał. *Kosz. Lor.* 91, popuszczał, popiardował. - *Prov.* Słuchayże mnie, wszakżem ci nie trzeszczał w łaźni. *Rys. Ad.* 64; gorzeczniem się zachował.

Pochodz. sub *Trzaſk.*

TRZEWIK, - a, *m.*, TRZEWICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Bh.* ſtřewic, ſtřewiček, třewic, ſtřewiic; *Slo.* ſtřewice; *Sr.* 2. czřiv, czjři, czjřiwik, czjřiwik, ſtupen, (cf. ſtopień); *Sr.* 2. žrej, žrew, zrewik; (*rn.* shevl, „*aò inteſtinis animalium s. chordis, quibus ſoleas in ſuperiori parte pedis veteres Slavi colligabant*"; *Crn.* zhevlar, = szewc, *trzewicznik); *Vd.* shreul, sheul, zhreul, (*Vd.* zhrieular, sheular, shushtar, = szewc; *Vd.* zhreularſki hlapec, = szewczyk); *Dl.* czrev, chrevlya, poſtol, (*ob.* poſtoly); *Hg.* saru, saruſtka; *Rg.* zrevglja, poſtol; *Bs.* çrevglje, çrevgliçe, poſtol, poſto, poſtocicch; *Bs.* çrevgljar, poſtolar, = szewc); *Cro.* chrevlya, czipelis, czepelisa, czepelish, czipelish, czepeliseca, zipelshi, (cf. *Cro.* czipël, = goleń, cf. cew), sholeu, poſtol, *Sla.* cipele, cipelle; (*Rs.* черевикъ, черевичекъ, kobiecy trzewik, z wyszkiemi abzacami); - *Rs.* башмакъ, cf. baczmag); gatunek lżeyszego obuwia; der Schuh. Widziałem trzewiki na iey nogach z paletkami. *Teatr.* 24 *b*, 35. Trzewiczki nie z kordybanu, ani z atłasu, lecz szczérozłote ci daię. *Groch. W.* 369. Trzewik chłopſki, kurpie, *Crn.* opanka, *Rg.* opànak, *cf.* opiąć). Drewniany trzewik chłopſki, *Vind.* zokla. Trzewik futrzany wierszchny, berlacs, *Rs.* кеньга. Wyższa ſkóra trzewika, przyszwa, nadpłat, *Vd.* shreulen glava, nadplat, verbouſs. Trzewik ſtary, zdarty, pochodzony; *Bh.* Sſtarpál, (cf. ſkarpetki), *Rs* омóнокъ, омóношекъ. Obuć w trzewiki, beſchuhen, *Vd.* obzhreulati, poshreulati, nazhreulati, perzhreulati, zhreule obuti). Szczotka od trzewików, *Vd.* shzhetssa zhrieule, zhreulna shet. die Schuhbürſte. Chińſkie damy bardzo szczupłych używaią trzewiczków. *Zab.* 7, 133. Tak chodzi, żeby trzewiczki iey każdy mógł widzieć. *Mon.* 65 606. Rzemień od trzewików. *Rs.* ремóшка Jan nie sądził się godnym, Panu i rzemyka u trzewika rozwiązać. *Biał. Poſt.* 56. Nie godzieneś mu i trzewików szuć albo utrzeć. *Cn. Th.* 596. Wielka noga ciasny trzewik poczuie. *Cn. Ad.* 648. Trzewik na nodze większy, krok myli, a zaś ciasny gniecie. *Mon.* 68, 135; *Slo.* ně trefuge ſa kajdú obuw na kajdu nohu; nie przypada). Trzewik mój nowy, gładki, a wszakże żaden nie czuie, gdzie mię ciśnie, iedno ia sam. *Eraz. ifz.* X 2; *Rg. Prov.* zalûdu tije ſcirok svjet, kad ti je. zrevglja ûſka; *Cro.* zaludu tije sirok szvét, kudatije chrevlya uzka; = darmo, że ci świat szeroki, kiedy ci trzewik ciasny). I z trzewika za zdrowie ludzie piią radzi. *Pot. Zac.* 188. Pijanice nalewają sobie w szkopce i trzewiki. *Gil. Pſ.* 194. Chcesz, żeby się wróciły owe czasy, kiedy publicznie za zdrowie twey bogini z trzewiczka wypiiano. *Teatr* 22 *c*, 31. Wzięli iey trzewiczek, i nim iey zdrowie spełniali. *Teatr* 10, 44, *Teatr* 43 *c*, 165 *Wyb.* *Curruca*, ten, który żonę miłuie, albo iey za trzewik zaſtępuie, bywa mówiono. *Mącz.* Trzewik, pantofel, broń kobieca; n. p. Eyże, iak sięgnę trzewika! *Teatr* 43 *b*, 151 *Wyb.* Gorzey niż wszyſtko szkodzi ci miłości bogini, Bo ci nie da wyyść z pod trzewika. *Chroſć. Ow.* 113, niewolnikiem-eś podwiki). - Dworzanin w łasce u Pana, iest kotem na lodzie, a ieszcze w orzechowych trzewiczkach. *Birk. Kaz. Ob. L* 2 *b*, w skorupach orzechowych na łapkach; śliſko ſtoi). - 2) *Botan.* Trzewik, *Cypripedium*, rodzay roślíny; gatunek ieden iest trzewik trzewiczek. *Kluk Wiad.* 2, 178, *Jundz.* 443; ein Pflanzengeſchlecht, Frauenſchuh: *Ross.* кекушкины сапожки, башмаки TRZEWICZNY, TRZEWIKOWY, - a, - e, do trzewika należący, Schuh-; *Sr.* 1. čjřivatí; *Vd.* zhreulni, zhreularſki; *Bs.* crevgljarſki; *Rs.* башмáшный, черевичный. Trzewiczne *Subſt. neut.*, = pieniądze na trzewiki, Schuhgeld. Co Sołtan, poymuiąc żonę, daie iéy, nie zowią oprawą, ale pakmelek, iakoby trzewiczne. *Klok.* 188.

TRZEWO, *STRZEWO, - a, *n.*, *Boh.* ſtřewo, ſtřiwlo; *Slo.* třewo, třewa, štřewa, ſtřbi, (cf. osierdzie), (*Slo.* ſtřewo, = kiszka do iedzenia); *Sr.* 1. čjřewo, čjřewa, ješwotné drób, čjřewa, řutwo, cf. kutlof); *Sr.* 2. žrewo; *Crn.* shevu, zhevèza, (cf. *Crn.* trebuh, trebushnèk *abdomen*); *Vd.* shrevu, zhrievo, zhrieuje, shrieva, drob, (cf. drob); (cf. *Vd.* shrevu, zrevo, trebuh, tribuh, = brzuch); *Cro.* chrévo, chreva, votroba, utroba, vtroba, (cf. wątroba; cf. *Cro* terbuh, = brzuch); *Bs.* çrjevo, çrivo, çrjeva, utroba, (*Bs* terbuh, trrbuh, tarbuk *venter*, 2) terbuh utrobe *inteſtina*); *Rg.* srjeva *viscera*; *Sla.* creva, dròb, (*Sla.* tèrbu, = żołądek); *Ross.* черева, (*Rs.* чрéво brzuch; żywot macierzyński, (cf. *Ec.* требa ofiara; pełnienie cerkiewney funkcyi, n. p. chrztu, требище bożyszcze; oltarz, *Ec.* требникъ, *Rs.* потребникъ agenda, rytuał); (*Ec.* потребникъ gatunek ciasta); *cf. Gall.* hreve, *Ital.* cireggie, *Hbr.* קרב kerew *viscera*); kiszka, ein Darm. Trzewa *plur.*, = kiszki, żołądek, tłuſtość, plugaſtwo, błony, *inteſtina*, wnętrza, das Eingeweide, Gedärme. *Syr.* 27; cf. sprawa zaięcza, cf. trzebić). Strzewa dychaiące z wnętrzności bydlęcey Przegląda z dziwem kapłan. *A Kch. W.* 89. Wieszczący z trzew, wrożek trzewowy, *Crn.* zhevaglédz, *Rs.* чревоволшебникъ, чревобáсникъ, басночрéвный. Wieszczenie z trzew, *Rs.* чревоволшество. Głowę barana i z nogami iego i ſtrzewy zjecie. *W. Ex* 12, 9. Ba w Wiedniu lub w Paryżu zoſtawiwszy *trzowa, Próżne w trumnach tułowy wożą do Krakowa. *Pot. Pocz* 128. Splanchnologia, nauka o trzewach *Krup.* 2. 4, *Kirch.* 20. *TRZEWECZEK *dem.*, Naprawowała baby, aby tak urzynały trzewieczka, iakoby dziecię żywe nie zoſtało. *Sk. Dz.* 237; powrozek pępkowy pępowina). TRZEWOWY, TRZEWNY, - a, - e, STRZEWOWY, STRZEWNY, *Bh.* ſtřewní; *Sr.* 1. čjřewacjé, čjřewné; *Rs.* требушинный, утробный, (*ob.* wątrobny); kiszkowy, Darm-. Garnce trzewowy, flakowy, do drobek bydlęcych, *olla extaris. Cn. Th.* 186, Topf zum Fleckſieden. Dna trzewna. *Sien.* 139; *Vind.* shrevna hudiza, derhaviza, ſkerucina, shreuna grisha, die Darmgicht. Cierpiący dnę trzewną, *Vd.* shrevoboun, darmgichtig. Żyły ſtrzewowe *venae iliacae. Krup.* 3, 76. Arterye trzewne. *Krup.* 3, 41. Kiszka nayduższa lub ſtrzewna *ileon*, od kości ſtrzewney tak nazwana. *Krup.* 2, 39.

TRZEY

Digitized by Google

TRZEY, *ob.* Trzy.

TRZEŹWY, - a, - e, TRZEŹWO *adverb.*, *Bh.* ſtřízwy, ſtřízliwy; *Sr.* 1. trzźbé; *Crn.* trẹsl, tresliv, trẹsn, ſtreisju; *Vd.* triesen, ſtresen, tresliu, triesek, triesbig; *Cro.* trézen; *Rg.* trjeezan; *Bs.* trizan; *Rs.* трезвенъ, трезвый, трезвъ, трезвенный, (cf. rzeźwy); wſtrzymuiący ſię od piianych rzeczy, nie piiany, nüchtern, nicht trunken. Trzeźwim być, ieſt nic nie pić, czymby ſię zagrzał człowiek. *Petr. Hor. D 2 b.* Zawżdy mamy trzeźwiemi być, w mierności pić. *Kanc. Gd.* 226. Po trzeźwiu, na trzeźwo, (cf. na czczo), bey nüchternem Muthe, nüchtern. Jak wiele po piianu broią, czego ſię na trzeźwo wſtydzą. *Pilch. Sen. liſt* 2, 366. Naypoczciwszy człowiek to po piianu uczyni, czego nayzłośliwszy nie odważyłby ſię po trzeźwu pomyślić. *Mon.* 68, 96, *Slo.* čo ſtřízliví na ſrdci má, to ſa opilému na gazíku wipuſtné. Takich przypadków wiele ſię trafia, nietylko po piianu, ale też po trzeźwiu. *Petr. Ek.* 79. O czym człowiek po trzeźwiu ani pomyśli, to wszyſtko upiwszy ſię popełni. *J. Kchan. Dz.* 196. TRZEŹWIĆ kogo *czyn. niedok.*, roztrzeźwić, utrzeźwić *dk.*, roztrzeźwiać, utrzeźwiać, piianego znowu ksobie przyprowadzić; *Cro.* trézkim; (*Vd.* triesiti, s umiarkować); einen Betrunkenen nüchtern machen. Nagłe niebezpieczeńſtwo często piianego trzeźwi. *Tr.* = Omdlałego otrzeźwiać, orzeźwiać, einen Ohnmächtigen wieder zu ſich bringen, ermuntern. Królowa wołała, żeby ią iak nayprędzey trzeźwić; rzucali ſię wszyscy, lecz nie tak prędko dotrzeźwić ſię mogli. *Niemc. Kr.* 2, 143. Jako ciało chlebem bywa posilane, a wino roztrzeźwia serce, takci też ciało Krystusowe utrzeźwia duszę smętną. *Baz. hſt.* 66. TRZEŹWIEĆ *neutr. ndk.*, roztrzeźwieć *dk.*, trzeźwić ſię po piaństwie, zbywać zarazy głowy z piaństwa. *Cn. Th.* 1160, *Rs.* трезвиться, трезвлю; nüchtern werden. Z omdłałości ksobie przychodzić, von einer Ohnmacht wieder zu ſich kommen. TRZEŹWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* ſtřízwoſt, ſtřízliwoſt; *Crn.* treslivoſt, treſlokt; *Vd.* triesnoſt, tresvuſt, triesboſt, ſtresnoſt, treslivoſt, triesekoſt; *Cro.* trésnoszt; *Bs.* triznoſt; *Rg.* trjéznos; *Rs.* трезвость; wſtrzemięźliwość od piaństwa. die Nüchternheit. Trzeźwość cnota ściągaiąca ſię do miarkowania wina albo picia iakiegokolwiek, którym ſię upić może. *Petr. Ek.* 56. W trzeźwości ſię kochał, żadney rzeczy nie pił, którąby upoić mogła. *Sk. Żyw.* 1, 230. Czasem i trzeźwość kochaiący, dla kompanii pozwala ſobie więcey trunku. *Mon.* 67, 95, *Rey Poſt. E e e 4.* Obchodzimy dzień narodzenia Pańſkiego z czuynościami, trzeźwościami, (*observ. Plural.*), i nocnemi do zboru schadzkami. *Gil. Kaz. B b 2 b.*

*TRZMIĆ *med. ndk.*, utrzmić *dk.*, *Bh.* ſtrmiti; tkwić, ſtérczeć, hervor ragen, empor ſtehen. Nie darmo wielkie ſkrzydła trzmią na twoim grzbiecie, Dlaczego ich iednak nosisz, powiedz, proszę cię. *Zimor. Siel.* 316. Kiedy co w ranie uwięznie czyli utrzmi, że tego wydobyć nie można, bezpiecznie. *Perz. Cyr.* 1, 67.

1) TRZMIEL, - a, *m.*, *apis terreſtris*, *Rg.* ſtarmégl; *Vd.* ropenza, roparniza, navratniza; die Hummel, Erdbiene, Feldbiene; gatunek pszczoł kosmatych, w lataniu brzęczących; mieszkaią w ziemi w małey gromadce; wosk i miód podleyszego gatunku. *Zool.* 128, *diſling.* trąd, trutéń). Trzmiel boiaźliwy. *Smotr. Lam.* 25.

2) TRZMIEL, PRZMIEL, - a, *m.*, TRZMIELINA, PRZMIELINA, - y, *ż.*, *evoninus*, gemeiner Spindelbaum, Pfaffenhütlein; *Bh.* brſlen; *Ross.* бересклетъ; krzew mierney wielkości, kwiatki na kształt parasolków, z których rodzi ſię mały owoc rogaty czerwony, na kształt księżego biretu. *Kluk Rosl.* 2, 59, *Cresc.* 470, *Syr.* 537. TRZMIELOWY, - a, - e, Spindel-; *Boh.* brſlenowý. Drzewo trzmielowe ieſt twarde, bladożółte, do drobnych robot tokarſkich zdatne. Szewcy naywięcéy wypotrzebuią na ćwieczki; węgiel z niego upalony dobry do znaczenia. *Kluk Rosl.* 2, 59.

TRZNĄĆ *cz. idntl.*, popuſcić, ſtrzyknąć z ſiolca, raptim pofeydać, einen dünnen und kleinen Schiß fahren laſſen. Na to dziad: Nie wielka rzecz, miła pani, że trznę w łóżku . . . *Pot. Jow.* 2, 17.

TRZNADL, TRZNADEL, - a, *m.*, *Bh.* ſtrnad, ſtrnadel; *Slo.* ſtrnádka, ſtrnádel; *Sr.* 2. tſchnarl, ſchnarl, knadj; *Sr.* 1. ſtnadj; *Crn.* ſternad; *Vd.* ſternad; *Cro.* zternadka; *Sln.* sérnadica; *Rs.* подорóжникъ (podróżnik), просúнка (prosianka), песчáнка (cf. piasek), вволга (cf. wiwielga); *emberiza flava. Klein.*, ptaszek wielkości wróbla, koloru żółtawego. *Zool.* 220, der Goldammer. *Sternale zielone. *Haur Sk.* 287. Trznadle ſtrzykały. *Ban. J. 3 b.*

TRZODA, - y, *ż.*, TRZÓDKA, - i, *ż.*, *domin.*, trzoda owiec etc., też co ſtado, mówiąc o bydle, *Rs.* стадо; eine Heerde Schafvieh u. ſ. w.; (*Bh.* třída klaſſa, cf. rzęd; *Sr.* 1. čirôda, z kupa); *Sr.* 2. rédowina (cf. rzęd); *Crn.* shęda, kardélu, *obsol.* shręda; *Vd.* shreda, kardelu; *Cro.* chrédo, chreda, jata (cf. jata); *Hg.* tsorda, sereg (cf. szereg); *Dl.* ſtaddo, kerdelo; *Sln.* siepasha (cf. spasz); (*Rs.* чередá, *Ec.* чредá rzęd, szereg, koley, чередовáться z kolei lózować ſię; *Ec.* чредá иль служенíй, очередь *diarium*; - *cf. Lat.* **cors*, *cohors*, *caterva*, *cf. Ger.* Heerde, Schaar, *cf. Chald.* שיירה *caravana*, *turma*). Trzoda owiec, *Bh.* brav (cf. baran). Zoſtawił wielkie bogactwa, i czeladzi doſtatek, i maiętności w ſtadach wołów, w trzodach owiec bardzo wiele. *Leop. Jud.* 8, 7. Tysiąc trzod i tyleż ſtad w paszach mu chadzało. *Otw. Ow.* 170. Na rosiſtą łąkę chciał odchodzić z trzodką. *Przyb. Ab.* 99. Trzodka młodociana. *Groch. W.* 59. Kościoł ieſt trzoda owiec, których Pan Chryſtus paſterzem. *Kucz. Kat.* 1, 180. W zgodzie będzie mieszkać kania z gołębiami I trzody lwów żółtawych nie będą ſię bały. *Lib. Hor.* 122, trzody owiec, die Schafheerden, die Schafe. *Alias apud Oeconomos*, trzoda, κατ' ἐξοχην, z trzoda świni, świnie, *Cro.* kerdelo (cf. kiernos); Schweine, eine Heerde Säue; *Bh.* černý bobytek, wepřowý bobytek. - *fig. tr.* Nie nowina mi bywała całe trzody nieprzyiacioł gromić. *Boh. Kom.* 4, 199. Widzicie sami siły moie, i dziatki, a kiedyż ta trzoda wnuków mi i pociechy po nich doda. *Uſtrz. Troi.* 142. TRZODNY, - a, - e, ſtadny. *Mąez.*, *Cro.* chrédni; *Hg.* tsordai; (*Ec.* чредный, очередный koleyny, na którego koley); Heerdes. Baran trzodny. *Sien.* 270. Przy owcach wódz trzodny, *dux gregis. Zebr. Ow.* 170. Paſtuch trzodny, *Cro.* chredár, *Hg.* tsordapaszt or.

*TRZOGŁOWY, *ob.* Tróygłowy.

TRZON, - u, *m.*, TRZONEK, *G.* trzonka, *m.*, *Bh.* ſtřenka, naſadka (cf. nasad), naſadiſtě, toporo, toporko, topo-

Digitized by Google

tiſko (*ob.* topor, toporzyſko); *Slo.* potiſko, ručka (cf. rączka), rukowét (cf. rękoieść); *Crn.* toporishe, toporishaze, elze, helze (*ob.* ielca); *Sr.* 1. cjrónki, dierżel (cf. dzierżak), pjimadwo, ruczniczа; *Sor.* 2. zronki, ſchaltí; *Vd.* roshisa, rug, helse, topar, toparishe, dershalu; *Cro.* toparische, dersalo, ruchicza, balangya; *Rg.* korise; *Bs.* koriçe, drriagjak, rucięa; *Rs.* держалка, дужка, стябель (cf. ździebło); rękoieść narzędzia, der Stiel an einem Inſtrumente, der Griff. Trzonki u dłót, nożów, świdrów, bywaią brzozowe, klonowe. *Kluk Rosl.* 2, 166. Trzonek u sierpa, siekacza. *Cn. Th.* 1160. Mała łopatka złota, z trzonkiem konchowym. *Pam.* 85, 1, 156. – *Hiſt. Nat.* Czym u drzewnych roślin iest pień, tym iest u bdłów trzon. *Kluk Dyk.* 1, 26, der Stiel, auf dem ein Pilz wächſt. – §. Trzon, ogniſko, na którym się ogień pali. *Ryd.*, der Heerd in der Küche. Korzeń ten z iaiem na trzonie upieczony, day ieść choremu. *Sien.* 48. – §. Trzony, TRZONOWE zęby, *Bh.* třenowni zubowé, temenni, ſtoličke; (*diſtg. Bh.* trnowý cierniowy); *Sor.* 1. cjronowcz, cjronowcze; *Crn.* kotshnek; *Vd.* kotnik, koteshnik (cf. kątny); *Cro.* koshnik; *Sla.* kùtnij zùb; *Ec.* членóзнїй зyбъ, черенокиé; *molares*, die Backenzähne, w samych kątach szczęk osadzone, szerokie, pieńkowate. *Zool.* 24, *Kireh.* 103, *Weych.* 36. – *fig.* Sam czas nad moim dziełem wiecznotrwałym połamie swe trzony. *Hor.* 2, 199 *Nar.* – §. 2°) Trzonek, ptak, *larus cinereus maior*, eine Art von Waſſerhühnern. *Tr.*

*TRZONOG, *ob.* Trzynog. *TRZOPASZCZĘKI, *ob.* Tróypaszczęki.

*TRZOP, – a, – u, *m.*, *Bh.* ſtřep; *Rs.* черепъ; *Ec.* чрепъ; ſkorupa, der Scherben. Bóg ich, iako swoie trzopy z gliny Garncarz, tak ich pokruszył w proch i odrobiny. *Pot. Zac.* 115. Glinęś ſtworzył z niczego iednym tylko słowem, Poyrzyy na trzop ſłuczony grzechem Adamowym. *Pot. Zac.* 76.

TRZOS, – a, – u, *m.*, TRZOSEK, – ſka, *m.*, *dem.*, *Rs.* черепъ; *Ec.* чрéслєникъ; (*cf. Ger.* ſtrotzen); worek na kształt pasa, do opasania się pieniędzmi, *Bh.* nabřiſſek (*nabrzuszek); *Slo.* opaſek (cf. opaſka); die Geldkatze, der Geldgurt, Geldgürtel. Poszedł na wędrówkę, opasany sporym trzosem. *Pot. Jow.* 164. W drogę weźcie laſkę tylko, ani mantyki, ani chleba, ani w trzos miedzi. *Sekl. Mark.* 6. Mieszkaiąc na wsi dukatami ponabiiać trzoſki. *Zab.* 11, 188, ładunki). Chlubi się dumny, naieżony trzosem, Śmie gardzić temi, co trzosów nie maią. *Kras. Liſt.* 2, 143, maiątek, bogactwo, pieniądze, Geld, Reichthum, Vermögen. Więcéy niż głowa z ręką, dokazuią trzosy. *Pot. Arg.* 508, cf. złota szwayca, złoty orzeł). Nie masz równości, kiedy nie równy trzos z trzosem. *Jag. Gr. B* 2*b*. Zaleca mu się, a trzoſka w sanadrzu maca, iakoby go wyłudzić. *Rey Zw.* 93*b*, *Rey Wiz.* 168*b*. *TRZOSŁA *plur.*, *Ec.* чрéслa, lędźwie, uda, die Lenden. Uderzył nań, odwróciwszy oszczep, i przebił go przez trzosła. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 2, 23, przebili go w trzosła. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 4, 6. *TRZOSŁO, – a, *n.*, *Aurie*, króy, trzosło. *Urs. Gr.* 104, das Pflugſterz. Zbogaciwszy się, pogardził płużnemi trzosły. *Pot. Pocz.* 356. Kto wprzód osadził na wolności osła, Niż do lemiesza wprzężony i trzosła? *Chrześ. Job.* 153. Oraçz gada o pługu z trzosłem, o lemieszu . . . *Rey. Zw.* 6*b*.

*TRZOWA, *ob.* Trzewo, Trzewa. TRZPIATAĆ, *ob.* Trzpiotać.

TRZPIEŃ, – ia, *m.*, śpień, kolec u sprzączki, der Dorn in einer Schnalle. Trzpienie do sprzączek wycinaią z blachy ſtęplami. *Os. Rud.* 560, *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 27. *Condilus*, trzpień, oścień, kłykieć, guzik. *Perz. Cyr.* 1, 149.

1) TRZPIOT, – u, *m.*, trzpiotanie, trzepanie, klaſkanie, szeleſt, szmer, das Klatſchen, Klopfen, Schlagen, z. B. mit den Flügeln, das Geräuſch; *Crn.* trepęt *tremor*; *Vd.* trepetanje, trasenje, treſa, z trzęsienie; (*Cro.* trepetanye, z drżenie, drgotanie); *Cro.* ſtròpot, ropot *ſtrepitus*; *Rg.* trepét *tremor*, *palpitatio*; *Bs.* trepet *horror*, *palpitatio*; *Rs.* трепотъ drżenie). Samiec, kiedy przylata do tęſkniącéy zgrai Alić odmiana, alić trzpiot wesoły wſtaie. *Gaw. Siel.* 584. – §. 2) *perſonif.* TRZPIOT, – a, *m.*, TRZPIOTEK, – tka, *m.*, *dem.*, trzepietarz, trzepie co mu ślina przyniesie, lekkomyślny, letki człeczek, wietrznik, ein leichtſinniger Schwätzer; (*Vd.* trep, tröpaſt, trepez, trepci, z blazgon, fircyk, głupiec). Pſtrogłowy trzpiot. *Zab.* 6, 8. Ja sama mówiąc prawdę, trzpiotów słucham rada, Jeſt się zawsze dowiedzieć czegoś, gdy kto gada. *Zabł. Fir.* 24. Słyszał tę bzieczkę od iakiego trzpiota. *Boh. Kom.* 5, 6. Z takim pędem po ulicach latali, iak trzpiotowie, t. i. petimetrowie w Paryżu czynią. *Mon.* 68, 396. Ta panienka, widzę trzpiotek. *Teatr* 24, 141. Kto milczeć nie umie, słusznie go zowią *trzepiegrochem. *Pot. Arg.* 426, trzpiotem). TRZPIOTAĆ, TRZEPIOTAĆ, TRZEPOTAĆ *cz. ndk.*, trzepiece, trzepoce *Praes.*, trzpiota, trzepiota, trzepota, *Trzpiata *kontyn.*, Trzpietnąć *idntl.*, *Bh.* třepetati ſe, třepetám ſe, třepám ſe *trepidare*, *palpitare*; *Sr.* 1. cjepetam, cjepecu, rzjepecu, tjepetam, tjepotam *trepido*, *palpito*, *tremo*; *Crn.* trepétâm *trepidare*, trępłem *nictitare*; *Vd.* trepetàti, trepetal, trepètshem, trepetam, ſtrepetati, obtrepetati, potrepetati, z drgotać, drżyć, zadrżyć: *Cro.* trepèchem, trepètati *trepidare*, ropòchem *ſtrepo*; *Bs.* trepetati, darchjattí od ſtraha *trepidare*, trepetati, teptiti *palpitare*; *Rg.* trepetatti, treptjetti, ſtreptjetti, treptijm *palpitare*, *tremere*; *Rs.* трепетать, z drżyć); ſkrzydłami trzepać, ulatywać klaſkaiąc, klepiąc ſkrzydłami, *Cro.* perhèchem; *Rs.* встрепенýться; mit den Flügeln ſchlagen, klatſchen, flattern. Szczygieł trzpiotał ſkrzydłami, i mocniéy nad zwyczay wyśpiewywał. *Węg. Mar.* 1, 237. Ty trzepieczesz ſkrzydełkami. *Paſt. F.* 151. W sidłach, które ptasznik fortelny rozmiotał, zrozumiawszy po sobie ptak, że się umotał, trzpioce. *Zebr. Ow.* 269. Ptaszęta, gdy trzepiocąc usiłuią z lepu się otrząść, wszyſtkiemi w nim lgną piórami. *Pilch. Sen. Gn.* 320. W rychle ptak prawy trzpiotnął, *insonuit pennis*. *Zebr. Ow.* 355. Ptaka *trzpiotnienie. *Chodk. Koſt.* 32, trzpiotnienie). Koło Prometeusza trzpiece wrona, kluiąc go. *Petr. Hor.* 2, R 2, *ob.* *Wronotrzpiot). Ptaszę, kiedy się iuż bezpieczniéy rozlata, To iuż i po wysokich drzewach sobie trzpiata. *Rey Zw.* 7. Czarci ledwo usłyszą pobudkę łoſkotną, Zdumią się i ku górze nagle ſkrzydły trzpiotną. *Przyb. Milt.* 17. – *Similiter*; Wyciągnął rybę na suszę, i ięła trzepiotać przed nogami. 1 *Leop. Tob.* 6, 5. Mniema, iż pioruny włada, gdy pióro za czapką trzpiata. *Dar. Lot.* 15, szmer, szeleſci, rauſcht. – *De aliis rebus*; Chłop znaczny

Digitized by Google

na koniu, kiedy rękawy około niego trzpiatają. *Rey Zw.* 58. Włosy maią być nie zbytnie długie, nie maią po ramionach trzpiotać. *Bras. Ob. A*, ulatywać szeleszcząc). Widzi zmierzwione włosy, po szyi trzpiocące, *inornatos pendere. Zebr. Ow.* 17. Srebrny pontał na czele miſtermie prawity wągą, na nieyże trzpiotał. *Zebr. Ow.* 246. - Trzepiotać się, rzucać się, ſich herum werfen, herum ſchütteln, beuteln Członkami wszyſtkiemi miocąc się, po skrwawioney trzepioce ziemi. *Otw. Ow.* 144. - §. Trzepiotać, drżyć, trząść się, beben, zittern, zappeln. Niebezpieczeńſtwa dalekiego mało się boimy, ale gdy blizkie, to iuż drżymy, trzepiecemy od ſtrachu. *Gor. Wł. G b.* - §. *Transitive*; trzepotać co, z trzepiotem obracać, mit Geräuſch herum treiben. Moc igraszek dziecinnych, tym wietrzne burczą w uſtach młynki, Tym z kiiów wiatr trzepocze iaſkrawe płacinki. *Zab.* 9, 373 *Eyſſ.* - *transl.* trzpiotać, klekotać, lekkomyślnie paplać, trzepać, trzy po trzy, *Crn.* berbrâm; plappern, leichtſinnig ſchwatzen, herſchwatzen. Trzpiatacie, by szpacy na wsparze. *Rey Zw.* 66. Trzepotać modlitwy. *Tr.* - §. Trzpiotać się *recipr.*, trzpiota lekkomyślnego z siebie czynić, nieſtatecznością i wietrznością narabiać, windbeuteln, herum flattern, den Stutzer machen. Jeżeli dawne wieki chciały nas mieć ſtatecznemi, dziś nawet ſtarym trzpiotać się godzi. *Teatr* 22, 59. Trzpiota się i dziwnie ſtroi. *Teatr* 24, 71. Będziesz tańczyć, hasać, trzpiotąć się. *Teatr* 33 *d*, 17. Bliższa iuż grobu, wiekiem swym sędziwym Przeſtań się trzpiotać między dziewczętami, *Hor.* 2, 109 *Min.*, „*ludere inter virgines*"). Ją miłość młodą przyniewala Nota, Że się iak koza koło niego trzpiota, *ib.* 110. - trzpiotać *med.*, *absolute*: Nie ktemu oczy wzięliśmy z natury, By ie powieką srom tłoczył ponury, Ale abyśmy tam i sam trzpiotali, J w to co broni prayſtoyność wglądali. *Zab.* 10, 591 *Zabł.*, *ironice*). *TRZPIOTOPIORY pierszczot, Zefir łaſkotliwy. *Zab.* 10, 56 *Reſſ.*, piórami trzpiotaiący, ſkokliwy, leicht flatternd. TRZPIOTOWATY, -a, -o, -o *adv.*, TRZPIOTLIWY, -a, -o, -ie *adv.*, TRZPIOTOWSKI, -a, -ie, na kształt trzpiota, wietrzny, letki, *Vd.* norzhoviten, noroviten, flatterhaft, windig, ſtutzeriſch; (*Ser.* 1. *tjepotaté*, *tjepotaćiné* drżący, *Bs.* trepitiv *tremulus*, *Rg.* treptiv, *Cro.* trepitljiv *trepidus*, *Rs.* трепетный drżący, *Ec.* непрéпетно *intrepide*). Trzpiotowáty urazi cię, względu nie maiąc. *Mon.* 67, 48. Ucho ciekawe, przy ięzyku trzpiotliwym, ieſt dla roztropnych ſtraszydło, które z daleka miiaią. *ib.* 70, 589. Fircyk z uśmiechem trzpiotowſkim. *Zabł. Fir.* 18. Wypada-z pokoiu po trzpiotowſku. *Teatr* 24 *c*, 57. Córka iego, trochę trzpiotowata. *Niemc. Kr.* 1, 55. Min trzpiotowatych wynalazek i gorzącą zaletę przypisać trzeba w łeb poſtrzelonym świſtakom. *Teatr* 6, 6, *et* 22, 102. TRZPIOTOWSTWO, TRZPIOTALSTWO, TRZPIOTOWACTWO, -a, *n.*, TRZPIOTOWATOŚĆ, -ści, ż., (*Vd.* trepezhlivoſt, ż płochość, boiaźliwość), świſtactwo, letkość, wiercipiętoſtwo, wietrzność, *Vd.* norzhovitnoſt, Flatterhaftigkeit, windigeś, leichtſinniges Weſen, Stutzerey, Schwatzhaftigkeit. Jakże to przykre są trzpiotowſtwa tych młodych ludzi! *Teatr* 27 *b*, 97. Wolałbym daleko ſtateczność, niż trzpiotowſtwa tych poſtrzelonych mózgów. *Teatr* 27 *b*, 97. Wiele gadaią, nic nie mówiąc; rozumieią, że wszyſtkich bawi ich trzpiotowſtwo, opowiadanie hiſtoryek, co nikogo nie interessuią, obmowa drugich a chwalenie się w każdéy okoliczności, popisywanie się z swoią młodością. *Teatr* 27 *b*, 97. Przez różne trzpiotowactwa i okazywanie swoich dziwnych humorów, są społeczności naprzykrzeni. *Mon.* 71, 354. Trzpiotowſtwa wſtydzi się Francuz doſkonały. *Kras. Pod.* 2, 231. Trzpiotowatość zawsze u ſtarych w poniewierce. *Zab.* 14, 66. Umiem uczynić różnicę między nauką, połorem a trzpiotalſtwem. *Teatr* 19, 12.

*TRZTACZKA, n. p. Na piesze woda, a na ieſne trztacska. *Rys. Ad.* 45, 7

TRZTĘĆ, żywe srebro, *ob.* Rtęć. TRZTYKAĆ, *ob.* Pratykać.

*TRZUNAĆ *niiak. idntl.*, n. p. Raną srogą swątlonemu, w brzuch miecz ostry wtłoczył; trzunął w tym, i jelita na ziemię potoczył. *Zebr. Ow.* 306, *prosiluit*, runął, et fiel hin.

TRZUSK, *ob.* Truſk, Trzaſk. TRZUSNĄĆ, TRZUSKAĆ, *ob.* Trzasnąć, Trzaſkać.

*TRZUST, -a, *m.*, n. p. Ścisnąwszy wpół dusi Antea samego, Nogę zaplotł, do trzuſta szturmuie nędznego. *Bard. Luk.* 67.

TRZY; *Masc. Viror.* TRZEY; *Gen.* trzech, (cf. Troie); *Bh.* tři, tré; *Slo.* tri; *Sr.* 2. tſchi; *Sr.* 1. tji, tjo, ji, jio; *Crn.* triji, tri, try; *Vd.* trye, try, triji; *Cro.* tri; *Bsn.* tri; *Sla.*, *Rg.* tri; *Rs.* три; *Tart.* tria, *Jal.* thryr, *Sues.* tre, *Jsidor.* dhrie, *Ottfried* thri, dria, *Ulphil.* thrin, thrins, Nieders. dree, *Anglos.* drie, dreo, *Holl.* dry, drie, *Angl.* three, *Jtal.* tri, *Wallis.* tri, *Lat.* tres, tria, *Gall* troi, *Gr.* τρεις, τρια, *Persic.* thre, thri, *Sanscr.* trajam); - trzy, iednym więcéy nad dwa, *Germ.* drey. Trzey noszą trzy żelazne groty. *Miaſk. Ryt.* 88. Trzey o iednym oszczepie. *Cn. Ad.* 1179, na iednym zagonie siedzą). Nas było trzy sioſtr, to nas naswali trzy Gracye. *Teatr* 10, 62. Trzy rzeczy w szlacheckim mieście naganne: dwór wyższy niżli kościół, karczma okazalsza niżli ratusz, psiarnia budowniejsza niżli szpital. *Rys. Ad.* 66. Na raz zjedzą, coby mogli na trzy razy mieć. *Sekl.* 111. Widziałem ludzi, którzy zjadali za dwóch, ledwie nie za trzech. *Syxt. Skł.* 265. Trzech królów Święto, Zjawienia, Epifanii, t. i. owych Magów, którym objawione było przyyście zbawiciela. *Cer.* 1, 197, szczodry dzień, drey Könige, das Drey-Königsfeſt; Trzykrólſkie roki. *Vol.* 7, 491. Trzechkrólſka rata. *S. Grodz.* 2, 74, Trzykrólewſka święcona woda ma moc do całego roku. *Gil. Pſt.* 244. - Na zawodniku siedząc, czeka, kiedy rzeką trzy, żeby poſkoczył. *Gor. Sen.* 110, po trzecie; abo: raz, dwa, trzy). - Trzy, *immensit.*, (cf. *Gallic.* trés-, s prze-, s arcy-, cf. *Rs.* n. p. преблаженный *tres-heureux*, cf. po trzykroć szczęśliwy, *cf. Ec.* преокаянный przebiedny). Liczba trzy podług nich ieſt zebranie całéy natury. *Boh. dj.* 2, 256, *cf. omne trinum perfectum*, *cf. Rs.* Богъ любитъ троицу, безъ троицы домъ не строится, въ троицѣ богъ почиваетъ, (cf. Tróyca), alle guten Dinge müſſen drey ſeyn. - W iſtności bóſtwa trzy osoby, tróyca przenayświętsza. *Karnk. Kat.* 15, *Klok.* 166. Nietylko wielkim boga nazwać, ale po trzykroć wielkim. *Sk. Ds.* 735. - Skacze nędznik z djabłem pospołu gdzieś na

Digitized by Google

trzy skoki. *Rey Pft. Hhh* 5. Na trzy zbyty. *Zab.* 6, 162, niezmiernie przesadzaiąc, *ger sehr übermäßig*; *ob.* Zbyt, Zbytek). - *Confusion.* Trzy po trzy plecie. *Teatr* 33 *c*, 30 *Wyb.*, troie niewidy; ni w pięć, ni w dziewięć a nieprzerwanie w ciąż, *durch einander in einem fort, in den Tag hinein.* Natrętny prędzéy wskóra, choć trzy po trzy plecie. *Teatr* 46 *b*, 56. Zwycsaynie paplocze trzy po trzy, a sama siebie nie rozumie. *Teatr* 53 *c*, 55. Nie z łaskąbyś odszedł od króla, gdybyś plotł dwie po trzy; a u P. Boga maiemasz, abyś ledz iak sobie łaskę miał zjednać? *Hrbſt. Nauk.* 63 *b*, piąte w dziewiąte, *quid pro quo*). Prawią trzy po trzy czasem, aż złość człeka bierze. *Mon.* 70, 103. Bzdurzysz trzy po trzy. *Teatr* 28 *b*, 10. Acz z przyrodzenia miałby wymowę, przecię iż się onéy między ludźmi nie przyłożył używać, nieraz potknie się, ustanie, zmyli, splecie, tak iż gdy co będzie mówił, iakoby trzy po trzy baiał. *Gliſz. Wych. K.* 7. Nie przykrzy się Waści trzy po trzy gadać, choć wszystkie słowa mimo uszu moich puszczam. *Teatr* 3, 96, Drwi trzy po trzy, iak w zachwyceniu. *Obr.* 42, Drwi trzy po trzy, konceptów cudzych zażywaiąc. *Opal. sat.* 188, *Rys. Ad.* 66. - *Paruus numerus*: I trzech groszy nie ma. *Mon.* 65, 91. Powiem wszystko w trzech słowach. *Teatr* 28, 54. I trzech zliczyć nie umie. *Cn. Ad.* 274, *Teatr* 27, 93. Jakoby trzech zliczyć nie umiał. *Cn. Ad.* 1262, wrzkomo nie umie). Nie wiedział, gdzie trzy; nie wiedział co rzec, nie był przy sobie. *Cn. Th.*, *er wußte weder aus, noch ein.* Nie wiem gdzie trzy, *aqua mihi haeret*, tu źle a tam gorzéy. *Cn. Ad.* 5, ani mię tam, ani mię sam). Nie wiedząc gdzie trzy, zdycha, z lecem nie rozumie, Jak go podać lub przybrać, koni kręcić nie umie Faeton. *Zebr. Ow.* 33, *quid agat ignarus*). - §*. Trzy drewna, = szubienica, *der Galgen.* Złodziéy osądzony za swą na trzy drewna kradzież. *Kul, Her.* 280 *et* 45. - §. *Arith.* Reguła trzech, gatunek proporcyi, w któréy z trzech wyrazów znaiomych szukamy czwartego nieznaiomego. *Geom.* 1, 165, *Łgſk.* 2, 84, *die Regel de tri*; Tróylicz. *Tr.*, *Rs.* тройное правило, золотое правило. - §. *Herald.* Trzy buławy, *herb*, pas rycerski, na nim trzy lilie; do pasa dwie buławy u góry przypięte, iedna zaś pod pasem. *Kurop.* 3, 52. Trzy gwiazdy, *herb*, księżyc rogami do góry a trzy gwiazdy nad nim. *Kurop.* 3, 53. Trzy kawki. *ib.* Trzy korony. *ib.*, *verſchiedene Wappen.* TRZY--, *in Compoſitis saepenumero mutatur in* Tróy-, *quod conferendum*: n. p. TRZYBARWISTY, *ob.* Tróybarwisty. TRZYĆWIERCIOWY, -a, -e, *dodrantalis. Cn. Th.* 1160, *dreyviertelig.* Trzyćwierciomurołomy. *Jak. Art.* 1, 212, *Dreyviertelcartaunen.* TRZYCZĘŚCIOWY, *trientalis. Cn. Th.* 1160. TRZYCZĘSTNY, *trifidus. Mącz., Rs.* троечастный; *Ec.* трічастный; *dreytheilig.* *TRZYDNIÓWKA, -i, *i.*, trzydniowy przeciąg czasu, *triduum*, *dreytägige Zeit*; *Rag.* trldni. Po trzydniówce oczekiwania. *Nar. Hſt.* 7, 234, *Rs.* трипневнезами trzy dni bawić. *TRZYDROŻE, -a, *n.*, trzech dróg rozstanie, *triuium. Mącz., Cro.* troyp pùtje; *Ec.* трепутіе, дорога на три стороны раздѣляющаяся; rozstaynia potroyna, potroyne rozdroże, *dreyfache Wegeſcheide*, (*ob.* Tróydrożny). Herkules na *tróydrodze. *Chodk. Koſt.* 25. TRZYDNIOWY, TRZYDZIENNY, -a, -e, -ie *adv.*, trzy dni trwaiący, lub co trzeci dzień przypadaiący, *dreytägig*; *Boh.* třidenní, třetidenní; *Sr.* 1. tjidnewſki; *Vd.* tridanſki, triden; *Cro.* tretodnevni, trehdnevov; *Rs.* трипневный. TRZYDZIEŚCI, *G.* trzydziestu, *Num. cardinal.*, *Bh.* třidcet, třidcatery; *Slo.* tricať; *Sor.* 1. tjiczetji, zizecji; *Sor.* 2. tſchijaſcja; *Crn.* tridéſet; *Vd.* trideset, trideiſti, terdeiſti; *Cro.* trideszet; *Bs.* trideset, tries, trideſti; *Rg.* trideset, trideſti; *Sla.* trideset; *Rs.* тридцать, тридесять; trzy razy dziesięć, *dreißig.* Po *trzech dziesiąt lat. *Bud.* 4 *Esdr.* 10, 46, po trzydziestu lat). Było tam około *trzech dziesiąt mężów. *Radz.* 1 *Sam.* 9, 22, około trzydziestu). Trzydzieści kroć, trzydziestokrotnie, *Vd.* tridesetkrat, terdeiſtubarti; *Rs.* тридцатью; *Ec.* тридесять крать, тридесятно губо, тридесятижды. Trzydziestokrotny, *ob.* Trzydziestny. TRZYDZIESTKA, -i, *i.*, iedna trzydziesta część czego, *Vd.* tridesetnizh, tridesetni diel; *Rg.* tridesetniza; (*Cro.* harmicsa *tricesima*, harmicsar *tricesimator*); *ein Dreißigſtel.* Chcąc mówić 7/30, mówię siedm trzydziestek. *Jak. Mat.* 1, 60, *et* 1, 55. TRZYDZIESTNICA, -y, *i.*, *tricesima*, nabożeństwo trzydziestego dnia miesiąca odbywać się zwykle. *X. Jusz.*, *die gottesdienſtliche Feyerlichkeit am dreyßigſten Monatstage.* TRZYDZIESTNY, -a, -e, *Sr.* 1. tjiczeteré; potrzydziestny, trzydzieści zamykaiący, *dreißig enthaltend*, *tricenarius. Cn. Th.* 1160. (*Subſt. Boh.* třidcatník); *Bh.* třidcatery; *Vd.* tridesetsorten). Jedno ziarno przyniosło trzydziestny, a drugie sześćdziesiętny owoc. 1 *Leop. Marc.* 4, 8, trzydziestokrotny, 5 *Leop.*). TRZYDZIESTODZIENNY, -a, -e, -ie *adverb.*, *Boh.* třidcetidenní, dni trzydziestu, *dreyßigtägig.* TRZYDZIESTOLETNI, -ia, -ie, *Bh.* třidcetiletý; *Vd.* tridesetlieten, terdeiſtilieten); trzydzieści lat maiący, trwaiący, *dreißigjährig.* TRZYDZIESTY, -a, -e, *Bh.* třidcatý; *Slo.* tricáti; *Sr.* 1. tjiczeté, zijety, tjiſtoterné; *Sr.* 2. tſchijaſti; *Crn.* tridesęte; *Vd.* tridesetni, terdeiſtni; *Cro.* trideszéti, trideszòti; *Sla.* trideseti; *Rg.* trideseeti, -a, -o; *Ross.* тридесятый, тридцатый; *num. ordin.*, po dwudziestym dziewiątym następuiący, *der Dreißigſte.* Pożytek *trzydziesty. *Sk. Zyw.* 1, 327, (*potius* trzydziestny, trzydziestokrotny, *dreißigfach*). TRZYFUNTOWY, *Sr.* 1. troyohpuntaſ; *Vd.* trifunten, trilibraſt; *Rs.* трехфунтовый; *dreypfündig.* TRZYGARCOWY, *dreytopfig*, drey Garniec enthaltend; (*ob.* Garniec). **TRZYGŁÓW, *ob.* Tróygłów. TRZYGODZINNY, *dreyſtündig.* TRZYGRAN, *ob.* Tróygran. - TRZYGROSZÓWKA, -i, *i.*, pieniądz, potróyny grosz wartaiący, *ein Dreygroſchenſtück*; Tróygroszniak. *X. Kam.* Moneta miedziana, trzygroszówki, groszówki, półgroszówki, szelągi. *Vol.* 7, 451. TRZYGROSZOWA wina. *Sekl.* 19, za trzy grosze stoiąca, tyle wynosząca, drey Groſchen betragend. TRZYJĘZYCZNY, *trilinguis. Cn. Th.* 1161, *dreyzüngig*; *Sor.* 1. tjivazekaté; *Bs.* trojezicnj; *Rg.* trojezicni; *Ec.* трезычный; *Rs.* трехязычный. TRZYKŁYKTY, *tricondylus. Cn. Th.* 1161, *dreygelenkig* (im Finger); *Vd.* tr koſten. TRZYKORCOWY, -a, -e, *Sr.* 1. tjikorcjné; trzech korców, *dreyſcheffelig.* TRZYKROĆ, TRZYKROTNIE, po trzy razy, *dreymal*; *Vd.* trikrat, tribarti; *Rs.* трикраты, троекратно, трижды; *Ec.* трищи;

Digitized by Google

TRZYKROTNY, -a, -e, *Vd.* trikraten, tribarten, dreymalig. Trzykrotna ilkość, *trinomium. Ustrz. Alg.* 7. TRZYKSZAŁTNY, *ob.* Tróyksztaltny. TRZYKWARTOWA miara, *choenix. Cn. Th.* 1161, drey Quart haltend, Flasze trzykwartowe. *Torz. śk.* 103, Dreyquartflaschen. *TRZYKWART *Subst.*, człowiek pewny mógł razem trzy kwarty wypić, i dlatego go trzykwartém zwano. *Kosz. Lor.* 117 *b*, Dreyquartsäufer. TRZYKWATERKOWE flaszki. *Torz. śk.* 103, o trzech kwaterkach, von drey Quatierchen. **TRZYŁBY, *ob.* Tróyłbisty. TRZYLECIE, -ia, *n., triennium*, Zeit von drey Jahren; *Bs.* trogocje; *Ec.* трилѣтіе; *Verb.* трилѣтствую, трилѣтствовахъ, по трехъ лѣтехъ году быть, *Gr.* τριετίζω *tertium annum ago.* TRZYLETNI, -ia, -ie, *Bh.* trilety; *Sr.* 1. tiłletné, tjilétnyłi, zi liétni; *Sr.* 2. tschjletni; *Slo.* troročni, tritročni; *Vd.* trilieten, tri léta ſtar; *Cro.* tretják, *f.* tretjacha (*ob.* trzeciak); *Rg.* troljétni, trechják; *Bsn.* trechjak; *Ross.* трехлѣтный, трилѣтный; trzy lata maiący, trwaiący, co trzeci rok przypadaiący, dreyiáhtig. *Troletne więzienie. *Petr. Ek. ded.* Cielica *trzecioletnia i baran *trzecioletni. *Bud. Genes.* 15, 9. TRZYLISTNIK, -a, *m., satyrium*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk*, 3, 52, ſtorczyk, *Rg.* tripàrſtas; *Vd.* zepetez; Stendelwurz, Knabenkraut, *Syr.* 762. TRZYLISTNY, Tróylistny, *trifolius. Syr.* 702, dreyblätterig. TRZYŁOKCIOWY, *tricubitalis*, dreyellig. *Cn. Th.* 1161, *Bh.* trilokétnj; *Cro.* troylakten; *Ec.* трилакотный. Mieści się człowiek wyniosły i dumny W kilku tam deſkach trzyłokciowéy trumny. *Mon.* 70, 598.

Pochodz. ob. *Troi etc.* (*v.* quae sequuntur post *Trzymać*, ob. *Trzeci.*

TRZYMAĆ *cz. kontyn.*, TRZYMYWAĆ *czſt.*, *Bh.* drżeti; *Vd.* derahati; *Hg.* tartom; *Rs.* держàть; trzymać co w ręku, dzierżeć, etwas halten mit der Hand, feſt halten, *pr. et impr.* Aryſtoteles, gdy się spać gotował, tedy zwykł był w ręce trzymywać kulę żelazną nad miednicą. *Sak. pr.* 229. Trzymay, coś uchwycił. *Cn. Ad.* 945. Nie iuż ten trzyma, kto co wſkok ulapi. *Zab.* 15, 248. Od śmiechu trzymał się za boki. *Kras. B.* 113. Trzymam co słabo, za ogon. *Cn. Ad.* 1179. Trzymać wilka za uszy, (*ob.* Wilk). Dwóch się trzymaią mocno za czuprýny. *Jabł. Ez.* 4, targaią się). Do chrztu trzymać, zur Taufe halten. Móy sąsiad trzymał ią z moią ſiostrą (do chrztu). *Teatr* 45 *c*, 79 *Wyb.* - *Aliter quum manibus*: Przypatruie iéy się, i trzyma w niéy oczy. *P. Kch. Orl.* 1, 6, wlepia, er heftet die Augen auf ſie, hält die Augen auf ſie gebeftet. Póki go widzieć mogła, oczy w nim trzymała, Potym na same tylko iuż żagle patrzała. *Papr. Ryc.* 25. Głowę proſto trzymać. *L.*, - *sic etiam reciproce*: trzymać się, *quoad ſtatum corporis*, proſto, pięknie, ſchöne Stellungen machen, ſich in einer ſchönen Poſitur halten, ſich eine ſchöne Stellung geben, ſich ſchön tragen, halten. Ludzie krzywonodzy nigdy krzepko i mocno na nogach trzymać się nie mogą. *Mon.* 69, 1064. Tancmiſtrz uczył ich, iak z gracyą chodzić, trzymać się, obrócić. *Teatr* 24, 82 *Czrt.* Skutek nauki tanecznéy, dobre trzymanie się. *Kras. Pod.* 1, 291, gute Haltung, Stellung des Körpers. Kształt dobrego się trzymania i noszenia w ubiorach. *Xiądz.* 125. Sposób trzymania się przyſtoynego, czyli to w chodzie, czyli w spoczynku, oznacza osobę uczciwą i dobrze wychowaną. *Mon.* 72, 498, *oppos.* niezgrabność chodu i trzymania się, . . . *ib.* 72, 588. Układ, postępowanie, trzymanie się aktora, nie mogą być też same w tragedyi, co w komedyi; komedya i tragedya maią każda właściwe sobie geſta. *N. Pam.* 2, 225. - §. Trzymać, zatrzymywać, nie puścić, przytrzymywać, halten, feſt halten, nicht laſſen. Trzymać kogo, żeby nie upadł. *Cn. Th.* 1162, żeby nie uciekł. *L.* Gdy Deiotara wielu na konia wsadziło, że się ieszcze na nim mógł ſtarzec trzymać, zwykliśmy się dziwować. *Sism. Cyc.* 378. Patrz, wiele ieſt rzeczy, które mię w kościele moim słusznie trzymaią: trzyma mię poważność iego, trzyma świętość . . . *W. Poſt. M.* 484. Trzymać kogo w klusie, więzić go. *Cn. Th.* 1162. Na morzu go wiatry trzymaią przeciwne. *Groch. W.* 2. A ieszcześć go licho trzyma, on tu widzę nocować będzie! *Teatr* 55 *a*, 8. Jeszcze ich tu czarci trzymaią! *ib.* 55 *a*, 48, hat ſie denn der Henker noch hier! Pod czas im bogomyślność i snu zabraniała, Która ie całe nocy bez spania trzymała. *Groch. W.* 302, nie dopuściła im spać). Dawaliśmy plac Turkom do potrzeby; ale cały dzień trzymała ich rada. *Jabł. Buk. N* 2, bawiła, zabawiała, zaymowała, trudniła ich). Jak przyiechał, febra go ruszyła, która go dni 17 trzymała. *Gwag.* 78. Mówimy: mamy febrę, a ta nas ma raczéy; przeto należałoby się wspak mówić: febra nas trzyma; a tak podobnym sposobem: bogactwa trzymaią lub w szpony wzięły łakomych. *Pilch. Sen. liſt* 4, 147. Był ten człowiek przez 37 lat w chorobie trzymany. *Sekl. Jan.* 5. Dowiedziawszy się Jezus, iż człowieka tego iuż od dawnego czasu choroba trzyma, rzecze mu: chcesz być zdrów? *Sekl. Jan.* 5. Poruszeniem téy wody zoſtawał zdrów, którąkolwiek chorobą był trzymany. *ib.* Ból srogi, od głowy ciało iego trzymał aż do nogi. *Jabł. Tel.* 208. - *Similiter*; Długo cię ten błąd trzymał. *Jabł. Tel.* 184, długo się ciebie nie puścił, es hielt dich lange gefeſſelt. Mahometa łakomſtwo się bardzo trzymało. *Baz. Sk.* 341. - Trzymam się gdzie, nie wychodzę. *Cn. Th.* 1162, ſich inne halten, nicht ausgehen. - Trzymać się czego, nie puścić się czego, przytrzymywać się, ſich an etwas anhalten, ſich woran halten, *pr. et tr.* Trzyma się, iak piiany płota. *Cn. Ad.* 1179, *Kłok.* 54, nieodstępnie się przywięzywać). Persowie trzymaią się nauki Halego. *Star. Dw.* 56. Żadnego dzieła ſtale się trzymać nie zwykł. *Uſt. K.* 2, 219, nie trwał przy żadnym, nie wytrwał). Bożkowi Scinii Litwa kokosze biiali, prosząc, aby się ich słudzy trzymali. *Stryik.* 144, aby im wiernymi zoſtali). Żarty się ciebie trzymaią. *Teatr* 36 *c*, 105, nie opuszczaią cię; uſtawicznie cały w żartach). Z dawna się to trzyma białych głów, że siwych nie lubią. *Bud. Ap.* 87, maią to do siebie). Coś na nas niewinnych włożył, twegoż kościoła trzyma się jawnie. *Zygr. Pap.* 313, *Falib. T*, es klebt ihm an. - *Simil.* Baie, iedna rzecz drugiéy się nie trzyma. *Kras. Pod.* 2, 233, nie kléi się, związku nie ma, trzy po trzy, piąte w dziewiąte, es hält nicht zuſammen, hat keinen Zuſammenhang. - *Absque Genit.* Teraz ieſteś na wszystkie przypadki oſtrzeżonym, trzymay się. *Teatr* 1, 56, nie daway się, trway, poczynay sobie mężnie, halte dich, gieb nicht nach. - *sic etiam actiue*: trzymać kogo, serca dodawać. *Cn. Ad.* 1162, einen beym Muthe erhalten. -

Digitized by Google

Trzymać, wstrzymywać, hamować, zurück halten, hemmen. Trzymać się od gniewu. *Cn. Th.* 1162. Język trzymać za zębami. *Teatr* 10 *b*, 44. Konia krótko trzymać, *oppos.* puścić mu, ein Pferd kurz halten. - *inde transl.* Pospólstwo dwoma cuglami trzymać, i za sumnienie, wiecznego, i za rękę, doczesnego karania postrachem. *Kłok.* 123. Trzeba tę panienkę krótko trzymać. *Teatr* 7, 31, *Pilch. Sall.* 266. Umiał go trzymać i mądrą radą prostować. *Sk. Dz.* 375. Trzymać kogo na wodzy, mieć w karności. *Cn. Th.* 1162. Trzymać żonkę w ryzie. *Teatr* 33, 11. - *Simil.* ostrze kogo trzymać, scharf halten. Pod biczem go trzymać nie przestaie. *Przyb. Milt.* 46. - *simil.* trzymać piersi ciepło, (cf. chować), warm halten. Wiersz mi, trzymay się ciepło w łóżku. *Teatr* 20, 109. Trzymać zawsze głowę, nogi i żołądek ciepło. *Mon.* 70, 228. - §. Trzymać na sobie, sobą wstrzymywać, hamować, odpierać, mit seiner Person aufhalten, abwehren. Drudzy to Koklesowie, którzy wielkość pogańską na sobie trzymali. *Papr. Gn.* 209. Naparł król tak potężnie nieprzyiacioł, że trzymaiąc ich na szabli, dał tym czasem sposobność skrzydłowym do uszykowania się. *Nar. Hst.* 2, 379, sobą odpierał). - *Similiter*; Deukalion do Pirry: nas dwoie człowieczy rod (po potopie) na sobie trzymamy. *Otw. Ow.* 22, na nas dwoygu tylko polega, zawisł, żeby nie wyginął). Trzymać na sobie, z dźwigać, nosić, tragen, auf sich haben. O nim historye siła mówić musi, gdy czasu swego siła na sobie trzymał. *Gor. Dw.* 316. Zakwitnęła ta winna macica, nie iednym rodzaiem kwiecia, ale wizerunek wszystkich kwiatów na sobie trzymała. *Birk. K. K.* 31. Do głębszych nauk przyyść nie mogli u Pytagorasa, ażby milczenie przez pięć lat na sobie trzymali. *Lat. Kom. A* 2 *b*, wytrzymali, znosili, wytrwali, aushalten. - *Similiter*; trzymać czoło, pierwszeństwo, prym mieć, z utrzymywać się w pierwszeństwie, den Vorrang haben, behaupten. Między pismami Seneki czoło trzymaią listy. *Pilch. Sen. list pr.* - §. Trzymać, zachowywać, utrzymywać, aufbewahren, behalten, bewahren, verwahren. Nie mamy gniewu długo trzymać przeciwko nieprzyiacielowi. *Papr. Kol. P. b*, Groll hegen. Człowiek długo trzyma gniew w sobie. *Sien.* 428. My takowy upor dziś właśnie trzymamy, Gdy się o co na kogo rozgniewamy, Już na oczy do śmierci niechay nie przychodzi. *Papr. Kol. P b.* Trzymać taiemnicę, chować, nie wydawać. *Cn. Th.* 1162. Nie można się iuż odkryć; owszem teraz dopiero stan móy trzeba mieć w trzymaniu. *Pot. Arg.* 26, w zamilczeniu, w utaieniu, w sekrecie. im Verborgenen, geheim, verschwiegen. - *aliter*: Te ceremoniie kościelne, które pod kościołem Rzymskim trzymaią, z żydowskich zwyczaiów są z wielkiey części wzięte. *Sekl.* 207, obserwuią, zachowuią, strzegą, beobachten. Trzymać się, zachowywać się, utrzymywać się, zostać się, trwać, potrwać, sich erhalten, bleiben. Nigdy się rząd nie trzyma długo niełaskawy. *Bard. Tr.* 435. Numidiia, póki się zgadzała z krainami sąsiedzkiemi, trzymała się przy wolności, ale potym, gdy się wszczęła niezgoda, była podbita od Arabów. *Boter* 251. Panów swoich surowością, w rządzie się dobrym trzymali. *Star. Ryc.* 26. Subtelną rumianość brały piersi bite, Równie iako iagody winne, gdy się grono Jeszcze nie dozrzle, trzymać poczyną czerwono. *Otw. Ow.* 123. Rozkosz i swawola zwyczaynie przy wielkich dostatkach trzymaią się. *Karp.* 4, 38, wieszaią się). W pamięci się nie trzyma rzecz dopiero wszczęta, I o sobie sam starzec nawet nie pamięta. *Zab.* 8, 388, wypada z pamięci). - §. Trzymać, posiadać, dzierżeć, mieć w dzierżeniu, besitzen, haben, halten. Ey po cóż, rzekną, tyle ieden zakon trzyma! *Zab.* 12, 236. Lepsze iedno iuż trzymane, niźli dwoie spodziewane. *Jak. B.* 130, lepiey mam, iak będę miał; lepsza chwała bogu, niż da Pan Bóg). Wieś arędą trzymać. *Teatr* 26 *b*, 85, zur Pacht haben, halten. Trzymam Pańską karczmę. *Teatr* 54 *c*, *B* 2, dzierżawię. - Na siebie trzymać, nie puścić w arędę, nicht verpachten, selbst besitzen, verwalten, z B. ein Gut. - §. Trzymać w sobie, mieścić w sobie, brać w się, obeymować, in sich halten, in sich enthalten, halten. U tey szynkarki miara sprawiedliwsza, nie taka iak u drugich, co to ledwie półkwarty buteleczka trzyma, a za kwartową przedaią. *Teatr* 22 *b*, 106. - §. *De variis negotiis*: trzymać szkołę, straż etc., Schule halten, Wache halten. Wygnany Dionizy trzymał szkołę w Koryncie, i stąd miał wyżywienie. *Bud. Ap.* 105. Oycies Bartłomiéy na zamku na ten czas kasnodzieyski stołec trzymał. *Falib. R.* 5, er hielt die Predigten, hatte die Kanzel über sich. Wartę mu trzymać kazano nad nami. *Birk. Podz.* 9. - §. *Impensis sustinere*: trzymać, utrzymywać kosztem, unterhalten, halten, Kosten verwendend. Próżność wzbudza do trzymania wielkiey sług liczby. *Zab.* 16, 12. Co to za zbytek, trzymać darmozłoów, wiercipiętków, kręciwąsów, darmoiedów, moczymordów! *Mon.* 71, 483. Po cóż cię cudzych rzeczy ten stan w oczy kole, Czy ich odziewasz, czyli trzymasz na twym stole? *ib.*, czy ich żywisz, karmisz?). Dłużéy móy nauczyciel dla dziwactw różnych trzymany być nie mógł. *Mon.* 74, 229, trzeba było go odprawić, oddalić). Ja go przez 6 miesięcy trzymałem na swoim koście u perukarza. *Teatr* 1, 125, ich habe ihn lernen lassen. Ja go moim kosztem za granicą trzymałem. *Teatr* 35 *c*, 15, ich habe ihn in der Fremde unterhalten, habe ihn reisen lassen. Ociec ieśli syna chce mieć gospodarzem, doma przy sobie niechay go trzyma a bawi. *Glicz. Wych. L* 1. - *Similiter*: Wielkie zjazdy swym nakładem na siebie trzymał. *Petr. Ek. ded.* - §. Trzymać słowo, obietnicę, wiarę, umowę, chować, dotrzymywać, stać w słowie, sein Wort, Versprechen u. s. w halten. Uczą, że wiara albo słowo poprzysiężone heretykom, nie ma się trzymać. *Zygr. Pap.* 124. Trzyma słowo przyrzeczone Wazem narodom uczynione. *Byb. Ps.* 207. Kto swym przyiaciołom wierności nie chowa, iakoż ią nieprzyiacielowi trzymać ma! *Exop.* 75. - §. Trzymać kogo na słowie, na rzeczy, na obietnicach, przewlekać iego nadzieię, einen mit Worten und Hoffnungen hinhalten, mit Versprechungen herum ziehen. Białe głowy trzymaią na słowie sługi swe, że ani łaski znaczney, ani niełaski widomey pokazać nie chcą. *Gor. Dw.* 309. Tatarowie, iż i od Moskiewskiego, i od króla Polskiego upominki brali, obudwu też na rzeczy trzymali. *Cwag.* 615. Tey choroby wszyscy lekarze, wiele obiecuiąc i długo na obietnicach trzymaiąc, zleczyć nie mogli. *Sk. Zyw.* 1, 431. - *aliter*: trzymać kogo słowy, bawić rozmową. *Cn. Th.* 1161, aufhalten, verweilen. Trzymać słuchacze, *attentos tenere animos. ib.* 1162, gespannt halten. - §. Trzy-

Digitized by Google

mać na iaką kartę, z ſtawić albo grać wciąż na nią, auf eine Karte halten, immer darauf ſetzen, ſpielen. Nieszczęśliwy gracz na wszyſtkie karty trzyma, azaliż iedna faworytka dopiąże. *Teatr* 10, 51. - §. Trzymać co w iakiéy cenie, in einem gewiſſen Preiſe halten. Oy co za konie! iak drogo ie trzymaią? *Teatr* 15 *c*, 75, od czego nie dał? wie hoch hielt er ſie? - *Similiter*: trzymać co ſkąpo, nie użyczać, nie przedawać, zatrzymawać na drogi czas. *Cn. Th.* 1162, mit etwas ſparſam zurück halten, nicht heraus rücken, es hoch halten, theuer bieten. - §. *Sentiendo, credendo, iudicando*: trzymać, mniemać, rozumieć, sądzić, *dzierżeć, utrzymywać, *Vd.* za tu derzhati, mieniti; meynen, urtheilen, halten, eine gute oder ſchlechte Meynung haben. Wielki głupiec, co się sam za mądrego trzyma. *Hor. sat.* 211. Im więcéy w kim godności, tym mniéy o sobie trzyma. *Opal. sat.* 116, *Ec.* велемудрствую, много о себѣ думаю, высокоумствую. O nim dobrze trzymałam, ale mnie czas nauczył. *Teatr* 10, 100. Licho trzyma o iéy sercu. *Teatr* 11, 47. Zbyt wiele o sobie trzymać, nie ieſt znać ludzi i siebie samego. *Mon.* 65, 110. Źle trzymasz o nim, bo go nie znasz dobrze. *Teatr* 15, 6. Nauczysz się lepiéy trzymać o poczciwych ludziach. *ib.* 9, 20. Skobuziałeś i zdanie dziwne cię uwiodło, Że o twych ziomkach wszyſtkich trzymasz nazbyt podło. *Mon.* 70, 156. Tezeusz ſtarał się, aby nie był w podeyźrzeniu ród iego, a o nim na wszyſtkiém dobrze trzymano. *Glicz. Wych. B* 5 *b*. Statecznie mi pomożecie; chybabyście się iuż od swoich przodków wyrodsili; czego ia o was nie trzymam. *Biel.* 97. Saduceuszowie nic nie trzymaią o zmartwychwſtaniu, o duszy, o aniołach. *Sk. Żyw.* 1, 441, nie wierzą w to, za nic nie maią, ſie halten nichts davon. Wielu teologów trzyma, iż w czyscu niemasz ognia. *Boh. diab.* 5, 93. - *similiter*: Doktor na katedrze theses trzymaiący, siła mów od dysputatorów przeciwko sobie usłyszy. *Birk. Gł. K.* 35, broniący, utrzymuiący, defenduiący). - §. Trzymać za kim, trzymać z kim, ſtać przy kim zdaniem; obſtawać, es mit einem halten, ſeiner Meynung ſeyn, ihm beypflichten, beyſtimmen. Uyrzą wnet oczyma swemi, Że Pan trzyma za dobremi. *J. Kch. Ps.* 16. Trzymać dłużéy z ludźmi takiego gatunku, było to na niechęć powszechną wyſtawić się. *Uſt. K.* 1, 138. - *similiter*: trzymać na kogo, z krźkować nań, einem ſeine Stimme geben, auf ihn halten. Mieczysław na państwo obrał, acz Mali Polacy na Kazimierza trzymali. *Papr. Ryc.* - *Oppoſ.* trzymać przeciw komu, gegen einen auftreten. Wybacz miły Zenonie, że trzymam przeciwnie twemu zdaniu. *Zab.* 14, 145. - §. 2) *Verb. med.* trzymać, nie łamać się, nie puścić, halten, nicht brechen, feſt bleiben. Goźdź ten trzyma; ta tarcica trzyma. *Tr.* Lód na Wiśle trzyma. *Ld.* TRZYMACZ, - a, *m.*, ten, który co trzyma, der Halter, der etwas hält. *Tr.* TRZYMADŁO, - a, *n.*, narzędzie do trzymania, ein Werkzeug zum Halten. Trzymadło do powiek pod czas operacyi. *Czerw.* 33. - Trzymadło w drukarni, w którym manuſkrypt, der Tenakel.

Pochodz. *trzymonaw*; *dotrzymać*, *natrzymać*, *otrzymać*, *potrzymać*, *przetrzymać*, *przytrzymać*, *utrzymać*, *wytrzymać*, *wyſtrzymałość*, *zatrzymać*, *ſtrzymać*, *wſtrzymać*, *wſtrzemięźliwy*, *wſtrzemięźliwość*, *wſtrzymałość*.

TRZYMIAROWY, - a, - e, trech miar, *Rs.* трем҃рный; von drey Maß. TRZYMIESIĘCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, dreymonatlich, kwartalny, vierteljährig; *Bh.* trimѣſѧčnỹ; *Slo.* trimeſýčný; *Sr.* 1. tjimeßaczki; *Vd.* trimieſenzhen, shtertezhnolieten, kvatern; *Rs.* трим҃ѣсячный, трехм҃ѣсячный. Trzymiesięczna pszenica iara, która we trzy miesiące do doyźrzałości przychodzi. *Syr.* 928. Czas trzymiesięczny, kwartał, *Ec.* трим҃ѣсячїе, время трехм҃ѣсячное. TRZYMILNY, - a, - *e*, trzy mile maiący. *Cn. Th.* 1162, dreymeilig.

TRZYMONAW, - a, *m.*, TRZYMONAWEK, - wka, *m.*, *remora*; ryba, maiąca na głowie kolce poprzecznie wielą rzędami osadzone, któremi zwykła się czepiać okrętów; gdy wiele ich się przyczepi, wstrzymuią pośpiech żeglugi. *Zool.* 179, der Schiffhalter, Sauger, ein Seefiſch; *Crn.* ekina.

*TRZYNY, - yn, *ż.*, ziarna niecałe, (*Etym.* trzeć), odjemne, zgeniny, Sprenkörner; (cf. zczynki); Żyto moczone ze trzynami albo plewami, koniom dawane, czyni ie tłuſte. *Syr.* 915.

TRZYNADEL, ptak, *ob.* Trznadl.

TRZYNAŚCIE, *G.* trzynaſtu *Num. Cardinal.*, *Bh.* trinact; *Slo.* tĺnácte, trináſt; *Sr.* 1. ginacje; *Sr.* 2. tſchinaſcjo; *Vd.* trinaiſt, trynaiſt; *Cro.* trinajst, trinàyszt; *Sla.* trinaéſt; *Rg.* trinaeſt; *Bs.* trinaeſte, trinadeſte, trinaeſti; *Roes.* трин҃адцать, трин҃адесять; trzy nad dziesięć, dreyzehn. *Troienaście. *Leop. Num.* 29, 13. Trzynaściekroć, *Vd.* trinaiſtbarti, trinaiſtkrat; *Ec.* трин҃адесять крать, трин҃адесятиж҃ды. TRZYNAŚCIORO, - rga, *n.*, trzynaście sztuk czego, mianowicie różnéy płci, dreyzehn Stück, beſonders verſchiedenen Geſchlechts, *Sla.* trojenaſtero. TRZYNAŚCIORY, - a, - e, TRZYNAŚCIORAKI, - a, - ie, - o *adv.*, trzynaſtu różnych gatunków, dreyzehnerley; *Bh.* trinácterỹ. TRZYNASTOLETNI, - ia, - ie, lat trzynaście maiący, dreyzehnjährig, *Bh.* trináctiletỹ. Trzynaſtoletni chłopiec. *Chod. Gesn.* 257. TRZYNASTY, - a, - e, *Bh.* trinacty; *Slo.* tĺnáſti; *Sr.* 2. tſchinaſti; *Sr.* 1. jinatỹ; *Vd.* trinaiſten, trinaiſti; *Cro.* trinayszti; *Rg.* trinaeſti, trinadeeſti; *Sla.* trínaeſti, *Roes.* трин҃адесятый, третїи҃надесять; *num. ordin.*; po dwunaſtym następuiący, der Dreyzehnte. U ſtołu rachuie, czy niemasz trzynaſtego; ſkoro ieſt, iuż ſtracił appetyt. *Mon.* 65, 127, *Zrn. Pſt.* 2, 295 *b*. *Trzeciegonaſtego roku. *Bud. Genes.* 14, 4. TRZYNOCNY, - a, - e, *trinoctialis*, dreynächtig. *Cn. Th.* 1163; *Sr.* 1. tjinocné. Trzynocny czas, *trinoctium*. *Cn. Syn.* 896. TRZYNOG, - u, *m.*, TRZYNOŻEK, - żka, *m. dem.*, dryfus, der Dreyfuß; *Bh.* trinúſka, tĺnožnjk; *Slo.* tĺnožnjk; *Sr.* 1. tré buß, tjinohaté kotow; *Crn.* trinoga, kósiza; *Vd.* trinog, trinogauniza, troinogatiza, trinoga, tripesh, tribos, drifus, (*Vd.* trinogatnik, z tygiel, rynka; *Vd.* trinog, z męczyciel, kat); *Cro.* troynog, trojnok; *Rg.* trínogh, trinògh, tronògh; *Bs.* trinoga, sagjak; *Sla.* sacxàk, (*Sla.* trinoga, randlika, z rynka); *Rs.* трен҃ожникъ, трен҃ожникъ; *Ec.* маранъ, cf. sagan). *Trzenog. *Urs. Gr.* 173, Trzynog. *Mon.* 75, 591. Jak z trzynogu Delfickiego, dawał o wszyſtkim swoie wyroki. *Mon.* 67, 493. Co nayſłodszéy zebrawszy śmietany W spore pod wieczor nalała trzynogi. *Tward. Daf.* 44. TRZYNOGI, TROYNOGI, - a, - ie, TRONOGI, TRZYNOŻNY, - a, - e, *Bh.* tĺnohỹ, tronohỹ; *Sr.* 1. tjinohaté; *Crn.* trinog; *Vd.* trinogen, trinogaſt, (*Vd.* trinogni, z męczeński); o trzech nogach, dreyfüßig. Tróynogi ſtarzec w parze z czwornogim dziecięciem Czołga się opłakanym na ziemi przygięciem. *Żab.* 8, 596

Digitized by Google

Koryt. Troynożne Delfu stoły. *Mon.* 71, 156. Z garnca *tronogiego abo na dynarze stoiącego, chwytaią pokarmu. *Eras. Ob. F.* *TRZYNOŻYĆ kogo *cz. ndk.*, strzynożyć *dk.*, *strynożyć, *strzenożyć, sternożyć, *Rs.* спрепожить, trzy nogi krępować n. p. koniowi, dem Pferde drey Füße koppeln, *fig.* związać, pętać, fesselu. Ledwie że ziemi dopadł, ledwie się położył, A iuż Tatarzyn węzłem ni raka strzynożył. *Pot. Jow.* 32. Skoro trzech nieprzyiacioł żołnierz ieden hoży Bolesławow w pogoni arkanem strynoży I królowi przywiedzie . . . *Pot. Poez.* 504. TRZYOCZNY, - s. - e, dreyäugig, n. p. *Triophthalmos*, drogi kamień trzyoczny, t. i. trzy oka reprezentuiący. *Chmiel.* 1, 661. TRZYPALCOWY, TRÓYPALCZASTY, - a, - e, *tripollicaris. Cn. Th.* 1163; dreyfingerig, dreyzehig, dreyfrallig; drey Finger dick; *Ec.* трепёрстный. TRZYPASZCZĘKI, *ob.* Tróypaszczęki. TRZYPIĘDZISTY, *trium palmarum* τρισσάμος, *Vd.* tripeden, treh pedi; dreyspannig. *Cn. Th.* 1163. TRZYPIENIĘŻNY *triobolaris*, dreyhellerig, für drey Heller; cf. tróypieniążek, tróyhalerz. TRZYPIĘTRY dom *triclega*, *Cn. Th.* 1163; *Vd.* tripoden, triskladen; *Ec.* трекрóвный; dreystöckig, §. Ein Haus mit drey Stöcken. TRZYRADŁA *herb*, radła trzy od pługa końcami do góry. *Kurop.* 3, 56 *et* 53; ein Wappen. TRZYRAŻNY, *ob.* Troyrażny. TRZYROGI, TZYROGATY, *ob.* Tróyrogi. TRZYSĄCZNY *trinodis e. g. clava*, o trzech sękach abo rogach. *Cn. Th.* 1163, dreyknorrig; *Cn. Syn.* 896; *Sr.* 1. тріоѳ- ловіте. TRZYSĄŻNIOWA laska. *Mon.* 67, 212, dreyklafterig. Postanowić, wiele poddany łasek trzysążniowych w szerz i wzdłuż wyorać powinien. *Mon.* 67, 212. TRZYSOWITA chustka. *Syr.* 1291, w troie złożona; dreyfach. TRZYSTA, *G.* trzechset, *Bh.* tristo; *Sr.* 2. tschi huderte, ji ſto; *Vd.* tristu; *Sla.* trista; *Rs.* трисота; *Num. Card.*; s trzy razy sto; dreyhundert. Niech cię trzysta katów weźmie. *Teatr* 43 c, 57 *Wyb.* Jak u trzysta djabłow możesz to mówić? *Teatr* 22, 24. Leonidas z trzema sty oparł się piętnastu tysięcom. *Zab.* 6, 383. Kapitan nad trzema sty konnych. *Warg. Wal.* 234. TRZYSTOPNY, na trzy stopy długi, szeroki. *Cn. Th.* 1163, dreyschuhig, dreyfüßig. TRZYSTOLETNY *Nestor. Hor.* 1, 226, tróywieczny, *Vd.* tristulieten; dreyhundertjährig. J Nestor swego Antylocha niezawsze itarsec trzystoletni szlocha. *Mon.* 70, 212. Gdy sobie Nestora czasy trzystoletnie rozkuiesz, Kieto dzisiay może nie przetnie. *Tol. Sauf.* 62. TRZYSTRONNY, - s, - e, o trzech stronach, dreyseitig, *Vd.* tristranski, tristranen. TRZYSZCZEPNY, na trzy części się szczepiący, dzielący, trzyczęstny, *trifidus*, *Mącz.*, dreyspaltig. TRZYTULNY basza, z trzema ogonami końskiemi czyli chorągwiami. *Klok.* 61, tróybunczuczny, Bascha von drey Roßschweifen. TRZYWDAR *herb*; trzy krzyże w ieden się anguł w środku tarczy schodzące, na lewey gwiazdy trzy. *Kurop.* 3, 53, ein Wappen. TRZYWŁOSY *tripilis*, dreyhärig. *Cn. Th.* 1163. TRZYWZORNY *trilix*, tróynitny, dreydräthig. *Wlod.* TRZYZĘBATY, *ob.* Tróyzęby. TRZYZIARNISTY *tricoccus*, *Cn. Th.* 1163, dreykörnig.

T U.

TU *adv. loci*, *Boh.* tu, zde, ted', tudy, tudy, (cf. tędy); *Slo.* tu, tuto, ted', zde; *Sr.* 1. tu, tude, tuhde tudy; *Sr.* 2. tu, tud, tuder, tudi, tuh hém, tuh ſém, hew, how, hówo, hówko, hówkor, (cf. haiw); *Crn.* tudi, tukaj, tukej, letu, letukej, lésem, lesim, sém, semkej, (cf. sam!) *Vd.* teytu, tukai, to, tose, tukaisem, tusem, tosem, semkai, tasem, leto, sem, ſtusam, od sod; *Cro.* szém, amo, ovamo, (cf. owo), szimo, ovde, (*ob.* owdzie), (*Cro.* tote, totu, s tam); *Sla.* ovdi, evo, (*Sla.* tu, túde, s tam); *Hg* itt; *Rg.* tûj, tôti, tàmo, onàmo, ôndi, ovàmo, simmó; *Bs.* toti, tutu, tùtù to mjesto, ovde, ovdi; *Ec.* my, myma, здѣ, сѣмо, (муда tam, мудѣ tamtędy); *Rs.* сюда, сюды, здѣсь, (*Rs.* мудà tamtędy, мымъ, s tam, кто мымъ kto tam?), cf. *Gr.* ἐνθα). - Tu, *quietis*, s na tym mieyscu, hier. Źle tu na Wc Pana, dwunastu ludzi szukaią go. *Teatr* 23 *b*, 41. Już ia odchodzę, nie masz tu co robić. *Teatr* 27 *b*, 96. Czegoż tu chcą ci ludzie? *ib.* 52 *c*, 42. Tu, tu, s tu-tam, *Sla.* ovdi óndi; *Ec.* сѣмо и онамо, hier, dort. Tu płacz, ścisk, nędza, ubóstwo z głody, A tu igrzyska, pompy, festy, gody. *Chrość. Fars.* 483 Tu słychać, że lew ryczy rozgniewany, Tu niedźwiedź mruczy, tu wilk srogi wyie, Tu morze huczy gęstemi bałwany, Tu woda skały niepożyte bije. *P. Kch. J.* 536. Tu stoi, a indziey swe broi. *Cn. Ad.* 1181. *Haiwo abo oto *haino, s tu abo tam. *Sekl. Luk.* 17. Tu owdzie, mieyscami. *Cn. Th.* 1163, hier und dort. Tu sęk, *ob* Sęk. Tuś mi, s złapałem cię, trafiłem na cię przecię, habe ich dich! bist du hier! A tuś mi pilaku. *Teatr* 54 *b*, 12. A tuś zdrayco! *ib.* 5, 54. Skoczą do siebie z wozów, broni w ręku maiąc, Tuś mi, a tuś mi, z obu stron pokrzykiwaiąc. *Sim. Siel.* 42. (*disting.* Tuż *qu. v.*). - §. Tu *cum motu ad locum* *TUTA, TUTAY, na to mieysce, hierher. Wziąwszy to wszystko, przyniosłem to do pana mego tuta. *Bud. z Sam.* 1, 10. Aż tu, *Sla* dòvle, (cf. *Sla.* dòvle, s aż tam). Tu mierzy, a indzie uderzy. *Cn. Ad.* 1167. Tak długo chodził, to tu, to *ewo tu, Aż hetmańskiego trafił do namiotu. *P. Kch. Jer.* 505; tam i sam). - §. Tu *temporis*, dopiero w ten czas, hier, jetzt, nun. Tu się pokaż, tu się popisuy; teraz się pokazuy. *Cn. Ad.* 1180; na złym razie się pokaż).

Pochodz. *tuż*, *tudzież*, *tuteyszy*, *tuteczny*; *cf. tędy*, *ztąd*, *tubylec.*

TUBA, - y, ż., żywcem Łacińskie, cf. trąba, Trompete, *Tuba cuspidata*, *tuba nocturna*, głosy pewne w organach. *Mag. Mscr.* TUBALNY, - a, - e, - ie *adv.*, grzmotliwy, grzmiący, krzykliwy, ogromny co do głosu, brausend, donnernd, lärmend. Tubalne kotły iuż ucichły. *Pot. Jow.* 51. Krzykliwe trąby, tubalne kotły. *Pot. Arg.* 155. Tubalne Erytreyskie dzwono. *Tward. Daf.* 7. Przez wiatry szumiąc tu zima Tubalny iakiś bas trzyma. *Dar.* 5, 20. Tryumfy tubalne. *Pot. Syl.* 146. Przywiedli na niego żwawego i tubalnego głosu ministra, który miasto dysputacyi wolaniem zatłumić chciał słowa prawdy. *St. Zyw.* 1, 262. Nisowa cora w mur tubalny małym kamyczkiem brząkała, *resonantia saxa*. *Zebr. Ow.* 188, dźwięczne, odgłos daiące.

TUBEROZA, - y, ż., *Polyanthes Linn.*, *Ger.* die Tuberose, kwiaty ma pospolicie białe, czasem czerwone. *Kluk. Dyk.* 2, 209, *Kluk. Rosl.* 1, 174.

TUBYLEC, - lca, *m.*, *Rs.* мызенецъ; ein Einheimischer. Gryffowie nie byli indygienami czyli tubylcami, ale przychodni do nas z Syrbii. *Nar. Hſt.* 3, 217. Synowie przyche-

Digitized by Google

chodniów będą u was iak tubylcy. *Bud. Ezech.* 47, 22. W karczmie przychodniom niech wolno będzie przebywać, nie tubylcom abo obywatelom. *Modrz. Bax.* 143. Oglądanie przez wiary godnych komissarzów tubylców. *Stat. Lit.* 20; *ob.* Turodak, Ztądrodak).

TUCHOLA, - i, *ż.*, miasto Pruskie w Pomerellii. *Dyk. G.* 140; *Ger.* Tauchelu, eine Stadt in Weſtpreußen. TUCHOW, - a, *m*, miasto w Krakowskiem. *Dyk. G.* 3, 140, eine Stadt im Krakauiſchen.

TUCYA, - yi, *ż*, miedziane zużele. *Dudz.* 64, *Ger.* Tutia, (*Pers.* tutia), eine Art Zinkkalk.

TUCZ, TUSZA, - y, *ż.*, tuk, *Bh. et Slo.* tuk; *Sr.* 1. tuk (smalec), towcj; *Vd.* tushia, touſtina; *Cro.* túscha; *Rs.* тукъ, tłuſtość, (cf. *Germ.* teig), die Fettigkeit, das Fett, die Feiſtigkeit. Tucz t. i. śpik wołowy. *Wiel.* 431. Wilk do psa: iak piękną tucz masz, Brytanie. *Jak. B* 12. Z nóg do głowy tenże sam, téy samey urody, Tego wzrostu, tey tuszy. *Zabł. Amf.* 45. Ta tussa appetyt mi dziwnie wzrussa. *Jak. Bay.* 71. - §. tucz, karm tucząca, die Maſtung, maſtende Nahrung, Maſt. *Sagina* tłucz, abo tucz, którą tuczą. *Mącz.* Im nieszczęście żyzną paszą i tuczą było. *Pilch. Sall.* 66. TUCZA, - y, *ż.*, *Rs.* туча, тучка burza, chmura, eine dicke Gewitterwolke, Gewitter. Jak groźny obłok, co ulewę nosi, A pełen grzmotu i straszliwey tuczy . . . *Kras. W. Ch.* 53. Jak chmury, co tuczą zawarły, Na gór wierzchołkach, gdy się w Tatrach wsparły, Obwieszczają się straszliwemi trzaski: *Kras. W. Ch.* 105. TUCZEC, - czca, *m.*, łopata u zwierzęcia, (cf. udziec), das Schulterbein eines Thiers. Kiedy psu tuczec abo łopata schnie . . . *Oſtror. Myſl.* 26. Gdy od drugiego konia, albo z iakiego inszego przypadku zabiie się koń w tucsec, bardzo to bywa chromota szkodliwa. *Hipp.* 125, *Kon. Lek.* 55. TUCZNIEĆ *niiak. ndk.*, utuczniec *dk*, tyć, tucznym czyli tłustym się stawać, tłuścieć, feiſt werden, *Bh.* tučněti; *Rs.* тучнѣть, добрѣть. *cf.* wydobrzeć). - *fig.* Dusza, która dobrorzeczy, utucznieie, a kto kogo upoia, i sam takież upoion będzie. 3 *Leop. Prov.* 11, 26, utyie. 1 *Leop.*). TUCZNOŚĆ, - ści, *Bh. et Slo.* tučnoſt; *Sr.* 1. tučnoſcj; *Rs.* тучность, жирность, (cf. żér); *Eccl.* многополо́мїе, тучность, молстмота тѣла; (*Rabb.* דשנות dasznoth *pinguedo*); tucz, tycie, otyłość; die Feiſtigkeit, Fette. Ciepło wnętrzne tych rzeczy, których człowiek pożywa ku tuczności swoiey. *Biał. Poſt.* 121. Rzepa solona mniey ciału tuczności, niźli świeża daie. *Syr.* 1043. Kapusta, kiedy ią przewarzysz, ma moc wysuszaiącą, bardzo mało tuczności daie. *Spicz.* 24. - *§. Swieży gwoździk poznasz, gdy go ściśniesz, a on puści z siebie tuczność, t. i. wilgoć własną. *Spicz.* 40, tłustą soczystość. TUCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Boh.* tučný; *Slo.* tuční, tučný; *Sr.* 2. tužni; *Sr.* 1. tučiny, tučiné; *Crn.* maſtne, (cf maſté, *cf.* mięsny); *Vd.* reditliu, rediten, tezhav, redijozhen, (*Vd.* toushenik, ż wół); (*Rg.* utovgliv *saginabilis*, ż utuczny); *Rs.* жирный, (cf żér), тучный; *Ecc.* мозочный; tłusty, karmny, feiſt, fett. Trzeba, żebyś iutro u mnie iadł obiad; mam gęś tuczną. *Teatr* 30 *c*, 25; (*Boh.* tučnice, ż kiszka tłusta). - *actiu.* tuczny, tuczący, posilny, maſtend, feiſt machend. Szermierze tucznych używali potraw dla nabrania sił i ogromu ciała. *Pilch. Sen. liſt* 1, 112. - *fig. tr.* Nie lituy soku z tuczney iagody, Nie iutro takie mieć będziem gody. *Nar. Dz.* 1, 124. Zły miesiąc nasbyt tuczny, gdy po nim rok pości. *Kras. Liſt* 2, 131. Bolesława nietuczne łakomstwo okazyą królowi Czeskiemu do opanowania Szląska podało. *Krom.* 324. (*Rs.* мучнякъ szpekszтyn, Speckſtein, kamień tłustawy). TUCZYBRZUCH, - a, *m.*, żarłok. *Krom.* 184, *cf.* pasibrzuch, ein Bauchmáſter, dem der Bauch ſein Gott iſt. Chyba u ciebie, i tobie podobnych tuczybrzuchów, którzy zawsze iak rosomaki obetkawszy się, i iak bący opiwszy się, idą spać, iest niepodobna, przez czytanie sześciu psalmów ni charkać ani kaszleć. *Pim. Kam.* 338. TUCZYĆ *cz. ndk.*, utuczyć *dk.*, karmić do tłustości, *Boh.* krmiti; *Sr.* 2. tluſczijſch, kluſczijſch, karmiſch, (*ob.* karmić); *Crn.* porédim; *Vd.* pitati, tiplat, (cf. *pica, *picować); *Cro.* tuztiti, tovím; *Bosn.* touiti, goijti, (cf. goić), utomit, pritiliti, usgiriti, tuſtiti, mrriſiti; *Rg.* tovitti, utovi ti; *Rs.* умучивать, умучить; *Ec.* преумучѣваатн, бомю; feiſt machen, fett machen, máſten. Kury iak prędko utuczyć, *Sleszk. P.* 354. Żydzi do dni 12 dobrze zawsze utuczą gęś. *Haur. Sk.* 125. Z ich ofiar swe brzuchy tuczyli. *Groch. W.* 17. Posila ten pokarm, tuczy do sytości. *Wad. Dan.* 14. Kto się rad uczy, ciała nie tuczy. *Cn. Ad.* 398, *plenus venter, non ſtudet lubenter*). Pańskie oko konia tuczy. *Boh. Kom.* 4, 297. Gdy iednego pytano, któraby rzecz naywięcéy tuczyła konia, odpowiedział, oko pańskie; drugiego gdy pytano, iakiby gnóy na rolą naylepszy był, odpowiedział, stopy Pańskie; oba dali znać, że obecność pańska wiele waży ku dobréy sprawie. *Kosz. Lor.* 58. Będzie tuczył żywot swóy obfitościami stada moiego. *Rey Poſt. Xx* 5. Jak ciało ludzkie nieumiarkowanym tuczeniem, tak ziemia zbytecznym zatłuszczeniem, traci dzielność w zbytku. *Teatr* 26 *c*, 122. Do utuczenia, ż *utuczny, *Rg.* utovgliv *saginabilis*. Manna miała w sobie smaki i *tuczenie wszystkich potraw, na które kto pomyślił. *Sk. Kaz.* 281; tuczność, posilność, die Kraft, Stärkung, Nahrhaftigkeit; *Cro.* utovlénye *sagina*). - *fig. tr.* Skanderbeg iuż się rozmaitym łupem natkał, a prawie utuczył. *Baz. Sk.* 524; zbogacił). Nadzieią go tuczyli. *Krom.* 300. Nadzieia karmi, ale nadzieia nie tuczy. *Min. Ryt.* 3, 233. Kłamliwa przysięga nie tuczy. *Susz. P.* 3, *G* 2 *b*. Szczęście gniew tuczy. *Pilch. Sen. Gn.* 225. Ja gniew móy przeswyciężam, anim się nauczył Téy sztuki, żebym wieczny upor w piersiach tuczył. *Dmoch. Jl.* 2, 193, chował). Jowisz w chytrey naprzód pogodzie przyszłe tuczy gniewy. *Zab.* 12, 241, zasila, gotuie). Klęskami ląd utuczył, rzéki krwią rozpoił, Zbóyca w szkarłat odziany, Filipowe plemię. *Nar. Dz.* 1, 139. TUCZYCIEL, - a, *m.*, który tuczy, der Máſter, *Bs.* utovitegl, krimak, (*ob.* karmiciel); *Cro.* utovitel.

*TUDA, *TUTKI, *Rs.* туда, tamtędy, dorthin. / Prawi ni siuda ni tuda, Jak mu chmiel nadmie, gra głowa, iak duda. *Bratk. H* 2 *b*; ni w pięć, ni w dziewięć, weder gehauen noch geſtochen. Ni me tutki, ni me siutki. *Rys. Ad.* 47, ani mię tam, ani mię sam).

TUDZIEŻ *adv.*, *Boh.* tudíž; *Crn.* tudi; *Vd.* tudi, ja sho, enakeshnu, taku, na to visho, raunu taku; (*Dl.* tudye *confeſtim*, *ob.* tuż); *Sla.* takójer; *Bs.* toghjer, takoghjer; *Cro.* takaj, tolikaj, tulikaisse). a) *tuż *de loco et de tempore*

Digitized by Google

blizko, bliziutko, saraz, natychmiast, gleich bald, hart an, ganz nahe, gleich, sogleich. Kto u ciebie będzie co robił, tudzież mu zapłać, a płaca naiemnika twego żadnym apocrim niechay u ciebie nie zostanie. 1 *Leop. Tob.* 4, 15. Swarno z Litwą zabieży naszym, i tudzież od nasz ych się położy, *Biel.* 153. Nowinę przyniesiono, nieprzyiaciele iuż są tudzież. *Warg. Cez.* 129. Apollo, iak za piękną łanią Duży Molossus, tudzież tudzież za nią. *Tward. Daf.* 78; w też tropy). Jezus przemówił do ślepego: przeyrzyy! i tudzież preyźrzał. *Biał. Post.* 298, natychmiast, sogleich. Rozumieli, że miasta tudzież dostaną. *Warg. Cas.* 152. b) Tudzież, *coniunges*, s i przy tym, także, nad to, prócz tego; ingleichen, nie auch; ktomu. *New. Char.*; *Januszowski in primo significatu vult scribi* tudzież, *in altero* tudzież,

TUF! *ob.* Taf tuf!

TUK, - u; *m.*, *Bh. et Slo.* tuk, (*Bh.* tukowina trón); *Sr.* 1, *et* 2. tuk; (*Rg.* tùk, sùkas, s indyk; tukka, s indyczka); *Ross.* тукъ, жиръ, (cf. żér); (cf. *Ger.* dick, *Dan.* tyck, *Suec.* tjock, *Angl.* thick, *Fel.* thicke; cf. tyć, tyie); tłustość, tłuste, das Fett, das Fette. Wnętrza iego obrosły tukiem, a kości bywaią odwilżone śpikiem. *Leop. Job.* 21, 23, *Leop.* 1 *Reg.* 2, 15. Tuk w kości, śpik, der Mark in den Knochen. Każdego zwierzęcia tuk z kości zagrzewa i odmiękcza. *Sien.* 275. Tuk w kości. *Ryb. Pst.* 222. Dawać psom kości tłuczone, bo smak ich tuku iadowitość w nich czyni. *Cresc.* 569. Zawsze iako w tuku opływaią. *Wer. Kii.* 34, cf. opływa iak pączek w maśle). *Prov.* Panna iako panna, ale rzepa w samym tuku. *Rys. Ad.* 58.??

*TUŁ, - u, *m.*, *Bh.* tauł, taulec; *Crn.* tol, tul, (*Crn.* tolovaj, s rozboynik); *Vd.* tulz, stoz strelni, strelotok, noshnisa za strele, kanier; *Bs.* tuliça, terkesc; *Rg.* túl, tùliza, terkàc; *Ec.* мулъ, колчанъ; (*Rs.* мулья, мулейка głowa kapeluszna; *ob.* tulić); kołczan, der Köcher, (cf. taftay). Nagotowali zastrzały w tule swym, aby ustrzelali w taiemności ludzi dobrych, *pharetra*. *Wrob.* 21, i *Leop. Ps.* 10, 2, w saydaku swoim. 3 *Leop.*); *Ec.* мулоносецъ, *Gr.* φαρετροφορος, Köchertrager, *tulonosz; (*ob.* tuleia).

TUŁAĆ się *Rec. ndk.*, błąkać się, *Boh.* taulati se, cykanos wati se, (cf. cyganić); *Slo.* túlat', taulám se (roztuingi se *dispalor*); *Crn.* klatiti, klatem, potępam se; *Vd.* se potiepat, shterzat, strzat, klotiti se, plasiti, potepati; *Cro.* klatimsse, szkitamsze; *Dl.* szkitamsze; *Bs.* skitatise; *Rs.* скитаться, скитаюсь, шататься, шатаюсь, бродить, збродить, (cf. brodzić), выбродить, выбраживать, лытать, пролытать, пророскать, закататься, слоняться, слоняюсь; herum irren, sich herumtreiben. Jak błędny tułaćbyś się musiał. *Rey Post. Ss* 2. Tułamy się iako ślepi po omylnych drogach a błędnych gościńcach świata tego. *Rey Post. Bbb* 6. Tułam się, iako szarańcza. *Bud. Ps.* 109, 23. Tułał się na wygnaniu Kamill i Cycero, powrócili do oyczyzny na ramionach współziomków. *Off. Mow.* 79. Łodzia na morzu bez żeglarza tam i sam się tułaiąc zatonie. *Cresc.* 570, tłukąc się. Czyż może dusza od ciała odłączona, na tym świecie tułać się? *Zygr. Pap.* 142. Tułanie i bieganie od mieysca do mieysca. *Zygr. Gen.* 294; *Cro.* szkitavecz; *Bh.* taułka, taułanj, *ob.* tułactwo, włóczęga. TUŁACKI, - a, - ie,

TUŁAWY, - a, - e, TUŁACKO *adv.*, *Boh.* tauławi; *Slo.* tuławý; *Vd.* klotezhen, potepuhen, okulmotliu, okulpletliu; *Rs.* бродячій; tułaiący się, do tułacza, tułactwa należący, herumirrend, herumtreibend. Dokądże rozpuszczasz się na rozkoszy, córko tuława? 1 *Leop. Jer.* 31, 22, tułaczko. 3 *Leop.* Naród, który na północy tułacko żyie. *Bard. Tr.* 368. Zawsze tułacką dom wożąc ulicą. *ib.* 155. TUŁACTWO, - a, *n.*, tułanie się, błąkanie się, das Herumirren; *Ross.* брожéніе, бродьбá, бродня, (cf. brodzić), *Cro.* szkitavanye: *Bh.* taułka, taułanj. - §. *collect.*, s tułacy, *ob.* tułacz, tułak. TUŁACZ, TUŁAK, - a, *m.*, *TUŁKA, - i, *m.*; *commiser.* TUŁACZYNA, TUŁANINA, - y, *m.*, błąkacz; *Bh.* taułáł, tiłaun, potłaucka; *Slo.* tułák; *Hg.* tévelygö; *Sr.* 1. po krayu tiahaciel; *Crn.* shteklazhar, potepin, potepinz, potepúh, flankón; *Vd.* potepuh, vaidash, sterz, shters, strzar, shtörzar, potieplavuz, okulpleſtovez, okultepnik, mrazhnik, motavilnik; *Cro.* tepècz, szkitàvecz, (cf. Scyta), klates, preszkochiplot, cf. powsinoga); *Bs.* skitac, koji se skita; *Dl.* szkitalacz; *Rg.* vukàc, skitàc, skitalaz; *Rs.* бродяга, шатунъ; *Eccl.* проходень, ломыга, скитяга, кто по міру ходитъ; ein Herumſtreicher, Herumirrer, Herumtreiber. Tułacz, nie wiedzieć zkąd. *Teatr* 18, 76. Wygnaniec i tułacz. *Teatr* 45 *d*, 87 *Wyb.*, tułak. *Pot. Arg.* 49. Gdzież ten iest, któryby ogarnął sirotkę błędnego, albo tułaka opatrzył w nędzy iego? *Rey Zw.* 190. Tułak i wygnaniec od wszystkich wzgardzony. *Otw. Ow.* 448. *Vagus* tułka, który się tu i owdzie tuła. *Mącz.* Kain będzie tułakiem i biegunem na ziemi. *Radz. Genes.* 4, 12, *Budn. ib.* Kain był tułaniną po świecie. *Gil. Pst.* 61. Błąkał się po mym państwie, iako tułaczyna. *Bard. Tr.* 502. - §. *Astronom.* tułacz, kometa, gwiazda błąkaiąca się. *Klecz. Zd.* 74, der Komet, Wandelſtern. - §. *Venat.* Tułacz, miano psa gończego. *Ryd.*, Name eines Stäuberhundes. - §. *Monet.* Tułacze, orty Szląskie. *Star. Vot. B* 3 *b.* Kraycary, groszle, piętaki, tułacze, troiaki. *Dow. A* 2, eine ſchlechte Schleſiſche Scheidemünze. TUŁACZKA, - i, *ż.*, *Boh.* tułačka, tułakin'a; *Slo.* tułačka; *Rg.* vukacizza, skitacisza, smuzka; *Bs.* skitaciça; która się tuła, błąka, die Herumtreiberinn. Chciałabyś, abym z méy córki nocną uczyniła tułaczkę. *Teatr* 30 *b*, 51. Dokądże *wżdam rozpuszczasz się na rozkosze tułacko? 3 *Leop. Jer.* 31, 22, córko tuława. 1 *Leop.*). Czyż to ostatnia kara na muchy wygnane? Dalsze nędznym tułaczkom bywaią zadane. *Tor. Saut.* 23.

TUŁAMBAS, *ob.* Tołumbas. TULBANT, TURBAN, *ob.* Zawoy.

*TULCZYĆ *cz. kontyn.*, n. p. Wdarto się i w ziemskie wnętrzności, gdzie cokolwiek ściskała, i w Stygowéy chłodni tulczyła, kopią skarby. *Zebr. Ow.* 5, *Stygiisque admeasurat umbris?* cf. dulczyć.

*TULEIA, *TULIIA, - ii, *ż.*, *Bh.* tuleg grot u apisy; (*Rs.* мулка, мулка, мулошка szpunt, *Rs.* мулья, мулейка, głowa w kapelusszu lub w czapce). Troie czynią kopiią, drzewce, grot, tuleia, Drzewce wiara, grot miłość, tuleią nadzieia. *Pot. Pocz.* 127. Wraził w krztań smoka po tuleią drzewce. *ib.* 147. Za każdym razem trzy kroć wyrzucił kopiią, Raz ią chwytał u grotu, drugi pod tuliią. *Ban. M* 4 *b.* - §°. Wyimie strzałę z tuleie i wypuści ią, *Bud. Job.* 20, 25, z kołczana, aus dem Köcher,

Digitized by Google

ob. Tul). (TULEIEK, - oyka, *m.*, Tuleiek mówią za leiek, n. p. mularz ma tuleiek z papieru na penzelku, gdy robi na sufficie, aby mu kolor nie ściekał na rękę. *Mag. Mſkr.* TULIĆ *cz. ndk.*, utulić, utólić *dk.*, (*Crn.* tuliti, tùlem *eiulare*, *Crn.* tolashiti *pacare*; *Vd.* tolâshit, tolâshil, tolashim *pacare*; *Vd.* tuliti, mukati, z ryczeć jak wół; *Bs.* toliti *hortari*, *suadere*, utoliti *consolari*; *Rs.* тулить prostować, prosto wyginać, тулиться cofać się, ustąpić, сутулиться zgarbić się, (*Rs.* тулья, тулейка głowa kapeluszna, *Ross.* тулка, втулка, втулочка szpunt; *Ec.* утулюсь, крыюсь ukrywam się,; - TÓLIĆ. *Cn. Th.* 1164 *et* 1145; *Rs.* толить, утолить, утолять, утишаю, z płaczącego mile przyciskaiąc koić. den Weinenden ſanft an ſich drücken und beruhigen, ſtillen, ſchweigen. Tulić dziecię. *Tr.* Utul go, niech tak nie kwili. *Groch. W.* 367. Tulący, koiący, zaspokaiaiący, *Rs.* утолимый; *Subſt.* утолитель, *f.* утолительница. - *tr.* Szczęśliwe źrzódło, które zemdlonego Pana utuliło pragnienie. *Pociey* 327; ugasiło, den Durſt löſchen. - §. Tulić co gdzie, chronić, chować, verbergen, bergen, in Sicherheit bringen. Po krzewinach taią się zaiączkowie czuli, A iarząbek pod ſkrzydła głowę swoię tuli. *Kras. Oſſ. H* 3. Z boiaźni pies ogon pod się tuli. *Rey. Wiz.* 15 *b.* TULIĆ się, uspokaiać się w płaczu, płacz hamować, ſich beruhigen, zu weinen aufhören, ſich beſänftigen. Utul się, niech ten smutek serca ci nie rani, chciéy twoie żale cofnąć do słuszności granic. *Teatr* 44 *d*, 15, Czarne ieſt oblicze moie, bo się nigdy od serdecznego bolu i krwawego płaczu utulić nie może. *Smotr. Lam. pr.* Mléko matki ieſt dziecku zdrowsze, przeto też rychléy się nim utóli. *Spicz.* 184. W domu kiedy dziatki płaczą, nie pytamy się o tym, bo się wnet roskwilą, i wnet się utulić mogą. *Dambr.* 390. Serce im nie gdy się nie utoli. *J. Kch. Dz.* 124. Da ci taką chłoſtę, iż się iuż nigdy utulić nie będziesz mógł w narzekaniu swoim. *Rey Pſt. K k* 3. - Nieutulony, z NIEUTULNY, nie daiący się utulić, nieukoyny, nicht zu beſänftigen, nicht zu ſtillen, unſtillbar; Nieutulenie, Nieutulnie *adv.*, *Rs. et Ec.* неутолимый. Płakała nieutulonemi łzami. *W. Tob.* 10, 4. Umarła z nieutulonym żalem oyca. *Gaz. Nar.* 1, 228. Nieutulona w żalu po śmierci męża. *Węg. Mar.* 1, 19. W płaczu nieutulnym. *Zab.* 9, 234 *Fyſſ.* Mord twóy okrutny płaczu nieutulnego godny. *Modl. Gd.* 21. Żal nieutulny. *Zab.* 15, 392. Płacze nieutulnie iego ſtratę. *Zab.* 14, 182 *Sak.* Nieutulnie narzeka. *Pieś.* 113. - §. Tulić się gdzie, przytulać się, chroniąc się, przyciskaiąc się, ſich wo anſchmiegen, ſich wohin retiriren, ſeine Zuflucht nehmen. Kurczęta tulą się pod kwoką. *Pot. Arg.* 144. Karp' się ſkrycie po wodzie utuli, a głowę na dno chytrotayny wmuli. *Bielaw. Myſl. F* 2 *b.* Nie gardź mym przywiązaniem, pod twóy dach się tuli. *Teatr* 46, 51; ucieka się). Odtąd, iako w pieniądzach ludzie smak poczuli, Cnota i przyſtoieństwo do kąta się tuli. *Star. Reſ.* 93, *Pilch. Sen. liſt.* 4, 99. Patrząc na swoie grzechy, musimy się uniżać a tulczyć przed bogiem. *Gil. Poſt.* 128 *b.*

Pochodz. *otulić*, *potulić*, *potulny*, *przytulić*, *ſtulić*, *utulić*, *zatulić.*

TULICH, - a, *m.*, *Bh.* tulich; *Crn.* tolih, tolh; *Vd.* dolh, tollih, bodalse, kratek mesh, meshish; *Sr.* 1. tolič; *Cro.* tolih; *Bs.* tulicch; cf. *lat.* telum, *obsol.* dolo, *Gr.* δολων, *Suec.* dolk), puinał, *Ger.* der Dolch. Nie biią płazą, ale oſtrym koncerzem, kończyſtym tulichem. *Star. Vot. C b.* Książę upiwszy się dworzanina tulichem zabił. *Gor. Dz.* 145.

TULIPAN, *TULIPANT, - a, *m.*, kwiat, *tulipa*, *Linn.*, *Germ.* die Tulpe, Tulipane; *Crn. et Vind.* tulpa; *Cro.* tulipan, tulipa, lala; *Rag.* lâla; *Sla.* tulipan; *Bosn.* lala, k losc, *Ross.* тюльпанъ, тюльпанъ; *Turc.* tulban, z zawoy, turban). Tulipany w odmianach kolorów, nawet i czarnych, niezliczone. *Kluk Roſl.* 1, 257. Nic tulipanty, nic w piękności swoiey Bez żyznych kropli i ochłody moiey (iutrzenki). *Tward. Daf.* 2. - *Blandiend.* Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tulipanku, naywonnieyszy goździczku. *Teatr* 11, 10, cf. rybko. TULIPANOWY, - a, - e, od tulipanu, Tulipanen-, *Rs.* тюльпанный.

*TUŁKA, *ob.* Tułak.

TUŁÓW', TUŁUB', TOŁUB', TOŁOB', TUŁOB', TUŁUP', TOŁW', - ia, *m.*, (cf. *Vd.* telub, telubez, z nożowy tylec; *cf. Germ.* Tölpel, *Suec.* tolp, tylp); samo ciało bez głowy, rąk, nóg, *cf.* boch, der Rumpf, ohne Kopf, Arme, Beine; *Vd.* truplu, (cf. trup), telęsni penj; *Cro.* truplo; *Bs.* trup, tjelo bez glave; *Rg.* trúp, truppina; *Rs.* тулово, *obs.* смирть, (cf. ścięgno); *truncus. Woych.* 16. Kazał mu ręce obciąć, głowę uciąć, tołób' pospolſtwo spaliło. *Sk. Dz.* 619. Tułów' albo ciało bez głowy S. Dyonizyusza wſtało, i głowę swą wziąwszy, niosło ie dwie mile. *Sk. Zyw.* 2, 240. Gdym go chciał odryć, kiedy go podięto, Tułów' był tylko, a głowę ucięto. *P. Kch. J.* 212. Tułub' Żołkiewſkiego tu ieſt pochowany. *Pot. Jow.* 82, *cf.* zwłoki, ciało). Tułup'. *Pot. Arg.* 676. Nie znayduie się w koniach żółć zebrana w ieden męcherzyk, ieno taż żółć rozeszła po wszyſtkim tułobie, panuie w tych zwierzętach. *Sak. pr.* 206, po całym ciele. - §. Tułub', *Rs.* туловъ, kożuch, futro całkowite, ein Schlafpelz, Schafpelz, ganzer Leibpelz. *Tołw piersi, kaftan, kabat. *Urs. Gr.* 182. TUŁUBOWY, - a, - e, od tułubia, Rumpf-, *Rs.* туловищный. TUŁOWITY, TUŁOWITOŚĆ, *ob.* Tyłowity.

TUŁUMBAS, *ob.* Tołumbas.

TUM, - u, *m.*, kopuła kościelna, *Vd.* tum, tumishtvu, tumishe, *Ger.* der Dom, die Kuppel. Kościoł w Kielcach Gideon zmurować dał z kwadratu, i pół tumu założył. *Biel.* 100. - §. tum, kościoł katedralny, eine Kathedralkirche, Domkirche, *Vd.* vſtanovishtna zirkou; *Rs.* соборъ, (cf. sobor, zbor). Tum abo kościoł Gnieźnieński, *Krom.* 87. W Kaliszu u S. Pawła dziś kollegiatę Panny Maryi zowią pół tumu. *Biel. Sw.* 189 *b.*

TUMAN, - u, *m.*, *Rs.* туманъ, mgła; w Tureckim, z dym, *Czrtr. Mscr.*, obłok gęſty kurzawy powſtaiącey, eine dicke Staubwolke, (*Rs.* туманный mglisty). Za kopytem wſtaiące tumany. *Susz. P.* 3, *J* 4. Poſtrzegli tuman prochu i pyłu naprzeciw sobie, a liczna zbóycow gromada napadła ich. *Kras. Liſt.* 2, 14. Już żwawą flaczą bitwę, mężnych sił dobywe, I kurz go nieprzeyrzanym tumanem zakrywa. *Szym. Sw. W.* 7. Czarny ciężki tuman nad ziemią się toczy, Zamki bożkie i dachy wyniesione mroczy. *Bard. Tr.* 548. - *fig.* tumany puszczać, z przesadzać nad prawdę. *Czrtr. Mscr.*, einen blauen Dunſt machen, Wind machen,

die Wahrheit übertreiben. Tuman komu w oczy puścić mgłę w oczy puścić, oczy zamydlić, (*ob.* Mgła). TUMANIĆ komu oczy, einem die Augen verblenden, ihm Staub in die Augen ſtreuen. Moſkwa kazała miniſtrowi swemu tumanić oczy Polakom. *Kur. Pet.* 280. (*Rs.* муманиться nieco zasępić się, pochmurzyć się.

TUMULT. *Pot. Arg.* 80, *Tward. Wł.* 179, *Lib. Hor.* 113, rosruch, zamieszanie, hałas, tertes. Kłopoty, albo właśnie tumulty, gdy poddani powstawają przeciwko swoiéy zwierzchności. *Gil. Pſt.* 173 *b.*

TUNCZYK, - a, *m.*, ryba morſka. *Krup.* 5, 73; *thynnus, Linn., ital.* tonno, *Ger.* der Thunfiſch. *Boëmi* bahnik *et* blatnik, *quasi* Bagnik *et* Błotnik *vocant, quod nomen aliquibus tantum quadrat. Cn. Th.* 1164; *Bh.* blatnik, bahnik; *Crn.* tuna; *Cro.* tùna, (*Cro.* polanda, tynya iednoga leta); *Rg. et Bs.* trup, (cf. trup); *Rs.* мунáкъ, мунéцъ. Tunczyk ryba ieſt smaku bardzo przyiemnego; tego ieſt odoru, którego miód przasny; w głowie saméy ma odor tymu t. i. dzięcielnika ziela. *Chmiel.* 1, 635. Tam na morzu ryby wielkie *tonny bardzo się zagęszczają, schodząc się tam na żołądź, która pada w morze z pobliſkich dębów. *Boter.* 4. TUNINA, - y, *ż.*, mięso tuńczyków, *Crn.* tunina, Fleiſch vom Thunfiſch. Od beczki tuniny po groszy 12. *Vol.* 3, 60.

TUNET, - u, *m.*, miaſto Afrykańſkie, ſtolica Barbaryi. *Dyk. G.* 3, 141, Tunis in Afrika. TUNETAŃSKI, - a, - ie, von Tunis. Pokóy między Hiszpaniią i Rsplą Tunetańską. *Gaz. Nar.* 1, 271.

*TUNA, - y, *ż.*, *TUNKA, - i, *ż. dem.*, *Bh.* tuna, tunka beczka, beczułka, faſka, z *Niem.* die Tonne, das Tönnchen. Bywaią też więcierze okrągłe, iak tuna albo achtel. *Cresc.* 645. Zabiiać co w tunki albo w beczułki. *Sien.* 594. Maiąc czyſte naczynie lub iaką tunkę, lub pewną Węgierſką beczkę albo antał. *Haur. Sk.* 213.

TUPAĆ, *ob.* Tępać.

TUPET, - u, *m.*, franc. pewny sposób zbierania włosów na głowie, das Toupée. Po krótkiey nauce zacząłem szyniony i tupety retapować po Warszawie. *Teatr* 24, 93 *Cztr.*

TUPEYKA, TOPEYKA, - i, *ż.*, franc. taupette; u hutnika flaszeczka podługowata dla cukiernika do soków, eſencyy, wodek pachnących. *Mag. Mſkr.*

TUR, - a, *m.*, *Bh.* tur *taurus*, Auerochs; *Slo.* úr; *Hg.* jàhor; *Sr.* 1, bjiwi wóhw; *Vd.* turin; *Cro.* divji vol; *Rs. et Ec.* туръ, моръ, *taurus Bison*, (cf. *obsol.* thor *magnus, inde* taurus, *Gall.* taureau, *ob.* Adlg. *sub voce* Auerochs, *Lat.* urus, *Gr.* ὠρος); der Biſon, Wieſant, Buckelochs. Zagraniczni na to się zgadzaią, że się u nas w Podolſkich i Ruskich puszczach znayduie; ia się o tym dowiedzieć nie mogłem; wiem tylko o naswiſku czegoś na Rusi mniemanego podobnego turowi. *Kluk. Zw.* 1, 350, *cf.* Zubr). Centaury nic innego nie są, tylko żubry, urami od Cezara, turami od gminu w Litwie zwane. *Czack.* 2, 259. Jak turowie potrząsaią nieprzyiaciele porożem swoim. *Rey Pſt. Ccc* 4. Tur ięczał, zaiąc wrzeszczał. *Ban. J.* 2 *b*, - *tr.* Mięsopuſtnego tura dzieci się ſtrachaią. *Fr. Ad.* 57; boba, Knecht Ruprecht. - §*. Każdemu się tak pewnie zda, Iż co zacznie wszyſtko przetrwa, Mniema człowiecza natura Iż tak zawżdy ſkakać tura. *Rey. Zw.* 236 *b.* Gdyby im (Turkom) zaſkoczyli, gdzie ich zwykła dziura, ſkoczyliby tam nieieden w morze Pontſkie tura. *Stryik. Turk.* 4, idem. *Wereſz. Pob. C* 3 *b*, cf. psiego.

TURBACYA, - yi, *ż.*, poruszenie, uniepokoienie, die Beunruhigung Od szatana różne podniety i turbacye ponoſił. *Sk. Zyw.* 2, 455.

TURBAN, *ob.* Zawóy. TURBIT ziele, *Crn.* terbishje; *ob.* Odmiennykwiat, Sosnka.

*TURBATOR, - a, *m.*, poruszyciel, kłócicieł; der Beunruhiger. Zgody braterſkiey turbatorów nienawidział. *Sk. Zyw.* 2, 46. *TURBOWAĆ kogo *cz. ndk.*, ſturbować *dk.*, niepokoy czynić, uniepokoić, trwożyć, mordować, treſktać, beunruhigen, beläſtigen, beſchweren. Żebyście znali politykę, tobyście mnie nie turbowali i płotek nie robili. *Boh. Kom.* 5, 245. Poganie Pruscy królów Polſkich wielkiemi i trudnemi woynami turbowali. *Sk. Zyw.* 1, 251. Zgiełk ani grzmot żaden nie ſturbował iego modlitwy. *Wys. Jgn.* 102. Odrzucał wszelką żądzę, którąby mogła pokóy serca iego ſturbować. *Wys. Al.* 225. O wyſtępki wy mię turbuiecie i dalszą ſtraszycie przegrózką. *Kul. Her.* 75. TURBOWAĆ się *Rec.*, trwożyć się, poruszać się, ſich beunruhigen, ängſtigen. Muszę się turbować, gdy myślę o sprawie moiey. *Teatr* 9, 30. Nie turbuy się Wc Panna, iuż to moia praca. *Treb. S. M.* 116. Co o to, to nie turbuy się. *Teatr* 30 *b*, 86, bądź spokoynym, śpiy na to dobrze, niech cię głowa o to nie zaboli.

TURCZYĆ *cz. ndk.*, poturczyć *dk.*, bisurmanić, Mahometanem czynić, einen zum Türken oder Muhametaner machen. Turczyć się, przyſtać na wiarę Mahometańską, ein Renegat werden. Gdy się chrześciianin turczy, z pompą przez miaſto go prowadzą. *Warg. Rad.* 166, *Pasz. Dz.* 83. Chciał bisurmanin, aby duszami opłacili zdrowie swoie, aby się turczyli. *Birk. Kaz. Ob. E* 6. TURCZYN, - a, *m.*, TUREK, - rka, *m.*, bisurman, der Türke; TURCZYNEK, - nka, *m., dem., Bh.* Turek, (2. *pepo*); *Slo.* Turek, *dem.* Turča; *Sr.* 1. *et* 2. Turka; *Crn. et Vind.* Turk; *Cro.* Turchin; *Hg.* Tórók; *Sla.* Turcsin; *Rg.* Turcin, *Rs.* муръкъ, агарянинъ; *Ec.* мурчáнинъ, срацынянинъ, *Turc.* Türk. Gdy u nas iaki ucisk kto ponosi, zaraz mówi: wolałbym pod Turczynem być *Klok. praef.* Żarłok państw, potop świata, Turczyn. *Psalm.* 43. Jakiś Turczynek młody zaprosił nas do swoiéy galery. *Boh. Kom.* 1, 157. - §. Tu czyn, gatunek służącego, ein Türkiſcher Bedienter, (cf. Kozak, Murzyn, Szwaycar). Mamy lokaiów cateroch, hayduków dwóch, laufra, murzyna, ſtrzelca, paiuka, turczyna. *Teatr* 26 *b*, 41. - §. Turek, koń Turecki, ein Türkiſches Pferd. W ſtayni Turek ogłaſkany Jeſt, i ſiodłem farbowany, Jeſt i ſiądzenie Swietne na ścienie. *Mon.* 73, 434. TURKI, *G.* Turek *plur.*; TURCYA, - yi, *ż.*, Tureckie państwo, *Bh.* Turky; *Crn.* Turshya; *Vd.* Turska deshela, Turshnia, Turshia, Turſku; *Sla.* Turſka; *Rs.* турецкая земля, турщи; *Ec.* турское цáрствo; *Turc.* Etrak; *Ger.* die Türkey. Turcya Europeyſka, Turcya Azyatycka, Afrykańſka. *Wyrw. G.* 255. W Turcyi albo w Turczech ſtolica ieſt Stambuł. *Dyk. G.* 3, 143. TURCZYNKA, TURKINIA, - i, *ż.*, TURKINI. *Urs. Gr.* 182, z Turek rodowita; *Bh.* Turkyně; *Slo.* Turkin'a; *Sr.* 1. Turkowſka; *Vd.* Turkinja; *Cro.* Turkinya, *Rg.* Turkigna, *Ross.* турчáнка, агарянка; eine Türkinn. Co była chrześciianką, teraz turkinią. *Jan.*

Digitized by Google

Lig. B 2 *b*, *Star. Dw.* 15, *Kłok.* 131. - §. Turkinia, klacz Turecka. *Hipp.* 319, eine Türkische Stutte. - §. Turkinia, pewny ubiór kobiecy, eine gewisse Damenkleidung. TURECKI, *TURSKI, - a, - ie, *TURCZY, - a, - e, *Bh.* Turecký; *Sr.* 1. Turkowski; *Crn.* Turshke; *Vd.* Turški; *Cro.* Turszki; *Hg.* Tóiók; *Rg.* Turski; *Sla.* Turcski; *Rs.* турéцкій; Türkisch. Państwo Tureckie. *Wyrw. G.* 255. Wartogłowstwa Turcsego dywanu. *Zab.* 11, 44 *Zabł.* Turecki koń, Turecka kawa. *Boh. Kom.* 4, 281. Turecka pszenica, *frumentum Turcicum*, *Zea Mays*, *Rs.* сарацинское пшено; Türkischer Weitzen, Türkisch Korn, Ruś zowie kokorycą; podobna Indyyskiemu zbożu. *Kluk Rosł.* 3, 143, *Kluk Dyk.* 3, *Boter.* 78. Fasoli pnący się po tykach iak chmiel, nasi Polacy zowią bobem albo grochem Tureckim. *Syr.* 1035. Cesarz Turski. *Czach. Tr. H* 2. Turski andzar za pasem. *Pot. Jow.* 30. Goły iak Turecki święty. *Teatr* 5 *b*, 15. Czysty Turecki Derwisz *ib.* 33 *d*, 7. Dawna a podobno *Turska powieść: ryba woda, chleb trawa, mięso wsiemu hołowa. *Sak. pr.* 151. Po Turecku n. p. mówić, z Tureckim ięzykiem, Türkisch, in Türkischer Sprache. Po Turecku ubrany, w Tureckie suknie, Türkisch gekleidet. Tey damie bardzo iest pięknie po Turecku. *Niemc. Kr.* 3, 122. Po Turecku rządzić. *Jabł. Bz.* 8; despotycznie, auf gut Türkisch, auf Türkische Manier, *ob. Kłok. Tur.* 2. TURECZYZNA, - y, *ż.*, *collect.*, cokolwiek iest Tureckiego, Tureckie towary, obyczaie, ięzyk, etwas Türkisches, Türkische Waare, Gebräuche, Sprache &c. *Bh.* turcína, (*Slo.* Turectwo Mahometanizm). - §. Tureczyzna, Turcya, Turki, państwo Tureckie, die Türkey. *TURKOGRECKI, - a, - ie, n. p., a czemuż król Polski ma pozwolić w swém państwie Turkogreckiemu patryarsze bractwa fundować? *Sak. Sob. pr.*, t. i. Greckiego wyznania pod Turkiem). *TURKOGRECYA, - yi, *ż.*, n. p. nie znalazł w Turkogrecyi prawdziwéy wiary. *Sak. Sob. B* 4 *b*. *TURKOGRECZYN, - a, *m.*, n. p. patryarcha Carogrodzki Turkogrecyn. *Sak. Sob. pr.*

TURKAWKA, *ob.* Trukawka. TURKOT, - a, *m.*, gatunek gołębi z obrosłemi nogami; die Trommeltaube. Na słość prawom natury sprzęgać pstrego rysia z łanią, a płodnego turkota z cudzołóżną kanią. *Zab.* 8, 225. - §. TURKOT, - u, *m.*, zgiełk, grzmot, wrzawa, tartas, Getöse, Lärm, Geräusch. Pobiegliśmy do grodu turkotem, *Teatr* 43 *c*, 51, z trzaskiem). TURKOTAĆ, turkoce *Med. ndk.*, trzaskać, grzmotać, Getöse machen, lärmen. Turkotanie karet słyszę. *Teatr* 28 *b*, 38, turkot.

TURKUS, - a, *m.*, *ital.* turchese, der Türkis, *Hebr.* tarschish; *Rs.* бирюза; kleynot nieprzeźroczysty koloru błękitnego; iest skamieniałym zębem iakiegoś zwierzęcia. *Kluk. Kop.* 2. 51.

TURLEY, n. p. Smakuię w krasnym szmelcu, co go Zefir sieie Po łąkach i po brzegach, nad dworskie turleie. *Hor.* 2, 7 *Nar.* Danoć po mnie dosyć, wziąłeś czegoś nie miał, z czego zawsze turleie a hałasy wielkie. *Glicz. Wych.* Q 1 *b*. Dawid iż syna swego Absalona z młodu nie przyglądał, miał też z nim wiele turlei. *ib. F* 7 *b*, *ob.* turnieie, cf. Firleie.

TURMA, - y, *ż.*, wieża na więzienie obrócona, *Ger.*, der Thurm, Gefängnißthurm, das Gefängniß, *Notker.* turre, *Anglos.* tor, *Angl.* towr, tor, *Suec.* torn, *Isl.* turn, *Irl.* tor, *Gall.* tour, *Bretag.* twr, *Lat.* turris, *Gr.* τύρσις, *Hebr.* טירה tirah *palatium*, *arx*, *Syr.* tur; *Sr.* 1. turm, *dem.* turmik; (*tormoyité* wieżyſty); *Sr.* 2. thorm; *Crn.* turn; *Vd.* turen, turn; *Cro.* turen; *Dl.* turan; *Hg.* torony; *Rg.* tóran, tórnich; *Sla.* thoran; *Rs.* тюрьма; (тюремникъ więzień). Słowa turma i więzienie iedno miały znaczenie. *Czach. pr.* 207. Wszedł kniaź do turm, to iest, do wież, w których więźnie siedzieli. *Gwag.* 548. Car oskarżonych do srogich katowni, które tam turmami zowią, rozesłać kazał. *Gwag.* 534. Niektórych zwadzców do turmy posadzono. *Gor. Dz.* 46. Więzienie w turmie. *Vol.* 7, 333. Turmy abo ciemnice. *Sk. Dz.* 203. Napół żywego kazał do turmy wrzucić. *Sk. Dz.* 171. Jdźże do turmy, kędyś inszych wpychał. *Zab.* 15, 277. Do turmy go prowadzili. *Mon.* 67, 582. Do turmy, do turmy hultaiu! *Teatr* 18 *b*, 79. - *fig.* Piekielna turma, winnym za grzechy złośliwe słuszna kara. *Bard. Tr.* 63. Dusza będzie sobie żyła, zbywszy turmy ciała. *Bard. Luk.* 40. - (2. *TURMY, n. p. Jakób ztąd swoie rozdzielił na trzy turmy, gdy ich miał przez rzékę przeprawować. *Biel. hſt.* 14. *Lac. turmae*, hufce).

TURMALIN, - u, *m.*, albo tryp, Aschentrecker, kamień wpółprzeźroczysty koloru ciemnobrunatnego; miernie rozpalony i w popioł włożony, iedną stroną popioł do siebie przyciąga, a drugą odrzuca. *Kluk. Kop.* 2, 47.

TURNIEIOWAĆ *cz. ndk.*, turnieie odbywać, *Vd.* turnirati, viteshno jigro dopernashati; *Ger.* turnieren. *Decursorium*, plac potykania i turnieiowania. *Mącz.* TURNIEIA, - i, *ż.*, TURNIEY, - ieiu, *m.*, TURNIEIE *plur.*, *Bh.* turnag, turney, turšo; *Vd.* turnir, turja, turjanje, viteshna jigra, turniranje, turnirstvu; - rycerska gonitwa lub walka, *Ger.* das Turnier, (*obsol.* Turney, *Gall.* tournoy, *ital.* torneo, *lat. med.* torneamentum, *Angl.* turnament, turney, *Suec.* torney, cf. *Suec.* torna, *Isl.* turna, z walczyć). Gonitwa, turniey, szermowanie i inne krotochwile, które potrzebuią siły, ieno się młodym ludziom zniydą. *Gor. Dw.* 391. Bywaią na dworze turnieie piesze, turnieie konne; bywaią szermowania, bywaią gonitwy. *Gor. Dw.* 31. - §. *tr.* turnieie, burdy, walki, zamieszania, niepokoie, obroty, *ob.* turleie, firleie, Streit, Unruhen, Verwirrung, Händel. Do tego ich turnieiu niepotrzebnego przywiedli, że z Rzymiany zadarli. *Warg. Cez.* 44. Między mury wyciekaiąc, mieli zawsze turnieie i zalby gotowe. *Tward. Wł.* 41. Wnętrzne turnieie i zawaśnienia. *Gwag.* 185. Roztyrki i turnieie. *Krom.* 782 *motus*. Między nawalną biiących się *turnieią wpadł. *Leszcz. Cl.* 34. Radził Zygmunt Jsabeli, aby się nie na Budzyniu zawierała, gdyż się około niego turnieiu spodziewa. *Biel.* 526, cf. Taniec). O zacność między sobą przez lat wiele turnieie wiedli. *Warg. Cez.* 19. Bogowie, cóż się zemną pomieszanym dzieie, Jakież w sercu strwożonym powstaią turnieie! *Min. Ryt.* 1, 219. Europa cała się chwieie, Państwa spólnym poiedynkiem Takie stroią turnieie. *Bal. Sen.* 69. Ociężniewny narzeka, Że z miłości gierki pan syn stroi turnieie. *Zab.* 10, 540 *Jżych.*, firleie, dziwy broi, Albernheiten begehen, dumme Streiche machen. *TURNOWAĆ *cz. ndk.*, (*lat. med.*), koleią kreskować, reihherum stimmen, nach der Reihe seine Stimme geben. Turnowali posłowie z kolei woiewództw, po którym wotowaniu było wotów 94 na przyięcie proiektu, a zaś wotów 69 przeciw. *Dyar. Gr.* 420. O tę propozycyą turnować się potrzeba było. *Gaz. Nar.* 2, 54.

TURNUS, TURN (*lat. med.*), kołowanie głoskuiąc, ko-

Digitized by Google

ley krosek, das Herumstimmen, das Stimmengeben nach der Reihe rund um und um. Uformowana została od laski propozycya ad turnum. *Dyar. Gr.* 420; marszałek seymowy podał propozycyą turnowania). Pochwalą proiekt; więc turnus przewagi. *Zab.* 16, 61. - W turn *adv.*, kolejią, ieden po drugim, (cf. *Gall.* tour, tourner), nach einander, rund um und um. W turn z bogi czestuy ludzi Ganimedzie. *Mon.* 71, 74.

TUROBIN, - a, *m.*, miasto w Bełzkim. *Dyk. G.* 3, 144, eine Stadt in Gallizien. TUROBINSKI, - a, ie, *cum allusione ad:* tu robiony, z kraiowy, swoyski, (einheimisch, inländisch). Lepszy przewoźny tokay, niż domowy Turobiński cienkusz. *Zab. Zb.* 2, *pr.* Każdego Turobińskiego sukna na łokci kilkanaście pociągnie. *Grod. Dis E* 3. TURODAK, stądrodak *indigena*. *Otw. Ow.* 587, *Ec.* масёльникъ, myśémcuъ; tubylec, Turodowiec *Tr.*, ein Inngeborner, Inuländer; *ob.* urodzeniec. *Adject.* TU-RODNY, *Ec.* туземный, n. p. Turodnego Boga ołtarz, *indigenae Dei. Zebr. Ow.* 147.

*TURSKI, *ob.* Turecki. TURSKI, *nomen proprium*, n. p. Pewny by Turski z ogary, a Szufuarowski z karaśmi. *Rys. Ad.* 54, *cf.* zarobił iak Zabłocki na mydle.

TURYBULARZ, *ob.* Kadzidlnica. *Leop. Levit.* 16, 12.

TURYNGIIA, - ii, ż., landgrabstwo w Saxonii górney. *Wyrw. G.* 206; die Landgrafschaft Thüringen. *adj.* Turyngski.

TURZY, - a, - e, do tura należący, Bisons, Wiesant:; *Bh.* turowy, *Ross.* тýрій, *Lad. H. N.* 44. Turza trawa, turom bardzo smakowita pasza *arundo calamagrostis. Syr.* 1308, das Rohrgras. TURZYCA, - y, ż., *carex* rodzay właściwey trawy. *Kluk. Dyk.* 1, 105, *Ross.* осóка; Riethgras, Schilfgras. - §. Turzyca, myśliwski wyraz, sierć zaięcza *Skrb.*, Hasenhaar, Hasenfell.

TUŚ, *ob.* Tu, a tuś mi.

1) TUSZ, - u, *m.*, TUSZA, - y, ż., chiński atrament. *Łęsk.* 100, die Tusche. W Chinie palące oley rzodkiewowy, kopeć zbieraią, z którego robią tussę potrzebną rysuiącym. *Kluk. Rosl.* 3, 349. Tusz przedaie się w laskach graniastych. *Zabor. C.* 267. - (2. TUSZ, - u, *m.*, tuzin; ein Dutzend. Tu całe much tusze leżą. *Karp.* 1, 98. - 3) *TUSZ, *ob.* Tuć). (TUSZA, *ob.* Tucz). - TUSZOWAĆ *cz. ndk.*, tuszem rysować, malować, powlekać, tuschen, mit Tusch mahlen. - §. farbę tuszować, sycić, die Farbe mit einer andern versetzen. Różaną farbę tuszować lakiem, feryować blaygielem. *Haur Sk.* 364. Na rayzgiel miniią tuszować, złotem feryować; może go i cynobrem w tuszowaniu ozdobić. *ib.* 367.

TUSZYĆ *med. ndk.*, *Bh.* tuſſiti; (*Sla.* tuſ'im *forte*; *Rs.* тушить, zgasić, tłumić); przeczuwać że się stanie; ahnden, voraus wittern. Mądry nie ma tak mówić: nie tuszyłem, nie spodziewałem się, nie padło to na myśl moię. *Gor. Dz.* 118. Tuszyć sobie dobrze, spodziewać się, *Rs.* благодýшествовать, *Ec.* благодýшествую, *Gr.* εὐψυχέω, hoffen. Tuszył sobie pozyskać prędko łaskę Pańską. *Papr. Kol. S* 2. Tuszyć komu dobrze, nadzieię mu czynić, serca mu dodawać, *Vd.* posershiti, serze storiti, sagvishit; *Cro.* obstrivujem; *Rs.* бодрить, ободрить, отрáбрить, (cf. chrobry), отважизать, отважить, (cf. odważyć), обнадéживать, обнадéжить, (cf. nadzieia); einem Hoffnung machen, Muth machen, ihm mit einer Hoffnung schmeicheln. Jeden drugiemu tuszy do śmiałości. *Biał. edm.* 55. Marynarz ieśli z ochotną twarzą a pokawą do masztu się miece, wszystkim dobrze tuszy. *Rey Zw.* 96 *b.* Zbigniew tuszył Henrykowi, iż od pierwszego wjechania do Polski, przystać mieli do niego wszyscy Polacy. *Biel.* 74. Ten nasz dobrotliwy pan tuszy każdemu wiernemu robotnikowi w winnicy swoiey. *Rey Post. K* 6. Każdy duchownym mu być, i wielkim kaznodzieią tuszył. *Sk. Zyw.* 1, 317. Tuszy mi serce, serce mi dyktuie, przeczuwam, mein Herz sagt mirs voraus. Tuszyć komu źle, albo o czym złym, przestrzegać go, przepowiadać mu, einem nichts Gutes versprechen, ihm keine gute Hoffnung machen, ihm nichts Gutes prophezeihen. W tey wielkiey niemocy iuż mu lekarze o pewney śmierci tuszyli. *Sk. Zyw.* 2, 28.

Pochodz. *otucha*, *potucha*, *potuszyć*.

*TUSZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, tuczny, tyłowity, feist. Tuszystą dziewkę zwą wspaniałą i dorodną. *Zab.* 9, 55 *Zabl.*

*TUTA, *TUTAY, *ob.* Tu. *TUTECZNY, TUTEYSZY, - a, - e, *Boh.* zdegſ'i; *Slo.* zdegſ'i; *Vind.* tukaini, tega kraja; *Rs.* мутошный, здѣшній; *Ec.* мýтошный; z tego tu mieysca, hiesig. Tuteczni doktorowie. *Pot. Arg.* 677. Biskup tuteczny. *Groch. W.* 425. W móy kray tuteczny Każdemu przychodniowi przystęp iest bezpieczny. *Otw. Ow.* 443; (cf. Swoyski, Naszyniec, Turodak, Tubylec). *Tuteyszokraiowy. *Gal. Cyw.* 1, 19. *TUTKI, *ob.* *Tuda.

*TUTNAR, *ob.* Lunar, Lonher.

TUTUŃ, *ob.* Tytuń.

TUWALNIA, - i, TUWALIIA, TOWALIIA, - ii, ż., ein breites Handtuch. Ręczniki szerokie, iż do nas ze Włoch przyniesiono, zaraz też i przezwisko ich z niemi przyszło, bo ie towaliiami zowiemy; Tovaglia Włoskie słowo, iuż u nas za Polskie uydzie. *Gor. Dw.* 49, *Gall.* touaille, *Hisp.* toualla, *Angl* towel, *lat. med.* toaillia, toalia, toalha, toagla, toacula, tobalea, tobale, toella, togilla, tuabole, tualla, cuullis, Nieders. Dwehle, Obd. Zwehle, Oberſächſ. Queble. Weronika przenayświętszą twarz Pańską tuwalnią otarła. *Warg. Radz.* Przyklęknąwszy nisko na kolana, Otarła cienką tuwalnią twarz iego. *Odym. Sw.* 2, *H h* 2 *b.* Magdalena łzy na Pańskie nogi obfite wylewaiąc, Miasto tuwalni włosami ścierała. *ib. Y* 4 *b.* - Osobliwie tuwalnią się sowie, ręcznik ten, który trzymaią dla przystępuiących do Nayś. Ciała i krwi Jezusowéy. *Gor. Dw.* 49, *not.*, das Communicantentuch; *Bh.* oltářník; *Bs.* otarnik. - §. obrus, das Tiſchtuch. Wnet białogłowy stół tuwalnią okryły. *Tward. Pas.* 10. Tuwaliie z dziwnemi wzory. *Rey. Zw.* 59.

TUY! (cf. Ton!), słowo komenderuiącego, ein Kommandierwort. Batalion ognia na mieyscu! batalion, tuy, cel, pal! *Kaw. Nar.* 285.

TUZ, - a, *m.*, *Bh.* taus, *Sr.* 2. tuš, *Vd.* svinja, (*cf.* świnia), *Rs.* myzb; w Niemieckich kartach, *Gor.* das Daus, o dwóch okach naywyższa karta, toż co *as* w Francuzkich; na kostce także ta strona, na którey 2 oka, z francuzkiego *Deux*, zwey Augen, in der Karte und im Würfelſpiele. Co głowa, to rozum; słowa, wyięte z tuza czerwiennego. *Teatr* 56 *c*, 19. Tus na kostkach, *binio*, *duas. Cn. Th.* 1165. *Prov.* Na co ruszać tuza, co można szóstką zabić. *Fr. Ad.* 105; *quod fieri potest per pauca, fieri non debet per plura*). Trzy tuzy, pewna wygrana, niepochybne zwycięztwo, gewisser Sieg, gewisser Triumpf. By też miał leniwy i trzy tuzy Pewnie wygra na grzbiet guzy. *Rey.*

Digitized by Google

Zw. 234. Głupi każe bezpiecznie, iako na trzy tuzy Na szczęście, maiąc skutek wszelkich swych zamysłów Za niepochybny. *Opal. sat.* 22. Niechay poganin iak chce się *nabaży, Niech na trzy tuzy każe, wiem nie wskóra. *Jabł. Buk. D.* - *Synecd.* Nie do nauki, ale do karczemnych kuflów i tuzów sposobi się. *Smotr. Lam.* 25, do kart, do szulerstwa, kosterstwa. - *alit.* Tuzy, niebezpieczeństwo, zły raz, guzy, Gefahr, Noth. Na ostateczne odważył się tuzy. *Chroś. Fars.* 311. Woysk tych morderstwa, zaboie i tuzy, Komuż z was dotąd nie są ogłoszone! *Chroś. Farę.* 11. Anton, widząc że się senat iuż zakrwawił, poszedł w swą, przez co od pewnéy zguby się wybawił, bo choć skazany nie był na te tuzy, W tumulcie iednak nie uszedłby śmierci. *Chroś. Fars.* 2. Poszedł z nim w tuzy, z za łby. *X. Kam.* Ma tuza i dzwonki na łbie *Tr.*, pełen guzów); *cf.* tuzować kogo). - §*. Tuzem ieździć, z parą końmi, mit einem Paar Pferden fahren. Ociec twóy tuzem ieździł lub parą koników, A tyś widzę nasprzągał possosnych woźników. *Kchw. Fr.* 93. Już teraz tuzem ieździć i kwatrem i dryią Tylko owym należy, co żebracko żyią. *Klon. Wor.* 55.

TUŻ *adverb.*, tudzież, *loci respectu et temporis*, bliziutko, w też tropy, natychmiast, *Cro.* iszkër, (cf. skoro), pelëg, (cf. podle); *Bs.* tudje, tutako; gleich hier, dicht dabey, auf dem Fuße, auf der Ferse nach, sogleich, den Augenblick. Tuż przed nim abo za nim. *P. Kch. Orl.* 1, 85. Śmierć tuż za starością. *Prot. Kont. C* 3. Śmierć tuż stała u samego okrętu. *Zbil. Dr.* 3. Tuż u Krakowa dom zmurował. *Gor. Dw.* 1. Jarsmo to iuż tuż nad szyiami waszemi wisiało. *Stryik.* 816. Sądziłem, iż tuż z biczem iędza za mną goni. *Szym. Sw. W.* 55. Z góry wieże dość odległe wydaią nam się tuż przy sobie. *Rog. Dość.* 3, 112. Po kanclersach podkanclerze tuż zaraz mieysce biorą. *Niss.* 1, 260. Bunt tuż tuż wybuchnąć miący, zatamowanym został. *Kur. P.* 339; tylko co wybuchnąć miał, tylko co nie wybuchnął, die Verschwörung sollte eben ausbrechen. Oto iuż tuż są dni uciskó.v. *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 75.

TUZIN, - a, - u, *m.*, TUZINEK, - nka, *m.*, *dem.*, *Bh.* tucet; *Sr.* 2. duzent; *Crn.* tùzat; *Vd.* dvanaisteru, dvanaisteriza, dvanaistvu, dvanaistik, tuzat; *Rs.* дюжина; *Svec.* dussin, *Dan.* dusin, *Gall.* douzaine, *ital.* dozina, *Hisp.* docena, *Angl.* dosen, *lat. med.* dozena, duzena, cf. duodecim; *Ger.* ein Dutzend, (in Lübeck; ein Zwölfter). Tuzin ma w sobie sztuk dwanaście. *Sol. Geom.* 3, 136, *Gor. Sen.* 45. Tuzin, tacher, wiardunk *analogiam quandam ad assim habent. Cn. Th.* 58. Tuzinami, *Vind.* po dvanaisterah, dvanaisternu, po tuzatach; duzendweise, zu Dutzenden. Wszak to teraz tuzinami w iednym domu na mężów czeka. *Teatr* 9 *b*, 9. Za każdym moim przycięciem, tuzinami z rąk moich pieruny wypadały. *Boh. Kom.* 4, 210. - §. Tuzinek, gatunek średniego sukna, eine Mittelgattung von Tuch. *Tr.* Od postawu tuzinków zł. 2. *Vol.* 6, 133. Przedtym tuzinek w zimie, szalon zaś a naywięcéy szarszedron w lecie, zwyczaynym był odzieniem tego nowomodnego Mospana. *Mon.* 74, 366. Mąż iak czeladniczysko z pod choru i kruchty z tuzinku i z niepozoru pocieszny wygląda; a Jéymość iako Woiewodzina cel trzyma przed ołtarzem. *Mon.* 69, 587. TUZINOWY, TUZINKOWY, - a, - e, od tuzinu, duzend-, *Rs.* дюжинный. Tuzinkowe łachmany. *Zab.* 8, 327 *Jżyck.*, z podłego sukna, von schlechtem Tuche.

TUZOWAC *cz. ndk.*, wytuzować *dk.*, wybić pięściami, mit Fäusten schlagen; *tr.* tego wyłaiać, wyburczać, derb aus schelten, (cf. tuzy na głowie). Biskupów o tę szaloną chuć ku panowaniu tuzuią. *Baz. hst.* 185.

*TUŻYĆ, *ob.* Tążyć.

T W.

TWARDNIEĆ, TWARDZIEĆ *neutr. ndk.*, Twardnąć *idntl.*, stwardnieć, stwardzieć, stwardnąć *dokon.*, *stwardziewać *kontyn.*, *Bh.* tvrdnauti, stvrdnauti; *Slo.* tvrdnu; *Cro.* tvërdem, otverdujem; *Hg.* meg-kemenyedem, keményedni (cf. kamienieć); *Bsn.* turriditise, çurristitise; *Ross.* твердѣть, жестѣть, ожестѣть, пожестѣть, жесткнуть, пожёсткнуть, задриться, оздрѣть, назадрѣть (cf. jędrznieć); *Ec.* жесточако; twardym się stać, n. p. kamienieć, krzemienieć, drętwieć, tarnąć, hart werden, steif werden, verhärten, *phys. et mor.* W sam marmur iuż serce twardzieie. *Past. F.* 245. Bez deszczów ziemia stwardnieie iak żelazo. *Kanc. Gd.* 255. Pasnogcie sziadaią się i ztwardziewaią. *Sak. Pr.* 111. Jakób Święty od pokłonów miał kolana i czoło stwardziałe. *Pim. Kam.* 267. Położnicom, gdzieby z zbytniego mléka piersi twardnęły ... *Syr.* 521. Od zimna wszystkim ręce pomarzły, wszystkich ciała stwardziały, a prawie otrętwiały. *Baz. Sk.* 39. Grubsze części pozostałe skleiaią się, twardnieią, i zasklepiaią gąsienicę. *Boh. Pr.* 2, 253. Dachowy kamień nie różni się od stwardłéy gliny. *Stas. Buff.* 144. Konie z mdłości robią bokami, Sucha ślina krwawemi twardnie wędzidłami. *Bard. Luk.* 70. Człowiek stwardniały i niespożyty na wszystkie obelgi. *Pilch. Sen. Gn.* 289. Żydzi coraz twardzieli. *Sk. Dz.* 388. TWARDO, *adv. adj.* Twardy, *Bh.* tvrdè; *Sor.* 2. twardo, twarje; *Sla.* tvérdo; *Bs.* turrido, çurristo; *Ross.* твердо; nie miękko, hart, nicht weich. Ugotuy iaia na twardo. *Krumł.* 140. Resztę grubych brudów w kotle przegotować do twarda. *Torz. sk.* 291; aż stwardnieią). - *fig. tr.* twardo, mocno, potężnie, hart, stark, fest. Zasnął twardo. *Zab.* 14, 242 *Szym.* Odciągnął do inszego zamku; ale i tam twardo wszystko nalazł i murem i ludem. *Biel.* 492, mocno obronne, fest vertheidigt. Nieprzyiaciel na wszystkie strony ucisnął twardo Smoleńsk. *Tward. Wł.* 244, ściśle, er schloß es enge ein, bedrängte es hart. Tak twardo trzymaią, co im w ręce wpadnie, że dotąd i łokcia ziemi nie utracili. *Kłok.* 42, krzepko, mocno, fest halten. Wiatr popędliwy nawet i wysókie wieże i twardo szczepione dęby wywala. *Bzow. roż.* 95. Twardo szczwany, iuż w mieyscu siedzi zaiąc. *Tward. Wł.* 44, ostro, gorąco, hastig, hitzig, geheßt. - Twardo z nią postąpił. *Teatr* 8, 109, ostro, surowo, niełagodnie, hart, rauh verfahren. W pierwiastkowym kościele post święty twardo chrześciianie pościli. *Pim. Kam.* 87. Niemało swoich ustaw wynaydowali, a ludowi na chowanie twardo podawali. *Zrn. Pst.* 3, 755 *b*, bardzo ostro, serio, scharf, sehr ernstlich. - Twardo co idzie, oporem, niegładko, nie smarownie, iak po grudzie, es geht hart, schwer vorwärts. - §. *Twardo w noc peraniłem się, *de multa nocte surrexi. Mqcz.* Do Alexandra W. młoda białogłowa iuż twardo w noc była przywiedziona. *Kosz. Lor.* 65 *b*. **TWARDOGŁAZE marmury. *Otw. Ow.* 276, hartsteinig, steinhart. **TWARDOGĘBY, - a, - e, gęby twardéy, *ob.* twardousty, twar-

Digitized by Google

dopyſki, hartmáulig, *Bh.* twrdohubý. TWARDOGŁOWY, - a, - e, głowy twardéy, niepoiętny, lub też uparty, hartkòpfig, ſtarrkòpfig; *Bh.* twrdohlawý, *Subſt.* twrdohlawec, twrdoćel; *Vd.* terdoglaun, terdoglaven, terdeglau, terdoglavazh; *Bs.* tvardoglav, (tvardoglaviti, s upierać ſię); *Rg.* tvardoglav, (tvardoglauiti *inobedire, pertinacem esse*); *Cro.* tverdoglav; *Sla.* tvérdoglav. *TWARDOGŁÓWSTWO, - a, *n.*, *Vd.* terdoglaunoſt; *Cro.* tverdoglavnoszt; *Rg.* tvardóglavſtvo; *Bs.* tvardoglavſtvo, nieposluh. **TWARDOKUTE blachy. *Pot. Arg.* 696, hart geſchlagen, feſt geſchmiedet. **TWARDOOSTRA ſtal siekiery. *Kanc. Gd.* 177, *Zab.* 10, 46 *Koſſ.*, hart und ſcharf. TWARDOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* twrdoſt; *Sr.* 1. twerdoſcj; *Crn.* terdnúſt, terdóba; *Vd.* terduſt, terdnoſt, terdoba, terdova, tardoba, (*Vd.* terduſt, terdovitnoſt, s skępſtwo; *Vd.* terdnoſt, oiſtroba, s oſtrość, surowość; *Vd.* terdeba, s potrzeba, ucisk, bieda); *Cro.* tverdoszt, tverdocha, tverdina, okornoszt, (*Cro.* tverdnoszt, s ſtałość); *Hg.* keménység (cf. ſkamiałość); *Bsn.* tvardina, tvrridina, 1. *durities*, 2. *munimentum*, *ob.* twardsizna, *ob.* twierdza; *Rg.* tvàrdoa, tvardoſt, tvardocchja, tvardina, cvarſtos; *Rs.* твердость, жéсткость, жосткость, жестóкость, крѣпость крýмость; niem ękkość, *propr. et impr.*, die Härte. Lekarſtwo, którym rozpędziss kę i twardość z żołądka. *Sien.* 205. Wiedząc, iż na twardości, nie na pieszczotach dsieło rycerſkie się zasadza, nie zażywaią potraw smakowitych. *Star. Ryc.* 37, na zahartowaniu, na hartowności). Twardość ku nauce, *indocilitas. Mącz.*, twarda głowa, ein harter Kopf zum Lernen. Trudno było zamku mocą dostać, dla twardości z przyrodzenia mieysca. *Stryik.* 118, dla mocności, tęgości, Feſtigkeit. TWARDOST *herb*, serce szachowane w polu czerwonym; iuż go nie używaią, znać że familii nie stało. *Kurop.* 3, 53, ein Wappen. TWARDOŚCIASTY, - a; - e, ociętny, niepowolny, *ceruicosus. Mącz.*, hart, nicht nachgiebig. TWARDOSERCY, - a, - e, zatwardziały, nieużyty, kamień, hartherzig; *Vd.* terdoserzen, nevsmilen, terdega serza; *Rs.* жестокосéрдый, крѣпкій, крѣпокъ; *Ec.* тяжкосердый. *Subſt. Vd.* terdoserzhnoſt, *Ross.* жестокосéрдіе, *Ecc.* тяжкосердіе. TWARDOSKORUPY żółw'. *Tr.*, hartſchalig. TWARDOSKÓRY, *duricorius. Cn. Th.* 1165, hartháutig; *Vd.* terdoſkorjaſt; *Cro.* tverdokòsen, (*Subſt.* tverdokosnoſt); *Rg.* tvardokoxni *durae pellis*, (*ob.* *koża), tvardokorni *duricorius*, (*ob.* kora); *Ec.* жестококóжій. TWARDOSZYI, TWARDOSZYYNY, *Bh.* twrdoſſigný, twardohrdlatý; *Slo.* twrdoſſigný; *Crn.* terdouraten; *Vd.* terdouraten, terdovratnik, svoje glave shlovek; *Cro.* tverdovrat; *Rg.* tvardovràt; *Ec.* твердошыинный, жестоковыинный; twardouſtny, ociętny, *obſtipes. Mącz.*, harthálſig, ſteifhálſig, unbeugſam. *Subſt.* *twardoszyyność, *Boh.* twrdoſſignoſt; *Vd.* terdovratnoſt. **TWARDOTRAWI ſtrusiowie. *Bielaw.* 2, naytwardsze rzeczy trawiące, żelazo trawiące, ſteinverdauend. TWARDOUCHE ſkały. *Zim. Siel.* 284, głuche, nieuproszone, hartohrig, hartòrig, taub, unerbittlich. TWARDOUSCIEIE koń. *Hipp.* 61, s TWARDOUSTYM się ſtaie, traci czułość w pysku, das Pferd wird hartmáulig. Hypograf ztwardouściał. *P. Kchan. Orl.* 1, 193. Na TWARDOUSTOŚĆ lekarſtwo. *Koń. Lek.* 64, Hartmáuligkeit. Twardouſty koń; nie rodzi się koń takim, ale nieumieiętna ręka takim go czyni. *Kluk Zw.* 1, 183, *Cresc.* 684 *et* 522, hartmáulig; *Bh. et Slo.* twrdoustý; *Vd.* terdovuſten, teshkoberadlliu; *Rg.* tvardouſt; *Cro.* tverdovuszt, vusztotverd; *Ec.* твердоустый; *Rs.* крѣпкоголовый. - *tr. fig.* Potrzeba twardego wędzidła na tę twardouſtą szkapę tego upornego człowieczego przyrodzenia. *Rey Poſt. T. t.* 3. Twardouſte żądz naszych wyſkoki. *Kanc. Gd.* 300, niepohamowane. TWARDOWŁOSY, *hireipilus. Cn. Th.* 1165, harthárig; *Ec.* твердовласый. **TWARDOZIEMNE ſkały. *Bielaw. E. b*, harterdig, hartſteinig; *Ec.* жестокоземный. TWARDY, - a, - e, *Bh.* twrdý; *Slo.* twrdi, twrdý; *Ser.* 1. twerdé, twerdy; *Sr.* 2. twardi; *Crn.* têrd, terdn, terdan, tershe, *obsol.* tard; *Vd.* terd, terdn, terdoben, terdoviten; *Cro.* tvërd, chvërszt, czvarazt, tvërden; *Sla.* tvêrd; (*Hg.* kemény, cf. ſkamieniały, *ob.* kamień); *Rg.* tvard, cvarſt, cuarſt, temerùt; *Bs.* tvard, çvarſt, nemek, çuerſti, çurrjſti, oturridnut; *Rs.* твердый, твердéнекъ, твердехонекъ, жéсткій, жестковатый, крутый, крýтъ, cf. *lat.* arduus, durus, cf. *Ger.* derb, *Isl.* hardur, *Dan.* haard, *Suec.* hardt, *Anglos.* heard, *Ulphil.* hardus, cf. *Gr.* καρτερος); *Germ.* hart, nicht weich. Wszelkie ciało, które mierną siłą znacznie ściśnione być może, nazywa się miękkim; które zaś tak znacznie s ę nie ściſka, twardym. *Hub. Mech.* 230. Gdy części iakiego ciała tak są z sobą spoione, że trzeba znaczney siły zażyć na rozdzielenie ich, w ten czas to ciało nazywamy twardym, gruntownym i ſtałym *Reg. Dos.* 1, 65. Tygle te gdy z ognia wyszły, były tak twarde, że o ſtal bite ognia dawały. *Zorz. sk.* 85. Nieco twardy, *twardowaty, *Ross.* твердовáтый, *Subſt.* твердовáтость. Drzewa dzielą się na twarde i miękkie. *Jak. Art.* 3, 152, do twardych należą dąb, brzoſt, trzmiel, orzech, iarząb', obrostnica, grabina i plonka. *ib.* - *Prov.* Na twarde drzewo, twardey potrzeba ſiekiery. *Fr. Ad.* 49; klin klinem wybić, auf eis nen groben Aſt, gehört ein grober Keil. Trzeba mu czym twardym przeorać grzbiet. *Haur. Sk.* 48, twardym kiiem, batem, mit etwas Harten, mit einem harten Knüttel, tüchtigen Stock durchprügeln. Niedobrze kiedy ſtérnik czym twardym nie dogląda upornego fliss. *Haur. Ek.* 173). Twardy grunt, gęſty, nie gębczaſty, niepulchny, nierzepiaſty, ein harter, ſchwerer Boden. Rola bardzo twarda być musi, na którey ſtop robotników nie poznać. *Fur. Uw. G. b.* Twarda rola ſtrudziła wołu ſtarego, a pracy na niéy nie znać. *Sk. Kaz. przedm.* - Włos twardy. *Zab.* 14, 247 *Szym.*, cf. szorſtki, szczeciſty, tęgi, hartes ſteifes Haar). Twardy munsztuk, oſtry; ein hartes, ſcharfes Gebiß. Kląć twardy kryg a twarde wędzidło na tę twardouſtą szkapę. *Rey Pſt. T t* 3. Miłość cnoty, toć to ieſt naytwardszy munsztuk białym głowom. *Gor. Dw.* 271. - Zboże twarde do młoćby, niewyłuſkne *Cn. Th.* 1165. hart zu dreſchen. - §. *tr.* twardy, nieczuły; unempfindlich, hart: Gdy koń twardéy gęby, Mocno mu żelazem załamuią zęby. *Rey Wiz.* 29 *b.* *Moraln.* twardy, nie użyty, nieuproszony, nieludzki, uporny, srogi, surowy, hart, unbeweglich, unerbittlich, unerſchütterlich, Serce iego nad dyament twardsze. *Poſt. F.* 234. Lubo słucha, twardszym ieſt nad ſkały, Zoſtaiąc w cnocie swoiey ſtały. *Lib. Hor.* 71. Twardszym nad nakowalnią był i nad krzemienie. *Kul. Her.* 55.

Jeſt

Digitized by Google

Jeſt to dusza twarda i nieużyta. *Teatr* 18, 109. Na tō wszyſtko twardy iak ſkała. *Teatr* 29 *c*, 5. Tersz tak ludzie twardzi, iak kamień, niczym ich nie poruszysz. *Teatr* 22, 106. To człowiek twardy, nieprzełamany, dla zbytku cnoty. *ib.* 49 *b*, 29, Kato). Widzieli, żem twarda na prośby. *P. Kch. Orl.* 1, 268. Nie była chętnieysza temu niż owemu, Jednako się twardą ſtawiła każdemu. *P. Kch. Orl.* 1, 334. Im dawnieysi w błędzie, tym twardsi byli. *Sk. Dz.* 740, *Vd.* terdoveren, terdovernik, moshnoveren, i mocnowierny). Miękkie kobiety krzyki boleści wydały, Mężczyzny chociaż twardsze tam łzy wylewały. *Przyb. Luz.* 136, nie tak prędkie do płaczu, härter zum Weinen. Onby miał kogo miękczyć, a samby miał być twardy komu. *Gor. Sen.* 460. Ten twardy poſtępek gniewa mię. *Teatr* 35 *b*, 9, srogi, nieludzki, ein hartes Verfahren. Dał król twardą a ciężką odpowiedź wszemu ludu. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 13, odpowiedział ludowi srodze. 3 *Leop.*). Nie zaraz do twardych słów. *Cn. Ad.* 729, do niełagodnych, przykrych, ſukliwych łzań, unfreundliche, harte, rauhe Reden. – *Quoad disciplinam*: twardy, oſtry, surowy, ścisły, karny, ſtreng, genau, hart. Za dawnych królów uczciwość na dworze taka była, iak w twardym iakim klasztorze. *Gorn. Dw.* 77. Tatarzy są twardzi Mahometanie. *Klok.* 72, zabici. – §. Twardy sen, nieprzebudzony, ein harter, feſter Schlaf. Sen zapomniały, spanie twarde, letarg. *Sien Rej.* Nieprzebudzony człowiek, abo sen, twardy, nieprzerwany. *Cn. Th.* – §. Twardy na trudy, wytrzymały, ausdauernd, hart gegen Strapatzen. *L.* – §. Twarda ziemia, ſtała ziemia, tęga ziemia, nie wyspa, das feſte Land. Floty po ziemi twardéy, lądowe woyſka po morzu prowadzić. *Mon.* 71, 210. – §. Twarde mieysce, twardy zamek, z obronny, mocny, niedobyty, feſt, nicht leicht einzunehmen, befeſtigt, wohl verwahrt; *ob.* Twierdza). Kray ten ma w sobie miaſta i zamki twarde. *Gwag.* 449. *Munitissima ara*, czyście obronny, twardy zamek; twarde, obronne mieysce. *Mącz.* Długo zamek szturmowali, lecz mu nic nie uczynili, bo w twardym mieyscu leżał. *Gwag.* 59, *Biel. Sw.* 175 *b*. Twarde i niedobyte zamki. *Nag. Cyc.* 52. Troja ieſt to mieysce z przyrodzenia dosyć twarde i mocne. *Baz. Sk.* 25. Ja się oglądam tylko na twarde położenie mieysca, i na żołnierze, którymi Amurat te miaſteczka osadził. *Baz. Sk.* 36. Tyś baszta Dawidowa, tak mocną i twardą. Co i szturmom naysroższym ſtoisz zawsze hardą. *Miaſk. Ryt.* 25. – §. Twardy, trudny, ciężki, ſchwer, hart, nicht leicht auszuführen. Twarda tobie ieſt rzecz przeciwko niepodobieńſtwu wspak się obracać. *Rey Pſt. Bbb* 2. Obmówcom i zazdrościwym twardą ieſt i cierpką cnota. *Birk. Chod.* 20. Mieysce twarde ku dobyciu. *Biel.* 65. Miał czynić z twardym nieprzyiacielem. *Rey Pſt. Mmm* 3, z niespożytym, ein ſchwerer Feind, der nicht leicht zu beſiegen iſt. Jeśliby on, który płacił, mianować nie chciał, na iaki to dług płaci, tedy z prawa przyydzie wytrącić to, co dano, z twardszéy albo cięższéy summy. *Szczerb. Sax.* 89, z większego, znacznieyszego długu). Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one złote abo tłuſte; ale to są lata żelazne, ſkaliſte, twarde, trudne, których nieladaiako pożyć, iuż tu wszyſtko iak z kamienia kował. *Podw. Wroż.* 24. Twardy orzech, sęk, twarda kośtka, *vide sub Sub-Volum. V.*

ſtantiuis. – Wiersz twardy i nieſkładny szedł mu iak z kamienia. *Hor. sat.* 141, niegładki, niepłynny, niedźwięczny, niesmakowny. – §. Twardego rozumu, co nie łatwo poymuie, czego uczą, *indocilis. Mącz.*, von hartem Kopfe, ungelehrig. Twarda głowa, *aliter* mocna, tęga, uparta głowa, ein tüchtiger Kopf, ein Kopf, der was aushält, ein Starrkopf. Ta iego praca, to było ſtaranie, Nad którym twarda pracowała głowa. *Zab.* 14, 238 *Szym., Rs.* твердодумный ſtały, твердодумїе ſtałość). Im kot ſtarszy, tym ogon twardszy; im kozieł ſtarszy, tym róg twardszy, *Ser.* 1. ſtarſchi koſol, twardſi roh; *Ser.* 2. ſtarſchi koſol, twarjeiſchi rog, *ob.* ſtary, ſtarszy. – §. Twarde pieniądze, talery. *Goſt. Gor.* 36, hartes Geld, harte Thaler, (*oppos.* drobne pieniądze). Poł-twardego, *sc.* talara. *Tr.*, ein halber Thaler, (cf. Bity). – §. Wody twarde, w których się mydło nie rozpuszcza. *Kluk Kop.* 1, 116, ein hartes Waſſer. Wody ſtudzienne i źrzódlane twardemi zowiemy. *Hub. Wſt.* 120. – §. *Medic.* Puls twardy, ein harter Puls. Puls zły ieſt, który ieſt prędki, twardy, niewolny, nierówny. *Krup.* 5, 486. Puls twardziutki masz, to ieſt, że nie ieſt ze wszyſtkim twardy. *Teatr* 55, 84. TWARDZIĆ *cz. ndk.*, ſtwardzić, utwardzić *dk.*, *Boh.* twrditi (cf. twierdzić); *Slo.* twrdjm; *Crn.* terditi, ſterditi, ſterdem, ſterdim; *Vd.* terditi, vterditi, oterditi; *Cro.* tverdo chinim; *Hg.* keményitem (cf. kamienić); *Bs.* tvarditi, utvarditi, ocvarsnuti; *Rg.* utvarditti; *Rs.* жестить, жестокчу, (*Rs.* твердить, твержу, твержу nauczyć się na pamięć; powtórzyć często); ſtwardzać, *indurare. Mącz.*, hart machen, härten. Strzały twardzić hartem. *Zab.* 16, 310, hartować). Dzieci, iak się urodzą, do rąk przynaszamy, A lodem i wodami ich ciała ſtwardzamy. *A. Kchan.* 260. Pępek dziecięcia trzeba oleiem pomazać, bo on skórę twardzi, i broni przeciw tym rzeczom, któreby miały subtelność ciała urazić. *Spicz.* 184. Twardzić się *recipr.*, Twardnieć, Twardzieć, hart werden. Koral roślina miękka pod wodami zgina się, a owiana powietrzem na wierzchu się twardzi. *Przyb. Luz.* 57. Mieszkańcy tégo kraiu na wojny się twardzą. *ib.* 316, ſie härten ſich ab. Ten się utwardza iak ſtal. *Przyb. Milt.* 313. TWARDZIZNA, TWARDZINA, – y, ż., cokolwiek twardego, twardy grunt, *Crn.* terdina; harter Boden; etwas Hartes. Na twardziznie iak orać. *Haur Sk.* 143. Krzemieniſtą ziemię wybierać, aż do ſmeły gruntowéy twardziny; bo czasem się trafi twarda ziemia, a pod nią będzie miękka. *Haur Ek.* 5. Zbiegłszy twardziznę, w piaſku poczną się mordować, *densum littus. Zebr. Ow.* 45. Twardzizny na nogach, rękach, kolanach, martwaki, modżele, odciſki, nagniotki, naroſtki. *Dyk. Med.* 4; 458, harte Haut, Beule, Verhärtung.

Pochodz. *twierdzić, twierdza, potwierdzić, podtwierdzić, utwierdzić, zatwierdzić.*

TWAROG, – u, *m.*, *Bh.* twaroh, twaroch, ſwaroch, twarůjek, twarožina, homolka (*ob.* gomolka); *Sr.* 2. twarošchi; *Sr.* 1. twarow (*ob.* tworzyć); *Vd.* vkupſtezhenu mlieku, odſtanikí od vunalitega mlieka; *Cro.* prevarki; *Bsn.* tvarog; *Rag.* zamláz, ùrda; *Dl.* szirischye (cf. serzyſko); *Ec.* сирмище, сирсмышеесл млеко, masperb; *Rs.* masperb, maoperb; *Germ.* der Quarg, Käſequarg, Streichkäſe, (*Preuß.* die Glomſe). Po zebranéy z mléka śmietanie

Digitized by Google

zodzie się twarog, część zgęstwiała, i serwatka wodna. Oddzieliwszy tedy serwatkę, z twarogu robią sery. *Kluk Zw.* 1, 227. Twarog, sér świeży, w garku ogrzany i wyciśniony, na pirogi lub do ciast się bierze. *Wiel. Kuch.* 431. Na sery nie zbyt bardzo podbierać śmietany, aby twarog nie był iałowy; bo gdy sér tłusty, każdemu do smaku przypadnie. *Haur Ek.* 129. - *Prov.* Ustąp' gówno twarogowi. *Rys. Ad.* 69, *cf. Ger.* Quark layno. TWARÓŻEK, -żka, *m., dem.*, - §. Twarożek, który się twarogiem rad karmi, *fistellus. Mącz.*, ein Käsequatgeſſer, der gern Quarg iſst. TWAROGOWY, TWARÓŻNY, -a, -e, od twarogu, z twarogu, Quargkäſe; *Bh.* twarohowý, twarojný; *Rs.* творо́жный. Ciasto twarogowe, *Rs.* творо́жникъ, творо́жничекъ, вапрушка. (*Rs.* творожитьея, отитворожýсь gruczołowacieć).

TWARZ, -y, ż., *Bh.* twář, (*Bh.* přetwařiť *praeſtigiator*, přetwarzeti ſe różne miny robić); *Slo.* tvár, oblíčeg, (*Slo.* tvarnosť *superficies*, świrh każdé wécí); *Hg.* artza, ortza, ábrázat; *Sr.* 1. wobliczjo (*ob.* oblicze, lice); *Sr.* 2. nas hlěd (*ob.* naglądać, *Sr.* 2. twarj budowniczy, cf. tworzyć, twórca); *Crn.* obras (cf. obras; *Crn.* ſtvar, s twór, ſtworzenie); *Vd.* obras, pogled, nagled, oblishje, (*Vd.* ſtvar, ſtvarje, s ſtworzenie); *Cro.* obràz, licze, oblichaj, oblichje; *Sla.* obraz, oblicsje; *Rg.* obraz, oblicje, sticje, lize, slikka (cf. śliczny); *Rs.* лицe, *vulg.* рожа, рожицe; *Ec.* лицѣ, рóжа; ſtrona głowy przednia, w któréy czoło, oczy, nos, gęba; u człowieka twarz i oblicze, u bestyi twarz; *Cn. Th.* 1165, das Angeſicht, das Geſicht bey Menſchen und Thieren. Głowa ludzka dzieli się na część włosami pokrytą, i na twarz. *Perz. Cyr.* 1, 17. Uważay chorego, na twarzy czy blady, czy żółty, czy rumiany, czy czarny? *Perz. Lek.* 77. Na wielbłądzie wspak go posadzili, twarzą do ogona. *Zygr. Ep.* 94, mit dem Geſicht nach hinten zu. W twarz wiatr, słońce, *aduersus sol*; w twarz się biiąc wsięte rany, *aduersa vulnera. Cn. Th.* 1218, *oppos.* w tył). Twarzą na ziemi, *Ec.* ницъ, ницы, никомъ, ничкóмъ, cf. nice, cf. lice). Obroć się, niech ci w twarz patrzę. *Teatr* 36 *b*, 43, w oczy, ins Geſicht, in die Augen ſehen. W twarz cię całuie, a z tyłu sztych kładzie. *Kul. Her.* 240. W twarz mu się przeciwił. *Zygr. Pap.* 233, w brew'). Nie śmiał twarzy podnieść zwyciężony dobrodziystwy. *Gor. Sen.* 14, oczu podnieść, das Geſicht aufheben, die Augen aufſchlagen. Twarzą w twarz. *Bial. Poſt.* 81, twarz w twarz. *Klok.* 175, *Groch. W.* 554, oblicze w oblicze, von Angeſicht zu Angeſicht. Mówił Jehowa do Moyżesza twarzą w twarz, iak mówi człowiek do przyiaciela swego. *Bud. Ex.* 33, 11, twarzą w twarz, obliczny do obliczne-go. 1 *Leop. Exod.* 33, *Leop. Deut.* 5, 4. Arabczyk miasto tych słów: twarz w twarz, ma te słowa: bez pośrednika; Chaldeyczyk te słowa: twarzą w twarz wyłożył: słowo w słowo. *Boh. prz. djab.* 38. - *translate*: Przed *twarzą bramy, która przybiegała aż do oblicza sieni bramnéy wnętrznéy, pięćdziesiąt łokci były. 1 *Leop. Ezech.* 40, 15, przed przodkiem bramy. 3 *Leop.*, cf. front, czoło). - Twarzy kształt, fizyonomiia, *Rs.* обли́чіе, обликъ; die Phyſionomie, das Geſicht, die Geſichts-züge. Z nich był iedén starszy, drugi młodszy twarzą. W nim liniie Ulissa podobieństwo żarzą. *Jabł. Tel.* 3. Kobiecéy twarzy, *Rs.* женообра́зный. Ja go nie znam z twarzy, ale z listów aż nadto. *Boh. Kom.* 1, 22, ich kenne ihn nicht von Geſicht. Aż pewny z twarzy tylko znaiomy wypada: Łap za rękę, iak się masz móy śliczny? powiada. *Zab.* 10, 347 *Zyck.* Bardzo mały z twarzy. *Teatr* 33 *c*, 39. Wiele iuż tu ładnych kobietek w twarzy sobie intraty założyło. *Teatr* 22, 100, *ob.* Twarzyczka). Mówił Święty do lwa: przystoyniéy, abyś mi ty ustąpił, bom ia iest twarzą bożą uczczony. *Sk. Zyw.* 2, 595, na wizerunek boży stworzony). - Kapelusz etc. do twarzy. *Zab.* 12, 74, stosuiący się do kształtu twarzy, zgadzaiący się z twarzą, zdobiący ią, nach dem Geſicht ein Hut u. ſ. w., der zu dem Geſicht gut ſteht, gut paſt. Całe nie do twarzy była ubrana. *Teatr* 19 *c*, 54. Wolą być modnie, choć nie do twarzy ubrane, aniżeli do twarzy a odstępować mody. *Kraj. Pod.* 107. Kapelusz ten poważną mu dawał postać, i służył do twarzy. *Zab.* 12, 60. Zrzędzić, to nawet starym nie do twarzy. *Teatr* 19, 62. Drugiemu sama nawet wada może być do twarzy. *Zab.* 12, 266 *Dudz.* - Twarz, postanowienie oblicza, według myśli, affektów, prawdziwe albo zmyślone, *Vd.* nameshik; die Miene, die man macht, das Geſicht. Twarz łacno wynurzy, co się w sercu burzy; Twarz umysłu zwierciadło, wyda wnet, co tam padło. *Cn. Ad.* 1181, oko do serca okno; sumnienie z twarzy poznać). Twarz nie zawsze umysłu odkrywa. *P. Kch. J.* 116. Widział Jakub, iż Laban nie pokazował mu takiéy twarzy iak piérwéy. *Radz. Genes.* 31, 2. Gdyć co daią, przypatrz się twarzy daiącego. *Bard. Tr.* 311. Od żony nabechtany, niechętną twarz sioſtrze pokazywał. *Sk. Dz.* 424. Nie chciéy twarzy kwaśnéy pokazować. *Prot. Jał.* 29. Piękność iest twarz przyiemna, luba, wesoła, a która pragnie przysłoyności; a szkaradość zasię twarz ponura, przykra, smętna, mierzona, a która chciwa iest na nieprzysłoieństwo. *Gor. Dw.* 410. Twarz uśmiechliwa, *Vd.* narashik; Twarz niechętna, *Vd.* pomerdik; Twarz płaczliwa, *Vd.* nakorpizh. Twarzą wesołą obłudę pokrywa. *Tward. Wł.* 76. Zawsze wesołą fortuny twarz znała. *Warg. Wal.* 46, życzliwą ią sobie miała). - *§. Który przyymuie a poznawa *twarz na sądzie, niedobrze czyni, bo takowy i za kęs chleba opuszcza prawdę. 1 *Leop. Prov.* 28, 21, wzgląd na osobę). - §. 2) *Twarz, *Rs.* мзаръ; twor, stworzenie, das Geſchöpf, die Kreatur. *Non inuenies nisi in formula*: niema twarz, s nierozumne stworzenie (cf. nieumny, *bez-umny); *Vd.* nemu shivinzhe; *Cro.* nemo sivinche; ein unvernünftiges Geſchöpf. Boskie i ludzkie prawa wywróciwszy, iak bydlę, iak twarz niema życie. *Gor. Dz.* 80. Dłużéy kruk żyw, niż człowiek, a to niema twarz. *Rey Zw.* 157 *b*. I bestye, i nieme twarze i drzewa i ziemia nas potępi. *Sk. Kaz.* 238, *et* 51, *Gor. Wł. T* 4. TWARZAĆ, *ob.* Tworzyć. *TWARZNOŚĆ, -ści, ż., *Bh.* twárnosť, *poſſet etiam dici*, tworność od tworzenia, różna tworność, różny kształt natury, postaci, twarzy, *species animalium*, *genus*, *forma. Cn. Th.* 1166, Art, Species, Gattung, Geſchlecht. *TWARZOBRAKOWNIK, -a, *m.*, *licemiernik. *Burl. A* 2, obłudnik, ein Heuchler, Scheinheiliger; *Bh.* přetwařiť *praeſtigiator*). TWARZYCZKA, -i, ż., *demin. nom.* Twarz, *Rg.* obrázaz; *Cro.* obrazecz, obrázchecz, obrazich; *Hg.* ábrázatotſka; *Rs.* личико, личко; das Geſichtchen. *Lib. Her.* 114. Zdrowie i pociecha moia Tak

Digitized by Google

wdzięczna twarzyczka twoia. *Groch. W.* 544, *Teatr* 43 *c*, 119 *Wyb.* TWARZYSKO, - a, *n.*, szpetna twarz, *Rs.* личище, образина; ein häßliches Geſicht, ein Fratzengeſicht; Klapſtra. *Brud. Oſt. B b*, *vulg.* Obd. Gefräß, Geſpieß.

TWIERDZA, - y; *ż.*, *Boh.* twrz, twrze, hrad, twrzla; *Sr.* 1. zakit, zakitano, krutizina, wokrutzenſtwo; *Crn.* sagrája (cf. zagroda); *Vd.* obranſtvu, branishtvu, voiſkni gradish, gradishtvize (cf. obrona; cf. grad); *Cro.* grád, tvérgya, kula, branische; *Dl.* tuargya; *Sla.* grád; *Bsn.* tvardina, tvrridina, tvrrighja, tvrrighjava, tvardiscte, grád, kula; *Dl.* grad; *Hg.* vaar (cf. warowny); *Rg.* tvarghja, tvardiscte, tvardja, *vulg.* kúla; *Rs.* твердыня, крѣпость (cf krzepkość), крѣпь, кремль; *Ec.* твердь, твéржа, фортéца, твердѣль, вышеградъ (cf. Wyższegrod), краеградь, стражище (cf. ſtraźnica); mieysce obronne, kosztel, baszta, zamek obronny, część fortecy, ein befeſtigter Ort, ein Caſtel, eine Baſtey, ein feſtes Schloß, ein Theil von einer Feſtung. Wielkie Łuki sławną były fortecą, do którey dwanaście twierdz na około wystawionych przyſtępu broniło. *Boh. Zam.* 109. Podszańcowawszy się pod naywyższą twierdzę, która fortecę od woyska naszego zasłaniała, wysłano ku téy twierdzy iednego piechura. *ib.* 112. Dobył każdego zameczku ich, i odzierżał każdą twierdzę ich. 3 *Leop. Jud.* 2, 12, każdą *ogrodę ich. 1 *Leop.*). Henryk nad Prądnikiem zbudował *twierdz iednę, a drugą u Miedzyboża; Konrad chcąc mu zburzyć oną *twierdz, przyciągnął do niéy. *Biel.* 129. Wiele *ćwierdz (twierdz) z mieysca swego siła zbodła. *Czach. Tr. H* 2. *Twierzyca Assur. *Jer. Zbr.* 2, 107. - §. *fig. tr.* twierdza, szczyt, ochrona, puklerz, Schutz, Schirm, Burg. Twierdzo Polſki i wielki zaszczycie! *Zab.* 13, 17. Przykład królów ieſt twierdzą prawa. *Dyar. Gr.* 555, twierdzeniem prawa, Bekräftigung, Beſtätigung, Befeſtigung. Dekreta sądów Assessorſkich téyże maią być wagi i twierdzy, co i dekreta seymowe. *Vol. Leg.* 7, 78, téy mocy, Kraft, Gewicht. Co mi za twierdza tego, który wszyſtko twierdzi, od tego którego twierdzi? *Bzow. roż.* 64, iakaż powaga. - §. *Twierdza niebieſka, twierdza na niebie, *Utwierdzenie, *ob.* Twierdzić. TWIERDZIĆ, *ĆWIERDZIĆ *cz. ndk.*, ztwierdzić, utwierdzić *dk.*, *Bh.* tvrditi, tvrdim (cf. twardzić), utvrditi, utwrdzowati, kujiti (cf. tężyć), pewniti, zpewniti (cf. upewnić), gistiti (cf. iść); *Slo.* stvrditi, stvrdim, tvrdim, gistim; *Crn.* terditi; *Vd.* terdit, terditi; *Cro.* tverditi, tvérdim, utvergyávam, utverditi, ochversztujem, temelim; *Bsn.* tvarditi, utvarditi, utemegliti, ocvarsnuti; *Dl.* potvarditi; *Rg.* tvarditi, utvarditi, utvardivati, pokrjêpiti (cf. pokrzepić), uzjâciti; *Ross.* твердить, (твердить, твержу, твержду nauczyć się na pamięć; powtórzyć często), утвердить, утверждать potwierdzić), прикрѣпить, прикрѣпля́ть, закрѣпить (cf. pokrzepić); *Ec.* твердю, вжилити, усилить; UTWIERDZAĆ *co kontyn.*, robotą, ręką, obronnieyszym (*twardym) czynić, umocnić, befeſtigen, feſt machen. Zamek ten teraz ſtaroſtą wałem twierdzi. *Vol.* 3, 309. Naywięcéy twierdził tam, kędy snadnieysze przyſtępy być rozumiał. *P. Kch. Orl.* 1, 422. Cerkwi dwie i ludźmi i armatą dużo utwierdzone. *Tward. Wł.* 116. Ziemi okrąg wodą obtoczony ſtanął w pośrzodku, mocą twą ztwierdzony. *Susz. Pieś.* 1 *B b*. Twierdzenie, przymocowanie, *Rs.* скрѣпа. - *fig.* utwardzać, umacniać, ukrzepiać, posilać, gruntować, ſtärken, gründen, Kraft geben, ſtärker machen. Owies naprawia i utwierdza rolą. *Haur Sk.* 32. W piecu garncarſkim garniec się utwierdza. *Hrbſt. Nauk P* 4 *b*, utwardza się, twardnieie). Prawda i cnota państwa i króleſtwa twierdzą a nie gubią. *Birk. Sk. B* 3. Bóg łaſkawy uſtawicznie cieszy a twierdzi w tobie mdłą nadzieię twoię. *Rey Pſt. Xx* 1. Utwierdzić kogo w intencyi iakiéy. *Teatr* 8 *c*, 34. Bóg utwierdza, cieszy, uſtarcza duchem swoim. *Gil. Pſt.* 1, 273 *b*. Ten co drugiego cieszy i twierdzi, ma być potężnieyszym nad tego, którego twierdzi. *Bzow. raż.* 64, cf. namowami *obſtalować i *podtwierdzić. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 1). Mamy miłość spólną między sobą zachować, ieden drugiemu powolność ſkazuiąc, *utwierdzeńszy mdleyszym wyrozumiewaiąc, nie wszyſtkiego do nich widząc. *Zrn. Pſt.* 3, 699 *b*. Ja sama utwierdziłam ią w tym błędzie. *Teatr* 38, 121. Dziecię rosło i utwierdzało się w duchu mądrości. *Bial. Pſt.* 126. Utwierdzenie, *Rs.* поукрѣпа, прикрѣпка; die Begründung. Twierdzić iaką umowę etc., potwierdzać, beſtätigen, bekräftigen. Traktaty Chocimſkie twierdził, co nayblizéy przyſtąpiwszy do pakt Solimana. *Birk. Zbar. D* 2. Utwierdzę umowę moię z wami. 3 *Leop. Lev.* 26, 9, *ugwieszczę. 1 *Leop.*). Pokóy i przyiaźń utwierdzić. *Wurg. Cez.* 4. - Gwiazdy utwierdzone. *Fur. F* 3 *b*, ſtałe, *oppos.* planety, die Fixſterne. Utwierdzaiący, potwierdzaiący, *Rs.* утвердительный. Przysięga potwierdzaiąca, gdy twierdzimy, tak ieſt, abo było. *Karnk. Kat.* 311. Twierdzić, za pewne powiadać. *Cn. Th.* 1166, utrzymywać, behaupten. Wiele śmiesznych dowodów przywodzą, z których drudzy, rozumieiąc to iuż być rzeczą pewną, biorą to przed się, a nie obawiaią się tego też *ćwierdzić. *Glicz. Wych. G* 7. Rzymianie chcąc się Grekom *obnowić z przodka swego Romulusa, którego oni mieli za bękarta, *ćwierdzili to *mocnie, żeby miał mieć oyca Marsa. *ib. B* 5 *b*, *Sekl.* 7. Iż czarci umieraią, twierdzą rabini z talmuda. *Bach. Ep.* 37. Twierdzić uporznie co, ieſt głupiego; zda mi się, tak ieſt; mowa mądrego. *Cn. Ad.* 1183. - *Math.* ilości twierdzące, *positiuae. Jak. Math.* 2, 9, bejahende, affirmative; *oppos.* przeczące). Twierdzenie *Subſt.*, *theorema. Geom.* 1, 15. - *aliter*: Twierdzenie, utwierdzenie, twierdza niebieſka, *Slo.* obloha; *Sr.* 1. firmament, krutizina; *Crn.* terdnúſt; *Cro.* krepchina, tverdnina, tverdina; *Rg.* krepcina, utvardjenſtvo, tvardina; *Sla.* tvérdina; *Ec.* твердь; firmament, das Firmament. Niech będzie *utwierdzenie między wodami. *W. Genes.* 1, 6, *not.* „rozciąg, wszyſtko to spatium od ziemi aż do nieba", rozpoſtarcie. *Bibl. Gd.*, die Veſte zwiſchen den Waſſern. *Luth.* Niechay się ſtanie utwierdzenie między wodami, a niechay dzieli wody od wod; uczynił tedy bóg utwierdzenie, i oddzielił wody, które były pod utwierdzeniem, od onych, które były nad utwierdzeniem; nazwał tedy Bóg utwierdzenie niebo. 1 *Leop. Gen.* 1, niechay się ſtanie twierdza, - uczynił bóg twierdzą, i oddzielił wody, które były pod twierdzą, od onych, które były nad twierdzą; nazwał Bóg twierdzą niebem. 3 *Leop.*). Niechay się ſtaną światła na utwierdzeniu nieba, aby świeciły na utwierdzeniu nieba, co oświecały ziemię. 1 *Leop. Gen.* 1, na twierdzy nieba.

Digitized by Google

3 *Leop.* TWIERDZICIEL, - a, *m.*, *affirmator. Cn. Th.* 1166, *Rg.* tvarditegl, utvarditegl; der Behaupter, Bejaher; UTWIERDZICIEL, *corroborandi vim habens. Cn. Th.* 1209, der Befeſtiger. TWIERDZOWY, - a, - e, od twierdzy, Feſtungs-, *Rs.* крѣпостный, cf. forteczny.

TWOI, TWOIA, TWOIE, *ob.* Twóy.

TWOR, UTWOR, - u, *m.*, *Boh.* twor, (ſtwůra, ſtwůrka fabrykat, rękodzieło, *Sr.* 2. ſtworba budowla); *Crn.* ſtvar; *Vd.* ſtvar, ſtvarjo, kreatura; *Cro.* tvòr, delo, chin; (*Cro.* ztvar, sztvár, = rzecz *res*, *Dl.* szatvar *res*); *Rg.* ſtvor, ſtvorenie *res creata*, ſtvór *factum*, ſtvor *lineamentum*, *forma* (cf. tworzydło); *Rag.* utvòr *sculptura*; *Rg.* ſtvaar, satvar *res*, *Rg.* tvòr, tvòrba *operatio*, tvor, djello, porod, = ſkutek, *Rg.* tvorni, = ſkuteczny, *Rg.* tvernos, = ſkuteczność; *Sla.* ſtvàr *res*, (*Sla.* utvora, = potwora, ſtraszydło); *Bs.* ſtvar *res*, *negotium*, ſtvarça, mala ſtvar *regula*, ſtvorra, ſtvor velika i teszka *moles*, *machina*, ſtvor, djello *opus*); *Rs.* тварь, животное (cf. żywocina), (*Rs.* створы ſkrzydła drzwi, cf. swora, sewrzeć; cf. zatwor, otwor; cf. *Lat.* obturamentum, *Rs.* утварь sprzęt, ozdoby, ornaty), (*ob.* niema *twarz); to co ſtworzono, ſtworzenie, das Geſchöpf. Czcił Zoroaſter boga w naypięknieyszym iego utworze, w słońcu. *Stas. Num.* 2, 117. Natura, ta pani, co twory, W iakie chce wdzięki mili i piękni w kolory. *Teatr* 43, 28 *Wyb.* Tworzo prochu, tak przeciw mdłéy istocie twoiéy Niebo wywiera gniewy i potęgę zbroi. *Przyb. Luz.* 31. ¡Boże; iak cię powinniśmy kochać, ieżeli Sylwiia, twór twóy, warta kochania! *Zab.* 13, 178. Niech wdzięczna dusza mirry zapaszyſte kadzi, Że iéy z innemi twory śmierć nie gładzi. *Zab.* 9, 48 *Zabł.* - §. *Collect.* twór, wszyſtkie ſtworzenia, *ſtworzonoſć, alles Geſchaffene, die Schöpfung. Cały twór cicho, wszędy smutne cienie ... *Zab.* 12, 409 *Koſſ.* - §. *actio*: utwor, utworzenie, das Schaffen, Erſchaffen, die Schöpfung. Kruche ludzkiego utworu dzieło. *Przyb. Milt.* 77. Naród nagle wzbiiaiący się do utworu dobrego rządu. *Gaz. Nar.* 1, 210. - §. utwor, utworzenie ciała, *temperamentum. Perz. Cyr.* 1, 183, budowla ciała, der Körperbau. Przyczyny paraliżu mogą też być z utworu czyli z budowli ciała. *Perz. Let.* 152. Podobne utwory czyli temperamenta, *Rs.* подобострастіе; Podobnego temperamentu, utworu, подобострастный. TWÓRCA, - y, *m*, *TWORZEC, - rca, *m.*, TWORZYCIEL, - a, *m.*, *Bh.* tworec, twůrce, ſtwořitel; *Slo.* tworce; (*Sr.* 1. twarcj, twaricjer, *Sr.* 2. twarz budownicsy; *Bs.* tvoritegl, koji tuori, koji cini *effector*); *Rg.* tvòraz, tvoritegl; *Rs.* творитель, творецъ; ſtworzyciel, ſtwórca, der Schöpfer. Bóg wszyſtko ſtworzył, ztąd go twórcą wyznaymy. *Kanc. Gd.* 183. Bóg tworzec ziemi i uczyniciel iéy. *Bud. Jes.* 45, 18. Biada prawniącemu się z twórcem swym. *Bud. Jes.* 45, 9. Stworzyciel świata, *non* tworzyciel. *Cn. Th.* 1167. Zaleukus był sprawiedliwym tworzycielem praw. *Kosz. Lor.* 65 *b*, cf. prawodawca; cf. *Ec.* книготворецъ, творецъ pisarz, autor, *xięgotwórca. - **TWÓRCORYM, - a, *m*, rymotwórca, ein Dichter. Wdzięczny nam iest twóy rym, dziwny twórcorymie! *Nag. Wirg.* 502 *et* 525. TWÓRCZY, - a, - e, od twórcy, ſtworzycielki, tworzący, produkuiący, płodzący, Schöpfer-, ſchöpferiſch, ſchaffend; *Rs.* творческій; *Ec.* твореческій, творительный. Gdzie niemasz bespieczeńſtwa maiątku, tam niemasz twórczego przemysłu, tam sztuki są w kolébce. *N. Pam.* 1, 46. TWÓRCZYNI, - i, ż., która tworzy, die Schöpferinn; *Bs.* tvoritegliça; *Rs.* творительница. Prawa twórczyni Cerera. *N. Pam.* 8, 330, prawodawczyni, Geſetzgeberinn. Ziemię uważaią za źrzódło i twórczynią wszelkich bogactw. *ib.* 22, 100. Dobrego wychowania twórczynie Sevigné, Riccoboni, Beaumont, Genlis i t. d. *ib.* 12, 373, autorki, uczycielki. TWÓRNOŚĆ, *ob.* Twarzność. TWORZYĆ *cz. ndk.*, utworzyć *dk.*, utwarzać *dk.*, *Bh.* tworiti, ſtworiti; (*Sr.* 1. twaricj, twarin *aedificio*, *cf. Hbr.* דור der *ſtruxit*, *Sr.* 1. twareno, twarenicjko budowanie, *Sr.* 2. twariſch budować, twariſch składać, *Crn.* ſturim, = robię, *Vd.* ſtorim, = czynię; *Bsn.* satvoriti, uciniti *agere*, *ingenerare*, *Dl.* tvoriti); *Rag.* tvoritti, ſtvàrati, satvarati, satvoritti, (*Rg.* tvoritti *laborare*, tvoritti, potvoritti *calumniari*, potwarzyć, cf. potwarz, *Rg.* tvoriteglni *faciendus*, *Rg.* tvorni, tvoreechi, cineechi *efficax*); (*Rs.* творить, творю, = czynię, działam, płodzę, 2. *creare*; творить известь wapno roszczynić, творительный drugi przypadek deklinacyi *Genitivus*), строить, строю, устроить, устроять, устроивать (cf. **ſtroić *ſtruere*); *Ec.* дѣяти, дѣю, дѣлать, творить, = działać, *Ec.* твориши память wzmiankę czynić, твориться udawać, cf. twarz); ſtwarzać, ſtworzyć, ſchaffen, aus nichts hervor bringen. Wszyscy na świecie téy ziemi mieszkańcy Z iednego oyca równe utworzeni, z teyże bryły ulepieni. *Zab.* 13, 323 *Jak.* Tworzenie, *ob.* Stworzenie. - Cuda czynię, których nie tworzono po wszéj ziemi. *Bud. Ex.* 34, 10, których nigdy nie czyniono). - *fig.* Uchwyćmy się tego sposobu, który nam miłość utworzy. *Teatr* 6, 60, wynaydzie, poda). Przełożony musi prawa tworzyć, urzędy rozdawać. *Kosz. Lor.* 16 *b*, prawodawcą być, Geſetzgeber ſeyn. Wiersz tworzyć. *Mon.* 75, 277, cf. rymotwórca). - §. tworzyć, kształcić, formować, eine Geſtalt oder Form geben, formiren. Hutarz dęciem śkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. liſt* 3, 72. Tworzyć sery. *Tr. Tel.* 237, *Sr.* 1. tworicj mleko, (*Sr.* 1. twarow twarog), Käſe preſſen. Masło w iednakie garnce we wszyſtkich folwarkach maią kłaść, i sery iednakie tworzyć. *Haur Ek.* 79. Serów Hollenderſkim trybem tworzenie. *ib.* 178. Swieżego tworzenia serów krowich nad swyczay się objadłszy, frobry nabył. *Krom.* 472. Podeymował ią pasterz maslem młodym i serem tworzonym dorodnym. *Tward. Pas.* 58. Sér tworzony po gr. 2 przedawać maią. *Vol.* 3, 415. Co rano i przez dzień wydoią, to z tego w nocy sera *twarzaią (*kontyn*). *Otw. Wirg.* 436. - §. *Similiter:* słowo czyli słówka tworzyć, formować, sadzić, szrubować, die Worte auf Schrauben ſetzen, (*diſtgu.* słowa ſtworzyć). Kto słowa tworząc, usta sznuruie, ten co złego uczyni. *Kosz. Lor.* 44 *b*, cf. cedzić). Postawą i twarzą łagodną miodowe albo iedwabne słówka tworzyć, a zdradliwym sercem co być może naygorszego myślić. *Kosz. Lor.* 49 *b*. TWORZYDŁO, - a, *m.*, mieszek, w którym sery wyciskaią. *Dudz.* 65, tworzydło, forma drewniana do tworzenia serów okrągłych lub okrąglawych; a worek do wyciskania serów podługowatych; ztąd sér workowy, i sér tworzony. *X. Kam.*, *Bh.* twořidło; *Rg.* tvorillo, ſtvor; *Dl.* tvorillo; *Cro.* tvorilo; *Rs.* творило, (= 1. ſkrzynia, wapiez-

Digitized by Google

na), ϰΐ̓ήλο, cf. leick; die Käſeform, der Käſenapf. Mléczko trzeba powoli z serwatki wyciſkać w tworzydłach. *Haur Sk.* 65, *Haur Bk.* 58, *et* 39. Tworzydło czyli doniczka do ciaſta, *Rs.* коровайникъ. – §**. *aliter*: fórma, kształt, die Form, Geſtalt. Głos odpowiada ducha wolnego tworzydłu. *Przyb. Milt.* 249. TWORZYDŁOWY sér. *Vol.* 2, 1704, w tworzydle wyciśnięty, gepreßter Käſe; *Rs.* творо́жный. TWORZYDKO, – a, *n.*, czarka mała, ein kleines Schälchen. Włożyć farbę w muszelkę albo w iakie tworzydko kościane. *Haur Sk.* 359.

Pochodz. *Twarz, Twarzyczka*; *cudotwórca, cudotwerczy, cudotworny*; *potwora, poczwara, potwarz, potwarca, potwarzyć, przetworzyć*; *ſtworzyć, ſtwarzać, ſtworzenie, ſtworzyciel*; *utwor, utworzyć*; *nieſtworny, wytwor, wytworny, wytworneść.*

TWÓY, twoia, *contr.* twa; twoie, *contr.* twe; *Bh.* twůg; *Slo.* twóg, twůg; *Sr.* 1. twoi; *Sr.* 2. twoj; *Crn.* tvoj; *Vd.* tvoi; *Cro.* tvoj, tvoy; *Hg.* tiéd, tieed; *Sla.* tvoj; *Bs.* tvoj; *Rg.* tvój; *Rs.* твой; *Ec.* твой, твóйскїй; *Dorice* τεος, *Lat.* tuus, *Jsl.* thiun, *Suec.* din, *Holl.* dien, *Gail.* ton, *Angl.* thine, *Angles.* dine, thine; *Ulphil.* theins; *Ger.* dein; *pronomen poſſeſſiuum secundae personae, ob.* ty). Żaden czas nie ieſt twóy, tylko ten co minie. *Pot. Jow.* 56. Twoie szczęście moie szczęście, twoia dola moia dola. *Teatr* 19 *b*, 69, wszyſtko wspólne). Nie twoie to, co szczęście twoim uczyniło. *Min. Ryt.* 4, 152. Ja posła moiego ślę przed tobą, który umiecie twoię drogę przed tobą. *Farnov.* 54, który ci drogę umiecie). Bieżysz na twą zgubę. *Teatr* 47 *c*, 84, na własną zgubę). Twym cię orężem porąbię. *Cn. Ad.* 1182. Twoie to sztuki, wymysły; tyś tego sprawca; tyś tego nawarzył. *Cn. Ad.* 1183. Niech cię tam kaci wezmą i z twoią miłością. *Teatr* 55 *b*, 7, z tak szaloną miłością). Twóy, *ellipt. sc.* przyiaciel, der Deinige. Twóy nakoniec cały chęcią i umysłem. *Siem. Cyc.* 326, tobie oddany). Twoie *ellipt. subſt.*, das Deinige. Co mego, to twego. *Teatr* 27 *c*, 67, obadwa z iednéy kieszeni żyią). Moie i twoie, mein und dein. Nieszczęśliwe te słowa dwa: moie a twoie, Miesząią świat i bracią przywodzą w zaboie. *Pot. Pocz.* 579. Kłopot o moie i twoie. *Gil. Pſt.* 282. *TWOYSKI, – a, – ie, *Ec.* твóйскїй; do ciebie należący, ciebie się tyczący, za tobą, przy tobie będący, dein, deinig, dich angehend, für dich beſtimmt. Po twych plecach, twoyſki. *Cn. Th.* 435. Nie twoyſkie to rzeczy; nie twoie to dzieło. *Cn. Ad.* 682, cf. Jegoyſki, Neſki, Waſki). Po twoyſku, *tuatim. Cn. Th.* 720, twoim trybem, po twoiemu, nach deiner Art.

TY.

TY, *Gen.* ciebie, *Dat.* Ci, Tobie, *Acc.* Cię, Ciebie; *Inſtr.* z tobą, *Loc.* w Tobie; *Plural.* Wy, Was *qu. v.*, *Bh.* ty; *Slo.* ti, ty; *Sr.* 1. ty, tě, twoyoho, tĕbi, tĕbě, *vel* cje, ʒ tobu; *Sr.* 2. tü; *Crn.* ti; *Vd.* ti, tebe; *Cro.* ti, tebe, te, tebi; *Hg.* tè; *Rg.* tij, tebbe; *Bs. et Sla.* ti; *Rs. et Ec.* ты, мебѣ, мебѣ; *Dorice, Aeolice* τυ, *Gr.* συ, *Lat.* tu, tibi, te, *Pers.* tu, *Jndice* tuam, *Gall.* toi, te, *Bretag.* te, *Wallis.* ti, *Jsl.* thu, *Suec., Dan., Holl., Sax. Jnf.* du, *Angl.* thou, *Angles.* thu, Ottfr. du, thu, *Ulphil.* thu; *Ger.* du, *Hbr.* אתה attah, את, אתּ ot); *pronomen personale secundae personae, ob.* twóy). Prawieśmy ſtracili używanie tego słowa: ty; mówiąc do iednego, iak gdyby się do wielu mówiło: Wasz Mość, Wac Pan. *Modrz. Baz.* 236, *ob.* Tykać 2). Nie ciebieć to szanuią. *Cn. Ad.* 561, sukni się kłaniaią, nie tobie). Nie ciebieć się boię, nie tyś mi ſtraszny, ale kto inszy. *Cn. Ad.* 562. Tyżeś to, na którego wszędzie narzekaią. *Bals. Nieds.* 1, 9. Dość głupi z ciebie uczeń. *Wyg. Mar.* 1, 31. Zgrzeszyłciem móy Panie, zgrzeszyłciem. *Bud. Manaſſ.*, zgrzeszyłem ci, lub przeciw tobie). Masz tobie! *Teatr* 36 *c*, 19, dobrze ci tak! da haſte! es iſt dir ſchon recht!

TYBINKI, *ob.* Tabinki, Tebinki.

TYĆ, tył, tyie *med. ndk.*, utyć, ſtyć, potyć *dk.*, *Bh.* tyti, tygi, tučněti; *Slo.* tlustnauti; (*Sr.* 1. tĕyu *proficio*); *Crn.* debelim; *Bs.* usgiritise (cf. żer), opritiliti (cf. ciało); *Cro.* debeleti; *Rs.* тыти, утыти, тучнѣть, помолстѣть, умолстѣть, утылый, добрѣть (cf. wydobrzeć), жирѣть, пожирѣть (cf. żer, cf. żrzeć), бомбѣть, разбомбѣть; *Ec.* утучнѣть, уты́ти, утыняю; (cf. *Ger.* dick, *noſtr.* tuk; cf. Ndſ. diſen, z nabrzmiewać, cf. *Ger.* gedeihen); z ciała nabierać, dick werden, fett werden, zunehmen. Gołąbięta ku przedawaniu doſtatecznie karmić, aby utyły i piczne były. *Cresc.* 587. Jesz, piiesz, tyiesz w sadło, iak wieprz w karmniku. *Pot. Pocz.* 422. Wilk leżąc nie tyie. *Rey Pſt. Ss* 1. Tak zażywał paszy hoynie, że się spasł i zтył. *Jabł. Ez.* 139. Kurczęta tyią, kiedy matka chudnie. *W. Poſt. W.* 3, 76. Jam ciebie nie mógł poznać, takeś mi zgrubiał i zтył. *Teatr* 20, 11. Potyli i tłuścieli. *W. Jer.* 5, 28. O iakeście utyli i rozgrubieli! *Smotr. Lam.* 11. Przez posły wilk nie tyie. *Teatr* 22 *b*, 11. – *fig. tr.* Nierychło taki utyie, który z cudzéy ręki żyie. *Cn. Ad* 609. Na tych gwałtach nie bardzo tyią, ani ich bóg bardzo fortuni. *Biel.* 266. *Cum potentiori non litiges*, bo na tym nie utyiesz. *Rys. Ad.* 28, nie wygrasz, nie wůkórasz). Byliśmy tu, byli, ale nie utyli, i wy tu będziecie, a nie utyiecie. *Rys. Ad.* 3, cf. porosnąć w pierze). Na téy sprawie nie utyiesz, ni z niéy pociechy zażyiesz. *Otw. Ow.* 585. Rzecz szalona nadzieią się karmić, gdyż nią nikt nie utyie. *Ezop.* 34, cf. nadzieia karmi, lecz nie tuczy.

Pochodz. *dotyć, otyć, otyłość, otyły*; *roztyć*; *tucz, tuszа*; *tuczec, tuczność, tuczny, tuczyć, tuk*; *tyłowity, tułowity*; *tułów*; *zatyć, zatyły.*

*TYCHWA, n. p. Bierzcie przykład z Judasza, co bierzecie lichwy, Zbieracie z ukrzywdzeniem ludzkim grosze, tychwy. *Pet. Zac.* 74. ?

TYĆKI, TYĆKO, *ob.* Tylki, Tylo.

TYCZ, – y, ż., TYK, – u, *m.*, TYKA, – i, ż., *Bh.* tyč, tyčka; *Sor.* 1. tĕcjka; *Sor.* 2. tĕka, tĕcjka; *Vd.* natish, (z zraz); *Crn.* tek; *Hg.* tóke; *Rs.* takglja, cjakglja, pritka; (*Cro.* tik, tikcze, z wpodle, obok); *Rg.* takglja, tackglja, pritciza, pritka; *Ross.* тычина, тычинка; pal abo drzewko iakie, po którym się pnie chmiel, wino, korbas. *Cn. Th.* 1167, ein Weinpfahl, Rebenpfahl, Rebſtecken, Stab, Stäbchen. Tyki do chmielu bywaią sosnowe, osowe; tyki do grochu leszczowe. *Kluk Rosl.* 2, 166, *Rs.* тычинникъ. Nie dźwignie się chmiel bez tyki ku górze. *Zegl. Ad.*, z *Leſk.*). Dobrze chmielowi, gdy się trzyma tyki, Nie tego ziołka rzecz czynić praktyki. *Białob. Odm.* 11, pilnuy kopyta szewcze). Winna macica pnie się nieboga po ziemi, kiedy swéy tyczki nie ma.

Digitized by Google

Opal. sat. 108, *Tward. Wł.* 13. Rózczka się winna tykámа. *Groch. W.* 542. Na tyczkach wspierała kwiatki, co omdlały. *Przyb. Ab.* 56, Wiąz wspierający winną macicę miasto tycza (*obs. neutr.*, z tyczy). *Cn. Th.* 1166, *ulmus maritus.* – §. tycz, laska, żerdź, palcat, ein Stab, eine Stange. Łowicc, póki tyczek nie rozstawi z sieciami, charty wiąże. *Bard. Luk.* 63, cf. socha). Jako kogo trafunek usbroił, maczugi álbo kopiie, inni ostre tycze dzierżeli. *Pilch. Sall.* 108. TYCZE się, *ob.* Tknąć, tknie się. TYCZNY, – a, – e, na tycz, na drążki dobry, zu Rebstecken, Stäben tauglich. Palnik, tyczna wyka, przeto rzeczona ta chrościna, że tyki z niéy i pale dla podpierania latorośli winnych czynią, *anagyris. Syr.* 791, Baumbohnen, Bohnenbaum, Stinkbohnen. – §. Tyczny, przy tyczach rosnący, Stäbel-, an Rebstäben wachsend. Groch tyczny, komnica, iasda, *opp.* Piechotka. TYCZYĆ *cz. ndk.*, tyczkami podpierać, *Bh.* tíčiti; *Rg.* tarkglitti; *Bs.* prikoliti vinograd, cjakgljatì; *Rs.* тыкать; stäbeln, pfählen, mit Rebstecken stützen. Tyczenie lnu dzieie się rzędami. *Przęd.* 21. Nietyczony len w Niderlandzie ledwie przez połowę tyczonego taxowany. *Przęd.* 21.

TYDZIEŃ, *Gen.* tygodnia, tydnia, *tegodnia, *tego dnia, *m.*, *Bh* týden, tehoden, teyden, týhoden; *Slo.* tíden', tižden'; *Sr.* 1. týdjen, tédjen; *Sr.* 2. tijen; *Crn.* tędn; *Vd.* teden; *Styr.* keden; *Cro.* tjeden, tyeden, *plur.* tjedne; *Bs.* sedmina, nediglja dána; *Rag.* nedjèglja (*ob.* niedziela); *Sla.* nedilja; *Rs.* недѣля, недѣлька; (*Ec.* недѣля w cerkiewnych xięgach день воскресной Wielkanoc; pospolicie седмица); (*Etym.* ten – dzień). Przeciąg siedmiu dni tygodniem nazwano. *Hub. Wst.* 281, *Kal.* 89, *m* 5, die Woche. Tygodniów w roku iest 52 i dzień ieden. *Sol. G.* 3, 18. Uroczystość *tegodniów u żydów po żniwie. *Leop. Exod.* 34, 22. W pierwszym *tegodniu w post. *Szczerb. Sax.* 343. Po *tydniu. *Bratk. D* 2, *contr.* s po tygodniu). Żeby się w tym *tydniu modlitwa Pańska nie odprawowała, sprośnie się mylisz. *Pim. Kam.* 225. Tydnie. *Jabł. Ez. D*, tygodnie, niedziele). *Tydnie tam całe mieszkali. *P. Kch. Orl.* 1, 330. Z pitale *tydnia każdego nawiedzał. *Warg. Wal.* 6. Dwakroć się poszczę do *tego dnia. *Rey Poſt. L* 1 3, *paszczam dwakroć w sobotę, t. i. do tegodnia, albo w tydzień; iako my też niedziele miasto tegodnia mianuiemy, gdy mówim dwie niedziele, trzy niedziele. *Sekl.* 131, do tygodnia, co tydzień dwa kroć, zweymal die Woche. Pod winą siedzenia iednego *tegodnia w wieży. *Herb. Stat.* 25 *et* 105. Przyszłego tygodnia, *Bh.* Gnedělek, gnedíle (cf. z niedzieli, po niedzieli). Wielki tydzień, *Bh.* pasſigowy teyden; *Slo.* swatý, gnebi welkí tiden'; *Vd.* sveta nedela; *Cro.* veliki tjeden; *Sla.* velika nedilja; *Rs.* великая седмица, страстная, седмица спасительныхъ страстей; die Charwoche; *ob.* Tygodniowy, *Tydniowy.

TYGIEL, – gla, *m.*, TYGLIK, – a, *m.*, TYGIELEK, – lka, *m.*, *dem.*, rynka, z *Niem.* der Tiegel, *Jsl.* deigul, *Suec.* digel, *Ital.* tegame, tegamino; *Sr.* 2. tiggel, tigel; *Vd.* varivnek (cf. warzyć), restopnica (cf. roztopić), *Vd.* tegel, nogat, lonz, trinogatnik (cf. trónogi), latvica, torilu, vatliza, spushauna kosiza, restopnizo, variunik, spush; *Cro.* prasilnicza (cf. prażyć); *Hg.* rántó (cf. rynka); *Rs.* ложечница, ложешница. W kuchni tygle albo rynki bywaią miedziane wybielane, w których smażyć lub co rozpuścić możesz. *Wiel. Kuch.* 431. Tygiel albo tyglik złotniczy, krużyk, panew', test. do rozpuszczania złota. *Cn. Th.* 1167, der Schmelztiegel, der Tiegel. Tygiel, naczynie gliniane, iak doynica, w którym kompozycya z różnych materyałów czyści się, gotuie, i w śkło obraca. *Torz. śk.* 57. Tygle są naczynia na naywiększy impet ognia wystáwione, w których materya śklana surowa się topi, w śkło obraca, i z nich wyrabia. *Torz. śk.* 62. Tygle do topienia naylepsze, które roztopiony ołów przez kilka godzin wytrzymuią. *Krumf.* 41. Monetę tę w tygiel wrzuciwszy, przetapiać. *Gost. Gor.* 29, zmieszawszy to dobrze wsypać w tygielek. *Torz. śk.* 164. Do topienia metallów służą różne tygielki gliniane. *Kluk Kop.* 2, 142. Tygiel na srebro a piecek na złoto, a Jehowa doświadcza serc. *Bud. Prov.* 17, 3. – §. Mieysce w piecu, gdzie ruda topnieie, sowią tyglem. *Os. Rud.* 226, der Tiegel im Schmelzofen. – §. Tygiel w prasie drukarskiéy, mosiężny lub drewniany, pod który podjeżdża z wózkiem forma. *Mag. Mscr.*, der Tiegel in der Buchdruckerpresse. TYGLOWY, TYGLANY, – a, – e, od tygla, do tygla należący, Tiegel-. Tablica z gliny tyglanéy. *Torz. śk.* 48.

TYGODNIOWY, TYDNIOWY, – a, – e, TYGODNIOWIE, TYGODNIOWO *adv.*, *Bh.* týhodný, týhodenný; *Crn.* tednèske; *Rs.* седмичный, посемично, понедѣльно; niedzielny, co tydzień czyli co niedziela przypadaiący, lub tydzień trwaiący, wöchentlich, Wochen-. Pismo tygodniowe. *Mon.* 69, 409, eine Wochenschrift. Zapłata tygodniowa. *Mon.* 67, 139, Wochenlohn. Tygodniowy urząd. *Warg. Radz.* 145. Rozmawiamy z nauki dawaney tygodniowie. *Xiądz.* 117, co tydzień, raz na tydzień.

TYGR, TYGRYS, – a, *m.*, TYGRA, TYGRZYCA, TYGRYSICA, – y, ż., z Greckiego., *Ger.* der Tieger, der Tigerthier; *Slo.* tigrif; *Hg.* tigris; *Sor.* 1. tigricja; *Crn.* tekir; *Vd.* tekir, tigar, riſs (cf. ryś); *Cro.* riss, (*Cro.* risz pikujav *panther*); *Dal.* trige; *Sla.* ris, (*Sla.* risopas, z ostrowidz); *Rs.* тигръ; ze wszystkich źwierząt drapieżnych nayokrutnieyszy; na sierci bladożółtawéy ma plamy czarne podłużne czyli pręgi od grzbietu ku brzuchowi idące. *Zool.* 315. Tygrys nie kuny, lecz tygrysie rodzi. *Zbyl. Dr. R* 1. Tygrys z prążkami Groźnym rozjachem w ślepiach błysnął przed nami. *Przyb. Ab.* 47. Deianira wściekła podobna kotnéy tygrze pod Armeńską ſkałą. *Bard. Tr.* 447. Szczenna tygrzyca. *Bard. Luk.* 81. Tygrzyce w puszczy dzikie cię chowały. *Tward. Daf.* 43, *Kul. Her.* 32. Nieuglaskany tygrysie. *Teatr* 17, 84. Nad tygrysa okrutnieyszy. *Teatr* 42, *D. A.* Ah tygrysico! *ib.* 12 *b*, 72. TYGRYSI, – a, – ie, do tygra należący, Tieger-; *Sr.* 1. tigrowé; *Cro.* riszov; *Rs.* тигровый. Skóra tygrysia, *Vd.* tigarſova, risova, tekirna kosha; *Cro.* riszovina). Serce tygrysie. *Teatr* 35 *b*, 116. TYGRZĘ, – ęcia, *n.*, młody płód tygrzycy, das Junge des Tigerthiers. Tygrzyca, gdy widzi, że łowiec zabiera tygrzęta . . . *Stas. Num.* 1, 177.

TYGUR, – a, – u, *m.*, Zürich, wielkie miasto Szwaycarskie i kanton tegoż imienia. *Dyk. G.* 3, 217. Wiara od Zwinglinsza w Tygurze wymyślona. *Zygr. Gen. B* 2. *TYGURZANIN, – a, *m.*, z Tyguru obywatel; a mianowicie sekty Zwinglinsza, ein Zürcher; ein Zwinglianer. Nie

Digitized by Google

Tygurzanie sami, a daleko mniéy Zwingliusz, lecz ſtrona przeciwna tą woyną na Tygurzany wprzód natarła. *Zygr. Pap.* 263.

TYIĘ, *ob.* Tyć.

1) TYK, TYKA, *ob.* Tycz, Tycza. 2) TYK, TYKT, - u, *m.*, przytyk, przycinek, przymówka, Stichelrede, Hieb, Stich in Worten; (*Bh.* ťúčka dotknięcie). Wcale rozumiałem, że to do mnie tyk, iak mówią. *Mon.* 73, 587. Zoilowie swoie przyſtosowania, choć przez siłę nadciągane, zwykli komusić na tykta dawać. *ib.* 71, 588. TYK TAK, wyraża bicie perpendykułu lub pulsu, dyk dyk! den Perpendickelſchlag oder Pulsſchlag ausdrücken. *Tr.* - 1) TYKAĆ, *ob.* Tknąć.

2) TYKAĆ komu *cz. ndk.*, *Bh.* tykati; *Crn.* tikam; *Vd.* tykam, tikati, (cf. *Vd.* ongavim, s waszeciam, cf. on); *Rs.* тыкать; *secundae personae pronomine uti, colloquens cum aliquo*, einen duzen. Proszę mnie nie traktować tykaniem. *Boh. Kom.* 1, 339. Proszę mię inaczéy kwalifikować, a nie tykać, bo ieſtem szlachcicem. *ib.* 4, 339. *Slo.* prw ſi mi dwogil, wikal, a uſ mi tikáſ, *antea tibi fui quantivis, nunc nullius pretii.*

TYKALNOŚĆ, - ści, *ż.*, możność czyli snadność być tykanym lub naruszonym, die Berührbarkeit, Anrührbarkeit. *Opposit*: Nietykalność, n. p. osoby królewſkiéy. *Gaz. Nar.* 1, 257, nienaruszoność, Unverletzbarkeit. *Czack. pr.* 1, 183, *ib.* 2, 79. TYKALNY, - a, - e, - ie *adv.*, mogący być tykanym, naruszonym, *Bs.* teghnutiv, scto se mesge tiçati; *Rg.* teghnutiv, pippav (*ob.* dotykalny); berührbar, verletzbar. *Negatiu.* Nietykalny, któréy się iak świętéy rzeczy tknąć nie godzi, *sacrosanctus. Cn. Th.* 533, unberührbar, unverletzlich. TYKWA, - y, *ż.*, TYKWIA, - i, *ż.*, *Cn. Th.* 1167), *Bh.* tykew, (*Bh.* tykwice kolokwintyda); *Slo.* tykew, tékwice; *Crn.* tiqua, plotniza (cf. plot); *Vd.* tikva, titkva, busha, plotniza; *Hg.* teok, tök; *Cro.* tikva, titkva, titkvanya, tikvicza, valyanka, bucha; *Sla.* tikva; *Bs.* tikua, tiqua, tiquiça, tiquina, velika tiqua; *Rg.* tiqva, tiqujza; *Ross.* тыква, тыковникъ, тыквенникъ, горлянка; *cf. Jt.* zucca) eine Art Kürbis, *cucurbita lagenaria*, Flaſchenkürbis, gatunek bani; owoc iego ma wielorakie odmiany, na kształt dzbana, flaszki, lewaru, trąby. *Kluk Dyk.* 1, 169. - §. tykwa, kubek, naczynie do napoiu, ein Becher, ein Trinkgeſchirr. Wypiwszy dwie lub trzy tykwy tego gorzkiego napoiu, zrzucił. *Boh, Djab.* 342. - §. *aliter*: w tykwy s kim póyść, za iby chodzić, mit einander raufen, ſich an die Köpfe kriegen. Czytaiąc to dzikie pismo, boię się, żeby litery wziąwszy duszę, albo nie ſkakały po arkuszu, albo zemną w tykwy poszły. *Nag. Cyc. praef.*, *Mon.* 73, 203. TYKWIANY, TYKWOWY, - a, - e, od tykwi, Kürbiß-; *Rg.* tòqueni; *Rs.* тыквовый, тыквенный. Tykwowy handlarz, *Rg.* tiquár). Tykwianéy formy, *Cro.* tikvászt; *Crn.* tiqvaſt). Tykwowy sagon, *Cro.* tikvische; *Crn.* tiqvishe; *Bh.* tykwiſtě. *TYKWIĆ *cz. ndk.*, n. p. Nie gębę, ale serce, nie dłonią, lecz nowym Sposobem tym pogębkiem tykwić Chryſtusowym. *Pot. Zac.* 52.?

TYŁ, - u, *m.*, *Boh.* tył, teył, záda; *Morav.* tyló; (*Slo.* til *ceruix*, *Sr.* 1. tylo, *Sr.* 2. til, tillo kark); - *Vd.* sad, sadi, sadei; *Rs.* тылъ; sad, *in communi*, zadnia ſtrona, zadnia część, der Hintertheil, der Rücken; (*oppos.* przod, przodek). Tylna część lub tył głowy, *occiput. Kirch.* 3, satylec, potylica. *Vz. Gr.* 180, *Sr.* 1. łwowné zadť, téwo; *Ec.* задъ главы, затылокъ, примозгóвица, задная часть головы; (*Rs.* задóкъ, задникъ, (*diſtgu.* sadek); der Hinterkopf. Domu tył, indermash, das Hinterhaus. Nakazała mi, żebym się tu znaydował w tyłach iéy domu. *Teatr* 33, 26. Tył człowieka, grzbiet, der Rücken. Rzutne te rumaki Tył nie iednemu pomaluią błotem. *Jabł. Buk. G* 3 *b*. Tył u sukni, kamizelki, der Rücken in einem Kleidungsſtücke. Płótno na fałsz do tyłu kamizelki. *Teatr* 29 *c*, 76. Tył w szyku, tylna straż, das Hintertreffen. Tył wziąć nieprzyiacielowi. *Jabł. Tel.* 231, dem Feinde den Rücken nehmen. Tył podawać, obracać, pokazować, s uciekać, den Rücken wenden, die Flucht ergreifen, Reißaus nehmen; *ob.* *czal, na czal uſtąpić). Przyzna każdy, żeście tył podali, żeście pierwsi z Ematſkich pol pouciekali. *Bard. Luk.* 157, *Chmiel.* 1, 83. Rzymianom serca przybywało, a Gallowie tył podali. *Warg. Cez.* 195. Tak on się potkał, że ci co wygrali Podawszy tyły znowu uciekali. *P. Kch. J.* 293. Chcąc się ratować ucieczką, natychmiaſt sromotnie tył podał. *Uſtrz. Kruc.* 2, 237. Że bieżano przeciw nim, nie czekaiąc lękliwe tyły obrócili. *P. Kch. Orl.* 1, 106. Tameś spróbował, Jako są bitni, iako natarczywi, I nie raześ im tył swóy ukazował. *P. Kch. J.* 264. Grecy uchodzili, tyły podawaiąc przed Hektorem. *Bard. Tr.* 234. Kto tył podaie, tego gonią. *Esop.* 109. Nie męzka rzecz podawać złéy fortunie tyły. *Bard. Tr.* 350, uſtępować, ulegać iéy). - *Cum praepositt.* W tył raniony, w tyle ranę wziął. *Cn. Th.* 1219, in dem Rücken, hinten, von hinten; *Vd.* sad, sadi, sadei, od sadei, to sadi, tam sadi, od sadja; *Cro.* natrag; *Sla.* otrágu; *Rs.* назади (cf. nasad), вспять. Za iego cnotą sława tudzież w tyle była. *Orzech. Tar.* 20, tuż za nią, dicht hinter her. Już w tyle siebie wszyſtkie zdrady zoſtawiamy. *Otw. Ow.* 577. Żołnierze obracaią się prawą w tył. *Teatr* 32 *b*, 154, rechts um. Na słowo komendanta w tył! biorą armatę i w tył ią cofaią. *Jak. Art.* 1, 409. Są inne ogrody w tył pokoiów. *Star. Dw.* 27. W tył go szczypa'i. *Falib. P.* 5, zaocznie, im Rücken, hinterrücks. Widziałem na tył zkrępowane dłonie, Co się wolnością chlubną szaszczycały. *Hor.* 2, 50, hinterrücks, auf den Rücken gebunden. Udziałałeś bogi cudse i ulane, abyś mię rozgniewał, porzuciłeś mię w tył. *Gil. Kaz. A a* 5 *b*, odrzuciłeś za sobą). - Niechże karyolkę założą, chłopiec ma ſtać w tyle. *Teatr* 19 *b*, 67, za karyolką, er ſoll hinten auf ſtehen. Z tyłu, von hinten; *Crn.* odsád, odsadej, ritneſku, *Tyrol.* arſchlings; cf. rzyć); *Vd.* od sadja, od sadi, od sadeshkega, odsadi; *Cro.* zada, odzada; *Sla.* s' tragu; *Rs.* сзáди, созáди, задомъ; *Ec.* задú, созадú. Z ſtrachem ią przywitał, Zdało mu się, by go kto za łeb z tyłu chwytał. *Rey Wiz.* 26 *b*, *et* 39. Niósł to z tyłu za nim, *Sekl. Luk.* 23, er trug es ihm von hinten nach. On nie tylko z przodu, ale z tyłu głowy ma oczy. *Teatr* 22 *d*, *D*, Kiedy raz człowiekowi czas ubieży dany, Żadnym kształtem nie może być z tyłu poimany. *Kul. Her.* 127, okazya z tyłu łysa). W oczy mu się rzkomo kłaniaią, a z tyłu za nim pluią. *Rey Zw.* 96. Mężny z tyłu nie biie. *Cn. Ad.* 484, zdrady nie używa). Tyłem, rückwärts. Posła nazad tyłem z przed Sułtana odwodzą, nie obracaiąc się. *Kłok.* 107. Tyłem wypuścić; milczkiem zbyć, niepocześnie odprawić. *Cn. Ad.*

Digitized by Google

1185, zur Hinterthüre hinaus lassen, abfertigen, sich vom Halse schaffen. TYLCZAK, - a, *m.*, choroba końska, nosacizna, eine Krankheit der Pferde, der Rotz. *Tr.* Rozpalonym żelazem obrysować to mieysce, gdzie koń tylczak cierpi. *Haur Ek.* 155. *TYLCZYK, - a, *m.*, pewny ptaszek. *Sien.* 319, ein gewisser kleiner Vogel.

TYLE, *TYLO, - a *et* - u, *n.*, *subst. et adv.*, tak wiele, o liczbie mówiąc; tak wiele, tak dużo, o wielkości mówiąc; tak bardzo, tak mocno, o stopniu usilności mówiąc, so viel, so groß, so sehr, so stark; *Bh.* tolik, *vulg.* toli, toleg; *Slo.* tolik; *Sr.* 2. telke (cf. tylki); *Crn.* tolkajn, tolku (cf. tylko); *Vd.* telkai, teliku, telku, toliku, tolku, taku velku; *Cro.* taliko; *Dl.* toliko; *Bsn.* toliçći, toliko; *Rg.* toliko; *Sla.* toliko, onoliko; *Rs.* толи́ко, смо́ль, смо́лько, смоль, смольмà. Osoba twoia przy tak szczupłéy sile Może za drugie rachować się tyle. *Jabł. Buk. C 5 b*, *alterum tantum*, noch einmal so viel. Tyle *dwa, tyle *trzy. *Sk. Dz.* 59. Za każdym oraniem przyczynia się pełności, tak iż dla pierwszego orania tyle zboża wschodzi, ile bywa posiano, dla wtórego tyle dwoie; za trzecim tyle troie, za czwartym tyle czworo. *Cresc.* 89, zweymal so viel, dreymal so viel u. s. w. Tyle kroć, *toties. Cn. Th.* 1167, *Slo.* tolikrát, tolikrazi; *Ec.* толи́кократно, толи́кокгубо, толи́кожды, толи́кощи; tak często, so viel mal. Odpór ich do tyla (*Genit.*) mi stał się szkodliwym, iż ledwie w pół roku swego dokazałem. *Xiądz.* 87., do tylu rzeczy, spraw, zu vielen Dingen hinderlich. Mniemali, że on niema tylo mowy, ani dowcipu do słusznéy wymowy. *Jabł. Ez. A* 4. niedosyć mowy do tego). Kommissye edukacyyna tylą starowna około wykształcenia dusz waszych i ciała, tyle troskliwa, by... *Zab.* 16, 165, tak bardzo, tak usilnie, so sehr, so stark, so. *In correlatione cum*: ile, *Rg.* toliko, koliko; wie viel - so viel. Szczęśliwy, komu bóg łaskawy z nieba Dał tyle, ile do życia mu trzeba. *Hor.* 2, 117 *Min.* Ile głów, tyle rozumów. *Kras. Mysz.* 71. Ile włosów na głowie, tyle utrapienia. *Gemm.* 117. - Ile tyle, ileż tyleż, z ilekolwiek, małoli, wieloli, *Rg.* koliko toliko; es sey viel oder wenig. Dosyć mi na tym, że mam takich ile tyle, którym być użyteczny mogę. *Mon.* 71, 503. Z tego listu nadsiei ile tyle chwycę. *Pot. Arg.* 850, iako tako). Wszakże, ile tyle żył, który rzeczy wielkie Żyiąc czynił, dosyć żył, przetrwa wieki wszelkie. *Gaw. Siel.* 27. A nade wszystko uważać to sobie, Że ileż tyleż żywszy, leżeć w grobie. *Bratk. R.* 2. - Ani tyle, *et cum intensiv.*, ani TYCKO, tylko, TYLECZKO, TYLUCZKO, z bynaymniéy, w cale nie, ani naymnieyszéy rzeczy, auch nicht so viel! Boday, że mię ci a ci, ieśli tycko wziąłem. *Zab.* 9, 322 *Jżyck.* I tylka nie dam. *Cn. Th.* 2287. Nie kładź mi i tyleczka złota; wolę go mieć w kieszeni, niżeli na sukni. *Teatr* 11, 91. Dziś spytay się chłopca w szkołach prosto, niezawile Rozumie Horacego; pozwu ani tyle. *Niemc. P. P.* 21. Powiedz mi, ieśliście za tylko przedali wioskę? Odpowiedziała: tak, za tylko. *Bud. Act.* 5, 9, za nic więcéy, za tyle ieno). Tyluczko, *tantulum*, *tantillum. Cn. Th.* 1168, *Rg.* ovolihno, marvicjak. - *Cum enclit.* - ż, tyleż, tyloż, z równie wiele, eben so viel, eben so sehr; *Bh.* tolikej; *Cro.* tulikay; *Rs.* толи́кожды, толькожь, смоль же, Ma tyleż tam powagi, co i u dworu. *Boh. Kom.* 4, 73. Chcecie tak zrobić, jak mówię, dobrze; a nie, tyloż drugie. *Teatr* 52, 53. Mnóstwo znayduie się lekarstw, tyleż między niemi różniących się skuteczności zachodzi, tyleż podobnie ostróżności w przepisywaniu ich lekarzowi zachować potrzeba. *Perz. Cyr.* 1, 8.

TYLEC, - lca, *m.*, *Bs.* teludje od nosgja; *Ross. obsol.* малàя; tylec noża, szabli, brzytwy, *opp.* ostrze. *Dudz.* 65, der Rücken eines schneidenden Werkzeugs, z. B. der Messerrücken; (*oppos.* Brzuszec). Zostaw kray latorośli ze skórą na wzraz tylca nożowego. *Cresc.* 126. Sama na tylec noża nie odstąpiła od łóżka. *Pot. Arg.* 677, auch nicht einen Messerrücken breit.

TYLEDWOYNY, - a, - e, ieszcze raz tyle, drugie tyle wynoszący, doppelt so viel. *Tr.*

*TYŁEK, - łka, *m.*, zadek, *posticulum. Mącz.*, der Hintere (*ob.* Zatyłek), das Hintere, z. B. Hinterhaus.

TYLELICZNE poddanych grono. *Zab.* 4, 364 *Sap.*, tak liczne, so zahlreich. TYLESETNY, TYLOSETNY, - a, - e, - ie *adv.*, hundertfältig, hundert mal so viel, so viel hundert. *Tr.* Nie mierzyłby tylosetnych mil mieysca, choć iest dobry geometra. *Mon.* 69, 79. TYLETROYNY, - n, - e, - ie *adv.*, dreymal so viel. *Tr.*, *etc.* TYLI, TYLKI, - a, - ie, tyle wynoszący, tak wielki, tak mały, téy wielkości, so groß, so klein, von der (*demonstr.*) Größe; *Bh.* tolikerý; *Sr.* 1. tak wulki, tak wulkuśki, tak kuhley drebuśku; (*Sr.* 2. telke tyle); *Vd.* telkain, telikushen, telik, taku velik; *Cro.* tùlik, tuliki, ovulik, ovulichni; *Dl.* ovolichni; *Bs.* toliçni, tolikni; *Rag.* toliki; *Rs.* толи́кій, толи́кь; *Ec.* ели́кій, сели́кій, сели́кь; *Suec.* thylik, tolik, tocken, *Goth.* tholik, *Gr.* τηλικος, *Lat.* talis; cf. *Ger.* solcher). Ktoby tylim sprostał ciężarom! *quis tantae pondera molis sustineat! Zebr. Ow.* 575, tak wielkim, ciężkim, licznym, so großen, so vielen, so schweren Lasten! Nie tyli dom moy u boga, aby umowę wieczną uczynić miał zemną. *Leop.* 2 *Reg.* 23, 5, nie tyle znaczący, wartaiący, ważący). Oto! tylkiemi będąc, iużeś my się kochali. *Teatr* 12, 40. Jeszcze ot! tylkiemi będą, a iuż tańczyć, skakać i śpiewać będą umieli. *Teatr* 11, 23; TYCKI, TYLUCZKI *tantulus*, *tantillus*, *intensiv.* tak bardzo mały, *Rg.* ovolihni, marvicni; so sehr klein, so klein winzig. *Cn. Th.* 1168. Z tak urodziwéy nimfy stała się tylucską, Z tak okazałéy panny ptaszyną maluczką. *Tel. Saut.* 108, z TYLUCHNY, TYLUSIEŃKI, maluczki, *tantullus. Mącz.* - §. Tylki. Tylkiż, z równie wielki, równie mały, gleich groß, gleich klein, von eben der Größe, Dał Harpag dziecię do zagubienia pasterzowi, a w ten czas pasterzowi własne dziecię tylkie umarło. *Biel. Sw.* 22. Teraz tylką drugą summę oddać maią, iaką pierwszy raz płacili. *Vol.* 3, 421. Na Spiską ziemię zapisał się cesarz Zygmunt pod takiemi zakładami, iż ieśliby summ na ten czas nie wrócił, tedy tylką summę przepaść miał, i ieśliby na drugi czas, tedy tylką drugą; ieśli na trzeci, tedy tylką trzecią. *Biel.* 271, ieśli ich pierwszego roku nie wróci, tylką summę przepadnie, wtórego roku takie dwie, trzeciego takie trzy. *Biel. Sw.* 233 *b*, *ob.* Rycsałt, Rutscherzins, Fahrzins. - Tyli, ili, z równie taki, so groß, wie; so - wie. Z szeroko rozpadłéy sławy wypadł nagle Achilles tyli, ili gdy był żyw, zwykł bywać. *Otw. Ow*, 526. - Jli tyli, ilikolwiek, ilkikolwiek, *quantuslu-*

Digitized by Google

tuslubęt, iakikolwiek, ſo groß, ſo klein wie immer, gleich viel wie groß, klein ꝛc. Ja aca ili tyli ſtanem, rozumem niższy od Lucylla, przecięż . . . *Zab.* 10, 336 *Żych.* Złego obrada ila tyla była, *aliquis malo fuit usus in illo. Zebr. Ow.* 37. TYLKO, *TYLO *adv.*, nie więcéy, iedno, ieno, nur bloß, nicht mehr; *Boh.* toliko; *Slo.* len, lentoliko, toliko, (cf. li-), wčili, (cf. wcale); *Sr.* 1. pes no, pacz, jeno; *Crn.* samuzh, le, (*Crn. etc.* tolku, tolkaju, s tyle *qu. v.*); *Vd.* ko, le, ko tu, samu, (*cf.* samo), samush; *Cro.* szamo, leprav, tuliko. lisztor. konchoma, barem, bár; *Bs.* toliko, iſtom, samo; *Rg.* isctom, sámo; *Rs.* мóлько, мóкмо; *Ec.* мóчïмо; Tylko czterzy tacy są na świecie, *Czach. Tr. L.* 3. Sabelliusz uczył, iż tylo ieſt iedna persona w bóztwie. *Sk. Kaz.* 326. Na czas tylo ten powiat dla niego upraſił. *Kosz. Cyc. B.*; nie na zawsze, nur auf einige Zeit. Tylko ukazał, rozłakomił. *Cn. Ad.* 1184. Jego tylko brzuch a głowa były, ręku i nóg mało znać. *Groch. W.* 579; więcey nic, nichts mehr als. Tylko mię tu cień. *Cn. Ad.* 1184. Nie umiał, iodno tylko po Polſku. *Pasz. Dz.* 25, *pleonaſtice*; nic więcey, tylko, nichts weiter, als bloß . . .). Turcy nie umieią o chrześcianach tylko uraźliwie mówić. *Kłok.* 112, nie inaczey, ieno . .). Nie tylko słowem, ale i przykładem ich uczył. *Sk. Zyw.* 42; *Cro.* nélo, neszamo, s nie samym golym słowem). Tylko też to dla Wc Pana uczynię. *Teatr* 15, 64; iedynie, bloß, einzig und allein für Sie. Tylko to dla zabawienia kompanii mówiło się. *Mon.* 140, nie w innym celu). Nie tylkoć to ty gubisz papiery, oto i mnie się zdarzyło . . . *Zabł. Roz.* 182, ty nie sam ieden; nicht allein Du; nicht Du allein verlierſt . .). Tylko też złości téy Grecy się ieszcze nie ważyli. *Bard. Tr.* 213; tey iedney tylko ieszcze nie, nur noch dieſe einzige. *Cum enclitico*: Tylkoż to to! to wielka bagatela! *Teatr* 17 *c*, 45, ieżeli nie więcéy!). – *Conditional*: Ale się boię, ieśli tylko żyie, aby życie gdzie nie wiódł w nędzy. *Teatr* 42 *d*, *D.*, wofern er nur noch lebt. Trzykroć poyrzała, trzy kroć odwróciła Oczy, aby nań tylko nie patrzyła. *P. Kch. J.* 563. Kiedyż zaczniemy? Pr. iak tylko nayprędzey będziemy mogli. *Teatr* 14, 93, skoro ieno, ſobald wir nur werden können. – *aliter*: Jak to łaſkaw na cię! Pr. Zupełnie, i iak tylko! *Teatr* 43 *c*, 87. *Wyb.*, i iak ieszcze! und wie noch, ganz außerordentlich!). – *Admonit.* Oh tylko nie bądź tak gorący! *Teatr* 25 *c*, 27, ſey nur nicht ſo hitzig). Tylkobyś nie był dzieckiem. *Teatr* 24 *c*, 80. – Co tylko, tylko co, s skoro ieno: ſo bald nur als. Co się tylko ruszy, zaraz go maią na oku. *Tr.* Już tylko co, s prawie iuż, iuż iuż, beynah ſchon. Już tylko co pomyślna nadzieia wzraſtała, tylko com widzieć miała dolą mą odmienną, Aż ſoſtałam ſtrąconą znow w przepaść bezdenną. *Teatr* 44 *d*, 61. Chłopczyk oświadcza, że co tylko nie widać pana. *Zab.* 3, 192, co moment ma przyyść, każdego momentu się go spodziewa, den Augenblick, ſo gleich. – Tylko co żywy, s ledwie żywy ieszcze, kaum noch lebendig. Jam ieden sam między trupami żyw leżał, i to tylko też co żywy, Tak mi był odjął zmysł mrok nieżyczliwy. *P. Kch. J.* 204. – Tylko nie, Tylko co nie, *tantum non*, ledwie nie, o mały włos nie, mało nie, faſt, beynahe um ein Haar. Zaſtał ią, że się tylko nie zabiła, Już się do piersi z ſtrzałą zanosiła. *P. Kch. J.* 562. Patrzcie, iak się dąsa, Grozi, ręce zaciera, tylko co nie kąsa. *Kras. W.* 59. Jego Rzym tylko co nie do niebios wyniósł. *Warg. Wal.* 304. 2°) Tylko, tyćko, *ob.* Tyle.

TYLKORY, – a, – e, tak rozliczny, abo tyle części maiący *tantuplus, totiplex. Cn. Th.* 1168, ſo vielartig, ſo vielfach. TYLKOŚĆ, – ści, ż., taż wielkość lub małość, iednakowość, dieſelbe Größe oder Kleinheit, Einerleyheit, Gleichheit. Ilekroć iedney sprawy wiele inſtrumentów bywa, potrzeba aby się tylkością zgadzały. *Smotr. Lam.* 61.

TYLNY, – a, – e, zadni, *Vind.* sadnji, odsadnji; hinter, Hinters. Tylna część głowy, tył, zatyłek, *occiput. Perz. Cyr.* 1, 18; der Hinterkopf. Wypuścił go tylnemi drzwiami. *Warg. Wal.* 215; er ließ ihn zur Hinterthüre hinaus. Pobiegł po mnie do tylnego gabinetu. *Teatr* 22, 15; cf. indermach). Tylna ſtraż, *Vd.* sadnji vliek, sadnja truma, sadihodshina; *Sla.* ſtraznja, ſtráza, (*ob.* ſtraż). Miéy oko na tylno koła odmiennego szczęścia. *Opal. sat.* 24, ogląday się w tył, die Hinterräder.

*TYLO, *ob.* Tyle, *ob.* Tylko.

**TYŁOGONIEC, – ńca, *m.*, który tyłem za kim goni, der Nachjaget, Nachſetzer. *Kmit. Spyt. B.* 4.

TYŁOWITOŚĆ, TUŁOWITOŚĆ, TAŁOWITOŚĆ, *TAŁWISTOŚĆ, – ści, ż., *Bh.* tělnatoſt, (*Etym.* ciało; cf. Tyć, tył), cielistość, otyłość, tusza, tucz, die Feiſtigkeit, Fettigkeit. Zbytnia tałowitość, i tłuſtość ciała, ieſt ciężarem. *Syr.* 564. Gardzono takiemi; którzy się o tałwistość obżarſtwem swym przyczyniali. *Kosz. Lor.* 120. TYŁOWITY, TUŁOWITY, TAŁOWITY, TAŁWISTY, – a, – e, *Bh.* tělnaty, cielisty, tłusty, otyły, feiſt, fett, dick. Tłusty i tułowity. *Pot. Arg.* 2, 245. Chinczykowie nadmorscy są wysocy, miernie tułowici. *Wyrw. G.* 171. *Obesus* objedziony, tłusty, tyłowity, *ssiadły. *Męcz.* Tałowity. *Syr.* 148. Rzymianie ludziom obżartym, tłuſtym a tałwiſtym konie odeymowali, że się tak wielkiem obciążeniem ciała, ku temu, co na koniu czynić przyſtoi, zgodzić nie mogli. *Kosz. Lor.* 120.

TYLUCZKI, *ob.* Tyli. TYLUCZKO, *ob.* Tyle.

TYŁY, *Tr.*, *ob.* Otyły, tyłowity.

1) TYM, *ob.* Ten ta to. 2) TYM, TYMIAN, TYMIANEK *ziele*, *ob.* Dzięcielina.

TYMBLAK, *ob.* Temblak.

TYM CZASEM, *ob.* pod *Ten*; s w tym, *Slo.* medzitim; *Sr.* 1. beztem; *Vd.* ta zhash, med tem, miesama, s'zhasam, v'sriednem zhasi, vdosriednjem; *Cro.* medtemtoga, indeſſen, mittlerweile. – §. Tym czasem, s TYMCZASOWO, TYMCZASOWIE *adv.*, docześnie, do czasu, einſtweilen. TYMCZASOWY, – a, – e, doczesny, na czas, einſtweilig, *Vd.* svejedanshni. *Subſt.* TYMCZASOWOŚĆ, cf. doczesność.

TYMOSZ, – a, *m.*, imię męskie, Tymoteusz, Timotheus. *Teatr* 42, *ob.* Tyszko.

TYMF, TYNF, – a, *m.*, TYNFIK, – a, *m. dem.*, pieniądz Polſki śrebrny 18 gr. wartuiący, od mincarza *Tymfa* za Jana Kazimierza, nazwany. *Lengn. hiſt.* 274; ein polniſcher Tympf, 6 Silbergroſchen, (cf. *Rs.* полтина, полтинникъ półrubla). Tympf Toruńczanin, rządząc w R. 1662 mennicą Rzpltey w Poznaniu, wybiiał złotówki od iego imienia tymfami zwane; 60 na foin grzywnę miało być wybiianych, a 50 z mieszaney srebra z miedzią grzywny. *Czacz. pr.* 161. Tynf Pruſki zł. 1, gr. 2. *Pam.* 85, 1, 61. Redukcya tynfów bąkami zwanych, naſtąpiła przez Wołła podkarbiego R. 1762. *Czacz. pr.* 162.

Digitized by Google

Korcami ſtare tynfy mierzy. *Teatr* 43 *c*, 18 *Wyb.* Nigdy nie szedł do swoiey kwatery, Żeby nie przyniósł tynfy i talery. *Jabł. Ex.* 165. Tynfami ſkrzynie ładował. *Mon.* 71, 405. Kilka tynfików. *Boh. Kom.* 1, 171. Żołdu czekać muszą żołnierze z wielką ſtratą, tynfy nie wiedzieć gdzie się zawieruszą, Co krwi wylaney miały być zapłatą. *Jabł. Buk. M* 2 *b.*

TYNGOWAĆ *Tr.*, *ob.* Jngować.

TYNK, *TRYNK, - u, *m.*, farba do pokoszczenia czyli powlekania drzewa, ścian, murów *etc.*, *Germ.* die Tünche; *Bh.* obmitka; *Vd.* maus, lika; *Crn.* mavz, frajh; *Ross.* подмазка; Tynk, z Niemieckiego, toż samo, co wyprawa ściany wapnem. *Mag. Mscr.* Jakim tynkiem powlec drzewo, aby się z trudnością od ognia zapalało. *Swith. Bud.* 229. Jnnym tynkiem potynkować dom. *Leop. Levit.* 14, 42. Piękność względem ciała ieſt to, co tynk gładki względem ſtarego budynku, którego pokrywa wady. *Zab.* 5, 123. *Prov.* Znać, iak kretę na tynku. *Cn. Ad.* 1361; iak kretę na gipsie, iak wągi na czeluściach). TYNKARZ, - a, *m.*, co tynkuie ściany. *Włod.*, *Crn.* fraihar; *Vd.* fraihar, fraihavez; der Tüncher Tynkarz *caementarius. Meniášk. Turc.* 1, 106, *cf.* pobielacz. TYNKOWAĆ, *TRYNKOWAĆ *cz. ndk.*, potynkować, utynkować *dk.*, *Ger.* tünchen, übertünchen, cf. *lat.* tingere; *Bh.* oličim, oličowati; *Vd.* tiniháuvati, likati, fraihati; *Crn.* frajham; *Rs.* подмазать. U mularza wyprawić ścianę, znaczy wapnem narzucić ścianę i zatrzeć; co nazywaią także tynkować. *Mag. Mscr.* Potynkować dom. *Leop. Levit.* 14, 42, *ib. Amos.* 7, 8. Serce rostropnością podparte, ieſt iako tynkowanie wapienne, którym ściany narównywaią. *Radz. Syr.* 22, 20; *Crn.* frajh; *Vd.* lizheaje, likanje, tinshu obmasanje; *s* tynk, Tünche). - *fig. tr.* Tynkuią twarze swoie, bielą lica swe. *W. Poſt. W.* 2, 226; maluią, różuią. TYNKTURA, - y, *ż.*, roſcisk wyſokowy zafarbowany. *Krumł.* 161; *Vd.* poparilu, traunu spotilu; *Ross.* настой; eine Tinctur. Tynktura aloesowa. *Krup.* 5, 75.

TYR, TER, - u, *m.*, (*Etym.* trzeć, cierać; *Crn.* tir *rixa*; *Bs.* terk, trrik *cursus*); przytyk, przycinek, szczudłek, uszczypek, szturpka, Stichelrede, Stichelwort, Schimpfrede, Hieb, Sticheley. Opaczne tłumaczenie spraw, częſte tyry, przymówki, i inne przykrości wyrządzone mu, do oſtatniéy go rozpaczy przyprowadzić mogą. *Mon.* 73, 428. Jedni niewiele mówią, ale się zaraz pięścią rozprawiaią; inni zaraz szturpkami, tyrami i sforszczeńſtwy docieraią. *Pilch. Sen. Gn.* 120. Poczuł tyr, i dyskurs zawarł. *Pot. Syl.* 491. Pełne uszczypków niosąc zniewagi i tery Na Meleandra, były te papiery. *Pot. Arg.* 183. Tyr słyszy w każdym prawie słowie, którym go szczypie, gani i dotyka. *Chroſć. Fars.* 72. Nic nie było tak niezno̊ne oblężonym, iak owe tyry i urągania głośne nieprzyiacioł. *Tward. W. D.* 74. Mierżą cię satyry, Nazwiſko pokazuie, iże w nich są tyry. *Kchw. Fr.* 68. Drażnił ie, grubych tyrów przyczyniaiąc, *convitia. Zebr. Ow.* 363. Grubych mi nadał tyrów. *ib.* 324. TYRAĆ, TERAĆ *cz. ndk.*, ſtyrać, utyrać, *dk.*, *Bh.* tepati, (cf. Tarzać się), używaniem nadszczerbiać, nadwątlać, nadwerężać, abnutzen, abſtumpfen. (*Crn.* tiram *cito abduco*, *pello*, tirjam *exigo*, taram, *s* męczę, *Crn.* terkam, *s* klepię; *Vd.* tarati, *s* trapić; *Cro.* tiram *pello*, *persequor*, iztiram, iztirati *expellere*, ztirati, stiráyam *propulso*; ztiráveez *depulsor*, tiramsze, gonimsze *catulio*; *Sla.* tirati, *s* pędzić; *Bs.* ſterati *ſternere*; *Bs.* tirrati jednoga, koji biesgi *insequi*; *expellere*, *dispellere*, *propellere*; *Rs.* терять, потерять postradać, терпѣніе ſtrata, zguba). Nie zgubiwszy, ale dobrze ſtyrawszy broń, poddał się. *Warg. Wal.* 82. Szata używaniem się téra. *Gor. Sen.* 57. Rzadko zdrowie odzyſkał, kto go raz utyrał. *Pot. Arg.* 749. - §. gubić, tracić, utracać, poſtradać, verlieren, einbüßen. Cóż na tę hałaſtrę ſtrzały térasz? *perdis. Zebr. Ow.* 313. Wenus swą kwapliwością onego Adonina utyrała. *Sim. Siel.* 65. Ciężka utérać kochanie, *crudele suos addicere amores. Zebr. Ow.* 21. Tego ia i wy z żalem utérali, *quem non aequa mihi vobisque negarunt fata. ib.* 318. - Terać się, tarzać się, włóczyć się, tłuc się, kąty pocierać, ſich herum ſtoßen, herumtreiben. Co się tego marnotractwa po Krakowie, Poznaniu, Lwowie térało! *Falib. E* 2. Przez dziewięć miesięcy całych się térała, *erravit. Zebr. Ow.* 258. - §. Tyrać maiątek, trwonić, przemarnować, durchbringen, vergeuden, verſchwenden, verthun. Jeśliby mąż maiętność swą utyrał, albo się zadłużył . . . *Szczerb. Sax.* 467. Wymyślone ſtołowe utraty, któremi ludzie młodzi téraią maiętność. *Gor. Sen.* 29. Styrawszy marnotractwem oyczyſte zbiory. *Nar. Tac.* 3, 10. Garnie do ſkarbu, aby tym bardziey bez miary mógł tyrać. *Zygr. Pap.* 329. Dosyć siła tyra na niepotrzebne léki. *Pot. Syl.* 49. Tyra oſtatnie na kartach halerze. *Hor.* 2, 156 *Kniaź.* Własność swoię ſtyrawszy, ludzkich dóbr łaknęli. *Krom.* 426, *suis bonis profusis*). Krótko to trwało, bo gdy ſtyra marnie Wszyſtko, wnet nędza zewsząd go ogarnie. *Min. Ryt.* 3, 283. To co ſkąpa oyca ręka zgarnie Syn marnotrawny ſtraci, ſtyra marnie. *ib.* 3, 328. - Tyrać czas, truć czas, trawić czas, Zeit verſchwenden. Czasu darmo nie tyray. *Hrbſt Nauk. C* 3 *b.* Tyra czas tanecznik, tyra i kartownik. *ib. T* 2. Márne czasu tyranie, *ib. G* 3 *b.* Czasu nieco szturmuiąc i dobywaiąc ſtyrał. *Warg. Cez.* 227. Aby dni cząſtych na gnuśnym próżniactwie nie tyrał. *Nar. Tac.* 2, 246. Ladaiako się lato ſtyrało. *Warg. Cez.* 105. Doſtałam przyiaciela W którym uciechy nie mam, ani wesela. Z którym ia młode lata Ach tyram! *Zim. Siel.* 340. Będęż widział nayśliczniejszy wiek ſtyrany! *Teatr* 18, 64. Naypięknieysze lata wieku swoiego ſtyrawszy. . . *ib.* 18, 124.

TYRAN, - a, *m.*, TYRANEK, - nka, - *m.*, z *Grec.* panuiący bez słuszności, bez prawa, nieokreślenie nad poddanymi wydziwiaiący. *Gil. Poſt.* 142 *b*, *Gor. Dw.* 356; *Bh.* tyran; *Sr.* 1. téran; *Sr.* 2. tyran; *Crn.* tyrann, sionèk; *Vd.* tiran, sylnik, silnik, (cf. silnik), triamsh; *Bs.* tiran, samosilnik, okrutnik, posilnik, usionik; *Rg.* ufsionik, samosilnik, ufsilnik, silnik; *Rs.* тиранъ; der Tyrann; *generatius* okrutnik, der Wüthrich, der Grauſame, der Tyrann. Niemasz mierzieńszego w uszu, u wszech ludzi sromotnieyszego przeswiſka, nad tyrana, albo po Polſku nad okrutnika. *Rosz. Lor.* 127 *b.* Wprzód tygrysa ułagodzę, niż dzikie serce srogiego tyrana. *Bard. Tr.* 558. U cnotliwego wszyscy dobrzy; u tyrana każdy zdrayca. *Zab.* 8, 261. Tyran nawet w zapalczywości swoiéy sądzi się być sprawiedliwym. *Wyg. Mar.* 1, 155. Mali tyrankowie po mału wzraſtaią. *Mon.* 68, 536. TYRANKA, - i, *ż.*, okrutnica, die Tyrannin. Chęć i boiaźń są dwie tyranki serca ludzkiego. *Mon.* 67, 348. TYRANIIA, - ii, *ż.*, TYRANSTWO, - a, *n.*, *Bh.* tyranſtwi; *Sr.* 1. téran-

Digitized by Google

ſtwo; *Vd.* samosilnoſt, nevsmilnoſt; *Bs.* posilnoſt; *Rg.* samosillje, samosilnos; *Rs.* мирáнство; *Ec.* насилïе, мучúтельство, монúтельство, prawołomſtwo, nie porządne używanie iakiegykolwiek naywyższéy władzy. *Wyrw. G.* 115. Każda monarchiia, nie maiąca szlachty, ieſt szczére tyrańſtwo, *Klok.* 87. Króleſtwo, gdy kto go zażywa dla rozkoszy, takie się tyrańſtwem nazywa. *Jabł. Tel.* 262, *ob.* Okrucieńſtwo. TYRANIĆ, TYRANIZOWAĆ *cz. ndk.*, tyrańſko traktować, tyranniſiren, tyranniſch behandeln; *Rg.* samosilliti; *Rs.* мирáнить, мирáнствовать; *Ec.* мучúтельствовать. Nie w Jeruzalem, ale w Betlehem Herod tyranizuie, i krew' niewinną przelewa. *Dambr.* 567. Nieprzyiaciela, po zwycięſtwie ieszcze tyranić, ieſt nikczemnością. *Stas. Num.* 1, 132. Od samobóyſtwa odwiedli mu ręce By zmarł przez większe tyranizowanie. *Chroſć. Luk.* 269. TYRANNY, - a, - e, TYRAŃSKI, - a, - ie, TYRAŃSKIE, TYRAŃSKO *adv.*, do tyrana należący, tyranom właściwy, tyranniſch; *Bh* тирáнſкý; *Sr.* 2. tyranſki; *Sr.* 1. tiránski; *Vd.* tiranſki, nevsmilen, nemiluserden; *Rg.* samosilni; *Bs.* posilni, (*diſtg.* posilny); *Ross.* тирáнскïй. Urzędnik prawami nie określony, w krótce może się ſtać tyrannym nad równym sobie. *Min. Obs.* 187. Pałasz, tyrańſki pałasz, za który się trzyma. *Pot. Jow.* 30. Uyrzał martwey dziewki ciało Okrutną raną przebite tyrańſkie. *P. Kch. J.* 319. Tyrańſko nad rozumem wolnym przewodzili *Przyb. Milt.* 584. Czemuż przeyrzenie nas dzieli od siebie Srogie, i miłość tyrańſko krępuie! *Paſt. F.* 149. TYRANOBÓYCA, - y, *m. Pilch. Sen. Gn.* 230, *tyrannicida*, der Tyrannenmörder; *Sr.* 1. tiráns ża mordowań. TYRANOBÓYSTWO, - a, *n.*, *tyrannicidium*; *Cn. Th.* 1169, der Tyrannenmord.

1) TYRAS, rzéka, *ob.* Niester. 2) TYRAS, - a, *m.*, *Ger.* der Tiraß, (z *Franc.* tirer), ſieć do przykładania przepiórek, kuropatw, bekasów etc. *Tr.*, ein Zuggarn. - §. miano, które psom daią ein Name der Hunde.

TYRKOTAĆ, *ob.* Tarkotać.

TYRLARZ, - a, *m.*, cieśla od cembrowania podkopów, w górnictwie, der Stollenzimmermann in den Bergwerken *Tr.*

TYRLICZ, - a, *m.*, *ziele* krzyżownik, *Gentiana minor. Syr.* 646, Kreuzwurz, Enzian, Kreuzenzian.

TYROL, - u, *m.*, prowincya Auſtryacka, Tirol; *Sla.* Tiról. *Dyk. G.* 3, 120. TYROLCZYK, - a, *m.*, obywatel z Tyrolu, *Sla.* Tirólac, ein Tiroler. Tyrolczykowie są przemyślni i waleczni żołnierze. *Dyk. G.* 3, 121, *w rodz. żeńſk.* TYROLKA, - i, die Tirolerinn; *adj.* TYROLSKI, - a, - ie, Tiroler-.

TYRYAKA, *ob.* Dryakiew'.

TYSIĄC, - ąca, *m.*, *Boh.* tiſíc; *Slo.* tiſic; *Sr.* 1. tauſent, tawzent, dießaci ſtów; *Sr.* 2. tauſent, towſint; *Crn.* tiſuzh, tiséz, tavshènt, jasar, déset ſtu; *Vd.* taushent, deset ſtue, jesar, jeser; *Cro.* tiszúche, tesuzhja, jezero; *Hg.* ezer; *Dl.* hiliad, hiliada, tiszuche; *Bs.* tisuchja, hiliad, higljada, (z *Grecł.* χίλιας), (*Bs.* jezero 10,000); *Rg.* tisuchja; *Sla.* hiljadah; *Rs.* тысяча, *Ger.* tauſend, *Suec.* tuſend, *Angl.* thouſand, *Anglos.* duſend, Ottfried. thuſont, *Ulph.* thuſund, *lat. vulg.* des-cent, = decies centum, *Isl.* thuſhundrad, *Ulph.* tigos hund, taihuns hund). Dziesięć razy ſto, nazywa się tysiącem. *Jak. Mat.* 1, 5, *Łeſk.* 2, 4. Xerxes gdy przeciwko Grekom woynę podniósł, ſiedmkroć ſto *tysiąc (tysięcy), króleſtwa swego ludu zbroynego miał; a trzykroć ſto *tysiąc (tysięcy), znowu skądinąd. *Kosz. Lor.* 50. Tysiące tysiąców służyli mu, i po dziesięć kroć ſto tysiąców przed nim ſtali. *Sk. Kaz.* 6, milliony, tauſend mal tauſend. Dwa tysiąca, *Kpsz. Gr.* 2, *p.* 139. - *Jmmensit*: Naymniéy z tysiąc razy to powtarzała. *Teatr* 55 *d*, 14. Witayże po tysiąc razy. *Teatr* 30, 21; tysiąc kroć, tysiąckrotnie, *Vd.* taushentbarti, jeserkrat; *Ec.* тысящекрáтно. Gdy ią zobaczy, chociażby miał innych tysiąc w głowie, opuści ie dla niéy. *Teatr* 9 *b*, 55. Tysiącami takich liczyć możemy. *Ger. Dw.* 259; *Rs.* потысячно. - *de pecunia* Tysiąc, TYSIĄCZEK, - czka, *m.*, Cóż pomogą tysiące, któreś schował, gdy ich nie używasz! *Sk. Kaz.* 224. Przedtym tysiącami brząkał, dziś w liberyi chodzi. *Teatr* 7 *d*, 19 *Czrt.* Nie każdy, który krociami przed ślubem sławi swoie dochody, tysiącami ie po ślubie liczy. *Teatr* 47, 13. Z czasem i ſtatkiem zebrał się tysiączek; ſtrzegłem dobrze pierwszego tysiączka, przybył i drugi. *Kras. Pod.* 2, 144. Zebrał kilka tysiączków. *Zab.* 13, 205, *Teatr* 24 *b*, 44. TYSIĄCNÓG, - a, *m.*, *scolopendra*, rodzay owadu ſtonogom podobnego. *Kluk. Zw.* 4, 157, Tauſendfuß, eine Art Kellerwürmer. **TYSIĄCOCHYTRY wiłk piekielny. *Smotr. Ap.* 14, tysiącznemi sposobami chytrzący. TYSIĄCOLETNI, - ia, - ie, *Vd.* jeserleeten, tauſendjährig. TYSIĄCZNICTWO, - a, *n.*, urząd tysiącznika, das Amt eines Tauſendmanns; *Rag.* tisuchniſctvo; *Ec.* тысященачáлïе, тысященачáльство, (*Rs.* тысяцкое generalſtwo). TYSIĄCZNIK, - a, *m.*, liczba tysiąc maiąca *chilias. Cn. Th.* 1169, (*ob.* ćma), eine Zahl von Tauſend, das Tauſend. - §. Tysiącznik, co ma tysiąc żołnierzów pod sobą *chiliarcha*; *Bh.* tiſýcník; *Rg.* tisucchnik, tissuchnik; *Bs.* tissucchnik; *Rs.* тысящникъ (тысяцкой general), тысященачáльникъ, (2. bogacz, tysiące liczący); *Ec.* тысущникъ; der Tauſendmann, der über Tauſend geſetzt iſt. Moyżesz poſtawił nad Izraelem tysiączniki setniki, pięćdziesiątniki, i dziesiątniki, którzyby każdego czasu lud sądzili. *Gal. Alf.* 94. Maximus tysiącznik był chrześciianinem. *Sk. Dz.* 152. Tysiącznikiem ieſtem, *Ec.* тысященачáльствую, *Gr.* χιλιαρχέω. - §. *Theolog.* Niektórzy mniemali, że przyszłe króleſtwo Chryſtusowe przez tysiąc lat trwać miało, a ztąd tysiącznikami ich zwano. *W. Poſt. W.* 2, 350, *Galat. Heret.* 521; *Rs.* тысящники, тысящелúтники; *Chiliaſtae*; Ketzer, die das tauſendjährige Reich Chriſti behaupteten. - §. *Botan.* Tysiącznik, ziele *millefolium*; *sed haec vox communis herbis multis*, *ob.* Krwawnik ziele; Tauſendblatt; *Rg.* kugnirép. **TYSIĄCZNOBARWY, - a, - e, *Dudz.* 19; tauſendfárbig. TYSIĄCZNY, - a, - e, *Boh.* tiſýcný, tiſycerý, tiſýcenaſobný; *Sr.* 1. tauſenty, tawzenſki; *Sr.* 2. tauſenti; *Crn.* tisúshe; *Vd.* taushenti, taushentni, jeserni, desetſtaini, jeserſtviri, jeserbarten, jeseroverſtni, taushentfurmaſt; *Cro.* jezerni; *Rg.* tissuchni; *Bs.* tissucehni; *Sla.* jedan od hilijadé; *Rs.* тысячный; tysiąc zamykaiący, tauſend enthaltend, tauſendfach. W tysiącznym byłem ſtrachu. *Teatr* 30, 75. Dziesięć tysiączney intraty szlachcicowi, trzeba się dziesięć razy odkłonić, panu ſtu albo dwu kroć ſtu tysiącznemu. *Kras. Pod.* 2, 169. - §. Tysiączny w liczbie, wrzędzie; der Tauſendſte. Tysiączna z mego przykładu nauczy się nie wierzyć filutom. *Teatr* 56 *c*, 105. Tysiączney prawdy nie bywa w wróż-

Digitized by Google

Korcami ſtare tynſy mierzy. *Teatr* 43 *c*, 18 *Wyb.* Nigdy nie szedł do swoiey kwatery, Żeby nie przyniósł tynſy i talery. *Jabł. Ez.* 165. Tynſami ſkrzynie ładował. *Mon.* 71, 405. Kilka tynſków. *Boh. Kom.* 1, 171. Żołdu czekać muszą żołnierze z wielką ſtratą, tynſy nie wiedzieć gdzie się zawieruszą, Co krwi wylaney miały być zapłatą. *Jabł. Buk. M* 2 *b.*

TYNGOWAĆ *Tr.*, *ob.* Jngować.

TYNK, *TRYNK, - u, *m.*, farba do pokoszczenia czyli powlekania drzewa, ścian, murów *etc.*, *Germ.* die Tünche; *Bh.* obmitka; *Vd.* maur, lika; *Crn.* mavz, frajh; *Ross.* подмазка; Tynk, z Niemieckiego, toż samo, co wyprawa ściany wapnem. *Mag. Mscr.* Jakim tynkiem powlec drzewo, aby się z trudnością od ognia zapalało. *Swith. Bud.* 229. Jnnym tynkiem potynkować dom. *Leop. Levit.* 14, 42. Piękność względem ciała ieſt to, co tynk gładki względem ſtarego budynku, którego pokrywa wady. *Zab.* 5, 125. *Prov.* Znać, iak kretę na tynku. *Cn. Ad.* 1361; iak kretę na gipsie, iak wągl na czeluściach). TYNKARZ, - a, *m.*, co tynkuie ściany. *Włod.*, *Crn.* fraihar; *Vd.* fraihar, fraihavez; der Tüncher Tynkarz *caementarius. Menińſk. Turc.* 1, 106, *cf.* pobielacz. TYNKOWAĆ, *TRYNKOWAĆ *cz. ndk.*, potynkować, utynkować *dk.*, *Ger.* tünchen, übertünchen, cf. *lat.* tingere; *Bh.* oltćim, oltćowati; *Vd.* tinihuvati, likati, fraihati; *Crn.* frajham; *Rs.* подмазать. U mularza wyprawić ścianę, znaczy wapnem narzucić ścianę i zatrzeć; co nazywaią także tynkować. *Mag. Mscr.* Potynkować dom. *Leop. Levit.* 14, 42, *ib. Amos.* 7, 8. Serce rostropnością podparte, ieſt iako tynkowanie wapienne, którym ściany narównywaią. *Radz. Syr.* 22, 20; *Crn.* frajh; *Vd.* lishenje, likanje, tinshu obmasanje; *s* tynk, Tünche). - *fig. tr.* Tynkuią twarze swoie, bielą lica swe. *W. Poſt. W.* 2, 226; maluią, różuią. TYNKTURA, - y, *ż.*, roscisk wyſokowy zafarbowany. *Kruml.* 161; *Vd.* poparilu, traunu spotilu; *Ross.* настоѣ; eine Tinctur. Tynktura aloesowa. *Krup.* 5, 75.

TYR, TĖR, - u, *m.*, (*Etym.* trzeć, cierać; *Crn.* tir *rixa*; *Bs.* terk, trrik *cursus*; praytyk, przycinek, szczudłek, uszczypek, szczupka, Stichelrede, Stichelwort, Schimpfrede, Hieb, Sticheley. Opacsne tłumaczenie spraw, częſte tyry, przymówki, i inne przykrości wyrządzone mu, do oſtatniéy go rozpaczy przyprowadzić mogą. *Mon.* 75, 428. Jedni niewiele mówią, ale się zaraz pięścią rozprawiaią; inni zaraz szczupkami, tyrami i złorzeczeńſtwy docieraią. *Pilch. Sen. Gn.* 120. Poczuł tyr, i dyskurs zawarł. *Pot. Syl.* 491. Pełne uszczypków niosąc zniewagi i tėry Na Meleandra, były te papiery. *Pot. Arg.* 183. Tyr słyszy w każdym prawie słowie, którym go szczypie, gani i dotyka. *Chroſć. Fars.* 72. Nic nie było tak nieznośne oblężonym, iak owe tyry i urągania głośne nieprzyiacioł. *Tward. W. D.* 74. Mierżą cię ſatyry, Nazwiſko pokazuie, iże w nich są tyry. *Kchw. Fr.* 68. Drażnił ie, grubych tyrów przyczyniaiąc, *convitia. Zebr. Ow.* 563. Grubych mi nadał tyrów. *ib.* 324. TYRAĆ, TĖRAĆ *cz. ndk.*, ſtyrać, utyrać, *dk.*, *Bh.* teprati, (cf. Tarzać się), używaniem nadszczerbiać, nadwątlać, nadwerężać, abnutzen, abſtumpfen. (*Crn.* tiram *cito abduco*, *pello*, tirjam *exigo*, taram, *s* męczę, *Crn.* turkam, *s* klepię; *Vd.* tarati, *s* trapić; *Cro.* tiram *pello*, *persequor*, iztiram, iztirati *expellere*, ztirati, stiravam *propulso*; stiravecz *depulsor*, tiramsze, gonimsze *catulio*; *Sla.* tirati, *s* pędzić; *Bs.* ſterati *ſternere*; *Bs.* tirrati jednoga, koji biesgi *insequi*; *expellere*, *dispellere*, *propellere*; *Rs.* терять, померять, померять poſtradać, мёрзнie ſtrata, zguba). Nie zgubiwszy, ale dobrze ſtyrawszy broń, poddał się. *Warg. Wal.* 82. Szata używaniem się téra. *Gor. Sen.* 57. Rzadko zdrowie odzyſkał, kto go raz utyrał. *Pot. Arg.* 749. - §. gubić, tracić, utracać, poſtradać, verlieren, einbüßen. Cóż na tę hałaſtrę ſtrzały téraſz? *perdis. Zebr. Ow.* 313. Wenus swą kwapliwością onego Adonina utyrała. *Sim. Siel.* 65. Ciężka utėrać kochanie, *crudele suos addicere amores. Zebr. Ow.* 21. Tego ia i wy z żalem utėrali, *quem non aequa mihi vobisque negarunt fata. ib.* 518. - Terać się, tarzać się, włóczyć się, tłuc się, kąty pocierać, ſich herum ſtoßen, herumtreiben. Co się tego marnotractwa po Krakowie, Poznaniu, Lwowie térało! *Falib. E* 2. Przez dziewięć miesięcy całych się téraſa, *erravit. Zebr. Ow.* 258. - §. Tyrać maiątek, trwonić, przemarnować, durchbringen, vergeuden, verſchwenden, verthun. Jeśliby mąż maiętność swą utyrał, albo się zadłużył . . . *Szczerb. Sax.* 467. Wymyślone ſtołowe utraty, którémi ludzie młodzi téraią maiętność. *Gor. Sen.* 29. Styrawszy marnotractwem oyczyſte zbiory. *Nar. Tac.* 3, 10. Garnie do ſkarbu, aby tym bardziey bez miary mógł tyrać. *Zygr. Pap.* 329. Dosyć siła tyra na niepotrzebne léki. *Pot. Syl.* 49. Tyra oſtatnie na kartach halerze. *Hor.* 2, 156 *Kniaź.* Własność swoię ſtyrawszy, ludzkich dóbr łaknęli. *Krom.* 426, *suis bonis profusis*). Krótko to trwało, bo gdy ſtyra marnie Wszyſtko, wnet nędza zewsząd go ogarnie. *Min. Ryt.* 3, 283. To co ſkąpa oyca ręka zgarnie Syn marnotrawny ſtraci, ſtyra marnie. *ib.* 5, 328. - Tyrać czas, truć czas, trawić czas, Zeit verſchwenden. Czasu darmo nie tyray. *Hrbſt Nauk. C* 5 *b.* Tyra czas tanecznik, tyra i kartownik. *ib. T* 2. Márne czasu tyranie, *ib. G* 3 *b.* Czasu nieco szturmuiąc i dobywaiąc ſtyrał. *Warg. Cez.* 227. Aby dni całych na gnuśnym próżniactwie nie tyrał. *Nar. Tac.* 2, 246. Ladaiako się lato ſtyrało. *Warg. Cez.* 105. Doſtałam przyiaciela W którym uciechy nie mam, ani wesela. Z którym ia młode lata Ach tyram! *Zim. Siel.* 540. Będęż widział nayślicznieyszy wiek ſtyrany! *Teatr* 18, 64. Naypięknieysze lata wieku swoiego ſtyrawszy . . . *ib.* 18, 124.

TYRAN, - a, *m.*, TYRANEK, - nka, - *m.*, z *Grech.* panuiący bez słuszności, bez prawa, nieokreślenie nad poddanymi wydziwiaiący. *Gil. Poſt.* 142 *b*, *Gor. Dw.* 556; *Bh.* tyran; *Sr.* 1. téran; *Sr.* 2. tyran; *Crn.* tyrann, sionėk; *Vd.* tiran, sylnik, silnik, (cf. silnik), triamsk; *Bs.* tiran, samosilnik, okrutnik, posilnik, usionik; *Rg.* ufsionik, samosilnik, ufsilnik, silnik; *Rs.* тиранъ; der Tyrann; *generalius* okrutnik, der Wüthrich, der Grauſame, der Tyrann. Niemasz mierzieńszego w uszu, u wszech ludzi sromotnieyszego przeswiſka, nad tyrana, albo po Polſku nad okrutnika. *Kosz. Lor.* 127 *b.* Wprzód tygrysa ułagodzę, niż dzikie serce srogiego tyrana. *Bard. Tr.* 538. U cnotliwego wszyscy dobrzy; u tyrana każdy zdrayca. *Zab.* 8, 261. Tyran nawet w zapalczywości swoiéy sądzi się być sprawiedliwym. *Weg. Mar.* 1, 155. Mali tyrankowie po mału wzraſtaią. *Mon.* 68, 536. TYRANKA, - i, *ż.*, okrutnica, die Tyrannin. Chęć i boiaźń są dwie tyranki serca ludzkiego. *Men.* 67, 348 TYRANIIA, - ii, *ż.*, TYRANSTWO, - a, *n.*, *Bh.* tyranſtwi; *Sr.* 1. téran-

Digitized by Google

ſtwo; *Vd.* samosilnoſt, nevsmilnoſt; *Bs.* posilnoſt; *Rg.* samosillje, samosilnos; *Rs.* мирáнство; *Ec.* насилïе, мучúтельство, томúтельство, prawołomſtwo, nie porządne używanie iakieykolwiek naywyższéy władzy. *Wyrw. G.* 115. Każda monarchiia, nie maiąca szlachty, ieſt szczére tyraństwo, *Klok.* 87. Króleſtwo, gdy kto go zażywa dla rozkoszy, takie się tyraństwem nazywa. *Jabł. Tel.* 262, *ob.* Okrucieństwo. TYRANIĆ, TYRANIZOWAĆ *cz. ndk.*, tyrańſko traktować, tyranniſiren, tyranniſch behandeln; *Rg.* samosilliti; *Rs.* мирáнить, мирáнствовать; *Ec.* мучúтельствовать. Nie w Jeruzalem, ale w Betlehem Herod tyranizuie, i krew' niewinną przelewa. *Dambr.* 567. Nieprzyiaciela, po zwyciężeniu ieszcze tyranić, ieſt nikczemnością. *Stas. Num.* 1, 132. Od samobóyſtwa odwiedli mu ręce By zmarł przez większe tyranizowanie. *Chroſć. Luk.* 269. TYRANNY, - a, - e, TYRAŃSKI, - a, - ie, TYRAŃSKIE, TYRAŃSKO *adv.*, do tyrana należący, tyranom właściwy, tyranniſch; *Bh* тыránſкŋ; *Sr.* 2. tyranſki; *Sr.* 1. tiránſki; *Vd.* tiranſki, nevsmilen, nemiluserden; *Rg.* samosilni; *Bs.* posilni, (*diſig.* posilny); *Ross.* мирáнскiй. Urzędnik prawami nie określony, w krótce może się ſtać tyrannym nad równym sobie. *Min. Obs.* 187. Pałasz, tyrańſki pałasz, za który się trzyma. *Pot. Jow.* 30. Uyrzał martwey dziewki ciało Okrutną raną przebite tyrańſkie. *P. Kch. J.* 319. Tyrańſko nad rozumem wolnym przewodzili *Przyb. Milt.* 384. Czemuż przeyrzenie nas dzieli od siebie Srogie, i miłość tyrańſko krępuie! *Paſt. F.* 149. TYRANOBÓYCA, - y, *m. Pilch. Sen. Gn.* 230, *tyrannicida*, der Tyrannenmörder; *Sr.* 1. tirana ja mordowáł. TYRANOBÓYSTWO, - a, *n.*, *tyrannicidium*; *Cn. Th.* 1169, der Tyrannenmord.

1) TYRAS, rzéka, *ob.* Nieſter. 2) TYRAS, - a, *m.*, *Ger*, der Tiraß, (z *Franc.* tirer), ſieć do przykładania przepiórek, kuropatw, bekasów etc. *Tr.*, ein Zuggarn. - §. miano, które psom daią ein Name der Hunde.

TYRKOTAĆ, *ob.* Tarkotać.

TYRLARZ, - a, *m.*, cieśla od cembrowania podkopów, w górnictwie, der Stollenzimmermann in den Bergwerken *Tr.*

TYRLICZ, - a, *m.*, *ziele* krzyżownik, *Gentiana minor. Syr.* 646, Kreuzwurz, Enzian, Kreuzenzian.

TYROL, - u, *m.*, prowincya Auſtryacka, Tirol; *Sla.* Tiról. *Dyk. G.* 3, 120. TYROLCZYK, - a, *m.*, obywatel z Tyrolu, *Sla.* Tirólac, ein Tiroler. Tyrolczykowie są przemyślni i waleczni żołnierze. *Dyk. G.* 3, 121, *w rodz. żeńſk.* TYROLKA, - i, die Tirolerinn; *adj.* TYROLSKI, - a, - ie, Tiroler-.

TYRYAKA, *ob.* Dryakiew'.

TYSIĄC, - ąca, *m.*, *Boh.* tiſíc; *Slo.* tiſíc; *Sr.* 1. tauſent, tawzent, dieſzaj ſtów; *Sr.* 2. tauſent, towſint; *Crn.* tisuzh, tisés, tavshènt, jasar, déset ſtu; *Vd.* taushent, deset ſtne, jesar, jeser; *Cro.* tiszùche, tesuzhja, jezero; *Hg.* ezer; *Dl.* hiliad, hiliada, tiszuche; *Bs.* tisuchja, hiliad, higljada, (z *Grec.* χίλιας), (*Bs.* jezero 10,000); *Rg.* tisuchja; *Sla.* hiljadah; *Rs.* тысяча, *Ger.* tauſend, *Suec.* tusend, *Angl.* thousand, *Anglos.* dusend, Ditfrieb. thusont, *Ulph.* thusund, *lat. vulg.* des-cent, = decies centum, *Isl.* thushundrad, *Ulph.* tigos hund, taihuns hund). Dziesięć razy ſto, nazywa się tysiącem. *Jak. Mat.* 1, 5, *Ezek.* 2, 4. Xerxes gdy przeciwko Grekom woynę podniósł, siedmkroć ſto tysiąc (tysięcy), króleſtwa swego ludu zbroynego miał; a trzykroć ſto tysiąc (tysięcy), znowu zkądinąd. *Kosz. Lor.* 50. Tysiące tysiąców służyli mu, i po dziesięć kroć ſto tysiąców przed nim ſtali. *St. Kaz.* 6, milliony, tauſend mal tauſend. Dwa tysiąca, *Kpsz. Gr.* 2, *p.* 159. - *Immensit*: Naymniéy z tysiąc razy to powtarzała. *Teatr* 55 *d*, 14. Witayże po tysiąc razy. *Teatr* 50, 21; tysiąc kroć, tysiąckrotnie, *Vd.* taushentbarti, jeserkrat; *Ec.* тысящекрáтно. Gdy ią zobaczy, chociażby miał innych tysiąc w głowie, opuści ie dla niéy. *Teatr* 9 *b*, 55. Tysiącami takich licsyć możemy. *Ger. Dw.* 259; *Rs.* потысячно. - *de pecunia* Tysiąc, TYSIĄCZEK, - czka, *m.*, Cóż pomogą tysiące, któreś schował, gdy ich nie używasz! *St. Kaz.* 224. Przedtym tysiącami brząkał, dziś w liberyi chodzi. *Teatr* 7 *d*, 19 *Czrt.* Nie każdy, który krociami przed ślubem sławi swoie dochody, tysiącami ie po ślubie liczy. *Teatr* 47, 13. Z czasem i ſtatkiem zebrał się tysiączek; ſtrzegłem dobrze pierwszego tysiączka, przybył i drugi. *Kras. Pod.* 2, 144. Zebrał kilka tysiączków. *Zab.* 13, 205, *Teatr* 24 *b*, 44. TYSIĄCNÓG, - a, *m.*, *scolopendra*, rodzay owadu ſtonogom podobnego. *Kluk. Zw.* 4, 157, Tauſendfuß, eine Art Kellerwürmer. **TYSIĄCOCHYTRY wiłk piekielny. *Smotr. Ap.* 14, tysiącznemi sposobami chytrzący. TYSIĄCOLETNI, - ia, - ie, *Vd.* jeserleeten, tauſendjährig. TYSIĄCZNICTWO, - a, *n.*, urząd tysiącznika, das Amt eines Tauſendmanns; *Rag.* tisuchniſctvo; *Ec.* тысященачáлïе, тысященачáльство, (*Rs.* тысяцкое generalſtwo). TYSIĄCZNIK, - a, *m.*, liczba tysiąc maiąca *chilias. Cn. Th.* 1169, (*ob.* ćma), eine Zahl von Tauſend, das Tauſend. - §. Tysiącznik, co ma tysiąc żołnierszów pod sobą *chiliarcha*; *Bh.* tiſyćnik; *Rg.* tisucchnik, tisuchnik; *Bs.* tisuchnik; *Rs.* тысящникъ (тысячской generał), тысященачáльникъ, (2. bogacz, tysiące liczący); *Ec.* тысущникъ; der Tauſendmann, der über Tauſend geſetzt iſt. Moyżesz postawił nad Izraelem tysiączniki setniki, pięćdziesiątniki, i dziesiątniki, którzyby każdego czasu lud sądzili. *Gal. Alf.* 94. Maximus tysiącznik był chrześciianinem. *Sk. Dz.* 152. Tysiącznikiem ieſtem, *Ec.* тысященачáльствую, *Gr.* χιλιαρχέω. - §. *Theolog.* Niektórzy mniemali, że przyszłe króleſtwo Chryſtusowe przez tysiąc lat trwać miało, a ztąd tysiącznikami ich zwano. *W. Poſt. W.* 2, 350, *Galat. Heret.* 521; *Rs.* тысящники, тысящелѣтники; *Chiliaſtae*; Ketzer, die das tauſendjährige Reich Chriſti behaupteten. - §. *Botan.* Tysiącznik, ziele *millefolium*; *sed haec vox communis herbis multis*, *ob.* Krwawnik ziele; Tauſendblatt; *Rg.* kugnirép. **TYSIĄCZNOBARWY, - a, - e, *Dudz.* 19; tauſendfárbig. TYSIĄCZNY, - a, - e, *Boh.* tiſýcný, tiſycerý, tiſýcnaſobný; *Sr.* 1. tauſenty, tawzenſki; *Sr.* 2. tauſentſi; *Crn.* tisúzhne; *Vd.* taushenti, taushentni, jeserni, desetſtaini, jeserſtviri, jeserbarten, jeseroverſtni, taushentfurmaſt; *Cro.* jezerni; *Rg.* tisuchni; *Bs.* tisuccehni; *Sla.* jedan od hilijadé; *Rs.* тысячный; tysiąc zamykaiący, tauſend enthaltend, tauſendfach. W tysiącznym byłem ſtrachu. *Teatr* 30, 75. Dziesięć tysiączney intraty szlachcicowi, trzeba się dziesięć razy odkłonić, panu ſtu albo dwu kroć ſtu tysiącznemu. *Kras. Pod.* 2, 169. - §. Tysiączny w liczbie, w rzędzie; der Tauſendſte. Tysiączna z mego przykładu nauczy się nie wierzyć filutom. *Teatr* 56 *c*, 103. Tysiącsney prawdy nie bywa w wróż-

Digitized by Google

kach gwiazdarskich. *Birk. Kaw. Mal. B* 2, ledwie tysiączny raz się prawdzą).

TYSZA, - y, *i.*, *Tibiscus*, rzéka w Węgrzech. *Wyrw. G.* 21, die Theiße; *Bh.* Tisa; *Cro.* Tissa, (*Cro.* tissa; *Lat.* taxus, *s* cis, cisowe drzewo).

TYSZARNIA kamienna, góry kamienne, *lapicidina. Volck.* 459, der Steinbruch, cf. ciosać, ciosowy kamień, cf. teszarz.

TYSZKO, - a, *m. dem.* imienia Tymesz, kleiner Timotheus. *Jabł. Her.*

TYTEL, - tla, *m.*, abrewiiacya n. p. pismo tytlami pisane. *Dudz.* 65; ein abgekürztes Schriftzeichen, eine Abbreviatur, Abkürzung; *Rs.* титло, сокращенность, словописьма, *Ec.* скоропись. Tytlami piszący, *Ec.* знаменописець. Tytlami, *Rs.* сокращенно. TYTUŁ, - u, *m.*, TYTULIK, - a, *m.*, *zdrbn.*, z *Lac.* wyraz dostoyność czyię oznaczaiący, der Titel, Ehrentitel; *Bh.* nazew, nazwánj, (cf. nazwisko); *Vd.* titel, jimenik, najimenik, pojimenstvu, griesinga; *Rs.* титулъ, заглавіе; *Ec.* предзнаменаніе, надпись, заглавіе; Tytuł abo nazwisko człowieka. *Salin.* 5, 69. Na kopertach tytuły przyymuią nie przyzwoite sobie i udzielaią wzaiemnie. *Mon.* 65, 305. Jeść naypięknieyszy tytuł bez intraty nie da. *Pot. Kocz.* 150. Próżne tytuły bez zysku. *Sim. Siel.* 85. Tytuł próżny, gdy czczo w szkatule, Kiedy kto dłużny, Co po tytule! *Kras. Liść.* 2, 51, Titel ohne Mittel. Tytuł bez rzeczy, wiecha bez piwa. *Cn. Ad.* 1184; Tytuł wielki, dochód mały. *J. Kch. Fr.* 5. Gotowi do ostatniéy straty wyslić swóy rozum, byle tylko iaki tytulik pozyskać mogli. *Mon.* 73, 684; *Slo.* titule su fraf'li sveta. - *latius*: tytuł, predykat, epitet, Titel, Beywort, Zunahme. Tytuł nayleparzy być poczciwym. *Zab.* 15, 564. Poetą być, tytuł nieszczęśliwy. *Past. Fid.* 264. Królowa, matka, żona, wszystkie te mię gnębią tytuły. *Teatr* 47 *c*, 50. Obrazy przodków z ich tytułami w przedniey-szey stronie domu Rzymianie kładli. *Warg. Wal.* 182. Rychard był *nazwany* od synodu Katolikiem; napisu tego (*tytułu*) potomki iego zaniechali. *Sk. Dz.* 106. Tytuł, przyczyna abo napis zdanego na śmierć, *elogium. Cn. Th.* 1169. Wisła tak wielu rzék połknąwszy *tytuły, Zbożem Báltyckie ładuie gondoły. *Pot. Syl.* 51, imiona, Namen. Zbudował ołtarz Moyżesz, i dwanaście *tytułów według pokoleń. *W. Ex.* 24, 4; dwanaście słupów. *Bibl. Gd.*, napisów). - *Per excellent.* tytuł księgi, książki, z dzieła napis, der Titel eines Buchs. *Cn. Th.* 1169; *Vd.* predpisan lift, nadpisnik, napisni lift. - *fig.* tytuł, pozór, barwa, pretext, Schein, Titel, Name, Vorwand. Ten iurgiełt, co Turkom na szable płacimy, nic inszego nie iest, ieno ślicznym tytułem pokryte poddaństwo. *Star. Pob. B* 2. - §. *aliter*: tytuł śrebra etc., proba na nim wybita, die Probe auf dem Silber. Do poznania wewnętrzney wartości pieniędzy, uważać trzeba wagę i tytuł. *Leśk.* 2, 85. Tytuł pieniądza ze złota iest z 20, 21, 22, i. t. d. karatów. *ib.* 86. TYTULARNY, TYTUŁOWY, - a, - e, tytuł maiący, Titular-, *Vd.*, jimenski, *Rs.* титулярный, заглавный. *Cn. Th.* 1169, Titular-. Tytularny, ale nie realny urzędnik. *Tr.* Tytułowy konsyliarz. *ib.* Tytułowa Sułtanowi podległość Algeru. *N. Pam.* 12, 289. - Tytułowy *Subst.*, od którego tytuł ma kościoł. *Cn. Th.* 1169, *tutelaris*, der Schutzpatron, von dem eine Kirche den Namen hat. TYTUŁARZ, - a, *m.*, księga zawiersiąca naukę tytułowania, das Titelbuch, Titularbuch. *Tr.* TYTUŁAT, - a, *m.*, któremu tytuł iaki należy się, der einen Charakter oder Titel, Rang hat. Będzie tych wszystkich tytułatów, iakoby sto osob. *Star. Dw.* 71. TYTUŁODAWCA, - y, *m.*, który tytuły rozdaie, der Titelaustheiler. Papież naywyższy królów tytułodawca. *Swad.* 1, 12. TYTUŁOWAĆ *cz. ndk.*, tytuł dawać, *Vd.* perstoinu jimenuvati, dostoinu pojimenuvati, titulirati; *Rs.* титуловать; einen Titel geben, tituliren. Czemu się tytułuiesz starościcem? czemu Tym puszysz, co losowi winieneś samemu! *Zabł. Fir.* 44. Czemp tytułuiesz mię piękną, a w oczach szpetną znayduiesz! *Past. F.* 82. Nie służy wam należycie ten tytuł, abyście się świętéy wiary wyznawcami być tytułowali; odpadliście rzeczy, odpadliście przeto zaraz i tytułu. *Smotr. Nap.* 19. Wino słabe tytułuią stołowym. *Haur Ek.* 101, chrzczą, przechrzciwaią.

TYTUŃ, TUTUŃ, TIUTUŃ, TIUTIUŃ, - ia, *m.*, *Turc.* tütün. *Czrt. Mscr.*, *Bh.* kuřlawý tabak, kaulawý tabak; *Rg.* duhaan, *vulg.* tutùm; *Sla.* duhán; *Rs.* тютюнъ, курительный табакъ, нанушный тобакъ; der Blätter-Tabak, Rauchtabak. Tytuń powszechnie do tabaki i kurzenia w lulkach zażywany. *Kluk. Rośl.* 3, 358. Palić tiutuń. *Teatr* 52 *b*, 63; *Vd.* tobaki kaditi, tobakati, tobak piti; *Sla.* puskiti duhán). Człowiek może zbytecznie tutuń kursyć, tabaki zażywać, tak że mu się od tego wstrzymać i odłożyć nie podobna. *Mon.* 69, 176. Nie czuię wonności tutunia, który Sułtan Turecki ciągnie, niechby zaś pod nos sakurzył, wnet uczułbym. *Boh. djab.* 39. Miły tiutiuniu, gdy ia twą parę Widzę niknącą bez zwrotu, Wystawiam sobie prawdziwą miarę Życia moiego obrotu. *Zab.* 4, 301. TYTUNIARZ, - a, *m.*, co lubi tytuń palić, ein Tabacksraucher, ein Raucher. *Ld.*, *Vd.* tobaka pius, tobakavec, tobakni kadiuz; *Rs.* курильщикъ. TYTUNIOWY, - e, - e, do tytunia należący, Rauchtabacks-, Tytiuniowa enema. *Czerw.* 9. Tytuniowy worek, *ob.* Kapciuk). Tytuniowa machina do ciągnienia dymu przez wodę, *Rs.* кальянъ. Wiązka listów tytuniowych, *Rs.* нанумы.

TYWUŃ, TYMON, *ob.* Ciwun. TYZANA, *ob.* Ptyzana. TYŻBIER, *ob.* Tasbir.

Koniec Piątego Woluminu.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

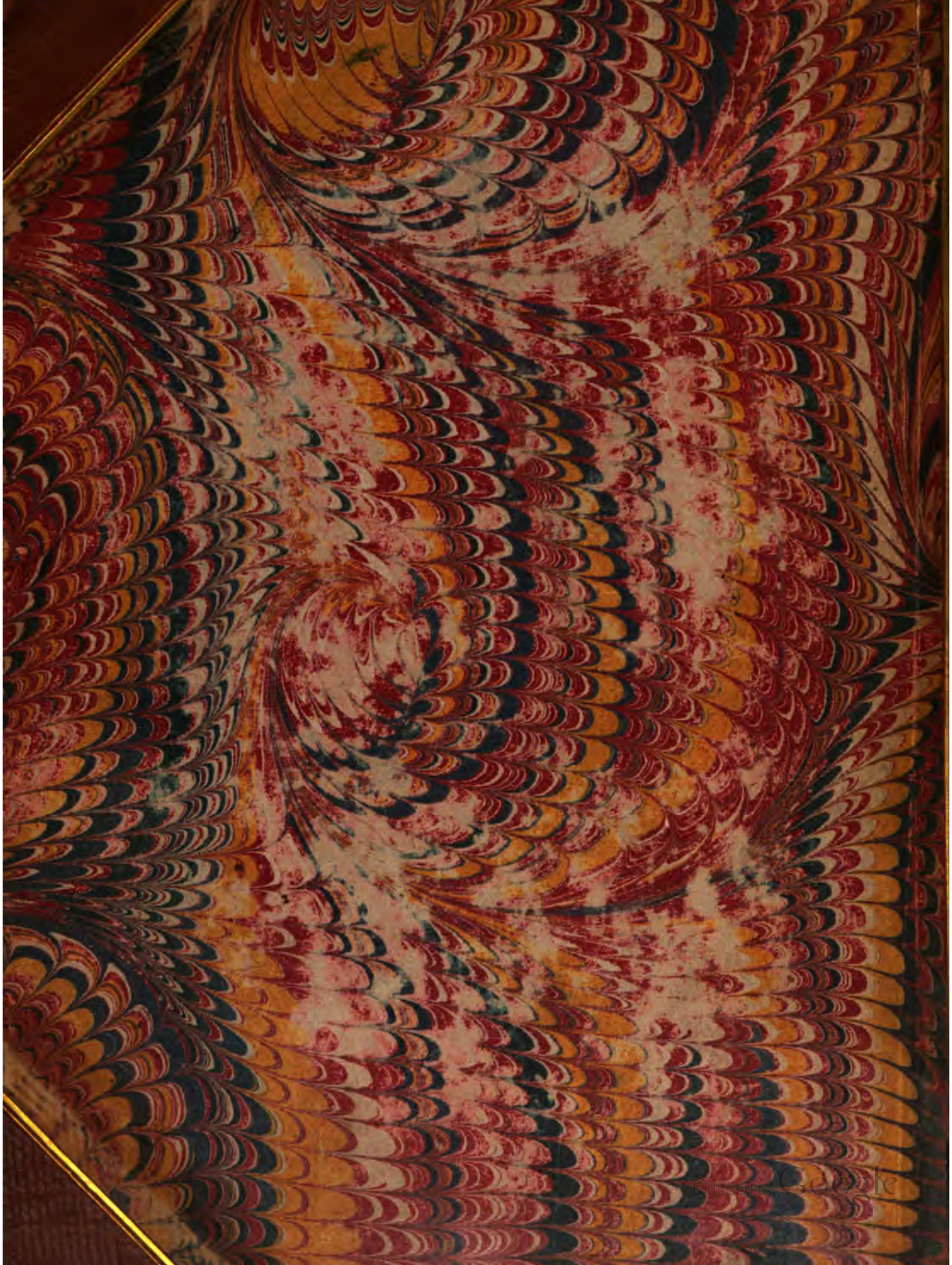
Digitized by Google